NAZ. CENT. 203 4 K 3
R. BIBLIOTECA VITT. EMAN. II ROMA
BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE V. E. II
55 8 I 1
ROMA
Digitized by Google

R. BIBLIOTECA

Digitized by Google

283. 4. K. 3.

CONRADI GESNERI medici Tigurini Historiæ Animalium Lib. I. de Quadrupedibus uiuiparis.

OPUS Philosophis, Medicis, Grammaticis, Philologis, Poëtis, & omnibus rerum linguarumq́; uariarum studiosis, utilissimum simul iucundissimumq́; futurum.

AD LECTOREM.

HABEBIS in hoc Volumine, optime Lector, non solum simplicem animalium historiam, sed etiam ueluti commentarios copiosos, & castigationes plurimas in ueterum ac recentiorum de animalibus scripta quæ uidere hactenus nobis licuit omnia: præcipuè uerò in Aristotelis, Plinij, Aeliani, Oppiani, authorum rei rusticæ, Alberti Magni, &c. de animalibus lucubrationes. Tuum erit, candide Lector, diligentißimum & laboriosißimum Opus, quod non minori tempore quàm quidam de elephantis fabulantur, conceptum efformatumq́; nobis, diuino auxilio nunc tandem in lucem ædimus, non modo boni consulere, sed etiam tantis conatibus (ut alterum quoq; Tomum citius & alacrius absoluamus) ex animo fauere ac bene precari: & Domino Deo bonorum omnium authori seruatoriq́;, qui tot tantasq́; res ad Vniuersi ornatum, & uarios hominum usus creauit, ac nobis ut ea conte[…]aremur uitam, ualetudinem, otium & ingenium donauit, gratias agere maximas.

Domus Scholarum

S. Pantaleonis Bianco

TIGURI APUD CHRIST. FROSCHOVERUM, ANNO M. D. LI.

Ex hæred: Fran: de Aubeis

AMPLISSIMIS ET MAGNIFICIS VIRIS, PIETATE, PRVDENTIA,

omnique uirtutum genere spectatissimis, Consulibus & Senatoribus Reipub. Tigurinae, Dominis suis uenerandis, Conradus Gesnerus Tigurinus S. D. P.

VNIVERSA quidē Philosophia, Amplissimi uiri, undiquaque optima & pulcherrima, omnibus sui partibus amore cultuque mortalium, ceu clientum & amatorum, dignissima est, ut optimi & sapientissimi quique omnibus seculis iudicarunt. Sed quoniam ingenia hominum dissident, & multas in nobis opinionum uarietates, educatio, conuersatio, consuetudo, & uitae uictusque commoditas, & aliae forsitan complures causae, efficiunt, quae suis plerunque praeiudicijs mentes humanas, non in literis tantum & religione, sed ferè nusquam nō occupant: hinc adeò fit ut alij aliam partem literarum sequantur, quam scilicet uel omnino, uel pro occasione & statu rerum praesenti commodiorem sibi statuerint. Sic factum est ut ipse à puero, à cognato rei medicae studioso educatus, professionis istius amorē ab adolescentia imbiberim. Et quanquam progressu aetatis uariarum rerum cognitionem degustarem, nonnullis etiam immoratus rem medicam plus quàm par erat relinquerem, redij tamen postea, requirente id etiam rei domesticae cura, ad medicinae studiū. Cum uerò maximam huius scientiae cum naturali philosophia cognationem animaduerterem, nec ullum egregium aut certe doctum medicum haberi, qui non altius prima methodi medendi rudimenta ex libris de natura tanquam fonte hausisset, coepi & ipse philosophorum qui de rebus naturalibus commentati sunt scripta cognoscere: In quibus illa semper in primis me delectabant, quae de metallis, plantis & animalibus tractata reperiebam. Idque duplici nomine: Primum, quia certior de istis scientia haberi potest, quàm de meteoris, & alijs quibusdam, uel nimium subtilibus & argutis, ac procul à sensu remotis, uel eiusmodi ut firmam eorum cognitionem nec ratione nec sensu satis sperare liceat. Deinde quòd non solum ad medicinam, sed rem familiarem quoque administrandam & alias artes, multò utilior & propemodum necessaria, mediocris saltem istarum rerum contemplatio uideretur. Itaque plurimum hoc in studio temporis posui, ita ut succisiuis horis (quibus uulgus hominū, & literati etiam multi, otiosè abutuntur, deambulant, ludunt, cōpotant) & quotiescunque ab alijs studijs aut negotijs recreari desiderabam, ad istos tanquam amores meos cupidè multis iam annis deflexerim. Et quanquā de plantis permulta obseruarim, alijs ante me non animaduersa, certe in lucem à nemine me priore prodita, (indicio fuerit Catalogus plantarum noster quatuor linguis, ueluti rudimentum quoddam & progymnasma iusti aliquando uoluminis parandi, ante decennium editus: & passim hoc ipso in Opere digressiones) minus tamen necessarium uidebatur in praesentia de eis conscribere, cum multi hodie eruditè & utiliter de plantis scripserint & etiamnum scribant, ut de metallis etiā doctissimè utilissimeque Ge. Agricola, uir uel eo nomine multa laude dignissimus. Quamobrem ad animalium historiam perpaucis nostri seculi, & ferè per partes tantum tractatam, animum adieci. Hîc cum uiderem parum me praestiturum, nisi domesticis studijs & lectionibus peregrinationes quoque adiungerem, aliquot Germaniae loca (non multa quidem illa) primum adij, mox etiam Italiae pauca, non hoc tantum nomine, sed insuper Bibliothecae nostrae, quam tum in manibus habebam, ut omne scriptorum genus enumerarem, locupletandae. Quòd si Mecoenas aliquis contigisset, uel maior fortuna mea fuisset, multa profectò maris terraeque remotissima loca, animalium in primis historiae, deinde plantarum pariter aliarumque rerū cognitionis posteritati tradendae gra-

Occasio & incrementum Operis.

a 2

tia, etsi non firmæ ualetudinis homo, Deo secundante, iam peragrassem. Id quoniam nõ licebat, feci quod potui, aliquot in diuersis Europæ regionibus mihi comparaui amicos, qui benigne, candide, liberaliter, multas animantiũ omne genus effigies ad uiuum repræsentatas, quarundã etiam nomina in diuersis linguis & historias, mecum cõmunicarunt. Ego interim non solum à uulgo, & quibusuis peregrinis, qui ex uarijs nationibus ad nos uentitabant, aut hac fortè transibant, plurima subinde quæsita annotaui: & simul omnia ueterum ac recentiorum, quæcunq; de animalibus multis & diuersis linguis, siue ex professo, siue etiam obiter edita poteram nancisci, conferebam diligenter & in unum quasi corpus componebam. Ita paulatim creuit opus, magno quidem & diuturno labore meo, nec paruo pro meis fortunis sumptu. Hoc cum ad iustam magnitudinem tandem aliquando peruenisse iam uideretur (quamuis opus propè infinitũ appareret, & cui semper accedere multa possent) excolere tandem quicquid haberem & publicare decreui: ne si diutius differrem, plura potius inquirendo quàm quæ adeptus essem perficiendo occupatus, humanitus aliquid mihi accideret, ac tot tantiq; labores nostri perirent. Volui autem primo loco Librum de quadrupedibus uiuiparis (quæ non ouum, sed perfectum animal & concipiunt & in lucem edunt) emittere: qui simul maximus, simul cæterorum utilissimus uidetur, postulante id etiam ipsorum animalium dignitate. sunt enim hæc cæteris sine dubio digniora, perfectiora, & homini tũ corporis partibus & affectibus, tum animi facultatibus ac moribus propinquiora. De reliquis omnibus (hoc est quadrupedibus ouiparis, auibus, piscibus, serpentibus & insectis) alterum Tomum huic, ut conijcio, magnitudine parem futurum, si diuina fauerint, breui dabo. materiam enim omnem in promptu iam habeo. Hæc de Operis prima occasione, incremẽto editioneq; dixerim.

Fructus & operæpretium. ¶ Sed mirabitur fortè non nemo, & quos fructus, quantum operæpretium, tantũ uolumen, tanti labores secum ferant, inquiret. Cui responderim: Primum hanc naturalis *Ad rem medicã.* philosophię partem plurimum prodesse medicinæ, idq; uarijs modis. Vno, in genere ferè circa plerasq; animantes, quoniam plurimæ uel integræ, uel ex parte aliqua in cibo sumuntur, aut ad medicamenta intra extràue corpus humanum requiruntur. altero, priuatim circa quadrupedes uiuiparas, quæ propter similitudinem temperamenti & corporis humani multos eosdem cum homine morbos patiuntur, quos in pecoribus armentis iumentisq; pastores ac ueterinarij curant, sed & animalium quædã seipsa. multa enim morborũ auxilia ab eis inuenta constat. hinc multa ad hominis quoq; salutem medicus non indoctus transferre potest. Iam serpentium & lacertorũ ferè genus, & insecta quædã, & quadrupedes etiam nonnullæ, præsertim in rabie, nec non pisces, morsu suo ictúue, aut si in cibo sumantur, seu quauis, seu certa aliqua parte sui, hominẽ aut uehementer lædunt, aut interimunt. hic maxima medicorum diligentia opus est. neq; enim par omniũ curandi ratio. Præterea circa cibum, potũ, somnũ, uigiliam, motum, quietem & animi affectus, aliasq; res naturales, quarũ usu decente sanitas conseruatur, secus corrumpitur, plurima passim à brutorum exemplis in usum hominis est deriuare. Ego certe maximã medicinæ partẽ inter prima huius artis rudimenta à brutis transumpta uideo, tum ab ijs rebus quas illa per naturam faciebant, aut fortuitò patiebantur, tum illis quas homines in ipsis experiebantur. Nam tuto & citra impietatẽ periculum remedij noui dubijúe in bestia facere conceditur, in homine non item. Postremò cum uaria medicamenta ex plerisq; (ut dixi) animalibus habeantur, quæ nos in singulorum historijs uno in loco ordine recensemus, hac cõmoditate fruetur medicus, ut cum aliquod animal ad manus eius peruenerit, quas nam eius partes præcipuè ad usum medicũ reseruare debeat, inspecta illa ex partibus sin-*Ad apparatum ciborum.* gulis remediorũ enumeratione, intelligat. Idem & coquus in uniuscuiusq; historia leget, quę nam ad cibũ & quomodo, quo apparatu, & quàm salubriter ueniant. Quod *Ad uarias artes illiteratas.* si singulatim considerare libet, permultæ se offerent ad uitam homini sustinendã necessariæ artes, quæ omnes circa animalia earúmue partes occupantur. Nempe cibi gratia piscatores omne aquatiliũ genus uenãtur, partim sibi, partim ut uẽdant. Rei pecuarię studiosi, omne pecorũ genus emunt, alunt, diuendunt: & qui Lactarij uocantur, caseos, butyrũ, & alia

Digitized by Google

alia ex lacte pecorũ opera cõficiunt, qui maximus montanæ Heluetiæ imò necessarius uictus & quæstus est. hic scientia de curandis bobus, ouibus & capris requiritur. in alijs quidem regionibus aliæ etiam animantes, equi, asini, alces, rangiferi, cameli, lactis & qui inde fiunt ciborum gratia nutriuntur. Venatores feras capiunt diuersas. Sunt qui corpus muniendi causa coria & pelles elaborant, alutarij, pelliones, coriarij, calceolarij, & qui thoraces aliasq; pelliceas uestes, & qui ephippia, marsupia, & huiusmodi cõficiunt. Quidam unà cum pilis diuersarum quadrupedũ pelles ad uestimenta hyberna parant. Alij lanas & pilos tondent curantq;, similiter ad uestes & stragula, ut ouium, caprarũ, camelorũ. Bobus & iumentis agricolæ utuntur. Iumentorũ quidem usus, præsertim equorũ, latissime patet, necessarius agricolis, ut dixi, ad arandũ: ijsdem & alijs hominibus ad uecturas, ad itinera in pace belloq; cõficienda. Est enim equitatus res in pace ciuitatibus & principibus decora, in bello necessaria, terribilis, & ubi camporũ planicies patet, planè magni momenti. Sunt & in ædificijs, & alijs operibus multa, ubi nisi iumenta uehendi aliosq; labores obirent, (equos dico, mulos, asinos, camelos, elephantos, alces & rangiferos,) nónne hominũ opera, nec satisfactura tamen, pro bestijs requireretur? Iam canum quàm multiplex sit utilitas quis nescit? Domos, pecora, homines, custodiunt, defendunt, amãt. Venantur ijdem, & feras aut fugant, aut retinent, aut occidunt. Sed quid in singulis hæreo, in re minime obscura? Sat fuerit in summa affirmasse, ad multas & diuersas artes multorũ animalium magnũ imò necessarium usum esse, & posse tractari unumquodq; melius, & ad usum felicius conuerti, ab eo qui naturã eius tum alijs in rebus, tum ijs quas naturales (ut dixi) medici appellant, plenè perspectã habuerit. Sed in ipso Opere qui nam è singulis animantibus homini usus contingere possint, ad remedia, ad cibum, ad uestes, ad uecturam, ad prognostica tempestatũ, ad uoluptatẽ & ludos, ad alia diuersa, satis in singulorũ historia explicatur, nec opus est minutatim in præsentia persequi omnia, & quasi obtrudere Lectori. Quinetiã mores ac uirtutes in homine formandi exempla & documenta ab animalibus abunde suppetunt, quod quidem cum alij quidã eruditi, tum longè doctissimus ille Theodorus Gaza ubi in Aristotelis de animalibus libros à se conuersos præfatur, copiose & eloquenter declarat. Vnde nos eius uerba præfationi nostrę ad Lectorem subijciemus. Cæterum ad œconomicã institutionẽ, quantum conferat animalium historia, si pluribus demonstrarem, meritò prolixus & uerbosus existimarer. nam cum iam antea agriculturæ, rei rusticæ, pecuariæ & coquinariæ, ut ita uocem, quibus res familiaris cõseruatur simul & augetur, longè utilissimam hanc cognitionem esse docuerim, eadem opera œconomiæ utilem esse ostendi.

Ad philosophiã de moribus.

Ad œconomicã.

¶ Porrò quanquam non magnæ nec multæ utilitates ab animalibus ad hominẽ redirent, eæq; tanto maiores, quanto qui utitur eis naturæ ipsorum peritior est: non parua tamen in eorũ contemplatione uoluptas, homini bene ac liberaliter instituto, tam uaria & mira animaliũ discrimina inter se consideranti oboritur: siue ea in corpore, siue animo & utriusq; actionibus spectes. Quid admirandũ magis quarundam auicularũ extemporaneo cantu? cuius suauitatẽ ne numerosissimus quidẽ Musicorum hominũ uocibus simul & instrumẽtis quibusuis summa arte utentiũ chorus ne longo quidẽ interuallo attigerit. Quantus est in unius lusciniæ admiratione summus ille & exquisitæ in huiusmodi rebus doctrinæ uir Plinius? Quis formicularũ mirifica & apicularũ corpuscula, ingenia, opera, & in tantillis membris tantas animas, satis digne uel admiretur uel prædicet? Atqui nullũ est animal in quo non aliquid suũ, illustre, rarũ: imò non aliquid, ut ita dicam, diuinitatis spectetur. Quamobrẽ ineptus sim, si pluribus in præfatione ea tractẽ, quæ passim in ipso opere copiosissime refero. Aristoteles ille philosophorũ princeps, inter cætera generosi & liberalis animi argumenta, hoc etiã ponit, animalibus, præcipue rari, iucundi aut admirandi quippiã præferentibus, oblectari. Illiberalis hercle & sordidus est animus, quisquis ubiq; utilitatẽ & lucrũ spectat. Quàm plurima enim & pulcherrima nullum de se emolumentũ afferunt possidenti, sed ipsa sui pulchritudine sola placent, & animos sibi deuinciunt. Sic gemmæ pretiosissimæ, adamantes, topazij, hyacinthi, smaragdi, chrysolithi, &

Dignitas & nobilitas animaliũ historiæ ad contemplationem & admirationẽ operum Dei.

aliæ innumeræ, non quòd morbos gestatæ aut alia quędam pericula auertant, (quod qui dam superstitiose ne dicā impie credūt,) sed sola illa splendoris & luminis in quocūq; co lore purissima pulchritudine, quā in minimo eodēq; solidissimo corpore illibatā ꝑpetuò seruare uidentur, tanq; cœlestis materiæ quædā particulæ aut stellæ quędā terrenæ, in ho minum thesauros ueniunt, & ipsæ sibi pretium sunt, nec alium de se fructū præbent. Interim saxa uulgaria ædificijs, molares pistrinis, cotes ferro acuendo, quāuis non utilem tan tum sed necessariū uitæ usum pręstent, stupidissimus tamen habeatur & gallo Aesopi similis, qui ea gemmis nobilitate aut prætulerit aut etiā æquârit. Atqui hęc inanimata sunt corpora, immobilia, ignaua, inertia. Longe plus admirationis animalibus debetur: & inter animalia plurimū illis, quæ in angustissimo corpore tam multiplex organorum genus, quæ ad motus & actiones corporis requiruntur, conclusum habent. Nam & præclari artifices ingenij uim in exigua magis quàm ampla materia ostentant. Alexander Magnus (ut Solinus refert) Iliadem ita subtiliter in membranis scriptam habuit, ut testa nucis clauderetur. Myrmecidæ Milesij & Callicratis Lacedæmonij opera (ut scribit Aelianus) propter nimiā exilitatem in admiratione habentur. quadrigas enim fecerūt quæ sub musca possent abscondi, & in sesamo distichon elegeîum literis aureis inscripserunt. Solinus Callicratē formicas ex ebore ita scalpsisse scribit, ut portio earū à cæteris secerni nequiuerit. Sic natura in paruis quibusdam & inutilibus (ut uidetur) animalculis, maiori nisu & cōtentione quantū præstare possit, & experiri ipsa & nobis ostētare uidetur. Nam in omni re quæ ex materia et forma cōponitur, præstātior huius, uilior illius dignitas est. At corpus materiæ rationē habet: anima uerò eiusq; sentiendi, mouendi, & agendi facultas, formæ. quare ubi eædē omnes secundū formā & animā facultates, motus, actionesq; fuerint in minimo & propè nullo corpore, quale formicarū, apicularum & similiū est, naturam se quantū fieri potuit à materia abstrahere uoluisse, & ueluti nudā ostentando formam, si nō utile opus, dignū tamen admiratione cōtemplationeq; efficere, omnino uerisimile est. Hi tanquā ludi quidam naturæ nō cōtemnendi nobis sed spectandi proponuntur. Quòd si hominē miramur, qui paruo corpore omniū in natura rerū imaginē gerat, animo uerò patris & opificis Dei, ꝓximo certe post hominē loco in admirationē animalia uenient, quæ & corporis partibus & animæ facultatibus hominē imitantur. Certè natura rerū omnium parens, (ut inquit Plinius, non rectè naturā pro Deo nominans) nullū animal ad hoc tantū ut pasceretur, aut alia satiaret, nasci uoluit, artesq; salutares inseruit & uisceribus, quippe cum surdis etiā rebus inseruerit. Iam si quæ animaliū homini utilia sunt, ut pecora, iumenta, & alia multa, in illis non tantū cōtemplabimur naturæ imò Dei sapientiā ac potentiā, sed insuper gratias agemus benignitati eius qui tam uarias animantes in usus humanos produxerit, earūq; species perpetuò conseruet. Si quæ uero inutilia uidebuntur, in illis tantū admirationi accedere, quantū utilitati decedit, existimare debemus. Non enim cōmunes solum animi corporisq; motus, uires & sensus, in minutis illis animalculis habētur omnibus, nō minus q̄ in boue aut elephanto, quod ipsum per se satis magnā admirationē mereretur: sed insuper in quibusdā eorū longe excellentiora ingenij opera, q̄ in ullis magnis reperiātur bestijs. Vide q̄ mirifice domicilia sua parent apes et similia eis genera, et formicæ. quantū industriæ, quantū artis in illa cōferunt? Quæ obsecro eloquentia satis insectorū istorum assiduitatē, prouidentiam, & ciuilē illam ac perpetuò concordē unius operis administrationē, aliasq; uirtutes, siue à ratione aliqua profectas, siue naturales potius, edisserat? Nō est autē quod ideo minus aliquis admirationi habenda hæc animalcula putet, si uirtutes istæ non propriæ, hoc est, non ex ratione & uo luntate ipsorum oriri uideātur: neq; enim ideo minus mirabimur opera Dei, quibus per naturam indidit, ut illius sponte eadem multa prrficiāt, quæ homines uix longo tempore docti exercitatiq; præstare possunt. Luculēta certe hæc omnia diuinitatis nihil non ubiq; replentis testimonia sunt: & mirabilis est Dominus Deus in operibus suis, siue per naturam, siue per rationē aut uoluntatem, (quæ utraq; etiam ab ipso pendent,) siue nullo intercedente medio moueat. Quomodo uerò usquam abessent potentia, sapientia & boni

tas di-

Digitized by Google

tas diuina, uel quomodo usquam in mundo cessarent, nedum in homine, quæ in contemptissimis istis & minimis corpusculis, sępe tantillis ut uisum fallāt, nec absunt, nec cessant, sed illustria præsentiæ suæ indicia edunt? Nam quòd mouentur & agunt, potentiæ est: quod sensibus utuntur, & inde utilia sibi cognita sequuntur, contraria uitant, quod domicilia struunt, quod prouidēt de uictu, sapientiæ est: quòd fœtus fouent & alunt, quòd se inuicem amant aut amare uidentur, dum degunt gregatim, dum omnes ad unū opus consentiunt, dum hostes aut fures cōiunctis uiribus repellunt, bonitatis. Harum uirtutū, aut quomodocunq; appelles, primū & perfectissimum exemplum, aut ut philosophi loquuntur, prima idea, causa & origo in Deo est. Hæc igitur tam miranda in uilissimis etiā & sæpe ex putredine nascentibus animalculis Deum opt. max. non fortuito aut temere nobis exhibuisse credemus, sed ut hoc argumēto nobis constaret, omnia diuinitatis esse plena, (cum ne passerculus quidē ullus sit cuius non meminerit, aut qui citra uoluntatem ipsius in humum cadat,) & uerè quamuis ethnicū poëtam Aratum scripsisse, μεςαὶ δὲ διὸς πᾶσαι μὲν ἀγυιαὶ, πᾶσαι δ' ἀνθρώπων ἀγοραὶ, μεςὴ δὲ θάλασσα. Non possum hîc mihi temperare, quin Aristotelis uerba ex primo de partibus anim. libro, quoniā optime huc faciunt, adscribam: neq; uitio mihi dabit aliquis, si quid rectè quanquam alienis uerbis protulerim. non enim tam spectādum est quis dicat, quàm quid dicatur, quamq; cōmode & opportune. Sic igitur scribit: In ijs etiam quæ in animantium genere minus grata nostro occurrunt sensui, „
natura parens & author omniū miras excitat uoluptates hominibus, qui intelligunt cau- „
sas, atq; ingenue philosophantur. absurdum enim, nullaq; ratione probandum est, si ima- „
gines quidem rerum naturaliū, non sine delectatione propterea inspectamus, quod inge- „
nium unà contemplamur quod illas condiderit, id est, artē pingendi aut fingendi. Rerū „
autē ipsarū naturæ ingenio, miraq; solertia constitutarū contemplationē non magis per- „
sequamur atq; exosculemur, modo causas perspicere ualeamus. Quā ob rem uiliorū ani- „
malium disputationē perpensionemq; fastidio puerili quodā spreuisse, molesteq; tulisse „
dignū nequaq; est, cum nulla res sit naturę, in qua non mirandū aliquid inditū habeatur. „
Et quod Heraclitū dixisse ferunt ad eos, qui cum alloqui eum uellent, quod fortè in casa „
furnaria quadā caloris gratia sedentē uidissent, accedere temperarunt, ingredi enim eos „
fidenter iussit, quoniam, inquit, ne huic quidem loco dij desunt immortales. Hoc idem in „
indaganda quoq; natura animantiū faciendū est. Aggredi enim quæq; sine ullo pudore „
debemus, cū in omnibus naturæ numen, & honestū, pulchrumq; insit ingeniū. Quippe „
cum naturæ operibus iunctū illud præcipue sit, ubi nihil temere, uiceq; fortuita cōmitta- „
tur, sed alicuius gratia omnia agantur. finis autē, cuius gratia quicq; uel constat, uel condi- „
tū est, boni, honestiq; obtinet rationem. At uero si quis cæterorū animalium cōtempla- „
tionem ignobilē, abiectamq; putat, iam hic de se quoq; idem arbitrari debet. Non enim „
fieri potest, ut ea sine magna abominatione inspiciamus, ex quibus corpus constat huma- „
num, ut sanguinē, carnē, ossa, uenas, reliqua generis eiusdē. Omnino ita censendū, ut qui „
de quauis corporis parte, aut de uase aliquo disputat, nō de materia, aut eius materiæ gra- „
tia doceat, sed formæ totius ratione, sicut & cum de ædibus agitur, nō de lateribus, nō de „
luto, nō de lignis, sed de forma ipsarū ædium docemus. Pari ratione, qui de natura agit, „
de cōpositione, totaq; substantia tractet, nō de ijs, quæ nunquā euenit ut à substātia sepa- „
rentur. Hæc ex Aristotele, prolixè quidē, sed non præter institutū nostrum, qui omnia il- „
lius de animalibus scripta in hoc Opus cōgerenda ꝓposui. quamobrē ea etiam quæ præfationis loco ad cōmendationem totius Historiæ pertinebant, nequaq; omittenda duxi. Hæc cū ita se habeāt, singulas animaliū historias, singulos quasi hymnos æstimabimus diuinæ sapientiæ & bonitatis, à qua tanquā perenni & purissima scaturigine, quicqd usquā bene, pulchre, & sapiēter fit emanat, per mentes primū cœlestes & spirituū angelorūq; ordines, deinde hominū animos, à præstātissimis ad infimos progrediendo, (nam in hominibus etiā donorū Dei & excellentiæ non una ratio est,) & ab homine descēdendo per diuersos animaliū gradus ad zoophyta & plantas ad inanimata usq; corpora, ita ut inferiora semper ad imitationē superiorū tanquam umbræ quædā quodāmodo componantur,

Sic quidē diuinitas in res tum supra naturā sitas tum naturales descendit: nos uerò ad eius contemplationē uice uersa per eosdem gradus cōscendimus. Ipsa interim diuinitas perpetuò una eademq; & sibi nunquā non similis perseuerat, nec in seipsa decrescit: sed in corporibus tanq; speculis, pro materiæ formarūq; diuersitate magis minúsue lucidis aliter atq; aliter refulget. Sic in corporibus nostris anima, licet tota toti insit corpori, nec ulla pars ea careat, illustrius tamen facultates alias in alijs exercet partibus. Verū anima ita cōnexa est corpori, idq; mouet ac perficit, ut aliquid ab eo uicissim patiatur, & damna eius nōnulla sentiat, & corpore suo ceu loco & domicilio circūscribatur, quorū nihil in Deū cadit: qui ita omnibus se cōmunicat, ut neq; substantia neq; pars eorum ulla sit, nec afficiatur ab eis quicquā, neq; includatur, sed ita sit ubiq; & omnia in omnibus ut extra omnia emineat, et mundū uniuersum ac cœlos omnes superior ipse terminet ac cōcludat. Verū hęc neq; uerbis neq; cogitatione humana, satis exprimi aut cogitari possunt. nō ideo tamen ab omni cōtemplatiōe absterreri & abstinere nos cōuenit. Quin potius aliquousq; cōtemplando progressos, potentiā eius humiliter agnoscere, infirmitatē nostram boni consulendo: sapientiā eius admirari, nostram inscitiam emendando: deniq; bonitati eius gratias agere, malitiā nostram deprecando oportet. Quod si ita affecti, circa inferiora ista & ueluti posteriora Dei, pio & simplici animo uersemur, omnia hæc diuinitus nobis producta cum gratiarū actione agnoscentes, nec immoremur tamen, sed subinde ad ipsum opificē erigamur, & rebus alijs omnibus occasionis tantū & admonitionis loco aut tanq; stimulis & calcaribus de authore ipsarū cogitandi utamur, q̄niam tales sumus in hoc mundi theatro ut admoneri & incitari ad cōtemplationē rerum diuinarum semper indigeamus: relictis paulò post aut certe post hanc mortalē uitam externis istis & inferioribus & posterioribus, per gratiā Dei patris duce domino nostro Iesu Christo, qui primus & unus hanc uiā nobis morte sua præparauit & ostendit, ad ineffabilis illius intimi, summi & primi boni consortiū admittemur. Atq; hic est finis & scopus tum rerum omniū naturaliū considerationis, tum uniuersæ hominū uitæ. Sed ne fortassis quisquā arbitretur, nostra hæc tantū aut philosophorū gentilium dicta esse, nec ullis Sacræ scripturæ testimonijs defendi, pauca quædam ex sacris literis mihi adferenda sunt. Primum igitur in ipso mundi exordio, Deus hominem creaturus, qui in hoc mundo quasi theatro quodam spectaret omnia, omnibus uteretur, omne prius animalium genus produxit, ut in domicilium undiquaq; instructum & absolutū homo ingrederetur. Deinde omnibus animalibus ad eum adductis, nomina singulis ab eo imponi uoluit. & quanquam credimus nō animalia tantum sed reliqua etiam omnia ab homine, suo quodq; nomine duraturo in posterum, appellata, Scriptura tamen per excellentiam quandam de solis animalibus hoc prædicat. Exprimit etiam diserte, omne animalium genus, pisces, aues, pecora siue quadrupedes, & reptilia, in eum finem productum esse, ut hominis imperio, (non frustra scilicet, nec inutili,) subijceretur. Idem mox in benedictione, quam Deus in hominem confert, repetitur. Et iterum post diluuium in benedictione Noæ & filiorum eius: Timore (inquit Deus) & metu uestri afficietur omne animal, terrenum & uolucre, & quodcunq; terra producit, aut in mari degit. Omnia iuris uestri sunt. Quicquid mouetur & uiuit, ad cibum uobis permittitur. Et iam instante diluuio iussus est Noas omne animalium genus, quod in aqua uitam degere non potest, in arcam inducere, de auibus quidem & animalibus puris, septena singulorum coniugia, de impuris uerò singula, nimirū ut species eorum conseruarentur, quas hominis causa Deus produxerat. Vbi illud animaduertendum impura etiam animalia, non contempta fuisse. Porrò in historia Regum de Salomone legimus, contulisse ei Deum tantam sapientiæ facultatem, ut doctissimos quosq; & celeberrimos uiros longo à se interuallo relinqueret. mox inter fructus & opera sapientiæ illius commemorantur Parabolarum tria millia, Carmina quinque supra mille, Historia plantarum à cedro usq; ad hyssopum, postremò Historia animalium, auium, reptilium & piscium. Quid est homo (inquit Dauid Psalmo 8.) ut memoriam eius habeas? Præfecisti illum operibus manuum tuarum, & omnia subiecisti pedibus eius: oues & boues &

Testimonia sacra.

animalia ruris, uolucres quoque & pisces maris, & quicquid per æquor transit. Et rursus Psalmo 148. Laudate Dominum de terra, dracones & omnes abyssi, feræ & cuncta pecora, reptilia & aues alatæ, &c. Atqui bestiæ Deum agnoscere uel laudare non possunt: nos igitur admonemur, Deum propter illas laudare, & gratias ei agere, bonitatē & sapientiam eius in omnibus istis rebus quas ad uniuersi ornatum, nostrumq́; usum produxit agnoscentes. Hinc est quod D. Paulus ad Romanos scribit, ethnicos etiam inexcusabiles esse, quòd cum Deum agnouerint ex operibus eius, quantum inde scilicet homini cognoscere datur, non tamen ut Deum coluerint, neq; grati fuerint. Siquidem quæ sunt inuisibilia Dei (inquit) ex creatione mundi, dum per opera intelliguntur, peruidentur, ipsaq; æterna eius potentia ac diuinitas. Postremò locus extat copiosissimus & luculentus de prouidentia Dei, qua animalia bruta dignatur ac prosequitur, historiæ Iobi capite 38. & 39. quem ne sim prolixior hoc in loco omittam. Hæc hactenus de dignitate & excellentia historiæ animalium: quibus ubi subiecero clarissimorū uirorum circa eandem studij exempla, ut non modo homine liberali, sed principe etiam dignam, imò regiam hanc cognitionem esse appareat, finem præfandi faciam.

Integrum hunc locum post præfationem ad Lectorem ponemus.

¶ Alexandro Magno rege inflammato cupidine animalium naturas noscendi, delegataq; hac cōmentatione Aristoteli, summo in omni doctrina uiro, aliquot millia hominum in totius Asiæ Græciæq; tractu parēre iussa, omnium quos uenatus, aucupia, piscatusq; alebant: quibusq; uiuaria, armenta, aluearia, piscinæ, auiaria in cura erant: ne quid usquam genitum (aliâs, gentium) ignoraretur ab eo: quos percontando, quinquaginta fermè uolumina illa præclara de animalibus condidit: quæ à me collecta (inquit Plinius) in arctum cum ijs quæ ignorauerat, quæso ut legentes boni cōsulant, in uniuersis rerum naturæ operibus, medioq; clarissimi regū omniū desiderio cura nostra breuiter peregrinantes, Hæc ille. Alexander Macedo Aristoteli historiam animalium ei offerenti septingenta, uel ut inquit Athenæus (libro nono Dipnosophist. πολυτάλαντον πραγματείαν hoc Aristotelis opus appellans) octingenta talenta rependit. Regium enim munus eam ideo existimauit, quòd inter plurima regia quæ hîc traduntur, pręcipuè colligi possint, & equitandi, & uenandi, & aucupandi rationes, quæ sunt regiæ exercitationes, Niphus. Alexander Magnus dono dedit Aristoteli octoginta, (Viues etiam octoginta legit. malim octingenta cum Nipho, ex nono Athenæi ubi ὀκτακόσια legitur: sed apparet ex pretij æstimatione, quæ mox subijcitur, erratum esse librarij non authoris, quòd octoginta hoc loco legitur) talenta (auri,) quadringentis octoginta coronatorum millibus æstimanda. Hæc autem æstimatio ita colligitur: Centum enim talenta Attica ex abaco ualent sexaginta coronatorum millia: quæ multiplicata ogdoade, numerum constituunt hoc loco repositum, Robertus Cenalis. Eadem Guil. Budæi æstimatio est libro secundo de Asse. Quod si hodie uiueret Alexander, intelligeret profecto & miraretur inter innumera eius regia opera, nullius merito tantam ad posteros gloriam & famam ipsius transmissam, quantam ex hoc uno apud uulgus hominum contempto opere. Orbem ferè terrarum uicit, amplissima regna subegit, urbes ingentes condidit. sed regnum eius in multas partes eo defuncto diuisum, in potestatem Romanorum, aliorumq; regum uenit. urbes aut deletæ, aut mutatis nominibus, aut barbaris incolis habitatæ literarum & historiarum omnium imperitis, conditorem suum non agnoscunt. Interciderunt etiam quàm plurimi scriptores, qui gesta eius literis mandarunt, ut uix unus aut alter ex postremis extet. At animalium historia, cura & sumptu eius perscripta, conseruata tot hactenus seculis, annis ferè mille nongentis, maximo semper apud omnes bonos & eruditos in pretio fuit, & magnæ semper gloriæ cum ipsi regi tum conditori eius Aristoteli. Non solum uero gloria maior ex hac in philosophum regis liberalitate ad posteritatem manauit, sed etiam fructus longè uberior, quàm ex multis illis uictorijs & regnis ab eo partis. quid enim inde adiuuari posteri potuissent, quod illius etiam seculi homines uehemēter sibi damnosum experiebantur. Multa hominum millia ut suum pro libidine imperium unus Alexander propagaret subinde occidebantur, respublicæ mutabantur, uastabantur regiones, &

Exempla clarissimorum uirorū qui animalium historiam coluerunt.

alia multa publica priuataq́ mala, ut solent in bellis, multis magnisq́ regnis obueniebãt. Nihil igitur tam honestum & gloriosum, nihil tam utile quod ad nostram durârit memoriam, rex ille regum perfecit, quàm quòd elegantissimos illos de animalibus libros conscribendi liberalissimus author Aristoteli fuit. Omnem ferè animaliũ historiam (inquit Petrus Gillius) uel à regibus studiose animaduersam, uel ab ijs qui hanc ipsam conscripsissent, ijsdem religiose dicatam & consecratam uideo. Nam ut omittam alios nobilissimos reges, non optimos solum & diligentissimos pecuarios habitos, uerum etiam curiosos in exquirendis animalium naturis fuisse: Iuba, Hieron, Attalus, Philometor, Archelaus reges de ui naturaq́ animalium diligenter perscripserunt, Hæc ille. Quæ uerò nostra super regum istorum scriptis sententia sit, exponam in fine Catalogi ueterum nõ extantium, qui de animalibus scripserunt. Oppianus Anazarbensis poëta longè doctissimus, cum sua de animalibus poëmata Antonino imperatori Seueri filio Romę obtulisset, postulare iussus quod uellet, non reditum modo patris exulantis, quem solum petebat, facile impetrauit, sed etiam pro singulis uersibus singulos numos aureos accepit, quo dono exhilaratus poëmata sua aureis literis exarauit, ut meritò aurea appellentur. Sunt autem duorum eius poëmatum, de piscibus & de uenatione, quorum utrũq́ ad Antoninum scripsit, circiter quinquies mille & octingenti uersus. C. Plinius Secundus Historiam mundi, in qua cætera breuiter, plantas & animalia copiosissime tractat, Vespasiano imperatori dedicauit, cui charissimus & familiaris erat. Auicenna uir in re medica & omni scientiarum genere excellens Vziro Persarum regi à consilijs fuit, à qua dignitate plerîq́ eum principem nominarunt, non dubitauit tamen aliquot de animalibus libros edere, & multa de ijsdem Aristotelis scripta interpretari. Non mirum autem maius olim cognitionis animalium ac totius eorum naturæ studium fuisse: siquidem (ut Varro scribit lib. 2. de re rust.) de antiquis illustrissimus quisque pastor erat, ut ostendit Græca & Latina lingua, & ueteres poëtę, qui alios uocant πολύαρνας, alios πολυμήλους, alios πολυβούτας, qui ipsas pecudes propter caritatem aureas habuisse pelles tradiderunt, ut Argis Atreus, ut in Colchide Aeetes, &c. Romanorum uerò populum à pastoribus esse ortum quis non dicit? quis Faustulum nescit pastorem fuisse nutricium, qui Romulum & Remum educauit? non ipsos quoque fuisse pastores obtinebit, quod Parilibus potissimum condidêre urbem? non idem, quod mulcta etiamnum ex uetere instituto bubus & ouibus dicitur: & quòd æs, antiquissimum quod conflatum, pecore est notatum? Et quòd nomina multa habemus ab utroq́ pecore? à maiore, & à minore, ut sunt, Porcius, Ouinius, Caprilius, Equitius, Taurus: item cognomina, ut Annij Capræ, Statilij Tauri, Pomponij Vituli, Hæc ille. In sacris quidem literis Abrahamum pecoris ditissimum fuisse legimus, & Dauidem patris sui greges pauisse. Huc pertinet etiam quod proditum est, summos olim uiros anatomes, hoc est dissectionis partium corporis humani perquam studiosos fuisse, & pueros etiamnum inter prima mathemata literarum in ea exercuisse. Petebant autem cognitionem illam partium corporis nostri, non ex ipsis statim humanis corporibus, sed aliarum animantium, ut simiarum, porcorum, canum, & aliarum quadrupedum inspectis, ut his rudimentis imbuti, promptius deinde ac certius in dissecando humano corpore uersarentur. In primis autem Marcus Romanorum imperator, corporum consectionis, & singularum partium naturæ peritus fuisse memoratur. Aegyptij reges suis ipsi manibus anatomen administrare non dubitarunt. Iam Boëthus & Paulus Sergius Romanorum consules, & alij quidam principes uiri, Galeno animalia dissecanti sæpe adfuisse leguntur.

Dedicatio. ¶ Hoc igitur & huiusmodi Opus, & tantorum uirorum studijs nobilitatum, Historiam inquam animalium cum elaborarem, & primam eius partem de quadrupedibus uiuiparis hoc tempore in publicum darem, Excellentiæ uestræ clarissimi & prudentissimi uiri, omnino multis de causis consecrandum existimaui. Primum publico nomine, quòd omnes bonas literas fauore uestro dignemini, & studia tum sacra, tum quæ illis subseruiunt linguarum & philosophiæ, liberaliter in repub. uestra iuuetis atque promoueatis.

Deinde

Deinde meo priuatim, quòd ciuis sum uester, quòd Academiæ uestræ à puero alumnus,
& nunc in eadē philosophiæ naturalis professor, quòd hæc omnia in ciuitate uestra mul-
tis subinde beneficijs per uos affectus, conscripsi & ædenda curaui. Has omnes ob causas
æquissimum uidebatur, ut Opus meorum operum, nisi fallor, præstantissimum, sub no-
minis uestri auspicio in lucem ueniret. Vos pro beneuolentia uestra & humanitate, ita
accipietis hanc dedicationem, (quæ ut uobis honesta & gloriosa esset, quantum ingenio
& labore efficere potui, nihil ferè intermisi) ut externi etiam homines qui pietatem, pru-
dentiam & fortitudinem uestram mirantur, propensum animum uestrum in bonas lite-
ras quoque earumq́ cultores patrocinium non uulgare intelligant. Quod si feceritis, &
me amplitudini uestræ commendatum habebitis, ad reliquos etiam animalium
historiæ libros maiore animo & alacritate absoluendos
accedam. Valete. Tiguri anno Salutis
M. D. LI. Mense Augusto.

TYPOGRAPHUS LECTORI, DE Epitome huius Operis.

DABIMUS breui, si deo placuerit, Epitomen huius Operis, omissis scilicet ijs quæ ad Philo-
logiam & Linguas pertinent, ut illis etiam quorum tenuior est fortuna, ac ijs qui occupatiores
sunt alijs grauioribus studijs, quàm ut in istis oblectari eis liceat aut libeat, per nos consulatur. Et, ut
hoc obiter dicam, dedissemus forte etiam primi Tomi Bibliothecæ ex officina nostra superioribus an
nis publicatæ Epitomen, nisi iam à nescio quo inscijs nobis id fieri audiremus. qui nostris in compen
dium redactis, aut potius plurimis quæ in uolumine nostro erant, (ut sunt præfationes, censuræ, ar-
gumenta, &c.) omissis, aliquot authorum nomina adiecit, quę quidem per se ædi & paucis folijs com
prehendi potuerant. Verum nos eadem omnia seorsim cum alijs quamplurimis ueterum recentio-
rumq́ scriptorum nominibus, primo quoq́ tempore in lucem dabimus. quod ad hoc usq́ tempus di
stulimus ut eò copiosiorem Appendicem istam colligeremus. Vale, & faue illis potius qui magnis
sumptibus primi in publicum alicuius operis ædendi authores extiterunt, quàm qui lucri spe belui-
no more aliena inuolant, pręter hominis Christiani officium, (quo quidem inter nos, si boni uiri esse-
mus, uel citra leges & priuilegia sponte nos uti oportebat:) quasi in tanta rerum & literarum copia
omnis alia honesti lucri ratio & occasio desit, nisi quæ cum iniuria & damno aliorum suscipitur.
Iterum Vale.

QVAE ANTE OPERIS INGRESSVM TRACTANTVR.

1 DE Operis ratione ad Lectorem admonitio.

2 De prouidentia Dei circa animalia, ex historia Iobi.

3 De fructu ex animaliū historia percipiendo, ex Theodori Gazæ præfatione in conuersionem suam Aristotelis de animalibus librorum.

4 Catalogus ueterum non extantium, qui de animalibus scripserunt.

5 Catalogi librorum extantium, quibus ad hoc Opus usi sumus.

6 Catalogus doctorum uirorum nostri sæculi, qui aliquid ad animaliū historiam (imagines, nomina in diuersis linguis, descriptiones) nobiscum communicarunt, gratitudinis ergò institutus.

7 Ordinis ratio, quem per singulas ferè animalium historias in capitum partitione secuti sumus.

8 Enumeratio quadrupedum uiuiparorū, eo ordine quo in hoc uolumine describuntur, cum numeris paginarum.

9 Eorundem copiosior index alphabeticus.

10 Eorundem indices aliquot alphabetici in diuersis linguis, Hebraica, Chaldaica, Arabica: Persica, Græca, Italica, Hispanica, Gallica, Germanica, Anglica, Illyrica.

IN OPERIS FINE.

Paralipomena quædam cum figuris aliquot.

Additiones & castigationes.

Henrichus Petri Candido Lectori

IN epistola nuncupatoria, qua occasione ad hoc Opus accesserim, quantum in eo elaborauerim, qui inde fructus sperari possint, & quanto studio tum reges & principes, tum multi magni & doctissimi uiri animalium historiam excoluerint, satis mihi iam explicatum est. Hic reliqua de quibus admonendum Lectorem in Operis ingressu duxi, separatim proponam. neq; enim in dedicatione ad Reip. nostræ uiros principes facta, prolixiorem me esse decebat.

Et quoniam ipsa libri magnitudo, antequam legatur quicquam, de prolixitate apud multos me accusatura uidetur, hæc ante omnia mihi excusanda fuerit. *Prolixitas excusatur.* Primum igitur non mirum est magnum euasisse Volumen, in quod omnia omnium, quotquot habere potui ante nos de animalibus scripta summo studio referre conatus sim: ueterum inquam & recentiorum, philosophorum, medicorum, grammaticorum, poëtarum, historicorum, & cuiusuis omnino authorū generis: nec eorum duntaxat qui Latinè aut Græcè, sed quorundam etiam qui Germanicè, Gallicè aut Italicè lucubrationes suas ædiderunt: Et diligentissimè quidem illorum, qui de animalibus ex professo aliquid scripsêre, minori uerò cura aliorum qui obiter tantum, ut historici & poëtæ, nōnunquam de ijsdem meminerunt. His plurimas obseruationes proprias adieci, cum nullo pudore à quibusuis, doctis, indoctis, ciuibus, peregrinis, uenatoribus, piscatoribus, aucupibus, pastoribus, & omni hominū genere, multa subinde interrogando colligerem. Per literas etiam ab hominibus doctis, quas illi ex diuersis regionibus ad me dederunt non pauca cognoui. Imagines quoq; animantium, operis molem auxerunt. Præcipuè uerò primus liber, quem nunc damus, de quadrupedibus uiuiparis, excreuit immodicè. quoniam hoc animaliū genus, ut homini familiarius, ita notius (præcipuè nostro orbi) & utilius: & multi de singulis libellos aut etiam libros iustos scripserunt, ut de equis Hippiatri Græcè, Latinè, & alijs in linguis recentiores, &c. De canibus etiam multi multa prodiderunt: de pecoribus & armentis, bubus, capris, ouibus, suibus, plurima rei rusticæ conditores Græcè Latineq;. Dicat aliquis non fuisse ex omnibus sed ex optimis tantum libris conscribendam historiam. Ego uerò nullius scripta contemnere uolui, cum nullus tam malus sit liber, ex quo non aliquid haurire boni liceat, si quis iudicium adhibeat: quod potissimum fit, collatis melioris notæ scriptoribus, Græcis cum Latinis, ueteribus cum nouis. Itaq; licet nullum genus scriptorum præterierim, & à barbaris etiam & obscuris in diuersis linguis non pauca excerpserim, non temere tamen id feci: ita ut neque negligentior iudicari possim, qui temere fidem quibusuis habuerim: neq; arrogans aut parum modestus, qui ullius lucubrationes contempserim. Ea sanè quæ falsa aut quouis modo absurda occurrebant, uel prorsus omisi, uel ita posui ut arguerem: aut si quando id non feci, siue per ignorātiam, siue aliam ob causam, quod tamen rarius commissum puto, (præterquàm in ijs quę ad medicinā pertinent, ubi sæpe multa tum falsa tum superstitiosa retulimus, ut amuleta forte & alia, quæ eiusmodi sunt, ut à mediocriter etiam eruditis uiris bonis facile agnoscantur) ex ipso authoris nomine quantum quidq; fidei mereatur ferè iudicabit Lector. neq; enim ego fidem meam ubiq; astringo, contentus aliorum uerba & sententias recitasse. Quamobrem diligēter & religiosè caui, ne usquam nomen authoris omitterē, quanquam in paruis etiam & uulgò notis rebus: ut licet dubitationis nihil rebus inesset, de uerbis tamen & locutionibus constaret, à quo proficiscerentur authore, si quis imitari uellet. Itaq; copiosior sæpe fui, ut non solum rerū cognitione prodessem: sed ijs etiam qui soluta aut numerosa oratione Græcè Latineùe disserere aut scribere uellent, syluam uocabulorum locutionumq; suppeditarem. Cęterum ut omnia Latinè & purè scriberētur fieri satis cōmodè non potuit, cum quædā ex barbaris desumpta ijsdē penè uerbis recitârim, præsertim si quæ obscura uel dubia erant: reliqua uerò ab illis descripta, ad mediocrem linguæ Latinæ usum deflexi, non quod melius non possem, sed quod tales authores talis elocutio magis decere uideretur. Quæ uero ex bonis & Latinis authoribus transcripsi, illorum nihil mutaui. De meo quidem stilo, non aliud dicam, quàm hoc præcipuè mihi curæ fuisse, ut si non eleganter & grauiter, nec ad ueteris alicuius imitationem, mediocriter tamē Latinè & clarè dicerem. Nam neq; otium erat stilum excolendi, cum in rebus ipsis tam uarijs tam innumeris occupatissimus essem: & ferè ad prælum describerem ea quæ annis aliquot prius congesta reposueram, ut si excudi contingeret, non res amplius inquirendæ admodum, sed scriptio ferè tantū, & ordo, & cura ne quid frustra repeteretur, me detinerent. Quin & argumentum operis non grauem & ornatum stilum, sed perspicuum & mediocrem requirebat, & plerunq; grammaticum, hoc est interpretationi aptū. Non enim recitare tantum uerba authorum uolui, sed plerūq; etiam, ubi opus uidebatur, explicationem adieci, ita ut hoc Volumen nō tantum Historia sit animalium, sed etiam expositionis loco in plerosq; omnes qui de animalibus aliquid prodiderunt, futurum. Nam qui librum aliquem explicandum suscipiunt, duo præcipue curant, ut uerba & sensus authoris declarent, & aliorum similes locos conferāt. quorum posterius quoniam in hoc opere summo studio perfeci, collatis tum aliorum tum unius authoris eadem de re diuersis in locis dicta, minus operæpretium fuit pluribus declarari authorum uerba, cum ipsi inter se loci tam diligenter collati mutuam lucem afferant. Sicubi tamen opus uide-

batur, uerba etiam & sententias pro mediocritate mea, tum aliàs, tum per parentheses, ut uocant, exposui. Accedit præterea quod natura à nimio stili cultu & omni affectatione sim alienus, hac cura illis relicta quibus uerba magis quàm res sunt cordi. Sed ut copiosius dicta paucis repetam, prolixum hunc librum fieri oportuit, primum quod ex innumeris authoribus confectus est: deinde quod sæpe multa de meo declarandi causa adieci. Poterat tamen sic quoq; multò breuior esse, si Philologiam non attigissem, in qua me nimium fuisse fateor: sed hanc quoq; diligentiam, si nō admodum utilem, iucundam tamen grammaticis & alijs quibusdam fore spero. mihi certe magno labore, multis uigilijs constitit. Philologiam autem appello, quicquid ad grammaticam, & linguas diuersas, prouerbia, similia, apologos, poetarum dicta, deniq; ad uerba magis quàm res ipsas pertinet. Hæc & huiusmodi magna ex parte ad octauum siue ultimum de unoquoq; animante caput reieci: aliquoties tamen in priora etiam capita irrepserunt, partim quod ego uoluptate quadam ad digressiones eiusmodi leui occasione inuitabar, partim quod lucis nonnihil authorum locis commode illic recitatis afferre uiderentur: ut cum alibi tum secundo capite, ubi de partibus animalium scribebam, ex grammaticis, medicis & alijs sæpe pluscula attuli. In tertio, ubi de cibis animalium & morbis agendum erat, sæpe ad plantas (quibus illa uel nutriuntur salubriter, uel fortuito gustatis læduntur aut etiam necantur) copiosius describendas diuerti: & similiter in quinto capite, si quæ tales erant stirpes, ut ijs per uenatores cum aliqua esca obiectis animalia perirent. Ex professo uerò in ipsa philologia, plantas illas nominare & interdum multis describere solitus sum, quæ quouis modo nomen suum ab aliquo animali traxerunt. Iam capite septimo, quod est de remedijs ex animalibus, & noxis quas morsu ictúue aut in cibo sumpta inferre solent curandis, non raro multa altius repeto, rei medicæ illustrādæ studio. Est ubi loca authorum deprauata & restituenda, digrediendi occasionē præbuerunt. Breuiter, ubicunq; rarum aliquid, aut alijs indictum, se offerebat, quod explicatum communes literas illustrare uideretur, facilius ad id enarrandum ab instituto decessi. Nam cum à puero in grammaticæ & philologiæ studijs Græcis Latinisq; educatus sim, & adolescens adhuc eadem profiteri cœperim: donec adultus ad maturiorem philosophiæ præsertim naturalis & rei medicæ professionem accessi, quanquam ex illis quoq; philologiam non parum auxi ac solidiorem effeci: & auidissimè semper uarijs lectionibus me exercuerim, posse me aliquid amplius in rerum & dictionum uariarum explicationibus quàm uulgus studiosorum præsertim ætate inferiorum, & alijs occupatorum studijs, mihi persuaseram. Quamobrem liberius sæpe & copiosius multa scripsi, ueteres ac recentiores reprehendi, nullo profecto uel obtrectandi aliena, uel mea ostentandi animo, sed candidè & simpliciter, ut quantum in me esset publica studia promouerem. Quòd si nemo improbat illorum libros, qui nullo ordine ut quidq; in mentem uenerit, uariorum authorum uerba & locutiones in utraq; lingua enucleant, ut apud ueteres Macrobius, Gellius, Cassiodorus, & quicunq; uaria scripserunt, quorum plurimos in secunda Bibliothecæ nostræ parte recensui: & apud recentiores cum alij multi, tum præcipuè Guil. Budæus, Cælius Rhodiginus & Calcagninus, Politianus, Erasmus Rot. &c. sed tanquam optimè meritis quicunq; uir bonus & uel mediocriter doctus, magnas agit gratias: non uideo quo iure uituperetur noster hic labor, in quo multa quidem ab alijs dicta, sed confuse, multa à me primum prodita, ita digessi & disposui, ut propemodum nihil non suo loco redditum sit. Siquidem omnium non solum sua sunt capita, sed capitū etiam partes, & certi ordines, priores, posteriores, mediæ, uno ferè & perpetuo per uniuersum Opus ordine seruato. Et quoniam non rarenter incidebat, ut aliquid diuersos in locos ex illis quos institueram referri posse uideretur, ne nimius essem repetendo, ferè ab uno loco ad alterum lectorem remisi, nisi res tota paucis repeti posset. Hæc & alia quædam (ut diuersorum authorū uerba, & stili uarietas) inæquale, interruptum, & salebrosum ut ita dicam Opus, & (ut aliquis forte obijciet) scopis simile dissolutis reddiderūt: quod uitium ego etsi animaduerterem, committere tamē non recusaui, dum ita prodessem. Erit autem hoc quicquid est uitij multò minus, si quis secum reputet, me ista omnia non eo instituto composuisse, ut continua lectionis serie cognoscerentur à studiosis: sed ita temperasse, ut quicquid aliquis super quouis animante nosse desyderârit, id suo statim loco repertum, per se etiam legere & clarè intelligere possit. Itaq; si quis tantum ad inquirendum per interualla hoc Opere uti uoluerit, qui Dictionariorum & aliorum huiusmodi communium librorum usus est, hoc rectè facere poterit. quod si perpetuò ferè nobis obseruati ordinis non meminerit, indicem alphabeticum consulat, quem in totius Operis, id est fine secundi Tomi, utriq; Tomo communem ædemus, si nihil interim aliud, ut homines sumus, acciderit. Idem ferè Plinius in Naturæ historia cauit: nam in præfatione ad Vespasianum, Quia occupationibus tuis (inquit) publico bono parcendum erat, quid singulis contineatur libris huic epistolæ subiunxi, summaq; cura ne perlegendos hos libros haberes operam dedi. Tu per hoc & alijs præstabis ne perlegant: sed ut quisq; desiderauerit aliquid, id tantum quærat, & sciat quo loco inueniat. Hoc ante me fecit in literis Valerius Soranus in libris quos ἐποπτίδων inscripsit. Hæc Plinius. Qui in arte grammatica proficere cupiunt, & alicuius linguæ usum sibi comparare, illi ab optimis grammaticis qui methodo compositiua (ut uocant) artem tradunt, à literis & syllabis ad dictiones & octo sermonis partes, & postremo sermonem ipsum, & syntaxin progressi, artis notitiam petunt, interim tamen Lexicorum (in quibus singulæ dictiones locutionesq; enumerantur longe aliter quàm in præceptis artis, ubi nec omnia singillatim nec eodem ordine recensebantur) utilitatem non negligit, non ut à principio ad finem perlegat, quod opero-

operosius quàm utilius fieret, sed ut consulat ea per interualla. Ita qui animalium historiam cogniturus est, & continua serie perlecturus, petat illam ab Aristotele, & si qui similiter scripserunt: nostro uero Volumine tanquam Onomastico aut Lexico utatur. Non enim me latet quod Aristoteles docet de partibus animalium 1.4. multo præstare (ad philosophicam descriptionem) & eruditius esse, de animalibus ita scribere, ut tum partes tum affectus pluribus communes simul tractentur, per locos quosdam communes explicata eorum historia, primum ea persequendo quæ communissima sunt, ac paulatim ad minus communia, postremo ad ea quæ certis tantum generibus ac speciebus infimis propria fuerint, descendendo. nam si in singulis animalibus partes & affectus aliquis singulatim consideret, multa subinde repetenda erunt, quod perabsurdum (inquit) & prolixum fuerit. Hoc ego discrimen quamuis (ut dixi) animaduerterem, uolui tamē animalium historiam singulatim persequi, quod id nostro tempore, quo nomina plurimorum non amplius intelliguntur, multo utilius futurum iudicarem: & nonnulla frequentius repeti minus absurdum putarem, propter ordinem eiusmodi institutum, ut inquisitioni magis quàm continuæ lectioni seruiat hoc Opus. nō tamen omnia quæ communiter alicui generi insunt, in singulis etiam animalibus posui, tum quod quædam nulli non nota sint, ut communissimæ quadrupedū partes: tum quod in quibusdam si quis dubitauerit, facile ad Aristotelis locos, in quibus generatim illa tractantur, recurrere possit. & fortassis nos etiam aliquando de animalibus secundum genera & species nōnihil commentabimur. Adde quod commodius erat per singula animalia historiam à nobis condi eo etiam nomine, quod non physicè aut philosophicè tantum, sed medicè etiam & grammaticè de unoquoq; tractare statueram. Nec caret tractatio ista exemplis eruditorum. de plantis enim uix unus aut alter, ut Theophrastus, Ruellius, iuxta methodum illam quæ cōmunibus partibus & affectibus plantas singulas subijcit, aliquid prodidit: singulas uero separatim plurimi descripserunt & olim & nostro seculo, præcipuè medici. Vnus Ruellius ferè in utroq; elaborauit, ut Galenus quoq;, sed in facultatibus tantum describēdis. Fateor equidem potuisse me quamuis instituto meo manente, in multis multò breuiorem esse, nisi præter cætera exquisitum etiam istud diligentiæ meæ studium me oblectasset. Vbi in mentem uenit Liuij illud quodam uolumine sic orsi: Iam sibi satis gloriæ quæsitum, & potuisse se desinere, nisi animus inquies pasceretur opere. Quanquam, ut inquit Plinius, maius meritū esset, operis amore (quod ipsum non suæ sed Romani nominis gloriæ composuisse decuit) nō animi causa perseuerasse: & hoc populo Romano præstitisse non sibi. Ego quamuis Liuium non solum uel animi gratia uel quærendæ sibi gloriæ, sed magis etiam historiæ ueritatis & populi Rom. illustrandi causa, scribendi labores sustinuisse existimo: modestius tamen dixisse iudico, ita ut dixit: ne si eo modo quem Plinius requirit dixisset, arrogantior uideri potuisset, ut qui clarissimo totius orbis populo & gentium uictori ornamenti quippiam suis scriptis accessurum de se prædicasset. Ego similiter etsi totum hoc Opus qualecunq; est, non mihi sed Reip. & Academiæ nostræ moderatoribus (qui me à puero sua liberalitate fouerunt, fouentq; etiamnū, et ad ea quę cœpi alacriter perficienda hortantur) uniuersum deberi uolo, ac si quid inde gloriæ nasci potest, ad illos potissimum recidere: modestius tamen, ni fallor, hæc reticeo, & aliorum relinquo iudicijs, an laudis & gloriosæ famæ ex opere quanquam non illaudabili, Senatui & Academiæ multo iam tempore multis nominibus pietatis, doctrinæ & uariarū uirtutum clarissimis, accedere quicquam possit.

¶ Sed nimium forte hic etiam prolixus sum, dum Operis prolixitatem excuso, quanquam obiter simul alia quędam egi, ut commoditates quasdam eius ostenderem, ac stylum nostrum qualemcunq; excusarem. Pergo ad reliqua. Et quanquam de immenso labore nostro ex antedictis satis cōstare possit, ac ipsa Voluminis tum magnitudo, tum uarietas & difficultas explicatarum in eo rerum pro me loquatur, addam tamen nonnulla, si ita fortassis æquiores ac benigniores mihi censores contingant homines docti, (nam de indoctis parum curæ,) sicubi me offendisse animaduerterint. Magni enim & ardui conatus, etsi non per omnia respondeant, ueniam merentur: & (ut ille ait) opere in magno fas est obrepere somnum. Plinius se naturalem historiam suam confecisse scribit ex exquisitis authoribus centum, adiectis rebus plurimis, quas aut ignorauerāt, aut postea inuenerat uita: nec dubitamus (inquit) multa esse quę & nos præterierint. Eadem de hoc nostro uolumine accipi uelim: quamuis non solum ex authoribus centum, sed multò pluribus id mihi concinnatum sit, ut facile est computare ex catalogo eorum quem infra posui. Erat autem primò perquam laboriosum omnia diligenter & cum iudicio legere, deinde excerpere, & ad suos redigere ordines: ac rursus inter Opus scribendū conferre, cum permulti eadem dicerent, alij ab alijs mutuati expressis authorum nominibus, alij suffurati suppressis. Quàm uero & difficile & tædio plenum sit authorum scripta sic inter se conferre, ut omnia in unum quasi corpus redigantur, nihil omittatur, nihil repetatur temere, nemo facile intelligit nisi expertus. hoc quidem ita contingit, uel duos aut tres tantum libros conferendo, multò maximè uero complures ut nos fecimus: idq; tam diligenter, ut ad alios authores super ijsdem rebus minimè posthac sit recurrendum, sed qui Volumen nostrum habuerit, omnia de ijsdem scripta habere se persuasus esse debeat, unum scilicet pro bibliotheca, unum πολλῶν ἀντάξιον ἄλλων. Hoc cum ante nos Petrus Gillius fecisset, sed in paucis authoribus, Græcos, inquit, qui de animalibus scripserunt, non modo Latinos fecimus, quod facillimum fuisset: sed Dionysium etiam Cassium, qui Magonem conuertit, imitati, ordinem & iudicium adhibuimus. Sed hæc ego multo iustius de nostris dixe-

rim, qui & ordinem multò commodiorem sequutus sim, & longè plura contulerim inter authorum scripta, tum alia (ut supra dixi) tum pleraque ex Græcis translata, & ab alijs & ab ipso Gillio. Itaque sæpius Græca apposui, ubi uel interpretes lapsi uidebātur: aut uocabula loquutionesue rarum aliquid aut pulchrum, aut rei præsenti peculiare continebant. Multa etiam ipse conuerti, uel quod translata hactenus non essent, uel quod obuium in Græcis locum ipse potius transferre, quàm apud interpretem diutius inquirere uolebam. Ex Germanicis etiam, Gallicis, & Italicis quædam Latina feci. Hos lucubrandi labores, legendo, colligendo, conferendo, transcribendo, multis annis sustinui: qui certe quales & quanti fuerint, non facile credi potest, nisi ab expertis. etsi an quisquam rem similem tentârit, ut omnia omnium, quotquot haberi possent unius argumenti scriptores, in unum corpus redigeret, non facile dixerim. nam qui ex multis quædam conscripserint quosdam noui, qui ex omnibus neminem. Quamobrem possum illud de laboribus meis dicere, quod Aristides de elegantia Smyrnæ urbis, quam nemo nisi qui uiderit cogitatione possit assequi: δοκεῖ δ' ἄν μοί τις καὶ ὄνομα πρὸς αὐτῶν ποιήσασθαι, ὥσπερ τὸν ὑπὸ τῆς ἐχίδνης φασὶ πληγέντα μὴ ἔχειν ἑτέρῳ λέγειν ἀλλ' ἢ ὅστις πεπείραται· οὕτω πρὸς τὸ τῆς πόλεως κάλλος ἰδόντι μόνῳ συνειδέναι, οὐ μέλλοντί γε αὐτίκα.

¶ Quod ad stilum attinet, etsi in præcedentibus quædam dixerim, obiter digressus, hic priuatim quædam adijciam. Vsus sum igitur dictione humili & minimè affectata, ob causas superius enumeratas. Nam in his scriptis in quibus rerum cognitio quæritur (ut Massarius inquit in simili argumento,) non luculentæ orationis lepos, sed incorrupta ueritas exprimenda est. Certe huiusmodi lucubrationes (ut cum Plinio dicam) nec ingenij sunt capaces, quod alioqui nobis perquàm mediocre erat: nec admittunt excessus aut orationes, sermonésue, aut casus mirabiles, uel euentus uarios, aut alia iucunda dictu, aut legentibus blanda. Sterili materia rerum natura, hoc est uita narratur, & hæc sordidissima quoque sui parte, ut plurimarum rerum aut rusticis uocabulis aut externis, imò barbaris, etiam cum honoris præfatione ponendis, Hæc Plinius. Quod si ille homo doctissimus idemque omnium iudicio eloquentissimus, quique castitatem linguæ Latinæ cum lacte hauserat, & alijs commoditatibus usus, & unde plurimum excitari feruor ingenij poterat Mecœnate adiutus imperatore Vespasiano, de stili angustia & ruditate, in simili ferè argumēto excusationem instituere uoluit: multò cautius ipse hoc facerem multas ob causas, quas ne sim prolixior non enumero. Cur quædam passim in hoc Opere diuersis in locis repetantur, rationem reddidi iam ante, nempe quod ita postularet institutus à nobis ordo, & capitum partiumque in singulis diuisio: ut non negligentiæ nostræ, sed accuratæ potius curiosæque interdum diligentiæ id adscribendum sit. Sed repetuntur quædam aliquando eodem in loco, quæ uideri eadem possunt obiter cognoscenti: si quis uerò pressius consideret, nonnihil (quantulumcunque) interesse intelliget, uel in re, uel in uerbis. nam loquutio quandoque peculiaris, aut elegantia uerborum, ut id facerem, inuitabat: ut haberet etiam quod dicendo imitaretur, si quis eadem de re aliquid quouis modo dicere aut scribere conaretur. Parentheses quoque (ut uocant grammatici) ad stilum pertinent, quæ passim in toto Opere plurimæ sunt, idque plures ob causas. aut quia uaria erat lectio, aut scribendi modus dissidebat, aut nostra aliorúmue castigatio addebatur, aut ut interpretarer, aut ut de meo explerem, si quid deesset: aut ut Græca adderem, siue quod elegantia sua placerent, aut peculiariter ad rem præsentem facerent, siue quod Latina ex eis non satis bene reddita uiderentur: denique simpliciter ad clariorem intellectum illorum quibus interseruntur. Quantum ad orthographiam, non semper eadem uocabula eodem modo scripsi, sed secundum authores quorum uerba recitabam nonnunquam uariaui.

¶ Hæc de stilo & elocutione. Quod ad res ipsas, earumque ueritatem & certitudinē, fidem meam in plurimis non astringo, authorum (penes quos ea esto) nomina posuisse contentus. Ea certe magna ex parte fidem merentur, quæ multorum & eruditorum multis iam seculis consensu muniuntur, ut hac etiam gratia authores à nobis complures nominatos, & quædam fortassis non magno alioqui fructu repetita non sit pœnitendum. A multis enim testibus res una si uerbis ijsdem dicatur, eò fide dignior est. Fateor nonnulla leuicula esse, (ut Gillius etiam in Aeliano suo, quem nos in nostrum Opus transtulimus,) sed ea non multa sunt, & cum alijs infinitis grauibus & doctis compensantur: ac tanquam næui in articulo pueri delectabunt Alcæos, hoc est non stultos alieni operis æstimatores. Ego uitilitigatores non curo. tales enim potissimum sunt, ut Cato pronunciat, homines ueræ laudis expertes. Quod si non ad plenum satisfecerim, (utor ijsdem uerbis, quibus in sua de piscibus scripta Massarius) non erit culpa desiderij mei, quod sanè ardentissimum est, sed quod plus facere hoc tempore non potui. Aequi lectores boni cōsulent tam diffusæ materiæ quam suscepimus maximam partem à nobis traditam esse. neque enim tantæ rei satisfacturū me unquam speraui. Quin prius quantum nos in iuuandis bonis artibus fecimus, alij tantum quoque faciant, ac deinde blaterent. Nec enim animo feremus, iniquo, si ad hanc immensam difficillimamque à nobis susceptam prouinciam in auxilium peritiores aduenerint, nosque etiam superauerint. Pædaretum ferūt egregium illum uirum, qui quum in trecentorum numero lectus non esset, qui ordo apud Lacedæmonios honore præstabat, abiretque hilaris ac subridens, reuocatur ab Ephoris: interrogatusque quid rideret, respōdit: Quoniam equidem ciuitati gratulor, quæ ciues trecentos habeat meipso meliores. Iam etsi professus sum omnia ferè omnium hactenus quæ ad manus meas peruenerunt de animalibus scripta, in nostris lucubrationibus comprehendi: nō tamen idcirco superfluos aut inutiles posthac aliorum libros haberi uelim,

uellem, neque enim id ut efficerem unquam cogitaui. Quin omnibus suum locum, suum honorem manere & æquum est, cum prodesse omnes uoluerint, & ipse omnino cupio. Merentur enim alij propter antiquitatem, religiose ut obseruentur: alij etiam propter methodum philosophicam & dialecticam, aut aliam à nostra diuersam. alij propter elocutionem, quidam propter hæc omnia. Græcos sanè imprimis linguæ ipsorum fauentes obseruabimus. Sunt qui Aristotelem, Plinium, & alios ueteres (inquit Gillius) omnem animalium naturam scriptis comprehendisse prædicabunt, à quibus adeò dissentio, ut ab eis preclarè inchoatam multam animalium uim, non planè perfectam audeam dicere. Cur enim tot tantisque religiosissimis authoribus de ui & natura animalium extinctis, non amplum locum hominibus minimè inertibus ad nouam commentationem relictum esse arbitremur? cum sexcentis apium scriptoribus nondum perditis, Aristarchum Solensem constet duodequadraginta annos nihil aliud egisse, quàm earum mores tum obseruasse, tum scriptis mandasse.

¶ Res ardua (cum Plinio loquor) uetustis nouitatem dare, nouis authoritatem, obsoletis nitorem, obscuris lucem, fastiditis gratiam, dubijs fidem: omnibus uerò naturam, & naturæ suæ omnia. Itaque etiam non assecutis, uoluisse, abunde pulchrum atque magnificum est. Certe peculiaris in studijs causa eorum est, qui difficultatibus uictis, utilitatem iuuandi prætulerunt gratiæ placēdi. Quid uerò laudabilius ex omni humanitatis studio quàm suscipere tam liberale tamque laudabile munus renouandæ uetustatis, uel ab interitu potius uendicandæ, & nomina rebus, & res nominibus reddendi? Magna debetur gratia ijs qui uias publicas curant, sternunt, muniunt, repurgant, aperiunt, complanant, explent, dirigunt, ut faciles uiatoribus, iumentis & curribus sint, ac sine impedimentis sine periculo peragantur: etsi non omnia illi impedimenta, sed maiora tantum sustulerint. Nec parum in re literaria merentur, qui Opus aliquod publicæ utilitatis ergò susceptum ita excolunt, ut reliquis in eodem argumento nihil aut minimum difficultatis in posterum sit futurum. Quod ego si circa institutum meum, ut uolebam sum consequutus, ualde gaudeo: sin minus, aliquid est magnam me partem præstitisse, ut non magno negotio excitati à nobis homines docti quod reliquum est aliquando absoluant. Fauete igitur optimi & æquissimi Lectores Operi laborioso, honesto, iucundo, utili, uario: & Deo opt. max. gratias agite, & orate ut si diutius in hac mortali uita degendū sit, quoniam otiari non prodest, in naturæ potius indagatione & operum Dei ac patris nostri grata celebratione, quàm alijs quibusuis quæ uel ambitio uel auaritia dictat studijs, sanctè pieque uersemur, & multo conquisita labore posteritati communicemus. Interim obsecro bonos & studiosos omnes, si qui habuerint quicquam quod ad huius Operis perfectionem momenti aliquid afferre possit, ut sunt, cuiusuis generis animalium imagines, aut historiæ, hoc est quicquid ad earum naturam plenius cognoscendam facit: aut reprehensiones eorum in quibus nos hallucinati sumus, quæ certe multa esse, qui homo sim, non dubito, ingenuè & candidè nobiscum ut communicent, & tanquam publicum Opus ac in medio positum illustrent: quæ res & ipsis gloriosa, & mihi iucunda, & hominibus studiosis perpetuo utilis est futura. Certe Operis egregij, quantulumcunque iuueris, participem fuisse, in gloria ducetur. Ego etsi in paucissimis uel una tantum in re, aut admonitus de errore, fuero, candidè mox emendabo: aut aliquid noui edoctus, adijciam, siue ad secūdum de reliquis animalibus Tomum, siue seorsim in Appendice: Et ne ingratus in illos uidear qui aliquid contulerint, præter amorem quo illos perpetuò prosequar, si aliud nihil (ut tenuis est fortuna nostra) beneficij in eos referre dabitur, candida saltem commemoratione nominibus ipsorum in catalogo illorum per quos profeci enumeratis, animum meum declarabo. Quòd si qui uel destituti occasione ad nos scribendi mittendiue aliquid, aut alia causa affectiúue impulsi, publicè etiam errata aliqua nostra castigare uoluerint, quod scio multos facere posse grauiter simul & doctè, atque ut faciant opto, illis quoque gratias habebo, hoc unum oro, ut candidè & modestè scribant, quicquid aduersum me scribere uisum fuerit, atque ita ut rempub. literariam promouendi magis, quàm uel suam ambiendi gloriam, uel nos reprehendendi causa id fecisse, ut uiros decet magnanimos, uerè uideantur. Ego omnino ex quorumuis iustis castigationibus mea emendare, nec sua laude quenquam priuare paratus sum. Spero enim, absit inuidia, ad omnem posteritatem duraturum hunc laborem nostrum, non quidem doctrinæ nostræ, quæ exigua est, sed diligentiæ merito, quæ tot tantasque lucubrationes ex innumeris authoribus in unum quasi thesaurum accuratissimè coniunxit. Valete.

Epilogus.

DE CVRA ET PROVIDENTIA QVA

DEVS BESTIAS RATIONIS EXPERTES dignatur & prosequitur, locus lectu dignissimus ex Iobi capitibus 38. & 39.

Cap. 38. NVm tu uenaberis LEONI prædam, & pastum catulis eius suppeditabis? Quis CORVO de cibo prospicit, cum pulli eius famelici ad Deum clamantes oberrant?

Cap. 39. Nostine tempus quo CAPRAE FERAE in rupibus pariunt? An obseruasti partum CERVARVM, aut numerum mensium quos implent, & parturiendi tempus? Submittunt se illæ, incuruatæque fœtum magnis doloribus ædunt. Tum hinnuli adolescunt, & pabulo iam confirmati relicta matre non redeunt. Quis ASINVM syluestrem (*pere*) liberum dimisit, aut quis ONAGRI (*arud, Hebræi non pere non arud asinum ferum interpretantur*) uincula soluit? Ego domicilium eius in solitudine posui, & cubile in loco sterili. Itaque ridet turbam oppidanam, nec audit clamores agasonis. Pascua sibi in montibus disquirit, & stirpes omne genus uirentes sectatur. Voletne MONOCEROS tibi seruire, aut morari ad præsepe tuũ? An loro ipsum uincies, ut sequendo te sulcos aratro imprimere, aut glebas frangere uelit? Ausisne illi credere, tantoque robore præstanti tuum permittere laborem? Sperabisne messem tuam ab eo conuehendã, ut condatur in horreum? En pulcherrimas STRVTHIONIS (*pauonis secundum alios, aut galli syluestris*) alas, quantũ superant pennas, & alas CICONIAE? (*Quidam uertit: An (dedisti) alas plausibiles pauonibus, aut pennas ciconiæ & plumas?*) Sed deserit in terra oua sua, ut in puluere foueantur: nec cogitat pedibus ea dissipari, & à bestijs conculcari posse. Ita immitis est in pullos suos, ac si sui non essent: & ita pro eis solicita nõ est, ut peperisse frustra uideatur. Nullam enim mentem aut intellectum diuinitus accepit. Quo tempore uero sublimis euolat, ridet equũ simul & equitem. Túne EQVO dabis ut generosus & bellator sit? ut alta ceruice ferociat, & hinnitum ædat? An speres te illum excitare aut terrere posse instar locustæ? Atqui nares eius ferociam spirant; calcibus solum fodicat, & fortitudine sua superbus armatis occurrit. Metum omnem contemnit, nõ frangitur animo, non expauescit micantem gladium. Non pharetræ sonitum, non hastam uibratam, non lanceam aut cuspidem curat. Dumque fremitus & tumultus cietur, terram fodit, nec tubæ sono mouetur. Classico tubæ signo animosè adhinnit, ac eminus prælium, & ducum clamorem tumultumque tanquam odorans percipit. Num per tuam sapientiam fit, ut ACCIPITER uolans alas suas uentis committat? Tuóne iussu sublimis AQVILA fertur, & nidum in alto struit? Incolit illa (*Vultur incolit petras, &c. LXX. Sed cadaueribus pasci Matthæi etiam cap. 24. aquilæ non uulturi adscribitur*) petras, & inaccessas rupium ueluti arces: inde sibi de esca prouidet, longe lateque perspicacissima circumspectans. Pulli eius sanguinem sorbent: ipsa cadaueribus ubicunque fuerint, aduolat.

DE FRVCTV EX ANIMALIVM HISTORIA

PERCIPIENDO, EX THEODORI GAZAE præfatione in conuersionem suam Aristotelis de animalibus librorum.

Physicus quomodo uersetur in historia animalium, & in quem finem.

OMnis philosophandi ratio naturalis, ubi à primis illis naturæ initijs, materiam dico, formam, finem, agens, & motum (ut ita loquar) emerserit, hic uersatur, ac diutissime immoratur, hic suas uires exercet, atque multiplicem, uariam, & admirabilem rerum constitutionem amplissime explicat. Persequitur ordine discrimina omnia, quibus natura suas animantes differre inter se uoluit: colligit summa genera, reliqua sigillatim exponit: partitur in species genera: & singula, quæ circiter quingenta numero in his continentur libris, describit: pergit quæque explanans, quemadmodum oriatur, siue terrestria, siue aquatica: quibus nam constent membris, quibus uescantur alimentis, quibus afficiantur rebus, quibus moribus prædita sint, quantum uiuendi spacium datum cuique est, quanta corporis magnitudo, quod maximum, quod minimum est: quæ forma, quis color, quæ uox, quæ ingenia, quæ officia: denique nihil omittit, quod in animalium genere natura gignat, alat, augeat, & tueatur. Quæ omnia eò spectant, ut, quod sanctissimus quoque author ille, quem deus sibi ueluti suppellectilem quandam preciosam elegerat, admonet, ex ijs, quæ à natura proueniunt, deum immortalem, ex quo ipsa pendet natura, intelligamus, admiremur, atque colamus: qua re nihil pulchrius, nihil grauius, nihil dignius homini esse potest. Tantus fructus horum librorum est. Nec audiendi sunt, qui inquiũt: Multa Aristoteles de musca, de apicula, de uermiculo, pauca de deo. Permulta enim de deo is tractat, qui doctrina rerũ conditarũ exquisitissima, conditorẽ ipsum declarat: nec uero musca, nec uermiculus omittẽdus est, ubi de naturæ mira solertia agitur. Vt enim artificis cuiusuis, sic naturę ingenium in minutissimis potius contemplandũ est. Quinetiam cum rerũ causas cognoscere pulcherrimũ sit (hac enim una cognitione, homo perfici, absoluique potest, ut deo immortali similis, quoad eius fieri potest, euadat) his sanè libris plene docemur, cur quæque res in animalium genere ita sit: planeque felicitatem assequimur illam nobiliorem, quæ in actione animi consistit, quam sapiens quoque poëta

Minutorum animalium contemplatio non spernenda.

Causarũ cognitio quàm nobilis.

poëta prædicans: Felix, inquit, qui rerum potuit cognoscere causas. Quid de anima loquar, dè qua toties publice, priuatimq́; disputatur? Nusquam suorum librorum, tam aperte philosophus hic suam opinionem exponit, quàm in his libris, quid anima sit, undeq́; in corpus recipitur.

Vtilitas histo-riæ animaliũ ad mores & uirtu-tum officia.

Ad hæc mores illi, & uirtutum officia, quibus uirum appellamus bonum, laudeq́; prosequimur, longe melius hinc accipi possunt, ꝙ uel à rhetore, quem Græci sophistam uocant, uel à prædicatore, nomine iam trito Latinis auribus. Iis enim sæpenumero uita discrepat à præceptis, & melius hortantur alios, quàm ipsi officio fungantur: ut interdũ frustra illa uirtutis egregia laus recitata sit, prolixaq́; eorum præceptio uacet, & iaceat, cum exempla desiderentur uitæ præceptoris & authoritas, quam qui respicit, facilius & mouetur ad uirtutem, & in officio tenetur. At uero in contemplandis animalium moribus exempla suppetunt omnium officiorum, & effigies offeruntur uirtutum summa cum authoritate naturæ omnium parentis, non simulatæ, non commentitiæ, non inconstantes & labiles: sed uere ingenuæ atq́; perpetuæ. Quis enim tam peruersa natura hostis sui generis est, quin emendetur, & mitigetur, cum nullum animal occidi à sui generis bestia uideatur? Quis tam in parentes impius, ne cum ciconiæ auis, aut meropis pietatem erga parentes intelligat, pientior efficiatur? Quis adeò inhumanus, illiberalisq́; est, quem ossifragæ benignitas in pullos aquilæ non faciat benigniorem? Quis tam piger, iners, & segnis est, quin excitetur ad uitæ munera, cum formicarum, aut apum labores, atque industriam intuetur? Quem non pudeat per metum peccare, cum non solum leonis animum inuictum cogitat, sed etiam reguli auiculæ, quæ cum aquila pugnat, certatq́; de imperio? Quis principem bonum non colat atq́; obseruet, cum si rex apũ in itinere aberrauerit, omnes eum inquirere, odoratuq́; sagaci persequi, donec inuenerint, cognitum habeat gestari: etiam regem à plebe, cum uolare non potest, & si perierit, omnes discedere? Nunquid parum exempli ad boni principis siue desiderium, siue obseruantiam datur? Quis princeps non ad clemẽtiam facile inuitetur, cum reges apum armari quidem aculeo, sed eo nũquam uti intelligat? Quæ fides, quis amor in canibus? Quanta in elephantis mansuetudo? Quæ in ansere uerecundia? Quantum studium ornatus, ac politura in pauone? Quanta opera uocis amœnæ, suauisq́; in luscinia? Quid dè iustitia apum dicam, quæ colligunt quidem ex ijs, quibus aliquid dulcedinis inest, sed sine ullo fructuũ detrimento? Quid de castitate elephantis, qui quam impleuerit coitu, eam rursus non tangit? Aut columbæ, quæ neq́; coire cum pluribus patitur, neq́; coniugium iam inde à primo ortu initum deserit, nisi uidua, aut cœlebs? Disciplina autem & eruditio elephanti, quem non faciat studiosiorem?

Ad ualetudinem tuendam.

Omnino nulla pars uitæ humanæ est, quæ non suorum officiorum exempla commodissime hinc accipiat. Nam, ut omittam artes illiberales, quæ & ipsæ ingenijs animaliũ non parum iuuantur, ualetudinis exempla quæso unde commodius peti, quàm ex animalibus possint? Loca pro temporis conditione solent illa mutare: non plus edunt, aut bibunt, quàm sibi salubre sit: non diutius dormiunt, quàm ratio ualetudinis postulat: modũ mouendi, quiescendiq́; seruant: nouit sua quodq́; medicamenta: uiuit sua quodq́; sorte contentum, & gaudet. hæc late à medicis præcipiuntur. At uero exempla, in quibus uis maior, quàm in præceptis est, ab animalibus certiora præbẽtur.

Ad dicendi facultatem.

Addo utilitatem, quæ in dicendi facultate ex hac animalium ratione afferri potest. Comparationes enim, assimilationesq́; illæ, quas Græci parabolas uocant, quæ plurimum orationem exornant, auditoremq́; tenent, hinc uarie, copiose, aptissimeq́; accipi possunt: ut siue oras, siue cõmunem partiris cum alijs sermonem, eloquens, aptus, suauisq́; esse possis.

Ad poëticam.

Poëta uero unde nam pulchrius sua illa rara & mira accipiat, quàm ex his libris, qui naturæ arcana rimantur, enarrant, aperiunt?

Ad rem medicã, propter anatomen.

Medicus autem, quod fatetur, se sua inde ordiri, ubi philosophus desinit, nusquam plenius, quàm hic uiderit: quodq́; à Galeno medicorum principe traditur, Aristotelem primum anatomen, hoc est, membrorum dissectionem scripsisse, hic agnoscet: & quod idem & primus, & optimus fuerit author, percipiet.

Ad primã physicæ partem de causis.

Iam & philosophi nostræ ætatis, qui quadrifariam rerum causam ex prima illa librorum naturalis auscultationis institutione, accipiunt quidem communi quadam ratione: sed quemadmodum his natura utatur, in constitutione, generationeq́; animalium, parum, authore Aristotele, uident, inopia scilicet exemplaris Aristotelici quod legere possint, hic uidisse aliquando gaudebunt, & Physici, quos se appellant, dignius de cætero profitebuntur. Rationes enim ideo quærimus uniuersales, ut demum res particulares, & sensiles teneamus.

Voluptas.

Accedit ad hæc uoluptas, qua iuuari, ac perfici quamuis actionem Aristoteles ait, quam in contemplandis rebus naturæ auidissime capimus. Nam si pictor nos uehementer oblectat, cum animal scite pinxerit: quanto uehementius natura ipsa afficiet uoluptate, cum eius tam multa & uaria animalia, mira membrorum conuenientia, inauditaq́; moderatione & elegantia facta cernamus? Cum hos legimus libros, cõtemplamur profectò quàm uarius, ac pulcherrimus fructus horum librorum, & utilitas amplior, quàm ut uerbis exprimi possit, Hæc Theodorus Gaza.

CATALOGVS VETERVM NON EXTANTIVM, QVI de animalibus scripserunt.

ARISTOTELIS librum ζωϊκῶν ἢ περὶ ἰχθύων, Athenæus alicubi citat, non peculiarem ullum puto librũ quo careamus intelligens, sed partem aliquam historiæ animalium, in qua de piscibus tractatur. Nam & libro septimo Aristotelis uerba de pisce anthia citat ex libro περὶ ζώων ἰδίων, quæ tamen apud Aristotelem leguntur historiæ animalium libro 9. cap. 37. quod caput Gaza aut alius Latinè inscripsit de ingenio marinorum & fluuiatilium piscium pro ratione commodioris uitæ. Circa finem quidem libri septimi Athenæus, ex Aristotelis libro quinto historiæ animalium uerba hæc recitat, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἰχθύων οἱ πλεῖστοι ἅπαξ τίκτουσιν, οἷον οἱ χυτοί, οἱ περὶ δικτύῳ περιεχόμενοι, χρόμις, ψῆττα, θύννος, &c. quæ uerba eo in libro, capite nono apud Aristotelem inuenio. Alibi tamẽ eodem in libro Athenæus citat Aristotelis uerba quæ legantur ἐν τῷ περὶ ζώων alphesten piscem esse μονόχρωον καὶ κιῤῥόν, quæ nos apud Aristotelem nusquã reperimus, ut suspicemur quædã ipsius de animalibus scripta, præsertim de piscibus, nobis amissa. Plinius libro octauo Aristotelem quinquaginta præclara uolumina de animalibus condidisse affirmat. atqui Theodorus Gaza libros de animalibus octodecim esse ait, nouem scilicet de historia animalium, quatuor de partibus, quinq; de generatione. his Plinium libros etiam de anima, & parua naturalia (ut uocant) adnumerasse apparet. sic enim omnes erũt quinquaginta, Niphus. Nicandri Scholiastes in Alexipharmacis in aconiti mẽtione, Aristotelis ex libro decimonono de animalibus uerba citat de panthera, quod sumpto aconito ad excrementum humanum in arbore suspensum à uenatoribus assultando tanquam ad remedium exhausta tandem extinguatur. Quod Aristoteles nõ alibi quàm nono libro cap. 6. historię animalium refert, quamuis etiam in Mirabilibus meminerit. Diogenes Laërtius author est scripsisse Aristotelem, etiam de compositis animalibus librũ unum, item de fabulosis animalibus librum 1. & Anatomicos octo, & Selectum anatomicum unum. hi omnes nobis interciderunt. Cæterum cõposita animalia intellexerim, quę ex parentibus genere aut specie diuersis nascuntur.

¶ Alexandri Myndij liber de animalibus, & historia iumentorũ, memorantur ab Athenæo.

¶ Antipatri librum de animalibus citat Plutarchus in libro de causis nat. probl. 38.

Antipho rhetor scripsit de pauonib. Athenęus.

¶ Archestratus de uarijs animalibus ad cibum aptis, eorumq; ad gulam & uoluptatem apparatu carminibus scripsit, quæ persæpe recitat Athenæus.

Cælus Argiuus de piscibus scripsit carmine, Athenæus.

¶ Callisthenis librum tertium de uenatione citat Plutarchus in libro de fluuijs.

¶ Epicharmus Syracusanus pecudum medicinas diligentissimè conscripsit, Columella.

¶ Leonides Byzantius scripsit de piscibus oratione soluta, Athenæus.

¶ Numenij librum Theriacum citant Scholia in Nicandrum.

¶ Numenius Heracleotes de piscibus poëma cõdidit, Athenæus.

¶ Petrichi Ophiaca adducit Scholiastes Nicandri.

¶ Pancratius Arcas Halieutica reliquit carmine: item Posidonius Corinthius, Athenæus.

Seleucus Tarsensis Halieutica ædidit prosa, Athenæus.

¶ Sostratus scripsit de natura animaliũ, ut Athenæus & Nicandri Scholiastes citãt. Eiusdem secundum de uenatione librũ citat Stobæus in Sermone quo Venus uituperatur.

¶ Strato Lampsacenus physicus scripsit de generatione animaliũ. item de animalibus, de quibus dubitatur, & de fabulosis animalibus, Laërtius.

¶ Theophrastus Eressius (Laërtio teste) scripsit de diuersitate uocis animalium eiusdem generis lib. 1. De animalibus quæ sapere dicuntur, unum. De his quæ in sicco morantur, duos. De animalibus, septem. De his quæ colores immutant, unum. De his quæ latibula faciunt, unum. De automatis (sic puto uocat, quæ non ex coitu, sed ex putredine nascuntur) animalibus, unum. Compendij ex Aristotele de animalibus libros 6. De animalium prudentia & moribus, unũ. De fructibus & animalibus uersus mille centum & octogintaduos. Horum nonnullos etiã Athenæus citat, nempe οἷς περὶ ζώων, περὶ τῶν ἐν τῷ ξηρῷ διατριβόντων ζώων, περὶ τῶν φωλευόντων, περὶ τῶν μεταβαλλόντων τὰς χρόας. item περὶ τῶν δακετῶν καὶ βλητικῶν.

¶ Xenocratis librum de utilitate quæ ab animalibus capitur citat Galenus libro 10. cap. 4. de simplicibus.

¶ Augustinus Niphus in pręfatione commentariorum quos in Aristotelis de animalibus libros ędidit, complures alios authores ueteres, quorum libri de animalibus scripti non extẽt, enumerat, mutuatus ex Indice Plinij qui loco primi libri habetur. Authores enim aliquot quos octauo præcipuè libro Plinius nominat, tanquam omnes de animalibus simpliciter scripserint à Nipho numerantur, cum illi obiter tantum in operibus suis uel res gestas uel rem rusticam continentibus, animalium quorundam meminerint. Iuba, Hieron, Attalus, Philometor & Archelaus reges de ui naturaq; animalium diligenter perscripserunt, Gillius. Ego regum istorum nomina citari quidem apud Plinium reperio, de animalibus uerò ex professo eos scripsisse nusquam legere memini. Hiero quidem, Philometor, Attalus & Archelaus de cultura agri

scriple-

scripserunt, ut refert Plinius 18. 3. Iuba uero tum alia, tum de Arabia siue Arabica expeditione, eodem teste 6. 27. & 12. 14. in quibus libris multa eos de animalibus scripsisse conijcio, ex professo nusquam.

CATALOGVS AVTHORVM EXTANTIVM, QVOrum scriptis ad hoc Opus usi sumus.

C. Plinius Secundus in suo de natura Volumine authorum quos sequitur nomina, & passim adijcere, & in fronte Operis ad finem capitum cuiusque libri prætexere uoluit. Est enim benignum (inquit) ut arbitror, & plenum ingenui pudoris, fateri per quos profeceris. nō ut plerique ex ijs, quos attigi, fecerūt. Scito enim conferentē me authores, deprehendisse à iuratissimis et proximis ueteres transcriptos ad uerbum, neque nominatos. Obnoxij profecto animi, & infelicis ingenij est, deprehendi in furto malle, quàm mutuum reddere, cum præsertim sors fiat ex usura: Hæc Plinius, quem nos etiam secuti authorū per quos profecimus catalogum adscribemus. Enumerabuntur autem illi tantum quorum scripta extant. nam si illos etiam nominare uellem, qui ab alijs, præsertim ueteribus citantur, etsi non sine exemplo id facerem, tamen catalogum nimis augerem, & hominis ambitiosi ac ostentantis suspicionem de me relinquerem. * Asterisco notauimus illos, ex quibus omnia quæ de animalibus habebāt desumpsimus, siue quòd toti de animalium historia conscripti essent, siue multa passim ex instituto, aut etiam obiter de animalibus pauca continebant: ita ut nihil amplius ad particulares animantium singulorum historias ab ijs petendum sit. Nam ex historicis, poëtis & alijs authoribus, non omnia quæcunque de animalibus apud eos haberentur excerpsi, quòd id prolixius quàm utilius futurum uideretur, (cum nihil ferè noui in rebus ipsis apud illos tradatur, sed elocutio tantum uariet,) sed ea tantum quæ fortuitò siue in ipsorum libris, siue apud grammaticos citantes occurrebant. Si quæ tamen ad res ipsas facere iudicabam, ex omni genere authorum sedulo transcripsi.

LIBRI HEBRAICI.

1. ¶ Vetus Testamentum cum annotationibus Seb. Munsteri.
2. Eiusdē Munsteri Dictionaria, Hebraicolatinum, & quadrilingue.
3. Epistola presbyteri Ioannis, ut uocant, hoc est Aethiopię regis ad Pontificem Rom. de rebus Aethiopicis.

¶ ARABICOS, hoc est ex Arabica lingua translatos, nominabo inferius inter obscuros.

GRAECI.

4. * Actuarij liber de Serpentibus & uenenis, breuiter ex Dioscoride contractus est.
5. * Adamantij Physiognomica.
6. Aeschyli tragœdiæ.
7. Aëtij non omnia sed pleraque euolui & excerpsi: integrum uero librum 13. qui est de uenenis & uenenatis animalibus.
8. * Aeliani historia animalium, Petro Gillio interprete, cum eiusdem additionibus ex Oppiano, Plutarcho, Porphyrio & Heliodoro, ut libri titulus habet. Sic autem Aeliani omnia adiecta sunt, ut nihil ad rem pertinens omitteretur. nam si quando stilus luxuriari uidebatur, & leuiter euagari, aut hominem cum brutis conferendo reprehendere, (quod sæpius facit, ut qui professione rhetor fuerit) plerūque contraximus.
   * Eiusdem uariæ historiæ libri 14.
   * Eiusdem de instruendis aciebus liber.
9. * Alexandri Magni epistola ad Aristotelem de rebus Indicis Cornelio Nepote interprete.
10. * Alexandri Aphrodisiensis problematum libri 2.
11. Alexander Trallianus medicus.
12. Ammonius de differentijs uocum.
13. * Annonis Periplus.
14. Apollonij Argonautica, cum Scholijs.
15. Apostolij Byzantij parœmiæ.
16. Appianus historicus.
17. Aratus, cum Scholijs.
18. Aristides rhetor.
19. Aristophanis comœdiæ, cum Scholijs.
20. Aristotelis libri integri, quod particulares historias attinet, * De historia, de generatione & de partibus animalium. Physiognomica. De mirabilibus. De coloribus. Parua naturalia, ut uocant. Problemata. In cæteris libris, aut nullum aut rarissimum ullius animantis nomen occurret.
21. Michaëlis Ephesij Scholia in libros de generatione, quæ Ioannis Philoponi nomine publicata sunt. Niphus scribit Michaëlis Ephesij Scholia in libros de generatione extare, expositionem non extare.
22. * Arriani Periplus Euxini Ponti.
   * Eiusdem Periplus rubri maris.
   Eiusdem de rebus gestis Alexandri historię.
   * Eiusdem Indica.
23. * Athenæi Dipnosophistæ.
24. Biblia sacra, hoc est Vetus & Nouum Testamentum Græce.
25. Callimachi poemata quædam.
26. Cl. Galeni libri: alij quidem multi sparsim à nobis cogniti: integri uerò propter animalium historiam, qui sequuntur.
   * Libri de simplicium facultatibus. De antidotis. De theriaca ad Pisonem. De cibis boni & mali succi. De alimentorū facultatibus tertius. De parabilibus libri tres, quorū primus incipit, Cum ars

medica circa nullas unquam urbes. Secundus, ad Solonem, acephalus. Tertius Galeno adscriptus, incipit: De gurgulionis uitijs.
27. Diodorus Siculus historicus.
28. Diogenes Laërtius de uitis philosophorũ.
29. Dion historicus.
30. Dionysius Afer de situ orbis, et Eustathius interpres.
31. * Dioscorides.
32. Epigrammatum Græcorum authores diuersi.
33. Epistolarum Græcarum authores diuersi, quos Aldus olim uno uolumine coniunxit.
34. Etymologicon.
35. Euripidis tragœdiæ.
36. Eustathius in priores quinq; Iliadis libros.
37. * Geoponicorum, id est de re rustica ad Constantinum Cæsarem librorum authores diuersi.
38. * Heliodori Aethiopicæ historię libri decem.
39. * Heraclidis descriptiones rerum pub.
40. Herodoti historiæ.
41. Hesiodi poëmata, cum Scholijs.
42. * Hesychij Lexicon.
43. * Hippiatri Græci, Absyrtus, Hierocles, Pelagonius & alij uno uolumine coniecti.
44. Hippocrates. præcipuè libri de natura muliebri, de morbis muliebribus, de internis affectionibus.
45. Homerus, cum Scholijs.
46. Iosephus.
47. Ioannis Tzetzæ uaria historia.
48. *Iulius Pollux.
49. Lucianus.
50. Lycophron cum Scholiaste.
51. * Nicãdri Theriaca & Alexipharmaca, cum Scholijs.
52. Nicolai Myrepsi medicamenta composita secundum genera, Leonharto Fuchsio interprete.
53. * Oppiani libri de piscibus, & de uenatione.
* In eiusdem libros de aucupio paraphrasis.
54. *Orpheus.
55. * Ori uel Hori Hieroglyphica.
56. * Palæphatus de fabulis.
57. Paulus Aegineta medicus.
Succidanea cum eiusdem, & cum Galeni operibus coniungi solita.
58. Pausaniæ libri de regionibus Græciæ.
59. Philes qui de animalibus senarios iambicos condidit, omnia ab Aeliano mutuatus.
60. Philostrati Icones.
*Eiusdem libri de uita Apollonij.
61. *Phurnutus de dijs.
62. Pindarus, cum Scholijs.
63. Plato.
64. Plutarchi uitę, et alij uarij libelli: integri uerò,
* Vtrum terrestria aut aquatilia animalia sint sapientiora.
*Gryllus, uel quod bruta ratione utantur.
*Liber de Iside & Osiride.
*Causæ naturales.
65. Polyæni strategemata.
66. Polybius historicus.
67. Procopius Gazæus sophista in octateuchum ueteris Testamenti.
68. Q. Calaber poëta.
69. Theophrasti opera.
70. Theocritus.
71. Xenophontis opera diuersa.
*De uenatione.
* De re equestri.
* Hipparchicus.

LATINI AVTHORES Veteres.

72. Ael. Lampridus.
73. Ael. Spartianus.
74. Alb. Tibullus.
75. Ammianus Marcellinus.
76. Aulus Gellius.
77. Aulus Persius.
78. Aur. Cornelius Celsus.
79. *Cæl. Apicius de re culinaria.
80. C. Iul. Cæsar.
81. C. Iulius Solinus.
82. *C. Plinij Secundi Historia mundi.
83. C. Suetonius Tranquillus.
84. C. Val. Catullus.
85. Decius Ausonius.
86. Fl. Vegetius Renatus de re militari.
* Eiusdem Mulomedicina.
87. Fl. Vopiscus historicus.
88. Gratij liber de uenatione.
89. Iul. Capitolinus historicus.
90. Iunius Iuuenalis poëta Satyricus.
91. L. Annæus Seneca.
92. L. Apuleius.
93. L. Iunius Moderatus Columella de re rust. & hortensi.
94. Macrobius Ambrosius Aur.
95. * Marcellus medicus Empiricus, quem simpliciter Marcelli nomine citato inter remedia ex animalibus intelligi uolo, non Marcellum Vergilium illum nostri seculi qui Dioscoridem transtulit, & annotamentis illustrauit.
96. M. Actius Plautus Comicus.
97. M. Annei Lucani Pharsalia.
98. M. Aurelij Olympij Nemesiani poëtæ de uenatione liber.
99. M. Cato de re rust.
100. M. Manilij Astronomicôn libri.
101. * M. Terentius Varro de re rust.
* Idem de lingua Lat.
102. M. Valerij Martialis epigrammata.
103. M. Vitruuius de architectura.
104. Nonius Marcellus de lingua Lat.
105. Palladius de re rust.
106. Pomponius Mela.
107. P. Vergilij Maronis Bucolica & Aeneis.

*Eius.

* Eiusdem Georgica.
108. P. Ouidij opera.
* Eidem falso adscripta, Philomela de uocibus animalium, & Pulex.
* Eiusdem Halieutica.
109. Quintus Horatius Flaccus.
110. * Q. Serenus Samonicus.
111. Seruius in Vergilium.
112. * Sextus Platonicus de remedijs ex animalib.
113. Sexti Aurelij Propertij Elegiæ.
114. Sextus Pompeius Festus de lingua Lat.
115. Sexti Iulij Frontini Strategemata.
116. Silius Italicus poëta.
117. Statius Papinius Neapol. poëta.
118. Titi Calphurnij Siculi Bucolica.
119. T. Liuius historicus.
120. Valerius Maximus.

LIBRI LATINE QVIDEM EDITI, sed admodum impure, ut ex Arabica lingua conuersi plerique superioribus seculis, & illorum qui tales authores imitantur: in quibus frequentissima etiam circa res ipsas errata sunt, partim authorum, partim interpretum imperitia.

121. Aesculapius nescio quis, ex animalibus remedia descripsit, quę pleraque eadē apud Sextum Platonicum reperio.
122. * Alberti Magni de animalib. libri, innumeris erroríb. inquinati, ita ut Niphus totidē ferè errores inesse scribat quot uerba.
123. Alexander quidā author obscurus, ab alijs eiusdem farinæ authoribus citatur, ipse non uidi: ut & Rodolphus in Leuiticū.
124. Arnoldus de Villa noua, in ijs quæ de animalibus scribit, ut in libro de theriaca, Arabum eorúmue interpretum tum nomina tum errores sequitur.
125. * Bartolemæi Anglici de proprietatibus rerū libri 19.
126. Auerrois libros Aristotelis de generatione & de partibus paraphrastice reddidit, licet meo iudicio perperā interpretetur, Niphus. Ego cum ex his scriptis nihil egregij sperarem, neque apud nos reperirem, accersere nolui, ut neque Auicennæ de animalibus libros, in quibus pleraque omnia Aristotelis esse puto: & si quid præter illa adiectū est, in Alberti lucubrationibus, (quibus nos usi sumus,) cōtineri.
127. * Auicennæ opera medica. De eiusdem libris animalium in Alberti Magni mentione iam dixi.
128. * Elluchasem Elimithar medici de Baldath Tacuini.
129. * Ferdinandus à Ponzeto cardinalis, de uenenis.
130. * Iacobus Dondus Patauinus, quem uulgò Aggregatorem uocant.
131. Iorachi cuiusdā liber de animalib. ab Alberto Magno sæpe citatur, (& ab alijs obscuris.) ait autē eū frequenter falsa scribere.
132. Kiranides etiam nescio quis ab Aggregatore & alijs recentioribus, in remedijs præcipue ex animalibus subinde citatur.
133. * Matthæi Syluatici Pandectæ medicinales.
134. R. Moses.
135. * Petrus Aponensis de uenenis.
136. * Rasis in libro de sexaginta animalibus.
137. Semeryon uel Haren Semeryon, ab Alberto Magno in historia animaliū frequenter citatur.
138. Serapio.
139. * Vincentij Belluacensis de animalibus libri 7. nempe decimusseptimus Speculi naturalis cum sex sequentibus. Speculi doctrinalis etiam libro decimosexto rursus de ijsdem breuiter agit.
140. Liber de natura rerum authoris innominati, passim apud recentiores illos quorum impurus sermo Latinus est citatur, Vincentium, Albertum: ex quibus nos omnia quæ non prorsus absurda erant mutuati sumus.
141. * Andreæ Bellunensis Glossemata in Auicennam, utilia sanè & erudita, quāuis dictionis nō admodū puræ. fuit enim linguæ Arabicę peritus, ita ut orthographię etiā scriptarum ab eo dictionum maior sit habenda fides, quàm ab alijs quorum plerique miserè illam corruperunt.
142. Laurentius Rusius Hippiatrica peritissime scripsit, quanquam stilo nō satis Latino.
143. Isidorus Etymologici sui libro 12. de animalibus quædam scripsit non inutilia. meretur autem medium ferè locum, ni fallor, inter classicos & barbaros authores.
144. ut & Monachi illi quorum commentarij in Mesuen ante annos circiter octo Venetijs excusi sunt.
145. * Eiusdem ordinis fuerint & Petri Crescentiensis de re rust. libri.

LIBRI RECENTIORVM MEDIOcri aut etiam egregio stilo Latine editi, quorum authores aut nostra memoria uixerunt uel etiam num uiuunt, aut paucis ante nostram memoriam annis è uita excesserunt.

146. * Aeneæ Syluij Asiæ & Europæ descriptio.
147. * Alexandri ab Alexādris I.C. Neapol. Dies geniales.
148. Alexandri Benedicti Veronen. de morbis curandis opus.
149. * Aloisij Cadamusti nauigatio.
150. * Aloisij Mundellæ epistolæ medicinales.
151. * Americi Vesputij nauigationes.
152. * Andreæ Alciati Emblemata.
153. * Andreæ Vesalij opus Anatomicum.
154. * Angeli Politiani opera.
155. * Antonij Musæ Brasauoli libri de medicamentis usitatis simplicibus & cōpositis.
156. Antonius Thylesius.

157.* Augustini Niphi commentarij in libros Aristotelis de animalium historia, generatione, & partibus.
* Eiusdem de augurijs liber.
158.* Baptistæ Fieræ Mantuani cœna.
159. Baptistæ Platinæ Cremonensis de honesta uoluptate & ualetudine libri.
160. Bassianus Landus Placentinus de humana historia.
161.* Belisarius Aquiuiuus Aragoneus Neritinorum dux de uenatione, ex Oppiano (ferè.
* Eiusdem de aucupio liber.
162.* Brocardus monachus de Terra sancta.
163.* Cælij Calcagnini opera.
164.* Cælij Rhodigini Antiquarum lectionum uolumen: quod frequentissimè in Opere nostro Cælij simpliciter nomine citatur.
165. Cælius Aurelianus Siccensis, (hic pertinet ad ordinem ueterum.)
166.* Cælij [illegible] Araneus.
167.* Caroli Figuli dialogi, alter de mustelis, alter de piscibus in Mosella Ausonij.
168.* Caroli Stephani scripta de uocabulis rei hortensis, Seminarij & Vineti.
169.* Christophori Columbi Nauigatio.
170.* Christophori Oroscij Hispani Annotationes in Aëtium & eius interpretes.
171.* [illegible] opera.
* Eiusdem Chiliades adagiorum.
172.* Erasmus Stella de Borussiæ antiquitatibus.
173.* Francisci Marij Grapaldi Parmensis de partibus ædium libri 2. Tractat autem de animalibus libri primi capitibus. 6.7.8.9
174.* Francisci Massarij Veneti in nonum Plinij de naturali historia Castigationes & Annotationes.
175. Francisci Nigri Bassianatis Rhætia.
176. Franciscus Robortellus Vtinensis.
177. Gabrielis Humelbergij commentarij in Samonicum, in Sextum de medicinis animalium, & in Apicium.
178. Gasparis Heldelini ciconiæ encomium.
179.* Georgij Agricolæ libri de metallis. De ponderibus & mensuris.
* Eiusdem liber de animātibus subterraneis.
180.* Georgij Alexandrini priscarum apud authores rei rusticæ enarratio.
181. Guilielmi Budæi Commentarij linguæ Græcæ.
* Eiusdem Philologia.
182.* Gul. Philandri Castilionij Galli in Vitruuium annotationes.
183.* Guilielmi Turneri Angli liber de auibus.
184.* Gyberti Longolij dialogus de auibus.
185.* Hermolai Barbari Castigationes in Plinium.
* Corollarium in Dioscoridem. * Physica.
186.* Hieronymi Cardani de subtilitate libri.
187.* Hieronymi Vidæ poëma de bombycibus.
188.* Iacobi Syluij libri de medicamentis simplicibus deligendis & præparandis.
189.* [illegible] Annotationes in Galeni de comp. pharm. secundum locos.
190.* [illegible] Hippocomui, Rhetorica.
191.* [illegible] Commētarij in Melam.
192.* Io. Agricolæ Ammonij de simplicibus medicamentis libri 2.
193.* Io. Boëmus Aubanus de moribus omnium gentium.
194. Io. Brodæi annotationes in epigrammata Græca.
195.* Io. Fernelius Ambianus de abditis rerum causis.
196. Io. Kufnerus medicus Germanus.
197. Io. Iouinianus Pontanus.
198.* Io. Manardi Ferrariensis epistolæ medicinales.
199.* Io. Rauisij Textoris Officina.
200.* Io. Ruellij historia plantarum.
201. Io. Vrsini prosopopœia animalium carmine, cum annotationibus Iac. Oliuarij.
202.* [illegible] Annotationes in Georgica Vergilij.
203.* Iulianus Aurelius Lessigniensis de cognominibus deorum gentilium.
204.* Lazarus Bayfius de re uestiaria, de re nautica, de uasculis.
205. Leonelli Fauentini de Victorijs, de medendis morbis liber.
206.* Lilij Gregorij Gyraldi Syntagmata de dijs.
207.* Ludouici Vartomāni Romani patritij Nauigationum libri VII.
208.* Marcelli Vergilij in Dioscoridem Annotationes.
209.* Marci Pauli Veneti de regionibus Orientis libri 3.
210.* Mathias à Michou de Sarmatia Asiana atque Europæa.
211. Medicorum recētiorum cum aliorum tum qui parum Latinè de curādis morbis singulatim scripserunt libri diuersi.
212.* Michaël Angelus Blondus de canibus & uenatione.
213.* Nicolai Erythræi Index in Vergilium.
214. Nicolai Leoniceni opera.
215.* Nicolai Leonici Thomæi Varia historia.
216. Nicolai Perotti Sipontini Cornucopiæ.
217. [illegible] Pandectæ medicinales.
218.* Paulus Iouius de piscibus.
219.* Idem de Moschouitarum legatione.
220.* Petrus Crinitus.
221.* Petri Gallissardi Araquæi pulicis Encomium.
222.* Petri Gyllij Galli Additiones ad Aeliani libros de animalibus à se translatos.
* Eiusdem liber de Gallicis nominibus piscium.
223.* Petri Martyris Oceaneæ decades, de nauigationibus noui Orbis.
224.* Philippi Beroaldi Annotationes in Columellam.
225. Pinzoni nauigationes: & Magellani ad insulas Moluchas.
226.* Polydorus Vergilius de Anglia.

*Idem de rerum inuentoribus.
227. *Raph. Volaterranus.
228. *Robertus Cenalis de ponderibus & mensuris.
229. *[illegible]ni Appendix ad Dictionarium Gallicolatinum.
230. *Scribonius Largus.
231. *[illegible] Cosmographia uniuersalis.
232. *Sebastiani Sigmarij cicadæ Encomium.
233. Strozij poëtæ, pater & filius.
234. Theodosius Trebellius Foroiuliensis, concinnator Dictionarij quod Promptuarium inscripsit.
235. * Valerius Cordus de medicamentis compositis apud Pharmacopolas usitatis.

GERMANICI.

236. Balthasaris Steindel Dillingensis Opsartytica.
237. Eberhardus Tappius Lunẽsis de accipitrib.
* Eiusdem prouerbia Germanica cum Latinis & Græcis collata.
238. *Hieronymi Tragi historia plantarum.
239. Ioannis Eliç scripta de uocabulis uenatorijs in libro eius de scientia scribarum publicorum.
240. *[illegible] Chronica Heluetiæ.
241. *Michaël Herus de quadrupedibus.
242. Olai Magni tabula & libellus de insulis & regionibus Oceani Septentrionalis Europæi.
243. Varij libelli Hippiatrici, Medicinales, et alij, partim excusi, partim manuscripti.

ITALICI.

244. Francisci Alunni (nõ Arlunni, ut sæpe scripsimus in hoc Opere) Ferrariensis Fabrica mundi.
245. Petri Andreæ Matthæoli Senensis cõmentarij in Dioscoridem.
246. Terræ sanctæ descriptio authoris innominati.

GALLICI.

247. Gulielmus Tardiuus de accipitribus & canibus uenaticis.
248. Andreæ Furnerij liber de decoratione humanæ naturæ.
249. Io. Goeurotus, de Conseruatione uitæ.
250. ¶ Thomæ Eliotæ Dictionarium Anglicolatinum.
251. Sigismundi Gelenij Lexicon symphonũ Latinæ, Græcæ, Germanicæ & Illyricæ linguarum.

CATALOGVS DOCTORVM VIRORVM, QVI VT OPVS

hoc nostrum & rempub. literariam illustrarent, uel aliunde imagines animalium, aut nomina & descriptiones miserunt: uel præsentes communicarunt. Horũ nonnulli superius quoq; nominati sunt, quòd insuper scriptis eorum publicatis adiutus sim.

A[illegible] medicus Germanus.
Alexander Peÿer Scaphusianus.
Aloisius Mundella Brixiensis medicus.
Andreas Martinus Rostochiensis.
Antonius Eparchus Corcyræus, Græcæ linguæ professor Venetijs.
Antonius Musa Brasauolus illustrissimi Ferrariæ ducis Herculis Estensis archiatros.
Antonius Stuppa Rhætus.
Arnoldus Peraxylus Arlenius Germanus.
Bartolemæus à Castromuro canonicus Curiensis in Rhætia.
[illegible]o Italus.
Cælius Sozinus Senensis.
[illegible] ecclesiastes Argentinensis.
Christophorus Clauserus Tigurinus archiatros.
Cornelius Sittardus medicus Germanus.
Dominicus Monthesaurus medicus Veronẽsis.
Florianus Susz Rolitz à Varshauia, Polonus.
Franciscus Belinchettus mercator Bergomensis.
Ge. Agricola consul Kempnicij.
Ge. Fabricius poëta, Scholæ rector Misenæ.
Gisbertus Horstius Amsterodamꝰ medicus Romæ.
Gregorius Mangolt Constantiensis.
Guilielmus Gratarolus Bergomensis, medicus.
Guilielmus Turnerus Anglus medicus.
Henricus Stephanus Roberti filius, Parisiensis.
Hieronymus Fracastorius Veronensis medicus.
Hieronymus Frobenius Basilẽsis typographus.
Hieronymus Tragus Germanus.
Io. Altus Hessus.
Io. Culmannus Goppingensis.
Io. Dernschwam̃ Germanus.
Io. Estwycus Anglus.
Io. Falconerus medicus Anglus.
Io. Kentmannus Dresdensis medicus.
Io. Oporinus Basiliensis typographus.
[illegible] sacrarum literarum interpres Lausannæ.
Iustinus Goblerus I. C. & principi Nassauensi à consilijs.
Lucas Gynus medicus Italus.
Michaël Alysius Gallus Trecensis medicus.
[illegible]s Phorcensis I. C.
Petrus Dasypodius Græcarum literarum professor Argentorati, præceptor meus.
Petrus Gyllius Gallus.
Petrus Merbelius Germanus, Carolo V. à consilijs Mediolani.
Petrus de Mesnil Gallus.
[illegible], olim episcopus Iustinopolitanus.

[illegible] erus Hebraicæ linguæ profes-
sor Basileæ.
Sigismundus Gelenius Bohemus.
Simon Lithonius Valesius.
[illegible]: sacrarum literarum apud nos professor.
Thomas Gybson Anglus, medicus.
Valentinus Grauius uir doctus & senator Misenæ.
Vincentius Valgrisius Germanus, typographus Venetijs.

¶ Lucas Schân pictor Argentoratensis aues plurimas ad uiuum nobis expressit, & quarundam historias quoque addidit, ut picturæ simul & aucupij peritus.

¶ Hi ferè sunt quorum diligentiæ beneuolentiæque erga me pariter & bonas literas, tũ ipse plurimum debeo, tum omnis studiosorũ posteritas debitura est. Quòd si forte alicuius per quẽ profeci nomen in præsentia præterij, id ille obliuioni potius & extemporaneæ scriptioni, quàm ingratitudini ut adscribat etiam atque etiam oro.

ORDINIS RATIO, QVEM PER SINGVLAS FERE ANIMALIVM HISTORIAS SECVTI SVMVS.

DE PICTVRIS ANIMALIVM in hoc Opere.

ROMANI imperij principes olim adhuc maximæ orbis terrarum partis domini, multa peregrina subinde animalia populo spectanda offerebant, ut ita illius animos sibi deuincirẽt. Atqui illa non nisi breui tempore, quo scilicet durabant spectacula, inspici et considerari poterant. Nostræ uero icones, quas omnes ad uiuum fieri aut ipse curaui, aut ab amicis fide dignis ita factas accepi, (nisi aliter admonuerim, quod rarum est,) quouis tempore & perpetuò se spectandas uolentibus, absque labore, absque periculo, offerẽt. Nam animalia quædam uiua, propter periculum ex crudelitate ipsorum aut ui ueneni, quis comminus inspicere sustineat? ut sæuos leones, ursos immanes, crudelissimas tigres, rabidas pantheras, infestissimos crocodilos, & in mari canes, siluros, lamias, cete: denique uenenata uiperarum, aspidum, chelydrorum, et alia serpentium ferarumque genera, quæ uel solo aspectu, cornibus, rictu, dentibus, unguibus, calcibus, aut aliter uulnera & mortes minitantia, protinus homini se inimica declarant. Atqui eadem picta non modo sine terrore, uerum & iucundè spectamus: & tanto maiori quàm innoxias animantes uoluptate, quanto minus uiua accuratè & de proximo inspicere sustinemus: Cuius rei causam Aristoteles etiam in problematis inquirit. Optassem equidem cum suis coloribus excudi potuisse effigies: quod quoniam fieri non potuit, typographus pro ijs qui sumptum facere aliquanto maiorem non recusabunt, exemplaria aliquot pictoris manu coloribus illustrandá ad archetypum nostrum curauit. Minora animalia, inter aues, pisces, & insecta præcipuè, ea qua uiuunt magnitudine plerunque expressa sunt, si libri uel chartæ spatium admittebat. Maiora uerò necessariò imminuta sunt: quod si non satis certa proportione inter ea seruata ubique facta est imminutio illa, excusare me poterit, partim pictorum diuersitas quibus usi sumus, idque diuersis temporibus & locis: partim occupationes plurimæ, quæ me tum libro conscribendo tum aliàs intricabant, ut picturis operam dare satis non possem, eamque curam ferè in typographos reijcerem. Sed de magnitudine, & magnitudinum inter se proportione nõ admodum refert, dum cætera bene habeant, in quo quidem curando pro mea parte diligentiæ nihil intermisi.

DE PRIMO CAPITE A.

SINGVLORVM ferè animalium historiam, (perpaucis exceptis ubi id commodè fieri non poterat, ut ab initio statim in Alce, propter multas diuersasque authorum de ea sententias) per octo capita, octo prioribus Alphabeti Latini literis maiusculis insignita partiti sumus, ut A. sit primum caput, B. secundum, & sic deinceps. Vltimum uerò caput H. rursus in totidem partes per minores literas diuisi, ut Philologia quoque eodem ordine tractaretur, per a.b.c.d.e.f.g. & h. literas. quanquã g. quæ pars de medicamentis est, perrarò in Philologiam uenit, cum aliquod forte G. maioris id est septimi capitis paralipomenon se offerebat. Sed singulorum capitũ argumenta ordine prosequamur.

A. igitur quamuis cæteris collatum capitibus breuissimum sit, plurimum tamen plerunque in eo laborandum erat. continet enim nomina diuersarum gentium, Hebraica ferè primum & Hebraicis finitima, (ut Arabica, Chaldaica, Saracenica:) deinde Persica, Græca, Italica, Hispanica, Gallica, Germanica, Anglica, Illyrica, ubi hæc omnia habere potui, quod in quadrupedibus facilius fuit. In auibus sanè multis, & piscibus, serpentibus, ac insectis, aliquando unius tantum aut alterius linguæ nomina reperi, & forte aliquando nullius, ut uel innominatum fuerit relinquendum animal, uel nomen ei fingendum. Initio quidem statim de Latino nomine constituendo laborandum erat, id quod

per

perdifficile est hoc seculo. Neq; mirũ hoc uidebitur hominibus doctis, cum Plinius uir tantus & in ipso literarũ linguarũq; flore natus, similiter conqueratur, in hæc uerba: Illud satis mirari non queo, intercidisse quarundam arborum memoriam, atq; etiam nominum, quæ authores prodidere, notitiam. Quis enim non communicato orbe terrarum maiestate Romani imperij, profecisse uitam putet cõmercio rerum ac societate festæ pacis, omniaq; etiam quæ occulta ante fuerant, in promiscuo usu facta? At hercule non reperiuntur qui norint multa ab antiquis prodita, desidia rerum internitione memoriæ inducta. Huius quidem ignorantiæ præcipua uideri causa debet linguarum mutatio. neq; enim Italia iam Latinè loquitur, Gothorum & Langobardorum ut bellis oppressa, & colonijs occupata, sic uocabulis inquinata. Græcia Turcarum seruitio premitur, nec amplius Græcè sed barbare loquitur, adeò ut non rerum modo, sed etiam locorum illustrium nomina sint nouata. Quam obrem nemo nobis uitio dabit, si aliquando uocabulis destituti noua finxerimus, tum in uernacula lingua, tum Latina, aut Græca, quod tamen nisi admonito lectore, ut par est, nusquam fiet, in auium, piscium, serpentium & insectorum duntaxat historijs, & in illis quoq; raro: in quadrupedibus nunquam aut rarissimè.

Hebraica uocabula, cum suis interpretationibus præceptor noster Theodorus Bibliander sacrarum literarum in gymnasio nostro professor, magnæ doctrinæ & incredibilis diligentiæ uir, pleraq; nobis suppeditauit. Inquisiui autem & ipse nonnulla, cum aliunde, tum ex Arabum libris qui in re medica extant, & multa animalium nomina continent, quæ ex Græcis transtulerunt, quamuis Græca nomina persæpe retineant ita plerunq; detorta & deprauata ut uix agnoscantur, qualia plurima ex Aristotele Auicenna transtulit, ut apud Albertum legimus: quod indicium illius etiam seculi inscitiæ est, ut non sit mirum doctissimos etiam Iudæorum hodie nihil certi de rerum nominibus, ut animalium, plantarum, metallorum, uestium, instrumentorum, &c. docere posse. Certe R. Abraham aben Ezra, qui claruit anno Salutis 1217. huiusmodi rerum nomina Hebraica prorsus obscura esse alicubi scribit, quòd in rebus naturalibus diuersæ regiones diuersa proferant, in ijs uerò quæ artes faciunt longinquitas temporis plurimum immutet. Reliquarum linguarũ uocabula partim ipse usu cognoui, Gallica enim & Italica mediocriter intelligo, partim ex dictionarijs, partim ex amicis diuersis didici.

DE B. LITERA.

CAPUT secundum docet quibus in regionibus animalia quæq; reperiatur, & quomodo secundum illas differant: & si species eius diuersæ reperiuntur, aut aliæ quædam differentiæ, ut in equis secundum gressum & celeritatem, &c. illas etiam explicat. Præcipuè uerò corpus describit, & primũ corporis magnitudinem: deinde partes singulas, simplices primum, externas internasq;, solidas & liquidas, ut sunt, pellis, pili, (& qui accidit eis color,) sanguis, adeps, medulla, ossa, uenæ, nerui, &c. deinde compositas à capite ad pedes, ut caput, cornua, cerebrum, oculos, aures, nasum, os, linguã, dentes, pectus, dorsum, cor, pulmones, uentriculum, hepar, fel, liené, intestina, genitalia, crura, pedes, ungues uel ungulas, &c. (quanquam cornua & ungues, & alia quædam ex prædictis simplices esse partes non ignoro. hoc ordine tamen collocaui propter situm.) In quibusdam quæ ab hominibus aluntur, ut pecoribus, iumentis, canibus, electionis etiam notas in hoc caput inserui.

DE C. LITERA.

TERTIO capite comprehenduntur naturales corporis actiones, quæ uel ad uitæ conseruationem, uel speciei propagationem pertinent, singulatim uero, Animantis cuiusq;, Vox, Sensus, Cibus, Potus, Somnus, Somnia: Excrementa alui, uesicæ, genitalium, sudor, menses, lac: Loci in quibus uersantur, ut montes, syluæ, paludes, frigidi, calidi, &c. latibula: Actiones corporis quod ad motum & quietem, ingressus, cursus, uolatus, serptio, natatio, cubatio: Sanitas, & eius signa, & conseruatio, præcipuè circa pecora, & ea quæ ab homine aluntur animalia, (quanquam hanc tuendæ sanitatis partem quæ sita est in hominis cura, ad quintum ferè caput reieci.) Libido, Coitus, Conceptus, Gestatio & prægnantium cura, Abortus, Partus, Fœtarum cura, Fœtus eiusq; educatio. Aetas, & eius dignotio. Vitæ spatium. Morbi, eorũq; causæ, signa, præcautiones, remedia. Et ex illis cõmunes primum toti corpori, siue quòd uniuersum occupent, ut febres, pestis, uenena, siue quòd in quauis eius parte fieri possint, ut uulnera, ulcera, scabies, abscessus: deinde particulares à capite ad pedes. Quæ ad ornatum magis quàm sanitatem pertinent, ferè ad quintum caput differuntur.

DE LITERA D.

CAPITE quarto de animi affectibus, moribus & ingenijs agitur. quæ singulorum animi bona aut uirtutes, quæ mala aut uitia sint, tum inter se, tum erga fœtus suos, erga hominem. Sympathiæ & antipathiæ, hoc est naturales quædam concordiæ & dissensiones singulorum, primum ad alias animantes, deinde ad res inanimatas.

DE LITERA E.

CAPUT quintum est de usu ex animalibus percipiendo, extra cibum tamen ac remedia. De

uenatione animalium, & quomodo capiantur. Quomodo domentur uel cicurentur. Quomodo tractentur siue curentur, & nutriantur, & sanitatis tuendæ præcepta: & in pecoribus quæ ad pastores greges & stabula pertinent. De instrumentis quibus ad usum eorum homini præstandum opus est, ut in boue de aratro, in equo de re curuli, quamuis illam in Equo ad e. id est quintam partem Philologiæ retulimus. Exhibitio eorum in ludis & spectaculis. Precium & pecunia quæ ex ipsis eorúmue partibus uendendis habetur. Vsus diuersi hominibus utiles ex singulis partibus, ut pellium ad uestes, cornuum aut ungularum suffitus ad fugandos serpentes, excrementorum ad stercorandam terram, &c. Prognostica tempestatum, & alia si quæ ex ipsis habentur commoda.

DE F. LITERA.

SEXTO capite tractatur de alimẽto ex animalibus, tum integris, tum per singulas partes: simpliciter primum quæ in cibum admittantur, aut non. deinde medicè quàm salubriter id fiat, & quale alimentum ex singulis corpori accedat, & si quid aliud huiusmodi medici scriptum reliquerunt. Tertio de apparatu & condimentis singulorum, ex Apicio, Platina, Athenæo, uulgo, &c. Opsartytica, id est cibos & obsonia parandi condiendiq́ artẽ apud ueteres Græcos scripserũt, Acesias quidam, Mithæcus, duo Heraclidæ Syracusani, Glaucus Locrus, Dionysius, Agis, Epænetus, Hegesippus, Erasistratus, Euthydemus, Criton, Stephanus, Archytas, Acestius, Diocles, & Philistion, enumerati ab Athenæo libro 12. Idẽ sæpissimè multos Archestrati uersus recitat, ex poëmate eius quod Gastrologiam uel Dipnologiam uel Opsopœiam inscribunt, de uarijs cibis ad uoluptatem & gulam parandis condito. Meleiermus etiam, Suida teste, scripsit μαγειρικῶν ἐπιστολῶν, id est de re culinaria epistolarum librum unum. Sed hos omnes intercidisse non est quod magnopere doleamus. plus satis enim huius uoluptuariæ artis, & multorum tum animi tum corporis uitiorum causæ, non locupletes solum sed pleriq; etiam è uulgo periti sunt: & extant passim huius argumenti libelli in uulgaribus linguis, Italicè, Gallicè, Germanicè, quos ipse uidi, nec dubito quin aliæ etiam omnes linguæ hodie usitatæ similes habeant, cum pleriq; non edant ut uiuant, sed uice uersa. De alimẽtis ex animalibus multa quidem diligenter, sed parum Latinè, conscripsit Antonius Gazius medicus, in Corona sua florida, ut inscribit, sed magna ex parte ueterum tantum testimonia affert, quæ nos ex ipsis fontibus petere maluimus.

DE LITERA G.

SEPTIMVM caput remedia ex animalibus homini utilia comprehendit, idq́ ordine, primum ex integris animalibus, deinde ipsorum partibus tum simplicibus tum compositis, eadem ferè serie quam in partibus enumerandis capite secundo sequor. Et quoniam sæpe ab una parte multa uariaq; medicamenta sumuntur, in morbis etiam quibus resistunt percensendis, ordine certo utor, ut prius communes morbi, deinde particulares à capite ad pedes progressu facto commemorentur. Authores fermè citantur isti, Plinius, Marcellus, Sextus, Rasis de sexaginta animalibus, Galenus & secuti eum medici tum Græci tum Arabes, &c. Scripsit & Xenocrates olim librum περὶ τῆς ἀπὸ ζώων ὠφελείας, ut citat Galenus de simplicibus 10.4. Cæterum quod superstitiosa non rarò posuerim, cum alibi sæpe, præsertim in Philologia, tum hoc in capite imprimis, excusatione utar, si quis reprehendat, partim communi, omnia omnium congerere me uoluisse: partim quod cum quædã eiusmodi sint, ut non omnibus, etiam eruditis forte, superstitiosa uideantur, simpliciter omnia mihi recitanda, iudicium lectori relinquiendum existimarim. Ego quidem amuleta omnia & huiusmodi superstitiosa in uniuersum damno, ita ut reijciendo potius modum excedere uelim, ac simul etiam non inutilia quædam sed superstitiosis similia excludere, quàm ex reuera superstitiosis (qualia certe innumera sunt, quæ uulgus eiusmodi esse non putat) uel unum aut alterum duntaxat admittere. Secundo post remedia ex animalibus loco, de morsibus uel ictibus animalium in homine curandis tracto: & methodum medendi primum in genere præscribo, deinde per singula medicamenta diligentissimè apud authores obseruata.

DE H. LITERA, HOC EST DE PHILOlogia eiusq́ partibus.

OCTAVVM caput, quod totum philologicum & grammaticum est, (nisi forte cum paralipomena quædam præcedentium capitum inseruntur, quod rarò fit,) ex Græcis Latinisq́ dictionarijs inter se collatis, & alijs lectionibus uarijs confectum, similiter in totidem partes dissecui, minoribus notatas literis, a.b.c.d.e.f.g.h. a. id est prima pars Philologiæ, in sectiones septem plerunq; distrahitur. Prima nomina habet, Latina & Græca præcipuè, quæ scilicet minus usitata sunt, ut poëtis aut alicui dialecto peculiaria, aut etiam ficta & ridicula, & nominum etymologias, ex Græcis Latinisq́ dictionarijs magna ex parte. Item propria animalium nomina, ut Persa canis, &c. Secunda est de epithetis, primum Latinis, deinde Græcis. Tertia, de metaphorico nominum usu, deq́

deriua-

deriuatis Latinis, & Græcis separatim, substantiuis etiam & adiectiuis ferè seiunctis. Quarta, de imaginibus animalium alicubi pictis, sculptis, fusis, aut aliter expressis. Poterant huc etiam emblemata quædam Alciati referri, quæ ad finem Philologiæ differre placuit. Quinta, de lapidibus, sed potissimum de plantis, quæ ab aliquo animali denominantur. Sexta, de animalibus alijs, quæ nomen à præsenti deducunt: aut aliqua ex parte ei conferuntur, quod posterius tamen aliquando ad b. retulimus. Septima, de nominibus proprijs ab animalis præsentis nomine sumptis, aut certe ita similibus, ut inde sumpta uideri possint, hominum primo, uirorum & mulierum in utraque lingua seorsim, deinde regionum, oppidorum, fluuiorum, &c.

b. c. d. e. f. g. eiusdem argumenti sunt, quibus eisdem literis notata, sed maioribus, præcedentia capita: hoc tantum interest, quòd hîc grammatica solum, philologica & poëtica, in e. uero & g. etiam superstitiosa quædam attigimus: & aliquando præcedentium paralipomena. Pars quidem g. hoc est de medicamentis, rarò inuenitur, quod omnia huius argumenti fere semper ad septimum caput relata sint.

h. hoc est ultima pars Philologiæ, uaria continet, ea maximè quæ ad nullam partem præcedentem commodè referri poterant. Diuiditur autem ferè in quinque sectiones. Prima habet historias tum ueras tum fabulosas. Secunda ad prædictiones pertinet, de prodigijs, ostentis, portentis, monstris, (quanquam in c. etiam ubi de partu, aliquando monstra posuimus,) ominibus, auspicijs, augurijs. Tertia ad religionem: De animalium quorundam sepulturis, quæ quibus dijs sacra sint. de sacrificijs ex eis, & si quid huiusmodi est, cum aliunde, tum ex Gyraldi Opere de dijs, & obseruationibus proprijs. Quarta enumerat prouerbia ab eis sumpta, ordine literarum ferè: ubi sæpe quædam adiecimus ab Erasmo non animaduersa, quædam prolixius, quædam breuius quàm ille reddimus, quædam castigamus. His subijciuntur quandoque prouerbia quędam aut eis affinia, ex uulgaribus linguis aut Sacris desumpta literis. Quinta & ultima complectitur interdum paucas similitudines, Alciati emblemata, & apologos si qui apud authores alios occurrissent. Illos enim qui Aesopi nomine circunferuntur, ne prolixior essem, omisi.

Hactenus enumeraui singula capita, eorumque partes & sectiones triginta aut amplius si minutius diuidas, quæ in magnis & communibus animalibus, ut quadrupedibus ferè, pleraque reperiuntur: quibusdam plures, alijs pauciores desunt, ubi nihil ad eas referendum occurrebat. sunt quibus integra desint capita. quædam fortassis unum duntaxat & alterum, ut de nominibus, & corporis descriptione caput habebunt, si modo nomina mihi ulla cognita sint. nam corporis descriptio semper aliqua futura est. Huius uarietatis gratia literis ut capita eorumque partes designarem uti uolui potius quàm numeris. absurdum enim uidebatur, quartum caput nominare ubi tertium deesset, nec placebat quod in una historia tertium fuisset de corporis actionibus, id in alia de ingenio & moribus aut alio dissimili argumento sub eodem numero proponere: cum statuissem sub eadem litera aut eodem numero, idem semper argumentum afferre. Sed neque capitum partiumque singularum inscriptiones integras apponere libuit, ut uerbis parcerem in opere alioqui satis uerboso. In literis uerò aliquam ponere, præcedente omissa, minus absurdum quàm in numeris uidebatur. Quòd si non ubique propositam hîc partitionem exactè secutus sum, quod fortè in prioribus quibusdam quadrupedibus, antequam prorsus hunc ordinem mihi confirmassem, non multis tamen commissum est: in nonnullis uerò propter uarias & confusas scriptorum opiniones, ut ab initio statim in Alce, seruari rectè non potuit: est quando uoluptas studiorum me quasi oblitum mei ad digressiones & philologiam, non suo loco, ut prioribus septem capitibus, admiscendam inuitauit: in omnibus tamen aliquam ordinis rationem secutus sum, ut facile à bonis & eruditis Lectoribus, qui operis molem & materiam adeò copiosam rectè disponendi difficultatem æstimauerint, ueniam mihi benigne datum iri persuasus acquiescam.

ENVMERATIO QVADRVPEDVM VIVIPARORVM, EO ORDINE QVO IN HOC VOLVMINE describuntur. Numerus adiectus paginam designat.

A.

ALCE 1
Alcida fera fabulosa igniuoma 3
Asinus 3
Hinnus, innus, & ginnus 18
5. Onager 19
Asinus uel onager Indicus 22
Onocentaurus 23
Axis fera Indica, maculosa, hinnuli pelle, nec aliud 23

B.

Boryes & pantheræ in Africa, nec aliud 23
10. De Boue in genere, & Vacca priuatim 24
Taurus 103
Vitulus 124
Bubalus qui uulgò buffalus 139
Boues feri diuersi 142
15. Bison 143
Bonasus 145
Catoblepon, Libyca fera tauro uel uitulo similis 152.
Boues feri Indiæ 154
Libyci boues 155
20. Tarandus 156
Vrus 157

C.

Cacus 159
Calopus 160. recentioribus barbaris memorata fera, ignota.
Camelopardalis 160
25. Camelus 163
Camelus dromas 171
Canis in genere 173
Canes diuersi 235. & inter cæteros de Cerbero quoq;.
Canes uenatici in genere 239
30. Canis uenaticus robustus aduersus magnas aut fortes feras 247
De cane sagace, & animalium inuestigatione 250
Canis uelox 255
Canes aucupio seruientes, & aquatici 259
Canes mixti uel bigeneres 259
35. Canis socius & fidelis uel post mortem domini 260
Canis defensor hominis & bellicosus 263
Canes custodes, & primum de pastorali 265
Canis uillaticus & nauticus 267
Canes priuatarum & publicarum ædium custodes: & primum de custodibus quædã in genere 268
40. Canis inutilis, & ædium priuatarum custos 269
Canis mimicus 270
Capra 270
Hircus 301
Hœdus 314
45. Capræ syluestres: & Rupicapræ figura 319
Strepsiceros 323
Caprea, capreolus, dorcas 324
Pygargus 330
Bubalus caprearũ generis 330
50. Ibex, uulgò capricornus 331
Dama Plinij, cornibus in aduersum curuatis 334
Dama recentiorum, id est dorcas seu caprea platyceros 335
Castor seu fiber 336
Catus seu feles 344
55. Catus syluestris 353
Ceruus 354
Colos 393
Cuniculus 394

D.

Dictys 399

E.

60. Echinus seu erinaceus 400
Eale 399
Elephas 410
Equus 443

G.

Genetha 619
65. Glis 619
Gulo 623

H.

Hyæna 624
Hyænæ partim cõgeneres, partim nominibus tantum differẽtes, Alzabo, Anà, Belbus, Lacta, Lupus uespertinus, Zilio, Crocuta, Lamia, Leucrocuta, Mantichora, 629. & deinceps.
Ad hyænam accedere uidetur & lupus aureus 717
Hystrix 631

I.

70. Ichneumon 635

L.

Lamia 638
Leo 642
Lepus 681
Lucæ uel luci boues, id est elephantes 410
75. Lupus 717
Lupo congeneres, Thos, Panther, Lycopantheros, Lupus Armenius, Cicalus, Lupus canarius, Lycaon, Pathio, 766. & deinceps.
Lupus ceruarius, Chaus, Lynx 769
Lupus Scythicus 775
Lutra 773
80. Lutræ cõgeneres, Latax, Satyrium, Satheriũ, Porcos, 777

M.

Mæsolus, animal quadrupes in India, uitulo simile, nec aliud 778
Meles, uulgò taxus 778
Monoceros 781
Moschi capreolus 786
85. Mulus 793
Mus 808
Mures diuersi 828
Mus maior domesticus, uulgò rattus 829
Mus aquaticus 830
90. Mus peregrinus 830
Mures agrestes 830
Mus syluaticus 833
Mus auellanarum 833
Mus napelli 834
95. Sorex 834
Mus Noricus uel Citellus 835
Cricetus 836
Mures diuersi secundum regiones, ordine literarum 837
Põticus seu Venetus mus, uulgò Varius 839
100. Mus alpinus 840
Mus Lass[illegible]us 844
Mus araneus 844
Mustela 851
Mustelæ syluestres diuersæ: & primum de mustela syluestri seu rustica in genere, mox de Viuerra, Furone, Ictide, 862. & deinceps.
105. Martes 865
Putorius, iltissus uulgò 868
Mustela Sobella, Noërza, Vormela, Chiurca 869

Neades

N.
Neades uel Neides 870
O.
Oryx 870
110. Ouis 872
Aries 912
Veruex 925
Agnus 927
Musmon uel musimon, fera nõ absimilis oui, caprino uillo, &c. 934. Oues feræ, Ibid.
P.
115. Panthera seu Pardalis, Pardus, leopardus 935
Feles zibethi 948
Poephagus 950
R.
Rangifer uel raingus 950
Raphius 770
120. Rhinoceros 952
S.
Sciurus 955 Simia 957
Simiæ diuersæ 966
Simia caudata, cercopithecus,
125. Cepus 969 (967.
Callithrix simia caudata barbataq; 969
De simijs uel cercopithecis Prasianis & alijs magnis 970
Cynocephalus 971
De satyro simia, deq; Satyris dæmonibus 974
130. Monstrum in ditione episcopi Salceburgensis in saltu Hanesbergio captum, anno Salutis 1531. 978
De Sphinge simia 979
De Sphinge fabulosa Ibid.
Simiuulpa 981
Subus 982
135. Sus 982
Aper 1040
T.
Talpa 1055
Tigris 1060
V.
Vrsus 1065
140. Vulpes 1081

¶ Paralipomena, in quibus cõtinentur,

De alcê & uris quædam.
Capræ Indicæ imagines, item Capreoli, Ibicis, Damæ seu capreæ platycerotis,
Tragelaphi, cum historia,
Genethæ pellis,
Melis seu taxi figura,
Appendix de cornu monocero
Muris agrestis icon. (tis.
SVMMA historiarum, centum quadraginta.

INDEX EORVNDEM ANIMALIVM ALphabeticus, & copiosior, insertis etiam alijs parum Latinis nominibus, quæ recentiores quidam usurpant.

A.
AFRICANA, id est, pãthera 936
Agnus 927
Alce 1. & quædam in Paralipomenis.
Alpinus mus 840
Alzabo, id est hyæna 625
Ana 629
Anabula 160 Aper 1040
Araneus mus 844
Aries 912
Armelini 852
Asinus 4
Asini cornuti in Scythia & Africa 22
Asinus Indicus 22 & 781.
Axis 23
B.
Belbus, id est hyæna 630
Bison 143
Bonasus 145
Boryes 23
Bos 24
Boues feri diuersi 142
Boues feri Indici 154
Boues Libyci 155
Boues Pæonici 158
Boues Troglodytici 157
Bubalus de genere boum, uulgò buffalus 139
Bubalus ueterum, de genere caprearum 330
Burdo 19. & 794. in B.
C.
Cacus 159
Callithrix simia 969
Calopus 160
Camelus simpliciter, uel Bactriana 163
Camelus dromas uel Arabica 171
Camelop. :dalis, uel Camelus Indica 160
Campe 173
Caniceps, id est cynocephalus,
Canis 173 (971
Canes diuersi 235
Canes aquatici, hoc est in aquis mergi & natare cõsueti 259
Canes aucupio seruientes 259
Canes bellicosi 263
Canes bigeneres uel mixti 259
Canes custodes in genere 265
& 268. Custodes priuatarũ & publicarum ædium 268
Priuatarum 269
Canis defensor hominis 263
Canis fidelis uel post mortẽ domini 260
Canis fluuiatilis.i. lutra 775
Canis inutilis 269
Canis mimicus 270
Canes mixti uel bigeneres 259
Canis nauticus 267
Canis pastoralis 265
Canis sagax, & de inuestigatione animalium 250
Canis socius & fidelis 260
Canis uelox 255
Canes uenatici in genere 239
Canis uenaticus robustus, aduersus magnas aut fortes feras 247
Canis uillaticus 267
Capra 270
Capræ Indicæ imagines, in Paralipom.
Capræ syluestres 319
Caprea, capreolus 324
Capreoli figura in Paralip.
Capreolus moschi 786
Capricornus, uide Ibex.
Cartazonus 781
Castor 336
Catoblepon 152
Catus seu feles 344
Catus syluestris 353
Catus paludis 775
Centauri 350. & deinceps
Cepus 969
Cercopithecus 967
Cercopitheci Prasiani et alij magni 970
Ceruus 354
Ceruus subulo 355
Ceruus Achæines Ibid.
Chaus 769
Chiurca mustelarum generis,
Chœropitheci 966. (870.
Cicalus 766
Citellus uel mus Noricus 835
Colos 393
Cricetus de genere muriũ 836
Crocuta 630
Cuniculus 394
Cynocephalus 971
D.
Dama Plinij, cui cornua in aduersum adunca 334
Dama recentiorum, id est caprea platyceros 335
Dama uel damula pro mustela,
Dictys 399 (852
Dorcas, id est caprea 324
Dromas camelus, uulgò dro-

medarius 171

E.

Eale 399
Echinus terrestris 400
Elephas 410 Emptra 840
Equus 443
Erinaceus uel echinus 400

F.

Feles seu catus 344
Feles zibethi 948
Fiber seu castor 336
Furo 862. aliâs furettus, furunculus, fretta.

G.

Genetha 619
Genethæ pellis expressa in Paralip.
Ginnus 18
Giraffa 161 Glis 619
Gorgon 152 & deinceps.
Gulo 623

H.

Hinnus 18
Hippardium 550
Hippelaphus 311. 312. 550.
Hircoboues 334
Hircus 301 Hœdus 314
Hystrix 631

I.

Ibex 331. Ibicis figura maior in Paralip.
Ichneumon 635
Ictis 862 Innus 18

L.

Lacta 630
Lamia 630. & 638
Lardironi 870
Lassicius mus 844
Latax 777
Lauzanum 937 Leo 641
Leopardus 935. & priuatim de eo 938
Lepus 681
Leucrocuta 630 Lupus 717
Lupus Arabiæ 625
Lupus Armenius 767
Lupus canarius Ibid.
Lupus ceruarius 769. & 767
Lupus uespertinus 625
Lutra 775
Lutræ congeneres 777
Lycaon 767
Lycopantheros 768
Lynx 769

M.

Mæsolus 778
Mantichora 631 Martes 865
Meles, uulgò taxus 778. Eiusdem effigies in Paralip.
Monoceros 781. Appendix de cornu eiusdē in Paralip.
Monops 152
Monstrum in ditione episcopi Salceburgeñ. captum 978
Moschi capreolus 786
Mulus 793 Mus 818
Mures agrestes 830
Muris agrestis maioris icon, in Paralip.
Mus alpinus 840
Mus aquaticus 830
Mus araneus 844
Mus auellanarum 833
Mus cæcus, quē & araneus, 844. accipitur etiam pro talpa 1055
Mures diuersi 818
Mures diuersi secundum regiones ordine literarum 837
Mus Indicus 655
Mus maior domesticus, uulgo rattus 829
Mus Lassicius 844
Mus napelli 834
Mus Noricus uel Citellus 835
Mus peregrinus 830
Mus Pharaonis 635
Mus Pōticus seu Venetus, uulgò Varius 839
Mus syluaticus 835
Mus Venetus 839
Musmon uel Musimon 934
Mustela 851
Mustela rustica 862
Mustelæ syluestres diuersæ 862
Mustela Sobella 869

N.

Nabis 160
Neades uel Neides 870
Nitedula. i. mus agrestis 830
Noërza mustelarū generis 869

O.

Onager 19
Onager Indicus 22. & 781
Onocentaurus 23
Oraflus uel Orasius 161
Oryx 870
Ouis 872
Oues feræ 935. & 161. ouis fera pro camelopardali.

P.

Panther 766
Panthera uel pardalis, pardus 935
Pathio 768
Pirolus 956
Poēphagus 950
Porcos 777
Putorius uulgò dictus 868
Pygargus caprearum generis 330
Pygmæi 966

R.

Rangifer uel raingus 950
Rhinocephalus 955
Rhinoceros 952
Rhizes 159
Rupicapræ figura 319. historia 321

S.

Satherium 777
Satyrium Ibid.
Satyrus simia 974
Satyri dæmones Ibid.
Sciumi 867
Sciurus 955
Serapha 161
Sesquiuolus 778
Simia 957
Simia callithrix 969
Simia caudata 967
Simiæ diuersæ 966
Simiæ Prasianæ & aliæ magnæ 970
Simiuulpa 981
Singularis pro apro 1040
Sobella è genere mustelarum 869
Sorex 834
Sphinx simia 979
Sphinx fabulosa Ibidem
Spiriolus 956
Strepsiceros 325
Subus 982
Suillus pro ichneumone 635
Sus 982

T.

Talpa 1055
Tarandus 156. & in Rangifero 950
Taurus 103
Taxus, uide Meles
Thos 766
Thuro 156. in Tarando
Tigris 1060
Tragelaphus 311. & 312. Eiusdē pictura cum historiæ appendice in Paralipom.

V.

Vacca 24
Varia, id est panthera 936
Varius, id est mus uel sciurus Pōticus aut Venetus 839
Veruex 925 Vitulus 124
Viuerra 862
Vormela uulgò dicta è genere mustelarum 869
Vncia 937
Vrsus 1065
Vrus 157. Et quædam in Paralipomenis.
Vulpes 1081

X.

Xandarus 157

Z.

Zabo, id est hyæna 625
Zilio 630
Zibethi feles 948
Zobella generis mustelarū 869
Zubro 152

I N

Hebraica.

INDICES alphabetici nominum quibus animalia in diuersis linguis appellantur. Numerus pagi‑nam designat, qua quæq; hoc in Opere reperiuntur. Non est autem ullus tam copiosus aut perfe‑ctus animalium catalogus & index, quàm Latinus iam prius à nobis positus. In Græcis enim uoca‑bulis quanquam æque copiosus esse poterat, nō uisum est tamen necessarium eum adeò extendere, cum rariora ut poëtica & dialectis peculiaria, ad Indicem toti Operi communem differre liberet. In cæteris linguis, partim inscitia mea, partim earum inopia, quòd multis præsertim peregrinis anima‑libus nomina desint, indices nominum imperfectos facit. Germanicus etiam, ut uernaculus, cæteris præsertim barbaris, copiosior à me confici potuit. In reliquis externi homines sui quisq; patrij sermo‑nis uocabula, si quæ omisimus adijciet, & in ijs quæ posuimus orthographiæ errata emendabit. Hoc etiam quisq; secum æstimabit, multas cuiusq; linguæ dialectos esse: & in eadem etiam dialecto, bar‑baros præcipuè homines, hoc est, alia quàm Græca aut Latina lingua utentes, alios aliter scribere: ideoq; facilius mereri me ueniam, qui à diuersis & maxime peregrinis hominibus diuersa nomina conquisiui, si non per omnia satisfecerim.

INDEX NOMINVM HEBRAICAE LINGVAE

ET AFFINIVM, CHALDAICAE, ARABICAE, SARACENICAE: quæ sæpe articulo tantum, (al. articulum Arabes præponere solent) aut terminatione so‑la, (Chaldæi ferè aleph in fine adijciunt) aliáue exigua mutatione uariant. Apponemus autem discernendi gratia Chaldaicis Ch & Arabicis Ar. Saracenica pauca tan‑tum & Latinis literis scripta habemus, (puto aūt eadem Arabica esse.) Cætera Hebraica sunt. Syriacā quoq; linguam à Chal‑daica in paucis differre audio.

א

ABENAVIN Syris 650
104 אביר
443 אבירים
Adubul uel Adulbus, Ar. 632
851. 968 ארח
851 ארחין
162. 794. Chal. אחשתרנים
23 אי
23 איה
23. 355. איים
354. 873. 912 איל
354 Ch. אילא
355 אילת
873 Ch. אימר
872 Ar. אבאל
912 אל
Alierba Ar. 632
26 אלת
395 Ar. אלרנב
Anse 271. Sarac. Vox orta, ut uidetur, ab Hebr. שׂ, uel Chald. שׂא
336 אנסח
401 האנקה
& 844 האנקה
642 Ar. אסר
331 אקר
957 Ch. אקמותא
330 Ar. ארזיר
642 ארי uel אריה
642 Ch. אריא
642 Ch. אריון
Archa Ar. Alberto pro rhinoce rote. (uox corrupta mihi ui‑detur à karas, קרש.) quan‑quā alibi uocem Græcam fa cit, ut sic animal dicaū quasi archos, id est princeps, sed ridiculè.
681 Ar. ארנב
Arneph lepus Saracen. Ibid.
681 Ch. ארנבא
681 ארנבת
1055 Ch. אשותא
3 Ar. אתאן
3 אתונות

ב

912 Ar. בארת
& ברת 301
912 בכשת
409 Ar. בחאיך
409 בהמות
957 בוגיאת
787 בושם
443 Ar. ביל
162. 325 בכרה
Bakera Ar. 26
Baccara Saracenis 26
787 בסם
794 Ar. בעאל
409 Ch. בעירא
25 בקר
873 ברה
783 Ar. ברבראן
301 Ar. ברת
scribitur & בארת 912
Beruet Persicum aut Ar. uide‑tur, 766. pro thôē apud Aui‑cennam.
787 בשם

ג

Gazel, gazella, Ar. 325. 332
Sed Arabice cōijcio של scri‑bi, nam ain literam aliqui per gamma pronunciant, ut ab עז, id est capra, descenderit, quoniā capreoli genus est.
26 Ar. גאמים
314. 927 גדי
Gadeia Ch. 314
643 גור
Algiazar 164
3 גיירור
162 גמל
162 Ch. גמלא
872 Ar. גנאס

ד

716 Ch. דאבא
Dabha uel dahab Syris 630
778 Ar. דאראש
716 Ar. דב
Adib Ar. 717
Δαβδλά Ch. ursus, 1065. ex Hesychio, uox transposita ui‑detur pro aldube.
Aldub Ar. 1065
1065 דוב
Dubbe Ar. & Saracenice, 1065
160. & 716. Ch. דיבא
330 & 783 דישון
812 Ch. דכרין
409 Ch. דפיל

ה

401 & 844 האנקה

Hanub Syluatico, hircus 301 nescio cuius linguę. Anubin quidem Aegyptij colunt capite canino. Sunt qui lingua Aegyptia anubin canem dici assument.
Alhauar, 164. Ar. puto. Bellunensis camelum exponit.
Alhamel, Ar. puto. Bellunensis arietem interpretatur.
Hesel Sarac. uitulus, si rectè legitur. Hebraicè quidem עגל, egel, scribitur.
162 חוגבין
His & hyrzus, uoces Persicæ uel Ar. pro mustela, apud Auicennam.

ו

395 Ar. ובר
331 Ar. ועל
401 Ar. ורל

ז

716 זאב
716 זאבת
Alsebha Ar. 643
19 זיז שדי
3 & 160. & 320. זמור
160 Ch. זראמת

ח

395 חגס
983 & 1039. חזיר
983 Ch. חזירא
983 חזרת
851 חלרת
851 Ch. חלרא
851 חלר
3 חמור
1055 חפרפרות

ט

324 Ar. טבי
324 Ch. טביא. pro quo Actorum nono ταβιθὰ legitur.
967 Ch. טווס
873 טלת
395 Ch. טמא

י

19. & 140. & 320. יחמור
Iachmura Ch. 19
401 יילא
401 ילא
15 & 794 ימים
332 יעל
331 & 332 Ch. יעלא

ב

3 באר
Katt Saracenis 344
872 בבש
912 Ar. בבשא
872 בבשת
794 Ar. בגעל
794 Ch. בורנא

162 בורצוין
356 בח
957 Ar. בטאת
173 כלב
175 Ch. כלבא
Kepb uel kolb Sarac. 173
851 Ar. בלרת
893 Ar. במיר
643 כפיר
301 & 783. & 912 כר
Alchercheden (Ar.) id est unicornis, Bellunensis 783
162 ברכרות
873 כשב
344 בתול

ל

642 Ch. לבי
642 לביא
642 לביאת
23 & 639 לילית
642 & 1060 ליש
642 Ch. ליתא
173 למוס

מ

271 Ar. מאו
26 מריא
19 Ch. מרורא
Mesch uel misch 787

נ

Alnegib 164 Ar.
851 נמית
23 & 641 נמיות
936 נמר
Alnemer Ar. 936
936 Ch. נמרא

ס

442 סוס
442 סוסת
Susuatha Ch. 443
778 Ch. ססגונא alias ששגונא

ע

26 & 124 עגל
873 Ar. עגל
26 עגלת
271 ש
271 Ch. שא
271 שטל
Azel, uide Gazel superius.
271 Ch. עיזי
23 עיים
3 Ch. עילי
3 עיר
620 & 808 עכבר
Acbera Ch. Ibid.
1060 עלאי
872 Ch. ענא
325 עפר
19 ערא
19 Ch. עדיא
19 ערוד
271 & 301 עתוד

uox Hebr. & Ar.

פ

610 Ar. פאר & 808. est autem mus, Saracenis hodie fara. apud Auicennæ interpretem far.
Alfhed Ar. 936. quidā alpheth scribunt, uel alphec, uel alpheil: nullum probo.
409 Ch. פיל
794 פירית
1055 פירות
642 Ar. פער
26 פר
124 פרבן בקר
19 פרא
794 פרד
162 פרדים
παρδάλ Iudæis, quod tigris Græcis, Hesych. 1060. Ego hanc uocem factā esse puto à פרד Hebr. quod mulum, non tigrim significat.
26 פרה
394 פרטית

צ

872 צאן
625 צבוע
Zabo & alzabo Ar. 625
324 צבי
& fœmininum צביה Ibid.
271 & 872 צין
23 & 967 ציים
1055 Ar. צמבוך
872 צנה
301 צפור
271 Ch. צפירה

ק

851 & 957. & 967 קות
401 Ch. קופרא
400 Ar. קנפאר
395 קפד
400 קפוד
Kipod 773
400 קפיר
400 קפוז
401 קפי
783 & 952 קריש
873 קשיטה

ר

783 & 952 ראם
872 רחל
783 רים
330 Ch. רימא
783 רימנא
794 רכש
& 442 Syris
443 Ar. רמכא
393 Ar. אלרנב

ש

271 Ar. שאה
1055 שאחין

643 Ar. שבל
873 שח
344 שונרא
1081 שועל
25 & 104 שור
642 & 768 & 636 שחל
643 Ch. שחצאי
Shymel Saracen. 164
Alshali 767
Samada, id est simia, Syluaticus. (Ar. puto.) 957
957 שממית
409 שן
344 שנר
25 & 271 & 301 & 974 שעיר
271 שעירים עזים
681 שפן
778 Ch. ששגונא
alij initium per duplex samech scribunt.

ת

140 & 870 תאו
967 תור
26 Ch. תור
26 תורא Ch. apud recentiores, masculin. & torata fœmin.
778 תחש
140 תיא
301 תיים
301 & 873 תיש
301 Ch. תישיא
26 תנש
1055 תנשמת
1081 Ch. תעל
Thealaia Ch. 1081
1081 Ar. תעלב
Tharnegul Ch. 19
3 תרתק

VOCES ALIQVOT QVAS Rabini aut Iudæi recētiores, ex alijs linguis, (ut Latina, Gallica, Græca,) mutuati sunt, tum aliâs, tum Hebraicas interpretandi gratia.

בבריא 336 pro fibro.
הריצון 400. Gallica uox est: herisson ꝑ hericio uel echino.
טגריס 1060. tigris.
טלפא 1055 talpa.
טרטוגא 400 tartuga, id est testudo, Italicum & Gallicum est.
לקוס 717 pro Græco lycos, id est lupus.
מושתילא 851 mustela.
מיימון 967 pro uulgri uoce Italica maimon, id est simia caudata.
מרטורו 851 marturo, pro marte mustela, uox Italica.
פאון 967 pauo.
פירון aut פורון 851 furo, mustela.
ציאיטא 400 Gallica uox ciueta, id est noctua.
תיישון 778 pro Gallica uoce tesson, quæ taxum, id est melem significat.

PERSICA.

PRAEPONVNT autem Persæ sæpius an articulum, ut Arabes al.

324 אהו
301 אסתבן
443 אסבתא
778 אסתר
Astir 164
271 בוז
271 בוז גליי
330 בוז בוחי
Bus kahale busan 314
271 בוזן
3 בורת חא
409 בחר
395 בוגרת
Beruet 766. Auicēnæ thos, Persica uel Arabica uox uidet.
783 בירך
642 גחר
354 גרזן
872 גוספנר
851 גירבה
1055 אן גירבה ררה
His & hyrzus, uoces Persicæ uel Arabicæ pro mustela apud Auicennam.
160 זרפה
872 חומישן
ט. Tigris 1060. uox Persica. alij Armenicam, Indicā aut Medicam faciunt.
681 כרגיש
3 בריי
983 מר אן כור
620 & 808 אן מויש
Nadgaucha 26. aliâs Madagaucha.
912 נרמייש
173 סג
301 & 912 פרכחן
19 & 140 & 331 קרן ביחי
642 שר
162 שתר
¶ Guzden, itbea, habeniū, pelagoz, colty, koky, 1055. Persicæ uidentur aut Arabicæ uoces.

VOCES aliquot in diuersis peregrinis & barbaris linguis.

AEGYPTII canem anubin uocant; felem bubastum 344
AETHIOpicè nabis camelopardalin sonat 160
Tigris uocabulum est linguæ Persicæ: uel Armenicæ, uel Indicæ, uel Medicæ 1060
INDis cartazonus est monoceros 781 & sandabenamer, rhinoceros 952
MEdi canem spaca uocant 173
PArthis σίμωρ est genus quoddam muris syl.
PHRygū lingua exis uel exin erinaceus dicitur.
PVnica lingua mures quidam ζυγελαι dicti 828
SCythicè πυγαίν canis est 174

Nomina

GRAECA.

Si quæ rariora, poëtica, & alicui dialecto peculiaria erãt, exclusimus ab hoc catalogo.

A.

Αἴλουρος 344
Αἴξ 271
Αἴξ ἴξαλος 320. & 332
Ἀκανθόχοιρος 401. & 633
Ἄλκη 1
Ἀλώπηξ 1081
Ἀμνός 925
Ἀρκτομῦς 394. & 778. & 836. & 841.
Ἀρνίον 925
Ἀσπάλαξ 1055.

B.

Βίσων 143
Βόνασος 145
Βούβαλος 330. & 140
Βούβαλις 140
Βοῦς 26
Βοῦς ἄγριος 142

Γ.

Γαλῆ κατοικίδιος 851
Γαλαῖ ἄγριαι 862
Γαίνος 624
Γηγάλιξ 831. & 835
Γύλεγγος Ibidem
Γίννος 18.19
Γλαίνος 624
Γύλιος 633

Δ.

Δάμαλις 26
Δασύπους 396. & 682
Δάψινος 395
Δίκτυς 399
Δορκάς 319. & 324
Δορκάς πλατύκερως 335

E.

Ἔλαφος 354
Ἐλειός 620
Ἐλέφας 409
Ἔνυδρος ἢ ἐνυδρίς 775
Ἔριφος 314
Ἐχῖνος χερσαῖος 399

Z.

Ζιγνείαι 818

H.

Ἡμίονος 794

Θ.

Θώς 766

I.

Ἴκτις 862. & 864
Ἴννος 18.19
Ἵππος 442
Ἵππαγρος 956
Ἰχνεύμων 635

K.

Καλλίθριξ πίθηκος 969
Καμηλοπάρδαλις 160
Κάμηλος 162
Κάμηλος δρομάς 171
Καμψίουρος 956
Κάπρος 1040
Κάττης 344
Κάτω βλέπον (ζῶον) 152
Κάβλος 969
Κερκοπίθηκος 967
Κερκοπίθηκοι Γρασσανοί, καὶ ἄλλοι μεγάλοι 970
Κίρκος 836
Κῆβος 969
Κῆπος Ibidem
Κόλος 393
Κριός 912
Κριὸς τομίας 925
Κροκόττας 650
Κυνοκέφαλος 971
Κύων 173
Κύων ποτάμιος 775

Λ.

Λαγιδεῖς γεωρύχοι 395
Λαγόγαρως 620
Λαγώς 681
Λάμια 638
Λάταξ 777
Λιβηρίδες pro cuniculis 682
Λέων 642
Λύγξ 767. 799
Λυκάων 767
Λυκοπάνθηρος 766
Λύκος 717

M.

Μαίσωλος 778
Μαντιχώρας 631
Μαρτιόρα Ibidem
Μονιός 19. & 1040
Μονόκερως 781
Μορμώ 640
Μόσχος 124
Μόσχου δορκάς 786
Μυγαλῆ 844
Μύξος 620
Μυοξός Ibid.
Μυρμηλέων (nisi legendum μυρμηκολέων) 160. & 642
Μῦς 808
Μῦς ἀρουραῖος 831
Μῦς ἔνυδρος 830

N.

Νηΐδες 870

O.

Ὄϊς 873
Ὄναγρος 19
Ὄνος 3
Ὄρυξ 870
Ὀφιόμαχος 638

Π.

Πάνθηρ 766. 956
Παρδάλιον 957
Πάρδαλις 936
Πάρδος 957
Πιθηκαλώπηξ 982
Πίθηκος ἢ πίθηξ 957
Ποηφάγος 950
Πόρδαλις 936
Πόρκος 778
Πρόβατον 873
Πύγαργος 330
Πυγμαῖος 966

P.

Ῥατός 829
Ῥινόκερως 952
Ῥίνοι genus murium 828

Σ.

Σαθέριον 778
Σατύριον Ibid.
Σάτυρος 974
Σίμων e genere murium 840
Σκάλοπις, talpæ 828
Σκίουρος 955
Σῦβος 982
Σπονδύλη 851
Στρεψίκερως 325
Σύαγρος 1040
Σῦς 985
Σφίγξ 979

T.

Τάρανδος 156
Ταῦρος 103
Τετραγωνοπρόσωπος feræ amphibiæ 775
Τίγρις 1060
Τράγος 301

Y.

Ὕαινα 624
Ὕραξ 829. & 835
Ὗς 985
Ὕστριξ 631

Φ.

Φερίσκος 864

X.

Χλούνης 1040
Χοιρογρύλλιος ἢ χοιρογύλλιος 394. & 633. & 681
Χοιροπίθηκος 966
Χοῖρος 985

VOCES aliquot quibus Græci hodie utuntur.

Ἀγρίμι, dama 335
Ἀλεποῦ, uulpes 1081
Ἀρκοΐζινος, al. ἀρκομπιζανός, simia 958
Ἀρνί, agnus 925
Ἐρίφι, hœdus 314
Κάττης, catus 344
Λαγός, lepus 681
Λάφι, ceruus 354
Λύκος, lupus 717

Μαϊμοῦ,

Italica. Hiſpanica. Gallica.

Μιμών, ſimia 957
Μοσκάρι, uitulus 124
Νυφίτζα uel νυμφίτζα, muſtela 852
Ποντικός, mus 808
Προβατίνα, ouis 873
Σκύλος, canis 173

ITALICA.

AGno 927
Alicorno 783
L'aſino 3
Aſini baſtardi uel nani 18
Ballottula 852
Becccho 301
Bertuccia 958
Biuaro uel beuero 336
Bue 26
Bufalo 39
Camello 164
Cane 174
Capra 271
Capretto 314
Capriolo uel cauriolo 324
Caſtoreo 336
Caſtrone uel caſtrato 925
Cauallo 442
Cauretto uel capretto 314
Ceruo 354
Ciacco Florentinus 983
Ciauarello 314
Cinghiale uel cinghiare 1040
Conigli 396
Daino uel danio 335
Donnola 852
Dromedario 171
Foino 852
Galero 621. glis
Gatto 344
Gatto maimone 968
Ghiro uel gliero 621
Hiſtrice 633
Iſtrice 633
Lardirono uel lardirolo 621
Leocorno 783
Leofante 409
Leone 643
Leonpardo 936
Lepre 682
Lieuora Ibid.
Liocorno 783
Lionfante 409
Lodra lodria uel lontra 775
Lonza 937
Lupo 717
Lupo ceruario 767
Maiale 983
Marturo, uel martaro, uel marturello 864 & 865
Montone uel ariete 913 & 925
Mulo 794

Muſco 787
Muſerain uel muzeraigne Rhętis 845
Muſtela Rhætis Latinũ nomen retinet 852
Orſo 1065
Pantegana Venetis, mus maior domeſticus 808
Pardo 938
Pecora 873
Porca fattrice 983
Porco 983
Porco caſtrato 983
Porco ſyluatico 1040
Porco ſpinoſo 633
Rato di caſa 808
Riccio uel rizo 401
Schiriuolo uel ſchirato 956
Scrofa 983
Simia 958
Sorgo morgange 830
Sorgio moſchardino 830
Sorice aliâs ſorgio 808
Sourco 808
Stainbucc 331
Talpa 1055
Taſſo 778. Rhætis taſch.
Tigre uel tigra 1060
Topo 808
Topo ragno 845
Toro 104
Troia uel troiata 983
Vacca 26
Veſina Rhætis ibex fœmina 331
Vitello 124
Vizol 314
Volpe 1081
Vnicorno 783
Zebelli uel zibelli 869

HISPANICA.

ASno 3
Buey 26
Bufano 141
Cábra 271
Cabríto 314
Cabron 361
Cabronzillo montés 324
Camello 164
Carnéro 913
Cauallo 443
Cieruo 355
Comadreia 852
Coneio 396
Cordero 927
Córza 335
Dromedario 171
Elephante 409
Erizo 401
Eſquilo 956. ſciurus
Furam 863. uiuerra
Gámo 335
Gáto 344
Gáto montés 353
Harda 956. ſciurus
Hurón 863. uiuerra
Iauali 1040. aper
León 643
Leonpardo, uel león pardál 936
Liebre 682
Líron 621
Lóbo 717
Marta 865
Móna 958
Mulo 794
Muſco 787
Nútria 776. lutra
Orſo uel oſo, uel oſſo 1065
Ouéia 873
Pérro 174
Puérco 984
Puérco ſilueſtro, uel Puérco montés 1040
Puérco eſpín 633
Rapóſa 1081
Rat 808
Ratón 808
Raton pequénno 834. in Sorice, & 845
Sorce 834
Taſugo 778. meles
Ternera 124. uitulus
Texón 778. meles
Tópo 1056
Vaca 26
Vnicornio 183
Ximio 958
Zorlito 324

GALLICA.

AGneau 927
Aſne 3
Babion 971
Baccal circa Metas muſtelã uocant, (Gallice puto.) 852
Bedouo 778. meles
Belette, belotte, balotte 852
Belier 913
Beuf 26
Beuffle 141
Biche 355
Bieure 336. fiber
Blaireau, aliâs blaureau 778. meles.
Bouc 301
Brebis 873
Caion 984
Cerf 355
Chameau 164
Chat 344

Gallica. Germanica.

Cheual 445
Cheureuel chieure 271
Cheureau 314
Cheureul 524
Chien 174
Chiens augues 247
Chien limier 247
Coche 984
Cochon 984
Connin 396
Dain uel daim 335
Dromedere 171
Elephant 409
Escurieu uel escureau 956
Foina uel fouina 865
Furon, furet, uel fuson, fuset 865
Grisart 778
Herminne 852
Leopard uel lyopard 936
Lerot 833
Leure Sabaudis lutra 776
Loir 621
Loup 717
Loup ceruier 767
Loup chatt, 770. (Vide in Additionibus & castig. super eadem pagina.)
Loutre 776
Lieure 682
Licorne 185
Lyon 643
Liron uel rat liron 621
Martre 865
Martes soublines 869
Mouton 925
Mulet, mulus. fœmina, mule 794
Mullot 831
Musc 787
Muserain, uel muzeraigne 845 mus araneus
Muset, uel musette, idem Sabaudis 845
Ours 1065
Porc chastre 984
Porc sanglier 1040
Porc espic 633
Porceau 984
Porcelet 984
Poutois uel poytois 868
Pouttet 868
Ran 913. aries
Rangier uel ranglier 950
Rat 808
Rat d'eau 830
Rat liron uel rat ueul 621
Regnard 1081
Sanglier 1040
Sery Burgundis mus araneus 845
Singe 958
Souris 808
Tasson, taisson, taixon, tesson 778
Taulpe 1056
Tigre 1060
Toreau 104
Truye 984
Vache 26
Veau 124
Verrat 984
¶ Celtica uetus lingua cercopithecos uocabat ἀβράνας 968

GERMANICA.

A.

Ackermuß 831
Aeber 984
Aff 958
Alp 975
Auwerochs 144

B.

Babion 971
Bår oder beer 1065
Barg 984
Biber 336
Bilchmuß 836
Bisemthier 787
Bock 301
Bogner 925
Boll 104
Boummarder 867
Boumrüter 353
Bracken 238. 258
Brandhirtz 1101
Büffel 139. Wilde grosse büffel 138
Büchmarder 865

D.

Dam/dåmlin/damhirtz/dañ hirtz 335. 1100
Daxs 778. 1103
Dornschwein 633

E.

Eichorn uel eychorn 956
Einhorn 185
Elch/ellend 1
Elg 158
Ellend 1
Erdmuß 831
Esel 3

F.

Fårle oder vårle 984
Farr oder varr 104
Fech oder veech 839
Feldmarder 867
Feldmuß 831
Fiechtmarder 867
Frette oder frettel 863
Frischling 925
Fuchs 1081
Fuchßaff 982
Furette 863

G.

Galtz 984. 999
Geiß 271. Indische geissen 1097. 1098
Gēms 319. 321
Genithkatz 619. 1102
Gitze 314
Grauwerck 839
Greul 621

H.

Hålemlin 852
Hagen 104
Hammel 913. 925
Hamster oder hamester 836
Hamball 844
Haß oder haas 682
Haselmuß 833. Grosse haselmuß 621. 836
Halwider 913
Helfant 409
Hermelin 852
Hetzhünd 258
Hyrt 355
Hinde/hindkalb 355
Hirtz/hirs/hirsch 355
Hodenwider 913
Houptbår 1065
Hund 174
Hundsigel 401
Husmarder 865

I.

Jaghünd 251
Ybsch oder ybschgeiß 331
Igel 401
Iltis 864. 868
Yseren verk 401

K.

Kalb 124
Kameel oder kåmelthier 164
Katz 344. Wilde katz 353
Kitzlein 314
Knütscher 925
Kornfårle 836
Küncle/künigle/kunlein 396
Ků 26
Kurßhünd 248. Corsici canes

L.

Lamb 927
Lassitz 844
Lefrat 936. 938
Leidthünd 251
Leem oder lemmer murium genus in Norduegia uocatur 828
Leppard 936
Lew 643
Liechtmarder 867
Lochhündle 255

Germanica.

Looß 984
Luchs oder lux 767.770
Luckmuß 831

M.

Marder oder marter 865
Wildmarder 867
Meerkatz 968. Kleine meerkatzen 970
Meerschwyn 633
Mistbellerle 840
Mol oder molmuß 1056. Flandricè. Mollmuß 845. Hollandis.
Moor 984
Mülleresel 3
Multhier/mulesel 794
Mulwerf oder molwurff 1056 Saxonicè
Mummelthier 104
Murmelthier / murmentle 840
Muß 808
Mützer 844

N.

Nörtz 869
Nülmuß oder nielmuß 831. 1104

O.

Ochs 26
Otter 776

P.

Pantherthier 936
Pile 835
Porcopick 633
Pundten 839

R.

Ramchen 913
Ratz 808.829
Reh oder reech 324. 1098 capreolus. Et 335. pro hinnulo cerui
Rell oder Rellmuß 831
Reen/rein/reyner/rainger/ren schieron 950
Rind 26
Rossz 444
Rüden 248.265.267

S.

Schaaff 873
Schär oder schärmuß 1056
Schormuß 831
Schretele 975
Schwyn/schwein 984. Wild schwyn 1040
Schemmikel oder simme 958 simia Flandris
Slaep ratte 833. Flandricum.
Spanfärle 984
Spitzmuß 845
Spürhünd 251
Stachelschweyn 633
Steinbär 1065
Steinbock 331. 1099
Steinmarder 865
Stier 104
Stoßmuß 831
Suw/su/saw 984
Sewigel 401

T.

Tachmarder 865
Tachs 778. 1103
Taran 635
Thannmarder 867
Thierwolf 767.770
Tigerthier 1060

V.

Varr/farr 104
Värle/Färle/verk 984
Vech/fech 839
Vilfraß 624
Visent oder wisent (aliàs voesent) 139. 144. 159. Grosse visent 158
Vogelhünd 259
Vorstend hünd 259
Vos 1081. Vulpes Flandricè
Vrochs 158

W.

Waldesel 19
Wasserhünd 259
Wassermuß 830
Werck 839
Wider 913.925
Wilprecht 315. cerua
Windspil 258. Türckische wind 258
Wisele 852
Wolff 717
Wormlein 869
Wücherstier/das wücher 104

Z.

Zibethkatz 948
Zysel oder zeisel 835. 845. Zißmeüß die grossen 836. 845
Zytkü 124
Zobel 869
Zündmarder 867

ANGLICA.

Ape Asse 958 3
Babons 971
Badger uel bagert 778
Barowe hogge 984
Bauson 778
Beer uel beare 1065
Beuer 336
Bor uel boore 984. Bore 1040
Brocke 778
Bugill 141
Bugle uel buffe 158

Anglica.

Calfe 124
Camel 164
Cat 344. Catum montanum Angli pro leopardo dicunt 938.
Cony 396
Cow 26
Deer 778
Dogge 174
Dormusz 833
Erdshrew, Vide Shrew.
Falouue deere 335
Feret uel ferrette 865
Fitche 868
Foxe 1081
Geldid su 984
Gote 271
Gotebucke 301
Gray 778
Hare 682
Harte 315
Heffar 124
Heggehogg 401
Hogg, hogge, hog 927. 984
Horse 444
Kydd 314
Lambe 927
Lybarde uel leparde 936
Libdhog 948
Libdsu 984
Marmoset 968
Mineuer 852
Molle 1056
Mows uel mouse 808
Mule 794
Munkai 968
Muske katte 787
Olysant 409
Otter 776
Oxe 26
Pygge 984
Pork 984
Porkepyne 633
Ram 913
Rat uel ratte 808. 829
Roo 324
Sheepe 873
Shrew, shrewe, shrow, erdshrew 845
Squyrrell 956
Su uel sowe 984
Tup 913
Vnycorne 783
Vrchin 401
Want 1056
Watterratte 830
Wesel, uel wesyll, uel weasyll, 852
Wether shepe 925
Wolfe 717

ILLYRICA.

Extenditur autem hæc lingua hodie per innumeras gẽtes. Bohemi, Poloni & Moſcouitæ peculiaria quædam habent nomina in hac lingua, ut plerunq; notauimus.

Babion 971
Bauwol 141
Beram 925
Bobr 336
Ceruiro 770
Gaynus Bruſſis martes eſt 867
Gednorozecz 185
Gelen 355
Geſs 401
Gezwecz 778
Ielıenıj Polonicum 355
Iunecz 104
Keret Polonicum 845
Koczka 344
Kolczawa 852
Konij 444
Koza 271
Kozel 301
Koziel Polonicum 314
Kozorozıecz 331
Kralık uel krolijk 396
Krticze 1056
Kun Bohemicum 444
Lanij 335
Lanij(cerua)Polonicum 355
Laſica Polonicum 844
Lew 645
Lewhart 936
Liſka 1081
Loni 152. Bohemicum.
Los 1
Malox 401
Mezeck 794
Myſs 808
Morska koczka 968
Nedwed Bohemice 1065
Niemegka myſs 845
Nouogrodela Polonicũ 844
Opicze 958
Oſel 5
Otzijſchax 401
Owcze 873
Pes uel pas 174
Pouuod Polonicum 1
Porcoſpino 635
Praſe 984
Rys 770
Roſſomak animal apud Lituanos & Moſcouitas 625
Sarna 324
Sczurek Polonicum 621
Sczurcz 808. 829
Syſel Bohemice 836
Skop 873
Skrzeczick 836
Slon 409
Sniatky Moſcouiticum 395
Sobol uel Soból 869
Srna 324
Swinie 984
Tchorz 868
Tur uel thuro Polonicum 156
Tzuuijerzatko 401
Vrijdra Polonicum 868
Vislij canes robuſtiſſimi Polonis 248
Vuelblud 164
Weprz 1040
Wewer Polonicum 1065
Wewerka uel wijewijerka 936
Vuydra 776
Wika 717
Wul 26
Zagiez 682
Zubr uel zubro 158 & 159

FINIS.

PIETATE DOCTRINA

GVRINI HISTORIAE ANIMALIVM LIBER I. DE QVADRVPEDIBVS VIVIPARIS.

DE ALCE.

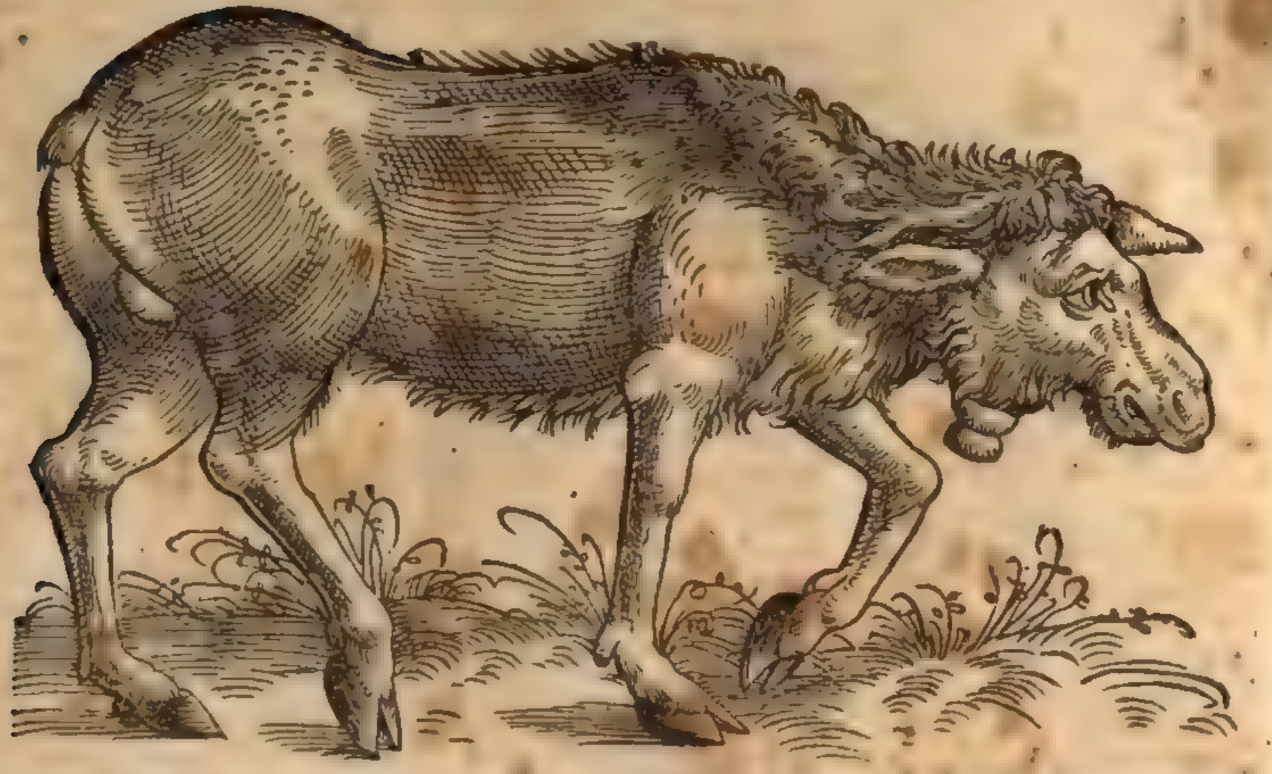

Picturam hanc à pictore quodam accepi, quam ueram esse testantur oculati testes: ut etiam cornua, quæ gemina habet. Nos unum hic seorsim pinximus.

ALCES, alcis: uel alce, alces: ἄλκη, paroxytonum potius quàm oxytonum: Germanice Elch uel Ellend, aliqui l geminant, alij aspirationem præponunt, ut apud Latinos etiam nonnulli, quod non probo, Illyrice Los, Polonice similiter, & apud alios Pouuod, ut ex indigena quodam nuper accepi. Illyrij etiam ceruum Gelen uocant, & fieri potest ut inde nomen huius animantis ad Germanos translatū sit, propter similitudinem eius cum genere ceruino. Nullum huius animalis nomen aliæ gentes habent, cum peregrinum omnibus sit præterquam Scandinauiæ, quod sciam: proinde non assentior Iudæis illis, qui Deuteronomij cap. 14. זמר zamer alcen interpretātur: quāquam alij pro eadem rupicapram, alij camelopardalin reddunt: mihi ad postremam animus magis inclinat. In tam rara igitur & longinqui soli fera authores inter se uariare, minus mirabimur. Ego singulorum uerba apponam seorsim, cum alioqui satis commode conciliari non possint. Inter Græcos solus Pausanias (qui Antonini tempore claruit) in Eliacis differens de elephanti uulgo creditis dentibus, quod cornua sint nō dentes, haud omnibus enim eodem loco cornua nasci: argumento sunt, inquit, Aethiopici tauri, & alcæ feræ Celticæ, ex quibus mares cornua in superciliјs habent, fœmina caret. Sed forte hoc loco Pausanias alcen confundit cum quadrupede illa quam hodie rangiferum uocant, cui cornu è media fronte procedit, ut suo loco dicemus. Eiusdem in Bœoticis uerba hæc sunt: Alce nominata fera, specie inter ceruum & camelum est, nascitur apud Celtas, explorari inuestigariq́ꝫ ab hominibus animalium sola non potest: sed obiter aliquando, dum alias uenantur feras, hæc etiam incidit. Sagacissimam esse aiunt, & hominis odore per longinquum interuallum percepto, in foueas & profundissimos specus sese abdere. Venatores montem uel campum ad mille stadia circundant, & contracto subinde ambitu, nisi intra illum fera delitescat, non alia ratione eam capere possunt. Hæc Pausanias, qui ut pleriq; ueteres Germaniam totam & Septentrionales finitimas regiones uno Celticæ nomine comprehendit.

¶ Cæsar lib. 6. Commentariorum de bello Gallico: Sunt item in Hercynia sylua quæ appellantur Alces, harum est consimilis capris figura, & uarietas pellium: sed magnitudine paulò antecedunt, mutilæq́ꝫ sunt cornibus: & crura sine nodis articulisq́ꝫ habēt: neq; quietis causa procumbunt:

neq; si quo afflictæ casu conciderunt, erigere sese aut subleuare possunt. His sunt arbores pro cubilibus, ad eas se applicant: atq; ita paulum modo reclinatæ quietem capiunt, quarũ ex uestigijs cum est animaduersum à uenatoribus, quò se recipere consueuerint, omnes eo loco, aut à radicibus subruunt, aut abscindunt arbores tantum, ut summa species earum stantium relinquatur: huc cum se consuetudine reclinauerint, infirmas arbores pondere affligunt, atq; unà ipsæ concidunt. Sub Gordiano Romæ fuerunt Alces decem, Iulio Capitolino teste: qui totidem quoque fuisse scribit in Gordiani sylua memorabili picta in domo rostrata Cn. Pompeij. C. Plinius natural. historię li. 8. cap. 15. Septentrio fert Alcen, ni proceritas auriũ & ceruicis distinguat, iumento similem. Item notam in Scandinauia insula, nec unquam uisam in hoc orbe, multis tamen narratam, machlin, haud dissimilem illi, sed nullo suffraginum flexu: ideoq; non cubãtem, sed accliuem arbori in somno, eaq; incisa ad insidias capitur, aliàs uelocitatis memoratæ. Labrum ei superius prægrande: ob id retrograditur in pascendo, ne in priora tendens inuoluatur. Hæc Plinius, & apparet eum de alce & machli tanquam diuersis animalibus scripsisse ea, quæ Cæsar in unam Alcen coniunxit. Sunt qui conijciant machlin feram illam esse, quæ uulgo reiner appellatur: de qua in Rangifero dicemus: alij uero tarandum. In figura quam damus alcis etiam labrum superius perquam crassum apparet: & Olaus Magnus Gothus uir propter eruditionẽ ac regionis uicinitatẽ fide dignus, uelocissimas esse alces testatur, ut paulo post dicam. Quamobrẽ cum solus quod sciam Plinius machlin feram nominauerit, nec de ea quicquam scripserit, quod alij authores alcibus non attribuant, animus mihi inclinat non animalis sed nominis tantum differentiam esse: nisi forte lectio corrupta est, quod potius crediderim: in quibusdam enim codicibus non machlin sed iterum alcen legitur: quanquam propter pręcedentia uerba sic legi non possit. Ioannes Ammonius Agricola legit, multis tamẽ narratam alcen, haud dissimilem bubus syluestribus, & nullo suffraginum flexu. Solinus simia Plinij sic scribit cap. 23. Sunt & alces mulis comparandæ, adeò propenso labro superiore, ut nisi recedentes in posteriora uestigia pasci non queant. Scandinauia insula è regione Germaniæ mittit animal quale Alces, sed cui suffragines, ut elephantis, flecti nequeunt: propterea non cubat cum dormiendum est. Tamen somnolentum arbor sustinet, quæ propè casura secatur, ut fera, dum assuetis fulcimentis innititur, faciat ruinam. Ita capitur: alioqui difficile est eam manu capi. Nam in illo rigore poplitum incomprehensibili fuga pollet.

¶ Nunc ueterum scriptis subdam recentiora. Matthæus Michauanus in descriptione Sarmatiarum: Apud Moschos Bisontes sunt & Alces, quarum crura absq; articulis prælonga. Moschi appellant Lozzos, & Germani Hellend. Erasmus Stella in libro de Origine Brussorum: Ibidem inquit sunt Alcę, non tamen ex asinorum agrestium genere: nam illi tantum in Africa & Asia reperiuntur. Alce autem quasi medium genus inter equos & ceruos, cornua quotannis amittit, & propter timiditatem gregarium est. Apud Albertum Magnum, uirum in rerum cognitione non infeliciter uersatum, nominibus uero imperitissimè abutentem, libro historiæ animalium 22. ubi quadrupedum historiam ordine literarum exponit pro alce primum Alches scribitur, deinde Aloy, postea in E litera, Equiceruum duorum generum facit, unum quem Germani uocitant Elent, cuius tamen nomenclaturæ testem nullum producit: & alterũ à Solino descriptum, de quo infra dicemus. Cæterum libro 2. eiusdem operis de Alce in hanc sententiam scribit, & uerè ut ego iudico: Equiceruus nobis cognitus equo similis est, sed altior, uulgo Elent, & ad equitandi usum eicuratur: tantundem enim uno die spacij, quantum equus triduo perficit. Cornua eius solida & ramosa sunt,

colore

colore quo cerui. Ab initio ubi enascuntur ad tres uel quatuor digitos rotunda sunt, deinceps lata & tenuia asseris instar, & circa finem multos producunt ramos. Facit hæc latitudo ut scabellis idonea sint. Pondus cornuum ingens. Magnus horum animalium numerus est in syluis Prussiæ, Vngariæ, & Illyriæ. Maiora sunt ceruis & hirsutiora, simili tamen pilo, in cæteris cauda solum ceruis similia. Frontis latitudo ad duos palmos. Hæc Albert. Videtur aũt palmũ pro dodrante dicere.

¶ Nunc reliqua addam, quæ uulgo apud nos feruntur. Cornua singula libras circiter duodecim appendunt, longitudine ferè duorum pedum, non ramosa ut ceruorum, mucronibus tamen aliquot diuisa, dodrantem lata, armi potius quàm cornu figura, aduehuntur ex Lituania. Germanicum nomen miseriam significat: & uerè miserum est animal, si credendum est quod sæpe audiuimus, quotidianum ei morbum comitialem ingruere, à quo non prius leuetur quàm dextri (si bene memini) posterioris pedis ungulam auriculæ sinistræ immiserit: quod ego si fit fortuito fieri suspicor, conuulsis & distortis morbi magnitudine membris. Vngulam habet ut bos bisulcam. Illam, uel partem eius, aut annulum inde factum, eiusdem morbi amuletum gestant: unde fit ut maximo pretio ueneat. Scio id non raro profuisse, sæpius tamen frustra tentatum: causam alij in morbi discrimen reijciant, ego animi persuasionem superstitiosis rebus magis minúsue aut nullo modo confisam effectus rerum maxime uariare crediderim. Capta uel modico uulnere læsa, expirat statim, præ timiditate nimirum. Pro ungula eius argyrtæ nonnulli bouinam uendunt, probatur odore, raditur enim & bene olet, ut fertur, bouis fœtet. Alutarij pellem eius ad thoraces piscium adipe (ad hunc usum alumini præferendo) præparant, ut imbres arceat. Veneunt singulę, ut audio, tribus aut quatuor denarijs aureis. A ceruina, cui similis est, inspirata discernitur, fertur enim transmittere spiritum ut ab opposita manu percipiatur, cum sit plena meatibus & pili in ea concaui. Ego ungulam integram cum ima tibiæ parte pilosa uidi, nec ullam in pilis cauitatem reperi: quamuis fieri potest ut meatus quidam qui in uiuis erant, mortuis collabantur, præsertim longo post tempore. Densa & solida est adeò, ut uehementes etiam ictus punctim cæsimq́ factos auertat, & ferrei thoracis instar hodie expetatur: quod Aelianus Tarando etiam attribuit, qui ex boum syluestriũ genere est: quanquam & Alces medici quidam & seplasiarij hodie tarandulos uocitent, ut Ioannes Agricola Ammonius scribit: qui etiam de ungulis huius feræ prodidit: suspensas ita ut nudã cutem attingãt, epilepsiam curare, & ab accessione eius liberare hominem, quamuis iam ore spumantem. Audio præterea ramenta uel scobem ungulæ aduersus eandem noxam in Polonia propinari. In Scandinauia, ut dixi, plurimæ sunt Alces, quæ gregatim degunt, & supra aquas gelu astrictas, irruentes in eas montanos lupos excipiunt: hanc pugnam uenatores obseruant, & partem uictam persequuntur. Trahuntur à cicuratis homines in uehiculis per niues & glaciem in Suedia: quod in Gothia non licet, ne tanta uelocitate exploratores frui possint. Alces uiuæ captæ principibus aliquãdo inter munera mittuntur. Elegans & argutum est Andreæ Alciati epigramma, ideoq́ huc adscribendum:

Alciatæ gentis insignia sustinet alce, Vnguibus & μηδὲν fert ἀναβαλλόμενος.
Constat Alexandrum sic respondisse roganti, Qui tot obiuisset tempore gesta breui,
Nunq̃ (inquit) differre uolẽs, quod & indicat alce. Fortior hæc dubites, ocyor an uelict.

ALCIDA FERA FABVLOSA.

DIODORVS Siculus lib. 4. de fabulosis antiquorum gestis: Mineruã ferũt alcidam peremisse feram stupendam, ex terra natam, & antea, ut quæ natura plurimum ignis ex ore euomeret, insuperabilem pugna. Ea primum in Phrygia apparuit, regionem quandam comburens, quæ huculq; exusta Phrygia dicta est. Deinde ad montem Taurum trãscendens, syluas continuas usq; ad Indos incendio uastauit. Postmodum per mare in Phœniciam reuersa, syluas Libani incendit: perq́ Aegyptum in Libyam profecta, ad loca peruenit occidua. Postremò syluis circa Ceraunia destructis, omniq́ incensa regione, cum homines partim flamma absumpti essent, partim timore patriam linquentes ad remotiora diffugerent loca, Mineruam ferunt eam ferã necasse, pellem pectori circundedisse. At uero alcidæ morte terra commota, deorum hostis, gigantes peperit. Hæc ille. Liuius lib. 2. Decadis 5. Mineruam Alciden cognominatam scribit.

DE ASINO.

A.

ASINVS, Græcis ὄνος & κιλλός, Hebræis חמור chamor Deut. 5. Persis כרי care. Interpres Græcus fermè ὑποζύγιον uertit. Cæterum אתנות atonot asinæ, in multitudinis numero ubiq; ponitur. Nõ placet quod LXX. ἡμιόνους, id est mulos uertunt, et Hieronymus asinos genere masculino. Inuenio & à posterioribus Iudæis pro asino poni tria hæc uocabula, גיידור gaiedor, תרתק tartak & כאר caar. Est & עיר air asini pullus uel asellus, Genes. 32. ubi translatio Chaldaica עילי ili habet, Persica בורה הא borah ha; Arabica אתאן atan, LXX. πώλους simpliciter uertunt: & Iudicum 10. aliqui pullos equorum etiam exponunt. Italis lasino, Hispanis asno, Gallis ung asne, Germanis Esel, Mul, Müllerefel, Illyrice osel, Anglice an asse. Asellus, ὀνίδιον, ὀνάριον (ὀνίσκος enim insectum est) ab asino forma diminutiua: quanquam simpliciter etiam pro asino

per contemptum ponatur. Nascuntur aũt parui, uel uteri uitio, uel aliam ob causam præter naturam, uel propter loci frigiditatem. Columella ab initio lib. 7. Principiũ (inquit) tenebit minor Arcadiæ, uilis hic, uulgarisq́ asellus. Minor Arcadiæ, id est Arcadico asino, qui & maior & pretiosus est.

B.

Asinus animal gerulum, plagarum & penuriæ inter iumenta tolerantissimus, tardius reliquis armentis deficit, laboris & famis maxime patiens, corpore macilẽto & deformi. Frigoris impatiens est: quapropter Pontica & Scythica terra & finitimæ asinis carent, ut etiam Celtica (Gallia supra Hispaniam sita) propter immodicũ frigus. Parui sunt in Illyria, Thracia, & Epiro, cum cæteras quadrupedes Epirotica terra magnas ferat. ¶ In mulis etiam, asinis communia quædam dicemus. Asini speciosi & mularum generi seminando commodissimi forma, in mulis infra describetur. Ab aspectu (inquit) non aliter probari debet, quàm ut sit amplissimi corporis, ceruice ualida, robustis ac latis costis, pectore musculoso & uasto, feminibus lacertosis, cruribus compactis, coloris nigri uel maculosi, aut etiam rubei, secundum Palladium. Nam murinus cum sit in asino uulgaris, tum etiam non optime respondet in mula. Murius apud Varronem: Ego, inquit, de asinis potissimum dicam, quod sum Reatinus, ubi optimi & maximi fiunt, è quo seminio ego hic procuraui pullos, & ipsis Arcadibus uendidi aliquoties. Igitur asinorum gregem qui facere uult bonũ, primum uidendum ut mares, fœminasq́ bona ętate sumat, utiq́ ut quàm diutissime fructum ferre possint, firmos, omnibus partibus honestos, corpore amplo, seminio bono, ex his locis, unde optimi exeunt: quod faciunt Peloponnenses, cum potissimum eos ex Arcadia emebant, in Italia ex agro Reatino. Non enim si murenæ optimæ flutæ sunt in Sicilia & helops in Rhodo, continuo hi pisces omni mari similes nascuntur. Et alibi apud Varronem: Quòd similes parentum gignantur, eligendi, & mas & fœmina cum dignitate ut sint. In mercando item (ut cæteræ pecudes) emptionibus, & traditionibus dominium mutant, & de sanitate ac noxa solet caueri. ¶ Asino & tauro inter ea quæ animal generant crassissimus & nigerrimus sanguis est. Plinius asinis pinguissimum, homini tenuissimum esse scribit. Caput grãde (quanquam Aristoteles in Physiognomonicis paruũ id facit:) aures longę latæq́. Tum mas, tum fœmina trigesimo mense dentes mittit priores: secundos autem sexto mense, atque etiam tertios quartosq́ eodem: gnomonas hos quartos à diiudicanda ætate nuncupant. Quo dsinõ prius peperêre quàm decidant postremi, sterilitas certa. Cor ei pro portione maximum, ut omnibus timidis, aut propter metum maleficis. Venter unicus, ut & reliquis quæ solidas habent ungulas. Felle caret, ut solipeda omnia. Mammas binas gerit inter femora, in anteriore dorsi parte circa scapulas debilior, ubi & crucis figura in eo apparet: posterius & circa lumbos ualidior. Caudam habet quàm equus longiorem. Cur pili è cicatrice nascantur eis, iiq́ candidi, Aristoteles quærit Problemate 29. & 31. sectionis 10. Corpore asinorum exanimato scarabeos gigni putant. ¶ Stygis aqua ex petra proflũes insigni frigiditate est, dissilientibus uasis omnibus, asini modo ungula excepta, aut mulæ, sicuti alij prodidere, ni mendosa sunt Græcorum exemplaria. Certe in libro de primo frigido Plu

sarchus

tarchus de asini ungula intellexit, quod facit in historijs item Ioãnes monachus in Alexandri mentione. At libro tricesimo Plinius, mularum ungulis contineri modo Stygis aquam prodit, facilis lapsus: nam Græce ὄνος asinus est: mulus autem uel mula, ἡμίονος. Aut utrunq; est, aut forsan labitur Plinius. Nam in Alexandro Plutarchus ὄνου χηλῷ dicit: quanquam interpres equi ungulam reddidit, Cœlius Rhodig. Vitruuius etiam libro 8. mulina tantum ungula Stygis aquam conseruari posse dicit: Iustinus lib. 17. seu Trogus, equi. Curtius autem lib. 10. dum iumenti ait, in mediũ relinquit. Aelianus non ungulis sed cornibus asinorum Scythicorum contineri scribit.

C.

Tardus & piger incessu asinus, eoq; uerberibus promouendus, inter quæ durissimus est. Rudissima & absona uoce rudit, de qua plura mox in Philologia. ¶ Ferulę asinis gratissimę sunt in pabulo, cæteris uero iumẽtis præsentaneo ueneno: qua de causa id animal Libero patri assignatur, cui & ferula. Ocimum Venerẽ stimulat, ideo etiã equis asinisq; admissurę tempore ingeritur. Spinis quoq; adhuc teneris uescitur asinus, & fructibus arborũ. Quin & eo rure (Columella teste) quod pascuo caret, cõtineri potest exiguo, & qualicunq; pabulo cõtentus. Quippe uel folijs spinisq;, uel perticis salignis alitur, uel obiecto fasce sarmentorũ. Paleis uero, quibus ferè omnes regiones abundant, etiã gliscit. Q. Hortensius maiorẽ curam sibi habet ne eius esuriant mulli in piscinis: quã ego habeo ne mei in Rosea esuriant asini, &c. Ego enim uno seruulo, ordeo, non multa aqua domestica, meos multinumos alo asinos, Varro: & alibi, Commode (ait) pascuntur farre & furfuribus ordeaceis. Eadem ferè in pastu obseruantur quæ in equis. Aquæ potu pinguescere eos ferunt, & ex cibo eò magis proficere quo plus biberint. Pullum asinæ à partu recẽtem subijciunt equæ, cuius lacte amplior fit, & hippothelas uocatur: præterea educant eum paleis, fœno, hordeo. Non nisi assuetos potant fontes, qui sunt in pecuarijs, atq; ita ut sicco tramite ad potum eant. Nec pontes transeũt per raritatem eorum translucentibus fluuijs. (Hic pro eorum aliàs legitur plancarũ in Plinio: quæ uox etiam Gallica est, & pontium tabulas significat: ut non approbemus illos qui placarum, aut ut Hermolaus phalangarum legere malunt.) Mirumq; dictu, sitiunt: & si immutẽtur aquæ, ut bibant, cogendę exonerandæúe sunt, Plinius. Apud Afros pastorales asini reperiuntur impoti, id est, qui nunquam bibunt, Herodotus lib. 4. De asini pastu & potu uide etiam in equis. ¶ Non nisi spaciosa incubitant laxitate. Varia nanq; somnio uisa concipiunt, ictu pedum crebrò: qui nisi per inane emicuerit, repulsu durioris materiæ claudicatatẽ illico affert. Asini cur plus excrementi sicci egerant quàm humidi Aristoteles inquirit Problemate 58. sectionis 10. Asinæ tenuiorem reddunt urinam quàm mares. Purgantur mensibus, amplius quidem quàm oues & capræ, sed multò ex proportione minus. ¶ Anna socer Esau primus equis asinos copulauit, ut Iudæi asserunt. Isiodorus, Multus est in coitu asinus, minus tamẽ quàm equus. Tam mas quàm fœmina mense tricesimo coit: sed magna ex parte nequeunt generare: uerum in bimatu, aut trimatu & semisse. Sed iam uel anniculã uentrem gessisse asellam aiunt, ita ut quod pepererat, educari ac perfici potuerit, Aristoteles. Et Plinius similiter, Partus (inquit) à tricesimo mense ocyssimus, sed à trimatu legitimus: totidẽ quot equę & eisdem mensibus, & simili modo. De asinis ad coitum idoneis lege Constantinum lib. 16. cap. 20. item cur equæ in Elide ex asinis concipere non potuerint, Leonicenum 1. 62. Asinus nisi à prima dentium mutatione generare incipiat, nunquam post generat, sed sterilis omnino perdurat, Aristot. Superstitiosè à quibusdam proditum est, asinas non concipere tot annis, quot grana hordei muliebris purgationis sanguine contacta ederint. Non æquinoctio uerno, ut equæ & cætera pecua, admissarijs iunguntur asinæ: sed æstiuo solstitio, propter naturæ frigiditatem, ut tempore calido pulli nascantur, eodẽ enim tempore pariit, quo coierit, Aristot. Admittuntur ante solstitium, ut eodem tempore alternis annis pariant, duodecimo enim mense conceptum semen reddunt, Varro. Mares in remissione operis deteriores ad generationem sunt, quamobrem ab opere non disiungunt. Asinus equam superueniens citius implet quàm equus. Si equus superuenerit asinam, quam inierit asinus, non peruertet asini initum: sed si asinus superuenerit equam, quam equus inierit, peruertet (ita ut abortus sequatur, Plin.) propter seminis sui frigiditatem, Aristot. Et alibi, Asinus quidem equi genituram corrumpit, sed equus asini minimè, cum equa iam asini initu conceperit. Cum uel equus cum asina, uel asinus cum equa inierit, multo magis abortus consequitur, quàm cum unigenæ inter se iungantur: uerbi gratia, equa cum equo, aut asina cum asino. Euenit etiam tempus gerendi uteri, cum equus cum asino coierit, maris norma: id est, ut quanto spacio temporis mas perficitur suo in genere, tãto etiam fœtus, quem ipse procreat, absoluatur. At magnitudine corporis, specie, & uiribus, magis fœminę, quàm mari simile euadit quod nascitur: si frequenter coeant, neq; ullo interposito tempore cessent, quæ ita iunguntur, breui fœmina sterilescit: qua de causa non frequenter ita coniungunt, qui curam huic adhibent rei, sed tempus aliquod interponunt. Non asinum equa, ut asina equum recipit, nisi asinus sit, qui equam suxerit. Admittunt de industria quos hippothelas uocant, ac si equimulgos cognomines, qui in pascuis modo equorum uiribus bonis superantes coeant. Reijcit asina semen à coitu nisi interpelletur: quamobrem statim à coitu uerberãt insectanturq;, Aristot. Plinius rem eandem his uerbis exprimit, Incontinens uterus urinam genitalem reddit, ni cogatur in cursum uerberibus à coitu. Parit duodecimo mense (anniũ uterum fert & asina & equa) singulatim magna ex parte procreat prolem; ea nanq; natura est, ut unum pariat, sed nõnunquam gemellos etiam

ædit, rarissime tamen. Mulus ex asina & onagro genitus omnes antecellit. Parere uel in conspectu hominis, uel in luce nolit sed tenebras quærit (aliâs in tenebras ducitur) cum parturit. A partu die septimo mari iungitur, eoque die iuncta maxime recipit initum, sed postmodum etiam patitur. Solet hæc, nisi priusquam gnomonem amittat, peperit, nunquam postea initum recipere: sin antea pepererit, parere tota sua ætate potest. Gignit tota uita (teste Plinio) quæ est ei ad trigesimum annum. Ad mularum maximè partus, aurium referre in his & palpebrarum pilos aiunt: quamuis enim unicolor reliquo corpore, totidem tamen colores quot ibi fuere, reddit. Prægnantes opere leuant. Venter enim labore nationem reddit deteriorem. Marem non disiungunt ab opere, quod remissione laboris fit deterior. Secundum partum pullos anno non remouent à matre. Proximo anno noctibus patiuntur esse cum his, & leuiter capistris, aliaúe qua re habẽt uinctos. Admittuntur ante solstitium, ut eodem tempore alternis annis pariant: duodecimo enim mense conceptum semen reddunt. In pastu eadem ferè obseruant quæ in equis. Partus charitas summa, sed aquarum tædium maius, per ignes ad fœtus tendunt. Eædem, si riuus minimus intersit, horrent, ita ut pedes omnino caueant tingere. Dolent eis à fœtu mammæ: ideo sexto mense arcent partus, cum equæ anno propè toto præbeant. Lac grauidæ habent mense decimo, uel ut Plinius scribit, prægnantes continuo lactescunt. Pullis earum, ubi pingue pabulum, biduo à partu maternum lac gustasse letale est. Genus mali uocatur colostratio. Crassissimum asinæ lac est, ut quo coaguli uice utantur: tenuius equæ, tenuissimum cameli. Hæc Plinius, quomodo autem crassissimum sit asinæ lac paulò post differemus. Vita asinis ad trigesimũ annum (aliâs amplior annis triginta) fœmina uiuacior mare est. ¶ Vno maxime morbo laborant, quem malida uocant, quod uitium in capite oritur, facitque ut per nares pituita multa, rufaque effluat, quæ si ad pulmonem descenderit, moriuntur: sed si in capite solum est, non infert interitum. Soli inter animalia pilosa, non à pediculo tantum, uerum etiam rediuo immunes sunt. Plinius oues etiam à pediculis infestari negat. ¶ Asino moriente uiso celerrime deficiũt: rarò alioqui morbis afficiuntur. Grammatici Græci maliasmon esse dicunt catarrhum per nares in asinis: & tormina etiam eis accidere: à neutro morbo eos euadere. Malie, μαλιν, apud eosdem, affectus iumentorũ cum tussiunt: & malis, aphtha, id est, oris ulcus, inflammatio. Absyrtus de morbis equorum cap. 2. Maxima (inquit) ægritudo est, à quo equi non facile conualescunt, quam plerique malin, alij catarrhum, Romani sumperium uocant, est autem reuera articularis morbus, deinde eius signa & curationem subijcit. Nos plura de hoc morbi genere in Boue dicemus. Si oues utantur stabulo, in quo mulę, aut equi, aut asini steterunt, facile incidunt scabiem, Columella. Circa Abderam & limitem qui Diomedis uocatur, equi nascentibus illic herbis pasti, inflammantur rabie, circa Potnias uero asini, Plinius. Asini in Thuscia depasti cicutam, tam graui somno premuntur, ut stupidi sensuque priuati, cadauera uideantur. Et sæpe accidit, ut dum à rusticis propter pellem excoriarentur, iam dimidia parte detracta, tum primum expergiscerentur, excoriantibus inde uehementer cõsternatis, Petrus Andreas Matthæolus. Ad urinæ difficultatem asini, ut Suidas scribit, superstitiosi quidam hæc uerba immurmurabant, Gallus bibit & non meijt, myxus non bibit & meijt. Ego pro myxo hic myoxum id est bufonem accipio, ut suo loco repetam copiosius. Ad morbos particulares in equis, asinis, & mulis, sanguinis detractione utendum est, Hippocrates in Geoponicis. Eidem ferè morbi asinis & equis infesti sunt, & similiter curantur: proinde asinos curaturus ad equos transibit.

D

Asinus ineptissimis est moribus, & degenere animo, in primis mansuetus, ingenij placidi, stolidus, nec ulla utcunque magna & iniqua onera detrectat. Obuijs in uia cedere nescit. Vocẽ hominis consuetam intelligit, & meminit iter quod aliquoties ingressus est. Maurusij asini primum ut se in uiam dederunt, incredibiliter incitata celeritate iter conficiunt, ut euolare, non excurrere uideantur. Deinde eos cito fessos de uia, & pedes & spiritus deficiunt, ac pedũ tarditate ad currendũ constricti insistunt, & acerrimas profundunt lachrymas, non tantopere, meo iudicio, ob futuram mortem, quàm ob pedum infirmitatem, quare ut captiui ad equos alligati trahuntur, Aelian. ¶ Asino & tauro coruus aduersatur, quippe qui aduolans feriat, & eorum oculos laceret. Cum salo etiam auicula prælium ei est: Spinetis enim se scabendi causa atterens, nidos eius dissipat: item cum spino, cui uictus à uepribus, quas asinus tenellas adhuc pascit. Sunt & lupi eis inimici, ut qui carne alantur, itaque ab illis circumueniuntur. Cum lupum asinus præsentem uiderit, caput in latus uertit, ne aspiciat, & uisu auerso inuaditur. Præterea colotę hostis est: dormit enim colota in præsepibus, & narem subiens asini, ne comedat, impedit. Plura de colota lib. 2. in Stellione docebo. Quęrunt asini asplenon herbam, ut minuant atram bilem. ¶ Ammonianus Syriano cognatus, poetarum interpretationi & Græcæ linguæ elegantiæ deditus erat, atque asinum sapientiæ auditorem possidebat, Suidas. Quod asini etiam discernant genus, speciem ac indiuiduum, Galenus cõfirmat lib. 2. Methodi, his uerbis: Adeoque (inquit) est euidens, ac omnibus natura insitum, tum hominibus, tum brutis, ut aliud quid ceu in substantia subiectum, aliud ceu specie unum intelligãt: ut uel asinorum (qui tamẽ omnium brutorum stupidissimi uidentur) aliud esse specie unum, aliud numero, notitiam non fugiat. Conspecta nanque camelo, asinus se retrahit, & fugit, ac timet, si nunquam ante camelum conspexit: sin autẽ uidere iam assueuit, quamuis aliam aliamque illi demonstres, tamen propter consuetudinem non amplius timet, sed uelutu unam speciem intuetur, & illam cui insueuit, & hanc quę nunc

primum

primum apparet. Ad eundem modum nec homines timet propter consuetudinem: sed hos quoque uelut unam speciem uidet. Verum si curatorem inspexit, nō solum ut hominem, sed etiam ut hunc hominem agnoscit, & micat auribus, & caudam quatit, & rudit, & lasciuit, cum eum aspexit, utiq; indicans se familiarem agnoscere. Hunc itaq; tum ut hominem, tum ut familiarem noscit. Eum autem quem primum iam uidet, ut hominem similiter, ut familiarem non similiter. Et paulo post. Eodem modo uiā norunt, non tantū absolute ut uiam, sed etiā ut hanc aliquam uiam. Nam in ingressū uiæ quam non nouit, asinum statue, attendeq; ut illam perambulet, ac totam peragat, in neutram partem declinans, nisi sicubi in diuersa scinditur, utiq; declarans se speciem ipsam uiæ meminisse & clarè agnoscere. Quippe inambulat eam, quæ trita est: quatenus autem ignorat, fallitur. Neq; enim ex recordatione eius, quæ insectilis unaq; numero est, hanc quam nō nouit, peragere potest: & quæ sequuntur reliqua. ¶ Huius loci sunt etiam quæ in Physiognomonicis Aristotelis legimus, ubi ex aliqua hominis & partium eius ad asinum similitudine de ingenio pronunciat. Asinis, inquit, & suibus communis est intemperantia circa Venerē: Asinis propriū, cura & solicitudine carere. Qui asinos referūt capite paruo, ferè sunt stupidi: Qui facie carnosa, timidi: eadē magna, tardi: Qui fronte rotūda, stupidi: Qui eminentib. oculis, simplices: magnis, asinini: Qui labijs crassis, & superioribus magis eminentibus, stulti: deniq; uoce magna & graui, cōtumeliosi, uel (si Græce mauis) ὑβρισταί. Adamantius etiam illos quorum oculi sicut asinis prominent, dementes & contumeliosos esse conijcit.

E.

Tertio anno domare incipiūt ad eas res, ad quas quisq; eos uult habere in usu. Greges eorum non sanè fiunt, nisi ij, qui onera portent, ideo quod pleriq; deducuntur ad molas, aut ad agriculturam, ubi quid uehendum est, aut etiam ad arādum, ubi leuis est terra, ut in Campania. Greges fiunt ferè mercatorum, ut eorum qui è Brundusio aut Apulia asellis dossuarijs comportant ad mare oleū, aut uinum, itemq; frumentū, aut quid aliud, Varro. Cæterum Columella lib. 7. initio: Principium (inquit) tenebit minor Arcadiæ, uilis hic uulgarisq; asellus, cuius pleriq; rusticarum rerum autores in emendis tuendisq; iumentis præcipuam rationē uolunt esse: nec iniuria: nam absq; ullo ferè sumptu alitur (ut supra explicauimus) & imprudentis custodis negligentiam fortissimè sustinet. Huius animalis tam exiguæ tutelæ plurima & necessaria opera supra portionem respondent: cum & facilem terram, qualis in Bætica totaq; Libye sit, leuibus aratris proscindat. In Byzacio Africæ illū centena & quinquagena fruge fertilem campum, nullis cum siccus est arabilem tauris, post imbres uili asello, & à parte altera iugi anu uomerem trahente, uidimus scindi, Plinius. Ad hæc uehicula non nimio pondere trahit. Sæpe etiam ut celeberrimus poeta memorat, Tardi costas agitator aselli, Vilibus aut onerat pomis, lapidemq; reuertens Incussum, aut atræ massam picis urbe reportat. Iam uerò molarum & conficiendi frumenti penè solennis est huius pecoris labor. Quare omne rus tanquam maximè necessariū desyderat asellum: qui, ut dixi, pleraq; utensilia, & uehere in urbem, & reportare collo, uel dorso commodè potest, Columella. Apud nos molitores maximè asellis utuntur, & rustici ad lignationem, & rebus suis uehendis mendici. Quicquid per asellum fieri potest utilissimè constat, Plin. Mulis, equis, asinis feriæ nullæ, nisi si in familia sunt, Cato. Quot iuga boū, mulorum, asinorum habebis, totidem plostra esse oportet, Idem. Alibi quoq; asinos plostrarios, & asinum molarium: & iugum asinarium apud Catonem nominari reperio. Asinum 400. nummûm emptum Q. Axio Senatori, autor est M. Varro, haud scio an omnium pretio animalium uicto, Plin. Quæstus ex ijs opima prædia exuperat. Notum est in Celtiberia singulas quadragenis milibus nummorū enixas (aliàs emi) Plin. Asini Arcadici in Græcia nobilitati, in Italia Reatini, usq; eò ut mea memoria asinus uenierit sestertijs millibus sexaginta, & unæ quadrigæ Romæ constiterint quadringentis millibus, Varro. Et alibi, Optimum est (inquit) Reatinum seminium, ubi tricenis ac quadragenis millibus HS. admissarij aliquot uenierunt. Quadraginta sestertia ualent ære Gallico bis mille libras Turonicas, hoc est mille solatos bilibres. Tanti comparatā referunt asinam Reatinam gerulam, aratricem & prolificam. Quo fit ut sexaginta milia sestertiorum nummorū, quibus asinum sua memoria emptum Varro miratur, solatorum mille quingentorum compleant æstimationem, ut Robertus Cenalis calculauit. Et quoniam asini propter mulorum generationem præcipuè utiles ac pretiosi sunt, multa hic quæ ad eam & asinos admissarios pertinent, dici poterant, nisi commodius uideretur in mulorum usq; mentionem ea differri. Ex onagro & asina genitus omnes antecellit, Plinius. Carmani propter equorum inopiam asinis in bello plurimum utūtur: & asinum Marti sacrificant, quem solum Persæ ex omnibus dijs colunt, & bellicosi sunt, Strabo lib. 15. ¶ Asininum lac miscent ad Phrygium caseum conficiendum, Aristot. ¶ Stercus asinorum primum est maximè hortis: deinde ouillum, & caprinum, & iumentorum, Palladius. Brassicis fimum asininum maxime conuenit, Plin. Quidam bubulo iumentorum fimum præferunt, ouillumq; caprino: omnibus uero asininum, quoniam lentissimè mandant: è contrario usus aduersus utrunq; pronunciat, Idem. ¶ Tibiæ ludicræ nunc è loto ossibusq; asini & argento fiunt, Plinius: & alibi, Asinorum (inquit) ossa ad tibias canora sunt. Tibiarum artifices ceruinis ossibus, quorum olim usus erat, asinina præponunt, tanquam argutiora: & Aesopus apud Plutarchum in sapientum conuiuio miratur tam crassum & à Musis alienum animal ossa maxime tenuia & musica habere. Niloxenus etiam eodem in libro: Busiritæ inquit Naucratitas nos accusant, quod ex asinis ossa tibijs adhibere cœpimus, cum ipsis uel tubam

audire nefas sit, quod asini uocem assimilet, qui propter Typhonem eis exosus est. Colysanemas cognominatus est Empedocles Laertio teste: Nam cum Agrigentini uento infestarentur, illum auertisse dicitur circumpositis urbi pellibus asinorum innumeris. Apud Cumanos mulier in adulterio deprehensa ducebatur in forum, ut illic lapidi insistens omnibus esset conspicua. Deinde impositam asino, atq; ita per totam ciuitatem circumductam, reducebant ad lapidem, ut ibi rursus esset omnibus spectaculo. His actis habebatur infamis per omnem uitam, & ignominiæ gratia ὀνοβάτις dicebatur, quod asinum equitasset. Lapis autem nefastus ac detestabilis habebatur in quo steterat mulier, Plutarchus in Problematis. Quadrabit hæc nomenclatura adagij instar in quamuis prostitutæ famæ. In Varini Camertis Lexico onobostides & onobatides eodem sensu legimus. Oneabates, Stephano ὀνεαβάτης, Aegypti urbs est. Maxima etiã apud Parthos ignominia ducebatur, nudum asino inuehi, Suid. ¶ Mesha Arabice nominatur pannus contextus ex pilis asinorum & caprarum, uel caprinis tantum: unde Arabes solitudinum incolæ tentoria & saccos sibi conficiunt, Andreas Bellunen̄. Equæ caluaria, sed non uirginis, intra hortum ponenda est, uel etiam asinę. Creduntur enim sua præsentia fœcundare quæ spectant, Palladius. Columella lib. 10. inter rusticorum remedia aduersus tempestates, sic scribit: Hinc caput Arcadici nudum cute fertur aselli Tyrrhenus fixisse Tages in limite ruris.

F.

Pullos asinarum epulari Mecœnas instituit, multum eo tempore prælatos onagris: post eum interijt autoritas saporis, Plin. Aristophanis interpres in Vespis scribit asinos Athenis in cibum uenisse, super his uerbis poetæ: ὅταν φάγῃς ἀπογάστριον γέροντος ἡλιαστικοῦ, ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν ἀπογάστριον ὄνου ἢ βοός. ¶ Sunt qui asinorum domesticorum, etiam cum senuerunt, carnes mandãt: quæ pessimi sunt succi, ac concoctu difficillimæ, stomachumq; lędunt, & præterea inter edendum sunt insuaues: quemadmodum equorum ac camelorum carnes, quibus etiam ipsis homines, animo & corpore asinini ac camelini, uescuntur, Galenus lib. 3. de alimẽtorum facultatibus. ¶ Lac muliebre temperatissimum est, mox caprillum, hinc asininum, ouillumq;, postremo uaccinum, Aegineta. Archigenes & Philagrius omne lac incommodum esse calculosis pronunciãt, præter asininum, quod substantia tenuissimum est, & facultatis facillimè dissoluentis. Igitur mirabiliter articulorum tumores & nodos (quos ad callosæ duritiei modum ex uitiosi lactis usu pueri sustinere cogũtur) leuigat & delet: unde admonendum duxi ut ipsum calculosis assiduè heminæ mensura exhibeatur, post matutinas deambulationes, atq; id præseruandi à lapidis generatione gratia, præ omnibus alijs fiat. Meminit horum Aetius in curatione lapidis uesicæ. Idem scriptor alibi de suppuratis renibus tractans, his uerbis utitur: Lac itaq; cum melle post puris eruptionem eis præbendum: & primum quidem asininum aut equinum, ad ulcera enim repurganda conducit: quum uero repurgatione amplius opus non habent, & morsus fiunt obtusiores, indigetq; æger nutrimento, tunc etiam bubulum lac eis exhibendum duarum aut trium heminarum mensura. Bubulum, asininum, & equinum lac, uentri magis idonea sunt, sed ipsum turbant, Dioscorides. Maximè perpurgat lac equinum, tum asininum, deinde bubulum, tum caprinum, Varro. Pullum asininum à partu recentem subijciunt equæ, cuius lacte ampliores fiunt: quod id lac quàm asininum, ac alia omnia dicũt esse melius, Idem. Dulcissimum ab hominis lacte camelinum, efficacissimum ex asinis, Plin. Bubulum lac pinguissimũ est, ouinum & caprinum multo minus, asinarum minimum pingue habet. Quamobrem perraro alicui in uentre coagulatur, si recens mulsum & calidum adhuc bibatur: quod si sal & mel adijciantur, fieri non poterit ut amplius coaguletur in uentre. Eandem ob causam aluum magis subducit, quòd serum ei copiosius insit, minus autem de casei natura, cuius ratione lac aluum sistit, Galenus lib. 3. de alimentorum facultat. Et alibi, Equinum lac ocyus descendit, similiq; modo asininum. Quæritur apud recentiores medicos, an asininum lac sit omni alio tenuius: quoniam Galenus secum etiam in hoc pugnare uidetur, lib. 6. de sanitate tuenda inter omnia lactis genera tenuissimum dicens: tertio autem de alimentorum facultat. paulò ante citatum iam locum camelinum & equinum ei in tenuitate præferens, Aristotelem tertio de animalium historia secutus. Hos locos Ioan. Manardus in epistolis ita conciliat: Sexto de sanitate tuenda, inquit, Galenus asininum lac leptomerestaton, id est, maximè tenuium partium affirmat: in tertio uero de alimentis, camelinum asinino, non in tenuitate sed in humiditate præfert, hygrotaton enim dicit. Quare nisi fateri uoluerimus Aristotelẽ aliud sensisse quàm Galenum, dicere oportebit, quod per tenuissimum non intellexerit tenuissimarum partium, sed maxime humidarum, Hæc ille. Ego Galeni uerba sic accipio, asininum lac tenuissimum recte dici, si comparetur animalium lacti quæ apud nos & plærasq; gentes mulgeri solent, uaccarum nempe, ouium, & caprarum: simpliciter uero, & comparatione ad animalia quorum inusitatum ferè ad cibum & potum in Europa lac est, ut cameli & equi non tenuissimum, sed crassius. Sic etiam Plinius tenuissimum lac camelis esse scribit, mox equabus, crassissimum asinæ, ut coaguli uice utantur. Crassissimum dixisse uidetur, pro crassius quàm cameli & equæ. Leptomeres, id est, tenuiũ partium uocatur, quod non crassis neq; uiscosis partibus constat, & cito ac facile corporum meatus subit: id quod lacti eò magis conuenit, quò liquidius est, minusq; caseosę substantię habet, ut Galenus ipse exponit. Sed ne sim longior, & si plura hoc in loco contra Manardum dicenda haberem, ad remedia transeo quæ ex asino & diuersis eius partibus apud scriptores celebrantur.

G.

Ex eadem aqua, de qua bos aut asinus biberit paululum sumptum & potatum, tollit efficaciter capitis dolorem, Marcellus & Plin. Ad comitialem prodest asini cerebrum ex aqua mulsa, insumatum prius in folijs, semuncia per dies potum, Plinius lib. 28. cap. 16. Numerus dierum in exemplaribus uulgatis non est expressus: ex sequentibus tamen constat non pauciores esse quàm 30. Ridiculum est quod apud eundem legitur: Si quis asino (inquit) in aurem percussum à scorpione se dicat, transire malum protinus tradunt. Est genus febrium quod amphemerinum uocāt, hoc liberari tradunt, si quis è uena auris asini tres guttas sanguinis in duabus heminis aquæ hauserit: item uenenata omnia accenso asini pulmone fugere, Plin. Idem si tritus bibatur ad anhelitum & tussim commendatur ab Haly Arabe. Sunt qui ex asino mare nigroq; cor edendum cum pane sub dio prima aut secunda luna præcipiant contra morbum comitialem, Plin. Iecur inassatum esu comitialibus prodest, sed ieiunis edendum præcipitur, Dioscorides. Alij admixta modice panace, ori insufflandū docent, idq; diebus quadraginta: sic à comitialibus morbis & alijs infantes tueri, Plin. Aridum tritum cum petroselini partibus duabus, & nucibus iuglādibus tribus purgatis ac melle illitis (aliâs ac melle tritum) in cibo datum hepatico ieiuno mirabile est, Plinius & Marcellus. Cinis ex eo cum oleo ad scrophulas utilis est: item ex hepate & carne eius cinis ad fissuras frigore cōtractas, ut Auicenna scribit: ego Dioscoridem magis approbo, qui utraq; hæc remedia ungularum cineri attribuit, ut etiam Rasis. Ad lienis uitium efficacissimè datur inueteratus lien asini, ita ut in triduo sentiatur utilitas, Plin. Si lienosus de splene asini arefacto quotidie ieiunus pauxillum manducet, ita potenter sanabitur, ut intra triduum utilitas remedij huius appareat, Marcel. Splen contritus & ex aqua impositus mamillis lac prouocat, Sextus. Lien inueteratus ex aqua illitus, mammis abundantiam facit, uuluas suffitu corrigit, Plin. Splenis asinini leuissimus puluis, cum seuo ursino & oleo ad mellis crassitiem redactus, & illitus, supercilijs pilos restituit, Rasis. Renes inueterati tritiq;, & in uino mero dati, uesicæ medentur, & urinæ incontinentiam cohibent, Plin. Eidem arefacti atq; exusti tritiq;, id est in puluerem tenuissimum redacti, & ex mensura conchulæ unius cum uini meri cyathis duobus stranguirioso potui dati efficaciter medentur, Marcellus. Cinere genitalis asini spissari capillū putant; & è canicie uindicari si rasis illinatur, plumboq; tritis cum oleo, Plinius. Coitus stimulat dexter asini testis in uino potus pro portione, uel adalligatus brachiali: nec non eiusdem à coitu spuma collecta roseo panno, & inclusa argento, ut Osthanes tradit. Salpe genitale (asini) in oleum feruens mergi iubet septies, eoq; perungi pertinentes partes: Bialcon cinerem ex eodem bibi. Testes sale asseruati, & aspersi potioni, in asinarum maxime lacte uel ex aqua, ad comitialem prosunt, Plinius. Fel tauri uel asini utrumq; per sese aqua infractum, maculas in facie tollit, euitatis solibus ac uentis post detractam cutem. Sanguis asini sedat fluxum sanguinis ex uelamine (id est, cerebri tunica, ni fallor) Barbarus quidam: (Dioscorides hanc uim cerebro gallinaceorum attribuit) Eiusdem tres uel quatuor guttæ cum uino haustæ, febres quotidianas sanant, Aesculapius quidam. Plinius, ut paulò ante retuli, idem scribit de tribus guttis sanguinis ex uena auris, in duabus heminis aquæ haustis. Sanguis asinini pulli ex uino, regio morbo medetur, Plin. Adipem tradunt cicatrices corpori concolores reddere, Dioscorides: uel ut alij, uestigia cutis abolet: ut Plinius, cicatrices nigras reducit ad colorem. Sanat & uuluarum exulcerationes idem inueteratus, & in uellere appositus duriciem uuluarum emollit: per se uero recens & inueteratus ex aqua illitus, psilothri uim obtinet, Plin. Si medulla asini aut seuo, is qui comitialem patitur, loco calido inungatur plurimum iuuabitur, Rasis. Scabiem hominis asininæ medullæ maxime abolent, Plin. Seuo cicatricibus ac licheni leprisq; maxime color redditur: Sole adusta eodem aptissime curantur, Plin. Coitus stimulat anseris masculi adipe permixto illitum, Plin. Sextus similiter, qui non seuum sed adipem rectius uocat, & ad anum hoc medicamentum apponi iubet. Pellis iniecta impauidos infantes facit, Plin. Ossa confracta & decocta contra leporis marini uenenum dantur. Vngularum asini cinis per dies multos (toto mense, Plinius) binis cochlearibus (uel ut Rasis habet, pondere trium aureorum & dimidij) potus, proditur comitiales adiuuare: eædem oleo subactæ strumas discutiunt: & illitæ (puluis siccus illitus) pernionibus medentur, Dioscorid. & Galenus lib. 11. de simplicibus pharmacis. Perniones Græci chimetla uocant, aliqui in iam citato Galeni loco non rectè phygetla legunt. Strumas discutit ungulæ asini uel equi cinis, ex oleo aqua illitus, & urina calefacta, Plin. Curat etiam ea quæ serpunt ulcera, inspersus, Idem. Vngulæ asininæ suffitæ partum maturant, ut uel abortus euocetur: nec aliter adhibetur, quoniam uiuentem partum necant, Plin. Cinis ex eisdem cum asinæ lacte inunctus, cicatrices oculorum & albugines tollit. Vt leucomata oculorum efficaciter discutias, ungulas asini uiuentis lima, & scobe earum quàm tenuissimo, qui leuitate sua oculos non offendat, cum lacte muliebri mixto, frequenter inungito, Marcellus. Annulum ex ungula asini, in quo nigri nihil sit, ab epileptico gestatum, prohibere aiunt ne concidat. Hodie idem pollicentur de annulo ex ungula alces. Capilli & barbæ nascentur etiam glabro, si lichenem asini, id est collectionem duram quæ est circa crura eius, comburas, & teras, & puluerem illum ex oleo uetere imponas: hoc ita ualidum est, ut si mulieri inde maxillam unxeris, barbas ei nasci scias, Idem. Lethargicos excitat illitus ex aceto, Plin. Ex quacunq; causa grauedinem capitis exortam, quæ intempestiuum concitet somnum, sine dolore discutit, si quis impetigines in asini cruribus naturaliter natas detrahat, easq; in scobē delimatas,

immixto aceto naribus penitus obſtipet, Marcell. Carnes ex iure ſumptæ phthiſicis medentur. Hoc genere maximè in Achaia curant id malum, Plinius. Simile quid apud Auicennam legitur. Sunt qui carnem aſini, ſanguinem alij aceto dilutum, per dies 40. bibendum contra morbum comitialem præcipiunt, Plin. ¶ Aſininum lac cum melle potui datum, uentrem facile & ſine periculo ſoluit, Marcel. Dioſcorides & alij ſimpliciter aluum mollire ſcribunt. Bubulum, aſininum, & equinum lac, uentri magis idonea ſunt, ſed ipſum turbant, Dioſcorid. Aſininum peculiariter collutos dentes gingiuasq; ſtabilit, Idem. Eodem lacte percuſſu uexatos dentes, aut dentium eiuſdem cinere, confirmari notum eſt, Plin. Non ſolum enim dentibus innoxium eſt, ſed ob tenuitatem etiam abſtergendo conducit. Comitialibus morbis utiles tradũt teſticulos arietinos inueteratos tritosq; dimidio denarij pondere in aqua, uel lactis aſinini hemina. Interdicitur uini potus quinis diebus ante & poſtea, Plin. Ad comitiales (ut diximus) coagulum uituli marini bibunt, cum lacte equino aſinino'ue, aut cum punici ſucco: quidam ex aceto mulſo: nec non aliqui per ſe pilulas deuorant, Idem. Lac aſininum melle mixtum Galenus iuueni, qui ferè cõtabuerat, à balneo ſtatim exhibuit. Suſpirioſis ante omnia efficax eſt potus equiferorum ſanguis: proxime lactis aſinini tepidi cum bulbis decocti, ita ut ſerum ex eo bibatur, addito in tres heminas cyatho naſturtij albi, perfuſi aqua, deinde melle diluti, Plin. Si dolent ubera, lactis aſinini potu mulcentur: quod addito melle ſumptum & purgationes mulierum adiuuat, Idem. Stomachum exulceratum lactis eiuſdem potus reficit, item bubuli, Plin. Ariſtolochia uel agaricum, obolis ternis ex aqua calida, aut lacte aſini pota, ſtomachi uitia ſanat, Idẽ. Heraclides orthopnoicis dedit aniſi ſeminis, quod ternis digitis prehenderit, tantundem hyoſcyami cum lacte aſinino, Plin. Cõmendatur etiam ad tuſſim, extenuationem, ſputum ſanguinis, hydropem & duritiem ſplenis. Capiti tamen infirmo, & uertigine aut tinnitu laboranti non conuenit. Priuatim prodeſt contra gypſum, & ceruſam, & ſulphur, & argentum uiuum: item duræ aluo in febri. Gargarizatur quoq; faucibus exulceratis utiliſſime: & bibitur ab imbecillitate uires recolligentibus, quos atrophos uocant. In febri etiam quæ careat dolore capitis. Pueris ante cibum lactis aſinini heminam dari, aut ſi in exitu cibi roſionem ſentirent, antiqui in arcanis habuerunt: ſi hoc non eſſet, habuerunt è caprino, Plin. Eiuſdem potus utilis eſt cœliacis & dyſentericis, addito melle, Plin. Teneſmus (id eſt crebra & inanis uoluntas egerendi) tollitur poto lacte aſinino, item bubulo, Idem. Sunt inter exempla qui lac aſininũ bibendo liberati ſunt podagra chiragra'ue: Alij uero ſeri aſinini potu eoſdem morbos prorſus euaſere, Plin. Aqua mulſa contra hyoſcyamum ſalutaris eſt cum lacte, maxime aſinino, Idem. Aſinino lacte poto uenena reſtinguuntur. Peculiariter ſi hyoſcyamum potum ſit, aut uiſcum (chamæleon ixias potius) aut cicuta, aut lepus marinus, aut opocarpathum, aut pharicon, aut dorycnium: & ſi coagulum alicui nocuerit: nam id quoq; uenenum eſt in prima lactis coagulatione. Sed meminiſſe oportet recenti utendum, aut non multò poſtea tepefacto. Nullum enim celerius euaneſcit, Plin. Cancri fluuiatiles triti potiq; ex aqua recentes, ſeu cinere adſeruato, contra uenena omnia proſunt, priuatim cõtra ſcorpionum ictus cum lacte aſinino: uel ſi non ſit, caprino, uel quocunq;: Addi & uinum oportet, Idem. Rupta, conuulſa, cancri fluuiatiles triti in aſinino lacte maxime ſanant, Idem. Aſininum lac conferre aliquid candori in mulierum cute exiſtimatur. Poppea certe Domitij Neronis coniunx, quingentas per omnia ſecum fœtas trahens, balnearũ etiam ſolio totum corpus illo lacte macerabat, extendi quoq; cutem credens, Plinius: & rurſus alibi, Cutem (inquit) in facie erugari & tenereſcere, & candorem cuſtodire lacte aſinino putãt. Notumq; eſt quaſdam quotidie quingentarum cuſtodito numero fouere: Poppea hoc Neronis principis inſtituit, balinearum quoq; ſic ſolio temperato, aſinarum gregibus ob hoc eam comitantibus. ¶ Vrina aſini attritus calciamentorum cum luto ſuo illita ſanat; item ſcabiem hominis, & ungues ſcabros, Plin. Lepras ac furfures tollit tauri, uel addito nitro urina aſini circa canis ortum, Plin. Aſini urina traditur nephriticis ſiue renum uitijs mederi in potu, Dioſcorides. Eadem cum melanthio prodeſt contra omnes impetus & ſuppurationes ſiue panos & apoſtemata, Plin. Alij ulceribus exedentibus & humidis utilem prædicant. Sideratis urina pulli aſinini nardo admixto perunctione prodeſſe dicitur, Plinius. Eadem capillum denſari putant, admiſcentq; nardum faſtidij gratia, Idem. Vrina muli uel mulæ uel aſini cum ſuo luto illita, & clauos abolet, & callis medetur, Marcel. ¶ Fimum aſini recens cum roſaceo in grauitate aurium tepidum inſtillatur, Plin. Vlcera capitis ſubito nata ſanantur, ſi aſini ſtercoris ſucco, & ſcillæ contritæ quantum ſatis uidebitur, & bubulæ adipis tantundem miſcueris, atq; ad capitis ulcera ueluti ceroto uſus fueris, Marcel. Tam aſinorum quàm equorum fimum, ſiue crudum, ſiue crematum, addito aceto, ſanguinis eruptiones cohibet, Dioſcorid. Stercus aſinæ aridum naribus infrictum ſanguinem ſine intermiſſione fluentem cito compeſcit, Plin. Idem ſi recens imponatur, profluuia ſanguinis mire ſedare dicitur: item cinis ex eo. Qui uuluæ etiam prodeſt impoſitus, Plin. Ad ſanguinem undecunq; fluentem adhibetur: ſi è naribus profluat, ſuccus expreſſus inſtillatur ac retinetur. Si obſtruantur eo uenarum uel arteriarum aperta oſcula, ſanguis continetur. Fimus aſini calidus uino miſcetur, cui intincta ut affatim ſuccum combibant linamenta goſſampina, ad fluxum ſanguinis coercendum locis affectis immittitur, Raſis. Emplaſtrum ex eodem fronti impoſitum fluxionem auertit, Raſis. Armentarij equi uel aſini, qui herba paſcitur, ſiccum fimum liquatum in uino, mox potum, contra ſcorpionum ictus magnopere auxiliatur, Dioſcorid. Aſinini fimi cinis ex uino cœliacis & dyſentericis confert, Plin. Fimum aſinini pulli, quod primum ædidit à partu, polean uocant Syri, dant in aceto mulſo contra lienis uitium: Idem cœliacis & dyſentericis confert: In ſapa decoctum, colo magnopere prodeſt:

desit: Datum fabæ magnitudine è uino medetur morbo regio intra diem tertium: Eadem et ex equino pullo similiterq́ uis est, Plinius. Eruptionibus pituitæ asinini fimi cinis illinitur cum butyro, Plinius. Equarũ uirus à coitu Anaxilaus ꝑdidit in lychnis accensum equinorum capitum uisus repræsentare monstrifice: similiter ex asinis, Plin. Membrana partus earum, præcipue si marem pepererint, olfacta, accedente morbo comitialium resistit, Plinius.

H. Philologia de asino.

¶ a. Asinus Græcis ὄνος dicitur παρὰ τὴν ὄνησιν, quod hominum opera iuuet, unde & iumenta Latinis dicta. Ἀσράβη ὄνος, mulus est. Cyrenenses asinum βρικὸν uocitant: Cretenses σ'άλιον: quidam βούκαλον, quidam κιλλὸν, alij μηγάμυνον à nimia uocis absurditate. ὀνάριον, ὀνίδιον, et κανθὶς, diminutiua sunt. Asella pro ala quoq; siue axilla reperitur, unde illud in sacris, Prouer. 19. & 26. Abscondit piger manũ sub asella: sic à qualo quasillum dicimus. Καθύλους Varinus asinos interpretatur, quæ uox ad canthelios accedit. Inueniuntur & hæc nomina apud Græcos, κάνθων, unde uocatus cantharus, id est scarabeus, qui ex asini fimo sobolem sibi parat: κίλλος, quod talum quoq; significat: μίμνον apud Varinum, haud scio quàm rectè scriptum. Μονιὸς, ut D. Cyrillus in Osee propheta exponit, alij uerò magnam belluam, quæ propter feritatem solitaria pascatur, propriè tamen aprum significat, qui solitarius degit. Suidas etiam lupum solitarium interpretatur. Ῥαλίας, asinus fuscus, Etymologicon. Γατρώδης προσ'ικαδίας, ὅτι πατέρων αὐτῶν ὄνων ἡμιόνοι, apud Varinum. Τρύγονες, asinus labore & senio cōfectus: accipitur etiam pro homine sene & ætate exhausto. ὀκρίβας, asinus, uel aries agrestis, Suid. ὀκρίβαντες etiam pulpita dicuntur, ἐφ' ὧν ἄκρων ἱστάντες οἱ ὑποκριταὶ, οἱονεὶ ἀκριβαντες, Camers. Aristophanes in Vespis, δὸς ἐμοὺς ἰνδ'ἄλλαντας ὀνωνότατον κλητῆρος ὄνος πωλίου. Κλητῆρες dicuntur ministri publici qui homines ad iudicia uocant, item testes qui uocantur: sed poëta κλητῆρος hic dixit παρ' ὑπόνοιαν ἀντὶ τοῦ ὄνου ἢ ἡμιόνου. Et alibi in eadem comœdia, ἔοικας ὦ πρεσβῦτα παρακλητῆρι τρυγὶ Κλητῆρί τ' εἰς ἀχυρῶνας ἀποδιδρασκότι: Hic item κλητῆρι dixit pro asino, est autem scomma in senem φιλοδικαστήν. Τρυβάση, anus putida, uel asina uetula: φορωνίνς, asinus regius, Varinus. Μυχλὸς, libidinosus, mœchus, ut μάχλος: Phocēses asinos quoq; admissarios mychlos nominant. ¶ Asini epitheta apud poëtas leguntur, tardus, onerarius, dossuarius, uilis, plaustrarius, molarius, piger, pandus, uulgaris, Arcadicus, Mænalius, ignauus, lentè gradiens, auritus, iners, rudens, segnis, horripilus, turpis, clitellarius, lentipes, quadrupes, insulsus, miserandæ sortis. Et apud Græcos νωθὴς, παλιντριβὴς, ὀγκηστὴς, βραδύπους: λίπαργος, πολύσπερμος: ῥινηλάτην ὄνον interpretantur Grammatici τὸν καλυπτόμενον τῇ ὀσμῇ, quod epitheton cani sagaci aptius est. Extat egregium Palladæ epigramma in asinum segnem, non indignum hic legi.

Ἀντιπατρόν μοί τις ὄνον μακρόθυμον ἔπεμψεν, Τὸν βατιζομένων ὄρμον ὁδοιπορίης.
Υἱὸν δὲ βραδυπῆτος, ὄνον, πόνον, ὄκνον, ὀνειρον, Τὸν ἀνακαμπτόντων ὕστατον, πρότερον.

¶ De asello insecto multipede, & eiusdem nominis pisce, suis locis dicetur: utrumq; etiam Græci onõ uel oniscon uocant: utriq; à cinereo (quem Germani etiam asininum uocant) colore nomen. Asinius & Asellius nomina propria uirorum leguntur. Heratia insula est, quæ antea dicebatur Onus, Plin. Asine, Ἀσίνη, Peloponnesi uel Achaiæ urbs iuxta Messeniam, unde sinus Asinæus: Lucanus, Quas Asinæ cautes, & quas Chios asperat undas. Est & Laconica urbs dicta ab Asine filia Lacedæmonis, item Cypri & Ciliciæ. Præterea uasis genus est ὄνος apud Aristotelicos inter exempla homonymiæ, quod à figura sic dictum conijcio, ut orcham à bellua marina. In signo cancri duæ sunt stellæ paruæ Aselli appellatæ, Plinius libro 18. Exiguum inter illas spatium obtinet nubecula, quod præsepe dicitur, Lactantius. In cancri deformationis parte, ut Hyginus scribit, sunt quidam qui asini appellantur, à Libero in testa cancri duabus stellis figurati. Liber enim à Iunone furore obiecto, dicitur mente captus fugisse per Thesprotiam, cogitãs ad Iouis Dodonæi templum peruenire, unde peteret responsum, quo facilius ad pristinum statum mentis rediret: sed cum uenisset ad quandam paludem magnã quam transire non posset, de quibusdam duobus asellis obuijs factis dicitur unum deprehendisse eorum, & ita esse transuectum, ut omnino aquam non tetigerit. Itaq; cum uenisset ad templũ Iouis Dodonæi, statim dicitur à furore liberatus, & asellis gratiam retulisse, & inter astra eos collocasse. Nonnulli etiam dixerũt asino illi quo fuerat uectus, uocem humanam dedisse. Itaq; postea eum cum Priapo de natura contendisse, & uictum ab eo interfectum. Pro quo Liberum eius misertũ, in sideribus annumerasse. Et ut sciretur id pro deo, non pro homine timido (quia Iunonem fugerit) fecisse, supra cancrum constituit, qui deæ beneficio fuerat affixus astris. Dicitur etiam alia historia de asellis, ut ait Eratosthenes: Quo tempore Iupiter bello gigantibus indicto, ad eos oppugnandos omnes deos conuocauit, uenisse Liberum patrem, Vulcanum, Satyros, Silenos, asellis uectos: qui cum non longe ab hostibus abessent, dicuntur aselli pertimuisse, & ita pro se quisq; magnum clamorem & inauditum gigantibus fecisse, ut omnes hostes eorum clamore in fugam se cōiecerint, & ita sint superati. Hæc Hyginus. Postremam fabulam Varinus etiam in Lexico suo in asini mentione affert: & hanc ob causam asinis hunc honorem habitum inquit, ut in cancri sydere occasum uersus collocarētur. Acharnici asini, de magnis asinis dicebatur, Varinus. ὀνεύειν uerbum apud Thucydidem Aelius Dionysius mouere & circumagere exponit: et apud Hippocratem ὀνεύεσθαι est τὸ ἐξ ὄνων ἐπιστροφῆς τανύειν. ὄνοι enim sunt funes ductarij ex cãnabi stuppa aut lino, nimirum ad machinas uel ergatas idonei, uel alioqui ad trahendum aliquid. Nam & cameli funes magni uocantur, à quibus anchoræ suspendũtur. Ἄξονες etiam, id est uectes machinarum, ὄνοι nominantur. Latini suculas uocant tractorij generis machinas:

quæ constant tereti ligno duobus aut pluribus uectibus traiecto, utrinq; æqua extantibus longitudine: quæ dum uersantur funis ductarius circa eas obuoluitur. Galli turnos dicũt, Germani haspel, genus illud earũ quo ex hypogeis cupæ subuehũtur, uel in ea demittũtur. ὀνοσύνπαξ scomma in crassi & rudis ingenij hominem apud Aristophanem, nimirum à funibus iam dictis tractum. Apud Suidam ὄνος σύνπαξ legitur diuisis dictionibus per π simplex, cum tamen apud eundem in Σ. per π geminum styppax (quod magis placet) sine interpretatione habeatur. Cæterum ergata machina tractoria uel hoc à sucula differt quod axe est recto. Nam etiam uectibus sicut sucula uersatur, non id quidem brachiorum ductu, sed obnitentibus & ambientibus uectiarijs: Itali arganum uocãt, ut Guliel. Philander scribit in Vitruuium: Germani ein winden. Ad hęc ὄνος unitas est in cubis uel tesseris, Polluce teste (ut canis in talis) quæ etiam cubus dicebatur, eodem nomine quo integra ipsa tessera: & eo sensu accipitur in prouerbio ἢ τρεῖς ἓξ ἢ τρεῖς κύβοι, hoc est uel maxima uel minima summa. Merito autem aliquis per iocum miretur in ijsdem Midam, cui auriculæ asininæ, felicissimum fuisse iactum, cum asinus ipse infelicissimus fuerit. ὀνίσκος, serra fabrilis, Varinus. τὸν δὲ νῦν μυλακρὸν, ὀνοκώπην ἄλλοι δὲ ἄρτων ἐν Ἀμφωΐδι, Pollux. Superior molæ lapis qui circumuertitur, Latine catillus, Græce ὄνος: inferior Latinis meta. Xenophon libro 1. de expeditione Cyri: οἱ δὲ ἐνοικοῦντες ὄνους ἀλέτας ὀρύττουσι: apud Pollucem etiam ὄνος ἀλέτης legitur similiter pro lapide molari. Cato molarium asinum, & Paulus Iureconsultus asinum molendinarium appellat, nõ lapidem, sed ipsum iumentum. Asinaria mola, quæ ab asino circumagitur: ut Matt. 18. Qui offenderit unum de pusillis istis, qui in me credunt, præstaret ei suspendi molam asinariam à collo eius, ac demergi in profundum maris. Græce est μύλος ὀνικός. Hippocrati chirurgicum est instrumentum oniscus, luxatorum curationi accommodum. Asini nomen in ludis literarijs illi imponitur, qui in studijs uel moribus deliquerit: is enim protensis indice & auriculari digitis asinum uendere iubetur: hoc est tantisper hac ignominia notari, donec in alium propter simile peccatum eam transferat. Sunt qui è collo stipitem, asini uel nomine tantum, uel etiam figura onocephalum, eandem ob causam pueris appendant. Similiter et alij quandoq; derisuri quempiam, digitis ut dixi protensis auriculas asini imitantur, & sibilum addunt. Hinc Persius:

O Iane, à tergo quem nulla ciconia pinsit, Nec manus auriculas imitata est mobilis albas.

ἐπίνητρον ἢ ὄνος, ἐφ᾽ ὃ νήθουσι, Pollux: rotulam nendi instrumẽtum intelligo. Licebit etiam ὄνον uocitare, quem girgillum Latini, instrumentum quo fila reuoluuntur. ἀπόῤῥαξις apud Pollucem ludi genus est, in quo pila ad pauimentum uel parietem ui illidebatur, & repercussa manu ludentis subinde reijciebatur, cui plures continui pilæ saltus successissent, rex appellabatur, & imperabat: uictus autem asinus, & imperata quęuis exequebatur. Alius apud eundem ludus puerilis ostracinda describitur, in quo deprehẽsus in fuga similiter asinus dicebatur. Testa erat ab interiori parte pice illita: eã aliqs ad lineam in terra ductã eminus proijciebat, simul pronunciãs, nox, dies, propter colores testæ diuersos, quorum alterum altera sibi factio eligebat: persequebatur illa fugientem alteram, cuius in proiecta testa color eminebat. Plato in Theæteto: ὁ δὲ ἁμαρτὼν καθεδεῖται, ὥσπερ φασὶν οἱ σφαιρίζοντες, ὄνος· ὃς δ᾽ ἂν περιγένηται ἀναμάρτητος, βασιλεύσει ἡμῶν. Commodus Cæsar (ut Lampridius refert) habuit hominẽ cuius prominebat penis ultra modum animalium, quem onon appellabat, id est asinum, sibi charissimum, quem & ditauit, & sacerdotio Herculis rustici proposuit. Hinc etiam onobelos dici coniectãt: sunt autem hi qui uiriliores uidentur, ut in Heliogabalo sentit Lampridius, uelut asini telum præferentes, Cælius. Euclio ille Plautinus paupertatem simulans ad Megadorum diuitem filiam eius ambientẽ in Aulularia sic loquitur: Nunc si filiam locassim meã tibi, in mentẽ uenit, Te bouẽ esse, & me esse asellũ, ubi tecum cõiunctus siem, Vbi onus nequeam ferre pariter, iaceã ego asinus in luto, Tu bos me haud magis respicias, gnatus quàm si nunq; siem: Et te utar iniquiore, & me meus ordo irrideat: Neutrobi habeã stabile stabulũ: si quid diuortij fuat, Asini mordicib. scindãt, boues incursent cornibus. Hoc magnũ est periculũ me ab asinis ad boues transcẽdere. Christiani cur asinarij per ignominiã nominati sint, & Christus onochelus, mox in onagris docebimus. De Aristone Ephesio & Onoscelide eius filia absurdior est historia in Plutarchi Parallelis, q̃ ut hic referri debeat. Ab asino descendisse mihi uidentur Græcorum uocabula, ὀνειδος, ὀνόσαι, ὀνοσὸς, ὀνοτάζειν, & alia huiusmodi. Lapis specularis in quibusdam Italiæ locis uulgo speculum asini dicitur. ¶ Onopordon herbam si comederint asini, crepitus reddere dicuntur. Trahit urinas & menses, aluum sistit, suppurationes & collectiones discutit, Plinius: nec alibi aliud, ut ignota sit hodie, sicut etiam onocichla, cui flos diuturnior per partes florenti apud eundem. Inter uuas damnantur usu cinerea, & rabuscula & asinisca à colore nimirum dicta: cui eadem forte fuerit ὀνίγυλα Varino memorata. Asinastræ, si bene memini, inter ficorum genera nominantur. Pruna seriora maioraq;, asinina cognominata à uilitate, eodem colore sunt quo hordearia, Plin. Auriculam asini Galli quidam uulgo uocant symphytum alterũ: Sabaudi lotũ pratensem, panem asini. Inter stirpium nomenclaturas Dioscoridi attributas, onomordõ helxine est: asini sanguis Aegyptijs, filix: asinus ichrei Magis, sampsuchum. Onitis etiam herba ex origani generibus, asinum nomine præ se fert: Nicander ὄνου πετάλειον uocat, quod folium eius asinis pabulo gratum sit. Onobletum herba linguæ similis Hippocrati contra fœminarum profluuia in uelere apponitur. Onopyxus folio & caule spinosus est, Plin. Anonin quidã ononida malunt uocare, Idem. Grammatici ὀνώνιν exponunt τὴν τοὺς ὄνους ὠφελοῦσαν. Huic nomine similis onuris est, aliás œnothera dicta, quę in potu data feras quoq; mitigat, Plin. Onogyrus planta est male olida, quã alij anagyrũ uocãt,

uocant, prouerbio etiam celebris: item uiri nomē. A bubus Athenis Buzuges nobilitatus, Argis Onogyrus, Varro. Onophyllon eadem anchusæ est, quæ Arabicæ linguæ autoribus etiam asini lactuca uocatur. Anchusam ipsam quoq; Græci onocleam uocant, & folijs lactucæ describūt: Lycopsis etiam à nonnullis anchusa uocatur, lactucæ folijs: quæ et onosmati herbæ apud Dioscoridem tribuuntur. Anchusæ genus alterum apud Dioscoridem onochiles appellatur, alij onochilō uel onochelim scribunt. Eadem est Alcibiadion Dioscoridis contra serpentes, præcipuè uiperas, efficax: nec aliud Alcibion Plinij lib. 25. cap. 5. quamuis ille qualis ea herba esset apud authores sibi repertum neget. Barbara & Arabica quæ anchusæ siue lactucæ asininæ & generibus eiusdem tribuuntur nomina, quæ in Arabicorum nominum interpretatione in Auicēnam Andreæ Bellunensis, & antiquioris cuiusdam innominati reperiūtur, hæc sunt: Achatini, hearphilus, sesula, almiphar, ansadius, senuat, senchar, sengiar, alsangiar: simarem uel sincarem genus anchusæ cæteris maius: ahugilise, lactucella maior: abugilesa, argialesus, abuchalesa, achasunas. Cęterū onocardiō, dipsacus intelligitur (quasi asininius carduus, ille nimirū qui in prouerbiū abijt, Similes habēt labra lactucas:) à quo lōgè distat anacardium fructus arboris Indicæ. Dipsacum nonnulli etiam uirgā pastoris uocāt, & lactucam asini cū ea confundūt. Onobrychis folia habet lentis, &c. Dioscorides. Onocecidas Galenus à rusticis scribit appellari gallas eas, quæ grandescunt fungosæ, quasi asininas, quod ignauæ sint & minus efficaces. Asinaria festum erat Syracusis mēse Maio, ab Asinaro fluuio appellatione ducta, apud quem Atheniensium imperatores Nicias & Demosthenes capti. Eiusdem nominis comœdia extat Plautina, in qua mercator pro asinis emptis pretium numerare introducitur Leonidæ seruo, qui Sauriam atriensem, cui numerari debuerat, se fingebat: De hac poëta in prologo scribit, à Demophilo prius Græcè editam onagri nomine. Onosander philosophus fuit Platonicus, cuius librum de optimo imperatore habemus. ¶ b. ὄνεια κρέα, asininæ carnes, Varinus. Δορὰς cutis uel pellis asini: ὀνέα, ἡ, paroxytonum, idem, uel forma asini, Varinus. ὄνις καὶ ὄνθος, fimus asini: posterius etiam de bubulo Homerus dixit, Pollux. ὀνιαῖα καὶ ὀνίδια, excremēta equi, ut ὀνίδες asini, Varinus. μύκλαι, lineæ nigræ in asinorū collis & pedibus nascentes, Idem. μύκλος, reduplicatio quædam in asinorum & boum collo, Idem. Asini colorem refert tarandus, cum ei libuit sui coloris esse: quem sæpe immutat. Cercopithecus pilo est asinino. Leucrocuta asini ferè magnitudine est, Plin. pleriq; legunt asini feri, id est onagri. Ad Cadaram rubri maris peninsulam belluæ exeunt quædam asinorū capitibus, aliæ alijs, & depascuntur sata, Plin. ¶ c. Vox asino apprime rudis, ut merito rudere Latinis dicantur: hinc & Gręcorum onomatopœiæ, βρώμησις, βρωμᾶσθαι (quod de mulis etiam dicitur) & ὀγκᾶσθαι: poetæ quidam asinos ὀγκηστὰς cognominant. ὀγκηθμὸς asini clamor. βρωμᾶσθαι Grammatici exponūt de asinis maribus, cum præ fame exclamant, παρὰ τὸ βρώμας ἤγουν τροφῆς δεῖσθαι, Varinus citans Pausaniam. Βρώμησις καὶ βρῶμα ἡ φωνὴ τοῦ ὄνου. ὄνος βρωμώμενος, ἡ βρωμητὴς, asinus rudens per esuriem, aut pabulum edens uel auenam, quam Græci brômon appellant. Persius Sat. 3. Findor, ut Arcadiæ pecuaria rudere credas. Ouid. lib. 3. de Arte: Vt rudit à scabra turpis asella mola. Abusiue etiam de leonibus & de hominibus dicitur apud Vergilium. In Philomela poemate obscuri authoris hic uersus legitur, Quirritat uerres: tardus rudit, oncat asellus. Oncare uocem Græcam esse dixi, nec apud ullum Latinorum legisse memini. Nullus in terra Scythica neq; asinus neq; mulus gignitur, ac ne ullus quidem uisitur propter frigora. Itaq; rudētes asini perturbabant Scytharū equos: & cum Scythę sæpenumero Persas adorirentur, eorum equi exaudita asinorum uoce, cōsternati auertebantur, arrectis auribus stupefacti, utpote insolentia tum uocis, quā prius non audissent: tū formæ, quam nunquā inspexissent, Herodotus lib. 4. Onocrotali aues ab asinino clamore nominātur. ὀνοβατεῖν de asinis proprie dicitur cum equas inscendunt, Pollux. Homerus ut asini tardum & ne per uim quidem celeritatis capacem incessum significaret, uel ut Græce dicam βραδεῖαν καὶ ἀκίνητον πορείαν ἐν τῷ μαρτυρεῖν, hoc uersu usus est, ὡς δ' ὅτ' ὄνος παρ' ἄρουραν ἰὼν ἐβιήσατο παῖδας. ¶ d. ὀνώδης, asininus, asini instar stupidus. ¶ e. Μονοφόρας, μονοφόρους, ὄνους, Varinus: dossuarios asinos intelligo, quos νωτοφόρους, νωτεῖς, & σκευοφόρους, Græcis uocitare usitatius est. Clitellæ sunt quibus sarcinæ colligatæ mulis uel asinis portantur. Hinc clitellarium & clitellatum iumentum dicunt. Cato cap. 10. Asinos instratos, clitellarios, qui stercus uectent, tres. Et Plautus in Mostell. Nam muliones mulos clitellarios Habent: ego homines habeo clitellarios: Magni sunt oneris, quicquid imponas, uehunt. Sed quas homines baiuli gerunt clitellæ, muli Mariani potius dicuntur: furculæ scilicet, quibus religatas sarcinas uiatores gestant. Frōtinus libro 4. Strategematum: C. Marius recidendorum impedimentorum gratia, quibus maximè exercitus agmen oneratur, uasa & cibaria militum in fasciculos aptata furcis imposuit, sub quibus & habile onus & facilis requies esset. Græci hæc aut similia instrumēta ἐναφόρα, ἀλλαντὰ, & ἀμφίκυρτα nuncupāt. Aliqui iumentorum clitellas etiam ἐπισάγματα, σελμάρια, & ἀστράβας. Varinus ἀστράβην σαγμοσέλλιον interpretatur, cum dubitatione tamen an totum potius iumentum, non solæ clitellæ, hoc nomine accipiendum sit apud Demosthenem contra Midiam: cum alioqui mulum semper significet. Mulorum, equorum, asinorumq; genus sub sellis aut sagmis solo tergore præstat officium, Vegetius 2. 59. Κανθήλια, σάγματα τῶν ὄνων, & quæ eis imponuntur ex uimine contexta: & ligna incurua in puppi nauis ad instruendas ategias: & montes Bithynię, Varinus. Sagma, sagmæ: uel sagma sagmatis, sella quam uulgus (apud Italos & Gallos) bastum uocat, super quo componuntur sarcinæ: uel instratum, quo mollior fiat sessio: sed et pro sarcina quandoq; ponitur, Cælius libro 11. Forte hinc etiam patrio sermone equos & asi-

nos clitellarios uocant soumrossz & soumesel: ut Græci Latiniq; sagmarios: & sarcinam iumenti ein soum (ut Itali somam Græci puto etiam γόμον) & sellam ipsam ein soumsattel. Palmæ in Babylone ad iugeri spatium extenduntur, & pondere depressæ superius curuantur ueluti asini canthelij, Xenophon. Varinus canthelios magnos asinos interpretatur: & prouerbialiter canthelium pro stupido tardiq; ingenij homine. Polybius. ἐν γὰρ τοῖς ἐπιδιωκομένοις φορτίοις τὰ κανθήλια λαβόντας ἐκ τῶν ὄπισθεν προβιβάζειν πρὸ τῶν κελεύθων τοὺς πεζούς, τὸ γενομένου συνίθει παρὰ πάντας χάρακας ἀσφαλέστατον γενέσθαι πρόβλημα. Per canthelia clitellas intelligo. φύστιον, τὸ κανθήλιον, Varinus. ὄνον ἐπισάξαι, asinum ad iter parare sella uel sarcina imposita, Herodotus: Xenophon de equo etiam hoc uerbum usurpauit, Pollux. ἐπισάξαι, ἐπιβαλεῖν τὰς ἐπὶ τὸν ἵππον, Varinus. ὀνῶν, stabulum asinorum, Varinus. Asinarius qui pascit uel ducit asinos, ut agaso qui equos curat: apud Græcos ὀνηλάτης, ὀνηγός, ὀναγός, ὀνοφορβός, ὀνοκινδύνος, ut Varinus habet: uel Dorice ὀνοκινδος, ut Suidas & Pollux. pro eodem κιλλακτὴρ similiter Dorice apud Varinum legitur, quod probo, nam κιλλὸν & κίλλαν suprà asinum esse diximus: apud Pollucem κυνακτὴρ, quod non placet in hac significatione: pro uenatore tamen, qui & κυνηγέτης, rectè dici puto: ut Varinus quoq; errauerit κιλλακτῆρα tum asinarium tum uenatorem exponens. ὀνηλατεῖν uerbum Polluci, asinum agere. Κλωγμός, ὁ διὰ τῆς γλώττης περὶ τὸν ὑπερῷον ψόφος, ὃν λέγουσιν τινὲς φασίν, ὅπερ οἱ ὀνηλάται ποιοῦντες κινεῖν, id est sonus qui ore editur ab asinarijs ad fistulæ imitationem. Κλώζεσθαι καὶ ἐπισυρίττεσθαι λέγονται οἱ ὑποκριταὶ ῥιπτούμενοι, καὶ κλωγμὸν πάσχειν, Varinus. ¶ f. Lityersas rex Celænarum fuit, uir uoracissimus, de quo Sositheus Tragicus apud Athenæum, ἐσθίει μὲν αὐτὸς τρεῖς ὅλους (forte ὄνους) κανθηλίους, τρὶς τῆς βραχείας ἡμέρας. ¶ h. Simonides poeta perquàm festiuus pro diuersis mulierum ingenijs alias ex alijs animalibus natas fingit, & inter cæteras ex cinere & asino natam his senarijs depingit: τὴν δ' ἔκ τε σποδιῆς καὶ παλιντριβέος ὄνου, ἣ σύν τ' ἀνάγκῃ σύν τ' ἐνιπῇσιν μόγις ἔστερξεν ὦν ἅπαντα, κἀπονήσατο ἀρεστά. τόφρα δ' ἐσθίει μὲν ἐν μυχῷ, προνύξ, προῆμαρ, ἐσθίει δ' ἐπ' ἐσχάρῃ. ὁμῶς δὲ καὶ πρὸς ἔργον ἀφροδίσιον ἐλθόνθ' ἑταῖρον ὁντινῶν ἐδέξατο. Alexandro Macedoni quum reddita sors esset: Eum qui primus occurrisset, interimeret: ubi quendam præ se agentem asellum uidit, arripi hominem ex oraculo confestim imperauit. At is iam iam iugulandus, intellecta mortis ratione, proclamauit: Anteambulonem suum nõ se peti ex responso, quando is obuiam latus esset prior. Perquàm lepida apud Nicandrum de asino fabula legitur, qui iuuentutem à Ioue hominibus donatam, & sibi impositã, cum ualde sitiret, dipsadi ad fontem moranti, ut ad potum innoxius admitteretur, tradidit. Hinc est quod dipsas senectute exuta iuuenescit, & propter asini deritat. m in se sitim, eandem hominibus morsu infligit. Sed ipsos poetæ uersus propter elegantiã non omittemus. ἄφρονες, οὐ μὲν τῆς κακοφραδίης ἐπόνηντο, νωθεῖ γὰρ κάμνοντες ἀμοιβαδὸν ἐντο λεπάργῳ δῶρα. πολύσκαρθμος δὲ κεκαυμένος αὐχένα δίψῃ ῥώετο, καὶ τὰ λοιπά. λέπαργον interpretes exponunt ὄνον, παρὰ τὸ τὴν λαγόνα ἔχειν λευκήν. Et paulo post. νοῦσον δ' ἀργαλέην βρωμήτορος ὁλομένη θὴρ δέξατο. Asinum Coptitæ apud Aegyptios præcipitem agunt, & homines rufos iniurijs afficiunt in contumeliam Typhonis, quem rufi & asinini coloris fuisse ferunt Busiritæ & Lycopolitæ tubas nõ admittunt, ut quæ sonum rudentis instar asini edant. In summa, asinum impurum & dæmonicum animal esse credunt propter similitudinem cum Typhone, tum colore tum animi stultitia & improbitate: & cum placentas faciunt in sacrificijs Payni & Phaophi mensium, insigniunt eas nota asini ligati. Persarum etiam regem Ochum uehementer eis inuisum, asini cognomine notauerunt (aliàs, Artaxerxæ cognomen fuit Ochi) unde commotus ille, Atqui asinus iste (dixit) bouem uestrum uorabit & Apin mactauit. Illi uero qui dicunt Typhonem super asino ex pugna euasisse, & cum septem dierum itinere aufugisset, filios procreasse Hierosolymum & Iudæum, res Iudaicas manifestis fabulis implicant, Hæc Plutarchus, ut nos transtulimus ex libro de Iside: paulò aliter Aelianus, qui Petro Gyllio interprete ita scribit: Busiritæ, Abydus, Lycopolis, idcirco tubæ sonitum ab auditione sua detestantur, atq; execrantur, quòd ab asino rudente eius clangor dissimilitudinem non habet: & simul eis qui Serapidis religionem obseruãt, odio est asinus, atq; acerbitati. Cuius rei non ignarus Ochus Perses, Apim quidem interfecit, asinum autem & consecrauit, & sanctissima religione coli iussit, Aegyptios ut molestia afficeret. Sed is sanè tanti sceleris sacro boui persoluit pœnas, nec iniustas, neq; minus graueis, quàm Cambyses dedisset, qui primus bello sacrilego religionibus indicio eiusmodi impietatem commiserat, Hactenus Aelianus. Cur in Consualibus festis equos & asinos coronant & otiari sinunt? An quia Neptuno equestri festum hoc peragunt, & asinus cum equo libertate communi fruitur? Aut quies ista iumentis concessa est, quod mare tranquillum & nauigationi commodum se præbuisset? Plutarchus in quæstionibus Romanis cap. 47. Cnosceli dæmones sunt inaquosa & arida corporibus arescentibus frequentantes, asininis cruribus Hi sese mares plurimum exhibent, interdum quoq; leonem & canem induere uidentur, Cælius. Lectum in historia est ab Hyperboreis item Apollini asinum immolari, cui sententiæ astipuletur Callimachus, τέρπουσι λιπαραὶ φοῖβον ὀνοσφαγίαι, id est pingues Apollinem oblectant asinorum iugulationes. Sed & de Hyperboreis Pindarus in Pythijs, παρ' οἷς ποτε Περσεὺς ἐδαίσατο λαγέτας δώματ' ἐσελθὼν κλειτὰς ὄνων ἑκατόμβας. Lactantius lib. 1. de falsa religione cap. 21. ait Lampsacenos Priapo asinum in ultionem et ludibrium mactare consueuisse: quod quum is deus Vestæ dormientis pudicitiæ insidiaretur, illa intempestiuo aselli clamore sit excitata, & detecta insidiatoris libido. Ouidius Fastorum 6. prolixius hanc fabulam persequitur, & asinum in deæ Vacunæ festo feriari, & è pane monilibus floribusq; coronari solitum testatur in Vestæ gratiam, Idem Fastorum 1. simillimam de Sileno eiusq; asello et Lotide nympha fabellã recitat:

recitat: & lib. 1. de Arte, Silenum asino delabentē inducit, cum Bacchū in Ariadnes raptu comitaretur. Asinos à Scythis Marti immolari, Apollodorus & alij prodiderunt, teste Arnobio. Phornutus scribit propter bellicum clamorē uociferationemq́ asinos Marti immolatos. Gentes quædā olim, ut ait D. Athanasius, in dijs suis humana cum brutis miscebant, & quæ in natura dissimilia erant, deos suos fecerunt, cynocephalos, ophiocephalos, onocephalos, criocephalos: hoc est, qui canis, serpētis, asini, & arietis essent capitibus. Non est hic silentio prætereunda mirabilis illa Bileami asina in sacris libris Numerorum cap. 22. celebrata, cui & angelum Dei uidere, & dominum insidentem alloqui diuinitus datum est. An non etiam ipse rerum dominus Christus, dum suum ipse ingenium ab omni fastu alienissimum ostendit, & indomito adhuc asello uehitur, ut diuus Zacharias olim futurum prædixerat, maximam huic quadrupedi gloriam adiecit? Extat Luciani liber Lucij uel Asini titulo, & L. Apuleij libri undecim Asini aurei: idem utrisq; argumentum, sed Apuleius omnia copiosius tractat & multa intermiscet. Institutum est naturā mortalium & mores humanos obiter designare, ut admoneremur ex hominibus asinos fieri, quando uoluptatibus belluinis immersi asinali stoliditate brutescunt, nec ulla rationis uirtutisq́ scintilla in eis elucescit. Sic enim homo, ut docet Origenes in libris peri archôn, fit equus & mulus: sic transmutatur humanum corpus in corpora pecuina. Rursus ex asino in hominem reformatio significat calcatis uoluptatibus exutisq́ corporalibus delicijs rationem resipiscere, & hominem interiorem, qui uerus est homo, ex ergastulo illo cœnoso ad lucidum habitaculum uirtutibus & religione ducibus remigrasse, ita ut dicere possimus iuuenes illicio uoluptatum possessos in asinos transmutari: mox senescentes, oculo mentis uigente, cū uirtutes iam maturescunt, exuta bruti effigie humanam resumere. Proclus nobilis Platonicus monet multos esse in uita lupos, multos porcos, plurimos alia quadam bruti specie circumfusos. Quod minimè mirari nos oportet, cum terrenus locus Circes ipsius sit diuersorium, in quo animæ aut unguentis delibutæ, aut pharmacis epotis inebriatę, transfigurentur in brutas animātes. Pharmaca autem sunt obliuio, error, inscitia: Quibus anima consopita brutescit, donec gustatis rosis, hoc est scientia (quæ mentis illustratio est, cuiusq́ odor suauissimus) auidè hausta in humanā formam, hoc est rationalē intelligentiā, reuertatur: Hæc Beroaldus in Apuleij Asinum. Asini encomium scripsit Hen. Cornelius Agrippa, in postrema parte libri de uanitate scientiarum. Aegyptij in Hieroglyphicis onocephalum pingunt, hominem rudem & nunquam peregrinatum significātes, ut qui nec historias cognouerit, neq; ea quæ alibi fiūt persentiscat, Horus. Appion Posidonij & Apollonij Molonis mendacia secutus, ut Iosephus secūdo aduersus ipsum libro redarguit, Iudæos Hierosolymis in templo aureum asini caput ingentis pretij coluisse scribit: idq́ deprehensum esse ab Antiocho Epiphane cum templum spoliaret. Atqui cum uarij casus (inquit Iosephus) nostram ciuitatem uexauerint, & Theos ac Pompeius magnus ac Licinius Crassus, & postremo Titus Cæsar ciuitatem ceperint, nihil huiusmodi illic inuenēre, sed purissimam pietatem. Antiochus uero pecuniarum inops, cum non esset hostis, sed fœdere iunctus, socios & amicos nos aggressus est, nec aliquid in templo derisione dignum inuenit, ut multi & fide digni scriptores testantur, Polybius Megalopolitanus, Strabo Cappadox, Nicolaus Damascenus, Timagenes, Castor Chronographus & Apollodorus: qui omnes Antiochum pecunijs indigentem & fœdera uiolasse, & templum auro argentoq́ plenum spoliasse scribunt. Hæc Aegyptius Appion cōsyderare debuerat, nisi cor asini ipse potius habuisset, & impudentiam canis, qui in Aegypto assolet coli. Hæc Iosephus. Meminit historiæ huius Nic. Leonicenus etiam lib. 3. cap. 30. Plutarchus Symposiacorum lib. 4. problemate 5. Probabile uidetur (inquit) Iudęos suem colere, utpote seminandi & arandi magistram, ut asinum quoq; colunt, quod aquæ fontem eis aperuerit. Huc facit Petri Criniti ex primo libro de honesta disciplina caput 9. Verba sunt (inquit) Cornelij Taciti, quo loco historiā de Iudæorum origine & moribus scribit. Assensere Iudæi Mosi duci, atq; omnium ignari fortuitum iter incipiunt: sed nihil æque quàm inopia aquæ fatigabat: Iamq; haud procul exitio totis campis procubuerant, cum grex asinorum agrestium, è pastu rupem nemore opacam conscendit. Secutus Moses, coniectura herbidi soli, largas aquarum uenas aperit. Hic uulgatissimi codices deprauati sunt: sed ita legendum esse constat ex Apologetico Tertulliani, ubi ille, Refert (inquit) Tacitus Iudæos Aegypto expeditos, siue (ut putauit) extorres, uastis Arabiæ aquarū locis egentissimos, cum siti macerarentur, onagris, qui forte de pastu potum petituri existimabantur, indicibus fontium usos, ob eamq́ gratiam consimilis bestiæ superficiem consecrasse. Sed hæc mera mendacia sunt. Nos in sacris legimus Geneseos 36. quòd Ana socer Esau dum pascit asinos patris sui in deserto, inuenerit ימים iemim, mulos interpretantur rabini Saadias & Salomon, ut etiā Steuchus & Sanctes ex nostris. Hieronymus aquas calidas, secutus quorundam Iudæorum opinionem. Sic enim scribit in Quæstionibus: Alij putant iamim maria appellata, & uolunt illum aquarum congregationes reperisse, quæ iuxta idioma linguæ Hebraicæ maria nuncupantur. Et paulò post: Nonnulli putant aquas calidas iuxta Punicæ linguæ uiciniam, quæ Hebręæ contermina est, hoc uocabulo signari. Sunt qui arbitrentur onagros ab hoc admissos esse ad asinas, & ipsum illiusmodi reperisse concubitum: ut uelocissimi ex his asini nascerentur, qui uocantur iamim. Pleriq; putant quod equarum greges ab asinis in deserto ipse curauerit primus miscendi, ut mulorum inde noua contra naturam animalia nascerentur. Aquila, Symmachus, Theodotion & LXX. uocem Ebraicam reliquerunt, quæ tamen à librarijs uitiata est, dū alij scribunt ἰαμείν, alij αἰμείν, Chaldaica translatio habet

גבראיא gibaraia, id est fortes: Arabica בגאל kegal: Persica Mar an astarta. R. Dauid Kimhi in libro Radi cum mulos exponit, quem doctiores hodie sequuntur. Cæterum Romani ueteres pari causa & Christianos æque ac Iudæos asinarios uocarunt, obstinato uidelicet in Christi nomen odio, quem per ignominiam etiam Chrestum per e literã appellabant. Sed et figuris picturisq; Christianis illudebant, quando infando etiam picturæ genere Deum nostrum sic depictum spectanti populo proposuerunt, ut is foret auribus asininis, pede altero ungulatus, librum gestans & togatus. Cui flagitio ut scelus adderent, tali titulo Christi effigiem dedecorarunt: Deus Christianorum ὀνόχηλος: qua in re uel ipse quidem Tertullianus ægre à risu abstinuit, cum nomen ipsum & formam conspiceret, Hæc Crinitus. Non omittenda est hoc loco Simsonis historia, quæ in sacris Biblijs libro Iudicum cap. 15. proponitur. Simson uir apud Iudæos omnium fortissimus, cum in ipsum inermen Philistæi irruerent, maxilla asini arrepta quamuis iam marcida hostes mille prostrauit: inde cum nimia siti laboraret, proiecta maxilla, preces ad Deum fudit, & aquæ ex dente molari profluentis scaturiginem impetrauit. Sunt qui uocem Hebraicam המכתש hamachtesch, non uerum dentem molarem, sed saxum dentis specie interpretentur, quod fuerit in loco illo tum recẽs à re gesta Lehi, id est maxilla, appellato. Notum est lapides quosdam molares uocitari, non solum qui iam in usu molæ sunt, sed quoniam illius sunt generis, ex quo præstantiores fiunt molares siue catilli, quos asinos etiam Græci nominant.

Andreæ Alciati Emblema in auaros.

Septitius populos inter ditissimus omnes, Arua senex nullũs quo magis ampla tenet,
Defraudans geniumq; suũ, mensasq; paratas, Nil præter betas, duraq; rapa uorat.
Cui simile dicã hunc, inopẽ quẽ copia reddit? An ne asino? Sic est: instar hic eius habet.
Nanq; asinus dorso pretiosa obsonia gestat, Seq; rubo aut dura carice pauper alit.

Συκάνδου, ὄνος λαλεῖ.

Τίπτε τὸν ὀγκηστὴν βραδύποδα ὄνον ἔμμεν' ἐν ἵπποις, Πυρὸν ἐλαυνομένους ἐξελάσειε δρόμου;
Οὐχ ἅλις ὅττι μύλοιο περιδρομον ἄχθος ἀνάγκης, Στρεπτὸν σκυτοτομοις κυκλοδίνητος ἔχω,
Ἀλλ' ἔτι καὶ πώλοισιν ἐρίζομεν, ἀλλ' ἔτι λοιπὸν Ἢν μετὰ τὴν σποδιὴν αὐχένι γαῖαν ἔχω.

PROVERBIA.

Asinus Aegyptius, pro eo qui derisui sit omnibus, quemq; omnes insectentur, conuellant, lacerẽt, Cælius Rhod. Asellam agas. Asinus alia portat, alia Lacon. Antronius asinus. Asinus inter apes, de ijs qui in mala inciderunt, Erasmus & Suidas. Sus sui pulcher, asinus asino. Asinus auis, Eras. & Suid. Asinus auriculas mouens, Erasmus & Suid. ἡλίκος τι γὰρ ὑπερφυὴς ἦν, καὶ νωθὴς, ὄνῳ ἐμφερὴς μάλιστα, καὶ ἕως τοῦ χαλινὸν ἕλκοντι πειθόμενος, συχνὰ δὲ σειόμενον τὰ ὦτα: Verba hæc apud Varinum ex authore innominato citantur. Auriculis demissis, prouerbiũ à iumentis ductum, cui aduersari uidetur illud, Auribus arrectis. Horatius Serm. 1. Demitto auriculas, ut iniquæ mẽtis asellus Quum grauius dorso subijt onus. Nos etiam aures illum demittere dicimus, qui spe sua frustratur, Er laßt die oren hangen. Asini aures, uide paulò inferius in Mida. Asinus balneatoris, in eos qui ex suis laboribus ipsi nihil fructus capiunt: sic Germani, Ein karger reycher ist Salomons esel. Ab asinis ad boues transcendere, est ex humiliore conditione ad ditiorum partes transire, apud Plautum in Aul. ut supra recitauimus. Asini homines pro stupidis & stolidis apud eundem in Pseud. Camelus uel scabiosa complurium asinorum gestat onera, Erasmus. ἡ κάμηλος ψωριῶσα (aliâs καὶ ψωριῶσα) πολλῶν ὄνων ἀνατίθεται φορτία, ὡς ἐγκλείων ἐν χθονὶ κατεθεμένη, περὶ Λαΐδος ἑταίρας, Suidas & Varinus. De Laide meretrice dictum puto, quæ iam uetula speculum Veneri cõsecrauit, ut Alciatus Emblemate perquàm lepido expressit. Si uel asinus canem mordeat, litem mouebit. Canthelius, tardus ingenio, rudis, uel magnus asinus, Suidas. Κανθήλιος, ἠλιθιος, μωρός, Varinus: forte legendum, κανθήλιος ὄνος, μωρός. Asini caput ne laues nitro. Similia nobis sunt, Es ist nit not das man die sauw schirt/man pflückt oder sengt sy doch wol. &, Man sol die seck nitt mit seiden neien. Asini cauda. Asinus compluitur: Cephisodorus apud Suidam, Σκώπτετέ μ', ἐγὼ δὲ τοῖς λόγοις ὄνος ὕομαι: in eos qui maledictis nihil omnino cõmouerentur. Nam asinus ob cutis duritiem adeò pluuia nihil offenditur, ut uix etiam fustem sentiat. Huic affinia sunt apud nos, Ich bin so naßz als ich werden mag: &, Wenn ich den rock schüttel/so fallet es alles ab. Asinus Cumanus, uel apud Cumanos, ὄνος εἰς Κυμαίων, Erasmus & Tzetzes in uaria historia 4. 10. & 11. de rebus raris & inopinatis dicitur, Apostolius. Asinos non curo. Ab asino delapsus. Ab equis ad asinos. Equus ex asino. Asinus esuriens fustẽ negligit: Huic respõdet Germanicũ, Hungerige fliegen oder mucken beissend scharpff. Fabulam narrare surdo asello, Horatius 2. epist. Suidas etiã refert in prouerbio, ὄνος τὰ ὦτα κινῶν. Asinum sub freno currere doces, hoc est indocilẽ doces. Nam equus ad cursum idoneus, asinus ad equestrem cursum inutilis. Horatius, Infelix operam perdas, ut si quis asellum In campum doceat parentem currere freno. Vtere curru tuo de asinis nihil laborans, ἀπονίνασο τῆς σῆς ἁμάξης, τῶν δ' ὄνων οὐδὲν μέλει, hoc est, Cura res tuas hisq; fruere, nihil inquirens de alienis. Nam cui plaustrum est domi, non opus habet deportandis oneribus asinos aliunde conducere. Asini lana, Ab asino lanam, & Asinum tondes, ὄνου πόκος uel πόκας, ὄνον κείρειν, de inutili uel impossibili labore. Asinus in pelle leonis: Notus est Aesopi apologus. Asinus ad lyrã: ὄνος λύρας, scilicet ἀκροατής. ὄνος λύρας ἀκούων κινεῖ τὰ ὦτα: in imperitos & laude digna non approbantes, uel ea laudantes quæ non intelligunt, secundum illud, Asinus auriculas mouens. Apud Menandrũ sic effertur, ὄνος λύρας ἤκουε, καὶ σάλπιγγος ὗς. Pythagorei de animalibus solum

asinum

asinum asserunt ad harmoniam non factum esse, proinde absurdam bestiam nullo sensu ad lyræ sonitum affici, Aelianus. Miretur sane aliquis cum natura auriculas longiores illis addiderit animantibus, quas auditu præcellere oportebat, & sonos promptissime apprehendere, cur non eædem sonos simul argutius discernant: ceruus enim discernit & afficitur, asinus non item. An non tam ad cognitionem & uoluptatem aurita sunt animalia quædam, quàm ad corporis incolumitatem tuendam: præsertim cum timida ea omnia sint. Proinde in stupidum & ea quæ non intelligit se intelligere simulantem prouerbiũ hoc conueniet: πῶς γὰρ ἂν γένοιτο πάντα ἐγνωκέναι καὶ πρὸ τοῦ λαληθῆναι αὐτῷ, κἂν ὦτα μεγάλα ἔχῃ καθάπερ ὄνος; Suidas. Eiusdem argumenti sunt apud Suidam, Asinus ad tibiam, Asinus tubam audit, ὄνος πρὸς αὐλόν, ὄνος ἀκροᾶται σάλπιγγος. Malo asino uehitur, ἐπ' ὄνου πονηρᾶς ὀχούμενος, in eum cui res sunt parum secundæ: felices enim eximijs equis insidere gaudent: nec inscite iacietur in hominem parum feliciter coniugatum. Simile est illud Vuestphalorum, **He rytt eyn geck perdt.** Nos uulgo hominem ira temere commotum asino inequitare dicimus. Asini maxilla uel mandibula, ὄνου γνάθος, iocus in hominem uoracem apud Eupolidem. Eiusdẽ nominis Laconiæ promontorium est, quod stadijs ab Asopo ducentis distat, Pausania teste, à figura forsitan appellatũ. Midas auriculas asini, Suidas & Varinus in Midæ mentione: in stolidos & crassis auribus pinguiq́ iudicio homines: uel cõtra, qui aliquid eminus audiunt, quibus uulgo aures tenues esse dicimus: tyrannos præsertim, qui corycæos & auscultatores quasi oblongas aures habent, qua prouerbij figura longæ etiam regum manus dicuntur. Nullum aliud animal acrius asino audire ferũt, mure tantum excepto. Lucianus in libello cui titulus, non esse facile credendum delatoribus, Calumniæ depingens imaginem, Midæ aures illi tribuit. Argo poëtæ complures oculos attribuunt, quod homo solers ac perspicax & πολυπράγμων fuerit: sic auditioni præcipue intentum asini aures habere dictitamus. Midæ aures quomodo abierint in asininas Ouidius libro 11. Metamorphoseon graphice depingit. Asini mortes, ὄνου θανάτους, de ijs qui narrarent absurda ridiculaq́ dictu, ut Apuleius in Asino suo. Mult asinis quantum præstant. Asinus mysteria portans, ὄνος ἄγων μυστήρια, in eum qui præter dignitatem in munere quopiam uersatur: ut si quis ignarus literarum bibliothecæ præficiatur. Athenis olim res quibus ad peragenda sacra Eleusinia opus erat, asino impositæ deportabãtur. Huc pertinet apologus ille, quem Alciatus inter Emblemata uersibus illustrauit, sub titulo, Non tibi, sed religioni.

Isidis effigiem tardus gestabat asellus, Pando uerenda dorso habens mysteria.
Obuius ergo deam quisquis reuerenter adorat, Piasq́ genibus concipit flexis preces.
Ast asinus tantum præstari credit honorem Sibi, & intumescit admodum superbiens:
Donec eum flagris compescens dixit agaso, Non es deus tu (aselle) sed deum uehis.

In Mysia rari reperiũtur asini quibus recta sint ilia: inde nato adagio ut ὀσφὺν κατεαγώς, ἴγνυν κατεαγώς, id est ile fractum habens, dicatur, ex Mysia asellus, Cælius Rhod. Asino ossa das, cani paleas. Asinus in paleas, ὄνος εἰς ἄχυρα, in eos qui præter spem in bona quędam incidunt, ijsq́ fruuntur abunde. De asini prospectu, ὄνου παρακύψεως, in eos qui ridendo titulo quempiam calumniantur, aut de friuolis rebus aliquem in ius uocant. Prouerbij occasionem alij aliam referunt, ut Erasmus recenset, ego ne nimius sim, ad reliqua pergo. Rex aut asinus: id est uictor aut uictus: Tractum est adagium à sphæræ ludo, de quo supra diximus. Eodem sensu nostri quidam, **Er wil küniig oder dräck sin.** Prouerbium olet quod scribit Horatius in Epistolis:

Qui male parentem in rupes protrusit asellum, Et merito: quis enim inuitũ seruare laboret?

Quadrabit in quosdam peruerso natos ingenio, qui cum ipsi non sapiant, nolint tamen bene consulentium monitis obtemperare. Asinus inter simias, ubi stolidus aliquis incidit in homines nasutos & contumeliosos. Simile habent Germani, **Ein eule vnder einem hauffen kräyen.** Asinus stramen mauult quàm aurum. De asini umbra, περὶ ὄνου σκιᾶς: in illos qui temere quamuis ob causam sine fructu contendunt, quod nostri dicunt, **Vmb ein eubendräck haderen.** Ridiculam historiam ex qua ortum est prouerbium parœmiographi referunt. Archippus comœdiam scripsit titulo Vmbræ asini. Asinus in unguento, ὄνος ἐν μύρῳ, Erasmus & Suidas. ¶ Συνάγει ὄκνος τὴν θώμιγγα, Torquet piger funiculum, prouerbium apud Ionas celebratum, ut Pausanias scribit in Phocicis, cuius uerba paulò aliter quàm ab Erasmo translata subscribam. Ex Polygnoti picturis (inquit) hęc etiam est. Vir quidam (apud inferos) sedet, quem titulus Ocnon esse indicat. Factus est autem ad hunc modum, ut ipse funiculũ torqueat, astante asella, quæ quod tortum fuerit assidue abrodat. Hunc Ocnum aiunt hominem fuisse industrium operiq́ intentum, sed uxorem habuisse sumptuosam & prodigam, quæ omnia illius labore corrasa mox absumpserit. Cognitum autem est mihi etiam ab Ionibus dici solere, si quem conspexissent in re quapiam elaborantem, quæ nihil adferret emolumenti, Hic homo funiculum Ocni contorquet. Picturæ hoc genus Delphis consecratum fuit. Plinius inter Socratis pictoris argumenta, Et piger, inquit, qui appellatur Ocnos, spartum torquens quod asellus arrodit. Errat Varro qui desidem & ignauum hac pictura significari putauit, cum laboriosus potius & industrius, sed cui uxor prodiga sit, designetur, quamobrem asina, non asinus, in pictura est; quod Pausanias de industria annotauit, authores reliqui neglexerunt. Idem argumentum marmore cælatum, Romæ duobus uisitari locis, nẽpe in Capitolio & in hortis Vaticanis Hermolaus Barbarus testis est. Hoc interim admirandum, non solum cur Plinius, ut Erasmus putat, sed Pausanias etiam & alij, ipsum hoc

minem Ocnon, id est pigrum appellauerint potius quàm asinum, cui conuenit tum res ipsa nempe pigritia, tum nomen, cum onos & ocnos una tantum litera differant: & Propertius non Ocnon torquere funem, sed illum ipsi toqueri his uersibus confirmet: Dignior obliquo funem qui torqueat Ocno, Aeternusq; tuam pascat aselle famem. Plutarchus in libro de animi tranquillitate: ἀλλ' ὥσπερ ὁ ἐν ᾅδου ζωγραφούμενος σχοινοπλόκος, ὄνῳ τινὶ παρίησιν ἐπιβοσκομένῳ καταναλίσκειν τὸ πλεκόμενον, &c. Hoc est, Quemodmodum apud inferos depictus is qui funem torquet, permittit asino ut depascens absumat id quod tortum fuerit: ita plerique rudes obliuiosi & stupidi homines, nulla præteritorum ratione habita, futura semper expectant, & præsentia abolent. Hæc prolixius adiicio ut quæ Erasmus nec Græce rectè legit, nec aptè Latine reddidit, emendentur. Sunt qui ex hoc figmento (referente Suida, Erasmus enim præteriit) prouerbium ὄνου πόκαι de rebus nullo fine perficiendis interpretentur, ut πόκαι non ipsa asini uellera sint, sed funiculi quos abrodere & quasi tondere fingitur. Quinetiam prouerbium τὰ ἐν ᾅδου, id est, Quæ apud inferos, Aristophanis interpres ad eandem fabulā refert: quasi nō in genere ad omnia pertineat, quæ de inferis poëtæ nugantur, ut omnia inania somniisq; similia aptè sic nominemus. Mihi sanè qui primi hæc confinxerunt, Cratinus & Aristophanes, ueterum poetarum & Homeri maxime fabulas imitati uidētur, qui alias quoq; apud inferos pœnas similiter perpetuas & infinitas celebrarunt, ut cribra Danaidum, Sisyphi saxum, & Tityi iecur, & in Caucaso Promethei: ut hic ipse perpetuus in torquendis funibus labor, pœna illius fuerit, qui uiuus uel in uxorem luxuriosam, uel in meretricem prodigus fuisset. Extat Alciati Emblema hoc titulo: Ocni effigies: De his qui meretricibus donant, quod in bonos usus uerti debeat.

Impiger haud cessat funem contexere sparto, Humidaq; artifici iungere fila manu.
Sed quantū multis uix torquet strenuus horis, Protinus ignaui uentris asella uorat.
Fœmina iners animal, facili congesta marito Lucra rapit, mundum prodigit inq; suum.

Sed desino tandem Ocni funē torquere, si prius monuero ocnon etiā dici Græcis auem ex ardearum genere maximam & pulcherrimam, teste Pausania, quam Aristoteles stellarem uocat, & olim è seruo in auem transiisse fabulam narrari scribit, quoniam ut cognomen sonat iners otiosaq; sit. Empusa mutabilior, prouerbii loco ab Erasmo refertur. Aristophanes enim meminit in uarias eā formas mutari, ut bouis, muli, canis, & rursus mulieris formosæ. Interpres scribit spectrum quoddam esse quod ab Hecate soleat emitti uidendum miseris & calamitosis. Quidam existimant meridianis horis apparere solitum iis qui parentant manibus. Fit autem in sacris etiam Psalmis mentio meridiani dæmonii. Sunt qui hanc ipsam Hecaten affirmant esse: narrant autem uno uideri pede, unde & nomen additū putant Ἔμπουσαν ὡσανεὶ ἑνίποδα: Hæc Erasmus. In Etymologico legimus Empusam esse dictam παρὰ τὸ ἐμποδίζειν, ἢ ἀπὸ τοῦ τὸν ἕτερον πόδα χαλκοῦν ἔχειν, ἢ ὅτι ἀπὸ σκοτεινῶν τόπων ἐφαίνετο τοῖς μυουμένοις. ἐκαλεῖτο δὲ αὕτη καὶ ὀνοπόλη. Suidas habet sic dictam παρὰ τὸ ἑνὶ ποδίζειν ἤγουν τὸν ἕτερον πόδα χαλκοῦν ἔχειν: quæ lectio similiter in Etymologico restituenda est. Vocabatur etiam ὀνοκώλη ab asinino pede, quem βολίτινον uocant: βόλιτος enim proprie asinorum fimus est. Cæterum dæmones quosdam onoscelos dictos supra annotauimus. ¶ Nunc Germanica quędam adagia, in quibus asini mentio fit subnectemus, & quæ eis respondent Latina, nulla tamen eiusdem animātis mentione. **Ein esel heisset den anderen sackträger**, id est, Asinus asinum saccigerulum uocat: quo sensu illud usurpatur, Loripedem rectus deridet. **Disteln sind des esels salat kreüter**, id est, Cardui asino acetarii loco sunt: cui conuenit, Similes habent labra lactucas. **Vil seck sind des esels todt**, id est, Multi sacci asinum opprimūt uel enecant: Huiusmodi est, Cedendum multitudini. **Man rüfft den esel nit zů hofe/er sol dann secke tragen**, id est, Asinus non uocatur ad aulam nisi pro saccis portandis: Latini similiter monent, Porrò à Ioue atq; fulmine. **Wenn dem esel zů wol ist/so gebt er auff das eyß tantzen / vnd bricht ein bein entzwey**, id est, Cum asinus lasciuit, in glaciem saltaturus progreditur, & crus perfringit. Eiusdem argumēti est illud, Viro Lydo negotium non erat, sed ipse egressus emit.

DE HINNO, INNO, ET GINNO.

HINNUS, innus, & ginnus, animalia nobis per Germaniam ignota sunt (nisi quis uiles & paruos asellos etiam sic nominare uelit, uteri uitio nanos) quanquam ne aliarum quidem gentium nomina præter Græca reperio, à quibus Latini quoq; mutuati sunt. Nam Itali qui nanos & bastardos asinos uocant, circumloquuntur. Qui ex equo & asina concepti generantur, quamuis à patre nomē traxerint quod hinni uocātur, matri per omnia magis similes sunt, Columel. Equo & asina genitos mares, hinnulos antiqui uocabant: cōtráq; mulos quos asini & equæ generarent, Plin. Hinnulus, fœtura capreolorū, caprarum, damarū, leporum, similiumq;: itē ex equo & asina genitus, Idem. Inulos accipiunt nōnulli ceruinos pullos: hinnos aūt & hinnulos cū flatili ac duplici cōsonante, ex asina cōceptos mares equi seminio, Cælius Rhod. Muli & hinni bigeneri atq; insitii, nō suopte genere ab radicibus: ex equa enim & asino, fit mulus: cōtrà ex equo & asina hinnus, uterq; eorū ad usum utilis, partu, fructu, uentre. Et paulò post: Hinnus minor est quàm mulus corpore, plerunq; rubicundior, auribus ut equi, iubam & caudā similem asini habet. Item in uentre est, ut equus, menses duodecim. Hosce itē ut equulos & educant & alunt, & ætatē eorū ex dentibus cognoscunt, Varro. Himus, hima, & himulus, & himula uocātur, qui ex equo & asina nascunt, quos quidā burdones appellant, Perot. Ego in quatuor his dictionibus librariorum culpa factū puto, ut m pro

duplici

duplici n legatur. Burdo autem dictus uidetur ἀπὸ τῶν φόρτων, id est, oneribus: nam & Græcè apud quosdam recentiores ὁ φόρτων legitur: uel quòd bardum, id est stupidum & fatuum sit animal: aut forsan ab Hebraica uoce pered quæ mulum significat, ut pirdah mulam. Sunt enim hinni etiam muli quidam, cum ἡμίονοι, id est, ex altero parente asini sint. Latini grammatici hominem bardum dici putant à Græco βραδὺς, qui tardus ingenio sit. Manni seu mannuli equi dicebantur, haud ita magni, ac præmites, uulgus (ut scribit Porphyrio) burdos uocabat: Burdones dici uidentur quoque ab Iureconsulto, Digestorum tricesimosecundo, ac De legatis tertio, Cælius Rhodig. Peculiare quoddã mulorum genus in Gallia circa Gratianopolin haberi audire aliquando memini, quod ex asina & tauro natum uernacula lingua iumar appellant. In Heluetiæ alpibus supra Curiam ad pagũ Spelugam ex equa & tauro natum equum ex uiris fide dignis accepi. Hoc tempore in aula regis Galliarũ animal nutriri aiunt ab anteriore parte asini, posteriore ouis specie. Sed præter institutum est bigenera hic omnia persequi. Ferrariæ in aula principis inter peregrina animalia aselli etiam pumili aluntur. De mulis pumilijs Martialis distichon extat:

His tibi de mulis non est metuenda ruina, Altius in terra penè sedere soles.

¶ Mulus cum equa coniunctus innum procreauit: post deinde superuenire nõ solet, Aristoteles interprete Gaza: Græci codices γίννον habent cum gamma & hic, & mox de equo nano. Plinius 8.44. hæc ita reddit: In plurium Græcorum est monumentis, cum equa muli coitu natum, quem uocauerint hinum, id est paruum mulum. Hinum scribit per n simplex. Prodeunt quos ginnos uocant ex equa, cum in gerendo utero ægrotauit, more pumilionum in ordine hominum, aut porcorum quos posthumos uocant: & quidem ut pumilio, sic ginnus modum suo genitali excedit. Aristot. 6.24. historiæ animalium. Et alibi in libris de partibus animalium: Ex equo & asino ginni proueniunt, cum conceptus in utero ægrotauit. Aliqui non ginnum sed ἰννὸν scribunt pro manno uel equo pumilo. Ginni apud Aristotelem deminuta forma equi dicuntur: quos & gygenios ab Strabone nuncupari, putant nonnulli: quanquam & mulorũ genus sic in Liguria uocetur, Cælius Rhod. ἶνις apud Græcos filiũ uel nepotẽ significat: & fieri potest ut ab hac uoce iumenta nana quæuis Græce ἶννοι & γίννοι dicantur, quod pullorum magnitudinem nunquã excedant: & apud Latinos hinni & hinnuli, & forte ginni quoque. Quanquam apud eos complurium quadrupedum fœtus, similiter, ut supra diximus, sic appellentur. Etymologiam literatores afferunt quod hinniant & uocem reddant equinę similem, quam ego nõ probo: neque enim in ceruis & leporibus, & alijs huiusmodi talem percipimus uocem: & Græcæ magis quàm Latinæ originis uocabulum apparet. Vt mulus sic & burdo sterilis est. Hic equum magis refert, & uocem edit equi: ille asinum, Albertus Mag.

DE ONAGRO SIVE ASINO SYLVESTRI.

ONAGRVS apud Varronem, imitatione Gręca, ὄναγρος: Latinis usitatius onager dicitur, asinus est ferus aut syluestris: regionibus nostris ignotus, dici tamen potest uernacula lingua ein Waldesel. Historiæ Iob capite 6. פרא pere exponunt onagrũ Latini & Gręci: item Hieremiæ cap. 14. Pered uero in eadem lingua mulus est. Prophetæ Oseæ cap. 8. legitur פרא בודד לו, pere bored lo, Latini transferunt Onager solitarius apud se, Septuaginta omnino nullum hic animal nominant. Varinus meminit Cyrillum in huius prophetæ interpretatione μονιὸν asinum exponere: alios uero magnam belluam, quæ ob ferocitatem sola pascatur. Μονιὸς alioqui aprum solitarium significat. Ego hanc uocem in translatione LXX. interpretum siue uulgata Græca non reperio: si in aliqua alia reperitur, ad hunc omnino locum capitis 8. pertinere puto. Non cõuenit autem onagrum gregarium animal solitarium uocari: nisi quis ita accipiat, quod licet gregatim in solitudine tamen degat. Et fortè diuersa onagri genera sunt. Ego præter hoc genus monocerotem onagrum legi, de quo paulò post dicemus. Dictio פרא pere, ponitur etiam adiectiue pro syluestri, ut פרא אדם pere adam, id est syluestris homo, Geneseos cap 6. זיז שדי, ziz schadai, Psalmo 80. Græcus interpres transtulit μονιὸς ἄγριος. Chaldæus tharnegul, id est gallus syluestris. Ebræorum alij auem omniũ maximam interpretantur, alij ferarum omnium commune nomen. יחמור, iachmur Deut. 14. animal est simile magnæ capræ, teste R. Iona, cui etiam apud Arabes nomen idem. Chaldaica translatio habet iachmura, Persica kutz cohi. Septuaginta & Iosephus, bubalus. Est autem bubalus etiam de caprearum genere. Sunt ex nostris qui suspicentur asinum ferũ significari. ערוד arod cõstanter omnes onagrum uertunt: & ערא ere etiam Iob 39. De uoce iemim, quam in Genesi quidam mulos ex onagris & asinabus natos interpretantur, supra diximus מרודא meroda & ערדא arda quoque à Seb. Munstero onagri nomine redduntur. Martialis libro 3.

Dum tener est onager, solaque lalisio matre Pascitur, hoc infans, sed breue nomen habet.

Nostra memoria rex Saracenorum, qui apud Tunim in Africa imperitat, Ferdinando regi Neapolitano asinum ingentem, forma conspicua ac uaria dono misit, Raph. Volaterranus. Onagri in Phrygia & Lycaonia præcipui sunt, sed pullis eorum tanquam sapore præstantibus Africa gloriatur: hos lalisiones appellant, Plin. Onagrorum in Phrygia & Lycaonia sunt greges multi, Varro. Angermanniæ ducatus, tenet septentrionalia ad confinia Laponiæ: cius tractus est totus syluosus, & ibi in præcipuis feris uenantur uros & bisontes, quos patria lingua dicunt elg, id est asinos syluestres, Iacobus Zieglerus in Schondia. Alces feras quosdam inepte onagros interpretari reprehensum est supra.

Fuerunt sub Gordiano Romæ præter alias feras onagri uiginti: & triginta in Sylua Gordiani primi (depictu tantum puto) Iulius Capitolinus. Asinorum greges ferorum Asia fert & Africa, Plin. In Lycia onagri non transeunt montem qui Cappadociam à Lycia diuidit. Amant locos excelsos & rupes. Hiere. 14. Onagri (peraim Heb.) steterunt in locis excelsis, & attraxerunt auram sicut dracones, defecerunt oculi eorum quod non esset herba. Septuaginta uertunt, ὄναγροι ἔστησαν ἐπὶ νάπας. Hinc sumpta occasione obscuri quidam authores onagrum beneficio uentorum absque aquis uiuere scribunt, tanquam propheta per naturam id ipsum facere dicat, non potius necessitate & inopia aquæ: hoc enim multis animalibus per sitim commune est, ut ore hiante frigidum captent aerem. Isidorus & Iorath quidam scribunt onagrum æquinoctio uerno, uel 25. die Martij, per singulas noctis & diei horas semel rugire, & inde æquinoctium cognosci: item terram pedibus terere & fodere, atque inde ad sitim & fugam prouocari. Apparet autem istos orygem uel cynocephalum pro onagro somniare. Errant & alij recentiores qui scribunt domari non posse hoc animal, & hominum consuetudinem ei intolerabilem esse. Nam, ut M. Varro testatur, onagrus ad seminationem idoneus est, quod è fero fit mansuetus facile, & è mansueto ferus nunquam. Sed illi forsan Indicum & unicornē onagrum cum uulgari confundunt. Epitheta onagri reperiuntur asininus, timidus (Verg. lib. 3. Georg. ubi canes alendos consulit, Sæpe etiam cursu timidos agitabis onagros) & segnis. At fide digni authores, minimè segnem, sed uelocissimum faciunt: ut claret his Oppiani uersibus, quos libentius propter alia etiam epitheta adscribo,

ἐξείης ὀνάγροιο εὔσφυρον, ἀερσίποδα, Κραιπνόν, ἀελλοπόδην, κρατερώνυχον, δεινὸν ὀπωπῆς,
ὅς τε πέλει φαιδρός, δέμας ἄγριος, εὐρὺς ἰδέσθαι, ἀργύφεος χροιήν, δολιχούατος, ὀξύτατος θεῖν.

In his carminibus attribuuntur ei ungulæ bonæ & robustæ, uelocitas uento comparanda, corpus satis amplum, latum, & pulchrum aspectu, aures longæ, color argenti: ego cinereum splendidum intelligo, ut ἀερσίποδα eodem pertineat: nisi quis ita accipiat ut Vergilij aeripedem ceruam, quod minus probo: neq; enim quenquā hoc sensu usurpasse memini. Grāmatici apud Græcos poetas aereū exponunt obscurum, nigrum, nebulosum. Nebulæ color utpote cinereus asino conuenit: uidetur autem idem asini & onagri color esse, ut conijcio ex Polluce, cuius hæc uerba sunt, Κίλλιον color est uestium, quem nunc onagrium uocant. Dores enim asinum cillon uocant. Quod autem onager non totus sit albus, quamuis ἀργύφεος χροιὴν à poeta dictus, apparet ex sequentibus, Ταινίη δὲ μέλαινα μέσην ῥάχιν ἀμφιβέβηκε Χιόνος ἑκάτερθε περιχομένη σπείρησιν, id est, uitta nigra medium occupat dorsum, quam ambiunt lineæ utrinq; niueæ. Nam si totum corpus album esset dorso excepto, frustra candidæ illæ lineæ memorarentur. Magnus tamen ille & unicornis Indicus onager, ut Philes testatur, toto corpore albet, capite tantum rubet. Sed adijciam reliqua etiam ex Oppiano, ita ferè ut à Petro Gyllio Latine expressa sunt. Onagri pastu aluntur herbarum, quas abunde fundit terra, fortibus feris opima præda sæpe fiunt, magna fœminarum multitudine gaudent, quoquò maritus ducit, fœminæ sequuntur, siue is ad pastiones, siue ad fontes proficiscitur, atq; ad uesperam unà cum ipso ad domesticam sedem redeunt. Ex æmulatione & riualitate tantopere laborat, ut sui pulli de matre sint ei suspecti. Itaq; fœminæ parienti proximus assidēs partum expectat, ac si fœmina editur, amat partum, & lambens ipsum lingua conformat: Sin autem editum marem uidet, tum sanè animo incitatur, & ex ægritudine laborare incipit, quòd alter mas natus sit, qui matre aliquando potiri possit. quamobrem furenti animo & prompto pullorum testiculos aggreditur abscindere: Mater etsi pariendi doloribus debilitata, suo tamen infelici filio cōtra patrem auxiliari molitur: & quemadmodum in bello cum hostes filio interfecto matrem retrahunt, quæ gnatum adhuc cæde palpitātem amplexa magno gemitu plorat, genasq; lacerans infra mamillas sanguinem effundit: Sic illa uidens pullum uicinum ad moriendum, miserabiliter lamentatur, & lugenti persimilis est. Diceres miseram suum partum circumeuntem suaui & supplici locutione dicere: Marite, cur tuus aspectus tam truculētus? Cur oculi tui, qui ante lucidi essent, sanguinei apparent? An'ne Medusæ faciem uides, quæ homines in saxa conuertit? an immanis draconis uirulentum fœtum? an leænæ catulum montiuagæ? Itá ne filium communi susceptum uoto castrabis? O me miseram quæ partū edidi infelicem ob scelus paternum. O filium hoc miseriorem, quod non unguibus leonum, sed plus quàm hostilibus patris dentibus ob riualem inuidiam castraris. Post hæc elegantissima est epiphonesis poetæ in æmulationis & zelotypiæ uim, cuius partem quin subscribam temperare mihi non possum:

Ζῶν πέτρῳ ὅσον ἔφυ ζῆλος πανάγριον ἦτορ. Κεῖνον καὶ φυσιὸς κρατερώτερον εἰσοράασθαι
Θῆκας ἄναξ, δ᾽ ἄνακς δὲ πυρὸς δριμεῖαν ὀπωπήν. Αἰζηῷ δὲ φρέν᾽ ἀδαμάντινον ὤπασας ἄτης.
Οὐ παῖδας τέρπουσι φίλους γλυκεροῖσι τοκεῦσιν, Οὐχ ἑταίρους, παῖς τε μολὼν, οὐκ οἶδ᾽ ὁμαίμους,
Ὁππότεν ἀγγελίως τι καὶ ἄσκετος ἀντιβολήσῃ.

Sitis impatientem esse hanc feram, constat ex Psalmo CIIII. Dominus, inquit psaltes, fontes immittit fluuijs, ut inter montes prætermeent: bibāt inde animalia cuncta, & sitim suam extinguunt פראים peraim, id est onagri. Nam cum in regionibus calidis siccisq; tantum reperiatur, & ob timiditatem subinde locum mutet magna cum celeritate, præsertim cum natura corpore sicco sit, asinini nempe temperamenti (sunt enim syluestria eadem qua urbana temperie, sed sicciora ferè calidioraq;) necesse est sæpe sitim pati. Videndum est tamen ne oryx, quem physiologi ueteres & boni authores perpetua siti ardere scribunt, non item onagrum, à recentioribus & imperitis cum onagro hac in re confundatur. Vtrunq; sanè Africæ siticulosæ regio-

nis peculiare animal est, sed magis oryx. Metuit & fugit feras omnes carniuoras, ideoque, ut pleraque timida, uelocitate ualet. Venatio leonis onager in solitudine, & pascua diuitum pauperes, Sirach cap. 13. & Oppianus, κραιπνοῖς ἴχνεσι θοοῖς ἐναλίγκιος αὔραις. Addunt recentiores aquam purissimã tantum ab onagro bibi, nec facile aliam: & cum urgetur à canibus, excrementũ alui odoratum reddere, circa quod illis detentis ipsum effugere: Fœminam nimis libidinosam esse, eoque nomine mari sæpe molestam: Mares libidine accensos, si fœminæ desint, montes scandere, uentum naribus haurire, & uoce terribili rugire: Cor onagri pinguissimum esse: Feram ipsam quanto magis capta mansuescit, tanto efferatiorem esse antequam capiatur. Sed horum omnium grauem authorem habeo neminem: nisi quod Plinius testatur fœminas gaudere copia libidinis. In hoc genere singuli imperitant gregibus fœminarum. Aemulos libidinis suæ metuunt. Inde est quod grauidas suas seruant, ut in editis maribus, si qua facultas fuerit, generandi spem morsu detruncent: quod cauentes fœminæ, in secessibus partus occulunt, & parere furto cupiunt, Solinus & Plinius. Asini feri gregatim pascunť: qui uenantur eos, equites persequuntur, ac defessos tandem anhelosque, & plurimo puluere excitato impeditos, partim iaculis conficiunt, partim uiuos capiunt & catenis uinciunt: partim nimia persecutione perculsos attonitosque equis alligant, quos illi præcurrentes sequuntur, Pollux. Martialis libro 11.

Pulcher adest onager, mitti uenatio debet, Dentis Erythræi iam remouete sinus.

Aelianus scribit onagros in Mauritania cursu pernices esse, citoque desistentes & anhelos à uenatoribus capi, Raph. Volaterranus. Generantur ex equa & onagris mansuefactis mulæ ueloces in cursu, duritia eximia pedum, uerum strigoso corpore, indomito animo, sed generoso, Plinius 8. 44. Hi forte sunt muli quos Aristoteles Syriæ peculiares scribit, celeritate præstantes, nec steriles ut propriè dicti muli: quibus tamen commune nomen sortiti sunt propter formæ similitudinem: ut asini feri urbanorum nomen accepere, quibus tamen longe præstant celeritate. Onagro & asina genitus mulus omnes antecellit, Plin. ¶ Pullos asinorum epulari Mecœnas instituit, multum eo tempore prælatos onagris: post eum interiit autoritas saporis, Plin. Galenus libro 3. de alimentorum facultatibus, Ceruina caro, inquit, non minus quàm bubula & ouilla, succum uitiosum generat ac cõcoctu difficilem: His syluestrium asinorum, bono habitu præditorũ ac iuuenum, caro est propinqua. ¶ Plinius cum ex asinino lacte & ossibus remedia contra uenena quædam recensuisset: omnia eadem onagris efficaciora esse subiungit. Ad panos & apostemata in quacunque parte præcipuum remedium traditur in calculo onagri: quem dicitur cum interficiatur reddere, urinam liquidiorẽ initio, sed in terra spissantem se. Hic adalligatus femini, omnes impetus discutit, omnique suppuratione liberat. Est autem rarus inuentu, nec ex omni onagro, sed celebri remedio, Plinius 28. 15. Fel eius extirpat morum, & super abscessuum uestigia uiliter illinitur: Admiscetur etiam emplastris contra ignes sacros, quos curare dicitur: priuatim ad elephantiasin & uarices adhibetur: Adeps cum oleo costino cõmendatur ad renum & dorsi dolorem, quem crassi flatus produxerint: illinitur quoque ad panos salubriter, Auicenna. Caro contra dolorem spinæ dorsi & coxendicum iuuat, Rasis. Caro dorsi asini syluestris cum oleo cataplasmatis instar articulis dolentibus applicatur, Auicenna. Vrina eius lapidem in uesica frangit, Galeno teste, ut Auicenna citat. Vngulæ crematæ cinis comitialibus prodest: idẽ oleo admixtus strumas dissoluit, & alopeciam emendat si cataplasmatis instar adhibeatur, Vincentius Bell. Medulla inuncta, podagras curat, & dolorem extinguit: Fimum uitello oui permixtum fronti illinitur, ut sanguis erumpens sistatur: Idem crispat capillos cum felle bouino inunctum: Aridum cum uino haustũ contra scorpionis ictum maxime celebratur, Rasis. ¶ Ὄζαι uocantur pelles onagrorum, Suid. Asini feri magnitudine Leucrocuta est, Plin. alij codices non feri, sed ferè habent. Fabulam apud Corn. Tacitum Iudæos onagris indicibus fontium usos cum in desertis Arabiæ siti macerarentur, in Philologia de asino supra retulimus. Onagrum fabulam inscripsit Demophilus, quam Plautus transtulit Asinariæ nomine, ut supra diximus. Onagri item machinæ sunt quæ & harpages uocantur, quibus iniectis accedentes quosuis arripere & attrahere licebat, Suidas. Harpagem alioqui uocant & λύκον & κρεάγραν, instrumentum coquinarium, quod quidam fuscinam interpretantur. Ἅρπαξ uel ἁρπάγη paroxytonum, Latinè harpago instrumentum est quo situlas & alia è puteis extrahimus: item quod nauibus in bello nauali iniicitur, sicut coruus & manus ferrea. Licebit & uncum à figura nominare. Vegetius 4. 23. lupum instrumentum quoddam describit in modum forficis dentatum, quo contra arietes in oppugnationibus oppidani funibus alligato utantur. Onagri nomen, sicut & creagræ & podagræ pedicæ, ἀπὸ τοῦ ἀγρεύειν inditum apparet, quod uerbum comprehendere significat. Quamuis ὄνος etiam uectem sonat, non quemuis tamen, sed quo machinæ uersantur: & fieri potest ut improprie pertica etiam cui uncus inseritur ὄναγρος nuncupetur, quasi ὄνος ἀγρεύων, id est uectis ad comprehendendum aptus: sed nostra hæc coniectura sit. Nos huiusmodi onagros certis locis per ciuitatem publice expositos habemus, ut cum incendiorum calamitas postulauerit, omnibus ad manum sint. Nunc de alio eiusdem nominis instrumento dicendum. Flauius Vegetius libro 4. de re militari capite 22. post descriptionem balistæ quæ funibus, neruis, chordisque tenditur, & quanto maior fuerit, tanto spicula longius mittit: Onager autem, inquit, dirigit lapides: sed pro neruorum crassitudine & magnitudine, saxorum pondera iaculatur. Nam quanto amplior fuerit, tanto maiora saxa fulminis more contorquet. His duobus generibus nulla tormentorum species uehementior inuenitur. Saxis enim grauioribus per onagrum destinatis, nõ solum equi eliduntur & homines, sed etiam hostium

EMANUEL

machinamenta franguntur. Cæterum scorpiones dicebantur, quas nunc manubalistas uocant, ideo sic nuncupati, quod paruis subtilibusq; spiculis inferant mortem, Hæc Vegetius. Ammianus Marcellinus libro 23. diligentissime hæc & alia bellica instrumenta describit: onagrum tamen à scorpione non distinguit. Idem enim instrumentum, tormentum (inquit) appellatur, quod ex eo omnis explicatio torquetur: scorpio autem, quoniam aculeum desuper habet erectum: cui etiam onagri uocabulū indidit ætas nouella, ea re, quod asini feri cum uenatibus agitantur, ita eminus lapides post terga calcitrando emittunt, ut perforent pectora sequentiū, aut perfractis ossibus capita ipsa displodant, Hæc Marcellinus: Formam qui quærit ex ipso petat: ego hoc tantum adferam summitati eius uncos ferreos copulari, è quibus pendet stupea uel ferrea funda: & quoniam uncos, ut ex Suida docuimus, onagros aliqui uocant, inde aliquis potius quàm à lapidum reiectione nomen instrumento factū coniecerit. ὀναγρὸς oxytonū, pro asinario exponitur: & ὀναγρόβοτα, loca pascendis asinis apta.

DE ASINIS SCYTHICIS, ET AFRICANIS.

IN SCYTHIA asini cornibus præditi nascuntur, quorum cornua Arcadiæ fluminis Stygis aquam continent, quæ transmittit uasa omnia, etiam si sint ex ferro. Hæc cornua à Sopatro apportata fuisse aiunt Alexandro Macedoni, & illum admiratum misisse Delphos, ut dedicarentur Pythiæ, Aelianus. Vide supra in B. de asino. Proprie dictos asinos supra ex Aristotele in Scythia reperiri negauimus. Apud Afros, qui Aratores cognominantur, asinos cornutos reperiri, Herodotus author est libro 4.

DE ASINIS, VEL ONAGRIS POTIVS, INDICIS.

SYLVESTRES asinos equis magnitudine non inferiores apud Indos nasci accepi, eosq; reliquo corpore albos, capite uero purpureo, oculisq; nigris (cæruleis uertit Raph. Volat.) esse, cornuq; in fronte gerere unicum: (Volaterranus addit sesquicubitale) cuius superius puniceum, inferius autem album, medium uero nigrum sit: atq; nō omnes quidem Indos, sed potentiores, cum tanquam armillis quibusdam brachia, sic cornua auro, certis spatijs ornarunt, ex his ipsis bibere solere. Ex hoc cornu bibentem ab insanabilibus morbis tutum fieri, neque eum ipsum cōuulsionibus corripi, neq; sacro morbo tentari, neq; uenenis ullis ferunt. Quinetiam si quid prius pestilens biberit, tum id euomere, tumq; ad sanitatem redire. Cum autem cæteri asini, quibuscunq; in terris sint, tam domestici, quàm syluestres, tum solipeda animalia, non talos habeant, asinos Indicos cornigeros Ctesias inquit, talis primum, ijsq; nigris, præditos esse. Deinde si quis eos confregerit, interiora quoque nigra deprehensurum esse: neq; modo corporis uelocitate longe multumq; cæteros asinos superare, sed & uelocitate eadem multo equis & elephantis præstare. Cum autem in uiam se dederunt, tardius primo ingrediuntur, deinde paulatim tantum confirmantur ad contendendum iter, eos quidem ut sequi operosum sit, eorum uero cursum transcurrere nulli concedatur. Postea autem quàm fœminæ pepererunt, patres circum pullos à partu recentes summa custodia uersantur, eorūq; commorationes locis Indiæ desertissimis sunt. Cum à uenatoribus Indis inuaduntur, pullos suos adhuc ætate infirmos à tergo suo pascentes habent, atq; pro eis propugnant: contra equites audent uenire, eosq; ferire. Tanto sanè hi robore existunt, nihil eis ut obsistere queat, quin statim & concidat, & perdatur, equorumq; incursu latera discerpunt, ac lacerant, & uiscera dirumpunt: ex quo fit, ut ad eos equi appropinquare ualde metuant, appropinquatio enim capitalem utrisq; mulctam miserabiliter infert. Ex eo nanq; cōflictu non equi modò, sed & asini pereūt: pergrauiter calcibus pugnant: eorum morsus eatenus acerbiores existunt, ut quicquid comprehenderint, funditus diripiant: ex his uero qui sunt confirmata ætate incomprehensibiles sunt. Carnes eorum quod amarissimæ sint, haudquaquam esculentæ: Hæc Aelianus Petro Gyllio interprete. Raph. Volaterranus male transtulit hanc feram felle carere: & potionem ex hoc poculo ad ignem sacrum conferre. Nam & fellis uesicam habet, & potio illa contra morbum sacrum, id est, comitialem, non ignem sacrum prædicatur: ut in Græco Philæ codice legimus: à quo similiter, ut Aeliano, sed breuius describitur: ὄναγρος ἡμῖν Ἰνδοφυεί τις μέγας. Facit autem ille Indorum regem ex cratère de huius animalis cornu confecto bibentem, quem splendidum (διαυγῆ) & cubitalem esse dicit: Feram ipsam inter solipedes solam & talum & bilis uesicam habere. Asinus Indicus licet solipes corniger tamen est, sed singulare cornu gerit, & solus in solipedum genere talum possidet, Aristoteles, & Plinius. Cornigera ferè bisulca. Solida ungula & bicorne nullum: Vnicorne asinus tantum Indicus. Vnicorne bisulcum, oryx. Talos asinus Indicus unus solidipedum habet, Plinius: & alibi, Cornua solidipedum nulli, excepto asino Indico qui uno armatus est cornu. Recentiores quidam obscuri, onagrum Indicum, magnam & crudelem feram describunt, cornu unico, duro, acuto & longo: Robur ei tantum esse, ut ingentia saxa de rupibus euellat, idq; tantū uim suam experiundi gratia. Monoceros alius est simpliciter dictus, quem Indi Cartazonū uocant, nisi authores errauerint, quod in rebus adeò peregrinis facile fit: alius item rhinoceros, quem sæpe cum monocerote quidam confundunt: alius deniq; oryx, omnes unicornes. Cornu quod tanto pretio hodie contra morbos quosdam & uenena celebratur, plærią; hodie rhinocerotis esse aiunt, alij monocerotis simpliciter: Aelianus & illū secutus Philes, scriptores Græci, non alterius unicornis quàm asini Indici, ut diximus, dotibus istis prędicant: in historijs sanè horū trium,

asini

asini Indici, monocerotis, & rhinocerotis, plurima communia reperio; pauca diuersa: ut suspicetur aliquis duo tantum diuersa animalia esse, unum rhinocerotem, & aliud monoceros ex media fronte, quod alij aliter nominauerint, & cum rhinocerote imperiti quidam confuderint. Plura uide infra in Monocerote. Magnus Indorum rex quotannis diem unum proponit, tum hominum tum bestiarum certaminibus: committuntur autem pugnaturæ inter se bestiæ, feri tauri, arietes mansueti, asini uno armati cornu, hyænæ, postremo elephanti, Aelianus.

DE ONOCENTAVRO.

ONOCENTAVRVM quisquis uidit, non incredibile ducet, quod fama peruagatũ est, Centauros fuisse, neq; fictores atq; pictores in eorum descriptione errasse. Verum siue reuera fuerint, siue omni cera flexibilior, & ad fingendum habilior, fama illos finxerit, prætereo. Quæ uero de onocentauro fama accepi, hæc sunt. Eum homini ore & promissa barba similem esse, simul & collum, & pectus, humanam speciem gerere: mammas distantes tanquam mulieris ex pectore pendere: humeros, brachia, digitos, humanam figuram habere: dorsum, uentrem, latera, posteriores pedes, asino persimiles: & quemadmodum asinum, sic cinereo colore esse: imum uentrem leuiter exalbescere: duplicem usum ei manus præstare: nam celeritate ubi sit opus eæ manus præcurrunt ante posteriores pedes: ex quo fit ut non cæterorum quadrupedum cursu superetur: Ac ubi rursus habet necesse, uel cibum capere, uel aliud quiddam tollere, qui antea pedes essent, manus efficiuntur: tumq; non graditur, sed in sessione quiescit. Animal est graui animi acerbitate. nam si capiatur, non ferens seruitutem, libertatis desyderio ab omni cibo abhorret, & fame sibi mortẽ consciscit, licet pullus adhuc fuerit. Hæc de onocentauro Pythagoram narrare testatur Crates ex Mysio Pergamo profectus, Aelianus & Philes. Raph. Volaterranus scribit quod anticam corporis partem similẽ humanæ habeat, posticam asininæ, colore sit albo, idq; ex Aeliano se transtulisse: ex quo nos iam interprete P. Gyllio cinereum colorem ei tribuimus, imo uentri tantummodo albicantem. Ignobiles quidam authores onocentaurum aiunt monstrosum animal esse, quod non cum cæteris ab initio creatum, sed postea temere ex adulterina commixtione prognatum sit: uocem articulatam aliquatenus sonare, non tamen humanam: in persecutores ligna uel lapides reijcere: sed nihil horum authoritate muniunt. Lapidum certe reiectio onagris conuenit, ut supra docuimus. ὀνοκένταυροι, apud Aquilam trichiones, id est, pilosi dicti, dæmones quidam corporei, superficie obscura, σάτυρ quidã ex Hebraica uoce transtulerunt, Varinus. Esaiæ capite 34. Hebraica uerba ופגשו ציים את איים ושעיר על רעהו יקרא אך שם הרגיעה לילית Seb. Munsterus reddit, Occurrent sibi (bestiæ) syluestres & insulares, & satyrus uociferabitur ad socium suum: quin & lamia ibi quiescet. Vulgata translatio, Et occurrent dæmonia onocentauris, & pilosus clamabit alter ad alterum: ibi cubauit lamia. Septuaginta, καὶ συναντήσουσι δαιμόνια ὀνοκενταύροις, καὶ βοήσονται ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον. ἐκεῖ ἀναπαύσονται ὀνοκένταυροι. Munsterus in annotationibus, שעירים (inquit) fauni pilosi sunt, & monstra quædam deserti: Hebræi communiter interpretantur שדים dæmones: sicut & per לילית lilit, infaustum quoddam nocturnum intelligunt monstrum, puerperis maxime infestum: & multa stultissime de eo sibi persuaserunt. Porrò per איים ijm Ionathan intelligit חתולין, catos ferales: Hæc Munsterus, per ferales puto feros & syluestres accipiens. ציה tziah solitudinẽ significat, unde ציים tzijm incolæ deserti, qui sunt Aethiopes: & animalia in locis desertis quæ נמיות nemiot uocant: ego lamias interpretor: alij dæmonia, dracones, catos marinos, Idẽ in Dictionario suo. De lamijs laruis, ex illarũ genere quas Empusas & Mormolycias uocãt, mirabilem historiam recenset Cælius Rhodiginus libro 29. cap. 5. ferunt eas in amorẽ & Venerem procliues esse, & humanas carnes uehementer expetere, Venereorũq; cupidine allicere multos, quos deglutiant mox. Dicuntur & Libycæ feræ quædam esse eiusdem nominis, de quibus in litera L. Onoscelos dæmonum quoddam genus supra nominauimus: & Empusam quoq; asinino pede fingi diximus: ex quorum genere forsan & onocentauri fuerint. Credibile est enim stultos & superstitiosos quondam homines, uarias apparitiones & dæmonum species naturali animalium generi temere adnumerasse. Quod si qui in rerum natura onocentauri, satyri, lamiæ & similes feræ extant, ex simiarum genere eas omnes esse crediderim: ut suo loco copiosius exequemur. Vlulæ, in Esaia cap. 13. ab omni translatione, nomine ipso Hebræo ijm appellantur: pro his Septuaginta tantũ onocentauros in translatione posuerunt, Eucherius. Eruditi quidam per אי ij bubonem intelligunt, à uoce querula dictum: nam & dolentis interiectio est. Dauid Kimhi etiam איה aia, id est, uulturem uel miluum esse suspicatur. Vlulæ sanè apud Hebræos etiam aliud nomen habent. Idem R. Dauid lilit exponit animal solitarium & noctu clamosum. Sunt qui auem magnam interpretentur, quæ uento uictitet, & alio nomine גבלירן uocetur. Quidam deniq; Iudæorum furiam esse suspicantur.

DE AXI.

CTESIAS in India nasci scribit feram nomine axin, hinnuli pelle, pluribus candidioribusq; maculis, sacram Liberi patris, Plinius.

BORYES.

BORYES, pantheræ, thóes, & aliæ feræ diuersæ in Africa apud Pastorales populos Orientem uersus gignuntur, Herodot. libro 4.

DE BOVE SIMVL IN GENERE ET VACCA PRIVATIM.

BOS propriè dicitur qui castratus est ut aptior aratro fiat, aut ut saginetur: sed præter suum proprium significatum, taurum quoque uaccamque comprehendit, Valla lib. 4. ¶ In bubulo genere (ut scribit Varro) ætatis gradus dicuntur quatuor: Prima uitulorũ, secunda iuuencorum, tertia boum nouellorum, quarta uetulorum. Discernuntur in prima uitulus, & uitula: in secunda iuuencus & iuuenca: in tertia & quarta, taurus & uacca. Quæ sterilis est uacca, taura appellatur: quæ prægnans, horda. Ab eo in fastis dies hordicalia nominantur, quod tunc hordæ boues immolantur. Iuuencus (& iuuenca) qui iam (ut ait Varro) ad agrum colendũ iuuare posset.

Plautus

Plautus Truc. Vidi equidem iuuencum ex indomito domitum Fieri, atq; alias belluas. Plinius lib. 8. Optime cum domito iuuencus imbuitur.

Vaccula, diminit. Verg. Vaccula nonnunquã secreta cubilia captans. Bucula, diminut. βοίδιον. Verg. 1. Georg. Aut bucula cœlum Suspiciens patulis captauit naribus auras. Plinius lib. 34. cap. 8. Myronem Eleutheris natum, & ipsum Ageladis discipulum, bucula maxime nobilitauit, &c. Et Cicero 6. Verr. Aut ex ære Myronis buculam? Idem 1. de Diuinat. Itaq; ex eo auro quod exterebratum esset, buculam curasse faciendam, & eam in summa columna collocauisse. Verg. 1. Georg. Aut errans bucula campo. Buculus (aliâs bucolus) nouellus bos & tyrunculus. Columell. lib. 6. Quum deinde buculos comprehenderis, extra stabulum producito. ¶ Hebraice schor nominatur, שור, Deut. 14. in masculino tantum genere, bos uel taurus exponitur: bakar uero בקר, bos,

armentum, aut uacca. Thor Chaldaice, idem quod schor Hebręis, Danielis 4. inde nimirum Græci et Latini taurum dixerunt. Inuenitur & tora apud recentiores, תורא masculini generis, ut torata fœminini. Aleph etiam אלף à docilitate & assuefactione ad labores dictus uidetur. Psalmo 8. pro alaphim, id est boues, Chaldæus reddit tore, id est tauri, Græcus βόας, Latinus armenta: Arabs bakar. Alpha etiam Græci grammatici caput bouis exponunt. Sacræ literæ distinguunt pecus in duo genera, ut oues & capræ dicantur צאן tzon, id est greges: armenta uero & iumenta, בקר bakar. מריא meria, genus boum magnorum, bubalus. Sunt qui bene saginatas pecudes, ut boues & oues, intelligant: nam uox מרה marah saginare significat, ut scribunt rabini Kimhi & Salomon in commentarijs Amos 5. Hieronymus pinguia uertit. Abraham ex sententia R. Saadiæ, animal esse dicit maius boue, quod in hisce regionibus non extet: Arabica translatio habet גאמוס. Eruditi apud nos meria pro nomine adiectiuo accipiunt, quod altile & saginatum sonet, ut etiam baria. תחש tachasch Exodi 25. animalis nomen uarijs coloribus distinctum. Onkelus uertit sasgona. R. Salomon Ezechiæ cap. 16. taxum exponit, quod eruditi ferè nostri temporis approbant: quanquam Hebræi quidam bouem exposuerint. Cæterum egela עגלה Gene. 15. & Ierem. 46. iuuencam potius quàm uaccam uerterim, cum עגל egel uitulum significet. Exodi ca. 32. pro egel Hebraico Chaldæus & Arabs habent egela: Persa gosalai: Septuaginta μοσχάριον, id est uitulum. Vaccæ etiam nomen ab Hebræis deductum non dubito qui bouem bakar uocant, ut uaccam Saraceni hodie baccara, quæ & para פרה Hebraice dicitur, ut par פר iuuencus, aut uitulus, cum additur ben bakar: simpliciter autem bos in genere. Geneseos cap. 32. pro Hebraico parim, Chaldæus uertit tore: Arabs bakera, Persa nadgaucha, uel madagaucha, aut bos in genere. Βοῦς apud Græcos communis generis habetur, ut apud Latinos etiam. Italice bue, Gallice beuf, Hispanice buey, Germanice ochß & rind in masculino genere tantum: Anglice ope, Illyrice wul. Baulbulis pro urina bouis apud Syluaticum legi, ceu Arabicam uocem. ¶ Vacca, Italice etiamnum uacca, Gallice uache, Hispanice uaca, Germanice Ků uel Kůbe, Anglice cow. Simili uoce in Italia quondam Altinæ regionis incolæ uaccas humilis staturæ & lactis abundantes ceuas appellabant, teste Columella. Iunix, iunicis, teneræ ætatis bos fœmina, quæ iam cessauit uitula esse, necdum tamen ad summam magnitudinem peruenit. Persius Sat. 2. Tot tibi quum in flamma iunicum omenta liquescãt. Plautus Milite, Quam mox ad stabulum iunix recipiat sese pabulo. πόρτιες uitulæ, quæ paulo adultiores factæ δαμάλεις, & poëtis δαμάλαι dicuntur: neutræ iugum, neutræ Venerem expertæ: adultæ demum βόες, id est uaccæ dicuntur, Varinus. Vaccam Florentinus author Græcus ἐνδάλογ aut damalin reddit.

B.

Bos in lege Mosaica animal est sacrificijs & cibo concessum, quoniam ruminat & ungulam habet bifidam. De antiquis illustrissimus quisque pastor erat, ut ostendit Græca & Latina lingua, qui πολυβούτας cognominant aliquos. Bos certe in pecuaria maxima debet esse authoritate: nec dubium, quin (ut ait Varro) cæteras pecudes honore superare debeat, præsertim autem in Italia, quæ ab hoc nuncupationem traxisse creditur, quod olim Græci tauros ἰταλοὺς uocarent: & in ea urbe, cuius mœnibus condendis mas & fœmina aratro terminum signauerunt: uelut pecus, quod item Athenis Cereris & Triptolemi fertur minister: quod inter fulgentissima sydera particeps cœli, quod deinde laboriosissimus adhuc hominis socius in agricultura: cuius tanta fuit apud antiquos ueneratio, ut tam capitale esset bouem necasse, quàm ciuem, Hæc Varro. Hoc animal, tantæ apud priores curæ fuit, ut sit inter exempla damnatus à populo Ro. die dicta, qui concubino procaci rure omasum edisse se negante, occiderit bouem, actusque in exilium tanquam colono suo interempto. Quare dicam de bubulo pecore, quam acceperim scientiam, ut si quis quid ignorat, discat: si quis scit, ubi nunc labar obseruet. Quod ad laudes & excellentiam boum, alia etiam quædam infra dicemus. Quæ in emendis bubus sequenda, quæque uitanda sint, non ex facili dixerim, cum pecudes pro regionis cœlique statu, et habitum corporis, & ingenium animi, & pili colorem gerant: aliæ formæ sunt Asiaticis, alię Gallicis, Epiroticis aliæ: nec tantum diuersitas prouinciarũ, sed ipsa quoque Italia partibus suis discrepat. Campania plerunque boues progenerat albos & exiles, labori tamen & culturæ patrij soli non inhabiles. Vmbria uastos, et albos, eademque rubros: nec minus probabiles animis, quàm corporibus. Hetruria & Latium compactos, sed ad opera fortes. Apenninus durissimos, omnemque difficultatem tolerantes, nec ab aspectu decoros. Quæ cum tam uaria & diuersa sint, tamen quædam quasi communia, & certa præcepta in emendis iuuẽcis arator sequi debet, eaque Mago Carthaginensis ita prodidit, ut nos deinceps memorabimus. Martio mense comparandi sunt boues, qui tamen siue de nostris capiantur armentis, siue emantur, idcirco nunc comparabuntur utilius, quia necdum sagina temporis pleni, aut cælare possunt fallaciam uenditoris, & uitia sua, aut repugnando domituræ contumacem pleni roboris exercere fiduciam. Hæc signa spectanda sunt in bobus, seu de nostro seu de alieno grege fuerint comparandi, ut sint boues nouelli, quadratis & grandibus membris, & solido corpore, denso breuique: musculis, ac toris ubique surgẽtibus, colore rubeo, uel fusco, tactu corporis mollissimo: cornibus proceris ac nigrantibus & robustis, ac sine curuaturæ prauitate lunatis (camuris, Vergil.) fronte lata & crispa, magnis & hirtis auribus: oculis & labijs nigris (subnigris, nigrantibus) naribus resimis patulisque, ceruice longa, torosa & compacta (cui plurima ceruix, Verg.) palearibus amplis & penè ad genua promissis (circa genua fluentibus) pectore magno, armis uastis; capaci et tanquam im-

plente

plente utero (uentre non paruo) lateribus porrectis, lumbis latis, dorso recto planoq́ue, uel etiam subsidente, clunibus rotundis: cruribus neruosis, solidis, cõpactis ac rectis, sed breuioribus potius quàm longis: nec genibus improbis, ungulis magnis, caudis longissimis & setosis pilosisq́ue. Magni interest cuiusmodi quæq́ue pecus sit ad fructum: Itaq́ue potius bouem emunt cornibus nigrantibus quàm albis, Varro. Nec mihi displiceat maculis insignis & albo: Aut iuga detrectans, interdumq́ue aspera cornu: Et faciem tauro propior, quæq́ue ardua tota, Verg. Optima toruæ Forma bouis, cui turpe caput, Idem. ¶ Vaccas etiam mense Martio maxime parabimus: & quanquã eadem ferè in ipsis desyderentur quæ & in maribus, priuatim tamen earum signa referemus, ut ueterum etiam aliqui fecerunt. Ergo qui uaccas aut gregem armentorum emere uult, obseruare debet primum, ut sint hæ pecudes ætate nouellæ, & potius ad fructus ferendos integræ quàm iam expertæ: ut sint bene compositæ (corpore bene compactæ) ut integris membris, oblongæ, amplæ, magnitudine commoderata, forma altissima, ætatis maxime trimæ, saltem non minores anniculis: quia usq́ue ad decenniũ fœtura ex his procedet utilior: bima aut trima fructum ferre incipit: corium attactu non sit asperum ac durum: colore potissimum nigro, deinde rubeo, tertio heluo, quarto albo. Mollissimus enim hic, ut durissimus primus. De medijs duobus prior quàm posterior melior, utriq́ue pluris quàm nigri & albi. Probantur item uaccæ ceu maxime generosæ, flauescentes colore, nigrisq́ue cruribus. Ad hæc per singulas partes commendantur, si fuerint cornibus nigrantibus uenustis & leuibus: latis (latissimis uel altis) frontibus: oculis magnis, patentibus & nigris: pilosis uel setosis auribus: compressis malis subsimisúe, gibberi spina leuiter remissa (λαμάλας ἐκλελυμένην γνάθους συνεσταλμένας ἐχούσας, σιμὰς, καὶ κυρτὰς) apertis naribus, labris subnigris, ceruicibus crassis ac longis: amplissimis à collo palearibus demissis: bene costatæ (βαθύπλευροι) maximis & capacibus uteris, latis humeris, lato tergo: bonis clunibus: coda amplissima & profusa usq́ue ad calces, ut habeat inferiorem partem frequentibus pilis subcrispam: compactis cruribus (βραχίονι) hirsutis, nigris & modicis, potius breuioribus quàm longis: rectis genibus (σκέλεσι) & eminulis, distantibus inter se, pedibus non latis, neq́ue ingredientibus qui displodantur, (ἐν τῷ βαδίζειν μὴ πλατυνομένους ἔχειν καὶ μὴ παρατριβομένους:) ungulis modicis (breuibus) quę non diuaricent, & quarum ungues sint læues ac pares. Pulchrum sane fuerit decorari signis omnibus naturalibus: sin minus, at certe pluribus. Omnis bos indigena longè melior est quàm peregrinus: nam neq́ue aquæ, nec pabuli, nec cœli mutatione tentatur, neq́ue infestatur conditione regionis, sicut ille, qui ex planis, & campestribus locis, in montana & aspera perductus est, uel ex montanis in campestria: itaq́ue etiam, cum cogimur ex longinquo boues accersere, curandum est, ut ex similibus patrijs locis traducantur. Illud ante uniuersa curandum est, ut uiribus ad trahendum comparentur æquales, ne ualentioris robur alteri procuret exitium. Dentes binus emittit bos, nec uniuersos, ut equus. Nerui bubus præ cæteris animalibus duri: tauro duriores quàm boui castrato. Caro eis sicca & atribiliaria. Cornua tauris robustiora quàm uaccis, Aristot. circa finem libri 4. de histor. animalium: quo in loco Albertus Magnus contrarium habet, his uerbis: Cornua uaccarum fortiora & maiora & longiora sunt cornibus taurorum: deceptus fortè Plinij uerbis, qui tauris minora quàm bubus tenuioraq́ue esse cornua scribit, cum Plinius boum nomine non uaccas, sed boues exectos intelligat. Similiter & Rasis errat cornu robustius uaccis attribuens. Gerunt autem boues ectomiæ, id est castrati, cornua maiora, eadem ratione qua spadones calui effici nequeũt. Nam coitus cerebrum maxime debilitat & imminuit. Bubulo pecori castrato Democritus ait tortuosa, gracilia, longa nasci cornua. Contrà testibus prædito enasci secundum radicem, crassa, recta, multoq́ue minus prolixa, eosdemq́ue latiori, quàm alteros fronte esse: Nam hic ibidem cum multæ uenæ sunt, ab ijs ossa dilatantur, simul & cornuum eruptio quoniam crassior existat, frontem huic in latitudinem proferunt. Castrato uero quod sedes cornuum & initium enascendi perparuum habeat circulum, minus dilatantur. Pars caua cornuum in bubus, ut alijs etiam ferè omnibus, ex cute potius oritur, quam solidum quiddam osse enascens subit, impletq́ue totam. Cornua uaccæ calefacta facile in quamuis partem flectuntur. Cornua iuniorum tepefacta in cera flectuntur, ducunturq́ue facile quò uolueris, Aristotel. Boum attritis ungulis, cornua unguendo aruina, medentur agricolæ: Adeoq́ue sequax natura est, ut in ipsis uiuentium corporibus feruenti cera flectantur, atq́ue incisa nascentium in diuersas partes torquantur, ut singulis capitibus quaterna fiant, Plinius. Plura de cornuum natura, uide paulò post in bubus Nomadibus. Mutili dicuntur boues qui cornibus carent, Columella lib. 7. cap. 3. Lapillum habent in capite, ut fertur, quem expuunt si necem timeant. Dentes eis continui, & bis mutantur. Ruminant, nam superiore dentium ordine carent, id est, primoribus quatuor, ut oues etiam & omnia quæ ruminant. Oculi boum nigri sunt, Aristoteles: item lati planiq́ue. Cor sine osse omnium, quæ nos nouerimus, præterquam equi, & generis boum cuiusdam, quod in corde ossiculum continere aiunt, Aristot. In equorum corde & boum ossa reperiuntur interdum, Plinius. Neruosam uero cordis bubuli esse naturam, significatur uel eo osse quod in nonnullis gignitur: maxime uero taurorũ cor eiusmodi est. Palearia à pelle dicuntur, quæ cum laxa prolixaq́ue à collo dependet, generositatis signum in boue est. Seneca in Hippolyto, Musco tenaci pectus ac palear uiret. Ouidius Metamorph. 7. Pendula palearia dixit. Palearium uero locus est ubi conditur palea. Vaccę mammas binas inter femora habent: capra etiam & ceruа & reliqua generis eiusdem mammas parte eadem gerunt. Cuius rei causa est, quòd hæc sursum uersus capiãt sui corporis incremẽta. Itaq́ue ubi cõfluuiũ & copia excremẽti sunt

guinis, qui locus sanè infra est, & circa effluentis materiæ ostia, ibi mammæ à natura positę sunt. Qua enim parte motus agitur alimenti, inde etiã capi alimentũ potest, Aristot. Boues in feminibus mãmas habent quaternas, Plin. Vaccis papillæ quaternæ sunt, Arist. De uentribus eorũ dicendi locus erit alius, ubi de ruminantibus in genere agetur. Lapidem etiam qui reperitur in felle bouis, ad tauri fel differemus. Vmbilicum uenæ contentæ in putamine complent, plures in maioribus animalibus, ut boue, cæterisq; generis eiusdem: binæ in mediocribus: singulæ in minimis, Aristot. Suum pili crassiores sunt quàm bubus & elephantis: quamuis tenuiorem quàm boues & elephanti cutem habeant, Idem. Vaccinum lac crassum est, unde facile coagulatur, Albertus. Animalia quædam colore uaria sunt: idq; uel genere, ut pauo: uel non genere toto, sed parte, ut boues & capræ interdum uariæ generantur, Aristot. Boum caudæ tenor longus, pili sunt breues: equis contra, Aristot. Horum caudis est longissimus caulis, atq; in una parte hirtus, Plin. Et paulo mox, Leoni infima parte setosus, ut bubus & sorici. Huic tantum animali omnium quibus procerior cauda non statim nato consummatur, ut cæteris, mensuræ: crescit uni, donec ad uestigia ima perueniat. Camelopardalis pedibus & cruribus boui similis est. Boum pro sua magnitudine auctior in longitudinem lien est: cæteris omnibus bisulcis cornigeris rotundus. Bubulis similes sunt renes rituli marini, sed solidi non caui: item hominum renes, quippe qui tanquam compositi ex multis renibus exiguis constent, neq; æquabiles sunt quomodo renes ouium cæterarumq; quadrupedum, Aristot.

¶Boum multa sunt genera, & uarij mores: Aegyptij qui accolunt Nilum, & colore niuei sunt, & magnitudine omnium præstantissimi. Veruntamen mites, & ad hominum genus mansueti, facile imperio audientes sunt, Aelianus. Aristoteles etiam boues in Aegypto maiores quàm in Græcia nasci scripsit. Aoniorum uarijs coloribus distinctorum perpetuæ indiuisæq; ungulæ sunt, eorundemq; unicum cornu, quod ex media fronte existit, Aelianus. Plurimum lactis est uaccis Alpinis, quibus minimum corporis, plurimum laboris, capite non ceruice iunctis, Plinius. Columella idem scribit de Altinis per t, quas incolæ eius regionis ceuas appellent: id quod magis probo. Altinum enim urbs olim in littore Venetiæ florentissima fuit iuxta Aquileiam, à qua Altinates populi dicti. Vaccæ Arabicæ propter alentium humorum confluxum, qui permultum generosę propagationis nutrimentum cornibus præstat, eisdem excellunt: quæ uero cornibus carent, os humorem capere solitum, solidius habent, & haudquaquam hunc ipsum sibi humorem recipere potest. Quare incrementi causa cornibus existit influentia, quam sanè plurimæ et crassissimæ uenæ humore, quantum ferre possunt, grauidatæ infundunt, Aelianus. Armenijs duplex cornu sic erraticis flexionibus tanquam hedera retorquetur: Ac si mucrone appetitur, ob corneam duritatem, non sine damno ferrum retunditur, Aelianus. Inquirendum est an genus hoc monocerotis sit (ut etiam Aonij boues) propter cornua in se reuoluta & mucronem eorum durissimum. Circa Bœotiæ urbem Pœmandriam, quæ & Tanagra dicitur, optimi boues nascuntur, Varinus: Apparet inde factum Pœmandriæ nomen. Carici in parte Asiæ fœdi uisu, tubere super armos à ceruicibus eminente, luxatis cornibus, excellentes in opere narrantur: cæteri nigri coloris candidiue, ad laborem damnantur, Plin. (Simlia uide mox in Scythicis.) Boues præcipue magnos fert Epirotica terra: quas incolæ Pyrrhicas uocant: pastum enim abunde præbet, & loca singulis anni temporibus accommodata habet, Aristot. In nostro orbe (inquit Plinius) Epiroticis laus magna, à Pyrrhi (ut ferunt) iam inde regis cura. Id cõsecutus est, nõ ante quadrimatum ad partus uocando. Prægrandes itaq; fuere, & hodieq; reliquiæ stirpium durant. At nunc anniculæ ad fœcunditatem poscuntur, tolerantius tamen bimæ, Plinius. Theodorus ex Aristotele transtulit Pyrrhicas uaccas ab incolis per annos nouem intactas Venere seruari: ego cum Plinio annos quatuor potius quàm nouem legerim: facilis lapsus ex δ in θ. Has numero quadringentas esse, et proprias regis accipimus, nec posse uiuere locis alijs, quanquam tentatum ab aliquibus est, Aristot. Fuere in Epiro Pyrrhicæ boues, quas atauros uocabant, intactas Venere, ut incrementum ampliter caperent, quasi setauras dicas. Sic uero creduntur dictæ ab ignea mobilitate, aut à colore: sunt qui diminutiuum putent ex forma Aeolica. Alij Pyrrhicas intelligunt Epiroticas, de regis Pyrrhi nomine, Cælius. Scribunt Græci Epiroticos boues Larinos dici ab Larino pastore, cuius meminit Athenęus quoq;, qui ab Hercule redeunte ab Geryonis nece, exceperit educaueritq;: unde Epirotica mox armenta sint celebrata. Etiamsi sunt qui ab narium magnitudine dici larinos uelint, ut est ab interprete Aristophanis adnotatum, si quidem λα particula intendendi uim habeat, ῥῖνες uero nares sint. Cæterum Cestrini quoq; uocãtur, qui Larini, Cælius. Athenæus libro 9. Larini boues (inquit) dicti sunt à λαρινεύεσθαι, quod est, σιτίζεσθαι, id est saginari. Sophron, βόες δὲ λαρινεύοντες: uel à Larine Epirotico uico: uel à Larino pastore. Hinc aliqui abusiue sues etiam larinos dixère, altiles nimirum & pingues. Epiroticæ uaccæ præ sua præcipua magnitudine, amphoràs singulas singulæ implent lactis, mensuræq; eius dimidium mammis duabus præstant. Erectus qui mulget, aut paululum se inclinat: quoniam sedendo ubera contingere nequeat. Cæteras etiam quadrupedes magnas terra eadem Epirus gignit, excepto asino: sed præcipue boues & canes, atq; etiam oues Pyrrhicas, à Pyrrho rege cognominatas, Aristot. Erythræi boues mobilia similiter cornua ut aures habent, Aelianus: idem alij de Phrygijs scribunt. Argiuum Herculem missum esse ad Geryonem ut boues abigeret, Hecatæus scribit, non quidem ad terram Hispaniam, nec ad Erythiam ullam insulam: sed loca circa Ambraciam atq; Amphilochos Geryonem imperio tenuisse: indeq; abactas boues, quæ mira specie in illis comperiantur

tur locis, herbida regione & pascuis admodum læta, Cælius. Vaccæ in Frisia, Hollandia & Selandia, propter abundantiam pabuli in regionibus illis magna corpora habent: & omnes ferè quarum maculosæ sunt pelles, lacte abundant, teste Alberto Magno. Boues quidam carniuori sunt instar luporum, Rasis. In India boues solidis ungulis unicornes Ctesias nasci scribit, Plinius. Aliqui etiam tricornes. Bubus Indicis camelorum altitudo traditur, cornua in latitudinem quaternorum pedum, Plin. Ptolemæo secundo ex India cornu allatum ferunt, quod tres amphoras caperet. Vnde conijcere possumus, bouem illum, à quo eiusmodi tantum cornu extitisset, maximum fuisse, Aelianus. In bubulo pecore, quod incitato cursu ualet, curam Indi ponunt: & simul de eorum uelocitate rex & permulti principes decertãt, neq; turpe ducũt pro huiuscemodi animaliũ genere auro argentóue sponsionem facere. Currendi meta bobus hæc constituitur, ut inter se nexi & iugati triginta stadia currãt. Aequales et pares boues equis currũt, neq; uelocitate boues ab equis internoscas: Ac si quando rex de suis bobus cum quopiam sponsionem fecerit, in tantum contentionis studium procedit, ut is ipse in curru sequatur, atque adeò aurigam incitet. Is sanè quidem equos stimulis cruentat, à bubus uero manus abstinet, siquidem ij nullis admotis stimulis incitatissimo cursu feruntur: Ac nimirum tam ambitiosa est bubuli certaminis contentio, ut non diuites modò, sed inferioris status homines in eiusmodi concertaminibus permultum uersentur. Sunt item apud Indos alij boues, qui maximos hircos magnitudine non superare uidentur. Ii uel coniugati uelocissime currunt, nec minus strenue quàm Getici equi cursum conficiunt, Aelianus. Aristoteles ait Leuctricorum boum cornua atq; aures, ex una stirpe cognata & simul contexta esse, Aelian. Garamantum armenta obliquis ceruicibus pabulantur. Nam si reiecta (recta forte) ad pastum ora dirigant, officiunt prona in humum cornua & obnixa, Solinus: Vide in Troglodyticis mox. In Africa regio est (Garamantum aut uicina quædam) ubi boues præposterè pascuntur, quod cornua inflexa anterius habent, et ob id cessim euntes pascuntur. Nam offensantibus in terra cornibus, progrediendo pasci nequeunt, alioqui nihil differentes à cæteris bobus, præter crassitudinem pellis atq; duritiam, Herodotus lib. 4. In Libya Indis finitima retrouersus pascentium boum esse armenta auditione accepi. Causa cur sic pascantur est, quòd ante oculos cornua habent, & quæ ante pedes sunt, uidere non queant. Ex quo fit ut ingressionem ad caudam retorquentes, herbam depascantur, Aelianus: ante quem primus & solus opinor Herodotus in Libya boues istos opisthonomos reperiri scripsit, id exprimẽtibus cornibus quæ adnuunt proclinanturq; in ima: eius historiam conuellit Atheneus sub aliena persona, quoniã à nullo præterea historicorum sit cõprobata, Cælius. Apud Mysios, boues cornuum expertes sunt, non item in Scythia, ubi minime cornibus boues mutili sunt. Nec mihi molestus quispiam esse debebit, quòd contrà scribam atque Herodotus, cum ait bubulo generi non esse in Scythia cornua: Iccirco q; cornibus mutilum est, quòd uniuersum caluariæ os nullas commissuras habeat, nihilq; humorum confluentium propter duritiem resistentem capiat, & uero uenæ per hoc ipsum os pertinentes; propterea graciliores & debiliores, quia minus alantur: Itemq; eorundem qui à cornibus nudi sunt, eò sicciorem ceruicem, ac minus fortem esse necesse est, quòd ipsorum pertenues uenę sint. In Nomadibus, qui ad Mæoticas paludes hyemant, & dies æstiuos in camporum ęquoribus uiuunt, ex bobus partim sine cornibus nascuntur, partim serrula ideo exsecantur, quod hæc pars uim frigoris sufferre non queat, Aelian. Pusillæ buculæ quas Phasiana regio fert, singulæ abunde beneficio pabuli mulgentur, Aristot. Phœnicum libri testantur, indigenas uaccas ea esse magnitudine, ut uel procerissimi pastores cum mulgent stare, atque adeo in scabellum ascendere habeant necesse; ubera ut possint pertingere, Aelianus: idem Aristoteles de Epiroticis. Boues in Phrygia et alibi sunt qui cornua perinde ut auriculas moueãt, Aristoteles & Plin. Aelianus idẽ de Erythręis tradit. Boues Phrygij rubro colore & flammeo, altaq; & torosa ceruice præstant. Eorum ab alijs cornua longe diuersa sunt: neque enim consistunt, sed flexibilia huc illuc flectuntur, Aelianus. Scythici in quorum dorso gibber est, & procerissimi & ex omni parte albi, perparuis cornibus sunt, & minime acutis: similiterq; ut cameli eminenti dorso existunt: simul & cum dorso clitellæ imponuntur, perinde ut cameli genu flectunt, rursumq; suscepto onere surgunt, quod ipsum hominum, qui ijs ad grauissimorum onerum uectiones utuntur, disciplina facere solent. Quęrendum num quid differant a Caricis, de quibus paulo ante diximus ex Plinio: nec dissimilia de Syriacis nunc adferemus, ut suspicari quis posset authores confudisse. Syriacis non sunt palearia, sed gibber in dorso, Plin. Nodos scapularum flectunt ut cameli. Aelianus absq; ulla gibberis mentione, hæc scribit: Syrij bellicosi sunt, magno robore, & lata fronte, cornibus robustis, aspectu truculento, non obeso corpore, neque rursus macilento, ad cursum & pugnam præstant, Aelian. Troglodytarum armentis cornua in terram directa sunt, qua de causa obliqua ceruice pascuntur, Plin. Idem Solinus de bubus Garamantum prodit.

C.

Boues dentibus superficiem tantum herbarum carpunt, radices non lædunt. Animalium soli & retro ambulantes pascuntur, apud Garamantas quidem haud aliter. Laudantur multi cibi edaces, uersi in eo conficiendo lenti: nam hi melius cõcoquunt: ideoq; robora corporũ citra maciẽ cõseruant, qui ex cõmodo, quàm qui festinanter mandunt. Sed tam uitiũ est bubulci pinguẽ, quã exilẽ bouẽ reddere: humilis enim, & modica corporatura pecoris operarij debet esse, neruisq; et musculis robusta: non adipibus obesa, ut nec sui tergoris mole, nec labore operis degrauet. Vaccas pasci oportet in

locis uiridibus & aquosis: amant enim pascua locorum irriguorum. Quamuis butyrum, ut audio, colore saporeq; præstantius sit ex pascuis siccioribus, quàm palustribus. Si regionis ratio patitur, nullus melior cibus est quàm uiride pabulum. Vbi uero deest, eo ordine ministretur, quo pabuli copia & laborum coget accessio. Maritima & aprica hyberna hoc armentum desyderat, quia melius frutetis & his herba internascente saturatur: æstate in opacissimis nemorum commonde pascetur, ubi uirgulta & frons multa: & in montium altis frondosisq; magis quàm planis pascuis. Nam melius nemoribus herbidis & frutetis & carectis, quàm lapidosis locis durantur ungulæ. Nec tam fluuios riuosq; desyderant quàm lacus manu factos: quoniam fluuialis aqua, quæ fere frigidior est, partum abigit, & cœlestis iucundior est, Columella. Quamuis circa fluuios recte propter amœna loca pascantur: fœtura tamen aquis tepidioribus adiuuatur, unde magis utilius habentur, ubi pluuialis aqua tepentes format lacunas, Palladius. Omnis extremi frigoris tolerantior equino armento uacca est, ideoq; facile sub dio hybernat. Boues autem recte pascendi non una ratio est: nam si ubertas regionis uiride pabulum sumministrat, nemo dubitat, quin id genus cibi cæteris præponendum sit: quod tamen nisi riguis, aut roscidis locis non contingit: itaq; in ijs ipsis uel maximum commodum est, quod sufficit una opera duobus iugis, quæ eodem die alterna temporũ uice uel arant, uel pascuntur: siccioribus agris ad præsepia boues alendi sunt, quibus pro conditione regionum cibi præbentur, Columella. Boues & fruge & herba uescuntur: pinguescunt ijs, quæ flatum cient, ut eruo, & faba fresa, atq; etiam ipsa fabarum herba. Et seniores, si cute incisa spiritum adigas, deinde præbeas pabulum, pingues facies. Ad hæc hordeo uel integro, uel pinsito, & à gluma separato pinguescunt, & dulcibus, ut ficu, & passa: uino etiam & frondibus ulmi: sed præcipue sole, & lotione calidæ aquæ, Aristot.

¶ Cytisum in agro esse quàm plurimum maxime refert, quod bubus & omni generi pecudum utilissimus est, quod ex eo cito pinguescit, & lactis plurimũ præbet ouibus: tum etiam quòd octo mensibus uiridi eo pabulo uti, & postea arido possis: præterea in quolibet agro, quamuis macerrimo celeriter comprehendit: omnem iniuriam sine noxa patitur. Satio autem cytisi uel autumno circa idus Octob. uel uere fieri potest. Cum terram bene subegeris, areolas facito, ibiq; uelut ocymi semen cytisi autumno serito. Plantas deinde uere disponito, ita ut inter se quoquouersus quatuor pedum spatia distent. Si semen non habueris, cacumina cytisorum uere deponito, & stercoratam terram circum aggerato. Si pluuia non incesserit, rigato quindecim proximis diebus simulatq; nouam frondem agere cœperit, sarrito, & post triennium deinde cædito & pecori præbeto. Equo abunde est uiridis pondo x v. bubus pondo uicena, cæterisq; pecoribus pro portione uirium. Potest etiam ante Septembrem satis commode ramis cytisus seri, quoniam facile comprehendit, & iniuriam sustinet. Aridum si dabis, parcius præbeto, quoniã uires maiores habet, priusq; aqua macerato, & exemptum paleis permisceto. cytisum cum aridum facere uoles, circa mensem Septembrem, ubi semen eius grandescere incipiet, cædito, paucisq; horis, dum flaccescat, in sole habeto: deinde in umbra exsiccato, & ita condito, Columella. Serenda in tenuiore terra quæ non multo indigent succo, ut cytisus & cicer, Plinius.

¶ Quoniam uero tam salutarem non omni solum pecudum generi, sed etiam homini fruticem, & non medicis modo, sed poëtis quoq; Græcis Latinisq; celebratum, quinam hodie & ubi esset, nemo adhuc ex eruditis, quorum ego scripta legerim, nos docuit: cõmodum hinc digressus ea de re studiosis candide quod habeo communicabo: recitabo autem primum aliorum opiniones. Primum igitur Marcellus Vergilius (qui Florentiæ in Italia uixit) in commentarijs suis in Dioscoridem, cytisum hodie in Italia nusquam apparere, & in antiquum ac natale sibi solum reuersum, non paruum antiqua amantibus desiderium sui reliquisse: aut si sit, incognitum sine honore iacere conqueritur. Post hunc Ioan. Ruellius Gallus cytisum hodie in segetibus præcipue hordeaceis inueniri scribit, fruticem albicantem, cui omnes ex descriptione Dioscoridis notæ conueniant: Sed alio in loco hunc cytisum suum meliloto tam similem facit, ut difficillimè discernatur: distinguit autem hoc modo, Cytisi (inquit) folia digitis friata subolent erucam, melilotus magis crocũ iucundo sequitur odore. Gustus quoq; discrimẽ facile prodet: nanq; cytisus mansu cicer resipit. Hieronymus Tragus Germanus trifolium pratense maius, asperiusq;, folijs durioribus, oblongis, & mucronatis (in Italia nonnulli trifolium lunatũ uocant) pro cytiso accipit. Postremo Petrus Andreas Matthęolus Senensis, in Italicis suis ad Dioscoridem commentarijs, sic scribit, ut nos transtulimus: Cytisus hoc tempore copiosissimus per omnem Italiam prouenit, Dioscoridis ac Plinij descriptionibus undiquaq; respondens. Sunt qui uernacula lingua trifolium caballinum uocant, alij tribolum. Ramos primum cubitales producit, ac sæpe maiores, qui folijs ueri trifolij uestiuntur, cum costa è medio satis prominente. Frondes eius albicant, & si manu fricentur, acrem ceu erucæ odorem spirant: si mandas ciceris recentis gustum repręsentãt. Flores muscosi racematim hærent, aliâs flaui, aliâs candidi. Hæ notæ cytisum adeò exprimunt, ut quin ipsissimus sit negare possit nemo. Caballinum autem trifolium uocãt, eò quod plurimum eius pabulo delectentur equi, qui liberi ęstate pascuntur: id quod sententiæ nostrę confirmandæ accedit: nam (ut Plinius inquit) cytisus equis tam gratus est, ut præ eo hordeum negligant. Fuchsius & Monachi qui commentarios in Mesuen ediderunt, cum hanc stirpem uerum cytisum esse nescirent, trifolij odorati speciem fecerunt, Hactenus Pet. Matthęolus. Præter illos qui nostra tempestate ullam cytisi mentionem faciat, reperio neminem. Est autem communis hic Ruellij, Tragi & Matthæoli error, quòd cytisum arborescere non animaduerterunt, idq; non modo proceritate, sed materia quoq;

lignosa

lignosa, imò ossea. Sic enim Plinius scribit, Tota ossea est ilex, cornus, robur, cytisus, morus, ebenus, lotus, & quæ sine medulla esse diximus. Et quanquam alibi fruticem appellet, arbustis tamen potius adnumerare debuerat. Ruellius quidem cytisum suum fruticem nominat, sed cum laboret in distinguendo eo à meliloto herba, fruticis nomine eum abusum, ut sæpe fit, non est dubium. Ebeni duo genera facit Plinius, unum arboreum, alterum fruticosum cytisi modo, & tota India dispersum. Agit autem de cytiso inter peregrinas arbores: Frutex est, inquit, inuentus in Cythno insula, inde translatus in omnes Cycladas, mox in urbes Græcas, magno casei prouentu: ꝓpter quod maxime miror rarum esse in Italia. Quid est igitur quod Matthæolus per omnem Italiam copiosissimum esse scribit? Ego cũ anno Salutis Christianæ 1 5 4 2. Italiam ingressus Patauium uenissem, in horto Petri Bembi Cardinalis arbusculam nunquam prius à me uisam, & omnibus qui mecum aderant ignotam, ut primum uidi gustauiq́ꝫ, mox uerum cytisum esse intellexi. Procera erat, si bene memini, sex circiter cubitos, folia (quæ adhuc seruo) ubiq́ꝫ terna, omnino loti siue trifolij pratensis, minora tantum: gustu dulcia & glutinosa, maluę propemodum instar: id quod de cytiso Galenus (& post eum Aegineta) prodidit: Cytisi (inquit) folia uim habẽt discutiendi, sed aquoso tepidoq́ꝫ succo dilutam, quemadmodum etiam maluæ. Deinde cum per alpes in Germaniam redirem, non procul Tridento, idem omnino genus syluestre reperi, longe minus & fruticosius satiuo. Io. Quintinus, qui de insula Melite libellum ædidit, cytisum in ea abundare testatus nullam eius descriptionem adiũxit. Nos, ut à studiosis diligentius posthac animaduertatur, plura quæ tum formam tum facultates eius attinent, ex ueteribus repetemus, & primum ex Dioscoride. Cytisus frutex est albus in totum, ut rhamnus, ramos spargens cubitales, maioresq́ꝫ interdum, in quibus folia fœnigręci, aut loti trifoliæ, minora tantum, dorso medio prominente: ea digitis trita erucam olent, gustataq́ꝫ cicer (aliâs cicer uiride) sapiunt. Folia refrigerant, tumores inter initia discutiunt, si cum pane trita illinatur: decoctum eorum potu urinam ciet. Nonnulli, quòd apes alliciat, propè aluearia serunt. Hæc Dioscorides: in cuius etiam codicibus nonnullis nomenclaturæ cytiso istæ attribuuntur, teline, lotus grandis, trifolium, & apud Romanos trifolium maius: omnes scilicet à foliorum similitudine ductæ: nam telis fœnumgręcum est. Columella cytisum & zeas, & carnicin, & trifarin uocari scribit: & esse geminam, hoc est satiuam, & alteram suæ spontis. Paulus Aegineta comam cytisi iubet præcordijs prægnantium contra uomitiones ex uetere uino imponi. Plinius libro 13. cap. 14. Frutex est (inquit) & cytisus, ab Aristomacho Atheniensi miris laudibus prędicatus pabulo ouium, aridus uero etiam suum: spondetq́ꝫ iugero eius annua H S. M M. uel mediocri solo reditus. Vtilitas quæ eruo, sed ocyor satietas, perquàm modico pinguescente quadrupede, ita ut iumenta hordeum spernant. Non ex alio pabulo lactis maior copia, aut melior, super omnia pecorum medicina à morbis omni usu pręstante. Quin & nutricibus in defectu lactis aridum, atq́ꝫ in aqua decoctum, potui cum uino dari iubet: firmiores celsioresq́ꝫ infantes fore. Viridem etiam gallinis, aut si aruerit madefactum. Apes quoq́ꝫ nunquam defore cytisi pabulo contingente, promittunt Democritus & Aristomachus. Nec aliud minoris impendij est. Seritur cum hordeo, aut uere semine ut porrum, uel caule autumno ante brumam. Si semine, madidum. Et si desint imbres, satum spargitur. Plantæ cubitales feruntur scrobe pedali. Seritur post æquinoctia tenero frutice. Perficitur triennio. Demetitur uerno æquinoctio cum florere desinit, uel pueri, uel anus uilissima (forte utilissima) opera. Canus aspectu, breuiterq́ꝫ si quis exprimere similitudinem uelit, angustioris trifolij frutex. Datur animalibus post biduum semper: Hyeme uero quod inaruit, madidum. Satiant equos denæ libræ, & ex portione minora animalia, obiterq́ꝫ inter ordines allium & cepe seri fertile est. Non ęstiuum, non frigorum, nõ grandinum, aut niuis iniuriam expauescit. Adijcit Hyginus, ne hostium quidem, propter nullam gratiam ligni. Hucusq́ꝫ Plinius. Idem alibi: Glaux cytiso & lenticulæ folijs similis (quod Dioscorides quoq́ꝫ scribit) &c. coquitur in sorbitione similaginis, ad excitandum ubertatem lactis, eamq́ꝫ qui hauserint, balineis uti conuenit. Et alio in loco: Glaucio quoq́ꝫ (inquit) lactis ubertas intermissa restituitur: sumitur eius rei causa ex aqua. Hic ego nõ glaucio, sed glauce legerim. Glaucij enim usus est extra corpus tantũ applicati (cum sit odore tetro, & gustu amara) ad ophthalmiam maximè à principio, & ignes sacros nõ ualidos, Dioscoride & Aegineta testibus. Folia ramulosa sunt ulmo & cytiso, Plinius. Quid autem hîc sibi uelit uox ramulosa non satis mihi constat: nec uideo quid ulmus cum cytiso circa folia cõmune habeat: digeruntur enim ulmi folia singula alternis ad ramulorum latera. Cornelius Celsus lib. 4. cap. 9. in curatione lienis: inter ea quæ urinam mouent & lieni prosunt, ut trifolij semen, cuminum, apium, serpyllum, portulacam, & reliqua, cytisum quoq́ꝫ connumerat. A cytiso dulce & pingue lac producitur. Mulieres quidem, si lactis inopia premuntur, cytisum aridum in aquam macerari oportet, & cum tota nocte permaduerit, postero die expressi succi ternas heminas permisceri modico uino, atq́ꝫ ita potandum dari: sic & ipsæ ualebunt, & pueri abundantia lactis confirmabuntur, Columella 5. 11. Fimum ad agros lætificandos alij aliud prȩferunt: quidam cuiuscunq́ꝫ quadrupedis ex cytiso. Molesta arboribus est & hedera adnascens, & uinciens: molestus & cytisus, nam omnia fermè necat: sed eo ualentior auro (alimõ frutex) est: hic enim uel cytisum ipsum interimit, Theophrastus interprete Gaza. Et alibi, Spissa & roboris medulla, quod atrum cognominant: atq́ꝫ etiam magis cytisi, quippe cum hæc proxima ad ebenum accedere uideatur. Principatus quidem ei in pabulis datur, propter lactis inde copiam bonitatemq́ꝫ: incommodum tamen tantisper dum floret, ut inquit Aristoteles, apium examina eliciuntur: quanquam Democritus prædicet, nunquam de flore cytisi pa-

bulum contingere. Hederæ modo uincit & strangulat, Ruellius. Apparet eum erroris huius occasionem ex Theophrasto sumpsisse, qui loco iam citato libri 4. cap. ultimo sic scribit: φθειρεῖ δὲ καὶ ὑπ' ἀλλήλων εἰσὶ τῷ παραιρεῖσθαι τὰς τροφὰς, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἐμποδίζειν. χαλεπὸς δὲ καὶ ὁ κιττὸς παραφυόμενος. χαλεπὸς δὲ καὶ ὁ κύτισος. ἀπολύσει (lego ἀπόλλυσι) γὰρ πάνθ' ὡς εἰπεῖν. ἰσχυρότερον δὲ τούτου τὸ ἅλιμον. ἀπόλλυσι γὰρ τὸ κύτισον. Hic παραφυόμενος uox homonyma est: nam & innasci uel circumnasci significare potest, id quod hederæ conuenit; uel iuxta nasci, quod cytiso, cuius materia cum durissima & ossea sit, adeò ut uel hebenum prouocet, minimè apta est flecti & uincire. Sed iuxta nascens radicibus suis alimentum arboribus præripit, gustanti enim ut malua succi plenus apparet, ut plurimum attrahere opus sit. Sic orobanche uicina strangulat, nõ superficie circumuoluta, ut sciunt qui herbam nouerunt (quanquam Theophrastus alicubi per imperitiam proximis herbis cõuolui eam scribat, ut etiam Pet. Andreas Matthęolus rectè obseruauit) sed radicibus, siue succum duntaxat terrę omnem attrahentibus illis, siue etiam circumuolutis. Sic & alimon frutex propinquum necat cytisum, non aliter quàm sal fugine sua, cuius ui præsens cæteris affertur calamitas. Nam proxima inuadere & inuolui alimon, ex bonis authoribus nemo tradidit. Theodorus in hoc Theophrasti loco, de hedera pro παραφυόμενος, id est adnascens, addidit, & uinciens: quod licet in hedera congruat, errãdi tamen ansam Ruellio dedit, ut idem uerbum ad cytisum transferret. Quod si quis contendat Theophrastum omnino sensisse cytisum arbores iuxta se ramis suis amplecti, errasse etiam in cytiso eum dicam similiter ut in orobanche. In Mysia, qua parte nostræ prouinciæ finitima est, tractus occurrit, quem Britum nominant, in quo mel Attico simile penitus magna cum admiratione conspexi: quanquam deteriora planè mella ibi quoque proueniant. Extabat autem ibi monticulus quidam non magnus, saxosus totus, thymo & origano plenus, ad cuius radices agri cytiso quamplurimo abundabãt: ex eo collis dominus mel usque adeò colligebat, ut hac in parte Atticum etiam superaret, acre tamen ut Atticum nõ erat, statimque iccirco se gustantes auertebat, & nauseam cito commouebat, si paulò liberalius comestum fuisset. Hoc siquidem de cytiso scriptores uno ore tradunt, apes ex cytisi floribus plurimum mellis excerpere. Fruticosa uero planta cytisus est, eam altitudinem attingens, ad quam myrtus crescit: Hæc Galenus libro 1. de Antidotis, ubi optimi mellis indicia recenset. Necant inuicem inter sese umbra, uel densitate, atque alimenti rapina. Necat & edera uinciens. Nec uiscum prodest & cytisus, Plinius libro 17. cap. 24. circa finem, de morbis arborum loquens: transtulit autem ad uerbum penè Græca Theophrasti uerba quæ paulo ante posuimus, hoc tantum interest, quod uisci mentionem addit: ut non immerito aliquis conijciat diuersam huius loci Theophrasti lectionem fuisse, eamque ab aliquo in margine uel uersuum interstitio annotatam, in textum ascitam. Ego certe Theophrasti Græca sic legerim: χαλεπὸς δὲ καὶ ὁ ἰξὸς παραφυόμενος. χαλεπὸς δὲ καὶ ὁ κιττός. ἀπόλλυσι γὰρ πάντ' ὡς εἰπεῖν. ἰσχυρότερον δὲ τούτου τὸ ἅλιμον. ἀπόλλυσι γὰρ τὸ κιττόν. Hoc est, Nocet etiam uiscus si adnascatur: nocet item hedera, quæ in uniuersum ferè omnia necat: alimon solum ea ualidius est: nam hederam quoque necat. Facilis transitus fuit ab ἰξὸς in κιττὸς, & à κιττὸς in κύτισος: nam in Græcis quoque exemplaribus Dioscoridis aliquot, ubi glaucis herbæ folia cytiso comparantur, uti Plinius etiam exponit, κιττῷ pro κυτίσῳ legitur. Huic lectioni confirmandæ accedunt Theophrasti uerba, quibus eiusdem rei causam enucleat lib. 5. de causis plantarum capite 22. quæ ex Theodori translatione huc apponam: conferendo enim rectè conuersa animaduerti. Quæ autem (inquit) uicinitate iuxta satorum, aut contagione sponte se associantium, corruptiones cõferuntur, has alimenti prorsus rapina solet committere: eoque celerius, quò ualidiora pluraque sint quæ infestant, ceu quæ syluestria sunt, quæ radice numerosa cohærent, quę multo indigent alimento, quæ abscindere, amplecti, strangulare atque irrepere apta sunt, ut edera. Nam uiscum quoque, & omnino quæ aliquam plantam pro sede capiunt, interimere possunt. Edera & auro, nimio pabuli desiderio, salsuginéque sibi ingenita, arbores necant: sed auro perniciosior est, quòd plus habet salsuginis. Hæc ille. Nulla hic cytisi mentio, ut uel cæco appareat, rectè à nobis emendatum esse tum Plinij locum, tum Theophrasti superiorem. Obtinuimus itaque rectam nõ inuolutam plantam esse cytisum. Hoc uel corollarij loco addam, non cytison, sed citton, id est hederam, omnia corrumpere, à Theophrasto hic scriptum esse. Nam libro 3. histor. cap. ultimo, ijsdem uerbis de hedera scribit: ἀπόλλυσι γὰρ πάντα καὶ ἀφαναίνει, παραιρούμενος τὴν τροφήν. Notandus est insuper Marcelli Vergilij error, qui non modo cytisum cum Plinio & Theodoro & Herm. Barbaro apud Theophrastum inepte legit, quod tantis authoribus eum facere tolerandum erat: sed insuper ita uertit: Theophrastus (ait) testatur hederam alias arbores, hederam uero cytisum, cytisum tandem halimum enecare. Ridiculus iste κλίμαξ planè falsus est, & nusquam in Theophrasti neque integris neque corruptis codicibus reperitur. Sed forte Vergilij ex Bucolicis uersus in mentem ei uenerunt,

Torua leæna lupum sequitur, lupus ipse capellam, Florentẽ cytisum sequitur lasciua capella:

Et Theocritus, ἁ αἲξ τὸ κύτισον, ὁ λύκος τὰν αἶγα διώκει. Quare cum & ipse de cytiso scriberet, eandem figurã est imitatus. Sed quoniam cõmodum hos de cytiso Vergilij uersus recitaui, subijciã & reliquos eiusdem, in quibus cytisi mentionem facit. Aeglo. 1. Non me pascente capellæ, Florentem cytisum, & salices carpetis amaras. Seruius super hoc loco cytisum genus fruticis uel herbam esse meminit, quæ nascatur inter campos & syluas in Cytiza ciuitate: sic enim scribitur, siue per authoris imperitiam, siue librariorum uitio: nos ex Plinio supra docuimus in Cythno insula una Cycladum primum inuentum hunc fruticem. Scribitur autem Cythnus rectè per t aspiratum, Κύθνος apud Steph.

Steph. cuius etiam Ouidius meminit libro 7. Metamorphos. Florentemq; Syron, Cythnon, planamq; Seripho. Cytisum uero Græcè omnes per t scribunt, non th: Latinè uero indocti quidam per th. Et Aegl. 9. Sic cytiso pastæ distentent ubera uaccæ. Aegl. 10. Nec cytiso saturantur apes, nec fronde capellæ. Et Georg. 2. Tondentur cytisi, tædas sylua alta ministrat. Postremo Georg. 3.

At cui lactis amor, cytisum lotosq; frequentes Ipse manu, salsasq; ferat præsepibus herbas.

Cytisi epitheta apud poetas leguntur, florens, uiridis, agrestis, tenuis, ut Ioan. Rauisius obseruauit. Eupolis poeta in fabula quæ inscribitur Aeges, inducit capras de cibis suis & alia quædam iactantes, Καὶ πρὸς τούτοισιν ἔτ' ἄλλ', ὧν κύτισόν τε, ἠδὲ φάσκον εὐώδη, &c. ut Macrobius citat. Satis iam multus in cytiso fuisse mihi uiderer, nisi ex prædictis occasionem pauca quædam adiungendi haberem. Nam quod supra diximus Democritum prædicare nunquam de flore cytisi pabulum contingere apes: admonet me laburni de qua Plinius lib. 16. cap. 18. Laburnum (inquit) aquas odit: Alpina & hæc arbor, nec uulgò nota, dura ac candida materie, cuius florem cubitalem longitudine apes non attingunt, Hæc Plinius: nec alibi apud ullum authorem laburni mentionem reperias. Nos arborem uidimus dependente flore luteo pedem longiore, forma qua pisorum flores: nam & siliquæ subnascũtur. Florem autẽ appellamus oblongam ex multis floribus pendulam congeriem. Folia ei terna, sicut in loto pratensi aut cytiso, sed maiora. Rustici prope Orthodorum inter ortum Rhodani & Lemannum lacum leuit, aut lebit, sua lingua indigetant: & florem testantur apibus infestum, quo uel aluearibus imposito diffugiant, similiter clauo ex arboris materia impacto. Materiam ne sub terra quidem in ædificijs putredinem sentire. Reperitur etiam in montibus circa Toggenburgum Heluetiæ regionem: nec procul Bononia in Apennino. Hanc arborem si quis Alpinum cytisum nominet, propter foliorum materiæq; similitudinem, & eundem aduersus apes effectum (si modo uerè scribit Democritus) meo quidem iudicio non errauerit. Cytisus auget lac, ut eruum; sed dum floret incommodus est, urit enim tantisper & extinguit lac, Aristot. lib. 3. hist. animal. cap. 21. Non mirum igitur si eo tantisper abstineant apes. Albertus Mag. eo in loco, ut solet inepte omnia, pro cytiso cocturem legit, & adhuc ineptius uiciam interpretatur. Præter cytisum & laburnum, arborem quæ folia similia, similiterq; digesta, hoc est terna habeat, anagyrin solam in monasterij cuiusdam horto Venetijs uidi. Hæc etiam fruticosa est arboris instar, & semen in corniculis gignit oblongis: sed graui tetroq; odore à laburno ac cytiso facile distinguetur. Fruticosum illud arbustum, quod Galli uocant bagenaulde, Germani alicubi (Basileæ enim in hortis uidi) **verbrúnte küchle**: sic autem proprie nominant placentarum genus turgidum & rotundum, spongiolum intus & imagine fauacea. Istis enim placentulis sitte globulis figura & inanitate fruticis huius folliculi bellè respondent. Folia tamen ei non terna, sed bina, è regione, qualia in cicere, pisis, & alijs multis: neq; facultas ulla quæ in gustu maluæ comparari possit. Quanquam autem Dioscorides glaucis folia tam cytiso quàm lenticulæ comparat: lenticulæ autem bina esse non terna constat, non tamen necesse est cytisi quoq; bina esse, figuram enim singulorum foliorum, non quo digeruntur ordinem, Dioscorides in ista comparatione respexit. At Plinius trifolio tam similem fecit cytisum, ut absq; similitudinis nota ipsum trifolij nomen ei tribuerit: breuiter enim (inquit) si quis exprimere similitudinẽ uelit, angustioris trifolij frutex est. Hoc est, finge trifoliũ (angustiorib. tantũ folijs) lignescere et adolescere in fruticẽ, cytisum habes. Sic alibi de ligustro: Eadẽ (inquit) arbor est quæ in oriente cypros, cum non eandem reuera, sed undiquaque simillimam indicaturus esset. Sed redeo ad bagenauldam Gallorum, quæ hic & propter generis cum cytiso affinitatem, & usum ad pecora, si modo colutea Theophrasti est, omitti nõ debuit. Colutea (inquit Theophrastus libro 3. historiæ plantarum cap. 17.) Liparæ propria traditur, arbos magnitudine præstans, fructum in siliqua ferens, magnitudine lentis, qui oues mirum in modum pinguefacit. Nascitur semine, & fimo præcipuè ouillo. Tempus serendi, cum Arcturus occidit: serendũ semine præmadefacto, cum iam in aqua pullulare incœperit. Habet folium non absimile fœnograeco: germinat primo unicaulis, triennio maxime: quo quidem tempore baculos decidunt. Eleganter enim illos proferre uidetur: & si ita quis (Ruellius nõ rectè legit, si quis nimis, quasi ad baculos tantum referret, non ad cacumen) decurtauerit, mox arbor emorietur: haud enim latere plantigera cõstat. Spargitẽ deinde in ramos, quartoq; anno arborescit, Hæc Theophrastus. Colutea (inquit Ruellius) iam etiam in Gallia prouenit, omnibus nota bagenaulde nomine. Nanq; frutex est quadriennio se in arborem efferens, ramis exilibus, folio fœnogræci, membraneo folliculo, pellucente, prætumido, & ueluti quodam spiritu distendente turgido, ita ut digitis si prematur, crepitans dissiliat: in quo semen atrum, durum, latũ, lentis magnitudine, pisi gustu. Mauritani sermone suo uernaculo sene nominant, duoq; eius faciunt genera, suæ sponte, & hortense. Nam & semine nascitur, in fimo præcipuè ouillo. Addunt ubiq; sili ;uas oblongas, quibus semina in ordinem utrinq; digesta clauduntur, tenui pendere pediculo. Ob id facile uentorum impetu deturbari, hærentesq; pertinacius perticis decuti. Caducas opiliones legunt, saginandis ouibus perquam utiles, Hæc Ruellius: cuius sententiam Leonardus Fuchsius etiã sequitur, nempe coluteam Theophrasti & sene Arabum eandem esse plantam. Manifestum autem illis est qui utranq; inspexerunt, stirpes toto genere diuersas esse. Nam colutea frutex est anno quarto arborescens: sena uero herba cubitalis tantum & annua: folliculis etiam multum discrepant. Folijs forte aliquo modo conueniunt, & ut quidam scribũt purgandi uiribus. Describitur sena à Serapione, quod autem siliquæ tenacius hærentes perticis de-

cutiantur, ut Ruellius tanquam ex Mauritanis scribit, nusquam reperio. Petrus Andr. Matthæolus Senensis in commentarijs Italicis super Delphinio Dioscoridis, senam diligentissime describit, & Ruellij errorem refellit. Quamobrem non immorabor hic prolixius: sat fuerit hoc indicasse in præsentia, senam Græcis Latinisq; ueteribus fuisse incognitam: bagenauldam uerò coluteam esse etiã ipse sentio, & nisi fallor Matthæolus quoq; eiusdem opinionis uidetur. Illud postremo circa cytisum adijciemus, uideri nobis Matthæolum errare, cum herbam illam quam pro trifolio odorato in prima editione Fuchsius pinxit, eandem esse putat cum illa planta quam ipse pro uero cytiso accipit, flauis aut albis floribus. Nam trifolium illud Fuchsij (quod ille à me admonitus trifolium Dioscoridis non esse sed lotum syluestrem potius, in secunda editione quæ solas imagines habet, in lotum urbanam uertit) flauis floribus nunq; apparet, imò ne albis quidem, sed canis, aut ex albo subcœruleis. Frequentissimum autem apud nos seritur propter quoddam casei secundarij genus, Claronensem uocant, quod nostri hac potissimum herba condire solent: De qua egi in Libello nostro de operibus lactarijs: & agam forsitan aliâs copiosius. Hactenus de cytiso & alijs quibusdã cytisi occasione herbis, prolixius quidem scripsi, non tamen præter institutũ, quod ad animalium historiam. Non enim bubus solum, sed omni pecori, præcipuè autem ouibus, capris, equis, apibus, gallinis, & ipsi etiam homini, maximus cytisi usus à maximæ authoritatis scriptoribus promittitur: & quæ hic uerbosius dicta sunt, in animalibus cęteris repeti nihil opus erit. Non difficile autem fuerit cytisum aliunde accersitam plantare, cum nullam regionem aspernetur: interim loco eius frondibus ulmeis potissimũ utemur. Nam & Columella illam cæteris præfert frondibus, ut mox ex eius uerbis patebit: Et Aristoteles ulmum apibus gratam, & frondibus eius boues pinguescere testatur. Iucundissimum bubus pabulum adfert ulmus: capræ etiam & oues id appetunt. Varijs generibus soli prouenit: quamobrem à plerisq; seritur. Maxime autem commendatur Attinia, quæ procerior lætiorq; quàm nostras est.

¶ Cytiso aut Medica herba nutrimus boues lactantes: sic enim plus continebunt lactis, Sotion in Geoponicis Grecis. Aristoteles contra, lib. 9. histor. anim. cap. 21. Pabuli genus (inquit) aliud copiã lactis extinguit, ut Medica herba, & præcipue ruminantibus: aliud auget, ut cytisus & eruum. Idem libro 8. cap. 8. Herbæ Medicæ prima falx uitio datur, & cum fœtida aqua rigatur, incommoda est. Et libro 9. cap. 40. Expedit conseuisse apud aluearia, piros, fabas, Medicam herbam, suriam, &c. Dioscorides, pratensi trifolio (inquit) similis Medica recens nata est: crescenti deinde contrahitur & angustius fit folium, profertq; similes trifolio caules, in quibus semen lenticulæ simile, inflexumq; corniculorum modo: quod siccatum suauitatis gratia condimentario sali miscetur. Id uiride emplastri modo impositum, prodest his quæ refrigeranda sunt. Tota autem herba pro gramine utuntur, qui quadrupedes & iumenta pascunt. Hæc ille ex translatione Marcelli Vergilij, qui mutilum corruptumq; hunc de siliquis & seminibus locum suspicatur. Ruellius & Matthæolus ita transtulerunt: Medica siliquas habet corniculorum modo intortas, in quibus semen lentis magnitudine dependet. Ex Hispania (scribit Marcellus in Annotationibus) integros herbę quam illi Medicam censent, cum suo semine caules afferri nobis curauimus. Est autem illius in Hispania quotidianus in iumentorũ pabulo usus: caules cubitales geniculatosq; profert, trifolio undiq; similes. Audiuimusq; ab ijs qui in Hispania rem obseruarunt, quod de ea ab antiquis fertur, quicquid in caule assurgit, in folijs contrahi: nullo cibo prius magisq; lætari & pinguescere iumenta pecusq; omne: parcius dari, quoniam inflet & multum creet sanguinem, quem ducere postea necesse sit: deniq; nihil non ab antiquis traditum de ea nunc etiam inueniri. Quod non conuenit scriptori huic, semen est: quod hic lentis magnitudine indicat, & intortum: in illa uero exiguum, panici minus, papaueris uero semine nõ adeò maius, cum rotunditate oblongum, colore flauescente uidetur: quorum nihil in Dioscoridis Medicę semine est. Siliquam non licuit uidere, sed ut conijcere ex seminis quantitate facile est, gracilem & uitiæ siliqua graciliorem credere oportet, &c. Verba illa, ἐφ᾽ αἷς τὸ σπέρμα προσήρτηται φακοῦ τὸ μέγεθος, non eodem modo in cunctis leguntur, arguitq; uarietas uitium. Hactenus Marcellus. Ruellius pro ἐφ᾽ αἷς legit λοβοῖς, id est siliquis. Nunc Petri Matthæoli ex commentarijs in Dioscoridem uerba subijciam: Medica (inquit) quanquam olim uulgaris fuerit, & per totam sata Italiam pro pecore, nostro tamen tempore prorsus nos deseruisse uidetur. Abundat hodie (ut quidam scribunt, in Hispania, & summa diligentia propter pecora colitur: uernacula lingua alfalsa uocant, quæ quidem uox originis est Arabicæ. Nam apud Auicennam in capite Cot, alfasafat (aliâs, al aselet: aliâs, alditiseat) nominatur. Hæc Matthæolus. Ego his diebus ab Hispano accepi patrio sermone alfalses uocari hanc herbã, ad duos aut tres ad summum cubitos excrescere, folia terna loti pratensis instar proferre. Io. Rodericus Lusitanus, qui annotationes quasdam in Dioscoridem reliquit, Medicam Hispanice melguas uocitari author est. Alasfest, authore Ebenbitar, uox Persica, idem significat quod fassasa, quæ est species trifolij, quod datur equis saginandis, & in Syria pabulum est pecorum omnium: siccum appellant cot, recens alrathbe, Andreas Bellun. Nunc Plinij uerba apponemus ex lib. 18. cap. 16. Medica (inquit) externa, etiam Græciæ, ut à Medis aduecta per bella Persarum, quæ Darius intulit, sed uel in primis dicenda: Tanta dos eius est, cum uno satu amplius quàm tricenis annis duret. Similis est trifolio caule folijsq;, geniculata: quicquid in caule assurgit, folia contrahuntur. Vnum de ea & cytiso uolumen Amphilochus fecit confusim. Solum in quo seratur, elapidatum purgatumq; subigitur

tur

tur autumno: mox aratum & occatum integitur crate iterum & tertium, quinis diebus interpositis, & fimo addito. Poscit autem siccum succosumq; uel riguum. Ita præparato seritur mense Maio, aliâs pruinis obnoxia. Opus est densitate seminis omnia occupari, internascentesq; herbas excludi: id præstant in iugera modia uicena. Cauendum ne aduratur, terraq; protinus integi debet. Si sit humidum solum herbosumúe, uincitur, & desciscit in pratum. Ideo protinus altitudine unciali herbis omnibus liberanda est manu potius quàm sarculo. Secatur incipiens florere, & quotiens refloruit. Id sexies euenit per annos, cum minimum quater. In semen maturescere prohibendum est, quia pabulum utilius est usq; ad trimatum. Verno seri debet, liberariq; cæteris herbis: ad trimatum marris ad solum radi. Itaq; reliquæ herbæ intereunt sine ipsius damno, propter altitudinem radicum. Si euicerint herbæ, remedium unicum est aratro, sæpius uertendo, donec omnes aliæ radices intereant. Dari non ad satietatem debet, ne repellere sanguinem necesse sit: & uiridis utilior est. Arescit surculose, ac postremo in puluerem inutilem extenuatur. De cytiso cui & ipsi principatus datur in pabulis, affatim diximus inter frutices, Hactenus Plinius. Medica herba stercoris & urinæ causa perit, ut quidam dixere, Theophrastus. Et alibi: Herbæ quædam diminutæ tonsæq; meliores euadunt, ceu porrum, brassica, Medica, &c. tollitur enim acredo & siccitas, & radices ualidiores redduntur. Multis regionibus Medica natu satis morosa, alijs cumulatim emergit: cum seritur decem annis durat: per annum deinde quater rectè, interdum sexies demetitur: agrum stercorat, omne emaciatum armentum ex ea pinguescit: ægrotanti pecori remedium est. Ad maciem equorum, ut Columella prodidit, nulla res tantũ quantum Medica potest. Flos in purpureum colorẽ spectat. Hac herba (Ruellij uerbis utor) pleriq; tractus Galliæ uirent, quam uernacula consuetudine grande treflon, quasi trifolium uocant. Alij quod allatum sit à Burgundionibus semen auorum nostrorum memoria, Burgundiense fœnum agricolæ nominant. Rura quædam etiam apud nos fœnaciam sermone patrio dicunt. Ruris disciplinæ prudentes Medicam iactato semine serunt, adiecta nostratis auenæ portiuncula: eam siquidem radiculis fundamenta iacere putant, quibus comprehendens firmius nitatur. Sed & pleraq; prata scatent apud nos Medica, quæ uel naturę sponte, uel cœli conditione nata est: nisi quædam olim illic satæ reliquiarum uestigia restent, quę herboso (uti solet) cespite uicta, desciuit in pratum. Hanc Marcellus Vergilius dum in lucem reuocare conatur, magis eius obliterauit cognitionem. Vereor sanè ne cytisum ille pro Medica uiderit: nam hac ferè facie, quam explicat, repręsentatur, & Hispanijs etiam frequens. Fieri oleum ex Medica tradunt ad neruorum tremores efficax, Hactenus Ruellius. Quod autem oleum alcot ad tremorem maxime commendetur, author est Auicenna. Ego liquorem ex alfalfes Hispanorum ui ignis elicitum per instrumenta, egregiam aduersus calculum opem ferre audio. Medicæ herbę genus esse crediderim quam in Heluetia nostra quidam trifolium maius uocant, **grossen klee**. Hieronymus Tragus fœnogræcum syluestre: folia ei loti pratensis, sed bina: ternis aut quaternis per singulos ramulos binorum foliorũ ordinibus: quorum in gustu dulcedo tanta, ut uel glycyrrhizam prouocent. Coliculi cubitales, & aliquando bicubitales, ab una radice plures exeunt, transuersi ferè per terram sparsi, subrussi, geniculati, multis alarum cauis. Flores candicant. Siliquæ modice incuruæ & lunatę in mucronem exeunt, triangulæ, eminente ab una parte angulo per longitudinem quæ duorum digitorum est, ab altera carinatæ: in quibus semina fœnogræco minora paulò, angulosa, specie renum, colore lutea, sapore uiciæ. Radix alba, cubiti aut sesquicubiti etiam altitudine descendit, crassitudine pollicari, lenta & tenax, uetustate russescit: minus dulcis quàm superficies, imò subamara ferè. Nascitur iuxta uias, & locis siccis, ut montanis uel arenosis interdum. Herba omnino in multos annos uiuacissima. Hieronymus Tragus lotum syluestrem siue Libycam esse suspicatur; sed sapor medicatus abest. Ego iam olim & nostro sæculo primus syluestrem lotum illam esse ostendi, quam nostri uocant **stundkraut**. Rustici quidam apud nos folia trifolij maioris sui ad uomitum prouocandum edunt, aduersus crapulam præsertim: nimia enim sui dulcedine & nescio qua indicibili qualitate nauseam ciet. Medica (inquit Hermolaus Barbarus) imperitia uulgi melica uocari cœpit. Hac quondam plena erat Venetia, sed pridem perijt: nunc in eandem prouinciam reuerti eam quasi postliminio curauimus, ab annis multis ferè non uisam in Italia, sed ne intellectam quidem magnopere qualis esset, allatam ex Africa in Campaniam. Semen eius sub dente phaseoli recentis saporem præsentat, Hæc Hermolaus. Impulit eum opinor in hunc errorem Albertus Magnus, qui circa finem libri 3. de animalibus, Quædam pascua (inquit) lac minuunt, ut granum quod melega uocatur, & à nonnullis surigum. Aristoteles hoc Medicæ attribuerat: Alberto nominis uicinitas imposuit. Culmos melega (uel sorgi, ut Fuchsius appellat: cuius hæc uerba sunt) quatuor aut quinq; habet, altos, crassos, geniculatos, rubicundos, folijs uestitos longis, latis & in summitate acuminatis, harundini non dissimilibus: spicam quàm panicum maiorem ac densiorem, rufam & barbatam, in qua semen rufum, rotundum, lentis magnitudine, & acuminatum. Florem luteum. Radicem multis fibris capillatam. Semen dulce est, & gustu planè panicum refert, Hæc Fuchsius. Ex iubis eius scopæ uestiariæ fiunt. Errat Ruellius cum scribit panicum in Italia melegam uocitari. Melega enim Longobardorum, non alia est quàm sorgo alibi dicta, & in Hetruria sagina (nimirum à saginando pecore) Panicum uero per omnem Italiam priscum nomen Latinum retinuit. Μηδικὴ πόα, ἡ τρίφυλλος, ἐς δὲ λωτὸν κλήνοισιν ἁρμόζοντα, Varinus: sed in huiusmodi rebus grammatici fide digni nõ sunt. In Græcia tempore Eustathij archiepiscopi Thes

salonicæ Medica herba nomen uetus adhuc seruabat, ut ipse scribit in commentarijs in Dionysium: nec dubito quin hodieq; seruet. Hæc hactenus de Medica. ¶Bubus frondem populneam, ulmeam, querneam, ficulneamq; usq; dum habebis, dato, Cato. Folia populnea quernaq; animalibus Cato iubet dari non perarida: bubus quidem & ficulnea, ilignaq; & ederacea: Dantur & ex harundine & lauro, Plinius: qui alibi etiam eruum bubus iumentisq; utilissimum esse scribit. Ex cibis nemo dubitat, quin optimi sint, uicia in fascem ligata, & cicercula, itemq; pratense fœnum. Minus commode tuemur armentum paleis, quæ ubiq; & quibusdam regionibus solæ præsidio sunt, eæ probantur maxime ex milio, tum ex ordeo, mox etiam ex tritico: sed iumētis iustam operam reddentibus, ordeum præter has præbetur. Quibus alimentis potissimum quæque pecudum pascatur habenda ratio: nec solum quod fœno satura sit equa, aut bos, cum sues hoc uitent, & quærant glandem: sed quod ordeum, & faba interdum sit quibusdam obijciendum, & dandum bubus lupinum, & lactarijs Medica, & cytisum, Varro. Fabę largius datæ copiam efficiunt lactis, Aristot. Miratus sum aliquando cicuta etiam non abstinere boues, nec uiridi, nec arida. uidi enim magnos cicutæ fasces ex pratis collectos pro cibo uaccis offerri. Nostri hanc herbam uocant roßkümich, id est, carum equinum, alij Karbenglen/zigerkrut/wutscherling, & alij aliter. Hæc asinis quàm noxia sit supra retulimus. Ranunculo similem herbam, quam coronopodem aliqui putant, floribus aureis, inter uerna olera uulgarem, butyri colorem commendare credunt si à uaccis depasta fuerit: eam ob causam Germani inferiores nominant butterblůmen, nostri à splendore glyßblůmen, & alpblůmen, quòd in alpibus uaccis pergrata sit. Est & alia in palustribus nascens flore simili maiore, folio rotundo, crenato, radicibus albis capillatis, sapore ferè betæ: nostri uocant maßblůmen, id est, flores palustres, alij dotterblůmen, à colore uitelli, alij schmärblůmen, quod tanquam uncti niteant: Galli pratenses bacinos: Nos idem genus in hortis dasypodion, id est densis confercti sq; florum folijs, alimus. Ruellius chamæleucen interpretatur: cui ego non assenserim. Chamæleuce enim uerius eadem quæ tussilago est. Butomon planta similis est arundini, quā boues edunt, Suidas: de quo plura mox in H. dicemus. Galion herba est cubitalis, foliolis angustis & per genicula radiatis simul pluribus: flore flauo, confercto, muscoso, odorato, abstinent eo boues: ut et urticæ simili herba fœtida, & marrubij quodam genere fœtido, quod in aruis & noualibus nascitur, aliud quàm ballote, longioribus & in acutum exeuntibus folijs, crenatis. De alijs quibusdam herbis quæ bubus noxiæ aut uenenosæ sunt, mox in morbis eorum dicemus. Bobus (inquit Columella) pro tēporibus anni pabula dispensantur. Ianuario mense singulis fresi, & aqua macerati erui quaternos sextarios mistos paleis dare conuenit, uel lupini macerati modios, uel cicerculæ maceratæ semodium, & super hæc affatim paleas: licet etiam, si sit leguminum inopia, & elata, & siccata uinacea, quę de lora eximuntur, cum paleis miscere. Nec dubium est, quin ea longe melius cum suis folliculis antequam eluantur, præberi possint: nam & cibi, & uini uires habent, nitidumq;, & hilare, & corpulentum pecus faciunt: grano abstinemus. Frondis aridæ corbis pabulatoria modiorum uiginti sufficit, uel fœni pondo triginta, uel si non, modius uiridis laureæ, & iligneæ frondis: sed his, si regionis copia permittat, glans adijcitur, quæ nisi ad satietatem detur, scabiem parit: potest etiam si prouentus utilitatē facit, semodius fabæ fresæ pręberi. Mēse Februario plerunque eadem cibaria sufficiunt. Martio, & Aprili debet ad fœni pondus adijci, quia terra proscinditur: sat autem erit pondo quadragena singulis dari: ab Idibus tamen mensis Aprilis usq; in Idus Iunias uiride pabulum recte secatur: potest etiā in Calen. Iulias frigidioribus locis idem præstari: à quo tempore in Calen. Nouemb. tota æstate, & deinde autumno satientur fronde, quæ tamen nō ante est utilis, quàm cum maturuerit uel imbribus, uel assiduis roribus: probaturq; maxime ulmea, post fraxinea, & ab hac populnea: ultimæ sunt ilignea, & quernea, & laurea, sed post æstatem necessarie deficientibus cæteris, possunt etiam & folia ficulnea probe dari, si sit eorū copia, aut stringere arbores expediat: ilignea tamen uel melior est quernea, sed eius generis, quod spinas nō habet: nam id quoque uti iuniperus respuitur à pecore propter aculeos. Nouemb. mense ac Decembri, per sementem, quantum appetit bos, tantum præbendum est: plerunq; tamen sufficiunt singulis modij glandis, & paleæ ad satietatem datæ, uel lupini macerati modij, uel erui aqua conspersi sextarij VII. permisti paleis, uel cicerculæ similiter conspersæ sextarij XII. misti paleis, uel singuli modij uinaceorum, si ijs, ut supra dixi, large paleæ adijciantur, uel si nihil horū est, per se fœni pondo quadraginta, Hæc Columella. Fœnum alibi bis tantum, alibi ter aut quater etiam anno secatur. Armentorum id cura, iumentorumq; progeneratio suum cuiq; consilium dabit optimum, maximè quadrigarum quæstus, Plinius. Sufficiunt singulis boum iugis erui modij quini sati. Martio mense satum, noxium esse bubus aiunt: item autumno grauedinosum: innoxium autem fieri primo uere satum, Idem. Bubus glandem circa brumam aspergi conuenit, in iuga singula modios 240. Largior ualetudinem infestat: & quocunq; tempore detur, si minus triginta diebus continuis data sit, narrant uerna scabie pœnitere, Plinius. Lupini modij singuli bouem unum satiant, ualidumq; præstant, Idem. Palea plures gentium pro fœno utuntur: Melior ea quæ tenuior minutiorq;, & pulueri propior: ideo optima è milio, proxima hordeo, pessima ex tritico, præterquam iumentis opere laborantibus. Culmum saxosis locis cum inaruit, baculo frangunt substratu animalium. Si palea defecit, & culmus teritur. Ratio hæc, maturius desectus muria diu respersus, dehinc siccatus in manipulos conuoluitur, atque ita pro fœno bubus datur, Plin. Vinaceos per autumnū quotidie recentes succernito: Lectos exsiccato,

restibus

restibus subtentis, cribro illi rei parato, siccos conculcato in dolia picata, uel in lacum uinarium picatum, id bene operito, iubetoq; oblini, uti habeas quod des bubus per hyemem, Cato. Hordei stipulam bubus gratissimam seruant, Plin. Maxime studendum est ut competentibus redūdantibusq; saturi semper habeantur & pingues. Omnis enim ægritudo exordium sumit ex macie. Exhaustum animal celerius labor frangit, æstus uexat, frigus penetrat. Non solum enim æstiuis mensibus pascuum sufficit, ubi frondes diuersi generis addantur, & minuat uarietas ipsa fastidium. Hyeme non tantum paleis, sed fœno quoq; & hordeo, & sæpius eruo saginandi sunt boues. Nullus autem uberiores ciborum repudiabit expensas, qui considerare uoluerit boum per inopiam pereuntium quàm cariora sunt pretia, Vegetius 3.1.M. Varro turdorum fimo ex auiarijs ad agros lętificandos principatum dat: quod etiam pabulo boum suumq; magnificat, neq; alio cibo celerius pinguescere asseuerat, Pli. Boues quidam luporū instar carniuori sunt, Rasis. Theophrastus prodidit boues quoq; pisce uesci, sed non nisi uiuente. Apud Pæones qui Prasiadem paludem habitant, equis & subiugalibus pisces pro pabulo præbent, Herodotus. In Narbonensi prouincia nobilis fons Orge nomine est: in eo herbę nascuntur in tantum expetitæ bubus, ut mersis capitibus totis eas quærant. In remotissimis ad Septentrionem Oceani Germanici insulis boues adeo pinguescunt, ut periculum eis sit ne moriātur præ pinguitudine. Facile saginantur, si labore abstineant. Augentur iuuencæ amplius cum plus temporis expertes Veneris degunt, ut iam in Epiroticis diximus, Aristot.

¶ Boues & equi sorbendo bibunt, ut & reliqua animalia quorum dentes continui sunt, Aristot. & Plinius. Bos contra quàm equus nisi aqua sit clara, frigida atq; limpida, bibere nolit, Aristot. Aquam quidem istius generis animal non requirit nitidissimam, nec usq; adeò læditur si sordidam biberit: Sed tamen bubulci diligentis est procurare, ut mundam semper & optimam bibat, Vegetius. Per æstatem boues aquam bonam & liquidam bibant, semper curato, ut ualeant refert, Cato. Theophrastus in Thurijs Crathin, candorem facere tradit, Sybarin nigritiam bobus ac pecoribus, Plin. Aestate ad aquam appellendum bis, hyeme semel, Varro.

¶ Bubus tantum fœminis uox grauior, in alio omni genere exilior (tenuior & acutior) quàm maribus, quod maxime in homine patet, Aristot. & Plin. Vitulis etiam uox grauior quàm adultis, perfectisq;: quamobrem his castratis uox è contrario mutatur: transeunt enim quæ castrantur in fœminā. In cæteris animalibus uox maribus grauior, fœminis acutior est, Aristot. Albertus Magnus uaccam ait eò quod corpore atribiliario, id est frigidæ & crassæ cōstitutionis sit, grauius sonare: tauros autem beneficio sexus magis ad temperamentum accedere, eiusq; gratia uocem habere acutiorem. Cætera omnia (inquit Aristot.) cum natu minora sunt, uocem mittunt acutiorem: uituli autem bubulī grauiorem, ut & uaccæ quàm tauri. Vituli enim & uaccæ partem quam mouent non habent ualidam, alteri propter ætatem, alterę propter fœminei sexus naturam. Vas nempe per quod primum spiritus fertur, amplum in ijs est, multumq; aëris mouere cogitur: multum autem, præsertim si tardè moueat, graue sonat. Cæteris animalibus uas illud angustius est.

¶ Boues grauidas negant præterq; dextero uuluæ sinu ferre, etiam cum geminos ferant, Plin. Taurus quidam cum statim à castratione inijsset, impleuit: quoniam nondum execti essent meatus, Arist.

Boues etiam somniare palàm est: ut omnia ferè quæ animal pariunt. Impendentem pestem, & terræ motum, & cœli salubritatem, & frugum fertilitatem pręsentiunt: Neq; tametsi ratione carent, ab eorum quæ sibi aut salutem, aut perniciem afferre queunt, intelligentia aberrant, Aelianus. Vita fœminis quindecim annis longissima: maribus uiginti: robur in quimatu, Plinius. Viuunt magna ex parte fœminæ annos quindecim, atq; etiam mares excisi: nonnullis ætas, uel ad uiginti annos, atq; etiam plures, si corpore bene habito sint: nam excisos assuefaciunt, & duces constituunt boum, ut ouium, qui plus temporis quàm cæteri uiuunt usu exercitij, & copia pabuli. Vigent quinquennes maxime: quocirca Homerum quidam rectè dixisse aiunt, Quinquennem taurum, & bouis lustro florētis. Idem nanq; significari arbitrantur, Aristotel. Aetas boum dignoscitur ex dentibus: mutāt enim anteriores anno euoluto & decem uel octo mensibus: deinde post sex menses paulatim amittunt proximos, donec intra triennium omnes mutauerint. Quo quidem tempore optimè habiti sunt, & in uigore ad decem usq; uel duodecim annos perseuerant. Viuunt ad quatuordecim usq; uel quindecim annos. In statu dentes habent pulchros, longos & æquales: qui per senectutem eis imminuuntur, nigrescunt, & corroduntur, Pet. Crescentiensis. Nostri ex circulis quibusdam qui circa uaccarum cornua nascuntur supernè ferè, de ætate iudicant: illi in quimatu ferè terni sunt, postea plures. Sunt qui quoties fœta fuerit, toties singulos adnasci circulos existiment. Bubulum lac ferulius caseo est, quàm caprinum. Cum enim ex amphora lactis caprini formagines obolæ undeuiginti conficiantur, bubulum eadem mensura triginta facit, ut pastores confirmant, Aristot. Bouis lac crassissimum est: cur autem paucius proportione sui corporis sit, in caprini mentione infra dicemus ex Aristotele. Pusillæ buculæ quas Phasiana regio fert, singulæ abunde beneficio pabuli mulgentur: & Epiroticæ uaccæ præ sua præcipua magnitudine, amphoras singulas singulæ implent lactis, mensureq; eius dimidium mammis duabus præstant. Quantum lactis prouenerit primum concrescens, perinde ut lapis durescit: quod ita accidit, nisi aqua admisceatur. Lac à partu utile est: antequam peperit, caret lacte, Arist.

Vaccæ purgantur menstruis mensura quidem amplius quàm oues & capræ: proportione autem multò minus, Aristot. In uaccis interdum purgatio menstrua quinto quoq; mense apparet in regio-

nibus ualde calidis, reliquo tempore cum urina excernitur: cuius rei indicium est, quod urina fœminarum omnium animaliũ tenuior est cum grauida sunt quàm aliâs, Aristot. Vaccæ acriorem quàm tauri reddunt urinam, Idem. Menses & uaccis fiunt, ut equabus, sed minus, Idem. Bos fœmina cum coitum affectat, leuiter purgatur mensibus, quantum heminæ dimidium, aut paulò plus. Tempus autem coëundi tunc potissimum est cum purgatur, Aristot. Adferemus & infra nonnihil de libidine & coitu taurorum præter ea quæ hic dicuntur. In Aegypti uico Schussa nuncupato, non magno quidẽ, sed certe eleganti, qui in Hermopolitæ præfecturam censetur, Venerem religiose & sanctissime colunt, quam Vraniam appellant: Atq; uaccam etiam ideo uenerantur, quia affinitatem & conuenientiam cum dea ipsa habere existimetur. Etenim huiuscemodi bestia tãtopere ad Venerem incitata est, ut cum maris mugitum audit, ad coitum uehemẽtissime exardescat. Atq; adeò, sicut harum rerum experientes confirmant, taurum à triginta stadijs ipso mugitu amatoriam significationem, quasi tesserã Veneris dantem, exaudiat. Itemq; Isim bubulis cornibus Aegyptij & fingunt, & pingunt, Aelianus. Vacca cum appetit coitum (appetit autem non diutius quàm tres horas) tum quàm maximum potest, mugitum edit. Ac nisi hoc trium horarum spatio taurus accurrerit, in aliud certum tempus, quod per raro accidit, naturam claudit. Taurus autem uel longo loci interuallo, ex clamore illius appetitionem auribus concipiens, celerrime ad coitum accurrere festinat, Aelianus. Vaccæ ex fœminis potissimũ, post equas, libidine incenduntur. Tauriunt enim & efferantur adeò, ut bubulci eas tenere aut capere nequeant. Indicium tum equæ tum uaccæ suæ libidinis præstant, genitalis specie prominẽtiore. Vaccæ etiam mingunt crebrius more equarum. Ad hæc, uaccæ tauros superueniunt, & sequuntur sedulò, & assistunt. Turgent ad coitum prius minores natu, quàm maiores, tum in equorum genere, tum in boum, Aristot. Mensem unum uel triginta dies ante admissuram obseruari solet, ne fœminæ cibo & potione se impleant: quamobrem pabuli pars eis subtrahenda est: quòd existimatur facilius graciliores & macræ (macescentes) concipere, ac semen attrahere: nimia uerò corporis obesitas steriles reddit. Contrà tauros, duobus mensibus ante admissuram herba & palea ac fœno pleniores facere conuenit, & à fœminis secernere, ut uires habeant & fortius ineant. Hoc et armentarij & opiliones obseruant. Vnum marem quindecim uaccis sufficere abunde est, Columel. Varro habere se tauros totidẽ scribit, quot Atticus, ad matrices septuaginta, duos, unum anniculum, alterum bimũ. Hoc secundũ astri exortum se facere, quod Græci uocant lyram, fidem Latini: tum demq; tauros in gregem redigere. Iuuenca aliquando annicula peperit, ut educari augeriq;, quantum genus exigeret, licuerit. Recentior uerò quàm annicula non patitur Venerem, nisi ostento. Iam enim uel quarto ætatis mense coisse perspectum est, Aristot. Non minores oportet iniri quàm bimas, ut trimę pariant, eo melius si quadrimæ. Pleræq; pariunt in decem annos, quædam etiam in plures, Varro. Cum excesserint annos decem fœtubus inutiles sunt. Si tamẽ ante bimatum conceperint, partum earum remoueri placet, ac per triduum, ne laborent, ubera exprimi, postea mulctra prohiberi. Nec ante ætatem trimam tauros his oportet admitti. Sed erit studium diligentis, amotis senioribus, nouellas subinde conducere, & steriles aratro ac laboribus deputare, Pallad. Coitus à delphini exortu ad pridie nonas Ianuarij diebus triginta, aliquibus & autumno: gentibus quidem quæ lacte uiuunt ita dispensatus, ut omni tempore anni supersit id alimentum, Plin. Maximè idoneum tempus ad concipiendum à delphini exortu usque ad dies quadraginta aut paulò plus. Quæ enim ita conceperint, temperatissimo anni tempore pariunt, Varro. Tempus admissuræ optimum, secundum alios, medium ueris existit. Initium coitus plurimis quidem mense Aprili & Maio: sed nõnullæ etiam ad autumnum usq; tempus coëundi deducũt, Aristot. Mense Iulio fœminæ maribus plerunq; (maximè) permittendę, (submittendæ) ut eo tempore conceptos proximo uere adultis iam pabulis edant: quia decem mensium partus sic poterit maturo uere concludi. Nam decem mensibus uentrem perferunt, neq; ex imperio magistri, sed sua sponte marem patiuntur. Atq; in id ferè, quod dixi, tempus, naturalia congruunt desyderia, quoniam post uernam pinguedinẽ gestientes, & pabuli nimietate exhilaratæ lasciuiunt, Columel. & Pallad. Quod si aut fœmina recusat, aut non appetit taurus (eadem ratione qua fastidientibus equis mox præcipiemus) elicitur cupiditas odore genitalium admoto naribus, Columel. Si autem uaccæ non exceperint tauros, præcordium squillæ, hoc est tenerrimæ squillæ partes, atq; (ut quispiam dixerit) pingue ipsum aqua tundendum est, ex eoq;, ubi fuerint abstersi, uaccarum sinus ungendi, Quintilij. De tauris ad libidinem excitandis seorsim etiam infra dicemus. In uaccis equabusq; maximè conceptus indicium fit, cum menses cessârunt, spacio temporis bimestri, trimestri, quadrimestri, semestri: sed id percipere difficile est, nisi quis iandudum secutus, assuetusq; admodum sit: quamobrẽ non desunt, qui menses in his animalibus negent, Aristot. Hoc admirandum, quod fertur, ex boue castrato etiam, si statim admiseris, uaccam concipere. Si abundantia pabuli est in regione, qua pascimus, potest annis omnibus in fœturam uacca submitti. Si uero indigetur hoc genere, alternis temporibus onerandæ sunt, maximeq;, si eædem uaccæ alicui operi seruire consueuerunt, Palladius. Sed non dubium est, ubi pabuli sit lætitia, posse omnibus annis partum educari: at ubi penuria est, alternis summitti: quod maxime in operarijs fieri placet, ut & uituli annui temporis spatio lacte satientur, nec forda simul operis, & uteri grauetur onere. Vacca cum partum edidit, nisi cibis fulta est, quamuis bona nutrix labore fatigata nato subtrahit alimentum. Itaq; & fœtæ cytisus uiridis, & torrefactum ordeum, maceratumq; eruum præbetur, uel tenero olere commisto, torrido, molitoq; milio, & per unam noctem la-

cte

cte macerato saliuatur. Melius etiam in hos usus Altinæ uaccæ probantur, quas eius regionis incolæ ceuas appellant: eæ sunt humilis staturæ, lactis abundantes, propter quod remotis earum fœtibus, generosum pecus alienis educatur uberibus: uel si hoc præsidium non adest, faba fresa, & uinum recte tolerat, idq́ præcipue in magnis gregibus fieri oportet, Columella. Boues fœtæ pinguescunt dū gerunt uterum, eduntq́ amplius, ut etiam aliæ quadrupedes. Boues circa Toronam, paucis ante partum diebus, lacte carent: reliquo tempore habent perpetuo. Ventrem ferunt decem menses, Varro. Pariunt mense decimo: quicquid ante genitum, inutile est, & non uitale. Sunt authores, ipso complēte decimum mensem die, parere, Plinius. Quandiu uiuunt & coire solent & parere. Pariunt singulos, geminos raro, Aristot. Ferunt uterum mēses nouem, decimo pariunt. Sunt qui decem totos menses, exceptis paucis diebus, affirment. Quod autem in lucem præcurrerit hæc tempora, id abortiuum est, uitaleq́ minime, etiamsi paulò maturauerit partum: præmolli nanq́, imperfectaq́ ungula prodit, Aristot. Mas ubi iuuencam superuenit, certis signis comprehendere licet, quem sexum generauerit, quoniam si parte dextra desiliuit, marem seminasse manifestum est: si læua, fœminam: id tamen uerum esse non aliter apparet quàm ubi post unum coitum forda non admittit taurum: quod & ipsum raro accidit. Nam quamuis plena fœtu nō expletur libidine, adeo ultra naturæ terminos etiam in pecudibus plurimum pollent blandæ uoluptatis illecebræ, Columella, Varro, & Africanus. Cæterum si desyderes ut id quod orietur sit masculus, quo tempore coëundum est, uinculo sinistrum testem excipito. Sin autem fœmina, dextrum similiter deligato. At nōnulli id ipsum naturaliter faciūt: qui quidem si masculum nasci uolunt, spirante Borea congressus præparant: sin contra, fœminam, aëre existente Austrino, Africanus. Aprili mense uituli nasci solent, quorum matres abundantia pabuli iuuentur, ut sufficere possint tributo laboris, & lactis. Ipsis autem uitulis tostum molitumq́ milium cum lacte misceatur, saliuati more præbendum, Palladius. Cum parere cœperint, secundum stabula pabulum seruari oportet integrum, quod egredientes degustare possint, fastidiosæ enim fiunt, Varro. Vaccæ per æstatem fœcundiores pluuiosam instare hyemem indicāt. Aliás, Cum uaccæ plures grauidæ sunt, & facile initum patiuntur, nimirum pro signo hyemis & imbrium id accipitur, Aristot. Neq́ enim fieri posset, ut Alberto placet, animal siccum fœcūdo & genitali humore abundare, nisi iam à cœlesti influxu stellarum, quæ annum regūt, humor in eis commoueretur. Tolerat frigus hoc armenti genus, et potest facile hybernare sub dio: prouidendum tamen quo recipiunt se frigidus locus ne sit: algor enim eas & fames macrescere cogit. Calore igitur sub dio, frigoribus intra tectum manere oportet. Sed laxo spatio consepta facienda sunt, ne in angustijs stent, aut feriantur, aut concurrant, & ut inualida fortioris ictus effugiat, nec iniuria fiat grauidarum, & conceptum altera alterius elidat. Propter tabanos etiam & bestiolas quasdam minutas, aliqui solent includere septis ne cōcitentur. Octo pedes ad spatium standi singulis boum paribus abundant, & in porrectione quindecim. Stabula equorum uel boum meridianas plagas respiciant, non tamen egeant septentrionis luminibus, quæ per hyemem clausa nihil noceant, per æstatem patefacta refrigerent. Optima sunt saxo aut glarea (glareis) strata, non incommoda tamen etiam sabulosa: (arenis strata) illa, quod imbres respuant: hæc, quod celeriter sorbeant transmittantq́: Sed utraq́ deuexa sint (propter ungulas animalium ab omni humore suspensa) ut humorem effundant, spectentq́ ad meridiem, ut facile siccentur, & frigidis uentis non sint obnoxia (uel, propter flatus glaciales, quibus aliquis resistere debet obiectus.) Substerni oportet frondem aliudúe quid in cubilia, quo mollius conquiescāt. Boues nitidiores fient, si focum proxime habeant, & ignis lumen intendant. Præsepium oportet extructum esse diligenter, ne quid pabuli inter pedes animalium pereat. Bubilia bona beneq́ ædificata, bonas præsepes, faliscas habeāt clatratas. Clatros inter se oportet pede distare. Si ita feceris, pabulum boues nō eijcient, Cato. In incendijs si fimi aliquid egeratur è stabulis, facilius extrahi, nec recurrere oues bouesq́ fertur, Plinius. Hybernæ stabulationi boum præparanda sunt stramenta, quæ mense Augusto intra dies triginta sublatæ messis præcisa, in aceruum extrui debent: horum defectio cum pecori, tum agro est utilis: liberantur arua sentibus, qui æstiuo tempore per caniculæ ortum recisi, pleriq́ radicitus intereunt, & stramentis pecoris subiecti plurimum stercoris efficiunt. Hæc cum ita curauerimus, tum & omne genus pabuli præparabimus, dabimusq́ operam, ne penuria cibi macrescat pecus. Leuis autem cura pascui est: nam ut lætior herba consurgat, ferè ultimo tempore æstatis incenditur: ea res & teneriora pabula recreat, & sentibus ustis fruticem surrecturum in altitudinem compescit. Ipsis uero corporibus affert salubritatem, iuxta conseptum saxis & canalibus sal superiectus, ad quem saturę pabulo libenter recurrunt, cum pastorali signo quasi receptui canitur: nam id quoq́ semper crepusculo fieri debet, ut ad sonum buccinæ pecus, si quod in syluis substiterit, septa repetere consuescat: sic enim recognosci grex poterit, numerusq́ censeri, si ueluti ex militari disciplina intra stabularij castra manserint, Columella.

¶ De boum sanitate tuenda complura sunt, quæ exscripta ex Magonis libris, armentarius suus crebro ut legeret M. Varro curabat. Laborant armenta uehementius pruina solicitata quàm niue. Quocunq́ autem tempore, sed maximè æstate, si boues concitentur ad cursum, aut aluus eorum ad perniciem soluitur, aut febriculæ commouentur. Natura enim pigrum animal bos, & labori potius quàm uelocitati accommodum, uehementer læditur si ad opus cogatur insuetum, Colum. & Vegetius. Plantæ oliuarum primo surculari debent, ita ut simplex stylus altitudinem maximi scrobis

excedat: deinde arando ne coxā bos aliamúe partem corporis offendat, optimum est etiā constitutas plantas circūmunire caueis, Columella. Cauendū pręcipuè est, ne aut cursu nimio, aut longo itinere fatigentur, uel ullis grauioribus certe oneribus affligantur: nimiam enim lassitudinem sequitur ęgritudo, & omne animal est debile si rumpitur, Veget. Vt longæui & sani sint boues, bubulcū cōuenit prouidere uel dominum, ut à frigoribus calidissimo cubili muniantur, & si fieri potest, semper foco uicini sint boues. Quodam eñ beneficio naturali eiusmodi animalibus semper ignis commodū est: siue ꝙ inutilis & pestifer humor exudat, siue cōceptū ex pastu uel opere frigus expellit, siue in flammarū halitu interna curant. Bouile loco sicco statuendū est, assidueꝙ mundandū, ita ꝙ quotidie pabulū ad edendū inutile substernat, ut boues siccius & mollius cubēt. Parū quoꝙ fastidij est cū boues reuocant ex opere, ut colla eorū ex uino tepido perfundant, & diutissime perfricētur. Cū uero de uia uel pastu redeūt luculentia adhibita, priusꝙ deducant ad bouile, aqua diluendi pedes, ne inhærētes corpori sordes ulcera generent, uel ungulas faciant molliores, uel certe molestiam manducantibus, uel inquietudinē afferant dormituris. Sed hyeme omni solertia frigus est prohibendū, uelut æstiuis mensibus pura aura quærenda. Per diem igitur sub umbra, per noctem sub diuo boues stare conuenit. Non enim pauciores si æstuauerint, quàm si alserint, colligunt morbos, Veget. Omnes ferè incerti sunt obscuriꝙ animaliū affectus. Qui enim discere aliquis possit, aut à quo percontari, quonā affectu aut morbo ipsum animal cōflictet? Si igit silphiū cōtusum ex uino meraco et nigro in nares illis infundas, omnē obscurū affectū facile psanabis. Democritus aūt cōsulit ut uere ipso incipiēte, squillę atꝙ rhamni radicē boū poculo permisceamus, quatuordecim dierū spatio. Si uero manifesto morbo laborent, elelisphacū (id est saluiā) montano ex loco collectū, prasiumꝙ, in aqua, quā bibituri sunt boues, pari dierū numero infundēs offerēsꝙ illos restitues. Id ꝗd nō solū bubus, sed etiā alijs pecoribus opitulat. Sal præterea nutrimētis cōfusum, cōducit mire. (Multi largo sale miscēt pabula, Columel.) Iuuat et Medica herba, Paxamus. Inter exordia tædiāti boui aduersus omnes morbos potio ista succurrit: Tres semuncias squillæ minutatim cōcisas, præterea radices teneræ popinū (uox ut apparet corrupta) effossas & diligenter lotas, cōtundes in pila, et tria ex eis pondera (forte pondo) addito sextario salis, in uini septē sextarios mittes, et per septē dies p os bobus singulos sextarios digeres. Quod si toto anno aduersus omnes ægritudines desperatas, boues stagnare (lego seruare, uel saluiare, uel saliuare) uolueris incipiēte uere, id est ab idib. Februarij quindecim diebus cōtinuis hanc potionē dabis, quæ usꝙ adeò salutaris est, ut approbatū sit integro anno boues sic curatos nullius morbi cōtagione tentari, Veget. in cap. de malide & morbis cōtagiosis boū. Non ꝓderit cibis satiari pecora, nisi omni adiuuent diligentia, ut salubri sint corpore, uiresꝙ cōseruent: quæ utraꝙ custodiunt large dato per triduū medicamento, ꝗd cōponitur pari pondere triti lupini, cupressiꝙ & cum aqua nocte una sub diuo habito: idꝙ quater anno fieri debet ultimis temporibus ueris, æstatis, autumni, hyemis, Columel. Idem fermè remedium Vegetius sic describit: Foliorū lupini (sic enim lego, non caprina) foliorū myrti syluestris, foliorum cypressi, singulorum uncias tres diligentissime deteres, & infundes in congium aquæ, & una nocte sub diuo manere patieris, & inde unicuiꝙ tepefactos per triduum singulos sextarios dabis, idꝙ quater in anno, ut prædictum est. Sæpe etiam langor & nausea discutitur, si integrum gallinaceum crudum ouum ieiunis faucibus inseras, ac postero die spicas ulpici uel allij cum uino conteras & in naribus infundas, Columel. Ouum crudum cum hemina salis & sextario uini per singula capita (septimo) diffundi percommodum est, Vegetius. Bos si ægrotare cœperit, dato continuo ei ouum unum gallinaceum crudum, integrū facito: postridie caput unum ulpici conterito, & id uase ligneo terito, & cum hemina uini facito bibat sublimiter: Bosꝙ ipsus, & qui dabit, sublimiter stet. Ieiunus ieiuno boui dato, Cato. Iuuat etiam si allium tunsum hircino misceas sepo, herbam quoꝙ uerbenam additam deteras, rutam herbam, etiam pollinem iniungas, & cum uino per os digeras, Vegetius. Boum morbis commendatur seuum, sulphur uiuum, allium syluestre, ouum coctum: omnia hæc trita in uino danda, aut uulpis adipem, Plinius. Quidam marrubium dederunt cum oleo & uino, Vegetius id mane infundendum ait. Quidam porri fibras, alij grana thuris, alij sabinam herbam rutamꝙ cum mero diluunt: eaꝙ medicamenta potanda præbent, Columella. Thuris puluerem cum mero siue per nares inieceris, siue per os dederis prodest, Veget. Nec minores medicinæ bobus horum copia (malim, per illorum inopiā) subministrant. Nam porros, rutam, apium, & herbam sauinam, si quis large deterat et misceat uino, ternasꝙ heminas præbeat ad potandū, ægrotanti subuenit, Idem. Multi caulibus uitis albæ & ualuulis erui bubus medentur, Columella. Plurimi caulem uitis albæ concisum, atꝙ serpyllū & squillæ partē in aqua macerant, ternasꝙ heminas per triduū digerūt, quæ potio uentrē purgat, uires quoꝙ cōfirmat, Veget. Ne boues debilitent, orobū (id est eruū) cōminutum aqua distemperans, propina singulis mēsibus, Cōstantinus. Bubus si morbum metues, sanis dato salis micas tres, laurea folia tria, porri fibras tres, ulpici spicas tres, allij spicas tres, thuris grana tria, herbæ sabinæ plantas tres, rutæ folia tria, uitis albæ caules tres, uini sextarios tres. Hæc omnia sublimiter legi, teri, darîꝙ oportet. Ieiunus fiet, qui dabit. Per triduum de ea potione unicuique boui dato. Ita diuidito, cum ter unicuique dederis, omnem absumas: Bosꝙ ipsus, & qui dabit, facito ut uterque sublimiter stent: uase ligneo dato, Cato. Nonnulli pellem serpentis obtritam cum uino miscent, Columella. Anguina pelle & sale

sale & farre cum serpyllo contritis uno die, deiectisq; cum uino in fauces boum uua maturascente, toto anno eos ualere quidam scripserunt: Vel si hirundinum pulli tres tribus offis dentur, Plinius. Similiter Cato, sed alijs uerbis: Vbi uuæ (inquit) uariæ cœperint fieri, bubus medicamentum dato quotannis, uti ualeant. Pellem anguinam ubi uideris, tollito, & condito, ne quæras cum opus siet. Eam pellem, & far, & salem, & serpyllum, hæc omnia unà conterito, cum uino dato bubus omnibus ut bibant. Est etiam remedio cum dulci uino tritum serpyllum, & concisa & in aqua macerata scilla. Quæ omnes prædictę potiones trium heminarum (mensura) singulis diebus per triduum datæ, aluum purgant, depulsisq; uitijs, recreant uires. Maxime tamen habetur salutaris amurca, si tantundem aquæ misceas, & ea pecus insuescas: quia protinus dari non potest, sed primo cibi aspergitur: deinde exigua portione medicatur aqua, mox pari mensura mista datur ad satietatem, Columella, Vegetius, Paxamus. De eadem Cato sic scribit: Boues uti ualeant, & curati bene sient: & qui fastidient cibum, uti magis cupide appetant: pabulum, quod dabis, amurca spargito, primo paululum, dum consuescant, postea magis: & dato rarenter bibere, commistam cum aqua æquabiliter quarto quintoq; die: hoc si feceris, ita boues & corpore curatiores erunt, & morbus aberit. Votum pro bubus, ut ualeant, sic facito. Marti Syluano in sylua interdius, in capita singula boum uotum facito: farris adorei libras tres, & lardi pondo quatuor, pulpæ pondo quatuor semis, uini sextarios tres semis. Id in urnas liceto conijcere, & uinum idem in unum uas liceto conijcere. Eam rem diuinam uel seruus, uel liber licebit faciat. Vbi res diuina facta erit, statim ibidem consumito. Mulier ad eam rem diuinam ne adsit, ne'ue uideat quomodo fiat. Hoc uotum in annos singulos, si uoles, licebit uouere, Cato. Idem alibi, Dapem (inquit) pro bubus pyro florente facito. Eam hoc modo fieri oportet: Ioui dapali culignam uini quantum uis polluceto. Eo die feriæ bubus & bubulcis, & qui dapem facient. Cum pollucere oportebit, sic facies. Iupiter dapalis, quod tibi fieri oportet, in domo familiaq; mea culignam uini dapi eius rei ergò. Macte uino inferiori esto. Macte hac illace dape pollucenda esto. Manus interluito: postea uinum sumito. Iupiter dapalis, macte istace dape pollucenda esto. Macte uino inferiori esto. Vestæ si uoles dato: daps Ioui assaria pecuina urnæ uini Ioui caste. Profanato sine contagione. Postea dape facta serito milium, panicum, lentim, allium. Hæc ex M. Catone utcunq; superstitiosa transcripsi: qui uolet obeliscum inducat. Non omittendum est etiam illud ex Vegetio remedium, quod diapente uocari potest, quoniam uno tantum pharmaco, betonica nempe, theriacam diatessaron apud ueteres antidotum excedit: Tres uncias baccarum lauri, gentianæ, aristolochiæ longæ, myrrhæ, & betonicæ, diligentissime detere & misce cum mero, ex quo trinas heminas triduo iugiter iumento per os dabis: Morbos ægritudinesq; depellit. Auris uulneratur, & sanguis eius in os datur ægrotanti boui. Sili uel seseli Creticum quadrupedum quoq; aluum sistit, siue tritum potui infusum, siue mandendo commanducatum è sale: Boum morbis tritum infunditur, Plin. Druidæ Gallorum samolum herbam nominauere nascentem in humidis: & hanc sinistra manu legi à ieiunis contra morbos suum boumq; iussere, nec respicere legentem, nec alibi quàm in canali deponere, ibiq; conterere poturis, Plinius lib. 24. cap. 11. nec alibi usquam hoc nomen hactenus reperi. Hoc etiam Lectorem hic admonere operæ pretium uidetur, Flauium Vegetium, qui boum remedia tradidit libro tertio Veterinariæ per quatuor capita, omnia ferè ad uerbum & eodem ordine (paucis ab initio exceptis) transcripsisse ex libro sexto Columellæ, à capite quarto illius libri usq; ad uicesimum, copiosius tamen sæpe quàm apud Columellam legantur. Codex Vegetij Basileæ olim excusus multis modis deprauatus est. Curantur & sanguinis detractione quandoq; boues, incisis iuxta caudam & in rostro uenis. Nostratium quidam aridas iuniperi baccas & urticarum folia terunt, & pabulo aut fœno intermiscẽt, ad uiscerum incolumitatem, pulmonis & iecinoris præcipue, conducere persuasi. Sunt qui pueri impubis urinam infundant. Abluuntur aliquando boues decocto ueratri albi in aqua cum sauina & axungia uetere, ut cum alijs sordibus ac molestijs tum pediculis liberentur: Iuuencas tamen hoc decocto tanquam uehementiore contingi uetant. Porrò ne infestentur à muscis, lauri fructum contundens oleoq; incoquens, ex eo boues inungito: aut bubula etiam saliua illine, Africanus. Bubus multæ ægritudines accidunt, tum occultæ, tum manifestæ: & lassitudines, quæ proueniunt ex nimio labore atq; calore, quæ cognoscuntur ex fastidio cibi, uel modo edendi mutato, & frequenti decubitu, & lingua ob calorem exerta, alijsq; mutationibus, quas facile animaduertũt illi qui sanos & incolumes eos prius cognouerint. Cæterum boues sani, fortes, & agiles noscuntur, si facile se moueant cum tanguntur aut punguntur: membra eisdem plena, & auriculæ erectæ. Pulchros simul & ualidos iudicabis, quibus membra tum plena fuerint, tum proportione inuicẽ bene respõderint, Pet. Crescent. Apud antiquos erat pabuli genus, quod Cato ocymum uocat, quo sistebant (lego citabant) aluum bubus. Id erat è pabulis segete uiridi desecta antequam gelaret. Sura Manlius id aliter interpretatur, & tradit fabæ modios decem, uiciæ duos, tantundem & eruiliæ in iugero autumno misceri & seri solitos: Melius & auena Græca, cui non cadit semẽ, admixta. Hoc uocitatum ocymum, boumq; causa seri solitum. Varro appellatum à celeritate proueniendi, à Græco quod ὠκύ dicunt (Plinius) quod ualet cito: similiter quoque ocymum (lego ocimum) in horto. Hoc amplius dictum ocymum, quod citat aluum bubus, Varro: nimirum intelligens de ocymo Suræ Manlij. Ocimum per iôta herba illa odorata est, quam uulgo nomine Græco basilicum, id est olus regium, etiam Germani appellãt: & hoc dictũ uideri potest à uerbo ὄζειν quasi ozimũ, y

ꝓpter odoris in eo suauitatē. Ocymū uero per y, uel ꝙ cito ꝓueniat dictū, uel ꝙ esset aluū bobus, quibus purgādi gratia datur, farraginis uel pabuli genus est, nempe segetes sectæ uirides antequā siliquētur. Cōtrà, ex segete, ubi sata admista, hordeū, & uicia, & legumina, pabuli causa sunt: Inde quod far ferro cæsum, farrago dictū: aut quod primum in farracea segete seri cœptum. Ea equi, iumenta, uerno tempore purgantur, ac etiam saginantur, Varro. Plinius ocymum antiquos appellasse tradit pabulum, umbræ patiens, quod celerrime (tertio statim à satu die) proueniat. Cato in uinea uetere seri iubet, nisi macra sit. Quod secale atq; farrago appellatur (Gallis segle, Germanis roggen) occari tantum desiderat. Taurini sub alpibus asiam uocant, deterrimum, & tantum ad arcendam famem utile. Duplici ratione apud nos (inquit Ruellius) secale seritur, aut simplex, uel triticum aut far miscetur æquis ferè partibus. Miscellaneam hanc segetem Galli mistellam quasi miscellam nomināt: Conditiuamq; excussis etiam granis, farraginem rustici nostrates appellant: quemadmodum & fasces & manipulos inde compositos, farreum. Ea per hyemem iumentorū pecudumq; pabulo cedit, quibus etiam pro lætamine est: id causæ fuit cur secale Plinio farraginis genus fuerit. Farrago ex recrementis farris prædensa seritur, admista aliquando & uicia. Eadē in Africa fit ex hordeo, unde hordeacea farrago dicitur. Farragini quæ ex hordeo est, Columella pabulorum secundas partes tribuit: eam in restibili stercoratissimo loco & altero sulco serere cōuenit. Fit optuma cum cantherini hordei decem modijs iugerum obseritur circa æquinoctium autumnale, sed impendentibus pluuijs, ut cōsita rigataq; imbribus celeriter prodeat, & confirmetur ante hyemis uiolentiā. Nam frigoribus cum alia pabula defecerunt, ea bubus cæterisq; pecudibus optimè dissecta præbetur, & si depascere sæpius uoles, usq; in mensem Maium sufficit. Quòd si etiam semen ex ea uoles percipere, à Calendis Martijs pecora depellenda, & ab omni noxa defendenda est, ut sit idonea frugibus: Hactenus Ruellius. Hinc colligimus farraginis uocabulum ad diuersa tum pabula, tum remedia, tum simplicia, quàm composita pertinere. Farrago simplex est, ut secale, hordeum, ocymum, far aut farris recrementa potius: mixta, cum triticum, uel auena, uel quæuis legumina alicui iam dictorum miscentur in satione. Græci mixtam farraginem ad equos purgandos grastin uocant: sed quæ circa farraginem ad equos priuatim spectant, in illis dicemus suo loco: Hic enim communia quædam libet de farragine adferre, quòd ea non bubus solum, sed omni pecudi conueniat. Sementim facito ita, ocymum, uiciam, fœnum græcum, fabam, eruum, pabulum bubus serito, Cato cap. 27. Plinius lib. 17. cap. 22. circa finem, ocymum ipsum à ueteribus pabulum appellatum scribit, cum Cato & hic distinguat, & rursus cap. 54. his uerbis, Per uer cum arabitur antequam ocymum nascatur, des quod edant bubus pabulum. Id hoc modo parari, dariq; oportet. Vbi sementim patraueris, glandē parari, legiq; conuenit, & in aquā conijci. Inde semodios, singulis bubus indies dari oportet, aut modium uinaceorum, quos in dolium condideris. At si non laborabunt, pascantur, satius erit. Interdiu pascito, noctu fœni pondo XXV. uni boui dato. Si fœnum non erit, frondem iligneam & ederaceam dato. Paleas triticeas, & ordeaceas, uiciam, acus fabaginum, uel de lupino, item de cæteris frugibus omnia condito. Cum stramenta condes, quæ herbosissima erunt in tecto condito, & sale superspargito. Deinde ea pro fœno dato. Vbi uerno dare cœperis, modium glandis aut uinaceorum dato, aut modium lupini macerati, & fœni pondo XV. Vbi ocymum tempestiuum erit, dato primum. Manibus carpito, id renascetur: quod falcula secueris, non renascetur. Vsq; ocymum dato, donec arescat, ita temperato, post uiciam dato, postea panicum dato, secundum panicum frondem ulmeam dato. Si populneā habueris, admisceto, ut ulmea satis siet. Vbi ulmeam non habebis, querneam & ficulneam dato. Nihil est quod magis expediat, quàm boues bene curare. Boues nisi per hyemem cum non arabunt, pasci nō oportet. Nam uiride cum edunt, semper id expectant: Et fiscellas habere oportet, ne herbam sectentur cum arabūt. Hæc Cato: & alibi capite 60. Bubus cibaria annua in iuga singula lupini modios CXX. ac glandis modio CCXL. fœni pondo LXXI. ocymi tantundem: fabæ modios XX. uiciæ modios XXX. Præterea peneratim uideto uti satis uiciæ seras. Pabulum cum seres, multas sationes facito. Omne pabulum primum, ocymum, farraginem, uiciam, nouissime fœnum secari oportet, Varro 1.31. Eodem in loco Varronis erratum esse puto, quòd ocymum in horto, hoc est basilicum, ut ego interpretor, similiter per ypsilon scribat, & ab eodem uocabulū ὠκύς, quod ualet cito, deducat: Quod etsi admittam, per iôta tamen differentiæ causa scribi debuit, ut ueteres Græci omnes scribunt. Existimo certe ocymum sui generis plantam esse: deinde etiam quasuis segetes siue unius siue diuersorum generū quæ uirides secabantur pecudum uel pabuli uel purgationis causa eodem nomine dictas apud Varronē. Tertio etiam farraginem propriè dictam, hoc est seminum & leguminum diuersorum miscelam: postremo basilicum olus, quod recentiorum quidam cum ocymo pabulo cōfundit: et ocymum interpretatus genus illud frumenti, quod uulgo heidenkorn, id est paganicum frumentum appellatur, (non alia ratione motus, quàm quod pecudibus saginandis utile sit, in eumq; usum in nonnullis Germaniæ locis seratur) eadem ei attribuit quæ scriptores ocimo oleri & herbæ odoratæ, à qua id prorsus non distinguit, ac per imperitiam illos reprehendit qui basilicon ocimum Dioscoridis faciunt. Sed nimis operosum foret omnes omnium præsertim nostri temporis errores reprehendere. Io. Ruellius idem frumentum paganicum, ueterum erysimon cereale uel irionem Plinij esse contendit: sed improbatur à Matthæolo Senensi, inde quod irione uirente nullum animal uescatur, & folia ei sanguinea tribuantur: frumenti uero Turcici non folia sed caulis rubeat: nec eo abstineant pecudes, imò auidè

ueſcātur: deniꝗ quod nihil ſeſamo commune aut ſimile habeat. Idem ab Italis circa Tridentum Formentone, & alibi Saracinum uocari ſcribit. Ruellius apud Gallos uelarum quondam, nunc ireon, & frumentum Turcicum, quod auorum ætate è Græcia uel Aſia uenerit. Folium ei hederácium, ſcapus grandis per faſtigium paniculas exerit, triangulis rariuſculè coaceruatis granis, quæ foliaceis membranis concepta detinētur. Ea pecudem omnem cæteraꝗ ueterina quàm optimè ſaginant: & in candidiſſimam teruntur moluntúrue farinam, quæ cum annonæ premit inopia in paniſicia ſubinde cogitur. Cum ematuruit granum ſuis apludis explicitū ſaginæ glandis nucleo ſimile noſcitur, quod incoquunt ruſtici, ut bubus, iumentis pecudibusꝗ cedat in pábulum, cuius uſu uehementer gliſcit ſagina: mire enim ab eiſdem expetitur. Iam agri pleriꝗ in Gallia hac fruge rubent. Trionum conſtat ubiꝗ non irionem à Theodoro uerti, forſitan quod ei ſemen triangulum. Plinius herbæ oleraceæ, quæ eryſimon quoꝗ Græcis nuncupatur à cereali longe diſſidēs, uires permiſtim aſſignauit. Hæc Ruellius. Et quanquam hæc ad ſuperiorem locum de pabulo quadrare uideantur, irrepſerunt tamē huc nobis ocymi & farraginis ratione, quibus ueteres ad medicādos boues & iumēta utebant.

¶ Limeum herba appellatur à Gallis, qua ſagittas in uenatu tingunt medicamento quod uenenum ceruarium uocant. Ex hac in tres modios ſaliuati additur, quantum in una ſagitta addi ſolet: ita offa demittitur in boum faucibus in morbis. Alligari poſtea ad præſepia oportet, donec purgentur. Inſanire enim ſolent. Si ſudor inſequitur, aqua frigida perfundi, Plinius. Herbæ limei mentionē nuſquam alibi ullam reperi: exiſtimo autem de generibus aconiti eſſe, quod Ariſtoteles in Miris narrationibus xenicum appellet. Nam id quoꝗ uenenum eſſe ſcribit quo Celtæ ſagittas inficiant, ceruos aliasꝗ feras uenaturi. Toram hodie uocant, ut in Lupis occaſione aconiti docebimus. In Gallia ſanè ante non multos annos aconiti cœrulei radicibus ad purgationes etiam hominum periculoſa & capitali inſcitia utebantur; quod & Io. Syluius in Gallis ſuis reprehendit, & ipſe in Sabaudia fieri obſeruaui.

¶ In Galeni libello de medicinis parabilibus cap. 100. ſuperſtitioſam curam ut ne boues ægrotēt huiuſmodi legimus: Cerui cornu ſuper Panis dei ſacellum ponito, candelamꝗ deſuper accendito, & ne interdiu accenſam obliuione demittito: & in tempore ſanctum Demuſarim inuocato ac tollito: armenta tua & uitam cuſtodient. Noſtrates quidam ualetudinis gratia bubus conſeruandæ pridie diui Martini, hoc eſt quarto idus Nouembris cepas præbent aut ingerunt. Sunt qui ad omnes occultos morbos, uiſcerum præſertim, ut pulmonis & iecoris, tam hominum quàm pecorum, edendas offerant radiculas rubiæ ſyluaticæ, quam uulgò uocamus **waldmeiſter** ab excellentia, & **läberkraut**, id eſt iecorariam. Naſcitur in ſyluis tantum & umbroſis locis: alia quàm uulgaris rubia agreſtis, congener tamen: breuior ea, caulibus rectis, folijs maioribus, ſimiliter per genicula radiatis, candidis floſculorum corymbis, de qua plura in Cane rabido dicemus, ubi alyſſi mentio incidet. Peritiores quidam noſtratium, ſeptimo quoꝗ die, ſi domi ſit pecus: ſin abſit in montibus, per ſingulos menſes ſemel remedium hoc cum linctu (ſalem ſic uocāt) uorandum exhibent: quod ex hedera terreſtri uulgo dicta, baccis iuniperi, uiſco de pyro arbore, & pulmonaria arboribus adnaſcente conficiunt: præſeruat à morbis uiſcerum. Ingeritur eis etiam contra omnes morboſas ſuſpiciones gentianæ quædam ſpecies, flore cœruleo, radicibus albis amariſſimis, & quaſi de induſtria decuſſatim inciſis, unde aliqui uernacula lingua radicē cruciatā uocitant, alij **modelgeer**. Naſcitur in ſiccis, aſperis, & ſaxoſis collibus. Celebratur eius præconiō, **modelgeer, iſt aller kreuter ein eer**. Priuatim uero aduerſus lumbricos & peſtilentiæ luem laudatur. Tempore uerno, & apud nos menſe Maio potiſſimum, ros mellitus interdum cadit, Græci aëromeli & droſomeli uocant, Ebræi mannam, noſtri **das himmelhung**, id eſt mel cœleſte, hoc rore madidas herbas ſi pecora paſcant, multi peſtem ſequi perſuaſi ſunt. Chamæleontis nigri ſuccus iuuencas necat anginæ modo: quare à quibuſdam ulophonon uocatur, Plinius. Helleboro nigro equi, boues, ſues necantur: itaꝗ cauent id, cum candido ueſcantur, Idem. Circa Scytharum & Medorum dictam Thraciæ regionem, locum eſſe aiūt uiginti ferè ſtadiorum ſpacio, qui hordeum producit, quo homines ueſcuntur, equi uerò & boues cæteraꝗ animalia abſtinent, Ariſtoteles in Mirabilibus. Gramen quod naſcitur in Cilicia, ab incolis cinna dictum, inflammat boues quæ id frequenter comedunt dum eſt uiride, Dioſcorides. Forſan & hæc aconiti aliqua ſpecies eſt: nā Theophraſtus aconitū deſcribit herbā breuē quæ nihil ſuper uacui habeat, frumento ſimilem, ſemine tamen non ſpiceo. Quod ſi ita eſt, nihil impedit quin etiam gramini ſimile, aut quædā eius ſpecies dicatur. Nam (ut obiter moneā) aconiti nomen ad uarias formisꝗ plurimum differentes herbas uagum uidetur, cum aliud cyclamini, aliud platani, aliud ſeridis aut iridis potius folijs aconitum ab antiquis commemoretur. Sola inexpugnabilis ueneni uis tabifica omnibus illis, ut uideo, communis eſt.

¶ Prouenit apud nos noxia quædā herba, qua non ipſa ſolum boues abſtinent, ſed etiā gramine circumcircà naſcente, licet eodem equi ueſcantur. Ruſtici quidā apud nos malum florem, alij malum Henricum appellāt: ut atriplicis quoddā ſylueſtre genus bonum Henricum. Caulis ei albus, pedalis, ſolidus, & ſubſtantia quadam humida mollíꝗ infarctus. Flores hirſuti, purpuraſcentes, in ſpicā congeſti ut in teſticulo canis ferè, ſemina rotunda inſtar milij. Guſtu ſubaſtringit. Radice albiſſima, nodis quibuſdā exaſperata & ueluti ſquamata (ut ſaxifraga alpina, cui folia quina ſunt ſimilia fraxini folijs: & ut ſanicula alba Heſſorum) longiſſima, ad quinque uel ſex cubitos deſcendente: quāmuis raro integra effodiatur: recens planè frigida humidaꝗ tactu percipitur. Vites uicinas corrumpit & frigore ſuo lædit. Quamobrem diligenter à unitoribus

effossa in aquam reijcitur, ne in terra denuo comprehendere possit. Plurimum circa eam graminis abundat. Folijs caret. Vis enascenti tanta, ut uel per pauimentum, si quod obsistat, eluctetur. Vere tantum prodit. Flos solis impatiens, crassus, aquosus, intra triduum ui solis marcescit. Natales ei ut neæ collinę, & prata syluis proxima. Autumno, ut audio, rursus erumpit. Eadẽ, nisi fallor, ęgolethros Plinij fuerit, de qua ille lib. 21. cap. 13. Herba est (inquit) ab exitio & iumentorũ quidẽ, sed præcipue caprarũ, appellata ęgolethros. Huius flores concipiunt noxium uirus aquoso uere marcescentes. Ita fit ut non omnibus annis sentiatur hoc malum. Ex his floribus apes Heracleæ in Ponto mel uenenatum conficiunt, Hęc Plinius: Nec alibi quicquam de ea aliud proditum legi. Mel Heracleoticum (ut scribit Ruellius lib. 3. cap. 21.) ex herba fieri candida commemorant, quæ ægolethros uocetur: Similiter etiam Hermolaus Barbarus legit, tanq; ex Plinio. Quanquam autem illius nostræ superficies ex albo palleat, radix albissima sit: ex Plinio tamen de colore eius nihil cognoui: sed alia Plinij libro 18. ca. 17. herba alba uidet, panico similis, occupãs arua, pecori quoq; mortifera. Forsan & hæc aconito Theophrasti, quod frumento simile facit, congener fuerit. Hieronymus Tragus lib. 2. cap. 35. inter uitia frugum sexto loco describit herbam panico culmis nodisq; ac foliorum uaginis similem, prorsus inutilem & uitiosam, inter milium & panicum nascentem. Et mox aliam superiori non dissimilem, sed longè maiorem: cuius folia ab initio planè milium referant, longis & asperis aristis armatã, quæ lapparum instar uestibus hæreant: in aruis milio & hordeo consitis frequentem. Hanc ait ualde noxiam esse, & euitari à bubus. Harum altera proculdubio erit illa Plinij herba alba panico similis. Hieronymus ipse alteram phalaridem Dioscoridis esse conijcit, quod ne sim prolixior in præsentia non refutabo: alteram miliariam Plinij, quã ille milium implicando enecare scribit, cum ex duabus illis ab Hieronymo descriptis neutra implicet. Forsitan autem illa posterior non aliam ob causam bubus noxia est, quàm quod interiora partium suarum asperitate lædat. ¶ Herbæ iam dictæ, quã ægolethron reor, perquàm similis orobanche est, nisi radice differret: & caule magis purpurascente: & quoniam ea quoq; ad boues & alia quædam animalia pertinet, diligentius eam describemus. Orobãche (inquit Dioscorides) cauliculus est sesquipedalis, & interdum maior, subruber, hirsutus, tener, sine folio, pinguis, flore subalbido, & (aliàs uel) in luteũ uergente, radice digiti crassitudine, & cum ariditate flaccescit caulis, fistulosa (cum radix ariditate flaccescit scapus dehiscens in rimas dissilit, Ruellius.) Hanc inter quædam legumina nasci constat, & ea strangulare, unde orobãchæ sibi cognomẽtum usurpauit. Estur, ut olus, cruda, & in patinis, asparagi modo (dum tenera est, Plinius) decocta: leguminis addita, coctionem accelerare creditur, Hæc Dioscorides, & Plinius similiter ferè. In quibusdam codicibus adduntur & istę nomenclaturæ: Sunt qui cynomorion, qui leonem appellent, Cyprij thyrsinen, lingua communis lupum. Plinius etiã libro 22. ca. ultimo ait à similitudine canini genitalis cynomorion ab aliquibus nominari: non mala neq; inconcinna similitudine, si plantã contempletur aliquis: quæ à radice surgens, nudo, glabro singulariq; caule, in summo folia aliquot conferta, & inter ea emergentes habet flores simul, & quasi in glomerem collecta omnia: qua forma caninum genitale in summo est, crassius & quasi galeritum. Vidimus nos eruiangina, nec quicquã inter segetes & legumina per æstatem frequentius inuenitur, Marcellus Vergilius. Miror autem q cum orobanchen sibi notam profiteatur, nihil interim dicat in Theophrastum, cuius uerba citat, qui non rectè de orobanche scribit quod circumligãdo se herbas adnatas strãgulet (Marcellus etiã ineptius effert, cirris quibusdã circumligãdo se, scribens) id quod Plinius quoq; Theophrastum, ut solet, imitatus, libro 18. cap. 17. his uerbis scribit, Est herba quæ cicer enecat & eruum circumligãdo se, uocatur orobãche. Quãuis Matthæolus se aliquid huiusmodi apud Plinium legisse neget: qui & ipse super hoc errore Theophrastum non immerito arguit. Nam Theophrastus libro 5. de Causis, cap. 22. sic scribit: ἡ ὀροβάγχη καλουμένη τὸν ὄροβον τῷ περιπλέκεσθαι καὶ καταλαμβάνειν, ἢ τὸ λαιμόδωρον τὸ βόσκρας δένες τῇ ῥίζῃ παραφυομένον. Hæc Græce apponere malui, ne quis non authorem, sed interpretem erroris incusaret. Orobanche certe, ut sciunt oculati testes, nequaq; amplexicaulis est: sed sola præsentia sua non attactas etiã necat, ut Matthæolus sentit: ego radicis hoc maleficium esse putauerim, aut quia alimentum omne uicinis subtrahit, ut apparet ex eo quod succi plenissima est. Nascitur autem non inter legumina solum, sed etiã in aruis frumento et cannabi consitis. Flores etiã ut caulis ad rubicundũ colorem uergunt, minus tamen, magisq; albicãt. Cynomorion aptè uocatur, quod summitate quæ flores continet crassiore, & infra eã caule tenuiore, genitale caninum referat, ut Matthæolus obseruauit: qui hæc etiã addit, à rusticis in Italia hanc herbã uocari lupã, eo quod plantas uicinas deuorare uideatur: alibi caudã leonis: alibi torã, quoniã certò constet ut primum uaccæ hanc herbã gustauerint, tauros ab eis requiri. Alias herbas toræ nominæ in Lupo infra demonstrabo in mentione aconiti. Orobãchen frigidã & siccã esse in primo ordine Galenus & Aegineta scribunt. A recenti Græcia osprioleon, quasi legumen leoninum, aut leonteos botane (aliàs leontobotanon) quod est herba leonina dicitur. In Parisiensi agro tenia, à tenendo, ut arbitror (inquit Ruellius) quod tenaci noxa fabã, cicer, eruum & uiciã obuoluat: cincinnisq; uel cirris tanq; brachijs strictim amplexetur, ut ea penitus obstrãgulet: uel quod pestis hæc pertinacius hæreat, ut manantia capitis ulcera, quæ uulgus appellat tineas, in pueris. In aruis (ut aiunt) non prodibit, si in quatuor eorum angulis, & medio, rhododaphnæ ramuli pangãtur: hoc eodem remedio putãt legumen omne à noxa uindicari. Qui uolũt hanc frugum pestem prorsus aboleri, quinque testas creta depingunt, Herculis effigiem leonem strangu-

strangulantis referentes, & in quatuor agrorum angulis atq; in medio collocant. Sunt qui delineatā eo modo testam in area tantum media, ut hanc amoliantur perniciem, iubeāt obrui. Democritus affirmat orobanchen herbā confestim abigi, si mulier quæ in menstruis est, solutis crinibus & nudo corpore, gallum in manibus tenens, aream circumeat. Ita ualidiora coalescere legumina testantur, qui hac superstitione sunt imbuti: quippe cum herba gallinaceum uerens gallum delitescat, Hæc Ruellius. Apparet autem non rectè cognitā ei orobanchen fuisse, cum leguminibus eam obuolui, suisq; ea brachijs amplexari, Plinium & Theophrastū secutus, scribat: quod aut falsum est, aut alia Dioscoridis, alia Theophrasti orobanche fuerit, quod mihi uerisimile non sit: ferè enim una unius rei eadem ubiq; noxa est. Idem Ruellius libro 1. cap. 8. orobanchę folia pinguia tribuit, cum Dioscorides eam sine folijs faciat: sed excusari potest quod omnino breuissima cauliq; hærētia & alternis digesta habeat, ut nulla uideri possint nisi quis de proximo intueatur: quod autem in summo caule folia aliquot ei confercta sint, ut Marcellus testatur, nusquam uidi. Hoc insuper obseruaui gustu subdulcem esse, ut non sit mirum in cibis recipi solitam: floribus suauiter odoratis, cauis, oblongis, in cacumine spicatim hærentibus, sicut in cynosorchi: eundem radici thyrso ac floribus colorē esse è luteo candidum: radicem crassam, nodosam, plurimis capillatam fibris. Cyprios thyrsinen appellasse suspicor, quod tota ferè thyrsus sit, id est scapus planè rectus. Ab imperitis quibusdam falso hypocisthidis nomine appellatam olim audire memini. Qui picturam eius desiderat, in Germanico de plantis libro Hieronymi Tragi reperiet, inter satyria (ut uocat) nono loco: in quo mireris cur flores ei neget, cum eosdem imago adiecta depictos exhibeat: Nascitur (inquit) in humidis & umbrosis syluis mēse Maio, caule pingui satyrio simili, colore ligni aut fungorum in syluis nascentium, radice multis intricata fibris, ut in Phu & elleboro nigro: Vitium omnino inter herbas, ut apparet: Hæc Tragus. ¶ Aconito nullum pecus, nullum animal pascitur: etsi fructum & folium nil nocere prædicent, uim mortiferam in radice tantum haberi. Boues, oues, iumenta, omnemq; quadrupedem necat, imposita uerendis fœminei sexus radice, folio quidem intra eundem diem, Ruellius. Ego in mōtibus circa ipsa uaccarum stabula & tuguria pastorum magnam sæpe cœrulei præcipue aconiti copiam uidi, nam cum à bubus non attingatur, copiosissimum prouenit. Quemadmodum & alia quædam herba mire frequens circa eadem uiret, qua similiter boues abstinent, bonam uel bōne Germanice uocāt, cubitali aut altiore caule, erecto: folijs incanis lapathi quodammodo (si bene memini) figura, floribus luteis, odoratis, sed parum grato odore, calendulæ similibus, minoribus tamen & angustioribus in capituli circuitu folijs. Herbam lixiuio inijciunt, ut flauo colore id commendet: Hanc caltham alpinam uocare licebit, donec alius aliud nomen adferat. Est & alia qua boues abhorrent, amplexicaulis, annua, conuoluolo similis natura folijsq;, quæ etiam proxime ad paganicum frumentū hederę folijs supra descriptum accedunt, acutiora tantum nigrioraq; sunt: cuius & semen refert figura triangula, sed minus eo ac nigrius est: Hinc quoq; lingua uernacula schwartz winden, id est uolucrum nigrum appellatur: ab alijs spin, eò quod coliculis suis tanquam filis tenuibus proxima quæq; intricet, & irretita in solum deprimat. Radix palmi longitudinem non excedit, simplex, rotūda. Luxuria omnis in coliculos abit, quibus color spadiceus, genicula ut in polygono. Flores plurimi, albi, exigui, inodori, insipidi. Nascitur cum alibi, tum inter cannabin, eamq; inuadit. Hanc Hieronymus Tragus libro 2. cap. 35. orobanchen propter simile maleficium esse suspicatur, non affirmat tamen cum descriptio ueterum longe dissideat. Postremo quædam blacken Germanis dicta, ut audio (personatam esse conijcio) folijs latis, cum rore madida à bubus depascitur, inflat eas adeò, ut aliquando rumpantur, nisi cursu agitati incalescant, & per aluum reijciant. In Burgundia frequentius hoc malum euenire aiunt, quod maior eius herbæ illic copia sit. Cum rore non madet, obesse negant, & appeti alioqui ab ipsis. ¶ Conuenit huic loco etiam machinæ descriptio, quāquam communis omnium maiorum quadrupedum, qua clausa iumenta bouesq; curentur. Machina igitur (inquit Columella) fabricanda est, ut & propior tutusq; accessus ad pecudem medentibus sit, nec in ipsa curatione quadrupes reluctando remedia respuat. Est autem talis machinæ forma: Roboreis axibus (assibus) compingitur solum, quod habet in longitudinem pedes nouem, & in latitudinem pars prior dupondium semissem (pedes duos & semis, Vegetius) pars posterior quatuor pedes. Huic solo septenum pedum stipites recti ab utroq; latere quaterni applicantur: ij autem quatuor angulis affixi sunt, omnesq; transuersis sex temonibus quasi uacerræ inter se ligantur, ita ut à posteriore parte, quę latior est, uelut in caueam quadrupes possit induci, nec exire alia parte prohibentibus aduersis axiculis: primis autem duobus statuminibus imponitur firmum iugum (transuersum tigillum ad modum iugi, ad quod equorum capita uel boum cornua religantur, Vegetius) ad quod iumenta capistrantur, uel boum cornua religantur: ubi possunt etiam numelli fabricari, ut inserto capite descendentibus per foramina regulis ceruix teneatur: cæterum corpus laqueatum, & distentum temonibus obligatur, sicq; immotum animal medentis arbitrio est expositum. Hæc hactenus.

¶ Deinceps de morbis singillatim dicemus, generalibus primum & contagiosis, postea reliquis. Morbus qui appellatur malis (de quo etiam in Asino iam diximus) diuerso genere passionum emigrans, equini generis perplures contagione consumit, boues quoq; idem interficit, sed à diuersis diuerso nomine uocatur. Si quando bouem tentauerit, istis agnoscitur signis: Erit bos pilo horridus & tristis, stupentibus oculis, ceruice deiecta, saliuis assidue per os fluentibus, incessus pigrior, spina ri-

gidior, fastidium maximum, pauca ruminatio: cui si inter initia subuenire tentaueris, discrimen euadet: si per negligentiam adhibeatur tardior cura, uetustioris morbi non potest superari pernicies roborata. Inter exordia igitur adhibebis remedia quæ supra descripsimus tanquam aduersus omnes morbos, quæ parantur ex scilla, uel lupino & cupresso, uel allio, uel marrubio, uel amurca: uel theriacam diapente, &c. Si porcinum stercus, præsertim suis ægræ, bos deuorauerit, statim pestilentiam contagionis solius mallei (malidis) sustinet morbi. Qui cum semel in gregem uel armentorum uel domitorum incesserit iumentorum, statim omnia animalia quæ leuem suspitionem habuerint, de possessione tollenda sunt, & distribuenda illis locis, ubi nullum pecus pascitur, ut nec sibi inuicem nec alijs noceant. Confestim (inquit Columella) mutandus est cœli status & in plures distributo pecore lōginquæ regiones petēdæ sunt, atq; ita segregādi à sanis morbidi, ne quis interueniat qui cōtagione cæteros labefaciat. Nā pascendo herbas inficiunt, bibendo fontes, stabulo præsepia: et quamuis sani boues odore morbidorum afflante depereunt. Vsq; eò etiam mortua cadauera ultra fines uillæ proijcienda sunt, & altissime obruenda sub terris, ne forte ipsorum corporum (halitu) interna sanorum contingantur & pereant.

¶ Vno quidem uocabulo pestilentia appellatur, sed habet plurimas species quas enumerare nō licet: facilius ipsa principia à diligentibus intelligi possint. Est itaq; humidus humor (humida malis) quoties per os & nares humor effluit bobus, & fastidium ægritudoq; consequitur. Est siccus, quoties nullus humor apparet, sed animal quotidie macescit & fit deterius, nec iuxta consuetudinem appetit cibos. Est articularis, quoties interdum de prioribus, interdum de posterioribus pedibus claudicant boues, cum habeant ungulas sanas. Est & subrenalis, quoties à posterioribus debilitas apparet, & lumbi dolere creduntur. Est farciminosus, quoties per totum corpus bobus tubercula exeunt, aperiunt se, & quasi sanantur, & iterum in alijs locis exeunt. Est & subtercutaneus, quoties humor pessimus in diuersis partibus corporis bobus erumpit & decurrit. Est elephantiasis quoties uelut scabies minutæ cicatrices exeunt extra corium, & ad similitudinē lenticulæ. Est mania, quæ infectis bobus eripit sensum, ut nec audiant more solito, nec uideant: ex qua passione celerrime moriuntur, quamuis hilares pinguesq; uideantur. Hi omnes morbi contagione sunt pleni, & si unum animal apprehenderint, celeriter ad omnia transeunt, & sic interdum aut integris armentis, aut omnibus domitis afferunt interitus. Sed de malide morbo, eiusq; nominibus, differentijs & remedijs plura dicemus in Equis, nunc ex Vegetio & Columella boum contra hanc pestem remedia subiungamus. Euincendi sunt igitur quamuis pestiferi morbi, & exquisitis remedijs propulsandi. Panacis & eryngij radices fœniculi seminibus miscendæ, & cum defruti ac moliti tritici farina, candentiq; aqua conspergendæ, eoq; medicamine saliuandum ægrotum pecus, Columella. Panacem à seplasiarijs compara. Eryngion autem herba dicitur, quæ in littore nascitur prope undam maris, florem habet quasi aureum uel galbineum, folia eius sunt quasi folia cardui syluestris, inter arenas littorum largissimè spargitur: has effodies, & in umbra siccatas seruabis, aduersus morbum tam equorum q; boum plurimum prosunt. Potio ex eis componitur ista: Radicum panacis & eryngij & seminis fœniculi, singulorum uncias ternas pariter deteras diligenter, addasq; farinæ triticeæ sextarium, ita ut prius frumentum frangas & molas: quæ omnia de calida feruente consperges, & cum melle uel sapa nouenas offas singulis diebus digeres, Vegetius. Tum paribus casiæ myrrhæq; & thuris ponderibus, ac tantundem sanguinis marinæ testudinis miscetur potio, cum uini ueteris sextarijs tribus, & ita parua res infunditur. Sed ipsum medicamentum pondere sex unciarum diuisum, portione æqua per triduum cum uino dedisse sat erit, Columella. Sanguinē marinæ testudinis colliges, & cum uino per os dabis: quā quia inuenire difficile est, uulgarium testudinum prodesse æstimant: Quod utrum bene opinētur, usus uiderit. Nam auctores de terrestri (marina legendum puto) testudine tractauerunt. Puluerem etiā casiæ fistulæ, nec non etiam thuris pro æqua parte admiscebis, ex eo unā semunciā cum sextario uini ueteris in die per nares bouis infundes: Quod medicamentum per triduum facies. Morbi quoq; quos superius nominauimus amari sunt, & nō nisi amaris potionibus superantur. Nam contraria contrarijs potionibus curantur ratione medicinæ, ideoq; puluerem herbæ absinthij & crudorum lupinorum, herbę quoq; centaureæ uel peucedani æquis ponderibus diligenter misceto, & in sextario uini ueteris trina cochlearia singulis diebus, additis uncijs tribus olei, per os dato, Veget. Nostri etiam pastores & opiliones absinthij flores aridos contritos saliq; permistos, ouibus ac bubus prębent, quotidiana experientia edocti, omne genus interiores morbos absinthio curari, dolores sedari, & excrementa purgari, Hieron. Tragus. Præsens aduersus pestem remedium cognouimus radiculæ, quam pastores cōsiliginem uocant (alij pulmonariā, alij tantundem radiculam, Vegetius.) Ea in Marsis montibus plurimum nascitur, omniq; pecori maximè est salutaris. Læua manu effoditur ante solis ortum: sic enim lecta maiorem uim creditur habere. Vsus eius traditur talis: Aenea subula (acu uel acuto cuprino) pars auriculę latissima circumscribitur (quasi in circulo signatur) ita ut manante sanguine tanquā o literæ ductus appareat orbiculus. Hoc & intrinsecus & ex superiore parte auriculæ cum factum est, media pars descripti orbiculi eadē subula transuitur, & facto foramini prædicta radicula inseritur: quam cum recens plaga comprehendit, ita continet, ut elabi non possit. In eam deinde auricula omnis uis morbi, pestilensq; uirus elicitur, donec pars quæ subula circumscripta est, demortua excidat, & minimæ partis iactura caput conseruatur.

Est

Est autem consiligo herba illa quam Germani **leuſkrut**, id eſt pedicularíam uocant (nam hac quoq; ut ueratro albo contra pediculos pecorum utuntur) aliqui **ſchlangenwurtzel**: Galli pedem leonis, uel pomeleam, id eſt pulmonaríam, Sabaudi Marſicam herbam: Græci recẽtiores ueterinarij diapyron, id eſt feruidam & igneæ facultatis herbam. Eſt enim temperamẽto calidiſſimo, per omnia ferè ijſdem quibus ueratrum nigrum uiribus prædita. Plinius à Marſis repertam ſcribit, & inde Sabaudicum nomen factum uidetur. Cum ſiligine nihil planè commune habet, ut ſuſpicer Latinos cum Græcam uocem diapyron imitari uellent, ἀπὸ τοῦ πυροῦ, id eſt tritico, cuius ſpecies ſiligo eſt, uocem compoſitam credidiſſe: cum ab igne potius deſcenderit, ut iam oſtẽdi. Ineſt autem feruor ille radici & ſemini præcipuè. Non aliud uidetur enneaphyllon Plinij: conueniunt enim numerus foliorũ & uis cauſtica. Liquore eius qui per ignem elicitur in uitreis uaſis, in nonnullis Sabaudiæ locis aduerſus peſtem hominibus quoq; propinant, ut ſudores moueat. Cætera quæ de hac herba cognoui, quia nihil ad animalium hiſtoriam pertinent, in aliud tempus differo. Consiligo ſi deſit, ellebori nigri radicibus eodẽ ſucceſſu, non bubus ſolum, ſed equis etiam & ſuibus medicandís utemur. In equis tamen cuti pectoris foratæ radicem inſerunt, non auriculæ ut in bubus & ſuibus. Cornelius Celſus etiam uiſci folia cum uino trita per nares infundere iubet, Columella. Suffimenta quoq; plurimum iuuant, ſulphur, bitumen, allium, origanum, ſemen coriandri, carbonibus inſperge, & cooperta boum (capita) ſupra uas, in quo ſuffimenta incenderis, diutiſſimè continebis, ut fumus eorum capiat, ac nares impleat, atq; ita ad cerebrum & interna ſalutari remedio penetret. Sed & totum ſuffire percommodum eſt, ut ab eodem morbo pernicies expellatur, & cætera peſtilentiæ contagio non coinquinet. Vergilius in Georgicis boum peſtem his carminibus deſcribit:

Ecce autem duro fumans ſub uomere taurus
Concidit: & miſtum ſpumis uomit ore cruorem:
Extremosq; ciet gemitus: it triſtis arator
Mœrentem abiungens fraterna morte iuuencum:
Atq; opere in medio defixa relinquit aratra.
Non umbræ altorum nemorũ, non mollia poſſunt
Prata mouere animũ: non qui per ſaxa uolutus
Purior electro campum petit amnis: at ima
Soluunť latera, atq; oculos ſtupor urget inerteis:
Ad terramq; fluit deuexo pondere ceruix.

In Rhætia Heluetica prope thermas Fabarias pagus eſt **Vättis** appellatus, ubi cum peſtilentia pecori ingruit, ſchedas quaſdam magicis characteribus deſcriptas & funiculo alligatas ſupra uiam extendunt, & pecudes ut ſubtus tranſeant impellunt: Sic peſtem illico finiri aiunt. Schedas illas à mago quodam ante annos centum dono ſe accepiſſe teſtantur, ut reconciliarentur, cum ille à uicino monte deducto dracone herbas & fruges qua duxerat proſtrauiſſet. Peſtilentem in quadrupedibus luem ruſtici uarijs nominibus uocant, **Das ſterben / das gäch / der ſchelm.** Eſt quando conquerantur pecora noxio uento afflata eſſe, **das vihe ſye in ein gfolter oder böſen wind kommen**, quod ex inſolito tremore apparet: Huic malo medentur aſtrantiæ ſiue imperatoriæ herbæ radice, quæ luna creſcente effoſſa ſit. ¶ De œſtro quo boues infeſtantur, & in furorem aguntur nonnunquam, inter inſecta tractabimus. ¶ Generalia igitur remedia aduerſus morbos generales cõtagioſosq; retulimus, nunc aduerſus ualetudines, quæ ſingulis animalibus accidunt, nec in alia tranſeunt, remedia ſubiungemus, Vegetius. ¶ Hactenus ex Vegetio & Columella de malide & peſtilẽtibus morbis diximus: quibus adhuc addẽdum uidetur malum quod Ariſtoteles κραῦρον uocauit, quam Theodorus Gaza, neſcio qua ratione ſtrumam tranſtulit: Euenit ſtruma (inquit) ut calidius frequẽtiusq; ſpiretur: quod deniq; in homine febris, idem in boue ſtruma eſt: indicium morbi, ut demiſſæ aures flacceant, & ut comedere nequeant: breui moriuntur, ad apertisq; pulmo inſpicitur putris, Hæc Gaza ex Ariſtotele, libro 8. cap. 23. Grammatici κραῦρον exponunt ſiccum, aridum, & friabile: & κραυρώδη morbum aluearium, cum uermes & aranei innaſcuntur. In ſuibus etiam Ariſtoteles paulò ante de eodem morbo κραυρᾶν dixerat (ſi rectè habent codices excuſi) capitis dolorem & grauitatem definiens, qui plures ſimul inuadat, & tribus uel quatuor diebus perimat, interdum tamen uino per nares infuſo curetur. Ventris etiam profluuium incurabile eodem nomine uocari ſcribit. Branchum etiam (Gaza raucedinem reddit) in ſuibus morbum eſſe Ariſtoteles ibidem prodit, in quo maxillæ præcipuè & partes circa branchias inflammentur: eumq; in alijs quoq; corporis partibus fieri, ut pede uel aure interdum: putreſcere protinus membrum & ulcus ſerpere, donec ad pulmonem deueniat, quo tacto, mortem ſequi: creſcere hoc uitium celeriter, nec poſſe ſuem quicquam edere cum ita ęgrotat: curari à porcarijs cum malum adhuc modicum ſenſerint, haud alio modo quàm tota parte abſciſſa qua cœperit. Albertus Magnus Græca uoce corrupta crocharon inepte nominauit, ineptior etiam cum uocem Arabicam eſſe ait: rectè uerò, ut iudico, mali originẽ facit à defluxu capitis: addit experimento conſtare, heptaphyllon (uel ut uulgus uocat, tormentillam) tum bubus tum equis ſaluberrime contra hanc luem in potu paſtúue dari. Hæc omnia hoc loco referre placuit: quoniam κραῦρος Ariſtoteli dictus morbus, tum in bubus tum ſuibus, non alius mihi uidetur quàm malis humida à Vegetio & recentioribus Græcis appellatus: quibus cum etiam branchus propter periculum, eiusq; celeritatem & pulmonis noxam cõuenit, differt autem quod in quibuſuis etiam extremis partibus incipiat, ijsq; ſectis curetur. Non alius etiam quàm malis humida uidetur morbus ille boum, quem Itali uulgo, ut Petrus Creſcentienſis ſcribit, guttam robeam uocant. Is inuadit ex pabulo potúue nimio, pręcipue poſt humidas depaſtas herbas, & propter otium & aëris humiditatem. Vultus & oculi inflantur: &, niſi curetur, bos moritur. Curatur aũt detracto ſanguine ſub lingua, hoc modo; Duę glandulę ſub lingua

cultri acuti mucrone pluribus in locis secantur, & sanguis copiose demitur. Fit etiam suffitus cum thure ad nares bouis. ¶ Nullo autem tempore, & minime æstate, utile est boues in cursum concitari: nam ea res aut cit aluum, aut mouet febrem. Sunt autem febricitantis bouis signa, calor totius corporis, maximè circa os, linguam, & aures, manantes lachrymæ, caput grauatum, & nutans, oculi lippi, compressi (semiclausi) et introrsum ceu in foueam recōditi: fluidum saliuis os: calidus, longior, & cum quodam impedimento tractus spiritus, interdum & cum gemitu: uenarum inquietudo, cibi fastidium. Causæ sunt, immoderatus labor aut calor. Ferè enim ægrotant boues cum laborauerint propter æstus, aut propter frigora, aut propter nimium laborem, aut otium diuturnum, aut si cum exercueris statim sine interuallo cibum potumúe dederis. Conuenit autem febricitanti abstineri cibo uno die: Postero deinde exiguum sanguinem ieiuno sub cauda emitti, atque interposita hora modicæ magnitudinis coctos brassicæ coliculos triginta ex oleo & garo (liquamine) saliuati more demitti (digeri:) eamque escam per quinque dies ieiuno dari. Præterea cacumina lentisci aut oleæ, uel tenerrimam quanque frondem, aut pampinos uitis obiici, tum etiam spongia labra detergeri, & aquam frigidam ter die præberi potandam: Quæ medicina sub tecto fieri debet, nec ante sanitatē bos emitti, Columella. Ex umbrosis locis accipiens gramen & lauans, febrienti boui uorandum porrigito: aut uitis similiter folia. Aqua autem illi frigidissima danda est, eaque in loco maximè umbratili, sed ex polito sub dio. Quinetiam spongia perfusa aqua, tum aures tum nares ipsæ perfrigerandæ sunt. Alij faciem bouis, easque partes quæ sub oculis collocantur, stigmate inurunt: quas postea spongia lotio calido & ueteri madidata, bis fouent singulis diebus, donec decidant ipsæ eschare, ulceribusque cicatrix inducta fuerit. Aures etiam exasperantur, donec sanguis uideatur effluere. Sunt qui læuigantes farinam uino, eam comedendam apponant. Alij ubi lauerunt muria, bouem amiculis tegunt & calefaciunt. Alij cytisum ex uino porrigunt, Didymus. Conducit eis uictus ratio frigida: quamobrē à labore cessent, & in loco frigido contineātur salicum frondibus & pampinis obtecti. In cibo etiam salicum frondes conueniunt, & quæ refrigerent herbæ, & hordeum infrigidatum. Si pleniores uidebuntur, detrahatur sanguis. Aquam bibāt de malis acidis & prunis, ipsaque mala & pruna comedāt, Petr. Crescentiensis. Bos febricitans perfunditur aqua, & perungitur oleo & uino tepefacto. Sitienti datur frigida. Si hàc non proficitur, demitur sanguis maximè à capite, Varro ut Petrus Crescent. citat: Ego hæc nusquam apud Varronem reperi: neque in his qui publicati sunt libris Varronis ulla pecoris remedia leguntur, neque in Geoponicis Græcis ex eo quicquam inter remedia profertur.

¶ Bubus perfrigeratis uinum nigrum infundendum est, Florentinus. ¶ Bos ossa non deuorabit, si lupi caudam ad præsepe suspenderis, Paxamus. Suis fimum si forte deuoretur à bubus, lædit mirum in modum. Præcipuè autē quod egerit sus ægra pestilentiam facere ualet, ut suprà diximus: procul igitur à præsepibus sues arceantur: nec minus gallinæ. Nam bos cum gallinæ fimum inter pabula sumpserit, statim nimio uentris dolore torquetur, inflatusque moritur: Cui hac ratione succurri conuenit. Apij seminis uncias tres, cumini sextarium semis, & duas libras mellis commisce, & tepidum per os infunde, ac tam diu ambulare compelle, & confricandum cura manibus plurimorum, donec uentrem potio moueat. Gini (uox corrupta uidetur) quoque cum uino deterere, & per os dare creditur salutare remedium. Lixiuium quoque ex arbore ulmi uel cuiuscunque generis ligni cinerem, dummodo bene coctum, cum oleo miscere, & liquidum ac tepidum diffundere per fauces, aduersus stercus (gallinæ) plurimum prodest, Vegetius. Pro Gini forte legendum folia fici, nam Absyrtus equis hoc ueneno periclitantibus folia caprifici triduo ex aqua tepida bibenda præbet. Alia etiam cōtra hoc malum remedia equis adhiberi solita apud Veterinarios leges. Miretur autem aliquis cum adeò noxium sit stercus suillum, iumento tamen cui natura exciderit loco remedij in potu dari à Vegetio libro 3. cap. 9. ¶ Buprestin insectum si bubulum pecus deuorauerit, tantopere inflammationibus torquetur, ut & rumpatur, & non ita multò post efflet halitum extremum, Aelianus. In Græcis Geoponicis libro 17. cap. 17. Paxami uerba inscripta περὶ βουπρήσεως duo Latini interpretes de bupresti uertunt, ego potius de uentris boum inflatione uertendum iudico: ut nihil referat an βου particula hìc intensiua sit, an ad boues proprie pertineat. Quanquam enim ex bupresti insecto uorato turgeat & infletur uenter, idem tamen affectus alias quoque ob causas interdum inuadit: Mulomedici in equis κυνόπρησιν uocant, id est τῆς κοιλίας καὶ λαγόνος πρῆσιν ἤτοι ἐμφύσησιν: fit autem talis inflatio aliâs in uentriculo, aliâs in intestinis. Accedit quod in Geoponicis caput iam citatum περὶ βουπρήσεως inscribitur per σ non per τ in penultima: Et Columella tria in Geoponicis capita, de cruditate, bupresti, & torminibus inscripta, sub uno de cruditate comprehendit, nulla buprestis mentione facta, sonitum autem uentris & inflationem tanquam signa & symptomata cruditatis non omittit. Sed idem fortassis remedium utrique malo conueniet, quod Paxamus ita præscribit: Aduersus hanc noxā quidam oleum in nares infundunt bubus: alij caprifici grossos aqua diluunt & naribus infundunt. Dioscorides certe post uomitiones & clysteres, caricas in cibo prodesse docet, & cum uino potum earum decoctum aduersus buprestin insectum: Cæterum oleum bubus per nares infundi donec ructent ad inflationem sedandam, in Plinio legitur: Nec tamen negauerim oleum contra omnia uenena bibi cum aliâs, tum ad uomitum proritandum. Buprestim herbam magna inconstantia Græci in laudibus ciborum etiam habuere. Iidemque remedium tanquam contra uenenum prodiderunt: Et ipsum nomen indicio est, boum certe uenenum esse, quos dissilire degustata fatentur: Quapropter

nec

nec de hac plura dicemus, Hæc Plinius. Videtur autem animal buprestin, quod bubus uenenosum est, cum herba eiusdem nominis confundere, ideoq; Græcorum inconstantiam reprehendere. Legitur sane apud Hippocratem buprestis nomen oleris syluestris: & grammatici quidam sinapi simile faciunt. Rarum in Italia (inquit Plinius) animal buprestis est, longipedi scarabeo simillimum. Fallit inter herbas bouem maxime, unde & nomen inuenit: deuoratumq; tacto felle ita inflammat, ut rumpat. Nouerunt nunc etiam (ut in commentarijs in Dioscoridis librum 2. scribit Marcellus Vergilius) Italiæ rura hoc malum: uidimusq; nos peremptum aliquando eo ueneno bouem. Non satis tamen ostendunt rustici eius animalis formam, diuersisq; appellationibus diuersis locis & diuersa forma describitur & appellatur, Hæc ille. Et rursus in librum 6. Buprestis (inquit) nunc frequentior Italiæ est, quàm agrestis fortuna & res patiatur, interempto quotidie boue inueniri agricolæ lamentantur. Sed de bupresti suo loco plura. ¶ Est etiam parua rana in arundinetis & herbis maxime uiuens, muta ac sine uoce, uiridis, si forte hauriatur, uentres boum distendens, Plinius. ¶ Magnam etiam perniciem sæpe affert hirudo hausta cum aqua: ea adhærens faucibus sanguinem ducit (trahit) & incremento suo transitum cibis præcludit: si tam difficili loco est (interius) ut manu detrahi non possit, fistulam, uel arundinem inserito, & ita calidum oleum infundito: nam eo contactu animal cõfestim decidit. Potest etiam per fistulam deusti cimicis nidor immitti, qui ubi superponitur igni, fumum emittit, & conceptum nidorem fistula usq; ad hirudinem perfert, isq; nidor depellit hærentem. Si tamen uel stomachum, uel intestinum tenet, calido aceto per cornu infuso necatur. Has medicinas quamuis bubus adhiberi præcepimus, posse tamen ex his plurima etiam omni maiori pecori conuenire, nihil dubium est, Columella. Aduersus hirudinem ab equis haustã plura uide apud Hippiatros, & infra in Hirudine inter aquatica animalia. Incauti quoq; uorant interdum araneos, & reuomunt. Est etiam mortifer ijs serpentis ictus, est & magnorum animalium noxium uirus. nam & uipera, & cæcilia sæpe cum in pascua bos improuide supercubuit, lacessita onere morsum imprimit: Musq; araneus, quem Græci μυγάλην appellant, quamuis exiguis dentibus (parui quidem corporis Veget.) non exiguam pestem molitur. Venena uiperæ depellit super scarificationem ferro factã herba, quam uocant personatam, trita & cum sale imposita: plus etiam eiusdem radix contusa prodest: Vel Symonianum trifolium (caret eo Germania) quod inuenitur confragosis locis, efficacissimum, traditur, odoris grauis, neq; absimilis bitumini, & idcirco Græci eam ἀσφάλτιον appellant, nostri autem propter figuram uocant acutum trifolium: nam longis, & hirsutis folijs uiret, caulemq; robustiorem facit, quàm pratense. Huius herbæ succus uino mistus infunditur faucibus, atq; ipsa folijs, cum sale trita malagmatis more, scarificationi intenditur (ipsa folia cum sale trita imponuntur, Veget.) uel si hanc herbam uiridem tempus anni negat, semina eius collecta, & leuigata cum uino dantur potanda, radicesq; cum suo caule tritæ, & farina (cum succo caulis & farina hordeacea, Veget.) & sale commistæ ex aqua mulsa scarificationi superponuntur. Est etiam præsens remedium, si conteras fraxini tenera cacumina quinq; librarum cum totidẽ uini, & duobus sextarijs olei, expressumq; succum faucibus infundas: itemq; cacumina eiusdem arboris cum sale trita læsæ parti superponas. Cæciliæ morsus tumorẽ, suppurationemq; molitur. Idem facit etiam muris aranei. Sed illius sanatur noxa subula ænea, si locum læsum compungas, cretaq; cimolia ex aceto linas. Mus perniciem, quam intulit, suo corpore luit: nam animal ipsum oleo mersum necatur, et cum imputruit, conteritur, eoq; medicamine morsus muris aranei linitur (confricatur.) Vel si id non adest, humorq; ostendit iniuriam dentium, cuminum conteritur, eiq; adijcitur exiguum picis liquidæ, et axungiæ, ut lentorem malagmatis habeat. Id impositum perniciem submouet. Vel si antequam tumor discutiatur, in suppurationem conuertitur, optimum est ignea lamina (uel cauterio collectionem aperire, Veget.) resecare, & quicquid uitiosi est inurere, atq; ita liquida pice cum oleo linire: solet etiam ipsum animal uiuum creta figulari circundari: quæ cum siccata est, collo boum suspenditur: ea res innoxium pecus à morsu muris aranei præbet, Columella. Mures aranei, ut à rusticis nostris audio, apud nos quidem minus uenenosi sunt morsu: sed aliud malum inferunt, ungulas boum in stabulis erodentes. Quod ad morsum, magis conquerũtur de mustelis: à quibus uulneratas partes, pelle mustelina eum in usum reseruata demulcent. Viperæ & colubri iniurias Vergilius in Georgicis exprimit, hisce uersibus:

Sæpe sub immotis præsepibus, aut mala tactu
Vipera delituit: cœlumq; exterrita fugit:
Aut tecto assuetus coluber succedere, et umbræ,
Pestis acerba boum, pecoriq; aspergere uirus,
Fouit humũ: cape saxa manu, cape robora pastor,
Tollentemq; minas, & sibila colla tumentem
Deijce: iamq; fuga timidũ caput abdidit alte,
Cum medij nexus, extremæq; agmina caudæ
Soluuntur, tardosq; trahit sinus ultimus orbes.

Si bouẽ aut aliam quamuis quadrupedẽ serpens momorderit, melanthij acetabulũ, & quod medici uocant smyrnium, conterito in uini ueteris hemina. Id per nares indito, & ad ipsum morsum stercus suillum apponito: Et idem hoc (si usus euenerit) homini facito, Cato. Non desunt hodie qui allium cum butyro coctum in aqua pecori à serpentibus morso exhibeant. Infestant boues tum rediuis, et pediculis, Arist. Ricinus nunq; in iumentis gignit, in bubus frequens, Plin. ¶ Est & infesta pestis bubulo pecori, coriaginem rustici appellant, cum pellis ita tergori (dorso) adhæret ut apprehensa manibus deduci à costis non possit. Ea res non aliter accidit: quàm si bos aut ex languore aliquo ad maciem perductus est, aut sudans in opere faciendo refrixit, aut si sub onere pluuia madefactus est. Quæ quoniam perniciosa sunt, custodiendum est, ut

cum ab opere boues redierint, adhuc æstuantes anhelantesq; uino aspergantur, & offæ adipis (offula panis uino infusa, Veget.) faucibus eorum inserantur. Quod si prædictum uitium inhæserit, proderit decoquere laurū, & ea calda (& cum calida, Veget.) fouere terga, multoq; oleo & uino confestim subigere, ac per omnes partes apprehendere, & attrahere pellem (et uelut à costis separare, Vegetius.) Idq; optime fit sub dio sole feruente, (aut in loco calidissimo, Veget.) Quidam fraces uino, & adipe (axungia, Veget.) commiscent, eoq; medicamento (tepido, Vegetius) post fomenta prædicta utuntur. ¶ Scabies extenuatur trito allio defricto: eodemq; remedio curatur rabiosæ canis, uel lupi morsus, qui tamen & ipse imposito uulneri uetere salsamento, æque bene sanatur. Et ad scabiem præsentior alia medicina est, cunila bubula, & sulfur conterunť, admistaq; amurca cum oleo, aqua (alias atq;) aceto incoquuntur. Deinde tepefactis scissum alumen tritum spargitur. Id medicamentum candente sole illitum maxime prodest, Columella. Glans largior ualetudinem infestat, & uernā ferè scabiem efficit, ut supra diximus: nostri lumbricos etiam inde generari autumant. Scabies atq; exanthemata boum, urina ueteri atq; butyro illita curantur. Alij ex resina & humida pice uino simul unitis ungunt, ac sic medentur, Florentinus. Sal pecorum scabiem & boum illitus tollit: daturq; lingendus, & oculis iumentorum inspuitur, Plinius. Corchoro Alexandrini cibi herba boum scabiem celerrime sanari inuenio, Idem. ¶ Vulnera boum curabis maluam arborescentem contundens admouensq;, Democritus. Frutex quidam periclymeno non dissimilis tum folijs tum floribus, in sepibus locisq; asperis & saxosis nascitur, ramulis albicantibus. Floribus acini rotundi omnes gemini subnascuntur, colore rubro: hunc gemellum appellemus licet: folia eius contusa boum ulceribus, ut audio, rustici imponunt. ¶ Vlceribus gallæ tritæ remedio sunt, nec minus succus marrubij cum fuligine, Columella. Si in ulcere sit pus collectum, ulcus ipsum est abstergendum, urinaq; calida prouecti bouis lauandum, lanaq; molli fouendum, ac deniq; ex tenui sale & pice humida imponendum emplastrum, Didymus. Suppuratio melius ferro rescindiť, quā medicamento. Expressus deinde sinus ipse, qui eam continebat, calida bubula urina eluitur, atq; linamentis pice liquida, & oleo imbutis colligatur. Vel si colligi (colligari, Vegetius) ea pars non potest, lamina candenti seuum caprinum aut bubulum instillatur. Quidam, cum uitiosam partem inusserunt, urina uetere (humana Veget.) eluunt, atque ita æquis ponderibus incocta pice liquida cum uetere axungia linunt, Columella. Malis farciminosa, quoties per totum corpus bobus tubercula exeunt, aperiunt se, & quasi sanantur, & iterum in alijs locis exeunt, dicta superius, ut etiam Elephantiasis. ¶ Solent etiam neglecta ulcera scatere uermibus, qui si mane perfunduntur aqua frigida, rigore contracti decidunt: uel si hac ratione non possunt eximi, marrubium, aut porrum conteritur, & admisto sale imponitur: id celerrime necat prædicta animalia: (uel calcis uiuæ puluis inspergitur, aut cucurbitę uiridis succus cum aceto mittitur, Vegetius.) Sed expurgatis ulceribus, confestim adhibenda sunt linamenta cum pice, & oleo uetereq; axungia: & extra uulnera eodem medicamento circumlinienda, ne infestentur à muscis, quæ ubi ulceribus insederunt, uermes creant, Columella. In Geoponicis Græcis rectè legitur εὐλαὶ pro uermibus ulcerum, ut Cornarius etiam reddidit: Andreas à Lacuna inepte legit, & transfert οὐλὰς, id est cicatrices. Puluis ueratri intritus suppurationibus cum oleo uel butyro, aut per se etiā necat uermes. Sunt qui hyoscyamum imponant ut excidant uermes. Commendatur & chelidonium eodem usu, & persicaria: Aliqui absinthij, marrubij, & phu decocto uerminantia loca abluūt. Sunt qui folia Persici contusa cum suo succo uulneribus indant: Alij castrangulam herbam urticæ similem (Germani **braunwurtz** uocant) fœtidam, nodosis radicibus, pecori uerminanti appendunt. Aliud item genus mali nostri uulgò uermem uocant, **Der wurm vnd der vngnampt**: est autem genus ulceris maligni, & contumacissimi, quod artus præcipue extremos infestat, sed & alias partes, & ossa quoq; uitiat: cuius plurimas differentias faciunt. Id in Equo etiam memorabitur: hic satis sit monuisse in bubus contra hoc uitium herbas cōtusas imponi, chelidoniam: uel clymenum, cui uulgo nomen **grüne nachtschatt**: uel gentianæ illam speciem quam paulo ante cruciatam à radicis incisæ figura nominaui. Alij aliter medentur: quidam incantationes adhibent, ut ad paronychias etiam hominū, quas uulgus eodem uocabulo appellat. ¶ Ferè omnis dolor corporis, si sine uulnere est, recens melius fomentis discutitur: uetus uritur, & supra ustum, butyrum, uel caprinus instillatur adeps, Columella. ¶ Si pecori sanguis per anum, aut uterum aut nares profluat, farinam triticeam cum ouo & butyro & lotio ex equili hausto permisce, & massam inde coactam in cineribus calidis coques ac pecori dabis. Sunt qui herbam, quam Germani columbæ ingluuiem uocant in aqua decoquunt, ac infundunt. De sanguine sistendo, qui cum urina aut lacte profluit, inferius dicam. ¶ Si qui boum artus luxati fuerint, in aqua natare compelluntur, ut commotione illa restituantur. ¶ Sæpe etiam uel grauitate longioris (uel ab asperitate itineris, Veget.) uel cum in proscindendo, aut duriori solo, aut obuiæ radici obluctatur conuellit armos. Quod cum accidit, è prioribus cruribus sanguis mittendus est: si dextrū armum læsit, in sinistro: si læuum, in dextro: si uehementius utrunq; uitiauit, item (etiam Veg.) in posterioribus cruribus uenæ soluenť. ¶ Pręfractis (Perfractis, Vege.) cornibus linteola sale, atq; aceto, & oleo imbuta superponuntur, ligatisq; per triduum eadem infunduntur, Quarto demum axungia pari pondere cum pice liquida (arida, Veget.) & cortice pineo, leuigatoq; imponitur: Et ad ultimum cum iam cicatricem ducunt, fuligo infricatur, Columella. ¶ Si in opere collum contusum erit, præsentissimum est remedium sanguis de aure emissus: aut si id factū non erit, herba, quæ uocatur auia,

cum

cum sale trita, & imposita. Si ceruix mota & deiecta est, consyderabimus quam in partem declinet, & ex diuersa auricula sanguinem detrahemus. Ea porrò uena, quæ in aure uidetur esse amplissima, sarmento prius uerberatur: deinde cum ad ictum intumuit, cultello soluitur, & postero die iterũ ex eodem loco sanguis emittitur, ac biduo ab opere datur uacatio. Tertio deinde die leuis iniungitur labor, & paulatim ad iusta perducit. Quod si ceruix in neutram partem deiecta est, mediaq; intumuit, ex utraq; auricula sanguis emittitur, qui cum intra biduum (triduũ, Veget.) quàm bos uitiũ cœpit, emissus non est, intumescit collũ, neruiq; tendunt, & inde nata duricies iugũ non patitur. Tali uitio comperimus aureum esse medicamentũ ex pice liquida, & bubula medulla & hircino seuo, & ueterè oleo (Vegetius axungiam quoq; ueterem addit) æquis ponderibus compositũ, atq; incoctũ. Hac compositione sic utendũ est, cũ disiungit ab opere, in ea piscina, ex qua bibit, tumor ceruicis aqua madefactus subsiccatur (lauatur, Veget.) prædictoq; medicamẽto defricatur, & illinitur. Si ex toto propter ceruicis tumorem iugum recuset, paucis diebus requies ab opere danda est. Tum ceruix aqua frigida defricanda, & spuma argenti illinienda est. Celsus quidem tumenti ceruici herbam, quæ uocatur auia (ama, Veget. aliàs amati & amaticum, Veget.) ut supra dixi, contundi, & imponi iubet.

¶ Clauorum, qui ferè ceruicem infestant, minor molestia est: nam facile operanti lucerna instillatur. (nam facile sanantur per ardentem lucernam oleo instillato, Veget.) Potior tamen ratio est custodiendi, ne nascantur: Néue colla caluescant, quæ non aliter glabra fiunt, nisi cum sudore, aut pluuia ceruix in opere madefacta est: itaque cum id accidit, ueteri lateri later conteritur, eoq; intrito prius quàm disiungantur (puluere lateritio trito priusquam deiugantur, Veget. id est à iugo soluunt,) colla conspergi oportet: deinde cum id siccum erit, subinde oleo imbui, Columella. Læditur collũ nimio iugi pondere, & maximè si pluuia accesserit. Interdum etiam collectis humoribus exulceratur locus affectus, pharmacis quæ consolident cutimq; generẽt curandus, qualia in equis etiam usitata sunt: quamuis & peculiaria quædam habent qui bubus medentur, qualia ferè sunt ex quibus unguentum Agrippæ dictum componitur, Petrus Crescentiensis.

¶ Cum bos aures demittens non comedit, cephalalgia torquetur. Quare thymo uino commacerato, allijsq; & sale, ipsa lingua fricanda est. Hordeum etiam crudum ex uino sumptum opitulatur. Quinetiam foliorum lauri quantum manu apprehendi possit, in os inserens, aut tantundem corticis mali Punici, mirè contuleris. Myrrham præterea ad magnitudinem fabæ cum duabus similiter heminis uini distemperans, infundensq; per nares, dolorem exterminabis, Paxamus. ¶ Mania bobus eripit sensum, ut nec audiant more solito, nec uideant, dicta superius inter species malidis. Nostrates insaniæ quoddam genus uocant **hirnwütig**, à cerebri uitio, cui uertigo siue in orbem discursus adiungatur. Iuniores frequentius hoc morbo uexari putant, prĕsertim si inter cornua sæpius aut uehementius feriantur: uel cornua nondum confirmata nimium contrectentur. Sic affectos si mactauerint lanij, carnem uendere non licet. Plures moriũtur, nonnulli uero curantur terebello iuxta cornua frontem uersus ad craneum usq; adacto, ita ut sanguis effluat: sunt qui uermẽ etiam uiuum aliquando ex uulnere illo egredi asseuerent, ut ex paronychijs hominum: Mihi quidem neutrum uerisimile fit. ¶ Oestra siue asili pungendo resonandoq; boues in furorem adigunt: minime autem accedent eis, si quis contusas lauri baccas & aqua incoctas, per loca in quibus pascuntur boues eas dispserserit: mox enim diffugient nescio qua naturæ ui. Quod si adhuc infestare non desinant, cerusam bubus aqua leuigatam inungunt, Sotion. Plura de œstris inter insecta. ¶ Malis humida uocatur quoties per os & nares humor effluit, & fastidium ægritudoq; consequitur, de qua supra dictum est copiosius inter reliquas malidis differentias. Pituita pecoris curatur surculo hellebori nigri per aurem maturè traiecto, & postridie eadem hora exempto. ¶ Oculorum uitia plerunq; melle sanantur: nam siue intumuerunt, aqua mulsa triticeæ farinæ conspergitur, & imponitur: siue album in oculo est, montanus (fossilis Veget.) sal, Hispanus, uel Ammoniacus, uel etiam Cappadocus minute tritus, & immistus melli uitium extenuat: facit idem trita sepiæ testa, & per fistulam ter die oculo inspirata: facit & radix, quam Græci σιλφιον uocant, uulgus autem nostra consuetudine laserpitium appellat: huius quantocunq; ponderi decem partes salis Ammoniaci adijciuntur, eaq; pariter trita oculo similiter infunduntur (cum fistula insufflãtur, Veget.) uel eadem radix contusa, & cum oleo lentisci inuncta uitium expurgat: epiphoram (si genæ humorem profundunt, lachrymisq; uisus confunditur, Veget.) supprimit polenta (ex hordeo, Veget.) conspersa mulsa aqua, & in supercilia genasq; imposita: pastinacæq; agrestis semina, & succus armoraceæ, cum melle collinita oculorum sedant dolorem (pastinaca quoq; agrestis, quam armoraceam uocãt, cum melle trita oculorum sedat dolorem, Veget.) sed quotiescunq; mel, aliúsue succus remedijs adhibetur, circumliniendus erit oculus pice liquida cum oleo, ne à muscis infestetur: nam & ad dulcedinem mellis, aliorumq; medicamentorum non hæ solę, sed & apes aduolant (& uespæ, Veget.) Columella. Iumentorum et boum oculis Tragasæum & Bæticum salem antiqui laudabant, Plinius. Interdum & tumore palati cibos respuit, crebrumq; suspirium facit, & hanc speciem præbet, ut bos in latus pendere uideatur: ferro palatum opus est sauciare, ut sanguis profluat, & exemptum ualuulis eruum maceratum, uiridemq; frondẽ, uel aliud molle pabulum, dum sanetur præbere, Columella. Hunc morbum recentiores hippiatri lampascum, ut coniicio, in equis uocauerunt. Interdum duriusculus tumor, qui postea suppuratur, rustici apud nos uocant **die liechte**, maxillis adnascitur, & mandentes impedit adeò ut emaciens

tur: proinde hanc ob causam nonnunquam mactantur, aut lanijs ad cultrum uenduntur.

¶ Solent etiam (periculosa addit Veget.) fastidia cibi afferre uitiosa incrementa linguæ quas ranas ueterinarij uocant. Hæc ferro reciduntur, & sale cum allio pariter trito uulnera defricantur, donec lacessita pituita decidit. Tum uino perluitur os, (melius creditur si ad acutam cannam exceces ranulam, post uino os lauatur, &c. Veget.) & interposito unius horæ spatio uirides herbæ, uel frondes dantur, dum facta ulcera cicatrices ducant. Si neque ranæ fuerint, neque aluus citata, & nihilo minus cibos non appetet, proderit allium pinsitum cum oleo per nares infundere, uel sale, uel cunila defricare fauces, uel eandem partem allio tonso (tunso) & halecula linire. Sed hæc his solum fastidiũ est, Columella. Ranæ uitiũ (ut à nostris accipio) instar lati ulceris linguam occupat, subnigrũ, & nono die nisi cureĩ interimit: signum est saliua defluens. Curatur cuspide lignea, qua rana rubeta transfixa sit, melius uero si in eadem aruerit. Sanatur etiam stercore canino candido, sale, ruta, fuligine, & saluia pariter contritis, & exertæ linguæ infricatis. Cæterum linguæ pustulis ita medeberis: Bouẽ oportet collocare supinum, & capite reclinato linguam, an pustulas habeat, inspicere: quas quidem candenti ferro acutoque exurere conuenit. Dein uerò agrestis oleæ folijs contusis, saleque etiam, ulcera inungenda sunt: aut sale tenuissimo & oleo: aut butyro & sale: Aut cucumeris agrestis radix sicca contusa unà cum ficubus in pastum est apponenda: Aut etiam farinæ hordeaceæ, triticique torrefacti pollinis, singulorum heminas duas uino madidatas offerto, Florentinus. ¶ Putrida oris ulcera, **die mundfule**, in quibus & uenæ sub lingua inflatæ apparẽt, aceto & induratis uini fecibus aliquoties colluunt: uide paulò ante in linguæ ulceribus. ¶ Abscessus quidam seu pustulæ in faucibus nascuntur, unde locus multò angustior fit, quidam nostra lingua uocant **das träet blůt**: illas uel digitis uel ligno inserto comprimunt, repurgantque locum affectũ: sanguis & humor fœtidus effluit, nisi curarentur interituris: Quidam ad incantationes confugiunt. Haud scio an idem malum sit, uel coniunctum superiori, uel omnino diuersum, quod aliqui nominant **das gäch blůt**, hoc est subitum sanguinem: & de pecude sic affecta dicunt, **das blůt hato angestossen**, uidetur autem nihil aliud esse quàm inflatio subita, & cruditatis species (de qua nõnihil supra in bupresti dixi, & dicam etiam plura paulò post) quamuis imperitia uulgi nescio quem sanguinis impetum causetur. Huic morbo ut medeantur manum aliqui in aluum adigũt, uel statim, uel uirga præmissa, & sicca excrementa proruunt, interdum & grumos quosdam tanquam sanguinis, ut audio. Alij culinariæ colluuiei aquam eis infundunt, & ad cursum propellunt, quo calefactæ stercus liquidum emittunt, & alleuantur. ¶ Pecori pulmonario nostratium quidam, agarico, gentiana, & rhapontico permixtis medentur. Asari contritæ radices cum sale tum ouibus ad pulmonis uitia & tussim dantur, tum bubus ut purgentur, Hieron. Tragus. Tussim & anhelitus angustiam nonnulli uinaceis aut iuniperi baccis sali admixtis in hoc animali curant. Alij aduersus easdem causas & lentam pulmonum pituitam beronicæ herbæ, cui uulgo nomen **erenpreyß**, pollinem sali immiscent, Hieron. Tragus: Qui eandẽ herbam Teucrion ueterum Græcorum esse coniicit, partim alijs rationibus id ut crederet adductus, partim quòd mira eius uis ad remedium lienis explorata sit, si quis uinum in quo maceretur per dies aliquot bibat. Ego quanquam ueronicam nostram rectè pro Teucrio usurpari posse admitto, nec admodũ repugnauerim iudicio Tragi: magis tamen animus mihi inclinat ad illam herbam quam Leonardus Fuchsius primus sic appellauit, cuius hic uerba subscribam: Teucriũ (inquit) officinis ignotũ Germanis **groß batbengel** (id est betonica maior, quod nomen puto ipse confinxit) dicitur. A Dioscoride chamædrys etiam nominatur, utpote chamædryi simillima, adeò ut uicissim etiam chamædrys hoc nomine dicta sit Teucrion. Maius tamen quàm chamædrys Teucrion est, ut merito Germanis betonica maior nuncupari queat. Nusquam quod sciam sponte in Germania prouenit. In Cilicia, Dioscoride teste, abundat. Ego id ante annos aliquot in hortis quibusdam Italiæ uidi, nec unquam alibi. Iunio ac Iulio mensibus floret. Incidendi & tenuium partium facultatis est, quare lienes sanat, & ordine secundo calida, tertio sicca existimari potest, ut Galenus scribit. Herba est, inquit Dioscorides, uirgæ referens effigiem, chamædryi similis, tenui folio, non multũ ciceri dissimile. Apud Pliniũ hemionitis quoque Teucrium cognominatur, nimirũ quòd similiter lienosis medeatur. Inuenit & Teucer eadem ætate (qua Achilleon Achilles) Teucrion, quam quidam hermion uocãt, spargentem iuncos tenues, folia parua, asperis locis nascentem, austero sapore, nunquam florentem: Neque semen gignit. Medetur lienibus. Constatque sic inuentam: Cum exta super eam proiecta essent, adhæsisse lieni, eumque exinanisse. Ob id à quibusdam splenion uocatur. Narrant sues, qui radicem eius edunt, sine splene inueniri. Quidam ramis hyssopi surculosam, folio fabæ, eodem nomine appellant, & colligi florentem adhuc iubent, adeò florere non dubitant, maximeque ex Cilicijs & Pisidiæ montibus laudant, Hæc Plinius 25. 5. Apparet autem Teucrion illud quod priore loco descripsit, & hermion à quibusdam uocari prodidit (codices quidam impressi non hermion, sed hermemon habent, Hermolaus rectè restituit hemionion: hermion uero inter eryngij nomenclaturas apud Dioscoridem legimus, non etiam aspleni quod Hermolaus in Plinium scribit) omnino Dioscoridis hemionitin esse (utcunque refragetur Massarius) quam & ipse splenion cognominat: & similiter sine flore, ac sine semine describit, petrosis nascentem locis, gustu astringẽte: cum aceto ad minuendos lienes bibi. In folijs solum non cõuenit eis, quæ Plinius parua esse scribit: Dioscorides dracunculo similia & μηνοειδῆ, id est lunata: uel, ut Marcellus Vergilius transfert, lunæ nondum tumentis in globum figura. Sed uidetur Plinius cũ diuersa

C. diuersa Teucrij genera non discerneret, alterius quod Dioscorides Teucrion uocat, folia, tenuia & ciceri similia, huic attribuisse. Aut error potius librariorum est, ut Hermolaus sentit, & legẽdum ari uel curua: à Massario enim nõ recte super hac castigatione reprehenditur. Porrò alterum Plinij Teucrion ramis hyssopi surculosum, omnino cum Hermolao Dioscoridis Teucrium esse crediderim: nam id simile chamædryi scribitur, quam instar hyssopi ramis surculosam esse constat. Accedunt & natales eidem ex Ciliciæ & Pisidiæ montibus: nec obstiterit quòd fabæ folium Plinius ei tribuat, Dioscorides ciceris. Nam ubi uno excepto omnia conueniunt, facilis excusatio est: præsertim in ijs rebus quæ ex aliorum dictis pendent, ut hæc duo Plinij Teucria, quorũ neutrũ ab ipso cognitũ uerba eius satis declarant. Quamobrem non probauerim illos qui fabam inuersam uulgo dictam alterũ hoc Plinij Teucrion esse suspicantur: refrigerat enim illa humectatq; (licet modicè simul astringat) ac portulacæ propemodum per omnia uires habet: tantũ abest ut lienem obstructione liberare possit. Eadem ratio est cur non probem Antonium Brasauolam, cui Teucrion Dioscoridis pimpinella uulgò dicta uidetur, cum illi plurimum astrictionis insit: Teucrion uero secundũ Galenũ incidat ac attenuet. Noui quidem astringentia plurima lieni prodesse, sed illis opus est acrimonia aliqua uel amaritudine coniuncta, ut ad locum tam remotum penetrare ualeant. Horum uero neutrũ in pimpinella deprehendas. Proinde cum prius illud Plinij Teucrion, nõ aliud q̃ Dioscoridis hemionitis sit, aut Plinius errauit: aut Fuchsius, qui lienis exinaniti historiam non hemionio Dioscoridis ut Plinius, sed eius Teucrio attribuit. Hemionion (inquit Hermolaus) asplenο similis est in tantum, ut difficile sit internoscere: eadem ferè Marcelli Vergilij sententia est. Ego & foliorum figura (ut sciunt qui ueram asplenon uulgo ceterach apud Arabes et Italos adhuc dictum norunt) & aliàs permultum interesse uideo. Quanq; Plinius asplenon etiam hemionion uocari scribat, lib. 27. cap. 5. Asplenum (inquit) sunt qui hemionion uocant, folijs trientalibus, multis: radice limosa, cauernosa, sicut filicis, candida, hirsuta: nec caulem, nec florem, nec semen habet. Nascitur in petris, parietibus opacis, humidis, laudatissima in Creta. Huius foliorum iure in aceto decocto, per dies quadraginta poto lienem absumi aiunt: quæ & illinuntur eadem uiridia (sic enim legendum, ex Dioscoride.) Sedant singultus. Nõ danda fœminis, quoniam sterilitatem facit, Hæc Plin. Et libro 26. cap. 7. Singultus (inquit) hemionium sedat, legendum hemioniũ. Hoc etiam philologis annotatu non indignum uidebitur, ubi Dioscoridis interpretes scribunt Teucrion nasci in Cilicia eiusq; partibus quas Gentiadem & Cissadẽ uocant, in Græco codice impresso legi, ἐν Κιλικίᾳ τῇ περὶ Γενζιάδα καὶ Κηπιάδα καλουμένῃ: apud Plinium uero in Ciliciæ & Pisidiæ montibus: unde apparet Dioscoridis locum esse corruptum: ego Plinij lectionem prætulerim. Nam neq; Cilladis neq; Cepidis ullius loci nomen usquam hactenus legere memini. De aspleno Dioscorides eadem omnia quæ Plinius scribit: ac insuper, folia ei esse scolopendræ insecto similia, polypodij herbæ modo incisuris diuisa, interne aspera & subflaua, supernè uiridia: Folia uesicæ stillicidio, & fellis suffusionibus subueniunt. Calculos uesicæ frangunt. Creditur sterilitatem facere asplenos per se, & si cum muli liene corpori adalligetur: iubentq; in hunc usum nocte effodi silente luna, Hæc Dioscorides. Theophrastus lib. 9. cap. 19. hemionon sic uocari scribit, q̃ muli libenter ea uescuntur: amare eam loca montana & petrosa: Radice tenui esse, & ad faciendam hominis sterilitatem dari, additis mulina ungula & corio: uel ut Gaza uertit, semine: nam δέρμα & σπέρμα Græcis finitima sunt. Scolopendrion herba (inquit Franc. Massarius) quam Dioscorides etiam asplenon appellauit, gignitur in petris, & umbrosis etiam montium, & circa fontium riuulos maiore ex parte prouenit. Asplenon uocatum est, quod animalibus lienem absumat, hoc modo inuentum testante Vitruuio circa Potereum flumen, quod est Cretæ inter duas ciuitates Gnoson et Gortynã: dextra enim & sinistra eius fluminis pascebantur pecora, sed ex ijs quæ pascebantur proxime Gnoson splenem habebant: quæ autem ex altera parte proxime Gortynam, non habebant apparentem splenem: unde etiam medici quærentes de ea re, inuenerunt in ijs locis herbam, quam pecora rodendo imminuerant lienes: ita enim herbam colligendo curabant lienosos hoc medicamento: quam ob causam asplenon & splenion uocauere: non autem, ut ridiculè exposuit Marcellus, quòd longitudine latitudineq; sua fasciolæ & emplastelli formam haberet. Pleriq; omnes medici hactenus pro scolopendrio aliam omnino plantam acceperunt, (quam & alij uulgo & Germani linguam ceruinam uocant) quæ prouenit folijs lapathi, longioribus duntaxat acutioribusq;, modo lenis, modo septenis, anterius leuior, auersis annexos exiles ceu uermiculos præferens: in opacis hortisq; nascitur, austeri gustus, caule, flore, semine deficitur. Sed phyllitis hæc non scolopendrion uocatur à Dioscoride, quæ rectius & magis propriè quàm quæ scolopendrion appellatur, lingua ceruina à Latinis interpretaretur, ut Theodorum omnino taxem, qui scolopendrion in Theophrasto linguam ceruinam impropriè conuerterit. Non desunt qui & hemionion (scilicet Theophrasti) esse scolopendrion affirment, Hæc Fr. Massarius. Ego in iam citato Theophrasti loco, ubi de hemiono, id est aspleno Dioscoridis scribit, ὅμοιον δὲ τὸ φύλλον σκολοπενδρίῳ, id est folium scolopendrio simile (esse uel habere aiunt: neq; enim ipse herbam inspexit, ut ex uerbis eius apparet) uel librariorum erratum esse puto, ut scribendum sit σκολοπένδρᾳ, id est scolopendræ animali multipedi, ut rectè apud Dioscoridem legitur his uerbis, σκολοπένδρᾳ τῷ θηρίῳ, & res ipsa declarat: uel ipsius Theophrasti, quod facile fieri potuit, qui rem sibi non uisam, & ab alijs tantum auditam describat: uel scolopendrion uocem diminutiuæ formæ eodem sensu quo primitiua scolopendra, animal scilicet, accipiendã esse. Nullus certe ueterũ usquam scolopẽdrij

herbæ seorsim tanquam ab aspleno diuersæ meminit. Quamobrem nouam Fr. Massarij opinionē nequaquam probauerim, qui in cōmentarijs suis in nonū Plinij ad herbas digressus, dū hemionon Theophrasti ab aspleno siue scolopendrio Dioscoridis diuersam esse contendit, Theophrasti uerba, non Græca, sed ex translatione Theodori suis confirmandis adducit: ubi Theodorus hemionon radice numerosa & tenui constare transtulit, cum Græcus codex impressus ῥίζας λεπτάς, id est radices tenues solum commemoret, non etiam numerosas. Deinde Dioscoridis uerba, cum ait aspleno multa esse folia ab una radice, πολλὰ ἀπὸ μιᾶς ῥίζης περιεχόμενα, huc torquet ut simplicem & singularem radicem aspleno à Dioscoride tribui existimet, cum Dioscorides non id sentiat, sed ab una radice, id est uno radicis summo principio (quod in plerisque plantis unum & singulare reperitur, licet inferiora in diuersas abeant partes) plura statim enasci folia, quod & in filice fœmina fieri uidemus. Sed hemionios, inquit, quam modo citherach recentiores appellant, ut res ipsa monstrat, radice est nigra, numerosa, tenui, ut capillamenti speciem referat: aspleno uero (quæ in omnibus ferè cum hemionio præterquam in radice conuenit) limosa, cauernosa, sicut filicis, candida, hirsuta (quæ omnia Plinius ei tribuit) itaque diuersam esse necesse est. Addimus etiam (inquit) quod Dioscorides ipse myosotida radicem unam digiti crassitudinis multis capillamentis fibratam habentem, in totum scolopendrio comparauerit. Hęc duo postrema Massarij argumenta non difficile est refellere: nam quod colorē attinet, uariant aliquando authores, & colores ipsi pro natalibus ac ætate uariant: & cum superficies tantum unius coloris, interior uero pars tota alterius est, nil mirum si dissideant authores, præsertim cum sæpe contingat radices non recēter effossas, sed purgatas intueri. Postremo quod hemionon tenues radices habere scribit Theophrastus, de capillamentis quibus fibrata est accipi potest, præsertim cum eæ tam numerosæ sint, ut maior siue una siue plures, ijs inuoluta occultetur. Obtinuimus igitur nisi fallor hemionon Theophrasti non esse aliam quam Dioscoridis asplenon. Hemionitin uero Dioscoridis aliam quam hemionon esse, Massarius rectè fatetur. In Theodori translatione hoc etiam mihi displicet, quod hemionon montanas planicies amare conuertit. In Græco legimus ὀρεινὰ χωρία καὶ πετρώδη, id est loca montana & saxosa: neque enim ut plana sint requiritur. Adeò difficile est hominem in rebus ipsis non exercitatum, utcunque linguarum peritia polleat, boni interpretis officio satisfacere. Sic proximè ante citatum locū, cratei reddidit pro cratæogoni, idque lini modo ruffum nasci: in Græco est φύεται δὲ τὸ ὥσπερ λίνον πύρινον, hoc est melampyro herbæ simile nascitur. Cæterum quomodo accipiendum sit lunatum hemionitidis folium, non facile dixerim: intelligi enim potest uel folio ad totum latus alterutrum in dimidiatum circulum contracto: uel qua latissimum est folium circa primum à pede ortum, ut in aro conspicitur & anaxyride ob eandem figuram sic dicto rumicis genere, eminentibus utrinque tanquam cornibus. Alio modo lunata sunt dracunculi maioris folia, ratione caulis cui hærent incuruati. Linguam ceruinam uulgo dictam quamuis aliquādo hemionitin esse credidi, (enascentia enim primum folia lunata sunt) nunc phyllitin potius esse persuasus sum, partim doctissimorum hominum Euricij Cordi, Petri Matthæoli, & Franc. Massarij sententiam secutus (quanquam Leonicenus, Manardus, Ruellius & Fuchsius aliter sentiāt) partim uerbis Galeni commotus, qui phyllitidi acerbitatē, id est, uehementem astrictionem tribuit, ut optima ratione diarrhœa & dysenteria eius potu iuuentur: hemionitidi uero, quam nulli hodie cognitam puto, astrictionem unà cum amaritudine, ideoque cum aceto potam splenicis prodesse. Atqui in lingua ceruina nostra amaritudinis nihil percipimus. Quamobrem non subscribam Hieronymo Trago phyllitin & hemionitin unam & eandem herbam à Dioscoride pro diuersis descriptas asserenti, eamque linguam ceruinam nostram esse. Idem cum genus quoddam montanæ filicis polypodio simile longioribus folijs & acutioribus, ac pluribus circa unam radicem (quæ forte altera lonchitis Dioscoridis fuerit) uerum scolopendrion esse asseruisset, mox ceterac etiam Italis dictum, herbā longè diuersam similiter scolopendrion uerum facit. Matthęolus scribit se à quibusdam rei herbariæ peritis & fide dignis hominibus accepisse, hemionitin ueram abunde prouenire in agro Romano, unde ipsi erutam in hortis plantauerint. Hemionitidi connumeranda uidetur filicula illa quam Hieronymus Tragus describit libro 2. ca. 184. rara inuentu, in syluis aliquando inter saxa prominet, radice capillata, ex qua plurimi iunci setarum instar tenues enascuntur, trientales ferè, singuli singula folia in cacumine erigunt, angusta, breuia, & ab altera parte friabili quodam puluere, ut filicum genus solet, obsita: horum quædam modicè lunata sunt, alia corniculorum instar finduntur. ¶ Obijciet aliquis, Quid hæc ad boum remedia? Respondeo, Quoniam ueronicam uulgò dictam, celeberrimi in medicandis bubus experimenti herbam, nonnulli ueterum Teucrion esse credunt, & Plinius Teucrion à Dioscoridis hemionitide non satis distinguit, & alij hemionitin cum phyllitide et scolopendrio uel aspleno confundunt, de omnibus una eadémque opera dicendi occasionē me nactū existimasse, præsertim cum omnes ad animalia quędā pertinerent. Proinde quæ hic de scolopendrio herba attulimus, in scolopendra insecto non repetentur: neque in mulo, quæ de hemiono & hemionitide: neque in ceruo, quæ de lingua ceruina. Adde quòd asplenos ad animalium omnium, non suum|& pecorum duntaxat lienem ægrum, uim habet maximā bubulo etiam pecori proculdubio profuturam. Sed redeo ad ueronicam nostram et Teucrion. In Italia quidam circa Tridentum abrotono etiam ueronicæ nomen attribuunt. Sed nostræ ueronicæ à uetonicæ (alij per u, alij per b scribunt: Latini per t simplex, Græci per duplex) quadam similitudine nomen factum suspicor; neque enim una solum uetonica est, quæ uulgo apud omnes ferè gentes nomen

men retinuit: sed etiam altera Pauli Aeginetæ, quam ille his uerbis describit: Bettonica ramulos pulegij spargit, tenuiores, gustu ferè insipido, nascitur maximè in petrosis. Vsus est eius inter nephritica medicamenta. βεττονικὴ λεπτόκλωνός ἐστι πόα, Herm. Barbarus legit μονόκαυλος & unicaulem reddit. Hanc nostro tempore quæ esset hactenus nemo indicauit: neque sanè ex breuibus adeò descriptionibus satis certum aliquid indicari potest. Oriẽ apud nos in parietibus, et in asperis montanis locis herbula odorata pulegio similis adeò, ut pulegium petræũ appellari possit: minor, tenuior, flosculis sub cœrulei coloris, gustu ferè fatua. Hæc sanè uideri posset Aeginetæ bettonica, licet in nullo apud nos usu & anonymos negligatur. Proxima quidem Aeginetę descriptioni etiam pseudochamædrys est, qua multi hactenus falso pro chamædrye usi sunt: similis enim est, flore cœruleæ anagallidis: unde cœruleam aut fatuam aut inodoram chamædryn nuncupare licebit. Germani uocant blawmenderlin/vergiß mein nit/helfft/frauwenbiß & schaffkraut: quod nomen postremum ab ouibus ei inditum est, quibus ægris, in tussi præsertim, hac herba medentur. Mirum in ea quod ad latera tantũ flores aperiat, nunquam in medij caulis cacumine. Caule est recto, sed altera species eius in syluis repe ritur & saxis, quod pulegij instar per humum se extendit. Quemadmodum & ueronica, una recta, altera supina est: quæ & ipsa fortassis alicui ad Aeginetæ bettonicam proxime accedere uidebitur. Ego ex tribus istis generibus ad nominis huius authoritatem primo loco à me descriptum præ cæteris admiserim. Chamædryn fatuam siue cœruleam Hieronymus Tragus à Teucrio Dioscoridis non excludit: in qua sententia Matthæolus etiam fuisse uidetur, cum scribit uulgarem quandam & ubique nascentem herbam, chamædryi tam similem ut eam mentiri possit homini parum exercitato, sæpius se cogitasse Dioscoridis Teucrion esse. Sed de nominibus ueterum quæ quibus nostris plantis accommodari debeant, non ego cuiquam ualde contenderim: & uoluptatis gratia magis quæ ex isto studiorum genere mihi accedit, quàm seriò uel tanquam contentiosus in eis immorari soleo. Duo tantum necessaria sunt, primum ut qua de re sermo sit nobis constet, quacunque tandem illa uetere aut nouo aut inter nos ficto nomine ueniat: alterum ut certam de uniuscuiusque facultate iudicandi methodum ex saporum, odorum, ac cæteris qualitatum formis calleamus. Nam plurimi prorsus amethodi, imperiti & audacissimi homines de plantarum nominibus prolixe ac impudenter contendũt. Quippe ut aliud nihil nunc adferam, tales omnino sunt qui fatuam chamædryn, non solum nomine sed authoritate ac uiribus cum uera coniungunt.

¶ Redeo tandem ad boum circa thoracem morbos, additurus primũ reliqua de tussi & asthmate ut inceperam. Recens tussis optime saluiato farinæ ordeaceæ discutitur. (Si recens fuerit, sextarius farinæ hordeaceæ cum uno ouo crudo & hemina passi per os datur ieiuno, Veget.) Interdum magis prosunt gramina concisa (tunsaque, Veget.) & his admista fresa faba: Lentes quoque ualuulis exemptæ, & minutè molitæ: miscẽtur aquæ calidæ sextarij duo, factaque sorbitio per cornu infunditur. Veterem tussim sanant duæ libræ hyssopi macerati sextarijs aquæ tribus. Nam id medicamentum teritur, & cum lentis minutè, ut dixi, molitæ sextarijs quatuor more saluiati datur, ac postea aqua hyssopi per cornu infunditur. Porri etiam succus cum oleo, uel ipsa fibra cum ordeacea farina contrita remedio est. Eiusdem radices diligenter lotæ, & cum farre triticeo pinsitæ, ieiunoque datæ uetustissimã tussim discutiunt. Facit idem pari mensura eruum sine ualuulis cum torrefacto ordeo molitum, & saluiati more in fauces demissum, Columella. Hordeum redactum in pollinem madefaciens, atque paleareum partes tenerrimas optime repurgatas, cum illisque farinæ orobi miscens heminas treis, diuidensque totum in partes ternas, bubus tussientibus tribus uicibus edendum dato. Quidam Artemisiam herbam purgantes, macerentesque aqua, ex ea exprimunt succum, quem quidem ante aliud pabulum spatio septem dierum infundunt, Didymus. Pulmonariam quæ arboribus adnascitur, cum sale edendam bubus anhelosis & tussientibus uulgus nostrum commendat, maximè cum pulmo turgidior excreuerit, & ut ipsi loquuntur collum subiuerit. Nullam huius herbæ apud ueteres mentionem reperimus: pulmoni exulcerato & sanguinis sputo conferre creditur: siccat enim & astringit, ut Matthæolus testatur. Sunt qui insuper facultatem ei adscribant uulnera sanandi, & ulcera genitalium: & fluxiones uteri tum pituitosas tum cruentas, nec non dysenteriã & uomitus biliosos sistendi. Est & altera eiusdem nominis, folijs ferè borraginis, hirsutis & asperis, sed acutioribus figura, maculis passim albis, gustu etiam borraginis. Natales ei syluæ & montes, locique opaci. Primo uere cauliculi dodrantales subcœruleos flores in corymbis proferunt, cynoglossæ floribus specie similes. Radices ei plures, nigræ, & glutinosæ. Hanc etiam ad explenda pulmonis ulcera eruditi celebrant. In Italiæ hortis maculosa uidi folia, apud nos uero semper absque maculis: cætero nihil distabant. Eadem aut eiusdem generis proculdubio est Plinij pulmonaria, quam aliqui (inquit) pepanum uocant, buglossi folio, sed promisso magis atque læuiori, colore insuper dilutiore, albicantibus maculis notato, instar pulmonis, inde nomen: nascitur in humidis. Volunt aduersus morbos uisceris sui nominis peculiari esse remedio, in cibo sumptam, uel potam, Hæc Plinius. In Hessia, ut audio, quidam Germanice uocant blawen augentrost, id est euphrasiam cœruleam. In Gallia quidam secundum genus auriculæ muris apud Dioscoridem esse putant: Videntur autem falli: nam folia oblonga & angusta non habet, quanquam quæ superius cauli adnascuntur talia ferè sint: inferiora oblonga quidem, sed palmi plerunque latitudine, circa extremitatem demum angusta in mucronem exeunt, subtus albicant, plurima ab una radice, pediculis oblongis, per quos neruus transit, distractis etiam ipsis ner-

teger, ut in pimpinella uulgo dicta. Ego ex omnium partium inspectione, & qualitatibus omnibus, collatis, certò asserere possum, hanc stirpem symphyti speciem esse, non petræi, sed alterius, nec aliud ab eo distare, nisi quod undequaque minor est: ideoque non erraturum qui in medendo alteram in alterius locum substituerit. Huc etiã referri debet herba in Hispanijs frequens, præcipue in Galitia & circa Compostellam, cui folia sunt aspera, uerbasci communis uel symphyti potius folijs simillima, longiora quàm borraginis, floribus & radicibus buglosso nostræ similibus: bubus gratissimam esse aiunt. Monachi qui in Italia commentarios in Dioscoridem nuper ediderunt, hanc ueram buglossum esse contendunt: licet borraginem quoque eiusdem nominis commercio non excludant, cum & sapor & herbæ species conueniant. Vernacula lingua marrubium quoque pulmonis herbam uocat. Est præterea ex lactucæ seu sonchi syluestris genere herba cubitalis, lacte manans, florum corymbis luteis, quorum calyces nigricant, folijs hirsutis, angulosis maculosisque: asperis & saxosis locis & in parietibus emicat: eam quoque docti in Gallia pulmonariam uocitant. Mirifica eius præconia sæpe audiui circa uulnera glutinanda, & reduuiam hominum curandam. ¶ Perdicium, id est parietariam uulgarẽ ueteres tum iumentis tum bubus ad tussim & anhelandi difficultatem dederũt, Hieron. Tragus. Mulieres quæ bubus medentur, parthenij, id est matricariæ uulgo dictæ, pollinem sali admiscent uel per se ut lingant: eo medicamento boues purgantur, respirandique difficultate & inflatione liberantur, Idẽ. Lienem quoque obstructum & turgidum tussis comitatur, præcipuè cum ad cursum adiguntur pecudes. ¶ Asthma Græci uocant angustiam & difficultatem respirationis, quam ferè sonitus quidam comitatur: Germani in quadrupedibus, ut equo & boue die hynsch, per onomatopœian fortassis: Inde & herbis quibusdam, quæ remedium aduersus hanc noxam præstare creduntur, impositum nomen hynschkraut, ut aristolochiæ longæ: & solano perpetuo, quod boum ceruicibus aduersus hoc malum pastores appendunt. Perpetuum autem à recentioribus genus hoc solani uocatum coniicio, inde quòd licet folia amittat, non tamen etiam caules ut reliqua solani genera, sed toto anno uirides uegetosque conseruet. Vbique illã à nostris appellari audio ye lenger ye lieber: quanquam & chamæpityi nuper quidam nomen idem communicauerint, quod minimè probo: neque enim ratio nominis eadem ei conuenit. Quippe solani perpetui corticem aut radicem quò quis mandit diutius, eò dulciorẽ subinde sentit, unde nomen ei impositum: chamæpitys uero ut ab initio amara & insuauis est gustu, ita nihilo suauior fit quantumcunque immoreris mandendo. Audio etiam mortale à quibusdam cognominari, cum ueneni minus quàm ullum solani genus habeat, ut ipse persuasus sum, nec unquam ab eius usu incommodi quicquam uel homini uel quadrupedi natum audiui. Et cum cætera solani genera, quæ Græci ueteres nobis descripsere (hortense, uesicarium, somniferum & insanum, ex quibus duo priora tantum nobis cognita sunt) omnia, teste Galeno, refrigerent, ideoque noxia sint, præsertim copiosius sumpta, ut frigida uenena solent: illud de quo hic agimus, cum dulcissimum sit, & pulmonis iecorisque obstructiones expediat, ac pituitæ lentorem incidat, quod multis experimentis certum est, nequaquam refrigerare dicemus. Succum uero acinorum refrigerare, cum subacidus sit, & dissecare, ut Matthæolus refert, non negauerim: Addit idem ad maligna & contumacia ulcera, ac uulnerum inflammationes, egregiam huius succi uim sese expertum. Damnauerunt in eo fortassis odoris grauitatem, quæ in folijs & baccis percipitur, qui primi mortalis cognomen addiderunt. Acini quidem omnibus solani generibus communes sunt, & foliorum ferè figura. Quod olim hortense fuit, in hortis iam coli desijt, sponte uero natum passim circa hortos satis copiosum habetur. Neque enim assentior Hieronymo Trago, qui solanum illud syluestre, radice maxima, acinis halicacabi, sed nigris & nudis, quod inter cognita nobis solani genera nocentissimum est (in Italia solanum maius uel bella donna uocant, nos schlaaffbeere) pro hortensi capiendum docet: de quo plura inter suum remedia dicemus. Cæterum solani nostri perpetui nomen apud ueteres, nisi malacocissus Plinij fuerit, nullum agnosco. Malacocissus (inquit Plinius) Democritus aquilex mollibus hederæ folijs depingit, caule tenero, sese cuicunque quod fuerit nactus inuoluente. Subesse aquam ubi reperitur affirmat. Hæc descriptio quamuis etiam conuoluulo conueniat, qui aquas & ipse amat, & hederæ folijs similior uidetur, malo tamen solanum nostrũ ant.quo isto nomine interim donare, donec aliunde certiora discamus. Nam Ruellij sententiam de frutice illo amplexicaule, quem sigillum D. Mariæ aliqui uocant, & ipse alibi malacocissum, alibi cyclaminon alterum facit, Matthæolus iam reprehendit, cui nos libenter subscribimus. Præterea ueratri nigri speciem, abrotoni folijs, quam Hieronymus Tragus describit lib. 1. cap. 135. itidem à simili effectu contra asthma quidam uocant hynschkraut: nec non gnaphalium herbam, quam aliqui rürkraut: quoniam torminibus medeatur: describitur autem ab eodem Trago lib. 1. cap. 109. ubi id polium alterum Dioscoridis esse conijcit, sed falsò. ¶ Iudæi hodie cum propter diuersos alios affectus carnem non sani bouis abominantur, de quibus in libris eorum Thalmudicis permulta præcipi audio, tum si pulmones costis adhæserint, uel omentum peritonæo: quos quidem adhæsus partium exulcerationem interdum sequi crediderim. Est autem & illa grauis pernicies, cum pulmones exulcerantur: inde tussis & macies, & ad ultimum phthisis inuadit. Quæ ne mortem afferant, radix coryli inusta ita, ut supra docuimus, perforatæ auriculæ inseritur, tum porri succus instar heminæ pari olei mensuræ miscetur, & cum uini sextario potandus datur diebus compluribus, Columella. Apud Vegetium uero sic legitur: radix consiliginis, succus porri, omnium hemina pari mensuræ olei miscetur, &c. Ego Columellæ lectionem prætulerim. De crauro siue struma (ut Theod. Gaza reddidit)

reddidit) affectu ut uidetur pestilente, cum tabe pulmonis coniuncto, in praecedentibus dictum est.

¶ Cruditatis signa sunt crebri ructus, ac uentris sonitus, fastidia cibi, neruorum intentio, hebetes oculi: Propter quae bos neq; ruminat, neq; lingua se deterget. Remedio erunt aquae calidae duo congij, & mox triginta brassicae caules modice cocti, & ex aceto dati. Sed uno die abstinendum est alio cibo. Quidam clausum intra tecta continent, ne pasci possit: Tum lentisci, oleastriq; cacuminum pondo IIII. & libra mellis una trita permiscent aquae congio, quam nocte una sub dio habent, atq; ita faucibus infundunt. Deinde interposita hora macerati erui quatuor libras obijciunt, aliaq; potione (alio cibo uel potione, Veget.) prohibent. Hoc per triduum fieri, dum omnis causa languoris discutiatur. Nam si neglecta cruditas est, & inflatio uentris & intestinorum maior dolor insequitur, qui nec capere cibos sinit, gemitus exprimit, locoq; stare non patitur, saepe decumbere, & agitare caput (Vegetius non agitare caput habet, sed uolutare cogit,) caudamq; crebrius agere (commouere, Veget.) Manifestum remedium est proximam clunibus partem caudae uinculo (resticula uel lino, Vegetius) uehementer obstringere, uiniq; sextarium cum olei hemina faucibus infundere, atq; ita citatum per mille & quingentos passus agere (bouem currentem trahere, Veget.) Si dolor permanet, ungulas circumsecare, & uncta manu per anum inserta fimum extrahere, rursusq; agere currentē. Si nec haec profuit res, caprifici aridae conteruntur, & cum dodrante aquae calidae datur, Columella. (Vegetius sic legit, Si tardius proficit, tres partes lauri diu conteruntur, & cū duplici aquae calidae dantur.) Vbi nec medicina procesit, myrti syluestris foliorum duae librae deligantur (tunduntur in pila, Veget.) totidemq; sextarij (librae, Veg.) calidae aquae misti per uas ligneum faucibus infunduntur: Atque ita sub cauda sanguis emittitur (quatuor digitis ab ano percussa uena) qui cum satis profluxit, inhibetur papyri ligamine. Tum concitate agitur pecus eousq;, dum anhelet. Sunt & ante detractionem sanguinis illa remedia: tribus heminis uini, tres (quatuor, Veget.) unciae pinsiti allij permiscentur, & post eam potionem currere cogitur. Vel salis sextans, cum cepis decem (decem uncijs ceparum, Vegetius) conteritur, & admisto melle decocto collyria (longiora, ut uentrem resoluant, Veget.) immittuntur aluo, atq; ita citatus bos agitur, Columella. Eadem ferme remedia ad strophos, id est tormina, Paxamus praescripsit, ut paulo post referemus, etsi idem prius de cruditate seorsim agat. Bubus cruditate laborantibus (inquit Paxamus) medebimur aquam calidam propinātes, brassicaeq; aceto perfusae apponentes fasciculum unum. Aliqui partes teneriores brassicae elixantes & contundentes, ex oleo eas illis per cornu infundunt: stragulisq; simul bouem laborantem calefacientes, lenta illum exercent deambulatione: Id quod non solum boues, sed omnia pecora iuuat. Alij rursus agrestis oleae folia, aut coliculos aliarum arborum teneros contundentes, aquamq; inspergentes distemperant, ac tandem una & altera die sex heminas infundunt, Haec Paxamus. Si cruditas & uentris distentio male habeant bouem, caudam eius deorsum magna ui trahito & extendito. Plura de inflatione diximus retro in mētione buprestis, & rursus statim post pustulas faucium. Matricariam quoq; herbam, ut uocant, contra hoc malum cum sale misceri iam ante dictum est. Bos cum gallinae fimum deuorauerit, statim nimio uentris dolore torquetur, & inflatus moritur: huius etiam ueneni remedia supra requires: Hoc tamen hic adijciemus, nostrates non tam de fimo quàm plumis gallinaceis conqueri, si boues forte uorauerint. Inflantur boues (ut scribit Petrus Crescent.) uentribus ipsorum obstructis aut flatu repletis, si manu uel digito feriantur partes circa ilia & coxas, tympani modo resonant: uisu etiam inflati apparent & dolore torquentur, & quandoq; in terram se prosternunt, ac libenter procumbunt. Curantur clystere uel cannula, ut equi etiam: aut manu pueri oleo illita extrahuntur stercora: aut uena caudae acuto cultello inciditur, quae parte inferiore quatuor ab ano digitis distat. Periculum & hoc uitij affert, quo uulgus interdum queritur, boues ruminandi facultatem amisisse. Ruminantibus enim omnis fere cibus ore elabitur, unde totius corporis macies statim consequitur. Curandum est igitur, ut manu inserta in fauces ingeratur, siue illud ipsum quod boui aegro exciderat, siue quod alteri ruminanti ex ore subtractum fuerit: ita tamen ne nimium uel omne alimentum illi subtrahatur, ac idem qui in aegro curatur affectus, in sano ereetur. Absurdo rustici quidam pharmaco ruminationem restitui putant, sordibus uaginarum excussis & buccellae panis ori inserendae inspersis. Si bos cibum fastidiat, pabulum eius amurcae sufficienti portione inspergito: Olei etiam, resinae aut terebinthinae, singulorum aequis partibus mistis, ad radicem usq; cornua bouis deungito, Florentinus. Plaerosq; sane affectus fastidij symptoma comitatur, ut malidem humidam, capitis dolorem, cruditatem, tumorem palati, alui profluuium, tormina & uētris dolorē, &c. Vide etiam supra ubi de rana sub lingua diximus. Nullo autem tempore, & minime aestate, utile est boues in cursum concitari: nam ea res aut cit aluum, aut mouet febrem. Cholera affectis crura cauterio usque ad ungulas exurenda sunt, postea q; lauacro calidae aquae assidue fouenda, contegendaq; stragulis, Florentinus. Ventris & intestinorum dolor sedatur uisu nantium (anseris, Veget.) et maxime anatis, quam si conspexerit, cui intestinum dolet, celeriter tormento liberatur. Eadem anas maiore profectu mulos, & equinum genus conspectu suo (celeriter) sanat. Sed interdum nulla prodest medicina. Sequitur torminum uitium: quorum signum est cruenta & mucosa uentris proluuies. Remedia sunt cupressini quindecim coni, totidemq; gallae, & utrorumq; ponderum uetustissimus caseus, quibus in unum tunsis admiscentur austeri uini quatuor sextarij, qui pari mensura per quatriduum dispensati dantur: nec desinit lentisci, myrtiq;, & oleastri cacumina uiridis (ita ut lentisci myrtiq; & oleastri

cacumina præbeantur, Veget.) Aluus corpus, ac uires carpit, operiq́ inutilem reddit: quæ cum accidet, prohibendus erit bos potione per triduum, primoq́ die cibo abstinendus. Sed mox (secundo die) cacumina oleastri, & arundinis (cannæ syluestris, Veg.) item baccæ lentisci, & myrti dandæ, nec potestas aquæ (post triduum etiam, Veg.) nisi quàm parcissime facienda est. Sunt qui teneræ lauri caulium libram, cum abrotani macerati (aliâs hortensis, Veg.) pari portione dent, cum aquæ calidæ duobus sextarijs, atq; ita faucibus infundant, eademq́ pabula, ut supra diximus, obijciant. Quidam uinaceorum duas libras torrefaciunt, & ita conterunt, & cum totidem sextarijs uini austeri, potandum medicamentum præbent, omniq́ alio humore prohibent, nec minus cacumina prædictarum arborum obijciunt. Quod si neq; uentris restiterit citata proluuies, neq; intestinorum ac uentris dolor, ciboq́ respuet: & prægrauato capite, si sæpius, quàm consueuit, lachrymæ ab oculis, & pituita à naribus profluent: usq; ad ossa frons media urat, auresq́ ferro scindantur. Sed uulnera facta igne, dum sanescunt, defricare bubula urina cōuenit. At ferro rescissa melius pice & oleo curantur, Columella. Qui bos torminibus discruciatur (inquit Paxamus: loquitur autem de illis quos Græci στρόφους uocant) minime in uno loco consistit, nec cibum tangit, sed mugit. Parum igitur nutrimenti illi offerendum est, caroq́ circa ungulas usq; ad sanguinem perpungenda. Alij circa caudam solutionem facientes, donec effluat sanguis, postea linteolo deligant. Alij cepas cum sale tundentes admouentesq́ sedi quàm penitissimè fieri possit, postea boues impellunt, eosq́ cogunt ad cursum. Alij terentes nitrum perfundentesq́ (λύοντες, subaudio ὕδατι, id est aqua resoluentes) per os inijciūt. Hæc Paxamus: pleraq; autem eadem remedia superius ex Columella ad cruditatem descripsimus. Boues in Cypro contra tormina hominum excrementis sibi mederi ferunt, Plin. Aduersus diarrhœam, rhamni folia contundens, asphaltoq́ miscens, da comedenda. Quidam folia mali Punicæ macerata farinæq́ mista offerunt. Alij farinæ hordei cotylas duas, & farinæ tritici torrefacti mediam cotylæ partem miscentes aqua, porrigunt, Paxamus. Hodie quidam ex nostris serpyllum contra uentris profluuium commendant: alij bursam pastoris. Quidam boues foriolos & stercore liquido laborantes nostra lingua uocant **rennig**. ¶ Lien boum etiam quandoq; lentis crassisq́ humoribus infarcitur, unde nō liberantur, & diuturnus fit affectus: dignoscuntur ex tussi, cum aliâs infestante, tum maxime quando ad cursum aguntur, Petrus Crescent. ¶ Malis subrenalis uocatur quoties à posterioribus debilitas apparet, & lumbi dolere credūtur, superius inter species maliđis memorata. Eiusdem, ni fallor, loci affectus est, quem nostrates uocant **die blatern vnder dem crütz**, & nescio quid concreti sanguinis illic reperiri aiunt, foris nihil apparere: remedio esse urticæ fasciculum cum radicibus, quem puto faucibus eorum ingerunt, ut rumpatur abscessus. ¶ Cum sanguinem mingunt boues, rarò euadunt. Aiunt autem cum prata pascuis aperiuntur, propter nimiam pabuli pinguitudinem solere aliquando hunc morbum sequi, aucto nimirum sanguine ex alimenti copia: inde nomen etiam ei apud Germanos **graßsiech**, id est morbus ex gramine: ferè enim oborit cum à montibus uel macris pascuis ad lætiora migrauerint. Remedia tentantur huiusmodi: hordeum in aqua decoquitur, simulq́ lardum & panis: decoctum illud infundunt. Aliqui blitum (quod circa fimeta & solo pingui prouenire solet, nomine sanguinariæ, caulibus & folijs rubris) tusum salitumq́ præbent. Nascitur & herbula quædam in collium montiumq́ humidis & glareosis locis, herba ipsa sessilis est, sine caule, folijs ex uiridi pallidis, trium digitorum (si bene memini) pinguibus ac si oleo illita essent, flosculis colore & figura ferè uiolarum, quas Martias dicimus, per singulos pediculos singulis: hanc aliqui nostrorum à loco natali uocant **moßigele**, & ad sanguinis mictum commendant: & mulierum quoque mensibus sistendis. Alij secreto experimento iuglandiū nucamēta in ouo exhibēda celebrant. Sunt qui ipsam cruentam urinam dum redditur excipiunt, ac rursus statim per os infundunt. Mulierculæ quædam superstitiosæ spinæ appendicis (quam Galli spinam albam uocāt, nos **hagendorn**) spinam unam in terra defigunt eo in loco, in quem lotium cruentum defluxerit, si cum primum cruenta esse incipit id fecerint, malum desiturū persuasæ. Præterea ad sistendū sanguinis mictum uix quicquam efficacius esse aiunt herba Roperti uel gratia Dei uulgo dicta, quam eam ob causam pastores in montibus nostris uocant **harnkraut**, id est urinalem. Quamuis enim uerbum **harnen** simpliciter urinam reddere significet: rustici tamen apud nos aliquando priuatim de cruenta urina eo utuntur. Inserunt autem herbæ Roperti manipulos aliquot contusos. Alij tormētillæ herbam simul & radicem terunt ac sali miscent. Alij muscum de nuce arbore in cibo præbent: & nisi profuerit, butyrum crudum admiscent. Alij (si bene memini) oxylapathi folia contusa salitaq́ ori immittunt. Oportet autem hoc morbo periclitantes boues, in stabulo quiescere, ne subitaneus (ut uocant) sanguis superueniat: & fœno tum alio tum cordo salubri pasci. Si membrum coxendicis uitio, alimentum non sentiat, & contabescat, sæpe diuq́ illines hoc unguento, quod recipit ceram iuglandis magnitudine, axungiam de russo maiali, medullam sabuci arboris, bubulam medullam ac seuum & salem, quæ omnia ad ignem bullire & misceri debent. Alij de opima bubula carne, postquam diu bullierit, innatantem pinguedinem auferunt, mox iure quod reliquum est, locum affectum lauant, deinde pinguedinem perfricando illinunt ad solem: aut si solis copia non sit, asserem igne calefactū membro admouēt. Alij inungi iubent, allio, axungia, herba sabina & fuligine tritis mixtisq́, bobus simul & equis utili medicamento.

¶ Est quando lac etiam cruentum excernitur: quo animaduerso, mulierculæ lac omne emulsum

aquæ fluenti infundunt: aliæ mulctrali inuerso id est fundo immulgent, & signo crucis notant. Hęc scribo ut aniles superstitiones istæ proditæ improbentur. Vaccam fuisse Pirinthi accepimus, cui cibi excrementum extenuatum per uesicam transmittebatur, dissectusq́ anus denuo propere coalescebat, nec resecando euincere uitium poterant, Aristoteles. Boues gregales (ut Aristoteles scribit) morbis duobus tentantur, struma, de qua supra dictum est: & podagra affectu ęgre curabili: facit hęc ut pedibus intumescant: & quamuis non intereant, tamen ungulas amittant: ualent melius cornibus pice illitis calida, Hæc Aristot. Et alibi, Vngulas cum dolore articulorum laborat bos non amittit, sed pedes tantummodo intumescunt uehementer. Et rursus alibi, Nec pedum dolores sentiũt boues, si eorũ cornua illinantur cera, aut oleo, aut pice. Boũ attritis ungulis cornua ungẽdo arruina medentur agricolæ, Plinius. Non subteri pedes boum si prius cornua pice liquida perungantur, reperimus, Idem. Boues pedes ne subterant, priusquam in uiam quoquam agas, pice liquida cornua infima ungito, Cato. Per cornua hic ungularum substantiam intelligo, ut etiam uernacula lingua appellamus: licet Plinius non ita accepisse uideatur. Subtriti pedes eluuntur calefacta bubula urina: deinde fasce sarmentorum incenso, cum iam ignis in fauillam recidit, feruentibus cineribus cogitur insistere, ac pice liquida cum oleo, uel axungia cornua eius linuntur, Columella. Sanguis dimissus in pedes claudicationem affert: quod cum accidit, statim ungula inspicitur: tactus autem feruorem demonstrat: nec bos uitiatam partem uehementius premi patitur. Sed si sanguis adhuc supra ungulas in cruribus est, fricatione assidua (ad triduum triti salis perfricatione, Veget.) discutitur: uel cum ea nihil profuit, scarificatione demitur. At si iam in ungulis est, inter duos ungues cultello leuiter (leniter) aperies. (& mundabis intus, Veget.) Postea linamenta (stuppa) sale atq; aceto imbuta applicantur, ac solea spartea pes induitur, maximeq́ datur opera, ne in aquam pedem mittat, & ut sicce stabuletur. Hic idem sanguis nisi emissus fuerit, saniem creabit, qui si suppurauerit, tarde procurabitur: ac primo ferro circuncisus, & expurgatus (expurgatur ad uiuum, Veget.) deinde pannis aceto & sale & oleo madentibus inculcatis (aliás impletur, Veg.) mox axungia uetere, & seuo hircino pari pondere decoctis (aliás ferro candenti stillantibus, Veget.) ad sanitatem perducitur. Si sanguis in inferiore parte ungulæ est (Veget. addit, nec aperturam facit, & tantum claudicat animal,) extrema pars ipsius unguis ad uiuum resecatur, & ita emittitur, ac lineamentis (stuppa uel linteolis cum sale & oleo & aceto infusis, Veget.) pes inuolutus spartea munitur. Mediam ungulam ab inferiore parte non expedit aperire, nisi eo loco iam suppuratio facta est. Si dolore neruorum claudicat, oleo & sale genua, poplitesq́, & crura confricanda sunt, donec sanetur. Si genua intumuerunt, calido aceto fouenda sunt, & lini semen, aut milium detritum, conspersumq́ (infusumq́, Veget.) aqua mulsa imponendũ: spongiæ quoq; feruenti aqua imbutæ, & expressæ, atq; melle litæ recte genibus applicantur, ac fascijs circundantur. Quod si tumori subest aliquis humor, fermentum, uel farina ordeacea ex passo, aut aqua mulsa decocta imponitur: & cum maturuerit suppuratio, rescinditur ferro: eaq; emissa, ut supra docuimus, linamentis curatur. Possunt etiam (ut Cornelius Celsus præcipit) lilij radix, aut scylla cum sale: uel sanguinalis herba, quam πολύγονον Græci appellant, uel marrubium ferro reclusa sanare. Ferè autem omnis dolor corporis, si sine uulnere est, recens fomentis melius discutitur: uetus autem uritur, & supra uulnus butyrum uel caprinus instillatur adeps, Columella. Si ob partis frigiditatem (inquit Florentinus) bos claudicet, pedem abluere conuenit, locumq́ affectum (ubi scalpello fuerit manifestatus) fouere ueteri urina. Dein uero sale cõspergere, atq; ex spongia peniculóue alio mundare. His factis, adeps hircina, aut bubula, probe contusa, parti dolenti ex ferro calido instillanda est. Sin autem, q̃ calcârit erectum palum, aut aliquid simile, bos claudicare uideâtur, cætera quidem omnia similiter facienda sunt, ceram aũt cum oleo ueteri, melle, & orobi farina, solutam refrigeratamq́ ulceri imponere debes. Postea uerò, accipiens incretam testulam, ficusq́ aut mala Punica tundens atq; permiscens, ulceri circumponito: ac linteo aliquo deligato adeò curiosè, ut externarum rerũ nihil subingrediatur, donec bos ipse firmiter possit stare. Sic siquidem percurabitur: tertia autem die simili medendi ratione succurrito. Si claudicet ob materiæ influxum, oleo & passo concoctis, pars ipsa calefacienda est, ac dein calida polenta hordeacea illi imponenda. Cæterum ubi pars ipsa tenera & mollis est reddita, aperienda est, extergendaq́. Postea uerò folia liliorum, aut squillam ex sale, aut polygonon, aut denique prasium contusum imponere expedit, Hactenus Florentinus. Si quid pedem aliamue partem bouis penetrauerit, curandum est ut extrahatur cum radicibus arundinis tritis, uel radicibus dictamni superpositis & fascia alligatis, uel alijs medicamentis quæ spinis extrahendis adhibentur in equis, ut in illorum historia docuimus, Petrus Crescent. Si talum, aut ungulam uomer læserit, picem duram, & axungiam cum sulfure, & lana succida inuolutam candente ferro supra uulnus inurito. (aliás inuoluito, & candente ferro supra uulnus imponito, & ungito, Veget.) Quod idẽ remedium optime facit exempta stirpe, si forte surculum calcauerit, aut acuta testa, uel lapide ungulam pertuderit, quæ tamen si altius uulnerata est, latius ferro circunciditur, & ita inuritur ut supra pręcepi: deinde spartea calceata per triduũ suffuso aceto curaẽ. Item si uomer crus sauciarit, marina lactuca quam Græci τιθύμαλλον uocant, admisto sale imponiẽ. Minus claudicabunt armenta, si opere disiunctis multa frigida lauenẽ pedes: & deinde suffragines, coronæ, ac discrimen ipsum, quo diuisa est bouis ungula, uetere axungia defriceẽ, Columella. Cũ fissuræ in pedibus dehiscũt, pilusen oder schrunden, sanguinem detrahi iubent. Hetruria myriophyllon (Hermolaus legit millefoliũ) appellat

herbam in pratis tenuem, à lateribus capillamenti modo foliosam, eximij usus ad uulnera: boum neruos abscisos uomere solidari ea rursusq; iungi addita axungia affirmans, Plin.

¶ His iam perscriptis cum à remedijs ad reliqua de bubulo pecore dicenda transiturus essem, in libellum quendam qui diuersa remedia manuscripta Germanicè continebat, incidi: quæ & ipsa corollarij uice præcedentibus adnectere operæpretium duxi. Sunt autem ista. Si pestilentia bubus ingruerit, radices asari in aqua decoquito & in potu exhibeto: uel ipsas contritas aquę inspergito & faucibus infundito: uel testas limacum, sufficiunt autem singulis bubus singulæ. Alij herbam cruciatam gentianæ speciem, ut supra dixi, pariter cum limacum testis terunt, & per os infundunt. Alij uirgam auream (sic Itali uocant, nos **heidnisch wundkraut**) contritam pani imponunt et ori inserunt. Forsan hæc Dioscoridis Panaces Chironium est, flore aureo, folio non amaraci, ut in Dioscoride legitur, sed lapathi, ut in Plinio, maiore & hirsutiore: radix parua non altè demittitur, gustu acri: nascitur in montanis, siccis & asperis. Dioscorides serpentium ueneno potam radicem, uel illitam comam, resistere docet. Asclepion panaces et Chironion Heracleo calidiora sunt, (ego cum Galeno potius minus calida legerim) hinc floribus ipsorum & semine ad malefica ulcera & phymata utuntur, Paulus & Galenus. Arnoldus de Villa noua uirgam auream apprime laudat à uiribus urinæ ciendæ & calculi renum frangendi: Italorum quidam herbam Iudaicam uel paganam uocant. Auicenna per herbam Iudaicam eruum intelligit: recentiores etiam unam sideritidis speciem eodem nomine uocitant, quam alij tetrahit. Nostrates costum hortensem quoq; nominãt **heidnisch wundkraut**, Tragus **frauwen kraut**. Sic fit ut cum uel una res diuersis nominibus appellatur, uel rursus diuersæ uno, magna apud plerosq; rerum inscitia & confusio nascatur. ¶ Boues si intumuerint, calendulæ succum cum aqua potandum eis misceto. Sanicula & eupatorium (quod uulgus agrimoniam uocat) in uino decocta, boum uulneribus imponuntur. Si bos à serpente morsus fuerit, butyrum de mēse Martio cum sale ad focum permisce, & illine: uel pelle mustelina locum demulce. Si ulcus malignū, quod uulgo uermem appellamus, infestat, carduos edendos apponito, tum bubus, tum equis præcipue: aut radicem Valerianæ ore commansam superilligato, quod & hominibus prodest. Boui pulmonario herbam pulmonariam arboribus adnascentem, contritā, paniq; cum sale inspersam in fauces demittito. Aduersus malum, quod nostrates sanguinem subitaneum uocant, (de quo supra, ubi de inflatione diximus) urticarum radices ex tribus plantis collectæ, in cibo medentur. Cum sanguinem ex uesica reddunt boues, quieti in stabulo permittendi sunt, ne fortè sanguine subitaneo corripiantur. Si boui aut uitulo aluus nimium fluat, tostam auenæ farinam faucibus immittes, & panem tostum insperso sale: oxylapathi quoq; semen in cibo iuuare certum est. Contrà, si excrementa alui retineantur, muscerdam & cannabis semen in fauces inserito: uel uaccinum lac calidum, uel coquinariam colluuiem ueterem infundito. Boum & uitulorum lumbricos expelles infuso succo quem expresseris è folijs & radicibus betæ rubeæ: Idem medicamentum pueris etiam conducit. Alij pollinem bursæ pastoris dictę aduersus eosdem commendant: quos ego errare iudico: alia enim herba est, quam uulgo Germani **wurmkraut** appellant, nasturtij syluestris genus, cui simillima seminum conceptacula bursę pastoris sunt, ad lumbricos maximè commendata. Cum uacca fœtauerit, ex auena fomentum statim admouetor, ut prorsus liberetur. Si post fœturam uiribus exhausta erit, adeò ut consistere uix queat, flores fœni sacco salario infarcti & in aqua decocti, dorso lumbisq; bene calidi imponantur: bis die sal offeratur, & in solem progredi permittatur, ac cibus ibidem præbeatur. Si uaccam taurire uoles, salsam bouis carnem iuglandis magnitudine in os ei ingerito. Vel, Cum uitulus mensis unius ætatem attigerit, salem uaccæ lingendum tam calefacito, quàm ferre calidissimum manu potes, & quater aut quinquies uaccæ offerto, mox taurum desyderabit. Pediculos boum & uitulorum hoc ungento abolieris, quod constat cremæ lactis sesquisextario, butyri mensura quæ duas iuglandes æquet, & resinæ pari, salem abunde addes, & pariter feruefacies: cum opus erit illines. ¶ Si quid noxij aut uenenosi boues deuorasse uidebuntur, quod cum ex alijs signis, tū inflato corpore, facile est conijcere: præstantissimam antidotum & omnibus theriacis uulgaribus (nam illas quoq; pecori uenenato quidam infundunt) longè præferendam, & multis experimentis celebrem, ab amico quodam, dum hæc scriberem, excepi huiusmodi: Gentianæ radix in pollinem redacta, & stillatitio liquori ex fecibus uini (aquam ardentem uocant) permixta infunditur in fauces bouis: Aut si gentiana defuerit, liquor etiam solus. Idem pecori uehementer noxium esse aiebat genus illud glutinis aërei (sic enim appello, cum nomen aliud ignorem) quod colore subflauo, molle, & coagulatum in muris interdum & herbis adhærens inuenitur. Rustici quidam traijcientibus in aëre stellis id nasci aiunt: & gramen etiam cui hæserit, licet aquis pluuijs ablutum, uenenosam uim retinere asserunt. Non desunt qui ius in quo hordeum diutissimè coctum fuerit, unà cum cremore siue ipso hordeo, bubus contra quemuis ignotum morbum infundant.

D

Non probat Plinius illos qui subtilitatē animi constare non tenuitate sanguinis putant, sed cute operimentisq; corporum magis aut minus bruta esse: boum tergora, setas suum obstare tenuitati immeantis spiritus, nec purum liquidumq; transmitti. Sunt sanè boues ingenio miti, remissæ, & minimè peruicaces, Aristot. Agnoscunt uocem bubulci, uocatiq; nominibus proprijs intelligunt, iussisq; armentarij aut præfecti parent & obsecundant, Florentinus. Mores in operario boue quales proben

tur,

tur, infra dicemus. Boues cœlum olfactantes, seq́ lambentes contra pilum, tempestatem præsagiunt, Plinius. Susias boues numerandi scientiam tenere Ctesias Gnidius scribit. Nã Susis regi singulæ quotidie centum cados ad irrigandos hortos hauriunt. Quem quidem laborem, siue quòd sit eis certus & constitutus, siue etiam quia diu multumq́ in eo se exercuerint, promptissime obeunt: Nullam enim earum ad opus remollescere uideres, neq́ ad alterum supra quàm diximus cadum exhauriendum, nec uerberibus, nec blanditijs inducere posses, Aelianus. Plutarchus etiam in libro terrestriáne an aquatica animalia plus sapiant, idem scribit in hæc uerba: Boues Susis hortos regios uersatili machina & modiolis haustorijs numero certis rigant: centenos modiolos in dies singulos singuli boum ducunt. E natura etiam bouis est, cum ex feritate ad mansuetudinem traductus est, ut ad parendum facilis sit. Enimuero ad feretrum portandum sub iugum missus quietus manet, siue uelis eum erecto capite quiescere, siue ad terram inclinato abijci, tum in ceruice & dorso puerum puellámue gestari patitur. Equidem ipse uidi, qui supra nihil se commouentes tauros saltarent. Item boues instituti sese in theatris inclinant, & erigunt, & motus uel homini ipsi difficiles saltant, Aelianus. Bouem licet mansuetũ, nõ facile tamẽ illius qui sibi stimulos admouet obliuiocapit: at iniuriã animo ac memoria uel longissimo interuallo cõtinens, pœnas pro maleficio sibi illato sumit. Nam cũ est sub iugum missus, lorisq́ constrictus, quodammodo similis est homini in uincula coniecto, & se quidẽ trahi quò impellitur, acquiescit. Vt uero solutus est, aliâs ad bubulcũ uersus pedem suum laxans, aliq̃d illius membrum contriuit: aliâs sæpe in cornua incitatus, in cursu illum interfecit: Cum tamen in cæteros subito mansuetus existat, ac quietus in stabulum ingrediat: neq́ enim ferus in eos existit, qui iram sibi non mouent, Aelian. Boues & pascunt per societates atq́ consuetudines: & si unus aberrârit, reliqui sequuntur: quapropter boarij nisi præuenerint, totum armentum requirant, necesse est, Aristoteles. Eximia boum aratorum in socios pietas animaduersa est: nam alter alterum, quo cum arare consueuit, si forte desit, requirit, & frequente mugitu desyderium testatur. Quanto fœtus suos amore prosequantur uaccæ Oppianus his uersibus prædicauit,

Οἷον δ' ἑλκομένας ποσὶ πόρτιας ἀγκαλόωσαι Μητέρες, οὐκ ἀπάτερθε γυναικείων στοναχοῦσι
Κωκυτῶν, αὐτοὺς δὲ συναλγύνουσι νομῆας.

Rubram uestem non ferunt qui ad boues accedunt, neque splendidam qui ad elephantos, quòd eiusmodi colore eas bestias constet efferari, Gyllius. Apud nos cum exacta hyeme uaccæ primum in pascua emittuntur, quæuis proximam cornibus adoritur: quæ tum uicta fuerit, totam deinceps æstatem alteri cedit. Sunt qui allium cum sale uaccis suis primum emittendis in cibo præbeant, ut reliquæ omnes propter odorem eas auersentur: sed minus placidæ inde fieri existimantur. Sunt qui nescio an allium an aliud quidpiam bubus edendum ingerãt, ut à cæteris uitentur, & ipsi herbis abunde fruantur. Boues lupus inuadit: alitur enim carne, Aristoteles. Si bos ferus fune laneo ligetur, mansuescet, Rasis. Βοῒ ἐμφαίνεται σεμνότης καὶ ἀφέλεια: hoc est, bos grauitatem quandam & simplicitatem uultu ac moribus præ se fert, Adamantius. Aristoteles in physiognomonicis illos quibus facies carnosa est, remissi & negligentis animi esse cõijcit: quibus magna, ignauos seu tardos: quibus oculi magni, similiter: quibus admodum caui, mites: & illos etiã ignauos, quibus frons magna sit: postremò querulos & indignabũdos, quibus uox primum grauis, in fine acuta fuerit: quod eadem omnia in bubus similiter se habeant.

E.

Multiplicem ex bubus utilitatem capi Philes poëta recentior istis uersibus complexus est:

Βάγχρυσον ὁ βοῦς, καὶ κομίζει φορτία, Καὶ τὸν γεωργὸν ὠφελεῖ πρὸς τὸν πόνον,
Καὶ γάλα πηγεῖ, καὶ τραπέζας ἀρτύει, Μετὰ τελευτὴν καὶ μελίσσας ἐξάγει.

Hoc est, Boum usus extenditur ad uecturam, agri culturam, lac & opera lactaria, deniq́ ad apum restaurandam sobolem. Quid, inquit Cicero, de bobus loquar? quorum ipsa terga declarant non esse ad onus accipiendum figurata: ceruices autem natæ ad iugum, tum uires humerorum & latitudines ad aratra extrahenda, quibus quũ terræ subigerentur fissione glebarũ, ab illo aureo genere, ut poëtæ loquuntur, uis nulla unquam afferebatur. Ferrea tum proles exorta repentè est, Ausaq́ funestum prima fabricarier ensem, Et gustare manu uinctum domitumq́ iuuencum. Tanta putabatur utilitas percipi ex bobus, ut eorum uisceribus uesci scelus haberetur.

¶ Curandum est omnibus annis in hoc æquè atq́ in reliquis gregibus pecoris, ut delectus habeatur: nam & enixæ & uetustæ, quæ gignere desierunt, summouendæ sunt, & utiq́ tauræ, quæ locum fœcundarum occupant, ablegandæ, uel aratro domandæ, quoniam laboris, & operis non minus quàm iuuenci propter uteri sterilitatem patientes sunt, Columella. Iuuencus castratus aptior fit iugo, & mansuetior tractabiliorq́, & laboris socium mirificè diligit, ut supra diximus. Boum uulgarium quidam sunt maiores, quorũ usus est in locis planis: alij minores, qui ferè ad montes remittũtur: mediocres utrisq́ conueniunt locis: Oportet autem adultos boues non iuniores laboribus destinare, Petrus Crescent. ¶ Quæ in emendis bubus sequenda, quæq́ uitanda sint, nõ ex facili dixerim (inquit Columella) cum pecudes pro regionis cœliq́ statu & habitum corporis, & ingenium animi, & pili colorem gerant: aliæ formæ sunt Asiaticis, aliæ Gallicis, Epiroticis aliæ: nec tantum diuersitas prouinciarum, sed ipsa quoq́ Italia partibus suis discrepat. Campania plerunq́ boues progenerat albos & exiles, labori tamen & culturæ patrij soli non inhabiles. Vmbria uastos & albos, eademq́ rubros: nec minus probabiles animis quàm corporibus. Hetruria & Latium compactos, sed ad opera

fortes. Apenninus durissimos, omnemq; difficultatem tolerantes, nec ab aspectu decoros: Quę cum tam uaria & diuersa sint, tamen quædam quasi communia & certa præcepta in emendis iuuencis arator sequi debet: eaq; Mago Carthaginensis ita prodidit, ut nos deinceps memorabimus. Parandi sunt boues nouelli, quadrati (uiribus magnis) grandibus membris, cornibus proceris (amplis) nigrantibus & robustis, fronte lata et crispa, hirtis auribus, oculis & labijs nigris, naribus resimis patulisq;, ceruice longa & torosa, palearibus amplis, & penè ad genua promissis, pectore magno (lato) armis uastis, capaci & tanquam implente utero, lateribus porrectis, lumbis latis (crassis coxendicibus) dorso recto planoq;, uel etiam subsidente, clunibus rotundis, cruribus compactis ac rectis, sed breuioribus potius quàm longis, nec genibus improbis, ungulis magnis, caudis longissimis & setosis pilosisq;, corpore denso breuiq;, colore rubeo uel fusco, tactu corporis mollissimo, Hactenus Columella de bouis aratoris electione. Bouem rubeum ab aratoribus probari discimus: qualis fortasse est, quem hodie Veneti agricolæ lorum suo uocabulo appellitant: Nec enim idem prorsus color est rubeus, qui ruber à nobis, à Græcis ἐρυθρὸς dicitur, Nic. Erythræus. Talis notæ uitulos, id est iuuencos uel boues indomitos & rudes (inquit rursus Columella) oportet cum adhuc teneri sunt, consuescere manu frequenter tractari, ad præsepia religari, ut exiguus in domitura labor eorum, & minus sit periculi. Verum neq; ante tertium, neq; post quintum (quartum, Varro) annum iuuencos domari placet: quoniam illa ætas adhuc tenera est, hæc iam prædura, Columella & Pallad. Domitura boum in trimatu, postea sera, ante præmatura, Plinius. Eos autem, qui de grege feri comprehenduntur, sic subigi conuenit. Primum omnium spatiosum stabulum præparetur, ubi domitor facile uersari, & unde digredi sine periculo possit. Ante stabulum nullæ angustiæ sint, sed aut campus, aut uia late patens, ut cum producentur iuuenci, liberum habeant excursum, ne pauidi aut arboribus, aut obiacenti cuilibet rei se implicent, noxamq; capiant. In stabulo sint ampla pręsepia, supraq; transuersi asseres in modum iugorum à terra septem pedibus elati configantur, ad quos religari possint iuuenci (boues indomiti.) Diem deinde, quo domiturã auspiceris, liberum à tempestatibus, & à religionibus (impedimentis omnibus) matutinum eligito: (quo capti perducantur ad stabulum) canabinisq; funibus cornua iuuencorum ligato: sed iaculi, quibus copulantur, lanatis pellibus inuoluti sint, ne tenera fronte sub cornua lædantur: cum deinde bucolos comprehenderis, extra stabulum producito, & ad stipites religato ita, ut exiguum laxamenti habeant, distentiq; inter se aliquanto spacio, ne in colluctatione alter alteri noceat. Si nimis asperi erunt, patere unum diem noctemq; desæuiant (inter uincula mitigentur ieiunijs) simul atq; iras conuderint, manu producantur, ita ut & aliquis ante, & à tergo complures, qui sequantur, retinaculis eos cõtineant: & unus cum claua saligneа procedens modicis ictibus subinde impetus eorum coërceat. Sin autem placidi & quieti boues erunt, uel eodem die, quo alligaueris, ante uesperum licebit producere, & docere per mille passus composite, ac sine pauore ambulare: cum domum perduxeris, arctè ad stipites religato, ita ne capite moueri possint: tum demum ad alligatos boues, neq; à posteriore parte, neq; à latere, sed aduersus placide, & cum quadam uocis adulatione (appellationibus blandis, & illecebris oblatorum ciborum) uenito (bubulcus admulceat) ut accedentem consuescant aspicere: deinde nares perfricato, ut hominem discant odorari. Mox etiam cõuenit tota tergora & tractare, & respergere mero, quo familiariores bubulco fiant: uentri quoque, & sub femina manum subijcere, ne ad eiusmodi tactum postmodum pauescant: & ut ricini, qui plærunq; feminibus inhærent, eximantur: idq; cum fit à latere domitor stare debet, ne calce (aut cornu) cõtingi possit (quod uitium si in primordijs effectui sibi cessisse senserit, obtinebit.) Post hęc didu ctis malis, educito linguam, totumq; eorum palatum sale defricato, libralesq; offas in præsuliæ adipis liquamine tinctas, lingula (in gulam, Pallad.) demittito, ac uini singulos sextarios per cornu faucibus infundito. Nam per hæc blandimenta triduo ferè mansuescunt, iugumq; quarto die accipiũt, cui ramus illigatur, & temonis uice trahitur: interdum & pondus aliquod (leue) iniungitur, ut maiore nisu laboris exploretur patientia, post eiusmodi experimenta uacuo plostro subiungendi, & paulatim longius cum oneribus producendi sunt. Sic perdomiti mox ad aratrum instituantur, sed in subacto agro, ne statim difficultatem operis reformident, néue adhuc tenera colla, dura proscissione terræ contundant. Quemadmodum autem bubulcus in arando bouem instituat, primo (inquit Columella) præcepi uolumine: curandum ne in domitura bos calce, aut cornu quenquam contingat: nam nisi hæc caueantur, nunquam eiusmodi uitia, quamuis subacta, eximi poterunt. Verum ista sic agenda pręcipimus, si ueteranum pecus non aderit: Nam si aderit, expeditior, tutiorq; ratio domandi est, quam nos in nostris agris sequimur: nam ubi plaustro, aut aratro iuuencum consuescimus, ex domitis bubus ualentissimum, eundemq; placidissimum cum indomito iungimus, qui & procurrentem retrahat, & cunctantem producat. Si uero non pigeat iugum fabricare, quo tres iungantur, hac machinatione consequemur, ut etiam contumaces boues grauissima opera non recusent: nam ubi piger iuuencus medius inter duos ueteranos iungitur, aratroq; iniuncto terram moliri cogitur, nulla est imperium respuendi facultas: siue enim efferatus prosilit, duorum arbitrio inhibetur; seu consistit, duobus gradientibus etiam obsequitur: seu conatur decumbere, à ualentioribus subleuatus trahitur: propter quæ undiq; necessitate contumaciam deponit, & ad patientiam laboris paucissimis uerberibus perducitur. Est etiam post domituram mollioris generis bos, qui decumbit in sulco: eũ non sæuitia, sed ratione censeo emendandum: nam qui stimulis, aut ignibus, alijsq; tormentis id uitium

tium eximi melius iudicant, ueræ rationis ignari sunt, quoniam peruicax contumacia plerunq; fæuientem fatigat. Propter quod utilius est citra corporis uexationem fame potius & siti cubitorem bouem emendare: nam eum uehementius afficiunt naturalia desyderia, quàm plagæ. Itaq; si bos decubuit, utilissimum est sic pedes eius uinculis obligari, ne aut insistere, aut progredi, aut pasci possit: quo facto inedia, & siti compulsus deponit ignauiam, quæ tamen rarissima est in pecore uernaculo: longeq; omnis bos indigena melior est quàm peregrinus: nam neq; aquæ, nec pabuli, nec cœli mutatione tentatur, neq; infestatur conditione regionis, sicut ille, qui ex planis, & campestribus locis, in montana & aspera perductus est, uel ex montanis in campestria: itaq; etiam, cum cogimur ex longinquo boues arcessere, curandum est, ut ex similibus patrijs locis traducantur: item custodiendum est, ne in corporatione (aliâs comparatione) uel statura, uel uiribus impar cum ualentiore iungatur: nam utraq; res inferiori celeriter affert exitium. Mores huius pecoris (bouis operarij) probabiles habentur, qui sunt propiores placidis quàm concitatis, sed non inertes (arguti, mansueti, Pallad.) qui sunt uerentes plagarum, & acclamationum, sed fiducia uirium, nec auditu, nec uisu pauidi, nec ad ingredienda flumina, aut pontes formidolosi: multi cibi edaces, uerum in eo conficiendo lenti: nam hi melius concoquunt, ideoq; robora corporum citra maciem conseruant: qui ex commodo, quàm qui festinanter mandunt. Sed tam uitium est bubulci pinguem, quàm exilem bouem reddere: humilis enim & modica corporatura pecoris operarij debet esse, neruisq; & musculis robusta: non adipibus obesa, ut nec sui tergoris mole, nec labore operis degrauetur, Hactenus Columella. Nouellos cum quis emerit iuuencos, si eorum colla in furcas destinata incluserit, ac dederit cibum, diebus paucis erunt mansueti, & ad domandum proni. Tum ita subigendum ut minutatim assuefaciant, & tironem cum ueterano adiungant: imitando enim facilius domantur. Et primum eos æquo in loco, & sine aratro, tum eo leui simul arare faciant, & principio per arenam, aut molliorem terram dum consuescant. Quos ad uecturas alimus item instituendum, ut inania primum ducant plaustra, & si possis, per uicum, aut per oppidum, ubi creber crepitus sit, ac uarietas rerum cõsuetudine celeberrima, ad utilitatem adducito. Neq; pertinaciter quem feceris dexterum in eo manendum. Quod si alternis fit sinister, fit laboranti in alterutra parte requies. Vbi terra leuis, ut in Campania, ibi non bubus grauibus, sed uaccis aut asinis quòd arant, eò facilius ad aratrum leue adduci possunt, & ad molas, & ad ea, si qua sunt, quæ in fundo conuehunt. In qua re alij asellis, alij uaccis ac mulis utuntur, exinde ut pabuli facultas est. Nã facilius asellus q̃ uacca alitur, sed fructuosior hæc. Cauto agricolæ hoc spectãdum, quo fastigio sit fundus: in confragoso enim ac difficili hæc ualentiora parandum, & potius ea, quæ plus fructum reddere possunt, cum idem operis faciunt, Varro. Araturos boues quàm arctissimè iungi oportet, ut capitibus sublatis arent: sic minime colla contundunt: Si inter arbores uitesq; aretur, fiscellis capistrari, ne germinum tenera præcerpant: Securiculam insitiuam pendere, qua intercidãtur radices. Hoc melius quàm conuelli aratro, bouesq; luctari, Hæc Plin. apud quem plura ad arandi disciplinam lege libro 18. cap. 18. & deinceps: & apud Columellam libro 2. ca. 2. 3. & 4. Bubulcus siue arator nunq; stimulo lacessat iuuencum, quod detrectantem calcitrosumq; eum reddit: nonnunq; tamen admoneat flagello, Columella. Fortissima bouis pars caput est, ideoq; cornibus prędita, quæ iugo alligãtur. Ceruix etiam ei firmæ robustæq; carnis est, quamobrem non desunt qui iugum ceruici committant. Syria tenui sulco arat, cum multifariam in Italia octoni boues ad singulos uomeres anhelent, Plinius. Vno boum iugo censeri anno facilis soli quadragena iugera: difficilis tricena, iustum est, Idem. Saserna apud Varronem ad iugera ducenta arui, boũ iuga duo satis esse scribit: Cato in oliuetis ducentorum quadraginta iugerum boues ternos, ita fit ut Saserna dicat uerum, ad centum iugera, iugum opus esse, si Cato ad octogena. Sed ego neutrum horum, inquit Varro, ad omnem agrum conuenire puto, & utrũq; ad aliquem. Alia enim terra facilior aut difficilior est alia. Terram duram proscindere nisi boues magnis uiribus non possunt, & sæpe fracta bura relinquunt uomeres in aruo. Ne boues operantes lassentur, oleũ & terebinthinam concoquens, ungito cornua, Democritus. Boues ferijs coniungere licet: Hoc licet facere, trahant ligna, fabalia, frumentũ quod non daturus eris, Cato. Tribula uel tribulũ est tabula saxo uel ferro asperata, qua frumenta tererent: in frequenti etiam nunc Italiæ usu, Varro. E spicis in aream excuti grana oportet, quod fit apud alios iumentis iunctis & tribulo, &c. Varro 1. 52.

¶ Ne boues in area ad trituram accommodata spicas interim edant, dum proculcant, eorum bubulo fimo nares illinendæ sunt: Quæ astuta machinatio perficit, ab illarum ut sese esu abstineant. Hoc nimirũ animal huiusmodi tetri odoris aspersione deterritum, nihil, ne si fame quidem acerrima premeretur, unquam ederet, Aelianus. ¶ Vaccarum aliæ sunt magnæ & mediocres, quæ sobolis gratia nutriri solent, ut uituli mactandi, ac boues plaustris & aratris necessarij, ex eis generent. Harũ lac, licet ad cibum & conficiendum caseũ utile sit, tolli tamen eis non debet, sed pro nutrimento uitulis relinqui. Aliæ minores sunt, quæ lactis tantũ & casei gratia nutriunt: ideoq; uituli quindecim à partu diebus elapsis occidendi sunt. Eligendæ sunt non nimiũ paruæ, & uberibus magnis (& caudis longis, ut aliqui addunt) Petr. Crescent. Non degeneres existimandi etiam minus laudato aspectu: plurimum lactis Alpinis, quibus minimũ corporis, plurimũ laboris, Plinius: Altinas apud Columellam non Alpinas legimus. Boues dicuntur matrices Varroni, quas & fructuarias rectè appellãris. Cenomani & Orobij quidã quotidiano sermone Bergaminos appellitãt, quos Vaccarios alij dicũt

Germani ſenten: & bergaminas ipſas uaccas quæ gregatim in montibus paſcuntur: bergē enim Germani montem uocant: unde & Bergomum dictum quod in montibus ſitum ſit: uidentur & Orobij populi illius regionis inde dicti etymo Græco, quod uitā in montibus agant: & forte Cenomani Germanico, quaſi ſennmannen, id eſt uiri uaccarij: uel ceuomani, à ceua, id eſt uacca, ut Germani hodie & olim in Italia Alpini uocabant.

¶ Numerus de tauris, & uaccis ſic habēdus, ut in ſexaginta unus ſit anniculus, alter bimus. Quidam habent aut maiorem, aut minorem numerum gregum. Nam apud eum duo tauri in ſeptuaginta matribus ſunt. Numerum gregum alius alium facit. Quidam centenarium modicum putant eſſe, ut ego, Atticus centumuiginti habet, ut Lucienus, Varro. Noſtri Lactarij uaccas circiter triginta aut quadraginta ut plurimum in uno grege habent. Vt reliquis gregibus pecuarijs, ſic & uaccis delectus quotannis habendus, & reijculæ reijciundæ, quòd locum occupant earum, quæ ferre poſſunt fructus, Varro. Vaccæ cum uel ſterileſcunt, uel aratrum & plauſtrum renuunt, mactantur: & cum uetulæ iam dentibus amiſſis non amplius bene aluntur. Boues euadent habitiores, ſi calida ſubinde lauentur: & ſi quis inciſa cute ſpiritum in uiſcera harundine adigat, Plinius. Poſt laborem pingueſcunt, at ſi ante laborem uictu & otio abundent, citius moriuntur. Noſtri prægnantes etiam uaccas ad mactandum ſaginant, idq́ optimè fieri aiunt circa medium geſtationis tempus. Pinguefacies boues (ut Sotion docuit) ſi prima die ubi redierint à paſtu, comminuens braſſicas, acetoq́ acri perfundens, eas illis porrexeris: & poſtea paleis cribro tranſmiſſis furfur triticeum permiſcens, id in dies quinq; ſimiliter appoſueris. Cæterum ſexta die hordei redacti in pollinem heminas quatuor apponens, paulatim curriculo dierum ſex nutrimentum augebis. Sed tempus exhibendi alimenti bobus, hyeme erit, primò quidem, dum galli occinunt: ſecundò autem, circa matutinum crepuſculum: quo tempore etiam dandus eſt potus: ac reliquum alimenti quod ſupereſt, id ueſperi exhibendum eſt. At æſtate, primo quidem, diluculo nutriendi ſunt boues: ſecundo autem, poſt id, hoc eſt meridie, ac ſubinde potus eſt dandus. Quo quidem modo, circa horam nonam iam tertio cibans, denuo aquam adminiſtrabis. Verum hyeme quidem potus ſit illis calidior aqua: tepida autem æſtate. Lotio etiam ipſorum buccas colluito, extrahens adnatam pituitam: linguamq́ à uermibus repurgato, uolſella auferens (gignuntur ſiquidem uermes in linguis boum) ac ſale deniq; linguam ipſam inſpergito, Hæc Sotion. Varro memorat iuuencam quandam pinguitudine carnis adeò auctam eſſe, ut in eius corpore ſorex exeſa carne nidum fecerit, & mures pepererit: Quod in ſue etiam in Arcadia ſpectatum ſit. Eruum boues impinguat, Dioſcorides. Eruum uerū Lugduni uidi, ubi à ruſticis ſeritur, ut Claudius Milletus medicus illic mihi retulit: id ſi ſues nimium uorauerint, ſanguinem per urinam eis moueri aiunt, quod ueteres etiam eruo attribuunt in hominibus: accedit & color, qui cortice exteriori detracto intus rubet, quod in Lugdunenſi illo legumine ipſe obſeruaui, & Actuarius de eruo ſcribit: Hypoſtaſis orobea (inquit) à leguminis ſimilitudine nomen habet in urina, cuius inſtar eſt globoſa, ac eiuſdem excorticati colorem refert, qui rubeus eſt, uitello oui rubeo ſimilis. In Germania hactenus legumen hoc non uidi. Ciceris etiam genus alterum orobiæum uocant, ab erui ſimilitudine, & quod ſimiliter ſubamarum ſit. Ciceram Columella non tam leguminibus quàm pabuli generibus annumerat, quæ bubus erui loco detur freſa in Betica, nec hominibus inutilis, ſapore nihil differens à cicercula: colore tantū diſcernitur, quo ſordet, obſoletior uidelicet & nigro propior, Hermolaus Barbarus. Idem in Corollario ad Dioſcoridis caput de lino, ſic ſcribit: Oleo ſeminibus lini expreſſo fraces & retrimenta quoq; ipſa reponuntur, ſaginando iumentorum generi, præcipuè bubus, obeſitate ſola inſignibus futuris: Quales ad nos Mediolano coronati ueniunt, principibus quotannis officij gratia donantibus: uiſceratione hinc ſolenni orta, magiſtratibus diuiſa carne globulis: quos quia ferè pares ſunt, ſociolos conſuetudo appellat: quidam non ſociolos, ſed ſuccidulos à ſuilla uiſceratione uocare malunt, quæ ſingulis annis ante curiam uenationis die agitur, Hæc Hermolaus. Quidam braſſicæ capitatæ folia, etiam ea quæ tanquam inutilia ſeparantur, bubus plurimum alimenti conferre putant. Genus graminis in Cilicia naſcitur, quod indigenæ cinnam appellant, quod uiride obiectum boues inflammat. Sunt tamen qui boues inde pingueſcere contendant, nato alterutris errore, quòd alij πίμπρησιν, alij πίμπλησι legant, ſenſu longè diuerſo, Ruellius. De cibis boum copioſius egi ſupra, & de ocymo ac farraginis generibus ſeorſim, quibus non purgantur ſolum ſed etiam ſaginantur boues.

¶ Verres, iuuencos, arietes, hœdos decreſcente luna caſtrato, Plinius. Menſe Maio caſtrandi ſunt uituli, ſicut Mago dicit, tenera ætate, ut fiſſa ferula teſticuli comprimantur, & paulatim confracta reſoluantur. Sed hoc luna decreſcente uerno, uel autumno fieri debere præcipit. Alij ligato ad machinam uitulo, duabus anguſtis regulis ſtagneis, ſicut forcipibus ipſos neruos apprehendūt, qui Græce κρεμαστῆρες dicuntur. His comprehenſis tentos teſticulos ferro reſecant, & ita recidūt, ut aliquid de his capitibus neruorum ſuorum dimittatur hærere, quæ res & ſanguinis nimietatem prohibet, & non omnino iuuencos ſubducto robore uirilitatis effœminat. Nec admittendum eſt, quod plerịq; faciūt, ut ſtatim caſtratos coire compellant, nam certum eſt ab eis generari, ſed ipſos fluxu ſanguinis interire. Vulnera uero caſtraturæ, cinere ſarmentorum & ſpuma linentur argenti. Caſtratus abſtineatur à potu, & cibis paſcatur exiguis, & ſequenti triduo præbeantur ei teneræ arborum ſummitates, & frutteta mollia, & herbæ uiridis coma: dulciora ſagina roris, aut fluminis. Pice etiam liquida mixto cinere, & modico oleo poſt triduum uulnera diligenter unguenda ſunt. Sed melius genus caſtrationis

ſequens

sequens usus inuenit. Alligato enim iuuenco, atq; deiecto, testiculi stricta pelle clauduntur, atq; ibi ligneа regula premente, deciduntur ignitis securibus, uel dolabris, uel, quod est melius, formato ad hoc ferramento, ut gladij similitudinem teneat. Ita enim circa ipsam regulam ferri acies ardentis imprimitur, unoq; ictu & moram doloris beneficio celeritatis absumit, & ustis uenis, ac pellibus à fluxu sanguinis strictis, plagam cicatrix quodammodo cum ipso uulnere nata defendit, Palladius. Ad copiam lactis melius Altinæ uaccæ probantur, quas eius regionis incolæ ceuas appellant: eæ sunt humilis staturæ, lactis abũdantes, Columella. Apud nos etiam humiles & breuioribus cruribus uaccas tanq; lacte fœcundiores magis probant. Ouillum lac caprinumq;, mox bubulum, commodũ est ad conficiendum reponendumq; caseũ, Aristot. Bubulũ lac caseo fertilius q; caprinũ ex eadem mensura penè altero tanto, Plin. Ex Aristotele tamen non duplam, sed sesquialteram ferè proportionem colligimus. Casei bubuli maximi sunt cibi, & difficillimè transeunt sumpti, Varro. Bos ante partum lac non habet, quo tempore à nostris dicitur **zeguſt gaan**, per dies circiter decem, sub quod tempus lac densius redditur, & grauius olet: quas ob causas, & ne fœtui iam grandiori alimentũ subtrahat, mulgere desinunt. Ex primo semper à partu colostra fiunt, ni admisceat aqua, in pumicis modũ coëunt duritia, Plin. Colostrũ, id est primum à partu lac, Germani uocant **bienſt**, rustici quidam **ein pfaffen**. Improbari audio quod omniũ primum est, illud uero quod statim sequit inter delicias censeri, utpote pinguius. Machid uaccinũ (apud Arabes) est lac uaccinũ, à quo propter multam eius in utre aut alio uase concussionem extractũ est butyrum, Andreas Bellunensis. Bubulci quidam siue Vaccarij apud nos, uaccas à medio Aprilis plerunq; ad autumnũ usq; conducũt, pro quo tempore sex circiter mensiũ butyri libras ferè septuaginta quinq; (libram dico duodecim unciarũ) locatoribus pendunt. Vaccas nonnulli emũt, & ijsdem rursus aut alijs locant nutriendas, propter spem sobolis, quæ ad dominũ & conductorem ex æquo pertinet. Quod si soboles quotannis non prouenit, certa pecunia à conductore numeratur. Si quid damni nulla conductoris negligentia inciderit, hoc etiam ex æquo ad utrosq; spectat. Pecudes armentaq; & iumenta, sale maxime solicitant ad pastum, multo largiore lacte, multoq; gratiore etiam in caseo dote, Plin. βύτυρος aut βύτυρον, siue maris, siue neutro genere pronunciet, nihil refert: è pinguissima & oleosa lactis parte fit, interdũ unà cum caseis relinquitur, seiuncto solum sero: unde casei quandoq; tam opimi, ut adiposum humorem destillent. Butyrum à boue nominatur, è cuius lacte copiosissimũ confit, ut mireẽ Dioscoridem Galenus q; ex caprino & ouillo confici lacte dixerit. Ex caprino tamen fieri solere testis est Plinius, Hermolaus. Ego butyri nomen quoties absolute ponitur, de bubulo semper acceperim: quod & nominis ratio & pecudis huius excellentia postulant: optimũ enim plurimumq; ex uaccino lacte fit. Authores si aliarũ pecudum butyrũ intelligant, nomen illarũ, ut caprinum, aut ouillũ, adijciunt: Inula in oleo discocta (inquit Marcellus Empiricus) & contrita, & cũ butyro ouillo & melle imposita, cacoëthe maligna emendat. Sed quanq; butyri nomen simpliciter positũ de bubulo semper accipiendũ mihi uideatur, non aliter tamen in hoc Opere de butyro agam, nisi per singula animalia ubi singulorũ nomen addi tur: ut etiam de lacte, sero, & caseo. Nam quæ de istis in uniuersum & communi quadam ratione dici possunt, ea explicant in Libello nostro, quem de lacte & operibus lactarijs priuatim ædidimus, & si uita supersit, aliquando dabimus auctiorem.

¶ Boum cornua, magna præcipue & seniorũ, apta sunt pectinibus; ossa tesseris & cultellorũ manubrijs, Petrus Crescent. Boũ cornibus ueteres pro poculis utebant, ut in Philologia dicemus. Cornua dicebantur olim, quæ nunc tubæ, eò q; ea quæ iam sunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu, Varro de Lingua Lat. Rauco strepuerũt cornua cantu, Vergil. Aeneid. 8. Hinc cornicines dicti. Vtitur hodieq; cornu in bello, mugitu terribili, Heluetiorum pagus Vria. Qui bombardas, ut uocant, gerunt milites, puluerem accendendũ in cornibus pulchrè adornatis reconditũ habent. ¶ Boũ corijs glutinũ excoquitur, taurorũq; præcipuum, Plinius; id Græci taurocollam uocant, ut in Tauro dicemus. Tergo bubulo lentor quidam mucosus abunde inest, ex quo glutinum facere solent, Arist. Gummi albelat (ut Alchuinus & Ebenbitar scribũt) res est composita ex glutine (quod è pellibus uaccarum fit) & marmore trito. Sunt qui interpretẽtur pharmacum quoddam simplex quod ex India afferatur: sed prima opinio uerior est, Andreas Bellunensis. Confectos casiæ surculos corio bubulo præsuunt, ut eo putrescente enati uermes lignum erodant, Theophrast. Coria boum adultorum soleis calceamentorum conueniunt, Petrus Crescent. Carbatinas Græci uocant, ut Xenophon, calceos factos ex rudi corio bubulo, ἐκ τῶν νεοδάρτων βοῶν, Varinus. Itali hodie calandrellos nominant. Pollux calceamentum rusticum exponit, cui nomen à Caribus inditum sit. Hermolaus Barbarus in Corollario ad saxifragam Dioscoridis, Carbatinis (inquit) legendũ in secundo historiæ animalium uolumine Aristotelis cap. 1. (ubi camelos quæ per exercitum longiore itinere fatiscunt, carbatinis calceari scribit) non carbasinis est. Sunt autem carbatinæ, quas Catullus ad Victium carpatinas crepidas uocauit, calceamenti genus è Caria translatum, quod hodieq; uulgò sic uocatur, detractis utique posterioribus syllabis, & s litera principio adiecta, ut assolet. Nam & carpisculus calceamenti genus est, ut Fl. Vopiscus ait in Aureliani Cæsaris uita. Quidam tamen carbasa etiamnum uocant boum coria, quæ Cæsar alutas appellauit: nã, ut Suidas ait, ubi defecissent calcei, carbatinis utebantur, ex crudis boum tergoribus recens detractis, ut illud Vergilianum: Vestigia nuda sinistri Instituere pedis, nudus tegit altera pero. Nostri hodie tergoribus bubulis utuntur etiam ad conficien-

dum puluerem tormentorum bellicorum. Nauigant Britanni uimineis alueis, quos circundant ambitione tergorum bubulorū (aliàs bubalorū) Solinus. Malthæ frigidariæ compositio talis est: sanguinem bubulū, florem calcis, scoriam ferri, pilo uniuersa contundes, & ceroti instar efficies, & curabis adlinire, sicubi frigida balnei inter rimas labetur, Palladius: qui etiam paulò ante ad maltham calidariam sanguinem taurinum requisiuerat. Est & luxuriosa ratio uites serendi, ut quatuor malleoli uehementi uinculo colligentur in parte luxuriosa: atq; ita uel per ossa bubuli cruris, uel per colla fictilia traiecti, obruant binis eminentibus gemmis, &c. Plin. 17.21. Scabritia chartarū leuigatur dente cōcháue, sed caducæ literæ fiunt, Plin. Nostri boū præcipuè dentibus ad chartā poliendā utuntur. βούκρανον Grammatici exponunt galeam factam ex capite bouis. ¶ Aduersus mures agrestes Apuleius asserit semina bubulo felle maceranda anteq; spargas. Mures abiguntur cinere mustelæ, uel felis diluto, & semine sparso, uel decoctarū aqua. Sed redolet (frumentum) uirus animaliū eorū, etiā in pane: ob id felle bubulo semina attingi utilius putant, Plin. Si radici arboris fel uaccinū illinatur, non accedent ad eam formicæ, Rasis. Lycium adulteratur etiam amurca ac felle bubulo, Plin. Et alibi: Lycium Indicū aliqui felle bubulo adulterant. Extinguuntur cimices amurca & felle bubulo, lectis aut locis perunctis, Pallad. Boues ne infestentur à muscis bubulam saliuam illine, Africanus. Corni arboris flore degustato, aluo concita moriuntur apes, remedium præbere eis urinam hominū uel boum. ¶ Circumlini alueos apum fimo bubulo, utilissimum. Aluearia hyeme stramento operiri conducit, & crebro suffiri, maxime fimo bubulo. Cognatū hoc ijs innascentes bestiolas necat, araneos, papiliones, teredines: apesq; ipsas excitat, Plinius. Per uernos dies, ut Higinius ait (circa calendas Apriles, Palladius:) curandæ sunt apes adapertis alueis, ut omnia purgamenta quæ sunt hyberno tempore congesta, eximantur, & araneis qui fauos corrumpunt detractis, fumus immittatur, factus incenso (& sicco, Pallad.) bubulo fimo. Is enim quasi quadam cognatione generis, maxime est apibus (apium saluti) aptus, Columella. Tineæ & papiliones plerunq; fauis adhærentes decidunt, si fimo medullam bubulam misceas, & his incensis nidorem admoueas, Idem. Castrandis aluearibus fumus admouetur ex arido fimo bubulo, quem in pultario factis carbonibus conuenit excitare, Palladius. Quidam ægris examinibus apum, ne intereant, bubulam uel hominis urinam (sicut Higinius affirmat) alueis apponunt. Campas nonnulli ficulneo cinere persequuntur: si permanserint, urina bubula & amurca æqualiter mista conferueant, & ubi refrixerint, olera omnia hoc imbre consperge, Pallad. Apes quomodo ex iuuenco perempto, uel (ut alij uolunt) ex uentribus bubulis, uel (ut alij) ossibus procreentur, explicabimus in historia Apum. Fimus bubulus stercorandis agris & arboribus ac uineis utilis est, Petrus Crescent. Acerrimus hominis fimus est, ut & Chartodras, omnium optimum eum esse asseuerat: secundum suillum, tertium caprarum, quartum ouiū, quintum boum, sextum iumentorum, Theophrastus: & Plinius ferè similiter: qui tamē his omnibus à Varrone præferri scribit turdorū fimum ex auiarijs: cui proximū (inquit) Columella è columbarijs facit, mox gallinarijs, &c. Et alibi, Quidam etiam bubulo iumentorū fimum præferunt, ouillumq; caprino. Ne quod animal pastu malefico decerpat frondem, fimo boum diluto aspergi folia iubent, quoties imber interueniat, quoniam ita abluatur uirus medicaminis, Plin. Area ad messem creta præparatur, Catonis sententia amurca temperata, Vergilij operosius. Maiore ex parte æquant tantum, & fimo bubulo dilutiore illinunt: Id satis ad pulueris remedium uidetur, Plin. Cato argillæ uel cretæ harenam fimumq; bubulum admisceri, atq; ita usq; ad lentorem subigi iubet, idq; interponi & circumlini, Plin. 17.14. de insitione scribens.

F.

Bubula caro multum nutrit, & qui ab ea gignitur sanguis supra mensuram crassior est, propterea his qui temperamento sunt melancholico, diuersos & melancholicos morbos infert. Difficulter etiā concoquitur & redditur. Sed si concoquatur, abunde (& probe) nutrit: & si cum ouilla carne comparetur, frigida est, sanguineq; melancholicū gignit. Si quis uero eam comedere expetat, uel cogatˀ, eius læsionem quæ futura timetˀ, sic moderetur: cum aceto allijs & ruta intingat. Solis hæc calidos (et ualentes) uentriculos habentibus cōfert, & his insuper qui ualde & cōtinenter exercentur, Symeon Sethi. Hirci & boues carnem quidem habent minimum humidam, pituitosam ac lentam: nocent tamen admodum ob duritiem, & in alterando difficultatem, Galenus de attenuante uictu. Idem libro 3. de alimentorum facultatibus cap. 1. Carnes bubulæ (inquit) alimentum corpori suggerunt non mediocre, neq; dissipatu facile: sanguinem tamen generant, q̃ conueniat, crassiorem. Quod si quis temperamento naturali melancholicus magis fuerit, affectu aliquo melancholico prehendetur, si largius his uescatur. Affectus autem melancholici sunt, cancer, elephas, scabies, lepra, febris quartana, & quæ peculiari nomine melancholia nominatur. Lien item quibusdam à tali succo intumuit: quā rem cachexia, id est prauus habitus, & hydropes sæpenumero sunt consecuti. Cæterū quantū carnes bubulæ totius suæ substantiæ crassitie suillā superant, tanto suillæ bubulas lentore antecedunt. Porrò quemadmodū ex suibus, qui ætate sunt florēti, ijs iuuenib. qui bono corporis sunt habitu, cōueniūt: sic & boū, qui nondū florentem ætatē attigerūt. Bos enim temperamento est q̃ sus, multò sicciore: quemadmodum & uir ætate florens, q̃ puer. Iure igitˀ ijs animalibus, quæ natura temperamento sunt sicciore, adolescens ætas ad mediocritatē ipsam confert: humidiorū uerò natura, quod sibi ad probam ac conuenientem temperiem deest, ab ætate florenti adsumit. Non modo itaq; uituli carnes

habent

habent ad conficiendum perfectis bubus præstantiores, sed etiam hœdi capris. Et paulo post, Animalia quæ herbas è terra emergentes, aut arborũ surculos, aut germina depascuntur: ea omnia, cum his abundant, habitiora sunt, ac pinguia, nobisq; alendis accommodatiora: Quamobrem illa, quibus herbas densiores pasci est naturale, hyeme, uere primo ac medio fiunt gracilia, ac praui succi: ut boues, qui procedente tempore manifesto fiunt obesiores, succiq; melioris, cum herbæ augentur ac densescunt, & ad semen producendum festinant. Quæ uero exigua & gracili herba nutriri queunt, ea primo ac medio uere præstant, ut oues: æstate prima ac media capræ, cum fruticũ germina sunt frequentissima. Et rursus eodem libro, Caro leporum sanguinem quidem gignit crassiorem, sed melioris succi quàm bubula & ouilla. Itẽ in aphorismos 2.18. Caro bubula tardius & paulatim alit. Frigidæ & siccæ naturæ hæc caro est, impurum & atribiliarium præstat alimentum, & morbos eiusdẽ humoris alumnos creat, quartanas, scabiem, lepram, splenis uitia & hydropem, in illis præsertim quorũ temperiem istis affectibus aptam inuenerit: tarde à uentriculo descendit, & aluum sistit, Isaac & Platina. Præcipuè autem boum adultorum carnes uitiosum succum generant, & contumaces sunt coctioni, idq; eò magis quo seniores fuerint: Iuniorum enim temperatæ sunt, corpus bene alũt, roburq; & sanitatem eius tuentur, Petrus Crescent. Elixa esse debet bubula & uaccina caro, Platina. Caules caprifici si addantur magno ligni compendio eam percoquunt, Plin. Quam ob causam plerique cibos crassos atque difficiles concoquere facilius possunt, ut carnes bubulas: faciles & succi compotes laudabilis, ut pisces saxatiles, ęgrè concoquunt? Rationem alij ad consuetudinem referunt, alij ad habitum quendam naturalem ingenio humano inexplicabilem: alij uentris calore immodico cibos cócoctu faciles ultra modum pro sua facilitate concoqui, itaq; perfringi corrumpiq; (subito corripi, deuri & fumigari, ut cruditatem penè quod accidit imitetur) censent: difficile uero & quod modice immutatur, concoqui tantum, non præterea quicquam uitiari: Nam & paleæ quoniam perquam facile afficiuntur, in cinerem uertuntur ab igne largo & rapido: quod ligno querno accidere non potest. Materiam enim patientem causæ respondere efficienti conuenit: aliter fieri non potest ut effectus is prodeat, quem uel natura, uel hominis ingeniũ spectat, Alexãder Aphrodis. 1.32. & 2.17. Bubula caro ualida est, sistitq;, & difficulter concoquitur, quoniam crassi & multi sanguinis est hoc animal, caroq; & sanguis & lac graue est: Quorum lac tenue est, sic & sanguis & caro, ut Hippocrates libro 2. de ratione uictus testatur. Celsus ex domesticis animalibus bubulam plurimi alimenti & stomacho aptissimam esse dicit, & inter ea connumerat quæ minimè intus corrumpantur. In uitulinam siue bubulam cum porris succidaneis, uel cepis, uel colocasijs: liquamen, piper, laser & olei modicum, Apicius. Charis albachar Arabice, ab Andrea Bellunensi exponitur cibarium ex carne bouina. ¶ Genus farciminis est, quod nostri uocant **hirnwurst**, id est cerebri farcimen, & hoc fere modo parant: Intestinum rectum bouis aut uituli cum bona parte salis in aqua bullit, mox pulmo, lardum & aromata minutatim conciduntur, & includuntur intestino, unà cum cerebro, & ouis quatuor, & lactis sextario & apio: Sic paratum farcimen & feruefactum in craticula torretur, unde uel siccum, uel cum dulci & aromatibus condito iusculo apponitur. ¶ Pinguissimum est lac bubulum: ouillum uero ac caprinum, habent quidem & ipsa pinguedinis quidpiam, sed multò minus, Galenus. Bubulum, asininum equinumq; lac, magis aluum emolliunt quàm ouillum, quod dulce, crassum & pingue est. Bubulum, asininum, & equinum lac uentri magis idonea sunt, sed ipsum turbant, Dioscorides. Lac & caseus ex uaccis non tam conueniunt hominis nutrimento quàm ex ouibus, Petrus Crescent. Lac quod maximè perpurget est equinum, tum asininum, deinde bubulum, tum caprinum, Varro. Quod præstat? Capræ. Post? Ouis. Inde? Bouis, Bapt. Fiera Mantuanus de lacte. Lac muliebre temperatissimum est, mox caprillum, hinc asininum, ouillumq;, postremò uaccinum, Aegineta. Caprinum lac substantia temperatũ, purgando quidem bubulo imbecillius: ad reliqua uero satis idoneum. Lac bubulum pinguissimum, crassissimumq;, nutriendo & moderate penetrando idoneum. Quædam exiguo gustu famem ac sitim sedant, conseruantq; uires, ut butyrum, hippace, glycyrrhizon. Caseorum maximi cibi sunt bubuli, & qui difficillimè transeant sumpti, Varro. Equinus caseus multum nutrit, & bubulo quodammodo similis est.

G.

Ex cornu bubuli summis partibus cinis, tussim sanat, Plinius. Bubuli cornus mucronem exustum duorum cochleariorum mensura, addito melle, pilulis deuoratis; phthisicis prodesse tradunt, Idem. Cinis de cornu uaccæ cum aceto illitus, impetiginem (morpheam soli contrapositam) curat: & naribus immissus sanguinem profluentem sistit, Rasis. Cornum bouis combures ex ea parte, qua capiti adhæret, & in puluerem tenuissimum redige, atq; ex eo puluere cochlearia duo, cum aquæ calidæ cyathis tribus, & paululo aceti, ieiuno splenitico per triduum da bibendum, Marcellus. ¶ Bouis ungulæ cinis ex aqua (illitus) strumas discutit, Plinius. Vngula uaccæ usta & pota à muliere cui lac defecerit, restituit lac, & corpus lactantis corroborat, Rasis. ¶ Coxæ boum uruntur bibunturq; ut sanguinem fluentem & menses cohibeant, Rasis: Galenus tauri femora usta sanguinem sistere scribit. Vaccarum femora cremata, sanguinis & alui quoq; profluuium compescunt, Auicenna: Galenus de scobe taurini cornu idem refert. ¶ Scobs de TALO bouis uino excepta & dentibus mobilibus apposita eos confirmat, Galenus: alij non scobem tali, sed cremati cinerem, & dẽtes gingiuasq; laxas eo confricari iubent (ut Plinius) & Rasis & Haly, quorum interpretes pro talo calcaneum & os

bouile imperite uerterunt) dentes ita firmandos & mitigandum dolorem polliciti. Eiusdem cinis cũ myrrha dentifricium est, Plin. Cum cera etiam et medulla ceruina ambustis medetur. Scobs eius cum melle pota lumbricum rotundum educit, Galenus: Cum uino & melle perimit lumbricos cucurbitæ granis similes, Rasis. Cum aceto mulso scobs eadem (aliâs Os bouis in cinerem redactum) splenẽ minuit turgidulum, Galenus, Rasis, Haly. Tollit præterea leucas, id est impetiginem albam, Galen. Lepræ prodest, Haly. Venerem mediocriter excitat, Galen. & Haly. Friuolum licet uideatur, non tamen omittendum propter desyderia mulierum: Talum candidi iuuenci quadraginta diebus noctibusq;, donec resoluatur in liquorem, decoctum, & illitum linteolo, candorem cutisq; erugationem præstare, Plin. ¶ Aristolochia oblonga in summa gloria est, si modo à conceptu admota uuluis in carne bubula, mares figurat, ut traditur, Plin. Ius carnis bubulæ præpinguis coxendici boũ & equorum alimentum non sentiẽti quomodo conferat, supra in morbis explicaui. Ad hominis morsus carnem bubulam decoctam imponi iubent: efficacius urtuli, si non ante quintum diem soluatur, Plin. Bubula caro imposita tumorem sanat, Idem. Calida imposita panos & apostemata discutit, ut sanguis etiam & fel eiusdem pecudis, Plin. Caro uaccina (bubula, Plin.) recens ueretro imposita, ulcera eius & epiphoras mirè persanat, Marcellus. Eadem rancorem (rosiones, Plin.) stomachi temperat ex uini & aceti æqua portione discocta & cibo sumpta, Idem. Bubulæ carnis ius uentris fluxus ex flaua bile compescit, Symeon Sethi. Ius è carne uaccina, ut medulla etiam, ulcera oris & rimas sanãt, Plin.

¶ Corij bubuli cinis cum melle phagedænas in ulcerum genere adrodit, Plin. Veteris soleæ crematæ cinis calceamentorũ attritus sanat, Plin. & Dioscorides, qui ambustis etiam & intertriginibus hunc cinerem mederi ait, si illinatur: Hermol. Barbarus ex lini oleo illinendum transtulit. Perniones sanat corium combustũ, melius si ex uetere calceamẽto, Plin. De glutine ex corio bubulo eiusq; usu medicinali, uide infra in Tauro: nam Græci taurocollam uocant. ¶ Boum medulla & seuum neruis commotis conferunt, & molliunt si inungantur, Rasis. Medulla bubula ex dextro crure priore trita cum fuligine, pilis, & palpebrarum uitijs, angulorũq; occurrit: calliphlebariq; modo fuligo in hoc usu temperatur: optime ellychnio papyraceo, oleoq; sesamino, fuligine in nouo uase pennis detersa. Efficacissime tamen euulsos ibi pilos coërcet, Plin. Lucernam fictilẽ de papyro & medulla uaccina concinnato, atq; eius fumo siue fuligine, pro calliphlebaro utere, quo palpebras exesas & glabras sæpius inungendo, decentissimas facies, Marcellus. Medulla bubulina (forte bubula aut bubalina à bubalo legendum) uel taurina liquefacta, tepensq; infusa auribus, plurimum prodest, Marcel. Vlcera oris emendat ceruina uel uaccina medulla cum resina, Plin. Ceruix boum si media intumuit comperimus aureum esse medicamentum ex pice liquida & bubula medulla & hircino seuo, & uetere oleo æquis ponderibus compositum atq; incoctum, &c. Columella. Medulla uaccina cum farina tenui subacta, & uelut excoctus panis cibatui data, mirè dysentericũ sanat, maximè si & caseus bubulus recens manducetur, Marcellus. Vituli aut bouis medullæ excoquũtur cum farina & cera, exiguo oleo, ut sorberi possint, pro cœliacis & dysentericis. Medulla etiam in pane subigitur, Plin. Plura de medullis in genere ex Galeno dicemus infra in Vitulina.

¶ Seuum uitulinum seu bubulum contra uenena quæ exulceratione enecant, auxiliatur, Plin. Clauos seuum bubulum sanat cum thuris polline, Plin. Lepras, furunculos, lichenes & psoras sal emendat cum passa uua exempto eius ligno, & seuo bubulo atq; origano ac fermento uel pane, maximè Thebaicus, Plinius. Et alibi, In furunculis (inquit) illinitur seuum bubulũ cum sale, similiq; modo caprinum. Sole adusta seuo bubulo cũ rosaceo aptissime curanẽ, Idem. Suppuratio in bubus ferro rescinditur, expressus deinde sinus ipse, qui eam continebat, calida bubula urina eluiẽ: uel si colluiẽa pars non potest, lamina candenti seuũ caprinum aut bubulũ instillatur, Columella. Boum medulla & seuum neruis commotis conferunt, & inuncta molliunt, Rasis. Sanguis bubulus concoquit abscessus, si cum seuo ad ignem emplastrum fiat: emollit etiam tumores duros, Rasis. Vlcera capitis subito nata sanantur, si asini stercoris succo, & scillæ contritæ quantũ satis uidebitur, & bubulæ adipis tantundem miscueris, atq; ad capitis ulcera ueluti ceroto usus fueris, Marcellus. Oculorum epiphoras bubulo seuo cum oleo cocto illinunt, Plin. Seuũ bubulum cum adipe anserino tepefactum in auriũ grauitate infundunt, Idem. Seuũ uituli uel bouis, cum adipe anserino impositum, rimas scissurasq; oris optimè iungit, Marcell. Vlcera oris ac rimas seuum uituli uel bouis cum adipe anseris et ocimi succo emendat, Plin. Rigores ceruicum bubulo seuo (quod & strumis prodest cũ oleo) optimè perfricantur: nam continuo mollescunt & dolor omnis abscedit, Plinius & Marcellus. Datur & seuum uitulinũ aut bubulum cœliacis & dysentericis, Plin. Adeps bouis efficax est uitijs sedis, Plin. Taurinus adeps, bubulus, & uitulinus aliquantum adstringunt, Dioscorides: Reprehenditur autẽ à Galeno libro undecimo de simplicium pharm. facultatibus cap. 4. quòd adstringendi uocabulo abutatur, ut cum caprinum adipem suillo magis adstringere scribit, cum acriorem esse scribere debuisset: quæ tamen interpretatio iam citato Dioscoridis loco de tauri, bouis, & uituli adipe non conuenire uidetur. Porrò bubulum seuum, renibus maxime detractum, exemptis membranis, aqua marina ex alto petita eluendum est: mox in pila tundendum diligenter, affusa maris aqua. Cum uerò dissolutum fuerit, in fictilem ollam conijciendum, & marina aqua, quæ non minus dodrante supereminеat, proluendum: decoquendum donec omnis aboleatur odor, additis ad singulas seui Atticas minas, quaternis Tyrrhenicæ ceræ drachmis; excolatumq;, detractis quæ pessum ierant sordibus, in nouo

fictili

fictili reponendum, opertumque soli interdiu credendum, ut ad candorem reducatur, & odoris uitius euanescat, Dioscorides: Ex quo infra etiam quomodo taurorum pingue priuatim curari debeat, præscribemus. ¶ Si sanguis reijciatur, efficacem tradunt bubulum sanguinem, modicè & cum aceto sumptum. Nam de taurino credere temerarium est, Plin. Sanguis uaccinus uulneri infusus, emanantem sistit sanguinem, Haly. Bubulus sanguis abscessus concoquit, si cum seuo ad ignem emplastrum fiat: emollit etiam tumores duros, Rasis. Panos idem & apostemata discutit, ut fel quoque & caro bouis si calida imponãtur, Plinius. Canum scabies sanantur bubulo sanguine recenti, iterumque cum inarescat illito, & postero die abluto cinere lixiuio, Plin. ¶ Tradunt Arcades quidem non medicaminibus uti, sed lacte circa uer, quoniam tunc maxime succis herbæ turgeant, medicenturque ubera pascuis. Bibunt autem uaccinum, quoniam omniuoræ ferè sunt in herbis, Plin. Vt in Arcadia bubulum biberent phthisici, syntectici que, & cachectæ, diximus in ratione herbarum, Idem. Stomacho accommodatissimum caprinum, bubulum medicatius, quo & aluus maximè soluitur, Plin. Bubulum lac priuatim prodest his qui colchicon biberint, aut cicutam, aut dorycnium, aut leporem marinum, Idem. Cuncta uenena expugnari eo tradunt Græci, maxime supra dicta (id est quæ rosiones ustionesque inferunt) & si ephemerum impactum sit, aut si cantharides datæ, uomitione omnia égeri, Plinius & Dioscorides. Cortex glandis (arboris, non fructus) decoctus lacte uaccino serpentis plagæ illinitur, Plin. Nitrum in facie exulcerationes sanat cum melle & lacte bubulo, Plin. Lac bubulum oris uulnera recentia ad sanitatem reducit, ut quidam citat ex Dioscoride. Lacte bubulo aut caprino tonsillæ & arteriæ exulceratæ leuantur: gargarizatur tepidum, ut est expressum, aut calefactum: caprinum utilius cum malua decoctum & sale exiguo, Plinius. Lac caprinum uel bubulum uel ouillum recens mulsum, dum calet, uel etiam calefactum gargarizatum, tonsillarum dolores & tumores cito sedat, Marcellus. Lac bubulum recens mulsum & lento igne calefactum gargarisatumque arteriam constrictam infuso catarrho, & fauces exasperatas, pristinæ sanitati restituta persanat, Marcellus. Picem præcoquam, siue quam uiscosam uocant, & rubricam Scythicam, quam alij pissasphaltum uocant, cum seui ceruini remissi cyatho uno, & lactis bubuli, uel ouilli pari mensura, si quis iam periclitanti phthisico in potu uel in cibo quotidie dederit, mirè ei subuenit, Marcellus. Lac bubulũ tepidum incoctum subinde sumptum, exulceratum quoque stomachum sanabit, Marcellus. Stomachum exulceratum lactis asinini potus reficit, item bubuli, Plinius. Alui exulceratos fluores & tenesmos, ouillum bubulúmue aut caprinum lac sistit ignitis calculis (interpres addit, marinis) decoctum, Dioscorides. Laborantibus tenesmo, id est qui de perfrictione assidue sedere cupiunt, & nihil deijciunt, lac bubulum decoctum frequenter potum, maxime prodest, Marcellus. Tenesmus, id est crebra & inanis uoluntas egerendi, tollitur poto lacte asinino, item bubulo, Plin. In biliosis fluxionibus lac bubulum aut caprinum tepidum recens mulctum auxiliatur in potu: aut ad ignem decoctũ, assidueque agitatum, donec ad tertias sit reductum: quod ipsum & per fluuiales silices (κάχληκας Græci uocant) ferrique laminas igni candefactas ac in lacte extinctas, fieri potest. Cæterum in decoquendo superstantem concretionem siue spumam cochleari aut penna auferre oportet. Hoc enim nullum compendiosius remedium ad fluxiones biliosas reperire possis. Quandoquidem autem febricitantibus lac ipsum in nidorem aut etiam acorem conuerti consueuit, maiusque nocumentum quàm commoditatem inferre: tunc sanè in præsens, ipsum exhibere uitabimus: aquæ uero quarta parte ad lac ipsum affusa, decoctionem faciemus, donec dimidium eius cõsumatur, atque hoc modo exhibebimus, Aëtius: Qui eadem ferè etiam in cœliacorum diæta tradit, ita exhibitum simul sistere ac temperare fluxiones inquiens. Bubulum lac potum dysentericos iuuat, Galenus. Bubuli lactis decocti potus inter cœliacorum & dysentericorum remedia numeratur: dysentericis addi mellis exiguum præcipiunt: & si tormina sint, cornus ceruini cinerem, aut fel taurinum cumino mixtum, & cucurbitæ carnes umbilico imponere, Plin. Contra rosiones intestinorum à medicamentis factas lac infunditur: Et si urat dysenteria, decoctum cum marinis lapillis, aut cum pusana hordeacea. Item ad rosiones intestinorum bubulum aut ouillum utilius, Plin. Nostri ut dysenteriæ occurrant in uaccino lacte tepido stomoma siue aciem ferri optimam nouies candefactam extinguunt, idque calidum propinant ægro. Nonnulli in aqua etiam ægro bibenda aciem similiter extinguunt. Alij lac uaccinum in olla ad ignem ponunt, & duos lapides nigros fluuiatiles simul & aciem candefaciunt, & lacti imponunt, ac ne exundet ebulliendo cauent: Lac ita medicatũ quàm calidissimũ bibi præcipiunt. Aëtius de suppuratis renibus tractans, Lac (inquit) cum melle post puris eruptionem eis præbendum: & primum quidem asininum aut equinum: ad ulcera enim repurganda conducit: quum uero repurgatione amplius opus non habent, & morsus fiunt obtusiores, indigetque æger nutrimento, tunc etiã bubulũ lac eis exhibendum duarum aut trium heminarum mensura. Conceptus adiuuari aiunt uaccini lactis potu, Plinius. Vulnerato intestino respiratio prodit infernè incõspicua iuxta uulnus, & euacuantur pectora: Dato igitur lac & uinum, pari aquæ mensura ammixta, Hippocrates libro 2. Epidemiorum sectione 6. Et alibi eodem libro, Capitis os (inquit) si doleat fractúmue sit, lac uinumque pari modo propinato. Nostro tempore aliqui aduersus quartanam remedium prædicant, si ex uino & lacte confusis liquor in balneo Mariæ (ut uocant) extractus per aliquot dies bibatur. Præterea Hippocrates in libro de natura muliebri, Cum fluxus albus obortus fuerit, qui uel uentris mouet profluuium, uel ad uterum uertitur, &c. pharmacum bibi iubet, à quo superna purgentur, & lac asininum,

Postquam autem (inquit) infra purgata fuerit, bubulum lac bibat ad dies quadraginta, si poterit, meracum (ut Cornarius transfert, in Græco est, ἄκρατον οἶνον) sub dio per noctem expositum, quarta aquæ parte ammixta, & quæ sequuntur: iubet autem aquam paulatim imminui, & eius loco plus lactis tepidi recens emulsi admisceri, donec rursus ferè merum lac fiat. Nam ἄκρατον non de uino solum dicitur, sed de quouis mero & non mixto. Totus sanè ille apud Hippocratem locus, difficilis mihi & obscurus uidetur. Hoc saltem nobis si non ex isto loco, ex superioribus tamen constat, uinum lacti permixtum inter remedia quondam fuisse. Sanos uero in cibo idem facere nostrates metris huic argumento accommodatis reprehendunt, quorum hic sensus est, Lac non Lyæo de iecore Est abluendum, sed liquidis Argenteisque nymphis Ei, qui diu frui uolet Dextra ualetudine: Nimirum quòd facile lac uino mixtum acescat, & simul in uentriculo corrumpantur: aut etiam forte coagulandi in eo lactis periculum sit. Auicenna certe Empiricos Indos aliosque docere scribit, lac cum acidis uel acetosis edendum non esse, quoniam diuturni morbi inde oriãtur, ut lepra, & alij. Aëtius de cura melancholiæ, Utile est (inquit) lactis sero uentrem subducere: uerumtamen id non sit quod ex caseo fuerit expressum: melius est enim id, quod per decoctionem ex lacte separatur, præsertim equino uel bubulo, &c. Serum de lacte bubulo, adiecto melle & sale, quantum satis sit, potui sumptum, morantem aluum impellit, Marcellus. Idem ante omnia orthopnoicis prodest cum nasturtio, Plin. Medulla uaccina cum farina tenui subacta, & uelut excoctus panis cibatui data, mirè dysentericum sanat, maximè si & caseus bubulus recens manducetur, Marcellus. Ad omnes epiphoras uentris, caseum uaccinum mollem calidum imponi oportet, quo tempore dysentericis potiones ferro candenti calefactas dari conuenit, Idem. Caseus recens uaccinus cœliacis & dysentericis immittitur: Item butyrum heminis quatuor, cum resinæ terebinthinæ sextante, aut cum malua decocta, aut rosaceo. Sextius eosdem effectus caseo equino quos bubulo tradit, Plin.

¶ Bouis capiti lapillum tradunt inesse, quem ab eo expui si necem timeat: inopinatis præciso capite exemptum adalligatumque mirè prodesse dentitioni: Item cerebrum eiusdem ad eundem usum adalligari iubent, Plin. Ex eadem aqua de qua bos aut asinus biberit paululum sumptum & potatū, tollit efficaciter capitis dolorem, Marcellus. In iuuencarum secundo uentre pilæ rotunditate nigricans tophus reperitur, nullo pondere: singulare (ut putant) remedium ægre parientibus, si tellurem non attigerit, Plin. Et alibi lapillum memorans qui in ceruis reperiatur, subdit: Nam de pumice, qui in uaccarum utero simili modo inuenitur, diximus in natura boum: non aliū quàm citatum iam locum significans. Linguæ exulcerationi & arteriarum prodest ius omasi gargarizatum, Plin. bubuli accipiendum puto, de illo enim lacte proxime dixerat, quanquam simul etiam de caprino. Iecur uaccinum cœliacis & dysentericis medetur, Plin. Iecur bouis ustum potumque, uentris & sanguinis profluuium inhibet, Haly. ¶ Lyciū Indicum aliqui felle bubulo adulterant, Plin. Vaccinū fel ualidius est quàm aliarū quadrupedū: Miscetur emplastris ad ulcera quæ erysipelati & dolori uehementi iunguntĩ, Auicenna. Fel tauri calidius est magisque desiccat quàm boū castratorū, Galenus. Fel boum melli admixtū, ferrum infixum uel spinam extrahit. Bdellium in eo dissolutū iunctio aceto, & fistulæ infusum, iuuat, Rasis. Permixto alumine & myrrha fel bubulū ad crassitudinem mellis subactū & illitum, ea quæ ueretris serpunt, mira celeritate persanat: supra etiam beta uino cocta rectè imponitĩ, Marcellus: apud Plinium uero li. 28. cap. 15. sic legitur, Vitia quæ in uerendis serpunt, fel bubulū sanat, cū alumine Aegyptio ac muria ad crassitudinẽ mellis subactū, insuper beta ex uino cocta imposita, ut caro quoque bubula. Panos & apostemata in quacunque parte fel bubulū discutit, ut sanguis etiã & caro bouis calida imposita, Plin. Strumas discutit fel aprinum, uel bubulū tepidum illitū, Plin. Marcellus non aprinū sed caprinū ad strumas commendat, his uerbis: Fel bubulū uel caprinū ad incipientes strumas optimè facere experimenta docuerũt. Nam penitus crescere non sinẽtur, si eo adsiduè tangantĩ. Cicatrices nigras reducit ad candorem, cum felle bubulo erucæ semen, Plin. Bubulū fel cū nitro & cimolia furfures amolitur, si caput inde lauetĩ, Auicenna. In usu est etiam ad collyria contra ungues oculorū. Fel uaccæ nigræ, si eo illinantĩ oculi debiles, scripturam amilli non percipientes, prodest, Rasis: quid sibi uelit uox amilli non assequor: sensus forsitan est, iuuari eos qui scripta remotiora legere non possunt, quos Græci μύωπας uocant, lusciosos uel luscitiosos Latini: Plinius tamen nyctalopas lusciosos interpretatur, eorūque oculos felle capræ à quibusdam inungi scribit. In felle boum inuenitĩ aliquid lapidi simile, figura annuli, quod philosophi uocant alcheron, quod tritū & naribus attractum, aciem oculorū promouet, & prohibet ne quis humor descendens in oculis colligatĩ: Item si magnitudine lentis inde capiatĩ cum succo betæ, & hauriatur naribus, comitialibus prodest. Quod si desit alcheron, substituatĩ ei sesquidenarius de felle tauri nigri, Rasis. Hunc lapidem in felle bouis repertum, aliqui etiam guers & mallatū uocant, ut Matthæus Syluaticus scribit, Arabica nimirum dialecto: Vide in felle tauri infrà. Fel bouis tinnitui & sonis auriū intestinis medetĩ, si cum gossipio imponatur: & si cū oleo instilletĩ, contractū ex frigiditate dolorem auriū lenit, Haly. Aduersus grauitatem audiendi fel bubulū cū urina hirci, auriculæ quæ molestiam surdiginis patitur, instillabis statimque subuenies, Marcel. Si grauitas sit audiendi, fel bubulū cum urina capræ uel hirci medetĩ, uel si pus sit, Plin. Fel testudinū cum uernatione anguiū aceto admixto, unicè purulentis auribus prodest: Quidam bubulū fel admiscent, decoctarūque carniū testudinis succū, addita æque uernatione anguiū; sed diu in uino testudinem excoquũt, Plin. Senectus serpentium (quæ non uetustior anno sit)

feruente

feruente testa usta instillatur auribus rosaceo admixto, contra omnia quidem uitia efficax, sed cõtra grauεolentiam præcipue: aut si purulentæ sunt ex aceto, melius cum felle caprino uel bubulo aut testudinis marinæ: Idem alibi, Aurium dolori & uitijs medetur fel apri uel suis uel bubulũ, cum oleo cicino & rosaceo æquis portionibus: præcipuè uero taurinũ, cum porri succo tepidum, uel cum melle si suppurent: contraq; odorem grauem per se tepefactũ in mali corio, Plin. Bouis felle palatum illinitur ad prouocationem, Auicenna: forte apophlegmatismum, id est pituitæ à capite detractionem prouocationis uocabulo accipere conuenit. Sunt qui morbum regiũ pelli credãt fascia linea in bubulo felle calido tincta, & corpori sub costis incincta: quod triduo faciendum aiunt, ita ut quotidie renouetur medicamentũ. Si mulier diu non concepit, mensibus apparentibus tertia aut quarta die, alumen tritum unguento dilutum, lana exceptum apponat, & per tres dies appositum habeat: tertia uero die fel bouis radito, & ramentum oleo dilutum ac subactum, linteo exceptum apponito, & tres dies appositum habeat: sequenti uero cũ uiro concumbat, Hippocrates in libro de natura muliebri. Induratam uuluam aperit fel bubulum rosaceo admixto, foris uellere cũ resina terebinthina imposita, Plin. Fel bouis mixtũ uino & medullæ colocynthidis ac melli, ano illito, aluum proritat, Rasis. Hęmorrhoides aperit, Auicenna: in quem usum Galenus & alij taurino præcipue utunt. Mariscæ aut fici, ut quidam scribunt, si felle bubulo linantur, indubitanter abolentur. Genus maligni & depascentis ulceris, in tibijs præcipuè, quod nostri lupum uocant, sanari quidam promittunt, imposito cataplasmate, ex succo carlinæ (qui radice contusa expressus sit) & chelidonij maioris & felle bubulo, ita ut partes singulorũ æquales misceantur. ¶ Lien bubulus in melle editur, & illinitur ad lienis dolores: ad ulcera manantia cum melle, Plin. Inueteratus ex uino datur ad lienem sedandum: recens aũt assus uel elixus in cibo, Plin. ¶ Vlcera in facie tolluntur membrana è partu bouis madida. ¶ In uesica bouis allij capita uiginti tusa cum aceti sextario imponuntur ad lienis dolorem, Plin. Aeris florem tritum bene cum sinapi, aut etiam solũ, mittes in acetũ, simulq; in bucculari decoques: ita ut aliquandiu illic bulliant, & ad similitudinem pulticulę spissentur: postea in uaccinam uessicam calida ea transferes, ita ut duobus digitis liquori huic uessica maior sit, tum spleni satis calidũ medicamen adpones, ligabis fascia, tertia die solues, mirabili gratulaberis remedio, Marcellus. Ad colicam remediũ usu persæpe comprobatum ab amico quodam nuper accepi huiusmodi: Later ignitus & fascia madente inuolutus, pedibus ægri in lecto bene cooperti applicetur: Mox lac caprinum prius feruefactum in uesicam bubulam infundes et umbilico impones quàm calidissimũ. Hinc sudor copiosus manabit: proinde ne aluus sistatur, simul etiam parum olei ægro propinetur: quod et ipsum aliqui calidum bibi uolunt. ¶ Boues ne infestentur à muscis, bubulam saliuam illine, Africanus. ¶ Aiunt si bouis castrati urinæ cinis arboris myricæ immisceatur, uel in potu, uel in cibo, Venerem finiri: Carboq; ex eo genere urina ea restinctus in umbra conditur: idem cum libeat accedere, resoluitur, Plin. Si quis se infundat in urina bouis, stomacho ob frigiditatem ægro conducit: item ad hæmorrhoides, Haly. Nostro tempore quidam militibus quos dira oris ulcera populari lue per exercitum grassata uexabant (nostri uocant die bråüne) uaccarum lotium gargarisandũ dedit, ac plerosq; magno lucro suo curauit. Vulnera facta igne, dum sanescunt, defricare bubula urina conuenit, Columella ubi agit de cauterijs boum ad epiphoras oculorũ. Suppuratio boum melius ferro rescinditur quàm medicamento: Expressus deinde sinus ipse, qui eam continebat, calida bubula urina eluitur, &c. Columella. Corni arboris flore degustato, aluo concita moriuntur apes, remedium præbere eis urinam hominum, uel boũ, Plinius.

¶ Stercus animalium uim habet maximè digerentem. Verum stercus humanũ ob fœtorem abominandum est. At bubulũ, caprinũ, & ex alijs quibusdam animalibus, neq; grauiter olet, & multa experientia non tantum nobis, sed & alijs medicis me natu maioribus comprobatum est, Galenus de simpl. medic. facultatibus libro 10. cap. 17. Et mox cap. 23. Stercus bubulum (inquit) pro pastu uario exiguam habet differentiam, estq; & ipsum facultatis exiccatoriæ. Verum attractoriam etiam obtinet, ut monstrat dum apum uesparumq; morsus iuuat. Quanquam hæc ut à proprietate substantiæ totius iuuentur fieri potest. Cæterum medicus quidam medicamentorum peritus, in Mysia quæ in Hellesponto est, aqua inter cutem laborantes bubulo stercore oblinens, in solem exponebat. Atque hic ipse imposuit & partibus rusticorum phlegmone obsessis, humidum illud uere collectum, cum herbam boues pascuntur. Manifestum autem est hoc esse alio moderatioribus multò uiribus: dico autem aliud cum paleis uescuntur. Nam hoc medium est inter id quod modo diximus, & quod prouenit ab erui pastu. Liquet ergo, quemadmodum id quod ex pascuo herbaceo prouenit, ad phlegmonas accommodatur, sic istud aqua infestatis esse idoneum. Scire tamen oportet, omnia id genus medicamenta duris agrestium hominum corporibus aptari, nempe fossoribus & messoribus, & qui opus obeunt tam ualidum: in quibus utiq; Mysius ille medicus & ad chœrades adhibeat, & ad tumores omnes scirrhosos, ex aceto in cataplasmatis formam compositum imponens, Hæc Galenus. Illinitur irrhis quæ rumpere opus est, fimum bubulum in cinere calefactum, aut caprinum in uino uel aceto decoctum, Plin. Medetur aduersus apum & uesparum ictus, Rasis: & Galenus, ut supra recitauimus. Omnes tumores & abscessus calidos cum aceto impositum sedat, Auicenna: & Galenus, ut paulò ante dictum est. Igni sacro uitulinum fimum recens illinitur, uel bubulum, Plin. Armentariæ bouis fimum si recens admoueatur, uulnerum inflammationes mitigat: Folijs autem inuoluitur, &

calfactum cinere feruenti superponitur, Dioscorides. Illitum ex aceto duritias, panos, & strumas discutit, Idem. Abscessus crassos dissoluit, Haly. Fimum bubulum cum melle recentia uulnera non patitur intumescere, Plin. Quemuis tumorem sedari aiunt farina hordei cum stercore bubulo uel caprino cocta, Author obscurus. Ad ulcera antiqua tibiarum quidam hoc arido medicamento utuntur: testæ ouorum, ueteres calceamentorum soleæ, & bubulũ fimum de mense Maio, arida teruntur, & inspergũtur ulceri: superinditur etiam typha palustris: sic ulcus exiccari aiunt. Fimum bubulũ naribus inflatum, sanguinis profluuiũ cohibet, Rasis. Aliqui ad eundem usum acetum addunt: Alij non ipsum, sed eius cinerem inflari iubent, ut Haly. Fimus bouis folio inuolutus & calefactus in cinere uaricibus applicatur, Rasis. Conuenit etiam abscessibus qui post aures fiunt, Auicenna. Bubulũ fimum feruens ex aceto decoctũ, strumas discutit, Plin. strumas & alios scirrhosos tumores, ut supra ex Galeno relatum est. Magi fimi bubuli cinere consperso puerorum urina illinũt digitos pedũ, manibusq́ leporis cor adalligant, contra quartanam, Plin. Fimo bubulo usto succũ betæ admisceri, atq; inde caput porriginosum lauari oportet, Marcel. Phthisicis prodesse tradunt, fimi aridi sed pabulo uiridi pasto boue fumũ harundine haustũ, Plin. Stercus uaccinũ est ex medicamentis, quibus pulmoni, eiusq́ tabi, & similibus noxis medemur, Auicenna. Potum uel clystere infusum, uentri ob intestinorũ ulcera fluenti salubre est, Rasis. Morbum arquatum pelli ferunt recentiores quidam, si è bubulo fimo recente (aut uiridi, utrũq; enim ex lingua nostra transferri potest) liquor in chymistico instrumento separatus potetur. Ad coli dolorem: stercus bubulũ recens exprime per linteum mundum, & succum eius in qualibet potione colico da bibendum, statim subuenies: quod remediũ efficacissimũ esse multa experimenta docuerunt, Marcellus. Germani (præsertim nostri) colicam etiam matricis uocabulo nominant, & q̃d absurdius est in uiris quoq;: celebratur aũt etiam apud nos medicamentũ illud Marcelli iam dictum: Fimum uaccinũ nempe uino permiscent, succumq́ linteo percolatum, ægroto calidum propinant. Alij hoc fimũ magnitudine oui dimidiati quinq; uncijs uini permixtum colant, & minutim incisa addunt aromata, zingiber, caryophyllos, macis, & cinnamum: Hoc ægrũ, ubi primũ noxam senserit, una potione haurire, & insuper sudare præcipiunt. Bouis stercus aridum ustũ, tribus cochlearijs potum hydropicos iuuat, Galenus ad Pisonem cap. 12. & Rasis. Hydropicis auxiliatur fimi ceruini, maximè subulonis, sed & bubuli (de armentinis loquor) quod bolbiton uocant, cinis cochleariorũ trium in mulsi hemina: bouis fœminæ in mulieribus, & ex altero sexu in uiris, quod ueluti mysterium occultarunt magi, Plin. Hydropicus illitus fimo bubulo iuuatur, si diutius ad solem desiccetur, Antiquus quidam, & Galenus ut supra ex eo citaui. Hydropico plurimũ prodest fimo bubulo inungi ad solẽ et confricari corpus totũ, Rasis. Ex eodem arido, aceto optimo & aqua in mortario diligenter admixtis, cataplasma toti uentri calidũ contra aquam citrinam (id est, hydropem) utilissimè imponitur, Rasis. Prodest & uituli fimũ, ut infra docebimus. Bouis fimum coxendicis cruciatus fotu compescit, Dioscorides. Ischiadicis fimum bubulũ imponunt, calfactum in folijs cinere feruenti, Plin. Fimum bubulũ feruentem, quem in cinere ardẽti calefeceris, coxarum dolori imponito, plurimũ prodest, Marcell. Emplastrum ex eo fit ischiadi, Auicenna. Recens calidus podagram lenit, Marcel. Recens cataplasmatis instar podagram impositus leuat, Rasis. Priuatim suffitu fimi, quod à masculo boue redditum est, procidentes uuluæ reprimuntur, Dioscorides. Maximum beneficium pręstat fimus masculi bouis, hystericis mulierũ fumigatus propendentibus, Antiquus quidam. Aiũt & suffitu fimi è mare boue, procidentes uuluas reprimi, partus adiuuari, Plin. Hippocrates in libro de natura muliebri, ubi medicamenta refert mensibus & secundis detrahendis idonea, cum odoramenta quædam, (crocũ, calamũ, rosas, styracem, cneorũ pauco melle subigenda) recensuisset, Hæc (inquit) suffiantur stercore bubulo: id uelut acetabulũ oleariũ formetur, habeatq́ fundũ tenue, & sit siccũ. Ignis autem sit sarmentitius, in quo stercus iaceat, & ex illo mulier insidens (περιβᾶσα) contecta suffiatur. Et paulo post, Stercus bubulũ, cedri ramenta, & bitumen suffito. Et rursus, Stercus bubulũ contusum ac cribratũ, aceti dimidia mensura, & decocti erui dimidia adiecta, leniter pro fomẽto adhibeto, &c. Et paulò post initium eiusdem libri, aduersus aquam intercutem uteri, pharmacum (inquit) deorsum purgans bibendum dare oportet: post pharmacũ uero, uteros bubuli stercoris fomento fouere. ¶ Aqua pota, quæ de bouis aut asini potu relicta est, capitis dolores sanat, Plinius.

H.

Bos, ô bos, & datiuus pluralis bobus, uel secundũ ueteres bubus, primam syllabam producunt: reliqui casus omnes corripiunt, Seruius. Πόρτις & πόρταξ (inuenio & πόρις) pro iuuenca dicitur à Græcis: item δαμάλη Dorice uel δάμαλις, quam nos iunicem uocamus. δαμάλης uero iuuencũ significat, quem in Alexandri Cæsaris uita Lampridius damalionem uocauit. Vterq; sexus in moscho continetur. Photion damalin uocari omne animal existimat in iuuenta, Hermolaus Barb. & Aristophanes grammaticus: qui iuuencã etiam à Sophocle νεογνὸν βάβαλιν dictam testatur, & λεοντοχόρταν βάβαλιν apud Aeschylũ legi. Videntur sanè authores non semper uituli & iuuenci discrimen obseruare, quod ab ætate est, cum hic illo natu maior sit (ut diximus supra in A. circa principiũ, & rursus circa finem.) Aristophanes iam citatus, τὰ δ' ἄνιε, δαμάλας, δαμάλεις, μόσχοι, πόρτις, &c. Vnum nobis uocabulum est, das rindvihe, id est bubulũ pecus, quo omnes eius secundum sexũ & ætatem differentias comprehendimus. Iuuencũ uocamus ein zeytochß, iuuencam ein zeytkũ, reliquæ gentes circumloquuntur. Κοδυμοι boues sunt ἰσχυροί, ἰσχυροί, εὐίσχιοι, id est robusti, quadrati, costisq; & coxis plenis, Varinus.

Varinus. ἱερεῖον, quoduis animal quod immolatur: per excellentiam autem bos, Idem. Dionysius Siculus bouem nuncupabat garotan, Cælius. Βοῦς genitiuū facit βοός, uel βοῦ poetice; accusatiuū βόα uel βοῦν. Iones & Attici in fœminino genere proferunt, ut etiam οἶς, ἵππος, ἡμίονος, & κύνες. Significat autē non singulos tantum, sed etiam gregem aut armentum boum, Varinus. Græci βοῦς nominari aiunt commissuras suturarum in tunicis, Pollux. Βοῦν etiam appellare licebit chytropodem, qui anthracium aliâs, & λάσανα τὰ, et ἰσχάρα, ἰσχάριον, & χυτροπόδιον uocatur, Idē. De boue pisce plano cartilagineo alius est dicendi locus. Salpam quoq; piscem aliqui βοῦν uocabant. Plinius libro 8. tradit elephantes Italiā uidisse primum Pyrrhi bello, & boues Lucas appellasse, in Lucanis uisos. De boue placenta mox inter prouerbia dicemus. Βοῦς pro corio bubulo, totum pro parte, ut elephas etiam Græcis pro dente solo, Eustathius. Βοῦς etiam, apud poëtas præcipue, pro βοῦς ponitur, & à grammaticis exponitur, scutū, pelta, ὅπλον, corium, piscis quidam. Βοῦν ἀζαλέην apud Homerum, ut alibi βόας αὔας, & alibi χαλκῷ τε ῥινοῖσι βοῶν εὐποιητάων, ad differentiam τῶν ὠμοβοείων, id est crudi corij bubuli, Varinus. Γυρῖνος, βοῦς exponitur apud Suidam & Varinum. Mensem principis diei ratione Orpheus μονοκέρωτα μόσχον, id est unicornem uitulum nuncupauit: cuius rei meminit super Iliados primum Eustathius. Siquidem mensis simpliciter, ut generationis effector, bos appellatur. Quòd uerò habeat tunc primam substantiæ domesticæ ἔκφανσιν, moschos, id est uitulus, uel (ut inquit Eustathius) διὰ τὸ νάζειν ἀεὶ ἐφ' ὡς πτωῦ, Cælius. Armenti descriptio inter Claudiani poëmata extat.

¶ Bubulus, idem quod bouinus, ut lac bubulum, Plin. libro 28. Stomachum exulceratum lactis asinini potus reficit: item bubuli. Sic bubulum pecus, Varro 2. de Re rust. Bubulū monumentū ioco dixit Plaut. Sticho. Sunt qui & bouillū rectè dici putant, & citant Plinij locū, Bouillæ carnis iure facile curatur, quem nos in Plinio nusq; reperimus. Βοΐδιον bucula est, trisyllabum pro tetrasyllabo βοΐδιον. Ceruus est animal adeò simplex, ut equo aut bucula accedēte propius, hominem iuxta uenantem nō cernat: aut si cernat, arcū ipsum sagittasq; mireť, Plin. Vaccinus adiectiuū nomē à uacca, lac uaccinū apud Pliniū. Quod scorta passim uacchas nuncupamus, ex antiquitate profluxit, in comœdijs quippe Aristophanis comperitur fuisse Athenis celebres meretriculas Cynnam & Salauacchā, Cælius. Πιτάλαι βόες, καὶ πίταλοι μόσχοι, apud Varinum: & βοῦς πιτανός, qui cornua habet ἀναπεπταμένα, reflexa. Tauras uaccas steriles dici existimant, hac de causa, q non magis q̃ tauri pariant, Festus. Columella lib. 6. Et utiq; tauræ quæ locū occupant fœcundarum ablegandæ. Varro libro 2. de Re rustica, Quæ sterilis est uacca, taura appellatur. ¶ Bouis & uaccæ epitheta hæc reperimus: Arator, armosus, agrestis, agricola. Aeripes Ouidio, qui habeat pedes tanq̃ ex ære solidos. Albus, Horatius in carmine Seculari, Quicq; uos bobus ueneraŕ albis. Cerebrosus, Columella 2. 11. Contumax. Crud. Horat. Epod. Candens. Corniger. Cornupeta. Decori ab aspectu, Colum. Durus. Durissimi, Colum. Formosæ, Ouid. 1. de Arte. Ferus. Hirsutus. Immunis aratri, Ouid. Metam. 3. Incustoditæ, idem Fast. 1. Indigena, Ouid. Amor. 3. Indomita, Valer. lib. 4. Argo. & Porphyr. Intacta, id est iugū non passa, Horat. Epod. 9. Lectus, Ouid. Metam. 6. Minaces, idem Metam. 11. Nitida & niuea, Ouid. Omniuoræ in herbis, Plin. 25. 8. Opimi, Varro de Re rust. 2. 1. Otiosus, Horat. Carm. 3. Passa iugum, Ouid. Metam. 3. Pasti, Verg. Aeg. 5. Patuli, quorū cornua in diuersum supra modum patent, Plautus. Pauidi, Claudian. Panegyr. 3. Perdomiti, Colum. 6. 2. Piger, Horat. Epist. 1. Tolerantes laborū, Colum. Ruricolæ, Ouid. Fast. 1. Boues perpetuo epitheto toruos poetæ uocant, q præcipua frontis asperitas in hoc pecore apparet: Claudianus, Vitulam non blandius ambit Torua parens, id est uacca. Vnde Toruitas, ut Pompeio placet, quasi taurorū acerbitas ducta. Tardi, Ouid. Amor. 1. Trux. Tumidus. Tutus, Horat. Carm. 4. Validus. Vetulus, Iuuenalis Sat. 10. Armenti epitheta, bucerū, ualidū, montanum, toruum, spumans, lanigerū, discolor. Bucerię, boum greges, Lucret. lib. 2. Buceriæq; greges, Nonius. Bucerus, a, um, ut Ouid. 6. Metam. Armētaq; bucera pauit, id est boues ipsos ualde cornutos. Lucret. lib. 5. Lanigeræq; simul pecudes, & bucera secla, hoc est boues. Iuuenci & iuuencæ epitheta, cornigeræ, formosæ, fortes, laborifer, lunati fronte, petulans, torua fronte, pulcher, rudes operum, toruus, ualidus. Iuuencus de homine quoq; iuuene, Horat. lib. 2. Carm. Te suis matres metuunt iuuencis, Te senes proci, miseræq; nuper Virgines nuptæ. Porphyrion, Iuuenci ergo nō tantum boues dicunŕ, sed homines: quamuis in usu sit, ut non nisi per diminutionem iuuenculos dicamus. Catullus ad puerum, Epigr. Qui flosculus es iuuenculorum. Ouid. Epist. 5. Graia iuuenca uenit. Plin. libro 10. Ex ijs iuuencæ plura q̃ ueteres, sed minora oua pariunt: de auibus. Ἀργοὶ βόες apud Homerum, non albi, cum nigri mortuis immolarenŕ: neq; ueloces, hos enim εἰλίποδας uocare solet poeta: sed qui iam excoriati propter pinguitudinem albi apparent. Οἴνοπες, qui uini colorem referunt, nigri: quo sensu etiam οἴνοπα πόντον poeta cognominat. Βόες ὀρθόκραιραι, quibus erecta sunt capita: nam κραῖρα Attice caput est. Εἰλίποδες βόες, qui pedes inter ambulandum conuoluunt, Pausanias mulieres etiam εἰλίποδας uocat. Ἕλικες, eodem sensu quo εἰλίποδες, uel quorum suffragines commode uoluuntur aut flectunŕ: uel nigri (ut & ἑλικὸν ὕδωρ aquam nigram interpretantur:) uel qui cornua habent ἑλικοειδῆ, hoc est intorta. Hæc omnia in Varini Lexico legimus. Pharos aratio est, & bouis etiam epitheton, Cælius ex eodem. ¶ Boarium, quod ad bouem pertinet. Arua boaria, in quibus boarium forum Romæ fuit. Propert. lib. 4. Eleg. Aruaq; mugitu sancite boaria longo. Festus tamen boarium forum Romæ dictum ait, q ibi uenderentur boues: & Plinius bouem æreum ex Aegina captum in eo conspici scribit, & Herculis cognominati Triumphalis statuam. ¶ Lappæ boariæ

radix è uino pota articulis medetur, Plin. Ego hanc Dioscoridis Arcion esse iudico, quam à Romanis personatiam & lappam uocari scribit. Accedunt etiam uires similes: Radix enim eius (eodem teste) concisa & emplastri modo imposita, obortos membrorũ fractis ossibus circa articulos dolores sedat. Vulgo lappam maiorẽ & bardanã appellant. Boariæ nomen ei factum crediderim, quod cũ procera sit, bubus facile adhæreat: ut lappa canaria canibus, quæ à reliquis eiusdem nominis (Plinij uerbis utor) sola humilitate differt. Cunilam bubulam origanum syluestre Græcorũ esse Io. Ruellius libro 3. ca. 25. de stirpibus ualidissimis argumentis conuincit. Ego bubulam appellatam conijcio, quòd inter boum remedia forte olim in usu fuerit, quanquam apud scriptores in Hippiatrica solum mentionem eius inueniam: sic enim scribit Columella lib. 6. cap. 30. Si bilis molesta iumento est, uenter intumescit, nec emittit uentos. Manus uncta inseritur aluo, & obsessi naturales exitus adaperiuntur, exemptoque stercore posita cunila bubula, & herba pedicularis cum sale trita, & decocta, melli miscentur, atque ita facta collyria subijciuntur, quæ uentrem mouent, bilemque omnem deducunt, Hæc ille. Est & butes origanum apud Cydoniatas, idem nimirum bubulo, ut uel nomine proditur. Crateuas apud Græcos Ligusticũ falso cunilã appellat: cæteri ferè conizoides, cunilaginẽ, Plin. Nicander syluestre origanum cunilam (κονίλην) & panaces Heracleũ uocat. Paronychiam herbam Romani bouinalem uocabant. Femur bubulũ appellatur herba, neruis utilis, recens in aceto & sale trita, Pli. Videndum an eadem sit, quam alibi scribit myriophyllon dici, in Hetruria, qua boum nerui abscissi addita axungia solidentur. ¶ Βόεια ῥήματα, id est, bouina uerba, grandia, sublimia, superba, & soni plena apud Aristophanem interpretantur. Βοέας, coria, scuta, & lora bubula exponunt: βοῦρα, ὅδ' ὄν, ἢ ἡ φωνίαν. Cretenses Βωνίαν uocant uestibuli ianuam, id est primam à uia ingredienti. ¶ Fœnogræcũ aliqui buceras uocant, quoniam corniculis semen est simile, Plin. Alibi apud eundem buceros legitur, nimirum βούκερως ut rhinoceros: sunt qui buceron scribant. Apud Varinũ pro eodem semine βουκέρας legitur: Buceraõ appellari etiam anagallidem herbam Menetheus testis est, Galenus in Glossis. Βουκεραῒς fons est Plateãrũ: item Βούκερα lacus sic olim dictus, nunc uero genus herbæ. Vitem nigram aliqui bucranion uocitant: idem nomen aliqui antirrhino tribuũt. Buglossos boum linguæ similis, Plin. Ego similitudinem istam ad figuram pariter & asperitatem refero: utrunque borragini nostræ cõuenit: quanquam & aliæ quædam herbæ ad buglossi descriptionem accedant, omnes ferè uiribus eisdem præditæ, ut supra ostendi. Cato cap. 4. de insitione loquens: Insuper (inquit) lingua bubula obtegito, si pluat, ne aqua in librũ permeet: eam linguam insuper librum alligato, ne cadat. Citat hunc locũ etiam Plin. 17. 14. & herbæ genus interpretatur. Arabica & Persica nomina huius herbæ & generũ eius inuenio, marmacor, marmues, sumuse, scalue, allafrens sumuse, meisidaf, keuzauguen. Syluaticus betonicæ quoque tribuit linguæ bubulæ uel equinæ nomen. Cirsio folia bouis linguæ similia, minora, subcandida, Plin. Aliqui buglossum magnam pro cirsio dixerunt. Βουνιὰς & βούκτασον, genera sunt herbarum, Varinus. Buphthalmus similis boum oculis, Plin. Romani olim boariam uocauerunt. Herba hæc apud nos in cibũ uenit, Varin. Arabice chiaugesem nominatur. Ebensis in lib. de simplicibus medic. alsbehar buphthalmũ facit: cum alij ocimi genus esse scribant. Aizoon maius alij buphthalmõ uocãt, alij zoophthalmõ, Plin. Apud Dioscoridẽ bubophthalmos inter eiusdẽ herbæ nomenclaturas legitur. Boëphthalmõ Osthani sideritis. Boanthemõ Galenus in Glossis buphthalmõ exponit, quod & chrysanthemõ uocetur. Bupleurũ, genus oleris, Varin. Describitur à Plinio herba sponte nascens, caule cubitali, folijs multis longisque, capite anethi: laudata in cibis Hippocrati, et Nicandro in medicina. Meo quidẽ iudicio inter pastinacas erraticas censeri debet, quibus et descriptione & facultatibus fauet. Bupleurum, bouis costa, & est dulbub, Syluaticus. Dulbub autem quid sit nondum reperi. Βούπρεσις uel βούπρησις potius, genus oleris syluestris simile sinapi, Varinus. De hoc pluribus in bupresti insecto. Βούπτερον, trifolium herba, Varinus. Butomo Theophrastus folium reddit arundinaceum, angulare: caulem inoffensissimum, qui malũ magnitudine sidæ proximum in lacu producat: fœminam sterilem esse, ad nexus utilẽ, &c. Democritus in Geoponicis est author butomum in paludibus nasci, folia ferè iunis proxima, quibus boues iucundè uescantur, unde nomen ei datum: ubicunque prodierit, solum excauandis aquilegijs idoneum fatetur. Herbarij & officinæ, ut Ruellio placet, uocant hodie iuncum cabacinum, quòd folijs eius tegetes & sportulæ, sicut & sparto texuntur: nanque corbulas quibus ficus & uuas passas recondunt, corbas uel potius cabas solent appellare.

¶ Βου particula in compositone sæpenumero nihil aliud quàm magnitudinem innuit, Græci ἐπιτατικὸν μόριον uocant: sic etiam equi nomen propter corporis magnitudinem in compositis usurpatur, ut hipposelinon, hippolapathon, hippognomon. Tauri nomine apud ueteres omnia magna & uiolenta significabantur, unde & Βου particula, ut quibusdam uidetur, à boue ducta est, Eustathius. Lapathorum generibus Solen bulapathon adiecit, radicis tantum altitudine differens, & erga dysentericos effectu, potu ex uino, Plin. Mihi quidẽ uerisimile fit eandẽ esse hippolapathon à Dioscoride dictam, quæ rumicum maxima locis prodit palustribus, nec uiribus à cæteris dissidet. Pro eadem hydrolapathum quoque acceperim, cuius loci natales nomine produntur. Dioscorides trium rumicum, agrestis oxylapathi, & oxalidis, semina in aqua uinóue contra intestinorũ tormina utiliter bibi author est. Oxylapathum quanquam passim nascitur, lætius tamen copiosiusque in montibus, præsertim circa boũ stabula, ipsis intactũ. Bumasti uuæ tument mammarum modo, in pergulis seruntur albæ nigræque, Plin. Varro bumammas uertit, Macrobius bumammias circa finem libri 3. Huius generis esse puto

quas

quas Arabes & uulgus hodie cibibas uel zibibas uocant. Fraxinum amplissimam lentissimamq; bumeliam uocant in Macedonia, Plinius. Gaza apud Theophrastum bubulam fraxinum reddidit. Illam esse puto ex qua mensæ elegantiores conficiuntur. Buselinon prodidere quidam differre breuitate caulis à satiuo & radicis colore russo, eiusdem effectus, præualere contra serpentes potum & litum, Plin. Menas apud Varronem, Noui (inquit) maiestatem boum, & ab his dici pleraq; magna, ut βούσυκον, βούπαιδα, βούλιμον, βοῶπιν. Sunt autem busyca grandiores & fatuæ fici authore Helio: uulgo mariscas ficus nominant, Ruellius. Ego quasdam ficos mariscas coniunctis uocibus in Plinij, Catonis, & aliorum libris nominari inuenio.

¶ Βουλασίαν apud Homerum exponunt ἀπέλασιν, id est abactum, non boum solum, sed quorumuis pecorum: Alibi pluribus uocabulis rem eandem exprimit poeta, ὃν γὰρ ἱμὰς βοῦς ἤλασαν: & alibi abigeum uel abactorem ἐλατῆρα βοῶν appellat. Βούδορα ἤματα ab Hesiodo dicuntur frigidissimi dies, in quibus flante Aquilone tum boues tum aliæ quadrupedes excoriantur: Boreas enim inquit, Καὶ τε διὰ ῥινοῦ βοὸς ἔρχεται, οὐδέ μιν ἴσχει. Βουδόρῳ νόμῳ, de ijs qui boum instar excoriari mererentur, Suid. Βόσλιος, stolidus. Βοίδιος, mansuetus, simplex, apud Menandrum. Βουβαύρας, magnus & stupidus, ἀναίσθητος, superbus, à nimia corporis mole dictus uidetur, &c. uide Etymologicon. Βουβὼν glandula in inguine tumida, à bu particula intendēte, & ἀπὸ τοῦ βαίνειν, τὸ πάθος τὸ εἰς ὕψος βαῖνον, Etymolog. Bubones antiquis fuêre tumores uniuersi præter naturam: mox ita priuatim nuncupati, qui in fœmoribus, alis protuberarent ac collo, Cælius. Βουλιμία, βούπεινα, βούβρωστις, diuersa uocabula rem eandem significant, famem scilicet ingentem, & uniuersam: Indoctiores superiore sæculo medici bolismum & famem uaccinam uocarunt. Lud. Cælius libro 26. ab initio, multa scitè de bulimo scribit, tum alia, tum quid ab appetitu canino differat. Gellius transtulit uim famis non tolerabilem. Sunt qui καρδιωγμὸν quoq;, id est oris uentriculi morsum & famem intempestiuam, bulimon uocitent, Cæl. Dores καρδιώττειν dicūt, quod Xenophon βουλιμιᾶν, Pollux. Reperitur & βούβοσις, & βούβρωσις: siue à bu uocula intendēte, siue ab ipsa quadrupede, quòd ita affecti boues integros esurire uideātur (uel boues mactare cogantur) ut de Herculis uoracitate legimus. Sūt qui bubrostin dolorē aut tristitiā ingentem aut misericordiā accipiant, unde cor & animus consumatur, apud Home. Iliados ω. ἢ κακὴ βούβρωστις ἐλαύνει. Eiusdem præterea nominis deam quandam uel dæmonem Ionum legimus, templo ei in Smyrna dedicato, apud quam hostes deuouebant. Βουλιμιᾶν ἢ βουλιμιώττειν, uehementer esurire. De bulimo plura Suidas. De buphago mox inter prouerbia. Βουλιμεῖς, οἱ καὶ Βουλινεῖς ἢ Βουλινοί, populi prope Liburnidas insulas, Dionysius poeta. Βουδρομεῖν accelerare exponunt, ut sit idem quod βοηδρομεῖν aut βοηθεῖν, cum clamore accurrere: nisi malis à bu particula ob uehementem cursum. Βουδύται aues quædam sunt in Ixeuticis Oppiani. Dedit & nostra lingua auibus nonnullis nomen à bubus: nam sturnos uocat rinderstaren, regulos ochsenäugle, & ardearum quoddam genus moßkū uel vrrind. Βουγενεῖς apes à poëtis uocari dixi: Aristoteles etiam centauros uocat βουγενῆ & ἀνδρόπρῳρα τέρατα. Βουκόρυζα, pituita uel grauedo immoderata: & βουκόρυζος, stupidus, nimis imperitus: quem & κρόμμυξον eadem ratione dicimus, ut cui cerebrum muco ac pituita occupatum sit. Βούπαις est grandis puer, adolescens (qui ex pueritia in pubertatē transit, quē & ἀντίπαιδα & πάλληκα uocāt: Germanica uox eius ætatis ein būb, proxima Græcæ est) & piscis quidam, Varinus: item apicula, sic dicta quod ex bubus nascatur. Βούπαλος, asinus. Βουπαλίδες, periscelides, femoralia. Βούρυτος, amnis rapidus & ualde fluens, Varinus. Βουπρίονες, magna præcipitia & colles, Idem. Βουθόνες, βόχαλος, Varinus: uox nusquam alibi mihi comperta. Βουφόρτων κοίρανοι ὠκυπόρων, nauium ualde oneratarum principes, Suidas. Βουχανδέα, capacissima: ut Βουχανδὴς λέβης, qui uel bouem caperet, in Epigrāmate. Βούχιλος, fertilis, εὔτροφος, ut in carmine, Τῆνος βουχίλου κρείττονος Ἀρκαδίης. Βούχυλον autem nomen est loci, apud Suidam tamen similiter per iôta scribiī. Βούτορος (μακρὰ δ' ἔχουσι δόρατα βουτόρους ἀβελοῖς ἴσα, Suidas) boues feriens: Βούπορον, ψάκαστρον, ὀδόν, ἀστραπόν, Varinus. Βύπαρος, ὁ παχὺς ἢ πηχύς, Idem. Βουπέτα, pars nauis (longæ) cui clauus alligatur: uel flagrum, ἢ τάνασις τῆς βοείας: ἢ μάχη ἰδία: sic enim lego apud Varinum: nimirum ἀπὸ τοῦ σφόδρα τείναι, quod prædictis omnibus conuenit. Alexandri equum bucephalan uocarunt, siue ab aspectu toruo, siue ab insigni taurini capitis armo impressi, Plinius. De hoc plura dicemus in Equo. Bucephalum etiam inter tribuli nomenclaturas apud Dioscoridem legimus. Buphagus, uorax, helluo, & leonis epitheton, siue per hyperbolen, tanquam qui boues integros uoret, ut de Hercule fama est: siue à bu simpliciter intendente particula. Nam & in alijs quibusdam compositis apud Græcos dubitari potest, ab ipsis ne bubus, an qua diximus uocula, nominentur. Buprestis siue scarabei genus boues inflantis, siue alia uentris inflatio accipiatur, æque ad ipsos boues ac morbi magnitudinem, uocabuli etymon referri potest. Sic & buryncho pisci cetaceo apud Varinū, figuráne rostri an amplitudo nominis causa fuerit, dubites. Βουγάιον Iliadis lib. 13. Grāmatici exponūt, bouē operarium, uel tardum & crasso corpore hominē: uel imperitū & stupidum (qualem Galli quoq; sua lingua appellant grand ueau, id est grandem uitulum) uel deniq; arrogantem & iactabundum, & simpliciter βαῦλιν, Varinus. Samij lacte uictitantem & imbecillē βουγάιον uocant. Apud Herodotum historiarum secunda obelisci bupori nominātur: quos Rhodopis quæstu ditata meretricio Delphis dicauit. Nec ambigitur apud Græcos, quin magnos intelligere oporteat, etiamsi assandis bubus aptos Valla buporos accipit, ridiculè, ni fallor, Cælius. Busiris Aegypti rex (à quo ciuitati quoq; nomen) ab auia Io in uaccam mutata hoc nomen forte inditū habet: uel παρὰ τὸ βοῦς ἀρῶν, ut Etymologici

author conficit, id est à conserendis et iungendis bobus, ut qui uel solus duos boues sub iugū includere posset: uel παρὰ τὸ βοῦς καὶ τὴν σειρὰν, utpote adeò robustus ut bouem catena uinctum ducere ualeret, sicuti de Laerte fertur. Perpauca sunt quæ primam syllabam bu purum habent, nec tamen cū superioribus, ut uideť, quicq̃ commune, ex quibus censeo quæ sequūtur. Βουκανῆ, ἄτιμον ἢ τὸ ἄνθ⊙, κύπρωι. Βούπρας, ἀθέριας. Βοῦχωμα, φρόνημα. Βουφάρας, γεφύρας. Βουλιψίαν, Varinus uidetur αὐτοχειρίαν exponere: uocabulum rarum, nec alibi mihi repertum, apparet autem excoriationem sonare. Βουχοῦς τις, ἰσχυρός, ὁ ξηρός, Varinus: forte à magnitudine corporis χρὼς enim corpus est: & βοῦχωμα, forte à βου & αὔχημα. Budini, Βούδινοι, Sarmatiæ populi sunt, apud quos tarandus fera nascitur, Gelonis adnumerati, Eustathius in Dionysium. Pannonij, secundum aliquos Βούγαροι, Idem: Bulgari nimirum.

¶ Σύβρα ἐπὶ βοῶν, σημαίνει δὲ τοὺς ξυπαρόν τι ἔχοντας, Varinus. Boæ in Italia appellatæ serpentes, in tantam magnitudinem exeunt, ut diuo Claudio principe, occisæ in Vaticano solidus in aluo spectatus sit infans. Aluntur primo bubuli lactis succo, unde nomen traxēre, Plin. Apud eundem boa appellatur morbus papularum, cum rubent corpora: is sambuci ramo uerberatur; sanatur etiam e bubuli folijs contritis & e uino uetere impositis.

¶ b. Homerus regiam & eximiæ authoritatis in homine formam hoc uersu depingit, ἠΰτε βοῦς ἀγέληφι μέγ' ἔξοχ⊙ ἔπλετο πάντων. Tarādus fera apud Budinos in Sarmatia nascitur, magnitudine bouis, Eustathius. Γυῖα βοὸς μέλδοντες, Callimachus dixit, membra bouis elixantes. Ἄλφα Varinus exponit caput bouis: quod & βούκρανον una uoce dicitur, Bucephalus appellatur equus cuius coxis inustū est βούκρανον (aliàs βουκράνιον) id est bouis caput, Etymolog. ¶ Si oculi plani & lati fuerint, boum oculis similes existimato, Adamantius. In Indico mari arbusculas nasci ferunt colore bubuli cornus, ramosas, &c. Plin. Plutarchus in Sympósiacis Decade 7. Problem. 2. docet homines præfractos & asperis moribus, & intractabiles κερασβόλους uocari solitos, quam uocem haud satis commode uerteris Latine. Sumptam autem metaphoram ab agricolis, apud quos semina quæ priusq̃ in terram decidāt, incidant in cornua boum, κερασβόλα dicantur. (Hermolaus Barb. legumina inobsequiosa & contumacia uocat.) Hæc aiunt prouenire cæteris multò duriora, unde & ἀτεράμονα uocantur. Qui scripsit Etymologicon indicat hanc uocē semel duntaxat usurpatam à Platone, sumptamq̃ à leguminibus, quæ nec igni nec aqua mollescant: cuiusmodi quædam uidemus admixta leguminibus minuta nigraq̃. Locus est apud Platonem libro de Legi. 9. ubi interpres inepte uertit fulminis tactu prædura, quasi κεραυνοβόλα dictum esset. Porrò cur id accidat, ut semina quæ in cornua boum impegerint, aut non proueniant, aut proueniant ficciora durioraq̃, Plutarchus hanc adfert causam: q̃ ea quæ à manu calida statim excepta terra fouētur, magis adiuuanť calore, qui seminibus est amicus. At quæ in cornua incidant, proiecta magis uidentur quàm seminata, & mora frigus colligunt. Theophrastus dubitat, num friuolum sit, quod de cerasbolis iactant agricolæ, Hæc Erasmus Roterod. in Chiliad. Homerus ἀτέραμον πῦρ appellat τὸ ἄτρεπτον, καὶ σκληρὸν, καὶ μὴ τέρεν. Τέρεμνον est tener et mollis, cui cōtrarius ἀτεράμων: neq̃ enim ἀτέραμν⊙ in masculino genere profertur. Gaza apud Theophrastum ateramnon incoctibile uertit. Ὕδωρ ἀτέραμνον, aqua cruda. Μηδ' ἀτενὴς ἄγαν γ', ἀτεράμων τ' ἀνήρ, Aristoph. in Vespis, pro uiro inexorabili, duro, & corneæ fibræ. Circa Philippos ateramon nominant in pingui solo herbam, qua faba necatur: teramon, qua in macro, cum udam quidam uentus afflauit, Plin. Semina quæ dum sparguntur boum cornibus attacta fuerint, non euadunt in bonam frugem, & grana producunt exigua, Rasis. Mihi quidem uerisimile fit ortam hanc persuasionem de seminum duritate, quòd quæ dura & incoctilia sunt, cornu duritiem ac tenacitatem & insuper colorem præ se ferant, tanq̃ uitio per contagium nato. Similiter falsam illorum credulitatem reor, qui satis ramentis de cornu arietis asparagos nasci tradiderunt: Nam illorum quoq̃ semina cornu substantiam repræsentant. Hermolaus Barbarus in Corollario ad fabam Dioscoridis, Plinius (inquit) Theophrastum intelligit, nonnunq̃ fieri ut teramos in ateramon transeat, cum uapore atq̃ halitu terræ madidam, indigena quidā uentus afflauerit. Aliter Theodōrus, qui duo illa, teramō & ateramon siue ateramnō pro coctibili & incoctibili, non pro herbis ita nuncupatis accipit. Theophrastus certe alio loco facile significat ueriorem Thedori q̃ Plinij sensum fuisse: Tantum Hermolaus, apud quem pro his Plinij uerbis, teramon qua in macro solo, librarij supposuerunt, de qua in Macrobio. Macrobius certe quod sciam nullam huius rei mentionem fecit: non alienum tamen ab istorum uocabulorum etymo est, quod idem ex Faborino scribit terenum Sabinorum ligua molle significare, unde Terentios quoque dictos putat Varro: Hinc & Horatium molle Tarentum dixisse: & Tarentinas oues nucesq̃ uocari, quæ sint terentinæ, id est molles. Apparet sanè Græcorum τέρην Sabinos retinuisse, Romanos autem transpositis literis tenerum dixisse. τέραμνον grammatici etiam tectum domus exponunt, &c. Boum cornua cur in Auentino suspendantur, cum in cæteris Dianæ templis ceruorum tantummodo cornua affigantur, lege apud Plutarchum Problem. Roman. 4. Βοὸς κέρας apud Homerum esse aiunt cornu quod lineæ piscatoriæ iuxta hamum circumponitur, alij pilum, Varinus. Coronitus appellatur bos, cui cornua sunt μηνοειδῆ, id est lunata, Cælius. Κίλλιξ, bos qui cornu alterum peruersum habet, Varinus. In Scythia maximum frigus mihi uidetur esse causa, cur omnino cornua bouino generi non succrescant, astipulante sententiæ meæ Homeri carmine Odysseæ quarto, quod ita habet: Et Libyen, ubi sunt cornuti protinus agni. Quod recte dicunt in locis calidis mature cornua existere. Nam in uehementibus frigoribus, aut non oriuntur statim pecoribus cornua: aut si oriuntur, uix

oriuntur,

oriuntur, Herodotus libro 4. Vergilius sanè in Georgicis meminit boues in Scythia nimio frigore perire, cum non in stabulis sed campis niuosis hyemem agant: Intereunt pecudes, stant circumfusa pruinis Corpora magna boum. Cornu uox etiam ad ungulas propter substantiæ similitudinem transfertur, ut in uernacula lingua circa boues & equos, sic apud Latinos, Solido grauiter sonat ungula cornu, Verg. Georg. 3. Hinc & equi cornipedes poëtis dicti. Hoc non animaduerso deceptus uidetur Plinius cum scribit: Boum attritis ungulis cornua unguendo axungia medētur agricolæ: adeoq; sequax natura est ut in ipsis uiuentium corporibus feruenti cera flectantur, &c. ut ungulis capitibus quaterna fiant. Apparet eum ex diuersis authorum locis, quæ alibi de proprie dictis in capite cornibus legerat, & alibi de cornu, id est cornea substantia ungularum, sine iudicio coniunxisse. Quid enim ungulis cum cornibus capitis ita commune, ut hæc illis attritis ungi debeant? In simili errore Græcos quosdam Grammaticos deprehendo: nam ubi Dionysius Afer Πᾶνα κερώνυχα cognominat, Eustathius exponit, non cornipedem (sicut etiam Latini poetæ capripedem & semicaprum Pâna uocitant) sed ὀξύκερων, id est qui acuta capitis habeat cornua, ὡς τοῦ ὄνυχος ἐντεῦθα (hæc eius uerba sunt) ὀξύτητα δηλοῦντος, καθὰ καὶ ὅτι ἀκρωνυχίαν ὄρους φασίν. Sed quid opus est longius interpretationē quęrere, ubi non deest proximior, ut ὄνυξ (id est unguis qui de multifidis pedibus proprie dicitur, uti de solidis ὁπλὴ id est simplex ungula) pro chela id est ungula bisulca accipiatur. Miretur autem aliquis q animal bisulcum, quale bos est, Græci δίχηλον uocent, cum illo numeri aduerbio nihil opus fuisset: nam χηλὴ per se de dionychis, id est bisulcis tātum dicitur, cuiusmodi pedem in crustatis forcipem appellamus. ¶ Μύλλος est reduplicatio quædam in asinorum & boum collo, Varinus. Βοὸς βοείη, pleonasmus est apud Homerum pro corio bouis, quod & βοοδέψιον uocatur, Varinus. Κόλλα est glutinum uel corium dorsi bubuli unde glutinum excoquitur, de quo plura mox in Tauro, taurocollæ uocis occasione. Collopas uocant Græci coria duriora circa ceruicem suum & boum, ex quibus fiunt κόλλαβοι dicti, id est clauiculi quibus intenduntur & remittuntur fides in cithara, Varinus. Dionysius in Periegesi de Iberia, Ἠπειρον κείνην ἰκέλην φρίσσουσι βοείη, id est Ibericam terram siue Hispaniam, corio bubulo assimilant: figura nimirum. Hyda mensura terræ apud Anglos, authore Polydoro Vrbinate in Historia Anglicana, uiginti iugera Anglicana comprehendens, nomen sortita à corio bubulo (id Germani ferè hydam aut hutam appellant) quòd in tenuissimas laminas sectum hydæ quantitatem circumscribere posse uideatur: quod si uerum est, longè abesset hyda à uiginti iugerum dimensione. Verum nihil prohibet eam dictionem ab una significatione in aliam fuisse translatam, ut centuriæ etiam. Verùm authorem habeo Henricum archidiaconum Huntendunensem, qui asseuerat hydam tot in se capere iugera, quot uni aratro annuo cultu sufficere possent. Quod si uerum est, idē foret hyda apud Anglos, quod mansum apud Iureconsultos, Robertus Cenalis. Dido soror Pygmalionis, Agenoris filia, cum Synchæo marito Tyrum habitabat: Illum Pygmalion ut pecunias eius obtineret in peregrinatione clam occidit. Occisus ille uxorem in somnis monet ut fuga sibi caueret à fratre impio, qui maioris pecunias quàm naturæ leges faceret. Itaq; is in Libyam fugit, assumptis aliquot Tyrijs & pecuniarum copia. Et cum Iarbas Nomadum rex non admitteret eam, tantum loci quantum bouis corium occuparet sibi uendendum petijt. Hoc impetrato, corium discidit in lorum angustum & oblongum, eoq; loci quantum potuit longe lateq; inclusit, ita ut maximam in eo ciuitatem conderet, quæ primum noua ciuitas, deinde Carthago dicta est: & arx eius Byrsa, id est corium, Eustathius in Dionysium. Cicero libro 2. de Natura deorum, ciuitatem hanc à Carthagine Herculis filia dictam scribit, cum Byrsa prius diceretur. Reperitur & alia historia ab Eustathio ibidem prodita, quod cum Elisæ siue Didonis comites urbem condituri terram foderent, capite bouis inuento, cœptum reliquerint, perpetuos sibi labores et seruitutem illic futurã, quales boum sunt, inde augurati: Postea cum alio loco effosso equinum caput inuenissent, bonum omen interpretati, tanquam & otium & uictus aliunde suppeditandus defutura non essent, Carthaginem illic extruxerunt, quæ eam ob causam uernacula lingua caccabe (κακκάβη) dicta uidetur, hoc est equi caput. Λαγαδίον, τὸ βοῶν τὸ ὑπὸ τὸ τράχηλον χάλασμα, Varinus: forte palearia. Item λαγόνιον μέρος τοῦ σώματος, Idem. Κύτταρον, τὸ ὀπτωμένον τοῦ βοὸς, ἡ σὰρξ ὑπὲρ τὰ ἄρθρα, Idem: Forte sine distinctione legendum τοῦ βοὸς ἡ σὰρξ: Nusquã alibi hanc uocem inuenio: conijcio autem esse partem illam carnosam, quam Latini lumbos, Græci ὀσφὺν proprie uocant, der schluchbraten. Nostri bubulum uentrem multiplicem ruminationi destinatum nominant menigfalt: quo nomine puto comprehendunt, omnes illos uentres numero tres, in quibus ruminando alimentum præparatur, quorum singulos Græci suis nominibus efferunt. Eorum primus (inquit Aristoteles de partib. animalium 3. 14.) cibum recipit inconfectum, secundus aliquantulum confectum, tertius plenius, quartus perquam plenè confectum. Nomina hęc Græcè indita sunt, κοιλία, καὶ κεκρύφαλος, καὶ ἐχῖνος, καὶ ἤνυστρον: quæ Latine, interprete Gaza, sic reddi possunt, uenter, arsineum siue reticulum, omasum, abomasum. Sed de his alibi agendum erat, ubi de animalibus in genere tractabitur. Qui Germanica eorum nomina desyderat, si quæ sunt à bubularijs cognoscet: sic illos uoco qui intestina diuendunt. Nam Grunnius Porcellus in testamento ludicro bubularijs intestina sua donat. Græci ἀλλαντοπώλας eosdem uocant, non illos solum qui farcimina uendunt, ut uel ex hoc Aristophanis in Equitibus loco patet, Τί μ' οὐ καθ' ἓν πλύνειν ἐᾷς τὰς κοιλίας, Πωλεῖν τε τοὺς ἀλλᾶντας; Echinum Eustathius exponit interna uentris seu uentriculum, Nicandri scholiastes bouis uentriculum proprie hac uoce signari ait: conieceerit autem aliquis eminentium partium asperitatē

causam huius nominis fuisse. Omasum grammatici exponunt pinguius atque crassius intestinum, quod nonnulli bubulum esse credunt, Horatius Serm. 2. Seu pingui tentus omaso. Et rursus 1. epist. Patinas cœnabat omasi Vilis, & agnini, tribus ursis quod satis esset. De illo qui concubino procaci rure omasum edisse se negãti, bouem occidit, supra diximus ex Plinio. Abomasi uocabulum à Gaza fictum existimo, à situ: Reticulũ uero imitatione uocis Græcæ à figura eum dixisse. ¶ Cæterũ membranas cum alias, tum diaphragma & peritonæum priuatim nostri appellant lyssen: alij diaphragma priuatim die kråe, id est cornicem, nescio quam ob causam. Alia nomina uernacula partium illarum quæ in laniena seorsim uenire solent, paulo post adferam in f. litera.

¶ Pulmo elephanti quadruplo maior bubulo, Plinius. Bucardia gemma bubulo cordi similis Babylone tantum nascitur, Idem. Homini renes bubulis similes, uelut è multis renibus compositi, Idem. Camelo tali similes bubulis, sed minores paulò, Idem. Βοὸς πόδα Attici bouis uiuentis pedem nominant, mortui autem βόειον πόδα, Varinus & Ammonius. Hippopotami ungulæ binæ, quales bubus, Plinius. ¶ βόλβιτον & βόλουτον, uel βόλιτον, & βόλιτος, bouis fimus propriè à Grammaticis exponitur (impropriè autem quorumuis animalium, Etymolog.) item ὄνθος apud Homerum, quæ uox ad asinum magis pertinere uidetur, ut ὄνος etiam, author Pollux. Boliton asellorum proprie dici retrimenta putant: sed & boum superfluitates ita uocantur. Quod uerò boliton pronunciant Attici, reliqua Græcia (præsertim Iones, Etymologus) bolbiton, Cælius Rhod. ex Aristophanis interprete in Batrachos, ubi de Empusa legitur quod pedem alterum habeat βολβίτινον, id est asininum. Agnoscunt uocem Latini quoque: siquidem Pompeius Festus inde inflexum uerbum bulbitare putat, quod signet puerili stercore inquinare, Cælius. Aristophanes in Acharnensibus: ἐντριφίτην ἐν πᾶσι βολίτοις: scholiastes exponit, in omnibus delicijs & bonis, siue παρ᾽ ὑπόνοιαν, nam sermo de bobus erat: siue quod stercorata quæ plantantur aut seruntur omnia lætiora uegetioraque proueniunt. Idem in Equitibus, πάγκαλ᾽ ὅτ᾽ ἔγνων τοῖς βολίτοις ἐπήμβλιος, hic βολίτοις interpretatur βοιδίοις, uel τοῖς τῶν βοῶν ἐπαγγέλμασι: ubi & hæc uerba leguntur, ἡ τοῦ βοὸς κοιλία βόλιτον ἔχει: item, βόλιτα γὰρ ἐν αὐλίοις τῶν βοῶν, id est boum stercora. De Empusæ pede bolitino, id est asinino supra dixi. Βολίτου δίκην, prouerbium in eos qui ob minima delicta puniuntur: extabat enim Solonis lex etiam aduersus fimi bubuli fures, Suidas, Aristophanis interpres, & Erasmus in prouerbio Boliti pœnam, ubi βολίτινον σκέλος ineptè exponit crus uoluti è bubulo stercore conflatum. Βόλιτον appellatur, quasi βοὸς λιτὸν: quod liquidiora sint bouis excrementa quàm cæterorum animalium, Etymolog. Citat autem & Hipponactem, qui βολίτου κατωγύνην dixerit, fœminam opinor extremè contemptam. In Phrygiorum agris uidere est domos bolitinis parietibus: in alijs bubulum stercus ad ignis materiam (propter ligni inopiam) siccari: Quin & hodie nostrates quem insigniter contemnunt, βόλιτον appellant, Erasmus Rot. Βολεὼν, fimetum uel sterquilinium est, κοπρὼν, ubi boum & iumentorum stercus reponitur: Significat etiam locum in portu ubi alligatæ sunt anchoræ. Bœotia regio nomen habet à rege loci Bœoto, quem Arne mater mulier Aeolis enixa, ut patrem lateret, abiecit εἰς βοῶνα (id est stabulũ, ut ego interpretor: Cyrillo βοῶν, ἄντος, custodia est apud Alexandreos) unde nomen Bœoti illi impositum. Ouidius, Metamorpho. libro 6. Te quoque mutatum toruo Neptune iuuenco Virgine in Aeolia posuit, Pallas scilicet in tela sua. Euphorion, τὸν ῥα Ποσειδάωνι δαμασσαμένη τέκε μήτηρ, Βοιωτὸν δ᾽ ὀνόμηνε, τὸ γὰρ καλέουσι βοτῆρες, ὅττι ῥα πατρῴοισι βοῶν ἐπεθήκατο κόπροις. Alij Bœotiam dictam malunt à boue, quam ex Apollinis oraculo Cadmus secutus est, & quo in loco illa moribunda procubuit, Thebas condidit: cum regio illa Aonia prius diceretur, Etymologicon. Huic fabulæ qui prolixius immorari uoluerit, legat Ouidium libro tertio Metamorph. Bolbitinum & Bucolicum, duo sunt ex hostijs Nili, non genuina, sed effossa, Eustathius in Dionys.

¶ c. Βούνομοι, loci palustres uel alij bubus pascendis apti: apud Suidam legimus βουνόμον ἀκτὴν, id est littus pascuum, & βουνόμους ἐπιστροφὰς, loca in quibus boues pascũtur. Μηλόβοτος κεῖμαι καὶ βούνομος, in Epigrammate de Mycenis dirutis. Βουβόσιον, τὸ, pascuum: Strabo, χώραν ἀρίστην βουβοσίοις. Βουθόη, ἐν ᾗ τὸν βοῦν θέρους νέμοντες, Etymologicon. Βότροκτον, eruum, Varinus, malim per ω, in penultima: est enim eruũ in boum cibo laudatum. Βουνίας, βοσκητήριον, καὶ γογγυλίδι ὅμοιον, Idem: pro posteriore significato legendum uidetur βουνιάς. Lotus pratensis apud Dioscoridem, doctorum omnium consensu uulgare trifolium est, quo in quibusdam Italiæ locis, ut Brixiæ & alibi, etiam agri conseruntur: cum pecori, bubus præsertim, plurimum optimumque præstet alimentum: est enim subdulce: & semel satum restibili per aliquot annos fœcunditate germinat. Lotum arborem (ut obiter dicam) alij alia facie describunt, quam ego in Prouincia Galliæ sic priuatim nominata uidi circa montem Pessulanum, folijs referebat urticam maiorem ferè, baccis nigricantibus rotundis, paulo minoribus quàm cerasorum, exigua carne, dulcissimis: arbor est satis magna, uulgus illic ledonnier appellat. Gramen passim cognoscitur, geniculatis ramulis serpens, radicesque ab ijs geniculatas & dulces spargens. Folia eius in tenuitatem cacuminata & dura, ut arundinis paruæ lata, bubus iumentisque pabularium. Nec ulla iumentis herba gratior, siue uiridis, siue in fœno siccata, Ruellius. Vulgus nostrum graminis nomine plures usu facieque consimiles herbas appellat, & Plinius quoque tria facit genera, in quibus discernendis nostri temporis medici contendunt: Dioscoridis autem & ueterum medicorum gramẽ, unum & unius generis est, quod cum alijs notis, tum denticulatis præcipue radicibus, siue radicum mucronatis germinibus discernitur, & loca amat arenosa. Petrus Matthæolus reprehẽdit Ruellium & Leonicenum,

qui

qui graminis genus aculeatum à Plinio descriptum, coronopodem Dioscoridis esse arbitrantur. Gramen in officinis (inquit Ruellius) nomen seruauit, rura dentem canis & olitores appellant. Vulgaris est herba, nunc͂ se ab humo attollens, flagellis teretibus articulatis, exilibus folijs, & in cacumen fastigiatis, radice etiam geniculata, gustu non ingratæ dulcedinis. Gramen aculeatum rura nostra etiam canarium dentem appellant: aliqui è uulgo capriolam, q capris grato sit pabulo: multi ab effectu sanguinariam, quòd aculei foliorum quini seniue in echinatum fastigium unà conuoluti nares farciunt, eliciendi sanguinis gratia cum extrahuntur. Crus galli etiam Latini appellauere, quòd stylus è medijs folijs exurgens in pedem galli conformatus articuletur, reliquam exhibens cruris effigiem. Eadem ratione Græcis & Dioscoridi coronopus, id est cornicis pes ab eadem figura nominatur. Nanq; gramen aculeatum, crus galli, sanguinaria hæc, una & eadem est herba, quæ coronopus dicitur Dioscoridi, Tantum Ruellius. Plura uide in Cornice infra libro 3. De cunila bubula supra dixi: cuius mentionem hic repeto, ut Georgium Alexandrinũ reprehendam, qui eandem esse quæ nunc cotula & bouis oculus appelleť imperitissime scribit. Polygoni siue sanguinariæ maris genus quoddam est pusillum, cui Germanicum nomen **knawel**, & frequentius reperitur æstatibus pluuijs per arua, præcipuè rapis consita. Herbula dodrantalis, fruticosa, pluribus ab una radicula alba inutili recta descendente cauliculis, quorum geniculis folia adnascuntur angusta, incana, & in omnibus alarum cauis flosculi minimi numerosi subuirides stellatiq; prodeunt. In pabulo mire expetitur bubus, quamobrem multis in locis fasces eis collectos offerunt. In uino cocta & pota calculos imminuit, & urinæ stillicidium emendat. Describitur ab Hieronymo Trago li. 1. cap. 129 Quemadmodum & alia ei similis ferè sed per omnia minor, semine plenissima botryos instar breuissimis foliolis, à quibusdam herba cancri dicta (alia tamen ab heliotropio) eiusdem ferè facultatis cuius superior, eodem libro capite 128. Germani uocant **harnkraut**, id est urinalem, in Gallia aliqui centigraniam uel millegraniam: sapore est ferè betæ, uinoso, linguam & os uellicante. Licebit hanc polygonon minimam, illam minorem uel mediam appellare. Inter uitia frugum est, quod triticum uaccinum uulgò uocatur, **küweyssen**, nostri **blauw klaffen**, nescio qua nominis ratione: herba est caule pedali uel altiore, folijs nigricantibus, binis, mucronatis: spicam florum purpureã ædit, folijs etiam insertis eiusdem ferè coloris, aspersis maculis quibusdam flauis: radice breui inutili, messis tempore postquam defloruit, in singulis conceptaculis bina ternáue semina, tritici simillima, colore tamen puniceo producit. Eodem colore panis, si forte immisceatur, infici solet. Prouenit in agris qui triticum uel zeam alunt. Describit eam Hieronymus Tragus libro 2. cap. 32. usu nullo.

¶ βουαύλια, presepe boum: κάπτειν enim est edere. Τρώξανα sunt reliquiæ & quisquiliæ, quæ à præsepibus equorum, boum, & aliorum pecorum uel iumentorum decidunt, Varinus. ¶ Vaccam foetam Vergilius dixit: est autem foeta & grauida, & partu liberata, Seruius. Antiqui etiam fordam dixerunt bouem prægnantem, Ouidius li. 4. Fast. Forda ferens bos est foecundaq; dicta ferendo. Et rursus, Pontifices forda sacra litate boue. Eandem hordam appellabant, unde hordicalia Romæ festa, quo die hordæ boues immolabantur, Hermolaus. φορβὰς βοῦς, ἡ νομὰς καὶ εὐτραφὴς, Varin. id est uacca quæ alitur & pinguescit. Forbeam antiqui omne genus cibi appellabant, quam Græci φορβήν: His uocabulis propinquum est Germanicum **füter**, & Gallicum fourrage, nisi quis à farragine potius deducat. De caprifico, quo ita boues (uel tauri) edomentur, ut prope immobiles consistant, res perquisita etiam Plutarcho in Symposiacis, iniuria temporum desideratur: Si quis curiosior rationes aut coniecturas requirat, adeat Cælij Calcagnini epistolicarum quęstionum libri 2. epistolam 15. Mugio, fictitium uerbum à uoce boum. Ad Herenn. li. 4. Imitationis hoc modo: Vt maiores rudere, uagire & mugire, & murmurare & sibilare appellauerunt. Litera mugiens, Quintil. li. 12. Inde cum actæ boues quædam, ad desiderium (ut fit) relictarum mugissent, &c. Liuius 1. ab Vrbe. Proetides implerunt falsis mugitibus agros, Verg. Aegloga 6. Dicitur etiam de alijs animalibus, ut monocerote apud Plinium: Et de inanimatis, Terram mugire uidebis, Verg. Aeneid. 4. Malus mugit Africis procellis, Horat. 3. Carm. Equidem & montium sonitus, nemorumq; mugitus prædicunt, Plin. li. 18. Crebris mugitibus sonant amnes, Verg. Gerorg. 3. Mugitus boum fumifici, luctisoni, rauci, & terrifici à poetis nominantur. Diros uictima mugitus edidit, Ouid. Metam. 7. Et uox assensu nemorum ingeminata remugit, Verg. Geor. 3. & in Aeneide, Sequitur clamor coelumq; remugit. Est auis quę boum mugitus imitetur in Arelatensi agro taurus appellata, alioqui parua, Plinius. Greges mugientium, pro boum, Horatius. Boare, boum uidetur proprium, etiam ab ipsa uoce, quemadmodum baubare canum: boire Pacuuio, Clamore & sonitu resonantes bount, sed hoc antiquum & inusitatum est. Bouare dicuntur boues, cum uocem emittunt, teste Varrone li. 6. de lingua Latina: boare tamẽ magis est in usu. Græci de boum uoce μύκημα dicunt, μυκηθμός, μυκᾶσθαι, μυκηθμῷ, Pollux: omnia per υ. μηκᾶσθαι enim per η: caprarum est. μυκηθμοῦ δ᾽ ἄιον βοῶν, Homerus: Idem Iliados ε, Ἀμφὶ δὲ πύλαι μύκον οὐρανοῦ, portæ coeli resonuerunt, id est apertæ sunt, Etymolog. Dicuntur & βουμυκαὶ boum mugitus, Varin. Μυκᾶται βοῦς καὶ μυκᾶται, καὶ ἀπὸ τούτου τὸ διὰ ταύτης τῆς φωνῆς χλευάζειν καὶ καταμυκᾶσθαι, τὸ καταγελᾶν, Varinus. Hanc uocem irridendi significatione etiam sermo Gallicus habet. περιβοίας, παρὰ τῇ βοῇ, ὁ ὑψίλαλος, οὐ παρὰ τὸν βοῦν, Varinus. Mycalessus, μυκαλησσός, urbs mediterranea est Bœotię, Thucyd. lib. 6. sic dicta, quòd uacca, quæ Cadmum cũ exercitu Thebas duxit, mugitum illic ediderit. Est & alia Cariæ; item mons è regione Sami, Stephanus. Mycale, mons quidam Didymo: Herodoto pro-

montorium in continenti situm: Stephano urbs Cariæ. Nomen inde natum, quod reliquæ Gorgones μυκώμεναι, id est mugientes eo in loco reuocarint. Aliqui Mychalen nominant, quòd sita sit ἐν μυχῷ τοῦ Καρικοῦ κόλπου, id est in recessu Carici maris, Stephanus.

¶ d. Narratur Pythagoras, bouem ubi prope Tarentum conspexisset fabaciam segetem morsicatim corrumpentem, tum etiam proterentem pedibus, bubulco insinuasse, Bouem moneret, frugibus parceret. Ridens busequa: Ego (inquit) bouatim non didici, tu qui uidère scholarum id genus expertiens, obeas uicem meam. Euestigio Pythagoras auribus sese admouens, sui artificij quæpiam immurmurauit. Res additur mira: Obedientissimus bos, ut ab eo qui amplius saperet, edoctus, lacerare mox segetem destitit: quin etiam in futurum eiusmodi pabulo abstinuit: sed & bubulum desijt obsequium, factusq; de rurestri colono ambulator urbanus, Tarenti placide consenuit, de manibus hominum uictitans, Cælius.

¶ e. Cuncta legumina siue frumenta bobus merito aratrisq; debentur: uinearum ipsarum usus periret nisi eorum adminiculis subuehendis carpenta sudarent. Quid de diuersorum onerum comparatione referamus, dum inter mobilia & quicquid grauius est, absq; uehiculis penè reddatur immobile? Reliqua quoq; animalia, ipsæq; cohortales aues, ex eorum capiunt labore substantiam. Vnde enim equis hordeum, unde cibum canibus, unde porcis pabulum dominorum solertia ministraret, ni pararentur boum labore frumenta? Et ne longum faciam, bobus debet alimenta quicquid ali potest. Apud alios genus mulorum, apud alios camelorum, apud paucos elephantorum licet exiguus usus est, nulla potest natio esse sine bobus, Hæc Vegetius in prologo in librum 3. Veterinariæ. Multatio olim non nisi ouium boumq; impendio dicebatur, non omittenda priscarum legum beneuolentia. Cautum quippe est, ne bouem priusq; ouem nominaret qui indiceret multam, Plin. Multa etiamnum ex uetere instituto bubus & ouibus dicitur, Varro. Aes quod antiquissimum conflatum est, pecore est notatum, Idem. Seruius rex ouium boumq; effigie primus æs signauit, Plin. ἀλφεσίβοιαι apud Homerũ mulieres bene dotatę, quę boues multos pro dote acciperẽt: nã ἀλφεῖν et ἀλφάνειν sonat inuenire, acquirere: & ἀλφὴ, εὕρεσις, τιμὴ, Varinus. Nota est illa Iliados sexto armorum permutatio, ubi Glaucus cum Diomede mutauit, χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι', ἐννεαβοίων: hoc est arma aurea pretij centum boum, pro armis æreis quæ uix nouem bubus redimerentur. Hoc sensu etiam δωδεκάβοιον reperitur, quod duodecim boues pretio æquet. βόωνον, βοώνητον, bouis pretio redemptum, Varinus. Βοώνητα, ὅθι τινὶ βοῶν ἠγοράσθη ἢ δέδοται, παρὰ Κυπρίοις δὲ ἀνδράποδα, Idem. πολύβοτοι, diuites & qui multa armenta possideant, Varro & Varinus. Vrbs cum condita est, tauro & uacca qui essent muri definitum, Varro.

¶ Boues ad aratrum, Diodorus libro quarto & quinto, ait Dionysium secundum ex Ioue & Proserpina genitum, uel ut alij sentiunt, ex Cerere, primum iunxisse, cum terra prius manibus hominũ coleretur. Plinio uero libro 7. teste, aratrum Briges Atheniensis inuenit, ut alij tradunt, Triptolemus, de quo Poëta in primo Georgicorum intellexit, cum dixit: Vnciq; puer monstrator aratri. Quo in loco Seruius: Alij, inquit, Triptolemum, alij Osirim, quod uerius est: nam Triptolemus frumenta diuisit. Tacuit aũt de nomine, quia nõ unus in orbe monstrator aratri fuit, sed diuersi in diuersis locis. Ex quo Trogus prodidit Habidem Hispaniæ regem barbarum populum primò docuisse boues aratro domare, frumentaq; sulco serere. De Osiride ut ostendimus, sentit etiam Tibullus. Cæterum omnia ferramenta rustica, quibus terra uertitur, simul, ut puto, cum aratro Cererem comperisse, Vergilius proculdubio hoc uersu demonstrat: Prima Ceres ferro mortales uertere terram Instituit. Quod uel Seruius approbat, dicens: Ceres prima omne genus agriculturæ hominibus indicauit: nam quamuis uel Osirim, uel Triptolemum aratrum inuenisse dicant, illa tamen omnem agriculturam docuit: quia ferrum dicendo, omnia agriculturæ ferramenta expressit. Verũ aut illi quos commemorauimus, nouissimi, uel alij alibi hæc commonstrarunt: nam, ut Eusebij atq; Lactantij testimonio constat, ante multas tempestates quàm esset Ceres, frumenti usus apud mortales erat, præsertim apud Hebræos & Aegyptios, uti ex Iosepho cognoscere licet, &c. Hæc Polydorus Vergilius de rerum inuentoribus libro 2. cap. 2. Baccho cornua attribui quidam iudicant, quòd primus coniungendorum boum author fuerit, Diodorus Siculus. Buzyges, Hercules, quòd bobus iunctis terram arauerit, à quo familia Buzygia, Varinus. Alij Buzygen quendam heroẽn, arationem inuenisse, & familiæ nomen dedisse scribunt. Iugatinus deus colebatur, quòd coniuges coniungeret, uel quòd iuga committebantur, Augustin. libro 4. de Ciuit. Dei. Βουζυγία dicta Minerua παρὰ τὸ συνεζευχέναι τοὺς ζεύξας, id est quòd cõiunxerit in iugum & aratrum boues. Colitur autem hoc nomine apud Bœotos, Varinus. Pallas Βοαρμία cognominatur, quia humana excogitatum prudentia est, boum opera terram colere, Cælius. Bobus terra aranda est, & nulla cum eis altera animalia iungenda sunt: sed proprium hoc genus sit ad arandum. Semina sint munda & impermixta, Iosephus libro 4. Antiquitatum inter leges Mosaicas. Pharos aratio est, & bupharos terra quæ arari facile potest, Varinus. Βουκαῖος arator, ὁ σὺν βουσὶ καίνων τὴν γῆν: uel messor à bu uocula augente & καίνω τὸ κόπτω καὶ θερίζω: uel deniq; bubulcus. Iugerum uocabatur, quod uno iugo boum in die exarari posset. Actus, in quo boues agerentur, cum aratur, uno impetu iusto. Hic erat c x x. pedum, duplicatusq; in longitudinem iugerum faciebat, Plinius. Mansum nonnulli terram esse asseuerant, culturæ annuæ unius aratri capacem: circiter uiginti iugera continentem, &c. Robertus Cenalis. Bos γαῖος dicitur ueluti colonus, à terra uidelicet:

d qua

à qua etiam Caiũ γάϊον nominatũ putant: sic enim Itali & Tarentini mercenariũ, aut etiam rudem hominem ac planè brutum uocabant, Cælius. ἰσοφόροι βόες apud Homerum Odyssea libro 18. qui ex æquo progrediuntur, aut æquale pondus trahunt, Varinus. Genus quoddam scribendi βουστροφηδὸν Græci uocant (ut Pausanias ait Eliacorum libro 5. arcam Cypseli hoc modo inscriptam fuisse tradẽs) quod quidem tale fuit, à fine uidelicet prioris uersus, secundum uersum conuertere, ut in diaulo cursu fit. Dictum uero est ab arandi ratione, cum in extremo sulci in alterum sulcum boues conuertuntur, ut Grammatici obseruant Græci. De hac eadem re sic Isidorus libro 6. Versus autem uulgò uocati, quia sic scribebant antiqui sicut aratur terra: à sinistra enim ad dextram primum deducebant stylum, deinde conuertebatur ab inferiore rursus ad dextram uersus, quos & hodie rustici uersus uocant, Hæc Isidorus, ut Lil. Greg. Gyraldus obseruauit. βοηλάτης est qui boues sub iugo ducit, Pollux: qui & ζευγηλάτης uocatur: significat etiam bubulcum. βουκόπος apud eundem is uidetur qui uendit boues. ζευγνύειν propriè est boues iungere, abusiue uero etiam alia animalia. μέσαβα dicuntur incisuræ in iugo, quibus quadrupedum ceruices alligantur, Varinus. ζυγὸς, iugum boum, Idem. ζεύγλα, τὰ τῶν βοῶν ἢ ἡμιόνων ζεῦκτα, Idem. βόζυγον, τὸ, bouis iugum, Lexicon sine authore. Athenienses solitos legimus arationes tres celebrare, quas ἀρότους nuncuparent ἱερούς. Earum uerò prima in Sciro erat, uetustissimarum arationum monumentum: secunda in Rharia: tertia sub Pelinto, qui locus Buzygion uocabatur. Omnium autem harum sacratissima est nuptialis satio, id est γαμήλιος σπόρος, atque aratio ἐπὶ παίδων ἀρότῳ, hoc est quæ fiat ad liberorum procreationem. At dipolos terra, id est bis arata: & apud Homerum tripolos, id est tertiata, nil ad negotium præsens, Cælius. ἄμπυξ funis inter utrumque bouem uel equum temonis uice protensus: inuenio & ἄμπιον apud Varinum eiusdem significationis, quod ita scribi tamen probo. ἄμπυξ, τὸ σχοινίον τὸ ἕλκον τὰς βόας, ἢ μεθ' οὗ ἀνάγουσιν ἕλκειν, ὅτε παρακομίζειν μεγάλα φορτία, ἢ τὸ ξύλον τὸ ὑποκείμενον τοῖς αὐχέσι τῶν ὑποζυγίων. Hinc uerbum ἀμπρεύειν, apud Callimachum trahere significat, apud Lycophronem κατατρύχειν, laboribus & ærumnis fatigari: propriè autem cum curru progredi. Est & ἄμπυξ funiculus quo iuba equina colligitur, & ipsa habena. ἅμαξα currus boum, ἅρμα mulorum, Varinus in ζεῦξαι. βουλυτὸς, tempus uespertinum quo boues à labore & aratro soluimus, Idẽ, & Tzetzes Chiliade 8. cap. 231. utitur hac uoce Arrianus, citante Suida. Cubitor bos qui libenter decumbit in sulco, & uitio decumbendi obnoxius est, Columella. Iaculatur Iupiter imbres Grandine dilapidans hominumque boumque labores, id est arua & segetes, Idem. βουσόον flagellum interpretatur Varinus. βουπλὴξ, stimulus quo punguntur boues: est autem prælonga arundo, aut hastile cuspide quapiam acuminatum, quo & hodie utuntur Itali. βουκέντρον: unde bustlequæ βουκέντραι dicuntur, Varinus: ut in prouerbio, Πολλοὶ βουκέντραι, παῦροι δέ τε γῆς ἀροτῆρες. Suidas hunc uersum citat poëtæ innominati, Κέντρον ἐπιδεικνὺς, καὶ βούστροφα δεσμὰ πενέστων. βουπλὴξ etiam flagrum est ex loro bubulo: item securis qua bos occiditur, Varinus. βούπληγος, passiuè, à bubus ictus: βουπλῆγος uerò actiuè, qui feriunt boues, Idem: hoc penanflexum, illud proparoxytonum est. ὕσπληξ, stimulus & scutica: dicta quòd fiat ex setis suillis, unde & ὕστριξ & ὑστριχὶς nominatur. μύωψ & insectum est bubus infestum, & stimulus quo urgentur ac punguntur similiter ut ab insecto illo: pro utroque melius per υ diphthongum scribitur μύωψ: pro luscioso autem, uel illo qui non nisi admota oculis uidet, μύωψ per ypsilon solum.

Erat & prioribus acæna dicta uirga, exagitandis bobus accommoda: sed & eodem modo metiendis agris instrumentum dicebatur, pedum decem: ut scribit Apollonij interpres, ab Thessalis excogitatum. Ex quo & Callimachus: Ἀμφότερον, κέντρον τε βοῶν, καὶ μέτρον ἀρούρης. Quum stimulum signat, dicitur etiã bucentrũ. Acæna agros metiri in Aegypto exorsus est primum Thessalus quidã, nomine ab re indito, quia cognoscentibus singulis agri sui modũ sublatæ sunt cædes: unde nuncupata acæna, quasi φόνου αἰτία τῷ κτεινομένῳ. Hinc & Pelasgida uocauit acænam Apollonius Argonauticôn tertio, ueluti ab Pelasgis compertam, id est Thessalis, Cælius. Multa hic de aratione adferri poterant, sed quoniam illa præter boues ab aliquib. quoque quadrupedibus, ut equis et asinis peragitur, differemus in alium locũ, ad reliqua de bubus narranda hinc progressuri, si ueterẽ aratri figurã, et quale describit Hesiodus, prius apposuerimus: nihil autem impediet quòd & alia quædam rustica instrumenta simul depicta sint.

Aratri partes à Polluce describũtur li. 1. cap. 13. Extat Archiæ Epigramma in boues trahentes nauigia:

Οὐ μόνον εὐάροτρον βόες ἴδμεν αὔλακα τέμνειν,
Ἀλλ' ἴδη καὶ πόντου νῆας ἐφελκόμεθα.
Ἔργα γὰρ εἰρήνης δεδιδάγμεθα, καὶ σὺ θάλασσαν

ἀλλφίνει γαῖα ζυῖξον ἀροτροφορεῖν. Item & Philippi Hexaſtichon eiuſdem argumenti, ſed trahentibus tauris, quod infra recitabimus. ¶ Bubulcus, qui uel bobus arat (apud Columellam) uel boues fundi aratorios paſcit. Cic. de Diuin. Eius aſpectu cum obſtupuiſſet bubulcus, clamoremq́, &c. Ouid. 4. de Pon. Ipſe uides onerata ferox ut ducat Iazys Per medias Iſtri plauſtra bubulcus aquas. Sauromates bubulcus, Idem 3. Triſt. Tardus, Verg. Aegl. 10. Iuniorum familiæ Bubulcum nominauerunt, qui bubus optime utebatur, Plin. Alius eſt opilio, alius arator: Nec ſi poſſit in agro paſci armentarius, non aliud ac bubulcus. Armentum enim id quod in agro natum non creat, ſed tollit dentibus. Contrà, bos domitus cauſa fit, ut commodius naſcatur frumentum in ſegete, & pabulum in nouali, Varro. Bubulcitari, bubulci officium facere, Plautus Moſtel. Decet me amare, & te bubulcitarier. Omnia ſecum Armentarius Afer agit, tectumq́, laremq́, Armaq́, Amyclæumq́ canem, Creſſamq́ pharetram, Vergilius. Venit & upilio, tardi uenere bubulci, Idem Aegl. 10. Seruius & alij eo in loco legunt ſubulci, quos Nic. Erythræus in Indice ſuo Vergiliano reprehendit, his uerbis: Tardi, id eſt pigri, quod epitheton Bootæ propriū eſt. Iuuenalis, Frigida circumeant pigri ſarraca bootæ. Et Claudianus de Raptu Proſerp. 2. Præcipitat pigrum formido Booten: quanq́ hîc etiam mathematica adeſt ratio. Potuit itaq́ hoc epitheton, quod bubulci proprium, ſubmonere doctiſſimū Seruium, & alios, bubulci hoc loco legendum eſſe, non ſubulci, quibus tardis eſſe non licet per porcorum celeritatem, quos ſequuntur. Quorum paſtorum etiam neglecta mentio conſultò à uate fuit, cum nuſq́ eos etiam Theocritus introducat: & tria tantum ſint, quod & Aelius Donatus ſcribit, paſtorum genera, quæ dignitatem in Bucolicis habeant, bucolici, opiliones, & omnium minimi æpoli, id eſt caprarij. Quin & ille ipſe Theocriti uerſus, quem Vergilius æmulatus eſt, nullam ſubulci mentionem habet, ἦλθον τοὶ βοῦται, τοὶ ποιμένες, αἰπόλοι ἦλθον, Hæc Nic. Erythræus. Gergitius canis Geryonis, qui boues ſeruabat frater fuit Cerberi, Pollux. Titormus bulſequa fuit corpore ſtaturoſus, cuius hiſtoriam in Tauro adferemus. Βουκόλος, id eſt bubulcus, nomen habet, uel tanq́ βουκόμος (nam & hippocomum dicimus qui equos curat) uel quoniam Græci cibum etiam colon uocant: unde & colax, id eſt adulator appellatus. Βοῶν ἐπὶ βουκόλος ἀνήρ, pleonaſmus eſt apud Homerum, ut αἰπόλος αἰγῶν. Multa in Lexicis Græcorum bucoli ſynonyma reperimus, qualia ſunt, βουτρόφος, βουφορβός, βουηλάτης, βουπόλος, βοονόμος, βόσκος, βοοσσόος, βούτης, ἀττικῶς: βοτκός, βοονόμος, βουνίτης, uel βουνιτής oxyton. Βουνίτης, βοηλάτης. Horum poſtremum Pollux à bubulco diſtinguit, & exponit pro eo qui boues iugo ſubmittit: Videtur autem pro aratore magis accipiendum: ſed poteſt pro utroq́, ut & bubulcus Latinis. Βουτιᾶσαι, boues agere. Βούτης, βουκόλος, καὶ ὁ τοῖς Διϊπολίοις τὰ Βουφόνια δρῶν, καὶ παροιμία ἐπὶ τῶν ῥαδίως συντελουμένων, Varinus. Ego ſic uerterim: Butes, bubulcus eſt, & ſacerdos qui in Diipolijs feſto Buphonia celebrabat, id eſt bouē mactabat: quod in prouerbiū etiam abijt, de illis rebus quę ſine apparatu & ſimpliciter (uetere quodam ritu) fierent. Οὐ μὲν τις κείνης γε νομὰς ἐνόησατο βούτης, Dionyſius de Meſopotamia. Hos uerſus, Αὐτὰρ ὁ βούτης Αὔτιος ἐκ πλαγίων ἰδὼν, ὁ δὲ ῥεπάλῳ γυρὸν ἀπηλοίησε βοὸς κέρας, citat Suidas ex poëta innominato. Itē in Βαμολγός, is eſt qui uaccas mulget, Κέρας βαμολγὸς ταῦρος κλάσειν ἐπηπείλει. Βουκαῖον alij meſſorē, alij aratorē, alij deniq́ bubulcū accipiūt. Diphilus in Nicandri Theriacis nomē ꝓpriū interpretatᷣ, Varin. Λαμπρὸς ἦν ὁ Βοώτης, καὶ αἱ μέγισται ἀρχαὶ ἐπὶ τούτῳ ἐχειροτονοῦντο, Demoſt. cōtra Midiā. Bootes ſtella eſt iuxta Vrſam maiorē, ſic dicta ꝙ inſtar bubulci plauſtrū ſequi uideᷣ. Cicero 2. de Nat. deorum: Arctophylax uulgo qui dicitur eſſe Bootes, Quod quaſi temone adiunctā præ ſe quatit Arctum. Ouidius, Arctophylax formam terga ſequentis habet. Iuuenal. Frigida circumagunt pigri ſarraca Bootæ. Aratus, Tardus in occaſum ſequitur ſua plauſtra Bootes. Sunt qui Arcadem Iouis ex Caliſtone filium in Booten mutatum dicant: Pluribus tamen placet Caliſtonem in Vrſam maiorem, Arcadem in minorem conuerſum. Βουτᾶν, idem quod βοηλατεῖν, id eſt boues agere. Bucolion filius Laomedontis fuit, teſte Homero in Iliade. Guardalbia uel Guarum, id eſt bubulcus caninus, apud Matthæum Syluaticum legitur, haud ſcio quo ſenſu. Σίτθ' ὁ λέπαργος, acclamatio eſt bubulcis uſitata, & ſimiliter ψίτθ' ὁ λέπαργος, Varinus: reperitur autem apud Theocritum. Βουκολεῖν eſt boues paſcere, bubulcitari: Homerus impropriè etiam de equis hoc uerbo uſus eſt: Et Euripides, πολύβουν δ' ἐν ταῖς λαβόντες ἱπποβουκόλοι. Dionyſius de Nomadibus Libyæ populis, Ἀλλ' αὔτως ἐπὶ βῆσσας ἀνὰ δρυὸς βουκολέονται, quod paulo ante dixerat βόσκονται σὺν παισὶν ἀν' ἄπειρόν τε καὶ ὕλην. Vſurpatur etiam βουκολεῖν uerbum pro fallere & decipere, aliquem ueluti bouem & ſtupidum uana ſpe lactare: σοφίζεσθαι, παραλογίζεσθαι. Lucianus, εὖ μάλα διαβουκολεῖ αὐτὸν καὶ ἐλπίζει, ἤγουν ἀπατᾷ καὶ εἰς ἐλπίδας ἄγει. Et alibi, ἀλλότριοι κόσμοι τὸ τῆς φύσεως ἀπρεπὲς βουκολοῦσιν: hoc eſt, Aſcititius ornatus naturæ dedecus et turpitudinem fallit, mitigat, lenit. Et incertus quidam citante Varino, φαίνει τις ταῖς ἐλπίσιν ὑμᾶς ἀποβουκολεῖν. Βουκολεῖν καὶ ἐξαπατᾶν διαφέρει. Βουκολεῖν μὲν γὰρ τὸ ἐπὶ πλεῖστον ἀεὶ παραλογίζεσθαι, ἐξαπατᾶν δὲ τὸ πρὸς ὃν πράγματα συναρπάζειν, Ammonius in Differētijs: Poſterioris uerbi explicatio corrupta mihi uideᷣ. Ego ita acceperim ut ἐξαπατᾶν quoquo modo decipere ſonet, βουκολεῖν autem cum quis longo tempore opinione uel ſpe ab aliquo fallitur: Germani dicunt, auff dem won laſſen/fatzen/am narrenſeil vm̄ziehen/&c. Ad hæc βουκολεῖν capitur pro μεριμνᾶν, curare, fouere, multum amare. Hinc nomen βουκόλημα, θελκτήριον, ἀποπλάνημα, ἀπάτημα, Varinus: hoc eſt, mulcimentum, lenimen, ſolatium, ut: ὅπως ἔχῃς τι βουκόλημα τῆς λύπης. Βουκολία, maledicentia, Varinus. Βουκολὶς γῆ, terra paſcendis bubus apta. Bucolicos, milites ruſticos legimus apud Capitolinum, Cælius. Bucolicum carmen dictum à cuſtodia boum, id eſt ἀπὸ τῶν βουκόλων: præcipua enim ſunt animalia apud ruſticos, boues, Seruius. Ouid. 2. Triſt. Bucolicis

iuuenis

stituens luserat ante modis. Dianam Siculi Lyen cognominarunt, quoniam ab ea essent morbo infesto soluti: unde natum, ut rustica multitudo theatrum ingressa uictoriam caneret, quam de Syracusanis mox adeptus est rex Hiero, quæ prima creditur Bucolicorum origo, quę omnium princeps carmine Daphnis celebrarit, mox Theocritus, Cælius. Diomedes heroicum uersum, etiam hexametrũ, & bucolium, alijsq; nominibus dici testatur. Bucolici tamen propriè dicti uersus hoc ferè à cæteris heroicis differunt, quòd quintum locum dactylus claudit absoluta dictione, qualis est, Nos patriæ fines & dulcia linquimus arua. Bucolismus uel bucoliasmus, genus melopœiæ, id est cantionis & saltationis: utrumq; rusticorum, & à Theocrito descriptum est, Varinus. Bucolicum, Bucoliscus, Bucoli, Bucoliastæ, inscriptiones sunt Idylliorum aliquot apud Theocritum, nempe quarti, 6. 8. 9. 24. Bolbitinum & bucolicum hostia Nili sunt manu effossa, cum cætera quinq; natura aperuerit, Eustathius in Dionysium. Βουκόλοι uocabulum non bubulcos tantum significat, sed etiam animalia quædam, Etymologicon. Ego huius nominis animal nullum hactenus reperi: nisi quod bucolinen cinclum auem Varinus interpretatur. Panaces quod è Macedonia affertur, bucolicon uocant, armentarijs sponte erumpentem succum excipientibus: hoc celerrime euanescit, Plinius. Dioscorides hoc panacis genus Heracleum uocat, ut ab Asclepio & Chironio distinguat: ex huius radice liquor densatus opopanax dictus nomen in officinis pharmacopolarum adhuc retinet. Herbam ipsam in hortis quibusdam Italiæ uidi, folio ferè fici, & per omnia sphondylio nostro (quod aliqui brancham ursinã, quæ acanthion est, non rectè uocant) simillimam. Cæterum panaces Heracleon Plinij, ne quis erret, planè diuersum est: ab Hercule (inquit) inuentum tradunt, alij origanum Heracleoticum syluestre uocant, quoniam est origano simile, radice inutili. Βουκολὼ, urbs Pharsaliæ aut Thraciæ, Varinus.

¶ Bubile, locus ubi boues morantur, Plaut. Pers. Etenim metuo ne possim In bubile reijcere, ne uagentur. Quædam exemplaria hic legunt bubilem masc. genere. Columella lib. 1. Domitis armentis duplicia bubilia sint, hyberna atq; æstiua. Cato cap. 4. Bubilia bona, beneq; ædificata, &c. ut supra in C. Bostar, locus ubi boues stare consueuerint, Calepinus sine authore. Bouilia dicuntur in quibus boues morantur, ut Calepinus probat ex Columellæ loco libro 3. in quo tamen nunc bubilia legitur. Μέρη δ' ἂν εἴη τῆς κατ' ἀγροὺς, βουκόλια, αἰπόλια, ποίμνια. καὶ οὗ μὲν οἱ βόες ἵστανται, βούσταθμα, βουαύλια, βουστάσεις: οὗ δὲ αἱ οἶς καὶ αἶγες, αὐλαὶ καὶ σηκοί. Pollux lib. 1. cap. 12. Βουκόλιον igitur proparoxytonum, armentum uel gregem boum significat: quo sensu etiam βουκόλια apud Varinum legimus: βουκολεῖον uero penanflexum, & bubile & gregem ipsum, ut quidam scribunt, ego pro stabulo tantũ acceperim. Bucolia in Aegypto apud Hieronymum, ceu bubulcorum intelliguntur loca, Cælius. Hippostasium esse uidetur equorũ stabulũ, sicuti boum bustasium, Cælius. Βούσταθμον καὶ βουστάδιον, τὸ βοοστάσιον, Suidas: forte βουστάσιον legendũ non βουστάδιον. Sũt & alia synonyma, βούσταθμον, βουστάσις, βοοστασία, κλίσιον, βουαυλία, μάνδραι: & βοῶν, ut infra dicam. Αὐλαὶ & σηκοὶ propriè de caulis ouium & caprarum dicuntur; authore Polluce: sed inuenio in genere etiam usurpari, ut apud Varinum, μάνδραι σηκοί βοῶν καὶ ἵππων: Et apud Dionysium, οὐδὲ βοῶν μυκηθμὸς ἐς αὔλιον ἐρχομενάων. Caula ferè pro ouili in usu est, uoce forsan deriuata ἀπὸ τῆς αὐλῆς: quæ uox Græcis ouile aut caprile notat, ut iam ex Polluce probauimus. Mandræ uocabulo ne Latini quidem abstinent, in significatione speluncæ, cubilis, & receptaculi pecudum: Iuuenalis Satyra tertia, Et stantis conuicia mandræ Eripiunt somnum Druso. Tanagra Bœotiæ mediterraneæ oppidum est nobile: quod prius Pœmandria dicebatur: producit autem boues præstantissimos, Stephanus & Varinus. ¶ Sibas Indicam gentem ab exercitu Herculis illic relictam aiunt: nam pellibus amiciuntur, scytalas (id est baculos uel scuticas) gerunt, & bubus clauæ notam inurunt, Arrianus lib. 8. Apiculam Græci βουγενῆ cognominant, quòd ex bubulis ossibus gignantur, Varinus. Animas etiam in mysterijs gentilium theologorum melissas & βουγενεῖς appellatas, & Buclopum deum qui generationem latenter audiret, Cælius Rhod. prodit 22. 3. In ueterum scriptis mentio fit de eo fœdere, quod inter Gabios & Romanos actum est, Tarquinio Romanum imperium regente: Vbi illud in primis notandum, quod in corio bubulo eius capita & conditionem exararunt priscis literis (ut refert Dionysius) cumq; instar clypei foret in templo Iouis locarunt. Qua in re Pompeius Sextus Dionysio accedit, ut in eius commentarijs probatur, quos à Verrio Flacco collegit: etsi iuramentum Dionysius uocat, in quo sanciendo eximium bouem immolarunt. Clypeum (inquit Pompeius) ob rotunditatem ueteres corium bouis appellarunt, in quo Romanorum fœdus cum Gabijs foret descriptum, Petrus Crinitus 16. 3. Κέρας prima significatione cornu, secundaria tum alia quædam tum poculum indicat. Antiquitus enim cornuum bubulorum pro poculis usus erat, antequam inuenta essent alia. Eam ob causam Bacchus quoq; cornutus fingebatur & taurus appellabatur, & in Cyzico effigie taurina colebatur. Hinc factum aiunt κεράσαι uerbum, quod est aquam uino permiscere: & κρατὴρ poculum quasi κεραστήρ. Eiusmodi pocula rhyta uocabant: Quale fuisse existimatur etiam Amaltheæ cornu, quod uulgaris fabula capræ attribuit. Eiusdem generis poculum quoddam ἐνιαυτὸς, id est annus dicebatur, à magnitudine nimirum & summa capacitate. Ingẽtia enim cornua quædam prægrandium boum habentur: quales Pæonum & Molossorum fuerunt, ex quibus pocula conficiebant, labris eorum argento uel auro inductis. Maxima capacitas, cõgiorum Atticorum quatuor, ut apud Athenæum & Varinum legimus. Aristoteles ab initio Mirabilium narrationum monopis syluestris in Pæonia bouis corpore amplissimi cornua singula dimidiati congij mensuram continere scribit, Cõuiualium cornuum mentio fit passim apud Xenophontem, his in locis, Κέρατα

ὥστε περιφέρειν, καὶ πάντες ἐσίχοντο. Καὶ φέρων τὸ κέρας ὁ οἰνοχόος ἐστι. Καὶ λαβὼν κέρας μεστὸν, ὥστε περιπίνουσι. Et apud Aeschylum, cum inquit: ἀργυρηλάτοις κέρασι χρυσᾶ στόματα προσβεβλημένοις. Pindarus quoque centauros inducit ἐξ ἀργυρέων κεράτων πίνοντας. Non est autem quod quis suspicetur pauperibus tantum in usu cornua pro poculis fuisse: cum & reges iisdem uterentur: Philippum enim regem aiunt, illis quos benignius excepturus esset, è cornu propinasse. Κεράσαι, τὸ ἐγχέαι οἶνον, πάλαι γὰρ ἐχρῶντο κέρασιν ἀντὶ τῶν προχόων, Varinus. Homerus Iliados δ. οἶνόν τ' ἐγκεράασκον πᾶσι. Rhyta, id est, maxima pocula heroibus solis olim attribuerunt: nunc uero etiam ex cornu facta sic appellant, Athenæus. Xenophon describens conuiuiū apud Scythā Thracē, sic scribit: Ἐπεὶ ἐζώσαντο δὲ πρῶτον ἀλλήλοις, καὶ ἐπὶ τὸν Θρᾴκιον νόμον κέρατα οἴνου προὔπινον. Et alibi, Καὶ οἶνον κερατίνοις ποτηρίοις. Sophocles in Pandora, Καὶ πλῆρες ἐκπιόντι χρύσεον κέρας. Μὴ τίς δ' αὖ κερὰς ἀφύσατ' ἄλλο, apud poëtam quendam citante Suida, ἀντὶ τοῦ κερατίνου, ὃ ἐκ τοῦ κέρατος ἄλλο ἀντλοῦσιν, ἐκ τοῦ ἀγγείου τὸ ὕδωρ.

¶ Abstinebit cēsione bubula, Plautus in Aulularia: id est scutica quæ ex corio bubulo fiebat. Βουσίνα, flagrum aut ictus: idem βυσσίνη, & Βουλάξ, ut supra dixi. Iuuenalis Sat. 6. Taurea punit Continuo flexi crimen facinusque capilli, scholiastæ scuticam ex corio bubulo exponunt. Zea uel zeteion uocatur locus quo seruitia punienda mittebantur, ad quod allusit poëta noster comicus in Asinaria (ni fallor) cum dixit: Qui polentam pransitant, & ubi uiuos homines mortui incursant boues, Hermol. Barbarus. ¶ Seui bubuli maximus usus est ad candelas: laudatur præcipuè ex iuuencis & circa trimatum. ¶ Rura nostra uulgari dicto uernum aut Maij mensis examen apum, uel bouis utilitatem æquare celebrant: **Ein Meyen ymb Ist als gůt als ein rind.** ¶ Βουθύτης, qui boues immolat aut mactat, & securi ferit, Varinus. Iudęi non feriunt, sed cultro adacto iugulant. Butypos Argonauticorum secundo apud Apollonium dicitur, qui inter sacrificandum securim boui impingit, βουτύποις ἅμα πολλὰ ταύρων: proparoxytonum, ut Etymologicon habet, in quo etiam sacerdotis hoc officium fuisse legimus: Alij penultimam acuunt, Βουτύπος ὁ τοὺς βοῦς θύων διὰ τοῦ πελέκεως τύπτων ἐπὶ τοῦ αὐχένος: uehementiorem autem ille ictum illidet si in summos pedum digitos sese erigat, Varinus. Βοῦν ὑποδόφων, ἐπαίων τῷ τραχήλῳ πλήξων, ὅθεν καὶ ἐπίξηνον παρὰ τοῖς παλαιοῖς τὸ ἐπίξηνον, ὅπερ ἰδιωτικῶς ὑποκόρμιον λέγεται, Varinus. Est autem truncus in quo coqui et lanij secant carnes: κορμὸς quiuis truncus est: ἐπίξηνον autem dici conijcio ἀπὸ τοῦ ὑποξύνεσθαι αὐτὸν ταῖς πληγαῖς. Lanionia mensa apud Suetonium in qua scinditur caro machæra. Spartianus in Geta, Percussit hostiam popa nomine Antonius. Propertius, Succinctique calent ad noua sacra (aliâs lucra) popæ. Popæ dicebantur qui uictimas habebant uenales, & ligabant eas ad altare, feriebantque. Suetonius in Calig. Admota altaribus uictima, succinctus Caligula poparum habitu, elato altè malleo, cultrarium mactauit. Persius Sat. 6. Mihi trama figuræ Sit reliqua, ast illi tremat omento popa uenter, id est crassus & opimus, quales erant uictimarij. Lanius uel lanio, qui carnes in carnario uendit, quod pecora concidat, lanietque dictus. Lanij qui ad cultrum bouem emunt, Varro. Laniena, officina in qua fiunt & uenduntur carnes. Qui succidiam in carnario suspenderit potius ab laniario, quàm ex domestico fundo, Varro li. 2. de Re rust. Laniarium hic lanienam exponunt, mihi uidetur de lanio etiam accipi posse. Cultrarius idem qui uictimarius, is qui uictimam cultro immolat. ¶ Apud Armenos nostro tempore (ut scribit Bartolemæus Georgeuits) mulier adultera super asina uicatim ducitur, & nuda flagris cæditur, & tandem intestina bouis in collo gestans lapidibus obruitur. Cæterum uir adulter, iniectus carceribus, post aliquot menses pecunia redimitur.

¶ H. f. Heluetici boues commendantur à teneritudine carnis, cum alibi, tum iuxta Zofingam oppidū agri Bernensis. In Sueuia quoque nobis uicina circa regionem Bar, pingues præcipue seuo habētur. Pinguissimi Hungarici: qui hyemes etiam sub diuo transigunt, & liberi pascuntur, unde fit ut parū mansueti sint, & minus tenera carne. Bubula absolute, subauditur caro, Plautus in Aulularia: Agninam caram, caram bubulam. Pollux βοεικὸν κρέας dixit carnem bubulam, ut suillam ὑεικόν: ego βόειον & ὕειον malim. Βόβαλα, κρέα βόεια, Varinus. Lanij nostri bouem primum in duas partes scindunt, anteriorem uocant **den vorderen schilt**: posteriorem, **den hinderen schilt**. Deinde anteriorem, siue thoracem, trifariam diuidunt: primum separant armos, & carnem adiunctam, ac in frusta aliquot secāt. Reliqui thoracis partem pronam & circa spinam, appellant **hotruggen**, hoc est dorsum superius, μετάφρενον: supinam uerò, quæ os στέρνον cōprehendit, in cæteris pecoribus, & uitulis etiam, **die brust**, id est pectus, στῆθος: in bubus priuatim **das fåderstuck**. Appetitur ea pars propter pinguedinem, quæ solidior esuque gratior est, πιμελή τις χονδρώδης, **der brustkernen**: solent autem cum ea plerique lanij scindendo relinquere iuguli partem cruentam & ingratam emptoribus, **den stich**. Cæterum inferioris dorsi partem, qua renes continentur, ex cæteris animalibus & uitulis, quoniam assari solet cum sua pinguedine, uocant **nierbraten**, id est assariam renum: in bubus uero **schluchbraten** uel **lummelen**, quasi lumbos, id est partem carnosam & musculosam iuxta renes, osse uacuam: unde pingue uel seuum potius separatur ad lucernas & alios usus. Coxas cum natibus uocant **das stötzle**, & in duas partes diuidunt: alteram, cui ubera in uaccis adhærent, **das ober speltle**: & alteram ab ea separatam carnosam, **das vnderspeltle**. Posterior hæc pars, sicut & lumborum caro, cum ossibus careant, in ollis assari solent, hoc modo. Caro lota in uase reponitur affuso aceto cum sale & iuniperi baccis, & sic uel horis aliquot uel etiam diebus macerata, cum iure illo admixta aqua lixatur, donec modicum iuris supersit: additur autem aliquid butyri cocti cum iuris pars ferè media consumpta uidetur. Sic & teneri-

tenerior & palato gratior fit. Vbera elixa, mox incisa, torrentur in craticula, & sale et aromatibus (pi pere & caryophyllis maximè) insperguntur. Similis & linguæ apparatus est: & pedum, & oris siue buccæ, uel si mauis, rostri. Alij has partes, pedes inquam & buccas, quæ in carnario elixa emuntur, ex aceto frigida edere malunt cum cepitio & pipere. Lingua etiam per mediū incisa, saliri ut reliqua caro & infumari solet, cibo diuitibus etiam grato. Quibusdam in locis bubulas linguas principibus debent: tanta earum æstimatio. Nouerunt nimirum etiam Mercurij olim sacerdotes hanc lautitiam, nec temere ex uictimis Mercurio deberi linguā asserebāt, nimirum tanq̃ deorū præconi & sermonis deo. Nam & alioqui lingua in sacrificijs præconibus donabatur. Hinc locus ille Aristophanis in Pluto, ἡ γλῶττα τῷ κήρυκι χωρὶς τέμνεται, iucunda amphibolia, cum lingua tam præconis quàm bouis intelligi possit. Idem in Pace, ἡ γλῶττα χωρὶς τέμνεται, quod interpres admonet prouerbialiter dictum. Homerus, Odysseæ li. 3. ἀλλ' ἄγε τάμνετε μὲν γλώσσας. Apud Plutarchum Antipater cum incidisset mentio de Demade iam senio imbecilli fractoq́, uelut, inquit, ex immolata uictima, solus uenter & lingua superest. Apparet sanè linguam ceu profanum membrum sacris adhiberi non solitum, quod ego quidem ad gulam hominum, præcipue sacerdotum, religionem prætexentium, retulerim. Præfertur autem in cibo bubula cæteris, & à nōnullis operosius paratur: nam condimentis farctam in ueru assant. Aliarum pecudū quia minores sunt, cum suis capitibus relinqui solent. Pars circa ceruicem duriore & tenaciore neruosaq́ carne constat, difficilior concoctu. Intestina etiam elixa adferuntur ex laniena, & domi modico uino affuso, cum butyro, cepis, careo & aromatibus percoquuntur. ὅταν φάγῃς ἐνυγάστριον γέροντος ἀλλαντικοῦ, Aristophanes in Vespis: αὐτὶ τὸ ἐντὸς ἐνυγάστριον ὤνῃ βοός. Sacerdotes Aegyptij nihil è re domestica consumunt, sed eorum singulis quotidie cibi sacri cocti prẽsto sunt, & carnis bubulæ & anserinæ satis abundeq́, Herodotus. Antiquissimos boue aratore & immolando & comedendo abstinuisse, paulò post, ubi de sacrificijs boum, dicemus. Hercules cum in Dryopia filio Hylæ esurienti pauxillum cibi à Theodamante peteret, nec ille quicq̃ daret, iratus bouem ei per uim abstulit, & mactatum epulando consumpsit. Hanc historiam siue fabulam prolixius describit Varinus in Ἡρακλῆς γήμας. Milo robustissimus athleta bouem aliquando in theatro gestauit, & eundem postea deuorauit, βουθοίναν Herculem ea in re imitatus, Eustathius in Dionys. Hinc & buphagus alterum Herculis cognomen. Olympiæ per stadium ingressus esse Milo dicitur, quum humeris sustineret bouem uiuum, Cicero de Senectute. Turcas in magnis epulis & nuptijs boues integros assare audio, et bubus insertam suem, sui gallinam, gallinæ oua. Verua sanè maxima, in quibus etiam boues assari possent, βουπόρος ὀβελὸς Græcis appellari supra diximus. Varinus etiam βουπόρος habet. Quod autem carnes bubulas uerubus transfixas ueteres assauerint, paulò post in sacrificijs boum ostendemus. Boues castratos, ἐκτομίας & θλιχιδόντας Græci uocant: posterius apud Galenum legimus. Qui bubulam carnem apud nos sale condiunt (quod ferè idibus Octobris uel circa festum D. Galli primum faciunt, & deinceps per hyemem tantum) in plenilunio incipiendum putant: sic enim maiorē uegetioremq́ carnem permansuram: ut magis sapidam, si sub interlunium saliatur. Si diutius seruari uelint (seruant autem multi integro anno) per dies circiter uiginti in uase salitam relinquunt, ac infumandam postea in camino suspendunt, ubi donec bene siccetur dies plus minus duodecim relinquitur, prout altius aut humilius pependit, & plus minúsue ignis ac fumi passa est. Vbi primum suspensa est, accensis iuniperi ramis & mox extinctis plæriq́ fumigant. Nonnulli carnis colorem commendari putant, & rubescere magis, si aridis urticæ falcibus suffiatur. Qui seruare nolunt, uno die cum sale relictam suspendunt, & mox post unum aut alterum diem elixant: sic enim plerisq́ tenerescere ac in cibo sapidior fieri uidetur. Anteq̃ suspendatur quæ diutius in uase salita fuit, muria sua, quæ ex sale & carnis succo confluxit, diligenter abluūt: sunt qui frigida lauare malint. Optima quæ de iuuencis aut uitulis sumitur, uetulorum nimis dura & ingrata, certe difficillima concoctu fit, cum fustis instar durescat. Hoc etiam obseruari solet, ut caro salienda iuxta fornacem prius exposita aliquandiu incalescat: inde salita opertaq́ in uase in penus collocat̃. Carnes ossibus adiunctæ cæteris superponuntur, ut ad usum subinde auferantur: seruatæ enim deteriores fiunt.

¶ Qui uaccas mulget, βουμολγὸς Græcis est: nos uaccarium aut lactarium appellare possumus, ut superius etiam dixi: quanq̃ Lampridius in Heliogabalo lactarios nominauit qui cibos ex lacte cōficiunt. Implebunt mulctralia uaccæ, Vergil. in Georg. βούτυρον τὸ, butyrum est ex cremo lactis: βούτυρος autem herba quædam Dionysio, Varinus.

¶ h. A bobus dicta est Bubona dea, ut à bello Bellona, D. Augustinus. Pausanias in Messenicis circa finem, quanto in pretio boues olim fuerint, his uerbis exponit: In Pylo ciuitate agri Messenij spelunca est, in qua Nestoris & ante eum Nelei boues stabulatas aiunt. Videtur autem genus hoc boum Thessalicum esse, & ab Iphiclo Protesilai olim patre descendisse. Has enim Neleus à procis filiæ suæ dono petebat: & harum causa Melampus ut fratri Bianti gratum faceret in Thessaliam uenit: ubi uinctus à bubulcis Iphicli, cum illi roganti uaticinium aperiret, boues pro mercede accepit. Hoc scilicet maximo fuit antiquis studio, ut equorum et boum greges tanq̃ illius sæculi diuitias sibi compararēt: Hinc est quòd Neleus de acquirendis Iphicli bubus solicitus fuit: Et Eurystheus Herculi Geryonis armenta ex Iberia, quorum percelebris erat fama, abigere præcepit. Videtur & Eryx Siciliæ princeps tantopere boues ab Hercule ex Erythia abductos amasse, ut earum gratia cum Hercule luctaturus, uictor illius boues acquirere, uictus uerò regnum suum amittere uoluerit. Homerus insuper

in Iliade de Iphidamante Antenoris filio refert, eum inter præcipua dona socero centum boues prò sponsa contulisse. Quamobrem ueteres plurimum bubus delectatos fuisse constat. Pascebantur autem, ut ego coniicio, Nelei boues ut plurimum extra Pylium agrum: qui ubiq; ferè arenosus est, nec pascuis tam copiosis idoneus: id quod uel Homero teste probauerim, qui Nestorem toties Pyli arenosæ regem cognominat, Hæc Pausanias, ut nos ex tempore conuertimus. Βοῶπις epitheton Iunonis apud Homerum, quòd boum instar excelsos & rotundos oculos habeat: uel ut alij, magnos, quod in muliebri facie laudabatur, & inde etiam Europæ nomen impositum uidetur. Conuenit autem hæc appellatio aëri, quem sub Iunonis nomine tegebant, ut qui longè lateq; pellucidus & uisui peruius circumquaq; pateat. Quidam à sono & uoce deducunt, παρὰ τῆς βοῆς καὶ ὀπὸς, propter sonitus qui in aëre reddi solent, Varin. Etymologus in Iunone exponit, formosam & pulchris decoram oculis. Thraces Dianam Βουβάστην appellant, Varinus. Qui mysteria gentilium tractant, βουγενεῖς interpretantur in generationem pergentes animas: & Buclopum deum qui generationem latenter audiat, Cælius. Fluuiorum alios ἀνδρεικελομόρφους, id est humana specie effinxere ueteres, alijs bubulam effigiem induxerũt. Vnde βούκερων Acheloum in Trachinijs uocat Sophocles, id est ταυρόκερων. In ijs Erasinus est, Eurotas item apud Lacedæmonios, Asopus apud Sicyonios ac Phlyasios, apud Argiuos Cephisus. Hominis figuram præfert Alpheus, Cephisum Athenienses hominem monstrant utiq;, sed ita, uti promant se nihilominus cornua. Auctor in Deorũm natura Phurnutus, fluuios effingi plerunq; κερασφόρους καὶ ταυρώπους, ex undarum uiolento impetu, qui mugitibus assimile insonet quiddam. Nam & de Scamandro Homerus, μύκησε ὡς ὅτε ταῦρος. Quin & ratione eadem Neptunus Mycetas nuncupatur, cui & tauros immolabant παμμέλανας, ob maris colorem. Taurinæ formæ rationem illam promit Sophoclis interpres, quòd ueluti boues flumina terram proscindant, uel quòd fluuijs ferè adiacent pascua, Cælius. Cur Eleorum mulieres Dionysium precentur ut bouino ad se pede ueniat, Plutarchus explicat in Græcanicis problemate 36. De Iside quam uaccæ forma Aegyptij colebant, iam supra dixi ex Aeliano.

¶ Ex bobus uictimæ opimæ, & lautissima deorum placatio, Plin. Bouem uel boues sacrificare Græci his uerbis efferunt, βοῦς θύειν, βοθυτεῖν, βουπλῆγαι, βουσφαγεῖν, βουφονεῖν. Victima ipsa βούθυσις, & uictimarius βοθύτας. Βούθυτον, ὃ τινὲς ἀμίμαρον, Ἀχαιοὶ δὲ ἰσόχειρον, ὡς Ἀριστοφάνης, Varinus. Ego istarum uocum nullam alibi usquam reperio. Βουάρχος apud Aetolos uocatur qui sacrificijs prçfectus est, Idem. Boues altiles ad sacrificia publica saginati dicuntur opimi, Varro. Qui Anathan munimentum, quod fluentis Euphratis circumluitur, contra Iulianum & Romanos defendebãt, cum Romanis se dedidissent, præ se bouem coronatum agentes, quod est apud eos susceptæ pacis indicium, descendêre suppliciter, Ammianus Marcellinus libro 24. ¶ Ouem aliqui, alij bouem uictoria potiti immolare consueuerunt, ut scribit Robertus Valturius de re militari libro 12. cap. 2. Deq; triumphato uiscera tosta boue, hoc est occiso in triumphi sacrificio, Ouid. Fast. 3. Prouerbium, Bouem sacrificauit nemo unq; benefico præter Pyrrhiam, inferius require. Ceres ab Hermionensibus eximia colitur ueneratione, et festum eius Chthonium appellatum magnifice concelebrant. In his ferunt boues magnitudine uisenda & ferocia ad aram ex armento facile agi immolandos à Cereris sacerdote, quæ uetula plærunq; est, ac uiribus prætenuis. Super qua re carmina circumferuntur apud Græcos, quæ & apposui, auctore eorum Aristocle:

Δάματερ πολύκαρπε, σὺ κ' ἐν Συκελοῖσιν φαργὸς,	Καὶ περ' Ἐριχθονίαις, ἐν τι μέγα κρίνεται,
Ἑρμιονεῦσι. τὸν δὲ ἀγέλης γὰρ ἀφειδέα ταῦρον,	Ὅν τ' οὐχ ἄνδρες δέκα ἀνέρες οὐδὲ δύναιτ',
Τοῦτον γραῦς σύρουσα μόνη μόνον ἦγετο ἕλκω	Τόνδ' ἐπὶ βωμὸν, ὁ δ' ὡς ματέρι παῖς ἐπέτετο,
Σὸν τόδ' ὦ Δάματερ, σὸν τὸ σθένος, ἵλαος ἔσο,	Καὶ πάντων βάλλοι ἵλαος ἐν Ἑρμιόνη.

Taura, id est sterilis uacca, inferis immolatur, idq; merito propter infœcunditatem: sic & ouis nõ nigra tantum (ὄις μέλας, forte aries niger) sed nigerrima ijsdem, propter tenebras inferorum, Varin. Peste olim Lacedæmona diuexante redditum oraculum, ut Plutarchus refert, mali uim cessaturam, si nobilem uirginem quotannis immolassent. Quum obtemperarent Lacedæmonij, ac fortè mactanda duceretur suo ornatu Helena, deuolans aquila gladium abreptum, & ad armenta, quæ Βουόλιας uocant, delatum super iuuencam demisit. Quo prodigio παρθενοκτονίαν, id est uirginum immolationem desisse: quod Aristodemus auctor tradit. Idem obuenisse Romæ in Valeria Luperca, ratione consimili, uolumine 19. Italicarum rerũ Aristides prodidit, Cælius: ex Parallelis Plutarchi minoribus, quamuis ipse non citet, ut neq; alios authores solet. Si quis Mineruæ bouem sacrificasset, oportebat etiam Pandryso ouem unà cum boue sacrificare: quod sacrificij genus ἐπίβοιον uel ἐπιβόειον appellabant, eò quòd post bouem immolatum celebraretur, ut scribunt Lycurgus in libro de sacrificando, & Philochorus lib. 2. (cuius uerba sunt quæ iam posuimus) & Staphylus lib. 9. de Athenis, Varin. Ἐπίβοιον, sacrificium ex boue, Idem. Hecatombe (apud Varinum) non quoduis, sed sumptuosum sacrificium est, & propriè quod bubus centum constat: id quod quis rectè etiam βούτην φόνον secundum Tragicũ appellauerit: quali scilicet Clisthenes ille apud Herodotum filiæ suæ procos & ciues excepit. Sic & chiliombe à millenario numero dicitur. Impropriè uerò hecatombe dicitur etiam de alijs animalibus siue pecoribus præter bouem: interim tamen per excellentiam tanq; solis bobus constaret nomen retinuit. Numerus quoq; centenarius pro multitudine simpliciter ponitur, ut cum dicimus ἑκατόζυγον ναῦν, id est multorum iugorum nauem. Hecatombæon mensis dicebatur, qui apud Latinos Iunius,

eò quòd

eò quod plurimæ in eo hecatombæ fierent, Varinus. Hic mensis apud Athenienses Soli sacer erat: cuius quia tunc magnus sit cursus, inde tempori factum nomen: quando numerus ἑκατὸν signare magnitudinem aduertitur plerunque: fiebat autem in eo solstitium æstiuum. Idem & Cronion dicebatur à sacrificijs quæ Saturno fierent, Cælius. Hecatombæus Iupiter in Gortyna, ut Hesychius ait, appellatus est, & à Caribus, & à Cretensibus. Sunt qui putent primum Græcorum mensem Hecatombæôna uocatum ab Ioue, ut docuimus in libro de annis & mensibus, &c. Sed & hoc nomine Apollo nuncupatus ab Atheniensibus: quin Harpocration, alijque libentius mensem ipsum Apollini attribuunt, Lilius Greg. Gyraldus. Idem alibi hunc mensem à Lacedæmonijs sic appellatum scribit, & Hiacynthia festa in eo celebrata. Igitur fuit hoc sacrum (inquit idem) interdum centum boum: sed & ouium interdum, & caprarum, & suum. Fuerunt & qui ex omni genere hoc sacrum peragerent, qui etiam syscion, id est opacum & umbrosum nuncuparunt. Sunt qui centum pedum uictimarum dixerint. Inuenimus & buproron sacrificium quoddam, ex centum ouibus & boue uno: alij & βουάρχην dicunt, ut notat Hesychius. Sanè quidam non à uictimarum numero, sed quod centum Peloponnesi urbes id sacrum facerent, dici uoluerunt. Hac quoque ratione qua hecatombe dicitur, & εἰκοσάβοια, & poëticè ἐεικοσάβοια sacrificia, ex uiginti bobus dicuntur, Hæc Gyraldus. Ego quidem hactenus εἰκοσάβοιον aut alterius numeri eiusdem terminationis in οιον sacrificium nullum legi: sed omnia huiusmodi, ut ἑκατόμβοιον, sic τετράβοιον, ἐννεάβοιον, δωδεκάβοιον, εἰκοσάβοιον (si antepenultima rectè per alpha legitur in Varino) & similia, de rebus illis dicuntur quæ totidem siue boum siue numorum pretia æquarent, Varino teste. Nam aureos quosdam numos, boues appellatos Etymologus refert in Hecatombe. Sunt enim qui bouem in uocabulis istis compositis numum intelligunt, cui propter æquale precium bouis effigies impressa fuerit: alij uerò certum pondus. Alij denique ἑκατόμβοιον accipiunt, non quod exactè centum, sed quod multorum boum, id est quorumuis pecorum, per synecdochen partis pro toto, pretio constet, Varinus. Heræa ciuitas est, quæ & Hecatombæa uocatur. Celebrantur autem ab Argiuis Hecatombæa centum bubus deæ (nimirum Iunoni) immolatis. Præmium tunc certaminis scutum æneum proponebatur, & corona myrtea. Vel ut alij, in certamine Hecatombęorum Argis, æs præmium datur, quoniam Archinus qui rex Argiuorum fuit & huius certaminis author, cum apparatus armorum cura ei delegata esset, arma etiam præmij loco donari uoluit. Nomen Hecatombæis, inde quod in magna pompa boues centum præcederent, unde uisceratio ciuibus cunctis dari solebat. Pindarus Diagoram in Hecatombæis uictorem Argis maximè celebrat, Varinus. Hesychius ab Hecatombæo Apolline Athenis dicto Hecatombæa celebritatem & certamen nominata docet. Βουθυσία non solum sacrificium ex bubus est, sed quoduis regale & magnificũ sacrum: uel conuiuium opiparum, & magnificus apparatus, ut Erasmus etiam meminit in prouerbio, Nemo bene merito bouem immolauit. Sic & βουθυτεῖν uerbum propriè est boues sacrificare, per catachresin uero uel à bû particula intendente, magnificos amplosque sumptus facere. Diuitum enim est, uel regum potius, boues immolare. ἔνδον βουθυτεῖ ὗν καὶ τράγον καὶ κριὸν ἐστεφανωμένος, Aristophanes in Pluto: abutitur (inquit Scholiastes) buthysiæ uocabulo, ut sacrificij magnitudinem & perfectionem indicaret, quod hecatomben uocant. Perfectum enim sacrificium sue, tauro, hirco & ariete constat, quod trittyn appellant: Athenienses uero eodem nomine sacrificium ex reliquis tribus etiam absque boue. Τριττύα sacrificium à tribus animalibus dictum: constabat enim duabus ouibus & boue, Epicharmo teste: uel boue, capra & oue: uel hirco, ariete, & tauro. Hoc sacrificij genus βούπρωρος etiam dicebatur, eò quod bos præcederet, ut prora nauim. Videtur etiam trittyan quandam insinuare Aristophanes, cum Chorus inquit à Chremylo immolari suem, hircũ, & arietem. Sic δωδεκάδα θυσία (uel δωδεκάδα potius ut Gyraldus habet, uel δωδεκηίς ut Suidas, alij δωδεκηίς) à duodecim animalibus nomen accepit, Varinus: Apud Gyraldum τρικτύς & τρίττυα & τρίκτυρα legi, ego hæc omnia inepte scribi arbitror, & semper trittys oxytonum, fœminini generis scribendum, non in neutro plurali ut Gyraldus accipere uidetur. Nam cum à ternario dicatur, omnino iôta in prima syllaba retinere debet (sed hũc librariorum, non Gyraldi, errorem existimo) quemadmodum idem nomen cum tertiam partem tribus significat eodem planè modo τριττύς scribitur: & hoc postulat etiam analogia: sic enim à quaternario τετρακτύς formatur. Quanquam autem τριττύα, & in accusandi casu τριττύαν apud Varinum legatur, non satis tamen grauis ille author est quem sequamur: & apud Aristophanis scholiasten in Plutum, loco quem ipse citat, trittyn & trittys legimus: sic etiam apud Suidam & Etymologum. Iam trittyn quoque pro tertia tribus parte, nonnulli per simplex t. perperam scribunt. Sed redeo ad Gyraldum (quem ut tribus istis modis, nec ullo rectè trittyn scriberet, Hesychius decepit & secutus eum Varinus) hic ex Hesychio annotat sacrificium hoc Enyalij, id est Martis esse, quod tribus animalibus cum testiculis, id est non castratis fieret: uel ut alij tradũt (Callimachus apud Etymologum) sue, ariete, tauro, ferè Romanis Solitaurilibus simile. Hoc ex Hesychio addendum, triadem alio nomine dici hoc sacrificium, nimirum eadem ratione qua aliud dodecadem supra uocari monuimus. Ister quidam, ut Etymologus habet, ex bubus, capris, & suibus hoc sacrificium perfici author est: quę quidem omnia mascula & trima essent. Apud Hesychiũ non rectè legitur, θύματα δὲ πάντα τρία, pro τριετῆ. Quanquam Latinorum quidam nullam hostiam maiorem minoremue bidente, id est, bima esse debuisse prodiderint. Sed nimis fortè digredior, dum corrigenda authorum loca sequor auidius. Βούπρωρον (inquit Varinus) sacrificium ex centum ouibus constabat, & boue uno: οἱ δὲ ταύτην τὴν θυσίαν βουάρχην,

σημαίνει δὲ καὶ τὴν βουπρόσωπον. Hecatombe (inquit Iulius Capitolinus) tale sacrificium est: centum aræ uno in loco cespititiæ extruuntur, & ad eas centum sues, centum oues mactantur. Nam si imperatorium sacrificium sit, centum leones (uel ut aliqui legunt, oues, quod parum mihi placet, inquit Gyraldus) centum aquilæ, & cætera huiusmodi animalia centena feriuntur. Quod quidem & Græci quondam fecisse dicuntur, cum pestilentia laborarent, & à multis imperatoribus id celebratum constat. ὠῶν ἑκατόμβη, id est ouorum hacatombe, per iocum apud ueterem quendam legitur. Cinnamomum in Aethiopia gignitur, nec metitur nisi permiserit Deus: Iouem hunc intelligunt aliqui, Assabinum (aliàs Sabin) illi uocant, quadraginta quatuor boum caprarumque & arietum extis impetratur uenia cædendi, Plin. Ἀρνῶν πρωτογόνων ῥέξειν κλειτὴν ἑκατόμβην, Homerus. Hecatomben aliqui perfectū sacrificium interpretantur, siue à centū bubus, siue à centū pecoribus, id est uiginti quinque animalibus, Etymologus. Apparet aūt legendū esse, siue à centū pedib. pecorū uiginti quinque. Huc pertinet iocosus ille Aristophanis locus in Equit. loquitur aūt quidā ad senatū Athenienseṁ: Ἄνδρες ἐδόκει μοι δοκεῖ

Ἐπὶ συμφοραῖς ἀγαθαῖσιν εἰσηγγελμέναις, Εὐαγγέλια θύειν ἑκατὸν βοῦς τῇ θεῷ.
Ἐπένευσαν εἰς ἐκεῖνον ἡ βουλὴ πάλιν.
Κἀγὼ 'πειδὴ 'γνων τοῖς βολίτοις ἡττημένος,
Διηκοσίαισι βουσὶν ὑπερηκόντισα:
Τῇ δ' Ἀγροτέρᾳ κατὰ χιλίων παρῄνεσα
Εὐχὴν ποιήσασθαι χιμάρων εἰσαύριον,
Αἱ τριχίδες εἰ γενοίαθ' ἑκατὸν τοὐβολοῦ.

Addit hic scholiastes Callimachum imperatorem Dianæ uouisse tot boues immolandos, quot barbaros occidisset in Marathone: cum uero ingens eorum numerus cecidisset, nec ille tantum boum haberet, capellas immolauit. ἔρδειν δ' Ἀπόλλωνι τελήεσσας ἑκατόμβας Ταύρων ἠδ' αἰγῶν, παρὰ θῖν' ἁλὸς ἀτρυγέτοιο, Homerus Iliados lib. 1. Videtur autem perfectas dixisse hecatombas, quæ omnino centum pecora complecterentur, non simpliciter magnifica sacrificia: Nisi quis ad uictimarum potius quàm numeri perfectionem referre malit. Oportebat enim perfecta animalia, id est integra & non mutila immolari. Est & alia ratio, qua trittyn supra dixi plenum perfectumque sacrificium appellatum fuisse. Hostia si maior erat, auratis cornibus plerunque immolabatur. S. C. extat de ludis Apollinaribus primùm faciendis, quod Macrobius recitat primo Sat. in quo decemuiri præceptum fuit, ut Græco ritu hostijs sacrum facerent, Apollini boui aurato, & capris duabus albis auratis: Latonæ boue fœmina aurata: ludos in Circo populus coronatus spectare iussus est: hinc Ouidius ait, Indutaque cornibus auro Victima uota facit. Et alio loco, Blandis indutæ cornibus aurum Conciderant ictæ niuea ceruice iuuencæ. Iuuenalis, Frontemque coruscat, dixit: ꝓpter scilicet cornua aurata. Ascanius in decimo Aeneidos apud Vergilium, Et statuam ante aras aurata frōte iuuencum Candentem, pariterque caput cum matre ferentem, Iam cornu petat, &c. Quo loco Seruius quæ Ioui conueniret uictima perbellè exponit, Tantum Gyraldus. T. Liuius lib. 1. quintæ Decadis, Quòd caput iecinori defuisset, tribus bubus perlitasse nequiuit, senatus maioribus hostijs usque ad litationem sacrificare iussit. Litare uerò est ritè sacrificare, & impetrare, ut authorum testimonijs Gyraldus probat. Hoc nimirum Græci dicunt καλλιερεῖν, καλῶς τὰ ἱερὰ ποιεῖν: Arrianus τὰ ἱερὰ γίγνεσθαι dixit cum exta apparerēt felicia. Xerxes in Pergamo Priami regia Mineruæ Iliadi mille boues immolauit, quarum libamine Magi heroibus parentauerunt, Herodotus libro 7. Hecatomphonia ex lege immolari à Messenijs solita, in Septem sapientum conuiuio auctor Plutarchus est: tanquam ex hostibus centum interemissent, ut inquit Pausanias. Id sacrum obijt Aristomenes Ioui Ithomatæ, Cælius. Epigrammatum Anthologij libro 1. sectione 33. extat Philippi cuiusdam epigramma in iuuencam, quæ cū Dianæ immolanda parturiret, quoniam hæc dea parturiginum præses est, dimissa fuit. ¶ Pythagoram proditur memoriæ cum noui quippiam excogitasset in Geometria, Musis bouem immolasse: quod (inquit apud Ciceronem Cotta) non credo, quoniam ille ne Apollini quidem Delio hostiam immolare uoluerit, ne aram sanguine conspergeret, Cælius. Iustitiam aiunt propter iumentorum (boum) cædem uiolentam derelictis terris ad syderum remeasse consortium, Veget. Ritus sacrificandi uarios, & quicquid de sacrificijs gentilium afferri potest, copiose doctissimeque prosecutus est Lilius Greg. Gyraldus in Opere suo de dijs: nos hic pauca quædam, non de sacrificijs in genere, sed quæ ad boues sacrificandos priuatim faciunt adiungemus ex primo Iliadis Homeri libro: ubi is hecatomben cum Chryseide filia remissam patri, & Apollini immolandam his uersibus describit:

Αὐτὰρ ἐπεί ῥ' εὔξαντο, καὶ οὐλοχύτας προβάλοντο,
Αὖ ἔρυσαν μὲν πρῶτα, καὶ ἔσφαξαν, καὶ ἔδειραν,
Μηρούς τ' ἐξέταμον, κατά τε κνίσῃ ἐκάλυψαν,
Δίπτυχα ποιήσαντες, ἐπ' αὐτῶν δ' ὠμοθέτησαν.
Καῖε δ' ἐπὶ σχίζῃς ὁ γέρων, ἐπὶ δ' αἴθοπα οἶνον
Λεῖβε, νέοι δὲ παρ' αὐτὸν ἔχον πεμπώβολα χερσίν.
Αὐτὰρ ἐπεὶ κατὰ μῆρ' ἐκάη, καὶ σπλάγχν' ἐπάσαντο,
Μίστυλλόν τ' ἄρα τἆλλα, καὶ ἀμφ' ὀβελοῖσιν ἔπειραν,
Ὤπτησάν τε περιφραδέως, ἐρύσαντό τε πάντα.
Αὐτὰρ ἐπεὶ παύσαντο πόνου, τετύκοντό τε δαῖτα,
Δαίνυντ', οὐδέ τι θυμὸς ἐδεύετο δαιτὸς ἐΐσης.

Eisdē uersibus Odysseæ libro 12. ab Vlyssis socijs Solis boues mactatos scribit: addit aūt præterea,

φύλλα γὰρ δρεψάμενοι (aliàs δ' ἐγκλάμενοι) τέρενα δρυὸς ὑψικόμοιο.
Οὐ γὰρ ἔχον κρῖ λευκὸν ἐϋσσέλμου ἐπὶ νηός.
Οὐδ' εἶχον μέθυ λεῖψαι ἐπ' αἰθομένοις ἱεροῖσιν.
Ἀλλ' ὕδατι σπένδοντες ἐπώπτων ἔγκατα πάντα.

Constat sanè, partim aliunde, partim ex his carminibus, immolantes precari primum & uota deo facere solitos: Deinde prothymata celebrare: sic uocant quę ante sacrificium fieri consueuère: ut est uaporatio thuris, aut id genus primitiæ quæcunque, ut siligo, uel etiam placentulæ: item ulochytæ, id est hordeum sale conspersum, quod ante sacrificium aris infundebatur, de quo plura Cælius Rhodig. 12. 1. & Gyraldus circa ultimā partem Operis

sui

sui de dijs. Vlochytas aliqui (ut Pollux) accipiunt ipsa uasa ex quibus ulæ fundebantur. Peractis precibus, & aliæ quædam ceremoniæ fiebant, ut sacerdotis ad dextram, uel apud Gallos ad læuam conuersio: & manuũ osculatio apud Græcos: & sacrificulus setas inter cornua uictimæ manu excerptas, tanq; prima libamina in ignem mittebat: Tum uinum simpullo circumferebat, ut astantes pariter litarent (quod proprie λείβειν uel σπένδειν dicitur: hinc illa phrasis apud Pollucem, κατὰ βοὸς οὐ ἄλλα τε σπένδειν.) Mox uictimarius secespitam à fronte ad caudam uictimę ducere, & se ad orientẽ uertere solebat, quod in sacrificio habebatur primũ. Secespitã alij cultrũ, alij securim, alij dolabrã exponunt. In quocunq; sacro faces adhibebantur ex tedæ ligno, quas solos mares ferre fas erat. Tum uictimam immolare succinctos ministros sacerdos iubebat. Hi autem uictimam supra uerticem, plerunq; infra iugulum feriebant, idq; pro dei uel animalis ratione. Græci quidem si cœlestibus deis immolarent, sic hostię caput statuebant, ut cœlum spectaret: (hinc illud Homeri, αὖ ἔρυσαν) si uerò inferis, ut despiceret terram. Interim cæsa uictima alij sphagia uasa, ut cruorem exciperent, cadenti hostiæ supponebant: alij uictimam decoriabant, aliaq; peragebant. Mox aruspex, flamen, aut sacerdos, cultro ferreo uiscera & exta rimabatur, & extispicium fiebat. Et tunc exta reddi dicebantur, cũ probata aræ supponebantur, ut notat Seruius. Vergilius Georg. 2. Lancibus & pandis fumantia reddimus exta. Eadem dicebãtur prosecta, cum aris dabantur ex fibris pecudum dissecta. Extis porrò inspectis, ex omni uiscere & membro primitias partesq; desectas farina farris inuolutas, in calathis sacrificanti offerebant: & tunc hostia perfecta dicebatur. Has sacerdos aris imponens accensis, igne comburebat, addito igni thure & costo, alijsq; odoramentis, prout sacrum ferebat & ritus. In maritimis sacrificijs, quæ dijs marinis fiebant, exta in fluctus iactabantur, unde illud, Porricit in fluctus. Sanè exta ueru assa apponebantur, præterq; arietis quæ elixare mos erat. Sed etiam coxas cum inguinibus crissa, id est adipe operientes conburebant. Sic uictimarum quidem uiscera, licet nunquã abluta, elixa per sese fiebant: uinumq; aris postea fundebatur, & tunc porrici hostia dicebatur. Ex quo emanauit prouerbium illud, Inter cæsa & porrecta. Ex reliquis autem hostiæ partibus seu membris cœnam apparabant, quibus qui sacris interfuissent, uesci licebat. Hæc ex Gyraldo compendio quodam decerpsimus. ¶ Apud Thussas in Aegypto, ubi Venus cornuta colebatur, uacca illi immolabatur, Idem. Mineruam Græcorum quidam ἀγελαΐδα uocant, siue tanquam ducem populorũ, siue quod indomita sit sicuti boues armentinæ, quas etiam præcipue ei sacrificabant, Phurnutus. In hostijs quædam fuere quæ iniuges uocabantur, id est quæ nunq; domitæ ac iugo subditæ fuerunt. Harum & Vergilius meminit, Nunc grege de intacto septem mactare iuuencos Præstiterit, totidem lectas de more bidentes. Et ut iniuges euidentius exprimeret, adiecit, Et intacta totidem ceruice iuuencas. Manilius Chrestus in libro de hymnis deorum, ait Mineruæ iniuges boues sacrificari solitas, id est iugum quæ nunq; tulerunt illa uidelicet causa, quòd & uirginitas iugum nesciat maritale, & uirtus nunq; sit iugo prementi subiecta: Idem Fulgentius in libro ad Chalcidium repetit. Ex bobus, uitulis, & pecudibus, laudatissimæ uitulæ ad deorum placamenta habebantur. Idcirco Ioui á flamine omnibus idibus bos candidus, & ex agro Falisco, aut Meuania immolabatur: illos enim ad sacra saginabant, & deorum supplicijs seruabant. Bos autem qui iugo subactus fuisset, purus nõ putabatur. Fœtus bouis non ante tricesimum diem idoneus sacris ac purus putabatur. Creditũ quoque bouem quinquennalem, insignem Ioui uictimam esse. Aegyptij boues ruffas Typhoni mactare soliti fuere. Προστοκτίαν βοῦς ἄζυγας, Pollux. Bidentes non oues solum, sed omnes bestias bimas olim appellabant, & antiquiores easdem bidenes, quasi biennes, quia neq; maiores aut minores licebat hostias dare, Macrobius. Nos & bouem quinquennem Ioui immolari iam diximus: & pecora trima in sacrificio quod trittyn uocauimus. Nullum etiam ex authoribus locum puto afferri posse, unde bidentem bouem dictum aliquis intelligat: de ouibus uero plerosq; omnes: Vnus Pomponij Attellanarum poetæ locus Macrobio citatur, quo Marti uouet se facturum bidente uerre. De bidentibus igitur in Oue dicam: nam si ueteres & quorum libri non extant, de alijs etiam animalibus hac uoce usi sunt, nihil ad nos. Lucianus in libello de sacrificijs uaria esse sacrificia prodit pro personæ sacrificantis qualitate: Agricola, inquit, de boue rem diuinam facit, opilio de agno, æpolus de capra. Βοώνης apud Suidam uocatur qui bubus ad sacrificia emendis publicè præficiebatur: quod quidem honestissimum erat munus, & imperatoribus præcipuè deferri solitum. Diu seruatum apud Athenienses & Solonis lege interdictum, Ne bouem, cuius opera, uel aratro uel curru uterentur, omnino immolarent, ὅτι καὶ οὗτος ἂν ἦν γεωργός, καὶ τ῀ ἐν ἀνθρώποις καμάτων κοινωνός: id est, quoniam & hic colonus sit, ac laborum quoq; nostrorum particeps. Bouem aratorium immolasse, nefas cẽsebatur summum. Athenienses autem primos hisce non abstinuisse uel in cibis, auctor est nobis Theon. Vlyssis quoq; socios non temperasse, cecinit Homerus: quo sit nomine indignatus Sol, quippe ut Solem intueamur, causam uideri hoc bruti genus, quia sit τροφῆς πορισμὸν, id est alimenta suggerat, Cælius. Plinius author est, Omnia plenilunio maria purgari: quædam & stato tempore: circa Mesanam & Mylas fimo similia expui in littus purgamenta. Vnde fabula, Solis boues illic stabulari. Meminit & loci & boum Apollonij interpres libro 4. Mylæ (inquit) Siciliæ Cherronesus, in qua Solis boues pascebantur. Sed & rem quoq; cum fabula recensuit in Naturalium Quæstionum libris Seneca. Has quidem Solis boues Homerus Odysseæ primo uidetur nouisse. Verum scire conuenit, quandoq; prioribus receptũ fuisse moris, Soli animalia dicare: quod apud classicos obseruatum authores est. Nam & Apollonius,

quæ in sinu Ionico est, sacras Soli oues fuisse, Græci scribunt, Cælius. Memini alicubi legere per Solis boues à socijs Vlyssis deuoratos, annos significari: tunc enim obijsse illos, cum omnes ætatis anni, quos eis uiuere in fatis erat, exacti consumptiq; essent. Sol enim ætatis & temporis autor est. Et sicut in sulcis aratro designandis, boues ad certum progressi terminum retrogrediuntur, ita Sol etiam ad utrunq; solstitium, tanquam βουστροφηδὸν, suum peragit motum, ut uel hac ratione per nostram coniecturam boues pro annis Soli tribuantur. Cæterum Apollinem bubus delectatum fuisse, mox Pausaniæ uerbis declarabo. Supra etiam ex Eustathio docui mensem uitulum & bouem appellatum. Huc facit somnium Pharaonis, à Mose descriptum libro Geneseos cap. 41. Videbat ille in somnis boues septem egregias & opimas, quas totidem aliæ macie confectæ & turpes aspectu deuorabant. Accersitus Iosephus, boues opimas septem interpretatur annos totidem fœcūdos & abundantes annonæ, quos mox alij septem steriles et inopiosi subsecuturi essent. Βόες βοηφῶν εἰς πατρὶν πρᾶξιν φέρει, senarius est apud Suidam, quo quæuis de bubus somnia inauspicata esse conijcitur. Apud Aegyptios quoq; bouem marem Soli sacrum fuisse, paulò inferius in Apidis bouis historia dicam. Certe cum Lunæ propter cornuum speciem, (quæ ueluti minor Sol est, sed fœmineæ naturæ) boues fœminæ consecrarentur: ratio postulabat Soli tauros sacros existimare: Quanquam Homerus de Solis bobus in fœminino genere loquitur, καλαὶ βόες εὐρυμέτωποι, nimirum Attico more utrunq; sexum ita complexus.

¶ Apud Aegyptios & Phœnices, sicut Porphyrius scribit, humanis carnibus potius usi fuissent, quàm uaccam comedissent: & quamuis tauris haudquaquam abstinerent, tamē uaccarum usus non modo mensarum consuetudini, uerum etiam sacrificationi interdictus fuit, Aelianus. Ab Aegypto ad Tritonidem lacum Pastoritij Afri sunt, carne uictitantes ac lacte, nihil uaccinum gustantes (quia nec Aegyptij gustant suem) nec alentes quidem uaccā. Nec Cyrenææ fœminæ ferire sibi fas putant, ob Isidem quæ est in Aegypto, cui etiam ieiunia & dies festos agunt studiose. At mulieres Barcææ, non modo gustu uaccinæ carnis, sed etiam suillæ abstinent, Herodotus libro 4. Inter exēpla est damnatus à populo Romano die dicta, qui concubino procaci rure omasum edisse se neganti, occiderit bouem: actusq; in exilium, tanquam colono suo interempto. Huc referenda sunt etiam Ciceronis uerba, quæ supra posui in E. circa initium. Animal occidit primus Hyperbius Martis filius, Prometheus bouem, Plinius. ¶ Buphonia festum uetus, quod Athenienses post mysteria celebrabant per bouis immolationem, unde & nomenclatura. Aristophanes, ἀρχαῖά γε, καὶ διιπολιώδη, καὶ τεττίγων ἀνάμεστα, καὶ Κηκείδου Βουφονίων. Sed & Iouis Poliei sacerdos, inquit Pausanias, buphonus est appellatus, Cælius: & alibi, Inuenio (inquit) in literis, Erechtheo imperante Athenis, à Buphono primum in Iouis Poliei ara immolatum bouem: quo peracto, securi relicta, mox se è regione Buphonus proripit. At in iudicium uocata securis est, ac absoluta: idq; quotannis ut fieret, seruatum traditur. Meminit etiam Aelianus Variorum libro 8. Βουφόνια Athenis agebantur scirrhophoriônis, id est Martij mensis die quartodecimo, multis bubus immolatis, Etymologicon. Apud Varinum legimus Buphonia antiquissimum festum Athenis esse, inde ortum, quod in Dijpolijs bos qui placentam sacrificio destinatam uorauerat à Baulone quodam, qui forte cum securi aderat, occisus sit, idq; ut deinceps ita seruaretur institutum. Vocabatur autem Βούτης qui in hoc festo buphonia peragebat. De Butarum familia supra diximus. Vide Erasmum in prouerbio Cecidis & Buphoniorum: & Gyraldum in Opere de dijs, ubi sacrificia describit. Διὸς βοῦς, bos Ioui sacer, festum Milesiorum, Varinus. Boalia, ludi dijs inferis consecrati, Sipontinus. Fiebant autem cum bubus, quemadmodum nunc quoq; fieri solet apud Italos Septuagesimæ tempore, quod tempus quidam Carnipriuium uocant. Bubetiæ siue bubetij ludi, quos ueteres à bobus pecoreq; appellârunt, qui & boalia, boum gratia instituti, teste Plinio. In eo enim festo solennis boum & taurorum uenatio fieri solebat, quemadmodum nunc quoque Venetijs, & ferè per totam Italiam, fieri solet eo die, quem Iouedi grasso appellant.

¶ Apides dij erant apud Aegyptios culti, uituli scilicet qui per longum temporis interuallum ex splendore lunæ (ἐκ τοῦ σέλαος τῆς σελήνης) gignebantur: quo facto magna festiuitas agebatur, & sacerdotes circa bouem natum consecrati epulas publicas proponebant, Varinus. Fuit & Apis Aegyptiorum rex Phoronei filius: & eodem nomine insula ante Cretam sita, Idem. Sed quoniam passim apud authores Apidis bouis frequentissima mentio incidit, pleniorem eius historiam ex Plinij, Aeliani, & Herodoti scriptis hic adiungemus. Primum igitur Plinius libro 8. cap. 46. Bos (inquit) in Aegypto etiam numinis uice colitur, Apim uocant. Insigne ei in dextro latere candicans macula, cornibus lunæ crescere incipientis. Nodus sub lingua, quem cantharum appellant. Non est fas eum certos uitæ excedere annos, mersumq; in sacerdotum fonte enecant, quæsituri luctu alium quem substituant, & donec inuenerint mœrent, derasis etiam capitibus: nec tamen unquam diu quæritur. Inuentus deducitur Memphim à sacerdotibus. Sunt delubra ei gemina, quæ uocant Thalamos, auguria populorum. Alterum intrasse lætum est, in altero dira portendit. Responsa priuatis dat, è manu consulentiū cibum capiendo. Germanici Cæsaris manum auersatus est, haud multo post extincti. Cætero secretus cum se proripuit in cœtus, incedit summoto lictorum, grexq; puerorum comitatur carmē honori eius canentium: intelligere uidetur, & adorari uelle. Hi greges repente lymphati futura præcinunt. Fœmina bos semel ei anno ostēditur, suis & ipsa insignibus, quanquam alijs: semperq; eodem die & inueniri eam, & extingui tradunt. Memphi est locus in Nilo, quem à figura uocant Phialam, omnibus annis ibi auream pateram argenteamq; mergentes, diebus quos habet natales Apis: septem hi

sunt,

ſunt, mirumq́ue neminem per eos à crocodilis attingi: octauo poſt horam diei 6. redire beluæ feritatẽ. Hæc Plinius. Locum de cantharo ſub lingua illuſtrat Porphyrius in libro de abſtinentia carnium ſic ſcribens: Scarabeum animal rerum diuinarum indocti abominantur, quod Aegyptij ſummopere uenerantur, animatam Solis effigiem putantes. Lunæ præterea taurum dedicarunt, quem Apin nũcupant, nigrum præ cæteris, & ſigna ſolis atq; lunæ habentem. Mutuatur enim ex ſole luna lumen. Solis ſymbolum eſt coloris nigredo (nam & ſolis ardor, nigriora reddit humana corpora) & qui ſub lingua eſt ſcarabeus. Lunæ uero coloris diuiſio. Adijcit in Iſide Plutarchus, ita cantharos pilulam ex crementitiam ſenſim in aduerſum protrudere, ſicuti contrarium mundo ſol curſum agat, dum ab occaſu in exortum fertur: Hæc ex Lodouici Cælij Rhodigini obſeruationibus.

Nunc & Aeliani uerba ſubdamus. Apis (inquit) apud Aegyptios efficaciſſimus deus creditur, ex uacca quæ fulgure afflata conceperit naſcitur, Epaphum Græci uocant. Atq; huius generis antiquam ſtirpem repetentes, Io Argiuam Inachi filiam illius matrem fuiſſe teſtantur. Sed hunc ſermonem Aegyptij ut mendacem reijciunt, temporis longinquitatem teſtem citantes. Epaphũ enim multis poſt ſæculis extitiſſe ferunt. Primum uero Apim permultis annorum millibus in homines ueniſſe. Inſignes eius notas Herodotus, & Ariſtagoras explicant: Quibus Aegyptij non aſſentiuntur: nouem enim & uiginti eas huic ſacro boui aptas, et conſentaneas eſſe dicunt. Quænam ſint, tum quemadmodum per corpus ſparſæ, tum ut ipſis quaſi floribus inſignitus ſit, aliunde intelligendum. Cuiuſnam autem ex ſideribus naturam unumquodq; inſigne per notas deſignet, Aegyptij ſatis ſuperq; declarant. Etenim Nili aſcenſum, unum inſigne ſignificare aiunt: aliaq; inſignia aliarum rerum ſignificationes eſſe, haud profecto prophanis, & diuinæ hiſtoriæ imperitis intellectu facilia. Cum autem fama emanauit, Aegyptiorum deum exortum eſſe: ex ſcribis & ſacerdotibus quidam, ut documentũ procreationi à patre traditum inſignium notarum indicium accurate exquirant, eò ubi diua uacca partum ex ſeſe ediderit, accedunt, atque ibidem domum ad orientem ſolem, ubi ſanè alatur, quatuor menſes, excitant. Poſtea autem quàm ibi nutritus eſt exoriente luna, ſcribæ, ſacerdotes, & prophetæ eòdem proficiſcuntur, & ſimul nauem huic ſacram inſtruunt, eaq; ipſum Memphim tranſportant, ubi ſedes huic ſunt & commorationes ſuaues: tum curricula, puluerationes, exercitationes, & uaccarum formæ præſtantia inſignium ædes, tanquam thalami in quos ingreditur, quum quam amat ſuperuenire appetit: Itemq́ue eſt puteus, & fons aquæ potabilis. Nam eiuſmodi huic ſemper conducere miniſtri & ſacerdotes aſſerunt: non item ex Nili potione, ne propter dulcedinem in immenſam molem pingueſcat. Iam uero quas pompas, quæ ſacrificia Aegyptij conficiãt, cum nouæ alluuionis aduentum, tum dei exortum celebrantes, quas etiam ſaltationes tum agant, quos conuentus habeant, tum quemadmodum omnes urbes & uiri immortaliter gaudeant, longum eſſet explicare. Is autem ex cuius armento hæc diuina beſtia exorta fuerit, beatus habetur, ſummamq́ue Aegyptiorum admirationem habet. Is bos præſenſione ualet: Nec ſanè uel puellas, uel aniculas ad tripodem ſeſſitantes habet, neq; ſacra potione implet: ſed pueri diuino afflatu concitati, extra ludentes, atq; inter ſe ad numerum ſaltantes, conſulentibus futura prædicunt. Hactenus Aelianus. Cæterum Herodotus libro 2. de ſacro iſto Aegyptiorum boue in hæc uerba ſcribit: Sacerdotes in Aegypto boues mares Epaphi eſſe cenſent, eaq; de re hunc in modum explorant: Si pilum in eo nigrum uel unum uiderent, nequaquam mundum cenſent. Explorat autem hæc ſacerdotum aliquis, ad id conſtitutus, linguam pecudis cum ſtantis erectæ, tum reſupinatæ exerendo, ſi immunda ſit, his ſignis, quæ ego alio referam in libro. Inſpicit & caudæ pilos, nunquid habeat ſecundum naturam procreatos. Eam, ſi fuerit his omnibus munda, notat alligato cornibus cannabo (βύβλῳ) deinde applicata terra ſigillari anulo impreſſa, atq; ita abducunt. Nam immolare non notatam pœna morte ſancita eſt. Et hunc quidem in modum pecus probatur. Sacrificandi autem is eis eſt ritus: Pecude, quę obſignata eſt, ad aram ubi immolatur abducta, pyram incendunt: deinde ſupra pecudem libato contra templum (πρὸ τοῦ ἱερείου) uino ac deo inuocato, eam mactant: mactatæ caput aſportant, & corpus reliquum excoriant. Caput autẽ multis uerbis execrati in forum ſi nundinæ ſint, & eis Gręci negotiatores affuerint, atq; illis uendũt: qui ſi non affuerint, in flumen abijciunt. Execrantur autem capita in hæc uerba: Si quid mali aut ipſis immolantibus, aut uniuerſæ Aegypto futurum ſit, id in caput hoc conuertatur. Eodem ritu circa capita pecudum immolandarum, & uini libamina, omnes pariter Aegyptij ad omnia templa (ἱερὰ) utuntur. Atq; ex hoc ritu nemo Aegyptiorum de capite ullius animantis deguſtat. Eſt tamen ſacrorũ delectus, & alius apud alia templa adolendi modus ab eis inſtitutus. Quem uero dæmonem maximum putant, & maximo feſto colunt, hunc pergam dicere. Poſteaq; ieiunauerunt ante feſtum, atq; preces fuderunt, uaccam immolant, eamq́ue corio exuunt, et toto aluo uacuant. Viſcera intra uentrẽ, adipemq́ue linquunt, crura truncant, & externos lumbos armosq́ue ac ceruicem. His actis, reliquum uaccæ corpus ſtipant panibus puris, & melle, & uua paſſa, & ficis, & thure, & myrrha, atq; alijs odoribus. Vbi hæc infarſerunt, adolent, multum uini, oleiq́ue infundentes, ieiuni tamen priuſq́ue ſacrificẽt. Dum ſacrificiũ ardet, omnes uerberantur. Poſteaq; uapulauerunt, dapes ex ſacrificij reliquijs proponuntur. Boues mares eoſdemq́ue mundos, ac uitulos uniuerſi Aegyptij immolant. Fœminas eis immolare non licet, utpote Iſidi conſecratas. Nam Iſidis ſimulacrum muliebre eſt, bubulis præditum cornibus, quemadmodum Io Græci deſcribunt. Bouesq́ue fœminas omnes itidem Aegyptij uenerãt ex omnibus pecudibus longè plurimum: eoq́ue nemo Aegyptius, Aegyptiaue, Græci uiri aut os ſua-

uiaretur, aut cultro, uerúute, uel olla, uel pura bouis carne Græco cultro incisa uteretur. Boues qui demortui sunt, hunc in modum sepeliunt: Fœminas quidem in flumen abijciunt, mares autẽ in suburbanis singuli defodiunt, uno aut altero cornu extante, signi gratia. Vbi computruerunt, et statum tempus aduenit, præsto est ad singulas urbes nauis, ex insula nomine Prosopitide, quæ est in Delta, nouemq; schœnorum ambitus. In qua cum aliæ sunt frequentes urbes, tum ea unde proficiscũtur naues ad ossa tollenda, nomine Atarbechis, ubi templum Veneris extructum est. Ex hac urbe alij permulti uagantur in alias urbes. Vbi effoderunt ossa, asportant, eaq; uno in loco cuncti sepeliunt. Quem in modum boues, in eundem defuncta alia pecora sepeliunt. Ita enim apud eos circa hæc legibus comparatũ est. Hactenus Herodotus li. 2. Et rursus in eodem: Psammitichus potitus Aegypto, fecit in Memphim tum Vulcano uestibula ad uentum austrum uergentia, tum è regione uestibulorum aulam Api, in qua, cum apparuit, Apis educaẽ, undiq; columnis cinctam, ac figuris refertam: in qua aula loca stant columnarum colossi duodenûm cubitorum. Apis autem, Græca lingua Epaphus est. Et rursus libro 3. Cambyse Memphim regresso, parte copiarum amissa, Apis apparuit. Aegyptij, ubi Apis extitit, uestimenta quàm pulcherrima ferre, & celebrando festo operam dare. Id tunc facientes Aegyptios Cambyses intuens, ratusq; ob res à se malè gestas, prorsus illos esse in his gaudijs, præpositos accersit Memphis, & insolitæ ab ijs lætitiæ causam requirit: Qui cum responderent, quo tempore deus illis appareret (longo autẽ interuallo apparere solitum) omnes Aegyptios solennem celebrare lætitiam: mentiri iussos morte mulctauit. Mox sacerdotibus eadem referentibus, dixit, Si quis deus mansuetus ad Aegyptios ueniret, fore ut se non lateret: & Apim eos adducere iussit. Est autem hic Apis, idemq; Epaphus è uacca genitus, quæ nullumdum alium potest concipere fœtum, quam Aegyptij aiunt fulgure ictam concipere ex eo Apim. Habet hic uitulus, qui appellatur Apis, hæc signa: Toto corpore est niger, in fronte habens candorem figuræ quadratæ, in tergo effigiem aquilæ, cantharum in palato, duplices in cauda pilos. Posteaq; Apim sacerdotes adduxere, Cambyses ueluti uecordior, educto mucrone cum uellet ferire uentrem, femur percussit, cachinnãsq; ad sacerdotes inquit: O capita nequam, huiuscemodi dij existunt, sanguine atq; carne prẹditi, & ferrum sentientes? dignus nimirum Aegyptijs hic deus. Nos certe ludibrio habuisse non iuuabit. Hæc locutus, imperauit his quorum munus erat, ut sacerdotes quidem flagris cæderent, Aegyptios autem (ut quenq; feriantem adipiscerentur) occiderent. Ita festum solutum est. Sacerdotes mulctati: Apis sauciatus femur, in templo iacens extabuit: quem è uulnere extinctũ tumulauère sacerdotes, clam Cambyse. Ob hoc scelus (ut Aegyptij aiunt) continuo Cambyses insanijt, cum ne compos mentis quidem fuisset, exorsus primum perpetrare facinus necando Smerdim germanũ fratrem, & sororem quæ ei & uxor erat in Aegyptum usq; secuta, Hactenus Herodotus. Porrò sicuti Memphitæ Apim bouem sacrum habuere: ita & Heliopolitani post Solis templum Mneuin bouem pro deo coluerunt, qui in septo quodam nutriebatur. Ammianus quoq; Marcellinus inter multa quæ de Apide scribit lib. 22. hist. & hoc ferè ait: Inter animalia ab antiquis consecrata Neumis & Apis reponuntur. Neumis quidem Soli, Apis uerò Lunæ dedicatus: qui diuersis notarum figuris expressus, &c. quare considerandum an Mneuis pro Neumis legendum apud Marcellinum, apud quem & longe plura inuenies. Veneri Vraniæ uaccam sacram custodiebant in Hermopoli præfectura, in loco Scussa nuncupato, Gyraldus in Apide: idem alibi, in Venere. Legimus quoq; (inquit) apud Thussas (sic enim ibi scribit non Scussa) in Aegypto cornutam Venerem cultam, cui & uacca immolabatur. Fortassis etiam Iudæi ab Aegyptijs, cum recens ab eis migrassent, hoc idololatriæ genus acceperunt ut rituli aurei effigiem sibi colendam proponerent: & fieri potest ut inde occasio nata sit gentilibus calumniandi, aureum asini caput ab eis adoratum fuisse: schor enim bouem significat: literis uerò transpositis rosch, caput. De boue lignea Mycerini in Aegypto culta, paulò post dicemus. Cæterum an Serapis eadẽ uocabuli origine nominatus sit, qua seraphim Ebraice angelorum genus ob ardorem amoris uel claritatem uisionis ita dictum, peritioribus huius linguæ discutiendum relinquo. Mihi quidem pulchre conuenire uideẽ, non solũ uox in utrisq;, sed uocis etiam ratio: cum alij à fulgure, alij Lunæ splendore Serapin concipi uoluerint. Vide Suidam, qui Sarapim uocat. Vsurpatur autem saraph uerbum apud Ebræos pro ardere & urere. Aequius sanè est Aegyptio deo Ebraicum & congeneris linguæ nomen quàm Græcæ attribuere. Quamobrem non sentio cum Varrone, qui Nymphodorum secutus, ut frequenter circa etyma nugari solet, cur Apis post mortem Serapis appellatus sit, hanc rationem reddit. Quia enim arca (inquit) in qua mortuus ponitur, σορὸς dicitur Græcè, & ibi eum uenerari sepultum cœperunt, priusq; templum eius esset extructum, uelut Sorapis primo, deinde una litera commutata Serapis dictus est, &c. Ille autem bos (scribit hæc Augustinus lib. 18. de Ciuitate dei) quem mirabili uanitate decepta Aegyptus, in honorem eius delicijs affluentibus alebat, quoniã eum sine sarcophago uiuum uenerabãtur, Apis non Serapis uocabatur: quo boue mortuo quoniam quærebatur & reperiebatur uitulus coloris eiusdem, mirum quiddam diuinitus sibi procuratum esse credebant. Minus etiam probo Plutarchi coniecturam, cui Serapis dictus uidetur παρὰ τὸ σεύεσθαι καὶ τὸ σοῦσθαι τὴν τοῦ παντὸς ἅμα κίνησιν, q; deus ipse sit uniuersi motus auctor. Honoris boui impensi causam nõnulli eam tradunt, quòd Osiride à Typhone interfecto, Apis eius membra collegerit, collecta in bouem ligneum corio bouis albo circumtectum coniecerit, ideoq; ciuitatem Busiridem appellatam, ut scribit Diodorus: Alij aliam. Serapia prisci medici uocabãt, unde syruporum nomẽ ad nos manauit, ut ego

ut ego conijcio, quod manifestum sit ex Actuario: nimirum quòd ægri à Serapidis sacerdotibus talia quædam medicamenta didicissent: unde etiam similia à posteris eodem nomine dicta. Solebant autem in Aegypto potissimũ, uel in somnis, uel per oracula, remedia à dijs accipere, ut ex locis aliquot apud Gale. deprehendimus: Non raro enim ęgros à deo, cuius nomen non exprimit, monitos scribit.

Memphis Aegyptiorum regia Apidis templum habet, qui idem est quod Osiris. Ibi bos Apis in septo quodam alitur & pro deo habetur, albus frontem & quasdam paruas corporis partes, cætera uero niger, quibus signis iudicant, qui sit ad successionem idoneus, alio uita functo. Ante id septum aula quędam iacet, in qua est aliud septum matris eius. In hanc aulam nonnunquam Apis emittitur, præsertim ut peregrinis ostendatur. Videtur enim per fenestram quandam in septo, & extra etiam si uelint. Vbi uero paululum lasciuierit, rursum in propriam mansionem recipitur, Strabo libro 17. Taurum uero ad solem referri, multiplici ratione Aegyptius cultus ostendit, uel quia apud Heliopolim taurum Soli consecratum, quem Netiron (aliâs Neuton) cognominant, maximè colunt: uel quia bos Apis in ciuitate Memphi, Solis instar excipitur: uel quia in oppido Hermunthi magnifico Apollinis templo, consecratum Soli colunt taurum, Bacchin (aliâs Bacin) cognominantes, insignem miraculis conuenientibus naturæ Solis. Nam & per singulas horas mutare colores affirmatur, & hirsutus setis dicitur in aduersum nascentibus contra naturam omnium animalium: Vnde habetur ueluti imago Solis in aduersam mundi partē nitentis, Macrobius Sat. 1.21. De alio boue ligneo in Sai, in quo Mycerini regis Aegyptiorum filia sepulta fuit, cui etiam odores omnifarij quotidie inferebantur, inferius dicam. Bouem adorant etiam hodie in Lac regno idololatræ Habraiam, in ultima parte Indiæ uersus meridiem. ¶ Est frequens in prodigijs priscorũ bouem locutum: quo nunciato senatum sub diuo haberi solitum, Plinius. Tempore Ioannis Tzetzæ uulgo ferebatur oraculi instar hoc dictum, Βοῦς βοήσει καὶ ταῦρος θρηνήσει: quod ipse ita interpretatur, ut per bouem in fœminino genere Constantinopolin (quæ ingenti exercitu Alemanorum, & aliorum, à Romanis nimirum misso tum temporis obsidebatur) intelligat, quæ à tauris, id est Italis siue Romanis condita est: nam taurum (inquit) Latini etiam Italum uocabant: Exclamante autem boue, id est Constantinopoli, nimirum bellico & classico clamore, taurum, id est Italiam repugnantem ploraturam inquit, Chiliadis 9. cap. 277. Βουτάδαι uicus est tribus Oeneidis in Attica (uel ut Stephanus, Aegeidis, Varinus uicum illum Βουτίαν appellat) cuius etiam incolæ Butadæ dicebantur, à Bute quodam sacerdote, cuius posteri Butadæ & Eteobutadæ uocati sunt, Etymologicon. Scira festum erat Mineruæ, uel ut alij Cereris & Proserpinę. In eo Erechthei sacerdos umbellam ferebat albam, quæ uocatur sciron. Agebatur autem Scirophorionis, id est Martij duodecima. Sunt qui scribant Palladis sacerdotem ac Solis, cũ sciro ex arce prodire in locum quem dicũt Sciron. Vmbellam ferre solitos, qui uocentur Eteobutadæ. Ii fuere nobiles & perillustres Athenis, à Bute sacerdote propagati: Ex qua familia producebantur sacerdotes. Id uero symbolicè apud illos institutum, dum quenq; lumn onerent tacitè, tempus ædificandi, & tectum aliquod sibi sustruendi iam iam appetere, Cælius. Βούτης, inde patronymicum Βουτίδης, Neptuni filius, Etymologicon. Apud Stephanum uiri nomen legimus Βούτης non Βοῦτης, Pandionis non Posidonis, id est Neptuni, filij (quod magis placet) à quo Butadæ uicus in Aegeide dictus sit. Fuerunt & alij Butæ, quos in Onomastico memoramus. Βουτρόφοι ordo quidam sacerdotum inde nomen habuit, quòd boues publice dijs immolandos nutriret, Etymolog. De Buphago in prouerbijs mox dicam. Buzuges Athenis bubulo pecore nobilitatus est, Argis Onogyros, Varro. Inuenio Buzygiam Athenis fuisse familiam sacerdotio præditam à Buzyge quodam heroë, (alij Herculi Buzygi idem attribuunt) qui omnium primus iunctis bobus arasse terram creditur, Cælius & Etymologicon. Athenienses tres sacras arationes celebrabant, primam in Sciro, secundam in Rharia, tertiam sub Pelinto, qui locus Buzygium uocabatur, Cælius. Buzygæus mons est Thessaliæ, Plin. 4.8. Anthermi Chij sculptoris filij fuerunt Bupalus & Anthermus, clarissimi in ea scientia, Olympiade sexagesima, Plin. Princeps omnium Bupalus Fortunæ simalacrum fecit polum in capite gestans, & manuum altera sustinens Amaltheæ cornu, Cælius: Vide Onomasticon nostrum. Bastiadæ celebrantur in Aegina, generis auctore Basto: etiamsi apud Pindarum Budidas legit Didymus, de Budione progenitore, Cælius.

¶ Βοὸς κώμη, Hellesponti urbs, Germanicopolis postea dicta, Plin. Boosura (bouis cauda) urbs Cypri insulæ, uicina Palæpapho, Strabo. Pella urbs Macedoniæ, nomen acceptum refert boui, à quo inuenta est: πέλλαν enim uocant bouem coloris nigri, ut & pelian asinum, Etymologus. Bosphorus, Græci Βόσπορον sine aspiratione scribunt, à bubus meabili transitu dictus est, propter angustias freti, ut Plinius docet. Sunt autem duo Bosphori, alter iuxta Byzantium, qui Thracius dicitur, omnium angustissimus: cui nomen, ut Valerius Flaccus scribit, à traiectu Ionis in uaccam deformatæ: alter in introitu Mæotidos paludis, per quem ipsa palus in Pontum defluit, qui Cimmerius & Mæoticus cognominatur, cum urbe eiusdem nominis. Τῷ δ' ἐπὶ Θρηΐκιον στόμα Βοσπόρου, ὅν ποτέ φασιν Ἰὼ Ἥρης μηνιούσης ἐνήξατο πόρτις ἐοῦσα, Dionysius Afer: Vbi Eustathius in Commentarijs suis præter cætera hoc fretum quatuor stadiorum esse scribit, & aliquando Mysium appellatum à minoris Asiæ populis, qui è regione Thracum habitant: postea uero Bosphorum Thracium dictum siue quod Io uacca œstro percita illic tranauerit: siue, ut alijs placet (Arriano teste) quod alia quædam uacca, quam Phryges monente oraculo sequebantur, ut eam ducem itineris haberent, intrepide angustias illas maris inter Chalcedonem & Byzantiũ traiecerit: quà & illi tutò secuti sunt: ad cuius rei memoriã bos ęnea apud Chalcedonios

postea conflata est: & eandem fortassis ob causam locus quidam illic Damalis etiamnum uocatur. Cæterum Ionis uaccæ traiectus ad Bosphorum Cimmerium ab alijs refertur. Est & Indicus quidam Bosphorus. Et præterea eiusdem nominis portus iuxta Byzantium, qui literis quibusdam mutatis perperam ita uocatus est pro φωσφόρον. Nam cum Philippus in obsidione cuniculis actis locum ex improuiso oppressurus esset, Hecate φωσφόρος dicta, lumen à facibus, quæ per cuniculos lucebant ciuibus ostendit: unde illi obsidione liberati Phosphorion ciuitatem nuncuparunt, Eustathius & Stephanus. Plura uide illic in Eustathij Commentarijs, & in Onomastico nostro. Varro inter boum laudes recenset, quòd Bosphorus unus Thracius, alter Cimmerius ab eis dicti sunt. Βούβαστις, uicus Aegypti, & dea. Nam Io Inachi filia in bouem mutata, & post multos terra mariq; errores Aegyptum ingressa, cum per humidum agrum incederet, uestigia luto impressit: quæ cum regi illius loci ab anterioribus pedibus iota literam, à posterioribus o mega præferre uiderentur, Io nomen uaccæ imposuit, & uicum à bouis gressu Bubasin nominauit, Etymolog. Et rursus, Βούβαστος πόλις Αἰγύπτου, καὶ Βουβαστίτης πόλις: gentile Bubastites. In hac Dianæ, quam Bubastin nominant, clarissimum fuit templum, &c. ut in Onomastico dictum est. Cæterum Bubasus regio est Cariæ, Bubasides uidere nurus, Ouid. Metamorphos. 4. Bubo ciuitas est Lyciæ. Nascitur & in Lycia Creta circa Bubonem, Plinius 3. 5. Βουβὼν & Βάλβουρα Lyciæ oppida, à Bubone & Balburo latronibus condita sunt, Stephanus. Bubo Lycaoniæ ciuitas est, à Bubone latrone dicta, cuius ciuis Βουβωνεύς cum Bubonius dici debuisset. Muræna Balburam & Bubonem Lycijs adiecit, Strabo libro 13. Bubula cum alijs Cyrenes urbibus Plinio cõmemoratur li. 5. ca. 5. Bubeium natio est uel oppidum Cyrenes, Plinius ibidem. Bubetani, Campaniæ populi Coriolanis uicini, Plinius 3. 5. Bubulcorum ciuitas quædam in Aegypto nominatur, Strabo lib. 16. Βούδωρον promontorium est Salamini oppositum. Iuxta Istiæas & Cerinthum oppidulum in Aeolia Budorus amnis est, cuius appellationis montem habet Salamis in Atticam prospectantem, Strabo li. 10. Ephorus castellum in Salamine esse scribit, sed pro castello Budaron per a apud Stephanum legitur. Sunt & Budoræ insulæ duæ prope Cretam, Plinius 4. 12. Βουθόη, ciuitas Illyriæ sic dicta, quod Cadmus è Thebis fugiens iugo boum inuectus celerrimè illuc peruenerit & ciuitatẽ condiderit, ἀπὸ τῶν βοῶν καὶ τοῦ θοῶς φυγεῖν: Βουθόην Δρίλωνος τ' ἀπὸ προχοάων ψαύουσιν, Sophocles in Onomacle (iota nimirũ propter carmen adiuncto) Alij dictam uolunt, ἀπὸ τοῦ Βούθου παραγενέσθαι (addendum uidetur, αὐτῇ τὸν Κάδμον) uel à Buto uiro, t in th mutato, Etymolog. Sunt qui inepte Buthye per y scribant. Βουθία uero Ioniæ ciuitas est & regio, Stephanus: qui paulò post etiam Buchiam exiguum Ioniæ locum esse scribit. Buthrotum urbs est Epiri in Thesprotijs (prope Oricum portum, ut Eustathius habet in Dionysiũ, uel ut Strabo Orchimum, quod nõ probo) in qua regnauit Helenus Priami filius; uel Epiri colonia non longe ab Ambracio sinu. Huic nominis causa fuit, ut Teucer Cyzicenus scribit: quòd cum Helenus ex patria in Epirum uenisset & bouem pro fœlice ingressu immolare pararet, bos uulnere nõ letali affectus aufugerit, & sinu quodam Epiri illic traiecto, in terram egressus, mox collapsus obierit. Quo in loco Helenum aiunt religione motum urbem condidisse, & ab euentu Butrotum nominasse, Etymologicon: plæriq; per θ scribunt: sed si à boue uulnerato dictam uelimus, per τ scribendũ erit. Vide etiam in Stephano Græco. Βούκαια urbs est Phocidis in Parnaso, sic dicta, inde quod cum Deucaliõ & Pyrrho diluuio ingruẽte illuc fugissent seruatiq; essent, incolæ quotannis magnũ bouẽ in struem lignorum accensam intrudant, patrio more ἔρπε βοῦς acclamantes, & comburant, ἀπὸ τοῦ καίειν τὸν βοῦν, Etymologicon. Bucarteron inuenio montem esse Asiæ. Βούκρα palus quondam sic dicta, Etymolog. Et rursus, Βουκρατίς fons est Platæis, sic appellatus: quoniam Polybus post diluuium Deucalionis seculo ex Argis illuc uenisse fertur, bouem ex oraculo ducem secutus (ut quondam Cadmus quoq;) qui cum procumbens terram cornu feriret, fons emicuit, ut scribit Theon in commentarijs in Callimachum, Etymolog. Βουπράσιον regio est Elidis Straboni: Stephanus non regionem solum Elidis esse scribit, sed etiam ciuitatem, & fluuium, & uicum (κατοικίαν) non paruum, à Buprasio quodã principe. Buplanoctistos apud Ilium tumulos in Alexandra uocat Lycophron, quod ex Mysia bouem insecutus Ilus, ibi demum urbem condiderit Ilium, ubi interquieuisset ea, Cælius. Bura, Βοῦρα, ciuitas Achaiæ mediterraneæ in sinu Corinthio, hausta à mari, aliâs Buris dicta: Ouidius Metam. 15. Si quæras Helicen & Bûrin Achaidas urbes. Condidit eam Hexadius Centaurus, & illic armentorum suorum stabula habuit, proinde dicta est Bura ἀπὸ τοῦ τὰς βοῦς αἴρειν, id est à custodia boum, ut ex hoc ueteris cuiusdam uersu apparet, Βοῦρά τε Δεξαμενοῖο βοόστασις Οἰκιάδαο, Etymolog. Videtur autem uel priore etiam loco Dexamenus pro Hexadio legendum, uel contra in uersu Ἑξαδίοιο pro Δεξαμενοῖο, quod minus placet. Βόεον apud Theocritum fons est in Italia, à similitudine cum naribus bouis, siue arte exciso lapide à Chalcone quodam ad bouini capitis similitudinem, ex cuius naribus aqua flueret; siue loco sponte ita formato: siue quòd magna aquæ copia inde manaret: nam aliqui Βόρειον scribunt, ἀπὸ τοῦ βοῦ ἐπιτατικοῦ, καὶ τοῦ ῥεῖν: siue aliam ob causam. Lege Varinum: qui à nonnullis etiam Βούρριν scribi ait. Βούχετα τά (uel Βουχέτιον τό, ut Strabo uocat) urbs Epiri, cuius meminit Demosthenes in Philippicis: Hãc Philostephanus (aliâs Philochorus) sic nominatam putat eo quod Themis in Deucalionis diluuio boue inuecta, ἐπὶ βοὸς ὀχουμένη, illuc deuenerit. Hinc gentile Buchetius, Etymolog. Termini regionis Megalopolitarum & Heræensium sunt circa fontes Buphagi fluuij: cui nomen inditum aiunt à Buphago heroë, Iapeti & Thornacis filio: quem in Pholoë monte pudicitiæ eius insidiantem Diana sagittis cõfoderit, Pausanias in Arcadicis. Βουκέφαλος idem quod bucephalus sonat: est autem nomen fluuij in Salamine

lamine apud Lycophronem. Κατὰ τὴν εἰς θάλασσαν ἐκβολὴν τοῦ Βουκέρα ποταμοῦ, Polybius. Bucephalas portus est Achaiæ uel Atticæ: Bucephalea urbs Indiæ ab Alexandro condita, & nomine equi sui illic sepulti appellata. Bouillæ oppidum fuit in Latio haud procul ab urbe Roma, uia quæ Ariciam ducebat: Ouidius, Orta suburbanis quædam fuit Anna Bouillis: sic dictum quasi bouis hillæ, quod eò uulnerata bos sua trahens intestina deuenerit. Bouianum, Samnitum colonia uetus, Plin. 3.12. Βούνιμα πό‑, Bunema urbs Epiri ab Vlysse condita, &c. Stephanus. Bunomus uel Bunomia, Macedoniæ ciuitas, Pella postea dicta, Idem. Bunartis, Libyæ ciuitas, Idem. Eubœa insula Abantis olim dicebatur. Nam ut scriptis affirmat Aristoteles, profecti de Aba Phocidis ciuitate Thraces, insulam incoluere: unde illius inquilini Abantes dicti. Sunt qui ab heroë Abante ita nominatam primum dicant, sicut heroicæ indolis matronam Eubœam ei cognomen tradidisse postea. Fortassis autem quemadmodum & in littore situm antrum quoddam in Aegeum uergens Aula bouis uocatur, ubi Io Epaphum peperisse fertur, eadem ex causa hoc nomen adepta fuit insula: quam Hellopiam quoque nominauere ab Ionis filio Hellope, siue ab Aecli & Cothi fratre, ut alij perhibent, qui aliam etiam condidisse Hellopiam dicitur in ea quæ nominatur Oria Istiæa terra, Strabo libro 10. paulò post initium libri. ¶ De iuuenca ex Basan furibunda & œstro percita Io. Tzetzes mentionem facit Chiliade 10. cap. 306. & Basan secundum aliquos Scytharum ciuitatem interpretatur: Sed uersus eius aliquot recitabo:

Ὁ μελῳδὸς τοῦτο φησὶν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ,   Ὦ νῦν τῆς περιστερᾶς τῆς τοιαύτης μανιώδους,
Ἢ τῆς πικρᾶς δ' ἀμάλεως βασὰν ἐξορμησάσης.   Ἐκ τοῦ προφήτου δ' αὐτὸς ἐχρήσατο τῷ λόγῳ. Et paulo post:
Ὁ Σιὼν δ' εἴρηκε πρὸ τοῦ αὐτοῦ ῥημάτων,   Ὁ Ἰσραὴλ παροίστρησεν ὡς δάμαλις οἰστρῶσα:
Πάλιν Ἐφραὶμ ὡς δάμαλις δεδιδαγμένη νεῖκος.   Ἀμὼς πάλιν, ἀκούσατε τὸν λόγον τοῦτον, λέγει,
Δαμάλεις Μουσβίτιδος αἱ ὄρει Σαμαρείας,   Γύναικες δυναστεύουσαι, πτωχοὺς καταπατοῦσαι.

De Nelei bobus uide Nic. Leoniceni Varia. 1.53. & nos supra quædam attulimus ex Pausania circa finem Messenicorum. ¶ Myron celeberrimus fuit statuarius Eleutheris natus et Ageladis discipulus (Plinius 34.8.) Syracusanus, cuius uacca seu bucula ex ære multorum poëtarum epigrammatis celebratur. Propertius, Atque aram circum steterant armenta Myronis Quatuor artificis inuida signa, boues, &c. Aeginetico ære Myron usus est, Deliaco Polycletus, æquales atque condiscipuli: æmulatio autem & in materia fuit, Plinius. Anthologij epigrammatum Græcorum libro 4. Sectione 7. disticha sunt Elegiaca unum & triginta diuersorum poëtarum, omnia in Myronis buculam, tetrasticha quatuor: hexastichon iambicum unum: In eandem apud Ausonium epigrammata decem legimus, ex quibus uel unum apponemus. Bucula loquitur: Vbera quid pulsas frigentia matris ahenæ O uitula, & succum lactis ab ære petis? Hunc quoque præstarem, si me pro parte parasset Exteriore Myron, interiore Deus. Epigramma in bouem & hircum cælatos in orbe uel quadra ex argento apud Suidam extat huiusmodi: Πῶς βοῦς ἀργύρεος ἐν λεκάνῃ γέγονεν ἔμψυχος; ἀλλ' ὡς πάρεστι χρυσοῖς ἐν κύλιξιν; Πῶς οὐχὶ καὶ σὺ πρὸς νομὰς ἀπετρέχες, ἀλλ' ἀργυρέαν πόλιν ἐνέστηκας τράγε; Ἔστηκε τὴν στὴν ὀξὺ ἐλέγχων ἀργίαν: De hac re uide infra in prouerbio, Bos in quadra argentea. Leguntur quandoque & Atabyriæ boues, de montis Rhodij nomine sic nuncupatæ. Cæterum æneæ fuerunt hæ, quas malo ingruente aliquo solitas mugire proditum est, Cælius & Io. Tzetzes Chiliade 4. cap. 138. Pindarum & Callimachum authores citans. Meminit etiam Leonicenus in Varia historia 3.103. In templo quodam Elidis boues ærei duo dedicati uisuntur, alter à Corcyræis, ab Eretriensibus alter. Quamobrem uero Corcyræi bouem unum Olympijs & alterum Delphis consecrauerint, dicam cum de Phocensibus sermo erit. Cæterum de anathemate ipsorum in Olympia rem sic habere audio. Cum paruus puer sub hoc boue sederet demisso capite lusitans, & subito caput erigeret, æri illisum confregit, & non multis post diebus ex uulnere obijt. Quamobrem Eleis bouem tanquam homicidam ex Altis luco sacro deportaturis, Delphicum oraculum redditum est ut ritibus ijs bouem expiarent, quibus circa cædem inuoluntariam Græci uterentur, Hæc Pausanias circa finem primi libri Eliacorum. Phalaris Agrigentinorum tyrannus nimium crudelis admirandis & nouis tormentis homines cruciabat & torquebat: Quod animaduertens Perillus artifex iuuencam ex ære fabricatam à se dono dedit regi, ut hospites in ipsam coniectos (subdito igne) uiuentes exureret: ædebat autem iuuenca mugitum naturali consimilem. At Phalaris eo solum tempore iustus, ipsum artificem primum iniecit, Dorotheus libro 1. rerum Sicularum, ut recitat Stobæus in Vituperio tyrannidis. Plutarchus in Parallelis minoribus, ijsdem ferè uerbis rem describit: utrisque damalin, id est iuuencam fuisse conuenit: Ouidius tamen libro 1. de Arte, taurum facit, his uersibus: Et Phalaris tauro uiolentus membra Perilli Torruit, infelix imbuit author opus. Item Plinius lib. 34. cap. 8. Addunt quidam huic boui ianuam in latere fuisse.

¶ Mycerinum Aegypti regem Cheopis filium ferunt, quod cum filiam defunctam excellentiori aliquo genere sepelire uellet, fecisse ligneam bouem uacuam, quam cum inaurasset, in ea filiam sepelisse defunctam. Neque humo bos hæc condita est, sed ad meam usque memoriam in propatulo fuit in urbe Sai apud regiam, in conclaui quodam exornato posita: Cui singulis diebus omnifarij odores inferuntur: noctibus autem perpetuo incensa lucerna astat. In altero contiguo conclaui imagines stant concubinarum Mycerini, ut in urbe Sai sacerdotes aiebant. Stant enim colossi, id est grandia simulacra, circiter uiginti, è ligno fabricati, nudi plerique: qui quarum sint mulierum, non possum dicere, præterquam quæ narrantur. Sunt qui de hac boue & colossis hæc referant: Mycerinum amore filiæ suæ captum, uim illi intulisse: deinde illam cum præ mœrore se suspendisset, patrem in hac boue sepelisse; matrem

autem manus ministrarum, quæ filiam patri prodidissent, præcidisse: & nunc earum hæc esse simulacra eius mali, quod uiuæ passæ fuissent. Hæc (ut ego opinor) dicunt nugatores, ut alia, ita et de manibus colossorum: quippe quas ipsi uidimus temporis diurnitate delapsas, quæ ad meam usque ætatem ad pedes eorum stratæ uisebantur. Bos quoque cum cæterum corpus operta est Phœniceo pallio, tum uero ceruicem & caput crasso admodum auro: Cuius inter media cornua circulus annexus inest, Soli assimilatus. Neque stans est bos, sed in genua cubans, magnitudine quanta est grandis uacca. Effertur autem è conclaui quotannis. Et postquam Aegyptij uerberarunt deum quendam, quem in tali negotio non puto mihi nominandum, tunc & bouem in lucem proferunt. Aiunt enim eam orasse patrem Mycerinum, ut defuncta quotannis semel solem intueretur, Hactenus Herod. ¶ Pasiphaë filia Solis, & uxor Minois regis Cretæ (ut est in fabulis) nefando tauri amore deflagrauit: cui opera Dædali concubuit intra uaccam ligneam inclusa, & septa iuuencę corio: ex quo concubitu natus est Minotaurus, medius scilicet homo, mediusque taurus. Seruius scribit eam in domo Dædali cum Tauro scriba regio coijsse, & hinc datam fabulæ occasionem. Verg. Aegl. 6. Et fortunatam si nunquam armenta fuissent, Pasiphaën niuei solatur amore iuuenci. Et copiosius lib. 6. Aeneid. Hic crudelis amor tauri, &c. Meminit etiam Ouidius lib. 4. Metam. Minotaurus monstrum fuit, partim hominis partim tauri forma: quod Minos inclusit Labyrintho (ut scribit Homerus libro 8. Odysseę) & cum uesceretur humanis carnibus, coëgit Athenienses, qui Androgeum filium suum interfecerant, ut quotannis septem filios ac totidem filias in Cretam mitterent ad alendum monstrum. Quò demum cum uenisset Theseus filius Aegei regis Athenarum, beneficio Ariadnes Minotaurum occidit, & egressus est Labyrintho. De Pasiphaë, Minoë, Minotauro, Dædalo & Icaro multa scribit Io. Tzetzes Chiliade 1. cap. 19. nos hæc pauca excerpsimus: Cum Cretenses Minoi regnum non permitterent, Neptuno uouit, si quid signi ad confirmationem eius ex mari appareret, se immolaturum: & cum statim taurus egregius apparuisset, ad regnum admissus est. Ipse uero taurum Neptuno alium immolauit, & illum qui apparuerat armentis suis immiscuit: ex hoc & Pasiphaë Minotaurum βουάνθρωπον ἐκεῖνον natum aiunt. Cęterum historię ueritas huiusmodi est: Cum Cretenses Minoi regnum negarent, Taurus imperator cum classe superuenit, & regnum ei confirmauit. Cum hoc imperatore, non in boue lignea, sed domo arte Dædali fabricata, Pasiphaë concubuit. Minotaurus in Creta facie bouis fuit, reliquo corpore uiri, Varinus in Scylla. Aquilam Romanis legionibus C. Marius in secundo consulatu suo propriè dicauit. Erat & ante prima, cum quatuor alijs: lupi, Minotauri, equi, aprique, singulos (aliâs, quæ singulos) ordines anteibant. Hinc egregium illud Alciati emblema:

Limine quod cęco, obscura & caligine monstrum Gnosiacis clausit Dædalus in latebris,
Depictum Romana phalanx in pręlia gestat, Semiuirique nitent signa superba boue:
Nosque monent debere ducum secreta latere Consilia: authori cognita techna nocet.

Sed quòd Minotaurus cum hoc epigrammate, anteriore parte humanum pręferat corpus, posteriore bouinum, cùm contra apud Phurnut. & Varin. legat, erratum forte fuerit. Aristoteles de generatione animalium libro 4. cap. 3. Iam puerum (inquit) ortum capite arietis aut bouis referunt: idemque in cæteris membrum nominãt animalis diuersi: uitulum capite pueri, & ouem capite bouis natam asseuerant. ¶ Motye, Μοτύη, urbs uel maritimum castellum Siciliæ, à Motye muliere nomen habet, quæ Herculi prodidit illos, qui boues eius abegerant, Stephanus. Βουτίδας Hercules inde dictus quòd Geryonis boues Ioui adduxerit, Etymologicon. Ouidius Fast. 1. Ecce boues illuc Erythreidas applicat heros, id est Hercules, qui Geryoni iuxta Gades regnanti eas abstulit. Dionysius in Periegesi de Erythea & Geryone sic scribit:

Ἤτοι μὲν ναίουσι βοοτρόφον ἀμφ' Ἐρύθειαν Ἄτλαντος πὰρ χεῦμα θεουδέες Αἰθιοπῆες,
Μακροβίων υἷες ἀμύμονες, οἵ ποθ' ἵκοντο Γηρυόνος μετὰ πότμον ἀγήνορος.

Hoc est, Aethiopes Macrobij circa Erytheam (uel etiam in ipsa) bubus abundantem insulam habitant, iuxta Atlanticum mare, qui quidem illuc post Geryonis mortem uenerunt. Nam dum ipse uiueret (ut Eustathius scholiastes ait) inhabitabilis erat propter ipsius inhospitalitatẽ. Fertur autem Hercules boues eius abacturus æreo lebete in eam nauigasse, ut Euphorion testatur, Χαλκέῳ ἐνὶ λέβητι βοηλάτης ἤλυθ' Ἐρυθείας: item Alexander Ephesius, Χαλκείῳ δὲ λέβητι μέγαν διενήξατο πόντον. Fortassis autem lebes nauigij genus fuerit, cui etiam lembi piratici uocabulum colludit: idque æreum appellari potuit, propter aliquid in eo ex ære factum, ut rostrum æratum, uel insigne aliquod æreum in prora puppiue. Sunt qui Erytheam insulam ipsas Gades interpretentur, contra Dionysij sententiam: alij insulam quandam uicinam, quæ à Gadibus freto unius stadij tantum distet: in quam sententiam eos adduxit pascuorũ illius loci ubertas: nã lac ouinũ illic serum reddere negãt, & adeo pingue uel crassum esse, ut ad caseum conficiendum aquam copiosam affundi desyderet, & pecus intra dies triginta suffocetur, nisi minuatur sanguis, Hucusque Eustathius. Idem alibi in eundẽ poëtam, Hercules (inquit) cum proficisceretur abactum boues Geryonis, in Scythiam peruenit, ubi ex uipera mixopartheno (cui superna pars corporis mulieris, inferna serpentis erat) Gelonum, Agathyrsum & Scytham tres filios suscepit. Erythea uel Erythe, insula est Geryonis in Oceano, sic dicta ab Erythea Geryonis & Mercurij filia, teste Pausania, Stephanus. Theogoniæ Hesiodicæ interpretes, Herculis nomine Solarem intelligũt potestatem: Geryonem uerò, cuius boues ab illo orbi terrarum illatas fabulantur, hyemem esse uolunt, ἐκ τοῦ γηρύειν, τοῦτ' ἐστι βοᾶν, ob hyberni temporis tumultũ. Hyemẽ uerò Sol perimit

ab

ab hyemali tropico ad uernum conuersus æquinoctium. At boum nomine tonitrua intelligunt, quadam soni similitudine: quæ Geryonis dicuntur, quod hyeme quidem non fiant, sed illam statim consequantur: uel quia ex humecta eius natura mox hæc proueniant, Cælius. Vnde nam Geryonis boues Hercules adduxerit, ex Arriani sententia supra dixi in B. litera, ubi de Epiroticis bubus. Plura de Geryone & Erythea, uide in Onomastico nostro. Orthus canis Geryonis fuit in Erythea, qui canina capita duo habuit, draconum septem, Varinus in Scylla. Palæphatus Orum hunc canem uocat: de Cerbero eiusdem Geryonis cane, infra in cane dicam. Gergittium quoq; unum ex Geryonis canibus supra nominaui. Leonicenus in Varijs 1.33. de Geryonis bobus scribit, quas Eryx habere cupiens ab Hercule fuit interfectus: & nos idem paulò post ex Pausania referemus. Plura uide in Palæphato capite 26. Io filia fuit Inachi regis Argiuorum, quam cum Iupiter ob formæ elegantiam maximè diligeret, ab Inacho fluuio redeuntem tenebris superinductis detinuit & oppressit. Iuno autē cum ex alto tenebras uideret, suspicata maritum suum alterius amore frui, in terras descendit, tenebrasq; soluit. Quod Iupiter sentiens, ne pateret crimen, puellam in uaccam transformauit, eamq; Iunoni poscenti ægrè concessit. Iuno autem nec tum suspicionibus libera Argo centoculo custodiendam tradidit, quem Mercurius à Ioue missus sopitum interfecit. Quapropter Iuno dolens, uaccæ œstrum immisit, quo per multa loca agitata, tandem in Aegyptum uenit, ibiq; prece Iouis à Iunone eidem formæ restituta est, & ab Aegyptijs Isis nominata Osiridi regi nupsit: post mortem uero pro dea culta est, cui anserem immolare, eiusq; sacra Isiaca dicere solebant, Iuuenalis Satyra 6. Si candida iusserit Io, Ibit ad Aegypti finem, &c. In fabula Iûs describenda prolixus est Ouidius libro 1. Metamorph. Meminit etiam Valerius Flaccus libro 4. Argonauticorum. Argis olea nunc etiam durare dicitur, ad quam Io in uaccam mutatam Argus alligauerit, Plinius. De Epapho siue Apide filio paulò ante copiosissime dictum est, & quædam de ipsa etiam Iône. Qui historicam interpretationem requirunt, legant Palæphatum capite quadragesimotertio. Violam idcirco dictam ion Græci putant, quòd cum Io in uaccam conuersa esset, terra florem illum pabulo bouis eius fuderit. Nostri quoq; uiolam quasi uitulam, imitatione Græca uideri possunt appellasse. τῆς ἰσφραλῆγος ἄλσος ἰνάχου κόρης, Varinus sine authore. Mycenæ ciuitas Peloponnesi sic dicta est à mugitu, quem Io uacca, cum illuc uenisset, edidit, quanq; alij alia etyma proferant, Stephanus. Europa filia fuit Agenoris regis Phœnicum, quam Iupiter forma bouis aut iuuenci raptam, abduxit in Cretam: ibiq; ex ea Minoëm, Radamanthum, & Sarpedonem genuit. Vide Ouidium Metamorph. lib. 2. Iuno ab Argiuis colebatur olim in templo quodam extra urbem: eo mulier sacerdos currui bobus albis iuncto insidens solenni die quotannis uehi solebat. Cum autem boues albi quondam deessent, sacerdos filiorū mater duorum, iugo boum loco eos submisit, & sic ad templum inuecta est. Cum autem à dea muneris aliquid pro hoc labore filijs suis petijsset, filij ea nocte in somno è uiuis excesserunt, Palæphatus cap. ultimo, & Stobæus ex Plutarcho in Sermone de laude mortis. Thebani (autor Pausanias in Arcadicis) Apollini Polio, id est cano, tauros olim immolabant. Et cum aliquando in festo taurus deesset, & diutius cunctarentur qui missi erant adducturi, de curru bubus iuncto, qui forte appulerat, alterum bouem deo immolauerunt, & inde boues etiam operarios sacrificādi mos eis inoleuit. Sunt qui narrent, Cadmum ex Delphis in Phocidem profectum boue duce itineris, quæ ex Pelagontis armentis empta fuerit: & in utroq; bouis latere signum adhuc uisi album, lunæ orbi cum plena est consimile, Hæc Pausanias. De Cadmi boue Ouidius initio libri 3. Metamor. Noui (inquit Menas apud Varronem) maiestatem boum: & bouem esse scio, in quem potissimum Iupiter se conuertit, cum exportauit per mare è Phœnice amans Europam. Hunc esse, qui filios Neptuni à Menalippa seruārit, ne in stabulo infantes grex boum obtereret. Haud scio an hæc fuerit Menalippe illa Antiopes Amazonum reginæ soror, ab Hercule in bello capta. In Achaia (inquit Pausanias) templum est Apollinis & simulachrum eius nudi, calceos tamen pedibus induti: quorum altero bouis cranium calcat. Apollinem enim bubus imprimis gaudere Alcæus scribit in hymno in Mercurium, quem etiam Apollini boues suffurantem inducit: & longe ante Alcæum Homerus fingit Apollinem armenta Laomedontis mercenarium pauisse: & Neptunus in Iliade Apollinem sic alloquutur, Φοῖβε, σὺ δ' εἰλίποδας ἕλικας βοῦς βουκολέεσκες, Hæc ille. Est autem pleonasmus, βοῦς βουκολεῖν. Cæterum quamobrem Apollo Laomedonti seruierit, qua in re alij aliter sentiunt, explicatur à Varino in Βόας βουκολεῖν. Apollo cur uocatus sit Nomius, uariæ redduntur causæ. Dicunt enim aliqui nomen hoc ideo tributum ei, quòd Cyclopibus interfectis, amissaq; diuinitate, regis Admeti armenta pauerit: νέμειν enim est pascere. Alij malunt dictum à legibus, hoc est ἀπὸ τῶν νόμων: Ipsum siquidem Arcadibus quondam imperasse, legesq; eis dedisse, uerū ob nimiam carū seueritatem regno pulsum, ad Thessaliæ regem Admetū confugisse, ab eoq; eam quę circa Amphrysum est regionem impetrasse: indeq; factum esse, ut eius pecora pauisse creditus sit. Iuno in uaccā mutata alicubi ab Ouidio in Metamorphosi describitur, si bene memini: & iuuencus in ceruum. Prœtus Abantis regis Argiuorum filius fuit, eiq; successit in regno. Hic teste Homero lib. 11. Odysseæ ex Antia uxore filias quatuor habuit: quæ (teste Pherecyde) quū in forma seu pulchritudine se Iunoni prætulissent, offensa dea eis furorem talem immisit, ut uaccas se esse arbitrarentur, & aratra timentes syluas peterent. Hinc Vergil. in Sileno, Prœtides implerunt falsis mugitibus agros. Harū furorem emēdatū ferunt elleboro à Melampode: à quo ellebori genus nigrum appellatur Melampodion. Eudoxius apud Stephanum, fontem quendā in Azania Ar

i

cadiæ memorat, cuius aquam gustantibus uini ueniat tædium tantum, ut ne odor quidem eius feratur, quod in eam aquam Melampus abiecisse credatur piamenta illa, quibus Prœti filias furentes lustrauit. Ouid. lib. ultimo Metam. similiter tradit, & fontem uocat Clitorium. Meminit et Plin. lib. 31. ca. 30. & Vibius Sequester. Vide præterea Lactantium lib. 3. Thebaidos Statij, siue Lutatiū ut alij uolunt.

PROVERBIA CIRCA BOVES.

¶ Bos apud aceruum, βοῦς ἐπὶ σωρῷ, de splendide ampliterque uiuentibus, & ijs qui in ubere rerum affluentia prolixius faciunt sumptum: Quo sensu nostrates dicūt, **Wär in den rosen sitzt/der schneidet jm pfeiffen wo er wil.** Suidas scribit hoc adagium accipi posse etiam de ijs, qui in media rerum copia constituti, non sinuntur præsentibus bonis frui: per translationem à bubus ore obligato trituram exercentibus: Id quod apud Iudæos nefas erat. Si bouem non possis, asinum agas: huic finitimum illud nostrum est, **Wär nit kalch hat/der müß mit leym mauren**: & aliud, **Man müß mit den pferden pflügen die man hat.** Equus in quadrigis, in aratro bos: Hoc est, unusquisque ad id negotij adhibeatur, ad quod natus uel institutus est. Pindarus, ἐφ' ἅρμασιν ἵππος, ἐν δ' ἀρότρῳ βοῦς, παρὰ ναῦν δ' ἰθύνει τάχιστα δελφίς. κάπρῳ δὲ βουλεύοντι φόνον κύνα δεῖ τλάθυμον ἐξευρεῖν. Sic Germani, **Ein münch ist niergens besser dann im kloster/ ein dieb niergens dann am galgen.** Confine est illi, Bos sub iugum, βοῦς ὑπὸ ζυγόν. Bos alienus subinde foras prospectat, βοῦς ἀλλότριος τὰ πολλὰ ἔξω βλέπει, de ijs qui apud alienos non satis ex animi sententia tractantur, eoque sæpius suos desyderant: Huc allusisse Plutarchus uidetur, cum ἔξω βλέποντα illum scribit, qui non contentus suis aliunde pendet: Sic Satyricus, Nec te quæsiueris extra. Ab asinis ad boues transcendere, est ex humiliori conditione ad ditiorum partes transire: cuius argumenti Plautinos uersus recitaui in Asino H. a. Homeri carmen Iliados α, οὐ γάρ πώποτ' ἐμὰς βοῦς ἤλασαν, οὐδὲ μὲν ἵππους, id est, Nunquam enim meos boues abegerunt nec equos, à Plutarcho prouerbiali figura usurpatur, pro eo quod est, Nunquam me læserunt aut affecerunt iniuria. Bos capite ultra Taygeton porrecto, uide inter prouerbia à tauro sumpta. Oleum perdis & impensas, qui bouem mittit ad ceroma, D. Hieronymus ad Pāmachium. Ceroma dicitur unguentum quo olim ungebātur athletæ: bos autem ad certamina inutilis est. Itaque bouem ad ceroma mittere dici potest, qui docet indocilem: aut ad id muneris quempiam asciscit, ad quod obeūdum minime sit idoneus. Bos in ciuitate, βοῦς ἐν πόλει, ubi quis ad nouos honores euehitur. Nam Lysias bouis imaginem æream in arce collocauit Athenis: quæ res in uulgi iocum cessit. Nam in agris boum usus, non in urbibus. Resipit huius prouerbij naturam Germanicum illud, **Sie stül vff die benck setzen.** Et illud in indignè honoratos, **ein dieben vom galgen nemmen.** Solidos è clibano boues apponere, in prodigos: deuorare, in helluones dici poterit. Aristophanes in Acharnensibus, παρετίθει δ' ἡμῖν ὅλους ἐκ κριβάνου βοῦς. καὶ τίς εἶδε πώποτε βοῦς κριβανίτας; Antiphanes apud Athenæum facit quendam querentem de frugalitate Græcorum, qui paululum carnium apponerent, quum maiores solerent totos boues, ceruos & arietes assos apponere. Et ibidem ex Herodoto tradit, apud Persas diebus natalitijs fuisse morem, ut diuites bouem, asinum, equum, & camelum apponerent, totos in clibano aut camino coctos, Hæc Erasmus Chiliade 3. Centuria 1. & rursus Chiliade 4. Centuria 5. super eodem prouerbio scribit, per obliuionem nimirum. Quintilianus Institut. Orat. lib. 5. parœmiæ, quam ait esse ceu breuem apologum, hoc adfert exemplum: Non nostrum onus, bos clitellas? Satis constat, inquit Erasmus, ex apologo sumptum: uerum quis sit is apologus, equidem nondum reperi. Poterit autem hoc prouerbium duplici forma efferri: Boui clitellæ impositæ sunt, ubi mandatum est negotium parum apto. Et, Bos clitellas? ut subaudias, ferat: ubi quis deprecatur prouinciam, cui parū sit idoneus, aut quam sibi ducat indecoram. Boum sanè terga non esse ad onus accipiendum figurata, supra in E. ex Cicerone diximus. Currus bouem trahit, ἡ ἅμαξα τὸν βοῦν ἑλκύει, de re quæ præpostere geritur. Lucianus in Terpsione, νῦν δὲ τὸ τῆς παροιμίας, ἡ ἅμαξα τὸν βοῦν πολλάκις ἐκφέρει. Simile est, canes ceruus trahit uel ducit: & apud Germanos, **die roß hinder den wagen spannen.** Cyprio boui merendam, Versum hunc Sotadicum ex Ennio Festus Pompeius citat: ostenditque conuenire, quoties conuiua sordidus & insipidus sordido atque insipido accipitur conuiuio. Græci hoc prouerbium efferunt, Κύπριος βοῦς, id est Bos Cyprius, quod Varinus ait conuenire ἐπὶ κοπροφάγου καὶ αἰκαίου, hoc est in sordidissimum & uilissimum hominem: uel ut Suidas habet, χυδαίου καὶ ἀναιδοῦς. Erasmus in brutum ac stolidum iaci solitum ait, propterea quod Cyprij boues magis bruti ferantur, quippe qui stercore humano pascantur. Refertur à Diogeniano. Eudoxus etiam asserit Cyprios boues κοπροφαγεῖν: & Plinius libro 28. cap. ultimo, narrat Cyprios boues hominum excrementa appetere, non pastus causa, sed ut hoc remedio torminibus medeantur. Interpres Aristophanis in Plutum scribit Bœotios boues σκατοφάγους fuisse, id est oletum edentes. Ego sanè in Ennij uerbis non merendam legerim, ut Erasmus, sed merdam, ut res ipsa habet: & sensus inde prouerbio fit clarior. Deinde quod stolidos & brutos hoc nomine Cyprios boues Suidas & cæteri esse aiunt, quod stercus uorent: ego potius ad ingenij ipsorum sagacitatem retulerim, qui torminibus lætali sæpe morbo sic medeantur. Quis enim pardalin dixerit stupidam, quod aduersus aconiti uenenum eodem remedio utatur? Quinetiam homines ipsi cum coli dolor & uentris torsiones urgent, ad auxilium ab excrementis boum (ut supra retuli) uel equorum, uel gallinarum sæpe confugiunt. Miranda potius hæc ingenij solertia est, certam illic opem inuenire, ubi nemo sperasset. Redeo ad prouerbia. Expecta bos aliquando herbam, μένε βοῦ ποτὲ βοτάνην: Vbi quid serò contingit, Laborat enim bos in agricolādo, sed aliquando gustatura herbam

bam enatam. Finitimum illi, Et adhuc tua messis in herba est. Boues messis tempus expectantes, βοῦς ἀμητὸν ἐπιτηρῶντες, uel βοῦς εἰς ἀμητόν: dici solitum, ubi quis ingentium emolumentorum spe laborem sumeret. Nam boues messis tempore inter trituram pascũtur interim, & pabulum largius apponitur. Alijs uero tẽporibus molestior est arandi labor, quod nullo pręsente fructu leniatur. Bos in faucibus, explicabitur inferius in Buphago. Bos Homolottorum, Βοῦς Ὁμολωττῶν, dicebatur in plurima distractus ac ueluti dissectus negotia. Poterit & ad rem referri, ut si quis argumentum nimis minutatim diuidat. Zenodotus prodidit Homolottos populos, dissecto in minimas partes boue, fœdus iũgere. Quem morem Scythis fuisse testatur Lucianus in Toxaride: Hæc Erasmus, qui errat quod Homolottos facit populos, qui nulli sunt. Accipiendum autem de Molossis, & ὁ articulum esse, clarissimum est apud Suidam. Non probo etiam quod de homine multis negotijs distracto prouerbium interpretatur: de rebus enim solum minutatim sectis semper usurpandum existimo: Suidas exponit ἐπὶ τῶν εἰς πολλὰ διαιρουμένων καὶ κατακοπτομένων πραγμάτων: atqui hominem κατακόπτεσθαι εἰς πράγματα, nemo opinor Græce peritus dixerit. Immolare boues, βουθυτεῖν, de amplis & magnificis sumptibus, iam supra copiosius explicatum nobis est. Nemo bene merito bouem immolauit præter Pyrrhiam, οὐδεὶς εὐεργέτης βοῦν ἔθυσεν ἀλλ' ἢ Πυῤῥίας, in hominem gratum: Pyrrhiæ historiam Erasmus ex Plutarchi Quæstionibus Græcanicis recitat. Meminit etiam Aelianus in Varijs. Inuitos boues plaustro inducere, simile est Inuitis canibus uenari. Videtur autem ex Theognide sumptũ, Μή μ' ἀέκοντα βίῃ κεντῶν ὑφ' ἅμαξαν ἔλαυνε. Tale dictum etiam uulgo perseuerat, **Mit vnwilligen ochsen oder pferden ist nit gůt pflügen.** Diuus Hieronymus ad b. Aur. Augustinum scribens, eumq́ deterrere cupiens, ne iuuenis senem prouocet, Memento (inquit) Daretis & Entelli, & uulgaris prouerbij, quod bos lassus fortius figat pedem. A ueteri trituræ more ductum apparet, cum circumactis à bubus super manipulos plaustris grana excutiebantur: partim à rotis in hoc armatis, partim à taurorum ungulis. Huiusmodi est illud Germanorũ, **Wär sich an die alten kessel reibt/der beschepßt sich gern**: nisi hoc forte magis ad reprehensionem, illud ad laudem senectutis facit. Nec admodum hunc abludit illud, Ἀτρέμας βοῦς, id est Lente (uel placide) bos, subaudiendum incedit, uel mouet pedem: nam sensim quidem mouet, at grauius premit. Congruet in illos, qui placide ac paulatim, citraq́ tumultum, sed tamen assiduitate rem conficiunt. In sacris precibus tradit Plutarchus (in commentario de Osiride & Iside) mulieres Eleas publicis ac solennibus uotis ad hunc modum solitas Bacchum inuocare, ut accederet βοέῳ ποδί, id est bubulo pede, siue quod huic animanti, cum sit uiribus immensis præditum, deinde tanta corporis mole, tamen peculiare uideatur molliter, quasiq́ pedetentim ingredi, nulloq́ strepitu: uel quod bouis pedes arua calcatu reddunt meliora, quum reliquorum animantium noceant. Boue uenari leporẽ, quale illud Homeri est, Κιχάνει τοι βραδὺς ὠκύν: & Germanorũ, **Es wär ein schimpff/ das man ein hasen mit der trummen fienge.** Lemnię bouis latera Athos cælat, Ἄθως καλύπτει πλευρὰ Λημνίας βοός: ubi quis officit, aut molestus est, aut gloriam cuiuspiam obscurat, aut alioquin obsistit. Tradunt in Lemno bouis fuisse simulacrum ingens, candido factum lapide: Id Athos Thraciæ mõs, tametsi longo dissitus interuallo, tamen ob summam celsitudinem obscurat umbra sua. Nam, ut Stephanus scribit, ad stadia trecẽta umbram iacit: ut Plutarchus, per septingenta fermè. Theocriti Scholiastes uersiculum hunc citat ex Sophocle, Ἄθως σκιάζει νῶτα Λημνίας βοός, Athos obumbrat terga Lemnij maris. ¶ Bos in lingua, βοῦς ἐπὶ γλώττης, de ijs qui non audent libere quod sentiunt dicere. Translatum uel à robore animantis, quasi linguam opprimens non sinat eam loqui: uel hinc quod Atheniensium numisma quondam bouis obtinuit figuram. Hinc iactatum nouimus, ut quicunq́ pecunia corrupti causam silentio prodant (quod fecisse quum oratores alios, tum uerò Demosthenem, subnotauit historia) dicamus, βοῦς ἐπὶ γλώσσῃ βέβηκεν, id est bos linguam inscendit. Ex qua loquendi figura facetissime Aristophanes, Στόμ' ἐπιβύσας κέρμασι τῶν ῥητόρων, id est, Os rhetorum obturans stipe, Cælius. Philostratus in Scopeliano sophista: Καὶ οὐ χρὴ θαυμάζειν, εἰ πεπεδημένοι τὴν γλῶτταν τινές, καὶ βοῦν ἀφωνίας ἐπ' αὐτὴν βεβλημένοι. Aeschylus in Agamẽnone, Τὰ δ' ἄλλα σιγῶ, βοῦς ἐπὶ γλώσσης μέγας βέβηκεν. Ita corruptos homines, eleganter buglossos appellabimus, ut apud Varinum obseruaui, qui scribit, παροιμιάζεται δὲ ὁ βοῦς, ὥσπερ ἐπὶ βουγλώσσων, ἐν τῷ βοῦν ἐπὶ γλώσσης φέρειν. Apud Athenienses nummus erat bouis sculptura & nomine insignis, à Theseo institutus primum, Plutarcho tradẽte, uel ob Marathonium taurum, uel ob Minois ducem, uel quod ad agricolationem perlicere uellet ciues. Iulius Pollux etiam libro 9. scribit olim apud Athenienses numismatis genus à sculptura uulgo bouem dictum: ideoq́ in spectaculo apud Delios, si cui munus dandum erat, præconem pronunciare solitum, tot boues illi donandos esse. Bouem autem ualuisse duabus drachmis Atticis: unde fuisse qui crederẽt hoc numisma Deliorum fuisse proprium, nõ Atheniensium. Addit item in Draconis legibus extare mentionem, περὶ τοῦ ἀποτίνειν δεκάβοιον, id est de pendendis decem bubus, id est nummis decem. Neq́ defuisse qui senserint, Homerum quoq́ de numismate locutum, non de animante, cum ait: Χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων. Verum hanc opinionem alio in loco refellit Iulius Pollux, ostendens illam fuisse commutationem rerum citra nummos: Hæc Erasmus ex Polluce, apud quem ἑκατόμβοι pro ἑκατόμβοι', cum οι & apostropho corrupte legitur: unde Cælius Rhod. deceptus, nouem boum hecatomben exponit, ignorans locum hunc esse de armorum Glauci & Diomedis permutatione. Philostratus in uita Apollonij, γλῶτταν τε ὡς πρῶτος ἀνθρώπων συνέσχε, βοῦν ἐπὶ αὐτῇ σιωπῆς εὑρὼν δόγμα: de Pythagora loquitur silentij authore. Scholiastes in Homerum lib. 2. scribit priscos in altera parte numis-

matis bouem, in altera faciem regiam insculpsisse. Seruius rex ouium boumq́ effigie primus æs signauit, Plinius libro 18.3. Hinc pecunia dicta, q pecudes signatas haberet, quædam boues. Plautus in Persa, Boues bini hic sunt in crumena. Hæc hactenus ex aliorum scriptis: nunc nostram coniecturam de bouis nummi pretio subijciemus. Videtur sanè eius pretij hic nummus fuisse, quo tum temporis boues singuli uenire solebant. Quamobrem non æreum neq; argenteum, sed aureum fuisse colligimus, eiusq́ sententiæ testimonium ex Etymologo supra citauimus, qui in Hecatombes mentione hæc etiam scribit: βοῦν alij ponderis nomen, alij pretium bouis interpretantur, alij didrachmũ nummum boue insignem, alij pedem. Hinc nimirum formata composita illa, ἑκατόμβοιον, ἐννεάβοιον, & reliqua huius terminationis. Iam cum Pollux scribat didrachmum eum fuisse Athenis, id est duas drachmas appendisse (quanquam de utro metallo sentiat non expresserit, magisq́ de argento q̃ auro sentire uideatur: quod tamen bouis pretio minimè conuenit) ex ipso de pondere saltem, ex Etymologo autem & re ipsa de metallo constat. Nam q didrachmus nummus non argenteus solum, sed etiam aureus fuerit, cum alij, tum Robertus Cenalis episcopus Abrincensis, uir in hoc argumẽto exercitatissimus, pluribus ueterum testimonijs approbant. Valet autem (inquit Robertus) drachma auri sescunciam argenti, hoc est drachmas duodecim argenteas, quæ Gallico numismate æstimandæ sunt libris Turonicis duabus, & solidis totidem. Nunc autem urgente auri inopia, uel hominum seu temporum iniquitate, scutum coronatum ea æstimatione permutatur, pauloq́; amplius. Et rursus alibi, triplicem olim aureum solidum fuisse docet, unum drachmalem, alterum didrachmalem, tertiũ sextularem: est autem sextula, unciæ sexta pars. His confirmatis, Aureus iste didrachmalis (inquit) æquabat pondere Philippeum nummum, qui olim apud nos erat: cui successit apud Anglos nummus Odoardeus, seu Nobilis ad rosam: nec obstat quod hodie pluris æstimetur. Cur autem bos dictus sit nummus, triplex mihi ratio reddi posse uidetur: una ab effigie, altera ab æquali pretio, & tertia fortè à magnitudine nummi, q is inter aureos maximus fuerit. Huiusmodi igitur bouem nummum olim fuisse, nec amplius etiam bouis communis pretium, hucusq; dixerim. Redeo ad prouerbium, Bos in lingua, ut moneam similia à Germanis celebrari ista: **Er ist mit einer silberen büchsen geschossen: Er hat die geltsucht.** Quibus & illud proximum, Argentanginam patitur.

¶ Locrensis bos, Λοκρικὸς βοῦς, de re uili, aut de munere leuiculo dici potest. Locrẽses enim aliquando publicum sacrum facturi, cum bouem desiderarent, composito ex minutis lignis bouis simulacro, dijs rem diuinam fecerunt. Ex ipso boue lora sumere, ἐκ τοῦ βοὸς τοὺς ἱμάντας λαμβάνειν, illi dicuntur, qui quo lædunt quempiam, ex ipso quem lædunt accipiunt. Agricolæ enim lora cædunt è boum tergoribus, quibus boues uinciunt. Asinus ad lyram prouerbium, in Asino retulimus. Cæterum cum Cleon quispiam, cui nomen inditum Boui, scite caneret uoce, lyra uero non perinde uteretur: Stratonicus canentem audiens: Olim, inquit, asinus ad lyram dictus est, nunc uerò bos ad lyram. Bos marinus, uide paulò post Bos in stabulo. Boues mellem expectantes, & Bos Molottus, uide in præcedentibus. Contra bouem ne opta, μὴ κατὰ βοὸς εὔχου, adagium, admonet non esse uitam instituendam iuxta uotum animi, neq; quiduis sperandum à superis, sed ut ea duntaxat sibi quisq; promittat, quæ possit industria consequi. Refertur in Collectaneis Diogeniani. Videtur autem ducta metaphora ab agricola, qui negligens adhibere bouis operam in colendis agris, optat ut citra suum laborem proueniat seges, Erasmus. Mihi quidem sensus clarior uideretur, si pro κατὰ præpositione legas ἄνευ, ut ita reddatur, Ne optes sine boue. Oppidò q̃ eleganter Horatius hoc carmine, Optat ephippia bos piger, optat arare caballus, uitium illud significat humanis ingenijs insitum, ut semper alienam sortem magis mirentur, suam contemnant ac fastidiant, optent inexperta, experta damnent. Veteres bubus arabant non equis. Hesiodi carmen, οὐδ' ἂν βοῦς ἀπόλοιτ', εἰ μὴ γείτων κακὸς εἴη, id est, Nec bos interiat, uicinus si improbus absit, Columella tanq̃ prouerbiale refert. Bos ad præsepe, βοῦς ἐπὶ φάτνῃ, in emeritos dici consueuit, quiq́ iam ob ætatem ocio atq; abdomini seruiunt. Effertur item ad hunc modum, βοῦς ἐπ' αὐλίῳ γέρων, Bos in stabulo senex. Rursum hoc modo, βοῦς ἐν αὐλίῳ κάθῃ, Bos in stabulo desides, de ijs qui molliter & in ocio uiuunt. Stratonicus inebriatus, dixit se ab illo qui ipsum inuitauerat, tanq̃ bouem ad præsepe data cœna occisum, ut copiosius ex Athenæo Erasmus refert. Cõgruet & in illos, qui in suum aluntur exitium: quemadmodum ij qui se uoluptatibus mundi explent, orco quid aliud q̃ uictimæ nutriunt? Bos aduersus seipsum puluerem mouet, βοῦς ἐφ' ἑαυτῷ κονίεται, ubi quis ad suum ipsius malum uolens lubensq́ ducitur. Nam boues ut sunt mansueti, facile se præbent uinciendos, neq; grauatim obtemperant iugo. Κονιῶ enim Græcis significat festinandi studio ciere puluerem. Quidam accommodant in eos, qui prudentes ac scientes, semet in præuisum periculum inijciunt, bouis in morem, qui sibi patitur inijci uincula, quibus ad cædem ducatur, refertur à Zenodoto, Erasmus. Ego κονιῶ & κονιῶται, hoc cum circumflexo in penultima illud in ultima, Græce dici non puto: sed κονίειν paroxytonum, & κονίεται proparoxytonum. Quanq̃ enim à κονίζομαι futurũ κονιοῦμαι formari possit, sensus tamen prouerbij tempus præsens requirit. Bos in quadra argentea, in eos qui personam sustinent officium aliquod egregium pollicentem, nec ulli tamen sunt usui, nisi ad uoluptatem aut fastum. Simillimum est illi quod alibi retulimus Bos septimus, Erasmus. Deinde recitatis Suidæ uersibus, quos nos etiam supra Græce posuimus, ποῖ βοῦς ἐπάρχων, &c. subdit, Meminit huius bouis Iulius Pollux libro 6. cap. 11. tanq̃ & bos in quadra placentæ aut cibi aliquod genus sit, similiter ut bos septimus. Vnde apparet ipsum uel non animaduertisse, uel non intellexisse Suidæ uerba hæc

ba hæc, ἐπίγραμμα εἰς βοῦν καὶ τράγον ἐπὶ πίνακος ἀργυροῦ ἐγκεκολαμμένους, id est, Epigramma in bouē & hircum in tabella argentea (sic enim potius uerterim, quàm quadram) cęlatos siue sculptos. Quod si ex epigrammate uel apologo potius prouerbium facere libet, conueniet in otiosos, & ignauos, quicꝗ externa specie tantum, non re ipsa, munus suum exercent. Iulius Pollux loco citato nullam huius apologi, sed septimi bouis tantum, id est placentæ, mentionem facit. Regia uaccula uel bucula, βασιλικὸν βοίδιον, de prodigiosa fœcunditate ferebatur, natum è miraculo rei gestæ. Aetate Ptolemæi iunioris uacca quædam eodem partu sex ædidit uitulos, author Diogenianus. Bos senex non lugetur, γέρων βοῦς ἀπρόθετος λείπεται: hoc est, senum mors quòd tempestiua uideatur, non lugetur ab amicis. γηρᾷ ὁ βοῦς, τὰ δ' ἔργα πολλὰ τοῦ βοός, Bos consenescit, at opera multa sunt bouis, prouerbialis senarius, cum ob ætatis imbecillitatem aliquis inutilis redditur ad obeundum munus. Senarij sensus clarius ita reddi posse mihi uidetur, Bos licet iam senecta inutilis, merito tamen illorum operum, quæ plurima iam olim confecit, reijci uel contemni non debet. Bos septimus, ἕβδομος βοῦς, olim in stupidos brutosꝗ dicebatur. Id hinc ortum esse tradunt, quòd antiquitus post sextam lunam bouis imaginem è farina pinsere consueuerint, qui septimam lunam cornibus referret. Sunt qui malint hinc natum, quòd cum apud ueteres sex animantium genera mactari dijs solerent, ouis, sus, capra, bos, gallina, anser: pauperes non habentes uiuum animal quod immolarent, bouis simulachrum è farina fingere consueuerint: is quoniam sensu uitaꝗ careret, in stoliditatis abijt prouerbium, Erasmus. Bos genus est placentæ, quæ dabatur antrum Trophonij subituris: eò quòd in adyta descendentes mugitus audirent, Etymologus. Erasmus dum ex Suida transfert, antiquos post sextam lunam bouis imaginem è farina pinsere consueuisse, qui septimam lunam cornibus referret, duplicem committit errorē. Scribit enim Suidas hanc placentam cornutam fuisse κατὰ μίμησιν τῆς πρωτοφαοῦς (πρωτοφυοῦς per υ habet Varinus) σελήνης, hoc est instar lunæ quæ à coitu primum apparet: quo tempore eam Græci etiam ἀρτίτοκον & μηνοειδῆ uocant, Latini corniculantem: inde dichotomos, id est diuidua uel dimidio orbe cæsa uocatur, primo scilicet, ut nos loquimur, sui motus quadrante confecto. Sed fefellit Erasmum quòd Suidas scribit, ὅτι ἐπὶ ἓξ ταῖς σελήναις ἐπεθύετο ὁ ἕβδομος: ubi ille per sex lunas non sex placentas, ut debuit: sed Lunaris motus sex dies accepit: nec animaduertit quòd mox ipse Suidas lunas interpretatur placentas latas & rotundas, quales nostri uocant fladen. Easdem Pausania teste πελάνους uocabant, ut Varinus citat, ex quo etiam clarius quàm Suida Erasmus hallucinatus deprehendetur. Solebant nonnulli etiam ἐπὶ τέσσαρσι πελάνοις, id est post quatuor placentas, communes scilicet, quinto loco bouem, id est placentam unam cornutam immolare, quanquam frequentius post sex: proinde eodem sensu prouerbiali quintum aut septimum bouem aliquis proferat, nihil interest. Pollux pelanos placētas à bubus distinguit: nam dijs omnibus eas communiter immolari solitas ait, bouem uero (id est cornutam placentam) priuatim Apollini, Dianæ, Hecatæ, & Lunæ. Addit præterea pelanos à figura dictas esse, ut etiam boues: sed qualis earum figura fuerit, nec ipse exprimit: nec alibi reperio, nisi quod Etymologus inter cætera pelani etyma, ἀπὸ τοῦ πεπλατύνθαι deriuatum conijcit, id est à latitudine. At latitudo non figura est, sed figuræ, aut quantitatis potius, accidens. Aristophanis interpres in Acharnensibus, cum exposuisset ἐλατῆρα placentam latam siue panem latum, quæ pulte superimposita immolaretur: subijcit, εἰσὶ δὲ καὶ λαγαρώδεις, παρὰ τὸ λαγαρόν: καὶ πέλανοι παρ' Εὐριπίδῃ: nimirum ut indicaret ex latis placentis huius generis, alias uentrosas & intus inanes fieri, alias uero solidas. Empedoclem quoꝗ ferunt, cum Olympia uicisset equis, quòd animatis ex præscripto abstineret, utpote Pythagoricus, ex myrrha, thure, & aromatibus alijs bouem concinnasse, quem ad panegyrin conuenientibus distribuerit: quod parœmiæ quadam imagine usurpari à nobis potest, in ijs quæ de saccaro passim coaptari cōformariꝗ animaduertimus, Cęlius ex Athenæi lib. 1. Μαζινὸς βοῦς, bos ex farina confectus, Varinus. Seruabis bouem, uel bubulcus eris, βουφυλάσσεις: hoc uelut ænigmate significabant exilium. Siquidem qui per ostracismū eijciebantur, in Argiuam exulatum ibant: ac illic bos erat æneus insigni magnitudine. Refertur in Plutarchi Collectaneis: Hesychius testatur extitisse in Phasmate Menandri. Bos in stabulo, uide supra Bos ad præsepe. Erasmus quidem in Suida se legisse scribit βοῦς φάλιος, id est Bos marinus: suspicari tamen uitium esse & φαύλιος legendum. Apud me uero certum est, neꝗ φάλιος, neꝗ φαύλιος, sed ἐν αὐλίῳ, id est in stabulo legendum. Nam sic habent excusa Suidæ, quæ nos hoc tempore inspeximus exemplaria, idꝗ bis repetunt: sic Apostolius Byzantius, sic alij authores habent. πολλοὶ βουκένται, παῦροι δέ τε γῆς ἀροτῆρες, Qui taurum stimulent, multi, sed rarus arator: in eos qui uirtutis insignia aut famam habent, sed uera uirtute uacant. In tergore bouis desedit, ἐπὶ βύρσης καθίζεται, id est supplex implorat auxilia. Natum à consuetudine Scytharum, ut testatur Lucianus in Toxaride. Nam apud hos si quis forte læsus esset, neꝗ suppeteret ulciscendi facultas, immolato boue carnes minutim sectas coquebat, ipse in tergore humi strato sedebat, manibus in tergum reductis. Idꝗ maximum supplicandi genus apud illos habebatur. Accedebat quicunꝗ uellet opitulari, & carnium portione gustata, dextroꝗ pede tergori imposito, pollicebatur pro uiribus auxilio futurum. Atꝗ hoc fœdus apud Scythas sanctissimum habebatur. Toto deuorato boue in cauda defecit, πάντα κατεφαγὼν τὸν βοῦν εἰς τὴν οὐρὰν ἀπέκαμε: hoc est, reliquo negotio peracto, in extremo fine delassatus est. Boui trituranti os non obligandum, Mosaica lex, Deuteron. 25. prouerbij locum habebit, cum significabimus dignū esse mercede unumquenꝗ in quouis labore, & illo præcipue fructu qui ex eiusdem laboris genere percipi possit, priuari non debere. Vide supra in prouerbio, Bos apud aceruum. Boue uenari lepo-

rem, Plutarchus in commentario de animi tranquillitate, ueluti de re uehementer absurda, stulta, ac præpostera usurpat, his uerbis: οὐδὲ γὰρ ὁ τοξεύειν ἀρότρῳ βουλόμενος, καὶ τῷ βοῒ τὸν λαγὼ κυνηγετεῖν, δυστυχής ἐστιν: οὐδὲ γὰρ γρίφοις καὶ σαγήναις ἐλάφους μὴ λαμβάνοντι, μηδὲ ὡς δαίμων ἐναντιοῦνται μοχθηρός, ἀλλὰ ἀβελτηρίᾳ καὶ μοχθηρίᾳ τοῖς ἀδυνάτοις ἐπιχειροῦσι. Ne si bos quidem uocem ædat: Alciphron in epistola Glyceræ ad Menandrum, ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐδενὶ τρόπῳ μὰ τὰς θεὰς, οὐδ᾽ εἰ βοῦς μοι, τὸ λεγόμενον, φθέγξαιτο, πεισθείην ἄν. Nam in annalibus frequenter commemoratur bos humanam uocem reddidisse. Volentem bouem ducito, τὸν θέλοντα βοῦν ἔλαυνε: utere illorum opera qui ex animo faciunt. Stultitia est uenatum ducere inuitas canes, ut ait Plautus. ¶ Sunt & alia quædam prouerbia, quæ in præcedentibus attigi, ut bulimia, buthysia, budoro more, & quæ à bolito, id est stercore bubulo sumuntur: de quibus qui legere copiosius uoluerit, Chiliadas Erasmi adeat. De buphago tantum nonnihil adijciamus, quanquam & supra leonis id esse epitheton monuerim, & de homine uoracissimo dici, uide H. b. & Arcadiæ fluuium esse à Buphago Iapeti filio nominatum, & Herculem buphagon uel buthœnan cognominari. Athenæus libro 10. indicat larum autem Herculi attributam à priscis, quod & ille fuerit ἀδδηφάγος, atque itidem βουφάγον esse uocatam. Huc & illud pertinet, Bouem in faucibus portat, βοῦν ἐπὶ γνάθοις φέρει, in hominem edacem, ut indicant Zenodotus & Suidas. Natum, uti conijcio (inquit Erasmus) uel à Theagene athleta Thasio, uel à Milone Croteniata, quorum alter bouem solidũ solus comedit, teste etiam Græco epigrammate, tum authore Posidippo apud Athenæum: alter, ut narrat apud eundem Theodorus Hierapolites, in Olympijs taurum quadrimum humeris sustulit, eumque eodem die solus comedit: Cuius rei meminit & A. Gellius. Cæterum Hercules ut buphagus, quod multi cibi esset, sic & polyphagus, et addephagus, & ab Orpheo in eius hymno pamphagus uocatur: & philopotes quòd multum biberet, unde et scyphum eidem dicarunt, ut gauiam propter edacitatem. Apud Lindios pium est Buphagum, id est Herculem execrari: quod in dei cedere honorem creditur, si in eum multa conuicia dicantur, Gregorius Naz. aduersus Iulianum. De Buphonijs etiam multa retro dixi. Erasmus in prouerbio Cecidis & Buphoniorum Aristophanis uerba in Nebulis citat, Ἀρχαῖα δέ γε δὴ πολιώδη, καὶ τεττίγων ἀνάμεστα, Καὶ Κηκείδου καὶ βουφονίων: Quæ sic interpretatur: Prisca hæc sanè atque obsita canis, nec non oppleta cicadis, Ac Cecide cum Buphonijs: cum Διπολιώδη in emendatis codicibus legatur, id est quæ Dijpolia resipiunt antiquissima Iouis festa, quorum aliquoties Gyraldus etiam meminit. Vsus prouerbij est de re magnopere prisca, & ob uetustatem iampridem obsoleta desuetaque. Buphonia festum erat, &c. Huiusmodi ludos adhuc durare uidemus apud Italos, præcipue Romanos, priscæ uidelicet etiamnum insaniæ uestigia, quos illi Taureos uocant. ¶ Buthus obambulat, Βοῦθος περιφοιτᾷ, de leuibus ac stolidis dicebatur: à moribus Buthi cuiusdam athletæ, qui uicit in Pythijs ludis: meminit Hesychius. Fieri potest ut ab edacitate id nominis ei inditum fuerit, ut etiam Herculi βουθοίνας: Vnde uidetur dici posse in edaces quoque, Erasmus. Apud Varinum βουθὸς oxytonum legitur, & exponitur ἐπὶ τοῦ εὐήθους καὶ παχυφρόνου: & rursus alibi apud eundem sic legitur, Βοῦφος, ὅτι ὁ βοῦφος ἐπὶ φοιτᾷ: qui locus apparet corruptus. Ego malim βοῦθος, ut apud Suidam quoque legitur. Videntur sanè Græci à stulto & simplici bouis ingenio, ut Butalionis quod Etymologus alicubi scribit, sic etiam Buthi nomen finxisse. Βούδιος, παρὰ Λυσίππῳ τὸ ὄμμα: (lego ὄνομα) Κύων δὲ τις Βόα ὀνομαζόμενος ὥσπερ βούδιος. Seleucus insipientem & stultum exponit, Hesychius.

¶ Animus heptaboeus, θυμὸς ἑπταβόειος apud Aristophanem, de forti magnoque & inuicto. Nam Homerus Aiacis clypeum hoc epitheto insignit, quod septem boum tergoribus esset obductus, atque ob id impenetrabilis. Ouidius, Dominus clypei septemplicis Aiax. Augiæ stabulum, Αὐγείου βουστασία, in hominem, aut in rem maiorem in modum inquinatam. Lucianus in Pseudomante ostẽdit huius stabula tantum habuisse congesti fimi, quantum ter mille boues pluribus annis reddere potuerint. Seneca in libello de morte Claudij, In quos (inquit) si incidisses, ualde fortis licet tibi uidearis, maluisses cloacas Augię purgare, multò plus ego stercoris exhausi. Pausanias Eliacorum libro 1. paulò post initium sic scribit: Eleorum princeps fuit Eleus filius Eurycydæ Endymionis filię, patre Neptuno, si quis credat. Posteri Ἠλείου nomen in Ἡλίου mutauerunt, & Solis non Elei filiũ faciunt Augeam, ut splendidius de eo loquantur. Augeas iste boum caprarumque greges tam numerosos habuit, ut magna pars regionis propter fimum illorum inutilis iam esset. Proinde Herculi expurgãdum illum persuadet, siue regionis parte, siue alio munere promisso. Quod ille mox fluuio Minyeia immisso perfecit. Cæterum Augeas, cum res arte magis quàm labore confecta uideretur, mercedem negauit: & Phyleum maiorem natu inter filios, à quo tanquam iniquus in hominem bene meritum reprehendebatur, eiecit, &c. Græci hanc Augiæ stabuli repurgationem, inter duodecim eius labores numerant. Extat Epigrammatum Græcorum libro 1. sectione 46. ænigma elegantissimum de numero armentorum Augiæ. Octapedes, ὀκτάποδες, Scythico prouerbio dicebantur, qui duos possiderent boues & currum unum: meminit Lucianus in Scytha. Dici poterit per iocum, in hominem qui sibi locuples uideatur: uel in eum cui rusticanæ sunt opes. ¶ Fœnum habet in cornu, longè fuge, Horatius in Sermon. conuenit in homines maledicos & feroces. Inde translatũ, ut Acroni placet, quod antiquitus bubus cornipetis fœnum pro signo in cornu appenderetur, quo sibi cauerent qui forte occurrissent. Idque ideo fieri solitum Plutarchus in problematis Roman. 71. autumat, quod copiosiore pabulo, non modo boues, sed & reliquæ animantes ferociant. Hic locus me admonet ut Ebręorum etiam leges de boue cornupeta referam, ex Iosephi Antiquitatum lib. 4. Bouem cornu percutiẽtem

(scribit

(scribit Iosephus, interprete Ruffino) dominus interficiat. Si uero aliquem interficiat percutiens taurus, ipse quidem lapidatus moriatur, & neq; ad cibum utilis habeatur. Si uero culpabilis etiam approbetur dominus, præscius eius naturæ, nec cauens, & ipse moriatur: tanq; ipse eius qui à boue peremptus est, autor mortis extiterit. Si uero seruum uel ancillam bos perimat, ipse quidem lapidetur: triginta uero siclos eius domino, lapidati dominus dare damnetur. Bos autem si à boue percussus mortuus fuerit, uendatur, & qui mortuus est, & qui percussit: & pretium amborum eorum domini sibi distribuant.

¶ Habent præterea Germani peculiaria sua prouerbia à boue facta, ex quibus nonnulla coronidis uice hîc adiecimus. Præponemus autē Latina uel Græca eodem sensu usitata, sine bouis mentione. Deo uolēte, uel uimine nauigabis: Vuestphali dicunt, **Wann Gott wil so kalbet ouch wol ein ochse**: Si Deus uoluerit etiam bos uel taurus fœtabit. Anus bacchatur: Vuestphali, **Sie olde koe wil bysßen**, Vacca uetula mordere uel morsicatim ludere appetit, in præter ætatem indecorè lasciuientes. Camelus saltat: Germani, Vacca in grallis (ut quidam uocant) incedit. Dij bona laboribus uendunt: Germani, **Gott gibt einem wol ein ochsen/ aber nit bey den hörneren**, Deus bouem aliquando donat, sed non cornibus apprehendendum. Non temere est quod uulgò dictitant: Germani, **Man heisset selten ein kü blümlin (oder blüme) sy hab dann ein punten flecken**, Bos raro floris nomine appellatur, nisi macula uel una insignis sit. Solent enim ruri maculosas uaccas flores appellare nostri, ut alias alijs nominibus, **blässle/ hörnle/ mötschle**. Rem odiosam & molestam, quam quis maxime fugiat, desyderari dicimus ut uespæ à uaccis: **Er laufft jm nach wie ein kü den wespinen**. Hominem qui immoderate & uno haustu plurimum bibat, ἀμυσὶ πίνειν dicunt Græci, nostri instar uaccæ, **trincken wie ein kü**: Sic & Nicander in Theriacis de percusso à dipsade:

αὐτὰρ ὅγ' ἠύτε ταῦρος ὑπὲρ ποταμοῖο κυφωθεὶς   χανδὸν, ἀμέτρητον δέχεται ποτόν.

¶ Hæc hactenus de boue & uacca dixerim: quibus immorari plixius uolui: quoniā bos principatū inter animalia homini utilia semper obtinuit: & cum Heluetia nostra boum armentis abundet, copiosius de eis scribendum mihi existimaui. Multo enim utilius iudico nostratiū animaliū naturas habere perspectas, q; ijs neglectis aut parcius tractatis, moram in peregrinis facere.

DE TAVRO.

A

TAVRVS bos est ad procreandum reseruatus, dux & maritus uaccarum. Accipitur etiam simpliciter pro forti boue, Vergilius Georg. 1. Ergo age terræ Pingue solum primis extemplo à mensibus anni Fortes inuertant tauri. Sed nos hîc tantum de proprie dicto tauro loquemur, non de boue castrato. Quæcunq; de boue in genere afferri possunt, quorum plurima ad tauros etiam pertinent, iam ante diximus. Græci etiam ταῦρον uocāt, βοῦν τέλειον καὶ ἐνόρχην,

id est bouem marem, adultum (ut à uitulo & iuuenco differat) & non castratum. Ebræi taurum uocant שור, aliqui bouem simpliciter interpretantur: Vide supra in Ebraicis nominibus bouis. Matthæus Syluaticus taur exponit taurum, nimirum ex Arabica dialecto: nam & Chaldæi tor appellãt. אביר abir robustum significat, & per excellentiam uel antonomasiam abirim numero multitudinis, pro tauris robustis exponitur Psal. 22. alij caballos reddunt. Italicè toro. Gallice toreau. Germanice **ein stier/ein wücherstier/das wücher/ein mummelstier/ein hagen**. Aliqui taurum non castratum uocant **ein varren** uel **farr**, forsan à par Ebraica uoce, quæ & iuuencum & bouem simpliciter significat: alij **ein bollen**: nam et Angli dicunt a bulle, ut Illyrij wul bouem in genere; Iidem taurum iunecz quasi iuuencum.

B.

Taurus animal robustissimum, præcipue colli & capitis robore ualet: & frontẽ ualidam pugnęq; idoneam habet. Cornua eis infesta natura dedit, Plin. Ea ꝗ̃ uaccis robustiora sunt, Aristotele teste: minora etiam tenuioraq; ꝗ̃ bubus, ut Plinius scribit. Plura uidè supra in Boue in B. Homines castrati ita commutantur, ut etiam cæterarum animantium quæcunq; castrata. Nam & tauri, & ueruces sua cornua è contrario gerunt: ꝙ fœminæ quoq; eorum contra, ꝗ̃ mares armantur cornibus. Itaq; illi maiora excisi gerunt, hi minora. Aristoteles sectione 10. problemate 38. Et mox iterum eiusdem sectionis problemate 56. eandem dubitationem soluit cur boues castrati maiora cornua gerant. Tauri potissimum neruosi sunt, & durioribus ꝗ̃ castrati neruis. Cor etiam eorum neruosum esse in Boue dictum est. Collopa Græci uocant pellem in ceruice bouis, unde colla, id est glutinum fit, ut mox explicabimus capite quinto. Taurorum sanguis fibris refertus est: quare omnium celerrime coit & durescit, Aristot. Et alibi, Tauro & asino, inquit, inter ea quæ animal generant, crassissimus & nigerrimus sanguis est. Venenosam eius naturam, & contra eam antidota capite 7. referemus. Arnobius libro 7. ridens antiquorum superstitiosa sacrificia: Non enim placet, inquit, carnem strebulam nominare, quæ taurorum è coxendicibus demitur. Strebula authore Festo, lingua Vmbrorum appellabãtur partes carnium sacrificatarum. Taurorum colla & truces in sublime iactus, tigrium rapinas, &c. miramur, cum rerum natura nusꝗ̃ magis ꝗ̃ in minimis tota sit, Pli. In felle bouis inuenitur lapis, quẽ Arabes Guers appellant, de quo supra in G. diximus. Syluaticus tauri fel priuatim mamaeur uocari meminit: uide infra in G. ¶ Mense Martio, cui cordi est armenta construere, tauros comparabit, aut his signis à tenera ætate summittet: ut sint alti, membris amplissimis (ingentibus) moribus placidis, media ætate (& magis quæ iuuentute minor est, ꝗ̃ quæ declinet in senium, cætera ferè eadem omnia in his obseruabimus, quæ in bubus eligendis: neq; enim alio distat bonus taurus à castrato, nisi quòd huic torua facies est, uegetior aspectus, breuiora (parua) cornua, torosior ceruix, & ita uasta, ut sit maxima portio corporis, uentre paulò substrictiore, qui magis rectus, & ad ineundas fœminas habilis sit, Columella & Palladius. Addunt alij, generosum taurum probari, si facies sit minax: si anteriores pedes fortiter figat ac terrã fodiat: si cauda erecta, sed modice incuruata sit: si cornua in promptu ad feriendum. Obseruandum est, inquit Varro, ut boues mares seminis boni sint, quorum & forma est spectanda, & qui ex his orti sunt, ut respondeant ad parentum speciem. Et prętereà quibus regionibus nati sunt, refert. Boni enim generis in Italia, pleriq; Gallici ad opus. Contra iugatorij Ligustici. Transmarini Epirotici non solum meliores totius Græciæ, sed etiam Italiæ, tametsi quidam de Italicis, quos propter amplitudinem præstare dicunt, ad uictimas faciunt, atq; ad deorum seruãt supplicia: Qui sine dubio ad res diuinas propter dignitatem amplitudinis, & coloris præponendi. Quod eò magis fit, ꝙ albi in Italia nõ tam frequẽtes ꝗ̃ qui in Thracia, ubi alio colore pauci, Varro.

¶ Diuersa boum genera proposuimus supra in Boue cap. 2. Cæterum Oppianus poëta Græcus libro 2. de Venatione, ubi de tauris scribit, non boum sed taurorum (tauri nimirum nomine tanquam digniore omne bubulum pecus complectens) diuersa facit genera: & primum Aegyptios commemorat tauros, non aliter ꝗ̃ nos boues supra: mox etiam Phrygios similiter, qui colore sint ξανθοί τε φλογεροί τε, id est flauo & flammeo. Deinde Aonios, Armenios, & Syrios similiter ut nos supra ex Aeliano. Syrios quidem etiam Assyrios & Pellæos uocat, & in Cherroneso nasci scribit atq; hos ipsos esse, quos Herculem Geryoni in Erythea abstulisse fama sit. Est autem Pella ciuitas Syriæ, quæ aliàs Apamea, à Pella Macedoniæ sic dicta, & Berenice postea, Stephanus. Idem Cherronesum Syriæ ciuitatem, eandem Apameæ facit. Secundum alios, Pella Cœlesyriæ ciuitas est, quę & Bûtis uocabatur. Pausanias tamẽ sentire uidetur, Herculem boues ex Macedonica Pella abegisse, cum loca circa Ambraciam atq; Amphilochos Geryonem imperio tenuisse tradat. Aethiopici tauri non alij ꝗ̃ rhinocerotes sunt: ut boues luci, elephanti: Vnde apparet bouis & tauri nomẽ ad quadrupedes syluestres maiores diuersorum generum à ueteribus applicatum fuisse. Cibyratici tauri apud Suetonium in Gordianis, nominãtur à Cibyris. Stephanus Cabalidem urbem esse docet prope Cibyram, iuxta dorsum Mæandri, & Cibyriatas à Lydis ortos esse, qui regionẽ illã occupauerint. Meminit etiã Strabo.

C.

Vita bubus fœminis quindecim annis longissima, maribus uiginti: robur in quimatu, Plin. Græcis sacrificaturis moris erat, tauros explorare farina apposita. Nã si gustare abnuissent, concipiebant inde, haud ualere satis, Cælius. Laser è silphio cauernis dentium in dolore indi cera inclusum, Plinius non suadet: quoniam tauros inflammet naribus illitum, & serpentes auidissimas uini admixtum

rumpat.

rumpat. Si tauris oleo rosaceo nares inunctæ fuerint, obtenebrantur, Africanus in Geoponicis. Coire tum mares, tum fœminæ anno ætatis primo peracto incipiunt, quoad facultas sit procreandi: uerum quod magna ex parte fit, uel anniculi, uel nacti octauum mensem Venerem adeunt. Sed enim quod maxime confessum habemus, bimatu generant, Aristot. Qui quadrimis minores sunt (qui annum secundum non attigerint, Didymus) maiores'que quàm duodecim annorũ, prohibentur admissura: illi, quoniam quasi puerili ætate seminandis armentis parum habentur idonei: hi, quia senio sunt effœti, Columella. Idem de uaccis intelligendum est, Didymus. Generationem quadrimi implent, & singulis denæ eodem anno traduntur, Plinius. Tauri duo sufficiunt matribus seu matricibus septuaginta, uide supra in Boue cap. 3. Duobus ante congressum mensibus cum uaccis tauri pasci non debent: deinde admittendi sunt, nec impetus eorum coërcendus. Sunt autem explendi herba. Quod si pastura non satis esse uideatur, cicera, aut orobos, aut hordeum macerare, & eis offerre conuenit, Didymus. Tempus admissuræ optimum, medium ueris. Neque enim omni anni tempore Veneris libidine flagrat, sed decurso breuiter lasciui ardoris spacio, aliâs semper tanquam ratione quadam & modo se à coëundo abstinet. Salax minimè inter mares bos est, Aristot. Post conceptum uaccæ, nunquam cum illa coit. Quamobrem Aegyptij uirum fortem eundemque temperatum significaturi, taurum integræ ualetudinis pingunt, Horus. Tauri non sæpius quàm bis die ineunt, Plinius. Seniores nec sæpius quidem fœminam eandem, eodem superueniunt die, nisi ex interuallo. At iuniores, & eandem sæpius cogunt, & pluries petunt ac superueniunt, uigore suę ætatis, Aristot. Taurus tanto ardore genitalem neruum contendit ad uaccam adiunctus, ut sine motu ullo semen emittat: ac si à muliebri genitali neruus in aliam corporis partem aberrauerit, uaccam rigidissima intentione uulnerat, Gyllius ex Horo Apolline. Bos uno initu implet: idque merito, agit enim tam uehementer, ut fœmina uix tolerãs succumbat, Aristot. Taurorum ceruorumque fœminæ uim non tolerant: ea de causa ingrediuntur in conceptu, Plin. Boues laboriosius quàm equi coeunt, Aristot. Si forte conceptio pererrauerit, uicesimo post die marem fœmina recipit, Aristot. uel repetit, ut Plinius. Quod si tauri ad coitus torpescãt, caudam ceruinam urens & conterens, atque læuigans cum uino, pudendum tauri atque testiculos ungito: confestimque uel ad insaniam usque pruriet in Venerem. Quod quidem haud in tauris duntaxat, sed etiam in animalibus cæteris, in ipsoque hominum genere similiter usu ueniet. Soluit autem pruritum illum exorbitantem, oleum inunctum. Iam uero polyspermos, polygonusque uocata herba, animalia ipsa reddet multis numeris fœcundiora, Quintilij. Ego unam & eandem herbam utrisque nominibus istis intelligo: Quanquam cratæogonon quoque diuersam à polygono herbam, & polycarpon appellari, & fœcunditatem augere inueniam. ¶ Taurus tempore coitus tantum cum fœminis pascitur, cæterosque oppugnat mares: temporibus cæteris mares inter se cõuersantur: quod coarmentari dicitur. Iam Epiri prouinciæ tauri sæpius trimestri temporis spacio non apparent, Aristot. Per libidinẽ tauri efferantur, ut etiam arietes, & hirci. Qui enim superiore tempore socij iugi concordia pascerentur, coitus tempore dissident, & alter alterum libidinis rabie inuadit, Idem. Coit qui uicerit: cumque is Venere iam debilitatus languerit, aggreditur uictus ille languentem, & plerunque superat, Aristot. Hanc taurorum concertationem elegantissimus poëta Oppianus lib. 2. de Venatione pulcherrimè describit, quem locum ut à Petro Gyllio translatus & Aeliani historiæ de animalibus historiæ insertus est, huc apponam. Sequitur (inquit) ut dicam, quemadmodum pro uaccis taurorum maxime riualis & perpugnax natio, acerrime inter se certet. Vnus præstantissimus in minorum taurorum & uaccarum armentum dominatur. Hunc magnum regem perhorret grex armentorum cornibus armatum, uaccæ hunc maritum suum impotenti ferocitate exultantem, eo maxime tempore timent, cum diuersorum armentorum tauri alij in alios mugiunt, & ab reliquis separati, ceruicem iactantes inter se minitantur. Tum sanè utrinque uehemẽs instat pugna. Primum infesto obtutu inter se intuentur, atque agresti iracundia ardentes, ignem naribus spirant, & terram pedibus spargunt, & puluerulenta iactatione, & martiali spiritu contentissime uociferans uterque prouocat alterum. Ac posteaque tuba signum dederunt, ad pugnam acerbam effreni impetu ruentes, inter se mutuis uulneribus cædunt. Et quemadmodum in pugna nauali duæ præstantes naues permultis militibus armatis fulgentes, & uehementi uento & remis propulsæ, contrarijs proris rostra inter se mutua allidunt, & concrepant armis, & strepitu uirorum: sic taurorum in cœlum tandiu sonitus fertur concurrentium, dum eorum alteruter ex certamine uictoriam retulerit. Victus cum dolens de pugna à se male pugnata, tum uerecundans in armento comparere, in syluam proficiscitur, & separatum à cæteris pascitur, ac in montibus aliquandiu se tanquam athleta quispiam exercet, dum collegerit uires, quibus cum se confirmatum sentit, statim uociferatur, adeò ut sylua ad eius mugitus uehementer resonet: Ac posteaque ualidiorem suum quàm hostis mugitum esse perceperit, iam robori suo cõfidere incipit, & ad prælium descendens, facile ante uictorem uincit, ut qui pastionibus se exercuerit, & remotus ab omni Venere uirium eneruatrice uixerit, Hactenus Gyllius ex Oppiano: Nos pauca circa postremam partem Græcis collata emendauimus. Rem eandem Vergilius Georgicorum libro 3. tanta uirtutẽ poëtica describit, ut temperare mihi nequeam, quin ea quoque operi nostro asciscam:

Sed nõ ulla magis uires industria firmat, (al' seruat)
Quàm Venerem, & cæci stimulos auertere amoris:
Siue boum, siue est cui gratior usus equorum,
Atque ideo tauros procul, atque in sola relegant
Pascua, post montẽ oppositũ, et trans flumina lata:
Aut intus clausos satura ad præsepia seruant.

Carpit enim uires paulatim, uritque uidendo
Fœmina: nec nemorũ patitur meminisse nec herbæ,
Dulcibus illa quidẽ illecebris, et sæpe superbos
Cornibus inter se subigit decernere amantes.
Pascitur in magna sylua formosa iuuenca:
Illi alternantes multa ui prælia miscent
Vulneribus crebris: lauit ater corpora sanguis:
Versaque in obnixos urgentur cornua uasto
Cũ gemitu: reboãt syluæque et magnus Olympus:
Nec mos bellantes unà stabulare: sed alter
Victus abit, longeque ignotis exulat oris:
Multa gemens, ignominiam, plagasque superbi
Victoris, tum quos amisit inultus amores:
Et stabula aspectans regnis excessit auitis.
Ergo omni cura uires exercet: & inter
Dura iacet pernox (al' pernix) instrato saxa cubili,
Frondibus hirsutis, et carice pastus acuta:
Et tentat sese: atque irasci in cornua discit,
Arboris obnixus trunco, uentosque lacessit
Ictibus: & sparsa ad pugnam proludit arena.
Post ubi collectum robur, uiresque receptæ,
Signa mouet: præcepsque oblitum fertur in hostem.
Fluctus ut in (al' uti) medio cœpit cũ albescere põto
Longius, ex altoque sinum trahit: utque uolutus
Ad terras, immane sonat per saxa: nec ipso
Monte minor procumbit: at ima exæstuat unda
Vorticibus, nigramque alte subiectat (al', subuectat) arenam.

Plura uide infra in prouerbio, Abijt & taurus in syluam. Quàm acute taurus audiat uaccam tempore libidinis mugientem, & spatio uel longissimo accurrat, in Boue supra dictum est cap. 3. Græci asserunt, si mares creari uelis, sinistrum tauri in coitu ligandum esse testiculum: si fœminas, dextrum: tamẽ tauros diu ante abstinendos (Venere) ut cum tempus est acrius in causas dilati feruoris incumbãt, Palladius in Martio: & Africanus in Geopon. Græcis: qui & hæc addit: Vt masculus nascatur, spirante Borea quidam congressus præparant: ut fœmina, Austro. Si tauri post coitum ad dextram partem abeant, generatos mares esse tradunt: si in læuam, fœminas, Plinius: & Horus in Hieroglyphicis, Quamobrem Aegyptij, inquit, mulierem quæ filiam pepererit, significaturi, taurum pingunt sinistrorsum respicientẽ: sin filium, taurum qui se uertat dextrorsum. In Gallia circa Gratianopolin muli uel inni genus nasci audio ex asina & tauro, quod uulgò iumar appelletur. Apud nos etiam uiros fide dignos affirmantes audiui, uisum sibi equũ ad pedem montis Spelugi (ut nos uocamus) in Rhætia ex equa & tauro generatum.

D.

Tauris in aspectu generositas, torua fronte, auribus setosis, cornibus in procinctu dimicationem poscentibus. Sed tota cõminatio prioribus in pedibus stat, ira gliscente alternos replicãs, spargensque in altum harenam, (insperso puluere ad luctam procinguntur, Plutarchus) & solus animalium eo stimulo ardescens. Vidimus de imperio dimicantes, & ideo demonstratos rotari, cornibus cadentes excipi, iterumque resurgere, modo iacentes ex humo tolli, bigarumque etiam cursu citato uelut aurigas insistere, Plinius. Tauri animosi, iracundi, furibundique sunt. Sanguis enim eorum fibris refertior est, quare omnium celerrime coit & durescit, Aristotel. Contra, quorum sanguis tenuis & sine fibris est, ut leporis & cerui, timida sunt. Cur taurus iratus costas per caudam uerberet, in Leone qui idem facit explicabimus. Taurus nisi castretur, ferocit & infestat cornibus: ad iracundiam facilis, præcipuè si prouocetur. Extra armenta solitarius ferè, non longè tamen à uaccis pascit. Taurum color rubicundus ad iram excitat, ut amplius in Philologia dicemus. Non eadem in tauros (quæ in uaccas) exercentur imperia, qui freti uiribus per nemora uagantur, liberosque egressus reditusque habent: nec reuocantur, nisi ad coitus fœminarum: Columella, cum dixisset de uaccis crepusculo reuocandis sono buccinæ. Animalia fortia grauiorem habent uocem, ut taurus & leo: timida acutam, Aristoteles in Physiognom. Nos in boue supra, ex ipso etiã Aristotele, docuimus tauri uocem acutiorẽ esse quàm uaccæ. Proinde illam hoc in loco comparatione aliorum animalium grauem dicemus, non item uaccę. Cui obiectioni forsan ut occurrat, mox addit: Verum præstiterit fortassis non ex acumine aut grauitate uocis, animal timidum aut forte iudicare: sed ualidam uocẽ fortitudinis, remissam & infirmam timiditatis signum faciemus. θυμοειδῆ, id est animosa sunt, quorum crassa & plena ceruix est: referuntur enim ad tauros animosos, Aristot. ibidem. Taurus animo incitatus, eo impetu cornibus appetit, ea impotentis animi effrenatione fertur, nihil ut eum, neque bubulcus, neque metus ullus reprimere queat. Atqui eum quidem ipsum homo sistit, atque ab impetu continet, si dextrum ipsius genu fascia deligauerit, Aelianus. Hinc est forte quod Rasis scribit, bouem ferum si fune laneo ligetur, mansuescere. Caprificus tauros quamlibet feroces collo eorum circundata, in tantum mirabili natura compescit, ut immobiles pręstet, Plinius. Huius rei rationem Cælius Calcagninus inquirit libro 2. epistolarum. Gyllius ex Plutarcho citat si ad ficum (non caprificum ut alij) alligetur, mansuescere. Ego de caprifico intelligere malim: Nam & caules caprifici, si carni bubulæ inter elixandum addantur, ut Plinius alibi scribit, magno ligni compendio eam percoquunt. Hominem nouissima calamitate castigatum designaturi Aegyptij, taurum pingũt, caprifico illigatum: hic enim cum mugit, si de caprifico ligetur, redditur mansuetus, Horus Apollo. ¶ Mithridates Ponticus cum somnum caperet, sui corporis custodiam non modo armis & satellitibus excubitoribus committebat: sed & tauro & equo & ceruo, quos mansuefactos habebat. Ii enim ad custodiam eius dormientis aduigilantes, si quis accederet, illius sensum ex ipsa respiratione quam mox percipiebant, atque ille mugitu, alter hinnitu, alius sua propria uoce, eum à somno excitabant, Aelianus. ¶ Taurum ursus aperto Marte aggreditur, conserta iam pugna, sternit se resupinum, dumque taurus ferire conatur, ipse suis brachijs amplectitur cornua, ore morsum armis defigit, prosternitque aduersarium, Aristoteles. Vrsi tauros, ex ore cornibusque eorum

eorum pedibus omnibus suspensi, pondere fatigant: Nec alteri animalium in maleficio stultitia solertior, Plin. Tauri solent diuersi assistere clunibus continuati, & cornibus facile propulsare lupos, Varro. Tauri cæteris animantibus satis mansuetos se præbent, præterquam illis, quæ rapacitate alias adoriuntur. Has uiribus coniunctis sæpe impugnant: & linguas in certamine exerunt, Author obscurus. Tauro & asino aduersarius est coruus: quippe qui aduolans feriat, et eorum oculos laceret.

E.

Boum corijs glutinum excoquitur, taurorumque præcipuum. Præstantissimum fit ex auribus taurorum & genitalibus: Nec quicquam efficacius prodest ambustis. Sed adulteratur nihil æquè, quibusuis pellibus inueteratis, calciamentisque etiam decoctis. Rhodiacum fidelissimum, eoque pictores & medici utuntur. Id quoque quo candidius, eò probatius. Nigrum & lignosum damnatur, Plinius: Et alibi, Ichthyocollam (inquit) quidam ex uentre piscis eiusdem nominis, non ex corio fieri dicunt, ut glutinum taurinum. Collan, id est glutinum, aliqui xylocollan uocant, quòd in ligno ferruminando eius sit usus, alij taurocollan. Probatissimum Rhodium est. Ex boum corijs conficitur, colore candido, & lucem transmittit: nigrum deterius, Dioscorides. Dædalo inuentori præter serram, asciam, perpendiculum, & terebrum, glutinum quoque debemus (teste Plinio) quo tenaci nexu hærerent simul quæ alia ratione coniungi aptius non poterant. Inest corijs omnibus mucosus lentor, alijs minor, alijs copiosior, ut in bubus: ex quo glutinum faciunt. Fabri affirmant, ubi conglutinata sunt ligna minus frangi, quàm ubi continua. Collopa Græci uocant pellem taurinæ ceruicis (uel partis inferioris in ceruice) unà cum pinguedine adhærente, unde prisci collabos faciebant. Alij suum & boum duriora coria circa collum interpretantur, unde collabi fierent. Sunt autem κόλλαβοι fidium epitonia, id est clauiculi in cithara, quibus intenduntur & remittuntur fides. Κόλλα τοῦ βοὸς, pellis in dorso bouis, unde gluten conficiebant. Κόλλαι, coriorum quædam segmenta ex quibus glutinum coquitur. Syluaticus triaselaicum (nescio qualem uocem, crediderim autem à taurocolla corruptam) gluten taurinum exponit. De glutinandi ratione docet Plinius libro 16. cap. 43. Glutinum uulgare è pollinis flore temperatur feruēte aqua, minimo aceti aspersu. Nā fabrile gummisque fragilia sunt, Plin. Et alibi, Scammonium (inquit) laudatur Colophonium, Mysium, Prienense: specie autem nitidum & quàm simillimum taurino glutini. ¶ Taurorum felle aureus ducitur color, Plinius: Hermolaus addit, æramentis atque pellibus, qualia cholobaphina cognominant. χολοβάφον, χολοβαφῖνα, ὅτω γὰρ ὑπὸ τῶν πλασμάτων ἐν Ἀθήναις τῆς χρυσοειδῆ κάλλαϊν, Pollux. Et Plinius alibi, Taurino præcipua potentia, etiam in ære, pellibusque colore aureo ducendis. ¶ Taurea, scutica ex corio bubulo: Iuuenalis Sat. 6. Taurea punit Continuo flexi crimen facinusque capilli. ¶ Malthæ calidariæ ad balnea compositio huiusmodi est, Sanguini taurino & oleo florem calcis admisce, & rimas coniunctionis obducito. Item ficum, & picem duram, & ostrei testas siccas simul tundes. His omnibus iuncturas diligenter adlines, Palladius libro 1. Tit. 41. Ex eodem frigidariæ malthæ compositionē, quæ cum cæteris sanguinem bubulum recipit, supra posuimus in Boue. Est sanè malthis aptus bubulus sanguis, quòd is cæterorum animalium crassior sit, & cito coëat dureturque: præcipuè taurinus, qui eo nomine etiam inter uenena est: ideoque is calidariæ malthæ, ubi crassior et firmior materia requiritur, frigidariæ autē bubulus simpliciter additur. ¶ Epigrammatum Græcorum libro 1. sect. 33. extat epigramma Philippi in tauros, qui trahebant naues.

F.

Tauris Aegyptij uescebantur, uaccis non item, ut supra diximus. Hircorum caro tum ad coquendum, tum ad succum bonum generandum, est deterrima: hanc sequitur, arietum: post, taurorum. Porrò in ijs omnibus carnes castratorum sunt præstantiores: uetulorum autem pessimæ, tum ad coquendum, tum ad succum bonum generandum, tum ad nutriendum, Galenus libro 3. de alimentorum facultatibus.

G.

Serpentium senectus in pelle taurina adalligata spasmos fieri prohibet, Plin. ¶ Taurini cornu scobs cum aqua pota, sanguinem profluentem sistit, Galenus & Rasis. Similiter sumpta uentris etiā profluuium sæpenumero cohibet, Galenus. Taurini cornus ueteris ex parte ima cinis, inspersus potioni aquæ, aluum sistit, Plinius. Tauri cornu combures eo loco ubi serpentes fuerint, & statim fugient, Sextus & Aesculapius. ¶ Sanguis taurinus discutit mollitque duritias cum polenta illitus, Dioscorides. Panos & apostemata in quacunque parte taurinus sanguis aridus tritus discutit, Plinius: qui idem etiam de bubulo simpliciter eodem in loco tradit. Galenus de medicam. simplicium uiribus libro 10. cap. 4. reprehendens curiosum usum ex sanguine animalium quorundam, quorum loco facilioora paratu alia & præstantiora medicamenta habemus: Vrsorum (inquit) sanguis, si abscessibus imponatur, fieri potest ut concoquat. Adijciam uero etiam caprinum, hircinum, taurinum. Licetque tibi, si uoles, præteritis sexcentis medicaminum parabilium, quibus concoquūtur abscessus: ursos, tauros ac hircos mactare, quolibet scilicet usu: Nec enim quispiam semel imposito in partem medicamento, promissum eius exiget: nec etiam si refrixerit ut iam cogatur. Tauri sanguis serpentes necat, Aesculap. Maculas omnes illitus de facie tollit, Sextus & Aesculapius. Calidus ossa fracta fomētat, Innominatus: fortè legendum ferruminat. Si sanguis reijciatur, efficacem tradunt bubulum sanguinem, modice et cum aceto sumptum: Nam de taurino credere temerarium est, Plin. Taurinus sanguis aridus tritus contra parotidas prodest, Plin. Magnificant quidam aduersus podagras sanguinem tauri per

ſe, Plinius. Aridus cum cotyledone herba phagedænis & fiſtulis immittitur, Plinius. Antidota aduerſus taurini ſanguinis uenenum, ultimo huius capitis loco proferam. ¶ Taurinæ pinguedinis frequens medicis uſus eſt, quamobrem quomodo ea præparetur, & odoramentis imbuatur, repetã hic ex Dioſcoride, præſertim cũm ad aliorum quoqꝫ animalium pinguedines idem apparatus ex æquo pertineat. Priuatim (inquit) taurorum pingue ſic curari debet: Renibus euulſum pingue profluente amnis aqua abluito, detractiſqꝫ tunicis, fictili nouo, poſtqꝫ exiguum ſalem inſperſeris, liquefacito: dein in nitentem aquam excolato, & ubi concreſcere cœpit, manibus iterum confricando uehementer lauato, aqua ſæpius infuſa refuſaqꝫ, donec quamoptimè elotum uideatur, rurſus in olla cum pari modo uini odorati decoquito, & cum iterum efferbuerit, dempto ab igni uaſe, ibidem ſinito pernoctare: poſtridie ſi grauiter adhuc oleat, noua olla repetitum, uino odorato perfundatur: eadem quæ prius fiant, dum omne uirus euaneſcat. Colliquatur & ſine ſale, præſertim affectionum earum cauſa, quibus ſal aduerſari ſolet, ſed ita paratum non magnopere albeſcit. Eodem modo pardorum (πα, δά-λων, id eſt pantherarum, ut etiam Plinius habet, & capitis in Dioſcoride titulus) ac leonum pinguia curari oportet: (In Græco additur, & apri, & cameli, & equi, & ſimilia: quæ uerba interpretes omittunt, eam nimirum ob cauſam quòd in titulo capitis non habeantur: Plinius tamen cameli adipem ſimiliter curari teſtatur) Hæc Dioſcorides, ex quo ſupra etiam bubuli ſeui curationem ſeorſim dedimus. Nunc eadem de re Plinium audiamus: Quæ ratio adipis (inquit) eadem in his quæ ruminant, ſeui eſt, alijs modis non minoris potentiæ. Perficitur omne, exemptis uenis aqua marina uel ſalſa lotum, mox in pila tuſum, aſperſum marina. Crebro poſtea coquitur, donec odor omnis aboleatur. Mox aſſiduo ſole ad candorem reducitur. A renibus autem omne laudatiſſimum eſt Si uero uetus reuocetur ad curam, liquefieri prius iubent: mox frigida aqua lauari ſæpius, dein liquefacere affuſo uino quamodoratiſſimo. Eodemqꝫ modo iterum ac ſæpius coquunt, donec uirus euaneſcat. Multi priuatim ſic taurorũ, leonumqꝫ ac pantherarum, & camelorum pinguia curari iubent, Vſus dicetur ſuis locis, Plinius. Cæterum odoramentis imbuendi, taurinum & uitulinum nec non ceruinum pingue, & eiuſdem animalis (cerui) medullam, ratio hæc eſt. Pingue quod odoratũ reddi debet, demptis, quo diximus modo, membranis, elotum & uino quamodoratiſſimo, nulla maris aqua diluto, ter uefactum, pernoctare ſinitur: alterum id genus uinum eadem menſura infunditur, colliquatur, et exquiſite colatur: nouemqꝫ eius heminis, iunci Arabici ſeptem drachmæ adijciuntur. Quod ſi ipſum odoris fragrantioris fieri uoles, quadraginta floris eiuſdem drachmæ, cum paribus palmæ, calami, & caſiæ modis adduntur, & xylobalſami, aſpalathi ſingulæ drachmæ, cinnamomi, cardamomi, & nardi, ſingulæ uncię. Omnia exactius tunduntur, & affuſo uino odorato, in uaſe operto, quod ſupra carbones firmiter collocatum ſit ter efferueſcunt, & ſemoto ab igni uaſe inibi pernoctãt: poſtridie uinum effunditur, aliudqꝫ generis eiuſdem adijcitur: ter ſimili modo bene conferueſcat: deinde matutinis exempto adipe uinum effundatur: & abluto uaſe, ſi quid imo ſubſidens hæſit, detergatur: poſtremò eliquatum pingue & excolatum, ad uſus reconditur. Hoc autem modo odoramentis imbuitur, quod antea curatum eſt: uerum ante dicta prius inſpiſſari ſolent, quò facilius ſibi odoramẽtorum uires adſciſcant. Itaqꝫ aſſumens quodcunqꝫ horum uoles, cum uino ferueſacito, impoſitis unà myrti ramulis, ſerpyllo, cypero, item aſpalatho plenius tuſo: aliqui tamen ad hunc uſum, uno duntaxat horũ contenti ſunt: cum autem ter efferbuit, exemptum leniter, & linteo colatum, aromatis, uti expoſitum eſt, imbuitur, Hactenus Dioſcorides. Nunc de adipis ſiue ſeui taurini facultatibus, in genere primum agemus ex Galeno: deinde particulatim ex diuerſis authoribus. Galenus igitur libro 11. de ſimplicium pharmac. facultatibus cap. 4. Taurorum adeps (inquit) ſuillo multò calidior eſt & ſiccior. Hoc interim addendum, marem fœmina eſſe tum calidiorem, tum ſicciorem: marem autem caſtratum adſimilari fœminæ, uelut quicquid iuuenilis eſt ætatis. Et inter iuuenilia fœmina mare humidior eſt, & minus calida. Sic & adeps uitulinus taurino minus tum calidus eſt, tum ſiccus. Cæterum quanto ſiccior calidiorqꝫ ſuillo eſt taurinus adeps, tanto ſuperatur à leonino. Itaqꝫ tanqꝫ in medio cõſiſtens, merito utriqꝫ medicamentorum miſcetur generi, & ei ſcilicet quod ſcirrhoſis medetur: & ei quod phlegmonas concoquit: cuiuſmodi eſt tetrapharmacum quod uocant, ex cera, reſina, pice, & adipe conſtans. Nam ſiue in hoc taurinum, ſiue uitulinum, ſiue hircinum, ſiue caprinum, ſiue ſuillũ indideris, ſemper puri mouendo aptum, & concoctorium medicamen effeceris. Taurinus tamen foſſoribus & meſſoribus, & omnibus carnem duram habentibus, ſiue ob naturalem temperiem, ſiue ex ratione ac forma uitæ, magis conuenit, Hæc Galenus: & alia quædam de adipe in genere: quibus explicatis reprehendit illos qui aſtringendi uocabulo apud Græcos abutuntur: ex quibus etiam Dioſcorides non recte caprinum adipem ſuillo magis aſtringere ſcribit: item taurinum, bubulum, & uitulinum aliquantum aſtringere (quanqꝫ poſterioris huius dicti Galenus illic non meminit) cum potius aliquid caloris & acrimoniæ habere dicendum ei fuiſſet: & caprinum ſuillo acriorem eſſe, & calidiorem ſicciooremqꝫ. ¶ Vincit maculas in facie taurinum ſeuum uitulinúmue fel, cum ſemine cunilæ, ac cinere è cornu ceruino, ſi canicula exoriente comburatur, Plinius. Sepum tauri cum reſina & creta Cimolia impone, omnem duritiem diſcutit, Sextus: Aeſculapius ſimiliter, niſi ꝙ pro creta Cimolia ceram habet: quod magis probo, cum ad Galeni iam dictum tetrapharmacum accedat. Arborum reſinæ panos & ſimilia cum ſeuo taurino & melle ſanant, Plin. Parotides miro remedio comprimit adeps urſinus, pari pondere cum ſeuo taurino & cera permixtus, atqꝫ adpoſitus, Plinius

&

& Marcellus. Ruta emendat uitiligines, uerrucas, strumas, & similia, cum strychno & adipe suillo ac taurino seuo, Plinius. Ad fœminarum strumas cinis aspidum cum seuo taurino imponitur, Plin. Podagris medetur ursinus adeps, taurinumq́ seuum, pari pondere & ceræ: addunt quidam hypocisthidem & gallam, Plin. Medicorum aliqui axungia ad podagras uti iubent, admixto anseris adipe, taurorumq́ seuo, & œsypo, Plin. ¶ Taurina medulla tertio loco post ceruinam & uitulinam laudatur: sequuntur eam caprina & ouilla, Dioscorides. Ex medullis optimam semper expertus sum ceruinam, deinde uitulinam. At hircorum et taurorum, tum acrior est, tum siccior. Itaq; durities scirrhosas emollire nequit, si qua etiam memoria manet eorum, quæ in quinto libro de his sunt prodita, Galenus de simplicib. 11.5. Tauri medulla in uino trita & potata, torminosos emendat, Sextus: Aesculapius non torminosos habet, sed tremulos, quod forte magis probandum est, cum Rasis etiam ad neruorum contractiones ea utatur, quanq; foris illita, his uerbis: Medulla tauri ad ignem liquata, si misceatur quarta pars myrrhæ rubentis, & olei laurini tantundem, manusq́; ac pedes inungantur diluculo & uesperi, neruorum contractiones soluit, lenitq́; artus. Gliris pingue, & gallinæ adeps, & medulla bubulina, uel taurina, liquefacta tepensq́, infusa auribus plurimum prodest, Marcellus.

¶ Taurinum fel Dioscorides ouillo, suillo, hircino atq; ursino præfert: & postea, Vrsinum (inquit) ouillúmue, eadem taurino potest, sed minore efficacia. Galenus de simplicium pharmac. lib. 10. cap. 12. Taurorum bilis (inquit) calidior & siccior est, q; boum castratorum. Et quorundam ego taurorum bilem uidi cœruleam, flaua nimirum superassata (quod ob nimiam fatigationem, & sitim famemq́; contingit) quam medicamento præparando iniici uetui. Facile autem est ex colore conijcere, quodnam fel calidius acriusq́; sit, quod cōtra. Taurinum fel miscetur cum melle uulnerarijs emplastris, theriacisq́; medicamentis quæ foris inunguntur, Dioscorid. Melle mixtum ulcera maligna sanat, Rasis. Vlcera cætera sanantur felle taurino cum cyprino oleo, Plinius cum de ulceribus crurum & tibiarum paulo ante locutus esset. Contra phagedænas cum melle utiliter inungitur, Diosc. Phagedænis & fistulis immittitur cum succo porri aut lacte mulierum, Plinius. Ambustis prodest fel tauri, Plin. Illitum super simiæ morsum, persanat, Sextus. Vlcera in capite tanq; proprius morbus præcipue infantibus nascuntur, sed & uiros & mulieres grauiter molestant: hæc ergo felle taurino cum aceto tepefacto inlita, efficaci remedio sanantur, Marcellus. Mixtum cum nitro & uino & oleo, quod satis sit, ulcera capitis uel feruescentem scabiem sanat, Marcellus. Alopecias felle taurino cum Aegyptio alumine tepefactis illinunt, Plin. Cum nitro cretáue cimolia, lepras furfuresq́; efficacissime exterit, Diosc. Fel tauri uel asini, utrumq; per sese aqua infractum, euitatisq́; solibus ac uentis post detractam cutem, maculas in facie uincit, Plin. In faciem illitum, lentigines purgat. Comitialibus datur seuum caprarum cum felle taurino pari pondere decoctum, & in folliculo fellis reconditū, ita ne terram attingat, potum uero sub limine ex aqua, Pli. Alcheron, id est duram lapidis instar substantiam, quæ in felle bubulo reperitur, comitialibus prodesse, & aciem oculorum promouere, ac nequid humoris in oculis colligatur prohibere, supra in Boue docuimus ex Rasi: Quòd si desit alcheron, substituetur ei sesquidenarius de felle tauri nigri, eodem authore. Felle tauri cum oui albo collyria fiunt, aquaq́; dissoluta inunguntur per quatriduum, Plin. Cum melle & balsamo oculorum uitia curat, Aesculapius. Ego, ut apud Sextum reperitur, potius legerim, hoc modo: Cum mulso & melle Attico inunctum, suffusionem & caliginem oculorum sanat. Mulso infusum, & auribus instillatum, sanat earum dolorem, Sextus. Aurium dolori & uitijs medetur pręcipuè fel taurinum, cum porri succo tepidum: uel cum melle si suppurent: contraq́; odorem grauem, per se tepefactum in mali corio, Plin. Sanat purulentas aures, & in his rupta, cum caprino humanóue lacte instillatum, Diosc. Purulentæ & obtusæ auriculæ & dolorem tolles, & auditum confirmatissimū reddes, si prius eluas eam lasere cum recenti caprino aut mulieris lacte permixto, deinde instilles tepidum fel taurinum cum oleo cedrino æquis portionibus mixto, Marcellus. Fel tauri confert ulceribus in aure recentibus, Auicenna. Si duæ uel tres guttæ eius instillentur auri tinnienti, conducit, Rasis. Cum porri succo sibilis aurium medetur, Dioscor. Efficax habetur & caprino lacte collui dentes, uel felle taurino, Plin. Contra anginas cum melle inungitur, Plinius & Dioscor. Melle permixtum & extrinsecus faucibus appositum, uel pro unguine inductum, anginas efficaciter sanat, Marcel. Fellis taurini, salis, aceti, mellis, olei ueteris, æquas partes in unum misceri oportet, & cum opus fuerit pinna perfricare fauces diutius laborantes, Marcellus. Bubuli lactis decocti potus, inter cœliacorum & dysentericorum remedia numeratur: dysentericis addi mellis exiguum præcipiunt: & si tormina sint, cornus ceruini cinerem, aut fel taurinum cumino mixtum, & cucurbitæ carnes umbilico imponere, Plinius. Ad lumbricos egerendos felle taurino madefactam lanam umbilico adpone, Marcellus. Sedis uitia usq; ad cicatricem perducit, Dioscor. Sedis uitijs præclare medetur in linteolis conceptis, rimasq́; perducit ad cicatricem, Plin. Vlceribus ani prodest, Auicenna. Qui occlusas hæmorrhoides taurino felle aperiunt, ijs interdum imbecillum, interdum uero supra q; conueniebat acre apparuit: facile autem ex colore quodnam fel uehementius, quod remissius sit, discernetur, Galenus. In lana collectum, & suppositum ano, uentrem soluit: Idem facit & infantibus super umbilicum positum, & lumbricos proijcit, Sextus. Cum absinthio tritum ac subditum pastillo, aluum soluit, Plinius. Malagma purgatorium ad paruulos, si ob infirmitatem potionem purgatoriam bibere, aut sustinere nō possunt: Lupinos crudos siccos in ollam nouam missos in furno torrebis, siccatosq́; ac tunsos uel molitos es-

felle taurino uel uitulino miscebis & subiges: & pro malagmate ad imum uentrem, ab umbilico deorsum uersus impones. Nam si super umbilicum imposueris, stercus omne sursum uocabit: impositum asit deorsum uersus, & bilem detrahet, & pituitam deducet, Marcellus. Contra genitalium & scroti dolores cum melle utiliter inungitur. Pterygia digitorum leuat aqua calida dissolutum: quidam adijciunt sulphur & alumen, pari pondere omnium, Plin. Butyro & medulla ceruina & felle taurino cum oleo cyprino aut laurino perfricta genua sanantur, Marcellus. Podagris (prodesse aiũt magi) spinæ hyænæ cinerem, cum lingua & dextro pede uituli marini, addito felle taurino, omnia pariter cocta, atq; illita hyænæ pelle, Plin. Illinuntur felle taurino uuluæ in dolore, Auicenna. Mulierũ purgationes adiuuat lana succida appositum: Olympias Thebana addidit hyssopum & nitrum: Cornus ceruini cinis potus: item uuluas laborantes, illitu quoq;: & fel taurinum cum opio appositum obolis binis, Plin. Tauri fel trium dimidiorum obolorum Atticorum pondere, in uino ieiunæ bibendum dato: & efformata quoq; ex ipso catapotia deuoranda, ut menses detrahantur, Hippocrates de natura muliebri. Cum aqua colocynthidis recentis datum mulieri in partu laboranti, cito partum educit, Rasis. Sterilitatem ob partus uexationem fieri certum est. Hanc emendari Olympias Thebana affirmat felle taurino, & adipe serpentium, & ærugine, addito melle, medicatis locis ante coitus, Plin. ¶ Membrum tauri in aceto maceratum & illitum, spendidam facit faciem, Sextus: sic & glutinum ex genitalibus tauri, ut infra dicetur. Genitale tauri rubri aridum tritum, et aurei pondere propinatum mulieri, fastidium coitus affert, Rasis. Recentiores quidam contrà ut in uiris Venerem excitent, tauri membrum cæteris huius facultatis medicaminibus admiscent. ¶ Femora tauri (ut cornua etiam) usta sanguinẽ cohibent, Galen. ¶ Tauri fimus tumores atq; duritias soluit, Aesculap. Cum aqua calida potatus, omnes dolores sanat, Sextus. Calidum alopecijs imponito, Sextus. Combustus & aspersus uino aut aqua feruente, combustum sanat, Sextus. Fimo taurino malas rubescere aiunt, non crocodileam illini melius: sed foueri frigida & ante & postea iubent, Plinius. Suffitu fimi, quod à masculo boue redditum est, procidentes uuluæ reprimuntur, Diosc. ¶ Lepras ac furfures tollit urina tauri, uel addito nitro asini circa canis ortum, Plinius & Marcellus. Lotio taurino caput si laueris, porriginem uetustissimam tollit, Marcellus. Ad porriginem, utq; non tędia animalium capillis increscant, fel hircinum cum urina tauri prodest, Plinius. Capitis ulcera manantia urina tauri efficaciter sanat: si uero uetus sit, etiam furfures adiecto sulphure emendat, Plin. Vrina tauri si cum myrrha instilletur, aurium dolores lenit, Dioscor. Si maior sit grauitas aurium, urina capri uel tauri, uel fullonia (id est humana) uetus calfacta prodest, uapore per lagenæ collum subeunte: admiscent et aceti tertiam partem, & aliquid urinæ uituli, qui nondum herbam degustauerit, Plin. Bialcon ad Venerem stimulandam tauri à coitu urinam bibi iubet, lutoq; ipso illini pubem, Plin. Purgatorium si mulier non concipiat, ex Hippocratis de natura muliebri libro: Tauri urinam (inquit) collige trium heminarum mensura. Deinde artemisiam herbam, aut parthenium, & adiantum, et laurum uiridem, & cedri ramenta simul contunde. Deinde in effossa scrobe carbones accende, & imposita olla urinã tauri infunde, & contusa in mortario adijce: postea sellam circumpone, & artemisiam herbam, aut hyssopum, aut origanum impone: & muliere super hæc collocata, donec sudet, foue. Vbi uero sudârit, laua cum calida, & in lauacrum artemisiam & laurum immitte. Deinde subdititium medicamentum adhibe. Aut artemisiam, aut bulbium in uino albo tritum lanæ inuolutum subdat. Hæc ad tres dies faciat, & deinde cum uiro dormiat. ¶ De taurino glutino, & quodnam optimum sit, & quomodo adulteretur, supra dixi cap. 5. Præstantissimũ fit ex auribus taurorum & genitalibus, nec quicquam efficacius prodest ambustis, Plin. Cum melle & aceto ambustis illini Auicenna iubet. Scabiem hominis abolet in aceto liquefactum, addita calce, Plin. Cum aceto illitum impetiginem tollit, & scabiem si profunda non fuerit, Auicenna. Aceto remissum, adiecto sulphure uiuo leni igne decoctum, ita ut ad mellis crassitudinem perducatur, surculoq; ficulno dum coquitur agitatum, ac bis per diem impositum, impetigines agrias, id est feras, potentissime sanat, Marcellus. Recentes plagas ferro illatas sanat, liquefactum & tertio die solutum, Plinius. Cum melle & aceto miscetur, eaq; lotione lendes tolluntur, Auicenna. Membrum genitale tauri in aceto maceratum & illitum splendidam reddit faciem, ut scribit Sextus: fit enim hoc modo glutinum candidandæ cuti, & scabiei tollendæ idoneum. Medetur dentibus fabrile glutinum in aqua decoctum illitumq;, & mox paulo detractum, ita ut confestim colluantur uino, in quo decocti sunt cortices mali punici dulcis, Plinius. Glutinum taurinum tribus obolis cum calida aqua bibitur in uetere sanguinis excreatione, Plin. Ad eundem usum Marcellus Empiricus commendat glutinum quo charta glutinatur: hoc enim (inquit) calidum in modum sorbitionis hauritur: uel ex aqua calida sanguinem excreantibus datur. Glus taurina aqua calida resoluta, cœliaci uentris inflationi utiliter imponitur, Marcellus: Ego magis probo Plinij lectionem, quæ huiusmodi est, Infundunt dysentericis & glutinum taurinum aqua calida resolutum: Inflationes autem discutit uitulinum fimum in uino decoctum.

¶ Sequitur ut de taurini sanguinis maleficio, eiusq; signis & antidotis, collatis authorum locis doceamus. Hic celerrimè coit atq; durescit (ut supra diximus) ideo pestifer potu maximè, Plin. Miror autem cur aduerbium maximè addiderit, quasi etiam aliter quàm potus lædere posset, id quod authorũ nemo tradidit, nec ratio indicat. Neq; enim tota substantia sua uenenosus est hic sanguis, non magis q̃ lac: sed ex accidenti, cum coagulantur: quod fit in sanguine priuatum cum recens bibitur, nõ aliàs:

& ne tum quidem, exemptis fibris, quę cōdensationis causam habent. Taurinus sanguis recens inter uenena est, excepta Aegira. Ibi enim sacerdos Terræ uaticinatura tauri sanguinem bibit, priusquam descendat in specus. Tantum potest sympathia illa de qua loquimur, ut aliquando religione uel loco fiat, Plin. De Terra dea eiusq; oraculis Gyraldus scribit in Opere de dijs cum alibi, tum Syntagmate 15. in Themide. Simile qd supra retulimus, nempe uaticinij causa descensuris in Trophonij antrū bouem placentam dari solitam, eò quod intus mugitus quidam ædere̅tur. Aegira urbs est inter Aetolos & Peloponnesiacos, Plinio & Pomponio testibus: est & Aegira insula apud Plinium. Αἴγειρα (inquit Stephanus) urbs est Achaiæ ab Homero Hyperesia dicta: Philon Ciliciæ urbem facit Aegeiran. Midam illum ueterem multaq; temporum fabulositate inuolutum, Plutarchus in libro de superstitione scribit, contracta ex somniorum diritate animi ægritudine, cum mali nullum se promeret alleuamen, tauri sanguine copiosius hausto, cōcessisse ab humanis: Quod item Strabo testat̄ li. 1. Taurini sanguinis uenenum deprehenderunt in diuina re mortales, cum iugulatis ad sacrificium tauris, qui aderant superstitiosiores calentem adhuc biberent. Nullus tamen clarius hoc genus mortis quā Themistocles fecit: qui post pulsum è Græcia Xerxen exul à patria, accepto ab Artaxerxe exercitu, siue nolens, siue desperans quæ illi contra Græcos pollicitus fuerat præstare, in Ioniæ Magnesia decepto cultrario ipse taurum in sacrificio tenens, (simulato Dianæ sacro, quam Leucophryn uocāt, Cælius) exceptum poculo sanguinem repente hausit. Hinc in Helena Sophocles, ἐμοὶ δὲ λῷστον αἷμα ταύρειον πιεῖν, Καὶ μὴ γε πλείω τῶνδ' ἔχειν δυσφημίαν. Et Aristophanes in Equitibus, βέλτιστον ἡμῖν αἷμα ταύρειον πιεῖν. ὁ Θεμιστοκλέους γὰρ θάνατος αἱρετώτερος. Frequentius quondam taurini sanguinis periculum hoc fuit: nostra ætate, nulla id afferente religionis occasione, nullum aut rarissimum est, Marcellus Vergilius. Thucydides tamen Themistoclem mortuum modò scribit, & in Attica clam humatum. Tauri recens iugulati sanguis epotus spirandi difficultatem strangulatumq; cōcitat: faucium tonsillarumq; meatus præcludit cum neruorum distentione, lingua rubescit: dentes inficiuntur: quædam concreti sanguinis uestigia, inter eorum commissuras restant, Dioscorides. Aegineta omnia Dioscoridis uerba super hoc ueneno in suum codicem transscripsit: uariat autem in nonnullis, quæ ut hęc scribendo obseruaui, breuiter annotabo, μετὰ πνιγμοῦ ἰσχυροῦ, Aegineta pro πνιγμοῦ habet σπασμοῦ, idq; probo, nam πνιγμοῦ, id est suffocationis mentionem iam prius fecerat. Proinde etiam interpretes rectè non suffocationem, sed conuulsionem uel neruorum distentionem uerterunt. Et Nicander in Alexipharmacis, ubi de hoc maleficio tractat, sic scribit, ὁ δὲ σπαδόνεσσιν ἀλύων Δηθάκις ἐν γαίῃ σπαίρει μεμορυγμένος ἀφρῷ. Hoc est, Ille uero conuulsionibus uexatus Subinde humi spuma pollutus palpitat. Posterius hoc signum de spuma, quam ore nimirum reddit qui bibit, aliorum nullus commemorat. Sed non opus est quod quis solicitus sit de signis huius ueneni: neq; enim ita latere potest, aut cibis potionibúsue immisceri ut alia quædam uenena: Euenire tamen posset ut in stultis aut insanis hominibus, qui uel sponte uel oblatum bibissent hunc sanguinem, aliquis horum signorū usus esset. Rursus ubi in Dioscoride rectè legitur, ὀδόντες βεβαμμένοι, id est cruento colore infecti dentes: Aegineta & Aetius perperam habent βεβρωμένοι, utriusq; interpretes quidam ineptissimè reddunt corrosi. Nicandri scholiastes Aristotelem citat de sanguine taurino, his uerbis. Οὐ λανθάνει δὲ πινόμενον, ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα δηλητήρια πολλάκις ἀγνοοῦντας: ἔστι γὰρ ἀτονώτερον τοῦ τῶν ἄλλων ζώων αἵματος, ὡς Ἀριστοτέλης: διὸ καὶ ἀφρόνως εἶπε, τινὲς ἀποκαρτεροῦντες, πίνουσιν αὐτὸ καὶ τελευτῶσι. Et rursus paulò post, ἀτονώτατον πάντων αἱμάτων Ἀριστοτέλης τοῦτό φησι. Ego apud Aristotelem ἄτονον uocem, quæ infirmum significat, de taurino sanguine nusquam reperio: sed libro 3 historiæ anim. ca. 19. ita legimus, παχύτατον δὲ καὶ μελάντατον τῶν ζωοτόκων αἷμα, ταῦρος καὶ ὄνος ἔχουσι. Quamobrem in Nicādri etiam scholiaste pro ἀτονώτερον, uel παχύτερον, uel μελάντερον leges, uel utrūq;: & similiter pro ἀτονώτατον eadem uocabula in superlatiuo gradu. Hoc admisso, ut necesse est, uerborum quæ ex scholijs citauimus, hic sensus erit: Cum cætera uenena sæpe fallant, & lateant, ut uel ab inuitis cautisq; sumantur: taurinus sanguis eiusmodi est, utpote nigerrimus & crassissimus in toto sanguinis genere, Aristotele etiam teste, ut latere non possit, nec nisi à uolentibus sumi, quibus stultitia aut desperatio hoc faciendum persuaserit: Quamobrem rectè Nicander dixit, si quis hoc uenenū biberit ἀφροσύνῃ, id est suapte stultitia, non fraude & dolo aut insidijs. Transeo ad remedia. Vomitum à sanguinis istius haustu (monente Dioscoride) uitabimus: sanguinis enim globi seu grumi, attractu illo in sublime relati, magis gulæ inculcantur. Idem Aëtius & Aegineta præcipiunt. Cæterum Galenus libro 2. de Antidotis cap. 42. Aduersus taurinum sanguinem epotum, inquit, remedium est acetum bibere et uomere. Mihi quidem Dioscorides & alij uomitum rectè prohibere uidentur, illum scilicet qualis post cætera uenena moueri solet, nempe ab usu dulcium pinguiumq;, ut olei, hydrelæi, hydromelitis, &c. Galenus probat, sed à solo aceto, ut quod grumos dissoluat, neq; simpliciter educat & gulæ infarciat. Certe à lacte coagulato in uentriculo, similiter uomitiones uitandas Dioscorides, Aegineta, & Aëtius præcipiunt, ne hærens in gulæ angustijs coagulatum lac ad exitum eluctando suffocet. Hoc etiam obiter monuerim, eadem ferè omnia quę lac in uentre coagulatum dissoluunt, & quæ sanguinem suum cuiusq; in uentriculo uel alibi concretum discutiunt, contra sanguinem taurinum quoq; antidoti locum obtinere. Statim autem (inquit Dioscorides) exhibenda sunt medicamenta, quæ concretum sanguinem discutiunt, aluum subducunt: & rursus paulò post aluum resoluendam consulit, ut Galenus quoq; loco iam citato: & Nicander hoc uersu, ἢ καὶ ἐκφλοίοιο κατηχθέος ἕρματα γαστρός, id est uel etiam exprimas onerati excrementa uentris, medicamento scilicet purgante.

Nam quod scholiastes illic addit, ἢ καὶ τὸ συκῆς φλοιῷ, tanquam poëta de cortice fici hîc aliquid dicat, id ita accipi neque sensus & constructio loci illius admittit, neque cum alijs scriptoribus conuenit. Ibidem scholiastes scribit, κλύδην φησὶ τὴν γαστέρα, id est poëta aluum clystere uacuandam monet. Et Aë. ij interpres, Aluus (inquit) pinguibus & lubricis infusis eluatur. Ego certe licet clysteris usum inter huius ueneni remedia non reprehendam, authores tamen nihil de eo præcepisse contenderim. Nam & Nicandri uerba commodius de medicamento purgante per os sumendo acceperis: & Aëtij locus apparet corruptus. Dioscorides enim, à quo is sua transcripsit, sic habet, Δεῖ δὲ τὴν κοιλίαν λύειν. τοῖς γὰρ σωζομένοις κοπρώδη διαχωρεῖ, κὰ καὶ βορβορώδη (Aegineta melius, κοπρώδη καὶ ἀλυκώδη) id est, Aluũ soluere oportet. Nam ijs qui seruantur stercorosa & fœtida per sedem egeri consueuerunt: Ruellius legit κοπρώδη καὶ ῥοώδη, id est stercorosa & fluida. Præterea stomachum & uentrem hordeacea farina ex aqua mulsa perungere (καταπλάσσειν, id est in cataplasmatis formam redacta fouere) oportet, Dioscor. Proderit quoque uentrem subducere, eundemque lupinorum farina & nitro in oxymelite decoctis contegere, Galenus: nimirum ut inde fluat, ut solet ab epomphalijs dictis medicamentis. Forsan & apud Dioscoridem non κριθίνῳ sed θερμίνῳ legendum: Nam & ad aluum ciendam, & ad grumos dissoluendos quantũ lupini hordeo præstent, medici omnes sciunt. Meminit huius ueneni etiã Ferdinandus Ponzettus cardinalis, sed nihil adfert egregiũ, ut neque alij recẽtiores quorũ libros in præsentia adiui. Nunc remedia quæ particulatim apud authores inueni ordine literarum, subnectam, ut inuenire & conferre facilius sit. Acetum per se prodest ad uomitum ciendum, ut ex Galeno dixi: alij id nequaquam ad uomitum exhibent, sed uel mero uel aqua diluto (poscam uocant) alia medicamenta quæ sanguinis grumos dissoluere possunt, admiscent. Ad lac quoque coagulatum acetum per se bibi Galenus consulit, non tamen ad uomitionem. Amarantus, Aëtio. Dioscorides hanc herbam heliochryson uel helichryson uocat. Quænam uero hæc nobis sit, uel quo nomine hodie dicatur, medici contendunt. Eurycius Cordus & Leon. Fuchsius putant eandem esse quæ hodie uulgo stichas citrina nominatur, in qua ego abrotoni folia desydero, & potius ageraton Dioscoridis esse conijcio. Io. Ruellius cotulam non fœtidam. Ego Matthæoli Senensis sententiæ magis accesserim, qui helichryson apud Tuscos abunde nasci scribit, locis incultis, & pratis siccioribus, collibus, & arenosis fluminum ripis, altitudine cubiti, folijs abrotoni, per interualla digestis in caule quem rectum & solidum habet: umbella in cacumine aurea, quæ uulgaris millefolij aut eupatorij Mesuei speciem referat: flores uel aridi diutissime uigent, & seruant colorem. quamobrem initio ueris antequam alij proueniant, usus eorum ad corollas, Hæc ex Matthæoli commentarijs Italicè scriptis. Rara apud nos hæc herba est, aut nulla: apparet autem athanasiæ uel tanaceti uulgo dicti generibus adnumerandam esse, ut etiam Mesuei eupatorium, quod Monspessuli herbam D. Mariæ uocant: in Italia quidam herbam Iuliam, contra lumbricos utentes. Omnibus una florum species, umbellæ uidelicet aureæ, florum corymbi sicci, quod pulchre cum Dioscoride facit: & hæc causa est, quod decerpti etiam longo tempore seruentur: nihil enim aut parum succi amittunt. Omnibus sapor acris cum amaritudine quadam: omnibus odor quidam suus est, non ingratus, & qui uel moschi aliquid resipere uideatur. Quare minimam in hoc genere iuam moschatam nonnulli appellant, quam ex agro Mesauci oppidi uallis Tellinæ, ut uocant, amicus quidam ante annos aliquot ad me misit. Illa quam describit Matthæolus, aut certe congener prorsus, Basileæ proxime urbem locis arenosis emicat, qua torrens influit. Nos tanacetum nostrum in aliorum locum non minore effectu, cum ad alia præstanda quæ de helichryso ueteres promittunt, tum ad sanguinem ubicunque resoluendum, substituemus. Helichrysi Galenus meminit in amaranto tantum, ut Aëtius quoque: Aegineta in Amaranto primum ex Galeno, deinde in Helichryso ex Dioscoride, quasi unam & eandem herbam esse nesciret. Amarantum (inquit Galenus) incidit & attenuat: coma eius cum uino pota menses detrahit (quod & Plinius scribit) Creditur & sanguinis grumos non in uentre solum, sed etiam uesica liquefacere, in quem usum cũ uino mulso bibendum est. In summa, fluxiones omnes potum exiccat, sed stomacho nocet. Helichrysum Dioscorides etiam chrysanthemum & amarantum uocari scribit, eoque simulacra deorum coronari: (quod diligentissimè seruauit Ptolemæus rex Aegypti, Plin.) Virga (inquit) est candida, uirens, recta, firma uel solida. Folia habet ex interuallo angusta, abrotono similia: comam aureæ lucis, in orbem: umbellam circinatam, quæ siccis ueluti corymbis constat, (ad solis repercussum, aureæ lucis in orbem ueluti corymbis dependentibus, qui nunquam marcescunt, Plin.) radicem gracilem (& in superficie terræ, Theophr.) Nascitur in asperis & torrentium alueis (χαραδρώδεσιν, aquosis conuallibus, Marcellus Verg. Plinius in fruticetis nasci scribit.) Coma cum uino pota medetur angustijs urinæ, serpentium morsibus, coxendicis doloribus (lumborum uitijs, Plin.) & ruptis. Menses eadem trahit, concretumque in grumos in uesica & uentre sanguinem cum mulso pota absumit. Catarrhum etiam sistit, trium obolorum pondere ieiunis data in diluta uini albi potione. Miscetur etiam uestibus, ut integras ab erosionum noxis tueatur, (Plinius addit, odore non ineleganti) Hæc Dioscorides. Duritias etiam & inflammationes discutit, Plin. Marcellus Vergilius in sua translatione uirgam ei breuem non rectè attribuit, ubi nos in Græco ῥαβδίον λευκὸν, id est uirgam albam legimus. Theophrastus certe lib. 9. cap. 21. tribuit ei φύλλον λευκὸν, καὶ τὸ καυλὸν δὲ λεπτὸν καὶ σκληρόν, id est folium candidum, caulẽ uero tenuem & durum. Plinius lib. 21. cap. 11. Theophrasti uerba sic reddit, Heliochrysos florem habet auro similem, folium tenue: cauliculum quoque gracilem, sed durum. Hoc coronare se magi, si & unguenta sumantur ex auro, quod apyron uocant, ad gratiam quoque uitæ gloriamque pertinere arbitrantur.

ſtrantur. Hinc patet Plinium in Theophraſto neq; caulem neq; folium λευκὸν, id eſt album, ſed utrunque λεπτὸν, id eſt tenue uel gracile legiſſe: Ipſe præterea loquendi modus, Καὶ τὸ καυλὸν δὲ λεπτὸν, id eſt caulem quoq; tenuem (ſic enim potius uertendum, quàm caulem uerò) aliam quoq; partem de qua prius dixerit ſimiliter tenuem eſſe oportere admonet. Græci quidem ſæpenumero λεπτὸν dicunt, nõ ſolum quod craſſo opponitur, ſed ſimpliciter paruum. Conuenit etiam quod Dioſcorides στενὸν, id eſt anguſtum dixit, à Theophraſto λεπτὸν appellari. Quod ad caulem, ſi legas in Dioſcoride ut uulgata exemplaria habent, λευκὸν χλωρὸν, id eſt candidum uiridem, abſurdus erit ſenſus, niſi quis λευκόχλωρον, id eſt ex uiridi albicãtem legi poſſe exiſtimet, ſicut μελάγχλωρον dicimus: ſed præſtiterit cum Theophraſto & Plinio λεπτὸν legere, quàm de noua lectione diuinare. Non probo etiam Ruellium qui ῥαβδίον hic ex Dioſcoride ramulum transfert, cum uirgam aut caulem debuiſſet: nam Theophraſtus καυλὸν habet, Plinius coliculum. Quanquam libro 21. cap. 25. quod totum de heliochryſo eſt, Plinius etiam ſibi diſſimilis, ita ſcribit: Heliochryſum ramulos habet candidos, folia ſubalbida, &c. Sed nec illud quod reddit, ueluti ſiccis corymbis depẽdentibus, quanq; alium Plinij locum in hoc imitatus: neq; enim in Græcis dependere eos legimus: & res ipſa declarat in tanaceto & ſimilibus herbis, umbellas ſiue corymbos (ambigunt enim ferè inter utrunq;) non pendulos ſed rectos eſſe. Reprehendendus eſt etiam Theodorus, qui in Theophraſti loco iam citato, pro heliochryſo aureliam reddens, ſic uertit: Aurelia folium habet candidum, fructum tenuem durumq;: abſurdiſſimus hic error eſt, quo pro caule ſemen ſuppoſuit. Seminis enim mentionem nullus ſcriptorum facit, caulem uero huiuſmodi eſſe, omnibus conuenire ſatis ex antedictis conſtat. Venio ad uires amaranti: Vtuntur eo ad ſerpentium morſus è uino: & ad ambuſta cremato & melli mixto, Theophraſt. (Plinius ſimpliciter, ambuſtis cum melle imponitur.) Hę uires ad herbæ ſuperficiem, & comam uel florem maximè pertinent: Theodorus uero ita tranſtulit, ut herba ne an radix accipienda ſit in dubio relinquatur. Iam pro his uerbis Dioſcoridis, ἴσχει δὲ καὶ κατάῤῥουν, id eſt ſiſtit etiam catarrhum uel deſtillationem à capite: ab Hermolao redditur, profluuia mulierum ſiſtere. Legitur ſanè in manuſcriptis quibuſdã Græcis codicibus Dioſcoridis, ut Marcellus Vergilius obſeruauit, non κατάῤῥουν ſed ῥοῦν tantum, id eſt profluuium: & ſic legit etiam Plinius, ſed fluxionis uocem ad muliebrem tantum contraxit: Nam libro 21. cap. 25. Folia heliochryſi trium obolorum pondere mulierum profluuia in uino albo ſiſtere ſcribit. Nec aliter forte Galenus legit, ſcribens: Καὶ πίνεται ἐπὶ ἁπλῶς ῥευμάτων ξηραντικά: ſed melius q; Plinius, ad quemuis fluxum non muliebrem tantum, uim uocabuli extendit. Hoc etiam melius q; fluxiones uſu eius, nõ ſimpliciter ſiſti, ut Plinius & Dioſcorides uerbum ἴσχει uſurpans (quod aſtringentium potius & obſtruentium eſt) ſed exiccari docet: memor ſcilicet incidendi attenuandiq; & menſes prouocandi facultatem ei ſe attribuiſſe. Aegineta helichryſum catarrhis ſubuenire ſcribit. Quod ſi muliebria profluuia exiccat, de pituitoſis pręcipue & albis (ut uocant) intellexerim: ea enim & diureticis & menſes cientibus, ut aſaro ac ſimilibus, ab initio præſertim adhibitis, multo felicius quàm aſtringentibus ſolis curantur. Inter Dioſcoridis nomenclaturas, chryſocome etiam & centaurium minus amaranti cognomen habent, & ocimaſtrum amarantis cognominatur: nihilominus tamen & inter ſe & ab heliochryſo diuerſæ ſunt omnes hæ plantæ: ut improbandus ſit Aeginetæ interpres Andernacus, qui amarantum Aeginetæ (quod & Galeni amarantum, & heliochryſos Dioſcoridis eſt) centaurium minus interpretatur, de quo tamen Aegineta alibi ſeorſum agit. Plinius 21. 11. heliochryſon inter uernos flores commemorat: Sequitur (inquit) œnanthe, melanion, ex ſyluestribus heliochryſos: quem locum ex Theophraſti hiſtoriæ plantarum libro 6. cap. 7. tranſtulit. Eſt & alterum amaranti genus, quod Plinius libro 21. cap. 8. ita deſcribit, Amaranto non dubie arã naturatura uincitur (hoc eſt nullum in ueſtibus æque formoſum purpuræ ſplendorem ars ulla effingere poteſt, ac in amaranto natura nobis exhibuit.) Eſt autem ſpica purpurea uerius, quàm flos aliquis, & ipſe ſine odore. Mirumq; in eo, gaudere decerpi, & lætius renaſci. Prouenit Auguſto menſe. Durat in autumnum. Alexandrino palma, qui decerptus aſſeruatur. Mirumq;, poſtquam defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiſcit, & hybernas coronas facit. Summa eius natura in nomine eſt, appellato, quoniam non marceſcat. Hæc Plinius: Cuius poſtrema uerba, Summa eius natura in nomine eſt, ſic interpretor, quaſi medicinæ inutilem hunc amarantum dixiſſet: nec ob aliud appetendum, quàm quia & elegans flos eſt, & non marceſcit: quæ ſumma eius laus uel ex nomine deprehenditur. Huius amaranti (quem Plinij, uel purpureum amarantum, cognominandum cenſeo, diſcriminis gratia) nec alius quiſquam ueterum, nec ipſe Plinius alibi, mentionem facit. Recentiores quidam florem amoris uocant, Germani rote kölblin / aliqui tauſentſchön: Galli ialouſiam, quaſi zelotypam, & nobiles flores, & paſſeuelours, quod ſerici uilloſi purpuram uincat: Itali fiorueIluto, & alij fior di grana, id eſt florem ſerici uilloſi, & florem cocci. De quo pluribus ſcriberem, ſi quid ad medicinam faceret, etſi iam nimis longè digreſſum me uideo. Hoc ſaltem prætereundum non duxi, duplicem in eo Matthæoli errorem eſſe: primum, quòd Aëtij de amaranto uerba, quæ ille ex Galeno mutuatus eſt: non intelligit omnino ad aureum amarantum, id eſt heliochryſum pertinere, & tanquam de purpureo accipi debeant, confidenter aſſerit: deinde, quòd Ruellium & Fuchſium immerito reprehendit, quòd amaranti potione è uino fluxus omnes ſiſti ſcripſerint, quæ quidem non illorum, ſed Galeni uerba ſunt, ut ſupra oſtendi. Accedit tertius error, quòd Aëtium teſtem citat fluxiones omnes eo prouocari, cum ille non prouocari, ſed contrà ſiccari ſcripſerit, Galenum in hoc ſecutus.

Hieronymus Tragus amarantum purpureum Circeam esse suspicatur, helichrysum uero linariæ speciem quandam, quos errores in præsentia alijs refellendos relinquo. Mihi satis sit in unica planta tam multos uariosq; ueterum & recentiorum errores aliud agendo indicasse. Pergo tandem, ut cœperam, remedia illa ordine alphabeti recensere, quæ contra taurinum sanguinem in uentre coagulatum à ueteribus commendantur. Brassicæ semen confert, Dioscor. Nicander idem cum aceto copioso propinat. Brassicæ sylvestris semen tostum auxiliatur, Plin. Caprifici fructus (Latini grossos, Græci olynthos uocant) lacteo succo turgentes, ex posca, Diosc. Marcellus Vergilius pro olynthis eo in loco reddit ficorum caprificorumue grossos: quoniam Græca uox (inquit) utriusq; arboris immaturum adhuc pomum significet, & Dioscorides lib. 1. utriusq; lac æqualem habere potestatem tradiderit. Grossi caprifici cum posca & nitro, Aegineta. Caprifici grossi aceto dilutæ, Galenus, & Nicander: qui grossos caprifici ἐρινοὺς uocat, arbor ipsa ἐρινεὸς dicitur: scholia ἐρινοὺς exponũt olynthos, uel ramos fici, quod minus placet. Grossi caprifici potæ resistunt sanguini taurino poto, & lacti coagulato, Plinius. Grossi ex fico maxime sylvestri liquore pleni, cum nitro & posca, Aëtius. Aut fici succus eodem modo, Idem. Aut ramuli fici triti cum nitro & posca, Idem. At uero sylvestris fici succus etiam siccus comestus, euestigio grumos dissoluit, Idem. Aggregator citat ex Plinij libro 23. etiam lignum caprifici sumptum prodesse, ego eo in libro cap. 7. ubi de caprifico agit Plinius, ex grossis tantum remedium inueni. Ex fici lignorum cinere lixiuium, Diosc. & Aëtius. Prodest autem etiam contra lac coagulatum lixiuij genus quod πηλοποιητικὸν uocant, Dioscoride teste: interpretes eam uocem relinquunt, quidam luto traiectum aut uino factum reddit. Idem sic nominat Aegineta libro 3. cap. 2. & libro 5. cap. 57. & alijs multis locis: & Galenus circa finem libri 10. de compositione medicamentorum secundum locos, ὕδωρ πηλοποιητικὸν uocat: Item libro 6. secundum genera, & sæpe aliàs Græcis medicis hæc appellatio in usu est. Est autem nihil aliud quàm lixiuium, quale figulis in usu est. Galenus libro 6. Methodi, Cum nullum medicamentum ad manum haberem, petiui conian stacten, id est lixiuium liquidum, ubi uidissem pelopœon, id est figulum ægro uicinum. Eadem est κονία τῶν πηλοποιείων Aëtio libro 12. cap. 42. Hæc ex Iani Cornarij commentarijs in Galenum de compos. secundum locos. Ego uerò nullum lixiuij usum apud nostros figulos reperio: quod si quem Cornarius nouerat, quale id lixiuium esset indicare debuerat. Sed quorsum esset? ad lutúmne lauandũ? frustra nimirum, quod uel prouerbium monet, quo laterem lauare pro inanem sumere operam dicimus. Melius certe fecerunt, qui uocabulum hoc tanquam ignotum prætererunt, & aquam lixiuã nobis simpliciter reddiderunt. Decepit ipsum (ut Linacrum etiam ante, libro 6. Methodi Galeni uertendo) quòd passim omnes codices πηλοποιικ... per η scribunt, cum per iota deberent. Nam πηλὸς per η lutum significat, unde πηλοπλάθον & πηλο... aliqui figulos interpretantur: πηλοποιὸν uero in ea significatione, nusquam hactenus legi. πιλ... autem per iota, & inde formata uocabula πιλοποιικὸς, πιλοποιία, πιλοποιϊκὴ, legimus apud Pollucem libro 7. cap. 30. Est autem pilopœus hic artifex qui πίλους uel πιλία, uel πιλίδια, id est pileos aut pileolos cõficit ex lana, illa præcipue puto quam Feltriam uocamus, uulgo filtz Eundem artificem πιλητὴν, συμπιλητὴν, & πιλωτὴν uocant, Pollux: aliqui etiam πιλοπώλιον: Germani hůtmacher. Illorum opera πιλωτὰ Græci nominant, quod lanæ inter se confercitæ constipatæq; sint: πίλωσιν & συμπίλωσιν, densationem huiusmodi. Quamobrem non capitis solum, sed etiam pedum tegmina, uel tibialia sic parata Græci πίλους nominant. Nam cum reliqui ex lana panni, à textoribus contexi soleant, hoc genus constipando tantum fit. Pilotarij igitur isti, præsertim cũ rubro uiridiue colore lanas tingere uoluerint, lixiuio utuntur, ex cinere quem uulgo clauellatum uocant, nostri weidäschen: qui combustis animalium ossibus fit. Audio alicubi pileos omnes iam factos, cuiuscunq; coloris sint, tali lixiuio ab eis ablui. Vtuntur eo & alij tinctores, ad certa colorum genera. Nostri præferunt cinerem illum qui ex fæce uini in massas coacta cremataq; fit. Hæc lixiuij genera quoniam plus acrimoniæ habent, & dissecantis abstergentisq; facultatis sunt, uulgari lixiuio non solum ad lactis aut sanguinis grumos in uentriculo concretos, sed ad alios etiam usus extra corpus, à medicis præferri debent, ut neruorum ulcera, scabiem malignam, &c. Hæc admonere operæpretium uisum est, cum sex aut septem Dioscoridis, Galeni, & Aeginetæ interpretes, hac in re omnes hallucinati sint. Aduersus lac coagulatum quidem lixiuium pilotariorum auxilio esse solus Dioscorides, & imitatus eum Aegineta scripserunt. Galenus, Aëtius & Nicander, ubi de eodem ueneno agunt, non meminere. Hoc omnino monendus est medicinæ tyro, non temere lixiuium ullum, præsertim uehemens, intra corpus propinandum esse, cum erodendi & septicam uim propemodum habeat: Et si quando usum eius necessitas postulârit, recuratione utendum per pinguia, & abluentia uel obtundentia morsus, ut butyrum, &c. Coagulum omne cum aceto, radiceq; silphij seu laseris, aut eiusdem liquore, taurini sanguinis grumos dissipat, Diosco. Ego Aeginetæ lectionem præfero, qui coagulum ex aceto seorsim commendat, & rursus silphij radicem cum liquore seorsim: sic enim habet, καὶ σίλφιν ῥίζα σὺν τῷ ὀπῷ. (Aduersus lac coagulatum quoq;, coagulum quoduis cum aceto datur: aut silphij radix liquórue cum posca, apud Diosco. Galenus coagulum ex aqua propinat, uel laserpitij et nitri æquas partes ex aceto mulso.) Nicander coagulum probat capreæ (πρόκας ὁ ἐστι δορκάδος, Scholia) uel hinnuli, uel hœdi, uel leporis: idq; raro linteo percolari iubet & misceri, poscæ nimirum. Coagulum hœdi sumitur contra sanguinem taurinum, contra quem & leporis coagulum ex aceto, Plinius. Calaminthæ, id est nepetæ arida folia, eorumq; succum Dioscorides aduersus lac coagulatum

gulatum auxiliari scribit: quamobrem crediderim in sanguinis taurini etiam periculo prodesse, præsertim cum remedia cætera plæraq; utrisq; eadem sint. Conyzæ folia cum pipere, Aegineta & Diosc. quibus etiam lixiuium addit Aëtius. In excuso Dioscoride Græco non bene legitur κονύζης σπέρματα pro φύλλα. λοπαῖς ἢ ῥάδιξιν κατοφλοίοιο κονύζης, Nicander. Ficus, uide supra in caprifico. Helichrysos in amaranto prædictus est. Laser uel silphij radix ex aceto, Aëtius. Laserpitij obolus semiobolúsue, Galenus. Vide etiam paulò ante in Coagulo. Nitrum per se etiam prodest, Dioscorid. Nitri oboli duo in uino dissoluti, Galenus. Nitrum cum lasere datur, Plinius. Ἠὲ νίτρα σύνδυο ὀβολοῦ πόρε τριπλόαν ἄχθος εὐτριβέος, κίρνα δὲ ποτῷ ἐνὶ διδύλιῶ (lege ἐν ἀδολῶδεϊ, ex Scholiaste, id est suaui, uel uetere & subamaro uino) βάκχῳ, ἐν καὶ σιλφίοιο σὺν ὀπῷ τι μοιρῆσα λίτρων, Nicander: id est æquas portiones radicis laseris eiusq; liquoris admisceto. Baurach cum aniuden sumptum, Auicenna. Spuma nitri cum aniuden, Serapio citans Galenum ut Aggregator habet. Piper apud Nicandrum per se: Dioscorides conyzæ folijs admiscet. Posca, id est aqua aceto permixta, uide supra in Aceto. Petroleum recentiores quidam laudāt ad sanguinis grumos dissoluendos: nec dubito quin ad taurinum quoq; utile sit. Agathocles contra sanguinem tauri sonchi nigri succum demonstrat, Plin. Rubi succus ex aceto, Dioscorides & Aegineta: Nicander rubi germina conteri iubet, nimirum ad succum quoque exprimendum: Loniceri translatio semina habet pro germina, uitio forte typographico. Thymus cum & sanguinem concretum discutere, & lac coagulatū dissoluere prædicetur, in tauri quoq; sanguine resoluendo non ignauus existimandus est.

H.

Ταῦρος ὁ τῶν βοῶν ἡγεμὼν, Taurus armenti dux est, Pollux. Hinc est, quod Homerus libro 2. Iliados Agamemnonem Græcorum imperatorem tauro cōparat: Ἠΰτε βοῦς ἀγέληφι μέγ' ἔξοχος ἔπλετο πάντων Ταῦρος, ὁ γάρ τε βόεσσι μεταπρέπει ἀγρομένῃσι: Βοῦς ταῦρος per appositionem dixit, quasi βοῦς ἄρρην. Accipitur etiam improprie, pro quouis boue, tum à Latinis, ut supra dixi in A. tum à Græcis, ut in hoc uersu, Ἵπποι μὲν σφηκῶν γένεσις, ταῦροι δὲ μελισσῶν. Ταῦρος, inquit Etymologus, dictus est quasi τανύουρος, à caudæ extensione: uel quasi γαῦρος, id est superbus. Ego a tor Chaldaica uoce appellatum potius supra dixi. Italia à bubus nomen habere existimata est. Græcia enim antiqua (ut scribit Timæus) tauros uocabat ἰταλούς, à quorum multitudine & pulchritudine & fœtu uitulorum Italiam dixerunt. Alij scripserunt, quod è Sicilia Hercules persecutus sit eò nobilem taurum, qui diceretur Italus, Varro. Et alibi, Italia (inquit) à uitulis dicta est, ut scribit Piso. Tyrrhenorum lingua taurus dicitur Italus: Propterea ab uno ex tauris Geryonis abductis ab Hercule, dicta est Italia: quum prope Rhegium enatasset in Siciliam in Eryon campum, ac regnum Neptuni filij peruastasset, Cælius ex Græcis interpretibus ut ait. Italia olim armentosissima fuit, Perottus. Τρὴν, taurus exponitur Hesychio & Varino. Suidæ τρὴν & τρηών, nihil quàm eminentior montis pars est. Καλαβοῦλαι, tauri, Hesychius & Varinus. Ταυρίδιον, paruus taurus, Suid. Tauras etiam uaccas steriles nominari supra indicauimus. Omnia magna & uiolenta Græci tauri nomine appellant, unde & βου particula intendendi apud ipsos, (de qua multa superius) Eustathius in Dionys. & Stephanus in Tauri montis mentione, nam illum quoq; à magnitudine aliqui sic dictum putant. Extat Ioachimi Camerarij in Exercitijs eius Rhetoricis de tauro elegās ænigma, huiusmodi: Mœchus eram regis: sed ligna membra sequebar. Et Cilicum mons sum, sed mons sum nomine solo. Et uehor in cœlo, sed in ipsis ambulo terris.

¶ Taurorum epitheta, Aeripedes, Ouidius, id est pedes ære solidos habentes. Agrestes differūt à syluestribus, Plin. lib. 8. Alacres, Claudian. 2. Paneg. Acer, Silius lib. 23. Arator, Ouid. 1. Fastorum. Bellator, Stat. 3. Thebaid. Corniger, apud Cicer. de Nat. ex Poëta, & Ouidius 15. Metamor. Eximij præstanti corpore tauri, Verg. 4. Georg. Iners, Stat. 9. Thebaid. Ingens, Verg. 2. Aeneid. Macer, Aegl. 3. Nitens, Aeneid. 3. Toruus, Ouid. 8. Metam. Trux, 9. Metam. Validus, 7. Metam. Et apud Græcos, τρηχύτενοντες, ἀστεροδιῶπες ἀέρας, πελασγοί, ὑψαύχενες ἤγουν ἐπηρμένοι: ἐλμιγγοι, ἐελγμένος: κρατοίποδες, Pindaro. Αἴθωνες, κρατεροί, μεγαλήτορες, δυσμήτωποι, Ἄγραυλοι, ἐθνεροί, κυρταλκέες, ἀγελαῖοι, μυκητοί, βλοσυροί, ζηλήμονες, θυμοχαρεῖς: quæ omnia licet ab Oppiano Syrijs priuatim tribuantur, de omni taurorum genere dici possunt. Idem taurum uocat armenti κρατὺν μέγαν ἡγεμονῆα, & πόσιν ἀγελαίοντα. ¶ Quintilianus libro 8. Sicut in his quæ homonyma dicuntur, ut Taurus animalne sit, an mons, an signum in cœlo, an nomen hominis, an radix arboris, nisi distinctum non intelligitur. De tauro sydere dicam infra in h. Ephesij pincernas appellare tauros solebant, Hesychius: non quoslibet tamen, nec ubiuis, sed in Neptuni tantum festo, ut repetemus infra. Est auis quæ boum mugitus imitetur in Arelatensi agro taurus appellata, alioquin parua, Plinius. Tauri uocantur scarabei terrestres ricino similes, nomen cornicula dedere: alij pediculos terræ uocant, Plin. Ταῦρος pars est membri, & pro ipso membro per synecdochen accipi uidetur. Taurum & orrhon, ut scribit Ammonius, Græci eam uocant partem quæ testiculos interiacet, quam in auibus orrhopygion uocant. Ὄρος (malim ὄρρος per duplex ρ.) locus est secundum nates, παρὰ τοὺς γλουτούς, quem aliqui taurum uocant, ut scripsit Herennius Philo, Varin. Τὸ δὲ ῥαφὴ μὲν προσωικός, ὑπὸ δὲ τὸν καυλὸν διὰ τοῦ ὄσχεου μέσου ὑπὸ τὸ ὀνομαζόμενον ταῦρον εἰς τὸν δακτύλιον καταλῆγον, πτέλινον ὀνομάζεται, καὶ τράμις, καὶ ὄρρος, Pollux. Quæ eius uerba ita intelligo, ut taurus ei sit locus ille qui inter anum & scrotum interiacet, linea autem media quæ sub cole est, ac inde per scrotum & taurum suturæ instar extenditur ad anum usq;, tramis & orrhos & perinæon appelletur, nempe in homine. In auibus enim alia ratio est, quanquā in ijs quoq;

locus inter testiculos medius, uel potius finis loci illius eminentior orrhos nominet. Sic igitur taurus à cæteris tribus nominibus differt, quæ tamen aliqui cum tauro cõfundunt. Aliqui περίνεον per ε scribunt: aliqui in masculino, alij in neutro genere proferunt. In Glossis Galeni hæc uerba legimus, περίνεον, πόσθιον. Est autem locus (inquit) inter scrotum & anum, ubi uesicæ collum situm est. Et paulo post, ῥάγας τ περίνεον: in libro autem de hæmorrhoidibus & fistulis, anum sic appellare uidetur. Hesychius περίναιον exponit περίνεον & pudendum, ἀφ' ὃ καὶ τὸ περιναίνδα. περίναιος, pudendum, Suidas. περίναιος, pudendum, penis, scrotum, scilicet taurus, Varinus. μηρῶ δὲ καὶ γλουτοῦ τὸ ἔσω, περίνεος: μηρῶ δὲ καὶ γλουτοῦ τὸ ἔξω, ὑπογλουτίς, Aristot. libro 1. hist. anim. Theodorus sic transfert, Pars interior femoris & natis communis, coles: exterior subnatale. Sed colis in hac significatione uocabulum fictum ab eo reor, ego interfeminium potius appellârim. τράμις Suidæ anus est, cæteris ipsum ani foramen, τὸ τρῆμα τ ἕδρας: in Hesychio corrupta uox est ῥῆγμα pro τρῆμα. οἱ δὲ τὸ ἐκ τοῦ τόπου (lego τόπου) μέχρι τ ἀρχῆς τοῦ βαλάνου χωρίον, id est, Alij uero tramin exponunt partem ab ano usque ad initium balani, id est glandis: sic uocatur extrema ueretri pars. Accusatiuus τράμην per η in Hesychio & Etymologo perperam scribitur, cum deberet per iota. Postremo τράμις secundum aliquos interpretatur ὄῤῥος (quam uocem cum acuto in penultima semper scribere malim, ad ὀῤῥῦ, id est seri differentiam quod ultimam acuit) ὕπτιον, ὃ ἰσχίον, Hesychius. ταῦρος, ὁ ὑπὸ τ ἀχαιῶν τόπος οὕτως ὀνόμασται παρὰ τῇ ἀνατολῇ, Etymologus. Hæc uerba non intelligens quidam, in Lexico Græcolatino, Taurum Achaiæ locum ridiculè interpretatur, cum non ὑπὸ τ ἀχαιῶν, sed ὑπὸ τὸ ὄρχιον legendum sit. Vide ὄῤῥον & deinceps apud Varinum. Redeo ad taurum, id est penem uel interfeminium: ab hoc ἀταύρωτος uox pro casta & uirgine apud Tragicos conficta est, Pollux. ὅμως δ' ἀταυρώτη διάξω τ βίον, Suidas. Est autem Aristophanis uersus in Lysistrata. Significauit eo (inquit Erasmus in prouerbio, Abijt & taurus in syluam) uitam cœlibem fœminæ, negligẽtis taurum, id est maritum. Sic & Horatius pereat male quæ te Lesbia quærenti taurum, monstrauit inertem. Quod aũt Erasmus impudicam tauri significationem omittit, modestiæ causa magis quàm per ignorantiam fecisse uidetur. Eodem sensu, sed alia ratione, ἄταυροι uel ἀπόταυροι potius Aristoteli dicuntur Pyrrhicæ iuuencæ, Theodorus setauras transfert, quæ annis aliquot Venere intactæ seruabantur, ut incrementum ampliter caperent. A tauro uidetur etiam uerbum ταυροῦν formari, unde & mulier ἀταυρώτη, quæ uiro coniuncta non fuerit, tanquam iuuenca taurum non experta, Varinus. Hippobinum Græci quidam uocant illum, qui meretricio amore debacchetur: aut qui inexplebiliter Venerea consectetur, quem Latinorum nonnulli etiam lastaurum dicunt, sed Græce tamen, ut ex Athenæo liquet. Nam eo uerbo Pompeius Leneus nobilissimo historico, uelut næuum inussit. Id uero signare hominem libidinis ualidæ, in libro de grammaticis & rhetoribus auctor Suetonius est. Cuiusmodi narratur Proculus inter minusculos Romanorum tyrannos. Vocabuli ratio hæc, quia Græcorum lingua λα (Atticè, Etymologus) dictiones intendit: taurus uero est pudendorũ pars, sicuti adnotatum à Galeno scimus, nec non à Quintiliano. Eam sub oscheo positam Eustathius interpretatur. Alij lastaurum dici putant quasi λασιόταυρον, quòd hispido sit pudendo, ut idem Eustathius astruit, (& Varinus.) Nam lastaurocaccabum apud Chrysippum in libro περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς, legimus esse delicatioris edulij genus (ὡς ἐν τ κατασκευῆς αὐτοῦ ἴσως περιεργοτέρας, Suidas) uti est apud Athenæum, ut quod sit libidinis incentiuum. Lastarnos quidam (Hesychius) malunt scribere, ut sint οἱ περὶ τ ὄῤῥον δασεῖς καὶ πόρνοι τινὲς ὄντες, Cælius. εἴ τις ἐν τοῖς Ἕλλησιν ἢ τοῖς βαρβάροις λάσταυρος τ τρόπον, ὄντα πάντας ἑταίρους τοῦ βασιλέως ᾔδειν, Suidas ex authore innominato. Apud Etymologum & Varinum lego etiam, λάσταυρος, τὸ ἱμάτιον, ἀναλογοῦν τῇ λωπίῳ, τῷ ἀμφιέσματι: uilis quædam uestis, uidetur autem ea uox à Latinorum lacerna interpolata. λωπία, πόρναι, Hesychius. ταῦρον insuper παιδεραστήν exponit Hesychius, & muliebre pudendum. ταύρωσον, ταῦρον ποίησον, Varinus. ἀποταυρούμενος, θρασυνόμενος, id est audacter & superbe aliquid dicens aut faciens, Varinus & Hesychius. Phanodemus hordeum scribit appellari ταῦρον, quoniam cornutum sit, Hesychius. Aristas forsitan quibus hordei spica armatur, cornua aliquis dixerit. Taurion est inter lychnidis coronariæ nomenclaturas apud Dioscoridem. De tora herba uulgò dicta apud Italos, quam Dioscorides orobanchen uocat, supra disserui in Boue capite 3. Est & altera tora, uulgò dicta, prima scilicet aconiti species, de qua in lupo dicemus. Hoc saltem in præsentia monendum lectorem duxi, lychnidi & aconito non solum nomina communia esse: cum illa taurion, hoc tora uel taura uocetur: sed etiam effectus, utrauis enim admota scorpiones torpescere Dioscorides tradit: & licet aliud nihil eis commune existimem, ad philologiam tamen hęc non taceri pertinebat. Taurus apocathemenes Magis, lychnis syluestris est, Dioscorides. Est & alia taura, de qua Hermolai Barbari uerba hæc sunt: Sunt qui oxyn putent esse quam uulgus tauram & triada, hoc est trinitatem, & sphragida, hoc est sigillum Salomonis appellauit: folio triplici, aut uno potius in terna disposito, radice capillamentis multiplici: flore cum maculis quibusdam candidis cœruleo. Astringit, ad stomachum dissolutum & enterocelas in cibo datur, Hermolaus Barb.

¶ De nauigijs tauri nomine, infra dicam in h.

¶ A maiore pecore nomina habemus, Equitius, Taurus: & cognomina, Statilij Tauri, Pomponij Vituli, Varro. Taurus ille qui Europam Phœnissam rapuit, Cretæ rex fuit, & Gortynã cõdidit. Tauri cuiusdã quæstoris ad Armeniã missi, meminit Ammianus Marcellinus libro 14. Taurus medicus celebris in Creta fuit, & alij quidã hoc nomine, Varinus. Taurus Berytius philosophus Platonicus, uixit sub Antonino Pio, &c. Suidas. De Tauro illo ex quo Minotaurus natus fertur, dixi supra in Boue cum Pasiphaë. Taurosthenes proprium uiri nomẽ est,

de quo Aelianus in Varijs lib. 9. ca. 2. Taureas nomen propriũ, Suidas, nec plura. Taureæ Iubellij Campani, uiri memoranda fortitudine historiã, describit Liuius lib. 2. de bello Punico. Vide in Onomastico nostro. Tauriscum sęuum tyrannum qui Gallias infestabat, Herculem Amphitryonis filium occidisse aiunt Galli, Ammianus Marcellinus libro 15. Taurisci Cyziceni sculptoris meminit Plinius libro 34. cap. 12. Tauriscus pinxit Discobolum, Clytæmnestram, Paniscum, Polynicen regnum repetentem, & Capanea, Idem libro 35. cap. 11. Hermerotes Taurisci, non cælatoris illius, sed Tralliani, inter monumenta sua spectari uoluit Pollio Asinius, Idem 36. 5. Taurites quidam uir robustus fuit, unde apud Philetærum quidam de uiribus suis glorians, inquit: τὸ Ταυρείτην δὴ τοῖς πόνοις ὑπερβαλῶ, senarius est. Seuero Alexandro imperante, Taurinus augustus effectus est, S. Aur. Victor. ταυρόκτονος proparoxytonum, à tauro occisus: paroxytonum autem is qui occidit, Ammonius & Cyrillus. De taurea, id est scutica alibi dixi: Eutropius autor est Superbum Tarquinium excogitasse primum uincula, taureas, fustes, &c. Et feriunt molles taurea terga manus; id est tympana, Ouidius libro 4. Fast. dixit autem taurea pro taurina, id est ex corio taurino. Vergilius lib. 1. Aeneid. Taurino quantum possent circundare tergo. Lucanus libro 1. Tauriferis ubi se Lucania campis Explicat. Toruus à tauro dicitur, aspectu seuerus & terribilis. Toruitas, ut Pompeio placet, quasi taurorum acerbitas dicitur. Est autem toruus proprium bouis epitheton. Trux etiam quasi taurux dictus existimatur, id est ferox, crudelis: unde trucitas, truculentus, & trucido uerbum, Perottus.

¶ b. Ταυρόμορφον, Horatius Aufidum tauriformem dixit: Exprimebantur autem à priscis fluuiorũ imagines bucrani, id est boum capitibus, uel taurina forma, & cornuti, ut supra in Boue dixi. Fluuij cur taurocrani, id est taurinis capitibus fingerentur, quatuor ferè causas afferunt: unam, quod ubi se in mare exonerant, remugiunt: Homerus, τὰς δ' ἐκβάλλει θύραζε μεμυκὼς ἠύτε ταῦρος: alteram; quòd boum instar sulcant proscinduntque tellurem: tertiam, quoniam pascua circa ripas esse solent: postremò, quoniam curuis ambagibus cornua imitantur, Varinus. Taurus, ut idem habet, Alpheo fluuio immolabatur, ut Neptuno quoque. In uniuersum enim taurus amnium naturæ conuenit cum aliâs, tum quia uiolentum est animal, & cornibus terram reijcit. ἔστι δέ τινα πλοῖα λύβια (sic habent impressi codices, Cælius reddit in Libya) λεγόμενα κριοὶ καὶ τράγοι, ὡς εἰκάζειν ὅτι τοιοῦτον ἦν πλοῖον καὶ ὁ ταῦρος, ὁ τῆς Εὐρώπην ἀγαγών, Pollux 1. 9. Europen qui rapuit Taurus apud Lycophronem, non aliud fuerit quàm ταυρόμορφον τύπωμα πλοίου, id est tauri forma præsigne nauigium, Cælius & Varinus. Nominabantur autem naues nominibus illorũ quæ prætendebant insignium: & maximè uerisimile est, centaurum pistrimque, & cuncta id genus, ea ratione dicta prolataque à Vergilio in quinto, Baysius. Hac de re copiosius scribit Nic. Erythræus in Indice suo Vergiliano in Scylla. Taurocercuri, naues fluuiatiles, Suidas. Est autem cercurus, genus nauis breuioris, lembus, unde Baysium. ¶ Ταυρέα, pellis tauri, Varinus: & galea ex pelle taurina, Hesychius. In uulgaribus Lexicis legitur ταυρέαι, tegmina ex taurina pelle, quibus caput & ceruix obuoluuntur. Sanguinem taurinum Græci dicunt ταύρειον αἷμα. Magi marrubium tauri sanguinem uocant, Dioscor. Alexandri equum bucephalan uocarunt, siue ab aspectu toruo, siue ab insigni taurini capitis armo impressi, Plinius. Ad Cadaram rubri maris peninsulam exeunt pecori similes belluæ in terram, pastæque radices fruticum remeant: & quædam equorum, asinorum, taurorum capitibus, quæ depascuntur sata, Plin. Ταυρέα δέ, κεφαλή, ἢ παιδιά τις παρὰ Ταραντίνοις, Hesychius: uidetur autem locus corruptus. Κόρωνος, taurus ὀρθόκερως, ut κορώνιος bos cui cornua sunt lunata: Cælius, Varinus, & Hesychius. Tauroceros tribulus cognominatur apud Dioscoridem. Κεραστίας, γαυρίας, superbi, per translationem ἀπὸ τῶν ὑψαυχενούντων ταύρων, id est à tauris qui ferociores & elata ceruice sunt, Hesych. ¶ Io. Tzetzes Chiliade 11. cap. 393. genus taurorum Scythicorum ῥῶς uocari scribit, & ῥωτογλυφὶς exponit ταυρογλυφίς.

¶ c. Nicander in Theriacis de percusso à dipsade, Αὐτὰρ ὅγ' ἠύτε ταῦρος ὑπὲρ ποταμοῖο κυφωθεὶς Χανδὸν, ἀμέτρητον δ' ἔχετο ποτόν. Ταῦρος ἐρίγμηλος & ἐρίμυκος apud Varinum, taurus uehementem ædens mugitũ: apud eundẽ, ἐρύμυλος legitur, uox (ut mihi uidetur) corrupta. Ταυρέα φωνή, Suid. Ταυρόφθογγοι, qui uocem taurinæ similem ædunt, Varinus. ἐρυγὼν ταῦρος, taurus mugiens cum mactatur, uel sanguinem eructans dissecto iugulo: Homerus, ἤρυγεν ὡς ὅτε ταῦρος, &c. Varinus. Germani de uehementi illa bouis aut tauri per dolorem uel iracundiam emissa uoce, dicunt brülen. Vergilius libro duodecimo Aeneidos: Mugitus ueluti cum prima in prælia taurus Terrificos ciet: (atque irasci in cornua tentat Arboris obnixus trunco: uentosque lacessit Ictibus: & sparsa ad pugnam proludit arena.) Inclusa parenthesi leguntur etiam libro 3. Georgicorum ut supra citauimus, eadem prorsus, nisi quod pro tentat illic discit habetur. ¶ Ταυριᾶν uaccarum est cum tauros appetunt, quasi taurire dicas: sicut καπριᾶν, id est subare, cum scrophæ libidine pruriunt & apros desiderant: utraque enim hæc uerba de fœminis tantum dicuntur, non etiam maribus ut quidam putauerunt. Ἀτιμαγέλαι dicuntur tauri οἱ χαλεπώτατοι καὶ δι' ἀκμὴν μονάζοντες, id est ferociores & ualidiores, qui etiam robore suo freti solitarij pascuntur, Varinus. ἀτιμάζειν est contemnere: inde nomen quòd ἀγέλην, id est gregem & gregatim pasci aspernentur. Hi etiam ἀτιμαγέλαται (malim ἀτιμαγέλαστοι per σ) apud Varinum dicuntur. Κέρας Βωμολόχος ταύρου κλάσιν ἀτιμαγέλου. Cæterum cur tauri à riualibus certamine uicti, grege deserto solitarij pascantur, ut copiosè prosecuti sumus supra cap. 3. aliam rationem habet, neque rectè quis illos ἀτιμαγέλους dixerit: neque enim uel uirium fiducia, uel gregis & uaccarum contemptu, sed metu & dolore id faciunt. Aristoteles etiam scribit tauros cum ipsi inter se tantum absque uaccis pa

ſcuntur, ἀπημαγελᾶν dici: quam uocem Gaza coarmentari reddit, contrario planè ſenſu, ut rectè obſeruauit Eraſmus: dearmentari enim potius uel abarmentari uertendum erat: & ſic forſitan ille uertit, peruerterunt autem librarij. Theocritus in Bubulcis, χ' αἱ μὴ ἅμα βόσκοιντο, καὶ αἱ φύλλοισι πλανῶντο, οὐδὲν ἀπημαγελῶντες: Hunc locum Varinus explicans in Ἀπημαγ. negationem omittit, qua quidem omiſſa contrarius uerbi ſenſus euadet. Eraſmus non rectè ἀπημάγελον ſcribit uocem proparoxytonam & per omicron: ἀπημαγέλας enim per α cum acuto penultimæ ſcribi debet. Deceptus uidetur inde quod apud Suidam ἀπημαγέλα legit, qui genitiuus ab utrouis nominatiuo formari poteſt. Taurus qui grege uaccarum ſpreto & relicto ſeorſim paſcitur, in ſyluam abijſſe dicitur: id quod in prouerbium etiam ceſſit, præſertim apud Græcos. Theocritus in Theonycho, αὐτὸς ὅπως λέγεταί τις, ἔβα καὶ ταῦρος ἀν' ὕλαν: queritur autem his uerbis amans quidam ſe iam pridem ab amica relictum, plurimumque eſſe temporis quo illa alijs amoribus indulgeat, neque omnino curet ad priſtinam redire conſuetudinem. Licebit etiam ad alios diuerſos uſus prouerbium trahere, ut ſi quis amicos priſtinos, aut ſolita ſtudia deſerat; aut à conuictu hominum abhorrens ſecum uiuat. Scholia quæ feruntur in Theocritum, prouerbium interpretantur de his, qui abeſſent non reuerſuri. Taurus enim ſi ſemel aufugerit in ſyluā, capi non poteſt. Vnde non inconcinne quis dixerit maritum diutius ab uxore ſecubantem ἀπημαγελῶν: Tantum Eraſmus. ¶ Bos initor, taurus eſt procreationi reſeruatus. Paſcite ut ante boues pueri, ſubmittite tauros, Vergilius Aegl. 1. Submittere pro ſubſtituere accipit Palladius, & Iuſtinianus inſtitutionum lib. 2. de Rerum diuiſione: Sed ſi gregis, inquit, uſumfructum quis habeat, in locum demortuorum capitum ex fœtu fructuarius ſummittere debet, ut & Iuliano uiſum eſt: & in uinearū demortuarum uel arborum locum, alias debet ſubſtituere. Megaſthenes ſcribit in India ſerpentes in tantam magnitudinem adoleſcere, ut ſolidos hauriant ceruos taurosque, Plinius.

¶ d. & e. Odientis ſignum eſt limis oculis aſpicere & taurine, ταυρηδόν, ut inquit Plato: de qua uoce mox plura inter prouerbia. ¶ Taurum color rubicundus excitat, urſos leonesque mappa proritat, Seneca libro 3. de ira. Rubram ueſtem non ferunt qui ad boues accedunt, &c. quòd eiuſmodi colore eos conſtat efferari: Gyllius ex Plutarcho, qui tamen in libro de Alexandri fortuna, & rurſus in connubij præceptis, tauros, non ſimpliciter boues, hoc colore irritari ſcribit. Martialis in libro ſpectaculorum de rhinocerote, Quantus erat cornu cui pila taurus erat. Veſtes uetuſtate dilabentes ac laceras (inquit Cælius) Ariſtophanes lacidas uocauit: Latini id genus pilares dicere ueſtes poſſent. Quod Martialis ſignificat, quum Epigrammatum libro 2. de toga ſua, quam pertritam conciſſamque intelligi uolebat, ita ſcribit: At me, quæ paſſa eſt furioſi cornua tauri, Noluerit dici quam pilam prima ſuam. Erant ſiquidem, ut Sextus Pompeius ſcribit, pilę uiriles effigies atque item muliebres ex lana, quę compitalibus ſuſpendebantur in compitis, quòd eſſe deorum inferorum putarent, quos uocant lares: quibus tot pilæ, quot capita liberorum, ſeruorum, mulierum circa compita habitabāt, ponebantur: ut eſſent ijs pilis & ſimulacris contenti, uiuisque parcerent. Hiſce uero imaginibus nullius omnino pretij ueſtes circumponebantur. Proinde pannoſos etiam quandoque Martialis pilas uocat, ut Epigrammatum decimo in Laurum: Sed qui primus erat luſor, dum floruit ætas, Nunc poſtquam deſijt ludere, prima pila eſt. Ab hac pilarum ſimilitudine, ut ſcribit Martialis interpres, ueſtes quæ in ſpectaculo tauris obijcerentur irritandis, pilę ſunt nuncupatæ: quòd à tauris peterentur, tanquam effigies hominum. Vel, inquit, pilæ dicebantur, quòd in globum & luſoriæ pilæ ſpeciem conuolutæ iactabantur: Quanquam rudis antiquitas, ut Pædianus auctor eſt, homines è ſtramine formaret ad eum uſum. Poſtea, inquit, luxus in tantum auctus eſt, ut ueſtes etiam purpureæ obijcerentur. Quod duodecimo Metamorphoſeon ſignificaſſe Ouidius quoque uidetur, quum ita canit, Haud ſecus exarſit, quàm circo taurus aperto, Cum ſua terribili petit irritamina cornu, Phœniceas ueſtes, eluſaque uulnera ſentit. Sed quod ille per luxum inſtitutum ait ut phœniceæ obijcerētur: id minus ueritate connititur: nam ex natura rerum oborta conſuetudo eſt: Quam & iureconſultus Vlpianus Digeſtis de furtis non ignoraſſe uidetur, ubi ait: Cum eo qui pannum rubrum oſtendit, fugauitque pecus, ut in fures incideret, furti actio eſt. Hoc & in Inſtitutionibus relatum inuenies De obligationibus quæ ex delicto naſcuntur, Hactenus Cælius. Martialis in libro ſpectaculorum, de rhinocerote ſcribens, Namque grauem gemino cornu ſic extulit urſum Iactat ut impoſitas taurus in aſtra pilas. Et mox de Carpophoro qui ceruum & leonem in ſpectaculo telis confecerat, Ille tulit geminos facili ceruice iuuencos. Extat in eodem libro Epigramma in Domitianum, quem Alciden uocat: Qui cum futurum cœlum & immortalitatem ſibi uellet repręſentare, tauro inſidens ſuperiores ſcenæ partes in ſpeciem cœli confectas petijt æmulatione Herculis, cuius nomen etiam ſibi indiderat: nam Alcides appellabatur. Qui taurum ex Creta in Atticam ducens eius dorſo inſediſſe fertur, Domitius. Ornithônis oſtium debet eſſe humile & anguſtum, & potiſſimum eius generis, quod cochleam appellant, ut ſolet eſſe in cauea, in qua tauri pugnare ſolent, Varro. Theſſalorum gentis inuentum eſt equo iuxta quadrupedante cornu intorta ceruice tauros necare: primus id ſpectaculum dedit Romæ Cæſar dictator, Plinius. ¶ Κερασταί uel κεραλκεῖς uel κεραλκοί, qui tauros cornibus trahunt, Varinus & Heſychius. Καὶ κεραλκεῖς τινας ἄνδρας οἶδ' ἐγώ, Author innominatus. Supra inter epitheta tauri κεραλκεῖς, id eſt cornibus robuſti, ex Oppiano poſuimus. Κεραλκής, etiam exponitur qui cornibus trahit aratrum: taurus nimirum, id eſt bos robuſtus. Sic item uocant κεραιοῦχον κάλων, id eſt funem antennarum (funes opiſeros Latini dicunt) Heſychius: idem Apollinis cognomen eſt, Varinus.

Varinus. ¶ ἵπποι μὲν σφηκῶν γένεσις, ταῦροι δὲ μελισσῶν: hic tauri nomen pro quouis boue ponitur, ut supra etiam monui. ¶ Veteres taurorum cornibus pro poculis usi sunt, ut in boue supra dixi, in H.e. ¶ Ταυρέα, scutum uocatur, à superficie quæ taureo tergore operitur, per synecdochen, Varinus. Supra quoque sic appellari diximus galeam ex corio taurino.

¶ h. Asphaltites lacus animal non habet, nihil in eo immergi potest: tauri etiam camelique impune ibi fluitant, Solinus. ¶ Alciati Emblema Ἀνέχου καὶ ἀπέχου, ad picturam bubulci taurum iuxta uaccas uinctum tenentis huiusmodi est: Et toleranda homini tristis fortuna ferendo est, Et nimium felix sæpe timenda fuit. Sustine (Epictetus dicebat) & abstine. oportet Multa pati, illicitis absque tenere manus. Sic ducis imperium uinctus fert poplite taurus In dextro: sic se continet à grauidis. ¶ Lactantius 4. Theb. comment. Hetruscos confirmare ait, nympham quæ cum nupta fuisset, prædicasse, maximi Dei nomen exaudire hominem per naturę fragilitatem pollutionemque fas non esse: quod ut documentis assereret, conspectu cæterorum ad aurem Dei nomen nominasse, quem illico ut dementia correptum, & nimio turbine coactum exanimasse, & reliqua. De Titormo bussequa Aetolo ferunt, quòd stans in armento ferocissimi omnium maximique tauri pede correpto, furentem ac inde se proripere adnitentem frustra, retinuerit constantissime: ac insuper manu altera prætereuntis forte tauri alterius pedem apprehenderit audacissime, ac compresserit ferociter. Id cum intueretur Milo Crotoniates, in cœlum manibus sublatis, exclamasse fertur: O Iupiter, an alterum proseminasti nobis Herculem hunc? Hinc prouerbij demanasse primordia memorant, Hic alter Hercules, Cælius. Polydamas Herculis æmulator leonem in Olympo inermis confecit: idem boum ingressus armentum, inibi taurum magnitudine insignem ac præcipue ferum conspicatus, ex posterioribus alterum arripuit pedem, retinensque pertinacissimè, ferocientem, ac impetu prærabido prosilientem non dimisit prius, quàm indignabundus ac furens, tandem in Polydamantis manu chelam, id est ungulam reliquit, Cælius. Milo quum quotidie uitulum gestaret, eundem taurum factum citra negotium gestasse dicitur. De Apide tauro, & Minotauro, & tauro Minois (quem & Marathonium uocant, ex quo natum ferunt Minotaurum, uide plura in Onomastico nostro in Marathone, & ibidem in Hercule nono labore eius: & Leonicenum in Varijs 2. 27. & Pausaniam in Atticis, &c.) & æneo tauro Perilli quem Phalaridi donauit, supra in Boue egimus. Taurus Europæ raptor rex Cretæ Gortynem condidit, Eustathius. De Ioue tauro raptore Europæ lege Ouidium libro 2. Metamorphos. Nos iam prius ostendimus taurum istum ab eruditis nauem taurina forma insignem exponi. Idem hic taurus quod Europam incolumen transuexerit in Cretam, inter astra constitutus fertur, Euripide teste: de quo plura apud Hyginium & astrologos lege: alij hoc signum effigiem Ionis in uaccam mutatæ esse malunt, uide Varinum. Versus istos Vergilij ex primo Georgicorum, Candidus auratis aperit cum cornibus annum Taurus, & aduerso cedens canis occidit astro, Macrobius exponit li. 1. cap. 18. in Somnium Scipionis. Tauri sydus Veneri consecratum, Ibidem 1. 21. Et Saturnaliorum capite 12. Cum primum signum aries (inquit) Marti assignatus sit, sequens mox Venerem, id est taurus accepit: & rursus eiusdem libri cap. 21. Taurum ad solem referri, multiplici ratione Aegyptius cultus ostendit, &c. ut supra in Apidis bouis historia recitauimus. ¶ Medea apud Ouidium Metamor. libro 7. iugulato Pelia pennatis serpentibus per aërem super diuersa loca inuehitur, et inter alia super Cycneia tempe, Quæ subitus celebrauit olor: nam Phyllius illic Imperio pueri uolucresque, ferumque leonem Tradiderat domitos: taurum quoque uincere iussus Vicerat: & stricto toties iratus amori, Præmia poscenti taurum suprema negauit. Ille indignatus cupies dare, dixit: & alto Desiluit saxo cuncti cecidisse putabant: Factus olor niueis pendebat in aëre pennis. ¶ Arnobius libro quinto, de Cerere à Ioue delusa in tauri forma: Parit, inquit, mensem post septimum, luculenti filiam corporis, quam ætas mortalium consequens, modo Liberam, modo Proserpinam nũcupauit. Quam cũ uerueceus Iupiter bene ualidam, floridam, & succi esse conspiceret plenioris, &c. mox subdit, In draconis terribilem formam migrat, ingentibus spiris pauefactam colligat uirginem, & sub obtentu fero molliss. ludit atque adulatur amplexibus: fit ut & ipsa de semine fortiss. compleatur Iouis: sed non eadem conditione qua mater. Nam illa filiam reddidit lineamentis descriptam suis: at ex partu uirginis tauri specie fusa Iouialis monumenta pellaciæ. Auctorem aliquis desiderabit rei, tum illum citabimus Tarentinum, notumque senarium, quem antiquitas canit, dicens: Taurus draconem genuit, & taurum draco. Ipsa nouissimè sacra, et ritus initiationis ipsius, quibus Sebadijs nomen est, testimonio esse poterunt ueritati. In quibus aureus coluber in sinum demittitur consecratis, & eximitur rursus ab inferioribus partibus atque imis, Hæc quidem eruditè Arnobius. Porrò & Eusebium audiamus de eadẽ re loquentem: Ceres, inquit, Persephonen peperit, educatur puella, κόρη scilicet (Pherephatten nonnulli appellant) cui Iupiter, qui genuit, draco factus coniungitur. Vnde in Sabaziorum mysterijs draco in spiram inuolutus, in sacrificijs, ad factorum memoriam, immò uero in testimonium tantæ turpitudinis, ut sic dixerim, adhibet. Peperit & Pherephatte tauriformẽ filium, unde poëtæ quoque nõnulli taurũ laudant draconis patrẽ, & draconẽ rursus tauri patrẽ. Et in montẽ arcana hæc sacra ducentes, pastoralẽ stimulũ celebrãt: pastoralẽ (ut puto) stimulũ, ferulã, quod ligni genus bacchantes ferunt, appellãtes: Hæc ex Arnobio & Eusebio, ut à Gyraldo citanť Syntagmate 6. in Proserpina. Scribit insuper Clemens Iouem commutatũ in anguẽ intulisse Proserpinæ filię uitiũ, unde sit natus Dionysius. Quo argumento etiam Sabaziorum mystica draconem præferunt in orbem complicatum,

Hinc & poëtæ draconem tauri patrem dum concelebrant, symbolice operteq́ Iouem innuunt, ex quo & filia natus hic sit tauri specie. Quare ab Lycophrone taurum uocari scimus, Cælius. ¶ Achelous Epiri, uel ut alij Aetoliæ fluuius, nomen sub Acheloo rege mutauit, cum Thoas antea uocaretur, authore Stephano. Hic cum Hercule duello certauit pro Deianira Oenei Calydoniæ regis filia: sed uidens Herculem fortiorem, se uertit primo in serpentem, deinde in taurum, cui Hercules amputauit cornu, quod Copiæ comiti Fortunæ datum est. Sed postea Achelous Amaltheæ cornu Herculi dedit, atq; ita suum recepit. Tandem ab Hercule uictus se in sui nominis fluuio gemino cornu insignito occultauit. Nam reuera Achelous Græciæ fluuius est, duobus alueis, qui per fines Perrhębiorum in Maliacum sinum effunditur. Vide Ouidium Metamorph. libro 9. de Acheloi transformatione. Cerastæ incolæ Amathûntis hospites immolabant: unde Venus offensa, Dum dubitat quo mutet eos, ad cornua uultum Flexit, & admonita est hæc illis posse relinqui, Grandiaq́ in toruos transformat membra iuuencos, Ouidius Metam. libro 10. Tauros in Colchide ignem efflantes, iuss se fabulantur poëtæ, quos uenefica ope Medeæ Iason uicerit, de quibus Ouidius libro 7. Metamor. Ecce adamanteis Vulcanum naribus efflant Aeripides tauri, &c. utq; solent pleni resonare camini: Pectora sic intus clausas uoluentia flammas, Gutturaq́ usta sonant. tamen illis Aesone natus Obuius it. Vertere truces uenientis ad ora Terribiles uultus, præfixaq́ cornua ferro, Puluereumq́ solum pede pulsauere bisulco, Fumificisq́ locum mugitibus impleuere, &c.

¶ Venetiæ fluuius Silis ex montibus Taurisanis fluit, Plin. lib. 3. cap. 18. & mox cap 19. Taurisanos Istriæ populos facit. Et rursus ibidem, In hoc situ (inquit) interiere, Carnis, Segeste & Ocra: Tauriscis Noreia. Et cap. 20 Incolæ alpium multi populi, sed illustres à Pola ad Tergestis regionem, Secusses, &c. iuxtaq; Carnos quondam Taurisci appellati, nunc Norici. Lepontios & Salasos Tauriscæ gentis Cato arbitratur. Taurisci, Ταυρίσκοι populi iuxta alpes (aliâs Taurini) Polybius lib 3. Eratosthenes Teriscos, Τερίσκους uocat: Dicebantur etiam Τριῶν, Stephanus. De Noricis uel Oricis & Noricijs plura scribit Eustathius in Dionysium: & Strabonem citat testem, in Tauriscis Noricijs iuxta Aquileiam, ad duos sub terra pedes statim aurum inueniri fossile Orici (inquit idem Eustath.) iuxta Polybium habitant circa initium Adriatici maris: Norici uero uel Noricij iuxta intimum eiusdem recessum. Taurinum (ut hodie uocant) urbs Celtica est Massiliensium colonia, Ταυρόεις Stephano dicta: & ciues eius Tauroentij. Apollodorus scribit conditores huius urbis uectos esse naui ταυροφόρῳ, id est cuius insigne erat taurus: qui à Phocensium classe reiecti, ad terram appellentes, urbem inde nominauerunt: Gentile Taurini, Stephanus. Taurini populi sunt Italiæ Transpadanæ in Alpium radicibus, Plinius 3 7. Transpadanæ Italiæ colonia est Augusta Taurinorum, antiqua Ligurum stirpe, inde nauigabili Pado, Plinius 3 17. Præter mediam & compendiariam magisq́ celebrem Alpium uiam (per alpes Cottias scilicet) sunt etiam aliæ multo ante temporibus constructæ diuersis: primam Thebanus Hercules ad Geryonem extinguendum, ut relatum est, & Tauriscum lenius gradiens, prope maritimas composuit alpes: hicq; harum nomen indidit: Monœci similiter arcem & portum, ad perennem sui memoriam consecrauit, Ammianus Marcellinus libro 15. Tauri populi sunt Tauricæ Septentrionalis regionis in Europa incolæ, Iphigeniæ & Orestis aduentu maximè memorati: moribus sunt immanes, immanemq́ famam habent, solere pro uictimis aduenas cædere, Pomponius. Vide Onomasticum nostrum. Tauri Scythica gens ab Aegyptijs colentibus bouem & Apim oriundi, ut quidam ex Etymologico transtulit, in quo nos hæc tantum uerba reperimus: Ταῦροι τὸ Σκυθικὸν ἔθνος, ὅτι τιμῶσιν Αἰγύπτιοι τὸν βοῦν καὶ τὸν Ἆπιν. Alij sic dictos aiunt à tauro, eò quod Osiris illic bubus iunctis terram arauerit: Apud hos est Taurica insula (uel Cherronesus potius) quæ & Mæotica nominatur: habitât quoq; dictum Achillis cursum, &c. Eustath. Dionysius poeta de Bosphoro Cimmerio, οὗ πέρι πολλοὶ Κιμμέριοι ναίουσιν ὑπὸ ψυχρῷ ποδὶ Ταύρου. Alius (inquit Eustathius) hic Taurus est, quàm qui in Orientem uergit: aut Septentrionalis quædam eius portio est, sub qua Cimmerij habitant, gens Scythica: & Taurica Cherronesus ingens sita est uersus occasum Mæotidis faucibus adiacēs, quam aliqui aiũt tum figura tum magnitudine Peloponneso parem esse. Regionis illius incolæ Tauroscythæ uocantur à Tauro monte qui illic est: quod etiam Herodotus non ignorauit, cum et ipse de montibus Tauricis, id est Scythicis mentionem faciat, Eustath. De Tauroscythis ab Antonino Pio uictis historia refertur apud Iulium Capitolinum. Ad Syriam mons Taurus nomen à pecore habet, Varro. Taurus mons Asiæ, ab Eois ueniens littoribus, Chelidonio promontorio disterminatur: immensus ipse & innumerarum gentium arbiter, dextero latere septentrionalis, ubi primum ab Indico mari exurgit, &c. Vide Onomasticum nostrum. Nomen ei uel à magnitudine: Nam ueteres tauros uocabant omnia magna & uehementia: uel quòd eius pars ad mare preminens, taurinam faciem (ταυρωπὸν) referat: Gentile Taurianus, Stephanus. Cælius non à tauro quadrupede, à quo & reliqua magna uiolentaq́ tauri dicuntur, ut Stephanus & Eustathius scribunt, Tauro monti nomen inditum putat: sed contrà à Tauro monte magna uiolentaq́ omnia tauros appellari ait: quod ego non probo, & Stephani Eustathijq́ uerba contrario quàm debebat sensu eum accepisse uideo. Dionysius Apher Taurum montem appellatum canit, οὕνεκα ταυροφανὴς καὶ ὀξυκάρηνος (aliâs ὀρθόκραιρος) ἰθὺς ὄρωρεν οὐρανὸν ἐκτανύων. Quæ uerba Rhemnius Fannius sic reddit, Cornua nam summus scopulis imitatur acutis. Suidas hunc montem tauro boui persimilem ait, σκιρτῶντι καὶ ῥιπτοῦντι τὼ ὀπισθίω πόδε εἰς ὕψος, ἔπειτα δ' αὖ τὸ αὐχένα κυρτοῦ ἀναφέροντι; id est, saltanti & posteriores pedes in altum reiectanti, & mox

mox collum incuruatum attollenti. Alius præterea Taurus mons uidetur de quo apud Etymologum & Varinum legimus ex authore innominato, Taurus mons regionis illius glandes producit pabulum suibus: pendebant etiam ex monte illo tributa, quæ redditus Tauricos appellabant. Tauromínium, Ταυρομένιον, mons est Siciliæ multis bobus abundans, & supra eum urbs eiusdem nominis, Perottus. Diodorus libro 16. in Philippi regis historia scribit, Andromachum Timæi historici patrem, coactis in unum qui cladi superfuerant, ab Dionysio Naxo euersa, Taurum urbi uicinum collem diutius incoluisse: quare Tauromenij nomẽ loco conciliatum, quæ mox opulentior fuit ciuitas. Taurominitanum littus cur Copria dictum sit, in Boue indicaui. Tauropolis, urbs Cariæ, Stephanus. Taurania, urbs Italiæ, Stephanus. In Campano agro intercidit Taurania, Plinius 3. 5. Taurianum, Brutiorum oppidum in Italia iuxta Rhegium, Mela lib. 2. Ad Brutium littus in Italia, intus in peninsula Metaurus amnis est, & Tauranium oppidum, Plinius 3. 5. Taururum Ptolemæo 2. 16 idem Taurunũ Plinio 3. 25. alio nomine Alba Græca, Belgradum hodie, uulgo Griechisch Weissenburg, ubi Danubio miscetur Sauus. Est autem Vngariæ urbs à Turca nuper expugnata. Tauri amphitheatrum apud Suetonium nominatur, in quo C. Cæsar Caligula munera gladiatoria aliquot ediderit. Tyburtina porta Romæ aliquando Taurina dicta est, à capite tauri, quod illic insculptũ erat, Perottus. Alexandria Aegypti fallacibus uadis, tribus omnino aditur alueis, Tegamo, Posidonio, Tauro, Plinius 5. 31. Taurus item fluuius est apud Trœzenem, ex quo apud Sophoclem nominatur Tauria aqua, Ταύρειον ὕδωρ, Varinus & Eustathius Iliad. λ. & Athenæus libro 3. addunt autem illi fontem etiam quendam Hyoëssan à Sophocle uocari: quæ uerba non intellexit Cælius ineptè reddens fontem Hyoessan etiam uisi apud Trœzenem. Ταύρειον πῶμα, ἐκ Ἀγυρτικοῦ ποταμοῦ περὶ Τροιζῆνα παρὰ Σοφοκλεῖ, παρ' ᾧ καὶ κρήνη Ὑόεσσα. Hæc uerba apud Hesychium & Varinum corruptissimè leguntur, quamobrem hic emendata citare uolui. Emendaui autem tum ex Athenæo, tum alio Varini loco cuius initium Ταῦρος θυσία. Sic tauriformis uoluitur Aufidus, Horatius 4. Carm.

¶ Nunc de sacrificijs dicendum: Diximus autem iam in Boue præter alia quædam bubulo pecori sacrificando communia, boues mares ab Aegyptijs Epapho immolari, & quomodo ab eis explorentur an puri sint ad sacrificium, explicauimus ex Herodoti libro 2. Apud Homerum ταῦροι κεκριμένοι leguntur, id est selecti: tales enim sacrificari oportebat: Sic Vergilius, Mactant lectas de more bidentes. Græcis sacrificaturis moris erat tauros explorare farina apposita. Nam si gustare abnuissent, concipiebant inde haud ualere satis, Cælius & Gyraldus. Druidæ uiscum omnia sanantem appellantes suo uocabulo, sacrificio epulisq́ rite sub arbore præparatis, duos admouent candidi coloris tauros, quorum cornua tunc primum uinciantur, &c. fœcunditatem eo poto dari cuicunq; animali sterili arbitrantur, contraq́ uenena omnia esse remedio. Tanta gentium in rebus friuolis plerunq; religio est, Plinius. Quoties aut thus, aut uinum super uictimam fundebatur, dicebant, Mactus est taurus, thure, uel uino: hoc est, cumulata est hostia, & magis aucta: id quod & Isidorus libro 10. scriptum reliquit, Gyraldus. Homerus, ἤρυγεν ἑλκόμενος Ἑλικώνιον ἀμφὶ ἄνακτα: Tunc enim de sacris bene sibi promittebant Iones, cum taurus mactandus magnum ęderet mugitum, Varinus in Helice. Messenij taurum quem manibus Aristomenis mactaturi sunt, columnæ quæ in eius sepulchro est alligãt: Quòd si ille, dum uinculum euadere conatur & saliendo tumultuatur, columnam commouerit: lætum omen interpretantur: sin minus, triste, Pausanias in Messenicis. Cum Agamemnon in Aulide ceruum Dianæ ignarus occidisset, dea irata uentorum flatus amouit, ut nauigare non possent. Oraculum consulentibus responsum est Agamemnonio sanguine deam esse placandam. Missus igitur Vlysses Iphigeniam filiam astu à Clytæmnestra sub prętextu facti cum Achille matrimonij impetratam adduxit: cumq́ iam immolari pararetur, dea miserta illam sustulit, ceruamq́ pro ea supposuit, uirginem autem in Tauricam regionem transtulit, &c. Quidam in ursam scribunt mutatam esse, alij in taurum, alij in anum, in ceruam alij. Sed hæ meræ fabulæ sunt, res ipsa autem sic habet. Cum Iphigenia iamiam immolanda esset, accidit forte ut unum aliquod ex prædictis animalibus se obtulerit, quod comprehensum mox Iphigeniæ loco mactatum est. Non est autem absurdum rem ita cõtigisse credere, cum in sacris etiam literis Isaaci immolandi loco arietem se obtulisse legamus, Varinus in Neoptolemo, ubi plura etiam de Iphigenia affert ex Isaacij Tzetzæ in Lycophronem commentarijs deprompta, & Perottus in Cornucopiæ. Solitaurilium & quo pacto fiant, meminit Cato de Re rustica cap. 141. Simile eis sacrificium Græci trittyn uocant, de quo in Boue supra dixi. Trittys uel trias sacrificium constabat ex hirco, ariete, & tauro, Varinus. Populus Romanus cum lustratur Solitaurilibus circumaguntur uerres, aries, taurus, Varro. Perfectum sacrificium sue, tauro, hirco & ariete constabat: hoc hecatomben Græci & trittyn uocabant, ut supra exposui. Solitaurilia sacra fuere, quę singulo perfecto lustro per Censores celebrari mos fuit, ad lustrandam urbem, sue, oue, & tauro: aut uerre, ariete, & tauro, qui circum urbem ducebantur, tumq́ multa religione lustrum condebatur. Solitaurilia, Festus inquit, hostiarum trium diuersi generis immolationem significant, tauri, arietis, uerris, quod omnes integri solidiq́ corporis sint: solum enim lingua Oscorum significat totum, & solidum: hæc Festus, sed & Græci ὅλον dicunt totum & integrum. Porrò de Solitaurilibus meminit Liuius, Asconius, Quintilianus, alijq́, Gyraldus. Tauri etiam & taurilia ludi erant in honorem deorum inferorum facti, qui hac de causa instituti sunt. Regnante Tarquinio Superbo cum magna incidisset pestilentia in mulieres grauidas, existimantes Romani eam factam ex carne taurorũ diutius

populo uendita, prohibuerunt ne amplius uenderetur, et ob hoc ludos dijs inferis instituerunt: quos & boalia & bubetios aliquando uocatos inuenimus. Sed proprie hi ludi sunt boum gratia celebrati, Perottus. Tauri ludi dicebantur, qui deis inferis fiebant, Festus. Sed de Taureis ludis supra etiam in Boue diximus: Est & Tauria Neptuni celebritas, de qua paulò post. Ταυρέα δ' ἀ, κεφαλή, ἡ παιδεία (forte legendum παιδιὰ, id est ludus) παρὰ Ταραντίνοις, Hesych. Videtur sanè locus esse corruptus. Ταυροχολία dicebatur festum quoddam in Cyzico celebrari solitum, Hesychius & Varinus: nimirũ in Bacchi honorem, qui in Cyzico tauriformis colebatur, ut mox repetemus: Ego ταυροπολία potius legerim, quanquam & Tauricæ Dianæ festum sic nuncupatur.

¶ Taurum ut Neptuno sic etiam fluuijs immolare solebant: præcipuè autem Alpheo taurum legimus immolatum: habet enim quandam affinitatem taurus cum fluuijs, ut supra in secũda huius capitis parte ex Varino protulimus. ¶ Homerus de Chryse scribit, cum tauros & capras Apollini immolasse. Sunt enim tauri coloni quidam terræ, & ad frugum prouẽtum Solis effectum suo labore adiuuant. De capris & alijs animalibus cur Apollini immolarentur suis dicemus locis. Supra in Boue, ubi Cadmi mentio incidit, de taurorum etiam hostijs Apollini sacris nonnihil attuli. In Icaro insula maris Persici splẽdidè colitur Apollo ταυροπόλος, uel eodem cognomine Diana, Eustathius in Dionysium. Apollini taurum, Ioui non item immolabant, uide paulo mox in tauris Neptuno sacris ex Macrobio. Ex eodem supra in Boue (ubi de Apide) taurũ ad Solem referri docuimus: & ubi armentorum Solis meminimus. ¶ Bugenes, βουγενὴς Διόνυσος, id est boue genitus Bacchus ab Argiuis colebatur. Hunc & Græcorum plærique ταυρόμορφον, id est tauriformem Bacchum, & ταυροκέφαλον, id est tauricipitem, item ταυρωπὸν ab Orpheo (dictum) effingebant, & appellabant: natumque ex Persephone, ut Clemens in Strom. & Eusebius in 2. Præp. Euang. tradunt (quorum uerba paulo ante adnumerauimus) ut alios mittam. Quinimo etiam taurus dictus est, & illi cornua attributa, & cognomen etiam factum ταυρόκερως, id est tauricornis, ut est apud Nicandri commẽt. in Alexipharm. Idem & ab Orpheo in Hymnis βούκερως & δίκερως uocatur, id est bucerus & bicornis. Hinc Ouidius, Accedant capiti cornua, Bacchus eris. Ideo autem cornua Baccho sunt attributa, ut Diodorus lib. 5. tradit, quia primus boues iugo iunxerit, & Bacchus idem sit & Osiris. Idem tamen in quarto idcirco cornutum Dionysium prodidit, quòd Ammonis filius fuerit, qui arietino capite cum cornibus fuisse dicatur. Sunt qui cornua pro audacia sumunt, ut Phurnutus, quod audaces trucesque uinum faciat. Hinc Ouidius, Tunc pauper cornua sumit. Sunt qui & scribant cornua cristas uocari, &c. & cincinnos interpretentur: ac ideo Mosen cornutum Hebræis uisum putant, ut etiam Lysimachum regem in eius nomismatibus uidemus: sed Armenios adhuc & Lydos sacerdotes, cum huiusmodi cincinnis & capillis Romæ conspeximus. Porrò & illud item legimus, ueteres cornu bouis pro poculo usos fuisse: & inde factum esse, ut non solum cornua Dionysio finxerit antiquitas, sed etiam taurus ipse diceretur & tauriformis in Cyzico coleretur: & κεραῖος, id est cornutus dicatur à Nicandro, Gyraldus. Bacchus κερατοφυὴς & taurus dicebatur, &c. ut supra monui cum dicerem ueteres cornibus pro poculis usos. Athenæus libro 2. Plato (inquit) secundo de Legibus uini usum sanitatis gratia concessum ait. Verum ab ingenio hominum ebriorum, Dionysium tauro & pardali conferunt, eò quod inebriati sæpe quędam per uiolentiam agere conentur. Alcæus, ἄλλοτε μὲν μελιαδέος, ἄλλοτε δ' ὀξυτέρω τριβολώω (lego ἀντιβολῶν) ἀρρητομύθος (forte ἀρρήτω μύθος) id est uino placidum aliquando ingenium cõtingit, aliquando uehemens & uiolentius quàm uerbis exprimi possit. Quidam etiam θυμικοὶ, id est feroces & animosi fiunt: qualis nimirum taurus est. Euripides, Ταῦροι δ' ὑβρισταὶ, κ' ἐν κέρασι θυμούμενοι, id est, Tauri proterui sunt & cornibus ferociunt. Sunt qui natura pugnaces prorsus efferantur, ut pardalis effigies eis conueniat, Hæc Athenæus. Sophocles in tragœdia quæ inscribitur Tyro (Tereus perperam secundum Varinum) taurophagum uocat Dionysium, id interpretantur quia dithyramborum poëtis in uictoria daretur bos, (in quo tamen aliqui Aristarchum mendacij arguunt, Suid.) Alij crudelem & immitem (ὠμηστὴν) accipiunt, quando & Aristophanes Cratinum ita infamauit. Sed ad uinolentiam magis referendum alij putant, quòd philœnus esset is, hoc est uino indulgeret largius, uel audax Baccharum instar, Cælius, Varinus, Suidas, Etymologus. At forsitan ὠμηστὴν hic interpretari conueniet, non simpliciter crudelem & immitem, ut Cælius transtulit: sed ὠμοφάγον, id est qui cruda & non cocta uoret. Arnobius enim libro 5. aduersus Gentes, Bacchanalia etiam (inquit) prætermittemus inania, quibus nomen Omophagijs Græcum est, in quibus furore mentito, & sequestrata pectoris sanitate, circumplicatis uos anguibus: atque ut uos plenos dei numine ac maiestate doceatis, caprorum reclamantium uiscera cruentatis oribus dissipatis. Suidas citat Aristophanis ex Ranis uersus, quibus Cratinum taurophagum uocat: & Bacchum eadem ratione moschophagum cognominat. ¶ De tauro quem uetula Cereris apud Hermionenses sacerdos ducit & sacrificat, in boue supra diximus in H. h. ¶ Diana Taurica dicitur, Græcis etiam Ταυρώ (ut habet Varinus) quæ à Tauris populis colebatur: eadem Thoantea uel Thoantis, Orestea, Fascelis, Aricina & Nemorensis apud Romanos dicta est. Nam Iphigenia iam immolanda, ut supra narraui, numinis miseratione subtracta, & ad Tauricam regionem translata, regi Thoanti tradita est, sacerdosque facta Dianæ: ubi cum secundum statutam consuetudinem humano sanguine numen placaret, agnouit fratrem Orestem: qui accepto oraculo carendi furoris causa cum amico Pylade Colchos petierat: et cum is occiso Thoante simulacrũ sustulisset, absconditũ fasce lignorum, unde & Fascelis dicitur (ab alijs Facelis aut

Facelina,

Facelina, siue à face cum qua pingitur, propter quod & Lucifera Diana, & φωσφόρος, & πυρφόρος dicitur: siue ἀπὸ τοῦ φακέλου, id est à lignorum onere & fasce) Ariciam detulit, &c. Gyraldus. Iphigenia etiam Diana à quibusdam cognominata, non alia quàm Taurica uidetur. Tauropoliæ Dianæ meminit etiam Diod. li. 5. Idem & Tauropolia sacrificia Dianæ & Martis apud Amazonas uocari scribit. Strabo quoq; libro 14. ait in Icaria insula (Icaro Persici maris insula, Dionysius Afer) templum Dianæ fuisse, (Stephanus id ex eodem Strabonis libro, in Samo fuisse tradit) quod Tauropolium à dea diceretur, id quod in decimosexto repetit, ubi fuit & oraculum. T. Liuius libro 4. quintæ Decadis, Amphipolim cum iam fama pugnæ peruenisset, concursusq; matronarum in templum Dianæ, quam Tauropolon uocant, ad opem exposcendam fieret, &c. Varinus, Tauropolon (inquit) Dianam dixerunt, quoniam ut taurus circumeat omnia: uel quòd taurum Neptunus immiserit Hippolyto, furentem œstro per omnem ferè terram: uel quod Iphigenia è Scythia fugiens, in Attica simulachrum Dianæ constituerit, & Tauropolon Dianam appellarit, quod à Taurica gente tum primum uenisset. Dionysius Afer in situ Orbis, non à gente tantum, sed à tauro, Tauropolon Dianam denominatam ait: quia, ut Eustathius, ea regio armentis abundet, quibus præsit dea: seu quia Diana Luna credatur: quare & Tauropus, ταυρωπὸς, dicta est, quod sit ut taurus aspectu, Gyraldus. Cælius Eustathij locum melius sic reddit, uel quia cum Luna eadem sit, quæ tauris uectatur, & Tauropus dicitur. Sanè Hesychius non modo Tauropolam Dianam, sed & Mineruam uocat. Alij Tauropolan dictam aiunt, διότι ἔβαλε. διὸ καὶ ταυροβόλος: unde quod telum immiserit (tauro nimirū) unde & Taurobolos appellata est, quo nomine Mineruam quoq; in Andro uenerabantur, Suidas. Alij non Tauropolon eam, sed Taurophagon nominauerunt, quod taurus pro Iphigenia in sacrificio suppositus sit, Etymologus. Ταυρώπη, quæ in Tauris Scythiæ colitur, sic dicta tanquam gregum & pecorum præses, per synecdochen à parte: uel quod non alia quàm Luna est, & tauris inuehitur, quam et ταυρωπὸν appellant. ἦ ῥά σε ταυροπόλα διὸς ἄρτεμις ὥρμησεν ἐπὶ βοῦς ἀγελαίας, apud Sophoclem in Aiace: Multos enim furentes poetæ fingunt à Luna affectos esse, eò quod illa spectris nocturnis præsit, Suidas. ¶ Ioui taurum immolare nefas existimatum, ut exponemus mox ex Macrobio. ¶ Mineruam quoq; Tauropolam cognominari, ex Hesychio iam docui. Suidas eandem ταυροβόλον dictam in Andro coli scribit: idcirco quod Anius taurum Atridis dederit, & ubicunq; ille de naui exiliret, Mineruæ ædem condendam iusserit, ita enim secundam fore nauigationem: Taurus autem in Andrum exilijt. De bubus Mineruæ immolari solitus, in Boue dixi. ¶ Mirabile est Olympiæ sacro certamine, nubes muscarum immolato tauro deo quē Myoden uocant, extra territorium id abire, Plinius. ¶ Ταῦρος uel Ταύρεος, Neptunus, Hesychio: apud Suidam Ταύρειος scribitur. Ταυρεία, festum Neptuni, Hesych. & Varinus. Καὶ ταύρεος ἐννοσίγαιος, Hesiodus in Scuto: ubi Scholia addunt Ταύρεος epitheton Neptuni esse, Bœotice, quòd ei deo tauri mactabantur in Helicone: uel ut alij dicunt, in Onchesto: idq; uel propter undarum fluctuumq; sonitum: ex quo etiam ταυρόκρανος, id est tauriceps dictus est, Gyraldus. Qui potus ministerio præficiuntur, dici quidem œnochoi solent: in Neptuni tamen festo (apud Ephesios) etiam tauros scio appellatos, Cælius ex Athenæo quem tamen non citat. Euangelus apud Macrobium libro 3. cap. 10. Et ex his (inquit) quæ nota sunt nobis, Maronem pontificij disciplinam iuris nescisse constabit. Quando enim diceret, Cœlicolûm regi mactabam in littore taurum, si taurum immolari huic deo uetitum? aut si didicisset, quod Atteius Capito comprehendit: Cuius uerba ex libro 1. de iure sacrificiorum hęc sunt: Itaq; Ioui tauro, uerre, ariete immolari non licet. Labeo uero libro 68. intulit, nisi Neptuno, Apollini & Marti, taurum non immolari. Ad hæc Prætextatus renidens, Quibus deorum immoletur tauro, si uis cum Vergilio communicare, ipse te docebit, Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo. Vides in opere poetæ uerba Labeonis? Igitur ut hoc doctè, ita illud argute. Nam ostendit ideo non litatum, ideo secutum Horrendum dictu, & uisu mirabile monstrum. Ergo respiciens ad futura hostiam contrariam fecit. Sed & nouerat hunc errorem non esse inexpiabilem. Atteius enim Capito, quem in acie contra Maronem locasti, adiecit hæc uerba: Si quis forte Ioui tauro fecerit, piaculum dato. Committitur ergo res, non quidem impianda, insolita tamen. Et committitur non ignorantia, sed ut monstro locum faceret secuturo, Hucusq; Macrobius. Pausanias in Corinthiacis mentione Danai facta, eiusq; solij, Ibidem (inquit) Bitonis imago est, humeris taurū sustinens: de quo Lyceas poeta scripsit, quod cum Argiui sacrificium Ioui in Nemeam ducerent, Biton uir admodum robustus, humeris sublatum gestauerit. Taurus ut fluuijs (causam superius indicaui) sic etiam Neptuno aptum sacrificium iudicatur, Varino teste. Immolabantur autem ei, tauri παμμέλανες, id est nigerrimi uel undequaq; nigri, propter nigrum aquæ colorem: à quo poetæ πορφύρεον κῦμα dicunt, & πόντον μέλανα, & ἠεροειδέα, & ἰοειδέα, Varinus. Est autem carmen Homeri in Odyssea, ταύρους παμμέλανας ἐνοσίχθονι κυανοχαίτῃ. In Pindaro ταῦροι ἀργᾶντες Neptuno sacrificantur, id est albi, quod quidem fieri potest διὰ τὴν πολιὰν ἅλα, id est propter canum maris colorem. Sed ueteres ἀργᾶντας intelligunt albos pinguedine: ut cōtra quædā pinguia pro albis dicunt: qualia sunt κρίδεμνα λιπαρὰ, τὰ λευκὰ καὶ λεῖα, Varin. Pindarus insuper alibi Neptuno taurum immolandum cratæpoda uocauit, qui suus fuit Delphorum mos, Cælius. Homeri Scholiastes, Tauros (inquit) ei immolabant, propter maris uiolentiam: nigros uero, propter aquæ colorem, ex maris profundo. Idem ferè scribit Phurnutus. Varinus in ἱερὰ μέλα taurum Neptuno immolari solitū ait, διὰ τὸ τῆς ὕλης σφοδρότητα κινήσεως πληκτικὸν, ἔτι καὶ διὰ τὸ μυκητικὸν, καὶ διὰ τοὺς ἐν τῷ ὕδατι καμπτὰς, δίκην κεράτων. Pindarus in Olympijs ταῦρον ἀργὸν (forte ἀργᾶντα, ut

supra ex Varino) illi ascribit: quidam album interpretantur, propter maris spumas: alij non album, sed florentem, seu nitentem, aut procerum interpretantur. Ego uelocem expono: nam sic canes cognominatos uidemus: Sed de hac uoce cum alibi, tum in Argiphônte Mercurio plura dixi, Gyrald. Iunoni de tauro albo antiqui rem sacram faciebant, (ut in Boue supra ostendi) uel de iuuenca potius alba ut docti autumant, quod Gyraldus poëtarum testimonijs comprobat. Pindarus in Nemeis in laudem Alcimedis Aeginetę, ἐν ἀμφικτυόνων ταυροφόνῳ τριετηρίδι τίμασε Ποσειδᾶν νίκαν ἄν τέμενος. Interpres taurophonon trieteridem exponit, in qua tauri Neptuno ferirentur: Repetebant autem Isthmiorum certamen tertio quoq; anno. In maritimis sacrificijs exta in fluctus iactabantur, unde illud Silij libro 17. Cui numen pelagi placauerat hostia taurus, Iactaq; cœruleis innabant fluctibus exta. Græci aliquot Neptuno de cruribus taurorum rem sacram faciebant: Vlysses ariete, apro, & tauro litauit. Non solos tamen tauros uel Neptuno uel Apollini, sed & alias quandoq; uictimas immolabant. Heroibus tauro, capro, & ariete litabãt, Gyraldus. ¶ De lupo qui taurum confecit, quo auspicio Danaus regnum obtinuit, in Lupo dicemus.

PROVERBIA. Tauricum uel taurine tueri, βλέπειν ταυρηδὸν, pro eo quod est toruè, ἀγρίως, Aristophanes in Ranis, de Aeschylo cuius irati faciem exprimit: ἔβλεψεν οὖν ταυρηδὸν ἐγκύψας κάτω. Plato demonstrat hunc Socrati fuisse morem, taurinis oculis obtueri. Optima toruæ Forma bouis, Vergilius. ταυρηδὸν ὑποβλέπειν apud Pollucem legimus. Odij signum est limis oculis aspicere & taurinè, ut inquit Plato. Vuestphali trucem aspectum hoc prouerbio notant, **Er sicht als ein ochs der dem fleischhouwer entloffen ist**: Tuetur instar tauri, qui ab ictu lanij euasit. Taurum tollet qui uitulum sustulerit: adagium in fornice natum, uti uidetur (inquit Erasmus) sed quod ad usum uerecundiorem commode torqueri possit, si quando significabimus maiora peccaturũ adultum, qui puer uitijs minoribus assueuerit. In fragmentis Arbitri Petronij, Quartilla mulier omnium impudicissima, Infans (inquit) cum paribus inquinata sum, & subinde prodeuntibus annis, maioribus me pueris applicui, donec ad hanc ætatem perueni. Hinc etiam puto natum prouerbium illud, ut posse dicatur taurum tollere, qui uitulum sustulerit, Hæc illa. Cæterum non abs rdum uidetur adagium ad Milonis Crotoniatæ factum referri, qui quotidie uitulum aliquot stadijs gestare solitus, eundem taurum factum, citra negotium gestasse legitur: Atq; ita quadrabit in eos, qui paulatim rebus etiam maximis assuescunt, Erasmus. Simile nostri prouerbium habent, **Es muß zeytlich krümmen/ das ein güter hagg sol werden**, Maturè curuetur oportet lignum, quod commodus uncus euasurum est. Ταῦρος ὑπερκύψας τὸ Ταΰγετον ἐκ τοῦ Εὐρώτα ἔπινεν, id est, Taurus porrecto ultra Taygetũ capite ex Eurota bibit, de re uehementer absurda, simillimum illi, Quid si cœlum ruat? Prouerbium natum ex Apophthegmate Geradæ Lacedæmonij: is ab hospite quopiam interrogatus, quæ pœna foret adulteris apud Lacedęmonios, negauit ullos esse adulteros apud Lacedæmonios. At instans ille, Quid si quis existeret, inquit, quam pœnam daret? Is, inquit, taurum maximum dependeret, qui producto ultra Taygetum montem capite, biberet ex Eurota. Cumq; hospes arridens, Et unde taurus tam ingens? Lacedæmonius uicissim, At unde apud Lacedæmonios adulter? Refertur à Plutarcho in uita Lycurgi, Erasmus. Abijt & taurus in syluam, & ἀπημαγλάφην prouerbia, superius enarrati capite 3. ¶ Germanicum dictum apud Hollandos, **Man drybt ein varren gen Montpelier/ Kumpt er wider er blybt ein stier**, hoc est, Bouem etiamsi longissime abducas, bos manet: Horatiani carminis sensum habet, Cœlum non animum mutant qui trans mare currunt. ¶ Prouerbium, Non si te ruperis, ex apologo natum, ad Ranam differetur.

DE VITVLO.

A.

VITVLVS bos iunior dicitur. Discernuntur in prima ætate uitulus & uitula, in secunda iuuencus & iuuenca, Varro. Nos iuuencum & iuuencam supra comprehendimus in generali bouis uocabulo, hic de solis uitulis seorsim dicturi. Attulimus autem supra quoque nonnulla, quæ ut bubulo generi in uniuersum sic uitulis quoq; conueniunt. ¶ Vitulum Ebræi uocant עגל egel, uel פר par cum additur ben bakar: simpliciter enim positum par, bouem in genere significat, ut supra exposui in Boue. Rabi Salomon & Abraham Esra egel interpretantur unius anni bouem, nisi quis uertat primi anni. Græci ἶνιν uocant τὴν ἐνιαυσιαίαν καὶ μόνον ἑνὸς ἔτους βοῦν, id est bouem anniculam, Varinus. Saraceni, ut lego, uitulum hesel uocant. Græci μόσχον, quæ uox ad utrumq; sexum pertinet, teste Ammonio: à qua diminutiuum extat μοσχάριον: Græci uulgo hodie uitulum μοσκάρι nominant. Itali uitello, Galli ueau: Hispani ternera, nimirum à teneritudine: Germani **ein kalb**, Angli a calfe. Vitulus in masculino genere δαμάλης, ταυρίδιον etiam dici posse uidetur, Germanice **ein stierle**: Vitula in fœminino, bucula δάμαλις & βοΐδιον, Ebraicè egela, de qua uoce pluribus supra docui: quidam Germanice exponunt **ein zeitkũ**, quæ uox tamen ad iuuencam uitulo ætate paulo superiorem pertinet: Anglis an heffar or yonge cowe.

B.

Vituli ungula si in utero non absoluatur, moritur, author obscurus. Cętera quę ad partes corporis, supra cum Boue requires.

De

C.

De cibo potuq́ue uitulorum, uide mox quædam in E. De fœtura & partu uaccarum etiam in Boue dixi. ¶ Vituli item cur grauius mugiant quàm boues, cum animalia cætera nouella uocem acutiorem ædant, iam supra explicauimus. ¶ Adhæc, remedia uitulorum non pauca, boum remedijs pariter coniunximus. Præter cætera, solent uitulis nocere lumbrici: qui ferè nascuntur cruditatibus. Itaq; moderandum est, ut bene concoquant: aut si iam tali uitio laborant, lupini semicrudi cōteruntur, & offæ saluiati more faucibus ingeruntur: Potest etiam cum arida fico & eruo conteri herba Santonica, & formata in offam, sicut saluiatum demitti. Facit idem axungiæ pars una tribus partibus hyssopi permista. Marrubij quoq; succus & porri ualet eiusmodi necare animalia, Columella. Vergilius in Georgicis pestem pecorum describens, Hinc lætis uituli uulgo moriuntur in herbis, Et dulces animas plena ad præsepia ponunt.

E.

Post partum cura in uitulos traducitur omnis: Continuoq́ue notas & nomina gentis inurunt, Et quos aut pecori malint submittere habendo: Aut aris seruare sacris, aut scindere terram, Et campum horrentem fractis inuertere glebis, Vergilius in Georgicis. Post hæc primum de domitura eorum præcipit, de qua nos supra etiam in Boue cap. 5. deinde de alimonia ipsorum his uersibus: Interea pubi indomitæ, non gramina tantum, Nec uescas salicum frondes, uluamq́ue palustrem: Sed frumenta manu carpes sata. nec tibi fœtæ More patrum niuea implebunt mulctralia uaccæ: Sed tota in dulces consument ubera natos. Si qua (matrix) amisit uitulum, ei oportet supponere eos, quibus non satis lactis præbent matres. Semestribus uitulis obijciunt surfures triticeos, & farinam ordeaceam, & teneram herbam: & ut bibant mane & uesperi curant, Varro. In alimonijs armentitium pecus sic contuendum: lactentes cum matribus ne cubent, obteruntur enim. Ad eas mane adigi oportet, & cum redierint è pastu: Cum creuerint uituli, leuandæ matres, & pabulum uiride obijciendum in præsepijs. Item his, ut ferè in omnibus stabulis, lapides substernendi, aut quid item, ne ungulæ putrescant. Ab æquinoctio autumnali unà pascuntur cum matribus, Varro. Mense Aprili uituli nasci solent, quorum matres abundantia pabuli iuuentur, ut sufficere possint tributo laboris & lactis. Ipsis autem uitulis tostum molitumq́ue milium cum lacte misceatur saluiati more præbendum, Palladius.

¶ Iunio mense uituli rectè, ut dictum est ante, castrantur, Palladius: Quomodo autem castrari debeant, uerba eius ut in Maio docuerat, posui supra in Boue ca. 5. Hoc in loco aliorū etiam authorū de castratione sententias adiungam. Vitulis tempus castrandi anniculis est, alioquin minores deformioresq́ue euadunt, Aristoteles. Castrare non oportet ante bimatum: quòd difficulter, si aliter feceris, se recipiunt. Qui autem postea castrantur, duri & inutiles fiunt, Varro & Sotion in Geopon. Castrare uitulos (inquit Columella) Mago censet, dum adhuc teneri sunt: neq; id ferro facere, sed fissa ferula comprimere testiculos & paulatim confringere (& paulatim confractis resoluere, Pallad.) Idq́ue optimum genus castrationum putat, quod adhibetur ætati teneræ sine uulnere. Nam ubi iam induruit, melius bimus, quàm anniculus castratur. Idq́ue facere (uerno, ut rectè addit Pallad.) uel autumno Luna decrescente præcipit, uitulumq́ue ad machinam deligare: deinde priusquam ferrum admoueas, duabus angustis ligneis (stagneis, Pallad. fortè stanneis, sed neutrum probo) regulis, ueluti forcipibus apprehendere testium neruos (quos Græci κρεμαστῆρας ab eo appellant, quòd ex illis genitales partes dependent) quibus comprehensis, statim testes (tentos testiculos, Pallad.) ferro resecare, & expressos (Palladius simpliciter habet, ferro resecant, & ita recidunt) ita rescindere, ut extrema pars eorum adhærens prædictis neruis (capitibus neruorum suorum) relinquatur. Nam hoc modo nec eruptione sanguinis periclitatur iuuencus, nec in totum effœminatur adempta omni uirilitate, formaq́ue seruata maris, generandi uim deposuit, quam tamen ipsam nō protinus amittit. Nam si patiaris eum à recenti curatione fœminam inire, constat ex eo posse generari: Sed minime id permittendum, ne profluuio sanguinis intereat. Verum uulnera eius sarmentitio cinere (cinere simpliciter, Sotion in Geopon.) cum argenti spuma linenda sunt: abstinendusq́ue eo die ab humore (potu, Pallad.) & exiguo cibo alendus. Sequenti triduo uelut æger cacuminibus arborum, & desecto uiridi pabulo oblectandus (prębeantur ei teneræ arborum summitates, & fruteta mollia, & herbæ uiridis coma, dulciora sagina roris aut fluminis, Pallad.) prohibendusq́ue multa potione. Placet etiam pice liquida, & cinere, cū exiguo oleo (ut Sotion etiam habet) ulcera ipsa post triduum (à castratione scilicet) linire (uulnera diligenter ungere, Pallad.) quo & celerius cicatricem ducant, nec à muscis infestentur, Hæc Columella & Palladius. Sed melius genus castrationis (inquit Palladius) sequens usus inuenit, &c. quo ferramentis ignitis testiculi deciduntur, ut supra in Boue cap. 5. recitaui. Vitulis (inquit Aristot. lib. 9. historiæ anim. cap. 50.) tempus castrandi anniculis est, alioqui minores deformioresq́ue euadunt. Modus castrandi hic est. Tractos deorsum testes, atq; obtentos, pressosq́ue in imum scorti, cultello adacto, extrudunt: mox fibras sursum, quoad maxime fieri potest, reprimunt, & plagam infarciunt capillamentis, ut sanies effluere possit: & si inflammatur, ignem adhibent scorto, & respergunt. Si bos à recenti castratu ineat, procreare potest, Hæc Aristoteles interprete Gaza. Græca in codicibus impressis sic habent: οἱ μὲν οὖν μόσχοι ἐκτέμνονται ἐνιαύσιοι, εἰ δὲ μή, αἰσχίους καὶ ἐλάττους γίνονται. αἱ δὲ δαμάλεις ἐκτέμνονται τὸν τρόπον τοῦτον, κατακλίνοντες καὶ ἐκτέμνοντες τοὺς ὄρχεις, κάτωθεν τοὺς ὄρχεις ἐκθλίβουσιν, ἔπειτα ἀνασείλλουσι τὰς ῥίζας

ἄνω, ὡς μάλιστα, καὶ τῆς τομὴν θριξὶ βύσουσιν, ὅπως ὁ ἰχὼρ ῥέῃ ἔξω· καὶ ἐὰν φλεγμαίνῃ, κατακαύσαντες τῇ ὀσχέᾳ, ἐπιπάττουσιν. ἐὰν δὲ ὀργῶσι τῶν βοῶν ἐὰν ἐκτεμνῶσι, τὸ φανερὸν συγγεννῶσι. In his uerbis multa corrupta, multa obscura sunt, & ab interpretibus uariè reddita: quibus ego pro uirili mederi conabor. Primū igitur post hæc uerba, εἰ δὲ μὴ, sic lego ἀρχίαις καὶ ἐλάττους γίνονται οἱ δαμάλαι. ἐκτέμνονται δὲ, &c. De uitulis maribus loquitur, quos Græci propriè δαμάλας (à recto δαμάλης) uocant, teste Ammonio: quanquam à fœminino etiam δαμάλις, similiter δαμάλας in plurali formari potest. εἰ δὲ μὴ, sin minus, id est si non castrentur cum anniculi sunt, sed post illam ætatem, minores & deformiores euadēt iuuenci (quāuis enim μόσχος & δαμάλης eandem significationem ferè habeant, sæpe tamen δαμάλης pro iuuenco accipitur) quę ætas proximè uitulum excipit, & ita conuenit hic interpretari. Dixerat autem paulo ante, omnia animalia, si dum crescunt castrentur, maiora & elegantiora quàm non castrata euadere: sed si posteaquam adoleuerunt, & iam incremento constiterunt, castres, nihil præterea accedere ad magnitudinem potest. Proinde non assentior Augustino Nipho, qui ubi hunc Aristotelis locum interpretatur, Minores (inquit) deformioresque euadunt, scilicet si infra annum castrentur. Nam quod de castratione post anni primi ętatem, & quo tempore iam crescere desinunt, non ante illam facta Aristoteles loquatur, manifestum est ex iam dictis. Addit Niphus, si autem supra annum, non sine periculo agitur: at nos ex Sotione & Varrone iam docuimus, non ante bimatum castrandos esse: Sed esto ut posterius dictum Niphi, pugnantibus inter se authoribus, uel excusandum, uel etiam uerum sit: prius certe omnino Aristotelis sententiæ aduersatur, quod uel Albertus Magnus ipsum monere poterat. Genus illud castrationis, quo uitulorum, dum adhuc teneri sunt, testiculos fissa ferula comprimere, & paulatim confringere, Palladius & Columella ex Magone docent: minus frangere uires, ideoque tutius esse in tenera ætate existimauerim, minus etiam effœminare: cum testes eis non omnino demantur, sed atterantur tantum. Id quod testibus iam ętatis progressu durioribus, ut difficilius, ita nimio cum dolore fieret. Hominem ita castratum Græci θλασίαν (uel θλαδίαν quod minus placet) uel θλιβίαν appellant, à contritis contusisque coleis. Hic modus quoniam sine ferro fit, nec tantum dolorem affert, nec sanguinem profundit, non pugnat illis qui anniculos aut bimos demum castrari uolunt: intelligunt enim illi de castratione ferro aut cauterio facta. Varia spadonum inter homines genera, Alciatus in libro de uerborum significatione proponit. Paulus Aegineta libro 6. cap. 68. duplicem castrandi modum explicat, alterum κατὰ θλάσιν, id est per contusionem, alterum κατ᾽ ἐκτομὴν, id est exectionem. Posterior ad Aristotelis etiam uerba lucis nonnihil afferet, is huiusmodi est: Castrandus in sedili resupinatur, & scrotum cum testiculis sinistræ manus digitis premitur: & per scrotum ita extensum duas lineas rectas, per utrumque testiculum unam, scalpello incides: ubi exilierint testiculi, cute detracta excidentur, ita ut tenuissimum solum naturale uasorum commercium relinquatur. Atque hic modus, eo qui per contusionem fit, magis probatur. Nam quibus testes solum contusi sunt, nonnunquam Venerem appetūt: nimirum quòd pars aliqua testiculorum contusionem subterfugerit. Hæc Aegineta: qui de contusione etiam scribit, eam in infantibus solum fieri solere, &c. Quod sequitur apud Aristotelē κατακλίνοντες καὶ ἐκτέμνοντες τῆς ὀσχέας, &c. sic uerto, Vitulis resupinatis, scrotoque inciso, testes per inferiorem scroti partem exprimunt (& abscindunt uel excidunt, quod deest in Græco: addendum igitur, καὶ ἐκτέμνουσι, uel simile uerbum:) deinde neruos à quibus pendebant, quàm penitissimè fieri potest sursum recondunt. Quod Aristoteles dixit, ἐκθλίβουσι, id est digitis uel instrumento aliquo extrudunt, Aegineta sic effert: ἐκπηδήσαντες δὲ διδύμοι, ἐκτεμνέσθωσαν. Propriè sanè ἐκπυδᾶν dicimus τὸ ἐκθλιβόμενον, ut pomorum nuclei digitis expressi, Græci ἐκπυρηνίζειν uocant proprio & eleganti uocabulo. Albertus Magnus totum hunc locum sic reddidit, Prosternitur ad terram uitulus, & diuiditur corium oschei, & exprimuntur testiculi, & ligantur nerui testiculorum fortiter: & tunc abscinduntur testiculi, & eriguntur (id est sursum reponuntur) radices neruorum, cineribus iniectis in uulnus: Et si coquantur (id est urantur) nerui, melius erit contra sanguinis fluxum. Quæ pleraque ad Aristotelis sententiam quadrare puto: quanquam de suo adiecit neruos (scilicet cremasteres) præligari, ex uulgi experientia nimirum: Nam quòd cineres pro capillamentis supponit, cum ueteres rei rusticæ authores in hoc imitetur, facile condonabimus. Nam & in libro de simplicibus medicamentis ad Paternianū, qui inter nothos Galeni circumfertur, ita legimus cap. 148. Cinis in recentia uulnera penitius infarctus, sanguinem sistit: ideoque omnibus pecoribus castratis cinis impositus prodest, omnibusque abscissis. Theodorus Gaza pro κατακλίνοντες legisse uidetur καθίλοντες, cum non opus esset quicquam mutare. Obscurum est etiam quod uertit, Et si inflammatur, ignem adhibent scorto, & respergunt: Primum enim loco inflammato, ignem uel cauterium adhibere, uerè est ignem igni addere, & augere malum: deinde quod inflammationem respergi ait, nec quisquam unde uel quonam medicamento ea respergi debeat ex uerbis eius intelligere queat, reprehensione dignum mihi uidetur. Pastores (inquit Niphus μεταφράζων Aristotelis uerba, ut aliquo modo Gazæ translationem fulciat) puluerem aut aliud medicamentum ad hoc præparatum inspergunt. Sed absurdum est Aristotelem remedij inspergendi nomen tacuisse putare, præsertim cum eo omisso, obscura & ineptæ constructionis relinquatur oratio. Albertus Magnus ridicule simul & indoctè sic uertit: Si autem apostema acciderit in loco illo, puluerizatus testiculus & loco suprapositus, erit conueniens cura ipsius. Mihi post κατακαύσαντες distinguendum uidetur, non post ὀσχέας ut Gaza fecit: & ita uertendum: Quòd si locus inflammetur, urunt, & scroto inspergunt: intelligo autem idem remedium quod proximè uulneri infarciendum

farciendum

farciendum dixerat, nempe τρίχας, id est capillamenta, aut lanas. Lanæ enim, Dioscoride teste, uulneribus à principio statim ex aceto, oleo, uinóue utiliter imponuntur, &c. crematarum præterea cinis crustas inducit, carnem excrescentem cohibet, & ad cicatricem ulcera perducit. Ab initio igitur, ubi sistere tantum sanguinem oportet, lana mollis simpliciter adhibetur: deinde ubi locus intumescit, (quod Aristoteles φλεγμαίνειν dixit, ut conijcio: sæpe enim hoc uerbo Græci parum proprie utuntur) & pus colligitur, uehementiore remedio, siccante expurganteq; opus est, quod quidem non amplius lanæ, sed ustarum cinis præstare potest. Postremo in citato Aristotelis loco ultima uerba ἐὰν ἐκπυηθῶσι τὸ φανερὸν συγγηρῶσι, proculdubio sic restitui debent, ἐὰν ἐκπυηθῶσι προφανῶς, ἐπισυγγηρῶσι: quod cũ ex simili loco Aristotelis libri 1. de generatione anim. cap. 4. tum ex Gazæ conuersione, & Columellæ Palladijq; uerbis confirmari potest. Hæc hactenus dixerim super uitulorum castratione, non tam reprehendendi & emendandi aliorum scripta, quàm negotium ipsum clarius explicandi instituto.

¶ Apes ex uitulis aut iuuẽcis, &c. quo modo generentur, in Apũ historia prosequemur. Apes creduntur non fugere, si stercus primogeniti uituli adlinamus oribus uasculorum, Palladius. ¶ Caseus fit lacte coagulato, hœdino imprimis uitulorúmue coagulo, Plinius. Pelles uitulinæ ad uarios usus parantur, uel cum pilis, uel ijs detractis: & uel diuersis coloribus tinctæ, uel natiuo relictæ, ad culeos, peras, tibialia præsertim mulierum in Germania: uestiuntur eisdem libri, mira elegantia, præ cæteris enim nitorem læuoremq; politæ admittunt.

F.

Vitulos lanij ad cultrum emunt, Varro. In omni animalium genere, carnes uetulorum duræ, siccæ, & concoctu difficiles sunt: iuniorum contra, humidæ, & molles, atq; idcirco commodius concoquuntur: his tamen exceptis, quæ ubi in lucem æditæ sunt, protinus in cibo sumuntur. Nanq; omnes eiusmodi mucosæ sunt, ac præcipuè quæ suapte natura humidiore sint carne, ut agni & sues: uerum hœdi & uituli, ut qui natura sunt sicciores, multò melius concoquuntur nutriuntq;, Galenus in libro de boni & mali succi cibis. Ex eiusdem libro 3. de aliment. facult. supra in Boue de uitulina carne iudicium recitauimus, nempe quod bubulæ præstet & facilius concoquatur. Vituli uaccarum illarum, quas lactis tantũ & casei causa nutrimus, quindecim à partu diebus elapsis occidendi sunt: carnes eorum temperatæ sunt & faciles concoctu, salubresq; illis qui uitam degunt otiosam, Petrus Crescent. Hanc itaq; non iniuria mensæ nobilium crebro repetunt, Platina. Assiduos habeant uitulum tua prandia in usus, Cui madida & sapida iuncta tepore caro est, Bapt. Fiera. Elixatur uitulina ut reliquorum pecorum caro: quidam ut appetitui consulant excitãdo, eodem ferè modo quo pisces coquunt, in aqua primum elixant despumantq;, & saliunt (parcius autem ea saliri conuenit, in quibus ius magna ex parte feruendo consumi debet) & cum semicocta uidetur, uinũ affundunt, deinde cepas per transuersum concisas, postremo cum parum iuris iam superest butyrum feruefactum: aliqui butyro in sartagine farinæ aliquid addũt, & aceti modicum, & croceum ex aromatibus pollinem, ipsasq; cepas. Similiter etiam exta parantur, sic uoco arteriam cum pulmone corde & iecore cohærentibus: Germani in uitulo priuatim **das grick**, nostri etiam **griel**: Apponũtur enim aut simpliciter elixa, aut condimentario iure cum uino cocta, ut de carne iam diximus: sed ius illud cum carne semper coqui solet donec modicum supersit: cum extis uero interdum relinquitur copiosum, et aromatibus cum croco adiectis pani ξηρανθὲν dissecto in patinis infunditur (**ein grielsuppen**) idq; inter lauta etiam primæ mensæ fercula numeratur. Ventrem cum intestinis uituli, Germani priuatim in uitulis & hœdis nuncupant **das kröß**: quæ itidem elixa & aromatibus condita initio mensæ apponunt. Lixatur & uituli caput ad prima fercula prandiorum, idq; arietino longe præfertur, pretio superans sesquialtero. Cerebrum inde seorsim etiam in aqua modicè coctum, mox tunicis liberatum, in uino coquitur, & inspergitur aromatibus: Sunt qui cum lacte mixtum & cepis minutatim incisis, butyro frigunt, & aromatibus condiunt. De uitulina carne salienda supra in Boue dixi: relinquitur autem cum sale in uasis ferè non ultra diem antequam suspendatur in caminum. Gelu in patina fit tum ex pedibus uitulinis, tum metaphreni seu dorsi superioris carnib. Pedes etiam elixi cum aceto & pipere eduntur: uel friguntur cum butyro inuoluti confractis tudicula ouis. ¶ Apicius libro 8. cap. 5. uitulinæ carnis uarios apparatus præscribit, his uerbis: In uitellina fricta: Piper, Ligusticum, apij semen, cuminum, origanum, cepam siccam, uuam passam: mel, acetum, uinum, liquamen, oleum, defrutum. In uitulinam siue bubulam cum porris succidaneis, uel cepis, uel colocasijs: liquamen, piper, laser & olei modicum. In uitulinam elixam: Teres piper, ligusticum, careum, apij semẽ: suffundes mel, acetum, liquamen, oleum: calefacies, amylo obligas, & carnem perfundes. Aliter in uitulina elixa: Piper, Ligusticum, fœniculi semen, origanum, nucleos, caryotam: mel, acetum, liquamen, sinapi & oleum. ¶ Elixum esse debet uituli pectus: Dorsum tamen seu spina assaturam requirit: Coxas eiusdem in pulpamentum rediges, Platina.

¶ Artocreas quomodo paretur ex carne uituli, &c. Platina libro 8. cap. 36. his uerbis docet: Aut uituli aut hœdi aut capi carnem elixabis: elixam & eneruatam, minutatim concides, & in mortario tundes. Huic deinde parum casei recentis, tantundem ueteris & triti, parum petroselini & amaraci concisi, oua quinq; bene distracta, abdomen porcinum, aut huber uitulinum concisum, modicum piperis, plusculum cinnami, minimum gingiberis, tantum croci ut colorem concipiat, addes. Curabis coquatur eo modo, quo albam diximus. Hoc edant Scaurus & Cælius, qui nimiam macilentiam

cum obesitate libenter permutarent. Vehementer enim alit, corpus obesat, hepar iuuat, obstructionem tamen & calculum facit. Et libro 6. cap. 9. Pastillum ex uitulo alijsue cicuribus animantibus hunc in modum parat: Cicures (inquit) appello, omnia quæ domi aluntur, ut uitulum, capum, gallinam, & similia. Ex his pastillum sic facies: Carnis macræ quantum uoles sumito, minutatimque gladiolis concidito. Vitulinum adipem cum aromatibus huic carni bene misceto, inuoluta crustulis in furno coquito. Cocta ubi propè fuerint, duo uitella (uitella in plurali numero genere neutro sæpenumero profert) ab albore ouorum excreta cum modico agrestæ, cumque iure perpingui bene tudicula agitata, in pastillum infundes. Sunt qui modicum croci ad speciem addant. Fieri & hic pastillus in patella bene uncta, etiam sine crusta potest: capum, pullastram, & quicquid uoles, integrum & in frusta concisum, in pastillo pro uoluptate optimè coques. In hoc & multum alimenti inest: tarde concoquitur, pauca recrementa in se habet: cor, hepar, & renes iuuat, obesat, ac uentrem *ciet. Et mox ibid. cap. 12. Pastillum (inquit) in olla sic facito: Carnem uitulinam cum adipe minutatim concisam, in ollam ponito: pipiones & pullos, si uoles, adijcito. Ollam ipsam ad carbones longè à flamma, ne concitatè efferuescat, ponito. Vbi ebullire occeperit, despumato: passulas deinde imponito. Cepam postremo minutatim concisam, cum larido frigito: Frictam in ollam indito. Vbi omnia propè cocta existimaueris, agrestam & aromata suffundito. Sunt qui & duo uitella ouorum bene agitata cum agresta infundant. Multum alet, tardè concoquetur, nauseam faciet, stomacho nocebit, hepar & renes concalefaciet, sperma augebit, caput & oculos lædet. Idem Platina eodem libro 6. cap. 18. In pulpam uitulinam: Ex coxa uitulina carnem macram abscindito, in frusta oblonga & subulia concidito: batuitoque cum gladioli costa, ita ne rescindantur: statimque sale & fœniculo trito suffundito: amaracum deinde ac petroselinum cum larido bene concisum, & aromatibus sparsum super pulpas extendito: easque statim inuolutas in ueru ad ignem ponito: ne nimium desiccentur, caueto: coctas conuiuis statim appones. Multum alet, corpus solidum reddet, pauca recrementa relinquet. In pulpam Romanam, ca. 19. Carnem uitulinam in frusta non maiora ouo ita concidito, ne alterum ab altero rescindatur: salemque ac coriandrum, aut fœniculum tritum statim inspergito: aspersam, inter duas tabulas aliquãtulum opprimito. Veru deinde traiecta cum tessella laridi, ne se contingant, neue nimium desiccentur, ad ignem uoluito, donec coquantur. Multi hoc est & grossi alimenti, tardè etiam concoquitur, & aluum astringit. Et subinde cap. 20. Esitium ex pulpa: Ex coxa uitulina pulpam accipito, eamque uel cum adipe eiusdem, uel cum larido minutatim concidito. Amaracum & petroselinum contundito, uitellum oui cum caseo trito tudicula agitato, aromata inspergito, corpus unum facito, ac omnia cum ipsa carne misceto. In omentum deinde uel porcinum uel uitulinum tessellatum incisum, hoc pulmentum ad oui magnitudinem inuoluito, ad focum in ueru lento igne decoquito. Mortadellam uulgares hoc esitium uocant, quod certe parum incoctum quàm nimium, suauius est. Tarde ob hanc rem concoquitur, obstruit, calculum creat, cor tamen & hepar iuuat. Rursus cap. 22. Farcimina: Pulpæ uitulinæ atque adipi suillæ bene tunsæ, tritum caseum tum ueterem tum pinguem, aromata bene tunsa, duo aut tria oua tudicula agitata: salis tantum quantum res ipsa requiret, & croci quo crocea sint, admiscebis: admixtáque in intestinum bene lotum, & perquam tenuatim productum, injicies. Cocturam in cacabo requirunt. Bona non nisi biduo durant. Seruari tamen in dies quindecim aut plures poterunt, si plus salis & aromatum addideris, siue ad fumum desiccaueris. Et cap. 30. Caput uitulinum aut bubulum, inquit, aqua calida depilato, ut suem consuesti, si elixum uoles: ubi coctum fuerit, in alliatum mergito: si allium placuerit, repletum aromatibus, allio ac plerisque odoriferis herbis, in furno decoquito. Et mox cap. 31. In cerebrum uitulinum: Ex capite elixo ac cocto cerebrum erues, cum quo duo uitella ouorum tudicula bene agitata, modicum piperis, parum agrestæ, salis quantum sat erit, miscebis. Mixta hæc omnia in sartagine cum liquamine tantisper friges, donec, quod breui fiet, concreta simul fuerint. Comedi cito hoc pulmentarium debet: ubi refrixerit, nil insipidius. Item cap. 35. In uentriculum uitulinum: Vitulinum uentrem in angulo leniter perforato, stercusque ac sordes omnes eximito: in lotum uentrem, hæc quæ dicam, indito: Ex caseo ueteri oua quatuor bene facta (fracta) parum piperis leniter tunsi, croci modicum, passulas integras, petroselinum, amaracum, mentam concisam. Mixta omnia et in uentriculum clausa, in cacabo bene coquantur. Et cap. 26. Pulmentarium in carbone: Carnem macram ex coxa uitulina in buccellas non nimium subtiles concisam, cultri costa contundito: sale deinde & fœniculi semine bene trito utrinque aspersam, inter duas tabulas per dimidium horæ comprimito. Inde in craticula ad carbones concoquito, in utranque partem crebro uertendo, addendoque tessellas laridi, ne igne inarescat. Coqui non admodum hoc pulmentarium debet: calidum item conuiuis apponatur, quo magis appetentiam & desiderium bibendi excitet. Hoc Bibulus utatur, qui sitim in se demortuam quærit. Idem 5. 15. Non displicuit mihi Palelli hospitis nostri patina, qui pedes uitulinos bene lotos, & coctos cum iusculo aromatibus insperso, in cœnam more Romano attulit. Inditum quoque aliquid ex aceto putârim: adeo appetentiam excitabant. Apponi hæc patina prima mensa consueuit. Boni & facilis extat alimenti: pectori confert, tussim lenit, meatus urinæ exulceratos sanat, dysentericis prodest. A medicis tamẽ anteriores magis quàm posteriores, animalium partes probantur. Esitium ex abdomine porcino aut uitulino parandum, ex eodem Platina referemus in Porco. Genus farciminis quod nostri uocant cerebri farcimen (cerebrum enim cum condimentis recto intestino bouis aut uituli infarcitur)

supra

supra in Boue descripsi. Circumfertur liber quidam Germanicus coquinarius, ubi eduliorum ex uitulo apparatus aliquot præscribuntur, quorum nomina hæc sunt, **Läbersultz von kalbs gelüng/ Lungenküchlin/Gebachens von kelberlungen/Holbraten von kalbfleisch.**

G.

Caro uituli recentia uulnera non patitur intumescere, Plin. Caro uitulina recens cum aceto cocta madidaq; alis imposita, fœtorem hirci teterrimum tollit, Marcellus. Ad hominis morsus carnem bubulam coctam imponunt: efficacius uituli, si non ante quintum diem soluant, Plinius: & alibi, Canis rabidi morsu facta uulnera circuncidunt ad uiuas usq; partes quidam, carnemq; uituli admouent, et ius ex eodem carnis decoctæ dant potui: aut axungiam cum calce tusam, scilicet admouent. Cornel. Celsus lib. 5. cap. 27. agens de curatione communi aduersus omnes morsus serpentium: Si neq; qui exugat (inquit) neq; cucurbitula est, sorbere oportet ius anserinum, uel ouillum, uel uitulinum, & uomere. Vituli ius uulgariter datum, inter auxilia cœliacorum & dysentericorum tradunt, Plinius. Carnē uituli si cū aristolochia inassatā edāt mulieres circa conceptū, mares parituras, ꝓmittūt, Plin. ¶ Feminum uituli cinis sordida ulcera, & quæ cacoethe uocant, è lacte mulieris sanat, Plinius.

¶ Medullę animalium uim habent dura & scirrho affecta corpora molliendi, siue musculi, siue tendines, siue ligamenta, siue denique uiscera indurauerint. Semper autem optimam expertus sum ceruinam, deinde iuuencorum seu uitulinam. Hircorum uero & taurorum acrior est magisq; desiccat, unde fit ut scirrhosas duritias dissoluere non ualeat. Cæterum ex uitulina & ceruina medulla, pessi etiam mollientes ad matricis quædam uitia componuntur: & pharmaca ex medulla confecta molliendiq; ui prædita foris quoq; utero imponuntur. Accipitur autem non tantum ossium medulla, quæ uerè medulla est, sed ex spina quoq; dorsi, quæ reliqua siccior squalidiorq; est, & eam ob causam seorsim utrasq; repono, Hæc Galenus lib. 11. de facult. simpl. cap. 5. plura mox inferens de recondendi & seruandi medullas ratione. Communis ratio medullarum est: (Plinij uerbis utor) Omnes molliunt, explent, siccant, excalfaciunt. Pro his uerbis in Dioscoride legimus, ἅπαντες δ' εἰσὶ μαλακτικοί, ἀραιωτικοί, θεραπευτικοί, πληρωτικοί ἑλκῶν. Pro θεραπευτικοί legendum θερμαντικοί cum Plinio: Dioscoridis interpretes nostri seculi calfacere ex Plinio transferunt: uerum de Græco textu emendando nullus meminit. ἀραιωτικοί ijdem rarefacere transferunt: & rectè quidem meo iudicio fecerunt, quod non in hac etiam uoce Plinium imitati sint, qui ξηραντικοί legit. medullas autem siccare, neq; ratione neq; authoritate ulla niti opinor. Quanquam enim malactica, id est mollientia ea propriè dicantur, quæ calfaciūt, exiccant, sed utrumq; moderate, magis tamen calfaciendo ea quàm siccando primi ordinis modum excedere posse scio. Nam Galenus mollientia conferens pus mouentibus: hæc æqualem calorem ei qui in homine secundum naturam est, efficere docet: illa multo maiorem. Proinde ut mollientia pleraq;, ita medullas maxime, calfacere absolutè dici potest (quod meum est iudicium) siccare non item: nisi cum additione quod moderatè omnino & in primo ordine. Nihil enim eorum quæ scirrhi in morem indurata sunt (inqt Gal.) uel ualide siccantibus, uel excalfacientibus ualide, curari potest. Similiter ἀραιωτικά, id est rarefacientia Galenus calida moderate & tenuium partium esse scribit, καὶ ἥκιστα ξηραίνειν, id est & minimè siccare: non quod non siccent, sed quòd minimum siccent, cuius generis chamæmalum esse ait, ordine primo calidum & siccum. Verum Dioscorides, qui non raro Græcis uocabulis abutitur quod ad secundas medicaminum facultates, hac etiam uoce rarefaciendi pro laxandi abusus mihi uidetur in medullis: molliunt enim medullæ quæ dura sunt, laxantq; intensa, magis quàm rarefaciant densa, aut obstructa aperiant, præsertim cum pinguiusculæ sint & emplasticæ facultatis nonnihil habeant; recentes præcipuè: accedunt enim medullæ natura in ruminantibus ad seuum, in cæteris ad adipem. Quamobrem rectè Galenus ubi de medullis agit, non calfacere, non siccare, non rarefacere aut aliud tale eas præstare scribit, sed mollire tantum: quanquam & διαλύειν, id est dissoluere obiter eis tribuit, non satis propria significatione. In translatione Serapionis: pro ἀραιωτικοί habetur resolutiuæ, & pro θεραπευτικοί, sedatiuæ: unde hoc saltem cōstat olim etiam hunc locum incertæ lectionis fuisse, ut minus mirū sit Pliniū quoq; & Dioscoridem, qui ab alijs nimirū hęc descripsere, nō eodē modo legisse. Porrò ꝙd Plinius medullā explere, Dioscorides ulcera explere dixit, nec ipse rectè dictū existimo, nec apud ullū ex probatis inuenio medicis. Nā quæ sarcotica, id est carnem generare & ulcera explere propriè dicunt, siccare modice & abstergere sine morsu debent: ego uero nullam in medullis abstersionem sentio. Fieri quidem potest ut per accidens aliquando carnem inducant, præsertim cum alijs mixtæ. Multa enim per se lædunt, alijs admista eundem affectum sanant: Quod sarcoticis etiam contingit. Oleum sordes colligit, sic & cera: ærugo rodit: tria hæc mista, carnē regenerant, magis etiam si quid sarcotici adiungas. Scio Plinium commendare medullam ceruinam aut uaccinam ad ulcera oris, sed cum resina: item uituli uel bouis, ad dysentericos, sed alijs admixtis: & uitulinam priuatim ad exulceratas uuluas cum seuo, quibus tamen alia ratione quàm sarcotica prodest: aut si illa quoq; interdū, per accidens tamē. Sed satius est hisce relictis, uerā medullarū facultatem ex Galeni uerbis superius recitatis addiscere: quibus hæc addi possunt, Medullis (ut etiam adipe) recentibus laxando, ueteribus insuper discutiendo utendum esse. Medullarum (inquit Dioscorides) probatissima est ceruina, mox uitulina, post hanc taurina, tum caprina & ouilla. Laudatissima (inquit Plinius) ceruina, mox uitulina, dein hircina & caprina. Curantur ante autumnum recentes lotæ, siccatæq; in umbra per cribrum, Dein liquatæ per lintea exprimuntur, ac reponuntur in fi-

cilli locis frigidis. Vide etiam Dioscoridem quomodo ad usum parandæ sint medullæ. Vituli medullæ cum pari pondere ceræ & olei, uel rosacei, addito ouo, duritiæ genarum illinuntur, Plinius. Marcellus paulo aliter, Medulla (inquit) cum cera & oleo rosaceo æquis ponderibus liquefacta, & permixta, & ad emplastri modum imposita, duritias palpebrarum, & si qua illic in modum pilularũ nascuntur, commollit ac discutit, Marcel. Vituli medulla admixto cumino trito infusa prodest in aurium dolore & grauitate, Plinius. Simile remedium uide mox in seuo. Recens uituli medulla cum cymino contrita infusaq́, quamuis magnos dolores auriculæ statim releuat, & intra triduum tollit, Marcellus: ex quo in Boue etiam dixi, bubulinam (sic legitur) uel taurinam medullam liquefactam, tepentemq́ infusam auribus, plurimum prodesse. Medulla uituli, uel si uaccina sit, ulcera oris ac rimas emendat, Plin. Vituli aut bouis medullæ excoquuntur cum farina & cera, exiguoq́ oleo, ut sorberi possint, pro cœliacis & dysentericis: Medulla etiam in pane subigitur, Plinius: Marcellus item uaccinam, cum farina tenui subactam, & instar excocti panis in cibo datam, mirè dysenteriam sanare scribit, maximè si & caseus bubulus recens manducetur. Manantia uerendorum ulcera sanat seuum cum medulla uituli, Plin. Medulla uituli in uino ex aqua decocta cum seuo exulcerationibus uuluarum imposita prodest, Plin. Componuntur ex ea medicamenta ad molliendum uterum, tum foris applicanda, tum pessis inditis, ut ex Galeno supra recitaui.

¶ Vitulinũ pingue quomodo odoramentis imbui debeat, copiosè explicatũ est supra in Tauro ex Dioscoride. Idẽ quomodo à putredine conseruet, uide in Anserino ex Dioscor. Vitulinũ adipem aliquantũ astringere Dioscorides scripsit, uide supra in bubulo adipe. Seuũ uituli cũ sale subactũ utilissime adhibet pityriasi, Marcel. Cũ sale tritũ capitis ulceribus utilissimũ est, Plin. Adipe uituli si palpebras crassiores perunxeris, extenuabis eas, & ad sanitatẽ perduces, Marcel. Seuũ uituli cũ anseris adipe & ocimi succo, genarũ (palpebrarũ) uitijs aptissimũ est, Plin. Idem remediũ alibi ad auriũ dolorem & grauitatem commendat, Plinius: & Marcellus quoq́, qui tepidum infundi iubet. Et rursus alibi in Plinio idem remedium (nisi quod nihil differre ait, uituline an bouis seuum capiatur) ulcera oris & rimas emendare docet. Est & alia mixtura (inquit) seuo uituli cum medulla cerui, & albæ spinæ folijs unà tritis: Idem præstat & medulla (uidelicet uitulina) cum resina, uel si uaccina sit. Vituli adipem succo ocimi adiecto, si pariter tepefactam auriculæ infuderis, amarissimo incommodo laborantem continuo liberabis, Marcellus. Cuminum syluestre auribus instillatur ad sonitus atq; tinnitus, cum seuo uitulino uel melle, Plinius: Quid si legas ; uel medulla, ut supra habuimus ex eodem autore, & Marcello quoq́. Vituli adeps ex fœmina (id est uitula: sed malim ex femine, ut paulo post ex inguinibus) sublata, cum aquæ corylis tribus decocta, & sorbitionis more sumpta, cœliaco plurimum prodest, Marcellus. Datur & seuum uitulinum aut bubulum, dysentericis & cœliacis, Plinius. Manantia uerendorum ulcera sanat seuum cum medulla uituli in uino decoctum, Plinius. Inflationibus in sede seuum uituli auxiliatur, maximè ab inguinibus, cum ruta, Plin. Medulla uituli in uino ex aqua decocta cum seuo, exulcerationibus uuluarum imposita prodest, Plin. Testium tumor, cum seuo uituli, addito nitro cohibetur, Plinius. De eodem remedio Marcellus, Adeps uituli (inquit) & nitri modicum, unà permixta, & ceroti modo imposita testiculis, tumores omnes & dolores persanare dicuntur. Vngues scabros seuum uituli emendat, Plinius. Sal prodest contra incipientes uerrucas cum seuo uitulino, Plin. Author quidam obscurus ex Plinio citat, seuum uitulinum podagricis & articularijs morbis prodesse: quod ego apud Plinium non de seuo, sed fimo uitulino, nec eo simpliciter, sed eius cinere legi, ut inferius recitabo. ¶ Leporino coagulo pares habent uires, hœdi, agni, &c. & uituli coagulum, Dioscor. Lethargicos coagulum uituli adiuuat in uino potum oboli pondere, Plinius libro 32. qui totus est de aquatilibus, proinde hoc in loco non uituli terrestris, sed marini, coagulum accipiendũ est. ¶ A recentibus & calidis adhuc uituli extis (id est arteria, pulmone, corde & iecore) minutatim concisis, liquor in uasis chymisticis elicitur, cui æquales partes saluiæ & melissophylli liquorum similiter extractorum, admiscentur: inde membra frigida, uel resoluta, uel tabida, mane & uesperi aliquandiu perfricantur, & mox calidis pannis inuoluuntur. ¶ Iecur uituli masculi, & tantundem foliorum saluiæ, minutatim pariter concidantur: collectus inde stillatitius liquor potui datur tum uiris tum mulieribus, qui durum tumorem transuersum in imo uentre supra pudenda perceperint. ¶ Vincit lepras ac furfures uitulinum fel, cum semine cunilæ, ac cinere è cornu ceruino, si canicula exoriente comburatur, Plinius. Felle uituli caput perunctum lendes exterminat, Marcellus. Alopecias sanat urina hominis uetus, si cyclaminum adijciatur, & sulphur: efficacius tamen & uitulinum fel: quo cum aceto calefacto tolluntur & lendes, Plin. Fel uituli calefactum cicatrices extenuat: Medici adijciunt myrrham & mel, & crocum, æreaq́ pyxide condunt: aliqui & florem æris admiscent, Plinius libro 28. in fine capitis 18. imperitissimè ad cicatrices cutis referens, cum ad oculorum cicatrices tantum pertineat, quod uel ipsa medicamentorum ocularium materia monere ipsum debuisset. Idem medicamentum Marcellus Empiricus inter oculorum remedia his uerbis describit: Fel uituli diligenter collectum ad corylæ mensuram in uas æreum mittitur, tenuiq́ igne admoto ita excoquitur ut spissetur, deinde mellis boni tantum mittitur, quantum fellis illius decocti remanserit: adijciuntur postea myrrhæ tritæ drachmæ duæ, & croci una, & æris flos pauxillum, ac postea simul omnia diu coagitata, ad tertias decoquuntur: quod medicamen in pyxide ærea debet reponi, satis utile & leucomatis & cicatricibus, & omnibus uitijs oculorum, si adsiduè inde

inde & opportunè inungantur. Cum felle uitulino & aceto pari mensura serpentis senectus, id est exuuiæ decoctæ, & lanula madefacta medicamentum auriculæ insertum, maximæ utilitatis esse creditur, si prius feruenti aqua de spongia aurem foueris, Marcellus. Ex eodem malagma uentri soluendo de felle taurino uel uitulino parandum, iam in Tauro scripsi. Vitulinum fel si in purgationibus fuerit sub coitu aspersum uuluæ, etiam duritiam uentris emollit, & profluuium minuit umbilico perunctio, atq; in totum uuluæ prodest. Modum statuunt fellis pondere denarij ad apij tertiam, ammixto amygdalino oleo, quantum esse satis appareat hoc in uellere imponunt. Masculi fel uituli, cum mellis dimidio tritum, seruatur ad uuluas, Plinius. ¶ Lien uituli in uino decoctus, tritusq; & illitus, ulcuscula oris sanat, Plinius. Ad lienem sedandum, emi lienem uituli quanti indicatus sit, iubent magi, nulla pretij cunctatione, quoniam hoc quoq; religiose pertineat: diuisumq; per longitudinem annecti tunicæ utrinq;, & induentem pati decidere ad pedes: dein collectum in umbra arefacere: Cum hoc fiat, simul residere lienem ægri uitiatũ, liberariq; eum morbo dicitur, Plinius. ¶ Gluten uitulinum aceto remissum, admixta modica calce uiua, ut crassitudinem mellis habeat, illines locis leprosis, atq; illic siccari medicamen permittes, efficaciter proderit, Marcellus. Lichenas oris præstantissimè uincit glutinum factum è genitalibus uitulorum, liquatum aceto cum sulphure uiuo ramo ficulneo permixtum, ita ut bis die recens illinatur: item lepras, ex melle & aceto decoctum, Plin. Simile remedium in Tauro ex taurocolla diximus, quæ & ipsa ex genitali tauri fit. Auribus fractis glutinum è naturis uitulorum factum, & in aqua liquatum medetur, Plinius. ¶ Fimo uituli suffiri percussos à scorpione prodest, Plinius. Sanguinem sistit fimi uitulorum cinis illitus ex aceto, Plin. Vlcera quæ sordidata sunt, fimi uitulini cinere & muliebri lacte purgantur, Marcellus. Igni sacro uitulinum fimum recens, uel bubulum illinitur, Plinius. Varicum dolores sedat fimi uitulini cinis, cum lilij bulbis decoctis addito melle modico: itemq; omnia inflammata & suppurationes minantia, Plinius. Verrucas aufert uitulini fimi cinis ex aceto, Plinius. Aestates, & quæ discolorem faciũt cutem, fimum uituli cum oleo & gummi manu subactum emendat, Plinius. Oesypum cum melle Corsicano tritum & appositum, abolet de facie omnes maculas, quidam & butyrum addunt: si uero & uituli fimus, & fel caninum misceatur, medicamen utilius erit, ita ut pariter temperata eximia de, coquantur, Marcellus. Melancholicis fimum uituli in uino decoctum remedio est, Plinius. Fimum uituli recentem si quis ex uino potui dederit his quos Græci cholericos uocant, manifesto periculo liberabit, Marcellus. Hydropicis auxiliatur fimum uituli masculi illitum: fimi uituli cinis cum semine staphylini, æqua portione ex uino, Plinius. Intestinorum inflationes discutit uitulinum fimum in uino decoctum, Plinius. Testium tumor cohibetur uituli fimo ex aceto decocto; Plin. Manantia uerendorum ulcera seuum cum medulla uituli sanat, in uino decoctum, uel caprinum cum melle rubiq; succo: Vel si serpant, fimum etiam (uitulinum intelligo, quod supra etiam ad sordidata ulcera & ignem sacrum prodesse ostendi, quanquam & capræ stercus cancerosos cum melle mixtum sanare apud Sextum legitur:) prodesse cum melle dicunt, aut cum aceto, Plinius. Luxatis recens fimum aprinum uel suillum, item uitulinum prodest, Plinius. Vitulinum fimum recentem articulis laborantibus illines, statim subuenies, Marcellus. Podagris medetur bouis fimum cum aceti fece: Magnificant & uituli qui nondum herbam gustauerit fimum, Plinius. Articulorum attritis medetur uituli, qui nondum herbam gustauerit, fimum, Plinius. Fimi uitulini cinis, cum lilij bulbis decoctis addito melle modico, podagris prodest & articularijs morbis, è maribus præcipuè uitulis, Plinius. Si dolor sit & grauitas aurium, urina capri medetur, uel tauri, uel fullonia uetus calfacta, uapore per lagenæ collum subeunte: admiscent & aceti tertiam partem, & aliquid urinæ uituli qui nondum herbam gustauerit; Fimum etiam, mixto felle eiusdem, Plinius.

H.

¶ Vitulus bos iunior est, à uitulando, id est lasciuiendo dictus: uel ut Isidorus conijcit, à uiridi ætate, sicut uirgo (aut forte quia Græci uitulos olim ἰταλὸς, & ἰτάλος, uel ἰτάλους dixerunt.) Sic & uitula uacca est uiridioris ætatis, necdum enixa: cum primum enim peperit nomine mutato iuuenca aut uacca dicitur. Sed hanc nominum proprietatem Latini non perpetuo seruant. Vergilius Aegloga tertia: Ego hanc uitulam (ne fortè recuses, Bis uenit ad mulctram, binos alit ubere fœtus) Depono. Et libro tertio Georgicorũ, quos prius uitulos uocauerat, domituræ iam idoneos, hoc uersu: Iam uitulos hortare uiamq; insiste domandi, paulo post iuuencos nominat, Iunge pares & coge gradum conferre iuuencos. Nec poëtæ solum, sed etiam Columella, Talis notę uitulos (inquit) id est iuuencos uel boues indomitos & rudes, &c. Plinius alicubi uitulum masculum dicit, tãquam aliâs de uitula etiam intelligi potuisset: mihi quidem in cæteris casibus non opus uidetur sexus differentiam addere, cum inflectendi ratio uitulum à uitula ubiq; distinguat, præterquam in datiuo & ablatiuo pluralibus, proinde rectè alibi Plinius uitulis maribus dixit: neq; enim ita uitulabus ut equabus apud authores reperitur. Apud Græcos etiam μόσχος generis communis est, authore Ammonio. Apud Theocritum Daphnis Idyllio 9. ἁδὺ μὲν ὁ μόσχος γαρύεται, ἁδὺ δὲ χ' ἁ βῶς, ἁδὺ δὲ χ' ἁ σύριγξ, χ' ὡ βουκόλος, ἁδὺ δὲ κ'ἠγών: lego ἁ μόσχος uel propter carmen. Cæterum uituli nomen usurpatur etiã de alijs quadrupedibus maioribus, ut elephantis & balænis apud Plinium. Sic & damalin Græce Photion omne animal uocari existimat in iuuenta. Stultè quidam in Dictionarijs suis Vergilium in carmine iam citato, Iam uitulos hortare, &c. uitulos de equis interpretantur, cum proculdubio de boũ uitulis

illic intelligat poeta. Βοῦν uocamus & uaccam, & taurum, & uitulum aliquando, Io. Tzetzes. Βοῦς ὄνομα γενικόν, πόρτις εἰδικόν, Varinus. Βοΐδιον τὸ, et βοΐδιον apud Varinum et Hesychium, ad utrunque sexum conuenire uidetur, de boue uel per ætatem uel aliter paruo: Latini buculum uel bucolum (ut Columella habet) de mare, de fœmina buculam dicunt. Μόσχος, inquit Etymologus, dictus est uel quod μῦ uocem ædat: ἢ παρὰ τὸ ὁσμᾶσθαι τῇ μητρί, ἢ παρὰ τὸ μῦ τὸ (ζητῶ, καὶ (lego δὴ) τῇ χρείᾳ ἣν ἔχει πρὸς τὰς μητέρας. Τῶν βοῶν τὰ νέα μόσχοι καλοῦνται, Poll. Diminutiua reperio, μοσχάριον, & μοσχίον, & πορτάκιον (malim πορτάκιον, ut à σκύλαξ σκυλάκιον) apud Varinum & Hesychium. Δαμάλαι & πόρτιες, uitulæ sunt, neque Venere neque iugo domitæ (ut per antiphrasin δαμάλαι uocentur, contraria ratione quàm δάμαρ pro uxore) πόρτιες autem minores sunt quàm δαμάλαι: uituli mares lactentes adhuc μόσχοι appellantur, iidem adulti tauri, Varinus. Vide supra in Boue, ab initio octaui capitis. Apud Varinum δαμάγη uox corrupta est pro δαμάλαι. A πόρτις fœminino licet, uox diminutiua sit πόρταξ in masculino genere, et ab hac rursus πορτάκιον, ut iam dixi. Πόρτις pro πόρις abundante τ litera. Dicitur autem πόρις, παρὰ τῇ πορεύειν, σημαντικὴ γὰρ ἡ δάμαλις, Varinus: uel potius ut Etymologus & Suidas habent, πόρτις ἡ μικρὰ βοῦς, ἡ ἄρξασα νῦν τοῦ ἐπὶ νομὴν πορεύεσθαι, uel δάμαλις ἡ ἄρτι πορεύεσθαι δυναμένη. Ego porin à par Hebraica uoce deduxerim. ὑπόπορτις ἐοῦσα, ἤγουν πόρτις ἢ βοῦς, apud Hesiodū, Varinus. Apud Lycophronem πόρρις legitur per duplex rhô, ut Suidas & Varinus obseruarunt. Πόρτιες, πόρτις, πορτίς, non in alio quàm Varini Lexico reperi. Πορτάζω, δαμαλίζεται, Hesychius & Varinus: δαμαλίζεσθαι uocem nusquam legi, uidetur autem idem significare quod uitulari apud Latinos, id est lætari, uel iuueniliter exultare ut uituli solent. Πορτίφοροι apud Hesychium & Varinum exponuntur, οἱ φέροντες τὰ κόρρεια ἐπὶ τῶν ὤμων: & quanquam ratio uocis compositæ interpretari postulat pro iis qui uitulos humeris gestant: tamen uocabulum κόρρεια (pro quo κόρια per iota legendum puto, id est μικρὰ κοράσια uel κοράσια) facit ut illos etiam qui pueros aut puellas humeris imponunt, ut sæpe per ludum fit, sic appellari putem. Δαμαλίδιον, iuuencula, apud Varinum legitur in Κλινίδιον. Κυοφορεῖ δ' ἡ δάμαλις μῆνας δέκα, sic legitur in Geoponicis Constantini ex Varrone, pro uacca Venerem experta & grauida, improprie. Πέζαι μόσχοι, οὕτως ἐκάλουν τὰς μισθαρνούσας ἑταίρας χωρὶς ὀργάνων, Hesychius. Malim πεζὰς ut meretrices quæ organa musica non haberent, & organis tanquam equis carerent, πεζαί, id est pedites, utpote ignobiliores dicerentur: quemadmodum & πεζὸν λόγον, id est orationem pedestrem dicimus, cuius comparatione quæ numeris ligatur ἵππος quasi equo sublimis uocatur. Πέζαι, μόσχοι, ἑταῖραι αἱ χωρὶς ὀργάνων εἰς τὰ συμπόσια φοιτῶσαι, Varinus. Videtur sane uox πέζαι tum de uitulis boū, tum de meretricibus illis dici posse, ut desit coniunctio καὶ uel ἢ post μόσχοι in Lexicis Græcis. Κολοβοίλα, ut Sigismundus Gelenius obseruauit, ad Germanicam uituli uocem accedit: ut ἰταλός (sic enim uitulos olim à Græcis uocatos Varro scribit) ad Illyricam tele. Ἐρωάς, νέας βοῦς, Hesychius & Varinus. Ἦνις βοῦς, bos annicula, (ἡ μόνα ἐνὸς ἔτου, mutato ι in ε) genitiuum ἤνιδος facit, uel ἤνιος Ionice.

Achæus Eretriensis in Aethone Satyrico sues πεταλίδας dixit, cum uituli proprie πέταλοι dicantur à cornibus, ὅταν αὐτὰ ἐκπέταλα ἔχωσιν, Athenæus libro 9. Cælius ecpetala interpretatur patula, uel parua exiliaque: ego posteriorem interpretationem priori contrariam improbo. Nam ut πέταλον pro paruo reperiatur (quod nusquam fieri puto apud Græcos, præterquam in πέταλας, quas Hesychius exponit palmas paruas & fruticosas) sicut apud Latinos petulum, ἐκπέταλον tamen nunquam hoc sensu accipitur: sed patulum & planum & in latitudinem extensum semper significat, proinde plana & laticra pocula, quales pateræ sunt Latinis à patendo dictæ, & phialæ Græcis, ποτήρια ἐκπέταλα nominant. Quin & folia latiuscula πέταλα uel πετάλα dicuntur: Et πεταλώδης, quod amplum uegetumque fuerit. Inde & sues πεταλίδες, nimirum opimę, & petasus genus pilei lati, & alia plurima, quæ omnia à uerbo πετάω formantur, quod est extendere & dilatare. Et quoniam plana lataque, eadem supino situ esse uidetur, πεταλίζεσθαι pro ἐκπετᾶσθαι καὶ τρυφᾶν exponitur Hesychio & Varino: cuius significationis etiam πεδαχθῆναι uerbum apud eosdem extat, quam scripturam ego non probo. Πεταλίδιον, ὗον, id est suum (sic enim legendum) per translationem à uitulis, qui πέταλοι dicuntur, Varinus & Hesychius. Ἐκ δὲ τοῦ ὁμοειδοῦς πετάλον καὶ ποτήρια ἐκπέταλα, τὰ πλατέα, Varinus. Πετάκνον, ποτήριον, ἐκπέταλον δὲ αὐτὸ, καὶ πάταχνον, Idem. Πεδαυνὰ τὰ ἐκπέταλα, καὶ φιλοσοῦα (lego φιλοσοφᾶ) ποτήρια, Hesychius & Varin. Sed hæc super ecpetali significatione sufficiant: præsertim cum ipse Cælius alibi ἐκπέταλα pocula latiora interpretetur, quoniam πέταλα folia perampla sint. Debuerat sane eum res ipsa monere ne ecpetala parua exiliaque cornua redderet, aut reddi posse dubitaret, cum Athenæus sues petalides, id est præpingues saginatosque à petalis, id est uitulis quorum ecpetala cornua sunt translato nomine appellare testetur. Pingue uero paruo & gracili contrarium est. Ausus est quidam in Lexico Græcolatino ecpetala cornua ramosa exponere, & falsæ interpretationis illius Athenæum testem mentiri. At poterant hominem utcunque Græci sermonis indoctum oculi sui docere, nunquam sibi ramosis cornibus aut bouem aut uitulum uisum. Πετάλα, ὀνόματα βόλαν, καὶ βοῦς, Hesychius & Varinus: locus mihi parum integer uidetur.

¶ Vituli epitheta, Ferox. Templis maturus, Iuuenal. Sat. 12. Imbelles, Stat. 8. Theb. Lactentes, Ouidius Metam. 10. Tener, Horat. 4. Carm. ¶ Apud Græcos, Ἀπαλός, Νεαλὴς Nicandro, ἄγραυλοι πόριες Homero Odyss. κ. ¶ Mensem principis diei (νουμηνίας) ratione Orpheus nuncupat μονόκερων τὸν μόσχον, id est unicornem uitulum, ut in Boue iam explicauimus in H. a. ¶ De mouscho odorato uel aromatico, quem uulgo muscum uocitant, suo loco tractabo in M. litera. ¶ Μόσχος, καυλὸς ἢ τὸ φύλλον

φύλλον ἐξήρτηται, Eustath. in Dionys. Moschos & pediculum significat, quo frondes & fructus ramis annexi pendent, qui & petiolus, & à Palladio tenax uocatur, Hermolaus. Μίσχος ὁ παρὰ τοῦ φύλλου κόκκος (lego καυλός) Varinus & Hesychius: apud Suidam μίσχος nudum sine interpretatione legitur. Μίσχον etiam pro μίσχον in Hesychio corruptum est, quod uel ordinis ratio prodit. Πίσμα, πίνσμα ἢ μόσχος, ἔστι δὲ ἐξ οὗ τὸ φύλλον ἤρτηται, Hesychius: in Varino μόσχος perperam legitur: Suidas non meminit. Dioscorides filicem marem describit his uerbis, φύλλα δ' ὧν ἄκαυλα, καὶ ἄνανθα, καὶ ἄκαρπα, ἐξ ἑνὸς μόσχου περὶ πῆχυν τὸ μέγεθος, hoc est, folia sunt sine caule, sine flore, sine semine, ex uno pediculo cubitali magnitudine. Quod in filice (inquit Marcellus interpres) supra terram extollitur, pediculi foliorum, non caulis rationem habet. Quoniam negato illi semine, merito caulem natura etiam negauit: propter semen enim plerunque caulis est. Rursus in thelypteride, id est filice fœmina, τὰ μὲν φύλλα πτέρει δ' ὅμοια, οὐ μονόμοσχα δέ: hoc est, Folia mari similia habet, non tamen uno singularique pediculo hærentia: μίσχον in hac significatione sæpe in Theophrasto legimus: facile autem ab alijs significationibus discernitur, quoniam semper cum folij aut fructus mentione profertur. Μίσχοι putamina & reiectamenta pomorum sunt, Pollux. ¶ Dicitur & moschos, siue quod idem est oschos, pampinus & capreolus, & clauicula, quæ Græci helicas & ligna & clemata, & amphidas quoque appellant, ut Galenus inquit, Hermolaus in Corollario. Sunt autem hæc uerba Galeni ex Glossis in Hippocratem: ὀσχίον, τὸ περὶ τὸ στόμα τῆς μήτρας ἑλικοειδὲς ἐπανάστημα. ὄσχος γὰρ καὶ μόσχος, τὰ κλήματα καὶ αἱ ἕλικες: τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ἀμφίδιον ὀνομάζει, καὶ λίγνα. In Hermolai translatione errores quatuor inuenio: quorum duo forte librariorum sunt, qui ligna pro legna, & amphidas pro amphideon supposuerunt: reliqui ipsius Hermolai, cui errandi ansam dederunt exemplaria perperam uel scripta uel excusa: Nam hæc uerba ὄσχος γὰρ καὶ μόσχος, non à nouo initio legi debent, ut in uulgatis exemplaribus leguntur, sed præcedenti uoci ὀσχίον coniungi: quod uel γὰρ præpositio addita ostendit. Cornarius Galeni uerba sic transfert: ὀσχίον, pampinoformi circa uteri osculum eminentiæ: ὄσχος enim & μόσχος, sarmenta & pampini uitis. Idem etiam ἀμφίδιον nominat & λίγνα. Τὸ αὐτὸ, scilicet ὀσχίον, id est, eandem muliebris pudendi partem, Hippocrates alibi amphideon uel legna uocat: helicas autem, id est capreolos plantarum, Græci nusquam uel amphidas uel legna appellant, ut male conuertit Hermolaus, nequaquam ita conuersurus, si Galeni uerba quibus in eodem libello Amphideon & legna ordine alphabetico interpretatur legisset: Ea (ut nos transtulimus) huiusmodi sunt. Amphideon orbicularis extremitas est osculi matricis, similis cucurbitæ labijs: ducta metaphora ab armillis muliebribus, quas Græci à circumligando & in orbem comprehendendo amphidea (ἀμφιδέας οὖν, Pollux) uocant. Et in Lambda, Legna (inquit) osculi matricis oræ uel extremitates sunt, per translationem à legnis id est fimbrijs uestium: Has oras alibi amphidea nominat Hippocrates, Hæc Galenus. De Hermolai igitur erroribus constat. In Cornarij translatione non probo quòd ἕλικας & κλήματα pampinos & sarmenta reddit, & helicoides pampiniforme. Melius eo Hermolaus capreolos & clauiculas Latine reddidit, sunt enim capreoli coliculi intorti ueluti cincinni quidam in ipsis pampinis tenerioribus, quibus uitis ueluti manibus quibusdam (inquit Cicero) adminicula complectitur ac comprehendit: Germani nostri à figura furculas uocant, à qua etiam (ut mihi uidetur) clauiculas Cicero & Plinius dixerunt: Varro capreolos à capiendo, Græci ab inuoluendo helicas. Plinius etiam crines & uiticulas appellat. Pampini autem uitium dicuntur uirgæ seu rami foliosi à brachijs uel palmitibus, atque adeo ipsis caulibus, & (ut inquit Plinius) à lateribus exeuntes: Videntur & frondes seu folia uitium ueteres quidam pampinos dixisse. Hāc huius uocabuli significationem propriam innumeris testimonijs confirmarem, si opus esset: ubi uero pro capreolo accipi uideatur, unus tantum in Plinio locus est libro 9. Polypi (inquit) pariunt uere oua tortili uibrata pampino: Hic forte synecdochice pampinum pro parte eius clauicula dixit. Sed hoc non defendit Cornarium: nam ubi multa propria uocabula suppetunt, ijs omissis improprio uti nemo laudauerit. Græcum uocabulum κλῆμα, ubique apud authores pro pampino proprie dicto, & palmite, & sarmento legisse memini, pro capreolo nunquam: nec aliter Grammatici interpretantur. Proinde in ijs etiam plantis, quæ nec amplexicaules sunt, neque capreolos habent ullos, oblongos teneriores que, & flagellorum instar flexiles ramulos clemata Græci frequentissimè uocant. Galenus autem hoc in loco κλήματα & ἕλικας coniungit, non tanquam synonyma (nisi quis improprie & per synecdochen clema pro helice capiat, quod apud authores factum non reperio) sed ut oschon uel moschon uocem utrunque significare doceret. Quanquam ea pampinum & cuiusuis arboris ramulum tenerum proprie significat, helica fortassis improprie, neque enim eo usu apud authores inuenimus: Latini tamen uiticulam utraque significatione dicunt. Sed his relictis ad rem præsentem: Galeno sermo est de ore matricis, quod quia foris apparet orbiculare (eandem enim ob causam cucurbitæ ori ipsum comparat, & τὸ τοῦ στομίου τῆς μήτρας τὸ ἐν κύκλῳ ἄκρον interpretatur) à figura ὀσχίον dici existimat: quoniam & in oschis, id est capreolis, ut ipse interpretatur, figura orbicularis apparet. Mihi certe hęc Galeni interpretatio & oschij muliebris etymologia parum arridet. Alia enim orbicularis figura est oris cucurbitæ, cui aptius extremum muliebre pudendum confertur, ab ipso etiam Galeno: alia uero clauicularum & capreolorum, quæ per spiras & anfractus in se non redeuntes fit. Præterea quod ad rem ipsam, amphideon ab Hippocrate dici totum quod foris apparet mulieris pudendum puto, ideoque in singulari numero poni: partes autē eius utrinque & oras legna in plurali: oschion uero aliam partem interiorem, nempe prominentem carunculam, quam Græci nympham quoque nomināt, quæ

m

interdum adeo excrescit ut ferro secanda sit: hanc rectè ὑπερκάθεον, id est partem eminentem dixeris sed non ὑποκειμένην, quod Galenus aut ipse finxit, aut ab alio confictum usurpauit, nisi meum me iudicium fallit. ὄσχεον autem eandem partem non à figura dixerim, ut Galenus: sed quoniam prominet, ὄσχοι enim & μόσχοι uocantur ramuli prominentes, teneri & molles præcipuè: Vnde forsan & oscheo uirili, id est scroto nomen inditum, quod Etymologus ἀπὸ τοῦ ὀχεύειν deducit. Videtur autem natura carnem illam quam in uiris circa scrotum consumpsit, in mulieribus ad ipsorum oschion quasi alterum scrotum transtulisse. Sed Galeno si errauit, errare facilius fuit, quod tres istę partes muliebris pudendi omnes coniunctæ loco & circa extremum eius osculum habeantur. Ego Hippocratem uirum parci sermonis & proprijs uocabulis uti solitum, de re eadē tria diuersa uocabula protulisse uix crediderim. ¶ ὀσχοφόρια celebritas seu festum Athenis fuit, cuius apud auctores, & in primis Plutarchum, crebra est mentio. In Oschophorijs pueri ingenui pubescentes (hi duo erant genere & diuitijs eximij, oschophori dicti, Varinus) eligebantur, qui ferrent ὄσχας, id est ramos ac palmites cum suis racemis (sic Hesychius & Varinus interpretantur) in templum Mineruæ Sciriados. Fuit & Athenis locus Oschophorion nuncupatus, à Phalero non procul, ubi Mineruæ templum fuit, Hesychius & Nicandri interpres in Alexiph. Ab his Oschophorica carmina dicta, de quibus in primo de Historia poetarū egimus, Gyraldus. Galenus ὄσχον & μόσχον synonyma facit, ut supra dixi, utrunque in masculino genere: in Lexicis Græcis omnibus ὄσχη fœmininum legitur, & exponitur κλῆμα βότρυς ἐξηρτημένους ἔχον: Suidas & Hesychius addunt eandem à quibusdam ὀρχάδα uocari. In neutro etiam genere, multitudinis numero ὄσχεα apud Hesychium & Varinum pro ijsdem palmitibus scribitur.

¶ Μόσχος, ἁπαλός, Suidas: nomen adiectiuum pro tenero & nouello. Hinc illud apud Homerum, μόσχοισι λύγοισι, teneris uiminibus: Appion & Herodorus translationem esse aiunt à teneris bubus, id est uitulis, ἐπὶ τὰ τρυφερὰ καὶ λυγώδη φυτά, id est ad molles & flexiles plantas (ἐπὶ τὰ τρυφερὰ τῶν βοῶν, lege φυτῶν in Etymol.) Quanquam, ut ijdem addunt, lygos non de qualibet arbore uimen est, sed illa præcipuè quæ Græcis agnos uocatur, Latinè uitex uel Amerina salix: habet enim illa pręcipue flexiles & utiles ramulos. ¶ Dicuntur etiam per se & substantiuè μόσχοι, nouelli ramuli ac teneri in quibusuis arboribus: κλάδοι νέοι, βλαστήματα νεόφυτα, κλαδίσκοι ἢ λύγοι, ἢ πτόρθοι ἁπαλοί, Varinus: surculi recens enati, annotina germina & apta insitioni. Forsan & turiones aliquando reddere licebit: sic uocat Columella teneritates summas ipsarum arborum, quæ pecori in cibo conueniunt, ut hominibus etiam ex fruticibus & herbis quos Græci asparagos nuncupāt, de quibus Galenus libro 2. de facultat. alim. Siue aspharagos (inquit) Attico more, siue asparagos dicas, nihil interest. Sic autem uocant omnes ferè Græci τοὺς ἁπαλοὺς καυλοὺς, id est coliculos teneros, dum crescunt & ad fructum aut semen proferendum pergunt. Producunt sanè ἐκβλαστήματα τοιαῦτα, id est germina huiusmodi, tum olera multa, tum stirpes in genere, non ab omnibus tamen illis ad cibum decerpuntur. In brassica priuatim κύμα quasi κύημα per synæresin appellant: deinde de diuersorum olerum asparagis agēs, subijcit: Aliud asparagorum genus est in fruticosis plantis, ut rusco, chamædaphne, & oxyacantha: à quibus differunt (per excellentiam dicti asparagi) regius & palustris (Latinè corruda) postremo bryoniæ, id est uitis albæ asparagi, Hæc Galenus. Cymas de brassica Latini etiam dicunt, Plinius libro 19. Brassica toto anno seritur, &c. cymas à prima sectione præstat proximo uere: hic est quidam ipsorū cauliium delicatior teneriorque cauliculus. Itali etiamnum cymas aut cymolas uocant: hinc & Germanis natum uidetur suum **Kymen** & **Kymle**. Columella libro 10. Græcorum imitatione genere neutro protulit, Frigoribus caules & ueri cymata mittit. Quòd autem μόσχοι de holeribus quoque dicantur, ex Etymologo etiā probari potest, cuius hæc uerba sunt, μοσχεύεται, τρέφεται, κυρίως τὰ μοσχία, ἢ τῶν λεπτῶν λαχάνων φυτεία, ἢ φυτῶν, hoc est, μοσχεύεσθαι uerbum nutriri & crescere significat: propriè autem dicitur de moschijs, id est teneris holerum aliarúmue stirpium surculis. μοσχία uocat, quæ alij μοσχία: pro λεπτῶν lego ἁπαλῶν ex Suida, qui μοσχεύματα exponit ἁπαλὰ φυτὰ δένδρων καὶ λαχάνων. Notandum autem φυτῶν uocem quæ totam plantam propriè significat, per synecdochen pro surculo accipi. In Etymologico etiam φυτὰ potius quàm φυτεία legerim, & δένδρων quàm φυτῶν ex Suida: ut talis sit lectio, μοσχεύεται, τρέφεται, κυρίως τὰ μοσχία, ἢ τῶν ἁπαλῶν λαχάνων φυτὰ ἢ δένδρων. Verum pro μοσχεύεται etiam, μοσχεύεται mallem: Verbum enim μοσχεύειν, ut inferius dicam, sæpe apud authores legitur, μοσχύνειν nunquam, quod sciam. Huc formationis etiam analogia accedit. Nam sicut à δοῦλος, ὁδός, χωλός, &c. uerba in ευω fiunt, sic & à μόσχος μοσχεύω: rarissima sunt in υνω à nominibus in ος, ut à λεπτός λεπτύνω. Μόσχια (malim μοσχία paroxytonum, ut moris est in diminutiuis) ἁπαλὰ φυτά, id est plantæ teneræ: nimirum recens plantatæ uel insitæ, uel potius ipsi surculi, siue ad inserendum idonei, qui & μοσχίδια & μοσχεύματα dicuntur, nec non μόσχοι, ut iam docuimus. Moschia uocant item Græci conceptacula in cepis quædam semen adseruantia, & ad maturitatem perducentia, Cælius: Apud Hesychium & Varinum nihil aliud inuenio quod ad hanc rem, quàm κρομμύου τὸ σπέρμα. (Thallos ceparum uocat Columella 11.3. ut Beroaldus exponit.) Iidem μόσχια interpretantur κρέα μοσχεία, id est uituli carnes: in qua tamen significatione penultima per ει diphthongum scribi debet. μοσχίδια, germina recentia, & uimina noua ac tenera, item fici nouellæ, id est nuper plantatæ, Varinus. Νέα μοσχίδια συκίδων, Aristophanes in Acharnensibus: interpres exponit μοσχεύματα σύκων: ὅτω δὲ καλοῦνται αἱ νέαι συκαῖ. Flagella dicuntur Latinis cymæ arborum & ipsarum summæ partes, quę ad cuiuscunque uenti flatum mouentur: unde etiā nomen traxerunt, ab eo quod flatibus petātur, Verg. Neue flagella Summa pete.

Mihi inde dicta uidentur, quod flagellorũ instar lenta flexiliaq; sint. Hæc quoq; moschos & moschia Græce dixerim. Quòd si arbor inutili quadam fruticatione multos ueluti caudices emittere uideatur, cuiusmodi solent cerasus, prunus, corylus: tantum is caudex iustè appellabitur, qui est mediũs & robustior: alij autem uicini ab eadem radice prodeuntes, qui quidem desecari & transplantari solent, ut arbor crassior sit, & ne soboles luxurians parentem enecet, stolones appellantur, à uulgo in Gallia reiectons quasi reijciendi: Ab his (inquit Varro) Licinius Stolo primus cognominatus est, quod nulli in eius fundo reperiri possent stolones, quos circũ arbores è radicibus effodiebat. Huiuscemodi stolones uocantur etiam soboles ab olescendo, Columellæ: In uineis appellantur pampini: unde pampinare uites, superfluos stolones resecare. (In uite sobolem & rustico uocabulo suffraginem uocant, Ruellius.) Eosdem Cato cap. 51. pullos arborum uocat: Ab arbore (inquit) abs terra pulli qui nascentur, eos in terram deprimito. Pullulos quoq; nominauit Plinius libro 17. Hinc pullulare & pullulascere uerba, quasi pullulos emittere, Carolus Stephanus in Seminario. Ego istos quoque stolones Græce μόσχους appellauerim, & moschidia &c. quanquam & παραβλαστήσεις aliàs & παρασπάδες Theophrasto dicantur: Pulli certe appellatio moschis pulchrè colludit. Παρασπᾶν, stolones adnascentes euellere. Μόσχευμα in literis sacris interpretati sunt uitulamen, cum Latine uiuiradix dici posset, Hermolaus. Virgulta appellat Vergilius, quæ quibusdam uulgò plantalia, alijs semina appellari placuit: nonnulli etiam palmites uocant: nempe surculos eos qui terræ committuntur, ut in arborem insurgant. Virgas interdum appellant Plinius & Columella, interdũ etiam uirgas malleolares. His itidem μόσχων nomen non negabimus. Arborum surculi qui in terram pangũtur, uel seruntur, uocantur etiam semina, & plantæ, plantaria, seminaria, & Græcis quoq; σπέρματα, quod Carolus Stephanus (sine authore tamen) asserit. Quanquam seminaria & plantaria alioqui uocantur ipsi agri nouellis plantis nutriendis destinati. ὁμοίως δὲ τῆς ἀμπέλου τὸ ἐκ τῆς γῆς ἕως τῆς ἐκφύσεως τῶν κλημάτων τῶν δένδρων (forte legendum, τῆς ἀμπέλου τὸ ἐκ τῆς γῆς ἕως τῆς ἐκφύσεως τῶν κλημάτων, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν δένδρων) αἱ παραφύσεις, ἃς ἴσως ἂν παραβλαστήματα, ἢ κατὰ Πλάτωνα ἀναβλαστήματα, αὐτομολίαι καλοῦνται, καὶ μολοβίζειν τὸ ταύτας κόπτειν, ὡς τὸ τὰ πρέμνα πρεμνίζειν: ἐν γοῦν τῷ Ἀττικοῦ νόμου τῷ περὶ τῶν κοινῶν γέγραπται, μὴ ἀνθρακεύειν, μηδὲ μολοβίζειν, μηδὲ πρεμνίζειν, Pollux libro 7. Et paulò post addit μοσχεύειν de arborum nutricatione dici, (aut si Græce mauis, τὸ ἀνατρέφειν τὰ φυτὰ) quod moneo, ne quis forte uerbum μολοβίζειν perperam scriptum existimet pro μοσχεύειν. Automolia (id est, stolones, & pampinos) ut Pollux uocat, nusquam alibi hac uoce reperio: Pro μολοβίζειν uero μολοβίζειν apud Varinum, interpretatur autem ἐγκόπτειν τὰς παραφυάδας, id est pullorum sobolem recidere, pampinare. Ego κολούειν uerbum in ea significatione malim, quod planè usitatum est pro amputare, mutilare, & imminuere. Cæterum μοσχεύειν idem significare mihi uidetur apud Theophrastum de causis plant. lib. 3. cap. 3. ubi cum docuisset phyteuteria, id est surculos inserendos læues & minimè scabros esse debere, nec ullos habere nodos, siue cæcos, siue etiam sanos & germinantes: quoniam uis in germina abeat & fruticando dispergatur: subdit, Eandem enim ob causam ἐπὶ τῶν δένδρων ἔνιοι μοσχεύουσιν, οἱ δὲ περιαιροῦσι τὴν βλάστην τῶν κλάδων, id est arborum stolones circa truncum infra & radicem, aliqui resecant, alij etiam luxuriantem in ramis germinationem abscindunt, nempe in superiore parte arboris. Et paulò post seminis, id est surculi inserendi, infirmitati consulendum monens: Ideo, inquit, qui inserunt curant, ut surculi ad eandem cœli regionem spectent, quam prius in arbore sua, & ut in simili uel meliore solo insitio fiat, deniq; ut à robustiore parte arboris surculi auferantur: tales autem sunt qui circa imum truncum & iuxta radices nascuntur (pullos & stolones uocant) quos resectos inserunt, sic enim uerto καὶ προμοσχεύοντες φυτεύουσιν. Quasi diceret, eo tempore quo arbores à stolonibus purgant, eodem mox aliquos de ijs plantãt. Eò autem robustiores sunt omnes ferè arborum surculi quo inferiores in trunco nascuntur: habent enim illi tanquam rudimenta quædam radicum, aut uim ad crescendum maiorem ob radicum uiciniam, (τὰ ὑπὲρ ῥιζῶν, Gaza non rectè uertit, quæ fibris suffulta sunt) καθάπερ τὸ μεμοσχευμένον, id est quemadmodum stolo recisus. Cupio equidem studiosos cum Gazæ translatione conferre nostra & iudicare. Omnis autem illius error inde mihi ortus uidetur, quòd μοσχεύειν semper pro uiuiradices facere exponit, cum plærunq; simpliciter stolones recidere significet. Sed quid si uiuiradix de sola uite dicatur? (est enim hæc uitis surculus cum radice exemptus, quo ipso à malleolis & taleis differt) ut non Gaza solum, sed Hermolaus, Budæus, & alij recentiores hactenus circa hãc uocem decepti sint omnes: quod ego quidem in præsentia nondum assero, sed illis quibus otij plus est & rei rusticæ amor inquirendum propino: & hoc etiam inter cætera an Budæus uiuiradicem rectè φυτευτήριον Græce nominauerit, cum Theophrasto libro 3. cap. 6. de causis, φυτευτήριον uel φυτὸν, & alibi φύτευμα, surculum inserendũ significet, quem & semen Latini dicunt, ut illic Gaza transtulit: Quanquam idem mox capite septimo: ubi lapides circumponi iubet περὶ τὸ πρέμνον τοῦ φυτευτηρίου, transfert, circa stolonẽ plantæ, rectius translaturus circa truncum (ut Palladius etiam uocat) cui insitus est surculus. Mihi certe rectè nominari uidetur φυτευτήριον in genere quicquid nouellum plantandũ est, siue id uiuiradix sit, siue surculus, siue stolo, siue talea, siue aliud quàm propriè dictum semẽ, ut apparet ex fine capitis 2. & initio tertij, libri 2. historiæ plantarum Theophrasti. Quin & propagines forsitan tum uitium tum arborum, ad idem moschidiorũ nomen admittentur, quod quis ex hisce Varini uerbis conijciat. Μοσχεύειν (inquit) apud rusticos est palmites inuersos in scrobem imponere ut radices mittant, & postea transplãtare: Aut si Græce mauis, Μοσχεύειν παρὰ γεωργοῖς τὸ φυτεύεσθαι κατεστραμμένα τὰ κλήματα ἐν ὀρύγματι γῆς,

ἐπὶ τῷ ἐκφῦσαι ῥίζας. ἀλλ' ὅπως ἐμφυτευθῶσι: lego μεταφυτευθῶσι. Nã Theophrastus libro primo de causis plant. cap. 2. ubi palmam arborem non semine solũ nasci scribit, ut reliquæ arbores quæ siccæ & simplici caule sunt, & circa imum truncum non pullulant, sed etiam uirgis eam Babylonios plantare, his uerbis utitur: τάς τε γὰρ ῥάβδους φασὶ μοσχεύειν περὶ Βαβυλῶνα τὰς ἁπαλωτάτας, καὶ ὅταν ἐμβιώσωσι μεταφυτεύουσι. καὶ ἐν τοῖς περὶ τὴν Ἑλλάδα τόποις, ἐὰν ἀποκόψας τις ἄνω φυτεύσῃ, ῥιζοῖ, &c. ἔτι δ' ἂν πλάγιος, ἐὰν καὶ ἔνικμος ἡ γῆ τυγχάνῃ, &c. Hoc est, ut Gaza uertit, Virgas enim tenerrimas Babylonios uiuiradices efficere, adultasq; transferre accepimus. Quin & Græciæ si quis ramos superne decisos serat, radix demittitur, &c. Item si truncus inuersus deponatur, sitq; solum humectum, &c. Videri posset hic Theopharastus μοσχεύειν uerbum aliter quàm aliàs unquam accipere, nempe pro eo quod est ramos à superiore arboris parte recidere, cum pullos siue stolones inferius nullos habeat. Ego uero hunc locum ita exponendum puto, palmam non semine solum nasci, sed aliter quoq;, in Babylone enim stolones eam producere qui serantur, & cum in terra comprehenderint (ἐμβιοῦν uocat, cui synonymũ ῥιζοῦσθαι) transferantur: In Græcia uero quanquam simplici & sine stolonibus trunco proueniat, illic tamen quoq; aliter quàm semine, nempe ramis superne resectis & terræ commissis plantari. Plinius certe libro 17. cap. 10. fruticationes à radicibus (à quibus ut etiam à trunco imo uirgulta plantanda sumuntur) palmis manifestè tribuit, ijsq; ut similiter ulmis, arboris suæ & ramorum umbram nihil obesse ait: cum eædem in cæteris arboribus quæ hanc sobolem habent, umbra plerunq; pereant. Eandem rem in historia plant. lib. 2. cap. 2. Theophrastum ita tractare legimus, Ἀπὸ σπέρματος μόνον φύεται πᾶν τὸ κωνοφορῶν, ἔτι δὲ φοῖνιξ: πλὴν εἰ ἄρα ἐν Βαβυλῶνι καὶ ἐκ τῶν ῥάβδων ὥς φασί τινες μολύειν: Gaza sic reddit, Ex semine tantum nascuntur omnes coniferæ, item palma: ni forte apud Babylonem è uirgis quoq; proueniat, sicut nonnulli asseuerant, pro μολύειν legendum censeo μοσχεύουσιν, ut supra. Quòd si quis obtineat Theophrastum omnino palmas absq; stolonibus esse intellexisse, & tamẽ μοσχεύειν uerbum de eis usurpasse: concedam illi μοσχεύειν interpretari pro eo quod est in seminarium uel plantarium (ueluti uitulum aut pullum ad nutricem) pangere & deponere ramum, ut iam adultus inde transferatur: quæ tamen expositio à nullo hactenus clare prodita est: mihi quidem satis probatur. Est autem hoc quoq; notãdum in superioribus uerbis, ubi Græce legitur in excusis codicibus, ἔτι δ' ἂν πλάγιος, Gazam uertisse, si truncus inuersus deponatur: cui uersioni nonnihil astipulantur Varini uerba hæc superius recitata, μοσχεύειν τὸ φυτεύειν ἀνεστραμμένως τὰ κλήματα. Plinius libro 17. cap. 10. Folia palmarum (inquit) apud Babylonios seri, atq; ita arborem prouenire, Trogum credidisse demiror. At ego Plinium magis miror, qui cum ex illo Theophrasti loco ubi is de prouentu palmarum docet, multa in suum opus transtulerit, non obseruauerit Theophrastum hoc de uirgis palmæ non folijs (quod ridiculum esset) narrari scribere. Porrò libro 2. cap. 3. historiæ plantarum, Theophrastus μόσχευμα nominat, plantamq; è semine propriè dicto satam: Amygdala quoq;, inquit, semine sata degenerat, tum sapore, tum quod dura ex molli redditur: idcirco adultam inserere, aut plantam sæpius transferre præcipiunt. hic pro moscheuma Theodorus plantam recte conuertit. Quanquam igitur ut plurimum etiam uerbum μοσχεύειν Theophrasto, non ad quasuis plantas ramósue aut surculos plantandos, sed stolones & pullos accommodetur, aliter tamen interdum ab eo accipi, nulla contentione negauerim (nam quæ hic scribo, dubitando magis & interim ipse mecum addiscendo inter tot authorum difficultates, quàm docendo asserendóue scribo) de insitione certe nusquam ab eo usurpari reperi. Habet enim insitio alia & sibi propria uocabula. Μόσχευμα, πᾶν τὸ ἁπαλόν, Nicandri interpres. Μοσχεύσεις, γεννήσεις, Hesychius & Varinus. Μοσχεύων, μεταφυτεύων, transplantans, transferẽs, Suidas: Qui etiam in his Eunapij uerbis, οὗτοι μὲν ὧδε μένοντες ὑπεμόσχευον τὸν πόλεμον (id est, Illi quidem hoc in loco manentes bellum clam fouebant & nutriebant) exponit ὑπέτρεφον (lego ὑπέτρεφον) & ὑπεφύτευον. Τὰ μοσχεύματα δεῖ εἰς τὰς ἐπομβρίους χώρας μᾶλλον ἐμβάλλειν, ἢ τὰ φυτεύματα πάντων τῶν δένδρων: ὅτι τὰς ῥίζας τὰς κατιούσας τῶν φυτευμάτων ἀδυνάτους οὔσας ἐκσήπει: τὰ δὲ μεμοσχευμένα (sic enim lego) ἰσχυρότερα καὶ εὐθὺς ἀντιλαμβάνεται: τὰ δὲ παχέα (forte παχέα) τῶν φυτῶν, ὡς μὲν τῷ ἐπομβρῳ οἰκεῖα, &c. Verba sunt Theophrasti libro 3. de causis cap. 17. Quæ quidem ego longe aliter quàm Gaza sic uerterim, Commune hoc omnium arborum est, ut moscheumata, id est auulsi à trunco inferiore rami, magis quàm reliqui (id est minores & superne decerpti surculi) solo humido mandentur. Ratio est, quoniam humor radices surculorum quæ deorsum emittuntur infirmæ, putrefacit: stolonum uero uel auulsionum plantæ cum robustiores sint, statim comprehendunt. Sunt autem crassiores plantæ humido solo aptiores. Artificiosas plantationes, quæ non sponte naturæ, sed arte & industria fiunt, præter insitiones Theophrastus de historia plantarum, initio libri 2. quinq; cõmemorat, ἐκ παρασπάδος, ἐκ ἀκρεμόνος, ἐκ κλωνός, ἐκ' αὐτοῦ στελέχους, τοῦ ξύλου κατακοπέντος εἰς μικρά: hoc est, auulsione, ramo, surculo, ipso trunco, ligno minutatim conciso, interprete Gaza. Hic licet ex professo & copiose de plantandi differentijs agatur, moscheumatum tamẽ nulla mentio: unde apparet, moscheumatis proprie dicti & ex auulsione plantationem eandem esse. (Plinius 17. 10. hunc Theophrasti de ligno minutatim conciso locum non intellexit, & manifesto errore ad insitionem illam transtulit quæ fisso arboris trunco fit.) Est autem eius quod auellitur, differentia triplex, aut enim radicis aliquid simul auellitur, aut saltem stipitis, aut nec huius nec illius quicquam: quo postremo modo punica et malus uerna exoriuntur, ut ibidem scribit Theophrastus. Et mox capite 2. Ἀπὸ παρασπάδος δὲ καὶ ῥίζης ὅσαι φύονται φασὶ τῶν μὴ παραβλαστανόντων. Ἁπάντων δὲ, ὅσων πλείους αἱ γενέσεις, ἡ ἐκ παρασπάδος, καὶ ἔτι μᾶλλον ἡ ἐκ παραφυάδος, ταχίστη τε καὶ εὐαυξής, ἐὰν ἐκ

ῥίζης

ῥίζης ἢ παραφυάδος. Quæ Gaza ſic uertit, Auulſione aut radice nihil ex iis, quæ ab imis plantigera non ſint, exoriri poſſe arbitrantur. Cunctorum autem, quorum generatio numeroſior eſt, ea quæ auulſione, atq; etiam magis quæ ſobole perfici poteſt, ocyſſima, & auctu perfacilis eſt, ſi ab radice ſoboles accipiatur. Conſtat igitur auulſiones trium generum eſſe, quæ licet omnes paraſpades & moſcheumata Græcis in genere dicantur, illā tamen quę cū radice ſimul euulſa ſit, priuatim παραφυάδα nominari (ſobolem ex Plinio apte reddit Gaza:) & hanc ſolam Latinis uiuiradicem nominari, idq; in uitibus uel ſolum uel maxime: Græci ὑπόῤῥιζον uel ἔνριζον παραφυάδα (ut Theophraſtus de cauſ. 2. 2.) ὃ μόσχευμα dicunt, tum in uitibus tum in cæteris arboribus: Cæterum ea quæ ab imo plantigera non ſunt, ſed ſicca, ſimpliciq; ſtipite (ξηρὰ, μονοφυῆ, ἀπαράβλαστα) nec auulſione, nec ramo aut ſurculo plantari poſſe, docet Theophraſtus libro 1. de cauſis cap. 1. Didymus in Geoponicis Græcis libro 5. qui de uitibus eſt, uiuiradices uocat ἔνριζα φυτὰ, malleolos autē τὰ ἐκ κλήματος φυτὰ, propaginem ἀπόκυψιν κληματίδος; ſurculos qui arboribus immittuntur uel inſeruntur φυθεύματα, unde & uerbum φυθευματίζειν inſerere: deniq; truncum in quem inſitio fit, τὸ ὑποδεχόμενον φυτόν: Idem libro 10. quatuor modis arbores plantari docet, aut ſemine, aut ἐκ παρασπάδων τ῀ λεγομένων μοσχευμάτων, id eſt auulſione & uiuiradicibus (neq; enim diſtinguit ut Hermolaus, qui differre quidem parum ait, ſed quomodo differāt omittit: ego non aliter differre puto, quàm quod μόσχευμα interdum de aliis etiam ramis ſoleat efferri, tanquam communius uocabulum: paraſpades unam & certam ſignificationem de imis circa truncum & radicem adnatis perpetuo retinent:) aut ἐκ πασσάλου, id eſt talea, aut ἐκ κλάδου, id eſt ſurculis. Tranſtulit hinc quædam Varro, libro 1. cap. 39. & 40. & paraſpades uel moſcheumata uiuiradices uidetur interpretari. Plinius libro 17. cap. 10. Natura & plantaria demonſtrauit, multarū arborum radicibus pullulante ſobole denſa, & pariente matre quas enecet, &c. Nullis uero tales pulli proueniunt, niſi quarum radices amore ſolis atq; imbris in ſumma tellure ſpatiantur. Omnia ea non ſtatim moris eſt in ſua locari, ſed prius nutrici dari (hoc etiam μοσχεύειν Theophraſtus dicere uidetur) atq; in ſeminariis adoleſcere, iterumq; migrare. Hæc Plinius: ſunt autem pulli illi ex radicibus paraphyades Theophraſti. Et mox paulò, Et aliud genus (inquit) ſimile natura monſtrauit, auulſiq; arboribus ſtolones uixere: quo in genere & cum perna ſua auelluntur, partemq; aliquam è matris quoq; corpore auferunt ſecum fimbriato corpore: Hæ ſcilicet paraſpades & moſcheumata Theophraſti ſunt: quas dum in arbore ſunt παραβλαστήσεις etiam & πλάγια nominat, nepotes Gaza conuertit. Errat autem Carolus Stephanus qui ſtolones cum pullis Plinii confundit. Ex eodem euentu eſt (inquit Plinius ibidem) ſurculos abſciſſos ſerere. Viuiradicum certe in hac arborum plantatione nuſquam meminit. Cæterum ramorum & ſurculorum plantaria ut Theophraſtus, non diſtinguit: (nam Theoph. libro 1. cap. 10. de cauſis, Multa, inquit, ἐκ κλωνὸς naſci non poſſent, ἐκ ἀκρεμόνος poſſunt) quemadmodum & alia quædam aliter quàm Theophraſtus quod ad hoc negotium attinet, eodem in loco tradit: Quæ nos lectori relinquimus: qui iſta πάρεργως à nobis rei ruſticæ ſtudio collecta utut ſeſe offerebāt, boni conſulet. ¶ Μοσχιναῖοι, σκιρτητικοί, Heſychius & Suidas: laſciui & exilientes uitulorum inſtar.

¶ Μοσχηδόν, in morem uituli, ut ταυρηδόν: Nicander in Alexipharmacis eum qui bupreſtin hauſerit, lac ex mamillis ſugere iubens, ita ſcribit, Ἠ ὄγε καὶ θηλῆς ἀπὸ δὴ βρέφος ἐμπελάοιτο Ἀρτιγενὲς, μόσχοι δ᾽ ὅπως μοσχηδὸν ἀμέλγοι. Μοσχηδὸν apud Heſychium & Varinum exponitur ἑξῆς καὶ ἀπαύστως, id eſt continuo deinceps ductu & ſine intermiſſione, qualis forte & uitulorum ſuctus eſt ex uberibus matrū, ut propriè ad potum referatur, quo ſenſu tamen μοσχηδὸν libentius dixerim & ἀμυστί. ¶ Μοσχίας, aries triennis, Euſtathius. Moſchiæ lepores ueſtigia habent odoratiora, quorum odore canes in furorem aguntur, Pollux. Violam idcirco dictam ion Græci putant, quod cum Io in uaccam à Ioue conuerſa eſſet, terra florem illum pabulo bouis eius fuderit. Noſtri quoq; uiolam quaſi uitulam, imitatione Græca uideri poſſunt appellaſſe, Hermolaus. Μοσχανοσῖπος, ὁ ἀπηχέμενος, καὶ χέρτος ὁ πολὺ κρεῖττον ἔχων, Heſychius: Varinus & Suidas non habent, nec mirum cum uox ſit corrupta.

¶ Pomponius Vitulus uiri nomen apud Varronem. Idem circa finē libri 2. Diſcedimus (inquit) ego & Scrofa in hortos ad Vitulum Nigrum Turannium. Moſchi ſophiſtæ hydropotæ meminit Cælius Rhodig. lib. 6. in fine capitis 4. ex Athenæi libro 6. Moſchus grammaticus Syracuſanus, Ariſtarchi familiaris, alter à Theocrito Bucolicorum poëta, Suidas. Antiquum de atomis dogma (ſi Poſidonio credimus) Moſchi eſt, hominis Sidonii, qui ante Troianas res fuit, Strabo libro 16. Moſchionis παρασίτου uel παραμασίτου mentio eſt apud Athenæum libro 6. & Moſchionis coci celeberrimi libro 12.

¶ b. Μόσυλος, animal quadrupes in India, uitulo ſimile, Varinus, Heſychius. Elephanti pariunt ſingulos magnitudine uituli trimeſtris, Plinius. Bubalos proprie dictos gignit Africa, uituli ceruiue quadam ſimilitudine, Plinius. Μοσχῆ, ἡ τοῦ μόσχου δορά, id eſt pellis uituli apud Anaxandriden, Pollux. Μοσχία, idem. Ἐν δὲ τίνεσαι Λευκὰν ἐκ λαγαρᾶν καλὰ δέρματα; τὰν μοι ἀπὸ πέτρας, λὶψ κόμαρον τρωγοίσας ἐκ σκοπιᾶς ἐτίναξε, Theocritus Idyllio 9. Aron herbam aliqui uulgo pedem uituli uocant, Syluaticus. Anurrhinon uocatur herba flore hyacinthi, ſemine uituli narium, Plinius: Hanc & bucranon uocant, Galenus in Gloſſis: Dioſcorides etiam ſemen eius uituli naribus confert: Eſt et inter hippogloſſi nomina antirrhinon.

¶ c. Οἷα τ᾽ ἐξ ὑμένων νεαλὴς ὑπὸ ὕθατι μόσχος Βρασθῇ, ἀνεκηκίουσα χύσιν μυελοῖο θηλῆς, Nicander in Alexiphar. ubi contra Bupreſtis uenenum lac ex uberibus ſugendum conſulit. Ioſephus author eſt

in mutatione legis sacrificiorum Hierosolymis in templo, uitulam inter manus sacrificantium peperisse agnam, Albertus Magnus. Vitulum aliquando capite pueri natum esse testatur Aristoteles de gener. animalium, libro quarto, capite tertio.

¶ d. ὡς δ' ὅταν ἄγραυλοι πόριες περὶ βοῦς ἀγελαίας
ἐλθούσας ἐς κόπρον, ἐπὴν βοτάνης κορέσωνται,
πᾶσαι ἅμα σκαίρουσιν ἐναντίαι: οὐδ' ἔτι σηκοὶ
ἴσχουσ', ἀλλ' ἀδινὸν μυκώμεναι ἀμφιθέουσι
μητέρας: ὣς ἐμὲ κεῖνοι ἐπεὶ ἴδον ὀφθαλμοῖσι, &c. Loquitur autem Vlysses de socijs, cum ex belluina forma in homines rediissent, apud Homerum Odysseę libro 10.

¶ f. Caro uitulina nominatur Plauto in Aulul. Cicero libro 2. de Diuin. An tu, inquit, carunculę uitulinę mauis, quàm imperatori ueteri credere? Idem Pæto lib. 9. Integram famem ad ouum affero, itaque usque ad assum uitulinum (quidam hic uitellinum legunt, sed uetus exemplar uitulinum habet) opera perducitur. Κρέας μόσχειον Græci dicunt: Apicius uitellinam dixit, & Itali hodie pro uitulo uitellum. Imperator Valens legem Orienti dixerat, Ne quis uitulinam esitasse carnem uellet dum agricolationi consultum cuperet, Cælius. Aegyptios Agesilao uitulos saginatos misisse apud Athenæum alicubi legimus. In uitulis præcipue musculosam & superiorē femoris partem, nostrates uocant rorbraten, quoniam os femoris in ea cannæ speciem refert.

¶ h. Bacchus cur ταυροφάγος & μοσχοφάγος dictus sit, ex Aristophanis interprete in Tauro ostendi. Μοσχοφαγία, sacrificium quoddam celebratum in Salamine Cypri, Hesychius & Varinus: apud Suidam per σ. simplex legitur: dubitauerit sanè aliquis an μοσχοφαγία scribi debeat: Monophagorū celebritatis apud Aeginēses Gyraldus meminit ex Plutarchi Quæstionibus Græcis: Est & alia ὠμοφαγία dicta. ¶ Vitulam deam Victoriam dici Piso putauit: cuius rei hoc argumentum protulit, quod postridie nonas Iulias re bene gesta, cum pridie populus à Thuscis in fugam uersus esset, unde Populifugia dicta sunt, post Victoriam certis sacrificijs fiebat uitulatio. Quidam interpretati sunt quod potens esset uitæ tolerandę: hinc illi pro frugibus sacra fiebant, quod obseruat Macrobius. Hyllus in lib. de Deis, Vitulam deam ait quæ lætitiæ præesset: unde etiam Vitulatio & Vitulari. Varro in lib. Rerum diuinarum ait, quod pontifex in sacris quibusdā uitulari soleat, quod Græci παιανίζειν uocant (Hinc illud Vergilij, Lætumque choro pęâna canentes.) Titius uero uitulari interpretatus est, uoce lætari. Quidam de hac dea Vergilium intellexisse uoluit, cum cecinit, Cum faciam uitula (pro uitulatione, sacrificio ob lætitiam facto) pro frugibus ipse uenito, Hæc Gyraldus ex Macrobij lib. 3. cap. 2. Saturn. Vitulari ueteres dixerunt pro lætari, testibus Festo & Nonio. Plautus in Persa, Commodanti lubens, uituloris merito. ¶ De Apide uitulo, copiose in Tauro locuti sumus: ubi & uituli aurei à Iudæis idololatris in Choreb consecrati mentionem fecimus. ¶ Mactatos crederet illic Lactentes uitulos, Amathusiacasque bidentes, Ouidius Metam. 9. Dum faciam uitula pro frugibus, Vergil. Sic Seruius uidetur legere, & Macrobius lib. 3. cap. 2. Sic Columella, Nisi prius catulo feceris. Alij malunt uitulam quarto casu legere, ut dicimus rem diuinam facere: sed illi à doctioribus non approbantur. Circa uitulos duæ sacrificantibus dictæ leges: Vitulum probari, si articulum suffraginis cauda contingat: breuiore non litari: Vitulos item ad aras humeris hominum allatos, non ferè litare: sicuti nec claudicante, nec aliena hostia deos placari, nec trahente se ab aris, Cælius ex Plinio. Aristophanis interpres in Acharnensibus (ubi poëta dixerat χοῖρον οὐκ εἶναι θύσιμον ὅτι κέρκον οὐκ ἔχει, id est porcum non esse idoneum sacrificio, eò quod cauda careret) addit, colura, id est mutila non licere sacrificari. Bouis fœtus sacrificio tricesimo demum die purus est, Plinius. Boues mares, eosdemque mundos & uitulos, uniuersi Aegyptij immolant, Herodotus. Vide nonnihil etiam supra in sacrificijs ex boue. Ex bobus, uitulis, & pecudibus laudatissimæ uitulæ ad deorū placamenta habebantur, Gyraldus. Veteres Græci hœdorum, agnorum, uitulorumque inspectis intestinis, futura prædicebant, Gyraldus, ex Pausania. In Lunæ deliquio Aemylius Paulus aduersus Macedonas imperator, undecim ei uitulos, id est moschos, immolasse narratur: etiamsi eo uocabulo tauros acceperit interpres, Cælius. De immolando porco, agno, uitulo, mentio fit apud Catonē cap. 141. Italiam à uitulis dictam Varro scribit, authorem citans Pisonem. Regionem tertiam Italiæ tenuerunt priuatim dicti Itali, Plinius. Vitella, Βίτελλα, oppidum Italiæ, unde Vitellinus, Stephanus. Moschouitas quidam interpretantur populos illos qui à Ptolemæo Hamaxobij, à Pomponio Mela Hamaxobitæ dicuntur, populi Sarmatiæ in Europa: qui ædium uice plaustris utebātur: hamaxa enim Græcis plaustrum est: quamuis alio hodie loco quàm olim siti uideantur.

¶ PROuerbium, Taurum tollet qui uitulum sustulerit, in Tauro explicaui. Μόσχος ᾄδων Βοιώτιον, Moschus canens Bœoticum, in multiloquos & inepte loquaces. Moschus hic citharœdus fuit imperitus, qui citra respirationem uocem in longum producebat. Bœoticum autem uocant cantionis genus ueluti Phrygiū aut Doricum, Erasmus, Suidas & Apostolius. Aristophanes in Acharnensibus, Ἀλλ' ἕτερον ἥσθην, ἡνίκ' ἐπὶ μόσχῳ ποτὲ Δεξίθεος εἰσῆλθ' ᾀσόμενος Βοιώτιον: id est, Sed aliud est quod me oblectauit, cum scilicet ἐπὶ μόσχῳ Dexitheus ingressus est ut caneret Bœotium. Scholiastes ἐπὶ μόσχῳ exponit post Moschum, qui ineptus citharœdus Agrigentinus fuerit: Alij propter uitulum, eò quòd uictori præmium daretur uitulus. Bœoticum autem melos Terpandrum inuenisse ferunt, sicut & Phrygium. Cæterum Dexitheus optimus fuit citharœdus, & uictor in Pythijs: alij eundem frigidum & ineptum fuisse aiunt, Hæc Scholiastes. Aliquid cito factum significaturi Vuestphali, dicunt, Ee dann das kalb sein auge leckt, Antequam uitulus oculum lambat, ut Latini Citius quàm aspa

ragi

ragi coquantur. Lusciosum Latini lolio uictitare prouerbiali ioco dicunt, Germani quidam in eundem, Wo er recht in ein hauß sicht/ da werdend die kalber blindt, Si oculos in domum conuertat, uitulos excæcabit.

DE BVBALO.

A.

BVBALI nomen omnino incertum est, non hodie solum, sed iam Plinij seculo confusum: Alius enim Græcorum bubalus est, cui nullum aliud apud Latinos nomen contigit, ut peregrinis plerisque: de hoc alio loco inter capreas, quibus adnumeratur, docebo. Alius quem uulgo bubalum uocant, qui de boum syluestrium genere est, nec ullū pecu iare apud Græcos, quod sciam, nomen habet: Cum inter syluestres alij quidam certa habeant nomina, siue propria, siue à regionibus sumpta, ut bonasi, bisontes, Indici, &c. Accedit hoc etiam difficultatis, quod diuersos syluestres boues (ut Plinij tempore olim uros) hodie multi, præsertim in illis regionibus ad quas aliunde adducuntur) uulgus bubalos appellat. Paucissima animalia (inquit Plinius libro 8.) Scythia gignit: pauca contermina illi Germania: insignia tamen boum ferorum genera, iubatos bisontes, excellentique & ui & uelocitate uros, quibus imperitum uulgus bubalorum nomen imponit: cum id gignat Africa uituli potius ceruiue quadam similitudine, Hæc Plinius. Sed quanquam diuersi boues syluestres bubali nominentur à quibusdam, maximè tamen & à plurimis bos ille, cuius effigiem apposuimus à præstantissimo medico Cornelio Sittardo Norimberga ad me missam, bubalus appellatur: qui inter cicures & syluestres medius ferè mihi uidetur. Hunc Perottus apud ueteres in usu fuisse negat: & addit, ex Africa primum id animal allatum prodi. Ego Plinij uerbis iam recitatis, quibus proprie dictum, id est Græcorum bubalum, in Africa gigni scribit, hominem deceptum suspicor. Quanquam bubali, quos priuatim sic uocitamus, ex quibus locis primum aduecti sint, certi nihil habeam. Albertus Magnus meminit magnorum bubalorum syluestrium, qui visent apud Germanos appellentur, hos ego bisontes interpretor, de quibus pluribus dicam inferius. Erasmus Stella in libro de origine Brussorum, Buffelus, inquit, quadrupes habet barbam uelut capra, alioqui similis boui per omnia, &c. Hunc ego urum esse docebo infra. Isidorus etiam bubalos caprearum generis cū bubalis bubus confundit: Bubali (inquit) uocati sunt eò quod sunt similes boum, adeò indomiti, ut præ feritate iugū ceruicibus non recipiant: hos Africa procreat. At illi qui caprarum syluestrium generis sunt bubali, quos in Africa nasci constat, neque bubus (uitulis tamen aliquo modo) similes esse, nil mirum si iugum non recipiant. Quod autē de nostris non Africanis agat bubalis Isidorus, uel inde ap-

paret, quod bisontibus eos coniungit. Martialis in Libro spectaculorum, Carpophorum quendam laudans, Illi cessit atrox bubalus atque bison. Domitius interpres recte bubalum exponit urum, illum dico qui inter boues syluestres omnium maximus est, & proprie urus dicitur. Plinius bubalum uulgarem intelligere uidetur, ubi scribit è boue syluestri nigro, si sanguine ricini lumbi perungantur mulieri tædium Veneris fieri dicit Osthanes. Aristoteles apud Arachotos (Indiæ ciuitatem) boues syluestres esse tradit, qui differant ab urbanis, quantum inter sues urbanos & syluestres interest: colore atro, corpore robusto, rictu leuiter adunco, cornua gerunt resupinatiora. Hi bubalis forte congeneres fuerint: consentiunt enim color, robur, & cornuum etiam figura, ut paulò mox dicetur. De rictu iudicabunt illi qui præsentes habent bubalos, quibus nostra regio caret. ¶ Sed relictis cæteris, tum Africano bubalo, tum syluestribus bubus, de illo solum agamus hoc in loco, cuius imaginem adiunximus. Huius igitur nomen apud Ebræos nullum reperiri puto, nisi quis sub תאו teo comprehendi arbitretur: Nam Dauid Kimhi exponit per שור חבר schor habar, id est bouem ferum Deuteronomij cap. 14. Chaldaica translatio pro to habet turebalah, (nam tor uel tora taurum eis significat, balah (ni fallor) ferũ: unde & camelopardalis anabulah, id est ouis fera Chaldaice dicta uideri potest.) Arabica taietal, Persica badek, Septuaginta & Hieronymus orygem. Sunt autem uerba legis eo in loco: Vescemini bubus, ouibus & capris: item ceruo, caprea, bubalo, capricorno, unicorne, boue syluestri, & alce, ut Sebastianus Munsterus transtulit. Vnde apparet teo animal fuisse purum, & in cibis concessum: quamobrem non poterit idem esse quod thôs, id est lupus ceruarius, ut quidam coniecerũt propter nominis affinitatem. Idem nomen תוא to scribitur Esaiæ cap. 51. Filij tui (inquit propheta, interprete Munstero) iacuerunt mœrore affecti in capite omnium platearum, sicut bos syluestris reti (captus,) pleni furore Domini, increpatione Dei tui. Hieronymus hic orygem illaqueatum reddit, Septuaginta, σεῦτλον ἡμίεφθον, id est betam semicoctam. Meriah Ebraicam uocem in sacris literis aliqui bubalum reddunt, ut supra in Boue dixi: sed magis probauerim illos qui pecora (boues uel oues) bene saginata reddunt: nam marah saginare est. Prophetæ Amos capite 6. in translatione Hieronymi sic legitur, Nunquid currere equi in petras queũt, aut arari potest in bubalis? Error est, nam Ebraice bekarim legitur, id est bubus simpliciter. Septuaginta sic habent, εἰ διώξονται ἐν πέτραις ἵπποι, εἰ παρασιωπήσονται ἐν θηλείαις; Cæterum Deuter. cap. 14. loco proximè iam citato, ubi bubalum reddiderunt Iosephus, Septuaginta, Hieronymus, & Munsterus, Ebraice legitur iachemur uel iachmur (quod Arabes etiã & Chaldæi similiter reddiderũt, Persæ kutzcohi) aliqui ex nostris asinũ ferũ esse suspicantur, cum alia tamẽ onagrorũ nomina Ebraica habeamus, bubali Græcorum uero nullum si iachmur demas. Ego certe iachmur bubalum proprie dictum à Græcis esse crediderim, de caprearum genere. Nam R. Iona animal simile magnæ capræ interpretatur: et Iudæi quidam, Munstero teste, capram rupicolam reddunt. Hoc certum est non esse bubalum uulgarem: primum quia Iosephus & Septuaginta βούβαλιν Græce reddiderunt, quem de genere syluestrium caprarum esse eruditorum nemo dubitat: deinde quia tertio Regum libro, cap. 4. inter lautiores Salomonis regis cibos adnumeratur: Quotidie enim consumebantur in aula Salomonis (ut illic legitur) decem boues saginati, & uiginti gregarij, atque centum oues, præter ceruos, capreas & capras syluestres atque aues castratas: hic Munsterus iachmur non bubalos uertit, ut in Deuteronomio, sed capras syluestres: Hieronymus hic quoque bubalos: Septuaginta omiserunt. Bubali uero uulgares nequaquam possunt inter lautos cibos censeri. Sed tandem, ut cœperam, concludo, aut nullum Ebræis nomen esse bubali uulgaris, aut sub to, id est boue syluestri, tanquam speciem sub genere contineri. Syluaticus dictionem iamus bubalum exponit: uidetur autem corrupta à iachmur. Auseac in ueteri Expositione alphabetica uerborum Arabicorum Auicennæ interpretatur coagulum ceruinum, & genitum buffali: apparet autem genitum uocem corruptam esse. ¶ Sed ne Græci quidem, quod sciam, quo bubalum nostrum appellent, nomen habent: Nam βούβαλος & βουβαλὶς oxytonum synonymæ uoces caprearum generis sunt, quod sæpe iam repetij: Quæ autem his animalibus etymi ratio sit, non facile dixerim: sed barbarum & peregrinum utpote Africanis nomen esse puto: quod cum uulgus Italorum audiuisset, & uocis similitudine deceptum bubuli pecoris genus esse sibi persuaderet, postea boues syluestres ad spectacula adductos sic appellasse uidetur, tanquam Latino nomine. Aristophanes grammaticus scribit damalin, id est iuuencam, ab Aeschylo uocari λεοντοχόρτον βούβαλιν (proparoxytona uoce) quod prædæ leonum exposita sit: & à Sophocle γαγενῆ βούβαλιν: ego νεογενῆ potius legerim, quanquam enim νεογενὴς uocem nusquam reperiam in Lexicis: dici tamen posse existimo (ut poëtæ multa huiusmodi uocabula præsertim composita & epitheta fingunt) pro νεογνῆ, ut etiam νεογάτην eodem sensu: exponunt enim δάμαλιν τὸ νεογνὸν τοῦ βοὸς γέννημα. Mea hæc coniectura est, qui aliter cur γαγενὴς, id est terrigena dicatur iuuenca, non uideo: nisi forte quod ex terra & herbis alatur, quod nimis latè patet. Apud Suidam legitur γίγαντα βοῦν, εἰς ἀρχαίας, καὶ ἐρωτικῶς γίγαντος. Liceret & βουγενῆ δάμαλιν appellare, differentiæ causa: cum damalis alioqui omne animal in iuuenta uocetur, Photione teste. Sed hoc nihil ad uulgarem bubalum, cum de uitula uel iuuenca tantum dicatur, ueluti uox diminutiua: uulgaris autem bubalus etiam adulto boue maior atque altior sit: In Etymologico tamen in dictione Βουβάρας, legimus βούβαλον, μέγα καὶ πολύ: Hesychius βούπαλον exponit μέγα, quod magis probo: sed quod addit καὶ ὄνομα legendum ὄνος, id est asinus ex Varino; & manifestius ex Suida. Βου particula auget, πάλλειν concutere est: magnum autem esse oportet quod ualde & uehementer cõcutitur: ut si quis βούπαλον δίσκον dicat, nemo

do

de parua hasta intelliget. Asinus autem βόπαλος apud Aristophanem dici mihi uidetur, ὅτι τὸ σφόδρα πάλλεται ταῖς πληγαῖς. ¶ Postquam igitur Latini bubalũ pro boue syluestri usurpare cœperunt, aliarum etiam linguarum prouinciæ idem nomen ab eis mutuatæ sunt: neq; id mirum, cum perpaucis animalibus peregrinis alia nomina habeãtur, quàm à Latinis uel Græcis accepta, licet illi plurima primum à barbaris, id est quibusuis alijs gentibus acceperint. Græci inquam, siue sua siue aliunde accepta uocabula Romanis & Latinis communicauerunt, illi postea nationibus cæteris præsertim à se deuictis. ¶ Visuntur Romæ permulti, ut audio, bubali: uulgus adhuc uocat bufalos, Galli beuffle, Hispani bufano, Germani büffel, Angli bugil, Illyrica lingua bauwol.

B.

Bubali uulgaris (sic enim appellabimus ad differentiam Africani, & uri, & bisontis) descriptionem in libris Alberti Magni, Petri Crescentiensis, & recentiorum quorundam, huiusmodi reperio. Bubali ex genere boum syluestrium sunt, perquam robusti, & boue cõmuni maiores altioresq;: corpore ualde crasso, cute durissima, membris macilentis: pilis nigris, paucis & paruis (minimis, ita ut in cauda ferè nulli sint, Albertus:) fronte aspera, crispa & intricata pilis: Capite ut plurimum prono ad terram, paruo si conferas ad reliqui corporis modum, Albertus: etsi author libri de natura rerum, simpliciter caput ingens eis attribuat. Intuitu simplicitatem & mansuetudinem præ se fert. Cornua eis longa, intorta, nigra: Albertus barbara dictione uallículosa eis cornua tribuit, et nigra sicut capræ: Et rursus, Cornua eorum (inquit) parua sunt, sicut cornua capræ domesticæ, & aliàs interius iuxta collum dependent uersus internam pectoris partem: aliàs erecta sunt. Præterea collum bubalis crassum est, uel ut author quidam obscurus habet, longum: Inferior dorsi pars caudam uersus decliuis: cauda breuis, parua, & nullis ferè pilis: crura crassa, robusta, & reliqui corporis respectu breuia.

C.

Bubalus ungulis terram spargit. Mugitus ei terribilis. Vaccæ & boues syluestres, quæ rusticè dicuntur bufalæ, lac habent & tempore coitus, & in principio partus, Augustinus Niphus. In hoc genere uacca alterius quàm sui generis uaccæ uitulum non admittit uberibus, sed odore agnitum rejicit: sin autem uitulus uaccino stercore illinatur, odore decepta lactat, et pro suo educat, Albertus. In aquis morari gaudet, Petrus Cresc.

D.

Bubalus quanquam remissus aliàs & satis mansuetus, si tamen irritetur, perquam iracundus & indomitus euadit: Pugnat autem præcipue pedibus & ungulis, quas magno nisu defigit, & iterum iterumq; conculcat ea quibus irascitur. Persequendo recta fertur, neq; declinat, Albertus. Ira commotus aquam ingreditur & se mergit ad os usq;, ut sanguis æstuans restinguatur: Nam & cæteri boues aqua refrigerari per æstum omnes desyderant, Petrus Crescent. Pueri multis in locis ludendo molesti sunt bubalis, qui insidentibus illis eorum dorso, aquam si quæ uicina sit ingressi se submittũt; unde pueri quandoq; periclitantur. Colore uario & rubro prouocantur: qua de re pluribus egi in Tauro in H.d. Bubalus crocodilo infestus est, eumq; extra aquam repertum conculcat, Albertus ex Auicenna: Ego Auicennam de Africano bubalo locutum crediderim, cum pleraq; omnia sua ex Græcis descripserit: accedit quod crocodilus Africæ peculiaris est.

E.

Bubalus quoniam robustus est & patiens laboris, passim ducendo currui, & uehendis oneribus, ac etiam terræ arandæ eo utuntur, Perottus. Ad plaustra & aratra non satis idonei sunt, sed in trahendis per terram magnis ponderibus exercentur, ligati artificialiter quibusdam catenis, Petrus Crescentiensis. Maximo conatu onera trahũt, adeò ut ad primi impetus nisum maiorem in genua se demittant, & rursus erecti pergant. Vnus tantundem ponderis, quantũ equi duo fermè, trahere ualet; Albertus. Quod si nimium sit onus in terram decumbit, & ne uerberibus quidem facile ad surgendum cogitur, nisi leuato prius onere, Author obscurus. Ferreus aut æreus circulus per nares ei trajicitur, cui alligato fune uel habena ducitur ac regitur, quo minus homini repugnare possit. Coria bubalorum minus probantur quàm aliorum boum, etsi ualde crassa, Petrus Cresc. Nauigant Britanni uimineis alueis, quos circundant ambitione tergorum bubalorum, Solinus: uide ne legendum sit bubulorum. In lege, Argumento sunt: Sed stragulas & bubolonicas, quæ equis insterni solent: Sunt qui sentiãt hoc in loco legendum, bubalinas, ut subintelligatur pelles esse non uestes: tanquam ex bubalorũ pellibus stragulis ad equos fieri solitis. Ego uero (inquit Baysius in libro de Vasculis) legendum puto Babylonicas, quam lectionem mox testimonijs fulcit.

F.

Bubalus hinc abeat, neue intret prandia nostra, Non edat hunc quisquam, sub iuga semper eat; Baptista Fiera. Carnes bubalinæ nimium melancholicæ sunt, & ne boni quidem saporis, quare parum probantur: crudæ adhuc forma & colore non adeo indecoræ sunt, coctæ uero omnino, Petrus Cresc. Caseus de lacte bubali ualde solidus & terrestris est, Albertus.

G.

Ex ungulis uel cornibus bubali uulgaris, annuli fiunt, qui si in digitis uel manuum uel pedum subinde gestentur, mirificè à quibusdam laudantur aduersus neruorum conuulsiones seu spasmos; Sunt qui ijsdem quaterna fila ex totidem metallis, auro, argento, ære & ferro fabricata innectant;

tanquam efficacioribus sic futuris, tum ad spasmos, tum ad alia quædam uitia. Aliqui tantundē spe rant ex annulo confecto de solis istis filis inter se contortis. Non desunt qui insuper mentiantur annulos ex cornu uel ungula bubali in coitu dissilire, quod alioqui puto chrysolithis & smaragdis tribuitur. Reliqua ex bubalo remedia quæ recentiores ei adscripserunt, ad bubulum Africanum pertinent, de quo suo loco.

H.

Vulgare conuitium est, ut crassi & inepti homines, iuniores præsertim & serui, bubali apud Germanos appellentur.

DE BOBVS FERIS ET SYLVESTRIBVS DIVERSIS.

A.

Bovis nomine ueteres multa peregrina & syluestria animalia, magna & cornuta præcipue, quorum propria nomina ignorabant, appellauerunt: ut elephantos, boues lucas, rhinocerotes, Aethiopicos boues; Cæsar etiam alces & rangiferos boum nomine comprehendere uidetur, nimirum propter animalium illorum magnitudinem & lactis usum. ¶ Tauri agrestes differunt à syluestribus: Plinius libro 8. Aethiopia, inquit, atrocissimos habet tauros syluestres, maiores agrestibus. Ego syluestres intelligo feros, ut sunt uri, bisontes, & alij, quos Græci ἀγρίους uocant, non tam à locis ab hominum consuetudine remotis, quàm natura siue ingenio fero & syluestri. Agrestes ijdem ἀγραύλους uocant, qui quanquam mansueti sint, & ex masuetis nati, liberi tamen solutiq; in agrorum, syluarum, aut montium pascuis relinquuntur, nec ad stabula reuocantur ut uaccæ, &c. ut supra in tauris ἐπιμαγύλους dixi. Homerus, ἤ τι κατ' ἀγραύλους βοῦς κέρασιν ἐμβεβαυῖα. Ἀγραύλους reddunt grammatici, in agris uersantes aut pernoctātes. Proinde & pastores ἀγραύλοι cognominantur à poetis, quòd sub dio morentur. Oppianus tamen libro 2. de uenatione hanc differentiam non seruat: nam de tauris domesticis coitus tempore pugnantibus canit, ὁππότε μυκήσαιτ' ἄγριοι βόες, &c. Βοάγρια scuta sunt ex pellibus boum syluestrium: item spolia ex bello relata, τὰ ἐκ βοῶν (ἐν τῷ μάχῃ) ἀγρευόμενα λάφυρα, Varinus. Apud Hesychiū βοάγρια, ἀσπίς: malim in genere neutro, ut Varinus habet: & boagria numero plurali. Βόαγρος fluuius est, uel potius Βοάγριος, alluens Thronium situm in mediterraneis τῆς Κνημῖδος: est enim Locrorum qui Epicnemidij dicuntur, Varinus. Meminit eius Homerus & Strabo libro 1. & pluribus libro 9. unde sua Varinus transscripsit. Videtur autem sic appellatus ab alluuione subita: nam cum exiguus aliâs torrens sit, ut Strabo testatur, quandoq; ad bina late iugera effunditur, ut rectè impetuoso & fero boui comparetur. Κατηρέφωπις, ἡ βόαγρα, λάπαπις, Varinus & Hesychius. ¶ De Ebraica uoce to uel teo, quam bouem syluestrem exponunt, paulò ante in Bubalo dixi. Taurus Græcis & Latinis de boue mare non castrato dicitur: Varinus tamen in uoce δαμάλης, ταῦρον etiam syluestrem bouem priuatim significare admonet. ¶ E boue syluestri nigro si sanguine ricini lumbi perungantur, mulieri tædium Veneris fieri dicit Osthanes, Plinius. ¶ Supra in Boum mansuetorum historia cap. 2. diuersa boum genera enumeraui, quorum aliquot fera esse non dubito, ut Aonios & Armentos, quos tamen ab alijs non separaui, quoniam authores ferí ne an mansueti essent non satis expresserunt. ¶ Circa Pæonium agrum atq; Crestonicum super amnem Chidorum leones multi sunt, & boues agrestes prægrandibus cornibus qui ad Græcos ueniunt, Herodotus libro 7. Hi mihi bonasi siue monopes uidentur, ut infra ostendam. ¶ Tauri syluestris epitheta, αὐχήεις, τετράμυκος, βριχμῷ κυδιόων, in Cynegeticis Oppiani.

¶ In taurum syluestrem qui Macedoniam uastabat ad pedem Orbeli montis Macedoniæ à Philippo rege iaculo (αἰγανέῃ κυνηγετιδι) confossum, cuius deinde pellem & cornua ὀργυιαῖα uel τεσσαρακαιδεκάδωρα, in uestibulo templi Herculis consecrauit: extant epigrammata doctissima, Simmiæ duo, & Antipatri unum, Anthologij Græci libro 6. Pollux libro 2. ἑκκαιδεκάδωρα κέρα exponit, quæ palmos, uel ut ipse uocat, palæstas quatuor digitorum, æquent numero sedecim: sed hæc nondum attingunt orgyian, id est ulnam. Dora uero quinq; digitorum (palmum maiorem uel medium recentiores quidam uocant) numero sedecim, proximè ad ulnam accedunt. Sed non est necesse tam exactè has mensuras respondere, cum orgyiçon etiam simpliciter magnum exponatur: & poetis maior in uocabulis licentia sit. De orgyia & palmo mensuris paulò post in Bonaso copiosius agam. ¶ Taurus ille quem Phyllius uicisse fertur, ut superius retuli in Tauro ex Ouidij Metamorphoseon libro 7. syluestris fuisse uidetur. ¶ De bubus opisthonomis, id est qui retrocedendo pascuntur, meminit Aristoteles libro 2. de Partib. anim. cap. 16. de elephantis scribens, quod nisi naris eorum mollis aptaq; ad flectendum fuisset, impedijsset eos in cibo capiēdo lōgitudine sua, ut boues opisthonomos sua cornua nisi retrogrediantur: ubi autem illi reperiantur non meminit. Herodotus auctor est in Libya boues opisthonomos esse, id exprimentibus cornibus, quæ adnuunt proclinanturq; in ima, & oculos obumbrent, tametsi historiam conuellit Athenæus sub Vlpiani persona, quoniam à nullo præterea historicorum sit comprobata, Cælius. De alce etiam diximus, tam crassa ei prominere labra ut pascendo retrogredi opus habeat. Sed opisthonomos boues non puto syluestres esse cum armentorum nomen à Plinio & Solino eis tribuatur: & Herodotus excepta cornuum figura nihil à cæteris bobus differre ait præter crassitudinem pellis atq; duritiam. Solinus in Garamantum regione armenta obliquis cer

uicibus

uicibus pasci scribit propter prona in humum cornua & obnixa: Idem Plinius de Troglodyticis. Herodotus uero & Aelianus Libycos boues propter eundem cornuum situm, opisthonomos, id est retropascentes uocant. Ego omnes de ijsdem bubus locutos puto: Libyci enim omnes sunt, nec pugnat obliquis simul ceruicibus & retrogrediendo pasci. Sunt & alij Troglodytici feri, de quibus statim dicemus. ¶ Boues quidam syluestres habentur in Gallia iuxta mare mediterraneum prope Montempelsulanum, in parte loci quem Paludem uocant, muris cincta. Mansuetis longè maiores sunt, ut audio, & capiuntur à uiris qui celerrimis equis insident cum hastilibus, hi uel statim conficiunt boues, uel in angustum quendam locum adactos includunt: Sua lingua uocant beuf brau, per onomatopoeiam. ¶ Aethiopici tauri ijdem qui rhinocerotes sunt Pausaniæ in Eliacis, de quibus scribit quod cornua in naribus producant. Errauit Angelus Politianus in Miscellaneis cap. 56. tauros Aethiopicos quorum Pausanias in Bœoticis meminit, non ueros rhinocerotas esse asserens, sed per similitudinem tantum à quibusdam ita uocatos. Atqui Pausanias illic non solum rhinocerotas dictos tauros illos Aethiopicos scribit, sed addit singulos singula in naribus cornua habere, & insuper aliud superne exiguum, quod omnino proprie dictorum rhinocerotum est, ut uel ex pictura, quam ad uiuum factam dabimus, inferius patebit. Immerito igitur Domitium Martialis interpretem reprehendit Politianus, reprehendendus ipse. Quanquam enim & alij quidam Aethiopici tauri syluestres sint, à rhinocerotibus longe diuersi, ut iam dicemus, Pausanias tamen nequaquam de illis intellexit: quod quidem ita manifestum fit collatis Pausaniæ & aliorum scriptis, ut ne minimum quidem dubitare quisquam possit. Aethiopia (inquit Plinius) atrocissimos habet tauros syluestres, maiores agrestibus, uelocitate ante omnes, colore fuluos, oculis cœruleis, pilo in contrarium uerso, rictu ad aures dehiscente, iuxta cornua mobilia, tergori duricia silicis, omne respuens uulnus. Feras omnes uenantur. Ipsi non aliter quàm foueis capti, feritate semper (malim, sua) intereunt. (Eadem omnia scribit Solinus cap. 55. de Indicis tauris.) De ijsdem Aeliani uerba in historia animalium Petro Gyllio interprete hæc sunt: Feri tauri Aethiopici, si cum Græcorum bobus conferantur, duplam habent magnitudinem, ac uelocitate corporis summè excellunt: tum rufis pilis uestiuntur, tum cæsijs oculis ornantur: & aliàs quemadmodum aures, sic cornua mobilia habent. At enim in pugna ita animi feruore contendunt & erigunt, pugna ut nulla flecti queant: Eius enim tergora tanto robore sunt, ut nullis neque spiculis, neque telis penetrari possint. In equorum & boum armenta & feras omneis inuadunt. Itaque pastores ad tuendum suum pecus, occultas foueas in magnam altitudinem depressas, machinantes, moliuntur eis insidias. Hi cum deciderunt, acerbe ferunt, & atroci animi excandescentia suffocantur. De eodem & ipse Gyllius in Corollario, sic scribit. Ferus taurus, sicut Oppianus ait, omnium animalium maxime carnibus uescitur, & domesticis tauris maior est, ac cum equo in uelocitatis comparatione coniungitur. Oris rictus ad aures usque pertinet: tum rubro colore nitescit, & oculorum candore noctu fulget, similiterque ut aures, cornua aliàs mobilia habet. In pugna uero constanter firmat, pili contra naturam aliarum bestiarum ad caput uersus spectant. Inuicto robore cum alijs animalibus belligeratur, quæ postquam deuicit, exedit & conficit, egregieque pastorum uires & canum multitudinem contemnit: eius pellis ab ictibus esse dicitur inuicta. Non ui comprehenditur, ac si in foueam incidit, aliáue dolosa machinatione capitur, pristinæ libertatis retinentissimus, sibi mortem consciscit. Troglodytæ, apud quos huiuscemodi belua nascitur, præstantissimam iudicant, cui insit leonis uis, equi celeritas, tauri robur: & quod magnam admirationem habet, ferro non concedit, Hæc Gyllius. Nil mirum autem si idem taurus Troglodyticus appelletur, cum Aethiopiæ uicini sint Troglodytæ. Quanquam & alios Troglodyticos ex Plinio supra commemoraui, qui propter inclinata terram uersus cornua obliqua ceruice pascantur. Ea quæ Gyllius scribit, nusquam apud Oppianum reperio, quem ipse testem citat. Phrygios tamen boues describit Oppianus, qui ut Aethiopici iam descripti tum cornua habent mobilia, auricularum instar, tum similem corporis colorem. Nam ξανθόν τε φλογερόν τε, ut Oppianus in Phrygijs habet: & fuluum, ut Plinius in Aethiopicis, pro eodem accipio: Aelianus in Aethiopicis rufum facit, Gyllius in suis rubrũ. Cornua quidem Phrygijs mobilia etiam Plinius alibi tribuit, nec non Aristoteles, Aelianus Erythræis: de quibus aliud nihil legisse memini. Erythra urbs Ionum est, alia Libyæ, alia Locridis, alia Bœotiæ, & alia Cypri quæ nunc Paphus, Stephanus. Phrygijs etiam præter mobilia cornua, & altam torosamque ceruicem, nihil aliud attributum inuenio. Quod ad Aethiopicorum oculos, Plinius cœruleos esse scribit, Aelianus glaucos, id est cæsios, Gyllius in suis noctu fulgentes, quæ omnia facile conciliantur, ut nihil diuersum sit. ¶ Boues quidam luporum instar carniuori sunt, Rasis: Idem Gyllius de Aethiopico, uel (ut ipse uocat) Troglodytico scribit: quamobrem merito ei rictus ad aures usque dehiscit, ut Plinius & Gyllius testantur: Aelianus etiam omne genus animalium ab eis inuadi. ¶ Sũt & rhizes apud Hesperios Aethiopes taurorũ generis syluestriũ, de quib. in fine capitis de uro.

DE BISONTE.

BISONTEM bouem esse syluestrem conuenit omnibus, qualis uero is sit, & quo hodie nomine appellandus, magna inter recentiores uarietas & inscitia est. Confundunt enim bisontem alij cum bubalo, alij cum uro, alij cum rangifero appellato, alij denique cum bonaso, uel tarando, uel uro. Ego quoad eius possum hæc genera distinguam. ¶ Scythia animal

lia gignit paucissima, inopia fructuum: pauca contermina illi Germania, insignia tamen boum ferorum genera, iubatos bisontes, excellentiq; & ui & uelocitate uros, quibus imperitum uulgus bubalorum nomen imponit, Plinius. In his Plinij uerbis Raphaël Volaterranus & alij, pronomen quibus non ad uros solum referunt, sed etiam ad bisontes, quod ego non probo, & ad uros tantum bubali nomen à uulgo tum temporis translatum opinor: proinde Martialis in hoc uersu, Illi cessit atrox bubalus atq; bison, bubalum pro uro (ut Domitius rectè exponit) seorsim nominat. Sed idem euidentius conuincetur ex Solino, cuius hæc sunt uerba cap. 23. In tractu saltus Hercynij, & in omni Septentrionali plaga, bisontes frequentissimi sunt, boues feris similes, setosi, colla iubis horridi, ultra tauros pernicitate uigentes, capti assuescere manu nequeunt. Sunt & uri, quos imperitum uulgus uocat bubalos. Hæc Plinij simia Solinus. Sed licet obtineamus uros tantum, non etiam bisontes, olim bubalos à uulgo dictos, hodie tamen (ut supra monui) aucta nominum confusione & inscitia rerum, bisontibus quoq; bubalorum nomen apud quosdam tribuitur: quemadmodum & bisontũ nomen in lingua Germanica tum proprie dictis bisontibus tum uris, ut mox Alberti uerbis declarabitur. ¶ Bison cerui speciem similitudinemq; gerit, cuius à media fronte inter aures unum cornu in excelsitatem magis dirigitur, quàm ea quæ nobis nota sunt cornua, &c. Hæc uerba Petrus Gyllius in Aelianum suum transcripsit ex libro 6. C. Iulij Cæsaris de bello Gallico, nulla authoris, ut solet, mentione facta. Ego eo in loco nihil prorsus de bisonte reperio: sic enim habent exemplaria nostra, Est (in Hercynia sylua) bos cerui figura, cuius à media fronte inter aures unum cornu exsistit excelsius, magisq; directum his, quæ nobis nota sunt cornibus: ab eius summo sicut palmæ, ramiq; latè diffunduntur: eadem est fœminæ marisq; natura, eadem forma magnitudoq; cornuum. Hæc Cæsar. Hoc autem animal ego alibi docebo rangiferum hodie dictum esse. Nam quod non sit bison, ex ueterum descriptione, Oppiani præsertim, claret. In eodem errore uersatum deprehendo & alios recentiores & Io. Pinicianum in Promptuario uerborum eius, in quo bisontem unum habere cornu scribit ex media fronte. ¶ Apud Moschouitas multi sunt boues feri (auwerochsen) quos aliqui uros, alij bisontes uocitant, Olaus Magnus. Albertus magnus etiam urum cum bisonte confundere uidetur: nam libro 22. de animalibus, Vri (inquit: licet codices excusi habeant urni) quos nos Germanicè visent uocamus, cornua ingentia duo gestant, quæ capacissima sunt, ita ut multi potum in ea infundant, & referuent etiam in eis. Idem alibi bubalos syluestres magnos visent apud Germanos uocari meminit. Vrsontes etiam apud eundem in V litera, ubi quadrupedes literarum ordine enumerantur, corrupte legitur pro uisontes (uel ut recentiores quidam scribũt, uesontes) & id rursus pro bisontes. Animal (inquit) est boui simile, collo setoso & iubis ut equus, sed pernicius & truculentius, ut captum domari uix uel nunquam possit. Hæc eum ex Solino transcripsisse apparet. Cæterum libro 2. cap. 2. Inueniuntur (inquit) in genere boum nigri, magni, qui à quibusdam uocantur bubali, & apud Germanos voesent (sic enim illic scribitur, melius Wisent ut alibi habet) hi perquam robusti sunt, adeò ut irritati equum simul & equitem cornibus uentilent, magnitudine æquant magnum dextrarium (sic egregium & insignem equum Itali uocant) & facies illorum boum (utor ipsius uerbis quanq; barbaris, quoniam obscuriora hoc in loco uidẽtur) aliquantulum declinat inferius: ita quod habent eminentiam super mediam lineam descendentem inter oculos: & declinatio artus illius est uersus os, & uersus frontem declinatio alia, & eleuatio in medio. Cornua eis maxima & ad dorsum recurua, ut facilius cum eis eleuare & uentilare seu reijcere possint quod inuaserint. Plura eorum genera sunt: quibusdam alta & longa cornua: alijs breuia, crassa & robusta. Nota hæc genera sunt Sclauis & Vngaris, & finitimis Germanis. Ex his Alberti uerbis manifestum est visent diuersa syluestrium boum genera appellari, ex quibus ego minores bisontes dixerim, quod uocis etiam cognatio declarat: maiores uero uros. Bonasi enim esse non possunt, quibus cornua ad pugnam inutilia sunt. Bisontes & alces apud Moschos reperiuntur, Matthæus Michauanus in descriptione Sarmatiarum. In Brussia etiam bisontes sunt, sed non admodum multi nostro sæculo, tauris omnino adsimiles, & iubas habentes proximè cornua, Erasmus Stella in libro de origine Brussorũ. Angermanniæ ducatus tenet septentrionalia loca ad confinia Laponiæ: eius tractus est totus syluosus, & ibi in præcipuis feris uenantur uros & bisontes, quos patria lingua dicunt elg, id est asinos syluestres, tantę proceritatis ut summo dorso æquent mensuram hominis porrecti in brachia elata. Sed hæc altitudo uris conuenit, non proprie dictis bisontibus, qui minores sunt.

¶ Bisontes siue bisones, Græce βίσωνες apud Pausaniam & Oppianum, quanquam excusi codices Oppiani βίσωνε habent, quod uel carminis ratione reprehenditur: manuscripti quidam βίωνες, sed omnino legendum est βίσωνες. nomen habẽt à Thracia, quæ alio nomine Bistonia uocatur, unde & Bistoniam gruem poetæ cognominant. Sunt enim Bistones Thraciæ populi à Bistone Ciconis filio dicti, Philostephano teste, Varinus. Est & Βιστονὶς λίμνη, id est Bistonius lacus Diceæ proximus in Thracia, Herodotus lib. 7. Bistonia cithara, à Bistone filio Terpsichores, (sic enim legendũ, cum Terpsichoræ Musę cithara attribuatur) Varinus. Scribendum est autem per omicron. Ouidius, Fessaq; Bistonia membra lauabis aqua. Et alibi, Tuta tamen bello Bistonis ora fuit. Sunt qui uelint & stagnum & prouinciam à Bistone rege nomen accepisse, uide Stephanum. In Bistonio iuxta Abderam stagno cuncta natantia demergi legimus. ¶ Turpes esseda quòd trahunt bisontes, Martialis libro 1. Tibi dant uariæ pectora tigres, Tibi uillosi terga bisontes, Latisq; feri cornibus uri, Seneca in Hippolyto. Et rursus in eadem tragœdia, Amat insani Bellua ponti, lucisq; boues Vendicat o-

mines natura sibi. Hic lucos boues quidam exponunt syluestres, ut sunt uri & bisontes: ego potius elephantos intellexerim, quos in fœminino genere boues lucas appellare usitatius est. ¶ De bisonte Oppiani aliquot uersus ex libro 2. de Venatione, hic recitabimus, tum quia perelegantes illi sunt, tum ut studiosi eos cum Petri Gyllij translatione conferre possint.

Ἔστιν ἀμαιμακέτων φονίων ταύρων γένεθλον, Τοὺς καλέουσι βίσωνας: ἐπεὶ πάτρης πελέθουσι
Βιστονίδος Θρήκης, ὅσπερ ἔλλαχον ἄστεα τοῖς. Φρικαλέην χαίτην μὲν ἐπωμαδίην ἀέξουσιν
Αὐχέσι πιαλέοισι, καὶ ἀμφ᾽ ἀπαλοῖσι γενείοις: Οἷά τε λαχνήεντες ἀειπυρσοῖς εἶδος ἔχουσι
Ξανθόκομοι, βλοσυροί, θηρῶν μεδέοντε λέοντες. Ὀξεῖαι κεράων δὲ πυριγλωχῖνες ἀκωκαί
Χαλκείοις γναμπτοῖσιν ὑπόκαλοι ἀγκίστροισιν: Ἀλλ᾽ οὐχ ὡς ἑτέροισιν ἐναντίον ἀλλήλοισιν
Νεύουσι συγγενέων κεράων ὑπέρτερον αἰχμήν: Ὕπτια δ᾽ ἀείροντα πρὸς αἰθέρα φοίνια κέντρα, &c.

Hæc Gyllius ita reddidit, Bistones ad faciendas cædes prompti, horribili ceruice & pingui, rubro pilo, & oculis terribilibus: cornuum mucronibus aduncis, & hamatis, non inter se reflexis, sed sursum uersus surgentibus. Eos cum impegerunt uel in hominem uel feram, in sublime tollunt. Eorum lingua quidem angusta, sed asperrima, tanquam ferrum limare potest, ut cum lingit, sanguinem eliciat. Hæc qui cum Græcis conferet, facile deprehendet, primum omissa poëtæ uerba, quibus bisontem iubam circa armos terribilem in crassa ceruice quatere ait, nec nō circa maxillas aut mentum, ut ita uocem, ut barbatus uideatur: Deinde ubi iubatis siue hirsutis, & fuluis, & terribili aspectu leonibus bisontem comparat, hoc totum à Gyllio in bisontem congeri nulla interim leonis mentione: cū poeta preter iubā reliqua non conferat: Ego certe bisontes non ξανθοὺς, id est fuluos, et multò minus rubros, ut Gyllius reddidit, esse puto, sed nigricantes: ut supra ex Alberto retuli. Quòd ad cornua, Oppiani uerborum sensus hic mihi uidetur, ea non esse patula, uel extensa, ut in cæteris bobus, nec è regione in diuersum ad latera abire uel extendi, (epicarsion enim transuersum est:) sed rectà surgere, ita tamen ut ὕπτια sint, id est dorsum uersus inclinent: & circa finem hami instar tum recurua tum acuta esse: unde & κέντρα uocat ab acumine. Talis cornuum species, ut parua magnis conferam, in capreis nostris alpinis apparet. Gyllij uerba, non inter se reflexis, nullam in Græcis rationem habent. Quod autem ad dorsum recurua bisontum cornua sint, ex Alberti etiam uerbis paulò ante recitatis cōstat. Sic etiam boues syluestres apud Arachotas cornua gerunt ὑπτιάζοντα, id est resupinatiora, ut Gaza ex Aristotele uertit. Ad hæc linguam bisontis Oppianus propter asperitatem limæ confert, non autē instar ferri limare posse dicit: ne quis forte intelligat, eam limarum quoque usum præstare. Ego me ante paucos annos bisontis cornu uidere memini, quod aurifaber quidam habebat, ut labra argento includeret ad usum poculi: nigredine splendebat, duos dodrantes longum, aduncum instar unguiū in rapacium auium genere, unde imperiti quidam gryphis pedem esse conijciebāt: capiebat uini plus quàm duas libras. ¶ Reliquum est, ut quo uenationis modo bisontes capiantur ex Pausania perscribamus. Is igitur in Phocicis ita scribit: Bisonis tauri Pæonici caput ex ære factum Dropion (Δρωπίων λέοντος forte Λεόμβρός τινος) rex Delphos misit. Sunt autem bisones illi ferarum omnium difficillimi captu, nec ulla ui retium detineri possent. Locum igitur decliuem ac deuexum sepimentis primum uenatores circumcludunt, deinde totam decliuitatem, & id quod ad primum eius ingressum planiciem attingit pellibus recentibus detractis consternunt: ac si recentibus carent, sicca coria ut lubrica efficiantur, oleo madefaciunt: Pòst uero qui maxime equitandi periti sunt, eiusmodi tauros in loci illius angustias undique compellunt: Ii autem ad primas pelles delabuntur, atque per accliuitatem usque eò præcipites aguntur, quoad in planiciem delati fuerint: quo abiecti primò non curantur: Dein de quarto aut quinto ad summum post die, cum iam fames & labor eorum præcipuum animi robur fregerit, homines qui ad mansuefaciendas beluas præstant, ijs adhuc humi stratis, pineos nucleos detractis inuolucris, neque enim alium cibum ab initio admitterent, edendos obijciunt, ac denique uinculis cōstrictos abducūt, Hucusque Pausanias, ut Petrus Gyl. ferè cōuertit. Raphael Vola. li. 7. eodē planè modo bonasos à Lituanis capi scribit. ¶ Vros & bisontes Græci in experimentis non habuerūt, quanquā boue fero refertis Indiæ syluis: portione tamen eadem, efficaciora omnia (quā ex domesticis uel gregarijs bubus) ex his credi par est, uidelicet quod ad medendi uim, Plin. Fortassis etiā thuro Polonorum, quem mox in Tarando describam, bisontis genus est.

DE BONASO.

BONASVS, Βόνασος Aristoteli, per n. simplex & s. duplex, alibi uero contra per n duplex, et s. simplex,

bos est syluestris, monops, uel monapios alio nomine dictus: de quo primum ueterũ scripta recensebo, deinde recentiorum. ¶ Aristoteles de historia animalium libro 9. cap. 45. Bonasus (inquit) gignitur in terra Pæonia, monte Messapo, qui Pæoniæ, & Mediç terræ collimitium est, & monapios (μόναπος) à Pæonibus appellatur, magnitudine tauri, sed corpore quàm bos latiore (ὀγκωδέστερος, οὐ γὰρ προμήκης ἐστίν) breuior enim, & in latera auctior est. Tergus distentum eius locum septem accubandum occupat. Cætera forma bouis similis est, nisi quod ceruix iubata armorum tenus, (μέχρι τῆς ἀκρωμίας) ut equi est, sed uillo molliore, quàm iuba equina, & compositiore: color pili totius corporis flauus: iuba prolixa, & ad oculos usq; demissa, & frequens (πυκνή, id est densa) colore inter cinereum & rufum: non qualis equorum, quos partos uocant, est, sed uillo supra squallidiore, subter lanario, nigri aut ádmodum ruffi nulli sunt: uocem similem boui emittunt: cornua adunca in se flexa, & pugnæ inutilia gerunt, magnitudine palmari, aut paulò maiora, amplitudine non multo arctiore, quàm ut singula semisextarium capiāt, nigritie proba (pulchra & nitida) antię (προνόμιον) ad oculos usq; demissę, ita ut in latus potius quàm ante pendeant. Caret superiore dentium ordine, ut bos, & reliqua cornigera omnia: crura hirsuta, atq; bisulca habet: caudam minorem quàm pro sui corporis magnitudine, similem bubulæ: excitat puluerem, & fodit, ut taurus: tergore contra ictus prævalido est. Carnem habet gustu suauem: quamobrem in usu uenādi est. Cum percussus est fugit: nisi defatigatus nusquam consistit (ἐὰν ἀπαυδήσῃ ὅταν ἐξαδυνατῇ) repugnat calcitrans, & proluuiem alui uel ad quatuor passus (ὀργυιάς) proijciens: quo præsidio facile utitur, & plerunq; ita adurit, ut pili insectantium canum abluมantur: sed tunc ea uis est in fimo, cum bellua excitatur, et metuit: nam si quiescit, nihil urere potest: talis natura & species huius animalis est. Tempore pariendi uniuersi (ἀθρόοι) in montibus enituntur. Sed priusquam fœtum ædant, excremento alui circiter eum locum in quo pariant, se quasi uallo circundant & muniunt: largam enim quandam eius excrementi copiam hæc bellua egerit, Hactenus Aristoteles. Describit autem rursus hoc animal ijsdem ferè uerbis ab initio libri Mirabilium narrationum: ego quæ conferendo utrobiq; differre obseruaui, paucis notabo: In libro Mirab. narrat. ipsa fera non magnitudine tauri, sed boue maior & robustior describitur: pro bonaso, legitur bolinthus: pro Messapo monte, Hessænus: pro μόναπον, μόνωπον: pro ἐπιτέχλινον, ἐκπέκλινον. Iuba prolixa ad oculos, additur à uertice. Cornua adunca, κατεστραμμένα, id est deorsum uersa, καὶ τὸ ὀξὺ κάτω παρὰ τὰ ὦτα, ita ut mucro inferne iuxta aures sit: contra quàm in hoc poëtæ uersu, patulæ camuris sub cornibus aures, etsi tum infra tum supra aures eis habeātur. Et pro μελανία καλὰ καὶ λαμπρὰ, μέλαν σφόδρα εἶναι, δοκεῖν δὲ ὡς εἶναι λελεπισμένα, lego λελιπασμένα à uerbo λιπαίνω à quo & λιπασμός: hoc sensu, Cornua aiunt nigro colore adeò saturata esse, ut tanquam peruncta splendeant. Quod ad Gazæ translationẽ, miror eum in comparatione bonasi coloris ad ἵππους παρώους, in Hesychio legitur παρωοὺς oxytonum, Græcã uocem reliquisse (quamuis partos in uersione corrupte legitur pro paroos) cum alibi semper, etiamsi desint, Latina fingere soleat. In Hesychio et Varino legimus, παρωοὶ λέγονται ἵπποι τινὲς τὸ χρῶμα πυῤῥοί: id est, paroi dicuntur quidam equi colore rufi. Mihi animus inclinat paroos dici qui inter rufum & cinereum colore sint equi, ut οὐχ negatio abundet: sic enim multo cõmodius cohærebit sensus, hoc pacto: Iuba bonasi inter cinereum & rufum colore est, qui in parois dictis equis conspicitur: hoc tamen interest, quod squalidior bonasis pilus est iubæ (Gaza rectè addit supra, id est foris) infra uero, id est intus, lanæ instar mollis. Vetus translatio pro κάτωθεν uertit, pili eius in alijs membris lanæ assimilantur: & pro cruribus hirsutis, rari pili, contrario sensu, quod cum negatione legerit οὐ δασέα. Item pro Græcis uerbis μεταξὺ τέφρου καὶ πυῤῥοῦ, id est inter cinereum & ruffum, ut Gaza uertit, habet inter nigrum & rufum: quod fortè probari potest propter sequentia, ubi neq; nigros admodum neq; rufos inueniri bonasos Aristot. scribit: quasi eosdem colores semper in eis misceri innuat. ¶ Iam quod τῷ μεγέθει σπιθαμιαῖα transfert magnitudine palmari, melius dodrantali transtulisset: nam per spithamen eruditi dodrantem intelligunt. Et licet triplicem palmum faciant nonnulli, paruum, quatuor digitorum, quem παλαιστὴν masculino uel παλαιστὴν foeminino genere Græci uocant, Polluce teste: maiorem, quinq;, dôron Græce dictum, etsi Pollux dôron & palæsten pro eodem accipit: maximum octo digitorum: dodrans tamen tres minores & proprie dictos palmos continet, id est digitos duodecim. Polluci spithame extensio est à pollice ad minimi digiti finem, lichâs uero ad finem lichani, id est indicis. Quamobrem partim uitandæ gratia homonymiæ, præstiterit spithamiæon reddere dodrantale: partim ut proprie loquamur: nam pro duodecim digitorum mensura palmi nomen rarissimum est, pro quatuor usitatissimũ. Porrò dubitauerit aliquis quo nã modo cornua magnitudine dodrantalia sint, & ad quã dimensionẽ mensura ea pertineat, longitudinem ne an circumferentiã, an circũferentiæ diametrum: quod si quis capacitatem consideret quæ dimidiati congij est, omnino ad imæ circumferentiæ diametrum, qua cauitas orbicularis maximè patet, dodrantis mensuram pertinere intelliget. Neq; enim alijs duobus modis bonasi communes boues excedunt: cum illis plerunq; tum longiora dodrante tum ambitu etiam ampliora cornua sint, diametro autem imæ circumferentiæ dodrantali nunquam. ¶ Cæterum in eadem cornuum capacitate pro Græca uoce ἡμίχουν, quæ dimidium congij significat, Gaza imperitissime semisextarium uertit: cum chûs, id est congius sextarium sexies capiat, unde & sextario nomẽ apud Latinos in Mirabilibus narrationibus legitur ἡμιχόου πλεῖον, id est plus quàm dimidium congij. Est autem congius mensura liquidorum, quæ uini uel aquæ libras decem capit, teste Paulo Aegineta: qui etiam ξέστῃ sextario uncias uiginti attribuit. Alius est aridorum

dorum sextarius, ἑκτεὺς apud Græcos, cuius dimidium ἡμίεκτον. Huic nomen quod medimni Attici pars sexta sit: chœnices capit octo: constituunt autem chœnices octo modium Aegyptium uel Italicum. Chœnix xestas (id est sextarios liquidorum) duas capit. Quod si quis de illo intelligat, semisextarius chœnices quatuor capiet, id est sextarios liquidorum octo, qui uini uel aquę libras tredecim & uncias quatuor caperent. Ita semisextarius aridorum ad semicongium liquidorum, duplus erit & supertripartiens quintas, ut uncias quatuor omittam. Sed chûs liquidorum est mensura, & Aristotelem de liquidis intellexisse uerisimilius est, quoniam cornibus huiusmodi pro poculis utebantur. Sed forte Gazam defenderit aliquis D. Hieronymi authoritate, qui commentariorum in Ezechielem libro 1. choa Atticum, sextarium Italicum esse scribit. At hoc authorum alius nemo scribit, ut omnino memoria uel rei inscitia lapsum Hieronymum aut librarium potius credam: qua de re aduersus Alciatum Hieronymo patrocinantem, Georgius Agricola libro 2. de ponderibus & mensuris doctissime disserit: ubi Plinium etiam erroris incusat, qui in uini nectaritis apparatu ubi Dioscorides choas, id est congios sex habet, ipse siue ex Dioscoride siue alio Græco authore transferens, totidem sextarios reddit, quod itidem uel ipsius uel librariorum negligentia factum constat, cum alibi semper pro Græcorum sextario congium reponat. Sed Gazam fortassis offendebat nimia capacitas, si dimidium congij reddidisset. Atqui alia legimus longe capaciora cornua, qualia Plinius urorum esse scribit, ex quibus barbari septentrionales potant, urnasque binas capitis unius cornua implent. Amphora duas capit urnas, urna congios quatuor, Volusio teste, & approbante Ge. Agricola. Vnum igitur uri bouis cornu congios quatuor capere poterat. Aelianus Ptolemæo secundo ex India cornu allatum scribit, quod tres amphoras caperet, ut Aelianus tradit. Tres amphoræ congios uigintiquatuor efficiunt.

¶ Iam ne quis me reprehendat quod δέρμα ἑπτάκλινον dissimulanter prætercam, quamuis certum nihil habeo quantum hoc spatium sit, proferam tamen in medium coniecturas meas, & aliquot authorum loca, ut initium saltem & ἐνδόσιμον aliquod inquirendi studiosis præbeam, quod ante me nullus adhuc publice fecit, quod sciam. Quanquam enim de triclinio & similibus uocabulis, & triclinij forma, & ueterum accumbendi more, primus (ut profitetur) Gulielmus Philander in Annotationibus suis in librum sextum Vitruuij diligēter quæsiuerit: de spatio tamen quod uel triclinon uel pentaclinō uel alijs huiusmodi uocabulis dictum à ueteribus sit, quantum illud fuerit magnitudine, nullus adhuc ne inquisiuit quidem. Quòd autem ueteres certam mensuram hisce uocabulis designauerint, non minus quàm si cubitos & pedes nominassent, apparet, ex iam citato Aristotelis loco ubi pellem bonasi extēsam spatium occupare ait ὡς ἑπτάκλινον, Gaza uertit locum septem accubantium: in Mirabilibus narrationibus de eadem pelle scribitur, excoriatam κατέχειν τόπον ὀκτάκλινον. In eodem libro fontem in Siciliæ Paliscis (Palicis habet Stephanus) esse scribit ὡς δεκάκλινον, id est qui circiter decem accumbentium obtineat locum. Veteres Gręci οἶκον non modo domum, sed etiam domus partes cœnacula, uel cœnationes (quanquam distingui hæc scio) & cubicula uocabant: Hinc Pollux lib. 1. cap. 8. λέγεται δὲ οἶκος τρίκλινος, πεντάκλινος, καὶ δεκάκλινος, καὶ ἁπλῶς πρὸς τὸ μέτρον τοῦ μεγέθους ὁ τῶν κλινῶν ἀριθμός.. Triclinium igitur non quoduis est conclaue aut quæuis cœnatio, sed certi spatij tantum: posteriores tamen hoc uerbo abusi sunt non ad quasuis modo cœnationes, sed etiam ædificia quandoque. Seruius Aeneidos 1. scribit antiquos stratis tribus lectis epulari solitos: errareque eos qui triclinium dicunt ipsam basilicam aut cœnationem: quam eius sententiam de triclinij significatione Gulielmus Philander non approbat, cum Vitruuij eo ipso in loco, quem illic exponit lib. 6. cap. 5. uerba hæc sint, Tricliniorum quanta latitudo fuerit, bis tanta longitudo fieri debebit: Altitudines omnium conclauiorum quæ oblonga fuerint, &c. & paulo post, Sin exedræ aut œci quadrati fuerint, & cæt. Quibus quidem uerbis ut triclinium, conclauium, exedram & œcon, synonyma facere alicui parum animaduertenti uideri potest: nam οἶκον τρίκλινον ex Polluce iam diximus: De exedra uero apud eundem sic legimus: λέγεται δὲ ἀνδρών, ἵνα συνίασιν οἱ ἄνδρες· ἔστι ἐξέδρα, ἵνα συγκάθηνται. τὸ δὲ συμπόσιον ἐκ τοῦ ἐν γενόμενον κλίνην καὶ συσσίτιον καλεῖται. λέγεται δὲ οἶκος τρίκλινος, &c. ut supra. Ego œcon tum apud Vitruuium & Pollucem, tum aliâs, communiori significatione accipio: triclinium uero, uel ut Græci dicunt τρίκλινον οἶκον, certæ formæ & magnitudinis œcon, aut mēsam saltem certæ magnitudinis cum tribus lectis, uel uno qui tres capiat. Vitruuius eodem in libro mox capite sexto, Fiunt autem (inquit) etiam non Italicæ consuetudinis œci, quos Græci Cyzicenos appellant, &c. ita longi & lati, uti duo triclinia cum circuitionibus inter se spectantia possint esse collocata, habeantque dextra & sinistra lumina fenestrarū ualuata. Hunc Cyzicenū œcū, quoniā duo triclinia capit, hexaclinon aliquis forte nominandum suspicetur, & sic recentiores nonnulli exponunt: mihi secus uidetur, nam in hexaclino spatio mensam unam collocari assero, quæ sex conuiuas cum suis lectis & circuitione recipiat: at œcus Cyzicenus duo triclinia inuicem spectantia habet, utramque cum sua circuitione. At iuxta unam mensam lectos duos triclinos ponere contiguos, aut hexaclinon unum, idem fuerit. Triclinia hyberna, æstiua, & autumnalia ad quam quæque cœli regionem spectare debeant, idem mox ibidem cap. 7. præscribit, Pinacothecæ (rursus cap. 5.) uti exedrę amplis magnitudinibus sunt constituendę; Oeci Corinthij tetrastylique, quique Aegyptij uocantur, longitudinis & latitudinis, uti supra tricliniorum symmetriæ scriptæ sunt (id est ut longitudo ad latitudinem dupla sit) ita habeant rationem: sed propter columnarum interpositiones, spatiosiores constituantur. Et paulo post, in œcis Aegyptijs

supra columnarum epistylia & ornamenta, lacunarijs ornantur, & inter columnas superiores fenestræ collocantur, ita basilicarum ea similitudo, non Corinthiorum tricliniorum uidetur esse. Hic triclinia uocat, quæ paulo ante œcos Corinthios. Et inferius ca. 10. ubi de Græcis ædificijs loquitur, Circum autem in porticibus, triclinia quotidiana, cubicula etiam & cellæ familiaricæ constituuntur. Et paulo post: Græcorum domus habent triclinia Cyzicena, quæ ad septentrionem spectant: ad meridiem uerò spectantes œcos quadratos tam ampla magnitudine, uti faciliter in eis, tricliniis quatuor stratis, ministrationum ludorumque operis, locus possit esse spatiosus. In his œcis fiunt uirilia conuiuia. Non enim fuerat institutum matres familiarum eorum moribus accumbere. Hæc ferè nec plura apud Vitruuium de triclinijs reperio. Valer. Max. et Quintil. quod Cicero lib. 2. de Orato. de Scopa loquens conclaue dixerat, triclinium interpretatur. Veteres pransuri aut cœnaturi (inquit Gul. Philander) solebant lectos nonnunquam tres sternere accubitorios, diuersos scilicet ab eis in quibus dormirent. (Nam Heliogabalum tradit Lampridius solido argento habuisse lectos triclinares & cubiculares) unde uocatum triclinium: aliquando duos, inde Plautus quarto actu Bacchidum, biclinium formauit. Antiphanes & Anaxandrides τρίκλινον dixerunt, Phrynichus ἑπτάκλινον & ἐννεάκλινον usurpauit, ut est apud Athenæum libro 2. Et apud eundem libro 5. scribit Callixenus ad proram nauis Philopatris fuisse οἶκον τριακοντακλίνον, ut coniecturæ sit locus plures aliquando stratos lectos pro conuiuarum numero: Nam in Platonis symposio conuiuæ uiginti celebrantur. Consueuisse autem in lectis ueteres discumbere & accumbere, uel ipsa nomina indicant, & authorum aliquot testimonijs Philander comprobat. Sæpe tribus lectis uideas cœnare quaternos, Horatius, quem locum sic interpretantur aliqui, ut conuiuatoris auaritia notetur, qui tribus lectis uoluerit cœnare duodecim, potius quàm quartum lectum & mensam sternere, ceu non amplior esse deberet lectus quàm qui tres caperet nisi angustè. At mihi uidetur potuisse quartus lectus addi, ut noua mensa non opus esset, nisi altera foret breuior. Lectis accumbere Germani etiam soliti sunt, sed mos ille paulatim soluitur: sunt autem illi sex ferè pedum longitudine, ut singuli tres conuiuas capiant: quanquam singuli tantum huiusmodi lecti in singulis zetis uel hypocaustis, ut uocant, nostris habeantur. Sedilibus tamen, quæ uel stragulis uel etiam puluinis aut lectis sternantur, circa mensas, quas ferè quadratas aut rotundas habemus, pluribus aliqui utuntur: Eorum nonnulla sic fabricata sunt, ut asseres à dorso modicè inclinati accumbentes ac innitentes recipiant: Quidam sellis quoque profundioribus instratisque cum anaclintro, id est parte quæ dorsi reclinationem excipiat, accumbunt magis quàm assident mensis. Huiusmodi uidentur κλισμοὶ & κλιντῆρες Græcorum fuisse, de quibus apud Grammaticos legimus, Κλιντὴρ, δίφρος ἀνακλιτὸς, ἢ θρόνος φορεῖον· ὁ κλινίδιον ἔχων ἀνακλιστὸν, οἷον τὸ νῦν κλινοπόδιον, Etymologus & Varinus. Κλισμὸς, ὁ καθέδρα· κυρίως ὁ θρόνος ἔχων ἀνάκλισιν ἢ ἀνακλιντήριόν τι ὃ περὶ τὸ νῶτον δὲ περὶ ἐπίκειται, ὑποκεφάλαιον ἁπλοῦν, Varinus. Huiusmodi equidem κλίνας singulas & earum mensuras intellexerim, à quibus τρίκλινον & aliæ uoces formantur, ita ut in singulis conuiuæ singuli sederent, non autem quales aut quanti Romanis lecti quidam fuerunt, in quibus tres aut quatuor discumbebant, qui non clinæ simpliciter, sed clinæ triclini uel tetraclini sunt. Verisimile est autem huiusmodi accubitorias sellas non ultra duos cum dimidio pedes latitudinem extendisse, ne mensæ spatia uacarent, cum amplitudo ista discumbenti sufficiat. Iam si sellas septem ordine ponas deinceps contiguas, longitudinem omnes efficient pedum XVII. cum dimidio. Hæc quoque bonasi pellis longitudo uideri poterit, neque id mirum cum uri multò longiores describantur à nostris. At Aristoteles quamuis pellem eius heptaclinon uel octaclinon faciat, animal tamen ipsum τὸ μέγεθος ἡλίκον ταῦρος, id est magnitudine tauro æquale esse scribit, & non oblongum sed in latera auctum. Mihi quidem in hoc erratum uidetur: nam in Mirabilibus idem animal multò maius simul & robustius boue facit: deinde fieri potest, ut caudæ quoque longitudo superiori mensuræ adiungenda sit. Heptaclinos igitur bonasi longitudo non breuior erit pedibus septendecim: quæ uero latitudo sit, ex proportione longitudinis ad latitudinem in communium boum pellibus deprehendetur. Ego certe eandem omnium istorum spatiorum, quæ à cline nomen habent, latitudinem fuisse persuadeor, & longitudine solum differre: quod mensis oblongis uterentur, non ut nostri frequentius quadratis rotundisue, quod ex Vitruuij etiam uerbis patere potest, qui triclinia propriè sic dicta longiora duplo quàm latiora esse uult. Crediderim insuper ab uno tantum latere mensæ stratos fuisse lectos, non utrinque nec è regione. Iubet enim Vitruuius triclinia duo in œco Cyziceno se inuicem spectare, ubi per triclinia conuiuas accumbentes synecdochicè accipio, uel lectos conuiuis paratos: quos ab utraque parte stratos, non rectè se spectare, id est è regione esse diceres. Commodius etiam erat ministris mensæ inseruire, ab altero latere uacuo: adhæc commodius auferre mensam. Toties enim mensas quoties fercula & obsonia mutari, & onustas à duobus ferri, conuiuisque accubantibus apponi solitum fuisse, ex Alexi poeta apud Athenæum libro 4. & Plutarcho in uita Pelopidæ coniecimus, inquit Philander. Postremo si Græci suas clinas utrinque habuissent, pari semper numero spatium inde denominatum proferre debuissent, ut diclinon, tetraclinon, hexaclinon: Nunc quoniam etiam impari numero triclinon, pentaclinon, &c. dicunt, ab altero tantum mensæ latere lectulos ordine positos conijcio. Suetonius in Augusto, Neque cœnauit unà, nisi ut in imo lecto assiderent. Et post, Incerto casu spem mercantium uel frustrari uel explere solebat, ita ut per singulos lectos licitatio fieret. Valerius lib. 2. Fœminæ cum uiris cubantibus sedentes cœnitabant. Romæ uidimus, inquit Philander, in æde D. Eustathij, & alijs locis, Mutinæ

etiam, sculptum in marmoribus singulis iacentem in lecto hominem subiecto puluillo cubito, apposita ad lectum tripede mensa, aliquando monopodio: Hanc deinde rem (id est accumbendi apud ueteres ritum) duabus picturis appositis declarat. Soleas etiam (inquit) demere solitos esse, puluinisque inniti cœnantes, præter marmora, multis Martialis & aliorum locis probari potest. Plures tribus aliquando in lecto accubitorio iacuisse, indicat Martialis Epigram. lib. 9. in Mamurram: Et testudineum mensus quater hexaclinon, Ingemuit citro non satis esse suo. Querebatur Mamurra quod lectus quem comparare uelle uideri optabat, minus quadraret, cum sex tantum caperet, ipsius autem mensa amplior esset atque capacior. Ex recentioribus quidā in Lexico Græcolatino clinen mensam interpretatur: quod sine authore puto fecit. Cælius Rhod. Antiquarum lect. 27. 25. Obseruatum est (inquit) ex Pollucis thesauris super quibus accumbamus dici κλίνας, κλινίδας, κλινίδια, hoc est lectos, lectulos'ue, atque item scimpodas. Σκίμπους, uel σκίμπος Etymologo pars est grabati, & synecdochicè pro ipso grabato accipitur. Apud Athenæum & Gellium scimpodium deminuta forma legitur. Libanius in libro de sua ipsius uita, Quum domi (inquit) sum, iaceo in lecto: ubi uero in schola, in scimpode, id est in lectica, ut Cælius interpretandum putat: qui & hoc à Græcis annotatum scribit, scimpodion significare τὸ χωλοκράβατον, id est claudum grabatum: σκιμβάζειν, claudicare. Eruditus inter Græcos grammaticus sic finit, σκιμπόδιον εὐτελὲς κλινίδιον μονοκοίτιον, id est scimpodion est lectulus uilior in quo decumbat unus modo. Κλίνη, τὸ κραββάτιον, Suidas & alij. Ἀναστάσιος ὁ βασιλεὺς ὁ δίκορος, κτίζει τὸν μέγαν τρίκλινον τὸ ἐν Βλαχέρναις, ὃς μέχρι τοῦ δεῦρο Ἀναστασιακὸς λέγεται, Suidas. Hic τρίκλινον, subaudi οἶκον, basilicam siue regium ædificium intelligo: (quo abusu etiam architriclinum dixerunt, qui quantocunque conuiuio præesset) nam cum proprie dicta triclinia diuites solum construerent, ut mihi uidetur, in quibus epulabantur, integras diuitum domos postea per synecdochen aliqui ineptè triclinia uocauerunt, à parte totum: contrà factum apparet in basilicæ nomine, quæ cum palatium aut integram domum, ut οἶκον subaudias, regiam aut regiæ similem proprie significet: aliqui ad partem domus transtulerunt (ut ex Seruij supra citatis uerbis aparet) splendidiorem scilicet, qualem plerique hodie in diuersis linguis recepto uocabulo sallam appellant, siue corrupto à basilica nomine: siue à salutatione. Est enim basilica, ut Sipontinus scribit, locus amplus, ubi à diuitibus expectantur salutatores, & conuiuia fiunt maxima, & saltationes, & ludi. Posteriores ædem sacram priuatim basilicam nominarunt. Ex nostris grammatici quidam triclinium interpretantur mensam quadratam, ad cuius tria latera singuli sternantur lecti, quartum uero uacuum relinquatur: quod si tale triclinium est, quid heptaclinon & enneaclinon esse dicent? mensas nimirum octo uel decem laterum, in quibus uacuum relinquatur unum. Scio Seruium, ut supra citaui, antiquos stratis tribus lectis epulari solitos scribere: quod ut nulla authoritate munit, sic mihi ridiculum uidetur: nam pro conuiuarum numero uel tres uel plures sternebant: & locus ipse, quamuis nullos haberet lectos aut mensas, pro magnitudinis tamen ratione triclinos aut tetraclinos, &c. dicebatur: sunt enim hęc nomina adiectiua, & mensuræ, ac si pedalem aut cubitalem dicas. Proinde etiam mensam triclinon dicere licebit, non ipsam mensam, sed magnitudinem eius significantes. Item lectum triclinon, uel tetraclinon, qui tantus sit ut tres uel quatuor conuiuas capiat. Substantiue uero ipsum locum triclinium Latini dixisse uidentur, in quo tres huiusmodi clinæ commodè ponerentur, ab uno scilicet latere tantum. Rectè igitur & lectum unum triclinon appellabimus, in quo tres discumbant. locum uero aut spatium triclinon, siue quod unum maiorem lectum in quo tres accumberent cōtinet, siue tres minores & μονοκοίτους. μονοκλίνους enim nondum legi. Errat igitur etiam Grapaldus, qui triclinium interpretatur in quo tribus toris, uel quod magis ridiculum est, totidem mensis stratis comedebant. Plautus in Bacchidibus, In biclinio cum amica sua uterque accubitum eatis, Ita negotium est, atque ibi in lectis stratis potetis cito: Qui locum ipsum biclinium hîc accipere uolet, permittam: ego (ut Philander quoque) lectum in quo bini discumberent intelligere malo: ut etiam in Heliogabali triclinijs, quæ apud Lampridium uersatilia fuisse legimus: in quibus (inquit) quandoque amicos suos ponere consueuit, eosque uiolis & floribus obrutos opprimere, sic ut aliqui animam efflauerint. Cicero ad Atti. lib. 13. Villa ita completa militibus est, ut uix triclinium, ubi cœnaturus ipse Cæsar esset, uacaret. Plura apud Ciceronem loca, in quibus triclinij meminit, in Nizolij indice reperies. Lectos mulierum scimus iam pridem totos operiri argento, & triclinia quædam, quibus argentum addidisse primus traditur Caruilius Pollio eques Romanus, non ut operiret, aut Deliaca specie faceret, sed Punica: Idem & aureos fecit, Plin. 33. 11. Et paulo post, Cornelius Nepos tradit ante Syllæ uictoriam duo tantum triclinia Romæ fuisse argentea. Hic ipse Plinius triclinia lectos interpretatur: nam cœnationes totas argenteas fuisse quis credat? Item libro 34. cap. 2. Tricliniorum pedes & fulcra Deliaco ære exornari solita scribit: & mox cap. 3. Triclinia ærata Cn. Manlium primum inuexisse. Et libro 9. Testudinum putamina secare in laminas, lectosque & repositoria his uestire, Carbilius Pollio instituit: hinc est quod testudineum hexaclinon dixit Martialis. Repositorium grammatici interpretantur id quod super antiquorum mensa reponebatur ad fercula collocanda, quæ subinde unà cum ipso repositorio adferebantur & auferebantur, Plinius lib. 28. Bibente conuiua mensam & repositorium tolli, inauspicatissimum iudicatur. Videtur autem per epexegesin addidisse & repositorium, innuens non integram mensam, sed repositorium tantum cum ferculis auferri solitum. Proinde cum ueteres afferri & auferri mensas meminerūt, per synecdochen de repositorijs tantum intelligo. Solent etiam nostri mensis repositoria, id est opera

cula lignea imponere, (quæ commode eis demi reponiq; possunt, unde & appellata mihi uidentur) uel munimenti gratia, ut pretiosis: uel usus, ut calculatio per cretam super eis fiat: uel ornatus, ut cũ diuersis coloribus florum alijs'ue inducuntur: uel deniq; ut latiusculæ mensæ fiant: sunt enim repositoria ipsis quas tegunt mensis latiora, ut constat Plinij uerbis 33.11. Repositorijs (inquit) argentum addi sua memoria cœptum Fenestella dicit, qui obijt nouissimo Tiberij Cæsaris principatu. Sed & testudinea tum in usum uenisse. Ante se autem paulo lignea rotunda solida, nec multò maiora quàm mensas fuisse. Se quidem puero quadrata & compacta, aut acere operta, aut citro cœpisse: mox additum argentum in angulis, lineasq; per commissuras. Quod si quis nec usu nec figura repositoria ueterum (quibus tamen nec ipsis certa figura fuit) nostris conuenire dicat, hoc certe conuenit (respondebo) quod utraq; mensis imponãtur: & possent nostra, si moris esset, eundem præstare usum. Errãt igitur grammatici qui repositorium simpliciter exponunt loculos uel reconditoria ubi aliquid reponatur uel recõdatur: Quod & Bayfius ante nos animaduertit, qui in libro de uasculis repositoria dicta putat non solum in quibus opsonia, sed etiam in quibus mensæ collocarentur, citans uerba Plinij ex eodem capite, quo nos alia iam superius citauimus, Iam uero & mensas (inquit Plinius) repositorijs imponimus, & ad sustinenda opsonia interradimus latera (mensarum intellige, ut addit Bayfius) & interest quàm plurimum lima perdiderit. Ego suspicor legendum mensis repositoria, cum hæc illis maiora fuerint. Repositorium ex Athenæo ἐυβυν appellatum, ibidem docet Bayfius: & id genus repositoria Gallicè chapeletz uocari, quorum usus sit ad sustinendas lances & discos: in quo quidem ipse sibi parum constare uidetur. Inuenio ἰυβυν per iôta solum apud grammaticos pro calatho ex folijs cõtexto in arcæ uel cistæ formam. Tricliniarium, idem quod triclinium, uel quod ad triclinium pertinet. Varro 1. de Re rust. Quo elaborant ut spectent sua æstiua tricliniaria ad frigus Orientis. Plinius lib. 19. Qua purpura quis non iam tricliniaria facit. Tricliniaris etiam adiectiuum in usu est, pro quo alij triclinaris dicere malunt. Plin. lib. 37. Lectos tricliniares tres. Bellos conuiuas & conuictores faciles in candida, non pulla ueste accumbere decet: Tametsi cœnatoria & triclinaria conuiuis dari antiqui moris fuit, Alexander ab Alex. Habentur & domesticæ ac cibariæ uestes, quales intra domesticos parietes gestamus, quas triclinares & cœnatorias appellamus, Cælius Calcagn. Peristromata cũ ad triclinia & cœnacula accommodantur, triclinaria appellantur: qualia Plinius triclinaria Babylonica nuncupauit, Idem. In triclinio choa apud Quintilianum, ænigmaticè dictum in bibacem arbitratur Cælius Rhod. 29. Accumbere Græci κατακλιθῆναι, κατακλίνεσθαι, & ἀνακλιθῆναι dicunt, Varinus. Villicus sit frugalitatis exemplum, nec nisi ferijs diebus accubans cœnet, Columella 2.1. Triclinium pro lecto discubitorio siue accubitorio etiã Varro dixit lib. de Re rust. 3. ca. 13. Erat locus (inquit) celsus, ubi triclinio posito cœnabamus. Et li. 1. ca. 59. in quo quidam etiã triclinium sternere solent cœnandi causa. Legi alicubi (inquit Philander) nec sucurrit locus, apud antiquos tres mensas fuisse, unde & triclinium uocatum esset: primam domini uxoris liberorumq;: secundam hospitum: tertiam seruorum & domesticorum. Ego apud idoneum authorem de triclinio tale quid legi, uix crediderim. Iuuenalis, Tertia ne uacuo cessaret culcitra lecto, Vnà simus ait. Apuleius lib. 10. Iam deniq; cœnati è triclinio domini decesseramus. Quintilianus, Vix eo limen egresso, triclinium illud supra conuiuas corruit: Cicero de eadem re, Hoc interim spatio conclaue illud concidit. In triclinijs cæterisq; cõclauibus maximus est usus luminum, Vitruu. Constat triclinium (inquit Calepinus, aut si quis ad fecit) & lectos discubitorios, & ipsam cœnationem, id est locum ubi cœnaturi discumbebant, significare. Sed postea triclinium per abusionem apparatus ad mensam factus dici consueuit, & coacta in locum unum parandæ paucorum cœnæ suppellex necessaria. Idem triclinarium uocari dicit, in triclinio ministrũ. ¶ Hæc sunt quæ dum solicite inquiro de heptaclino pelle bonasi, obiter se mihi obtulerunt: quæ licet parerga, lectori communicanda iudicaui, ne labor hic nobis periret, in ea præsertim re, de qua pleriq; grammaticorum uel nihil uel perperam docent: cum quintuplicem τρικλίνου uocabuli significationem (de quauis cœnatione: de certæ formæ & magnitudinis cœnatione: de lecto qui tres accumbentes capiat: de certa mensura cuiuslibet rei, ut fontis, ut pellis: deniq; de toto conuiuij in triclinio apparatu) paucissimi intelligant. Redeo ad bonasum.

¶ Non placet quod orgyias Gaza uertit passus: quanquam & Valla apud Herodotum ita uerterit, & uetus hoc in loco Aristotelis translatio, ut apparet apud Albertum Magnum in Enchyto libro 22. Licet enim passus dictus uideri possit à passis, id est extensis manibus, secundum grammaticos: apud authores tamen in hac significatione nusquam inueniri puto: proinde à pedibus passis, id est quàm maximè sine periculo possunt diuaricatis extensisq;, nomẽ hoc potius factum crediderim. Est enim ea mensura circiter quinq; pedes, uel paulò maior. Quod autem passum pro quinq; pedibus ueteres dixerint, facile est calculare ex Plinij libro 2. Stadium, inquit, C X X V. nostros efficit passus, hoc est pedes sexcentos X X V. Est igitur passus duorum gressuum, ut sit gressus cubitus unius & pedis, hoc est pedum duorum semis. Orgyia uero Græcis est τὸ μέτρον τῶν ἐκτεταμένων χειρῶν μέτρον, ut Suidas docet, id est mensura quæ manibus extensis fit, quæ sua cuiq; etiam statura uel proceritas esse solet. Est autem cubitorum quatuor, id est pedum sex: hinc uerbum ὀργυιοῦν, brachijs extensis metiri: & ὀργυιαῖος pro magno uel longo simpliciter. ὀργυιὰ oxytonum, uel secundum ueteres Atticos proparoxytonum, extensio manuum est unà cum pectoris latitudine (quod & Pollux scribit libro 2.) dicta παρὰ τὸ ὀρέγειν καὶ ἐκτείνειν τὰ γυῖα, ὅ ἐστι τὰς χεῖρας, Varinus. Errant qui trium cubitorum orgyiam esse

eſſe ſcribunt. Nos ulnam potius interpretabimur: Eſt enim ulna ſpatium, ut Seruius inquit, quantum utraq; extenditur manus. ¶ Tradunt in Pæonia feram, inquit Plinius, quæ bonaſus uocetur, equina iuba, cætera tauro ſimilem, cornibus ita in ſe inflexis ut non ſint utilia pugnæ, quapropter fuga ſibi auxiliari, reddentem ea fimum, interdum & trium iugerum longitudine: cuius contactus ſequentes, ut ignis aliquis, amburat. Hæc Plinius: qui orgyias iugera exponit ineptiſſimo ſenſu. Quis enim credat ad tantum ſpatium ſtercus bonaſos eiaculari? Iugerum enim uocabatur, ut alibi ſcribit Plinius, quod uno die boum uno iugo exarari poſſet, uel ut Columella libro 5. Quadratus actus ſi duplicetur, facit iugerum: & ab eo quod erat iunctus, nomen iugeri uſurpauit. Eſt autem actus quadratus, latus pedes centum uiginti & lõgus totidem, Varro lib. 1. de Re ruſt. Sed ſiue Plinij hic error ſit, ſiue librariorum, aut illorum qui uocem non intellectam emendare uoluerunt, pro iugerum tum in Plinio tum Solino reponemus orgyiarum: quid enim obſtat quo minus uoce Græca utamur? Solinus enim cap. 43. hunc bouem deſcribens, ſtatim poſt Phrygiæ & Lydiæ mentionem: In his locis, inquit, animal naſcitur, quod bonaſum dicunt, cui taurinum caput, ac deinceps corpus omne, tãtum iuba equina: cornua autem ita multiplici flexu in ſe recurrentia, ut ſi quis in ea offendat, non uulneretur. Sed quicquid præſidij monſtro illi frons negat, aluus ſufficit. Nam cum in fugam uertitur, proluuie citi uentris fimum egerit per longitudinem trium iugerum: cuius ardor quicquid attigerit, adurit. Ita egerie noxia ſummouet inſequentes. Hæc Solinus. ¶ Medi & Pæones (inquit Hermolaus in caſtigationibus Plinianis) in Europa ſunt, à Pęone filio Endymionis Epei fratre, in Thraciam ſiue Macedoniam ad amnem Axium profecto: conuenerat autem inter fratres, ut qui curſu ſuperatus eſſet, imperium uictori cederet, ut ſcribit Pauſanias: meminit eorundem Trogus, Strabo, cæteri. At Solinus animal hoc circa Lydiam Phrygiamq; haberi tradit: quaſi Mœoniam uideatur legiſſe, non Pæoniam. Sunt & Piones in Aſiæ Myſia, quæ ſupra Caicum amnem ſita eſt: ab urbe dicti, quam Pionis conditor Pioniam uocauit, ut libro 5. in Plinium expoſui, quæ omnia Solino erroris occaſiones fuere. Hæc ex Hermolao. Errores enim ueterum, quantumuis ipſe multis in locis animaduertam: ubicunq; poſſum tamen, alienis eos uerbis arguere quàm meis malo: quo minus ipſe facili ad reprehenſionem ingenio uidear. In manuſcriptis quibuſdam codicibus Plinij Mœnia pro Pæonia reperitur, quali lectione forſan Solinus etiam uſus Mæoniam intellexit. Porrò quòd idem bonaſi cornua multiplici flexu in ſe recurrere ſcribit, ſine authore facit: ego in unum ſolum circulum imperfectum ea conuerti puto, cuiuſmodi in effigie apparent, quam adieci: Miſit autem eam ad nos Norimberga Cornelius Sittardus medicus, unà cum bubali uulgaris pictura ſuperius collocata. ¶ Cæterũ quod ad Mediam regionem licet duobus in locis Μαιδικὴν per α. apud Ariſtotelem ſcribatur, nono inquam libro hiſt. anim. & ab initio Mirabilium: eandem tamen eſſe non dubito, quæ Stephano Μαιδία per αι. diphthongum ſcribitur. Media (inquit) ciuitas eſt Thraciæ prope Macedoniam, à qua Mædi populi, diuerſi à Medis Aſiæ. Hinc præfectura Mædica Thraciæ, uicina Pæoniæ. Horum nonnulli ad Macedones migrauerunt, Mædobithyni dicti. Eſt & alius Ariſtotelis locus in Mirabilibus, in quo ſic ſcribitur, Circa Scytharum et Medorum (Μεδῶν, cum epſilo in prima ſyllaba & ô circumflexo in ultima) aiunt fluuium eſſe Pontum nomine, &c. Heſeni, Ἡσαίνου, montis ut in Mirabilibus legitur, mentionem nuſquã inuenio: malim Meſſapi ut in Hiſt. anim. Gaza transfert, licet impreſſi codices Μεσσαπίου habeant. Apud Stephanum Μεσσάπιον Eubœæ montem legimus, & Meſapiam Apuliam olim à Meſapo rege dictam: ſed hæc nihil huc faciunt. ¶ Bonaſi Ariſtoteles meminit etiam libro 3. cap. 2. de partibus anim. Bonnaſis (inquit, ſic enim illic ſcribitur per n. duplex & ſ. ſimplex) quoniam cornua eis ad ſeſe reflexa ſunt, excrementi profuſionem natura pro auxilio dedit: hoc enim cum metuunt ſe tuentur. Hac eadem profuſione alia quoq; ſeruari certum eſt. In eo loco Gaza obſcurius uertit, quibus pari aduncitate cornua reflexa inter ſe orbem colligunt: poſſent enim accipi hæc uerba, tanquã de alijs quoq; ſimiliter aduncorum cornuum animalibus eo in loco tractaſſet Ariſtoteles, quod tamẽ non apparet. Nam bubalis & capreis, de quibus proximè dixerat, licet adũca & parum utilia pugnæ cornua forte ſint, non pari tamẽ aduncitate, ſed longè alia quàm bonaſorum ſunt. Alijs item in locis, bonaſum ſcribit ſylueſtrem eſſe, biſulcum, capronatum equorum inſtar, iubam habere, & cornua bina orbem inflexu mutuo colligentia, ut Gaza uertit pro Græcis uerbis γαμψὰ πρὸς ἄλληλα: quæ itidem translatio obſcurior eſt, intelligi enim poteſt ac ſi cornua pariter incuruata ambo in orbem colligãtur, ut ſi quis brachia ante pectus extenſa in gyrum uertat: cum per ſe utrumq; ſubtus aures curuatũ γαμψόν, id eſt aduncũ potius quàm orbiculare ſit. Rurſus alibi bonaſum interiora omnia bubus ſimilia continere tradit Ariſtoteles. ¶ Aelianus libro 7. interprete Gyllio, hoc animal à Pæonibus monopem uocari ſcribit, piloſo tauro magnitudine ſimilem: et ſtercus eius, quod prę uexatione acre & igneum reddit, ſi in uenatorem quempiam inſequentem inciderit, mortem afferre: cum Ariſtoteles, Plinius & Solinus adurere tantum ſcripſerint. ¶ Pauſanias in Bœoticis Pęonios tauros Romę in ſpectaculis ſibi uiſos meminit, qui tum reliquo corpore piloſi (δασεῖς) fuerint, tum maximè circa pectus & genyn, id eſt mandibulam. Hos ego non bonaſos, ſed biſontes eſſe crediderim: nam & alibi in Phocicis biſontem taurum Pæonium uocat ipſe Pauſanias: & Oppianus iubam eum geſtare ſcribit, Ἀγχόσι πελλοῖσι. καὶ ἀμφ' ἀπαλοῖσι γενείοις. Accedit quod apud authores bonaſum uel monopem Romæ in ſpectaculis uiſum nuſquam legimus: biſontem uero ſæpius. Ego certe bonaſum genus biſontis crediderim: nam & Albertus, ut ſuperius retuli, boum qui uulgo viſent dicuntur, diuerſas ſpe

cies magnitudine solum differentes esse testatur: quippe excepta cornuum figura, & reiectione stercoris, reliqua uidetur omnia cum bisonte cõmunia habere. Bonasi certe solus Aristoteles meminit, nam Aelianus & Plinius sua proculdubio ex Aristotele descripserunt, Solinus ex Plinio. Aliorum uero authorum quotquot bisontis meminerunt, tum Græci tum Latini, bonasi nomen nunquam attingunt: ut uerisimile uideatur boum syluestrium maximos tantum uros ab eis nominatos uel bubalos, minores uero omnes bisontes. Cornuum quidem neq; magnitudo neq; figura generis differentiam statuere possunt, cum in domesticis cornutis pecudibus quantum, licet eiusdem generis uel speciei animantes cornibus differant, notissimum sit. Iam quod ad stercoris reiectionem, pleraq; animalium in cursu, prolixiore præsertim, id reijciunt, feruidiusq; quàm in quiete solerent, & longius: intestinis scilicet cursu calefactis, & ob calorem flatibus excitatis, ut fit in humore: quibus inclusis uiolenta per angustum, magno impetu eruptio fit: Accedit & locorum compressio ex uehementi motu. Nonnulla etiam in metu, ut sepia suum atramentum, excrementa emittunt. Hæc adferre libuit, ut illi quibus occasio est, & propius illas regiones habitant, de boum istorum differentia diligentius inquirant. Augustinus Niphus bonasum scribit à recentioribus uaccam Indam uocari: in quo decepit eum Albertus Magnus, qui Solini de tauris Indicis & bonaso diuersis in locis scripta, confundit. Albertus Magnus circa finem libri 22. uro quem zubronem uocat, similem fimi eiaculationem attribuit. Raphaël Volaterranus libro 7. bonasos eodem modo à Lituanis capi scribit, quo nos supra bisontes capi docuimus Pausaniæ uerbis. ¶ Bohemi, ut audio, monopem uocant loni. Germani iubam uocant **móne** (ut Angli etiam mane) inde factum monopis uel monapi nomen aliquis coniecerit, utpote bouis iubati. Nam Aristoteles certe nomen hoc non Græcum sed Pæonicum esse scribit, Pæonum autem lingua eadem quæ Illyrica est. Apud Albertum Magnum libro 22. bonachus pro bonaso corrupte scribitur: & rursus in eodem libro in E. litera, Enchytos, ubi omnia quæ nos supra recitauimus Aristotelis de bonaso uerba ex ueteri translatione recitant: alij enchires scribunt, nescio quibus tam barbarè & absurdè scribendi occasionibus alijs, nisi quòd ex Arabicis translationibus sumpta uidentur, qui Græcorum dictiones plerasq; absurdissime corrumpunt, adeò ut originem amplius non agnoscas. Alij tauro syluestri, quem duram uel daran uocant, eadem quæ bonaso Aristoteles adscribunt: cum hæc nomina potius ad tarandum pertineãt, de quo paulo post agemus. ¶ Superius in capite de diuersis bubus syluestribus bonasum mihi uideri dixi illum quem Philippus rex Macedonum ad pedem Orbeli montis in Macedonia iaculo confodit, & cornua eius ἑκκαιδεκάδωρα, id est sedecim palmorum in uestibulo templi Herculis consecrauit: Sed forsitan urus fuerit potius: nam si bonasorum cornua in sese, ut diximus reflectuntur, minus conuenire eis uidetur ista mensura.

DE CATOBLEPA VEL CATOBLEPONTE LIBYCA FERA TAVRO VEL VITVLO SIMILI.

CVM multiplices & uarias Africa procreat bestias, tum Catoblepontem sic nuncupatum parere existimatur. Tauro similis spectatur, truculentus, terribilisq; aspectu: alta ei & densa sunt supercilia: oculi non perinde quidem magni ut bubuli subijciuntur, sanguine suffusi: non directè, sed terram uersus intuetur: à uertice incipiens iuba, equinæ similis, per eius frontem promittitur, quæ si usq; ad faciem pertinet, formidabiliorem eum reddit. Mortiferas depascitur herbas, ac simul ut taurino aspectu conspexit, statim horret, & iubam erigit: Ea autem in excelsum excitata, atq; apertis labris per guttur quiddam uehementer acutum & horrendum emittit, ut aër supra caput obducatur, & inficiatur: animalia autem appropinquantia, quæ hoc cœlum hauriant, grauiter affligantur, & uocis usum amittant, in letalesq; conuulsiones incidant, Hęc Aelianus ab initio libri 7. Cæterum Plinius lib. 8. cap. 7. Apud Hesperios (inquit) Aethiopes fons est, Nigris, ut plærique existimauere Nili caput, ut argumenta quæ diximus persuadent. Iuxta hunc fera appellatur Catoblepas, modica alioquin, cæterisq; membris iners, caput tantum prægraue ægre ferens, id deiectum semper in terram, aliàs internecio humani generis, omnibus qui oculos eius uidere confestim expirantibus, Hæc Plinius: ex quo etiam Solinus transcripsit in suum Polyistorem cap. 33. ubi aliqui Tigrin pro Nigri fonte perperam legunt, ut Hermolaus annotauit. ¶ In Libya Gorgones sunt animalia κάτω βλέποντα, id est, semper despectantia, ouibus creduntur agrestibus similia, aut uitulis, sicuti quidam uoluère. Pestilens ijs est oris halitus, quippe intereunt mox afflata omnia. Sed nec innocentior ab oculis radius manans, ubi concussa, quæ à fronte in oculos propendet, coma, spectarint aliquid. Cognitũ & à Marij militibus aduersus Iugurthã bellantibus, Cæl. Rhod. ex Athenęi li. 5. circa finẽ. Vbi Cæl. Rhod. uertit, Gorgones, sunt animalia κάτω βλέποντα, id est semper despectãtia. Græce legitũ, τὴν γοργόνα τὸ ζῶον καλοῦσιν οἱ ἐν Λιβύῃ Νομάδες, ὅπου καὶ γίνεται κάτω βλέπον. Hic post γίνεται distinguendũ est, ut rectius uertatũ: Gorgonẽ animal in Libya Nomades, apud quos etiã nascitũ, catoblepon uocãt. Mirũ est aũt neq; Pliniũ neq; Aelianũ in huius animãtis descriptione, eandẽ esse gorgonẽ prodere: quod ne aliorum quidem scriptorum, quod sciam, ullus docuit. ¶ Cæterum quod halitu eam occidere uertit, & afflata omnia mox interire: quanquam ea Aeliani quoq; sententia fuisse uidetur, ex Athenęo tamen non rectè conuersum est; Cuius uerba adnumerabo, ut ei uditi iudicent: ἔχει

ἥλι-

ἣ λέγουσιν αὐτὸ ποιεῖν ἀναπνοήν, ὅτι πάντα τὰ ἐντυγχάνοντα ὑπὸ ζῶον διαφθείρειν. φέρειν δὲ χαίτην ἀπὸ τοῦ μετώπου καθειμένην (lego καθειμένην per ει dipthongum in antepen.) ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς, ἣν ὁπόταν μόγις διασεισαμένη, διὰ τὴν βαρύτητα ἐμβλέψῃ, κτείνει τὸν ὑπ' αὐτῆς ἐνορᾳθέντα, οὐ τῷ πνεύματι, ἀλλὰ τῇ γιγνομένῃ ἀπὸ τῶν ὀμμάτων φύσεως φορᾷ καὶ νεκρὸν ποιεῖ. Hæc ego sic transtulerim, Aiunt autem uim quandam adeò uenenosam ab hac fera emitti, ut omnes qui in eam inciderint, enecet: iubam enim gestare à frōte demissam qua oculi obumbrentur: qua discussa, quod quidem ægre facit propter grauitatem, quemcunque intuetur interimit, non spiritu aut halitu (oris) sed nescio qua ui ab oculis eius emissa. Obijciet aliquis ἀναπνοὴν oris halitum & spirationem significare: quod ut concedam, latius tamen patet, & ne quis in hoc errare posset, disertè & expositionis loco additur, οὐ τῷ πνεύματι, ἀλλὰ, &c. Mox addit, Quod autem res ita se habeat, hoc modo cognitum est. Cum milites quidam Marium contra Iugurtham secuti, gorgone uisa ouem feram esse putarent, cum & caput ad terram ei inclinaret, & ipsa motu tardo procederet, gladijs confecturi in eam irruerunt. Vnde illa turbata, iubam oculis incumbentem discussit, & milites irruentes mox necauit. (Nulla hic spirationis aut halitus ullius mentio.) Deinde cum iterum atque iterum quicunque aduersus feram pergebant, interirent omnes: quidam feræ naturam ab incolis didicerunt: unde Marij iussu Nomades quidam equites eminus per insidias eam iaculis confecerunt, & imperatori feram attulerunt. Quod autem talis, qualem descripsimus, ea fuerit, pellis etiam, & Marij exercitus, testimonio sunt. Hæc cum Vlpianus apud Athenæum dixisset, Laurentius Romanus, qui dipnosophistas excipiebat, assensit, & Marium ferarum illarum pelles Romam misisse addidit, de quibus cuiusnam animantis essent propter formæ insolentiam conijcere nemo potuerit: suspensas autem eas esse in templo Herculis, in quo imperatores triumphantes ciues epulo excipere soliti fuerint, ut multi Latinorum poëtæ & historici tradiderunt. ¶ Gorgonis uocabulum apud Græcos pluribus modis in usu est, γοργών, όνος: γοργώς, οῦς: γοργόνη, ης: & Atticè γοργώ, οῦς. ¶ Gorgones, ut poetæ fingunt, dictæ sunt Phorcynis filiæ (non Phorci, ut quidam recentiores scribunt. Medusam Phorcynidem Ouidius cognominat) & Cetûs, scilicet Medusa, Sthenio (quam Hesiodus Sthenò uocat) & Euryale. Quę Dorcades insulas in Oceano Aethiopico sitas habitasse dicuntur, contra Hesperidum hortos. Scribit Diodorus libro 4. Biblioth. fœminas fuisse in Africa bellicosas, aduersus quas Perseus bellum gesserit, et earum reginam Medusam debellauerit ac interfecerit. Nominātur autem fœminæ istæ à Diodoro & alijs Amazones, diuersæ ab Amazonibus Sauromaticis uel Scythicis. Gorgonum & Hesperidum domicilia Strabo lib. 7. obiter nominat. Perseus læua supra aurigā tenet Gorgoneum ad summum caput, Vitruuius 9. 6. ubi sydera à zodiaco Septentrionem uersus describit. Gorgonum unam Perseus interemit lonchodrepano, id est hasta falcata, Suidas. Gorgonum capita draconum squamis oblita fuisse dicuntur: dentes maximi, suum instar: item manus & alæ quibus per aëra ferri dicebantur: & in se intuentes in saxa uertere. Ex tribus uero Medusa mortalis fertur fuisse, ideoque à Perseo decollata: reliquæ duæ sorores immortales Perseum nequiuere cōsequi, quod Orci galea obtectus (ut ait Hyginus) non cernebatur: hinc illæ tandem eum persequi desiuere. Mycale urbs Cariæ est, sic dicta quod reliquæ Gorgones mycomenæ, id est mugientes, Medusæ caput eo in loco reuocarint, cum Perseum insequerentur, Steph. Gorgonas Seruius, in extrema Africę circa Atlanticum montem fuisse scribit, unumque omnes oculum habuisse, quo inuicem uterentur. Serenus tamen ait puellas eas fuisse unius pulchritudinis: quas cum uidissent adolescentes, stupore torpebant: unde fingitur, quod si quis eas uidisset, uertebatur in lapidem. Harum allegoriam in primo explicat Fulgentius, & eo subtilius Io. Zezes grammaticus in commentario in Hesiodum, Gyraldus. Grææ quoque (ut idem scribit) Phorci (Phorcyis uel Phorcynis) & Cetûs filiæ in numero nympharum habitæ fuere, tres, Pephredo, Enyo, & Dinon: (Hesiodus Dinon non habet) sic nuncupatæ, quod statim ut natæ sunt, anus fuisse ferunt, & unicum tribus oculum, unicumque dentem, quibus uicissim inter se uterentur, Gyraldus. Has aliqui cum Gorgonibus confundunt. Plura de Gorgonibus uide apud Palæphatum cap. 33. cuius super his laruis omnia in librum suum parœmiarum Apostolius transcripsit, in prouerbio Γοργόνα Περσεὺς ἐχειρώσατο: item apud Erasmum in prouerbio Orci galea: & Lucanum libro 9. & Onomasticon nostrum in Euryale, Medusa, & Pegaso. Persei & Medusæ fabulam prosequitur Ouidius Metam. lib. 4. Sanè uidetur Gorgonis nomen ad puerilia terriculamenta confictum, ut etiam Lamiæ ex eadem Africa mulieris: nam monstrosa pleraque in Africam rejciebantur. Sic nostri aliquando nocturnas mulieres pueris minantur, sic Iudæi de sua Lilith nugantur, ut in Onocentauro dixi. Gorgonem τερατῶδες ζῷον, id est monstrosum animal Etymologus exponit.

¶ Gorgones, pro uoraces, φοβεροὶ εἰς γαστριμαργίαν, Suidas: tales etiam lamiæ finguntur: Horatius, Neu pransæ lamiæ puerum uiuum extrahat aluo. Aristophanes in Pace, προσδεξόμεθα πρῶτον τὴν ἐμὴν, ἥπερ ἡμῶν τοὺς λόφους ἀφεῖλε καὶ τὰς γοργόνας, scholia exponunt πᾶν σκεῦος ἁρμόζον ἐν πολέμῳ. Καὶ γοργόν' ἐξήγειρεν ἐκ τῆς ἀσπίδος, Aristophanes: Gorgonem παρ' ἐκείνοις dixit pro προσωπεῖον ὃ δεῖμα ἐποίησεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, Suidas. Ego in Acharnensibus Aristophanis carmen reperio, Τίς γοργόν' ἐξήγειρεν ἐκ τοῦ σάγματος, id est, Quis gorgonem excitauit ex theca uel hoplotheca? ut scholiastes exponit: loquitur enim poeta de Lamacho, qui scutum gorgone insignitum habuit. Καὶ πεσόντες ὡς αὐτὴν γοργόνα κατασιγάζειν, ἄλλως (sic lego apud Suidam) πρόλαλον ὄντα καὶ ἰταμόν, Aelianus: uide Suidam in Gorgonis mentione. Γοργός, φοβερός, Suidas: δεινός, ταχύς, ἀπὸ τῆς ὀργῆς, Etymologus, Varinus. Videntur & Gorgones dictæ παρὰ τὸ γοργὸν τῶν ὀφθαλμῶν, id est, à terribili oculorū intuitu, διὰ γὰρ γοργότητος καὶ ὀξύτητος τῶν ὀφθαλμῶν ἐπιλιθ

ἐκεῖν οἱ ὁρῶντες, terribili enim acri obtutu spectantium corpora in lapides uertebant, Etymologus. At Latinorum quidam, ut Serenus, cuius opinionem ex Gyraldo supra citaui, & nostro sæculo Cælius Rhod. non horribili sed formosa facie intuentes stupore quodam affectos aiunt: Hi sententiam à Græcis hausisse uidenť, & γοργότητα pulchritudinem intellexisse, quo sensu apud authores nō reperitur. Nam ut γοργὸν adiectiuum in communi dialecto horribile significat, Attica uerò πρακτικὸν καὶ κινητικὸν, id est agile uel actuosum ut ita dicam, & in actione promptum ac uelox: sic etiam γοργότης substantiuum utroq; sensu capitur. Hermogenes libro 2. de ideis ab initio, γοργότητα uocat illam formā orationis, quæ uiuida & concitatior est, & animos auditorum erigit atq; excitat, remissæ supinæq; contraria, οἷα τῷ τμητικῷ γινομένη τινι, &c. Apud Ciceronem tamen in Verrem legitur, Gorgonis os pulcherrimum cinctum anguibus: Et Lamiam olim formosam fuisse mulierem annotatum est. Gorgus, paroxytonum uiri nomen est, cuius meminit Suidas. Gorgias rhetoris nomen fuit, à quo γοργιάζειν, declamare, ῥητορεύειν. γοργὸν quidam interpretatur in Lexico Græcolatino schema rhetoricum, quod et parison & homœocatalecton dicatur: non rectè puto: latius enim patet γοργότητος forma. Γοργιάζον dicendi genus arduum & laciniosum, ut quidam scribunt, à Gorgia rhetore. Fuit & statuarius Gorgias apud Plinium. Apelles pinxit Alexandriæ Gorgosthenem tragœdum, Plin. Plastæ laudatissimi fuere Damophilus & Gorgasus, ijdemq; pictores, Plin. Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum, Horatius. ¶ Γοργῶπις, γοργόφθαλμος: & γοργωπὸν ἰδεῖν, φοβερὸν καθορᾶν, Suid. Γοργὼ, κατάπληξις, ταραχὴ, ἀπειλὴ, φόβος. Homeros Iliad. λ. 8. Γοργοῦς ὄμματ' ἔχων, Etymolo. exponit γοργόνος ἢ γοργῶπα.

¶ Γοργὸν βλέπειν, aliquoties apud Lucianum pro acribus oculis tueri sumptū è fabula Persei & Gorgûs. γοργὸν dictum putant ἀπὸ τῆς ὀργῆς, quod irati acribus oculis obtueantur. Homerus Iliad. θ. de Hectore, Γοργοῦς ὄμματ' ἔχων, ἠδὲ βροτολοιγοῦ ἄρηος. Veteres (inquit Cælius Rhod.) pulchritudinem adeo admirati sunt, ut Gorgonem propter eximium uenustatis decus, stupidos reddentem spectatores, in saxa eos deformare fabuloso confinxerint inuolucro. ¶ Γοργόνα Περσεὺς ἐχειρώσατο, Gorgonem Perseus adortus est, in Græcorum collectaneis tanquam prouerbium citatur, ubi quis egregium facinus incœptat, Erasmus. Apostolius hanc parœmiam exponit de ijs qui rem magnam & insignem strenue confecerint: & χειροῦν est uincere ac subigere, ut non solum ad eos qui adoriuntur aut incipiunt aliquid pertineat, sicut Erasmus interpretatur: etiamsi apud illos quoq; dici possit, hortandi animandiq; gratia. ¶ Γόργια, uel γοργόνια potius & γοργόνεια, ut Suidas & Varinus habent, personæ sunt & laruæ, quales histrionum in tragœdijs erant. Aristophanes in Vespis Choro loquente ad Lamachum, οὐδὲν δ' ὁμοῦ ἄνθρωπε τῆς σῆς μορμόνος, Scholia addunt, παρὰ τὴν μορμὼ καὶ τὴν γοργόνα, ἣν εἶχεν ὁ Λάμαχος ἐπίσημον: ὅτως δὲ ἔλεγον τὸ ἐκφοβητρον, καὶ τὰ προσωπεῖα τὰ ἀρχαῖα μορμολύκεια, ἀφ' ὧν τραγικὰ καὶ κωμικά. Alibi etiam in Scholijs huius poëtæ Lamachum insigne scuti gorgonem habuisse legi: Proinde in Acharnensibus sic loquitur, φέρε δεῦρο γοργόνωτον ἀσπίδος κύκλον. ¶ Gorgona Mineruam Cyrenenses, ut Græci grāmatici notant: sed & hoc nomine eam Romani inuocabant. M. Tullius ad Equites: Te, inquit, Tritonia armipotens Gorgona Pallas Minerua, &c. Gyrald. Gorgonia autem Minerua dicta est, & apud Suidam Γοργ. λόφας (ἀπὸ λόφου τῆς περικεφαλαίας καὶ τῆς ἀσπίδος) quod ex amputato Gorgonis capite galeam habeat, Varin. Legendum est autem Gorgolopha absq; sigma, ut in Aristophanis Equitibus habetur, item in Acharnensibus. ¶ Gorgones insulæ obuersæ sunt promontorio, quod uocamus Hesperionceras: has incoluerunt Gorgones monstra, & sanè adhuc monstrosa gens habitat: distant à continenti bidui nauigatione. Prodidit deniq; Xenophon Lampsacenus, Hannonem Pœnorum regem in eas permeauisse, repertasq; ibi fœminas aliti pernicitate: atq; ex omnibus quæ apparuerant duas captas, tam hirto atq; aspero corpore, ut ad argumentum spectandæ rei, duarum cutes miraculi gratia inter donaria Iunonis suspenderit, quæ diu auère usq; in tempora excidij Carthaginensis, Solinus cap. ultimo: transcripsit autem ex Plinij lib. 6. cap. 31. Timomacho pictori ars præcipuè fauisse in Gorgone uisa est, Plinius. Gorgones Tithrasiæ apud Suidam cognominantur, à Tithraso fluuio aut loco Libyæ ubi habitabant. Gorgonia gemma nihil aliud est quàm corallium, nominis causa, quod in duritiam lapidis mutatur, Plinius: Ouidius lib. 4. Meta. coralij uirgas imposito Medusæ capite in littore primum induruisse fabulatur. Aspungitani populi ex Mæotis inter Phanagoriam & Gorgopiam habitant, quingētorum stadiorum spatio, Strabo. Γοργῶπις λίμνη, id est Gorgôpis lacus, in Corintho apud Cratinum, Varinus. Propertius etiam alicubi Gorgonei lacus meminit. Syndicus, urbs contigua Scythiæ cum portu, aliqui Gorgipen uocant, Stephanus. Gorgippia, urbs Indiæ, Idē. Gorgyia, locus in Samo ubi Dionysius Gorgyiensis colitur. Gorgythion apud Homerum Iliad. 8. Priami filius ex Castianira.

DE BOBVS FERIS INDIAE.

GARAMANTVM bubus cornua in terram directa esse, ideoq; obliqua ceruice pasci, ut Solinus scribit, &c. supra dixi inter diuersos boues feros. INDIA syluas boue fero refertas habet, Plinius. ¶ Magnus Indorum Rex quotannis diem unum proponit hominum cursibus & pugillationibus, tum luctationibus bestiarum, quæ sane inter se cornibus appetentes, mirabili natura quadam catenus strenue decertāt, quoad aduersarium funditus uicerint: Sicq; omni

omni neruorum contentione, quemadmodum athletæ, ut aut maximo afficiantur præmio, aut gloriam capiant certaminis, nituntur. Rationis quidem expertes sunt feri tauri, arietes mansueti, alinī uno armati cornu, hyenæ, postremi in certamen ueniunt elephanti: ij inter se uulnerant, & alter sæpe alterum uincit, atq; adeò interimit: sæpe etiam uterque uulneribus confectus, simul decumbit, Hæc Aelianus. Cuius supra etiam alium locum recitaui in Boue cap. 2. de Indis qui bubus iunctis uelocissimo cursu in certaminibus feruntur: quoniam illic feri ne an mansueti essent hi boues non distinxerat: Hoc autem in loco omnino feros esse apparet: & res ipsa ostendit boues domesticos tanta uelocitate minime pollere. ¶ India generat boues solidis ungulis, unicornes, Plinius: Et proxime ante, Aethiopia Indicos boues (id est Indicis similes, nempe unicornes) unicornes, tricornesq; gignit. Solinus utrunq; locum coniunxit, nescio quàm recte: Boues (inquit) unicornes & tricornes solidis ungulis, nec bifidis, in India reperiuntur. Bubus Indicis camelorum altitudo traditur, cornua in latitudinem quaternorum pedum. Ptolemæo secundo ex India cornu allatum ferunt quod tres amphoras caperet, Aelianus. Sunt item apud Indos alij boues qui maximos hircos magnitudine non superare uidentur: Ii uel coniugati uelocissimè currunt, nec minus strenuè quàm Getici equi cursum conficiunt, Idem. Hos etiam syluestres existimauerim. Rangiferum certe nostrum, & bouē syluestrem esse, & omniū in hoc genere uelocissimum, & ad certamina cursusq; aptissimum, & partim unicornem partim tricornem dici posse, nec in Scandinauia solum, sed alijs etiam Asiæ regionibus inueniri, aliàs docebo: ut Indicos boues eiusdem generis credamus. Solinus nō recte Indicos boues nominat, quos Aelianus Aethiopicos, & Plinius etiam lib. 8. cap. 21. ut supra in Aethiopicis dixi, quibus cornua mobilia, &c. Decepit eum fortassis quod paulo post sequitur apud Plinium, In India et boues solidis ungulis, &c. quasi & aliud antea quod in India nasceretur commemorasset, quod fecit quidem sed uox est corrupta: non enim eosdem legendum, sed Indos, in his uerbis, Apud eósdem nasci Ctesias scribit, quam mantichorā appellat: quod constat ex Aristotele de hist. anim. 2. 1. Errorem hunc Hermolaus & alij nō animaduerterunt. ¶ Apud Arachotas (lego Arachotos) boues syluestres sunt, qui differunt ab urbanis, quantum inter sues urbanos & syluestres interest. Sunt colore atro, corpore robusto, rictu leuiter adunco (ἐπίγρυπα) cornua gerunt resupinatiora, Aristoteles. Arachoti, Ἀράχωτοι, Indiæ ciuitas est, ab Arachoto fluuio sic dicta, qui ex Caucaso profluit. Sunt & alij prope Massagetas, Stephanus. Sed Arachosia potius uocatur ciuitas illa Massagetis uicina, à Semiramide condita, quæ etiam Cophen appellabatur, Steph. Cornua resupinata, ὑπτιάζοντα, qualia sint, in bisonte explicaui. ¶ Animalia quæ Aristoteles ἥμερα uocat, id est mansueta, Theodorus urbana uertere solet: quod mihi parum arridet. Nam ut de plantis urbanum syluestri contrarium dicatur (sicut Plinius arbores urbanas dicere solet) animal tamen urbanum ad ἀγρίου, id est syluestris discrimen, an apud idoneum authorem ullum reperiatur, nescio: mansuetum uero hac significatione poni scio: Plinius lib. 11. Præterea cum apes sint neq; mansueti generis, neq; feri, &c. Cicero Philipp. 3. Illud quæro cur tam subito mansuetus in senatu fuerit, quum in edictis tam fuisset ferus. Plin. lib. 9. Lepores mansuescunt raro, cum feri dici iure non possint. Complura namq; sunt nec placida, nec fera, sed mediæ inter utrunq; naturæ, ut in uolucribus hirundines, apes, in mari delphini. Cicur uero animal non tam mansuetum est, quàm mansuefactum, quod prius scilicet ferum fuerit: unde cicurare, mansuefacere: uidetur tamen pro natura mansueto interdum abusiue accipi. Cicero 2. de Nat. deorum, Quæ uero & quàm uaria genera bestiarum, uel cicurum uel ferarum? Hoc obiter addam, cicur à Græcis mihi deriuatū uideri, ἀπὸ τῶν χειρῶν, ζῶον τὸ χειρωθέν, unde etiā χειρόηθες & ὑποχείριον pro cicure mansuetoq;: sed hęc latius patent: τιθασσὸν uero ad animalia propriè, cui oppositum ἀτίθασσον. Legimus etiā domesticum animal apud Plinium. Quamobrem miror cum uocabula propria Theodorum non deficerent, quibus redderet ἥμερον, urbanum dicere uoluisse: quod certe etiamsi de animalibus simpliciter mansuetis dici concesserim, poterit tamen tam de illis quæ in urbe nutriuntur, quàm de mansuetis, quæ ne ruri quidem desunt, intelligi. In plantis enim (ne quis illas mihi obijciat) alia ratio est.

¶ Cynamolgi, qui ab indigenis Agrij appellantur, comati & barbati sunt. Hi canes maximos alūt, quibus Indicos boues uenantur è uicina regione uenientes, siue à feris pulsos, siue pascuorum inopia, Strabo libro 16. Ctesias Cnidius in libro de rebus Indicis, apud Cynamolgos populos, innumeros boues feros degere scribit, qui quidem ab æstiuo solstitio ad hyemem usq; mediam, gregatim homines inuadere soleāt. Cynamolgi canes eis opponunt, quos ea gratia plurimos alunt, Hyrcanis magnitudine pares. Hi bubus feris immissi, facile eos debellant & interemunt, Aelianus.

DE LIBYCIS BVBVS.

LIBYCORVM boum tanta est innumerabilitas, tanta item celeritas, ut unum insequentes uenatores interdum fallantur, quod nimirum in alios feros incidant, & ille interim sub dumeta, saltus'ue subiens se subducat, alij autem similes exoriantur, & uenatorum oculos fallant: quorum quempiam si quis ingrediatur insequi, ne equo quidem, sed fessum longinquitate temporis comprehendet. Quòd si quis uitulum adhuc tenerum cœperit, & non statim occiderit, ex eo duplici commodo afficietur: Nam præterquàm quod & ipse commoditatem affert, matrem suam in captiuitatem inducit, Postea enim quàm uenator uitulum fune alligauit, ab eo secedit

illa filij desiderio inflammata, tanquam asilo stimulata fertur, cupiens dissoluta reste eum abducere: ac nimirum cornua compingit, ut uinculum laxet & distrahat: At enim cornibus in funis complicationem insertis, unà cum uitulo constricta tenetur: Cuius uenator cum iecur detraxit, & ubera excidit, & pellem exemit, carnes relinquit auibus & feris, Hæc Aelianus. De Libycis bubus, quibus terram uersus diriguntur cornua, & eam ob causam retrocedendo pascentibus, ex Herodoto & Aeliano dixi superius, in capite de diuersis bobus syluestribus. Philes scribit eos ideo retrogrados esse, quoniam cornua lata oculos eis obumbrent, ut ad progrediendum uisus eis inutilis sit, retro non item.

DE TARANDO.

TARANDO magnitudo quæ boui, caput maius ceruino, nec absimile: cornua ramosa, ungula bifida, uillus magnitudine ursorum (ursino colore, & pariter uillo profundo, Solin.) Sed cum libuit sui coloris esse, asini similis est. Tergori tanta duritia, ut thoraces ex eo faciant. Colorem omnium arborum, fruticum, florum, locorumq; reddit metuens, in quibus latet: ideoq; raro capitur. Mirum esset habitum corpore (id est cute) tam multiplicem dari, mirabilius & uillo, Plinius. Et paulo ante, Mutat colores (inquit) Scytharum tarandus, nec aliud ex ijs quæ pilo uestiuntur, nisi in Indis lycaon, cui iubata traditur ceruix. Ruborem, pallorem, liuorem, homini et bestijs cutem mollem habentibus, & minime uillosis, accidere, nihil mirum: Tarando uero animali, cui est tergus impenetrabile, & uillus ursorum magnitudine, admirabile uideri debet: seipsum enim cum uillis suis hic uertit, milleq; colorum species cum summo uidentium stupore reddit. Scythicum animal est, dorso & magnitudine tauro simile, eius corium ne spiculo quidem penetrari potest, Aelianus. Cæterum Solinus cap. 33. cum lycaonem dixisset Aethiopiam mittere, subdit, Mittit & tarandũ: cuius erroris occasionem præter oscitantiam & negligentiam ipsius, nullam uideo: cum Plinius dilucidè Scytharum, id est Scythicum tarandum appellet: lycaonem uero non in Aethiopia, ut Solinus, sed in Indis nasci ibidem scribit. Hunc tarandum, addit Solinus, affirmant habitum metu uertere: & cum delitescat, fieri assimilem cuicunq; rei proximauerit, siue illa saxo alba sit, seu fruteto uirens, siue quam aliam præferat qualitatem. Faciunt hoc idem in mari polypi, in terra chamæleontes. Sed & polypus & chamæleon glabra sunt, & pronius est cutis leuitate speculi modo proximantia æmulari: in hoc nouum est ac singulare, hirsutiam pili colorum uices facere, Solin. Tarandus, τάρανδος, animal est ceruo simile, cuius pellibus ad thoraces (χιτῶνας) Scythæ utuntur, Hesychius & Varinus. Budini Sarmatię populi sunt: apud hos tarandus nascitur, animal admirabile, magnitudine bouis, facie (τὴν τοῦ προσώπου τύπον) ceruum repręsentans: difficile captu, propter mutationem pilorum, quos pro loci colore immutat, ut chamæleon etiam & polypus, Stephanus in Γελωνοί, Eustathius in Dionysium. ¶ Barbari quidam authores pro tarando corrupte parandrum & pyradum scribunt: aliqui etiam tanquam diminutiua uoce tarandulum, quod ridiculum est cum animal boui simile fateantur: quidam adhuc absurdius faciunt cum tarandum à tarandulo distinguunt. Ioannes Agricola Ammonius tarandulum interpretatur **elend**, quam nos supra alcen esse docuimus. Georgius Agricola rangiferum, **ein reen**. Et quanquam pleraq; tarando & rangifero nostro eadem sint, libet tamen ab eo dissentire, nõ certe doctissimum uirum reprehendendi animo, sed ut hominibus studiosis diligentius inquirendi occasionem præbeam. Tarandum igitur esse existimo feram illam, quam Poloni tur uel thuronem appellant. Inuenitur in una solum parte regni Polonici, in ducatu Mazouię inter Osczezke & Garuolijn: maior boue mansueto, minor uro, ore dissimilis utriq;, præacutis in fine cornibus, pernicissimo cursu, & ualde robusta. Descriptionem hanc nobis communicauit, nobilitate doctrina & omni uirtutum genere uir ornatissimus Florianus Susliga Rolitz à Varshauia Polonus. Hæc fera si iubata esset, quod nondum certo scio, bisonti adscriberem: Nam recentiores quidam thuronem Polonorum, zubronis, id est uri speciem faciunt. Cæterum ut tarandum credam, plura concurrunt, primum magnitudo & species bouis, sed caput uel os absimile, deinde quòd boum syluestrium rarissima est, & in Sarmatia capitur uicina Gelonis, apud quos tarandum reperiri legimus: accedit etiam nominis affinitas, nam in barbarorum quorundam recentiorum libris, daran huius bouis nomen legitur: quamuis alij duran uel durau scribant, & bonasum interpretentur. Vnum est quod obijci potest, cornua thuroni non esse ramosa, qualia Plinius suo tribuit tarando. Respondeo, uideri mihi ueteres tarandum uel cum alce, uel cum rangifero forte confudisse: nam & alce & rangifer ramosa prætendunt cornua. Describunt autem alcen quoq; ueterum alij aliter: quòd in adeo peregrinis animalibus mirum non est: cum ea ferè soleamus ut ex diuersis auditu accepimus describere. Hæc si cui non satisfaciunt, uel tarandũ pro rangifero accipiat, ut Ge. Agricola & ante ipsum Eliota Anglus, quibus cum ego super hac re non contenderim: aut si quid melius inuenerit, in commune proferat. Hoc addam pro corollario, ex Plinij descriptione tarandum animal inter ceruum bouemq; medium uideri posse: cerui enim caput, cornua, & metum habet, cætera ferè bouis. Thuronem sanè taurum non meticulosum, sed taurorum omnium præsertim syluestrium instar, animosum esse crediderim. Iam quod Plinius scribit caput ei maius ceruino esse, & magnitudinem bouis, rangifero satis conuenit, quoniam in uniuersum multo maior ceruo esse fertur. Capiuntur etiam apud Gelonos aut uicinos populos: quidam etiam colorem asininum ei tribuunt: præterea bisulcos esse

esse constat. Hæc tam multa cum conueniant, si de coloris etiam mutatione certior fiam, sine cunctatione rangiferum pro tarando accipiam: & Polonicum thuronem bisontibus adiungam. Nam quod de corio fertur, usum eius esse ad thoraces, ut quod ferrum non facile transmittat, nihil impediet: plerasq; enim magnas feras in regionibus frigidis huiusmodi pelles habere crediderim, quales etiam alces habent, quæ ad hunc usum in Germania communiores sunt. Omnino quidem maiora minoribus, fera domesticis, & in frigidis regionum quàm calidis, animalia pelles crassiores solidioresq; gerunt. Sed rangiferi historiam integram in R. litera dabimus: in præsentia satis fuerit mihi non tam dissentiendo quàm dubitando de eruditorum quorundam interpretatione, uel ipsos, uel alios ad thuronis simul & rangiferi historias maiore studio inuestigandas excitasse, & scepticorum instar in utranq; partem rationes attulisse.

¶ De TROglodytarum bubus, qui cornua terram uersus habent directa, eamq; ob causam obliqua ceruice pascuntur, supra dixi in capite de diuersis bubus syluestribus. ¶ XANdarus, ξάνδαρος, animal simile boui, iuxta Atlanticum mare, Hesychius & Varinus. Omnino uox corrupta est à tarando: nec obstat quod tarandi nomen apud eosdem suo loco legatur: nã & alia huiusmodi errata innumera in ipsorũ Lexicis deprehendimus. Dicat aliquis xandarum à tarando diuersum esse, quoniam ad Atlanticum mare nascatur, quod de tarando à nemine memoriæ proditum sit. Respondeo tarandũ in Scythia nasci, quæ Asiæ, & Europæ partim, maritimas ad Oceanum regiones complectitur: Atlanticum mare autem dici, non solum occiduum illud & Aphricani partem Oceani: sed uniuersum etiam Oceanum apud ueteres, ut apparet ex his uerbis Aristotelis in philosophiæ Compendio ad Alexandrum: πέλαγος δὲ τὸ μὲν ἔξω τῆς οἰκουμένης Ἀτλαντικὸν καλεῖται, καὶ ὠκεανὸς περιῤῥέων ἡμᾶς: hoc est, ut Guilielmus Budæus transtulit, Porrò autem pelagus quod extra orbem nobis habitatum fusum est, & Atlanticum dicitur, & Oceanus, à quo ipsi circumluimur.

DE VRO.

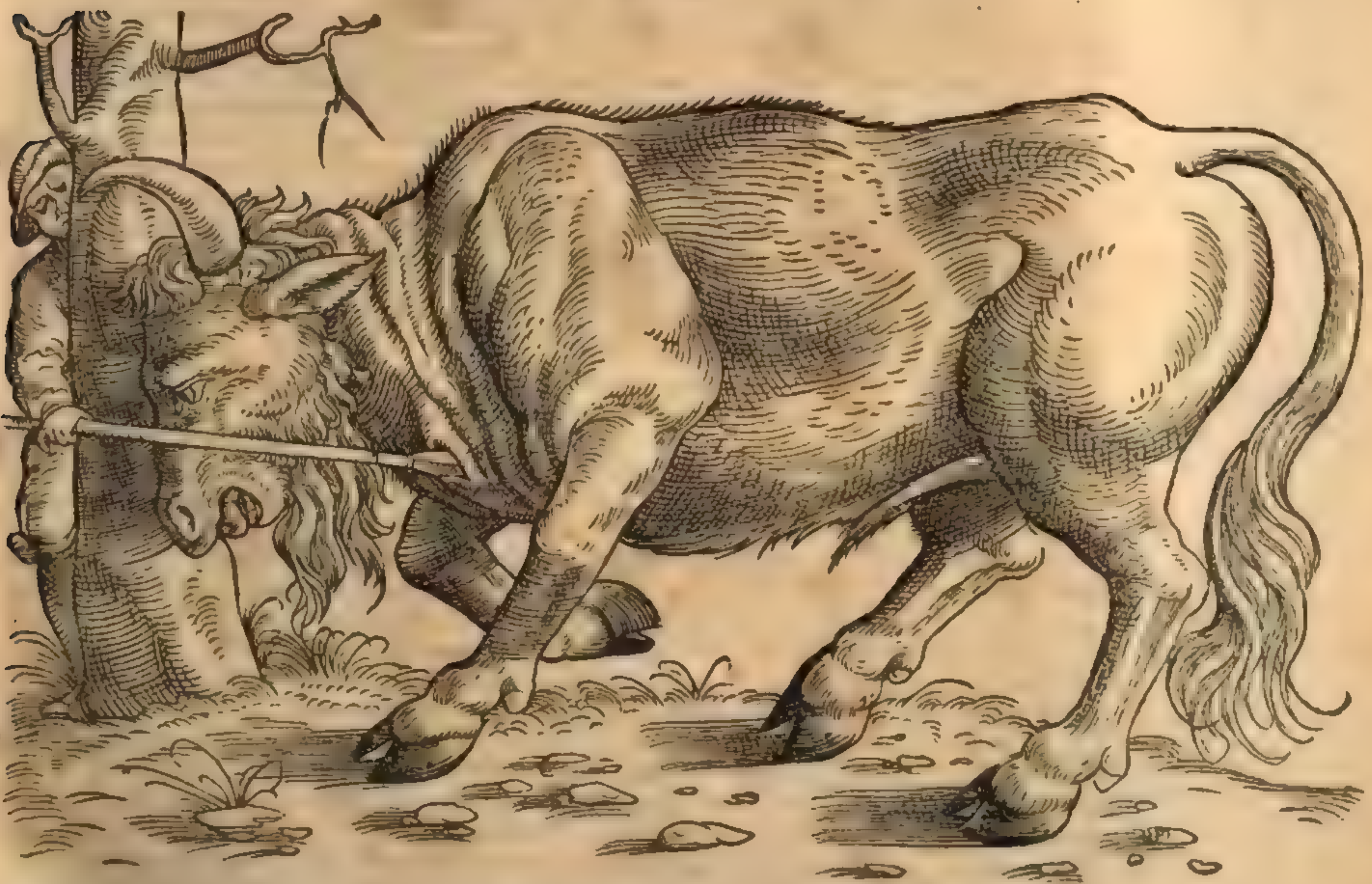

IN sylua Hercynia nascuntur, qui appellãtur uri. Ii sunt magnitudine paulo infra elephantos, specie & colore & figura tauri: magna uis est eorum, & magna uelocitas: neq; homini, neq; feræ, quam conspexerunt, parcunt. Hos studiose foueis captos interficiunt. Hoc se labore durãt adolescentes, atq; hoc genere uenationis exercent: & qui plurimos ex his interfecerunt, relatis in publicum cornibus, quę sint testimonio, magnam ferunt laudẽ. Sed assuescere ad homines, & mansuefieri, ne paruuli quidem excepti possunt. Amplitudo cornuum, & figura, & species multum à nostrorum boum cornibus differt. Hæc studiose conquisita ab labris argento cir-

concludunt, atque in amplissimis epulis pro poculis utuntur, Cæsar libro 6. belli Gall. Paucissima Scythia gignit inopia fruticum: pauca contermina illi Germania, insignia tamen boum ferorum genera, iubatos bisontes, excellentique & ui & uelocitate uros, quibus imperitum uulgus bubalorum nomen imponit, cum id gignat Africa uituli potius cerui ue quadam similitudine, Plinius. Vrorum cornibus barbari Septentrionales potant, urnasque binas capitis unius cornua implent. Alijs præfixa his pila cuspidant. Apud nos in laminas secta translucent, atque etiam lumen inclusum latius fundunt, multasque alias ad delicias conferuntur, nunc tincta, nunc sublita, nunc quæ cerostrota picturæ genere dicuntur, Plinius. (Ego cochlearia tum nigra, tum rubra, & alia quædam uidi, quæ ex bubalorum cornibus facta aiebant.) Istis quos uros dicimus, taurina cornua in tantum modum protenduntur, ut dempta ob insignem capacitatem inter regias mensas potuum gerula fiant, Solinus. Vros & bisontes Græci in experimentis non habuerunt, quanquam boue fero refertis Indiæ syluis: portione tamen eadem omnia ex his efficaciora (quàm ex bubus domesticis) credi par est, Plin. Tibi dant uariæ pectora tigres, Tibi uillosi terga bisontes, Latisque feri cornibus uri, Seneca in Hippolyto. Et alibi in eadem tragœdia, Amat insani Bellua ponti, lucique boues: Hic quidam lucos boues, syluestres exponit, ut sunt uri aut bisontes: ego pro elephantis potius acceperim. In carmine illo apud Martialem, Illi cessit atrox bubalus, atque bison, bubalum pro uro exponunt ex Plinij uerbis proxime recitatis. Vergilius libro 2. Georgicorum, de uitium cultura, Texendæ sæpes etiam, & pecus omne tenendum: Præcipue cum frons tenera, imprudensque laborum, Cui super indignas hyemes, Solemque potentem, Syluestres uri assidue, capreæque sequaces Illudunt, &c. Syluestres uri (inquit Seruius) boues agrestes sunt, qui in Pyrenæo nascuntur monte, posito inter Gallias & Hispanias: Sunt autem exceptis elephantis, maiores cæteris animalibus, dicti uri ἀπὸ τῶν ὀρῶν, id est à montibus, quod Isidorus etiam scribit. Idem libro 3. Georg. de pestilentia boum, Tempore non alio, dicit, regionibus illis Quæsitas ad sacra boues Iunonis: & uris Imparibus ductos alta ad donaria currus. Hæc poëtæ uerba interpretes referunt ad historiam Cleobis & Bitonis, quæ ab Herodoto narratur lib. 1. & à Cicerone libro 1. Tusculanarum: Vide supra in Boue H. h. Exponunt autem hîc quoque uros, boues syluestres: ego potius pro quibusuis magnis & egregijs bobus acceperim hoc in loco, ut tauri nomen etiam usurpatur: & Acheloi pro qualibet aqua. In Græcorum enim scriptis Argiuæ Iunoni, de qua hîc mentio, simpliciter boues albos, sacros fuisse legimus: uide Palæphatum cap. ultimo de Iunone. Vergilius peregrina uerba non respuit, ut in illo, Syluestres uri assiduè. Vri enim Gallica uox est, qua feri boues significantur, Cæcinna Saturnal. Macrobij libro 6. Cæterum uri uocabulum in Gallica lingua, quæ hodie sic uocatur, nusquam inuenio: in nostra uerò retinetur, nusquam tamen simplex, sed in compositione semper, pro syluestri aut ueteri aut principali: dicimus enim **vrochß** urum bouem, quem Sueui & Bauari & alij quidam Germani u nostrum in au mutare soliti, **auwerochß** appellant: & propter similem uocis mugitum auem quandam ardearum generis aliqui **vrrind**, alij **moßkü** nuncupant. Sic **vrhan** quasi gallum urum, id est syluestrem dicimus: pro ueteri autem uel principali, ut in nominibus **vralt/ vråne/ vrsprung/ vrsach/ vrhab**: & uideri potest **vr** in hoc sensu factum per syncopem à præpositione **vor**. Apud Moschouitas frequentes sunt **auwerochsen**, id est boues syluestres, quos aliqui uros, alij bisontes interpretantur: sed supra docui uros Germanice dici **grosse visent**, id est bisontes: uel **grosse wilde buffel**, id est bubalos syluestres magnos: ubi etiam Alberti Magni uerbis ostendi, in illorũ præcipue cornibus (quæ maxima altissimaque sint) singulas quotannis rugas adnasci. Erasmus Stella in libro de origine Brussorum, Buffelus (inquit) quadrupes, habet barbam ueluti capra, similis alioqui boui per omnia, & est in Brussia quidem ferocissimus. Caligula Cæsar hos primus Romæ exhibuit in theatro, quos populus putauit esse tauros syluestres. Sunt qui scribant boues syluestres Germanicè dictos **auwerochsen** in Prussia nasci, similes ferè mansuetis, nisi quod breuiora eis cornua sint, & barbæ sub ore prolixæ: Hos perquam atroces esse, non homini nõ feris parcere: & si à uenatoribus, qui inter arbores se continent, telis & iaculis petãtur, adeò exardescere & efferari ubi se cruentos uident, nec ulcisci se posse hostem, ut crebro in ipsas arbores impetu se ipsi conficiant. Addunt, ea magnitudine esse, ut cornuum interuallũ duos sedentes recipiat, Munsterus libro 3. Geographiæ suæ in descriptione Prussiæ. Dubitet autem aliquis ad urum ne an bisontem descriptũ his uerbis bouem potius referat. Vri enim magnitudo uidetur, & nomen Germanicum: cornuum uero breuitas, & barba, bisontis. Nam hominem & animalia omnia inuadere, plerisque omnibus syluestribus bubus commune est. Barbatum uero esse bisontẽ conijcio ex Oppiano, qui χαίτην ei attribuit, non solum circa ceruicem, sed etiam ἀμφ' ἐπιλάσιοι γενείοις. Et Pausanias boues Pæonicos circa pectus & γένυν maxime pilosos facit: bisontes autem ex Pæonicorum boum genere esse alibi dixerat. Ego certe suspicor, quoniam ex diuersis aduenis percunctari solemus, alium de alio, quem ipse uiderit uel audiuerit, syluestri boue respondere, & ita in unum animal congeri quod diuersorum est.

¶ Vrum Illyrica lingua audio uocari zubr uel zubronem: Eliota Anglus uros sua lingua exponit bugles uel buffes, tanquam hoc nomen à bubalo diuersum sit, quem alibi a bugill interpretatur. In Angermannia ducatu Europæ maxime Septentrionali & cõfini Laponiæ, in præcipuis feris per syluas uros & bisontes uenantur, quos patria lingua dicunt elg, id est alinos syluestres, tantæ proceritatis ut summo dorso æquent mensurã hominis porrecti in brachia elata, Iac. Ziegler. in Schondia sua.

sua. Tur uel thuronem Polonis nominari bouem syluestrem domestico maiorem, minorem uro, etiam supra monui. ¶ Zubrones, ut fertur, boum sunt generis, longitudine aliquando quindecim cubitorum: Cornibus maximis, trium cubitorum longitudine, colore subnigris: tanta uelocitate, ut (cum impetu) reiectam alui proluuiem conuersum (retroactum) animal cornibus quandoque excipiat, antequam in terram cadat: (addunt quidam, & cornibus exceptam longius projiciat in canes.) In syluis maxime septentrionalibus degit, tanto robore ut equum cum equite (hominem & equum) cornibus in altum projiciat, iterumque excipiat donec enecauerit. Capi aliter non potest quàm foueis, aut uenatore circa crassissimi trunci arborem circumeunte, & feræ infestantis latera interim uenabulo perforantis. Alui excrementum tanto cum flatu eiaculatur, ut insequentem canem aut uenatorem inquinatum inutilē reddat, uel ut alij, excæcet: (quod item de bonaso Aristoteles scribit, sed adurere addit, & cornua eius pugnæ inepta facit,) Hęc Albertus, circa finem libri 22. parenthesin meis uerbis inserui. Ibidem paulo superius, Vrni (inquit: sic scribitur pro uri) sunt boues quos Germanice **visent** (aliâs **wisent**) uocamus: cornua ingentia duo gestant copiosi liquoris capacia: proinde nonnulli pro poculis utuntur: His iracundi hominem cum equo uentilant. Vide plura in Bisonte supra.

¶ Alba Russia siue Moscouia, qua iungitur Lithuaniæ, uros in Hercynia sylua producit, Antonius Vuied in tabula Moscouiæ. Alibi etiam legimus in Lithuania multos esse uros, qui hominem cataphractum etiam facile cornibus sublimem rapiant. Isidorus arbores & armatos milites cornibus eos eleuare scribit. Ioannes Boëmus urum in Polonia reperiri, author quidam obscurus in Boëmia. Ego Moguntiæ & Vuormaciæ, Germaniæ ad Rhenum ciuitatibus, ingentia boum syluestrium capita, duplo (ut mihi uidebantur) domesticis maiora, cum reliquijs quibusdam cornuum, ædificijs publicis affixa (ante sæcula aliquot, ut fertur) olim cum admiratione inspexi. Vrum aiunt quidam iuxta armos altiorem esse, parte posteriore magis depressum, pilis subnigris. Ex corijs urorum apud Polonos fiunt cingula cum ipso pilo, qui nigerrimus est (ut ex nobili Polono audiui:) & commendantur tanquam morborum quorundam amuleta, ornant ea nobiles auro & argento.

¶ RHIZ es uocantur, ut author est Iphicrates, belluæ forma tauris persimiles, uita uero & magnitudine, pugnandi uiribus, elephantes referunt. Nascuntur apud Hesperios Aethiopes, Strabo libro 17. Hi fortassis rhinocerotes sunt, qui & tauri Aethiopici appellantur, magnitudine etiam & uiribus elephantis similes: sed præstat diuersos credere, quoniam rhinocerotum libro 16. seorsim meminit Strabo, uisum à se describens.

DE CACO.

CACVM recentiores quidam inepte animalibus adnumerauerunt, occasione sumpta ex Aeneidos Vergilianæ libro 8. ubi poëta sic canit:

Hic spelunca fuit uasto submota recessu Semihominis Caci: facies quam dira tegebat
Solis inaccensam radijs, semperque recenti Cęde tepebat humus: foribusque affixa superbis
Ora uirûm tristi pendebant pallida tabo. Huic monstro Vulcanus erat pater, illius atros
Ore uomens ignes, magna se mole ferebat, &c.

Et paulo post de cadauere è spelunca extracti Caci,

Nequeunt expleri corda tuendo, Terribiles oculos, uultum, uillosaque setis
Pectora semiferi, atque extinctos faucibus ignes,

Grammatici aiunt hunc Cacum Latium undique latrocinijs & incendijs infestasse: demum Herculis quoque ex Hispania, occiso Geryone redeuntis & apud Euandrum hospitantis, boues noctu cauda traxisse in antrum suum. Has cum mane diminutas cerneret Hercules, nec quorsum errassent scire posset, fortè fortuna ad hoc antrum peruenit: sed cum uestigia omnia foras uersa uideret, cum reliquis abijt. Abeuntibus autem cæteris, occlusæ boues aliarum desiderio mugierunt. Hercules igitur audito mugitu, Caci fraudem cognouit, raptaque claua iratus recurrit: sed Cacus spelunca fretus in eadem se abscondit, clausis foribus ingēti saxo. Quod Hercules uidens, ad montis cacumen tendit, & ad extremū deiecta maxima montis parte, in antrū desiliens, Cacū strangulauit, bouesque suas recepit. Sunt qui affirmēt hunc Cacū Euādri fuisse seruū, qui in eo loco Italiæ omnia latrocinio & incēdio uastauerit, & ob id Vulcani filiū appellatū. Ouid. fabulatur illū tricipitē fuisse cū inquit, Męnalio iacuit fusus tria tempora ramo Cacus, &c. Veritas tamē secundū philologos & historicos hoc habet, Hūc fuisse Euādri nequissimū seruū ac furē. Nouimus aūt malū à Græcis κακὸν dici, quem ita illo tempore Arcades appellabant: postea translato accentu Cacus dictus est, ut ἑλένη Helena. Ignem autem dictus est uomere, quod agros igne populabatur. Hunc soror sua eiusdem nominis prodidit; unde etiam sacrum meruit, in quo ei per uirgines Vestæ sacrificabatur, Hæc Seruius enarrans iam citatum Vergilij locum. In huius rei memoriam Petitij & Pinarij Herculis sacrificuli Romæ constituti sunt, uide Macrobium Saturn. 3. cap. 6. Alberti Magni & imitatorum eius nugas de Caco, tanquam fera naturali, ualde ridiculas prætereo. Similis ferè huic est alcida fera fabulosa, quam ex terra natam, insuperabilem pugna, plurimū ignis ore uomuisse, & Phrygiā (quę inde nomen exustę retinuit) combussisse ferunt, demum à Minerua occisam esse, ut supra ex Diodoro Siculo recitaui.

DE CALOPODE, SI QVAE EST, A RECENTIO- RIBVS BARBARIS MEMORATA FERA.

CALOPVS apud Albertum Magnum, & eius imitatores, uel analopos, uel antaplon, uel aptalos (ut nominum corruptorum nullus est modus) animal est acutis, longis & serratis cornibus, quibus etiam arbores, licet magnas & altas, secare fertur: sępius autem dum rami & uirgulta cornibus adactis cedunt, eis inuoluitur, retineturq́; unde fit ut uoce & clamore se prodat uenatoribus. In Syria iuxta Euphratem inuenitur, cuius aquæ potu propter frigiditatem gaudet, astutum & mira uelocitate, ut uenatores facile effugiat. Hæc ferè Albertus authorē citans nescio quem Iorach, à quo tamen sæpius tanquam parum probatæ fidei dissentit. Alij antaplō suum capreolo similem faciūt, corpore fœdo, cui bina peracuta & falcata cornua sint: quibus post potum ex Euphrate alacrior tanquam ludendo, arbores (uel, ut alij, frutices & dumeta) secare soleat: esse autem genus quoddam fruticis, longis, tenuibus, lentisq́; uirgis seu uiminibus, quæ cum resecare conatur, implicari inuoluiq́; eius cornua: & ita ex uoce, quam indignabundus emittit, à uenatoribus deprehensum occidi. ¶ Ego apud ueteres & idoneos authores neq; hanc feram, neq; similem ei ullam reperio, præter unum locum circa finem epistolæ Alexandri Magni ad Aristotelem de mirabilibus Indiæ, cuius translationem inscriptio Cornelio Nepoti tribuit: In illa statim post Gangis & Euphratis riparum mentionem, sic legimus: Euri uenti flatus secuti incidimus in malignas feras, de quarum capitibus uelut gladij à uertice acuta serrataq́; eminebant ossa. Et hæ arietino more aduersus homines currebant: Tum inuictæ plurimorum militum clypeos cornu suo transuerberabant. Quarum occisis ad modum octo millibus quadringentis quinquaginta, sic inde ad Porum exercitus meus cum summo tandem labore ac periculo meo peruenit. Hic proculdubio illorum calopus siue analopos est.

DE CAMELOPARDALI.

CAMELOPARDALIN sacræ literæ uocant זמר zamer, Deuteron. 14. ubi Chaldaica translatio habet דיצא deba, Arabica זראפה saraphah, Persica זרפה serapha, Septuaginta καμηλοπάρδαλιν, Hieronymus camelopardum. Dauid Kimhi præterea testatur Rabi Ionā scribere, zamer animal Arabice uocari sarapha. In tanto igitur ueterum interpretum consensu, nihil mouebunt nos recentiores, siue Iudæi (qui merito magna rerum omnium inscitia laborant) siue alij, qui rupicaprā aut alcen Ebraicam uocem zamer exponunt. Alces enim Syriæ peregrinæ sunt, rupicapræ uerò aliud Ebraicum nomen habent, ut suo loco dicemus. Numeratur autem zamer inter animalia cibo hominum concessa: nec obstat quod camelopardalin nusquam in cibum uenisse legerimus: raritas enim & peregrinitas facit ut cibo eā nemo experiatur. Camelopardalin Aethiopes nabin uocant, à qua uoce recentiores fortassis Albertus & alij,

anabulam suā detorserunt: sæpe enim in Arabicis dictionibus a uel ha prima syllaba articuli ratione abundat. Pausanias camelum Indicam uocat. Reliquæ gentes, quod sciam, omnes non alia quàm

Arabica

Arabica uoce serapham appellant, sed alij aliter scribunt gyrapham, giraffam, zirafam: Albertus eiusq; simiæ, oraflum & orasium dicere ausi sunt. Hieronymus, si illius est translatio uetus Biblica quam habemus, & recentiores quidam indocte camelopardum pro camelopardali efferunt. Fuerunt sub Gordiano Romæ elephanti 32. & c. camelopardali 10. & cætera huiusmodi animalia innumera & diuersa, quæ omnia Philippus ludis secularibus uel dedit uel occidit, Iulius Capitolinus: camelopardalum dixit masculino genere, inflexione secunda (nisi uitium librariorum est) cum authores reliqui omnes, Græcos imitati, in fœminino genere & inflexionē tertia tantum protulerint. Politianus chamelum & chamelopardalin per ch. scribit, antiquò more fortassis qui chenturionem pro centurione dicebant. Latinè etiam ouis fera dici potest, ut ex Plinio patet: Perottus in Plinio ouem simpliciter legit, feræ nomen omittit: codicés quidam ferè aduerbium habent, id accipi posset pro plerunq; uel apud multos camelopardalin ouem uocari. ¶ Camelorum aliqua similitudo in duo transfertur animalia: Nabim Aethiopes uocant, collo similem equo, pedibus & cruribus boui (uel ceruo, Albertus) camelo capite, albis maculis rutilum colorem distinguentibus: Vnde appellata camelopardalis, dictatoris Cæsaris Circensibus ludis primū uisa Romæ. Ex eo subinde cernitur, aspectu magis quàm feritate conspicua: quare etiam ouis feræ nomen inuenit, Plinius 8. 18. Alias oues feras, quibus corporis & cornuum species id nomen dedit, suo dicemus loco: nam camelopardalis præter placidos & mansuetos mores nihil cum ouibus commune habet. In Lexico trilingui Sebastiani Munsteri inuenio אנא ana pro oue poni, Chaldaicam uocem existimo: inde potius anabula hoc animal quibusdam dictum uidetur, quàm à nabi cum articulo, ut superius diuinabam. Quod si anabara uel anabura diceretur potius quàm anabula, ouis feræ nomen ex integris duobus uocabulis Chaldaicis haberemus compositum: sed balah etiam uidetur syluestre significare: nam turebalah bouem syluestrem Chaldæi uocitant, ut supra annotaui. Albertus Magnus apud Plinium non nabim sed anabulam legit: & codices quidam Pliniani nabuna habent, ut Isidorus etiam legit: quanquam antiquior lectio sit nabin, quæ apud Solinum quoq; extat cap. 33. teste Hermolao per n. in fine. Strabo libro 16. camelopardalin βόσκημα esse scribit, id est pecudem uel ouem, οὐ θηρίον, id est non feram, quod ingenij feri non sit. Hac ratione in Plinio legendum, ouis, non feræ: ut post ouis distinguatur, & fera accipiatur substantiue. Porrò Plinij uerba hæc camelorum aliqua similitudo in duo transfertur animalia, cum solius camelopardalis, cui cameli similitudo conueniat, mentio subiungatur, obscura sunt: Præter camelopardalin quidem struthiocamelum auem scimus à similitudine cameli dictam, sed nulla hic eius mentio, fortassis de equo & boue Plinius intelligi uoluit: huic enim cruribus, illi collo similis est. Camelopardi nascuntur ex his duobus, à quibus nomen habent: camelis minores & breuiores collo: capite, oculis, colore, pilis, pardi similes: Vngulæ fissura eadem quæ cameli, cauda longa ut pardi, Diodorus libro 3. Biblioth. interprete Pogio. Græcum exemplar inspiciendum est, pardum ne an pardalin habeat: Quod ad caudam, Oppianus paruam ei tribuit ut mox subijciam.

¶ Oppianus libro 3. de Venatione, camelopardalin (καμήλου αἰόλον εἶδος, φαίδιμον, ἱμερόεν, πιβασσὸν γένος) ualde miratur: & eius descriptionem accuratam instituit: quam nos ita conuertimus: Camelo pardalin mixtam ex pardali & camelo naturam habet. Corpus ei uarium, στικτὸν: collum oblongum, aures exiguæ: caput etiam paruum, (ψιλόν:) pedes longi, uestigia (ταρσὰ) lata, sed crurum & pedum inæqualis mensura est, maior (altior) multo prioribus, minor posterioribus, qui humiles & ὀκλάζουσιν, id est ad terram se submittentibus similes sunt. A medio capite iuxta aures utrinq; in temporibus binæ eminentiæ seu tubera, ueluti cornua exilia (ἀβληχραὶ κεραῖαι) rectà procedunt. Os ei mediocre (ἄρκιον) & tenerum ut cerui: dentes parui & albi utrinq;: oculi splendidi, cauda parua ut uelocibus capreolis (δορκαλίδεσσι, ceruis, Gillius) & nigris in extremitate pilis hirsuta. ¶ Heliodorus libro 10. Aethiopicæ historiæ camelopardalin elegantissimè depingit, nos ita conuertimus: Axiomitarum legati Hydaspi regi Aethiopum inter cætera peregrinum & mirabilis naturæ animal donabant: cui proceritas & altitudo cameli erat: pellis color floridis uarius maculis, φολίσι: partes posteriores & infra ilia, humiles & leoninæ formæ: anteriores uero circa armos & pectus, & pedes priores, altiores multò quàm pro cæterarum partium portione. Collum gracile, & licet à reliquo corpore crasso procedens, ad canini (εἰς κύνειον φάρυγγα, ut habent libri impressi: Politianus legit κύκνειον, quod præfero) uel olorini potius gutturis modum desinebat. Caput forma quidem cameli (Politianus hæc non rectè legit) magnitudine uero paulo maiori quàm dupla ad struthiocameli caput. Oculis tanquā pictis ὀφθαλμοῖς ὑπογεγραμμένοις βλοσυρῶς σοβοῦσα. (Politianus uertit, subscriptosq; uelut oculos torue motans conniuebat.) Incessus longe alius quàm animaliū ulli uel terrestri uel aquatico: neq; enim crura dextra & sinistra uicibus mouebat alternis, sed alterutra simul: ut dextra pariter ambo, inde sinistra (ζυγηδὸν, id est iunctim: sic enim legendum, & statim ὑπεραιωρουμένης πλευρᾶς) ita ut utrunq; latus cum suis pedibus simul totum loco moueretur. Trahenti autem regentiq; magistro tam facile & mansuetum se dabat, ut tenui funiculo capiti circumuoluto, pro illius arbitrio quo modo & quocūq; uellet ageretur, non minus ac si robustissimo uinculo ductū fuisset, Hæc Heliodorus: ex quo transtulerunt hunc locum, Angelus Politianus Miscellaneis, & Petrus Gyllius cum Aeliano suo, utriq; in suis translationibus reprehendēdi. Dion Prusensis Romanæ historiæ lib. 43. Cæsarem hanc primo populo Romano spectandam dedisse commemorat: & addit, ex ceteris quidem partibus camelum uideri: crura uero disparia habere, nam posteriora prioribus breuiora sunt, ut à clunibus, quasi conscensio.

nis gradus, eius excelsitas leuiter attollatur, corpusq; reliquũ excelsum prioribus cruribus sustineatur. Colore similiter maculoso ut panthera distinguitur. Apud Hesperios Aethiopes tum aliæ feræ tum camelopardales gignuntur, Strabo libro 17. item libro 16. In ijs locis (inquit, circa mare rubrum puto) Camelopardales nascuntur, nullam cum pardali similitudinem habentes. Coloris enim uarietate hinnulo simillima est, uirgatis pilis distincto: posteriora quoq; humiliora sunt anterioribus, ut à cauda sedere uideatur, ad bouis altitudinem. Anteriora uero crura à cameli cruribus non superantur, collum rectum est, & in altum auectum, uerticem paulo sublimiorẽ camelo habet, unde propter hanc incommensurationem, nec tantam celeritatem habere eam puto, quantam dixit Artemidorus, qui eam excellentem facit. At nec fera est, θηρίον: sed pecus, βόσκημα. Camelos Indicas colore similes pardalibus Pausanias in spectaculis Romanorum sibi uisas scribit in Bœoticis: ego non alias quàm camelopardales intelligo. ¶ Gyrapham, id est camelopardalin Laurentio Medici à Sultano Aegyptio donatam, Italia longo post uidit tempore, Egnatius. Hoc animal paucis antè annis in Hetruria uidimus, quod à rege Tunis ex Africa Laurentio Medici dono missum fuerat, Raph. Volaterranus. Diuersum confusa genus panthera camelo, Horatius in epistola ad Augustum: quã enim uocamus pantheram, Græci pardalin. M. Varro in libro de lingua Latina ad Ciceronem, Camelus (inquit) suo nomine Syriaco, in Latium uenit, ut Alexandrea camelopardalis nuper adducta, quod erat figura ut camelus, maculis ut panthera. Camelopardalin Laurẽtio Medici missam mirati sumus habere cornicula, quanquam mas erat, quoniam de his nihil hactenus in ueteribus memorijs legeramus, donec Heliodori super hac re uerba legimus. Centum Gordiani principis ludis exhibitas feras oues accepimus, auctore Capitolino: Politianus. Videtur autem feras oues camelopardales exponere: de quo ut dubitem facit partim ipse Capitolinus qui alio loco camelopardalos decem sub Gordiano Romæ fuisse scribit: partim quoniam alias oues feras nouimus, de quibus aliás. ¶ Orasius anteriori parte altus, ualde eminet, ita ut extenso capite uiginti cubitorum altitudinem possit attingere. In posteriori uero parte demissus est instar cerui. Collum habet extensum, caput equinum, licet minus: pedes & caudam ut ceruus: pellem uero sic omni colorum genere diuersimodè uariatam, ut homo frustra tentet artificio naturalem eius pulchritudinem imitari. Hoc animal nostris temporibus à Soldano Babyloniorum transmissum est imperatori Friderico Romanorum augusto, Hæc Isidorus: ex quo etiam Albertus Magnus descripsit: sed addit præterea, quod licet multis coloribus insignis sit oraflus (sic legitur) album tamen & rubeum frequentiores habeat: & cum se spectantibus admirationi esse intelligit, huc illuc se uertere, & undiquaq; inspiciendum præbere. Hoc animal (inquit) temporibus nostris uisum est, & Arabice seraph uocatur: Alij quidam obscuri authores anabulam colore ualde rutilo, & pellem eius propter ornatum in magno pretio esse scribunt. Quidam in descriptione Terræ sanctæ, ex qua etiam hanc imaginem mutuati sumus, girapham capræ comparat, & pellem eius in uentre piscatorio reti, ob uirgulas nimirum cancellatim digestas. ¶ Florentinus in suis Georgicis ait Romæ se uidisse olim camelopardalim, quod animal in Antiochia ego etiam uidi ab India translatum, Author Geoponicorum Græcorum.

DE CAMELO.

A.

CAMELI nomen apud Aristotelem & ueteres absolute positum, non ad Bactrianam solum quam hodie simpliciter camelum nuncupamus: sed Arabicam etiam, quam Strabo camelum dromadem, recentiores dromedarium uocant, extenditur. Cum camelos quinquaginta annos uiuere percepi, tum Bactrianos ad centesimum annum, Aelianus: ex quibus uerbis apparet, cameli nomen commune esse, neq; Bactrianis duntaxat, quibus geminum in dorso gibber, proprium. Dicam igitur priore loco tum de camelo in genere, tum simul etiam de Bactriana: posteriore seorsim pauca de dromade, quoniam & figura dorsi præcipue differt, & cameli nomine apud recentiores non appellatur.

¶ Camelus Hebraicè גמל gamal, Deuteron. 14. Chaldaicè גמלא gamela, Arabice גמל gemal, Persice שתר schetor. Manifestum est sanè linguas alias plerasq; hanc uocem debere Hebraicæ. γαμάλα camelus uocatur à Chaldæis, Hesychius & Varinus. Varro in libro de lingua Latina, Camelus inquit, suo nomine Syriaco in Latium uenit אחשתרנים achastranim, Esther 8. Dauid Kimhi mulos interpretatur, animalia magna & magni pretij ex equa & asino: Septuaginta prætermittunt: Hieronymus ueredarios: aliqui teste Abrahamo Esra פרדים peradim, id est mulos. R. Salomon ex camelis celeriter currentibus. בכרה bikra fœmininum: Esaiæ 60. bikre plurale masculinum reperitur: ubi ab Hieronymo uertitur, dromedarij Madian: à Septuaginta ἀγέλαι καμήλων, id est greges camelorum. à Kimhi, cameli parui, (sunt autem dromades camelis cæteris minores:) Chaldaice, חוגנין hogenain, id est dromedarij. Rursus uocem בכרה Kimhi camelum paruam interpretatur, Hieronymus capream: ab Aquila Symmacho & Theodotione δρομὰς redditur, id est cursor, pro dromade uel dromedario nimirum: à Septuaginta ὄψε, id est sero. Nobis ex Theodori Bibliandri sententia camelus dromas fœminina uidetur. כרכרות kirkarot, Esaiæ 66. Chaldaicè בודנון kudanuuan, quod Iudæi mulos interpretantur,

tur, item Septuaginta. Abraham Esra genus camelorum excellens: R. Salomon camelos aut alia animalia uelocissima: Eodem modo Kimhi explicat in libro radicum. Sed magis congruit interpretatio nostrorum hominum, ut currus aut carrucas intelligamus. Nam Hieronymus & Symmachus carrucas uerterunt, alij uoce consona φορεῖα: Septuaginta σκιαδίων, quæ Hieronymus umbracula & basternas interpretatur, & dormitoria. ¶ His subiungam nomina quæ reperio in libris medicorum ex Arabica lingua, quanquam corrupta quædam ex illis & inepte scripta uideantur. Gemel, camelus est, inde baul gemel, id est urina cameli, Syluaticus: Antiqua expositio uocabulorum Auicennæ zemel habet per z. Camelus alnegib, id est qui pascitur in locis syluestribus: secundum alios uero est camelus ualde uelox gressu & cursu suo, quem Latini dromedarium appellant, Andreas Bellunensis in Auicennam, in Camelo & in Alnegib. In Pandectis Syluatici legitur anegibus (corrupte pro alnegib) id est camelus. Alhauar, camelus, Andreas Bell. Algiazar, id est camelorum, Idem. Ebenara, camelus, Syluaticus. Astergar seu astergazi quid sit, inter authores Arabes non conuenit. Legitur enim in libro Benagi Albian quod sit radix aniuden (id est silphij:) & in libello de simplicibus Alchuin, astergar esse uocabulum Persicum: quoniam astir (nos שתר schetor supra scripsimus ex Persica translatione in Deuteronomion) Persice idem sit quod camelus, & gar spina, ut astergar sit spina camelorum: Alij corticem radicis aniuden exponunt, Andreas Bell. Bartolemæus Georgieuitz camelum Saracenice shymel uocari scribit, quæ uox accedit ad zemel supra dictam, ea rursus ad gemel. ¶ Camelus Italice & Hispanice camello, Gallice chameau, Germanice **Kämelthier**, Anglice camel, Illyrice Vuelblud.

B.

Camelos inter armenta pascit Oriens, quorum duo genera, Bactriani & Arabici: differunt, quod illi bina habent tubera in dorso, hi singula: & in pectore alterum cui incumbant, Plin. Camelus proprium inter cæteras quadrupedes habet in dorso, quod tuber appellant: sed ita, ut Bactrianæ ab Arabijs differant. Alteris enim bina, alteris singula tubera habentur. Sunt etiam omnibus singula parte ima, quale in dorso, tubera, quibus incumbat reliquum corpus, & firmetur, quoties in genua inclinantur, Aristoteles interprete Gaza. Græca uerba, διαφέρουσι δ' αἱ βάκτριαι τῶν ἀραβίων, αἱ μὲν γὰρ δύο ἔχουσιν ὕβας, αἱ δ' ἕνα μόνον, Plinius multò clarius quàm Gaza reddidit, ut non dubium sit quin Bactrianis duo dorsi tubera, Arabicis unicum sit: nam ut ille pronomen Latinis ad remotius, hic ad proximius refertur: sic Græcis ὁ μὲν & ὁ δέ. Hæc differentia ex Gazæ translatione certa haberi non potest. Impulit eum fortassis Solinus, ut de industria ambiguè uerteret. Is enim errore manifesto contra quàm debuit, Arabicis tubera duo, Bactrianis unum attribuit, his uerbis cap. 51. Bactri (inquit) camelos fortissimos mittunt, licet & Arabia plurimos gignat. Verum hoc differunt, quod Arabici bina tubera in dorso habent, singula Bactriani. Errat etiam Sipontinus qui Bactrias camelos, quibus bina tubera, uulgo dromedarios uocari scribit. Albertus magnus in distinguendo à dromade camelum mecū sentit. Quod autem res contra se habeat, quàm Solinus scribit, facile Didymi etiam testimonio comprobauerim. Is enim Bactrianam camelum in ijs montibus, qui ad Indicam pertinent, concipere ex apris (συάγρων) simul pascentibus, profitetur. Natus autem ex sue (τοῦ συός) & camelo fœmina camelus duplici gibbo est. Verum quemadmodum in equis & asinis plurimas notas patris fert mulus: sic camelus ortus ex semine suis tanquam indicium, uirtutis robur, pilorumq́ densitudinem contrahit. Nec in luto enim facile camelus talis dilabitur, sed erigitur statim suis uiribus, ponderisq́ fert duplū quàm cęteri. Vocant aūt ipsos, & meritò sanè Bactrianos, quod primo fuerint in Bactris orti, Hęc ex Geoponicis Græcis in fine libri 16. & mox de dromadibus seorsim. Vocat autem δίκυρτον illum cui duo sint tubera: pro qua uoce mēdum est Bibliotheces tertio apud Diodorum: ubi dituli scriptum reperias pro dicyrti, Cælius. Vide an dityli forte legi possit, à tylo de quo paulo post. Arabia multa & diuersa camelorum præbet genera, tum pinguium tum macilentorum, quorum quidam dituli à gibbo duplici nominantur, &c. Diodorus interprete Pogio. Cameli in dorso tuber Græci uocant hybon, quanquam & eo nomine intelligitur collo qui est obtorto, Cælius. ¶ Boues Scythici similiter ut cameli eminenti dorso existunt: simul & cum dorso clitellæ imponuntur, perinde ut cameli genua flectunt, Aelianus. Boues in Syria nodos scapularum flectunt, ut cameli, Aristoteles. Bubus Indicis camelorum altitudo traditur, Plinius. Nabim Aethiopes uocant animal collo simile equo, camelo capite, &c. Plinius. ¶ Camelus inter bisulca maximum est, Aristoteles. Et alibi, Camelis opitulata est natura magnitudine corporis: sufficit enim hæc ad necem arcendam. Colorem habent cameli pullum atq; natiuum, ob id uulgo pullum colorem camelinum uocant, Sipontinus. Buber, id est lana cameli, And. Bell. τύλη, τῆς καμήλου ἐκ τοῦ ῥάχεως τὸ ἄκρον δέρμα, id est suprema (dorsi) cutis post collū, Hesychius & Varinus: forte quia callosa sit: proprie enim tyli dicūtur, inquit Hesychius, callosæ partes animalium dossuariorum circa humeros, uel scapulas, ex frequenti affrictu nimirum & compressione præter naturam. Potest tamen tylos etiam secundum naturam dici, ut apud Nicandrum caro protuberans, circum oculos anguium: inde τύλωμα Grammatici etiam tuber exponunt, & inferiorem pedis partem. Protagoras primus quam nuncupant τύλην, in qua onera portant, inuenit, Laertius libro 9. Nihil igitur obstat quin apud Diodorum legamus δίτυλον, idq́ elegantius meo iudicio, quàm δίκυρτον, pro camelo cui geminum tuber. ¶ Cameli non sunt utrinq; dentati, quamuis cornibus careant: cuius rei causam reddit Aristoteles libro 3. de partibus animalium, cap. 14. Camelus una

una ex ijs quæ non sunt cornigera, in superiori maxilla primores non habent dentes, Plinius. Et alibi, Dentium (inquit) superiore ordine carent in utroque genere, id est tum Bactrianæ tum Arabiæ. Cameli adiuuantur proceritate collorum, Cicero de Nat. Anhar, id est locus qui est in inferiori parte gulæ, Latinè sonat uulneratio cum lancea: eò quod camelus ibi cum lancea percussus, citius quàm ullo alio uulnere moritur, Syluaticus. Cameli uenter cur multiplex sit, declarat Aristoteles libro 3. de partib. cap. 14. Desenem, adeps zirbi, id est omenti cameli, Syluaticus. Camelus fel non discretum, sed uenulis quibusdam confusum habet, Aristot. lib. 4. cap. 2. Et paulo post, Camelus quia felle caret, diu uiuit. Plinius etiam camelos felle carere scribit. In uentre (uel ut alibi, inter femora) mammas duas cum papillis quatuor habet, modo uaccæ, Aristot. Genitale camelis neruosum est, Arist. Et alibi, Neruo (inquit) ita constat, ut uel ex eo confici possit (neruus) quo arcus fidissimè intendatur. Capreæ, καπρίαι, sunt in natura cameli prominentes carnes, Cælius: nos clarius ex Suida dicemus mox capite 5. ubi de castratione cameli. Caudam habet camelus asino similem, genitale retro, Arist. Genua singula in singulis cruribus sunt, & flexus artuum, non ut quidam perhibent plures: sed propter alui interuallum plures esse uidentur. Habet etiam talum similem bubulo: clunes proportione magnitudinis paruos. Bisulcum id animal est, nec utrinque dentatum. Sed bisulcum sic est, ut pes parte superiore scissus paululum sit ad flexum digiti secundum: parte autem priore summa, quadripartito findatur discrimine paruo, quantum primotenus digiti inflexu, & quiddam inter fissuras, perinde ut in anserum pedibus adiectum contexat. Pes uestigio est carnosus, ut ursæ, qua de causa eas quæ per exercitum longiore itinere fatiscunt, calceant carbatinis, Aristoteles. Camelo tali similes bubulis, sed minores paulo. Est enim bisulcus discrimine exiguo pes imus cameli, uestigio carnoso ut ursi, qua de causa in longiore itinere sine calciatu fatiscunt, Plinius. Coitus tota die est camelis solis ex omnibus quibus solida ungula, Plinius. Carbatinas calceamenti genus esse ex rudi uel recente corio bubulo supra docui in Boue cap. 5. Apud Varinum legimus etiam ἀραβύλας & ἀρβύλας, & ἄρμυλα secundum Cyprios, calceamentorum genera. ἀνεράβυλα, τὰ μὴ ὀξυσμένα, ἄρβυλα γὰρ τὰ δέρματα, Hesychius & Varinus. Ego ita potius legerim, ἀνεράβυλα, τὰ μὴ ὀξυσμένα δέρματα, ἄρβυλα γὰρ τὰ σμιλία. Nam ἄρβυλον alibi exponunt, σμιλίον σκυτικὸν ποδιφρής. Herodotus scribit camelum in posterioribus cruribus gerere quatuor femora, & totidem genua, Aelianus. Ego per genua articulos intelligo, per femora uero ossa quæ inter articulos recta habentur. Hæc autem terna esse in prioribus cruribus, in posterioribus quaterna, ipse dum hæc scriberem in dromade obseruaui. Pedes nunquam atterunt: sunt enim illis reciprocis quibusdam pulmunculis uestigia carnulenta. Vnde & contraria est labes (id est lapsus uel lapsio) ambulantibus, nullo fauente præsidio ad nisum insistendi, Solinus. Auicenna author est camelos quosdam fissos habere pedes, alios uero equi instar solidos, Albertus. Camelus animal est deforme, collo & cruribus longis, Idem.

C.

Genus camelorum utrunque, Bactrianum dico atque Arabium, pedatim (κατὰ σκέλος) incedit, cum pes sinister non transit dextrum sed subsequitur, Aristot. Omnia animalia à dextris partibus incedunt, sinistras incubant (id est sinistris interim innituntur:) Reliqua ut libitum est gradiuntur: leo tantum & camelus pedatim, hoc est ut sinister pes non transeat dextrum, sed subsequatur, Plinius. Apparet autem eum non intellexisse locum Aristotelis qui est libro 2. cap. 1. historiæ anim. de gressu animalium: nam ubi Aristoteles dixit reliqua animalia κατὰ διάμετρον ingredi, quod fit cum statim post anteriorem dextrum pedem sinister posterior progreditur, & post anteriorem sinistrum dexter posterior: Plinius uertit, ut libitum est. ¶ Aseseni, id est pastura camelorum, Antiqua expositio in Auicennam. Schœnuanthos aliqui pastum uel fœnum camelorum uocant: nam ubi nascitur, longe lateque omnia occupat, ita ut pascendi copiam abunde præbeat. Amant hordeum, cuius pabulũ subito glutiunt, & postea tota nocte ruminant. Si unus abstineat in stabulo, cæteri tanquam condolentes in stabulo simul abstinent, Albertus. Quædam præ sui corporis magnitudine, aut difficultate cibi non ad concoctionem idonei, sed spinosi & lignei, multiplicem habent uentrem, ut camelus. Et hæc quidem quanquam cornibus caret, ideo non superne dentata est, quod ei magis necessarium est uentrẽ talem habere, quàm dentes priores, &c. Ruminat etiam camelus more cornigerorum, quoniam uentres similes cornigeris habeat, Aristot. Pastus columbarum & camelorum, est herba habens granũ simile grano myrti, qua pascuntur cameli, nec inde læduntur quicquam, cum sit uenenum uermibus, Syluaticus & Antiqua exp. in Auic. Astergar, id est spina camelorum, ut paulo ante dictum est cap. 1. Arabes Scenitæ pascua omnis generis pecorum, præsertim camelorum, optima habent; Strabo. Schœnuanthos quidam Arabice adcher appellant. ¶ Cameli & equi turbulentam & crassam aquam suauius bibunt, quippe quæ ne ex fluuio quidem prius hauriant, quàm pede inturbent. Possunt uel ad quatuor dies tolerare sine potu, mox bibunt quàm multum, Aristot. Sitim & quatriduo tolerant: implentur cum bibendi occasio est, & in præteritum & in futurum, obturbata conculcatione prius aqua: aliter potu non gaudent, Plinius. Didymus in Georgicis ait triduum integrum tolerare sitim camelum. Lutulẽtas aquas captant, puras refugiunt: denique nisi cœnosior liquor fuerit, ipsi assidua conculcatione limum excitant, ut turbetur, Solinus. Bactrij minus infestantur siti, ideoque laboris patientiores sunt, Cælius. Irati strident horribiliter, Author obscurus. In auersum (ex auerso, ab auerso) mingit, & mas & fœmina: alioqui quadrupedum fœminæ omnes id faciunt, Arist.

Feruidum animal camelus est, proindeq; lasciuum: ex quo in Vespis Aristophanes festiuissime, Phocarum(inquit) odorem habebant, lamiæ uerò testiculos illotos, cameli autem podicem. Coitus auersus elephantis; camelis, tigribus, &c. quibus auersa genitalia, Plinius & Solinus. Cameli sedente fœmina (τῆς θηλείας καθημένης) coëunt, nec auersi (οὐκ ἀντίπυγοι) sed complectente mare, ut cæteræ quadrupedes agunt, & coitum toto die exercent, Aristoteles. Errat igitur Plinius qui camelis auersum peragi coitum scribit, quod Hermolaus etiam in Castigationibus Plinianis obseruauit. Interim miror qui fiat quod auersæ non coëant more aliarum omniũ quadrupedum, quæ genitale retro uertunt. Tempus coëundi in terra Arabia, mense Septembri. Incipit & mas & fœmina coire in trimatu: fœmina post partum uno interposito anno coit, Arist. A trimatu pariunt uere, iterumq; post annum implentur à partu, Plinius. Vere pariunt, Aristot. Petunt recessuum solitudines cum libet coire, nec aliquis eò potest tutò accedere, præterquam pastor armenti, Aristot. Coituri solitudines aut secreta certa petunt, neq; interuenire datur sine pernicie. Coitus tota die est tantum ijs ex omnibus, quibus solida ungula, Plinius. Genituræ cupidine efferantur adeò, ut sæuiant cum Venerem requirunt, Solinus. Camelus mas sæuit tempore coitus, siue homo, siue camelus accedat: nam equis quidem odio naturali aduersantur, Aristot. Massagetæ cum uxoribus in propatulo concumbunt, ut Herodotus scribit: at cameli coëundam Veneris societatem nunquam palàm inter se ducunt. Quod quidem factì'ne uerecundia an admirabili naturæ munere faciant, Democrito alijsq; disputandum relinquo. Cum autem inter eos coniunctionis appetitum pastor exoriri sentit, aliquò concedit, Aelianus. Nec matri nec sorori miscetur camelus, Didymus. Camelos in Admirabilium relatione tradit Aristoteles nunquam coisse cum matre. Obseruatum id & in nono Auicennæ libro, qui est de animalibus, Cælius. Camelus cum matre nunquam concumbit. Cuius rei exemplo est pastor quispiam, is cum fœminam quoad eius fieri poterat, exceptis genitalibus obtexisset, deindeq; filium matri sic opertæ admisisset: hic ex latebris coitus appetitione falsus, matrem imprudẽs superuenit suam, quod ubi intellexisset, camelarium scelerati coitus admissarium, & mordicus premens, & ad terram abiectum genibus affligens, cum summis doloribus interfecit, atq; seipsum præcipitem agens, uoluntariam mortem sibi consciuit. At inter homines Oedipum cum matre commisisse incestum, constat: & Telephum etiam commissurum fuisse, nisi eos diuino ductu draco diremisset, Aelianus ex Aristotelis de historia animalium lib. 9. cap. 47. Camelus uentrem fert menses duodecim, parit singulos, Aristot. & Plinius. Vniparum(sic legendum, non uiuiparum) nanq; est, Aristot. lib. 5. cap. 14. historiæ animal. Camelus fert uterũ menses decẽ, Aristot. histor. anim. 6. 2. pro δέκα lege δώδεκα, ut loco iam citato: nam & Plinius ita legit. Separant prolem à parente anniculam, Aristot. ¶ Tenuissimum lac camelis, mox equabus, Plinius. Tertio loco asinæ, Aristot. Lac camelinum liquidissimum, tenuissimum ac minime pingue, licetq; plurimo sero abundet, tardius tamen secedere longa experientia compertũ est. Cameli lac habent, donec iterum grauescant, Plin. Lac suum usq; eò seruant, quò iam conceperint, Aristo. Syluaticus aufa lac camelinum exponit. ¶ Camelus quia felle caret, diu uiuit, Aristoteles: Et alibi, Viuit diu, plus enim quàm quinquaginta annos. Et rursus alibi, Viuit magna pars camelorum annos triginta, sed multo plures nonnullæ: nam uel ad centesimum annum facultatem uiuendi protrahunt. Viuunt quinquagenis annis, quidam & centenis: utcuq; rabiem & ipsi sentiunt, Plinius. Durant in annos centum, nisi forte tralati in peregrina, insolentia mutati aëris morbos trahant, Solinus. ¶ Scabies cameli cedria curatur, Didymus. Rabiem & ipsi sentiunt aliquando, Aristot. & Plinius. Camelis accidit rabies & podagra, unde facile moriuntur: quamuis enim non amittant ungulas, dolent tamen uehementer cum per itinera dura & salebrosa incedunt, Albertus & alij recentiores. Camelos necare traditur in Babylonis regione gramen id, quod iuxta uias nascitur, Plinius. Iuba tradit cetaceo pingui & omnium piscium adipe, negociatores in Arabia camelos perungere, ut asilos ab his fugent odore, Plinius.

D.

Quantopere incestum cum matre fugiat camelus, paulo ante dixi. Odium aduersus equos gerunt naturale, testibus Aristotele & Plinio. ¶ Cum Xerxes per Pæonium agrum atque Crestonicum iter faceret super amnem Chidorum, leones impetum dederunt in camelos, qui commeatum portabant. Sub noctem enim relictis locis consuetis eò descenderunt: nulloq; alio neq; iumento neq; homine tacto, in camelos grassati sunt. Cuius rei causam admiror: quod leones quoties aliunde eis est quo indigent, abstinent ab inuadendis camelis, quod animal nunquam antea nec experti fuerant illic, nec uiderant. Sunt autem per ea loca leones multi, Herodotus libro 7. Onerandi cameli si uel modice à camelario super genua calce percutiantur, statim flexis cruribus se submittunt.

E.

Camelos inter armenta pascit Oriens, Plin. Omnes iumentorum in ijs terris (Bactris & Arabia) dorso funguntur: atq; etiã equitant in prælijs. Velocitas inter equos (id est æqualis equorũ uelocitati) sed sua cuiq; mensura, sicuti uires. Nec ultra assuetum procedit spatium, nec plus instituto onere recipit, Plinius. Sunt alij oneri ferendo accommodati, alij leues ad pernicitatem: sed nec illi ultra iusta pondera recipiunt, nec isti amplius quàm solita spatia uolunt egredi, Solinus. Currunt Cameli celerius quàm equi Nissani, propter laxiorẽ sui gradus glomerationẽ, Arist. Formicæ Indicæ Indos aurũ ab ipsis congestum furantes, crebro lacerant, quamuis præuelocibus camelis fugientes, Plinius. Camelis

melis iunctis Indi tendunt ad auri furta, quod custodiri aiunt à formicis, quæ uulpes excedant magnitudine, Herodotus. Adijcit Philostratus Indos ad cursum camelis uti, hisq; uno die stadiorũ mille iter conficere, Cælius. Thus collectum Sabotam camelis conuehitur, Plinius. Onera sexaginta camelorum memorantur in sacris literis libro 4. Regum cap. 8. & sex milia camelorum, Iob 42. & rursus quinque milia, primo Paralipomenon cap. 5. Nonnulli superioris Asiæ incolę camelos uel ad tria milia possident. Ex ditylis camelis (id est quibus bina dorsi tubera prominent) quidam ferendis oneribus apti, supra decẽ frumenti minas, homines uero quinq; in lecto iacentes uehunt, Diodorus lib. 3. Biblioth. interprete Pogio, quibus Græci codicis copia est, si uolent conferant. ¶ Castrantur cameli mares, ut pugnaciores sint, à Bactris populis, sic petulantia excisa robustiores fieri aiunt, (quod & Solinus scribit:) Quinetiam fœminis uuluas ferro exulcerari, ut partibus illis quæ ad furorem libidinis incitant adustis, ad bellum aptiores existant, Aelianus. Cameli etiam fœminæ castrantur, cum eis uti in prælio libet, ne concipiant utero, Aristot. Castrantur fœminæ sues sic quoq; uti cameli, post bidui inediam, suspensæ pernis prioribus, uulua recisa, Plinius. Capreæ, κάπραι, carnes sunt eminentes intra pterygomata pudendi, quas excindũt cum ad bellum parantur, ne amplius coire possint, Suidas. Pterygomata pudendi fœminei labra sunt, quę πτερυγώματα ab Hippocrate uocãtur, ambitus genitalis muliebris Cornelio Celso: intra hæc quæ prominet caro in camelis capreas uocant Græci, Hippocrates in mulieribus ὄχθην, aliqui nymphã. Ad belli usum, camelorum quoq; gerula opera expetitur: ex camelis etiam Bactrij pugnãt, quod sint equis celeriores, & magnitudinis ratione formidabiliores etiã, & hirsutiores: & quia non infestantur siti, ac laboris patiẽtiores sunt, ad diuersos usus bellicos magis idonei, Cælius ex Pollucis libro primo. Camelos aliquantæ nationes (inquit Vegetius de re milit. 3. 23.) in aciem produxerunt, ut Vrcilani in Aphrica, Mahetes hodie quoq; producunt. Sed hoc genus animalium arenis & tolerandæ siti aptum, confusas etiam in puluere uento uias absq; errore dirigere memoratur. Cæterum propter nouitatem, si ab insolitis uideatur, inefficax bello est.

¶ Vrinam camelorum fullonibus utilissimam esse tradunt, Plinius. ¶ Lycion aptissimum medicinæ quod est spumosum, Indi in utribus camelorum aut rhinocerotum id mittunt, Plinius. Ex pilis camelorum & dromadum, qui mediocriter molles crispiq; sunt, uestes audio confici, camelotas inde uulgo dictas. Cœrulei coloris uestis dicitur & cymatilis, inquit Baysius. Hic undas imitatur, habet quoq; nomẽ ab undis, Ouidius: κῦμα enim fluctus est. Nec me latet quosdam per cymatilem uestem apud Plautum intelligere undulatam, id est de camelot: quod haud scio an ridiculũ sit, Hæc Baysius. Diuum Ioannem baptistam legimus indutum fuisse ueste ex pilis camelorum, contexta nimirum ex pilis, non camelota, id est ipsa cameli pelle, ut pictores & statuarij fingunt. ¶ Genitale camelis ita neruosum est, ut uel neruus ex eo confici possit, quo arcus fidissime intendatur, Aristoteles. Alhacab Arabice est neruus camelorum contusus in uillis, quibus simul cum colla inuoluuntur arcus ligatione forti, sicut fit in Damasco: hinc etiam in humano corpore ossium ligamenta seu chordæ alhacab dicuntur, Andreas Bell.

F.

Camelus in sacris literis animal in cibo uetitum est: quanquam enim ruminat, ungulã tamen non omnino diuidit, sed parum aliquousq;, & superne tantum: imum enim uestigium omnino planum solidumq; est: ita ut inter bisulca & solidipeda ambigere mihi uideatur: proinde & Plinius alicubi solidam ei ungulam tribuit, ut in B. supra dictum est. ¶ Sunt qui asinorum domesticorum mandunt carnes, pessimi succi, ac concoctu difficilimas, nec non insuaues: ita etiam equorum ac camelorum nonnulli, animo scilicet & corpore asinini ac camelini homines, uescũtur, Galenus libro 3. de alimentorum facultatibus. Cameli tum lac tum caro, suauissima omnium est: bibitur eius lac ad unam mensuram duabus aut tribus aquæ admixtis, Aristoteles & Plinius: qui tamen lactis solum, nõ item carnis suauitatem commendat: Et alibi, Dulcissimum (inquit) ab hominis lacte camelinum est. Camelorum duplici gibbo insignium, carnibus lacteq; uescuntur incolæ Arabię, Diodorus Sic. libro 3. Biblioth. Apud maiores nostros, inquit Antiphanes Comicus, boues integros assabant, ceruos, agnos: deniq; coquus quidam integrum monstrum assatum, nempe calidam camelum, magno (id est Persarum) regi apposuit, Athenęus libro 4. Lac camelorum partui uicinarum butyri & caseosæ substantiæ minus habet, ac tenue est: Equarum lac est sicut camelorum partui uicinarum, tenue, aquosum: Omne lac obstruit, iecur præsertim, excipimus camelorum fœtarum lac & similium (asininum, equinum) in quo parum caseosi est, & aquositate sua abstergit, Auicenna. In lacte camelino salsedo est, inde quod amant acetosum, Auicenna: (forte legendum, Salsum esse camelinum lac, quoniam cameli appetunt salsa. Acetosum uero lac, &c. à nouo initio.) Lactis usus sæpe inducit sordes (albaras, id est, uitiliginem profundiorem) præterquam camelorum recenter fœtarum: ex hoc enim raro timentur albaras, Auicẽna. Aluum mollit lac equinum, camelinum, & asininum, Idem. Camelinum lac omnium tenuissimum est, & meliorem tenuioremq; succum gignit: extenuat crassos humores excrementitios: aluum mollit, & obstructionibus liberat, propter uehementem calorem qui ei per naturam inest, Rasis. | Arabes nouimus camelorum lacte uesci, à carnibus suillis uero abstinere imprimis, copiæ uel raritatis utrumq; ratione. At camelos detestantur in Septentrionem reiecti, Cælius. Heliogabalus comedit sæpius ex Apicij æmulatione, ut Spartianus prodit, camelorum calcanea, cristas gallinaceis demptas uiuentibus, &c.

G

Camelus calido & sicco temperamento est, Rasis. Veneno infectus, si necessitas postulet, colloce tur in uentrem muli uel cameli recens occisi: siquidem calor istorū animalium resoluit uenenum, & spiritus partesq; corporis omnes corroborat, Ponzettus cardin. ¶ Caro cameli prouocat urinam, Auicenna: Bellunensis cerui non cameli, legendum monet. Camelorum pingue quomodo curandum sit, ex Plinio & Dioscoride prædixi iam in Tauro. Adeps de gibbo cameli suffita, iuuat hæmorrhoides, Auicenna. Sanguis cameli fricatus (lege frixus) dysenteriæ prodest, & diuturno alui profluuio, Haly. Siccatus & frixus, fluxiones sistit: cum uino potus, sagittæ Armenæ ueneno aduersaē, Auicenna. Post purgationem uero mensium potum (hoc forte ad lac cameli pertinet) conceptū promouet, & prodest prouocationi uteri, Auicenna: ut citat quidam author obscurus: ego apud Auicennam neq; in sanguinis neq; in lactis mentione reperio. Medetur sanguis cameli epilepsiæ, Auicenna. ¶ Cameli cerebrum arefactum, potumq; ex aceto, comitialibus morbis aiunt mederi, Plinius, & Auicenna, & Galenus in libro de theriaca ad Pisonem cap. 12. ¶ Dentes quando fricantur, intestinis excoriatis manifeste prosunt: & hęmorrhoidas impositi sanant: miscentur item cum assagh, id est unguento & liuole cum aqua porrorum nabati, quo remedio inuncto efficaciter dolor hæmorrhoidum tollitur, Rasis. ¶ Spuma cameli cum aqua pota ab homine ebrio, reddit eum dęmoniacum, Rasis. ¶ Si quis de pulmone cameli arido & trito pondus aurei biberit, cæcitatem incurret, Rasis. ¶ Fel cum melle potum comitialibus morbis aiunt mederi, item anginæ, Plinius. Solum per se fronti illitum, prodest aduersum caliginem: sed ne omnino lippiatur, decoctum cum mellis optimi cyathis tribus, & croci uncia in unum miscebis, & sic suffusionem ad oculos facies, uel etiam superlines inde caligantes & lippientes oculos: hoc medicamine etiam excrescentes carnes in oculis & cicatrices curantur, Marcellus. ¶ Cauda cameli arefacta aluum solui aiunt, Plinius. Setas è cauda contortas, et sinistro brachio adalligatas, quartanis mederi, Idem. ¶ Lac camelorum recenter fœtarum auxiliatur asthmati & anhelosis, Auicenna. Lac camelorum (quidam addunt, recenter fœtarum ambulantium) prodest aduersus hydropem & duritiem lienis, ut caprinum etiam & asininum, Auicenna. Cameli lac roborat iecur, obstructiones aperit, lienem crassum extenuat: & iuuat hydropicos, si calidū bibatur, præsertim admixto ei sacchаro alazur, Rasis. Lac camelorum recens fœtarum cum oleo de alcanna (aliâs, alkerua) partibus internis induratis auxilio est, Auicenna. Lac omne spleneticis & hepaticis, & uictu attenuante indigentibus, insalubre, excepto camelorum fœtarum lacte: hoc enim confert affectibus plerisq; splenis & hepatis, & renouat (aliâs humectat, aliâs impinguat) hepar: Conducit pręterea in hydrope, maximè si bibaẽ cum urina camelorum recens fœtarum Arabicarū: excitat etiam appetitum cibi, sed sitim facit, Auicenna. Prouocat menses, et confert hæmorrhoidum uitijs, Idem. Epoto ueneno antidotum est lac cameli: idem corruptam temperiem corporis emendat, & auget uentrem (id est aluum deijcit,) Haly. ¶ Fimi cameli cinere crispari capillum cum oleo aiūt: & dysentericis prodest illitus cinis, potusq; quantum trinis digitis capitur, & comitialibus morbis, Plinius. Stercus cameli prohibet remanere uestigia uariolarum, & tollit uerrucas: & fluxum sanguinis è naribus sistit, & cum medicamentis potum comitialibus confert, Auicenna: author quidam obscurus falsò ex Plinio citat: Fimus cameli albus cum melle tritus & impositus, tumores reprimit, & uulnera desiccata expurgat: resoluit bothor ac ulcera, scrophulas quoq; fortiter, &c. Hæc ex Dioscoride citata, neq; apud ipsum, neq; apud Serapionem inuenio. Apud Auicennā uero sic legimus, Stercus cameli resoluit bothor & ulcera: & similiter stercus pecudis super mellinum: stercus caprarum resoluit scrofulas fortiter, & similiter stercus cameli: quod etiam articulorum dolores sedat & abscessus eorum sanat, Hæc Auicenna. ¶ Vrinam ulceribus manantibus utilissimam esse tradunt. Barbaros eam seruare quinquennio, & heminis pota ciere aluum, Plinius. Vrina cameli pulli cum à lacte separatur, soluit uentrem: & nisi soluerit, medicamento aluo deijciendæ apto utendum, Rasis. Vrinarum utilissima est, quam reddit camelus Arabica, quam alnegib uocant: furfures abstergit; si caput ea abluatur: odoratui læso prodest (uetus translatio non rectè habet, fœtori narium) & obstructum os, quod colatorium uocant, efficaciter aperit, Auicenna. Vrina cameli, ut hominis etiam, remedium est hydropi: eadem illinitur splen, præcipuè cum lacte cameli, Auicenna. Sal Ammoniacus factitius hodie nobis affertur ex Germania plerunq;: licet nonnulli ex urina camelorum arte quadā densata fieri credant, Petrus Matthæolus.

H.

¶ a. Recentiores quidam chamelum per c aspiratum scribunt, ut Politianus & Calepinus, forte ueteres imitati Latinos qui chenturionem pro centurione dicebant: aut propter etymologiam qua Græci κάμηλον dici arbitrantur, quasi χάμηλον, ὅτι χαμαὶ καθημένη αἴρει τὸ φορτίον, id est quoniam humi sedenti, uel potius cubanti onus imponitur. ἡ δὲ κάμηλος ὀκλάζει τὰ κῶλα, καὶ ἑαυτὴν ἐνδίδωσιν εἰς τὰ σίγμα, Suidas in uoce Κῶλα, sine authoris nomine, ut solet. Alij κάμηλον quasi κάμμηρον dictam conijciunt, παρὰ τὸ κάμπτειν τὼ μηρὼ ἐν τῷ καθίζεσθαι, id est ab eo quod femora inflectat cum ad sedendum cubandumue se demittit. Scribit Onirocriticorum primo Artemidorus, ex Eueni sententia in Eroticis ad Eunomum, camelum dici uelut κάμμηρον, quia μόνος κάμπτει τὼ μηρώ: quo argumento pręmonstratam cruris debilitatem somnianti, hospitio se exceptum in fuga, cui nomen foret Camelus. Artemidoro subscribit Horus, apud Aegyptios camelum inquiens, indicare hominem incessu tardum: quoniam inter

anima lia

animalia camelus modo τὸν μηρὸν κάμπτειν, unde etiam nomen ei contigerit. Ex Strabonis tamen interpretamento Geogr. libro 17. coniectare licet camelum esse Assyrium uocabulum: gamal enim dicunt illi, unde uico conciliatum nomen Gangamela, uelut domus cameli: quod est ab Dario impositum Hystaspis filio, quum fatigatæ camelo alimentorum ratione locum contribueret. Gangamela tamen pronunciant Græci, forte per inscitiam, quia gentium illarum proprietate, gan, locum dicunt munitum. Meminit loci ac interpretamenti in Alexandro Plutarchus, Cælius. ¶ Camelum Græci omnes, ni fallor, fœminino genere tantum proferunt, quanquam recentiores quidam generis communis faciunt: Apud Latinos etiam fœmininum frequentius inuenias, masculinum rarius. Recentiores quidam in ueterum scriptis fœminine posita cum mentione cameli nomina, per imperitiam in masculina uerterunt, ut apud Plinium ubi uetus lectio Bactrias, et Arabias camelos habet, idque recte (nam Aristoteles etiam sic habet, & Gaza similiter reddidit) Bactrianos & Arabicos supposuerunt: non genere solum mutato, sed possessiuis etiam nominibus gentilium loco usurpatis: quorum utrunque licet fieri posse aliquis asserat, malim tamen & antiquum & magis proprium morem seruare. Sic camelus dromas fœminino solum genere à Græcis profertur, pro more oxytonorum in ás quę flectuntur per ádos: apud Liuium in masculino legimus, Ante hunc equitatum (inquit libro 7. belli Maced.) falcatæ quadrigæ, & cameli quos appellant dromadas. ¶ Camelinus adiectiuum, ut lac camelinum Plinio. Asinorum etiam uetulorum, ut equorum & camelorum quoque carnibus nonnulli uescuntur, ἄνθρωποι τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ὀνώδεις τε καὶ καμηλώδεις, Galenus. ¶ Camelus non tantum significat τὸ ἀχθοφόρον ζῶον, id est quadrupedem dossuariam, uel iumentum clitellarium: sed & crassum illum funem nauticum cui anchora alligatur, à similitudine cameli animantis tortuosi, Cælius & Theophylactus in Matthæi Euangelium. Latini, ut Cæsar libro primo belli Ciuil. anchorarium funem, aut anchorale uocant, Plinius libro decimosexto. Vsus eius anchoralibus maximè nauium, piscantiumque tragulis. Liuius libro secundo belli Punici, Vixdum omnes conscenderant, quum alij resoluunt oras, aut anchoram uellunt, alij, ne quid teneat, anchoralia incidunt. Ammianus Marcellinus, Per anchoralia quadrupedo gradu repentes, in scaphas sese iniectabant. Κάμηλον διὰ τρυπήματος ῥαφίδος διελθεῖν, ut in Euangelio legimus, Matthæi cap. 19. id est camelum uel anchorale per foramen acus transire aut transmitti (quod seruator noster facilius esse pronunciat, quàm diuitem in regnum Dei ingredi. Acus foramen Græci κύαρ uocant;) prouerbiali sensu de re impossibili profertur: Vt illud etiam Matthæi cap. 23. Ὁδηγοὶ τυφλοὶ οἱ διυλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον καταπίνοντες, id est, Duces cæci, excolantes culicem, camelum autem glutientes: Quod præceptoris nostri Iesu dictum est in superstitiosos & præpostere meticulosos homines, qui uel ignorantes, uel dissimulantes, quibus in rebus sita sit uera Christianaque pietas, in nugis sibi nunc placent, nunc trepidant, in maximis securi, pleni Iudaicarum superstitionum, uera charitate uacui: In hos Christus huiusmodi torsit prouerbium, Culicem liquant, camelum glutientes. Ab hoc non abhorret quod alibi retulimus, ἀνδριάντα γαργαλίζειν, id est, Statuam colare gutture, Hæc Erasmus. Videtur autem mihi liquandi uerbo abuti, pro colandi: deinde γαργαλίζειν, quod titillare significat, ut recte Gaza ex Aristotele transtulit, una litera deceptus inepte tanquam idem sit quod γαργαρίζειν exponit. Nos ἀνδριάντα γαργαλίζειν, non faucibus colare statuam, sed titillare uertemus: quod conueniet in eum qui impossibile aliquid conetur, quo sensu mortuo mederi, & mortuo uerba facere dicimus, longè alio quàm sit prouerbij Camelum glutire, colare culicem, cuius occasione huc diuerti. Diuus Hieronymus Matthæi cap. 19. camelum de animante quàm fune intelligere maluit. Calepinus camelum pro animali communis generis facit, pro fune autem masculini tantum, quod tamen nullis testimonijs comprobat: nec equidem probari posse crediderim, cum semel tantum in sacris literis cameli nomen pro fune legatur, nec alibi usquam quod sciam, & illic quoque funis'ne potius quàm animans accipi debeat incertum sit: Ego de animali potius acceperim, partim quia Dominus noster in alio etiam prouerbio quod iam retulimus, cameli nomine tanquam animantis utitur, quod uel inde constat, quia culicem aliud animans ei opponit: partim quia doctissimi apud Græcos grammatici, Aristophanis interpres, Suidas & Varinus, κάμιλον per iôta in penultima, non per η cum funem significat, scribendum docent. ¶ Cameli epitheta, Hirtus, deformis, sitiens. Iuuenalis, Deformis poterunt immania membra cameli. Persius Saty. 5. Tolle recens primus piper è sitiente camelo: nam quod sitim uel quatriduo toleret, supra dictum est.

¶ Καμηλίτης βοῦς ὅτῳ κελόμλος, Suidas: Varinus & Hesychius non habent: Coniecerit autem aliquis bouem, cui tuber in dorso camelorum instar promineat, sic appellari, quod de Caricis, Scythicis & Syriacis bubus ueteres quidam scribunt: & insuper Syriacos, nodos scapularum flectere, ut cameli. De camelasio paulò post dicam in e. Camel stomachi (uētriculi potius) est superficies ipsius stomachi intrinseca, crispa, instar superficiei panni uel lanæ pilis erectis & crispis, Andreas Bell. Camella, genus uasis, cuius meminit Ouid. 4. Fastorum his uerbis, Dum licet apposita ueluti cratere camella Lac niueum potes, purpureamque sapam. Non prætereundum hic camelaucium est propter uocis uicinitatem, Suidas & Varinus καμηλαύκιον scribunt per η. in secunda syllaba, & Romanum uocabulum esse docēt, quod tamen à Græcis etiam usurpari possit uel etymi ratione, παρὰ τὸ καῦμα ἐλαύνειν, id est ab æstu abigendo: est enim pilei seu galeri genus lati, quo æstiuo tempore qui in sole uersantur, utuntur; cuius formæ & usus uulgo ex triticeis alijsue culmis contexi solent. Τὸ καλ-

ἴλιον περὶ τὴν κεφαλὴν τὸ μύσιον, Aristophanes in Acharnensibus: tribuit autem poëta Telepho πῖλον uel pilidion (quas uoces apud Pollucem quoq; legimus) quod nunc, inquit scholiastes, καμηλαύκιον uocatur per epsilon, Cælius galericulum interpretatur. Vt camelaucion sic & causia, καυσία, nomē habet, quod genus pilei sit πρὸς τὸ καῦμα, id est aduersus æstum, idonei: de quo Antipater Thessalonicen. in epigrammate, Καυσίη, ἡ τὸ πάροιθε Μακηδόσιν εὔκολον ὅπλον, Καὶ σκέπας ἐν νιφετῷ, καὶ κόρυς ἐν πολέμῳ. Hæc Orus apud Etymologum. Ego camelaucij nomen apud Latinos nusquam legi: Causiam uerò regum Macedonum insigne fuisse grammatici tradunt. Valerius Maximus lib. 5. Quemadmodum Antigonus caput Pyrrhi texit, causia, qua uelatum caput more Macedonū habebat. Plautus in Milite, Facito ut uenias ornatu huc naucleriaco, causiam Habeas ferrugineam. Καυσίαν aliqui etiam κυνῆν exponunt, & pileum latum contra imbrem. ¶ Camelopodion pro marrubio inter nomenclaturas herbarum legimus: forte clinopodion potius legendum: florum enim uerticillis marrubium & alia herba propriè clinopodion dicta, conueniunt. ¶ Camelani Italiæ populi in sexta regione, Narniensibus & Nucerinis uicini, Plinius. Camelides, insulæ duæ ignobiles Mileto uicinæ, in ora Ioniæ regionis, Plinius 5.31. Camelocomi, Καμηλοκῶμοι, populi Arabiæ sunt, à camelorum nutritione & cura, ut apparet, nuncupati: meminit eorum Stephanus in Chatramotites uocabulo. Alij sunt Camelitæ apud Strabonem libro 16. Ab Euphratis (inquit) fluminis transitu Scenas usque, est iter dierum uigintiquinq;: hic sunt Camelitæ, &c. Gamale, Γάμαλα, urbs in Iudæa uel Syria, Stephanus & Iosephus Antiquitatum libro 4. Suetonius in Tito, Tarihachiam (inquit) & Gamalen urbes ualidissimas Iudææ in potestatem redegit. Videtur sanè hæc etiam à camelo appellata, quam Hebræi gamal uocant. De Gangamela uico Persidis paulo superius in hoc capite dixi.

¶ b. Sallustium mirari soleo, qui Romanos sub Lucullo imperatore in Asia primum camelos uidisse scribit, arbitratum forte non eos primum qui cum Scipione Antiochum deuicêre, neq; iterum qui cum Archelao ad Orchomenum & Chæroneam nuper conseruerunt, cognouisse camelum, Plutarchus in Lucullo. Hippocameli nihil præter nomen in Ausonij carminibus legi. Καμηλοπρωκτὸν Aristophanes in Vespis Philocleoni attribuit, cuius corporis partes ueluti mōstri alicuius describit: scholia θερμόπρωκτον τὴν κάμηλον καὶ λάγνον esse docent: id est camelum libidinosam & feruido ano esse; speciem habet prouerbij in libidinosos, sed plebeiæ turpitudinis, ideoq; honestis auribus uitandi.

¶ e. Αἱ μέν τοι κάμηλοι ἐφόβουν μόνον τοὺς ἵππους, &c. Xenophon de institutione Cyri libro 7. Nos ita uertimus: Cameli nihil quàm terrori equis erant. Nam qui insidebant eis, neq; cædebant hostium equites, nec ab ipsis cædebantur, cum equus nullus propius accederet. Hoc quanquam tunc utile uisum est, nullus tamen uir honestus & strenuus camelum inequitandi gratia alere uellet, neq; eas in hoc exercere & instruere eas ut pugnari ab ipsis possit. Quamobrem pristino habitu resumpto, inter iumenta impedimentis destinata degunt, Hæc Xenophon. Idem libro 4. rerum Græcarum, Καὶ αἱ κάμηλοι δὲ τότε ἐλήφθησαν, ἃς Ἀγησίλαος εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπήγαγεν, id est Cameli etiam, quas Agesilaus in Græciam secū abduxerat, tum captæ sunt. ¶ Καμηλωτὴ, pellis cameli. Insignioris notæ censebatur olim, si quis camelo insidens, ac per urbem circumductus, uisendum se omnibus præberet. Quod contumeliæ genus Byzantij in Arsacem Armenium, proditionis conuictum, prompsit quandoq; imperator Iustinianus, Cælius. Similem infamiæ notam in Asino supra ostendi. Caput Gebanitarū Thomna abest à Gaza nostri littoris Iudææ oppido LXXX. XXVII. M. pass. quod diuiditur in mansiones camelorum LXII. Plinius 12. 14. circa finem: Et mox, Sumptus in singulos camelos denariûm DCLXXX. ad nostrum littus colligit. Mansio, inquit Sipontinus, iter est unius diei. Idem iam citatum Plinij locum sic legit, Abest à Gaza &c. M.D.XXXVII. millia passuū, quod diuiditur in mansiones camelorum sexaginta duas. Hinc percipi potest iter cameli unius diei esse circiter quadraginta aut paulò amplius millia passuum, Hęc Sipontinus: secūdum cuius calculationem bis mille quingenta & trigintaseptem millia passuum legendum mihi uidetur: aut minores mansiones faciendæ. Πῶς ἦλθε καμήλῳ Μῆδος ὢν εἰσέπτατο; Aristophanes citante Suida: Medi enim in Græciam uenerunt camelis inuecti. ¶ Camelarij dicuntur qui camelos equitant in acie, καμηλῖται Herodiano libro 4. possunt & καμηλοκῶμοι dici, ut Arabiæ populi. Καμηλελάτης, qui camelos agit uel ducit. Καμηλελασία munus institutum erat impedimentis exercitus agendis & comportandis in expeditionibus publicis. Iureconsulti titulo De muneribus, camelariam dicunt camelorum curationem, quæ publica pecunia alebantur, & camelarios curatores ipsos. Quod munus, inquit Arcadius, personale est. Sunt qui camelasia dici arbitrentur camelorum præbendorum munus tabellarijs publicis transmittendis, Cælius. Camelasium est apud Ammianum Marcellinum libro 17. Factum, inquit, tunc est, & deinde unius anni firmitate, ut præter solita nemo Gallis quicquam exprimere conaretur camelasij nomine iniquè: Apparet exactionis genus esse.

¶ h. Asphaltites lacus animal non habet: nihil in eo immergi potest, tauri etiam camelíq; impune ibi fluitant, Solinus. ¶ Arabes pingues ac saginatos camelos in ara Ignoti dei sacrificabant: nupturæ uirgines camelis deos propitiabant, Gyraldus.

PROVERBIA. Cameli in fabulis dictum circumfertur ex Libanij declamationibus, Dum plura affecto, etiā ijs quæ habui sum excussus, Cælius. Camelus cornua desiderans, etiā aures perdidit, Ἡ κάμηλος ἐπιθυμήσασα κεράτων καὶ τὰ ὦτα προσαπώλεσεν, In eos qui dum peregrina sectantur, ne sua quidem tuentur: sumptum ab apologo de camelis, qui per oratorem cornua postularunt à Ioue, qui offensus

fensus stulta postulatione aures quoque resecuit. ¶ Camelum Bactrianam, καὶ δίχρωμον ἄνθρωπον, id est bicolorem hominem, uenisse in prouerbium in Aegyptia historia animaduertimus: aduersus eos quidem, qui ea promunt, quæ admirationi putant futura, re autem ipsa uel meticulosa sunt uel plane ridicula. Adagium rationem habet eiusmodi: Ptolemæus Lagi duo quædam inusitata in Aegyptum induxit, camelum Bactrianam insigniter nigram: bicolorem item hominem, ita ut medietas quidem ex æquilibrio summè foret nigra, reliqua portio albedinem præferret eximiã. Conuenientibus igitur in theatrum Aegyptijs, alia utique non pauca spectaculo digna exhibuit: Demum stuporem nouitate rei, ac inusitatæ speciei inuecturus, camelum produxit & semialbum hominem. Cæterum Aegyptij cameli aspectu territi, paulo minus prosilientes mandarunt fugæ præsidium, etiamsi auro esset ornata egregiè, ac purpura instrata, freno quoque lapillis interlucentibus conspicuo, è thesauris Darij regis, uel Cambysæ, aut ipsius Cyri. Ad hominis autem illius ita coloribus distincti, & (ut sic dixerim) uariegati intuitum, partim fusius riserunt, partim ut monstrificum quiddam auersati sunt. Hinc Lucianus, δέδοικα δὴ, μὴ καὶ τοὐμὸν κάμηλος ἐν Αἰγυπτίοις ᾖ. Sum ueritus, inquit, ne libelli mei perinde sint ac camelus apud Aegyptios, Hæc Cælius. ¶ Camelus uel scabiosa complurium asinorum gestat onera, Ἡ κάμηλος ψωριῶσα πολλῶν ὄνων ἀνατίθεται φορτία, prouerbium in Asino supra relatum. ¶ Persij carmen, Tolle recens primus piper è sitiente camelo, Erasmus citat in prouerbio ἀπὸ καταδυομένης, quod exponit, A subeunte portum naui, & refert ad celeritatem quæ ad quæstum plurimum ualeat: tracto prouerbio, ut ipse ait, à negotiatorum diligentia, qui merces statim emunt ab ipsis nautis in portum appellentibus: Non alium autem huius prouerbij authorem uel testem citat, quàm Suidam: cuius uerba commemorabo, ut Erasmi error intelligatur: sic igitur scribit, ἀπὸ καταδυομένης, λέγεται ὅτι ἂν λάβῃς κέρδος. ἐκ τῶν ἐμπόρων ἡ μεταφορά, οἱ καταδυομένης τῆς νεὼς ὅτι ἂν λάβωσι κέρδος ἡγοῦνται. hoc est ut nos conuertimus: A naui quæ submergi incipit, subaudi, quicquid acceperis lucrum est: ducta metaphora à mercatoribus, qui è naui iamiam submergenda, quicquid abstulerint, in lucro ponunt. Fefellit Erasmum καταδύεσθαι uerbum, quod appellere exponit, & portum subire, quoniam aliquando simpliciter subire uel ingredi significat: cæterum de naui appellente plurima apud Pollucem libro 1. uerba legimus, κατάγεσθαι, καταίρειν, καταπλεῦσαι, ὁρμίζεσθαι, προσχεῖν, προσβαλεῖν, &c. καταδύεσθαι nusquam hoc sensu. ¶ Formica camelus, μύρμηξ ἢ κάμηλος, de uehementer inæqualibus, & modo minimis, modo maximis: quod perinde sit, quasi repente camelus in formicam uertatur. Lucianus in prima epistola Saturnalium, ἔτι δὲ νῦν ἔχομεν, μύρμηξ ἢ κάμηλος, ὡς ἡ παροιμία φησίν, id est, Nam ut nunc uiuitur à nobis, formica camelus, quemadmodum prouerbio dicitur. Loquitur de opibus inæqualiter inter mortales distributis, ut huic plurimum supersit, huic multum desit. Neque intempestiue dicetur in eos qui sibi non constant, in utramque partem immodici, Hæc Erasmus. Ego errorem suspicatus, locum in ipso Luciano requirere uolui, in quo μύρμηξ ἢ κάμηλος reperi, id est formica aut camelus, & omnino sic proferendum puto longe clariore sensu quàm si articulus ἡ pro disiunctiua coniunctione ἢ ponatur, ut Erasmus fecit. Similia huic prouerbia sunt, Rex aut asinus, **bischoff oder bader**, Aut ter sex aut tres tesseræ, Aut regem aut fatuum nasci oportet. Quod ad significationem prouerbij, Germani eleganti disticho eam exprimunt, **Tzü lützel vnd tzü vil/ Verhönt alle spil/** id est, Parum & nimiũ ubique nocent. ¶ Camelus saltat, ubi quis indecore quippiam facere conatur, & inuita, sicut aiunt, Minerua. Veluti si quis natura seuerus ac tetricus, affectet elegãs ac festiuus uideri, naturæ genioque suo uim inferens. Hieronymus in Heluidium, Risimus (inquit) in te prouerbium, Camelum uidimus saltitantem: Taxat autem hominis ineptiam, qui cum à Musis esset alienissimus, tamen disertus haberi uellet, Erasmus. Cælius hæc prouerbia, Lenticulam decoquens unguentum ne indideris, In oleribus piper, Camelus saltitans, omnia eiusdem ferè significationis facit, de quo uiderint quibus uacat: mihi non admodum probatur. Ad camelum saltantem proxime accedit Germanicum nostrum, **Die kü gaat auff steltzen**, id est, Vacca grallis (ut uocant) incedit. Prouerbia à Domino nostro in sacris literis usurpata, Facilius camelum per acum traijci, & Camelum glutire, colare culicẽ, superius in prima huius capitis parte posui. κάμηλον πρωκτὸν ἔχειν, inuerecundius est quàm ut repeti mereatur, cum uel supra à nobis positum displiceat.

DE CAMELO DROMADE.

CAMELVS dromas Græcis à cursu & uelocitate dicta, & Arabica camelus, omnia ferè cum superiore communia habet: priuatim tamen quæ apud scriptores reperi aut ipse obseruaui, de ea literis mandare uisum est, cum figura etiam differat: utpote unico dorsi tubere, cũ superiori geminum sit. Dromedarij nomen plerique gentes usurpant, Itali, Galli, Germani, Hispani. Græci dromadem solum fœminino genere dicunt, nec unquam quod sciam sine cameli nomine præposito. Plura quæ ad nomina eius pertinent, & alia quædam de hac quadrupede in camelo dixi, nihil eorum hîc repetiturus. ¶ Vidi δρόμωνας (lego δρομάδας) id est dromedarios camelos, qui in cursu ipso cum equis componi possent, imò uero etiam qui illos uincerent, Didymus in Geopon. Dromeda genus est camelorum, minoris quidem staturæ, sed uelocius, unde & nomen habet: nam dromos Græce cursus & uelocitas appellatur: Ruminat sicut bos & ouis & camelus, Isidorus. Audio regi Gallorũ nuper duas camelos dromadas albas ab imperatore Turcarũ dono missas esse.

Dromas quam uidi dum hæc ſcriberem, altitudine erat quinque cubitorum dodrante dempto, longitudine circiter ſex: ſuperius labrum in medio ſciſſum habet ut lepus: In pedibus duos ungues latos: biſulci apparent, ſed diuiſio ſuperne tantum eſt, nec penetrat ad ima ueſtigia: quæ carnoſa ei et plana lataq́ ſunt, orbis cibarij inſtar. Tuber durum & glabrum habet infra in pectore cui incumbit, & ſingula in ſingulis cruribus ſuperius: reliqua ut Bactrianæ cameli. Camelos quinquaginta annos uiuere percepi, Bactrianas ad centeſimum uſq;, Aelianus. Liuius libro 7. belli Macedonici, Ante hunc equitatum falcatæ quadrigæ, & cameli quos appellant dromadas. Et alibi apud eundem ni fallor, Dromades cameli inter dona erant uelocitatis eximiæ. Diodorus libo 3. Bibliothecæ de camelis ditylis, id eſt gemina tubera habentibus, locutus, ſubdit: Anacoli uero ligariq́, qui dromadum ſunt forma, plurimum uiæ conficiunt: præſertum per deſerta & aquis carentia loca. In bello quoque duos

ctitos in certamen sagittarios ferunt, dorso contrariè inuicem insidentes: alterum à fronte aduersus hostem, alterum contra persequentem pugnantes, Hæc Diodorus de Arabia scribens, interprete Pogio. Centum & amplius miliaria uno die pergere solent, Isidorus. Dicunt eos camelis dromedarijs triginta sexaginta'ue dierum itinere, diebus undecim peracto, rem confecisse, Strabo. libro, 15. in Græco est, καμήλων δρομάδων. Illa quam ego inter scribendum hæc uidi, onus gestare dicebatur consuetum libras mille quingentas: interdum etiam ducentis supra bis mille onerari. Inclinat se in terram ac procumbit ut uel sessorem admittat, uel onus recipiat, mox denuo surgit. Est enim omnino facile & morigerum animal, quod in tanta corporis mole mireris. Per iracundiam calcitrat, sed rarò.

¶ Dromadi naui cursus pernicitas nomē dedit, Cælius Calcagninus. Est & piscis hoc nomine apud Aristotelē, Gaza uertit cursorē. Vsurpatur etiā pro scorto, ut Pollux, Hesychius, & Varinus scribunt: inde forsitan, quod camelorum genus (ut supra dixi) ualde libidinosum sit. δρόμων, cancer paruus, Hesychius: apud Terentium serui nomen. Δρομάσσειν, currere, Varinus. δρομάδην, curriculo, cursim, Varinus. δρομαῖος δ' ἦλθεν αὐτίς, & δρομαίως aduerbium, Suidas.

DE CAMPE.

DIONYSIVS contracto exercitu, per loca arida ac deserta ferisq; infesta profectus, ad Zambirram urbem Libyæ peruenit. Ibi feram indigetem, campes nomine, multis eius oræ mortalibus perniciosam, peremit: quæ res magnam ei gloriam penes accolas tulit. Vt autem sempiterna occisæ ab se bestiæ gloria extaret, erexit ibi tumulum ingentem, qui ad posteros usq; perseuerauit, suæ uirtutis monumentum, Diodorus Siculus libro 4. de fabulosis antiquorum gestis.

DE CANE IN GENERE.

A.

CANIS quadrupes terrestris, Hebraice כלב keleb, Chaldaice כלבא kalba, Arabice כלב kelbe cum scheua sub media simul & ultima consonante. Persice סג sag. Inuenio & למס lamas, tanquam Hebraicum aut linguæ Hebręis finitimæ nomen, in lexico trilingui Seb. Munsteri. Antiqua in Auicennam expositio, gaukileb urinam canis interpretatur. Apud Syluaticum nomina hæc reperi, kilbu, id est canis: Lasenel chelbe, id est lingua canis: haraltis, id est stercus caninum: baulleb, id est urina canis. Bulzuzemet, id est urina catuli: chos alkeb, id est testiculi canis: catilabket, id est strangulator canis, aconitum, apud Auicennam. Recentiorum quidam canem Saracenice kepb uel kolpb uocari scribit. Græcè κύων, & hodie uulgo σκύλος, quod nomen corruptū est à scylax. Medi canem spaca uocitant, ut Herodotus scribit libro 1. his uerbis: Astyagis regis bu-

bulcus uxorem habuit nomine Cyno Græca lingua, id est canis, Medica ſpaco. Nam canem Medi ſpaca appellant. Apud Heſychium & Varinum legimus, σπάκα, κύνα ἄσφιγξ. Apud eoſdem σπάδακες exponuntur canes. Κεγάν, canis lingua Scythica, Heſychius & Varinus. Germani uocant hund. Itali cane, Galli chien. Hiſpani perro. Illyrij pes uel pas, quod nomen Gelenio noſtro ad ſpaca uel σπάξ in recto caſu, accedere uidetur. Angli, dogge.

B

Cani totum corpus hirtum eſt, Ariſtot. De diuerſis canũ generibus ſeorſim agemus poſtea, ubi de canibus ea primum explicata fuerint quæ omnibus ferè communia uidentur. ¶ Catulorum optimus exiſtimatur, qui ultimus uidere incipit, uel quem primum mater in cubile reportat, Albertus: ego idem in cane Venatico infra pluribus declarabo. Degeneres ſub aluum reflectunt caudam, Ariſtoteles. Boni temperamenti in cane ſignum eſt, ſi pilos mediocriter longos habet: excremẽta enim in pilos redundant, & corpus expurgatur. Si uero nimium longi denſiq́; fuerint pili, cutis ferè ſubtus corrumpitur, fœtori aut ſcabiei obnoxia, Albertus. ¶ Canis ex proportione (id eſt ex æquo) utriuſq; partis incremẽta capit, Ariſtot. Hybernum pilum amittit, Idem Sect. 10. proble. 25. Prona totius corporis hirſuta habet, Idem. ¶ Medulla non eſt niſi cauis oſſibus, nec cruribus iumentorum aut canum: Quare fracta non ferruminantur, quod defluente euenit medulla, Plinius. ¶ Canis calua nulla oſſea commiſſura conſtat, ſed oſſis perpetuitate continetur, Ariſtot. Aelianus. Generoſis canibus imæ nares rotundæ, ſolidę, & ferè obtuſæ ſunt, Albertus ex Platone. Cani os reſciſſum eſt, Ariſtot. Serrati pectinatim coeuntes ne contrario occurſu conterantur dentes ſunt, canibus, ſerpentibus, piſcibus, Plinius et Ariſtoteles. Dentes cani mutantur canini tantum appellati, ut etiam leoni, Plinius. Dentes canes non mutant, præterquam eos, quos uocant caninos, eoſq́; quarto ętatis menſe tam fœminę, quàm mares. Vnde fit, ut diuerſa ſit authorum ſentẽtia. Alij enim quod duos tantummodo mutant, negant omnino ullos mutari, cum eos paucos reperire difficile ſit: alij cum hos uiderint, cæteros quoq; pari ratione mutari exiſtimant, Ariſtoteles. Et rurſus alibi, De canibus (inquit) diuerſa ſententia eſt, quippe cum alij nullum ijs decidere dentem opinentur, alij caninos tantum appellatos mutare uelint, quos etiam homo amittit: uerũ hoc latère, propterea quia non ante mutant, quàm pares intus enaſcantur. Quod idem uel in cæteris ſcilicet feris euenire uerisimile eſt. Et quidem caninos tantum mutare perhibentur. Aetatis iudicium ex dentibus ſumitur: quippe cum iuniores candidos habeant, & acutos: ſeniores nigros (fuſcos & croceos, Albertus) & hebetes, Ariſtot. & Aelian.

¶ Cuncta interiora canis ſimillima ſunt leonis uiſceribus, ut quidam ſcribunt. Caninus uentriculus unus paruus & arctus eſt, nec multò amplior inteſtino, læuisq́; intus: habent autem omnia ferè utrinq; dentata uentriculum aut canino aut ſuillo ſimilem, Ariſtoteles. Canibus inteſtinum qua uentri iungitur, laxius eſt: qua definit, arctius: quamobrem uehementi nixu, nec ſine cruciatu eam partem leuant excremento, Ariſtoteles & Plinius. Aluus anguſtiſſima canibus, Plinius. Pectus cani anguſtum acuminatumq́; eſt. Splenem habet longum ſicut homo & porcus, Ariſtot. Teſtes & mentula cani foris dependent, intra poſteriores pedes, ut etiam leoni. Canum degeneres ſub aluum reflectunt caudam, Ariſtoteles. Priores pedes flectũt ut homo brachia: & uice brachiorum eiſdem utuntur, Blondus. Pedes priores quinis diſtinctos digitis habent, poſteriores quaternis, Ariſtoteles. Quibus ex rapina uictus quadrupedũ, quini digiti in prioribus pedibus, reliquis quaterni: leones, lupi, canes, & pauca, in poſterioribus quoque quinos ungues habent, uno iuxta cruris articulum dependente, Plinius. Rapacibus unci ſunt ungues: cæteris recti, ut canibus, præter eum qui à crure pleriſq; dependet, Plinius. ¶ Canes quoniam numeroſo partu & multifidæ ſunt, mammas plures per uentrem duplici ordine utroq; de latere gerunt, Ariſtoteles. Quæ numeroſo fœcunda partu, & quibus digiti in pedibus, hæc plures habent mammas toto uẽtre duplici ordine, ut ſues: generoſæ duodenas, uulgares binis minus: ſimiliter canes, Plinius. Bipedes & quadrupedes quæ animal procreant, omnes uuluam aut uterum, infra ſeptum tranſuerſum continent, ut homo, canis, ſus, Ariſtot. Et alibi, Quæ intra ſe & foris animal generant, uterum habent in aluo, ut canis. Fimum cani ſiccum eſt, ut lupo. ¶ Canis animal eſt temperamenti calidi & ſicci, ſi ipſum per ſe conſideres: nam comparando alijs animalibus, contraria etiam temperamenta ei attribuerentur: Quippe ad hominem ſi conferas, ſiccus eſt: ad formicam, humidus: Rurſus hominis reſpectu calidus eſt, leonis frigidus, Galenus.

C.

Somnus & uigilia, incrementum & corruptio, & uita & mors, cæteraq́; accidentia ex ſenſibus, ſunt in canibus, ſicut in equis & hominibus, Author obſcurus. Cani uita producitur ad decimumquartum annum, Aelianus. Viuunt Laconici annis denis, fœminæ duodenis: cætera genera quindecim annos, aliquando uiginti, Plinius. Laconici ſanè generis fœminæ, quia minus laborant, quàm mares, uiuaciores maribus ſunt: at uerò in cæteris, & ſi non latè admodum cõſtat, tamen mares uiuaciores ſunt, Ariſtoteles. Et rurſus alibi, Cæteri canes (inquit, exceptis Laconicis) maxima ex parte ad annos quatuordecim, ſed nonnulli uel ad uiginti protrahunt uitam. Quamobrem rectè apud Homerum canem Vlyſſis uiceſimo anno mori aliqui iudicant. Canis cum uocem ædit altiorem, latrare dicitur: quod uarias ob cauſas facit: Eſt & gannitus quidam eius ſubmiſſior, ut adulando, uide infra in H. c. Canes etiam ſomniare palàm eſt, idq́; ſuo latratu declarant, quem per quietem agunt, Ariſtoteles, & Plinius. Cubile ſuum luſtrat canis & circuit antequam cubet: quod quidẽ non alia cauſa

facere

facere uidetur, quàm ut sic commodius in orbem se colligat: pleriq; enim ita se componunt ad somnum, minores & iuniores præsertim, qui corpore tenero ac flexili sunt. Canes, boues, aliæq; bestiæ; impendentem pestem, & terræ motum, cœliq; salubritatem, & frugum fertilitatem præsentiunt, Aelianus. Ferè omnes quidem sagaces sunt, quidam tamen cæteros uincunt sagacitate & inuestigatione, quorum ad uenandum usus est, de quibus seorsim dicam postea. Leones mares canum instar urinam crure sublato reddunt, Plin. Existimantur in urina attollere crus ferè semestres, id est signum consummati uirium roboris, & initij coitus: fœminæ hoc idem sidentes, Plinius & Aristot. Verum ex fœminis etiam nonnullæ crure elato mingunt, Aristot. Ex maribus quidam serius quàm sexto ætatis mense crus tollunt, quidam maturius, Idem. Quandocunq; id faciunt, indicium est ætatem coëundi adesse, Aristot. Fœminæ in urina reddenda sedent, id est disponunt se ac si sedere uellent, Albertus. Mas nunquam ante 180. dies à natali crus erigit, Blondus. Omnes ferè canes, uuluas & posteriora odorantur, & forsitan ut sagaces sunt, qualitates habitudinum in resolutionum corporis odore cognoscunt, Albert. Canes à cursu uolutatio iuuat, ut ueterina à iugo, Plin. ¶ Cæteræ canes (præter Laconicas) etiã semestres coitũ patiunt, Plin. Tam mares quàm fœminæ anniculi, magna quidẽ ex parte coëunt: sed nõnunquàm uel mense octauo: quod magis fœminæ euenit, quàm mari, Arist. Huic quadrupedi neq; fœminæ, neq; mari, nisi post annum permittenda Venus est: quæ si teneris conceditur, carpit & corpus & uires, animosq; degenerat, Columella. Canum generibus annui partus: Iusta ad pariendũ annua ætas, Plin. Quod ad fœturam (inquit Varro & Phronto) principium admittendi faciunt ueris principio: tunc enim dicuntur catulire, id est ostendere se uelle maritari. Quæ tum admissæ, pariunt circiter solstitio. σκυζᾶν apud Aristotelem Gaza uertit canire. Initio Februarij canes ferè secundum naturam coitum appetunt, rarius Ianuarij, Tardiuus. Canes sæpius coëunt (coitum nunquam aspernantur) pariuntq; propter teporem & pabuli ubertatem, ut alia etiam animalia quæ cum homine uiuunt, Aristot. Indicium in mammis etiam apparet, cum ætatem coëundi iam habent. Fit enim perinde ac in hominibus, tumor in papillis mammarum, & cartilago quædam (χόνδρος, id est solida quædam uel grumosa densitas, qua turgent mamillæ: quidam simpliciter cartilaginem, ut Albertus: alij gluten, ut Blondus, ineptè reddiderunt:) consistit: sed difficile id perceperis, nisi habeas usum rei: carent enim hæc indicia magnitudine: hoc igitur fœminæ euenire certum est: mari nihil eiusmodi accidit: sed quo primum tempore crus tollit, coire incipit, ut supra dictum est. Cum se plurimum in currendo exercuit canis, multò effusiorem ad res Venereas existere ferunt, Aelianus: Aristoteles tamen peculiare Laconicis facit, ut cum laborarint, coire melius quàm per otium possint. Auertuntur in coitu canes, lupi, phocæ, in medioq; coitu, inuitiq; etiam cohærent, Aristot. Vt canes in terra coëunt, sic in mari testudines & phocę: omnes diu copulantur, tanquam colligati posterius, Oppianus Halieut. 1. Quam ob causam canes soli ex omnium animantium numero colligari post coitum Venereum soleant, inquirit Aphrodisiensis problem 1.73. Impletur canis uno initu, quod in furtiuis maxime constat initibus: implent enim qui semel inierint, Aristot. Implentur omnes uno coitu, Plinius. Canis uterum gerit diebus sexaginta & uno, aut duobus, aut ad summum tribus: nec minus quàm sexaginta diebus: quod si quid celerius prodierit, educari ac perfici nequit. Cum peperit, rursum sexto post mense, nec prius, coitu impletur, Aristot. lib. 5. cap. 14. historiæ anim. Cęterum libro 6. cap. 20. Laconicam canem priuatim sexto mense à partu coire scribit. Gaza tamen illic quoq; de canibus in uniuersum interpretatus est: idq; meo iudicio rectè fecit, memor nimirum Aristotelem supra quoq; de canibus in uniuersum id scripsisse: nec non Plinium, cuius hæc uerba sunt, Ineuntur à partu sexto mense. Vbi Gaza uertit coitu impletur, in Gręco tantum est ὀχεύεται, id est initur. Sunt quę parte quinta anni uterum ferant, hoc est duobus & septuaginta diebus (impressi codices Latini, interprete Gaza, falso habent sexaginta:) quarum catelli duodecim diebus (quatuordecim in Græco, lib. 6. cap. 20. Apud Pollucem corrupte τρίτην καὶ πεντέρτην legitur:) luce carent: nonnullæ quarta parte anni, hoc est tribus mensibus ferunt, quarum catelli diebus decem & septem luce carent. Tantundem temporis canire etiam fœminæ putantur (quantum scilicet grauidæ sunt, ut in Græco additur:) Aristot. ex quo eadem Pollux descripsit libro 5. cap. 7. Constat igitur ex Aristotele, canum alias sexta anni parte, alias quinta, alias deniq; quarta, gestare uterum: reliqui authores nõ distinxerunt, sed simpliciter alij duos, alij tres menses, canes grauidas esse scribunt. Gerunt in utero sexagenis diebus, Plinius: qui ex duobus supra citatis Aristotelis locis, priorem solum legisse uidetur. Nemesianus etiam in Cyneget icis duos solum menses cani grauidæ tribuit. Prægnantes solent esse ternos menses, Varro & Fronto de cane pastorali. Obseruaui in canibus nostris nõnullas catellas gessisse uterũ præcise diebus sexaginta, nõnullas uno insuper aut duobus. Peregrina leporaria nostra excellẽs tulit uterum diebus 63. Augustinus Niphus in Aristotelis histor. anim. lib. 5. cap. 14. Ibidem addit, expertum se Phasianam à partu non ante sextũ mensem impleri, serius uerò in quàm plurimis se obseruasse. Multifida, ut canis, & lupus, multa pariunt, Aristot. Canes, feles, & ichneumones, æquales numero fœtus pariunt, Aristot. Canis cur numeroso partu sit, Aristot. Sect. 10. problemate 16. Gignunt cæcos, & quo largiore aluntur lacte, eo tardiorem uisum accipiunt. Non tamen unquam ultra uicesimum primum diem, nec ante septimum. Quidam tradunt, si unus gignatur, nono die cernere: si gemini, decimo. Idemq; in singulos adijci, totidemq; esse tarditatis ad lucem dies. Et ab ea quæ fœmina sit ex primipara genita citius cerni. Optimus in fœtu, qui nouissime cernere incipit, aut quem

primum fert in cubile foeta, Plinius. Catelli cæci nascuntur, à partuq; tredecim primis diebus ita oculis affecti sunt: postea acerrimum oculorum sensum acquirunt, Aelianus. Visum catuli recipiũt diebus uiginti, Fronto & Varro. Quæ ante iustum tempus concepere, diutius cæcos habent catulos, nec omnes totidem diebus, Plinius. Quomodo catulorum alij prius, alij tardius uisum acquirant, ex Aristotelis sententia paulo ante exposui. Parit canis duodecim complurimum, sed magna ex parte quinq; aut sex: unum etiam aliquam peperisse certum est, Aristoteles. Cur sus & canis sint tam foecundæ, & multiparæ, Democritus causam affert, quod multiplicem uuluam, & seminis cellas receptatrices multas habeant: Eas omnes semen non uno initu explet, sed iterũ & sæpius ea profeminantur, ut frequentia seminis receptacula impleantur, Aelianus. Nos ex Aristotele & Plinio supra ostendimus canem etiam uno initu impleri. Partus duodeni, quibus numerosissimi, cætero quini, seni, aliquando singuli, quod prodigiosum putant: sicut omnes mares, aut omnes fœminas gigni. Primos quoq; mares pariunt, in cæteris alternant, si ineant opportuno & recto mense, Pli. Albertus scribit uisam sibi canem è genere mastinorum, quę simul nouendecim catulos pepererit: & rursus proximo post partu octodecim, & tertio tredecim: erat autem (inquit) nigra, et magno corpore. Singulos ferè pariunt paruæ illæ catulæ quas mulieres in delicijs alunt, propter uteri exiguitatem, Albertus.
Quadrupedum multifida, ut canis, leo, &c. omnia cæcos generant, post palpebræ dehiscunt, Aristot. Multifidæ quæ pariunt imperfecta, omnes multiparæ sunt: Quo fit, ut partum adhuc recentem alere possint, auctum iam adeptumq; magnitudinem nequeant: sed cum corpus ad nutriendum non sufficiat, parum emittant, ut ea quæ uermem pariunt. Quædam enim ex ijs catulos inarticulatos propemodum pariunt, ut uulpes, ursa, leæna, & alia nonnulla: sed omnia ferè cæcos, ut ea quæ modo dixi: atq; etiam canis, lupa, lupus ceruarius, Aristot. Capræ & oues, ut & reliqua foecundiora & multipara animalia, partus interdum monstrosos edunt, ut etiam multifida: multipara enim id genus animalia sunt, nec partum perficiunt, ut canis: cæcos enim magna eorũ pars solet parere, Arist. Idẽ Sect. 10. probl. 60. causam monstrat cur canes & reliquæ paruæ quadrupedes (sues, capræ, aues) mõstra pariant frequentius quàm maiores. Canis etsi permultos ex sese parit catulos, horum tamen è numero primus prodiens in lucem patrem refert, omninoq; similitudinem, speciemq; illius gerit: cæteri ut casus tulerit, nascuntur. Quod studio & prouidentia naturæ fieri uidetur, cum matri anteferentis patrem, tum cæteris catulis primigenium longe anteponentis. Coitus cani semper opportunus, Arist. Mares quarto anno gignere incipiunt (lego incipiant, opera scilicet hominum admittentium tunc primum robustioris generandæ sobolis gratia) fœminæ tertio usq; in nonum, Vetus quidam. Canes non per totam coëunt uitam, sed usq; ad quendam ætatis uigorem: ad annos enim duodecim magna ex parte, & coëunt, & implentur. Verum iam aliquibus, tum fœminis, tum maribus, uel annũ octauum & decimum, atq; etiam uigesimum nactis facultas non defuit prolifici coitus: nam ijs quoque senectus uim generandi, pariendiq;, ut & cæteris tollit, Aristotel. Non tota ætate sua generant, ferè à duodecim desinentes, Plinius. Tempus ad conceptum & procreationem, in mare optimum cum quadrimus esse iam cœperit, idq; deinceps, sed non ultra octauum annum: fœmina à triennio ad sexennium usq; circa sobolem occupetur, Pollux. Mares iuueniliter usq; in annos decem progenerant: post id tempus ineundis fœminis non uidentur habiles quorum seniorum pigra soboles existit. Fœminæ cõcipiunt usq; in annos nouẽ, nec sunt utiles post decimum, Columella. In cane fœmina ætas bima ad procreationem probatur magis quàm minor, Tardiuus. Cum mares appetunt coitum, dies aliquot abstinendi sunt, donec genitalia eis inflentur & turgeant, Idem. Fœminam & marem domi retinebis, si mazam cum pauco sale uesperi eis obieceris, Idem. Si mas ad Venerem frigidus sit, suillam aut ouillam carnem pinguem unà cum iure ei appone, Tardiuus. Canes & sues mares initum matutinum appetere, fœminas autem post meridiem blandiri, diligentiores tradunt, Plinius. Canes à partu ualde ferociunt, Aristoteles: qui & causam cur tum temporis sæuiant inquirit Sect. 10. problemate 37. Mares libidinis copia placidiores fiunt, Idem. Prominet genitale in fœminis cum ad coitum stimulantur, & locus humescit, Aristot. Et alibi, Menstrua (inquit) huius animalis diebus septem mouentur, simulq; euenit, ut genitale promineat: uerum nondum per id temporis coitũ patiuntur, sed sequentibus septem diebus: tempus enim quo toto canis libidine tenetur, diebus quatuordecim magna ex parte describitur. Verum nonnullæ etiam ad sextumdecimum pruriunt. Purgatio autem quæ coniuncta partui est, unà cum catellis nascentibus prouenit, crasso pituitosoq; humore: redduntur etiam tenuiores à partu, Aristot. ¶ Lac ante diebus quinq; quàm pariant, habent magna ex parte: uerum nonnullis etiam septem aut quatuor diebus anticipat: Vtile statim, ut peperint, est, Aristot. Crassius canum quàm cæterorum animalium, lac est, excepto scrofæ ac leporis, Idem. Canes miscentur coitu non inter se solum generibus diuersis, sed alijs etiam feris, ut infra docebo, ubi de Canibus mixtis agam. Oportet autem adæquare naturam ac ætatem & masculi & fœminæ: & caue ne canes ex eadem matre prognati simul coëant, Varro in Græcis Geop.

¶ Primus effœtę partus amouendus est: quoniam truncula, nec rectè nutrit, & educatio totius habitus aufert incrementum, Columella: apparet sanè eum loqui de cane quæ primum peperit. In foetura dandum potius ordeaceos quàm triticeos panes; magis enim eo aluntur, & lactis prębent maiorem facultatem, Varro. Sero quod à caseo manauit quàm optime canes nutriuntur: plurimum enim eis alimentum pręstat, Dioscorides, & Auicenna. Veloces Spartę catulos, acremq; Molossum

Pasce sero pingui, Verg. Georg. 3. Canes, feles, & ichneumones uescuntur eisdem cibis, Aristot. Canis quoniam sicci temperamenti est, humido nutrimento reficiendus est, Albertus. Grauidas canes nutriemus non triticeis, sed hordeaceis panibus, ut qui maximi nutrimenti sint. Ossa item ouill exuta carne apponemus, sed cocta, ut eorum medulla temperet & pinguefaciat ius ipsum: Quod etiam panibus comminutis postea infundentes, tundentesq́ rursus, similiter offeremus. Enixis autem hordeacea farina, caprillo bubulóue lacti permista, offerẽda est: ossiumq́, ut diximus, elixorum, decoctũ ipsum erit potus quo utentur. Ipsis uerò catulis recens ortis opitulabimur: matris enim mamma non sufficit: ac proinde lacte bubulo iureq́ ossium imbuentes panes, in pabulum eis offeramus: Sed apponenda etiã illis sunt ossa, ut tum roborent tum confirment, ac simul exacuant dentes, Hæc Varro in Geopon. Græcis. Cibatus canis propior hominis, quàm ouis. Pascitur enim è culina, & ossibus, non herbis, aut frondibus. Diligenter ut habeant cibaria prouidendum. Fames enim hos ad quærendum cibum ducet, si non præbebitur, & à pecore abducet. Nisi si (ut putant quidam) etiam illuc peruenerint, prouerbium ut tollant antiquum βυλιμιᾷ κύων aperiant, de Actæone, atq; in dominum afferant dentes. Nec non ita panem ordeaceum dandum, ut nõ potius eum in lacte des intritũ, quòd eo consueti cibo uti, à pecore non cito desciscunt. Morticinæ ouis non patiuntur uesci carne, ne ducti sapore minus se abstineant. Dant etiam ius ex ossibus, & ea ipsa ossa contusa, dentes enim facit firmiores, & os magis patulum. Propterea quòd uehementius diducuntur malæ, acrioresq́ fiunt propter medullarum saporem. Cibum capere consuescunt interdiu, ubi pascuntur: uesperi, ubi stabulantur, Varro in opere Latino de Re rust. Vbi primum canis pepererit statim reijciẽdi sunt degeneres, aut uitio aliquo maculati. Ex septem porrò seruandi sunt tres aut quatuor: duo autem ex tribus. Quibus quidem paleas substernunt, ut mollius incubent & calefiant. Est enim impatiens frigoris huiusmodi animal. Catuli bimestri spatio cum matribus sunt liquendi, Fronto in Geopon. Quanquam autem de pastorali cane priuatim illic loquatur, ut etiam Varro in loco iam recitato: uidebantur tamen hæc huiusmodi esse, ut commode communi de cane tractationi adscriberentur, sicut & sequentium quædam. Substernitur eis acus, aut quid aliud, quod meliore cubili facilius educantur, Varro. Catulos sex mensibus primis, dum corroborentur, emitti non oportet nisi ad matrem lusus ac lasciuiæ causa, postea & cathenis per diem continendi, & noctibus soluendi, nec unquam eos, quorum generosam uolumus indolem conseruare, patiemur alienę nutricis uberibus educari; quoniam semper & lac, & spiritus maternus longe magis ingenij, atq; incrementa corporis auget: quod si effœta lacte deficitur, caprinum maxime conueniet præberi catulis, dum fiant mensium quatuor, Columella, agens de cane pecuario. Si plures sunt catuli, secundum partum statim eligere oportet quos habere uelis, reliquos abijcere. Quàm paucissimos reliqueris, tam optimi in alendo fiunt propter copiam lactis. Catuli lacte siue maza, uel aqua lactis alendi sunt: nec ullum aliud alimentum offerendum: quia laxus (largus) uictus solet esse maximo damno. Verum adulti siccis uescantur edulibus: pane uidelicet, & ossibus, & hoc fiat digestis horis, ut concoctio peragatur, & potius famescãt paulum, q̃ non exactis horis pascantur, Blondus. Nemesianus etiã in Cynegeticis catulos cum matribus sero, & lacte, uel pane cum lacte pascendos canit, à tempore uerno ad solstitium usq;: nam cũ Sol in cancro fertur, consuetam minuisse saginam Profuerit, tenuesq́ magis retinere cibatus: Ne grauis articulos deprauet pondere molles. Nam tum membrorum nexus nodosq́ relaxant, &c. (sic enim legendum.) Mox cum iam sextum ætatis mensem agunt catuli, Tunc rursus miscere sero Cerealia dona Conueniet, fortemq́ dari de frugibus escam. ¶ Non permittendum est ut nimium indulgeant somno canes: nam cum natura calidi sint, calor internus per somnum etiam auctior prauos humores ad uentriculum attrahit, unde morbi scaturiunt. Parum igitur à cibo dormiant, quoad cibus mediocriter concoquatur, Albertus. ¶ Cani tanta sagacitas narium, ut nunquam caninam carnem, ne uarietate quidem condimentorum fallacissima temperatam, degustet, Aelianus. Fel ceruo in cauda aut intestinis esse putant: Ideo tantam habent amaritudinem, ut à canibus non attingantur, Plinius. Abstinent fraxini fructu, licet sues eo saginentur, quod dolorem uertebræ coxarũ inde incurrant. Sunt & coprophagi canes: quamobrẽ Plinius, Venenati mellis, inquit, malũ (quo homo infectus fuerit) certum est per excremẽta, ad canes etiam peruenire, similiterq́ torqueri eos. Corui & canes inebriantur œnutta herba, Athenęus. Vinum auersantur, unde caninum prandium dictum, ut infra explicabo: Panem tamen uino tinctum deglutiunt. Canis æstate frequentius quàm hyeme cibandus est, ut æstiuis diebus longis & calidis durare possit. Infringatur ei panis in aquam. Si tamen sæpius quàm par est cibetur, uentriculus ei subuertitur. Lac aut panis lacte madidus optimè alunt. Si cumini tunsi cibarijs eius modicum inijciatur, uentris flatibus non erit obnoxius. Caro siccata in cibo ei conuenit. Olei parum aquæ bibendę superfusum, habitiorem simul uelocioremq́ reddit. Si cibũ fastidiat, panis atri micas aceto maceratas, in nares eius exprimes. In magna fame butyrũ recens cum pauco pane calido ei obijcies, paulò ante reliquum cibum, Tardiuus. ¶ Bonum catulũ lactentem & prę cæteris eligendum, ita cognosces. Præstat qui pondere uincit reliquos, proinde diligenter lactandum curabis: Vel ille, quem mater primum ore suo reportat: Vel qui postremus uomere incipit. Alij pręstantiorem hac industria discernunt. Locum satis amplum circumquaq; sarmentis aut cremijs includunt, & catulis impositis accendunt, qui cum totus ardet in circuitu, matrem foris detentam dimittunt: quæ mox insiliens optimum quenq; priorẽ effert, postremò uilissimũ, Tardiuus.

Videtur autem ex Nemesiani Cynegeticis hæc eligēdi indicia esse transcripta: nam illud à loco igne ambito sumptum, omnino similiter describit. Quòd uerò ad pondus, contra quàm Tardiuus, leuiorem præferre uidetur, his uerbis: Pondere nam catuli poteris perpendere uires, Corporibusq; leues grauibus prænoscere cursu. Ego ita conciliârim, ut ad robur præferendi sint, grauiores: ad celeritatem, leuiores.

DE MORBIS CANUM.

¶ Offeres cani nonnunquam ius elixationis hederæ: quoniam si istud exhibueris saltē per septem dies, seruabis canis synceritatem: quia et ouem pastus hederę seruat, Blondus: (per septem dies, forte intelligit, septimo quoq; die.) Ellebori tenuissimæ radices breuesq; ac uelut decurtatę etiam hæ leguntur. Nam summa quæ est crassissima, cepis similis, canibus tantum datur purgationis causa, Plinius. Venter cani mollitur aut purgatur potu lactis caprini: aliqui salem contritum deglutiendum ingerunt, aut cancros contritos cū aqua miscent, eamq; in potu exhibent: aut animalis alicuius uentrē in cibo: alij staphisagriam contritam cum pauco oleo in ouo præbent, et mox à purgatione lac mulsum, Tardiuus. Canes humidis potius quàm siccis edulijs ales: cum enim natura sicci sint, accedēte insuper ab alimento siccitate, aluo astricta periclitantur sæpe ac pereunt. Obstructionis signum est, quod subinde gemendo uociferantur, & loco manere nesciunt, & præ nimio deijciendi conatu febricitantium instar tremunt. Hoc frequens est in catellis mulierum, quarum plurimæ aluo moriuntur obstructa. Detur ergo eis massa auenacea ex aqua calida, ut instar densæ pultis edulium fiat: uel pane auenaceo molli fermentato pascantur, & sero lactis interdum: sic ueloces & bonæ ualetudinis euadent, Albertus. Ego auenam, præsertim in densa pulte, astringere magis quàm mollire aluū contra Albertum dixerim. ¶ Canes tribus laborant uitijs, rabie, angina, podagra: Aristoteles, Pollux, Aelianus. Ego ex recentioribus longe plures infestos canibus morbos cū remedijs suis enumerabo.

¶ Vulnerantur canes uel sui generis hostium morsibus, uel alieni, à feris, ab hominibus. De uulneribus eorum curandis Gratij (uel ut Blondus citat, Maximi) elegantissima carmina hæc sunt:

Nec longe auxilium, licet alti uulneris ora Abstiterint, utroq; (lego uteroq;) cadat cū sāguine
Inde rape ex ipso qui uulnus fecerit hoste Virosam eluuiē, lacerisq; per ulceris ora (fibras.
Sparge manu, uenas dū succus cōprimat acer. Mortis enim patuêre uiæ: tum pura monebo
Circum labra sequi, tenuiq; includere filo. At si pernicies angusto pascitur ore,
Contrà pande uiam, fallenteisq; argue causas. Morborum in uitio facilis medicina recenti.
Sed tactu impositis mulcēt pecuaria (.i. canes) palmis, (Id satis) aut nigræ circū picis unguine signāt
Quòd si districto leuis est in uulnere noxa, Ipse habet auxilium ualidæ natale saliuæ.

Blondus hunc locum paraphrasi reddens, uiscera & fibras reponi iubet, ac labra filo cōsui, & detractos pilos illius qui intulit uulnus superponi, aut uirosam eluuiem, donec sanguis sistatur: inde cani lambendum relinqui. Naturam enim canem ita dotasse, ut lingua medeatur uulneribus: & se breui tempore uulnus latissimum hoc modo consolidatum uidisse: Idem scribit Aelianus, & recentiores aliqui. Curare uulnera sua & aliena dicuntur lambendo, & si uulnus attingere lingua nequeat, pede saliuam ingerunt & sanant, Albertus. Si uulnus (inquit Blondus) lingua sua canis contingere non possit, medicamentis & methodo uti licebit, ijsdem quibus in uulneribus humani corporis. Vulnus simplex uel cani tantum lambendum dimittes, uel insperges cinerem de capite canis, qui maximè prodest: uel salem tenuem torrefactum cum pice liquida impones, Blondus. Si canis à cane morsus sit, squamæ ferri pollinem pice, excipe & inunge, Tardiuus: (qui errat picem liquidam Gallice uertendo poix fondue.) Canibus morsis anagallidem uenatores imponunt: quæ etiam hominibus à cane rabido morsis prodest, Hieron. Tragus. Albertus anagallidem nō ad uulnera, sed uermes in uulneribus canum adhibet, ut paulò post dicam. Canem à fera in uenatione morsum, cui rostrum ualde intumuerat, moribundum ferè, citissimè curauimus, primum extracto sanguine (circa uulnus) cum incisione, sic enim uenenum euocatur: postea oleo de hyperico illito, Blondus. Cimices prosunt cani à serpente morso, Plin. libro 29. ¶ Remedia contra morsus quos canis rabidus homini inflixerit, infra docebo cap. 7. & mox ante illa, de morsibus canis non rabidi in homine curandis. Aduersus rimas & ulcera remedium Tardiuus præscribit ex testa uel ollæ fragmento, quod tritum acetoq; forti mixtum imponatur: uel cum adipe anseris terebinthinā. Senecio (sic uocat sisymbrium alterum, **brunnenkressich**) cum lardo recenti tritum & appositum, tumorem in cane sedat, & saniem funditus extrahit, & ulcus ac uulnus consolidat, Albertus. Si canum uulnera intumuerint, butyro inungito: hoc enim tumores depelli creduntur: si maxime lingere uulnera consuescant: (melius, sic consuescent,) quod perutile canibus est: senationibus (id est sisymbrio altero) præsertim tritis, cū axungia uel hircino seuo appositis, Aquiuiuus: qui ex Alberto descripsisse uidetur. Alberti uerba de senecione herba supra posui: is butyro quidem illini iubet ulcera uerminantia, ubi uermes in eis per alia medicamenta iam enecati fuerint: Butyro, inquit, mense (Martio, addiderim) facto, inunguntur: & per hoc etiam ipsi tumores depelluntur: & partes sic illitas canis lambet libentius, quod perutile est. ¶ Si spina uel aculeus in pede aliáue parte canem læserit, furfuresca cum lardo trita & apposita, extrahit, & saniem denudando aperit: Idem facit puluis hirundinellarum in olla noua cum partibus intestinis combustarum: quod medicamentum tanquam saluberrimum in pyxide reseruandum est, Albertus. Furfurescam, ut uocat, herbam, uideo nō aliam esse quàm bechion, id est tussilaginem,

uulgo rossʒbūb: nam illam quoq; nonnulli ex ueteribus farfariam uocauerunt, forte quod folia albis quibusdã, ceu furfuribus obducãtur: huius folia, ut apud Ruelliũ legimus, tela omnia infixa corpori extrahunt. Quòd ad hirundines, (sic enim & Aquiuiuus etiã ex Alberto legit) hunc cineris usum apud ueteres in præsentia non reperio; cæterũ harundinis, quã phragmiten cognominat, radicẽ concisam per se, & unà cũ bulbis illitã, surculos & cuspides extrahere, Dioscorides tradit. ¶ Vlceribus quæ nasci solent ex prauorũ succorũ decursu, maximè rodentiũ, medetur quoduis corrodens pharmacũ, & ipsa lingua canis (lambendo scilicet,) Blondus. Accidit etiã ut uermes innascantur in posterioribus cruribus, quos ut eneces, præter unguentũ apostolorũ siue Aegyptiacũ ceratũ, inijcies ulceri succũ foliorũ persici: sic mortui confestim exibunt: reliquã curã saliuæ canis permitte. Sic enim quodq; putridũ ulcus & uerminosum curatur, quamuis quidã cõsueuerint & salẽ spargere, & dulci olitio inungere. Hæc nisi profuerint, utendũ ea ratione quã in humanorũ corporũ ulceribus medici præscribunt, Blondus. Vulnera uel ulcera uerminantia canũ succo hippiæ, quę uocatur tanacetũ agreste, perfundantur quoad extinguantur uermes. Venatores quidã experti affirmant, omnes huiusmodi uermes in omnibus brutis animalibus interire, si sticas citrina collo eorũ suspendatur, ubi primũ aruerit. Porrò iam extinctis uermibus, butyro de mẽse Martio locũ inunges, quod & tumorẽ remittit, & canes ad lambendũ inuitat, Albertus. Hippiæ nomine anagallidẽ intelligo (sic enim uel Arabes, uel barbaros quosdã appellare inuenio) cui cũ tanaceto nihil commune est, quàm quod uermes similiter interimere potest, nimirũ acri & nitrosa facultate sua, qua betæ similis aut etiã superior est, quod ipse obseruaui: quamobrẽ idem ad apophlegmatismos utriusq; usus. De hac paulo ante etiã ex Hieron. Tragi sententia locutus sum. Contra uermes ulceribus innatos: Verminantes partes aqua calida ablue, & posca: deinde pice, calce, & fimo bouis in aceto mixtis, lauato locũ, et insperge puluerẽ ellebori nigri, Tardiuus. Vlcera in uentre canis oborta, pice liquida (de poix clere, id est pice pura uel purgata) inunge: & puluerem insperge qui recipit æquales partes opopanacis & radicum flammulæ, Tardiuus.

¶ Si scabies infestabit, cytisi & sesami tantundem conterito, & cum pice liquida permisceto, uitiosamq; partem linito: quod medicamentum putatur etiam hominibus esse conueniens: Eadem pestis si fuerit uehementior, cedrino liquore aboletur, Columella. Si scabies, impetigo aut lepra, quæ tria pro uno connumeramus, canem inuaserit: primum sanguis detrahatur à quatuor cruribus è uenà maiori, quæ in externa cruris parte descendit: postea fiat unguentum ex argento uiuo, sulphure, & semine acalabis (urticam intelligo) trito: æquales partes de duobus (lego, tribus) cum duplo axungię ueteris uel butyri misce, & inunge locos affectos, curabitur. Confert etiam lupini decoctio, & aqua salsa, Albertus. Decoctione lupinorum ablue canem scabiosum, Rasis. Gratius poëta aduersus canum scabiem remedium præscribit, bitumine, pice, & amurca simul ad ignem mixtis: Inde lauant ægros, forte linunt legendum, nisi intelligas inungendos primum canes, inde lauandos. Hoc medicamine illiti canes, pluuias & frigora uitent: & locis tranquillis, calidis apricisq; contineantur, ut uitiũ exudent, & medicamenti uis poros subeat. Sunt qui scabiosos canes aqua marina mergant. In Sicilia specus est, ubi Stagna sedent uenis, oleoq; madentia uiuo (petroleum intelligo;) Huc pecudes mala tabe affectæ sæpe ducuntur, cum alia remedia non successerint: sacra Vulcano fiunt, &c. Nec mora (sic lego) si medias exedit noxia fibras, His laue pręsidijs, &c. Quòd primam si fallet opem dimissa facultas: At tu pręcipitem, qua spes est proxima, labem Adgredere, in subito subita est medicina tumultu. (forte, in summo summa est, ut conueniat huc sententia Hippocratis, Extremis morbis extrema remedia tentanda.) Stringendæ nares, scindenda ligamina (articuli) ferro Armorum, geminaq; cruor ducendus ab aure. Hinc (à sanguine) uitium, hinc illa est auidæ uehementia pesti. Ilicet auxilijs fessum solabere corpus: Subsiduasq; fraces (id est amurcam) diffusaq; Massica prisco Sparge cado. Liber tenues è pectore curas Exiget: est morbo Liber medicina furenti, Hæc Gratius. Sępe scabies contagiosa plures simul canes inficit, aut etiam perimit, Quin acidos Bacchi latices (id est acetũ) Tritonide oliua Admiscere decet, catulosq; canesq; maritas Vngere profuerit, tepidoq; ostendere Soli: Auribus & tineas candenti pellere cultro, Nemesianus. Scabiem adusta ferè bilis, aut salsa pituita generat. Comprimunt eam aliquando leuiora remedia, ut sunt, decoctio fumariæ, lapathi, lupi salictarij, borraginis, uel serum lactis in quo eadem macerata fuerint. Prodest etiam lauari lixiuio, uel aqua marina, uel garo temperato, uel aqua fabrorũ ferrariorum in quo ferrum candens extinguunt, uel deniq; decoctione fumariæ cum radicibus inulæ & lapathi. Aufertur & sanguis nõnunquaam, uerum moderatius. Præstiterit autem ante omnia purgante medicamento bilem deijci, Blondus. Tardiuus ad scabiem commendat unguentum, quod constat pice nigra, sulfure, lithargyrio, oleo & urina. Locus scabiosus (inquit) tondendus est, inde panno uel penicillo fricandus donec sanguis appareat: postremò ungento iam dicto calido inungendus, & loco mundo continendus donec unguentum decidat: hinc iterum unges, sed absq; fricatione, & iterum dum decidat loco mundo continebis. Canum scabies sanantur bubulo sanguine recenti, iterumq; inarescat illito, & postero die abluto cinere lixiuio, Plinius. Pix liquida præstantissimum remedium est ad canũ & iumentorum scabiem, Plin. Dioscorides oleum lentiscinum & cedriam quoq; commendat. Amurca scabiosis canibus auxiliatur, Theomnestus. ¶ Si tumor in aliqua parte oriatur, remedium est, alcæam cum aqua tritam, miscere cum pasta (id est massa farinæ) & simul subigere manibus, ac iam ceræ instar tra

ctabilem imponere: alij pannum ex cannabi imponunt, maximè cumino inspersum: alij eundem aqua madidum pilis circa tumorem prius rasis: Lac acidum quoq; bene agitatum & impositum, dolorem sedat, & reprimit tumorem: Item lini semen cum recenti sanguine coctum: Betula trita & applicata: Seneciones (id est sisymbrium alterum) cum aqua lardo recenti triti & appositi, tumorem sanant, & saniem funditus extrahunt: & ulcus ac uulnus consolidant, Albertus. Si tumor absq; ulcere aut uulnere fuerit, de osse sepię puluerem emplastri modo impone. Quòd si etiam uesicæ (papulæ uel exanthemata) adfuerint, coques simul galbanum, styracem, medullam cerui, ceram, oleum, salem amarum, & mel: hoc pharmaco dorsum & locos affectos canis per decem dies inunges. Tumori post uulnus facto medeberis, si surculis arborũ calefacientiũ in aqua decoctis, locum laueris: dabis autẽ statim postea edendũ butyrũ cum melle, Tardiuus. ¶ Verrucas ita tolles: primũ diligenter fricabis et purgabis, inde pinguedinẽ aliquam illines ut molliantur: deinde impones medicamentũ instar emplastri ex puluere de cortice cucurbitæ, & sale minuto cum oleo & aceto. Aut aloën tritã cũ sinapi embammate mixtã, applicabis, ut erodatur: Postea decoctis in aceto folijs salicis cũ scoria ferri (id est micis illis quæ inter fabricandũ prosiliunt, ut Tardiuus exponit, cum hæc squama potius sit quàm scoria dicenda) etiam uerrucas colluito. ¶ Idem aduersus clauos (cloux Gallice) remediũ describit, quod componitur ex fimo arido, cortice cucurbitæ, & pane hordeaceo: quibus simul crematis addatur puluis è plumbo, & affundatur acetũ, ut claui perfricentur: Quos etiã posca prius abluere iubet, ac deinde pręscriptũ pharmacũ emplastri instar imponere. ¶ Gignuntur aliquando in canibus ricini, ut pedes etiam & pulices, Plinius. ¶ Quidam nucibus Græcis (amygdalis amaris, Fronto, quas Columella etiam contra muscas commendat) in aqua tritis perungunt aures & inter digitos, q muscæ, & ricini, & pulices (& pediculi, Fronto) soleant (si hoc unguine non sis usus) ea exulcerare, Varro. Aduersus pediculos staphisagria contrita inspergatur: uel totũ corpus lauetur calido decocto radicũ aceris contusarũ. Prodest & radix cedri, sed mandragoræ radix præfertur. Cauendũ est interim ne quid de his medicamentis, utpote uenenosis, in os canis perueniat. Tutius abluentur decocto radicũ cyperi, quod pediculos omnes extinguit, Blondus. Pulicosæ cani remedia sunt, cyminũ tritum pari pondere cum ueratro aquaq; mistũ: seu cucumeris anguini succus: uel si hæc non sunt, uetus amurca per totũ corpus infusa, Columella. Pulices extingues ac perimes, aqua marina atque etiam muria perfundens canem, posteaq; inungens illum cyprino, cũ elleboro, aqua, cymino, & uua immatura: aut ex radicula syluestris cucumeris aqua distemperata: (Remedium simile contra alcarden, id est ricinos apud Rasin legimus.) Sed multò melius fuerit, amurca corpus inficere, quę etiam scabiosis canibus auxiliabitur, Theomnestus. Tardiuus decocto staphisagriæ, aut foliorum & fructuum cucumeris agrestis loca pulicosa lauari iubet: Albertus oleo ungi: sic recessuras pulices, nec cito redituras. ¶ Canibus proprium ricini uitium est, qui inde etiam nomen cynoraistæ accepit, Aristot. Non infestari ricino locum amygdalis amaris illitum paulò ante dixi. Nemesianus oxelæo, inquit, scabiem canum Vngere profuerit, tepidoq; ostendere Soli, Auribus & tineas candenti pellere cultro, ricinos puto tinearum nomine intelligens. Canis qui habet alcarden (id est ricinos) abluatur cum aqua marina, aut aqua salsa, et deinde ungatur aceto uini & cymino, extinguentur alcarden, Rasis. Ferè per æstatem sic muscis aures canum exulcerantur, sæpe ut totas amittant: quod ne fiat, amaris nucibus (amygdalis amaris, ut supra) contritis liniendæ sunt. Quòd si ulceribus iam præoccupatæ fuerint, coctam picem liquidam suillo adipi uulneribus stillari conueniet: hoc eodem medicamine contacti ricini decidunt. Nam manu non sunt uellendi, ne ut ante prædixeram faciant ulcera, Columella. Plura de ricinis uide in libro de Insectis, ubi etiam de cynomyia, id est musca canina agemus. Amaris nucibus Græcis illita loca, à ricinis, muscis, alijsq; uitijs tuta esse, paulo supra dictum est. Chamæleontis succo ricinos canum necant, Plinius. ¶ Si apes aut uespæ, aut similia insecta canem pupugerint, remedio erit ruta usta, & ex aqua imposita: Quòd si punctura muscæ maioris (ut crabronis) fuerit, aquam insuper tepidam adhibe, Tardiuus. ¶ Canes & aliæ plerę; bestiæ impendentem pestem, & cœli salubritatem præsentiunt, Aelianus. Si pestilentia ingruerit, uitandi contagij causa canes adhuc incolumes in aliam regionem trãsferantur. Experimento autem probatum est præseruari canem ab hac lue, si uel puluis uentriculi ciconiæ, uel eiusdem partis in aqua decoctum in os canis apertum infundatur, Blondus. Gratius etiam in libro de uenatione canum pestem describit, & primum esse ait ad euitandum contagium, mutare cœlum: sin illud fieri non possit, secundum ut medicamentis utamur: Sed uarij motus, nec in omnibus una potestas. Disce uices, &, quæ tutela est proxima, tenta. Muli & canes apud Homerum libro 1. Iliados, ingruente peste primi inficiuntur: causam inquirit Eustathius in commentarijs, & Cælius lib. 17. cap. 28. Heraclides Ponticus (inquit) putat iumenta peste infici primum, quia deiecta in terram & prona in pastum, ὡς νοσώδεις ἐκ γῆς ἀτμοὺς trahant procliuius homine, cuius est surrectum corpus, & purius sublimi inspirato aëre, &c.

¶ Apocynum frutex est folio hederæ, molliore tamen, & minus longis uiticulis, semine acuto, diuiso, lanuginoso, graui odore: canes & omnes quadrupedes necat in cibo datum, Plinius. Apud Dioscoridẽ apocyni alia nomina legimus, ab eodem effectu, nempe cynanchen, cynomoron, cynocramben, cynoctonon, cynaricam, & caninam: & apud Paulum Aeginetam cynoctonon, ut Marcellus Vergilius legit: nostra exemplaria cynomoron habent, & rectè, cum apud Galenum quoq; sic legatur. Cæterum cur cynocrambe, quasi canina brassica, item brassica rustica nominetur à quibusdam, non

non uideo nisi quod siliquas profert, similes forte brassicæ siliquis: uel potius à similitudine brassicæ marinæ, cui similia habet folia, nempe hederacea: similiter etiam succo turgent; quamuis apocynon luteo, illa candido. Habent insuper ramulos similes, nam quales Dioscorides apocyno tribuit, longos & lentos: tales ipse in brassica marina, id est soldanella uulgo dicta obseruaui. Plinius semen acutum, diuisum, & lanuginosum apocyno tribuit; Dioscorides σπερμάτια λευκὰ, σκληρὰ, σμικρὰ, μέλανα. Marcellus transtulit, semina dura, exigua, nigraque: Ruellius, semine intus albo, duro, paruo: hic μέλανα uocem tanquam superfluam omisit, ille λευκά. Siliquæ ei (inquit Dioscorides) quales in fabis, digitales, folliculari specie: uiticulæ paruæ (ut Ruellius uertit; longæ, ut Marcellus. μικρὸν enim & μακρὸν facile permutantur:) λυγώδεις, id est lentæ & uitiles: pro qua uoce aliqui δυσώδεις legerunt, id est, fœtidæ, quod admitti potest, cum δυσθραύστους uox sequatur, idem ferè significans quod λυγώδεις. Hoc apocynon qui hodie nôrit neminem esse puto, quod quidem scriptis publicatum sit. Ego prorsus congenerem ei herbam illam existimo quam aliqui ridiculo nomine Noli me tangere uocitant, eò quod uel leuiter attactæ eius siliquæ iam maturæ mox dissiliant & semen eiaculentur, quod & cucumeris anguini fructus facit. Semina in siliquis duriuscula & alba producit: succum luteum continet: non semel enim libros, quibus ramulos huius herbæ imposueram, hoc postea colore tinctos inueni. Vim acrem & erodentem habet, ut sæpe gustando cognoui. Flos ei luteus aconiti instar cucullatus. Venenosam arbitratur etiam Hieron. Tragus, qui ultimum inter tithymallos locum, sed perperam, ei attribuit. Et quanquam folijs Mercurialem uel atriplicem quodammodo referat, non ideo tamen nullum apocyni genus est: Nam & Dioscorides cynæ herbæ (quam itidem cynocramben uocat) folia uel Mercurialis uel hederæ folijs comparat. Ego interim apocynon minus, nostram hanc herbam appellabo, donec alius aliquid melius attulerit: nec admodum refert, cum nullus in medicina eius sit usus: cauendi tamen gratia refert: nam & homini uenenosum apocynon esse, quod Galenus ait, facile credo, cum lupos, uulpes & pantheras interimat, ut Dioscor. scribit, & ut Plinius quadrupedes omnes. Hoc obiter monebo Lectorem, aliam esse cynocramben apocynon dictam, ac prorsus uenenosam, quam Dioscorides describit libro 4. cap. 79. Aliam uero cyniam, cui item cynocrambes cognomen; eodem libro cap. 184. Marcellus Vergilius testatur in uetustissimis Græcis & Latinis codicibus hoc caput non legi: præterea si nomen (inquit) solum expendatur, eadem apocyno est, de quo non multò ante hoc ipso uolumine egit: si uires, Mercurialis esse merito credetur, præsertim ijsdem penitus uerbis in hoc scriptore tractata: quæ enim de ea feruntur, semen eam secus folia habere, exiguum rotundumque: potam præterea aluum soluere, & olerum modo coctam, bilem & aquas corporis trahere: omnia paulo ante dictæ Mercurialis herbæ sunt. Sed nec Plinius, quod hactenus deprehenderim, aut Theophrastus, de hac cynocrambe usquam agunt: Inclinat ideo animus nobis, adulterinum scriptoris huius esse hoc caput, & alterius Mercurialis herbæ traditam ab aliquo sub hoc titulo historiam esse, Hæc Marcellus. Ego siue ab alio adiunctam, siue à Dioscoride primum descriptam, hanc cynocramben, sui generis herbã esse existimo, nempe Mercurialẽ syluestrẽ, quã ijsdem ferè uerbis, quibus cõmunis Mercurialis, describi nihil mirũ est, quum & forma & uiribus non aliter ab ea discrepet, quàm solent agrestia ab urbanis. De nominibus equidem nemini contenderim: reipsa uero Mercurialis genera duo syluestria cognosco: quorum unum in syluis ferè nascitur, nigrius, & reptantibus per transuersum radiculis, quod Leon. Fuchsius pro cynocrambe pinxit: maius alterum, & candidius, hirsutumque circa oppida & rudera passim emicat. Fœmina, quod sciam, in neutro syluestrium genere reperitur: utrumque gemella semper seminum conceptacula inter folia gerit, ut rectè à Dioscoride Mercurialis syluestris mas cognominetur, & statim post uulgarem ac locis tantum cultis nascentem Mercurialem collocetur. Matthæolus Ruellium reprehendit, qui hanc cynocramben atriplicem syluestrem esse putauerit, quum atriplex ista libro 2: post satiuam statim à Dioscoride commemorata sit. Qua quidem in re cum Matthæolo sentio: sed dissentio ab eodem, quod immerito Fuchsium notet, ut qui depinxerit apocynon à Dioscoridis descriptione prorsus alienum: cum Fuchsius non cynocramben apocynon, sed cynocramben cyniam depictam dederit. Persuasit forte Ruellio ut ita iudicaret herbæ odor: est enim genus quoddam atriplicis syluestris circa parietes interdum nascens, omnium fœtidissimum: describitur autem apocynon quoque graueolens Dioscoridi, βαρύοσμον: quod tamen aliud est quàm fœtidum, quamuis Galenus δυσώδης dixerit. Idem Matthæolus perperam Galeni uerba de apocyno citat, quod maturandi uim habeat, cum apud Galenum simul & Aeginetam diaphoretica, id est discutiendi facultas non maturandi ei tribuatur, idque merito, quoniam (ut inquit Galenus) non instrenuè calefacit, non æquè tamen exiccat: huiusmodi enim discutientia sunt. Apud Aeginetam non placet quod legitur, eam ualde fœtidam & calidam esse, absque siccandi tamen facultate: quam quidem Galenus ei non negauit, sed minorem quàm calefaciendi esse dixit. Discutiendi sanè uim Mercurialis etiam habet: & haud scio an apocynon & cyniam Galenus alijque secuti eum confuderint, cum alterius solum mentionẽ faciant. Hoc quidem Galeno frequens esse uidetur, ut ex uiribus plantarum, à Dioscoride præsertim scriptis, de temperamento earum & qualitatibus primis pronunciet, quod tamen persæpe non sine errore fit, ne prorsus stirpes quasdam ignorasse existimetur. Epicharmus brassicam syluestrem contra canis rabiosi morsum imponi satis esse tradit, melius si cũ lasere & aceto acri: Necari quoque canes ea, si detur ex carne, Plinius: sentit autem de apocyno.

¶ Chamæleonis albi radix mixta cum polenta, uel (ut interpretes reddunt, in Græco tamen est

q

copulatiua coniunctio) cum aqua & oleo, canes, sues & mures occidit, Dioscorid. Chamæleonis candidi radicis succus, occidit canes suesq; in polenta: addita aqua & oleo, cõtrahit in se mures ac necat, nisi protinus aquam sorbeant, Plinius. Auicenna idem de herba Mezereon scribit, quæ chamelæa Græcis est: quod de chamæleonte Dioscorides, ut linguarum imperiti sæpe uocabulorũ similitudine decipiuntur. Blondus chamæleonem carduum uarium appellat: Gaza in Theophrasto uernilaginem transfert, quoniam inter Dioscoridis nomenclaturas à quibusdam sic appellari chamæleonem nigrũ legerat: ipse commune utriq; nomen fecit. Hoc sanè aliquis miretur, cur soli albo chamæleonti canes aliasq; quadrupedes necandi uenenum adscribatur, cum nigrum longè perniciosiorem Galenus cæteriq; faciant: & inter illius quoq; nomenclaturas cynomazon (quasi maza cani obijcienda) habeatur, & cynozolon propter grauitatem odoris, teste Plinio: nam apud Dioscoridem malè scribitur cynoxylon: quo etiam iuuencæ pereunt anginæ modo, quare à quibusdam ulophonon uocatur, Plin.

¶ Zinziber caninum uel aquaticum, olus est quod interficit canes, folia habet salignis similia, sed pallidiora (magis citrina) ramulos rubentes sapore zinziberis, Syluaticus sine authore: descriptio ad persicariam uulgo dictam uel hydropiper Dioscoridis accedit. ¶ Rhododaphnes (recentiores oleandrum appellant) flos & folia, canes, asinos, mulos, & plerasq; quadrupedes perimunt, Dioscorides & Auicẽna. Idem facit elleborus albus apud Serapionem secundum Eben Mes. & Auicennam. Nuces uomicæ etiam uenenum sunt canibus. Chrysippus docet canes occidi, si aqua eis detur in qua decoctus fuerit asparagus, Plinius, Dioscorides, & Auicenna. ¶ Plumbi fumus canes occidit, Plinius libro 24 ut Aggregator citat. ¶ Venenati mellis malum (quo homo infectus fuerit) certum est per excrementa, ad canes etiam peruenire, similiterq; torqueri eos, Plinius. Circa Scytharum & Medorum dictam Thraciæ regionem, locus est uiginti ferè stadiorum spatio, qui hordeum producit, quo homines uescuntur: equi uero & boues abstinent: imò sues etiam & canes excrementa hominum qui mazam aut panem ex hordeo illo comederint, auersantur, tanquam mortis periculo, Aristoteles in Mirabilibus. ¶ Si canis non cibi inopia, sed aliquo præter naturam affectu in maciem inciderit, ter aut quater butyro abunde eum nutries; unde nisi statim habitior fiat, signum est eum uermes sub lingua alere: illos igitur acu extrahes: Quod si ne sic quidem corpulentior fiat, incurabilem & breui periturum existimato, Albertus. Sunt qui fascinatos etiam paulatim emaciari credant, ut proxime dicam. ¶ Si ex pigro ignauoq; agilem & uelocem reddere cupis, pane auenaceo accurate cocto fermentatoq; subinde pasce, Albertus. Gratius quidem etiam ueterno quandoq; laborare canes author est.

¶ De rabie canum, ijsq; omnibus quæ circa eam considerari possunt: & quomodo in canibus curari debeat, & quæ auxilia sint homini aduersus morsum canis tum rabiosi tum non rabiosi, infra differam cap. 6. ¶ Blondus nugatur quędam de fascino, quæ ipsius omnino uerbis apponam, nõ quòd probem, sed ne quid omittam. Canis (inquit) ut & infantulus, frequenter inficitur fascino, ita ut deueniat ad extremam maciem. Quorundã enim hominum oculi, adeo ligant, ut quem ligauerint non patiantur liberum esse, quinimò nec mentis compotem. Fascinum autem dicimus esse genus incantationis, ut patet apud Virg. Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos. Morbus autem is oritur è spiritu fascinantis. Sed fascini est ingressus per oculos fascinati ad ipsum cor usq;. Propterea cauendum est ne catulus perspiciatur ab inuidis hominibus donec adoleuerit. Quoniam hæc est maxima conseruatio salutis eius: quia remotis quæ inficiunt, saluberrimus seruatur. Pleriq; autem alij ex corallio baccatum monile circundant collo. Quidam & sacris herbis prætegunt, & cingunt frontem bacchare. Horum tamen usus est minus proficuus. Conclusio uerum prohibet fascina, uelut sarmentorum ignis, Hæc Blondus. ¶ Lippitudini uel lachrymis canis medeberis, si aspergas aquam tepidam, & mox farinam cum albumine oui cataplasmatis modo adhibeas, Tardiuus. ¶ Ad albuginem oculorum canis, os sepiæ crematum tritumq; mane & uesperi adhibeto: Si uero inueterata albugo fuerit, illines medicamen compositum, pari portione croci, fellis bubuli, succi fœniculi, & mellis, Tardiuus. ¶ Ad surditatem, quæ deprehenditur ex pigritie canis & tarditate, & omni alacritate amissa, oleum rosaceum uino mero permixtum, ter die auribus immittes, Tardiuus. ¶ Inflatis uel tumidis auribus remedium præstant cortices granatorum oxelæo incocti, quod auribus instillabis, Idem. Vulnus post tumorem apparens, aceto lauabis, & mox insperges spongiam tritam, Tardiuus. Vermes etiam in auribus occides, spongia trita albo oui excepta & cataplasmatis instar applicata, Idem. ¶ Cynicus spasmus, id est canina conuulsio in homine appellatur, oris præter naturam distentio, ita ut canis irati instar ringi uideatur, quod ferè fit musculis ab altera parte remissis, Celsus oris distentionem, Auicenna torturam faciei uocauit. ¶ Si calor nimius palatum canis inuaserit, butyrum melli commixtum in cibo dabis, Tardiuus. Eandem partem si durities aliqua uel cancer insederit, salem & myrrham teres, ac miscebis aceto, ut locum affectum perfrices, Tardiuus.

¶ Anginam barbari squinantiam uocant, corrupto uocabulo à Græco synanche uel cynanche. Κυνάγχη morbus est canum, καὶ ἀνθρωποπνιγμός, Varinus: lege ἀνθρώπων πνιγμός ex Hesychio, id est hominum suffocatio. Quidam cynanchen interpretantur morbum faucium, à canibus quos infestat. Cynanche est præfocatio nocturna, humore crasso & tenace ad bronchum, id est arteriam delapso, maximè in pueris, Pollux: qui anchonen etiam (ἀγχόνην) purulentum abscessum inter epiglottidem & linguæ radicem interpretatur. Synanche (ut ait Pausanias citante Hermolao Barbaro) musculis qui sunt

ſunt intrita fauces, inflammatis oritur: ſicut ijs qui extra, paraſynanche. Ad eundem modũ cynanche fit, cum muſculi gutturis interiores accenduntur: paracynanche, cum exteriores. Galenus tamen libro 4. de locis affectis cap. 3. & Prognoſt. 3. comment. 20. hoc diſcrimen reprehendit. Celſus aliter, tria em̃ facit anginę genera: Synanchen, uti ſynanchen (ὡς συνάγχην,) paraſynanchen. In primo nec tumor nec rubor comparet ullus, ſed corpus aridum eſt, uix ſpiritus trahitur, membra ſoluuntur. In ſecundo lingua faucesq́ cum tumore intumeſcunt, uox nihil ſignificat, oculi uertuntur, facies pallet, ſingultusq́ eſt. Illa communia ſunt, æger non cibum deuorare, non potionem poteſt, ſpiritus eius includitur. In tertio, quod leuius eſt, tumor tantum & rubor eſt, cætera non ſequuntur. Hippocrates & alij ueteres, omnia mala quæ in gutture & faucibus accidunt, quas quidem ſpirandi comitatur difficultas, anginæ nomine appellant. Cynanche, id eſt angina interimit canes, Ariſtoteles, Pollux: Albertus addit intra ſecundum, aut tertium, aut quartum diem. Ego innumeros uidi canes angina affectos, quorum nullus euaſit, Aug. Niphus. ¶ Quid dicam tuſſis, quid mœſti damna ueterni? Gratius de canibus. Tuſſis clamoſa, id eſt canina, Syluaticus. Tuſſis canum uenationem, & cuſtodiam indigentem taciturnitate maximè impedit. Ideo ut paſtores oui tuſſienti per nares infundere conſueuerunt, ita & cani injicies, uini cyathi duos ſiue paulò minus, in quo dulces amygdalæ contuſæ, ac mundæ, fuerint ſolutæ, Blond. Tardiuus pulegiũ maius in oleo, melle & uino coctũ, cani deglutiendũ offert. Anhelitus difficultas cani ingruit ab aere craſſo: quamobrẽ in aërem puriorẽ ducendus eſt: & niſi aëre mutato curetur, aures eius ferro perforentur, ut ſpiratio leuior fiat, Blondus.

¶ Caninus appetitus dicitur apud Galenum De locis affectis, ubi canum more, aut nil omnino, aut praui affectantur cibi à mulieribus ſecundo aut tertio poſt conceptum menſe. Sic grammatici quidam in Dictionarijs ſuis falſò docent, & ſimul Galeno iniuriam faciunt. Nam ille De locis affectis libro 5. cap. 5. inter affectus oris uentriculi ſic ſcribit: Conſtat quod etiam cittæ uocatæ mulieribus accidunt, ubi hæc particula affecta eſt. Quæ enim aut canum more, aut nihil omnino, aut malos cibos appetunt, ijs appetentiæ inſtrumentum læſum eſſe certũ eſt, id uero os uentriculi eſſe demonſtratum iam eſt, Hęc Galenus. Et licet inde cittam ſiue malaciam, aliquando à canino appetitu nihil differre iudicari poſſit, ſæpe tamen ab eo differt: & mulieribus ſolum accidit, circa tertium geſtationis menſem præcipue (ut Galenus ſcribit lib. 1. cap. 7. de Sympt. cauſis,) quod non poſſit tum fœtus, utpote imbecillus, quicquid ad uterum alimenti ratione fertur abſumere. Sed de hoc affectu in Pica aue plura. Cæterum κυνώδης ὄρεξις, uel τὸ κυνωδῶς ὀρέγεσθαι, omnibus & uarias ob cauſas accidit. In Grę co textu Galeni De locis aff. pro his uerbis Græcis, ὅσαις γὰρ ὀρεγομέναις κυνωδῶς, ἢ μηδ' ὅλως ὀρεγομέναις, ἢ μοχθηρῶν ἐδεσμάτων ὀρεγομέναις γίγνεται, ταῦτα πάντα τὰ τ' ὀρέξεως ὀργάνου παθήματα δῆλ, &c. Ego ſic legerim, ὅσα γὰρ, ut referatur ad παθήματα, & ὀρεγομένοις in maſculino genere ubiq́, quoniam non ad mulieres ſolum pertinent iſti affectus, ſed quoslibet homines: ὅσαις certe legi nulla conſtruendi ſermonis ratio patitur. Eſt igitur ſecundum Græcos medicos canina appetentia, contrarium amiſſioni appetitus malum. Qui enim ſic laborant, plures appetunt cibos & ingerunt: quorum deinde multitudine grauati, & aſſumptos cibos citra noxam ferre haud potentes, ad uomitum diuertunt. Poſtea rurſus cibo ſe explentes, denuò ad uomitum reuertuntur, quemadmodum canes: unde etiam malum hoc appellationẽ accepit, Aëtius lib. 9. cap. 21. Plura uide apud medicos. De bulimo in Boue dixi, capitis 8. parte 1. Caninum appetitum à bulimo ſcitè diſtinguit Cælius Rhod. initio libri 26. cum prius 25. 9. confudiſſet. In Hippocratis Aphoriſmum libro 2. Famem uini potio ſoluit, Galenus non quamlibet famem, ſed caninam ſiue caninum appetitum intelligit: qua de re pluribus tractat Cælius 25. 9. Sunt qui caninum prandium ad caninam appetitionem contra Gellium putent referendum, Cælius. Si quod os gulæ canis impactum fuerit, naſum apprehende & collum uerſus aliquandiu deprime: & oleum faucibus infunde ut excites tuſſim: tuſſiendo enim os ſæpe excutitur: Aut oleum aquę tepidæ infuſum paulatim immitte in gulam canis, ut remollito laxatoq́ loco os cedat, Tardiuus. Si hirudines adhæreant gulæ canis, accipe quinq́ muſcas illius generis quæ per æſtatem ante equorũ capita uolitant (Galli racines uocant) ex his crematis nidorem canis ore excipiat, & hirudines cadent, Tardiuus. ¶ Alui in cane obſtructæ remedia iam ſuperius propoſui. ¶ Vomitiones canis monſtraſſe homini uidetur, Plinius. Canes cum morbo laborant, herba (aliâs herba quadam) ingeſta euomunt, atq; ita purgantur, Ariſtot. De canaria herba uide in H. a. Cum redundantia canis uexatur, herbam in macerijs naſcentem nouit, qua comeſa, omne id, quo affligitur, cum multa pituita & bile euomit, ſibiq́ hæc uomitio ſalutem affert, ſine ullius medici opera, quo ad expellendam bilem nihil ei opus eſt: rabiem hæc niſi tollatur, facit, Aelianus: Et rurſus alibi, Cum autem utrunq; uentrẽ exhaurire habent neceſſe, herbam dicuntur quandam comeſſe, cuius ui partim euomendo, partim dejicienda aluo ſuperfluentes cibos ejiciunt. Vnde Aegyptios aluos purgare didiciſſe ferunt. Si canes parcius neq; craſſis alimẽtis nutrias, non adigentur ad uomitum, Blondus. Si ſtomachus debilis fuerit, & cruditate ac uomitu laborârit, oſſa bouis in aceto cocta rodenda objicies, Tardiuus. Ventrem fluentem ſiſtet caſeus uetus ac durus in cibo, item palumbes cocta & aſperſa aceto, Tardiuus. Ad tormina uentris proderit cani, ſi coopertum igni admoueris: & gulæ eius inſerueris allium tritũ oleo calido mixtum, Tardiuus. Ventris tormina cum frigidis ex cauſis oriuntur, calidis iuſculis, & potibus piperatis uincuntur, oleis etiam uel aliquo ex pinguibus oblatis. Forinſecus autem laudamus quodq; linimentum calidæ uirtutis, ut eſt oleum liliaceum, rutaceum, nardinum, & laurinum,

ceratum dialtheæ, Marciaton, uel Agrippæ, & cineratis pannis dum circumuoluitur curari poterit in frigidis affectibus. Tum etiam si per os euomuerit succum è uentriculo, curatur, neglectis præsidijs omnibus. Vana itaque erunt præsidia si uirtus ualida fuerit ad expellendum nocua, Blondus. ¶ Canes cum lumbricis infestantur, herbam tritici comedunt, Aristot. segetem herbescentem depasti lumbricos expellunt, Aelianus. Podagra in canibus quanquam difficilis, non tamen incurabilis est, Pollux ex Aristotele. Perraro ex ea conualescunt, Aelianus. Lumbricos in uentre canis occides hoc medicamine, semen absinthij, cornu cerui, & lumbricos, arida tere & misce butyro aut melli, Tardiuus. Cani sanguinem per urinam reddenti, remedium est, coriandrum in lacte & aqua coctũ cum pauco oleo, & duabus libris lenticulæ, & quadraginta granis piperis contritis, quæ omnia commixta ut edat curabis, Tardiuus. ¶ Aut incuruatæ si qua est tutela podagræ, Gratius de canibus. Podagra canum pedes extrorsum incuruat, Albertus. Augustinus Niphus canes duos podagricos se curasse scribit, nunquam tamen efficere potuisse quo minus post unum aut ad plurimũ duos cursus claudicarent. Podagra (Albertus addit calida) tentati pauci euadere possunt, Aristot.

¶ Cum plantæ pedum canis ob terræ calorem feruidiores aut ustæ sunt, cinerem lixiuium (cendre passee) melli mixtum superilligabis. Plantas aut coxas propter laborem tumidas, oxelæo tepido inunge. Si pellis aut ungues à pede separentur, farinam aquæ mixtam insuper deligato: Aut cortices mali punici & salem conterito, & cum aceto feruefacito in olla, cui canis pedes immittes quàm ferre poterit calidissime: Aut gallas cum chalcantho contere ac misce aceto, eoque tepido medicamẽto canis pedes lauato, Tardiuus. ¶ Hi ferè canum morbi sunt, quos à scriptoribus memoratos inuenio: quanquam & alij plures eis contingere possunt. Nam ut (Gratius inquit) Mille tenent pestes, curaque potentia maior. ¶ Morbi latentes præter iam dictos, sola ignis calefactione, & graminis esu curantur, Albertus. ¶ Reliqua canum uitia, sicut in cæteris animalibus præcepimus, curanda sunt, Columella. In Geoponicis Græcis libro 19. cap. 3. ubi de morbis canum tractatio desinit, adiectum est: Κρότωνας δὲ καὶ τὰς ἄλλας νόσους τῶν κτηνῶν δυσπαθέστερον τὸ σῶμα ἐχόντων, θεραπεύσει τὰ ἐπὶ τῶν προβάτων εἰρημένα. Cornarius pro κτηνῶν, id est pecorum, legit κυνῶν, id est canum, et ita reddidit: Ricinos & alios morbos canum, corpus peius affectum habentium, curabunt ea quæ ad oues sunt relata: Andreas à Lacuna maluit uertere, Ricinos aliosque morbos pecorum, quæ infestantur ægrius aut difficilius, &c. Ego cum Cornario senserim, κυνῶν, id est canum omnino legendũ esse. δυσπαθὲς uero quamuis plerunque significet id quod natiuo quodam robore præditum difficulter à noxijs causis uincitur, uidetur tamen hoc loco poni pro male affecto ut Cornarius uertit: nam in Grammaticorum Lexicis δυσπάθεια, κακοπάθεια exponitur: & δυσπαθῶν, κακῶς πάσχων.

¶ Canem detenturus ne fugiat, butyro à capite usque ad caudam illines, lingendumque butyrum dabis, aut humida arundine à capite usque ad caudam eum mensurabis, Fronto in Geopon. Græcis. Tardiuus alas tantum oleo illinendas scribit, ut à cursu impediantur. Canis sequetur te, si alterius canis secundam obligatam panniculo, ipsi olfaciendam dederis, Fronto in Geopon. Canes non allatrabunt, qui dentem canis nigri manu tenuerit, quamobrem fures & latrones eo utuntur, Rasis: Et rursus, Non allatrabitur à canibus super quo dens canis suspensus fuerit. Videtur hæc superstitio ex Dioscoridis uerbis non intellectis nata, quæ sunt: Ad præcauendum etiam utuntur (morsi scilicet à cane rabido, ne in metum aquæ incidant, de quo proxime egerat) dente canino illius qui momorderit canis, folliculo ex aluta claudentes, & ex brachio suspendentes. Marcellus etiam in commentarijs addit, Dioscoridem sibi uideri loqui de præcautione metus aquæ, non rabidi canis impetu: suum tamen (inquit) relinquatur legentibus iudicium. Constantinus in libello de incantatione, contra morsum canis amuletum facit, citans Dioscoridem. ¶ Cor canis si quis secum habuerit, canes ei molesti non erunt, Sextus. Costanbenluce scribit, si quis cor canis supra se habuerit, nõ morderi à canibus: sed quamuis accesserint & olfecerint eum, statim refugere, Albertus. Blondo non satis uidetur secũ habere, aut supra se canis cor, sed idem uorandum, aut (quod præstantius sit) tritum bibendum suadet furibus & illis qui noctu ad amores suos accedunt, sic à nullo cane allatrandis: quod furibus (inquit) & amantibus credendum dimittimus. Ego quisquis hæc credit, non caninum duntaxat habere cor, sed totum esse canem credo. Sed Blondum fefellit, quod cor canis potatum, pro portatum, ut ego conijcio, apud Aesculapium legitur. Canis latratum auertit, linguam canis in calceo subditam pollici portare, Plinius lib. 29. Item ex secundis canis membranam habere, Plin. lib. 30. Et cor canis siccum (secum) habere uel linguam eius summam positam sub pollice pedis, Sextus. In sinistra manu tenere linguam in panno ligatam, canes obmutescere cogit, Kiramides. Leporis fimum uel pilos tenere, Plinius lib. 30. Mustelæ uiuentis caudam abscissam in pede portare, sicut dictum est de lingua canis, Plinius libro 29. Rana uiua data in offa, Plinius libro 32. Hæc omnia ad cohibendos canum latratus, ex Plinio, Sexto, & Kiramide ab Aggregatore citantur. A quo hæc etiam canes fugantia recensentur, Cor canis portatum, Plin. 29. sinistra manu portandum Kiramides addit: aut lingua eius in panno ligata, Kiramid. Corpus inunctum lapathi & cyclamini succo, Thessalus. Nigidius fugere tota die canes conspectum eius, qui è sue ricinum euellerit (& adalligatum gestauerit nimirum) scripsum reliquit, Plinius. ¶ Canum morsus auertentia, cap. 7. recensebimus.

D.

Canis cæteras rationis expertes animãtes cum alijs dotibus excellit, tum quod homines, à quibus alitur

alitur potissimum, amet, agnoscat, eisq; seruiat. ¶ Impetus canum & sæuitia mitigatur ab homine considente humi, Plin. Clementis & excelsi simul ingenij significationem canes præbent, statim ut se demisit is quem petunt, ardorem remittentes. Notum est illud Homeri Odysseę ξ. οἱ μὲν ὑλακόωντες ἐπέδραμον, αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς ἕζετο κερδοσύνῃ, σκῆπτρον δέ οἱ ἔκπεσε χειρός. Neq; enim qui humi se deijcit ac speciem supplicis præfert, amplius inuadunt, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Naturale præsidium est ad auertendos canes, sedere, & baculum dimittere, ne possint insidias suspicari canes, Homeri Scholiastes. Aelianus in Animalium historia canem ratiocinatione quadam ac dialectica uti scribit. Venatica enim canicula quędam, inquit, cum leporis qui nusquam uidebatur uestigijs insisteret, eaq; perscrutando ad fossam peruenisset, dextrum'ne potius an læuum ad fossam iter ingrederetur dubitando aliquantisper hærebat: At ubi re perpensa neq; hac neq; istac leporem abijsse secum conclusisset, cum nulla per fossam uestigia apparerent, transilijt. Eadem de re Plutarchi quoque uerba adiungam ex libro Vtra animalium, &c. idq; eò libentius, quoniam eadem opera dialecticos ille refutat. Dialectici igitur, inquit, canem quoties ad ista uenit uiarum diuerticula multifida, eo quod ipsi è pluribus disiunctum uocant argumentationis genere uti, & hoc pacto apud se constituere dicunt, aut hâc fera abijt aut isthac, atqui neq; hac neq; isthac, illac igitur ut abierit reliquum est: eamq; ad rem nil sensum quàm apprehensionem nudam conferre: rationem uero & sumpta, & è sumptis ipsam mox conclusionem efficere. Atqui isto quidem Dialecticorum testimonio falso nimirum & adulterino canis non eget. Nam sensus ipse, quà elapsa fera sit, ex ipsius uestigijs & cursu deprehendit, ualere longum tam disiunctis quàm coniunctis istis Dialecticorum dicẽs. Alia tamen studia sunt officiaq; & opera innumerabilia, quæ uisu nullo, sed nec olfactu, ratione uero sola, sola mente cum fieri tum deprehendi certum est, è quibus æstimare naturam canis licet. ¶ Canes animosę, amatrices, & assentatrices sunt, Aristot. Canem maxime omnium animalium hominis amantissimũ dicunt. Cum homini occurrit, eum declinat, reuerentia quadam & pudore ductus, cum uero iniuria affectum hominem ab alia fera pespexerit, tum ei auxiliatur, Aelianus. Soli dominum nouère: & ignotum quoq;, si repente ueniat, intelligunt: Soli nomina sua, soli uocem domesticam agnoscũt: Itinera quamuis longa meminère, Plin. Nihil sagacius canibus: plus enim sensus cæteris animalibus habent: Nam soli nomina sua cognoscunt, recognoscunt dominos suos & diligunt, & eorum tecta defendunt, ac pro dominis suis se morti obijciunt, Isidorus. Discernit canis dominum suum ab extraneis: nec eos quos insectatur odit: sed pro eo quem amat æmulatione solicitoq; amore ductus inuigilat, Author obscurus. Sibilo uocem domini plerįq; dignoscunt. Venetijs canis quidam in medio fori post triennium agnouit suum dominum, Blondus. Bestias & fures latratu produnt. Sunt qui peculiare quoddam genus esse canum scribant, quod odoratu fures deprehendat, & à cæteris hominibus implacabili odio discernat, Author obscurus. Fidelissimi ante omnia animalia homini canes atq; equi, Plin. Hinc est quod canem illum maximè probant, qui uerberibus quantumcũq; afflictus, non fugit: sed etiam repulsus, mox ad dominum uertitur, ceu ueniam petens, quamuis innocens, Blondus. Impartitæ alimoniæ memoriam seruat, gratiamq; refert, Ambrosius. Maximè omnium animalium canes defixis oculis deorum simulacra intuentur, Aelianus. ¶ Qui paruam & latam habent frontem, stolidi iudicabuntur, eò quod caninam referant frontem. Quibus frons quadrata est, & pro faciei portione mediocris, magnanimi, ob similitudinem leonis. At quibus corrugata ac ueluti nubila (συννεφὴς) peruicaces ac duri, αὐθάδεις, à taurina forma: cõtra quibus serena & exporrecta, assentatores, ab affectu frontem huiusmodi reddere consueto. Hoc sanè in canibus manifestum est, quod assentantes frontem exporrigant, &c. Aristoteles in Physiognomonicis: ubi textum Græcum mutilum quomodo expleuerim, partim ex ipso sensu, & sequentibus uerbis Græcis: partim ex ueteri translatione Latina, qui nostra cum Græcis contulerit, animaduertet. Hoc notandum, κόλακας & αὐθάδεις ab Aristotele opponi, & oppositis in fronte signis cognosci, quę sunt γαληνὸν & συννεφές. Adamantius αὐθάδεις iudicat illos qui habeant μέτωπα κατηρρεφῆ, melius per unum rhô: & forte συννεφῆ legendum: sin minus, ea tamen utriusq; significatio fuerit: licet Cornarius pro κατηρρεφῆ altas reddiderit: quod non placet, quanquam κατηρεφὲς Varinus ὑψηλὸν exponit; μέτωπον uero ὑψηλὸν iam antea ab Adamantio nominatum erat. In hoc tamen probo Cornarium quod ibidem μέτωπα τεταμένα, id est frontes explanatas legit, non τετριμμένα ut Parisiensis æditio habebat. Exporrectæ fronti, tum συννεφῆ tum ῥυσσὴν, id est nubilam & rugosam opponi iudico, sed diuersa ratione. ¶ Glaucam citharistriam à cane amatam fuisse audio: alij dicunt non à cane, sed ariete: alij ab ansere: Apud Solos Ciliciæ populos puerum, cui nomen erat Xenophon, canis amauit, Aelianus. Iam uero caniculum Siculum adulteris infestissimum fuisse auditione accepi. Cum adultera mulier coniugem suum peregre redire audisset, illum qui cum ea stupri consuetudinem haberet in latebras bene penitus, ut ipsa putabat, occultauit: uerum etsi ex seruis non lautissimi modò, sed & ianitores pecunia corrupti, cum dominam ad occultationem adulterij iuuabant, tum adultero confidentiam ad inferendum stuprũ afferebant. Tantum tamen huic mulieri hæc astutia abfuit ad præcauendum, ut certe perparuus canis partim locum illum, quo adulter abdebatur allatraret, partim pedibus fores constupratoris receptatrices eousq; conuellere adortet, domino ut non mediocris terror inijceretur, ex eoq; suspicaretur ibi malum aliquod latere. Quare fores effregit, adulterum comprehendit, qui eo animo cinctus gladio noctem expectabat, ut primo dominum domus interficeret, deinde uero, quam antè dixi,

uxorem duceret, Aelianus. ¶ Canis animal est adeò docile, ut ad uarios ludos institui possit. Mire ualet ingenio: & per quandam disciplinæ ac obedientiæ formulam, timidus solicitusꝗ expectatione suspendi solet, donec ad peragendi licentiam signo mittatur, Author obscurus. Qui canes aut catulos domant ac erudiunt, obsequentes delinimento aliquo demulcent, reluctantes uirga compellunt, Blondus. Franciscus Marchio Mantuæ, parens Federici Ducis, comprehensam uocem habens, morbi defectu, instruxerat canem, ut uocaret quem uolebat ex curialibus. is tandem utebatur cane, in aduocandis hominibus quos præcipue desiderasset, quemadmodum quis utitur officio optimi serui, Blondus. ¶ Plutarchus scribit, se nõn debere præterire eam canis disciplinam, quam ipse Romæ spectasset. Mimi docentis nimirum fabulam, in qua uaria & multiplex persona agebatur, nõ modo apposité canis alios subiectos affectus imitatione consecutus est: sed etiam cum ueneni (quod quidem tanquam mortiferum poemati subiectum esset, ueruntamen tum duntaxat uim conciliãdi somni haberet) in eo ipso cane periculum fieret: is panem, ad quem uenenum admistum esset, sumpsit, & deuorauit, ac quàm mox præ se trementis & ebrietate oppressi, animoꝗ deficientis similitudinem speciemꝗ gessit, ac nimirum se tandem ad terram abijciens, tanquam mortuus, humi stratus iacuit, seꝗ huc & illuc, ut fabulæ ratio ferebat, trahendum permisit, atque etiam cum ex dictis & actis intellexit tempus esse excitandi, sese sensim primum tanquam ex arctissimo somno experrectus mouit, & alleuato capite aspexit, deinde illinc surrexit, simul & ad eum quem oportebat, & necesse erat cum gaudio profectus est, ut omnium sanè spectatorum, & ipsius Cæsaris (nam aderat Vespasianus senex in Marcelli theatro) admirationem & assensionem commouerit. ¶ Canes si excidantur, cessant à relinquendis heris: nec ad custodiam aut uenationem deteriores fiunt, Xenophon de institutione Cyri libro septimo. ¶ Inter canes cibi nulla est societas, ut persæpe de osse inter se sic lacerent & distrahant, quemadmodum de Helena Paris & Menelaus. Solos uerò Memphiticos canes in medium auditione accepi rapinas proponere, & communiter uiuere, Aelianus. ¶ Canes hyæna capit uomitionem hominis imitando, Aristoteles. Hyænam traditur uomitionem hominis imitari ad sollicitandos canes, quos inuadat: præterea umbræ eius contactu canes obmutescere, Plinius.

E.

Canum, sicut ait Cicero, tam fida custodia, tamꝗ amans dominorum adulatio, tantumꝗ odium in externos, & tam incredibilis ad inuestigandum sagacitas narium, tanta alacritas in uenãdo, quid significat aliud, nisi se ad hominum commoditates esse generatos? Sed de canum sagacitate, ac uenatione, hominumꝗ & ædium & pecorũ defensione, postea dicam per singula canũ genera. ¶ Dominorum usui canes seruire, & res domesticas his planè sciũt administrare: & pauperi satis ad famulatum est, unum possidere canem, Aelianus. Canes diuersi generis feris nostro tempore nõ miscentur. Pares iungendi sunt paribus: Et admittendi qui primi lasciuierint, Blondus. ¶ Catulorum caudas post diem quadragesimum, quàm sint æditi, sic castrare conueniet: neruus est, qui per articulos spinæ prorepit, usꝗ ad ultimam partem caudæ: is mordicus comprehensus, & aliquatenus eductus abrumpitur: quo facto neꝗ in longitudinem cauda fœdum capit incrementum, & (ut plurimi pastores affirmant) rabies arcetur letifer morbus huic generi, Columella. Equis & canibus curatores illos præfecit Cyrus, quos existimabat reddituros hæc pecora ad usum suum quàm optima, Xenophon. ¶ Canis fimum cum urina putidissima miscetur, & funditur circa plantas aut semina, quæ à pecore tangi nolis, Democritus in Geopo. ¶ Ex canino fimo gluten quoddã faciunt, qui profitẽtur artem coriariam, ad glutinandas pelles, Blondus.

F.

Quid loquar de canibus, quos iuuenes ac pingues, & potissimũ cum fuerint castrati, apud quasdam gentes frequentissime mandunt, cum multi sint qui pantheris uescantur? Galenus libro 3. de aliment. facul. Canum & uulpium carnem nunquam equidem gustaui, nec sanè gustare unquam fui adactus, neꝗ in Asia, neꝗ in Græcia, neꝗ in Italia: aiunt tamen hanc quoꝗ mandi: cõiectare tamen possum uim ei inesse carni leporum similem. Nam canis, & uulpes, ut summatim dicam, temperamento sunt sicco, Galenus de attenuante uictu. Plura de cane dici cogunt priscorum mores: Catulos lactentes adeò puros existimabant ad cibum, ut etiam placandis numinibus hostiarum uice uterentur his. Genito mane catulo res diuina fit, & in cœnis deûm etiamnum ponitur catulina: Adijcialibus quidem epulis celebrem fuisse, Plauti fabulæ indicio sunt, Plinius. Petrus Martyr Oceanicæ decadis primæ libro 3. insulam quandam in nouo orbe esse scribit, in qua canes non latrabiles, aspectus fœdissimi, hœdorum instar comedantur. ¶ Cynamolgi Indiæ populi canes mulgent & lacte uescuntur, ut infra dicemus in Canibus diuersis. Adhuc non uidentem catellum si edas, nullum senties dolorem, Sextus.

G.

Præcordia uocamus uno nomine exta in homine, quorum in dolore cuiuscunꝗ partis, si catulus lactens admoueatur, apprimaturꝗ his partibus, transire in eum morbus dicitur, idꝗ exenterato perfusoꝗ uino deprehẽdi, uitiato uiscere illo quod doluerit hominis, et obrui tales religio est. Hi quoque quos Melitæos uocamus, stomachi dolorem sedant applicati sæpius: Transireꝗ morbos ægritudine eorum intelligitur, plerunꝗ & morte, Plinius. Plinio subscribit Serenus capite de prӕcordijs sanandis,

nandis, inquiens, 'Quin etiam catulum lactentem apponere membris Conuenit, omne malũ transcurrere fertur in illum, Cui tamen extincto munus debetur humandi, Humanos quia cõtactus mala tanta sequuntur, 'Et iunctus uitium ducit de coniuge coniunx. Idem remedium Marcellus Empiricus ex Plinio, ut uidetur, descripsit, cap. 21. Et Plinius ipse rursus alibi, Sunt occulti (inquit) interaneorum morbi, de quibus mirum proditur: si catuli priusquam uideant applicentur triduo stomacho maxime ac pectori, & ex ore ægri suctum lactis accipiant, transire uim morbi, postremo exanimari, dissectisq́ palam fieri ægri causas. Mori, & humari debere eos obrutos terra. Spleni dolenti quidam incisum filiumq́ catulum imponunt, Sextus. Idem aduersus omnem dolorem remedium describit, si quis nondum uidentem catulum edat. Aduersus rabiem, necantur catuli statim in aqua, ad sexum eius qui momorderit, ut iecur crudum deuoretur ex ijs, Plin. ¶ In Leonelli Fauentini libro de curandis morbis, capite de paralysi, ungenti catulini, ut uocat, descriptionem istam reperio: Catelli subrufi exenterati in aqua decoquantur donec ossa separentur, & in superficie prorsus nuda appareant: deinde refrigerato uase in quo bullierunt, quod liquatum est (intelligo pingue supernatans) colligi debet, & inde inungi spina dorsi, & membra resoluta. Cibararium in Antidotario uirili unguentum chinarium (ex cynarijs) à catulo canis dictum, Syluaticus. Vermiculus (sub lingua scilicet) canis rabidi in collo suspensus, sanat morsum à cane rabido, Sextus. Aliqui morsis à cane rabido ut à pauore aquæ tuerentur, uermem è cadauere canino adalligauêre, Plinius. Sanguis ricini euulsi cani, psilothrum est, Plinius: Alij ipsum canis sanguinem psilothrum faciunt. Canis cinere ex oleo illito supercilia nigrescunt, Plinius. Aduersus urinæ incontinentiã Magi uerrini genitalis cinere poto ex uino dulci, demonstrant urinam facere in canis cubili, ac uerba adijcere, ne ipse urinam faciat ut canis in suo cubili, Plin. ¶ Destillationes sedat canina cutis cuilibet digito circumdata, Plinius. Corrigio canino (alibi etiam in genere neutro utitur) rudi nec unquam uincto, quilibet digitus in quauis manu ligatus, remedium destillantibus naribus præstat, Marcellus. Corrigiam caninam ter collo circumdatam remedio esse tradunt aduersus anginam, Plinius: mire anginam releuat, Marcellus. Ad capitis dolorem pluribus semperq́ prodest, limacis inter duas orbitas inuentæ ossiculum per aurem cum ebore traiectum, uel in pellicula canina adalligatum, Plin. Corrigia canina medius cingatur qui dolebit uentrem, statim remediabitur, Marcellus. ¶ Neruosa caro canis pota, aduersus canis morsum laudatur, Blondus: Aesculapius ficum adijcit: Ego non neruosa, sed rabiosi canis caro legere malim. Saliuntur carnes canum qui rabidi fuerunt, morsis à cane rabido in cibo dandæ, Plin. Caninus sanguis commodè ab his bibitur, quos efferata in rabiem bestia momorderit: contra epotum toxicum auxilio est, Dioscorid. Sanguine canino contra toxica nihil præstantius putatur, Plinius. Sanguis canis nigri illitus (respersus, Plin.) omnibus parietibus domus in qua est maleficium, tollit, Author obscurus. Torminosi sanguinem canis bibant, mirè sanantur, Sextus: Alij ex Aesculapio hæc uerba citantes, tremuloses legunt: & Blondus etiam tremori conferre haustum sanguinem caninum scribit. Scabiem curat ante omnia sanguis caninus, Plinius. Auicenna Galenum citat qui scripserit sanguinem canis pilos euulsos renasci prohibere: Plinius non canis, sed ricini cani euulsi sanguinem psilothrum esse meminit. ¶ Canis adeps cum oleo uetere & succo absinthij auribus (moderatè, Sextus) instillata, quacũq; ex causa exsurdatas aures, miro modò reparare creditur, Marcellus & Sextus. Canis adeps cum absinthio & oleo uetere grauitatem aurium sedat, Plinius. Canis adeps podagram & aurium dolorem sanat, Aesculapius. Lendes tolluntur adipe canino, Plin. Caninum adipem cum alumine scisso fabæ magnitudine, ad urinæ incontinentiam prodesse tradunt, Plin. nisi quis potius ad hydrocelicos referat: non satis distinctè enim de his uitijs eo in loco agit Plinius: Sed malim ad urinam cum Marcellus quoq; sic scribat, Vrinam continet lac caninum, & adeps eius cum alumine datus, ita ut sit fabæ magnitudine globulus qui datur.

¶ Medullam canis ex uino uetere subige, & emplastri modo impone condylomatis, potenter ea sanabis, Marcel. ¶ Pilos caninos panno adalligant capitis doloribus, Plin. Quidam ut tuerentur à pauore aquæ, in morsu canis rabidi, pilos de cauda canis combustos insuere uulneri, Plinius. Pili canis in uulneribus quæ canis homini inflixerit, applicati, & sanguinem compescunt, & uulnus defendunt quo minus ulcus tabidum fiat: debent autem mox ab inflicto uulnere adhiberi, Blondus.

¶ Ossibus fractis medetur caninum cerebrum linteolo illito superpositis lanis, quæ subinde suffunduntur ferè quatuordecim diebus, solidat, Plin. Infandum dictu cunctis procul absit amicis, Sed fortuna potens omen conuertat in hostes, Vis indigna nouo si sparserit ossa fragore, Conueniet cerebum blandi canis addere fractis, Lintea deinde superq́ inductu nectere lanas, Sæpius & succos conspargere pinguis oliui, Bis septem credunt reualescere cuncta diebus, Serenus. Idem remedium apud Sextum legitur, qui addit, Fractura autem debet solida alligatione uti. Glaucomata dicunt magi cerebro catuli septem dierum emendari, specillo dimisso in dextram partem, si dexter oculus curetur: in sinistram, si sinister, Plinius. Caluaria canis finditur, & si dexter oculus laborat, in dexteriorem partem specilla demittitur: sin sinister, sinistram, Sextus. Marcellus glaucomata efficacissimè detergi scribit, si catello dierum septem, caput uiuenti diffindatur, & de dextra parte cerebri oculus dexter, de sinistra sinister, intincto illic spicillo inungatur.

¶ Summa uis in canini capitis cinere: excrescentia omnia spodij uice erodit ac persanat, Plinius. In ulceribus genitalium spodij uim superat, Marcellus. Canis non rabidi caput conbustum, & idem

cinis in cancerosa uulnera aspersus, sanat, Plin. Caput canis à fronte superius combustum tritum, si superfundatur oleum rosaceum, & accuratè teratur, fiatq; emplastrum ex eo super ulcera capitis, desiccat ea, Rasis. Albertus Galenum citat, quod caput canis combustum, oleo infusum, & sepo canis eiusdem, desiccat ulcera capitis & scabiem, Albertus ex Rasi. Ambustis canini capitis cinis medetur, Plin. Cum uulnere canis afficitur, cinerem capitis canis uulneri supersparges: aut sal tenuis torrefactus cum pice liquida imponatur. Capitis canini cinis à cane rabido morsos persanat, Sextus: uel caput ustum tritumq;, Aesculapius. Sed certiora super eodem remedio Plinij uerba sunt, In canis rabidi morsu (inquit) tuetur à pauore aquæ capitis canini cinis illitus uulneri: Oportet autem comburi omnia eodem modo, ut semel dicamus, in uase fictili nouo argilla circumlito, atq; ita in furnum indito: Idem & in potione proficit: Quidam ob id edendum dederunt. Medetur testibus farina ex ossibus canini capitis sine carne tusis, Plin. Caluaria canis trita & imposita, tumores testiculorum mire sanat, Sextus. Tetris testium ulceribus & manantibus auxiliantur canini capitis recentis cineres, Plin. Canini capitis recentis exusti cinis ueretri uel testiculorum tabidis & humidis ulceribus inspersus, aut cum aceto adpositus, adeò prodest ut spodium & utilitates eius, in hisce curationibus uincat, Marcellus. Sedis uitijs efficacissimus est canini capitis cinis, Plin. Ficus qui in ano nascuntur, aspersus sanat, & rhagades & omnem spurcitiam, Sextus. Rhagadas adspersus adiungit, Marcellus. Si pili in caudis equorum defluant, capitis canini cinerem, loco prius butyro inuncto, insperges, Pelagonius. Reduuias & quæ in digitis nascuntur pterygia, tollunt canini capitis cinis aut uulua decocta in oleo, superillito butyro ouillo cum melle, Plinius. Idem cinis appositus pterygia quæ nascuntur in digitis, urit, & cicatrices tollit, Sextus. Omne iumentum (κτῆνος) morbo aut pelle afflictum, si caput caninum uratur & fumum reddat sub capite eius, leuatur, Absyrtus. In mulso medetur morbo regio, Plinius. Rabidi canis caput contusum & commixtum cum uino, potatum mire sanat morbum regium, Sextus. Dentium doloribus, ut magi narrant, medetur canum qui rabiem præferunt, capitum crematorum cinis sine carnibus, instillatus ex oleo Cyprio (lego cyprino) per aurem cuius è parte doleant, Plin. ¶ Sordes aurium canis cum uino mixtæ, statim inebriant, Albertus ex Rasi. Apud ipsum tamen Rasin legimus, Si uinum in quo infusi fuerint alkarden, id est ricini, propines alicui, inebriabis. Sordes aurium canis, si eis peruncta licinia (ellychnia nimirum) de gossipio nouo in crucibulo (uase testaceo) uiridi extendantur cum zambac (oleo, Albertus) puro, ijs accensis capita præsentium canina (calua, Albertus) uidebuntur, Rasis. Magorum quidam ricinum ex aure sinistra canis omnes dolores sedare adalligatum tradunt, &c. Vide in Ricino. ¶ Caninus dens sinister maximus, circumscarificato eo qui doleat, medetur, Plinius. Colluunt dentes dolentes caninis dentibus decoctis in uino ad dimidias partes, Plin. Cinis eorum pueros tardè dentientes adiuuat cum melle: fit eodē modo & dentrifriciū, Pli. Dens canis cōbustus & cū melle tritus, gingiuas reprimit, ut dentes sine dolore crescāt, Sext. Dens inde cōtactus cito emittit, Aesculap. Puluis dentiū canis, dolores dentiū et gingiuas curat, Aescul. Si infantiū gingiuæ canis dente conterantur (affricentur) citius euocantur dentes lupino dēte (quā si lupino dente perfricarent, ut ego interpretor,) Blond. Dentē canis cōbure, & cinerē eius in uini hemina decoque, & ex eo gargarizet cui dentes dolent, sanabitur, Sext. Dens canis cōbustus et tritus impositus, gingiuas (aliâs tumores gingiuarū) sanat, Sext. Idē cicatrices oculorū extenuat, Aesculapius: Blondus puluere dentium canis contacta cicatricum (simpliciter) signa, pelli scribit, in quo eum errasse puto, ut in permultis etiam alijs, quod ueterum uerba attinet: de re ipsa enim non disputo, quanquam & hoc ridiculum est cicatricem solo contactu tolli. Molares dentes canis rabiosi qui momordit hominem, in corio alligati brachio, canis rabiosi morsum amoliuntur, Serapio citante Syluatico, uide supra in C. circa finem. Canis nigri dentem longissimum in quartanis adalligari iubent, Plin. Dentes canini suspensi supra ictericum, conferunt, Rasis. ¶ Canis lingua lambendo & sua & aliena tum ulcera tum uulnera curat, ut supra dixi cap. 3. Vulnus si simplex & paruum fuerit, canis lingua lambendo, & natali saliuæ succo emendat, Blondus. Vermes qui sub lingua rabidi canis inueniūtur, excisos & circum arborem sterilem ter latos & datos, qui ab eo morsus fuerit, sanabitur, Sextus. Est limus saliuæ sub lingua rabiosi canis, qui datus in potu fieri hydrophobos non patitur, Plin. Canis rabidi id quod sub lingua habet acceptum & potatum cum aqua calida, uel ex uino, mirifice sanat hydropicos, Sextus: lege hydrophobos ex Plinio: quos non sanat, sed tales fieri prohibet.

¶ Si sumas de coagulo catuli parui & conficias cum uino, dissoluit colicam solutione leui, & alleuatur æger eadem hora qua biberit, Rasis. Vomitus canum illitus uentri, aquam trahere promittitur, Plinius. Vomitum canis hydropico super uentrem pone, statim incipit per secessum aquam emittere, Sextus. Aduersus aquæ metum multò utilissimè iecur eius, qui in rabie momorderit, datur, si possit fieri, crudum mandendum: si minus, quoquo modo coctum, aut ius incoctis carnibus. Plura uide infra circa finem remediorum ad morsos à cane rabido, ubi de metu aquæ. Maculas in facie, œsypum cum melle Corsico, quod asperrimum habetur, extenuat: item scobem cutis in facie cū rosaceo impositum uellere: Quidam & butyrum addunt. Si uero uitiligines sint, fel caninum prius acu compunctas, Plinius. Marcellus Empiricus idem remedium describit, sed uariat in quibusdam, proinde uerba eius apponam: Oesypum (inquit) cum melle Corsicano tritum & appositum, abolet de facie omnes maculas, quidam & butyrum addūt. Si uero & uituli fimus & fel caninum misceatur, medicamen-

medicamen utilius erit, ita ut pariter temperata omnia decoquantur, Hæc Marcellus. Quod autem uituli fimus etiam æstates & discolorem cutem emendet, ex Plinio annotauimus in Vitulo: proinde dubito Marcelli ne an uulgatorum Plinij codicum lectionem præferam. Fel canis cum melle curat oculos, Aesculapius. Felle catelli dierum septem oculi ex melle inuncti, cito à leucomate liberabuntur, Marcellus. Suffusionem oculorum canino felle malebat quàm hyænæ curari Apollonius Pitanæus cum melle: item albugines oculorum, Plinius. Fellis aut lactis canini scrupulum unum, & mellis optimi tantundem miscebis, conteres, & in strigili calefacies, & auriculæ infundes, & lana obcludes: Nihil potentius neq; certius hoc medicamine, etiamsi intrinsecus cancerauerint aures, Marcellus. Podagras lenit fel caninum, ita ne manu attingatur, sed penna illinatur, Plinius. Fel canis aquatici aut canis rabidi lentis magnitudine sumptum, septem diebus interficit, quibus superatis est se potest salutis spes, Bertrutius. Fel canis nigri masculi amuletum esse magi dicunt domus totius suffitæ eo purificatæ'ue contra omnia mala medicamenta, Plin. ¶Splen canis in uino potatus, splenem sanat, Sextus. Caninus lien si uiuenti exprimatur, & in cibo sumatur, lienis dolore liberat. Quidam recentem superalligant. Alij duorum dierum catuli ex aceto scyllitico dant ignoranti, uel herinacei lienem, Plin. Caninus splen recens supra splenem hominis imponitur, dicente eo qui adponit, remedium se spleni facere. postea splen intra parietem dormitorij cubiculi tectorio, id est capsella inclusus, reponitur, & desuper ter nouies signatur, Marcellus. Splen uiuenti catulo exemptus, ciboq; sed coctus splenitico datus ignoranti, liberat eum quamuis grauiter laborantem, Marcel. Catellum lactentem de canna occide, & de ipsa canna splenem eius tolle, ac nescienti splenitico, in carbonibus coctum, uel assatum, manducandum dato, Marcel. ¶Genitale canis sub limine ianuæ defossum, magi amuletum esse dicunt domus totius, contra omnia mala medicamenta, Plin. Corio uirgæ canis si inuoluatur terra super quam quis minxerit, & ligetur, urinam emittere impedietur. & quàm diu hoc ab aliquo seruatum ligatumq; fuerit, non poterit ille urinam reddere, Rasis. ¶Reduuias & quæ in digitis nascuntur pterygia, tollit canina uulua decocta in oleo, superillito butyro ouillo cũ melle, Plin. Partus euocat membrana è canum secundis, si terram non attigerit, Plin. ¶Quidam in canis rabidi morsu, ut tuerentur à pauore aquæ, menstrua canis in panno subdidere calici, aut intus ipsius CAVDAE pilos combustos insuêre uulneri, Plin. Vide circa finem huius capitis, inter remedia contra aquæ metum. ¶Mendacem magorum compositionem qua inuictos faciunt, & præter alia canis ungues adhibent cum cauda draconis, &c. in dracone exponam.

¶Primiparæ canis lac potum, contra uenena antidoti uicem obtinet, Dioscorides. Cinis cum lacte canis primi partus, euulsis pilis quos renasci nolunt, uel nondum natis perunctis partibus, alij non surgunt, Plin. Serenus etiam, Ergo locum crinis uulsi tange lacte canino, Auulsamq; uetat rursus procrescere syluam. Pilos oculis molestos diligentissime uelles, atq; eorum loca canino lacte continges, Marcel. Lac caninum euulsos pilos non patitur recrescere, si locum statim linieris unde sublati sunt, Sext. Vt pili non crescant, & decidant: Lac caninum & lachryma hederæ & lac tithymalli in uino mixtum, euulsos pilos non sinit crescere, si mox linieris locum, Sext. Primiparæ canis lacte perunctos, narrant glabrescere, Dioscorid. Canis lac bibitum (lego illitum) pilos & capillos crescere prohibet, Aesculap. De lacte canino quidam manifestè mentiti sunt, quod in palpebris pilos renasci prohibeat, si prioribus euulsis eo loco foret illitum unde pilorum radices extractę essent: Ad eundem modum qui scripserunt, quod celerem pilorum in pudendis exortum reprimat, si quidem foret ante pubertatem illitum: uti q; quod fœtus emortuos eijceret potum, uerum non protulere. Sed & alia quædam præstigiaturis contaminata, tum de horum, tum de aliorum quorundam animalium lacte conscribunt, quæ me ab initio dicturum negaui, etiamsi experientia didicissem uera dixisse, Hæc Galenus libro 10. de simplicium facult. cap. 8. Albugines emendat canini lactis instillatio, ut quidam ex Plinio citat: nos supra fel ad easdem ex Plinio ualere scripsimus, quod magis probamus. Blondus ridicule de canini lactis albugine somniat, tollere eam aurium dolores et pondus, &c. Canini lactis instillatio sedat dolorem aurium, Plin. Ex lacte aut felle canino remedium ad aures, paulò ante Marcelli uerbis descripsi. Caninum lac instillatum dolorem et grauitatem aurium sedat, ut quidam citat ex Plinio: apud quem tamen sic legitur: Canini lactis instillatio sedat aurium dolorẽ: grauitatem adeps cum absinthio & oleo uetere. Dolor aurium sedatur canino lacte, & ursino, si recens instilletur, Marcellus. Lacte canino si assiduè infantibus gingiuas tangas, dentes eis sine dolore crescunt, Sextus. Si feruentia os intus exulserint, lacte canino statim sanabitur, Plin. Vrinam continet lac caninum, Marcellus. Caninum lac abortus mortuos expellit, Dioscorides: quod paulò ante ex Galeno falsum esse ostendi. Lac canis eijciet mortuum (fœtum) si mulier continuè biberit cum melle & uino pari mensura, Sextus & Aesculapius, & Rasis: qui ad difficilem quoq; partum idẽ remedium pollere scribit. Partus conceptos maturat caninum lac potum: Euocat membrana è canum secundis, si terram non attigerit: Lumbos parturientium potus lactis (nescio an de canino adhuc intelligat) reficit, Plinius. ¶Canino lotio defluunt pili, Sextus. Lotium caninum lutum factum, in lana collectum, callos & uerrucas mirè sanat & tollit, Sextus. Verrucas omnium generum sanat urina canis recens illita cum suo luto, Plin. Auicenna, Marcellus. Lotium caninum cum nitro, lepras & prurigines tollit, Dioscorid. Lotio canis si addideris portiunculam salis nitri & regio morbo & prurigini apponetur. Recens lotium credimus quod omnem uerrucam tollat, Blondus

puto. Qui in urinam canis suam ingesserit, torporem lumborum dicitur sentire, Plinius, & alibi, ad Venerem pigrior fieri. Herba iuxta quam canes urinam fundunt, euulsa, ne ferro attingatur, luxatis celerrime medetur, Plinius.

¶ Stercus canum, ubi ossibus duntaxat uescuntur, neque grauiter olet, & multa experientia, non tantum nobis, sed & alijs medicis me natu maioribus, comprobatum est, Galenus libro 10. de facult. simpl. cap. 18. & mox cap. 19. Sanè ego memini (inquit) me admirandam tum humani, tum canini stercoris expertum facultatem. Canino uti consueuit praeceptorum nostrorum quidam, sola ossa cani edenda exhibens duobus continuò diebus, ex quibus durum, candidum ac minimè foetens stercus proueniebat. Hoc igitur acceptum desiccabat, ut cum postea usus esset, facile ad leuorem posset redigi. Vtebatur eo ad anginam, dysenteriam, & summè inueterata ulcera: Et paulò post, In ulceribus extremè malignis multam experientiam habeo stercoris canini, cuius paulum quiddam medicamentis probatis miscui, & manifestò seipso ualentius redditum est medicamen, Haec Galenus. Stercus canis tritum cum succo coriandri, rubentes abscessus illitum sanat, Rasis. Gratius poeta in uulnere canis sanguinem sistit fimo canino his uersibus,

Nec longè auxilium, licet alti uulneris ora
Abstiterint, uteroque cadant cum sanguine fibrae:
Inde rape ex ipso qui uulnus fecerit hoste
Virosam eluuiem, lacerique per ulceris ora
Sparge manu, uenas dum succus comprimat acer.

Blondus pilos caninos ad sanguinem sistendum commendat. Verrucas omnium generum sanat fimi canini cinis cum cera, Plinius: Marcellus hunc cinerem impositum etiam absque cera uerrucas curare scribit. Cinere fimi canini candidi cum rosaceo, uerrucas efficacissime tolli aiunt, Plinius. Ossibus in canino fimo inuentis, adustio infantium, quae uocatur siriasis, adalligatis emendatur, Plinius. Stercus canis album potatum ex cineris lixiuio, caducos mire sanat, Sextus. Rana uitium linguam occupat uelut latum ulcus, subnigrum: nono die necat nisi curetur: signum est saliua defluens. Curatur stercore canino candido, sale, ruta, fuligine & saluia: quibus simul contritis in pila, lingua exerta perfricatur, quod rusticorum experimenta docent. Caninum & humanum stercus gutturi impositum anginis auxiliari, inter omnes conuenire inuenio, Dioscorides. Canino stercore (quali iam dictum est) ex praeceptoribus meis quidam ad anginam utebatur, ijs admiscens quae alioqui huic affectui congruebant, Galenus. Stercus canis ad synanchen & faucium abscessus iam maturos, optimum est remedium, celeriter enim ea constringit, Rasis. Recentiorum quidam ad anginae abscessus canino stercore unà cum hirundinis cinere utuntur, ut in Hirundine exponam. Canis fimum cum melle oppugnat anginā & glandularum (tonsillarum) inflammationes illitum, Blondus. Quidam ex chirurgis nostris ad uuam, hoc medicamentū aridum faucibus indunt, quod fit ex albo stercore canino, pipere longo, lilij montani luteis radicibus, & solano perpetuo. Caninum fimum album morbo regio medetur, Author obscurus. Idem flagrantissimo canis sydere exceptum, cum uino aut aqua potum, sistit aluum, Dioscorides. Rasis praecipue ad hunc usum commendat stercus canum qui ossa edunt. Stercus canis siccatum, sumptum (collectum) triginta diebus Iulij, & in ortu Solis pondere aurei potum, cum decoctione gallarum (galli decrepiti, Albertus: quod non placet) aut cum aqua malorum granatorum, stringit naturam (uentrem, Albertus) solutam, Rasis. Ad dysenteriam stercore canino (quali praedictum est) quidam ex praeceptoribus Galeni utebatur: lacti illi admiscens, cui decocto calculos uocatos κάχληκας (inquit Galenus) ignitos inijci antè possumus: aut, ut ego postea ob parabilitatem ad ferrum confugi, id candens lacti probè decocto injiciens, quod quidam non propriè lac schistum appellant. Caeterum praeceptor ille meus, stercus caninum lacti, in quo extincti erant calculi marini, clàm inijciebat, & id solum generosissimos quosque discipulos docebat. In his ergo duobus (ad dysenteriam & anginam) multum expertus sum stercus caninum, ceu medicamentum mirabile, Tantum Galenus. Stercus canis combustum & cum melle illitum, tineas infantium tollit, Sextus: uētri forte & umbilico illinendum intelligens. Stercus canis siccum & in potionem aspersum, hydropicos sanat, Sextus. Ad uterinum dolorem (ut nostri appellant, saepe etiam colicam impropriè intelligentes) commendari inuenio fimum canis album & à superficie repurgatum, siccatumque, bibēdum cum liquore chymicis uasis collecto ex floribus liliorum. Ad ischiadem remedium, Cera rubea, & stercus canis quod est album, hoc siccatum in sole, & in modum farinae cribratum cum fuerit contusum, lento igni cerae remissae admiscetur per partes, & olei parum, tantum ut mollius idem efficiatur medicamen: sed antea tamen colocynthide & centaurio curetur cui medendum est (per clysterem nimirum) ut (lego et) si non profecerit, curationem iterum adhibeas, Marcellus. Cinis fimi canini candidi cum rosaceo rhagades curat, aiuntque inuentum Aesculapij esse, Plinius. Stercus canis cum rosaceo tritum & impositum, rhagades statim sanat, Sextus. Stercoris albi canini & betae cinis insertus, rhagades adiungit, Marcellus. Ficos seu mariscas ani, ut ex chirurgis nostris quidam pollicentur, hoc modo curabis: Caninum stercus albū & folia allij super foco concremabis, ficos axungia inunges, deinde cinerem allij insperges, postea fimi: experimento constat. Aliqui simul utrunque cinerem cum oleo subigunt, & inungunt. ¶ Si quis biberit uinum, cui iniectus fuerit lapis à cane morsus, exclamare cogetur, Rasis.

G. id est Capitis septimi de Cane, pars II.

¶ De morsibus canis non rabiosi. ¶ De rabie canum in genere. Quomodo in ipsis canibus caueatur aut curetur. ¶ Methodus curandi morsos ab eis homines. ¶ Medicamenta contra rabidi canis uenenum morsu inflictum foris admouenda, composita primum, deinde simplicia, ordine literarum. Amuleta, &c. ¶ Medicamenta intra corpus sumenda, composita & simplicia, eodem ordine.

¶ Græci κυνόδηκτος uocant à cane morsos simpliciter, aliquãdo tamen à rabioso cane, quos alij melius λυσσόδηκτος appellant: lyssa enim rabies est. θηριόδηκτα (scilicet ἕλκη) Græci uocant, nos bestiarum morsus: κυνόδηκτα illi, nos canum morsus: qui si rabidi fuerint, λυσσόδηκτα ab illis nominantur, Manardus. Apud Latinos etiam ubi de canis morsu mentio incidit, pleriq; distinctionis causa, rabiosi, uel non rabiosi, addunt: quidam omittunt, ut Dioscorides cum scribit caninam urinam ad persundendos canis morsus idoneam esse, Ruellio interprete: nam Marcellus Vergilius rabidi canis morsus conuertit: Et in commentario super Dioscoridis de fœniculo capite, Quæ Dioscorides (inquit) hic & alibi κυνόδηκτα simpliciter uocat, non simplex eius animalis uulnus significant, sed cum rabit & in rabie illatam homini suo dente noxam: siquidem non rabidi canis morsus ab alijs aliorum animalium morsibus & uulneribus non differt. Neq; Dioscoridem oportebat priuatim de eo in radicibus fœniculi aliquid docere: communi enim aliorum uulnerum curatione non rabidi canis morsus curãdus est, Hæc Marcellus. Ego quanquam concesserim canis morsus simpliciter pro rabiosi canis morsibus apud authores aliquando usurpari, non ubiq; tamen nihil interesse contra Marcellum assero. Nam Aëtius de rabiosi canis morsu libro 6. cap. 24. copiose agit: de canis autem non rabidi morsu, lib. 13. cap. 2. ubi etiam de hominis & crocodili & aliarum ferarum extra rabiem morsibus curandis differit. Sic & Plinius Valerian. expresse cõtra canis nõ rabidi morsus medicamina aliquot profert & alia rursus contra canem rabidum seorsim. Quamuis enim non tantundem ueneni habeant, ac si rabie tentarentur canes, non omnino tamen ueneno carent huiusmodi morsus, ut diserte testantur authores: Et ratio dictat, non instar simplicis uulneris curanda esse, quæ dentibus inflicta sunt, utpote angustiora & nonnunquam profunda. Iracundia quoq; caput maximè petens animantis iratæ, ueneni nonnihil suggerit. Quamobrem Aegineta etiam libro 6. cap. 3. docet περὶ λυσσοδήκτων καὶ ὑδροφοβικῶν, id est de morsis à C. rab. & aquam pauentibus: mox autem cap. 4. separatim præscribit curationem πρὸς τὰ τῶν μὴ λυσσώντων κυνῶν δήγματα, hoc est ad morsus canum non rab. Ad hæc Plinius ubi Dioscorides κυνόδηκτα habet, ferè semper canis morsus simpliciter reddit (siue ex Dioscoride siue alijs Græcis:) ubi λυσσόδηκτα, addit rabidi. In remedijs quidem ex urina clarè distinguit, his uerbis: Sua cuiq; urina maxime prodest, confestim perfuso canis morsu, echinorumq; spinis inhærentibus, & in spongia lanis ue imposita: aut aduersus canis rabidi morsus, cinere ex ea subacto: contraq; serpentium ictus. Hinc non solum distinxisse eum apparet, sed quo modo etiam: nempe ut efficaciora uehementioraq; sint remedia illa, quæ contra C. rab. morsus faciunt, quamobrem hic urinæ cinerem addit, & contra serpentium etiam uirulentos morsus commendat: qua quidem adiectionis nota admoniti alibi etiam κυνόδηκτα ἀντὶ λυσσοδήκτων plerunq; apud authores interpretabimur: secus, non item. Ad simplices uero canis morsus, urinam simpliciter pollere scribit, quemadmodum etiam extrahendis echinorum spinis, quæ nihil ueneni habent: quamuis morsus illi, non nihil, ut iam dixi, sed exiguum uirus habeant. Nuces iuglandes cum cepa & sale & melle, canis hominisq; morsui imponũtur, Plinius. Hic facile apparet eum sentire de morsu canis non rabiosi, quoniam hominis morsum simpliciter ei coniungit. Aegineta quoq; idem remedium, nisi pro iuglandibus origanum poneret, ad morsus canis non rabidi commendat. At alio in loco, Nuclei iuglandium (inquit Plinius) à ieiuno homine commanducati illitiq;, præsenti remedio esse dicuntur contra rabiosi canis morsus. Mihi sanè ita uidetur, quæcunq; morsibus canum rabidorum imposita iuuant, eadem simplicibus etiam canum morsibus profundioribus præsertim, ab initio prodesse: quod & Aëtius testatur, libro 13. cap. 2. his uerbis, Si magnus sit morsus, quemadmodũ à magnis canibus infligi solet, præscripta in sexto sermone methodo curato, ueluti eos qui à rabido cane sunt sauciati. Fieri etiam potest ut efficaciora nõnunquam applicanda præscribantur pharmaca ad simpliciter morsos: in causa est, quoniam nullis plerunq; intra corpus sumendis, nec alijs ferè foris illi remedijs curantur: Leuiora autem interdum ad morsos à rabidis feris, non quod illa per se sufficiant, cum multis uarijsq; alijs intus & foris medicamentis illi exerceantur: sed cæteris & maioribus omissis, siue per imperitiam, siue potius tanquam à studiosis rei medicæ per se intelligendis, qui sua ex aliorum scriptis colligunt, leuiora interdum sola commemorant, ne toties uniuersa curandi methodus repetenda ueniat. ¶ His ita confirmatis, remedia aduersus canis non rabidi morsus enumerabo, si prius uniuersalem eis medendi methodum ex Paulo & Aëtio Græcis medicis præscripsero. Paulus igitur libro 5. cap. 4. Canis non rabiosi (inquit) morsus, quum & ipsi uirulentæ cuiusdam substantiæ sint participes, statim aceto irrorans, lata manu morsum ferito: insuper nitrum cum aceto tritum ab alto superinfundito: deinde spongiam recentem aceto, aut ipso nitroso aceto madidam imponito, & eodem medicamento uulnus per triduũ foue, tandem enim consanescet. Cætera quæ Aegineta ibidem perscribit pharmaca ordine literarũ paulò post subiungam, unà cum cæteris ex Græcis & Latinis authoribus ad simplices canis morsus

remedijs. Sed Aëtij prius uerba libro 13. cap. 2. de morsu canis non rabidi in homine curando, operæpretium uidetur adiungere, quoniam pleraque scitu digna continēt, præsertim quod ad uniuersalem curandi rationem, ab Aegineta omissa. In his igitur (inquit) quos canis momordit, statim acetū irrorato, & expassa palma morsum percutito. Deinde nitrum cum aceto tritum ex alto supra morsum destillato & spongiam nouam posca aut aceto imbutam imponito, & ad tres dies obligato, ligamentoque supernè ex posca aut aceto prout usum fuerit, madefacito. Egregie enim auxiliatur. Post hęc uero ut commune ulcus curato. Aut perdicium herbam cum sale tritam imponito, quotidie eam alterādo donec excidat crusta. Deinde ubi ad cicatricem perducere uolueris, ipsam per se tritam imponito. Quod si magnus sit morsus, quemadmodum à magnis canibus infligi solet, præscripta in sexto sermone methodo curato, ueluti eos qui à rabido cane sunt sauciati. Si uero cauus & angustus appareat morsus, in principio cum aceto, ut dictum est, irrorato: Deinde nitrum itidem cum aceto tritum ex alto superstillato, & anetho sicco usto morsum expleto, & linteolum conuolutum ex aceto madefactum indito, & obligato. Post triduum uerò soluito, & reperies morsum repurgatum. Idem facit & cuminum tritum morsui inditum. Postquam uerò ulcera fuerint repurgata, prædicto pharmaco utere liquefacto ad hominis morsum relato. (Id conficitur, Mellis, terebinthinæ, butyri, adipis anserini, medullæ cerui, aut uituli, æqualibus partibus liquefactis.) Si uerò inflammatio succedat, lenticulam cum mali corio coctam & tritam imponito: Vel rubi folia contrita emplastri modo impone: aut panis medullam in betæ succo maceratam, tritamque pauco rosaceo admixto, pro emplastro adhibeto. Ad uulnera uerò iam suppurata, erui farinam cum melle subigito, & morsum expleto. Summè enim auxiliatur. Aut irin cum melle & linamentis indito: ac superne lenticulam coctam tritam cum modico melle, & rosaceo pauco imponito. Repurgatis uerò iam ipsis cum prędicto liquido pharmaco expleto, ac deinde his quæ cicatricem inducere possunt, utitor. Emplastra autem ad demorsos à cane, uel urso, aut similibus animalibus, statim à principio commodè adhibentur, ex sale & cerusa apparata. Etenim uenenosum humorem in morsibus ex dentibus relictum expurgant, & callosam ex impactis dentibus concretionem explanant, Hæc Aëtius.

¶ Foris imponenda aduersus canum morsus, ubi rabidorum nomen authores non adiecerunt, hæc sunt.

¶ Acetum medetur canis morsibus, Plin. calidum cum spongia, Valerianus. Spongia aceto imbuta simpliciter, Aegineta. aceto uel posca, Aëtius. Linteolum conuolutum ex aceto madefactum indito uulneri, & obligato, si cauus & angustus fuerit morsus: post triduum soluito, & reperies morsum repurgatum, Aëtius. Miscetur & alijs diuersis in hunc usum medicamētis acetum, ut deinceps dicemus. Vide Spongia. Aceti fex, Plinius lib. 23. Eadē cum melanthio, Valerianus. Adianthon, Author obscurus. Alabastrum, Plin. 33. Alex in linteolis conceptis, Plinius: Valerianus addit cruda. Allium appositum, Plinius & Macer. Cum melle tritum, Valerianus. In uulnera ex canū morsibus cum melle imponitur, Plin. Allium illitum prodest, & intra corpus sumptum, Galenus de parabil. Ampeloprason, Plin. lib. 24. Amygdala, Plinius lib. 23. Amygdalini nuclei cum melle triti, Valerianus. Amygdalæ amaræ cum melle, Dioscorides & Plinius. Apiastrum, uide Melissophyllon infra. Anetho sicco usto morsum expleto, si cauus & angustus sit, Aëtius.

¶ Ballotes folia, Galenus. Ballote, id est marrubium nigrum cum sale, Valerianus & Aegineta: folia ex sale trita, Plin. Betæ succo macerata panis medulla, tritaque pauco rosaceo admixto pro emplastro adhibita, Aëtius. Bulbi cum melle triti, Plin. Bulbi omnes cum melle & piperis polline illiti, Dioscor. Bulbus applicatus, Author obscurus.

¶ Canis urina perfusa, Dioscor. Caprificus, uide in fico. Cepæ succus cum aceto, ruta, & melle, Dioscor. Cepæ tritæ cum melle, Aegineta. Crudæ cum melle uel aceto, uel coctæ cum melle & uino appositæ, Macer. Virides ex aceto illitæ, aut siccæ cum melle & uino, ita ut post diem tertium soluantur, Plin. lib. 20. Cerri piscis caro, non secus atque salsamentum, Dioscor. Cerusa, uide in Sale mox. Cinis uitium cum oleo, Plin. & Valerianus: Ex aceto illitus, Dioscor. Cucumeris satiui folia cum uino illita, Dioscor. uide Pepones. Crocomagna, Plin. lib. 21. Cuminum tritum morsui inditum, Aëtius. Cynoglossi folia cum suillo adipe ueteri, Dioscorid.

¶ Ebulus, Plin. lib. 24. Ebuli folia recentia & tenera cum polenta illita, Dioscorid. Sambucus uel chamæacte refrigerat canis morsum, cum polenta mollissimis foliorum illitis, Plin. Erui farina cum oleo subacta, Aegineta. Eruum cum uino, Diosc.

¶ Fici folia, Plin. lib. 23. Nigræ ficus folia cauliculique, Diosc. Ramorum fici teneri cauliculi cuti imponuntur, Plin. Cauliculi teneri bene triti, Valerianus. Tum syluestris, tum satiuæ fici lacteus succus instillatus plagæ, Dioscor. Caprificus aut lac eius, Plin. Grossi caprifici cum melle & folijs, Plin. Fructus, frondes, & folia cum melle, Plin. Fœniculi radices tritæ cum melle, & cataplasmatis modo impositæ, Diosc. Fœniculi radice in succo, uel cum melle, contra canis morsum utuntur, & contra multipedem ex uino: Hippomarathron ad omnia uehementius, Plin. Fungi suilli canum morsibus ex aqua illinuntur, Plin.

¶ Garum omne, Dioscor. Garum, Plin. lib. 31. Gobius illitus contra serpentium canumque morsus, Dioscorides.

¶ Heliotropium herba, Thessalus. Hippomarathrum, uide Fœniculū. Hipposelini semen cum uino, Dioscorides apud Serapionem: in nostris codicibus non inuenio.

¶ Iris ex oleo, Plinius. Iris gemma cremata, Plinius libro 37. ut Aggregator citat.

¶ Lana succida, uide in Spongia. Lapathum cum melle & aqua, Thessalus. Laser cum aceto, Plinius libro 22. Laser è silphio cum ruta, uel cum melle, uel per se uisco superlitum, ut hæreat, Plin.

¶ Marrubium tunsum cum axungia ueteri imponitur, Plinius & Valerianus. Sic autē refertur à Plinio ut uideatur ad utrunq; marrubium pertinere, magis tamen ad candidum. Marrubium nigrum, uide Ballote. Melanthium cum aceti fece, Valerian. Melissophyllon, id est apiastrum impositum uel illitum, Galenus de parabil. Dioscorides. Cum sale tritum, Macer. Menta cum sale illita, Dioscorid. & Macer. Cum melle contrita, Valerianus. Mitulorum caro utilissime imponitur, Dioscorides & Plin. Muria acida fotu prodest, Dioscor. Myaces cremati morsus canum hominumq; cum melle sanant, Plinius. Myacum carnes, Dioscorides.

¶ Nitrum addita resina, initijs cum aceto illinitur, Plinius, Valerianus axungiam addit, & æquis ponderibus miscet. Nitrum cum aceto tritum ab alto superinfundatur: uel spongia eodem imbuta imponatur. Nux iuglans cum cepa sale & melle ad canum hominūq; morsus facit, Diosc. Plin. & Valerianus. Nuces, Auicenna & Plinius libro 23. Iuglandium carnes ab homine ieiuno commanducatæ, Valerianus.

¶ Origani comæ, salis, cepæ, pares singulorum modi cum melle, Aegineta.

¶ Peponis cortex cum uino, Plinius libro 20. Folia peponum (ut cucumerum etiam) cum uino; Plinius. Perdicium herbam cum sale tritam imponito, quotidie eam alterando; donec excidat crusta: deinde ubi ad cicatricem perducere uolueris, ipsam per se tritam imponito, Aëtius. Pisces salsi maximè sardinę, Serapio ex Gal. Polygonos, uide Sanguinaria. Porrum, maxime syluestre, Plin. libro 24. nigrum, libro 27. Plantago, Macer & Author obscurus: Ex plantagine cataplasma cum sale, Dioscorid. Pulegium recens cum uino bibendum, aut foris cum melle imponendum, Macer.

¶ Rubi folia cum aceto tunsa cataplasmatis modo, Aegin. & Aëtius.

¶ Ex sale & cerussa, ut supra ex Aetio dictum est. Salsamentum, uide Smaris. Sambucus, uide Ebulus. Sanguinaria cum axungia & pane, Apuleius. Schistos lapis, Plin. libro 36. Smaridis caro non secus atq; salsamentum prodest à cane demorsis, Dioscorides. Spongia posca aut aceto imbuta, Aëtius. Spongia recens, uel lana succida, aceto & oleo imbuta, Aegineta. Spongiæ minutè conciduntur, & imponuntur infusæ, uel ex aceto, aut ex aqua (frigida, Plin.) aut melle, abunde subinde humectandæ, Plinius & Valerianus. Spuma nitri cum pinguedine asini uel axungia, Dioscorides & Galenus apud Serap. & Auicenna, baurach nominans. Squilla cum pice illita, Plin. lib. 22. Stibiū tritum, Plin. lib. 32. Succida lana, uide in Spongia.

¶ Thunni conditanei caro, Dioscorides.

¶ Virorum capillus ex aceto, Plinius. Vitium cinis cum oleo, Plinius libro 23. & Valerianus. Sua cuiq; urina maximè prodest, confestim perfuso canis morsu, echinorumq; spinis inhærentibus, & in spongia lanisúe imposita, Plinius. Vrina canis perfusa, Dioscorides. Ex uiticis (uel agni casti, ut uulgò uocant) semine, cataplasma, Auicenna. Vrtica cū sale trita & illita, Plinius, Valerianus, Macer, Auicenna, Dioscorides apud Serapionem. Cum sale combusta, Plinius lib. 22. ut Aggregator citat. Vrticæ semen emplastri modo impositum, Galenus de parabilib.

¶ Quæ potu aut esu intra corpus assumi medicamenta præcipiuntur, ad canis morsum simpliciter, perpauca reperio: ut, Allium tostum potui esuiq; datum, Galenus de parabilib. Calaminthæ succus potus, Auicenna. Caro canis neruosa pota, Aesculapius. Melissophyllon ex uino potum, Galenus in Parabil. Ego illa omnia quæ contra κυνόδηκτα medici edi aut bibi iubent, ad λυσσόδηκτα retulerim: quòd propter periculi magnitudinem, intus forisq;, hîc attrahentibus, illic expellentibus, medicamentis impugnari desiderent.

¶ Cæterum ad feruidos iam morsus (πεπυρωμένα, lege πεπυωμένα, id est suppuratos, ut Aëtius habet) erui farina cum melle subacta admouetur: peculiariter enim his efficax est. Inflammatione conflictantes, argenti spuma trita ex aqua oblinito, Aegineta. ¶ Hæc aduersus canis morsum simpliciter posita ab authoribus medicamenta, hactenus recensuerim. Hoc non dissimulabo quæ Aggregator enumerauit, ex Opere eius hîc repetita esse. nam et ipse remedia contra canis morsus absolute, & contra rabidi canis morsus distinguit: Otho Brunfelsius, ut sparsim colligit, ita confundit.

¶ Quomodo curandi sint morsus canum non rabidorum, quos ipsi inter se intulerint, dictum est superius cap. 3.

De rabie canum in genere.

¶ Rabies uel rabia apud antiquos, morbus est canum, quum ueluti furore quodam acti, huc atq; illuc rapiuntur, nec ullum quietis locum inueniunt. Alij rabiem quasi rauiem dici putant, à raucitate uocis, quam rabiosi habent similem latratui canis. Græci hunc furorem lyttan appellant, παρὰ τὸ λύειν τὸν νοῦν. Legitur etiam lyssa apud Varinum quod non placet. Λυσσοδήκτους, id est à rabido morsos, non quouis animali, sed cane solum Græci nominant; ut non recte uertat interdum Ruellius, bestias rabie efferatas, &c. Inuenio tamen de alijs etiam animalibus rabiei nomen positum. Murænæ etiam rabie uexantur, ut caninum genus, Columella. Camelus etiam rabie tentatur, Aristot. Circa Abderā

& limitem qui Diomedis uocatur, equi pasti (nascentibus illic herbis) inflammantur rabie, circa Potnias uerò asini, Plinius. Rabiem, inquit Albertus, aliqui canitiem (quod barbarum nomen est) siue caninam insaniam uocant. Excitat rabies in canibus furorem: & quæ momorderint, omnia rabiũt, excepto homine: (quod posteriores falsum esse deprehenderunt: nam & homines morsi sæpe rabiũt: quod & scriptores testantur, & prouerbium Δῆγμα κυνὸς λυττῶντος, de quo in H. h.) Intereunt canes hoc morbo, & quæ morsa sunt, excepto homine, Aristot. lib. 8. cap. 22. Pro uerbis postremis, excepto homine, Græcè legitur πλὴν ἀνθρώπου: & rectè quidem meo iudicio: Nam Pollux etiam libro 5. cap. 8. hunc philosophi locum paraphrasticè reddit his uerbis, πᾶν τὸ ὑπὸ λύττης κυνὸς ἐχομένου δηχθὲν, ἀναιρεῖται. ἄνθρωπος δὲ μόνος οὐκ ἄνευ κινδύνου περιγίγνεται. Hoc est, Omne animal à cane rabido morsum, interit: solus homo non sine periculo euadit. Non rectè igitur suspicatur Leonicenus πρὶν ἀνθρώπου, id est prius homine, potius legendum quàm πλὴν ἀνθρώπου. Quanquam homines quidam morsi longo post tempore moriantur. Albertus refert historiam cuiusdam morsi in brachio, cui cum anno post duodecimo cicatrix recruduisset, intra biduum obijt. Auicenna quoque sententias quorundam aduocat, qui dicerent, post duodecimum à morsu annum in rabiem aliquando incidere nonnullos. Quod uerò serius quàm cætera animalia tabificam rabiendi uim sentiant homines, efficit id naturæ dissimilitudo. Nam & in contagiosis morbis, homines ab hominibus & sanguine coniunctis afficiuntur facilius, Cælius. Petrus Matthæolus narrat de Baldo quodam iurisperito, qui Tridenti cum cane suo ludens leuiter in labijs morsus est, & re neglecta, cum rabidum fuisse nesciret, post quatuor menses rabie & aquæ timore correptus, miserè perijt. Medicus quidam in iam citato Aristotelis loco legit πλὴν χηνός, id est excepto ansere, qui solus ex pedestribus morsus, nec rabit, nec moritur ex morsu: Et licet hoc reipsa uerum sit fortassis, non facile tamen defendi potest hæc lectio, cum nulla uerborum inter se similitudo appareat, Aug. Niphus. Non mirum est autem, si solus animalium homo à cane morsus & rabiem & mortem euadat, non semper quidem, sed sæpenumero: cum medicamentis ab utroque præseruari possit: quæ cæteris animantibus non æquè contingunt, Idem. Omne animal à rabioso cane morsum perimitur, Aelianus. Animalium quædam nullo præcedente morsu sua natura rabiunt, ut quibus dentes serrati habentur, Michaele Ephesio teste, ut lupi, uulpes & canes: alia nunquam rabiunt nisi morsa, uel raro & non nisi ex magnis causis, ut equi, & muli, & cætera id genus. Obseruatum est animalia quædam à cane rabido morsa, rabiem non incidisse: in causa est, quoniam ut rabies excitetur, canem eo solum dente, uel ijs dentibus, mordere oportet, quibus uis inest ueneni: neque enim id ex æquo omnibus inest, Aug. Niphus. Homo morsus à rabido cane excitatur ad rabiem ab umbra sorbi (corni, aliàs) quod nonnulli medici pro explorato tradunt, Idem. Cur soli animantiũ canes rabiant per æstatem, causam inquirit Alexander Aphrodis. lib. 1. proble. 74. Vergilius in Georgicis pestilentem constitutionem describens, Hinc (inquit) canibus blandis rabies uenit. Farre uel triticeo pani, quo canes pascentur, admisceatur liquor coctæ fabæ: sed tepidus, nam feruens rabiem creat, Columella. Pituitæ & bilis redundantiam, canis herba quadam deuorata uomitu leuat: quæ nisi tolleretur, rabiem faceret, Aelian. Rabiem canum sanguinis menstrui gustatu incipere scribit, Plinius. Rabies canum Sirio ardente homini pestifera, & morsis letalis aquæ metus, Plin. Tanta uis mali est, ut urina quoque calcata rabiosi canis noceat, maximè ulcus habentibus. Remediũ est fimum caballinum aspersum aceto, & calfactum in fico impositum. Minus hoc miretur, qui cogitet lapidem à cane morsum, usque in prouerbium discordiæ uenisse, Plin. Aggrauari uulnera constat introitu eorum, qui unquam fuerint serpentium canis'ue dente læsi. Iidem gallinarum incubitus, pecorum fœtus abortu uitiant. Tantum remanet uirus excepto semel malo, ut uenefici fiant uenena passi. Remedio est ablui prius manus eorum, aquaque illa eos quibus medearis inspergi, Plin. Quantam habeat uim afficiendæ rei aptitudo, facile intelligitur in canibus: cum enim reliquorum animaliũ nullum rabie capiatur, solus canis eo affectu corripitur, atque tanta fit in ipso humorum corruptio, ut sola eius saliua, si humanum corpus contigerit, rabiem excitare possit. Vt igitur ab exiguo initio, saliuæ uidelicet qualitate, aucta quædam in corpore affectio, quando ad magnitudinem notatu dignam peruenerit, discerni potest, idque post sex menses, cum nonnunquam ante id tempus nulla nota deprehendatur: sic eodem modo uitioso humore in animalis corpore genito, paulatim tractu temporis, principalium partium aliqua consentit, à qua deinde uniuersum corpus celeriter alteratur, Galenus libro 6. de Locis affectis. Canis rabiosi fel lentis magnitudine sumptum, septem diebus interficit, quibus superatis potest esse salutis spes, Bertrutius. Cum igitur tanta sit ueneni uis ex rabido cane, quis sanæ mentis ad morbum regium rabidi canis caput contusum, mixtumque uino, quod remedium apud Sextum legimus, propinauerit? Multò tutius ex Plinio canini capitis simpliciter cinerem ex mulso ad eundem morbum aliquis biberit: licet ne hoc quidem probemus, inter alia tam multa liberalissimæ naturæ, homini familiariora remedia. Quam ob causam aquam extimescũt hydrophobi, quos à rabido cane morsos dicimus, & pudendum cum hypochondrijs simul illis intenditur: intremiscunt etiam, ac conuulsionem patiuntur, adeoque delirant, ut canum ritu latratum ædant? Cassius problemate 73. ¶ Ad timentes canum impetum: Nerij radicem collo circundato, et liberabitur: quod si experiri uolueris, cum canis in furorem uersus sit, illi circumponito, statimque furorem deponet, Galenus de parabil. lib. cap. 67. Qui edit allium & superbibit uinum, tutus creditur à morsu rab. C. quia fugit odorem, Ponzettus. Caninus dens in corio alligatus brachio, auertit morsum canis,

canis, uel ut alij interpretantur, aquæ metum ut supra in c. dixi. ¶ Rabidas canes includere oportet, illisq; in unam diem interdicere nutrimentum. Subinde autem ueratri aliquid in potu miscendũ est. Ubi uerò purgatæ fuerint, hordeaceo pane nutriendæ sunt. Similiter curabis et eos quos rabidus canis morsu impetierit, Theomnestus in Geoponicis. Ellebori tenuissimæ radices breuesq;, ac uelut decurtatæ etiam hæ leguntur. Nam summa quæ est crassissima, cepis similis, canibus tantum datur purgationis causa, Plinius. Est uermiculus in lingua canum, qui uocatur à Græcis lytta, quo exempto infantibus catulis, nec rabidi fiunt, nec fastidium sentiunt, Plin. Sed hoc (inquit Ponzettus) neminem hactenus expertum legimus. Nanq; subit nodis qua lingua tenacibus hæret, Vermiculum dixère, mala atq; incondita pestis, &c. Iam teneris elementa mali, causasq; recidunt, deinde salem uulneri inspergunt & oleo permulcent, ut statim sanetur, Gratius. Catulorum caudas post diem quadragesimum quàm sint æditi, sic castrare conueniet: Neruus est qui per articulos spinæ prorepit, usq; ad ultimam partem caudæ: is mordicus comprehensus, & aliquatenus eductus abrumpitur: quo facto neq; in longitudinem cauda fœdum capit incrementum: & (ut plurimi pastores affirmant) rabies arcetur letifer morbus huic generi, Columella. Columella author est, si quadragesimo die quàm sit natus catulus, castretur morsu cauda, summusq; eius articulus auferatur, sequenti neruo exempto, nec caudam crescere, nec canes rabidos fieri, Plin. Mulieris quæ marem peperit lacte gustato, canes rabiosos fieri negant, Plin. Rabies letale periculum in canibus, seu cœlesti corrupto sydere manat, cum Sol uel in Cancro uel Leone mouetur, Exhalat seu terra sinus, seu noxius aër Causa mali: seu cum gelidus non sufficit humor, Torrida per uenas concrescunt semina flammæ. Quicquid id est, medeberis canibus. Tunc uirosa tibi sumes, multumq; domabis Castorea, adtritu silicis lentescere cogens. Ex ebore huc trito puluis, secto'ue feratur, Admiscensq; diu facies concrescere utrunq;: Mox lactis liquidos sensim superadde fluores, Ut non cunctantes haustus infundere cornu Inserto possis, furiasq; repellere tristes, Atq; iterum blandas canibus componere mentes, Nemesianus. Sirio ardente rabies canum homini pestifera est. Quapropter obuium itur per triginta eos dies gallinaceo maxime fimo mixto canum cibis: aut si præuenerit morbus, ueratro, Plin. Rabidi canes si helleborum cum polenta comederint euomunt, ac statim soluti à rabie resipiscunt, Aëtius. Si lymphaticus (inquit Albertus Magnus) aut rabiosus fuerit canis, statim ab alijs separetur, ne in sanos quoq; pestis hæc deriuetur. Arinetia rex Valentiæ docet canem rabidum in aqua calida per longitudinem corporis mergendum esse diebus nouem, ita ut posterioribus pedibus uix terram attingat, anterioribus sursum erectis. Post hoc tempus extracto de aqua caput radatur, & diligenter deglabretur, adeò ut cutis etiam cruentetur. Sic rasum succo betæ inungatur & perfundatur sæpius: & cibi, si quos admittit, eodem succo tingantur. Danda est etiam sambuci medulla, cuius aduersus rabiem non exigua uis est. Quod si curatio intra septem dies non proficiat, pro desperato occidatur, Hæc Albertus. Sunt qui rabidum canem ueneno quàm ferro necare malint: Mori autem aiunt si cibo immisceatur risagalli parum, cum hyoscyamo & hermodactylis, Ponzettus. Cætera quæ canes perimunt, supra in c. recensui. Tumorem quendam sub lingua canis rab. uermiculo albo similem, auferto cani ut primum in rabiem inciderit: deinde dabis ei panem edendum cum chelidonio trito & mixto adipi ueteri: & uulnus inde factum illine folijs rutæ, sale contrito, axungia & melle commixtis, Tardiuus. Rabies est morbus canis, uel ira accensa non differens à furore. Accenditur is morbus in uenis prope cor ipsum. Signum est, quod canis agitur per se & currit errãdo ceu furore correptus: ut igitur is morbus comprimatur, studẽdum est quieti & somno canis. Subducendus cibus, & liquida tantum ac sorbilia offerenda sunt: & ne hæc quidem ad saturitatem: quoniam præstat studere uentris lubricitati, negando ossa & sanguinem gignentia biliosum. Post tertium diẽ uenæ turgentes tam in lateribus, quàm in cruribus etiam secandæ sunt: siue projciendus est in lacũ in quo fuerit hirudinum copia, ut multum sanguinis possint sugere. Post hoc caput & corpus uniuersum oleo rosaceo omphacino, siue unguento populeonis illinendum est. Per os etiam cum oportuerit medicamen injciendum est, quod ipsam bilem educat. Post hoc lauabis eum decocto lapathi acuti, rad. inulæ & fumariæ, quoniam multum proficies. Cum uero canis iuuenculus patitur rabiem, cani admittatur masculus fœminæ, & fœmina masculo, quoniam sic educi solet rabies, Blondus. Quid priscas arteis, inuentaq; simplicis anni Si referam? non illa metus solatia falsi Tam longam traxère fidem. Collaribus ergo Sunt qui lucifugæ cristas inducere melis Iussère, aut sacris conserta monilia conchis, Et uiuum lapidem, & circa Melitesia nectunt Coralia, & magicis adiutãt cantibus herbas. Ac sic offectus, oculiq; uenena maligni Vicit, tutela pax impetrata deorum, Gratius. ¶ Canes rabidi sæpe nec uerbera nec uulnera curant, & contra omne genus armorũ hominem mordent: quod ne fiat, quisq; secum gestet canis dentem. Nam Dioscorides exemptum cani dentem caninum, & in uesicula brachijs alligatum, ad inhibendos canũ impetus utilem facit, Blondus. Nos supra ad præcauendum potius aquæ timorem, Dioscoridis uerba ista interpretati sumus. Molares dentes canis rabiosi, qui momordit hominem, in corio adalligati brachio, prohibent à morsu canis rabidi, Serapio apud Syluaticum: Videtur hæc Serapio ex Dioscoride transtulisse, & Serapionis interpres pro caninis dentibus reddidisse molares.

¶ An canis qui momordit rabidus fuerit cognosci refert: multi enim quia nihil graue statim sequebatur morsum, neglectis initio remedijs, & uulneri cicatrice inducta, incurabiles postea obierũt.

Qamobrem nuces iuglandes bene contritas (commansas, Ponzettus:) ulceri impone: & postridie (post duas horas, Ponzettus) gallo aut gallinæ edendas obijce: is uel ea, initio quidem abstinebit: tame autem urgente si deuorârit, obserua: nam si canis qui momordit, non fuerit rabidus, uiuet auis: secus, morietur postridie. Quod si fiat, ulcus aperire festina: Et rursus interpositis aliquot diebus, similiter experire, ita ut cicatricem non prius inducas ulceri, quàm auis deuoratis nucibus illis incolumis degat, Aegineta ex Oribasio. Idem ab Aëtio libro 6. describitur, & à Ponzetto Cardinali. Simile experimentum (inquit Ponzettus) haberi potest ex medulla panis ulceri adhibita, & postmodum alijs canibus oblata. Micis ex triticeo pane morsum perfricabis, easq; mox alteri cani porriges: quas si comederit, indicium est non rabere canem: sin abstinuerit, rabere. Ex ipso quidem uulnere dignoscere non datur, cum id sibi simile semper sit, nec ab alijs ulceribus & ferarum morsibus diuersum. Tritici grana undecim apposita uulneri donec humore mollita se impleant, & intumescant, projcito gallinæ, quæ si fastidiat: rursus alia obijcito aliàs, quibus si similiter abstineat, periculosum & letale signum est: sin esse cœperit, periculi sublati, Apuleius ut Aggregator citat. Dioscorides, ut infra dicam, tritici grana simpliciter canis rabidi morsibus inseri laudat.

¶ Dioscorides sermonem de rabiosi canis morsu cæteris præposuit, quoniam id animal (inquit) domesticum ac frequês esse consueuit: & in rabiem sæpius agitur ac perit, ab eoq; caueri difficile: inde periculum ineuitabile hominem manet, nisi multis utatur auxilijs. Plerunq; autem flagrantissimis æstibus (uel regionibus huiusmodi) in rabiem efferatur: interdum quoties frigora incesserunt, Diosc. ἐν τοῖς ἐπιτεταμένοις κρύεσι: melius apud Aeginetam legitur, ἀποτεταμένοις. Frequentius & manifestius quàm cætera animalia rabiem patiuntur canes, quia uescũtur cibis corruptis, cadauera & multa putrefacta lambunt: accedunt, penuria cibi, timor, latratus frequens, iracundia, & alia unde humores ad rabiem excitandam exardescunt, autumno præsertim. Quanquam cætera animalia, ut lupi, uulpes, &c. rabiem æstate potius quàm hyeme incurrant, Ponzettus. ¶ Canis rabiosus potum & escam auersatur: toruè & solitò tristius intuetur, Dioscor. Corpus ei strigosum & solitò compressius conspicitur, Actuarius. Largam spumantemq; pituitam naribus & ore proijcit, Dioscor. Hians quàm maximè anhelat, linguam exerit: languidæ ei aures, cauda demissa: incessus segnis, ac ueluti stupidus: si uerò currat, celerius solitò currit, idq; intempestiuè & inæqualiter, Aëtius. Siticulosus est, sed potu ferè abstinet. Mutus ut plurimum, ac demens, ita ut ne suos quidem familiares agnoscat, Aegineta. In omnes passim sine latratu irruit, æquè feras hominesq;, tam familiares quàm ignotos mordet: nec protinus infestum quicquam infligit, nisi, ut uulnus, dolorem: Exinde morbus ille, qui ab aquæ metu hydrophobicus Graia est uoce appellatus, contrahitur, Dioscor. Rabido cani caput ad terram nutat: lingua exeritur, idq; adeò interdum ut retrahi non possit: timore plenus est, & solitudinem quærit, Ponzettus. Oculi rubent: caudam inter femina inserit: raucus est, alienatur non solum à reliquis canibus, sed suis etiam catulis: fugiunt eum cæteri canes (& allatrare solent) ac imbuto sanguine eius pane abstinent, Bertrutius. Aquæ metu afficiuntur, ut ea uisa pili plerunq; inhorrescant, & nonnunquam ex ea formidine emoriantur, Textor: Mihi ad hominem potius à cane morsum hæc pertinere uidentur. Canis rabidi cauda demissa est: lingua porrecta, & tanquam bile colorata: citra rationem currit, deinde subitò rursus consistit, Galenus ad Pisonem. Oculis uagis circumspectat, et prætereuntes intuetur, Tardiuus. ¶ Cæterum illis qui à rab. cane morsi sunt corpus inarescit, & conuellitur interdum, ac febri intus acri uritur, animus delirat, Galenus ad Pisonem. Si uel modicũ aquæ uiderint, tremunt & conuelluntur statim, & uigilijs delirijsq; detenti uel breui tempore uitam finiunt, uel aliquanto post, cum iam euasisse uidentur, subito rursus tanquam à recenti morsu periclitantur, Damocrates in descriptione antidoti diacarcinon apud Galenum lib. 2. de antid. Somnia eis accidunt terribilia, puncturæ in corpore, singultus & siccitas oris, Galenus in Parabil. In ijsdem malum signum est, uox rauca. Quandiu uero intuendo speculum cognoscunt seipsos, spes est salutis. Cum per terram uolutantur instar canum, nihil sperandum præter mortem: licet morsus adhuc mente constet. Est quando rident. Interdum æger ipse sibi uas uitreum uidetur, uel cœlum metuit ruiturum. Bertrutius addit, à rabido cane morsum intelligi, si uulnus doleat magis quàm pro ratione, affectus incidant atribiliarij: his accedere anhelitus difficultatem, aluum siccari: urinam retineri, & emitti quandoq; nigram, uel lacteam, & adeò crassam ut catuli inesse uideantur: quandoq; contra tenuem & aquosam: postremo accidere suffocationem cum subita morte. Voces creditæ audiri in corpore morsi (quorum etiam Gariopontus meminit libro 1. cap. 11. in anteneasmo) sunt rugitus uaporum: qui etiam ex cruditate augeri solent in corporibus infirmis, & ita conuerti in sonum quendam similem illi qui auditur in cauernis quando plures concertant, Ponzettus. Accidit eis aliquando gonorrhoea, id est seminis profusio, Idem. Qui sanguinem in morsis statim congelari putant, falluntur: nam ne parum quidem superuiuerent, Idem. ¶ A rabidis canibus morsi, in aquæ formidinem corruunt, præcipuè qui prauis succis pleni fuerint, Aëtius. Euenit autem cum distentione neruorum, totiusq; corporis rubore, præsertim faciei, cum sudore & languore quodam: μετ' ἀπορίας, Dioscorides interprete Ruellio: qui aporian de eadem re apud Actuarium uertit fastidium. Est autem aporia hoc loco propriè, anxietas & præ dolore ac spei inopia, corporis præter rationem iactatio. Aliqui auræ splendorem fugiunt, Diosc. Alij tenebras quærunt: alij tristitia mœroreq; contabescũt, Actuar. Alij sine ulla doloris intercapedine uexantur. Sunt etiam qui canum more latratus ædant, &

& obuiam factos morsu adoriuntur, ac mordendo simili uitio labefactant, Dioscorides. Fugiunt aquam, ut neque aspicere neque gustare sustineant: aliqui etiam omnes alios liquores, Aegineta. Exoritur autem hic affectus, non stato definitoque tempore, plurimum tamē ad quadragesimum usque diem neglectus differri consueuit, Dioscorides: (plurimum à quadragesimo die: sin negligentes, siue remedia differentes aggreditur, interdum exacto semestri, Actuar.) Post semestre etiam nonnullos inuadit: Quendam post annum aquam horruisse constat, quæ nobis uisu comperta fuere. Narrant & aliquos post septennium aquæ metu fuisse tentatos, Dioscorides. Differtur aliquando metus aquæ ad hebdomadem unam, uel duas, uel plures, Ponzettus. Noui hominem morsum, qui se lauerat aqua marina: & cum liberatus crederetur, post aliquot menses contactu ligni cornui (corni, sorbi apud Aug. Niphum) rediit morbus. Habet enim forte hæc planta uim quandam occultam commouendi uenenum. Scribunt etiam Arabes (ex Dioscoride nimirum) post septem annos aliquando recrudescere malum, cum interim latuerit, nec aliter præterquam ex habitu corporis ad macritudinem pergentis cognosci potuerit, Ponzettus. Quidam statim ac morsi sunt, aquam cæteraque humida formidant: quidam post quadraginta dies aut serius: alij denique alijs ita prius aut posterius, ut prauis humoribus plus minúsue obnoxij fuerint, Aëtius. Aliorum sanè symptomatum rationes in promptu sunt, toto scilicet corpore ui ueneni infecto: cæterum affectionis quam aquam metuunt, causam aliqui nimiæ siccitati adscribunt, tanquam omnis substantia humida prorsus eos deseruerit, (natiuus & substantialis humor penitus demutatus sit, Cælius.) At Rufus melancholiæ quoddam hoc genus esse ait, ueneno melancholicum humorem imitante: scimus autem melancholicorum alios alia metuere. Quæ quidem ratio etiam pro illis facit, qui sic affectos imaginari aiunt uidere se canem in aquis, Aegineta. Hi ubi aquam, uel aliquid aliud lucidum tanquam speculum inspexerint, propriam nimirum ipsorum faciem adeò rubentem, uisumque toruum & plenum irarum contemplati deterrentur. Cæterum philosophus quidam morsus à cane rabido, & egregia uirtute animi passioni resistēs, dum sibi canis imago appareret in balneo (illi enim quoque, sicuti & reliquis eodem morbo affectis apparebat) diu intra se meditatus, Et quid, inquit, cani commune est cum balneo? quod effatus balneum intrauit, & imperterritus bibit, atque ita morbum superauit, & sanitatem adeptus est, Aëtius. Qui aquam metuunt, sic afficiuntur, siue quia canes in ea uidere sibi uidentur, siue alia horribilia quæcunque olim uel animo cogitarunt, uel usurparunt oculis, uel ab alijs narrata audiuerunt, species eorum & uestigia retinente memoria, puta dæmonum, furiarum, inferorum, quibus etiam sanæ mentis homines deterrentur, Ponzettus. Mentiuntur quidam, in urina morsi à rabido cane, non item ab homine, apparere imagines seu uestigia catulorum: alij, ut mendacium augeant, catulos etiam uiuos per urinam ab eis emitti, Ponzettus. Ex ijs qui aquæ pauorem senserint, neminem seruatum uidimus, nisi forsitan ex historia unum aut alterum euasisse audiamus: siquidem Eudemus superasse quēdam affirmat. Themisonem aliqui demorsum in hunc furorem incidisse & euasisse fatentur. Alij ipsum cum amico aquam expauescenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia similem cōtraxisse affectum: sed post multos tandem cruciatus seruatum extitisse. Grauissimum itaque malum aquæ metus est: sed antequam illo tentarentur, multos & ipsi restituimus, & complures ab alijs medicis seruatos nouimus, Dioscorides. Ex canis rabidi morsu aliquando fit anteneasmos (uox corrupta) species maniæ, cuius meminit Gariopontus 1. 11. nostri uulgò choream S. Viti appellant.

¶Ratio medendi duplex est: una communis, qua utendum in omnes morsus, quos uirulentæ animantes impresserunt, alia peculiaris priuataque, eorum dūtaxat quos rabiosi canes momorderint: quæ quidem summam ægris opem afferre consueuit, illis tantum inutilis qui ex multo iam tempore ictum acceperunt, Dioscorid. Canis rabiosi morsus immedicabilis hactenus extitit, &c. Plin. uide paulo post in cynosbato, inter medicamenta simplicia quæ intra corpus aduersus hunc affectum sumuntur. Sciendum est neminem perperam curatum effugisse, Aëtius. Vt inflicti à rabido cane, sic omnes à pestiferis animalibus morsus, nisi per initia protinus rectè curentur, eò deueniunt ut summè perniciosi sint. Quæ igitur recta curatio est? an scilicet uenenum extrahere, quod unà cum ictu corpori percusso inhæsit: ideoque ad cicatricem perducere, claudereue quæ huiusmodi sunt, non accelerant: sed contra agunt, eaque insuper minutim admodum sæpe concidunt: iam ijsdem quoque quæ calida acriaque sunt, quibusque attrahi uenenum siccarique possit medicamentis ob eandem causam utuntur, Galenus in libro de sectis ad tyrones cap. 7. ¶Morso à cane rab. exhibeatur primo medicamen è cancris fluuiatilibus, ut præcipit Dioscorides: (nos id ex Dioscoride & alijs infrà describemus, cum cæteris antidotis compositis intra corpus sumendis.) Sed ut alijs etiamnum auxilijs contra ineuitabile periculum muniamur, nihil cæteris uti prohibet. Satius autem multò fuerit, etiamsi in uanum aliquando fortassis recidat, medicamentorum inhumanos tolerare cruciatus, quàm per inertiam ac desidiam in discrimen adduci, Dioscor. ¶Canis rab. morsu facta uulnera, circuncidunt ad uiuas usque partes, Plinius. Vulnus confestim amplius effícies, carne multo interuallo orbiculari figura præcisa, ne facile ad cicatricem perueniat, Galenus ad Pisonem. Nec ita in demorsis à rabioso animali maiora uulnera uereri oportet, uti minora, & ulcusculis (ἀμυχαῖς, id est dilaniatiunculis) cutis similia: quippe maiori uulnere confertim copiosus (κένωσις παραπλεονεκτῆρα, melius πλείων ut aliâs legitur) sanguis emanans, potest nōnihil uirulenti liquoris exhaurire: quod in minoribus non accidit.

Quin à maioribus abscedentes carnes auferre(secare)& labia(labiorum margines)acie scalpelli circumscribere,& prehensam hamulo aut uulsella (μύδρῳ) carnem amputare oportet. In utrisque circumstantia loca altioribus ulcusculis scarificanda,ut copiosior sanguinis uacuatio arceat, ne uenenum membratim insinuetur, Dioscor. Locus hic apud Actuarium(interpretẽ quidem, nam Græca non uidi)turpiter corruptus ex Dioscoride emendari potest. Cucurbitulæ cum multa flamma agglutinatæ, id iuuamenti præstant,ut ueneni uis extrahatur, Dioscor.

¶ Contra uirulentos ictus ustio expeditissimum est auxilium: Ignis enim qui uim omnẽ superat, simul & domat uirus,& ferri penitius non patitur: simul etiam pars ignem experta, postea non uulgare fundamentũ curationi futuræ præbet, manenteque diutius exulceratione, Dioscorides interprete Ruellio: qui eandem sententiam apud Actuarium paulo aliter transtulit, & melius quidem meo iudicio, his uerbis: Simul uero pars ueneni aliqua intercepta sistitur, quæ non mediocre curationi futuræ iacit fundamentum: modò diu patens ulcus dehiscat; neque cito eius oræ coalescant. Imponuntur salsamenta contra morsum canis rabidi: uel si non sint, ferro ustæ plagæ, corporaque clysteribus exinanita: hoc per se sufficit, Plinius. Sunt qui ferreis cauterijs ulcus urant, Aegineta. Escharotica etiam pharmaca ignis uim obtinent, eiusque loco usurpantur, ut infra dicam in medicamentis cõpositis quæ foris adhibentur. met ipse flammis absumpturus est Proteus. Quo- modo, inquam ego, iurã in homine tantæ doctrinæ & tam uariæ lectionis non possum satis admirari. Nam cum medici optimi quique nullũ remedium aduersus canis rabidi morsus cauterio præferant, Cælius in tantum vociferabatur, ut nullo tius cũ facto eius audien & Cynicus, insisterer exponere mihi rem omnem illo libro 17. cap. 28. Nobis(inquit) potentius quam cynorrhodon Plinij, suppetit medicamen, sed & ipsum cœlitus petitum. Est in Rhodiginis paludibus D. Bellini templum miraculorum frequentia celeberrimum, & affluxu hominum etiam notissimum. Erectæ ædis causa ferè publica est. Pulsus is diuus Patauio, grassantibus nobilium plerisque, quod seuerius sanctiusque quàm ab illis probari posset, episcopum ageret: insectantibusque inimiciter aduersarijs, in palustre agri nostri solum, quindecim millibus passuum Rhodigio distans, diuertit. Quum manus hominum euasisse uideretur, canum rabiem non euasit, à quibus e uestigio conuulsus discerptusque, mox in diuorum indigitamenta relatus, templum in illis emeruit locis, in quo & arca marmorea ferreis occlusa cancellis, latet sanctissimum eiusdem corpus. Templi uerò ex necis genere ea cœlestis est proprietas, si quis clauem sibi quæsierit, qua ædis ualuæ recludantur, ac ea candente, quicquid rabie agitari orsum sit, attigerit: præsentissimum est remedium, & nunquam non uerum, Tantum Cælius. Post ustionem cum crustæ decident, animaduertendum ne ulceris oræ coalescant, &c. Ruellius ex Dioscoride: Sic autem uertere debuerat, (ut rectè apud Actuarium uertit) Vstione peracta mox danda est opera ut crustæ decidant, ne ulceris oræ claudantur. Et si fieri potest ad multum idque præstitutum tempus ulcerationes sordidas adhuc & tumidas(φλεγμαινούσας, Ruellius uertit inflammationem minantes)prorogari conuenit. Quod inditum ijs salsamentum optimè præstabit, & syluestre allium detritum(intritæ alliorum spicę, Actuarius: qui pro agrion, id est syluestre, aglithes legisse uidetur: quæ uox nucleos in capite allij significat:)item cæpe: & liquor, præsertim Cyrenaicus, aut qui Medicus, aut Parthicus appellatur: ad hæc tritici genera præcipue commendant mansa uel non mansa imposita(ut in simplicibus medic. foris applicãdis inferius repetam,)Hęc Dioscor. Post crustæ casum usque ad dies quadraginta aut sexaginta, à cicatrice uulnus arcebis: ad quam si festinet, rursus uitis aut ficulneo cinere aperies, Aëtius. Sed quando tutum sit cicatrice claudere ulcus, ita ut nulla residentis amplius latentisque ueneni suspicio relinquatur, & quo pacto hoc experiri oporteat iuglandium nucleis uel panis medulla tritis uulneri impositis, & postea gallinæ aut cani obiectis, satis explicatum est supra. Vlcus apertum ut minimum per quadraginta duos dies seruet, Aegineta. ¶ Abluendum est etiam ulcus chamæmali in aqua decocto, & radicis syluestris rumicis, Aegin. Locum sordidum lauant aqua cepæ, Ponzettus. Noui ego senem qui morsos à cane rabido, solo acido rumice(oxalide)curabat: primo enim ulcus eius decocto fouebat, deinde herbam ipsam illinebat, eandemque potandam exhibebat: quod quidem medicamentum tanquam efficacissimum summopere commendabat: plurima & turbulenta (χολώδη, id est biliosa) qui illum assumpserint meijere solent, & cæt. Nos quoque non rarò cum reliquis medicamentis eum miscuimus. Similes uires habet & agrestis rumex aculeatus(ὀξυλάπαθον)radice oblonga, ueluti raphanus pusilla, Aëtius lib. 6. ca. 24. Theriaca rosaceo diluta optime & tutissimè ulcus ad cicatricem ducit, Aëtius: uide infra inter composita quæ foris adponuntur. Obducta ulceri cicatrice, ad integram morbi abolitionem, elleborus albus propinetur. Si tamen quidpiam ab elleboro prohiberet, satis esset hiera Rufi inferius purgari. Exhibenda etiam hiera(τὸ διὰ τῆς σκαμμωνίας, Aegin.)quotidie, non quidem purgandi gratia, sed tanquam medicamentum proprietate huic morbo resistens, detureque auellanę quantitas, cum cyatho decoctionis saluiæ(Aegineta, cum decocto saluiæ, simpliciter) aut sideritidis herbæ, quam Heracleã uocant, qua etiam sola utuntur, aiuntque non parum prodesse, propterea & alyssum appellant, Aëtius. De alysso plura dicam mox inter medicamina foris adhibenda, licet hoc etiam intra corpus sumatur. ¶ Si uerò, quod persæpe accidit, ante dies præfinitos cicatrices coirent, committerenturque, manum postulabunt: nanque eas diducere(reulcerare)carnemque scalpello circinare (carnes circum auferre, & dissecare ferro, Actuar.)aut iterum urere expediet. Vbi uero propositum tempus præterijt, ulcus ad cicatricem ducendum, & emplastro quod è salibus conficitur (dialôn dictum) locus

compre-

comprehendendus: nec multò post sinapismo utendum, Dioscorides. ¶ Quæ ad partem ictam pertinent præsidia, ita se habent. Cæterum uictus rationem ex ijs quæ ueneno aduersantur, constare oportet, & in eum tendere scopum, simul ut ueneni uires hebetet restinguatq́: simul ut arceat, quo minus ad intima pernicies illabatur. Assumpta enim quædam perniciosarum uirium penetrationi obuiam eunt. Horum utrunq; præstare potest, uini meracioris, passi, & lactis potus: (οἴνου ἀκράτου ζωροτέρου πόσις, καὶ γλυκέος, καὶ γάλακτος. Aegineta, qui sua ex Dioscoride transcripsit, sic habet, οἴνου γλυκέος ἀκράτου παλαιοῦ ζωροτέρου, γάλακτος πόσις. Prodest & uinum uetus meracius bibere, Actuarius.) Quippe qui hæc omnia (hinc apparet tria saltem ab eo prius nominata: nam de duobus non dicimus omnia:) capiunt ad curam, nonnihil ueneno obijciunt, quod omnem eius acrimoniam obtundat. Simili modo alliorum, porrorum, ceparumq́ cibus: quod ea difficulter conficiantur, uixq́ aboleantur: nam multos dies huius cibi qualitates remanent, quo tempore nec euincuntur, nec permutantur à mortifera ui: sed contrarijs illa uis expugnatur. Cui rei antidotorum usus accommodatur, & theriaces, & Mithridatij, & eius quod eupatorio temperatur: (lego & Mithridatij Eupatoris: hanc enim apud Galenum etiam morsis à C. rab. dari lego: antidotum uero ab Eupatorio nominatam nullam reperio) deniq; omnium quæ magnam aromatum partem sibi uendicant: quippe aromata omnia uiribus & substantijs ægre permutantur, quare in corporibus euincunt: Victus ratio hoc modo se habet, Dioscor. His adijciam Ruffi ex Aëtio uerba de uictus ratione circa cibum præcipuè seruanda. In uictu (inquit) indigentia & satietas euitanda: magis tamen indigentia: hæc enim succorum prauitatem adauget, quod nequaquam expedit malefico ulceri. Ergo alimentum moderari oportet, ut & rectè conficiatur, & laudabilem succum corpori præbeat. Nec minus egestioni & urinarum prouocationi studendum: quod quidem, tum ea quæ prædiximus, tum fœniculum & scandix comesta efficiunt. Crethmus (quidam inepte κρίμνον legit & pultem uertit) simul & aluum & urinam ducit. Cichorium agreste crudum oblatum stomacho confert, quam nõnulli serin, nonnulli ab amaritudine picrin appellant. Prosunt & brassicæ cymæ, & palustris asparagus, & hortensis rumex, agrestisq́ & acidus (oxylaphathum:) & è piscibus qui teneras carnes habent, locustæ, cancri, & echini recentes, cum uino multo: & carnium extremitates: auiculæq́ omnes montanæ quæ facile coquuntur, boniq́ succi sunt. Vinum album tenue, nec ualde antiquum. Intra annum uerò præseruationis gratia, accedente occasione, hiera purgari expedit. At instante die tribus iugiter diebus theriaca accipienda est, Hactenus Ruffus. ¶ Inter principia demorsorum à cane rabioso curandi ratio talis est. Verumenim uero si ea quę retulimus auxilia, primis diebus prętermissa fuerint, nec scalpro carnem circinare, nec ustionem experiri operæpretium est, Dioscor. (Aegineta addit etiam σικυάζειν, id est cucurbitulas affigere: hæc igitur tanquam sera remedia παραλειπτέον, id est omittenda sunt, uel μὴ παραληπτέον per η, id est non usurpanda.) Non enim quod iam pertransijt satis euocare possent. (Græce sic lego, οὐ γὰρ ἱκανῶς ἐστὶ τὸ παρεληλυθὸς μετάγειν δύνανται, nam & Aegineta sic habet, φθάσαντος ἤδη τοῦ ἰοῦ χωρῆσαι πρὸς τὸ βάθος.) Nulla utiq; harum rerum occasio aut utilitas, sed incassum corpora doloribus sternentur. Alter uero curationis modus accedat: deiectio magnum præbet iuuamentum, utpote cum mouendo corporis habitum transmutet, συμμεταπεποιεῖ: & quæ colocynthidem recipit hiera: item lac schistum, quod simul deiectionem moueat, & uenenum domare possit. (Actuarius hæc dito non lacti schisto solum, sed etiam hieræ tribuit, si rectè habet translatio.) Cibi acres, & meraculi potus, quibus uis ueneni uehementer retunditur, quotidie sumi debent. Cæterum sudores ante cibos, & post etiam ciendi, dropacismi, id est picationes, sinapismiq́ alternatum per totum corpus adijciendi. (Ruellius ex Actuario uertit: dropacismo & sinapismo, uniuerso corpore & particulatim utendum.) Sed longè omnium efficacissimum auxilium helleborismus cognoscitur: quo cum fiducia, non semel atq; iterum, sed frequentius ante quadragesimum diem, uel post hoc tempus, uti licet. Tantam enim uehementiam hoc auxilium habere fertur, ut quidam qui iam aquæ metum sentirent, sumpto helleboro, simulac primũ morbi impetum experirentur, fuerint seruati. Nam & iam uitio tentatos, nemo unquam seruare potest, Dioscorides: Ego postremum membrum sic uerto, Nam eo iam uitio occupatos (κατεσχημένους ὑπ᾽ αὐτῆς τι, pro τι lego γε) ne helleborus quidem seruare potest. ¶ In libro quodam Germanico manu scripto præter cætera à cane rab. morsi remedia quædam iam recitatis similia, quadraginta diebus cõtinuis balneo utendum reperio. ¶ Apud Io. Iouianum Pontanum in Antonio dialogo, Neapolitanus quidam refert se ab Antonio quodam audiuisse carmen, quo oppidatim uterentur Apuli, ad sanandum rabidæ canis morsum. Insomnes enim nouies sabbato lustrare oppidum, Vithum martyr. quem è diuorum numero implorantes: idq́ tribus sabbatis noctu cum peregissent, tolli rabiem omnem, uenenumq́ extingui. Est autem (inquit) carmen huiusmodi: Alme Vithe pellicane, Oram qui tenes Apulam, Littusq́ Polignanicum, Qui morsus rabidos leuas, Irasq́ canum mitigas: Tu sancte rabiem asperam, Rictusq́ canis luridos, Tu sæuam prohibe luem, I procul hinc rabies, procul hinc furor omnis abesto. ¶ Qui aquam expauescunt, uidentur lymphatici etiam dici posse. nympham enim, id est aquam, Latini lympham uocant: & lymphaticum exponunt furiosum, qui uitium ex aquæ conspectu contraxerit. Vulgo memoriæ proditum est, inquit Festus, quicunq; speciem quandam è fonte, id est effigiem nymphæ uiderint, furendi non fecisse finem, quos Græci νυμφολήπτους uocant, Latini lymphaticos appellant. Aggregator sanè lymphaticorum quædam remedia interserit illis quæ ad canis rabidi morsus sunt. Noluimus illud etiam relinquere, uideri nobis quòd

Dioscorides scribit, nullum à metu aquæ seruatum sciri, &c. credidisse aliquos de his intelligendum esse, qui non à rabido cane, sed rabiente & aquam iam timente homine morsi fuerint: Dioscorides tamen simpliciter tradidisse id uidetur, Marcellus Vergilius. Clysteris mentionem ad morsos à C. rab. Plinius facit, ut supra dixit: nec alius præterea quàm Galenus libro 2. de antidotis cap. 68. Absinthij decocto (inquit) ægrum euacua, salisq; tantũ immittes, ut clyster uehemens reddatur. ¶ Si quis cõmunem uenenatis morsibus cunctis medendi modum desyderat, à Dioscoride requirat: nos satis prolixi fuimus in peculiari ad canis rab. morsus curatione, tum ex Dioscoridis tum aliorum scriptis collatis hactenus exposita. Actuarius sua omnia huius argumenti ex Dioscoride, sed breuius descripsit. Aegineta quædam addidit, quę suo loco uel iam posui, uel ponam deinceps: ut Posidonij etiam & Rufi ex Aëtio scripta, & aliorum.

¶ Nunc post uniuersalem huic malo medendi methodum, ad particularia descendam remedia, eo ordine seruato, ut primum ea quæ foris adhibentur commemorem, deinde quæ intrò sumuntur: & in utrisq; composita medicamenta prius quàm simplicia: eaq; omnia literarum ordine.

¶ Composita remedia quæ morsui forinsecus adhibentur, hæc sunt.

E Brutia pice medicamentum Menippi, quo usus est Pelops: *Picis Brutiæ libra, opopanacis unciæ quatuor* (tres, Aëtio & Actuario: & ipsi Galeno lib. 11. de simplicib. cap. 30. ubi Aeschrionem præceptorem suum hoc emplastro usum scribit, propinantem interim per dies 40. antidotum è cancris,) aceti (acerrimi) sextarius (Italicus.) Opopanacem dissolue in cyathis quatuor aceti, & quod superest aceti unà cum pice decoquito: ubi consumptum id uideris, tum opopanacem addito, sed caueto ne efferueat: cum satis inter se commista uidebuntur, plagellas bene magnas (longa & grandia splenia, Actuar.) inde conficito, locoq; demorso superindito, Galenus lib. 2. de antidotis cap. 74. Aëtius, aceto cum pice decocto & consumpto, (inquit) deinde contrito in mortario opopanaci superinfundens unito & colligito: atq; ita uulneri quadraginta aut sexaginta diebus applicato: prohibet enim cicatricem. Vtendum est anastomoticis, id est aperientibus (inquit Aegineta) ex quibus primarium est, quod è pice & aceto acerrimo & opopanace conficitur, in tractatione de neruis uulneratis diligenter à nobis descriptum: Quod si morsus cutem habet teneriorem, dilui potest irino aut balsamo, aut aliquo simili. Hoc Actuarius etiam ex Galeno describit, statim post mentionẽ antidoti diacarcinon. Loco morso prius dilatato cucurbitula agglutinetur, & postea imponatur cataplasma ex allio & cepa simul tritis subactisq; cum butyro: longè tamen præstat emplastrum factum ex opopanace, aristolochia, & pice, Ponzettus. ¶ Escharoticon, id est crustam inducens, aridum medicamentum efficacissimum, ab Aëtio & Aegineta descriptum: Salis fossilis drach. octo, chalcitidis, scillæ, sing. drach. sedecim. rutæ uiridis. æruginis rasilis, sing. drach. quatuor. seminis marrubij drach. una. Insoletur in pyxide ænea, & aridum applicetur, quousq; ulceri crusta inducatur: deinde rosaceo temperetur, donec crusta excidat. Aegineta insolationis non meminit. ¶ Emplastrum dialôn (quo locum dum ad cicatricem ducitur comprehendere iubet Dioscorides) nisi unum fuerit ex illis duobus, quæ Galenus describit libro 6. de compos. secundum genera, cap. 8. ad extrahendum, aliud iam non occurrit eiusdem nominis. Crediderim sanè ea rectè huc facere, utraq; enim sale & cerussa constãt, & alijs quibusdam: scribit autem Aëtius libro 13. cap. 2. emplastra ex cerussa & sale statim à principio commodè adhiberi morsis à cane, &c. Solent autem Græci sales in plurali numero proferre etiam de uno tantum salis genere. Aliud emplastrum ad morsos à C. rab. Damocratis fenarijs descriptum affert Galenus libro 2. de antidotis, cap. 119. quod constat ex terra ampelitide, bitumine, lithargyro, oleo, propoli, aristolochia, & alijs pluribus. Eodem libro cap. 76. describitur Album Basuli medicamentum, ad morsum C. rab. quod & extrinsecus (inquit) ulceri imponitur, & per os intrò assumitur, maximè ab ijs quibus iam rabies dominatur, &c. quod quidem non parum aliquis miretur, cum & emplastri formam habeat, & cerussam & argenti spumam uenena copiose recipiat. Et mox cap. 77. Basilica, quæ in aquarum formidinem (inquit) ægros incidere non permittit: hanc Augusta apud se compositam semper habuit. Habet autem emplastri formam, ut Menelai quoq; medicamentum ibidem cap. 75. ¶ Theriaca è uiperis cum rosaceo diluta, & ulceri apposita, confert, Aëtius. Ego theriacã aliquando oleo ex rosis confecto dilui, & ceu medicamentum, quod linteolis conceptis excipitur (emmoton Græci uocant) in uulnus indidi, ut cucurbitulæ cuiusdam modo exugeret, & ex alto uenenum extraheret, Galenus ad Pisonem.

Medicamenta simplicia ad morsum canis rabidi foris imponenda, ordine literarum.

¶ Acetum, Auicenna de agresta. Adamas, Plin. 37. Adiantum, uel capillus algol cum uino, Auicenna, ut Aggregator citat: Ego apud Auicennam non reperio. Dioscorides uero adianti herbæ decoctum θηριοδήκτοις, id est morsibus uenenatis prodesse ait: & rursus, Cruda etiam, inquit, illinitur πρὸς θηριόδηκτα. posteriorem locum Serapio omisit: in priore reddit, uentrem astringit si bibatur cum uino, & confert morsibus uenenosorum. Adeps anseris, uide Anser. Allium illitum foto prius ulcere, Aegineta, Isaac. Syluestris rosæ radix pota, allio præsertim uulneri imposito, Aquiuiuus. Trito allio rabiosæ canis morsus curatur, Columella. Allium syluestre detritum, Dioscor. Amygdala,

præcipuè

præcipuè amara, Auicenna. Anagallidis folia, Aëtius: Succus quo abluatur uulnus, Tragus. Anseris adeps cum melle, Plin. 29. Assa, uide Laser. Aster herba cum axungia uetere uiridis trita, Dioscorides. Axungia cum calce tusa, Plinius. Anguium senectus cum cancro masculo trita; Plinius.

¶ Betonica superilligata, Serapio secundum Dioscor. Nos in Dioscoride Græco ad θηριοδήκτους solum, id est morsos à serpentibus commendari legimus. Trita applicata, Musa, Apuleius. Brassicæ folia cum lasere trita ex aceto. Per se etiam brassica aduersus rabidi canis morsus proficit, & ipsius decoctum in potu, Galenus de Parabil. Caulis, id est brassicæ succus cũ uino, Serapio secundũ Dioscoridem. Græci codices nostri κυνοδήκτους habent eo in loco. Epicharmus brassicã syluestrem contra canis rabiosi morsum imponi satis esse tradit, melius si cum lasere & aceto acri, Plin.

¶ Calx tusa cum axungia, Plin. Cancrorum cinis è melle illitus, Aëtius: potus, Auicenna. Cinis cancri aspersus aceto, Hali. Vide Anguium senectus. Cinis testarum marini cancri, Aggregator ex nescio quo authore. Canis pili impositi, Galenus in Parabil. Pili caudæ canis combusti, Aggregator. Quidam ulceri imponunt pilos eiusdem canis rabidi, Ponzettus. Canis uel draconis qui momordit caput, abscissum excoriatumq́, cum pauco euphorbio applicatur, ac liberat in totum, ut quidam aiunt, Ponzettus. Cinis usti canini capitis, à cane rabido morsos persanat, Sextus: Aggregator intus & extra prodesse scribit. Capilli hominis cum aceto, Auicenna & Sextus: cumbusti cum aceto impositi, Haliabbas. Capilli hominis morsi aceto remolliti, Galenus in Parabil. Capilli Algol, uide Adiantum paulo ante. Capræ stercus cum uino, Plin. Caro arietis usta cum uino, Auicenna. Castaneæ cum pauco sale & melle, Isaac: ego iuglandes potius quàm castaneas adhiberé, aperiendũ enim non astringendum est. Addunt autem alij authores iuglandibus quoq; in hunc usum salem & mel. Cepæ, Dioscor. Crudæ cum melle uel aceto, Plin. lib. 20. uel coctæ cum melle & uino, Macer, Aëtius. Ex cepis cum sale & ruta cataplasma, Aegineta, Auicenna, Haliabbas, & Serapio secundum Dioscoridem. Vide mox in Nucibus. Locum sordidũ lauant aqua cepę, Ponzet. Chamęmali decocto lauandus est locus, Aëtius. Cinis ficulneus ceroto exceptus, Aeginet. Cinis uitium cum oleo, Aegineta: Si ulcus ad cicatricem festinet, rursus uitis aut ficulneo cinere aperies, Aëtius. Cucumeris folia, Auicenna: ego ad simplices canis morsus cũ Dioscoride potius retulerim.

¶ Eruum cum uino, Serapio secundum Dioscor. cuius Græci codices simpliciter à cane morsis ipsum commendãt: Isaac, Auicenna, Colliget. Aliqui præter uinum mel etiã addunt. Oleum de orobo, id est eruo, Galen. de Parabil. Euphorbium, Haliabbas: Vide paulò superius in Canis capite. Equi fimus cum aceto calidus, Plin.

¶ Fabæ crudæ commansæ, Galenus in Parabil. Fici folio trito ex aceto C. rab. morsus restringũt; Plin. Nigræ ficus folia ex aceto, Valerian. Fici folia recentia, Auicenna. Ficulneus cinis, uide in Cinere. Ficus immaturæ cum aceto, Plin. 23. Isaac & Dioscorides apud Serapionem: ego in codicibus nostris non reperio. Fœniculi radix, Auicenna: Dioscorides simpliciter ad morsus canis refert. Frumentum, uide Triticum.

¶ Gallinaceum fimum duntaxat ruffum, ex aceto impositum, Plin. Kiranides, Valerianus. Galli crista contrita, Plin. & Kiranid. Gentiana, Auicenna, Habyx.

¶ Hirci iecur impositum, Plin. 28. aquæ metum auertit. Hirundinis pulli combusti: uel glebula ex hirundinum nido, illita ex aceto; Plin. De glebulis idem scribit Valerian. Hirundinis fimus, Ponzet. Hominis capilli, uide Capilli. Hominis urina, uide Vrina.

¶ Iris ruffa cum melle, Plinius.

¶ Kakille herba marina, Auicenna.

¶ Lana succida morsibus inculcata post diem septimum soluitur, Plin. Lapathi, id est rumicis, tum acidi, tum syluestris, usus est fouendo aut abluendo locum, & illinendo, ut ex Aëtio supra docui in ratione curandi. Laser uel silphij succus (barbari assam uocant) præsertim Cyrenaicus, aut qui Medicus, aut Parthicus appellatur, Dioscor. Assa cum oleo, Auicenna. Silphium cum sale, Aegineta. Vide superius in Brassica syluestri. Limacum caro & testa, Serapio citãs Galenũ, apud quem ego nihil tale reperio.

¶ Marrubij folia, Aëtius. πράσου, id est porri, semina cum sale trita, Aegineta: malim πρασίου, id est marrubij, ut Aëtius habet: quanquam porrum etiam contra hoc uenenum à Dioscoride laudari sciã, sed in cibo. Marrubium supra etiam contra simplices canis morsus cõmendauimus. Prasium (id est marrubium) cum sale, Serapio secundum Paulũ, & Auicenna. Melissophyllon per se, uel cum sale; Aegineta. Menta, Aegineta, Auicenna. Muris aranei caudæ cinis, ita ut ipse cui abscissus sit, uiuus dimittatur, Plinius.

¶ Nuces (iuglandium nuclei, Plin.) à ieiuno commansæ & illitæ, Auicenna, Plin. 23. Vide supra ad morsus canis non rab.

¶ Orobus, uide Eruum. Olusatrum, Plin. Ostracorum carnes, Auicenna.

¶ Pecudis stercus ustum & illitum cum aceto, Auicenna. Personatiæ radix cum sale marino; Apuleius. Pisces omnes, & iura eorum, & capita salsorum usta applicata, Auicenna: Vide Salsamenta. Kamen piscis marinus tritus impositus, Serapio secundum Galenum. Plantago tusa, Apuleius, & Valerian. Lingua arietis cum sale contusa; Apuleius, ut citat Aggregator. Porrum, uide

Marrubium. Potamogiton cum sale illita aquæ formidinē arcet: usus est & recentis & aridæ, Aëtius.

¶ Rutæ folia trita uel commanducata imponuntur cum melle & sale, uel cum aceto & pice decocta, Plinius. Rutæ folia cum melle, & sale, & pice, Apuleius. Ruta cum uino, Apuleius ut Aggregator citat.

¶ Salpæ succus perfusus, aut cinere ex salpa subacto, Plinius. Salsamenta, Plinius. Salsamenta indita præstant ne ulceris oræ coalescant, Dioscorides. Rabiosæ canis uel lupi morsus, imposito uulneri uetere salsamento sanatur in bubus, Columella. Vide Pisces. Sambuci folia, uide supra ad morsus simplices in Ebulo. Senecta, uide Anguis. Silphium, uide Laser. Sesamum, Auicenna.

¶ Terra sigillata (id est Lemnia) secundum Galenum apud Serapionem, illita, superpositis aliquibus folijs: quorum præcipua sunt allij syluestris folia, pòst centaurij maioris, demum prasij. Tritici grana, tam mansa, quàm non mansa imponantur, siquidem subacta pistáue (ἀναφυρώμενα, quasi fermentata, & turgida) à perfusione (humore uel sanie manante ab ulcere) uulnera dilatant. Sunt qui à mandentium ieiunio sibi aliquid asciscere arbitrentur, quod suapte natura resistat. Verum id certum non est: cæterum tempestiuus eorum usus, minimè est contemnendus, Dioscorides. Triticum tostum & commansum, Isaac. Apuleius tritici granis appositis & gallinæ obiectis, inde experiri docet rabidúsne fuerit canis qui momordit, ut supra dictum est.

¶ Verbena uel herba sacra imposita, Apuleius. Vituli marini adipe inungatur facies timentis aquam, Plinius 32. Vitium cinis, uide Vitis. Vrina hominis morsi gossipium intinctum, Galenus in Parabil. Vrina, cinere ex ea subacto, Plinius. Vrina cum nitro, Serapio secundum Dioscoridem, & Auicenna. Vrina pueri cum baurach (id est spuma nitri) Hali. Vrinæ fex cum carbonibus uitis uiridis trita apposita frequenter, abluto interim quem extrahit humore, Apuleius ut citat Aggregator. ¶ Hæc sunt remedia quæ ueteres aduersus rabidi canis morsus foris imponenda celebrauerunt: Quæ si cui non satisfaciunt, augeat ea ex præcedentibus ad simplicem canis morsum commemoratis, efficacioribus præsertim. ¶ His subijciemus amuleta quædā, id est superstitiosa pharmaca, quæ gestata solum absq; ulla ratione à nonnullis conducere creduntur: & his similia, quæ causas quidem aliquas in natura habent, foris tamen ad auertendum aliquid usurpantur, alligantur, inunguntur, substernuntur. ¶ Ad arcendos aquæ pauores utuntur dente eo, qui caninus dicitur: hunc à cane qui momordit exemptum & folliculo inditum, pro amuleto brachio adnectunt, Dioscorides. Arabes & qui eos sequuntur, pro canino dente molarem reddunt, qui coxis alligatus, uel à brachio suspensus, tueatur gestantem. Vermem è cadauere canino aliqui adalligant contra pauorem aquę, Plinius. Vermiculus canis mortui in collo suspensus, sanat morsum à C. rab. Sextus. ¶ Gentiana diebus septem cum hyænæ pelle amuleti loco gestatur, Actuarius. Hyænæ pellis utiliter substernitur morsis à C. rab. Aëtius. ¶ Lupi uel lupusculi pellis suspensa ab eo qui à C. rab. morsus est, aquæ pauorem amolitur, Aggregator ex Haliabb. ¶ Lais & Salpe canum rabiosorū morsus leniri aiunt, menstruo in lana arietis nigri, argenteo brachiali incluso. Diotimus Thebanus uestis omnino ita infectæ portiuncula, ac uel licio brachiali inserta, Plinius. Inter omnes conuenit, si aqua potusq; formidetur à morsu canis, supposita tantum calici lacinia menstruo tincta, statim metum eum discuti, uidelicet præualente sympathia illa Græcorum, Plinius. Iis qui iam aquam extimescunt, ut bibant, poculo panniculum ex sella (ῥάκος ἐκ ἀφέδρου) supponito, & bibent, Galenus de antidotis libro 2. capite 133. Ruellius apud Actuarium in medicamēto diacarcinon ἐκ ἀφέδρου, nō rectè uertit sub sedem. ἀφεδρὼν sella est ad secessum: ἄφεδρος, apud Varinum ἀκαθαρσία, in Lexico Græcolatino quidā puerperium reddidit, sine testimonio. ¶ Succo rutæ perunctos, aut etiam habentes, negant feriri ab his ueneficijs (apibus, uespis, &c. cane rabioso) Plinius libro 20. E uitice baculus à canis & alijs morsibus defendit, ut quidam ex Dioscoride citat: ego nihil tale in codicibus impressis inuenio. Aggregator quidem ex Auicenna citat, emplastrum ex agno casto morsis à cane prodesse. ¶ Vrsi pellis, aut uituli marini, utiliter à C. rab. morsis substernitur, Aëtius.

Antidoti & medicamenta composita quæ aduersus C. rab. morsus (id est ne in rabiem aut aquę metum qui morsi sunt, incidant) intra corpus sumuntur.

¶ Aelij Galli antidotus cum ad alia quædam, tum morsis à C. rab. salubris, describitur à Galeno libro 2. de antidotis capite 54. constat uarijs aromatibus cum opio, quæ melle excipiuntur. Item alia eiusdem cap. 71. uidetur autem & ipsa ad morsos à C. rab. facere, propter antecedentia & sequentia.

¶ Basuli Albū & foris imponitur, & intro sumitur, &c. uide supra inter cōposita foris applicanda.

¶ E cancris paratur optimum aduersus rabiosorum canum morsus auxilium, quod & plerisq; unum satisfecit, eoq; cum fiducia uti licet. Est autem huiusmodi. Canceros fluuiatiles in sarmentis albæ uitis cremare oportet, & cinerem eorum quamminutissimè tritum habere reconditū: itidem gentianæ radicem tusam cribratamq; reponere. quoties autem canis rabiosus morsum intulerit, in quaternos cyathos meraci uini, bina cineris cancrorum cochlearia, unumq; gentianæ conijciantur: hæc in polentæ dilutioris modum subacta, quatriduo bibantur. Inter principia medicamētum hoc modo detur: atqui si ab illato morsu bini terni ue dies fluxerint, curationem auspicabimur à triplicato pondere, supra id quod ab initio retulimus, Diosc. Similis huic extat descriptio Damocratis senarijs iambicis,

bicis, apud Galenum de antidotis libro 2. cap. 116. in paucis quibusdam & parui momenti rebus differens: Codices Græci tamen corrupti sunt, & interpretes quædam male transferunt. Eadem est etiam Mithreæ descriptio eodem in libro cap. 70. quo loco cum Damocratis uersibus collato, qua dosi medicamenti utendum sit illi, qui secundo aut tertio die à morsu demum uti incipit, clarius patebit: nempe triduo à ieiunis bibenda tria cochlearia (μύστρα μακρά; Damocrat. Martianus rectè legit μικρά, id est parua) huius medicamenti, in totidem plus minus uini meri & ueteris (dulcis, Damocrates) cyathis: ita ut quotidie sumant cochleare unum (ut Martianus rectè uertit, licet Græci codices nostri non exprimant) scilicet paruum, cum tribus uini cyathis: idque facere pergant per tres dies: uel quatuor, si maior fuerit morsus. Si quis uero secundo die antidoto uti incipiat, duplum medicamenti capiat, nempe cochlearia bina, & uini quantum prius. (tres enim cyathi uini, etiam duobus & tribus cochlearijs medicamenti temperandis sufficiunt: si rectè legitur, bis in iam citato Galeni loco, ὁ γὰρ οἶνος κυάθους. Tres quidem cyathi uini appendent uncias quinque. Sed res ipsa quantum uini misceri conueniat ad commodam medicamenti potionem, satis docebit.) Sequentibus autem duobus diebus, hoc est tertio & quarto à morsu, sat fuerit singula quotidie medicaminis cochlearia, id est drach. tres, ut infra dicam, ex prædicto uini modo haurire. At si quis tertio à morsu die medicamento primum utatur, triplum, id est tria cochlearia eo die bibat, & sequentibus duobus quotidie singula: ita enim fiet ut tantundem hauriat, qui tardius bibere incipit, ac qui primo statim die incœpit. Ex hac interpretatione Dioscor. etiam uerba clariora fient. Marcellus interpres apud Dioscor. dubitat utrum cineris cancrorum cochlearia duo, gentianæ uero unum, meraci uini cyathis quatuor mixta, à prima die usque ad quartam bibenda sint, ita ut quotidie hac mensura hauriantur: an singulis diebus usque ad quartam, quoniam uini cyathi quatuor sunt, bibendus cyathus unus tantum sit. Nobis (inquit) in priorē illam rationem inclinat animus. Et merito quidem ille dubitat, cum neque Dioscoridis hic locus integer mihi uideatur: neque alij eum secuti, satis aperte medicamenti usum descripserint. Multis omnino modis exemplaria Græca, tum Galeni diuersis in locis, tum Aeginetæ, Aëtij, & Actuarij uariant: interpretes etiam Latini alij aliter transferunt: ita ut ratione & iudicio magis quàm collatione codicum intelligēda sint omnia: ego in præsentia non omnia, sed ut se obtulerint quædam, partim conferam, partim emendabo. In Mithreæ compositione gentiana ad cancrorum cinerem dupla est, ut apud Actuariū etiā, contra quàm apud Dioscoridem & Damocratem. In eadem, terebinthina etiā adijcitur pari cum gentiana pondere: Martianus interpres eam uocem omittit, cui ego assentior, licet ἀνὰ præpositio sequatur, quæ duo ut minimum ante se nominata pharmaca postulat. Videtur sanè hæc uox ab aliquo adiecta, qui τερεβινθίνης perperam legerat: (apud nullum enim aliàs reperitur) pro στακτομύρης aut κινναμώμης, aut alia simili uoce, Damocrates ἀλλοκοτώδης dixit. Iam cum in eadem compositione Mithreæ, triduo exhibendum hoc medicamentum bis scriptum sit, semel autem ad sex dies: Martianus sex tantum dierum mentionem facit: apud Aeginetam dies quatuor legimus, apud Dioscoridem usque ad quartum, id est tres: Aëtius theriacam quoque primis tribus diebus propinat. Quanquam Aeschrionem Galenus suum è cancris medicamentum per dies quadraginta propinasse solitum scribit: quod quidem ratione non caret, quoniam ad eum usque diem ferè aquæ pauor timetur. Cochlearij nomen non omnino certæ semper significationis uidetur. Vbi Galenus dicit κοχλιάριον εὐμέγεθες, Aëtius cochlearium simpliciter habet. Iam cū cochleariū magnum (quamuis id aliud uidetur quàm εὐμέγεθες) uini tres uncias cum scrupulis octo capiat, ut Aegineta docet: quis tale uasculum arido puluere uel semel plenum, ut duplam & triplam mensuram taceam, unica potione hauriet? Præstiterit igitur cochlearium εὐμέγεθες de paruo intelligere, sed bonæ mensuræ ut uulgo loquuntur. Porrò quod Dioscorides scribit cancros urendos esse in sarmentis uitis albæ, & Galenus in uase æris rubri, Aegineta in unum coniunxit urendos monēs ἐπὶ κλημάτων λευκῆς ἀμπέλου ἐν κυπρίῳ ἀγγείῳ ἢ χαλκῷ, sic sentiens nimirum uri debere cancros in æneo uel Cyprio uase, cui subiectus sit ignis ex sarmentis uitis albæ: uel uitis simpliciter, ut Aëtius habet: καίειν ἐπὶ τοῖς ξύλοις ἀμπελίνοις ἀποτεφρῶν: interpres non satis clarè simpliciter urere uertit. Dioscorides tamen sensisse uidetur cancros ipsis sarmentis dum uruntur, non quasi imponendos esse. Galenus parum curare uidetur ex qua materia succendatur ignis, postulat autem uas æris rubri: nimirum quòd ex ære etiam salutaris quædam contra uenenum uis cancris accedat. Ex Cypro quidem (inquit Marcellus) in omnes medicinæ usus æs laudabatur. Huius medicamenti cochlearij mensuram quotidie cum aqua calida dabis usque ad dies quadraginta: quod si non ab initio, sed post dies demū aliquot morsus uti incipiat, bina quotidie dabis, donec dies quadraginta expleas, Aëtius: Montanus interpres dierum numerum omisit. Facile quidem fieri potuit, ut negligentiores aliqui τέσσαρα pro τεσσαράκοντα scriberent aut legerent. Aegineta præter cæteros docet cancros crescente luna sumendos esse, idque ante Solis ortū. Diacarcinon antidotus, ex ligili quo cineris cancrorum, & drachma gentianæ contritæ mixta, bis aut ter aut sæpius ex uino albo datur: ijs uero qui iam horrent aquam, frequentius exhibere conuenit: ut autem bibant, suppone poculo lacerum pannum ex sella, (potest autem hoc faciendum intelligi, uel ut medicamentum bibant: uel simpliciter ut bibant, cum potum omnem abhorreant:) Actuarius. Gentiana etiam per se instar cochlearium trium ex aqua efficax est, diebus quadraginta uel sexaginta, Galenus & Actuarius. In libro Secretorum, qui Galeno attribuitur, cap. 59. eadem ferè leguntur quæ de simplicium facultate libro 11. cap. 30. & medicamentū è cancris descriptio talis, qualem ex Aëtio infra recitabimus. Huius

medicamenti (inquit) cochlear unum magnum ex aqua bibatur, nec minus quàm drachmæ tres bibatur. Mystrum sanè siue cochlearium medicum drachmas tres continet, ut Ge. Agricola probat, apud quem plura reperies de cochlearij diuersis significationibus, tum aliâs, tum in liquidorum & aridorum mensuris. Sed his omissis Galeni de hac ex cancris antidoto uerba libro 11. de simplicib. capite 30. afferam. Fluuiatilium cancrorum cinis (inquit) quanquam similiter prædictis (cochleis, echinis) exiccatorius est, totius substantiæ tamen proprietate mirabilis est eius in ijs qui à rabiente cane sunt morsi, effectus, tum per se, tum cum gentiana & thure multò præstantior. Thuris partem esse unam oportet, quinque gentianæ, cancrorũ decem. Et rarò equidem aliter illis usis nos sumus usi: cæterum ad eum modum plerunque, quo Aeschrion empiricus, medicamentorum peritissimus senex, conciuis ac præceptor meus. Patella erat æris rubri, in quam impositis cancris uiuentibus, eos hactenus ussit, dum facile ad leuorem redigi possent. Hic Aeschrion paratũ semper in ædibus hoc habebat medicamen, urens cancros æstate post ortum canis, quando Sol in Leonem transisset, non nisi Luna decimaoctaua. Porrò bibendum hoc medicamen ijs qui à cane rabido fuissent morsi præbebat quotidie diebus quadraginta, mensura cochlearij magni (δυμηγίδος) aquæ inspersum. At si non protinus ab initio, uerum aliquot post dies curam cepisset demorsi, tunc quotidie duo cochlearia aquæ inspergebat. Interim uulneri emplastrum è Brutia pice adhibebat. Hæc tametsi à præsenti instituto aliena (inquit Galenus) scribenda tamen censui, quia magnopere medicamento huic ipse cõsiderem, nimirum cum nullus unquam eorum, qui illo fuerint usi, sit mortuus. Post hæc Pelopem præceptorem suum notat, qui cur cancri, ijque fluuiatiles potius quàm marini, à C. rab. morsis mederentur, nihil proprietati substantię tribuens, causas naturales ac certas afferre conabatur. Ego (inquit) cancros opinor ex proprietate totius substantiæ prodesse. Volui autem hoc in loco id cõmemorare, eò quod nullus eorũ qui cancris usi sunt, totis scilicet eorũ corporibus, mortuus sit: quanquam præter huius operis institutũ, in quo de ijs quæ tota substantia agunt disserere non proposueram. Hunc locum Latinus interpres perquam ineptè & obscurè transtulit. Quod si eo tempore, quo iam diximus ex Galeno, paratum medicamentum non habueris, non ideo desistes, sed quocũque tempore præparabis, Aëtius. Conficies autem hoc modo, Cancrorum fluuialium congruæ magnitudinis, qui uiuentes in uase rubri æris cremati fuerint, cineris uncias decem, gentianæ uncias tres, (quinque in Græco, melius) synceri thuris unciam unam, Aëtius. ¶ De cancris per se intra corpus sumendis, paulo post suo ordine dicam. ¶ Est & aliud è cancris medicamentum Cratippi inscriptũ uiri egregij & canum nutritoris apud Galenum de antid. lib. 2. cap. 71. quod præter cancros & gentianam, myrrham recipit cum croco & pipere: & denarij pondere cum uini diluti cyathis tribus datur. Vide etiam Aggregatorem inter remedia morsus C. rab. in Cancri & in gentianæ mentione. Nicostrati quoque antidotus eodem libro cap. 131. præter cancros & gentianam, castoreum ac lycium cum melle excipit. ¶ Cl. Apollonij theriaca ad rabiosorum morsus idonea describitur apud Galenum lib. 2. de antid. cap. 73. quæ præter cętera multa è scinco & cancris marinis exustis constituitur.

¶ Cyphi, uide paulo post in Antidoto è nucibus iugland.

¶ Esdra compositio cum uino sumpta, & illita cum succo mentę, Nicolaus.

¶ Heræ Cappadocis antidotus apud Galenũ li. 2. de antidot. ca. 31. uidetur et ipsa efficax esse morsis à C. rab. propter antecedentia & sequentia. Cæterum quę ibidem proximè sequitur Zenonis Laodicensis, expressè ad λυσσοδήκτους inscribitur. ¶ Hiera Archigenis, ut testantur Mesue, Auicenna, Serapio & Haliabbas. Vide supra in curandi methodo.

¶ Mithridatis Eupatoris diascincu antidotus, Diosco. ut supra emendaui, cum nullã ex eupatorio antidotum reperiam. Antidotus cum ad alia uenena, tum ad canum rab. morsus, à Mithridatio diascincu nihil ferè differens, præsertim illo quod carmine scripsit Damocrates, præterquam paucis in fine adiectis, apud Galenum de antid. lib. 2. cap. 127.

¶ E nucibus iuglandibus antidotum apud Aëtium lib. 6. cap. 24. morsis à C. rab. etiamsi febricitare cœperint, confert, quadam aduersus hunc morbum resistendi proprietate, somnumque obiter conciliat. Drachmam unam eius (inquit) ex aqua pluuiali calida in nocte post febris uigorem dato, ita ut mane quidem confectio ex cancris exhibeatur, uespere autem è iuglandibus: Quæ si non affuerint, exhibeto quod cyphi appellatur, siue illud habueris quod è trigintaquinque rebus componitur, siue quod è uigintiocto.

¶ Theriaca diatessaron, Nicolaus. Theriaca magna, Auicenna. Aquæ pauorem morborum pessimum hoc medicamentum sæpe tollere consueuit, & mirabiliter tantorum malorum concursui resistere, Galenus ad Pisonem.

¶ Ad aquæ metum antidotus siue potio, & catapotia, utraque ex castorio & granis lathyridis composita, apud Galenum de antidotis libro 2. cap. 129. & 130. Et cap. 67. potio præseruans ne morsi in rabiem incidant, ualde generosa, Lycij Indici oboli tres cum exigua uerbena ex aqua dantur ad dies aliquot.

Medicamenta simplicia, quæ intra corpus sumuntur à morsis à cane rabido.

¶ Allia in cibo, Dioscorid. Aëtius. Absinthium potum, Aëtius. Arietis caro adusta cum uino, Auicenna.

Auicenna: uidetur autem bibenda. ¶ Alysson herba contusa in edulio, rabiei canis mederi putatur, Dioscorides. Huic plantæ nomen, ut apparet, à pellenda rabie impositum est. Et quoniam nihil certi de ea nostri seculi homines docent, & ueteres quoq; alij aliter describunt, quæ ipse obseruauerim lectori communicabo. Alysson (inquit Dioscorides libro 3. cap. 96. & apud alios 105.) exiguus frutex est, unicaulis, subasper, rotundis folijs: fructu duplicium scutorum effigie, in quo est semen quadantenus latum. In montibus & asperis locis emicat. Eius decoctum singultus sine febri, potu discutit. Idem efficit, si quis eã aut teneat, aut odoretur: (poterit sanè hinc etiam alysson quasi alygmon, id est sine singultu dictum uideri, quod eum pellat.) Cum melle trita, uitia cutis in facie, & lentigines emendat. Contusa in edulio, rabiei canis mederi putatur. Domibus appensa salutaris esse creditur, & hominibus atq; animalibus fascini amuletum. Purpureo linteo (ad collum) circumligata, pecorum morbos abigit, Hæc Dioscorides interprete Ruellio. Hîc primum notatu dignum est, quod Dioscorides scribit rabiem canis sanare hanc herbam in cibo ei datam, hoc alios ad homines à cane rabido morsos transtulisse. Fieri tamen potest, ut utrisq; conueniat, quemadmodum de elleboro creditur. μονόκαυλον uocabulum, quod unicaule significat, Marcellus interpres omisit, quoniam ultimo inter nomenclaturas loco ponitur, ut codices uulgati habent: Ruellius in contextum asciuit. Pro his uerbis, ταύτης τὸ ἀφέψημα ποθὲν, id est herbæ decoctum potum, aliâs legitur ταύτης τὸ σπέρμα ἀφεψηθὲν καὶ ποθὲν, id est semen eius decoctum & potum. Nomenclaturæ eius istæ leguntur, aspidion, haplophyllon, accyseton, adeseton: & monocaulon, nisi id potius ad cõtextum, ut dixi, referri debeat. Aspidion dictum apparet à forma fructus, id est pericarpij, quo duplicem clypeolum refert. Atractylin etiam aspidion cognominari legimus. Plutarchus libro 3. Symposiacôn, alysson numerat inter herbas quæ solo contactu halitúue, aut aspectu, prodesse homini contra singultum possunt. Gregibus etiam (inquit) ouium & caprarum, si circa stabula plantetur, salubrem esse perhibent. Alysson (inquit Galenus libro 6. de simplicib.) nuncupata est, quod mirifice iuuet morsos à cane rabido. Sed & rabienti quoq; data, sæpe in totum sanauit: atq; hoc ex totius substantiæ similitudine efficit: quæ quidem facultas sola percipitur experientia. Experiendo sanè ad multa aliquis cognoscet, eam habere facultatem mediocriter siccantem, & digerentem, & simul abstersorium nonnihil: eaq; ratione uitiliginem & ephelin expurgat. In Arabum libris alysson inuenio nominari algacen, uel alguascen Auicennæ, uel alusen: quæ omnia à Græco corrupta sunt. Matthæus Syluaticus cap. 36. Latine lilialem dici scribit, Lilialis (inquit) folia habet rubiæ, minora, subaspera: per terram quoq; rubiæ instar extenditur: flore paruo, qualis in solano est, lilij planè figura. Deinde Auicennam citat, qui & ipse florem eius lilio similem faciat: & herbam ipsam calidam & siccam in primo ordine, panariciæ, id est paronychiæ (aliâs panno) utilẽ. Pro lilio, ut Bellunensis monet, Arabice legitur altors, id est clypeus, unde herba ipsa nominatur torsia, ut Græcis aspidion. Idem Syluaticus cap. 27. Algacen, inquit, herbæ flos est similis lilio, exiguus, minor flore sambuci, caule & folijs rubiæ. Et alibi, Alahuch est arbor magna, lilialis dicta, qua caremus. Auerrois eluoxat appellat: & renes quoq; ab ea obstructione liberari scribit, Aeginetam in eo imitatus: cuius uerba sunt, νεφροὺς τε καθαίρει καὶ ἔφηλιν ῥύπτει. At apud Galenum & Aëtium nulla νεφρῶν, id est renum mentio fit, sed ἀλφῶν, id est uitiliginum, unà cum ephelide. Apud Dioscoridem uero φακῶν, id est lentiginis, quam ego lectionem omnibus præfero: quoniam & cæteri ex Dioscoride descripserunt, aut saltem Galenus, alij ex Galeno: solet autem ut plurimum ephelidis mentio φακοῖς coniungi. Eandem esse uideo libro 2. cap. 25. apud Auicennam Asefeni, uel ut Bellunensis castigat, alsefani dictam, de qua ijsdem uerbis, quibus Aegineta scribit, renes eam purgare, & mederi morsis à C. rab. hoc tantum de suo addit, existimare se eam esse pasturam camelorum, uel coruorum ut Bellunensis emendat. Vide hominis inscitiam, duobus capitibus proximis eandem plantam nomine tantum uariante bis describentis. Io. Ruellius reprehendit eos qui alysson Dioscoridis herbam crucialem uulgo dictam existimant, cui flos luteus est, quaterna in geniculis folia: item illos qui liliaginem rusticè dictam intelligunt, folio quadantenus & flore lilij purpureo. Propius autem (inquit) accedere uidetur ad eam, quam rusticam cannabim uocant herbarij: quæ fruticosa herbula est, unicaulis, folijs per initia satis rotundis, ubi adoleuit oblongis, & per ambitum leuiter serratis, fructu duplicium scutorum effigie, in quo est semen quadantenus latum. Sed in hoc rursus eum erroris notat Matthæolus Senensis. Ego sanè peregrinam nobis & ignotam Dioscoridis alysson reor, ut Matthæolus etiam: quod ut ita credam, Andreæ Bellunensis uerba in Arabicorum Auicennæ uocabulorum lexico præcipue mihi persuadent. Aaulusen (inquit) uel aalusen, secundũ Ebenbitar scribitur per duplicem literam aleph: herba est folijs paruis, quæ cito amittit: fructus folijs maior est, magnitudine seminis cucurbitæ, effigie clypei (appingit autem binos clypeos ouata ferè figura cohærentes.) Geminæ fructus tunicæ ceu uaginæ, utroq; latere semina lenticulis paruis similia continent: & per singulos caules abundant huiusmodi fructus. Ii ferè palmo altiores non sunt. Vocant autem Arabes ipsas uaginas seu folliculos fructuum nomine. Et quoniam hi fructus referunt altors Arabicè dictum, id est clypeum, herba nominatur Arabice altorsia, id est clypealis. Meminit eius Auicenna quarto canonis in capite de curatione morsus rabidi: & Ebenbitar in libro de simplicibus præstantiam eius contra morsum canis rabidi celebrat: Est autem notissima in Syria, Hæc Bellunensis. Alia est alyssos Galeni, uel potius Antonini Coi apud Galenum libro secundo, de Antidotis cap. 69. Alyssum herbã cõtusam (inquit) & cribratam repone: huius cũ opus fuerit à rabido cane morsis cochlear

exhibebis ex aquæ & mulsæ cyathis tribus statim à primo die usque ad quadraginta: sin minus, saltē primis septem diebus. Alyssus autem herba est marrubio similis, asperior tamē & magis spinosa circa uerticillos (σφαιρία) florem κυανίζοντα, id est ad cœruleum uergentem profert. Hanc inter caniculę æstus colligere oportet, & exiccatam cribratamq́ seruare, ut expirare non possit, Hæc Galen. Martianus non rectè uertit, alysson orbes habere in summitatibus ramulorum, quod Grecè non legitur: & reipsa in marrubio ac similibus herbis uerticilli huiusmodi totos ramulos in geniculis ambiunt, non summos tantum. Hęc eadem de alysso apud Actuarium legimus, in mentione antidoti diacarcinon. De eadem libro 1. Aëtius sic scribit, Alysson esse aiunt sideritin cognomine Heracleam, quæ passim iuxta uias nascitur, flore purpurascente, πορφυρίζοντι: folijs crassioribus, (καὶ τὰ φύλλα παχύτερα:) sic dicta quod à cane rab. morsos mirificè iuuet: deinde eadem ei attribuit quæ Dioscorides suo alysso, & Galenus eidem, à quo tamen diuersum est. Hæc uerba, καὶ τὰ φύλλα παχύτερα, corrupta uidentur, pro quibus ex Galeno legerim, ἔχει δ' σφαιρία τραχύτερα, id est uerticillos autem asperiores habet, nempe quàm marrubium, cui similem esse, itidem ex Galeno addendum est: Nam Dioscorides quoque scribit, sideritin Heracleam marrubio similia habere folia, sed longiora, ad saluiæ aut quercus figuram accedentia, uerum minora his & aspera, τραχέα: ut apud Aëtium etiam φύλλα τραχύτερα rectè legere possimus. Caules profert quadrangulos, dodrantales, & aliquando maiores, gustu non insuaui, cum astrictione aliqua: in quibus per interualla uelut in marrubio in orbem circumacti uerticilli sunt: & in his nigrum semen. Nascitur lapidosis (πετρώδεσι) locis. Possunt folia emplastri modo imposita glutinare uulnera, & à uulneribus inflammationes arcere, Hæc Dioscor. Ruellius & secutus eum Matthæolus errant, hanc sideritin Heracleam esse putantes illam, quæ tertia huius nominis à Dioscoride coriandri folijs describitur, obliti primam quoque sideritin Heracleā uocari, folijs marrubij, &c. Hanc uulgo hodie herbam Iudaicam uocant, aliqui tetrahit, ut pluribus probat Ruellius. Diligentiores inquirent num quæ ex urticæ mortuæ, ut uocant, generibus, huc faciat: qualis est quædam ballotæ similis, purpureis & dulcibus floribus, quam apes petunt præ cæteris eius generis. Matthæolus alysson in secundo de antidotis à Galeno descriptam, passim in Italia uulgarem esse scribit, sed nullū eius nomē affert, ut neque descriptionem. Cæterum herba Iudaica Auicennæ, nihil aliud quàm eruum est. Herba paganica etiam, uirga aurea quibusdam dicta, ab alijs Iudaica uocatur. Tetrahit herbæ uires ad matricem & urinæ meatus expurgandos, item ad stillicidium & difficultatem urinæ Platearius celebrat. Aegineta morsis à cane rab. purgans è sicyonia pharmacum quotidie propinandum scribit cum decocto saluiæ, uel sideritidis Heracleæ, ἢ καὶ ἐλελισφάκου καλῶσι, Marcellus Verg. melius legit ἣν καὶ ἄλυσσον καλοῦσι. Alysson folio suppurpureo Phocion Grammaticus describit, Ruellius.

¶ Venio ad tertiam alyssi nomine herbam, de qua Plinius, Distat (inquit) ab erythrodane (id est rubia) frutex alysson uocatus, folijs tantum & ramis minoribus. Quippe nomen accepit quòd à cane commorsos rabiem sentire non patitur, potus ex aceto adalligatusque: Mirumque est quod additur insaniam (aliâs saniem, lego singultum ex Dioscoride & Plutarcho) conspecto omnino frutice eo sanari, aliâs siccari. Hanc Ruellius & Matthæolus rubiam minorem uulgo dictam interpretantur. Eiusdem generis fuerit rubia syluatica, quam nostri **waldmeister** & **läberkraut**, quasi matrem syluæ, & hepaticam, uocant. In syluis & montibus, locisque umbrosis prouenit, breuior quàm uulgaris rubia agrestis, sed uegetior aspectu, caulibus rectis dodrantalibus, folijs maioribus, minoribus tamen quàm satiuæ: candidis & odoratis flosculorum corymbis: seminibus, ni fallor, gemellis: salutaris homini & pecoribus omnibus creditur, ad omnes occultos morbos, uiscerum præsertim, ut pulmonis & iecoris, si radiculæ edantur, aut uino inijciantur, quo usu etiam exhilarare putant helenij instar Homerici, inde imposito nomine **hertzfreid**: Hæc habui de tribus alyssi generibus.

¶ Anagallidis succus potus à C. rab. morsos tuetur, Tragus. Aprinum iecur recens aridum cum uino potum, contra serpentium & canum morsus proficit, Dioscor. lib. 2. in Græcis codicibus habetur, ἑρπετῶν καὶ πτηνῶν δήγματα ὠφελεῖ: Ruellius uertit, contra serpentium uolucrumque morsus auxilio est. Marcellus legit κτηνῶν, & uertit quadrupedum. Ego uero κυνῶν, id est canum legerim, nam alibi quoque non raro ἑρπετῶν καὶ κυνῶν δήγματα Dioscorides coniungit, ut in gobio, καὶ κυνῶν δηχθεῖσι ἢ ἑρπετῶν: Volucrum uero aut quadrupedum morsus, nullos ab eo alibi memoratos reperias. Serapio hunc locum ex Dioscoride citans, nihil quàm morsibus uenenosis auxiliari uertit. Plin. libro 28. cap. 10. Apri iecur (inquit) inueteratum cū ruta potū ex uino, contra serpentes laudatur: simili modo uerrinum iecur, &c. & paulo post de canis rabidi morsu agens, Laudant hirci iecur, quo imposito, ne tentari quidem aquæ metu affirmant. Iecur hirci maturè sumptum, subuenit, Ponzet. Suspicetur sanè aliquis κάπρον Græcā uocem quæ aprum significat, interdum à Latinis parū animaduertentibus pro suo capro, id est hirco accipi. Artemisia, Aëtius. Aristolochia, Idem.

¶ Bitumen Iudaicum omnium utilissimum est, ex tribus aquæ cyathis potū: datur pondere scrupuli unius, aliâs drachmæ unius, Aët. Brassica, & eius decoctum in potu, Galenus de Parabil. cap. 68. Britannica, uide inferius in Lycio.

¶ Cepæ & porri in cibo, ut supra ex Diosc. dictum est. Cancrorum cinis epotus, Aëtius, Plinius, Colliget, Albucasis: cum melle, Auicenna. Cancrorum fluuialium decoctum, cum quibus copia anethi elixata sit, Idem. ¶ Caninus sanguis, Diosc. 2. 89. & Galen. Sanguis rabidi C. illius qui momordit, Auicenna. Saliuntur & carnes canum, qui rabidi fuerunt, in cibo dandæ, Plin. 29. Aggregator addit

addit, eius ꝓprie qui momordit. Vide paulò post in iecore C. rab. ex Plin. Capitis canini cinis, ustus (ut supra diximus) illitus uulneri: idem & in potione proficit: quidam ob id edendum dederunt: tuetur à pauore aquæ, Plin. Sextus hunc cinerem simpliciter à cane rabido morsos persanare scribit. Vermis qui sub lingua rabidi canis inuenitur excisus, & circum arborem sterilem ter latus & datus illi qui ab eo morsus fuerit, sanabit. Plinius eundem (exemptum infantibus catulis, quanquã etiam de alijs canib. exempto intelligi potest) ter igni circumlatum dari scribit morsis à rabioso, ne rabidi fiant. Est limus saliuæ sub lingua rabiosi canis, qui datus in potu, fieri hydrophobos non patitur, Plin. Canis rabidi id quod sub lingua habet acceptum & potatum cum aqua calida uel ex uino, hydrophobos (perperam scribitur hydropicos) mirificè sanat, Sext. Ego uermem uiuum in lingua uel sub lingua canis reperiri nullum puto, sed uel limum, ut Plin. scribit: uel uenam aliquam uermis instar turgentem (Tardiuus tumorem uermi similem dixit: in homine quidem ranam appellant, Græci batrachon, tumorem sub lingua, qui maximè pueros infestet:) à quali figura in cerebro etiam meatũ quendam uermiformem appellant medici. Apparet autem etiam ueteres certi nihil hac de re habuisse, ideoq; alios aliter, uermem, limum saliuæ, uel simpliciter id quod sub lingua est nominasse: quosdam uero è cadauere canis uermem. Videtur sanè hæc de uerme persuasio à uulgo sumpta, quod in bubus etiam genere quodam insaniæ, quam nostri uocant **hirnmütig**, terebello iuxta cornua adacto uermem uiuum aliquando egredi asseuerat, ut ex reduuijs hominum. Iecur canis qui rabie exagitatur, tostum, & in cibo ab emorsis sumptum, ne tententur metu aquæ tueri creditur, Dioscor. Hepar canis qui momordit aliqui edendum dederunt, Aegineta, & Auicenna. Aëtius addit assatũ: Sextus, coctum. Multò utilissimè iecur eius qui in rabie momorderit, datur, si possit fieri, crudum mandendum: si minus, quoquo modo coctum, aut ius incoctis carnibus. Scio certe quosdam, qui iecur assum C. rab. sumpsere, mansisse superstites, uerum non illo duntaxat usos, sed etiam alijs deinceps medicamentis, quæ huic ueneno resistere experientia nouimus. Quosdam uero cum soli iecori fidem adhibuissent, postea mortuos audiui, Galenus de Simplic. 11. 9. Necantur catuli statim in aqua, ad sexum eius qui momorderit, ut iecur crudum deuoretur ex ijs, Plin. Lactentis catuli iecur, & eiusdem coagulum, Plinius Valerian. quoq; commendat. Catuli coagulũ ex aqua propinatum, efficacissimũ est: quod uel semel assumptum, aquæ desiderium protinus excitat, ita ut & reliqua humida uniuersa affatim appetantur: oportet autem catulum non prouectioris ætatis esse, sed nuperrimè natum & adhuc lactentem, Aetius. ¶ Caprifici cortex contusus & ex aqua potus, Aëtius. Castorei drachma cum rosacei alibi cyatho, Galen. de antid. cap. 68. Centaurium minus potum, Aëtius. Chamædrys pota, Idem. Chamæmalum, uide Leucanthemis paulò post.

¶ Cynorrhodon. Ad canis rab. morsum (inquit Plinius) unicum remedium oraculo quodam nuper repertum est, radix syluestris rosæ, quæ cynorrhoda appellatur. Et alibi, Herbas alias inuenit casus, alias (ut uere dixerim) deus. Insanabilis ad hosce annos fuit rabidi canis morsus, pauorem aquæ, potusq; omnis afferens odium. Nuper cuiusdã militantis in prætorio mater uidit in quiete, ut radicẽ syluestris rosæ, quã cynorrhodon uocant, blanditã sibi aspectu pridie in fruteto, mitteret filio bibendam in lacte. In Lacetania res gerebatur, Hispaniæ proxima parte: casuq; accidit, ut milite à morsu canis incipiente aquas expauescere, superueniret epistola orantis, ut parẽret religioni: seruatusq; est ex insperato, & postea quisquis auxilium simile tentauit. Aliàs apud authores cynorrhodi una medicina erat, spongiolæ, quæ in medijs spinis eius nascitur, cinere cum melle alopecias capitis expleri, Hęc Plin. Syluestris rosæ radix medetur emorsis à C. rab. allio præsertim uulneri imposito, Aquiuiuus. Huius remedij excellentia, & impositum à cane nomen, diutius huic plantæ immorari me cogunt. Cynosbatus idem & cynorrhoda, id est canis rosa, quõdam dictus est, quoniam flos eius roseus sit, & rabidi canis morsibus medeatur: Rura nostra passim eum nouerunt, maximum inter rubos omnes, & qualem in cunctis Dioscorides descripsit, Marcellus Vergilius. Reprehendit eum Petrus Matthęolus, quod diuersas (ut ipse inquit) plantas, cynosbaton & cynorrhodon confundat, & pro eadem accipiat. Sed antequam argumenta Matthæoli proferam & refellam, cynosbati ex ueteribus descriptionem perpendamus. Cynosbaton (inquit Dioscorides) sunt qui oxyacanthan dicunt: frutex rubo lõge maior est, arboris instar: folia habet longè quàm myrtus latiora. Spinas in uirgis robustas, florem candidum, fructum oblongum, oliuæ nucleo similem, cum maturescit rubentem (πυῤῥόν, fuluescentem, Ruellius: fuluescit autem intrinsecus maximè, foris rubet: quod in rosis tum satiuis tum syluestribus apparet:) qui flocculos, uel quædam lanis similia intus continet. Aluum sistit aridus eius fructus in uino decoctus & potus, sic ut sine interioribus lanis illis sumatur: faucibus enim & arteriæ nocent, Hęc Dioscorides. Canirubus (τὸ κυνόσβατον, malim in masculino genere: nam in neutro de fructu potius dicitur:) inquit Theophrastus lib. 3. cap. 18. de hist. plan. fructum subrutilum, ὑπέρυθρον (Athenæus lib. 2. citans hæc Theophrasti uerba, legit ἐρυθρόν) parit malo punico similem: est inter fruticem atq; arborem, Punicæ non absimilis, folio amerinæ, τὸ δὲ φύλλον ἀγνῶδες. Columella cynosbaton uastis spinis paliuro rubisq; coniungit, cum in conserenda sepe præcipit semina uastissimarum spinarum solo credenda esse: cuius generis etiam sunt cynosbati, quos sua ætas sentem canis appellauit, Marcel. Verg. Rubi alterum genus est, in quo rosa nascitur: gignit pilulam castaneæ similem, præcipuo remedio calculosis: Alia est cynorrhoda, de qua proximo dicemus uolumine, Plinius libro 24. ca. 13. Et mox cap. 14. Cynosbatum, alij cynospaston, alij neurospaston uocant: folium habet

uestigio hominis simile. Fert et uuam nigram in cuius acino neruum habet, unde neurospastos dicitur. Alia est à cappari quam medici cynosbaton appellauerunt. Huius thyrsus ad remedia splenis & inflationes cõditus ex aceto manditur. Neruus eius cum mastiche Chia commanducatus os purgat. Ruborum rosa alopecias cum axungia emendat, &c. Cæterum rosas syluestres Theophrastus de hist. plant. 6.7. seorsim nominat ac describit: Asperiores (inquit) tum uirgis tum folijs constat quàm satiuæ, & florem minus odoratum, minusq́ coloratum, nec tantũ magnitudine ferunt. Cynosbati fructus (inquit Galenus libro 7. de Simplicib.) non parũ astringit, folia uero mediocriter. Itaq; particularis eius usus haud ignotus est. Cauendum ab eo quod in fructu eius lanæ speciem habet, ceu arteriam uitiante. Idem alibi cynosbata huius fruticis fructus appellat, adnumerans eos alijs agrestibus, qui ut minimum alimentũ habent, ita praui sunt succi, ut cornis, moris rubi, arbuti et halicacabi fructibus, diospyris, &c. Matthæolus Senensis de rubo canino scribens, eum hodie ignotum arbitratur, cynorrhodon uero rosam esse syluestrem, quam Plinius ad rab. C. morsus celebrauit. Primum, inquit, si cynosbatus eadem rosæ syluestri esset, nihil opus fuisset eam pluribus à Dioscoride describi, sed uno uerbo rosam syluestrem appellando satisfecisset lectoribus. Sed hoc argumentum leuius est, quàm ut refelli debeat: cum & aliæ quædam syluestres plantæ, nominibus ueniant proprijs, nec semper adiectione syluestris circumscribantur: sic spinum pro pruno syluestri dicimus: et ipsas syluestres rosas Germani suo nomine, quod de satiuis nemo diceret, **hagenbutten** uel **hanbütten** nominamus: Galli esglantier. Deinde folia multum à myrti folijs differre ait, cum Dioscorides non simpliciter ea myrti folijs comparauerit, sed tantum multò latiora esse dixerit: mihi sanè quamuis serrata, tamen aliquo modo myrti folijs similia uidentur, & similiter per ramulos digesta, bina uidelicet è regione. Fructus quãuis longe maior sit quàm nucleus oliuæ, figuræ tamen similitudo respondet, de qua solum Dioscorides loquitur. Plinius quidem alibi de cynorrhodo agit (quã rosam syluestrem esse inter omnes conuenit: quanq; & lilij genus, ut postea dicã, sic appelletur:) alibi uero de cynosbato: sed hanc ita describit ut prorsus ei ignota fuisse uideatur, & ipse seipsum intricare. Sed non differre cynorrhodon à cynosbato, id est rosam caninã à rubo canino, uel suis uerbis ipsum aliquis conuincat. Vtriq; à cane nomen: utriq; Plinius rosam attribuit, utriq; spongiã (licet in cynosbato pilulã castaneæ similem appellet) utriq; uim eandem in medicina contra alopecias. Nam libro 25. Aliàs apud authores (inquit) cynorrhodi una medicina erat, spongiolæ, quæ in medijs spinis eius nascitur, cinere cum melle alopecias capitis expleri. Libro autem 24. Ruborum rosa (inquit) alopecias cum axungia emendat. Et quanq; hæc uerba ad proprie dictos rubos refert, in eo tamen errare mihi uidetur, cum hoc remedium cynorrhodo debeatur: de quo paulo ante dixerat, Alterum genus rubi est in quo rosa nascitur: gignit pilulã castaneæ similem, præcipuo remedio calculosis. Certe rosæ syluestris spongia, pilula propter figurã recte dicetur, recte etiã castaneæ echino suo adhuc intectæ comparabitur. Errat igitur Hermolaus qui cynorrhodon à cynosbato non flore roseo differre ait, quẽ ferat utrũq; sed spongiolis, quas cynorrhodon habeat, cynosbatus non habeat. Galenus circa finem cap. 1. lib. 1. de compositione secundum locos, κυνόμορον uocem repertã in ænigmatico quodã medicamento ad alopeciã, cynosbatum exponit. Apud Dioscoridem rubum etiã proprie dictum, Græce βάτον, cynosbaton cognominari legitur: ut etiam capparin cynosbaton & philostaphylon. Attribuuntur autem etiam cappari frutici apud Dioscoridem, spinæ, ut rubi, in hami modum aduncæ: fructus oleæ similis, qui cum dehiscens panditur florem candidum promit, quo excusso, nonnihil glandis oblongæ figura inuenitur, quod apertum grana acinis punicorum similia ostendit; parua, rubicunda. Ex istis notis multæ cynosbato etiã proprie dicto communes sunt, quæ Plinium uidentur intricasse. Vtcunq; certum apud me est, Plinium cynosbaton ignorasse, & quæ apud Græcos inuenerat nullo iudicio transtulisse. Paulo post initium cap. 14. lib. 24. Alia est à cappari (inquit) quã medici cynosbaton appellauerunt, huius thyrsus ad remedia splenis & inflationes conditus ex aceto manditur. Neruus eius cum mastiche Chia commanducatus, os purgat. Hæc omnia de cappari intelligenda sunt: cuius non fructus solum, sed etiã thyrsos & cauliculos ad remedia splenis condiri scimus. Eiusdem fructum καϑαλιγματίζειν, id est per os purgare & pituitã detrahere Dioscorides author est. Plinius hoc neruo attribuit, cum prius non de capparis, sed de cynosbati tanq; alterius plantæ neruo in acino eius contento, locutus esset. Proinde uel illa omnia ad capparin referre oportet, cui etiã uua conueniet (quã cynosbato nemo tribuit) unde & philostaphylon Græci uocarunt, ac Plinius ipse alibi opheostaphylen: aut Plinium omnino errasse fateri. Theophrastus, ut dixi, ἀγνώδες (ἀγλῶδες apud Athenæum, non placet) id est agni uel uiticis folium cynosbato tribuit, pro quo Plinius ἰχνῶδες uel ἰχνοειδὲς legisse uidetur, cum uestigio humano comparet. Visum à se rubum quidã testantur in syluis hac specie, ut quasi solea esse uideretur, Hermolaus. Mihi animus inclinat mutilum esse hunc Theophrasti locum, & ἀχνώδες legendum, referendumq́ ad fructum non ad folium: reuera enim ἀχνώδης est cynosbati, id est rosæ syluestris, ut etiã satiuæ fructus: hoc est acerosus, & floccis plenus: quo sensu τὸ ἐν αὐτῷ ἐριῶδες Dioscorides dixit: ἄχνην Varinus exponit ἄχυρον, καὶ τὸ ἀχύρου λεπτότατον. ἀχνῶδες, ἄχνῃ ὅμοιον. Cæterum ubi malo punico similem cynosbati fructum esse Theodorus uertit, Græce legitur, καρπὸν ὑπέρυϑρον ἔχει καὶ παραπλήσιον τῷ τῆς ῥοιᾶς (Athenæus non recte habet τῇ ῥοιᾷ:) id est fructum, uel semen potius, rubicundum habet, & mali punicæ semini simile: & sic uertendum erat ne quis integro malo punico conferri arbitraretur: quod ut caueret Marcellus Vergilius in alium errorẽ incidit, transferendo, puniceę

cytino similem. Id licet quod ad rem ipsam defendi possit: cytinus enim non solum appellatur flos satiuæ mali Punicæ apud Galenum libro 6. de Simplic. sed etiam prima post florem pomi ipsius rudimenta, apud eundem libro 6. de compos. secundũ loc. Theophrastus tamen omnino grana interiora significasse uidetur: quæ licet alba sint in fructu cynosbati, succo tamen rubente circumfunduntur, & magnitudine figuraq; ad mali punicæ grana quàm proxime accedunt. Eodem planè sensu Dioscorides de cappari scribit, fructum eius apertum grana acinis punicorum similia ostendere, parua, rubicunda. Errat Ruellius in historia sua plantarũ, circa finẽ capitis de rubo canis, cynosbaton magnitudine inter fruticem & arborem punicæ esse scribens: fefellit eum non bene distincta translatio Gazæ. Græce quidem clarissimè scribitur, cynosbaton inter fruticem & arborem simpliciter magnitudine esse, deinde additur, punicæ similem, aut si libet æqualem: nam παραπλήσιον nonnunquam ad quantitatem refertur. Opinor autem in folijs etiam similitudinem esse: nam & punicæ folia, utpote gemina sibi opposita & angusta, myrto conferuntur. Capparis quamuis & ipsa cynosbatus appellatur, propter spinarum maximè similitudinem: longè diuersæ tamen naturę est, quàm nostra hęc cynosbatus, nec ulla eius species existimari debet, ut neq; aconiti, quamuis hoc etiam nomen ei tribuatur. Neq; enim homonyma, id est ea quibus idem nomen est, ratio uero substantiæ diuersa, ad unum genus referri debent. Errat igitur duplici nomine Matthæolus, qui Pliniũ lib. 24. cap. 14. duas cynosbati species facere asserit, unam uestigij humani folijs, alteram folijs capparis. Non enim species duas cynosbati illic Plinius facit, sed præter cynosbaton capparin quoq; sic appellari tradit: cappari uerò folio similem, præter ipsam capparin (quam ipsam sibi similem esse nihil mirabimur) cynosbatum nullum facit. Sed quid opus est pluribus? cum uel unica ista nota, de floccis & lanis in fructu sufficiat (quæ nulli alteri fructuum conuenit, quod ipse legendo uel aliter obseruauerim) quam ut Dioscorides soli cynosbato attribuit, ita nos in solo cynorrhodo, id est rosa syluestri, quanq; in satiua quoque, reperimus. Quod autem illi arteriam infestent, sæpe periculo meo ipse didici. Horum causa fortassis flatu auerso fructũ huius legendũ præcipiunt, alioqui periclitantur oculi, ut Theophrast. scribit in hist. plant. 9.9. Sed descriptione omissa uires in medendo consideremus: quas illi Diosc. & Galenus astringẽdi ac aluum sistendi tribuũt. Atqui rosas syluestres nostras cum alijs partibus, idq; magis q; satiuas, tum præcipue fructu, siccare, astringere, sistere, apud omnes hodie in confesso est, & gustus ipse manifestò ostendit. Nõ est autem quòd miremur quo pacto ualidè astringentia uenenis resistant, cum & alia nõ pauca eiusdẽ generis habeamus, ut pentaphyllon, tormentillã, terrã Lemniam, chalcanthum, &c. siue tota substãtia id agãt, siue quia partes corporis roborãt, ita ut & promptius uenenũ repellãt, & meatibus clausis minus ab eo afficiãtur. Hieronymus Tragus etiã dupliciter errat, primum q; cynosbaton à cynorrhodo separat: deinde q; spinã sepibus nostris uulgarem, quã plerią; hodie spinã albam uocãt, cynosbatõ facit. In qua tamẽ, ut reliqua taceã, aculeorum species ipsum docere poterat, cynosbati nomẽ ei nõ cõuenire: baton enim Græci rubum appellãt, fruticem uulgò notissimum, cui aduncæ & hamatæ sunt spinæ: quarũ similitudine nõ in fruticũ genere solum plãtas diuersas cynosbati, id est rubi canini nomine uocauerũt Græci, ut cynorrhodon, capparin, rubũ ipsum, smilacem asperã, cui rubi uel paliuri spinas esse Dioscorides testat: sed inter animalia etiã baton piscem planũ, quem raiam Latini uocãt. Spinæ albæ uero sic uulgò dictæ rectæ omnino & minimè aduncæ spinæ rigent. Plinius 24.14. Inter genera ruborum, inquit, rhamnos appellatur à Græcis, ramos spargens rectis aculeis, nõ ut cæteri aduncis: proximè autẽ de rubo priuatum dicto, & cynosbato locutus erat, ut uel inde cõstet neutri illorũ rectos esse aculeos. Rhamnũ certe Græci bati, id est rubi generibus nõ adnumerant. Plinio tamẽ uiro Latinæ & patriæ linguæ doctissimo, in sua lingua rubum cõmunius fecisse uocabulum licuit, quàm Græci baton faciãt. Inter Græculã rosam & moscheuton dictã, quæ funditur è caule maluaceo, folia oleacea habens, media magnitudine autumnalis est, quã coroneolam uocãt: omnes sine odore præter coroneolã & in rubo natã, Plin. 21.4. Cum igitũ sua in rubo rosa sit, quid obstat quin illam nunc à rubo cynosbatõ, nunc à rosa cynorrhodon appellemus, nulla interim rei ipsius differentia? Apparet etiã ex his Plinij uerbis rosam in rubo odoratã esse: quod ideò dico ne quis imperite pro rubi rosa propriè dicti rubi flores accipiat, quod ipse Plinius in remedijs ex rubo fecit, ut supra dixi. Maximè aũt odoratum est rosæ syluestris genus montanũ, & cæteris minus, nõ floribus tantum, sed frutice toto, nostri ob suauitatẽ odoris uinariã appellant: quã cum semel & iterũ in horto plantassem, statim degenerauit, & omnem qua prius undiq;, folijs maxime, suauitate odoris spirabat, exuit. Herm. Barbarus in proximè recitatis Plinij uerbis legit, præter coroneolã in rubo natã, sine copulatiua coniunctione quã nostri codices habent, quos ego magis probo. Nouimus enim cynosbatum & rosam in rubo nascentẽ, quæ tamen autumno apud nos quidem non floret: nisi raro fortassis: nam & satiuas interdũ autumno florere uidimus. Ad hæc cum alibi etiã cynosbatum & rosam in rubo describat, coroneolam tamen uocari nusq; meminit. Hermolaum & hac in re & alijs omnibus ubi de cynosbato scribit secutus est Io. Ruellius: Idem, Coroneola (inquit) in rubo nata, iucundi odoris est, sed angusti. Rosa uineæ uocatur flos spinæ albæ, Syluaticus: hinc errandi forte occasio nata quibusdã, ut spinã albam cynosbatum facerent. Idem Syluaticus cisthum rosam caninã uocat, & aliã eius speciem (ledon forte) rosaginem. Recentiores (inquit Ruellius) tum rosaginem tum rosam caninam uocant, fruticem thymo maiorem: folijs ocymi, rotundioribus, flore mali punicæ: flos masculo rosaceus est, fœminæ albicans. Ego in summis alpibus circa saxa odoratum

fruticem, prorſus lignoſum, humilem, & copioſum ubi naſcitur: folijs oleæ, pinguibus, duris, & rufſis parte ſupina: flore mali Punicæ roſeo ſæpe reperi, quam Heluetij etiam in alpibus roſ͡ßbrut (ſi recte memini) appellant. Sed rhododendron quoq; in Gallia roſaginem uocari Ruel. meminit. ¶ Quidam ſentem canis non recte pro uulgari rubo accipiunt. Cynacanthan in lexico Ambr. Calepini pro oxyacantha imperitiſſime ſcribi & exponi reperio. Stephanis agria apud Aëtium corruptè legitur pro ſtaphiſagria ad uitia pſorasq; capitis: niſi quis ſtephanida putârit eſſe, quã à noſtris coroneolam uocari diximus, hoc eſt cynosbaton: utiq; ſi & hæc, ut rubi, manantibus in capite ulceribus præſidio eſſe poteſt, Hermolaus in Staphidem agriam Dioſcoridis. Phyſcius Locrus Amphictyonis filius, cum forte inter eum & parentem obortum eſſet diſſidium, multis ciuium acceptis de ſedibus ſtatuendis Apollinem conſuluit: reſponſumq; tulit, ut eo loco urbem cõderet, ὅπου περ ἂν τύχῃ δηχθεὶς ὑπὸ κυνὸς ξυλίνου, ubi à cane ligneo morderetur. In alterum itaq; maris littus tranſgreſſus, cynosbatum, id eſt caninum rubum pede compreſſit: uexatusq; pluſculos dies ulcere, eo loco ubi oraculum iuſſerat, (loci natura interim cognita,) urbes condidit, Phyſcos (Φυσκεῖς) Hyanthiam, & alias omnes, quas Locri Ozolæ coluerunt, Cælius Calcagninus in Equitatione: tranſtulit autem ex Græcanicis Plutarchi, problemate 15. Errat autem ab initio: ſic enim uertendum uidetur, Amphictyon filium habuit Phyſcium, is Locrum, Locrus Cabyen Locrum: quo cum orto diſſidio, pater multis ciuium aſſumptis, &c. Meminit etiam Athenæus libro 2. & Cælius Rhod. 17.28. Canem ligneam Theophraſtus cynosbatum uocat, Varinus. Illud ferè præterierã quod ſupra iam dictum oportuerat, quo ſententia noſtra cynorrhodon non aliã à cynosbato eſſe, uel maximè confirmatũ, ex eodem Varino: apud quẽ uerba hæc Græce habentur, Κυνόσβατος φυτόν ἐστιν, ὅμοιον ῥόδῳ ἔχον τὸν καρπόν, ἔστι δὲ μεταξὺ θάμνου καὶ δένδρου, παρόμοιον ταῖς ῥοιαῖς, ἢ ταῖς ῥοδίαις, ἀκανθώδης. Hoc eſt, Cynosbatus planta eſt, quæ fructum roſæ ſimilem habet: magnitudine inter fruticẽ & arborẽ: ſimilis punicis arboribus uel roſis ſatiuis, ſpinoſa. Et paulo ante nomẽ ei à cane impoſitum ſcripſerat, propter aſperitatẽ & ſpinas, quibus ita uidelicet tiget, ut canis ſerratis dentibus ſuis. Κύναρος ἄκανθα apud ueteres Græcos aliquotiés legitũ, quorum uerba citat Athenæus libro 2. ſemper autẽ adijcitur ἄκανθα, id eſt ſpina. Hecatæus Mileſius in montibus altiſſimis circa mare Hyrcaniũ naſci ſcribit ἄκανθαν κυνάραν: & alibi, In Choraſmiorũ montibus arbores ſunt ſyluestres, cynara ſpina, ſalix, myrica: naſcitur etiã circa Indum fluuium cynara. Et Scylax uel Polemon, In montibus (inquit) proueniunt cynara, & aliæ herbæ. Cęterum Didymus grammaticus apud Sophoclẽ quid ſit κύναρος ἄκανθα exponens, dubitat an ſit cynosbatus, eò quòd aſpera & ſpinoſa ſit plãta, Hęc Athenæus: cum ab initio propoſitum eſſet loqui de herba cinara. κύναρα (inquit, in neutro plurali numero) Sophocles κυνάραν per ypſilon uocat, in ſingulari fœminino: quo modo etiam ipſe paulo poſt per iôta ſcribit κινάραν, & eandem eſſe putat herbam quæ carduus Romæ uocata ſit, & in Sicilia cactus: quanq; & caules eius cactos uocarent cibo idoneos, ut aliũ eiuſdem caulem πτέρνικα (aliâs πτέρνιξ) & in capitulo medullã ablatis pappis palmæ cerebro ſimilem, aſcaleron: unde uulgare noſtri temporis nomẽ artichau natũ mihi uidetur. Cynaron fortaſſis eſſe cynosbaton, Heſychius etiã & Varinus Athenęi uerbis ſcribunt. Apud Suidã κύναρον nudum nomẽ legitur, pro κύναρον forte, licet ordine repugnante. Κυνάδα, cynosbatum, uel planta quã capras depaſci aiunt, Heſychius: in Lexico Græcolatino κυνάς, ἀδος, pro cynosbato exponit. Κυνός, genus herbæ ſpinoſæ ſimilis roſis, Varin. κυνόκνηστρον, herba quædã, Heſychius & Varinus: hæc etiam à cane & aculeis nomẽ habet, ut non alia quàm cynosbatus uideatur. Eſt & rubens lilium, quod Græci crinon uocãt: alij florem eius cynorrhodon: laudatiſſimum in Antiochia & Laodicea Syriæ, mox in Phaſelide, Plin. Cynorodon lilium eſt hyacintho ſimile, Heſychius & Varinus. Eſt et rubens liliũ, ſatis apud nos frequens, differens à purpureo: florem lilij naſcẽtis in Italia cynorrhodon uocari Plinius eſt author: quod & Hippocrates accepit, cum rubentia cynorrhoda fœminarũ purgationibus commẽdat in uino, Ruellius. Ego cynoſorchin hyacintho propiorem putauerim, flore purpureo, radicis bulbo gemino, quæ aluum ſiſtit è uino pota: qua facultate etiam menſes ſiſtere poſſe uidetur.

¶ Ellebori & elleboriſmi uim ſupra in curandi ratione ex Dioſcoride docui.

¶ Gallinæ cerebellum potum cum aliquo liquore, Galenus in Parabilib. Ne morſi à rabioſo cane rabidi fiant, cerebello gallinaceo occurritur: ſed id deuoratum anno tantũ eo prodeſt, Plinius. Gentiana proprietate quadam iuuat pota & applicata, Auicenna, & Serapio ſecundum Habyx. Quidã foliis gentianæ obolos tres in tribus aut paulo amplius meri cyathis per dies duos & uiginti propinant, Galenus libro ſecundo de antid. in uerſibus Damocratis: & in fine eorundem cap. 119. ſimiliter, ſuccus autem (inquit) radici præſtat. Vſum certe eius præſtantiſſimum eſſe, ex nobiliſſima omnium è cancris antidoto, quam ſupra deſcripſimus, facile eſt conijcere.

¶ Helleborus, uide Elleborus. Hinnuli (νεβροῦ) coagulum bibendum, Damocrates apud Galenum libro ſecundo de antid. Hippocampus marinus toſtus, utiliter comedi proditur à rab. C. morſis: quòd eius ſanguis aquæ amorem inducat, & propria quadam ui pauori aquæ reſiſtat. Quamobrem bis ac ter hippocampum comedi cogunt: eundemq; ex acerrimo aceto tritum uulneri applicãt, rabiemq; hoc medicamento frequenter peruicerunt, Aëtius. Hippoſelinum, id eſt oluſatrum potum & illitum, Plinius. Hirundinis fimus illitus uel potus, Ponzettus. Hirci iecur mature ſumptum, Ponzettus: Vide paulo ſupra in Apri iecore. Hyænæ carnes in cibo, ut magi ſcribunt, Plinius.

¶ Lapathum tum acidum, tum agreſte, ut ſupra explicaui in ratione curandi ex Aëtio. Lapathi

ſuccus

succus cum melle & oleo potus, Thessalus. Laser potum & cum oleo impositũ, Auicenna in Assa. Liquor Cyrenaicus aut Parthicus fabæ quantitate potus, Aëtius. Cyrenaici aut Medici liquoris obolus è duobus aquæ cyathis, Damocrates apud Galenũ. Leucanthemis herba pota efficacissima est: cui tanta inesse uis traditur, ut uel poculi fundo sublita potionem libenter admitti faciat: Idem asserunt chamæmalum efficere, Aëtius. Lycium, Aegin. Lycij Indici oboli tres ex aqua, cum modico uerbenacæ: aut lycium per se ex ouo sorbili, Asclepiades apud Galenum de antid. Lycij Patarici, uel Indici, si haberi potest, obolos tres ex aqua (aquæ cyathis circiter tribus) Niceratus per dies uiginti duos ieiunis propinabat, celebri (ut aiebat) experimento: Idem efficere aiunt Britannicæ succum, eodem modo exhibitum, Damocrates ibidem. Lycium in catapotio deuoratum, Dioscorid.

¶ Mel linctum aut potum, Dioscorid. Isaac, Auicenna. Mentam cum granis mali granati aiunt esse singulare remedium, Ponzettus: non exprimit autem foris ne adhibenda sit, an intra corpus sumenda. Dioscorides ut Serapio citat, & Macer, mentam cum sale ad C. morsus simpliciter, apponũt. Mergi iecur assatum cum oleo & modico sale datur, mira facultate: ita enim præsentaneum esse aiũt, ut æger protinus aquam flagitet, Aëtius. Videntur sanè mihi medicamenta quædã ab aquaticis animalibus aduersus aquæ metum à ueteribus tentata, nõ tam alia ratione, quàm quod naturæ quadam similitudine ei obsistere posse crederentur: ut ex cancris, mergo, castore, hippopotamo, uitulo marino: & urso etiã forte simili ratione: nam hic quoq; nonnullis in locis amphibius est, ac piscibus uiuit. Sic inter herbas ex potamogitone.

¶ Olusatrum, uide Hipposelinum.

¶ Plantago pota, Plinius Valer. Polium potum, Aëtius. Porri, uide in Cepis.

¶ Rutæ denarij sex ex uino poti, Apuleius. Rutæ succus acetabuli mensura è uino bibitur, Plinius: apud Valerianum denariorum quindecim pondus bibendum legitur.

¶ Spinæ albæ semen potum, Dioscorides ut citat Serapio: codices Græci habent ἑρπετοδήκτοις, id est serpentium morsibus.

¶ Terra sigillata, id est Lemnia, cum uino diluto sumpta, & ex acri aceto imposita foris, Galenus de simpl. lib. 9 cap. 2.

¶ Vitis albæ radix pota, Aëtius. Quidam ius ex uitulo carnis decoctæ dant potui, Plinius. Vrsini fellis mystra duo cum duobus aquæ cyathis, ieiunis triduo offerunt, & in magna admiratione habent, Damocrates apud Galenum. ¶ Hæc sunt quæ ex ueteribus, quorum hac de re scripta hoc tempore habui, & recentioribus nonnullis, in rei medicæ studiosorum gratiam præcipuè, summo labore colligere & conferre uolui: Quę si cui non per omnia satisfaciunt, legat insuper qui de morsu rabidi canis scripserunt, Constantinum Practicæ lib. 7. cap. 13. & recentiores, Arnoldum in Breuiario 3. 13. (& 3. 16. ubi de canis non rab. morsu tractat:) Gordonium 1. 17. Varignanam parte 4. tractatu 3. cap. 2. & Antonium Gaynerium cap. 12. de Venenis. Nunc anteq; ad Philologiam aggredior, de paucis quibusdam adhuc medicinæ candidati mihi admonendi sunt: quæ licet opportunius alia alibi in præcedentibus dici potuissent, hic corollarij uicem tenebunt. Arabes non raro dum ex Græcis sua transferunt, κυνόδηκτα non simpliciter à C. morsa, sed à rab. C. uerterunt: ex recentioribus etiã multi confuderunt, quod mihi in colligendis medicamentorum catalogis, quos supra posui, laborẽ adauxit. Remedia quę hydrophobis, id est aquã pauentibus salutaria inscribuntur, uel ad hydrophobicum affectũ, ferè semper accipi debent pro illis quæ affectum absentem prohibent, & ab eo pręseruant ac tuentur, quæ etiam simpliciter morsis à rab. C. auxiliaria dicuntur, & ne morsi in rabiem incidant. Horum plęraq; intra corpus sumuntur, ut sanas adhuc partes corroborent, & uenenum ab eis auertant. perpauca quę foris adhibentur eodem donantur pręconio, ut aquę formidinem arcere dicantur: ea enim potius ut affectum curent pręsentem, & quod adest uenenum euocẽt in usu sunt, ut non proprie sed per accidens ab aquæ metu præseruare dici possint. Remedia quædã (inquit Galenus in aphorismum 22. libri 2.) ab affectione adhuc absente præseruant, alia præsentem curãt: tertium genus ex præseruatione & curatione mistum est, quod proprio nomine caret: atq; idcirco aliàs alia medici utuntur appellatione, nonnunq; præseruari dicentes, ne morbus qui iam incipit generari, ad complementũ perducatur: nonnunq; uero curari, quemadmodũ in ijs quos canis rabidus momorderit. Quæ enim ipsis adhibentur medicinæ, duplicem habent appellationem. Nam nonnunq; rabiei remedia dicuntur, ac si rabiem facientis affectionis dicerentur. Nonnunq; uero non remedia præsentis affectionis appellantur, sed à rabie futura præseruantia. ¶ Hęc si quis prolixius à me tractata existimat, is secum perpendat uelim q̃ latè huius argumenti usus pateat. Neq; enim ad rabiosos canes solum quæcunq; hactenus dicta sunt pertinere omnia quisquã arbitrari debet: sed præterea ad aliorum quoq; animalium morsus, idq; tribus diuersis modis. Aut enim perpetuo uenenata sunt quæ mordent, ut uiperæ & alij pleriq; serpentes: Aut non uenenata: eaq; uel non rabida, & simplici morsu lædunt, qui tamen non prorsus ueneno caret, in profundo præcipue uulnere: uel rabida & cum morsu uenenum infligũt nihilo mitius q̃ quæ perpetuo uenenata sunt. Sed cum multa sint, ut dixi, animalia quæ morsu aut ictu nocent, medicis tamen præcipua cura fuit rabidi canis morsus impugnare: quod hoc animal, ut supra dictum est, frequentius homini & familiarius sit, eoq; minus caueri possit. Quisquis uero exploratam habuerit medendi morsis à rab. C. methodum, & simul materiam siue particularia medicamẽta cognouerit, eadem opera à qualibet animante morsis homini-

bus cum Deo opem feret. Potiones quæcunque cõtra uiperarũ morsus descriptæ à nobis sunt, aduersus rab. C. morsus etiã efficaces erunt, Damocrates apud Galenum lib. 2. de antid. Morsis à crocodilo conueniũt eadem remedia quæ ad morsos à cane ac ad reliquos relata sunt, Aëtius. Emplastra ad demorsos à cane uel urso aut similibus animalibus statim à principio commodè adhibentur ex sale & cerussa apparata, &c. Idem Et rursus, Omnia ferè quæ ad canis morsum dicta sunt, etiam à tele morsis conducunt. Erit præterea, quod nemo ante nos monuit, non mediocris occasio ab hac curandi ratione propter affectus & symptomatum ac periculi similitudinẽ, ad febrim pestilentem eiusque ulcera curanda transeundi: Quod eruditi medici facile animaduertent: nobis ad sequentia properandum est. ¶ Κυνόλυσσος ab Andrea medico hydrophobus dictus est.

H. Philologia.

¶ a. Canis, à canendo, authore Varrone, quod latratu signa dare soleat. Græcis κύων, παρὰ τὸ κύω, quod amare nobis indicat, ut docuit Eustathius, Cælius: est enim animal natura φιλάνθρωπον, id est hominis amans, Varinus. Dubij generis est apud Græcos pariter & Latinos, ita ut hos uel has canes utrumque sexum comprehendendo dicamus κύων, ὁ σκύλαξ, ἀπὸ τοῦ κυνεῖν (aliàs, κύειν) καὶ σαίνειν, ἢ παρὰ τὸ ὠκὺς, transpositione literarum: ἢ παρὰ τὸ ὀξὺ εἶναι ζῷον, Varinus. Κυνίσκοι, τοὺς κύνας, ut phialas & phialiscas dicimus, Suidas, Varin. Nostri peculiari uoce betz in cane uocando utuntur, ab Illyrijs forte sumpta qui canem pes appellant. Μανσοῦς & σκύμνια pro cane apud Varinum legimus: posterius etiã apud Hesychiũ. Ἀκαμυνίδης, canis, παρὰ τὸ ἀκάλλειν οὐδ᾽ ἰδεῖν ... ὄντος, Varin. ex Methodio. ἀκάλος adulator est. Ἀκαλαίνις, ταχεῖα κύων, ὀνοματικῶς, καὶ ὄρνεον μικρόν, Hesych. Catuli non solum canũ fœtus diminutiuè, uerum omniũ animalium appellantur, Nonius: Catuli aspidis, uiperarũ, draconum, lacertarũ, simiæ, tigridis, uulpium, muriũ, Plinio: serpentis, Vergilio Georg. 3. leonis, Claudiano & Vergilio. Ego cum de canibus intelliguntur, absolute poni puto, de cæteris non nisi cum additione. Catulum canis Varro lib. 4. de lingua Lat. dictum ait à sagaci sensu & acuto Sic canibus catulos similes, sic matribus hœdos, Vergil. Chrysippus omnia in perfectis & maturis docet esse meliora, ut in equo quàm in equulo, in cane quàm in catulo, in uiro quàm in puero, Cicero. Græci plura habent uocabula: scylaces (inquit Varinus ex Polluce) catuli canum & luporũ dicuntur. A scylace diminutiuũ fit scylacion, catellus. Σκύλλαν τῇ κύνα λέγουσι, Hesych. Scyllos propriè de cane infante dicitur, ἀπὸ τοῦ ὠρυχᾶν ἐπὶ τὸ ὑλακτεῖν, οἷον ἀχύλαξ, Orus. Scymnos paroxytonũ de leonis catulo, oxytonum uero de catulis aliorũ animalium, Etymol. Pollux & alij non distinguunt: nam Hesychius & leonum & aliorũ animalium σκύμνους paroxytona dictione uocat: de canibus neutrũ inueniri puto. Catuli animalium illorũ quæ proprium nomen non habent, scylacia uel scymnia dicunt, Pollux. Catellum Græci etiã cynidion & cynarion uocãt, Varinus, Suid. non solum aũt ætate exiguos sic uocãt, qui propriè scylaces dicuntur, sed potius natura, ut Latini caniculas. κάλλιον, κυνίδιον, βακτηρίδιον, id est canicula, bacillus, Hesychius & Varin. ego pro cynarion malim schœnarion, id est funiculus: calos enim funis est, ut calon lignũ. Tantillum loci ubi catellus cubet, id mihi sat est loci, Plautus in Sticho. Os & labra tibi lingit Manuella catellus, Martialis. Cato etiã catellã dixit fœm. genere. Χελωνοδειλαι, αἱ νωθρότεροι τῶν κυνῶν, id est ignauissimi canes: aliqui testudines, alij cochleas interpretãtur (omnibus ijs tarditatis nota conuenit,) Hesychius & Varin. Xenophon lib. 8. institut. Cyri, equos & canes βοσκήματα, id est pecora nominat: & Gratius poeta, pecuaria.

¶ Epitheta. Acer, Horat. Epod. 12. Nec naribus acres Ire canes, Ouid. Amarus. Atrox. Arguti, Seneca in Hippolyt. id est sonantes. Scindent auidi perfida corda canes, Ouid. in Ibin. Audax. Auritus. Blandi, Verg. Georg. 3. Celeres, Ouid. Epist. 4. & 5. Citi, Idem Epist. 5. Clamosus. Emeriti, Stat. 3 Syluarũ. Ferus. Fidus. Fideles catuli, Horat. 1. Carm. Acron exponit sagaces, uel silentiũ inuestigãdo seruãtes. Horrendus. Horrisonus. Hirsutus. Ieiuna, Horat. Epod. 5. Immanis. Immitis. Infestus. Mænalius. Mordax. Obscœni, Verg. 1. Georg. Obesus lacte, Claud. in Eutrop. Odori, Claud. 2. de raptu Proser. Odorisequus. Pernix canis pecuarius, Columel. Peruigil, Senec. in Herc. fur. Properus. Rabidi, Sene. in Oedipo. Rabiosa, Horat. 2. Epist. Aut rapidis canibus succinctas semimarinis Corporibus Scyllas, Lucret. lib. 5. Raucus. Sagax. Solicitos uocat Ouid. 11. Metamor. quod rem domini diligenter custodiant. Vocalis. Introijt in ædes ater alienus canis, Terent. Phorm. ¶ Epitheta Græca, ἀργίποδες, id est celeres Homero. ἀργοί, celeres uel albi, Varin. Aiunt autem albos, ut quorum corpora molliora rarioraque sint prius peste infectos, Vide Varinum in ἀργός. Porphyrius celeres interpretari mauult. ἴχνευε, sagax. Καρχαρίαι, οἱ τραχεῖς, asperi, Etymol. Dentium autem ratione maximè sic dici uidẽtur: unde & καρχαρόδοντες ab Homero cognominãtur, à dentibus serratis, Etymol. in καρχαρ. λάβ οι, Oppiano. Λαιψηρός, παρὰ τὸ λίαν ἐργὸν ὁ ταχὺν εἶναι, id est à nimia uelocitate: Vide infra inter prouerbia à cane. Σιγήεντες, λαθροδήκται, Hesych. & Varin. Vide ibid. Ὑλακόμωροι, apud Homer. Odysseæ ξ. ὀξύφωνοι, Aristarcho: melius οἱ περὶ τὸ ὑλακτεῖν μεμορημένοι, ὅ ἐστι πεπονημένοι, ἐπειδὴ πάντες ὑλακτικοί, Scholiastes: Plura uide in Lexico Varini. φιλόφθογγοι, in epigrammate Anytes.

¶ Veneti passim Patarinum frigus, nec non hominem canem Patarinum, summa eius iniuria appellant, Nic. Erythræus. Canis uerbum est, quo impudentibus inimicis conuicium fieri solet. Nam militare dictum est in hostem canis: & apud Homerum pro graui contumelia in aduersarium dicit. Terentius Eu. Diminuam ego caput tuum hodie, nisi abis. G. Ain' uerò canis? Donatus. ἐξ οὐ νῦν

ἔφυγες

ἴφιμοι θάνατόν κυνῶν, Homerus. Et alibi de impudentibus, ἐξελάαν φθονῆ κύνας κηρεσσιφορήτους. Canum impudentiam Oppianus libro 5. de Venatione notat, quamuis impudentiores eis marinos facit, his uersibus: εἰσὶ δ' οἳ τραφεροῖ λάβροι κύνες, ἀλλὰ κύνεσσιν ἐναλίοις οὐκ ἄν τις ἀναιδείην ἐρίσειε. Κύναιος, ἀναιδής, id est impudens, proparoxytonum Varino: Hesychio & Suidæ properispomenon. Κύναιδος, ualde impudens, Hesychius & Varinus: Hermolaus quoque per y. scribit, sed frequentior usus obtinuit, etiã apud Græcos, ut per iôta scribatur, idque melius meo iudicio: à cane enim qui deriuet non inuenio autorem. Κιναίδοι, cinædi, molles, κίναιδος, ὁ κινῶν αἰδῶς, ἢ ἀσελγὴς περὶ τὸ κινεῖν, Etymol. Κυναιδής, illiberalis, sordidus, Hesychius & Varinus. Κυνῶς, impudentes, Iidem. κύνεος νόος, inuerecundus animus, Hesiodo. Κυνίστη, impudentissima, Varinus. κυνίστα apud Hesychium. κύντερον, impudentius, grauius, deterius, Hesychius & Varinus. Κυνοθαρσὴς, impudenter audax, Iidem. Κυνώπης, α. ß. (quæ uox memoratur etiam Erasmo in prouerbio Atticus aspectus, id est impudens:) ab aspectus & oculorum impudentia dictus, apud Homerum Iliad. α. ἰταμὸς, ἀναίσχυντος: eandem uocem paulo post resoluit in hæc uerba, κυνὸς ὄμματ' ἔχων. Legimus etiam in alia declinatione κυνώπις. κυνώπης, ιδος. ἡ. Κυνώπιδος, de uitio oculorum intelligitur, ut κυανώπιδος de laude eorundem, Varinus: quæ oppositio mihi non placet: cum posterius ad colorem referatur, cœruleum aut nigrum, qui in oculis probatur: prius ad fixum & impudentem aspectum. Eadem ratio est in dictione κυνοβλώπης, id est κύνειον ὁρῶντες, apud Hesychium & Varinum. Canis oculum habere (inquit Pollux) apud Homerum dicitur is qui nimio plus impudens est. Et alibi apud Homerum legitur κύον ἀδεές, id est impudens canis, Cælius: in nostro Pollucis codice ἀδεὴς habetur: & apud Homerum, ni fallor, κύον ἀδεής. Aristogiton etiam Cydimachi filius cyon, id est canis, uocabatur propter audaciam: & cynes, id est canes, sectatores Antisthenis, Pollux. Cynici philosophi dicti sunt ab ingenio canino, impudente, audace, cõtumace, Varinus. Cynici philosophi à canum inuerecundia dicti, nõ priuatim, sed publice quem uellent tanquã allatrantes reprehendebant: Cibum etiam in publico sumebant, & quæuis alia in hominum conspectu faciebant, Etymologus. Athenæus libro 14. non procul à fine, aduersus cynicos, ex Clearcho Solensi, conferens eos cum canibus, his uerbis utitur: Non frugalem & abstinentem uitam exercetis ô cynici, sed reuera caninam uiuitis. Verum cũ hæc quadrupes, quatuor rebus ab animalibus cæteris differat, uos ex istis duo deteriora solum uobis seruatis. Excellit enim canis sagacitate, & sensu alienos à familiaribus discernẽdi: qua de causa hominibus conuersatur, & tum domos tum alias res pertinentes ad uitam, illorum à quibus benefice tractatur, singulari fide custodit. Harum uirtutum neutra præditi estis, uos qui cynice uiuitis. Neque enim hominibus conuersamini, neque ex iis qui agunt aut colloquuntur uobiscum quenquã discernitis: & sensu siue sagacitate plerisque inferiores, inertem ac improuidam uitam degitis. At uitia canum, allatrandi nempe & maledicendi licentiam, & uoracitatem: nec non miseriam & nuditatem uitæ, diligenter imitamini, &c. Κυνικὸς δὲ διττός, ὁ θεωρητικὸς μὲν, ὁ διὰ τὸ κυνικῶς τῷ θυμῷ πάντας ἀποδιώκειν τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμούς: ὁ δὲ πρακτικὸς, ὁ πάντας τοὺς ἀδίκους καὶ λεκτῶν λογισμούς. Κυνισμὸς, σύντομος ἐπ' ἀρετὴν ὁδός, Varinus. Κυνίζειν, κυνικὸν φιλοσοφεῖν, cynice uiuere, uel cynicam profiteri philosophiam: posterius apud Suidam legitur in Ἀντίοχος ὁ αὐτόμολος: prius, in Antisthene apud eundem, quo loco plura de cynica philosophia disseruntur, & in dictione κυνισμός. Inter Luciani dialogos est qui Cynicus inscribitur, colloquium cum Lycino. Κυνίζειν δὲ ἡ τῆς ἀναιδείας, pro κυνίζειν, Varinus in Cynismo. De cynico anno dicam paulo post in mentione caniculæ syderis. Κυνίζειν, μετὰ βλακείας πνευστιᾶν, Hesychius, Varinus: Etymologus deducit παρὰ τὸ κινῶ quasi κινίζειν per iôta. κυνηδὸν, canis instar, Hesychius, Varinus. Sic Latine canatim apud Nigidium grammaticum inuenitur, aduerbium obsoletum, Nonius. Ἡ δὲ ἀγανακτοῦσα, καὶ κυνηδὸν ἐξαπιναδεῖσα τῷ θυμῷ, τοῖς ὀδοῦσιν ἐμφῦσα εἰς τὸ σκέλος, Suidas. Ab impudẽtia canis κυνολάτης etiam & κυνοκέφαλος nomina facta sunt, ut inferius explicabo: item cynomyia, id est canina musca, pro impudentissima: cuiusmodi & canis & musca sunt, Etymologus, Varinus: Vide plura inter insecta. ¶ Cynura Lycophroni petræ dicuntur asperæ, Cælius. Κυνῶραι, astragali sunt, id est, tali, Varinus. Κυνόρχιας, βόλου ὄνομα, κυνὸς τυφλὸς, ἢ πόλεως, Idem, & Hesychius. coniecerit autem aliquis canem cæcum, & ciuitatem ludos quosdam hoc loco ab eis dici, in quibus tesserarum aut talorum iactus quidam hoc nomine appelletur: πόλεις quidem ludi nomen esse uel ex prouerbio notum est, πόλεις παίζειν. Sed hoc ludi genus absque tesseris & talis fiebat, solis calculis hinc inde loco mouẽdis. Nam Cælius Calcagninus in lucubratione sua de calculis, multis rationibus probat calculorum siue latrunculorum ludum (quos Græci ψήφους & πεσσὰ uocârant: & lineis distinctas in eo regiones, πόλεις) non alium esse, quàm qui hodie passim in usu duodecim calculorum ludus nominatur. Huius calculos (inquit) latronum etiam & canum nomine celebratos agnosco, κύων ψῆφος ἑκάστη ἐν πόλει, Pollux. Omnia quibus datus est talus, cruribus cum posterioribus continent, ita ut erectus in suffragine parte sui prona foras, supina introrsum spectet: & quę Veneres (κῶλα, lege κῷα) uocantur, intus aduersæ sibi positæ sint: quæ canes (ἰσχία, χῖα legendum uidetur) foris: quæ antennæ (κεραῖαι) supra habeantur, Aristoteles libro 2. de hist. anim. cap. 1. interprete Gaza. Ex casibus seu iactibus talorum qui sex continebat, Côus dicebatur & hexites, qui Latine senio dici solet: qui uero unum, Chius dicebatur, & cyon, id est canis, ex quo prouerbium, Χῖος παραστὰς Κῷον οὐκ ἐάσει: uel plenius, ut Strattides comicus scribit, οὐκ ἐᾷ λέγειν, id est, At Chius adstans non sinit Côum loqui: De iis scilicet, qui cũ multo inferiores sint, eos tamen qui maiores superioresque sunt, compescũt. Ad quod uidetur allusisse Aristophanes in Ranis, de Theramene homine ambiguo atque

ideo cothurni nomen adepto, loquens: cum inquit, ὁ πῖπτωκεν ἴσω τ̃ κακῶν, οὐ χῖ@, ἀλλὰ κῶ@ ὁ Κῶ@. In eo enim bella est allusio, quod Theramenem Chium fuisse accepimus, Cælius Calcagninus in commentario de talis: in quo præter cætera alium esse Galeni astragalum inter os tibiæ & calcaneum ostendit, alium item Aristotelis: & paulo ante recitatum Aristotelis locum Græce & Latine interprete Gaza, diligenter examinat ac emendat. In talo figura in cadendo uicem habebat numeri. Monada significans uocabatur canis, Persio canicula: Quid dexter senio ferret, Scire erat in uoto, damnosa canicula quantum Raderet. Semper damnosi subsiluêre canes, Propertius. Damnosi facito stent tibi sæpe canes, Ouidius li. 2. De Arte. Vide Erasmum in prouerbio Chius ad Coum. Onos, id est asinus, unitas est in cubis uel tesseris, ut in talis cyon, Pollux. Apud Varinum tamen in κύων legimus chium iactum esse τ̃ κυβευτῶν, id est cubis uel tesseris, non talis ludentium, quod non placet. De Theodori translatione quid sentiam alio dicam loco: non differendo statim quod apud Iul. Pollucem legitur, qui non colon nec ischion in talo: sed coon & chion uocari tradit, ut cous iactus idem sit qui senio: & chius idem, qui & canis. Alij tamen pauci (ut idem author est) canem pro monade accipiunt: chium uero pro chiliade (χιὰς, non χιλιὰς in nostris exemplaribus Pollucis legitur lib. 9. curiosi conferant) qui numerus cani sit aduersus, Hermolaus in Plin. 11. 46. Talis iactatus ut quisque canē aut senionē miserat, in singulos talos singulos denarios in mediū cōferebat: quos tollebat uniuersos, qui Venerē iecerat, Suetonius in Octauio Augusto, recitans ex illius quadam ad Tiberiū epistola. ἀστραγάλους, τοὺς πονηροὺς κύνας, καὶ κῶας κύνας, Varin. & Hesychius: apud quē ἀστραγάλοι etiā in singulari similiter exponit.

¶ Lupus, qui & canicula, ferreus harpax: quo si quid in puteum deciderit, rapitur & extrahitur, Isidorus. Σκύλαξ, σχῆμα ἀφροδισιαστικόν, ὡς τὸ τ̃ φοινικιζόντων, Hesych. Κυνοδέσμη, δεσμὸς ἀκροποσθίας, id est uinculū præputij: pars scilicet inferior, ubi adhæret. Eadem pars etiā cyon Etymologo dici uidetur, qui scribit, Κύων τὸ κάτω τ̃ ποσθης, συμπεφυκὸς τῷ δέρματι παρὰ τὸ κινεῖσθαι ἢ κυνοδεῖσθαι, ὃ συνδεῖσθαι, Etym. At Pollux li. 2. cynodesmion interpretari uidetur, nō præputij partem, sed uinculum aut fibulā qua ligaretur, his uerbis: ᾧ δὲ τῇ πόσθην ἀποδοῦντο, δεσμὸν τ̃ δεσμὸν κυνοδέσμιον ὀνόμαζον. Videndum an hæc sit fibula illa Cor. Celsi 7. 25. qua adolescentes uocis aut ualetudinis causa in præputio infibulabant. Κύων itē scintilla est à ferro ignito, dum cuditur, prosiliens, si rectè uerto Græca illa Varini uerba, ὁ ἐλαυνομένου τοῦ σιδήρου τοῦ ἀργοῦ ἐξαλλόμεν@ σπινθήρ. Significat etiam pudendum uirile, eodem teste: & muliebre, quod ex his eius uerbis colligitur, ἐς κύων ὧν μεῖα ὕλιλ@ κάσσοι, ὁ ἀσελγῶν κύνειρα δεῖλοι. Eadem significatione κυσός legitur, unde κυσόλεσχης turpiloquus apud Eustathium Iliad. 9. pro quo κυνόλεσχης perperam, ut puto, in Græcis quibusdam & Græcolatinis lexicis habetur. Est & morbi genus κύων apud Varinum, quod quale sit non explicat: fuerit aūt fortassis cynanche. Item uinculum quo canum cer uices muniuntur, de quo pluribus dicam quinta parte huius capitis. Κύνες, pars ungulæ equi, claui, dracones, Hesychius & Varin. Vide in Equo, ubi & κυνόπουν & κυνόποδες uocabula ponentur. Equos quosdam minus probandos cynepodas fuisse nuncupatos inuenimus, Cælius. Ego apud Pollucem κυνόποδας ἵππους in canum mentione simpliciter legi. Κυνοβάμων, equus quidam sic dicitur, Hesych. & Varinus. ¶ Κυνακείς, ἢ κυνεῖς, ἀργολίνες, Hesychius & Varinus: locus uidetur mendosus: forte legendum κυνεῖς, ἀστραγάλοι: nam supra quoque cynuras ex Varino astragalos esse dixi: nisi quis κυνάκειον ἀργολικὸν scribendum existimet, nam & ἀργολίδας κύνες Pollux commemorat.

¶ Sirius, Σείρι@, stella est in ore canis cœlestis, quæ omnibus annis, ut inquit Seruius, oritur circa calendas Iulias. Verg lib. 10. Aen. Sirium ardorem dixit. Lucanus lib. 10. Rabidus qua Sirius ignes Exerit. Vide Onomasticon nostrum, Etymologicon, Hyginium, Aratum, & alios astronomos. Siriū Cato uocat catulum. Canicula stella, quæ & Sirius dicitur, in medio centro cœli: ad quam quum Sol peruenerit, duplicatur æstus, et nimio calore languent mortalium corpora: à qua dies caniculares uocati: Vide Plinium 18. 28. & lib. 2. cap. 27. & 40. Cicero 1. de Diuin. Vt enim Ceos accepimus ortū Caniculæ diligenter quotannis solere seruare, coniecturamque capere, ut scribit Ponticus Heraclides, salubris ne an pestilens annus futurus sit. Vnde ab astronomis uocātur dies Caniculares, ab ortu ad occasum Caniculæ, quos periculosos esse aiunt. Sunt autem maximè circa triginta dies post solstitium æstiuum, Ibidem lib. 2. Huic poëtæ ueteres epitheta tribuunt, flagrantis, insanæ, rubræ, sitientis. Canem æstiuum Tibullus dixit, acrem autumni canem Valerius Flaccus: æstiferum Verg. Erigonium & Icarium Ouidius: Canis sydus inuisum agricolis Horatius. Plutarchus caniculares dies τὰ ὑπὸ κύνα καύματα dixit: Eustathius in Dionysium scribens uulgo κυνοκαύματα dici testatur, ut Varinus etiam in κύων, propter æstus illo tempore immodicos. Quamobrem, inquit, poeta Sirium esse ait malum signum, & multas inferre febres inflammato aëre. Poetæ canem Orionis interdum cognominant. In fabulis enim est Orionem optimum uenatorem defunctum syderibus adiunctum esse, & simul canem cum eo, Varinus: ὅν τε κύν' Ὠρίων@ ἐπίκλησιν καλέουσι, apud poëtam. Plerique putant caniculares dies caprifici dies esse, Gyraldus. Icarij canis filiæ cadauer Icarij monstrauit: & si credendum est poëtis, hic Sirius est, Pollux lib. 5. A cane sydereo, quem astrocynon dicunt Græci, at solechyn Aegyptij, Cynicum comperio annū appellari, qui annis compleatur mille quadringentis sexaginta: Visitationē porrò id sydus facere quadriennio interiecto, Cælius. De honoribus & sacrificijs canum caniculæ syderi exhibitis, infra dicam parte 8. huius capitis. ¶ Arctos, id est ursas cœlestes scribit Theon appellari ἱερὰς ἄκρας καὶ κεφαλὰς τοῦ κόσμου, qui summæ sint ac cœli uelut capita: Peculiarius autem Cynosurā dici, ex caudæ imagine: quoniam κυνὸς οὐρὰν ἔχει, quod est, canis caudam habet, Cælius: Vide apud Varinum,

mus. Helice & cynosura in cœlo duæ ursæ sunt, quas Iouis nutrices fuisse aiũt: alij unã tantũ eius nutricẽ, alterã ab eo amatã fuisse ferũt, Pollux li. 5. Io. Tzetzes in Cõment. Hesiodi, nomina nympharũ quas Melias uocãt hęc esse ait, Helice, Cynosura, Arethusa, Ide, &c. Gyrald. Aega et Helice, nympharum nomina, quę ex Oleno natæ, & ipsę Iouis nutrices ferunt, ut Hyginus aliiq; prodiderũt. Quidã Aegã Panos uxorẽ dixere, ut alibi docuimus, à qua & Aegis dicta. Plura Hygin. alij Helicẽ & Cynosuram dixere, Hyginus in secundo, alij, Gyraldus. Cynosura, tribus Laconica, & arx Marathonis Euboeam uersus: & ursa minor: καὶ πᾶς χερσόνησος ἐπιμήκης, καὶ οἱ Κυνόσουρα ὅτι κυλίνδεται, Varin. & Hesych. Cynosurium qui Mercurium appellauere, decepti esse uidentur ex uerbis, quæ citant, Stephani. Ipse enim Cynosuram uocari ait uerticem seu arcem Arcadiæ, à Cynosuro Mercurij filio, Gyraldus. Oua urina fiunt incubatione derelicta, quæ alij cynosura dixerunt, Plin. Κυνώπης, ἄρκτος, id est ursa apud Macedones, Varin. ¶ Visæq; canes ululare per umbram, Verg. 6. Aen. ubi Seruius canes furias dicit. Lucanus, Stygiasq; canes in luce superna Destituam. Vlulare autem & canum & furiarum est. Infernæ canes, Horat. 1. Serm. Varino etiam cyon exponitur erinnys, id est, furia. Cerberum serpentem dictum fuisse ᾅδου κύνα, id est canem infernalem, reperio. Exitiales dæmones canes uocantur atri: & dæmonum symbolum triceps est canis: ille scilicet qui in aqua, terra, & aëre uersat perniciosissimus dæmon, Cæl. ex Porphyrio. ¶ Χρύσεοι δ' ἑκάτερθε, καὶ ἀργύρεοι κύνες ἦσαν, Homer.

¶ Canes & caniculas libro 4. inter pisces numerabimus: δελφῖνάς τε κύνας τε, Oppianus. Germani etiam & Angli suis linguis canes appellant marinos pisces, quos sic ueteres Græci & Latini nominarunt, hundsfisch/dogfisch. Κυνοσπάσω σε, uerberabo te tanq; canem: & κυνοσπάσω σε τὸ νῶτον, apud Aristophanem in Equitibus: sic loquitur coquus quidam, canis enim piscis est (à pisce si deducas, exponendum uidetur κυνοσπᾶν in partes secare: non enim puto canes etiam salparum modo uerberibus antequam coquerentur præmollitos.) uel canino corio te feriã, utpote asperrimo, Varinus ex Scholiaste Aristophanis: canis certe piscis mustelorum generis pellem ualde asperam habet. Cynopotamon, id est canem fluuialem, Syluaticus castorem exponit, castoreum pro castore proferens. Cynopus & cynosdexia à Plinio 32. 11. inter pisces nominantur, uel animalia aquatilia, solis nominibus positis. Cynoraistas, id est ricinos, & cynomyias: quas aliqui easdem ricinis faciũt, inter Insecta quære. Item κυνόλαφον, blattam: σίλφην enim exponunt, & κυνολαφεῖν, λαθραίως, ut ab occultatione sui dicta uideatur. Κυνοραίστην quoq; ricinum esse puto. De cynalopece uide inferius inter prouerbia ex cane. Sic etiam dici possent canes Laconici, quos primum ex cane & uulpe natos ferunt. Sed de canibus mixtis & bigeneris, id est natis ex cane & alterius generis animante, ut uulpe, tigride, lupo, priuatim & copiosius dicam in sequentibus. Νυκτερινοὶ κύνες, id est nocturni canes, lupi dicuntur, Varin. De lupo cenario, ut recentiores appellant, in panthere (non panthera) dicam. Crocutas uelut ex cane lupoq; cõceptos, omnia dentibus frangentes, protinusq; deuorata conficientes uentre, Aethiopia generat, Plinius. Arabice aut Syriace dabha uel dahab, uel abenaui, id est babuin, nominatur animal medium inter lupum & canem, &c. And. Bellunen.

¶ Cynæ arbores Arabicæ ex quibus uestes fiunt, folio palmæ simili, Plin. li. 12. Vide Cæl. li. 17. ca. 27. De cynnara siue cinnara (aliqui per n simplex scribũt) supra in cynosbato dixi. Inuenio & spinã albam agriocinnaran, id est syluestrem cynnaram nominari: hanc frequentem uidi in Montepessulano: magnus & albicans carduus est, satiuo non dissimilis: eius flore lac coagulant per ieiunia quadragesimæ præcipue. Cania, urticæ syluestris genus, Plinio 21. 15. Inuenerunt & canes canariam, qua fastidium deducunt, eamq; in nostro conspectu mandunt: sed ita ut nunquam intelligatur quæ sit: etenim depasta cernitur. Notata est hæc animalis huius malignitas in alia herba maior. Percussus enim à serpente, mederi quadam sibi dicitur, sed illam homine inspectante non decerpit, Plin. Inuenti cucumeres & sine seminibus sunt, macerato uidelicet semine farina cuiusdam herbæ quam culicem appellãt (ut scribit Plinius) Hermolaus in Corollario ad cucumerem Dioscoridis. Et paulo post, Herbam culicem (inquit) à Theophrasto conopa uocari censeam, nec ne, quoniam & cynopa scriptũ est maiori parte, non dixerim. Theodorus canis oculum & canariam conuertit, quasi cynopa non conopa probauerit. Olus est hoc, Theophrastus inquit, primisq; post æquinoctium imbribus germinat, & inter spicatas herbas ponitur: à Plinio quoq; duobus locis dictum, ut in castigatione Pliniana demõstrauimus. Aphace cynops (canaria, Gaza) & bupreslis, primis ab ęquinoctio prosiliũt imbrib. Theophrastus lib. 8. hist. ca. 7. Hermolaus pro bupresti legit epipetron: ego buprestin malo, ut Græci codices nostri habent, & Gazæ etiam translatio: Epipetron enim florere negatur. Eodem libro ca. 10. Theophrastus, Spicosa sunt, inquit, oculus caninus. & cauda uulpina, & plantago. Transtulit hunc locum Plin. lib. 21. initio capitis 17. & cynops uocem reliquit. Alia certe uidetur canaria Plinij, qua canes sibi uomitum cient, unde nomen inuenit, quæ omnino ex graminis aut fœni genere est. Alia uero Theophrasti canaria, quæ mihi omnino psyllium esse uidetur, id est pulicaris herba: nõ quidem conyza, quam Gaza apud Theophrastum pulicarem uertere solet, sed Dioscoridis & ueterum medicorum & Plinij psyllion. Quæ nostra opinio, nulli hactenus prodita, confirmari potest, nominibus primum, quæ quidẽ psyllion à cane accepit: ut sunt, cynocephalion & cynomyia apud Dioscoridem. Psyllion (inquit Plinius) alij cynoides, alij cynomyian appellant: folijs (Ruellius legit floribus, quod probo) canino capiti non dissimilibus, semine autem pulici, unde & nomen. Flores psyllij (inquit Ruellius) canino capiti non dissimiles sunt, ob id cynocephalion & cynoides uocaŧ. Et paulo

post, Dioſcorides uno genere contentus eſt, recentiores duo ſtatuerunt faſtigia. Vnum calamo exili & longo, in cuius ſpica continetur ſemen pulicis colore & magnitudine: alterum ſarmentoſum, floribus canino capiti ſimilibus, fabaceis capitellis, ſemine pulicis effigie, radice tenui & ſuperuacua. Accedit nominibus res ipſa, quod pſyllium quoq; ſpicatum cernitur: nec aliter nominatum Theophraſto reperitur. Itaq; nihil apud me dubij reliquū eſt, quin Theophraſti cynops pſyllium ſit: quod & Plinium ignoraſſe uideo, & Theophraſti interpretem Gazam: imò (quod eruditorum pace dixerim) quicunq; ſcripſerunt hactenus omnes. Obijciat aliquis cynopem olus eſſe ex Hermolai uerbis: dicam illum de ſuo hoc addidiſſe. Theophraſtus enim eo in loco, unde eius uerba Hermolaus citat, non ſolum de oleribus, ſed ijs omnibus quæ in aruis naſcuntur, aruræa uocat, tractare inſtituit: at pſyllium quoq; in aruis terreniſq; (altâs incultis) naſcitur, ut Ruellins ex Dioſcoride tranſtulit. Admonendi tamen ſumus, inquit Hermolaus in Plinium 21.17. in Theophraſto legi quandoq; conopa, quaſi culicem: non cynopa: & ſanè culex nomen eſt herbæ Plinio, Hæc ille. Plinius certe ſi conopem apud Theophraſtum in locis iam citatis legit, prorſus errauit: culicis quidē herbæ ſemel & uno duntaxat uerbo meminit, ut ſupra dictum eſt, de macerādis in ea trita cucumeris ſeminibus. Cum igitur alia ſit canaria Plinij quàm Theophraſti cynops, melius fecit Gaza ubi cynopem oculum caninum reddidit, quàm ubi canariam. Grammatici quidam anemonem quoq; *κυνοκεφάλαιον* interpretantur. Antirrhinon Apuleius cynocephalion & cerebrum canis cognominat. Magi anethum cynocephali genituram aut capillos uocant, ut inter nomenclaturas apud Dioſcoridem legitur. Cynia non eſt ea quam Theodorus canariam interpretatus eſt, ut in culice docuimus, Hermolaus in Corollario. Nos de cynia illa Dioſcoridis, quæ & cynocrambe uocatur, ſatis prolixè ſupra diſſeruimus. Cæterum Plinij canariam, quam ex fœni genere eſſe dixi, Ruellius his uerbis deſcribit. Canaria (inquit) humilis eſt herbula, folijs tritici, multò minoribus, calamulo tenui, geniculis pyxidatim cohærentibus articulato, internodijs modo tibiarum in ſe infarctis, quæ tracta ſuis à uaginulis exeruntur, euanida ſpicæ loco panicula, ita ut folio & culmo triticum, cacumine arundinem æmuletur. Noſtrates (Galli) herbā canis appellitant, qua guſtata canes præſentaneam eliciunt uomitionem, ſic ut excuſſo rurſum uentris onere, uorandi moliantur auiditatem, Hæc Ruellius. Idem alibi, Gramen (inquit) in officinis nomen ſeruauit, rura dentem canis & olitores appellant. Vulgaris eſt herba, nunquam ſe ab humo attollens, flagellis teretibus, articulatis, exilibus folijs, & in acumen faſtigiatis, radice etiam geniculata, guſtu non ingratæ dulcedinis: Gramen aculeatum rura noſtra etiam canarium dentem appellāt, aliqui è uulgo capriolam, quod capris grato ſit pabulo: multi ab effectu ſanguinariam, &c. Hęc Ruellius. Ego aliquando ſuſpicatus ſum canariam non certum graminis genus eſſe, nec peculiari aliqua ui ad uomitum ciendum pollere: ſed quoduis genus fœni à cane uoratum, & non bene commanſum (præcipue ſi aut folia duriuſcula, aut ſpicam aſperiorem habeat) fauces & gulam ſtimulando non aliter uomitum facere, quàm in homine digitus aut penna uel aliud quidpiam ſiccum (ut linteolum) paulo profundius immiſſum: præſertim cum neminem certi aliquid hac in re obſeruaſſe uiderem: & ueteres herbæ illius nullum nomen poſuiſſe. Vide ſupra de Cane in c. in mentione uomitus canis. Nos ſæpe canes per luſum etiam gramen obuium decerpere & mandere uidimus. Aliqui feles quoque deuorato gramine uomuiſſe ſibi obſeruatum aiunt. Hyoſcyamum Latini caniculatam uocāt, Macer & Syluaticus: qui canicularem quoq; dici meminit: nominis cauſa forte eſt odor qualis catulorum lactentium: cui ſimilis ferè in cynogloſſo etiam percipitur. Genus allij quod in aruis ſponte naſcitur, caninum à noſtra gente dictum, ampeloprasum uidetur: canini autem nomen additum in conuicium uiroſi odoris puto: deſcribitur ab Hieron. Trago Tomo 2. cap. 71. quanquam figuram eius præcedente capite appoſuerit. Eodem capite 71. allium caninum minus appellat, bulbi ſylueſtris quoddam genus, quod initio Aprilis pulcherrimos flores cœruleos in pratis profert, unde in hortos etiam transferri cœpit, folijs paruis porraceis: floſculis cauis & ſpecie ſimillimis lilij conuallium, ut uocant, floribus: proinde eodem nomine, addita cœrulei coloris differentia, à noſtris nominatur **blawe meientryſle**. Ipſe hyacinthi ſpeciem facit, quod & etſi improbare poſſum, in præſentia omittam. Violas Martias ſylueſtres cœruleas, quarum flores maiuſculi ſed parum odorati ſunt, Germani quidam caninas uocitant, Tragus. Rubum minorem, cui odorata et rubentia mora ſunt, noſtri nomināt **hyndbeere**, alij **hundbeere**, id eſt canina mora: quamuis ad ueterum cynosbati deſcriptionē nihil accedant. Bryonia ſeu uitis alba, **hundskürbs**, id eſt cucurbita canina à nonnullis uocatur, Tragus. Syluaticus uitem canis ſaxifragam interpretatur. Squillam aliqui cepam caninam dicunt: alij cepā muris, quòd mures interimat, Vetus expoſitio uocabulorum Auicennæ. Cepe canis, uel aratillus, uel cepe ſylueſtre, Græce azit (uide ne ab hyacintho corruptum ſit nomen) bulbum habet paruum, foris rubentem, intus album, folijs croci, uenenoſum, nullius in medicina uſus, & ideo non deſcriptum authoribus, Syluaticus. Bulborum ſylueſtrium generis eſt, & forte Plinij bulbina: cui ſimiliter bulbus radicis ruber, intus candidus: abſq; ſquamis. Flos in ſpicis uiolaceus uel ferrugineus: ſemen nigrum. Huius ſunt generis Fuchſij duo priores hyacinthi. Euaſdalbiar, id eſt bulbus caninus, Vetus expoſitio in Auicennam. Guardalbia, bubulcus (lego bulbus caninus) Syluaticus. Romani mandragoram uocant caninum malum, ut legimus inter nomenclaturas apud Dioſcoridem. Zinzibil alchel, zinziber caninum, herba nota eſt, ſimilis hydropiperi, folijs ſalicis (kalef) pallidioribus (magis citrinis) ramulis rubentibus, ſapore zinziberis: canes occidit. Calidum eſt in ſecundo ordine, ſiccum

in

in primo. Recens contritum cum semine abstergit maculas faciei, & pannum, & lentigines inueteratas: ac similiter impositum abscessus duros resoluit, Auicenna libro 2. tract. 2. cap. 746. In ueteri expositione Auicennæ dictionum, similiter describitur zinziber Carmenum (uoce proculdubio corrupta pro caninum) addit etiam author credere se persicariam esse. Aggregator quoq; à nonnullis persicariã exponi ait. Nascitur apud nos in montanis & syluestribus locis, iuxta riuos ferè, herba ad hominis proceritatem, floribus purpureis, folijs salicis: flores siliquarum rudimentis præfixi hærent: siliquæ trium ferè digitorum longitudine floccis siue lanis albis plenæ sunt, floret particulatim, caudes & ramuli rubent. A nullo, quod sciam, qui nostro seculo plantarum historiam excoluère, descripta. Ego propter elegantiam in hortum transtuli, ubi uiuax iam aliquot annis uiret: hyeme superficiem omnem saluis radicibus amittit, gustu acris est: propter totam denique speciem rhododaphne minor appellari posset, ni fallor. Aut hæc, aut persicaria uulgo dicta, Auicennæ zinziber caninum uidetur. Sed potius crediderim persicariam esse, & Dioscoridis hydropiper: quoniam id similiter cum semine illitum, tumores ac inueteratas durites discutere ait, & suggillata abstergere. De apocyno stirpe tum proprie sic dicta, tum cognomine brassica rustica, supra sat copiose docui. Est & apocynõ ossiculum, in phryni seu rubetæ aut buffonis latere compertum sinistro: quoniam canum impetus inhibeat, Cælius ex Plinio. Cæterum apocinon saltationis genus apud comicos scriptura distinguitur, Hermolaus. Cynanchon etiam uel cynanchen apocynon dictam refertur inter nomenclaturas apud Dioscor. Cynocardamon, nasturtium, Ibid. Cynochala, polygonum, Dioscor. Cynoctonon, apocynon, Idem. In Lexico Græcolatino uulgari cynoctonon aconitum exponitur. Cynoglossus uel cynoglosson herba uulgo nota est, à foliorum similitudine ad caninam linguam appellata: Plinius rectè ei caulem tribuit, quem Dioscorides negauit. Plantagini etiam nomen idem attribuitur apud Dioscoridem. Cynoglossi piscis à buglosso diuersi Athenæus meminit libro 7. Cynomazon, chamæleo niger, Dioscorides. Κυνάμαλα, τὰ κοκκύμηλα, id est pruna, Hesychius & Varinus. Caninum malum Romani mandragoram uocabant, ut supra monui. Cynomoron, κυνόμορον per omicron, apocynum, à morte quam canibus infert, Dioscorides. At cynomorion quinq; syllabis, orobanchen cognominant Dioscorides & Plinius: à similitudine canini genitalis, ut Plinius ait. Nos pluribus supra in Boue cap. 3. de hac herba egimus, hic pauca addituri. Aegolethron herbam eodem in loco docui persimilem orobanchæ esse: quæ quoniam ut capris, sic & alijs nimirum animalibus exitio est, forte cynomoron etiam dicta est à canibus necandis: deinde idem nomen ad herbam ei simillimam ab imperitis translatum. Sed nomina rerum umbræ sunt, de quibus minimè contendendum. Apud Syluaticum orobanche araris appellatur, & alibi altanuk, ut statim ex descriptionibus apparet. Araris (inquit) herba caulem sine folijs ædit: nascitur locis incultis: caule rubente & genitali canis simili, Latinè cancellaria dicta. Galenus de compositione secundum locos 1. 2. cynomoron (quatuor syllabis) conijcit nõ aliud quàm cynosbaton esse: Cornarius eo in loco per omega scribere maluit, (nisi librariorum culpa est) in penultima, cum Græcus contextus Galeni omicron habeat duobus in locis. De cynocephalia herba supra dictis in mentione canariæ & psyllij, est quod addam: Plinius cynocephaliam herbam in Aegypto Osiriten uocari scribit: describitur autem osiris herba à Dioscoride. Cynocephalon herbam aliqui anemonen uocãt, Varinus & Hesychius: forte quod pericarpion siue seminum eius receptaculum canini capitis quandam referat speciem. Sebesten uulgo dictos fructus, Syluaticus Persice inquit mamillam canis appellari, uersu etiam barbaro id confirmans: sed errat, si sebesten Persicam esse uocem putat. Græci enim myxa primum uocarunt, deinde in honorem Augusti sebastos. Canis testiculos nostrates Colchicon herbam uenenosam appellant, propter gemellos seminum folliculos. Cynomorphos, crocus, Dioscorides. Cynosorchin (id est canis testiculum) aliqui orchin uocant, folijs oleæ, mollibus, ternis, per semipedẽ longitudinis in terra stratis: radice bulbosa, oblonga, duplici ordine, &c. Plinius. Herba uulgo nota est, cum multis & diuersis eius generibus. Hippocrates radicem eius didymen, id est gemellam appellauit. Cynozematitis, conyza maior, Dioscorides. Cynoxylon, chamæleo niger, Dioscor. sed malim cynozolon, ut Plinius habet lib. 22. cap. 18. propter grauitatem odoris. quidam fœtore eius ricinos è canum auribus decidere scribunt.

¶ Nominibus non longissimis appellandi sunt canes, quo celerius quisq; uocatus exaudiat: nec tamen breuioribus, quàm quæ duabus syllabis enuncientur, sicuti Græcum est Scylax, Latinum Ferox: Græcum Lacon, Latinum Celer: uel fœmina, ut sunt Græca, Σπουδὴ, Ἄλκη, Ῥώμη: Latina, Lupa, Cerua, Tigris, Columella in cane pecuario. Sic etiam Xenophon, τὰ δ' ὀνόματα αὐταῖς τίθεσθαι βραχέα, ἵνα εὐανάκλητα ᾖ. Omnia sanè quæ Xenophon numerosa ponit, bissyllaba sunt. Similiter Oppianus, Αὐτίκ' ἐπικλείουσιν ἐπ' οὐνόματα σκυλάκεσσι Βαιὰ τίθει, θοὰ πάντα, θοὴν ἵνα βάξιν ἀκούῃ. Quid si per θοὴν intelligamus ὀξὺ, & oxytona esse debere canũ nomina? ut σπουδὴ, κραυγὴ, ὁρμὴ, ὀργὴ, & ἀλκὴ potius quã ἄλκη: argutiora enim magisq; sonora sunt quæ ultimam acuunt nomina. Grammatici quidem Græci θοὴν acutum exponunt, & νήσους θοὰς τὰς ὀξείας: & νύκτα θοὴν, quod umbra noctis in acutum seu conum desinat.

¶ Sed canum nomina quæ apud ueteres reperi (quamuis alia alijs canum generibus magis conuenirent, ut celeribus, sagacibus, pugnacibus, custodibus, &c.) ex Xenophonte præcipue, & Ouidij Metamorph. libro tertio, ubi Actæonis canes enumerat, ordine literarum enumerabo. X. litera pro Xenophonte addetur, O. pro Ouidio. Post ueteribus usitata nomina, seorsim recentiora subtexam.

¶ Acalanthis (oxytonum) uidetur nobilissimi canis nomen, unde illud est Aristophanium, Ἀκαλανθὶς ἐπειγομένη τυφλὰ τίκτει, Acalanthis festinabunda occæcatos parit. Quidam tamen eo nomine aues intelligunt, quas nonnulli basilicas nuncupant, Cæl. Agre naribus utilis, O. Aglaodos ex patre Dictæo & matre Laconide, ut Labros etiam, & Hylactor, O. Aëllo cursu fortis, O. Ἀἰθὴρ, x. Ἀγχιμή, x. Ἀκτὶς, x. Ἄλκη paroxytonum, Columellæ, oxytonum x. Alce, Ouid. Ἀνθεὺς, x. Argus canis Vlyssis, Polluce teste, Ἄργος. Asbolus atris uillis, O. Augeas canis Molotticus, de quo inter Molossos dicam. Αὐγὼ, x. Auram canis Atalantæ Calydonius aper occidit, Pollux. ¶ Βία, x. Vide Πολὺς. Βρέμων, x. Βρύας, x. ¶ Κάιρων, x. In Calathinam canem facile enixam extat epigramma Anthologij Græci lib. 1. Sect. 33. Canache, O. Capparus canis custos templi Aesculapij, de quo infra dicemus. Cerberus, uide infra de canibus diuersis cap. 1. Cerua, Columel. Χαρὰ, x. Charon, Corax, Harpyia, & Lycitas, canum Actæonis nomina apud Aeschylum. Corax, uide Charon. Κραυγὴ, x. Cyprio (aliàs Cyprius) uelox cũ fratre Lycisca, O. ¶ Dorceus Arcas, O. Dromas, O. ¶ Ferox, Colu.

¶ Gergittius canis Geryonis, Pollux. Γνώδης, x. Γνώμων, x. Omnibonus legit Gnomon. ¶ Et nigram medio frontem distinctus ab albo Harpalus, O. Harpyia una ex canibus Actæonis, O. et Aeschylo, ut Pollux scribit. Heba, Ἥβα, x. Xenophon Grylli filius fertur celebrem canem habuisse, Hippocentauri nomine, Pollux. Horme, ὁρμὴ, x.. Hybris, Ὕβρις, x. in Omniboni uersione Thybris legitur, quod non placet. Hylactor, O. uide Aglaodos. Hyleus, Ὑλεὺς, x. Hyleusq́ ferox nuper percussus ab apro, O. ¶ Ichnobates sagax Gnosius, O. Issa Publij catella apud Martialem. ¶ Labros, O. Vide Aglaodos. Lachne hirsuta corpore, O. Lacon, Columella. Præualidusq́ Lacon, O. Et substricta gerens Sicyonius ilia Ladon, O. Lælaps, O. fuit & Cephali canis hoc nomine. Lampurus canis nomen apud Theocritum est in Daphnide ac Menalca, ex ratione albicantis caudæ, ut inquit interpres: uel à peruigili cura & solerti custodia, παρὰ τὸ λάειν καὶ τηρεῖν, id est à uidendi seruandiq́ diligentia: uel quoniam sit uulpi assimilis quam lampuron uocant, Cæl. Lethargus, Λήθαργος, canis Hippamonis, Pollux. Leucon niueus, O. Λεύκων, x. nisi Leucon legendum sit. Locridem canem epitaphio celebrauit Anyte, Pollux. Λόχος, x. Λόγχη, x. Lupa, Columella. Lycàs canis uenaticus Simonidis, Pollux. Lycitas, unus ex canibus Actæonis apud Aeschylum, Pollux. Lycisca, O. uide in Cyprio. Lydiæ ab apro peremptæ epitaphion scripsit Martialis. ¶ Μαῖρα canis Orionis, Cęl. Μένας, x. Melampus Spartanus, O. Melanchætes, O. Melaneus, O. ¶ Deq́ lupo concepta Nape, O. Nebrophonos, O. Νόης, x. ¶ Ὀινὰς, x. Omen, Cicero 1. de Diuinat. Tum ille arctius puellam complexus: Accipio omẽ, inquit, mea filia: erat autem mortuus catellus eo nomine. Oresitrophus, O. Ὀργὴ, x. Oribasus Arcas, O. ¶ Pamphagus Arcas, O. Persa catellus L. Pauli cõsulis apud Valerium Max. Pecudesq́ secuta Pœmenis, O. Πολὺς, x. Omnibonus (nisi librariorũ erratum est) ex hoc & sequente Bia unum fecit canem, Polysibiam nomine: Constat autem duos esse uel ex syllabarum numero, cum cætera omnia bissyllaba sint, & hunc numerum etiam Columella requirat, ut supra dictum est. Πόρπαξ, x. Πρόθων, x. Φλέγων, x. Φόναξ, x. Φρουρὰ, x. Φύλαξ, x. Ψυχὴ, x. Pterelas pedibus utilis, O. ¶ Ῥώμη, x. & Columella. ¶ Σκύλαξ, Columel. Στέρχων, x. Σπουδὴ, x. & Columel. Σθένων, x. Στυβρὸς, x. Στίβων, x. Στίχων, x. Sticte, O. Στύραξ, x. Σῦας, λύκων τις, τοῦ λυκαόνιος. ¶ Τάξις, x. Τόλχων, x. Θάλλων, x. Theridamas, O. Theron, O. Thous, O. Θυμὸς, x. Tigris, O. & Columel. Τριακὰς canis Pæonica, quam Panes Pæoniæ satrapa dono dedit Alexandro regi, Pollux. Τύρβας, x. Χίφων, x. malim per omega in ultima.

¶ Nunc quæ apud recentiores reperiuntur nomina canum, subiungam. ¶ Turcus, Aug. Niphus. Falco, leporarij nomen apud eundem. Quæ sequuntur, omnia ex Mich. Blondi de canibus libro mutuatus sum, etsi quædam ex eis parum probem. A Pio (inquit) nobis olim familiarissimo, canis uocatus erat Scymnis. Mantuanus uero canes his nominibus uocitauit, Hylaxe (malim Hylax) Harpalagus, Tigrina, & alijs iam recitatis: item Ragonia, Serpens, Ichtia, Helor, Argus. Sunt & hæc canum nomina, Syagius (Syagrus potius) Menalcas, Graucis, Chiron, et Pilaster. Recẽtiores etiam uarijs nominibus uocitant canes, ut Leonem, Lupum, Stellam, Quatroculum, Fulgur, Bellinam, Rubinum. A patria etiam uocant, ut Britannum, Gallum, Corsicum, Croacum, Milanum à Mediolano: & Africano à Tuneto nomen imponunt. Alia deniq́ Hispanis, Gallis, Germanis, alia alijs gentibus nomina sunt. Nos nostram catellam Furiam appellamus, quod frequenti rabie in furoremq́ concitet, Hæc Blondus. Est & Satinus nostris non infrequens canis præsertim elegantioris nomen: & à gente Phasianus, quod ex gentili in proprium transiuit, ut & alia quædam gentilia.

¶ Venio ad reliqua uocabula à cane deriuata: quędam enim eorum prima huius capitis parte iam recensui. Canifera mulier nihil ad canem, ut prima fronte uidetur: sic enim uocatur mulier quæ canum, id est qualum fert, quod est cistæ genus, Græcis κανηφόρος dicta, Festus Pompeius. Cynalones, acus sunt quibus mulieres caput exornant, Idem. ¶ Κυνάδας pro λαγὼς dicunt Dores, Varinus. Catulus quoddam genus uinculi, qui interdum canis appellatur, Varro. Κυνοχέτα uinculum est siue lignum, in quo scorta, si quid deliquissent, tenebantur. Κυνάγχη secundum aliquos uinculum est manuum, ὁ διὰ χειρῶν δεσμὸς, αὐθροτιγμὸς, (forte ἀνδροπνιγμὸς,) ἡ ἕρκτη, Varinus. Κύφων, ἡ κυνάγχη τὸ ψέλλιον: ξύλα ὡς τιθέμενα εἰς τοὺς τίνοντας τὸ κατάδικον, ἵνα μὴ εὐρύνειν ἀνακύπτειν, δεσμὸς ξύλινος, ὃν οἱ μὲν κλοιὸν ὀνομάζουσιν, οἱ δὲ καλοιόν, &c. plura uide apud Varinum. Cippum Latini uocant instrumentum ad colligandos pedes, Cæsar lib. 7. belli Gal. Κυνίζος, ἀκροβολισμοί, id est uelitationes, Hesychius & Varin. in Lexico Græ

colauno

ε latino κυνίσοις scribitur perperam, ut puto. Κυνῆν, uide parte quinta huius capitis, ubi de pileo agēmus quem Graeci κυνῆν uocant. Κύντατος, miserrimus, pessimus, impudentissimus, turpis, & ἔσχατος apud Apollonium, Varin. & Hesych. Κύνεος robustus, ἰσχυρὸς, Varin. Κυνοῦσθαι uerbum Etymologus in κύνην exponit συνδεῖσθαι, id est colligatum esse. Κυνεγκέφαλος, ὁ τῆς ῥάχεως ἐκ κεφαλῆς εἰς τὰ αἰδοῖα φερόμενος γόνος, Hesychius & Varin. lego ὁ διὰ τῆς ῥάχεως. Id est, Cynencephalos uocatur semen genitale quod à capite & cerebro per dorsi spinam ad partes genitales descendat. Κυσός, nates & muliebre pudendum: hinc forte dictum cysochene uinculum, quo scorta coërcebant: hinc etiam κυσολάκων, ὁ παιδεραστής: & κυσόπυγις quæ aliâs pygolampis, nocticula: & κυσίαι, παχυπύγιαι: ut etiam κυσθίτιαι. Cysaron apud Galenum uocatur intestinum rectum, eiusdem ut uidetur originis: hinc & κυσολέσχης Eustathio, pro quo aliqui κυνολέσχην scribunt (ut supra dixi) turpiloquus: nisi quis per αι diphthongū scribere malit, Κυσσεῖν enim scortari exponunt, κυσσεῖον lupanar, κυσολεσχῆ adulterum. Κυνίσπαλίζειν, ὀξέως λύζειν; ἢ τὸ αἰδοῖον ἐκτείναντας οἷον ἐπισπαλίζειν, Varin. Hesychius. Huc pertinet σκύλαξ, σχῆμα ἀφροδισιαστικὸν οἷον ἐπὶ τῶν φοινικιζόντων: & prouerbium κύνα δέρειν δεδαρμένην: quæ omnia ut turpissima sunt, sic ab honestis uiris explicari non debēt: prorsus quidem omittenda, nisi huc saltem facerent ut miserrimam gentilium & impiorum hominum conditionem, qui his non modo uocabulis ludere ac libros replere suos: sed ipsis etiam criminibus turpissimè se inquinare soliti sunt, plenius inde cognosceremus. Κυνοεία, ὅταν μετὰ χειμῶνος κῦμα ἐκβάλλῃ, Hesych. Varin. aliqui fluctum aut procellam interpretantur. Κυνοσεία apud Suidam nudum nomen legitur. Κυνόσαρα, res nullius pretij, Lexicon Græcolat. Cynulchos uocant qui secum ducunt canes, Cæl. Cæterum cynuchus pera est, uel lorum quo canis ligatur. Κυνόφαλοι, Κορύλαι, φυλή, Hesych. & Varin. Κυνάλωπ, κυνοφθόρος, διὰ δηλώσεις κύνα ἄδηλον ἐπιδοῦσαν, Hesych. & Varinus. Κυνίλας, ὀξύλας, Iidem. Κυνοδρομεῖν & κυνομαχεῖν uerba apud Pollucem ad uenationem pertinent.

¶ Catulum, Catullum, Caninium, Canidium, & Canuleium, propria uirorum nomina apud ueteres Romanos legimus. Vide Onomasticon nostrum in Catulis, & alibi. Canius poëta fuit temporibus Martialis, cuius meminit Martialis lib. 1. Epigr. ad Maximum. Gratidia proprium nomen mulieris Neapolitanæ maleficæ, quam Horat. in Epist. Canidiam uocat. Scylacis Caryandei librum citat Io. Tzetzes 7.144. Cynna, Κύννα, nomen meretricis, Hesych. apud Suidam & Varinum non rectè per n simplex scribitur. Athenis admirationi fuisse meretriculas Cynnam & Salauaccham apud Aristophanem legitur. Cyne etiam per n simplex in Vespis Aristophanis meretricis nomen est: οὐ δ' ἀπὸ τοῦ μὲν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν κύνης ἀκτῖνες ἔλαμπον: Cleonem (inquit Scholiastes) cani propter impudentiam comparaturus, mutauit orationis figuram. Κυνὴ γυνή τις, apud Varinum corruptè legitur pro κύννα (paroxytonum) γυνή τις. Cynnidę, familia sacra Athenis, cui Cynes uel Cynides heros nomen dedit, Etymol. Cyneas Thessalus Pyrrhi regis legatus, uide Onomasticon nostrum: meminit eius Plutarchus. Hunc Aelianus et legatum Pyrrhi & medicum illum proditorem fuisse credidit falsò, Hermo. Cynisca Archidami filia plurimum studij ad Olympiacum certamen contulit: prima mulierū equos nutriuit, prima etiam in hoc sexu Olympia uicit, Pausanias in Laconicis. Κυναίγειρος, uir Atheniensis, fortissimus in bello Persico, &c. Vide Suidam & Onomast. Cynaras, rex Cypri. ¶ Cyne, Κύνη, urbs Lydiæ Stephano: unde Cynei uel Cynij dicti. Cynticum, Κυντικόν, locus Iberiæ prope Oceanū, incolæ Cynetes & Cynesij, Steph. Cynetia, Κυνήτεια, urbs in Argo uel Argolica, Stephan. Idem Cynuran, Κυνουραν, urbem in Argo uel Argolica facit, à Cynuro filio Persei. Canarij populi circa Adantem Africæ montem habitant, dicti quod uictus, ut canibus, eis promiscuus sit. Meminit eorum Plin. libro 5. cap. 1. Hemicynes, Ἡμίκυνες, quasi semicanes, non procul à Massagetis & Hyperboreis habitāt, & canum instar latrant, Apollonij poëtæ uersib. celebrati, qui apud Stephanum recitantur, sed corrupti: Vide paulò post in Cynocephalis. Canaria insula est in mari Atlātico Fortunatis propinqua: sic dicta à magnorum canum multitudine ingenti, meminit eius Plin. 6.32. Κυνῶν νῆσος, id est, Canum insula ad Libyam refertur, Steph. Cynopolis, uel duabus uocibus, Κυνῶν πόλις Stephano, id est Canum ciuitas in Aegypto, in qua Anubis colitur, & honor & sacer quidam cibus canibus est constitutus. Ab hac Cynopolitana præfectura appellata est: qui in ea habitant Canarij dicuntur, Perot. Cynosura Stephano promontorium est Arcadiæ, à Cynosuro Mercurij filio. Κυνόσουρα, tribus Laconica, & promontorium Marathônis Eubœam uersus: καὶ πᾶς χερσονησώδης τόπος, καὶ οἱ Κυνοσουριεῖς, Varin. Cynos ciuitas in Locride. Liuius 8. tertiæ Decadis, Cynum Locridos emporium. Stephano Κῦνος Opūntis nauale uel ciuitas est: & Homeri uersus citatur, οἵ Κῦνόν τ', Ὀπόεντά τε, Καλλίαρόν τε, quasi eadem sit Cynos & Cynetos: hinc Cynij & Cynæi: plura Varin. & Hermol. in Plinium 5. 28. Cyon, Κύων, Cariæ ciuitas, Canebium prius dicta, Stephan. gentile Cyites. Cynocephali, ut scribit Plin. 7. 2. homines sunt in montibus terræ Indiæ caninis capitibus, qui ferarum pellibus uelantur, & latratū pro uoce edunt, unguibusq; armati uenatu & aucupio uescuntur. Vide Gellium. Quidam hos in Aethiopia esse scribunt, uiolentos ad saltum, morsu feros. Meminit etiam Augustin. lib. 16. de Ciuitate Dei. Plinius eos lacte uiuere author est. Eosdem ab alijs Cynamolgos dici puto, Indiæ populos. (Solinus tamen Cynamolgos Aethiopes facit: de his infra pluribus, in prima parte de canib. diuersis:) & Hemicynas à Stephano, quanquam loco authores separant, capitis tamen effigies & pro uoce latratus conuenit. Cynocephali asperi sunt rictibus, amicti uestitu tergorum, Solin. Et paulo post, Sunt qui syluestres, hirti corpora, caninis dentibus, stridore terrifico. De Semicanibus & Cynoce-

phalis apud Hyperboreos Simmiæ scripta refert Io. Tzetzes Chiliade 7. ca. 144. De Canibalibus anthropophagis multa passim in historijs Noui orbis Petrus Martyr et alij scribūt. Κυνὸς κεφαλαὶ, id est, Canis capita, collis est Thessaliæ, & parua regio Thebarum, patria Pindari, Steph. Scotussæ in Macedonia sunt & Thessalia, quarum altera insignis est uictoria Romanorum contra Philippum regem ad Canis caput: ita locus appellabatur, ubi T. Quinto Flaminio duce pugnatum est, Hermol. in Pli. 31. 2. Copias aduersus Thebas egit: ubi fossis omnia uallisq; munita comperiens, superato loco, quem Canis capita uocant, agrum omnem ad oppidum usq; deuastauit, Xenophon in Agesilai laudibus: meminit etiam alibi, qui locus iam non occurrit. Item Plutarchus in uita Pelopidæ, Cum autem in planum (inquit) procederent, atq; uterq; ea promontoria, quę Canis capita uocant, capere peditibus niteretur, &c. Catularia porta Romæ dicta est, quia non longe ad placandum caniculæ sydus frugibus inimicum, rufæ canes immolabantur. Cynæthium, Κύναιθα uel Κυναίθα, ciuitas in Arcadia. Hinc Cynæthenses populi, quos aliqui à Cynætho Lycaonis filio putant appellatos, Steph. Cynætha etiam urbs est Thraciæ sub Nerito monte. Lusi Arcadiæ urbs est in mōtanis agri Clitorij, iuxta quos à Melampode perhibentur curatæ Prœti filiæ, in Dianæ fano: inde haud procul fontem esse aiunt in agro Cynæthensium uicino, cuius aqua pota morsos à rabida cane liberet, ob id Alysson uocari, Hermolaus in Plinium, 31. 2. Dionysius Antiquitatum lib. 1. tractum Cynæthium ab Aeneæ socio ibi defuncto sepultoq; nominatum putat in Arcadia, Hermol. De Ioue Cynætheo quod à uenatione nominatus sit, cui Arcades & Cynæthenses uacabant, alibi quoq; dicam. Cynæthus patria Chius ex rhapsodis poëtis maxime illustris fuit, &c. Cæli. 7. 29. Cynethi uel Cynethusæ insulæ meminit Hermolaus in Plinium 4. 12. Scylace, Σκυλάκη, urbs iuxta Cyzicum, inquit Hecatæus. Placia & Scylace paruæ Pelasgorum coloniæ, Pomponius, lib. 1. Scyllaceum Atheniensium colonia in ultimo Italiæ, eorū qui Mnesthei comites fuere: hoc tempore Scylacium uocatur (uulgo Sciilazo) Brutiorū ciuitas: Vergil. Aen. 3. Caulonisq; arces & naufragum Scylacæum, uide Onomast. nostrum, & Nic. Erythræū (qui per simplex lambda scribendum asserit ἀπὸ τοῦ σκυλεύειν: quod etymon mihi non placet) in Indice Vergiliano. Iris fluuius Thermodonti uicinus, Scylacem & Lycum ex Armenia, aliosq; fluuios excipit, Eustathius in Dionys. Cynadra, fons est ex quo bibebant qui manumittebantur, unde natum prouerbium, τὸ ἐν κυνάδρᾳ ἐλευθερον ὕδωρ, de uita libera, Varin. Cynosarges, Κυνόσαργες, gymnasium in Attica prope urbem & templum Herculis, & uicus sic dictus à cane albo, qui sacrificante Diomo & Herculi paratam uictimam ostendente rapta femora in hunc locum detulit, Stephan. Nomen autem inditum est loco à canis uel albedine uel celeritate. Diomo territo propter abreptum sacrificium responsum contigit, aram illic condendam esse ubi canis femora dimisisset. Didymus pro Diomo apud Suidam perperam legitur. Exercebantur in eo gymnasio spurij (nam Hercules quoq; spurius fuisse existimatur) qui neutro parente ciue nati erant. Imprecatio In Cynosarges, similis est illi, In coruos, Suidas, Hesych. Varin. Vide Cynosarges in Chiliadibus Erasmi. Examinabantur eo in loco spurij, cum de patre controuersia erat: spurios autem (νόθους) Athenienses etiam libertos uocabant, Varinus exponens prouerbium εἰς κυνόσαργες. Quidam acuunt ultimam, sed proparoxytonum usitatius est. Ab hoc Diomo etiam χορὸς Διόμεια dicitur: & Διόμεια uel Διώμεια per omicrō, pars tribus Aegeidis est: quod Hercules illic Colytti hospitio susceptus, Diomum eius filium amauerit, Steph. Cynosarges etiā Hercules cognominatus est, ut meminit Herodotus & Plutarchus: & Cynosargis templi, in quo Herculis & Hebes aræ fuerint, Pausan. in Attic. Plato non à cane alba, sed à Cynosargo quopiam, Cynosargen (malim Cynosarges in neutro tantum genere: unde & datiuus ἐν κυνοσάργει profertur) dictam ait. Et inde quoq; adagium deductum est, ἴθι εἰς κυνοσάργες, in infames atq; ignobiles, Gyrald. Cynossema (κυνὸς σῆμα, uel κυνόσσημα, alij per simplex sigma scribunt) id est Canis sepulchrum, quo nomine dictus est tumulus Hecubæ (teste Plinio) uxoris Priami, quæ doloris impatiens, post cladem exitiūq; patriæ ac suorum, in canem conuersa fertur. Tumulus Hecubæ (inquit Pom. Mela lib. 2.) siue ex figura canis, in quam conuersa traditur (uide Ouidium Metam. 12.) siue ex fortuna in quam deciderat, humili nomine accepto. Est autem promontorium Hellesponti, cuius etiam Thucydides libro 8. meminit: Stephano, locus Libyæ, & alia quædam regio. Cynosemon locus est Cherronnesi, in quem Hecuba captiua ducta post captum Ilium, in mare desilijt, & uitam finiuit, Varinus & Suidas. Vlysses Ilio capto Maroneam præternauigans, cum Hecuba illic exercitui dira imprecaretur, ac tumultum moueret, lapidibus obruit, & iuxta mare obtexit (sepeliuit) ac locum Cynossema nominauit, Suidas. Pollux lib. 5. Cynossema in Hellesponto à celebri quodam cane dictum putat, nisi quis (inquit) credere malit, à tumulo Hecubæ in canem uersę, nomen ei impositum. Aliud est Cynossema apud Calydonios, ubi Aura canis Atalantæ à Calydonio apro occisus, sepultus est, Idem. Aliud est Cynossema in Salamine, sepulchrum canis Xanthippi Periclis patris: Sed de canum aliquot sepulchris plura dicā in ultima parte huius capitis. Cynna, Κύννα, oppidulum prope Heracleam, ab una Amazonum appellatum: uel à Cynne fratre Coei, Stephanus. Cynna, Philippi Macedonum regis filia, Athenæus libro 13.

¶ b. Κυνοειδὴς, cani similis, aspectu canino. psyllion supra cynoides appellauimus. Canibus interiora omnia similia leones habent, Aristot. Felium & ichneumonum pleraq;, ut canum, Plinius. Pathyo animal magnitudine canis est, Albertus. ¶ Κυνῆ, pellis canina, Pollux: & pileus, de quo in e. mox. Suidas κύνεον δέρας dixit. Cynocephali cognomentum, quod quum alijs, tum uerò Pericli adhæsisse

hæsisse legimus, non ferè aliud quàm impudentiam & rapacitatem signat, Cælius. Ego his uitijs Periclem notatum nusquam memini legere: sed contra potius, uirum bonum, liberalem, & pecunijs inuictum fuisse. Cleonem uero (in Equitibus Aristophanis) cynocephalum nominasse seipsum, ἀντὶ τοῦ δεινόν, ἀναίσχυντον, ἰταμόν, ἁρπακτικόν, ex Varino & Suida cõstat. Cratinus Periclem σχινοκέφαλον dixit; Pollux libro 2. lege σχινοκέφαλον: sic enim Plutarchus in Vita Periclis scribit: Corporis quidem specie Pericles haud indecora fuit, capite uero oblongo, nec cæteris partibus respondenti. Ex quo omnes ferè eius statuæ uelantur casside, quod uidelicet nollent sculptores ea re hominem deformiorem uideri. Et Attici poëtæ eum σχινοκέφαλον contumeliæ gratia appellare soliti sunt, quia σχῖνον scillam interdum uocant. Deinde ab Eupolide eum cephalegeretam nominatum addit, & à Teleclide caput eius ἑνδεκάκλινον. Videtur sanè in Plutarcho deesse quod Pollux scribit, eum à Cratino schinocephalon dictum: quod omnino addendum putauerim post hæc uerba Cratini, Μόλις ὦ ζεῦ ξένιε καὶ μακάριε, alioqui nihil ad rem. Ibidem Lapus interpres Titanum pro tyrannum uertit, nisi mendum librariorum est; intelligit autem Cratinus tyranni nomine ipsum Periclem. Rursus ibidem, Eupolis cum interrogaret de singulis principibus qui ab inferis redijssent, idcirco Periclem nominatum ultimum esse inquit, quia caput inferorum adduxerit: Græce est, ὅτι περ κεφάλαιον, legerim ὅτι προσκεφάλαιον, id est eò quod puluinum secum ab inferis adduxerit. Magnum enim & graue caput, quale Pericli tribuunt, aut etiam curis & negotijs grauatum (quod Teleclides de eo scribit) puluinum & quietem desiderare uidetur. Eo autem secum gestando impeditum, postremum uenisse fingit. De cynocephalis animalibus inter Simias dicam. Sunt enim simiæ quædam caninis capitibus, quas uoce Græca cynocephalos appellamus: at canes cynocephalos dicere, quod Gyllius in Aeliano fecit, non minus absurdum est, quàm si quis Latinè canino capite canem dicat. Κυνοπρόσωπος, facie cani similis, Lexicon Græcolat. Κυνοφθαλμίζεται, impudenter intuetur, Varinus, Hesychius, & Suidas. Διακυνοφθαλμίζεται, δυσωπεῖ βλέπεται, διωθεῖ, ἀναιδῶς ἀνθίσταται, Hesychius & Varinus. Κυνῶπις & κυνοβλῶπες uocabula supra posita sunt. Ῥύγχος, id est rostrum, de canibus & suibus inter quadrupedes Grammatici propriè dici scribunt. Nasus canis alsiosus, & plerunque tactu frigidus est, quod & metris quibusdam Germanicis testamur. Κυνάγας, κυνόδων, id est dens caninus, Hesychius, Varin. Primores quatuor in homine dentes Græci à secando τομεῖς appellant: his deinceps singuli utrinque canini hærent: his omnibus singulæ radices insunt: sequuntur gomphij, id est molares uel maxillares, qui ut plurimum in maxilla superiore ternas, in inferiore binas radices habent, Galenus in libro de ossibus. Canini autem dicuntur quod acuti, & caninis dentibus similes sint, Pollux. Nostri oculares uocant, quod oculis rectà subijciantur, & ut extractis oculi sæpe lædantur. Nescio quis sciolus in Lexico Græcolatino Aristotelem caninos cum gomphijs eosdem facere, & licere nobis cum Cicerone non solũ caninos, sed & genuinos & intimos interpretari, ineptissimè (ne dicam mendacissimè) scribit: Aristoteles enim de partibus anim. 3. 1. manifestè distinguit. Ossa quædam in homine armorum loco sunt, quibus præpedientia protelentur, ut quæ trito medicis uocabulo ex curuitatis natura, ut ipsi interpretantur, simenia nuncupantur, ab Græcis cynolopha dicta, id est canina prominentia: Hæc uero super dorsi sphondylos locum habent, Cælius 3. 17. Clarius hæc ossa Pollux describit libro 2. his uerbis, Περὶ δὲ τοὺς νώτους ἐπὶ τὰ τραχύτατα ἀνεστᾶσιν. ὧν δύο μὲν, αἱ μετὰ τὴν πρώτην ἄκανθαν ὀνομαζομένην, ἃ καλοῦνται κυνόλοφα. μέγιστα δ', αἱ πλάγιαι δύο. αἱ δὲ λοιπαί, κάτω προνεύουσι. Catulire (σκυζᾶν apud Aristotelem, Gaza canire) dicuntur canes (fœminæ, ut ταυρᾶν etiam & κασπρᾶν de uaccis & scrophis propriè, non item maribus) quando Venerem appetunt, uel (ut Varro inquit) ostendunt se uelle maritari, quo tẽpore etiam terra aperitur, ut Varro testatur. Quum meam uxorem uidi catulientem, Plautus. Laberius scripsit catulientem lupam, id est coitus appetentem. Catulitionem rustici uocant gestiente natura semina accipere, eaque animam inserente omnibus satis, Plinius libro 16. Simile est illud nostrorum initio ueris, Sie Suñ büblet. Lacedæmonij hoc animal templis omnibus arcebant, quod impurum sit & palàm coëat. Canes etiam cum mulieribus Veneris consuetudinem habere deprehensi sunt. Nam Romæ mulier adulterij accusata à marito fuisse dicitur: Adulter in iudicio canis esse prædicabatur, Aelianus. Κύων ὁ χερσαῖος τέκνον τιμᾷ τὸ πρῶτον, Tzetzes 4. 126. Primus canis fœtus parenti similior est, ut supra dixi, ac ideo forsan præfertur. Fœta canis, Plautus. Canem masculum catellos duos lactasse Cælius Calcagninus Epistolicarum quæstionum libro 1. epistola ad Thomam Calcag. his uerbis testatur: Quod catuli (inquit) duo ex eo genere quos ἰχνευτὰς Græci uocant, tibi nuper dono dati, frequenti suctu, ex grandioris canis papillis lac euocauerint, ita ut nunc ille non sine magna omnium admiratione matris uice educationis munere persungatur: minus tibi insolẽs ac mirum uidebitur, si intellexeris, hircum aliquando ita mulctralia impleuisse, ut colostra inde cõficerentur, &c. Sola ex omni calidorum genere canis & sus, partu numeroso notantur, Theophrastus de caus. 1. 27. Et rursus, Ex plantis quædam (inquit) ut fici, uites, &c. aliæ maturius, aliæ serò fructum ferunt. At inter animalia genus nullum eiusmodi est, cane excepto: sed omnia pari tempore & ferunt in utero, & alunt cum pepererunt: quanquam tempora pro locorum natura sæpe permutãt, & præcipuè quæ cum hominibus uiuunt. Σκυλακοτροφία Oppiano, catulorum educatio. Σκυλακεία Polluci tum nutritionem catulorum, tum procreationẽ significat. Σκυλεύειν τὰς κύνας (forte σκυλακεύειν) est per hyemem eas sobole implere & admittere ad coitum. Tempestiuè autem admittentur, si labore prius exercitatæ fuerint, & deinde aliquantisper quieuerint. Labor enim corpora duriuscula & solida reddit, quies

roborat & alit. Eodem tempore cibus eis ad satiem concedendus est: nam cum uenantur, cibo saturari inutile est. Conueniunt autem catulis qui nutriuntur, edulia uino madida, Pollux. ὡς ἡ κύων ἀμαλοῖσι περὶ σκυλάκεσσι βεβῶσα, Homer. est enim canis animal prorsus philotecnon, id est miro erga sobolem amoris affectu præditum. Qua de re Oppiani lib. 1. de piscatione aurei uersus hi sunt: Ἠδὲ δ' ἀρτιτόκοιο κυνὸς σκυλακοτρόφου εὐνῇ Ποιμὴν ἐγχρίμψας, ὁ καὶ πῦρ ἄγριον ἐστὶ, Χάσατο ταρβήσας μητρὸς χόλον ὑλακόεντα, Οἷον ὑπὲρ παίδων πεφυλαγμένοι, ἠδ' ἐπὶ τῷ αὐτῷ Γινώσκ. πᾶσιν ἡ φίλα κρυόεντα πελώρια. In Calathinam caniculam facile enixam Adæi epigramma extat lib. 1. Anthologij, sect. 33. Canis iuxta die noctuque uidet, Cælius Calcagn. in rebus Aegypt. ¶ Canibus inter quadrupedes, inter aues uulturibus præcipua odorandi uis est: Forte quòd animalia illa ficciora sint, nec aliorum modo humidum aut pituitæ obnoxium cerebrum habeant. Vigilantissimum natura canem esse, in ædium custode dicemus.

¶ Latrare proprium canis est, cum impetum facit, & uoce terret. Plautus, Etiam'ne meæ in me latrant canes. Et alibi, Nec gannio, nec latro. Venaticus ex quo Tempore ceruinam pellem latrauit in aula, Militat in syluis catulus, Horat. Epist. 1. pro allatrauit: Sic Plinius, Hanc habentes negant latrari à canibus. Latrator Anubis, Vergilio & Ouid. Sæuit canum latratus in auras, Verg. Apud Hebræos uox נבח nabach, id est latrauit, non alibi reperitur in Biblijs quàm Esaiæ cap. 56. Apud Pollucem de canum uocibus hæc uerba legimus, ὑλακεῖ καὶ ὑλαγμός, καὶ ὑλακτεῖν, ὑλακτοῦντες, καὶ κνυζᾶσθαι, εἴποις ἂν καὶ ἀράζειν, καὶ ἀράζοντας, καὶ ῥύζειν καὶ ῥύζοντας. κλαγγὴ συνφωνοῦντα καὶ κλαγγή. φασὶ γὰρ ἐπιτακυλαγγίας. εἴρηκασι δέ τινες τῶν ποιητῶν, καὶ βαΰζειν ἐπὶ κυνός. σκυζᾶν, τὸ κνυζᾶσθαι ἀποφθεγγόμενοι, Hæc pollux. ὑλάειν etiam pro ὑλακτεῖν accipitur (unde & ὑλάεσθαι & ὑλακὴ formantur,) Hesych. & Varin. ὑλάειν, ὑλακτεῖν, Iidem. ὑλακόμωροι κύνες, apud eosdem, ut inter Epitheta retuli. Χαλκόφωνος κύων, canis uehementer clamans aut latrans, Varinus. Κυνυλαγμός, latratus per pleonasmum. λάσκουσι κύνες, canes latrant, Varinus & Hesych. Κύων θωΰκτης, ὑλακτικός: & θωΰσσειν, ὑλακτεῖν, Varin. Κλαγγὴν uocem acutam non solùm in suibus, sed etiam canibus Homerus uocat. Κεκλάγξω, κεκλάγξομαι, latrabo, Varin. Βαΰζειν propriè dicitur de catulis, ut de adultis canibus ὑλακτεῖν: Βαΰσδειν tamen apud Theocritum ὑλακτεῖν simpliciter exponunt, Varin. Baubari, latrare: uerbum factitium à uoce canum. Lucret. lib. 5. Et cum deserti baubantur in ędibus omnes. Baubatus, latratus. Κνυζᾶσθαι, de auibus dicitur, & de obscura quadam ac submissa canum uoce: quæ ab hoc uerbo κνυζηθμὸς appellatur, blanda canum immurmuratio, & gannitus quidam. Inuenitur & κνυζούμενον eodem sensu participium, ut κνυζουμένη παιδία apud Aristophanem in Vespis: Καὶ κνυζούμενα ἀντιβολεῖ, κἀντιβολοῦντ' ἐκκλαίεται. Germani dicunt wynsen. Κνυζούμενος, ὁ ἠρέμα κνάζων, Varinus & Galenus in Glossis Hippocratis. Apud Hesychium perperam scribitur κνυζθμός. Reperitur etiam κνύζα, κνύμα, κνυθμός, omnia ἀπὸ τοῦ κνύζεσθαι per onomatopœian à uoce canum. ὠρυγὴ, uox, clamor: propriè autem canum, Varinus. ὠρύεσθαι dicitur de lupis, canibus, & leonibus cùm per famem ululant: & de alijs animalibus quæ proprium uocis uocabulum non habent, Varin. Pollux de minoribus tantum, ut uulpibus, thoibus, & lupis, ὑλακτεῖν & ὠρύεσθαι usurpari scribit, cum alterum prius canibus, alterum lupis peculiariter tribuisset. Vlulare dicuntur canes, quum lamentantibus similes lugubrem quandam & querulam ædũt uocem: Ouid. lib. 15. Metam. Inque foro circumque domos & templa deorum Nocturnos ululasse canes. Manet Germanis quoque eadẽ onomatopœia. Et alibi Per noctem resonare lupis ululantibus urbes, Lucanus. Τὰς δ' ἂψ φωνὴ μὲν ὅσην σκύλακος νεογιλῆς, Homerus. Catulus glaucitat, Author Philomelæ. Canina eloquentia, Quintilianus 9.12. Vide inter prouerbia. Latrat & in toto uerba canina foro, Ouidius in Ibin. Gutturaque imbuerunt infantia lacte canino, Ibid. Hominem conuicijs & maledictis utentem canatim loqui (cui simile aduerbium bouatim est) aliquis dixerit. Aduerbio hoc obsoleto usus est Nigidius, teste Nonio. Ringi, os torquere, quod canes faciunt latraturi, uel cum ex ira in rugas deducunt os. Ringi quidam à rhin, quod Græce nasum significat, & ago deducunt: ut nares torqueri significet. Hinc rictus oris distensio. Rictum caninum Iuuenalis dixit Satyra 10. Græci canem qui ringitur σεσηρέναι dicunt. Σεσηρώς, ὁ γελῶν, καὶ ὁ χάσκων, apud Aristoph. per translationem à canibus, ὅταν γὰρ ὀργίζωνται σεσήρασιν ἀλλήλοις, Varinus. Σκύζεσθαι, uultu tristi, uel truce & iracundo esse, irasci, hoc uerbum alij à Scythis deriuant, quod ij natura sint iracundi: alij à cane deriuari posse conijciunt, ut σκύζεσθαι sit τὸ κυνὸς τινα χεῖν ἦθος, ἢ κυνωπὰ εἶναι, ὅθεν καὶ τὸ ὑποκύνιον, Varinus. Ne canem quidem irritatam uoluit quisquam imitarier, Plautus in Capt. Caniculæ quædam Indicæ nunquam latrant, ut infra dicetur.

¶ Canicæ, furfures de farre à cibo canum uocatæ, Sex. Pompeius & Nonius. Plerique ex ueteribus ad manuum ablutionem usi sunt apomagdalia: id uerbum signat, molle (& medullam) panis: quòd quia mox obijcerent canibus Lacedæmonij cynada uocabant (Pollux 6.14.) Significare id ipsum uidetur Athenæus quoque: Post cœnam (inquit) libationes obibant, nec abluentes manus, uerum abstergentes buccella, & apomagdaliam afferebat unusquisque: id quod faciebant ob nocturnos in biuijs metus. Idem libro 9. apomagdaliæ honores nuncupat. Meminit eius uocabuli Plutarchus in Lycurgo: sed ita, ut intellectum eius uocis neutiquam uideatur interpres animaduertisse. Innuit ipsum hoc etiam Homerus illis uersibus: Ὡς δ' ὅταν ἀμφὶ ἄνακτα κύνες δαίτηθεν ἰόντα Σαίνωσ': αἰεὶ γάρ τε φέρει μειλίγματα θυμοῦ. Sunt qui apomagdaliam esse σιτίον finiant (Hesychius) ἐν ᾧ τὰς χεῖρας ἀπεμάττοντο ἐν δείπνοις. Auctor item Eustathius est, magdaliam dici ἀπὸ τοῦ μάσσειν, esseque zymoma quoddam, in quo abstersis cibariorum sordibus pinguioribus, inde canibus pararetur cibus, Hæc omnia Cælius 28.1. Κυνάδες,

αἱ ἀπὸ μαγδαλιᾶς, Hesych. & Varinus: malim una uoce oxytona: αἱ ἀπομαγδαλιαί: aliqui paroxytonam faciunt, ut Pollux, nisi deprauata est scriptura. Μαγδαλιαί, τὰ τῶν ἀλφίτων ἀποβλήματα, (furfures intelligo) Vel nutrimentum canum, nempe adeps & pingue, quod à cibo ἀπεψῶντο (abstergebāt, nimirum à uasis & discis abradentes) & canib. obijciebant, Varinus. In principum et diuitum ædibus, ubi canes aluntur, multis in locis, orbibus uel quadris, super quibus carnem sibi quisque secat, segmenta panis atri imponuntur, ut defluentem excipiant pinguedinem, & postea canibus dentur. Μάττειν & ἀπομάττειν Græcis est abstergere: inde apomagmata & apomactra, sordes uel purgamenta: & magdalia apud Comicum, apud alios apomagdaliā, & ἀπομαγδαλίς: est autem ψωμὸς, id est buccella, qua manus à cibo tergebant, et canibus offerebant. Pausanias interpretatur σταῖς ὁ ἔφθορον ὤν τὸ δεῖπνον, εἰς ὃ τὰς χεῖρας ἀποματτόμενοι, ἔπειτα τοῖς κυσὶν ἔβαλλον; Varinus. Στῖας, φύραμα ἀλεύρου, πυρῶν: ᾧ ὁ ἀπομάττονται οἱ μάγειροι, ὅπερ ἐκάλουν χειρόμακτρον (quæ uox aliâs mantile significat) ὃ μετὰ τὴν ἐργασίαν ἀπορρίπτουν τοῖς κυσί. Canis uiuens è magdalia, Κύων ζῶν ἀπὸ μαγδαλίας, Eustath. in Iliados librum quartum ostendit dici solitum in parasitos, et alieno uictitantes cibo, Erasmus in Chiliad. ubi citans Pollucis uerba, τὸ ἐν ἄρτῳ μαλακὸν καὶ σταιτῶδες, non rectè uertit quod in pane est molle ac pinguius. στῖας enim non στέαρ solum, id est pingue & adipem significat, sed etiam farinam subactam, ut ex paulò ante citatis Varini uerbis apparet. σταιτῶδες igitur in pane erit, non pingue, sed ipsa medulla quæ facile manibus comprimi & subigi potest, contra quàm crusta. Ibidem, εἰς ὃ ἀπεψησάμενοι, in quod absterso obsonio: legere debuerat ἀποψησάμενοι, & reddere, quo cum absterſis manibus, nam ἀποματτόμενοι, ut supra posui, Pausanias habet. Non enim lauabant magdalijs, furfuribus, aut panis medulla, manus: sed nihil quàm detergebant, ut Cælius quoque errauerit scribens, ut supra citaui, plerosque ueterum ad manuum ablutionem usos apomagdalia: melius scripturus, loco ablutionis manuum. Redeo ad Erasmum: Cæterum de apomagdalijs (inquit) quæ ante conuiuium dabantur, &c. non ante sed post conuiuium scribere debuit. Et paulo post: Athenæus libro 4. tradit apud Arcades fuisse moris, ut à cœna sacrificarent (libarent potius) non quidem lotis manibus, sed iure seu offa (ζωμῷ inepte legit pro ψωμῷ, id est buccella panis) abstersis: & quo se absterserat quisque id secum auferebat: id faciebant ob terrores nocturnos, qui in compitis solent accidere. (Et arbitror sanè non inutile remedium (inquit Eras.) aduersus canes in compitis adorientes uiatorem.) Hæc sanè melius Cælio conuertit Erasmus. Errat enim ille ἀμφόδια, id est uicos, biuia uertendo; & ἀποφέρειν afferre pro auferre. Plutarchi in Lycurgo locum quo pulcherrimè is describit Laconū morem apomagdalijs calculorum loco utentium in reprobando uel admittendo aliquem ad conuiuia sua, miror non intellexisse Erasmum, quod ipse fatetur, cum clarius à Plutarcho dici nequaquā potuisset, ita ut nihil desideres nisi pro κρίνων fortè legendum ἀποκρίνων, id est ἀποδοκιμάζων: is enim omnino sensus est. Res erat huiusmodi, Gestabat minister uas in capite, in illud cōuiuæ singuli apomagdalias singulas immittebant: qui probarent, simpliciter: qui reprobarent, manu & digitis compressas, ut calculorum perforatorum significationem haberent. Inspectis deinde suffragijs si uel una compressa reperiretur, qui admitti petebat excludebatur ab eis, ut qui uellēt omnes omnino inter se suauiter conuersari. Sic exclusus ἐκκεκαδδίσθαι (malim ἐκκεκαδίσθαι, ut ἐκκαδίζειν sicut ὀστρακίζειν thema sit: per delta uero duplex an simplex scribatur, nihil referre puto) dicebatur: caddos enim (æditio Florentina habet κάδδιχος. ἐκκεκαδδίσθαι Grammatici exponunt priuatum esse, ut non opus sit à cado deducere.) uas cui apomagdalias inijciebant, uocabatur. Lapus omnia stolidè & contrario sensu reddidit. Σκύβαλον, οἷον κυσίβαλόν τι ὄν, τὸ τοῖς κυσὶ βαλλόμενον καὶ ῥιπτόμενον, Varin. & Suid. Hinc illud in Epigrammate, οὐδ' ἀπὸ δαιτυμόνος γενόμενος σκυβάλου ἐπιδόσιμον εἰς ἄλλας οἴκους ἴθι. Ἀποκρίνειν, ἀποσκυβαλίζειν, bestijs & canibus obijcere, ut quidam in Lexico Græcolat. interpretatur. Κινάβρα, odor est sub alis, uel caprarum: alij canum cibum exponūt, quasi κυνοβορὰν, sed sic per ypsilon scribi oporteret, Scholiastes Aristophanis. Κυνῶν ἀπάντων μονοφαγίστατον, ὅστις περιπλεύσας τὴν θυσίαν ἐν κύκλῳ, ἐκ τῶν πόλεων τὸ σκίῤῥον ὄξει ... τὸ ῥυπῶδες τὸ ὤν ... , Suidas in Σκίῤῥον. Obijcitur cani pasta, qua calida abstersa sit facies, mamillæ, inguina, pedes & manus ægroti: eam si comederit canis, ęgrotus euadet: secus, morietur, Kiranides. De canino prandio uide infra inter prouerbia. ¶ Canis Pontani abhorrebat carnes gallinæ, ijsque oblatis fugiebat: Obseruauimus etiam quod canes uulgo sturnum horrent, Blond. ¶ Λάπτειν est sorbere, sorbendo glutire: & propriè dicitur de canibus & lupis, ac huiusmodi animalibus (quæ scilicet lambendo bibunt) per onomatopœiam, Varin. Idem uerbum Germani usurpant.

¶ Canes uehementiore cōtra feras concepta ira quādoque occæcantur, Plutarchus in Symposiacis. Λαιὰς canes uocant, quæ macie strigosæ sunt, & pilos amiserunt: ἢ τὸν μικρὸν λαγὼν, Hesychius & Varinus in uoce Λαιός, id est macilentus, pallidus, per αι diphth. in prima syllaba: unde librariorum errorē existimo quod λαιὰς per α in prima apud utrosque legimus. De cynanche morbo à canibus dicto (aut forte à cynanche uinculo, quod collum ceu uinculo iniecto suffocari inde uideatur) supra dixi in c. hic corollarium addam ex Cælio, Cynanchen (inquit) Galenus dicit intima infestantem colli: synanchen uero ad extima nuere amplius, minusque periculosam esse, & minus suffocare. Supra quoque cū de cane rabido agerem, nonnullos ab eo morsos in furorem quendā incidere dixi, quem nostri choream S. Viti appellent: Gariopontus uoce corrupta anteneasmon dixit, pro entheasmo, ut Græci uocant. Quanquam idem melancholiæ genus etiam extra canis rabidi morsum nonnullis accidit: qua de re lo. Manardi uerba lib. 7. epistola 3. apponere uisum est, præsertim cum non à cane solum, sed etiam lupo, & tipula, tribus diuersis animalibus nomen huic insaniæ contigerit. Affectionibus à melancho

lia prouenientibus (inquit Manardus) addunt Græci diuinam quandam passionem, à qua detenti maioribus quibusdam efferri potestatibus uidentur, adeò ut futura quoq; pronuncient, & propterea enthealtici uocantur, quasi deo pleni. Et paulo post, Addiderant Arabes quam cutabutum appellant, deriuato nomine à bestiola, quæ irrequieto quodam motu super aquas modo huc modò illuc absq; ordine uagatur: Latini (ut quidam uolunt) tipulam id insectum uocant, in palustribus locis frequens. Hactenus putaui hunc morbum ab Arabibus, præcipuè autem à Raze, inuentum, nec esse eius mentionem apud Græcos Dum uerò hæc scriberem, docente me suprema ueritate, clarè cognoui esse quem Græci lycaonem, lycanthropiam, & cynanthropiam uocant, nomine à lupis uel canibus deriuato. De his enim scribit Paulus, Nocte exeunt, ad diem usq; circa sepulchra plerunq; uagantur, lupos canesq; (canes non dicit Paulus, sed Aetius:) per omnia imitantes, oculis concauis & siccis sunt, crasse imbecilliterq; uident, linguam siccissimam habent, ualde sitiunt, os saliua caret, cruraq; habent ob assiduas offensiones insanabiliter ulcerata. Aetius ferè eadem, unum addens, quod mense Februario incipit. Quæ si conferantur his quæ de cutabuto scribit Auicenna, nemo ambiget eum morbum ab eo descriptum, quem Græci (ut diximus) lycanthropiam uocant, id est hominis in lupum conuersionem, præsertim cum & curatio, ferè uerbum ex uerbo, à Paulo sit assumpta, Hucusq; Manardus. A canibus quidem & lupis huic affectui nomen impositum reor, siue quod hæ animantes in rabie similiter afficiunt, siue quod à rabidis ipsis homines morsi unà cum hydrophobo interdum hoc affectu capiantur. ¶ Canis seu in mortem incidit, seu in furorem, splenis noxa in causa est, Cælius ex Horo. ¶ Κύνειον θάνατον, id est caninam mortem, apud Aristophanem, difficilem interpretantur: quoniam difficulter animam efflare deprehensum sit animal hoc, Hesychius, Varinus, Cælius. ¶ Morsicatim inter se & homini colludunt canes, & alia quædam animalia.

¶ d. At illud non modo non arrogantis, sed potius prudentis, intelligere se habere sensum & rationem, hæc eadem & caniculam non habere, Cicero lib. 3. de Nat. Nos tamen de ingenio & industria canum, multa diximus supra cap. 4. De impudentia canum, uide parte 1. huius capitis. ¶ De fide canum complura exempla proferemus infra ubi de canibus socijs, defensoribus, & custodibus agetur. Canis albus symbolum esse putatur fidei, unde Picus Mirandula cecinit, Signa quibus subito usum est ostendier albis Ex uillis animal, dominis domibusq; fidele. ¶ Homines qui paruam & planam habent frontem, nempe similem caninæ, stolidi (ἀναίσθητοι) iudicabuntur: Item qui serenam & exporrectam habent, assentatores: quod canes cum adulantur, frontem similem præ se ferant, ut supra copiosius dixi in D. ex Aristotelis Physiognomonicis: Ex quibus reliquas etiam à canibus sumptas de hominum moribus pronunciandi coniecturas hic adscribam. Animalia fortia, inquit, grauẽ ædunt uocem, ut leo, taurus, & canis latrator, κύων ὑλακτικός. Et alibi, ὅσοι βαρύτονον φωνοῦσι μέγα καὶ πεπληγμένον, ἀναφέρονται ἐπὶ τοὺς θυμώδεις κύνας: Latinus interpres absq; omni sensu transfert, Quicunq; grauiter uocant, magnum ac perplexum: reducuntur ad fortes canes. Adamantius de hoc uocis genere sic scribit, ὅσοι ἢ κοῖλον καὶ βαρὺ καὶ ἀκαμπτὶς ἠχῶσι, γενναῖοι τοῦτοις τὰ ἤθη, καὶ μεγαλόνοια αὐτοὺς κοσμεῖ καὶ δικαιότης. Cornarius uertit, Qui uero cauum & grauem, ac minime flexuosum sonum ædunt, his generosi mores sunt, & magna sapientia ac iustitia ipsos ornat. ἀκαμπτῆ φωνὴν uocat contrariam illi quam Aristoteles in cinædis & mulieribus κεκλασμένην, id est fractam nuncupat. Apud Aristotelem igitur ex Adamantio, uel sic legemus, ὅσοι βαρὺ καὶ κοῖλον φωνοῦσι, μεγαλόφρονες, ἀναφέρονται ἐπὶ τοὺς θυμώδεις κύνας: Vel alijs, sed ad eundem sensum, uerbis. Si quis tamen βαρύθυμον pro βαρύτονον legere malit, non impedio. Nam & paulo ante Aristoteles eo uerbo usus est, οἱ μέγα φωνοῦντες βαρύτονον, ὑβρισταί: propter quem locum, ne bis uideatur de eadem uocis differentia agere, hęc uerba μέγα καὶ πεπληγμένον, tanquam differentię uocis relinqui possunt, & mox subijci μεγαλόφρονες, aut simile quid. Transeo ad reliqua, Canibus (inquit Aristoteles) proprium est τὸ λοίδορον, id est uox plena conuiciorum & maledicentiæ. Qui canibus similẽ ædunt uocẽ, canini ingenij homines existimabunt, Adamantius. Qui caput magnum habẽt, canum instar, αἰσθητικοὶ sunt: qui paruum, ut asini, ἀναίσθητοι, Aristoteles. Miretur autem aliquis cur αἰσθητικοὺς hîc canes uocet, à sensus excellentia: quos alibi in paruæ & planæ frontis mentione ἀναισθήτους uocauit: nisi ita discernamus, ut aliâs ad ingenium & ueluti rationem animalium referamus uocabulũ sensus: aliâs ad exteriorum sensuum acumen & sagacitatem. Rursus, Quibus oculi, inquit, igniti sunt, impudentes habeanť, ob similes canum oculos. Et de labris, Quibus (inquit) labra tenuia sunt, & in angulis utrinq; (quos Græci συγχειλίας uocant) laxa: ὡς ἐπὶ (lego ἐπὶ) τὸ ἄνω χεῖλος, &c. id est ita ut pars superioris labri iuxta angulum inferiori labro superimplicetur, ut ita dicam, magnanimi sunt: hac enim specie leones, nec non magni robustiq; canes apparent. Idem de huiusmodi labris iudicium Adamantij est, sed addit tenuia esse debere labra ἐπὶ στόματι μείζονι, id est in ore amplo: corruptè autem apud ipsum legitur ἐπὶ τῇ ἐχιλίᾳ χώρᾳ, pro ἐπὶ ταῖς συγχειλίαις ἄκραις: quod Cornarius interpres facile deprehendisset ex Aristotele, nisi conferendi laborem fugisset. Et paulo post, Hoc etiam caninum est, si labrum superius & gingiuæ promineant: hos ad conuicia & maledicendum pronos conijcito. Quibus circa dentes caninos labia prominent (κορυφοῦται) maligni, contumeliosi, uociteratores & maledici sunt (uel si Græcè mauis, κακόθυμοι, ὑβρισταί, κραύκται, ἐπιτωθασταί: postremum Cornarius iactatores exponit:) ut qui canes referant, Adamantius. Os nimis rescissum, ualde uoracem, crudelem, dementem ac impium significat, Idem. οἱ τῆς ῥινὸς ἄκραν ἔχοντες, φιλοπόλεμοι. ἀναφέρονται ἐπὶ τοὺς κύνας. post ἄκραν aliquid deest, interpres acutum addit: Adamantius, ῥινὸς τὸ ἄκρον λεπτὸν, id est nasi extremitatẽ tenuem, iracundiæ

indicium

iudicium facit. Eandem si crassa, obtusa, rotũda & solida sit, qualis in leonibus & generosis canibus spectatur, fortibus & magnificis seu gloriosis uiris conuenire ait. οἱ ἀκρογένειοι, εὔψυχοι, ἀναφέρονται ἐπὶ τοὺς κύνας, Aristoteles. Interpres transfert, qui mentum habēt acutum, &c. legendum forte μακρογένειοι (mentum enim hominis tantum est) quales, ut Adamantius inquit, non admodum improbi sunt, sed loquaciores, καὶ ἀπαχαυνότεροι, & submolliores, Cornarius: sed quoniam eo in loco Aristot. de pilosis tantum partibus loquitur, est quod dubitemus. Qui supra lumbos in cinctu (sic uoco partem qua cingimur) graciles sunt (ζωνὰς uocat Aristoteles, nisi mendum est: Adamantius εὐζώνους, Cornarius inepte succinctos uertit) canum & leonum instar, uenationis studio tenentur: maximè autem studiosissimi uenationum canes, eiusmodi sunt, Aristoteles. Phocylides poëta mulieres alias ex alijs animalibus natas fingit, pro ingeniorum diuersitate: & inter cæteras ex cane natã χαλεπήν τε καὶ ἄγριον, id est difficilis & asperi ingenij mulierem. Simonides (qui idem argumentum senarijs prosequitur) λιτοργόν (forte λαίθαργον legendum, de qua uoce inter prouerbia ex cane) curiosam, oculis uagam, clamosam, implacabilem. Vide Stobæum nostrum in Sermone de uituperio mulierum.

¶ Canis ἀικάλλειν dicitur cum familiaribus aurium & caudæ motu blanditur: alij hanc uocem à gallinaceorum barbis deducunt, quas Græci κάλλαια nuncupant, Varinus. Hesychius exponit σαίνειν, θωπεύειν: & αἰκάλον, adulatorem. Suidas κνίζειν, προστρίβεσθαι, θωπεύειν, legitur etiam ὑποκαλλειν apud eundem. Σείουροι uel σινοῦροι cognominantur equi & canes, quod caudas subinde moueant, Varinus. Ἀλλ᾽ ἁ κύων σαίνουσα κατέβαλε τὸ μὴ κινεῖν, Versus apud Suidam. Σαίνεις δ᾽ ἄκνισσα, uide mox inter prouerbia.

¶ Nuper in naui in Africa, cum nautis absentibus canis in amphoram oleo nõ plenam silices inijceret, obstupui, quî in mentem uenisset, ac unde subijsset cani, grauibus subsidentibus leuiora tolli elidiq́, Aristotimus apud Plutarchum in libro Vtra animalium, &c. ¶ Impetus canum amolitur nerij radix collo suspensa: uel dens caninus in corio alligatus brachio, ut supra dixi ubi de rabie canũ in genere egi: & ibidem seorsim inter amuleta. Apocynon ossiculum esse aiunt in sinistro latere rubetæ, quo canum impetus cohibeantur, Plinius. Salpe negat canes latrare, quibus in offa rana uiua data sit, Plinius. Cor caninum habentem fugiunt canes: Non latrant uerò, lingua canina in calciamento subdita pollici: aut caudam mustelæ, quæ abscissa dimissa sit, habentes, Plinius: Et alibi, membranam ex secundis canis habentem, aut leporis fimum uel pilos tenentem: aut qui hyænæ linguam in calciamento sub pede habeant, ut magi pollicentur: aut qui peristereon (id est uerbenacam herbã) habeant. Lapis in Nilo niger fabæ similis reperit, quo uiso canes non latrant: abigit idem dæmonia, Thrasyllus in Aegyptiacis ut Stobæus citat. Lugduni in Gallia uidi lapillos quosdam albos, latos, rotundos, cochleæ quadam specie, quas fabas marinas (si bene memini uocant) & appensas lac nutricibus augere promittunt. Romæ in ædem Herculis in foro boario, nec muscæ, nec canes intrant.

¶ e. Nunc ut sum pollicitus (inquit Columella) de mutis custodibus loquar: quanquã canis falsò dicitur mutus custos. Nam quis hominum clarius, aut tanta uociferatione bestiam, uel furem prædicat, quàm iste latratu? quis famulus amãtior domini? quis fidelior comes? quis custos incorruptior? quis excubitor inueniri potest uigilantior? quis denique ultor aut uindex constantior? Quare uel imprimis hoc animal mercari, tueriq́ debet agricola: quod & uillam, & fructus, familiamq́ & pecora custodit, Columella. Mox autem subijcit uenaticum canem agricolæ inutilem esse: ideoq́ dicturum se de uillatico tantum & pastorali, de quibus nos etiam infra seorsim. In emptione canis, de sanitate & noxa stipulationes fiunt, eædem quæ in pecore, nisi quod hic utiliter exceptum est. Alij pretium faciunt in singula capita canum: Alij ut catuli sequantur matrem: Alij ut bini catuli unius numerum obtineant, ut solent bini agni unius ouis: plerique ut accedant canes, qui consueuerunt esse unà, Varro. Quo colore eligendi sint canes docet Pollux 5.11. sed ita ut de uenatorio præcipuè loqui uideatur, quamobrem eousque differemus. Turcę pilos in caudis canum inficiunt rubro colore, Blondus. Canis in syluis à uenatoribus testiculis alligatur, ut clamore pardalin siue pantheram illiciat, ut in Panthera ex Oppiano declarabitur. Συεβοτῶν χορός, ὁ πεπαγμένος καὶ σύνδεσις, ἐπὶ τὸ τοῖς κυσὶν ἐπιφανῆναι, Varinus: legendum ὑσὶ, id est suibus ex Suida, non κυσί. Pelles caninę ab artificibus ita præparantur, ut planè molles fiant, & chirothecis aptæ aduersus imbres: quæ æstate etiam refrigerare existimantur. Ex ijsdem ocreæ fiunt corrigijs transmissæ, quibus utuntur qui tumida & ulcerosa crura habent, duplici commoditate: nam & astricta pars minus influentes recipit humores: & laneis caligis, quarum sæpe molestus est contactus, non exasperatur. Κυνακίας (forte κυνακίαι per αι,) ἱμάντες οἱ ἐκ βύρσης τοῦ σφαγιασθέντος τετράχυρι Ἀπόλλωνι βοὸς ἐπιπέλα διδύμοις, Hesychius & Varinus. Κυνοκοπεῖν, κυνείῳ δέρματι παίειν, uide superius in a.

¶ Collaria canibus circumdantur, præcipuè munimenti gratiâ aduersus feras, uenatorijs, maximè pugnantibus, necessaria, nec non pastoralibus utilia: quibusdam pro ornamento, & discernendi gratia: & pro amuleto aduersus rabiem, quod Gratius poëta testatur, his uerbis: Collaribus ergo Sunt qui lucifugæ cristas inducere melis Iussere, aut sacris conserta monilia conchis: Et uiuum lapidẽ, & circa Melitesia nectunt Coralia, & magicis adiutant cantibus herbas. Quapropter hoc in loco, tanquam communi, de collaribus agere uolui, non in pecuarijs aut uenatorijs solum: & propter affinitatem simul etiam de loris, quæ uenaticis propria sunt, quibus aduersum feras muniuntur armanturq́. Venaticis canibus (inquit Cælius 17.26.) collare munimenti causa addi solitum, quo retundi luporum impetus posset, nouimus ex Grammaticorum glossematis, & Pompeij præcipuè Festi,

qui id etiam uocari millum scribit. Sed M. Varro Rerum rusticarum libro 2. dicere mellum maluit. Is millus ex corio concinnabatur, ferreis confixus clauis. Inde factum, ut quicquid præsidio nobis est, prouerbio quodam, id esse munimento pronunciemus, perinde ac sit millus cani. Poetæ armillatos uidentur appellasse canes ex hac ratione, quoniam millus sit ijs armillarum uice. Apud Græcos deræambus est latum corium (& firmum) ob canis collum. Dicitur & perideræum, atque item perideris. Xenophon in libro de uenatione ita scribit: Canum ornatus sunt, δέραια, ἱμάντες, στελμονίαι. In quo illud aduertendum, quas Xenophon stelmonias uocauit, id est fascias quibus canum latera præmuniuntur: Pollux telamonias dixit, Hæc Cælius. Canibus, ne uulnerentur à bestijs, imponuntur collaria, quæ uocantur mellum, id est cingulum circum collum, ex corio firmo cum clauulis capitatis, quæ intra capita insuitur pellis mollis, ne noceat collio duritia ferri. Quòd si lupus, aliúsue quis his uulneratus est, reliquos quoque canes facit, qui id non habent, ut sint in tuto, Varro. Atque armillatos colla Molossa canes, Propertius 4. Eleg. Ex pelle melis pharetras & canum colla obtegunt, inde melium (aliqui per l duplex scribunt) uel millium genere neutro, ut Varro: uel millus masculino, ut Festus utitur, nominatur. Scipio Aemylianus ad populum: Nobis, inquit, reique pub. præsidio eritis, quasi millus cani. Pollux libro 5. cap. 9. de uinculis, loris, & fascijs canum, sic ferè scribit: Canes ad uenationem educantur, ἱμάντι μακρῷ ἐπηγκυλωμένῳ ἐξημμένοι, id est oblongo ligati loro, quod quidem ansam habeat, id est in summo reflexum & duplicatum sit, ut firmius manu iniecta retineatur. Xenophon, οἱ δὲ ἱμάντες ἔχοντες ἀγκύλας τῇ χειρί, ἄλλο δὲ μηδέν. οὐ γὰρ καλῶς τηροῦσι τὰς κύνας, οἱ ἐξ αὐτῶν εἰργασμένοι τὰ δέραια. Omnibonus uertit, Lori manibus ansas habeant, præterea nihil: neque enim bene seruant canes, si collaria ex ipsis cõtexta fuerint. Ego rẽ ita intelligo, Retinacula siue lora (Omnibonus masculino genere loros dicit, imitatione Græcorum puto) seorsim esse debere, & annexos tantũ collaribus, non continuos: sed hæc ab illis certius petenda sunt, qui uenationem experti callent. Quod ad uocabulum ἐπηγκυλωμένῳ, forte legendum ἐπηγκυλωμένῳ: & rursus eodem capite apud Pollucem pro ἐξηγκύλωται, ἐξηγκύλωται, aut ἐπηγκύλωται potius: ubi de inferiore lori, quo canis ducitur, parte loquitur, eam à collari pendere scribens, & iuxta cynanchum annecti: siue quod annulo ferreo, quem ἀγκύλην appellare licet (ἀγκύλια catenarum annuli, Varinus) innectatur, siue corio, utrouis scilicet modo ita ut per foramen in una extremitate lori altera transmittatur, quod nodi genus nostri uocant ein litsch: sic enim facile erit cum ad cursum dimittetur canis, nodum resoluere, uel ut Græce dicam, τὴν ἀγκύλην ἐκλύειν, ὡς μὴ τεινόμενον ῥηγνύοιτο. Ἐπηγκυλωμένα, ἐπεστραμμένα, ἐντρεπισμένα Varinus interpretatur, rectè quidem, sed eo solum in loco, id est ad exemplum propositum, quod est, ἐπὶ κατασκοπὴν περιῆλθον, ὅθεν καὶ τὰ τόξα ἐπηγκυλωμένα φέροντες ἐλῶντας, arcus tensos, incuruatos, & ad sagittandum paratos. In lexico Græcolat. ἀγκύλην quidam exponit lorum in modum catenæ intortum, sine authore. Sed ad rem, Ornamentum canis, inquit Pollux, deræambus dicitur, id est collare (ut iam ex Cælio diximus) intra quod assuta esse debet agnina pellis, ne collum canis corio atteratur. Telamonia, τελαμωνία, similiter latum est lorum ἑκατέρωθεν ἐκ τοῦ δεῤῥαίου παρὰ τὰς πλευρὰς περαίνον ἐναλλὰξ, ὡς τῶν τενόντων τὰ μετὰ τὰς ὠμοπλάτας ἄκρας καὶ τὰς λαγόνας στέγοντων, malim στέγειν, id est utrinque à collari circa latera procedens oblique (ἐναλλὰξ: quod uerbum ita intelligo, ut telamoniæ ambæ se mutuo decussent: hoc est, ut lateralis fascia ea quæ à dextra collaris parte incipit, obliquè feratur ilia sinistra uersus: quę uerò à sinistra collaris parte procedit, ad ilia dextra) ita ut summa dorsi pars, Græci tenontas dicunt propter latos illius loci tendines, post armos extremos, & ilia quoque obtegãtur. Verbi ἐναλλὰξ hanc esse significationem apparet apud Suidam in ἐναλλαγδην. τένοντας pro ceruice & summa dorsi parte accipi ex Varino probari potest. Cæterum claui, inquit Pollux, ἧλοι οἱ ἐγκεντρίδες, in telamonijs erant: & hæ ad ἐπίσειον (id est locum supra pudenda) usque extenduntur, ne canis iniri possit, clauis inscendentium audaciam reprimẽtibus, ne ex ignobilibus concipere possint. Porrò à collari longum & angustum dependet lorum, quod iuxta cynanchum innectitur: eoque canis circunducitur. Sunt qui etiam terga canum ualidis corijs operiant, quæ & ipsa à collaribus procedunt (παρὰ τὰς ἀποδεῤῥίδας ἀνάψαντες) ita ut canes hoc modo muniti nequaquam facile à pugnacibus feris, quas adoriuntur, uulnerari possint, Hactenus Pollux. Notandum est apud Pollucem δεῤῥαίου per duplex rho scribi, Aeolicè nimirum, cum apud alios reperiatur cum simplici rhô communiter. Apud eundem perideræon primum simplici, postea duplici rhô legĩ: deriuantur enim omnes hæ uoces ἀπὸ τῆς δέρης ἢ δειρῆς, id est à collo, quã uocẽ deducunt Græci à uerbo δέρειν uel δαίρειν, quoniam excoriari illic incipiant animalia: solent autem Aeoles uerba in έρω, paroxytona mutare in έῤῥω, ut κέρω κέῤῥω, δαίρω δέῤῥω. Δερκτὴρ, ὁ συνέχων περιτραχήλιος, Varinus. malim κύναγχος pro συνέχων, ut in sequente uocabulo: Δεῤῥιστὴρ, κυνάγχης περιαυχένιος, Hesychius & Varinus. Δεῤῥιστὴρ, περιδέῤῥαιον ἵππου, Iidem. Δέραια, περιτραχήλιος κόσμος, Suidas & Varinus. Δέραια, περιτραχήλια, παίγνια: τὸ αὐτὸ καὶ δέραιοι, Hesychius. Περιδέῤῥαια, περιτραχήλια κόσμια, Suidas. Περιδέραιον, περιτραχήλιος κόσμος, ἀπὸ τοῦ δέῤῥη Αἰολικῶς, ὃ σημαίνει τὸ τράχηλον, Varinus. Ὑποδερὶς Polluci non aliud quàm περιδερὶς uidetur. Hypoderæon & hypoderidem Varinus exponit ornamentum muliebre, monile, murænulam. Deræ, id est collaria (inquit Xenophon) sint lata & mollia, ne atterant canum pilos. Stelmoniæ etiam (fascias uertit Omnibonus) loros habeant latiores, ne terant lagonas, id est latera uel ilia canum: clauatæ sint etiam (encentridas, id est clauos insutos habeant) ἵνα τὰ γένη φυλάττωσιν, ut ab angustijs defendant, Omnibonus. Ego uerterim, ut genera canum conseruentur, nec ignobiliorum coitu degenerent: clauos enim eam ob causam posterioribus

quoque

quoque loris addi Pollux monet, τῷ μὴ ἐμπλησθῆναι αὐτὰς ἐξ ἀγεννῶν χύειν, id est ne ex uilioribus canibus concipiant. Τελαμὼν, lorum latum scuti uel gladij, ἀπὸ τοῦ τλῶ τὸ καρτερῶ, ὡς καρτερικὸς καὶ ἰσχυρὸς ὢν βαστακτικός, Vide Varinum. Στελμόνια, ζώματα, Hesych. Varinus. Hesychius telamonem similiter exponit, item δεσμὸν, φασκίαν. Sic & in ædificijs telamones uocantur signa quæ sustinent, ut inquit Seruius, Græci atlantes uocitant, utraque nimirum uoce ἀπὸ τοῦ τλᾶν, id est à tolerando & sustinendo facta. Herodoto telamônes sunt linteola uel splenia quibus uulnera obligantur. Περιβαλὼν δὲ περὶ τὰς χεῖρας αὐτοῦ τελαμῶνας, προσέδησε τῇ κλίνῃ, Iamblichus: id est, Iniectis manibus eius uinculis alligauit eum lecto. Κυνοῦχος ὁ τὸν κύνα κρατῶν δεσμός. Κόλπων ἀκλήϊστον, ἀχάλκωτόν τε κυνοῦχον, in epigrammate: est etiam peræ uel sacculi genus, Suidas, Hesychius, Varinus. Quærendum an idem sint, κυνοῦχος, κύναγχος uel κυνάγχης, & περιδέραιον. Τὸ δὲ περιδέραιον ἐξῆπται τοῦ ἱμάντος, ὃς περὶ τὸν κύναγχον ἐξήγγυλωται, καὶ ἀπὸ τούτου ἄγεται ὁ κύων, Pollux: quibus uerbis licet perideræon à cynancho distinguere uideatur, dubites tamen an uariandi solum gratia (quod libri eius argumento conuenit) de re eadem duo statim nomina posuerit: quin & in lexicis Græcis δέῤῥιτος κυνάγχης exponitur. Κυνοῦχον ἀχάλκωτον dixerim millum sine clauis, aut ex corio. Nam & ferreum instrumentum cynanche erat, quo sontium colla clauduntur: quod catulum ferreum Plautus appellauit: alij similiter, ut in canibus, collare. Lucilius libro 9. Cum manicis, catulo, collareque, ut fugitiuum, Deportem: ut citat Nonius. Eodem sensu collariam fœm. gen. protulit Plautus in Capt. Hoc quidem haud molestu' st iam, quòd collus collaria caret. Sed de sontium uinculis supra etiam docui, prima huius capitis parte. λαιμοπέδη quoque uinculum circa canis collum significat, Καὶ τὴν θηρείων λαιμοπέδην σκυλάκων, in epigrammate, Suid. Varinus. Eandem uocem Suidas in ἀγκυλοπέδη, laqueum interpretatur quo capiuntur aues: quanquam ipse incertius scribit τὸ ἐξ ὀρνιθῶν λίνον, quod pro reti potius aliquis accipiat. Κλοιὸς pro collari tum canum tum sontium apud Varinum legi, παρὰ τὸ κλείειν, id est à claudendo: inuenitur & κλῳός.

¶ Κυνέη, κυνῆ, κυνία, κυνέα, omnia fœm. gen. & κυνίας masculini, nomina Grecis pileum, uel petasum & galerum significant: aut ut aliqui interpretantur περικεφαλαίαν, id est galeam, quod ab initio ex canina pelle (nam ad κυνῆ & similes uoces fœminini gen. δορὰ, id est pellis subaudit, ut in λυκῆ, παρδαλῆ, &c. masculinum κυνίας ad πῖλον referri potest:) siue terrestris canis siue fluuiatilis, ut Varinus scribit, galeæ uel pilei tales fierent: quibus postea ex alia etiam materia factis idem nomen remansit. Ego potamij, id est fluuiatilis canis mentionem non memini usquam repertisse (nisi quod Syluaticus cynopotamon castorem exponit:) marini frequentissimè. Solebant autem ueteres capitis tegumenta ex pellibus diuersis conficere: proinde Varinus, Diuersa, inquit, περικεφαλαιῶν genera sunt: & inter cætera κτιδέη κυνέη (ex pelle mustelæ rusticæ, aut lupi secundum alios) & quæ propriè cynea uocatur, alia ex taurino, alia ex caprino corio, uel ex quouis alio. In Germania multis in locis non ex castoris, sed lutræ pelle cum suis pilis, tegumenta capitis parantur, quæ ditiores tantum ferunt, non rustici, ut ueteres suas cynâs, sed in ciuitatibus. Non peccauerit autem si quis lutram quoque canem fluuiatilem appellârit. Κυνίαν, aliâs κυνῆν, in Peloponneso petasum uocabant, Varinus & Suidas, apud quem πίλωνος mendosè legitur. Hesychius κυνῆν pileum (πῖλον, de qua uoce in Tauro docui) Arcadicum interpretatur, alij Laconicum. Κυνίας, πῖλος, ἢ χείρ, Varinus & Hesychius: & forte χεὶρ, id est manus pro chirotheca & manuum tegumento hic accipi debet: ut πῖλος quoque non capitis tantum est, sed pedum etiam ex simili & similiter parata lana. Dubitet aliquis quomodo canina pellis uel aliorum animalium pericephalæ, id est galeæ usum implere potuerit, cum propriè dicta galea ex ære aut ferro consistet, & quamuis graues ferri ictus tutò excipiat. Respondeo pericephalæ nomē, ut etiam πῖλον, commune mihi uideri ad omne capitis tegumentum, non militare tantum. Πῖλον χαλκοῦν, id est pileum æreum in Aristophanis Lysistrata legi testatur Suidas in λινοῦς. Apud eundem poëtam in Acharnensibus πτίλον τὸ μέγα πεσὸν πρὸς ταῖς πέτραισι, δεινὸν ἐξήνυσε μέλος: scholiastes exponit galeam ex ære delapsam per petras uehementer sonuisse: ut πτίλον uideatur pro πῖλον accipere, non ut alij pro penna, quæ nullum suo lapsu sonitum ciet: sed ex comicorum iocis propria uocabulorum significata rectè probari non possunt, cum ijs sæpe abuti & παρὰ ὑπόνοιαν loqui soleant. Κυνέαις περικεφαλαίαις πρὸς τὸν ὄμβρον ἐχρῶντο, Varinus: id est cyneis dictis, uel ex pelle canina pericephalæis, contra pluuiam utebantur: at galeis ferreis in pluuia nemo utitur: sed neque rustici galeas portant, cum grammatici κυνῆν exponant pericephalæam quæ rusticis in usu sit: item Mercurium pericephalæam habere petasum. Hinc nemo non intelligit pericephalæ nomen esse commune tum galeis propriè dictis (quarum differentias in hac uoce Varinus enumerat) tum alijs pileis diuersis. Sic etiam κυνῆ aliâs tanquam commune uocabulum usurpatur, aliâs pro lato crassoque & rustico ac uiatorio pileo, quem à latitudine etiam petasum uocant: qualem Mercurio utpote nuncio tribuunt. Eadem puto forma galeri erat, rotunda & lata, arcendis æstibus. Et temperat astra galero, Statius 1. Theb. Flauo crinem abscondente galero, Iuuen. Sat. 6. Nomen habet galerus (uel galerum) quod in modum galeæ esset factus, ut inquit Varro. De camelaucio & causia in Camelo dixi. Strepsiades apud Aristophanem in Nubibus conqueritur, quòd miser nō secum domo κυνῆν attulerit, propter pluuiam nimirum. Τοῖς δὲ εἵλωσι πᾶν ὑβριστικὸν ἔργον ἐπιτάττουσι πρὸς πᾶσαν ἄγον ἀτιμίαν. κυνῆν τε γὰρ ἕκαστον φορεῖν ἠνάγκαζε, Athenæus libro 14. id est, Helotis autem opus omne iniuriosum & ignominiosum imperabant: cogebatur enim quisque ferre cynam, ut Baysius transfert. Qui Strabonis etiam uerba ex libro 6. de origine Tarenti citat, quæ sequuntur: Conuenerat ut Hyacinthinis insultus initium fieret in populares, quando habita in Amyclæo ludo-

rum celebritate, Phalanthus capiti cynam imponeret. Loquitur inquit, de insidijs quas Lacedæmoniorum helotes, id est mancipia uocati, & Partheniæ popularibus struxerãt. Cynam paulo post idem author (ut opinor) ex Ephoro, pileum Laconicum appellat, licet aliter rem ipsam narret, Hæc Baysius. Κυνῆν aliqui dictam putant à Cyne (ἀπὸ Κυνὸς) huius nominis artifice, qui primum id genus pilei parauerit, Suidas, Etymologus, Varinus. Demosthenes contra Neæram, οἱ δὲ τὰς κυνᾶς τὰς σκυτίνας ἔχοντες. Mercurius arietem sub axilla ferens, & capiti gestans impositam κυνῆν, &c. anathema Arcadum in templo quodam Hierocæsariæ, Pausanias in Eliacis. Cynæ diuersæ fiebant, sed pulcherrimæ in Bœotia, quas rustici gestabant, Varinus. Theophrastus libro 3. hist. plant. cap. 10. de abiete fœmina scribens, ἔχει δὲ πτέρυγας τὸ φύλλον, καὶ ἐπ' ἔλαττον, ὥστε τῇ ὅλῃ μορφῇ εἶναι ὅμοιον, καὶ παρόμοιον μάλιστα ταῖς Βοιωτίαις λυχνίαις, &c. lego κυνίαις. Gaza imperitè uertit cyathis. Minerua apud Homerum in Diomedis curru, ne uideretur à Marte Orci galeam (Ἄϊδος κυνῆν) subiuit: hanc aiunt omnium in natura rerum nigerrimam esse. Grammatici crassissimam nubem interpretantur. Hinc prouerbialiter κυνῆν φορεῖν, id est galeam ferre dicitur, qui in fraudulento aliquo facinore latet, & tanquam Orci tenebris occultatur, Varinus. λαβὲ δ' ἐμοῦ γ' ἕνεκα παρ' Ἱερωνύμου σκοτοδασυπυκνότριχα τὴν Ἄϊδος κυνῆν, Aristophanes in Acharnensibus. Hieronymus, inquit Scholiastes, in comœdijs irridebatur tanquam nimis comatus: quapropter hic comico ioco Orci galeam ei attribuit, ceu qui sub nimia coma eaq́ deformi & squalida (quo sensu Græci uerbum κνεφᾶν proferunt) propemodum lateret. Vide Erasmum in prouerbio Orci galea. πλοῖον ἢ κυνῆ, Nauis aut galerus, de re ancipiti & dubia, ut Suidas exponit: extat apud Aristophanem in Auibus: ubi Irin quæ alata & petasata aduolauerat, quidam interrogat, ὄνομα δέ σοι τί ἐστι; πλοῖον ἢ κυνῆ; Poterat enim nauis appellanda Iris uideri, eò quod alis tanquam remis aërem traijceret: similiter enim extensæ alæ sulcant aërem, ac remi aquam: uel quod uestis eius in cursu (uolatu) sinuata esset. Κυνῆ autem, uel galerus, propter petasum pileum, quo tanquam nuncia utebatur, ut Mercurius quoq;: nam & Sophocles in Inacho cynam Arcadicam Iridi attribuit, Hęc ferè Aristophanis Scholiastes: pro cuius uerbis, πλοῖον ἦν, καθὸ ἐπεφέρετο (scilicet ipsa Iris) καὶ τὰ πτερὰ διετέτατο ὡς κάτα, (lego κῶπαι) apud Suidã sic legitur, πλοῖον ἦν, καθὸ ἐπεφέρετο ἐν τριήρεσι, καὶ τὰ πτερὰ διετέτατο ὥσπερ κῶπαι: facili quidẽ lapsu ut pro ὡς ἴσως, scriberetur ἐν τριήρεσι: hinc deceptus Erasmus multa de triremi & malo petasata nugatur, nulla interim Iridis eiusq́ habitus mentione, à qua tamen primariò prouerbium hoc descendit. Canautas capitis ornamenta ueteres dixêre, Festus. Hesychius bis κυνῆν exponit οἰκίαν, id est domum: cuius interpretationis occasionem aliam non uideo, nisi quod suspicor, σκηνὴν aliquem οἰκίαν exposuisse, eamq́ uocem postea ab imperito aliquo in κυνῆν mutatam: non pauca enim similia in Græcorum lexicis offendimus. Κυνεῖν, pro προσκυνεῖν, id est adorare, uerbum recentiores quidam à cynâ, id est pileo factum putant: quod adorantes pileum à capite dimoueant: sed huius etymi neminem ueterum, quod sciam, authorem habent: κυνεῖν proprie amare significat uerbũ deriuatũ à primitiuo κύειν. Lamachus in Acharn. Aristophanis, Τί με σὺ κυνεῖς; scholia σαίνεις exponunt.

¶ f. Canarij circa Atlantem Africæ montem dicti sunt populi, quod uictus eius animalis ijs promiscuus sit, & uiscera ferarum diuidua, Plinius 5. 1. Infelices Hispanos, qui Nicuesam secuti, Beraguam habitandam elegerant, oppressit egestas tanta, ut neq; à scabiosis canibus, quos uenatus & tutelæ causa secum habebant (in certaminibus nanq; cum nudis incolis canum opera plurimum utebantur) neque aliquando à peremptis incolis abstinuerint, Petrus Martyr in rebus Oceanicis. Et rursus alibi, Vaschum Nunnez quendam nescio quo in loco Noui orbis ad tantam inopiam peruenisse ait, ut scabiosas canes & cœnosas bufones, ac huiuscemodi alia pro delicatis epulis edere fuerint coacti.

¶ h. De cane quem Vulcanus ex ære Monesio conflauit, inter uenaticos celeres dicam. Alciati Emblema in impetum inanem, Lunarem noctu (ut speculum) canis inspicit orbem: Seq́; uidens, alium credit inesse canem, Et latrat: sed frustra agitur uox irrita uentis, Et peragit cursus surda Diana suos. Anthologij Græci libro 4. inter epigrammata in imagines animalium, ultimum est authoris incerti in Priapum horti custodem, quem canem ficulneum uocat, Τὴν μαραθῶ φύλακα μακρὰν ἀπὸ τῶν φύλαξαι. Τοῖος ὁ κύων ὃν ὁρᾷς, ὦ παρ' ἐμ' ἐρχόμενε, Σύκινος, &c. Brodæus pentametrum claudicare scribit, & legẽdum, Τοῖος ἐὼν ὃν ὁρᾷς. Mihi per συναίρεσιν κύων monosyllabum efferri posse uidetur, quam uocem ideo retinere malim, quia conuenit Priapo, cum pudendum significet, ut supra exposui. Epitaphia quędam canum diuersorum, in suis infra generibus referam, ut uenatici inter uenaticos, &c. ¶ De canum quorundam (Hecubæ in canem mutatæ, Auræ canis Atalantæ, Xanthippi) sepulchris, unde locis etiam imposita nomina, superius dixi parte 1. huius capitis. Apud Molossos canes inhumari solitos aiunt. Honori defuncti canis ciuitatem constituisse Magnum Alexandrum Theopompus scribit, Cælius. Bactriani, ut Onesicritus scribit, eos qui iam senio morbóue confecti sint, uiuos canibus apponere solebant, ad hoc ipsum de industria enutritis, quosq́ illarum gentium uocabulo sepulchrales uocent, Cælius. Diogenes dicebat, si canes eum lacerarent Hyrcaniam hanc sibi fore sepulturam: sin uultures, Caspiam, Stobæus: apud quem tamen non Caspiam, in uulgatis simul & manuscriptis codicibus, sed ἀπ' ἴων reperi. Verum cum alij Indos, alij Iberos & Caspios cadauera uulturibus laniandа proposuisse scribant, Gyraldo teste, ἀπ' ἴων uox corrupta ad Κασπίας uel Κασπίων propius mihi accedere uidetur.

¶ Κυνῶν

¶ Κυνῶν ὑλαγμὸς ἐχθρῶν δηλοῖ βλάβην, Suidas, Varinus. i. Canum latratus (in somnis auditus) mali aliquid ab inimicis metuendum monet. Asperi & latrantes canes iniurias hominibus præsagiunt, & magna damna: Alieni canes si blandiuntur, dolos & insidias nunciant, &c. Artemidorus: Idem de uenaticis, custodibus, & alijs, quid significent in somnis, seorsim nugatur. ¶ Aethiopes Sambris proximi summam regiæ potestatis cani tradunt, de cuius motibus quisnam imperitet, augurantur, Solinus. Natio Aethiopum est quæ canem, & habet regem suum, & illius etiam appetitui paret: si adulatur, eum non iratum esse credunt: si latrat, iram agnoscunt: tum etiam uellicationes, ululatus, discursus contectantes, ei obtemperant, Aelianus. Apud Aethiopes gens (Nubas quidam uocant) in Africa Ptoemphanę fuere, quibus regis uice canis dominabatur, quem mirificè obseruabant: ex illius enim motu & nutu imperia, & quæ essent placita augurabantur, Gyraldus ex Plinio. Canem locutum in prodigijs, quod equidem annotauerim, accepimus: & serpentem latrasse, cum pulsus est regno Tarquinius, Plinius. Equidē etiam uerba priscæ significationis admiror. Ita enim est in commentarijs Pontificum: Augurio canario agendo dies constituantur, priusquam frumenta uaginas exeant, & antequam in uaginas perueniant, Plinius. De sacrificio canario (quamuis Gyraldus canarium augurium & sacrificium idem faciat) quod pro frugibus Caniculæ syderi immolabatur, inferius dicam. Pausanias Eliacorum lib. 2. scribit de Thrasybulo (Gyraldus Thrasyllum uocat) quodam uate Iamida (ex Iami Apollinis filij familia) cuius imago in Olympia sit, cui galeotes (id est stellio, non mustella aut feles ut Cælius suspicatur) ad dextrum humerum arrepat, & canis assistat, uerū intercisus, ac iecur patefaciens, quod is primus extis canum inspectis uaticinium instituerit: quem locum in Lectiones antiquas suas transtulit Cælius 13. 35. Scribam significaturi Aegyptij, aut prophetam, aut splenem, aut odoratum, aut risum, aut sternutationem, canem pingunt. Scribam quidem, quoniam eum qui debet esse perfectus scriba, oportet multa meditari, adlatrare omnes quodammodo, agrestem esse, nemini gratificari, quemadmodum nec canes. Prophetam, quoniam præ cæteris animalibus admiratur canis, & obtutu firmo intuetur simulacra deorum, quemadmodum prophetam. Splenem, quoniam leuissimum splenem canis habet: & ex eo mors est illi, & rabies aliquando: & ministri canem curantes, cum est moriturus, ut plurimum splenetici fiūt. Odoratum uero, risum, & sternutationem: quoniam qui planè sunt splenetici, neq; odorari, neq; ridere, neq; sternutare possunt, Orus in Hieroglyph. interprete Bernardino Vicent. Magistratum scribentes iterum canem pingunt, cui addūt regiam stolam nudæ figuræ appositam: Quoniam quemadmodum canis, ut ante dictum est, in deorum simulacra intentis oculis prospicit: sic & magistratus antiquis temporibus in nudum regem prospiciebant, cuius gratia uendicat sibi regiam stolam, Orus ibidem. Et alibi, Canis auersionem significat. In homine impudente etiam, pro quo ranam pingunt, canis meminit nescio qua ratione, nam cum ranam in oculis sanguinem habere dixisset: & impudentes esse, quibus tales sint oculi, subijcit, Hinc illud Homeri, οἰνοβαρὲς κυνὸς ὄμματ' ἔχων: quasi uero canis etiam sanguineos habeat oculos. Canem album fidei symbolum esse iam supra in d. ex Gyraldo docui. ¶ Veteres iurabant per canem, ut in Ansere dicemus. Cur sacerdotem (flaminem dialem) cane & capra abstinere, & ne tangere quidem aut nominare oportuerit, explicatur à Plutarcho in quæstionibus rerum Romanarum. De capra aliâs: Quod ad canem, inquit, minus quidem ille libidinosus, minus etiam quàm capra fœtidus est. Dicunt tamen aliqui non fas esse canem arcem Athenis ingredi, ut neque Delum insulam, eò quòd in propatulo coëant, tanquam boues sues & equi in thalamis, non autem publice & inuerecundè misceantur. Sed illi ueram causam ignorant: iccirco enim à sacris & asylis templis canem arcent, utpote animal pugnax, ut tutum accessum supplices habeant. Videtur autem Iouis quoq; sacerdos, uiua quædam uel ædes uel imago Iouis existimatus, ad quam libere supplices nemine prohibente aut terrente confugerent. Quamobrē lectulus eius in uestibulo domus erat, &c. Ad hæc canis animal impurum credebatur, nec ulli cœlestium deorum sacrū, sed Hecatę, Marti, &c. (ut inferius repetam,) Hæc Plutarchus. Canem alere in Delo nefas erat, Strabo lib. 10. Panegyrin canum mense Augusto ab Romanis solitam celebrari, auctores Greci sunt, monumento urbis captę ab Gallis. Tunc uerò cædebantur canes, qui & ἀσύλακτοι, id est sine latratu agebant, anseribus ampliter sonoreq; inclamantibus. Hoc ipsum arbitror à Plinio significatum libro 29. ubi canes ait annua pendere supplicia inter ædem Iuuentutis & Sumani, in furcas uiuos arbore fixos sambucea, Cælius. Viuæ canes cruci sambuceæ affigebantur à Romanis, & ansere insidente inter ædes Iuuentutis & Sumani deferebantur, Gyraldus. Sed hac de re etiam in Ansere dicam. Caribus exta canis deis offerre mos fuit, unde factum est prouerbium Caricum sacrificium: nam pro hirco canem mactabant, authores Diogenianus, Hesychius, Arnobius. Meminit etiam Suidas. Catulos lactentes adeo puros existimabant ad cibum, ut etiam placandis numinibus hostiarum uice uterentur his, Plinius. Apud Bœotios expiatio fieri publicè solebat cane per medium duas in partes dissecto, inter quas transibāt, Plutarchus problemate iam citato. Vbi apud Græcos canis immolaretur, Leonicenus in Varia historia 1. 6. Romani in Lycæis, quæ Lupercalia uocant, Februario mense canem immolant, cuius rei causam Plutarchus in quæstionibus Roman. inquirit: Canis sacrificio, inquit, omnes ferè Græci utebantur, & etiamnum quidam utuntur ad expiationes. Et Hecatæ catulos cum alijs ad expiationem pertinentibus exponunt: & eos qui expiari opus habent catellis lustrant, (περισκυλακίζουσι) hoc expiandi genus periscylacismon uocantes. Aut quia canis lupo inimicus est, ideo in Lupercalibus immolatur:

Aut quia Lupercos in urbe discurrentes canes latrant & molestant. Aut quoniam Pani hoc sacrificium peragitur, cui canis propter caprarum greges gratus habetur, Hæc Plutarchus. Idem in eodem cur canis in urbe non appareret cum rem diuinam Herculi faciebant, hāc rationem affert: quoniam canis Herculi semper molestus fuerit: ut Orthus (sic suspicor legendum pro ὄντος) & Cerberus: & cum Licymnij filius Oeonus propter canem occisus esset ab Hippocoontidis, præliari cum ipsis coactus, præter multos alios amicos Iphiclum fratrem amisit. Plura de Lupercalibus eorumq; ritu leges apud Plutarchum in uita Romuli. Vide ne non rectè Gyraldus ex Plutarcho citet perticylacissimum sacrum esse ex catulis: sacrum enim uel sacrificium ab expiatione differt. Cur Genetæ manæ dictæ canem sacrificant, & ne quis ex domesticis χρηστός, id est bonus euadat, precantur? An quia Geneta generationis dea est: & quemadmodum Græci Hecatæ, sic Genetæ Romani canem immolant pro domesticis? Socrates quidem Argiuos scribit Ilithyiæ, id est Lucinæ canem sacrificasse facilioris puerperij gratia. An forte hæc precatio ne quis domesticorum bonus fiat, non ad homines, sed canes domesticos pertinet? canes enim asperos & terribiles esse oportet. An quia defunctos χρηστοὺς & χρηστοὺς nominabant (id est bonos & elegantes) ne quis ex domesticis moriatur, obscurè petunt? nec mirum, cum Aristoteles quoq; referat in pacto Arcadum cum Lacedæmonijs μηδένα χρηστὸν ποιεῖν, pro eo quod est neminem occidere scriptum fuisse referat, Plutarchus in quæstionibus Rom. De Gynæcea & Geneta deabus uide Gyraldum Syntagmate 17. Genito mane catulo res diuina fit, & in cœnis deûm etiamnum ponitur catulina, Plinius. Ego pro Genito mane legendum puto Genitomanæ, uel ut Plutarchus scribit in Rerum Romanarū quæstione 50. Γενείτῃ μάνῃ, deæ scilicet ita uocatæ: manum ueteres bonum uocabant, quanquam Gyraldus Bonam deam (quæ & Rhea uocatur et alio nomine Gynæcea, ut ipse inquit,) à Geneta dea separat Syntag. 17. Cynetiam, κυνητίαν, Hesychius & Varinus interpretantur Χρυσῆν κόρην, ἢ Ἀθηνᾶν, ἢ παλάν. Quamobrem laribus ijs quos propriè præstides (præstites) uocant, canis assistit, & ipsi canum pellibus uestiuntur? An quia præsides domus custodes esse conuenit, externis terribiles, quemadmodū canis est: domesticis uerò mites ac benignos? An potius uerum est quod Romanorum quidam dicunt, & Chrysippo philosopho probatur, malos quosdam dæmones circuire, quorum opera dij tanquam lictorum & carnificum utantur puniendis impijs & iniustis hominibus: & ex horum numero etiam lares sunt, noxij dæmones uitæ & familiarum inspectores: eamq; ob causam caninis pellibus amiciuntur, & canem assistentem habent, ut qui in malis hominibus inuestigandis puniendisq; acres natura sint, Plutarchus in causis Rom. Lar familiaris ab antiquis, teste Plauto, in canis figura efformabatur, Gyraldus: Et mox, Valde (inquit) considerandum puto, quid tādem sibi Cornutus seu Probus grammaticus in Persij Satyris uoluerit, cum scribit: Succinctis laribus, inquit, quia Gabino habitu cynomia, id est canina pelle dei penates formabantur, obuoluti toga supra humerum sinistrum, & sub dextro. De Serapidis cane in Cerbero dicam. Hecatæ canis immolabatur, ut quæ Proserpina existimaretur, ut Plutarchus scribit, & Lycophronis interpres, citans illud Sophronis in Mimis, ὁ γὰρ κύων βαΰζας λύει τὰ φάσματα: hoc est, Canisq; baubans dissipat phantasmata. Cælius addit, sicuti æris tinnitus quoq;, aut eiusmodi quippiam. Huc respexisse uidetur Vergilius in Bucolicis, hoc uersu, Nescio quid certe est, & Hylax in limine latrat. Ab Hebro flumine haud ita dissita est ciuitas nomine Zona, post quam habētur Orphei quercus sub quibus est Zerynthium antrum: quod tamen in Samothrace statuunt alij: & Lycophron esse Zerynthium scribit κυνοσφαγοῦς θεᾶς, quam Hecaten interpretamur, Cælius. Hecaten τρικέφαλον Ausonius tergeminam uocat, quod caput eius dextrum sit equi, sinistrum canis, medium hominis agrestis, ut scribit Orpheus in Argonauticis, Cælius 20. 6. Hecatæ canes antiqui tribuebant, Theocritus in Pharmaceutria, Τᾷ χθονίᾳ δ' Ἑκάτᾳ, τὰν καὶ σκύλακες τρομέοντι, Hoc est, Terrestri Hecatæ, quam & catuli metuunt. Scholia addunt à poeta id dictum quoniam catuli auferrent Hecatæ cœnam, Gyraldus: (malim, quoniam catulos Hecatæ pro cœna offerrent Plutarchus, χθονίᾳ δ' Ἑκάτῃ ... εἰς τριόδους κύνας, ... καθαρσίων ... μοῖραν. Tibull. Sola feros Hecates perdomuisse canes. Scribit Sophron, & item Lycophron, à Diana canes iugulari: quin & speluncam fuisse Hecates in Zerantho, Lycophron hoc senario cecinit, Ζήρυνθον ἄντρον τῆς κυνοσφαγοῦς θεᾶς, (uel ut Cælius legit τῆς κυνοσφαγοῦς θεᾶς λιπών:) Zeranthon est antrum Canisuoræ deæ. Putauit autem id fuisse in Samothracia: Stephanus citans hūc senarium, in Thracia: Nicandri interpres ibidem ad quercus Orphei. Verum enimuero (inquit Gyraldus) si eadem Hecate & Diana sit, non mirum illi attribui canes, ut uenatrici. Hinc Liuius Andronicus in hymno, ut est apud Terentianum, Dirige odorisequos ad certa cubilia canes: uersus est myurus. Vergilius, Notior ut iam sit canibus non Delia nostris. Porrò ait etiam Phurnutus, canes ideo Triuiæ sacratos, quod illi iugulari solerent. Alij, propter uenationem. Quidam etiam attribuūt, quod & Proserpina putetur, cui canes, id est Furiæ ascriberentur. Horatius Serm. 1. Viderat infernas errare canes: (κύων, φρουρός, Varinus:) Vel quod, ut ait Vergilius, Nocturnis Hecate triuijs ululata per urbes. Ad hæc scribit Hesychius, simulacrum Hecates canem fuisse, uel quod ei immolarentur canes: uel quod ipsam nōnulli cum capite canino, hoc est cynocephalon effingerent, Gyraldus. Exta canum Triuiæ uidi libare Sabæos, Et quicunque tuas accolit Æme niues, Ouid. De sacrificio Hecatæ celebrato Romæ Idibus Augustis plura uide apud Gyraldum Syntag. 17. Canes adhibebantur Aesculapij templo, quod is uberibus canis sit nutritus, Festus. Cynetheus Iupiter sic cognominatus, quoniam uenationem Arcades, utpote rudes

(rusti

(rusticioris uitæ homines)antiquitus exercebant:uenãdi uerò ars cynegia & cynegetice Græce uocatur:cynegétes & cynegòs uenator:quare cynegetes Iouis potius cognomen ipse putarim, quàm Cynetheus:licet id libẽtius docti quidã(Cęl.16.3.)scriptis suis asserãt,Gyral. Catuleana Minerua dicta, de qua Plin.lib.34.de Euphranoris Alexandro,id est Paride agens:huius est,ait,Minerua Romæ,quæ dicit Catuleana, infra Capitolium à Q.Luctatio Catulo dicata. Sunt qui libentius Catulianã legãt; Gyrald. Canes à Caribus Marti immolari Apollodorus & alij scripserunt,teste Arnobio.Marti ueterum quidam canes immolabant,propter eius animalis audaciam,Gyrald. ἐν λακεδαίμονι δὲ φονικωτάτῳ θεῷ ἐνυαλίῳ σκύλακας, ἐντέμνουσι, Plutar. Marti canes immolãt διὰ τὸ θερμὸν καὶ ἀθλητικὸν τῷ θεῷ, Phurnutus. Lacedæmonij Marti Enyalio canem mactabant,ut ait Pausanias in Lacon. Scribit enim ephebos Lacones cum pugnam essent inter se inituri,Marti canis catulum noctu immolasse, deo scilicet ualidissimo uictimam ualidissimam inter cicures dicare se arbitrantes. Subdit idem,catulos quod sciat,non sacrificari ab alijs Græcis,Colophonijs exceptis, qui catellam nigram nocturno tempore immolabant Triuiæ, τῇ ἐνοδίᾳ. Quare mirum est quosdam Enodio deo scripsisse potius, cum Mercurius eo cognomine dictus sit,Gyraldus. Quidam humana cum brutis iungebant:& quę in natura dissimilia erãt,ut ait D.Athanas.deos suos fecerũt,cynocephalos,ophiocephalos,&c. Nec Anubim modo canis facie:sed & canes ipsos in tota Cynopolitana prefectura coluère,Gyral.Omnigenûmque deûm monstra & latrator Anubis,Verg.li.8.quo loco Seruius,Hunc uolũt,inquit,esse Mercuriũ,ideò capite canino pingitur,quia nihil est cane sagacius. Tertullianus & D.Augustinus uidentur cynocephalum pro Anubi deo ponere,quòd scilicet capite sit canino,non enim cynocephalum animal intelligunt. Nos in templa tuam Romana accepimus Isin, Semicanesque deos,Lucan. Semihominem canem Sedulius dixit. Plura de Anubi,& cur capite canino effictus sit, apud Gyraldũ lege Syntag. 9.unde hæc etiam desumpsimus. Aegyptus Harpocratem quoque habuit & cynocephalum siue Anubim:quorum imagines digitis gestare,moris etiam Romani fuit quandoque,Cælius. Canem (alij ad Anubin hoc referunt)Aegyptij uenerantur,ex eoque legem quampiã uocitarunt: cur id faciant, duplicem causam afferunt:Alteram,quòd cum Isis usquequaque Osyrim quæreret, canes præcurrentes,partim unà cum ipsa puerum inuestigare conarentur,partim feras reprimerent:Alterã,quòd cũ stella canis (quem Orionis fuisse fama celebratum est)exoritur,tum cum ipso pariter Nilus sese attollens irrigationem in terram Aegyptum inuehit,in agrosque redundat; Quamobrem canem ut fertilis aquæ conciliatorem Aegyptij uenerantur,Aelian. Sunt qui lingua Aegyptia Anubin canem dici affirment. Aliqui eundem Mercurium interpretantur,& Hermanubin quoque uocant. Strabo libro 17.in templi Heliopolitani descriptione,In ingressu fani,inquit,est pauimentum, latitudine iugeri aut paulò minus,longitudine uero tripla quadrupláue,& hoc Dromus dicitur,de quo Callimachus,ὁ δρόμος ἱερὸς οὗτος Ἀνούβιδος. Quid uerò,quod enixa Nephthy Anubim, Isis subijcit? Nempe quod Nephthys ea est obscuritas quæ sub terra latet:Isis ea lux quæ supra terram emicat. At finitor circulus,quem horizontem uocant,utrique communis Anubis dicitur:& iure cani comparatur. Iuxta enim die noctuque canis uidet:& eam uidetur apud Aegyptios uim habere Anubis, quam apud Græcos habet Hecate,cælo scilicet terraque pollens. Alij Anubim Saturnum existimãt, quod ex se pariat:& ob id κύων appellatus creditur. Adde quod antiquitus ab Aegyptijs canis maximos honores meruit:quod occiso abiectoque Api à Cambyse,ex eo nihil omnino gustârit,Cælius Calcag. in Rebus Aegypt. Onosceli dæmones,mares se ut plurimum exhibent,interdum quoque leonem & canem induere uidentur,Cælius 1.47. Cynades,Κυνάδης,Neptunus,Athenis colebatur,Hesych. & Varin. Meminit eius Gyraldus etiam. Canario augurio(ut supra etiam dixi)constituebantur dies, priusquàm frumenta uaginis exirent,& antè quàm in uaginas peruenirent,à cane ducto uocabulo. Siquidem rutilę canes,id est non procul à rubro colore immolabantur, ut ait Atteius Capito, canario sacrificio pro frugibus,deprecandæ sæuitiæ causa syderis Caniculæ,(hoc,ut scribit Festus,Iulio mense fiebat.) Legimus in Græcorum monumentis,Exurente quandoque Cycladas insulas Cane, atque inde sterilitate multa ac siccitate consequuta,qui in Ceo habitabant,ex oraculo Aristæum Apollinis & Cytenes filium accersiuerunt:aduenit is, ex Arcadia secum quibusdam ductis, templumque erexit Iouis,quem uocauit Icmæum,quasi tu pluuium dicas. Canem quoque rebus diuinis operatus placauit, Ceisque legem instituit, singulis annis eiusdem seruarent exortum cum armis, ac eidẽ rem obirent diuinam: Ex quo Argonauticôn secundo Apollonius,κύων δ' ἐπὶ νῦν ἱερῆες ἀντολίων προπάροιθε κυνὸς ῥέζουσι θυηλάς. Cur uero placandis Caniculæ ardoribus immolarentur canes,nulla(quod sciã) idonea redditur ratio:nam & Ouidius Fastorum 4.ita canit, Pro cane sydereo canis hic imponitur aræ, Et quare fiat,nil nisi nomen habet. Cur autem rutilæ,forsan de Aegyptiorum superstitione duxerit initia,quãdo boues ruffos gentium illarũ ritu immolare permittebatur,quod Typhoni persimiles uiderentur, &c.Cælius. Ego propter similitudinem rutili Caniculæ coloris id potius obseruatum coniecerim. Festum quo ex canibus res diuina fiebat,rectè à canum cæde nominari Cynophontis potest: cuiusmodi apud Argos celebratum uidetur quandoque, Cælius. Ceos solerter quotannis ortum Caniculæ obseruare,&c.supra scripsi ex Ciceronis lib.1.de diuin. Rubigo deo uel Robigini deæ,ad arcendã ex segetibus robiginem ueteres mense Aprili extis canis & ouis sacrificabãt,ut Ouid.in Fastis testatur, Gyrald. Nisi prius catulo feceris,Columella.

PROVERBIA.

¶ Agnos canibus obijcere, προβάλλειν τοῖς κυσὶν ἄρνας, dicebatur qui imbellem & litium imperitum calumniatoribus & exercitatis exponeret: hemistichium est heroicum, Erasmus ex Diogeniano. Agninis lactibus alligare canem, apud Plautum in Pseudolo. Lactes dicuntur intestina molliora. Qui canem alligat, inquit Erasmus, intestinis agninis, is non modo canem amittit, uerum & prædã ultrò dederit fugitiuo. Sic qui credit homini malæ fidei. Teipsum non alens, canes alis: αὑτὸν οὐ τρέφων, κύνας τρέφεις, in eum dicebatur, qui cum per inopiam sibi quæ sunt ad uitam necessaria suppeditare non posset, conaretur aut equos aut famulos habere domi, &c. Si uel asinus canem mordeat, litem mouebit. Asino ossa das, cani paleas. Attali canis, in homines nimium uoraces: nam Attali canis cibum glutiebat, non gustabat, Rauisius Textor. ¶ Quid cani & balneo? Τί κυνὶ καὶ βαλανείῳ; Vtitur Lucianus aduersum ineruditum multos emptitantem libros. Idem in Parasito, Καὶ ἐμοί γε δοκεῖ, ἐν συμποσίῳ φιλόσοφος παντὴν ὅμοιον ἐν βαλανείῳ κυνί. Quadrabit in eos qui ad rem quampiam prorsus sunt inutiles. Vsum huius prouerbij non prouerbialem, cum philosophus à cane rab. morsus balneum ingrederetur, supra ostendi. De usu huius prouerbij uide plura apud Cælium 30.15. Vt canis è Nilo: Qui leuiter ac obiter artem quampiam, aut authorem degustant, hi ceu canis è Nilo degustare dicūtur. Id adagij natum est ex apophthegmate quodã, cuius meminit Macrobius Satur. lib. 2. cap. 2. id est huiusmodi: Post fugam Mutinensem quærentibus quid ageret Antonius, quidã familiaris eius respondit: Quod canis in Aegypto, bibit & fugit. Nam in illis regionibus constat canes raptu crocodilorum exterritos, bibere & fugere (aliàs, currere & bibere.) Solinus ait, eos nõ nisi currentes lambitare, ne deprehendantur. Certum est iuxta Nilum amnem currentes lambere, ne crocodilorum auiditati occasionem præbeant, Plin. De quo dicam etiã infra cap. 1. de diuersis canibus, ubi de Aegyptijs. Simile habent Germani, Er laufft darüber/als ein han über die heissen kolen.

¶ Ceruus canes trahit, in rem impossibilem uel præposteram. Theocritus in Thyrside, Δάφνις ἐπεὶ θνάσκει, καὶ τὼς κύνας ὤλαφος ἕλκοι. Germani, Die rossz hinder den wagen spannen, Currus bouem trahit. Κυνώπης & canis oculum habere, in impudentes, ut supra exposui. Κυναλώπηξ, qui caninã impudentiam cum uulpina astutia coniunxit. Aristophanes Philostratum quendam (Atheniensem) lasciuiuscule se ornantem uocauit cynalopeca, ex cane & uulpe concinnata dictione, nisi ad Cynnã scortum referre malueris, Cælius: nam & πορνοβοσκὸν fuisse aiunt. Vocãt item cynalopecas canes Laconicos ex uulpe & cane natos, Varin. & Hesych. Canis ad cibum, κύων ἐπὶ σῖτον, de ijs qui in suũ properãt exitium. Qui canem uolunt occidere, cibo ostenso alliciunt. Hesychius similia esse ait, Bos ad mactationem, & Sus in uincula: Vide infra, Canis in uincula. Canis corio assuetus: uide post in prouerbio Canis intestina gust. ¶ Digna canis pabulo, ἄξια ἡ κύων τοῦ βρώματος, fermè perinde ualet ac si dicas, Dignus operarius mercede sua. Et uix quisquã est tam inutilis minister, quin si non amplo salario, certe uictu dignus esse uideatur. Refertur à Suida. Simillimum illud Germanicum, Das pferdt ist seins fůters werdt. Canis digna sede, ἀξία ἡ κύων θρόνου, cum nouus honos obtigit cuipiam immerenti. Sumptum uidetur à Melitæis canibus, quibus nonnullæ mulierculæ maiorem habent honorem quàm ipsis maritis. Nisi mauis referre ad Anubim Aegyptiorum deum. Refertur à Diogeniano. Canes uel catellæ dominas imitantes, ubi qui subsunt eorum exprimunt mores (ferociam, arrogantiã, fastum, &c.) sub quorum imperio degunt. Videas autem & Melitæas opulentarũ mulierum delicias, fastum, lasciuiã, totamq; fermè morum imaginem reddere. Plato libro 8. de Repub. de ciuitate licentiosæ libertatis loquens: Planè, inquit, etiã bestiæ quæ ab hominibus nutriunt, quãto liberiores hac in ciuitate sint quàm alibi, nemo nisi expertus crediderit. Nam & catellæ, ut habet prouerbium, perinde ac heræ sunt: & equi & asini tanta per uias libertate progredi consuescũt, ut in obuium quenq; impetum faciãt, nisi cesserit. Vna domus non alit duos canes, Εἷς οἶκος οὐ δύναται τρέφειν δύο κύνας, senarius prouerbialis citatus ab Aristophanis interprete. Nostri etiam duobus canibus in una domo, uel circa unum os conuenire, suis prouerbijs negant. ¶ Ἑπτάψυχος ὁ κύων, πεπεισμένος, Varin. & Hesych. Videtur allusum ad ἑπταβόεια et ὀκταβόεια scuta, quę totidem bubulis corijs obducta erant. Homerus Aiacis clypeum ἑπταβόειον uocat, Ouidius septemplicem: non quod integra septem boum haberet coria, sed quod quantocunq; corio septies plicato constaret. Aristophanes ὑμῶν ἑπταβοείας dixit. Qui canem alit externum, huic præter funiculum nihil fit reliqui, ὃς κύνα τρέφει ξένον, τούτῳ μόνον λίνος μένει, id est, qui beneficium collocat in ingratum, perdit operam. Nam canis alienus relicto fune quo alligatur, pristinum dominum repetit. Nostrates perire aiũt panem qui uel pueris alienis uel canibus externis detur. Canem excoriatã excoriare, Suidas ait dici solere de ijs qui iterum ea patiuntur, quibus aliquando fuerunt afflicti, Aristophanes in Lysistrata, Τὸ τοῦ Φερεκράτους, κύνα δέρειν δεδαρμένην. Diogenianus ait conuenire in eos qui frustra sumunt operã: alij in eos, qui affligunt afflictum. Σχῆμα δὲ ὅτι ἀπόλλυσιν εἰς τὸ διὰ σῶν, Suid. & Varin. ¶ Canina facundia: Salustius apud Nonium Marcellum in dictione Rabula, Canina (ut ait Appius) facundia exercebatur. In eos, qui tantum ad maledicendum eloquentiæ studium exercerent: à rixa canum & oblatratu, sumpto epitheto. Siquidem r litera, quæ in rixando prima est, canina uocatur. D. Hieronymus in epistola ad Rust. monachum, Pomparum ferculis procedunt in publicum, ut caninam exerceant facundiam. Idem obtrectatores suos subinde canes appellat. De canina eloquentia superius etiam in uoce canum nonnihil; & alibi in Cynicorum mentione. Aristophanes in Vespis duos canes induci

cit

ἐπ πολυπυκνῶς ἐργασάμενος. Canis festinãs cæcos parit catulos, ἡ κύων σπεύδουσα τυφλὰ τίκτει, in eos qui nimio festinandi studio rem parum absolutam ędunt. Galenus in libro De semine, Τὰς ᾗ κύνας ἤδη που καὶ ὁ παροιμία φησὶ τυφλὰ τίκτειν ὑπὸ σπουδῆς. Quanquam canum catulos Galenus mauult imperfectos dici quàm cæcos, quum talpæ propriè cæcæ dicantur. Aristophanes in Pace, ἡ κἀνθαρος ἀκαλανθὶς ὑπὸ σπουδῆς τυφλὰ τίκτει, Cæca parit properato Acalanthis tinnula nixu. Et interim Græci grammatici dubitant quid sit acalanthis, alij putant nomen insignis canis deductum παρὰ τὸ ἀκαλὸν θεῖν, id est quod placidè currat; uel παρὰ τὸ ἀκάλλειν, id est à blandiendo. Alij suspicantur auem esse, Aristophanis interpres, Etymologus, Suidas. In Auibus quidem Aristophanes ubi diuersis dijs diuersa auium nomina imponit, Dianam Acalanthin uocat, alludens ad aliud cognomen eius Colænin. ¶ Periculosum est canem intestina gustasse, χαλεπὸν χορίων κύνα γεῦσαι, Theocritus Idyllio 10. Admonet adagiũ haud facile temperare à peccando, qui semel illecebram ullam, uelut autoramentum uitiorum degustarit, οὐδὲ κύων παύσαιτ' ἂν ἅπαξ σκυτοτραγεῖν μαθών, Lucianus. Effertur & ad hũc modum, ut Theocriti Scholiastes indicat, χαλεπὸν μαθοῦσα κύων σκυτοτραγεῖν, id est, Periculosa res est canis, quæ didicit arrodere coria. Horatius in Sermonibus, Quæ si semel uno De sene gustârit, tecum partita lucellum, Vt canis à corio nunquam absterrebitur uncto. Idem nostris in usu est, An den lepplin oder riemen lernend die hünd läder essen, id est. Canes rodendo corrigias, corium edere discunt: sic Latini, Dicendo dicere discunt. Canis circum intestina, κύων περὶ ἔντερα, ubi quis res eas, quarum esset cupientissimus propositas conspiceret, quibus frui tamen non liceret. Canes enim oberrant circum intestina, deuoraturi nisi fustem timerent. Suidas arbitratur accommodari posse in res inutiles & insuaues: intestina enim non facile deglutiri à canibus, ac deuorata reuomi plerunq;. Præstat canem irritare quàm anum, πολὺ χεῖρον ὀργίσαι γραῦν ἢ κύνα, senarius Menandri. ¶ Tetigit (uel calcauit) lapidem à cane morsum, in iracundiorem & ad dissidia propensum: & forte in hominem conuiciatorem ac rixosum. Plinius 29. 5. de ueneno rabidi canis agens: Tanta, inquit, uis mali est, ut urina quoq; calcata rabiosi canis noceat, maxime hulcus habentibus. Minus hoc miretur, qui cogitet lapidem à cane morsum, usq; in prouerbium discordiæ uenisse. De usu huius prouerbij uide etiam Cælium 26. 27. Οἶνος ᾗ κυνόδηκτον ὁ χεύας λίθον Στάσιν ποιήσει ἐς γάμους τοῖς φίλοις, Philes. Iracundos simul & timidos homines, (uel qui timiditate hostem præsentem declinant, ac per dissimulationem ad alias nugas dilabuntur, ut qui secundum prouerbium cum adsit ursus uestigia quærunt:) rectè aliquis comparet cum Platone lib. 5. de Rep. τοῖς κυνιδίοις, ἃ τοῖς λίθοις οἷς ἂν βάλλωνται χαλεπαίνει τοῦ βάλλοντος οὐχ ἁπτόμενα, id est catulis qui lapides mordent, cum eos qui iecerint non ausint attingere: confert autem Plato canibus qui lapidem mordent, eos qui cæsorũ cadauera spoliant. Refertur & alibi ab Erasmo, Canis sæuiens in lapidem, κύων εἰς τὸν λίθον ἀγανακτοῦσα, in eos qui mali sui causam imputant, non ipsi autori, sed alteri cuipiam. Pacuuius apud Nonium in armorum iudicio, Nam canis cum est percussus lapide, nõ tam petit illum qui se iecit, quàm eum ipsum lapidem quo ictus est petit. Quare canes relicto homine qui iecit, lapidem morsu insectantur? Vide Plutarchum in Causis naturalibus 37. Alciati Emblema, quod inscribitur, Alius peccat, alius plectitur: Arripit ut lapidẽ catulus, morsuq; fatigat, Nec percussori mutua damna facit. Sic plærîq; sinunt ueros elabier hostes, Et quos nulla grauat noxia, dente petunt. Λαίθαργοι canes dicuntur, qui clam accedentes mordent, inde senarius ille prouerbialis, Σαίνεις δάκνουσα καὶ κύων λαίθαργος εἶ, Blandiendo mordes, & canis læthargus es, in eos qui beneuolentiã simulãdo, lędũt interim. Λαίθαργον exponit Varinus κρυφοδήκτην & ἀργόν. Et alibi, λαίθαργοι κύνες, κρυφίως δάκνοντες: & λαιθάργοι, λαθραῖοι. Huiusmodi canem σιγηρὸν etiam & λαθροδήκτην dictum inuenio. Meus est isthic clam mordax canis, Plautus in Bacchidibus. Ἀγαθὰ φράσω κυνὶ λαίθαργον, μὴ σὲ ἀπολέσῃ, Λαίθαργον, ταχύπουν, δολίαν περιῶ πολυίδριν, Aristophanes in Equitibus Philostratum notans: cuius supra etiã memini. Λίταργον κύνα, παρὰ τὸ λίαν ἀργὸν ἢ ταχὺν εἶναι, Varinus. Λιταργισμός, σκίρτημα, idem. Λαίθαργος per α. nomen fuit canis Hippamonis. Huc pertinet etiam adagium Κέρκῳ σαίνειν, cauda blandiri, quod facere dicuntur, inquit Erasmus, qui spe commodi cuipiam adulantur. Aristophanes in Equitibus, ὃς κέρκῳ σαίνων, ὁπόθ' ἂν δειπνῇς ἐπιτηρῶν, Ἐξέδεται σου τοὔψον, ὅταν σύ ποι ἄλλοσε χάσκῃς. Pro eodem frequenter usurpat αἰκάλλειν, quod canum est, auribus, cauda, totoq; corpore blandientiũ: ut in eadem fabula, Τὰ μὲν λέγ' αἰκάλλει με. Cum cane simul & lorum, Σὺν τῷ κυνὶ καὶ ἱμάντα, Eudemus indicat dici quoties simul omnia pereunt, ut nihil omnino sit reliqui, ne spes quidem recuperandi quod perijt. ¶ Canis magdalia uiuens, prouerbium supra retuli parte 3. huius capitis. Masculi canis complura cubilia, Πολλαὶ κυνὸς ἄρσενος εὐναί, hemistichium heroicum prouerbiale, in hominem mulierosum, peculiariter eum qui non contentus certo toro, passim per aliena cubilia uolutari gaudeat. Canis mendico auxilians, Κύων ἐπ' πτωχῷ βοηθῶν, ubi quis nobis aduersatur & diuersis studet partibus, is cuius auxilio nitebamur. Nam canes infesti sunt mendicis, uelut ὁμοτέχνοις, nisi si quando frusto panis corrumpuntur. Quasi millus cani, ubi certum firmumq; præsidium significamus, ut supra in collarium mentione retuli. ¶ Non magis quàm canem: Odium & contemptum uulgò declarant canis uocabulo. Horatius, Odit cane peius. Plautus in Amphitryone, Expectatum eum salutat haud quisquam magis quàm canem: sic enim legendum opinor, ut conijcit ratio carminis, Erasmus. Prouerbium Odit cane (nimirum rabido) peius & angue, etiam alibi tractat Erasmus Chiliad. 2. Cent. 9.

¶ Canis panes somnians: Sunt quibus prouerbiali figura dictum uideatur illud apud Theocritũ

in Piscatoribus, Καὶ γάρ ἐν ὕπνοις πᾶσα κύων ἄρτον μαντεύεται, ἰχθύα κἠγών. Sensus est unicuiq; ea per somnũ occurrere, quę impense desyderat, uel quibus magnopere deditus est. Erasmus apud Theocritum pro ἄρτον legendum suspicatur ἀγρὸς, id est agros, uel ἄγρας, id est uenationes: quoniam apud Aristotelem legatur, audire nos sæpenumero canes dormientes uenationem somniare. Ego ipsum dũ hæc scriberet Erasmum somniasse puto: nihil enim huiusmodi apud Aristotelem reperitur: cuius de somnijs canum libro 4. historiæ animalium cap. 10. uerba hæc sunt: Item somniare non solum homines, sed etiam equos, & canes, & boues palàm est, &c. Declarant id canes suo latratu quem per quietem agunt: nec aliter Græca habent, quæ cum Gazæ translatione contulimus. Ad hæc communius est, & æque ad omnes pertinet canes panem somniare: uenationem, non item. Quãobrem nõn est ut cum Erasmo emendatiorem hac parte Theocriti codicem expectemus. Pellem caninam rodere, prouerbiali metaphora dixisse uidetur Martialis, pro eo quod est hominem maledicum & improbũ conuicijs insectari. Sic enim scribit in obtrectatorem quendam & oblatratorem: Non deerunt tamen hac in urbe forsan, Vnus, uel duo, tresue, quatuórue, Pellem rodere qui uelint caninam. Ductus per phratores canis, ἀγόμενος διὰ φρατόρων ὁ κύων, ubi quis inciderit in eos quibus pœnas det. Phratria Athenis dicebat tertia pars tribus. In comitijs aũt si quis canis intercurrisset, continuò petebatur à populo. In canis podicem inspicere: Τοῦτο μὴ ἀπὸ εἰς κυνὸς πυγὴν ὁρᾶν, Aristophanes in Ecclesiazusis. Interpres admonet uulgo dici solere in cæcutientes, (ὀφθαλμιῶντας, id est lippientes, Varin.) adscribẽs & hunc trochaicũ, ἐς κυνὸς πυγὴν ὁρᾶσθαι καὶ πρὸς ἀλωπέκων. Allusit eodem & in Acharnensibus, Τοῖς ὄστοις φυσῶντι τὸ πρωκτὸν κυνός, Erasmus Chiliade 2. Cent. 2. Et rursus Chil. 4. Cent. 2. E canis podice, dictum (inquit) uidetur à Luciano, pro eo quod est rebus anxijs atq; angustis, quod ea pars arctior sit huic animanti, quamobrem & excernunt difficilius. Nam asinum suum finit his uerbis, ἐγὼ δὲ ἐκ βοῶν συντυχὼν ἰδὼν, καὶ ἀναθήματα ἐκεῖ, μὰ δί' ἐκ τῆς κυνὸς πρωκτοῦ, ποτὲ διὰ τὸ τὸ λεγόμενον ὁ δὲ ὁ πεδωργίας, διὰ μακροῦ πάνυ, καὶ τότε δὴ μόλις οἴκαδε ἀνεσώθην. Vulgo iactabatur & in Zenonem teste Laërtio, quod in canis postico de republica conscripsisset, uel quod nimis anxiè, uel quod ineptè. Canis in præsepi, ἡ κύων ἐν τῇ φάτνῃ, in eos qui nec ipsi fruuntur re quapiam, neq; reliquos item sinunt uti: ut canis in præsepi nec ipse uescitur hordeo, & equum uetat uesci. Lucianus aduersus indoctum, Ἀλλὰ τὸ τῆς κυνὸς ποιεῖς, τῆς ἐν τῇ φάτνῃ κατακειμένης: ἣ οὔτε αὐτὴ τῶν κριθῶν ἐσθίει, οὔτε τῷ ἵππῳ δυναμένῳ φαγεῖν ἐπιτρέπει. Τὸ φάτνῃ προσάγεις τὴν κύνα, καὶ πρὸς τὸν Διόνυσον ἄγεις οὐδέν, Suidas in prouerbio οὐδὲν πρὸς τὸν Διόνυσον: Hoc est, adfers quæ ad rem nihil attinent, ex his uero quæ pertinebant ad causam propositam nihil adfers. Caninũ prandium, id est abstemium, & in quo nullum uinum biberetur: propterea quod peculiari naturæ proprietate, canes à uino abhorrent. A. Gellius libro 13. cap. ultimo: Eius autem loci in quo id prouerbium est, uerba hæc sunt, nimirum ex M. Varronis Satyrarum libro, qui ὕδωρ κρυὸν, id est aqua frigẽs inscribitur. Non uides apud Mnesitheum scribi tria genera esse uini, nigrum, album, medium, quod uocant κιῤῥόν, id est giluum: nouum, uetus, medium. Et efficere nigrum, uires: album, urinã: medium pepsin, id est concoctionem. Nouum refrigerare, uetus calfacere, medium uero esse prandium caninum. Quid significet, inquit Gellius, rem leuiculam diu, & anxie quæsiuimus. Prandium autem abstemium, in quo nihil uini potatur, caninum dicitur, quoniam canis uino caret. Cum igitur medium uinum appellasset, quod neq; nouum, neq; uetus esset, & plerunq; homines ita loquantur, ut omne uinum aut nouum esse dicant, aut uetus, nullam uim habere significauit, neq; noui, neq; ueteris, q̃d medium esset. Idcirco pro uino non habendũ, quia neq; refrigeraret, neq; calfaceret, Hactenus Gellius. Plautus etiam in Casina, caninam cœnam uocat, quæ abstemia & sine uino sit. Sunt qui caninũ prandium ad caninam appetitionem contra Gellium putent referendum, Cæl. Vinum medium pro aqua ueteribus uidetur accipi, quoniam uinum omne aut mustum sit, aut uetus, Cælius: qui ex Mnesithei uerbis iam recitatis id probare conatur, mihi non uidetur. Cynicum contiuium, id est, cynicorum philosophorum, ubi lentes ferè cibus erat, aqua potus, Athenæus libro 4. describit. Promeri canes, uide infra cap. 9. de canibus in Euripidis historia. In puteo cum cane pugnare, ἐν φρέατι κυνομαχεῖν, in eum cui res esset cum improbo aliquo, quem declinare nõ posset, Apostolius. Simile huic est, In puteo constrictus. Plato in Theæteto, τί γὰρ χρήσῃ ἀφύκτῳ ἐρωτήματι, τὸ λεγόμενον, ἐν φρέατι συνεχόμενος. Quadrabit in eos, inquit Erasmus, qui in angustias eas redacti sunt, ut extricare sese nullo modo possint. ¶Rabidi canis morsus, δῆγμα κυνὸς λυττῶντος, prouerbium in eos, qui infecti ipsi malorum cõgressu, alios itidem inficiunt. Etenim recepta opinio est, & exposita à Luciano: non modo rabie agitari & aquam expauescere, quos ita affectus canis momorderit: sed & ipsos item retinere uim, eundem imprimendi morsum, atq; ita deinceps fieri hydrophobicos omnes, ut fiat quædam rabidorum catena. Lucianus, Καὶ σὺ τοίνυν ἴσθι ὡς αὐτὸς ἐν Εὐφράτος, δηχθεὶς ὑπὸ πολλῶν τῶν δυσμάτων, μεταδεδώκεναι κἀμοὶ τοῦ δήγματος. ¶Pro malo cane suem reposcis, Ἀντὶ κακῆς κυνὸς σῦν ἀπαιτεῖς, id est pro re uili pretiosam. Sus enim esculentus, canis haudquaquam uescus est. Refert à Diogeniano. Canis peccatum sus dedit, τὸ κυνὸς κακὸν ὗς ἀπέτισεν: quoties pro ijs quæ peccarit alius, alius dat pœnas. Aliter catuli longe olent, aliter sues, Plaut. in Epidico. Quo dicto significat non ueste dignosci hominem ab homine, uerum inesse natiuum quiddam, genuinum ac proprium in unoquoq;, quod in ipso uultu oculisq; eluceat, quo hominum ingenia discernas. Similiter Martialis, Omnia cum fecit, Thaida Thaïs olet. ¶Ἔστω ταμίας, τἄλλα δ', αἱ βούλ, κύων: Sit condus (uel, promus) in reliquis canis esto si liber, ut Erasmus uertit. In eum cui fœlicitas immerenti contigisset, peculiariter in eunuchos. Tamiæ quæstores erant Athenis,

Athenis,&c.ut Suidas refert.Erant & tamiæ triremium. Is magistratus interdum furacibus committebatur,non integris & incorruptis uiris. Per ironiam dici potest de eo,qui dignitatem inuadit,nihil laborans quam eruditionem,quósue mores postulet ea dignitas. Canes timidi uehementius latrãt: Q.Curtius lib.7.demonstrat huiusmodi prouerbium apud Bactrianos uulgò iactatum fuisse,Canis timidus uehementius latrat quàm mordet: Cui similem allegoriam subijcit, altissima quæq; flumina minimo sono labi. Germani etiam utranq; sententiam in nostra lingua prouerbialem habemus.

¶ Canis in uincula, κύων ἐπὶ δεσμά:ubi quis seipsum in seruitutẽ, aut in malum aliquod inijceret. A canibus sumptum ultrò se præbentibus uinciendos sibi lenocinio, Autor Zenodotus. Hesychius & Suidas indicant in eandem sententiam dici Bos in uincula. Supra etiam ex Erasmo similiter exposui parœmiam Canis ad cibum. Canis uindictam Κυνὸς δίκην, subaudi passus est,aut aliud commodius: Macedonicum adagium in eos,qui præter expectationem pœnas dant ijs, quos aliquando læserunt:natum ex morte Euripidis,de qua infra de canibus diuersis cap.1. Canis reuersus ad uomitum, Κύων ἐπὶ τὸ ἴδιον ἐξέραμα: in eos qui relabuntur in eadem flagitia,à quibus aliquando sunt expiati. Refertur in epistola D.Petri,adiecto etiam altero simili prouerbio, Sus lota ad uolutationẽ cœni. In eandem sententiam Hebræus ille Parœmiographus,Sicut canis(inquit) qui reuertitur ad uomitum suum,sic imprudens qui iterat stultitiam. Nam hũc,ni fallor,locum Petrus designauit. Sumpta metaphora à canibus resorbentibus quod euomuerint.

¶ Cynadra fons prouerbio occasionem dedit,ut supra dixi parte 1.huius capitis,Chius ad Coum: hoc etiam supra explicatum est ibidem.

¶ His subtexam Germanica quædam adagia,in quibus mentio canis fit, & Latina quibus sensu conueniunt adiungam. **Wañ der alte hund bellet/ so sol man auff sähen**: Prospectandum uetulo cane latrante:hoc est,nequaquam negligendum quoties senes periculum cauendum admonent. Canes enim uetuli non latrãt temere,quemadmodum iuuenculi. Meminit Erasmus in prouerbio, Eum auscultandũ,cui quatuor sunt aures. **Wañ man den hund schlahen wil/so hatt er läder geessen**: Quoties canem uerberare libet corium uorasse dicitur, Occasione duntaxat opus est improbitati. **Sy läsend einanderen die flöch ab / wie die hünd**: Alter alterius pulices legit, ut canes, Mutuum muli scabunt. **Alte hünd sind nitt gůt bendig zemachen**, Canes uetuli non facile assuescunt loro, Senis mutare linguam difficile. **Ein schlafenden hund sol man nit wecken**, Canis dormiens non est excitandus, Malum bene conditum ne moueas: Sic etiam leonem dormientem excitare adagium prohibet. **Laß einen hund sorgen/der bedarff vier schůch**, Quin cani curas relinque, is quatuor calciamentis eget,in solicitum & anxium. **Vil hünd ist der hasen todt**, Multi canes mors leporũ, Cedendum multitudini. **Es ist dem einen hund leid / daß der ander in der kuche gadt**, Canis dolet cum alterum in culina uidet, Figulus figulo. **Er treibt die hünd auß/ vnd gaat selbs mit**, Canes expellit,ac simul ipse egreditur:in eum cui nihil omnino negotij sit in aulis principum. **Die todten hünd beyssend nitt**, Canes mortui nõ mordent, Græci simpliciter, οἱ τεθνηκότες οὐ δάκνουσι, Mortui non mordent. **Der hund ist in dem potte**, Vuesphalis usitatum:uel, **Du wirst den hund im potte finden**, Canis in olla,ubi ne bolum quidem relictum esse intelligunt. **An der hund hincken/ An der hůren wincken/ An der krämer schweeren/ Da sol sich nieman an keeren**: Canum claudicatio,meretricum nutus, & mercatorum iuramenta, ex æquo omnia fidem non merentur. **Du wilt von dem hundschlager ein kolben kouffen**, Fustem petis (aut licitaris) à canicida: Hoc est, petis quippiam ab illo qui ipse indigeat: Aquam è pumice postulas. Simile est, **Du sůchst würst in dem hundstal.**

DE CANIBVS DIVERSIS.

HACTENVS de canibus dixi ea quæ canibus communia omnibus uidebantur: reliquũ est ut quæ singulatim ad canes diuersos pertinent conscribam. Itaq; primo loco ordine literarum dicam de ijs canibus, quorum historiæ extant aliquæ, nec tamen ad ullum genus sequentium commodè referri possunt. Nam quæ ad uenaticorum genera diuersa, uel pastorales,uel socios,uel custodes,&c.pertinent,seorsim postea ad suum quæq; genus referam.

¶ Canes in Aegypto minores quàm in Græcia fiunt, Aristot. Aegyptij canes fugacissimi sunt. Nam cum ea quæ in Nilo degunt,timeant, ab his admodum fugitiui sunt,neq; quamuis illuc sitis ad bibẽdum eos attrahat,ferarum Niliacarum metus quiete illos potione se complere permittit. Ideo nequid eorum,quæ infra aquam degunt emineat foras,ipsos'q; obtorta gula de ripa in altitudinem abripiat,non inclinatione corporis abiecta incumbunt ad bibendum,sed ut primum ad ripam accesserunt,festinanter, & in transcursu lingua lambentes,rapiunt,ac certe, ut ita dicam, potionem furantur, Aelianus: Idem scribit Variæ hist.lib.1.cap.4. Vide supra in prouerbio, Vt canis è Nilo bibit, & fugit. Solos Memphiticos canes in medium auditione accepi rapinas proponere, & communiter uiuere, Aelianus.

¶ Alcibiades canem habuit sexaginta minis uenalem,mirè formosum: cuius caudam cum mutilasset,illi qui formam canis ab eo corruptam reprehendebat:de industria se abscidisse respondit, ut hoc saltem,si nihil aliud(καὶ μηδὲν,lego εἰ μηδὲν) de eo Athenienses dicerent,Pollux.

¶ Attali canis inter prouerbia est, in homines uoraces: quod is rictu ingenti cibum glutiret, non gustaret, Textor.

¶ Celebris fuit etiam Cerberus Epiroticus canis, Pollux 5. 5. Inuenio hunc Alexandri fuisse canem, adeò robustum ut cum leonibus congrederetur, Cælius: qui Pollucis uerba malè perpendit, & canes diuersos confudit. De hoc Alexandri cane inter robustos dicam inferius.

¶ Carmanius uir, & canis eiusdem nationis, animo agresti atque adeo duro, immansueti ac feri existimantur, ut natura mansuefieri non queant, Aelian.

¶ Cerberus alius fuit, quem poetæ fabulantur inferorum custodem fuisse, tricipitem, & cum ab Hercule ad lucem (triplici catena uinctus) extraheretur ex spuma eius natum esse aconitum, ut Nicander canit. Cerberum quasi κρεοβόρον, id est carniuorum dictum grammaticorum coniectura est. Fertur quod hic fuerit serpens in Tænaro Laconiæ promontorio, cuius ueneno mortales extinguebantur. Et quoniam in Tænaro ad inferos dicitur esse aditus, Ditis canem dixerunt: quem cum Hercules trucidasset, nata est fabula, canem tricipitē interemisse: Aut quia omnes cupiditates & cuncta uitia terrena contempsit ac domuit. Ouidius tergeminum & uipereum canem appellat, Seneca in tragœdijs triformem & Tartareum. Serapidis symbolum canis est, triceps ille scilicet, qui in aqua, terra, & aëre, tribus his elementis uersatur, perniciosissimus dæmon, ut ait Porphyrius. Nam & exitiales dæmones opertè canes uocantur atri, & furiæ canum nomine ueniunt. Serapidis simulacro, inquit Macrobius, signum tricipitis animantis adiungunt, quod exprimit medio eodemque maximo capite, leonis effigiem: in dextra parte caput canis exoritur, mansueta specie blandientis: pars uerò læua ceruicis rapacis lupi capite finitur, easque formas animalium draco connectit, uolumine suo capite redeunte ad dei dextram, qua compescitur monstrum. Quidam tria tempora interpretantur, præsens leoni, præteritum lupo, futurum cane blandiente: & hæc fermè Macrobius. Hecaten quoque tria capita habuisse, equi, canis, & hominis agrestis, supra dixi. In Hecatæi lectum monumentis est, fuisse in Tænaro serpentem meticulosum (terribilem) quem dixerunt ᾍδου κύνα, id est Plutonis canem, quoniam morsum e uestigio insequeretur mors, ueneni potestate uiolenta. Eum tamen ab Hercule ad Eurysthea fuisse productum, unde irrepserit Cerberi fabella, quem princeps Homerus dixit ᾍδου κύνα, Cælius ex Pausaniæ Laconicis, ubi plura leget qui uolet super hoc cane. εἰς κερβερίους, εἰς τὸ βάραθρον, ἢ 'πὶ ταίναρον, Aristophanes in Ranis. Cimmerios intelligit, ut habent Scholia, ludit autem alludendo ad Cerberum: quare & apud Homerum etiam Cerberios pro Cimmerijs aliqui scribunt. Plura de Cerbero uide apud Palæphatum, & diuersis apud Gyraldum locis in Opere de dijs. Κερβέριοι. ἔθνος. φασὶ δὲ καὶ τοὺς Κιμμερίους, Κερβερίους: καὶ τῇ πόλιν οἱ μὲν Κερβερίαν καλοῦσιν, οἱ δὲ Κιμμερίαν. ἄλλοι δὲ Κίμμερ. ἐστι δὲ τόπος ἐν ᾍδου κερβέρειος τρικάρηνος, Varin. & Hesych. Κερβερεκίνδυνος, τρίκρανος ὀχεὺς, καὶ κύων μέγας ᾍδου, Iidem. De Gergittio cane Geryonis Cerberi fratre, dicā nōnihil in cane pastorali. Fuit & Orthus Geryonis canis in Erythea, cui canina capita duo, & draconum septem erant, Varinus in Scylla. Plura de Cerbero cane uide apud Varinum.

¶ Cyrus commemorabat se ab uxore Mitradatis bubulci, quæ Cyno uocabatur, fuisse educatum, semper eam laudibus prosequens, ita ut in omni eius sermone esset Cyno. Quod nomen accipientes eius parentes, ut diuinius uideretur Persis filius eorum fuisse seruatus, diuulgarunt à cane Cyrum, cum esset expositus, fuisse educatum: Vnde hæc fabula emanauit, Herodotus lib. 1. Cyrum Mandanæ filium à cane fuisse enutritum fama refert, Aelian. lib. 12. Variorum.

¶ Diogenis Cynici seruus fugitiuus, captus & Delphos abductus à canibus laniatus est, fugæ pœnam hero persoluens, Aelian. in Varijs lib. 13.

¶ Euripidem à canibus proscissum interisse, ferè omnes tradunt, ad locum Bormiscum, de montis Bormij nomine appellatum in Macedonia. Canes eas scribit Stephanus ab indigenis Esterincas (ἐσερινκάς) nuncupari, ab Homero trapezēas, κύνες τραπεζῆες πυλαωροί, Iliad. χ. Cælius. Historiā mortis Euripidis à canibus illatæ copiosius prosequitur Erasmus in prouerbio Promeri canes, cuius & Suidas meminit: item in prouerbio Canis uindictam. Κυνὸς δίκην, Canis uindictam, scilicet passus est: Macedonicum, inquit, adagium est in eos, qui præter expectationem pœnas dant ijs, quos aliquando læserunt, ab Euripidis interitu natum. In Macedoniæ uico, qui Thracum dicitur, quod olim à Thracibus sit inhabitatus, cum canis quidam Archelai regis aberrasset, Thraces de more suo mactatum sacrificarunt, ac deuorarunt. Quod ubi comperisset Archelaus, talentum eis mulctam dicit. Verùm cum illi soluendo non essent, Euripidem subornarunt, qui regem exoraret ut sibi mulctam remitteret, ita ut fecit. Postea uero cum Euripides in sylua quadam solus esset, & Archelaus à uenatu reuerteretur, canes Euripidem cinctum discerpserunt, deuorarúntque. Existimatum est autem eos canes, ex eo prognatos fuisse cane, quem Thraces sacrificarant. Valer. Max. libro 9. cap. de morte non uulgari, refert Euripidem, cum ab Archelao rege Macedonum cœnæ adhibitus fuisset, domum à conuiuio repetentem, à canibus fuisse discerptum. Eos canes ab æmulo quopiam immissos fuisse confirmat A. Gellius 15. 20. Suidas (in Euripide) addit hos æmulos fuisse Arridæum Macedonem, & Crateuam Thessalum poëtas, quos Euripidis gloria urebat. Hi finxerunt eum à regijs canibus dilaceratum fuisse. Sunt qui narrent eum non à canibus, sed à mulieribus fuisse dilaniatum, cum intempesta nocte Craterum adolescentem peteret, Archelai amasium (uel ut alij, uxorem Nicodemi Arethusij.) Accōmodari poterit hoc prouerbium etiam in hunc sensum, quoties author illati mali dissimulatur: ueluti

cum ueneno tollitur inimicus, & spargitur in uulgum rumor illum febri perisse. Videtur hinc fluxisse quod hodie passim apud Germanos dictitant, ubi quid accidit incommodi certi, incerto authore, quodque nemini possis imputare, id canis accidisse morsu, Hactenus Eras. Sunt qui Promerum nominatum dicant Archelai ministrum, qui in Euripidem ualde sibi exosum, quod ab eo apud regem aliquando delatus esset, canes quosdam feroces soluerit: Vnde προμήρου κύνες, id est Promeri canes, prouerbio dicantur, quoties potens quispiã offensus, aliquos subornat submittitque, qui alicui negotium facessant. Refertur à Diogeniano, Eras.

¶ Præter Euripidem feruntur & alij quidam celebres uiri à canibus laniati, quos illius historiæ occasione hoc ipso in loco memorandos duxi. Thrasi, Actæonis, & Lini, omnium hoc mortis genere defunctorum, meminit Ouidius in Ibin hoc tetrasticho; Prædaque sis illis, quibus est Latonia Delos Ante diem rapto non adeunda Thraso. Quique uerecundæ speculantem membra Dianæ, Quique Crotopiaden diripuere Linum. Lucianus quoque Samosatensis sophista, à canibus dilaniatus est, nõ sine diuinæ ultionis suspicione: Nam Christianus primum cum à fide catholica defecisset, animum & stylum ad lacerandam religionem conuertit, Io. Rauisius. Medio Linus intertextus acantho, Leuteriique canes, Statius libro 6. Thebaidos. Milo (Crotoniates) à feris laniatus est, uel (ut alij) à canibus, Varin. Heracletus Ephesius philosophus cum hydropicus esset, & medicorum operam recusaret, suo ipse perijt medicamento. Nam quum seuo bubulo se aliquando ut prius inunxisset, ac dormiens apricansque soli præbuisset exiccandum, canum fato nescio quo superuenientium morsu laniatus est, Io. Rauisius.

¶ Feri canes reperiuntur, Aristoteles.

¶ De Hecuba in canem mutata, nõnihil attuli supra in uoce Cynossêma, inter nomina propria à cane facta. Vide Ouidium libro 13. Metamorph. ¶ Hippamon canem habuit Magnetem, nomine Lethargum, qui cum hero suo sepultus est, ut indicatur hoc epitaphio quod Pollux refert, Ἀνδρὶ μὲν ἱππάμων ὄνομ' ἦν, ἵππῳ δὲ Πόδαργος, Καὶ κυνὶ Λήθαργος, καὶ θεράποντι Βάβης, Pollux & Cælius.

¶ In terra Indorum haud prope mare inuenitur canis qui semper potest uocari catulus. Isque domesticus est canis, colore maculosæ lynci persimilis. Pilosus itaque reperitur, ac depilis, ut tonsus. Nec tamen latrat, nec gemere scit, aut suspirare, ut retulit nobis Hispanus quidam, qui maximam partem Indiæ peragrauit. Itaque nullam emittit uocem, cum etiam necatur: & compar uidetur fœturæ lupi. Edit autem ac bibit, ut alius canis, estque paulo minus mitior Italo cane: quibus est domesticus, mouet tantum caudam gestiens, & saliens, quod est indicium amoris in dominum, Blond. ¶ De Indicis canibus magnis & robustis, infra dicam inter Venaticos. Petrus Martyr etiam in descriptione Noui orbis canum quorundam non latrantium meminit, qui in cibum quoque ueniant: Et alibi, canum non latrantium rostro uulpino.

¶ Palamedes agricola canem habuit quem Vlyssem appellabat, &c. Blondus, nescio ex quo authore. ¶ L. Paulo consuli cum forte euenisset, ut bellum cum rege Persa gereret, domũ è curia regressus, filiolam suam nomine Tertiam, quæ tum erat admodum paruula, osculatus, & tristem animaduertens, interrogauit quid ita eo uultu esset: quæ respondit Persam perisse: decesserat autem catellus, quem puella in delicijs habuerat, nomine Persa. Arripuit igitur omẽ Paulus, eque fortuito dicto, quasi certam spem clarissimi triumphi animo præsumpsit, Val. Maxim. 1. 5. ¶ Pholyes, fului dicuntur canes, ore nigricante, Cęlius. φόλυες κύνες, οἱ πυῤῥοί, Varin. apud Hesychium plenius, οἱ πυῤῥοὶ ὄντες μέλανα στόματα ἔχον, οἱ δὲ φυλακικοί, (malim φύλακες proparoxytonum, ut canes custodes intelligantur.) Idem φολύνειν exponit μολύνειν, id est inquinare, & forte inde pholyes dicti fuerint, quod ora nigra & quasi inquinata haberent: Nisi quis ab aliquo loco sic dictos fuisse malit. Pholon quidem urbs Arcadiæ est, & Pholoë eiusdem regionis mons syluosus.

¶ Salentini canes à Varrone probantur in pastoralium mentione.

¶ Scylla Phorci & Cretheidos Nymphæ (secundum alios Hecates) filia fingitur à poetis. Inguina eius in canes mutata esse fabulatur Ouidius Metamor. lib. 14. Et Vergilius Aeg. 6. marinos canes dicit de Scylla loquens. Vide Onomasticon nostrum, & Gyraldum in fine historiæ de marinis dijs. Illum Scylla rapax canibus succincta Molossis, Vergilius in Culice.

¶ In Scythia canes cum asinis, in magnitudinis comparatione coniunguntur, quibus ad uehicula rotis carentia mercatores utuntur, ac duo homines in uno uehi possunt: quod ipsum ad lutulenta cõficienda itinera inuentum est. Sex igitur canes ad uehiculum ordine ligantur, ij quocunque ab auriga qui unà cum mercatore in uehiculo sedet, diriguntur, eò plaustrum euehunt, & lutum transmittunt. Vnum iam diem amplius laborem ferre non possunt. Itaque his lassis recentes atque integri canes succedunt, neque tamen magna onera imponuntur, sed duntaxat negotiatorem, & aurigam & pellium fasciculum uehunt. Ergo unoquoque die negotiator habet tandiu necesse commutare canes & aurigas, quoad ad montes, ubi emat pelles, peruenerit, Aelian.

¶ Turcarum imperatorem audio Gallorum regi, uno aut altero anteque hęc scriberem anno, canes dono misisse pectore & uentre rubentes.

DE MELITAEIS CATVLIS, ET ALIIS paruis qui in delicijs habentur.

PACHYNO Siciliæ promontorio imminet Melita, de qua catelli portantur, quos Melitæos uo

cant, Strabo libro 6. Erant olim in pretio & delicijs mulierum catuli qui nascebantur in Insula Melita, sita in sinu Adriatico non procul Ragusio ciuitate; Ea nunc pauperes piscatores tantum habet incolas: nec ulli eius catuli amplius celebrantur, Blond. μελιταῖον, κυνίδιον μικρόν, Hesychius, Varinus. μελιταῖα κυνίδια, ἃ κοινῶς μελιτηροί, ἐπὶ τρυφῇ τρεφόμενα, Suid. id est Melitæi uel Meliteri catuli sunt, qui ad uoluptatem solum aluntur. Aristoteles problematum sectione 10. Probl. 14. inquirens cur in animantium genere alia paruo, alia magno consistant corpore: Causa, inquit, duplex reddi potest: Aut enim locus, aut alimentum id facit. Locus, si angustus est: alimentum, si exiguum: quod etiam partu iam edito nonnulli efficere conantur, ut qui catellos in caueolis occlusos educant. Et paulo post, Fit ut aliqui, quamuis breues (parui) admodum sint, modicè (συμμέτρους) tamen coagmentatas omnes suæ corporis partes habeant, ut Melitenses catelli. Ratio enim, quod non ut locus, sic natura suum efficere opus soleat. Catelli Melitensis magnitudine ictis est (genus mustelæ rusticæ, quam uiuerram interpretor, Gaza) sed minor, Aristoteles. Græce habetur, ἡ δ' ἴκτις, ἔστι μὲν τὸ μέγεθος ἡλίκον μελιταῖον κυνίδιον τῶν μικρῶν, id est, Ictis magnitudine æquat paruum illum catellum Melitensem. τῶν μικρῶν pro τὸ μικρόν, frequens locutio apud Græcos. Sed utcunque exiguis non deest ingenium, nec in homines amor. Nam Theodori saltatoris Melitensis catellus, ultro seipsum in heri tumulum iniiciens, cum ipso unà sepeliri uoluit, ut Aelianus prodidit. Catuli quos Melitæos uocant, stomachi dolorem sedant applicati sæpius: transireque morbos ægritudine eorum intelligitur, plerunque & morte, Plin. ¶ Catella Melitæa, μελιταῖον κυνίδιον, prouerbij usu dicitur in eum qui habetur in delicijs ac lautius in ocio alitur ad uoluptatem, non ad usum. Est in familijs diuitum huiusmodi ministrorum genus, quos illi non ad ministerium, sed animi causa domi habēt, Erasmus Chiliad. 3. Cent. 3. Et rursus Chiliad. 4. Cent. 4. eodem prouerbio repetito, Melitæi catuli (inquit) sic uocantur nimirum ab insula Melita, inter Corcyram nigram & Illyricum sita, author Plin. lib. 3. cap. ultimo, itidem Strabo & Stephanus. Apud Lucianum in Lapithis γελωτοποιὸς Alcidamantem Cynicum, μελιταῖον κυνίδιον uocat. Athenæus libro 12. scribit Sybaritis uehementer in delicijs fuisse canes Melitæos. Qui quidem hoc esse uidentur in genere canum, quod nani & pumiliones inter homines, Hæc Eras. Canis digna throno, adagium sumptum, ut uidetur, à Melitæis catulis, ut supra dixi inter prouerbia in historia Canis in genere.

¶ Præter Melitæos, qui hodie ex Melite, ut Blondus refert, nulli sunt: diuersi alij catelli mulieribus præcipue delicatis & otiosis nutriuntur. Membris omnibus pusilli & graciles sunt, quos nostrates uulgò bracken uocant, Eberhardus Tappius. Inferiores Germani, ut idem scribit, huiusmodi caniculas nominant junffern hündtgen, hinc illud Vuestphalorum Du bruest/ als ein junffern hündeken, Latras delicati instar catelli. Nostri à delicijs appellant etiam schoßhündle/ & gutschenhündle. Itali sua lingua bottolo uocant catellum corpore exiguo, sed ferocem & iracundum instar ruberæ, id est ranæ uenenosæ, quam bottam dicunt. Nomina diminutiuæ formæ à cane apud Latinos & Græcos usitata, supra recensui cap. 8. de Cane parte 1. Martialis distichon in catellam Gallicanam, Delitias paruæ si uis audire catellæ, Narranti breuis est pagina tota mihi. Catellos perquam elegantes & pretiosos Lugduni in Gallia haberi audio, quorum singuli decem denarijs siue drachmis aureis, aliquando uæneant. Catellus qui in delicijs habetur, inquit Blond. paruulus est, pedalis uel semipedalis: habetur autem in maiore pretio, si adultus non maior sit mure. Eligitur quadratus corpore, non testaceus (sic ille loquitur) capite etiam instar capitis muris, rostro paruo, auribus non maioribus cuniculi (absurdum uidetur:) cruribus breuissimis, pedibus angustis, cauda oblonga. Laudatur etiam si collum longiusculis pilis ad armos usque ueluti iubatum sit, partes cæteræ tonsis similes. Blandus feroci præfertur. Color candidus uel niger præ cæteris probatur. Sunt ex eis nonnulli hirsuti admodum prolixis pilis, alij breuibus & glabri propemodum, Hæc ferè Blond. Et rursus, Canis delicatulus, inquit, placet cum huc illuc saltitat, ac leniter latrat, & absque morsu mordicat: præcipuè si mundus est, nec aliud quàm oblatū tangit. Sunt qui erecti pedes anteriores manuū instar protendūt, uel motāt, et ut uulgus loquitur, seruiunt: alij quod proiectum fuerit rostro reportant, &c. Lasciuæ mulieres præcipuè lectis admittunt, & lambi gaudent, Blond. Et alibi, Catulos (inquit) quos principes & matronæ in delicijs fouent, præcipuos gignit Hispania. Et rursus: Catulis cingulum sericum collo apponunt cupreis campanulis circumseptum: sic nanque matronæ plurimum afficiuntur. ¶ Sæpe iam uisum est caniculas singulos peperisse fœtus, exiguas præsertim catellas, quas in sinu matronæ fouent, propter uteri angustiam: nam cum plures concipiunt, frequenter moriuntur, Albert. Catellis matronarum aluus sæpe obstruitur, unde plæræque moriuntur, Albert. De catellis quæ animi causa nutriuntur, & ad usum duntaxat muliercularum, illud Platonis est, τὰ κυνίδια μιμούμενα τὰς δεσποίνας, id est, Catellæ dominas imitantes, quod superius inter prouerbia à cane retuli. Et Gorgo apud Theocritum in Syracusijs profectura duo mandat famulæ, ut infantem uagientem placaret, & catellum reuocaret intrò. Lucianus salsissimè ludit in Stoicum barbatum, cui in eodem sedenti uehiculo domina catellam committit, obtestans illum per ea quæ sunt in uita dulcissima, ut diligenter curet, Eras. Martialis uersus in Issam catellam Publij, tam lepidi sunt, ut omnino hic adscribi mereantur.

Issa est purior osculo columbæ, Issa est blandior omnibus puellis,
Issa est carior Indicis lapillis. Issa est deliciæ catella Publi.
Hanc tu, si queritur, loqui putabis. Sentit tristitiamque, gaudiumque.
Collo nexa cubat, capitque somnos, Vt suspiria nulla sentiantur.

Et

Et desiderio coacta uentris, Gutta pallia non fefellit ulla:
Sed blando pede suscitat, toroq; Deponi monet, & rogat leuari.
Castæ tantus inest pudor catellæ. Hanc ne lux rapiat suprema totam,
Pictam Publius exprimit tabella: In qua tam similem uidebis Issam,
Vt sit tam similis sibi nec ipsa. Issam deniq; pone cum tabella,
Aut utranq; putabis esse ueram, Aut utranq; putabis esse pictam.

De Persæ catello, quem L. Pauli consulis filiola in delicijs habuerat præcedente capite dixi. ¶ Corticem caprificus arboris detrahes, & dum recens est, ad splenem, uel etiam si opus fuerit, ad iecur pones: & ubi tumor siue durities splenis uel iecoris erit, ibi corticem diutius continebis: deinde in fumo eam suspendes. Quod cum facies, rogabis, ut sicut cortex ille paulatim fumo siccatus arescit, sic splen uel iecur laborantis arescat. Hęc autem res tantum ualet, ut si catulis recens natis fiat, dicantur omnino non crescere, Marcellus Empiricus. In Anthologio Græco legitur Adæi epigramma in catellam, Calathinam nomine, facile enixam, Τῇ βαιῇ Καλαθίνῃ ἀπὸ σκυλάκων μογεούσῃ Λητωὶς κούφην ἔστησεν ὠδῖνα. Io. Tzetzes Chiliade 5. à principe quadam muliere catellam nimis delicate nutritam his uersibus reprehendit, Νῦν δὲ κυνίδιόν τι Παρὰ ἀρχούσης γυναικὸς φερόμενον τοῖς κόλποις Δίαιταν ἔχει τῇ αὐτῇ (quam feles reginæ, de qua proxime dixerat, quod ex aureis uasis ederet, &c.) καὶ τἄλλα δὲ ὁμοίως Κἂν οὐ χρυσοῖς ἐν σκεύεσιν, ἀλλ᾽ ἀργυροῖς ἐσθίει, Ἀνθρώπων οἵων καὶ αὐτὸ τοῦ ἄρτου στερουμένων. ¶ Epitaphia tria catellorum ex Blondo hîc apponam. ¶ Romæ, Corporis exiguos cura dum cogor in artus, Subducto matris lacte, miser perij. Ne tamen & fati nomen uis aspera tollat, Leucippi cineres hæc canis urna tegit. ¶ Fr. Molsij, Vrnam qui uetulæ uides catellæ, Concretæ teneros breuesq; in artus, Mitis ne renuas fauere linguæ. Nam qui me exiguo solo recondit, Exemplum est Iouis optimi secutus, Quo dante Erigones polo refulget, Ob summum catulus decus fidemq;. ¶ R. Inscriptio, Φρατίλλῃ κυνιδίῳ γλυκυτάτῳ Φιλίππος Γονζάγα Β. μνείας χάριν. Id est, Phratillæ catellæ dulcissimæ Phedericus Gonzaga II. memoriæ gratia. ¶ Reperitur etiam catella diminutiuum nomen à catena, teste Cælio, (apud Catonem.)

DE CANIBVS VENATICIS IN GENERE.

Canes uenatici, quos Græci θηρευτικοὺς uocant (Suidas in μελιταῖον) alij maioribus & robustis feris opponuntur, alij minores & timidas persequuntur, uel ut comprehendant, uel ut in retia adigāt: alij sagacitate ualent: aliqui sagaces simul & celeres sunt: alij & celeres & mediocriter robusti: robustissimi enim in suo genere simul & celerrimi esse non possunt. De robusto, celere, sagace, singillatim dicam in sequentibus: hîc de uenatico in genere. Quamuis enim plæraq; de uenaticis canibus in genere prolata, præcipue apud Xenophontem, Pollucem & Nemesianum & Gratium, ad canes celeres, ut qui uel lepores, uel ceruos aliasq; feras in retia adigunt, spectare uideantur: sunt tamen nonnulli quos simpliciter uenaticos dicas, quod celeritati uel robur uel sagacitatem uel utrumq; coniunxerint. Hinc illa Platonis comparatio est libro 2. de Rep. ubi inquirit quæ & quales naturæ sint ad urbem custodiendam idoneæ, his uerbis. Existimásne differre naturam generosi canis, & generosi adolescentis ad custodiam agendam? Quorsum hæc? Vtrunq; ipsorum sagacem oportet esse ad sentiendum, & uelocem deinde ad insequendum, ac demum robustū cum assecutus fuerit, ad pugnandum capiendumq;. Audax etiam & fortis sit oportet, siquidem bene pugnaturus sit: neutrum autem erit, nisi etiam iracundus (θυμοειδὴς) fuerit, siue equus, siue canis. ¶ Canum duo genera, unum uenaticum, & pertinet ad feras bestias ac syluestres: alterum quod custodiæ causa paratur, & pertinet ad pastorem, Varro. Mirandum in modum canes uenaticos diceres, ita odorabantur omnia & peruestigabant, Cicero 6. Verr. Catulus uenaticus, Horat. 1. epist. Turba uenatrix canum, Valerius Argonaut. 3. Amphitheatrales inter nutrita magistros Venatrix, syluis aspera, blāda domi, Martialis in epitaphio canis Lydiæ. Ceu pernix cum densa uagis latratibus implet Venator dumeta Lacon, Silius lib. 3. ¶ Sed quoniam uenationis usus latissime patet, quæcunq; ad eam in genere pertinent, differam in alium librum, ubi de animalibus generatim docere proposui, & quę uel omnibus uel pluribus communia sunt certis locis ac ordinibus rerum digerere. De feris etiam singulis quomodo in uenatione canum opera capiantur, in sua cuiusq; historia dicam, in præsentia non alia de uenatione dicturus, quàm quæ canibus peculiaria uel rerum uel nominum ratione uidentur.

¶ ἐλατικαὶ κύνες, θηρατικαί, Hesychius, Varinus: ego celeres potissimum ἐλατικὰς dixerim. ἐλᾶν enim & ἐλαύνειν, persequi est: hinc & κυνηλάτης uenator, qui cum canibus feras cursu persequitur, κυνοδρομεῖν uocat Pollux: κυνηγὸς uero, qui quouis modo canum opera ad uenationem utitur, qui & κυνηγέτης & κυναγωγὸς appellatur: Pollux distinguit, his uerbis, Συνεργοὶ τῷ κυνηγέτῃ κυναγωγοί, ἐπαγωγεῖς: nimirum ut cynagogus cynegetæ inseruiat, canibus ducendis. Incipiam captare feras, & reddere pinu Cornua, & audaces ipse mouere canes, Propertius lib. 2. Κυνοσσοι, θηρευταί, Hesychius: apud Varinum penultima per ω. scribitur. Ἐπακτῆρες etiam & ἐπακτρεῖς uenatores cum canibus proprie dicuntur, Apollonius in Argonauticis pro piscatoribus posuit. Κυνηγέσιον, ipsa uenatio. Pollux in præfatione libri 5. ad Commodum, Ἐπεὶ δὲ κυνηγεσίων σοι προσήκει μέλειν. Et ab initio eiusdem libri, Θήρα λέγοιτ᾽ ἂν καὶ ἄγρα, καὶ κυνηγέσιον: θῆραί τε καὶ ἄγραι, καὶ κυνηγέσια, &c. ubi etiam hæc uocabula subiunguntur: συγκυνηγέτης, ὁ δὲ κυνηγέτῃ συμπράττων: φιλοκυνηγέτης, κυνηγετικός, κυνηγετικῶς, κυνηγετεῖν. Et capite 3. ἡ τῶν κυνῶν δὲ ἀγωγὴ κυνηγέσιον ὁμωνύμως τῷ ἔργῳ καλεῖται. Κυνηγεῖν idem quod κυνηγετεῖν, Varinus. Κυνηγεσ

uel Κυνηγέσιον nomen proprium loci (Constantinopoli puto) in quem abijciebantur οἱ βιαιοθανατοῦντες, Suid. Εἰς κυνηγόν, in uenatorem qui nihil ceperat, Lucilij scopticum: Πανὶ φιλοσκοπέλῳ γε, καὶ ἱεροφοιτισιν νύμφαις, Καὶ Σατύροις, ἱεραῖς τ' ἄλσεσιν ἁμαδρυάσι, Σὺν κυσί, καὶ λόγχαις ταῖς πρὶν συνεφόρτισε μακρῷ Μαχὶν ἰδὼν αὐτὸς (forte αὐτὰς) σὺν κυνὸς ἐργόμασιν. Εἰς κυνηγούς, in uenatores, epitaphia duo leguntur Anthologij libro 3. sectione 19. nam tertium in aucupem est. Cynulchos uocant qui secum ducant canes, Cæl. Cynæthei Iouis à uenatione dicti, quem Gyraldus Cynegeten appellare mallet, mentionē feci supra. Est & κυνηγέτις, id est uenatrix, inter Dianæ cognomina, quanquam apud Pollucem κυνηγετέτις legitur. Ἦσαν μὲν γὰρ ταῖς κυνηγεσίαις αἰεὶ πολεμικοὶ πρὸς τὰς τῶν θηρίων συγκαταστάσεις, ἐν δὲ αὐτοῖς πρὸς ὅπλα καὶ πολέμους ἀγχίνοι, Suidas in Ἄρατος στρατηγός. Κνώδαλον, quoduis animal, παρὰ τὸ κνεῖν δαλίσκοντα: proprie tamen marinum animal, Scholia Aristophanis. ¶ Venaticorum canum, propria nomina uaria recensui supra in Cane in genere cap. 8. ¶ Canis alseluchi, est canis quo uenatores utuntur, ad capiendas aues aut quadrupedes, Andreas Bellunensis.

¶ Nunc canes uenaticos ordine literarum enumerabo, tum secundum regionum & populorum apud quos nascuntur nomina, tum dominorum, &c. illos imprimis, qui ad certum aliquod uenaticorum genus, ut robustum, celer, sagax, commode referri non possunt: Si tamen hic etiā illorum quosdam breuiter attigero, nihilominus suis in locis repetam. ¶ Non tunc egregios tantum admirere Molossos, Cum parat (lego comparat, id est, Canes hi uersuti tantundem dolo efficiunt, quantum Molossi uiribus) his uersuta suas Athamania fraudes, Acyrusque Pheræque, & clandestinus Acarnā. Sic & Acarnanes subierunt prælia furto: Sic canis illa suos taciturna superuenit hostes, Gratius in libro de Venatione. Pro Acyrus lego Acytus. Est em̄ Acytos Plinio 4.12. insula, de qua sic scribit, statim post Sporades: Melos cum oppido, quam Aristides Biblida appellat, Aristoteles Zephyriam, Callimachus Mimallida, Heraclides Siphnum & Acyton: Hæc insularum rotundissima est. Hinc forte Melos à mali figura appellata. Ἄκυτος, insula iuxta Cydoniam Cretæ, Stephanus. Melos insula inter Cretam & Peloponnesum interuallo æquali sita: à Peloponneso promontorium Scyllæum, à Creta Dictynnæum habens, Strabo. Est aūt Dictynnæum promontoriū in Tityro Cydoniatarum monte, Hermol. Quod autem de hac insula Gratius intelligat, ex uicinis constare uidetur: quod illarum quoque canes ad uenationem commendentur, ut Cretæ & Amorgi. Vicina est etiam Thera insula, quam alij inter Cyclades, alij inter Sporades numerāt, Plin. Stephanus Θήραν per η prima longa scribit. Gratius forte Theras in plurali numero dixit, ut legendum sit, Acytus Theræque, &c. de quo eruditi inquirant quibus otium est. Si quis Pheras legere malit, ut Φεραὶ Thessaliæ oppidum intelligamus: non pugnabo. Situm enim hoc oppidum est in Pelasgicorum camporum termino ad Magnesiam, ut Strabo docet: Laudantur autem ex Magnesia quoque canes. Accedit quod & Athamania Thessaliæ regio sit, quanquam alij Illyriæ adscribant, authore Stephano. Acarnania regio & pars Epiri est, mersa medio sinu Ambracio, ut Plin. scribit. Hanc ab Aetolia diuidit amnis Achelous, aut Pindus mons ut Solino placet. Acytos igitur, Pheræ, Acarnania, & Athamania, omnes eiusdem ingenij canes producunt uenaticos, uersutos, fraudulentos, clandestinos, taciturnos: Aetoli uero contra, latratu feras disturbant antequam conspexerint: de his dicam inferius inter celeres & sagaces simul. ¶ Aegyptios Oppianus βουκολίων ὄρους, id est armentorum custodes uocat: ego supra ab initio huius tractationis de canibus diuersis, de Aegyptijs quoque dixi, sed nihil quod ad uenationem, aut pecoris custodiam. ¶ Alopeciæ, id est uulpinæ canes, uide inter Mixtos infra: item in Laconicis inter celeres, et mox in Castorijs. ¶ Amorgi, Ἀμοργοί, inter uenaticos numerantur ab Oppiano: possent & Amorgini dici, ab Amorgo insula una Cycladum Stephano. ¶ Amyclæum canem non alium esse puto quàm Laconicum ab Amyclis Laconiæ ciuitate, in qua Castor & Pollux educati sunt. Vergilius pro pastorali cane posuit, eo tropo (ni fallor) quo Acheloum pro quauis aqua. ¶ Arcades à Polluce & Oppiano commendantur: & in eodem uersu Tegeatæ, Τεγεᾶται, Oppiano: cum Tegea Arcadiæ oppidum sit. Idem Arcades Eleis canibus commode misceri scribit, cum Elis etiam, Ἦλις, Arcadiæ urbs sit, unde gentile Eleus: neque enim Aegyptiam uel Hispanicam Elidem, quarū Stephanus meminit, poëtam intellexisse crediderim. Arcadicæ canes ex leonib. creduntur prouenisse, unde & λεοντομιγεῖς dictæ sunt, Cælius. Mænalius lepori det sua terga canis, Ouid. lib. 1. de Arte. ¶ Argiui, Ἀργεῖοι, Oppiano: Argolici, Ἀργολικοί, Polluci, in catalogo uenaticorū sunt. Athamânes, uide supra in Acyto. ¶ Ausonij, Oppiano: Idem Tyrrhenos canes Laconicis rectè misceri ait, non alios puto quàm Ausonios intelligens.

¶ De Britannis canibus inter sagaces dicam ex Oppiano & Gratio.

¶ Et uanæ tantum Calydonia linguæ Exibit uitium patre emendata Molosso, Grat.

¶ Cares, Oppiano: qui eosdem Thracijs commisceri posse scribit. Carinæ, Καρῖναι, Polluci celebrantur, non aliæ quàm Cares, aut in fœminino genere Cariæ uel Caricæ canes. Nam Καρῖνα gentile nomen fœminini generis apud Stephanum reperio. Quamuis apud eundem in mentione Carnes ciuitatis Phœniciæ, à qua gentile fit Carnites, hic Lycophronis senarius referatur, ὅλοντο ναῦται πρῶτα Καρνῖται κύνες, ubi ipsos nautas Carnitas canes appellare uidetur. ¶ Καστόρειαι, Harmodij, & Menelaides, à dominis uel nutritoribus dicti sunt, Pollux. Et rursus, Castorides Apollo Castori donauit. Nicander easdem alopecidas uocat, eò quod Castor canes uulpibus miscuerit. Xenophon, Τὰ δὲ γένη τῶν κυνῶν ἐστὶ διττά: αἱ μὲν καστόριαι, αἱ δὲ ἀλωπεκίδες. ἔχουσι δὲ αἱ καστόριαι τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην, ὅτι Κάστωρ ἡσθεὶς τῷ ἔρ-

γῆ, μάλιστα αὐτοῖς ὁμοφύλαξι. καὶ γὰρ τετράποδον ὑλακτεῖ κυνῶν ὕπερ, uersus apud Suidam absque authoris nomine. ¶ Celtæ canes, ut Oppianus & Gratius habent: uel Celtici, ut Pollux. Magnaque diuersos extollit gloria Celtas, Grat. Quondam inconsultis mater dabit Vmbrica Gallis Sensum agilem, Idẽ. De Gallico cane plura inter celeres. ¶ Chaonidas canes aliqui à Cephali cane, alij de chao luporũ generis fera progenitas suspicantur, Cælius. Ego potius à Chaonia regione, quę in media Epiro est, nominatas dixerim: hinc enim Chaonis gentile fœmininum fit, authore Stephano. Ex Epirotis quidem populi celeberrimi fuerunt Chaones et Molossi: commendabantur autem Molossi quoque canes, ut infra dicemus: qui & ipsi ex Cephali cane, ut Chaonides, nati primum existimabantur. ¶ Cretici canes, Oppiano & Polluci. Hos Oppianus ad sobolem cum Pæonibus commode iungi scribit. Xenophon Cretenses canes etiam apris immitti ait. Ex Creticis canib. alios diaponos dici audio, alios parippos. Et illis quidem in uenando gloria plurima: noctes etiã feras impugnando addunt labori, sæpeque feris assidentes dormiunt, mox orta luce depugnant. Parippi uero cum equis currere consueuere, tanta quoque arte, ut nec præcedant unquam feræ, nec subsequantur, Cælius ex Polluce. Cretica canis expeditissima est, saltuque maximè ualet, ut Cretenses testantur, & fama peruagatur, Aelian. Gnosus urbs Cretæ est, unde Gnosij canes inter sagaces dicendi. Et patre Dictæo, sed matre Laconide nati Labros & Aglaodos, Ouid. Dictæum Cretensem intelligo: est enim Dicte mons Cretæ, uel una ex quatuor præcipuis urbib. Cretæ. Dictæus etiam Cephali canis fuit Martiali. Acron grammaticus Molossos etiam apud Horatium 2. Sermon. 1. Cretæos interpretatur è Molossia ciuitate Cretæ: (de qua ego nihil apud classicos authores reperiri puto.) Sed paulo ante ostendi ab Epiri regione Molossia, nomen his canibus inditum esse. Ichnobaten sagacem Gnosium Ouidius cognominat. ¶ Cypsellicæ, uide Menelaides paulò post, & Psyllici.

¶ Elei cum Arcadibus ad sobolem uenaticam procreandam miscentur, Oppian. ¶ Elymæis nomen à gente sita in meditullio Bactrorum & Hyrcaniæ, Cælius ex Polluce. Stephanus eam regionem Elymas, Plinius Elymaidem uocat. Cæterum Elymiæ urbi Macedoniæ ab Elymo heroë nomen contigit, uel Elyma Thuscorum rege. De Elymæis Siciliæ gente, & Elymnio loco Eubœæ, uide Varinum. Quid si Elymæi ex Eubœa potius oriundi sint, cum & Eretrici inde commendentur? ne tam procul petendi sint. Sunt & lepores Elymæi, de quibus suo loco. ¶ Clarus est Epiroticus canis Cerberus nomine, Pollux. ¶ Eretricas Eurytidæ ab Apolline dono acceperunt ac nutriuerũt, Pollux: apud Cælium non rectè legitur Eretrinæ. Eretria Eubœæ insulæ urbs est, & alia Thessaliæ, Stephan.

¶ Gallici, uide Celtæ superius, & infra inter Celeres. ¶ Geloni sagaces Martem odêre, Gratius. Traxêre animos de patre Gelonæ Hyrcano, Idem. ¶ Gnosij, uide in Creticis.

¶ Harmodij à nutritore dicti, Pollux. ¶ Hyrcani, Pollux. Canes Hyrcana ex tigride concipit, ut dicam in Mixtis. Traxêre animos de patre Gelonæ Hyrcano, Grat.

¶ Iberi, ἴβηρες, Oppian. Gyllius Hispanos transfert. ἰβηρικοὶ, Pollux. Sarmatæ Iberis ad fœturam misceri possunt, Oppian. Nec quorum proles de sanguine manat Ibero, subaudi contemnantur, Nemesian. Quærendum an de Iberia Asiatica uel orientali accipere debeamus, quæ regio sita est iuxta Pontum inter Colchidem & Armeniam, ut eædem canes forte sint Phasianæ, quæ nomen etiamnum retinent. Phasis enim Colchorum fluuius est. Phasiana canis à partu non ante sextum mensem impletur, serius uero in quàm plurimis obseruaui, Aug. Niphus. ¶ Indicæ, uide inter Venaticos fortes.

¶ Laconici, Lacænæ, Lacedæmonij, uide infra inter Celeres. ¶ Libyci. Quinetiã siccæ Libyes in finibus acres Nascuntur catuli, quorum non spreueris usum, Nemesian. ¶ Locrides, Pollux. λοκροί, Oppian. Locrides canes Xenophon apris immitti scribit. ¶ Gratius cum Seras canes intractabilis iræ dixisset, subdit, At contra faciles, magnique Lycaones armis, id est ea parte quam humeros in homine dicimus. Lycaonia regio Asię minoris est prope Phrygiam: uel secundum Stephanum Lyciæ & Isauriæ regio. Alij partem Arcadiæ Lycaoniam uocant, Stephanus totam Arcadiam sic dictam scribit: Gentilia, Lycaonius, Lycàn, & Lycaon.

¶ Magnetes, Oppian. De Hippamonis cane Magnete, cui nomen Lethargus fuit, supra dixi. Magnesia Macedoniæ regio est, Thessaliæ annexa. Est etiam urbs & regio eiusdem nominis in Asia ad Mæandrum sita, Stephan. Magnetes iuxta Mæandrum aiunt alere canes præliandi socios, πολέμων συνασπιστάς, Pollux. ¶ Indocilis dat prælia Medus, Grat. ¶ Menelaides dictę sunt à Menelao nutritæ, Pollux. Et rursus, Menelaides Nicander easdem Cypsellicis esse scribit: eò quod Menelaus canes duos ex eo loco fratres circa Argolicam educauerit. Vide mox in Psyllicis. ¶ Molossi, uide inter Venaticos fortes.

¶ Pæones, Oppian. Nec tibi Pannonicæ stirpis temnatur origo, Nemesian. Pæones & Cretici ad fœturam rectè miscentur, Oppian. Vide inter canes robustos infra. ¶ Perses sagax simul & pugnax est, Grat. ¶ Phasiana, uide in Iberis paulò superius. ¶ Pheræus, uide supra in Acytos.

¶ Psyllici canes nomen habent ab urbe Achaica, Pollux. Cælius dubitat an Cypselici legendum sit: quoniam in Arcadia munitus locus Cypsela uocetur, cuius apud Thucydidem mentio fit historia 5. Est & in Thracia nominis eiusdem adiacens Hebro ciuitas, Stephanus.

¶ Sauromatæ, Oppianus: idem Sarmaticum canem cum Iberide fœmina coniungi posse ait. Sarmatiæ pars est Polonia hodie dicta; ubi uenatorij canes his nominibus habentur: Vislij, maximè

omnium, aduersus lupos, ursos, & apros. Charezij, minores paulò. Pobicdniczij, parui, ad aues & lepores. Psij, medij magnitudine inter primum & secundum genus. ¶ Sunt qui feras alant, genus intractabilis iræ, Gratius. ¶ Spartani, uide Laconici inter Celeres infra.

¶ Tegeatas supra cum Arcadicis memoraui. ¶ Thracij, Oppianus: idem Thracios & Cares sobolis gratia misceri ait. ¶ Tyrrhenorum mentionem feci in Ausonijs. ¶ Tuscos cum sagacibus memorabo.

¶ Veltrum uulgo in Italia uocant canem uenaticum, & uelocissimum cursu, Fr. Arlunnus: Vide inter Celeres. ¶ Vertagus, celer simul & sagax est, de quo plura inferius. ¶ Vmber fidelis et sagax est, ut inter sagaces referam.

¶ Hæc quidem celeberrima canũ uenaticorum genera sunt, ὅμως ἡ φύσις καὶ ἐν ἄλλοις ἐν ἄλλῃ τόπῳ διαφόρους κύνας ἐγέννησεν, ὥσπερ τις καὶ ὁ Ἄργος, Varin. Totidem canum genera sunt, quot equorũ, ut Gyllius ex Oppiano ridiculè transtulit. Nam libro 1. de Venatione, cum de equis agere poëta desineret hac clausula, τόσσα μὲν ἀμφ' ἵπποισιν, id est, Tantum de equis: subdit, τόσσοι δ' (sic legendum non τ') αὖ πάντων κυνέων ἔξοχ' ἀρίζηλοι, &c. id est, Tot uero canes inter cæteros excellunt, quot & quorũ mox nomina addit, Pæones, Ausonij, &c.

¶ CANES uenatici quales eligi debeant & ad sobolem procreandam admitti, Gratius poëta his carminibus elegantissime docet.

Iunge pares ergo, & maiorum pignore signa
Fœturam, prodantq; tibi metagonta parentes,
Qui tenuere (genuere forte) sua pecꝰ hoc ĩmane iuuẽta. Et primũ expros animi, quę gratia prima est,
In Venerem iungunt: tum sortis cura secundæ
Ne renuat species, aut quæ detrectet honorem.
Sint celsi uultus, sint hirtæ frontibus aures,
Os magnum: & patulis agitatos morsibus ignes
Spirent, astricti succingant ilia uentris:
Cauda breuis, longumq; latus, discretaq; collo
Cæsaries non pexa nimis, non frigoris illa
Impatiens: ualidis tum surgat pectus ab armis,
Quod magnos capiat motus, magnisq; supersit.
Effuge qui lata pandit uestigia planta
Mollis in officio. siccis ego dura lacertis
Crura uelim, & solidos hæc in certamina calces.
Sed frustra longus properat labor, abdita si non
Altas in latebras, unicq; inclusa marito
Fœmina, nec patiẽ Veneris sub tempore magnos
Illa, neq; emeritæ seruat uestigia laudis.
Primi complexus, dulcissima prima uoluptas.
Hunc Veneri dedit impatiens natura furorem.
Si tenuit cunctos, & mater adultera non est,
Da requiem grauidæ, solitosq; remitte labores.
Vix oneri super illa suo, Hæc Grat. Nemesiani de canibus uenaticis ad sobolem eligendis uersus, infra recitabo in Celere, de hoc enim ille potissimum agere uidetur. ¶ Canis uenatici (inquit Tardi.) partium corporis omnium bona sit proportio: caput leue, cerebrum amplum: pili à capite & fronte antrorsum dirigantur. Aures sint molles, laxæ, pendulæ, longæ, & multum distantes. Venæ frontis magnæ: oculi nigri, uisus acutus: nasus amplus: fauces largæ & profundæ. Pili circa os barbam referant, similes resectis. Multa & crassa in ore saliua: facies clara, collum longum & in fine plenum: pectus amplum & crassum, costæ prominentes: dorsum breue & planum, non acuminatum circa uertebras. Cauda non separata à coxis, breuis, mollis, nodis robustis. Coxæ sint amplæ, & superius torosæ: pedes parui, digitis duris, & apte coniunctis, ne quid terræ aut luti in uia admittant. Corporis posterior pars altior anteriore probatur. Si pars in crurib. prominens, calcar appellant, cursum impediat, secari debet. Laudantur qui lorum aut catenam, qua uincti tenentur, sæpe & ualidè trahunt. Ex colore nihil certi ferè pronunciatur: sæpius enim turpi colore canes, pulchrioribus præstant. Niger tolerantior frigoris est quàm albus. Canis alba, oculis nigris aut albis, pectore terram uersus inclinato pelle longa inter coxas, denicq; cauda longa & crassa, alacris & animosa in uenatione est, Hæc Tard. ¶ A partu etiam catulorum delectus habeatur, de quo itidem Gratij uerba adscribam:

Tum deinde monebo
Ne matrem indocilis natorum turba fatiget,
Percensere notis, iamq; inde excernere paruos.
Signa dabunt ipsæ, teneris uix artubus hæret
Ille, tuos olim non defecturus honores.
Iamq; illum impatiens æquę uehementia sortis
Extulit: affectat materna regna sub aluo.
Libera tota tenet* ea*tergo liber aperto,
Dum tepida indulget terris clementia mundi.
Verum ubi Caurino perstrinxit frigore uesper,
Ire placet, turbaq; potens operitur inerti.
Illius è manib. uires sit cura futuras
Perpensare: leuis deducet pondere fratres:
Nec me pignoribus, nec te mea carmina fallent.

(Vide quæ supra diximus dę catuli electione in genere.) Nemesianus rem eandẽ clarius descripsit,

Pondere nam catuli poteris perpendere uires,
Corporibusq; leues grauib. prænoscere cursu.

Sed hæc ad celerem canem magis pertinent, quàm uenaticum in genere: quemadmodum & illud forte quod Aristoteles ait τῶν ζῴων (θηλέων, Adamantius) φιλοθηρότερα εἶναι, ἀναφέρεται δὲ τὸ λέοντας καὶ κύνας. ἴδοι δ' ἄν τις καὶ τῶν κυνῶν τὰς φιλοθηροτέρας ζῴων ἐχούσας. Idem alibi in Physiognomonicis certa in canibus signa esse ait, ex quibus periti uenatores de ipsorum ingenio & natura coniecturam facere possint: Καὶ τῶν ἄλλων ζῴων ὡς πρὸς ἕκαστον ὑπάρχουσιν ἐκ τῆς ἰδέας θεωρεῖν δύνανται θηρεύειν, ἱππικοί τε ἵππους, καὶ κυνηγέται κύνας.

¶ Xenophon canis uenatici formam, & animi corporisq; dotes, quæ maximè probentur, his uerbis depingit. Primum, inquit, magnas esse oportet, capite leui, simo, articulato, & sub fronte uenoso, ἰνώδη ἰχίους τὰ κάτωθεν τῶν μετώπων. oculis sublimibus, nigris, & splendidis (ardentibus, Pollux:) fronte magna

magna, lata, & cauis discriminibus insigni, (cui apud Pollucem contraria est in improbando cane carnosa frons:) auribus (auriculis) paruis, tenuibus, & à posteriore parte glabris: ceruice longa, molli, ac tereti: pectore lato, non macilento, (carnoso, Pollux:) armis qui parum ab humeris distent. Anteriora crura breuia sint, recta, teretia, solida, στιφρά, Pollux habet στρυφνά: idem crura tam ante quàm retro excelsa esse uult, longiora tamen posteriora, & ἐπίκαμπα, id est curua, nimirum propter flexum suffraginis, (apud Xenophontem non rectè legitur πυκνά) cum anteriora ὀρθά, id est recta esse debeant, (non eminentia in cubitis) quod Xenophon bis monere uidetur: primum, cum dicit σκέλη τὰ πρόσθια ὀρθά, deinde cum ἀγκῶνας ὀρθούς, id est cubitos rectos: ἀγκὼν enim anteriorum crurum est, ἰγνύς posteriorum, id est poples uel suffrago. Latera non admodum profunda sint, pro βαθείας Pollux πρὸς γῆν βαθυνομένας dixit, sed in obliquum tendentia, προσεσταλμένα Pollux, lego παρεσταλμένα. Lumbi sunto carnosi, inter longos & breues medij, uel ut Pollux habet, inter duros & molles. Ilia quoque, nec magna nec parua sint: uel iuxta Pollucem, magnitudine simul & duritie mediocria. Clunes (ἰσχία) rotũdæ, posterius carnosæ, parte superiori laxæ, μὴ συνδεδεμένα: inferius astrictæ, κάτωθεν προσεσταλμένα, sic enim lego: quamuis & in Polluce reperiam παρεσταλμένα sine sigma. Venter sub costis statim, & deinceps, gracilis: cauda longa, recta, quæ paulatim tenuior uel acutior euadat, λιγυρά, Pollux uidetur ὀξεῖαν interpretari: femora duriuscula, legendum μηροὺς σκληρούς, ex Polluce, facile deprehendet, qui laudabilem & uitiosam canis formam apud eundem contulerit. Ὑποκώλια, in Polluce ὑποκοίλια perperam: hypocolion intelligo femoris partem inferiorem supra poplitem statim, ut superiorem circa clunes, acrocolion: sic acrorean & hyporean Græci dicunt, pro inferiore & superiore montis parte: nisi quis hypocolion pro tota illa parte quæ sub poplite est accipiat, quæ à Polluce in lepore hyposcelion nominatur, ut côlon sicut scelos crus integrum significet. Hypocolia igitur sint longa, teretia, solida, εὐπαγῆ Pollux. Postremo pedes rotundi. Eiusmodi si fuerint canes, robustæ erunt, corpore agiles, habiles uel partibus bene respondentibus, celeres, alacres, & rostro commodo, εὔστομοι, rostro ualidæ Omnibonus: Pollux addit εὐθύστομοι, id est rostro recto: γρυπὰς enim supra ἀστόμους esse dictũ est. ¶Hactenus de signis canis laudabilis ex Xenophonte: nunc ijs contraria ex eodem depromam. In libro igitur de uenatione, de canibus, quas castorias & alopecidas uocant, locutus, subdit: Deteriorum uero maior est numerus, cuiusmodi sunt, paruæ, grypæ (id est naso aquilino, uel astomi, id est rostro inepto,) oculis rauæ, χαροποί, luscitiosæ, deformes, duræ uel strigosæ, infirmæ, glabræ, proceræ uel altæ, ἀσύμμετροι, id est quæ corporis partes non bene respondentes habent, pusillanimes, non sagaces, ἄρινες: non probis pedibus, ἄποδες, οὐκ εὔποδες, Omnibonus uertit mollipedes. Siquidem paruæ sæpe frustrantur uenatione ob exiguitatem corporis. Grypæ, prauo sunt rostro, & ideo leporem retinere non possunt. Rauæ oculis & luscitiosæ, uisum habent uitiosum. Deformes, uel aspectu turpes sunt. Strigosæ uel duræ membris, uenationes ægre remittunt, χαλεπῶς ἐκ τῶν κυνηγεσίων ἀπαλλάττονται, (Omnibonus uertit, à saltu non facile absistunt.) Infirmæ & glabræ, laborem non tolerant. Proceræ & quibus corporis partes non aptè respondẽt, propter corpus non bene constitutum magnitudine & proportione, in cursu laborant, βαρέως διαφορτῶσιν, (hoc loco impressi codices ὄμματα habent pro σώματα.) Pusillanimes laborem deserunt, & sub umbras à sole se recipiunt ac recubant. Quæ uero sagaces non sunt, ægre raroque sentiunt leporem. Quarum pedes non probi, licet magnanimæ fuerint, laboris patientes non sunt, sed præ pedum dolore deficiunt, Hæc Xenophon.

¶Color canum uenaticorum, qui omne genus feras persequuntur, nec albus, nec cœruleus (nigrum intelligo) probatur: neutri enim uel æstus uel frigoris patientes sunt, ut Oppianus tradit. Laudantur qui ferarum colorem referunt, lupi, tigridis, uulpis, pantheræ: aut frumenti granorũ, σιτόχροοι, quem recentiores aliqui spiceum uocant: tales enim ueloces pariter & robusti esse solent. Color in canibus (inquit Pollux) neque omnino candidus placet, neque saturatus nigredine, sed nec planè ruffus: sed singuli nonnihil alterius coloris admixtum habeant, siue in fronte, siue summo naso, siue alia corporis parte. Xenophon similiter, Colores canum (inquit) non sint omnino ruffi, nigri aut albi. hoc enim uilem & simplicem, aut ferinum potius canem notat, non generosum. Ruffi igitur & nigri pilis nonnullis albis circa faciem splendeant: albi autem ruffis. Canes hyeme labore solutæ proli dent operam, ut per quietem ad uernum usque tempus gestantes fœtum ædant generosum. Nam hoc anni tempus nutritioni & incremento canum accommodatissimum est. Sunt autem dies quatuordecim quibus libidine aguntur. Mittentur autem ad strenuos canes quo tempore cessant, ut celerius concipiant. Nec uero cum uentrem gestant uenatum subinde ducentur, sed cum intermissione, ne alacritatem amittant. Fœtæ sunt sexaginta dies. Catulos recens natos uenator genitrici relinquat, nec alienæ cani subijciat. Minus enim proficit aliena cura: matrum uero lac & halitus bonus est, & fomenta suauia. Cum iam oberrant catuli, lac ad annum usque præbeat, & ea cibaria quibus omnem ætatem uicturi sunt, præterea nihil. Graues enim repletiones canum crura peruertunt, morbos corporibus ingenerant, & interiora deprauant, Xenophon.

¶Inter canes uenaticos non leporarios, excellunt, (ut scribit Albert. lib. 22.) quorum aures magnę & latę directæ ad maxillas pendent: & superius labrum item longe dependet. Vox probatur sonora: cauda non admodum longa, magisque dextrorsum curuata, frequenter erecta. Huiusmodi canes in utroque sexu, quantum fieri potest, magnitudine, colore, ætate & robore pares eligantur: quanquam coloris inter cætera minor cura est. Fœmina includi, & macerari debet: & mas similiter seorsim, deinde

saturabis eos butyro, multo immixto caseo recenti, & simul per nouem dies includes, donec uideas catulam concepisse: nec ullo modo ante hoc tempus euagari permittes. Cum autem cõceperit fœmina, dimisso mare, grauidam retinebis, ita ut interdum, sed raro, inambulandi copiã ei concedas, mox iterum ad cubile ex stramẽtis reuoces. Quò partui uicinior erit, eò copiosius ales, ut fœtui postea lac suppetat. Præbebis autem humida nutrimenta, ut lac & serum cum parte butyri, quibus & panis aliquid & carnis coctæ miscebis. A partu pro numero catulorum eam nutries, ita ut nec obesior, nec macilenta fiat: ne uel lactis inopia propter maciem aut praua qualitas propter pinguetudinẽ sequatur. Nam cum canum lac natura crassissimum sit, propter temperamenti ipsarum calorem, in corpore obeso frigidius ac tenuius euadit. Catuli suo tempore ablactandi, & cibarijs commode nutriendi, ut nec iusto fiant habitiores, nec alimentum quod incremento & robori sufficiat, desiderent. Serum igitur cum aliquãto lacte quod pinguiusculum sit, primo dandum est eis, & paulatim postea cum iã magis ꝗ proficere uidentur detrahendum hoc alimentum: ita ut exactis octo mensibus pane remollito in sero sine multo humore nutriantur, sic fiet ut intra annum canes sanos, agiles, fortes atꝗ sagaces habeas. Post menses octodecim exerceantur ad uenationem, idꝗ primo moderatè, ut ultro indies magis magisꝗ se exerceant. Nimius enim cursus & labor ab initio, tenella adhuc membra exiccat, & uenationi inualida ineptaꝗ reddit: Mediocri uero exercitio, excitatus calor in cruribus alimẽtum attrahit, neque consumit: unde fit ut cruribus ualidi uenari sponte desiderent, Hæc Albert.

¶ Media æstate, ex Nemesiani consilio, canes tenuius alentur, ne grauis cibatus molles articulos pondere deprauet. ¶ Protinus & cultus alios, & debita fœtæ Blandimenta feres, curaꝗ sequère merentem. Illa perinde suos ut erit delata minores, Ac longam præstabit opem: tum deniꝗ fœtu Cum desunt operi, fregitꝗ industria matres, Transeat in catulos omnis tutela relictos. Lacte nouam pubem, faciliꝗ tuebere maza. Nec luxus alios, auidæꝗ impendia uitæ Noscant: hæc magno redit indulgentia damno, Grat. Et paulo post de uenatore, uel magistro canibus præficiendo, Idcirco imperium catulis, unusꝗ magister Additur, ille dapes, pœnamꝗ operamꝗ ministrans Tempe ret: hunc spectet syluas domitura iuuentus, &c. ¶ Venatici canes (ait Oppian.) à teneris assuescãt equis uenaticis, & cunctis hominib. blandi sunto, solis infesti feris: non faciles ad latrandum: silentiũ enim omnino uenationi conuenit, præcipuè inter inuestigandum. Canibus tacitis mittite habenas, Seneca in Hippolyto. Pollux ἐγκρατεῖς canes laudat: quos intelligo, uel abstinentes latratu, uel qui feram captam ad domini aduentum conseruent, aut ore illæsam afferant, ut uertagus leporem. Idẽ probat canem θυμοειδῆ, ἐλαφρόν, ἀπλανῆ, ὀξύν, φιλόπονον, εὔψυχον. ¶ Quod ad cibum, lac maternum catulis præcipuè conuenit: deinde sanguis animalium quæ ceperint canes, ut paulatim uenatorio alimento assuescant, Pollux. Oppianus ad uenationem educandos lactari præcipit, non domesticarum canũ neꝗ caprarum aut ouium uberibus, segnes enim & debiles futuros: Sed ceruæ, aut leænę cicuris, uel dorcalidis aut lupæ, ut robusti ac ueloces fiant. De uictu catulorum præcipuè uenaticorum, ex Nemesiano docui supra in Cane in genere. ¶ Sed neꝗ conclusos (catulos) teneas, neꝗ uincula collo Impatiens circundederis, noceasꝗ futuris Cursib. imprudens: catulis nam sæpe remotis, Aut uexare trabes, laceras aut pandere ualuas Mens erit, & teneros torquent conatibus artus, Obtundúntue nouos adroso robore dentes, Aut teneros duris impingunt postibus ungues, Nemesian. ¶ Canes uenatici & alij quomodo procreandi sint, & quib. parentibus, supra ex Blondo dixi capite 5. de cane in genere. ¶ Castrati canes cessant à relinquendis heris: nec tamen ad custodiam aut uenationem deteriores fiunt, Xenophon in Pædia. ¶ Si canis inter uenandum nimia siti laboret, duo aut tria oua confracta in gulam ei immittes: sic enim sitim extingues, & à periculo hecticæ uel marasmi canem liberabis, Tard. Laudatur uenaticus canis, qui lætus, alacris, & animosus est, qui auriculas subinde mouet, & frontem uersus dirigit: qui circumspectat undequaꝗ & ferarum uestigia, tractus, & halitus sequitur & olfactat, Tard.

¶ Canum inter uenandum continentiam, obedientiam, sagacitatem Plutarchus extollit in libro Vtra animalium, &c. De admirabili canum fide in Niciam uenatorem dicam in Cane socio. Mira uenatici canis disciplina spectatur, dum paret domino, nec illum relinquit, sed suspensus expectat, donec ad persequendi licentiam mittatur signo: & comprehensam feram dum seruat, uel ad dominũ refert, Blondus.

¶ Omnis canis uenaticus ex eo quod ceperit feram, non mediocri uoluptate afficitur, & tanquã præmio, si dominus ei permittat, sic ea capta utitur. Si quidem non conceditur, bestiam seruat, quoad uenator aduentarit, de totaꝗ captura pro suo arbitratu statuerit. Quod si mortuo uel apro uel ceruo inciderit, non attingit quidem, nec enim alienis se laborib. adscribit, nec quæ ad se non pertineãt, sibi assumit: ex quo apparet æmulationum uirtutis natura eum non expertem esse. Nec enim carnes quærere, sed uictoriam amare uidetur, Aelianus. Idem canis ingenium Plutar. in lib. Vtra animaliũ, &c. his uerbis describit: Venatici leporẽ cum insequuntur, siquidem necarunt ipsi, discerpere & sanguinem auide lambere gaudent: sin, quod persæpe fit, cursu confectum, ac spiritibus quantũ supererat, extrema contentione consumptis, exanimem assequuntur, prorsus non attingunt: astant autem cauda tantum gesticulantes, quasi non pulpæ, sed uirtutis ergò certasse uideri uelint.

¶ Equis & canibus Cyrus illos præfecit, quos existimabat reddituros hæc pecora ad usum suum quàm optima, Xenophon. ¶ Canes singuli seorsim ligari debent: nam si iungãtur, putore, scabie, aut

aut morbo aliquo afficientur. Cubabunt prope magistrum, in stramine, uel alio cubili puro. Bis quotidie aut saltem semel à uinculis soluentur, & mox iterum uincientur: nam si diutius soluti fuerint, alacritatem & audaciā amittent. Si manibus tractentur, aut panno cutis eorum perfricetur, mollior & lenior fiet: & canes ipsi magis cicures & in uenatione obedientiores erunt, cum uel reuocantur, uel animantur, Tard. Socrates non quosuis homines conueniebat; sed eos qui natura boni existimarentur, doctrinam uero negligerent, docebat bona ingenia maximè indigere eruditione: probās id equorum exemplo, &c. & canum, ex quib. ingeniosæ, sagaces, laboriosæ, feris insidiosæ, bene quidem eruditæ, optimæ ac perutiles uenationibus fiunt: è conuerso uero, uanæ, furiosę, ac inobedientes, Xenophon dictorum Socratis lib. 4. ¶ De collarijs, loris, & fascijs canum, tractatum est supra in H. e. ubi cynanchum etiam uel cynûchum lorum esse dixi circa collum, Xenophon in libro de uenatione saccum cynuchi nomine intelligit, hisce uerbis: ἴτω δὲ καὶ ἐν ὅτῳ ἴοντες εἰς ἀγρὸν καὶ τὰ δίκτυα, ἐν ὑπερίοις, (forte ὑπέριον) κυνοῦχος μόσχειος, καὶ τὰ δρέπανα, ἵν' ᾖ τῆς ὕλης τέμνοντα φράττειν τὰ δέοντα. Omnibonus interpres copulā canum uertit: potest fortassis etiam lorum intelligi ex pelle uitulina, quo rami amputati colligentur. Et sic sacci uel receptaculi nomen subaudiendum esset: sin minus, & cynûchon saccum esse placet, ut Polluci, post μόσχειος punctum notandum est. Cynûchus (inquit Pollux libro 5. cap. 4.) pellis est uitulina, in qua rete imponunt, eiusdem figuræ cuius loculi uel marsupia quæ contrahuntur, ὥσπερ τὰ συσπαστὰ βαλάντια. Canes agitentur æstate usque ad meridiem, hyeme per solidum diem: autumno ultra meridiem. Vere circa uesperā, πρὸς ἑσπέρας, id est circa uel intra uesperā, nempe à diluculo ferè usque ad uesperam. Hic enim modus seruādus est, Xenophon. ¶ Canis (inquit Tard.) ante decimum ætatis mensem exactum non educi debet ad uenationem: nā si prius educeretur, periculum foret aliquid interiorum rumpi, conuelli, aut aliter affici: aut saltem canem deinceps fieri ignauiorē. Aestatis initio educatur canis matutino tempore, ad secundam usque aut tertiam antemeridianam horam. Nam calore meridiano pedes offenduntur, & sitis molesta est. Hyeme dies toti ad uenationem commodi sunt. Obseruabit uenator cœlum serenum & tranquillum. Siquidem pluuiæ & uenti, odoratum impediunt. Nix parua & gelu, nares ei adurunt: nix uero magna, nihil obest. Initio æstatis parum sagaces sunt canes, non quidem cerebri uitio, sed propter multos uariosque florum odores: minus per ipsam æstatem: nimius enim ęstus olfactum dissipat. Et quamuis leporum uestigia deprehenderint (solent enim eo temporis & lepores & uulpes noctu progredi) nō assequuntur tamē eos odore: sed ad diuersa uestigia uariosque odores stupidi, irascuntur ac temere latrant. Canem à uomitu uenatum ne duxeris: nā cum debilis sit, nimio labore & tumultu male acciperetur. Cum ad uenationem exis, canes exhilarato, & suis quosque nominib. blandè appellato, & ad uenandum irritato. Vinctos quoque ducito, ne discurrendo fatigentur aut aberrent. Cum lorum solues, caue ne quis alienus canis adsit, quo cum ludant, & uenatum negligant. Palpabis eos, adulaberis, animabis, Hæc omnia Tardiuus. ¶ Quibus remedijs utendum sit ad uitia pedum & nimium in eis calorem, supra in Cane in genere cap. 4. ex eodem authore retuli. ¶ Canes fœminas cum sex mensium sunt, mares octo mensium, uenatum duces, Pollux lib. 5. cap. 4. Et ibidem cap. 6. Quouis tempore (inquit) uenatione utendum est. Experiri autem oportet canum naturam: frigido quidem cœlo, an narib. sint infirmis: æstiuo autem an solem tolerent, & uestigia percipiant sole halitum eorum abolente. Verno, an in uaria florum fragrantia odores (uestigiorum) discernant. Vernum sanè tempus, quod ad aëris temperiem, uenationi commodius est quàm uel æstiuum uel hybernum: hoc solum incommodi est, quod flores uestigia discerni impediunt. Autumnus, temperie ueri proximus est: neque florū odoribus, neque frugum, ut quę iam reconditæ sint, canes à uenatione auertit. Cæterum inter niues euidentiora sunt uestigia, nec difficilia inuentu: quare lepus facile capitur, præsertim cum etiam pilis sub pedibus eius globuli quidā adhærescentes cursum impediant, Hactenus Pollux. Canes leporem uestigent, cum nix ita ceciderit, ut terram operiat: nam hyems absque niue (εἰ δ' ἔσται μελάγχιμα, rectius forte μελάγχιμα, id est si inter niuem passim terra appareat, quasi maculæ nigræ, ut fit in pauca & tenui niue: hanc uocem apud alios quoque authores reperimus, illam non item) uestigabilis non est. At cum ningit, si Boreas spirârit, uestigia di[illegible] manifesta eminent: neque enim citò liquantur. Sin & auster flauerit, & sol superfulserit, breui apparent: nam statim dilabuntur. Sed neque cum nix iugiter cadit, uestigia enim obducit: Neque cum uentus acriter incumbit: niuem enim conuoluens incerta facit. Ad huiusmodi igitur uenationē cum canibus exeundum non est: siquidem nix canum nares adurit, & pedes, ac leporis odorem gelu nimio tollit: Sed sumptis retib. cum alio ueniens, &c, Hæc Xenophon.

¶ Canes uinctos soluere, & ad cursum dimittere, Græci dicunt, ταῖς κυσὶν ἐφεῖναι, καὶ ἐφεῖναι τὰς κύνας, καὶ ἐπαφεῖναι, ἐπισεῖσαι δ' ἐκέλευε τὸ μετά τινος ἀσήμου βοῆς ἀφεῖναι, Pollux. Ἐπισίζειν apud Lycophronem & Eratosthenem τὸ ἐπισείειν τὰς κύνας, ἐκ τοῦ ἐπιφθέγξασθαι τὸ ἐπισίζειν, καὶ τὸ ἐπιῤῥοιζῆσαι ὁμοίως ἐφορμῆσαι τῇ φωνῇ, Varin. Ἐπισίσον, τὸ συρίζοντας ἐποτρύνειν τοὺς κύνας ἐπὶ τὰ ἔργα ἐν τοῖς κυνηγεσίοις, Varin & Etymologus. Ἐπισίξαι, ἐφορμῆσαι, Hesych. Ἐπισίξας, ἐπαφεὶς ἐπὶ ὁρμὴν, ὁ ἐπισείσας (forte ἐπισείσας) Idem. Ἐπιστηθεῖν, κυνηγετικῶς παρορμᾶν, Idem. Σίζειν, ἠχεῖν ἢ μίμησιν ἦχου, Hesych. ποιὸν ἦχον ἀποτελεῖν, ὡς τὰ τηγανιζόμενα, præ nimio feruore stridere, Suid. apud Hesychium ῥεῖν pro ζεῖν male legitur. Κυνηγέτης ἐμβοάτω (Varin. ἐμβοάτω) ταῖς κυσὶν, ἐγκελευέτω, ἐπικεκραγέτω, ἐπικεκράχθω, ἐπισημαινέσθω, ἐπισημαινέσθω, ἐξοτρυνέτω τὰς κύνας, προσκελευέτω, προτρεπέτω, ἐπεγειρέτω, ὁρμάτω, παρορμάτω, καὶ τὰ ὅμοια, Pollux & Varinus.

¶ Canem uenando fessum recreabis, si duo oua uino infracta, edenda præbueris, is cibus interar-

nea eius refrigerabit. Alij aquam pauco aceto miscent, cum micis panis atri: & eo liquore collum ac dorsum canis illinunt, Tardiuus. ¶ Quomodo lupos, uulpes, ursos, ceruos, capreas, & alias feras, canum opera uenatores capiant, in ipsis quæ capiuntur feris singulatim explicabimus. ¶ Venaticum genus canum, non solum nihil agricolam iuuat, sed & auocat, desidemque ab opere suo reddit, Columella. ¶ Lepus & uulpes canum metu exhorrescunt, & interdum uel sola canis latrantis denunciatione ex loco undique septo, uepribus & dumetis uestito excitantur, Aelianus. ¶ Nonne uides quod etiam uenatores, dum lepores parui æstimandam rem sectantur, multa machinãtur? Dum enim noctu pascendo oberrãt, sagacibus canibus (κύνας νυκτερευτικὰς προσάγοντες, Bessario legit ἰχνευτικάς, quod non probo, ne denuo de ijsdem agat) eos captant. Sed quoniam interdiu refugiunt, & ad cubile se recipiunt, alios canes parant, qui qua redierint odore percipiant, & in cubili eos deprehendant. Quoniam uero celerrimi sunt, ut à conspectu etiam facile aufugiant, aliud genus canum uelocium habent, quibus auolantes intercipiunt. Et quia his etiam aliquando elabuntur, retia per tramites qua fugiunt, disponunt, quibus tandem irretiantur. Hæc Socrates libro 3. Apomnemoneumatũ eius apud Xenophontem, ad Theodotam mulierem formosam. Cui illa, Quonam horum, inquit, utar, ad meos captandos amatores? Si per Iouem, inquit ille, pro cane quempiam apud te habebis inuestigatorem huiuscemodi amatorum, atque fortunatorum hominum, qui quidem ut primum eos compererit, doctus arte, efficiet ut tua in retia concidant. Retia sunt, forma isthæc tua, atque ingenium, &c. ¶ Vterũ ferunt duobus mensibus: nõ oportet autem grauidam uenatum educere, cum partui uicina erit, ὅταν ἐπίτεξ ἂν ᾖ καὶ ἐπίφορος, Pollux. Canes ad uenatum educere non conuenit, si obiectum cibum non auidè admiserint, quod eas non bene ualere significat. Nec si uentus ingens flauerit: nam uestigia rapit, nec canes odorari, nec sagenas retiáue stare permittit. Quod si horum neutrum impediat, tertio quoque die educito (ἄγειν διὰ τρίτης τῆς ἡμέρας: Omnibonus uertit, triduum educito.) Nec uulpes agitare assuescant canes: id enim non mediocre uitium, & cum oportet, nunquam præsto adsunt. Sed in diuersos saltus educito, (εἰς τὰ κυνηγέσια μεταβάλλοντα,) ut & canes uenandi, & ipse regionis peritus euadas. Exeundum est autem diluculo, ne uestigatione frustrentur: siquidem tardiusculis neque canes leporem inueniunt, nec ipsi fructum capiunt. Neque enim diutius manet natura uestigij, res planè euanida.

¶ Actæon uenator Aristæi filius, ira Dianæ, quam nudam in fonte lauantem uiderat, in ceruum mutatus, à suis canibus laceratus est, ut canit Ouidius libro 3. Metamorphoseon: Canum Actæonis nomina superius recensui inter alia diuersa canum nomina. Scholiastes in quartum Argonauticorũ Apollonij, Actæonem Melissi filium facit, quem mulieres Bacchi Orgia celebrantes laniarint. Actęonem (inquit Fulgentius ex Anaximene) uenationem dilexisse aiunt: is cũm ad maturam peruenisset ætatem, consideratis uenationum periculis, id est, quasi nudam artis suæ rationem uidens, timidus factus est. Et paulò post, Sed cum uenandi periculum fugeret, affectum tamen canum non deposuit, quos inaniter pascendo penè omnem substantiam perdidit. Ob hanc rem à suis canibus deuoratus est. Paulò extra Megara (ut scribit Pausanias in Bœoticis) fons est ad dextram: & paulò ulterius petra, quam Actæonis uocant, & in ea quiescere aiunt Actæonem solitum uenãdo defessum. In fontem uero inspexisse, cum Diana in eo lauaretur. Stesichorus Himeræus scribit pellem ceruinã à dea Actæoni circumiectam esse, ut à canibus occideretur, nec uxorem duceret Semelen. Ego absque numine Actæonis canes rabiem passas puto: in quo quidem furore etiam alium quemuis obuium lacerassent, Hæc ille. Plura de Actæone uide in Fabulosis Palæphati historijs, cap. 4. Actęonem, inquit, à proprijs deuoratum canibus, falsum est. Canis enim herum imprimis diligit: & peculiariter uenatici cunctis hominibus adulantur, οἱ θηρευτικοὶ πάντας ἀνθρώπους σαίνουσιν, &c. Actæonis quidem nomen aptum uenatori mihi uidetur, & eiusdem originis cuius ἀκτευτὴς, id est uenator, apud Græcos, à canibus ducendis. Sunt qui scribant Indicos ex Actæonis canibus prognatos: qui post rabiem in sanitatem redeuntes, Euphrate transmisso in India errauerint. ¶ Orion maximus fuit uenator, qui cum uiribus fidens gloriaretur nullam esse feram, quam non conficeret: dijs insolens uerbum ulciscentibus, contigit ut terra scorpionem pareret, à quo ictus perijt. Diana satellitis sui obitum grauissimè ferens, cum in cœlum iuxta Tauri sydus constituit. Lucanus à Diana scorpione immisso occisum dicit, & deorum miseratione in cœlum sublatum. Horatius ab ipsa Diana sagittis confossum tradit, eo quod ui uoluerit eam comprimere, &c. Plura in Onomastico nostro. Mæram dicunt Orionis canem appellatum fuisse, Cælius. ¶ Atalanta Schœnei filia fuit, quæ Meleagri amore capta, aprum omnes Aetoliæ agros deuastantem occidit, &c. Vide Onomasticon in Meleagro. ¶ Lycadem nomine canem Thessalicam celebrem epitaphio, quod tumulo eius inscriptum fuit, Simonides fecit: quod ut à Polluce refertur adponam. Ἡ σεῦ καὶ φθιμένας (lego, Ἡ σ᾽ εὖ καὶ φθιμέναν) λευκὰ λέγουσι τόδ᾽ ἐπὶ τύμβῳ, ἔσσεσθ᾽ ἐπὶ τρομέειν θῆρας ἄγρωστα Λυκάς. Τὰν δ᾽ ἀρετὰν οἶδεν μέγα Πήλιον, ἅ τ᾽ ἀρίδηλος Ὄσσα, Κιθαιρῶνός τ᾽ οἰονόμοι σκοπιαί. ¶ In somnis canes uenatici ad uenationem exeuntes, omnibus boni sunt, & actionum prænuncij: uerum reis & in ius uocatis, mali, Blondus ex Artemidoro. Et inferius, Qui igitur ad uenationem aluntur, ea quæ foris comparantur bona significant, & actiones: quare bonum est ipsos uidere uenantes. ¶ Canes uenatici dici possunt, qui alios clam auscultantes produnt, ut Corycæi: item ministri magistratuum, satellites, lictores. Tullius Actione in Verrem sexta, Apponit de suis canibus quendam, qui dicat se Diodorum Melitensem rei capitalis reum uelle facere. Ibidem aliquanto post,

Qui simul atq; in oppidum quopiam uenerat, immittebãtur illi continuo Cibyratici canes, qui inuestigabant ac perscrutabantur omnia. Duos fratres Cibyratas appellat canes, quod ad furandũ Verres illorum oculis, sed suis manibus uteretur. Ac superius in eadem, Qui posteaquam uenerunt, mirandum in modum canes uenaticos diceres, ita odorabantur omnia & uestigabant, &c. Hæc ferè ex Erasmo, in prouerbio Canes uenatici. Ἄνευ κυνῶν τε καὶ λίνων, id est, Absq; canib. & retibus. Hoc quidem schemate Pindarus Nemeorum Oda 3. significauit summam celeritatem, (ἰσχὺν καὶ ταχυτῆτα, Scholiast.) Quis enim pedibus assequatur ceruos, nisi aut à canibus remorentur, aut implicentur retibus? Conueniet tamen in eo qui clancularijs artibus capiunt prædam. Pindari uerba sic habent, κτείνοντ' ἐλάφους, ἄνευ κυνῶν δολίων θ' ἑρκέων, id est, Ceruos occidentem sine canib. ac dolosis retibus. Dicetur & in eos qui non alienis præsidijs, sed proprio Marte rem gerunt, Erasm. Pindarus de Achille loquitur, quem Homerus etiam à celeritate ποδώκη appellauit. Inuitis canibus uenari: Hoc adagio (inquit Erasm.) significatur, non sat feliciter succedere, quod à nolentibus extorquetur: Neq; eorum officio utendum, qui non ex animo operam suam nobis commodant. Apud Plautum in Sticho Panegyris patri interminans, ne se suamq; sororem inuitas uiris collocet: Stultitia est, inquit, pater, uenatum ducere inuitas canes: Additq; sententiam, qua metaphorã explicat: Hostis est uxor, inuita quæ ad uirum nuptum datur. Eodem prouerbio Germani utuntur, **Mit vnwilligen hunden ist nit gůt jagen.** Et aliter, **Wann der hund nitt lustig ist zů jagen/so reytet er auff dem ars.**

DE CANE VENATICO ROBUSTO, ADVERsus magnas aut fortes feras.

De maximis & robustissimis canibus, qui maiores & fortiores feras conficiunt, seorsim agã. Hoc animaduertendum lectori est, nonnulla superius dicta de cane uenatico, tum ad robustos tum cæteros uenationi destinatos canes communiter pertinere: quemadmodum rursus plurima in tractatione de Cane in genere prolata, non ad uenaticos solum, sed reliquos etiam canes.

¶ Robustos & pugnaces canes Oppianus libro 1. de uenatione his ferè uerbis describit. Canes, inquit, bel'icosi, non solum in barbatos (αὐχμῶντας, quales syluestres quosdam esse docuimus) tauros inuadunt, & apros occidunt, sed neq; leones suos reges timent. Vasto sunt corpore, ζατρεφέες, πρόσωπον σιμοὶ ἐπισκύνιον ἀγχολόφοισι: rostro simo, laxa & horribili supra oculos inter supercilia pelle, oculis igneis rauo colore splendentibus, πυρόεντες ὀφθαλμοὶ χαροποῖσιν ὑποστίλβοντες ὀπωπαῖς. Pelle tota hirsuta, robusto corpore, dorso lato. Hi non ueloces, sed magno robore & animi & corporis, & acerrima audacia prædití sunt. Huiusmodi canes quaslibet feras impugnant. Canes uehementiore aduersus feras cõcepta ira quandoq; occæcantur, Plutarch. in Sympoliacis. Τὴν κύνα τῆς πάσης κρατερῶς ἐπιόλματα ἔργως, carmen heroicum apud Varinum. Ὡς δ' ὅτε καρχαρόδοντε δύω κύνε, ἤ τ' ἐπὶ θηροῖν, &c. Homer. Et truculentus Helor certare leonibus audens, Baptista Mantuan. Vide infra in Leone. Taurus Aethiopicus (alius quàm rhinoceros) pastorum uires & canum multitudinem contemnit, Gyllius. Ὑφ' ἅρματι ἵππος, ἐν δ' ἀρότρῳ βοῦς, παρὰ ναῦν δ' ἰθύνει τάχιστα δελφίς, κάπρῳ δὲ βουλεύοντι φόνον κύνα δεῖ τλάθυμον ἐξευρεῖν, Pindarus ut Erasmus citat in adagio Equus in quadrigis. Sæpe uolutabris pulsos syluestribus apros Latratu turbabis agens, Vergil. Epigramma in canem caprophonon, id est apricidam, extinctum cum uisis delphinis in mare insiluisset, extat Anthologij Græci libro 1. sect. 33. His gloria magnos Frangere apros, sæuos his debellasse leones, Et molem ingentem eoi prostrasse elephanti, Stroza filius in Epicedio canis. Atalantæ canis Aura nomine fuit, quam cum Calydonia sus peremisset, bruto sepulchrum indigenæ struxere, Cæl. Hyleusq; ferox nuper percussus ab apro, Ouid. Canis Lydiæ ab apro occisæ epitaphium Martialis libro 11. reliquit, his uersibus.

Amphitheatrales inter nutrita magistros
Venatrix syluis aspera, blanda domi:
Lydia dicebar domino fidissima dextro,
Qui non Erigones mallet habere canem,
Nec qui Dictæa Cephalum de gente secutus
Luciferæ pariter uenit ad astra deæ.
Non me longa dies, nec inutilis abstulit ętas,
Qualia Dulichio fata fuere cani.
Fulmineo spumantis apri sum dente perempta,
Quantus erat Calydon, aut Erymanthe tuus.
Nec queror infernas quàuis cito rapta sub umbras,
Non potui fato nobiliore mori.

Syagrus canis nomen apud Herodotum legitur. Syagrum dicit Sophocles canem, qui suum uenationi sit aptissimus, Cæl. Hinc forte & Syas canis nomen apud Hesychium. ¶ Qui homines à canibus lacerati sint, uide supra parte prima huius tractationis de canibus diuersis in historia mortis Euripidis. ¶ Pro comperto est Benignum martyrem, quum nullis ad idololatriam tormentis posset impelli, ab Aureliano famelicis & diuturna macératis inedia canibus obiectum, mortis tamen periculum euasisse. Interfectorum à Diocletiano Gorgonij & Dorothei martyrum canes uel famelici multum, cadauera non attigére, Io. Rauisius Textor. Videntur autem magni & ualidi canes fuisse quib. obiecti sunt, quamobrem hoc in loco commemorare uolui. Eiusmodi nimirum & sepulchrales fuere canes apud Hyrcanos, de quibus dixi in Cane in genere parte ultima capitis octaui.

¶ Augues, ut audio, in Gallia uocantur canes, qui è Britannia ut plurimum ueniunt, capiendis uel occidendis maioribus feris, apris, ursis & lupis, utiles: ut qui ferocitate simul & magnitudine insignes sint. Solent autem eos aduersus ferarum iniurias cilicijs quibusdam uel pannis crassioribus obtegere, ac millo collo munire. In Narbonensi Gallia canem limier appellari aiunt, magnum & robustum, auribus magnis, qui feras maiores inuadat. Polonis ualidissimi canes, quibus contra lupos, urs

sos, & apros utuntur, uislij nominantur, ut supra dixi. ¶ Molossi apud Aristotelem magni & robusti canes, duorum generum sunt, alij pastorales, alij ad uenationem utiles, ut infra dicam. Albertus fere mastinos pro Molossis uertit: quod nomen Itali etiam & Angli usurpant, haud scio cuius originis, nisi quis mastinum quasi maximum accipiat. Germani Rüden appellant, forte quod rudes & præ cęteris hirsuti sint. De horum igitur genere pastorali infra dicam: de uenatico & pugnace hoc in loco: quanquam pastoralibus etiam aduersus lupos aliquando pugnandum est. Ex canis cum lupo coitu gignitur magnus canis qui mastinus uocatur à nobis, Albert. Mastini canes sunt grandes & mordaces, Francisc. Alunnus. Canem uidi quæ simul undeuiginti catulos peperit, & alio partu octodecim, tertio tredecim: erat autem nigra, corpore magno, ex illorum genere qui mastini dicuntur, Albert. Ex leporario & mastino nati catuli, robusti simul & ueloces fiunt, Albert. ubi Aristoteles habet ex Laconico & Molosso. Mastinus lupo similis est, & circa generationem similiter se habet ut leporarius: sed cum ablactatur nutrimentis siccioribus & crassioribus ali debet, Idem. Mastini (inquit Belisarius Aquiuiuus) ex illo genere canum sunt, qui grauiores & minus ueloces habentur: quos in Dalmatia puto plures inueniri. Nasci enim solent (ut fertur) in ea parte, quam Illyrij incolunt & Liburni quoque. Eiusdem generis Albani uidentur, ex Plinio. In Corsica quidem plures sunt, feroces imprimis, & ad quæcunque animalia inuadenda capiendaque audacissimi. Eligi debent, atroci uultu, ceruice & capite maximo, labro superiori super inferius dependente, rubicundis oculis, apertis narib. ore quod ueluti flammam hiatu euomere uideatur: acutis dentibus, collo tumente, pectore amplo, ita ut leonis similitudinem præ se ferant: magnis pedib. discretisque digitis: duris ac curuis unguibus, ut solo inhærere magis possint, quo ualidius feram prosternant conculcentque. His enim canum generibus uenatus omnes superare facilius cursu & capere uenatores poterunt, Hęc Aquiuiu. Canum ex Corsica (Curßhund) in Italia, Romę præcipue, usum esse aiunt aduersus apros & boues feros.

¶ Alanum canem Hispanice dictum Fr. Alunnus scribit eũdem esse quem Itali uulgò Molossum uocent: & alibi Alanum canem uertagum interpretatur. De uertago dicam inferius. Alania regio est Scythiæ Europęæ, quæ ad Mæotin paludem pertingit: cuius incolæ Alani (prope Istrum, Ptolem.) quorum meminit Plin. 4. 12. ubi Alanum etiam Scythiæ fluuium facit. Ammianus scribit Alanos uocari, quos prisci Massagetas dixerint. Et sequerer duros æterni Martis Alanos, Lucan. ¶ De Atali canib. dixi supra in prouerbijs à Cane in genere.

¶ Indiam petenti Alexandro Magno rex Albaniæ dono dederat inusitatæ magnitudinis canem: cuius specie delectatus iussit ursos, mox apros, & deinde damas emitti, cõtemptu immobili iacente. Eaque segnicie tanti corporis offensus imperator generosi spiritus, eum interimi iussit. Nunciauit hoc fama regi. Itaque alterum mittens, addidit mandata, ne in paruis experiri uellet, sed in leone elephantoue: duos sibi fuisse, hoc interempto præterea nullum fore. Nec distulit Alexander, leonemque fractum protinus uidit. Postea elephantum iussit induci, haud alio magis spectaculo lætatus. Horrentibus quippe per totum corpus uillis, ingenti primum latratu intonuit: mox ingruit assultãs, contraque beluam exurgens hinc & illinc, artifici dimicatione qua maximè opus esset infestans, atque euitans, donec assidua rotatum uertigine afflixit, ad casum eius tellure concussa, Plin. Apud Albanos nati canes feris omnibus anteponuntur, frangunt tauros, leones perimunt, detinent quicquid obiectum est, Solin. Et paulò mox, Hoc genus canum crescit ad formam amplissimam, terrificis latratib. ultra leones rugitibus insonans. Albania est regio Orientalis inter Colchon & Armeniam, cuius incolæ Albani: à quibus orti sunt quorum pars in Peloponneso, pars in Macedonia consedit iuxta Dyrrhachium, quorum dux fuit Georgius Scanderbegus.

¶ Arcadici ex canib. & leonibus creduntur prouenisse primum, & λεοντομιγεῖς dicti, Pollux. Vide supra in canib. uenaticis in genere ordine literarum, de Arcadicis.

¶ Canaria una ex Fortunatis insulis, repleta canib. (ingentibus) forma etiam eminentissimis: inde etiam duo exhibiti Iubæ regi, Solin. & Plin. 6. 32.

¶ Creticæ canes, ut Xenophon scribit, apris opponuntur. Et pugnaces tendant Cressæ Fortia trito uincula collo, Seneca in Hippolyto. Hæ nimirum diaponi dicti sunt: uide plura superius in Canib. uenat. in genere, inter Creticas.

¶ Cynamolgos alij populos, alij canes eorum appellant. Reperio prope paludes quę ad meridiem sunt, esse canes, qui dicuntur cynamolgi, quibus lac bubulum cibus gratissimus: Hi Indicos boues qui gentem illam æstate inuadunt, expugnant, ut Ctesias scribit, Pollux, Cæl. Cynamolgos Aethiopes aiunt habere caninos rictus & prominula ora, Solin. Vide supra H. a. in Cane in genere. In his libris, quos Cnidius Ctesias de reb. Indicis cõscripsit, Cynamolgorum gentem, ait canes permultos, magnitudine Hyrcanis canib. pares, alere solere. Quamobrem sit hæc natio tam canum studiosa, causam idem affert. Cum ab æstiuo solstitio ad mediam hyemem, tanquam apium examina, quæ ad alueos frequentes uersantur, sic armenta numero ampliora boum ferorum eos cornib. uehementer incitata appetant & noceant, hi non aliter hæc retundere ualentes, canes quos magna cura aluerunt, in ipsos immittunt, qui facile boues debellant, & interimunt. Deinde ante commemorati homines, quas esculentas carnes existimant, sibi auferunt, reliquas canib. impertiunt, libenterque communicãt. Reliquo anni tempore cum non amplius eò boues accedunt, ad uenandas alias feras secum ducunt. Iccircoque Cynamolgi appellantur, quod à canib. lac exprimunt mulctra, tum uero sic idipsum, quemadmodum

admodum nos uel ouillum uel caprinum, bibunt, Aelianus. Cynamolgi, qui ab indigenis Agrij appellantur, comati & barbati sunt. Hi canes maximos alunt, quibus Indicos boues uenantur, e uicina regione uenientes, siue à feris pulsos, siue pascuorum inopia, Strabo libro 16.

¶ Epirotica terra canes præcipuè magnos fert, Aristoteles. Clarus est inter canes Epiroticus Cerberus, Pollux. Epiri regio est Molossia, de cuius canibus inferius mox dicam. Chaonia etiam Epiri pars est, unde canes dictæ Chaonides: de quibus supra inter Venaticos in genere.

¶ Hyrcani canes robusti & feroces, ex cane quæ conceperit ex tigri: quanquam Plinius Indicas etiam ex tigribus concipere scribit. Vide infra in Mixtis.

¶ Indicæ canes apros, ceruos & hinnulos uenantur, Xenophon. Indicos canes ex canibus Actæonis propagatos scribit Nicander Colophonius, quæ à rabido furore resipiscētes, Euphrate transmisso in Indos usq; aberrarint, Pollux, Cælius. Apud regem in Babylône canum Indicorum tanta alebatur multitudo, ut ad prębenda eis cibaria, quatuor in eadem planicie magni uici attributi essent, aliorum tributorum immunes, Herodotus libro 1. Aristoteles hos canes nasci scribit ex cane & tigride, alibi uero ex cane & fera quadam non expresso nomine. E tigribus canes (inquit Plinius) Indi uolūt concipi; & ob id in syluis coitus tempore alligant fœminas. Primo & secundo fœtu nimis feroces putant gigni, tertio demum educant. Sunt qui Hyrcanos etiā canes è tigribus concipi scribant, ut in Mixtis dicam. Ex Indicarum rerum scriptis, de his quæ subsequuntur docemur: Canes fœminas multò generosissimas, tum ad inuestigandas feras narium sagacitate præstantissimas, tum uero ad cursum uelocissimas in loca ubi tigridibus est habitandi consuetudo, uenandi rationibus eruditi, perductas ut primum ad arborem alligarunt, aleamq; ut uulgò dicitur, iecerunt, discedunt. In has autem tigres incurrentes uenationis inopia, ex fame laborantes lacerant: si autem ad libidinem inflammati, & cibo completi sint, cum canibus complexu uenereo iunguntur: nanq; illi quoq; cum sunt exsaturati, uenerem meminerunt. Ex hac tigridum consuetudine cum canibus, tigris quidem non generatur, sed semen ad deterius delapsum, maternum genus referens, canis efficitur. Ii canes tigride patre nati, ut uel cerui, uel apri uenatum præclare spernunt, sic cum in leones incurrunt, gaudio uehementi exiliunt, Gyllius ex Aeliano. ¶ Celebris est & Alexandri canis, qui leones impugnauit, alumnus Indiæ, centum minis emptus, in cuius defuncti honorem Alexandrum ciuitatem cōstituisse Theopompus scribit, Pollux. Is etiam, quem Porus Alexādro donauit, duos leones uicit, Pollux. Apponam et Aeliani de canibus Indicis Alexandro donatis quātumuis prolixam historiam, quod non exiguum inde ad acuendam animi fortitudinem pro uirtute & pietate retinenda argumentum uiri boni trahere possint: Summa igitur Indus, inquit, nobilitate homo, Alexandro Philippi regis filio, horum roboris canum, sic periculum fecit, ut primo ceruum emitteret, canis ex eo loco, ubi quiescebat, eum despicatissimum habens, nihil se commouit: deinde ad aprum dimissum, quemadmodū affectus fuerat in ceruum, immotus permansit: tum uero ubi ursus immissus fuisset, æque hunc, atq; alios despicatui ducens, ab eo inuadendo se tenuit: Ad extremum hic leonem quem protulissent in medium, ut uidit, cum ira exarsit, ac profecto tanquam iustus hostis in certamen descendisset, sine mora intrepidus inuasit, atq; acerrima comprehensione, leonem constrictum tenens, illius fauces premebat, & suffocabat. Tum Indus, qui hoc spectaculum regi præbebat, quiq; probe sciebat eius robur animi & constātiam, primum huic caudam abscindi iussit, is præ ipso leone, quem mordicus tenebat, sibi caudam facile abscindi patiebatur: deinde etiam crus unum suffringi imperauit. Is uero æque ut à principio urgebat, & perinde nihil remittebat, quasi alienum crus, & ad se nihil pertinens suffringeretur. Post alterum, unde quoq; is nihil commotus arctè tenebat: tum tertium incidi præcepit, is similiter ut antè nihil se relaxauit à retinendo leone: tum etiam quartum crus abscindi uoluit, is nihilo remissior factus, nihiloq; minus leonis retinens, maximo robore ad eius perniciem incumbebat. Deniq; etsi caput à reliquo corpore abscissum erat, illius tamen dentes, ex illa leonis parte, in quam primum defixi fuissent, pendebant simul, & quāuis is qui eos in initio defixisset, iam mortuus esset, eius tamen ipsius etiam nunc ex leone appensum caput sublime ferebatur. Hic cum Alexander non mediocri dolore afficeretur, ipsius admiratione uirtutis obstupefactus, quod is qui tale uirtutis experimentum dedisset è uita, quàm ex robore animi cedere maluisset. Quare Indus uidens Alexandrum ex huius casu dolorem non mediocrem cepisse, quatuor canes huic simillimos illius donauit: ille cum grato & iucundo animo eos munere accepit: tum uero eum ipsum qui dedisset tanto precio, quanto par esset præstantissimum regem, remuneratus est. Itaq; horum quatuor munere Alexander ex memoria dolorem quem ex primo suscepisset, deposuit, Hactenus Aelianus interprete Gyllio. Diodorus Siculus & Strabo Sopithen regem fuisse dicunt qui canes illos Alexandro donauit. Apud Pollucem libro 5. cap. 5. eadem historia refertur, ubi pro his uerbis παρὰ τῷ πωρῷ reponi debet παρὰ τῷ Σωπείθει quidam inepte Sophiten scribunt. Describitur etiam apud Strabonem libro 15. sed copiosius apud Diodorum Siculum libro 17. Sopithes rex (inquit) pręter multa & splendida dona alia dedit Alexandro centum quinquaginta canes, qui prægrandes, robustissimi, alijsq; naturæ donis præstantes ualde erant, atq; cum tigribus commisceri dicebantur. Eorum uirtus ut Alexandro reipsa innotesceret, leonem fortissimum intra septa quædam duci fecit Sopithes, duosq; imbecilliores è numero canum, quos donauerat, cōtra feram immisit. Qui quum succumbere uiderētur, duos alios addidit, simulq; quatuor leonem prostrauerunt. Tunc à Sopithe quispiam cum gladio missus, crus dextrum unius

canis cœpit abscindere. Ibi Alexandro inclamante, regij spiculatores adcurrerunt, manumq; hominis retraxerunt. Iussit Sopithes æquo animo id ferrent pro eo cane tres (quatuor, Strabo, & Aelian.) ab se dono accepturi. Igitur uenator reprehensum crus paulatim concidere, neq; unquam canis aut latratum aut clamorem quempiam ædidit: tantummodo frendẽs dentibus (ὑπὸ κλαγγὴν ὑπὸ μυγμὸν προϊέμενος, ἀλλὰ σὺν ὀδόντας ἐμπεπηγότας) carnificinam eam sustinuit, donec exanguis factus super leonem expirauit, Hæc Dionys. Diuersus ab his canis Indicus fuisse uidetur, de quo Plutarch. in lib. Vtra animalium, &c. Canem, inquit, qui inter Indicos primas tenebat, quiq; aduersus Alexandrum depugnârat, in harenam productum, quantisper ceruus aut aper ursúsue emitteretur, contemptim immotum iacuisse ferunt. Sed enim ubi leo conspectus est, excitatum momento, pedib. harenam sparsisse, uelut hunc antagonistam dignum se iudicaret, cæteros omnes despicaretur. Πάντως λεόντι μέγιστος ἰνδὸς τῶν κυνῶν, &c. Philes, eadem ferè quæ Aelian. sed breuius scribens, & simpliciter de Indico cane quolibet, non Alexandri tantum. ¶ Apud Prasios Indiæ populos Megasthenes scribit, canes ualentissimos esse, qui non ante morsum dimittant, quàm aqua narib. infundatur: Nonnullis præ studio in morsu oculos distorqueri, nonnullis etiam excidere, leonem & taurum à cane detineri, taurũ mori rictu comprehensum, priusquam dimittatur, Strabo libro 15. In parte Indorum, ubi regnasse Sophites memoratur, & gentem esse sapientia præcipuè insignem, & nobiles ad uenandum tradunt canes: quiq; latratu abstineant cum uidere feram, leonibus maxime infestos, Cælius absque authoris nomine.

¶ Lacænæ canes uenatorib. etiam aduersus apros seruiunt, Xenophon: sed de his infra in Celere.

¶ Locrenses canes uenantur apros, Xenophon.

¶ Indocilis dat prælia Medus, Grat.

¶ Molossi canes uel Molottici (μολοττικοὶ uel μολοττίδες, Pollux) à Molossis Epiri populis dicti sunt. Nam & hi & Chaones celeberrimi ex Epiroticis fuerunt: unde & Chaonides & Epirotici canes commendantur. Chaonides & Molossi canes, ex Cephali cane (de quo inter celeres) natos primum fabulantur. Acron interpres Horatij Molossos canes à Molossia ciuitate Cretæ nominatos somniat. Ex canib. maximi animi est Molossus, quia acriter animosi sunt Molossi uiri, Aelian. Molotticum genus uenaticum nihilo à cæteris discrepat: at pecuarium longe & magnitudine, et fortitudine contra belluas præstat. Insignes uero animo & industria, (id est fortitudine & cursu) qui ex utroq;, Molotticum dico & Laconicum, prodierint, Aristot. Albertus ex mastino & leporario natum commendat: hoc nomine Laconicũ, illo Molossum intelligẽs. Mastinus hoc tẽpore, & Germanis uulgò rudius dictus, alius pastoralis est, de quo infra: alius uenaticus, sed is quoq; ingens ut ex Aquiuiuo iam retuli: cum Molottos uenaticos nihil à cæteris uenaticis discrepare scribat Aristot. Molossus uel Molottus, canis magnus & pastoralis, Varin. Suid. Vergilius etiam Georg. 3. pro pastorali accepit his uersib. Veloces Spartæ catulos, acremq; Molossum Pasce sero pingui, nunq; custodib. illis Nocturnum stabulis furem incursusq; luporum, Aut impacatos à tergo horrebis Iberos. ¶ Apud Molossos populos ferunt canes inhumari solitos. ¶ Canis Molossus, magnus & mordax est, ut canis è Corsica, Fr. Alun. Mordacem dici puto, non quod temere mordeat, sed quod uehementer, & morsum feris inflictum uix remittat, ut de Indicis diximus. Nam Corsicanum etiam audio, cum apro aut boui syluestri dentes infixit, non aliter abstrahi posse, nisi uenator caudam eius mordicus apprehendat. Scoppa in dictionario suo Latinoitalico Molossum canem bracco uel uracco Italice dictum interpretatur, quod non placet. ¶ Calydoniam canem Molosso misceri Gratius poëta probat. ¶ Χαονιοί τε Μολοσσοί, Oppian. Quando rure redierunt Molossici, Odiosiq; & multum incommodestici, Plaut. in Captiuis. Incommodesticum quidã exponit, qui incommoda inferat: ego immodestum malim, & modi nescium. Exanimes trepidare simul domus alta Molossis Personuit canibus, Horat. Serm. 2. Sat. 6. Teneant acres lora Molossos, Seneca in Hippolyto. Atque armillatos colla Molossa canes, Propert. Eleg. 4. Illum Scylla rapax canib. succincta Molossis, Verg. in Culice. De Nicomedis cane Molosso dicam in cane defensore: & ibidem de Eupolidis poëtæ cane Molottico, cui nomen fuit Augeas.

¶ Pæonum canes σύνθηροι, id est uenationum socij erãt, nec non præliorum, Pollux. Vide supra in parte 1. de canib. diuersis. Nota est Triacàs nomine canis Pæonica, qua Panes Pæoniæ satrapa Alexandrum regem donauit, Pollux.

¶ Perses, sagax simul & pugnax est, Grat.

¶ Inter canum nomina, quæ apud Xenophontem legimus, robustis præcipuè conueniunt ista: Ἀλκὰ, Γόρδυρ, Ὀργὰ, Θυμός, Βρῖμον, Φλέγων, Βία, Σθένων, Ξίφων, Στύραξ, Λόγχη, Αἰχμή, Φόναξ.

¶ Canes defensores, qui & ipsi magni robustiq; sunt, seorsim infra commemorabo, ut pastorales quoque.

DE CANE SAGACE, ET ANIMAlium inuestigatione.

Sagacitas de odoratu præcipuè dicitur, Plinius de gustu etiam protulit. Seneca sagacitatem sensuum corporis simpliciter dixit, transfertur etiam ad ingenium. Hinc sagæ mulieres dictæ, quæ (ut Cicero ait) multa scire uolunt, item peritæ sacrorum, diuinæ, incantatrices, maleficæ. Plin. lib. 8. de muribus, Quorum palatum in gustu sagacissimum authores quó nam modo intellexerint, miror.

Sagax catulus, Ouid. 1. de remed. am. Fideles catuli, Horat. 1. Carm. Acron exponit sagaces, uel silentium inuestigando seruantes. Naris sagax, Lucan. lib. 7. Plautus in Curcul. Canem esse hanc quidē Magis par fuit: nasum ædepol sagax habet. Sagaces canes dicuntur authore Festo, qui ferarum cubilia præsentiunt. Anser sagacior canibus, Ouid. 11. Metam. Acuto homine nobis opus est, & natura usuq; callido, qui sagaciter peruestiget, Cic. 1. de Orat. Sagacissimè odorari, Ibid. lib. 2. ¶ Odori canes, Claudian. lib. 2. de raptu. Et odora canum uis, Vergil. sic Lucret. lib. 4. Promissa canum uis: & lib. 6. Cumprimis fida canum uis. Dirige odorisequos ad certa cubilia canes, uersus est myurus Liuij Andronici. Nec naribus acres Ire canes, Ouid. 7. Metam. Et naribus utilis Agre, Ibid. li. 3. ¶ Germani hoc genus canum uocant **spürhünd/leidthünd**, quorum aures (inquit Pinicianus) languidæ sunt & flaccidæ: idem tanquam Latino uocabulo hos canes plaudos appellat, ex recentioribus puto barbaris. Nostrates priuatim **jaghünd**, id est uenaticos, sagaces nominant: alijs enim uenaticis alia nomina tribuūt. Angli, houndes uel spaynelles, sagaces uocitant. Horum maior hodie usus est quàm olim: indicatas enim feras aut exturbatas cubili, bombardis eminus petunt uenatores, ut plerunq; canum celeritate aut robore, ac retibus etiam parum sit opus. ¶ Carteiæ in cetarijs polypus è mari exire assuetus in lacus apertos, atq; ibi salsamenta populari, deprehendi non potuit, nisi canum sagacitate: hi redeuntem circumuasere noctu, &c. Plin. ¶ Græci ἰχνευτὰς uocāt, Oppianus ἰχνευτῆρας. ἰχνευταὶ, οἱ νῦν ἰχνεύμονες λεγόμενοι, Varin. intelligit autem canes sagaces, non ichneumones Aegyptios lutrarum generis, de quibus suo loco dicam. Est & piscis ichneumon, Varin. Ichnos Græcis uestigium est, proinde ab inuestigando hæc facta sunt nomina. ἰχνᾶται, ἰχνοσκοπεῖ, Suid. & Varin. ἰχνάς, ἡ ἴχνευσις, Varin. ἴχνι' ἐρευνῶντες, περίφραστις τοῦ ἰχνευταί. ἴχνια pro ἴχνη, poëtice, Idem. ἰχνηλατῆσαι, διὰ τῶν ἰχνῶν ἀναζητῆσαι, Suid. & Varinus. ἰχνηλασία, ipsa inuestigatio. Κυνὸς λακαίνης ὥς τις εὔρινος βάσις, Sophoclis senarius apud Suidam in Βάσις. ῥινηλατεῖν, ἀπὸ τῆς ἀνιχνεύσεως τῆς ῥινός: licet etiam ῥινηλάτης ὄνομα reperiatur, ὁ κατακρινόμενος τῇ ὀσμῇ. Μαστεύσαι, ῥινηλατῆσαι, Hesych. ἐπὶ μὲν τῶν ἀνθρώπων ἰχνεύειν λέγεται, καὶ ἀνιχνεύειν, καὶ ἰχνηλατεῖν, καὶ ἰχνευτὴς ἀνήρ, καὶ κύων, ἀπὸ τοῦ θηρῶντος. ὁμοίως δὲ, ζητεῖν, ἀναζητεῖν, ἐξευρεῖν, ἀνευρίσκειν, ἐξευρίσκειν, συνεξευρίσκειν. ἀπὸ δὲ τῶν θηρίων, ἰχνεῦσαι, διαιτᾶσθαι, μεταθεῖσαι, &c. Poll. Et rursus, ἔστι δ' ἐν ἴχνος, ἰχνηλασία, καὶ ἴχνη, καὶ σημεῖα ποδῶν, σύμβολα, ἐντετυπωμένα τῇ γῇ, ἰχνεύματα, ἴχνια, ἰχνεύσεις. ἴχνη δὲ, εὐθέα, συμπεπλεγμένα, δίναια, δίγαια (mēdum uidetur) δρομαῖα. ὀξέα οἷς τὰ ἴχνη, ἀπόζει, πνεῖ, ἐκπνεῖ, ἐκφέρεται ἀπ' αὐτῶν τὸ πνεῦμα: εἴσοσμα, δύσοσμα, ἄοσμα. ταῦτα δ' οὐ τὰ δυσχερῆ ὑπὸ ἐκπνεῖν τι λέγουσιν, ἀλλὰ τὰ διαλάμποντα ἃ δυσωδέστατα πνεύματα τῶν ἰχνῶν. Προλαμπεῖν, τὸ προλαμπεῖν πρὶν τὸ θηρίον ἀνελθεῖν, Pollux. ¶ Illud quoque usus inuenit, ut acerrimos ac sagacissimos canes in turribus nutriant, Veget. libro 4. de re milit. ¶ Canes sagaces odore & importunis latratibus feram insequuntur, coguntq; ad lassitudinem, donec eam in manus uenatorum uel leporariorum deijciant: & quam iussu uenatorum insequi cœperint, non relinquunt, etiamsi multas alias inuenerint, Author obscurus.

¶ Indagare propriè significat locum aliquem retibus cingere, ut fera ubicunq; sit intra id spatium reperiatur, sed impropriè aliquando simpliciter pro inquirere & inuestigare ponitur: hinc deducuntur, indagatio, indago, inis: indagatrix, indaganter. Omnibus uestigijs indagare aliquid, Cicero ad Attic. lib. 2. Saltusq; indagine cingūt, Verg. 4. Aeneid. est, serie plagarum saltus cingentium. Syluis undiq; impeditissimis, aut altissimo flumine uel indagine munitum, Cæsar 8. belli Gal. de campo quodam. Et syluas, uastaq; feras indagine claudit, Lucan. li. 6. Budæus indaginem metaphoricè interpretatur fossam, & turrium munitarum seriem.

¶ Vnius an uarij coloris indagatores sint canes (inquit Belisarius) parum referre uidetur: ut staturæ etiam paruæ ne an magnæ sint. Sat erit si deiectis ac propendentib. auribus, retortis sursum naribus, odoratu acutissimo fuerint, ut neq; aliud quàm uenatum latratu indicent: quo quidem atroci maximoq;, qua incedant feræ per nemora uirgultaq; ac uepres cognosci à uenatoribus possit: ut nō uentorum strepitu aliarúmue rerum ad latratum inuitentur, ne falsa suspicione uenatores concitēt. Debent autem uenatorū uoci ita parere, ut nec longissimè progredi ausint, nec prope uenatores tantum manere uelint. Fit sanè non natura solum, sed etiam arte disciplinaq;, ut canes ad obediendum faciles efficiantur. Albi coloris indagatores præferuntur, quum ferarum generibus longe dissimiliores sint: nigri enim interdum apros, rufi capreas aut alias feras colore suo referunt, unde uenatores decipiuntur, Hactenus Belisarius.

¶ Canem odorum (inquit Blond.) quidam autumant præstantissimum quadratum esse: quem nos etiam probamus, & breuemissimo potius quàm adunco rostro, capite concinno: crurib. posterioribus eadem ferè altitudine qua sunt anteriora: pectore quod non sit maius uentre: dorso plano & porrecto ad caudam. Oculi sint agiles & crebrò moueantur, aures pendulæ arrigantur subinde: caudæ mutilæ frequens motus, & rostri per terram odorus error. Qui dum prædam quærit, sentes ac spineta diutius odoratur, sagacior est. Laudatur imprimis qui præda inuenta, domini accursum expectat. Quod ad colorem, in Italia eligunt uarium, & maculosæ lynci persimilem: nec tamen spernendus est nigri coloris. Albus etiam ac fuluus color canem odorum decorat. Dum non uenatur, loris in stabulo uinciendus est: & siccis potius edulijs alendus, quàm pinguibus iusculentis: hæc enim grauiorē reddunt. Educendus tamen nonnunquam est è stabulo uinctus, in uicos tantum, ut excrementis se exoneret promptius: mox iterum coërcendus usque ad tempus uenationis. Hæc Blond. Canis sagax singularum semitarum exordia tacitus percūctatur, &c. Ambrosius. In uenatu solertia (Plinij uerbis

utor)& sagacitas praecipua est. Scrutatur uestigia atque persequitur, comitantem ad feram inquisitorem loro trahens: qua uisa, quàm silens & occulta demonstratio est, cauda primum, deinde rostro. Ergo etiam senecta fessos, caecosque ac debiles sinu ferunt, uentos & odorem captantes, prodentesque rostro cubilia, Haec Plin. Canes praecipuè sagaces, taciti & minimè prompti ad latrandum sunto, Oppian. ¶ ἔσθλα δὲ σκύλακες δυσκρίτου ἴχνια ἀνιχνεύειν, ἀκριβέως ἐπὶ λάρυγγι, μέμαρπτε μὲν ἄρ' ἀναλέξαι ὄμματα τεκμήραιντο, καὶ ἐφράσαντο κέλευθα. Μουσοτύπων λυίνης ἢ πτερίχνια στιχόωντα, Oppiā. subinde añt adijcit, hominib. ad inuestigandum commodiorem esse hyemem, quod uestigia tum temporis uel niuibus uel luto impressa liquidò appareant: uer canibus aduersari propter uarios florum odores, aptissimum esse autumnum. In Aetna Siciliae (ait Aristoteles in Mirabilib.) antrum quoddam esse fertur, & circa id undiquaque magnam florum copiam toto anno prouenire: praecipuè uero uiolis refertum esse locum amplissimum, quae fragrātia sua locos uicinos adeò repleant, ut canes eo odore occupati, frustra lepores inuestigent. ¶ Fugiunt cerui latratu canum audito, aura semper secunda, ut uestigia cum ipsis abeant, Plin. ¶ Nunc Xenophontis de inuestigatione uerba adscribam, partim nostra, partim Omniboni translatione usus, ubi ille non errasse uidetur. Diuersae igitur, inquit, canum indagines sunt. Quaedam uestigijs deprehensis, nihil significantes pergunt, ut an inuestigent nescias: aliae auribus tantummodo micant, cauda immotae manent. Aliae auribus immotis summum caudae uibrant: nonnullae demittunt aures, συνάγουσι τὰ ὦτα, & contracta fronte ueluti tristes (utpote nimium intentae) caudam quoque immobilem demittentes, cursum peragunt. Multae nihil horum faciunt, sed insanientes obambulant: & uestigia circumlatrantes, cum in ea inciderint, temere signa confundūt. Sunt quae ambagibus multis ac erroribus usae, nec uestigia rectā qua antrorsum ferunt secutae, (ὑπολαμβάνουσαι ἐκ τοῦ πρόσθεν τὰ ἴχνη: Vide num ὑπολιμπάνουσαι aut καταλιμπάνουσαι legendum sit: uel ex Polluce, ὑπολαμβάνουσαι οὐ καίουσι τὰ ἴχνη) leporem derelinquunt: & quoties ad uestigia redeunt, coniecturam faciunt. At ubi leporem uident, trepidant: nec inuadunt, priusquam illum moueri conspexerint. Quae uero inter indagandum & persequendum, aliorum canum inuenta praecurrunt, & saepe respectant, sibi ipsae diffidunt: ut contra nimis audaces & confidentes sunt quae peritas laboris socias ante se progredi non sinunt, sed interturbando impediunt. Aliae falsa amplectuntur, & quicquid nactae fuerint, plaudentes sibi & iactabundae procedunt, suae sibi fraudis consciae. Quaedam hoc idē faciunt insciae. Sunt & ignauae, quae nusquam à tramite aut uijs (τριμμῶν legēdum in excusis, ex Polluce) declinant, uestigia recta ignorātes. Damnantur etiam quae uestigia cubilium (circa cubilia leporum) nō discernunt: cursu uero impressa, celeriter percurrunt. Sunt quae ab initio cursus magna contentione utuntur, prae mollitie deinde remittūt. Aliae anteuertunt (ὑποθέουσιν Atticè accipio pro προθέουσι: Pollux coniūgit ὑποθέουσι & παραθέουσι, nimirum ἐκ παραλλήλου.) Quaedam in uias stultè incidūt, aberrantque: & reuocantes aegre exaudiunt. Multae ferarum odio, pleraeque hominum desiderio, uenatione omissa, recurrunt. Nonnullae ad uestigia clangentes (κλαγγαίνουσι, Pollux habet κυνλαγγαίνει, sicut Omnibonus etiam legisse uidetur) fallere tentant, pro ueris falsa simulantes. Sunt quę hoc nō faciūt, sed inter currendum sicunde clamorem audierint, ad hūc relicto opere ferūtur. Aliae temere sequuntur, aliae multum praeueniūt. Quaedam (rectè se facere) putant, aliae simulāt. Nonnullae inter currendum inuidia & aemulatione certāt, seque mutuo iuxta uestigia irritant, ita ut alter ab altero nō abscedat, sed unà ferātur. His quidem uitijs canes partim natiuis, partim ex mala institutione ortis prediti, inutiles euadūt: & homines etiam studiosos uenationis deterrere possunt, Hactenus Xenophon: A quo usurpatum ἐκκυνεῖν uerbum (pro quo Omnibonus imperite reddidit interosculari, & adhuc imperitius quidam eādem interpretationem in Graecolatinum Lexicon retulit) certare & se inuicem irritare transtuli. Nam apud Hesychium & Varinum legimus, ἔλκυνες, ἐριθίζεις, ἐπείγεις: Et apud eosdē, ἐκκυνεῖ, cum acuto uel circumflexo in ultima, νόσημα τι κοινόν: lego, ἔκκυνιν, proparoxytonum, νόσημά τι κυνῶν, id est morbus canum: cum nō corporis morbus sit, sed κακίας potius, id est uitium animi, ut ex Xenophonte patet: ut ipsi canes hoc uitio laborantes ἐκκυνοι dicātur. Apud Pollucem 5. 11. leguntur haec uocabula, ἔκκυνοι, ἐκκυνοῦσαι, ἐκκυνεῖν, sed absque ulla interpretatione: & facile credo ipsos etiam Grecos grammaticos has uoces ut antiquas & obsoletas nō satis intellexisse. Scio κυνεῖν exponi osculari: ἐκκυνεῖν uero uocem quam Pollux à canibus factam esse ait, nemo quod legerim, in ea significatione ponit: adde quod φθονερῶς, id est inuide apud Xenophontem adiungitur, (quamuis Omnibonus imperite, ut solet ad praecedentia referat) cōuenit autem inuidia irritationi, osculis minimè. Hoc clarius cōstat ex alio etiam Xenophontis loco, ubi sic scribit: ἐπειδὰν δὲ μάλιστα θέλωσι προσμίξειν τοῖς ἄρκυσιν, ἀλλ' ἐκκυνολατρίουσαι, ἀναλαμβάνειν, ἕως ἂν ἐθισθῶσιν εὑρίσκειν προθέουσαι λαγώ, μὴ ἐν κόσμῳ ἀεὶ τοῦτο ζητοῦσαι (malim μὴ ἐν κόσμῳ ἀεὶ τοῦτο ποιοῦσαι,) τελευτῶσαι γίγνονται ἔκκυνοι, πονηρὸν μάθημα. Quęrendum an idem sit ἐκκυνεῖν quod alibi dixit ὑπὸ φιλοτιμίας ὑπερβάλλειν τὰ ἴχνη, ultra leporem uel eius cubile excurrere: quasi de cursu tantum contentio eis sit, non de lepore, & alter pręcurrentem alterum ferre non possit. Omnibonus uertit, studio certandi uestigia praeterire, quod Graece dixerim διὰ φθόνον καὶ φιλονεικίαν ἔξω καὶ ὑπερτέρω τῶν ἰχνῶν φέρεσθαι, ἀμελοῦντας αὐτῶν. Eam ob causam ἀναλαμβάνειν, id est reuocare hos canes iubet, tanquam desertores, non ignauia aut metu, nec errore, quae alia canum uitia sunt, sed inuidia mutua & contentione quadam ambitioneque.

¶ Canes ita uestigent (inquit Xenophon) ut à uijs & tramitibus mox recedant, capita terrae obliqua (λοξίας, sic lego) admouentes: ad uestigia subrideant, auresque demittant, & faciles subinde ocu-

los

tos per singula uoluant: & caudis blandientes multis in latera orbibus, per uestigia simul omnes progrediantur. Sed ubi ad leporē ipsum aderint, tum uero uenatori planum faciant pergendo celerius, significando uehementius animo, capite, oculis, gestu corporis: intuitum modo retro, modo in leporis latibula dirigentes: diuerso impetu, in rectum, in aduersum, in obliquum: & uerè iam arrigendo animum ac gestiendo, quod iuxta leporem sunt. Intensius uerò premant (persequantur leporem) nec remittant, ingenti clamore atq; latratu cum lepore qualibet euadentes. Cæterum uelociter alacriterq; transmittans, (μεταπείθουσιν, uide an legi possit μεταθέουσιν) frequenter respicientes & sine fraude clangentes: nec uerò ad uenatorem omissis uestigijs redeant. Tales quidem forma & in opere sint: ac insuper magnanimę, probis pedibus, εὔποδες, Leonicenus uertit duris: sagaces, nitidę, εὔτριχες. Magnanimæ erunt, si saltus (τὰ κυνηγέσια, ipsum opus uenandi) æstu urgente non deserunt. Sagaces, si leporem nudis uel glabris in locis, aridis, apricis, astro imminente (sub Cane sydere) præsentiunt. Probis pedibus, si eodem tempore dum montes superant, pedibus non fatiscunt. Et paulo post, In summis femoribus, lumbis & cauda inferius, pilos habeant rectos ac densos, βαθείας prolixos, superne mediocres. ¶ Satius fuerit per montes sæpe, per rura minus agitare canes. Montes enim uestigari possunt, & expeditè transcurri: rura neutrum possunt, impedita tramitibus. Est autem utile, etiamsi non inueniatur lepus, agitare per aspera canes: Nam & pedibus probis, & corpora in his locis exercentes meliores euadunt, &c. Hæc omnia Xenophon. Pollux lib. 5. cap. 10. describit etiam uitia corporis, animi, & ipsius uenandi operis, laudibus ex Xenophonte iam relatis contraria: quæ idcirco non adscribo, quoniam ex ijs quæ posuimus intelligi possunt omnia. Si quis tamen uerborum copiam ad uenationem describendam desideret, consulat illum Pollucis locum: Nos ea saltem adijciemus, quæ in canibus inuestigationi deditis apud ipsum laudantur: quæ sunt, ut canis sit φιλόθηρος, θυμόσοφος, σοφός, δύσεριν, οἷος ἁρπάζειν τὰ πνεύματα, κρίνειν τὰς ὀσμὰς, ἐπιδιώκειν τὰ ἴχνη: καταφωρᾶν τὸ θηρίον, καὶ ἀποκρυφθὲν ἐξευρίσκειν: φροντίζειν μὲν περὶ τὴν ζήτησιν τῶν ὀσμῶν, ἡσυχάζειν δὲ περὶ τὴν εὕρεσιν τῶν ἰχνῶν: περιγηθεῖν δὲ τῷ θηρευθέντι, κἂν ἐγγὺς ᾖ τοῦ ἀνευρίσκειν ἀποσημαίνειν, καταπηδᾶν, ἀπολαλεῖν, διακελεύειν, τῇ χαρᾷ τῆς ψυχῆς, ὑπὸ πηδήματι τοῦ σώματος, τῇ φαιδρότητι τοῦ προσώπου, τῇ λαμπρότητι τῶν ὀφθαλμῶν, τῇ μεταλλάξει τῶν ὀμμάτων; (lege σωμάτων ex Xenophonte:) τοῖς ἀναβλέμμασι τῆς ὄψεως, τοῖς πηδήμασι τῆς ἐλπίδος, τῇ σείσει τῶν ὤτων, τῷ σεισμῷ τῆς οὐρᾶς, τῷ τὸ σῶμα (lege σῶμα ex Xenophon.) πᾶν ἐπικραδαίνειν. ¶ Canes quomodo à uenatore ad inuestigandum leporem, & persequendum emitti animariq; acclamando debeant, & reuocari, &c. lege apud Xenophontem. ¶ Canis sagax (inquit Aelianus) longo uenatoris uinculo alligatus, silentio odoratur, & ante uenatorem præcurrens, ad pergendum ire ulterius attrahit et allicit. Vbi uerò uestigia deprehendit, & feram acerrimo narium sensu assequitur, hîc se subito retinens, sistit pedem, & quod uenationis prouentus prope sit, gaudio perfusus uenatori blãditur. Eò ille cum proxime accessit, eius osculatione pedum, & complexu inuitat ad prædam. Ac simul ad institutam uenationem incumbere perseuerat, & pedetentim usq; eò procedit, quoad ad cubilis locum peruenerit, quem ultrà non progreditur. Quo animaduerso canis dux, propria uenatorum significatione prædam adesse, his qui retia ferunt denuntiat, hi autem retia circumijciunt: canis intelligens uoce opus esse, ad excitandam feram, latrat, ut ex fuga in casses incidens comprehendatur. Ex hac porrò capta, canis quemadmodum uiri, qui ex pugna uictoriam retulerint, sic exultat lætitia, triumphat gaudio, & quasi uitulatur. Hæc & captis apris, & ceruis agũt canes, Hæc Aelianus. Atqui leporis uestigia (inquit Xenophon) multum hyeme procedunt, quia longæ sunt noctes: parum autem æstate, quia è contrario sunt breues. Nec uero subolent hyeme diluculo, cum pruina fuerit, aut gelu. Hæc enim calorem halitumq; (calidum uaporem) omnem ad se attractum sibi includit. Gelu uero constringit, & congelando sistit. Quamobrē torpescentes naribus canes (μαλακιῶσαι τὰς ῥῖνας, ut bis etiã apud Pollucem legitur: ego tamen μαλκιῶσαι malim: nam & μάλκη frigus, & ex frigore stuporem significat. μαλκιῶν, οἱ ὑπὸ κρύους πεπηγότες λέγονται, καὶ συνεσταλμένοι, Varinus. μαλκιᾶν, τὸ ὑπὸ ψύχους συνεστάλθαι τὰς χεῖρας, Idem, &c.) sentire non possunt, priusquã sol die sue procedens, omnia resoluat: tunc enim & canes odorantur, & ipsa dum euaporant uestigia redolent. Abolet autem ea ros quoq; multus superincumbens, καταφέρουσα: legi potest καταφύρουσα, id est aspergens, & humo permiscens. Imbres etiam qui per intertuallum temporis (διὰ χρόνου) cadunt, odorem ab humo rapientes, olfactum, donec exiccetur, difficilem reddunt. Ad hæc australis tempestas deteriora facit uestigia: humectans enim diffundit: Septentrionalis uero, si nondum resoluta fuerint, contrahit & seruat. At pluuiæ & rores diluunt. Preterea Luna halitum (uaporem calidum, τοῦ θερμοῦ: Omnibonus legit τὸ θερμὸν, quod probo: nam & paulò post sic legitur) extenuat, præcipuè in plenilunio: quo quidem tempore uestigia sunt incertissima, (μανότατα, forte plurimum distantia. μανὸν enim id est rarum, poros habet distantes, densum uero omnibus suis partibus continuum & solidum est.) Nam exultantes ad Lunam lepores inter se colludunt, & ea lõge dissipantes dirimunt. Sed perturbatissima fiunt, cum ea uulpes antea pertransierint. Ver propter anni temperiem ualde clara præbet uestigia, quanquam terra sicubi floret, canibus nocet, dum in unum spirantes confundit odores. Exilia per æstatē uestigia & obscura fiunt. Nam terra feruens abolet, quicquid halitus (calidi uaporis) habent. Est enim tenuis: & canes tunc minus odorantur, quia resoluta sunt corpora. Verum autumno pura sunt uestigia. Quæcunq; enim terra producit, & domestica iam reposita sunt, & syluestria ætate labefactata, ut fructuum odores uestigijs miscendi, canes nõ amplius impediãt. Iam hyeme, & æstate, & autumno, recta sunt ut plurimũ

uestigia: uerno autem confusa. Nam lepus coitum quærit cum aliâs semper, tum hoc tempore: quamobrem simul uagantes necessariò uestigia implicant. Subolent autem uestigia cubilium (iuxta cubilia) diutius quàm cursu impressa. Illa enim lepus perambulat insistendo, hæc celeriter transcurrit: unde fit ut illis referciatur humus, his leuiter imbuatur. Syluosa item loca redolent magis quàm nuda. Siquidem modo percurrens lepus, modo procumbens, multa contingit: & quæ sequuntur, in leporis historia referenda.

¶ Braccum canem uulgò dictum, alij canem sagacem & odorum: alij aliter interpretantur, ut supra retuli. ¶ Britannici canes indagatores, fortes sed parui sunt, ipsi agasæos uocant, (ἀγασσαῖος & ἀγασσεὺς habet Oppianus:) curui, γυροί, macilenti, hirsuti, oculis pigri: sed unguibus probe armati, & dentibus multis acutis, odoratu & indagatione præstantissimi, tum ad uestigia deprehendenda, tum notandos aëris halitus. Hunc experturus uenator, leporem uiuum aut mortuum è domo rus defert, nō rectà, sed obliquè, modo ad dextrā modo ad læuam procedens. Et cum longius abfuerit, scrobe facta inhumat. Mox reuersus canem educit, ut sit prope initium uiæ. Is percepto statim odore, nullis apparentibus uestigijs anxius & solicitus discurrit, & circum obuia quæque inquirit, lapides, colles, uias, arbores, uites, sepes, areas: tandem deprehenso aëris tractu, qua delatus est lepus, illac omnino per omnes ruris ambages sequitur, donec ipsum attingat leporem. Quòd si in ipsa uenatione opera eius uti uelis, uidebis quàm cautè uestigia premat, quàm tacitè & insidiosè accedat, cum præ corporis paruitate facile inter uites aut arundines culmósue lateat. Cum uero prope leporem fuerit, incredibili celeritate, sagittæ aut excitati è latibulo serpentis instar, & mira alacritate prædam inuadit: quam partim unguibus acutis, partim dentib. subacta, utcunque graue onus uix magno labore ad uenatorē refert: Qui lætus occurrens canem unà cum lepore à terra sublatum gremio reponit. Hæc Oppian. in fine libri 1. de uenatione. His Gratij quoque & Nemesiani de Britannicis canib. uersus adiungam.
Quid freta si Morinûm dubio refluentia ponto Veneris, atque ipsos libeat penetrare Britannos?
O quāta est merces, & quantū impēdia supra, Si nō ad speciem menturosque decores
Protinus, hæc una est catulis iactura Britannis, Gratius. Diuisa Britannia mittit
Veloces, nostrique orbis uenatib. aptos, Nemesian.

¶ Martem odere Geloni, Sed natura sagax, Grat. Traxêre animos de patre Gelonæ Hyrcano, Idem. ¶ Gnosij quoque canes sagaces sunt, quamobrem Ouidius inter canes Actæonis Ichnobatē sagacem Gnosium fecit. Oppianus libro 4. de polypo scribit, qui è mari egrediatur olearum, quarū frondes libēter depascit, odore illectus: ἤϋτ' ἐν ἴχνος Κρησσαῖ' ἀγρώσσοιο κυνὸς μένος, ὅς τ' ἐν ἀγροῖσι Θῆρ' ἐς ἀειχοβίου σταλίκων βάσιν ἐξερέοντα ῥινὸς ἐπαγγελίῃ πομπεύει, καὶ τέ μιν ἄγρῃ Μάρψε, καὶ οὐκ ἰμάτησιν (ἱμάσσειν corrupte habent impressi codices) ἐόν δ' ἐπὶ ἔλασσεν ἄνακτα. Gnosus uel Cnossus urbs est Cretæ: de Creticis dixi supra in Venaticis diuersis.

¶ Hispanici canes, ut audio, Gallis espaigneulx dicti, auriculis sunt longis, minus tamen quàm bracchi: lepores & cuniculos excitant, pilis plerunque nitidis, non hirsutis.

¶ Κυνὸς Λακαίνης ὥς τις εὔρινος βάσις, Sophocles. Quorum nares porrectæ sunt longius, ut catulorū (κυνιδίων) Laconicorum, olfactu ualent, Aristot. de generatione anim. 5. 2. Nos de Laconicis mox inter celeres dicemus: qui puto maiores sunt, sagaces uero Laconici minores: nam Aristoteles κυνίδια uocauit.

¶ Tusci cōmendantur à Nemesian. his uersib. Quin & Tuscorum non est extrema uoluptas
Sæpe canū: forma est illis licet obsita uillo, Dissimilesque habeāt catulis uelocibus artus,
Haud tamē iniucūda dabūt tibi munera præda. Nanque & odorato noscunt uestigia prato,
Atque etiam leporum secreta cubilia monstrant.

¶ Vmber sagax, sed timidus est. At fugit aduersos idem quos repperit hosteis
Vmber. quanta fides, utinā & solertia naris, Tanta foret uirtus, & tantum uellet in armis, Grat.
Aut exigit Vmber Nare sagax è calle feras, Sylius libro 3. Quondam inconsultus mater dabit
Vmbrica Gallis Sensum agilem, Grat.

¶ Canum diuersa nomina ex Xenophonte supra retulimus, inter ea sunt quæ sagacib. præcipue conueniāt, ut λόχος, ἴχνευτ, Μάλας, Ταξις, Στίχων, Στίβων, Νόος, Γνώμας.

¶ VENATICORUM canum alij sagaces sunt, in quibus tamen celeritatem desideres, ut quos diximus iam plerique: alij olfactu & pedibus ex æquo ualent, quos nunc recensebo.
Quæ laus prima canū? quib. est audacia præceps, Venandique sagax uirtus uiresque sequendi.
Quæ nunc elatis rimātur naribus auras, Et nunc demisso quærunt uestigia rostro,
Et produnt clamore feram, dominumque uocādo, Increpitant: quem si collatis effugit armis:
Insequitur tumulosque canis, camposque per omnes. Noster in arte labor positus, spes omnis in illa.
Ouidius in Halieuticis.

¶ Aetoli celeres sagacesque sunt, de quib. Grat. At clangore citat, quos nondum cōspicit apros,
Aetola quæcunque canis de stirpe (malignum Officium) siue illa metus conuiti rupit,
Seu frustra nimius properat furor: Et tamē illud Ne uanum totas genus aspernêre per arteis.
Mirum quàm celeres, & quantum nare merentur: Tum non est uicti cui concessere labori.

¶ Britannicus canis sagax & celer est, ut supra docuimus.

¶ Celtici canes ex Gallia Britanniaque uenientes, odoratu cursuque sunt insignes, Textor. De Galli-

co

eo dicam infra inter celeres. Quod si idem est Celticus qui Gallicus, celer tantum, non item sagax uidetur: Quondam inconsultis mater dabit Vmbrica Gallis Sensum agilem, Gratius. Inconsultis interpretor non sagacibus: & sensum agilem, sagacitatem: Vmbros autem sagacissimos esse supra diximus. Sed non unius generis Celtici canes uidentur, quod uel ex Gratij isto carmine coniicio, Magnaque diuersos extollit gloria Celtas.

¶ Metagontis canis nomen apud solum Gratium reperio, uidetur autem illos sagaces pariter ac celeres & tacitos facere, ut apparebit infra in Petronijs. Addit historiam Hagnonis Bœonij Hastilidæ (forte Astylidę, id est Astyli cuiusdā filij: nam & alij quidā Astyli dicti sunt) qui primus uenationis usum ostenderit, solus in syluas sine socijs & retibus egrediens, Metagontē tantū canem, cui Glympicus nomen fuerit secum ducens, sed ipsum poëtam audiamus.

Vnus præsidium, atque operi spes magna petito
Adsumptus Metagon, lustrat per nota ferarum
Pascua, per fontes, per quas triuere latebras,
Primæ lucis opus: tum signa uapore ferino
Intemerata legens, si qua est qua fallitur eius
Turba loci, maiora secat spatia extera gyro.
Atque hic egressu iam tum sine fraude reperto
Incubuit spatijs, qualis permissa Lechæis
Thessalium quadriga decus, quam gloria patrum
Excitat, & primæ spes ambitiosa coronæ.
Sed ne qua ex nimio redeat iactura fauore,
Lex dicta officijs, neu uoce lacesseret hostem:
Neue leuem prædā, aut proprioris pignora lucri
Amplexus primos nequicquā offenderet actus.
Iam uerò impensum melior fortuna laborem
Cum sequitur, iuxtaque domus quæsita ferarum
Admonet: & si forte loci spes prima fefellit,
(Rarum opus) incubuit spatijs* ad prospera siser,
Intacto repetens prima ad uestigia gyro.
Ergo ubi plena suo redijt uictoria fine,
In partem prædæ ueniat comes, & sua naris
Præmia, sic operi iuuet inseruisse benigno. Hæc

Gratius. Et rursus in electione canis uenatici,

Iunge pares ergo, & maiorum pignore signa
Fœturam, prodantque tibi metagonta parentes,
Qui tenuere (forte genuere) sua pecus hoc immane iuuenta, &c. nam hos uersus cum sequentibus superius in canis uenatici in genere electione retuli: non enim ad metagontem solum pertinere mihi uidebantur. Matagonium, μετεγώνιον, Stephano urbs est Libyæ, à qua gentile Metagonites. Aliqui promontorium faciunt, quod Africam à Numidia diuidat, dictum quod angulare sit. An hic locus nomen canibus dederit haud scio.

¶ Petronium canē Gratius celerem & sagacē facit, sed non tacitū, his uersibus: At te leue si qua

Tangit opus, pauidosque iuuat compellere dorcas,
Aut uersuta sequi leporis uestigia parui:
Petronios (sic fama) canes, uolucresque Sicambros,
Et pictam macula Vertraham delige falsa,
Ocyor affectu mentis, pinnaque cucurrit.
Sed premit inuentas, non inuentura latenteis
Illa feras, quæ Petronijs bene gloria constat.
Quod si maturo pressantes gaudia lusu,
Dissimulare feras, tacitique accedere possent:
Illis omne decus, quod nūc metagontes habetis,
Constaret syluis: sed uirtus irrita damno est.

Petronij ne à uenatorib. & dominis hi canes dicti sint (multos enim uiros Petronios adpellatos legimus:) an ab aliquo loco, non facile dixerim. Petronia quidem nomen fluuij est in Tyberim defluentis, dicti quod per petras fluat.

¶ Vertagum canem grammatici quidam interpretantur, qui sponte ad uenationem exeat, prædamque domum referat. Martialis, Non sibi, sed domino uenatur uertagus acer, Illæsum leporē qui tibi dente feret. Vertagos dici canes legimus, uerbo, uti uolunt, peregrino apud Firmicum Matheseos quinto, sponte qui in uenationem exeant, leporibus infesti præcipuè, Cæl. Vertagum recentiores leporarium interpretātur, ut Scoppa: alij simpliciter canem uenaticum, ut Alunnus: Quidam Gallice ung metif, id est mixtum, nempe ex cane sagace, & cane Gallico celere: proinde simul indagare eum & persequi aiunt.

¶ Hæc de celeribus & sagacibus. Sunt quæ præter sagacitatem robustæ etiam & pugnaces sint, quales Indicas esse supra ex Aeliano recitaui: & Gratius Persen quoque eiusmodi facit.

¶ Sunt præterea parui quidam canes, & ipsi forte sagacibus adnumerandi, quos nostrates uocitant locħhundle, id est cauernarum caniculas: subeunt enim cauernas ubi uulpes & meles latitant, eosque mordendo expellunt. Canis uulpem in locū subterraneū secuta in Orchomenis Bœotiæ, cū latrando ingentem sonitum excitasset, uenatores aditu effracto ingressi, locum quendam per foramina illustrari, & nescio quæ intus latere uiderunt: quæ in urbem regressi magistratui nunciarunt, Aristoteles in Mirabilib.

DE CANE VELOCE.

CANI ueloci, ut etiam alijs plerisque, multa conueniunt quæ supra iam dicta sunt in historia canis in genere, et uenaticorum postea, quæcunque uero priuatim ad celeres pertinere obseruaui seorsim hunc in locum conferam. ¶ De ijs canibus qui celeres simul & sagaces sunt, in proximo capite actum est. ¶ Fulmineo celeres dissipat ore canes, Ouid. lib. 2. Fastorum. Hortari celeres per iuga summa canes, Idem in epistola Phædræ ad Hippolytum. Sæpe citos egi per iuga summa canes, Idē in epistola Oenones ad Paridem. ῥιμφ᾽ ὥσπερ τόξου ἀγκυλίγχιος, ἢ δράκοντι συνεστῇ, τ᾽ ὅσαπερ ἐπὶ πτέρος ἀπηναμένοιτο ἰοειδέος χαῖς ἀμαλδυνόμενος, ἢ τῆς ἀροτρῆος. ὡς οἵγ᾽ καγχαλέων ὠκὺς βόρῳ, Oppianus de celeritate Britannici. Ocyor affectu mentis pinnaque cucurrit, Grat. de Vertraha. At te leue si qua Tangit opus, pauidosque iuuat compellere dorcas, Aut uersuta sequi leporis uestigia parui, &c. Idem. Cerui urgente ui canum, ultro confugiunt ad homines, Plinus. Hos non immissis canibus agitant, Vergil.

de ceruis: Canes immittere dixit, quod Græci ἐφεῖσαι. Timidi damæ, ceruique fugaces, Nunc interque canes, & circum tecta uagantur, Idem. Hystrix aculeis suis missilibus ora urgentium figit canum, & paulò longius iaculatur, Plin. ὡς δ' ὅτε καρχαρόδοντε δύω κύνε εἰδότε θήρης, ἢ κεμάδ', ἠὲ λαγωὸν ἐπείγετον ἐμμενὲς αἰεί, Homerus Iliad. 10. Τρεῖς δ' ... τίς κεμὰς, ... ὁμιλῇ, Homerus, ni fallor: citatur ab Etymologo in Κεμάς. ... ἐλάφοισι, κύνας ... δρομάδας, Philippus in Epigrammate. Canes celeres à Polluce, ἐλαφροὶ, ποδώκεις & δρομικοὶ cognominantur. ¶ Inter canũ nomina propria, quæ supra recensui, uelocibus ista maximè conueniunt, Aura, Lælaps: & apud Xenophontem, Σπέρχων, Σπουδή, Ὁρμή. Thous, Ouid. inter Actæonis canes. Aëllo cursu fortis, Ibidem. Cyprio uelox cum fratre Lycisca, Ibidem. Volat acer Hylax, uolat ocyor Euro Harpalagus, Baptista Mantuan. Græci de uenatore feras insequente unà cum canibus ueloci b. dicunt διώκειν, μεταθεῖν, ἐφέπεσθαι ἐπὶ πόδας, μετιέναι, ... τοῖς κυσὶ, κυνοδρομεῖν, Pollux. Καὶ τὴν μὲν ... κυνοδρομῶσι, Idem. ὅταν δ' ... Xenophon. Et canem ipsum quoque, μετιέναι, μεταθεῖν, μεταδιώκειν, μεθέπειν, ἐπὶ πόδας χωρεῖν, ... διώκειν, Idem. ¶ Quomodo canes feris immittantur, & ad celeritatem ac fortitudinem acclamante uenatore animentur, apud Xenophontem in libro de uenatione leges. ¶ Canis uelox & idoneus immitti in ceruos, lepores, ac damas, corpore sit lõgo, ualido, mediocriter magno (sic ἄρμιον expono) capite leui, nitido: in quo oculi splendeant cœrulei, (nigri:) ore dentibus aspero, oblongo: auriculis paruis, quarum tenues sint membranæ: collo procero, pectore robusto & lato: pedibus anteriorib. breuioribus rectis: crurib. longis & rectis: scapulis latis: costis laterum obliquis: lumbis non pinguibus, sed benè, id est moderatè carnosis: cauda denique longa & astricta, id est solida ac neruosa. Τοὺς μὲν ... δρόμοισι, ... ἐλάφοισιν, ... λαγωῷ, Hæc Oppian. Sed audiamus Nemesianũ quoque de eligendis canib. ad fœturam præcipue, quoniam de celeribus maximè loqui uidetur, cuius hi sunt uersus.

Principio tibi cura canum non segnis ab anno
Incipiat primo, cum Ianus temporis author
Pandit inocciduum bissenis mensib. æuum.
Elige tunc cursu facilem, facilemque recursu,
Seu Lacedæmonio natam, seu rure Molosso
Non humili de gente canem. sit crurib. altis,
Sit rigidis, multamque gerat sub pectore lato
Costarum sub fine decenter prona carinam,
Quæ sensim rursus sicca se colligat aluo:
Renibus ampla satis ualidis, diductaque coxas:
Cuique nimis molles fluitent in cursibus aures.
Huic parilem submitte marẽ, sic omnia magnũ,
Dum superant uires, dum læto flore iuuentus,
Corporis & uenis primæui sanguis abundat.

Canis celer futurus, eligi debet, qui inter catulos pondere leuior fuerit, ut supra dixi in cane in genere. ¶ Aliud canum genus est (inquit Belisarius) qui ad magna animalia fortiaque, ut apri sunt & huiusmodi, sustinenda (impedienda) apti dicũtur, quousque fortiores gratioresque canes aduenerint. Hi aprum sistent, & in cursu aliquando mordendo impedient. Eorum duo sunt genera: unum strigosiorum, qui si perniciores fuerint, uelocissima etiam sectari poterunt animalia. Huiusmodi canis tum corpore toto, tum capite & collo oblongis esto: pectore acuto, costis inferius longis, & ad ima paululum trahentibus: præcordijs lateribusque ita amplis, ut sine difficultate canes spiritum trahãt. Nam quo facilior respiratio fuerit, tanto expeditiores ad cursum erunt. Ilia sint angusta & compressa: uenter exilis, nam crassus currentem grauat. Crura alta, brachia nõ æque, ne leporis capturam impediant. Anteriores pedes, ut in fele, rotundi potius quàm longi sint. Alterum uero medium (inter robustos & iam dictos celeres) genus est: cuius generis canes cum leuiorib. strigosioribusque uelocissimis, ceruos domant & sternunt, cum strigosiorum uim morsumque cerui paruifacere uideãtur. Et hi quidem omnium generum canes, si pedes uenator fuerit, sinistra manu ducendi sunt: dextera uero, si eques, si tamen lancea caruerit. Dexteris enim partibus tum feræ tum homines commodius pugnam committunt, Hactenus Belisarius. Leporarij qui maximè probentur, dicam ex Alberto inferius in catalogo celerum. Pedes celeris, pilos habeãt densos, tenues, molles, Pollux ex Xenophonte. Pecuarius canis neque tam strigosus aut pernix debet esse, quàm qui damas ceruosque, & uelocissima sectatur animalia, &c. Columella. ¶ Canem ex pigro uelocẽ reddes, si pane auenaceo bene cocto & fermẽtato, assidue eum reficias, Alber. ¶ Catuli celeres futuri cum iam quatuor mensium fuerint,

Libera tunc primum consuescant colla ligari,
Concordes & ferre gradus, clausique teneri,
Iam cum bis denos Phœbe reparauerit ortus,
Incipe non longo catulos producere cursu,
Sed paruæ uallis spatio, septó ue nouali.
His leporem præmitte manu, non uiribus æquis,
Nec cursus uirtute parem: sed tarda trahentem
Membra, queant iã nunc faciles ut sumere prędã.
Nec semel indulge catulis moderamine cursus,
Sed, donec ualidos etiam præuertere suescant,
Exerceto diu, uenandi munere cogens
Discere, & emeritæ laudem uirtutis amare.
Nec non consuetæ norint hortamina uocis,
Seu cursus reuocent, iubeant seu tendere cursus.
Quinetiam docti uictam contingere prædam,
Exanimare uelint tantum, non carpere sumptam,

Hæc Nemesian. ¶ Venator canes (inquit Xenophon) uenatum agat, fœminas mensium octo, mares decem: nec eas ad cubilium uestigia soluat, sed submissas (ὑφημμένας, subnexas) longis detinens loris uestigantes subsequatur, & per uestigia currere sinat. (Hoc loco Græce legitur, πρὸς δὲ τὰ ἴχνη τὰ θηραῖα μὴ λύειν: legendũ autem uidetur θηραῖα: obijciet aliqs Pollucẽ, apud quẽ li. 5. ca. 1. uestigia θήραια & θήραια, uocabula cõiuncta utraque proparoxytona.

tona, legimus: quibus proximè adiungit δρομαῖα. Mihi quidem Pollux suo etiam tempore corrupta uoce εὔραια pro εὐναῖα, deceptus uidetur: & quanquam cum εὔναια coniungens tacite eiusdem significationis facere uidetur, non tamen excusatur, cum omnino una tantum dictio sit εὔναια: sed cum ea accentu uariet, fieri potest ut Pollux utroque modo scripserit, εὔναια & εὐναῖα, librarij deinde corruperint, certe uocis εὔραια nullum uideo etymon, nec in ullis reperio Lexicis: Dicuntur & ipsi lepores adiectiuè, εὐναῖοι & δρομαῖοι, εὔραιοι nusquam, &c.) Porrò cum inuentus fuerit lepus, si pulchra indole ad cursum alacres fuerint, non continuò dimittat: sed ubi præcurrendo lepus è conspectu abierit, tum canes emittat: nam si comminus (ὁμόθεν, pariter) specie pulchras, & ad cursum magnanimas soluerit (dum lepus in conspectu est) nondum firmatis corporibus nitentes rumpuntur. Hoc igitur uenatori cauendum est. (ἐὰν μὲν καλοὶ ὦσι πρὸς τὸν δρόμον τὰ ἴχνη, Omnibonus legit, τὰ εἴδη pro τὰ ἴχνη: nam proxime sequitur καλαὶ τὰ εἴδη οὖσαι: proinde pro καλοὶ etiam καλαὶ repono: cum canum nomine semper in fœminino genere utatur Xenophon. Notanda hic rara locutio καλαὶ πρὸς δρόμον, & quæ mox sequitur αἰσχραὶ πρὸς δρόμον, quæ clariores fiunt cum τὰ εἴδη, id est secundum corporis formas ad priorem additur: Vt ille dicatur καλὸς πρὸς δρόμον τὸ εἶδος, qui corpus ad uelocitatem optime comparatum habet: αἰσχρὸς contra, nulla pulchritudinis aut deformitatis ratione.) Quod si forma fuerint ad currendum segniores, nihil eas emitti prohibet. Nihil enim erit periculi, cum statim spem capiendi leporis abijciat, (Omnibonus nescio quomodo inuertit sententiam:) sed ad pedũ uestigia (δρομαῖα, quæ scilicet iam primum è conspectu elapsus lepus impresserit) trãscurrere sinat, donec ad leporem peruenerint. Prædam captam ipsis lacerandam tradat. Cæterum cum iam ad retia subsistere noluerint, sed palantes auersę fuerint, recolligat eas, donec leporem procursantes (προσθέουσαι, accurrentes) inuenire consueuerint: ne si semper hoc faciant, retia scilicet aut uestigia deserãt, id uitium tandẽ trahãt ut planè ἰσωμοὶ fiant, quæ pessima cõsuetudo est: (hoc est inuidia aut æmulatione mutua dũ inter se certant, retium uestigiorumque & ipsius feræ negligentes, ut supra exposui uocem ἰσωμῶν.) Porrò cibaria canibus obijciat ad retia uenator, dum iuuenes sunt, ut inde sumant (tunc enim suscipiunt, Omnibonus:) & si quando inter uenandum propter imperitiam aberrauerint, ad locum redeuntes saluentur. Nam cibaria tunc respuent, cum iam feram hostiliter oderint: & hanc magis appetent quàm illa. Multis uero de causis (εἰς τὰ πολλά, lego ὡς pro εἰς, ut plurimum) necessaria (cibos intelligo: ἐπιτήδεια, τὰ πρὸς τροφὴν ἁρμόδια Varinus:) canibus exhibenda sunt (adde, ab ipso uenatore.) Nam cum inopiam patiuntur (malim cum negatione, quæ tamen in Græcis quoque impressis nulla est) autorem eius (cibi exhibiti, per enallagen numeri) non agnoscunt: at cum auidè accipiunt, exhibitorem diligunt. Hactenus Xenophon.

¶ Canum celeritate præstantium, quos ueteres commendarunt, descriptio singillatim.

¶ Alopecides, id est Vulpinæ, uide in Laconicis. ¶ Castorides, uide supra in Venaticis in genere.

¶ Creticæ, uide ibidem. Ex illis parippi dictæ celeribus, diaponi robustis adnumerãdę uidentur.

¶ Laconicæ, Lacænæ, Pollux. Lacedæmonij, Oppianus. Elige tunc cursu facilem, facilemque recursu Seu Lacedæmonio natam, seu rure Molosso Non humili de gente canẽ, Nemesianus. Sed non Spartanos tantum, tantúmue Molossos Pascendum catulos, Idem. Veloces Spartæ catulos, acremque Molossum Pasce sero pingui, Vergilius in Georg. Et alibi, Omnia secum Armentarius Afer agit, tectumque, laremque, Armaque, Amyclæumque canem, Cressamque pharetram. Amyclæum intelligo Laconicum, ab Amyclis Laconiæ ciuitate, in qua Castor & Pollux educati sunt: quãquam & aliæ fuerunt in Italia, cognomento Tacitæ: & Amyclæũ quoque ciuitas & portus in Creta, authore Stephano. At Spartanos (genus est audax Auidumque feræ) nodo cautus Propiore liga, Seneca in Hippolyto. Ceu pernix cum densa uagis latratibus implet Venator dumeta Lacon, Syllius libro 3. Κυνὸς Λακαίνης ὥς τις εὔρινος βάσις, ἤτοι βάδισις, Sophocles. uide in Sagacibus supra. Λάκαιναν ἐπὶ θηρσὶ κύνα τρέφειν, πυκινώτατον ἑρπετόν, Pindarus ut citat Varinus in Κυνῶν. Præualidusque Lacon, Ouidius inter canes Actæonis. Melampus Spartanus, Ibidem. Et patre Dictæo, sed matre Laconide nati Labros & Aglaodos, Ibidem. ¶ Tyrrheni Laconicis ad prolem cõmiscentur, Oppianus. Xenophon Lacænas etiam aduersus apros immitti scribit. ¶ Canes Laconici ex uulpe & cane generantur, Aristoteles. Alopecides, id est uulpinæ canes, ex canibus natæ sunt & uulpibus, quarum natura spatio temporis confusa est, Xenophon. Lacænas aiunt primum olim ex canibus & uulpibus natas, alopecidas appellatas esse, Pollux. Apud eundem Nicander castoridas & alopecidas confundere uidetur, cum Xenophõ clarè distinguat. Vide infra in Mixtis. Vsurpatur & κυναλώπηξ prouerbiali sensu, ut supra retuli. ¶ Coit Laconicum genus canum mense suæ ætatis octauo, Aristote. Coëunt quandiu uiuunt Laconici & mares & fœminæ, Idem. Octauo mẽse utrinque (in utroque sexu) generant, Plinius. Gerunt uterum parte sexta anni, hoc est sexagenis diebus, aut uno uel altero plus minúsue, Aristot. Ferunt sexaginta diebus & plurimum tribus, Plinius. Magna ex parte octo (octonos) pariunt, Aristoteles & Plinius. Coëunt à partu sexto mense, Aristotel. 6. 20. interprete Gaza: Græce est, τίκτουσι δὲ πάλιν ὀχεύονται ἕκτῳ μηνί. Proximè autem de Laconicis dixerat, quibus hæc uerba adhuc cohærent, sed perperam ut uidetur: Vide supra cap. 3. de Cane in genere. Genus Laconicum post coitum diebus triginta, habere lac incipit, Aristot. Huius sanè generis Laconici peculiare est, ut cum laborarint coire melius quàm per ocium possint, Aristoteles: Aelianus tamen de quouis cane,

Cum ſe plurimum (inquit) currendo exercuit, multò effuſiorem ad Venerem eſſe ferunt. ¶ Laconici generis fœminæ, quia minus laborant quàm mares, uiuaciores maribus ſunt: at uero in cæteris, & ſi non late admodum conſtat, tamen mares uiuaciores ſunt, Ariſtot. Viuit mas Laconicus ad annos decem, fœmina ad duodecim, Ariſtot. & Plin. Propria in eo genere maribus laboris alacritas, Plin. ¶ Quorum nares porrectæ ſunt longius ut catulorũ Laconicorum, olfactu pręſtant, Ariſtot. In genere canum Laconico fœminas eſſe ſagaciores quàm mares, apertum eſt. Inſignes animo & induſtria canes ſunt, qui ex utroque genere, Molotticum dico & Laconicum, prodierint, Ariſtot. Laconici canes, inquit Aug. Niph. uulgo braccæ dicuntur. Albertus leporarios interpretatur. Sed bracci nomẽ hodie inconſtans eſt, ut ſcriptura quoque. Nam aliqui per c ſimplex ſcribunt, alij per c duplex, alij aſpirationem addunt, bracus, braccus, bracchus, aut eadem in fœminino genere in a. Sigiſmundus Gelenius broccum ſcribit per o, ut accommodet Græco uocabulo βρόκχος, Germanice brack, Illyrice praczieck. ¶ Haud ſcio an aliquid huc faciant iſtæ uoces, brocus uel brochus & bronchus, quaſi brocho, id eſt craſſo & prominẽte ſit ore, quem canem brachum dicimus. Senectutem in equis intelligi negant poſſe, præterquam cum dentes facti ſunt brochi & ſupercilia cana, Varro. Senectus in ueterinis intelligitur dentium brochitate, ſuperciliorum canicie, Plin. Et ex eo enatis duobus dentibus, dextra & ſiniſtra paulò eminulis ſuperiorib. directis potius quàm brochis, & acutis, Varro de canib. loquens. Hinc patet brochos dentes dici prominentes ita ut adunci ſint: quare hanc uocem ἀπὸ τοῦ προέχειν factam conijcio: præſertim cum bronci etiam homines dicantur, producto ore & dentibus prominentibus. A labris, inquit Plin. bronci labeones dicti ſunt: emendatiores codices broci habent. Quidam brochum interpretãtur cui mentum & dentes inferiores magis quàm ſuperiores prominent. Similiter ἀπὸ τοῦ προέχειν dictum crediderim brochum uas uinarium fundendo uino accommodatum, & implendis deplendiſq; culeis & uaſis conditorijs, & uino quocunq; modo tranſuaſando, quod Italis adhuc brocho dicitur: quamuis Budæus ἀπὸ τοῦ βρέχειν deducat quod fundere ſignificet. ¶ In Germania quoſdã catellas quæ in delicijs aluntur bracken uocare in Melitæis dixi. Galli, ut audio, braccham appellant uenaticam canem (celerem & ſagacem) quæ perpetuo curſu feram quam primum conſpexerit (in quam iuſſu uenatoris immiſſa fuerit) inſequatur, utcunq; plures ſe offerant: eandem & aues excitare aiunt, corpore humilem, auriculis longis, ore craſſo. Fr. Alunnus canẽ braco Italicè dictum exponit ſagacem & odorum. Canis altus retro in lumbis, ſtrictus & magnus in pectore, qui leporarius uocatur, coire aliquando incipit octauo menſe, Albert. Quos Ariſtoteles Laconicos, nos Italicos dicimus, Blond. Aliqui uertagum leporarium exponunt, ut ſupra dixi.

¶ Leporarij canes (barbari leuerarios ſcribunt) nobiliſſimi ſunt, pectore ualent, latratus ædere neſciunt: & niſi producantur ad curſum, intra domum ſe continent, Author obſcurus. ¶ Leporarius collo longo pulchrior & melior erit. Longum autem etiam arte reddetur, ſi in ſcrobe pro longitudine canis effoſſa, ipſum (nimirum dum corpus adhuc increſcit) quoties cibandus eſt, colloces: & cibum ſcrobis oræ imponas, ut canis niſi collo bene extenſo aſſequi non poſſit. ¶ Leporarij (inquit Albert.) optimi ſunt longis & planis capitibus, non enormib. auriculis acutis retrorſum directis & paruis: labro ſuperiore ſuper inferius non dependente, niſi minimum forte: collo longo, & aliquantulum turgidiore quàm caput, ea parte qua capiti iungitur: pectore enormi, & bene acuto infertius: coſtis longis & ualidis: ilibus ſtrictis: crurib. altis, macris potius quàm obeſis: cauda non craſſa, nec admodum longa. Raró uel nunquam latrent. Proprium enim his canib. eſt ſuccenſere minoribus qui pro cuſtodia latrant. Non quiduis inuadunt, indignum id ſe exiſtimantes. Lacte magis quàm ſero nutriendi ſunt. Sed nutriendi educandiq; ratio eadem his, quæ uenaticis cæteris conuenit, Hæc Albert. Et alibi, Leporarios magnos, inquit, quos ueltres quidam uocant, ex coitu leopardi cum cane, ortos nõnulli dicũt. Veltro Italice uulgò dictus canis, uenaticus & curſu uelociſſimus eſt, Fr. Alun. quærendum an idem uertagus ſit, cum nomina colludant. Leuis ilia Falco, Mantuan. Apud Aug. Niphum Falco proprium nomen eſt canis leporarij. ¶ Canibus uenaticis dorſum integunt pannis diuerſorum colorum, aduerſus frigoris iniuriam, præcipuè leporarijs: & pedib. adhibent calciamenta, quo facilius illæſi curſum exerceant, Blond.

¶ Podienitzij Polonis appellati canes, parui & celeres ſunt, quib. utuntur ad aues & lepores.

¶ Canes ueloces quidam & magni Germanicè appellantur, Windſpil, nimirum à uelocitate ipſorum uentis comparata: Alij ſunt qui nominantur Türckiſch wind, Turcici canes: utrique in lepores, uulpes, ceruos, & ſimilia animalia immittuntur, communi nomine hezhünd dicti, quod etiã de robuſtis licet non uelocibus dicitur.

¶ Gallici canes ſiue Celtici dicti, diuerſi ſunt: uide ſupra in Celtis inter Venaticos diuerſos, & inter ſagaces ſimul ac celeres in Vertago. Vt canis in uacuo leporẽ cũ Gallicus aruo Vidit, & hic prædã pedibus petit, ille ſalutem, Ouid. li. 1. Metam. Leporéq; læſum Gallici canis dente, Martial. Gratius Gallos canes inconſultos, id eſt non ſagaces uocat, ideoq; ad prolem miſcẽdos Vmbris. Gallicos quidam leporarios interpretãtur, qui in locis montanis optimi proueniant: & eam ob cauſam commendant Turcicos ex montib. Dalmatiæ, & regionibus ad orientem ſitis. Laudantur in eis, pedes duri, auriculæ longæ, caudæ ſetoſæ & prolixiorib. pilis.

¶ Et ſubſtricta gerens Sicyonius ilia Ladon, Ouid. inter canes Actæonis.

¶ Locridis nomine canis Anyte poëtria Tegeatis, gloriam poſteris tranſmiſit, hoc tetraſticho in

eius

eius sepulchrū inscripto: Πώλω δὴ ποτὶ ἑλκλίνεζον (lego Πώλω δὴ πτερόεντα πολύῤῥιζον) περὶ θάμνον λόχει, φιλοφθόγγον ὠκυπέτην (lego ὠκυπέτα) σκυλάκων. Τοῖον ἐλαφρίζοντι ποτ' ἐγκάτθετο κόλπῳ Τοι (lego ἰὸν) ἠμάλακτον ποικιλόδειρος ἔχει, Pollux 5.5.

¶ Chaonidas & Molottidas aliqui tradunt prolē esse eius canis, quem ære Monesio ubi conflauit Vulcanus, immissa quoq; anima, Ioui dedit dono: is uerò Europæ, hæc Minoi, Minos Procridi: illa uero Cephali esse uoluit munus. Nec qui Dictæa Cephalum de gente secutus Luciferæ pariter uenit ad astra deæ, Martial. Eius hæc fuit natura, ut uitari non posset, ubi insequeretur: sicuti Teumesia uulpes fuisse narratur incomprehensibilis. Quæ ratio (ne ineuitabilem canem uulpes effugeret, aut uulpem incomprehensibilem canis caperet) utrunq; deformauit in lapidem, Cælius ex Pollucis lib. 5. cap. 5. Plura uide apud Tzetzen Chiliade 1. cap. 20. & Ouidium lib. 7. Metam. qui Lælapem hunc canem uocatum scribit: & Palæphatum cap. 9. licet Telmesia apud eum legatur. Teumessus Bœotiæ mons est, unde uulpes Teumesia, Stephan. Telmissus uero per iota in penult. Cariæ uel Lyciæ urbs. Monesium æs quod fuerit non reperio. Teumessiam uulpem Dionysij ira in Thebanos excitatam ferunt, quam cum canis à Diana Procridi datus, capturus esset, uterq; in lapides mutati finguntur, Blond.

¶ Canicula quædam cum uenaretur, quamuis uentrem ferret, leporem cepit, eaq; iam capta præda, statim domino cedens secessit, atq; quàm mox nouem catulos peperit, quos aluit postea, Aelian.

¶ Anthologij Græci libro 1. Sect. 33. legimus epigramma in canem celerem cui grauidæ uterus uulneratus cicatrice concreuerat, partus autem tempore sectus est ut posset eniti: & aliud in canem celerem siti mortuum.

DE CANIBVS INSTRVCTIS AD AVES capiendas, & aquaticis.

CANES arte & disciplina potius instructæ, quàm suopte ingenio & sagacitate ad auium capturam inseruiunt: quamuis odoratu etiā eas ualere oportet. Docentur autē hoc modo, Irretitis perdicibus primo circumducuntur sæpius, & per minas tandem assuescunt undiquaq; circuire. Deprehendunt autem perdices odorando, si primò uestigijs captarum sæpius imponantur, Albert. Nostrates & Galli hos canes coturnicum appellant, quod eorum opera hoc maxime auium genus capiant: Itali canes retis: retibus enim assistunt, ijsq; etiam se obrui patiūtur, unde aliud eis nomē apud nostros, **forstend hünd**. Est & aliud canum genus, quos communi nomine **vogelhünd** uocitāt, id est auium canes, quorum usus est ad uaria accipitrum genera. Canes coturnicum tota hyeme, ut audio, soluti & liberi sunt, primo uere legantur, & per totam æstatem ad autumnum usq;, aut saltem resectas segetes, detinentur. ¶ Canis alleluchi, est canis quo uenatores utuntur in capiendis auibus aut quadrupedibus, And. Bellunen. Auis nulla non canem parui facit: unam otidem excipio, quæ propter corporis sui grauitatem & tarditatem, canem perhorrescit, Aelian. Genus canis quod in plerisq; regionibus hodie bracchani appellant, auriculis longis, ore crasso, &c. de quo superius scripsi inter sagaces simul & celeres, auib. excitandis aptum est. Poloni canibus, qui podienitzij apud eos nuncupantur, ad aues & lepores utuntur. ¶ Nare sagax alius, campisq; undisq; uolucres Quærit, & ad nutus huc indefessus, & illuc Discurrit, Stroza filius in Epicedio canis.

¶ Sunt quædam genera ursorum alborum, canum, luporum, & similium quorundam animaliū quæ uenantur & habitant tam in aqua, quàm in terra, Albert. Aquaticos canes uoco, quos nostri **wasserhünd**: quorum alijs castores, lutras, & anates syluestres uenantur: alij si quid in aquam inciderit, aut proiectum fuerit, reportant. Sunt autem aquatici canes plerunq; uillosi. Haud scio an aquaticum intellexerit Bapt. Mantuan. cum scribit, Ichthya regis Deliciæ, nomē patriæ sortita marinę.

DE CANIBVS MIXTIS VEL BIGENERIS.

MIXTI & bigeneri canes uocari possunt, tum qui ex utroq; parente cane, sed diuersorum generum, ut ex Molosso & Laconico apud Aristotelem celer simul & ualidus futurus nascitur: tum qui parente altero cane, altero fera, ut lupo, leone, &c. nati sunt. Excogitarunt hanc mixtionem uenatores, prioris quidem generis, uel ut uitia quædam emendarent & præcauerent in sobole: uel ut dotes quasdam adijcerent: Posterioris uero, ut uel magis robusti ad uenandū aduersus maiores feras producerentur canes, uel certe callidiores, ex ingenio parentis: cum non corporum modo, sed animorū quoque bona maláue à parentib. in prolem deriuari constet. Dicam igitur primum de priore & simpliciore genere.

¶ Præstantissimi quidem canes in suo quiq; genere μονόφυλοι sunt, id est ex unius generis parentibus prognati: uerum superflua uenatorum cura miscere etiam diuersa genera, quæ quidem innumera sunt, adinuenit. Si quis igitur mixtis delectabitur, coniungere poterit Arcades Eleis, Pæonijs Cretenses, Cares Thracijs, Tyrrhenos Laconicis, Sarmaticum Iberidi, Oppian. Iccirco uarijs miscebo generibus usum. Quondam inconsultis mater dabit Vmbrica Gallis Sensum agilem, traxêre animos de parte Gelonæ Hyrcano, & uanæ tantum Calydonia linguæ Exibit uitium patre emendata Molosso. Scilicet ex omni florem uirtute capessunt, Et sequitur natura fauens, Grat. Et patre Dictæo, sed matre Laconide nati Labros & Aglaodes, Ouidius inter canes Actæonis. Vertragū ex cane Gallico & alio quodam sagace mixtum esse, unde Galli uocant ung metif, ex quorundam sententia supra retuli.

¶ Nostris temporibus canes non admiscentur uulpibus, lupis, aut tigrib. quoniam tanta astutia & feritate non egemus, Blond. Hos quidem canes rectè aliquis semiferos appellabit, ad reliquorum mixtorum differentiam. ¶ Coëunt animalia, & quorum genus diuersum quidem, sed natura nō multum distat: si modo par magnitudo sit, & tempora æquent grauiditatis: raro id fit, sed tamen fieri & in canibus, & in uulpib. & in lupis certum est, Aristot.

¶ Chaonidas canes aliqui à Cephali cane, alij de Chao luporum generis fera, progenitas suspicantur, Cælius.

¶ Arcades canes primum ex canibus & leonib. natos fama est, & appellatos λεοντομιγεῖς, Pollux.

¶ Leporarios magnos, quos Veltros quidam uocant, ex coitu leopardi cum cane procreatos quidam dicunt, Albert.

¶ Cum canibus lupi coëunt in Cyrenensi agro, Aristoteles, & Pollux citans Aristotelem. Cum apud Roccam Vandream cum Federico Monfortio uenaremur, in itinere reditus, quidam ex canibus, Muccius nomine, insectatus est lupam magno nisu, quam assecutus canire deprehendit, & cū ea coiuit. Nam cum nos uocib. & cornibus reuocantes non curaret, inquirentes tandem inuenimus cum lupa coëuntem, feritate utriusq; præ desiderio Veneris remissa, Aug. Niph. E lupis canes Galli uolunt concipi, quorum greges suum quisq; ductorem è canib. & ducem habent. Illum in uenatu comitantur, illi parent. Nanq; inter se exercent etiam magisteria, Plin. Ex canis cum lupo coitu gignitur magnus canis, qui mastinus uocatur à nobis, Albert. alibi simpliciter mastinum lupo similem facit. Idem alibi inepte lincisium uocat ex cane patre, & lupa matre natum: similiter & alij barbari scriptores: quorum aliqui etiam lintiscum scribunt, & Isidori uerba adducunt Plinium testem citantis canes ex lupis & canib. natos, cum forte miscentur, lintiscos dici. Ego nihil tale apud Plinium reperio. Videtur autem hæc uox deprauata pro lycisco uel lycisca, quod canis nomen apud Vergiliū legimus, Multum latrante Lycisca, Aeg. 3. Cyprio uelox cum fratre Lycisca, Ouid. inter Actæonis canes. Referensq; lupum toruo ore Lycisca, Mantuan. Fuit & Lycas canis Simonidis epitaphio nobilitata, ut supra retuli. Deq; lupo concepta Nape, Ouid. Crocuta appellatur fera, quam aliqui ex lupo & cane nasci putant, uide infra in Crocuta. Dum hæc scriberem canis in urbe nostra erat, lupo similis, & ex lupo natus uulgo ferebatur.

¶ Canis rufus ex genere custodum, catulus adhuc cum simia uersari consuetus multa iocosa & risu digna facere consuescit: Quòd si etiam coierit cum ea, natus ex eis canis omnium aptissimus ad ludos erit, Albert.

¶ Canes ex thoibus natos Grat. commendat, his uersib. Hic (Hagnon Bœotius quidam) & semiferam thoum de sanguine prolem
Finxit. non alio maior sua pectore uirtus.
Seu nôrit uoces, seu nudi ad pignora Martis,
Thoës commissos (clarissima fama) leones.
Et subiêre astu, & paruis domuêre lacertis.
Nam genus exiguū, & pudeat q; informe uideri,
Vulpina specie: tamen huc exacta uoluntas.
At non est alius quem tanta ad munia fœtus
Exercere uelis, &c. In impressis codicib. hic uersus, Vulpina specie, &c. cum sequentibus, separatur à cane ex thoibus nato, sed considerandum est an præcedentib. cohæreat.

¶ Ex tigride & cane gigni confirmant Indicos: uerum non statim, sed tertio coitu: primo enim belluinos adhuc catulos procreari aiunt. alligantur canes locis desertis, & nisi bellua incensa libidine sit, sæpe lacerantur, Aristotel. Et alibi, Canes etiam Indici (inquit) ex bellua quadam simili, & cane generantur. Ex tigrib. canes Indi uolunt concipi: & ob id in syluis coitus tempore alligant fœminas. Primo & secundo fœtu nimis feroces putant gigni, tertio demum educant, Plin. Plura de Indicis canib. uide supra in Venaticis robustis. Grat. Hyrcanos canes ex tigride nasci scribit his uersib.
Sed non Hyrcanæ satis est uehementia genti
Tanta: suis petiêre ultro fera semina syluis.
Dat Venus accessus, & blando fœdere iungit.
Tunc & mansuetis tutò ferus errat adulter
In stabulis, ultroq; grauis succedere tigrim
Ausa canis, maiore tulit de sanguine fœtum.
Sed præceps uirtus ipsa uenabitur aula.
Ille tibi & pecudum multo cum sanguine crescet:
Pasce tamen: quæcunq; domi sibi crimina fecit,
Excutiet sylua magnus pugnator adepta.
Bapt. Mantuan. Tigrinam canem nomine proprio propter macularum similitudinem nominauit, Et Tigrina notis tergum maculosa. ¶ Lacænas aiunt ab initio ex canib. & uulpibus natas, alopecidas appellatas esse, ut supra dixi in Laconicis. Xenophon alopecidas canes uenaticos facit: & sanè uidentur uenatici quidam ueloces, ut leporarij dicti, capite magis in acutum tendente & rostri figura uulpem referre. Albertus non ad uenationem sed ad mimica & ridicula opera instruendum canem, ex uulpecula natum commendat, ut dicam in cane mimo.

DE CANE SOCIO ET FIDELI.

SOCII hominum uocitari possunt, omnes qui ab hominibus aluntur canes, non solum ut reliqua animalia mansueta, quæ Græci συνανθρωπεύοντα, quod hominibus conuersentur, appellant: sed quia laborum curarumq; socios hominibus se præbent. Verum canibus alijs præter ipsum hominem alius etiam scopus est, ut uenandi opus, & custodiendi domos, pecora, aliasq; res. Quamobrem socium canem per excellentiam hîc appello, qui ipsius tantum hominis causa nutritur, præcipue ut è domo prodeuntibus & iter facientibus comes sit, siue simpliciter & uoluptatis, aut etiam defensionis gratia. Sed de ijs qui uiribus corporis & animi fortitudine tantum pollent, ut homines uel priuatum, uel

in

in bello defendant aduersus hostes, in sequentibus dicam, hoc prius loco de canibus socijs simpliciter acturus. Cæterum canem animal esse summo in hominem amore fideq́, dixi capite quinto, de Cane in genere.

¶ Canis sodalis (inquit Blondus) eligatur magnitudine inter canem & catulum media, hirsutus, pilis oblongis, siue crispis, siue protensis: quadratus, capite ad rostrum usq; piloso, placidus: & qui domino continuè assistat, in itineribus indefessus, & morantem expectet.

¶ Codri poëtæ canis apud Iuuenalem memoratur, nomine Chiron. Canum beneuolentiæ proprium in altores suos illud de uiro Colophonio testatur: Is ad nundinas proficiscens, uti quædam ibi emeret, nam eius in mercaturis faciendis uersabatur industria: pecuniam, seruum, & canem secum accepit. Ac quidem seruus, qui eam ipsam pecuniam ferebat, cum uix aliquantum processissent, ad deijciendam aluum ex instituto itinere diuertit, quem secutus est canis, is postquam necessitati dedisset operam, è terra marsypium tollere oblitus, discessit. At uero canis ibi remansit marsypio incubans: deinde simul ut ad emporium, dominus & seruus uenissent, re infecta, cum nummi eis abessent ad emendum, eadem uia qua profecti fuissent, reuerterunt: atq; cum eò uenissent, unde prius ille diuertisset, de recta uia ab itinere suscepto deflexerunt, eodem ubi sanè nummos seruus reliquisset: Vbi canem marsypio incubantem, præ fame uix spirantem offendunt, qui uix dum dominū & conseruum suum uiderat, cum à marsypio se remouens uno & eodem tempore & custodia & uita excessit, Aelianus. Eandem historiam Io. Tzetzes narrat, Chiliade 3. cap. 131. hoc interest, quod Anacreontem Teium, non uirum Colophonium, canis dominum fuisse scribit. Gelon Syracusanus cum arctissime dormiret, se ictum è cœlo cogitabat: Hoc quod ei uidebatur, insomnium erat. Is etsi dormiebat, inter somnium tamen contentissima uoce clamabat. Canis igitur quem ipse alebat, simul atq; altoris amici sui uocem audisset, tanquam quodpiam Geloni periculum crearetur, insidiæq; compararētur, & in lectum maximo impetu prosiluit, & circum dominum conuersans, uehementissime latrabat, uelut insidiatorem ulcisci cupiens. Gelon cum rei funestæ metu, tum canis clamore somno quamuis arctissimo teneretur, solutus est, Aelianus.

¶ Tyrij aiunt Herculem captum fuisse amore nymphæ cuiusdam illius regionis, cui nomen fuerit Tyro, (Τύρος, lego Τυρὼ.) Sequebatur autem Herculem canis quoq;, prisco more. Solebant enim canes ad conciones etiam comitari heroës. Herculeus igitur iste canis cum ad saxum quoddam reptantem uidisset purpuram, carnem prominentem mordicus apprehēsam deuorauit, & labia cruore tinxit. Hunc in cane colorem uirgo intuita, Herculem deinceps admissuram se negauit, nisi uestem ei caninis labris pulchriorem floridioremq; afferret. Itaq; Hercules hoc animali inuento, & cruore collecto, munus puellæ attulit, primus ut apud Tyrios fama est, Phœnissæ tincturæ inuētor, Pollux.

¶ Tobiam canem habuisse comitem in uetere testamento legitur.

¶ Xanthippi canes, eo tempore, quo ingenti bello Persarum in Græciam exardescente Athenienses monentibus oraculis relicta patria in classem demigrarūt: dominum secutæ ex Attica in Salamina traiecerunt, Aelianus. Tzetzes Chiliade 3. cap. 130. Xanthippi, qui Periclis pater fuit, canem ut dominum sequeretur nauigantem in Salaminem, in mare se proiecisse scribit: & demum uiribus natando exhaustum expirasse, &c. Asclepiades sepultum etiam à Xāthippo tradit, hoc uersu, ὅ καὶ κυνὸς κτλ... : Meminit & Plutarchus in uita Themistoclis, ut supra retuli parte 1. capitis 8. de Cane in genere: ubi alios quoq; locos Cynossema dictos recensui.

HISTORIAE CANVM, QVI FIDEM DOMInis etiam post mortem seruarunt.

Digna commemoratione sunt canum exempla, qui in fide & amore erga dominos post mortem etiam dominorum, constantissimè perstiterunt, quod uel pro eis pugnando, uel rogis sponte insilientes commoriendo, uel cadaueribus ostendendis, uel denique homicidas prodendo mirificè declararūt. Primum igitur de illis dicam qui pro dominis certauerunt, mox ordine de reliquis.

¶ Romæ bello quodam ciuili Caluus Romanus cum necatus esset, huius uiri caput ex hostibus nemo abscindere poterat, cum tamen summa contentione sexcenti certarent, & facinus istud consciscere pulchrum ducerent, priusquam canem quem is aluisset, interfecissent, ei assidentem, & beneuolentiam erga illum ipsum fidissime & amantissime seruātem, procq; eodem humi strato, & qui iam extremum spiritum effudisset, sic propugnantem, tanquam uirum commilitonem, & contubernalem bonum, & ad extremum amicitiæ obseruantem, Aelianus, & Tzetzes Chiliade 3. cap. 131. ubi interpres Galbam pro Caluo peruertit. Meminit & Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. sed omisso Calui nomine. ¶ Dario qui extremus regnauit apud Persas, in ea pugna quam contra Alexandrum suscepit, & commisit, cum à Besso (Βήσσῳ al. per σ. unum) & Nabarzane multis uulneribus confossus esset, & iaceret stratus: omnibus mortuum relinquentibus, canis ab eo educatus solus permansit fidelis, eumq; tametsi non amplius suum altorem, sicut tamē adhuc uiuentem seruauit, Aelianus. Tzetzes Chiliade 3. cap. 131. Darij à Beso occisi canem iuxta sepulchrum, ut Silanionis canem mansisse scribit: παρὰ τῷ τάφῳ, malim παρὰ τῷ νεκρῷ, id est iuxta cadauer. Silanionis enim quoq; canem cadaueri adhæsisse, proximè ex eodem authore referemus. Pugnasse aduersus latrones canem pro domino accepimus, confectumq; plagis à corpore non recessisse, uolucres & feras abigentem, Plinius.

¶ Cum Silanion dux Romanus in pugna cecidisset, cadauer eius canibus, feris, & auibus expo-

situm, solus canis omnium fidelissimus multis dieb. seruauit, & partes eius pudendas operuit, donec aduenirent Romanorum duces, & sepeliri curarent, Tzetzes Chiliade 3. cap. 130. Syllanion nomen fuit statuarij cuiusdam. ¶ Sed super omnia in nostro æuo actis populi Rom. testatum, Appio Iunio, & P. Silio coss. cum animaduerteretur ex causa Neronis Germanici filij, in T. Sabinum & seruitia eius, unius ex his canem, nec à carcere abigi potuisse, nec à corpore recessisse, abiecto in gradibus Gemonijs mœstos edentem ululatus, magna pop. Rom. corona circumstante, ex qua cum quidam ei cibum obiecisset, ad os defuncti tulisse. Innatauit idem in Tiberim cadauere abiecto sustentare conatus, effusa multitudine ad spectandam animalis fidem, Plin. ¶ Canis Iasone Lycio interfecto, cibū capere noluit, inediaq́ue consumptus est, Plin. Daphnidem bubulcum Syracusanum canes quinque primum defleurunt, deinde commortui sunt, Tzetz. Huiusmodi canes recte συναποθνήσκοντας, id est commorientes, appellabimus. ¶ Gelonis tyranni canis à sepulchro domini sui, nec ui, nec ullis blandimentis abscessit, Aelian. Gelone Syracusano in somnis clamante, ut qui fulmine ictus sibi uideretur, canis latrare nō desijt, donec excitauit, Tzetz. Hūc canem Philistus, teste Plinio, Pyrrhum appellatum scribit. Is uero, cui nomen Hyrcani reddidit Duris, accenso regis Lysimachi rogo, iniecit se flammæ: similiterq́ue Hieronis regis, Plin. De Lysimachi cane idem scribit Plutarch. in lib. Vtra animalium, &c. & Aelian. Clarus est Pyrrhi Epirotæ canis, qui cum Pyrrhus in somnis exclamasset, circumiens eum custodiebat: mortui autem cadauer cum cremaretur, in rogum insilijt, Pollux. Eadem eodemq́ue modo fecisse canem, quem Pyrrhus, non rex ille, sed priuatus homo educârat, fama est: circum corpus exanime hærentem, capulo cum efferretur assultantem, postremo in rogum sese abijcientem ac comburentem, Plutarch. ibidem. Cum Polus tragœdus (histrio Tragicus, Tzetz.) defunctus antiquo more cremaretur, canis eius alumnus in medios rogos sese immittens, uiuus unà cum altore suo exustus est: Idem de Mentoris canib. fertur, Aelian. & Tzetz. sed Tzetzes unum duntaxat Mentoris canem id fecisse scribit. ¶ Theodorum saltatorem (psalten, Tzetz.) cum propinqui in sepulchrum imposuissent, Melitensis catellus eius, ultro seipsum in cadaueris tumulum inijciens, pariter cum domino humari & sepeliri uoluit, Aelian. & Tzetz. ¶ Nostris temporib. in ciuitate Astensi, cum mulieris cuiusdam genere claræ funus procederet, canis facto impetu super cadauer insilijt, & præ dolore disiectus est desuper, tanquam ab aliqua fera laniatus, quoniam unà mori uoluit, Blond. Eupolidis poëtæ canis, desiderio domini defuncti, mœrore inediaq́ue contabuit, de quo plura mox inter defensores. ¶ Nicias quispiam ex uenatorib. cum de improuiso in carbonariam fornacem lapsus fuisset, canes, qui cum eo erant hoc intuentes, non illinc discesserunt, sed primo circa caminum ingemiscentes, & ululantes commorabantur: tandem prætereuntes leuiter, et sensim morsu uestium attrahebant ad id quod accidisset, tanquam auxiliatores domino suo implorantes homines. Vnus igitur uidens hoc idem, suspicatus est id quod erat, & secutus est canes, inuenitq́ue Niciam in fornace deflagratum (deflagrasse potius dixerim) ex reliquis coniectauit rem ipsam, Aelianus interprete Gyllio: & Tzetz. Chil. 3. cap. 131. cuius hi sunt uersus: quos appono, quoniam Gyllij interpretatio non satisfacit mihi: Στάντες πρῶτον ὠδύροντο ἐκεῖ ἐν τόπῳ κείνῳ. Ὡς δὲ τις συνέβαλεν ἐξ ὀδυρμῶν τὸ πρᾶγμα, Ἐξ ἱματίων δ' ἕλκοντες ἠρέμα τοὺς παρόντας, Εἷλκον ἐπὶ τὴν κάμινον δ' ἀνεῦρον τὸ πτῶμα. Sed clarius res intelligetur ex Cælio, qui libro 23. cap. 27. eundem locum ex Aeliano transtulit, cuius ego posteriorem tantum partem adscribam, Id autem (inquit) intuitus quidam, canem insecutus ducem, factum deprehendit, exustumq́ue in fornace spirantem Niciam, re prorsum coniectata ex ijs quæ in ignibus uisebantur reliquiæ. Similis est historia, quam Blondus refert, his ferè uerbis: Marius Cæsarinus è patritio genere Romæ uenator acerrimus, dum equo insidens & canem ducens ad uenationem exit, incidit in profundam foueam: quod uidens canis creberrimis ululatibus circumlatrabat foueam: eo audito rustici quidam accurrerunt, & re cognita hominem extraxerunt è fouea, in qua ei inedia pereundum fuisset, relicto mortuo equo. Anno post hunc casum euoluto, eodem die febri correptus, obijt. ¶ Icarij Erigonæ filiæ patris à rusticis interfecti cadauer canis ostendit: et si credimus poëtis, hic Sirius est, Pollux & alij. Cum Bacchus uini usum hominib. monstrasset, & Icarius agricolis Atheniensib. id bibendum dedisset, illi inebriati, & se uenenum bibisse suspicati, occiderunt Icarium. Huius cadauer cum filia non inueniret, cane monstrante reperit. Huic etiam postea morienti canis commortuus est, Tzetz. Idem pulcherrimos super eadem re uersus ex Orphei Georgicis commemorat. Erigonæ canis, suæ dominæ sepultura affectæ immortuus est, Aeliā. Qui non Erigones mallet habere canem, Martialis in canis Lydiæ epitaphio. ¶ Accepi à uiris uerborum non prodigis, syluam esse non procul Aurelia (urbe Galliæ) ubi cum grassatores hominem quendam interfecissent: interfectum homicidij tegendi gratia inter frutices inhumassent: canis (qui latronum uirib. impar fuerat, neq́ue his potuerat reluctari) domini sui domum propero cursu redierit: ac reiecto, qui offerebatur, cibo, uelut lachrymosus nunc egrediens, nunc reuertens, non prius latrare destiterit, quàm præstita tanti infortunij cōiectura impetrauerit, ut redeunti sibi ad domini cadauer aliquis daretur comes. Hunc ergo cum secutus esset unus ex domesticis famulus, sequentem reuolutis ubique semitarum uestigijs ad inhumati locum perduxit, ubi & unguibus scalpuriens, & terram dentib. effodiens, occultum corpus indicauit, Io. Rauisius Textor. ¶ Bononiæ puer quidam catulum amabat, semper cum eo oberrare solitus. Hunc pôst in cella uinaria seipsum laqueo suspendentem intuens catulus, perterritus constitit: deinde paulò pòst immobilē uidens, parentes tanquam suspensi

spensi nuncius latrando cursu adiuit: & subinde sursum ac deorsum recurrens, latrare non destiut, donec miseri parentes secuti filium pendentem repererunt, Blond. ¶ Hesiodi canes à mortuo non recedentes, latratu homicidas prodiderunt, Pollux. Plutarch. in lib. Vtra animalium, &c. cum recitasset historiam canis qui apud Pyrrhum regem homicidas prodidit, quam proximè subijciam. Idem (inquit) Hesiodi sapiêtis illius canem fecisse fama est, cum Ganyctoris Naucleti filios, quorũ manib. peremptus erat, prodidisset. ¶ Pyrrhus Epirota (Epirotarũ rex, Plutar.) cũ iter faceret, fortuito incidit in canẽ, cadaueri domini sui adiacentẽ, & illud ipsum cũ summa diligentia custodientẽ, ne quis post mortem uiolaret, atque imminueret. Is autem iam triduum ferens inediam, diligenti custodia assiduus illud seruabat. Hoc simulatque Pyrrhus intellexisset, hunc quidem miseratus, sepultura affici iussit: cani uero plenum cibum ad se amandum allicientem dedit, paulatimque illum allectans abduxit, atque adeo attraxit. Sed hæc quidem hactenus. Post paulum cum exercitum lustraret Pyrrhus, (ἐξέτασις ἦν τῆς στρατιᾶς, Plutarch. quidam uertit, cum inquisitio per exercitum fieret:) milites que recenseret, & uero canis adesset: is non mansuetus solum, uerum cætera quàm tacitus erat. Vt uero in recensione militum interfectores domini animaduertisset, tum non se continuit, quin uasto latratu in eos se rumperet, atque unguibus laniaret, (uociferatu horribili procurrit intonuitque, Plutarch.) simul & se ad Pyrrhum conuertens quoad poterat, testem in hanc rem citabat, quod homicidas teneret. Latratum religioni habuit Pyrrhus, eique in suspicionem & circumstantibus hi uenerunt de uiri morte. Itaque quæstione adhibita, ea quorum accusarentur confessi sunt, Aelian. & Plutarch. Meminit etiam Tzetzes Chil. 3. cap. 131. cuius hi sunt uersus, ὡς δ' ἀλλ' (ὁ κύων) ἐσιδὼν μὲν παρὰ τοῖς καταλόγοις τὸν κτείναντα τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον τὸν δεσπότην, Καθυλακτῶν οὐκ ἔληγε, καὶ κατεσπάραττε τοῦτον, ἕως ὁ Πύρρος συνιδὼν ἐμάνθανε πᾶν ὡς εἶχε, Καὶ τοῦτον ἐθανάτωσεν ἐν στρεβλωτῷ θανάτῳ. De eodem hoc cane Plinij uerba hæc sunt, Ab alio cane accepimus in Epiro agnitum in conuentu percussorem domini, laniatu & latratu coactũ, ut cogeretur fateri scelus. Simile est (inquit Tzetzes) quod Chronicus quidam paucis ante nos annis contigisse annotauit: Nempe cauponem quendam sepelisse cadauer (nimirum hominis à se occisi:) qui postea proditus à cane, & præfecto urbis flagitium confessus, cruci affixus sit. ¶ In Gallia duo mercatores ad nundinas proficiscebantur, quorum alter canem ducebat. Hunc alter nefanda auri cupidine captus, cum per solitudinem quandam equitarent, iugulauit, & humo condidit. Canis amisso domino, nemora & saltus illos latratibus implebat: quem accolæ miserati in diuersorium duxerunt & cibo refecerunt. Refectus ille ad locum cadaueris sepulti redibat. Itaque retentus est ad reditum mercatorum: quibus reuersis canis in homicidam tanquam proprium hostem concitatus, flagitium eius prodidit: quod ille captus confessusque, laqueo suspensus, turpissimo fine pro scelere dedit pœnas, Blond. ¶ Memini etiam in Gallia (inquit idem) haud procul Parisijs, contigisse ut adolescens quidam mulierem amaret: ad quam dum accedit assumpto socio iuuene, & comite cane, in medio nemoris à socio riuali traiectus gladio expirauit. Canis, qui genere Britannus erat, diu locum seruauit, in quo dominus erat occultatus. Et cum ex familia quidam adolescentem perquirerent, canẽ solum repererunt iuxta sepulchrum, quod tamen non agnoscebatur: quoniam tumulus terræ fuerat. Socius cædis author ubinam esset adolescens interrogatus, ignorare profitebatur. Sed prodidit eum canis irruens tanquam in proprium hostem. Itaque ad rectores urbis adductus est, & cum causam proferre non posset, cur tantopere nunc infensum haberet canem, haud aliter ei quàm domino blandiri prius solitum: iussus est duellum cum cane experiri. Canis pelle cocta integitur: ipse mucronem gestans leui tantum linea ueste tectus, in duellum prodit. Canis gulam homicidæ mordicus apprehendit, eumque prosternit: exclamat ille, Miseremini patres, cane auulso fatebor omnia. Confessus igitur quod perpetrauerat scelus, morte multatus est, Hæc Blond.

DE CANE HOMINIS DEFENSORE, & bellicoso.

DE canibus robustis, sed uenaticis, supra disserui: Nunc de illis dicendum qui homines uel priuatim, uel in bellis publicè defendunt, σύμμαχοι & σωματοφύλακες hominum. Hos à cæteris robustis tum uenaticis tum pastoralibus, non alia re magis quàm educatione & institutione differre puto. Plurimum sanè roboris, ferociæ, & animi his, de quibus nunc agimus, adesse oportet, cum aduersus homines & armis munitos, & in iracundia ipsis feris ferociores, nonnunquam eis sit depugnandum. Simillimus ergo canis (inquit Blond.) in propellendis iniurijs hominum atque ferarum, operam suam præstabit: idem fideliter stabulum domi seruabit, & pecora foris custodiet. Canes tum defensores tum alij, quomodo procreandi & quibus parentibus, explicaui cap. 5. historiæ de Cane in genere ex Blondo. ¶ Canes uirorum nobilium custodes, pilosi hirsutique sunt, & ex Gallia petuntur, Blond. ¶ Ad latrones inuestigandos, non quilibet canis idoneus est, sed eligi debet canis ferox, qui non dignetur discernere homines. Principio autem hoc modo instituendus est. Muniatur aliquis pelle densa, quam canis lacerare nequeat: aduersus hunc canis incitetur, & is fugiens tandem à cane se sinat capi, & cadens ante eum mordere patiatur: Postridie similiter in alium immittatur canis, & hoc fiat frequenter: tandem enim beneficio odoratus insequetur eum, super cuius uestigia ponitur. Eam uero ob causam eligi oportet canem, qui homines non discernat, ne si blandiri aliquibus assuescat, sequatur uestigia illorum quos diligit. Sed etiam forma odoris eorum remanens apud canem, cerebrũ eius confundit, adeò ut non dignoscat uestigia eius quem insequi debet. Non pauci autem eiusmodi

reperiuntur canes, qui neminem fermè discernere dignantur. Quod uel inde constat: quoniam etiam canes uenatici aliquando confunduntur, cum super diuersa uestigia ferarum ponuntur, & errare incipiunt, Hæc Albert. ¶ Canis defensorius horridus sit, & semper pugnaturo similis, omnib. inimicus præter dominum: ita ut ne tangi quidem se patiatur à familiaribus: sed omnibus morsum minetur, tanquam hostibus: dominum tamẽ rectis oculis seruet, Blond. Et alibi, Defensorius (inquit) forma præstanti deligatur, qua terrorem intuẽtibus inducat: laudatur seuerus, minime blandus, qui & conseruos tanquam iratus inspiciat, & citius excandescat in exteros, item qui uigilantior sit, et circumquaque prospiciat, ut solent animosi. Sed quoniam canis rarò natura defensor bonus est, ideo hac arte instituendus erit. Infans etiamnum irritetur ad iracundiam à pueris. Anniculum iam & adultũ, gladio lacessere & obruere oportet, ac impugnare donec fessus & uictor os cruentum reportet: seruus autem & gladiator, uel lacer, uel uictus recedat. Post pugnam uinciendus est, neque permittendũ ut solutus uagetur: sed in uinculis pascatur donec euaserit optimus defensor. Aggredi autem eum oportet strictis mucronib. Hac ratione fortissimus fiet, & contra hostes duci, & dominum ab insidijs securum reddere idoneus. Hoc enim seruatur hac tempestate etiam plerisque in locis Hispaniæ, ut percepimus, Hactenus Blond. ¶ Alexander Pheræus Thessaliæ tyrannus educasse fertur canem insolitæ magnitudinis, atrocem, & infestum omnibus præter domesticos atque illos à quibus cibum capiebat. Hunc dormiens foribus cubiculi custodem adhibebat, ut qui sibi metueret quod uarijs tormentis multos subinde afficeret, Blond. ¶ Eupolidi poëtæ comico Augeas Eleusinius munere donauit canem, non modo genere Molotticum, sed etiam forma præstantem: quem eodem nomine Eupolis, quo Augeas erat, appellauit. Canis iam nomine Augeas, cum longa consuetudine tum uero ciborum illecebris allectus, & blanditijs, diligebat dominum, ut præclare ostendit, cum aliquando seruus nomine Ephialtes dramata quædam Eupolidis domini sui surriperet. Tum non latuit canem furax seruus. Is itaque acerrimo impetu, crudelique incurrit in hunc direptorem, mordicusque comprehendens interfecit. Post autem aliquanto in Aegina Eupolis excessit è uita, ibique eius corpus ad sepulturam datum fuit. Huius uero canis morte illius ingemiscens, non tantum ululatu primo illius excessum è uita luxit, sed deinde mœrore mediaque extabuit, in odiumque uitæ adductus ex altoris sui morte, extinctus est Ex eo locus hic, ad huius casus memoriam conseruandam, Canis luctus appellatur, Aelian. Eadem scribit Tzetzes Chil. 3. cap. 131. Apud Suidam hæc uerba legimus, ὅτι τὰ δράματα αὐτῷ κύων τις ἐδάκνε συμπτυῶν Μολοττικός, quæ quidem de Eupolidis cane dicta mihi uidentur. ¶ Memoratur & Nicomedis Bithyniæ regis canis, uxore eius Cosingi lacerata, propter lasciuiorem cum marito iocum, Plin. Nicomedes rex maximũ & fidissimum sibi charissimumque canem Molossum habuit, huius coniugem Ditizelen (ex qua Prusiam, Zielum, & Lysandram susceperat) regi colludentem, canis hostem arbitratus, inuasit, & dextrum humerum morsu auulsit, carnes & ossa dentib. comminuit. Illa moriens in ulnis mariti Nicomedię sepulta est in sepulchro deaurato: Quod quidam temporibus Michaelis filij Theophili effodientes, saluum adhuc mulieris cadauer inuenerunt, ueste ex auro texta inuolutum: qua in fornace fusa, auri libras tredecim supra centum repererunt. Cæterum canem ipsum à regis conspectu semotũ, desiderio regis & mœrore propter necatam mulierẽ, plerique mortuũ refe. ũt, Hæc Tzetz. teste citans Arrianũ in Bithynicis. ¶ Orpheũ aucupio intentum draco inuasurus erat, quem interceptum canes occiderunt, ut ipse recitat in poëmate de lapidib. (quod etiamnum extat,) Tzetz. ¶ Apud nos Volcatium nobilem, qui Cesellium ius ciuile docuit, asturcone è suburbano redeuntem, cum aduesperauisset, canis à grassatore defendit: Item Cælium senatorem ægrũ Placentiæ ab armatis oppressum: nec prius ille uulneratus est, quàm cane interempto, Plinius.

¶ His auxêre fidem, quos nostro fulua sub æquo
Arua, & Carpathij defendit littora ponti.
Pectora thoracum tunica, sacrumque profano
Miratur, nutritque Rhodos, custodibus illis
It noctes animosa phalanx, innexa trilici
Seligit, & blande exceptum deducit ad urbem,
Illum autem rapit, & morsu discerpit acerbo, Stroza filius in Epicedio canis. ¶ Adolescens spectatæ uirtutis inter Danaos canem habuit horrendæ acerbitatis, quæ sola plerunque bis senos peremit uiros, Blondus.

¶ Garamantum regem canes ducenti ab exilio reduxêre, prælíantes contra resistentes. Propter bella Colophonij, itemque Castabalenses, cohortes canum habuêre: eæ primæ dimicabant in acie, nunquam detrectantes. Hæc erant fidissima auxilia, nec stipendiorum indiga. Canes defendêre Cimbris cæsis domus eorum plaustris impositas, Plin. ¶ Cum Hyrcanis & Magnesijs canes quasi societatem bellorum gerendorum inire solebant, hisque maximo ad bella inferenda adiumento erant. In pugna ad Marathonem commissa cuiuspiam Atheniensis canis, summa contentione illi tulit auxilium, ac simul ex ea actione uterque in uarijs scriptionibus honoris memoriam consecutus est, Aelian. Magnetes qui iuxta Mæandrum habitant, ferunt alere canes in prælijs propugnatores, πολέμων συναγωνιστάς: similes autem erant Pæonum quoque οἱ σύνθηροι κύνες, id est uenationum socij canes, Pollux. ¶ Certũ est ex uerbis Valerij Maximi Masinissam regem Numidarũ (quũ parũ fidei in hominum pectorib. reponeret) corporis sui custodiam canibus commisisse, Textor. ¶ Tale (ex canibus) tibi auxilium Colophon, tibi tale parasti Caspia gens, partosque æquè partiris honores, Stroza filius in Epicedio canis. Apparet eum Caspiam gentem apud Plinium legisse, ubi codices nostri rectè habent Castabalenses. Est enim Castabala Ciliciæ & Phœniciæ ciuitas, quæ & Perasia dicebatur, Stephanus ex Strabo-

Strabonis libro 12. ¶ Hispani qui nouum orbem perlustrarunt, in certaminibus cum nudis incolis canum opera plurimum usi sunt, Petrus Martyr. Et alibi, Canes Hispanorum (inquit) in homines nudos rabidi insiliebant, haud secus ac in feros apros aut fugaces ceruos: nec minus fidos Hispani reperiunt in periculis subeundis canes, quàm suos olim Colophonij uel Castabalenses. Et rursus, Pacram regulum & tres alios eum comitantes, homines nefarios & extremæ libidinis, Vaschus Hispanus apud se accusatos in bellatorum canum fauces coniecit, illorumq́ lacerata cadauera cremari iussit. De canibus, cum quibus prælia ineunt, mira referuntur. Ad indigenas armatos haud secus irruunt præcipites ac in ceruos aut apros, si digito monstrentur. Data quandoq́ tessera canibus solutis præeuntibus agmen, toruo Molossorum aspectu atq́ insueto latratu perterriti hostes hæsitantes, pugnas ordinesq́ stupidi deseruerunt. Verum Caramairenses & Caribes ferociores, bellisq́ gerendis aptiores, in ruentes canes citius fulgure icto uenenatas destinant sagittas, & multos perimunt.

DE CANIBVS CVSTODIBVS: ET PRIMVM de pastorali.

CANVM qui custodes dicuntur, & custodiæ causa parãtur, alij pecora, alij uillas, alij domos priuatas, alij publicas, ut templa, custodiunt. Apta custodum nomina apud Xenophontem sunt Phylax & Phrura. Plura de custodibus in genere, uide infra ab initio tractationis de custodibus ædium. Sed primum de pecuario, inde disseramus de reliquis. ¶ Molotticum genus uenaticum, nihil à cæteris discrepat: At pecuarium, longè & magnitudine, & fortitudine contra belluas præstat, Aristoteles. Μολοσσὸς, κύων ὁ ποιμενικὸς καὶ μέγας, Varinus & Suidas: Sed de Molossis uide supra inter Venaticos robustos. Nec tibi cura canum fuerit postrema: sed unà Veloces Spartæ catulos, acremq́ Molossum Pasce sero pingui: nunquam custodibus illis Nocturnum stabulis furem, incursusq́ luporũ, Aut impacatos à tergo horrebis Iberos, &c. Vergilius in Georg. Pecuariũ canem Aug. Niphus mastinum interpretatur: Sunt autem mastini, ut supra docui, quos Germani rüden appellant.

¶ Nunc de mutis custodibus loquar: quanquam canis falsò dicitur mutus custos, nam quis hominum clarius, aut tanta uociferatione bestiam, uel furem prædicat, quàm iste latratu? quis excubitor inueniri potest uigilantior? Quare uel imprimis hoc animal mercari tueriq́ debet agricola: quod & uillam, & fructus, familiamq́ & pecora custodit, Columella. Sed de uillatico alibi: hic de illo dicemus, qui (ut Columella inquit) propellendis iniurijs hominum ac ferarum comparatur: & idem obseruat domi stabulum, foris pecora pascentia. Relinquitur (inquit Atticus apud Varronẽ) de quadrupedibus quod ad canes attinet, maximè ad nos, qui pecus pascimus lanare. Canis enim ita custos est pecoris, ut eius quod eo comite indiget ad se defendendum. In quo genere sunt maximè oues, deinde capræ. Has enim lupus captare solet, cui opponimus canes defensores. In suillo pecore tamen sunt, quæ se uindicent, sues, uerres, maiales, scrofæ: propè enim hęc apris, qui in syluis sæpe dentibus canes occiderunt. Quid dicam de pecore maiore? cum sciam mulorum gregem cum pasceretur, eoq́ uenisset lupus, ultro mulos circunfluxisse, & ungulis cædendo eum occidisse? & tauros solere diuersos assistere clunibus continuatos, & cornibus facile propulsare lupos? Hæc ille.

¶ Pecuarius canis (utor Columellæ uerbis) neq́ tam strigosus aut pernix debet esse, quàm qui damas, ceruosq́, & uelocissima sectatur animalia: nec tam obesus aut grauis, quàm uillæ horreiq́ custos: sed & robustus nihilo minus, & aliquatenus promptus ac strenuus, quoniam & ad rixam, & ad pugnam, nec minus ad cursum comparatur, cum & lupi repellere insidias, & raptorem ferum consequi fugientem, prædamq́ excutere atq́ auferre debeat. Quare status eius longior productiorq́ ad hos casus magis habilis est, quàm breuis, aut etiam quadratus: quoniam (ut dixi) nonnunquam necessitas exigit celeritate bestiam consectandã. Cæteri artus similes membris uillatici canis, æquè probantur, Hæc Columella. Canes ad pecorum custodiam (inquit Varro apud Constantinum) præcipuè generosi, corpore magno sunt, uegetis uiribus, animo non deiecto, graui latratu atq́ formidabili utentes: Qui etiam in adeuntes non frustra ac temere insiliunt, sed uires in suum tempus reseruant, cum impetu opus erit. Hi siquidem sunt fortiores, atq́ ægrè etiam capiuntur, ἰσχυρότεροι καὶ δυσαλωτότεροι: intelligo qui non facile capi, id est uinci à feris queant. Canis pastoralis (ut Blondo placet) defensori similis eligatur, educeturq́ similiter. Laudat in eo colorem album Columella, qui si nõ reperiatur, quemuis potius quàm uarium probabis; ut quem prisci (Columella) nec in uillaticis nec pastoralibus laudauerint. Non mirum est autem si candidi canes hac tempestate probentur à pastoribus, cum illi præ cæteris facile dignoscantur à lupis: nam cæteri in tenebris quandoq́ non agniti à pastoribus, pro ipsis lupis petiti sunt, (ut supra etiam in Venaticorum colore dictum est,) Hæc Blondus. Pastor album probat: quoniam est feræ dissimilis, magnoq́ opus interdum discrimine est in propulsandis lupis sub obscuro mane, uel etiam crepusculo, ne si non sit albo colore conspicuus, pro lupo canem feriat, Columella. Primum ætate idonea parandi sunt (inquit Varro) quod catuli & ueruli, neq́ sibi, neq́ ouibus sunt præsidio, & feris bestijs nonnunquam prædæ. Facie debent esse formosi, magnitudine ampla, oculis nigrantibus aut rauis, naribus congruentibus, (μυκτῆρα ὁμόχρουν ἔχοντες, nasum eiusdem coloris habẽtes, Fronto: Eiusdem coloris intelligi potest uel simpliciter, ut unus in naso color sit: uel ut idem qui in reliquo corpore: uel idem qui in oculis, quos Fronto proxime nigros tantum probauerat:) labris subnigris aut rubicundis, neq́ resimis superioribus, neq́ pendulis subtus: mento suppresso, & ex eo enatis duobus dentibus, directis potius quàm brochis (tortis, Crescẽtienſis)

& acutis, quos habent labro tectos. (Fronto simpliciter dentes acutos requirit:) capitib. & auriculis magnis, ac flaccis (Crescentien. pro flaccis habet latis, exponens plicatis. In Frontone μελανοκεφάλους, id est nigris capitib. perperam legi puto pro μεγαλοκεφάλους, id est magnis capitib. ut conueniat Varroni, sicut in cæteris ferè omnibus: pectore lato, Fronto: quod Varro Latinus non habet.) crassis ceruibus, ac collo: (πολυαύχενας καὶ πολυτραχήλους. τράχηλος collum totum est Græcis, αὐχὴν posterior, δέρη anterior tantum pars, Fronto.) internodijs articulorum longis, (μακρόκωλοι, βραχίονας στερεοὺς καὶ παχεῖς ἔχοντες, id est, artubus longis, brachijs solidis & crassis, Fronto.) crurib. rectis, ac potius uaris quàm uacijs, (σκέλη ὀρθὰ, εἰ δὲ μὴ, σκαμβότερα μᾶλλον ἤ, deest uox βλαισότερα, ut Andreas à Lacuna rectè ex Varrone Latino conijcit. σκαμβοὶ enim uel ῥαιβοὶ, Latinis uari appellantur, incedunt'que crurib. introrsum peruersis: βλαισοὶ uero, Latinis blasij & uacij, cancrorum instar crura extrorsum curuant.) pedib. magnis & altis, qui ingredienti ei displodantur (πόδας μεγάλους, ὧν ἐν τῷ ἐπιβαίνειν πλατυνομένους, Fronto.) digitis discretis, διηρθρωμένους: unguibus duris ac curuis: talo, nec ut corneo, nec nimium duro, sed fermentato ac molli: à feminibus summis corpore suppresso: spina neque eminula, neque curua, (ῥάχιν διήκουσαν ἕως τῆς οὐρᾶς ἔχοντας, Fronto:) cauda crassa, (Fronto addit, ἐκ τῆς ἐκφύσεως μειοῦσθαι ὅλην, id est quæ ab initio ad finem usque paulatim tenuior graciliorque euadat) latratu graui, (grauissimo, Fronto:) hiatu magno: colore potissimum albo, quod in tenebris (addendum uidetur aliquid, ut sic legatur, quod in tenebris à lupo & alijs feris facilius dignoscantur, ut supra etiam docui: uel tale quid:) specie leonina, Hactenus Varro. Postrema eius uerba ex Frontone dilucidius intelligentur. Is canes probat albos colore, præsertim si greges sequi debeant: rauos oculis, & leonina species: uel si Græcè mauis, χαροποὺς τοῖς ὄμμασι καὶ λεοντώδεις. Dubitet autem aliquis utrum λεοντώδεις ad corporis uel speciem uel colorem, uel ad oculorum tantum colorem referat: ego de oculorum tantum in eis colore acceperim, quem Græci in leonibus præcipuè χαροπὸν appellant, ut λεοντώδεις interpretamenti loco ad charopos subiecerit. Non enim intelligi puto de reliqui corporis colore, quem album desyderat. Quod si quis de corporis specie & figura accipere malit, illi non contenderim, ne Varronem quoque errasse, aut locum esse corruptum defendendum mihi sit: quanquam posterius iam proximè probaui. Crescentiensis, cuius modica apud me authoritas est, hunc Varronis locum usurpans, colorem leoninum simpliciter in cane pastorali laudat, nulla albi mentione. Oculis igitur charopis siue rauis & leoninis hoc genus canis deligendum Fronto iubet, ἄν τε δασεῖς τυγχάνωσιν ὄντες, ἄν τε ψιλοί, hoc est siue hirsuti siue glabri sint, nempe reliquo corpore, ut in fœmina etiam dicetur: etsi hirsutos esse præcipuè circa armos magis leoninum esset. ¶ Præterea fœminas uolunt esse mammosas, æqualibus papillis, Varro. Fronto etiam in fœminis tum præcedētes maris notas desiderat, tum ut magnas habeant mamillas, & papillas in eis magnitudine pares: quoniam nonnullæ canes marcidas mamillas, & instar ligni siccas durasque habent, ἀτρόφους καὶ ἀπεξυλωμένας. Nec admodum refert an reliquũ corpus hirsutum & glabrum sit: hirsuties tamen canem magis terribilem reddere uidetur. ¶ Magni interest ex semine esse canes eodem, quod cognati maximè inter se sunt præsidio, Varro. Canes sunt nutriendi, affines affinib. iuncti: naturaliter enim illi sibi mutuò blandiuntur, ut Andr. à Lacuna uertit: ut Cornarius, mutuam opem ferunt, Græce ἀμμύνει legitur uoce corrupta: Cornarius uidetur ἀμύνει legisse: quæ lectio ex præcedente etiam Varronis sententia confirmari potest. Videndum ut boni seminis sint: itaque à regionibus appellantur, Lacones, Epirotici, Salentini, Varro. Videndum ne à uenatoribus aut lanijs canes emas: Alteri quòd ad pecus sequendum inertes: alteri si uiderint leporem, aut ceruũ, quod eum potius quàm oues sequentur. Quare aut à pastoribus empta melior, quæ oues sequi consueuit: aut sine ulla consuetudine quæ fuerit: canis enim facilius quid assuescit, eaque firmior consuetudo, quæ sit ad pastores, quàm quæ ad pecudes, Varro. ¶ Seruabimus eos collum eorum crudo corio circumuallantes, gutturque & totas fauces munientes, ab ipso nimirum corio erigentes ferreos aculeos. Siquidem si aliquam harum partium attigerit fera, canem occidet: sin uero aliã partem momorderit, uulnus excitabit duntaxat, Varro in Constantini Geoponicis. At ne in eos grassentur feræ, ut hyænæ & lupi, munire illis guttur atque collum oportet, ueluti ferratis thoracib. clauisque acuminatis transfixis, à se inuicem latitudine digitorum duûm aculeis ipsis distantib. Fronto ibidem. Sed de collarib. canum plura dixi parte 5. cap. 8. de Cane in genere. In locis saxosis & senticosis, calciamenta pedib. adhibenda sunt, quibus prætegantur usque ad crura, ut integris pedib. canis ualidior obsistat contra impetus bestiarum, Blond. ¶ Hos canes qui educant, collidunt, atque ad mutuam pugnam impellunt, deprimi tamen non sinunt, ne pusillanimes fiant animoque perculsi, sed in certamine audaces alijs minimè cedant, Fronto. Educunt eos, plures in unum locum, & irritant ad pugnandum quo fiant acriores: neque defatigari patiuntur quo fiant segniores, Varro. ¶ Publius Aufidius Pontianus Amiterninus non (lego, cum) greges ouium emisset in Vmbria ultima, quibus gregibus sine pastoribus canes accessissent: pastores ut deduxerũt in Metapontinos saltus, & Heracleæ emporiũ, inde cum domum redissent, qui ad locum deduxerãt: è desyderio hominum diebus paucis postea canes sua sponte, cum dierum multorum uia interesset, sibi ex agris cibaria quæsierunt, atque in Vmbriam ad pastores redierunt: neque eorum quisquam fecerat, quod in agricultura Saserna præcepit, qui uellet se à cane sectari, uti ranam obijciat coctam, Varro. Numerus canum pro pecoris multitudine solet parari. Ferè modicum esse putant, ut singuli sequantur singulos opiliones, de quo numero alius alium modum constituit. Quod si sunt regiones ubi bestiæ sint multæ, debent esse plures: quod

accidit ijs, qui per calles syluestres longinquos solent comitari in æstiua, & hyberna. Villatico uero gregi in fundum satis esse duos, & id marem & fœminam. Ita enim sunt assiduiores, quòd cum altero idem sit acrior: & si alter indesinenter (Crescentien. uocem indesinenter omittit) æger est, ne sine cane grex sit, Varro. ¶ Catuli duob. mensibus primis à partu, non disiunguntur à matre, sed minutatim desuefiunt, Varro & Fronto. Consuefaciunt quoq; ut possint alligari primum leuib. numellis (uinculis, Crescent.) quas si abrodere conantur, ne id consuescant facere, uerberib. deterrere solent, Varro. Assuefaciunt eos uinculis, primo quidem loro, dein uero paulatim ferreæ catenæ, Fronto. Pluurjs diebus cubilia substernenda fronde, aut pabulo (palea Fronto:) duabus de causis, ut ne oblinantur, aut perfrigescant. Quidam eos castrant, quod eo minus putant relinquere gregem: Quidā non faciunt, quod eos credunt minus acres fieri, Varro. ¶ Canis pastoralis colludit pastori, gregē agnoscit, insidiantes feras persequitur: quæ dotes si ei natiuæ & spontaneæ fuerint, excellit in suo genere, Blond. Catuli quot educandi, & alia quædam ad procreationem, educationem & cibatum pertinentia, lege supra in historia Canis in genere. Canes interdiu clausos esse oportet, ut noctu uigilantiores sint, Cato ca. 124. quæ eius uerba ad uillaticos & alios custodes potius quàm pastorales pertinere mihi uidentur, & si Petrus Crescentien. in pastoralis historia ea recitet. ¶ Cibaria ferè eadē sunt utriq; generi (pecuario & uenatico) præbenda. Nam si tam laxa rura sunt, ut sustineant pecorū greges, omnes sine discrimine canes ordeacea farina cum sero commodè pascunt. Sin autem surculo consitus ager sine pascuo est, farreo uel triticeo pane saturandi sunt, admisto tamen liquore coctæ fabæ, sed tepido: nam feruens rabiem creat, Columella. Non permittunt illis mortua tangere pecora: ne in uiuentia etiam assuescant impetum facere: reuocantur enim ægerrimè, ubi semel carnes crudas gustauerint, Fronto.

¶ Et de ore pastoritij canis uirens exiluit ranula, Apuleius libro 9. Metamorph. Omnia secum Armentarius Afer agit, tectumq;, laremq;, Armaq;, Amyclæumq; canem, Cressamq; pharetram, Verg. in Geor. αἱ δὲ κύνες τά τε θηρία ἀποφύλαττουσαι ἀπὸ λύμης καρπῶν καὶ προβάτων, καὶ τῇ ἐρημίᾳ τὴν ἀσφάλειαν παρέχουσαι, ἀντωφελοῦσι τρεφόμεναι τὸν χῶρον, Xenophon in Oeconomico. ποιμνῖται κύνες, αἰπόλοι κύνες, Pollux. Κυνῶν ποιμνίων φύλαξις, Geopon. Græca. Κυνοβοτῆρες, una uoce, Suidas exponit canes pastorales, adijciens, οὐ γὰρ ἀναιρεῖ τὸν σύντροφον ἄνθρωπον, ἀλλ' ἔξω τινὰς ἀναιρεῖ, quasi canis pastoralis natura his uerbis declaretur, ut qui nulli familiarium noceat, externos uero quosdam (nimirum fures & prędones) interimat. Pecudesq; secuta Pœmenis, Ouid. inter canes Actæonis. Aegyptij canes ab Oppiano cognominantur βουκολίων οὖροι, id est armentorum custodes. Geryonis canis, nomine Gergittios Cerberi frater, armenta custodiens, & ab Hercule cæsus, in Iberia sepulchrum habet, Pollux. ὡς δὲ κύνες περὶ μῆλα δυσωρήσωνται ἐν αὐλῇ, carmen Homeri quo significatur προμένειν περὶ τὸ φυλάσσειν. Αὐτὰρ ὅγ' ἐξ οἴκοιο, &c. ὥστε λῖς ἠϋγένειος, ὅν ῥα κύνες τε καὶ ἄνδρες ἀπὸ σταθμοῖο δίωνται ἔγχεσι καὶ φωνῇ, τοῦ δ' ἐν φρεσὶν ἄλκιμον ἦτορ παχνοῦται, ἀέκων δέ τ' ἔβη ἀπὸ μεσσαύλοιο, Homer. Iliad. ρ. Idem poëta à Glauco quodam hospitio exceptus, cum canes non cessarent cœnantem ipsum adlatrare, sic monuit: πρῶτον μὲν κυσὶ δεῖπνον ἐπ' αὐλείῃσι θύρῃσι δοῦναι. ὡς γὰρ ἄμεινον. ὁ γὰρ καὶ πρῶτον ἀκούει ἀνδρὸς ἐπερχομένου, καὶ ὅν ἔρκεα ἐντὸς ἰόντος. Sed horum quædam commodius ad uillaticum referentur. ἴσθι γοῦν αὐτὸν (τὸν Γοργίου παῖδα) κυσὶ παραδεδομένον, εἰ ἐν τοῖς ἐμοῖς ἀγροῖς τὸ λοιπὸν ἐπιδημήσειεν. πολὺ γὰρ καὶ ἡ θήλεια κύων σὺν τοῖς τέκνοις περιφρουρεῖ μοι τὸ γάλα, ... ἀνθρωπίνης ὀργῆς πολλῆς ἐφάπτεσθαι, Simocatus in epist. ¶ Canis & ouis apologum Socrates apud Xenophontem libro 2. Apomnemon. his uerbis refert: Cum animantia essent uocalia, ouem domino suo dixisse ferunt: Mirum facis profectò, qui cum nobis, à quib. lanam, agnos, caseumq; habes, nihil des nisi quicquid à terra capiamus: canem, qui nihil tibi tale præbet, de quo tu comedis pane participem facis. Canis uero cum hæc audisset, Non immeritò per Iouem, dixit: Ego nanq; sum ille, qui & uos ipsas saluas facio, atq; custodio, ut nec homines uos furētur, nec lupi rapiant. Quòd si ego uos non custodiam, nec ad pascua uobis proficisci licebit, timentibus ne pereatis. His ab eo dictis, oues quoque fertur cani concessisse.

DE CANE VILLATICO, ET NAVTICO.

CANIS uillaticus uillam, quæq; iuncta sunt uillæ custodit, is obesior & grauior esse debet quàm pecuarius, corpore etiam minus longo, cum celeritas in eo non requiratur, Columella. Nostrates ut pastorales, sic uillaticos etiam eius plerunq; generis habent, quos rudios uocant, Rüden. Villæ custos eligendus est amplissimi corporis, uasti latratus, canoriq;, ut prius auditu maleficum, deinde etiam conspectu terreat, & tamen nonnunquam ne uisus quidem horribili fremitu suo fuget insidiantem: sit aũt coloris unius, isq; magis eligatur albus in pastorali, niger in uillatico: nā uarius in neutro est laudabilis. Villaticus, qui hominum maleficijs opponitur, siue luce clara fur aduenerit, terribilior niger conspicitur, siue nocte, ne conspicitur quidem propter umbræ similitudinem: quamobrem tectus tenebris canis tutiorem accessum habet ad insidiantem. Probatur quadratus potius, quàm longus, aut breuis: capite tam magno, ut corporis uideatur pars maxima: deiectis, & propendentib. auribus: nigris, uel glaucis oculis, acri lumine radiantibus: amplo, uillosoq; pectore, latis armis, crurib. crassis, & hirtis: cauda breui: uestigiorū articulis, et unguib. amplissimis, qui Gręce δράκας appellanť: (δράκας, τὸ πλάτος τῆς χειρός, Varin.) Hic erit uillatici canis status pręcipue laudandus: mores autem neque mitissimi, neq; rursus truces, atq; crudeles, quod illi furem quoq; adulātur, hi etiam domesticos inuadunt: satis est seueros esse, nec blandos, ut nonnunquam etiam conseruos iratius intueantur,

A.

CAPRIGENVM genus omne, capras, hircos & hœdos, Hebræi uocant עזים izim, à nomi-
natiuo singulari עז ez. Numerorum 15. legitur עז בת שנה, id est capra annicula. Chaldai-
ce, עזא eza: Arabice שאה schaah: Persice בוז buz. Et eodem capite hircus caprarum, Chal-
daice, עזיר ize: Arabice מאז maez: Persice בזן busan. Adiunguntur illi nomina שה seh, ut
pecus caprarum, & שעיר seir hircus caprarum. Sacræ literæ distinguunt pecudes in duo genera, ut
oues & capræ dicant׳ צון zon, armẽta בקר bakar. A masculino שעיר seir, id est hirco, fœmininum fit
שעירת עזים seirah izim, capra. Seir alioqui non substantiue tantum pro hirco, aliâs piloso & satyro,
aliâs dæmonio exponitur, sed adiectiue proprie hirsutum significat. Leuit. 16. ubi pro capro accipit׳,
Chaldæus interpres habet צפירה zephirah, Arabs עתוד atud, Persa בוזגליי buzgalaie. Cæterũ עזאזל
azazel. Leuit. 16. Dauid Kimhi nomẽ montis exponit, quod eũ capræ frequentent: quidam addunt
montem esse uicinum Sinai. Septuaginta ἀποπομπαῖον emissarium, & ἀποπομπὴν, emissionem, interpre-
tantur: & τράγον διεσταλμένον εἰς ἄφεσιν. Componitur uox ab עז ez capra, & אזל azal iuit, ut sit caper ex
piatorius, qui abit & aufert mala. Hieronymus caprum emissarium interpretatur. Aquila ad confir
matum deputatus: Chaldaica & Persica translatio uocem relinquũt: Arabica uertit, גבל עזאז, mons
Azaz. ¶ Græce αἶξ capram sonat, quæ uox ab עז ez Hebraica formata uidetur. ¶ Syluaticus
mier capram exponit: dakh & metaham Vetus Auicennæ uocabulorum interpres. Apud eosdem
nomina hæc reperio, Baualmais, urina capræ: Haramiem, stercus caprinum: Adalafi, ungula capri-
na. ¶ Saraceni capram appellant anse, Itali nomen Latinum seruant, ut & Hispani, nisi p in b mu
tarent, Galli cheure, uel chieure: Germani geiß: Angli a gote: Illyrij koza.

B.

¶ Aegyptiæ capræ fœtus quinos parere feruntur: quod fœcundissimas Nili aquas bibant. Quam
quidem pastores etiam lactis inopibus pecudib. & infœcundis dare solent, Aelian. ¶ In Africæ
quadam parte tonsiles capræ sunt, ex quarum uillis nautæ rudentes conficiunt, Textor. Aegyptij
affirmant capras suas, quoties cum Sole eodem planè loco Sirius oritur, in ortum omnes conuersas
eò respicere, atq; hoc syderis eius reuolutionum argumentum certissimum esse, Plutarch. in libro V-
tra animalium. ¶ Caspiæ capræ & albissimæ sunt, & cornibus mutilæ, & ad maximorum equorũ
magnitudinem accedunt. Earum uilli adeo molles, cum Milesijs lanis ut mollitudine comparari pos
sint, ex ijsq; sacerdotes & Caspiorum ditissimi uestes conficiant, Aelian. ¶ In Cilicia circaq; Syrtes,
uillo tonsili uestiuntur, Plin. ¶ In Cephalenia capræ non bibunt quotidie, ut alia animalia: sed ad-
uersum sibi uentum ore hiantes excipiunt, Aristot. in Mirabilib. ¶ Capras in Gimanti natas Alexã
der Myndius scribit sex menses non bibere, sed tantum in mare intueri, & ore hiante illinc auras ex
cipere, Aelian. ¶ Illyricæ capræ ungulas quidem habent, sed non bifidas, Aelian. ex Alexandro
Myndio. Apud Illyrios pecora aiunt bis anno parere, geminos pleraq;, nonnulla etiam ternos aut
quaternos hœdos: alia quinos uel plures: præterea lactis sesquicongium reddere, Aristot. in Mirabi-
lib. ¶ Orthragoras in libris quos conscribit de rebus Indicis, inquit in Coytha uico sic nuncupato
ab indigenis pisces capris comedendos obijci, Aelian. ¶ Libycorum capræ ex pectore ubera ap-
pensa habent, Idem. ¶ Callisthenes Olynthius, capras scribit in Lycia densissimo & prolixissimo
hirsutas esse pilo, ut muliebres crines esse uideantur, & passim tanquam oues tonderi, ex eisdemq;
nauium fabros rudentes contexere, Aelian. ¶ Sardiniam pecudum optimam esse parentẽ, Nym-
phodorus scribit, caprasq; procreare, quarum pellib. pro uestimentis indigenæ utantur, tamq; miri-
fica ui esse, ut hyberno tempore calefaciant, æstiuo refrigerent, simulq; in ijs ipsis pellib. cubiti ma-
gnitudine pilos innasci: atq; ei qui ijs indutus fuerit, si commodum uideatur cum est frigida tempe-
stas, pilos ad corpus conuertit, ut ab ijs calefcat: cum autem est æstas, inuertit, ne calore uexetur.
¶ Scyrias capras, require cap. 8. inter prouerbia. ¶ Capræ in Syria sunt auriculis mensura dodranta
li & palmari, ac nonnullæ demissis ita, ut spectent ad terrã, Aristot. Capræ Syriæ (forte Scyriæ) quan
tum aliæ nullæ lac habere dicuntur, Aelian. Capra Mambrina in regione Damiata dicta, fert equi-
tantem, sellam, frenum, & cætera quib. equi instrui solent, admittit: auriculas ad terram usq; demissas
habet, cornua deorsum reuoluta sub ore: Haud scio an sit ex capris syluestrib. illius regionis, Italus
quidã innominatus in descriptione terræ sanctæ. Recentiores quidam hanc Indicam capram uocant,
(ut pleraq; peregrina Indica) addũt cornua ei acuta esse, parum distantia: corporis colorem eundem
qui rupicapris: testes ut equi: cætero nostratib. capris non dissimiles: syluestres tamen esse & in altis
montib. reperiri, uisu acutissimo, & eam ob causam à Græcis dorcades nominari. Sed illi in dorcadũ
nomine plurimum falluntur, ut patebit infra in historia dorcadum. Mambre mons est iuxta Hebrõ,
inde Mambrinæ factum cognomen suspicor. In regione Nubia, quam nunc Mauritaniam uocant,
oues latissimas habent caudas, &c. Et inter auriculas caprorum & caprarum illius terræ, palmi ferè
(dodrantem intellige) mensura intercedit. Et caprorum quidam caudas habent pendentes usq; ad
terram: & auriculæ eorum ferè terram attingunt, Albert. Magnus: Sed locus omnino corruptus est,
cum ita legendum sit, ut supra ex Aristotele citauimus. Oues Indiæ & capras ad maximorum ma-
gnitudinem asinorum audio accedere. Quatuor fœtus plerunq; pariunt, tres uero cum minimum:
Caprina cauda in eam procedit longitudinem, ut terram contingat, Aelian. ¶ Capræ in Narbonen
si Gallia, ut audio, auriculas latiores longioresq; nostris habent, ut quæ ad dodrantem longitudinis

accedant. ¶ Qui caprinum gregem (inquit Cossinius apud Varronem) constituere uult, in eligendo animaduertat oportet: Primum ætatem ut eam paret, quæ iam ferre possit fructum, & de ijs eam potius, quæ diutius: nouella enim quàm uetus melior. De forma uidendum, ut sint firmæ, magnę (bene compactæ, magnæ & musculosæ, corporisq́ superficiem lenem & æqualem habētes, Florentin.) corpus lene ut habeant, pilo crebro, nisi si glabræ sunt, duo enim genera earum: sub rostro duas ut mamillas pensiles habeant, quod hæ fœcundiores sunt: ubere sint grandiore, ut & lac multū, & pingue habeant pro portione. Capella, inquit Columella, præcipuè probatur simillima hirco (cuius formam laudabilem infra describam) si etiam est uberis maximi, & lactis abundātissimi. Capram amplam quàm paruam potius eligunt, Varro. Caprarum generositatis insigne laciniæ (mamillæ, Varro ut iam posui: uel uerruculæ, ut in Hirco dicetur: Noneolæ, papillæ quæ ex faucib. capræ dependent, Fest.) corporibus è ceruice binæ dependentes, Plin. ¶ Capræ colorem mutant, ut scribit Aristoteles Sect. 10. problemate 7. Capræ interdum uariæ generantur, Idem. Longa & acuta sunt cornua capris & hircis, frons robusta, Albert. Non omnibus capris cornua, sed quib. sunt, in his & indicia annorum per incrementa nodorum, Plin. Mutilis lactis maior ubertas, Plin. Cornigeræ & bisulcæ sunt, Aristot. ¶ Capræ oculi in tenebris splendent, lucemq́ iaculantur, Plin. Conditos (quibus opponuntur prominentes) in homine oculos, clarissimè cernere putant, sicut in colore caprinos, Idem. Hominum quibusdam oculi caprini sunt, Aristot. Oculos aliquando habet capra colore dissimiles, Author obscur. ¶ Capræ superiores dentes non sunt, præter primores geminos, Plin. Capris pauciores sunt dentes quàm hircis, Aristot. & Plin. ¶ Spirillum uocari inuenio barbam capræ. Dependet omnium mento uillus, quem aruncum uocant. Hoc si quis apprehensam ex grege unam trahat, cæteræ stupentes spectant. Id etiam euenire (aiunt) cum quandam herbam (eryngium, ut cap. 3. dicam) aliqua ex eis momorderit, Plin. In capris aruncum Aristoteles eryngum appellauit, Cęl. Binas in feminib. mammas habent, nec alibi, sicut & oues, Plin. Causam eius rei reddit Aristoteles ut in Vacca exposui. ¶ Pili crassi prodeunt hircis, fœminis tenuiores. ¶ Boues & capræ & quæcunque id genus cornigera sunt, ob siccitatem adipem plurimū generant, Galen. de facult. alim. ¶ Cerui & capræ, &c. fel non habent, Plin. Capreæ potius legerim. Nam Græce legitur πρόκες apud Aristotelem. Apud Plin. & alius locus est, ceruorum & caprarum sanguinem non spissari, similiter ex Aristotele translatus: ubi iterum προκάδες legitur Græce: unde apparet Plinium πρόκας uertisse capream, librarios autem corrupisse. Hoc Gaza etiam uel non animaduertit, uel non probauit: πρόκας enim ex Aristotele damam transfert, non de Plinij credo dama, sed de uulgari intelligens, quæ proculdubio caprearum generis est. Ouium & caprarum pars maxima habet fel: & quidem terris quibusdam adeò largè ut exuperantia prodigij loco habeatur, ut in Naxo: sed alijs quibusdam locis omnino caret, ut apud Chalcidem Euboicam parte quadam agri, Aristot. ¶ Plures habet uentres capra, quoniam ruminat, Aristot. ¶ Lienem bisulca inter cornigera habent rotundum, ut capra, ouis, Arist. Cur capra inter femora mammas habeant, causam affert Aristoteles de Partib. 4. 10.

C.

¶ Capras spirare per aures falso credidit Alcmæon, Aristot. & Plinius, apud quem non Alcmæon sed Archelaus, legitur, ut apud Varronem quoq́. Hoc idem (inquit Varro) pastores curiosiores aliquot dicunt. Pastores capras aurib. & naribus respirare testantur, Aelian. Philes signum addit, quoniam naso obstructo, nihil offendantur. Huc facit quod Oppianus de ęgagris, id est capris syluestrib. scribit, meatum quēdam à medio inter cornua loco ad pulmones peruenire, cui cera infusa suffocentur. ¶ Tradunt capras noctu non minus cernere quàm interdiu: ideo si caprinum iecur uescantur, restituit uespertinam aciem his quos nyctalopas uocant, Plin. Et alibi, Quoniam capræ noctuęquè quoq́ cernant, sanguine hircino sanari luscitiosos putant, nyctalopas à Græcis dictos. Sensu audiendi ex omnib. ungula bipartita præditis animalib. acerrimo eas esse putant, Aelian. Hominem acuti auditus significare uolentes Aegyptij, capram pingunt: hæc enim & aurib. & quadam parte gutturis audit, Horus. Somniat etiam hoc animal, Aristot. & Plin.

¶ Capræ ruminant: carent enim superiore dentium ordine, Aristot. Pascitur uero syluas, & summa Lycæi, Horrenteisq́ rubos, & amantes ardua dumos, Verg. in Georg. Gaudent locis montanis, Florentin. Capræ in montosis potius locis & fruticib. quàm herbidis campis pascuntur, Varro. Aluntur herbis, & arborum ramusculis quos ore possunt attingere in montibus & conuallibus, Obscurus. In pascendo loca crebro permutant, summaq́ tantum contingunt, Aristot. Nec multo aliter tuendum hoc pecus in pastu, atq́ ouillum: quod tamen habet sua propria quædam, quod potius syluestrib. saltibus delectantur quàm pratis. Studiosè enim de agrestib. fruticibus pascuntur, atque in locis cultis uirgulta carpunt, itaq́ à carpendo capræ nominatæ: ob hoc in lege locationis fundi excipi solet, ne colonus capra natū in fundo pascat. Harū enim dentes inimici sationis, Var. Vrentes culta capellas, Verg. Morsus earū arbori exitialis. Oliuā lambendo quoque sterilem faciunt, eaq́ ex causa Mineruæ non immolantur, Plin. Et alibi, Oleam si lambendo capra lingua contigerit, depaueritq́ primo germinatu, sterilescere author est M. Varro. Capras in occasum decliui sole, in pascuis negant contueri inter sese, sed auersas iacere: reliquis autem horis aduersas, & inter cognitiores (lege cognatiores,) Plin. Hæc Plinij uerba malè intellexit Albert. ita scribens, In die cum pascuntur dicuntur respicere ea, quæ è regione sunt opposita: in sero autem respiciunt ea quæ iuxta sunt posita.

Cubant

Cubant oues capræq; uniuersæ per cognationem. Cum primum sol conuersus destiterit, capras non aduersis præterea inter se oculis, sed auersis cubare accepimus, Aristoteles. Cubant difficilius oues quàm capræ, magis enim capræ quiescunt, accedun tq; ad hominem familiarius: sed sunt frigoris impatientiores quàm oues, Aristoteles. ¶ Atq; ipsæ memores redeunt in tecta, suosq; Ducunt: & grauido superant uix ubere limen, Vergilius. Capræ & oues pinguescunt cum gerunt partum, eduntq; amplius, ut & cæteræ quadrupedes, Aristoteles.

¶ Eupolis elegans ueteris comœdiæ poëta, in fabula quæ inscribitur Aeges, inducit capras de cibi sui copia in hæc se uerba iactantes: Βοσκόμεθ' ὕλης ἀπὸ παντοδαπῆς, ἐλάτης, Πρίνου, κομάρου τε πτόρθους ἁπαλοὺς ἀποτρώγουσαι; Καὶ πρὸς τούτοισιν ἔτ' ἄλλα, θύον κύτισόν τε, ἠδὲ σφάκον εὐώδη, καὶ σμίλακα τὴν πολύφυλλον. Κότινον, σχῖνον, μελίαν, συκῆν, δρῦν, κιττόν, μυρίκην, (al. ἰτέαν, forte ἐρείκην scribendū pro ἰτέαν:) Πρόμαλον, ῥάμνον, φλέμον (φλόμον potius, id est uerbascū) ἀνθέρικον, κισθόν, φηγόν, θύμα, θύμβραν. Videtúrne uobis ciborum ista simplicitas, ubi tot enumerantur uel arbusta uel frutices, non minus succo diuersa quàm nomine? Hæc Eustathius apud Macrobium contra Disarium, qui pecudes uti simplici cibo, & ideo expugnari difficilius earum, quàm hominum sanitatem dixerat. Phascon Theophrastus uocat, quem alij sphagnon, splanchnon, & bryon, penem (al. per n. duplex) in cerro, id est muscum è ramis eius & cortice dependentem, odoratum, cubitali magnitudine. Πρόμαλος, ut Hesychius & Varinus exponunt, myricam aut agnum id est uiticem significat. Reliqua in Eupolidis uersibus satis nota sunt. ¶ Iubeo frondentia capris Arbuta sufficere, Vergilius. Arbutus, Græcis κόμαρος, arbustum est quo Germania caret: frequens uidi in Galliæ Narbonensis nemoribus fructu omnium tardissimo, tam simili fragis, ut nisi maior esset, & luteo intus colore, non discerneres. ¶ Caprinum pecus dumeta potius, quàm campestrem situm desiderat: asperisq; etiam locis ac syluestribus optimè pascitur. Nam nec rubos auersatur, nec sepribus offenditur, & arbusculis frutetisq; maximè gaudet. Ea sunt arbutus, atq; alaternus, cytisusq; agrestis. Nec minus ilignei querneiq; frutices, qui in altitudinem non prosiliunt, Columella. Alaternum qui nouerit nullius adhuc scripta legi. Fructum arborum solæ nullum ferunt, hoc est ne semen quidem, tamarix scopis tantum nascens, populus, alnus, ulmus attinea, alaternus, cui folia inter ilicem & oliuam, Plinius 16. 26. Nascitur apud nos frutex, rarissimus alibi, iuxta fluuij Sili ripam, persici arboris sapore foliorum ferè, fructu & semine nullo quod obseruauerim: quem fruticem persicum appellare licebit donec aliud nomen reperiamus, nam alaternum esse nondum affirmauerim, quòd folia latiuscula uideantur. ¶ Gramen aculeatum aliqui è uulgo capriolam uocant, quòd capris grato sit pabulo, Ruellius. Gramen etiam apud Græcos ægicon cognominari inuenio.

¶ Cytisum in agro esse quā plurimū refert, quòd & capris & omniū generi pecudū utilissimus est, Col. Sed de cytiso in Boue copiosissimè egi. Vbi etiā reprehēdi illorū opinionē qui loti siue trifolij prætēsis genus maius, durius, & acutioribus folijs, cytisum esse putāt, eò quod loto simile folijs, & capris gratum sit, unde nostri geißklee appellant, alij spitzklee, ab acutis folijs. Nicò meretrix, ut Athenæus scribit, Capra cognominabatur, eò quod Thallum nomine diuitem cauponem consumpsisset, id est ad paupertatē redegisset: thallos enim Græci oleæ ramos appellant, quos auide petunt capræ. ¶ Periclymenon frutex est apud Græcos, qui nunc caprifolium & matersylua dicitur uulgò: quanquam Dioscorides matremsyluam pro hedera capit, cui periclymenon simile est, Hermolaus in Corollario. Clymeno & periclymeno multa eadem tum in uiribus tum descriptione Theophrastus & Dioscorides adscribunt, ut Hermolaus itidem monuit: doctiores discernant. Periclymeno æginæ etiam nomenclatura à capris facta apud Dioscoridem tribuitur: certum est id esse quod nostrates uocant gilgenconfort/ waldtilgen/ zeünling/ speckilgen/ geyßblatt. Scribonius, & qui eum in sua trāscripsit Marcellus Empiricus, periclymenon syluæ matrem interpretantur. ¶ Edera dicitur, quod libenter à capris edatur: ut barba hircina etiam, & rosa canina, ab hircis appetuntur, Syluaticus. ¶ Lada appellatur herba, ex qua ladanum fit in Cypro, barbis caprarum adhærescens, Plinius. Arabia ladano gloriatur: forte casuq; hoc, & iniuria fieri odoris, plures tradidere. Capras maleficum aliàs frondibus animal, odoratorum uerò fruticum expetentius, tanquam intelligant pretia, carpere germinum caules prædulci liquore turgētes, distillantemq; ab his (casus mixtura) succum improbo barbarum uillo abstergere. Hunc glomerari puluere, incoqui sole. Et ideo in ladano caprarū pilos esse. Sed hoc non alibi fieri quàm in Nabatæis, qui sunt ex Arabia contermini Syriæ. Recentiores ex autoribus strobon hoc uocant: traduntq; syluas Arabum, pastu caprarum infringi, atq; ita succum uillis inhærescere, uerum aūt ladanum Cypri insulæ esse. Similiter hoc & ibi fieri tradunt, & esse œsypum hircorum barbis genibusq; uillosis inhærens, sed ederæ flore deroso, pastibus matutinis, cum est roru lenta Cypros: Deinde nebula sole discussa, puluerem madentibus uillis adhærescere, atq; ita ladanū depecti, Plinius. Errat autem quod ederæ flore deroso à capris ladanum fieri scribit. Græci ederam cisson appellant, ciston uero (uel cisthon potius cum aspiratione) fruticem odoratum, cuius alterum genus ladon uel ledon dictum, illud est ex quo fit ladanum, nec quicquam cum edera commune habet: qua de re plura leguntur apud Marcellum Vergilium in commentarijs in Dioscoridem. ¶ Capris & capellis (αἰγὶ καὶ χιμαίρᾳ) fabæ largius datæ copiam efficiunt lactis, Aristot. de hist. anim. 3. 21.

¶ Herbam pentadactylon dictam (id est quinquefolium) priusquam bibant quinq; dierum spacio illis uorandam dato, sic plurimum lactis habebunt. In eundem usum uentribus earum dictamnus

alligatur, Geoponica Græca. Græce legitur, ἐὰν δ' ἴκτερον περὶ τὰς αὐτῶν χεῖρας περιθῇς. Paulò post tamen de lacte in omni pecore augendo ex Africano sic scribitur, Omnia pecora reddent lac copiosum, simulq́ fœtum enutrient, si cytisum ederint, ἢ γάλα ἐν ταῖς χεῖρας αὐτῶν περιθῇς, id est, aut si uentri illis ipsum lac applicueris, ut Andreas à Lacuna uertit: nam Cornarius hic etiam pro γάλα reddit dictamnum. ¶ Capræ in Creta ictæ sagitta, quærunt nascentem illic dictamnum, &c. Aristoteles in Mirabilib. intellige feras capras, ut copiosius in illarum historia dicetur. ¶ Serapion in libro de Simplicib. citat Galenum scribentem se uidisse capras lingentes (pascentes) tamaricis frondes, quæ postea sine splene inuentæ sint: Item alias lingentes serpentes excoriatos, easq́ postea minus senescere & albescere, aliàs & post albescentes minus senescere, Albert. & alij quidam barbari. Ego hunc locum neq́ apud Serapionem, neq́ apud Galenum reperio. Si capræ ex uasis tamaricis biberint aut ederint, non habebunt splenem, Constantin. Melioris notæ anthores de suibus hoc scribunt, minui eorum lienes alueis ex tamarice factis. ¶ Si ex caprarum (uel ouium) grege quæpiam eryngium herbam ore sumpserit, Plutarch. eam dicit primum, ac deinceps reliquum caprarum gregem tandiu à progrediendo sustinere, quoad de eius ore herbam pastor detraxerit, Aelian. Si quis apprehensam arunco ex grege unam trahat, cæteræ stupentes spectant: Idem euenire aiunt cum quandam herbam (eryngium intelligo) aliqua ex eis momorderit. Vide Marcelli Vergilij commentarium in eryngiũ Dioscoridis. ¶ Huic pecudi nocet æstus, sed magis frigus, & præcipuè fœtæ, quæ gelicidio hyemis conceptum fecit. Nec ea tamen sola creant abortus, sed etiam glans cum citra satietatem data est. Itaque nisi potest affatim præberi, non est gregi permittenda, Columella. ¶ Quibus in locis pecora scammoniam, ueratrum, clematidem, aut Mercurialem pascuntur, lac omne uentrem et stomachum subuertit: quale in Iustinis montib. esse à nobis proditum est. Siquidem capræ, quibus candidum ueratrum pabulo fuerit, primo foliorum partu, euomunt: & eorum lac haustum nauseam creat, & stomachum in uomitiones effundit, Dioscorid. Alibi etiam in ueratri mentione idem de capris scribit. ¶ Laser multis iam annis in Cyrenaica prouincia non inuenitur: quoniam publicani, qui pascua cõducunt, maius ita lucrum sentientes, depopulantur pecorum pabulo. Si quãdo incidit pecus in spem nascentis, hoc deprehenditur signo: oue cum comederit dormiẽte protinus, capra sternutante, Plin. ¶ Postea quàm capra proxima est ut iuguletur, non amplius cibum attingit, Aelian.

¶ Herba est ab exitio, præcipuè caprarum, appellata ægolethros, &c. Plin. de hac abunde disserui in Boue. ¶ Sabina capris & ouib. uenenum est, Plin. lib. 16. ¶ Rhododendron in iumentis, caprisq́, & ouibus, uenenum est: idem homini contra serpentium uenena remedio, Plin. Et alibi, Pecus & capræ si aquam biberint, in qua folia rhododendri maduerint, mori dicuntur. ¶ Euonymus arbor dicta, nascitur cum alibi, tum in Lesbo insula, monte Orcynio, cui nomen Ordyno: magnitudine mali punicæ, atq́ folio eiusdem, maiori quàm uincaperuinca (chamædaphne:) & molli, ut punica. Germinare mense septembri (Posideône) incipit, floret in uere, flos colore albæ uiolæ similis: odore infestus, uelut cruorem inferens, (ὄζει δ' δεινόν, ὥσπερ φόνου.) fructus cum patamine siliquæ sesamæ proximus, intus solidus, præterquam quod in uersus diuiditur quaternos: hic pecus (oues) enecat gustatus: quinetiam folium idem facit: & potissimò capras, nisi purgentur, interimit. Purgantur autem anocho (elleborum nigrum intelligo: Hippocrates ectomon uocat, apud Plinium entomon legitur,) Hæc Theophrastus in fine libri 3. de hist. plant. nec alibi. Transtulit hæc Plin. libro 13. ca. 22. cætera ferè similiter, sed pro chamædaphne laurum reddidit: ἄνοχον cum quid esset non intelligeret, simpliciter uertit, Succurrit aliquando præceps alui inanitio. Καρπὸς σιλίβην σιρρὸς (sic enim lego) πλὴν στρογγύλος κατὰ τὴν τετραστιχίαν, ἅπερ (malim τοῦτο) δ' ἰδιόφθορον ἐστὶ τῶν προβάτων, ἐκφαγοῦσι, καὶ τὸ φύλλον, καὶ ὁ καρπός: pro quibus uerbis Plinius habet, Intus granum quadrangula figura, spissum, letale animantibus: nec nõ & in folio eadẽ uis: nulla ouium aut caprarum mentione. Hanc arbusculam esse suspicor illam quæ uulgò apud barbaros, item Gallos & Italos, fusaria uel fusanus appellatur ab usu fusorum, propter materiæ soliditatem: à nonnullis Gallicè scrota sacerdotum, à figura fructus: Germanice schlimpfenschlegele/eyerbretschelen/spindelbaum/hanbödle. Est apud nos (inquit Ruellius) montibus, & uiuis interdum sepibus nascens arbor, punicæ mali proceritate, folio maiore, satis ad laureum accedente: flore luteo, albæ uiolæ non dissimili: siliquis quadrangulis, per maturitatem purpureis: grano intus solido, crocata membrana clauso. Arbuscula grauiter, cum delibratur, olet. Hanc neq́ pecus, neque capra nouellorum germinum etiam auida prorsus attingit, ligno intus buxeo, quam ad fusos netu muliebri celebres usurpant. Culinæ transfigendis lardo carnibus pro ueruculo frequenter utuntur. Sed an sit euonymos, etsi multæ deliniationes faueãt, non ausim affirmare. Fusanus (inquit Crescentiensis) est arbor parua quæ in sepibus oritur, ex cuius ligno fiunt fusi optimi, & alia hoc genus. Hieronymus Tragus Tomo 3. Germanicæ suæ plantarum historiæ, fusariam nulla ratione euonymon esse negans, carpinum facit, quod unico argumento confirmat, quoniam ex dura eius materie uaria uasorum genera fiant. Veterum aliqui carpinum sub acere comprehendunt, alij genus diuersum faciunt. Sunt qui in montibus enatam carpinum, in campestribus gallicam uocent. Carpino materies est flaua crispaq́, Theophrastus: Aceris genus tertium zygiam appellant, quod ex ea materia iumentis iuga comparant, rubentem, fissili ligno, cortice liuido & scabro. Hinc satis constare potest, fusariam nequaquam esse carpinum aut zygiam. An opulus etiam arbusto gallico faciũdo idonea arbor, corno similis, ulmi proceritate adolescens, frondibus ferè uitigineis, baccis racematim dependentibus

bus à maturitate puniceis, &c. aceris, uel gallicæ, uel zygiæ genus sit (quoniam Græcum nomen aliud ei hactenus non inueni) doctis consyderandum relinquo. Opulus (inquit Crescentiensis) arbor est satis magna, ligno pulchro & candidissimo, ex quo fiunt optima iuga boum, incisoriæ passides (forte paropsides) & assides (asseres forte) pro delicatis operibus. Redeo ad capras. ¶ Aegyptij hominem oues & capras perdentem significaturi, animalia ipsa pingunt conyzam pascentia: hęc enim conyzam edentia moriuntur, siti enecta, Horus. ¶ Ocymum Chrysippus dicit insaniam facere, & lethargos, & iecinoris uitia: ideoq; capras id aspernari: hominibus quoq; fugiendum censet, &c. (idē in Geoponicis Græcis legimus.) Secuta ætas acriter defendit: nam id esse capras, &c. Plin. Capræ saliuam humanam perniciosam esse noscunt (ut quæ marinas etiam scolopendras interficiat) itaq; uitant: nec unquam eas latet, Aelian. ¶ Capra multis herbis uenenatis & serpentibus utitur, & proficit ex eis, Albert. At Plinius de capreis, non capris scribit, quòd uenenis pinguescant. ¶ Hausto melle capræ ualde debilitantur, & mori periclitantur, Albert.

¶ Capella per æstatem bis ad aquam duci debet, Columella. ¶ Capræ cum mouentur post meridiem plus aquæ potabunt, Albert. Iubeo frondentia capris Arbuta sufficere, & fluuios præbere recentes, Vergilius.

¶ Capris in Aethiopia uita est usq; ad annos undecim, in orbe reliquo plurimum octo, Plin. Vita capris ad octonos complurimum annos, Aristot. Idem non capras, sed oues Aethiopicas ad duodecim uel tredecim annos uiuere scribit.

¶ Capræ coire incipiunt septimo mense, & adhuc lactentes. Mutilum in utroq; sexu utilius. Primus in die coitus non implet, sequens efficacior, ac deinde concipiunt Nouembri mense, ut Martio pariant turgescentibus uirgultis, aliquando anniculæ, semper bimę, in trimatu inutiles: pariunt octonis annis. Abortus frigori obnoxius, Plin. Tempus admissuræ per autumnum ferè ante mensem Decembrem præcipimus, ut propinquante uere gemmantibus frutetis, cum primum syluæ noua germinant fronde, partus ædatur, Columella. Oues & capræ anniculæ coëunt, atq; uterum ferunt: sed capræ potius: mares quoq; in ijs ipsis generibus eodem illo tempore ineunt: sed proles differt, quatenus præstantior ea est, quam senescentes mares & fœminæ procrearint, Aristot. Oues & capræ terno aut quaterno coitu implentur: & si à coitu imber accessit, abortum infert: pariunt maxima ex parte singulos, sed aliquando & binos, & ternos, & quaternos: ferunt quinq; mensibus tum oues tū capræ. Vnde fit ut locis nonnullis, quibus cœli clementia, & pabuli copia est, bis pariant, Aristot. Vltra octo annos non sunt mares seruandi: quia genus hoc languore sterilescit & ætate, Pallad. libro 8. Capra oui similis est multis nominibus. Initur quippe ijsdem temporibus. Quinq; mensibus ingrauescit fœtu, perinde ut oues. Geminos etiam parit ut plurimum, Florentin. Commodissimum tempus est ut hæc animalia coëant, quod hybernum solstitium præcedit, Idem. De maribus & fœminis idē ferè discrimen, ut alij ad denas capras singulos parent hircos, ut ego: alij etiam ad quindecim, ut Menas: nonnulli etiam, ut Murius, ad uiginti, Varro. Capris propriæ sunt uoces ad Venereum coitū, Aristoteles. Anima capris quàm ouibus ardentior, calidioresq; concubitus, Plin. Capra tota uita coit: & gemellos parit, tum pabuli beneficio, tum si pater aut mater uim eam geminandi per naturā obtineat, Aristot. Anniculæ uel bimæ capellæ (nam utraq; ætas partum ædit) submitti hœdum nō oportet. Neq; enim educare, nisi trima debet: Sed anniculæ confestim depellenda soboles (quod teneriores matres generant transigendum est,) bimæ tandiu admittenda, dum possit esse uendibilis. Nec ultra octo annos matres (matrices) seruandæ sunt, quod assiduo partu fatigatæ steriles existant, Columella & Palladius. Capra uentrem fert quinq; mensibus, Varro. De seminio dico eadem, quæ Atticus in ouibus: hoc aliter, ouium semen tardius esse, quo hæ sint placidiores. Contra caprile mobilius esse: De quarum uelocitate in Originum libro Cato scribit hæc, In Soracti Fiscelio capræ feræ sunt, quæ saliunt è saxo pedes plus sexagenos. Oues enim quas pascimus, ortæ sunt ab ouibus feris: sic capræ, quas alimus, à capris feris sunt ortæ, Varro. Quod ad fœturam pertinet, desistente autumno exigunt à grege è campis hircos in caprilia. Item ut in arietibus dictum, quæ concepit, post quartum mensem reddit tempore uerno, Varro. Capræ pariunt & quaternos, sed raro admodum. Ferunt quinque mensibus ut oues. Pinguedine sterilescunt. Trimæ minus utiliter generant, & in senecta, nec ultra quadriennium, Plinius. Parit autem, si est generosa proles, frequenter duos, nōnunquam trigeminos. Pessima est fœtura cum matres binæ, ternos hœdos efficiūt, Columella. Capræ & oues (ut & reliqua fœcundiora & multipara animalia) partus interdum monstrosos ædunt, Aristot. Idem Problem. 60. sectionis decimæ, causam inquirit cur capræ & aliæ paruæ quadrupedes, monstra pariant frequentius quàm maiores. ¶ Capræ crassiorem reddunt urinam, quàm sui sexus mares, Aristot. ¶ Capris & ouibus cur plurimum sit lactis proportione sui corporis, Aristoteles quærit problemate 6. sectionis 10. De menstruo caprarum fluxu, uide in Ouibus.

¶ Ouibus quidem robustiores sunt capræ, sed oues melius ualent, Aristot. De emptione aliter atq; de ouibus dico, quod capras sanas sanus nemo promittit: nunquam enim sine febri sunt. Itaque stipulantur paucis exceptis uerbis, ac Manilius scriptum reliquit, sic: Illas capras hodie rectè esse & bibere posse, habereq; rectè licere, hæc spondés ne? Varro. Quid dicam de earum sanitate? quia nunquam sunt sanæ: nisi tamen illud unum, quod quædam remedia scripta oportet habere magistros pecoris, quibus utantur ad morbos quosdam earum, ac uulneratum corpus, quod usu sæpe ue-

nit his, quod inter se cornibus pugnant, atq; in spinosis locis pascuntur, Varro. Græcis sacrificatu ris moris erat, capras frigida aqua explorare: nam si gustare abnuissent, concipiebant inde haud ualere satis, Cæl. ¶ Alysson si circa stabula plantetur, gregib. ouium & caprarum salubrem esse perhibent, Plutarch. libro 3. Sympos. De alysso copiosè docui supra, inter medicamenta simplicia intra corpus sumenda ab ijs quos rabidus canis momordit. ¶ Capras nunquam febri carere Archelaus author est: ideoq; fortassis, quod anima his quàm ouibus ardentior, calidioresq; concubitus, Plin. Capra natura sua frigoris impatiens animal est, utpote nunquam non naturaliter febriens: quòd si quando febris eam reliquerit, mox perit, Florentin. ¶ Capræ & aliæ quędam bestiæ, cum impendentem pestem, tum uero terręmotum, & cœli salubritatem, & frugum fertilitatem præsentiunt, Aelian. Nec capræ nec oues peste inficientur, si ex ciconiæ uentriculo, aqua intrito, singulis cochleare unum infuderis, Quintilij. ¶ Alia genera pecorum cum pestilentia uexantur, prius morbo & languoribus macescunt: solæ capellæ, quamuis opimæ atq; hilares, subito concidunt, uelut aliqua ruina gregatim prosternantur. Id accidere maxime solet ubertate pabuli. Quamobrem statim cum unam, uel alteram pestis perculit, omnibus sanguis detrahendus. Nec tota die pascendæ, sed medijs quatuor horis intra septa claudendæ. Sin alius langor infestat, pabulo medicantur arundinis, & albæ spinæ radicib. quas cum ferreis pilis diligenter contuderimus, admiscemus aquam pluuialem, solamq; potandam pecori præbemus. Quod si ea res ægritudinem non depellit, uendenda sunt pecora: uel si neq; id contingere potest, ferro necanda, saliendaq;. Mox interposito spatio conueniet alium gregem reparare: Nec tamē ante quàm pestilens tempus anni, siue id fuit hyemis, uertatur ęstate: siue autumni, uere mutetur, Columella. ¶ Oues & capræ rediuos habent, pediculis uacant, Aristot. In ouib. & in capris ricini solum gignuntur, pediculi & pulices nulli, Plin. ¶ Melampodis fama diuinationis artibus nota est. Ab hoc appellatur unum ellebori genus Melampodiō. Aliqui pastorem eodem nomine inuenisse tradunt, capras purgari pasto illo animaduertentem, datoq; lacte earum sanasse Prœtidas furentes, Plin. ¶ Plutarchus (in quæstionib. rerum Rom.) capram præter cætera animalia comitiali tētari morbo refert: proptereaq; (uel propter fœtorem, uel libidinem:) ueteres sacerdotes ea uehementer, ut morbida, abstinuisse: quoniam gustantib. aut tangentibus modo aliquid morbi eius affricetur: (καὶ προσαναχρώννυσθαι τοῖς φαγοῦσιν ἢ θιγοῦσιν, ἀπὸ τοῦ πάθους ἐχομένους.) Cuius causam afferunt, pororum siue meatuum angustiam, quib. obseptis, sæpissime includatur spiritus, quod arguat uocis tenuitas. Nam qui eo affectionis genere tentantur, similem capellæ uocem ædunt, Cæl. 6. 9. In morbo comitiali cerebrum nimis humidum est. Cognouerit autem hoc ipsum quis maximè ex ouibus, & præsertim capris: hæ enim frequentissimè corripiuntur: quod si caput ipsarum dissecueris, reperies cerebrum humidum & sudore refertum ac malè olens, Hippocrates in libro de morbo sacro. ¶ Oculos suffusos capra, iunci puncto sanguine exonerat: caper rubi, Plin. Caliginem oculorum caprinum pecus probe curare scit: Cum enim conturbatum oculum, & non probe affectum ad uidendum sentit, eum ad rubi spinam & admouet, & referandum permittit: hæc ut pupugit, pituita statim euocat, et nulla pupillæ læsione facta, uidendi usum recuperat. Hinc etiam homines hoc curationis genus (παρακέντησιν medici in suffusione uocant, eam quæ acu fit puncturam) didicisse existimantur, Aelian. ¶ Capras negant lippire, quoniam eæ quasdam herbas edant: item dorcades. Et ob id fimum earum cera circundatum noua luna deuorare iubent, Plin. ¶ Capris quas aues caprimulgi dictæ mulsēre, cæcitas oboritur, Plin. ¶ Si capra distēdatur aqua cutis, quod uitium Græci uocant hydropa, sub armo pellis leuiter incisa perniciosum transmittet humorem, tum factum uulnus pice liquida curetur, Columella. ¶ Seselis Massiliensis semen capris, quadrupedibusq; alijs bibendum datur ut partus faciles reddat, Dioscorid. ¶ Cum effœtæ loca genitalia tumebunt, aut secundæ non responderint, defruti sextarius: uel cum id defuerit, boni uini tantundem faucibus infundatur, & naturalia cerato liquido repleantur, Columella. ¶ Idem cum de peste dixisset, quæ totos greges infestat, subdit: Cum uero singulæ domo laborabunt, eadem remedia, quæ etiam ouibus adhibebimus. Et rursus, Sed ne nunc singula persequar, sicut in ouillo pecore dictum est, caprino medebimur.

D.

Quorum uox acuta est & clamosa, μάργοι, id est stupidi sunt, propter similem caprarum uocem, Aristoteles. Item quorum oculi sunt οἰνωποί, & eodem colore quo caprini, Aristotel. Quid si pro οἰνωποί legas αἰγωποί? nam ægopos oculos, inquit Cælius, subglaucos aliqui intelligunt & caprinos. Et Aristoteles ipse libro quinto de generat. anim. ca. 1. Oculi (inquit) quorundam animalium ruffi toto genere sunt, aut cæsij, nonnullorum caprini, ut caprarij generis: sic enim Gaza reddit hæc Græca, τῶν δὲ χαροπὸν ὅλον τὸ γένος, ἢ γλαυκόν, ἔνια δὲ αἰγωπά, καθάπερ τὸ τῶν αἰγῶν αὐτῶν πλῆθος. Nec moueor quod Latinus interpres barbarus innominatus legit οἰνωποί, transtulit enim quibus uino colore similes sunt. Apud Adamantium nihil reperio, quod huc faciat. Scio οἰνωπὸν in censu colorum esse: nam & οἴνοπα πόντον, & οἴνοπας βόας poetæ dicunt: Grammatici nigrum exponunt: & bubus oculos nigros esse Aristoteles loco iam citato scribit. Vinea urina (ut Actuarij interpres reddit, nec dubito quin Græcè οἰνωπὸν legatur) hepatis colore existit, aut uini paulo quàm rubrum est nigrioris, quale uel exiguum plurimæ aquæ mixtum, adhuc rubicundo colore spectatur. Vineo passeus intensior est, maxime similis passo quod ex uua nigra constat: huiusmodi etiam cerasi fructus color est. Sed de nigris oculis Aristo-

teles proximè dixerat: & nigricantes colores non conueniunt capræ, quum ad lucem noctu funden dam minimè idonei sint. ¶ Solertiam caprarum Mutianus uisam sibi prodidit in ponte prætenui, duabus obuijs è diuerso: cum circumactum angustiæ non caperent, nec reciprocationem longitudo in exilitatem cæca, torrente rapido minaciter subterfluente, alteram decubuisse, atque ita alteram pro culcatæ supergressam, Plinius. ¶ Capra indignum putans se in extremo ouilli pecoris agmine incedere, gregem quidem antegreditur, at ipsam hircus barbæ fiducia antecedit, Aelianus. ¶ Arunco si quis apprehensam ex grege unam trahat, cæteræ stupentes spectant, Plinius. Idem eis accidere aiunt, si qua earum eryngium momorderit, ut superius retuli. Sed considerandum est, an qui eryngio hoc attribuerunt, eryngi (sic Græci aruncum uocant) nominis uicinitate decepti sint. Curiosi experiantur: ego quod ad eryngium, rationis nihil uideo: eryngo autem apprehensa una, cæteras stupere minus mirum est.

E.

Caprarius, pastor, custos, exercitorque caprarum est. Vtuntur hac uoce Varro & Columella. Græci αἰπόλον dicunt, uel quasi αἰγοπόλον, quod circa capras uersetur, uel quod αἰπύ, id est ardua & alta loca, uel ἐν ὕψει, id est in altitudine (gaudent enim capræ locis montanis & excelsis) obambulet, Varinus, & Etymologus: Qui & αἰγονόμον hunc pastorem uocant. αἰπόλια, αἰγονόμια, greges caprarum, Etymologus. αἰπόλος αἰγῶν, pleonasmus est apud poëtam. Τὸν αἰγῶν ὁ νομεὺς Μόσχος τὸν ταχίποδον Ἑρμᾶν ἵδρυσ' αἰπολίων εὐδίκιμον φύλακα, Versus Leonidæ in Epigrammate in Mercurium. Locros Ozolas aliqui cognominatos putant, quod homines fœtidi fuerint, utpote κώδια καὶ τραγέας, id est ouium & hircorum pelles gestare, & plerunque inter caprarum greges uersari solitos, Plutarchus in quæstionibus de rebus Græcorum. Tria tantum genera sunt pastorum, quæ dignitatem in Bucolicis apud poëtas habeant, bucolici, opiliones, & omnium minimè æpoli, id est caprarij, ut Ael. Donatus scribit.

¶ Magister autem pecoris acer, durus, strenuus, laboris patientissimus, alacer, atque audax esse debet, & qui per rupes, per solitudines, per uepres facile uadat, & non ut alterius generis pastores sequatur, sed plerunque ut antecedat gregem. Quare eum esse maxime strenuũ opus est. Capellæ, dum dumeta pascunt, capris cedũt, subinde quæ cedit compesci debet, ne procurrat. Sed placide ac lente pabuletur, ut & largi sit uberis, & non strigosissimi corporis, Columella. Caprarij leues & ueloces sunto, ut caprarum celeritatem assequantur, Geoponica Græca. ¶ Canis custos est pecoris, quod eo comite indiget ad se defendendũ: in quo genere sunt maximè oues, deinde capræ, Varro. ¶ Caprile, stabulum est caprarum. Difficilius se recolligentes à serpentium ictu, in caprilibus optimè conualescunt, Plinius. Αὐλαὶ καὶ σηκοί, ἐν οἷς αἶγες καὶ οἶες ἵστανται, Varinus: sed eadem nomina pro aliarum etiam quadrupedum stabulis usurpantur, ut in Boue dixi. Ipsum uerò caprile uel naturali saxo, uel manu constratum eligi debet: quoniam huic pecori nihil substernitur. Diligensque pastor quotidie stabulum conuerrit: nec patitur stercus, aut humorem consistere, lutúmue fieri: quæ cuncta sunt capris inimica, Columella. Non tamen ita multæ capræ, ut oues, una statione claudantur, quam luto & stercore carere conueniet, Palladius. Stabulatur pecus melius ad hybernos exortus si spectat, quod est alsiosum. Id ut pleraque lapide, aut testa substerni oportet, caprile quò minus sit uliginosum ac lutulentum. Foris cum est pernoctandum, item in eandem partem cœli, quæ spectent, septa oportet substerni uirgultis, ne oblinantur, Varro. Et stabula à uentis hyberno opponere Soli Ad medium conuersa diem: cum frigidus olim Iam cadit, extremoque irrorat Aquarius anno, Vergilius.

¶ Superius quædam explicata sunt capite 3 quæ huc referri poterant. In ouium historia etiam nõ pauca dicemus, quæ capris & ouibus communia sunt. ¶ Capræ natura mobiles & celeres sunt, quamobrem pastores non præficiunt eis ducem, Aristot. ¶ Relinquitur de numero, qui in gregibus est, minor caprino, quàm in ouillo, quòd capræ lasciuæ, & quæ dispergunt se. Contra quòd oues se congregant, & condensant in locum unum: itaque in agro Gallico greges plures potius faciunt, quàm magnos, quod in magnis cito existunt pestilentiæ, quæ ad perniciem eos perducunt. Satis magnum gregem putant esse circiter quinquagenas, quibus assentiri putant id, quod usu uenit Gaberio equiti Romano: is enim cum in suburbano haberet agrum iugerum mille, & à caprario quodã, qui adduxit capellas ad urbem, denarios sibi in dies singulos dari audisset, coëgit mille caprarũ gregem, sperans se capturum de prædio in dies singulos denarios mille. Tantum enim fefellit, ut breui omnes amiserit morbo: contra in Salentinis & in Casinati ad centenas pascunt, Varro. Melior fit grex, si non est ex collectis comparatus, sed ex consuetis unà. Sed numerum generis huius maiorem, quàm centum capitum sub uno clauso non expedit habere, cum lanigeræ mille pariter commode stabulentur. Atque ubi capræ primum comparantur, melius est unum gregem totum, quàm ex pluribus particulatim mercari, ut nec in pastione separatim laciniæ deducãtur, & in caprili maiore concordia quietæ consistant, Columella. Caprarum quæ coitum non patiuntur ubera, pastores montis Oetæ urtica perfricant uehementer, ut dolorem infligant, itaque primum cruentũ humorem eliciunt, mox purulentum, postremo lac non minus, quàm ex ijs, quæ Venerem patiantur, Aristoteles. Albertus scribit se hoc uidisse in mulieribus tum uiduis tum uirginibus, quæ idem in suis expertæ mamillis, lac abunde emiserint. Ex animalibus sibi quo plus prolis nascatur, harum rerum curatores, & pastores ouium, caprarum, & equarum, genitalia tempore coitus, delibutis multo sale & nitro manibus, perfricant: unde ijs uehementior coitus appetitio exoritur. Alij ea pipere, alij nitro perungũt,

alij urticæ fructu: sunt etiam qui myrrha & nitro eadem inungant. Ex ea sanè fricatione fœminæ & libidinosiores euadunt, & mares sustinent, Aelian. ¶ De capris quod meliore semine eæ, quæ bis pariant, ex his potissimum mares solent summitti ad admissuras: quidam etiam dant operam, ut ex insula Medica (Melo potius, ut Pollux habet: uide infra in hœdo cap. 6.) capras habeant, quod ibi maximi ac pulcherrimi fieri existimantur hœdi, Varro. Vtilitas ex pecore duplex, una est tonsura, quod oues & capras detondent, aut uellunt: altera, quæ latius patet, est de lacte & caseo, quam scriptores Græci separatim tyropœiam appellaruerunt, ac scripserunt de ea re permulta, Varro. ¶ Hæ quoque non cura nobis leuiore tuendæ, (aliàs, Hæc tuenda.) Nec minor usus erit, quamuis Milesia magno Vellera mutentur, Tyrios incocta rubores, (aliàs colores.) Densior hinc soboles: hinc largi copia lactis. Quò magis exhausto spumauerit ubere mulctra, Læta magis pressis manabunt ubera (flumina, Ald.) mammis. Nec minus interea barbas, incanaque menta Cinyphij tondent hirci, setasque comanteis Vsum in castrorum: & miseris uelamina nautis, Verg. libro 3. Georg. Seruius in cōmentarijs, In usum (inquit) castrorum poeta dixit, quia de cilicijs expoliuntur loricæ, & teguntur tabulata turrium, ne iactis facibus ignis possit adhærere. Celsus ait retulisse Varronem, Cilicia sic appellari, quod usus eorum in Cilicia ortus est: sed de his iterum paulo post. ¶ Capra, hœdo, lacte que salubri, caseo, pelle in castrorum usum, hominem iuuat. Vnde & hyemem continuare sub pellibus maiores dicebantur. (Sub pellibus, id est in castris statiuis. Cicero 4. Acad. Budæus. Militum enim tabernacula apud antiquos pellibus conficiebantur. Apud Pollionem Trebellium legimus imperatori Claudio donatas pellium tentoriarum decurias triginta: Vide plura apud Cælium 27.14.) His etiam nautæ utebantur: uillis enim aquam pluuiam rejiciunt. Cinyphiæ capellæ olim in pretio erant, quia maiores mense quinto pariunt. In quibusdam lactis magna ubertas. Ex his hœdi lactentes esui sunt optimi, Platina. ¶ Illic iniussæ ueniunt ad mulctra capellæ, Horat. in Epodis. Butyrum à boue nominatur, è cuius lacte copiosissimum confit, ut miretur Dioscoridem Galenus, quod ex caprino et ouillo confici lacte dixerit: ex caprino tamen fieri solere testis est Plin. Hermol. Pinguissimum est lac bubulum, ouillum uero ac caprinum, habent quidem & ipsa pinguedinis quidpiam, sed multo minus, Galen. Caprinum lac tertia ferè parte minus fœcundum est ad caseum conficiendum bubulo, Aristot. Bubulum caseo fertilius est quàm caprinum, ex eadem mensura penè altero tanto, Plin. Cum sal capris datur ante partum, multo lactis prouentu uigebunt, Albertus.

¶ Velabrenses casei dicti sunt caprini, quod fumo apud Romanos in Velabro condirentur. Nō quemcunque focum, nec fumum caseus omnem, Sed Velabrensem qui bibit, ipse sapit, Martial. Et caprarum gregibus sua laus est, Agrigenti maximè, eam augente gratiam fumo, qualis in ipsa urbe cōficitur, cunctis præferendus Nam Galliarum sapor medicamenti uim obtinet, Plin. Caseum Siculum Iulius Pollux meminit & Aristoteles, ex ouillo & caprino mixtum lacte: quod hodieque fit ubi utriusque copia habetur. Hunc Athenæus præferri putat omnibus, utique post Achaicum ex oppido Tromilia, unde Tromilicus dicatur, & à Simonide Stromilius, ex caprino lacte, Hermol. ¶ In Plinio legendum sit epityrum, an caprarum, in mentione casei libro 11. controuersum diu fuit: Ipse non epityrum (uerba sunt Hermolai) sed caprarum lego: non quia epityrum oliuæ fractæ genus sit, ut quidam putant: quandoquidem oliuæ genus illud pityrum & pityrida, non epityrum uocari constat: Sed illa ratione potius, quod nisi, caprarum gregib. sua laus est, in recenti maximè eam augente fumo gratiam: & reliqua, sic legamus, uix stabit sensus, nisi planè quis extorqueat. Præterea cum de bubulo & ouillo caseo disseruisset author, maximè sequens erat, ut de caprino quoque loqueretur: ne quia sit omnium ferè deterrimus, improbari omnino iudicaretur. Adde quod infumari non alius magnopere caseus quàm caprinus assolet: Nec ferè placet nisi musteus atque recens. πίτυρος, ἡ θλασὴ ἐλαία, Varinus. Epityri mentio apud Catonem, Varronem, & Plautum fit: apud Græcos nusquam, quod sciam, quod miror in compositione uocis Græca. Caprini caseoli præstantes in Rhætia Heluetica fiunt, præcipue (quod sciam) ijs in locis qui circa thermas Fabarienses montani sunt: partim ex caprino mero, partim admixto bubulo lacte. ¶ Ex caprino & hircino seuo candelæ apud nos fieri solent. ¶ Caprino sanguine adamantem molliri Albertus scribit, de quo in Hircini sanguinis mentione dicam. Sanguine caprino maculæ contactæ abluuntur, Marcell. ¶ Ad serpentes fugandos quidam capræ ungulas urunt, Pallad. ¶ Capræ cornu uel pilis accensis fugari serpentes dicunt, Plin. Caprina cornua conficiēdis arcubus idonea esse, apud Varinum legimus, in dictione ταύρος. Homerus Pandari arcum ex cornu capræ feræ concinnatum memorat, ut in Ibice dicam. Cornua caprarum tria circum arbustum erecta infigito, acumine deorsum, alia parte sursum spectāte: & obruito, ut summa cornuum pars paululum de terra promineat, quo pluuia delapsa descendens, cornua irriget. Hoc facto uitis ualde fertilis euadet, Africanus in Geopon. Græc. lib. 4. ¶ Fel capræ in uase aliquo in terra repositum, capras ad se allicere ferè, ac si illæ non parum inde iuuētur, Albert. Si pilos equi candidos producere uolueris, locum rasum felle caprino illine, Author obscur.

¶ Caprina pellis, Cicero 1. de Nat. Et cinctus uillosæ tegmine capræ, Maro in Moreto. Pelles caprarum cum uillis suis parant & expoliunt pelliones, quibus uestitur uulgus præsertim mulierum, in Sueuia præcipuè, aduersus iniuriam frigoris. Quamobrem & infantibus inde fiunt tunicæ. Pelles à mercatoribus rudes petuntur ex montanis Sabaudiæ locis circa Geneuam. Aptæ sunt pellionū operis, ex teneris tantum hœdis & capellis, quales uerno tempore mactantur, ætate duorum plus minus

tus mensium: Vsurpant etiam ex illis quæ statim à partu moriũtur, ut ouiũ quoq;. Capræ pellis apud Græcos αἰγὶς uocatur, Pollux: item αἰγέα, Suid. Varin. & αἰγέη, Varin. τραγῆν ἐνημμένος μελαιναν, ἀντὶ τοῦ αἰγίδα, Suid. Sardos Getulosq; caprarum pellibus amiciri consueuisse author est Varro. Diphthera, inquit Ammonius, caprarũ est, ut melote ouium. Διφθέρα, ποιμενικὸν περιβόλαιον. Ἀττικοὶ δὲ λέγουσιν αὐτὴν ἴσαλην (melius, ἴξαλην) καλοῦμεν, ἔστι δὲ ἐκ δέρματος, Varin. Hesychius diphtheram exponit pellem, corium, librum, γραμματεῖον. Hinc diphtheralœphus apud Cyprios γραμματοδιδάσκαλος, Hesych. Varin. quod literas membranis inscribendo illinat dum pueros docet. Etymologus similiter exponit, & addit insuper βυβλίον: & diphtheram dictam conijcit quasi δυοφέραν, τὴν ἐν τοῖς δύο μέρεσι φέρουσαν γράμματα, hoc est membranam ab utraq; parte expolitam & inscriptam. Opisthographos Hermolaus interpretatur, quoniam utraq; pagina scripti essent, aduersa & auersa, minutis literis & lituris pleni. ὅσα κατ' ἐκείνην δεῖ πως φέρεται τῇ διφθέραν, Author innominatus apud Etymologum. ὡς διφθέρας γὰρ τὰς διανοίας ἐν αὐτῷ γράψας ὁ Ἑρμίων, ἐπεμπε τοῖς πολεμίοις ἐν τῇ Λακωνικῇ, apud Suidam in Diphthera. διφθέρας εἶχον σκηνώματα, ἐμπίπλασαν (lego, ὡς ἐνεπίπλασαν) χόρτου κάρφη. ὥστε συνάγειν καὶ συρράπτειν τὰς διφθέρας ὡς μὴ ἅπτεσθαι τῶν κάρφων τὸ ὕδωρ, apud eundem in Κάρφη. Καὶ αἱ διφθέραι τῶν κάρφων ἐμπιπλάμεναι, &c. Arrian. ut ibidem citatur. Δέῤῥεις δὲ ὕπερθεν καὶ διφθέρας ἐπιβαλόντες, πάντοθεν περικαλύπτουσι τὸ μηχάνημα, τοῦ μᾶλλον ἔρυμα εἶναι, καὶ ἀπερύκειν τὰ βέλη, Agathias apud Suidam in Σπαλίωνες. Paulo post tamen spaliones, teste Menandro, machinas quasdam fuisse scribit, bubulis corijs intectas, quas perticis quibusdam supra se gestabant milites ad mœnia perfodienda accessuri. Δέῤῥεις Græci appellant pelles nauticas, quas nos uocamus segestria, Fest. ὅτι ἀσκώματα λέγεται τὰ ἐν ταῖς κώπαις σκεπαστήρια ἐκ δερμάτων, οἷς χρῶνται ἐν ταῖς τριήρεσι, καθ' ὃ τρῆμα ἡ κώπη βάλλεται, Suid. in Diphthera. Antiquiora diphthera loqueris, Ἀρχαιότερα διφθέρας λαλεῖς, prouerbium in eos qui nugas narrant, aut de rebus nimium priscis & iampridem obsoletis. Aiunt enim diphtheram pellem fuisse eius capræ, quæ Iouem lactârit, in qua creditum est antiquitus, illum omnia scribere quæ fierent, Erasm. Diphtheram sero inspexit Iupiter, ὁ Ζεὺς κατεῖδε χρόνιος εἰς τὰς διφθέρας, senarius prouerbialis in eos qui serò quidem, sed aliquando tamen pro malefactis dant pœnas, & in principes qui diu dissimulata tandem puniunt, Eras. Ἀντάρα, δέλτος, ἡ διφθέρα, Hesych. Varin. Herodotus scribit Iones βίβλους dicere διφθέρας, quod aliquando ob penuriam papyri, pellib. uterentur, tum caprinis tum ouillis. Vel ut Cælius citat, Herodotus scribit hircinas pelles & ouillas biblos etiam dictos ueteribus, quod papyri uicem impleuerint quandoq;. Citat etiam Pollux hunc locum in fine libri 8. & addit diphtheras alio nomine ἐπίσας uocari: quæ dictio cum alibi, quod sciam, non reperiatur: considerandum an rectius, ἰσάλας uel ἴσαλας (utrunq; est apud Varinum) legi possit. Diphtheram aliqui operculum libri exponunt: item pastoricium (ut supra dixi) ex pellib. indumentum, quod quidam uocant rhenonem, sagum pelliceum. Scorta ueteres, pelles nominabant, unde penula scortea, quali utunt ij qui solenne habent uisere ædem D. Iacobi Caleci, itẽ pegasarij cursores, Baysius. Ingrediare uiam cœlo licet usq; sereno, Ad subitas nusquam scortea desit aquas, Martial. Hanc etiam rectè puto Græcè diphtheran appellari. Rhenonem Grammatici quidam exponunt uestem pelliceam, dictam quod calidos teneat renes: siue quia ῥηνὸς pellis dicitur, siue quod Rhenani populi ea peculiariter utantur: Nam Cæsar lib. 6. bel. Gall. scribit, Germanos uti paruis rhenonum tegumentis. Sed hos Grammaticos Græce nesciuisse apparet: omnino enim rhenones ab ouibus dicuntur, quas Græci ῥῆνας appellant: unde Hippocratis ῥηνικὰς, ἀρνακίδας, id est agninas pelles interpretantur. Licebit tamen caprinas etiam pelles, rhenones appellare. Plurima enim his duobus pecorum generibus indifferenter tribuuntur. Vtrunq; μήλων & προβάτων nomine communi interdum continetur. Quanquam μῆλα potius oues sint, & μηλωτὴ pellis ouina: apud Varinum, sed etiam caprina apud eundem. Hesychius diphtheram exponit: Suidas non integram pellem aut uestem, sed zonam pelliceam μηλωτὴν uocat. Cæterũ μηλώτης paroxytonum, opilionem significat, Hesych. Melota (inquit Erasmus in epistola ad Hebr. ca. 11.) non tam pellem ouis significat, quàm exuuium: hoc est pellem corpori detractam unà cum lana. Legimus item Daunijs uel Calabris in more fuisse, pellibus incubare, quas melotas dicunt, id est ouillas, in Podalirij sepulchro: sicq; per quietem oraculis instrui. Qui Amphiarao sacrificant, sacris peractis, arietis pellem substernebant, atq; ita dormiebant captantes somnia, ut author est Pausanias: ad quod allusit Vergil. ita de Latino canens libro 7. Aeneid. Pellibus incubuit stratis, somnosq; petiuit. ἴξαλλην, τελεία αἰγὸς δέρμα, Galenus in Glossis in Hip. apud Varinum per duplex lambda scribitur, quod nõ placet: ut ne illud quidem quod ἴσαλην per sigma scribit in diphtheræ mentione. Apud Hesychium etiam locus ἴξαλη, αἰγὸς δορὰ ἢ πηδητικός, corruptus est: ego sic legerim, ἴξαλη, αἰγὸς δορά, καὶ ἴξαλος, πηδητικός. Ixalus capra syluestris est, ut infra dicam. ἴσαλαι, turdi, & melotæ caprinæ, Varin. ἰσαλή, αἰγέα μηλωτή, ἀμιείς, Hesych. & Varin. ἀμιείς uox corrupta mihi uidetur: quid si ἀρνακίς, legas? Στέρφεσιν αἰγείοις, pellibus caprinis: hinc uerbum στερφοῦσθαι, & Ibycus στερφωτῆρα στρατὸν dixit, quod pellibus utantur milites, Varinus. Μάσθλη καὶ μάσθλης, pellis, diphthera, habena, et calciamentum puniceum, Hesych. & Varin. Μάκτης etiam præter alia diphtheram significat, ijsdem. Νάκος, κώδιον, ἄγειον δέρμα μετὰ τριχῶν, Hesych. ἐντρίχον δέρμα, Varin. Νάκος uel νάκη, de pelle caprina proprie dicitur, ut κῴδια uel κώδιον de ouilla, Idem. λέγεται δὲ νάκη, ὡς μονὴ ἀνάγκη (lego ἀναδικὴ) ἐφ' οἷς αἴνεσθαι τῶν νῶτον, Varinus. Hinc νακοτίλται, qui lanas ouium tondent aut uellunt, Idem & Hesych. Νάκυρον, νακύρου, δέρμα, Iidem. Νάκτα, σὺν πίλοις, καὶ τὰ ἐμπίλια, Iidem. Hesychius νάκυσιν etiam exponit τάπησι. Νάκος tum in masculino, tum in neutro genere proferẽ, (melius νάκος in masculino genere primæ declina-

tionis, ut Etymologus habet) & νάκη in fœminino. κῶας δὲ τὸ τῆς αἰγὸς δέρμα, καὶ νάκος, καὶ κῶας, τὸ τοῦ προβάτου, Suid. ἔφραξαν τὰ πολλὰ κλιμάκας τοῖς εἰσιοῦσι, καὶ τὰ νῶτα καλύπτων νάκεσιν, ὡς εἴ τις ἴδοι, ... φαντασίαν παρέχειν λυκῶν, Iosephus apud Suidam. Simonides ouis etiam pellem in Colchis νάκος appellauit, sed impropriè, caprarum enim propriè est, Etymol. Omnia ferè opera ex lana, naccæ dicuntur à Græcis, Fest. Hæc uox cum sua significatione ad νάκη magis quàm νάκος aut νάκην, pertinere mihi uidetur. κατωνάκην τὴν χλαῖναν ἐκ περιπλεκόμενος, Aristophanes in Ecclesiazusis, sermo est de ancillis. κατωνάκη, ἱμάτιον ἐστιν, ἐκ τοῦ κάτω μέρους νάκος, τουτέστι διφθέραν, προσερραμμένον. φορεῖται δὲ ὑπὸ τῶν αἰπόλων ὁ χιτών, Scholiast. Hesychius post προσερραμμένον addit, ὅπως μὴ ... Suidas insuper, μέχρι γὰρ τῶν γενεάων ... Ἀριστοφάνης, οὐκ οἶδ' εἰ ὑμᾶς οἱ ... κατωνάκας φορεῖν ..., & c. Pollux catonacam crassam laneam uestem fuisse ait, cuius oræ νάκος, id est pellis caprina assuta fuerit, Sicyonijs olim in usu, tyrannide pressis: & Athenis sub Pisistratidis, ut puderet eos urbem intrare. Sunt & κατωτίδες, ἅπερ οἱ νομεῖς ... ἐκ τῶν ὤμων φοροῦσι δέρματα, Hesych. & Varinus: nisi catomides legas, ut exomides. βαρδαίακαι, caprinæ diphtheræ apud Celtas, Varin. apud Hesychium ἀγῶν pro αἰγῶν legitur. κάσσας ἱππικὰς Xenophon memorat in Cyri instit. αἱ δ' εἰσὶν ἱματίων εἶδος ἀλλοτὸν, Pollux. lego παλλωτόν. Κάσσας enim apud Varinum exponitur ἐμβάστατος, καὶ παλλωτὸς, hoc obiter. Καὶ σισύραι δὲ εἶδος ἐσθῆτος, χιτὼν ἐκ δέρματος. διφθέρα δὲ σισυρὶς χιτὼν, ἱπποκόμων ἔχων. ὁ δὲ βαίτη, (melius paroxytonum, ut infra) ... χειρίδας χιτών: eodē uero nomine Sophocles scenas barbaricas uocat. Sysira ait (σισύρα scribitur) tunica pellicea, cum pilis, manicata, in usu Scytharum. Sisyra (σισύρα) uero, tegumentum ex diphthera. Aristophanes, ἐν πέντε σισύραις ἐγκεκορδυλημένος. Σπολὰς præterea thorax pelliceus est apud Xenophontem, ad humeros pertingens, κατὰ τῶν ὤμων ἐφαπτόμενος, (intelligo non manicatum.) Spolas etiam pro thorace ponitur. Sophocles Libyssam cognominat, hoc uersu: Σπολὰς λιβυστὶς, περιδλαιφύρον δέρος, Hæc omnia Pollux 7. 15. Ne bridas & diphtheras Pollux 4. 18. cum tragico apparatu numerat. Et paulo post, ἡ δὲ σατυρικὴ ἐσθὴς, νεβρὶς, αἰγῆ, ἣν καὶ ἰξάλην (lego ἰξάλην) ἐκάλουν, καὶ τραγῆν, καὶ πῃ καὶ παρδαλῆν ὑφασμένην: uide ne hæc ultima casu recto legi oporteat. Et paulo post inter comica uestimenta diphtheram rusticis attribuit. Et rursus inter tragicos seruos, ὁ μὲν διφθερίας, ὄγκον οὐκ ἔχων, περίκρανον ἔχει, & c. Est & diphtheritis inter muliebres tragicas personas. Pellis caprinæ, inquit Varro, apud antiquos quoque Græcos usum fuisse apparet, quòd in tragœdijs senes ab hac pelle uocantur diphtheriæ: & in comœdijs qui in rustico opere morantur, ut apud Cæcilium in Hypobolimæo habet adolescēs, apud Terentium in Heautontimorumeno senex. De sisyra, sisyrna, & sisy, uestimentis ex pellibus caprinis siue cum pilis, siue absque illis, multa legimus apud Varinum, Etymologum, & alios quæ breuitatis causa prætereo. Βαίτην, Varinus exponit melotam, diphtheram, sisyram. Bætan enim (inquit) uocant tegmenta ex pellib. (προβάτων ἐκ κωδίων) consuta. Attici eandem sisyram uocant: Aristophanes, ἐν πέντε σισύραις ἐγκεκορδυλημένος. Nos ea sisyrinia nominamus, Græci bętam. Βαίτην Dores diphtheram uocant, καὶ τὴν γούναν, Idem. Βαίτη, δερμάτινον ἔνδυμα, et secundum alios scena pellicea, Hesych. apud Suidā diphthera exponitur, per duplex r. Bæta tum hyeme tum ęstate bona, βαίτη κἂν θέρει καὶ ἐν χειμῶνι ἀγαθόν: Suidas, qui huius adagij meminit, adscribit bætam uestis pelliceæ genus, quod in utrunque tempus uideatur appositum. Nam hyeme depellit uentos, ęstate solem. Iulius Pollux lib. 7. meminit tunicam fuisse prælongam, quæ totum contegeret corpus. Conuenit igitur de re ad multa usui futura, Eras. Sophron in Mimis muliebribus rusticorum diphtheras, bætas nuncupauit, Pollux lib. 10. ca. 45. Et rursus ca. 46. σισυρίδα διφθέραν uulgo dici ait pelliceam tunicā. Σισύραν Etymologus αἰγείαν σισύραν interpretatur: & τετριχωμένον δέρμα. ¶ Αἰγέην κυνέην, galeam uel pileum ex pelle caprina, Hesych. Varinus. Αἴγειον μῆλον, pellis caprina, uter caprinus, Suidas. Αἰγέην (rectius proparoxytonum) δέρμα αἰγὸς ἢ καὶ μῆλον, Varin. Αἴγειος ἀσκὸς, uter caprinus, apud Homerum αἴγεος, Idem. Ἀσκώλια festa erant Athenis, quibus in medio theatri, super utres inflatos obunctosque uno tantum saltabant pede, (ἀσκωλιάζειν uocant:) ut delabentes risum excitarent, idque in honorem Bacchi. Ad quod allusit Vergilius libro 2. Georg. Mollibus in pratis unctos saliere per utres. Plura lege apud Varinum, qui utres illos caprinos fuisse scribit. ¶ Ladani fruticem esse dicunt in Carmania quoque, colligique ut gummi inciso cortice, & caprinis pellibus excipi, Plin. Σάκος αἴγειον, τρίχος αἴγειον, & peram per metalepsin, Hesychius & Varinus exponunt. Τραγάδιοι, sandalia ex corio caprino, Iidem.

¶ In Cilicia capræ tondentur, ut alibi oues, Plinius. Tondentur capræ, quod magnis uillis sunt, in magna parte Phrygiæ: unde cilicia, & cætera eius generis fieri solent. Sed quod primum ea tonsura in Cilicia sit instituta, nomen id Cilicas adiecisse dicūt, Varro. Aeneas Syluius zambelottum uulgo dictum è caprarum pilis in Cypro fieri scribit. Lana merhazi, est lana capræ subtilissima, ex qua fiunt zambeloti, & alia uellera subtilia, Andreas Bellunensis. Mathahaze, pannus ex pilis capræ, Vetus expositio in Auicennam. Mesha, pannus contextus ex pilis asinorum & caprarum: & interdum ex solis caprinis: Ex hoc enim rudis panni genere qui deserta habitant Arabes, tentoria et saccos sibi conficiunt, Andreas Bellun. Tonsis caprarum uillis in Africa nautæ rudentes parant. Capra pilos ministrat ad usum nauticū, & ad bellica tormēta, & fabrilia uasa, Varro. Caprini pili necessarij sunt, quum ad funes conficiendos, & saccos, aliaque his similima: tum uel maxime ad rudentes nauticos, quum neque rumpantur facile, nec naturaliter computrescant, nisi admodum negligantur, Florentinus.

nus. Arabum Scenitarum tentoria cilicina sunt: ita nuncupant uelamenta è caprarum pilis texta, Solinus.

¶ Caprinum & ouillũ stercus sedulò conseruato, Cato. Quidam hominis fimum quòd sit acerrimũ, (δριμύτατον, cui ἄοσμον opponitur) omnibus præferunt, secundum faciunt suillum, tertium caprarũ, quartum ouium, quintum boum, sextum iumentorum, ὄνων, Theophrastus interprete Gaza. Humani fimi mentionem ad stercorandum (quamuis nostrates eo utuntur) alij authores, quod nunc meminerim, non faciunt. Asininum uero in simili comparatione diuersorum fimi generum, Palladius præfert, & Plinius idem ab aliquibus præferri scribit. Facile autem fuit apud Græcos hominis legere pro asini, uel contrà, nam genitiuum ab asino scribunt ὄνου, ab homine ἀνου cum nota abbreuiationis. Obijci potest, non posse legi ὄνου, id est asini, apud Theophrastum: quoniam sexto & ultimo loco asini meminerit. Respondeo, Gazam non asinorum eo in loco, sed iumentorum uertisse, imitatum scilicet Plinium & Palladium: & quanquam asini quoque iumentorum nomine ueniant, hic tamen iumenta pro equis & mulis acceperim: aut pro mulo per excellentiam, ut illi pro ὄνων forte ἡμιόνων legerint. Nam de asinino & equino Plinius suis tractat nominibus, de muli fimo non item. Stercus asinorum primum est, maximè hortis, deinde ouillum, & caprinum, & iumentorum, porcinum uerò pessimũ, cineres optimi, Palladius. Quidam bubulo iumentorum fimum præferunt, ouillumque caprino: omnibus uerò asininum, quoniam lentissimè mandant. E contrario usus aduersus utrunque pronunciat, Plinius. Et alibi, Aliqui columbaria praferunt: proximum deinde caprarum est, ab hoc ouium, deinde boum, nouissimum iumentorum. ¶ Adeoque nihil omisit cura, ut carmine quoque comprehensum reperiam, in fabis caprini fimi singulis cauatis, si porri, erucæ, lactucæ, apij, intubi, nasturtij semina inclusa serantur, mirè prouenire, Plinius.

F.

¶ Vt uituli carnes habent ad conficiendum perfectis bobus præstantiores, sic hœdi capris. Capra nanque temperamento, minus quàm bos, est sicca: si tamen homini & sui comparetur, multum superat, Galenus libro 3. de aliment. facult. cap. 1. Et proximè post, Caprina præter succum uitiosum acrimoniam etiam habet. Et rursus, Aestate prima ac media præstantiores sunt capræ, cum scilicet fruticum germina, quibus uesci solent, abundant. Hœdi (inquit Symeon Sethi) si sex menses excedant, capellæ iam uocantur. Capræ & hirci plurium annorum, concoctu difficiles & mali succi sunt. Carnes caprinæ utiles sunt patientibus pustulas & bothor, si præparentur cum uino rubeo dulci. Hœdi uocantur usque ad sex menses, & annales post annum, & duorum annorum post biennium: eò deteriores, quo maiores natu, Elluchasem author Tacuinorum. Capellæ atque hirci fœtidi carnem ne degustato, Platina. Caprarum & hircorum iecora fugito, ne in epilepsiam incurras, Idem. Caprina caro plurimum alit. Quamobrem Clitomachus Carthaginensis nouæ Academiæ sectator præclarus, Thebanum quendam athletam hac carne uescentem, reliquos suæ ætatis athletas uiribus superasse scribit. Validus enim huius carnis succus & tenax est, unde multum temporis in corporibus durare potest: obijciebatur tamen ei sudoris graueolentia. At suillæ & agninæ carnes, cum in corporibus incoctæ manent, facillimè corrumpuntur propter pinguitudinem, Athenæus. Caprinæ carnes quæcunque bubulis insunt mala (hoc est concoctu difficiles esse, & atribiliarias affectiones exacerbare) omnia habent, & flatuosiores sunt, & ructus ampliores faciunt, & choleram generant. Sunt autem odoratissimæ, solidæ ac iucundissimæ, optimæ, & percoctæ, & frigidæ. Verum iniucundissimæ, & graueolentes ac duræ, pessimæ: imò etiam recentes. Optimæ uerò sunt æstatis tempore, pessimæ autumno, Hippocrates in libro de uictus ratione in morbis acutis. Mulier cui ulceratus est uterus, abstineat carnibus porcinis, bubulis, & caprinis, edat autem panes, Hippocrates de morbis muliebrib. Rasis ad Almansorem caprinam carnem magis quàm arietum (ouillam) refrigerare scribit, & parũ nutrire. Homines rustici uentres caprarum sanguine earum unà cum adipe implent, uti Homerus ait solitos procos Penelopes, Galenus de simpl. 10. 4.

¶ Aluum minus tentat caprinum lac: quoniam pecus hoc astringẽtibus pabulis, quercu, lentisco, & oleaginis frondibus, & terebintho magna ex parte uescitur: inde stomacho accommodatissimum reddi solet, Dioscorides. Maximè alit quodcunque humanum, mox caprinum: unde fortassis fabulæ Iouem ita nutritum dixere. Idem stomacho accommodatissimum est: quoniam capræ fronde magis quàm herba uescuntur. Lac schiston quomodo fiat ex caprino lacte aduersus morbos diuersos commendatum, sequenti capite Plinij uerbis docebo. Multo minus pinguedinis habet quàm bubulum, Galen. Si capræ aut alterius animalis scammoniam aut tithymallum depasti, lac cibi loco quis sumpserit, omnino aluus illi fluet, Idem. Et in libro de boni & mali succi cibis ca. 6. Caprini (inquit) lactis usus, frequens apud nos est, apud alios bubuli. Caprinum inter cætera lactis genera moderatè se habet, cum non admodum pingue crassumque sit, ob idque medium quoque esse censetur, quod in corporibus nostris præstat, &c. sed cum inter cætera animantium genera capellæ mediocritatem adeptæ sint, inter se tamen inuicem collatæ, alio quàm diximus modo differre uidentur. Neque enim harum parua discrimina sunt ab ætate, à pastionibus, ab anni tempore, ab eo ipso spatio quo à partu ædito distant: quæ abunde tertio de facultate alimentorum libro diximus. Nunc uero id tantum referre sit satis, caprinum lac sine melle sumptum periculosum esse: plerisque enim qui purum illud hauserunt, coactum est in uentriculo in speciem casei, quod quidem cum accidit, mirum est quàm aggrauet bo

minem ac ſtrangulet. Eam ob cauſam lac ubi ſumunt nonnulli, ne in uentriculo coaguletur, mellis, aquæ, & ſalis nonnihil admiſcent, Hæc Galen. Lac muliebre temperatiſſimum eſt, mox caprillum: hinc aſininum ouillumq;, poſtremò uaccinum, Aegineta. Caprinum lac ſubſtantia temperatum, purgando quidem bubulo imbecillius: ad reliqua uero ſatis idoneum, & nutriendo non parum efficax. Quod præſtat? Capræ. Poſt? Ouis. Inde? Bouis, Baptiſt. Fiera Mantuan. de lacte. Lac omnium rerum, quas cibi cauſa capimus, liquentium, maximè alibile eſt, & id ouillum, inde caprinum. Quod autem maximè perpurget eſt equinum, tum aſininum, deinde bubulum, tum caprinum, Varro. ¶ Caſei maximi cibi ſunt bubuli, & qui difficillimè tranſeāt ſumpti: ſecundo ouilli: minimi cibi, & qui facillimè deijciantur, caprini. Capræ Scyriæ lac augent, pręcipuè autem caſei (nimirum ex lacte earum) maximè commodi ſunt, Hippocr. de morbis muliebr.

G.

¶ Milia remediorum ex capra demonſtrantur, ſicut apparebit: quod quidem miror, cum febri negetur carere. Amplior potentia feris eiuſdem generis, quod numeroſiſſimum eſſe diximus, Plin. Et alibi de anſere locutus, ſubdit: Multa pręterea remedia ſunt ex anſere, quod miror æquè quàm in capris: Nanq; anſer coruusq;, ab ęſtate in autumnum morbo conflictari dicuntur. ¶ Difficilius ſe recolligentes à ſerpentium ictu, in caprilibus optimè conualeſcunt, Plin. Omnium quadrupedum morbis capram ſolidam cum corio & ranam rubetam diſcoctas, mederi reperimus, Plin. Lacertæ uiridis uiuæ dextrum oculum effoſſum mox cum capite ſuo deciſo, in pellicula caprina, cōtra quartanas adalligari iubēt magi, Plin. ¶ Caprini corij cinis ex oleo illitus perniones primè abolet, Marcel. Iniurias è calceatu ex oleo corij caprini cinis ſanat, Plin. Pelliculæ caprinæ ramenta cum pumice trita, acetoq; permixta, exanthematis proſunt, Marcel. Si fœminæ ſanguis ex narib. nimie defluat, mamillæ eius uinciantur corrigio caprino, Marcell. Corium caprinum cum ſuo pilo decoctum, ſucco epoto, aluum ſiſtit, Plin.

¶ Pili caprini uſti, fluxus omnes ſedant, Aeſculap. Vſti & aceto permixti, ſanguinem de narib. fluentem reprimunt, Sext. Combuſti adiecta pice & aceto, inſerti naribus cito ſanguinem ſiſtunt, Marcel. Eodem modo in naribus appoſiti, lethargicos excitant, Sext. Caprini cornus nidor aut pilorum, lethargicos excitat, Plin. Fimum caprarum in mulſo, calculos expellit: pili quoq; caprini cinis, Plin. Combuſti tritiq; & in potione dati, ſtranguarioſos potenter emendant, Marcel. Caprarū cornu uel pilis accenſis fugari ſerpentes dicunt: cineremq; eorum potum uel illitum, contra ictus ualere, Plinius.

¶ Comitialibus dantur carnes caprinæ in rogo hominis toſtæ, ut uolunt magi, Plin. Caprina caro quæ ſuper focum, uel rogum hominis mortui aſſatur, ſumpta, caducis remedium eſt, Sext. Luſcioſos, quos Græci nyctalopas dicunt, quidam inaſſati caprini iecinoris ſanie inungunt, aut felle capræ carnesq; eas ueſci, & dum coquantur, oculos uaporari præcipiunt: id quoq; referre arbitrantur, ſi rutili coloris fuerint, Plin. Ego hic non ſimpliciter capræ carnem luſcioſis edendam intelligo, ſed iecoris carnem; etſi ea minus proprie ſic adpelletur, Græci in uiſceribus parenchyma uocant. Caprino iure cantharides expugnari tradunt Græci, Plin.

Druſus tribunus plebis traditur caprinum ſanguinem bibiſſe, cum pallore & inuidia ueneni ſibi dati inſimulare Q. Cepionem inimicum uellet, Plin. De curioſo uſu caprini hirciniq; ſanguinis ad abſceſſus cōcoquendos, in taurino ſanguine Galeni uerba retuli. Sanguine caprino maculæ contractæ abluuntur, Marcel. Dioſcorides leporino calente ephelidas & lentigines illini iubet. Caprinus ſanguis contra toxicum bibitur, Dioſcorid. (qui cum uino bibendum monet) & Galenus libro 2. de antid. Venenum potus extinguit, Aeſculap. Decoctus cum medulla contra toxica uenena ſumitur, Plin. Hircinum aut caprinum ſanguinem aliqui terræ Lemniæ miſceri ſolitum ſcribunt: ſed Galenus id ſuo tempore factum negat. Commendatur ad antidota hœdinus quoq; ſanguis à Dioſcoride. Potus humores remediat, Sextus: forte per humores, uentris fluores intelligit: Quanquam Plinius ſanguinem caprinum, uel medullam, uel iecur, aluum ſoluere ſcribit: ſed maior apud me Galeni & Dioſcoridis authoritas eſt, quorum hîc uerba adijciam: Sanguis hirci, uel capræ, inteſtinorum tormina & alui fluores ſiſtit, in quem uſum frixus in ſartagine ſtatim ſumitur, Dioſcor. Sanguinem caprarum hydropicis quidam cum melle exhibent: aliqui ad dyſenteriam eodem toſto & ad uentris fluxū ſunt uſi: Videturq; mihi quiſpiam, craſſam eius eſſentiam & terream, cum caliditate exiccatoriam eſſe ſuſpicatus, ad hunc uſum perductus, Galenus. Sanguis caprinus cum medulla, hydropicis auxiliatur: efficaciorem putant hircorum, utiq; ſi lentiſco paſcantur, Plin. Sanguis caprinus decoctus cum medulla dyſentericis ſubuenit, Plin. Si ſint tormina, ſatis eſſe remedij in leporis coagulo poto è uino tepido uel ſemel, arbitrantur aliqui: cautiores & ſanguine caprino cum farina ordeacea & reſina uentrem illinunt, Plinius ubi de remedijs cœliacorum & dyſentericorum agit. Sanguinem caprinum ſi polentæ furfuribus, adiecta reſina miſcueris, atq; emplaſtri modo ano uentriq; adpoſueris, pondus omne & libidinem deiectionis efficaciter reprimes, Marcel. Sextus non capræ, ſed capri ſanguinem, cum reſina & polline (malim polenta) mixtum, & uentri ſuperpoſitum, torminoſos ſanare ſcribit. Sed an capræ aut capri ſit ſanguis, parum refert, ut patet ex Galeni uerbis paulò ante poſitis. Inuenimus etiam caprinum ſanguinem renum calculos frangere, Marcel. Verg. de hoc plura in hircino. Sanguis caprinus cum polenta impoſitus, ani uitium omne perſanat, Marcel. Cæteris uitijs

ſedis

ſedis(proximè de inflationibus eius dixerat)medetur ſanguis caprinus cum polenta, Plin.

¶ Adſtringentior eſt caprinus adeps(addunt aliqui, paſcuorum cauſa,)quamobrem dyſentericis datur, &c. ut infra dicetur, Dioſcor. Boues & capræ, & quæcunque id genus cornigera, ob ſiccitatē adipem plurimum generant. Sed ſiue adipem(ſeuum)ſiue pinguedinem, totum oleoſæ & pinguis ſubſtantiæ genus in animalibus appelles: non tamen licet citra mendacium adipem caprinum humidiorem eſſe dicere, quàm ſuum, &c. Cæterum caprinum adipem ijs qui mordicationes patiuntur, aut in recto inteſtino, aut in colo, potius quàm ſuillum inijcimus: non quod acrimonias plus obtundat: ſed quod ob craſſitiem citius concreſcat, cum ſuillus inſtar olei defluat, Galenus de ſimplicib. 11. 4. Et paulo poſt: Hœdorum adeps(inquit)minus tum calidus tum ſiccus eſt, quàm caprarũ, ſed & caprarum minus quàm hircorum. Et rurſus cum nonnullos aſtringentia pro acribus dicere reprehendiſſet, ſubdit: Sed illi in uocabulis potius, quàm rebus ipſis hallucinari uidentur: & maximè illi quibus Græca lingua inſueta eſt, qualis eſt Dioſcorides Anazarbenſis, &c. Hic enim cum ait magis eſſe aſtrictorium adipem caprinum ſuillo: ſi quidem acriorem ſignificare uelit per magis aſtrictorium, accipimus ſermonem ceu uerum: at ſi illud, talem habentem qualitatem, qualem rhus, rheon, hypociſthis, balauſtium, haud uerum eſſe ſermonem dicemus, Hucuſque Galen. Seuum capræ adſtringentius eſt ſeuo boum, Raſis. Caprinus adeps datur utiliter his, qui cantharidum uenena hauſerunt, Dioſcor. Seuum caprinum cum cera, contra ictus ſerpentium imponitur, Plin. Omni morſui & læſioni ſubuenit, Aeſculap. Ferè omnis dolor corporis ſi ſine uulnere eſt, recens melius fomentis diſcutitur: uetus uritur, & ſupra uſtum butyrum, uel caprinus inſtillatur adeps, Columella in remedijs boum. Et alibi, Suppuratio(inquit)in bubus ferro reſcinditur: expreſſus deinde ſinus ipſe, qui eam continebat, calida bubula urina eluitur: uel ſi colligi ea pars nō poteſt, lamina candenti ſeuum caprinum aut bubulum inſtillatur. Seuum caprinum perniones ſarcit, Plin. Cum calce ſtrumas diſcutit, Plin. Adeps caprina cum calce ſubacta & appoſita, ſtrumas ſtatim diſſoluit & ſanat, Marcel. Caprinum ſeuum admixta ſandaracha ungues ſcabros emendat, Plin. Ex ſepo caprino admixta ſandaracha cerotum, unguibus leproſis ſuperpoſitum, ſine tormento ſanat, Sext. Cantharides licheni illitas cum ſucco taminiæ uuæ, & ſeuo ouis uel capræ, prodeſſe non dubium eſt, Plin. Vlcera quæ ſerpunt, cohibet ſeuum cum cera: item addita pice ac ſulphure percurat, Idem. Manantia uerendorum ulcera ſanat ſeuum caprinum cum melle rubique ſucco, Plin. In furunculis ſeuum bubulum cū ſale illinitur: aut ſi dolor eſt, intinctum oleo, liquefactum ſine ſale, ſimiliique modo caprinum, Plinius. Adeps caprinus cum roſis mixtus, puſtulas, quæ in nocte graueſcunt, tollit, Aeſculap. Hoc etiam auribus inſtillatum ſurdos ſanat, Idem. ¶ Comitialibus magi commendant ſeuum caprarum, cum felle taurino pari pondere decoctum, & in folliculo fellis reconditum ita ne terram attingat, bibendum ſub limine ex aqua, Plin. Zeæ farina ex uino rubro ad ſcorpionum ictus tepida illinitur, tuſſi cum caprino ſeuo aut butyro, Plin. Ius decocti caprini adipis, phthiſicis in ſorbitionibus prodeſt, Dioſcorid. Capræ ſeuo in pulte ex alica, & phthiſin & tuſſim ſanari, uel recenti cum mulſo liquefacto, ita ut uncia in cyathum addatur, rutæque ramo permiſceatur, non pauci tradunt, Plin. Idem alibi rupicapræ ſeuo ex lacte phthiſicum liberatum ſcribit, ut infra dicam. Ptiſana cum adipe caprino cocta, torminoſis in declinatione conuenit, Marcel. Caprinus adeps decoctus cum polenta, rhoë & caſeo, dyſentericis datur, & cum ptiſanæ ſucco infunditur, Dioſcor. Raſis ubi remedia ex capra deſcribit, leonis etiam ſeui(niſi interpres errauit, quod omnino ſuſpicor)mentionem immiſcet, cum de leone tractaſſet ab initio libri illius de 60. animalibus, nec ullum tale ex eius ſeuo remediū memoraſſet: Sepū leonis, inquit, omnibus præfertur: ob hoc quum clyſter ex eo paratur cum aqua ordei toſti: aut cum aqua farinæ toſtæ, & ſumach cocti(coctum)& liquefactum cum cera, exulceratis inteſtinis ſummopere conducit. Seuum caprinum in ſorbitione aliqua inteſtinorum uitijs magnopere prodeſt, ita uti protinus hauriatur frigida aqua, Plin. (Sextus idem remedium hydropicis commendat, quod nō probo.) Seuo hirci aduerſus dyſenteriam utuntur, in pane qui cinere coctus ſit: capræ, à renibus maximè, ut per ſe hauriatur, protinuſque modicè frigidam ſorberi iubent. Aliqui & in aqua decoctum ſeuum admixta polenta & cymino, & anetho, acetoque, Plin. Adipem caprinum de renibus ſublatum, miſce cum polentæ furfuribus, atque adijce illic cyminum, & anethum, & acetum, æquis portionibus, atque ex aqua decoque, & colatum ſorbitionis more dyſenterico dato ſumēdum, mire celeriterque ſubuenies, Marcel. Helxine imponitur podagris cum caprino ſeuo ceraque Cypria, Plin. Seuum (capri, Albertus)cum ſtercore caprarum coctum & croco, ponitur (fricatur, Albertus) ſuper podagrā, ut diſſoluat(leniat, Albertus)dolorem, Raſis.

¶ Caprina medulla quarto loco poſt ceruinam, uitulinam, & taurinam laudatur apud Dioſcoridem, poſtrema eſt ouilla. Laudatiſſima ceruina, inquit Plinius, mox uitulina, dein hircina & caprina. Vide ſupra in Vitulina, ubi multa de medullis earumque uiribus in genere dixi. Sanguis caprinus decoctus cum medulla, contra toxica uenena ſumitur, Plin. Idem remedium dyſentericis & hydropicis prodeſt, Idem. Et alibi cum ex caprino remedia quædā docuiſſet, ſubdit, Nec abdicant fimū ex melle illitum epiphoris, contraque dolores medullā, item pulmonem leporis: ut dubitet aliquis leporinám ne an caprinam medullam accipiat: ego de caprina intelligo. Sanguis caprinus, uel medulla, uel iecur, aluū ſoluit, Plin. Ego cōtra ſiſtere potius dixerim, cum ſiccandi modice & emplaſticā ferè facultatem pleræque omnes medullæ habeant: Quamobrem ad dyſentericos etiā caprinæ medullę

usus est, ut nunc dicam. Quinetiam sanguinem caprinum, aluum sistere supra dixi, idem de iecore mox confirmaturus. Sanguis caprinus decoctus cum medulla dysentericis subuenit, Plin. Sanguis caprinus cum medulla hydropicis auxiliatur: efficaciorem putant hircorum, utiq; si lentisco pascantur, Plinius.

¶ Cornu caprinum dextrum in Athanasiam magnam, sic appellatam compositionem apud Io. Mesuen requiritur: item in antidotorum descriptionibus filij Serapionis & Hali, & Auicennæ. Apud Mesuen codices quidam uariam lectionem habent, Aliâs de cornibus cerui. Hanc reprehendunt monachi qui nuper in Mesuen scripserunt, quoniam apud alios authores non habeatur. Io. Manardum quoq; (sus Mineruam) uituperant, qui scripserit superstitiosè dextrum potius quàm sinistrum cornu sumi: ipsi enim dextrum præferendum putant, siue occulta nobis ratione illud præcellat, siue quod pugnando magis exerceatur: & alia multa multo risu excipienda nugantur. Non ignoro tamen ex cerui cornibus alios dextrum, alios sinistrum præferre, ut suo loco dicetur. Caprarum cornu uel pilis accensis fugari serpentes dicunt, cineremq; eorum potum uel illitum contra ictus ualere, Plinius. Puluerem de cornu capræ, & eius lac cum origano, & cum uini cyathis tribus, à serpente morsus bibat, uenenum excutiet, Sextus. Sed is confundit in unum remedium, quod Plinius triplex fecit, de cornu, de lacte, & de caseo capræ: de cornu Plinij uerba iam retuli, de reliquis quoq; mox subiungam: uidētur etiam corrupta quædam in Sexto, quæ omitto, & Plinij seruandam lectionem moneo. Sudores inhibet cornus caprini cinis è myrteo oleo perunctis, Plin. Caprini cornus uel fimi cinis ex aceto illitus, sanguinem sistit: hircini uero iecinoris dissecti sanies efficacior: Et cinis utriusq; (uel cornus uel fimi caprini, ut hircini iecoris per parenthesin mentio inciderit) ex uino potus, uel naribus ex aceto illitus, Plin. Ad sacrum ignem: Cornu caprinum in flamma ustulato, & crustas quæ exurgunt excuties in uas nouum, donec consumatur: deinde conteres cum aceto scillitico, & illinies sacrum ignem, mirificè sanabitur, Sextus. Cornu caprinum capiti infirmi qui non dormit, suppositum, uigilias in somnum conuertit, Sext. Capræ cornu fursure mixto cum oleo myrtino, capillos fluentes retinet & crescere facit, Sext. Caprini cornus farina uel cinis, magisq; hircini, addito nitro & tamaricis semine, & butyro oleoq;, prius capite raso, mire continent ita fluentem capillum, Plin. Comitialem morbum deprehendit caprini cornus, uel ceruini usti nidor, Plinius. Si caducus uerè caducus est, caprinum cornu adustum naribus si sumpserit (si ante nares eius teneatur) mox cadet, Sextus. Lethargicos excitat caprini cornus nidor, aut pilorum, Plin. Cornibus cerui & capræ ustis maximè utuntur, ut & nos sæpe usi sumus, tum ad candorem dentium, tum ad contrahendas molliue fluidas gingiuas, Galenus. Cornu capræ ad albedinem ustum, dentes egregiè abstergit, & gingiuas corroborat, earumq; turgentium dolorem reprimit, Auicenna: item & Rasis & Albertus, qui dentes eo confricandos scribunt. Cornu capræ rasum in mel mixtum, & pisatum (contusum) medicatum (ex medicinæ malicia natum, ut Humelbergius exponit,) uentris fluxum reprimit, Sextus. Caprino cornu suffiri uuluam, utilissimum putant, Plin. Ouiculæ aut capræ cornu tusum, & ordeum tostum ac fresum oleo subigito ac suffito, Hippocrates in libro de morbis muliebribus, inter medicamenta muliebria diuersa, & ita confusa, ut de multis ad cuius facultatis titulum referri debeant dubitemus. Capræ cornu, & gallam, & adipem suillum, ac cedriam, suffito, Ibidem. Lotium caprinum cornu caprino inditum reseruatur ad remedia quædam, ut in lotij mentione dicam.

¶ Capræ ungulas ad serpentes prohibendos Palladius uri iubet. Caprinarum ungularum cinere perunctæ ex aceto alopeciæ sanantur, Dioscorides & Rasis. Albertus acetum uehemens requirit, & malignam quoq; alopeciam ita curari scribit. Quidam ungues caprarum deustos, moxq; aceto perfusos, alopecijs illinunt: Itaq; fuerit & hic cinis facultatis extenuatoriæ, Galen. Aesculapius ungulas ustas cum pice liquida teri & illini iubet. Vngularũ cinis cum pice, fluentẽ capillũ continet, Plin.

¶ Talorum capræ recentium cinis dentifricio placet, & omnium ferè uillaticorum quadrupedum, ne sæpius eadem dicantur, Plin.

¶ Ad rupta intestina laudant caprini capitis cum suis pilis decocti succum, Plin. Caprinum caput cum pilis decoctum & contritum, incisa intestina solidat, Sext. Cum pilis suis contusum, atq; discoctum, ciboq; sumptum, rupta interius intestina dicitur glutinare, Marcellus. ¶ Cerebrum capræ (capreæ, Sextus:) magi per annulum aureum traiectum, priusquam lac detur, infantibus instillant contra comitiales, cæterosq; infantium morbos, Plin. Capræ cerebrum cum melle carbunculos in uentre sanat, Aesculap. Aqua quæ è capræ palato effunditur, & quicquid comedit, misceatur cum melle & sale, & ex eo caput & corpus serò fricetur, pediculi extinguentur, Sextus. Idem remedium est ad uentris dolorem: sed & uentrem strictum soluit, & si plus biberit, purgat, Idem. ¶ Linguæ exulcerationi & arteriarum prodest ius omasi gargarizatu, Plin. omasum intelligo bubulum: de illo enim lacte proximè dixerat, quanquam simul etiam de caprino.

¶ Caprinum iecur assum si edatur, tum ad nyctalopas accommodari aiunt, tum eos qui comitiali morbo sunt obnoxij, arguere, conuulsionemq; illis accersere: Idem potest hircinum, Galenus. Papilio quoq; lucernarum luminibus aduolans inter mala medicamenta numeratur: Huic contrarium est iecur caprinum, Plin. Caprini iecoris inassati decidua sanie, inungi lusciosos (nyctalopas) prodest: & dum coquitur apertos oculos halitu eius uaporari: prodest in cibo tostum ad eadem, Dioscorid. & Galenus. Capras tradunt noctu non minus cernere quàm interdiu; ideo si caprinum iecur

uescantur,

uescantur, restituit uespertinam aciem his quos nyctalopas uocant, Plinius. Et alibi, Et quoniam capræ noctu æquè quoq; cernant, sanguine hircino sanari lusciosos putant, nyctalopas Græcis dictos: Capræ uero iecinore in uino austero decocto: Quidā inassati iocineris sanie inungūt, aut felle capræ: carnesq; eas (ipsum iecoris uiscus) uesci, & dum coquantur, oculos uaporari ijs præcipiunt. Id quoque referre arbitrantur, si rutili coloris fuerint. Volunt & oculos suffiri, iocinere in ollis decocto, quidam inassato, Plinius. Dum hepar capræ cum aqua & sale decoquitur, comprimat se oculis apertis super uaporem huius aquæ, cui uisus deficit noctu, multum iuuat, Rasis. Celsus medicinæ lib. 6. post multorum in oculis morborum curationes, de oculorum imbecillitate curanda sic prodit, Præter hæc imbecillitas oculorum est, ex qua quidam interdiu satis, noctu nihil cernunt, quod in fœminam bene respondentibus menstruis non cadit. Sed sic laborantes inungi oportet sanguine iocinoris, maxime hircini, sin minus, caprini, ubi adassum coquitur, excepto: atq; edi quoq; ipsum iecur debet. Sext. hæc remedia ad nyctalopas capreæ iecori adscribit, uide infra. Iecur assum capræ cœliacis subuenit, magisq; etiam hirci, cum uino austero decoctum potumq;, uel ex oleo myrteo umbilico impositum: Quidam uerò decoquunt à tribus sextarijs aquæ ad heminam (al. geminum) addita ruta, Plinius. Vini ueteris feces, & iocineris caprini frustum sufficiens in ollam rudem mitte, & facito ut bulliat, atq; inde ieiuno cœliaco sufficienter da bibere, Marcellus. Iecur capræ aluū soluit, Plinius: sed quod sistat, non soluat, constat ex eo quod cœliacis subuenit, ut iam dictum est, &c. Si pariens inflata fuerit, hepar ouillum aut caprinum, calido cinere obrutum, edendum dato meracius ad dies quatuor, & uinum bibat uetus, Hippocrates de natura muliebri.

¶ Fel caprinum ueneficijs ex mustela rustica factis contrarium est, Plinius. Felle caprarum psilothri uis efficitur, si euulsis pilis triduò seruetur illitum, Plinius: uide paulo post in remedijs huius fellis ad palpebras & supercilia. Fel caprinum ad incipientes strumas optimè facere experimenta docuerunt: nam penitus crescere non sinentur, si eo assiduè tangantur, Marcellus: apud Plinium nō caprinum, sed aprinum fel strumas discutere legimus. Fel caprinum cum aluminis cinere scabiem hominis abolet, Plinius. Lepras iecur hirci calidum illitum tollit, sicut elephantiasin fel caprinum, Plinius: Dioscorides hircinum fel ad elephantiasis tumores commendat. Magi felle capræ sacrificatæ duntaxat illito oculis, uel sub puluino posito, somnum allici dicunt, Plinius. Ad porriginem prodest cornus ceruini cinis è uino, utq; non tædia animalium capillis increscāt: item fel caprinum cum creta cimolia & aceto, sic ut paululum capillis inarescant, Plinius. Hyblæi mellis succi cum felle caprino Subueniunt oculis dira caligine pressis, Serenus. Fel quidem caprinum pluribus modis assumunt ad oculorum remedia: cum melle, contra caligines, (Sextus capreæ fel cum melle miscet aduersus caliginem: Dioscorides in eundem usum fel syluestris capræ commendat:) cum ueratri candidi tertia parte, contra glaucomata: cum uino, contra cicatrices, & albugines, & caligines, & pterygia, & argema: ad palpebras uerò, euulso prius pilo, cum succo oleris, ita ut inunctio inarescat: contra ruptas tuniculas, cum lacte mulieris: Ad omnia autem inueterata fel efficacius putant, Plinius: Eadem omnia Sextus de capreæ felle scribit, paucis uerbis uariantibus, uide infra. Sedat caliginem fel cum passo aut melle, Idem: caprinum intelligo, etsi propius nominatus sit lepus. Felle capræ nyctalopas inungunt, uide supra in iecoris ex hoc animali remedio ad eosdem. Dioscorides capræ syluestris fel ad oculos lusciosos & uarios eorum affectus commendat. Collyrium ex felle caprarum syluestrium uel domesticarum, telam oculorum sanat, Rasis & Albertus. Fel caprinum palpebris uel superciljs impositum, pilos abolet: acerrimum enim est, & forsan in alijs quoq; locis psilothrum, Albertus. Domesticarum suum bile utuntur quidam ad ulcera aurium, medicamento utiq; non reprobo. & tu quoq; ubi compositorum nihil adfuerit, utitor: sunt enim innumera. Sed & pro affectus magnitudine, alia etiam atq; alia alterius animalis bilis potest congruere. Nam ubi ulcus diuturnum fuerit: multamq; saniem pusq; contineat, etiam sicciorem bilem præferes, puta ouiū, quę paulò est acrior suilla: hac etiam magis caprarum, cui adsimilis quodammodo est ursorum & boum: taurina ualentior est. &c. Galenus. Medicamentum quod recipit fellis caprini & mellis ana scrupulum unum, conteres & in strigili calefacies & infundes, & lana obcludes aurem. Nihil hoc medicaminè potentius, neq; certius, etiamsi intrinsecus cancerauerint aures, Marcellus. Senectus serpentium usta, cum felle caprino auribus purulentis instillatur, ut in Senectute serpentium dicam ex Plinio. Aurium uitia sanantur tritis porri folijs cum felle caprino, uel pari mensura mulsi, Plin. Aurium uitijs medetur fel caprinum cum rosaceo tepido, aut porri succo: aut si sint rupta ibi aliqua, è lacte mulieris, Plin. Quorum auditus hebes est, ex felle caprino, formicarum ouis, melle & chelidonio mixtum medicamen auribus instillent, Innominatus. Anginæ prodest caprinum fel cum melle, Plin. Caprinum fel, uel taurinum, melle permixtum, & extrinsecus faucibus adpositum, uel pro unguine inductum, anginas efficaciter sanat, Marcellus. Ad ceruicum tumores sedandos, ouorum uitelli cocti cum adipe anserina illinuntur, felle caprino æquis ponderibus permixto, atq; inde ceruices fricantur, Marcellus. Capræ fel cum cyclamini succo & aluminis modico: aliqui & nitrum & aquam adiecisse malunt, aluum soluit, Plinius: subditum pastillo intelligo: quod mox etiam de felle taurino dicit cum absinthio trito: Simile remedium Sextus ex felle capreæ describit, ut in Caprea dicam. Ad lumbricos egerendos felle caprino madefactam lanam umbilico adpone, Marcellus. Ani uitia & cōdylomata felle caprino peruncta, sanari certissimè constat, Marcellus. Fel caprinum per se condylomatis sedis

medetur, Plinius si bene memini. Cum melle ueretri doloribus ulceribusq́ illitum prodest, Marcel. Caprarum fel callum uuluarum emollit inspersum, & à purgatione conceptus facit. Probatum remedium est felle caprino, non manu, sed pinna, pedes perunctos confestim dolore releuari, Marcel.

¶ Capræ hirci'ue liene asso, cœliacis utuntur, Plinius. Sextus torminosis capreæ lienem bibendũ commendat.

¶ Genuinum capræ stercori commisceas, & factum quasi malagma, femora perunge, mirè sanat femorum dolorem, Sextus: Per genuinum (inquit Humelbergius) aut testiculos, aut naturam, aut tale quid intelligendum putamus, sicuti de patella cerui etiam diximus.

¶ Qui urinam tenere non poterit, capræ uesicam comburat, & cinerem eius ex aqua cum uini potione bibat, Marcellus.

¶ Capræ secunda ex uino pota mulierum secundas eijciet, Sext. Membrana caprarum in qua partus æditus, inueterata potuq́ sumpta in uino, secundas pellit, Plin.

¶ De lacte caprino uide quædam supra ca. 6. Scio Damocratem medicum in ualetudine Considiæ M. Seruilij consularis filiæ, omnem curationem austeram recusantis, diu efficaciter usum lacte caprarum, quas lentisco pascebat, Plin. Cancri fluuiales triti potiq́ ex aqua recentes, seu cinere adseruato, contra uenena omnia prosunt, priuatim contra scorpionum ictus cum lacte asinino: uel si non sit, caprino, uel quocunq: addi & uinum oportet, Plinius. Absyrtus idem ferè medicamen ad cephalalgiam in equis commendat, ut dicam paulò inferius. Caprinum lac contra cantharides remedio est, Plinius & Sext. & contra ephemerum, potum cum taminia uua, Plin. Lactis (caprini) haustus cum uua taminia, contra ictus serpentium ualet, Plin. Capræ lac quod primum mulgetur leuiores facit accessiones in quartanis, si illud editur aut ex dulci bibatur, Sext. Magorum quidam fimi hirundinum drachmam unam in lactis caprini uel ouilli uel passi cyathis tribus aduersus quartanas ante accessiones dant, Plin. Agnis febricitantibus multi lacte caprino medentur, quod per corniculum infunditur faucibus, Columella. Alicæ usum ad syntexes ex ouillo aut caprino lacte, in ouillo dicam ex Plinio. Fel herinacei psilothrum est, utiq́ mixto cerebro uespertilionis, & lacte caprino: item per se cinis cum lacte, Plin. Vetonicæ farina è lacte caprino pota sanguinem ex hubere fluentem sistit, Plin. Sacer ignis morbus ouium insanabilis penè ad omnem tactum excandescit, sola tamen ea fomenta non aspernatur lactis caprini: quod infusum tantum ualet, ut blandiatur igneã sæuitiam, differens magis occidionem gregis quàm prohibens, Columella. Frigidam ustionem nostrates uocant, in uulneribus & ulceribus quibusdam periculosum symptoma, cum locus tanquam ustus nigrescere & sensum amittere incipit, & caro ipsa resolui ac decidere, ex putrilagine ni fallor, sphacelum aut gangrænam dicas: huic aliqui occurrunt, filicis maioris radice in lacte caprino decocta & imposita calida: Alij anthemidis flores cum farina tritici in lacte caprino coquunt & imponũt. Lac caprinum potum pruriginem & morsus sanat, Aesculap. Si quid in membri alicuius articulũ deciderit, unde uel dolor uehemens oriatur, uel ligamenta læsa humorem remittant (quem nostri uocant das glidwasser) quod magno tum dolore tum periculo fit, lini semen in lacte caprino decoques & impones, Author obscurus. Lacte caprino lendes tolli tradunt, Plin. Lac caprinum incoctum, sed non adulteratum aut uitiatum, rectè alopecijs infricatur, mirum est, Marcel. Cancros fluuiatiles septem contritos misce sextario lactis caprini, & olei cyatho: diligenter percolatum equo ex capite dolenti per os infunde, Absyrtus: Simile paulo ante recitaui ex Plinio aduersus uenena. Philistion opisthotonicis brassicæ succum ex lacte caprino cum sale & melle bibendum censet, Plin. Dextro oculo chamæleontis, si uiuenti eruatur, albugines oculorum cum lacte caprino tolli, Democritus narrat, Plin. Fel tauri sanat purulentas aures, & in his rupta, cum caprino humanó ue lacte instillatum, Dioscor. Purulentæ & obtunsæ auriculæ & dolorem tolles, & auditum confirmatissimum reddes, si prius eluas eam lasere cum recenti caprino aut mulieris lacte permixto, deinde instilles tepidũ fel taurinum cum oleo cedrino æquis portionibus mixto, Marcel. Idem remedium alibi etiam describit ab initio capitis noni. Lacte caprino perunctæ gingiuæ, faciles dentitiones faciũt, Plin. Efficax habetur caprino lacte collui dentes, uel felle taurino, Idem. Dentes mobiles sæpius colluendi sunt lacte caprino, Sext. Caprino lacte recenti, sicut mulsum fuerit, os assiduè collutũ, laborantes ex ictu dentes confirmat, Marcel. Lacte bubulo aut caprino tonsillæ & arteriæ exulceratæ leuantur: Gargarizatur tepidum, ut est expressum, aut calefactum: Caprinum utilius, cum malua decoctum & sale exiguo, Plinius & Marcellus. Aesculapius artericum habet, pro eo cui læsa sit arteria: arteriacum malim, quanq́ & arthriticis lac schiston caprinum datur, ut mox dicemus. Lac caprinum, uel bubulum, uel ouillum, recens mulsum dum calet, uel etiam calefactum gargarizatum, tonsillarum dolores & tumores cito sedat, Marcellus. Pectoris doloribus decoctum in lacte caprino prodest nasturtij semen, Plin. Maximè perpurgat lac equinum, tum asininum, deinde bubulum, tum caprinum, Varro. Caprini lactis potus cum sale & melle aluum soluit, Plin. Purgatorium efficax, quod nec stomachum uexat, nec caput grauat, & bilem deducit: lactis caprini sextarium, salis ammoniaci uncias duas, mellis optimi unciam unam, in unum omnia diu contrita & permixta ieiuno potui dantur: sed post potionem diu inambulare debet, ut ipsa potio melius motu corporis prosit, Marcellus. Mulieri grauidæ pituitosæ & caput dolẽti, & aliâs atq; aliâs febriẽti, dare oportet pharmacũ quod pituitã ducit, & lac caprinum coctum cum melle miscere, Hippocrates in libro de morbis mulieb. Medici

speciem

speciem unam addidere lactis generibus, quod schiston appellauere: id fit hoc modo: Fictili nouo feruet, caprinum maximè, ramisq; ficulneis recentibus miscetur, additis totidem cyathis mulsi (aceti mulsi, Dioscor.) quot sint heminæ lactis. Cum feruet, ne circumfundatur præstat cyathus argenteus cum frigida aqua demissus, ita ne quid fundatur. Ablatum deinde igni refrigeratione diuiditur, & discedit serum à lacte. Quidam & ipsum serum iam multò potentissimum, decoquunt ad tertias partes, & sub dio refrigerant. Bibitur autem efficacissimè heminis per interualla, singulis diebus, quinis (singulis usq; ad quinas, Dioscor.) melius à potu gestari. Datur comitialibus, melancholicis, paralyticis, in lepris, elephantiasi, articularibus morbis. Intestinorum uitijs magnopere prodest lactis caprini potus decoctus cum malua, exiguo sale addito: & si coagulum addatur, maioribus emolumentis fiet, Plinius. Lac caprinum ex coagulo temperabis, & dum tepet, antequam penitus constringatur, dysenterico bibendum dabis, cito remediabitur, Marcel. Lactis caprini statim mulsi grandi potioni additur de coagulo hœdino frustum, quantum auellana grandis est: quod digitis, medicinali & pollice sublatum uel missum, ijsdem digitis contemperatur, & datur laboranti dysenterico dum adhuc calet lac, antequam coagulo stringatur, per triduum: Hæc potio ieiuno dabitur contra orientem bibenda, Marcel. Lac caprinum feruens, adiecto polentæ quantum satis sit, cum fuerit quasi tenuis pulticula, dysenterico bibendum dabis, Marcel. Lac caprinum ad dimidias partes decoctum, dysentericis & cœliacis datur, Plin. Si torminosi uel cœliaci propter frequentes desurrectiones uiribus deficientur, dandum erit eis ius gallinæ pinguis excoctæ cum butyro, uel lac caprinum aut ouillum tepidum per se, uel etiam decoctum cum butyro, Marcel. Iniectio ad dysenteriam, Amyli uncias tres in lactis caprini cocti pro modo quantum uisum fuerit, adijcies, & ita iniectionem facies, Marcellus. Alui exulceratos fluores & tenesmos, ouillum bubulúmue aut caprinum lac sistit, ignitis calculis decoctum, Dioscor. Post clysteris usum, si quidem stercorum multitudo in cæco intestino sit: sin minus, post fomenta pectini inguinibusq; admota, exhibendum est lac caprinum recens mulctum heminæ mensura, nequaquam minus: uerum non aceruatim, sed sigillatim partitum. Sequenti deinde die lac ipsum ad dimidium decoquatur, ablato eo quod in decoctione concretum supersiat, atq; ita exhibeatur, Aëtius in cura tenesmi. Idem alibi docet quo pacto lac cum calculis fluuialibus ignitis siue bubulum siue caprinum, in biliosis alui fluxionibus, & cœliacorum alibi, parare conueniat, ut in bubuli lactis mentione supra exposui. Panicum sistit aluum in lacte caprino decoctum, & bis die haustum: sic prodest & ad tormina, Plin. Panis antiquus ex lacte caprino decoctus, & more sorbitionis uentris fluxu laboranti bis ad diem datus, cito succurret, Marcel. Satiui siseris priuatim succus cum lacte caprino potus, sistit aluum, Plin. Caprino lacte lienes sanantur, post bidui inediam tertia die edera pastis capris, per triduum poto sine alio cibo, Plin. Vtilissimum lienosis hoc remedium est: Capræ lactares abstinentur à cibo per triduum, tertia die hedera tantummodo saturantur, & mulgentur antequam bibant: si ex eo lacte sextarios tres per triduum calidos statim quomodo mulsi fuerint ieiunus lienosus acceperit, ita ut nullos alios cibos illo triduo mâducet, potenter sanabitur, Marcellus. Qui cotidie ieiunus serum caprinum, sed earum capellarum quæ hedera pascuntur, biberit, splene consumpto erit, Marcel. Lac caprinum semicoctum, si capræ tantummodo hedera pascantur, infantibus lienosis datur, Marcel. E caprino lacte adiecto coagulo, ut solet caseus fieri, potus detur hydropicis, elabuntur, Sextus. Remedium ad colicam ex lacte caprino calido in bubula uesica uentri admoto, supra descripsi in Boue: hic illud addam, aliquos non in uesicam lac infundere, sed spongiam eo grauidam imponere, & insuper uas ligneum, quo lac minus defluat. Lac caprinũ potum lumbricos necat, Aesculap. Passi Cretici cyathos tres, lactis caprini itidem, seminis cucumeris grana triginta tria, optimè trita simul una potione qui biberit, absoluet renium dolore, Marcel. Anatolius equis sanguinem per urinam excernentibus, lactis caprini cotylam cum amyli ea mensura, quæ tribus ouis par esset, & olei uncijs tribus, omnia mixta per cornu infundi iubet: Pelagonius lac caprinum amylum, & oua tria, & succum perdicij herbæ commiscet. Vettonicæ farina è lacte caprino pota, sanguinem ex hubere fluentem sistit, Plin. Medicamenta quædam ad Venerem incitantia medici ex caprino lacte propinant, Marcel. Herbæ quam orchin uocant radicem alteram, quæ mollior & inferior est, in lacte caprino uiri in Thessalia bibunt ad stimulandos coitus, duriorem uero ad inhibendos, Plin. Ad eos quibus semen fluit, & non potentibus, & aquosum est, unde efficit ut fœmina non concipiat: Caprinum lac cum melle potum, remedium est & ualde optimum ut concipiat, Sext. Si sedis musculus promineat, & rimas patiatur, caprinum lac calefactum illinito, Innominatus.

¶ Caprinus caseus recens, his qui uiscum biberint, remedio est, Plin. Ad reliquos (præter canis rabidi) bestiarum morsus, caprinum caseum siccum cum origano imponunt, & bibi iubent, Plin. Et alibi, Caseum caprinum cum origano impositum, contra ictus serpentium ualere tradunt. Siccus ex aceto ac melle purgat ulcera, Plinius. Contra quartanam datur caseus caprinus recens cum melle diligenter sero expresso, Plin. Impositus caseus caprinus omnes punctiones & dolores reprimit, Aesculap. Mollis, id est recens, cum melle subactus impositusq;, & panno desuper tectus aut linteo, suggillationes liuoresq; celeriter absterget, Marcellus. Caseus caprinus siccus cum porro igni sacro illinitur, Plin. Siccus ex melle & aceto in balineis, oleo remoto, papulis nigris illinitur, Idem. Recens coagulatus supra oculos positus dolores cito lenit, Marcellus. Ad feruorem uel punctionem

oculorum, capitis & pedum dolorem: Caseus caprinus recens oculis superpositus mire subuenit: Itē simili modo capiti dolenti superpone: Sic & pedum dolorem medicare, Sextus. Caseo caprino molli imposito ex aqua calida epiphoræ sedantur: si tumor sit, ex melle: utrunque uero sero calido fouendum, Plinius. Ad ueretri dolorem, caseum caprinum & mel pari pondere in pultario fictili coque, & bis ad diem impone: sed ante uino uetere locum qui curandus est eluas, Marcel. Genitalium carbunculis caseus caprinus tritus & impositus medetur, Plin. Si mulier cibos auersans, utero doleat, & febris ipsam ac rigor corripiat, pepli albi quintam dimidiæ chœnicis partem, & seminis urticæ tantundem, & casei caprini rasi dimidiam chœnicem, simul cum uino uetere mollito, deinde cocta sorbenda dato, Hippocrates in libro de morbis mulieb. Et paulo post: Si ex partu alui profluuio corripiatur, bibat uuam passam nigram, & punici dulcis malicorium, & internum nucleum, et coagulum hœdi: hæc uino nigro diluta, & caseo caprino ac polenta triticea inspersis, bibenda dato. Et alibi in eodem libro, si quid in uteris computruerit, item si sanguis & pus exeant, caseum caprinum uel derasum assatumque, uel simpliciter, cum æquali parte polentæ miscet, & in uino ieiunæ propinat.

¶ Omnium creberrimè utimur caprino stercore. Græci σπυράθους (fœm. genere) propriè nominãt, digerentis & acris facultatis: adeo ut et induratis scirrhorum in modum tumoribus congruat, nō tantum lienis, sed etiam aliarum partium. Vstum tenuioris essentiæ quidem, uerũ haud manifestiò redditur acrius: quamobrem sane ad alopecias congruit, & omnia adeò quæ extergentia medicamenta desyderant, ut lepras, psoras, lichenas, & id genus alia. Miscetur & digerentibus cataplasmatis, qualia sunt quæ accommodantur ad parotidas & bubonas diuturniores. Est enim uis eius tum usti, tum non usti, abstersoria, & digerens: nec eam paruam habet digerendi potentiam. Verum pro pastu uario nonnihil habuerit differentiæ: non tamen tantum, quantum stercus humanum. Medicus quispiam ex ijs qui in agris & uicis medicinam exercent, utebatur hoc fimo ex aceto ad uiperarum morsus, & multò sanè etiam magis aliarum bestiarum: ac profectò ex ijs complures seruauit. Et hic ipse quoque medicus ad auriginem potandas ipsas spyrathos ex uino præbuit, & ad profluuium muliebre cum thure apposuit. Quæ omnia sanè optimus medicus ignorare non debet: cæterum potiora eligere, potissimum ad urbanos & honoratos uiros, Hæc omnia Galenus libro 10. de facult. simplicium ca. 22. Caprinum fimum inquietos infantes adalligatum panno cohibet, maximè puellas, Plinius. In aceto decoctum imponitur serpentium morsibus, Dioscor. Et alibi, Cum uino studiosè impositum uiperarum morsibus auxiliatur. Fimum caprarum in aceto decoctum & illitum in ictus serpentium ualere dicunt, placet & recentis cinis in uino: Atque in totum difficilius se recolligentes à serpentium ictu, in caprilibus optimè conualescunt: Qui efficacius uolunt mederi occisæ capræ aluũ dissectam, cum fimo intus reperto statim illigant, Plin. Percussis à scorpione fimum capræ efficacius cum aceto decoctum auxiliatur, Plin. Ad canis rabidi morsum laudant capræ fimum ex uino illitum aut melle, Plin. Sanguinis impetus ex aceto cohibet, Dioscor. Caprini fimi cinis ex aceto illitus, Plinius: uide superius in Cornu caprini mentione ad eundem usum. Caprinum stercus impositum non patitur consurgere tumorem, Sext. Farina hordei cum stercore bouis uel capræ cocta, ad omnem tumorem ualet, Author obscurus. Stercus caprinũ cum melle mixtum, sanat luxos, & tumores discutit, & non patitur iterum cõsurgere, Sextus: Luxos intellige luxatos, ut inferius dicam ex Plinio. Fimum caprinum ex aceto decoctum strumas discutit, Plinius. Fimum caprinum ad bubones diuturnos usurpari, ex Galeno iam dixi. Fimum bubulum in cinere calefactum, aut caprinum in uino uel aceto decoctum, illinitur in his quæ rumpere opus est, Plin. In aceto decoctum imponitur, ulceribus quæ serpunt, igni sacro, parotidibus, Dioscor. Ex aceto subferuefactum & illitũ, sanat ulcera quæ serpunt, Plinius. Et alibi, Manantia uerendorum ulcera sanat seuum caprinum cũ melle rubique succo: uel si serpant, fimum etiam prodesse cum melle dicunt, aut cum aceto. Prodest ad lepras, psoras, lichenes, & id genus alia, ut paulò ante ex Galeno dixi. Cum melle mixtum & appositum sanat cancerosos, Sextus. Cum melle commixtum & superpositum, carbunculos qui in uentre nascuntur, discutit, Idem. Fimus caprinus in aceto feruefactus & subactus imponitur, quo omnia crurum & tibiarum ulcera purgantur & persanãtur, butyro bubulo cũ oleo cyprino aut laurino postmodum addito, Marcellus. Spinæ ac similia corpori extrahuntur excrementis capræ ex uino, Plinius: apud Sextum capri non capræ legitur, his uerbis, Stercus capri ex uino conspersum impositumque, quod inhærebit, extrahet & sanabit. Medicus quidam medicamentorum peritus in Mysia Hellespõti, ulcerum ambusta ad cicatricem ducebat ouiũ stercus cerato rosaceo cõmiscẽs, (hoc & Dioscor. de ouillo scribit:) sed & per stercus caprinũ combustũ similiter curabat, parum eius multis numeris maiori cerati (rosacei) moli admiscens, Galenus. Græcum exemplar nostrum habet, καὶ μέντοι διὰ τῶν αἰγῶν κεκαυμένως ὁμοίως ἐθεράπευσε: deest nomen excrementi, interpres legit, διὰ τῆς τῶν αἰγῶν κεκαυμένης κόπρου ὁμοίως ἐθεράπευσε, μιγνὺς καὶ ταύτης, non ταύτῃ: si τῶν articulum addas, κόπρου uox omitti potest ut proximè in præcedentibus posita. Sed considerandum est an rectè legatur κεκαυμένως, ut nihil hic mutandum sit præter τῶν articulum addendum: sensus erit, Quinetiam caprillo fimo homines ambustos similiter curabat, &c. Nam Plinius quoque caprarum fimum (simpliciter, non ustum) ambusta sine cicatrice sanare dici, scribit. Aggregator etiam ex Auicenna citat, capræ stercus cum aceto, uel cerato rosaceo, ambustis auxiliari. Deinde cum ouillo stercore non usto usus sit ille medicus, de quo Galenus scribit, quod minus acrimoniæ quàm caprinum habet, caprinum in eundem usum ustisse

non

non est uerisimile. Quanquam si usti quoq; huius fimi (cum acrimoniæ ex igne nihil assumat, ut ex Galeno supra dictum est) modicum copioso cerato aliquis misceat, idoneum ambustis medicamē reddet. Scio & alia quædam (ut pilos, testas purpurarum, & coria) in hunc usum uri solita. Proinde rem in medio relinquo, ut quisq; pro arbitrio legat & sentiat. Luxatis fimum caprinum cum melle illinitur, Plinius: Luxum & tumores discutit cum melle, & non patitur iterum consurgere, Sextus. Costis fractis laudatur unicè caprinum fimum ex uino uetere, aperit, extrahit, persanat, Plinius. Neruorum doloribus fimum caprinum decoctum in aceto cum melle, utilissimum putant, uel putrescente neruo, Plinius. Melle mixtum impositumq;, suppuratos neruos expurgat, & ad sanitatem usque perducit, Marcellus. Cum acerrimo aceto mixtum morbum articulorum sanat, Sextus: In dulci potum, Idem ut Aggregator citat. Cum polenta & aceto in corporibus duris, ut rusticorum, Galenus ut Aggregator citat. Cum melle mixtum parotides mirè sanat: item articuli cum eodē peruncti, sanantur, Sextus. Cum aceto mixtum & superlinitum neruorum contractionem sanat & confirmat, Idem. Cum aceto coctum & subactum, atq; ad crassitudinem mellis impositum, articulorum contractiones relaxat, & tremulis prodest, Marcellus. Cum melle in aceto decoctum articulorum attritis prodest, Plinius.

¶ Medetur alopecijs exustum, & cum aceto aut oxymelite (melle, Albertus) illitum, Dioscorides & Rasis: meminit etiam Galenus, ut supra retuli. Caprino fimo cum melle alopecias expleri tradunt, Plinius. Paulus Aeg. ubi de alopecia scribit, tum caprino tum ouillo ad eam excremento utitur. Septem pilulas stercoris caprini ex aceto tere, & fronti inline contra capitis dolorem, Marcellus. Ceruicis dolor inflexibilis, quem opisthotonon Græci uocant, leuatur bulbo trito cum fimo capræ ceruici illito, Plinius & Marcel. Stercus caprinū fimo (uino forte) conspersum, tritumq; & impositum oculis, atq; obligatum, omnem dolorem tumoremq; detergit, Marcellus. Nec abdicant fimum ex melle illitum epiphoris (oculorum,) Plinius. Contra parotides in aceto decoctum imponitur, Dioscorides: meminit etiam Galenus ut supra dictum est. Parotidibus prodest urina capræ calefacta instillata auribus, fimumq; eiusdem cum axungia illitum, Plinius. Cum melle cōmixtum parotidas mire sanat, Sextus. Baccas caprinas aridas terat, & ex uino generoso bibat quem tussis malè habet: pituita statim reiecta sanabitur, Innominatus. Fimum caprarum, præsertim in montibus degentium, potum in uino, regium morbum emendat, Dioscorides. Medicus quidam in agris aduersus auriginem potandas ex uino præbebat caprinas spyrathos, Galenus. Illinunt & uentrem cœliacis fimo cum melle decocto, Plinius. Caprinum stercus pro fomento impositum, colicis prodesse dicimus, Sextus. Stercus caprinum recens in aqua remissum colatumq;, cum mulsi cotylis tribus, & piperis contriti granis sexaginta, in tres potiones diuisum per triduum datur: ita ut prius corpus eius colici, cui potio danda est, acopo perungatur, ut perfrictiones omnes coacto sudore discedant, miro remedio sanabitur, Marcellus. Ad induratos lienis tumores medici non pauci creberrimè caprinum stercus applicant, Galenus: Et rursus, Ad aquam intercutem, & ad splenicos, uariè caprino stercore utimur. Aridum tritum adiecto melle potui datum ex aqua calida, mire producit (educit) tineas, Marcellus. Calculos expellit fimum caprarum in mulso, efficacius syluestrium, Plinius. Vtilem ischiadici ustionem hunc in modum accipiunt: In eo interstitio ubi pollex brachiali committitur, caua ueluti lacuna subsidet, in qua lana oleo imbuta substernitur, deinde sigillatim feruentes stercoris caprini pilulæ imponuntur, dum uapor per brachium ad coxam sentiatur peruenire, & coxendicis dolorem mitigare: adustio id genus Arabica appellatur, Dioscorides. Ego cauam illam lacunam in ipso brachiali, interno eius latere, nempe sub pollice reperio: quæ tamen non semper apparet: manum uerò ita tenenti, ut digitus minimus infimo loco sit, pollex supremo, idemq; sursum & retro tendatur, omnino conspicua fit inter duos neruos, figura prorsus idonea quæ baccam recipiat caprinam. Hæc admonere uolui, quoniam interpretes non satis conueniunt, & Dioscoridis textus Græcus uel mutilus est, uel certe obscurus, his uerbis, ἐπὶ τὸ μεταξὺ μέρος τοῦ ἀντίχειρος, συνεγγίζον δὲ τῷ καρπῷ, κοῖλον, &c. nam ubicunq; μεταξὺ, id est medium uel interstitium fuerit, duo extrema nominari debent. Conspicitur sanè lacuna ista à parte uel scissura quæ inter pollicem & reliquam manum (uel indicem: sic enim forte appellare licet unumquenq; digitum, ut simul pars omnis in metacarpio ei subiecta attribuatur:) interiacet, ad carpum usq; recta descendenti. Plinius forte hac apud Græcos locutione non intellecta simpliciter cauam manum reddidit, ubi idem remedium describit, his uerbis: Afferunt & magi sua commenta. Primum omnium rabiem hircorum, si mulceatur barba, mitigari. Eadem præcisa non abire eos in alienum gregē. Huic admiscent (sensus uidetur, huic commento alterum admiscent: neq; enim fimum barbæ misceri intellexerim) fimum caprinum, & subdito linteolo uncto caua manu, quantum pati possit feruens, sustineri iubent: ita ut si læua pars doleat, hæc medicina in dextra manu fiat, aut è contrario. Fimum quoque ad eum usum acus æreæ punctis tolli iubent. Modus curationis est, donec uapor ad lumbos sentiatur peruenire. Postea uero manum porro tuso illinunt: item lumbos ipso fimo cum melle: suadentq; in eodem dolore & testes leporis deuorari, Hæc Plinius. Simile remedium idem author alibi docet, in quo plus rationis (ut Marcello Verg. etiam uidetur) minus superstitionis est: Ischiadicos, inquit, uri sub pollicibus pedum (Aggregator legit, sub poplite) fimo caprarum feruente utilissimè tradunt. Arabica illa (inquit Marcellus Verg.) apud Dioscoridem ustio, nostra ætate, quod audierimus, in nullo usu est. Plutarchus qui-

dem in commentario Cur serò scelerati à numine puniantur, in usu eam fuisse ustionem ijs uerbis testatur. Καὶ γελοῖος ὁ φάσκων ἄδικον εἶναι τὸν ἰσχίον πονοῦντος καίειν τὸν ἀντίχειρα: Quod est, Ridiculus praeterea est, dicens iniustum esse medicum, qui in coxendicis dolore pollicem urat. Coxendicis dolor per femora, genua, tibiasq; ad infimos talos pertinet, quod in superiore hominis parte non fit; quamobrem plus rationis esse uidetur cur pedum pars potius quàm manuum uratur. Preterea qui aptiorem coxendicum ustionem docuerunt, Hippocrates, Paulus Aegineta, alijq; Græcorum medici, aliter uri in eo malo hominem uoluerunt. Hæc solum habui de hac ustione dicenda, nec plura apud authores reperio: ut neq; cur Arabica diceretur: coniicio tamen à gente nomen inuentum, quoniam Arabes sic coxendices urerēt. Non dissimilis ustionibus his ea est, qua in gente nostra circa quadragesimum à partu diem infantes, candente ferramento, ab alijs in imo occipitio, ab alijs in interscalpio (interscapilio malim) ab alijs sub posteriore humero passim uruntur: uulgoq; creditur, sine ea ustione non posse feliciter primæ illius ætatis pericula infantes euadere. Hæc ferè Marcellus. Mihi quidem hæc infantium ustio nulla ex parte cum Arabica conferenda uidetur, cum præseruandi gratia & ferro fiat, illa curandi & sine ferro, &c. His iam perscriptis Aëtium adiui, qui libro 12. cap. 3. ex Archigene & Antyllo multa super hac re adfert digna memoratu, & Dioscoridis etiam uerba repetit, quæ ex Cornarij interpretatione nonnihil ab excusis Dioscoridis codicibus uariare uideo: Sed quoniam codice Aëtij Græco destituor, Cornarij translatione utar in ijs, ut digna sunt, recensendis. Veteres (inquit Archigenes) etiam ustione in ischiadicis usi sunt, alij aliter, &c. Quidam ad propinquæ cruri affecto manus locum inter magnum digitum & indicem medium, circa infernū magni digiti siue pollicis articulum, caprinum stercus feruens per forcipem imponunt, stercoraq; permutant, donec sensus ustionis ad locum affectum perferatur. Dioscorides hanc rem ita tradit, Caprinum, inquit, stercus feruefacito, & extenso magno manus digito, cauum locum circa inferni eiusdem articuli finem nota, &c. ut superius recitaui. Antyllus autem, nos (inquit) etiam huiusmodi urendi modo utimur: stercus caprinum siccum feruefacimus, eoq; uentrem magni digiti affecti pedis perurimus paulò infra unguem, usq; ad os ipsum ustione penetrante. Hæc ipsa ustio extremas coxendicum affectiones, & quæ nullis alijs præsidijs cedunt, dissoluit. Cæterum post ustiones porri folia cum sale trita imponito, &c. Fimum capræ cum farina hordei & aceto impositum, maximè in duris & rusticorum corporibus, remedium est ischiadis, Serapio citans Galenum, Aggregator. Fimum caprinū cum axungia (σὺν ὀξυγγίῳ, id est adipe uel axungia: Hermolaus oxycrato legit, id est posca, Marcellus Verg.) impositum, his qui podagra tentantur, auxilio est, Dioscorides. Cum fimo capræ & croco impositus adeps hircinus, podagricis auxiliatur, Idem ut alicubi citatum reperi. Seuum capri cum fimo caprarum coctum, & croco, podagris impositum dolorem soluit, Rasis. Albertus crocum omittit. Podagris medetur taurinum seuum, &c. alij hircinum præferunt seuum, cum fimo capræ, & croco sinapiue, cum caulibus ederæ tritis, ac perdicio uel flore cucumeris syluestris: Magnificant alij fimi caprini cinerem cum axungia, Plinius. Fimum caprinum cum aromate aliquo (cum spica nardi, uetus translatio) haustum, menses cit, & partus euocat: tritum in farinam, & impositum lanis cum thure, fœminarum profluuia sistit, cæterosq; sanguinis impetus ex aceto cohibet, Dioscorides. Stercoris caprini pilulas, & leporis pilos, pinguedine phocæ subacta suffito: Aliud, Stercus caprinū & pulmonē phocę ac cedri ramenta suffito, Hippocrates in libro de natura muliebri, inter diuersa uterorū remedia mensibus præcipuè & secundis pellendis. Medicus quidam in agris fimum caprinum ad profluuium muliebre sistendum cum thure apponebat, Galenus. Profluuium quamuis immēsum urina capræ pota sisti obstetrices promittunt, & si fimum illinatur, Plinius.

¶ Vrina caprarum cum aceto scillitico hausta contra ictus serpentium ualet, Plinius. Panos & apostemata (impetus & suppurationes) in quacunq; parte discutit: ut suum etiam in lana imposita, Plinius. Dolorem ceruicum inflexibilem, opisthotonon uocant, leuat urina capræ auribus infusa, aut fimum cum bulbis illitum (bulbo trito cum fimo capræ ceruici illito, Marcellus:) Plinius. Opisthotonicis & tetanicis lotium caprinum cum aqua mixtū efficaciter prodest, si ieiunis potui detur, Marcellus. Vrina capræ aurium doloribus instillata medetur, Dioscorides. Sub eo momento quo egeritur, tepidam auri obtunsæ infundes, Marcellus. Lotium caprinum missum in aures, dolorem sedat: si cum mulso misceatur, si pus habet, eijciet, Sextus. Instillatum dolorem sedat, quod magis suppuratis auribus adfirmatur: ob quam causam præsentis auxilij plures exceptum & cornu caprino inditum, in fumo suspensum, diligenter ad necessarias medelas reseruant, Marcellus. Si grauitas sit audiendi, fel bubulum cum urina capræ uel hirci medetur: uel si pus sit: In quocunq; autem usu putant hæc efficaciora, in cornu caprino per dies uiginti infumata, Plinius. Vide infra etiam in hirci urina. Vrina capræ calefacta instillata auribus, fimumq; eiusdem cum axungia illitum, ad parotides prosunt, Plinius. Vrina capræ ad aquam quæ cutem subijt, cum nardi spica quotidie binis cyathis cum aqua bibitur, urinamq; per aluum extrahit, Dioscorides. Hydropicus sorbeat lotium capræ, mirificè sanat, Sextus. Vide in lotio hircino. Hydropicis auxiliatur urina uesicæ capræ (codices quidam minus emendati habent apri: poterat &, capri, legi: nam hircina quoq; prodest, ut infra ostendam) paulatim data in potus: efficacius quæ inaruerit cum uesica sua, Plinius. Ad urinæ difficultatem & calculum lotium caprinum, sed montanum (id est caprarum quæ in montibus pascuntur) tepidum potari oportet, admixto uino cum aqua, ob fastidium, Marcellus. Lotium caprinū

mulier

mulier si bibat, menstrua prouocat, Sext. Profluuium quamuis immensum urina capræ pota sisti, obstetrices promittunt, & si fimum illinatur, Plinius.

H.

¶ 2. Capræ à carpendis uirgultis dictæ sunt, Nonius, Varro lib. 3. de Re rust. & Cicero alicubi. Vel quod carpant aspera: uel à crepitu crurium, unde eas crepas appellatas, quæ sunt agrestes capræ, Isidorus. Crepæ à principio capræ sunt appellatæ, quod cruribus crepēt, Festus. Capra, carpa: à quo scriptum, omni carpæ capræ. Caprigenum genus uocare licet, capras tum uillaticas, tum feras, item hircos & hœdos, Gaza caprarium genus dixit. Caprigenum hominum non placet mihi, neque pantherinum genus, Plautus Epid. Caprigenumque pecus nullo custode per herbas, Cornificius apud Macrobium. Quamuis caprigeno pecori grandior gressio est, Pacuuius. Caprigenûm trita ungulis, Actius. Lege locationis fundi excipitur, ne colonus capra natum in fundo pascat. Capella, uox diminutiua. ¶ Capras chimaras Græci uocant, chimaron & enorchan hircum, Hermolaus. Homerus ouium caprarumque ætates discernens, πρόγονας, μετάσσας, & ἕρσας nominauit, Pollux. Varinus ἕρσας exponit ἐρίφους, id est hœdos, in prima ætate: μετάσσας (μέτασσαι apud Homerum Odysseæ libro 9. μέσαι, μεσήλικες, Scholia:) in media, de fœminis nimirum, nos capellas dicere possumus, licet id nomen pro capris simpliciter poni soleat. χιμάρους de maribus: adultos demum & perfectos ætate mares τράγους, id est hircos & ἰξάλους, id est capros (de qua uoce plura dicā ab initio historiæ de capris syluestribus.) Fœminæ uero adultæ αἶγες, id est capræ dicuntur. χίμαιρα, capella hyeme nata, χειμὼν Græcis hyems est: uel quæ unam solum ætatis hyemem habeat, Etymologus, Varinus. Hesychius chimæram capram feram exponit. Χίμαῤῥοι, capræ hybernæ, uel hirci, uel hœdi: item torrentes seu riui qui hyeme & imbribus aucti uel niuibus liquefactis fluunt, in æstu & squalore torrentur, id est siccātur. Sed pro torrente, potius cum rhô duplici scripserim ut appareat nomen esse compositum παρὰ τὸ χειμῶνος ῥεῖν: profertur autem χεῖμα quoque pro χειμών: plærique etiam cum torrentem significat primam syllabam per ει scribunt, poëtæ producunt, (quanquam uideo Grammaticos in lexicis Græcis alia quoque ab hyeme deducta uocabula per iôta notare, ut χιμάζειν, χιμῶν, χιμάδιον, quæ ego per ει usurpare malim, &c.) cum caprarium genus per iôta, poëtæ corripiunt. Proinde in Lexicis Hesychii et Varini χίμαρος recte per iôta scribitur, quanquam non suo ordine inter uocabula quæ ει diphthongum in prima syllaba habent. Χίμαροι, hœdi hyeme nati, Hesychius. Ergo pro omni caprario genere, omni ætate & utroque sexu chimaron grammatici interpretantur, cum mediam solum ætatem proprie significet, recte tamen de utroque sexu usurpari puto: ut etiam πρόγονοι, quæ uox ab Homeri scholiaste fœmininis uocabulis exponitur, πρεσβύτεραι, παλαιότεραι, ἢ μεταγενέστεραι τῇ ἡλικίᾳ: & recte quidem, cum Homerus etiam eodem genere protulerit, & mares foris relictos meminerit. Στείνοντο δὲ σηκοὶ ἀρνῶν ἠδ' ἐρίφων, διακεκριμέναι δὲ ἕκασται Ἔρχατο. χωρὶς μὲν πρόγονοι, χωρὶς δὲ μέτασσαι, Χωρὶς δ' αὖθ' ἕρσαι. Etymologus χίμαρον hircum exponit, & deriuat παρὰ τὸ κίω τὸ πορεύομαι. Χίμαρος, capra annicula à tribus aut quatuor mensibus usque ad partum, deinde enim αἲξ aut χίμαιρα dicitur, Varinus. ¶ Chimæram poëtæ fabulantur monstrum quoddam ignitiomum fuisse, à Bellerophonte confectum, de quo Lucretius, Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra, id est capra. Grammatici exponunt Lyciæ montem (de quo Plinius 2. 106.) esse, qui dies noctesque flammas eructârit: in cuius cacumine leones habitarent, in medio uero propter pascua capræ, in radicibus serpentes. Et quoniam Bellerophon Glauci filius eum montem habitabilem fecit, Chimæram occidisse traditur. Hanc Typhonis & Chedriæ (Ἀμισωδάρου, Varin.) filiam fuisse fingunt. Hesiodus ex Hydra natā affirmat. Meminit etiam Seruius enarrans illud Vergilij Aeneid. 6. Flammisque armata Chimæra. Hesychius hanc feram triformem fuisse scribit, ita ut in medio caprina forma constaret, caput uero posterius draconis, anterius leonis cum ore igniuomo haberet: sed magis probauerim illos qui imam solum corporis partem serpentis specie in ea fuisse fingunt. Plura lege apud Varinum, & in Chiliadibus Erasmi, & Palæphatum in Bellerophonte, &c. Chimæra mons in Lycia nocturnis æstibus fumidum exhalat: unde fabula triformis monstri in uulgum data est, quod Chimæram animal putauerunt, Solinus capite 42. Cragus mons est Lyciæ cum urbe eiusdem nominis, ubi Chimæram fuisse fabulantur: Fertur & mons in Lycia esse qui ignem sponte emittat, quod nostro adhuc tempore apparet, Eustath. in Dionys. ¶ Ἄιξ apud eruditos omnes cum acuto scribi inuenio, & approbat Etymologus: solus Varinus multis in locis circumflectit. Apud poëtas reperitur etiam de maribus, καὶ ἔστιν αὐτοῖς κοινὸν ὄνομα τὸ αἴξ, ὡς ἔλαφος, ἄνθρωπος, ἵππος, Varin. Ἄιξ ὄνομα ἀρσενικὸν (Attice, uel poëticè ut in Ἐρίφῳ habet Varinus, αἲξ masculinum est) τὸ ζῶον, παρὰ τὸ ἀΐσσω τὸ ὁρμῶ, ἀΐξω, ἀΐξ, καὶ κατὰ συναίρεσιν αἴξ: καὶ Ὅμηρος, ἰξάλου αἰγὸς, ὁρμητικοῦ, Etymologus & Varin. Dores capras etiam αἰγάδας dicunt, Hesychius, Varinus. Αἰγίστον, αἶγα ἐκτομίαν, capram castratam, Varinus & Hesychius: nisi quis caprum potius, id est hircum castratum accipiat, cum ἐκτομίας nomē masculinum sit, & αἲξ etiam Attice & poëtice: quanquam apud illos ἐκτομίαν legitur cum epsilo in penultima. ¶ Βαλῶμεν, αἱ αἶγες ἐν ἱερατικοῖς. Αἰγίδιον diminutiuum, in epistolis Aeliani. Fabas copiosè sumptas Aristoteles lac augere scribit, αἰγὶ καὶ χιμαίρᾳ, Gaza uertit capris & capellis. Βῆκη, χίμαιρα. Ἐννοίαι δὲ τὰν αἶγαν, αἱ μὰ κορύπτωσαι, ἐννοὸς est placidus & benignus. Κάρα, αἲξ ἥμερος, Πολυξένιος, ὑπὸ Γορτυνίων: ἴσως τὸ ἀπὸ τὰ πρόβατα: hinc & κάραννος nimirum hœdus dicitur. Θύαν, κάπραν, τὴν ὗς, Varinus: Caper Græcis aprum significat seu porcum, capra porcam. Κάπρα, αἴξ, Τυῤῥηνοί. Μίκλας, αἶγας. Μηκάδας, τὰς ἀμελγομένας αἶγας. Φιβάλιδες, αἱ τοὺς λόφους ἔχουσαι αἶγες. Ὄνθυλοι βόσκοι, αἶγας βοσκοί. Hæc omnia apud Hesychium &

Varinum inuenio: nihil eorum apud Suidam. ὀρυβάδιον, αἱ αἶγες, apud solum Varinum. Μῆλα Græcis antiquis, Homero præsertim, omnia pecora, significat. Nam Odysseæ libro 17. procos mactantes facit μῆλα, qui non oues solum mactabant, sed omne genus quadrupedum, sues præpingues, capras, boues armentarios, & alia, Varinus. Et alibi apud eundem, μῆλ' ὄϊς τε καὶ αἶγας ἰσδύνοντας: sed plura de hac uoce dicam in Oue: præcipue enim de oue dicitur μῆλον, ut apud Latinos etiam pecus. Καλαΐδες αἶγες, αἱ ἐν τῷ μετώπῳ σημεῖον ἔχουσαι τυλοειδές, Hesychius & Varinus: & rursus in καλάς. κάλαι, σημεῖα. Μαῖρα proprie capram significat λευκομέλαιναν, id est ex albo nigricantem: fuit hoc nomine & Orionis canis, Cælius. Fuit & Mæra uxor Lycaonis apud Pausaniam in Arcadicis, Atlantis filia, quam Vlysses etiam apud inferos se uidisse narrat, sed hoc nomen oxytonum est. Gangra dicta capella in Paphlagonia nomen urbi dedit, ut infra dicam. Cissætha, nomen capræ apud Theocritum, Varinus. Caprarum nomina, αἰγῶν ὀνόματα, οἷον ἄχρηστα πράγματα: capræ enim inter se similes sunt, cum nomina ijs tantum rebus discernendi gratia imponantur, quæ aliquid diuersum habent, Suidas. Prouerbialiter dictum uideri potest de rebus inutilibus, siue studio circa nomina inutilia: quale fortassis et hoc nostrum fuerit in ipsis caprarum nominibus, ut prouerbium aptissime quadret. Miror Erasmum nō meminisse. Cæterum quod capræ non differant, falsum est: Color enim non omnibus idem, & alia quædam diuersa habent. Μελαινὶς αἴξ, capra Melænis, apud Hippocratem: Dioscorides eam exponit quæ nata sit circa Melænas, quæ urbs est in campo Crisæo ante Cirphium sita, & pascua habet optima, unde lac laudatissimum prouenit, Galenus in glossis. ¶ Sed nimis arcta premunt olidæ conuiuia capræ, Horatius 1. epist. id est, fœtor sub alis excitatur arctè nimis discumbentium: hunc & caprū & hircum appellare consueuerunt poetæ, ut in Hirco dicetur. Αἶγες Doricè appellantur magni fluctus, Suid. & Varinus: hinc forte Aegæum pelagus dictum, de quo mox inter propria. Capella inter uirorum cognomina à capillorum hirsutie positum est, Cælius. Eandem ob causam Iulianum adulandi professores apud Constantium Cæsarem, capellam nuncupabant, Idem. Nicò scortum, ut supra ex Athenæo retuli, capra dicebatur, quod Thallum cauponem exhausisset: nam thallus propriè oleæ germen significat, quo delectantur capræ. Suidas illam Nanion appellat, &c. quod nomen per n duplex scribi debet. Sed fallitur tum ipse Suidas, tum Cælius eum secutus lib. 8. Nicò enim nominatum hoc scortum fuit: de quo Athenæus libro 13. ubi etiam mox post Nicûs mentionem de Nannio agit, unde deceptus est Suidas, uel is ex quo ipse desumpsit. ¶ Capra signum est cœleste. Quinto Idus Septembris Cæsari Capella oritur uesperi, Plinius 18. 31. Decimo calendas Ianuarias Capra occidit mane, tempestatem significat, Columella 11. 2. Meminit etiam Cicero de Nat. Post insana capræ sydera frigidas Noctes, Horat. 3. Carm. Videtur autem hœdos significare, quorum ortus & occasus concitat tempestates, de quibus Verg. 1. Georg. Hœdorumq́; dies seruandi: ubi Seruius, Aurigæ signum est haud longè à Septentrione: hic in manu sinistra fert hœdos, in humeris capram, quæ aluisse dicitur Iouem, oriuntur cum scorpio mense Octobri. Τοῦ ἀστέρος τῆς αἰγὸς λαμψάντος σφοδροὶ πνέουσιν ἄνεμοι, ὅθεν καὶ Ὅμηρος, λαίλαπας ἐπαιγίζων, Suid. in Αἰγίς. Capras astrologi ita receperūt in cœlū, ut extra limbū duodecim signorum (ut noxium dentibus animal ijs quæ depascitur) excluserint. Sunt duo Hœdi et Capra non longè à Tauro, Varro. Apud Phliasios (inquit Pausanias in Corinthiacis) capræ imago ærea in foro erecta fuit, multis sui partibus deaurata. Eam uero tum alijs honoribus afficiunt, tum auro ornāt, ne sydus quod Capram uocant, suo exortu noxium sit, cum alioqui subinde uineis noceat. Nascitur Oleniæ signum pluuiale Capellæ, Ouidius. Plura uide apud astrologos, & infra in capra Amalthea inter prouerbia. ¶ Ἀστυγας, αἶγας, οἱ (aliâs ἤγουν) ἀσπριγγας, Hesychius & Varinus. ἴξαλος αἰγός, apud Homerum, alij capræ saltantis uel cum impetu se mouentis exponunt, alij capri castrati, alij syluestris, uide infra in Capra syluestri. Καλυδώνιος, αἴξ: καὶ Καλυδώνιον αἶγα, ἐπὶ τὸ ὁδ' ἀσθένεις φαῦλον δασεῖαν ὄντα, Hesychius & Varinus. Vide ne Calydonia non epitheton capræ sit, sed eadem quæ Amalthea. Est enim Olenus urbs in Aetolia, iuxta quam fuit aper Calydonius: in qua nutritam ferunt capram Amaltheam. ἰονθάδος αἰγός, ἀνθηρῶν, τῆς ἴσονας βοὸς, οἱ ἴονθος ἐχούσης οἷον ἐκφύματα σκληρά, ἢ σκόλαξ, Hesychius: legitur autem Odysseæ lib. 14. Scholia exponunt, νέας, ἢ ταχείας, παρὰ τὸ ἰέναι ὁδ' ἀψ, ἢ δασείας: ἴονθοι γὰρ αἱ ῥίζαι καὶ ἐκφύσεις τῶν τριχῶν, Hæc & Varinus. Μηκάδες αἶγες, apud Homerum, à uoce quam ædunt. Αἰγὸς πολιοῦ, pro πολιῆς. Στέλον αἰγός, τὸ λιπαρόν, Varinus, & Galenus in Glossis Hippoc. Καί τε δι' αἶγας ἄησι τανύτριχας, Hesiodus de Borea. Αἰγῶν τε τελείων, Homerus: id est, adultarum, ætatis perfectæ. Λασίων τε χιμάῤῥων, Oppianus de capris. ¶ Capellæ amantes saxa, Ouidius epistola 15. Cinyphia. Distentæ lacte, Vergil. Aeglog. 7. Dumiuaga. Felix pecus, Vergil, Aeg. 1. Frondipeta. Graciles, Ouidius 1. Metam. Hirsuta. Hirtæ, Vergil. in Georg. & Iuuenal. Sat. 5. Intonsa. Lasciua, Vergilius Aeg. 2. Olida. Pauida. Petulca. Querula. Rorans lacte. Sequax. Simæ, Vergil. Aeg. 10. Tegeatis. Timida. Villosa. Vrentes culta, Verg. 2. Georg. Omne enim quod momorderint, urunt, Seruius. ¶ A capra adiectiuum fit caprinus. Caprinus grex, Liuius 2. belli Pun. Calepinus caprillum etiam dici uult, quod probat ex Varrone de re rust. lib. 1. ubi nunc caprinum legimus. Sunt qui capreus adiectiua uoce proferant recentiores: hinc capreum uellus, Sipontinus. Caprile semen mobilius est, Varro de re rust. Caperare frontem, rugis contrahere, & asperitatem uultus ostendere: quod à crispis caprorum frontibus tractum est, authore Varrone libro 3. de lingua Lat. uel à cornuū caprinorum similitudine, teste Festo. Vnde & caperatum rugosum dicitur. Vsus est in passiua significatione Plautus in Epid. Quid illuc est, quòd illi caperat frons seueritudine? Caprunculum, uas fictile,

fictile, Festus. Aeganea, ἀιγανέα apud Homerum, iaculi leuioris species est, ut Eustathius scribit, ἀπὸ τοῦ ἄγαν ἱέσθαι, quod longius mittatur: uel quod ancyle ex pelle concinnaretur caprina: Signat uero ancyle iaculi ansam, quam uocant λαβὴν, Cælius. Αἰγανέα, ἀκόντιόν τι μικρὸν, διὰ τὰς αἶγας, ἐπ' αὐτὰς γὰρ μάλιστα ἵενται, ἢ διὰ τὸ βάλλειν αὐτὰς εἰς ἀγρὰν ἄγραν, Etymologus & Suidas: eò quod usus earum maxime sit in uenatione caprarum, nimirum syluestrium. Suidas iaculum exponit holosideron, id est ex ferro solidum, παρὰ τὸ ἄγαν καὶ ἱέναι, ὁ δὲ ὁλοσίδηρον. Ἀνθετο ... Τέλιος ... ἀκοντίων ..., in epigrammate quodam ut citat Suidas. Plura de hoc uocabulo lege apud Varinum. Αἴγειος, caprinus, Doricè αἰγαῖος, unde & mare αἰγαῖον Doricè, Etymolog. Αἶγες, calceamentorum genus, Varinus: non placet quod apud Hesychium αἶγαν scribitur. Αἰγιλίδες, membranæ quædam in oculis, & albicantes in eis cicatrices, Etymologus: apud Hesychium & Varinum αἰγιαλίδες, quinque syllabis legitur. ¶ Larix fœminam (lego fœmina) habet, quam Græci uocant ægida, mellei coloris, Plinius 16.39. Quod ægidem appellant, pinus fœmina gignit. Id autem est cor eius, &c. Theophrastus de historia plant. 3.10. Et rursus aliquanto post, eodem capite, Habet ut pinus ægidem: ita abies albũ, dictum lusson, ueluti ægidi respondens, nisi quod hoc album, ægis gratius colorata est, Arcades ambo ęgidem uocant tam pini quàm abietis, &c. Αἰγὶς, ἡ ἐν ταῖς πεύκαις ..., Varinus. Αἰγὶς, τὸ ἐκ τῶν στεμμάτων διαπεπλεγμένον δίκτυον, Suidas. Cælius scribit ægida dici ab Aelio Dionysio & Pausania rete ex coronis contextum: quem uerò usum habeat genus hoc, non explicant apertius: probabile tamen fit (inquit) laneas ab eis coronas intelligi. Αἰγὶς τὸ ἐκ τῶν στεμμάτων πλέγμα, Pausanias. Αἰγίδες τὰ τῶν στεφάνων δίκτυα, apud Lycurgum ἐν τῷ περὶ διοικήσεως & Herodotum lib. 4. Aphras mulieres aiunt super uestem nudas gestare caprarum pelles fimbriatas, ac rubrica litas, unde apud Græcos defluxerit ægidis appellatio, Cælius. Nymphodorus scribit Afros eas uocare ęgæas, αἰγαίας, aliâs αἰγέας. Vide Eustath. in librum quintum Iliados. Αἰγὶς, ἡ καταιγὶς, καὶ ἡ ὀξεῖα πνοή, καὶ ἡ ἀπόσταλσις τῶν ὀφθαλμῶν, Etymologus, & Hesychius: id est, subitus uenti motus uel impetus, oculi momentum cum splendore. Αἰγίδες, καταιγίδες, οἱ ἄνεμοι, παρὰ τὸ ἀΐσσειν τὸ ὁρμᾶν, Etymolog. Pherecrates in Myrmecanthropo, Οἱ μὲν κακοδαίμων, αἰγὶς ἔρχεται, citante Suida. Hinc uerbum ἐπαιγίζω, τὸ σφοδρῶς πνέω. λάβρος ἐπαιγίζων, apud Homerum. Αἰγίζειν, διασπᾶν, καταιγίζειν. Aeschylus in Hedonis nebridas uocat αἰγίδας: sic enim Suidæ uerba accipio. Apud Varinum aliter legitur, Aeschylum αἰγίζειν τὰς νεβρίδας pro διασπᾶν, id est lacerare usurpasse. Αἰγιάζειν uerbum apud Suidam sine expositione legitur, Σὺ δ' αἰγιάζεις ἐν βάθει καὶ ἡμένος, apud eundem sine nomine authoris. Αἰγίζειν quidam exponit capras pascere. Nymphodorus thoracem à Laconibus ægidem appellari scribit, Suidas. Aegis pellis est quam Libyes (Libyssæ mulieres, Hesych.) gestant, Suid. Pollux ægidem, caprinam pellem exponit. Aegiuchus, Græce αἰγίοχος ζεὺς ὁ αἰγίοχος, frequens apud Græcos (Homerum, Orpheum, Pindarum, & Nicandrum) cognomen Iouis, de quo ita Lactantius libro 1. Cretici (inquit) Iouis quid aliud, quàm quo modo sit aut subtractus patri, aut nutritus, ostendunt? Capella enim Amaltheæ nymphæ, quæ uberibus suis aluit infantem, de qua Germanicus Cæsar in Arateo carmine sic ait, Illa putatur Nutrix esse Iouis, si uerè Iupiter infans Vbera Cretææ mulsit fidissima capræ, Sydere quæ claro gratum testatur alumnum. Huius capellæ corio usum esse pro scuto Iouem contra Titanas dimicãtem, Musæus auctor est: unde à poëtis ægiochus nominatur, Hactenus ex Lactantio. Hyginus uerò: Euhemerus inquit, Aegam quandam fuisse Panos uxorem, eam compressam à Ioue peperisse, quem uiri sui Panos diceret filium. Itaque puerum Aegipána, Iouem uero Aegiochum dictum, &c. (ἀπὸ τοῦ αἶγα πρώτην γῆμαι τῇ τοῦ Πανὸς ἐν γαστρὶ, Etymologus.) Scribunt Græci grammatici quod post Iouis natiuitatem, ipse sit in Creta à capra inuentus (uertendum erat, quod Iupiter in Creta natus, nutrimentum ex capra inuenerit, id est nactus sit, uide Varinum:) quæ illi τὸ ἔχειν, id est nutrimentum exhibuit, postque occultatus fuisset ne eum Saturnus pater uoraret, cuius capræ cornu sit Amaltheæ datum. Vel Iupiter ęgiochus appellatus est, quòd ęgida haberet, hoc est capellę pellem, quæ illum ablactasset: (ἐθήλασεν, id est lactasset, Varinus unde hęc transfert: gestabat autem, inquiunt, hanc pellem Iupiter, in rei memoriam.) Effingebatur uero ægis eius ex materia pretiosa, ad caprinę pellis similitudinem. Sunt qui à Vulcano in Iouis gratiam factam dicant. Alij, inter quos Arpocration, ęgidas esse uolunt nexus & plicaturas è coronis, & retia coronis implicata: atque hinc sunt qui nomen (ęgiochi) deductum esse opinentur. Sed magis uerisimile uidetur, Iouem ęgiuchum nuncupatum à uentorum & turbinum conuersionibus, (idem Varinus scribit) quas ipse Iupiter commoueat, Græce ægidas & catęgidas appellatas: ut ex ijs patet qui Meteora scribunt & interpretantur. Phornutus ἀπὸ τοῦ ἀΐσσειν ęgiuchum dictum ait, quod scilicet impetu feratur. Hæc de ęgiocho Ioue omnia ex Gyraldo. Physica allegoria (inquit Cælius) Iouis & Pallados ęgidem interpretamur: quando eo nomine procellas affectionesque in sublimi contingentes intelligimus, quæ catęgides nuncupantur, & ęgides, sed & æges. Siquidem Iupiter sit aër, ubi id genus formidolosa concipi solent: Ad quem Pallada item referunt eruditiores. Aegis est munimentum pectoris æreum, (uerba sunt Seruij) à Vulcano fabricatum, habens in medio Gorgonis caput, &c. Hoc si in pectore hominis fuerit, sicut in antiquis imperatorum statuis cernimus, lorica uocatur. Si uero in pectore numinis, nam & scutum Iouis & Palladis ab Homero ita appellatur, ægis dicitur. Vide Ouidium circa finem lib. 4. Metam. Aegisono quam nec fera pectore uirgo, Valerius Flaccus 3. Argon. Αἰγίδα εὐζενίοισαν, (Ὅμηρος,) τὸ ὅπλον τοῦ διὸς τὸ ἀποσείοντα, Hesychius. Thysanos in uestibus (inquit Cælius) fimbrias intellige, quas item brossos (ego numquam brossum apud idoneos

authores, sed semper crossum legi) uel crossos per omicron uocitant: sunt autem schismata, id est scissuræ quædam. Qualis nam fuerit Iouis ægis, & an Minerua propriã habuerit ægidem, uel à Ioue tantum mutuata sit, uide apud Varinum in Ἀιγὶς τοῦ διός. De Aegide quam induta sacerdos nouos nuptos adibat, inter prouerbia dicam. ¶ Ἀιγίλιψ, locus altus, arduus, asper, dictus quod à capris relinquatur, quod præ altitudine conscendere non possint. ἢ τι κατ' αἰγίλιπος πέτρης δυσφερόν χέρ' ὕδωρ, Homerus. Alij αἰγίλιπα πέτρην exponunt eam quæ nihil producat: ut quam capra depasta reliquerit: corrumpit enim & infœcunda reddit omnia morsu suo. Alij denique τὴν τὰς αἶγας λιπαίνουσαν, id est, capras saginantem: possunt enim etiam in saxosis & asperis locis capræ commodè pasci, Varinus. Ἀιγίλωψ, abscessus est in maiore angulo oculi, uel inter illum et nares, per quem pituita assiduè destillat: & si negligatur, ad ossa usque dehiscit in fistulam. Sunt qui ypsilon in medio scribant: alij ἐγχίλωψ. Illos minime probo qui in uulgaribus Lexicis Græcolatinis, αἰγυλοψ & αἰγυλώπιον scribere ausi sunt. Aegilops apud Suidam pupillæ passio exponitur, sine authore. ¶ Machinæ tractoriæ genus tripes, apud Vitruuium 10. 2. his uerbis describitur: Tigna tria ad onerum magnitudinem ratione expediuntur, & à capite à fibula coniuncta, & in imo diuaricata eriguntur funibus in capitibus collocatis, &c. Hac machina hodie utuntur nautæ (inquit Gul. Philander) capram uocantes. Pueri nostrates ligni tripes, quod capram uocant, in ludo quodam erigunt, & baculis eminus petunt.

¶ Caprificus, syluestris est ficus. Tithymallum nostri herbam lactariam uocant, alij lactucam caprinam, &c. Plinius. Et alibi, Lactucæ, inquit, sponte nascentis, primum est genus eius quam caprinam uocant, qua pisces in mare deiecta protinus necantur, qui sunt in proximo. Hoc Dioscorides ultimo inter tithymallos uerbasci folijs attribuit. Caprariam rutam, ut medici recentiores uocant, in Gallia Narbonensi uidi: Germania non habet: meminit eius Antonius Brasauolus, &c. Manardus libri 15. epistola ultima non rectè suspicatur polemoniam esse. Capræ lien, malua secundum magos, inter nomenclaturas Dioscoridis. Aegilops herba est, quam Vergilius auenam sterilem uocauit in Georg. Enecat hordeum festuca quæ uocatur ægilops, Plin. 18. 19. Galenus etiam scribit festucam, quæ Græce dicatur ægilops, in hordeo frequentiorem erumpere, præcipuè cum imbecillius semen diutius humo conditum, infelici exortu natum adoleuerit. Plinius auenam Græcam uocauit cui non cadit semen: non nisi post annum ex semine suo gignitur, uere pilosum ei folium ut lolio, non tamen ut illi pingue, si Theophrasto credimus, immitis aspectu, &c. hinc forte ægilops dici meruit, quemadmodũ & oculi uitium inde dictum uideri potest: nam Iouis aut Palladis ægida poetæ horriferam, terrificam & iratam cognominant. Nisi quis malit ita dictam quod sui nominis morbum oculorum sanet, ut Dioscorides scribit. Eandem ob causam arbor ægilops fortasse nomen habet, cum glans illi sit tristis, horrida, echinato calyce cibo inepta, &c. αἰγίλωψ, ποιά τις ἐμφερὴς πυρῷ, Hesychius & Varinus. unde Dioscoridem. Quibusdam bulbi genus est, haud scio quo authore. Est & arbor, de qua Plinius li. 16. Excellissima ægilops, incultis amica è glandiferis sola, &c. Gaza in Theophrasto Macedonicã asprum cerrum uertit: Plinius eadem omnia ægilopi cerro tribuit. Aegithalus herbæ genus est, Varinus: Suidas & alij, animal tantum uel auem, & saltationis genus fecerunt. Salix à Thurijs ægilips uocatur, αἰγίλιψ, Hesychius. Ἀιγίπυρος, genus herbæ, Hesychius: malim αἰγίπυρος, ut Varinus habet: plantam esse spinosam scribens: uel herbæ genus, folio lato, lenticulæ simili, colore glauco, ulceribus inflammatis utilem. Videndum an sit anchusæ, uel tribuli potius aliquod genus. Fieri potest ut imperiti grammatici diuersas plantas confuderint. Meminit ægipyri Theocritus, & Aristophanis Scholiastes in Ranis, cuius hæc sunt uerba: Dionysij sacerdotem, ut Eupolis inquit, ægipyron existimare, hoc est pyrrhon, rubicundum: eò quod herbæ huius flos, Demetrio teste, ualde rubeat: τὸ γὰρ ἄνθος ἴσχει φασὶ Δημήτριος ἱκανῶς ἐρυθρόν. Aegitis, anagallis purpurea est. Aegoceron, fœnumgræcum, inter nomenclaturas Dioscor. & apud Syluaticum: qui & trifolij speciem interpretatur. Idem est ægoceras, αἰγόκερας, ut habet Plinius & Galenus in Glossis Hipp. alio nomine, ijdem testibus, buceras uocatur. Quoniam corniculis semen (siliqua) est simile, Plinius. Apud Hesychium non rectè scribitur αἰγικέρως & τιλὰς pro τῆλις. Ἀιγόνυχος uel ægonychon herbæ genus, Hesychius. Plinius, & nomenclaturæ Dioscoridis, lithospermon interpretantur: causa nominis in seminis duritie, quam rectius tamen ad lapidem, quàm ungulam referas: cum fragilis sit, non ut in asparagi semine cornu uel ungulæ instar lenta & contusilis. Ἀιγυλλος, genus herbæ, Suidas: Apud Varinum per l simplex scribitur. Aegilides optimæ ischades sunt, ut scribit Philemon in Atticis nominibus, Athen. Ἀιγυλίς, λύγος, id est uitex, Etymologus. Aegynos, cicuta, inter nomenclaturas Dioscoridis. Κυνόσβατος, Hesychius cynosbatum interpretatur, uel plantam quam capras depasci aiunt. Phillyream Dioscoridis, hoc est ligustrum, Germanorum quidam geißholtz, hoc est lignum caprinum uocant. Est & herba syluatica, flore candido, muscoso, odorato, oblongo & barbæ quandam referente speciem, quam recentiores quidam in suis plantarum historijs Germanico nomine geißbart appellant, id est barbam caprinam, ab hircina diuersam: nullo hactenus in medicina usu, nec ueteribus puto memorata. Hortensi cultu digna uidetur, propter egregium & odoratum florem, apibus & omni insectorum uolucrium generi gratissimum: facilimè prouenit transplantata, quod meo experimento didici: & in multos annos stirpe una durat.

¶ Musimones, uel Musmones potius, caprino uillo animalia, inter Oues dicẽtur. Albertus musmonem ex capra & ariete nasci scribit. Ἀιγίπποι, animalia sic dicta, Hesychius & Varinus. αἰγιλυνος pro

pro ἄλης, Etymologus & Varinus. Caprimulgus auis noctu intrans paſtorum ſtabula, caprarum uberibus aduolat ſuctum propter lactis: qua iniuria uber emoritur, capriſq; cæcitas quas ita mulſere oboritur, Plinius. Græci hunc ægothelan nominant: à quo differt ægithalus, Gazæ parus. Alia eſt & ægithus auis minima, ſalum alicubi transfert Gaza. Caprimulgus apud Catullum dicitur is qui capras emulget. αἰγώλιος, ulula apud Ariſtotelem, eodem interprete. αἰγιπούς, aquila apud Macedones, Etymologus & Varinus. αἰγυπιὸς, uultur. αἰγίπυγος, κάραβος, id eſt locuſta marina, Heſychius: apud Varinum αἰγιλίπυγος, quinq; ſyllabis eadem ſignificatione legitur. Aegocephalus auis apud Ariſtotelem, capriceps, Gazæ: ut æx capella. Eſt & apud Germanos auis à uoce dicta **himmelgeiß**, id eſt aëria capra.

¶ Aegæon nomen gigantis, &c. de quo infra dicam, ubi de dijs. αἰγαίωνος, αἰγεαῖος, αἰγεσεύς, αἰγιαλεύς, & αἰγιάλη, propria nomina hominum ſunt apud Suidam, de quibus tamen ille aliud nihil ſcribit. ¶ Αἰγεύς, Aegeus, aliqui Latinè non rectè cum diphthongo penultimam ſcribunt, Athenarum rex fuit, filius Neptuni (aut uerius Pandionis) ex Aethra uxore Theſeum filium ſuſcepit, quem Ouidius Aegidem patronymicè cognominat, uide Onomaſticon. Habuit & Medeam uxorem. Huius & Theſei hiſtoriam Dionyſius in commentarijs in Euſtathium recenſet, αἰγαῖον, τὸ τοῦ αἰγέως μαντεῖον ὅ ἦν ἐν ἀθήναις, Suidas & Varinus. ¶ Aegeum uel Aegæum mare, Græci αἰγαῖον uel αἰγαῖον πέλαγος dicunt, uel αἰγαία θάλασσα uel αἰγαῖος πόντος: ſcribunt autem plerique penultimam per αι, pauciſſimi per ε. Aeges & ægides ut ſupra dixi Græci fluctus, uel magnos fluctus exponunt: ab αἴξ autem communiter αἴγειος fit, Doricè αἰγαῖος, Etymologus. Sed αἰγαῖον properiſpomenon, rectius ab αἰγεύς formaretur quàm ab αἴξ. Eſt ſanè Aegeum pelagus fluctibus & nauigandi periculo terribile, Suidas & Varinus. Idem Dionyſius poëta teſtatur, circa Sporades inſulas ſcribens Aegeum pelagus ſuis fluctibus reſonare: nec ullum eſſe alium maris meatum, cuius undæ uehementius & altius agitentur. Aegæi maris latũ æquor, πλατὺς πόρος Dionyſio, à Pataris incipiens, ad Tenedum & Imbrum uſq; protẽditur, inde Boream uerſus Propontis anguſtus meatus excipit, Euſtathius in Dionyſ. Et rurſus, Hoc mare aliqui dictum uolũt ab Aegæone, cuius in Iliade meminit Homerus: Vel ab Aegis loco Bœotiæ, in quo poẽta Neptuni equos quieſcentes facit. Aliqui dictum malunt ab Aegeo Theſei patre, qui in illud mare ſe præcipitârit ab arce in Aegis inſula, ſic enim Etymologus ſentire uidetur: uel (ut alij) ex Athenarum arce. Vide Etymologicon, Varinum, Suidam, & Cælium libro 13. circa finem ca. 9. Aegæum mare Cyclades alluit, Heſych. Sunt qui Aegeam Amazonum reginam in eo perijſſe referant. Aegæo mari nomen dedit ſcopulus inter Tenedum & Chium uerius quàm inſula, Aex nomine, à ſpecie capræ quæ à Græcis ita appellatur, repente in medio mari exiliens, Plin. Solinus hoc ſaxum Antandrũ nominat, quod procul uiſentibus capræ ſimile creditur. A capris nominauerunt Aegæum pelagus, Varro. Aegas Eubœæ urbem Septentrionem uerſus memorat etiam Theophraſtus in fine libri 9. hiſt. plant. Fuerunt & aliæ plures Aegæ, de quibus conſule Stephanum: & inter cæteras Aegæ Macedoniæ quibus à capris nomen fuiſſe non dubito, cum μηλοβότειρα quoq; cognominarentur. Aegæ inſula iuxta Eubœam, cum templo Neptuni, Heſych. Vide etiam Varinum & Etymologũ in αἰγαὶ & Strabonem libro 8. qui ab Euboicis Aegis mari Aegæo nomen inditũ uerisimilius putat. Achaicæ uero Aegæ, hoc tempore, inquit, deſertæ incolis ſunt, urbem habent Aegienſes. Aegion ſatis incolarum habet: quo in loco Iouem à capra lactatum ſcribunt, &c. Vide Αἴγιον in Camerte & Stephano: Huius incolis datum eſt oraculum illud prouerbiale, ὑμεῖς δ᾽ αἰγιέες, οὔτε τρίτοι, οὔτε τέταρτοι. De Aegis Achaicis mentio eſt etiam apud Pauſaniam in Achaicis. Aegeis, αἰγηΐς, tribus fuit Athenis, ab Aegeo Pandionis filio dicta, tribules Aegidæ, Stephanus, Suidas, Heſych. A pecore nomina habemus, Ouinius, Caprilius: item cognomina, ut Annij Capræ, Statilij Tauri, &c. Varro. Aegæus ſinus eſt & fluuius circa Corcyram, Varinus. Aegitaurus, αἰγίταυρος, aliâs Taurus, fluuius apud Trœzenem, Varinus & Heſychius in Ταύρειον πῶμα. Campus Aegæus circa Phocidem eſt, quem Aegas fluuius alluit, Euſtath. in Dionyſ. Vide etiam Stephanum, apud quem legendum puto hoc modo, αἰγαῖον πεδίον συνάπτον τῇ Κίῤῥᾳ, ὡς Ἡσίοδος, λέγεται παρὰ αἴγαν ποταμὸν φερόμενον ἐκ τοῦ ποδὸς τὸ Γύλιον ὄρος, ἀφ᾽ οὗ καὶ τὸ πεδίον Αἰγαῖον, paroxytónως. Aegos Cherſoneſi Thraciæ fluuius (ubi Stephanus etiam Aegas oppidum eſſe meminit) apud Strabonem, ut quidam ſcribunt: ego genitiuum eſſe puto ab æx, & addendum potamòs, id eſt fluuium: ad huius oſtia claſſis Athenienſium à Lyſandro capta fuit, idq; factum interdiu in Thraciæ parte ad Aegos flumen. Αἰγὸς ποταμοί, urbs Helleſponti, Steph. Aegoſthena, neutrum plurale, urbs Megaridis, Steph. Αἰγειμιὸ, nomen urbis, Varinus: apud Suidam tribus ſyllabis ſcribitur Αἰγιμιὸ. Caryſtos Eubœæ inſulæ ciuitas, uocabatur etiam Aegæa olim, ab Aegone loci domino, à quo & mare Aegæum, Stephanus. Aegates, promontorium Aeolidis: Artemidoro Aex dicitur in nominatiuo, Steph. Aegiale ciuitas eſt in Amorgo una Cycladum: item unà Gratiarũ inquit Lactantius, alio nomine Thalia. De Aegiale Diomedis uxore, uide Onomaſticon. Aegialeus Medeæ frater fuit: & alius Apidis frater, Phoronei filius, &c. Aegeſtæi, Theſproti, ab Aegeſta quodam imperatore dicti, Stephanus. Aegimus rex Dorienſium fuit circa Oetam, Stephanus in Dymàn. Aegila, uicus fuit Atticæ, ab Aegilo quodam heroẽ dictus, Philemon in Atticis dictionibus, ut Athenæus citat. Αἰγιαλὸς Græcis eſt littus maris, arenoſum proprie & calculoſum: etymon adferunt Grammatici, ἐκ τοῦ ἀΐσσειν ἐν αὐτῷ ἅλα: quod capræ inſtar ſaliat, ab inſultu fluctuũ ſcilicet. Aegia-

los quoq; dicebatur, maritimus quidam tractus, siue latus Peloponnesi, à Sicyone ad Elidem usq;. Fuerunt & alij huius nominis loci, ac præter cæteros unus in Paphlagonia, Varinus. Vide Stephan. & Onomast. Aegialea, Αἰγιάλεια, quæ nunc Achaia dicitur, & incolæ Αἰγιαλεῖς, Etymologus. Hi sunt qui cum Agamemnone militarunt, Iones prius dicti, nunc Achæi, in Sicyone, Hesychius & Varinus. Aegialia, uicus Antiochidis, incola, Αἰγιαλεύς, Varinus: apud Stephanum & Suidam Αἰγιλία scribitur, & Αἰγιλιεύς. Capralia appellatur ager qui uulgo ad Capræ paludes dici solet, Festus. Caprasia, Padi fluminis ostium, Plin. 3.16. A capris feris propter Italiam Caprasia (malim Capraria) insula est nominata: à quibus ortæ sunt capræ quas alimus, Varro. Capraria insula in mari Thusco seu Ligustico capris abundans, quam Græci Aegilon dicunt, ut scribit Plinius 3.6. & Solinus ca. 9. Alia est Aegilla uel Aegyla apud Plinium 4.12. Aegimurum Sipontinus ob nominis similitudinem Caprariam esse falsò tradidit, &c. Hermolaus in Plinium. 5.7. Capriæ uel Capreæ, insula ultra Surrentum Campaniæ urbem, circiter octo milia passuum, nobilis coturnicum multitudine, quæ ex Italia uolantes illic principio autumni capiuntur. Capriene, Καπριήνη, insula Italiæ, eadem quæ Καπρίαι, ubi natus est Blæsus Capriata poëta σπουδογελοίων, Stephanus. Est autem una tantum insula, ni fallor, quamuis in plurali Capreæ dicta. A Surrento octo M. pass. distant, Tiberij principis arce nobiles Capreæ, circuitu XL. M. pass. Plin. 3.6. Sirenes primo iuxta Pelorim, post in Capreis insula habitauerūt, Seruius. Capraria uocatur una ex Fortunatis insulis, enormibus lacertis plus quàm referta, Solinus. Aegimorus insula est Libyæ: uel ut alij, ante Siciliam & Africam, alij Aegimurum scribunt, per u. Vide Steph. & Strabonem. De Aegimoris insulis, Plinius 5.7. Est & Polyæga nomen insulæ Plinio. Aegilips, Αἰγίλιψ, urbs Cephalleniæ, Varinus & Suidas. Aegilips Homero, locus apud Crocyleam Epiri, Steph. Αἰγίνεψ, insula quædam Peloponnesi, Hesychius: At Stephanus Αἰγιάλειαν insulam inter Cretam & Peloponnesum facit, in uoce Aegilia. Aegusa, Αἴγουσα, insula Libyæ, quam Afri Catriam uocāt, Steph. præstat per s duplex scribere, cum gentile inde fieri dicat Aegusæus ut Scotussæus: nam hoc quoq; per s duplex scribendum est, ut primitiuum Scotussa. Aegussæ meminit Plinius 3.8. Aegausiense uinum in Asia celebratur, Cælius. Αἴγειρα Achaiæ urbs est, dicta nimirum ab alno arbore, quemadmodum ab ulmo Ptelea. Pausanias tamen libro 6. (ut Steph. recitat) huius nominis rationem affert huiusmodi. Cum Sicyoniorum exercitus aduersus Aegiratas ueniret, capris collectis faces earum cornibus alligarunt noctu: Quibus conspectis Sicyonij exercitum auxiliarem Aegiratis uenire suspicati, fugerunt. Vnde illi liberati urbem Hyperesiam prius dictam, Aegiram appellarunt: & quo loco pulcherrima quæq; alias antեibat capra quieuit, ἐκλιθη, Dianæ Agroteræ templum condiderunt. Αἴγιρος, nomen urbis, Suid. Αἴγιλος, promontorium Peloponnesi, Varinus. Αἴγυγες, nomen gentis, Suid. Aexonia, urbs Magnesiæ, & Aexone pars tribus Cecropidis, Steph. Caprullon portus prope montem Atho Pomp. Melæ lib. 2. Aegone uel Aegonea, nomen urbis, Suidas: Stephanus addit Meliensium esse. Aegostis, urbs Locridis, Steph. Aegys, urbs Laconica, Steph. Gangra Paphlagoniæ urbs est, cuius nominis originem Nicostratus, referente Stephano, istam facit: Cum caprarius quidam ruri capras adesse omnes reperiret, domi uero unam deesse: rem domino narrauit. Iussit ille diligenter quęnam secederet obseruare. Deprehendit igitur unam in altum quendam collem ascendere, & intra illum hœdorum uoces audiuit, quos illic capra enixa erat. Et cum commodus is locus (domino) uideretur, ciuitatem in eo conditam Gangram appellauit, quod capellæ nomen fuerat.

¶ b. Mesas est radix cornu caprini: Alij interpretantur partem cornu iuxta pedes animalis, Andr. Bellunen. Aegophthalmos gemmæ nomen est apud Plinium lib. 37. Gemmæ non paucæ (inquit Ge. Agricola) lineis inter se discurrentibus, & sæpenumero colore uariatis, effigies rerum exprimunt: oculi quidem humani, leucophthalmos: caprini, ægophthalmos, &c. Musmones arietes in Sardinia pilum habent caprinum, Strabo. Equiceruo cornua sunt capræ proxima, Aristot. Caprarum barba sirilum uocatur, Sipontinus. Nonnulla etiam duplici genitali, altero maris, altero fœminę nascuntur: & in genere quidem hominum, sed maxime in caprarum: gignuntur enim quas uocant hircinas (τραγαίνας) propterea quod simul genitale habent & maris & fœminæ. Iam & cornu gerens in crure capra conspecta est, Aristot. de generat. anim. 4.4.

¶ c. Tityre pascentes à flumine reijce capellas, Vergilius Aeg. 3. ¶ Vocabula quæ ad caprarū uocem pertinent, Iulius Pollux 5.13. his uerbis describit: Αἰγῶν δὲ μηκασμός, μηκᾶσθαι, μηκώμεναι. Ὅμηρος δὲ καὶ μηκάδας αἶγας εἴρηκε. δοκεῖ δὲ ἴδιον ἐπὶ αἰγῶν εἶναι μᾶλλον ὁ φριμαγμός, φριμάττεσθαι, φριματτόμενος. ὡς Ἡρόδοτος ἐσφάλη ἐπὶ τῶν βρεφῶν τῷ φρυγίῳ λόγῳ, βληχᾶσθαι τὰς αἶγας εἰρημένος. Μηκή, de uoce caprarum, Varinus. φρυγμὸς pro φριμαγμὸς apud eundem non rectè legitur. Μηκασθαι, μηκώμεναι. Μηκὴ (oxytonum) γάρ, ἡ τῶν αἰγῶν φωνή. Homerus de ouibus etiam hanc uocem usurpauit: posteriores de capris tantum, de ouibus uero βληχᾶσθαι, Varinus. Ῥηξαμένας βληχήν, Oppianus de capris syluestribus. Βρυχήματα μάλων apud Aeschylum, ut citat Strabo circa finem libri 14. Gustatum à pecore caprisq; pulegium, balatum concitat: unde quidam Græci literas mutantes blēchon uocauerunt, Plinius. Sed balare proprium ouium est. ¶ Iam puerum ortum capite arietis aut bouis referunt, &c. sed nihil ex ijs, quæ nominant, est: quamuis similitudo quædam generatur: quod euenit etiam non in monstrum peruersis: quamobrē sæpenumero per conuicium nonnulli deformes assimilantur, aut capræ ignem efflanti, aut arieti petulco, Aristot. de generat. animal. lib. 4. cap. 3. ¶ Ciborum in capris superfluitates, Palladius capri-

nas

tas facetè baccas dixit; Cælius. Plinius fabas caprini fimi appellauit: nostri uulgo etiam caprarum fabas: Marcellus Empiricus stercoris caprini pilulas: Græci σπυράθους genere fœminino. Nicander in Theriacis πυράθους dixit, nisi uitium librariorum est. Sunt in Græcis qui non caprinum tantum, sed ouillum etiam ea uoce significent, Marcellus Verg. Σπυράθοι, caprarum & ouium excrementa, Galenus in Glossis. Σφυράδες eadem significatione Atticum est. Σφυράδων πολλῶν ἀνεμέσει, Eupolis, ut Suidas & Varinus citant. Aristophanes homines quosdam omnino uiles, & sordidos σφυράδων ἐκπεπιεσμένα uocat, ut pluribus exponit Suidas in Σφυράδες. Οἷαπερ αἰγός, ὁ παρὰ (ἐπὶ) τοῖς θριξὶ τῆς αἰγὸς ἐγκαταμεμιγμένος ἐν τῇ ἕδρᾳ ῥύπος, Galenus in Glossis, & Varinus. ¶ In urbe Sybari caprarius peradolescens nomine Crathis, cum cupiditate libidinis flagraret, incestum in capram scelus exercuit: Quod quidem ipsum ut hircus gregis dux perspexit, riualitate laborare, atque interea suum occultare animum cœpit, quoad aliquando tandem eum somnum capere deprehendisset: tum enim omnibus reuocatis uiribus, facto in eum impetu, cerebrum diminuit. Cum eiusmodi factum ad indigenas permanasset, non modo ei tumulum magnificum excitarunt, sed ex eo etiam fluuium Crathim nominarunt (Crathis fluuius iuxta Aegas Achaicas à duobus fluminibus incrementa suscipit, sic a miscendis aquis appellatus: à quo & Italicus uocatus est Crathis, Strabo:) infantem autem puerum ex eius cum capra consuetudine susceptum, caprina habentem crura, & faciem humanã, in deos repositum, deorumque honore affectum fuisse, & Syluanum deum (Hylæum numen Napæumque, Cælius:) esse in sermonẽ hominum uenit. In beluis igitur obtrectationem & riualitatem inesse hircus docet. Eandem historiam describit Cælius libro 25. cap. 32. Κινάβρα, ἡ δυσωδία τῶν αἰγῶν κινναβρώντων, hunc fœtorem Latini capram & hircum uocant. αἰγῶν τι κινναβρώντων μέλει, Aristophanes in Pluto. Cinabran aliquos exponere canum cibum, in Cane dixi. Τράγος, ἄφοδος ὑγρά, ὁ νόθος δυσωδία, καὶ ἣν καλοῦσι μινθα (al. μίνθον) ἐν δὲ αἰσχρὸν ἢ μολυσμα, Hesychius & Varinus. Τράγος, σκατὰ δυσωδία, iidem. ¶ Μίνθα uel μίνθος caprinum stercus significat, aut etiam humanum, hinc μινθῶσαι apud Aristophanem in Pluto & Ranis, stercore inquinare, διαφθεῖραι, δυσοσμίας ἀναπλῆσαι, μιᾶναι, κόπρῳ χρίσαι. Pastores enim hircis alliosis, & frigus ægrè tolerantibus nares excrementorum uel ipsorum uel hominum inungere solebant: & eo fœtore ad sternutandum mouere, quod hoc pacto nimio frigoris sensu liberentur. Minthon aliqui mentam herbam, alij thymum, alij iyngem exponunt: alij floris genus in stercore nascentis, quo hirci gaudeant, Varinus & Scholia Aristophanis.

¶ c. Αἰπόλος, caprarius, pro ὁ αἰπόλος, Dorice, Varinus. Poëtis αἰγινόμος, quæ uox Nicandro pro loco etiam pascendis capris accommodo ponitur: distinguitur forte accentu in recto casu: item αἰγιβότης. Αἰγιβότης, Panos epitheton, ut dicam inferius. Λιάμαθοι, caprarij, eo quod sint λίαν ἀμαθεῖς, id est ualde rudes, Varinus. Comatas caprarij nomen est apud Theocritum Idyllio 5. De Glauco caprario, qui Homerum hospitio excepit, multa scribit Herodotus in uita Homeri. Σίττα acclamatio est, qua ad capras utuntur, Varinus. Αἰπόλοι κύνες, canes caprarum custodes, Pollux. ¶ Αἰγίβοτος γῆ, terra apta pascendis capris, Suidas & Hesychius: proprie autem de montana dicitur, quam αἰγινόμον & αἰγιβόσιον etiam uocant, Varinus. Insulæ ut quæque asperiores sunt, sic αἰγίβοτοι appellantur, Varinus. Φελλέας aut φελλοὺς uocitabant saxosos & capris idoneos pascendis locos, qui in superficie saxorũ terram haberent exiguam, Varinus. Αἰγιπλαγκτος, nudum nomẽ apud Suidam: uidetur autem significare locum in quo capræ oberrantes pascuntur. Αἰγίλεψ, ὁ τὰς αἶγας παύων, &c. ut supra explicaui. Αἰγών, caprile, & αἰγονόμιον. Spumifer ægon, apud Statium libro 5. Thebaidos, pro mari Aegeo. Capræ τοκάδες in Geopon. Græcis dicuntur, matrices quæ scilicet fœtum alunt, & lac præbent: lactaries Marcellus Empiricus dixit: quæ tamen intelligi possunt etiam absque fœtu, & cum à partu remotiores sunt. In capram multo & dulci lacte abundantem, & eo nomine à Cæsare quodam abductam epigramma Crinagoræ Anthologij lib. 1. sect. 33. extat huiusmodi. Αἰγά με τὴν εὔθηλον, ὅσων ἐκένωσεν ἀμολγεὺς Οὔθατα, πασάων πολυγλακτοτάτην, Γευσάμενος, μελιηδὲς ἐπεὶ γλάγος ἔπλετο πίαρ, Καῖσαρ καὶ νηῒ σύμπλοον ἠγάγετο. Ἥξω δ᾽ αὐτίκα που καὶ ἐς ἀστέρας. ᾗ γὰρ ἐπέσχον Μαζὸν ἐμόν, μείων οὐδ᾽ ὅσον αἰγιόχου. ¶ In uetere testamento, libro 1. Regum kebir uocem Hebraicam exponunt capillitium ex pilis caprinis instar capitis criniti factum: Ionathan tamen uertit noda, id est utrem ex pelle scilicet caprina & pilosa factum.

¶ f. Aegistho Thyestis & Pelopiæ filio capra alimentum suggessit, Cælius ex Aeliani Varijs. Orion etymologus inde nomẽ etiam Aegisthi interpretatur, ab αἴξ capra, & θῶ lacto. Circa Alcathi uicum in Cypro Mestori Cyprio infans natus est, cui pro dentibus os continuum fuit. Is nescio propter quam suspicionem expositus, à capra nutritus est: & primum Aeginomas dictus, postea Euryptolemus, & Cyprijs imperauit, Pollux libro secundo. Antiphanes in Acestria apud Athenæum, auarum quendam illas tantum capras mactantem inducit, ex quibus nullum amplius fructum hœdorum aut casei capiebat.

¶ h. Cur ueteres sacerdotes capra sic abstinuerint, ut neque tangerent aut ederent, neque nominarent, ex Plutarcho exposui supra cap. 3. Capræ oliuam lambendo quoque sterilem faciunt, eaque ex causa Mineruæ non immolantur, Plinius. Capras in arcem ascendere Athenis non licet, neque omnino sacrificari Mineruæ, quod oleæ ramos uorent & lædant, Athenæus. Obseruatum est (inquit Cælius) capras Athenis in arcem non iungi, (admitti:) præterquam semel ad necessarium sacrificium, ne olea ibi nata primum, possit tangi: quando ita proditum est, eius animantis saliuam esse fru

ctuis uenenum, quo nomine nec deæ immolatur. Aegyptij qui Iouis Thebani templum incolunt, aut Thebani ritus sunt, ij omnes ab ouibus se abstinentes, capras immolant. Qui Mendetis templum obtinent, siue Mendesij ritus sunt, hi capris abstinentes, immolant oues. Itaq; Thebani, & quicunq; propter illos ouibus parcunt, aiunt ideo sibi conditam hanc legem: quod Iupiter cum ab Hercule cernere eum uolente, cerni nollet, tandem exoratus id commentus sit, ut amputato arietis capite, pelleq; uillosa, quam illi detraxerat, induta sibi, ita sese Herculi ostẽderet: Et ob id Aegyptios instituisse Iouis simulacrum facere arietina facie: & ab Aegyptijs Ammonios accepisse, qui sunt Aegyptiorum atq; Aethiopum coloni, & linguam inter utrosq; usurpantes. Qui etiam mihi uidentur eadem re se Ammonios cognominasse, quod Aegyptij Iouem Ammonem appellant. Ob hanc rem arietes non mactantur à Thebanis, sed eis sacrosancti sunt. Certo tantum die quotannis in festo Iouis, unum demum arietem amputant, cuius pellem detractam, hunc in modum Iouis simulacrum induunt, ad illudq; deinde aliud ducunt Herculis simulacrum. Hoc acto, cuncti qui circa templum arietem uerberant, deinde sacra eundem urna sepeliunt, Hæc Herodotus libro 2. Agricola de boue rem diuinam facit, opilio de agno, æpolus de capra, Lucianus. Græci sacrificaturi capras frigida aqua explorabant: Nam si gustare abnuissent, concipiebant inde, haud ualere satis, Cælius. Capellæ pro bubus immolatæ: item capræ auratæ albæ Apollini immolatæ, uide supra in Boue H. h. Τριττὺς sacrificium, secundum aliquos ex oue, capra & boue constat: de quo multis egi in Boue. In Lupercalibus Romæ capras iugulant, & incisis in corrigias caprarum pellibus, discurrunt: & si qui obstent, scuticis cędunt, Plutarchus in Romulo. Embarus quidam, uel Barus, cum Diana Munychia ut regio à peste liberaretur filiam alicuius immolandam requireret, ea conditione immolaturũ se suam promisit, ut sacerdotium familiæ eius perpetuò maneret: filia in adyto occultata, capram eius uestimentis indutam mactauit: quæ res in prouerbium abijt, ut in hominem prudentem et astutũ Embarus es dicamus, Varinus in Σόφισμα, authorem citans Pausaniam. Pestis uero causam fuisse dicit ursam quæ in templo Dianæ illic erat, ab Atheniensibus (ἀνειλόσαν, lege ἀναιρεθεῖσαν, ex Suida) occisam. Apud Suidã fame non peste (quæ apud Græcos una tantum litera differunt) regionem laborasse scribitur. Erasmus prouerbium Embarus sum, de homine insano, deliro & demente interpretatur, Suidam secutus: qui Embarum filiam suam uerè, non capram ei substitutam, immolasse refert. Ἔμβαρός εἰμι, ἠλίθιος, μωρός: ἢ νουνεχής, φρόνιμος, μεμηνὼς φάσματι, Varin. Pausan. in Arcadicis Cleombroto Lacedæmoniorũ regi in Leuctris Bœotijs signum diuinitus huiusmodi accidisse scribit: Solebant (inquit) Lacedæmoniorum reges pecora secum educere in bellum, ut dijs ante prœlia litarent: pręibant autem capræ duces itineris ante oues: quas (capras) pastores catœades, κατοιάδας, appellant. Lupi tũc impetu in gregem facto, illæsis ouibus in solas capras grassati sunt. Capram & hircum Mendesij colunt, Gyraldus: Vide paulò post in Panos dei mentione. ¶ Ἔρδειν δ' Ἀπόλλωνι τελήεσσας ἑκατόμβας ταύρων ἠδ' αἰγῶν, Homerus Iliad. lib. 1. Capras Apollini immolabant, propter pecudis huius naturam impetuosam, & in altum saltando efferri gaudentem: & quod caprina cornua ad arcus faciendos idonea sint: Apollo autem toxotes est, id est arcubus & sagittis oblectatur, Varinus in Ταῦροι καὶ αἶγες, ex Eustathio in Iliados 1. Capra, quæ nunquam sine febri est, Aesculapio qui est deus salutis, per cõtrarietatem immolatur, Seruius. Aegæon, nomen gigantis, qui Cœli (aliâs Titanis) Terræq; filius fingitur: Aegæon qualis, centũ cui brachia dicunt, Centenasq; manus, &c. Verg. li. 10. Seruius eundem cum Briareo esse scribit. Vide Onomasticon nostrum & Varinum, & Gyraldum in Opere de dijs, Syntagmate quinto, duobus in locis. Hesychius Aegeonem exponit Briareon, & deum marinum, & Neptunum: Etymologus Solem, ἐπὶ τὸ ταῖς ἀκτῖσιν ἀΐσσειν. Briareo (inquit Solinus) Carystij rem diuinã faciunt, sicut Aegæoni Chalcidẽses. Nã omnis ferè Eubœa Titanũ fuit regnũ. In Briareo (inquit Cælius) quod obuium erat, fabulæ inuolucro factum est obscurius. Quippe prodit historia esse in Asia tumulum Agæonis nomine, abs quo fontium prosiliens multitudo circumiectos impinguet campos. ¶ Aegobolus, Αἰγόβολος Dionysius apud Potniam colebatur, de quo nomine historia hæc prodita est. Cum ibi Dionysia celebrarent, ita in contumelias acti sunt & furorem, ob ebrietatem, ut Bacchi sacerdotem interemerint. Quare dei ira graui pestilentia affecti sunt. Ciues hac de re Apollinem consuluêre: à quo responsum acceperunt, ut deo formosissimum puerum immolarent. Quod cum Potnienses per multos annos fecissent, capram demum à deo edocti pro puero supposuerunt: unde deo cognomen à capra uidelicet supposita, factum uidetur, Gyraldus. Cinnamomum in Aethiopia cæsuri, quadraginta quatuor boum, caprarũq; & arietum extis, à Ioue impetrant ueniã metendi, Plinius. In Pedasia Cariæ (ut tradit Aristoteles in Mirabilib.) sacrificium Ioui peragitur: in quo capra deducta ex Pedasis per stadia septuaginta magna spectante turba procedit, nec perturbatur in uia, nec inde auertitur, funiculo uincta sacerdotem præcedens. In eadem mirantur extranei cornua eius quatuor congios capere. Aegophagus, id est capriuorus cognominatur Iupiter apud Nicandrum in Theriacis, Etymologus, & Varinus: Mihi tamen, inquit Gyraldus, non succurrit, apud Nicandrum id nomen legisse. In Laconicis Pausaniæ Iuno nominatur αἰγοφάγος, apud Lacedæmonios tantum id adepta cognomentum, quando & deæ capras immolant. Sacellum ab Hercule primò erectum ferunt, qui & princeps capras immolârit: quoniam pugnanti aduersus Hippocoontem ac liberos, nullum à Iunone se ingessisset impedimentum, sicut ferè assueuerat: Ad rem uero diuinam adhibitas potissimum capras, quod aliarum uictimarum haud suppeteret facultas. Verum

In eo quod de capra scribit auctor hic (inquit Cælius) uehementer aduertenda poëtæ Ouidij sententia, ex quadam Elegia, ubi animalium quæ ducerentur, pompam describit in Iunonis festo,

Duxq; gregis cornu per tempora dura recuruo, | Inuisa est dominæ sola capella deæ.
Illius indicio syluis inuenta sub altis | Dicitur inceptam detinuisse fugam.
Nunc quoq; per pueros iaculis incessitur index, | Et pretium auctori uulneris ipsa datur.

Αἰγοφάγος χήρα ἐν Σπάρτῃ, Varinus: pro χήρα lege ἥρα. Caprotina Iuno à Romanis culta, non à capris, sed à caprifico nomen tulit, uide Gyraldum, &c. Nonæ Caprotinę, inquit Varro, dicuntur, quod eo die in Latio Iunoni Caprotinæ mulieres sacrificant, & sub caprifico faciunt, & è caprifico adhibent uirgam. ¶ Pan capripes cognominatus est à poëtis, à Grecis αἰγοσκελὴς, & αἰγίπους. Propertius in tertio, Capripedes calamo Panes hiante canent. Hyginus de Capricorno: Huius, inquit, effigies similis est Aegipani. Dicitur & semicaper deus ab Ouidio in Fastis, & Metam. ut est in illo, Sunt oculis Nymphæ, semicaper ue deus, Gyrald. Cerobates etiam, κεροβάτης, cognominatus est Pan, teste Hesychio, siue quod cornua habebat, quasi κερατοβάτης: uel quod basin haberet corneam, id est pedes, Gyraldus. Καὶ κεροβάτης Πάν, Aristophanes in Ranis: Scholia cerobatan exponunt, qui per montium cornua incedat, uel à cornu, id est ungulis hircinis: nam inde κεροβάτην quoq; & τραγοβάμονα dici. Didymus similiter exponit, ut Gyraldus iam ex Hesychio: quoniam (inquit) inferiores partes hirci habet, ita ut pedum causa cerobates uocetur. Hinc & δίκερως nominatur, ut supra in Boue docui. Capras ea de causa apud Aegyptios qui Mendesij ritus sunt, non mactant, quòd Pâna inter octo deos Mendesij numerant, quos octo aiunt priores duodecim dijs extitisse. Panòs simulacrum & pictores pingunt, & statuarij scalpunt, quemadmodum Greci, caprina facie, hircinisq; cruribus: haudquaq; existimantes eum esse talem, sed similem cæteris dijs. Qua tamen eum causa talem describât, non est mihi relatu iucundum. Verum hi cum capras, tum uero capros hircósue omnes uenerantur. Et inter Mendesios caprarij præcipuo honore afficiuntur, & ex his unus maximè: qui cum decessit, ingens toti Mendesiæ plagæ luctus extitit. Vocatur autem & hircus & Pan, Aegyptiacè Mendes, Herodot. lib. 2. Aega & Helice Nymphæ ex Oleno natę, Iouis nutrices feruntur, ut Hyginus alijq; prodiderunt. Quidam Aegam Panos uxorem dixêre, alij filiam, ut in Ioue ægiocho iam proximè retuli: & supra in Cane H. a. in mentione Cynosuræ: nam Helicen aliqui Cynosuram uocant. Aegoceros Panos filius in Ibice infra memorabitur. De Aegipane etiam nonnihil in Aegiocho superius dixi. Aegipani populi ad ripas Nili habitant, Plin. 6. 30. & in fine eiusdem ca. Iuxta Hesperios Aethiopes (inquit) quidam modicos colles amœna opacitate uestitos Aegipanum Satyrorumq; produnt. Item 5. 1. Atlantem noctibus micare crebris ignibus, Aegipanum Satyrorumq; lasciuia impleri tibiarum ac fistulæ cantu, tympanorumq; & cymbalorum sonitu strepere. Et rursus ca. 8. inter Aethiopiæ populos numerat Aegipanas semiferos, & Satyros. Satyris, inquit, præter figuram nihil moris humani esse traditur: Aegipanis, qualis uulgò fingitur forma. Hæc loca capripedes Satyros, Nymphasq; tenere, Lucretius libro 4. Αἰγίποδας in Græcis legitur, unde capripedes uerbum uerbo expressum. Argippæi Scythiæ populi referunt quæ apud me fidem non habent, supra ipsos incoli montes ab hominibus capripedibus, Herodot. ¶ Syluanus, deus capripes ex pastoris cum capra coitu natus, ut Gyllius ex Aeliano uertit, & nos supra recitauimus parte 3. huius capitis. Gręcè pro Syluano ὑλαῖον καὶ νεταῖον θεόν legi, ex Cælij translatione conijcio. Prœtidum quæ se uaccas putarunt mentionem feci in Vacca H. h. paulò ante prouerbia. A Melampode (inquit Plinius) appellatur unum hellebori genus Melampodion. Aliqui pastorem eodem nomine inuenisse tradunt, capras purgari pasto illo animaduertentem, datoq; lacte earum sanasse Prœtidas furentes. Hermolaus Prœti filias Elegen & Celænen memorat, quæ prope fontem Clitorium à Melampode tali lacte purgatæ sint. Idem in Castigationibus Plinianis Lusos uel Lusas urbem esse refert in montanis agri Clitorij, ubi à Melampode perhibeantur curatæ Prœti filiæ, in Dianę fano. Lusi, λοῦσοι, urbs est Arcadiæ, teste Stephano, ubi Melampus Prœti filias ἔλουσεν, id est lauit, unde Lusi nimirum dicti sunt. Męram aliqui uocant Prœti filiam Aethræ sororem, Hesychius. Circa Alpheum (inquit Eustath. in Dionys.) aqua est quę alphis, id est uitiligini medetur, unde forsan & fluuio nomen impositum. Medetur eadem leucis & impetigini: & Melampodem ea usum aiunt ad purgationem filiarum Prœti cum insanirent.

PROVERBIA.

In agro surculario capras: Varro de re rust. lib. 1. cap. dictum hoc ueluti legem agricolarum affert: Colonus in agro surculario ne capras compascat. Deflecti potest ad eos qui noxiarum rerum admixtu corrumpunt teneram ætatem. Capra oleæ & uiti pręcipuè noxia est, unde & Baccho immolatur uindictæ gratia: Mineruę nihil caprini generis, quod ille uitis repertor dicitur, huic sacra est olea, Erasmus. ¶ Capra contra sese cornua, Ἡ αἶξ καθ' ἑαυτῆς τὰ κέρατα, cum quis sibi ipse author est mali. Capra quæpiam (ut in apologo fertur) cum esset iaculo uulnerata, circumspectans undenam id mali sibi euenisset, arcum contemplans caprinis cornibus compactum, dixit, Καθ' ἐμαυτῆς ἔφυσα τὰ κέρατα, id est, In meâ ipsius perniciem produxi cornua, Erasmus. ¶ Capra ad festum, Αἶξ εἰς τὴν ἑορτήν: dici solitum ubi quis in tempore ad negocium aliquod accederet: Aut ubi quis cômode in suam perniciem offert sese: Nam in festis, maximè Bacchi, capram immolabant, Erasmus. ¶ Capra gladium, Αἶξ μάχαιραν, subaudi reperit. (Malim Αἶξ ἑαυτῇ τὴν μάχαιραν, ut in omnibus Græcorum Lexicis habetur.) In eos, qui ipsi reperiunt quo pereât. Ortum est autem adagium ab huiusmodi quodam euentu. Olim

tanquam uillum, (κιλικιόν, ψιλίς, μαλλόν) nisi forte cum Cilicijs confundat, Hesychius. ¶ Hircus natura animosus est, pugnax & robustus: præcipuæ ei uires in fronte, & cornibus, quæ longa & acuta habet, Albertus. Dentes capris pauciores sunt quàm hircis, Aristot. ¶ Hanc pecudem mutilam parabimus quieto cœli statu. Nam procelloso atque imbrifero cornuta semper. Nam & omni regione maritos gregum mutilos esse oportebit, quoniam cornuti ferè perniciosi sunt propter petulantiam, Columella. Nunc hirci admittendi sunt (inquit Palladius, in Nouembri) ut fœtum primi ueris fouere possit exortus. Sed caper eligendus est magni (amplissimi, Colum.) corporis, molliori pilo, & potissimum albo: (nitido, spisso, & longo capillo, Palladius, nigro densoque & nitido atque longissimo pilo, Columella) capite paruo: auribus flexis & grauibus, (longis auriculis infractisque, Plinius: flaccidis & prægrauantibus auribus, Columella:) quàm maximè simus, Plinius. cui sub maxillis duæ uidentur pendere (collo dependent, Columella: qua de re etiam in Capra dixi) uerruculæ, breui plenaque ceruice, (ceruice & collo breui, gurgulione longiore, Varro. αὐχένα καὶ τράχηλον βαρὺν καὶ παχὺν ἔχων, βρόγχον δὲ μακρότερον, Florentinus. Cornarius pro βαρὺν legit βραχὺν, ut Varro etiam: Andreas à Lacuna βαρὺν mauult, & grauem interpretatur, μακρότερον uerò poni pro μακρόν. Bronchus (inquit) id est aspera arteria fieri non potest ut lõga sit, collo breui existente: cum uidelicet eius prolixior pars quæ pectus ipsum egreditur, semper adhæreat collo, & longitudinem eius necessariò adæquet. Gurgulionem eruditi ferè Græcam uocem gargareôna, id est uuam, reddunt: quod hîc non conuenit. Sed forte hoc loco intelligemus supremam partem arteriæ ex cartilaginibus aliquot conditam & prominentem, quam Græci larynga propriè uocant. Potest sanè bronchus etiam appellari ἀπὸ τοῦ βρόχου.) Probatur præterea hircus, armis quàm uillosissimis, Plinius. cruribus crassis, Columella. ὑπόπλευρος, forte εὐπλευρος, id est lateribus uel costis firmis: & coxis amplis, Florentinus.

C.

Hircus cornibus ictu tam ualido ferit interdum, ut afferem etiam uel scutum obtentum scindat, & prosternat hominem, Author obscurus. Capri petulci sæuitiam qua astutia pastores repellant, infra dicemus in Arietis petulci mentione ex Columella. Hircos aiunt sex menses hybernos supra sinistrum latus iacere, quum dormiunt: ab æquinoctio hyberno totidem menses supra dextrum. Hirci delectantur in cibo barba hircina (de qua infra dicã in H.a.) & rosa canina, Syluaticus. ¶ Hircus (inquit Isidorus) animal est lasciuum, & semper feruens ad coitum: cuius oculi ob libidinem in transuersum aspiciunt, unde & nomen traxit. Nam hirci, secundum Suetonium, sunt oculorum anguli: de quibus uide infra capitis 8. parte 1. Qui hirsuta crura habẽt, libidinosi sunt, quemadmodum hirci, Aristot. τράγῳ ἐπιφαίνεται τὸ μάργον, Adamantius. Hirci per libidinem efferantur: qui enim superiore tempore socij, iugi concordia pascerentur, coitus tempore dissident, & alter alterum libidinis rabie inuadit, Aristot. Septimo post die quàm in lucem editus hircus est, coire incipit, & quamuis sterile semen emittit, omnium tamen maturissimè quadrupedum ingreditur coire, Aelianus. Hircus mensium septem satis habilis est ad procreandum: quoniã immodicus libidinis, dum adhuc uberibus alitur, matrem stupro superuenit, & ideo celeriter, & ante sex annos consenescit, quod immatura Veneris cupidine primis pueritiæ temporibus exhaustus est. Itaque quinquẽnis parum idoneus habetur fœminis implendis, Columella. Ad ineundas fœminas & ante anniculum congruus: non autem durat ultra sexennium, Palladius. Hirci anniculi coëunt, sed præstantior ea proles est quam natu maiores tum capræ tum hirci generauerint, Aristot. Hirci pingues minus fœcundi sunt: uerum cura extenuandi adhibita, efficitur ut coëant, atque procreent, Aristot. Et alibi, Hirci pinguescentes minus seminis habent: quamobrem eos solent ante admissionem extenuare. Capræ etiam pinguedine sterilescunt, ut ex Plinio supra dixi. Satyrij genus erythraicon, arietibus quoque & hircis ad Venerem segnioribus in potu datur, Plinius. Hirci, tauri, & arietes pro fœminis pugnam ineunt, Aelianus. Considerandum igitur an uerum sit quod recẽtiores quidam non indocti, dũ causam eruere conantur, cur illi quorum uxores corpus inuulgent, hircorum appellatione deformentur passim, inde fieri conijciunt, quod animalium soli (uti putant) hirci, sui generis fœmellas ipsis intuẽtibus iniri, facile ferant, Cælius. De hirco qui riualem pastorem dormientem interemit, supra in Capra dixi. Hirci maximè olidi sunt, unde & hircosos uocamus homines graueolentes, uide H.a. Hircis alsiosis stercore suo uel humano nares oblinũt pastores, ut superius docui. Oculos suffusos capra iuncti puncto sanguine exonerat, caper rubi, Plinius.

D.

Hircus gregem barbæ fiducia antecedit, Aelianus. Afferunt & magi sua commenta: Primum omnium, rabiem hircorum, si mulceatur barba, mitigari: eadem præcisa, non abire eos in alienum gregem, Plinius. Hircus non fugiet, barba eius detonsa, Florentinus in Geop. Græcis.

E.

Τραγῆ uel τραγέα pellis est hircina: quæ apud Varinum etiam καρανὶς appellatur: apud Hesychiũ similiter scribitur: sed eo in loco, qui ordinis ratione καρανὶς scribendũ admoneat: & mihi quidem ea scriptio magis probatur, tanquam ἀπὸ τοῦ καράνου uoce deducta: uel à car, quod Hebræis hircum sonare diximus: unde & κάρα uox facta uidetur, capram significãs apud Gortynios. Τραγῆν ἐνημμένος μέλαιναν, ἀντὶ τοῦ αἰγίδα, Suidas. Τραγηφόροι, αἱ κόραι Διονύσῳ ὀργιάζουσαι τραγῆν περιηπτοντο, Varinus. Locri Ozolæ, ut nonnullis placet, dicti sunt, quod homines fœtidi fuerint, ut qui trageas, id est hircinas

pelles geſtarent, ut ſupra dixi ca. 5. hiſtoriæ de capra, ubi & alia multa de caprinis pellibus attuli, quæ ferè omnia ad hircinas ex æquo pertinent. Sabæi propter quotidianum uſum thuris & myrrhæ lignorum, ad faſtidium nidoris illius pellendum urunt ſtyracem in pellibus hircinis, ſuffiuntq; tecta, Plinius. Hircinas pelles & ouillas ſcribit Herodotus biblos etiam dictas ueteribus, quod papyri uicem impleuerint quandoq;, Cælius. ¶ Hircorum ſanguini tanta uis eſt, ut ferramentorum ſubtilitas non aliter induretur, ſcabricia tollatur uehementius quàm lima, Plinius: Hermolaus pro lima, legit scobina fabri. Sanguis hircinus adamantem emollit, item leoninus. Eſt enim inter cæteros hoſtū ſanguis calidiſſimus: adamas autem cum frigidus ſiccusq; ſit, ab eo quod ſibi maximè contrariū eſt, præcipuè uincitur, Simocatus. Adamantis natura inuictiſſima, & duarum rerum uiolentiſſimarum contemptrix ignis & ferri: non alia rumpitur ui, quàm hircino ſanguine macerata recenti & calido: etiamsi hoc gemmarij noſtri falſum & ridiculum exiſtimant, Hermolaus. Caprinus (hircinus potius) ſanguis feruens de nouo calidus extractus mollit adamantem, Albertus. De Adamantis gemmæ natura & duritie, uide apud Eraſmum in prouerbio Adamantinus: & in Opere Ge. Agricolæ de natura foſſilium lib. 6. ¶ Hircinum ſeuum ad candelas præſtantiſſimū eſt, ut quod ſolidius ſit, nec facile liquatum diffluat. ¶ Amoris faſtidium fieri pota hirci urina, admixto propter faſtidium nardo, Oſthanes dicit, Plin. Philerphus in Epiſtolis Theophylacti Simocatt: Caſtratio, inquit, feras etiam quietiores & moderatiores reddit: Ego autem caſtrādi peritiſſimus ſum: nam uulnus ſale farcio, & picem illino: unde mox ita coaleſcit, ut cutis ricino & cucurbita integrior fiat.

F.

Hircorum caro, tum ad coquendum, tum ad ſuccum bonum generandum eſt deterrima, Galenus & Aegineta. Hanc ſequitur arietum, poſt taurorum caro: Porrò in ijs omnibus carnes caſtratorum ſunt præſtantiores, uetulorum peſſimæ, Galenus lib. 3. de alim. facult. Idem in libro de attenuante uictu, Hirci & boues (inquit) carnem quidem habent minimum humidam, pituitoſam ac lentam: nocent tamen admodum ob duritiem, & in alterando difficultatem. Hircina abſolute mala eſt, Auicenna. Non rectè quidam Auicennæ tribuunt, huius carnis uſu febrem quartanam induci: id enim Auicenna non de domeſticis, ſed ſyluestribus hircis ſcribit. Capellę atq; hirci fœtidi carnem ne deguſtato Platina. Hircina caro, teſte Iſaaco, deteriorem quàm caprina ſuccum generat. Hircorum caro libidinis tempore uitiatur & fœtet, Ariſtot. Bapt. Fiera cum hœdum in cibo commendaſſet, ſubdit: Cum malè olet, ſiccat, fit iam caper improbus, abſit, Et cadat ante focos uictima Bacche tuos. Capri cum coiuerunt, improbam habent carnem, minimè pinguem & ſiccam: quibus curę eſt ut ſuauior ſit caro, hircum adhuc tenerum caſtrant: ſic enim frigida et humida qualitate temperamentum eius emendatur, Albertus. Hircorum carnes traditur uirus non reſipere, ſi panem hordeaceum eo die quo interficiantur, ederint, laſerue dilutum biberint Plinius. Hircorum teſticuli concoctioni reſiſtunt, & uitioſos creant humores, Aegineta. τράγος ὀνθευτὸς in conuiuio apud Antiphanem poëtam in Cyclope apponitur, ut Athenæus ſcribit. De Hircina carne uide nonnihil etiam ſupra in Caprina. Capratum & hircorum iecora fugito, ne in epilepſiam incurras, Platina. Noſtri farciminis genus uocant Klobwurſt quod hoc modo paratur: Hircinum iecur recēs minutatim inciſum, pariter cum ſex ouis, & medulla panis albi, aromatibus & croco conditur, inuolutumq; omento torretū, & menſæ apponendum in paropſide ſacchare rudiore conſpergitur.

G.

Hircos apud nos caupones quidam in ſtabulis equorum alunt, tanq; ad eorum ſanitatē momenti nonnihil afferant: quod eò ueriſimilius eſt, quoniam Plinius quoq; à ſerpentium ictu difficilius ſe recolligentes, in caprilibus optimè cōualeſcere ſcribit. Mille remedia ex capris, ut ait Plinius, demonſtrantur: Amplior potentia feris eiuſdem generis: Alia uerò ex hircis: Democritus etiānum effectus auget eius qui ſingularis natus ſit. ¶ Hyænæ dentes, ſi de ſiniſtra parte roſtri eruti ſint, illigatos pecoris aut capri pelle, ſtomachi cruciatibus prodeſſe aiunt magi, Plinius. ¶ Ex pilis capri ſumigabis eum qui in inguine dolet, ſanabitur, Sextus. Hircini utris uinarij duntaxat cinis, cum pari pondere reſinæ, ſanguinem ſiſtit, & uulnus glutinat, Plin. ¶ Caprini cornus farina uel cinis, magisq; hircini, addito nitro & tamaricis ſemine & butyro oleoq;, prius capite raſo, mire continent ita fluentem capillum, Plinius. Cornu capri combuſtum & mixta farina impoſitum, furfures ſcabiemq; in capite emendat, Sextus. Ad hircos uel alas fœtentes remedium, Hirci maturioris cornu raſum uel exuſtum cum felle hirci miſcetur, & pondere æquo myrrha adijcitur: atq; inde aſcellæ, demptis prius pilis, aſſiduè perfricantur, Marcellus. ¶ In omnibus pharmacopolijs (inquit Matthæolus) loco ſanguinis draconis uenditur res factitia, ex reſina, (& bolo Armenio, Syluius) ſanguine hirci, ſorbis aridis, & alijs permixtis. Hirci uel capræ ſanguis in ſartagine frixus, & in uino potus contra toxica efficax eſt, Dioſcorid. & Auicenna, qui pro toxico Armenæ ſagittæ nocumentum uertit: Iſaac in Diætis non rectè citat Dioſcoridem, tanquam is ſcribat, ſanguinem hirci calidum perunctum, araneas (ſagittas Armenas) & mala uulnera curare. Abſceſſus calidos cito maturat, & applicatur poſt congelationem, Auicenna. Galeni ſententiam de ſanguinis caprini hircinîq; ad abſceſſus concoquendos curioſo uſu, in taurino iam recitaui. Sanguis hircinus in cerato quodam podagrico apud Aetium admiſcetur. Omnem lepram illitus hircinus ſanguis emendat, Marcellus. Pilos oculis moleſtos diligentiſſimè uelles, atq; eorum loca hircino ſanguine recenti inlines, Marcellus. Sanguine hircino ſanari luſcioſos putant, nyctalopas à Græcis dictos, Plinius. Cui ſanguis

guis fluit (de naribus, ut inscriptio habet) fricetur sanguine capri, & reprimet, Sextus. Sanguis hircinus cibo aptatus iocineris dolores reficit, Plinius. Calens adhuc super prunas excoctus & cibatui datus ieiuno, iocineroso mederi traditur, Marcellus. Hirci capræue sanguis inassatus sartagine, dysenterias & cœliacorum profluuia sistit, Dioscorides. (Vide supra in Caprini sanguinis remedijs.) Sanguis hircinus, in carbone decoctus, aluum sistit, Plinius. Exceptus & coagulatus, ac super carbones assatus, in cibo datus, mirabiliter profluuium uentris emendat, Marcellus. Sanguis capri (capræ secundum alios, ut in remedijs ex capra dixi) cum resina & polline mixtus, & uentri superpositus, torminosos sanat, Sextus. Sanguis caprinus cum medulla hydropicis auxiliatur: efficaciorem putant hircorum, utiq; si lentisco pascantur, Plinius. Sanguis hirci potus lapidem renum frangit, Auicenna. Si hircus diureticis nutriatur, sanguis eius cum petroselino & uino sumptus aridus tritusq;, calculum in renibus & uesica frangit, Albertus. Aëtius lib. 11. cap. 12. Sanguis hircinus (inquit) tum ad nephriticos, tum ad calculosos præsens est remedium: nam & lapides iam antea natos soluit, & ita per lotium excerni facit, ut etiam alij deinde nō gignantur: dolorem insuper sedat. Colligitur autem hoc modo. Quum uua maturescere cœperit, ollam nouam accipito, & infusa in ipsam aqua, donec terreum deposuerit olla coquito: & accepto è grege hirco ætate matura, plus minus quatuor annorum, eius mactati sanguinem medium olla excipito: ita ut eum qui primum effluxit, itemq; postremū penitus relinquas: medium autem inspissari sinito, & in olla situm per acutam arundinem in multa frusta dissecato: indeq; reticulo denso, aut linteolo raro, aut cribro arctiore contectum sub dio exponito ut insoletur, & roscidus fiat (rore iam decusso, post horam secundam sub Solem ponas, Marcellus, ut infra dicetur:) cauendo ne imbre commadescat. Porrò ubi exiccatus fuerit, diligenter tritum in pyxide adseruato: & remittente malo cochlearium plenum cum passo Cretico exhibeto. Cognominatur autem pharmacum hoc Diuina manus. Huius & nos, inquit Philagrius, in breui tempore non aspernandum periculum fecimus. Aliquando autem odoris commendandi gratia parū phylli, aut amomi, aut similium ammiscemus. Ego, inquit, hoc pharmacum cum troglodyte passerculo permixtum, cuidam penitus nihil lotij eijcienti post magnos dolores exhibui, & permagnum lapidem attritum ab eo expuli, Hucusq; Aëtius. Cæterum hircinum sanguinem manum dei appellari, testis est etiam Alexander lib. 2. & Auicenna decimaoctaua tertij, cap. 19. ut Christoph. Orolcius obseruauit. Alexander Trallianus libro 8. cap. 7. aduersus calculum in uesica caprinum sanguinem cōmendat (τὸ ἄιγειον αἷμα) calidum foris illinendum. Melius autem fuerit (inquit) si hircum etiam supra uesicam posueris. Optimum uerò, si in calido aëre balnei inungas, & ita superilliges: quod quidem non semel tantum, sed sæpius, & per interualla faciendum est. Torinus in paraphrasi sua innuere uidetur, sanguinem supra uesicæ regionem effundi debere (nimirum ex ipso hirco iugulato, aut ex uase adhuc calidum) atq; ita illini. Idem Trallianus ad dysuriam medicamētum ex hircino sanguine commendat. Ad lapides de uessica eijciendos remedium singulare, ut apud Marcellum empiricum cap. 26. describitur: Hircum segregatum uel clausum (inquit) septem diebus lauro pasces, & postmodum à puero inpubi occidi facies, & sanguinem eius excipies munditer, ex eo dabis laboranti in uini cyatho scrupulos tres: at uerò ut eius rei experimentū capias, lapillos fluuiales in uessicam mittes, in qua sanguis exceptus fuerit: nam in uessica excipi debet, & signatam repone: intra dies septē solutos penitus inuenies. Et rursus eodem capite, Calculosis (inquit) expertus affirmat incredibiliter succurri remedio tali, Si hircum, melius si agrestem, melius si anniculum, & si mense Augusto claudas loco sicco per triduum, ut ei solas laurus edendas subministres, & aquæ nihil accipiat, ad postremum tertio die, id est aut Iouis aut Solis occidas. Melius autem erit si castus purusq; fuerit & qui occidit, & qui accipiet remedium. Exsecto igitur gutture eius sanguis excipitur, utilius si ab inuestibus pueris excipiatur, comburitur in uase fictili usq; ad cinerem. Vas autem in quo torrebitur, coopertum & inlitum gypso in furnum mittetur: quod cum uapori exemeris in puluerem conteres: nec non & polypum marinum identidem ut dixi exustum, in puluerem rediges. Confectio autem uniuersi medicaminis hæc est: Sanguinis huius hirci uncias tres, thymi unciam unam, pulegij unciam unam, polypi exusti cineris uncias tres, piperis albi unciam unam: apij, seminis olusatri unciam unam. hęc omnia separatim tunsa, & ad leuissimum puluerem redacta cōmisces, & dabis infirmo, melius si die Solis aut Iouis, cochlearis mensuram in meri potione, aut cuiuscunq; dulcis poculi. Prouidere autem debes ut digesto ac ieiuno potio detur: & rursum ut eadem potione bene digesta, cibos accipiat: & eò melius erit, si hanc potionem cum condito, post balineum in sabanis adhuc constitutus acceperit. Et subinde, Supra omnia efficax (inquit) aliud ex eo facies medicamentum sic, sanguis hircinus ea obseruatione qua supra excipitur in patella ferrea candente ut aduri possit & stringi continuo ipse sanguis, ita ut postea in puluerem redigatur: uel certe continuis aliquot diebus ad Solem ipsum sanguinem pones, ita ut rore iam decusso, post horam secūdam ponas, & ante nonam colligas: posteaquam ita fuerit siccatus sanguis, ut nullum humorem habeat, colliges eiusdem crustulas & teres, atq; ex eo leuissimum puluerem rediges: deinde accipies herbam tribolum, cuius herbæ ipsum tribolum, hoc est semen spinosum proijcies: ipsam autem herbam lectam de locis maritimis siccabis, tundes et in puluerem rediges. Confectio autem medicaminis totius hæc est: Herbæ triboli uncias duas, piperis uncias duas, petroselini Macedonici uncias duas, folij sertulam id est coronam siue sphæram unam, hæc omnia separatim tunsa, & ad leuissimum puluerem redacta, cum sanguine hircino miscebis: & dabis

infirmo die Solis aut Iouis cochlearum mensuram, in meri potione aut cuiuscunque dulcis liquoris. Prouidere autem debes ut digesto ieiunoque potio detur: quam cum acceperit qui calculum patitur, mox lapides solutos omnes per urinam emittet, Hactenus Marcellus, subijciens etiam adamantem hoc sanguine perfusum solui. Sanguis hirci ut calculũ frangat quomodo præparetur, docet etiam Iacobus Syluius in Methodo de componendis medicamentis, ab initio capitis de animalib. & eorum partibus, ex Auicenna & cæteris practicis. Sanguini hircino, inquit, quamdiu ab animali calet, coquendi abscessus uim tantum tribuit Galenus: qualem caprino, taurino, & cæteris calidis humidis modicè. Quòd si adamantem frangit, sed calidus tantum ab animali: sic lapidem calidus tantum epotus fregerit. Quod & sanguinem uulpinum ex uena secta potum præstare audio. Ne autem coaguletur, Xenocratis exemplo, miscere possis acetum feruefactum aut coagulum. Hirci quoque, capri, cerui, leporis, sanguinem sartagine frixum dysenterias & cœliacorum profluuium sistere tantum docet Dioscorides, non addit calculum frangere, quæ uis tenuibus conuenit, cum dictorum animalium sanguis substantia crassa & terrea, & cum calore siccatoria dysenterias sanet, Hæc Syluius. De sanguinis ibicis, id est hirci syluestris alpini usu ad calculum, dicam inferius.

¶ Hircorum carnes in aqua decoctæ panos & apostemata in quacunque parte discutiunt, Plinius.

¶ De medullis in genere quædam protuli ex Galeno, in mentione Vitulinæ supra: & priuatim etiam de hircina alijsque. Laudatissima ceruina medulla, mox uitulina, dein hircina & caprina, Plin. ¶ Hoedorum adeps minus tum calidus tum siccus est, quàm caprarum: sed & caprarum minus quàm hircorũ: & rursus hircorũ minus quàm leonũ, Galenus de simplicib. 11. 4. Hircinus adeps ualidissimè discutit: huic proportione respondet ouillus, Dioscorid. Magis resoluit quàm cęteri, Auicen. Seuũ hircinũ cum melanthio & sulphure & iride, lentigines & maculas tollit: labrorum etiam fissuris efficax cum adipe anserino, ac medulla ceruina resinaque & calce, Plin. Ceruix boum si media intumuit, comperimus aureum esse medicamentum ex pice liquida & bubula medulla & hircino seuo & uetere oleo, æquis ponderibus compositum atque incoctum, &c. Columella. Medicamen hoc tetrapharmacum dici potest, nam & uiribus respondet Galeni tetrapharmaco, quod constit ex cera, resina, pice, & seuo hircino caprinóue aut alterius animalis, maturans & concoquens. Sanguis demissus in pedes boum, nisi emittatur, saniem creabit. Locus primò ferro circuncisus & expurgatus, deinde pannis aceto & sale & oleo madentibus inculcatis, mox axungia uetere & seuo hircino pari pondere decoctis, ad sanitatem perducitur, Columella. Buprestis cum hircino seuo lichenas illita ex facie tollit smectica (septica) ui, ut supra dictum est, Plin. Pedes locustarum cum seuo hircino triti, lepras sanant, Plinius. Vnguium scabriciam tollunt locustæ frictæ cum seuo hircino, Plin. Seui hircini uncias duas olei uiridis sextarium dimidium: hæc simul in duplici uase remissa & calefacta dysenterico injicies, Marcellus. Similis & caprini usus est, ut supra dixi. Vtuntur & seuo hirci in pane qui cinere coctus sit, capræ à renibus maximè, &c. Plinius inter dysenterica & cœliaca remedia, ut in Capra recitaui. Cum fimo capræ & croco impositus adeps hircinus podagricis auxiliatur, Dioscor. & Rasis. Podagris medetur taurinum seuum, &c. alij hircinum præferunt seuum cum fimo capræ, & croco, sinapiue cum caulibus ederæ tritis, ac perdicio uel flore cucumeris syluestris: Alij seuum hircinum magnificant cum helxines parte æqua, sinapis tertia, Plinius. Et alibi, Podagris cum seuo hircino uehementer prosunt minoris sambuci cauliculi illiti. Heliotropij radix cum folijs & hircino seuo podagris illinitur, Plin. Hircinum seuum, ouillum, ceruinumque ita curato. Elotum ex his quodcunque, tunicis, ut in suilli adipis mentione dictum est, exemptis, pilæ emolliendum tradito, ac manibus fricato, affusa paulatim aqua, donec ne amplius quidẽ cruentum uirus excernatur, aut pingue aliquod innatet, sed nitida spectetur: deinde in ollam fictilem conijcito, & adiecta aqua ut supereemineat, leui pruna liquefacito, & moueto, atque in aquam colato: cumque refrixerit, iterum in loto fictili eliquato, & quæ antè diximus facito: tertiò sine aqua liquefactum, in pertusam liquore pilam colato, refrigeratumque, ut in suilli ratione diximus, recondito, Dioscorides.

¶ De hircino iecore nonnihil reperies supra in Caprino. Hirci iecur, inquit Galenus, eadem caprino efficere aiunt. Ad canis rabidi morsum laudant hirci iecur, quo imposito ne tentari quidem aquæ metu affirmant, Plinius. Iecur hirci maturè sumptum ab ijs quos canis in rabie momordit, auxiliatur, Ponzettus. Sanguinem sistit caprini cornus cinis, uel fimi, ex aceto, (scilicet illitus:) hircini uero iocineris dissecti sanies efficacior: Et cinis utriusque ex uino potus, uel naribus ex aceto illitus: hircini quoque utris uinarij duntaxat cinis, cum pari pondere resinæ, sistit sanguinem, & uulnus glutinat, Plinius. Iecur hirci calidum illitum lepras tollit, Plinius. Ad nyctalopes caprino præstat, Celso teste: ut supra retuli. Iecur assum capræ cœliacis subuenit, magisque etiam hirci cum uino austero decoctum potumque, uel ex oleo myrteo umbilico impositum: Quidam uerò decoquunt à tribus sextarijs aquæ ad heminam (aliàs geminam) addita ruta, Plinius. Iecur hircinum missum in ollam nouam cum uini austeri corylis sex ad tertias decoctum, sed dum excoquitur compunctum, ut humor eius cum uino permisceatur, postea dysenterico potui datum efficaciter prodest, Marcellus. Aluum sistit iecur hircinũ decoctum in uini hemina, Plin. Tradunt hircini iocineris cibo comitiales deprehendi, Dioscor. ¶ Hircinum fel imbecillius est taurino, Dioscorid. Vide supra in Taurino, ubi & in genere quædam de felle docuimus. Hircinum priuatim thymia abolet, & luxuriantes elephanticorum extuberationes illitu reprimit, Dioscorid. Plinius caprino felli tribuit quod elephantiasin tollat. Fel

hirci

hircinum carnem malam eradicat, Auicenna. Ad porriginem prodest fel hircinū cum urina tauri: si uero uetus sit, etiam furfures adiecto sulphure emendat, Plin. Hirci fel lentigines tollit admixto caseo & uiuo sulphure, spongiæq; cinere, ut mellis sit crassitudo. Aliqui inueterato felle uti maluére mixtis calidis furfuribus pondere oboli unius, quatuorq; mellis, prius defricatis maculis. Ad hircos uel alas fœtentes remedium, Hirci maturioris cornu rasum uel exustum cum felle hirci misce- tur, &c. ut supra dixi in Cornu. Fel capræ syluestris priuatim lusciosos (nyctalopas) inunctum sanat: idem potest & hircinum, Dioscorid. Ad ulcera oculorum & albugines, fel hirci confrica in oculo, Galenus Parabilium 2.99. Euulsis radicitus pilis, qui palpebris innati oculum infestant, hyenæ aut hirci fel statim inunge, & nunquam renascentur, Galenus Parabilium 1.42. Ad aures quæ grauiter dolent, & uetera uulnera intrinsecus habent, remedium ex felle hircino uel porcino, uide infra in Sue. ¶ Lien assus capræ hircíue cœliacis subuenit, Plinius. Hircinus splen calidus, id est, statim ubi de pecude sublatus fuerit, super lienem hominis impositus & alligatus, mire dolorem intra paucos dies auferet, si postea ad fumum suspendatur, ut illic arescat, Marcellus. ¶ Si libuerit generare marem, duos testiculos capri assos deuorato, & coëas eodem die: sic fœmina (nisi quid impedimenti in ipsa fuerit, Albertus) marem concipiet: Quòd si unum duntaxat testem comederis, puer teste uno nascetur, Ralis. ¶ Fimum ex hircis cum melle decoctum panos & apostemata discutit, Plinius. Fimus hircorum cùm melle decoctus adpositusq;, paniculis sanitatem præstat, Marcellus. Cum aceto mixtum pustulis nigris salubriter superilligatur, Innominatus. Stercus capri ex uino conspersum impositumq;, quod inhærebit extrahet & sanabit, Sextus: capræ non capri apud Plinium legitur, ut in Capra ostendi. Vlcera cætera (præterquam in tibijs cruribusq;) explentur aut purgantur fimo aprino aut hircino, Plinius. Hircinum stercus ad morbum comitialem proficit, si ex eo quindecim globuli ad summum exhibeantur, Galenus Parab. 2.3. Ad caluas pilisq; carentes palpebras summopere conducit, si muscerda & stercore hircino æquali mensura mixtis tostisq; ex melle illinantur, facit hoc etiam ad uitiligines, Galenus Parab. 1.41. Hircinū fimum tritum cum aceto scillino misce, & fronti & temporibus illine: hoc ad dolorem hemicranij sedādum etiam in perpetuum prodest, Marcellus.

¶ Pœni pastorales in filijs quadrimis uenas uerticis lana succida inurunt; nonnulli uenas temporum, ne unquam scilicet pituita defluens è capite officiat: eaq; de re se esse aiunt optima ualetudine. Quod si pueris inurendis spasmus contingat, urina hirci aspera eos liberant, Herodotus lib. 4. Si grauitas sit audiendi, fel bubulum cum urina capræ uel hirci medetur, uel si pus sit: In quocunq; autem usu putant hęc efficaciora in cornu caprino per dies uiginti infumata, Plinius. Aduersus grauitatem audiendi, fel bubulum cum urina hirci, auriculæ quæ molestiam surdiginis patitur, instillabis, statimq; subuenies, Marcellus. Si maior sit dolor aut grauitas aurium, urina capri calfacta remedio est, uel tauri, &c. ut in Tauro narraui ex Plinio. Potio ad aquam intercutem ut per urinam eijciatur, Hyssopum & hirci lotium ex dulci potum urinam mouet, perinde & si caprini copiam habueris, Galenus Parab. 2.41. Hydropicus sorbeat lotium capræ, quod mirificè sanat: item hircinum lotium, si heminam biberit: & spica nardi & ebulum cum arueris: melius est lotium, si idem pasti fuerint, Sextus. Cinis eboris cum urina hirci potus, calculum in renibus simul & in uesica absq; omni periculo conterit, Innominatus.

H.

Hircus caprarum dux (ὁ τῶν αἰγῶν ἡγεμὼν, Pollux) Græcè τράγος uocatur, à uoracitate: nam τρώγειν & τραγεῖν edere significat: quæ uoces durius quid & asperius sonant quàm φαγεῖν, ut τράγος etiam quàm φάγος, Varinus. Aristophanes in Auibus auium genera cognominat κοτινοτράγα, κεδροτράγα, & σπερμολόγα, quod oleastri baccis, hordeo, & uarijs seminibus uescantur. Alij tragon deducunt παρὰ τὸ τραχὺ δέρμα ἔχειν, à pellis asperitate: Alij ab asperitate uocis: Alij ἀπὸ τοῦ τρέχειν, id est à currendo, Etymologus, Varinus, Suidas. χίμαρος, hircus, Varinus. Capras chimaras Græci uocant: & chimaron & enorchan Theocritus qui sit caper: quanquam Varro caprum dici propriè uult qui sit excastratus, Hermolaus. Plura de hac uoce uide in Capra, ab initio octaui capitis. Hircum quidam ab hirsuto dictum putant, Perottus. Τράγοι & ἴξαλοι hirci adulti nominantur, uide infra non procul ab initio historiæ de capris syluestribus. Ἄζθος, hircus, Varinus & Hesychius. Iidem γυγώνας interpretantur mullos uel hircum. ἴεων, aries, hircus, Hesychius & Varinus. Κόρσαιος, hircus apud Cratinum, Didymus deriuat à Corse: quod Corsæ locus sit Ciliciæ, Iidem. Ἀιγίσκος, capra castrata, uel caper forte, quem & ἴξαλον aliqui uocant, Iidem. Syluaticus graco, uel grato, & timgos, nomina ut apparet à tragos uoce Græca corrupta, hircum exponit. Hircus & Pan Aegyptiacè Mendes uocatur, Herodotus. Menden, Μένδην, uocant Pâna Aegyptij, ὡς τραγοπρόσωπον, ut cui hircina facies sit, eò quod hircus etiam ipsorum dialecto sic appelletur, Varinus. Suidas addit Pâna à Mendesijs coli, ut cui uis genitalis curę sit: & abstinere eos hircis in eius honorem: eò quod animal libidinosum sit: item Mendesij templum apud Aegyptios fuisse, in quo simulachrum cruribus hircinis fuerit, pudendo erecto. Gręci hircum tragon uocant, & Aegyptia uoce murem, Hermolaus in Corollario: pro murem lege Menden. Κόλος, hircus mutilus cornibus, Varinus. Hesychius κολὸν oxytonum, exponit magnum hircum sine cornibus. ¶ Epitheton hirci, lætus, Horat. in Epodis. Plura numerantur à Rauisio Textore sine authorū nominibus, quæ licet à recentioribus tantum pleraq; usurpata putem, adscribam

tamē. Annosus, auidus, barbiger, celer, cinyps, corniger, dux pecoris, grauis, hirsutus, horricomus, imbellis, immundus, olens, olidus, piger, procax, saliens, setiger, uagus, uilis. Capri etiam seorsim epitheta hæc reperio, Vir gregis, Vergil. Aeglog. 7. Albus, Horatius 3. Carm. Bicornis, Ouidius 15. Metam. Libidinosus, Horatius Epod. 10. Setigeri, Silius lib. 3. Et præterea apud Textorem, bifrons, hirsutus, barbiger, toruus, corniger, lasciuus, acer, olidus, fœdus, immundus. τράγος ὑλοβάτης, Antiphanes. τράγοι αἰγίβατοι, Pindarus. πρόσθε μὲν ἐγχαίτοιο διὰ τριχὸς ἔξαλε αἰγός. ἄνστη ἐπὶ χόρτος ... ἐπὶ ἐπαύλοις. Et alibi, ἴξαλον εὐπώγωνα λόχμιον ὑλοβάτην. Πανὶ φιλοσκοπέλῳ λάσιον παρὰ πρῶνα χεραλῆς. Κνάκων (aliâs oxytonū est, cneci colore, rufum: alij album) ἐκαλώπισεν τὸν δ' αἰνέσει τράγον, in Epigrammate. Caperare frontem, rugis contrahere, à crispis caprorum frontibus, &c. ut in Capra dixi in H. a. Caproneæ uocantur in equis comæ seu iubæ in frontem deuexæ. ¶ Tragemata, bellaria secundū Macrobium, omne mensæ secundæ genus, nimirum ἀπὸ τοῦ τρώγειν, quod est edere, ut κατ' ἐξοχὴν delicatiores tantū cibi, & quos ne saturi quidem fastidiant, intelligantur. Appion ac Diodorus ἐπίδειπνα uocari tradunt, quæ post cœnā dantur tragemata. Tragematum reliquias aliqui apotragemata uocāt, Cælius. Tragemata uoco ea, quæ post cœnam uoluptatis ad bibendum excitandæ gratia manduntur: Sunt qui cannabis semine frixo cum alijs tragematis uescantur, Galenus de aliment. facult. 1.41. ἐντραγεῖν pro ἀκρατίζειν, ientaculum sumere, apud Aristophanem in Equitibus. τραγεῖς Hesychius & Varinus exponunt eos, qui sacrificata (τὰ ἱερὰ) furentur: quidam nō rectè sacrilegos, cum à uorando nomen factum uideatur. τράγειος, hircinus. Tragicum licet ut plurimum accipiatur pro eo quod ad tragœdiam pertinet, reperitur tamen pro hircino etiam: nam tragica cornua in Pyrrhi galea hircina intelligunt, teste Cælio. Follibus hircinis conclusæ auræ, Horat. 1. Serm. Veteres hirquinum pro hircino extulerunt. Plautus in Pseud. Heus tu, qui cum hircquina stas barba, responde quod rogo. Hircipilum quidam pro hirsuto usurpant, uel eo qui duros pilos habet. ¶ Hircus animal est libidinosum: & quoniam libido oculos contrudit in angulorum angustias, quos uocant hirquos, authore Suetonio in uitijs corporalibus: inde à Vergilio scriptum uolunt, Transuersa tuentibus hircis, quoniam libidinis, quæ in hirco præferuida est, illic promantur signa: etiamsi Apuleius grammaticus, quod illic hæreant oculi, hirequos dici opinatur. Alij hircis defendunt, quoniā id animal oculos habeat ad nares conuersos. Proindeq; apud Aristotelem τὰ τραγικὰ πρόσωπα, non laruas interpretamur, quod fecit Theodorus: sed tragicas facies, ad hanc hircorum naturam referentes: quoniam tragœdorum personæ nihil minus, quàm oculos ad nares ualeant inflectere, Cælius. Isidorus ipsum animal hircum, ab oculis ad hircquos (id est angulos in eis, Græci canthos dicunt) cōuersis, sic appellatū autumat. In iam citato Vergilij hemistichio, hircis an hircquis rectius legatur, uide Pontanum de Aspirat. lib. 1. Nos quamobrem hircum animal (inquit Nic. Erythræus Italus) uulgo becco uocemus, unde beccari, beccarie, & uox illa infamis ab historia eiusdem animantis deducta, qua populus Venetus uicissim se usq; ad fabulam impetere solet, pluribus sanè in Stoico docuimus: Hæc ille, sed Stoicus eius non extat. Est intra aures neruus nomine tragos, è regione cuius est quē uocant antitragon, Cælius. ¶ Hircum & caprum (ut Catullus) poëtæ appellare consueuerunt graueolentiam sub alis. Sed nimis arcta premunt olidæ conuiuia capræ, Horatius 1. epist. 1. fœtor sub alis excitatur arctè nimis discumbentium. Homines ita graueolentes, hircosos uocant, γράσωνες Græci (teste Suida) ut odorem ipsum γράσον & tragon. Hinc illud parœmiôdes, γράσωνι μὴ ὀργίζε, Grasoni ne succenseas. Sudorem corporis ac sordes grasoniam dixit Archigenes. Lanarum in ouibus sordes Græci ut œsypum sic grasum appellant. Aristoteles in Acharnensibus, tragasæum uocauit malè olentem, & alia fabula tragomaschalos eosdem dicit, Cælius 24.18. ubi plura de hircini odoris ratione leget qui uolet. τραγομάσχαλοι, fœtidi hirci: tales enim mariti caprarum sunt, Varinus: sed abundat & expungenda est uox tragi, id est, hirci: siquidem homines fœtidos tragomaschalos appellant, ut Aristophanes in Pace, ubi in Scholijs uerba à Varino usurpata leguntur, sed sine dictione tragi. Pollux, Hesychius & alij κινάβραν hoc uirus appellant, τὴ τῶν αἰγῶν (ἢ τράγων) κινάβρᾳ τὴν δυσωδίαν, ut in Capra docui. Plautus in Mustellaria, Te Iupiter dijq; omnes perdant, oboluisti allium. Germana illuuies, rusticus, hircus, hara suis, ad hominem transtulit immundum & libidinosum. Et in Asinaria, Propter operam illius improbi hirci edentuli. Grauis hirsutis cubat hircus in alis, Horatius in Epodis. Plautus in Mercat. Quum sis iam ætatis plenus, anima fœtida, Senex hircosus, tu osculêre mulierē, &c. Persius Sat. 5. Dixeris hæc inter hircosos cēturiones, id est, rusticos, olidos, & omnis nitoris expertes, Budæus: Nonnulli legunt Varicosos. Qui rem Venereā agunt, aut qui in ætate sunt quæ sufficiat Veneri, malè olent, καὶ τὸ καλούμενον τραγίζουσιν, hoc est uirus hirci reddunt. Quod in pueris non fit: cuius ratio est, quoniam puerorum spiritus humorem sudoremq; concoquere potest: uirorum autem nequit. Proinde sunt in ijs humiditates crudæ indigestæq;, & ad corruptionē procliues: ideoq; sudores eorū, & resoluti illinc fumi grauiter olent, idq; in alis præcipuè atq; inguinibus, &c. Ab hoc euentu putant eruditi, ut Sext. Pompeius docuit cum Cēsorino, pueros dici hirquitalos, ubi primum ad uirilitatem accedunt, fitq; Venereorum appetentia opportuna, Hæc Cælius. Hirquitallus, per l. duplex, & rursus Irquitallus sine aspiratione, puer qui primò uirilitatem suam experitur, à libidine scilicet hircorum dictus, Festus. Hircipili, densorum pilorum homines, Idem. ¶ Naues quędam Libycæ arietes & hirci dicuntur: unde coniicimus taurum etiam, qui Europam abduxit, tale nauigium fuisse, Pollux & Cælius. Tragi naues uidentur, fortè quod id genus animalium haberent

tanquam

tanquam insigne, Bayfius. ¶Vox immutatur, maribus maxime: sed fœminis etiam idem accidit, quanquam obscurius, quod quidam hircire appellant, cum uox mittitur inæqualis, post uerò restituitur in sequentis ætatis grauitatem aut acumen, Aristoteles. Τραγίζειν, τὸ τραγᾶν τὸ φωνῇ τῶν ἀκμαζόντων τῶν παίδων, Hesychius & Varin. Huius in uoce mutationis causam indagat Cælius 19.12. Τραγωδία ἀπὸ τὸ τραγᾶν, ὃ δηλοῖ βαρέως βοᾶν, Varinus. In oratore tragœdorum uocem exigunt eruditi, Cælius. Tragœdiam alij quasi hircinum cantum dictam uolunt: nam hircus præmiū dabatur tragœdiarum authoribus, qui rustici & pastores erant. Carmine qui tragico uilem certabat ob hircum, Horatius in Arte. Alexander pubescentes pueros hircissare scribit, ob uocis asperitatem raucam, ab hircis ita uocem efferentibus producta uerbi ratione. Siquidem naturam tunc corpora dissociantem, multam repentinamq; ætatis efficere mutationem, augescētibus fœminarum uberibus, marium uero thorace, humeris, testibus: Accedere item morborum mutationes, solutionésue, &c. Cælius 19.21. Idem alibi τραγίζειν, hircum olere exponit. ¶Hirci pinguescentes minus seminis habent: hinc & uites cum nimia alimenti copia luxuriant, hircire dicuntur, Aristot. de generat. anima. 1.18 interprete Gaza: qui & aliū Aristotelis locum in Historia anim. sic transtulit: Hirci pingues minus fœcundi sunt: quorum argumento uites, quoties per nimiam alimenti copiam luxuriantes fructum non ferunt, hircescere rustici dicunt. Τραγᾶν quidam interpretantur διὰ τὴν τροφὴν ἐξυβρίζειν: idem uitium in uitibus simul & alijs arboribus ὑλομανεῖν appellari puto, cum nimia ubertate syluescunt, ac in materiam, uel lignum, ramos, & frondes eluxuriant. Τραγᾶν, ὅταν τὸ ἀκαρπεῖν τινὰς τῶν γεωργικῶν: οἱ δὲ μολῶν τόπον, καὶ τῆς φωνῆς τὸ πάθος, Hesychius & Varinus: pro μολῶν lego ἀμπέλων. Tragon uocant Græci in uitibus causationem, ubi flatu grassante decutiuntur germina, hirculum Latinè queas nuncupare, Cælius: Alij sic uocant, siue importuno uento germina à uitibus abscindantur, siue cultorum imperitia oblędantur, ut Hermolaus in Corollario in quintum Dioscoridis lib. cap. 1. ubi tanquā diuersa uitis uitia hircum & hircescere uidetur accipere, cum unum sit: & cum infœcundæ fiunt uites hircescere dici ait, cum hoc non simpliciter sed adiecta causa nimiæ ubertatis proferendum sit. Articulationem (inquit Carolus Stephanus) eleganti uocabulo uocauit Gaza: quod uitis in ipso articulo potissimum lædatur. Inde uero hircescere siue hircire dicuntur uites ab antiquis scriptoribus, cum infœcundæ propter articulationes oblæsas redduntur: quoniam hircus anim. (ut inquit Aristot.) pinguedine sterilescit. Hęc Carolus Stephanus. Ἐξ ὑπερβολῆς δὲ καὶ τὸ τραγᾶν τὰς ἀμπέλους, καὶ ὅσοις ἄλλοις ἀκαρπεῖν συμβαίνει διὰ τὴν εὐβλαστίαν, Theophrastus de causis plātarum libro 5. cap. 12. Ibidem statim huius uitij remedia adscribit & mox cap. 13. eiusdem causas: ubi Gaza sic uertit, Vitis autem articulatio uenit, aut flatu ablatis germinibus, aut imperitia culturæ concisis, aut tertio in supinum excisis. Sic enim humor largius collectus, uehementer ad germinandum excurrit, ita ut nihil queat fructificare. Suspicetur sane aliquis in duobus his locis non articulatio, sed hirculatio ab interprete primum esse scriptum: cum hoc uocabulum Græco respondeat, & eiusdem operis libro 1. in fine capitis 21. hirculatæ uites ab eo reddātur, ubi Græcè ἀμπέλους τραγώσας legimus. ¶Τραγαλέον Hesychius & Varinus exponunt διεῤῥωγότα, id est ruptum: ego in ea significatione ῥαγαλέον malim, nam & hoc διεῤῥηγμένον exponunt. Τράγος, πιπλάς μέν, πυτεγυία, Iidem: extat hæc uox apud Aristophanem: locū iam non inuenio. Τραγαλίζειν uerbum usurpatur apud Aristophanem in Vespis, uidetur autē significare arrodere, uel paruis subinde morsibus deuorare: interpretes uariant. Suidas Aristophanis locum adducit, sed absq; interpretatione: Hesychius & Varinus non attingunt. Τραγόλας, ὅπλον, genus teli, quod Cottas tanta ui in quendam emisit, ut thorace & lateribus traiectis humo eum affigeret, Suidas. Tragula, genus teli, dictum quòd scuto infixum trahatur, Festus. Tum T. Baluentio uiro forti utrunq; femur tragula traijcitur, Cæsar 5. bell. Gall. Est & retis piscatorij genus eodem nomine apud Latinos. Tragos uidetur etiam panis nomen fuisse, à figura nimirum: ut in Ceruo dicā capite secundo, circa finem eorum quæ de Achęina ceruo dicentur. Τὸ δὲ κοῖλον τὸ ἄρτος, τὸ μὲν ὑπὸ τὸ πέρας τι προτέρῳ ...... εἰς τὸ ἴσον πῦρον, τράγος: τὸ δὲ ὑπο τεταμένον, ἀντίτραγος, Pollux.

¶Erineon, ut ex Pausaniæ thesauris (in Messeniacis) percipi licet, Græcorum nōnulli olynthon dicunt: tragum autem Messenij. Id quod symbolicè significauit Apollo Aristomeni & Theoclo uati de salute consultantibus respondens, Εὖτε τράγος πίνῃσι Νέδας ἑλικόῤῥοον ὕδωρ, Οὐκέτι Μεσσήνην ῥύσομαι. Erat autem Neda fluuius, cuius uisuntur fontes in Lycæo monte. Tragus uerò non hircus intelligebatur: sed erineos arbor in aquam Nedæ prona, ac folijs humorem quodam modo hauriens, unde à Theoclo coniectatum ingruere Messenijs fatale malum, Cęlius. Idem paulò post erineon negat esse syluestrem ficum, sed sui generis haberi, à Dorica ciuitate sic nuncupatam, ex Lycophronis interprete: quod in præsentia non impugnabo. Huius Messeniorum historię meminit etiam Suidas in Τράγος. Tragacantha describitur apud Dioscoridem: nomē in officinis seplasiariorum etiamnum seruat: uticp omnes lachrymam passim nouerunt (inquit Marcellus Verg.) sic peregrinam Italiæ stirpem, si Theophrasto credimus, pauci nouisse nunc possunt, in Creta, Arcadia, Peloponnesi Achaia, & Asiæ Media nascentē. Et paulò post, in uetustissimo Dioscoride Latino, Longobardis literis scripto, repertum à se scribit, tragacantham composito nomine à Græcis nominatam, quoniam spinosa, & tragio, quæ Cretæ peculiaris stirps est, congener & similis sit. Gaza apud Theophrastum, qui tribus quod sciam locis eius meminit, hirci spinam transfert. Tragacanthen fert Creta, spinæ albæ radice, multū prælatā apud Medos aut in Achaia nascēti, Plinius. Abūdat hodieq; in Creta, & inde Venetias affertur,

Antonius Brasauola. Tragion fruticem sola Creta insula gignit, terebintho simile & semine, quod contra sagittarum ictus efficacissimum tradunt, Plinius. τραγίον penultima circumflexa, Hesychius & Varinus nihil quàm herbæ genus esse docuerunt. Dioscorides libro 4. cap. 47. tragion describit quod in sola Creta nascatur, folijs, uirgis & semine lentisco simile. (Plinius alicubi his tribus partibus iunipero simile facit tragion siue tragonin, quod non probo: lentiscus enim & terebinthus ijsdem tribus similes fermè sunt, utraque à iunipero longè diuersa:) sed minoribus omnibus, &c. Ferunt, inquit, sagittis uulneratas syluestres capras hoc sibi frutice mederi, pastisque eo decidere cuspides. Hinc forte aliquis tragion dictum conijciat, quod hircis & capris syluestribus medeatur. Sed mox apud eundem alterum tragion describitur: quod cum priore puto nihil quàm nomen cōmune habet, non etiam nominis rationem. Sic enim dictum ait, inde quod folia eius hirci odorem per autumnum spirent. Idem tragon, tragocerotem, & cornulacam Romanis appellari adscribitur: item scorpion, quod nomen trago herbæ mox dicendæ magis conuenit, ut garganon quoque, scribendū traganon. Tragonia herba qualis sit, non traditur. Credo & falsum esse promissum Democriti (portentosum enim est) adalligatam triduo absumere lienes, Plinius. Ego hanc tragoniam alterum Dioscoridis tragion esse crediderim: cui scolopendrij seu asplenj folia tribuuntur: & eam ob causam forte etiā uires eædem à magis. Galenus alterum hoc genus tragij multis in locis nasci scribit. Vel potius lonchitidem alteram, cui folia scolopendrij & splenem minuendi uim Dioscorides tribuit. Fieri etiam potest, ut una herba propter nominū diuersitatem pro diuersis habita sit à Dioscoride, & eum secutis alijs. Est & alia herba tragos, quam aliqui scorpion uocant, semipedem alta, fruticosa, sine folijs, pusillis racemis rubentibus, grano tritici acuto cacumine, & ipsa in maritimis nascens. Huius ramorum decem aut duodecim cacumina trita ex uino pota, cœliacis, dysentericis sanguinem excreantibus, mensiumque abundantiæ auxiliantur, Plinius. Eiusdem meminit lib. 13. cap. 21. Tragion, inquit (lego tragon) & Asia fert, siue scorpionem, ueprem sine folijs, racemis rubentibus, ad medicinæ usum. Dioscorides etiam lib. 4. cap. 49. hanc plantam describēs, scorpion & traganon à quibusdam nominari meminit. Nomen equidem tragi impositum ei suspicor à tritici granis, quibus à Plinio simpliciter, à Dioscoride magnitudine tantum comparatur. Est autem tragos etiam tritici siue frumenti genus, ut mox dicemus. Scorpion dictum apparet, quod acuminata granorū capita sint. In iuncorum genere aliqui eam numerant, nec dissimilem marino iunco in aliquibus faciunt, Marcellus Vergilius ex Hermolao: qui hanc in littoribus Italiæ gigni herbarios asserere scribit, & ob similitudinē à multis iuncum marinum uocari. Idem monet racemos à Plinio dictos, quos Dioscorides ῥᾶγας uocat, id est acinos: hi singuli, racemi ex acinis pluribus collecti intelliguntur. Posset sanè aliquis acinos istos foliorum loco tragi ramulis adhærere suspicari, quemadmodum illecebra tertium sedi genus foliola tritici granis crassitudine & figura ferè similia promit: nisi uerba Dioscoridis, τούτου ὁ καρπὸς ὡς ῥᾶγες δέκα, σὺν εἶναι πλείονα, hoc impedirent. Ego τούτου τῶν κλάδων legere malim, ut Plinius transtulit, sic & constructio melius constabit. Marcellus transtulit eius fructus numero decem acini cum uino poti, tanquam legerit, τούτου τοῦ καρποῦ: Ruellius, racemorum acini decem, neutrum probo: uidetur Ruellius racemorum pro ramorum apud Plinium legisse: quasi acini necessariò in racemis sint. At Dioscorides in trago non acinos, sed ueluti acinos spectari scribit: ὡς δέκα, reddendum circiter decem. Tragon cerealem Dioscorides describens, libro 2. cap. 84. certum frumenti genus intelligit, alij paratam ex tritico ueluti halicam sic uocant. Tragos (inquit Dioscorid.) quandam chondri, id est halicæ frugis figuram gerit: multò minus quàm zea nutrit, quod multum aceris habeat: quare ægrius conficitur, aluumque magis emollit. Ptisanæ conficiendæ uulgata ratio est: simili modo ex tritici semine tragum fit, in Campania duntaxat & Aegypto, Plinius. Alibi quoque tragum Italiæ peregrinum & ab Oriente inuectum meminit. Tragos cognomento σιτώδης, hoc est cerealis, ut ab herba trago distinguatur, frumenti genus est. In Hippocrate quid sit strygis, quod ipse leuius esse tritico, & uentrem magis soluere testatur, non comperi: nisi quis pro trago strygite (forte, sitode) accipiat, Hermolaus. Galenus de trago frumēto à Dioscoride dicta repetit. Addit (lib. 1. de aliment. facult.) ex splendida & nobili siligine seu olyra, ut decet excorticata, tragum confici, cuius plerisque est usus. Primum in aqua coquitur, mox effusa priore aqua mulsum, sapa, uel passum infunditur: demum pineæ nuces aqua præmaceratæ donec intumescant, superinijciuntur. Sunt qui tragum non ęmulari tantum aspectu olyram, sed idem esse genus defendunt, specie tantum differre. Farris apparatum docet Aetius lib. 9. cap. 45. Frumentum uel maturum uel uiride madefit, cortice repurgatur, Sole siccatur, crassissime molitur. χόνδρος τραγανός, (Varinus post χόνδρος distinguit) ὅτε ὁ ἄλιξ, ἢ πτισὸς, ἢ μικρός, Hesych. Tragum quidam Gallicè exponit du ble turguet. Hier. Tragus lib. 2. ca. 23. tragum frumentaceum Dioscoridis interpretatur farris genus, quod Columella uerriculum albū appellarit: ipse Germanicum ei fingit Teutschen reiß, id est oryza Germanica: quod oryzæ instar grana eius cum lacte coquantur: hordeo (inquit) simile est per omnia, uegetius tamen & candidius, uere seritur. Ego de ea re certi in præsentia nihil habeo: Hoc tantum dicam, uideri mihi genus hoc frumenti tragos appellari Græcis, uel ἀπὸ τοῦ τραχύτητος (unde & ipsum animal tragon deducunt Grammatici quidam) quòd asperius sit, & multum furfurosi recrementi habeat, plus nempe quàm zea, ut Galenus & Dioscorides scribunt: nisi quis ad aristarum asperitatem referre malit: Vel ἀπὸ τοῦ τρώγειν, hoc est ab edendo: cum non solum grana per se ad panificium molantur, & integra aut modice fracta cum iure aliquo decoquantur:

decoquantur: sed insuper sui generis cibarium ex eis fiat, ut ex Galeno iam retuli. Cum Gallico nardo semper nascitur herba, quę hirculus uocatur, à grauitate odoris & similitudine, qua maximè adulteratur. Distat, quod sine cauliculo est, & quod minoribus folijs, quodq; radicis neq; amarę, neque odoratæ, Plinius. Dioscorides tragon appellat, & discerni docet quod candidior sit, ac folijs minus oblongis, reliqua ut Plinius. Idem Sampharitícam nardum scribit, καυλὸν ἴσθ' ὅτε μέσον ἴσχειν ὑπερτραγίζοντα τῇ ὀσμῇ, hoc est, caulem aliquando medium ex se mittere, odore supra modum hircino. Est & tragopogon, quem alij comen uocant, caule paruo, folijs croci, radice longa, dulci, super caulem calyce lato, nigro. Nascitur in asperis, sine usu, Plinius. Et alibi, Scādix, quę ab alijs tragopogon uocatur, herba in cibo uulgaris apud Aegyptios. Tragopogon (inquit Hermolaus in Corollario) hoc est hirci barba, quæ & scandix à Plinio uocatur: nisi, quod suspicor, deprauata lectio est, describitur à Theophrasto histor. plant. 7.7. in hunc modum: Radix longa, dulcis: folium croci, longius: caule paruo, (breui) super quem calyx latus, & barbula: quę summo uertice incana & prolixa funditur. Acetarium quidam olus hanc esse falsò uolunt, quam uulgo barbam petræ, & in Gallia cispadana barbulam hircinam uocent. Habetur & quę gerontopogon, id est senis siue presbyteri barba dicitur, tragopogoni ferè tota similis, nisi quod lacte manat, & radice amara est, non dulci, à Nicandro geraòs pogon fortasse nuncupata: sed & radice dulci carpitur Romæ. Tragopogona uocari & in trago pisce, inuenio partem sub gula eius nigrantem, ut Athenæus author est, Hæc Hermolaus. Et alibi, Nicander (inquit) erigeronten intellexisse uidetur, cum geraon pógona dixit: nam & nos senecionem uocamus, aut tragopogoni similem herbulam, quæ uulgo barba senis dicitur: aut chrysocomen, quam & Iouis barbam appellamus. Tragopogon herba (ut apud Ruellium legimus) edendo est, flore luteo: quę uerò altilis in hortis crescit, folio est latiusculo, flore purpureo. Radices in altum agit, quę hybernis diebus acetaria dulcedine sua commendat. A plurimis nunc Romana consuetudine dicitur petræ herba, quod asperis locis quasi è medijs saxis uideatur erumpere, à quo etiā Hetruria saxificam appellat. Gerontopogon eadē esse creditur permultis. Alij distinguūt, quoniam hirci barbula sit radice dulci oblonga, in scapo calyx ingens, flos purpureus & prolixa barba: In gerontopogone radix amara, flos luteus, in caulis uertice calyx longus, qui incanescentes barbulas fatiscat, Hæc Ruellius. Ego tragopogonem in Montepessulano uidi, in Germania & alibi hactenus nusquam: folijs croci. Cæterum barba senis, quam recentiores pleriq; pro hircina falsò accipiunt, uulgo nominatur **habermarck**. Galenus ἐκ τραγοπώγωνος ladanum exponit, quod ab hircorum barbis colligatur: Arabici sanè scriptores multi ledon fruticem, ex quo ladanum, barbam uocant hircinam. Barba hircina & rosa canina, ab hircis appetuntur, Syluaticus. Idem alcheratib, herbam hircinam interpretatur: & alibi Lac de Sersi, herbam hircinam uel hypocisthidem: & Crisomon, linguam hircinam, centumneruiam. Quidam chrisomon, chamæmalum faciunt: centumneruiam, plantaginem maiorem. Sed de Ladano quod è barbis caprarum & hircorum depascentium colligitur, dixi in Capra capite tertio. Alauim genus est calaminthæ: & aliud quod calamintham hirci uocant, Vetus expositio uocabulorum Auicennæ. Tragoriganum herba est, quæ in cibo libidinem stimulat, unde & nomen ab hircis impositum uidetur. ἐν δ' αἰγονίφης τραγοριγάνω, Nicander: ut Etymologus & Varinus meminerunt: corrupta apud eos ὄρειον uel ὄειον uox uidetur. Plura de hac stirpe uide apud Ruellium. Tragonaton, lychnis syluestris, in nomenclaturis apud Dioscorid. Vbi tragoceros etiam anemone, & aloë cognominantur: item tragion alterum, quod Romani inde facto nomine cornulacam appellasse uidentur: quamuis in historia eius nulla cornuum similitudo, sed odor tantum hircino similis exprimitur. Saxifragia hircina à quibusdam uocatur herba pimpinellæ similis, propter odorem radicis, Matthæolus. Germani hanc ipsam pimpinellam uocant, cum à uicinis gentibus Gallis & Italis, aliam pimpinellæ nomine appellandā esse constet, quę & in cibum uenit, & in hortis colitur. Natrix uocatur herba cuius radix euulsa uirus hirci redolet, Plinius. Forsitan hæc saxifragia iam dicta fuerit: quanquam dictamnus etiam uulgaris, ut audio, cum eruitur, radice hircum olet.

¶ Cinirus ex oue & hirco nascitur, Albertus libro 22. in Ibrida, sine authore. Plinius umbros dictos ex musimone (cui uillus caprinus, uel hircinus) & oue nasci scribit. De capris tragænis in Capra dixi, parte 3. capitis 8. ¶ Ab hirci similitudine & cerui, nomen tragelaphi factum est. Est eadem, qua ceruus, specie, barba tantum & armorum uillo distans, quem tragelaphon uocant, non alibi quàm iuxta Phasin amnem nascens, Plinius 8.33. & Solinus in fine capitis 22. Ge. Agricola tragelaphum interpretatur, Germanice dictam feram **ein brandhirtz**/ quæ quidem mihi hactenus ignota est. Tragelaphus, inquit, & ceruus, in syluis cubant. Tragelaphi & bubali nascuntur in Arabia, Diodorus lib. 3. Apparet sanè ab Aristotele idem animal hippelaphum dici, (ut Raph. Volaterrano etiam uidetur) quoniam & peregrinum facit, & eadem quę Plinius tragelapho tribuit, barbam nempe, & armos uillosos, & cerui similitudinem, tum magnitudine corporis, tum quod fœmina in eo genere cornibus caret. Hippardium (inquit) & hippelaphus tenuissimo iubæ ordine à capite ad summos armos crinescunt. Proprium hippelapho uillus, qui eius gutturi, modo barbæ, dependet. Gerit cornua utrunq;, excepta fœmina hippelaphi: & pedes habet bisulcos. Magnitudo hippelaphi non dissidet à ceruo: gignitur apud Arachotas. Et alibi, Hippelaphus satis iubæ summis continet armis, qui à forma equi & cerui, quam habet compositam, nomen accepit, quasi equiceruus dici meruisset. Et rursus, Equiceruo cornua sunt capræ proxima. Gaza aliâs Græcum hippelaphi nomen

relinquit, aliâs equiceruum transfert. Albertus ramosa & ceruinis similia cornua tragelapho tribuit, sed sine authore. Cerui similitudinem utricp in hoc animali uiderunt, tum qui tragelaphum, tum qui hippelaphum nominarunt: sed hi propter iubam equiceruum dicere maluerunt, illi propter barbam simul & cornua hircoceruum. Volaterranus tamen ex Aeliano citat, tragelaphum cætera similem ceruo esse, barba tantum & armorum uillo hirco propiorem. Pygargus, inquit Bartolemæus Anglicus, animal est cornutum & barbatum hirci instar, minus ceruo, maius hirco, simile hircoceruo, sed longè minus, ut legimus in Glossa in Deuteronomij caput 14. אקו ako uocem Hebraicam Deuteron. 14. aliqui tragelaphum interpretatur, alij ibicem aut rupicapram. Vide infra in Ibice. Tragelaphus aliquibus nominatur de re quæ nulla sit, nec usquam in rerum natura reperiatur, ut & σκινδαψός, χέρταφος, καλυψός (melius λυκαψός, ut Stephanus habet, quæ omnia in αψός cum acuto in ultima desinunt:) Etymologus & Stephanus in γαλυψός. Est autem uerisimile idcirco nusquã huiusmodi feram extare à plerisqp creditum, quod numquam eam uidissent, & solum nomen audiuissent, quod mirum non est, cum in Arabia & apud Arachotos reperiri authores referant. Arachoti autem Indiæ ciuitas est, ab Arachoto fluuio sic dicta, qui ex Caucaso profluit: Sunt & alij (alia huius nominis ciuitas, quę & Arachosia) prope Massagetas, Stephan. Athenæus libro undecimo tragelaphos pocula quædã dicta, Alexidis & Eubuli testimonijs comprobat, qui simpliciter hoc nomen inter pocula posuerunt: tertiò Menandri, apud quem τραγέλαφοι λαβρώνιοι leguntur: quartò Antiphanis, qui diuitem quendam præter alia possidere scribit phialas, triremes, tragelaphos, carchesia, ampla nimirum & pretiosa pocula. Satyros aliqui tragos, id est, hircos uocarunt, eò quod hircorum aures habeant, Hesychius & Varinus. Tragopanadem auem quam plures affirmant maiorem aquila, cornua in temporibus curuata habentem, ferruginei coloris, tantum capite phœniceo, Plinius fabulosam putat. Tragos apud Aristotelem spongia quædam durior asperiorqp uocatur, nimirum παρὰ τὴν τραχύτητα, hoc est ab asperitate deflexa uoce. Dicuntur apud eundem tragi, id est, hirci, mænæ siue haleces mares cum fœtu impleri fœmina incipit: à libidine ut uidetur, qua hircus præcipuè infamis est. Festus docet etiã conchæ genus tragum dici, mali saporis: unde causa nominis intelligitur. Alius item tragos piscis exocœto, qui & adonis uocatur, similis describitur: nisi quod partẽ sub gula nigrantem habet, quam tragopogona uocant, Hermolaus.

¶ Caper grammatici nomen. Est & Caper uel Caprus, fluuius, qui Laodiceam Cariæ urbẽ cum Lyco & Asopo amnibus alluit, Strabo & Plinius meminerunt: sed hęc uox ad capron Græcorum, id est aprum, potius pertinet. Tragæ dicuntur Aeoles à Trage palude, Varinus. Tragæa, Τραγαία, insula est iuxta Cyclades, (uel una ex Cycladibus:) item urbs in Naxo, ubi Tragius Apollo colitur. Eupolis per epsilon & plurali numero scribit Τραγεαίας: ciuis Trageates, Stephanus. Ante Miletum in proximo est Lada insula circa Tragæas insulas, quæ stationes piraticas habent, Strabo libro 14. Tragasæ, Τράγασαι proparoxytonum, regio Epiri, à Tragaso quodam, in cuius gratiam Neptunus salis densationem fecit: unde sal Tragasæus. Hinc & campus Halsius à sale dictus est, Stephanus. Apud Pollucem 6.10. Τραγάσαι paroxytonum scribitur: et exponitur lacus in Troade: uel campus in Epiro: à Tragæo (lege tragaso, quamuis Cælius etiam Tragęo transtulit:) cuius gratia Neptunus salem den sauerit. Τραγάσαι, οἱ ἅλες οἱ ἐκ λίμνης, Hesychius: lego τραγασαῖοι ἅλες, etc. apud Stephanum etiam Τράγασαι οἱ ἅλες, similiter deprauatum est. Tragasion, Τραγάσιον, in Troia est, sic dictum à Tragaso patre Philonomiæ, quę Tennen amauit, Varinus, apud quem Τέννα legitur pro Τέννη: et Etymologus, qui Τένα habet per ν simplex. Tragasæum Aristophanes in Acharnensibus protulit, tanquam deriuatum à ciuitate nomen, cum per iocum ad hirci uirus magis respiceret, Varinus. Tragasęum in Troade, salem intelligit Athenæus: cui quum uectigal iniunxisset Lysimachus, euanuit: mox dempto, succreuit, Cęlius. Tragilus, Τράγιλος, urbs est Thraciæ iuxta Chersonnesum & Macedoniam, Steph. Tragurium, insula in mari Adriatico, adiacens Dalmatiæ, cum ciuitate eiusdem nominis, Ptolemæus lib. 2. Plinius 4.21. marmor eius commendat. Ceraistes, Κεραΐστης, locus est Mileti, dictus inde quòd Apollo cornua hirci maris ab eo mulsi, illic fixerit, ut Callimachus scribit, Varinus.

¶ b. In Delo insula consecratum aiunt hirci cornu bicubitale cum dodrante, ponderis librarum uigintisex, Varinus in Κέρατα. Montanus hircus, qui in montanis pascuis uersatur, domesticus alioqui. Pascali pecore, ac montano hirco atqp soloce, Lucilius. Solox lana, crassa: & pecus quod passim pascitur non tectum. Titinnius in Barathro: Ego ab lana solocia ad puram data, Festus.

¶ c. At mutire capris hirce petulce soles, Author Philomelæ. φριμάσσειν, de hirco dicitur, φρυμάττεσθαι uero (uel φρυάττεσθαι potius) de equo. βυά, hircinæ uocis imitatio, Varinus. ¶ Ἀπεψωλημένοι τράγοι δ' ἀκρατιεῖσθε, Aristoph. in Pluto: Scholia interpretantur, ὡς τράγοι ἀκρατιεῖσθε, ἀντὶ τοῦ φάγετε, ἢ ἀκρατῶς πράσσετε, λέγεται τὸ ἄκρον τοῦ αἰδοίου, ἐπειδὴ κατὰ τὴν συνουσίαν οἱ τράγοι λείχουσι τὰ ἑαυτῶν αἰδοῖα. Aegyptij in hieroglyphicis penem fœcundum significantes, hircum pingunt: qui post septimum ab ortu diẽ coit: & quanquam inualidum & sterile semen emittit, coit tamen citius cæteris animalibus, Orus. In Mendesia Aegypti, hoc mea memoria prodigium cõtigit: Hircus cum muliere coijt propalam, quod in ostentationem hominum peruenit, Herodotus lib. 2. Hac de re etiam Pindari uersus Strabo citat libro 17. Μένδητα παρὰ κρημνὸν θαλάσσας, ἔσχατον Νείλου κέρας, Αἰγιβάται ὅθι τράγοι γυναιξὶ μίσγονται. In Lemno insula ex mammis capri, quas ille geminas iuxta genitale gerit, tantum lactis emulgebatur, ut colostra inde conficerent: quod idẽ etiã proli masculæ capri illius euenisse accepimus. Sed hæc ostentis annume-

annumeranda potius ducunt. Nam & Lemnio illi pecoris domino consulenti, deus amplius incrementum peculij fore respondit, Aristoteles. μυλλαινομένη τι ὥσπερ τράγε τὴν ῥῖνα, Aristoph. uide supra in Capra H.c. Satyrus à Syllæ militibus captus, uocem asperam, equi præsertim hinnitu, & hirci balatu permistam ædidit, Plutarchus in Sylla. Et paulò post, Pridie quàm Campaniam ingrederetur, duo eximiæ magnitudinis hirci iuxta Ephæum montem conserere conspecti sunt, omnia quę inter pugnandum euenire mortalibus solent, nunc inferentes, nunc tolerantes. Erat autem uisio, quę paulatim à terra eleuata quaquauersus per aërem dispergebatur, obscuris idolis perquam similis: postmodum euanuit.

¶ d. Elephanti ex animalibus maximè exhorrent hircū, cerasten, (arietem intelligo,) porcum: quibus sanè machinamentis Romani elephantos Pyrrhi regis primum uertentes, uictoria sunt potiti, Volaterranus.

¶ h. Græcis sacrificaturis capros ciceribus explorare moris erat: nam si gustare abnuissent, concipiebant inde haud ualere satis, Cælius. Perfectum sacrificium sue, tauro, hirco, & ariete constabat: hoc hecatomben & trittyn uocabant, ut exposuimus in Boue pluribus. Heroibus tauro, capro, & ariete litabant, Gyraldus. Apollini, Homero teste, unus tauro, alius ariete, aliquis hirco sacrum fecit. Agathius Gottici belli lib. 2. author est, ingruente Persarum bello in Marathonijs campis, uouisse Athenienses, totidem se hircos Dianæ immolaturos, quot peremissent hostes. Quod cum implere in primis cuperent, non quisse tamen, etiam capris adiectis uel succidaneis, Cælius. Capram & hircum Mendesij pro dijs sibi cōsecrarunt, Gyraldus, & Strabo lib. 17. Iidem tum Pâna tum hircum uno uocabulo Menden appellant, ut supra dixi in prima parte huius capitis. In Capra etiam ex Herodoto retuli quod Mendesij capras & hircos uenerentur: & de hircinis cruribus Panos, unde & τραγοσκελὴς cognominatur & τραγοβάμων, ut explicaui ultima parte capitis octaui de Capra. Hircum (Aegyptij) deificarunt, sicut & Græci Priapum: & propter eam corporis partem à qua sit omnium ortus, pudendis non solum Aegyptij, sed alij plures sacra faciunt, Diodorus Siculus. Bacchi transformationem in caprum, Ouidius libro 5. Metamorphoseon describit. Hircum Baccho sacrificant, inquit Phurnutus, eò quod uites & ficos lædere existimetur. Quamobrem excoriato etiā hirco in utrem insiliunt agricolę iuuenes in Atticis uicis. (Hunc Ascoliorū morē in capra iam explicaui:) Sed forte hac uictima Bacchus gaudet, quoniam & ipse hircus sit. Vergilius lib. 2. Geor. cum quadrupedes uitibus infestas nominasset, subiungit: Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris Cæditur: & ueteres ineunt proscenia ludi, &c. & mox post mentionem ascoliorum, id est, saltationis super utres caprinos uel hircinos uino repletos, Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram: Pinguiaq; in ueribus torrebimus exta colurnis. Victimæ numinibus (inquit Seruius in hunc Vergilij locum scribens) aut per similitudinem, aut per contrarietatem immolantur: per similitudinem, ut nigrum pecus Plutoni: per contrarietatem, ut caper qui obest uitibus, Libero. Aris autem omnibus, non sine causa dixit. Nam cum numinibus cæteris uariè pro qualitate regionum sacrificetur, &c. Libero ubiq; caper immolatur. Prima existimatur hostia (inquit Probus) fuisse sus, quia terrā rostro protrudendo semina erueret: secunda caper, quia uitem læserat: quod & Pythagoras etiam testatur apud Ouidium libro 15. Metamorph. Meminit etiam Varro lib. 2. cap. 4. Icaro patri Erigones, Liber pater uinum & uitem, & uuam tradidit: qui cum seuisset uitem ipsam, & hircus in uineam se coniecisset, & quę ibi tenerrima folia uiderat decerpsisset, ex pelle eius utrem fecit, ac uento plenum perligauit, & in medium mare proiecit, suosq; sodales circa eum saltare coëgit, Higinus. Incensis iam altaribus, & admoto hirco, id carmen quod sacer chorus Libero patri reddebat, tragœdia dicebatur: hoc est ab hirco uinearum hoste, & à cantu, ut refert Donatus. Vel quod uter ex eius pelle uini plenus, solenne præmium cantoribus fuerat: uel quod hirco donabatur eius carminis poëta. Ouidius lib. 1. Fastorum: Sus dederat pœnas: (propter agrum scilicet rostro effossum, & segetem uastatam, Cereri immolata:) exemplo territus horum Palmite debueras abstinuisse caper. Quem spectans aliquis dentes in uite prementem, Talia non tacito dicta dolore dedit. Rode caper uitem, tamen hinc cum stabis ad aras, In tua quod spargi cornua possit, erit. Citat hunc Ouidij locum Politianus in Miscell. cap. 26. & adijcit etiam Eueni distichon Græcum, ex quo Ouidium transtulisse apparet. Id huiusmodi est: Κἤν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω, ὅσσον ἐπισπεῖσαι σοί τράγε θυομένῳ. Et mox, Afferamus etiam (inquit) quod apud Suetonium in Domitiano est, his uerbis: Vt edicti de excidendis uineis propositi gratiam faceret, non alia magis re compulsus creditur, quàm quod sparsi libelli cum his uersibus erant: Κἤν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω, ὅσσον ἐπισπεῖσαι καίσαρι θυομένῳ. Quod enim supra uitis capro minitabatur: hoc eadem nunc Cæsari, pulcherrima parodia: Vel si me, inquiens, ad radicem comederis: tantum tamen uini producam, quantum immolando Cæsari possit infundi. Distichon Eueni in hircum, apud Varinum etiam reperi, in uoce ἀσκωλιάζειν. Cares pro hirco canem immolabant, unde factum est prouerbium Caricum sacrificium, ut in Cane retuli. Veneris πανδήμου, id est, uulgaris dictæ effigies ex ære hirco etiam æreo insidet, Scopæ statuarij opus, apud Pausaniam Eliacorum lib. 2. Cur autem hirco insideat lectori conijciendum relinquit. Mihi quidem ratio in promptu apparet, quod hircus maximè obnoxius libidini sit: cui gētiles pandemori suam Venerem præficiunt, quam ad uraniæ, id est cœlestis, differentiā ita cognominant: nisi quis historiam aut fabulam potius, quam Gyraldus, ut nisc subijciam, refert, huius rei causam fecerit. Epi

D

tragiam Venerem, inquit, Plutarchus in magnis Parallelis scribit uocatam, cum Apollo Delphinius (Delphicus, Cælius) Theseo respondisset, nauigaturo in Cretā, ut deligeret sibi nauigationis ducem Venerem, & is ad mare capram deæ immolaret, statim ea in marem est mutata, ἐκ τοῦ τράγου uidelicet denominata ἐπιτραγία, id est ab hirco. id sexta instantis Munychionis, hoc est mensis Martij, contigisse idem Plutarchus est author, Hæc Gyraldus. ¶ Extat apud Martialem lib. 3. lepidissimū Epigramma, quo narrat historiam sacerdotis, qui cum hircum Baccho mactaret, agrestem & rudem quendam hominem sibi inseruientem, testiculos acuta falce secare iussit, Teter ut immundæ carnis abiret odor. Interim occupati circa hircum inclinatiç sacerdotis scrotum apparens, rusticus re male intellecta subito resecuit, antiquos sacrorum ritus id postulare existimans. Sic modo qui Tuscus fueras, nunc Gallus haruspex, Dum iugulas hircum, factus es ipse caper. Anytes epigramma in pueros hirco inequitantes Anthologij libro 1. sect. 33. extat huiusmodi. Ἡνία δή τοι παῖδες ἐνὶ τράγε φοινικόεντα θέντες, καὶ λασίῳ φιμὰ περὶ στόματι, ἵππια παιδεύουσι θεοῦ περὶ ναὸν ἄεθλα, ὄφρ' αὐτοὺς φορέῃ ἥσυχα, τερπόμενος.
Dialogum hirci & bouis in argento sculptorum, uide supra in Boue capitis 8. parte 8.

¶ PROVERBIA. Anus hircissans, γραῦς κατροῦσα, de anu adhuc intempestiua libidine pruriente, &, ut ait Plautus, catulliente. Aristophanes in Pluto, ἀλλ' ἀνίστασο γραῦς καπρῶσα τὰ φάρμακ' ᾠχετο: Verum nouerat Anus caprissantis uorare uiatica: de iuuene cui anus libidinosa omnia suppeditabat. Nota est hircorum libido, odorcp, qui & subantes consequitur, Hęc Erasmus. Imposuit ei uocum similitudo, ut κάπρος Græcorum (quibus ea uox aprum & suem marem significat) pro Latinorum capro, id est hirco transferret. Καπρᾶν scropharum est, cum libidine turgent & mares requirunt, ut in ipsarum historia clarè constabit. Quamobrem Anus subans, non hircissans, ab Erasmo reddendum fuerat. Ad eundem ferè sensum à Germanis quibusdam effertur: Wann die alten geul gehen werden/so stehen sie nit zů halten. Γραῦς ἀναθυᾷ, Anus hircum redolet, de uetula libidinante: propterea quod alarum & reliquarum partium odor excitatur ad libidinem incensis, Erasmus. Miror sanè nullum ab eo huius prouerbij authorem citari, necp à quo Græcorum id decerpserit indicari. Quod ideo desidero, quoniam ἀναθυᾷ uox deprauata mihi uidetur. Ego nihil hircinum in ea uideo, sed ἀναθυᾷ legendum assero, ut sensus sit, Anus iuueniliter ludit aut saltat: in quem sensum & hæc proferuntur, γραῦς βακχεύει, γραῦς χορεύει. Suidas ἀναθύειν exponit rem diu intermissam repetere, & Pherecratis uersum adducit, πάλιν αὖθις ἀναθύουσιν αἱ γραῖαι τρόποι, id est, Anus denuo iuueniles repetunt mores. Varinus (ex Hesychio) addit ἀναθύειν τὸ ἀνασκιρτᾶν, καὶ αὖθις ἐξ ἀρχῆς ἀναπάλλειν: & rursus paulo post, ἀναθύειν, ἀναιξαῖν, πηδᾶν: quæ quidem interpretationes omnes, præterquam τὸ ἀναιξαῖν, id est, occidere, ad prouerbij sensum congruunt. Ἀναθυάζει etiam apud Hesychium ἀνασκιρτάζει exponitur. Erasmus mihi deceptus uidetur, tanquam ἀναθυᾷ pro ἀναθυμιᾷ acceperit: quod uerbum tamen ad hircinum & fœtidum odorem referri non potest, sed ad suauem & gratum qualis aromatum est: adde quod transitiuum semper est, ut suffire Latinis. ¶ Caricus hircus, Καρικὸς τράγος: Diogenianus indicat dictitatum de uilibus & contemptis. Hesychius indicat usurpatum à Sophocle, &c. Fieri potest ut prouerbium eò respiciat, quod Cares pro hirco solent immolare canem, ut indicatum est in prouerbio Caricum sacrificium, Erasmus. ¶ Qui Bauiū non odit, amet tua carmina Mæui, Atcp idem iungat uulpes, & mulgeat hircos, Vergilius in Palæmone: de re palàm absurda. Est enim uulpes animal ab aratro uehementer alienū. Lucianus de Demonacte in uita eius narrat, quod cum conspiceret duos quosdam philosophos, utroscp pariter indoctos, inter se disceptantes, & alterum quidem ridiculas quasdam quæstiones proponentem: alterum item aliena, necp quicquam ad rem facientia respondentem: Quid, inquit, amici, an non horum alter hircum mulgere uidetur, alter cribrum supponere? Refertur à Diogeniano his uerbis, πότερον ὁ τὸν τράγον ἀμέλγων, ἢ ὁ τὸ κόσκινον ὑποτιθείς, ἀφρονέστερος, id est, Vtrum stultior, qui mulget hircum, an qui cribrū supponit? cum utercp pariter absurdè facit, Erasmus.

DE HOEDO.

A.

HOEDVS Hebraice nominatur גדי gedi. Dauid Kimhi putat tam agnum quàm hœdum sic appellari, & ideo differentiæ causa pleruncp caprarum nomen adijci, hoc modo, gedi haissim. R. Abraham solis capris hoc nomen attribuit, ut solet etiam Arabica lingua: plurale masculinum est gedaijm, fœmininum gedioth. Geneseos cap. 38. Chaldaica translatio habet gadeia, Arabica gedi, Persica bus kahale busan. Septuaginta eriphon, Hieronymus hœdū. Sair uel seir etiam Hebræis paruum hircum significare supra dixi, aliqui hœdum interpretantur. Hœdi Græcis ἔριφοι dicuntur, uscp ad tres aut quatuor menses, deinde χίμαροι ad partum uscp, Varinus. Qui sex menses excedunt, non hœdi, sed αἶγες, id est, capellæ uocantur, Symeon Sethi. Hœdus hodiecp uulgo apud Græcos σφάγι nominatur. Italice cauretto, quasi capreolum dicas: quo nomine barbari quidam etiam in Latina lingua pro hœdo abutuntur. Aliqui etiam Italice capretto uocant, alij ciauarello: Rheti qui Italice loquuntur ulzol. Hispanicè, cabrito. Gallicè, cheureau. Germanicè gitze, uel ut alij scribunt Kitzlein. Anglicè kydd. Polonicè koziel.

c. Ferè

C.

Ferè ad tres menses nõ disiunguntur hœdi, Varro. In nutricatu hœdi trimestres cum sunt facti, tum submittuntur, & in grege incipiunt esse, Varro. Vbi editi sunt, eodem modo quo agni educantur: nisi quod magis hœdorum lasciuia compescenda, & arctius cohibenda est. Tum super lactis abundantiam samera, uel cytisus, aut edera præbenda: uel etiam cacumina lentisci, (& arbuti, Palladius:) aliæq; tenues frondes obijciendæ sunt, (sæpe præbenda, Palladius.) Sed ex geminis singula capita, quæ uidentur esse robustiora, in supplementum gregis reseruantur, cætera mercantibus traduntur, Columella. De mentigine hœdorum mortifera lactentibus, dicam infra in Agnis ex Columella, &c. Natura corporis partes fingẽs perficiensq́; fecit ut ipsę citra doctrinam, proprias actiones aggrederentur: cuius rei exactissimum aliquando fecimus periculum, hœdum alendo, sed ita alendo, ut matrem quæ ipsum in utero gestauerat, nunquam uidisset. Cum enim prægnãtes capras dissecarem, hœdum à matre exolutum ita abstuli ut ipsam haudquaquam uideret: atq; in domum quandam, ubi multæ pelues erant, deposui: quarum aliæ uini, aliæ olei, alię mellis, aliæ lactis, aut alterius cuiuspiam humoris erant plenæ, aderantq; fructus non pauci, tum cereales, tum ab arboribus decerpti. Hunc itaq; hœdum conspeximus, in primis quidem pedibus incedentem, perinde ac si audiuisset crura incessus gratia sibi fuisse concessa: deinde excussit quam à matre contraxerat humiditatem. Postea pede latus scalpere, ac deinde singula uasa olfacere uidimus: percepto itaq; singulorum odore, lac tandem absorbuit. Quibus uisis, omnes exclamauimus, Hippocratem uerè dixisse, animalium naturas esse indoctas, (& reliqua) Galenus lib. 6. de locis affectis, cap. 6.

¶ D. Splendidior uitro, tenero lasciuior hœdo, Ouidius.

¶ E. Caseus fit lacte coagulato, hœdino imprimis uitulorúmue coagulo, Plinius. Maio mense, inquit Palladius, caseum coagulabimus syncero lacte, coagulis uel agni, uel hœdi, &c. ¶ In iurisconsultorum libris ubi tractatur de auro & argento legato, in lege Argumento sunt, odonum legebatur, Baysius œdorum legendum asserit: quod ex œdorum (sic scribit sine aspiratione) pellibus fiebant calciamenta, ut ex antiquis, inquit, marmoribus Romæ coniecimus. Idem his Martialis poëtæ ad Phœbum uersibus comprobat, Oedina tibi pelle contegenti Nudæ tempora uerticemq; caluę, Festiuè tibi Phœbe dixit ille, Qui dixit caput esse calciatum. Festiuè autem dixit, propterea quod Romani temporibus illis in calciamentis uterẽtur pellibus œdinis, Hæc Baysius. De pellium caprinarum usu ad uestimenta, superius in Capra dixi, capite quinto. πρωτογόνων δ᾽ ἐρίφων ὁπόταν κρύος ὥριον ἔλθῃ, δέρματα συῤῥάπτειν νεύρῳ βοός, ὄφρ᾽ ἐπὶ νώτῳ ὑετοῦ ἀμφιβάλῃ ἀλέην, Hesiodus. Lectulos pellibus hœdinis sternere, Cicero lib. 2. de Legibus. Euphorbiæ incisæ conto subditur excipulus uentriculo hœdino, Plinius. Agni & hœdi lasciuientes, & inter se saltantes, lætos (serenos) dies promittunt, Aelianus. Cauendum ne anseres hœdinos porcinósue pilos deuorent: exoluunt enim eos si uorauerint, Anatolius. ¶ Verres, iuuencos, arietes, hœdos, decrescente luna castrato, Plinius. Aliqui pilos hœdorum suffiunt, & eo nidore fugant serpentes, Plinius.

F.

Hœdus ab edendo dictus est, inquit Isidorus, teneri enim pinguissimi sunt, & grati saporis. Circunferebantur & hœdi frequenter in conuiuio uarijs parati modis: ἄλλοι δ᾽ ἐ πολλοὶ (forte πολὺ) τὸ ὀπὸν ἔχοντες, οἵ τινες ἐν τῷ τυχοῦσιν ἡδονὴν παρεῖχον ἡμῖν, Athenæus lib. 9. per ὀπὸν uel laser intelligo quo condita fuerint, uel potius lacteum in uentriculis eorum concretum succum, quo ad caseos coagulandos utuntur. Hœdi apud ueteres ex Melo (Medica insula, Varro de re rustica, corruptè ut iudico) præcipue laudabantur, ut scribit Pollux: aut ex Ambracia, uti est apud Gellium, Cælius. Hœdulus ad domini saltet, sed frigidus, aras. Vix calet ille, ægris uda alimenta feret, Bapt. Fiera. Ex pedestribus animãtibus suilla caro probatissimus cibus est, deinde hœdina, mox uitulina, Galenus in libro de boni & mali succi cibis. Hircinæ & caprinæ nõ undequaq; laudabilis sunt alimenti: ut arietes etiam & oues agniq;: solis autem hœdis innoxie utare, Galenus in libro de attenu. uictu. Hœdorum carnem, etiam ut primum in lucem æditi sunt, in cibo non illaudabilem esse, ex Galeno docui iam in Vitulina. Hœdorum caro minus excrementi habet quàm arietum, Auicenna. Hœdorum carnes facile concoquuntur, & modicè nutriunt (ut Gyraldus uertit: Græce legimus symmetra, id est, temperatæ sunt:) sanguinemq; tenuem & humidum gignunt: calidas & siccas habitudines ac temperaturas iuuant. Sunt uerò meliores, meliorisq; succi, qui nec nimis tenelli sunt, nec nimis natu maiores. Nam qui sex menses excedunt, non hœdi, sed capellæ, αἶγες, uocãtur. Rufi sanè & glauci, cæteris meliores sunt: sed colicis morbis nocent. Aiunt quoq;, quòd si pulmo eorum (ante potum) edatur, ea die temulentiam auertere, Symeon Sethi. Ebrietatem arcet hœdinus pulmo, Plinius. Hœdinæ carnes hyeme improbantur, conueniunt æstate, reliquis temporibus mediocres sunt, Rasis ut in Tacuinis citatur. Hœdinam carnem, qua nulla inter domestica animalia potior habetur, edito. Parum enim recrementi in se habet, facillimè concoquitur, bene alit, sanguinem bonum generat, calido & frigido contemperatum. Hic cibus conuenit lautè uiuentibus, Platina. Et paulò ante, Ex capris (inquit) hœdi lactentes esui sunt optimi. Et alibi, Hœdi utrũlibet (assi uel elixi) cocti, suaues & salubres sunt: coxæ tamen assæ, meliores habentur: Eadem & de agni coctura. ¶ Hœdus in allio: Integrum hœdum (inquit Platina) aut quartã partem, tessellis laridi & * spinacis mundi, allijs circunquaq; impactis, ueru ad ignem uoluito: humectatoq; frequẽter cum ramusculis

lauri aut rosmarini, ex hoc, quod nunc scribam, condimento: Cum agresta, cumque iusculo pingui duo uitella oui bene agitata, duas spicas allij bene tunsas, modicum croci, parum piperis misceto, in patellamque indito. Inde, ut dixi, quod coquitur, aspergito: coctum, in patinam ponito, partemque conditurae infundito, ac petroselinum minutatim concisum inspergito. Hoc obsonium bene coctum cito comedi debet, ne refrigescat: oculos hebetat, Venerem demortuam excitat. Ex eodē Platina quomodo paretur artocreas ex hœdina carne, in Vitulina iam dixi, est enim eadem ratio. ¶ Sanguis hœdi in cibum formatus, quem sanguiculum uocant, cœliacis & dysentericis à quibusdā commendatur, Plinius. Aliqui sanguiculum, hœdi uel suis sanguinem exponunt, in cibum formatum. Talis nimirū erat μέλας ζωμὸς Lacedæmoniorū. Αἱματία, obsonij genus uel farciminis ex sanguine, meminit Pollux. αἱμάτιον, garum quoddam è thynni intestinis cum branchijs, sanie ac cruore cōfectum, quasi sanguiculū, Lexicon uulgare. ¶ Iocinora, siue pulmones: Iocinora hœdina uel agnina sic coques (uerba sunt Apicij 7.10.) Aquam mulsam facies, & oua, partem lactis admisces eis ut incisa iocinora sorbeāt, coques: & œnogaro, pipere asperso inferes. Aliter in pulmonibus: Ex lacte lauas pulmones, & colas quod capere possunt, & infringis oua duo cruda, salis grana pauca, mellis ligulam, & simul commisces & imples pulmones: elixas, & concidis: teres piper, suffundis liquamen, passum, merum, pulmones confringis, & hoc œnogaro perfundis. ¶ Copadia hœdina siue agnina, (ut docet Apicius 8.6.) Pipere, liquamine, coques cum phaseolis paratarijs (aliâs faratarijs:) suffundes liquamen, piper, laser, cuminum tritum, buccellas panis, oleum modice. Aliter hœdinam siue agninam excaldatam: Mittes in cacabum copadia, cepam, coriandrum minutim succides. Teres piper, ligusticum, cuminum: liquamen, oleum, uinum: coques: exinanies in patina, amylo obligas. Aliter hœdinam siue agninam excaldatam: Agnina cruda trituram in mortario accipere debet. Caprina autem cum coquitur, accipit trituram. In hœdum siue agnum assum: Hœdi cocturam, ubi eum ex liquamine & oleo coxeris incisum, infundes in pipere, lasere, liquamine, oleo modicè: & in craticula assabis, eodē iure continges: piper asperges, & inferes. Aliter hœdus siue agnus assus: Piperis semunciam, asareos scrupulos sex, zingiberis modicum, petroselini scrupulos sex, laseris modicum, liquaminis optimi heminam, olei acetabulū. Hœdus siue agnus syringatus: Exossatur diligenter à gula, sic ut uter fiat, & intestina eius integra exinaniantur, ita ut in caput intestina sufflentur, & per nouissimam partem stercus exinanitur, aqua lauantur diligenter, & sic implentur admixto liquamine, & ab humeris consuitur, & mittitur in clibanum: cum coctum fuerit, perfunditur ius bulliens lacte. Piper tritum, liquamen, carenum, defrutum modicè, sic & oleum etiam: bullienti mittis amylum: uel cete mittitur in retiaculo uel in sportella, & diligēter constringitur, & bullienti zyma cum modico salis submittitur: cum bene illis tres undas bullierit, leuatur, & denuo bullit cum humore supra scripto, bullienti conditura perfunditur. Aliter hœdus siue agnus syringatus: Lactis sextarium unum, mellis uncias quatuor, piperis unciam unam, salis modicū, laseris modicum, dactylos tritos octo, ius in ipsius olei acetabulum, liquaminis acetabulum, mellis acetabulum, uini boni heminam, amylum modicè. Hœdus siue agnus crudus: Oleo, pipere fricabis, et asperges foris salem purum multo cum coriandri semine: in furnum mittis: assatum inferes. Hœdus siue agnus Tarpeianus: Antequam coquatur, ornatus consuitur. Piper, rutam, satureiam, cepam, thymum modicum: & liquamine collues. Hœdum macerabis in furno in patella quæ oleum habeat: cum percoxerit, perfundes in patella impensam: teres satureiam, cepam, rutam, dactylos: liquamen, uinum, carenum, oleum: cum bene duxerit, impensam in disco pones: piper asperges & inferes. Hœdus siue agnus pasticus: Mittes in furnum, teres piper, rutam, cepam, satureiā, damascena enucleata, laseris modicū, uinum, liquamē & oleum: uinū feruēs colluitur in disco, ex aceto sumitur. Hœdus laureatus ex lacte: Hœdum curas, exossas, interanea eius cum coagulo tolles, lauas: adijcies in mortarium piper, ligusticum, laseris radicem, baccas lauri duas, pyrethri modicum, cerebella duo uel tria: hæc omnia teres, suffundes liquamen, temperabis ex sale: super trituram colas lactis sextarios duos, mellis ligulas duas, hac impensa intestina reples, & super hœdum componis in giro (quidam legit zirbo, id est omento:) & omentum charta cooperies, surculas: in cacabum uel patellam compones hœdum: adijcies liquamen, oleum, uinum: cū ad mediam cocturam uenerit, teres piper, ligusticum, & ius de suo sibi suffundes, mittes in defruti modicum, teres, reexinanies in cacabum: cum percoctus fuerit, exornas, amylo obligas & inferes, Hucusque Apicius lib. 8. ut dixi, cap. 6. ¶ Pulmo hœdinus (ut scribit Aetius in ratione uictus colicorum lib. 9. ca. 30.) bis assatus ac in cibo acceptus, superabundans alimentum subtrahere uidetur: Qui uero eum lacte replent, deindeque coquunt, aut assant, uoluptatis gratia non utilitatis respectu id faciūt: multoque magis qui eum frustatim concisum in sartagine torrent. ¶ Ventrem cum intestinis nostri in uitulis & hœdis priuatim nominant das kröß: quæ quidē elixa & aromatibus cōdita initio mēsæ apponūt.

G

Celsus libro 5. cap. 7. docens curationem communem aduersus omnes morsus serpētium: Si neque qui exugat, inquit, neque cucurbitula est, sorbere oportet ius anserinum, uel ouillū, uel uitulinum, & uomere: Viuum autem gallinaceum pullum per medium diuidere, & protinus calidum super uulnus imponere, sic ut pars interior corpori iungatur: Facit id etiam hœdus agnúsue discissus, & calida eius caro statim super uulnus imposita. ¶ Aliqui carnem recentem hœdorum, (uulneribus ex ictu serpentium illigant:) pilo suffiunt; eodemque nidore fugant serpentes. Vtuntur & pelle eorum

recente ad plagas, Plinius. Hœdorum pilis suffiri uuluas utile putant, Plinius. Ad inflammationes tonsillarum & anginas, gallinæ hœdiue iusculo utere, Galenus Euporist. 2.15.

¶ Hœdi sanguis (siccus, apud Galenum lib. 2. de antidotis) utilissime in antidota miscetur, Dioscorid. Sanguis caprinus decoctus cum medulla contra toxica uenena sumitur, hœdinus contra reliqua, Plinius. Sanguinis excreationes reficit hœdinus sanguis recens ad cyathos ternos cum aceto acri pari modo, feruens potus, Plinius. Porrò quod de hœdorum sanguine prodidit Xenocrates, ratus id ob aceti mistionem posse aliquid efficere, persuasi cuidam in agro degenti, qui rei rusticæ quidē studiosus, sed primis disciplinis eruditus erat, ut experiri uellet. Is retulit se in duobus sanguinem expuentibus usum, nonnullam utilitatem expertum. Cæterum illorum neuter, ex ijs quæ mihi narrabat, neq; ex arteria, neq; ex larynge aut pulmone expuisse uisus est. Xenocrates igitur in primo libro De percipienda ab animantibus utilitate, ubi de hœdis differit, scribit in hęc uerba: Ad hæmoptoicos, hoc est sanguinem spuentes, admodum utilis est hœdorum sanguis: oportet autem nondum (Marc. Vergilius perperam pro nondum habet nuper) concreto plus minus mensura semicotylę tantundem admiscere aceti acris, idq; feruefactum trifariam partiri, & in singulos dies singulas partes exorbendas dare. Itaq; licebit tibi forte fortuna in agro deprehenso, ubi reliquorū fuerit inopia hoc uti, cum citra periculum id experiri possis, Galenus de facult. simplic. 10. 4. Sanguinis hœdini recentis, antequam congeletur, uncia cum aceto mixta, & triduo pota, uomitui (malim excreationi uel sputo) sanguinis confert, itemq; agni, Auicenna. Sanguine hœdi in cibum formato, quem sanguiculū uocant, ad cœliacos & dysentericos affectus quidā utuntur, Plinius. ¶ Hœdorum adeps minus tum calidus tum siccus est quàm caprarum, Galenus. Nostri ex adipe de omento hœdi sumpto, & stillatitio rosarum liquore macerato, in libras tribus uel quatuor caphuræ drachmis admixtis, unguentum parant ad fissuras labiorum & narium utile, & mulieribus tum aliàs tum ne facies à sole aduratur expetitum. Galli & Itali pomatum uocant, quoniam odoris commendandi gratia poma adijciunt, hoc ferè modo: Mala quinq; decorticata & in partes diuisa, & caryophyllis interfecta, in rosarum liquore moschato macerantur quatriduo. Deinde addūt adipis hœdi recentis libram, & simul feruefaciunt in balneo Marię (ut uocant) donec omnia albescant: mox cū prædicto rosarum liquore abluunt, ut totum fiat album, & in uase uitreo reponunt. Sunt qui odoris gratia, algaliæ uel moschi uel utriusq; parum admiscent. Apud nos quidā tragacanthæ, cerussæ, & lactis caprini nonnihil admiscent. Eisdem uiribus præditum aut etiam efficacius uidetur, quod uulgo unguentum album caphuratum uocāt, oleo rosarum, cera alba, cerussa, albis ouorum mixtis cum modica caphura. Posset & calx uiua, præsertim lota admisceri, ut in illo Sexti ad labiorum fissuras, Sępum capreæ (tribuit autem capreæ eadem ferè omnia quæ alij caprę) & adipem anserinum, & medullam cerui, & cepe cum resina simul & calce uiua, fac ut malagma: mirè sanat labiorum fissuras. ¶ Feminum hœdi cinis intestina rupta sarcire mire traditur, Plinius. Sanguinem sistit, Idem. E lacte mulieris proficit ad cacoëthe, Idem. ¶ Aristoteles coagulum laudat ex inulo seu hinnulo. Nicoon (ut Nicandri Scholia citant, & Hermolaus in Plinium 11.41.) in libro de difficultatibus, optimum coagulum ait hinnuli, secundum leporum, tertium hœdi. Marcellus Verg. non recte agni pro hœdi in huius authoris testimonio posuit. Coagulum hinnuli, leporis, hœdi, laudatum: præcipuum tamen dasypodis, Plinius. Leporino coagulo pares habet uires, coagulum hœdi, agni, hinnuli, &c. contra aconiti potum in uino, & concretum lac in aceto, conuenienter assumuntur, Dioscorid. Reliquas uires, utpote communes, sed leporino præcipuas, in Leporis historia dicam. Coagulum hœdi contra potum cicutæ (lege aconiti, ex Dioscoride) prodest: eiq; qui fungos comedit, Haly. Plinius priuatim cōmendat cōtra uiscū, (ixian chamæleontē:) & chamæleontē albū, ac sanguinem taurinum, contra quem & leporis coagulū ex aceto bibatur. Contra pastinacā & omnium marinorum ictus uel morsus coagulum leporis uel hœdi uel agni, drachmæ pondere ex uino sumitur, Plinius. In profluuio sanguinis hœdi coagulum bibi utile putant, Plinius. Et alibi, Coagulum hœdi tertia parte ex aceto potum sanguinis excreationes reficit. Ex aceto sanguinem sistit, Plinius. Magnitudine fabæ in uino myrteo remissum, & ieiuno cœliaco potui datū, efficaciter prodest, Marcellus. Cœliacis & dysentericis coagulum hœdi in uino myrtite magnitudine fabæ quidam propinant, Plinius. Coagulum hœdi aduersus alui profluuium Hippocrates laudat, ut dixi in remedijs ex caseo caprino. Acerrimo aceto maceratum aduersus muliebre profluuium ieiunæ propinato, Galenus Parabilium 2.73. ¶ Ebrietatem arcet pulmo apri aut suis assus, ieiuni cibo sumptus eodem die item hœdinus, Plinius & Symeō Sethi. Pulmonis hœdini combusti cinis prurigines oculorum discutit, & scabras palpebras emendat, si quasi stibium imponatur, Marcellus. Vrinæ incontinentiam cohibet uesica fœminæ suis combusta ac pota: Item hœdi, uel pulmo, Plinius. ¶ Hœdorum lien impositus lieni sedando prodest, Plinius. Impositus lienem digerit, Galenus Parabilium 2.40. Hœdinus lien, similiter ut hircinus, super splenem infantis adpositus, & tumores & dolorem eius emendabit, Marcellus. ¶ In monte Atlante Getuli, qui euphorbium legunt, hœdino lacte adulterant, sed discernitur igni. Id enim quod syncerum non est, fastidiendum odorem habet, Plin. ¶ De uesica paulò ante diximus in pulmone.

H.

Hœdus animal est ex capra genitum: quod nomē doctiores pleriq; cum œ diphthongo scribunt;

præposita aspiratione, paucissimi cum eadem diphthongo, sed absq; spiritu: multi aspirant quidem, sed diphthongum æ subijciunt. Grammatici quidam hædos ἀπὸ τῶν αὐδῶν deriuant, qua quidem ratione scribendum foret ædus, quod nusquam reperitur. Isidorus, ut dixi in F. ab edendo. Alij denique hœdum dictum uolunt quasi fœdum lingua Sabina, in qua F. litera in aspirationem uertitur. Hœdulus etiā & hœdillus diminutiua leguntur. Et Tyburtino ueniet pinguissimus agro Hœdulus, Iuuenalis Sat. 11. Dic igitur me tuum passerculum, gallinam, coturnicem, Agnellum, hœdillum, Plautus in Asin. ¶ Ἔριφος Græce hœdus dicitur, usq; ad tres uel quatuor menses, deinde χίμαρος ἢ (quod etiam de hirco nondum adulto inuenitur, ut supra dixi,) donec pariat & mulgeatur: à partu iam χίμαρα & αἲξ nuncupatur: De mare uero τράγος, & cum adultus est τράγος dicitur, Varinus. Ἔριφος, ὁ μικρὸς αἴξ, ἢ ἡ μικρὰ αἴξ, ὁ ἐν τῷ ἔαρι φαινόμενος, ἤγουν ὁ πρώϊμος: χίμαρος δὲ ὁ ἐν τῷ χειμῶνι, Hesychius, Etymologus, Varinus. Ἔριφοι, τῶν αἰγῶν τὰ νέα, Pollux. Ἐριφίας, χίμαρος, Hesychius, Varinus. Χίμαροι, capræ hybernæ, uel hirci, uel hœdi, Hesychius. Chimari inter hœdos & hircos ætate media sunt, Varinus ex Aristophane grammatico. Ἐριφώματα, ἔριφοι, λάκωνες, Iidem. Ἕρσαι, oues teneræ, uel hœdi hyeme nati, Varinus & Hesychius. Ἕρσαι Homero dicuntur αἱ νεογναὶ καὶ ἁπαλαὶ καὶ δροσώδεις; ἀπὸ τῆς ἕρσης, ἢ νεώτεραι τῇ ἡλικίᾳ. Scholia in Homerum: hoc est capellæ teneræ, & roscidæ, uel minimę natu: nam herse ros est. Hinc ἑρσαῖον & ἑρσήεν interpretantur nouellum, roscidum, tenerum, humidum, pulchrum, recens, purum: & ὥρια similiter, item uerna. Καράνος, hœdus, Hesychius & Varinus: à quibus καρὰ etiam pro capra exponitur, ex Gortyniorum dialecto. Διακαλαμάστρεις apud Rhodios dicti sunt hœdi in lege quadam, οἱ τὴν καλάμην τῶν σπερμάτων ἀποβεβοσκημένοι, id est, qui frugum culmos iam depascerentur, Hesychius & Varinus. ¶ Epitheta: Neq; oues, hœdiq; petulci Floribus insultent, Vergilius. Splendidior uitro, tenero lasciuior hœdo, Ouidius 13. Metam. Lasciuum pecus, & uiridi nō utile Baccho, Dat pœnas: nocuit iam tener ille deo, Martialis. Apud Rauisium leguntur etiā ista, Tenellulus, Petulans, Vagans, Corniger, Mollis, Lactens, Pinguis. ¶ Eriphiam herbam multi (magi) prodidere: Scarabeum hæc in auena, (id est, caule) habet, sursum deorsum decurrentem cum sono hœdi, unde & nomen accepit. Hac ad uocem nihil præstantius esse tradunt, Plinius. Videntur sanè magi hoc ex ea remedium ad uocem commēti, quòd uocalis aut sonorus potius in ea scarabeus (si credere libet) discurrat. Eriphia (ut habet Ruellius tanquam ex Plinio, mihi Plinij locus iam non occurrit) septem lanuginosis ramulis apij modo foliatur: purpureo flore, & eo quidem perenni, semine fabaceo, totidem radiculis quot ramis. Vidimus (inquit Ruellius) in editissimis montibus inter saxa herbam apij folijs, ramosam, leui lanugine pubescentem, purpureo flore adhuc exitu autumni & per hyemis initium emicante, semine fabaceo, ramulis pluribus, foliatis, rubentibus, radice crassa, longa. Sed nō animaduerti si tot radiculis fibrata esset, quot est ramulis brachiata, eam tamen crediderim ranunculi genus esse, quod flore purpureo à Dioscoride notatur. Erisicium (ut habet liber Galeno adscriptus de simplicibus medicamentis ad Paternianum cap. 97.) herba est quæ in summis montibus inuenitur, folijs apij, thyrsulo oblongo: in cuius summo flosculus quasi uiolaceus est, & semen in medio: radix ad magnitudinem & ualetudinē in specie cepæ oblongæ, & ueluti ad unū extuatæ: habetq; radices alias quæ sic radiculas minutas è lateribus emittunt nigro cortice clausas: hæc ipsa uiribus est aconito similis & thapsiæ: proprio gustu omnes illas probare deuita. ¶ Eripha & Parthenia, nomina equarum Marmacis proci Hippodamiæ ab Oenomao occisi, Cælius. ¶ Hœdi, stellæ duę sunt, quas Auriga (quod signum cœleste est super cornua Tauri) in manu tenet. Poetæ nimbosos & pluuiales cognominant, quod eorū ortus & occasus grauissimas excitet tēpestates. Quātus ab occasu ueniēs pluuialibus hœdis, Vergilius 9. Aeneid. Hœdi pridie nonas Octobris oriuntur uespere, aries medius occidit, Columella lib. 11. Vide supra in Capra sydere. ¶ Eriphus poeta comicus fuit, cuius fabulæ feruntur, Aeolus, Peltastæ, Meliboea, teste Athenæo lib. 14. Suidas. Philoriphos, nomen rustici in epistolis Aeliani.

¶ b. Χόρια, τὰ τῶν ἀρνῶν καὶ ἐρίφων ἀγγεῖα, Hesychius & Varinus: sacci forsan aut peræ ex pellibus agninis hœdinisue. Chorion aliàs secūdas significat, siue inuolucrū quo fœtus in utero inuoluitur.

¶ c. Subrumari dicuntur hœdi (uel agni, unde agnus subrumus) cum ad mammam admouentur, quam alij dicunt rumim, (sic enim lego) uel quia rumine trahunt lac sugentes, Festus.

¶ d. De hœdo qui tigridi familiaris fuit, in Tigride dicam. ¶ Captulus est auis quam uenatur draco, cum debilitatur in uenando hœdos & arietes, &c. Syluaticus.

¶ e. Strauit pelliculis hœdinis lectulos Punicanos, Cicero pro Mur. ¶ Hœdile stabulum hœdorum est. Nec uirides metuunt colubros, Nec Martiales hœdilia lupos, Horatius 1. Carm. Vermem qui in Indo flumine reperitur septem cubitorum longitudine, capturi, agnum aut hœdum in hamum implicant, Aelianus.

¶ h. Veteres Græci hœdorum, agnorum, uitulorumq; inspectis intestinis futura prędicabant, Gyraldus ex Pausania. Bacchum eriphion dictū fuisse Hesychius & Varinus meminerunt: Phurnutus hircum fuisse Bacchum, ut supra narraui. ¶ Fauno res diuina nonis Decemb. de hœdo & uino fieri solebat. Horatius tertio libro Carm. ad Faunum ipsum canit, Si tener pleno cadit hœdus anno, &c.

¶ Anus hœdus, γραῦς ἔριφος: Apollodorus apud Zenodotum (Hesychium, & Varinum) ait anum quandam fuisse quæ dicta sit Eripha, (legendum Eriphia) quod in uirginitate consenuisset: perinde

perinde quasi eadem & anus esset per ætatem, & puella, quod adhuc innupta. Sunt qui tradant locustam agrestem à nonnullis mantin appellatam, in Sicilia γραῦν σέριφον appellari. Aiunt autē quodcunq; animal aspexisset, illi mali quippiam accidere. Proinde in mulierem ueneficam & fascinatricem quadrare uidetur: quod genus apud Horatium Canidia, Erasmus. Apud Suidam legimus γραῦς σέριφος, in eam quæ uirgo consenuerit: per translationē ab aruensi locusta, quam γραῦν σερίφην & mantin uocitant. ¶ Sic canibus catulos similes, sic matribus hœdos, &c. Vergilius Aeglog. 1.

DE CAPRIS SYLVESTRIBVS.

Pictura hæc rupicapræ est, in Heluetiorum montibus apud Rhætos & Valesios præsertim frequentis, de qua inferius in hoc capite seorsim agetur.

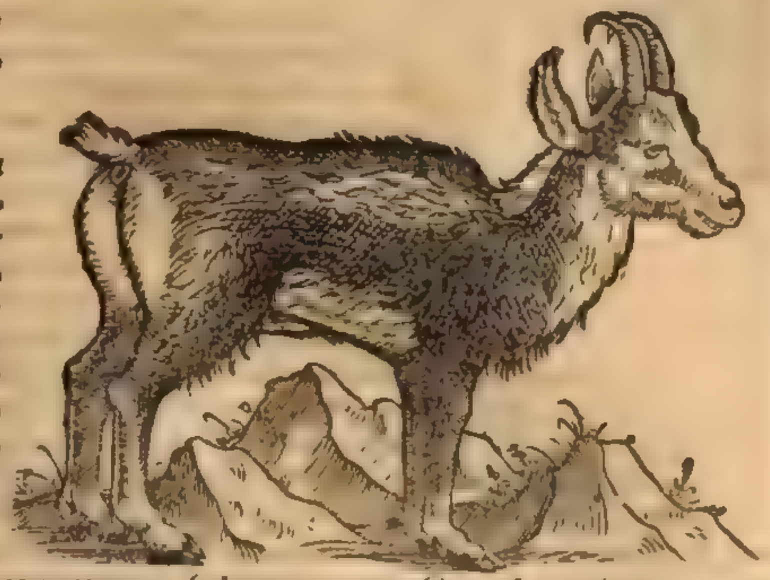

CAPRAE (syluestres) in plurimas similitudines transfigurantur. Sunt capreæ, rupicapræ, ibices: Sunt & oryges, damæ, pygargi, strepsicerotes, multaq; alia haud dissimilia. Sed illa alpes, hæc transmarini situs mittunt, Plinius 8. 53. Præter hæc, plura etiam Græci nomina habent, & alia Hebræi, ut mox apparebit, quæ quidem inter se conciliare difficillimum est. Non solū enim recentiores multa ex his nominibus non intelligunt, & confundunt, & alij aliter interpretantur: sed ueteres etiam Græci Latiniq; multa non satis intellexisse uidentur, quod inde colligimus: quoniam Latini Græcis subinde nominibus utuntur, ut sunt dorcas, platyceros, pygargus, strepsiceros, bubalus, oryx: nimirum quòd cum Italiæ peregrina hæc genera essent, præter dorcadem, peregrinis quoq; nominibus uti necessariū fuit: quod tamē minus molestum nobis esset, si accuratiores singulorum descriptiones uel ab ipsis uel à Græcis haberemus. Multi simpliciter de feris seu syluestribus quædam scripserunt, in utraq; lingua, id quoq; nimis obscurè: cum omnia iam dicta genera capræ syluestres appellari possint. Ego quæcunque de capris syluestribus, non alio nomine adiecto, scripta reperio, primo loco quàm maximè possum perspicuè proponam, mox singulatim de reliquis acturus.

¶ Capras nonnulli (inquit Isidorus) à crepitu crurum dictas uolunt, unde eas creas (crepas potius) uocitant, quæ sunt capræ agrestes: quas Græci pro eo quòd acutissime uideant ἀπὸ τοῦ δέρκεσθαι, dorcas appellauerunt. Morantur enim in excelsis montibus, & quamuis de longinquo, uident tamen omnes qui ueniunt. Eædem autem & capreæ, eædem ibices, quasi auices, eò quod instar auiū ardua & excelsa teneant, & in sublimibus inhabitent: ita ut de sublimi uix humanis obtutibus pateant: unde & meridiana pars ibices (ibides) aues uocat, qui Nili fluentis inhabitant. Hæc itaq; animalia in petris altissimis commorantur: & si quando ferarum uel hominum aduersitatem persenserint, de altissimis saxorū cacuminibus sese præcipitantes, in suis se cornibus illæsas suscipiunt, Hæc Isidorus: qui suo tempore doctissimus habitus est, nec ullus opinor eo eruditior ab eius ætate ad nostri usq; sæculi tempus, quo bonæ literæ renasci cœpere, scriptis aliquid mandauit. Sed quàm inepte tum alia quædam in his quæ iam recitauimus scripserit, tum tria syluestrium caprarum genera pro uno acceperit, manifestius est quàm ut reprehendendo immorari debeam. Similiter author libri de natura rerum, capram syluestrem, capreolam (sic enim uocat) & rupicapram, unum animal facit: quod in suum genus sæuiat, in alias autem bestias timidum & mansuetum sit: Cum à canibus urgetur, in montes altissimos confugere: plurimam inter mares discordiam esse propter fœminas, tempore libidinis. Idem in Creta pulegij pastu sagittas, quibus uulneratum est, exigere scribit.

¶ In Italia circum Fiscelium & Tetricam montes multæ sunt capræ feræ, Varro. In Soracti Fiscellio (ut Cato scribit in Originū libro citante Varrone) capræ feræ sunt, quæ saliunt è saxo pedes plus sexagenos. Capræ quas alimus à capris feris sunt ortæ, à queis propter Italiam Caprasia insula est nominata, Varro. ¶ Ecce feræ saxi deiectæ uertice capræ, Decurrêre iugis, alia de parte patentes. Transmittūt cursu campos, atq; agmina cerui, Puluerulenta fuga glomerāt, montesq; relinquūt. Verg. 4. Aeneid. Seruius hic feras capras interpretatur capreas: Et bene aptat (inquit) descriptionem ad species, ut ceruis campos, capreis saxa permittat. Atqui Aristoteles capras syluestres in Africa nullas esse scribit, ut ceruos quoq;: Plinius ceruos & capreas in Africa esse negat. Rasis montanarum caprarum seuum coctū cum pultibus, prodesse scribit pulmoni ulcerato. Dioscorides caprinum seuum simpliciter in sorbitione, Plinius in pulte ex alica, phthisicis commendant. Idem Plinius alibi, rupicapræ seuo ex lacte phthisicum liberatum scribit. Quamobrem nihil refert an monta-

nas capras apud Rasim feras intelligas, aut domesticas in montibus pascentes. ¶ זמר zamer Hebræis camelopardalin esse docui supra, quamuis nonnulli capream uel rupicapram exponant: quidam adhuc ineptius alcen. יחמור iachemur, lib. 3. Regum cap. 4. quidam capram syluestrem exponunt, alij rupicapram, alij bubalum, & animal capræ magnæ simile esse scribunt: ego bubalum esse coniecerim, non bouem syluestrem, sed ex caprarum syluestrium genere, de quo infra dicam. De אקו ako uoce, quam aliqui hircum syluestrem interpretantur, uide in Ibice inferius. Alselacha (uetus glossarum interpres alsuledati habet) est urina hircorum montanorum, ut patet apud Auicennam lib. 4. fen 4. tract. 2. ubi docet modum cōfectionis alselaha, Andreas Bellunensis. Ego in loco ab eo citato nihil tale inuenio.

¶ ἴξαλον αἶγα apud Homerum Iliad. 4. multis modis interpretantur, plerique capram syluestrem: Porphyrius eandem castratam, quia sæpius feræ capræ adultæ dum in uenationibus fugiunt, genitalia atterunt, & ita castrātur. Alij ἴξαλον exponunt τέλειον, πολυπηδητικόν, ὁρμητικόν, ἐκ τοῦ ἅλλεσθαι: alij libidinosum, ὀχευτικόν καὶ κάλωνα, καὶ πρὸς τὰς τῶν θηλειῶν ἴξυας ἤτοι ὀσφύας ἁλλόμενον: alij denique τὴν κατὰ χειμῶνα ὑπὸ ἅλας ἰχνευόμενον ποιμένικῷ νόμῳ, ἵνα μὴ ψόφαν ποιῇ: sed hoc syluestri capræ, de qua Homerus loquitur, non conuenit. Sunt autem Homeri uersus isti, de Pandaro qui in Menelaum sagittā immisit:

Αὐτίκ' ἐσύλα τόξον εὔξοον ἰξάλου αἰγὸς | Ἀγρίου, ὅν ῥά ποτ' αὐτὸς ὑπὸ στέρνοιο τυχήσας
Πέτρης ἐκβαίνοντα δεδεγμένος ἐν προδοκῇσι, | Βεβλήκει πρὸς στῆθος, ὁ δ' ὕπτιος ἔμπεσε πέτρῃ.
Τοῦ κέρα ἐκ κεφαλῆς ἑκκαιδεκάδωρα πεφύκει. | Καὶ τὰ μὲν ἀσκήσας κεραοξόος ἤραρε τέκτων.

Ἑκκαιδεκάδωρα cornua Scholiastes exponit, quæ extendātur ad sedecim palæstas, id est, palmos, reprehensis illis qui à sedecim annis sic dicta suspicātur, quod δῶρον annus sit. Mihi quidem hoc syluestris capræ genus, ibex uidetur, propter cornuum magnitudinem: de qua inferius. Est & ἴξαλος inter hirci epitheta, ut supra dixi. Vide Eustathium in Homeri uersus iam recitatos. ἴξαλοι, τελείου αἰγὸς δέρμα, Varinus. Γυμνὸς μὲν ἀγραύλοιο δέρει τριχὸς ἰξάλου αἰγός ... ἀμφὶ χέρας ... , in epigrammate quodam, ut citatur à Suida. Reperitur etiam hirci epitheton ἴξαλος in epigrammate. ¶ Χίμαιραι, Hesychius exponit capram syluestrem. ¶ ἴκταρ, Cretenses uocant patres, aut hircos syluestres, Hesychius: apud Varinum aspiratur. ¶ Ὑπναλος, capra syluestris, Hesychius & Varinus. ¶ ἴυρκες, capræ feræ, ὑσφιχίδες, Iidem. Ὑννάς, capra fera, Hesychius: & ὕννι capra simpliciter, & uomer aratri, apud eundē. Cerui appellatione forte intelligit Aristoteles etiam capreas, & damas, & capras syluestres, Niphus. ¶ Αἰγιόνομοι, animalia quædā sic dicta, Hesychius & Varinus: Græci quidem platycerotes hodie ἀγρίμι uocant. ¶ Αἰγαγρίονα, ἄγριον αἶγα, Varinus & Hesychius, quanquam hic nō suo loco sed post Ἄγριον, hanc uocem habet. Apud utrunque etiam αἰγαγρον eodem sensu legimus: αἰγαγρον quoque alicubi, ni fallor, legi. ¶ Αἴγαστρος, genus animalis, Suidas & Varinus. Legitur & αἰγάστρα in fœminino genere apud Suidam, sed nudū nomen. Sigismundus Gelenius in Lexico suo symphono αἰγαθήραν & ποικιλίδα picam uario colore insignem nominat, uocabulis ab eo repertis apud recentiores quosdam Græcos, quibus & agrilustram seu Latinam uocem adiungit, quæ ad ægastran alludit.

Αἰγῶν δ' αὖτε πέλει, προβάτων τε πανάγρια φῦλα, | Οὐ πολλὸν τούτων δίων, λασίων τε χιμάρρων
Μείζονα, ἀλλὰ θέειν κραιπνοί, στρεπτοί τε μάχεσθαι, | Στρεπτοῖσιν κεφαλῇσι κορυσσόμενοι κεράεσσι.

His uersibus Oppianus lib. 2. de uenatione strepsicerotes dictas intelligere uidetur ex syluestrium caprarum genere: quanquam ita constructus sit sermo, ut omnia non minus ad oues quàm capras pertinere uideantur, quamobrem rupicapras intelligere malim, & στρεπτὰ cornua ad dorsum recurua. Paulò post sanè has capras uocat αἰγάγρους, uel potius αἰγάγρους, ut in manuscripto codice reperi: & in excusis etiam post paucos uersus αἰγάγρους habetur. Sed Oppiani uerba à Petro Gyllio translata apponam. Feræ capræ, inquit, nostris domesticis haud multo maiores, sed ad currendum uelociores sunt, (tortis in capite armatæ cornibus.) Ac si quis cornibus ipsarum ceram infundit, uitæ uiam, & spiritus meatum intercludit, quòd tenuis spiritus per media cornua ad cor ipsum proficiscitur. In hoc genere mater suos pullos etiam atque etiam diligenter curat. Quam quidem maternam educationem filij cum pari studio compensant. Et quemadmodum homines parentem ætate affecta infirmum alunt & laboriosæ patris educationi satisfaciunt: sic caprarum pulli, charos parentes senectute confectos tractant, pabulum nimirum suo ore collectum eis porrigūt, & ex fluuio haustam aquam ad potionem afferunt, ac nimirum eorum corpus horridum lingentes, nitidum reddunt. Quòd si solam matrem comprehenderis, continuò etiam suam capies teneram prolem. Eam sanè existimares tanquam uerbis filios impellere ad fugam, procul talibus gemitibus orantem: Fugite filij infestos uenatores, ne me miseram capti materno nomine priuate. Eos contra circum matrem errantes, diceres primum luctuosum cantum occinere, deinde humana & supplici uoce loqui: Per Iouem uenator te rogamus, per Dianam ipsam, charam matrem libera, & nos infelices præmium suscipe: flecte tuum durum cor, uerere deorum iura, & genitoris tui senectutē. At enim cum uenatoris inexorabilem animum sentiunt, sua sponte in uincula incidunt, & cum matre capiuntur.

¶ Est & aliud genus, quod ad ibicis seu capricorni nostri naturam, nisi quod maius est, accedere uidetur, ab Aeliano in hęc uerba descriptum: Capræ feræ ad summos Libycorū montium uertices commorantur, ad boum magnitudinem accedunt, ipsarum armi & crura luxuriosis pilis fluunt, tibijs paruis, frontibus rotundis, oculis raris, & concauis, non ualde proiectis sunt. Cornibus post

primum

primum exortum utrisque ab alteris longe auersis, & aberrantibus, & incuruis, non enim similiter atque aliarum caprarum recta existunt, sed eatenus retorquentur, ut ad armos pertingant. Ex capris longe maxima ad saliendum habilitate sunt: nam ex cacumine in aliud longe distans cacumen transiliunt, & tametsi saepe earum quaepiam, dum ex uno uertice in alterum saltare contendit, ob nimiam interuallorum distantiam per praerupta saxa praeceps agitur, nihil tamen laeditur, sic est aduersus saxorũ duritiem membrorũ resistenti firmitate, ut nec cornua frangat, nec caput diminuat. In summis montibus plurimas, solertia quadam captãdi caprarij generis, nimirũ uel iaculis, uel retibus, uel laqueis à doctrina artis uenaticae instructi comprehendunt. Iam in patentium camporum aequoribus quilibet uel tardus pedibus eas, quòd ibidem non ualent ad fugiendum, capere queat. Earum pellis & cornua aliquot commoditates habent, nam in frigidis tempestatibus ad uim frigorum atque hyemem excipiendam pastoribus & fabris materiarijs pelles mirifice prosunt. Cornua ad hauriendam de praeterfluentium riuorum confluentibus, aut è fontibus potionem, ad depellendam sitim, nõ minori usui habentur, quàm uel calices ipsi: tanta enim capacitate sunt, ut in bibendo respirare sit necesse. Ab homine expoliendi bene perito cornu politum, tres mẽsuras capere potest.

¶ Idem de feris in Aegypto capris, quas scorpij non laedunt: In Copto, inquit, Aegyptia urbe & magna conficiendorum aliorum sacrorum religione Isim Aegyptij colunt, & uero eodem cultu hanc ipsam uenerantur, quo aut coniuges aut liberi à lugentibus afficiuntur: Vbi Isis hanc religionem possidet, ibi acerrimi ad pestiferum uulnus inferendum scorpij maximi uersantur, qui ut percusserunt, statim interficiũt: ad quorum uitationem omne cautionis genus Aegyptij adhibent, sexcentaque machinamenta moliuntur, uerũtamẽ lugentes ad Isidis fanum caprae ferae ex omnibus tegumentis nudae inter scorpios humi iacentes ab horum acerbitate integrae incolumesque permanent, ex quo fit, ut Coptitae eius caprini generis foeminas ad diuinitatem & religionẽ consecrent, & religiosissime colant, easdemque Isidi in amore & delicijs esse existiment: contra aũt mares immolant.

¶ Pisces quidam nigri uenenati in Armenia reperiuntur: horũ farina ficus cõspergunt, quas in ea loca quae maximè abundant feris disseminant. Bestiae primum ut ea attigerunt, statim moriuntur: ut apri, ferae caprae, cerui, &c. nam eiusmodi animalia ficuum & farinarum auidissima sunt, Aelianus.

¶ RVPICAPRAS etiam (quarum figuram ab initio huius capitis dedimus) Plinio inter caprarum syluestrium genera nominatas, adnumerare hic libet: quoniam hoc nomen apud solũ Plinium legimus, & apud Graecos simpliciter ferae caprae dicuntur, ut coniicio: nam & magnitudine & figura tum cornuum tum reliqui corporis ad uillaticas proximius accedũt, quàm ullae reliquarum. Hae forte sunt ἄγαγροι uel ἄγχεροι Oppiani, paulò superius descriptae: nec aliae fortassis Creticae dictamni remedio celebres, de quibus infra dicam. Nomen à rupibus inditum: in ijs enim per summos uersantur montes. Germani appellant gẽms uel gamß, nostri in foeminino, alij in masculino genere. Rhaeti qui Italicè loquuntur, camuza. Hispani capra montes, ni fallor. Angli uuilde goote, id est, syluestrem capram. Poloni dzyka koza, id est, feram capram. Bohemi melius korytansky kozlik, quasi Carnicum, seu (ut nunc loquuntur) Carinthiacum hirculum: quod illa pars alpium ut uicinior Bohemis, ita est notior. Capream forte Martialis pro rupicapra impropriè posuit in hoc disticho,

Pendentem summa capream de rupe uidebis: Casuram speres, decipit illa canes.

Caprae genus syluestre non magnum, curua ad modum unci habet cornua, quibus se retinet cum per deuexa montium cadit, Albertus. Rupicapris cornua in dorsum adunca, Plinius. Animalia quaedam infirma habent cornua, quae parum aut nihil eis ad pugnam conferunt: qualia sunt in capris montanis, quam gemeze Germani uocant. Habent enim cornua parua & inualida, quae non tam ad pugnam, quàm ad retinendum se ceu unco, dum rupes scandunt & cadunt interdum, à natura eis cõcessa uidentur, Albertus. Et rursus, Animalium cornutorum quae apud nos apparent, minimum est caper montanus: qui rubros habet oculos, & cornu recuruum, acutissimum uisum, & gregatim pascitur, lingua nostra gemeze dictus. Cornua ei nigricant, nouem aut decem circiter digitos longa: multis nodosis circulis exasperata, minoribus paulatim, in unco nullis: is leuis & acutus est, hami instar. Parallela ferè, hoc est aequis undique interuallis surgunt, solida, ab initio tantum circiter pollicis mensuram caua, & teretia magis quàm domesticis. Mares à foeminis in hoc genere nihil differunt, non cornibus, non colore, non reliquo corpore. Magnitudo quae caprae uillaticae, paulò tantum altior, & corporis forma feris altis (ut nostri uocant, dem hochgewild/) similior. Color eis inter fuscum & rufum est: qui tamen aestate magis ad rufum, hyeme ad fuscum uergit. Memini partim albam, partim nigram distinctis coloribus uidere. Certum est colorem eis per anni tempora mutari. Totae albae interdum, sed rarissime conspiciuntur. Rupes montium colunt, ut dixi, non summas tamen ut ibex, neque tam alte & longe saliunt. Descendunt aliquando ad inferiora alpium iuga. Conueniunt saepe circa petras quasdam arenosas, & arenã inde lingunt, ut uillatica pecora salem, quo linguae inertem pituitam defricent, & excitent appetitum. Qui alpes incolunt Heluetij, hos locos sua lingua sultzen, tanquam salarios uel halopegia, appellant. Circa hos occultant se uenatores cum bombardis, & pro more accedentes capras ex improuiso feriunt. Cum in uenatione urgentur, altius semper ascendunt, donec nullus ad eas canibus pateat accessus: deinde cum uenatores per saxa manibus pedibusque reptando sequi uident, de saxo in saxum transiliunt, ac mon-

tium cacumina petunt, donec nulla scandendi reliqua sit facultas: illic se cornibus retinēt, & quasi suspendunt: atq; ibidem uel bombardis feriuntur, uel in præceps impelluntur à uenatoribus: aut relictæ, interdum quod inde se absoluere nequeant, illic pereunt tandem, uel præcipites ruunt: quod circa ibices etiam euenit. Mox à diui Iacobi die, qui octauo calendas Augusti notatur, frigidiores montium cliuos petunt, ut paulatim adsuescant frigori. Audio captas aliquando cicurari: pilus eis densus est, quamobrem pelles illarum quæ hyeme captæ sunt à pellionibus parantur, eo modo quo lupinæ: hæ pilis extrorsum uersis gestantur etiam pluuio tempore. Fiunt ex eisdem chirothecæ pro equitantibus. Cornua in ędibus hominum lautiorum parietibus affiguntur, singula unco deorsum uerso: uel bina erecta ut in capite suo erant, pelli & paru caluæ adhuc hærētia: uel quod elegantius est, ligneo capiti ad huius animantis effigiem sculpto, inserta. ¶ A rupicapris nomen indidere nostrates radici quam uocāt, gemßenwurtz, alij mütterwurtz, quod affectui colico mederi credant: Rhætorum quidam graffoy, Sabaudi alacro: Pharmacopolæ uulgares doronicum. Hæc quanquam natales habeat ipsos montium uertices, niuosos & saxosos præcipue: & ipsas rupiū rimas, (ubi plerunq; semper rupicapræ uersantur: ut, uel quod ijsdem locis nascatur, uel eo pascātur, dictum mihi uideatur:) facile tamen in hortos transplantata comprehendit. In Prouincia Galliæ sponte natum in planicie uidi. Radix est omnium dulcissima ad fastidium ferè: transuersa, digito crassitudine minor, creberrimis confercta geniculis, ut polygonaton alpinū uocari possit: huic binæ fibræ permultæ tanquam pedes utrinq; subnascuntur, quatuor aut sex digitorum longitudine, albæ, sed siccę infuscātur. Tota radix scolopendræ insecti figurā refert: seruari per multos annos potest: nullis (quod miror in tanta dulcedine) uermiculorum iniurijs obnoxia: succus ei tam lentus & pinguis, ut non prorsus arescat, nec dura aut fragilis fiat, natiui perpetuò succi tenax: quod idem in angelica uulgo dicta fieri animaduertimus. Flores aurei, circinati, hieracio maiori persimiles, in singulis coliculis, qui ferè dodrantales sunt, singuli, odore grato, & subacri: folia hirsuta, trientalia, quæ initio latiora paulatim in mucronem se colligūt. Calfacere & siccare iudico in secundo gradu. Vulgus apud nos efficacem eius usum contra uertiginem credit: ea forsitan ratione, quoniā capræ montanæ, quæ frequenter eam depasci solent, citra omnem uertiginem citato per ardúas & præcipites rupes ferantur cursu. Genera eius duo, maius, quod in nostris alpibus nascitur, & mollius est: minus, quod Romanum uocant, durius & solidius. Longè aliud esse doronicum orientale, gustu feruēte & aromatico, in multa Arabum medicamenta requisitum, nunc non ostendam: plura uide apud Ruellium.

¶ Audio uenatores quosdam, ex recenti uulnere scaturientem huius animalis sanguinem sorbere, tanquam insigne uertiginis remedium. Rupicapræ seui cyatho & lactis pari mensura deploratum phthisicum conualuisse certus author affirmat, Plinius: aliàs legebatur, nō rupicapræ, sed lupi & capræ. Nos uillaticæ etiam capræ seuum phthisin sanare, &c. supra indicauimus.

¶ In Creta insula capras syluestres sagitta transfixas dictamnum herbam quęrere aiunt, (ut depascantur,) hoc enim spicula ex corpore ejci, Aristotel. in Historia animal. & in Mirabilibus. Dictamnum Cretæ insulæ proprium est, ui mirabile, &c. præcipuè ad difficiles partus mulierum. Aut enim facile posse parere faciunt eius folia, aut certe dolores penitus sedant. Dantur bibēda ex aqua. Rara hæc herba: locus enim qui fert exiguus admodū est, eumq; capræ depascunt capessendæ causa uoluptatis. Verum etiam quod de telis fertur, affirmāt. Capras enim sagitta transfixas, dictamno deuorato telum ejcere, Theophrastus de histo. 9.16. Idem Dioscorides scribit in dictamni historia: apud quem etiam ab hac ipsa facultate dictamni nomina leguntur, βελουλκὸς, & βελοτόκος: & ab ipsis animalibus ἐρίφειον, quod diminutiuū uidetur à ἔριφος. Beloacos (inquit Marcellus Verg.) à telorum remedio uocatur, belotocos ob eandem causam, & eò amplius quod partus adiuuat: & à uenatrice dea Diana, Artemidion. Dictamnum herbam extrahendis sagittis cerui monstrauere, percussi eo telo, pastuq; eius herbæ eiecto (malim, cerui monstrauere percussi, & telo pastu eius herbæ eiecto) Plinius 8.27. Et rursus 25.8. Dictamnum ostendēre ut indicauimus, ceruæ uulneratæ pastæ, statim decidentibus telis. Non est alibi quàm in Creta. Et paulò post, Et in Creta autem non spaciose nascitur, mireq; capris expetitur, (quod ex eodem Theophrasti loco transtulit, ubi ille ægas, id est capras sagittis uulneratas, hac herba in cibo sibi mederi scribit:) Hæc Plinius: Corruptò autem ceruos uel ceruas pro capris legi, uel inde apparet quod postremo loco additum est, mireq; capris expetitur. Adde authores omnes, quorum hic testimonia citamus, capras non ceruos esse conuenire, quæ dictamno utantur. Plinius certe ipse alibi scribit ceruos in Creta insula, præterquā in Cydoniatarum regione non esse. Et Solinus, Ager Creticus (inquit) syluestrium caprarum copiosus est, ceruo eget. Lupos, uulpes, aliaq; quadrupedum noxia nusquam educat. Miror eruditos, Hermolaum præcipuè, hos locos apud Plinium non animaduertisse. Creticæ capræ pastu dictamni telis eiectis, nónne grauidis ejciendi partus uim huic plantæ inesse ostenderunt? Huc properare uulneratas solum uideas, dictamnum quęrere, dictamnum sequi, Plutarchus in libro Vtra animalium etc. Cicero scribit capras in Creta feras, cum essent confixæ uenenatis sagittis, herbam quærere, quæ dictamnus uocaretur, quam cū gustassent, sagittas excidere è corpore dicūt. Cretenses sagittandi periti, iaculis petunt capras, quæ in montium cacuminibus pascuntur. Illæ uerò percussæ, statim comedunt herbam dictamnū, & simulac gustarūt, iacula tota excidūt, Aelianus lib. 1. Variorū. Arabū sectatores dictamnū uertunt pulegiū syluestre, quod nomen inter cætera apud Dioscoridē quoq; ei attributū reperio.

Comme-

¶ Commemorantur & Cynthiæ capræ syluestres, à Cyntho mõte Deli sic nominatæ, de quibus Græci authoris incerti epigramma extat Anthologij libro 6. sect. 15. huiusmodi.

Κυνθιάδες θαρσεῖτε, τὰ γὰρ τοῦ Κρητὸς Ἐχέμμα Κεῖται ἐν Ὀρτυγίῃ τόξα παρ' Ἀρτέμιδι.
Οἷς ὑμέων ἐκένωσεν ὄρος μέγα, νῦν δ' ἀποπέπαυται Αἶγες, ἐπεὶ σπονδὰς ἁ θεὸς εἰργάσατο.

Brodęus non ad capras syluestres, sed ceruas uel capreas hoc epigramma esse scribit: quod ego nõ probârim, cum expresse legatur αἶγες. Idem docet uocabulum Ἐχέμμα paroxytonum in quibusdam exemplaribus legi, ut sit proprium nomen uenatoris Cretensis in genitiuo casu (quod nobis etiam placet:) in alijs uero ἔχεμμα proparoxytonum, ut intelligantur arcus & sagittæ (τόξα) animalia petita sistentes. Citat autem Etymologum in dictione βέλεμνα, ex quo tamen de huius uocis significatione statui nihil potest, cum propter terminationis similitudinem solum ab eo proferatur. Debebat enim (inquit) à βέλος dici βέλεμνος, ut ab ἔχω ἔχεμνος, τέλεμνος. Telemus quidem uiri proprium est apud Varinum.

G.

De remedijs ex capris syluestribus.

Millia remediorum ex capra demonstrantur: quod quidem miror, cum febri negetur carere: Amplior potentia feris eiusdem generis, quod numerosissimum esse diximus, Plinius. Caprearum uires medicas infra seorsim dicam: quanquam Sextus non alias ferè capreis attribuit, quàm Plinius capris mansuetis. ¶ Syluestrium caprarũ sanguis abscessus maturat, Marcellus Verg. Ego apud Galenum caprino sanguini simpliciter hanc uim adscribi inuenio, ut in Taurino sanguine dictum est. Syluestrium caprarum sanguis cum palma marina pilos detrahit, Plinius. ¶ Collyrium ex seuo caprarum syluestrium, confert patientibus telam oculorum, Rasis. Albertus collyrium (quamuis culmo deprauatè apud eum legitur) non ex fimo, sed felle caprarum syluestrium uel domesticarum, contra telam oculi prodesse scribit. Seuum montanarum caprarum confert pulmoni ulcerato, Rasis. ¶ Capræ syluaticæ iecur carbonibus inassatum, & per se sumptum cœliacos remediat: idemq; arefactum & tritum, & cum uino potui datum, certissimè auxiliabitur, Marcellus. ¶ Capræ syluestris fel commendat Dioscorides ad uarios oculorum affectus, Sextus capreæ. Fel hirci syluestris est theriaca morsibus uenenosis, Auicenna. Capræ syluestris fel priuatim prodest contra suffusiones incipientes, oculorum caligines, argema (albugines uertit Marcellus) & genarum (palpebrarum) scabritias, Dioscorides. Et rursus, Syluestrium caprarum felle peculiariter peruncti lusciosi sanantur: idem potest & hircinum, (hirci syluestris nimirum.) Capręsyluestris fel scripserunt quidam lusciosis (νυκτάλωψι) prodesse, Galenus. Plinius ad lusciosos & uarios oculorum affectus caprę fel simpliciter laudat. Collyrium ex felle (seuo, Rasis:) caprarum syluestrium uel domesticarum, contra telam oculi ualet, Albertus. ¶ Calculos expellit fimum caprarum in mulso, efficacius syluestrium, Plinius. Remedia quæ Dioscorides attribuit fimo αἰγῶν ὀρειῶν, id est caprarum in montibus agentium, supra adscripsi uillaticis: de ijs enim cum in montibus pascuntur, intelligo, admonente ipsa sermonis serie, quæ talis est: Caprarum baccę, pręsertim in montibus agentium, etc. Nec moueor quod uetus Dioscoridis translatio hoc loco syluestrium caprarum habet.

¶ H. Αἰγανέα, iaculum paruum & leue, cui nomen ab usu in uenatione caprarum, nimirum syluestrium, ut dixi in Capra. Ambrosia apud Dioscoridem secundum Romanos caper syluaticus appellatur, & ab alijs artemisia botrys: quibus nominibus ad dictamnum accedit, quæ & ipsa artemision, & dorcidion uocatur. Vera etiam artemisia toxotis uel toxeteria cognominatur, quasi & ipsa sagittas trahere possit, dictamni instar. ¶ Capellam syluestrem Spartani immolarunt iam iam conflicturi cum Atheniensibus, apud Xenophontem libro 4 de rebus Græcorum. ¶ Κατ' αἶγας ἀγρίας, abominantis est sermo, & malũ deprecantis, inq; syluestres capras auertentis. Vsus est adagione Athenæus lib. 2. Myrtilus, inquit, asseuerabat, uelut ad capras syluestres nos relegans quærentes, Hegesandrum Delphum in commentarijs suis eius dictionis meminisse. Ad capras syluestres posuit pro eo quod difficillimum esset inuentu, aut quod nusquam est. Citauerat enim ex authore testimonium, quod mox Plutarchus negat apud illum extare. Ad hoc prouerbium opinor allusit Apuleius in Asino, fingens Psychen à Venere mitti ad arietes agrestes, Erasmus. Suidas & Varinus scribunt hoc prouerbium usitatum fuisse ἐπὶ κατάραις, κατ' αἶγας ἀγρίας τρέπειν τὰ κακά: hoc est, post execrationẽ aliquam, ut mala uerterẽtur in capras syluestres. Nimirum si quis mali quippiã dici uel nominari audiuisset, siue contra se, siue simpliciter, mox deprecandi gratia subijciebat κατ' αἶγας ἀγρίας. Hesychius hoc circa morbos obseruatum ait, comitialem præcipuè.

DE STREPSICEROTE.

Ex caprarum syluestrium genere strepsicerotes sunt: mittunt eos transmarini situs, Plinius. Et alibi, Cornua erecta, rugarumq; ambitu contorta, & in leue fastigium exacuta (ut lyras diceres) strepsiceroti, quem addacem Africa appellat. Ῥαιβοκερῶς, στρεψικέρωτι, Varinus & Hesychius. Nec plura usquam de hoc animali reperio. Est & aliud genus, ni fallor, syluestrium caprarum, de quibus Oppianus dixit, Στρεψίκεροι κεφαλῆσι κορυσσόμεναι κεράεσσι, quarum historiam ex ipso Oppiano supra narraui.

DE CAPREA SIVE CAPREOLO ET DORCADE.

CAPREA, capreolus & dorcas, tria nomina, animal unum mea quidem opinione denotant: nam neq; Grammatici neq; alij ſcriptores ſatis expreſſerunt quid de his nominibus ſentirent. Dorcadis nomine Plinius & alij ueteres utuntur, tanquam nullum apud Latinos uocabulum ei reſponderet. Leonicenus reprehendit Plinium quòd capream & dorcadem tanquam diuerſa animalia diuerſis in locis memoret, ut ueſpertilionem & nycteridem, &c. Recentiorum plerique, etiã doctiſſimi, ut Gaza, Hermolaus, &c. capream uertunt, alij Græcum nomen retinent. Capream quoq; recentiores non omnes eodem modo interpretantur. ¶ Caprea dicta eſt, quod quandam, ut ait Varro, capræ ſimilitudinem habeat. Sunt autem ſylueſtres capræ (Grammaticus quidam, non Varro) unde capreoli dicti. Capræ (ſylueſtres) in plurimas ſimilitudines transfigurantur: ſunt capreæ, ſunt rupicapræ, &c. Plinius. Ecce feræ ſaxi deiectæ uertice capræ, Vergilius 4. Aeneidos: Seruius capras exponit. In Africa non ſunt capræ ſylueſtres, ut Ariſtoteles: ut Plinius, capreæ. Martialis etiam capream pro rupicapra accepiſſe uidetur, non pro dorcade, ut infra dicam. Ego capreas quidem de genere caprarum ſylueſtrium eſſe concedo, idq; propter reliqui corporis figuram: non item cornuum, quæ ramoſa eis & ceruinis ſimilia ſunt, ut mediæ inter feras capras & ceruos naturæ cẽſeri debeant, ut platycerotes quoq;. Rupicapra uero, ibex, dama, & bubalus Africus, quæ cornibus etiam capram aut hircum referunt, magis propriè capræ ſylueſtres mihi dici uidentur. Caprea igitur propriè dicta, ramoſis eſt cornibus, paruis, nec deciduis (de quo pluribus infra dicam) teſte Plinio: Hanc Germani uocant, reh uel rech (quanquam & ceruorum hinnulos aliqui apud nos ſimiliter abuſiue nominãt:) marem priuatim rechbock, fœminam rechgeiß. Angli roo: Illyrij ſrna, uel ſarna: Galli chieureau uel cheureul ſauuage. Hiſpani zorlito, uel cabronzillo montés. Itali capriolo uel cauriolo, & in fœminino genere capriola uel cauriola. Licet plerique, (in ſua quiſq; lingua) nõ capream, ſed capreolum, hiſce nominibus interpretentur: ego certe inter capream & capreolum non aliam quàm uel ætatis, uel ſexus potius differentiam inuenio, ut apud Græcos etiam inter dorcum, dorcadem, dorcalidem, &c. Qui ſuperiore ſeculo literas docuerunt, capreolum pro hœdo per inſcitiam interpretati ſunt. Capreolus diminutiuum à capreus, animal ſylueſtre, Grammaticus quidam. Corydon apud Vergiliũ Aegloga 2. Alexidi puero duos capreolos promittit, his uerſibus: Præterea duo nec tuta mihi ualle reperti Capreoli, ſparſis etiam nunc pellibus albo, Bina die ſiccant ouis ubera, quos tibi ſeruo. Sparſos albo exponit Seruius, qui habent adhuc maculas à prima ætate uenientes. Acceſſu enim temporis mutant colorem, & eorum maculæ eſſe gratiæ minoris incipiunt. ¶ Capreolus (inquit Albertus) cornibus magis refert ſpeciem cerui: uiſu eſſe acuto fertur, uoce debili, (exilẽ alibi dicit:) quam uenator ſibilo folij imitatur, & allectum capreolum, quaſi ad ſui generis animal, proſiliens interficit, aut capit. Et alibi, Capreoli, qui ceruis cornibus ſimiles ſunt, non mutant dentes: qui cum craſſeſcunt eis, ætate prouectiores intelliguntur: oculi eis pulchri, uiſus peracutus, abundant in Africa ultra mare Carthaginis, ut Auicenna ſcribit. Hos Auicennæ capreolos, dorcades intelligo, alterius generis quàm capras ſylueſtres, quas in Africa eſſe negauit Ariſtoteles, ut Plinius nõ rectè capreas tranſtulerit, ſi illæ à capreolis nõ differũt ſpecie, quod nos aſſerimus. Capreolos in Aegypto capi teſtis eſt Marcellinus libro 22. Reperiuntur etiã in Germania permulti, Albertus. Cerui appellatione forte intelligit Ariſtoteles capreas quoq;, & damas, & capras ſylueſtres, Niphus 313. Capreæ multæ capiuntur in regionibus Heluetiorum alpinis, colore ceruis nõ diſſimiles, ſed mole corporis longè inferiores: qua uix capras æquant: ex quarum etiam genere ſylueſtres exiſtimantur. Mas cornua in capite gerit ſenis plerunq; ramis diſtincta. Si fœminæ ſuus maritus capiatur, alium quærit, eumq; ſecum ad priſtinæ habitationis ſuæ locum adducit. Fœmina uero capta, maritus aliò diſcedit, & aliam ſequitur coniugem. Quamobrem callidi uenatores, fœminas raro capere ſolent, & fortuitò captas interdum dimittunt: quod una aliquãdo fœmina complures capiendos adducat mares, ut ſcribit Ioan. Stumpſius noſter in Chronicis Heluetiæ.

¶ צבי zebi, eruditi linguæ Hebraicæ capream exponunt: eius fœmininum eſt, צביה zebiah, Iudæus quidam ceruum mihi interpretatus eſt, deceptus puto ob cerui ſimilitudinem. Legitur hæc uox Deuteronomij cap. 14. inter animalia cibo permiſſa: ubi Chaldaica tranſlatio habet טביא thabia, (pro qua uoce in Actis legitur cap. 9. ταβιθά, quod ſonat δορκάς:) Arabica טבו thabiu biſyllabum, ut u ſit conſona: Perſica אהו ahu: Septuaginta dorcas, Hieronymus caprea. Arabica uox & Chaldaica finitimæ mihi Hebraicæ uidentur, z litera tantum in th uel t conuerſa. In tanto ueterum & eruditorum conſenſu, non dubitabimus quin zebi ſit caprea, ſeu dorcas: ut minime approbem recentiorum illos qui damam, aut hinnulum exponunt. Zebaoth numero plurali fœminino legitur Canticorum cap. 2. ut zebaim in maſculino 1. Paralip. 12. ubi Munſterus capreas uelóces curſu exponit. Libro 3. Reg. cap. 4. zebaim numerãtur inter cibos lautiores regis Salomonis, cum ceruis & bubalis, quos iachmur uocant, & ipſis ex caprarum ſylueſtrium genere. Equidem conieca-

conijcerim hoc animal apud Hebræos sic dictum esse à pulchritudine, quam zebi similiter uocant: non enim oculis tantum, ut Albertus & alij scribunt, sed totum aspectu elegans est, & maculis suis mirum in modum placet, ut in delitijs haberi mereatur: unde Martialis, Delitium paruo donabis dorcada nato: Iactatis solet hanc mittere turba togis. Cæterum in disticho quod apud eundē proximè sequitur per capream intelligo rupicapram, ut infra dicam. Finitima huic apud Hebræos uox est etiam zaphir, hircum exponunt: ut zephira capram, Munsterus in Lexicis suis. עפר opher, fœtus cerui aut capreæ, ut Dauid Kimhi interpretatur, his uerbis, ילד האיל או צבי. Astipulantur ei Abraham & Salomon Cant. 2. ubi scribitur opher aialim, Græca translatio habet νεβρῷ ἐλάφων: Hieronymi, hinnulo ceruorum. De uoce dishon, quam aliqui capream exponunt, in pygargo capræ syluestris genere dicam. בכרה bikerah, camelum dromadem significat, ut supra dixi: quanquam Hieronymus Hieremiæ 2. capream interpretatur, deceptus ut suspicor quod in Aquilæ, Symmachi & Theod. translatione δορκὰς legerit pro δρομὰς uel δρομινὶς. Dorcadem & capreolum qui Arabice scripserunt medici, uel eorum interpretes, gazel, uel gazelum, uel gazellam uocant, ut apparebit inferius ubi de alimento ex hoc animali dicemus. Capreolus, ad Almansorem septimo tertij, à Kirani de dorcas dicitur, Aggregator. A Syluatico etiam dorcas capreolus exponitur. Gazal uel azaël Arabice aliqui uertunt pro iaal Hebraica uoce, de qua in Ibice dicemus. Agazel Albertus damam exponit, ut aliqui etiam dorcadem, sed utriusque unius generis species confundunt. ¶ Caprea minima est inter cornigera quæ explorata habemus, Aristoteles interprete Gaza: Græce legitur dorcas, lib. 3. cap. 2. de partibus: & rursus ibidem, Bubalis capreisque interdum cornua inutilia sunt: nam & si contra nonnulla resistunt, & cornibus se defendunt, tamen feroces pugnacesque belluas fugiunt. Nō placet (uerba sunt Hermolai) quorundam distinctio inter dorcem & dorcadem: quasi dorcas ceruinus pullus sit, dorx animal diuersum: cum dorcas Aristoteli non ceruum, sed capream significet. Certè Dioscorides in coaguli mentione dorcadem à dorco separauit: an (lego, non) ut eo distet dorcus à dorcade, quo ceruus ab inuleo. Et in Strabone zorces, pro eo quod sunt dorces, nisi uitium sit in exemplari, legas, Hæc Hermolaus. Ineptior est illorum sententia, qui capras Indicas longissimis auriculis, dorcades interpretantur, quàm ut pluribus reprehendi debeat. Origenes dorcada παρὰ τὸ ὀξέως δέρκειν dici opinatur, Cælius. Verba Origenis in Cantica cant. homilia 3. si modo eius sunt quæ illi adscribuntur, hæc reperio: Dorcas quantum ad Græca uocabula, nomen à uidendo atque clarius prospiciendo sortita est. Habet in natura sua, ut non solum uideat ipsa & perspiciat acerrimè, sed & alijs uisum præbeat. Asserunt nanque hi, quibus medicinæ peritia est, inesse huic animali intra uiscera humorem quendam, qui caliginem depellat oculorum, & obtusiores quoque uisus exacuat. Isidorus etiam scribit dorcades ἀπὸ τοῦ δέρκεσθαι dictas. Dioscorides inter coagula similes, inquit, leporino uires habent, coagulum hœdi, deinde agni, hinnuli, capreæ laticornis (ut Ruellius uertit: uel ut Marcellus, dorcadis, capreæ quam à latitudine cornuum platycerotem dicunt:) dorci, cerui, uituli, & bubali. Græca sic habent, ἐρίφου δὲ, ἀρνὸς, καὶ νεβροῦ, καὶ δορκάδος, καὶ πλατυκέρωτος, καὶ δόρκου, καὶ ἐλάφου, καὶ μόσχου, καὶ βουβάλου, ὅμοιαν ἔχουσι δύναμιν. Coniunctionem καὶ post δορκάδος, Hermolaus & Ruellius non legerunt, sed τοῦ articulum, ut uidetur eius loco. Marcellus uero coniunctionem expressit, & duo diuersa fecit animalia, quod illi unum, in quo ego ei non assentior. In eodem Marcello Fr. Massarius reprehendit, quod platycerotem dixerit capream. Non enim caprea est, inquit, quæ platyceros Græce dicitur, sed diuersum omnino genus ex Plinio, uolumine undecimo ubi de cornibus loquitur, tradente, Aliorum finxit in palmas, digitosque emisit ex ijs, unde platycerotas uocant. Dedit ramosa capreis, sed parua, nec fecit decidua: Ex quibus manifesto apparet animalia hæc prorsus esse diuersa, Hæc Massarius. Cæterum quod nō sint prorsus diuersa, neque diuersum omnino genus, caprea & platyceros uel dorcas platyceros, quod Massarius nimio traducēdi Marcelli studio ductus asseruit, uel inde apparet, quod unum dorcadis nomē utrisque commune est: idque merito, cum aliud nihil, quod sciam, differāt, quàm cornuum specie: quæ capreis simpliciter dictis teretia, alteris lata sunt: & præterea magnitudine, platyceros enim maior est: sed de platycerote seorsim agam inferius. Redeo ad iam citatum Dioscoridis locum: in quo dorcum capream, uel capreolū intelligo, cui cornua non sunt lata, ut dixi. νεβρὸν uero, id est hinnulum, uix aliter intelligi posse puto, quàm ut ad sequentia omnia referatur, uitulo tantum excepto: nam & apud Latinos hinnuli nomē ad huiusmodi animalium fœtus commune est, & apud Græcos similiter usurpari reperio. Hoc si cui non placet, doceat nos quid hinnuli coagulum à ceruino differat: quanquam Varinus πρόξ animal ceruo simile esse scribit, quod alio nomine νεβρὸς dicatur, sed sine classico authore. ¶ De illo dorcadis genere, quod moschum odoramentum profert, alibi dicam in M. litera. ¶ Pauidosque iuuat compellere dorcas, Gratius, nisi legendum sit pauidas: nam dorx fœminini generis uidetur. Δόρξ ὄνομα ζώου, γένος δορκάς, Etymologus. Δορκάς, τὸ τῆς ἐλάφου γέννημα, ὀξυδερκὲς γὰρ τὸ ζῶον καὶ εὐόμματον, Etymologus, & Varinus. Ἴορκες, τῶν δορκάδων ζώων: φασὶ δὲ ἡλικίαν ἐλάφου, Hesychius & Varinus. Ἴυρκες, αἶγες ἄγριαι, ὑσμινίδες, Hesychius & Varinus. Δίχηλα ζῶα, βοῦς, ἔλαφος, δόρκων, οἷς συμβέβηκεν ἐν τοῖς ὀπισθίοις ποσὶν ἀστραγάλους ἔχειν, Suidas. Myrtilus apud Athenæum δορκάδες solum, non etiā δόρκωνας usurpari dicit. Xenophon libro 1. de expeditione Cyri, ἐνῆσαν δὲ καὶ ὠτίδες, καὶ δορκάδες. Δόρκων ὄνομα τόπου, καὶ ὁ ἔλαφος, Suidas. Camelopardali cauda est parua ut δορκαλίδων, Oppianus. Gillius ceruorum uertit, malim capreolorum. Canes uenatici ut celeriores fiant, cerui aut dorcalidū uberibus alēdi sunt, Oppian.

Hic Gillius eandem uocem damarum reddidit Et licet in re ipsa fortassis nihil intersit, negligentia tamen uocabulorum & inconstantia uertēdi uiros eruditos non decet. Δόρκαι, κόνιδες, id est lendes, Hesychius & Varinus. Πρὸξ, dorcadem, uel ceruum, uel leporem exponunt, Suidas & Varinus. Sed cum πτῶκας δορκάδας, ἢ πτῶκας νεβροὺς dicimus, epitheton est pro eo quod est timidos. ¶ Πρόκα, ἐξαίφνης, id est subito, Galenus in Glossis Hippocratis. Πρόκα, εὐθὺς ἐξαίφνης, δρόμος, Hesychius. Hinc dicta forte προκώνεια, τὰ ἐκ νέων κριθῶν ἄλφιτα, id est farina ex hordeo nouo: utpote prima, & statim post maturitatem facta: et πρόκες, νεογνὰ ἔκγονα ἐλάφων, ἢ δορκάδων εἶδος, id est teneri ceruorum hinnuli, aut caprearũ genus, à subita nimirum celeritate: uel ut grammatici dicunt, ἀπὸ τοῦ προίξ, ὅθεν προξ. ταχεῖα γάρ, Varinus: Hesychio simpliciter cerui. Idē πόρκας ceruos uel celeres interpretatur, quod minus placet. Iam cum prox Græcis etiam rorem significet, tenerum ceruæ fœtum sic appellari inde cōiecerim eadem ratione, qua hersæ ijsdem hœdi uocantur: nam herse etiam uel erse ros est. Damam Græci proca uocant: Aristoteles & idonei ferè omnes, & Dionysius à ceruo non distinguit. Philetas primigenios ceruos procas dici uoluit: Ab hoc animali Proconnesus appellata est, Hermolaus. Aristoteles ceruo & προκὶ fel negat: & sanguinem eorum non spissari ait: Plinius utrunq; de ceruo & caprea scribit, quanquam corrupti codices capram habent. Gaza tamen proca uertit damam, uulgarem nimirum, non Plinij damam intelligens. Idem Gaza, Aphrodisiensis problematum 1.27. δόρκας reddidit damas, ubi inquiritur cur δορκῶν, & aliorum quorundam animalium excrementa paulisper aroma oleant. Ego quidem nullius animantis alui excrementum odoratum noui præterquam martis è mustelarum genere Aphrodisiensis forte de moscho audierat, qui excrementum est dorci seu capreoli peregrini, non alui tamen, sed apostematis circa umbilicum, ut alibi referemus. ¶ Oppianus libro 2. de uenatione post ceruorum historiam euryceretas, id est platycerotes subiūgit, de quibus scribit per omnia ceruos esse, excepta cornuum latitudine, & statim ἰόρκας (pro δόρκας puto, carminis ratione: nam & paulo post, & alibi δόρκων meminit sine ulla descriptione propria) hisce uersibus, Τοὺς δ' ἄρα καλλικέρων στιγμοῖς ξυλόχοισιν ἰόρκας. Κἀκείνοις ἐλάφοιο δέμας, ῥινὸν δ' ἀμφὶ νώτῳ Στικτὸν ἀπὰρ τὰ φέρουσι, πανάιολον, οἷά τε θηρῶν παρδαλίων, σφραγίδεσσιν ὅλῃ χροῒ μαρμαίρουσι. Hoc est, Habent & iorci corpus ceruinum, & pellem undiq; maculosam, non aliter quàm pantheræ. Hos igitur capreolos esse non dubitabimus. Mox in bubalo, minor inquit eurycerote est, dorco maior, δόρκου μέγ' ἀρείων. Et rursus paulo post, inter perdices & dorcos (Gillius damas uertit) mirū naturæ consensum indicat: ita ut & mansueti inuicē sint, & in propinquo maneāt, & ijsdē in locis pascātur. Quamobrem uenatores capro dorco proposito, perdices alliciunt, uel contra. Porrò circa finem libri quarti, uenatores monent ne post longum & prolixum cursum dorco uel modicè respirare & quiescere permittant: præcipuè enim eis grauem & molestam esse in medio cursu urinam: quā si respirando excreuerint, longè ulociores postea ferri. ¶ Ceruigenus est, quod Achæinen Aristoteles uocat, Albertus corrupte halzanen, & dorcadem interpretatur, Alcheif est animal quod dicitur gazella, & est simile capreolo, Andreas Bellunensis. ¶ Damilla, id est animal simile capreolo de Han: Damala, idem, Syluaticus. ¶ In dorcadem, cuius uber à uipera ictum sugente hinnulo (νεβρὸν uocant) unà cum matre perijt, epigramma Polyæni, & alterum Tiberij Illi, Anthologij Græci libro 1. sectione 33. Est & tertium ibidem Tiberij, in dorcadem in mari captam. Tiberius κεμμάδα dixit, quam Polyænus dorcada. Κεμὰς, cerui hinnulus, tener & in spelunca adhuc iacens, quasi κοιμὰς ἡ ἔτι κοιμωμένη ἐν ταῖς σπηλαίοις: νεβρὸς autē, qui iam maior est, & ad pascua exit, ὅθεν βορὰν ἐσθίων καὶ νεμόμενος, Varinus: Vel quasi κίνορος, ὁ κινεῖ πρὸς πορείαν ὤν, ἢ καὶ μηδέπω περιπατεῖν δυνάμενος: ἡ ἀπὸ τοῦ κι στερητικόν καὶ τὸ βορὰ, ὁ ἐστερημένος τῆς βορᾶς, ἤγουν τροφῆς, Etymologus, & Varinus. Alij contra νεβροὺς hinnulos in prim. ætate uocant, κεμάδας uero in ea qua iam ceruis, id est adultis, proximi sunt, Varinus. Κεμὰς, hinnulus, uel ceruus, uel dorcas, Hesychius. Minus equidem miror ueteres Græcos unum uocabulum de duobus animalibus diuersis usurpasse, cum Germani nostrates etiam utrunq; animal una uoce reech appellent. Dorcas enim adulta cerui hinnulo similis, & magnitudine æqualis est. Apud Hesychium & Varinum κεμφὰς quoq; reperias pro ceruo, & κεμπὸς, κοῦφος, ἐλαφρὸς ἄνθρωπος. Et κέμφος, pro κέπφος nimirum, quæ leuissima auis est. Κεμμὰς, per duplex μ. hinnulus cerui, Hesychius. Κεμμάδιος ἀρτιτόκοις μαζοῖς βρίθουσα γάλακτος, Tiberius Illus in epigrammate: licentia est poëtica. Communiter enim per μ. simplex scribitur. Ὡς δ' ὅτε καρχαρόδοντε δύω κύνε εἰδότε θήρης Ἠὲ κεμάδ', ἠὲ λαγωὸν ἐπείγετον ἐμμενὲς αἰεί, Homerus Iliad. 10. Τὰς ζωὰς δ' ἀλόγοισι κεμάδος, Herodicus apud Athenæum in fine libri quinti. Etymologus cemadem hinnulum cerui uel dorcadem exponit. Τρεῖς δ' αὖ τε τὰς κεμὰς, ἦν τε κυνῶν ἐφόβησεν ὁμοκλή, Homerus puto, citatur ab Etymologo. Ἐς δ' ὡς ἐκ πελάγευς ἐρύσαιο Δαίμων ἄνευθε Ἠπείροις (forte Ἐκ πνοιῆς) θύσει χρυσόκερων κεμάδα. Κιλμὰς, νεῦρον ἐλάφου, Hesychius & Varinus: malim νεβρὸς quàm νεῦρον: non rarò enim υ pro β. scriptū librariorum incuria reperitur.

B.

De Libyco dorcadum & cemadum genere Aelianus hęc tradit: Dorcades (in Libya) quanquam uelocitate sunt mirabili, tamen inferiores sunt in currendo equis Libycis: earum aluus nigris uittis distinguitur, reliqui corporis color rubet: & pedes quidem eis longi sunt, cornibus caput ornatur, oculi nigri, longissimæ aures habentur. Κεμὰς à poetis nuncupata, turbinis instar celerrime fertur, flauis pilis spectatur, cauda est tum pilosissima, tum exalbenti, eius oculi cyaneo colore tincti uidentur, aures peraltis pilis refertæ, neq; modo in terra pedum celeritatem ostendit, sed etiam cum in fluuij confluentem inciderit, ungulis pedum remigans, fluctus perrūpit, & uero in lacubus natare gaudet, unde

unde sibi pastum comparat: uirides iuncos & cyperum depascitur, Hæc Aelianus. Vltra Catadupa Nili procedens Apollonius ceruos & capreas inuenit, Philostratus.

¶ Cornua animalium uacua sunt iuxta caput, & ibi intrat corpus quoddam durū, ferè osseum, poris refertum: præter cornu cerui, & eorum animalium quæ similitudine quadam cum ceruo conueniunt, ut sunt dama (uulgaris,) capreolus, & equiceruus, (alcen intelligit:) quæ omnia nobis cognita sunt, & eorum cornua solida esse constat, sed poris intus plena, Albertus. Et rursus, Nullum animal nobis notum mutat cornu, præter ceruum, & nobis (lego ei, nempe ceruo) cōuenientia animalia. Atqui Plinius cornua capreis decidua esse negat. At Cælius ex Pausania ut ceruorū, sic dorcadum quoque cornua decidere & renasci scribit. Belisarius rufos canes colore capreas referre tradit. ξανθὴν κεμάδα in epigrammate legimus. ¶ In Lycia dorcades non transeunt montes Syris uicinos, Plinius. Hispania dorcades multas producit, Strabo.

¶ C. Venenis capreæ, & coturnices, ut diximus, pinguescunt, placidissima animalia, Plinius. Dorcas dormiens oculos habet apertos, Varinus in λαγῷ, ex quo Cælius etiam transcripsit. πτὼξ quidem & lepus & dorcas exponitur, leporem autem oculis apertis dormire constat. Capream noctu cernere Ioan. Textor scribit: quod Plinius de capris scribit, de capreis (quod sciam) nemo. Nisi quis ita interpretetur hæc Plinij uerba, Capras negant lippire, quoniam eæ quasdam herbas edant: item dorcades. Et ob id fimum earum cera circundatum noua luna deuorare iubent. Et quoniam noctu æque quoque cernant, sanguine hircino sanari lusciosos putant, Hæc Plinius. ¶ Pendentem summa capream de rupe uidebis, Casuram speres, decipit illa canes, Martialis lib. 13. Videtur autem non propriè dictam capream, sed rupicapram Plinij intelligere: quæ & summas rupes conscendit, & ab ijs pendere solet cum uenatores urgent, & cornua ad hāc rem idonea habet, caprea non item: accedit quod in proximo ante hoc disticho de dorcade (id est uera caprea) locutus sit, quod superius adscripsi. Blondus etiam, qui his proximis annis multa edidit Romæ, capreā pro rupicapra accipere uidetur: Caprea, inquit, saxa & rupes altissimas habitat, nimirum propter timiditatem. Vidimus tamen & mansuetum hoc animal: nam inter homines deponit feritatem celerrime, ut & hinnulus cerui. Ex pelle eius fimbriantur mulierū pellicea indumenta: fiunt & chirothecæ, &c. Eandem Creticam esse putat syluestrem capram, quæ dictamno (uel, ut ipse inepte scribit, pulegio) depasto sagittas sibi expellat.

¶ D. Tam dispar aquilæ columba non est, Nec dorcas rigido fugax leoni, Martialis. Prouerbium, Caprea contra leonem, infra ponam.

¶ E. Cynoprosopi uel cynocephali homines, qui post uastam Aegypti solitudinē habitant, &c. ex uenatu dorcadum & bubalorum uiuunt, Aelianus. Dorcadum & bubalorum, tanquā eiusdem generis animalium, mentionem Simocatus etiam in epistolis coniungit. Qualis eligendus sit canis qui uenetur dorcos, ceruos, & lepores, ex Oppiano in Cane celere docui. ¶ Capreas, apros, & lepores in unum leporarium coniungi apud Varronē in opere de re rust. legimus. Nunc ut habeant multos apros ac capras, (lege capreas) complura iugera macerijs concludunt, Varro. In leporario non lepores solum includuntur sylua, ut olim in iugero agelli, aut duobus: sed etiā cerui, aut capræ (lege capreæ) in iugeribus multis, Idem. Apros in leporario pingues solere fieri scis Axi. Nam quē fundum in Tusculano emit hic Varro à M. Pisone, uidisti ad buccinam inflatā certo tempore apros & capreas conuenire ad pabulum, cum è superiore loco è palæstra effunderetur apris glans, capreis uicia aut quid aliud, Varro. Feræ pecudes, ut capreoli damæque, nec minus orygum ceruorumque genera, & aprorum, modo lautitijs & uoluptatibus dominorum seruiunt, modo quæstui ac reditibus, Columella 9. ubi de uiuarijs faciendis scribit.

¶ Capreæ, inquit Blondus, leuissimo ceruo similes sunt, eadēque arte qua cerui decipiuntur. Comprehenduntur enim canibus, implicantur & retibus, at rarius quàm cerui: quoniam alpes & montium culmina incolunt. Quamobrem insidiæ in montibus & collibus ponendæ sunt. In syluis citius capiuntur. Cauendum est ne uenantes ab eis uideantur: quia procul etiam agnoscunt uenatorem, & mox fuga elapsæ occultantur. Cum uim canum & insidias uenantium prope senserint, ex rupibus quandoque præcipitantur: quare & rupes sunt obsidendæ. Circa Romam nocturnis insidijs ad lumen Lunæ, bombardis aliquando traijciuntur, ut cerui etiam, & ursi, aprique, Hæc Blondus. Capreę ceruique, ut sępius experti sunt uenatores, flantem uentum petere currendo solent, ut refrigerari spiritus cursu laborantes uento possint: quamobrem ad uenti flatum canes collocandi sunt. Attrahi enim ita à uento cerui solent & capreę, ut nolentibus quandoque uenatoribus illa fugam arripere adnitantur, Belisarius. Sic etiam cerui latratu canum audito, ut Plinius scribit, aura semper secunda fugiunt, ut uestigia cum ipsis abeant. Scythis & Sarmatis uenationes sunt, intra paludes quidē ceruorum aprorumque, in campis autem onagrorum & dorcadum, Strabo libro 7. Dorci quantopere ament perdices, eisque propositis illiciantur, superius ex Oppiano retuli. Capiuntur et folij sibilo allecti capreoli, quo uocem eorum uenator imitatur, ut supra dixi ex Alberto, & pluribus dicam in uenatione cerui.

¶ F. Dipnosophistis in conuiuio quod Athenæus descripsit, dorcades etiam appositæ sunt: quarum carnem Palamedes Eleaticus onomatologos non insuauem esse dixit. Hic optata feret nobis fomenta calore Vda leui, modicis moxque coquenda focis, Bapt. Fiera de capreolo: præfert autem

cum damæ, quam magis adustam (id est, siccioris alimenti,) esse scribit. Dorcadis caro melioris succi est, quàm cæterorum agrestium animalium, & ad humanum corpus quandam habet familiaritatem, humidisq; & multas superfluitates habentibus corporibus prodest: Item morbis colicis & comitialibus, sed uentrem moratur, & neruis sua siccitate conducit, Symeon Sethi. Ex syluestribus optima est gazelli caro, deinde apri, Auicenna. Carnes ferinæ omnes prauæ sunt, ut quæ sanguinem ferinum & melancholicum gignant: gazellorum tamen minus malæ sunt cæteris: eas sequuntur leporinæ, Elluchasem. Caro gazel parum excrementi gignit, utpote sicca, Rasis. Nutrimentum ex algazel frigidum & siccum est, Arabs quidam. Caro caprearũ, authore Celso, boni & plurimi alimenti est: sanguinem tamen atræ bili confinem generat. ¶ Ius in caprea, ut docet Apicius: Piper, ligusticum, careum, cuminum, petroselinum, rutæ semen: mel, sinapi, acetum, liquamen & oleum. Aliter ius in caprea assa: Piper, condimentum, rutam, cepam, mel, liquamen, passum, oleum modicè: amylas cum iam bulliit. Aliter ius in caprea: Piper, condimentum, petroselinum, origanum modicum, rutam, liquamen, mel, passum & olei modicum: amylo obligabis, Hactenus Apicius 8.3.

¶ Ex ceruo uel capreolo pastillus quomodo paretur, Platinæ uerbis dicetur in Ceruo. Ex capreolo item quomodo fiat ius cõsumptum, ex eodem docebo in Gallina ubi de capo. Cerui anteriorem partem in iusculo laridario coques, lumbos assabis: ex coxis pastillos aut pulpamẽta facies: Eadẽ & capreoli, damę, ac caprę coctura, Platina. Cibarij genus, quod Germani uocãt **hofsteſtel**, hoc est ligulas aulicas, hoc ferè modo fieri inuenio. Capreoli pellis bulliat & depilata elixeť, deinde in ligulas seu tænias dodrãtales & sesquidigitũ latas scissa, eo liquamine, quod gelu in patina uocãt, cõditur.

G. De remedijs ex caprea & dorcade.

¶ Plinius maiore pro parte simpliciter & domesticis tribuit capris uires, (ut Humelbergius obseruauit) quas Sextus peculiariter capreis: id quod non magni momenti est: cum remedia ex eis nõ differant genere: sed in eo tantum quod syluestria in plerisq; efficaciora domesticis habeantur. Amplior potentia, inquit Plinius, feris eiusdem generis (caprini,) quod numerosissimum esse diximus. Si cui otium erit diligentius inter se conferre potest (nos obiter tantum contulimus) remedia quæ ab authoribus collegimus, primum attributa uillaticis capris: secũdò syluestribus simpliciter: tertiò syluestribus illis quas dorcadas Græci, Latini capreas uocant, quæ hîc in præsentem locum congerimus. ¶ Capreæ torminosis in cibo prosunt, Marcellus: dysentericos intelligo: siccat enim & retinet uentrem caro caprearum, ut Symeon Sethi prodidit. ¶ Cordis draconis pingue in pelle dorcadum neruis ceruinis adalligatum in lacerto, conferre iudiciorum uictoriæ magi promittunt, Plinius. Et post pauca uerba, Dentes draconis illigatos pellibus caprearum ceruinis neruis, mites præstare dominos potestatesq; exorabiles: unde apparet eum dorcadem non eandẽ existimasse cum caprea, eadem nimirum ratione qua dasypodem à lepore differre putauit. Mulieri candida à pectore hyænæ caro, & pili septem, & genitale cerui, si illigentur dorcadis pelle collo suspensa, cõuenire partus promittunt, Plinius. Inter remedia aduersus comitialem morbũ, Magis placet draconis cauda, in pelle dorcadis alligata ceruinis neruis. ¶ Sepum caprę, & adipem anserinũ, & medullã cerui, & cepe, cum resina simul & calce uiua, fac ut malagma, mire sanant, Sextus. Cerebrum capreæ (capræ Plinius) per annulum traiectum si dederis infanti ad glutiendum antequam lac sugat, efficit ut nec caducus fiat, nec phantasma incurrat, Sextus. ¶ Dorci coagulum easdem leporino uires habet, Dioscorides. Leporis, hinnuli, aut capreæ coagulum potum ex uino, nec non immissum cum oryzæ cremore cœliacos & dysentericos iuuat, Galenus Parabilium 1.113. ¶ Cui oculi dolent, iecur capreæ contritum ex uino bibat cum aqua calida in feruore, sanabitur, Sextus. Idem remedium ad eos qui ab hora decima nõ uident, id est, nyctalopas seu lusciosos, huiusmodi præscribit: Iecur capreæ (alij capræ, uide supra:) in aqua calida salsa coquatur, & eius uaporem oculi excipiãt, & ex eadem aqua oculos foueant: sed & iecur edant, & ex liquefacto inungãtur. Quidam iecur eius assant in craticula, & fluentem saporem colligunt, & ex eo inunguntur. Quidam coctum uel assum iecur capreæ cum pane edunt, & idem bibunt. Capreæ iecur combustum & aspersum, sanguinem sistit, Sextus. Contritum, & ex aceto in naribus offultum, sanguinem mire sistit, Sextus.

¶ Ad maculas de facie tollendas: Capreæ fellis drachmam unam, farinæ lupini & mellis drachmas quatuor commisces in unum, & exinde faciem linies, limpidam faciem efficit, Sextus. Fel capreæ cum aqua mixtum, illitum in faciem à sole ustam, sanat, Idem. Ad lentigines in facie: Fel capreæ seruatum illitum, lentigines de facie purgat, & omnes maculas extenuat. Item cum melle & nitro commixto, & spongia combusta & sulphure uiuo ad mellis crassitudinem redactum, & in faciem illitum, emendat, Sextus. Fel capreæ (capræ, Plinius) cum melle Attico mixtum inunges, caliginem potenter discutit, & claritatem præstat, Sextus. Fel capreæ drachma una, & modicum uini cum melle ut possit teri, inunges, & sanabis oculorum caliginem. Idem facit & ad cicatricem, & argemata, & nephelion, & glaucomata, & pterygia, si ex eo felle inungantur. Item ex eo felle inungantur palpebræ cum oleris succo, extractos pilos non sinit renasci. Facit & ad ruptiones ex ictu tunicularum cum lacte mulieris tepido. Hoc autem fel quanto uetustius fuerit, tanto melius erit, Sextus. Eadem omnia de capræ felle legimus apud Plinium, ut supra recitaui, paucis quibusdam uariantibus. Fel dorcados per se ad claritatem oculorum laudatur: Hippocratis, ut putant, authoritate adijcitur, quod in argentea pyxide id seruari iubent, Plinius. Asserunt dorcadi intra uiscera hu-

morem

morem quendam inesse, qui caliginē depellat oculorum, & obtusiores quoq; uisus exacuat, Origenes in Cantica: ego non alium quàm bilis humorem intelligo. Ad tinnitum & sonum auricularū: Fel capreæ cum rosaceo aut succo porri tere, & tepefactum auribus instillato, sanat, Sextus. Fel capreæ cum rosaceo, ut supra, dentium dolorem sanat, Idem. Ad faucium dolorem: Fel capreæ cum melle Attico misce, & fauces tange, mire sanat, Sextus. Ad omnia uitia quæ in faucibus nascūtur: Capreæ fel cum melle Attico, adiecta myrrha, croco, & pipere æquis ponderibus coques in uino donec contrahatur, & ex eo fauces quotidie tange, donec sanæ fiant, Idem. Ad uentrem soluendum: Fel capreæ suppositum ano cum succo cyclamini herbæ & alumine aliquantulum aut anetho (nitro, Plinius) combustum, indito: caue ne hæmorrhoides habeat, Sextus. Idem Plinius de felle capræ scribit, ut supra dictum est. Ad ueretri exulcerationem: Fel capreæ mixtum cum melle aut succo rubi appositum, mirè sanat, Idem. ¶ Splen capreæ potatus torminosos mire sanat, Idem. Plinius cœliacis capræ hirciue lienem assum commendat. ¶ Capras negant lippire, quoniā eæ quasdam herbas edant: item dorcades. Et ob id fimum earum (quærendum, an caprarum tantum, an etiā dorcadum) cera circundatum noua luna deuorare iubent, Plinius. Ad arquatos: Capreæ stercus aridū tritum cribratum, cochlearij mēsura ex uini odorati cyathis quatuor ieiuno & loto exhibe; febricitantibus autem ex aqua eandem potionem, Galenus Parabilium 2.39.

H.

Quemadmodum capreolus apud Latinos diminutiuum est à caprea, sic dorcalis & dorcadion Græcis à dorcade. νέβελος, δορκάδιον, Hesychius. πρὸξ apud Græcos, caprea, dama, & alijs modis exponitur, ut supra monui. Longe aliud sonat prox dictio Latina. Prox (inquit Festus) bona uox, uelut quidam uocant, significare uidetur, ut ait Labeo de iure Pontificio libro 12. Aliter proba uox, ut æstimo.

¶ Epitheta: Caprea pascuis intenta, Horatius 4. Carm. Edules, Horatius 2. Serm. Imbelles, Ouidius 1. Fast. Lasciuæ similē ludere capreæ, Horatius 3. Carm. Sequaces: Vergilius lib. 2. Geor. oues, auidasq; iuuencas, capreasq; sequaces à uitibus arceri iubet, quòd plurimū eas pascendo mordendoq; lædant. Seruius persecutrices exponit, ut simile sit illi, Maleq; sequacibus undis: nimirum quod uineas persequantur. Vitibus à rupicapris nemo metuit: quare hoc etiam argumento quomodo hæc duo genera syluestrium caprarum differant, apparet. Ibices altissima occupāt, & parum descendunt: rupicapræ descendunt quidem, sed non longe, ita certe ut loca culta nunquam attingant: capreoli inferiora montium, & colles, & ualles, syluasq; etiā circa planitiem colunt. Capreæ celeres etiā, & syluestres dicuntur inter Textoris epitheta. Fugaces, Ouidius 1. Metam. & Vergil. 10. Aeneid. θαρσαλέων παίγνια δορκαλίδων, Agathias in epigrāmate: animosos uocat capreolos, quod inter se tales sint cum ludunt & lasciuiunt, timidum alias animal. Κεμὰς ζῶον, Herodicus. ¶ Δορκαλίς, ὄργανόν τι κολαστικόν τι, ἡ μάστιξ ἐκ ἱμάντων δορκάδων, Suidas & Varinus: Hoc est, instrumentum quoddam ad puniendum, uel scuticā ex loris caprearum. Δορκάζων, circumspiciens, Hesychius & Varinus. Pulsus si interuallatus conquiescat, ac mox cooriatur uelocior, δορκαδίζων uocatur, id est dorcadissans: quæ nuncupatio de animalis producta in cursu natura est, Cælius. Mentio eius fit apud Galenum, nonnullis caprisantem uertere placuit. ¶ Capreoli uitium cincinni sunt intorti, quia ad locum capiendum tendunt appellati, Pompeius lib. 3. Vitis caprea dicta est, quod parit capreolum: is est coliculus uiteus intortus, ut cincinnus: is enim uites ut teneat, serpit ad locū capiundum, ex quo à capiendo capreolus dictus, Varro de re rust. 1. 32. Noua circuncisis undiq; capreolis spargantur in tabulatis, Plinius lib. 17. Græci helica uocant, de quo multa dixi in Vitulo parte prima capitis octaui. Vere deinde priusquam cœperit germinare, capreolis, quod genus bicornis ferramenti est, terra commoueatur, Columella 11.3. Ego huic instrumento nomen positum crediderim, uel quod capreoli cornua repræsentet, quæ quidem puto in summo bifida esse, diuaricatis ramis, qualia & ceruina sæpe uisuntur. Quod si ambos huius ferramēti mucrones, quos ab altero tantum parte habet, respicias, capræ uel rupicapræ cornuum quandam uidebis speciem: Vel à similitudine ad illos uitiū capreolos, qui bifurcati simpliciter sunt, necdum in sese retorquentur, Germani hæc instrumenta uocant jettbouwle, id est sarcula, ab usu sarriendi & exherbandi. Capreolus, ut quidam scribit, dictio Tectonica: Cæsar 2. belli Ciuilis, Duæ primum trabes in solo æque longæ, distantes inter se pedes quatuor, collocantur: inq; eis columnellæ pedū in altitudinem quinq; defigūt, has inter se capreolis molli fastigio coniungunt. Vitruuius lib. 10. cap. 20. cardines uocat, extremas capreolorum partes quæ in cauum induntur, &c. ut scribit Gul. Philander in Annotationibus suis in Vitruuium. Spirulatim signat, clauiculatim, & capreolatim, Cælius. Dicitur & lebeti subiectus capreolus, id est helix, splen, Idem. Mulieres ferè circulum ex stramento nexum lebetibus & cucumis subdunt: ut patellis & sartaginibus tripodis genus illud quod furculas habet, quibus sartaginū ansæ nitantur, fixam unam, alteram ambulatoriam. Hoc forte capreolum Latinè dixeris, siue quod tripes sit, ut & machinam quandam tripedem, & ludi puerilis instrumentum capram uulgò dici supra monui: siue propter furculas: nam ceruos etiam bacilla furcillata uocari Seruius scribit: & Græci helicas in uitibus capreolos uocāt, quos Germani furcellas. Est & aliud instrumentum cum ansa bidente seu furcillata, quod mensis imponitur, ut patellas sustineat præsertim pauperum, in quibus inferunt pultem: hoc etiam capreolum nominarim, ein pfannenknecht. ¶ Dorcidion eadem di-

ctamno herba est, ut supra exposui. Apud Aëtium libro 10. cap. 2. aduersus iecoris obstructionem, dorcadiadis herbæ, quæ & muscium appelletur, pars una, cum costi dimidio, cochlearij mensura in potu datur. Hæc quænam sit, certi nihil habeo: uidetur sanè esse odorata aliqua herba, quæ moschum odoramentum recentioribus tantum Græcis notum, ex quibus Aëtius quoque est, odore suo referat: cuiusmodi ego plures noui, sed iuam moschatam uulgo dictam, chamæpityi similem, aut genus alterum chamæpityos, obstructo iocineri proculdubio utilem, præ cæteris hoc nomine donârim. De alijs herbis quæ moschum olent, in Dorcade peregrina, ex qua moschus colligitur, in M. litera dicam. Inuenio & muscilion dici quandam herbam ab odore musci, ut conijcio: quoniam & dorcida uocant eam, naribus uitiosis & fœtentibus accommodatam, ut Aëtius existimat, nisi quis pro dictamno accipiat, quod & dorcidiū appellāt, Hermolaus. ¶ Dorceus, unus ex canibus Actæonis apud Ouidium. Dorcon, Δόρκων, nomen rustici in epistolis Simocati. Orynx (lego oryx) animal colore dorcadi simile, Hesychius & Varinus. Antaplon, peregrinum animal capreolo simile, uide supra in Calopode. ¶ A capreis Capreæ dictæ sunt, insula ultra Surrentū Campaniæ circiter octo millia passuum, Tiberij principis arce quondam nobilis, nunc coturnicum multitudine, &c. Sipontinus. Capreæ nomine insula etiamnum est in cōspectu Neapolis, Nic. Erythræus. Capreæ ab Athenæo abruptæ, Strabo lib. 1. Et libro 5. Caprearum, inquit, duo antiquitus fuerant oppidula, nunc uero unum, quod Neapolitani occupauere, &c. Tiberium aliquando in Capreis habitasse apud Iosephum quoque legimus lib. 18. Antiquitatum, cap. 12. Huius insulæ supra etiā in Capra memini, capitis 8. parte 1. Dorcades insulas (ut quidam nominant, perperam fortassis: nam apud Plinium & Solinum Gorgones appellantur:) in Oceano Aethiopico sitas contra Hesperidū hortos, Phorci filiæ Gorgones dictæ inhabitasse dicuntur. ¶ Perseus dorcū & ursum, & alia quædā animalia amabat, Tzezes in Varijs. ¶ Laphriæ Dianæ apud Patrēses magno in ara igne excitato ceruos, apros, dorcades, & alia animalia uiua inijciunt, Pausanias in Achaicis. ¶ Capreæ prius iungentur lupis, de re incredibili, apud Horatium 1. Carminum. Ne caprea contra leonem, μὴ πρὸς λέοντα δορκάς, hoc est ne lōgè inferior cū potentiore decertes. Dorcas enim syluestris est capreolus, Erasmus: Quasi uero aliquis capreolus sit nō syluestris. Refertur à Diogeniano. Suidas integrū refert senarium, Μὴ πρὸς λέοντα δορκὰς ἅψωμαι μάχης. Huc pertinēt uersus illi Vergiliani libro 10. Aeneid. Impastus stabula alta leo ceu sæpe peragrās, (Suadet enim uesana fames) si forte sagacem Conspexit capream, &c. Sed prius Appulis iungentur capreæ lupis, Horatius. Citat Erasmus in prouerbio, Prius lupus ouem ducat uxorem.

DE PYGARGO.

PYGARGI, teste Plinio, ex caprarum syluestrium genere sunt, quas transmarini situs mittūt. Quidam pygargum capream syluestrem exponunt, non dissimilem damæ, cuius interpretationis authorem non afferunt. Sumine cum magno lepus, atque aper, atque pygargus, Et Scythicæ uolucres, Iuuenalis Sat. 11. ¶ Deuteronomij cap. 14. דישון dischon uocem Hebraicam Chaldæus interpretatur רימא rema, id est unicornem. Arabica translatio habet ארזיו arziu: Persica בוז כוהי buz cohi: quam quam etiam pro akko, id est ibice, ibidem koz cohi redditur. Buz quidem Persice capra est, & koz quoque fortassis: nam & Illyrice koza uocatur. Septuaginta πύγαργον: Hieronymus pygargus. Numeratur autem inter quadrupedes cibo hominum puras. Bartolemæus Anglicus author obscurus, Pygargus (inquit) animal cornutum est & barbatū instar hirci, minus ceruo, maius hirco: simile hircoceruo: miræ uelocitatis: loca frequentat syluosa & deserta. Glossa etiam, inquit, in Deuteronomion, animal hircoceruo simile exponit. ¶ Est & aquilæ genus apud Aristotelem pygargi nomine, ab albicante cauda. Græci grammatici πύγαργον interpretātur etiam pro homine timido & imbelli, quod ij quibus albæ sunt nates, uel potius totum corpus, ferè timidiores sint: melampygi uero, id est nigris natibus, qualem fuisse Herculem ferunt, fortes ac intrepidi: Vide prouerbium, Ne in melampygum incidas, apud Erasmum, cuius mentionem Varinus quoque facit: Item pro turpi & libidinoso, ut pygargos sit per antiphrasin: ὁ μὴ ἀργὴν ἔχων τὴν πυγὴν, ἀλλὰ κινῶν αὐτὴν ἐν τῷ συνουσιάζειν: Præterea pro rapace, nimirum à pygargi aquilæ natura.

DE BVBALO.

PAVCA animalia gignit Germania: insignia tamen boum ferorum genera, iubatos bisontes, excellentique & ui & uelocitate uros, quibus imperitum uulgus bubalorum nomen imponit: cum id gignat Africa uituli potius cerui ue quadam similitudine, Plinius. Bubali uulgaris, id est uulgo sic appellati apud plerasque Europæ gentes, historiā supra statim post Taurum descripsi, & obiter quædam de Africano bubalo immiscui, præsertim capite primo. Apud Græcos ubicunque bubali mentio fit, de Africano semper intelligemus: & similiter apud Latinos ueteres: Nam recentiores omnes pro bouis syluestris genere hoc nomen usurpant. ¶ Βούβαλος, δορκάδιον, Hesychius, dorcadion capreolum significat, diminutiuum à dorcas. Βουβαλίς, οἱ βούβαλοι ἢ ἀστράγαλοι, Hesychius & Varinus. Malim βουβαλίδας, ut numerus cum interpretatione conueniat: nisi illam potius mutes in singularem numerum, hoc pacto: Bubalis, & bubalum animal, & talum significat. Talum forsitan bubalum aliquis dictum suspicetur, à bú augente particula, & uerbo βάλλειν: eò quòd ludentes frequenter eum proiecfient. Aristophanes grammaticus scribit damalin, id est iuuencam, λεπτοχόρτην βούβαλιν (proparoxytona uoce) ab Aeschylo dici, & à Sophocle γηγενῆ βούβαλιν, eodem modo, declinandi scilicet & accentus ratione, quo δάμαλιν dicimus, (nam alioqui communior uox est βουβαλὶς oxytona, quæ accusatiuum facit βουβαλίδα,)

Varinus

Varinus in τράγοι. λεοντοχόρτων expono prædæ leonum expositam. γηγενῆ, ex terra natam significat: haud scio an legi possit νεογενῆ pro νεογνῆ, id est, tenerā & nuper natam. βουβαλὶς oxytonum apud Aristotelem legitur, & Oppianū & alios. Bubalorū fœtus πόρτιες dicuntur, Varinus in τράγοι. ¶ יחמור iachmur Hebræis bubalum Africanum, de quo hic agimus, significare, copiose asserui in Bubalo de boum genere supra. Cæterum Deuteronomij capite 14. ubi Hebraicè iachmur legitur, Persica translatio habet mosk andaz. Tragelaphi & bubali nascuntur in Arabia, Diodorus Siculus lib. 3.

¶ Bubalus, inquit Oppianus lib. 2. de Venatione, corpore minor est eurycerote (id est dorcade platycerote: Gyllius non rectè ceruum transtulit:) dorco autem longe præstantior, (dama longè inferior Gyllius ineptè uertit:) splendidis est oculis, suaui colore, pulcher aspectu. Cornuum recti longíq; rami à capite exorti, mucrones retro ad tergum excelsos retorquent. Καὶ κεράων, ὀρθοὶ μὲν ἀπὸ κρατὸς πεφύκασιν, ἄκρα μὲν ἐς νῶτον, &c. Domesticam sedem mirificè amplectitur: nam si ipsum uinculis astrictum uenatores in alienum locum longinquum abduxerint, ac ibidem in pastionibus liberum & solutum reliquerint, non obliuiscitur ad consueta loca redire, neq; diu patitur apud externos ut hospes erret: neq; enim solis hominibus amica patria est, sed eius desiderio etiam feræ tenentur, Hæc Oppianus. Idem lib. 4 de Piscatione, sciænam piscem bubalidi, & struthiocamelo comparat, quod hæc omnia in metu, occultato tantum capite, tota se satis latere putent.

ὡς δ' ἔ τις ἀμφασίῃ ἐπεσσυμένοιο λέοντος | βουβαλὶς ἐν λόχμῃσι κάτω πρὶν λάθε κάρηνον,
μοῦνον ἑὸν φυλακὴν ποιεύμενος, οὐδ' ὁρώωσα | ἔλπεται, οἰωθεῖσα μὲν ἐκφεύξεσθαι ὀλεθρόν.
στρουθὸς ... | ...

¶ Bubalis capreisq; interdum cornua inutilia sunt: nam & si contra nonnulla resistunt, & cornibus se defendunt, tamen feroces pugnacesq; belluas fugiunt, Aristotel. 3. 2. de Part. animal. Bubalorum & ceruorum sanguini fibræ nullæ insunt: quare sanguis eorum non similiter ut aliorum concrescit, Aristot. Bubali sanguis aliquantulo amplius spissatur, quàm leporis & cerui, quippe qui proximè ouillo aut paulò minus consistat, Idem. Bubalorum sanguis non spissatur, Plinius.

¶ G. Bubali coagulum easdem uires leporino habet, Dioscorides. Coagulum hinnuli bubali contra potum cicutæ prodest, & contra fungos, Haly. Barbari quidam remedia quæ de bubulo fimo & tauri urina Dioscorides scripsit, absurdissimè ad bubalum referunt.

¶ H. Βουβαλίων nomen rustici in epistola quadam Simocati. ὅτι γὰρ λαγὼς φοιτᾷ παρ' ἡμῖν, ὅτι δορκὰς φιλεῖται, ὅτι βουβαλίδες, οὐκ ἔλαφοι, &c. In eadem. Et paulò post, δορκάδας δὲ καὶ βουβαλίδας οἱ γείτονες ... ἐπηλαύνουσι. Post uastam Aegypti solitudinem, Aethiopiam uersus, Cynoprosopi homines habitantes ex uenatu dorcadum & bubalorum uiuunt, Aelianus. Βούβαλα, carnes bouis seu bubulæ, Hesychius. Ornamenta quæ circa manuum iuncturam ferunt, præsertim mulieres, Græci perispia, &c. & bubalia uocant, Cælius ex Athenæo. Bubalion ornamentum aureum circa brachiale. Diphilus in Pellice. Βουβάλια καρπῶν ἀργύριον φορήματα, Etymologus: malim φορήματα, senarius est iambicus. Sunt qui muliebre pudendum exponāt, ut amphideon etiam pro utroq;, ut supra dictum est in Vitulo cap. 8. Βουβάλιον, cucumis agrestis, Galenus in Glossis in Hippocratem: idem nomen apud Dioscoridem reperitur. Βουβαρὶς, nauis quod bubali πρόσωπον, id est caput, insigne haberet, Varinus & Etymologus. Sunt & aliæ huius uocis in Græcorum Lexicis declarationes. Etymologus βούβαλον exponit magnū & multum. Βουβαρίς nomen nauis apud Philistum: dici uidetur de oneraria uel ualde onerata naui, ut βαρύφορτος Suidæ.

¶ DE ORYGE, uide in O litera.

DE IBICE.

Ex Caprarum syluestrium genere sunt etiam Ibices in alpibus, pernicitatis mirandæ, quanquam onerato capite uastis cornibus gladiorumq; uaginis, in hæc se librant, ut tormento aliquo rotati, in petras, potissimum è monte aliquo in alium transilire quærentes, atq; recussu pernicius quo libuerit exultant, Plinius. Hoc genus Germani uocant steinbock: Galli quoq; Cisalpini qui Italicè loquūtur circa Mediolanum, Germanicum nomen usurpant: & similiter finitimi eis Rhæti, fœminam tamen priuatim suæ linguæ uocabulo uesinam indigetant. Scoppa ibicem fœm. gen. facit, penul. breui, Plinius ibices rotati masculino genere protulit. Idem Scoppa Italice camorciam interpretatur, sed hæc rupicapra est camuza Rhæticè dicta. Fœminam ibicem Heluetij montani priuatim uocant ybschen, uel ybschgeiß: quod nomen à Latino deductum non dubito. Illyrij kozorozíecz. Hebræi אקו Deuter. 14. inter quadrupedes puras: quanquam Septuaginta illic tragelaphum interpretantur, de quo supra dixi: quod parum placet, quoniam tragelaphum circa Phasin amnem solum reperiri Plinius scribit, Diodorus Siculus etiā in Arabia. Chaldaica translatio habet יעלא iaela: Arabica יעל: Persica קיר כוהי, korz cohi, pro dischon uero, id est, pygargo buz cohi. Abraham Esra, & Iudæorum plærique rupicapram uel ibicem, ut audio, interpre-

tantur. Rabi Salomon Germanica uoce ſteinbock, id eſt ibicem: Kimhi hircum ſylueſtrem יעל iaal, unde fœmininum iaelah, plurale ieelim. Dauid Kimhi hircum ferum exponit. Hieronymus primo Reg. cap. 24. & Auguſtinus Iuſtinianus pſalmo 104. ibices uertunt. Videtur ſanè nomē iaal à ſcandendo factum. Græca tranſlatio non rectè habet ἐλάφους. Chaldaica iaela. Arabica gazaël uel gazal, quod nomen pro dorcade uel caprea ſuperius expoſui. Vox iaal reperitur etiam Iob 39. & Prouer. 5. aliqui damam, alij hinnulum uel capream interpretantur. ¶ Capricorni nomen apud Latinos authores, quorum quidem ſermo probetur, pro animali poſitum nunquam legi, ſed ſemper pro ſydere, ut inferius exemplis patebit: & ſimiliter ęgocerota Græcorum, ad cuius imitationem capricorni uocem Latini formarunt: apud Suidam ſolum legimus, Aegoceros animalis genus, nec plura. Αἲξ ἴξαλος apud Homerum (cuius carmina ſupra citaui in Capris ſylueſtribus in genere) ibex eſſe uidetur: Nam & nomen ferè conuenit, & cornuum magnitudo apta ut arcus inde fiant. Aliæ quidem ſylueſtres capræ minus idonea arcubus cornua habere uidentur, quod uel minora ſint, uel ramoſa.

Quamobrem de feris capris, quas ixalos uocat Homerus, ex Euſtathio hic auctariū adijciemus, ſuperius omiſſum. Capræ feræ, inquit, dum fugiunt uenatores attritis uehementius coleis, ſæpe caſtrantur, ut ſues etiam feri, qui ita affecti χλοῦναι uocātur. Hoc autem accidere tum capris tum ſuibus feris multi etiam noſtro tempore obſeruarunt. Porrò cornua ixali capri ἑκκαιδεκάδωρα, id eſt ſedecim palmorum, ſiue dodrantum quinq; & palmi unius, quidam ita intelligunt ut per ſe utrunq; dimidiæ tantum menſuræ fuerit, nempe duorum dodrantum cum dimidio. Sed hæc magnitudo nihil rarum aut mirum haberet. Atqui uel ſingula quatuor dodrantum uiſa ſunt, & alia maiora ad ſeptimum uſq; dodrantem. In Delo certe inſula conſecratū aiunt cornu aduectum ex locis circa mare rubrum, arietis bicubitale & octo digitorum, librarum uiginti ſex pondere: & alterum hirci, bicubitale cum dodrante, ponderis eiuſdem. Hæc Euſtathius. Habent alpes, ut Polybius tradidit, peculiaris formæ belluam, ſpecie ſimilem ceruo, ceruice & uillis exceptis, quibus caprum refert, geritq; ſub mento aruncum dodrantalem, cui craſſities pro pulli equini cauda, & paulatim in mucronem colligitur, Strabo paulò ante finem libri quarti. Verba Græca ſic habent, φησὶ δὲ Πολύβιος καὶ ἰδιόμορφόν τι ζῷον γεννᾶσθαι ἐν ταῖς Ἄλπεσιν, ἐλαφοειδὲς τὸ σχῆμα, πλὴν αὐχένος καὶ τριχώματος, ταῦτα δ' ἐοικέναι κάπρῳ· ὑπὸ δὲ τῷ γενείῳ πυρῆνα ἔχειν ὅσον σπιθαμιαῖον ἀκρόκομον. Hanc feram apparet ibicem eſſe: & Strabonem uel Polybium κάπρον pro τράγον poſuiſſe, quoniā Latini, à quibus accepere fortaſſis, caprum hircum appellant: Græci uerò aprum uel ſuem marem, cui cum ibice nihil commune. Πυρὴν Græcis nucleum ſignificat, præcipuè oliuæ: & ab eius figura quamuis congeriem ſeu ſtruē, quæ in acumen tendit, qualem Latini metam uocant, cuiuſmodi eſt fœni meta. Latinus Strabonis interpres carnis globum tranſtulit. ¶ Ibix in uetere Teſtamento cum i in utraq; ſyllaba ſcribitur, & ab imperitis pro caprearum genere uel ariete exponitur. Iſidorus dorcades, capreas, & ibices imperitiſſimè confundit. Ibices, inquit idem, quaſi auices: eò quod inſtar auium ardua & excelſa teneant & inhabitent, ita ut de ſublimi uix humanis obtutibus pateant: unde & meridiana pars ibices aues uocant, quæ Nili fluentis inhabitant. Ibides aues intelligere uidetur, nulla ratione. Similem uideo R. Iſaac Iudæi errorem qui Hebraicam uocem ako, id eſt ibicem, nomen auis facit. ¶ Noſter Franciſcus Niger in Rhætiæ deſcriptione, Rhętos Heluetijs confœderatos, quoniam ibicem pro inſigni gentis habeant, in uenationibus ei parcere ſcribit, his uerſibus: Parcitur hic capricorne tamen tibi, Panos amice, Arma quòd exornes, & pulchra inſignia gentis. Hinc longum hic uitam uiuens, ingentia iactas Cornua, perq; plicas rugoſa, repandaq; in armos, Formoſusq; nigris uillis in montibus erras. ¶ Capræ ſylueſtris alterum genus eſt caper montanus uel ibex, Albertus: duo enim genera, præter capreolos, (qui minus propriè capris adnumerantur, ut ſupra dixi) caprarum ſylueſtrium Germanis nota ſunt, rupicapra & ibex. Idem Albertus Creticas capras, quæ paſtu dictamni infixas corporibus earum ſagittas excernunt, capros montanos ſiue ibices interpretatur, quod tamen nullis argumentis probat. Et alibi, Nullum (inquit) animal curſu & agilitate tantum pollet, & ſimul tam ingentia cornua habet, quàm caper montanus, quem Latinè ibicem uocant: huius enim cornua à capite uſq; ad clunes protenduntur: & cadens ab alto totum corpus inter cornua protegit à colliſione, & ictus lapidum magnorum excipit cornibus. Et in catalogo quadrupedum alphabetico, Ibex de genere capri animal, colore fuluum, in alpibus Germaniæ abundans, magno etiam hirco maius: ſummas rupes aſcendit, & cum altius ſcandere nequit, conuerſum aliquando uenatorem deijcere nititur: ſed peritus uenator cruribus diuaricatis dorſo eius inſilit, & cornua manibus apprehendit, & ſic aliquando de rupe depoſitus euadit. Extat Gordiani ſylua memorabilis picta in domo roſtrata Cn. Pompeij, in qua pictura etiam nunc continentur ibices 200. &c. hæc autem omnia populo rapienda conceſſit die muneris, quod ſextum ædebat, Iulius Capitolinus in Gordiano primo. Ibicum generis mihi uidētur feræ illæ capræ in ſummis Libyæ montibus, quas ex Aeliano deſcripſi ſupra in Capris ſylueſtribus in genere. ¶ Ioannes Stumpfius noſter in Chronicis Heluetiæ non pauca memoratu digna ſuper huius animantis natura ſcripſit, quæ ego Latinè ſic reddidi: Ibices in ſummis apud Heluetios montibus abundant. Incolunt enim uertices alpium, ubi glacies nunquam ſoluitur, noſtri appellant firn & glettſcher. Natura enim frigus requirit hoc animal, cæcum alter futurum. Egregium eſt & corpulentum, ſpecie ferè ceruina, minus tamē. Cruribus quidem gracilibus, & capite paruo ceruum exprimit. Pulchros & ſplendidos oculos habet. Color pellis

fuscus est, Vngulæ bisulcæ & acutæ, ut in rupicapris. Magni ponderis cornua ei reclinantur ad dorsum, aspera & nodosa, eoq́ magis quo grandior ætas processerit. Augentur enim quotannis, donec iam uetulis tandem nodi circiter uiginti increuerint. Bina cornua ultimi incrementi, ad pondus sedecim aut octodecim librarum accedunt. Libram dico pondus sedecim unciarum, quanquam nostra octodecim implet. Ibex saliendo rupicapram longe superat: hoc tantum ualet, ut nisi qui uiderit, uix credat. Nulla montium tam præceps aut ędita rupes est, quam non saltibus aliquot superet: si modo aspera sit, & spatia tanta promineant, quanta salientis ungulas excipere possint. Parietem scandit, si asper sit & nõ incrustatus. Venatores impellunt eam ad rupes excelsas & læues, illic cum euadere nequeat, conficitur, uel ab homine funibus per rupem demisso, uel ab ijs qui scandẽdo per rupium latera accedunt. Fera uenatorem expectat, & solicitè obseruat, an inter ipsum & rupem uel minimum intersit spatiũ: nam si uisu duntaxat intertueri (ut ita loquar) possit: impetu facto se transfert, & uenatorem impulsum præcipitat: Sin ille ita presse fixeq́ rupi hæreat adeundo, ut nulla interualli spes appareat, fera loco manet, in quo uel capitur uel conficitur. Iucunda quidem hæc uenatio, sed multis laboribus & periculis coniuncta: quamobrem sæpius bombardis feriuntur. Valesij qui circa Sedunum habitant, ibicem in prima ætate captam omnino cicurari, & cum uillaticis capris ad pascua ire & redire aiunt: progressu tamen ætatis ferum ingenium nõ prorsus exuere. Fœmina in hoc genere mare suo minor est, minusq́ fusca: maior capra uillatica, rupicapræ non adeò dissimilis. Cornua ei parua, & ea quoq́ rupicapræ, aut uulgaris capræ, cornibus ferè similia, Hucusque Stumpfius. Aristotelis uerba de coitu ęlurorum, id est felium, lib. 5. cap. 2. hist. animal. Albertus ridicule transfert ad capri montani, siue ibicis coitum, his uerbis: Mares furiomorũ (barbarum hoc uocabulum ex Auicennæ translatione ad eum peruenisse opinor) non coëunt cum fœminis retro supersilientes: sed mas eleuatur in pedibus posterioribus, & fœmina applicat se ei æquãdo, &c. Viderat fortè uel ipse, uel ab alijs acceperat, qui ipsi uiderãt, ibices inter se colludentes, & colluctantes quodam modo: ut etiam capræ solent: & hunc eorum lusum existimauit coitum esse. Et si maxime ita coirent, quod mihi tamen in tali suffraginũ & reliqui corporis caprarũ similiumq́ quadrupedum habitu, fieri nequaquam posse uidetur: ridiculè tamen errat, ut dixi, pro fele ibicẽ interpretatus. ¶ Ibicem moriturum uenatores quidam narrant in altissimam montis rupem ascendere: ac ibi altero cornu ad parietem seu latus rupis innitentem ambitu perpetuo, ita ut nunquam conuertatur, circuire: donec attrito iam cornu moribundus corruat. Et quoniam in altissimis inaccessisq́ moritur locis, nunquam ferè cadauer eius inuenitur: contingit tamen aliquando ut magni niuium globi dum præcipites è uerticibus ruunt, ipsa subinde uolutatione auctiores, obuios forte ibices uiuos, ut & alia quæuis animalia, arbores, saxa, tuguria, corripiant, inuoluantq́, & ad imos montium pedes deferant.

¶ G. Sanguinem ibicis aliqui commendant aduersum calculum uesicæ: hoc modo. Vini apiati (hoc est, in quo adhuc musto apium aridum uel semina eius imposita sint) partes circiter sex: sanguinis partem unam, simul feruefaciunt, mox in uase reseruant, & ter die potum inde præbent: mane, & tum quidem in balnei solio sedenti: in meridie, uesperi: hoc triduo fieri iubent, futurum enim ut calculus in arenam comminutus cum urina excernatur: sin minus, execandum esse, tanquam extremo remedio frustra tentato. De hirci domestici sanguinis ad eundem usum præparatione, pluribus dixi supra. ¶ Incredibile & unicum remedium (inquit Marcellus Empiricus) ischiadicis & arthriticis hoc est, quo & ipse Ausonius medicus sanatus est, & multos ita iacentes, ut mouere se sine cruciatu nequirent, intra quinq́ dies stare, ambulare autem intra septem dies fecit: Conficitur sic, Fimum ibicum Luna septimadecima colliges, quanquam & alia Luna uetere collectum (si res urgebit) simili efficacia prosit, dummodo medicamentum septimadecima Luna cõponatur. Ex eo ergo fimo quantum unius manus pugno pleno potueris comprehendere, dummodo impar sit numerus pilularum, in mortarium mittes, (conteres ualidissimè,) atq́ adijcies piperis grana uiginti quinque diligentissime trita: tunc addes mellis optimi heminam, & uini ueterrimi optimi sextarios duos: (aliàs sextarios quatuor, & conditi more miscebis potionem.) & contritis prius pilulis uniuersa miscebis, & repones in uasculo uitreo, ut cum fuerit opus paratum habeas medicamentum ad subueniendum. Sed ut maior sit medicaminis efficacia, Luna septimadecima id facere debebis: & cum daturus fueris remedium, à die Iouis incipe, & per dies septem continuos dato, ita ut qui remediandus est, stans in scabello contra Orientem bibat. Quæ potio, si ita ut scriptum est, data & obseruata fuerit, etiamsi omnibus articulis & coxa infirmus contractusq́ fuerit, & immobilis ac desperatus iacuerit, necesse est ut septima die ambulet (ita sanabitur, ut nunquam paribus doloribus implicetur,) Hæc Marcellus cap. 25. Et rursus cap. 34. Inuictam, inquit, potionem ad ischiadicos & arthriticos facientem, in titulo superiore de ischiadicis plenissimè scripsimus: sed quoniã tam diuinus eius effectus est, iterandam putaui, ne quis arthriticis remedia requirens huius ignoratione fallatur. Fimus ergo ibicis in sylua uel in monte colligitur. ¶ Coagulum ibicis easdem leporino uires habet, Serapio citans Dioscoridem: ego cum Græcis Dioscoridis uerbis contuli, nec inuenio nomen ullum Grecum cui ibicis nomen Latinum cõueniat, sed totus is locus apud Serapionem mutilus est: nam hinnuli, dorci, bubali, & cerui nomina omissa sunt: unde conijcio unum ex istis Serapionis interpretem exposuisse ibicem, & dorcum uel bubalũ, potius quàm hinnulũ aut ceruum, ita reddidisse.

¶ H. Aegoceros, id est capricornus, animal est marinum, ut scribunt Grammatici, in quod tradunt se Pana transformasse, & in aquam se deiecisse, cum in Aegypto unà cum reliquis dijs Typhôna gigantem acerrimum deorum hostem fugeret. Sed Iupiter huius ingenium admiratus, inter astra eum collocauit. Lucanus lib. 8. Humidus Aegoceros, nec plus Leo tollitur urna. Lucretius lib. 5. Quo pacto æstiuis è partibus ægocerotis Brumales adeat flexus. Sunt qui ægocerotem à Ioue inter sydera relatum scribant, quod cum eo nutritus fuerit. Alij Pana existimant posteriorem partem in effigiem piscis, priorem uero in formam hirci commutasse: & ea specie à Ioue in cœlum esse translatum. Tum gelidum ualido de pectore frigus anhelans Corpore semifero magno Capricornus in orbe, Cicero 2. de Nat. Eadem lege in Arato. Lotus Hesperia Capricornus aqua, Propert. lib. 4. Eleg. Tyrannus Hesperiæ Capricornus undæ, Horatius 2. Carm. Plura lege apud Varinum, qui Aegocerota Pani similem, & natum ex eo ait, &c. Aegoceros humidus, gelidus, celer, corniger, udus, nitosus, laniger, hirsutus, setosus, corniger, auritus, horrendus, atrox, tropicus, aquosus, rigens, imbrifer, minax, frigidus, urniger, in Epithetis Textoris. Conueniunt autē hæc epitheta omnia quidem syderi, sed partim etiam ibici feræ. Cur per cancrum anima descendere, per capricornum ascendere dicatur, Porphyrius explicat in Antro nympharum, & Cælius 15.23. Capræ ascendunt pascendo, unde in zodiaco signum, ubi Sol rursus ascēdere incipit, hac paulumum ratione capricornum dixerunt.

MUSMONIS historiam post Oues require: etsi hoc etiā loco reponi potuisset: sunt enim uillo caprino, & à Pausania in Phocicis hirci syluestres uocantur.

HIRCOBOVES feræ syluestres, ut Philostratus scribit in uita Apollonij, ultra Catadupa Nili reperiuntur, forma tanquam ex boue & hirco composita.

DE DAMA PLINII ET VETERUM.

CAPRARUM syluestrium generibus, quæ transmarini situs mittunt, Plinius damas quoque adnumerat: & alibi, Cornua (inquit) rupicapris in dorsum adunca, damis in aduersum: ut dama forte nihil aliud aut parum à rupicapra differat, præterquā cornuum situ. Quamobrem longe alia est dama uulgaris, de qua proxime dicam, nempe dorcas platyceros Græcorum, cui nomen Latinum non inuenio: ut neque Græcum damæ Plinij. Sipontinus platycerotes ex damarum genere esse scribit, nullo ad hāc rem testimonio usus. Certum est platycerota uulgo damam uocari, neque uulgaris damæ genus, sed eam ipsam esse. Alij dorcadem simpliciter damā interpretantur, ut Platina, & dorcem Gaza in problematibus Aphrodisiensis, & Albertus agazel uocem Arabicā, quæ omnia ad capreas & platycerotes, & alias fortassis caprarum syluestrium species, ut capreolum à quo moschus excernitur, tanquā generis uocabula, non ad solam damarum speciem pertinent. Theodorus ex Aristotele προκὰ uertit damam, de qua uoce plura dixi in Caprea. Strabonis interpres ζόρκας facit damas. Gadilonetica regio (inquit Strabo libro 12.) post Halyos ostia ad Armeniam usque extenditur, tota campestris: alit autem zorcas, quarum alibi raritas est. Mario Grapaldo νεβρὸν damam reddere libuit. Hoc in uniuersum dixerim, recentiores omnes ubi damam uel ex Græcis uertunt, uel aliter eius meminerunt, eam quæ uulgò sic appellatur, hoc est platycerotem, non Plinij damam intelligere. Primus nostro seculo Ge. Agricola discrimen animaduertit. An uero uetustiores damæ nomine Plinianā semper intelligant, nec assero, neque nego. Recentiores quidam צבי zebi uocem Hebraicam pro dama exponunt: nos capream esse supra docuimus. Est & sui generis Auicennæ agazel, quā Albertus damam nominat, libro 22. his uerbis: Dama bestia est magnitudinis capreæ, figuræ, & pili: sicut ceruus cornua habens, sed plana, longa & acuta. Est autem cursu uelox, uita prouida, cornupeta in aduersas sibi bestias. Arabice uocatur agazel. ¶ Damæ mansuescunt rarò cum feræ dici iure non possint, Plinius 8.56. ut Vincentius Bell. & Volaterranus aliique citant. Quin etiam Platina uidetur hanc lectionem secutus, damam rarò mansuefieri posse scripsisse: nostri codices melius, Hi mansuescunt rarò, cum feri dici iure non possint, proximè autem de leporibus loquutus erat. Hāc lectionem Gelenius in Castigationibus suis probat ex archetypis manuscriptis. Pecuarius canis neque tam strigosus aut pernix debet esse, quàm qui damas ceruosque & uelocissima sectatur animalia, Columel. Nō omittenda sunt etiā tria de damis epigrāmata Martialis, quorum unū lib. 1. extat de pugna damarū huiusmodi.

Frontibus aduersis molles concurrere damas Vidimus, & fati sorte iacere pari.
Spectauere canes prædam, stupuitque superbus Venator cultro nil superesse suo.
Vnde leues animi tanto caluère furore? Sic pugnāt tauri, sic cecidēre uiri. Et alterū li. 4.
Aspicis imbelles tentent quàm fortia damæ Prælia, tam timidis quanta sit ira feris?
In mortem paruis concurrere frontibus audent. Vis Cæsar damis parcere? mitte canes.

Tertium in Xenijs: Dente timetur aper, defendunt cornua ceruum. Imbelles damæ quid nisi præda sumus? Fuluo tergore damæ, Ouidius in Halieuticis numerans eas cum lepore & ceruo. ¶ Et canibus leporem, canibus uenabere damas, Vergilius in Georg. Feræ pecudes, ut capreoli damæque, nec minus orygum ceruorumque genera & aprorum, modo lautitijs & uoluptati dominorum seruiunt, modo quæstui ac reditibus, Columella 9.1. Timidi damæ ceruique fugaces, Nunc interque canes & circum tecta uagantur, Verg. in Georg. Grammatici masculini aut fœminini generis esse dicunt. Cum canibus timidi uenient ad pocula damæ, Vergilius Aegl. 8. Oculis capti talpæ (inquit Quintilianus 9.5.) & timidi damæ dicuntur à Vergilio: Sed subest ratio, quia sexus uterque altero significatur.

ficatur. Tam enim mares esse talpas damasq; quàm fœminas, certum est. Et superiecto pauidę natarunt Aequore damæ, Horatius 1. Carm. Veloces damæ, Seneca in Hippolyto. ¶ Damæ epitheta apud Textorē recensentur hæc, Agrestis, errās, fugax, imbellis, leuis, pauens, pauidus, pronus in fugam, spurcus, tener, territus, timidus. Possunt sanè & hæc epitheta, & alia pleraq; de damis apud authores memorata, tum platyceroti tum Plinij damæ (cornuum figura tantum excepta) communia esse, quando utraq; syluestrium caprarum generis sunt. Indiam petenti Alexādro Magno rex Albaniæ dono dederat inusitatæ magnitudinis canem: cuius specie delectatus, iussit ursos, mox apros, & deinde damas emitti, contemptu immobili iacente, &c. Plinius. ¶ Dama Pythagoræ filia fuit, ingenio & doctrina in exponendis paternis sententiarum inuolucris excellens, Cælius. Gordiani sylua memorabilis extat, in qua picturæ etiam nunc continentur, damæ ducentæ, &c. Iulius Capitolinus in Gordiano primo. Recentiorum quidam dammam per m duplex scribunt, quod ego non probo.

DE DAMA uulgari, siue recentiorum.

ANIMALIUM quorundam cornua in palmas finxit natura, digitosq; emisit ex ijs, unde platycerotas uocant, Plinius. Dioscorides dorcadem platycerotem nominat, quod dorcadi, id est capreæ, similis sit, nisi latitudine cornuum differret: quanquam Græce δορκάδος καὶ πλατυκέρωτος legitur, ut supra ostendi, tanquam diuersa sint animalia: ego sine cōiunctione legere malim, ut interpretes omnes fecerunt: facile fuit καὶ pro τοῦ mutare. Quærendum an idem animal sit, quod quidam ceruum palmatum uocant: quoniam cornua in palmas formentur. Oppianus certe eurycerotas, sic uocat carminis gratia, ceruino generi adscribit lib. 2. de uenatione, his uersibus:

Παντ' ἔλαφοι πλέιδοι, φύσις κεράων δ' ἐρύνοβρ ... Οἷα ὄιωνισμα θηροὶ μετηγορίδ φαεινοί.

Fr. Massarius Marcellum reprehēdit qui dorcadem platycerotem, capreā à latitudine cornuum sic dictam apud Dioscoridem uerterit, quod caprea & platyceros genere omnino differant. Ego Marcellum superius defendi. Cæterum platycerotem, damam uulgarem, id est uulgo sic dictam, appellare uolui, quòd alia quàm Plinij dama uideatur, cui cornua in aduersum adunca esse ait ut rupicapris in dorsum: & alibi ex transmarinis regionibus eam mitti. Nostra uero dama & multis alijs in locis capitur, & in Heluetiæ syluis, ut circa Lucernā: uulgo uocant dam, uel dāmlin, uel dannhirtz, uel damhirtz potius. Itali damo, nōnulli danio: Galli dain uel daim: Hispani gámo uel córza, quod nomen à dorcade factum uidetur: Angli a falowe deere. Græci hodie uulgo ἀγρίμι. Poloni lanij. Bubalo Oppianus mediam magnitudinem inter eurycerotem & dorcum tribuit, quod hoc maior, illo minor sit. Cerui appellatione forte intelligit Aristoteles etiam capreas, & damas, & capras syluestres, Niphus. In Samothrace capræ sunt feræ quas Latinè rotas appellant, Varro. Hermolaus legit quas platycerotas appellant. Damula tanquam à dama diminutiuum apud Isidorum & alios recentiores legitur. Multi (ut Vincentius Bell. Albertus, & alij) cum mustela quam Itali uulgo donnolam uocant, damam (quam ipsi damulā appellant) confundunt, tum aliâs, tum remedijs, quæ ex mustela sunt, damę adscriptis. Damula, inquit Isidorus, uocata est, quod de manu effugiat, utpote timida & imbellis, & cui pro armis sit fugæ leuitas. ¶ Damarum sanguini fibræ nullę insunt: quare sanguis earum non similiter ut aliorum concrescit, Aristot. Et alibi, Damæ timidæ sunt: nam sanguis earum fibras non continet. Idem damam fel non habere ait: Et alibi, Fel (inquit) dama prorsus non habet. Cornua damæ solida sunt, ut cerui, Albertus. Cornua cerui & damæ ferè sunt eiusdem figuræ, differentia in quantitate, Idem. Pincianus cornuum specie deceptus platycerota interpretatur ein ellend, quam nos ab initio operis alcen esse ostendimus. Sunt autem damæ uulgaris cornua, ut ipse obseruaui, huiusmodi. Ἀμυντῆρας habēt ut ceruina, deinde alterum ramum, nec plures: reliqua pars lata est, & in digitos circiter decem diuisa, prorsus eodem modo quo cornu alces supra depictum dedimus. Totum cornu longum est duos dodrantes cum palmo: huius media pars superior lata est, ut dixi: inferior rotunda ut in ceruo, latitudo ad quinq; digitos. Galli pilulas excrementorum cerui, damæ, & capreæ, fumees appellant. ¶ De uoce damarum uide in Ceruo.

¶ F. Dama, inquit Platina, cum capreolis ferè in qualitatibus conuenit: bonum nanq; alimentum eius caro uescentibus præstat: modici quidem recrementi est, sanguinē tamen ad atram bilem quoquo modo tendentem efficit. Baptista Fiera post mentionem capreoli subdit, Damula adusta magis, si matris ab ubere rapta est, Huic prior in nostro forte erit orbe locus. ¶ De coctura damæ, ex Platina, uide in Ceruo capite sexto: & ibidem de conditura platycerotis ex Apicio. Caro algazel feræ, quam Albertus damam exponit, frigida & sicca est, & hæmorrhoides mouet, nisi cum pipere, cinnamomo ac sinapi paretur, Albertus: uel ut Rasis habet, nisi cum melle, pipere, galanga & cinnamomo conficiatur. Et rursus, Comedantur carnes algazel cum sinapi & allijs.

¶ G. Dorcadis platycerotis coagulum easdem leporino uires habet, Dioscorides. Fimus algazel capillos auget, & emēdat eos, cum oleo (myrtino) præparatus. Si lingua eius arida suffiatur gustur, (locus uel membrum in quo est sanguisuga) hirudines decidunt. Tali cinis impositus in fistulam, iuuat, Rasis & Albertus: qui & alia quædam de fimo & felle (quo tamen carere putatur) huius animantis ad coitum & conceptum pertinentia superstitiosa & illicita scribunt.

DE CASTORE.

A.

CASTOR animal quadrupes est amphibiũ: Latini fibrum, & ut Seruio placet canẽ Ponticum uocant: Græcis nominatur castor, & κύων ποτάμιος, id est, canis fluuiatilis, ut apud Syluaticum legimus. Italis, biuaro: uel beuero: Gallis, bieure, quanquã Brasauola Gallos Castoris nomẽ retinere scribit: id quod Hispanos fecisse puto: fieri tamen potest ut Galli etiam in regionibus quibusdam retinuerint. In Matthæoli Italica Dioscoridis trãslatione fiber ipse ã castoreo uocatur. Germanis biber: Anglis beuer: Illyrijs bobr: quæ omnia à fibro uoce Latina deducta esse prima fronte statim apparet. Syluaticus plurima passim castoris & castorei in Arabum libris nomina recenset, quorum multa scriptura solum & orthographia differũt, ego omnia utcunq; corrupta adnumerabo, Albeduester, castoreum: ego ipsum castorem potius intelligo, nam pro testiculis ium uel iune uel similem uocem addere solent: Ium de bedust. Iuna da badușter: Angui de beldustor: Guidelarus: Quibar: In de bidister: Zum de beduster: Iuna da bauster: Iune de bustor: Gen de beduster. Auicẽna habet Giẽdedestar, aliàs Giendibidestar. Reperio & alia quædam uocabula apud Syluaticum & alios, quæ tum inter se tum à superioribus non parum differunt: ut, Cascubas, Amphima, uoce corrupta forsan ab amphibio: & Anfinia similiter, nam ceu Græcam Syluaticus exponit: item Achiam, Anchian, Anchiani, Antin algil, Asuschelhar. Albertus lamyckyz barbaram uocem, ex Auicẽna puto, castorem interpretatur: quæ uox fortassis Illyrica est. Nam Polonis dama lanij dicitur, cuius diminutiuum lanijka. Castoreum testiculus est animalis, quod castor appellat̃ uel desi, Platearius. Ex his tot scribendi modis quin maior pars corrupta sit, dubiũ non est: ego quos quibus præferam incertus sum. Kipod Hebraicã uocem Esaiæ 34. & alibi in Sacris literis non castorem, ut cuidam uidetur, sed echinum terrestrem significare in eius historia demonstrabo. אנקה anakah Leuitici cap. 11. aliqui ericium, alij hirudinem interpretantur, autthor concordantiarum reptile uolans. R. Salomon alibi hericium, alibi בבירא exponit, id est fibrum, Gallica lingua (qua is uti solet) bieure dictum: sic etiam Munsterus legit. Non placet legi uiuerra, quod id uocabulum lingua Gallica R. Salomoni familiari, aliter efferatur.

B.

Differt à lutra fiber cauda solum: cætero pilus utriq; pluma mollior: utrũq; aquaticum, Plinius. Sunt qui fibrum meli comparent: sed corpus ei longius tribuunt, & pilum subtiliorem. Pilos habet pulchros,

pulchros, Author obscurus: densos & breues, Albertus: duros, fului coloris, Idem: in cinereo candidos & inæquales: ubiq; enim à breuibus duplò longiores existunt: nitidi mollesq; sunt, ut etiam lutræ: cuius tamen pili alterius coloris, breues & æquales sunt, Ge. Agricola. Pellis eius cinerea est ad nigredinem declinans, Albertus: quo nigrior est, tanto pretiosior habetur, Author obscurus. Pilo est fiber superne canino, alibi lutræ, Syluius. Pellis ei mollis: & ut Albertus ait, ualde densa. Aures minimæ, rotundæ, Syluius. Dens ualidissimus, aduncus, prælongus, Idem: acutissimus. Ego fibri apud nos capti caluam seruo, in qua dentium eius naturam pulchrè perspexi: habet autẽ prominentes, longos, latos, aduncos, in utraq; maxilla binos coniunctos, qui incisorum loco sunt, omnino ut murium genus: inferiores extra maxillam tribus digitis prominent, sesquidigito superiores: utrique in extremitate interiori, obliqua ueluti sectione cuneiformi magis magisq; attenuantur, ut acies extrema tanquã cultri sit. Color eis qua foras spectant ex flauo ruffus: his sese defendũt, ligna secant, & pisces nimirum tanquam uncis iniectis apprehendunt. Alterum genus dentium, ore intimo habet, nempe octo molares in utraq; maxilla: hi breues & in superficie asperi sunt, ac plicis quibusdam eminentibus seu rugis, ad limæ usum facti uidentur, ita ut corticibus arborum in cibo comminuendis molendisq; aptissimi sint. Animal est horrendi morsus, Plinius: Morsu potentissimum, adeò ut cum hominem inuadit, contentum dentium non prius laxet, quàm concrepuisse persenserit ossa fracta, Plinius & Solinus. Morsum castoris quidam dicunt non sanari, nisi læsus audiat fracturam ossium castoris, Albertus: Ego hanc stultam persuasionem ex Plinij aut Solini uerbis modò relatis, malè intellectis natam crediderim. Seta oris cornea, Syluius. De testibus eius dicemus mox cap. 4. Pedes priores caninis similes habet, posteriores anserinis: etenim membranæ quædam digitis sunt interiectæ: itaq; hi ad natandum, illi ad eundum magis nati aptiq; sunt, frequenter enim in terram progreditur, Albertus & Ge. Agricola. Pedes anteriores anseris, sed ungulati: posteriores simiæ, Syluius: ubi librariorum lapsum interpretor quod anteriores pro posterioribus legitur, & contra. Cauda lata, (palmum ferè, Ge. Agricola) longa dodrantem, Idem: obscurus quidam author cubitalem esse scribit. Cauda piscium, Plinius, non quod ad figuram caudæ piscium, sed quod piscium corporis squamis obducta sit, & piscem sapiat. Piscosa, soleæ æmula, Syluius. Pilis caret uni forte quadrupedum. Cauda corio squamoso tegitur, præpinguis, hanc in aquam semper demittere solet, ut & pedes posteriores, reliquo corpore sicco. Sine aqua diu uiuere posse negant. Apta est ad natandum cauda, cum pisces insequitur, & gubernaculi instar eam ceu remigando mouet castor. Falsò quidam affirmant, quod nunquam retrahat eam ab aqua: retrahit enim cum nimium frigida & glacialis aqua est: quanquam Ge. Agricola scribit, etiam cum frigoribus conglaciat, fibrum in gradibus domicilij sui iacentem, caudam & posteriores pedes in flumen demittere. Falsum est etiam quod aiunt lutram ab eo cogi, ut aquam hyeme circa caudam ipsius moueat, ne congeletur: uincit tamen lutram, & expellit, uel acutissimo morsu occidit, Albertus. ¶ Per uniuersum Pontum plurimus est fiber, Solinus. Nascitur & in Hispaniæ fluminibus, ut inquit Strabo. Item in Italia, ubi Padus in mare se exonerat. Nec inepti sunt qui ad Matronam Galliæ fluuiũ crebro capiuntur, Syluius. Heluetia multos habet circa Arulam flumen, Vrsam, & Limagum nostrum. Gaudent enim ripis magnorum fluminum, cum animal sit amphibium: non solum ut reliqua quibus hoc nomen tribuitur, quæ uictus tantum gratia aquas petunt: sed etiam quadam naturæ affinitate, ut iam in caudæ & pedum posteriorum mentionẽ diximus, quæ ad piscium naturã accedunt. Abundat & reliqua Germania multis in locis: nec non Sclauorum regio, Polonia, Prussia & Russia, Albertus. Spectabilis naturæ potẽtia in his quoq;, quibus & in terris & in aqua uictus est, sicut & fibris quos castores uocant, Plinius. Die quidem in fluuios abditus ætatem agit, nocte in terra uagatur, Aelianus.

C.

Fiber & lutra egrediuntur ex riparum cauernis, in quibus latent, & se in fluminibus mergunt, ac pisces capiunt quibus uescuntur: sed fructus quoq; & cortices arborum comedunt, Ge. Agricola. Cibus eius melica (nomen barbarum & ignotum mihi) est piscis, & arborum cortices, Albertus. Multi aiunt castorem piscibus uesci instar lutræ: alij argumentum esse piscosi fluminis, ubi castores habitent. Castor animal amphibion, ut plurimũ in aquis nutritur σὺν ἰχθύσι καὶ καρκίνοις, id est, cum piscibus & cancris. Vetus interpretatio habet, fibrum uiuere ex piscibus & cancris: item Marcelli Vergilij. Malim equidem absq; σὺν legere, ἐν ὕδασιν, ἰχθύσιν, &c. facili autem errore σὺν adiectum est, cum idem sonus sit ultimæ syllabæ præcedentis uocabuli ὕδασιν. Arbores iuxta flumina ut ferro cædit, Plinius. Casu & fortuito obiectis uescitur, Aelianus. Imprimis prouidus est, & solers: etenim fruticibus & arbusculis dente tanquam ferro resectis, ante riparum cauernas cõstruit paruas quasdam casas: & in ijs duos trésue gradus, quasi quasdam cameras: ut cum aqua fluminis crescens inundauerit ripas, ascendere possit: cum decrescit, descendere, Ge. Agricola. Sæpe noctu prodit è latibulo, & amputatis arborum ramis circa fluuios, construit sibi casas ex eis cum solario (tabulato superiore) in quo habitat cum crescit aqua, Albertus. Domicilia eorum dimidia parte in aqua sunt, & dimidia superant: Agricolæ ea diligenter obseruãt: & si altius posuerint, serunt in montibus: si humilius, in uallibus, Olaus Magnus in descriptione Septentrionalium regionum. Similis obseruatio est in Aegypto, si bene memini, circa crocodili cubilia. Fiber dentibus deijcit mediocris magnitudinis (crassamento interdũ femoris humani) arbores; & casas inde construit bicameratas uel tricam

meratas, cum solarijs, ut aquæ modo ascendere aut descendere possit, Albertus. Architectura in fossa mirabili utitur, Sylvius. Alnos, populos, & salices infestat: præcipuè uero genus illud salicis sylvestris latifoliç, quod nostri uocant salwyden/uel sarwyden. Sic me iubes quotidie quasi fiber salicem, Plautus. Amaris arborũ folijs & corticibus castor pro summis delicijs uescitur, Author obscurus.

D.

Fibri semper eadem semita ex aqua ad arborem aliquam procedunt: quam abrodunt totam, nihil tamen cum ceciderit præter corticem edunt. Cum arborem iã ferè secuit castor, quoties ictum facit, toties suspiciens considerat num sit casura: timet enim ne si eo ictu concidat, ab ea, priusquam recedere de loco possit, incautus opprimatur. Nec uero minus est cõstans in proposito quàm solers: nam quam arborem ad ripas primo elegit secandam, eam non mutat, etiamsi longo temporis spatio dissecare non possit, Ge. Agricola. Ligna resecta ad structuram, de qua præcedenti capite dixi, aduehunt. Castores gregatim ad syluas lignatum pergunt: imponunt autem ligna super uentrem resupinati unius, qui pro uehiculo sit, & inter crura eius artificiose componunt: qui ne delabantur compressis ea cruribus ante & retro stringit: hunc sic onustum cæteri cauda ad casas usq; pertrahunt. Hanc iniuriam fieri negant nisi peregrino castori, qui aliunde ad eos confugerit, aut fortuitò peruenerit ad castores loci alicuius incolas: illum enim hoc pacto in seruitutem ab eis redigi. Alij non peregrino, sed natu grandi & laboribus confecto, qui propter dentes obtusos lignis secandis ineptus iam sit, hoc fieri aiunt. Ita tractati castores in dorso glabrescunt, quo signo à uenatoribus sortem eorum miserentibus agniti, illæsi interdum dimittuntur, Albertus Magnus à perito quodam uenatore rem ita narratam se audiuisse scribens: & alij quidam obscuri authores: Sed mouent me, quo rem minus fabulosam existimem, eruditi & fide digni uiri Olai Magni eadem asseuerantis uerba in descriptione regionum Europæ Septẽtrion. Accedit quod mures alpinos fœnum hoc modo in cuniculos conuehere, etiam nostrates aiunt. Sed hoc in dubio relinquamus. ¶ Cæterum quod genitales partes fibri, siue quilibet, siue Pontici, ut Plinius scribit, ipsi sibi urgente periculo amputent, ob id se peti gnari, noua refutatione nostra non eget, cum iam olim apud ueteres tanquam fabulosa hæc persuasio explosa sit. Marcellus Vergilius huiusmodi ueterum fabulis ignoscit, quod de industria ab eis compositæ uideantur, ut bonas & utiles res authoritate aliqua munitas uulgus hominum facilius & libẽtius admitteret, quod in religione & ethnici factitarint, & inter cæteros Plato philosophus. Ego contrà ut bono uiro & sapientiæ studioso, cum philosophiæ finis sit ueritas, fabulas ubiq; fugiendas existimo, illas inquam quæ pro ueris credendæ obtrudũtur, sic in religione potissimum noxias & pestilentes eas existimo: eamq; ob causam cum Platonem & cæteros gentilium damnauerim, qui tale quid in suis superstitionibus ausi sunt: tum omnes qui in nostra religione, quæ purissima & syncerissima esse debebat, idem moliuntur aut olim moliti sunt, qua de re pro dignitate dicturo maximus se campus aperiret: ego ad castorem. Primum autem ponam illorum uerba, qui castorem ipsum se castrare scripserunt, (unde etiam nomen eius grammatici quidam Latini deriuant, quod rectè fieri non potest, cum dictio Græca sit:) deinde aliorum qui redarguerunt. Testiculi eius appetuntur in usum medelarum: idcirco cum urgeri se intelligit, ne captus prosit, ipse geminos (id est testes, ut Græci didymos) suos deuorat, Solinus: isq; solus opinor huius sententię: nam alij non per inuidiam testes ab eo reuelli, neq; uorari: sed reuulsos abijci in uenatorum conspectu redimendi sui gratia scripserunt. Qui se Eunuchum ipse facit, cupiens euadere damno Testiculi: quoniam medicatum intelligit inguen, Iuuenalis Sat. 12. Idem testatur Andromachus in Theriaca antidoto carmine descripta. Hominem ipsum sibi nocentem Aegyptij indicaturi, castorem pingunt: hic enim uenatoribus insequentibus testiculos suos demordens, relinquit, Horus in Hieroglyph. Fibrorum testes apti sunt medicaminibus, propter quos ubi se requiri senserunt, eos secant, Seruius. Redimunt se ea parte corporis, propter quam maximè expetuntur, Cicero. Quod autem causam ab insequentibus uenatoribus cur tam cupide petatur non ignorat, idcirco mordicus premens usq; incumbit ad elidendos testes, quoad ab se absciderit, & sic eos abiecerit, tãquam homo summa prudentia in latrones incurrẽs, quæcunq; portat ad se redimendum exponit. Quòd si postea quàm exsectus & ex periculo seruatus fuerit insectantibus iterum urgeatur, hic sese alleuãs, atq; quamobrem insequi ulterius pergere non debeant, causam ostendens, ad reuertendum, quod iam ea parte quam expetunt careat, uenatores inducit. Persæpe etiam nunc testiculis præditus cum à uenatorum conspectu se longissimo cursu remouerit, eam partem desideratam ita astute cõprimit, & occultat, ut insectatores fallat, Aelianus. ¶ Vanum est quod traditur, testes ab ipsis auelli, & à sese abijci, quum uenatu urgentur: siquidem tangi nequeunt, ita, ut in sue substricti, Dioscorides. Amputari hos ab ipsis cum capiuntur, negat Sextius diligentissimus medicinæ: Quinimo paruos esse, substrictosq; & adhærentes spinæ, nec adimi sine uita animalis posse, Plinius. Falsum est quod agitatus à uenatore castret seipsum dentibus, ac testes proijciat: & postea si ab alio uenatore urgeatur, erecto corpore castratum se ostẽdat, ut sæpe in regionibus nostris compertum est, Albertus. ¶ Animal est ualde mansuetum, Author obscurus, Ego neq; disciplina mansuefieri posse credo; neq; mansuetum esse natura, cum planè mordax & noxium dentibus sit, ut supra dixi.

E.

Volucra animal ferè prærodit teneros adhuc pampinos & uuas; quod ne fiat, in ipsa putatione quoties

quoties falcem acueris, fibri pelle aciem detergito, atque ita putare incipito, Columella. Voluocem aliqui appellant animal prærodens pubescentes uuas: quod ne accidat, falces cum sint exacutæ, fibrina pelle detergunt, atque ita putant, Plinius. ¶ Fibros uenantur supremam eorum cauernæ partem perforantes, perque eam paruum canem immittentes: fiber ad exitum fugit, ubi irretitus fustibus occiditur. Iidem hi canes, nostri aquaticos uocant, lutras & anates syluestres uenãtur. Canis ad hoc instructus, in aquam proijcitur, qui ad cauernam castoris perueniens, ingreditur: nec cedit castor morsibus, donec artificiosa illa casæ eius structura refringatur, Author libri de nat. rerum. Cum canes persequuntur castorem, aiunt illum obuersum uentrem ac testiculos ostendere, quorum illi odoris diritate affecti fugiant, Author incertus: Testiculos quidem, cum ad lumbos, ut dictum est, substricti sint, ostendere nequeunt. In Prussia, ut audio, nassis capiuntur, arborum corticibus inescati, ad hos irrepunt, & ijs consumptis cum exitus non pateat, suffocantur. Sed nõ puto fieri posse ut cibum in ipsa aqua capiant, cum nullum eis sit instrumentum quo reddant influentem cum cibo aquã, ut piscibus branchiæ. Vrinari diu nõ possunt, sed respirationis causa caput subinde exerũt, & sic bombardis impetuntur, uel transfiguntur hastilibus. In aquis castorem conspicatus, pilosum piscem putabam. Sequebantur eum nautæ uenatores: unus in prora contum ferratum gerebat: alij paulatim nauem ducebant uersus eam partem, in quã fibrum submergi uiderãt: & cum fiber motu exterritus caput exereret, qui contum tenebat illum confixit, Brasauola. ¶ Hoc animal uenamur non modo propter caudam qua uescimur, & pellem qua uestimur: sed etiam propter testes, quibus ut medicamentis utimur, Ge. Agricola. Venatores castorẽ capiunt, pellis gratia magis quàm testiculorum, Plateatius. Pellis castoris aliquando pretiosa fuit, nunc in paruo pretio est, Albertus. Mollis & nobilis est, eò pretiosior, quo nigrior, Author obscurus. Lutræ & castoris pellibus concisis, fimbrias uestium ex pellibus nobilibus confectarum, solent exornare: quanquam lutræ pelles longè præstant fibri pellibus, Ge. Agricola. Ex canis fluuiatilis pelle cynæ, id est pilei primũ facti sunt, ut in Cane dixi capitis 8. parte 5. Sed hoc ad lutram potius pertinet.

F.

Castor quoniam amaris arborum folijs & corticibus auidè uescitur, tota eius caro & si bono, tamen amaro odore perfunditur, Author obscurus. Tota eius caro abominabilis est præter caudam, Albertus. Ego qui fibri carnem ederunt, laudantes eam audiui: sed multum interest quomodo paretur. Sunt qui elixant primum, deinde assant in sartagine, uasis semper apertis, ut odor grauis expiret, quod in alijs etiam carnibus fit quæ grauius olent, auium aut ferarum. Ipse nihil eius præter caudam & pedes posteriores gustaui, iure croceo conditos. Suaues, teneræ, & præpingues sunt hæ partes, instar thunni carnis, solida quadam tenacique pinguedine: saporis ferè eius anguillæ, quibus similiter etiam apparantur, ubi modice primum ebullierint. Appetunt has delicias ganeones, maximè autem ipsas inter digitos membranas. Memini alicubi apud Plutarchum legere, ἥδιστα κρεῶν τὰ μὴ κρέα: hoc est, suauissimas esse carnes illas, quæ non omnino carnes sint. Eiusmodi certè partes istæ in fibro sunt, ut quæ ad pisciũ naturam saporemque proximè accedãt: unde ieiunij etiam temporibus apud illos qui ea retinent conceduntur, ut apud Anglos quoque auis quædam, quam puffin (ut audio) uocant: quasi uero non mille, præter quadrupedum auiumque carnem deliciæ sint, ac illam solam ieiunijs excipere oporteat, cæteris pro arbitrio frui liceat. Sunt qui caudas fibrorum assas pauco zingibere conspersas apponant. Elixant alij, & densiusculo aliquo iure condiunt.

G.

Pelle castoris paralyticos utiliter uestiri aiunt, Albertus. Fibrinarum pellium cum pice liquida combustarum cinis, narium profluuia sistit succo porri mollitus, Plinius. Podagris utile est fibrinis pellibus calciari, maximè Pontici fibri, Plinius. Apud Aetium idem remedium calciamentis ex pelle canis fluuiatilis tribuitur: lutram intelligit, nam testes eius ad eadem ualere ait, ad quæ castoris testes, minore tantum efficacia, lib. 2. cap. 178. dixerat autem de castore præcedenti capite. ¶ Vrina fibri resistit uenenis, & ob id in antidota additur: adseruatur autem optimè in sua uesica, ut aliqui existimant, Plinius. ¶ Fel castoris ad multa utile est: Eiusdem coagulum sedat morbum caducum, Auicẽna, ut quidam citat. Ego apud Auicennã in capite de castoreo nihil tale reperio. Vituli quidem marini coagulum castorei uires habet, & commendatur ad comitiales: sed hoc animal felle caret.

¶ Genitales castoris partes castoreum uocant medici, Plinius. Et alibi, Fibros (Græci) castores uocant, & castorea testes eorum. Castorea ex aqua mulsa drachmis binis aluum emolliunt, Idem. Græci κάστορος ὄρχιν, id est, fibri testem appellant, & καστόριον, in singulari semper numero, ni fallor. Hispania etiam castores procreat: sed castoreum ex eis nõ eam quam Ponticum habet uim: Pontico enim proprium est ut uenenosum (φαρμακῶδες, id est, medicamentosum) sit, ut & alijs permultis, Strabo lib. 3. Castoreo in Hispania non inest uis illa medica, ut Pontico, Hermolaus ex Strabone. Causetur quis fortè aërem calidum, cuius ui medicamentosum illud uirus exhalet & digeratur. Nam in Heluetia nostra, ut & in reliqua Germania, ubi frigidum cœlum, nihil deterius, opinor, Pontico nascitur. Esse autem Pontum quoque frigidã regionem nemo ignorat. Efficacissimi castoris testes sunt è Ponto Galatiæ, mox Africæ, Plinius, si rectè sic legitur. Eligi debent testes qui ex uno ortu connexi sunt: fieri enim non potest ut gemini folliculi in una membrana coniuncti reperiantur: liquore

intus ueluti ceroso, odore graui & uirus redolente, gustu acri, mordente, ac friabili, naturalibus tunicis circundato, (intersepto,) Dioscorides interprete Ruellio. Grammatici quidā castoreum odorem putrem & acutum interpretantur: sed non est putris boni castorei odor: uerum grauis & fœtidus. Mihi quidē aridum sæpe non iniucundo odore uisum est. In aspalatho, inquit Plinius inenarrabilis quædam est odoris suauitas: & paulò post subdit, odore castoreo esse. Et alibi, onychem suffitum uuluæ pœnis mire resistere scribit: odorem esse castorei, meliusq́ cum eo ustum proficere. Testiculi abscissi in umbra suspensi desiccantur, sic desiccati, albi & molles sunt. Præferuntur ex maioribus natu, uel qui in uigore ætatis sint, nimium iuuenes & uetuli non placent, Platearius: quanquam intricatiora eius hac de re uerba sunt. Eligendum acri sapore mediocriter: nam quod ualde acre est & quasi terreum, adulteratum est. Glutinosum etiam sit, & neruos habeat intricatos, & pelliculas adhærentes. Per septem (aliâs sex) annos in magna efficacia potest seruari: antefertur tamen recentius. Pelliculis abiectis, quod in eis continetur, in medicamentis ponitur, Platearius. Operæpretium est diuisa pelle melleum liquorem cum eueſtiente tunica assumere, & siccatum potui dare, Dioscorides, ut Ruellius uertit: ego sic potius, Quoniam fibri testes non eminent, sed interius conduntur astrictiq́ sunt ut in sue: pellem scindi oportet, & unà cum tunica melleum cōtinente liquorem eos eximi, atq́ ita siccatos in potu dari. Castoreum aliqui fraude corrumpunt, conijcientes in follem gummi, aut Ammoniacum, cum sanguine (Marcellus Verg. addit, eiusdem animalis:) & castoreo subactum, & ita exiccantes, Dioscorides. Sextius diligentissimus medicinæ, scripsit castoris testes adulterari renibus eiusdem qui sint grandes, cum ueri testes parui admodum reperiantur. Præterea ne uesicas quidem esse, cum sint geminæ, quot nulli animalium. In his folliculis inueniri liquorem, & asseruari sale. Itaq; inter probationes falsi esse folliculos geminos ex uno nexu dependentes, quod ipsum corrumpi fraude, conijcientibus gummi cum sale Ammoniaco: quoniam Ammoniaci coloris esse debeant, tunicis circundati liquore ueluti mellis cerosi, odoris grauis, gustu amaro & acri, friabiles, Hucusq; Plinius: Nō probo quod pro (sanguine aut Ammoniaco:) ut prius legebatur, aliqui sale Ammoniaco posuerunt, cum Dioscorides etiam non salis, sed sanguinis mentionem faciat: & Ammoniaci lachrymæ, non salis: recte autem pro gummi Ammoniacū inijcietur, uel contra: quod utrunq; tenax & uiscosum sit, quali substantiæ si odor etiam castoreus accedat, facile fallet in gustu: at sale quouis infecto, uix quenquam falleret, cum genuinum castoreum nihil salis resipiat: sic igitur legam Plinij uerba, Cōijcientibus gummi cum sanguine, aut Ammoniacum: & nihil à pristina lectione mutauero, nisi Ammoniacū pro Ammoniaco. Castoreū, inquit Platearius, quidam hoc modo adulterant: Pellem, in qua castoreum fuerit, uel alius testiculus recens, implent sanguine & neruis, addito puluere castorei, ne suus odor absit: alij sanguinem & terram commiscent: alij callidius, sanguinem, sagapenum, & neruos, adduntq́ piper ut acrimoniam acquirat, Hæc Platearius. Castoreum non simile nostro (id est nostris castoribus exempto) Venetijs uenditur, Brasauola. Castoris testiculos qui hodie uendūtur, longè maiores esse, quàm ut genuini & ueri castoris uideantur, copiose scribunt Monachi qui nuper in Mesuen commētarios effuderunt. Matthæolus scribit ex fibris uerum castoreum se habuisse, quod magnitudine, colore, odore & facultate longe dissimile fuerit uulgari pharmacopolarum castoreo. ¶ Hæc dum scriberem uerum castoreum inspicere uolui, quod è castore apud nos capto nuper exemptum erat. Pondus testium amborum, libra cum semuncia, id est unciæ duodecim cum dimidia. Alter altero longè maior erat, sex digitos longus, quatuor latus. Substantia quæ in folliculo continetur, flaua solidaq́ & ceræ similis, acris, tenax: non terrea, nec sub dentibus, cum manditur, friabilis & aspera, quale fictitium ferè castoreum est. Ego euitandæ fraudis causa nostrate semper quàm peregriño uti malim. Sed plerique pharmacopolæ quoniam minoris emunt peregrinum, uerúmne an falsum id sit parum curant. Ab uno teste ad alterum communis meatus pertinet, longus circiter decem digitos: in quo dissecto genitale reperi, quod uno cōstat ossiculo (ut in uiuerris quoq;,) carne, qua induitur, nigris quibusdam punctis exasperata. Testiculo utriq; alter etiam folliculus adhæret, plenus albo quodam & pingui humore, substantia mellis, molli, & fœtida putris instar casei, longitudine interdum duorum pollicum. Et forsan de hoc folliculo Dioscorides intellexit in fine capitis de castoreo scribens, Oportet autem dissecta cute castoreum auferre, unà cum membrana quæ humorem melleum continet, & ita siccatum in potu dare. Nam propriè dicti castorei substantiā paulò superius non melli sed ceræ comparaui. Sed humor ille melleus propter pinguitudinē non satis idoneus est qui siccetur: odore etiam saporeq́ differt à solido castoreo, utroq; ingratior: acris tamē & calidus & tenuissimarum partium, quamobrem ille potius extra corpus, uel per se, uel cum oleis ungentisq́ quibus castoreum miscere placuerit: utendum existimo, solidiore uero intra corpus. Pharmacopolæ quidem nōnulli reliquam etiam circa istas partes pinguedinem partim in oleum de castoreo inijciunt, partim piscatoribus uendunt, qui eam alijs quibusdam miscent ad inescandos pisces. Iidem castorei unciam denario indicant plerunq;. Suspensum in aëre siccatumq́ in absinthio reponunt. Sunt qui ex fœminis etiam testes haberi affirment, sed exiguos, & qui uix unciam singuli appendant. ¶ In antidoto nephritica è sexaginta rebus apud Nicolaum Myrepsum, interprete Fuchsio, trium castorei generum mentio fit, quæ autem & qualia illa sint non exprimitur, nec alibi reperio. Proinde quærendum mihi uidetur, an de rheo, quod proximè ante nominatur, tria hæc genera intelligi debeant: diuersa enim rhei

genera

ceteri a in usu medico esse scimus, castorei non item. Castorei odore semel imbuta, tenacissima eius sunt, & uix unquam remittunt: imbuuntur autem eo etiam quæ non tetigerint, in ijsdem uasis aut capsis opertis condita. ¶ Castoreum è Perside fermè adulteratum ad nos defertur: syncerum enim tanta ui odoris est præditum, ut olfacienti uesicam castorij, sanguinem è naribus eliciat. Persæ autem adulterandis rebus sunt exercitatissimi. Seruatur annis decem, Syluius testē citans Ludouicum patritium Romanum: cuius ego librum Germanicè tantum uidi, ubi hæc omnia non de castoreo, sed de moscho scribuntur, haud scio an per interpretis imperitiam. ¶ At Chalybes nudi ferrum, uirosaq; Pontus Castorea, Verg. 1. Georg. Seruius uirosa uenenata exponit: nam licet sint multis remedio, inquit, tamen prægnantes eorum odore abijciunt, & egerunt partum: Virosum autem deriuat ab eo quod est uirus: alij fortia interpretantur à uiribus. Sed hi in etymologia uocis errant, ille in reipsa. Virosum enim castoreum non alia ratione dixerim, quàm odoris grauitate, unde Dioscorides βαρύοσμον & βρομῶδες. Esto enim aliquando & aliquibus uenenosum, non ideò tamen absolutè hoc ei epitheton conuenit. Scio de castorei ueneno apud Arabes, & recentiorum quosdam qui illos sequuntur, mentionem fieri: mihi tamen non alia magis ratione in castoreum id cadere uidetur, quàm alia quæuis putrida & corrupta. Pleraq; enim talia uenenatam & contrariam hominis naturę facultatem obtinent, ut nuces rancidæ, &c. facile autem corrumpi castoriū uidetur, utpote folliculo inclusum, & humidū, nisi rectè & cōmodo loco siccetur. Castorium nigrum, fœtidum, rancidum, die uno necare affirmat Auicenna, Syluius. Ponzettus cardinalis lib. 2. tract. 8. cap. 3. Castoreum, inquit, corruptum, nimis calfacit, & acutos pectori uapores submittens, partium cōtinuitatem soluit. Remedio est lac asininum: cui quidam syrupum de acido citri succo admiscent: quòd si necessitas postulet Philonis antidoti drachma una aut altera ad summum propinetur. Castoreum corruptum, inquit Matthæolus ex Petro Aponensi, insaniam & furorem inducit, æger linguam exerit, febri conflictatur, & uno plerunq; die moritur. Curandi modus est, ut butyro & aqua mulsa uomitus prouocetur, & repetatur toties, donec nullum amplius castorei odorem reddat: postea dandum est medicamentum diamoron, (rob mororum aut limonum) uel syrupus de limonum (ut uocant) citrorūmue succo: Peculiare uero huius mali remediū coriandro adscribitur, si seminis tosti denarij duo exhibeantur. Auicēna castorei uenenosi antidota esse scribit, acetum, acidum citri liquorem, & lac asininum. Venenosum autem esse ait, quod uarium sit, uel (ut Bellunensis emendat) puluerulētum, subnigrum: die una occidere: & si quis euadat, illū incidere in birsen, quod uocabulum Bellunensis pleuritin exponit. Birsen est apostema capitis propter consensum diaphragmatis factum; Vetus interpres glossarum Auicennæ. Birisen aliquando pro pleuritide inuenitur, Idem. Ego phreniticū, non pleuriticum, eum qui præsens periculum euadat, fieri intelligo. Phrenes diaphragma uocatur, quo inflammato cerebrum etiam afficitur, ut phrenitis fiat, uel ut quidam uocant paraphrenitis. Manardus in epistolis 17. 3. carabitum uel sirsen (corruptè puto pro birsen) exponit phrenitin. ¶ Castoreum si desit, tantundem acori & dimidium piperis substituetur, Auicenna. Aetius, ut supra dixi, canis fluuiatilis testes ad eadem facere ait, ad quæ castoreum: recentiores idem de lutræ testibus scribunt. Cæterum fluuiatilem canem à lutra non differre, in Lutra docebo. In Antiballomenis inter Galeni notha pro castore agalochum uel siphium usurpari posse legimus: ego non agalochum, sed sagapenum lego: cui & ratio astipulatur, & Platearius ut superius retuli, nōnullos castoreum adulterare scribit, sagapeno & sanguine modico piperi mixtis. Silphij nomine castoreo substituendi, assam fœtidam uulgo dictam intelligo: hæc enim melius quàm dulcis dicta castoreo respondet, cum alijs tum ad uteri præcipuè morbos. Est enim uterus in mulieribus ueluti animal quoddam, quod suaues odores sequitur, fœtentes fugit: fugari autem debet, cum nimium ascendit, fœtidis supra adhibitis, suauiter odoratis infra: cum nimium descendit, contra: & ad hunc quidem usum quicquid grauiter ac uirus olet, castorei locum implet: cuiusmodi sunt diuersa, quæ cum uruntur grauissime olent, ut pennæ auium, ellychnium candelæ recens extinctum, lanæ laciniæq; combustæ, soleæ calciamentorum, alliorum aut ceparum cortices, capilli, capræ cornu, pix, galbanū: & alia grauis odoris etiam non usta, ut parthenium, quod inde matricariam uocant, & scrophularia urticæ similis, quam aliqui galeopsin Dioscoridis esse putant, &c. Sunt qui ad suffocationem ab utero pomum ex castoreo & alijs medicamentis componant: idq; commendent subinde olfaciendū mulieribus huic malo obnoxijs, præseruandi maxime gratia. Compositio eiusmodi est: Rutæ & melissophylli folia: dauci, nigellę & absinthij Pontici (uel sementinæ) semina, singula denarij semis pondere: castorei denarius, & assæ fœtidæ scrupulus miscentur, odoramentum hoc ut saluberrimum, ita etiam illis mulieribus quæ fœtidū nihil patiuntur nō æque ingratum esse aiunt ut cætera huius generis. ¶ Testiculos castoris (inquit Galenus de simplicib. 11. 11.) nuncupant castorium, medicamentum & celebre, & multi usus, adeò ut Archigenes de castorij usu totum conscripserit librū. Atq; ille sanè particulares eius facultates exposuit, nos more nostro generalem tantum facultatem dicemus. Itaque quod excalfaciat manifestum est. Nam si uoles ipsum ad unguem leuigatum oleo maceratum parti cuipiam infricare, euidenter illam incalescere percipies. Iam cum castorij consistentia sicca quoque sit, & calfaciendi potentiam habeat adiunctam, meritò desiccat. Porrò quoniam impensè subtilium est partium, ob id efficacius est quàm alia quæ similiter ut ipsum & calefaciunt & desiccant. Penetrant enim tenuium partium medicamenta, & in altum subeunt admotorū corporum, potissimum

ſi ea denſa fuerint, ut neruoſa. Sanè ſi odori guſtuiq; aduertas animũ, ſuſpicaberis humano corpori aduerſiſſimam habere ſubſtantiam: tametſi in natura nihil efficere comperiatur eorũ quæ talia facere aſſolent, cum nullã omnino corporis partem intrò ſumptũ lædat. Nam ſiue corpori humido applices reſiccationẽ poſcenti, ſiue frigido excalfactionẽ, ſiue frigido ſimul & humido, magnã utiq; experiere cõmoditatem: potiſſimum ſi febri uacet. Et eorum ſanè multis qui non admodũ calidã patiebantur febrim (ſic enim uertere debuerat interpres) ſed ut ſic dicam tepidã, qualis accidit in cataphoris maximè & lethargis, caſtoreũ exhibuimus unà cum pipere albo, utrunq; menſura cochlearij ex melicrato bibendum præbentes: nec quiſquam ullam ſenſit noxam. Quæ porrò in corpus intrò ſumptum iuuat, ijdẽ prodeſt quoq; cuti impoſitũ cum Sicyonio aut uetere oleo: Quæ uero ampliori caliditate indigent, ijs etiam per ſeſe infricari debet. Iuuat etiam ſi quis ſuffitum eius in prunis impoſiti inſpiratione hauriat, maximè affectus in pulmone aut capite conſiſtentes. Attamen lethargicos & cataphoricos affectus, qui quidem adiunctam habent febrim, præſtat non dictorum (Sicyonij aut ueteris) oleorum quopiam macerantes curare, ſed potius ex roſaceo capiti colloq; imponere, Hæc Galenus: reliqua de caſtoreo ex eodem, ſuo quæq; loco referam. ¶ Caſtoris teſtes coquunt diſpoſitiones contumaces & ſcirrhoſas, Galenus de cõpoſ. pharm. ſec. locos. Caſtoreum ualde calefacit, relaxat (ſecundum alios, recorporat,) & ſic elimat diuturna neruorum uitia, quæ (forte qui, ſcilicet nerui) nimijs doloribus contrahuntur, De ſimplicib. ad Paternianum liber Galeno adſcriptus. Diſſoluit, attrahit (aliàs, conſumit,) & neruoſa maximè loca roborat, Platearius. Idem in calfaciendo tertium ei gradum attribuit, in ſiccando ſecundum. Calefacit (inquit Auicenna) in fine tertij uſq; ad quartum, ſiccat in ſecundo. In ſumma calfactoriam uim habet, & in uniuerſum uarios obtinet uſus, Dioſcorides.

¶ Fibri teſtes ſerpentium uenenis aduerſantur: priuatim contra ixiam ex aceto bibuntur: faciũt etiam ad alia uenena, Dioſcorides. Proſunt contra uenena: Differentia tantum contra genera eſt mixturæ. Quippe aduerſus ſcorpionem, ex uino bibũtur: aduerſus phalangia & araneos, ex mulſo, ita ut uomitione reddãtur: aut ut retineantur, cum ruta: Aduerſus Chalcidas (aliàs Chalcidicas, nempe lacertas) cum myrtite: Aduerſus ceraſten & preſteras, cum panace, aut ruta ex uino: Aduerſus cæteras ſerpentes, cum uino. Dari binas drachmas ſatis eſt, eorum quæ adijciãtur, ſingulas. Auxiliantur priuatim contra uiſcum (ixiam, chamæleontem ſcilicet, Dioſcor.) ex aceto: aduerſus aconitum, ex lacte aut aqua: Aduerſus helleborum album, ex aqua mulſa nitroq;, Plinius. Caſtoreum confert morſui paruorum uenenatorum, Auicenna. A frigore laborantibus, caſtorij ternis obolis uti ex quatuor cyathis uini prodeſt, Plin. Caſtoreo cum melle pro pſilothro uſi pluribus diebus reperiuntur: In omni autem pſilothro uellendi prius ſunt pili, Plinius. Ladanum cum caſtoreo fiſtulis medetur, Plinius. Medetur abſceſſibus frigidis, & ulceribus malignis, Auicenna. ¶ Sternutamenta olfactu mouent, Plinius & Dioſcor. Somnum conciliant cum roſaceo & peucedano peruncto capite, & per ſe poti in aqua, ob id phreneticis utiles, Plinius. Caſtoreoq; graui mulier ſopita recumbit, Lucretius lib. 6. Caſtoreum cum peucedano & roſaceo capitis doloribus utiliter illinitur, Plinius. Capitis affectionem frigidam & flatibus coniunctam curat, emplaſtri more impoſitum, & ſuffitu, Auicenna. Galenus etiam ſuffitum eius reſpiratione hauſtum ad capitis affectus utilem dixit. Capitis dolores ex utero ſedat, Hippocr. Epidemiorum lib. 7. Caſtoreum in aceti mulſi cyathis tribus, aduerſus comitiales ieiunis datur: his uerò qui ſæpius corripiuntur clyſtere infuſum mirificè prodeſt. Caſtorei drachmæ duæ eſſe debebunt, mellis & olei ſextarius, & aquę tantundem: Ad præſens uero correptus, olfactu ſubuenit cum aceto, Plinius. Caſtoris teſtes diuerſis neruorum alijsq; uitijs peruncti medentur: uel triti ad craſſitudinem mellis cum ſemine uiticis, ex aceto aut roſaceo: ſic & contra comitiales ſumpti proſunt, Plinius. Contra epilepſiam & alios frigidos affectus capitis, pondere ſcrupuli, uel duorum triúmue bibendi dantur cum rutæ ſucco, aut uino in quo decocta ſit ruta, Platearius. Medentur & uertigini, inuncti, uel triti ad craſſitudinem mellis cum ſemine uiticis ex aceto aut roſaceo: Eodem modo opiſthotonis, tremulis, ſpaſticis, neruorum uitijs, iſchiadicis, ſtomachicis, & paralyticis ſubueniunt, Plinius. ¶ Lethargicos & utcunq; ueterno obdormiſcentes excitant infuſi: cum aceto autem & roſaceo, olfactu & odoris ſuffitu, idem faciunt, Dioſcorides, Plinius & Auicenna. Vide paulò ſuperius in Galeni uerbis. Aduerſus lethargum (docente Plateario) prouocetur ſternutatio cum caſtoreo: cerebrum mouet ac roborat: Vel cum menta, ſucco rutæ, & pauco aceto decoctum, abraſo occipitio, infricetur, & cataplaſmatis modo imponatur. Puluis eius cum ſucco rutæ naribus inijciatur, aut fumus recipiatur per nares. Qui poſt ægritudines aliquas, ut lethargum aut peſtilentiam, in obliuionem deciderint, eos maximè iuuat hiera Ruffi: & caſtoreum cum oleo occipitio illitum: poſt purgationem uerò hieræ caſtoreum drachmę pondere cum melicrato potum: non parum iuuare creditur, Aëtius. Paralyticis medetur, Plinius, eo modo quem paulo ante retuli. In paralyſi totius corporis, datur uinum in quo decoctum ſit caſtoreum, cum ruta et ſaluia, Platearius. Emplaſtrũ ex caſtoreo ad reſolutos, inferius apponam inter compoſita pharmaca à caſtoreo denominata. In linguæ paralyſi, puluis caſtorei ſub lingua tenetur, donec per ſe reſoluatur & conſumatur, Platearius. Contra paralyſin membri genitalis, pecten frequenter foueatur uino in quo caſtoreum decoctum ſit: & ex caſtoreo cataplaſma imponatur, Platearius. Potum & illitum prodeſt tremulis, conuulſionibus, (ſpaſticis, & neruorum uitijs, Plin. uide etiam paulo inferius in mentione opiſthotoni) & omnibus neruorum uitijs, Dioſcorid. & Plinius, eo modo quem ſuperius ex eo recitaui. Potum

ſpaſmis

spasmis medetur, Galenus de Theriaca ad Pisonē. Tremulos iuuat, si ex oleo perungatur, Plinius. Caeterum falluntur medicorum plerique (inquit Galenus) in usu castorei, cum id modo considerant; partem quampiam aut tremere, aut conuelli, aut sensu motúue priuatam esse, aut aegre sentire mouerìue: haud scientes id genus symptomata ad dissimiles sequi corporis affectus. Quod si ex plenitudine fiat conuulsio, utile fuerit castoreum & potum & impositum: sin ex siccitate uel inanitione, aduersissimum: & similiter in tremore. Castoreum auxiliatur opisthotonis, eo modo quem supra retuli ex Plinio. Rigor ceruicis mollitur castoreo poto cum pipere ex mulso mixto ranis decoctis ex oleo & sale, ut sorbeatur succus: Sic & opisthotono medentur, tetano: spasticis uerò pipere adiecto, Plinius. Castoreum cum melle claritati oculorum plurimum confert, Plinius. Et alibi, Claritatem uisus facit cum melle Attico inunctū. Fel callionymi cum rosaceo infusum, auribus utilissimum est, uel castoreum cum papaueris succo, Plinius. Cum oleo tritum aurium doloribus medetur, melius si cum meconio, Idem.

¶ Si audiendi difficultas ex causa frigida fiat, castoreum medetur: eodem nihil utilius, cum spiritus includuntur auribus: debet autem magnitudine lentis oleo nardino dissolutum infundi, Auicenna. ¶ Medetur & dentibus infusum cum oleo tritum in aurem, à cuius parte doleant, Plinius. Aspasij uxori dentis & maxillae dolor uehemens: castorium & piper colluens, ac in ore tenens, remisit, Hippocrates Epidem. 7. Si quis suffitū eius in prunis impositi inspiratione hauriat, iuuat affectus in pulmone aut capite consistentes, Galenus. Suffitus eius naribus attractus utilis est ad abscessus & alia pulmonis uitia, Auicenna. Suspiriosis castoreum cum ammoniaci exigua portione ex aceto mulso ieiunis utilissime potatur, Plinius. ¶ Sitim facit, Auicenna. Cohibet singultus ex aceto, Plinius, Dioscorides, & Auicenna. Castoreum cum ammoniaci exigua portione ex aceto mulso calido potum, spasmos stomachi sedat, Plinius. Singultus si ex plenitudine stomachi proueniat, ad castorei usum accedito: sin autem ab euacuatione, aut acrium humorum morsu prouenerit, medicamen hoc fugito, Galenus. Medetur stomachicis, Plinius: eo modo, quē supra praescripsi aduersus uertiginem, &c. ¶ Iuuat contra inflationes & tormina, Plinius & Dioscorides. Dolorem uentris pungentem & flatus dissoluit, si cum aceto bibatur, Auicenna. Ileos & inflationes pellit castoreum cum dauci semine & petroselini quantū ternis digitis sumatur ex mulsi calidi cyathis quatuor: tormina uerò cum aceto uino mixto. Quibus uenter ita flatu distenditur, ut aegre curationem admittat, ac torminibus uexatur atque singultu idque ob frigidos crassosque humores, aut crassos flatulentosque spiritus, eos castorium ex oxycrato potum adiuuat, Galenus. Ex apparatis in colica affectione pharmacis hocce nobis inquit Archigenes, familiare est: Castoriū & anisum tenuissimè trita, duorum cochlearium mensura praebemus ex aqua mulsa, Aëtius. Et ibidem paulò ante, Castoreum etiam (inquit) potum, totius affectionis molem demolitur, omnibusque medicamentis praestare repertum est: datur eius drachma una in tribus cyathis optimae aquae mulsae. ¶ Usus inuenit ut animalia (equi difficultate urinae laborantes) à collo usque ad pedes inuoluantur de sagis, suppositisque carbonibus uiuis, addito castoreo, suffumigentur, ut totum uentrem testiculosque eorum castorei fumus euaporet, & confestim detractis carbonibus cooperti deambulant & mingūt, Vegetius. ¶ Aluum emolliunt castorea ex aqua mulsa drachmis binis: Qui uehementius uolunt uti, addunt cucumeris satiui radicis siccae drachmam, & aphronitri duas, Plinius. Et alibi, Castoreum ex mulso potum purgationibus prodest: Sed hic purgationes pro mensibus accipio. ¶ Si gonorrhoea infestat, castorei in succo urticis & pauci aceti decoctū, renibus, pectini, & locis genitalibus cataplasmatis instar applicetur, Platearius. ¶ Ischiadicis medetur, Plinius: quo supra dixi modo contra uertiginem, &c.

¶ Vuluarum exanimationes pellit, uel subditum, Plinius. Inuenio apud quosdā ostracium uocari, quod aliqui onychem uocant: hoc suffitum uuluae poenis mirè resistere: odorem esse castorei, meliusque cum eo ustum proficere, Plinius. Castoreum cum aceto & pice olfactum, contra uuluam prodest, Plinius. De usu castorei contra hoc malum, supra etiam dixi. Capitis dolores ex utero sedat, Hippocrates Epidem. lib. 7. Menses ac secūdas ciet duabus drachmis ex aqua cum pulegio potum, Plinius. Menses ac partus cit, duabus drachmis cum pulegio potum partus secundasque eijcit, Dioscorid. Hoc modo potum uiris etiam partes genitales calefacit, Albertus. Ex mulso potum purgationibus prodest: Ad secundas etiam uti eodem prodest cum panace in quatuor cyathis uini: & à frigore laborantibus ternis obolis, Plinius. Mensibus retentis ubi per uenam quae in malleolo est, modicè euacuassem, oblato castorio unà cum pulegio aut calamintha, semper medicamen hoc expertus sum purgationem ciere sine hominis noxa. Praeterea secundas morantes eijcit, eaque omnia ex melicrato potum efficit, Galenus. Castorij potus puerperij purgamenta à partu purgat, Hippocrat. de morb. mulieb. Si castoreum fibrúmue suppergrediatur grauida, abortum facere dicitur, & periclitari partus si superferatur, Plinius.

¶ Antidotus diacastoriu, id est è castorio, à Nicolao Myrepso describitur, utilis uertiginosis, comitialibus, apoplecticis, resolutis, & paraplecticis, est autem Sectionis primae antidotus 27. & rursus alia eiusdem nominis, numero 102. in qua cum castoreum non recipi animaduerterem, statim diacostu legendum deprehēdi, & hoc nomine eandem antidotum ab Actuario descriptā: quod Fuchsium non animaduertisse miror. ¶ Diacastoriu emplastrum ad resolutos, ab Actuario describitur in capite de emplastris & linimentis. Eadem descriptio in paucis uariās apud Nicolaū legitur Sectione 3.

quæ de unguentis est, numero secunda. ¶ In uulgaribus Nicolai Præpositi, ut uocant, descriptionibus, (nam in Græco libro, quem Fuchsius transtulit, non reperio) oleum de castoreo continenetur, ita ut uncia castorei in libra olei decoquatur donec absumaꝰ pars tertia, & postea reponatur insperso castorei puluere. Pharmacopolæ quidam huic oleo addunt pinguedinem quæ circa ipsos castoris testes reperitur. Extat etiam apud recentiores descriptio olei de castoreo Iacobi de Manlijs, quod præter castoreum lachrymas aliquot calidas, & aromata, aliaq́ recipit. Sunt qui diuersis medicamentis castoreum addant, præsertim aduersus comitiales. In ijsdem Nicolai uulgaribus descriptionibus errhinon, id est per nares purgans medicamentum reperio, cui à castorio nomen, inter pilulas nescio qua occasione descriptum: Inter Nicolai ex interpretatione Fuchsij errhina non inuenio. Miscetur castoreum etiam medicamentis quæ ad excitanda sternutamenta componi solēt, cum helleboro albo & pipere ferè.

H.

Fiber ab extrema ora, ut Varroni placet, uocatur: quoniam dextra & sinistra fluminis maximè uideri soleat: & antiqui fibrum (inquit) dicebant extremum: unde fagis fibriæ (fimbriæ legendū puto, ut Festus habet:) & fibræ in auribus & iecore. Canem fluuiatilem, lutrā esse suo loco ostendam: qui castorem exponunt, decepti uidentur inde, quod potamium pro Ponticum legerint: nam castor etiam, canis Ponticus appellatur. ὄρχις animal quadrupes, & herba, Hesychius & Varinus: Videtur autem castor esse, cuius testes maximè in usu sunt: herba uero non alia quàm orchis, id est, testiculus Dioscoridis fuerit. Fiber, genus uespæ quadrupedis, Festus: legēdum bestiæ, nam de fibro, quem Græci castorem uocāt eum loqui, mox citatus ab eo Plauti uersus indicat. Vespa quidem insectum est, sed nullum insectum quadrupes. Interim non ignoro lutram fibro congenerem existimari, lutræ uero ichneumonem quadrupedem Aegyptiam: & uespæ etiam genus apud Aristpohanem uocari ichneumonem. Castor à castrando dicitur, non quod seipsum castret, ut scripsit Isidorus: sed sed quia ob castrationem maximè quæritur, Albertus. κάστωρ παρὰ τὸ γαστήρ: γαστρώδες γὰρ τὸ ζῶον, καὶ σχεδὸν ὅλον κοιλία, Etymologus & Varinus: hoc est, castor nomen habet quod totus propemodum nihil quàm gaster, id est, uenter sit. oblongo enim corpore est, cuius maxima pars in uentrem consumitur. ¶ Auius fiber, Silius lib. 15. ¶ Fibrinus adiectiuum, ut pellis fibrina: Græce καστόρειος, ut ὄρχις καστόρειος apud Hesychium. Καστόρειον μέλος, Laconicum erat, quo utebātur in prælijs ὑπὸ τὴν ἐμβατήριον νόμον, Pollux. Castorium melos (inquit Cælius) dici interpretantur, quod armatam saltationem Dioscori cōpererint primi, cum ὀρχησμοὶ forent planè. Meminit Pindarus in Pythijs ad Hieronē ode secunda strophe tertia, cuius loci scholia, si libet, consule. Καστόρειον μέλος, τὸ καστόρειον τοῦ ζῴου, Suidas & Varinus. Est & castoreum infecturæ species, Cælius: Suidas & Varinus addunt, ἀπὸ τῆς κογχύλης, id est è conchylio. Conchylium quidem, quod onychem uocant, castoreum olere supra dixi, & fieri potest ut ab odore nomen ei colorìq́ accesserit. Castoreum colorem Græci cinereū intelligunt, Cælius. Castorias uel castorides canes supra memoraui inter Canes uenaticos in genere. Oppianus lib. 1. de piscatione meminit nescio quarum castoridum, quæ amphibiæ sint, & in littoribus coēant, & tam dirum inauspicatumq́ edant ululatum, ut quisquis illum audiuerit, non procul sibi calamitatem & ipsam mortem abesse eo tanquam nuncio existimare debeat. Aelianus interprete Gillio castorides auibus adnumerauit. Lutras è genere fibrorum nusquam mari accepimus mergi, Plinius. Vitulo marino uictus in mari ac terra: simile fibro & ingenium, &c. Plinius. Castorem uitulo marino comparat, tum uictus ratione, quia similiter amphibius sit, tum ingenio, quia uitulum aiunt euomere fel suum ad multa medicamenta utile: item coagulum ad comitiales morbos: ut castorem seipsum castrare. ¶ Aristolochia longa apud Germanos biberwurtz, id est fibri radix appellatur, haud scio quam ob causam. ¶ Falsa castrationis, quam sibi ipse castor inferret, persuasio, ansam dedit pluribus amantibus ut picturas ex hoc animali sibi fingerent, Brasauola. ¶ Emblema Alciati, Aere quandoque salutem redimendam:

Et pedibus segnis, tumida & propendulus aluo, Hac tamen insidias effugit arte fiber.
Mordicus ipse sibi medicata uirilia uellit, Atq; abijcit, sese gnarus ob illa peti.
Huius ab exemplo disces non parcere rebus, Et uitam ut redimas, hostibus æra dare.

DE CATO SEV FELE.

A.

FELES animal est familiare ac domesticum, omnibus notum: uulgò catus nominatur, ut opinor, à solertia: nam catum sapientem dicunt & acutum, Græci æluron uocant, Phil. Beroaldus. Recentiores quidam Grammatici cati (uel ut alij scribunt catti, per t duplex) nomine abstinent, quod apud nullum idoneum, ut ipsi aiunt, authorem reperiatur. Atqui utitur eo Palladius, & Theodorus Aristotelis historiæ animal. interpres æluron non aliter quàm catum reddit. Sextus Platonicus catam genere fœminino dixit: Martialis cattam t geminato. Catum Iudæi uocant חתול catul, & שנר schanar, uel שונרא schunara, ut Munsterus in Dictionario trilingui scribit. Saraceni katt. Græce αἴλουρος dicitur: & κάττης, ου, quam uocē Varinus felem domesticum exponit

ponit: uocatur & uulgò hodie apud Græcos κάτης. Italicè gatta, gatto. Hispanicè gáto, gata. Gallicè chat. Germanicè Katz. Anglicè cat. Illyricè koczka. Furioz apud Albertum Magnũ pro cato legitur, quod nomen ab Auicenna sumptum puto, & Arabicum uel Persicum esse: Albertus significationem eius ignorauit, & alicubi pro capro montano uel ibice, ut supra dixi, ineptissimè exponit: sed catũ esse constat, quoniam & in eo loco ubi Aristoteles de ęluro, & eadem scribit. Eiusdem forsan originis est etiam uocabulum furo, quod uiuerram significat, utpote cõgenerem feli. Aegyptij felem bubastum uocant, Stephanus: Hinc forte nomen Bubasto ciuitati in Aegypto: quã Herodotus Bubastin appellat: sacras enim feles Aegyptij habebant, ut infra dicam. ¶ Apud Columellam (lib. 8. cap. 3.) & Varronem (lib. 3. cap. 12.) feles accipi uidetur pro fouino: sic enim uulgus appellat bestiolã gallinis maximè infestam noxiãq;, & sæpe gallinaria tota contrucidantẽ, Philippus Beroaldus. Feles Varronis & Columellæ fouinus uel marturellus uidetur, Aug. Niphus. Idẽ alibi, felis est, inquit, quę uulgo dicitur fouina: ictis, marturus uel marturellus: mustela uerò, donnola. Sed de his omnibus in Mustela dicam. Meles auibus animal inimicum, puto esse id quod uulgus fouinum & marturellum appellat, Ge. Alexandrinus in litera M. in Enarrationibus priscarum uocum: citat aũt Varronis locum de re rust. lib. 3. cap. 12. ubi sic legimus, Quis enim ignorat septa è maceriis ita esse oportere in leporario, ut tectorio tecta sint, & sint alta. Alterum ne feles, aut meles, aliáue quæ bestia intrare possit: alterum, ne lepus transiliret. Ego Ge. Alexandrinum felem interpretari uoluisse, lapsum autem memoria melem (quem suo loco taxum uulgò dictum esse docebo) posuisse puto. Felẽ certe pro cato siue domestico siue syluestri apud ueteres authores semper acceperim. Errant qui felem putauerunt martem dici, Perottus. ¶ γαλῆ Græcis mustelam significat, diuersum à fele animal, ut copiosè probat Perottus in Cornucop. Recentiores tamen quidam Græci, ut Galeomyomachiæ author, & ab ijs decepti quidam Latini, γαλῆν pro cato accipiunt. Sunt sanè quędam horum animalium, mustelæ & cati, naturis communia, ut corporis ferè figura, & ingenium: calliditas, uictus, musculorum uenatus: utrunq; fœtus suos ore de loco in locum transfert, ut & canes interdum: & Græci mustelam non solum γαλῆν simpliciter, sed sæpe γαλῆν κατοικίδιον, id est domesticam, & in domibus nobiscum uersantem uocitant: sunt autem ubiq; cati domestici, mustelæ nimirum nõ item: Quæ omnia errandi occasio fuisse illis uidentur, qui galen pro cato interpretantur. Miror autẽ non dixisse illos, si gale catus est apud ueteres Græcos, quo nomine mustelam ijdem appellarint. Michael Ephesius etiam in Græcis scholijs in lib. 3. de gener. animal. cap. 29. γαλῆν exponit catam, ut refert Aug. Niphus. Et Gaza γαλῆν non semper mustelam transfert, sed aliquando catum: ut galen agrian, catum syluestrem. Marcellum Vergilium quoq; mustelam domesticam, felem existimasse, apparet ex commentarijs eius in Dioscoridis caput de mustela domestica, & in caput de lychnide. Feles genitale osseum non habet: mustela, ictis, lupus & uulpes habent, Sipontinus. Mustelæ hyeme cubant, æstate expergiscuntur, Aristot. Hoc mustelis accidere (inquit Sipontinus) compertum est: quod ipsi quoq; coemptis in hunc usum utriusq; generis (paruis & magnis, siue domesticis & rusticis) mustelis, aliquando experti sumus: hoc cati non faciunt, sed neq; in cauernis uersantur, nec ingredi eas facile possunt ut deuorent aues: quorum utrunq; mustelis tribuitur. Plinius certe pro æluro ex Aristotele semper felem reddit, pro gale mustelam. Hæc si cui non satisfaciunt, collatis cati quam hic tradimus, & mustelæ in M. litera, historijs, ipse iudicet. Carolus Figulus uir eruditus utraq; lingua, dialogum de mustelis ædidit, in quo similiter ęluron pro fele, galen pro mustela semper exponi debere confirmat. Erasmus Rot. in prouerbijs γαλῆ ταρτησσία, & γαλῆ κροκωτόν, pro gale felẽ posuit, dubitando tamen an rectè fecerit, his uerbis: Porrò uox hæc gale, felemne significet an mustelam, an quem uulgò

catum appellant, quoniam inter eruditos controuersum esse uideo, relinquo alijs iudicandum, Hæc ille: Quasi uerò feles & catus diuersa sint animalia: sed forte sequitur Columellam (inquit Car. Figulus) cui feles est belua illa, quam fouinum appellant Galli, Germani ein wisele, mustelam autem forsitan capit pro ictide. At ego etiam Figulum errare dixerim, à Beroaldo & alijs Italis deceptum, in eo quod Columellæ felem fouinum facit.

B.

Feles antiquitus non erant mansuefactæ: uiuebant in agris, inde urbes & domos repleuere. Sed de cato syluestri, dicam postea seorsim. Pannonicæ cattæ libro 12. Epigrammatum Martialis celebrantur hoc disticho: Pannonicas nobis nunquam dedit Vmbria cattas: Mauult hæc dominæ mittere dona Pudens. Feles Hispanici dicti apud nos, agiliores rapacioresq́ue sunt cęteris, maiores, nigriores, & pelle mollissima: quæ propter splendidam nigredinem & mollitiem alicubi etiam, ut in Gallia Narbonensi & alibi, ad uestes in usu est. Apud nos ex syluestribus tantum pelles parantur: domesticas enim excoriasse parasseue pelliones nostri pro ignominia ducunt. Sunt & Romani quidam à nostris dicti. Tartesia feles, uide infra inter prouerbia. In Pordoselena, uia interiacet, cuius ultra alterum latus gignitur catus, citra alterum gigni non potest, Aristoteles interprete Gaza: Græce legitur gale, id est mustela. In Pordoselene insula uiam mustelæ non transeunt, Plinius 8. 58. Idem 5. 31. Poroselen nominat. Pordoselene, insula est iuxta Lesbum, cum urbe eiusdem nominis: Aliqui ut ciuilius loquantur (porde enim crepitum uentris significat) Poroselenen nominant, Stephanus. Feles (ælurcs) in Aegypto esse meminit Strabo lib. 17. quæ quantopere ab Aegyptijs colantur dicam infra.

¶ Feles figura similis est leoni, aut leænæ potius, unguibus ac dentibus similiter instructa: sed auriculas acutiores feles habet, leęna rotundiores. Domestici cati diuersos habent colores, syluestres omnes griseum (id est cinereum,) Albertus. Ex felibus domesticis quædam albæ sunt, aliæ rufæ, aliæ uariæ, Sipontinus. Color feli griseus, glaciei uehementer congelatæ similis: atq; hic ei secundum naturam est, alij extrinsecus accedunt, ut ratione cibi, præcipuè domesticis, Albertus. Caro ei laxa & mollis, Idem. Oculi catorum noctu lucent, non sine terrore intuentiū, pręsertim ex improuiso. Nocturnorum animalium, uelut felium, in tenebris fulgent radiantq́ue oculi, ut contüeri non sit, Plinius. Persicos smaragdos, Democritus refert, non translucidos, sed iucundi tenoris, uisum implere, quem non admittant, felium pantherarumq́ue oculis similes. Nanq; & illos radiare, nec perspici: Eosdem in Sole hebetari, umbris refulgere, & longius quàm cæteros nitere, Plinius 37. 5. Oculi felis carbunculosi tam acutè cernunt, ut in cauernis etiam tenebrosis, tanquam in luce, mures conspiciāt, Albertus & alius author obscurus. Aeluri, id est cati, hyænæ, & uespertiliones, cur noctu uideant, Alexander Aphrod. inquirit lib. 1. problemate 66. & causam affert tenuissimum quem sortiti sunt uidendi spiritum. Nostri uitreos felium oculos appellant, quoniam per noctem radiant, incluso eis lumine tanquam uitro aut uitreæ laternæ. Felem marem Aegyptij dicunt pupillas ad Solis rationem uariare: cum enim exoritur Sol, tum longæ fiunt, in meridie rotundæ uidentur, ad uesperam autem obscurantur, Gyllius: Plura de oculis felium lege infra cap. 8. proximè ante prouerbia. Leonibus ac pardis, omnibusq́ue generis eius, etiā felibus, imbricatę asperitatis lingua, ac limę similis, attenuansq́ue lambendo cutem hominis. Quæ causa etiam mansuefacta, ubi ad uicinum sanguinem peruenit saliua, inuitat ad rabiem, Plinius. Dentes cati serratos habent: & pilos (Albertus barbara uoce granones uocat) circa os, quibus abscissis audaciam perdūt, Albertus & alius author obscurus. Vngues eis hamati, ut leonibus, & uaginis reconditi.

C.

Catus animal est uelox, & scandendo, reptando, saliendoq́ue miræ agilitatis. Valde mordax, Albertus. Diuersa murium genera, & aues uenantur, ut dicam capite quarto, & ideo naturæ beneficio etiam in tenebris cernunt. Vescuntur ijsdem quibus canes, Aristot. Pisces præcipuè appetunt. Valde intemperantes sunt circa cibum, eiusq́ue gratia non raro pericula subeunt, Albertus. Focos, fornaces, & loca calida diligunt: unde pilos sæpe adurunt. Purè & molliter cubare gaudent. ¶ Libidinis tempore, mares pręcipuè, efferantur: nostri uocant ramlen. Cati per libidinem accenduntur, & domibus suis relictis uagantur: uel ut Alberto placet, solitudinem petunt, quasi præ uerecundia homines relinquant: propria tum eis & dira uox est. Feles coëunt mare stāte, fœmina subiacente, Plinius. Feles non parte posteriore se iungunt: sed mas stat, fœmina subiacet. Sunt porrò in eo genere fœminæ ipsæ natura libidinosæ & salaces: itaq; mares ad coitum ipsæ frequentes alliciunt, inuitant, cogunt: puniunt etiā nisi pareant, Aristot. Puniunt, inquit Niphus, insectando scilicet uerberandoq́ue. Græce est προσάγονται τοὺς ἄῤῥενας εἰς τὰς ὀχείας, καὶ συνιοῦσαι κολάζουσι: hunc locum apparet deprauatum esse: ego illum sensum, quem Gaza reddidit, non uideo. Pro κολάζουσι forte ἐκλάζουσι legendum, & ita uertēdum: fœminæ mares ad coitum alliciunt, & dum coëunt, in terram se submittunt: quo sensu uerbum ἐκλάζειν in usu est, & simile apud Germanos bocken. Albertus hic furioz, id est catū, ineptissime caprum montanum exponens, Fœminæ furiomorum, inquit, sunt ualde obedientes ad coitum, & clamant alliciendo mares ad coitū tempore coitus. Item lib. 22. in alphabetico quadrupedū catalogo quódnam animal sit non exponens, Furioz, inquit, in coitu maximè feruet: ita quod in fœminam grassari uidetur: & cum coitum perficere non potest, clamat: exercet autem coitum, prostratum super fœminam

more

more hominum, sicut & simiæ. Et quoniam constat catas in coitu clamare, siue propter seminis caliditatem, siue quod retinentis maris unguibus lædũtur, siue aliam ob causam, κλώζειν legi potest, id est clamant. Κλώζειν enim grammatici exponunt βοᾶν, κραυγάζειν: & cum de aliorum animalium uoce, tum canum, κλαγγὴ & κνυζηθμὸς apud authores reperitur. Quemadmodum ex felibus, inquit Aelianus, mas est libidinosissimus: sic amantissima fœtus fœmina: quæ Veneream idcirco maris cõsuetudinem refugit, quod is calidissimum ignisque simile semen emittat, genitale ut fœminæ adurat. Huius rei mas nõ ignarus, communem sobolem interimit: Hæc autem noui fœtus desiderio permota, illius libidini denuo morem gerit, Aelianus. Idem ursos facere audio. Feles in Aegypto sacræ & multæ sunt, plures futuræ nisi hæc res eis officeret. Feles postquam sunt enixæ, non amplius adeunt masculos. Eas isti coëundi gratia indagantes, tamẽ potiri nequeunt. Ergo contra illas talia cõminiscuntur: Ereptos aut subreptos earum fœtus occidunt, non tamen occisos edunt, (πατέονται, Valla recte transtulit edunt: Sipontinus ineptè, calcant.) Illæ filijs orbatæ, cupiditate aliorum (amantissima enim filiorum fera est) ita demum ad mares se conferunt. Tot numero pariunt quot canes, Aristoteles: Apud nos binos aut ternos, ut plurimum quaternos, interdum singulos. Parit canis (inquit Aristoteles) duodecim complurimum, sed magna ex parte quinque aut sex: unum etiam aliquẽ peperisse certum est. Vulgare dictum est, catas cum dolore concipere, sine dolore parere. Nuper enixæ, canes fugant, & sæpe inequitantes per gradus & scalas ædium expellunt. Præfertur fœtus Martio mense æditus: Augusto mense propter pulices minus probatur. Vterum gerũt catæ, ut audio, dies quinquaginta sex, hoc est duos menses Lunares. Viuunt circiter annos sex, Aristot. Viuunt annis senis, Plinius. Apud nos ferè annis decem: castratos diutius uiuere crediderim. Furioz (id est feles) prorsus intemperans circa cibũ est, & breuis uitæ propter excessum suæ corruptionis, Albertus. ¶ Ab omni tetro odore feles abhorrere dicuntur, eamque ob causam excrementa sua, prius scrobe facta, in terram occultãt, Aelianus. Volaterranus addit, ne à prætereunte premantur: Plinius causam dicit, ne odore prodatur, muribus nimirum. Obruunt autem ea posterioribus pedibus. Felem odore unguentorum Plutarchus scribit grauiter uexari, Gyllius. Feles olfactu odoramentorum perturbari & furere traditur, Cælius. Catti, ut Aloisius Mundella se obseruasse scribit, comitiali morbo aliquando afficiuntur.

B.

Hominis sibi familiaris manu leuiter contrectari catus, & molliter per caput dorsumque demulceri gaudet: qua quidem uoluptate ut fruatur prolixius, ire ac redire sub manus subinde solet. Ipse etiam capite præcipue pressius applicat se manibus demulcentis, & in aduersum erigendo nititur, tanquam transigendæ per totum reliquum corpus attrectationis admonens, aut ut pili ita planius componantur. Cruribus etiam prætereuntium tanquam adblandiendo latera affricat, secundo semper pilo prætereiens reuertensque. Hanc etiam uoluptatem animique remissionem, submisso murmure quodam, & cõtinuato oris occlusi rhoncho testatur. Me certe (inquit Cælius Calcagninus in epistolis) nihil pœnitet interdum, quum uel à negotijs uel studijs aliquid temporis succiditur, æluro (seu mauis felem appellare) blandiri, eumque adludentem, & festiuis rhonchis supparasitantem permulcere. Facillimus & procliuis ad ludos est, non solũ cum prouocatur ad eos, sed etiam sua sponte, præsertim ætate adhuc tenera. Si quid pendere, aut trahi, aut aliter moueri uiderit, mox assultat, mordicat ore, ferit unguiculis, resilit, insidiatur, prosilit, inuadit, rapit, proijcit, iterum arripit, & multis mirisque modis gesticulatur: ut pueri & otiosi homines plurimum sæpe uoluptatis colludendo capiant. Funiculos aut fascias trahunt cati, uel quia quauis occasione ludere libet, uel musculum aut aliud animalculi genus esse rati, ridiculis gestibus aliâs insidiosi quiescunt, expectãt, collimant: aliâs celerrimè sequuntur, & apprehendunt. Solent autem supini ferè colludere, ut & oculis undique circumspicere, & ungues in promptu habere omnes possint. Itaque nunc ore hiant, & morsicatim ludunt, nunc unguibus euaginatis obuium quodque apprehendunt: si tamen hominis manus esse senserint, nec mordent, nec laniant, sed leniter tantum retinent, mox dimittunt. Voces eis pro uario animi affectu uariæ: aliter enim ogganniendo aliquid petunt aut queruntur: aliter beneuolentiam suam testantur homini: aliter denique atque aliter inter se ipsi agunt, uocant, blandiuntur, fugant, exibilant tanquam efflantes aut expuentes, ut canes præcipuè. Alius eis animus cum caudam submittunt: alius cum erigunt, idque non uno modo, nunc rectã in altum, nunc arcuatam. Hæc etsi uulgò nota, in animali tamen rationis experte quis non miretur? Cum imagine sua interdũ in speculo colludit catus: & eandem ab alto putei in aqua intuitus, dum ludere gestit, cadit ac mergitur. Madidus autẽ aqua tantopere læditur, ut nisi cito siccetur, uitam morte non raro cõmutet, Albertus. Humiditas enim externa contra naturam ei est, proinde pedes etiam tingere cauet. ¶ Feles animal uerecundum est, & formæ studiosum, Albertus. Puritati & læuori siue æquabilitati pilorum, adeò studet, ut subinde se lambat & comat: in quem usum & flexibile corpus præ mollitie, & linguam (ut dixi) asperam habet: Pellem totam lambendo complanat, Albertus. Locturam faciei lambendo prioribus pedibus imitatur, Author obscurus. ¶ Quibus paruũ est dorsum, pusillanimes sunt, quod ex fele & simia conijcimus, Aristot. in Physiognom. Nomina sua agnoscunt, quæ quidem à Germanis diuersa eis imponuntur: sunt & communia, quibus uocantur fugantúrue. ¶ Loca consueta diligunt, & in hoc differunt à canibus: ut qui altores suos sequantur, eosque magis quàm domos consuetas ament: cati cõtrà,

in domiciliis ubi educati sunt, plerunque manēt, etiamsi migrent à quibus nutriti sunt. Longius etiam in saccis asportati, reuertūtur. Castratur uterque sexus, ni fallor, præcipuè tamen mares, ut mitiores & corpulenti fiant, minusque deserant domos & euagentur. Auribus abscissis, facilius domi remanent, quod guttas auriculis apertis illabentes sustinere non possint, Albertus.

¶ Omne murium genus persequitur catus: captos primo lusibus afficit, illusos uorat, Author obscurus. Feles quidem quo silentio, quàm leuibus uestigiis obrepunt auibus? quàm occulto speculatu in musculos exsiliunt? Excrementa sua effossa obruunt terra, intelligentes odorem illum indicem sui esse, Plinius. Pugnant cati obsidentes terminos suæ uenationis, Albertus. Felis & ictis aues petunt, Aristotel. [illegible], Oppianus. ¶ Ailuros, id est catus, non inuadit gallinam, si ruta agrestis sub gallinæ ala appendatur, Africanus in Geoponicis Græcis lib. 14. cap. 13. idem lib. 13. cap. 6. ex Sotione refertur, ubi Cornarius & And. à Lacuna interpretes ὄρνιθα simpliciter auem uerterunt, cum libro sequente gallinā uerterint, quod magis probo, nam de gallinis illic ex professo agitur. Ne columbæ à felibus infestentur, ad fenestras atque aditus omnes, & secundum plures columbarij regiones, ramulos rutæ ponito suspenditoque. Ruta siquidem uim quandam possidet feris aduersatricem, Didymus in Geoponicis 14. 4. Vide etiam mox capite quarto. Nessotrophij (id est loci ubi anates aluntur) omnes parietes tectorio leuigantur, ne feles, aliáue quæ bestia introire ad nocendum possit, Varro de re rust. 3. 11. Et rursus cap. 12. Septa leporarij è maceriis ita esse oportet ut tectorio tecta sint, ne feles aut meles aliáue quæ bestia intrare possit. In anserum cellis, & aliis generibus pullorum, cauendum est ne coluber felesque aut etiam mustela possit aspirare: quæ ferè pernicies ad internecionē prosternunt teneros, Columella. Nessotrophij tota maceries opere tectorio leuigatur extra intraque, ne feles aut uipera perrepat, Idē. ¶ Catus serpentes etiam & bufones interficit, sed non comedit: & læditur ueneno, nisi mox aquam super biberit, Albertus. Bufonibus quoque pugnare dicitur: quorum licet uenenatis aculeis (ego nullū bufonis aculeum noui) repugnetur, non tamen necatur, Author obscurus. Aristoteles & Plinius mustellam inimicam esse scribunt cornici, sui, & serpenti: Hæc, inquit Perottus, ad felē referri non possunt, cum nec feli & cornici aliquid commune sit, nec ferè multum feli & serpenti: contra uerò mustellam & cornicū nidos sæpe diripit: & uisa est frequenter cum serpente pugnare. Cum monachi quidam subinde ægrotarent, nec mali causam intelligere possent, audiuerunt tandem à rustico operario qui catum monasterij cum serpente ludentem uiderat. Non erat autem letale hoc uenenum, quia lætitia serpentis ex ludo ueneni uim remittebat: Nec mirum, cum mures etiam serpentibus colludant, Ponzettus. Cum feles simiam in Aegypto insequerentur, hæc autem omni neruulorum contentione in fugam se impellens, rectà conscendisset in arborem, atque illi ad eandem arborē ascendissent, (ad corticem enim inhærentes sursum correpere sciunt) hæc sanè ut sola à pluribus circumuenta ex arboribus trunco ad ramorum cacumina se uertens diu multumque ex iis extremis pependit: illi tum quòd eò accedere non quirent, ad aliam se conuerterunt uenationem, Aelianus.

E.

Possum de ichneumonum utilitate, de crocodilorum, de felium dicere, sed nolo esse longior, Cicero de Nat. lib. 1. & Tusculan. 5. ¶ Alo ælurum, qui aduersus mures soricesque perpetuos Palladis (ut Homerus scribit) id est Musei ac bibliothecæ meæ hostes excubet, & stipendia faxit: cui non delicias modo, uerum etiam, si gratus esse uolo, dimensum & annonæ autoramentum debeo, Cęlius Calcag. in epistolis. Mures abiguntur cinere mustelæ, uel felis diluto, & semine sparso, uel decoctarum in aqua: Sed redolet (frumentum) uirus animalium eorum etiam in pane: ob id felle bubulo semina attingi utilius putāt, Plin. Nec feles, nec uulpes, nec aliud animal gallinas cōtinget, si ruta syluestris sub ala gallinis suspendatur, & multò magis, si uulpis, aut felis fel cū cibo subactū exhibueris, ut etiā Democritus confirmat, Cornarius in Geoponicis Græcis lib. 14. In Græco exemplari, ut Andreas à Lacuna citat, non ruta syluestris, sed ruta simpliciter legitur. Hæc apud Auicennam quoque lib. 3. fen 6. tract. 3. cap. 13. mustelas fugare dicitur: id quod mireris cum eadem contra serpentem pugnatura rutā sumat. Rutæ ramulos in columbariis, pluribus locis oportet contra animalia inimica suspendere, Palladius. Plura uide præcedenti capite. ¶ Catos domesticos uicinorum cum molesti sunt, facile quis capiet eisdem quibus mures maiores capiuntur caueis siue muscipulis: aut etiam laqueis qua domos ingrediuntur per fenestras alibiue dispositis. In granariis muscipulæ disponantur ad mures capiendos, & per foramina ostij felibus introeundi potestas reliquatur ad mures frumenta rodentes fugandos, Grapaldus ex Varrone ut puto. Qui uulpes aut lupos capere uult, hoc dolo utatur: Carne suilla pingui latitudine palmi, recens tosta, soleas calceorum inungat, exeundo interim è sylua domum uersus: & simul in uestigia frusta suilli iecoris assi & melle intincti reiiciat: & felis cadauer à tergo trahat. Vbi autem fera uestigia sequens iam in propinquo fuerit, tecum habeas oportet hominem sagittandi peritum, qui sagittam immittat, Author obscurus.

F.

Mustelæ fel duntaxat contra aspidas est efficax, cætera sunt ueneno, Perottus ex Plinio. At felibus, inquit, multi hoc tempore pro delicatissimis epulis utuntur. Cuniculi caro dulcis est: & sapore (ut quidam scribit) felium carni proxima. Feles in quibusdam regionibus in cibum admitti, præcipuè in Hispania, aiunt. Nostratium aliqui feles syluestres edunt, domesticas nulli. Hali carnes cati

mederi

mederi hæmorrhoidum doloribus scribit, &c. ut mox in G. dicam. Catos edunt quidam in Gallia Narbonensi, ut audio, ubi prius uno aut altero die noctu sub dio exposuerint, quod ita teneriores fiant, & odorem grauem exhalent.

G.

Catus animal est immundum & uenenosum, Author obscurus. Mustelæ fel duntaxat contrà aspidas est efficax, cætera sunt uenenum, Perottus ex Plinio: At felibus, inquit, multi hoc tempore pro delicatissimis epulis utuntur. Alibi etiam Plinius ueneficia quædam ex mustela rustica fieri meminit. Et alibi, Mures (inquit) abiguntur cinere mustelæ, uel felis diluto, & semine sparso, uel decoctarum aqua: Sed redolet (frumentum) uirus animalium eorū etiam in pane. His Plinij uerbis muribus uenenosam esse felem aliquis confirmauerit, non item homini: uirus enim non tam uenenum, quàm odoris grauitatē & fœtorem significat. Sunt qui solum cati cerebrum uenenosum esse putent: de quo Ponzettus lib. 2. tractatu 6. cap. 3. Dicunt, inquit, quod qui ederit de cerebro cati masculi, dementetur ferè: est enim ualde siccum si ad hominis temperiem conferas: & meatus cerebri obstruit, ita ut impediat spiritus animales ne ad posteriorem uentriculum transeant: unde exclusa memoria sine mente uidetur qui sic affectus est. Curatur propinando bis mense drachmā terræ Lemniæ cum aqua sampsuchi, aromata etiam cibis miscenda sunt, recreandi spiritus gratia. Vinum bibendū clarum, & cum eo quandoq; drachma semis diamoschu dulcis. Sed forte sat fuerit, bonam uictus rationem instituisse, Hæc ille. Cerebrum cati sumptum, inquit Matthæolus, uertiginosos & stupidos reddit (stolidos & quasi præstigijs obnoxios, Petrus Apon.) & is affectus ægrè curatur, nec nisi paulatim temporis progressu. Aegro uomitus prouocandus est, post terræ Lemniæ potum, idq; bis aut ter in mense. Iuuat etiam quotidie sumpsisse tribus aut quatuor ante cibum horis antidotum diamoschu. Sunt qui præcipuum huius mali remedium esse scribunt, si dimidius scrupulus moschi contriti è uino bibatur. Quod si uenenum est cati cerebrum, apparet non eandem esse galen, id est mustelam, cuius cerebrum aridum in comitialibus propinatur, ut scripsit Galenus ad Pisonem.

¶ Ad felis morsum remedia Aëtius libro 13. cap. 5. his uerbis describit: Omnia ferè quæ ad canis morsum dicta sunt, etiam à fele morsis conducunt. Propriè autem eis conuenit, mel, terebinthina, oleum rosaceum, simul eliquato ac utitor. Aut centauream tritam cum melle imponito. Aut galli stercus liquidum cum adipe gallinaceo subigito & imponito. Interpretes Aeginetæ lib. 5. cap. 11. γαλιώτου felis exposuerunt, perperā ut apparet: nam signa & remedia quę illic Aegineta describit, eadē habet Aëtius libro iam citato cap. 12. Imposuit ipsis opinor, quod apud Aeginetam proximè antecedit remedium ad morsum ascalabotę, quem stellionem reddiderunt. Atqui fieri potest ut Aegineta nesciuerit ascalaboten & galeoten idem esse animal, idq; non aliud quàm stellionem Latinorum: aut remedium hoc ad ascalabotæ morsum ab alio adiectum sit, cum nulla eius noscendi signa ut in cæteris habeantur, & unum duntaxat remedium breuissime proponatur, nempe sesamum contritū cataplasmatis modo imponi, quod ipsum Aëtius inter remedia aduersus galeotę morsum ponit, ut Auicenna quoq;, quanquam mutila eius lectio uideatur cum Aëtio conferenti. Sed tam galeoten quàm ascalaboten stellionem esse in Stellione pluribus probabo. Errauit etiam Auicennæ interpres, qui lib. 4. fen 6. tractatu 4. cap. 13. cattū pro stellione transtulit: eadem enim illic signa & remedia leguntur quæ Aëtius & Aegineta de galeote habēt. Ponzettus lib. 3. tractatu 4. cap. 4. cati morsus signa eadem refert, quæ Aëtius, Aegineta & Auicenna galeotæ, id est stellionis morsus, nempe dolorem magnum, & uiridem (liuidum potius, ut Græci habent) circa uulnus colorem: remedia uero alia. Curantur (inquit) bona uictus ratione: Quidam exhiberi iubent cerebra aliorum animalium, & uinum clarum odoratū dilutum: & sæpe lauari ulcus urina hominis, ut quæ uirus inflictum consumat: uel lacte caprino & origano. De morsu cati uide etiam Arnoldum in Breuiario 3. 16. ¶ Cum quorumuis animalium pili, si ab incautis deuorentur, arteria præclusa suffocationis periculum minitentur: præcipue tamen felium pili maligni & uenenosi sunt, Matthæolus. ¶ Prauus est etiam anhelitus felium: noui enim quosdam, qui cum noctu in lectis feles secum habuissent, & infectum ab eis aërem inspirassent, hectica febri & marasmo tandem consumpti perierunt. Nec ita pridem in monasterio quodā ubi permulti cati familiariter nutriebantur, & in cœnaculis cubiculisq; & lectis monachorum frequentes erant, adeo pleriq; infecti sunt monachi, ut intra breue tempus nec missa nec uespera eo in monasterio decantarentur, Idem. Alexander Benedictus in libro de peste, cauendum consulit, ne canes & cati nostri tempore pestis, extra domum uagentur: facile enim ab eis aërem pestilentem respirando haustum afferri. ¶ Hoc maximè mirum est quod nonnullos fixo oculorum obtutu lædant: alios uerò sola præsentia: Quod quidem non solum accidit ex maligna aliqua aut uenenosa ui in ipsis catis: sed accedente occulta quadam hominum qui ita afficiuntur qualitate siue natura, cœlitus nimirum eis illapsa: quæ nisi præsente obiecto prouocante, ad affectum eiusmodi non mouetur. Huiusmodi ego homines Germanorum non paucos cognoui: qui nulla simulatione præsentibus tantum catis, quanquam illi adesse nescirent nec præuidissent, nec uocem eorū audiuissent, mirum in modum lædebantur. Nam cum aliquando ad conuiuium uocatus in cœnaculo essem, & expectaretur talis ingenij quidam, catum eo in loco occultarunt, illum mox ubi aduenit, sudare, pallere, & ob metum tremere animaduerti, & catum alicubi latere conquerentem audiui. Huius ego naturæ homines eisdem remedijs iuuari crediderim, quibus ij iuuantur qui cerebrum cati ederint;

Matthæolus. Vidi & ipse qui præsentes catos ubi conspexissent audissentue, ferre non poterant. ¶ Aelurorum, id est felium salsorum carnem, ad læuorem tritam, ligna (scolopas) corpori infixa impositam educere aiunt, utpote attrahendi ui præditam, Galenus lib. 11. de simplic. Carnes catti calidæ sunt & siccæ: medentur hæmorrhoidum doloribus, renes calefaciunt, dorsi doloribus prosunt. Sumpta caro reprimit turgentes podice uenas, id est hæmorrhoides, Vrsinus: Iacobus Oliuarius addit hoc remedium se expertum esse. Et lumbus lumbis præstat adesus opem, Vrsinus: idem Oliuarius addit uerissimum esse. Ego nisi in summa omnium remediorum, quæ ratione aliqua nituntur, inopia, nunquam ad hæc absurda experimenta descenderim. Podagræ utilis fertur caro cattæ agrestis inuncta, Rasis & Albertus. ¶ Sanguinem cati paronychiæ quidam illigant, & latentem in ea uermem (ut uulgus credit) eadem nocte extingui promittunt, Innominatus. ¶ Cati syluestris seuum simile est naturæ carnis eius: carnem autem calidam, mollem, & podagræ utiliter illini dixerat, Rasis. Inter taurinum & suillum adipem fuerit felinus, Syluius. ¶ Oculorum uitio quod nostri uocant fläcken vnd fäl, hoc est, ungues, nebulas & leucomata sic medeberis: Caput cati nigri, qui ne maculam quidem alterius coloris habeat, ures in olla figlina, intus (ut uulgo loquuntur) uitreata, aut figulo urendum committes: non est periculum ne nimium uratur. Hunc cinerem per caulem pennæ in oculum inflabis ter die. Noctu si quis ardor infestet folia è quercu aqua madida, bina simul aut terna oculo impones aut illigabis: Hoc tanquam egregium experimẽtum suum medicus quidam mihi narrauit: ego postea in libro quodam manuscripto Germanico reperi, adiecta promissione uisum restituendi etiam post anni unius cæcitatem, & remedio ad authorem Hippocratem relato. ¶ Felis iecur ustum tritumq; ita ut bibi possit, calculosis remedio est, Galenus Euporiston 2. 52. ¶ Quartanis magi excrementa felis cum digito bubonis adalligari iubent, & ne recidant, non remoueri septeno circuitu. Quis hoc quæso inuenire potuit? quæ ue est ista mixtura? Cur digitus potissimũ bubonis electus est? Modestiores iecur felis decrescente Luna occisæ inueteratum sale, ex uino bibendum ante accessiones quartanæ dixere, Plinius. Catæ stercus cũ ungula bubonis in collo uel brachio suspensum, post septimam accessionem, discutit quartanam, Sextus. ¶ Cati agrestis fel ad oris torturam utilissimum fertur: accipitur autem fellis catti nigri (cati syluestres apud nos non sunt nigri, sed ex domesticis quidam) dimidia drachma, (Albertus non rectè habet unciam) & miscetur cum zambach pondere quatuor aureorum, & fit sternutatorium, Rasis & Albertus. Fel cati, præcipuè syluestris, fœtum mortuum ab utero extrahit, si subitus suffiatur, mixtum cũ stercore nigro alicuius cati, uel eiusdem cuius est fel. Idem efficit fel eius, cum miscetur aquæ colocynthidis, & madidam inde spongiam (lanam) mulier ori matricis indit, Rasis & Albertus. ¶ Pro stercore felis, stercus ichneumonis usurpari posse, in Antiballomenis Galeno adscriptis legitur. Ad quartanam catæ stercus à superstitiosis alligari, paulo ante dictum est. Catæ (uel cati) stercus siccum cum sinapi æquis ponderibus cum aceto cõtritum & impositum, capitis alopecias sanat, Sextus & Aesculapius. Spinam aliúdue quid faucibus adhærens, felis extrinsecus fimo perfricatis, aut reddi aut delabi tradunt, Plinius. Catæ stercus contritum recens purum illinitum faucibus sine difficultate extrahit spinam, Sextus. Cum resina & rosaceo suppositum, profluuium mulieris reprimit, Sextus: At Plinius hoc idem remedium exulcerationibus uuluarum impositum prodesse scribit, id quod magis placet: nam adipem uulpium quoq;, & medullam uituli in uino ex aqua decoctam cum seuo idem præstare ait. Fimus cati suffitus & illitus fœtum mortuum expellit, Author obscurus.

H.

¶ a. Feles nomen, ut Grãmatici quidam uolunt, tam masculini quàm fœminini generis: Valla in fœminino genere utitur: sunt qui masculini tantum generis faciãt, manifesto errore. Mantuanus Tectiuagos feles dixit. Felis aurea, 6. 29. Est & apud Cælium Calcagninum & Vallam Herodoti interpretem hæc felis: est & meles fœm. generis apud grammaticos. Ne feles aut meles, aliáue quæ bestia intrare possit, Varro 3. 11. sic etiam Ge. Alexandrinus legit: grammatici quidam recẽtiores in Dictionarijs, felis & melis legunt. Phil. Beroaldus quoq; feles protulit. Catus uel cattus, à capiẽdo dictus uidetur recentioribus, ut qui mures & aues captet. Ego potius tanquam cautum & astutũ ita dictum crediderim. Catos enim olim sapientes & callidos appellabant, unde & Catones primum dictos uolunt. Sed homo catus nunquam terminat, nec magnitudinis, nec diuturnitatis modum, Cicero Tuscul. 2. ut Nonius citat. Hinc & Græcis coniicio deriuatum, ut γάτος uel γάνος dicatur, ὁ πολλὰ αἰόλος καὶ πανοῦργος, Hesychius, & Varinus. Sunt qui Seruium testem citent catum fœm. genere proferri. Reperitur & apud Græcos recentiores grammaticos κάτης uel κάτος: Murilegus & musio pro cato, apud Albertum & recentiores barbaros. αἴλουρος παρὰ τὸ αἰόλλειν (lego αἰολεῖν uel αἰόλλειν) καὶ ἀνάγειν τὴν οὐρὰν καὶ κινεῖν, Etymologus & Varinus. ἄλουρος, idem: non per pleonasmum, sed antithesin. παρὰ γὰρ τὸ αἰόλον καὶ τὴν οὐρὰν ἐτυμολογεῖται. Herodianus apud Etymologum: apud Varinum, αἰαίλουρος habetur, quod non placet. αἰλεῖν Hesychius exponit σαίνειν, id est adulari, ut inde etiam catus æluros dictus uideri possit, quod cauda homini quodammodo adblandiatur. ἀργίλουρος nudum nomẽ apud Suidam: Etymologus & Varinus ælurum exponunt: Hermolaus in Corollario poëticum esse scribit. ἀργιλάουρος quinq; syllabis, carabus, id est locusta (ex ostracodermorum genere) exponitur: ut etiam ægipygos pro eodem: λάουρος, ἄλουρος, Hesychius & Varinus. οἱ δὲ μῦες νῦν ὀρχοῦνται εὑράμενοι τὴν σὴν σπατάλην, Author innominatus apud Suidam: per spatalen, inquit Suidas, intelligit κάττην ἤδη ἄλουρον τεθνεῶσαν

λον, id est catum aut felem domesticam, aliqui tamen spatalen τροφὴν, id est cibum interpretantur. Catum marem nostrates uocant rewel per onomatopœian. Felinus adiectiuum á fele apud recentiores quosdam legi, apud ueterem nullum. ¶ Oppianus æluros κακοεργοὺς uocat, id est maleficos, quod auibus insidientur. In Galeomyomachia gales, id est cati, sic author eius recentior appellat, epitheta hæc sunt, ἅρπαξ, δολοπλόκος, ἰχθυοφάγος, πάμφαγος, ἀγρευτὴς, μυοκτόνος, φθόρος. Putes certare canendo Tectiuagos feles, Bapt. Mantuanus. ¶ Nuctetias & cattas naues, utrasque ueteres, sed & has recentiores agnoscunt, Cælius Calcagninus. Cattæ naues nominantur apud Gellium 10. 25.

¶ Metalli genus est quod Germani uocant glimmer, id est micam, uel katzensilber, id est felium argentum: est enim colore argento ita simile, ut pueros & rerum metallicarum imperitos decipere possit. A felibus autem nomen indiderunt, siue á similitudine, quod eorum oculi etiam noctu radiãt: siue quod cassum quiddam & inutile hac uoce significare uolunt. Nullum enim utilitatis fructũ præbet his qui uenas excoquunt, quod totum eius corpus ignis consumat. Hoc ipsum Latini, ut opinor, micam appellant: cum chrysocolla & cæruleo in eodem lapide quandoque reperitur, Georg. Agricola in Bermanno.

¶ Buphthalmon Dioscorides & æluron dici meminit: ego & ælurion uocari quandam stirpem lego apud Photionẽ: diuersa néc ne sit, haud constat, Hermolaus. Aelurius, αἰλούριος, radix quædam sic appellata, Etymologus: apud Hesychium & Varinum corruptè legitur αἰλουρεύς. Buphthalmum ego ælurum dictum crediderim, quod figura oculum referat, & instar oculi felis resplendeat, quamuis non etiam noctu. Sed cum buphthalmi radix in usu non sit, ælurios uero inter radices censeatur, Valerianam potius uulgò dictam intellexerim: cuius Græci aliud in sua lingua nomen non habent: nam phû peregrinum est. Eius radix mire à catis appetitur, quod in horto meo ipse obseruaui, ubi & hortense & syluestre phû, & nepetæ siue calaminthæ genus, cui nomen ab hoc animali apud Germanos (katzenkraut/katzenmüntz) & alias gentes, non semel quamuis circumseptas & spinis interdum munitas, mihi perdiderunt: quod ab eis non odio harum stirpium, sed amore potius fieri puto: referunt enim similem quendam catis odorem. Valerianæ quidẽ radix, & aliâs, & præcipue liquore aliquo macerata, excrementitium quendam odorem emittit, eamque ob causam licet contra diuersos morbos commendata à multis fastiditur. Cati quidem non unguibus solum has stirpes laniant, sed etiam ore. Martorella, id est Valeriana uel herba gattæ, Syluaticus: dicta forte quod martes etiã, quę rusticæ mustelæ sunt, similiter erga eam afficiantur, quod tamen certum non habeo. Cataria nepetæ genus est: quanquam & aliæ herbæ simili uocentur nomine, ut Valeriana, &c. Hæc nepeta pulegiũ magis refert odore quàm calaminthам montanam: cati ea delectantur, eduntque frequenter, unde natum ei catariæ nomen, Monachi in Mesuen. Iidem alibi gattariam interpretantur calaminthам syluestrem, siue pulegium syluestre dictum à nonnullis, quoniam ut plurimum syluestribus & asperis nascatur locis. Primum calaminthæ genus (inquit Ruellius) officinæ etiamnum calamentum uocant: secundum, pulegium syluestre: tertium, nepetam, uulgus herbam catorum: quod magna feles odoris huius capiantur uoluptate: nanque si uulsæ, uel hærenti cõtingat occurrere, ei sese statim adfricant, deinde magna auiditate ramos pascuntur. Quin & humo in qua resederit iucundissimè saburrãtur: quapropter solo esu huius æluros concipere uulgus sibi persuasit. Medici hac experientia freti muliebribus balineis aut insessionibus inserunt, ut ijs quæ desierunt parere restibilem adferant fœcunditatem: & ijs quæ non possunt uterum ferre, hoc fotu cõcipiendi facultatem moliantur, ut tandem iniecta genitalibus locis semina queant animari. Verum authores solum habentur ex populo, nec tale quicquam apud classicum authorem inuenitur, Hucusque Ruellius. Aeluri gonos Magis, buglossus: & æluri sanguis ijsdem, stratiotes aquaticus, in nomenclaturis apud Dioscoridem. Germani tertium sedi genus acrimonia insigne, minimum, flosculis luteis, katzentreubel, id est uuam cati nominant. Frutex quidam folijs grossulariæ hortensis, ramulis candidis, cortice nempe albicante, in multis Galliæ Italiæque locis in hortis colitur: apud nos sponte nascitur circa riuorum quorundam ripas, facile comprehendit translatus in hortos: acinos nigros piperi similes in calidioribus locis proferre aiunt, apud nos sterilis ni fallor. Meminit eius Ruellius lib. 1. cap. 43. in piperis descriptione piperastrum appellans, nostratium quidam uocant palmenstauden nimis communi uocabulo. Ego pseudamomum esse conijcio: huius folia & ramuli sabinam herbam aut felis urinam quodammodo redolent. Sunt & alijs stirpibus à fele nomina apud Germanos. Katzenbalsam, mentastrum, quasi balsamum felinũ. Katzenklee, lagopus, herba trifolia. Katzenkörfel, fumaria. Katzenschwantz, uel katzenwadel, uel katzenhelm, hippuris. Feldkatzen uel kätzle, gnaphalium siue tomentum herba apud Dioscoridem, quam describit Tragus 1. 109. Arborum etiam quarundam, salicum pręcipue, flores molli lanugine pubescentes, kätzle nominamus: qua ratione Gręce iulos dici posse existimo, quanquam ij in corylo priuatim sic nominant, in cæteris quibusdam nucamenta, quæ sine lanugine sunt. Lanuginis quidem mollities lagopodi etiam & gnaphalio herbis nomẽ apud nos dedit.

¶ Formicis Indicis color felium, magnitudo Aegyptiorum luporum, Plinius. Aeluron literator quidam in Lexico Græcolatino silurum ineptissimè exposuit, inde nato errore, ut uideo, quod Dioscoridis codices quidam excusi æluros pro siluros corruptè habent. Cercopithecum Germani catum maris uocant, quod à maritimis & longinquis regionibus aduehatur. De genetha, ut recentiores quidam barbari uocant, pelliones Germani genetkatzen, id est catos genethas, in G. litera

dicam: & de Zibetti cato, in Panthera. Piscem cattam, uel cattum algarium Itali uocant mustelum leuem & stellarem. ¶ Cati fons, ex quo aqua Petronia in Tyberim fluit, dictus quod in agro cuiusdam fuerit Cati, Festus. Cati, Germaniæ populi, Sicambris finitimi: hi à Plinio 4.14. Chatti dicuntur, aliàs Catti. Eluros, cum epsilo in prima syllaba, nomē gentile, Varinus in ἀκίλαιρος. Apud eundem tamen in E. legitur Elluros per l duplex, nec aliter quàm nomen gentile exponitur: & rursus Heluros cum aspiratione, ἕλουρος· ἐκ τῶν ἑλῶν ἕλουροι κέκλωνται, authorem citans Dexippū in Chronicis, & rursus monens per epsilon scribendum cum gentile est; cum animal significat per αι diphthongum. Cum autem Heluri populi à paludibus dicantur, aspirandū esse hoc uocabulum, & l simplici scribendum ex Græcę linguæ proprietate apparet. Erasmus in prouerbio Mineruæ felem, non rectè attribuit Etymologo quod in eo non legitur, pro animali scribendum dicens αἴλουρον per αι quasi torquicaudam aut trahicaudam, sic enim ipse loquitur.

¶ c. Qui multum sternutant, dicuntur à nostris cum catis edisse. Pici scandunt in subrectum felium modo, Plinius. Et felis instar exeuntes è rimulis mures uenatur, Aurelius citante Perotto. Sicq; repugnabant uotis contraria uota: Non secus ac muri catus, ille inuadere pernam Nititur, hic rimas oculis obseruat acutis, Mantuanus in Bucolicis.

¶ d. Ibis in palmis ad euitandos feles nidificat: non enim facile in palma ob eminentem & cultellatum trunci corticem ij sæpe repulsi & reiecti, sursum correpere possunt, Gillius ex Aeliano. Vulpanser ab aquilæ & felis & cæterorum hostium suorum iniurijs se defendit & propulsat, Aelianus. Beluas etiam in eos à quibus beneficia acceperunt, uehementer grata esse, testimonio sunt uel Aegypti admodū fera animalia, feles, ichneumones, crocodili, Idem. Iani Lascaris epigramma extat in caniculæ sociam galen (felem intelligit ut uidetur,) & opem ei ferentem.

¶ Io. Tzetzes Chiliadis 5. cap. 12. γαλῆν κατοίκιον (pro κατοικίδιον) id est mustelam domesticam, catum intelligere uidetur, ut & alij quidam recentiores Græci. Narrat autem illic in quantis delicijs hoc animal fuerit apud Monomachi imperatoris uxorem: quæ indito ei barbaro nomine Mechlempe, Μιχλεμπῆ, plurimis delicatissimisq; ciborum generibus ex uasis aureis ipsum quotidie alebat. ¶ Catus aut belua per foramen intrans quid significet per 12. signa Zodiaci, Luna in singulis existente, explicatur ab Aug. Nipho de augurijs lib. 1. tabula septima. ¶ Cum Gigantes aduersus deos pugnarent, deorū alij alias sibi formas induêre, Fele soror Phœbi latuit, Ouidius lib. 5. Metam. Aesopus puellam fuisse ælurum scripsit, & quidem ita præstantem forma, ut inuidiam in se Veneris concitarit: qua Venus percita pristinam formam abstulit, nouam intulit, nec eam tamen degenerem aut deformem: utpote quæ uegeta atq; agilis sit, & leonis formæ simillima, Cælius Calcagninus. Galês in mulierem mutatæ, & sponsa cum esset murē persequentis, apologus recitatur à Io. Tzetze Chiliadis quartæ cap. 11. Item uulpis & felis colloquium apud Erasmum in prouerbio, Multa nouit uulpes, ubi ingruente canum ui feles subsilijt, uulpes relicta capta est.

¶ Aegyptiorum mores quis ignorat? quorum imbutæ mentes prauitatum erroribus, quamuis carnificinam potius subierint, quàm ibim, aut aspidem, aut felem, aut canem, aut crocodilum uiolēt, Cicero. Et alibi, Ipsi quorum uanitas ridetur Aegyptij, nullam belluam nisi ob aliquam utilitatem consecrauerunt, ueluti felem quod pelle eius scuta contegant. Ego superstitionis gratia magis quàm utilitatis, felium pelles Aegyptios scutis induxisse putarim: nam cum mollissimæ sint, ictibus resistere nequeunt ut bouinæ. Felem (inquit Herodotus lib. 2. interprete Valla) incensa strue diuina rēs occupat, (πυρκαϊῆς δὲ γινομένης θεῖα πρήγματα καταλαμβάνει τοὺς αἰελούρους: Perottus transfert, Facto incendio feles diuino numine corripiuntur: Ego sic uerterim, Si quando incendium contigerit, feles in furorem aguntur: ut θεῖον πρᾶγμα non aliud sit quàm θειασμὸς & ἐνθουσιασμός: θεῖα etiam θαυμαστὰ exponunt, ut interpreteris rem miram circa feles accidere: sed ne in aliorum translationibus occuper, præstat ut reliqua ipse transferam:) Nam Aegyptij ab igne interuallo aliquo recedentes, extinguere negligunt, feles tantum obseruant, (custodiunt, ne insiliant:) at illæ uel subeuntes uel supersilientes hominum cœtum in ignem ruunt. Hoc ubi fit, Aegyptus magno afficitur luctu. Cum uero in domo aliqua feles fortuito (ἐκ τοῦ αὐτομάτου, ultro, Valla: intelligi potest de naturali, & non uiolenta morte, ut Cælius Calcag. exponit) moritur, domestici omnes sola supercilia radunt: totum autem corpus & caput, in quorū domibus sic moritur canis. Efferuntur feles mortuæ ad sacra tecta, ubi salsæ sepeliuntur in urbe Bubasti: Hæc Herodotus. Bubastum Aegyptia lingua felem nominari supra dixi. Gentes aliquas quæ felem auream pro deo habuerint circa Syenen fuisse legimus, Gyraldus. In Rhadata (oppido Libyæ circa Nilum ad Arabiæ latus) felis aurea pro deo colebatur, Plinius 6. 29. Nihil me pœnitet interdum (uerba sunt Cælij epistolicarum quæstionum lib. 1.) æluro, seu matis felem appellare, blandiri. Cur enim mihi illud iocanti uitio detur, quod Aegyptus serium atque adeo sacrum habet. Nam inter bruta quæ nimis superstitiose colit, æluro tantum tribuit, ut in eos qui reliqua sponte uolentesq; interemerint, decretum sit supplicium capitale: quod si casu aut certe nolentes fecerint, scelus præscripta mulcta posse expiari putant. Sola felis inter quadrupedes (Herodotus libro 2. interprete Valla, ibim & accipitrem adeò sacras haberi ait, ut siue uolens siue nolens aliquis necauerit necessariò morte afficiatur:) inter auitia ibis, nominatim excipitur: has nolens uolensue quis letho dederit, crimen non nisi capite luitur. Cuius rei tanta religio fuit, ut Diodorus in secundo Bibliotheces fidem atque oculos suos in testimonium adducat; quum ætate Ptolemæi, inita nuper amicitia

titia cum Romanis, Romanorum quidam præter animi uoluntatem ælurum occidiſſet, facta impreſſione Aegyptij agminatim eius domum obſederunt, eum ad pœnam poſcentes: neque magnitudo Romani nominis, neque amicitiæ recentis neceſſitudo ei ſatis præſidio eſſe poterat: ni Rex præfectiq́ regij eum magis præſenti periculo ſubtraxiſſent potius quàm liberaſſent: quòd ſi fato aut natura diem obijſſet ælurus, uniuerſa domus non ſecus funeſta fuit, ac ſi paterfamiliâs cecidiſſet. Iidem præterea quum inter omnia ſcarabeum maximè uenerentur, eiusq́ aliquot ſpecies numerēt, eam quæ æluromorphos dicitur, & æluri facie pingitur, longè omnibus præferebant. Nec modo Aegyptij, uerum Arabes etiam ælurum, & eam quidem auream pro deo habebant in Rhadata. Nec ſanè mirum, quum ritu naturæ numeros Lunæ oſtendat, & lunaribus incrementis oculos habeat grandiores, Hæc Cælius Calcagninus. Iſidis numen totam complecti in ſe naturam Aegyptij credentes, ideo illi animal hoc coniunxerunt, quod Lunæ, cuius ſyderis beneficio naturæ pars multa ſtat, notas & imaginem quandam, præſertimq́ in oculis referret, in quibus ad quotidiana luminum in eo incrementa decremētaq́ augeri pupulas in muſtelis, (felibus dicere debuit, ſed per imperitiam confundit,) & minui, plerique teſtati ſunt: nec id tantum, ſed noctu & in tenebris ſyderis illius modo fulgere: & quod maximum eſt, fertilem & uegetabilem Lunæ naturam fœcunditate ſua exæquare, Marcellus Vergilius in commentarijs ſuper Dioſcoridis capite de muſtela domeſtica, & rurſus in comment. ſuper lychnide. Aelurorum oculi ad uices Lunæ aut ampliores fiunt, aut minores: Id multò mirandum eſt magis, ælurum marem, ut Horo placet Apollini, Solis uices ſentire, mutareq́ pupillas oculorum ſyderis curſu: ſiquidem diluculo in exortu protenduntur, eædem meridie contrahuntur in orbem, occaſu ſolis obſcuriores hebeteſcunt, Ruellius lib. 2. de plantis cap. 151. Catus apud ueteres Plutoni ſacer erat, Arlunnus.

¶ Mineruæ felem, Ἀθηνᾷ τὴν αἴλουρον, ſubaudi comparas: cum multò inferiora cum præſtantioribus comparantur, quod leuicula quapiam in re conueniant. Quid enim habet Minerua dea cum fele commune, præter glaucum colorem oculorum? Nam is oculorum color Mineruæ tribuitur, qui & noctuis adeſt, & felibus. Vnde apud Homerum ei epitheton γλαυκῶπις Ἀθήνη. Eſt & hoc felibus commune cum noctuis, quod & noctu cernunt, & pariter inſidiantur muribus. Refertur apud Zenodotum & Suidam, Eraſmus. Cætera prouerbia ubi felem Eraſmus tranſtulit, ut Tarteſſia feles, Feli crocoton, Rapacior fele, omnia ad muſtelam referemus: cum Græcè non æluros in eis, ſed gale, id eſt muſtela legatur. Sphondyle fugiens peſſimè pedit: Heſychius & Varinus ſpondylē (pro quo Attici ſphondylen dicunt) galē, id eſt muſtelam Atticè dici ſcribunt: quamobrem hoc quoq; ad muſtelam differemus, quamuis Eraſmus felem reddiderit. ¶ Οἱ δὲ μύες νῦν ὀρχοῦνται, δραξάμενοι τῆς σπατάλης, Mures nunc ſaltant fele tua comprehenſa, Author innominatus apud Suidam in Spatale. Aliqui ſpatalem cibum interpretantur. Videtur ſanè prouerbiale dictum, cui ſimillimum noſtrates iactant, Fele abſente mures ſaltant, aut diem feſtum agunt. ¶ Sunt & alia non pauca Germanis in uſu uulgari, à fele prouerbia, ex quibus nonnulla ſubijciam: **Art laßt von art nit / die katz laßt jrs muſens nit.** Ingenium nulla ui uincitur, nec catus captare mures deſinit: Naturam expellas furca tamen uſq; recurret. **Man füre ein katz in Engelland / ſo wirt ſy doch mauwen:** Catus etiam trans mare uectus, uocem non mutabit: Cœlum non animum mutant, qui trans mare currunt. **Es ſind böſe katzen / die forbär lecken / vnd hinden kratzen:** Maligni ſunt cati qui anterius lambunt, poſterius laniant: Altera manu fert lapidem, altera panem oſtentat. **Wär mit katzen jagt / der facht gärn meuß:** Qui cum catis uenatur, ferè muſculos capit: Corrumpunt bonos mores colloquia praua. **Die katz hat die fiſch lieb / ſy will aber nit ins waſſer:** Catus piſces amat, ſed aquam timet: Ficus auibus gratæ, ſed plantare recuſant. **Er gatt darumb / wie ein katz vmb ein heiſſen brei:** Circumit ut feles feruidum iuſculum: Lupus circa puteum chorum agit, in eos qui ſumpta inaniter opera ſua ſpe fruſtrātur. **In der nacht ſind alle katzen graw:** Noctu feles omnes fuſcæ ſunt: Sublata lucerna nihil intereſt inter mulieres. **Die katz iſt gärn da man ſy ſträlet:** Catus delectatur ijs locis ubi curatur & comitur: huic aliqua ex parte reſpondet, Athenienſem Athenis laudare haudquaquam difficile. **Der katzen iſt der käß (oder der ſpeck) befolhen:** Feli caſeum (uel lardum) committere: Ouem lupo committere, Muſtelę ſeuum. Nam ſi quis catum cuſtodem lardo præficiat à muribus defendendo, unus ipſe plus cōſumet quàm multi mures: ſic ſæpe improbi magiſtratus conſeruandis præfecti legibus magis in eas delinquunt quàm plures priuati.

DE CATO SYLVESTRI.

A.

FELES antiquitus nōn ērant manſuefactæ, uiuebant in agris: inde urbes & domos repleuērе. איים iijm apud Hebræos, Eſaiæ 34. catos feros quidam (uel ut ipſi loquuntur, ferales) interpretantur, alij aliter: uide ſupra in Onocentauro: quemadmodum ציים zijm aliqui catos maris, id eſt cercopithecos: alij martes, id eſt muſtelas ruſticas. Qui aulice in Germania loqui uolunt, catos ſyluestres nominant **boumrüter**, id eſt equites arborum: quod arbores ſcandant, autum prædæ gratia, & cum pericula fugiunt. Hiſpani gáto montés.

¶ B. Cati ſyluestres in Heluetia multi capiuntur, in ſyluis præcipuè, & arbuſtis iuxta aquas tri

terdum: similes domesticis per omnia, maiores tantum, densioreq́ & oblongiore pilo: Colore fusci, uel ut Albertus loquitur grisei. Quem ego circa finem Septembris apud nos captum consideraui, huiusmodi fuit. Longitudinis à fronte ad extremam caudã, dodrantes quatuor. Linea nigra per dorsum descendebat: in pedibus etiam & alibi lineę erant nigræ. Inter pectus & collum macula latiuscula ex pilis albissimis. Reliqui corporis color ubiq; fuscus, cui in dorso paucus rufus in unum colorem miscebatur, ad latera dilutior, id est cinereo propior: inter crura posteriora circa clunes rufius. Calli imi digitorum in pedibus nigri, & pili circunquaq; concolores. Cauda crassior quàm domesticis, tres palmos lõga, duobus aut tribus orbibus nigris distincta: extrema pars palmi lõgitudine tota nigricabat.

¶ C. Cati syluestres (ut Gaza uertit, Grçce legitur galę agriæ, id est mustelæ syluestres) uenantur mures syluestres, Aristot. In Scandinauia (sic uoco ingentem Europæ ad Septentrionem insulam) à lyncibus capti uorantur, Olaus Magnus.

¶ E. Canibus immissis capiuntur, uel impetuntur bombardarum globis arboribus insidẽtes. Sępe rustici plures arborem circumstant, & felem desilire coactũ fustibus cædunt. Felemq́ minacem Arboris in trunco longis præfigere telis, Nemesianus. ¶ Pelles earum cum pilis ad uestium usum parantur, ut ex alijs etiam feris: priuatim uero tibialia & manicæ inde fiunt, pilis introrsum uersis, cum artus refrigerati aut arthritici sunt. Pilus admodum mollis, sed pinguiusculus est: ideoq; facile cõglobatur, & minus placet in uestitu. Cati syluestres fumum rutæ & amygdalarum amararum fugiunt, Rasis. Mustelas quoq; rutam fugere legimus: item catos domesticos, ut supra scripsimus.

¶ F. Cati agrestes temperamento propinqui sunt leporibus, caro eorum calida & mollis est, Rasis. Apud nos etiam in cibum ueniunt aliquando, capite ferè & cauda abscissis. Sunt qui satis lautos affirment, alij abhorrent propter domesticorum similitudinem, quibus apud nos nemo uescitur.

¶ G. Felis syluestris pinguedo à quibusdam reponitur, calefaciens nimiũ, molliens & discutiẽs, magis quàm domestici. Vtuntur ea in morbo articulari, alias quoq; pinguedines cum herbis ad eundem affectũ facientibus contusas in ansere assantes, ut in Ansere dicemus. Ego excoriatũ aliquando hoc animal longè pinguissimũ uidi. Diuersa ex huius feræ partibus, carne, adipe, felle & fimo, remedia, ex sententia Rasis enumeraui supra inter domestici cati remedia, cũ non aliud interesse uideatur quàm quod ex syluestri omnia sint efficaciora. ¶ Syluestres maximè feles ad morsos à crocodilis ob contrariam quandam affectionem accedere consueuerunt, Aëtius 13. 6. Galli lupum ceruarium quoq; catum syluestrem nominant, quem Itali quidam lupum catum.

DE CERVO.

A.

CERVVS Hebraice איל aial Deuter. 14. ubi Arabica translatio similiter habet aial: Chaldaica אילא aiela: Persica גוזן geuazen. Septuaginta ἔλαφος, Hieronymus ceruus. ἀιὰλ, τὴν ἔλαφον, χελδαῖοι, Varinus; legendũ suspicor ἀιαλ, facili trãsitu ab α in λ. Italis nominatur ceruo, Hispanis

Hispanis cieruo, Gallis cerf, Germanis **hirtz** uel **hirs**, uel **hirsch**: Anglis harte, Illyrijs gelen: Polonis ielyenij. Græcis ἔλαφος (hodie uulgo λάφι) & alijs nominibus, ut initio capitis 8. dicam. ¶ Cerua in fœminino genere Hebræis similiter ut mas, איל aial, & priuatim אילה aiala, & אילת aielet: Italis cerua, Hispanis cierua, Gallis biche: Germanis & Anglis **hinde** uel **hindin**, quidam primam syllabam per y alij per ü scribunt, quorum neutrū placet in lingua Germanica: In eadem ceruam alij **hyn** alij **wildprecht** appellant. Poloni lanij, quo nomine tamen damam quoque interpretantur. ¶ In eodem genere tenerum fœtum hinnulum uocant Latini, Græci νεβρόν, Hebræi עפר ofer: Germani **hindkalb** uel **reech**, quod posterius tamen capreolo propriè conuenit. Angli fauune uel hynde kalfe.

¶ Bimis cornua primum oriuntur simplicia & recta, ad subularum similitudinē, quamobrem subulones per id temporis eos uocant, Aristoteles 9. 5. hist. animal. interprete Gaza. Aristoteles Græcè πασσαλίας uocat, quod cornua habeant ad similitudinem τῶν πασσάλων, id est paxillorum: est enim passalos uel pattalos Atticè, rectum, oblongum & teres lignum, ab altera parte acuminatum, ut parietibus infigatur (hinc etiam dictum uolunt ἀπὸ τοῦ πήσσειν quod est infigere) ut suspendatur ab eo aliquid. Eiusdem ferè figuræ subula instrumentum cerdonum est, quo ad perforandos calceos ac suendos utūtur. Hinc subulones cerui, quibus cornua simplicia, minimeque ramosa ad subularum similitudinem. Alijs simplicia cornua natura tribuit, ut in ceruorum genere subulonibus ex argumento dictis, Plinius lib. 11. Germani ceruum huiusmodi uocant **spißhirtz**. Angli spyttarde. Cerui parui, subulones, Italis cerbiati, Arlunnus. Galli proprium uocabulum non habent, ipsa uero subulonis & anniculi cerui cornua bossas, id est tubera appellant, ut quidam scribit, quæ apparent antequā enascatur cornu: id quod non placet, nam subulonibus ceruis cornua subularum instar iam apparent. Cerui pulmonem, maximè subulonis, siccatū in fumo, tritumque in uino, phthisico quidam profuisse scripserunt, Plinius. Et alibi, Efficacior est ad id subulo ceruorum generis. Sed de subulone uoce pro tibicine cui libet plura leget apud Crinitum 18. 13. Vbi præter alia, De subulis (inquit) notum est omnibus acceptas esse pro mucronatis spiculis, quorum sit usus in lanificijs ad pectenda uellera: (Germani id instrumentum uocant **hechlen**, Itali pectinem) Hinc illud ab Anneo Seneca dicitur, indignum esse pro dijs hominibusque in aciem susceptã subula armatum descendere. Sed hoc Senecæ testimonium subulam uel subulas pro instrumento lanis pectendis uel carminandis apto nō sufficit, sed pro instrumento cerdonum potius accipienda subula (unde Germanicæ uoces descendunt, **süilen** per syncopen, & per metathesin **alsen**) in uerbis Senecę uidetur cum singulari numero protulerit: nam instrumentum lanificio paratum ex plurimis in circulum fixis & rectà rigentibus constat subulis. Subulæ etiam dici possunt quæuis mucronata ferramenta teretia, oblonga, qualia capulis infixa cum cultris semper in eadem uagina minimo loculamento condi solent. Σπαθίνης, genus cerui, uel certa ætas cerui, Hesychius & Varinus: eundem πασσαλίαν esse conijcio: spathe quidem gladium & cultrum significat: uide mox in Achainis. Subulo etiam lingua Hetrusca dicitur tibicen. Ennius, Subulo quondam uicinas (aliàs marinas) propter astabat aquas, aliàs plagas, Festus.

¶ Achainis ceruis cognomine fel contineri in cauda creditur, Aristoteles 2. 15. hist. animal. Græcè legitur, ἀχαΐναις uox tetrasyllaba & oxytona. Cæterum lib. 9. cap. 5. ubi Græce habetur, ἤδη δὲ ἁλώσεται ἀχαΐτης ἔλαφος, &c. Gaza omissa uoce ἀχαΐτης trissyllaba paroxytona, uertit, Captus iam ceruus est hederam suis enatam cornibus gerens uiridem, quæ cornu adhuc tenello forte inserta, quasi ligno uiridi coaluerit. Ἀχαΐνη (malim ἀχαΐνης propter genitiuum in ου: sed forte utroque modo rectè ponetur, hoc masculinum, illud fœmininum, Aristoteles in masculino genere utitur, ἤδη δὲ ἑάλωται ἀχαΐνης (sic legerim, non ἀχαΐτης) ἔλαφος, ὑπὸ τῶν κεράτων ἔχων κιττόν.) ἡ ἔλαφος, ut in Epigrammate, Καὶ σκύτος ἀμφιδόρου στικτὸν ἀχαΐνης, Suidas & Varinus. Apud Suidam etiam Ἀχαΐνη legitur, totidem syllabis, sed nulla diphthongo in antepenultima. In Argonauticis Apollonij reperitur etiā accusatiuus ἀχαιΐνην, quinque syllabis per epenthesin nimirum τοῦ ι ψιλοῦ. Achæa, Ἀχαία, ciuitas est Cretæ, ubi Achæineæ dicti cerui nascuntur, quæ etiam σπαθίνιαι uocantur. Cerastæ uerò cerui sunt magnis præditi cornibus, Varinus: apud Pollucem cerasten simpliciter inter epitheta cerui pro cornuto legimus. Hermolaus in Corollario, Genus ceruorum (inquit) prægrande, Græci Echæineas (lego Achæineas) ab oppido uocant: Aristoteles Achęnas (melius Achainas quatuor syllabis) cognominat. Atqui Varinus cerastas, non Achæineas, ceruos magnis cornibus, non simpliciter magnos, appellari scribit. Sed Hermolaus Etymologum sequitur, cuius hæc sunt uerba, ἀχαιΐνα, ἡ ἔλαφος. Ἀπολλώνιος, ἥν τ' ἀγρῶσται ἀχαιΐνην καλέουσιν. ἀπὸ Ἀχαΐνιας πόλεως, ἐν ᾗ εἴδη εἰσὶν ἐλάφων μεγάλων. Oppianus etiam lib. 2. de Venatione in fœminino posuit, hoc uersu, Θηλυβόροι τ' αὖ κεροέσσαι ἀχαιΐνην προφέρονται ἀγελαίης, &c. Aristoteles in Mirabilibus ceruos in Achaia cum cornua abiecerunt, se abscondere dicit, (quod lib. 9. cap. 5. histor. animal. de ceruis in genere dixerat:) & multis in cornuum loco hederam innatam apparere, ut Gaza loco iam citato historiæ animalium ἀχαΐνης uocem non omittere debuisse uideatur. Achæinea ciuitatis nomen nusquam legi: sed ab Ἀχαΐα rectè formari potest Ἀχαΐνης (quamuis rarus hic deriuandi typus est: nam à κερεία κερείνη fit, sed in fœminino genere tantum, in masculino κερείτης, iuxta quam formam cerua ἀχαΐνη, & ceruus ἀχαΐτης dicendum esset: sic ab Inachia fit Inachites:) & per epenthesin Ἀχαιΐνης. Cæterum spathenæas non crediderim eosdem esse cum Achainis: cum certam cerui ætatem eò uox denotet, & à figura cornuum deriuata sit, ut superius docui. Cydoniatæ superioribus annis uicatim habitabant, postea Lacones & Achæi conuenientes habitauerunt, &c. Strabo lib. 10. Hinc

uerisimile est locum aliquem apud Cydoniatas Achaiã ab incolis dictum esse: cum in reliqua Creta cerui esse negentur. Mirabile in Creta (inquit Plinius) ceruos præterquam in Cydoniatarum regione non esse. Ager Creticus ceruo eget, Solinus. Ἀχαὶς, νεβρῶν ἐλάφων ἄλκιμα, Hesychius & Varinus: considerandum an corrupta sit uel mutila uox Ἀχαὶς, quod suspicor. Ἀχαΐνας φασὶ τὸ ἀχὴν (malim ἀχῆν ab ἀχέω poetico uerbo) καὶ λυπεῖσθαι περὶ τὰ ἴδια τέκνα, καὶ μάλιστα δυναμένην (forte δυναμένας) ὀξέως τῷ σπηλαίῳ διασημαίνοντα, Etymologus in Κεμὰς. Καὶ Βάβειος ποιεῖται κοτίλλοντα τὴν Ἀχαΐνην ἵστασθαι ἐλθεῖν δὶς τὸν αὐτὸν εἰς ᾅδην, Suidas in Achæine: uidetur autem mulieris nomen esse siue proprium, siue gentile. Albertus & alij barbari Akanes uel Ahane scribunt, tanquam diuersum à ceruo genus: sed hæc indigna sunt memorari. Ἀχαΐνης apud Athenæum lib. 3. genus est magni panis quod in Thesmophorijs fiebat, quæ inde etiam Megalartia dicebantur, solebant autem adferentes dicere, ἀχαΐνην, στέατος ἔμπλεων τράγον. quid si legas, Ἀχαΐνην, καὶ στέατος, &c. ut senarius sit. Fuit & elaphos inter placẽtas, à figura nimirum dictus: & fieri potest ut Achæines quoq; panis magnus (nam & Achæinæ cerui cæteris maiores feruntur) cornutus fuerit, & inde etiam tragos, id est hircus appellatus. ¶ Gordiani sylua memorabilis picta in domo rostrata Cn. Pompeij picturas animaliũ diuersas continet, inter quas sunt cerui palmati ducenti mixtis Britannis, Iul. Capitolinus in Gordiano primo. Cerui palmati qui sint nusquam reperio: conijcio autem esse quos uulgo damas uocant, Græci dorcadas platycerotas. Aliæ enim damæ fuerunt, ut supra docui, quas Plinius & alij nimirum ueteres ita appellarunt: proinde non est quod quis obijciat in eodem pictorum animalium catalogo damas etiam à Capitolino nominari. Quamobrem cum platycerotes cerui (nam ceruis Oppianus adnumerat) Latinum nomẽ aliud non habeant, & cornua eorum, ut Plinius scribit, natura in palmas finxerit, digitosq; emiserit ex ijs, ceruos palmatos appellare non dubitabimus. Eadẽ ratione palmata grammaticis quibusdam dicta uidetur à latitudine clauorum, picta postea appellata à genere picturæ: alijs à palma in ea intexta. Hanc merebantur triumphantes, ut qui de hostibus palmam reportassent. De Britannicis etiam ceruis, quorum unà cum palmatis Capitolinus meminit, certi nihil habeo: audiui tamen & albos & nigros ceruos nostro tempore in Britannia reperiri: Albos quidem etiã Romæ sibi uisos Pausanias scribit, ut inferius recitabo. Et forsitan quoniam eodem numero utrunq; genus comprehendere uoluit Capitolinus, congeneres aut saltem ex peregrinis utriq; regionibus adducti fuerint. Inueniuntur sane rangiferi hodie dicti, ad Europæ Oceanum circa Septentrionem, ceruorum generis, qui palmata, ut audio, & latiuscula habent cornua, quos Iulius Cæsar fortassis intellexit, lib. 6. belli Gal. his uerbis. Est (in Hercynia sylua Germaniæ) bos cerui figura, cuius à media fronte inter aures unũ cornu existit excelsius, magisq; directum his quę nobis nota sunt cornibus: ab eius summo sicut palmæ ramiq; latè diffunduntur: Sed de hoc plura in Rangiferi historia. In Scythia natio quædam ferorum hominum est, quæ ex feritate ceruos in eam mansuetudinẽ traduxit, ut in cicuribus illis tanquam equis insideat, Aelianus. Fortassis etiam Scythici isti cerui, rangiferi fuerint. Habent & alces lata cornua & digitis distincta, sed Capitolinum de ijs non intellexisse constat, quum paulò post seorsim nominet. ¶ Ceruos cicures equitant in Ocdor regione Asiæ ad Oceanum Septentrionalem. In Scythia plurimi cerui sunt, Solinus. In Heluetia nostra minus hodie quàm olim abundant, quod syluæ propter frequentiam incolarum indies minuantur, & uenari eos minus interdictum propter democratiam, quàm apud alias gentes quæ principibus parent. ¶ Ceruus nullus est in Africa, Aristoteles & Herodotus lib. 4. & Plinius: Idem alibi, Ceruos Africa propemodum sola non gignit. Apud Philostratum tamen legimus Apollonium ultra Catadupa Nili ceruos & capreas inuenisse. Mirabile in Creta ceruos, præterquam in Cydoniatarum regione non esse, Plinius. Ager Creticus ceruo eget, Solinus. In Hellesponto in alienos fines non commeant cerui: & circa Arginussam Elatum (aliâs Elatium, quod probat Hermolaus in codicibus manu scriptis repertum, non Elaphum. Aristoteles, inquit idem, Elatoenta uocari tradit, ex abietum, ut arbitror, frequentia: Græci quidem codices excusi habent ἐλαφόεντα, Gaza Elaphum reddit:) montem non excedunt, auribus etiam in monte scissis, Plinius. Idem alibi ceruis omnibus aures esse scissas ac ueluti diuisas scribit. Aelianus horum utrunq; (id est loci in quo sunt fines nõ excedere, & auribus esse scissis) ceruis Hellespontiacis tribuit. Aristoteles ijs qui circa Arginussam sunt, posterius tantum, sed uerba eorum adijciam. Monte Asiæ Elapho nomine apud Arginussam, quo loco Alcibiades mortem obijt, ceruæ omnes scissa aure sunt: qua nota uel alibi, si loca mutarint, dignoscũtur: Et quidem fœtus iam inde à primo ortu in utero idem contrahit signum, Aristotel. Ceruus (inquit Aelianus) præsentibus pascuis omni anni tempore contentus, alia non desiderat. Nam in Hellesponto collis est, ubi cerui, quorum altera diffissa est auris, sic pascuntur, illius extra fines ut nunquam progrediãtur. Sed cerui omnes natalis soli amantissimi sunt, ut infra dicam cap. 4. Arginusæ Straboni lib. 13. tres sunt paruæ insulæ continenti proximæ, ante Asiam prope Lesbum, inter Mitylenen & Methymnã. Plutarchus Alcibiadem in quodam Phrygiæ oppido, cuius nomen non sit expressum, interemptum scribit.

¶ Ceruorũ color subflauus est, punctis albis distinctus, (τὸ χρῶμα ὑπόξανθον, κατάστικτον λευκοῖς χρώμασιν ἢ στίγμασι:) pluribus quidem in fœminis præcipuè hinnulis, Pollux: Vel ut Varinus citat, pluribus quidem in fœminis, maximè uerò eiusdem sexus hinnulis. Ceruinus nominatur etiam inter equorum colores. Ceruus aliquando albus inuentus est, &c. Aristot. in libello de coloribus: Ruellius Aristotelis locum sic reddit, Animantes cunctæ, quæ siue imbecillitatis causa, siue cæco naturę uitio

præcoci

præcoci paucoq; uictu sustinentur, candidæ proueniunt: sic lepus inuenitur candidus: item ceruus, & ursus: & in auibus coturnix, hirundo, perdix: præsertim quum quandam à primis statim uitæ rudimentis imbecillitatem retulerint. Ceruos albos Romæ uidi & admiratus sum, ex qua uero regione uel Continente, uel insulari aduectæ essent, non uenit mihi in mentem interrogare, Pausanias in Arcadicis: Vide paulò superius in Britannicis. Apollonius & comites Paracā Indiæ urbem prætergressi, cum non multum adhuc processissent, fistulæ sonitum audire uisi sunt, quasi pastoris gregem colligentis, ac subinde pastorem uiderunt, qui albarum ceruarum gregem pascebat. Mulgent autem ipsas Indi, quod earum lac maximum esse nutrimentū putant optimumq;, Philostratus lib. 3. Fiunt aliquando & candido colore, qualem fuisse traditur Q. Sertorij ceruam, quam esse fatidicam Hispaniæ gentibus persuaserat, Plinius. Alba cerua Sertorius quidam uir acer & egregius dux, ad barbarorum militum suorū animos continendos conciliandosq; utebatur. Siquidem hanc, quæ à Lusitano quodam (in ipsa Lusitania capta) sibi dono data esset, oblatam diuinitus & instinctam Dianæ numine, colloqui secum monereq;, & docere quæ utilia factu essent, mentiebatur: Ac si quid durius uidebatur, quod imperandum militibus foret, à cerua sese monitum prædicabat, Vide Gellium lib. 15. & Plutarchum in uita Sertorij. Timida animalia pilum mollem habent, ut ceruus, lepus, oues, Aristotel. in Physiog. ¶ Saginam uel pinguedinem cerui, Galli uocant uenaison.

¶ Ceruis cornua sunt excelsa, oculi magni, collum debile, cauda exigua, crura perquam gracilia, dorsum pingue, nares quaternæ, τετράδυμοι ῥῖνες, πίσυρες πνοιῆσι δίαυλοι, Oppianus. Cor magnum, ut omnibus timidis: pedes bisulci. ¶ Ceruorum sanguis perinde ut leporū solet spissari, uidelicet non coitu firmiore, ut cæterorum, sed fluido, quale lac est, quod sine coagulo sponte coierit, Aristot. Ceruorum sanguis non spissatur, Plinius. Ceruorum sanguini fibrę nullæ insunt, quare non similiter ut aliorum concrescit, Aristot. Idem quarto libro Meteororum, ceruinum sanguinem nō coire scribit: quoniam aquæ naturam magis sapit, ac frigidissimus est; & propterea fibris caret, quæ opera terræ sunt solidæq; consistunt, Cælius.

¶ Cerui pulcritudine & magnitudine cornuum ramosorū omnibus feris facile antecellunt, Oppianus. Bisulcis (inquit Plinius) bina cornua natura tribuit: nulli eorum supernè primores dentes. Qui putant eos in cornua absumi, facile coarguuntur ceruarum natura, quæ neq; dentes habent, ut neq; mares: nec tamen cornua. Cæterorum ossibus adhærēt, ceruorum tantum cutibus enascuntur. Cornua quædam in ramos sparsit natura, ut ceruorum, Plinius. Et alibi, Omnibus caua, & in mucrone demum concreta sunt: ceruis tantum solida, & omnibus annis decidua. Ceruo ex cornigeris uni cornua tota solida, & sparsa in ramos, & quotannis decidua, tum utilitatis causa, ut onere leuentur, tum ex necessitate præ pondere, Aristot. Et rursus, Ceruis quoniam cornua præ nimio excessu superuacua sunt, alterum ijs auxilium natura adhibuit, nempe uelocitatem: grandis enim illa & multifida cornuum magnitudo potius obest quàm prodest. Orpheus in libello de lapidibus ceruinum etiam cornu celebrat, quod soliditate & duritie ad lapidum naturam accedat: οὔτε γε μὲν ἐπὶ κόρσῃ πέτρον, ἀλλ' ἔμπης πολλοῖσι κρατερόν τε γε πέτρον. οὐδέ κεν ἂν γνοίης κεράας ἐλάφοιο, ὁ λίθος δή, περὶ μὲν ἀμφαφόων ὑγροῖς ... λάων. Cornua damæ solida sunt, ut cerui: figura etiam similis, sed magnitudo differt, Albertus. Et alibi, Cornu animalium ceruo similium (ut capreoli, platycerotis, alces) interius rarum & meatibus exiguis peruium est, instar substantiæ quæ aliorum cornibus infigitur. Ceruinum quidem cum aruerit, perquam leue redditur, præsertim si sub dio fuerit, ita ut nunc humeat nunc siccetat: inueteratum enim hoc modo tam leue redditur ut euanidum & inane uideatur: quod ipse deprehendi in cornibus quæ per syluas à ceruis abiecta reperi. Cerui igitur & similium animalium cornua, terreæ sunt naturæ, calore ualido coacta, & ad ossis substātiam accedunt. Cætera uerò his collata humida sunt, & molliri apta, cartilaginis naturæ uicina, & flexibilia calore: quamobrem non calore sed frigore concreta uidentur, ut intelligitur ex ijs quæ in Meteorologia docentur, Hæc Albertus. Cornua mares habent, soliq; animalium omnibus annis stato ueris tempore amittunt, Plinius. Soli ceruo cornua omnibus annis decidua, initio à bimatu: cæteris perpetua, nisi per uim aliquam amittant, Aristotel. Et alibi, Anniculis nondum cornua nascuntur, nisi quoad indicij gratia sit initium quoddam prętuberans, quod breue hirtumq; est. Bimis cornua primum oriuntur simplicia, & recta, ad subularum similitudinem, quamobrem subulones per id temporis eos uocant. Trimis bifida exeunt, quadrimis trifida, atq; deinceps ad hunc modum procedit numerus usq; ad annum sextum. Ab hoc similia semper prodeunt, ita ne sit dignoscere ætatem ramorum numero. Pro ætate ramos augent: id incrementum per sex annos perseuerat: deniq; numerosiora nō possunt fieri cornua, possunt crassiora, Solinus. Indicia ætatis in cornibus gerunt, singulos annis adijcientibus ramos usq; ad sexennes: Ab eo tempore similia reuiuiscunt: nec potest ætas discerni: sed dentibus senecta. Aut enim paucos, aut nullos habent, nec in cornibus imis ramos (Grǽci ἀμυντῆρας uocant, Gaza uertit adminicula) alioquin ante frontem prominere solitos iunioribus, Plinius. Albertus incertum esse scribit quot ramos (ipse culmos appellat) cornu ceruinum producat: se uidisse quod undenos habuerit. Ceruos senes (inquit Aristot.) cum cornuum indicia desiêre, cognoscimus maximè indicio duplici illo: dentes enim aut nullos, aut paucos habent, atq; adminiculis carent: uocantur adminicula rami, qui imis cornibus prominent ante frontem, quibus in pugna utuntur iuniores: senes autem carent: amittunt singulis annis cornua mense Aprili, quæ cum amiserint, occultāt sese inter-

diu, ut superius dixi, idq; opacis faciunt locis, ut muscarum tędio uacent: pascuntur per id tempus nocu, donec recipiant cornua, quæ primum quasi cute uestita, & hirtiuscula emittunt: sed cum creuerint, Soli exponunt, ut excoquantur, & siccentur: ubi iam nihil attritu arborum, cum ea scalpant, indolent, tunc ea relinquunt loca, confisi habere iam quo repugnare possint, cum res exigit: captus iam ceruus est (ἁλώτος ἔλαφος) hederam suis enatam cornibus gerens uiridem, quæ cornu adhuc tenello fortè inserta, quasi ligno uiridi coaluerat, Hæc Aristoteles. Capti iam sunt edera in cornibus uiridante, ex attritu arborum, ut in aliquo ligno teneris dum experiũtur innata, Plinius. Apud Athenæum libro 8. quidam Aristotelem reprehendit, tanquam incertum aut fabulosum hoc sit, quod hederam cornibus cerui adnatam scribit. Audio Antuerpiæ cornua ceruina in pharmacopolio quodam spectari, quorum singula ramos circiter quindecim habeant. Erumpunt (ceruis cornua postquam abiecerunt) renascentibus tuberibus primò aridæ cutis similia: eadem teneris increscũt ferulis arundineas in paniculas molli plumata lanugine. Quamdiu carent ijs, noctibus procedunt ad pabula. Increscentia Solis uapore durant, ad arbores subinde experientes: ubi placuerit robur, in aperta prodeunt, Plinius. Exuuias illas anniuersarias, quibus orbati latent cerui, quasi honore atq; insigni amisso: non cornua, ut Latini, sed caput, quasi decus ferinũ, appellant uenatores Galli (teste de cerf.) Cranij partes è quibus cornua enascuntur Galli molas uocant. Stipitem corneum, quam materiem dicunt, aptè aiunt erumpere è molis suis & existere: quæ sedimenta sunt cornuum: (Gallicè le marrain. le cter sa teste. Les meules:) cum tabulata ipsa fruticantia è molis concinnè in ramos esse expansa. Scapos è caudice pro portione enatos: è scapis porrò cornicula educta in mucrones congruè desinere: non contractiora ipsa quàm iustum est, non diffusiora, non absurdè confornicata. Tum probe clauatum esse caput, (Gallicè, teste bien cheuillee:) & congruenter patulum, & æquabili fruticatu decorum (Gallicè, bien rengee.) Ceruum egregium & spectandum significare uolentes, sic loquuntur, Capite præditus est commodè nato, compactili, concinno, rectè, ordine, decenter constituto (Gallicè teste bien nee, bien rengee.) Materiam ipsam caudicis pulchrè sulcatam esse, atq; inter sulcos striásue (quas quasi colliquias appellant atq; stillicidia) scabritiem eminere æquabiliter unionatam: quod Budæo uerruculosam significare uisum est. De ceruino capite quod ramos cornuum omnes habet, Galli dicunt teste semee ou sommee. Iidem ceruum cum cornua iam nuda & cute libera apparent, bruni uocitant, aut synonymis (ni fallor) uocibus blond, ou fauue. Infimi rami uersus frontem rectà procedunt, nec eriguntur: his enim pugnat ceruus (quamobrem Græci amyntêras uocant) rel quis uentulat, Albertus. Ramos cornuum qui è suis tanquam stipitibus prodeunt, Galli priuatim cors appellant: & ex his primum, hoc est amyntêra, prope molas enatum, endouiller uel entoillier, uerbum quidem entouiller impedire eis significat: secundum, surendouiller ou surentoillier: reliquos, cheuilleures (quasi clauos) ou cors: supremos & in fastigio utriusq; cornu, espois: quos rursus cum gemini tantum sunt, nominant fourchie quasi partem bifurcam: cum terni aut quaterni, tronchure: cum quini aut plures, paulmure, quod palmæ instar tanquam in digitos findatur (ut palmatus etiam eiuscemodi ceruus dici possit:) denique cum perplures uerticis ramuli in orbem ambiunt, coronnee, id est coronatam. Germani cornua cerui gemina uocant ein gehürn, & ramos maiores stangen, eodem sensu quo Galli perches, id est perticas: minores, ende uel zincken. Cornua adhuc tenera & simplicia morch[e]l uel kolben, quæ in cibum nobilium & principum uensũt. Cornua si ramos impares protulerint, ipsa ramorum paria ab altero, quod plures habuerit, numerãt.

¶ Quadricornem ceruum Nicocreon Cyprius habuit, quem Pythio consecrauit, Aelianus. Ceruus cornua locis difficilibus amittit, & qua inueniri nequeant: unde illud prouerbium ortum, Quà cerui amittunt cornua. Quasi enim sua amiserit arma, cauet ne inermis reperiatur. Cornu sinistrum compertum esse à nemine adhuc fertur: occulit id enim tanquam quodam medicamento præditum, Aristot. Cornua cerui soli stato ueris tempore amittunt: ideo sub ipsa die quàm maximè inuia petunt. Latent amissis uelut inermes, sed & hi bono suo inuidentes. Dextrum cornu negant inueniri, ceu medicamento aliquo præditum. Idq; mirabilius fatendum est, cum & in uiuarijs mutent omnibus annis: defodiq; ab ijs putant, Plinius. Et alibi, Ceruus dextrum cornu terra obruit contra rubetarum uenena necessarium. Ego an abiecta cornua occultent, & dextrúmne magis, ut Plinius scripsit, an sinistrum ut Aristoteles, certi nihil habeo. Hoc unum addam conciliari forsan istorum posse dissidium, dextri & sinistri acceptione uaria. Nam, ut Aristoteles docet lib. 2. de cœlo cap. 2. dextrum tribus modis usurpatur, uel propriè, ut in animalibus unde principium motus fit secundum locum: uel ad similitudinem illius, ut in statuis: uel impropriè, quod rectà è regione dextro lateri nostro opponitur dextrum, quod læuo lęuum: sic uates mundi uel cœli dextra & sinistra accipiunt: hac ratione dextrum cornu ceruinum, ad nos quidem sinistrum dici poterit. Aiunt ceruos quosdã in Achaia, cum cornua abiecerunt, in loca illa se conferre, ubi difficillimè inueniantur: idq; eos facere, tum quia non habent quo se defendant, tum quia dolent his partibus unde cornua exciderũt: multis uerò hederam in cornuum loco innatam uideri, Aristoteles in Mirabilibus. Eodem libro, Ceruos, inquit, in Epiro aiunt cornu dextrum (non sinistrum) humo obruere, idq; utile esse ad multa. Atqui hæc ambo tum ipse in historia animalium, tum Plinius, non Achaicis solum uel Achainis ceruis, sed quibusuis in genere attribuunt. Cornua ejciunt in aquas, ut quidam aiunt, ne dextrum inueniatur, tanquam usum aliquem illius intelligant: Mihi tamen (inquit Albertus) compertum est, hoc non in uniuersum

esse uerum: inueni enim aliquando in sylua frondibus obrutum cornu sinistrum. Aegyptij longæuum significantes, ceruum pingunt: eò quod ceruis singulo quoque anno cornua germinent, Orus. Apud eundem legimus ceruum suos dentes infodere, quod aliorũ, quod sciam, nemo tradidit. Cur autem solis ceruis cornua decidant, multis rationibus explicari potest. Primum ex materia qua constant: quoniã sicca & terrea sunt, ut ceruus ipse totus, nempe hirco similis temperamento, calido siccoque: cadunt autem facilius, ut in stirpium quoque folijs, quæ ita sunt arida ut nullũ habeant lentorem aut tenacem succum, qualis cæterorum cornibus inest, cuius gratia flecti molliríque possunt. Deinde ex loco, quoniam, ut diximus, non ex craneo nascuntur ut reliquis, sed cuti tantum adhærent: tertio ab efficientibus causis: nam & calore æstatis sicca duriora que fiunt, & hyeme subsecuta à frigore similiter afficiuntur: nam ut quodque solidius est, ita magis refrigeratur: refrigeratis aũt nimium pori clauduntur, & calor natiuus emoritur: ut neque alimentũ attrahi possit, & uiæ qua trahi debebat præclusæ sint: quod in cęteris, cum omnium caua sint & uapores excipiant, non æque contingit. Sic igitur affecta cornua cadunt tantum, siue offendentibus ipsis aut impellentibus ultro, aut inter ramos & uimina quandoque implicatis, siue etiam sponte ipso nimirum pondere depressa: non prius autem hoc contingit, quàm uerno tempore noua subnascuntur cornicula, & tuberculis suis uetera protrudũt: Quo tempore etiam serpentes & alia quędam animalia aridum induratumque ponũt exuuiũ, cuti noua nascente. Sed eadem de re Aelianũ audiamus interprete Gyllio: Causam (inquit) ceruis cur cornua renascuntur, Democritus eam dicit, uentrem ijs calidissimũ esse, & eorum uenas per uniuersum corpus pertinentes esse rarissimas, & os quod cerebrum amplectitur, membranæ instar tenuissimum & perrarum esse, indeque ad summum capitis uerticem crassissimas atque opimas uenas exoriri: itaque cibum & huius nutrimentum minime concoctum, à natiuo calore in totum corpus eiusque parteis distrahi. Idemque ait eis pinguitudinẽ extrinsecus circunfundi, simul & cibi uim per uenas in caput retorqueri, & reflecti, ex eo cornua permulto humore irrigata enasci. Continenter enim uicinis ad cadendum succrescentia & influentia summouent, atque expellunt priora, ac sanè exortus humor extra corpus durescit ab aëre eum ipsum consolidante, & in corneam duritatem confirmante. Humor autem qui etiam nunc intra cutem subest mollis, & tener, partim ab exteriore refrigeratione durescit, partim ab interiore tepore tener manet. Quocirca recens cornu enascens, & intrinsecus premens, uetus tanquam alienum expellit, & sanè humor concrescens, ad depellendum antiquum infirmus est: at durescens, priora extrudere potest, quorum pleraque interno robore extrahuntur: nonnulla arborum ramis circumplicata & feram ad cursum incitatam ui impedientia abrumpuntur: Eo pacto uetera excidunt, recentia ad erumpendum parata, naturæ munere proferuntur, Hactenus Aelianus. Cur ceruo quotannis cornua cadant & renascantur, Hieronymus Garimbertus in libro Italicè scripto quæstione 43. inquirit. Solet ceruus decus illud suum quotannis exuere quasi uernationem, restibilique sobole uelut materiam recidiuam paucis mensibus in integrum restituere, Budæus. θεοὶ τὰς ἐλάφους ἠλλατρίωσαν τὰ κέρατα ἐκβάλλειν πρὸς θάλψεις, Suidas in ὅπη. Ceruus cum nondum habet cornua, tamen fronte præludit, & ea quæ nondum expertus est tela minatur, Ambrosius. ¶ Cerui, si cum per ætatem nondum cornuã gerunt, castrentur, non ædunt cornua: sed si corniger i exciduntur, non decidunt cornua, & magnitudine eadem seruantur, Aristot. Et alibi, Ceruis tantummodo cornua omnibus annis decidua, nisi castrentur. Non decidunt castratis cornua, nec nascuntur, Plinius & Solinus. His ego authoribus potius crediderim quàm Oppiano, qui libro de uenatione secundo ceruis castratis cornua defluere scribit. Sed præstat uerba eius recitare, quæ Gyllium in translatione sua prætermisisse miror. Κάλυψοι λαχόντεσσι δ' ὑπ' αὐτίκα ὄρθια πολλῶν ἀμφοτέρων ὄλιας, σὺν εἴ κέ τις ἀμήσειεν, αὐτίκα θῆλυν ἰδοιο, πρόσθεν δ' ἀποθρέψαι κεράων ὀξύκομον κεράων πολυκλάδελον ἄκολον ὄρνθ. In his uersibus ὄλιας appellat testes, quod in Grammaticorum Lexicis nusquam annotatum reperias. ¶ Cerui fœmina cornua non habet, Aristot. Idem libro 3. cap. 2. de partibus animal. causam afferens cur ceruæ cornibus careant, cum dentes similiter habeant atque mares, Eadem, inquit, utriusque sexus natura & cornigera est: sed fœminis adempta sunt cornua, quoniam ne maribus quidem utilia sint: sed uirium meliorum beneficio mares minus offenduntur. Pindarus in Olympijs Oda. 3. fœminis etiam certum generis cornua tribuit, his uerbis, χρυσόκερων ἔλαφον θήλειαν: ubi in Scholijs legimus, certis fœminis ab omnibus poëtis cornua adscribi: & fieri posse ut id quandoque acciderit, cum & Elephantis Indicis adsint cornua (ὀδόντας, dentes exerti, quos aliqui melius cornua uocant) duntaxat maribus, Aethiopicis uerò ac Libycis utroque sexu. Loquitur autem Pindarus de cerua, quam Hercules cepisse fertur cornibus aureis. Pollux tamen in masculino genere scribit lib. 5. cap. 12. καὶ ἔλαφος χρυσόκερως, ὁ ὑπὸ Ἡρακλέους ἁλούς. (Euripides ceruam ab Hercule expugnatam cum cornibus fuisse dicit, Volaterranus.) Ibidem reprehenditur à Polluce Sophocles qui Telephi nutricem ceruam κεροῦσσαν, id est cornutam dixerit. Ceruam quæ Telephum lactauit, pictores & plastæ cornutam faciunt, Scholia Pindari. Errat & Anacreon, inquit Pollux, qui cornutam ceruam dixit. Anacreontis carmina ipse nõ citat, nos ex Scholijs in Pindarum ea apponemus: Ἀγανῶς (legerim ἀγανῶς) οἷά τε νεβρὸν νεοθηλέα γαλαθηνόν, ὅς τ' ἐν ὕλαις κεροέσσης ἀπολειφθεὶς ὑπὸ μητρὸς ἐπτοήθη. Zenodotus κεροέσσης uocẽ mutauit in ἐρόεσσης, non rectè, ut uidetur, cum cęteri quoque poetę cornutas faciant ceruas. In Euripidis Iphigenia, Ceruam cornigerã (inquit Diana) manibus Achæorũ tradã, quam pro tua mactabunt filia. Attici ceruũ marem etiam τὴν ἔλαφον dicunt, in genere fœminino, ut in

prouerbio, οὗ δὲ ἔλαφοι τὰ κέρατα ἐκβάλλουσιν, ὅπου γὰρ ἅπαξ ἐκβεβλήκασιν (uerba sunt Aristotelis de hist. animal. 9. 5. qui fœminas cornibus carere minimè ignorauit, ut ex uerbis superius recitatis apparet:) φυλάττονται ὁρᾶσθαι. Eodem in loco sæpius in masculino genere ponit uocem ἔλαφος, distinctionis gratia, quoniam de fœminis quoque nonnulla priuatim in eo scribit. Alijs uero in locis aut semper aut ut plurimum siue aliquid sexui commune utrique, siue mari proprium referat, fœmininam facit, ut in Mirabilibus, τὰς ἐν ἀκαρνανίᾳ ἐλάφους κατορύττειν φασὶ τὸ δεξιὸν κέρας: & alibi in ijsdem, πολλαῖς δὲ κατεάγη ... τότε ἐν ... τῶν κεράτων τινὰ ὁρᾶσθαι. Sed Pindarus & Anacreon Atticismo excusari non possunt, cum omnino se de ceruis fœminis loqui expresserint. ¶ Facies ceruis carnosa, nasus simus, collum oblongum & exile, Aristoteles in Physiognom.

¶ Aures animalium alijs maiores, alijs minores: ceruis tantū scissæ ac uelut diuisæ, Plinius. Hoc alibi non omnibus, sed ijs tantum qui circa Arginussam in Elapho monte uersantur, aures esse scissas scribit, ut Aristoteles quoque: Aelianus Hellespontiacis, ut supra ostendi. ¶ De dentibus etiā ceruorum & senectutis ex eis indicio, nempe cum iam pauci uel nulli sunt, in præcedentibus docui. Dentes ceruo sunt quatuor utrinque tum supra tum infra, quibus molit cibum: & insuper alij duo magni, qui mari quàm fœminæ maiores sunt. Vergunt autem deorsum dentes cerui, ita ut repandi uideantur, Albertus 2. 4. Vermes cerui continent omnes suo in capite uiuos, qui nasci solent sub lingua in concauo circiter uertebram, qua ceruici innectitur caput, magnitudine haud minores ijs uermibus, quos maximos carnes putres ædiderint. Gigni uniuersi atque cōtigui solent, numero adeò circiter uiginti, Aristotel. Ego eos ita gigni & cohærere intelligo, ut uermes in lumbrico lato, quos cucurbitinos appellant recentiores. Ceruis in capite inesse uermiculi sub linguæ inanitate, & circa articulum qua caput iungitur, numero uiginti produntur, Plinius & Albertus. Ego dum hæc scriberem ab oculato teste fide digno audiui, qui se uidisse affirmabat dissecto cerui capite recenti, non uiginti tantum, sed plurimos omnino uermes, eosque non cohærentes sed discretos: sunt qui dicant non omnibus innasci. ¶ Pectus ceruinū Galli peculiari uoce hampam uocant. ¶ Ceruo cor magnum est, Aristotel. Maximum cor pro portione ceruo, mustelis, &c. & omnibus timidis, aut propter metum maleficis, Plinius. ¶ De osse ex corde cerui dicā cap. 7. inter medicamenta ex ceruo. ¶ Ceruus multiplicem uentrem habet, &c. Aristoteles lib. 3. de partibus: nimirum ut omnia ruminantia, sicut in Boue exposui. ¶ Ceruus non habet fel, Aristot. Et alibi, Ceruus felle caret, quare & longæuus est. Cerui fel non habent: quod hominum paucis nō est, quorum ualetudo firmior & uita longior, Plinius. Ceruus felle uacat: quanquam eius intestinum amarum adeo est, ut ne à canibus quidem attingatur, nisi ceruus præpinguis sit, Aristot. Et alibi, Ceruis Achainis cognomine fel contineri in cauda creditur. Est, quod ibi contineri aiunt, colore quidem simile felli, sed non ita ut fel humidum, sed lieni simile parte interiore. Sunt qui ceruo (inquit Plinius) fel nō in iecore esse, sed in cauda aut intestinis putent: Ideo tantam habent amaritudinem, ut à canibus non attingantur. Miror equidem de Achainis ceruis nullam apud Plinium & alios Latinos mentionem extare, cum Aristoteles diserte distinguat. Hoc etiam nunc subit, extremam cerui caudam fortassis illam ob causam uenenatam esse, ut capite septimo prosequar, quod fel in ea contineatur. Fellis enim in multis animalium uenenosam esse naturam traditur. Intestina cerui perquam fœtida sunt: quoniam, ut Plinius ait, fel diffusum est in eis: alij tamen in auribus cerui id diffundi dicunt, alij in cauda, Albertus.

¶ In Brileto & Tharne quaterni renes sunt ceruis, Plinius. Apion, nisi nugatur, ceruos locis quibusdam quatuor renes habere tradit, Aelianus. ¶ Ceruo genitale neruosum est, Aristot. Cauda exigua, Idem. Cerui testiculos Galli peculiariter daintres nominant. ¶ Bisulca animalia, ut bos, ceruus, caprea, in posterioribus pedibus talos habent, Suidas in ἀστραγάλῳ. ¶ Germani, præsertim lautiores in loquendo, ut aulici, propria quædam de cerui partibus uocabula usurpant: sanguinem uocant schweyß: posteriorem dorsi partem, zimmer uel zemer: articulos knöpf: latera seu costas, rieben uel wänd: os in corde, das krütz: crura, leuff: pedes, klawen. Coxas seu clunes, schlegel: armos, bůg.

¶ Cerua animal aspectu egregium est, mutilum cornibus, ceruo minus, uisu acuto, miræ uelocitatis. Quaterna ubera habet, ut uacca, Aristot. Ex eodem supra in historia uaccæ exposui cur mammas binas inter femora habeat.

c.

Ceruorum mira uelocitas est, ut amplius patebit capite quinto, cum de uenatione ipsorū dicam. Fluuios etiam & mare tranant, ut capite quarto explicabitur. ¶ Cerui mares, ut omnium ferè animalium, uocem grauiorem quàm fœminæ mittunt. Vox autem maribus in hoc genere, cum tempus coëundi est, (de qua plura inferius:) fœminis autem cum metuerint: breuis uox fœminæ est, maris productior, Aristot. Ceruus & lepus, utpote timida animalia acutam ædunt uocem, Idem in Physiognom. Ceruus unus cum pluribus ambulat fœminis sui generis: rarò autem plures cerui mares simul incedunt, nisi ætate minores fuerint, quorum multi quandoque uetulum comitantur, eique obediunt, & coitu in eius præsentia abstinent, Albertus. Ceruus si erectas auriculas teneat, acerrimè sentit, nec latēre eum insidiæ possunt: sin demissas, facile interimitur, Aristot. Cum erexēre aures, acerrimi auditus: cum remisere, surdi, Plinius. Rectis auribus acutissimè audiunt, summissis uerò nihil, Solinus. Erasmus hæc Plinij & Aristotelis testimonia citat in prouerbio, Auribus arrectis, quanquam

quam enim & aliæ animantes (etiam soli homini immobiles sunt) si quid eminus audierint auriculas surrigant: ceruo tamen ijs arrectis peculiaris & acerrima auditu percipiendi uis est. Cerui cum maria tranant, non uident terras, sed in odore earum natant, Plinius. ¶ Ceruum ruminare planum est: degit enim aliquando cum hominibus: alioquin ex feris nullum ruminare constat, Aristot. Ruminant syluestrium cerui, cum à nobis aluntur, Plinius. Fama est elaphobosci pabulo ceruos resistere serpentibus, Plinius. Elaphobosci semen contra serpentium ictus datur in uino: fama est hoc pabulo ceruas serpentium morsibus resistere, Dioscorid. 3. 78. Hinc nimirum etiam ophioctonon, & ophigenion appellari meruit. Inuenio & elaphicon appellari, & Romanis cerui ocellum. Apud Hesychium & Varinum ἐλαφοβοσκός masculinum & oxytonum nomen scribitur: Alij elaphoboscum genere neutro proferunt. Ruellius in Gallia uulgo gratiam Dei nominari scribit, & apud Suessionenses herbam copariam, quod ea utantur ad uulsa, rupta. Describit autem eam lib. 3. cap. 48. Simplicius (quàm canes herbam qua sibi contra serpentes medentur) ceruæ monstrauere elaphoboscon, Plinius. Herba in Montepessulano auricula leporis dicta, cuius folia ad lithiasin pota cõmendant, elaphoboscon ab aliquibus creditur: radice est alba, simplici, ut in apiorum generibus, non inodora, floribus luteis per umbellas digestis, caule ramoso, cubitali, folijs quadrantalibus, specie quodammodo plantaginis minoris, sed minoribus, & cum primum erumpunt auriculas musculorũ referentibus. Nascitur locis asperis & siccis, rara apud nos, circa Basileam frequentior. Sed Hieron. Tragus aliud elaphoboscon facit, pastinacæ scilicet hortensis genus illud, si bene memini, quod syluestri siseri (ut Fuchsius uocat) simillimũ est. Est & elaphoscorodi herbæ descriptio apud Dioscoridem, sed non genuina illius authoris. Aphroscorodon quidem alio nomine allium Cyprium uel Vlpicum nominatur, prægrande, &c. Dictamnum herbam extrahendis sagittis cerui monstrauere, percussi eo telo, pastuq; eius herbæ eiecto, Plinius. Cretenses iaculandi periti feras capras in uerticibus montium pascentes percutiunt: eæ accepto uulnere, statim dictamnum herbam comedunt, & e uestigio iacula excidunt, Aelianus. Hinc forte qui de medicina Arabice scripserunt pulegium ceruinum appellant hanc herbam. Pulegij hortensis genus syluestre est, undiquaq; simile aut idem potius hortẽsi, nisi tenuius & acutioribus folijs prodiret. Id in Sabaudia circa Lemannũ lacum uidi copiosum, & circa Montempessulanum, ubi si rectè memini ceruinum cognominant. Sed alia est dictamnus, quanquam uires in medendo non dissimiles sortita. Mescatramesir & deferulj, uetus interpres uocabulorum Auicennæ pulegium ceruinum interpretatur. Aristoteles non ceruos, sed capras syluestres in Creta dictamni pastu sagittis absolui tradidit: Vide supra in Capris syluestribus Creticis. Smilacem asperam aliqui hodie in Italia uocant rubũ ceruinum. Spina ceruina uulgo ab Italis nominatur frutex spinosus, cuius granis diuerso tempore decerptis ad diuersos colores nostri utũtur, sermo uernaculus appellat Kreüzbeere. Hunc quidam rhamni generibus adnumerant, quos Matthæolus reprehendit. Rhamnum tamen à Romanis spinam cerualem dici, inter nomẽclaturas apud Dioscoridem legitur. Seseli monstrauere ceruæ enixæ à partu, Plinius: Primum seselis genus, quod Massiliense Dioscorid. uocat, intelligo. Seseli Aethiopicum, ut mihi quidem uidetur & Leonharto Fuchsio, nostrates radicem ceruinam albam appellant: ea perquam crassa, longa, & amara est, & resinosa. Alia minor est, radice foris nigra, subdulci, resinosa, ceruinã radicem nigrã uocamus: Fuchsius seseli Peloponnesiacum facit: quod facilius crederem si locis humidis nasceretur, ego semper in siccis reperi. Cerui mares duntaxat, solani genus syluaticum, nostri baccas soporiferas uocant, (de quo pluribus dicam in Suum historia) & similiter sambucum syluaticam siue montanam, cui in umbellis grana cocci instar rubent, mirum in modum amant: & per æstatem illic plerunq; uersantur ubi hæ plantæ uirent: solent enim ijsdem ferè locis nasci. Depascuntur autem frondes tantum, non etiam baccas. Fœmina utrisq; (tum solano tum sambuco iam dictis) abstinet: nisi cum fœtum masculum gestat: tunc enim marium instar eis delectatur, Hieronymus Tragus. Serpentes etiam à ceruis eduntur, siue naturæ quodam odio, siue ut morbis quibusdam medeantur, ut mox capite quarto dicam. Quin & suibus serpentes in pabulo sunt, Plinius 11. 53. Quanquam non ignoro (inquit Hermolaus) dissidere serpentes & sues, &c. quia tamen pars hæc ex Theophrasto sumitur libro eius quinto de stirpium causis, ferè adducor ut ita scribendum putem. Quin & ceruis serpentes in pabulo sunt, & alijs uenenũ est. ἔλαφοι τοὺς ἔχεις ἐσθίουσιν, ὑφ' ὧν τὰ ἄλλα θνήσκουσιν, id est, Viperas cerui edunt, à quibus interimũtur alia, Theophrastus. Ceruus herba cinaræ uenenatis pabulis resistit, Plinius & Solinus. Cerui morsi uel à phalangio, uel à quouis generis eiusdem, canceros edunt: quod idem homini etiam prodesse putatur, sed non caret fastidio, Aristot. & Aelianus. Percussi à phalangio, quod est aranei genus, aut aliquo simili, canceros edendo sibi medentur, Plinius. ¶ Cerui cornua abijciunt, ut supra dixi cap. 2. Pilulas excrementorum cerui, damæ, & capreoli, Galli fumees appellant. ¶ Ceruorum lachryma cur salsa & improba sit: aprorum uerò dulcis, Plutarchus in libro de causis naturalibus quæstione uicesima, his uerbis exponit. In causa est (inquit) temperamentum istorum animalium, quod in ceruo frigidum est: in apro feruidum & igneum: quamobrem hic se opponit persequentibus, ille fugit: quo quidem tempore præcipuè, propter iracundiam, mouẽtur lachrymæ. Nam cum copiosus ad oculos calor efferatur, (iuxta hoc carmen, φρίξας ἐν λοφιῇ, πῦρ ὀφθαλμοῖσι δεδορκώς, Ille riget setis, oculi simul igne refulgent:) dulcis fit qui eliquatur humor. Sunt qui lachrymas à sanguine perturbato excitari separariq; tanquam serum à lacte existiment, ut Empedocles: Quoniam

igitur asper (τραχὺ αἷμα, malim παχὺ, id est crassus) & ater aprorum sanguis est propter caliditatem; ceruorum contra tenuis & aquosus: consentaneum est ut quod ab eo per iracundiam uel metum excernitur, similiter se habeat. Hunc locum etiam Cælius transtulit lib. 12. cap. 5. Idem mox ab initio libri tricesimi occultam & incognitam ait esse causam cur ceruis salsuginosæ manẽt lachrymæ, suibus dulces dum capiuntur. Bezahar propriè est lapis qui dicitur lachryma cerui, quę generatur in ceruis: quia cerui comedunt uiperas, maximè in Persia: Et hic lapis eruitur, etiam è terra et fodinis, ut tradit Tiphasi Arabs in libello de gemmis (qui ex Arabico in Latinum sermonem translatus est. Quandoq; tamen bezahar appellatur quoduis antidotum ueneni, Andreas Bellunẽsis. Vide plura interius capite septimo. Cerui montes excelsos non ascendunt, ut qui nimium corpulenti, ad planiciem magis quàm montes idonei sint: quamobrem syluas & ualles, & fluminibus uicina loca frequentius habitant. Cerui gaudẽt ταῖς ὀργάσι, Pollux. Est autem ὀργάς. uel ὀργὰς γῆ, ἡ ἀργὴ καὶ ἀνήροτος, διὰ τὸ ἐν αὐτῇ τὰ φυτὰ πρὸς αὔξησιν ὀργᾷν: λοχμώδης καὶ ὀρεινὸν χωρίον: ἡ εὔγειος καὶ σύμφυτος, καὶ λιπαρὰ καὶ ἀκμαία γῆ, Varin. Hoc est, Orgas est locus incultus, syluosus aut nemorosus, ubi solum bonũ & pingue est. Apud eundem tamen ὀργάδες etiam pro cultis locis exponitur: item ὀργάδες, loci syluosi. Dora ciuitas est Assyrię deserta, marginibus amnis (Euphratis) imposita: In quo loco greges ceruorũ plures inuenti sunt: quorum alij confixi missilibus, alij ponderibus elisi remorũ, ad satietatem omnes pauerunt: Pars maxima natatu adsueta ueloci alueo penetrato incohibili cursu euasit ad solitudines notas, Ammianus Marcell. libro 24.

¶ Cerui tempore libidinis efferantur, & certant pro fœminis, seq; mutuis interdum uulneribus uel mortis periculo conficiũt, idq; præcipuè faciũt in fine Augusti, quo tempore Arcturi sydus cum Sole oritur, Albertus. Hinc est nimirum quod ἀεἰζωον γένος ἐλάφων Oppianus dixit. Fœminæ licet prius conserantur, non concipiunt ante Arcturi sydus, Solinus. Cum mares impleuerint fœminas, separantur per se ipsi, & propter libidinis graueolentiam quisq; solitarius scrobes fodit: fœtent ut hirci: facies quoq; eorum nigrescit aspergine, ut hircorum: deguntita, quousq; imber accedat, tum pascua repetunt. Hæc ideo ceruo accidunt, quia salax animal suapte natura est, atq; etiam quia pingui abundat, Aristoteles. Mares generis huiusce cum statutum tempus Venerem incitauit, sæuiunt rabie libidinis efferati, Solinus. Fœminæ à conceptu separant se: At mares relicti rabie libidinis sæuiũt, fodiunt scrobes, tunc rostra eorum nigrescunt, donec aliquando (aliàs, aliqui) abluant imbres, Plin. Vehementi amoris libidine flagrant, ut tanquam gallinacei (& reliquæ aues) totos dies ad Venerem non cessent incũbere, Gillius ex Oppiano. Iam mares soluti desiderio libidinis, auide petunt pabula. Vbi se præpingues sensêre, latebras quærunt, fatentes incommodum pondus: & aliâs semper in fuga acquiescunt, (ut in uenatione ipsorũ dicam cap. 5.) Plinius. Inter ea, quæ animal generant, augenturq; magnitudine insigni, nec Ceruæ mares suos patiuntur, nisi raro: nec uaccæ tauros: propter rigorem genitalis, nimiamq; tentiginem, sed clunibus subsidentibus semen recipiunt genitale: sic in ceruis mansuetis fieri uisum est, Aristotel. Cerui non similiter atq; aliæ feræ coeũt: neq; enim stantes, neq; cubantes, sed magna celeritate currentes ineunt fœminas, simul & tametsi properantes fugere uxores pedibus amplectũtur, non earum tamen cursum retardare possunt: sed inexorabiles illæ ad consistendum, maritos ferunt, & fugere perseuerant: ij autem duobus pedibus quantum possunt, cursimq; sequentes coitum absoluunt, Oppianus. Taurorum ceruorumq; fœminæ uim non tolerant, ea de causa ingrediuntur in conceptu, Plinius. Cerua plurimum subsidens coit, ut dictum iam est: marẽ enim sustinere nõ potest, ob eius contentissimũ impetũ. Veruntamen aliquando etiam sustinent modo ouium & socias declinant, cum turgente iam Venere coitum appetunt. Mas non in eadem immoratur, sed mutat: breuiq; interposito tempore, aliam atq; aliam supergreditur, Aristotel. Cerui in coitu uicissim ad alias transeunt, & ad priores redeunt, Plinius. Coitus ab Arcturo, mense Augusto & Septembri: implentur paucis diebus, & ab eodem multæ, Aristoteles. Conceptus ceruarum post Arcturi sydus, Plinius. Simi libidinosi esse conijciuntur, à ceruorum similitudine, Aristoteles. Ad decimumoct. cal Octobris, cerui libidinari incipientes, catulientiũ ceruarum conciliabula quærunt, & uelut ad forum Veneris undiq; conueniunt, Budæus. Et rursus, Libidine (quem in eis affectum Galli uocant le rut ou reut d'ung cerf, Germani brunst / id est ardorem) flagrantissima admissarij ad mensem agitãtur, tuncq; rabie pruriginis efferati, & canes & homines atrociter inuadunt quũ primum aspexerũt. Deinde paulatim desæuientes, alterum paulò minus mensem absumunt. Vox maribus cum tempus coëundi est, fœminis autem cum metuerint, Aristoteles. Ranceare (reer Gallicè) fictitia uoce tunc dicuntur (cum libidinantur mares, & fœminas uocant, siue elato capite gutture pleno, siue ad terram demisso:) Rancentes autem ololygones tunc uocantur: Rancor, ipse clamor. Budæus. Germanis brülen. Ololygon apud Aristotelem propriè dicitur de uoce ranarum mariũ libidinis tempore. Solet ceruus ex macie hyberna, ac tabe libidinosi temporis sub mensem uicissim Maium cito in corpus ire, è gregarijsq; cateruis ac locis abditis & abstrusis, in quibus delituit, emigrans, in loco delecto stabulari, (giter, Gallice) unde commoda & propinqua sit pabulatio, (les uiandes, Gallicè:) illicq; uelut in æstiuis instauratiuũ decorẽ ac saginã (uenaison, Gallicè.) recipere. Hac habitudinũ uicissitudine nunc flaccẽtẽs, nũc strigosi: tũ eualescentes, tũ obesi: aliás corniculosi & sublimes, aliâs mutili & inermes, & tanquã pudibũdi apparent. Physici referũt ceruũ purgationis indigũ apia comedere, Aelianus in Varijs. Sed hoc ad ceruam pertinet, quæ nõ selino, id est apio,

sed

sed seseli herba, ante partum purgationis gratia utitur: ut duplex in Aeliani codicibus error sit, siue authoris siue librariorū, alter quod τὸν ἔλαφον λόχμιον, &c. in masculino genere legitur pro fœminino, alter quod selina pro seseli. Fœminæ ante partum purgantur herba quadam, quæ seselis dicitur; faciliore ita utentes utero. A partu duas habent herbas, quæ aros & seselis appellantur: pastæ redeunt ad fœtum. Illis imbui lactis primos uolunt succos, quacunque de causa. Cicero dicit ceruas paulò ante partum perpurgare se quadam herbula quæ seselis dicitur, Gellius. Silis uel seselis folia quoque utilia sunt, ut quæ partus adiuuent etiam quadrupedum: hoc maximè pasci dicuntur ceruæ pariturae, Plinius. Græci seseli, ut sinapi, neutro semper genere proferunt, non seselis in recto. Eius tria sunt genera, sed usitatissimum quod ueteres Massiliense uocant: & uulgo hodie siler montanum. Id non alibi copiosius uidi, quàm in Gemmio uulgo dicto monte Sedunorum, circa thermas. Datur ut partus adiuuet capris quadrupedibusq; alijs bibendum, Dioscorid. Fœminæ per esum sileris uterum præparant, ut facilius concipiant: eò quod propter duritiam uirgæ non accipiunt semen nisi fugiendo, Albertus. Sed cum authores omnes non ad conceptum, sed partum faciliorem ceruas hoc pabulo uti conueniant, Albertum erroris insimulare non dubitabo. Quæ ex feris mitigentur, non concipere tradunt, ut anseres: apros uerò tardè, & ceruos, nec nisi ab infantia educatos, Plinius. Hinnuli uere nascuntur, Xenophon. Vterum ferunt octo menses: pariunt magna ex parte unum: sed nonnullas etiam geminos peperisse perspectum est, Aristot. Octonis mensibus ferunt partus, & interdum geminos. A conceptu separant se, Plinius. Incrementum hinnuli celere. Purgatio cæteris temporibus nulla euenit ceruæ: cum autem parit, pituitoso quodam humore purgatur. Parere iuxta uias maximè solent metu belluarum, Aristot. In pariendo semitas minus cauent, humanis uestigijs tritas, quàm quæ secretæ ac feris opportunæ, Plinius. Idē Plutarchus scribit in libro Vtra animalium, &c. sed imperitus interpres pro ceruis elephantos posuit. Ferarū quadrupedum cerua maximè prudentia præstare uidetur, tum quia circa semitas pariat, quo scilicet belluæ propter homines minus accedunt: tum etiam quia cum peperit, inuolucrū primum exedit, mox seselim herbam petit, quam cum ederit, redit ad prolem, Aristot. Et alibi, Ceruæ (inquit) statim à partu edunt inuolucrum, ut dictum est, nec fieri potest ut id accipias: prius enim quàm in terram demittant, ipsæ arripiunt: uis in eo medica esse creditur. Cerua cum parit, τρίβον ἀνθρώπων ἀλιαίνει. οὕνεκεν ἀπρακτοι μερόπων θήρεσσι βέβηλοι, Oppianus: hoc est, semitas hominū uitat. Nam humana uestigia belluæ auersantur. Legendum uidetur, τρίβον ἀνδρῶν οὐκ ἀλιαίνει, id est semitas uirorum non uitat. Nam & rem ita se habere, Plinius, Aristoteles, & Aelianus testantur: & idem sensisse poëtam, ex proximo uersu, quo causam eius facti reddit, apparet. Inuolucrum fœtus, quod ceruam mox uorare diximus, Græci chorion uocant: ut habet lib. 9. historiæ animal. cap. 5. ex quo uerba eius iam supra recitauimus: uideo autem lapsum esse Plinium, qui non chorion sed aron legerit, & interpretatus sit: omnino enim illum Aristotelis locum ab eo translatum apparet: in quo barbari etiam dragonteæ, ut ipsi uocant, mentionem faciunt, quod inter ari cognomina est: quanquam simul & secundinæ. Præterea hinnulum ducens in stabula, assuefacit, quò refugere debeat. saxum hoc est abruptum, (petra disrupta, alibi) uno aditu: quo loco eam si quis inuadit, expectare repugnareq; affirmant, Aristoteles: qui & alibi idem repetit. Editos partus exercent cursu, & fugam meditari docent: ad prærupta ducunt, saltumq; demonstrant, Plinius. Secundum uias (inquit Aelianus interprete Gillio) cerua parere solet, quod quidem ipsum sapienter facere uidetur, uel quòd hinnulis suis insidias à feris timeat fieri, uel quia celeritatis fiducia homines egregie contemnat. Non enim, tametsi infirmior, dubitat eos effugere posse: postea autem quàm se opimo corporis habitu affectam sentit, non amplius iuxta uias partum edit, quod iam se minus accommodatam ad currendum intelligit: at enim uel in saltibus uel conuallibus parit, Hæc Aelianus: Cui Græca ad manum sunt, cum Gillij translatione conferat. Errasse enim mihi uidetur uel interpres uel ipse Aelianus. Neq; enim de cerua apud ullum bonū authorem legimus, quod ubi iam corpulētior est, iuxta uias parere desinat, &c. Sed de ceruo mare hoc fertur, quod cū pinguiorem se senserit, ideoq; tardiorem, loca remota & solitaria petat, Aristoteles & Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Ex recentioribus quidam scribit fœtum à cerua occuli, ne à mare deprehendatur: quod cum neq; ueterum authoritate, neq; ulla obseruatione certa confirmet, fidem apud me non meretur. Ceruæ non qualibet partus suos educant, teneros studiose occulunt: & absconditos inter profunda fruticum uel herbarum pedum uerbere castigant ad latendum. Cum maturuerit ad fugā robur, exercitio docent cursus, & assuescunt salire per abrupta, Solinus. ¶ Hyeme extenuantur cerui, debilitanturq;: uere autem uigent maximè ad cursum, Aristot. ¶ Senectutem indicant dentes, cum aut pauci inueniuntur, aut nulli, Solinus, & alij, ut supra diximus in cornuum mentione, quibus singuli anni ramum adijciunt, à biennio usq; ad sextū: & cum abiecta cornua renascantur quotannis unà cum adminiculis, id est infimis ramis: ætate prouectioribus ij non renascuntur, &c. Sunt qui tradunt ceruos senecta graues serpentium esu recreari, ut proximo cap. dicam. Dicūt in capite cerui annosi intra os oculi uespas & formicas generari & aliquādo progredi, Albertus. Venatores asserūt, quod in ceruo natu grandi osse capitis sub oculo terebrato uespæ concretæ & formatæ interius ex humore superfluo, uel ut alij autumant, ex medulla prodeant euolantes: & tunc negāt eum posse diutius uiuere, nisi esu serpentium renouetur: Aliquando etiam eodem modo uespas dicunt prodire concretas è naribus cerui, Author libri de naturis rerū. Apparet autem

uel Albertum errasse, qui pro formatæ legerit formicæ, uel alterum qui contra: quod ad lectionem loquor: nam quod ad rem ipsam neque uespas equidem neque formicas in animātis uiuæ corpore nasci crediderim: Et uerisimile est ortum hunc errorem ex uerbis Aristotelis forsitan malè translatis, qui lib. 2. hist. an. cap. 15. uermes, non uespas, in capitibus ceruorum reperiri scripsit, ut supra recitaui.

¶ Vita esse perquàm longa hoc animal fertur, sed nihil certi ex ijs quæ narrantur, uidemus: nec gestatio, aut incrementum hinnuli ita euenit, quasi uita esset prælonga, Aristoteles: Idem lib. 4. cap. 2. de partibus animal. Ceruus, inquit, felle caret: quare & longæuus est. Esse autē longæua quædam felle carentia, ut ceruum & delphinum, meminit etiam Cælius 4.17. Hesiodus (uerba sunt Plinij) cornici nouem nostras tribuit ætates, quadruplum eius ceruis: id triplicatum coruis. Hesiodi uersus (quos in operibus quæ extant, nusquam reperio) hi sunt, Ἐννέα τοι ζώει γενεὰς λακέρυζα κορώνη Ἀνδρῶν ἡβώντων, ἔλαφος δέ τε τετρακόρωνος. Τρεῖς δ' ἐλάφους ὁ κόραξ γηράσκεται, αὐτὰρ ὁ φοῖνιξ Ἐννέα τοὺς κόρακας. Hos uersus Hesiodi interpretatus uidetur quisquis fuit, cuius carmē inter reliquas Maronis appendices extat: estque huiusmodi: Ter binos deciesque nouem superexit in annos Iusta senescentū quos implet uita uirorum. Hos noules superat uiuendo garrula cornix, Et quater egreditur cornicis secula ceruus, Alipedem ceruum ter uincit coruus: at illum Multiplicat nouies phœnix reparabilis ales. Meminit Erasmus in prouerbio Cornicibus uiuacior: Aristoteles (inquit) homine nullum aliud animal esse uiuacius arbitratur, excepto uno elephanto. Ζώει δ' αὖτ' ἔλαφος δηρὸν χρόνον, ἄψεα κίως δ' ἀνθρώπων γενεὰ τις ἐφήμων τετρακόρωνον, Oppianus. Vita ceruis in confesso longa, post centum annos aliquibus captis cum torquibus aureis, quos Alexander Magnus addiderat, adopertis iam cute in magna obesitate, Plinius. Ad dignoscendam uiuacitatem Alexander Magnus torques plurimis ceruis innexuit, qui post annum centesimum capti, nec dum senij indicium præferebant, Solinus. Apud Peucetinos (Peucetios potius dixerim) aiunt esse Dianæ templum, ubi dedicata deæ uisatur torques ænea (χαλκῶ ἕλιξ) cum inscriptione, Diomedes Dianæ: Fertur enim ille torquem cerui collo addidisse, circa quam aucta sit caro, & ceruus postea captus ab Agathocle rege Siciliæ in templo Iouis consecratus, Aristoteles in Mirabilibus. Peucetia Italiæ regio est, alijs nominibus Calabria, Iapygia, & Messapia dicta. ἕλιξ, ψέλλιον, Varinus. Meminit etiam Leonicenus in Varijs 1.92. Arcades aiunt Arcesilaum quendam in Lycosura habitantem, uidisse ceruam sacram Dominæ appellatæ (τὴν ἱερὰν δὲ καλουμένης Δεσποίνης ἔλαφον) senio grauatam, cui torques circa collum fuerit hoc uersu inscripta: Νεβρὸς ἐὼν ἑάλων ὅτ' ἐς Ἴλιον ἦν Ἀγαπήνωρ: hoc est, Hinnulus sui captus cū in Ilio esset Agapenor: quo quidem testimonio confirmari potest ceruum etiam elephanto longe uiuacius animal esse, Pausanias in Arcadicis. Ceruus in uiuarijs compluribus annis sustineri potest: nam diu iuuenis possidetur, quod æui longioris uitam sortitus est, Columella.

¶ Febrium morbos nō sentit hoc animal: quin & medetur huic timori, (ut capite septimo dicam,) Plinius. Patuit ceruos nunquam febrescere, Solinus. Cerui ægri ramusculos oleæ comedunt, & sanantur, Ambrosius. Sed hoc remedium ad elephantos, nō elaphos, id est ceruos, à ueteribus referri uideo. Elephas oleæ flore uel oleo sibi medetur, Aelianus. Et chamæleonte deuorato, oleastro sibi medetur, Plinius. Eodem remedio contra idem uenenum coruus etiam apud Plinium utitur. Phalangium non minus ceruis quàm hominibus perniciosum existit: à quo læsi celeriter pereunt, nisi syluestrem hederam comedant: qua quidem adesa, phalangij acerbitas nihil eis quicquam nocet, Gillius ex Aeliani Varijs: in quibus tamen nos legimus ceruum à phalangijs ictum cancros edere. Quod cerui omnes uiuos in capite uermes cōtineant, &c. superius ex Aristotele & Plinio dixi. Nam quod uespas & formicas eis innasci Albertus scribit, falsum existimo. Cerui in fuga intestino dolent, quod eis tam infirmum est (tenue & imbecille) ut ictu leui rumpatur intus cute adhuc integra, Aristot. & Plinius. Cactus est genus spinæ, qua hinnulus ictus inutilia habebit ossa ad tibias, Varinus. Ceruum Galli dicunt froyer, id est prurire, cum caput eius scabie afficitur, & pellis separatur.

D.

De prudentia et ingenio cerui non pauca iam ante diximus, nō repetenda nisi admonendi forte gratia. Ferarum quadrupedum ceru maximè prudentia pręstare uidetur, tum quia circa semitas pariat, &c. tum quia hinnulū ducens in stabula, assuefacit quò refugere debeat, &c. ut supra dictum est. Hinnulos tenellos adhuc abscondit: postea ad cursum maturos assiduè exercet, & fruteta transilire docet, ne dum per loca fruticibus arbustisque conferta currunt, cornibus hæreant & capiantur, Albertus. Cicures multis in locis Heluetiæ Germaniæque cerui publicè in fossis circa mœnia aluntur, ut cum libuerit magistratui habeant quod uenentur. Ii ad uocantium ex alto uoces accurrunt, maxime cum cibi præsertim panis dejciendi spe alliciuntur. Mithridates Ponticus cum somnū caperet, sui corporis custodiam non modo satellitibus cōmittebat: sed & tauro, & equo, & ceruo, quos mansuefactos habebat. Ii enim ad custodiam eius dormientis aduigilantes, si quis accederet, quod ex ipsa respiratione statim percipiebant, ille mugitu, alter hinnitu, ceruus sua propria uoce, eum è somno excitabant, Aelianus. Ptolemæus secundus, quem etiam Philadelphum appellant, cerui hinnulum munere accepit: quem cum aleret, sic ad Græcum sermonem assuefecerat, ut loquentes intelligeret, cum tamen ante hunc ipsum creditū esset, solam Indorum linguam ceruos percipere, Aelianus, & ex eo Cælius 23. 34. Cerui ingeniosi ac timidi sunt, Aristotel. Et alibi, Ceruæ (melius cerui, ut utrunque sexum comprehēdamus; quod Attici etiam in fœminino faciunt) timidæ sunt; nam sanguis earum

earum fibras non continet, ideoq; non spissatur, Aristotel. Frustra ceruis tanta nascuntur cornua, cum eis in pugna non solum contra feras aut canes, sed ne contra lepores quidem uti ausint, Oppianus. Cerui timiditas ceruos pro fugitiuis dici, & uirum ceruinum pro timido, in causa est, ut explicabimus capite octauo, parte prima: & ultima inter prouerbia. Timidissimum animal est ceruus, lepus, oues, quæ omnia pilum habent mollissimũ, Aristoteles in Physiog. Timidi sunt homines quorum facies est carnosa: item quorum collum est tenue & oblongum: & qui uocem ædunt acutam: nam eadem in ceruis similiter reperias, Ibidem. Ceruorum quidam audaciores sunt, qui homines transeuntes per syluas inuadunt: alij fugiunt, Albertus. Ceruus non inscius dextrum suum cornu usui magno hominibus esse, hoc ipsum inuidia flagrans, ne tanto bono homines fruantur, in terram occultat, Aelianus. Sed hac de re plura dixi capite tertio. Miro natalis soli desiderio tenentur, non Hellespontiaci solum, ut Aelianus prodidit: sed cerui omnes, ut audio, pulsi locis ubi educati sunt, & meliora quandoq; pascua nacti, semper ad pristina redire solent. Mas cum pinguerit, quod ualde tempore fructuum fit, nusquam apparet, sed longè secedit, ut qui pondere suæ corpulentiæ capi se posse facilius sentiat, Aristoteles & Plutarchus, ut supra etiam retuli cap. 3. cõtra Gyllium qui fœminis parientibus hoc adscribit. Latent etiam (ut supra dixi) cornibus amissis, uel tanquam inermes se esse & imbecilles sibi conscij, uel pudore quòd arma decusq; suũ amiserint, Oppianus, Aelianus & Simocatus. Abiecta cornua defodiunt, non quouis in loco, sed in remotis & condensis arbustis: præcipuè alterum, siue dextrum, siue ut alijs placet sinistrum, tanquam ui medica efficacius, quam hominibus inuideant. Apud Horum legimus ceruum suos dentes, qui exciderint, humo infodere, quod quidem non cerui, sed elephanti est, ut in historia eius capite tertio dicam. Cauere etiam dicuntur, ne quando in uulnera, quæ acceperint recentia, Solis radius incumbens priusquam obducantur, carnem putrefaciat, Aelianus. Fugiunt uenenata: & si iacula ueneno infecta in loca eis cõsueta emittantur, recedunt, Albertus. Dictamnum ipsi prodiderunt, dum eo pasti excutiunt accepta tela, herbam quoq; quam cynaren uocant, contra noxia edunt gramina, Solinus. Animal est simplex, & omnium rerum miraculo stupens: in tantum, ut equo aut bucula accedente propius, hominem iuxta uenantem non cernant: aut si cernant, arcum ipsum sagittasq; mirentur, Plinius. Mulcentur fistula pastorali & cantu, Plinius. Pastorum musica sæpe ita oblectari ferunt, ut interim negligant pascua. Mirantur sibilum fistularum, Solinus: Quamobrem sibilo & cantu uenantiũ capiuntur, ut sequenti capite dicam. ¶ Maria tranant gregatim nantes porrecto ordine, & capita imponentes præcedentium clunibus, uicibusq; ad terga redeuntes: Hoc maximè notatur à Cilicia Cyprum traijcientibus: nec uident terras, sed in odore earum natant, Plinius. Si maria tranant, non aspectu petunt littora, sed olfactu: infirmos ponunt in ultimo, & lassorum capita clunibus per uices sustinent, Solinus. More classis nauium (Gyllius ex Oppiano) mare transnant, unus ante cęteros natat, dux ad transmittendum: hunc alter capite innitens tergo, insequitur: & similiter cæteri deinceps subsequuntur. Cum autem primus prænatando defatigatur, ad extremum agmẽ recurrit, & caput in alterum inclinans, paulum à labore recreatur. Secundus recens, defatigato succedens anteit, atq; alij omnes in aliorum uicem succedentes, duces efficiuntur: pedibus tanquam remis utuntur, cornua excelsa tanquam uela uentis permittunt, Hæc Oppianus. Idem scribit Io. Tzetzes Chiliade 3. cap. 129. In Amano, Libano, & Carmelo, Syrię montibus (inquit Aelianus) cerui nascuntur, qui cum in Cyprum transmittere uolunt, gregatim ad littora perueniunt, ibiq; tandiu secundos uentos præstolantur, dum per placatissimam quietem belle sibi flare senserint, tum fidenti animo sese traijcere mare ingressi, & ordine natant, & uero in antecedentium tergo subsequentes capita reponunt: ac nimirum dux idcirco retrocedit, quia non habet ubi nitatur, & post omnes clunibus proximi antegredientis nitens, ex labore quieti sese dat, simul & extremum agmen ducit. In Cyprum ideo transnant, quòd pastionum, quæ illic amplissimæ esse dicuntur, desiderio tenentur. Et profecto adeo feracem Cyprij se incolere regionem testantur, de agrorum ut bonitate Aegyptijs non concedant. Eodem modo Epirotici cerui in Corcyram, quæ contra Epirum est, mare transeunt, Aelianus. Manifesta est negligentia illius qui Elegiam cõposuit, cuius initium est, ἱρὴ ἐοῖ φιλέων πολλὸν διὰ κῦμα θέουσαι ἤλθομεν αἱ τεχνῶν τοῖσδε φυγεῖν ἔλαφοι: Siue ea Delus sit, siue quæcunq;. (οὐδ' ἃ Δηλὸς ἔην, οὐδ' ὁποίη: lego, οὐδ' ἄδηλος ἔην, &c. hoc sensu, siue is author incertus est, siue quicunq; tandem.) Dicit enim ceruas ex Corycio iugo delapsas, è Cilicio littore in Curiada acten tranare: & addit, μακρὸν ἀνδράσι θαῦμα νεῶν πέζαι, πῶς ἀκύμαντον χεῦμα δι' ἀερίων ἐδράμομεν ζεφύρων. A Coryco enim in Curiada acten circumnauigantes, nec zephyrũ, nec insulam à dextris habent, nec transitum ullũ à sinistris, Strabo non procul à fine libri 15. ¶ Pugnantes in pascuis, uictori ut domino obediunt, Albertus. Et alibi, In pugna tempore libidinis uictus omnino paret uictori, & sequitur ipsum tanquam herum.

¶ Amantur ab attagenis. Ceruos cum lupis aggregari fabulantur in lucis Venetorum, ita illic mansuescunt feræ, Strabo lib. 5. ¶ Ceruis quoq; est sua malignitas, quanquam placidissimo animalium: urgente ui canum, ultro confugiunt ad homines, Plinius. Ab urso nõnunquam inuaduntur, Aristot. Thôes, id est lupi ceruarij plures simul ceruum inuadunt laniantq;: Nam uulneratum (sagitta scilicet) effugientem persequuntur; ὁ δ' αἱμάσσων ὀδύνῃσι βεβρυχὼς ὀλοοῖσι περίπληθος ἰσταλίοισιν, ἄλλοτ' ἐπ' ἀλλοίων ὀρέων διαπάλλεται ἄκρας, οἱ δέ μιν οὐ λείπουσιν, &c. ut elegantissimus poetarum Oppianus lib. 2. de piscatione describit in historia amiæ pugnę cõtra delphinum, Idem alibi ceruos à lyn-

cibus infestari canit. Homeri uersus, quomodo thôes saucium insequantur ceruum, ex libro undecimo Iliados, in Thôe post Lupum recitabo. Fugit ceruus cum arietem uidet, Horus. Timent cerui gannitum uulpium, Albertus. Primo & secundo generi aquilarum, non minorum tantum quadrupedum rapina, sed etiam cum ceruis prælia. Multum puluerem uolutatu collectum, insidens cornibus aquila excutit in oculos, pennis ora uerberans, donec præcipitet in rupes, Plinius. ¶ Elephantorum anima serpentes extrahit: ceruorum item urit, Plinius. Et alibi, Ceruis est cum serpente pugna: inuestigant cauernas, nariumque spiritu extrahunt renitentes. Serpentes hauriunt, & spiritu narium extrahunt de latebris cauernarum, Solinus. Exitio serpentibus esse ceruos nemo ignorat, & si quæ sunt extractas cauernis mandentes: Nec uero ipsi spirantesque tantum aduersantur, sed membratim quoque, fugantur nidore cornus ceruini si uratur: Pelles cerui substratæ securos præstant ab eo metu somnos, &c. Plinius. Mirifico quodam naturæ munere ceruus serpentem funditus uincit: neque enim ipsum, tametsi hostis in latebram abditus, effugere potest. Etenim ille naribus suis in serpentis cauernam incumbens, uehementissimè inspirat, & spiritu suo quasi amatorio quodam alliciens extrahit, inuitumque profert, ac nimirum procumbentem illam mandere ingreditur: Quod hyeme facere maximè solet, Aelian. Videtur sanè Aelianus rationem qua ceruus serpentem è latibulo extrahit ignorasse, ideoque philtro hanc uim comparasse: ac si ita à cerui spiritu traheretur, ut à magnete ferrum, à succino paleæ. Solet enim ad occultas huiusmodi causas hominum inscitia confugere, nempe ad totius substantiæ proprietatem tanquam ad sacram imperitiæ anchoram. Quòd si eo tanquam philtro serpens allicitur, non antipathia sed sympathia quædam inter cerui & serpentis naturam fuerit. Sympathiam appello tacitum quendam naturæ consensum, & ueluti amorem mutuum. Atqui ipse Aelianus hostem cerui appellat serpentem, & alij authores, ut audiemus, omnes. Defendat aliquis spiritum saltem cerui gratum esse serpentibus, siue caloris ratione, quo ut ualde egent propter naturę suæ frigiditatem, ita uehementer desiderant: siue alia quadam ignota, unde hoc etiā eueniat, quod Plinius tradit, ut è summo cerui gutture (ex quo scilicet spiritus meat) ustis ossibus, serpentes congregari dicantur. Respondeo, Cum plurimę cerui partes serpentibus aduersentur, ita ut uel auertant earum morsus (ut authores referunt, & nos partim quinto partim septimo cap. recitabimus) uel morsis iam læsisque ueneno singulari remedio sint: non uerisimile esse quod Plinius de gutture usto scribit, præsertim cum id neque authoritate alia ulla, neque experimento constet. Quamobrem non spiritum cerui, quatenus à ceruo proficiscitur: sed coniunctum illi calorem, quatenus calor est, serpentes sequi concesserim: pręsertim cum (ut Aelianus scribit) hyeme potissimum ita fieri contingat: quo tempore etiam reliquæ animantes, somno id temporis & frigido ueterno obnoxiæ (ut mures alpini apud nos) si incaluerint, moueri & interdum progredi solent. Calfieri autem latibulum serpentis spiritu tantum immisso potest, eo scilicet modo quo frigidas hyeme manus fouemus. Hinc fortassis Aelianus dixit, ceruum naribus admotis uehementissimè in serpentis cauernam inspirare. Simpliciter quidem inspiratio est, cum aër externus ab animāte attrahitur: expiratio uero, cum internus emittitur. Aelianus autem sentire uidetur ceruum expirantem, id est emittentem halitum suum, illum inspirare, hoc est immittere in latibulum. Ego contrario modo serpentem trahi existimo, ceruo nimirum non emittente halitū, eoque implente latibulum, sed potius aërem latibuli quantum potest exhauriēnte, ut respirationis suctu eo euacuato serpens sequatur, nō aliter quàm uinum aut alius liquor canali immisso, & aëre extracto: quo quidem modo etiam cucurbitulæ sanguinem hauriunt. Et sic propriè serpentem trahere, licet inuitum & renitentem, ut ipse Aelianus & alij scribunt: superiore enim modo non inuitus sed sponte progrederetur serpens, gratum sibi calorem secutus, ut uerno solet cum Solis calorem percepit. Rursus opponi potest, quòd Plinius inquit, cerui animam serpentes urere: atqui extracto haustoque aëre uri non possunt, halitu autem suo immisso & in latibulum continuo ductu inspirato possunt. Dicam non tanti apud me Plinij uerba esse, quanta rei ipsius ratio certis argumentis considerata. Astipulatur opinioni meæ siue Oribasius siue alius author, cuius commētarios in Hippocratis aphorismos Io. Guinterius Andernacus primus nostro seculo in lucem dedit, is in libri primi aphorismum uicesimum nonum scribens, ad quæstionem qua ratione semen uiri genitale ad fundum usque uteri perueniat, Sciendum (inquit) sic matricem illud exugere, quemadmodum ceruus ad orificium cuniculi appositis naribus, inde extrahit serpētem. Qui Geoponica Græca collegit, libro 19. cap. 5. Xenophontem testem adducit, quod ceruus spiritu suo (sic ipse uerto) serpentem ceu uertigine affectam ad sese adducat & rapiat attrahendo: ubi Græce sic legitur, Ἔλαφος ἀνιμωμένη καὶ ἐφελκομένη τῷ πνεύματι σκοτοῖ τὸν ὄφιν, καὶ καθέλκει πρὸς ἑαυτήν. Cornarium qui hęc recte conuerterat Andreas à Lacuna temere reprehendit, & ita reddenda fuisse ait, Exhaustus ceruus ac uulneribus exasperatus, suo spiritu serpentē obtenebrat, ad seseque trahit: & in castigationibus seorsim subiectis, ἀνιμᾶσθαι, inquit, exhauriri exagitarique est: ἐφηλκῶσθαι autem exulcerari, nec non exasperari uulneribus: quæ quidem interpretationes tam ridiculæ hoc in loco sunt, ut refutare pigeat. ἐφηλκῶσθαι quidem rectè exponit, sed nihil ad hunc locum, ubi ἐφελκομένη per epsilon in secunda syllaba & omicron in tertia legitur, hoc est attrahens: non ἐφηλκωμένη, ut ipse somniat, per η. & ω. fefellit eum puto quod sequitur uerbum καθέλκει, quasi idem repeteretur. Cæterum ἀνιμᾶν uel ἀνιμᾶσθαι, exhaurire quidem significat: non ita tamen ut animal uiribus exhauritur & destituitur, uel sanguinis sudorisque fluxu, aut labore debilitatur: sed propriè aquā uel alium humorem alicūde, ut ex puteo, exhaurire,

καὶ ἄνω ἕλκειν ἱμάντι, id est loro extrahere, seu attrahere sursum: usurpatur uerò etiam de ijs quæ sine fune quouis modo sursum trahunt: quod etsi multis testimonijs clarissimū facere possem, nolo hac in re esse prolixior; cui uacat & libet, adeat Varini dictionariū. Caue ne in serpentē incideris cum ex latebris cerui anhelitu extracta, effugerit: tum enim propter iracundiam uehemētius ei uenenū est,

ἔβρεξε γὰρ δολιχοῖσι κινωπησταῖς κοτέουσι   νεβροτόκοι καὶ ζόρκες, ἀνιχνεῦσαι δὲ πάντῃ,
Τρώγματα, αἱμασιάς τε καὶ εἰλυοὺς ἐρίοντες,   Σμερδαλέῃ μυκτῆρος ὑπαστράπτοντες ἀυτμῇ,

Nicander in Theriacis. Simili sanè modo arietes etiam marini phocas in subterraneis saxis conditas odorati, narium illecebra quadam acri attrahunt, exhausto scilicet aëre inter se & uitulos intermedio, ut Aelianus scribit. Ceruus post esum serpentium in aqua se mergens, utcunque siti infestante non bibit tamen, hoc se periculo mortis facturum sciens: interim uero lachrymas emittit, quæ in lapidem bezahar dictum uertuntur, ut pluribus dicam capite septimo. Serpentes quidam ceruini dicuntur, similes nigris illis, qui in multis regionibus præcipuè Apulia notissimi sunt nec multum ueneni habent, Monachi in Mesuen. Grammatici Græci elaphon, id est ceruum etiam inde appellatum uolunt, quasi ἔλοφον, διὰ τὸ ἕλκειν τὸν ὄφιν καὶ ἀναιρεῖν διὰ τῶν μυκτήρων, quoniam serpentes naribus trahat & occidat: uel ἀπὸ τοῦ ἐλαύνειν τὸν ὄφιν, hoc est à serpentibus abigendis: nam cum latent serpentes, cornu saxo affricat, unde odor excitatur eiusmodi, ut serpentes etiam è latibulis exigantur; Etymologus & Varinus. Mutuo inter se odio (ut Oppianus docet interprete Gyllio) omne serpentium ceruorumque genus flagrat inexpiabili, serpentem ceruus longe lateque inquirens, tandem in illius uestigia, longis flexionibus apparentia, iucundè peruenit, naribusque ad cauernam admotis, ad pugnam pugnare nolentem ipsum attrahit. Serpens extracta, in altum tollit collum, & crepitu dentium horribilis est, & acerba sibila anhelat: Contrà ceruus ridenti similis e uestigio inaniter pugnantem, & cerui collum & crura circumplicantem, in sexcenta frusta lacerat. In Libycis finibus magna uis serpentum, ceruum (cum solus humi stratus iacet) undique inuadit, & in eius pellem dentes configit, neque cerui ulla pars est, quæ non serpentibus circunfusa sit: aliæ caput mordicus premunt, aliæ collum & pectus, uentremque distrahunt, aliæ item utrinque circum latera uersantes instant, nonnullæ crura, aliæ dorsum depascuntur, aliæ ex inguinibus pendent hostiliter infixæ. Hic omnibus doloribus refertus, primum fugere tentat, & rugit, & quoquouersum se uersat, sed magna turba circumsessus, non potest elabi, sed tamen ore dilaniat infinitam & bellicosam gentem, & cornibus insequitur, (κεραΐζει, quod uerbum etiam simpliciter perdere significat, διαφθείρειν, ἀφανίζειν, διακόπτειν, ἀναιρεῖν, διαρπάζειν, πορθεῖν: Homerus πόλιν κεραΐζειν dixit: quamuis propriè animalibus cornutis cōueniat, Varinus.) Illæ uerò nihil remittunt, sed etiam ceruinis dentibus demorsæ, audacter incumbunt: Is alias dentibus dissecat, alias pedibus perdit, ac serpentum per terram permultus sanguis diffluit, earumque membra semicomesta ad terram abiecta palpitant, aliæ laceratæ in latera magno dentium robore inhærescunt, & sola capita à reliquo corpore abscissa cerui pellem adhuc pertinaciter retinent. Quum autem ceruus se ita affectum sentit, diuino quodam naturæ munere fluuium inquirit, unde cancellos corripiens, medicinam sibi facit, confestimque ferarum reliquiæ ex eius pelle excidunt, cicatrices autem obducuntur, Hucusque Gyllius ex Oppiano. Cæterum causam cur cerui serpentes deuorent, alij tacent, alij aliam proferunt, ut nunc adscribam. Etymologus & Varinus tradunt ceruos esu uiperarum φυσικῶς καθαίρεσθαι, id est naturaliter purgari, nec pluribus explicant quomodo uel per quos meatus purgentur. Ego non de fœminarum duntaxat mensibus purgationis uocabulum hîc accipio, ut aliâs sæpe usurpatur: neque de alui subductione, sed corporis totius per cutis poros latenter expurgati quadam renouatione, qualem & elephantiacis quibusdam eodem remedio usis contigisse legimus. Vermes in uentre ceruorum (ut in Hippiatricis Græcis legimus cap. 42.) innascuntur, & ruminantibus eis ad fauces (βρόγχον) ascendunt, inhærentque. Ceruus ita affectus loco non manet, sed circuncurrit: Inuenit autem remedium, nam serpentibus deuoratis curatur. Plinius de ceruo narrat, quod cum sentit se grauari senectute, spiritu per nares è cauernis serpentes extrahit, &c. Et hoc ego uerum esse non puto, Albertus. Ego ceruos in senectute tantum serpentibus uesci, neque apud Plinium neque alium authorem idoneum legisse memini. Cum se infirmos sensere, spiritu narium serpentes è cauernis extrahunt, ac superata ueneni pernicie, illorum pabulo reparantur, Isidorus. Ceruus senio grauis, excrescentibus pilis & cornibus, serpentem naribus haurit, mox hausto æstuat ueneno: unde fontem ad bibendum ardentissimè desiderat, quo poto pilos & cornua deponit, Glossa in Psalmum 41. cuius initium est, Quemadmodum desyderat ceruus fontes aquarum, sic te anima mea Deus. Vincentius Belluacensis à ceruis serpentes edi scribit, ut caligini medeātur oculorum. Et alius quidam author obscurus, quem Physiologum uocant, Ceruus (inquit) sicubi serpentem esse cognouerit, aquam ore haustam in cauū effundit, mox spiritu suo serpentes extractos pedibus conculcans interimit. Ceruorum autem duo sunt genera: unum, quod extracti spiritu serpentis collum utrinque calcans, ita enectum uorat: quo deinde ueneno intumescens, aquas petit & euomit. Interim uerò dum tumet, pilos mutat, & cornua abijcit. Alterum genus inuentum serpentem occidit, & à uictoria statim ad montana pascua se recipit, Hæc ille. ¶ Elephas arietem fugit, non elaphos, id est ceruus, ut Hori Hieroglyphicorum uetus interpres legit & transtulit.

E.

Ceruinam pellem Græci nebridem uocant, de qua pluribus in Philologia dicam. Ex corio cerui

uino fiunt tegmenta hominum, & rerum multarum operimenta, Blondus. Nostri has pelles parant, uel cum pilis, illas præsertim quæ elegantiores & maculosæ sunt, ut puluinis sediliũ inducantur: uel pilis demptis, ad caligas, femoralia, chirothecas, &c. ¶ Ex ossibus ceruorum tibiæ fiunt. Cactus spina est qua hinnulus ictus inutilia habebit ossa ad tibias, Hesychius & Varinus. νεβρεῖος αὐλός: Θηβαῖοι μὲν αὐτὸν ἐκ νεβρῶν κώλων εἰργάσαντο: χαλκήλατος δ' ἦν τὴν ἔξωθεν ὄψιν, Pollux.

¶ Ceruis, ut dixi, cum serpentibus pugna est, quas etiam cauernis extractas mandũt. Nec uerò ipsi, spirantesq́ tantum (inquit Plinius) aduersantur, sed membratim quoq;. E summo cerui gutture ustis ossibus congregari serpentes dicũtur, Plinius. Sanguine quoq; ceruino, si unà urantur dracontion & cunilago & anchusa, lentisci ligno, contrahi serpentes dicunt: Dissipari deinde si sanguine detracto adijciatur pyrethrum, Idem. Pelles cerui substratæ securos præstant à serpentium metu somnos, Plinius. Aut tu ceruina per noctem in pelle quiescis, Serenus cap. 46. In ceruina pelle si iacuerit, nullus ad hominem serpens accedit, Sextus. Medulla perunctos seuóue cerui aut hinnuli, fugiunt serpentes, Plinius. Ceruina medulla præter cæteras, serpentes inuncta fugat, Dioscorid. Medullam ceruinam incensam tecum habens, cum eadem suffumiga locum in quo es, & effugat serpentes, Sextus. Nicander in Theriacis unguentum quoddam præscribit ex carne serpentium, medulla cerui, & unguento rosaceo cum oleo ceraq́, quo inuncti à serpentium morsu tuti sint. Adipe ceruino elephantinoq́ perunctos, serpentes fugiunt, Idem. Serpentes fugiunt omnino dentem cerui habentes, Plin. Alia lectio erat, Fugiũt omnino aliquid cerui habentes, quę minus placet: Nam de dente Serenus etiam scribit, Aut genere ex ipso dentem portabis amicum. Coagulum hinnuli ex aceto bibitur ab ictu serpentium: & si omnino tractatũ sit, eo die non ferit serpens, Plinius. ¶ Ceruis cum serpente pugna est, &c. ideo singulare abigendis serpentibus, odor adusto ceruino cornu. Cornuũ ceruini odore (nidore, fumo, suffitu, suffimento, ustrina, incensu,) serpentes fugãtur, Plinius, Aelianus, Varro, Palladius, Rasis. Cornu cerui crudum suffitu fugat serpentes, Dioscor. Cauendum ne pulli à serpentibus afflentur: id uitatur sæpius incenso cornu ceruino, Columella. Et alibi, Vt exitiosis serpentibus tecta liberentur, muliebres capillos, aut ceruina sæpius ure cornua, quorum odor maximè non patitur stabulis prædictam pestem consistere. Accensis utrislibet, (dextris uel sinistris cornibus,) odore serpentes fugantur, Plinius & Solinus. Si quis cerui cornua in puluerem excidat, posteaq́ excisos in ignem pulueres coniiciat, fumus inde nascens undique serpentes fugat, Gyllius ex Aeliano. Serpentes fugiunt odorem cornu cerui, si inde & ungue domus suffumigetur, Albertus. Rasis tamen, à quo ille sua ex animalibus remedia transcripsit, sic habet: Si locus in quo culices sunt, cornu ceruino & unguibus capræ suffiatur, discedent. Cornus cerui facto incensu plurima insectorum pars fugiunt, Aristoteles. Quin & ipsi cerui (testes sunt Etymologus & Varinus) ut serpentes è cauernis propellant, cornu ad proximum saxum attrito concalfactoq́, aërem nidore imbuunt, quo percepto illæ progrediuntur. ¶ Ex cornu cerui fiunt quædam ornamenta armorum, Blondus. Ceruina cornua, ligneo præsertim capiti inserta, parietibus diuitum & nobilium affiguntur, tum ornamenti gratia, tum ut usum præbeant suspendendi à ramis quæ quis uoluerit. Cordis draconis pingue in pelle doreadum neruis ceruinis adalligatum in lacerto, conferre iudiciorum uictoriæ magi promittunt: Primum spondylum aditus potestatum mulcere: Dentes eius illigatos pellibus caprearum ceruinis neruis, mites pręstare dominos, potestatesq́ exorabiles. Sed superest compositio, qua inuictos faciunt magorum mendacia: Cauda draconis & capite, pilis leonis è fronte & medulla eiusdem, equi uictoris spuma, canis unguibus adalligatis ceruino corio, neruisq́ cerui alternatis & dorcadis: Quæ arguisse non minus refert, quàm contra serpentes remedia demonstrasse, quoniam hæc morborum ueneficia sunt, Plinius.

DE VENATIONE CERVI.

Ceruus animal est simplex, & omnium rerum miraculo stupens: in tantum, ut equo aut bucula accedente propius, hominem iuxta uenantem non cernant: aut si cernant, arcum ipsum sagittasq́ mirentur, Plinius. Stupent omnia, propterea facilius obuios se præbent sagittantibus, Solinus. Cerui sibilo (fistula pastorali, ut Plinius uertit) & cantu uenantium capiuntur: mulcentur enim (κατακηλίνονται, Gaza legit κατακηλοῦνται) alliciunturq́ ea uoluptate: itaq; alter uenantium cantat palàm aut sibilat, alter clam ferit à tergo, ubi socius tempus iam esse significarit: sed si ceruus erectas auriculas teneat, acerrimè sentit, nec latêre insidiæ possunt: sin demissas, facile interimitur, Aristot. Albertus hunc uenationis modum fieri ait, cum aliquis folio sub ligna posito sibilat, imitando uocem hinnuli, ad quem sonum prodeat ceruus, præcipuè uerò capreolus, & reliqua ut Aristoteles. Si audierint cerui tibiam aliquam fistulamq́ concinnè sonantem, non fugiunt, sed expectantes capiuntur, uidelicet suauitate Musicæ allecti, Xenophon in Geopon. Græcis. Hominem adulatione deceptum significantes Aegyptij ceruum pingebant cum tubicine: mulcetur enim ceruus cantus modulamine, ac sic quodammodo oblitus sui capitur, Horus. In fundo quem in Thusculano emit hic Varro à M. Pisone, uidisti ad buccinam inflatam certo tempore apros & capreas conuenire ad pabulum: Et paulò post, Ibi erat locus excelsus, ubi triclinio posito cœnabamus. Quintus Orphea uocari iussit: qui cum eo uenisset cum stola, & cithara, & cantare esset iussus, buccinam inflauit: ubi tanta circunfluxit nos ceruorum, aprorum, & cæterarum quadrupedum multitudo, ut non minus formosum mihi uisum sit spectaculum, quàm in Circo maximo ædilium non sine Africanis bestijs cum fiunt uenationes,

tiones, Varro de re ruſt. 3. 13. Tyrrhenorum ſermone peruagatum eſt (Aeliani uerbis utor) apros, & ceruos apud eos cum retibus & canibus, ut uenandi ſanè uſus ferre ſolet, tum multo maxime muſicæ adiumento capi, quod quidem ipſum quemadmodum fiat, iam porro dicam: Circumiectis retibus, & cæteris inſtrumentis accommodatis ad faciendas beſtijs inſidias, collocatis, homo ad tibiam canendi bene peritus, quoad eius fieri poteſt, omnem cantus contentionem remittit, & relaxat, & quidlibet ad canendum ſuaue præclare uſurpat, & ſenſim pedetentimq́ progrediens in montium uertices & conualles, atq; ut breui explicem, in omnia luſtra ferarum, & cubilia, tibiæ cantu influit. Ac nimirum primo in eorum aures influentis ſoni inſolentia ipſos exterret: deinde cum impotenti uoluptate aures tenentur, tum nullo negotio comprehenduntur, cantusq́ ſuauitate permulſi, & deliniti, in eorum quæ procreauerint & domeſticarum ſedium obliuionem ueniunt: Etiam ſi feræ beſtiæ non à locis ubi uerſari aſſueuerunt, aberrare ſolent. Sic igitur Tyrrhenæ beſtiæ paulatim tanquam ſuadæ illecebra ducuntur, & quaſi cantu præſtrictæ, in laqueos ſeſe inſerunt, quibus illaqueatæ comprehenduntur, Hactenus Aelianus. ¶ Ceruos (inquit Cælius) rubræ pennæ aſpectu terreri, nónne & Auſonius cõprobat illis uerſibus? An cum fratre uagos dumeta per auia ceruos Circundas maculis, & multa indagine pinnæ? Id & Seneca ſignificare uidetur libro de clementia primo: Si feras (inquit) linea & pinna concluſas contineas, iubeasq́ telis inceſſi, tentabunt fugam per ipſa quæ fugerant, proculcabuntq́ formidinem. Sed & in Georgicis lib. 3. cõmeminit Vergilius ubi de ceruis agit, Puniceæúe agitant pauidos formidine pennæ. Et Ouidius Metamorph. lib. 15. Nec formidatis ceruos includite pennis. Quin & Lucanus, Sic dum pauidos formidine ceruos Claudat odoratæ metuentes aëra pennæ. Quòd autem odoratas ait pennas, ad id referri poteſt, quod uſtulari ab pleriſq; ſolent, ſicuti Inſubribus eſt mos. Hoc ipſum & Hieronymus innuit in Luciferiani & Orthodoxi dialogo. Et pauidorum more ceruorum, dum uanos pennarum euitatis uolatus, fortiſſimis retibus implicamini, Hactenus Cælius. Meminit etiã Oppianus lib. 4. de piſcatione, ubi pelamydum capturam deſcribit, quas funibus in mare demiſſis motisq́ piſcatores terrent, & ſic adigũt in retia: ſimiliter, inquit, uenatores in ſyluis aut montibus εἴλον ἀναλκέα ἔλαφον ἐναγρέα τέχνῃ, Μηρίνθοις σείοντες ἅπερ φονὸς, ἀμφὶ δ' ἐχόφων ὀρνίθων δ' ὥπερ τε διὰ πτερά, &c. Maximè timẽt cerui funẽ aliquem ex quo pennæ ſuſpenſæ ſint, imaginãtes nimirũ ipſam pennæ agitationem: Quẽ ſanè timorem ponunt, ubi homines ipſis adſtantes uident, Xenophon in Geoponicis. Vmbra metuitur ab infantibus, à feris rubens pinna, Seneca. ¶ Fugiunt latratu canum audito aura ſemper ſecunda, ut ueſtigia cum ipſis abeant, Plinius. Acceptis canum latratibus ſecundo uento uias dirigunt, ut odor cum ipſis recedat, Solinus. Contrarium ſcribit Albertus, Agitati (inquit) contra uentum currunt, ut uentus ab eis auferat uoces canum. Capreæ ceruiq́, ut experimento ſæpius probatum eſt, cum quaſi flantem uentum petere currendo ſoleant (ut refrigerari ſpiritus curſu laborantes uento poſſint) ad uenti flatũ canes collocandi ſunt. Attrahi enim ita à uento cerui ſolent capreæq́, ut nolentibus quandoq; uenatoribus fugam arripere adnitantur, Beliſarius. Sed quòd ſecundo ſemper uento, non contrario fugiant cerui, mox in Appendice etiam de uenatione Budæi teſtimonio comprobabimus. Ceruis quoq; eſt ſua malignitas quanquam placidiſſimo animalium, urgente ui canum, ultro confugiunt ad homines, Plinius. Ceruus in fuga ſi aquam bibens intrauerit, à laſſitudine refocillatur, & ad curſum reparatur, Author obſcurus. Hyeme extenuãtur debilitanturq́: uere uigẽt, maximè ad curſum: cum fugiunt, requiem inter currendum aliquam faciunt, cõſiſtentesq́ manent, dum qui inſequitur, appropinquet, tum fugam iterum arripiunt: quod ideo facere uidentur, quia interiora laborant: inteſtinum enim tam tenue imbecilleq́ habent, ut etiam ſi leuiter percuſſeris, poſſit rumpi, cute adhuc integra, Ariſtot. In fuga ſemper acquieſcunt ſtantesq́ reſpiciũt: cum prope uentum eſt, rurſus fugæ pręſidia repetentes. Hoc fit inteſtini dolore tam infirmi, ut ictu leui rumpatur intus, Plinius. Pingueſcunt æſtate ſupra modum, quamobrem nec currere quidem poſſunt: ſed ſecundo aut tertio curſu capiuntur ab ijs, qui pedibus inſectantur: fugiunt etiam in aquas propter æſtum atq; anhelitum, Ariſtot. Agitatus ceruus magis fugit ad uias hominum publicas, quàm ad latibula, ne ſua occulta prodantur, Albertus. Equi cæſijs oculis (κυανώπιες, id eſt cœruleis oculis: & στικτόποδες, id eſt uarijs uel maculoſis pedibus) in uenatu cõtra ceruos accõmodati ſunt, Gillius ex Oppiano. Forma canum quæ probetur ad uenationem ceruorum, in Canum celerum hiſtoria ex Oppiano retuli. Canes Indici à Xenophonte aduerſus hinnulos & ceruos probantur: atqui Indicus ille Alexandro Magno donatus, ceruum, aprum & urſum: tanquam indignas ſe feras cõtempſit: in ſolum uerò leonem inſurrexit, ut in Cane robuſto dixi ex Aeliano.

¶ Nunc ex Xenophontis de uenatione libro, quæ ad hinnulorum & ceruorũ uenationem pertinent, Omnibono Leoniceno interprete, recitabo, mutaturus ſimul nonnulla quæ in tranſlatione eius cum Græcis collata minus arrident. Aduerſus hinnulos & ceruos (inquit) canes Indicas eſſe oportet: ſunt enim ualidæ, magnæ, ueloces, nec puſillanimes: & cum tales ſint, laborem facile tolerãt. Tenellos igitur hinnulos uerno tempore uenabitur: tunc enim naſcuntur. Primum igitur lucos (ὀργάδας) ingreſſus uenator contempletur, in quibus cerui plurimum conuerſantur. Et ad locum ubi fuerint, cum canibus & iaculis ante lucem ueniens, canes procul à ſylua religet, ne ſi ceruam uiderint, latratus emittant. Ipſe uerò de ſpecula proſpiciet, & ceruas ſimul cum luce hinnulos ad locum ducere uidebit, in quo ſuum quæq; lotura eſt, (μέλλει θυνέτων, lego θυνάτων, id eſt ad quietem depoſi-

tura.) Cæterum ubi recubuerint (κατακλίνωσι, posset actiuè etiã exponi, ubi hinnulos cubare fecerit, ut idem κατακλίνειν quod εὐνάζειν esset: sed Pollux 5.12. Cerua, inquit, sese demittẽs, uel recumbens, ἐπὶ γόνυ καταβαλοῦσα, lactat hinnulum: atqui nos obseruauimus hinnulos uel stantes uel in genua demissos à matribus etiam stantibus lactari:) & lac præbuerint, ac ne ab ullo uideantur circũspexerint, suum quæq; in opposita statione seruabit, (ἀπελθοῦσα εἰς τὸ ἀντιπέρας, id est longius ab eo, sed rectà è regione recedens: Pollux non ceruam, sed ceruum genitorem longius recedere & custodire scribit, & accedentes impugnare: quod non fecisset puto, si κατακλίνωσι apud Xenophontem actiuè accepisset: nunc cum in neutra significatione ponat, & ceruam cubãtem faciat, non simul etiam in oppositum locum eam recedere dicere potuit, sed patri hoc tribuit, quod mihi minus placet. Aristoteles enim mares à fœminis extra tempus libidinis separari tradit: & notum est quod mares in quadrupedũ genere nullam sobolis curam suscipiant.) Hæc ubi uiderit uenator, canes soluat: ipse uero sumptis iaculis ad primum hinnulum procedat, locorum memor ubi iacentem (εὐνασθέντα) uidit. πολὺ γὰρ ἀλλοῦντα (forte ἀλλοιοῦντα) τῇ ὄψει, ἐγγὺς πορευομένῳ, ἢ οἷ (forte οἷα) πόρρωθεν ἔδοξεν εἶναι: id est, Longè enim alia apparet locorum facies, cũ quis propius accesserit, quàm qualis ex longinquo prius uidebatur. Cum autem iam uiderit hinnulum, accedat propius. Ille immotus iacebit, ueluti terræ affixus, & se opprimi (ἐμπιέζεσθαι) sinet ualde rugiens: nisi cum fuerit imbre perfusus, (ἐφυσμένος: quidam ἐψυγμένος, id est refrigeratus legit: ego ephysménos, id est imbre madidus rectè legi uideo:) tunc enim haudquaquam manebit: si quidem humor in ipso (id est humiditas pluuialis in cute eius) rigebit frigore: (nam cutis humida facile friget, præsertim matutino tempore:) quod eum fugere cogit. Capietur autem à canibus cum labore insequentibus. Captum custodi retium tradat: rugiet ille. Cerua partim uidens, partim audiens, tenentem inuadet (ἐπιδραμοῦσα τῷ ἔχοντι) ut ipsum eripiat. Tunc igitur canes hortetur, & iaculis utatur. Hunc ubi obtinuerit, ad alios tendat, in quos simili uenatione utetur. Et iuniores quidem hinnuli hoc modo capientur: iam uerò grandiusculi difficilius: nam cum matribus alijsq; ceruis pascuntur: quibus in medijs cum agitantur, fugiunt: sæpe inter primos, raro inter postremos: & pro illis pugnantes ceruæ canes proterunt. Itaq; non facile capi possunt, nisi quis inuadens subito dissipet, ut ex ipsis quispiam unus destituatur: quod ubi coactis eis acciderit, hinnulum sequuti canes primo cursu superantur. Nam trepidum illum facit absentia ceruarum, & hinnulorum in ea ętate celeritas incomparabilis est. (Quasi dicat, Hinnuli iam grandiusculi, tum natura celerrimi sunt, tum auget celeritatem metus, quo soli relicti afficiuntur.) Secundo tamen tertióue statim capientur. Corpora enim illorum cum adhuc tenera sint, labori sufficere non possunt. Quinetiam tendiculæ (podostrabæ) ceruis ponuntur, in montibus, circa prata, secus fluenta, prope saltus, (νάπαις:) in biuijs, (ἐν ταῖς διόδοις: significat autem diodos etiam simpliciter uiam uel semitam:) in aruis, quocunq; adierint. Tendiculas autem oportet ex smilace plicari, & delibrari (id est cortice spoliari) ne putrescant. Harum corona siue flexus (spira Omnibono) pulchre rotundus sit, & insertos habeat clauos ferreos ac ligneos alternatim, quibus plocamos (id est laqueus intra coronam: Pollux sic habet, καὶ πλόκαμος ἐν μέσῳ πλέγματι πέπλεκται: forte autem idem fuerit πλόκαμος & βρόχος: & si Pollux plocamon nescio quã plicationem in ipsius plegmatis, id est coronæ parte media dicere uidetur, ut non intra ipsam, sed in ipsa & pars ipsius sit: Et forsan ne ipse quidem Xenophontis sentẽtiam assecutus est, nam cum uerba eius transcribat, hoc in loco aliter habet quàm in Xenophonte legatur:) implicetur. Debent autem ferrei claui robustiores esse, ut si lignei cesserint, hi pedem premant. Cæterum laqueus funiculi, coronæ superponendus, & funis ipse è sparto contextus sit: nã sparti materia putredini minimè obnoxia est. Laqueus ipse funiculusq; ualidi sint. Lignum à fune pendeat quernum aut iligneum, longitudine trium dodrantum, crassitudine palæstæ, id est palmi (Omnibonus uertit ulnæ) cum cortice. Porrò tendiculæ ponendæ sunt aperta scrobe quinq; palmos profunda: ea superne rotunda sit, & coronis tendicularum æqualis: interius uero fundum uersus magis magisq; in angustiam colligatur. Similiter funiculo & ligno scrobs aperienda est, quanta utrisq; (ἀμφοῖν) conueniet. Hæc ubi fecerit, summam tendiculæ scrobem substernat, (ut Omnibonus transfert: mihi obscurus uidetur locus: Græce sic legitur, ὥστε τὸ βάθος τῆς ποδοστράβης ὑποβῆναι κατωτέρω ἰσόπεδον.) Circa coronam autem laqueũ funis, funemq; ipsum, & lignum deponat, in suum utrunq; locum, (scrobem:) postea coronæ imponat atractylidis caules transuersos, (uirgulas enodes, Omnibonus:) qui non promineãt foras. His folia minuta inijciat, quæ tunc anni tempus habebit. Postremo scrobem terra implebit, ea primum quę ex superficie cum fodere inciperet, ablata est: deinde terra firma procul inde sumpta, ut ceruæ quàm maxime occultus sit locus. Quòd supererit terræ, asportetur longè à tendicula. Quia si recenter motæ terræ odorem cerua senserit, sentit autem subitò, auertetur. Porrò ceruas montanas uenator cum canibus in aurora potissimum, quanquam & reliquo die, obseruabit: campestres uerò diluculo tantum. Nam in montibus non noctu solum capiuntur, sed etiam interdiu propter solitudinem: In agris autem nocte tantum: nam in die homines metuunt. Postquam igitur tendiculam abstractam (ἀνεσπασμένην, resupinatam Omnibonus: quid si ἀνασπασμένην legas?) inuenerit, solutis canibus transcurrat, ligni tractum, quocunq; ferat, obseruans. Erit enim plerunq; non incertus, quippe motis lapidibus, & limite in agris ducto, uia manifesta erit. Quòd si per aspera loca feratur, raptus de ligno cortex lapidibus hærebit, & sic facilior erit persecutio. Iam si pede uinctus fuerit anteriore, cito capietur: nam lignum inter currendum, corpus totum & ora ferit. Sin posteriore, lignũ quod trahitur uniuersum corpus impediet.

Plerunq; etiam inter stipites & arbusta diuaricata retento hæret ligno: & nisi funiculum abruperit, illic deprehenditur. Quòd si mas fuerit, siue ita captus, siue labore uictus, non est cominus adeũdum: nam cornibus ferit & pedibus: eminus igitur iaculis utendum, Hactenus Xenophon. His libet etiam Pollucis eadem de re, uenatione dico per podostraben seu pedicam, uerba adijcere, quæ libro Onomastici eius quinto cap. 4. hoc modo reddidimus: Podagria dicta (ποδάγρα: aliàs ποδάλαγρα, genus laquei exponitur apud Varinum, quam scriptionẽ præfero) ponitur ceruis, & apris interdum: potest aũt etiam podostrabe uocari. Circulus est ex ligno smilacis (hederaceo, Cælius: est enim smilax hederæ genus: sed arbor quoq; taxus Latinis dicta, Græcis uocatur smilax.) Is circulus stephane, id est corona dicitur, & ferreis ligneisq; clauis alternatim infixis intercipitur. In medio huius plocamos (id est laqueus) nectitur, ut animal pede calcans & illabens in scrobẽ, podostrabe euersa laqueo (ἑτέρῳ βρόχῳ, id est alteri laqueo, quod non placet:) arte ad hoc ipsum facto detineatur. Deponitur autem podostrabe in scrobem. Cæterum laqueo circa coronam, funis quidàm annectitur, quem Græci σειρὰν uel σπαρτίνην (apud Xenophontem legimus σπαρτίδα) uel ἀρπεδόνην uocant: is è sparto contextus & solidus est. Ab hoc lignum pendet, in alia scrobe uicina obrutum: ut cum fera in foueam pede illapsam, podostraben ad se conuerterit, funem cum ligno secum trahere cogatur, & ita impediatur ad cursum, maximè si prioribus pedibus detineatur. Poterit autẽ uenator insequi, si uestigia & tractum ligni obseruet, quæ in terra molli facilius notantur: Sin aspera & salebrosa fuerit, ligni (corticis, Xenophon) ramenta passim ex tractu attrituq; relicta, uiam sequendi ostendent. Est quando lignum ipsum densis retentum fruticibus aut arbustis, uel inæqualiter prominentibus saxis, feram sistit. Scrobem allata solida terra, aut herbis folijsúe tegere oportet: recẽtem uerò terram nuper è scrobe effossam, procul auferre, ne recens commotam terram fera odorata (τὸ θηρίον φοβούμενον, lego ὀσφραινόμενον ex Xenophonte) reformidet, Hactenus Pollux. Et quanquam pleraq; omnia ex Xenophonte transcripserit, nonnihil lucis tamen ad rei intellectum conferre uidetur, nimium alioquin obscuræ mihi meiq; similibus, qui uenationibus nunquam interfuimus. Ἀρπεδόνες, funiculi, Suidas & Varinus. Ἀρπεδόνη, uenatio cum funibus, Idem & Suidas. Ἀρπεδονίζειν cum funibus (laqueis) uenari, Idem & Hesychius, & Suidas. Καὶ πολλοὺς οἰστοὺς τόξου πορφυρέης ἧκεν ἀφ' ἀρπεδόνης, Suidas ex epigrammate, id est, E fune uel neruo purpureo multas emisit sagittas. Podagra instrumentum uenatorum: hinc illud apud Suidam, τάφρους ὤρυξε, καὶ ποδάγρας ὑφῆκεν, ὡς θηρίοις, τοῖς πολεμίοις, id est, Scrobibus effossis laqueos immisit hostibus capiendis tanquam feris. Podostrabas appellant machinas quasdam, siue laqueos, ut feræ pedibus inhærentes capiantur: utuntur hac uoce Hyperides & Xenophon, Suidas & Varinus. Est & instrumentum medicorum, quo artus luxati & peruersi restituuntur, Pollux & Varinus. Est denique lignum in carceribus, alio nomine podocacce dictum, & cippus Latinis, in quo pedes sontium includebantur, Suidas: hinc illud eodem citante, ὡς ἐν ποδοστράβαις περὶ τοὺς βόθρους ἐμπεπλεγμένοι ἐτελεύτων. Latini pedicas uocant laqueos, quibus pedes illigantur, nõ auium solũ, sed etiam quadrupedũ. Vergilius Georg 1. Tunc gruibus pedicas, & retia ponere ceruis. Liuius 1. belli Pun. Vt pleraq; uelut pedica capta hærerent indurata & alta concreta glacie: loquitur autem de iumentis. Non omittendi sunt etiam Gratij de pedicis uersus isti: Nam fuit & laqueis aliquis curracibus usus.

Ceruino iussere magis cõtexere neruo. Fraus reget (forte teget) insidias habitu mentita ferino.
Quid qui dentatas iligno robore clausit Venator pedicas, cum dissimulantibus armis.
Sæpe habet imprudens alieni lucra laboris? Tendicula, laqueus quo aues & feræ decipiuntur.

Tum aucupia uerborum & literarum tendiculas in inuidiam uocãt, Cicero pro Cecinna. ¶ Cerui capiuntur subterraneis foueis, reticulis, & alijs uenationum instrumentis, uerum etiam præcipuè canibus, Belisarius. Capiuntur cerui, inquit Xenophon, etiam sine tendiculis, cum agitantur æstate. Nam ualde defatigantur, ut stantes iaculis confodiantur. In mare etiam, si detineri se uiderint, & aquas, tanquam omnis alius consilij inopes, insiliunt: est quando deficiente anhelitu concidunt. ἁλίσκονται δὲ, δικτύοις μὲν, ἄν τις ὀγμάσας αὐτοὺς συνελάσῃ: ποδοστράβαις δὲ, ἄν τις ὀρθοβόλους ἐμποδίσῃ. Ego uerbum ὀγμάσας nusquam reperio: conijcio autem legendum ὀχμάσας. Varinus ὀχμάζειν exponit, equum uel freno iniecto, uel sub curru ducere, (insidentem nimirum ipsi uel currui:) significat etiam in pugna uincere ἐν τῷ αἰχμᾶν. Magnus sanè celerum equorum usus est, ut cerui in retia adigantur. ὀχμάσας, κρατύνας, σφίγξας, κατασχών, Etymologus. Cerui, lepores, & uulpes capiuntur eo genere retis quod barbari arolum uocant, Innominatus. De pinnatis (id est retibus quibus pennæ imponuntur, quas ceruos metuere supra diximus) lege Gratium poetam. Cerui, inquit Blondus, tensis retibus cõprehenduntur: Molossis etiam canibus ac Teucris (Turcicis) immissis dilacerantur. In latis campis aut pratis, frustra eos insequuntur canes, celeritate longè inferiores: Iuxta fluuios etiam & maria tranantes elabuntur. Quamobrem uenatori curæ erit ut in nemora saltusq; altios eos impellat: ubi mares cornibus impediti capiuntur. Ceruos uenaturi, inquirant eos circa syluas, solent enim ijs in locis reperiri, ubi & aliæ quædam feræ sunt. Sæpe triti apparent ex sylua una in alteram uestigijs eorum calles. (Plerunq; enim ijsdem uijs angustis ire & redire solent, ut facile tritæ appareant, ut obseruauimus in fossis ciuitatum.) Iuxta uineas uersari gaudent: item locis apricis, ubi & mares & fœminæ libidinis tempore conueniunt. Alijs uerò temporibus marem alijs in locis quæres, alijs fœminam. Mas cum pascua relinquit, ad syluam rectà & celeriter se recipit, quam ubi attigerit, nõ ingreditur: neq; enim cõferti arboribus loci cõmodè eum reciperent propter patula ramosaq; cornua. Proinde

ad alterum ſylvæ latus ſalit, & in ſubſyluana arbuſta progreſſus, manet. Idem frequentius calles anguſtos ſequitur. Fœmina uerò cum à paſcuis diſcedit, rectà in ſyluam pergit, & denſiora ſequitur loca, ab uno ad alterum progrediens, donec in condenſo aliquo tandem remaneat, Author innominatus. Circa Romanos agros inq; ſyluis ſuburbanis, inſidiatores noctu ad lumen Lunæ, iaculis uel machina ferrea igni crepitante transfigunt capreas, ceruos, urſos, & apros, Blondus. ¶ Apud Celtas aiunt pharmacum (id eſt herbam uenenoſam, uel confectum ex eius ſucco uenenum: nam & aconitum pardalianches in Armenia naſcentem herbam uenenoſam, ſimpliciter pharmacon appellat) eſſe: quod Xenicum ab ipſis appelletur, mira corrumpendi celeritate. Quamobrem uenatores cum ceruum aut aliam feram tinctis eo ſagittis percuſſerint, mox accurrere & carnem circa uulnus excindere, ne uenenum ſubeat. Eo enim infectum corpus putreſceret, & in cibo uenenoſum eſſet, &c. Ariſtoteles in Mirabilibus. Nos in Lupi hiſtoria de aconito dicturi, Xenicum docebimus primum aconiti genus eſſe, quod Galli alpini hodie toram uocitant. Licebit etiam toxicum hoc uenenum appellare: eò quod toxa, id eſt ſagittæ (per ſynecdochen) eo inficiantur: quanquam alterius toxici è uiperarum ſanguine apud Scythas confecti Ariſtoteles eodem in libro meminit. Toxicũ ex herba apio ſimili (ranunculi genus eſt, à quo riſus Sardonius dictus) Hiſpanis in uſu fuiſſe, author eſt Strabo lib. 3. Plinius toxico nomen ab arbore taxo factum putat: quod non placet, etiamſi taxo uenenum ineſſe ſciam: Quin contrà potius taxum ἀπὸ τῶν τόξων, id eſt, ab arcubus dictam crediderim, qui ex hac materia optimi fiunt. Quem in uſum in montibus noſtris cæſa ad Britannos uſq; aſportatur. Limeũ herba appellatur à Gallis, qua ſagittas in uenatu tingunt, quod uenenum ceruarium uocant, Plinius: Idem uidetur quod Ariſtotelis Xenicum, & forte ita legendum erat. Nam cur limeum dicatur, ratio nulla ſe offert, xenicum uero tanquam arſenicum ab eadem ueneni ui dictum aliquis coniecerit. Toſſi quaſi toxicum apud alpinos quoſdam Gallos uocatur, ſi rectè memini, ea herba quam in Boue conſiliginem eſſe docui. In Arabicæ ſectæ medicorum libris toxicum uenenum ſagittæ Armenæ nomine appellari obſeruauimus: haud ſcio quam ob cauſam, niſi quod in Ariſtotelis Mirabilibus legi, in Armenia pardalion dictum uenenum naſci, &c. Eſt autem id non aliud quàm primum aconiti genus pardalianches Dioſcoridi dictum, quod hodie quidam alpiũ incolæ (ut dixi) toram uocant, eoq; ſagittas inficiunt. Toxicum quidem apud Græcos medicos, non quoduis quo ſagittis tingendis uenenum diuerſæ gentes utebantur ſignificat, ſed unum aliquod certumq; genus, unde fit ut certa etiam remedia aduerſus ipſum deſcribant, quod rectè fieri nõ poſſet niſi unum & certum aliquod uenenum intelligerent: quod quale fuerit à nemine explicatur: ſiue quoniam uulgò notum eſſet, quod mihi non fit uériſimile: ſiue potius quoniam ignorabant, ut quod ex alienis regionibus, Gallia & Armenia afferretur, unde etiam xenicum forſitan, quaſi peregrinum, appellari potuit. Neq; enim aliud Dioſcorides & alij de toxico quid ſit ſcribunt, niſi barbaros (id eſt externas gentes) ſagittas eo tingere. Siue igitur toxicum herba eſt, ſiue ex herbæ ſucco paratum uenenũ, toram uulgo dictam eſſe crediderim, & Ariſtotelis Xenicum, & limeum (ſi rectè legitur) Plinij. Aduerſus xenicum Celtarũ (inquit Ariſtoteles) antipharmacum repertum eſſe aiunt corticem quercus: (eiuſdem, uel fagi, uel ilicis corticem Dioſcorides contra toxicum commendat:) Alij aliud quoddam folium (forte pentaphyllon, id eſt quinquefolium, ut Dioſcorides habet:) quod Celtæ coracion uocẽt (alludit ad coracion aliquo modo uocabulum tora, cuius antipharmacum hodie antoram, quaſi antitoram, appellant, &c.) Aconito uim eſſe ſepticam, id eſt putrefaciendi, omnibus conſtat: eandem & xenico tribuit Ariſtoteles. Quanquam & reliqua omnia toxica, ſeptica eſſe probabile eſt. Aconiti genus quod apud nos naſcitur, os & fauces inflammare ipſe meo periculo didici. Nam cum imprudens aliquando eius radicem guſtaſſem, non deglutiuiſſem tamen magnum paulò poſt feruorem percepi, non continuum ſed inæqualem tanquam mordentibus formicis. Os autem & linguam inflammari à toxico quoque Dioſcorides prodit. Sed hæ coniecturæ ſunt noſtræ: plura de his uenenorum nominibus, in Lupi hiſtoria, ut promiſi, dicẽtur. ¶ Feræ pecudes, ut capreoli damæq;, nec minus orygum ceruorumq; genera, modo lautitijs & uoluptatibus dominorum ſeruiunt: modo quæſtui ac reditibus, Columella 9.1. ubi agit de uiuarijs faciendis. In leporario, inquit Varro, non ſolum lepores includuntur ſylua, ut olim, in iugero agelli, ſed etiam cerui aut capreæ in iugeribus multis. Piſces quidam nigri uenenati in Armenia reperiuntur: horum farina ficus conſperſas in ea loca quæ maximè abundant feris diſſeminant. Beſtiæ primum ut eas attigerunt, ſtatim moriuntur: atq; ea fraude apri, cerui, &c. necantur: nam eiuſmodi animalia ficuum & farinarum auidiſſima ſunt, Aelianus. ¶ Scythis & Sarmatis uenationes ſunt, inter paludes quidem ceruorum aprorumq;, in campis autem onagrorum & caprearum, Strabo lib. 17.

APPENDIX DE VENATIONE CERVI.

Ea quæ doctiſſimus uir Gulielmus Budæus ſecundo de Philologia libro de uenatione ceruorum elegantiſſimè ſcripſit, cum reperirem Dictionario Gallicolatino Roberti Stephani, uiri de omnibus bonis literis optimè meriti, in calce adiuncta, omnino digna exiſtimaui quæ noſtro huic operi corollarij inſtar ſeorſim accederent, adiectis pariter, ut illic reperi, uocibus & phraſibus Gallicis, quas parentheſeos ſignis ſparſim incluſi. Ea igitur huiuſmodi ſunt.

¶ Fera fugax fallax, lubrica, longis anfractibus interdum fruſtratur uenatorem. Mæandros fugæ implicare inſignes cerui ſolent, quum illud Dianæ latrabile ſatellitium truciq; rictu terribile eos

è ueſti-

è uestigio sequitur. Vestigatores artis uenatoriæ callentissimi, Molossos, echemythos (limiers qui ne parlent point) quasiq; canes Pythagoreos manu regunt, moderanturq; & imperitant eorum auiditati. Quorum fit prudentia, ut fera indagationis orbe in lustro suo (en son giste) circumuēta, canibus excursoribus (chiens courans) improuiso obijciatur, qui recentia perlustrent & odorata uestigia fugitantis, ijsq; pertinaciter instent. ¶ Moris est egregijs uenatoribus, nō gregariū ceruū, non quemlibet etiam soliuagum uenari. Quin solenne est ipsis, non minorem ad cursum eligere, quàm qui iustæ proceritatis esse uideatur. Id autem non aspectu modo cerui, sed plerunq; ceruinis uestigijs, excrementorumq; stercusculis (les fumees) iudicatur: quæ inuēta uenatores diligenter colligere solent, atq; intra cornu uenaticum (la trompe) condere. Sunt & magnitudinis indicia: affrictus ad arborum stipites, qui conspicui sæpe sunt intra fines stabulationis eius: tum cubilis inuenti amplitudo, & substramenti laxitas ubi interquieuerit. Hęc enim & alia renunciari in concilio uenatico (a l'assemblee) à uestigatoribus solent: quos reges habent uelut mancipes instrumenti uenatorij atq; ministerij, eorumq; arbitratu, concilio saltuensi dimisso, uenatum committere solent: quod sermone peculiari dicitur, ceruū aut feram cuiusuis generis canibus permittere, (liurer aux chiens:) & copulas canum quasiq; iuga soluere, (descoupler les chiens.) ¶ Venatus indagine circundata præfinitus. ¶ In ipsa ferarū exagitatione, omnia uenatoris munera exequi, pernici cursu uenatus spatia permetiendo: contraq; cerui uafri & exercitati (cerf ruzè) strophas, uenatorias antistrophas ex tempore comminisci: deniq; per saltuosa loca, per densa, prærupta, spinis obsita, manus ori in cursu oculisq; prætendere: interim per stationes dispositas ex equo exanimato recentem in alterum (cheuaux de relais) atque in alium nonnunquam assilire. ¶ Ego interea tutus carbaseum septum (les toiles) curriculo ambibam in equo sedens: capiteq; supra carbasa eminens, certamē ipsum arbitrabar oculis, atq; sine discrimine circumspectabam. ¶ Ceruus grandis (grand cerf) uocatur is demum qui decem corniculis, quod minimum sit, insignitus est. Hunc ego (ait Budæus) eximium uoco & decumanum: non quasi denarium, sed tanquam eminētem & egregium. Eiusmodi ceruus sæpe comitatus incedit uno minore ceruo, qui nondum tutelæ suæ factus sit, quem uos armigerum eius uocatis, (l'escuyer du grand cerf) ego etiam optionem (optio & antea accensus uocabatur, quem decurio aut centurio rerum ministrum sibi optabat, &c. Festus.) decumani, & comitem, & parasitum, atq; emissarium uocari posse credo. Qui cerui ætate adhuc sunt gregaria: aut licet soliuagi sint, indigni tamen uenatu iudicantur, quasi nondum annos ætatis impleuerint curricularis: reijculi à uenatoribus appellantur. Mediocrem ceruum uenatores cum significare uolunt, aiunt ceruum esse uenabilem, uenabili magnitudine, uenatui iam adultum, sed ueluti tyronem & nouitium. His enim uerbis utuntur indagatores, quum indagationem antelucanam & matutinam renunciant in conuentu saltuensi, significantes ceruum quasi subdecumanum. ¶ Conuentus sub diuo celebratur: ibiq; cœtum omnē stratum per herbam, in stibadijsq; foliosis discumbentem; ac toris uiridantibus, epulari moris est circa mensam Principis: Consilia etiam agitari, quem potissimum ceruum uenandum suscipiāt ex ijs qui digni uenatu esse renunciati sunt. ¶ Diuersæ prouinciæ mandari indagatoribus solēt, ita ut quisque suam obeat, in alienam pedem nón inferat indagandi gratia, néue in ea quid obturbet, neu pro potestate faciat. ¶ Indagator uestigijs cerui instat, aut soleatis (la forme du pied) si locus uliginosus est, uel pluuiæ antecesserunt: aut odoratis arente solo: ad quæ sequenda Molosso uestigatore (le limier) utitur, atq; eò usq; persequitur, quoad decumanum recubuisse in proximo certis signis explorauerit (Vestigia cerui Galli uocant erres: ubi uerò forma pedis non apparet, ut fit ubi uel nimiæ herbæ crescunt, uel nullæ, sed locus aridus ac durus est, aut folia impediunt, aut aliud quiddam, foulees du cerf appellant.) Verum ne ille fortassis, aut accessu indagantis propinquiore, aut Molossi fremitu, aut panico (ut fit interdum) territus, inde excesserit: (tametsi enim eiuscemodi canes insignitè auriti, generis sint Harpocratici, (chiens muts:) tamen quum propius accessēre, nescio quid præ feruore obloqui atq; gannire plerunq; solent, malisq; increpitare:) Ne igitur ceruus huiuscemodi aliquo casu aut culpa, e cubili matutino prosilierit, indeq; longius abierit, solennis est cautionis indagine latiore cubilis locum circumscribere: Molossum numella (collier) regentem & compescentem, nec inde discedere, donec exploratum habeat, feram intra spatium à se circinatum iacere. Gyro claudere ceruum uocant, & ibidem sistere. ¶ Rex Franciscus, huius nominis primus, hanc propemodum formulam uenatici processus instituerat. Quum post renunciationem circuitorum, de concilij sententia decumanum unum aut alterum, ad eius diei spectaculum delegisset (nam interdum pomeridianam etiam uenationem matutinæ addere solebat, quum succenturiatas copias canum haberet, geminumq; instrumentum (double esquipage) conuentus soluebatur: ad uadimonij locum ibatur. Molossus rursus è loro numellæ (la longe ou laisse du collier) cubilis indiciū faciebat. Feram inde impetu facto excitabat, quod uulgò lancinare dicitur (lancer le cerf.) Tum decuriæ canum leuis excursus (chiens courans) soluebantur: buccinis (trompes) signum uenatus commissi dabatur, & tanquam bellicum canebatur ad canes exhilarandos (pour resbaudir les chiens) & acuendos. Subsidiariæ canum decuriæ ad locos destinatos dimittebantur, quæ fessis succederent, si res ita ferret: & aliç rursus ad pomeridianum missum asseruabantur integræ. Decumanus ipse ceruus canibus excursoribus, equis celeribus, buccinarum clangore, uenatorum clamore, concentu allatrantium canum urgebatur. Quòd si casu aliquo eueniebat, ut ante uenatus auspicatum indagator non liquere renunciaret

certamen in posterum diem rejiciebatur, aut ceruus comperendinabatur. Nam ut diutius spectaculo eximeretur & certamini, rarissimè contingebat. Sin cœli intemperie, aut antiquioris curæ auocamentis eueniebat: uelut reus ampliatus, primo quoq; die uenatico ad cursum repetebatur impetu atroci & peruicaci. ¶ Illud uerò præcipua admiratione dignum est, quod is eximius ceruus, quem uenationi destinatũ, canibus peritis magistri semel exagitandum dederunt, ita in prædam illis obiectus est, ut interdictum sibi esse omnibus alijs intelligant. In multiplicia autem sæpe uestigia medijs in saltibus ut incurrant necesse est: præsertim in quibus feri greges sacrosancti sunt legum regiarum sanctionibus, quas aquarias saltuariasq; dicimus, (Par les ordonnances sur le faict des eaues et forestz.) In auspicando uenatu nonnunquam noxia admittitur, & ab ipsis statim quasi carceribus perperam cursus instituitur, si impostura fiat canibus: quam huiusmodi esse frequenterq; accidere constat. Insignis ille ceruus ætate & usu ueterator (cerf ruzè) solet satellitem suum ceruum, nunc pedissequum, nunc anteambulonem habere, quem armigerum dicunt, (l'escuyer du cerf) quasi grandi ceruo subseruientem. Hunc ille insignis in cubili secum deprehensum & repente emicãtem, interdum canum cæcæ auiditati obijcit, ueluti uictimam uenatrici deę pro se succidaneam, præstigia quadam sese oculis eorum naribusq; subducens. Verum hoc illicò animaduertere experientis est uenatoris, præcipitisq; canum impetus errorem compescere, & fallaciam cerui irritam solertia sua facere. Id frangere canes appellant (rompre les chiens) quod significat cursum illum male cœptum sistere. Agmine igitur retro per statorem illum uenatorem inhibito (quod clamoso, crebro, castigabundo uociferatu fieri solet) instauratiua indagatione opus est, & cane rursus numellario (le limier) ut agmen excursorium in uestigium maioris corrigeri reponatur. Qua denuo arrepta, decumanus ille corniger præcipiti primum fuga, deinde ludificante rapitur, loquaci canum agmine certatim eum urgente, clangenteq; comitatu, quoad diuturno cursu fractus atq; exanimatus, tandem ab uniuerso Dianæ satellitio circumueniri se minaciter mordicusq; patitur: qui exitus est clausulaq; ludicri.

¶ Veteratorem ceruum uersutumq; uulgus uocat, qui multa & exquisita perfugia atrocis supplicij nouit, uitæq; præsidia. At proceres maiorum (ut ita dicam) gentium exercitores ferarum, non ut alij, planum & uafrum ceruum, sed cordatum & prudentem uocant (cerf sage) ob incredibilem eius animantis solertiam, qua à natura munita est, pręter uolucrem celeritatem & corniculare propugnaculum. Solere ceruos aiunt simul ut senserunt rem sibi esse cum assectis infestis simul & sagacibus, primum alios aliosq; fugæ lapsus & gyros agglomerare: deinde si porrò urgeantur, stabula ceruarum, populariumq; ceruorum diuersoria petere: ibiq; intra turbam promiscuam, quasi intra nebulam erroris canini sese condere. Interdum gregarios aliquot inde abigere, atq; ad aliquantum spatij permixtim uestigia facere, ad negotium canibus exhibendum. Quum autem aliquantisper hac ratione contechnati sunt, ab illorum comitatu repente se subducentes, per tramitem deuium longiusculè abscedunt, deinde intersistunt: ut interim canes uestigia ceruulorum aut ceruarum excipientes, diuersi ab eis auferantur. Quum hæc stropharum commenta, canum experientissimorum uis odorandi uicerit, circumspiciẽtia utiq; uenatorum adiuta: ad alia denuò se uertunt subsidia salutis: cuiusmodi sunt, per sua quadamtenus recurrere uestigia: deinde spiras fugæ intorquere multipliciter & uariè, & quàm fieri potest perplexissimè: tum raptim longius procurrere: quæ omnia comminiscuntur aduersus solertem canum sagacitatem. Itaq; interim dum canes intenti sunt deducendis elapsibus & extricandis qui ab ipsis ceruis glomerati sunt, spatia magna illi permetiuntur: quum interea buccinarum hortamenta, cursitantium canum hiantem acuant auiditatem. ¶ Solent cerui plerunq; secundo uento ferri, treis (ut perhibent) ob causas. Principio, quum aduerso uento feruntur, uentus ore & naribus irrumpens, fauces eorum uehementer arefacit, animæq; ductum inhibet. Deinde secũdo uento cedentes, quum canum uocem facile excipiunt, ex eaq; colligunt propinqui an remoti sint: tum uerò olfactum sui sequaci turbæ adimunt. (De hac cerui uento secundo fuga, dixi etiam superius ex alijs authoribus.) ¶ Inter exẽpla huius animalis, ultima perfugia exquisitaq; experientis, hæc sunt commemoratu digna: Visum esse ceruum in armentum bubulum irrumpere: insilientemq; in bouem, primoribus cruribus armisq; complexum, ad longiusculum spatium uelut equo uehentem, postremis tantum ungulis terram stringere: ut odorem sui canibus, quoad fieri posset, exilẽ incertumq; relinqueret.

¶ Ludouico rege huius nominis XII. uenatoriæ turmæ decurio, qui uenator maximus appellatur (le grand ueneur) ad duodecimum ab urbe lapidem uenabatur, uiro Præsidi id spectaculum gratificans, qui Budæum comitem secum amicitiæ causa eò duxerat. Ibi cum mentio huiuscemodi mirificentiarum ceruinarum incidisset, hoc affirmabat. Me (inquiebat) pridem uenante ceruũ quendam ab ætate & experientia uafrum, euẽnit feruente uenatu & longè iam progresso, fugitiuus ut ille non compareret: & tamen canes nec ultra procedere uellẽt, nec in sua uestigia redire. Ibi omnes stupere, circumspicere, inter se aspicere, lapidem (quod dicitur) omnem uenatores & magistri mouere. Res erat miraculi plena, & Apollonianæ præstigiæ similis, quasi sublimis fera alipes abijsset: aut terra discedente, rursumq; coëunte, non compareret: aut oculos nostros canumq; præstrinxisset. Tandem omnia (ut fit in tali casu) à nobis perlustrando, deprehensus est planus ille cornipes in furto sui manifesto atq; memorabili. Alba ibidem erat spina enata in loco dẽso atq; opaco, quę ad magnitudinem arboream excreuerat. In eam ceruus dolis solennibus consumptis, saltu se conieceṛat, Stabat autem ille

ille sublimis, ramis fruticis ipso saltu diuaricatis: sic interceptus, inde ut desilire non posset, siue erat forte exanimatus: Ibi enim quasi compeditus imbellisq; confectus est. Atqui ut omnia ludificator ille ceruus faciat, & uelut alter Proteus omnes sese in facies uertat, nisi solum quoq; noctu uerterit, postridie latrabiles illas manus ac resimas auribusq; insignitas, minimè ad extremū eluctabitur: non si anhelus & æstuans in amnem se coniecerit, undisq; secundis uehendum se dederit: quod sæpe refrigerandi causa facit: non si amnem traiecerit, ut canum cursum intercidat: non si incitatiore cursu diurnoq; profligatus, animum iam despondēs, undis potius perire, quàm laniari malit. ¶ Mira est certe agriophagæ illius turbæ pertinacia: dirum autem fatum cornigeræ animantis, quum ad extremum lassitudinis adducta, opperiri cogitur atrocem illam clamosamq; coronam (rendre les abbais) undiq; se rictu petentem minacissimo atq; infestissimo. Qua tandem circumuenta, post omnia salutis præsidia deplorata, repentè sæpe assiliens, primum quenq; uenantium in quem incurrit, cornu petere solet, nisi ferro protinus excipiatur, (Enferrer d' ung espieu de chasse.) Quòd ubi factū est, aut si aliàs fera afflicta & strata est, (Est abatue) tum demū receptui canitur ab eo qui primus in eam confectam occurrerit. Tum simonū chorus ille silonumq; inclamatur, & uenatores coëunt quoquo uersus palantes: quæ tanquam ouatio est, ob rem bene & feliciter gestam. Quam deinde ipsam excipit uisceratio (la curee, le droict des chiens, cum ceruo capto panis sanguine eius imbutus pelliq; ipsius impositus in cibum permittitur canibus: interdum etiam aliquid de armis & collo cerui adijcitur,) extemporalis, quæ sic debetur ipsa canibus uenaticis, ut libamentum capturæ accipitribus in aucupio uolucri. Visceratorem autem peritū esse oportet, qui lanienam ferinam patens uenatoria cum palæstra exequatur, qui scitè feram deglubere nouerit, membratimq; incidere, & prosecare incisam. Tergore autem detracto, caput abscindendum est, Molossoq; therelencho porrigendum & permittendum (le droict du limier) quem & indagatorem appellamus. Has enim ei primitias peculiares placita maiorum largiuntur ob indicium feræ: nimirum ut in capite ferino lacerando & obrodendo, fructum nauatæ operæ ipse percipiat ante omnes alios, in posterūq; irritetur is, cuius auspicijs ductuq; rem alij executi sunt: quum interim uiscerator gratulabunda uoce fruenti parte sua animali blandiatur, & tanquam mactum uirtute industriaq; therelenchica ipsum esse iubeat. Deinde uenatoriæ plebi infimoq; ministerio uenationis, suæ sunt partes uiscerationis ijsdem scitis attributæ. ¶ Epulum caninum omnibus in unum euocatis uenatoribus, & cunctis classibus canū decurijsq; coëuntibus, fieri hoc modo solenne est: Venatores intra tergus ferinum panis fragmēta sanguine feræ madentia miscent cum omaso, in minutas particulas conciso. Nonnunquam præterea si canes strigosi sint & macie exhausti, aut si strenuam insignitè operam eo die nauauerint, liberalitatis est uenatoriæ, opiparis eos impensius epulis accipere, ceruicem extis addentes, & nonnihil (ut ita loquar) è uiuo resecare. Hæc quum rectè atq; ordine facta, concinnatæq; epulæ fuerint exerti manu uenatoris: tum deniq; luculentos illos deæ uenatricis epulones ad epulum sui generis admittunt cum ouantium uociferatu, (la huee.) Nam antea & interim dum epulæ illæ parabiles expedrūtur, coronæ gestientis ac canoræ rapacitas, culinæ circunfusæ nidoremq; captantis, à ministris arcetur fustes in manu gestantibus. Priore epulo peracto, fit & alterum eodem momento, sed non eodem loco: ex interaneis perpurgatis & dilutis (sunt enim hæc quoq; Dianæ sacra eiusq; satellitio) non concisis frustillatim aut prosectis, sed integris: ita ut quum aliquandiu illa uiscerator sublimia tenuerit & ostentarit, ad irritandam edacis agminis uoracitatem, tum ea demum repentè in medium porriciat. Inter cæsa uerò & porrecta cuncta uenatorum cohors cum auxilijs & calonibus, sublatis buccinis canere capturam quam uocant (corner prinse) debet, eo quo supra dictum est modo, quū ceruus in potestatem uenit agminis uenatorij. Iam uerò buccinaturæ modos uenatores alios atq; alios habent pro significationū uarietate: quandoquidem indagatores non alio uocis commercio utuntur, interim dum in quęstione cerui sunt: qui absq; eo foret, aut inter se ipsi cum noxa incurrerent, aut longius interdum euagarentur inquirendo, quū receptu opus esset. Nam si unus forte (ut fit) fortuna, primore inquisitione ceruum decumanum indagine opportuna uadatus fuerit, cōfestim signum receptus cæteris buccina sua dabit, ut illi ad conuentum extemplo se recipiant.

¶ Est interdum uenandi ratio ita constituta, aut casu comparata, præsenti ut consilio opus sit: ut si diffusus dies hesternus fuerit, & sisti tum ceruus certo loco nō possit: aut si ceruus qui ad quæstionem destinatus est, stabulum certum nullum habeat: si meticulosus & panico consternabilis, qui interquiescere interdiu, cubileq; mutare identidem gaudeat: nam & ij qui recenti uenatu exagitati fuerunt, ad omnem strepitum consternabiles, statarij ferè nō sunt. Sunt & qui cubili excitati, illico in pedes ita se conijciant, ut non per finitima stationis suæ loca cursitare, & cōmeare remeareq; soleant (quod pleriq; cerui faciunt) sed rectis itineribus porrò semper excurrant. In hac igitur specie is qui canibus regendis præfectus est, simulac id comperit, signum canore buccinæ dare solet, ut ij qui in subsidijs locati sunt, & reliqui omnes uenatores atq; auxiliarij, calonesq; uenatici, sui ministerij protinus uasa colligant, quum ceruus castra mouerit. In superioribus autem speciebus signum copulis soluendis canitur in semita uestigiali, simul ut inuenta fera est. ¶ Tendiculis ac pedicis, reticulataq; indagine & tibicinibus arrecta, ceruos & ceruas hinnulosq; & alia uenari. ¶ Non dicā quod uiridi ueste ad uenatum cerui, fusca & uillosa ad apri, utendum est, maiorū instituto: quòd certo quodam modo amictū esse oportet: quòd ense succinctum, & cultro ad improuisa munitū: quòd ternos

aut minimum binos equos uno die, eosq; pegasidas, oris morigeri ac ductilis habere, ad desultoriam uicissitudinem è fesso in recentem assiliendi. Non uenatoris insignia, non gestamina, non instrumentum enumerabo: Non genera canum, nō formas, non naturam, nō educationem, non institutionem, non probationem generosorum, non degenerum notas dicam: nō blateronum atq; petulantium castigationem attingam. Omittam etiam quod ut pueris ingenuis pædagogi, sic canibus generosis cynagogi sui attributi sunt.

¶ Quum post coitionem illam syluestrem de cerui nece coactam & solutam, ad locum indaginis uentum est à cohorte uenatoria: princeps ille uenator, qui ductor esse canum moderatorq; iussus est, & penes quem fasces (ut ita dicam) eius diei esse contigit: priusquam paria canum resoluuntur, statuere solet quo loco grandiores canes uelocesq; locandi sint: quos licebit ceruarios (chiens cerfs, bauds, muts: id est, ceruarij, quod ceruos tantū uenentur: audaces: muti, quod cum ceruus uersuram fecit, uocem & latratum continent, donec eam relinquat) uocemus: quamuis eos in ordinem leporariorum lingua uernacula redegerit, quomodo & suarios lupariosq;: qui etiam ceruipetæ, apripetæ, & lupipetæ dici possunt. Sic autem ferunt placita huius iuris prudentū, ususq; comprobauit; ut pernices illi canes atq; emissarij stationatim collocētur in locis abditis, latera pro cursus ceruini cingentibus. Quem procursum ad apertum locum syluæ, & ueluti glabrentem, uel in syluam glandiferam proceram & illustrem pertinere oportet, ut natura habitusq; locorū tulerit, qua maximè uerisimile est ceruum tandem transiturum: quia ea uia forsan fert ad amnem, aut ad aliud perfugium, aut stabulum ceruo notum & amœnū. Iustum esse aiunt ternas quidem stationes disponere, sed geminas: senos uerò in singulis ceruarios, hoc est utrinq; ternos, medius ut ceruus transcurrēs, utrinq; ab ipsis urgeatur. Senis autē ceruipetis (qui terni ut dixi ex aduerso sibi collocati sunt) latrunculi bini è numero ministerij assignantur, quos titularios appellare solent, qui numellis eos cohibeāt (qui tiennent les chiens en titre) quoad ceruus præterierit: tumq; demum à latrunculis canes emissi, illicet emicantes & improuisi, ceruum tanquam ex insidijs territum adoriuntur. Interdum etiam bini ternorū uicem supplent, si fauces procursus longiores sint, pluresq; latrunculorū statiunculas poscere uideantur. Procursum autem ipsum constitutum esse oportet loco delecto, & quàm fieri potest apertissimo: quippe in quo syluaticum spectaculum æditur uel principibus fœminis uel proceribus, quorū gratia interdum unius diei uenatus comparatus est, quiq; per syluam euagari grauantur, aut ceruum è uestigio persequi. Pernicissimorum porrò canum latebra primo loco statuenda, & deinceps perniciorum ad ultimam procedendo, quæ ipsa esse debet ualidissimorum atq; atrocissimorum. Id quod ideo constitutum est, ut primi qui sunt uelocissimi, præcipiti cursu alipedem ipsum exerceant: tum deinde secundi primis succedentes & accedentes, & tertij rursus secundis, si quatuor sint statiunculæ, fractum iam & exanimatum ad ultimos urgeant: si quidem ad triarios (ut dicitur) res ipsa redierit, & manus supradictas ceruus eluctatus sit. Hæc porrò manus non à tergo, ut aliæ quæ uelocitate ualent, sed aduersæ feræ obijcienda: quia robore & ferocia præualens, sistere eam potest, & morsu retinere, cæterisq; lacerandam ociose præbere. Cæterum non cuiuslibet ministri latrunculariū munus est: nanq; nisi canes emissarij tempestiuè emancipētur & appositè, extemplo insidias fera suspectans, ac tergiuersans, retrò recurret: aut transuerso impetu aliqua erumpet ex angustijs illis, sicubi rimam nacta fuerit: aut claustra curriculi perrumpet. Quod si semel fecerit, nulla ui postea subigi poterit, in eandem ut curriculi nassam uel caput solum inferat. Id ne qua ratione eueniat, alarijs astitibus latera procursus frequentari solent: Quorum munus est, simul ut fera carceres curriculi ingressa est, eam uociferatu & equitatu utrinq; absterrere, quo ipsa intra septa curriculi compulsa, ad ultimū tandem sinum fatalemq; irrumpat: quum regressus nullus ei pateat, propter asseclas illos quadrupedes, uociferatores infestissimos. Est præterea supradicti uenatoris, primarum partium actoris, subsidia canum uestigatorum, qui excursores uocantur, opportunis stationibus deponere, ministrisq; committere. Ad hoc autem sunt decuriæ canum integræ comparatæ, quas relictas appellant (les relais) ut decurijs iam fessis succedant, aut temere expatiatis: ceruumq; qui sui furtum fecerit, si per subsidiorum loca uestigia duxerit, recenti uenatu profligant & exaniment. Secundæ igitur tertiæq; manus excursorum ea de causa disponūtur, ut si res ad subsidiarios aut triarios deuenerit, ab ipsis uenatus denuò instauretur. Verum hoc maximopere cauendū, ne subsidiarij ipsi canes auersa uestigia protinus pro aduersis ineant: quod tanquam in portu est impingere, auersaq; (ut aiunt) aui certamen auspicari. Quum uerò architectus ille & inspector arbitratorq; uenationis, supradicta rectè atq; ordine disposuerit, quasiq; omnes eius certaminis acies instruxerit, ad eum ipse locum reuertitur unde copulæ resoluendæ sunt, ceruusq; agmini latrabili ad excursum obijciendus, & exponendus ad prædam. Sic autem rem temperant, ut ab ipso commissu uenatus, hortamenta primùm remissiora faciāt: quia canes suopte ipsi impetu ab initio ardentius feruntur. Leniter igitur uenator cogere agmen flaccorū gentis debet, sinereq; eos certa uestigia legere. Simulac uerò ceruus longius in pedes sese dederit, gyrosq; quosdam circumscripserit, solet primum per uestigia sua regredi, ut derelictæ stabulationis memor, æstiuorumq; suorum amœnitatē requirens blādam atq; iucundam: quam tamē postquam persentiscere cœpit se retinere sine præsentanea certaq; nece non posse, tum deniq; salutem illi quasi ultimam dicit, identidem restitans, & mœstus solum uertit. Est etiam quum præceleri fuga ingens spatium syluę pręcipiens, exin arbitratu suo alias atq; alias in alijs strophas cōminiscitur. Poscit autem

ipsius uenatoris officium, ut ipse agmini illi clangenti atque excursorio assectam sese e uestigio præbeat quoad fieri potest: & ut dicere solent, ut actus canini tractum inoffenso tenore perequitet. Actum appello uerbo quasi uenatorio & saltuensi, semitam per quam canes ipsi uestigatores agere ceruum dicuntur. Sin salebrarum montiúmue occursu homo inhibeatur quominus id faciat: debet quàm citissimè potest, aut circuitu aut flexu cõpendioso canibus occurrere, idque aduerso uento: tum actum ab eo intercisum illicò repetere: qui nisi sub oculis identidem agmen suum habuerit, mendosam eorum excursionem emendare non quibit. At ubi cõticuisse canes senserit, aut incertas uoces ambiguásue edere, metuere iam à cerui dolo malo incipit, aut ab hallucinatione canũ uestigia eius legentium: ne aut semita excesserint actuaria, aut uenatum uerterint, & ceruum ipsum decumanum temere pro quolibet ceruo dereliquerint. Quod ut comperire possit, receptui canere moris est, & Retrorsus retrorsus, iterum atque iterũ ingeminare canoro uociferatu. ¶ Fecerint porrò uersuram cerui canes, nécne fecerint (s' ils ont changè de cerf) hac ratione quispiã maximè cõpererit. Alicubi insistat, unde canes arbitretur & obseruet commeantes. Nam si dolus fugitiui in causa est illius repentini conticinij, omnis canum caterua eodem stupore affici uidebitur. Sin uersura temere à canibus arrepta est (quod uenatores dicunt colligere, quasi agglomerare permutationis actum) classis excursoriæ ductores, & coryphæi caninæ symphoniæ, qui ad huiusmodi species usu occalluerunt, actum uersuræ cum tyronibus nequaquam exequentur. (Chiens restifs, canes qui cum uident ceruum qui petebatur alijs se immiscuisse, restitantes manent loco, & expectant magistrum.) Huiusmodi enim excursores uix unquam nuntium remittunt prædæ sibi ab initio desponsæ ac destinatæ. Errore igitur intellecto actuarius uenator eos retro inhibitos reducet, unde repetere pristinum actum certius legitimumque poterunt, cum clangore symphoniaco: aut si error dolo ferino admissus est, unde eos in gradum (ut ita dicam) reponere legitimæ excursionis, ex adulterina aut subdititia poterit. ¶ Ecce autem rursus aliud atque aliud incommodũ, quod sæpenumero negotium illis exhibet, & quasi uitium auspicãtibus affert: Canes sic errore aut fraude lapsi, In integrumque subinde restituti, in errorẽ nonnunquam denuo æquè grauem impingunt, auersis ungulis uenatum illum ineuntes repetitũ: totaque adeò sylua quasi toto cœlo (quod aiunt) aberrantes, excurrunt: nõnunquam huc illucque transuersi rapiuntur, ferarum gregariarum sequentes uestigia, aut ceruorum etiam quorumuis abgregatorum, quibus syluarum semitę tramitesque referti sunt. In qua specie non modo uenatore circumspecto sed perspicaci opus est, qui fugacis feræ uestigia ungulata colligat cernuus ex ephippio, uel equũ habena post se trahẽs: alioquin inter artis magistros præuaricari per inertiam dicitur. Et quidẽ ut in cane uulturina sagacitas, sic acies aquilina in uenatore necessaria. ¶ Iam uerò unius eiusdemque cornigeri uestigia foleata, odorata, cubiliaria, sedentaria, & curricularia, non eadem, non paria, nõ similia ubique sunt: ex quo alia rursus existit nec modica difficultas & erratio. Interdum enim euenit, ut selectus ceruus, nactus uiam quampiam squalidam & puluerulentam, tum diu, tum longè per eam uestigia faciat: in quo canum sagacitas cum experientia fallitur. Nam pręterquam quòd canes tum existimant ceruum uiam ab hominibus tritam uitasse, in densaque & auia penitus se condidisse, ob idque uia trita decedunt, exilis quoque admodum odor & fugax in locis illis hæret glabris, & squalore pulue reque oblitis: quum alioqui solis ardor in uniuersum omnẽ statim humorem, in quo uestigij odor hæret, haurire & absumere soleat. Cõtrà in locis herbidis et in uepreculis odoratioria ideo sunt uestigia, quod non solo tantum pedum, sed & cruribus, & corporis affrictu, uestigiaria semita odorata remanet. In locis etiam opacis odor minus fugere solet. Iam pastores loca in syluis caluentia, & retorridis herbulis scabrisque uirgultis obsita, ob id sæpe incendunt, ut ex solo concalefacto herbida seges exoriatur, quæ armentis perutilis est. Ita quum per busta (ut sic dixerim) illa, recentibus adhuc fauillis, ceruus uiam fecerit, canes odore fuliginis offensi, ac crebrò sternutantes, uestigationem deserunt: qui si etiã ipsi ibidem pertolerarint, tamen odorari uestigia nequeunt, hebetante utique sensum & pręualente odore fuliginoso. Hoc ubi uenator actuarius animaduertit, lacunam illam (ut ita loquar) uestigiorum, circumactu uitare debet: deinde intercisam uestigij semitam sarcire, & actũ repetere: duntaxat nisi ceruus in sua retrorsus uestigia cesserit. ¶ In summa autẽ addubitatione harpocratidem illum labeonem è numella uenator ipse consulit: quem therelenchum supra ab indicio feræ diximus: qui quasi quidam antistes Dianæ, non uoce, sed caudæ uerberatu atque murmure & gannitu dare responsa solet: non flexiloqua, non ambigua, omnique uestigiali argumento indicioque certiora. Solet etiam in huiusmodi casu ductor ipse agminis ac moderator actus, quum fera per detrectationem ac dolum abest, & buccinæ canore & inclamatu palabundos canes, sociosque ludicri & ministros iubilatu euocare, & celeusma requisitorium ædere, quod requestam canere uocant (corner requeste.) Id est fermè perinde, ac si iuriscõsultorum uerbo dicerem, ceruum requirendum adnotare, ut delatum ac reum doli mali, buccinæque præconio peruulgare furtũ sui fecisse. Tum autem operæ esse putant pretium, caninum comitatum squalore, teruore, lassitudine confectũ, ob idque imperia hortamentaque detrectantem, quæsito fonte recreare: ibique pane & quasi curãdis corporibus reficere: tum cornuum clangore alacritati restituere: plausu & blandimentis ad uenatum ab integro ineundum exuscitare: interim etiam actum à capite denuo arcessere, quasique ad carceres reuocari excurso penè spatio.

¶ Mos uerò ceruorum est, quum profligatos se sentiunt & ex agitatu enectos, aut (ut loquuntur uenatores) durè & atrociter actos (mal menez, rudement menez) syluarũ opaca (le couuert) relin-

quere, atque in campestria (la champaigne) se conijcere: interdum ad uicos uillasque propius accedere: quod ferè non ante facit, quàm animum desponderit, omni spe deposita solennium perfugiorum. Eo tamen pacto sæpe euenit ut canibus se subducat: in campestri enim planitie, locisque procissis & in ueruactis, & uerò in noualibus, tractus uestigiorũ non æquè odoratus est, atque in uepribus & in syluarum cæduis, (espines, buissons, & taillis:) quia soleata tantum uestigia relinquuntur exiliterque odorata, nullo nec crurum contactu nec corporum. In recens autem inaratis eò amplius negotium exhibet canibus odor soli subacti. Sed tum uenatoris est officium nec inertis nec præuaricatoris, oculis uestigia in mollibus locis legere: tum canum languorem impetumque senescentem hortatu classicoque syluestri erigere & renouare, (reabaudir les chiens.)

¶ Venatoris ipsius, & canum calliditas & solertia, & (ut loquuntur uenatores) sapientia, in uersuris extricandis, & in emendanda canum hallucinatione, maximè uendibilis, ut si in ulla uenationis parte. Versuræ (la change) duplicem modum esse aiunt: unum, si ceruus selectus, & curriculo præsentis diei destinatus, aut satellitem suum, aut uegrandem alium ceruum simonibus illis pedissequis suis obiecerit, quasi pro se piacularem hostiam: tumque intorta uertigine impostoria protinus se subduxerit. In qua specie uenator peritus & ueterator non temere fallitur, si modo canes prætereuntes obseruauerit, aut eorum tantum clangorem exaudierit. Quippe omnium cerui affectatorum uoces notas habere debet, eorum præcipuè qui classis ductores appellantur, & naris emunctioris esse noscuntur. Sermone syluatico fauces & actum cuiusque canis nosse uenatorem dicunt. Alter modus est, si decumanus, qui primum quemque ceruum in uenatum, aut parasitum suum in discrimen, quasique in reatum transcripsit, socium fugæ sese transcripto illi adiunxit: quod idcirco interdum facit, ut maiore stupore & perplexiore uenatu homines canesque afficiat atque implicet. Id quod ubi accidit, dicere solent uenatores, legitimum actum unà ferri cum uersura. Huiuscemodi imposturæ duas indices notas minimè (ut perhibent) fallaces, à technologis uenationis proditas esse comperi: si compertæ fidei auriti excursores nec uaniloquentiæ quoquo modo suspecti, repentè ita insistant, ut nec progredi uideantur nec regredi, sed quasi stare in uestigio: aut si porrò ita agant, ut inerter id se facere ac sine spe præ se ferant, ob idque uocem baubantium non ędant: nimirum quos ueluti deprehensos pigeat & pudeat incassum porrò progredi, quasi per caliginem. Is casus etiam præsentis consilij hominem poscit, qui strategematibus aliquando uenaticis documenta luculenta solertię suæ dederit: qui in eodem (ut dicitur) uestigio, consilia expedire strategematica alia atque alia possit. ¶ Postremò ceruus diu exercitus & iam fatiscens, omnibus commentis fugæ ac præsidij consumptis, solet (ut ante dictum est) aut flumen aut stagnum perquirere, in idque se saltu conijcere. Quod interdum refrigerandi causa facit, sæpius tamen Nympharum ædem, quasi asylum ultimæ spei & deploratæ petens: ob idque inde plerunque non nisi captus eijci potest. Ibi autem modò aduersa unda, modo secunda fertur. Quò cum uenator festinus & curriculo uenit, in primis animaduertere solitus est quo loco ceruus in flumen insilijt, locumque animaduersum destricta frõde aut humi strata notare, aut ex arbore suspensa. Reliqua uix memoratu digna, quæ in utraque ripa facienda sunt: quibus modis innatans corniger urgendus sit & lancinandus: quomodo fugitiuus enatator persequendus, si ulteriorem ripam superauerit, aut si per citeriorem retrocesserit. Hæc hactenus de uenatione cerui ex Philologia Budæi: Et quanquam Germanis etiam non desint suæ uoces ac phrases uenaticæ, eas tamen breuitatis causa omisi, Gallicas uerò adiunxi, quod & Budæi uerbis nonnihil addere lucis uiderentur, & à sermone Latino non adeò abhorrere.

F.

Mas cum pinguerit, quod ualde tempore fructuum fit, nusquam apparet, sed longè secedit, Aristot. Caro ceruorum libidinis tempore uitiatur & fœtet, perinde quasi hircorum, Aristot. Blondus ceruæ grauidæ carnem hoc odore esse scribit, haud scio quàm uerè. Quasdam nos principes fœminas scimus, omnibus diebus matutinis carnem eam degustare solitas, & lõgo æuo caruisse febribus: quod ita demum existimant ratum, si uulnere uno interierit, Plinius & Solinus. Cerui, inquit Isidorus, carnes habent teneras & faciles concoctu (falsum est) propter motus frequentiam: Et si castrentur, antequam cornua crescant, caro melior fiet, magisque temperata in siccitate & calore. Caro leporum sanguinem quidem gignit crassiorem, sed melioris succi quàm bubula & ouilla: ceruina autem non minus ijs succum uitiosum generat, ac concoctu difficilem, Galenus lib. 3. de aliment. facul. Idem in libro de attenuante uictus ratione, Equorum (inquit) & asinorum esum, hominibus asininis relinquo: Proximi asinis sunt cerui, eoque ab eorum esu est abstinendum. Ceruina caro bubulæ ferè assimilis est: tardè enim concoquitur, parum alit, ac bilem atram auget: esui tamen ęstate, pręcipuè uero mense Augusto, quàm hyeme suauior est, Platina: nimirum quia æstate pinguescunt, hyeme extenuantur. Ego contra quàm Platina, bubulam & ceruinã si concoquantur, multũ alere dixerim: quod & Celsus testatur. Duram coctuque difficilem præbet alimoniam, Aegineta. Ceruorum carnes, inquit Symeon Sethi, mali succi sunt, & difficilis concoctionis, & bilem atram gignunt. Oportet autem cauere ab ijs qui ęstate capiuntur, quod uidelicet eo tempore uiperis ac serpentibus cerui uescantur, unde siticulosi fiunt. Hoc suapte natura norunt, quod si aquam ante illorũ concoctionem hauserint, intereant: propterea sitim tolerant, eaque incenduntur. Ceruorum igitur carnes eo anni tempore sumptæ, uenenosæ sunt, ac ualde noxiæ: (Hoc fortassis in alijs regionibus calidis accidit: apud nos, quod sciam,

sciam, non item: quin potius Augusto tanquam pinguissimi præferuntur:) & idcirco cauendum ne eis æstate uescamur. Per hyemem uero (Platina scribit æstate suauiores esse: sunt qui hyeme etiã serpentibus, quas è cauis extrahunt, ut supra dixi, eas uesci narrent:) tutius sumuntur, meliusq́; concoquuntur propter interiorem caliditatem. Nam si non probè concoquantur, crassum humorem gignunt, iecurq́; & lienem obstruunt. Quinetiam fertur si crebrius & sine modo sumantur, corpus tremulum & quod non consistat facere, Hactenus Symeon Sethi. Ceruina dura est concoctu & melancholica: sed differt secundum temperamenta & ætates animalium: Lactentes reliquis preferendi: Si teneri adhuc castrentur, meliores sunt, & in calore siccitateq́; remissiores, Isaac. Auicenna febres quartanas huius carnis esu induci scribit. Carnes ceruorum & arietum montanorum, sunt omnes malæ & nociuæ, Elluchasem in Tacuinis. Caro ceruí calida est & lenis, Rasis de 60. animal. Cerui caro prouocat urinam, Auicenna. Seruat hominem à calidis affectibus, Blondus sine authore: uidetur autem febres intelligere, à quibus præseruat teste Plinio, ut paulò ante retuli. Patuit eos nunquam febrescere: quam ob causam confecta ex medullis eorum unguenta sedant calores hominum languentium, (febricitantium,) Solinus. ¶ Hepar cerui omnino prauum est, & malè temperatum, ut Vincentius Bell. ex Aristotele citat: ego nusquam apud Aristotelem legere memini. ¶ Cornua tenera & mollia adhuc (quæ prioribus abiectis recens producuntur,) in delicijs appetuntur à nobilibus: quod pretiosissimum ex eis ferculum paretur. Magna enim & pretiosa ui aduersus aconitum pollent, Blondus. Sciendũ est aũt aconiti nomine indoctiores toxicum & uenenũ ferè quoduis comprehẽdere. Tenera quidem ceruinorũ cornuum tubera in principũ cibũ uenire dixi etiã supra cap. 2. ¶ Ceruinæ caudæ uenenum inesse dicemus proximo capite. ¶ Achillem aliqui sic nominatum uolunt, διὰ τὸ μὴ θίγειν χείλεσι θηλῆς, ὅ ἐστι τροφῆς: hoc est eò quod labris papillam non attigerit: lacte enim prorsus non usus est, medullis ceruorum à Chirone nutritus. Hinc Euphorion, ἐς θήλην χιλοῖο πετάσσας στόματος ἄπαστος, Τοὔνεκα Μυρμιδόνες μιν Ἀχιλλέα φημίξαντο, Etymologus & Varinus. Egò apud utrunq; locum esse mutilum puto, & legendum esse, διὰ τὸ μὴ θίγειν χείλεσι θηλῆς, ἢ χιλῶ ὅ ἐστι τροφῆς: hoc est, Achillem dictum esse, uel quod papillam non attigerit, uel chilum, id est alimentum: ut commune uocabulum χιλὸς ad lactis alimentum infantibus proprium hic cõtrahatur. Telephum etiam cerua lactasse fertur, ut in Philologia dicam. ¶ Apicius lib. 8. cap. 2. uarium cerui, id est ceruinæ carnis, apparatum docet his uerbis. Ius in ceruum: Teres piper, ligusticum, careum, origanum, apij semen, laseris radicem, fœniculi semen: fricabis: suffundes liquamen, uinum, passum, oleũ modicè: cum ferbuerit, amylo obligas, ceruum coctum intro foras tanges, & inferes. In platycerote, similiter & in omne genus uenationis eadem conditura utèris. Aliter: Ceruum elixabis & subassabis: Teres piper, ligusticum, careum, apij semen: suffundes mel, acetũ, liquamen, oleum calefactũ: amylo obligas, & carnem perfundes. Ius in ceruo: Piper, ligusticum, cepullam, origanũ, nucleos, caryotas: mel, liquamen, sinape, acetum, oleum. Ceruinæ conditura: Piper, cuminum, condimentum, petroselinũ, cepam, rutam, mentham: mel, liquamen, passum, carænum, & oleum modicè: amylo obligas cum iam bullijt. Iura feruentia in ceruo: Piper, ligusticũ, petroselinum, cuminũ, nucleos tostos aut amygdala: suffundes mel, acetum, uinum, oleum modice, liquamen, & agitabis embamma. In ceruinam assam: Piper, nardostachyum, folium, apij semen, cepam aridam, rutam uiridem: mel, acetum, liquamen: adiectas caryotam, uuam passam & oleum. Aliter in ceruum assum iura feruentia: Piper, ligusticũ, petroselinum, damascena macerata: uinum, mel, acetum, liquamen, oleũ modicè: agitabis porro & satureia; Hucusq; Apicius. ¶ Cerui anteriorem partem in iusculo laridario coques, lũbos assabis: ex coxis pastillos aut pulpamenta facies. Eadem & capreoli, damæ, ac capreæ coctura est, Platina: (quasi uero capreolus & caprea aliter quàm sexu differant.) Idem lib. 9. cap. 8. de honesta uolupt. Ex ceruo, inquit, uel capreolo, pastillũ sic facies: In frusta haud magna carnem cõcides: una bullitione cum aqua & aceto saleq́; remollitam, ex cacabo eximes: sinesq́; in quadra, donec ius exinaniet: piper deinde & cinnamum contritum simul cum larido tunso in modum placentæ subiges, carnemq́; additis quibusdam per longum laridi tessellis, hoc quasi foliato inuolues, indesq́; circunquaq; caryophylli genera: farinam deinde bene excretam subiges: ex subacta crustam grossiorem unicuiq; frusto circunuolues, in furnoq́; lento igne optimè coques. Apponi hæc statim cõuiuis, uel seruari in mensem, aut saltem dies quindecim possunt. Parum omnino alit, tardè concoquitur, stomachum laxat, spleneticis & hepaticis nocet, pectus exasperat, Hæc Platina. Sanguine cerui nostri utuntur ad ius nigrum, quod uulgò piperatum uocant, à colore puto, licet absq; pipere plerunq; paretur. Qui de arte coquinaria Germanicè scripserunt, præcipuè Baltasar quidam Dillingensis, ex ceruina pastillos, ut uocant, parare docent: nec non pulmonis & hepatis apparatum & condimenta.

G.

Cerui natura omnia uenena abigi & repelli constat, Alexander Benedictus: ex Plinio nimirum, cuius hac de re uerba cap. 5. retuli. ¶ Ceruinus sanguis aluum sistit, Plinius. Hirci, capræ, cerui, & leporis sanguis, inassatus sartagine, dysenterias & cœliacorum profluuia sistit, Dioscorid. Frixus cum oleo cerui sanguis, si fiat ex eo clyster, sanat intestinorum ulcera, & remouet fluxũ antiquum, Albertus & Rasis. Ego neq; ceruinum neq; alium sanguinem in clysteribus à peritis medicis poni puto, sed uel bibi uel illini ad fluxiones sistẽdas, ut in Caprino dixi. Cum aceto mixtus & inunctus psilothrum est, Galenus Euporiston 2. 85. In uino potus contra toxica (sagittas uenenatas, Rasis,

Albertus non rectè habet apostemata uenenata,)efficax est, Dioscorid. cui non cerui solum, sed & cuiuslis iam dictorum animalium sanguis eandem uim obtinet. Sanguis ceruinus desiccatus & tritus sumptus, à uenenatis bestijs morsos iuuare dicitur, Symeon Sethi. ¶ Febrium morbos ceruus non sentit, quin & medetur huic timori: Quasdam nos principes fœminas scimus, omnibus diebus matutinis carnem eam degustare solitas, & longo æuo caruisse febribus: quod ita demum existimãt ratum, si uulnere uno interierit, Plinius & Solinus. Et alibi, Febres arcet ceruorũ caro, ut diximus, Plinius. Caro cerui calefacit & lenit, Rasis. ¶ De medulla in genere ex Galeno supra diximus in Vitulina, ubi & Ceruinæ facta mentio est. Cerui pingue & medulla quomodo odoramentis imbuantur, uide supra in Taurino pingui ex Dioscoride. Ceruina medulla laudatissima est, Dioscor. & Plinius. Aëtius in pharmaco quodam contra podagrã pro cerui medulla tantundem adipis ceruini substituit. In Arabum scriptis pro medulla cerui cerebrum quidam ineptè uertunt, Hebraicæ uocis homonymia decepti. Confecta ex medullis ceruorum unguenta, sedant calores hominũ languentium, Solinus: Immunem cõseruant à febribus, Albertus. Plinius id carni ceruinæ in cibo sumptę attribuit, ut superius retuli. Cerui medulla pharmacum est paregoricotaton, id est mitigando & leniendo dolores pręstantissimum, Galenus ad Pisonem. Dolores sedat, Aesculap. Serpentes inuncta fugat, ut cap. 5. dixi: ubi & alia ex ceruo quæ extrinsecus serpentes arcent enumeraui. Sunt qui ceruinam medullam peculiare faciant remedium perfusis aqua alióue liquore feruido. Medulla & pingue ceruorum dura carcinomata molliunt imposita, Symeon Sethi. Gyraldus in sua translatione discutiendi uim etiã eis attribuit, quod in Græco codice impresso non legitur. Vlcera cæteraq; (præterquam in tibijs cruribusq;)cornus ceruini cinere, uel medulla cerui explentur & purgantur, Plinius. Cotyledon cum medulla ceruina calefacta imposita, fistulis medetur, Plinius. Et alibi, Cotyledon etiam purulẽtis auribus infunditur, & cum medulla ceruina calefacta. Hirci seuum efficax est labrorum fissuris cum adipe anserino, ac medulla ceruina resinaq; & calce, Plinius. Eadem uerba apud Sextum in paucis mutata legimus hoc modo, Sepum capreæ & adipem anserinũ & medullam cerui & cepe cum resina simul & calce uiua, fac ut malagma, mirè sanat labiorum fissuras. Seuum uituli cum medulla cerui & albæ spinæ folijs unà tritis, ulcera oris & rimas emendat, Plinius. Medulla ceruina in aqua calida potui data, intestinorũ dolorem etsi tormina fuerint, mirè sanat, Sextus. Celsus inter alia ad dysenteriam medicamenta, si uetustior morbus est, ex inferioribus partibus infundere iubet medullam ceruinam, ut quæ dolorem leuet, & mitiora ulcera efficiat. Butyro & medulla ceruina & felle taurino cum oleo cyprino aut laurino perfricta genua sanãtur, Marcellus. Medullam cerui & adipem liquefacito, & in lana apponito, Hippocrates de natura muliebri inter subditia medicamenta quæ uterum emolliunt. Idem in libro de morbis muliebribus, medicamentum subdititium purgatorium his uerbis describit, Medullam anseris aut cerui magnitudine fabæ affuso unguento rosaceo & lacte muliebri terito, uelut pharmacũ teri solet, & cum hoc os uteri illinito. Ex uitulina & ceruina medulla pessi cõponuntur, uteros emollientes: & extrinsecus uteris medicamenta imponuntur, quæ ex medulla præparantur, uim habentia emolliendi. Accipitur autem nõ solum uera medulla ex ossibus, uerũ etiam ex spina dorsi, &c. Galenus de simplicib. 11. 5. Apud Rasin idem legimus, sed pro medulla perperam legitur cerebrum, uitio interpretis ut credo. Cerebrũ (medulla, Rasis) cerui, prodest contra dolorem coxarum & laterum: & in restituenda fractura, quam etiam mitigat, Albertus & Rasis: Albertus insuper addit ualere contra pulsum cordis, quod non probo. Io. Agricola mensibus euocandis pessum ex medulla ceruina cõmendat: Huius medullę, inquit, drachmas duas aut tres mulierculæ ratione habita, inuolue sindone munda, & si libet de filo appende. Curandum est tamen ut reliqua satis respondeant, corporis uidelicet præparatio, & habitus constitutio, uictus, & ætas: nec ita multum postea sequetur mensium eruptio. Hoc nouum experimentũ uocat, cuius admirandæ facultatis, inquit, non reddidit nos certiores scriptorum quispiam. Atqui Hippocrates, ut superius recitaui, ex medulla anseris aut cerui medicamentum uteri purgatorium (hoc est quod mẽses aliosq; eius humores euocet) ex anseris aut cerui medulla parare docet, quo os uteri illinatur. Cochleæ uuluam auersam corrigunt cum medulla ceruina, ita ut uni cochleæ denarij pondus addatur & cyperi. ¶ Cerui pingue (adeps, seuum) quomodo odoramentis imbui debeat, copiose in Taurino docui ex Dioscoride: & quomodo simpliciter curandum sit, in Hircino ex eodem. Ceruino adipe perunctos serpentes fugiunt, Dioscorides & Plinius: ut supra cap. 5. retuli. Aëtius in pharmaco quodam contra podagram pro ceruina medulla tantundem adipis ceruini inijci posse monet. Cerui adeps nullo medicamentorum mollientium est inferior, Galenus de comp. secund. gen. Seuum cerui calefacit & lenit, Rasis. Medulla & pingue ceruorum dura carcinomata molliunt imposita, Symeon Sethi. Capillis nigrandis infectio optima ex hirundinum stercore paratur, ut in earum historia recitabitur: oportet autem seuo ceruino faciem prius perungere, ne quid ex medicamẽto distillans eam commaculet, Marcellus. Seui ceruini usum ad lentigines faciei, paulò post in remedijs ex cornu aperiam. Absyrtus aduersus tussim equorum ex frigida causa remedia præscribens, post purgationem & suffitum, in uino dulci liquare iubet adipem ceruinũ aut ouillum cum cera, & lingua apprehensa infundere. Picem præcoquam, siue quam uiscosam uocant, & rubricam Scythicam, quam alij pissasphaltum uocant, cum seui ceruini remissi cyatho uno, & lactis bubuli uel ouilli pari mensura, si quis iam periclitanti phthisico in potu uel in cibo cotidie dederit, mirè ei subueniet,

ueniet, Marcellus. Cum equi sanguinem per urinam reddunt, Anatolius lomentum purgatum coctum, & adipem ceruinum, uino pauco misceri, & triduo per os infundi iubet. Sepum ceruinũ combustum simul cum ostrea testa minuta commisce, & factũ quasi malagma pernionibus impone, mirè sanat, Sextus. Vteris exulceratis ceruinum adipem recentem ac uiridem subdito, Hippocrates de morbis mulieb. Et alibi in eodem libro, Mulieri ut uterus purgetur, allium (inquit) & nitrũ rubrum, & ficum, paribus portionibus melle ammixto subdenda dato. Et ubi amouerit, cerui adipem apponat in uino liquefactum. Idem in libro de natura muliebri inter subdititia medicamenta quæ uterũ emolliunt, Medullam cerui (inquit) & adipem liquefacito, & in lana apponito. ¶ Vuluas & pilo ceruino suffiri prodest, Plinius. Cõtra aborsum, Ex pilis ceruinis suffumigabis, & mulier sanabitur, Sextus. ¶ Igni sacro illinuntur ramenta pellis ceruinæ desecta pumice, ex aceto trita, Plinius. In pelle ceruina amuleta multa adalliganda magi præcipiunt, ut passim apud Plinium legimus: quæ singula si percenseam, uanus & loquax sim. Morsus à serpente ulmo mox liget locum cum corio cerui, deinde imponat theriacam, & eandem bibat, &c. Petrus Aponensis. Ad inuoluntarium urinæ exitum in stratis remedium, Alterci succum aut semen in asinino lacte maceratum corio cerui inclu dito & dextro femori appẽdito, miraberis, Galenus Euporiston 3. 257. ¶ Aduersus comitiales morbos, Magis placet draconis cauda in pelle dorcadis alligata ceruinis neruis, Plin. ¶ Apud Aetium lib. 12. cap. 47. in antidoto Philagrij aduersus podagram, reliquis medicamentis adijciuntur ossium ceruinorum aut bubulorum ex suris recentium & ut probè conteri queant ustorum drachmæ quinquaginta. Quanquã etiã sine ossibus eandem antidotũ parari admonet. Ossium substantia (inquit) facultatem habet consumendi ac resiccandi, adeò ut etiam sola assiduè & opportunè exhibita, inueteratum articularem morbum curet: Vt uero ne quid ex humoribus resiccetur ac lapidescat, incurabileq; aut ægre medicabile reddatur, tempore præseruationis eam minimè miscebimus, sed postea si ita uidebitur: consumit enim & resiccat humores in ipsis articulorum iuncturis relictos. Ossa ceruina usta recipiuntur in antidotum Iuliani ad calculum & comitiales, &c. apud Aëtium. Patellam ceruinam, hoc est, genuinum, si tecũ habeas, non surgunt inguina: & quæ ante surrexerunt, eadem tacta redeunt, Sext. Ad uentris profluuiũ, Ceruorum ossa contusa uentri illinito, Gale. Eupo. 2. 46.

¶ Cornus ceruini apud medicos frequens & uarius usus est: Dextrum Plinius & Solinus præferunt, Aristoteles sinistrũ, ut supra dixi cap. 2. Mucrones etiam efficaciores uidẽtur, utpote solidiores. Quæ abiecta in syluis reperiunt, ferè euanida & nimis leuia sunt, medicamentis inutilia. Vsus habent & cruda & usta, ut in sequentibus apparebit. Cerui cornu contusum (ut Ruellius uertit: Græcè est κοπέν, id est in frusta uel assulas sectum, ut Marcellus:) crudo fictili, luto circumlito, & in furnum indito, uritur donec albescat: id cadmię modo elotum, ulceribus oculorum & defluxionibus salutare est, Dioscorid. Sunt qui non satis urant, quo modo nigrum fit, & astringẽtius, ut mihi gustanti uisum est. Frigidum est & siccum ceruinum cornu, Symeon Sethi. Miretur autem aliquis cum huiusmodi sit quomodo obstructionibus medeatur, quod idem Symeon scribit: Nam & spleni obstructo utile ipsum faciunt, & morbo regio, qui ferè obstructo iecinore fit. An quia ut cinis & usta omnia, nisi lauentur, empyreuma quoddã & relictas ui ignis tenues aliquot calidasq; partes sibi retinet: ablutum uero ijsdem priuatur, nec aliud amplius quàm siccat & emplasticum est? Cornibus cerui & capræ ustis, & (si opus est) lotis, utimur ad dentium candorem, gingiuas mollitie fluidas, dysenteriã, fluxiones in oculos, quia tergent sine rosione: tamen nec dolorem leniunt, nec coquunt, quia frigida sicca, Syluius citans Galeni lib. 11. de simplic. & quartum de Compos. phar. sec. locos. Cornu cerui ustũ & lotum multi pro spodio uendunt, Brasauola. Ex teneris & recens enatis ceruorum cornibus cibarium quoddã diuites sibi parant: Possident enim (inquit Blondus) maximas & pretiosissimas dotes in aconitum: Videtur autem aconiti nomine abuti pro quauis uenenata herba, ut multi per imperitiam solent. Cornu ceruino usto serpentes fugari cap. 5. docui. Cornu ceruinum ustum & ex aceto tritum illinito ad serpentium morsus: aut calami radices, & cicer & baccas cupressi & cornu cerui, combusta omnia tritaq; in unum misceto, & ex aceto ac porro propinato, Galen. Euporiston 3. 149. Ceruus dextrum cornu terra obruit contra rubetarũ uenena necessarium, Plinius. Cor cum pelle & cornu cerui combure, & oleo uulneri inunge, Galenus Euporiston 3. 184. Ceruinũ cornu habet uim omnes humores siccandi, & ideo eo in collyrijs ocularibus utuntur, Sextus. Equi spuma illita per dies quadraginta, priusquam primũ nascantur pili, restinguntur: item cornus ceruini decocto: Melius si recentia sint cornua, Plinius. Orpheus in libro de lapidibus, si cornu cerui cum oleo tritum capiti illinatur, caluo etiam pilos producere promittit: Versus eius hi sunt,

Καί τοι δήποτε λασίην ἰδὲ κράατι λάχνην, ἢ καὶ ψιλωθεῖσαν ἴοις, εἰ γάρ μιν ἐλαίῳ
Τεθρυμμένον τρίβοις κροτάφους παιδὸς ἤματα σεῖο, ἂψ δ' ἀνέας πάλι βρύγμα τεὴν τρίχας ἀνθήσουσι.

Ad fluentes capillos scobem de cornu ceruino permisce cum semine myrti nigræ, adiecto butyro oleoq;, & capiti raso densissimè obline, etiam ex infirmitate fluentes capillos efficaciter continebis, Marcellus. Ad porriginem cornu ceruini cinis è uino prodest, utq; nõ tædia animalium capillis increscant, Plinius. Cornu ceruini ramenta acerrimo aceto incoquito, usq; dum tertia pars remaneat, ex eo impetigines illinito, Galenus Euporiston 3. 278. Combustum cum aceto tritum impetigines mirificè sanat, Sextus. De usu cornu ceruini ad elephantiasin dicam mox in elephante inter remedia ex ebore. Vlcera cætera (preterquam in tibijs cruribusq;) cornus ceruini cinere, uel medulla cerui

explentur & purgantur, Plinius. Pustulis cornus ceruini cinis ex aqua illinitur, Idem. Maculas in facie abolet taurinum seuum uitulinúmue fel, cum semine cunilæ, ac cinere è cornu ceruino, si canicula exoriente comburatur, Plinius. Ad lentigines de facie tollendas, Lenticulam cum scobe tenui de cornu ceruino, & seuum ceruinum pariter diuide, coque & tere: atque inde faciem uel ante horam balnei, uel etiam in balneo frequenter inlinito, ita ut quasi pro pane molli utaris, efficacissimum medicamen experieris, sed lenticulæ maior pars sit, cornus & seui ęqualis mensura, Marcellus. Cornu ceruino combusto in Sole faciem line, & detersa subinde renoua, & hoc in ortu Solis facies, mire tollit lentigines de facie, Sextus. Articulorum fracturis cinis feminum pecudis peculiariter medetur, efficacius cum cera: Idem medicamentum fit ex maxillis (pecudis intelligo, id est ouis) simul ustis, cornuque ceruino & cera mollita rosaceo, Plinius. Combustum ad drachmas tres, adiecta spuma argenti duarum drachmarum, & ceroto macerato mixtum, intertrigines dolentes mirè sanat, Sextus. Ceruini cornus scobes limatæ, & ex uino potui datæ (Plinius illinendum ex uino sentire uidetur, ut etiam ad porriginem, ut paulò superius citaui) pedunculos in capite lendesque nasci non sinunt, Marcellus. Cornus cer. cinis illitus fronti (& temporibus) ex aceto uel rosaceo (aut ex uino, Plin.) capitis dolores sedat, Plinius, Marcellus & Galenus Euporiston 2.91. Ad capitis dolorem, Cornu cerui in cinerem redactum, exinde drachmam cũ uini cyatho, & aquæ cyathis duobus da bibat, Sextus. Comitialem morbum deprehendit caprini cornus, uel ceruini usti nidor, Plinius. Et alibi, Cornibus siue dextris siue sinistris accensis, odore comitiales morbi deprehenduntur. Vstrina hæc nidore ultium aperit ac detegit, si cui inest morbus comitialis, Solinus. Sunt & alia quædam grauiter odorata, quæ suffitu arguunt epilepticos & concidere compellunt, ut bitumen, gagates lapis, cornu caprinum capriniique iocineris assati odor, ipsumque iecur comestum, ut scribit Aëtius libro 6. cap. 13. Adultorum cornuum & in ramos diffusorum maxima dos est in morbum comitialem, Blondus. Sunt qui aridum hoc medicamentum comitialibus commendent, quod miscetur ex uisci querni uncia una: mucronum de cornibus cerui drachmis duabus, & cordis lupini drachma una, quibus addunt scobem tritam de occipitio cranei humani. Qui post ægritudines aliquas, ut lethargum aut pestilẽtiam in obliuionem deciderunt, eos maximè iuuat hiera Ruffi: & post purgationem hieræ, scobem dentis elephantis circiter drachmam unam è mulsa potam non parum iuuare creditur, & cornu ceruinum similiter, Aëtius. Aduersus scrophulas gutturis, quidam ceruinum cornu tritum, cum spongijs in quibus lapides reperiuntur æquali mensura, ex uino aut aqua quotidie mane à ieiunis bibi iubent: sic aboleri, si adhuc increscant: sin iam consistẽrint, non augeri. Cerui cornu ustum, & cadmię modo elotum, ulceribus oculorum & defluxionibus salutare est, Dioscorides. Miscuerunt ipsum ustum elotumque nonnulli collyrijs desiccantibus oculorum fluxiones: est enim omniũ talium uis exiccatoria, Galenus & Sextus. Ceruini cornus cinere scabricias oculorum inungũt: mucrones autem ipsos efficaciores putant, Plinius. Ad polypum, Cornu cer. ustum & sandaracham naribus inflato, Galenus Euporiston 1.26. Cerui cornu ustum elotumque, infrictum dentes expurgat. Crudum in aceto feruefactum, si eo gingiuæ colluantur, maxillarum à dentitione dolorem adimit, Dioscor. Græcè legitur, παρηγορεῖ γομφιάσεις. Gomphij dentes molares sunt: ut gomphiasis illorum dũtaxat dentitionem, significet: & si Marcello in annotationibus suis id non placeat, omnium simpliciter dentium emissionem hoc remedio faciliorem fieri existimãt: Quoniam alij authores in remedijs ex cornu cer. gomphiaseos non meminerint, & dentes tantum mobiles confirmari, & gingiuas flaccidas compescere scripserint. Addit insuper nouam esse hanc uocem, & nescire se an iterum in toto Dioscoridis opere reperiatur: Ad hæc in Gręcorum Lexicis γομφιασμὸν exponi ait ἀμωδιασμὸν ὀδόντων, id est, stuporem dentium. Ruellius cuius interpretationem superius retuli, nulla gomphiorum, id est, molarium mentione facta, simpliciter maxillarium à dẽtitione dolorẽ hac collutione adimi scribit. Et quãquam gomphiasis ita molarium emissionẽ sonare uidetur, ut odontiasis dentium simpliciter, tamen ipsa remedij facultas eiusmodi est, ut neque molarium neque aliorum dentium productioni conueniat, ut quæ gingiuas astringere indurareque possit, quamobrem usus eius est, cum dentes confirmare mobiles, & gingiuas laxas constringere libuerit: cum illę molliri lenirique opus habeant. Aetius libro quarto, cap. 9. de dentitione scribens, nullum eiusdem aut similis facultatis remedium præscribit, sed ea tantum quæ laxare possint gingiuas, ut sunt leporis agniue cerebrum, mel modicè decoctum, & apud Aeginetam gallinaceus adeps. Sed neque ad dentium stuporem, hoc aut simile remedium ab alio authore positum inuenio: quanquam remedia aduersus hunc affectum plærique putant non certa qualitate ulla, sed ex tota substantia agere. Quamobrem γομφίασιν, uel γομφιασμόν, ut Hesychius exponit, (apud Varinum & Camertem non reperias) accipio συνθλασμὸν ἢ συντριμμὸν ὀδόντων: hoc est dentium confractionem, uel contritionem, quæ scilicet uel ictu uel casu fit. Hoc non animaduertisse Marcellum Vergilium ualde miror, cum è medio horum uerborum dictionem ἀμωδιασμὸν citauerit: sic enim habet Hesychius, γομφιασμόν, συνθλασμόν, ἢ συντριμμόν, ἢ μωδιασμόν (corrupte puto pro ἀμωδιασμὸν) ὀδόντων, debet autem uox ὀδόντων ad præcedentia singula referri. γομφιασμός, συγκλασμός, (id est confractio) Suidas & Varinus, nec aliud addunt: ego ὀδόντων addendum conijcio: aut legendum συγκλασμός: nam γόμφους etiam κλαδώσεις & συνδέσμους exponunt. Apud Suidam & Varinum dentes anteriores non rectè γόμφιοι uocantur: melius Gaza apud Aristotelem maxillares, id est molares interpretatur. Videntur autem illi gomphij dicti, quod pluribus quasi gomphis, id est, cuneis seu clauis, radicibus nempe

suis

suis in præsepia sua (sic enim Græci dentiũ loculamenta uocant, quanquã Pollux lib. 2. aliter accipere uideatur) infigantur. Vetus Dioscoridis interpres apud Serapionẽ pro gomphiasi simpliciter dentium dolori exponit. Quod ad medicamenti naturam, utile id mihi uidetur tum ad dentes simpliciter dolentes, tum etiam mobiles & laxos, siue simpliciter, siue externam ob causam uiolentam, ut ictũ & casum: ad dentitionem uerò siue aliorum siue molarium dentium, non tantum inutile, sed etiam noxium. Monent enim medici non astringendam esse gingiuam, ne callosior reddita nascituros dentes impediat. Quod cum ita se habeat, Hermolaum, Marcellum, & Ruellium, Dioscoridis interpretes, pariter omnes errasse fatebimur. Galenus lib. 5. de Compositione medicamentorum secundũ locos medicamenta aliquot mylica describit, hoc est ad molarium dolores. Sed satis hac in re prolixus iam fui. Dentes mobiles confirmat ceruini cornus cinis, doloresq́ eorum mitigat, siue infricentur, siue colluantur: Quidam efficaciorem ad omnes eosdem usus crudi cornus farinam arbitrantur. Dentifricia utroq; modo fiunt, Plin. Cinis cornus cer. dentes dealbat, & dolores tollit, Galenus Eup. 2. 12. Cerui cornu in oxygaro decoquito, sæpeq́; eo os abluito, Ibidem 1. 58. Quod uerò assumpsit nomen de dente fricando Ceruino ex cornu cinis est, Serenus. Cornibus cerui & capræ ustis maximè utuntur, ut & nos sæpe usi sumus, tum ad candorem dentium, tum ad contrahendas mollitie fluidas gingiuas. Cæterum ceruinũ maximè commendatur ab ijs qui talia scribunt, Galen. lib. 11. de simplic. Cerui cornu ramentum (ῥίνημα, id est scobem lima factam) adustũ, & cum uino tritũ, deinde circumlitum, uacillantes dentes confirmat, sicut & bouis talus idem posse traditur, Galenus ad Pisonem, & Aegineta. Cornu cer. combustũ dentes qui mouentur confirmat, si eo pro dentifricio quis utatur, Sextus. Cornu cer. decoctũ cum aceto, si eo colluatur os, sedat dolorem dentium, & consolidat gingiuas, Rasis & Albertus. Ex puluere eius dentifricium fit expurgandis dentibus, Iidem. Cornu cer. combustum, tritum cum aceto, dentibus adpositũ prodest, Marcel. Sunt qui etiam modum miscendi præscribant, huiusmodi, ut aceti sint unciæ tres, cornu cerui usti drachmæ duæ, inde collui os iubent. Ramenta cornus ceruini uel scobem eius lima factam cum uino uetere ad tertias coque, & inde adsiduè os elue: mirè proderit roborandis dentibus, Marcel. Ad dentes mobiles & dolentes, & gingiuarum tumorem, remedium sic: Cornus cer. combusti uncias duas, folij scrupulum unum, salis Ammoniaci tantundem, piperis grana nouem, iris Illyricæ scrupulos nouem: ex his puluerẽ tenuissimum facies, & eo dentes cotidie perfricabis: si mobiles erunt & dolebunt, facile cadent: & si sine dolore ualidi sunt, confirmabuntur, & candidiores & odoratiores erunt: melius autem proficient, si in functuris aut radicibus aut cauaturis eorũ, de hoc ipso dentifricio aliquid resederit, Marcel. Cornuũ ceruinorum ustorũ in olla cineris ℥. unum: (hac nota sextarium significare solet: sed uidetur nomen ponderis hic requiri, non mensuræ:) mastiches Chiæ denarios octo, salis Ammoniaci semunciam: diligenter hæc trita in unum concorporantur, & perfricandis dentibus adhibentur, Marcel. Ceruini cornus exusti cinis in potione datus empyicis uel hæmoptoicis medetur, Marc. Symeon Sethi pulmonem usu cornus ceruini lædi scribit. Cornus cer. cinis elotus excreantibus sanguinem prodest, Dioscor. Marcellus interpres addit, cum tragacãthæ lachryma duorum cochleariũ mensura: quod in Græco textu non hoc in loco, sed mox in remedio ad dolorem uesicæ subijcitur: sed nihil periculi uideo etiamsi ad utrumq; affectum tragacantha adijciatur. Vstum & lotũ dysenteriam, & sanguinis excreationem, præterea cœliacos affectus sanat: & aurigini utile esse dicunt: Porrò duo exhiberi cochlearia ad omnia ista præcipiunt, Galenus. Sanguinem expuentes cer. cornus cinis sanat, Plinius. Ad uomitum nimium reprimendum sulphuris uiui pusillũ, & ramenti de cornu cerui tantundem, in ouo sorbili tritum & permixtum bibi utile est, Marcel. Stomachi rheumatismos cornus ceruini cinis reficit, Plinius. Regio morbo cornus ceruini cinis prodesse dicitur, Plinius. Galenus ut paulò ante retuli, ustum & lotum aduersus hunc affectum laudari scripsit. Cineris cornu cerui drachmã cum uini cyatho uno & aquæ duobus, propina ad morbum regium, miraberis bonũ effectum, Sext. Rasis contra hunc morbum circiter trium aureorum pondere bibi iubet. Lienem sedat ceruini cornus cinis in aceto, Plin. Cornu cer. combustum ex oxymelle detur potui, & splenem siccat, & dolorem tollit, Sext. Galenus in libro de Theriaca ad Pisonem cap. 12. cum scripsisset scrobem (ῥίνημα) cornus cer. ustam & illitam dentes firmare labãtes, addit ὥσπερ δὲ καὶ τὸν ἀστράγαλον τοῦ βοὸς ταὐτὸ ποιεῖν δύνασθαι λέγουσιν. ἐξάγει δὲ καὶ στρογγύλην ἕλμινθα μετὰ μέλιτος πινόμενος, καὶ μετ᾽ ὀξυμέλιτος σπλῆνα τήκει, καὶ τὰς λεύκας καταχριόμενος, συμμέτρως δὲ ἀφροδισιαστικός ἐστιν. Hoc est, Idem efficere talum bouis aiunt. Educit autem & lumbricum rotundũ cum melle potus, & cum oxymelite lienem minuit, & uitiliginem albam illitus: deniq; mediocriter Venereus est, (ad Venerem excitat.) Quæ omnia non ad cerui cornu, sed ad talum bouis ab eo referri apparet, quoniam καταχριόμενος & ἀφροδισιαστικὸς masculino genere ponuntur. Sed cum alij authores easdem uires de cornu cer. prædicent, aut talum bubulũ & cornu cer. ijsdẽ uiribus pollere dicemus, aut καταχριόμενον & ἀφροδισιαστικὸν genere neutro legemus, ut ad cornu cerui tantum referãtur. Supra certe inter remedia ex boue, Rasin etiam & Haly Arabicos scriptores, tali bubuli uim aduersus lumbricos, uitiliginem albam, & splenem turgẽtem ex aceto mulso; deniq; Venerem excitandi citauimus. Quamobrem præstiterit nihil in Galeni lectione mutasse, sed easdem utriq; in plerisq; facultates esse putare, etsi uim Veneris ciendæ ceruino cornu attribui nusquam hactenus legerim. Cinis lotus, binisq; ligulis (cochlearijs) epotus, dysentericis & cœliacis prodest, Dioscorid. & Galenus ut superius citaui. Iisdem cinerem huius cornus tribus digitis captum in

potione aquæ utilẽ esse Plinius annotauit. Vstum & potum ad pondus trium aureorũ & semis (ad pondus unciæ & duorum aureorum, Albertus:) restringit fluxum sanguinis qui est sine putredine: & ualet contra ulcera intestinorum & fluxum uentris antiquum, Rasis & Albertus. Ad dysentericos, cochlearum integrarum ustarum uncia una, cornu cerui usti unciæ duæ, uniantur succo plantaginis: fabæ magnitudine datur febre carentibus cum uino, cum aqua uero febricitãtibus, Galenus Euporiston 1.112. Cornu ceruinum mollius ustum cum gallæ pari portione in potum dato ad uentris profluuiũ, Ibidem 2.46. Cineris huius drachma ex uini cyatho & aquæ duobus epota, fluxum (inscriptio habet, uentris solutionem) omnem cohibet, & dolorem sedat, Sextus. Ceruini cornus de ipsis radicibus quæ capiti hærẽt, scobes lima tenuissimus factus, & ad drachmæ mensuram cum uini austeri cyatho datus, sistet nimios uentris fluores, si uel triduo iugiter bibatur, Marcellus. ¶ Cornus ceruini teneri cinis cochleis Africanis cũ testa sua tusis mixtus in uini potione, colo magnopere prodest, Plinius. Hoc idem medicamentum apud Marcellum Empiricũ, quamuis prolixe expositum, adscribam tamen, promissi magnitudine adductus, præsertim cum cochleæ etiã admisceantur, ut duplici nomine animalium historia dignũ uideatur: remittemus autem lectorem huc à cochlea. Ad coli dolorem (inquit Marcellus cap. 24.) faciunt quidem mirificè quæ superius posita sunt, sed cætera medicamenta in alijs uitijs dolorẽ leuant in præsentia, hoc uerò quod dicturus sum supra hominis spem conditionemq́ est. Ideo primo tempore ne fidem quidem habet, postea à nullo satis dignè laudari potest: nam & in præsentia dolorem tollit, & in futurum remediat, ne eum unquam repetat. Rarò enim quis iterum, uel ad summũ tertiò, hoc accepto medicamento uexatus est: quamobrem si quando repetierit iterum dolor, dandæ erunt per triduum & tunc potiones, eodem modo quo prima data fuit. Interdum uerò & tertio in dolore eodem genere potiones dabuntur, quod rarò quidem accidet, ut post primam potionem dolor redeat: sed si admonente causa iterum atq; iterũ data fuerit, in futurum quoq; ita remediabit, ut ne suspicio quidẽ ulla huic uitio relinquatur: si quando tamen repetierit hoc malum, frigus ex multitudine cibi præcedit, grauitatemq́ quandam & torporem eius loci, id est coli, sed sine ullo dolore sentiendum infert, planè ut tum intelligant, quanto malo caruerint, qui illa molestia liberantur. Hoc medicamento primũ muliercula quędam ex Aphrica ueniens multos Romæ remediauit: postea nos per magnam curam compositione eius accepta, id est pretio dato ei quod desiderauerat qui uenditabat, aliquot non humiles neq; ignotos sanauimus, quorum nomina superuacuum est referre. Constat autem medicamentum ex his rebus: Cerui cornua sumuntur dum tenera sunt, & quasi in tabulas uel partes breues & tenues diuisa in olla fictili componuntur, operculoq́ superposito, & argilla undiq; circundata, fornace aut furno uruntur, donec in cinerẽ candidissimum redigantur, atq; ita trita in uase uitreo mundo reponuntur. Cum dolorem coli habebit aliquis, antè diem abstinebitur quàm poturus est medicamentum ab omni cibo, atq; ita postera die digestus atq; ieiunus accipiet ex hoc puluere cornuum exustorum cochlearia tria cumulata, satis ampla, quibus misceri debent piperis albi grana nouem trita, & myrrhæ exiguum, quod odorem tantũmodo præstare possit. Hæc in unũ commixta in mortario diligẽter agitantur ac teruntur: deinde cochlea uera Aphricana, id est inde allata, sumitur, quàm maculosissima, & uiua si fieri potest, in alio mortario cum sua testa cõtunditur, atq; ita teritur donec nullum uestigium aut aspritudo appareat testularũ: postea uini Falerni non saccati cyathus adijcitur: & nihilominus rursus teritur. magis enim tunc apparebunt aspritudines, si quæ resederint, quibus leuatis (forte pro leuigatis) iterũ adijciuntur duo cyathi eiusdem uini, atq; ita cum priore compositione bene admiscentur, postea transfunduntur quæ sunt in mortario in calicem nouũ: qui calix super aliud uas ponitur ad carbones, & assiduè mouetur cocleario liquor, ne quid subsidat, aut peruratur. Vbi bene incaluerit, adijciuntur in eundem calicem, de his quæ supra scripta sunt coclearia tria: & rursus permouetur uniuersa permixtio. Cum autem calore sufficienti temperata erit potio, dabitur epotanda uersus orientem: statim dolor sine dubitatione cessabit: sed ut penitus aboleatur, dari potionem similiter oportebit per insequens biduum: sed quibus hoc remedium dabitur, cibum in prandio tantummodo, aut de tempore in cœna exiguum capient, quo facile conficiant, ne crudi eam sumant: postea uerò in consuetudinem uictus sui remittentur. Oportebit autem remediatos non intemperanter in futurum uinũ bibere: tametsi enim à coli dolore tuti fuerint, metuere nihilominus debent, ne alia parte corporis æque adficiantur ob intemperantiam, ob quam utiq; colo fuerant ante uexati, Hactenus Marcellus. Aëtius etiã lib. 9. cap. 31. inter colicorum pharmaca medicamentum hoc describit ex Asclepiade his uerbis: Cornu cerui recens enati adhuc pilosi, tenerrimiq́ ac usti, cochlearia maioris modi tria, piperis albi grana nouem, myrrhæ exiguum ad commendandum odorem. Contere omnia, eisq́ cochlearum terrestriũ magnarum unà cum testis suis, quantum uisum fuerit adijce: omniaq́ simul trita, & uino Falerno mari mixto trium cyathorũ mensura permixta, & ad mites prunas in uase fictili calefacta, ac sedulò ne quid in fundo resideat, agitata, præbe bibenda, ita ut nihil reliqui maneat: atq; id maximè tempore accessionis & ieiuno adhuc ægro fiat. Deinde uerò cibum qui facile conficitur præbe, atq; hoc ex ordine ad dies tres exhibe. His uerò qui cochleas sumere non possunt, reliqua præbe sicca cum uino. ¶ Ad lumbricos uentris, Cornu cerui ramenta ex uino uetere potui dato à balneo, Galenus Euporiston 3.188. Cornu cer. & ebur mixta aliqui propinant, ut exigantur lumbrici. Tinearum genera pellit ceruini cornus cinis potus, Plinius. Ceruini cor. cõbusti cinis tritus ex aqua potus, tineas potenter expellit,

expellit, Marcellus. Cornus cer. limati lima lignaria scobis quantum quatuor uel quinq; cochlearia sint, ex aqua in qua decoctus fuerit ipse scobes potus ad cyathos tres, mirifice facit aduersum lumbricos, Marcellus. Combustum datū in uino uel aqua calida, lumbricos necat & eijcit, Sext. Vstum potum cum modico melle expellit uermes, Albertus, Rasis. Sunt qui admisceant cretam, semen sanctum, uitellum assum, & cum melle placentam siue pastillum conficiant, unde modicum exhibent, tam pueris quàm adultis. Cornu cer. ad stranguriás utūtur, Symeon Sethi. Ad aquosum ramicem, Acetum potui dato, & cerui cornu ustum ad cataplasmatis modum imponito, Galenus Euporiston 3.159. Nonnulli remedijs quæ ad sanguinis mictum dantur, cornu ceruinū admiscent. Vstum potumq; pondere trium aureorum & semis contra dolorem uesicæ prodest, Rasis & Albertus. Eodem modo potum humiditates ex uteris manantes cohibet, Iidem. Mulier profluuio laborans ustum & mollissimè tritum cum uino bibat, sanabitur, Sextus. Ad muliebre profluuiū, Cornu cer. ustum potui dato, Galenus Euporiston 2.73. Mulierū purgationes adiuuat cornus cer. cinis potus: item uuluas laborantes, illitu quoq;, Plinius: in cuius uerbis adiuuare purgationes mulierum, menses promouere & ciere interpretor: quanquam abundantes etiam menses, uel pituitosas potius fluxiones (ut paulò ante dictum est) sistere potest. Mulier si offocatur à uulua, quod nequissimum uitium Græcè ὑστερικὴ πνὶξ dicitur, puluerē ex ceruino cornu per triduū cum uino bibat: si febricitat, in aqua calida, miraberis effectū, Sextus. Ferunt etiam quòd si à difficulter pariente superferatur, iuuamento esse, ut Gyraldus uertit ex Symeone Sethi: cuius Græca uerba nō integra mihi uidentur, nempe hęc, φασὶ δὲ ὡς τῇ δυστοκούσῃ ἐπιχεῦσα ὀνίνησι: nihil aūt pręcedit aut sequitur, quod ad ἐπιχεῦσα participiū fœminum referri possit: ego περιαπτόμενον aut simile quid potius legerim, ut sensus sit, facilius parere mulierem quæ adalligatū uel appensum gestet cornu ceruinū, qualis superstitio circa alia quoq; multa est, præcipuè uero aëtiten lapidem. Cerui cornu & oliuas nondū habentes oleum, simul trita mixta suffito, Hippoc. in libro de natura muliebri ad nescio quos uteri affectus: nō satis enim exprimitur.

¶ Cerebrum cerui apud Albertū & interpretem Rasis falsò pro medulla scribitur, ut supra monui. ¶ De bezahar lapide, qui dicitur lachryma cerui, Andreæ Bellunensis uerba retuli supra capite tertio. Belzahard, inquit Io. Agricola, est antidotum contra uenenū epotum efficacissimum & prorsus diuinum. Siquidem probatissimus medicus Auenzoar libro primo testatur se hoc uno medicatum esse quendam qui perniciosissimum uenenū sumpserat, quod cum biliosum esset, protinus uniuerso corpori auriginem induxerat. Dosis erat belzahardi trium granorum hordei pondus cum uncijs quinq; aquæ cucurbitæ, quæ nimiam ueneni caliditatem refrenaret. Cæterum huius medicamenti origo huiusmodi est: Ceruus postquam cum serpentibus congressus eas deuorauit, siti correptus, præsertim in regionibus Orientem uersus, ubi prægrandes reperiri constat: mox stagnum aut flumen aliquod quærit in quod sese immergat: (iuxta illud regij prophetæ, Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita anima mea desiderat ad te, &c.) Inde tamē natura ita docente, uelut Tantalus in medijs sitiens fluctibus, non bibit: nā statim concideret mortuus si quid aquæ degustaret. Erumpunt autem interim lachrymæ ex oculis quæ paulatim crassescunt, coguntur, & coagulantur, atq; in castaneæ magnitudinem excrescunt. Quas, postquam ex aquis euasit ceruus, deciduas homines obseruant, & colligunt. Hoc illud est belzahard, tantæ apud eos qui possident æstimationis, ut cuiuis ueneno uel mediū unguem ostendant. Hæc ille. De eodem Ferdinandi Ponzetti cardinalis uerba hęc sunt: Experientia cognitus est ad omnia uenenorum genera pollens lapis quem uocant Kemne seu bezar, colore citri splendens, odore uini: natus ex lachrymis ceruorum. Infirmi enim ætate flumen quoddam ingrediuntur in Oriente, & stant in eo immersi usq; ad caput, donec emittant lachrymas, quæ frigiditate aquæ & aëris coagulatæ, uertuntur in lapidem magnitudine auellanæ: qui exeuntibus à flumine decidit. Huius triti, ut docti omnes testantur, si pondus duodecim granorum hordei sumatur, expellitur omne uenenū & uirus per sudorem. Ceruorum lachrymæ collectæ, cordis pulsu laborantibus auxilio sunt, Physiologus author obscurus. Venenū Hebręi aut finitimę linguæ pręter alia nomina uocant זכרי zchari, baal autem dominū: unde lapidem istum dictum conijcio quasi dominum ueneni: cuius etymologiæ ratione merito pro peculiari cuiustis ueneni antidoto usurpatur. Hunc lapidem aliqui begaar uocant, uide plura in Pandectis Syluatici.

¶ Pulmo ceruinus clauos & rimas callicq; ulcria sanat, similiter ut fimum suis recens illitū, ac tertiò die solutum, Plin. Pulmo ceruinus impositus & sæpe renouatus ex calciamēto læsos pedes sine dolore persanat: sed leporinus pulmo impositus multò efficacius curat, Marcel. Apud Plinium quidem statim à ceruini pulmonis mentione remedium ad calceamentorū attritus subijcitur, unde forsan deceptus est Marcellus. Quòd autem ceruino pulmoni apud Plinium nihil cum attritibus calceamentorū sit, inde constat, quia Plinius hoc obseruat, ut morbos & affectiones prius, remedia posterius nominet, ijs quidem in locis, ubi remedia secundum affectionū genera partitur, ne qua possit oriri confusio. Hęc de Pliniana lectione: nam quod ad naturam remedij, hoc est ipsum cerui pulmonem, an ad alterum affectū magis conueniat, an æque ad utrunq;, experturis iudicandum relinquo: quanquam inter tam multa & obuia remedia horum uitiorū, neminem cerui pulmone opus habere puto. Tussim sanat pulmo ceruinus cū gula sua arefactus in fumo, dein tusus ex melle quotidiano ecligmate: Efficacior est ad id subulo ceruorū generis, Plin. Et alibi, Sunt qui cerui pulmonem phthisico profuisse scripserint, maximè subulonis, siccatum in fumo, tritumq; in uino. Cerui pulmones cum suis

K

gurgulionibus uirgulis tensos, in fumo donec arescant suspēde, & ex his aliquid contusum tritumq́ diligenter adiecto melle, ecligmatis modo phthisico dato, quem sanari citissimè uoles, Marcellus. Ad phthisim non perfectam sanandam, Pulmo cerui calamo extractus & arefactus cōteratur: & cochlearia eius tria ex mellis cyathis tribus exhibeantur, deinde paucis diebus interpositis iterum propinetur, Galenus Euporiston 2.27. Pulmonis cerui in olla fictili exusti cinis datus multis ad suspirium uel dyspnœam profuit, Marcellus.

¶ Tradunt ceruas, cum senserint se grauidas, lapillum deuorare, quem in excrementis repertum, aut in uulua (nam & ibi inuenitur) custodire partus adalligatum: Inueniuntur & ossicula in corde & in uulua perquàm utilia grauidis parturientibusq́, Plinius. Lapis qui in uulua aut in uentriculo cerui inuenitur, phylacterium est pręgnanti, & perficit ut partum perferat, eoq́ ratio colligit uelocissimum esse illud animal, nec tamen aborsum facere. Simili ratione ossicula inueniuntur in corde cerui, aut in uulua eius, quæ idem præstant, Sextus. Vt mulier non concipiat, Eadem ossa in brachio suspensa efficiunt ne mulier concipiat, Idem. Os à corde cerui humanum cor totius substantiæ similitudine roborare Actuarius cum Arabibus consentit: sed ab aliorum animalium maiorū corde potius fuerint, quæ tā multa proferunt pharmacopolæ, quàm à corde cerui. An uerò cartilaginosa hæc substantia magis præstare id queat, quàm cordis aut arteriarum corpus, ipsi uiderint, Syluius. Venetijs bubulum aut uaccinum quoddam os uenditur, quod uerè os est, etiam ingēti pretio, pro osse de corde cerui. Ego duo corda cerui aperui: unum statim à cerui morte, in quo neruus quidam aut cartilago neruea apparuit, non admodum dura, in crucis modum: alterum interfecti ante sex dies, cuius neruea cartilago multò durior erat, & tensa, tali ferè figura, quali Venetijs os de corde cerui uēditur, bubulum illud inquam uel uaccinum. Illius nerui uis apud ueteres non memoratur, minusq́ in roborādo corde ualere arbitror, Anton. Brasauola. In corde cerui (inquit Platearius) reperitur quoddam os parte sinistra, ubi quædam concauitas est, in quam splen respirat, & excrementa emittit, (per uapores scilicet,) quæ illic ob siccitatem suam in osseam uertantur substantiam. Est autem hoc os de sanguine cordis, subrufum, & melancholicum expellendi fumum uim habet: Datur etiam contra cardiacam (sic uocat pulsum seu tremorem cordis) syncopen, & hæmorrhoides, Hæc ille. Os cordis cerui tritum potui da mulieri sterili, & uidebis gloriam Dei, Galenus Euporiston 3.174. Cor sine osse est omnium quæ nos nouerimus, præterquam equi & generis boum cuiusdam, Aristoteles. Negligenda est illorum oscitantia qui in cordis affectibus magno supercilio os cordis cerui, nescio quibus gemmis & auro mixtum, propinant: quum interim ceruo non aliud os, quàm uitulo aut cani aut sui insit, cartilagineæ nimirum magnæ arteriæ & uenæ arterialis radices. Et ossiculum illud quod è ceruorum cordibus exemptum pharmacopolarum officinæ mihi hactenus ementitæ sunt, aliud nihil esse censeo, quàm grādius agni hyoidis ossis ossiculum, quod continuum est, & λ. simillimum: nisi quod dextrum crus etiam transuersim sinistrum decussatim secat, & alterum crus altero breuius sit: quod etiam ouina lingua quoties mensæ apponetur, luce clarius edocebit, Hæc And. Vesalius. Est apud nos quidam rei uenatoriæ peritus, qui mihi affirmauit os in corde cerui non alio tempore inueniri quàm eo quod inter duos diuæ Virginis dies festos intercedit, hoc est à medio circiter Augusto usq́ ad idus Septembris. Cor cum pelle & cornu cerui combure, & ex oleo uulnus inunge, Galenus Euporiston 3.184. ¶ Hinnuli coagulum laudatissimum est, Aristoteles. Nicander leporis coagulum contra uenenata laudauit, quo loco Nicoon antiquissimus medicinæ author, primum in coagulis honorem hinnulo tribuit, secundum lepori, tertium uerò agno (hœdo, ut citat Hermolaus in Plinium:) Dioscorides leporino primum in coagulorum censu ordinē dedit, Marcellus Verg. Hoc quidem in Dioscoride mireris, quod primum hinnuli (νεβρῦ) coagulum nominet, & rursus paulo post cerui, qua de re supra alicubi dixi. Pares autē uires habere scribit leporino coagula hœdi, agni, hinnuli, dorcadis, platycerotis, dorci, cerui, &c. Coagulum hinnuli, leporis, hœdi laudatum: præcipuum tamen dasypodis, &c. Plinius. Contra morsus (serpentium) præcipuum remedium ex coagulo inuli in utero occisi, Plinius lib. 8. Et rursus libro 28. Summis remedijs præfertur inuli coagulum in matris utero execti, ut indicauimus. Aduersus uenena mirificum est hinnuli coagulum, occisi in matris utero, Solinus. Albertus non coagulum sed abortiuum (id est fœtum imperfectū) perperam legit. Coagulum cerui ex aceto potum ab ictu (serpentium iuuat:) & si omnino tractatum sit, eo die non ferit serpens, Plinius. Vtiliter bibendum datur morsis à cane rabido, Damocrates apud Galenum libro 2. de antidotis. Contra potum cicutæ & fungorum esum prodest, Haly. Coagulum cer. siue leporinum, siue hœdinum, in potione solutum bibitur utiliter ab empyicis uel hæmoptoicis, Marcellus. Coagulum cerui ex aceto sanguinem sistit, Plinius. Deglutitum sanguinē ex intimis profluentem facile stringit: idem facit & coag. leporis, Marcellus. Leporis aut hinnuli coagulum ex uino potum, nec non immissum cum oryzæ cremore cœliacos & dysentericos iuuat, Galenus Euporiston 1.113. Intestinorum uitijs magnopere prodest coagulum ceruorum decoctum cum lente betaq́, atq; ita in cibo sumptum, Plinius. Hinnuli coagulum priuatim triduo à purgationibus admotum, partus spem intercipit, Dioscorides. ¶ Ventres ceruorum, uide mox in Testibus.

¶ Testes cerui inueterati, uel genitale maris, salutariter dantur in uino. Item uentres qui centipelliones uocantur, aduersus serpentium morsus, Plinius. Genitale cerui tritum (Aegineta siccari prius iubet, tum teri, additq́ misceri remedijs, quæ ad uiperarum morsus componūtur) & in uino potum,

à uipera

à uipera demorsis auxiliatur, Dioscorid. Desiccatum & lima in scobem redactum, cum uino potum morsibus uiperæ succurrit, Symeon Sethi. Naturæ cerui siccatæ & corrasæ si drachmã unam in sorbitione oui potaueris, omnis morsus serpẽtis apud te innocuus fiet, & idem potus uiperarũ morsus efficacissime curat, Sextus. Rasis etiam & Albertus uirgam cerui contra serpentes tyri, id est uiperas, auxiliari scribunt. Ceruini testiculi sicci aliquam partem potato, concubitum excitat, ut fit cum uoluptate Veneris, Sext. ἐλάφου πίεις δοκεῖ δρυμάδας πρὸς συνουσίαν ἁρμόζειν, Hesychius & Varinus. Mulieri candida à pectore hyænæ caro, & pili septem, & genitale cerui, si illigentur dorcadis pelle, collò suspensa continere partus promittunt (magi,) Plinius. Si quis cerui genitale ustum & tritũ cum uino illinat testibus & pudendo animalis admissarij, uehementius ipsum reddet ad coitũ, Xenophon in Geoponicis Græcis 19.5. Idem alibi in eodem opere ex Quintilijs refertur his uerbis: Quòd si tauri ad coitus torpescant, genitale ceruinum urens & conterens, & læuigans uino, pudendũ tauri atque testiculos ungito: confestimque uel ad insaniam usque pruriet in Venerem: Quod quidem haud in tauris duntaxat, sed etiam in animalibus cæteris, in ipsoque hominum genere similiter possit usu uenire. Soluit autem pruritum illum exorbitantem, oleum inunctũ. In Græcis quidem pro genitali primò loco κέρκον legitur, secundo οὐρὰν, quæ licet caudã propriè significent, hic tamen pro genitali siue pudendo maris accipiuntur, ut Græci etiam grammatici exponunt in Lexicis. Sic Horatius quoque caudam pro uirga uirilis membri, ut Acron interpretatur, accepit, Serm. 1. ubi scribit, Quinetiam illud Accidit, ut quidã testes caudamque salacem Demeteret ferro. Virga arida pota ualet cõtra difficultatem mingendi aut colicam: bibitur autẽ aqua solum in qua abluta fuerit, Rasis & Albertus. ¶ Hydropicis auxiliatur fimi ceruini, maximè subulonis, cinis cochleariorum trium in mulsi hemina, Aristoteles. Vrina cerui splenis dolorẽ sanat: uentriculo & intestinis inflatis prodest: auribus instillata medetur earum ulceribus, Haly. ¶ Ceruæ statim à partu exedunt inuolucrum, ut dictum est: nec fieri potest ut id accipias: prius enim quàm in terram demittant, ipsæ arripiunt: uis in eo medica esse creditur, Aristoteles.

¶ Extrema pars caudæ cerui uenenum continet, quod potum uehementem inducit angustiam (in stomacho & intestinis, Bertrucius,) syncopen, & mortem. Curãdi ratio est, uomitu excitato cum butyro, oleo sesamino, & anetho: post uomitum exhibere oportet medicamentum ex auellanis & pistacijs cũ lycio mixtis, Auicenna canone quarto. Ferdinandus Ponzettus scribit humorem adustum in caudam cerui transmitti, ne inficiatur reliquum corpus: Sumptum in cibo hoc uenenũ tristitiam & mœrorem inducere, & reliqua ut supra: hoc addit, antidotum esse oculum cerui, uel eiusdem uel alterius. Matthæolus uenenum istud uiridis aut flaui coloris esse scribit, (unde uerisimile est non aliam quàm fellis eam esse substantiã: ceruis quidem Achainis cognomine fel contineri in cauda creditur: est autem illud colore quidem simile felli, non æque tamen ut fel humidũ, sed lieni simile parte interiore, Aristot.) uenenum planè sæuissimum: quod in cibo potúue sumptum, intolerabilem corporis angustiam, syncopen, & alia symptomata adferat, quę napellus excitare solet: Auxiliũ esse, si post uomitum ex butyri potu dimidius triti smaragdi scrupulus cum uino bibatur, pistacia & auellanæ edantur: postea uero corpus uniuersum perfricetur cum oleo è semine citri, & theriacæ drachmæ duæ propinentur. Eadem scribit etiam Petrus Aponensis.

H.

Ceruus dictus est, quòd τὰ κέρατα, id est, cornua gerat, Festus. Cerui, quod magna cornua gerant, mutata g. in c. ut in multis, quasi geruli, Varro de lingua Latina. ἔλαφος Atticè in fœminino genere etiam de mare dici supra docui in B. Ἀξ ὄνομα κοινὸν, ὡς ἔλαφος, ἄνθρωπος, ἵππος, Varinus. Ἔλαφος uel à celeritate & leuitate nomen habet: nam ἐλαφρὸς leuis est: Vel sic uocatur quasi ἔλοφος, διὰ τὸ ἔλκειν (aut si libet ἐλᾶν) καὶ ἀναιρεῖν διὰ τῶν μυκτήρων τοὺς ὄφεις. ἢ ἀπὸ τοῦ ἐλαύνειν τοὺς ὄφεις. ἢ ἀπὸ τοῦ ἕλος, (nimirum quod circa lacus & aquas libenter uersetur) Varinus & Etymologus. Ἔλαφος παρὰ τὸ ἐλαύνειν τοὺς ὄφεις, ὅτι πυρὶ ποιεῖ τοῦτο τὸ κέρας θυμιώμενον, Etymologus in Ἄνθος: Vel quod ipse ceruus cornu ad saxum attrito nidorem excitet, quo serpentes è cauernis pellit. Elaphis Græce nomen est, haud à celeritate, quod putant quidam, sed serpentis tractione sorptioneque ductum, Plutarchus in libello Vtra animaliũ, &c. Ἔλαφος, νεβρός, Hesychius. Ἀέρανος, ceruus apud Cretenses, Varinus. Φύξαντες, ἐλαφροί, (malim ἔλαφοι, id est cerui,) Hesychius & Varinus. Βάλιξ, ceruus, Iidem. Βόρκιος, ceruus Laconice, Hesychius & Varinus. Ρίχαεις, ἔλαφος, Ἀμνείας, Iidem. Σόργοι, cerui, Hesychius & Varinus. Ταχίνης, lepus & ceruus, Iidem. Πτῶκες, timidi, lepores, dorcades, cerui, hinnuli, Hesychius & Varinus. Πρὸξ ceruus, uel hinnulus: πρόκες, ἐλάφων ἔκγονα νεογνά: ἢ δορκάδων εἶδος (ἢ ἐλάφων, Scholia in Homerum) ἀπὸ τοῦ προΐξασθαι, à celeritate, Varinus: Vide supra in Dorcade, id est Caprea. Πρὸξ, ἐλάφου γέννημα, Suidas & Varinus. Non placet quod apud Varinum legitur, πρόκας ζῶόν τι ὅμοιον ἐλάφῳ: est enim procas accusatiuus pluralis. Hoc animal nomen dedit Proconneso insulæ, quam aliqui Elaphonnesum uocant. Philetas ait procas quasi πρωτοτόκους (per syncopen) appellari ceruas quæ primum pariunt, Varinus. Cuius uerba Cælius peruertit 7.15. ita scribens, Apud Philetam obseruatum Græcis est, primigenios ceruos dici procas: cum Varinus expresse habeat τὰς ἐλάφους τὰς πρῶτον τικτούσας, id est ceruas ipsas cum primum pariunt, sic appellari: & licet etiam ipsi hinnuli recens nati sic uocari possint, ut supra diximus: falsum est tamen Philetam ita uocare. Plura de uoce prox in Caprea dixi. Πόρκες, (nomen à procas per metathesin factum,) ceruas uel celeres, Hesychius. Ἴορκες, τῶν δορκάδων ζώων: ἔνιοι δὲ ἀλκίαν ἐλάφου,

Hesychius & Varinus. Δόρκων, nomen loci, ut ceruus, Suidas. Κνάκις, ceruus, Hesychius & Varinus. Cerui appellatione forte intelligit Aristoteles etiam capreas, & damas, & capras syluestres, Aug. Niphus. Βρεῖδον, ἔλαφον ἢ κεφαλὴν ἐλάφου, Varinus. Βρένδον, ceruum, Idem & Hesychius. Brundusium, Βρεντέσιον, urbs ad mare Adriaticum, sic dicta uel à Brento Herculis filio: uel quod multis portubus uno in ore situs opportuna sit, quibus cerui caput quodammodo refert. Vocant autem Messapij ceruinum caput brention, ut Seleucus scribit in secundo glossarum. Brundusium (Βρεντέσιον, Strabo lib. 6.) Messapiorum lingua cerui caput dicitur: Sic enim est ciuitas cum portu capiti ceruino persimilis, cum cornua, & caput & linguã habere uideatur, Onomasticon. Hinc forsan & Brettia dicta insula maris Adriatici cum Brettio fluuio, quam Elaphusiam Græci uocant, aliqui Brettanidem, apud Stephanum, quanquam & Oceani insulæ Britannicæ, Græcis Brettanides dicuntur. Sed de Brettia insula, quæ hodieq; Brattia dicitur, uide Hermolaum in Plinium 3. 26. Elaphites insula prope Lesbum, Plinius 5. 31. Non placet quòd Hermolaus Barbarus scribit bredon poëtas ceruum aut caput cerui nominare, cum Messapiorum non poëtarum id uocabulũ sit, qui brendon uel brention potius quàm bredon proferunt, licet Varinus etiam bredon habeat. Non statim autẽ quicquid non uulgò usitatum est, poëticum fuerit. Λάσιας, ἔλαφος νεβρίας, Hesychius & Varinus: uidentur autem intelligere ceruum marem, qui nondum adultus sit. Gyllius in historia camelopardalis, dorcalidas ceruos non rectè interpretatur, ego capreolos uerterim. Auseac, id est coagulum ceruinum, & genitum bubali, Vetus expositio in Auicennam. Auseac alanerb, id est coagulũ ceruinum, Syluaticus: apud quem sequentia etiam barbara nomina reperi: Anseagidi, coagulum ceruinum: (And. Bellunensis apud Auicennam ans haa coagulum exponit.) Auteros, ceruus: Belachim, ceruus. Melossia, medulla ceruina. ¶ Hinnulum uulgò uocant & scribunt ceruum adhuc tenerũ, quòd nomen author quidam obscurus ab hinniendo deducit. Eruditi quidam aliter scribunt, sed uariant. Inulos per simplex n: & sine flatu pro ceruinis pullis rectius proferri Hermolaus putat: hinnos autem & hinnulos per duplex n. & cum aspiratione, ex asina conceptos equi coitu, sed utiq; si sint mares, ut Plinius adiecit: quanquam Nonius etiam hinnas uocat, &c. Hermolaus in Dioscoridis caput de ceruino cornu. Idem ex Hermolao Cælius exscripsit. Cerui inulum siue inuleum, nebròn & cemáda Græci uocant: quanquam cemas nondum progreditur in pascua, Hermolaus. Ἔνελος, νεβρός, Hesychius: eadem uox apud Varinum oxytona legitur. Ego uix ullam dictionem reperiri puto, in qua tam multiplex scribendi ratio sit apud Latinos pariter atq; Græcos. Ὕννος, πῶλος ὁ ἐν τῇ γαστρὶ τοιοῦτος πρὶν κυνθῆναι, Varinus & Hesychius. Ἶνις βοῦς, ἡ ἐνιαυσιαία, bos annicula. Ἶνιος, πελάς, νίς, Hesychius. De uocibus ἴννος, γίννος, & ἶνις supra dixi in Hinno statim post Asinum. Νεβρός, ἔγγονον ἐλάφου, id est fœtus cerui, Pollux. Polyænus in Epigrammate etiam dorcadis fœtum νεβρὸν appellat. Marius Grapaldus nescio unde motus νεβρὸν damam interpretatur. Dorcas propriè caprea est, ut supra docui: Græci tamen grammatici etiam hinnulum, τὸ τῆς ἐλάφου γέννημα, interpretantur, ut Etymologus. Ἐλαχῖνος, νεβρός, Hesychius & Varinus. Ναιδεοί, νεβροί, οἱ νέοι ἔλαφοι, Iidem. Cerui primigenij proces dicuntur apud Philetam, (quod supra reprehendi:) grandiores paulò iam dici cemades ualent: perfecta demum ætate cerui: Nisi eos item qui achæinæ nuncupentur, aut spathinæ, quædam ætatis esse discrimina coniectet aliquis: uel etiam generũ ex magnitudine, uel cornibus interstitia. Græci scholiastæ in ijs satagunt egregiè: sed ita, ut nec sibi admodum satisfaciant, Cælius. Ὀζοβάδιον, νεβρῶν, Hesychius. Ὀζυβάδες, αἶγες, Idem. Νεβροὺς νηπίας γαλαθηνούς, Homerus Odysseæ 4. Cælius Rhodiginus cerui catulum pro hinnulo dixit. Νεβροτόκοι καὶ ζόρκες, id est cerui & capreæ, ut ego interpretor in Nicandri Theriacis. Κεμάς, hinnulus paruus & in spelunca adhuc iacens: νεβρὸς autem maior, καὶ ἤδη θοράν ἔχων: De hac uoce & similibus, ut κεμμάς, κεμφάς, κελμάς: & de cemadum genere Libyco, plura docui in Caprea. Ἐλλὸς idem quod νεβρός, id est hinnulus cerui, apud Homerum: unde ellophonos dicta Diana à cæde ceruorũ, utpote uenationis dea, Varinus. Ἐλλός, leuis, celer, nuper natus, (tanquam epitheton cerui:) item mutus, humidus, marinus, (tanquam epitheton piscium, quod mihi ellops potius quàm ellos proferendum uidetur:) item bonus, (ἀγαθός, ἀγαθήν) glaucus, charopus, Dodonæus, (est enim Hella, Iouis templum in Dodone: Ἑλλοί, Ἕλληνες οἱ ἐν Δωδώνῃ καὶ οἱ ἱερεῖς) Hesychius & Varinus. Ἑλλωτίαν (per ω magnum uel paruum in penultima) Phœnices uirginem uocabant, Varinus: eadem quod ad ætatem in elli, id est hinuli nomine ratio est. Ἐλλόποδες & ἐλλοὶ dicuntur passeres & hinnuli, ἀπὸ τοῦ ἅλλεσθαι, id est à saliendo, Etymologus & Varinus. Apud Hesychiũ ellopides legitur, cum Iota in penultima, his uerbis: Ἐλλοπίδας dictio apud Cratinũ, facta παρὰ τοὺς ἐλλούς (melius cum spiritu tenui, & acuto in ultima:) & communiter dictos hinnulos, uel passeres, uel pullos serpentis significat, ἀπὸ τοῦ ἅλλεσθαι. Sed uideri possit etiam ἐλλόπους quasi ἀελλόπους dici, id est ταχύπους, quod hinnulo maximè conueniret. Ἐλλός, ceruus, forma diminutiua ab elaphos: ὁ ἐν ἐλάφοις τὰς διατριβὰς ἔχων, ἀπὸ γὰρ τοῦ ἐλλὸς καὶ τὸ ἔλαφος: (corrupta hæc uidentur.) Κύων ἔχε ποικίλον ἐλλόν, ἀντὶ τοῦ ἔλαφον, Homerus Odyss. τ.

¶ Epitheta cerui & ceruæ: conueniunt enim eadem utriq; sexui præter cornigerum. Fixerit æripedem ceruam licet, Vergilius 6. Aeneid. Agilis. Alatus, Ouidius 1. Metam. id est uelociter currens. Alipedes cerui, Lucretius lib. 6. Annosus. Celeres, Stat. lib. 6. Theb. Celeripes. Cornigeri, Lucret. lib. 3. Aut surgentem in cornua ceruũ, Verg. Aeneid. 10. Cornigera, ut habet Textor, sine authoris nomine, sed falsò: ut Græci etiam poëtæ pleriq; κερόεσσαν, id est cornutam ceruam falsò cognominauerunt, ut supra ostendi cap. 2. Cretæa id est Cretensis, Seneca in Hippolyto, ubi Grammatici

maticí Cretam ceruis abundare mentiuntur. Errantes, Vergilius Aen. 5. Formidantes, Ouidius 15. Metam. Fugax, Ouid. 3. Trist. & Verg. 3. Georg. Fugitiuus. Imbelles, Verg. Georg. 3. Leues, in Bucol. Ante leues ergo pascentur in æthere cerui, id est auiũ more antè cerui uolabunt, Seruius. Pauens. Pauidi formidine cerui, Ouidius 5. Fast. Quadrupes. Syluicultrix cerua, Catullus Epig. 58. Territa. Timidi, Seneca in Hippol. Trepidus. Vagus. Veloces, Verg. 5. Aen. Velocipes. Vetus. Viuax, Verg. Aegl. 7. Volucer. Volucripes. ¶ Ἀμφ' ἔλαφον κεραὸν, Homerus Iliad. 3. & rectè in masculino genere: mas enim tantũ cornutus est, Varinus, Hesychius, Etymologus: Idem exponit δύκερων, ἢ μεγάλα κέρατα ἔχοντα. Similiter κεράστην ceruum, alij cornutũ simpliciter, alij magnis cornibus præditum. Κερόεις rectè dici uidetur de ceruo mare: nam fœmina κερόεσσα falsò appellatur. Κεραὸν ἔλαφον apud Homerum ceruum adultum (τέλειον) interpretantur: sed κεραὸς poëticum est, κερασφόρος commune, Varinus. Ἔλαφον ἄκερως μὲν ἡ θήλεια: ὁ δ' ἄῤῥην κερωφόρος, ἢ κερασφόρος, ἢ κεράστης, ἢ δύκερως, ἢ πλατύκερως, ἢ ὑψίκερως: ἢ χρυσόκερως, ὁ ὑπὸ Ἡρακλέους ἁλούς, Varinus ex Polluce. Ναὶ μὴν ὠκυπόδων ἐλάφων γένος ἔπρεψεν αἶα, Εὔκραιρον, μεγαλωπὸν, ἀρηρότα, αἰολόνωτον, Στικτὸν, ἀρίζηλον, ποταμητρόφον, ὑψικάρηνον, Oppianus. Ex quo etiam sequentia decerpsi, tum ipsius cerui, tum cornuum & pedum eius epitheta: ὀξύκομον κεράων, πολυδαίδαλον, αἰόλον ἔρνος. Εὐχαίτην κεράων. Ἀλλὰ ποσὶ κραιπνοῖσι θέων. Ἐσσύμενος λαιψηρὰ πόδεσσιν, Ἀμοιβαῖοι, Τετρακόρωνα, Hæc ex Oppiano. Idem de iorcis, siue dorcis, id est capreis, Κεμάδεσσι ἐλάφοισι δέμας, ῥινὸν δ' ἐπὶ νώτῳ Στικτὸν ἅπαντα φέρουσι, ποικίλον. Βαλιὰν ἔλαφον, (aliâs βαλίαν paroxytonum,) apud Euripidem, κατάστικτον. Βαλίας, ὡς ταχεῖας. παρὰ τὸ βάλλειν καὶ ταχέως φέρεσθαι τὸ βαλλόμενον, ἢ παρὰ τὸ πάλλεσθαι διὰ τὸ τάχος: ἢ παρὰ τὸ βαίνειν ἅλις. καὶ βαλιὰ, διαποίκιλος. καὶ τὸν Διόνυσον Θρᾶκες καὶ βαλίον αἰνίμον τουτέστι σφοδρῶς πνέοντων, (apud Synesium Cyrenæum, Suid.) Varinus. Βαλίαν, ποικίλον, Κρῆτες. Βάλιον, ταχὺ, ἐλαφρὸν, ξηρὸν, Hesychius. Θηρσὶν βαλίαις συνομήλικας ἐν νομῷ ὕλης. Ἤχετο γὰρ πνεύματ' (malim πνευμάτων) εἰς Ἀχέροντος δόλον, Distichon apud Suidam. De balio colore etiam in equo nonnihil dicemus. Εἰκέλας ἐλάφοισι κύνες ἰσάμιλλα δραμοῦσαι, Philippus in Epigrammate. Αἱ ταχιναὶ τόξα φυγεῖν ἔλαφοι, Innominatus in Epigram. Ἔλαφος ἀνάλκιος pro ἄναλκις, Oppianus. Ἔλαφος φυζακινὸς ἢ φυζακινὴ, cerui ob fugam & timiditatem epitheton, Eustathius & Varinus. Ποικίλον ἐλλὸν, Homerus.

¶ Cerui in ædibus rusticis dicuntur, ubi singula extrema bacilla furcillata, habent figuram literę V. à similitudine cornuũ cerui, Varro de lingua Lat. Atq; humiles habitare casas, & figere ceruos, Verg. Aegl. 2. ubi Seruius, Aut furcas (inquit) quæ figuntur ad casæ sustentationem, quæ dictæ sunt cerui, ad similitudinem cornuum ceruinorum: aut, quod melius est, figere ceruos, id est uenari & iaculari, intelligamus: ut magis ad uoluptatem eum quàm ad laborem inuitare uideatur. A ceruo adiectiua sunt, ceruarius & ceruinus, apud Plinium. Ceruinus & murinus color in equo notissimi sunt, Thylesius. Græci ἐλάφειον dicunt adiectiuè. Ἐλάφειον, τὸ τοῦ ἐλάφου κέρας καὶ κρέας, Varinus: Suidas κρέας tantum habet. Ἐλαφρὸς, id est leuis, nomen est deductum ab elapho, id est ceruo, quod leuissimum & imprimis agile animal est, Etymologus. Ἐλαφρὸς ἐκ τοῦ ἐλάφου παρῆκται, (uidetur addendum, οἷον ἐλαφηρὸς) καὶ συγκοπτεται ὁ ἐλαφρὸς, Varinus. Aliqui cõtra, ut supra dixi, elaphon quasi elaphron, id est leuem, uocatum existimant. Γλώσσῃ ἐλαφρῶς, in Odyssea, πῶς ὁμοιότητα νέβρους ἐλάφου, τάχα καὶ αὐτοὺς πλέοντας, καὶ τοὺς δειλοὺς, Varinus. ¶ Nebrophonos ab hinnulorũ cæde dictus, inter canes Actæonis ab Ouidio numeratur. Γενῶσα κεραὸν καρδίαν δ' ἐν νεβρείαν λέοντα πιοῦσαν ἀρπάσασα λαθραίως, Babrius citante Suida. Νέβρακες, gallinaceorum pulli masculi, Hesychius & Varinus. Ἐλαφᾶν, fugere more cerui, Lexicon sine authore. Ἐλάφειος ἀνὴρ, id est ceruinus uir, prouerbio olim dicebatur formidolosus, & fugæ fidens magis quàm uiribus: Hinc illud Achillis in impudentem & timidũ, κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην δ' ἐλάφοιο, Erasmus. De cerui timiditate plura dixi supra cap. 4. Ἐλάφειος ἀνὴρ apud Suidam & Etymologum rectè legitur, apud Varinũ uerò deprauatè ἐλάφινος. Trux spiritus ille Philippi Ceruorum cursu præpete lapsus abit, Alcæus in Epigrammate de Philippo Macedonum rege uicto, apud Plutarchũ in uita Flaminij. Martialis in carmine indigno quod memoretur, ceruum pro fugitiuo puero dixit, ut scribit Crinitus lib. 19. cap. 8. Ceruos uerò apud antiquos uocari consueuisse à celeritate fugitiuos, docet etiam Sext. Pompeius, cuius uerba ex libro de uerborum significationibus 19. subiecimus, etsi in peruulgatis istis codicibus neutiquam comperies: Seruorũ (inquit) dies festus uulgò existimatur Idus August. quod eo die Seruius Tullius natus, idemq; Dianæ ædem in Auentino dedicauerit, cuius tutelæ sunt cerui: à quorum celeritate fugitiuos uocant ceruos. Sed nec illud alienum uideri debet, quod in Terentiana fabula scriptum est ab Ael. Donato: quo enim loco Terentius, quadrupedem, inquit, constringito: Quadrupedes, inquit Donatus, ligaturæ genus in cruribus: aut item quadrupedem posuit pro ceruo & fugitiuo, unde illud Vergilianum, Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit, Hactenus Crinitus], ex quo etiam Cælius transcripsit 25. 24. Vnde est quòd illorum qui Lycæum in Arcadia ingrediantur, corpora umbras mittere negant: An quia umbræ causa est Sol, Sole autem priuatur (ut qui obruatur lapidibus) qui Lycæum sponte ingressus fuerit. Vocatur autem elaphos, id est ceruus quicunq; ingressus est, hanc ob causam: Cantharion Arcas cum ad Elienses Arcadum hostes profugisset, & per Lycæum cum præda trãsijsset, bello finito in Spartam fugit: Spartani uerò, oraculo ceruum esse reddendũ iubente, Arcadibus eum reddiderunt, Plutarchus in Græcanicis quæstione 38. Sic autem refert, tanquam Cantharion ceruus sit appellatus, eò quod prius etiam Lycæum ingressi sic uocarentur: mihi plus rationis habere uidetur, si Canthariorem sic primò nominatum dicamus, idq; meritò, qui bis fugerit, transfuga primum ad

hostes, deinde in Spartam: à Cantharione uerò postea cæteros omnes Lycæum ingressos. Elaphos placenta nomen habet ab elapheboliis sacris in quibus fieri solebat ex sesamo & farinæ flore (παιπάλη, farina pinsita, Ruel.) Cælius ex Athenæi lib. 14. Hermolaus à mense (elaphebolion enim September est) in quo fiebat, dictam ait. Erant autem elaphebolia sacra eodem in mense, ut nihil intersit. Ineptius & obscurius Io. Ruellius, hanc placentam ceruorum uenationibus dicatam scribit.

¶ Ceruisca pirum à Cloatio inter reliqua pirorum genera nominatur apud Macrobium libro 3. cap. 19. Linguam ceruinam Romani uocant filicem fœminam: Nostri hodie uulgo hemionitin Dioscoridis sic uocant, de qua pluribus dixi in Boue cap. 3. inter remedia ad morbos boum. Elaphine, ueratrum nigrum, inter nomenclaturas Dioscoridi adiunctas. Elaphion, ocimastrum, Ibidem: Hesychius tamē & Varinus interpretantur conion, id est cicutam. Ceruinum trifolium nostri uocāt, herbam bicubitalem aut proceriorem, locis nascentem aquosis, odoratam, foliis ternis, oblongis, crenatis, umbella purpurea, &c. quam plerique pharmacopolæ uulgo hactenus eupatorium uocarunt, Ruellius hydropiper esse credidit.

¶ Cerua, canis nomen apud Varronem. Tarando caput est maius ceruino, nec absimile, Plin. Tarandus animal est ceruo simile, Varinus & Hesychius. Eustathius facie (τὸ τοῦ προσώπου τύπον) ceruum repræsentare scribit. Bubalos Africa gignit uituli ceruiue quadam similitudine, Plinius. Est in Hercynia sylua bos cerui figura, Cæsar lib. 6. belli Gall. Gyllius pro bos legit bison, ut in bisontis historia ostendi. De caprea siue capreolo, & platycerote, quæ ceruini generis quadrupedes sunt, superius egi post capras syluestres. In Sardinia est ophion animal ceruo minus, & pilo demū simile, nec alibi nascens: id quanquam Plinius interiisse arbitratur, musimonem esse conïicio, muflonem uulgo uocant, ut statim post Ouis historiam referemus. Ceruarius lupus, qui & hodie apud Italos & Gallos nomen retinet, ex cerua & lupo, aut lupa & ceruo genitum ac mistū animal existimatur, de quo post Lupum priuatim dicam. Ceruaria ouis, quæ pro cerua immolabatur, Festus. De hippelapho, id est equiceruo, qui & tragelaphus dicitur, in Hirco docui capitis octaui parte prima. Tragelaphum Ge. Agricola Germanica uoce mihi ignota **brandhirtz** interpretatur. Alberto alcen etiam equiceruum appellare placuit. Illud quoque animal quod Septentrionalis tantum regio producit, rangiferum uocant aliqui, ceruino generi adscribendum uidetur. Ex amico quodam accepi, uisum sibi in aula regis Galliæ Francisci, equum posteriore parte ceruum. Elaphis nomē auis, quasi dicas ceruariam, Oppiano in Ixeuticis, quòd pennas pelli ceruinæ similes habeat, colore nimirum & maculis. Animal peculiaris formę gignunt alpes, ἐλαφοειδὲς τὸ σχῆμα, &c. ut in Ibice dixi ex Strabone: uidetur enim non aliud quàm ibex esse. Ceruorum magnitudine aues apud Struthiophagos reperiuntur, aliæ quàm struthiocameli, in eorum tamen historia nobis referendæ. Ceruum uolantem Galli uulgo appellant maximum inter scarabeos, & ramosis cornibus, quibus ceruū refert, insignem. Belluas quasdam ex boue ceruoque compositas Apollonius ultra Catadupa Nili procedens reperit, Philostratus: Vide mox in sequenti parte b.

¶ De Elaphussa & Elaphite insulis superius dixi prima parte huius capitis. Est & Elaphonnesus, una Sporadum insularū cum urbe eiusdem nominis, Stephanus. Ceruaria, locus ad Templum Veneris, Galliæ Aquitanicæ finis, inter Pyrenæi promontoria in sinu salso ad mediterraneum mare, meminit eius Mela libro 2. Thyatera, Θυάτειρα, urbs est Lydię, quæ etiam Mysorum ultima uocabatur. Mysi enim urbem conditurì oraculum acceperunt, illic ut conderent, ὅπου ἂν ὀφθῇ ἔλαφος τοξευόμενος καὶ τροχάζων, id est, ubi ceruus sagitta saucius currere uideretur. Inuento igitur ceruo, & urbe condita, Thyatera nominarunt, διὰ τὸ θύειν καὶ τροχάζειν τὴν ἔλαφον. Erasmus in prouerbio Mysorum ultimus nauigat, huius ciuitatis non meminit, sed Aeolidem uel Teuthraniam secundum alios, extremam Mysiæ partem oraculo significatam scribit. Refert autem oracula duo diuersa ab eo quod nos ex Stephano recitauimus. Prouerbium etiā apud Suidam habetur in ἔσχατος: Melius autem effertur ἐλθεῖν τὸν ἔσχατον (scilicet τόπον) Μυσῶν πλεῖν, id est, Ad ultimum Mysiæ uel Mysorum locum nauigare, de re factu difficili & iis qui dura quæpiam imperant. Nam si cum Erasmo proferas, Mysorum ultimus nauigat, nihil ad hunc sensum, neque ad oracula. Simile illud Germanorum uidetur, Vbi piper prouenit, id est in remotissima aliqua regione. Telephi historiam in hoc prouerbio longè aliter narrat Suidas, quàm Erasmus, qui ex nescio quo authore uertendo, tum in aliis tum quod φονεὺς pro γονεὺς legit, deceptus uidetur. Elauia, ἐλάυια apud Stephanum, castellum Siciliæ, nihil ad ceruum.

¶ b. Orsei Indi monocerotem uenantur, capite ceruo similem, Plin. Boues ceruorum cornibus præditos Ludouicus Vartomannus sibi uisos scribit in Zeyla urbe Aethiopiæ, principi illius loci dono datos: Vide paulo superius ex Philostrato. Λικροί, uel λικροί, rami cornuū ceruorum, Hesychius & Varinus: forte quod obliquè uel per transuersum enasci soleant: λικριφὶς enim est ἐκ πλαγίου καὶ τῇ μεσότητι: & λέχριον, πλάγιον, λοξόν. Ctesias in India nasci scribit feram nomine axin, hinnuli pelle, Plinius. ἐλάφειαι, οἱ τῶν ἐλάφων ἀστράγαλοι, Hesychius & Varinus. ἐλαφογλανίς, medulla cerui, Iidem: Syluaticus tirasin barbaram uocem pro cerui medulla interpretatur. Aethiopia leucrocutam generat, cruribus ceruinis, Plinius. In equo ad uenationem & cursum apto probantur σκαιρὰ λελασμένα κῶλα οἷα τανυκραίρων ἐλλοπόδων ἐλάφων, Oppianus. ἐλαφόποδες equi dicuntur, qui suffraginum articulo recta (procera potius & alta) ossa continent: ii pessimo gressu nitūtur, & uectorem concutiendo fatigant, Absyrtus cap. 114. Equus habeat falces curuas & amplas tanquam ceruinas, Ruslius.

¶ Ceruos

¶ Ceruos colore nigricantes in sylua Hercynia, uel ut aliqui uocant, Martiana, quidã reperiri aiunt: & causam adijciunt parum idoneam, quoniam ea olim conflagrauerit. ἐλάφοιο πολυγλώχινα κεραίην, Nicander de cornu ceruino, cuius epitheta aliquot superius retuli. Cornuum stipites nostri uocant ſtangen/ quasi perticas, è quibus rami enascũtur: quibus stipitem unum adnumerare solent cum ramorum cerui numerũ proferunt. Circa messis tempus, ut audio, cute cornibus obducta, uermiculi quidam subnascuntur, qui cornus superficiem inæqualiter exedunt & exasperant. Eo tempore uermiculos sentiens ceruus & pruriens, arboribus cornua affricat, quod nostrates dicunt fitten. Inter cerui craneum & cornua, ut ipse obseruaui, ossicula siue tubera ossea gemina protuberant læuia, duos circiter digitos longa, eò breuiora quò ceruus natu maior est: horũ singulis cornua singula adnascuntur per symphysin quandã & quasi articulationẽ. Subulonis cerui cornua uidi dodrantis circiter longitudine: furcarij uero uulgo dicti (eins gablers) qui trimus est, duorũ & amplius dodrantũ. Obseruaui etiam in consummati cerui cornibus mucrones siue ramulos supremos, qui bini alioqui plærunq; aut terni spectantur, septenos, & eodem in loco stipitis latitudinem sex digitorum: inferius autem erant & alij bini rami & adminicula. Cornua abijciunt (nostri reeren uocant) Martio, & citius etiã si aëris constitutio calida & sicca fuerit. Abijciunt autem aliâs pariter, aliâs unum post alterum horis aliquot, duodecim interdum aut pluribus interpositis. Abiecta in uiuarijs quidem apud nos negligi ab eis, nec humo obrui aut aliter curari, obseruatum est: Quin etiam in syluis sæpenumero in aperto non occultata defossaue reperiuntur, ut quod hac de re ueteres tradiderunt omnino fortassis fabulosum sit.

¶ c. Cerui glocitant & onagri, Author Philomelæ. Idem catulis glaucitare tribuit. Glocire uerò & glocidare apud Columellam & Festum, proprium est gallinarum quũ ouis incubituræ sunt. Grauiterq; rudentes Cædunt, Vergilius in Georg. de ceruis. Xenophon ceruorum hinnulos βοᾶν dixit. βεβρυχὼς ὀδύνῃσι, Oppianus de ceruo à serpentibus morso. Βρῶμος, locus ubi cerui excremẽta sua reddunt, Varinus & Hesychius: sed auenam quoq; & sonum significat, & odorem: atqui pro odore non quouis, sed uiroso tantum, per ω circumflexum in penultima scribitur: & inde forsitan nomen loco excrementorum cerui. ¶ Vinceres cursu ceruum, & grallatorem gradu, Plautus citante Festo. Cerui à celeritate epitheton ἀελλόπους, & alia superius enumerata. Audio locum quendam Francfordia non procul distantem, itinere forsitan sesquihoræ, à ceruino saltu nomen habere, in quo lapides duo erecti uisantur, interstitio pedum hominis mediocris ferè sexaginta: tanto enim spatio saltasse illic ceruum, idq; etiam supra plaustrum oneratum, cum uenatores instarent. Nostri ceruis, quos in uiuarijs alunt, præter fœnum quotidie auenam quoq; offerunt. Libidinari incipiunt circa calendas Septembris, aut aliquando tardius, quod hyemis etiam tardioris signum esse conijcitur. Cerua uterum gerit, ut uacca, septimanis quadraginta, & singulos itidem parit.

¶ d. τίφθ' οὕτως ἔστητε τεθηπότες ἠΰτε νεβροί; Homerus in timidos. Timidi damæ, ceruiq; fugaces, Nunc interq; canes, & circum tecta uagantur, Vergilius. Ceruoq; fugacior ibat Sudanti tremebundus equo, Claudianus. ἀμφὶ δ' ἄρ' αὐτὸν (Ὀδυσσέα) Τρῶες ἕπονθ' ὡσεί τε δαφοινοὶ θῶες ὄρεσφιν, ἀμφ' ἔλαφον κεραὸν βεβλημένον, ὅν τ' ἔβαλ' ἀνὴρ ἰῷ ἀπὸ νευρῆς, &c. Homerus Iliados λ. Megasthenes scribit in India serpentes in tantam magnitudinem adolescere, ut solidos hauriant ceruos taurosq;, Plin.

¶ e. Mordent aurea quòd lupata cerui, Martialis lib. 1. enumerans animalia in spectaculo quodam exhibita. ¶ Orpheus in libello de lapidibus sponsum iubet cornu ceruinum gestare: sic enim perpetuam ei cum sponsa futuram concordiam. Cerui cornu super Panos dei sacellũ ponito, candelamq; desuper accendito, & ne interdiu accensam obliuione demittito, & in tempore sanctũ Demusarim inuocato, ac tollito: armenta tua & uitam custodient, Author libri Parabilium Galeno adscripti: sunt autem hæc uerba lib. 3. cap. 100. Cerui pellis & pedes dextri si infigantur portæ, prohibent ingressum cuiuslibet animalis uenenosi, Galenus Euporiston 2. 143. Nec equi nec boues morbo premuntur aliquo, si illis cornu ceruinum appenderis, Absyrtus. ¶ Cerui proprium est θεῖν, id est currere: leporis φεύγειν, Pollux. ἐλαφηβόλος, uenator, propriè qui ceruos iaculis & sagittis figit: & pro uenatore, quem κυνηγὸν Græci uocant, in genere usurpatur per catachresin, Suidas, Etymologus, Varinus. Eadem uox in fœminino genere, Dianæ epitheton est. ἐλαφηβολία, uenatio ceruorum. Veloces Spartæ catulos, acremq; Molossum, Pasce sero pingui, &c. montesq; per altos Ingentem clamore premes ad retia ceruum, Vergilius. Atq; humiles habitare casas, & figere ceruos, Idem. figere, id est uenari & iaculari: quanquam per ceruos hîc etiam bacilla furcillata intelligi possunt, ut supra dixi ex Seruio. Idem in Georgicis de pecoribus Scythiæ scribens, quæ non in stabulis, sed campis niuosis hyemem transigant, de ceruis etiam sic canit, Confertoq; agmine cerui Torpent mole noua, & summis uix cornibus extant. Hos non immissis canibus, non cassibus ullis, Puniceæue agitant pauidos formidine pennæ: Sed frustra oppositum trudentes pectore montem, Comminus obtruncant ferro: grauiterq; rudentes Cædunt, & magno læti clamore reportant. ¶ Venaticus ex quo tempore ceruinã pellẽ latrauit in aula, Militat in syluis, Hora. epist. 1. ¶ Leonidæ uel Mnesalci tetrastichon in ceruum uenabulo occisum, extat Anthologij Græci sect. 15. lib. 6.

Τὰν ἔλαφον Κλεόλαος ὑπὸ κνημοῖσι λοχήσας,
Ἔκτανε Μαιάνδρου πὰρ τριέλικτον ὕδωρ
Θηκτῷ σαυρωτῆρι, τὰ δ' ὀκτάσχιζα μετώπου
Φράγματ' ... κραναὰν ἔλαφος ... πίτυν.

Et in alium similiter occisum Antipatri hexastichon ibidem,

Τὰν ἔλαφον λάθωνα, καὶ ἀμφ' Ἐρυμάνθιον ὕδωρ, Νῶτά τε θηρεύοιμι φορβεομένην θαλάσ.
Παῖς ὁ Θιαείδου Λασιώνιος υἱὸς Λυκόρμας, Πλήξας ῥομβωτῷ δόρατος ἐνείκατο.
Δέρμα δὲ καὶ δικέραιον ἐπὶ σύζυγα μετώπων Σπασάμενος, κέρα θῆκε τῇ ἀγροτίδι.

¶ Nebris, νεβρὶς, pellis est cerui uel hinnuli: δορὰ ἐλάφου, Varinus & Pollux. Venaticus ex quo Tempore ceruinā pellem latrauit in aula, Horatius. Καὶ σκῦτος ἀμφιδέξια στικτὸν ἀχαιΐνεω, in Epigrammate ut Suidas citat. Ἀνθετό σοι κορύνην καὶ νεβρίδας ἠμέτροφος Γέν, Suidas ex Epigrammate. Nebridas & diphtheras Pollux 4.18. cū Tragico apparatu numerat: Et paulò post, ἡ δὲ Σατυρικὴ ἐσθὴς, νεβρὶς, αἰγῆ, &c. Philostratus etiam Satyrum describit nebride humeros amictū. Νεβρίζειν, hinnuli (ceruinam) pellem gestare, Etymologus. Vtitur hoc uerbo Demosthenes pro Ctesiphonte, tanquam is qui sacris initiabat nebridem indutus fuerit, & initiandos eisdem pellibus cinxerit ὅθεν περὶ νεβροὺς ἐλασάντων κατά τινα ἀρρητον λόγον, Suidas & Varinus. Nebrides pelles sunt damarum siue ceruorum, quibus in Orgijs Bacchi utebantur, Grammatici quidam recentiores. Aspersæ nebrides uario auro, Stat. 2. Achil. Est & nebrites gemma Libero patri sacra, à nebridum pelliū similitudine, Plinius lib. 37. Huius gemmæ meminit Orpheus in libro de lapidibus, etsi νεβρίτης pro νεβρίτης perperam scribitur, ἔνθεν ἐγὼν ἰσάδην καὶ Βακχίδα (lego Βακχικὰ) νεβρίτην Δῶρα λίθου βρομίῳ κεχαρισμένα, &c. Suidas ex Epigrammate quodam citat carmen, Κισσωτὴν στέψας νεβρίδ' ἀναπτόμενον. Κισσωτὴν, id est hedera ornatam, quod & ipsa Baccho sacra sit. Camaritæ populi ex Indico bello redeuntem Bacchum exceperunt, ζώματα καὶ νεβρίδας ὑπὸ στήθεσι βαλόντες, Dionysius Afer. Bacchus nuper natus apud eundē, νεβρίδα κατωμαδίην ἐπάνωσεν, ἔγων ὀξυκρίμασιν, ᾗ ὄπλατο. Attribuitur aūt hoc genus pellis Baccho, ut Eustathius interpres cōijcit, eò quod homines ebrij uarij & inconstantes sint, sicut etiam pelles istæ: uel propter diuersum in uuis colorem: uel deniq; quod ebrietas infirmos & timidos reddat, quemadmodum & nebros siue ceruus animal imbelle & ad fugam natum est. Nebrida ferre dicitur eleganter, qui timidior est & uinolentus, quia illam gestaret Bacchus, Cælius. Habebit sanè prouerbij speciem, ut si quis hominē astutum & fraudulentum, uulpinam gestare pellem dicat: φορεῖν δὲ καὶ νεβρίδα φασίν ἐν Διονυσιακοῖς, ὁ δαλὸς καὶ μάθυσος, ἤδη καὶ ποικίλος, καὶ παλίμβολος. ἐπεὶ καὶ στικτὸν ἡ νεβρὶς, Varinus in Παρδαλῆ. Τὰς δὲ παρδάλεις ὑποζωννύναι περὶ Διονύσου, καὶ παρακολουθοῦντας ἀσπάζοιεν ἤτοι διὰ τὸ ποικίλον τῆς χροιᾶς, ὡς τὸ (forte ὡς ἐν) νεβρίδα αὐτοὺς περιῆφθαι καὶ αἱ βάκχαι, &c. Phurnutus. Verba hæc διὰ τὸ ποικίλον τῆς χροιᾶς, id est propter uarietatem coloris, forte accipi possunt eò quod ebrij colorem mutent. & eorum alij aliter colorati fiant: aut dicendum est deesse uocem σταφυλῶν, id est uuarū: sic enim Eustathius habet in commentarijs in Dionysium Afrum, διὰ τὸ τῶν σταφυλῶν πολύχρουν. Et alibi, ἃς δὲ Διονυσιακὰς νεβρίδας, τὴν τῶν σταφυλῶν ἐν χρόᾳ αἰνίττονται πολυειδίαν, πολύχροοι γὰρ καὶ αἱ νεβρίδες καὶ ποικίλαι τοῖς στίγμασιν. In epigrammate quodam Bacchum cognominatum inuenio νεβρώδη, νεβρωδίνατον.

¶ h. Cerua nutriuit Telephum Agaues (Auges, Cælius 21.37.) & Herculis filiū, Aelianus libro 12. Variæ hist. Τήλεφος ἐκλήθη διὰ τὸ θηλάσαι αὐτὸν ἔλαφον, Etymologus. Ceruam æripedem aureaq; habentem cornua in Mænalo monte cursu deprehendit Hercules atq; interfecit, ut Grammatici scribunt: qua de re plura uide apud illos qui Herculis labores descripserunt. ἔλαφος χρυσόκερως, ὁ ὑπὸ Ἡρακλέους ἁλοὺς, Varinus ex Polluce. Taygeta Atlantis filia ceruam ab Hercule postea captam Dianæ consecrauit. Fertur autem quod cum Hercules eam Eurystheo traderet, collo eius inscriptum fuerit, Ταϋγέτα ἱερὰν ἀνέθηκεν. Hanc dum persequitur Hercules ad Hyperboreos usq; uenit, Scholia in Pindarum. Meminit etiam Cælius 7.15. Constat equidem ex Callimacho in hymno Dianæ, è quinque ceruis secus Parrhasij montis radices inuentis, quarum è cornibus splendebat aurū, quatuor ipsam sine canibus cepisse, curruq; adiunxisse: fugientem aliam Iunonis uoluntate, Herculi ut certamen fieret, rupem excepisse Ceràuniam, Grapaldus. Sed de ceruo ab Hercule capto supra etiam dixi capite secundo, contra eos qui fœminam & tamen cornutam fuisse scribunt. Apud Martialem Epig. lib. 13. distichon in ceruū cicurem extat huiusmodi, Hic erat ille tuo domitus Cyparisse capistro. An magis iste tuus Syluia ceruus erat? Cyparissus fuit Telephi filius, ab Apolline dilectus, ut docet Ouidius lib. 10. Metamor. à Syluano uero, ut Seruius: qui cum puer ceruam māsuetissimam (siue Apollinis, siue Dianæ fuerit) occidisset, præ nimio dolore expirauit, tandem in arborem sui nominis permutatus. Nunc eques in tergo (cerui) residens huc lætus & illuc Mollia purpureis frenabas ora capistris, Ouidius de Cyparisso. De ceruo Syluiæ quem Ascanius sagitta peremit, lege Vergilium lib. 7. Aeneidos. Silius poëta ceruam Campanam celebrat. Aegidius Atheniensis (quem inter sanctos quidam colunt) ceruam in eremo familiarem habuisse fertur, cuius lacte nutritus sit, ut in uulgaribus sanctorum historijs legitur. De Actæonis mutatione in ceruum, lege Ouidium Metam. lib. 3. De eadem nonnihil diximus supra in Cane uenatico. ¶ Alciati Emblema in receptatores sicariorum, Latronum furumq; manus tibi Scæua per urbem It comes: & diris cincta cohors gladijs. Atque ita te mentis generosum prodige censes, Quòd tua complures allicit olla malos. En nouus Actæon, qui postquam cornua sumpsit, In prædam canibus se dedit ipse suis.

¶ Idemq; nemus, quo nati furta, iuuencum Occuluit Liber falsi sub imagine cerui, Ouidius lib. 7. Metam. De Iphigenia Agamemnonis & Clytæmnestræ filia ita fabulantur poëtæ: Quū Agamemnon in Aulide ceruum Dianæ ignarus occidisset, dea irata uentorū flatus amouit, ut nauigare non possent. Quapropter cum oraculum cōsulerent, responsum est, Agamemnonio sanguine deam esse placandam. Missus igitur Vlysses Iphigeniam filiam astu à Clytæmnestra sub prætextu facti cum

Achille

Achille matrimonij impetratam adduxit: cumq́ iam immolari parabatur, Dea miserta illam sustulit, ceruamq́ pro ea supposuit, uirginem autem in Tauricam regionem transtulit, &c. Vide Onomasticon propriorum nom. uel Gyraldum in Taurica Diana: & Ouidium lib. 12. Metam. & Euripidis Iphigeniam in Aulide & in Tauris. Aliqui non ceruam, sed taurum: alij ursum pro ea immolandum supposită aiunt, ut supra in Tauro capitis octaui parte ultima ex Varino ostendi. Achillis cursus, peninsula siue chersonnesus est, quam Tauri habitāt iuxta Borysthenem: quam Achilles dum Iphigeniam in Scythiam ex Aulide abreptam persequitur circunquaq; cursu fertur emensus: interim uerò Diana ceruum sacrificandum substituit, Eustathius in Dionysium. ¶ Aegyptij hominem adulatione deceptum significare uolentes, ceruum pingunt cum tubicine: mulcetur enim ceruus cantus modulamine, ac sic quodammodo oblitus sui capitur, Horus. Reliqua à ceruo sumpta hieroglyphica superius suis quæq; locis collocaui. Cerui cornu dijs gratum facit Orpheus in libello de lapidibus. Boum cornua cur in Auentino suspendantur, cum in cæteris Dianæ templis ceruorū tantummodo cornua affigantur, Plutarchus inquirit titulo quarto de rebus Rom. ¶ Ἐλαφηβόλος Diana nuncupabatur ab ictu ceruiorum & nece. Dicebatur & Elaphebolia, quo nomine culta est à Phocensibus: qui cum à Thessalis obsessi in summa desperatione (quæ etiam in prouerbium uenit) uictoriam obtinuissent, anniuersarium Elapheboliæ Dianæ instituerunt, ut Pausanias pluribus recitat, Gyraldus, & Leonicenus 2. 4. Elaphiæ Dianę meminit etiam Strabo lib. 8. annuum ei in Olympia conuentum celebrari scribens. Elaphebolon Dianam dictā Phurnutus quoq; scribit: Suidas & Ellophonon: nam ellos ceruus est. Est enim uenationis dea. Theophilus Elaphebolon à ceruorum insectatione dictam putat. Meminit Orpheus in Hymnis. Elaphebolia festa celebrantur mense Februario ab Atheniensibus, in quibus cerui Dianæ Elapheboliæ sacrificabantur: unde & mensis ipse Elaphebolion dictus, Gyraldus. (Meminerunt etiam Etymologus & Varinus.) Dianæ ceruos sacrificabant: hæc enim ei uictima pro Iphigenia data fuisse creditur, Hæc omnia ferè Gyraldus obseruauit diuersis in locis in Opere de dijs. Laphriæ Dianæ apud Patrenses magno in ara igne excitato, apros, ceruos, & alia animalia uiua inijciunt, & sacrata uirgo in postremo agmine pompę curru ceruis iuncto inuehitur, Pausanias in Achaicis. Ceruaria ouis dicitur quæ pro cerua immolabatur, Pompeius lib. 3.

PROVERBIA, Vbi cerui cornua abijciunt, ὅπου αἱ ἔλαφοι τὰ κέρατα ἀποβάλλουσιν: Hoc adagio significabant (inquit Erasmus) quempiam in negotio difficili uersari. Siquidem cerui cornua deposituri secedunt in loca aspera atq; inaccessa: (qua de re supra dixi, cum ex alijs, tum Aristotele, qui etiam prouerbij huius meminit.) Conueniet & in eos qui à communi hominum conuictu subducunt sese: item in locum uehementer abditum abstrusumq́. Postremò quod innuemus nusquam inueniri, illic esse dicemus ubi cerui cornua abijciunt. Plutarchus in Commentario de Pythijs oraculis oratione prosa redditis, ostendit hoc oraculum æditum fuisse de Procle tyranno, ut illi fugere ac migrare liceret eò ubi cerui cornu abijciunt, significante deo ut defoderetur, & è medio prorsus tolleretur. Idem meminit huius adagij Symposiacon decade septima, problemate secundo. Suidas & mutuatus ab eo Apostolius, hoc prouerbium exponunt, ἐπὶ τῶν ἀφανεῖς τὰς διατριβὰς ποιουμένων. ¶ Ceruinus uir, ἔλαφος ἀνήρ, olim dicebatur formidolosus, & fugæ fidens magis quàm uiribus, Erasmus. Hunc etiā ceruum aliquis prouerbialiter dixerit, & cor cerui habere, & nebridem gestare, ut in præcedentibus docui. ¶ Ceruus canes trahit, cum ἀδύνατον seu pręposterū quippiam significamus. Pręposterum enim est ut ceruus uenetur canes. Δάφνις ἐπεὶ θνάσκω, καὶ τὰς κύνας ὥλαφος ἕλκοι. ¶ Κτείνοντ᾽ ἐλάφους ἄνευ κυνῶν, δολίων θ᾽ ἑρκέων, Pindarus Nemeorum Oda tertia, ut supra in Cane uenatico inter prouerbia retuli. ¶ Hinnulus leonem, ὁ νεβρὸς τὸν λέοντα, subaudiendum cepit, uicit, aut prouocat, aut id genus aliquid pro ratione sententiæ: quoties prępostero rerum ordine, qui uiribus multò est inferior, superat potentiorem. Lucianus de captatore testamenti, qui iuuenis à sene, captator à captato captus est: τοῦτο ἐκεῖνο τὸ τῆς παροιμίας, ὁ νεβρὸς τὸν λέοντα. Huc respexit quisquis fuit qui scripsit Megaram Herculis: ἦ ῥά τοι ἄλγεα πάσχει ἀπείριτα φαίδιμος υἱός ἀνδρὸς ὑπ᾽ οὐτιδανοῖο, λέων ὡσεί θ᾽ ὑπὸ νεβροῦ. Non incōcinnè trahetur ad id quoq;, quoties fit ut longè inferior lacessat potentiorem, aut multis partibus indoctior certet cum eruditissimo, Erasmus. ¶ Senecta leonis præstantior hinnulorum iuuenta, Γῆρας λέοντος κρεῖσσον ἀκμαίων νεβρῶν, citatur apud Stobæum ex Hippothoonte poeta. Senectus uiri fortis ac strenui, præstantior est iuuenta quorundam ignauorum & imbecillium iuuenum. Venustius fiet si ad ingenium transferas: Dicetur etiam non ineptè in senectutem crudam uiridemq́, animiq́ uiribus adhuc pollentem, Erasmus. ¶ Germani quidam hoc dicto tanquam prouerbiali utuntur, **Ein fürst ist wol so seltzam wilprät im himmel/als ein hirtz in eins armen mans kuche**: Princeps tam rara auis in cœlo est, quàm ceruus in culina pauperis.

DE COLO.

APVD Scythas & Sarmatas quadrupes fera est, quam colon (κόλον) appellant, magnitudine inter ceruum & arietem, albicante corpore, eximiæ supra hos leuitatis ad cursum. Naribus potans trahit ad caput, hinc posimodum complures ad dies seruans, adeò ut per carentes aquis agros facile pabulum carpat, Strabo lib. 7. Sniatky apud Moschobios uulgò nominatur animal simile oui syluestri candidæ, sine lana: capitur ad pulsum tympanorum, dum saltando delassatur, ut doctissimus uir Sigismundus Gelenius nobis retulit. Hoc idem colon esse, ex regione in qua capitur, & colore & magnitudine conijcio. Hircus etiam mutilus κόλος uocatur apud Varinum.

DE CVNICVLO.

A.

LEPORVM generis sunt & quos Hispania cuniculos appellat, Plinius. Genus leporum triplex, Italicum, Gallicum siue Alpinum qui toti sunt candidi, (de quibus in Leporum historia dicam in L. litera:) & tertium Hispanum adapis nomine, quos (ut Polybius est author,) appellamus cuniculos, Hermolaus in Dioscor. Leporũ genus minus est, quod sub terra in cuniculis uitam magna ex parte ducit, Platina. Est inter lepores genus quoddam, nonnulli lepusculos, Hispania cuniculos nominat, quòd sub terra cuniculos ipsi faciant, ueluti mures, quas dicunt μυωπίας, ubi latitant in agris, Grapaldus. ¶ Vbi chœrogryllus in Sacris à LXX. redditur, & erinaceus à Latinis, secundũ Hebræos שפן schaphan, uidetur esse cuniculus, &c. Aug. Steuchus: uide caput 11. in Leuiticum. De chœrogryllo plura uide mox in Echino. Psalmo 104. pro schephanim uulgaris interpretatio herinaceos habet: sed Hebræi communiter accipiunt pro cuniculo. Deuteronomij capite 14. pro schaphan Hebraica uoce χοιρογρύλλιον habent Septuaginta: & Leuitici undecimo dasypodem: Hieronymus utrobiq; chœrogylium, & Prouerb. cap. 30. lepusculum: Psalmo 104. herinaceum, idq; in commentarijs in septimum cap. Matthæi, asserere uidetur, inquiens: Timidum animal in petrarum cauernas se recipit, cute aspera, & tota armata iaculis tali se protectione tutatur. At in libro ad Suniam & Fretelam Psal. 104. super his uerbis, Petra refugium herinaceis: Omnes, inquit, χοιρογρυλλίας simili uoce transtulerunt; soli LXX. lepores interpretati sunt. Sciendum autem est animal esse non maius hericio, habens similitudinem muris & ursi, unde & in Palæstina ἀρκτομῦς dicitur. Et magna est in istis regionibus huius generis abundantia, semperq; in cauernis petrarum & terræ foueis habitare consueuerunt. Sed de hoc muris genere, quod ἀρκτομῦν appellat Hieronymus, alibi dicam inter Mures: id enim esse existimo quod cricetum Albertus uocat, Illyrij skreczek & Germani Kornuerle. Chœros Græcis porcum significat, cui synonymum etiam gylius est, & γρυλλίων, & γρύλλος, & uidetur id animal nonnullam suis speciem præ se ferre, unde & apud Germanos nomen. γύλιος, sportula militaris in quam cibos imponebant: uel animal quod à quibusdam χοιρογρύλλος uocatur, Scholia in Pacem Aristophanis. Hanc sportulam oblongam fuisse aiunt, & in acutum desijsse, (forte ab aliqua rostri uel corporis porcini similitudine:) alij ore angusto, Varinus: Idem γύλιον exponit porcum, aut leonem. Gyraldus in Opere de dijs, gylion à quibusdam chœrogryllon exponi scribit: chœrogryllum autem ipse porcum spinum interpretatur, ut Syluaticus etiam, qui corrupte cirogrillium scribit. Est autem porcus spinus qui apud ueteres hystrix dicebatur, de quo in H. litera dicam. Chœrogryllium ab Hesychio, Varino, Alberto Mag. & Isidoro, echinus exponitur. Erinacij chirogrilli nuncupantur, propè magnitudine mediocrium cuniculorum, de cauernis petrarum procedentes gregatim: in eremo, quæ est contra mare mortuum, depascuntur, Eucherius. Cyrogrillus (inquit Albertus, quamuis alibi herinaceum interpretatur) animal paruum & debile, in terræ foueis habitat,

habitat, animalculis paruulis terrenis infestum. Cirogrillus animal infirmum, sed rapax & moriturum esse dicunt. Glossa super Leuiticum, ex D. Hieronymo ni fallor: hoc ad arctomyn conuenire uidetur, ad leporem cuniculum & herinaceum minime. Ego ut meam tandem sententiam aperiam, chœrogryllium, uel chœrogylium, uel chœrogryllium (omnibus enim his tribus modis rectè scribi uideo: reliqui inepti sunt:) herinaceum esse crediderim. Obijcienti aliud apud Græcos herinacei nomen esse, nempe echinum: respondebo, unum animal etiam in eadem lingua, pro dialectis & regionibus diuersis, duo aut plura habere nomina, usitatum esse, & apud Græcos præcipue. Verisimile est etiam cum echini nomen ambiguum sit ad terrestrem marinumq; echinum, euitandæ homonymiæ gratia terrestrem à nonnullis priuatim chœrogylion dictum. Accedit quòd plures sunt qui herinaceum interpretantur, quàm qui aliter, ijq; & antiquiores & Græci. Iam quod ad ipsam herinacei figuram, rostrum præcipuè, omnino chœrogryllus dici meretur, cum sui tam similis sit, ut Germani genus eius alterum (duplex enim est) suillum nominent: Angli herinaceum omnem porcum sæpium, quod inter sæpes latitent. Hæc suis circa rostrū præcipuè similitudo, nec ulli iam dictorū animalium, nec hystrici conuenit: neq; criceto, quem arctomyn esse puto, nec ulli deniq; notorū mihi uisu auditúue, aut ex historijs animaliū. Chœrogryllus igitur herinaceus terrestris esto, donec aliquis certius quidpiam attulerit. An uero saphan Hebræorum herinaceus potius uel cuniculus sit, si quis ex me quærat, cuniculū esse dicam: Primum Deuter. cap. 14. cum lepore nominatur, utpote congener animal, quod ruminet quidem, sed ungulā non bipartitam habeat: deinde quia certus sum aliud herinacei nomē in sacris literis reperiri, nempe קפד kipod, quod licet alij aliter exponant, ego tamen herinaceum esse in historia eius demonstrabo. Et quamuis apud ueteres non meminerim legisse, nec ipse obseruauerim leporem ruminare, inde tamen hoc eum facere colligo, quod coagulum habet, ut ruminantia omnia: licet unus tantum ei uenter sit, cum cæteris ruminantium omnibus plures habeantur: sed inter pisces scarus quoq; ruminat, etsi unū duntaxat & simplicem uentrem habeat, ut pisces omnes, & utrinq; dentatus sit. Ruminant & Pontici mures, utrinque dentati, Aristotele teste. Lepore aūt ruminare concesso, ut in sacris traditur, cuniculos quoq; utpote generis eiusdem animalia ruminare non negabimus. Porrò quòd herinaceus ruminet, nec authores ulli meminerunt, nec ulla opinor ratione confirmari potest: quamobrem idem non fuerit Hebræorum saphan. Cuniculus & lepus ruminant, ut Hebraicè legitur Leuitici 11. ubi in translatione Græcorum ruminare negantur: sed apparet expungendam esse negationem: nam Deuter. cap. 14. eorundem translatio Hebraicam ueritatem secuta ruminare eos asserit. Qui apud nos cuniculos in cunicularijs (utitur hac uoce Budæus) alunt, de ruminatione ipsorū certi nihil docere me potuerunt: hoc tantum quidam affirmabat, sæpius se post cibum eis ante horæ dimidiū exhibitum, mandentes adhuc deprehendisse. ¶ Hieronymus etiam cum Prouerbiorum cap. 30. lepusculum uertit, lepori simile animal intellexisse uidetur, minus tamen: tale cuniculus est. Grapaldus sanè cuniculos à nonnullis lepusculos uocari scribit, quod ego ab alio authore factum quàm Strabone non memini: qui eos λαγιδεῖς uocat, aliàs simpliciter, aliàs cum additione λαγιδεῖς γεωρύχους, quos aliqui leberidas appellent. Quæ similiter uox tanquam diminutiua à lepore Latinorū facta uideri potest, cum alio proprio uocabulo Græci carerent: quanquā Varro Aeoles Bœotios Græco uocabulo antiquo hoc animal leporem dictum author est, & ab ijs ad Latinos deriuatum arbitratur. Quare si saphan, ut probasse mihi uideor, cuniculus est, chœrogryllus autē herinaceus, Septuaginta interpretes & secutum illos D. Hieronymum Hebraicæ uocis significationem non assecutos dicemus. Deuteron. cap. 14. pro Hebraica uoce saphan, Chaldæus reddit טעיא, thaesa: (legendum apparet thapsa: nam Psalmo quoq; 104. per pe, non per ain pro sephanim Hebræorū Chaldæus reddit thapsia: dapsicus autem & adapis non alius quàm cuniculus est, ut supra ostendi:) Arabs, ובר uebar, Persa בזנגרה besangerah. Psalmo 104. Arabs secutus Græcum, qui λαγωοὺς reddidit, uertit אלרנב alraneb, id est lepores. Sebastianus Munsterus in Lexico suo trilingui cuniculum חגש chagas uel hagas nominat, & alio nomine טפזא thapza uel taphza, quod nomen alibi etiam ericio attribuit. Ego pro cuniculo semper acceperim: nam Symeon Sethi, ut mox capite sexto referam, dapsicon uocat, Hermolaus Barbarus adapis, ubi a litera forte abundat, uel articuli Hebraici loco est. Græcus Leuitici undecimo dasypodē uertit, de qua uoce paulò post plura dicemus. Vincentius Belluacensis in cuniculi historia, uires eius in re medica describēs, Isaaci uerba de Kericulo imperitissimè citat. Pertinent enim ea omnia ad herinaceum, quem barbarus Isaaci interpres kericulū nominauit. Cuniculi apud Aristotelem per lepores intelliguntur, Aug. Niphus in commentarijs in Aristot. Et alibi, Cuniculos (inquit) à leporibus non discernit. Strabo lib. 3. leberidas (ut paulò ante dixi) à quibusdam appellari tradit ipsos cuniculos, qui ab effectu lepores georychię, hoc est fossores, ab ipso cognominātur, Hermolaus in Dioscorid. Verba Strabonis hæc sunt: τῶν δ' ὀλεθρίων θηρίων σπάνις, πλὴν τῶν γεωρύχων λαγιδέων, οὓς ἔνιοι λεβηρίδας προσαγορεύουσι. Hoc est, Animalia autem noxia desunt, pręter lepusculos terrę fossores, quos quidam leberidas uocitant: scribit autem hæc libro 3. de Turditania Hispaniæ: Et insuper addit, Plantis enim uastitatem inferunt, & satorum radices esitant: & hoc per totam fermè obueniens Hispaniam, Massiliam usq; prorogatur: quin & ipsas perturbat insulas. Nempe Gymnesiarum insularum incolæ missis aliquando Romam legatis terras petijsse dicūtur: ab illis enim eiectari bestijs, quibus propter multitudinem obsistere nequirent. Hic ubi Græce legitur, τῆς χώρας ἄστυνομ, uide an legi debeat κατ'

ἀπὸ νήσου δεῖσθαι, hoc ad præsidium militare petendum. Nam & ἐπικουρίας uox statim sequitur, & Baleáricos (eædem uerò Gymnesiæ insulæ sunt Græcis, quæ Latinis Baleares) auxilium militare aduersus cuniculos petijsse Plinius author est. Eodem in loco pro δυναμένου legerim δυναμένης, & pro πόλεμον, λοιμόν: & pro φθόρον δὲ τινι λοιμικῇ κατασκευῇ, φθορᾷ δέ τινι ἢ λοιμικῇ κατασκευῇ: ut sensus sit, non quidem cuniculorum multitudine pestilentiam importari, ut uertit interpres, sed ipsam ex aliqua corruptione aut aëris constitutione pestilenti prouenire, ut serpentium aliquando & murium agrestiũ copiæ. Quanquam id ita accidere mihi non uidetur: nam quę in praua aut pestilenti aëris statu plurimum aliquando multiplicantur animalia, praui omnia temperamenti esse uidentur, nec in hominum cibum uenire, ut ranæ, mures, locustæ, serpentes, & insecta diuersa: cuniculi uerò & bene temperati & in cibo non insalubres uidentur, ut alia fœcunditatis eorũ abundantis ratio quærenda sit. Polybius lib. 12. histor. animal lepori simile esse ait, cuniculum appellatum, his uerbis: Cuniculus (κύνικλος) uerò dictus, eminus quidem uidetur paruus lepus: at si quis in manus acceperit, multũ differt, tum in superficie, tum si dissecetur (lego καὶ τῇ τροφῇ.) Vt plurimum autem sub terra moratur. Meminit eorum Posidonius quoq; philosophus in historia: & nos inter nauigandum à Dicæarchia Neapolin permultos uidimus. Est enim insula quædam non procul à terra, iuxta postremam Dicæarchiæ partem, paucis quidem hominibus habitata, sed cuniculis abundans, Hæc Athenæus lib. 9. Dicæarchia olim dicta est ciuitas Campaniæ in Italia, quoniam iustissimè regebatur, quæ nũc Puteoli: aliqui Dicæam uocarunt. ¶ Superfœtant dasypus, & lepus tantum, Plinius. Oblatrant Budæo quidam (uerba sunt Io. Brodæi, tractat aũt de lepore & dasypode Budæus in prioribus Annot. in Pandect.) leporem idem animal cum dasypode esse scribenti. Ego in ea sententia Plutarchum in commẽtario, utrobi in terrestribus, an in aquatilibus brutis maior sit prudentia, fuisse conserto, Athenæum lib. 9. Pollucem quinto. At Vegetius uolumine quarto, Aliud genus oppugnationis est subterraneũ atq; secretum, quod cuniculũ uocant, à leporibus qui casulas sub terras fodiũt, ibiq; cõduntur, & Strabo lib. 3. τῶν δ' ἀλκείων θηρίων σπάνις, &c. (ut paulò ante recitaui:) leporis & cuniculi uocabulo indifferenter sunt usi, licenter me hercule nimis. Gnesion sanè uerumq; leporem (sunt enim adulterini & degeneres) sub terram casulas sibi nunquam fodere, aut cuniculos facere ubi lateant in agris, ex uenatorum omnium axiomatibus sumo pro certo. Aristoteles apertè, semel opinor, dasypodẽ à lepore distinxit (licet inficias eat Herm. Barbarus) libro de historia animal. primo, Τὰ δὲ φρόνιμα καὶ δειλὰ, οἷον ἔλαφος καὶ λαγὼς καὶ δασύπους. Dasypodem à cuniculo & lepore separauit Plinius lib. 10. cap. 63. Negant alij. Leonicenus & Theodorus cuniculum dasypoda uocant: quos qui reijciunt, quo nomine ab Aristotele & ueteribus Græcis dictus sit patefaciant: eis siquidẽ hominibus aut nusquam uisum, aut in tanto otio ac diligentia non internotum, uerisimile non est. Cõtra si cuniculus dasypus est, quamobrem eum Polybius & Posidonius (ut ex Athenæo paulò ante relatum est) κύνικλον Latinè appellarũt, κυνικλὸν Galenus libro περὶ τροφῶν δυνάμεως γ. labat animus: nos hæc propterea in medium relinquimus, Hucusq; Brodæus. Animalculum in Iberia lepori simile est, quod cuniculũ uocant, Galenus loco iam citato, nec plura de eo. Plinius lib. 10. cap. 63. dasypodem cuniculis ita associat, ut nullatenus pro eodem capi uideantur posse: ni generis loco positum ibi dasypoda coniectemus. Nam & Theodorus lib. 6. de historijs cap. 33. dasypodas, id est lepores coire auersos interpretatur, Cælius. Ingeniosa quædam & timida sunt, ut ἔλαφος, λαγὼς καὶ δασύπους, Aristoteles lib. 1. de animalib. Hîc Gaza pro dasypode cuniculum uertit. Quæstionem de dasypode, sicut de thôe & panthêre ac lynce, negligentia quadam antiquis authoribus ita prætermissam putat Theodorus Gaza, ut excusari haud facile possint, Cælius. Leonicenus reprehendit Pliniũ, qui tanquam diuersa animalia diuersis in locis memoret leporem & dasypodem, ut capream & dorcadem, uespertilionem & nycteridem, &c. Dasypodi nomen factum à pedibus hirsutis manifestum est, quod plantas etiam pedum pilis munitas habeat, quod ut leporibus & cuniculis commune est, sic præter eos nulli animaliũ conuenit. Hinc & lagopodi herbæ nomẽ, & aui de qua suo loco. Prouerbia quidem à dasypodis celeritate & pulpis sumpta, ad leporem magis quàm cuniculum spectare mihi uidentur. In Lexico symphono Sig. Gelenij pro cuniculo Græcè σκύλαξ redditur, uox apud authores mihi nondum reperta: fuerit autem forsitan recentioris Græciæ. ¶ Cuniculus Italicè nominatur conigli, Gallicè connin, Hispanicè conéio, Germanicè **Künigle** uel **Künele** ut nostrates uocant, ut alij quidam **Kunlein**: Anglicè cony, Illyricè kralik uel krolijk.

B.

Ebuso cuniculi non sunt, scatent in Hispania Balearibusq;, Plinius. Baleares cuniculis animalibus quondã copiosæ, Solinus. Quibus in locis ita abundauerint, ut uel suffodiendo uel messibus populatis noxij fuerint, dicam cap. 5. Tertij leporum generis est quod in Hispania nascitur, simile nostro lepori ex quadam parte, sed humile, quem cuniculum appellant, Varro. In Hispania annis ita fuisti multis, ut inde te cuniculos persecutos credam, Appius apud Varronem. Cuniculus lepore minor, sed fortior est: colore & figura ferè ut lepus, Albertus. Credideram leporẽ sic forma simillima fallit, Ambo superfœtant, dente uel aure pares: Ambo timent, &c. Bapt. Fiera. Aliud est etiam genus leporum, natura perparuum, nec tamen augetur unquam, ei cuniculus nomen est: quod quidem ipsum nouatum à me non est, at etiam in conscribenda historia Græci quidam usi sunt, quod à principio Hispani imposuissent. Caudam cæteris breuiorem habet, cætera reliquis leporibus consimilis

milis est, præterquam quòd magnitudo capitis quippiã differt, quia exilius sit, & minima carne præditum, eius uniuersum corpus candidius quàm reliquorum leporum, Aelianus. Plurima in eis colorum diuersitas, sunt candidi, sunt atri, fusci, subflaui, ruffi, & alijs coloribus: & rursus uel toti coloris unius, uel uarij. Cuniculis (inquit Ge. Agricola) non unus est color: uel enim in cinereo fuscus, uel lepori nonnihil similis, uel maculosus: quo modo candidi nigris uel rutilis maculis stellantur. Carnem habẽt albam, Albertus. Cuniculorũ exta in Bætica gemina sæpe reperiuntur, Plinius: uidetur autem iecur potissimum intelligere; nam de leporibus quoq; fertur, quòd nonnnullis in regionibus bina iecinora habeant.

C.

Gaudet in effossis habitare cuniculus antris, Martialis. Quærit antra in collibus terreis, & adæquat ea puluere ne deprehendatur, uespere & mane ante antra sedet, Albertus. Emergunt alij subinde, alij redeunt in cuniculos. Prouerbiorum cap. 30. schephannim, id est, cuniculi, callidis & prouidis animalibus (formicis, locustis, araneis) adnumerantur, Cuniculi (inquit sapiẽs) genus non forte, in sæla, id est petra collocant habitationem suam. Et Psalmo 104. selaim, id est petras, latibulũ esse laschephannim, id est cuniculis legitur: Schaphan Hebræi cõmuniter pro cuniculo accipiunt, Munsterus in scholijs in eundem Psalmum. Hinc forsitan dubitet aliquis an schephannim cuniculi sint, cum non in saxis aut saxosis locis uersari soleant, quòd sciam, quòd fodere illic impediantur: sed terreno potius solo, & collibus terrenis, ut ex Alberto retuli: Herinacei uerò circa parietes latent, aut in cauis arboribus. Sed quoniam inter saxa quædam in collibus specus uel meatus oblongi reperiũtur, & cuniculorum receptaculis apti, quærendũ est an in ijs quoq; cuniculi in alijs regionibus uersari soleant. Hæc iam scripseram, cum amicus quidam Hispanus hac de re per literas nostras interrogatus in hæc uerba rescripsit: Cuniculi apud nos copiosissimi sunt in montanis locis atq; in præruptis montibus. Neq; dubiũ mihi est eos habere subterraneos meatus in locis asperioribus & petricosis: quanquam id nunquam accuratè obseruaui. Fui ego in uenatione cuniculorũ in loco montoso & saxis oppleto, inter quæ uidebam cauernulas perfossas: utrum autem in locis interioribus fuerint saxa, an terra mollior, nõ possum asseuerare. In Anglia, ubi est copia ingens cuniculorũ, in syluis, lucis & nemoribus, locis uidelicet planis delitescunt, quoniã regio nõ est montosa, Hæc ille. Cuniculus multos fodit specus, & in colles terrenos agit cuniculos. Mane & uesperi egreditur, reliquo tempore ferè latet. Aliquos autem specus operit puluere ne deprehendantur. ¶ Coitus auersis, elephantis, tigribus, lyncibus, leoni, dasypodi, cuniculis, quibus auersa genitalia, Plinius. Quæ retro urinam mittunt, auersa coeũt, ut leones, lepores, lynces, Aristot. de hist. animal. 5. 2. Auersum est cuniculis membrum genitale, & semen paucum habent, quamobrem auersis posterioribus coẽunt, Albertus. Dasypodes omni mense pariunt & superfœtant, sicut lepores. A partu statim implentur, concipiunt quamuis ubera siccante fœtu: pariunt nõ cæcos, Plinius lib. 10. Habent sanè hæc omnia cuniculi cum leporibus communia. Generare incipiunt, ut audio, cum sex menses ætatis lunares habent: uel ut Anglus quidam mihi retulit, anniculæ: nam cum pro matricibus Martio mense tantum natas aleret, quod per sequentem æstatem commodius nutrirentur, prolem ex eisdem non ante sequentis anni Martium se habuisse. Superfœtant dasypus & lepus tantum, Plinius. In cuniculis manifestissima est superfœtatio, Aug. Niphus. Narrauit mihi quidam cuniculorum nutritor, fœminas quasdam huius generis quas domi alebat, binos aut ternos fœtus enixas, & post dies circiter quatuordecim iterum totidem: hoc ipsum superfœtare est. Pariunt ferè circiter quinos, nouenos ad summum, aliquando singulos: eosq; cæcos ad nonum circiter diem. Facit hæc eorum fœcunditas ut numerus eorum breui multiplicetur. Statim à partu requirunt mares: & nisi admittantur, indignantur aliquando ita ut coitum postea ad dies aliquot, plus minus quatuordecim recusent. Hyeme apud nos non pariunt, nisi rarò cum satis calida est aëris constitutio. Lac præbent catulis per dies unum & uiginti ferè. Mares catulis infesti sunt, & morsu perimunt ut feles. ¶ Progrediuntur noctu & uineas frugesq; depascuntur, Albertus & author libri de naturis rerum. Gramine, trifolio pratensi, alijsq; herbis & fructibus uescuntur, ut dicam capite quinto.

D.

Lepores & cuniculi (λαγωοὶ καὶ δασύποδες) ingeniosi ac timidi sunt, Aristoteles de hist. animal. 1. 1. interprete Gaza. Cuniculi inter semifera animalia connumerantur, quę nec placida, nec fera sunt, sed mediæ naturæ: non enim mansuescunt, nec feritatem tamen habent, Grapaldus, ex Plinij, ut apparet lib. 9. cap. 6. ubi legitur, Hi mansuescunt raro: proximè autem de leporibus dixerat, & ante eos de cuniculis. Timidum est animal, & locum ubi aliquid periculi aut iniuriæ senserit, mox deserit: quòd si unus aut alter migret, reliqui etiam tanquam communem ducentes sociorum iniuriam, gregatim abeunt, Albertus. Iracundi sunt, hominem tamen non mordent: sed inter se, æmulationis studio, morsibus adeò infesti sunt, ut auriculis aut pedibus quandoq; alter alterum mancum aut mutilum reddat.

E.

Fœcunditatis innumeræ cuniculi sunt, famemq; Balearibus insulis populatis messibus afferentes. Certum est Balearicos aduersus prouentum eorum auxilium militare à D. Augusto petijsse, Plinius & Strabo. Monstrauit tacitas hostibus ille uias, Martialis; ut Camillo ad Veios capiendos iti

Hetruria. M. Varro author est à cuniculis suffossum in Hispania oppidum, Plinius. ¶ Magna propter uenatum eorum uiuerris gratia est: immittunt eas in specus quæ sunt multifores in terra, unde & nomen animali: atque ita eiectos supernè rapiunt, Plinius. In Turditania &c. cuniculi aliquando ita abundant, ut messes uastent, & militari præsidio aduersus eos opus sit: Vbi uero mediocritas adsit (inquit Strabo) plures repertæ sunt uenationes. Itaque de industria mustelas syluestres afferunt, quas educat Africa. Has funiculis capistratas (φιμώσαντες) intra foramina dimittunt. Illæ quos capiunt unguibus extrahunt, aut in apertum fugere compellunt: egressos uenantur qui id agunt & astant. Et alibi libro 3. In Balearibus insulis (inquit) nullum animal noxium facile reperias. Nam cuniculos nequaquam indigenas esse asserunt: Quinimo cum ex propinqua insula quidam marem ac fœminam attulisset, tanta ab initio facta eorum est procreatio, ut ex subterraneis cuniculis domicilia subuerterentur, & arbores; & (ut superius commemoraui) homines ad implorandam populi Romani opem, confugere coacti sint. Nunc autem cum ad tractandam eorũ uenationem aptissimi facti sint, nulla inualescere sibi damna permittunt, uerum possessores magnam ex terræ fructibus utilitatem assequuntur, Hæc Strabo. Cuniculũ uiuerra atque parui quidã canes, quibus est ad inuestigandum sagacitas narium, in specus & cuniculos immissi, aut liquor feruens in eosdem infusus, fugatum & exturbatum pellunt in retia, quibus capitur, Ge. Agricola. Audio in Germania inferiore quibus hoc studij est, perforatis uiuerrarum labris & annulo argenteo iniecto, superius labrum inferiori connectere, ne cauis immissi cuniculos morsu perimant: In Narbonensi Gallia, si rectè memini, sportulas quasdam aut capistra capitibus uiuerrarum adponunt eandem ob causam, & tintinabula alligant. Oportet autem uenatorem cum prope cuniculorum foueas est, magno strepitu & clamore excitato eos perterrefacere ut in latibula sua omnes confugiant, atque ita retibus circumpositis uiuerras capistratas immittere. Accipitres quos astures uocant, auxilio canum uenantur lepores & cuniculos. Ridicula est apud Isidorum Etymologia: Cuniculi, inquit, dicti sunt quasi caniculi, eo quod canum indagatione capiantur, uel à speluncis excludantur. ¶ Sunt in Anglia qui solis ferè cuniculis alendis uitam sustinent. Destinatur eis cella in domo: aut casa extra domum extruitur, in qua locatur capsa oblonga foraminibus distincta, quæ aliquot cuniculos fœminas subeuntes recipiunt, ut illic pariant. Maribus, ne ingrediantur, & catulos ut solent morsu conficiant, lignei paxilli collo appenduntur. Sunt qui cancellis ex palis ligneis supra partem horti ad parietes includãt, & ne qua elabi fodiendo possint, solum ad duos aut tres à superficie pedes pauimento ex lapidibus & intrita sternant, lateribus etiam erectis pro magnitudine casulæ. Leporum tria genera, ex quibus unum cuniculorũ est, in leporario habere oportet, Varro. Gramine & alijs herbis aluntur, trifolio maximè: gratæ eis brassicæ, tum aliæ, tum capitatæ: item panis, & poma eorumque putamina, ut raporum quoque. Hyeme fœno, auena, furfure, & ijsdem putaminibus ter die nutriuntur. Si quis pullos adhuc teneros tractet, matres pullis ipsis indignantur, & uel deserunt, uel mordendo lædunt, aut etiam interimunt. ¶ Pelles in usu uestimentorum sunt, fuscæ & uariæ minoris pretij, maioris albæ & emaculati candoris: maximè quæ nigredine splendent, apud Anglos præsertim: ubi quaternæ huiusmodi pelles tribus plærunque denarijs, id est drachmis argenteis, ut audio, uæneunt. Ex nigris etiam præferuntur, quæ paucissimis albis hinc inde pilis tanquam aspersæ sunt. Ex dorsis cuniculorum consutæ pelles, durant quidem diutius, sed grauiores sunt: ex uentribus uerò licet minus durent, quia tamen leuiores molliores que sunt, in maiori habentur pretio.

F.

Catuli cuniculorum, ut dixi, circiter dies unum & uiginti lactent: pingues & in cibo suauiores existimantur cum mensem ætatis exegerunt. Multi statim à quartodecimo die edunt. Cicures in Hispania contemnunt, nec eos perinde salubres aut aptos esui putant, ac syluestres. Nam cum animal natura sit graueolens, augetur hoc uitium si aëre incluso alatur, & motus libertate priuetur. Dulcis eorum caro est, & sapore (ut quidam scribit) felium carni proxima. Eadem cum iunipero (iuniperi baccis forte) reposita (& salita nimirũ,) suauior gratiorque palato fit, Author obscurus. Cuniculi caro melius ac facilius alit quàm leporina, Platina. Vda cuniculus affert Fercula, uiscosum semiunitata gluten. Hunc torre igne tamen, Bapt. Fiera. Cuniculi & leporis cerebella contra uenena commendantur, Platina. De cuniculis isicia proximum locum habent, post isicia de phasianis quæ præferuntur, Apicius 2.2. De cuniculi coctura uide infra in Lepore ex Platina. Cuniculorum fœtus uentre excectos gratissimo cibo laurices appellant, Plinius: Nostri inhumanas istas & inimicas naturæ delicias non agnoscunt. Laurices unde dicantur non facile coniecerim: nisi quis lautices tanquam à lautitijs malit.

G.

Ad synanchen remedium sic, Cuniculum uiuum in olla rudi combures, & puluerem de ipso cum costo & folio æquis ponderibus miscebis, & sic in potione plenum cochlerare de hoc puluere cum uino dabis, atque etiam fauces inde perfricabis, Marcellus. Reponitur etiam adeps cuniculi. Is autẽ, ut Syluius scribit, inter taurinum & suillum fuerit, ut uulpinus etiam, melinus, felinus, &c. Pinguedine neruos Mulceo, Vrsinus Velius. Stomachum pulpa uorata iuuat, Idem: Apparet eum deceptum ab Isaci interprete, qui pro herinaceo cuniculum uertit, & alia etiam quæ partim ad marinum partim ad terrestrem echinum pertinent, uni cuniculo falsò attribuit, quem recentiores multi secuti

errarunt,

errarunt, Platina, Grapaldus, & alij. Cuniculi & leporis cerebella contra uenena commendantur, Platina.

H.

Cuniculi dicti ab eo quòd sub terra cuniculos ipsi facere soleant, ubi lateant in agris. Cuniculum, (genere neutro, in quo ab alijs authoribus positum nō reperimus) foramen sub terra occultum: aut ab animali, quod simile est lepori appellatur, quod subterfossa terra latere est solitum: aut à cuneorum similitudine, qui omnem materiam intrant fidentes, Festus libro 3. Hyponomus Thucydidi subterranea cauitas occultior est: cuniculum interpretari possumus, & factum inde uerbum ὑπονομεύειν cuniculum agere, Cælius. Strabo cuniculorum foramina simpliciter ὀπὰς uocat. De cuniculis per quos murus effoditur aut ciuitas penetratur scribit Vegetius de re militari 4.24. Cuniculis oppugnare, ὑπονόμοις πολεμεῖν, dicitur qui non aperta ui, sed dissimulanter ac dolis rem gerit: contra qui palàm agit quod agit, machinis agere dicitur, οὐκ ἔτι ὑπονόμοις ὁ Καῖσαρ, ἀλλ' ἤδη μηχαναῖς αἱρεῖ τὴν πολιτείαν, Catulus Luctatius in senatu, apud Plutarchum in uita Cæsaris, Erasmus Rot. Quæ res apertè petebatur, ea nunc occultè cuniculis oppugnatur. Catullus Celtiberiam uocat cuniculosam, id est cuniculis plenam. Agere cuniculos, meatus subterraneos fodere, apud Cæsarem lib. 8. de bel. Gal. & Cicerone 3. Offic. Is qui sub terra cuniculos fodit, cunicularius Vegetio nominatur. Alterū genus concharum purpura uocatur, cuniculatim procurrēte rostro, & cuniculi latere introrsus tubulato, qua proferatur lingua, Plin. 9.36. Alij codices, etiam antiqui, canaliculatim habent, & canaliculi: sed legendum uidetur cuniculatim, uel clauiculatim (à clauiculis uitium, ἑλικοειδῶς,) ex Aristotele qui scribit κοχλιοειδῶς. Cæterum uerbo cuniculatim Plinius supra quoq; utitur lib. 9. cap. 33. (his uerbis, In concharum generibus magna uarietas est, crinita, crispa, cuniculatim, pectinatim, imbricatim undata,) Hermolaus. ¶ Curiana regio noui orbis cuniculos habet, uillo, colore, ac magnitudine leporibus similes, P. Martyr. Idem lib. 5. Oceaneæ decadis, Vtias (inquit, in nouo orbe) uocant animal cuniculo nostro simile: Et rursus lib. 8. Vtias muribus non maiores scribit: & ab Hispanis ad cibum requisitas aliquoties meminit. ¶ Tiquadra patria Hannibalis, Plinius 3. 5. Quidā Triquadram legunt, quod ea sit eius forma: & à nautis Cunicularia, ut aliæ multæ, ab animalis eius copia dicatur, aliâs deserta. Ibidem aliqui non patria sed parua legunt: sed uidetur etiam patria posse, quod Hannibal, teste Liuio, in Hispania nō Africa sit ęditus, Hermolaus. Cuniculariæ insulæ paruę sunt, Corsicæ insulæ uicinę, (inter Corsicam & Sardiniam, Perottus:) ut scribit Plinius. 3.6.

DE DICTYE.

DICTYES animalia in Africa, ut scribit Herodotus lib. 4. Apud Pastorales Afros Orientem uersus, gignūtur (inquit) bassaria, & hyænæ, & hystriches, & arietes agrestes, & dictyes (δίκτυες) & thôes, &c. Hoc animal ne nominatum quidem alibi usquam reperio: conijcio autem quadrupedem esse uiuiparam, quod cætera quæ eodem in loco recensentur animalia omnia eiusmodi sint: Quamobrem nihil huc pertinet quod Hesychius & Varinus docent, dictyn apud Lacones ictinum, id est miluum appellari.

DE EALE.

NASCITVR apud Aethiopes & quæ uocatur eale, magnitudine equi fluuiatilis, cauda elephāti, colore nigra uel fulua: maxillas apri, maiora cubitalibus cornua habens, mobilia, quæ alterna in pugna sistit, uariatq; infesta aut obliqua, utcunq; ratio monstrauit, Plinius. Est & eale (inquit Solinus cap. 55. scripserat autem proximè de Indis, & animalibus apud eos) aliâs ut equus, cauda uero elephanti, nigro colore, maxillis nigris, præferens cornua ultra cubitalem modum longa, ad obsequium cuius uelit motus accommodata. Neq; enim rigent, sed deflectuntur ut usus exigit præliandi. Quorum alterum cum pugnat protendit, alterū replicat, ut si ictu aliquo alterius acumen obtusum fuerit, acies succedat alterius. Hippopotamis comparatur, & ipsa sanè aquis fluminum gaudet, Hucusque Solinus.

DE ECHINO TERRESTRI.

A.

DE ECHINO, quanquam Græco nomine, hoc loco scribere uisum est, quoniam herinaceum situm Latinis inconstanter scribi uideo, etiam eruditis: quidam enim aspirant, ut Plinius, Gaza, Pontanus, alij: sunt qui sine aspiratione scribāt, Hermolaus, Massarius, &c. In penultima etiam nonnulli, i. uocalem pro e. ponunt, ut Eucherius. Ego semper aspirare malim, ut Plinius fecit: nam qui spiritum detrahunt recentiores sunt omnes. Accedit etymologia: putant enim grammatici quidam heritium uel herinatium (sic legimus in Pontani de aspiratione libro, penultima per t. & i. non per c. & e. expressa) ab horrendo dici, atq; exinde aspirationem trahere. Quinetiam Galli aspirantes scribunt in sua lingua, Hispani tamen nō aspirant. Non ineptè etiam ab hærendo aliquis deriuet, quòd fructus & alia spinis eius infixa hæreant. Echinus tam aquatilis quàm terrestris Græca uox est, à Latinis erinaceus appellatus: quanquam Theodorus echinum ma-

rinum ubiq; nõ aliter quàm echinum interpretatur, Pliniũ forte imitatus, at eum qui terrestris est erinaceum conuertit, Massarius. Ego aquatilem echinum à Latinis erinaceũ appellari authorem non habeo: (licet Itali uulgo hodie riciũ tum terrestrem tum marinum appellẽt pro ericio per aphæresin.) Quamobrem & Massarium miror & Hermolaũ, qui echinũ piscem (sic enim impropriè uocat cum branchias nõ habeat, melius quidem ostreis adnumerant) erinaceum Latinè uocari scribit. Herinaceus qui & herix, & hericius, quod spinis horreant dicti, ut quidam uolũt, Perottus. Herices, quòd spinis horreãt, Grapaldus. Hericij, qui & echini dicuntur, Eucherius. Varro inuenisse se ericium cum proboscide scribit, ut Nonius citat ex Varronis Sexages. his uerbis: Inuenisse se cum dormire cœpisset, tam glaber quàm Socrates, caluum esse factum ericium è pilis albis cum proboscide. Syluaticus barbare iriceium protulit. Implicitumq; sinu spinosi corporis erem, Nemesianus. ¶ קפוד kipod Hebraice herinaceum sonat: quam uocem licet alij aliter interpretentur, herinaceũ tamen esse constat: quoniam medici ut Serapion, Syluaticus, & alij qui Arabice scripserunt ceufud appellant (apud Auicẽnam caufed scribitur) & Græcorum de echino terrestri uerba eius mentioni adscribunt. R. Dauid Kimhi auem solitudine gaudentem interpretatur, quam Ioseph Kimhi pater Dauidis Arabicè uocauit קנפאר, uulgo טרטוגא tartuga, (id est testudo, sed inepte ut uidetur cum pro aue ponatur: forte turtur legendum, quæ uulgo ubiq; ferè nomen Latinum retinet, & solitaria auis est.) Idẽ Kimhi Sophoniæ 2. lingua Ismaëlitica (inquit) dicitur קפוד, Arabicè הקנפאר: addit Esaiæ 14. semper in aquis uersari. Salomon הריצון uocat, (alludens puto ad Gallicam uocem herisson,) id est hericium, secutus nimirũ nostros interpretes. Nam Septuaginta Esaiæ 14. & Sophoniç 2. ἐχῖνον uertunt, Hieronymus hericium. Ita etiam Esaiæ 34. ubi Salomon auem dicit ציויטא ziuetta uel ciuetta, id est noctuam. Redigam Babylonem in possessionem erinacei, & in stagna aquarũ, Esaiæ 14. Hebraicè kipod est: quod animal esse aquaticũ uel saltem quod iuxta aquas habitet, ex his concludi posse aliqui putant: & quoniam uerbũ præcidere uel succidere Hebræis significat, eruditus quidam apud nos lutram, seu potius castorẽ, qui arbores succidit, esse colligit. Ab hac uoce ultima tantum litera differt קפוז kipoz, quam R. Kimhi eiusdem cum kipod significationis existimat, quoniã zain & daleth crebrò inter se permutantur: similiter Salomon. Septuaginta etiam echinum, & Hieronymus hericium exponit. Abraham Esra non sine ratione refellit, auem esse contendens. Nam Esaiæ 34. auem esse apparet ex eo quòd alijs tribus auium

nomini-

nominibus coniungitur. (Munsterus noster eo in loco non kipoz sed kipod legit, & ululã uertit: in Dictionario tamen suo kipoz uocem inde citat: & exemplaria quædam kapon habere monet: Chaldaica quidem translatio kipod habet.) Quidam apud nos uulturem esse conijcit, quoniam ea maximè sit solitaria auis, ut cuius nidum homines ignorent, teste Plinio: accedere etiam etymon uocis ab insiliendo aut inuolando dictæ, id קפז kapaz sonare in lingua Syrorum. Sed hæ coniecturę sunt: neque enim necesse est auem esse quod cum auibus nominatur: neque etymologia probationibus rerum satis efficax est. Ego in uulgatis dictionarijs kapaz uocem cum zade, non cum zain, in fine scriptam reperio, quam claudere & contrahere exponunt, quod herinaceo præcipuè cõuenit. Pro kipod Hebræorum Chaldæi קיפודא kopeda dicunt. Errant qui thapsa erinaceum faciunt: cuniculus enim est, ut supra docui. Hoc quoque uobis immundum sit inter reptilia quæ repunt super terram, mustela, mus, atque bufo iuxta genus suum: ericius, chamæleon, &c. Leuitici undecimo interprete Munstero: pro ericio Hebraicè habetur האנקה haanaka, quam uocẽ Kimhi interpretatur pro reptili quod semper clamet, & inde nomen sortitum sit: Author Concordantiarũ Esra reptile uolans. Chaldaicus interpres Leuitici undecimo uertit ילא iala, & ילא iela, id est hirudo uel sanguisuga. Arabs, ורל ueral. Nicolaus Lyranus R. Salomonem secutus, hericius: qui tamen alibi בברא exponit, id est fibrum seu castorem, ut Munsterus legit: uel ut nostrorum quidam, uiuerra: Septuaginta μυγαλῆ, Hieronymus mygale, id est mus araneus. Agelmin, id est ericius, Syluaticus. Adulbus, id est ericius montanus, Vetus glossographus dictionum Auicennæ: Ego in Auicennæ textu aduldus reperio, & hystricem esse puto, ut in hystrice dicam. Alierha secundum quosdam est ericius magnus spinosus, (hystricem intelligere uidetur:) secundum alios uerò, ericius minor, Andreas Bellunen. Aema zameleantos, id est sanguis ericij, Syluaticus manifesto errore: legendum Hæma chamæleontos, id est sanguis chamæleontis. Χὴρ, echinus, Hesychius & Varinus: nec aliud addunt, ut dubium sit de terrestri ne uel marino accipi debeat. Sed conijciat aliquis terrestrem ita dictum quod χῆρος ἤτοι ἔρημος, id est solitarius agat: uel χηραμοὺς, ἢ χηραμίδας, id est latibula seu foramina subeat. Ἀκανθονῶτος, herinaceus terrestris, ἐχῖνος, Hesychius & Varinus: à dorso spinoso: unde & ἀκανθόχοιρος uocatur, quasi porcus spinosus (quanquam hodie uulgò non herinaceus, sed hystrix ita nominatur) ab Etymologo & Varino. Eruditus quidam nostri sæculi acanthochœron à Græcis quibusdã hystricem uocari scribit, sed nullum testimonium adhibet. Ἀκάνθιον, χοῖρος καὶ ἐχῖνος, Hesychius & Varinus. Ἄκανθος ijdem animal & auem interpretantur: nec exprimũt quale animal: & acanòn scarabei genus. Apud Dioscoridem echinos cherfæos, id est herinaceus terrestris appellatur, & nescio à quibus ἀκάθιον ἐπίγειον: ego acanthion potius legerim à spinis. Nam & Galenus lib. 1. cap. 1. de compos. med. sec. locos, in medicamento quodam quod locos etiam caluescentes prohibere, & pilis induere possit, acãthionem terrestrem, herinaceũ interpretatur: nam in eodem medicamento echini marini assumuntur. Azani uel Aezani uel Azanium, urbs est Phrygiæ, quam Hermogenes ἐξανάγων scribi debere putat. Fertur enim eo in loco frequentes uillas fuisse rusticorum: & cum aliquando fames ingruisset & pastores sacrificijs nihil impetrarent à dijs, Euphorbus quidam τὴν ἀλώπεκα, id est uulpem, (uidetur ἀλωπεκῆν legendum, si supra rectè scribitur ἐξανάγων: uel ἐχινῆν, si inferius rectè Ἐξεχαίνι:) & ἐχῖνον, id est echinum dæmonibus immolauit, unde placatis dijs terræ fœcunditas redijt. Quamobrem à uicinis sacerdos & princeps creatus est, & ciuitas ab eo dicta Ἐξεχαίνι, quod ad uerbum sonat ἐχιναλώπηξ, Stephanus in Azani: ex quo Erasmus etiam transtulit in prouerbio Azanæa mala. ¶ Herinaceus, Italicè riccio, uel ut alij scribunt rizo: Hispanis, erizo: Lusitanis ouriso uel orico cachero, eò quod corpore contracto sese occultet: cacher enim occultare est. Gallis herisson, Germanis igel, uel eigel ut in Germania inferiori scribunt: Hollandis **een yseren verckẽ**, quasi porcum ferratum dicas. Anglis heggehogg, id est sæpium porcus, quoniã in sæpibus uersari solet: uel urchin, quo nomine hominem etiam appellant incuruiceruicum, hoc est qui caput & collum ad pectus inclinat. Illyricè gess, malox, tzuuijerzatko, otznischax. ¶ Oppianus circa finem lib. 2. de uenatione duo echinorũ genera describit, maius & minus, his uersibus quos propter elegantiam adscribendos iudicaui.

Οὐχ ὁσίων κρυερὸν γένος ὀκρυόεντος ἐχίνου
Ἀργαλέαι μορφαί, κρυερόν τε πειρήσομεν ἔργον.
Τυτθοῖσι φρίσσοντες ὑπὸ πτελέησιν ἀκάνθαις.
Μείζονος. ἀμφίδυμοι γὰρ ἐχίνοις ὀξυκόμοισιν
Οἱ μὲν γὰρ βαιοί τε καὶ οὐτιδανοὶ τελέθουσιν,
Οἱ δ' ἄρα καὶ μεγέθει πολὺ μείζονες, οἷς ἑκάτερθεν
Ὀξέα πεφρίκασιν ἀραιοτέρῃσιν ἀκωκαῖς.

Dictionem πτελέῃσιν à recto πτελέας deduco, ut πτελέῃσι ἐχῆαι & πτελέῃσι σκιηρόν apud Homerum: Alia lectio πτελέῃσι, quæ si placet, legatur ὑπὸ πτελεῇσιν ἀκάνθας, ut lib. 2. de piscatione, ubi herinacei & serpentis pugnam describit. Sunt è genere herinaceorum maiores hystrices, Grapaldus. Oppianus quidem de hystriche seorsim agit libro tertio de uenatione, cum herinacei maioris mentionem ijs in uersibus quos iam recitaui libro secundo fecisset: Plinius hystrices ex herinaceorum genere facit, & similiter hybernis se mensibus condentes. Remedia quoque ex ustorum cinere, eadem in hystriche & efficaciora sunt, ut infra dicemus. Varro inuenisse se ericium cum proboscide scribit, ut citat Nonius. Hunc equidem echinum suarium crediderim, cui proboscis est qualis in suum genere, Germani uulgò **swigel** nominant: alterum genus, minus ni fallor, rostro simile cani, **hundsigel**. Spinas habet hericius uterque tam caninus quàm porcinus, Albertus. ¶ Differunt etiam loco: nam alij agrestes siue syluatici, alij circa domos reperiuntur.

B.

Echinus terrestre animal est, cuniculi magnitudine, sed specie porcina, aculeis uallatus quemadmodum hystrix est, Massarius. Vallatus est aculeis extra quàm ore pedibusq; ac parte inferiore, quam rara tantũ & innocua lanugo operit, Hermolaus. Porcelli formam habet, spinosus ubiq; præterquam in uentre, Isidorus. Pinguis est & porcelli modum exprimit cum excoriatur, Albertus. Mirabile in Creta apros, herinaceos, &c. non esse, Plinius. Herici ita spinoso defenduntur tegmine, ut ne contingi quidem possint, Eucherius. Aculeos qui à nonnullis uice pilorum geruntur, genus esse pilorum existimandum est, ut herinaceorum aculeos, Aristoteles. Herinaceorum pili paulatim adeò duritate degenerant, ut non pilis præterea, sed spinis similes esse uideantur, Idem. Aegyptijs muribus durus pilus sicut herinaceis, Plinius. Herinacei testes intus sunt, cutis enim eorum efficiendo scroto inepta est, Aristot. Et alibi testes eis intus lumbis adhærere scribit. Omnibus quæ animal generant, testes antè habentur, uel intus, uel extra, præterquam herinaceo: hic enim unus lumbis adhærentes continet, ob eandem qua aues causam: coitum enim herinaceorũ celeriter fieri necesse est, cum non more quadrupedum superueniant tergis, sed erecti coniungantur propter aculeos. Duos anos ad stercus emittendum solus ericius dicitur habere, Albertus.

C.

Herinacei in sæpibus dumosis & uineis per autumnum præcipuè diuersantur. Conduntur in arbores cauas hyeme, & cibis (pomis præcipuè) per æstatem congestis uescuntur. Echinum aiunt ad annum usq; sine cibo durare posse, Aristoteles in Mirabilibus. Præparant hyemi & herinacei (ut mures Alpini) cibos, ac uolutati supra poma (mala & pira, ut alij: uel etiam ischadas, ut Philes) affixa spinis, unum non amplius tenentes ore, portant in cauas arbores, Plinius, & Aelianus. Herinaceus potamogitone herba interimitur, Aelianus. Admirabilis est illa echini pro catulis (περὶ τῶν σκυμνίων) solicitudo ac prouidentia. Vites subit uindemiæ tempore, pedibusq; botrorum acinos in terram decutit: hos isthic circumuolutatus, excipit confixos spinis. Ac memini cum iam olim nobis qui tum aderamus omnibus spectantibus botri reptantis ingredientisq; speciem præberet, adeò se cumulauerat atq; oppleuerat uuis. Mox ut subiuit latibulum, ex se decerpenda quæ collegit catulis præbet, ut partim fruantur, partim recondant, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Κόμπαλος τ' ἐχῖνον ἰδὼν ὧδε ῥῶγα φέροντα ῥάγας ἀπέκτανεν τῆδ' ὧδε θαλοπέδῳ, Suidas ex Epigrammate. Est autem θαλόπεδον (sic scribi debet per α. in prima syllaba) locus planus tanquam areola sub dio ubi uuæ Soli expositæ siccantur, quasi τὸ ἅλως πέδον, Varinus. Si quid deciderit ex fructibus, quos uolutatus aculeis suis infixerit, reliquos etiam omnes excutit, reditq; ut aculeos omnes repleat, Iorach. Lac etiam & uinum bibunt cum in domibus aluntur. Herinaceis coitus erectis, partibus supinis hęrentibus sibi aduersis, Aristoteles. Herinacei stantes ambo inter se complexi coeunt, Plinius. Cur coitus eis celeriter peragatur præcedenti cap. dixi. Echinus parturiens cunctatur, uide capite octauo inter Prouerbia.

D.

Echinus animal est uafricia insigne, quo nomine Nauplium ex ingenio nimis callido Echinum appellauit Lycophron, Cælius. Herinacei mutationem aquilonis in austrum condentes se in cubile præsagiunt, Plinius. De herinaceorum sensu locis multis perpensum est, ut qui in cauernis sunt, commutent sua cubilia, aquilonum & austrorum mutatione: qui autem intra tecta aluntur, ad parietes discedunt: quod ita fieri cum Byzantij quidam animaduertisset, consecutus existimationem est, tanquam tempus futurum posset præsagire, Aristoteles. Duo uero foramina eius cubile (κοιταῖον, φωλεός) habet: alterum ad austrum, alterum ad boream pertinet: ac pro temporis ratione, sicut uelum gubernatores nauis uicibus transferunt, sic id quod ad uentum spectat, obstruit: alterum autem aperit. Atq; hoc Cyzicenus quidam cum animaduertisset, nomen sibi ea ex re peperit, tanquam suopte ingenio uentos prædiceret, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. ¶ Serpens & herinaceus (ut Oppianus refert libro de Piscatione secundo) mutuo inter se odio flagrant. Quamobrem si in latibulis occurrant, echinus mox in orbem se contrahit, ut præter spinas nihil emineat. Irruens uero in eum serpens, & spiris implicans, frustra mordet: & quo arctius illum circumuoluta premit, eò magis ipsa se aculeis infigit & uulnerat: quibus utcunq; afflicta, non remittit tamen, donec emoriatur: aliàs quidem simul ambo pari casu intereunt: aliàs echinus euadens, serpentis immortui corpus aut carnes adhuc aculeis infixas gestat. Herinaceum lupus timet ac fugit, Iorach. Memini aliquando audire leporem deprehensi herinacei aculeos singillatim dentibus extrahere, & nudatum postremò corpus uorare, quod mihi parum uerisimile fit.

E.

Herinacei ubi sensere uenantem, contracto ore pedibusq;, ac parte omni inferiore, qua raram & innocuam habent lanuginem, conuoluuntur in formam pilæ, ne quid comprehendi possit præter aculeos. In desperatione uero, urinam ex se reddunt tabificam tergori suo spinisq; noxiam, propter hoc se capi gnari. Quamobrem exinanita prius urina uenari, ars est. Et tum præcipua dos tergori, aliàs corrupto, fragili, putribus spinis atq; deciduis, etiam si uiuat subtractus fuga. Ob id non nisi nouissima spe maleficio illo perfunditur. Quippe & ipsi odere insitum ueneficium ita parcentes sibi, terminumq; supremum opperientes, ut ferme ante captiuitas occupet. Calidæ postea aquæ aspersu

resoluitur pila: apprehensusq́ pede altero è posterioribus, suspendio ac fame necatur. Aliter non est occidere & tergori parcere, Plinius. Terrestris herinaceus inter animalia inuida censetur, statim ut capitur, urina sua reddita tergus suum cōspergit, cuius ui perfusum corrumpitur, & quod futurum erat ad multa utile, reddit inutile, Aelianus. Mihi quidem non inuidia aduersus hominē (quam stultè etiam alijs quibusdam animalibus tribuit antiquitas, plebeiam scilicet & anilem persuasionem secuta) sed metu potius, cum capiendus est herinaceus urinam reddere uidetur. Cum insidias sentit, undiq; se spinis claudit, & difficulter se uidendum præbet atq; palpandum: sed quando in aquam calidam mittitur, statim ea delectatus in planam membrorum deiectionem ostensionemq́ resoluitur, & sic inoffensè uidetur atq; palpatur, Isidorus. Vide etiam infra in prouerbio, Scit multa uulpes, sed echinus unum magnum. Terreni herinacei nunc ueteratoriam explicabo: Cum enim is uicinus est ut capiatur, contortissime seipsum concludit, & tantopere contrahit, ut comprehendi non queat, simul & animam continet, spiritumq́ comprimit, & ab omni motu cōquiescens, mortui speciem præ se fert, Aelianus & Philes. ¶ Ipsum animal non uerentur pleriq; dicere uitæ hominum superuacuum esse, si non sint illi aculei, frustra uellerum mollicie in pecude mortalibus data. Hac cute expoliuntur uestes. Magnum fraus & ibi lucrum monopolio inuenit, de nulla re crebrioribus senatusconsultis, nulloq; non principe adito querimonijs prouincialibus, Plinius. Huius monopolij (inquit Hermolaus) mentio fit in Iustiniani codice, quem locū recentiores Legulei ridiculè sunt interpretati. Pecten echini (nempe terrestris) uocatur iureconsultis echini pellis uestium detersui accommodè concinnata, cuius author rei Plinius est, Cælius. Erinacei cute expoliuntur lina, & uulgò ericium appellant, Massarius. Pellis herinacei cum suis spinis hastuli præfigitur, ut eo fugentur canes.

F.

Veteres herinacei cute expoliebant uestes, cibum uerò ex eo non sumebant ut nos facimus, Sipontinus. Audio apud nostrates suarium tantum, non item caninum echinum mēsis admitti. Cute detracta inferuefaciunt paululū uino cum aceto: inde lardo & caryophyllis confixū in ueru assant. Herinacei carnem iucundam esse aiunt, si capite percusso uno ictu interficiatur, priusquam in se urinam reddat, &c. Plinius. Caro eius in cibo sumpta aduersus quos morbos ualeat sequenti capite dicam. Hystricis caro, ut herinacea, licet non admodum inter esculenta comedatur, stomachum tamen adiuuat, aluum soluit, &c. Platina à barbaris authoribus deceptus: marinis enim tantum Græci ista attribuunt.

G.

Colicum remedium per experientiam receptum, Baccas lauri decem, piperis grana septem, opopanaca magnitudine ciceris, conijce in aquæ cyathos tres, totumq́ simul feruefactum bibendū præbe, quiescatq; inde æger, & perfectè sanitati restituetur. Oportet autem, inquit Galenus, ad uiros masculi, ad fœminas muliebris sexus herinacei internā membranā accipere, exiccareq́ ac contundere, eiusq́ partes tres prædictis ammiscere, Aëtius lib. 9. cap. 31. interprete Cornario. Græcum exemplar non uidi: sed conijcio Græce echinum legi, cum aliud herinacei nomen usitatū non habeant Græci. Significat autem echinus, ut capite octauo ostendam, membranā quoq; interiorem uentriculi in gallinaceis aut gallinis, quam aliqui stomachicis commendāt: Et de hac forte intelligenda sunt Aëtij uerba. Herinacei utriusq; tum marini tum terrestris corpus ustum cinerem efficit facultatis tum extergentis tum digerentis, tum detrahentis. Itaq; eo quidam & ad excrescentia, & ad sordida usi sunt ulcera, Galenus de simplicib. 11. 28. Dioscorides tamen eam facultatem marino priuatim attribuit. Terrestris simul & marini echini cinis, abstergit, resoluit, & exiccat, Auicenna. Cinis de pelle herinacei (terrestris, siue marini) confert ulceribus sordidis, & carnem superfluam compescit, Idem, Rasis, Albertus. Pellis herin. terrest. unà cum ipsius capite tosta, & in puluerem tusa ex melle inungitur ad alopeciam, Galenus lib. 1. Parabilium cap. 14. Cinis usti echini cum spinis si pici misceatur, cicatricibus pilos reddit, Albertus, & Philes ψιλοῖς τρίχας φύει. Herinacei cinis cum melle, aut corium combustum cum pice liquida, alopecias emendat. Caput quidem eius ustum per se, etiam cicatricibus pilos reddit. Alopecias autem in ea curatione præparari oportet nouacula & sinapi. Quidam ex aceto uti maluerunt. Quæ uerò de herinaceis dicuntur, eò magis ualebūt in hystrice, Plinius. Terrestris herinacei corium combustum, alopecijs cum pice liquida aptissimè illinitur, Dioscorides, Aelianus, Auicenna, Rasis, Albertus. Erinacei caput & pellicula cōbusta, cinisq́ ei adiecto melle inlitus alopecijs cito prodest. Caput autem eius per se combustum, & adiecta ipsius adipe, cinis ille alopecijs inlitus, etiam cicatricosis facit pilos renasci: quod si totum ipsum quis exurat, & puluerem eius bene tritum cum adipe ursina caluo ad integrum capiti imponat, decorem pristinum restituet capillorum, Marcel. Et alibi, cinis (inquit) exusti erinacei recētis, uel fimus erinacei recēs, & sandaracha, cū aceto & pice liquida mixta & imposita fluētes capillos cōtinent. Author est Achriton alopeciæ mederi cinerem ericiorum marinorum cum gallis rubeis & amygdalis amaris, æquali omnium portione (ut sint tres partes æquales, quibus addatur fimi murium pars dimidia, Albertus:) permixta hæc cum aceto diu teres, & impones. (Medicamentum hoc apud Galenum, statim post Critonis pharmaca ad alopeciā Heraclidę adscribitur, lib. 1. cap. 1. de Compos. sec. locos.) Eiusdē facultatis est cinis ericij uel corij, uel capitis eius, uel interiorum, si sepum ursi admisceas: & iam currit aqua absq; sepo in iuuamento, (uel ut Albertus habet, iam enim incipiet humor recurrere absq; labore:) postquam fricatur

locus affectus donec rubescat, Rasis & Albertus. Herinaceorum marinorũ testas exustas & aqua subactas locis præfrictis impone. In quibusdam exemplaribus non aqua, sed adipe ursino excipi debere herinaceorum cinerem reperi, quod mihi magis placuit: hoc enim modo efficacius redditur, Galenus lib. 1. de compos. med. sec. locos, inter Critonis medicamenta ad alopeciam. Herinaceorũ marinorum testas ustas, ex melle & aceto prærasis illine, Soranus ibidem. Ericius ustus tritus si imponatur fistulæ, iuuat, Rasis & Albertus. Lichenas in facie cinere herinacei ex oleo illinunt: In hac curatione prius nitro ex aceto faciem foueri præcipiunt, Plinius. Attritis medetur cinis muris syluatici cum melle, uel herinacei, Plinius. Herinacei ter. cinis in uini potione sumptus, remedium ad dolores renum adhibetur, & ad aquam intercutem, Aelianus: Vetustiores carni siccæ in cibo sumptæ eadem tribuunt. ¶ Assiccata caro (σκελετευθεῖσα, Plinius inueteratam reddit, Arabum interpretes salitam) & cum aceto mulso pota, nephriticis seu renum uitijs auxilio est: item aquæ quæ cutem subijt, conuulsionibus, elephantiæ, & male habitis, quos Græci cachectas uocãt, (Arabum interpretes initium hydropis uertunt:) uiscerum fluxiones exiccat, Dioscorides. Eadem ex Dioscoride repetit Galenus de simplicib. 11. 3. his uerbis, Scripserunt quidam herinacei terrestris carnem desiccatam prodesse elephanto obnoxijs, cachectis, conuulsionem sæpenumero patientibus, nephriticis, laborantibus aqua inter cutem quam anasarca uocant: Quòd si ea efficere potest, facultatẽ habuerit ualenter simul digerentem desiccantemq́, sicut & caro mustelæ arefacta. Eadem quoq; apud Rasin & Albertum legimus. Isaaci interpretes magna imperitia cuniculo, uel ut Belluacensis habet kericulo, attribuunt uim dissoluendi, stomachum roborandi, aluum molliendi, urinam prouocandi: lepræ deniq; & elephantiasi medendi: Alij herinaceo eadem omnia: sed ij quoq; peccarunt; nam cum Dioscorides alijq; Græci seorsim de marino echino scripserint, eum in cibo sumptum stomacho gratum esse, bonam facere aluũ, & urinam ciere: & rursus priuatim de terrestri, quod elephantiasi alijsq; paulò ante enumeratis morbis subueniat, illi in unum omnia confuderunt. Ericius montanus melior est domestico, & habet spinas in modum acuum (sagittales Auicenna) & est consimilis in cura, melioris comestionis, magisq; iuuat stomachũ, & uentrem magis mollit, urinamq; ciet efficacius, Rasis & Albertus. Mihi quidem herinaceus montanus ille hystrix esse uidetur, adulbus ab Auicenna dictus: nam Syluaticus quoq; adualdul primum, deinde adubul ericium montanum interpretatur, qui uulgò dicatur istrice. Quòd autem is in cibo sumptus ea præstet, quæ Rasis, Albertus, & eos imitatus Platina ei tribuit, ex ueteribus authorem habeo neminem: Echinis enim marinis tantũ omnes has facultates attribuunt: herinaceo uerò terrestri & hystrici, neq; simpliciter, neq; magis aut minus quàm marinis. Quanquam enim in remedijs ex usto corpore corióue aut spinis, eandem uim terrestri & marino echinis esse Galenus tradit: Plinius uerò, Quæ de herinaceis, inquit, dicuntur, eò magis ualebunt in hystrice: longè tamen alia ratio est, si in cibo sumantur: quod illi non animaduerterunt. Ericius terrestris salitus aduersus elephantiasin prodest: item paralysi & spasmo, & uitijs neruorum omnibus, Auicenna. Coctus aut assus ericius in lepra remedium est, Rasis. In contractione neruorum caro palumbina in cibis prodest & inueterata, herinacei spasticis, Plinius: Distinguendum forte post prodest, non post inueterata, ut cum Dioscoride ei conueniat. Carnes inueteratę herinacei sumptæ utiles sunt hydropicis, Plinius. Salsa ericij caro cum oxymelite iuuat hydropicos, Auicenna & Rasis: Albertus addit, ad omnes hydropis differentias prodesse, nempe carnosam, (ut ipse loquitur,) tumidam, & citrinam. Eadem caro salsa, cum oxymelite pota, salubris est in dolore renum, Rasis, Auicenna, & Dioscorides, & alij: Solus Philes herinacei usti cinerẽ cum uino albo potum dolentibus renes mederi scribit. Caro ericij salutaris est in phthisi, Auicenna. Ericius coctus aut assus phthisicos iuuat, Rasis. Emplastrum ex ericio ualet contra neruũ contractum, & dolorem in uentre natum ex crassis flatibus, & difficultatem digestionis, Rasis: quẽ autem bonum authorem hæc scribendo secutus sit, non inuenio. Herinaceorum cinis cum oleo perunctorum custodit partus contra abortus, Plinius. Inueteratas (inquit Plinius) herinacei carnes quis possit dare potui furenti, etiamsi certa sit medicina? Herinacei carnem iucundam esse aiunt, si capite percusso uno ictu interficiatur, priusquam in se urinam reddat: Eos qui carnem ederint, stranguriæ morbum contrahere minimè posse. Hæc caro ad hunc modum occisi, stillicidia uesicæ emendat: Item suffitus ex eodem. Quòd si urinam ex se reddiderit, eos qui carnem ederint, stranguriæ morbum contrahere traditur, Plinius. Caro ericij terreni efficit ne pueri lectos permingant: urinam enim tantopere retinet in cibo sumpta, ut si assidue quis ederit, urinæ difficultatem incidere periclitetur, Auicenna, & Rasis similiter, sed obscurius. Si abscindatur caro herinacei absq; decollatione, deinde suspendatur super bestiam aut hominem, qui ægre reddit urinam, mox & facile eam emittet, Rasis. Herinacei caro optimè decocta atq; in cibo sumpta, stranguriosis mirè subuenit, & citò naturalẽ urinæ cursum relaxat, Marcellus. Idem alibi echinos cum aculeis suis teri iubet, & ex mulsa aqua frequenter accipi aduersus dysuriam: Plinius uero echinos cum spinis suis tusos & è uino potos, calculos pellere scribit, de marinis intelligens, qui & aliàs (inquit) in cibis ad hoc proficiunt. Caro ericij terreni confert febribus diuturnis, Auicenna & Habix apud Serapionem. Eadem succurit morsis à serpentibus (uermibus) uenenosis, Auicenna. Medicinalis est herinacei pellis, nisi ab eo permingatur, Philes.

¶ Herinacei adeps (caro assiccata potius, secundum Dioscoridem) prohibet uiscerũ fluxiones, Auicenna. Ericij salsi, & in aqua feruentis innatans collecta pinguedo, si illinatur baculo, & is in domo

(uel

(uel lecto, Albertus) ponatur, conuenient ad eum pulices, Rasis. ¶ Pungentes in palpebris pilos ubi euulseris, cochlearum carnes cum uiridium ranarum harundineta incolentiũ, uel herinacei terrestris sanguine subigito, & adiecta atramenti sutorij moderata quantitate exiccari sinito, & utere (inuersis palpebris illinc, saliua diluens) cauendo ne pupillam attingas, Aetius 7. 67. Et paulo post, Extremè autem confert, inquit Archigenes, sanguis herinacei terrestris, & fellis eiusdẽ par pondus, & castorei quod sufficit, &c. ¶ Si ex sanguine eius & melle cum aqua calida gargarismus fiat, uocem obtusam & raucam emendat, Rasis & Albertus. Sinister oculus cum oleo frixus in uasculo reconditur: is liquor somniticus est: oportet autem extremo stili immisso in aurem distillari, & statim somnus inuadet, Iidem. ¶ Hepar herinacei fictili solibus excocto arefactum, (in testa siccatum in feruenti sole, uetus translatio: in testa noua, Rasis:) ad eosdem usus, quos caro assiccata praestat, utilissimè reconditur, Dioscorides, Rasis & Albertus. Auicenna non ad omnia, quae de carne herinacei prius dicta erant, hepar eius utile facit, sed solum ad postremum, nempe fluxiones uiscerũ: quod auxilium tamen non carni sed adipi perperam adscripsit. Ad solem exiccatum elephantiasi medetur, Aelianus. ἧπαρ τοῦ χέρσου ἐχίνου φασὶν ἰατροὶ ξηρὸν ἐκ πυρᾶς ἀπολύειν, Καὶ φλεγμονὰς οἰδήματα συστέλλειν ζῷον, Philes. ¶ Fel herinacei psilothrum est utiq; mixto cerebro uespertilionis, & lacte caprino: item per se cinis (quiuis cinis simpliciter) cum lacte, Plinius. Fel herinacei cum uespertilionis cerebro & canino lacte renibus impositum, mirè prodest, Marcellus: In Plinij uerbis canino legendum, non caprino, tum ex Marcello apparet, tum ex ijs quae supra de lacte canino scripsimus, cui psilothri uim quidam falsò attribuerunt: caprino autem nemo. Caeterum Marcelli uerba planè corrupta esse uidentur, quid enim istis remedijs cum renibus? praesertim cum haec & huiusmodi Marcellum ex Plinio mutuatũ esse constet: proinde hoc uel simili modo legemus, Fel herinacei cum uespertilionis cerebro & canino lacte mixtum, psilothrum est. Nec moueor quod Marcellus cap. 26. inter remedia ad renũ uitia hoc quoq; describit. Pilos in palpebris incommodos euulsos renasci non patitur fel herinacei, Plinius. Collyrium ex felle herinacei oculis immissum prodest, Rasis. Ad uitiligines illini iubent fel herinacei ex aqua, Plinius. Eodem uerrucae omnis generis sanantur, Plinius. ¶ Aduersus lienis dolorem, quidam duorum dierum catuli ex aceto scillitico dant ignoranti, uel herinacei lienem, Plinius. Herinacei lien assus in cibo sumptus, lienosum efficaciter curare fertur, Marcellus. ¶ Conferunt contra lepram, expressionem ad phthisin ex ulcere pulmonis renes eius desiccati. Si ex eo (ex renibus, Albertus) sumatur pondus unciae à patiente difficultatem urinae cum aqua cicerum rubeorum, dissoluit statim, Rasis: Albertus addit, & dysenteriam & tussim curat. ¶ Fimus erinacei recens & sandaracha, cum aceto & pice liquida mixta & imposita, etiam fluentes capillos continent, Marcellus.

¶ Sua cuiq; urina (quod fas sit dixisse) maximè prodest, confestim perfuso canis morsu, echinorumq; spinis inhaerentibus, & in spongia lanisue imposita, Plinius. Si echini aculei pedibus inhaeserint, aut alicui corporis parti, in lotio humano calenti pedem diu tene, facile excutientur, Marcellus. Quamuis autem Plinius echini nomine marinum semper intelligat, ut herinacei terrestrem, uidetur tamen hoc ex lotio hominis remedium ad utriusque aculeos corpori infixos communem habere facultatem.

H.

Grammatici Graeci (ut Suidas) echinos interpretantur choerogryllos, & contra. ἐχῖνος ἐστὶ παρὰ τὸ ἔχειν ἑαυτὸν, τῶν σαρκῶν ἀφανῶν οὐσῶν: ἢ κατ᾽ ἀντίφρασιν ἐστὶ τὸ μὴ δύνασθαι ἔχεσθαι διὰ τὰς ἀκάνθας, ὡς ἀκράτητος, Etymologus & Varinus. Et rursus, ἐχῖνος παρὰ τὸ συνέχειν ἑαυτὸν στρογγυλούμενον: ἐν γὰρ τῷ ἀλίσκεσθαι τὸν ὑποφερόμενον συνειλούμενος, τὸν τῶν ἀκανθῶν περίβολον προβάλλεται, ὡς ἔρυμα, Iidem. ἐμπλάσσεται εἰς δέρμα λευκὸν τὸ ἐπ᾽ ἀκάνθαις λεγόμενον, Galenus de comp. phar. sec. locos. Cornarius dubitat an rectè sic legatur: & si sic legendum est, herinacei pellem exponendum conijcit, quoniam hoc animal Graeci ut supra dictum est acanthionem & acanthochoerum nominant. Galenus quidem malagma quoddam ad splenicos & hydropicos tali pelli inducendum scribit. Fieri potest ut ab aliquo loco dictum sit genus pellium, cui emplastra commodè illinerentur: Nimis enim curiosum uideretur, & magorum nugis affine, herinacei pellem in hunc usum requiri, quae haud scio an ita parari possit impedientibus spinis. Acanthus certe apud Stephanum ciuitatum aliquot nomen est, & Acantha lucus ingens in Thebaica, quamuis locus is mutilus apparet.

¶ Epitheta, Hirtus, Asper, Volubilis, Ruber, Aequoreus, apud Textorem: Aequoreus idem est marino: Ruber etiam marini proprium uidetur, caetera utriq; communia. ὀξέσι λαχνήεντα δέμας πεφρικότ᾽ ἐχῖνον, Suidas ex Epigram. ὀξύκομος, apud Oppianũ, qui alibi idem marino attribuit: ὀκριόεις, quod asperum significat, (unde pumicem λίθον ὀκριόεντα quidam uocauit) & terribile, φρικτὸν, φοβερόν. Τρηχύς. Κυκλοτερής. ὁλοοίτροχος, cum aspiratione, ὁ τροχοειδὴς ὅλος καὶ πανταχόθεν ἀπείκελος, id quod herinacio magis conuenit, quàm si cum tenui spiritu scriptum exponamus, τὸν ὀλοὸν ἐν τῷ τρέχειν. Αἰόλος. Αἰόλα γυῖα ἑλίσσων: αἰόλα interpretor mobilia, utpote in globum contracta, & apta rotari: hoc magis placet, quàm uaria colore interpretari: non enim corpus uarium habet, sed ipsos tantum aculeos albo nigroq; alternis distinctos, quales & hystricis sunt. Τρηχείαις λασίαισι πεφρικὼς ἐπὶ φρεσὶν ἰδρώσαις, ὁπποίαις θωρήσσετ᾽ ἐχίνων αἰόλα φῦλα, Oppianus de hystrice: Ex eodẽ poeta superiora epitheta omnia sunt, praeter primum ex epigrammate.

¶ Echinus Graecis nomen est uasis ex aere, aut opere figlino, in quod tabulae ad iudicium perti-

nentes (testimonia, uel testium dicta) conijciebantur, aliâs conlecta signabantur: eius mētio fit apud Demosthenem, Aristotelem, & Aristophanem, Suidas, Massarius, Cælius, Pollux. In hanc capsam siue scrinium, testium dicta, acta litis, omniaque à partibus prolata conijciebātur, notisque additis signabantur, ne quis dolus malus in ijs subesset. Vnde ea quæ in acta prolaturi erant, apud sequestrem deposituri, quoad palam in iudicium proferrentur ad sententiam ferendam, τὰ εἰς ἐχῖνον ἐμβαλλόμενα appellabant, litis instrumentum significantes. Et εἰς ἐχῖνον ἐμβάλλειν, pro eo quod est apud acta proferre. ἐχῖνος ἀγγός τι χαλκοῦν καὶ (legendum ἢ ut Aristophanis scholiastes habet) ἐκ κεράμου, εἰς ὃ τὰ γραμματεῖα τὰ πρὸς τὰς δίκας (aliâs μαρτυριῶν ἃ τινες ἐμαρτύρησαν κατασημαινόμενα) ἐτίθεντο. Hinc Aristophanes in Vespis, Κατίαξ' ἐχῖνον. Echini, cadisci uel uasa erant, εἰς ἃ αἱ τε μαρτυρίαι καὶ αἱ προκλήσεις ἔγγραφοι ἐνεβάλλοντο ὑπὸ τῶν δικαζομένων, καὶ κατεσημαίνοντο ἵνα μηδεὶς κακουργήσῃ τὰ ἐμβαλλόμενα: Vel secundum alios, εἰς ὃ διαιτηταὶ ἐνέβαλον τὰ γραμματεῖα τῶν μαρτυριῶν ἃ τινες ἐμαρτύρησαν: καὶ κατασημηνάμενοι μετὰ ταῦτα οἱ ἐγκληθέντες διαιτηταὶ τοῖς δικασταῖς ἀπεδίδοσαν, Varinus, Suidas & alij. Quamobrem diætetarum, id est arbitrorum, erat echinus, & ab ijs cum opus erat iudicibus tradebatur. Plura uide in Commentarijs Budæi. ¶ Pocula cum cyatho duo sustinet, astat echinus Vilis, cum patera guttus, Campana supellex, Horatius Serm. 1. Sat. 6. Hic, ut Acron docet, echinus genus est uasis ænei in quo calices lauantur, quam alij ampullam dicunt esse uitream: Scoppa Italice defrescatoro exponit. ¶ Echinus genus est chytræ, id est ollæ, Pollux: item lebes, σκεῦος μαγειρικόν, καὶ λοπάς, Hesychius & Varinus. ἐχῖνον βαθύτερον, id est lebetem, Etymologus. Sunt item echini circa manus carpum ornamenta: sicut pericarpia, & item psellia ac bubalia, Cælius. Echinus muliebris ornamenti genus est, non dissimile omnino brachialibus & armillis, Hermolaus ex Polluce. ¶ Echinus, placenta secundæ mensæ apud Athenæum libro 14. uidetur autem in Rhodo fieri solita ex uerbis Lyncei illic citatis: ἄμης uerò, cui comparatur, Athenis. Pollux insularem placentam esse meminit, ἄμητι similem: ῥέμμα ποπανῶδες ὡς πλακοῦς, Hesychius. ¶ ἐχῖνοι, οἱ τῶν τειχῶν ἀγκῶνες, Hesychius. ¶ Echinus, fræni pars, Hesych. Fræni pars quæ ori inseritur χαλινός uocatur, cuius medium ἐνιέμ. τὰ δ' περὶ αὐτὸ δ' ἀστράγαλοι, ἐχῖνοι, τρίβολοι, ὅς περ μασσᾶται (nisi malis πιέζεται) ὁ ἵππος, Pollux. Et alibi, τοῦ δ' χαλινοῦ τὰ σιδήρια, ὑποστόμια: καὶ τῶν ὑποστομίων, τὰ μὲν κοῖλα ἐχῖνοι &c. ¶ ἐχῖνος, τῶν κιονοκράνων μέρος, Hesych. Inuenio echinum rectè dici partem in capitulo Doricæ columnæ: crassitudo quippe eius trifariam distribuitur: una enim portio est plinthus cum cymatio: altera echinus cum annulis: tertia hypotrachelio contrahitur columnæ, Cælius. Echinocephalum Cratinus Periclem appellauit, Pollux libro 2. melius legetur schinocephalum, ut supra docui in Cane, Capitis octaui parte 2. Scillæ genus unum, aut bulbum eius omnem ab Hippocrate schinum uocari author est Galenus in glossis. Edulia quædam, ex amygdalis præcipuè, & alia ex uuis passis ad herinaceorum speciem à coquis parantur, & eorundem nomine apud nostrates uocantur, ut legimus in Balthasaris Dillingensis coqui libro Germanico. Est & militare in lingua nostra herinacei uocabulum, quum acies ita instruitur ut hastis undiquaque rigētibus hostes excipiat. Rustici denique nostri herinaceum nominant abscessum, qui medias pecoris, uaccarum præsertim ungulas obsidet. Non alienum est ab hoc loco quod Cassiodorus Variarum libro quinto scribit, ubi diuersas amphitheatrales pugnas hominum aduersus belluas describens, Alter (inquit) se gestabili muro cannarum, contra sæuissimum animal, ericij exemplo receptatus, includit: qui subito in tergus suum refugiens, intra se collectus absconditur, & cum nusquam discesserit, eius corpusculum non uidetur. Nam sicut ille ueniente contrario reuolutus in sphæram, naturalibus defensatur aculeis, sic iste consutili crate præcinctus, munitior redditur fragilitate cannarum. Hæc ille.

¶ Echinus Aristoteli est pars uentris ruminantiū (ut & Hesychius scribit,) Gaza omasum transfert. ἐχῖνος καὶ τοῦ βοὸς ἡ γαστήρ, παρὰ τὸ ἐν ἑαυτῇ ἔχειν τὴν τροφήν, Suidas & Varinus. Meminit etiam Etymologus citans hunc Callimachi uersum, ὄντα μάλιστα βοῶν ποθέουσιν ἐχῖνον. Echinus dicuntur interna uentris Eustathio, siue uentriculus: & ut uult Nicandri scholiastes, uentriculus propriè bouis. Echinus uenter est in bobus, & in ceruis etiā, Cælius. ἐχῖνος σημαίνει καὶ μέρος ἀσίτου, Varinus: lege γαστέρος ex Etymologo. Lac coagulatur etiam à domesticæ gallinæ pellicula, quæ intra uentriculum stercori destinata est, echinus ab aspritudine Græcis appellata, ceu cortex quidam, Berytius in Geoponicis Græcis. ἐχῖνος τῶν πτηνῶν ἡ κοιλία, Hesychius. ¶ ἐχῖνος, μικρὸν τῆς θαλάσσης ζῶον, ἢ τὸ πετεινόν, Hesych. Et alibi, ἄκανθος ζῶον, φυτόν, καὶ πτηνόν, Idē & Varinus: ut echinus & de marino dicatur, & de aui quadam, quanquam πτηνὸν & πετεινὸν etiam ad insecta uolucria extendi possunt. Ego echinum auem nusquam legi, spinum sæpe. Videtur autem spinus uox Latina, quam Græce ἄκανθον interpreteris. Scribitur autem σπίνος etiam à Græcis. Gaza acanthidem auem ex Aristotele nunc spinum nunc ligurinum uertit: uictitat enim ex spinis et carduis. Imperitus aliquis pro spino echinum facile scripserit, & facilius Græcis literis: nec rari huiusmodi errores in Græcorum Lexicis sunt. In his uerbis ἄκανθος ζῶον, intelligo echinum animal siue terrestre siue marinum, nam & alijs nominibus ab acantha deriuatis nominatur, ut supra ostendi. Post ζῶον aliquid deest, χερσαῖον, uel θαλάσσιον, uel τετράπουν, uel simile quid, ut rectè sequatur καὶ πτηνόν. Quòd si hanc cōiecturam ut pro echino, si auem intelligimus, spinus legatur, quæ mihi quidem probabilior est, aliquis non receperit: aliam habeo, ut echini uel acanthi spiniue nomine, insectum uolucre, nempe maximum scarabeum cornutū accipiamus, quem aliqui uulgo ceruum uolantem uocitat: is enim compressis cornuum ramis tanquam spinis configit quicquid in medio deprehenderit: & ἀκανθίον Hesychius scarabei genus interpretatur: uidetur

autem

autem acanos idem quod acanthos, ut acanion quoq; nõ aliud quàm acanthion est. Sunt sanè etiam cruribus spinosi scarabei quidam, ut in Historia insectorum uidebimus. ¶ Echiniscus Polluci lib. 2. pars auriculæ est, ἡ πρὸς τὴν κυψέλην κοιλότης, id est proxima circa uel ante foramen auris cõcauitas, media inter foramen (quod κυψέλην uoco, licet etiam sordes eo contentas hac uoce significent) & auriculam. ¶ Hystrices generat India & Africa spina contectas, ex herinaceorũ genere, sed hystrici longiores aculei, & cum intendit cutem missiles. ¶ Plura murium genera in Cyrenaica regione, alij lata fronte, alij acuta, alij herinaceorum genere pungentibus pilis, Plinius. In Cyrene aiunt plura murium esse genera, ἐνίους γὰρ πλατυπροσώπους ὥσπερ αἱ γαλαῖ γίνεσθαι: τινὰς δὲ ἐχινώδεις, οὓς καλοῦσιν ἐχίνεας, (lego ἐχῖνας, à recto ἐχῖν, ex Herodoti lib. 4.) Aristoteles in Mirabilibus. Gillius imperite in Aeliano 8. 9. ἐχινώδεις uertit, uperæ speciem & similitudinem gerentes, quos indigenæ echinatos uocent. Aegyptijs muribus durus pilus sicut herinaceis, Plinius, & Aristoteles in fine libri 6. hist. animal.

¶ Echinum Massarius oleæ genus interpretatur tanquam ex Polluce: Hesychius εἶδος ῥοιᾶς, id est mali Punicæ genus. Est & herbæ genus apud Galenum, quam etiam erinon Dioscorides uidetur appellasse: quanquam in uetustis codicibus non erinos, sed echinos legitur: est & apud Hippocratem echini herbæ mentio, Massarius. Apud Plinium lib. 23. cap. 7. erineos legitur: ubi de ficis & caprificis agens, Herba quoq; (inquit) quam Græci erineon uocant, reddenda in hoc loco propter gentilitatem. Palmum alta est, cauliculis quinis ferè, ocimi similitudine, flos candidus, semen nigrum, paruum: tritum cum melle Attico, oculorum epiphoris medetur: utcunq; autem decerpta manat lacte multo & dulci herba, perquam utilis aurium dolori, nitri exiguo addito: folia resistunt uenenis. Nicander etiam in Theriacis erinon uocat, & contra uenenata commendat, Καὶ κλώθοντος ἐν αἱμασιῇσιν ἐρίνου, exponunt autem αἱμασιὰς τοὺς αἱμασιώδεις τόπους: οἱ δὲ τάχα, τοὺς φραγμούς: οἱ δὲ τὰ κλιμακτηρώδη χωρία, quasi ὀροπλάγας: & αἱμασιὰν maceriam. Marcel. Verg. Nicandri uerba interpretatur, Et uirentis ad radices montium erini. Tradidit Diocles (inquit idem) à quo Plinius multa accepit, ocimo simile esse: nasci prope flumina & fontes: & præter id apricis locis & ad radices montiũ, Hæc ille ex scholijs in Nicandrum, quæ etiam admonent herbam ἔρινον uoce penanflexa trissyllaba, à Diocle ἐρινεόν nominari uoce oxytona quatuor syllabarum. Sed Dioscoridis quoq; uerba audiamus ex lib. 4. cap. 30. Erinos (inquit) sunt qui ocimoides, qui hydreron, Romani ocimum aquaticum dicunt (ut Marcellus uertit) nascitur secus fluuios & fontes; folia habet ocimi, minora tamẽ, & in superiore parte incisuris diuisa. Ramuli exeunt dodrantales (κλωνία σπιθαμιαῖα, proinde non placet quod Plinius scripsit herbam esse palmum altam) quinq; aut sex: flores candidi sunt: nigrum uerò semen, paruũ, acerbum. Lacteo liquore abundant caulis & folia. Eius semen drachmarum duarum pondere quatuor cyathis (drachmis, Aegineta) mellis temperatum, contra oculorum destillationes inungitur, sistitq; eas. Aurium dolores sanat addito sulphure ignem non experto & nitro instillatus succus, Hæc Dioscorides. Galenus lib. 6. simplic. medic. echinon uocans, easdem eius uires refert. Aegineta, per ignorantiam forte, bis cõmemorat, primum in Erino ex Dioscoride, deinde in Echino ex Galeno. Hæc herba quòd sciam medicorum hodie nulli cognita est, quorum scripta in lucem edita uiderim: ego non hanc ipsam, sed congenerem aliam demonstrabo, quam Plinius militarẽ appellasse uidetur 24. 18. Lactoris, inquit, nota uulgò est, plena lactis, quod degustatum uomitiones concitat. Eandem hanc aliqui esse dicunt, alij similem illi, quam militarem uocant, quoniam uulnus ferro factum nullum non intra dies quinque sanat, ex oleo imposita: Nec alibi plura apud ullum authorem de duobus his nominibus siue unius siue duarum stirpium reperio. Ego diuersas esse puto uel hoc argumẽto, quòd quæ uulnera tam cito glutinant, insignem astringendi uim possidere probabile est, quæ quidem contraria est uomitoriæ facultati. Habet autem erinus siue echinus uim illam reprimendi, siccandiq; & constringendi, uel Galeno & Aegineta testibus in censu simplicium. Quanquam etiam lib. 9. cap. 7. de compositione secundum locos Galenus, Succus echini, inquit, facit ad inflammationes & prolapsam sedem. Easdem planè uires habet herba quam Hieronymus Tragus lib. 1. cap. 100. esulam dulcẽ nominauit: manat enim lacte, ut esula & tithymallorum genera, unde forsan & erini, id est caprifici nomen impositũ ob similem liquorem. Verum lac eius dulce, non acre ut tithymallorũ est, quamuis tithymallos aspectu, floribus, pericarpijs & semine ita referat, ut prorsus eiusdem generis uideatur. Pericarpia tamen non læuia habet, sed hirta & quodammodo echinata, ut illorum gratia echini nomen merito ei conueniat. Astringit omnibus sui partibus, maximè tamen radice, quam albam habet, digiti ferè crassitudine, geniculatam, transuersam, duos aut tres palmos longam, eminentibus nodis totidem, quot caules præcedentibus annis ædiderat. Locis aquosis prouenit, & iuxta sæpes, syluestribus tantũ aut montanis. In hortos translata pluribus annis uiuacissima durat. Flores ei lutei, folia oleæ sed minora, quamobrem non erinon Dioscoridis, sed omnino congenerem ei esse statuo. ¶ Echini uocantur etiã quercuum cyttari, id est paniculæ quædam ceu nucamenta quæ ex ramis earum dependent, Hesychius. Echinus, fructus platani, Idem. Ricinus quoq; ut folijs platanũ imitatur, sic echinata habet seminum uasa. Est & echinatum pomum in solani cuiusdam peregrini genere, quod Fuchsius stramoniam & nucem methel appellat. Dicuntur item in castaneis echini, quia eo modo quo echini marini aculeis armati sunt. Græci enim echinon hirtum uocãt (hoc testimonio aliquo fulcire debebat: ego echinon adiectiuè sumptum nusquam legere memini) inde echinatum dicimus, quod ad similitudinem castanearum calycis aculeis hirtum est, Massarius. Armatũ castaneis echinato cortice uallũ est, Plin. 15. 23.

Dipsaco in cacumine capitula sunt echinata spinis, Plinius. Chamæleon candidus serpit in terra echini modo spinas erigens, Idem. Glycyrrhiza & ipsa sine dubio inter aculeatas est, folijs echinatis, Plinius: ego nihil tale in glycyrrhiza nostra hactenus deprehendi. Echinopus Athenæo lib. 9. nescio quam herbam spinosam significat, quam poëta quidā unà cum ononide nominat, τὰς ἀκάνθας συνάγων, εἰς ἀν' ἐχινόποδ᾽ας καὶ ἀνὰ τραχείαν ὄνωνιν ἀεὶ διατρίβων, αὐτῶν τῶν ἀδίστων μηδὲ̀ν συναθροίζων, in grammaticum quendam anxiè diligentem circa singulas uoculas, solidæ uerò eloquentiæ & eruditionis negligentem. Ceras ex omnium arborum satorumq; floribus apes confingunt, excepta rumice & chenopode: Herbarum hæc genera, Plinius 11. 8. malim echinopode: quoniam chenopodis nomen nusquam inuenio: conuenit autem herbæ spinosæ ab echino factum nomen.

¶ Insulæ Echinades dictæ sunt ab Echione quodam, uel à multitudine echinorum, siue terrestres illi, siue marini fuerint: Vel quod solum earum asperum & spinosum sit echinorum instar, Eustathius in Dionysium. Oxiæ insulæ, quas Homerus Thoàs uocauit, Echinadibus propinquæ sunt, adeò ut inter eas à Strabone collocentur, Hermolaus. Echinę insulæ sunt circa Aetoliam, quibus Achelous fluuius limum adijcit, Echinades alijs dictæ, ἀπὸ τὸ τραχὺ καὶ ὀξύ: uel ab echinorum copia, uel ut Apollodoro placet ab Echino uate, Stephanus. Echinades, insulæ Acarnaniæ iuxta hostia Acheloi fluuij, in quibus Epei dicti habitāt, Scholia in Iliad. 2. Plura quære in Onomastico nostro. Echînus nomen est ciuitatis, cuius (uel uiri à quo dicta est, ut Etymologus habet) meminit Demosthenes Philip. quinta, Suidas. Echinos urbs est Acarnaniæ ab Echino condita, quam Rhianus ἔχιον ἄστυ uocauit, aliqui Echinûntem, Stephanus. Echinus urbs Thessaliæ sic dicta ἀπὸ Ἐχίονος ἑνὸς τῶν τῶν Σπαρτῶν φονεύσαντος, Varinus: uel ἑνὸς τῶν Σπαρτῶν (lego σπαρτιατῶν) φυτεύσαντος, Etymologus. Hanc ciuitatem in Phthiotide collocat Ptolemæus, in faucibus Sperchij amnis, Plinius. Echinûntis mentio fit apud Ciceronem in Arato, Dicitur excelsis errans in collibus amens, Quos tenet Aegeo defixa in gurgite Echinus. Echinos Thraciæ urbs ad Pagaseum sinum, Pomponius lib. 2. Sperchium tamen in Maliacum sinum desinere Ptolemæus scribit.

¶ c. Mures alpini totam hyemem in latibulis usq; ad uer erinaceorū instar conuoluti delitescunt & dormiunt, Ge. Agricola.

¶ e. Sanguine herinacei cum decollatur, æquali oleo mixto, si inungatur corpus uiri ignorantis quid sit, ligatur ab omnibus mulieribus usq; ad mensem, Rasis & Albertus. Oculus herinacei dexter frixus ad pondus unciæ (Rasis nescio quas ponderū notas hîc habet) cum oleo alinulæ (aliàs alnulæ) uel seminis lini, si ponatur in uase æris rubri, & collyrij modo inde illinantur oculi hominis qui noctu uidere desyderat, in tenebris condita quælibet tam uisu discernet quàm interdiu, Iidem.

¶ h. Magos qui Zoroastren sectantur, imprimis colere aiunt herinaceum terrestrem, maximè uerò odisse mures aquaticos, Plutarchus in Symposiacis lib. 4. quæstione ultima. Idem in libro de Iside, terrestres echinos ab his magis bono deo attribui scribit, aquaticos autem malo. De herinaceo sacrificato supra dixi capite primo.

¶ PROVERBIA. Echino asperior, ἐχίνου τραχύτερος, in hominem intractabilem & insuauibus moribus dictum, metaphora sumpta ab echino siue terrestri siue marino, Erasmus. ¶ Totus echinus asper, ἅπας ἐχῖνος τραχύς, in morosos & iniucundis moribus quadrat. Echini enim tum terrestres tum marini undiq; spinis obsepti sunt, ut nusquam impune possis attingere. Est & hominum huiusmodi genus cum quibus nulla ratione possis agere citra litem. Aristoteles in Pace, οὐδέποτ᾽ ἂν θείης λεῖον τὸν τραχὺν ἐχῖνον, id est, Ex hirto in læuem nunquam mutabis echinum, Erasmus. Scholiastes Aristophanis aptum huius dicti usum esse ostendit, cum quis alicui infensus & asper, mitis ac benignus erga ipsum ut fiat persuaderi non potest. Echinus partum differt, ἐχῖνος τὸν τόκον ἀναβάλλει, de ijs dici suetum qui prorogarent quippiam suo malo: ueluti qui creditam pecuniam comperendinant, tamen aliquando reddendam uel maiore cum fœnore. Aiunt echinum terrestrem stimulata aluo remorari partum, deinde iam asperiore ac duriore facto fœtu mora temporis, maiore cruciatu parere, autor Suidas, Erasmus. Echinus parturiens cunctatur: uel Echinus partum procrastinat, prouerbium in eos qui in perniciem suam morarū causas innectunt: cuiusmodi sunt illi uersuram facientes, &c. Budæus. ¶ Prius duo echini amicitiam ineant, alter è mari, alter è terra, πρὶν δ᾽ ἂν δύο ἐχῖνοι εἰς φιλίαν ἔλθοιεν, ὁ μὲν ἐκ πελάγους, ὁ δ᾽ ἐκ χέρσου: de ijs qui moribus ac studijs sunt inter se discrepantiores, quàm ut spes sit aliquando inter eos necessitudinem coituram. Refertur à Suida, Erasmus. ¶ Multa nouit uulpes, uerum echinus unū magnum, πόλλ᾽ οἶδ᾽ ἀλώπηξ, ἀλλ᾽ ἐχῖνος ἓν μέγα, Zenodotus hūc senarium ex Archilocho citat. Dicitur in astutos, & uarijs consutos dolis. Vel potius ubi significabimus quosdam unica astutia plus efficere, quàm alios diuersis technis. Nam uulpes multiiugis dolis se tuetur aduersus uenatores, & tamen haud rarò capitur: Herinaceus unica duntaxat arte tutus est aduersus canum morsus. Siquidem spinis suis semet inuoluit in pilæ speciem, ut nulla ex parte morsu prehendi queat, Erasmus. ὅτι δ᾽ οἱ ἐχῖνοι, λέγω δὲ καὶ τοὺς χερσαίους καὶ τοὺς θαλαττίους, καὶ ἑαυτῶν εἰσι φυλακτικοὶ πρὸς τοὺς θηρῶντας περιβαλλόμενοι τὰς ἀκάνθας, ὥσπερ τι χαράκωμα, Ἴων ὁ Χῖος μαρτυρεῖ ἐν Φοίνικι καινῷ, λέγων οὕτως, Ἀλλ᾽ ἐν τε χέρσῳ τὰς λέοντος ἤνεσα Ἢ τὰς ἐχίνου μᾶλλον οἰζυρὰς τέχνας. Ὅς εὖτ᾽ ἂν ἄλλων θηρίων ὁρμὴν μάθῃ, Στρόβιλος ἀμφ᾽ ἄκανθαν εἱλίξας δέμας Κεῖται, δακεῖν τε καὶ θιγεῖν ἀμήχανος. Hæc ex Athenæi Dipnosoph. lib. 3. Erasmus eosdem uersus ex Zenodoto recitat, & primo quidem uersu pro ἐν τε legit ἔν γε, secundo autem pro ἢ legit καὶ, & ita transfert: Leonis artes in solo sanè probo, At magis echini comprobo miseros

infsteros dolos. Ego Athenæi lectionem potius sequor, cuius hic sensus est, Magis laudandā esse leonis fortitudinem, qui scilicet aperto Marte sese tueatur, quàm timidam herinacei astutiam. In Athenæo etiam aliquis miretur, quo pacto dicat ab Ione poëta utriusque echini calliditatē prædicari, cum in uersibus ab eo recitatis, de terrestri tantū mentio fiat: Sed uidentur reliqui, de marino scilicet echino decisse, quod ipsa orationis species ostendit, nam illud ὅν τι χερσαῖον, expectari facit inferius addendū; ὅν τι θαλάττιον, aut simile quid. Refert prouerbium etiam Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. his ferè uerbis, Quid herinaceorum in defendendis tuendisque se dexteritas, nónne prouerbio locum fecit: Scit multa uulpes, unum sed echinus magnum. Nam urgente uulpe, ut ferunt, οἷον Στρόβιλος ἀμφ' ἄκανθαν, &c. ut iam ex Athenæo recitaui. Iam si uerū est quod nostrates aiunt, & Ge. Agricola scribit, uulpem herinaceum ita inclusum & in pilam redactum permingere, ac suffocare, cum propter urinam in os eius influentem spiritum ducendi nullam habeat potestatem, forsan id ignorarunt primi huius prouerbij authores: aut non hæc animalia inter se compararunt, sed utrumque ad canes uenantes. Superius ex Plinio retuli, aqua calida perfusum herinaceum corpus explicare, quod forsan simili ratione fit cum à uulpe permingitur, non suffocationis periculo. ¶ ὥσπερ ἐχῖνον λαβεῖν μὲν ῥᾴδιον, συνέχειν δὲ χαλεπόν· οὕτω καὶ τὰ χρήματα, id est, Sicut echinum utique capere facillimū est, retinere difficillimum: ita & pecunias. Huic simile est illud Anaxagoræ ὃν περὶ βασιλείας, χρήματα χαλεπὸν μὲν συναγαγεῖν, χαλεπώτερον δὲ φυλακὴν τούτοις περιθεῖναι, Cælius.

DE ELEPHANTO.

A.

Elephas Græcis usitatum uocabulum à Latinis etiam receptum est: apud Ciceronem & alios bonos authores elephantus quoque in recto singulari reperitur. Barrus ut Grammatici quidam annotant, lingua Sabina elephas dicitur: unde & ebur appellatum putat Seruius tanquam è barro. Barrire etiam elephanti dicuntur à sono, ut Festus scribit, per onomatopœian, ut boues mugire. Elephantes Italia anno urbis conditæ quadringentesimo septuagesimo secundo in Lucanis primum bello Epirotico uidit, & boues Lucas inde dixit, Plinius & Solinus. Amat insani Bellua Ponti, Lucique boues, Seneca in Hippolyto: quidam luci boues, syluestres exponunt, quod lucus sylua sit, ego pro elephantis accipio: ut sensus sit, maximas etiam quasque belluas, tum in mari ut cete: tum in terra, ut elephantos, amore uinci. בהמה behemah Hebræis quamuis bestiam seu belluam significat, sunt qui etiam pecus & iumentum interpretētur. Pluralis numerus est behemot, Iob cap. 40. ubi R. Moses cōmune uocabulū omnium iumentorum exponit, ut leuiathan omnium piscium maiorum. R. Abraham eodem in loco mirabile aliquod uel monstrosum animal esse putat. Nostrorum quidam elephantum significari arbitrantur per excellentiam, qua ratione Latinorum etiam nonnulli belluam uocant. Animæ facultatem quam αἰσθητικὴν, id est sensitiuam Græci dicunt, Iudæorum scriptores nephesch habehemit uocant, quasi animam irrationalem dicas, ut per uocem behemah brutum omne intelligatur, Chaldæus interpres Deuteronomij cap. 14. pro behema generali uocabulo uertit בעירא betra (Arabs בהאיץ behiz, Persa בהד behad, Septuaginta κτῆνη, Hieronymus animal:) Idē Chaldæus alibi ubi Hebraicè שן schen, id est ebur legitur, uocem פיל phil usurpat, & cum articulo דפיל dephil, unde Græci elephantis uocem traxisse uidentur. Munsterus etiam pro elephāto phil ponit, & pro ebore schen dephil, in Dictionario suo trilingui. Schen Hebræis dentem simpliciter significat, accipitur autem per excellentiam pro ebore, id est elephanti dente. Syluaticus haage & aagi nescio cuius dialecti uocabula ebur interpretatur. Et alibi, Lapis alagi (inquit) similis est ossibus elephantum. Felizabaragi, fel elephantis, Vetus Glossographus in Auicennam. Cæsar uocatur elephantus lingua Punica, inde nomen Iulij Cæsaris auo, quod is elephantem in pugna occiderit. At Festus, Cæsar (inquit) quod cognomen est Iuliorum, à cæsarie dictus est, quia scilicet cum cæsarie natus est: alij Cæsarum nomen aliunde deriuant, ut in Onomastico nostro reperies. περισσὰς, elephas, Hesychius & Varinus. Italicè, leofante, uel (ut alij scribūt) lionfante: Gallicè, elephant: Hispanicè, elephante: Germanicè helfant: Anglicè, olyfant: Illyricè slon.

B.

Elephantes Romæ iuncti primum subière currum Pompeij Magni Africano triumpho: quod (factum) prius India uicta triumphante Libero patre memoratur. Procilius negat potuisse Pompeij triumpho iunctos ingredi portam, Plinius. Elephantes Italia primum uidit Pyrrhi regis bello, & boues Lucas appellauit in Lucanis uisos anno urbis quadringentesimo septuagesimosecundo, (ut Solinus etiam post Plinium scripsit.) Roma autem in triumpho septem annis ad superiorem numerum additis. Eadē plurimos anno quingentesimo secundo uictoria L. Metelli pontificis in Sicilia de Pœnis captos. 142. fuere transuecti ratibus, quas doliorum cōsertis ordinibus imposuerant. Verius eos pugnasse in circo, interfectosque iaculis tradit penuria consilij. Quoniam neque ali placuisset, neque donari regibus. L. Piso inductos duntaxat in circum, atque ut contemptus eorum incresceret ab operarijs hastas præpilatas habentibus, per circum totum actos: Nec quid deinde ijs factū sit authores explicant, qui nō putant interfectos, Plin. Pompeius Romæ uenationes exhibuit, quibus quingenti

leones cæsi, elephantes deinde, horrendum quippe dirumq; spectaculum, Plutarchus in uita eius. Mirum est libro septimo Plinium scribere, L. Metellum elephantos primum bello Punico primo duxisse in triumpho: quum tamen libro idem octauo tradat, elephantes Italiam uidisse primum Pyrrhi bello, &c. Sed in septimo forsan de ijs sensit, qui modò in Carthaginenses depugnarunt, sicuti commeminit libro decimonono ab Vrbe condita Liuius. Certe author Seneca est in libro de breuitate uitæ, principem omnium Curium Dentatum elephantes duxisse in triumpho. Sed & mox paulò, Idem (inquit) enarrabat, Metellum, uictis in Sicilia Pœnis, triumphantem unum omnium Romanorum ante currum centum & uiginti captiuos elephantes duxisse, Cælius. Victo Pyrrho Manius Curius Dentatus

Dentatus in consulatu triumphauit, & Romã primus elephantes quatuor duxit, Eutropius. C. Fabricio apud Pyrrhum legato pecuniam ab eo accipere renuente, postridie ipsum terrere uolens Pyrrhus, iussit dum simul loquerentur maximum elephantum post aulæam iuxta se constitui, ac deinde subitò aulæa sublata, elephas ex improuiso conspectus, proboscidem super caput Fabricij extulit, ac uocem terribilem asperamq́; emisit. At Fabricius tranquillè cõuersus leniterq́; arridens inquit, Nec heri aurum, nec me hodie bestia permouit, Plutarchus in uita Pyrrhi. Elephantes ex Europæis (inquit Pausanias in Atticis) primus Alexander habuit, cum subegisset Porum & Indorum potentiam fregisset. A morte autẽ Alexandri, præter alios reges Antigonus plurimos habuit, cum Demetrium prælio uicisset. Hos cum idem aduersus Romanos dimicaturus haberet, uehementer eos terruit, tum aliàs tum aliud quidpiam quàm animalia esse ratos. De elephanto enim ὅσος ἐς ἔργα καὶ ἀνδρῶν χεῖρας (lego χρείας, ut sit sensus) quantũ ad opera & usus (in bellis) momenti hominibus adferat, etsi iam olim omnes nouerant: ipsas tamen belluas, antequam Macedones in Asiam transirent, nulli dum mortalium præter Indos & Afros, eorũq́; uicinos uiderant. Cui rei testis uel Homerus esse potest, qui cum regum lectos, & ædes etiam locupletiorum ex eis, ebore ornatas referat, ipsius tamen belluæ nulla apud eum mentio. Quam quidem si uidisset, aut saltem de ea audiuisset, multò prius eam commemoraturus fuisse mihi uidetur, quàm Pygmæorum & gruum pugnam, Hucusq; Pausanias. Fuerunt sub Gordiano Romæ elephanti triginta duo, quorum ipse duodecim miserat, Alexander decem, Iulius Capitolinus.

¶ Elephantorum alij palustres, alij montani, alij campestres sunt: qui moribus etiam & ingenijs non parum differunt, ut capite quarto dicam. Proprium est eorum naturæ roscida loca & palustria amare, & amnes amplecti, ubi uersari maximè student: unde etsi fluuiatiles non sunt, tamen riparios dicere possumus, Aelianus. Multa in Oriente proueniunt, quæ in alijs Orbis partibus nusquã comperiuntur, ceu quæ ampliorem expetant caloris copiam; ut sunt leones, tigrides, elephanti, item gemmæ & aromata: quæ omnia in locis ad Orientem, quæq́; ad Austrum innuunt, affatim succrescunt, Cælius. Frigoris sanè impatientes sunt elephanti, proinde frigidis in regionibus nõ nasci mirum non est. ¶ India plurimos maximosq́; elephantes habet, robore ac magnitudine præstãtes, Diodorus Siculus. Indici elephanti nouem cubitorum altitudine, latitudine uerò quinq;, habentur. Maximi illic qui Prasij appellantur: secundi uerò ab his existimãtur Taxilæ nuncupati, Aelianus. Indis arant minores, quos appellant nothos, Plinius. Duo eorum genera sunt: nobiliores indicat magnitudo; minores nothos dicunt, Solinus. Indicum Afri pauent, nec contueri audent: nam & maior Indicis magnitudo est, Plinius. Indicos elephantos Mauri timent; & quasi paruitatis suæ conscij aspernantur ab his uideri, Solin. Quantum equo Nysæo maior est Libycus elephas, tanto Libycis elephantis maiores sunt Indici, Philostratus. Onesicritus & alij dixerunt, Libycos & maximos esse & ualentissimos, (Græce est μείζους δὲ τῶν λιβυκῶν καὶ ἐῤῥωμενεστέρους, id est Libycis maiores & robustiores, apparet deesse uocem Ἰνδοὺς, qua adiecta, tum syntaxis congruet, tum sententia cum alijs authoribus) qui tictu propugnacula dejciant, & arbores radicitus euellant, in posteriores pedes erecti, Strabo. Elephantis Indicis adsunt cornua duntaxat maribus: Aethiopicis uerò ac Libycis utroque sexu, ut Amyntianus tradit in libro de elephantis, Scholia in Pindarum. Indicos reperio nigri & murini coloris esse: in Aethiopiæ uerò regione quadam ad meridiem nuper inuenta permagnos & omnes albos. Indici iam adulti capti, solis Musicis instrumentis cicurari possunt, ut cap. 5. dicam. ¶ In Taprobane tigrides & elephanti capiuntur, Solinus. Taprobane insula πολλοὺς θηρῶν ἐλεφάντων, Alexander cognomine Lychnus. In magni maris insula Taprobane permultorum & ualde grandium elephantorum pastiones in ea insula uigent. Ac nimirum hi insulani elephanti, animi robore & uirtutis indole, & corporis magnitudine, eis qui in continenti degunt, præstantiores existimantur, eos magnis nauibus in continentem transportantes Calingarum regi uendũt, Aelianus. Elephanti multi & maximi habentur in Sumatra, quæ Taprobana uidetur, Lud. Vartomãnus. ¶ Libycus elephas, Lucanus lib. 6. Elephantes fert Africa ultra Syrticas solitudines, & in Mauritania: Ferunt Aethiopes & Troglodytæ, ut dictum est: sed maximos India, Plinius. Indici quantum Libycis præstent, paulò superius indicaui. In Mauritania oppidum est Sala, iam solitudinibus uicinum, elephantorumq́; gregibus infestum, Plinius. Tingitana prouincia Mauritaniæ qua porrigitur ad internum mare, exurgit montibus septem, qui à similitudine fratres appellati freto imminent: Hi montes elephantis frequentissimi sunt, Solinus. Atlantis in Africa montis saltus elephanti occupãt, Solinus. Aethiopia uastos elephantes fert prominentibus utrinq; dentibus, Herodotus lib. 3. ut Valla transfert, Græce non aliud reperio quàm ἐλέφαντας ἀμφιλαφέας, ut Eustathius etiam in Dionysium poetam scribens ex eo repetit. Amphilaphès grammatici exponunt, magnum, conspicuum, & alijs modis qui elephanto non conueniunt. India perhibetur molibus ferarum mirabilis, pares tamen in hac terra (Italia) uastitate beluas progenerari quis neget? cum inter mœnia nostra natos animaduertamus elephantes, Columella lib. 4. Post Syrtes in Africa excipiunt saltus repleti ferarum multitudine, & introrsus elephantorum solitudines, Plinius 5. 4. Zannes traditur oppidum Libyæ circa Nilum ad Africæ latus, unde elephanti incipiant, Idem. Montem transgressis uiri occurrerunt qui elephantis uehebantur. Hi autem sunt qui regionem colunt inter Caucasum montem, & fluuium Cophena iacentem, homines planè inculti, & armentorum equites curatoresq́;, (Græce legitur,

ἄβιοί τι καὶ ἱππόται τὰ ἀγέλας,) Philostratus. Onesicritus classis Alexandri Magni præfectus, elephantos in Taprobane insula maiores bellicosioresque quàm in India gigni scribit, Plinius.

¶ Elephanti magnitudo & tota species stupenda est. Terrestrium (inquit Plinius) maximũ animal est elephas. Elephantis opitulata est natura magnitudine corporis: sufficit enim hæc ad necem arcendam, Aristoteles. Mares fœminis maiores excelsioresque sunt, Auicenna, Vartomannus, & Gillius. Eorum uaria est proceritas: nam alij ad duodecimum, alij ad decimumtertium dodrantem excelsitate procedunt, alij ad decimumquartum, Gillius: aũt etiam decimumquintum, Vartomannus. Indici elephanti nouem cubitorum altitudine sunt, ut Aelianus refert. Elephas unus maior est tribus bubalis, Vartomannus. Oppiani de huius bestiæ magnitudine uersus hi sunt,

Θηρσὶ δὲ πελμεγέθει μὲν, ὅσον μέτα πᾶσι γαίης
Ἢ κορυφὴν ὄρεος περιμήκετον, ἢ νέφος αἰπὺ
Ἄλλος δὴ φορέει, φαίης κεν ἰδὼν ἐλέφαντα,
Χεῖμα φόβον δ' αἰνοῖσι βροτῶν, ὅτι χθόνα ἐδείδυον.

¶ Indicis color est niger uel murinus: in Aethiopiæ uerò regione quadam nuper inuenta albus. Quid tibi uis mulier nigris dignissima barris? Horatius. Pellem habet nigram quasi puniceam & scabiosam, Albertus. Colore est bubalorum, Vartomannus. Totus niger est, & glabra cuti, sine pilis, Obscurus. Durissimum dorso tergus, uentres molles, setarum nullum tegumentum: ne in cauda quidem præsidium abigendo tædio muscarum (nanque id & tanta uastitas sentit) sed cancellata cutis, & inuitans id genus animaliũ odore. Ergo cum extenti recepere examina, arctatis in rugas repente cancellis, comprehensas enecant. Hoc ijs pro cauda, pro iuba, pro uillo est, Plinius. Durissimũ dorso tergus est, uentri mollius, setarum hirsutiæ nullæ, Solinus. Plinius cum reprehendisset illos qui subtilitatem animi constare non tenuitate sanguinis putant, sed ea magis bruta esse quibus crassior cutis est, subdit: Elephantorum quoque tergora impenetrabiles setas (aliâs cetras) habent, cum tamen omnium quadrupedum subtilitas animi præcipua perhibeatur illis. Hic ubi setas legitur, uetus lectio erat scasetias: quæ uox cum sit deprauata, & Plinius lib. 8. neget setas elephantis ullas esse, fieri potest ut scribendum sit, quasi setas: non enim setæ ibi sunt, sed quasi setæ, Hermolaus. Suum pili crassiores sunt quàm bubus & elephantis, quamuis tenuiorem quàm boues & elephanti cutem habeant, Aristoteles. Pilos eorum ex nouo orbe terræ deportatos uidi, qui ad duorum palmorum longitudinem procederent, Gillius. Pelle quidem robusta, sed turpi & aspera teguntur: eam ferrum peracutum non incidere potest, Gillius ex Oppiano. Πρὸς δὲ φύσεως τὴν δορὰν ἐσκληρυμμένος ἐλέφας, σμικραῖς φολίσι τῇ ἐπιφανείᾳ ἀνατετραχυσμένος, καὶ πᾶσαν αἰχμὴν τῇ ἀντιτυπίᾳ θραύων, Heliodorus lib. 9. ¶ Caput elephanti prægrande. Minoribus sunt auribus atque oculis quàm pro tantæ molis portione. ὄφθαλμοι δὲ παύρωσιν, ἐπ' ὄσσοι βαιοτέροισι κοίλοισι ἔασιν· ἀτὰρ ὀφθαλμοὶ τελέθουσι μάσσονες, ἢ κατ' ἐκεῖνο δέμας, μεγάλοιο περ ἐόντες, Oppianus. Vartomannus oculos eorum suillis comparat: Obscurus quidam rubicundos esse scribit. Auriculæ eorum duos dodrantes longæ sunt, quoquo uersus bene latæ, Vartomannus. Auriculas habent, quales draconum pinguntur, aut uespertilionum alis similes, Obscurus. Apud Sambros (in Africa, uel Sambros Aethiopes ut Solinus habet) quadrupedes omnes sine auribus, etiam elephanti, Plinius.

¶ Elephanto dentes utrinque quatuor, quibus conficit cibum, atque in farinæ speciem molit. Duo præterea prominent grandes, quos mares grandiores resimatosque habent: fœminæ minores, & contra quàm mares: uergunt enim deorsum, proniique deuiant, Aristot. Elephanto dentes intus ad mandendum quatuor: præterque eos qui prominent, masculis reflexi, fœminis recti atque proni, Plin. Statim cum natus est elephantus, dentes habet: quanquam grandes illico perspicuos obtinet, Aristotel. Dentes exerti sunt apro, hippopotamo, elephanto, Plinius. Duos ei dicũt prominere exertos, quos alij dentes, alij cornua uocant, Aelianus. Sunt autem illi in superiore mandibula, Vartomannus. Quemadmodum duobus dentibus apri, sic elephanti armantur, sed situ contrario: illis enim in sublime feruntur, his deorsum retorquentur, Gillius. Eorum qui sunt confirmata ætate, ea magnitudine dentes existunt, uicem ut postium præstent in domicilijs (quod capite quinto etiam ex Plinio confirmabimus,) & pro palis Nigritæ ad sepimenta utantur: sæpe enim ad longitudinem decem pedum augescunt, Gillius. Grandia taurorũ portant qui corpora, quæris An Libycas possint sustinuisse trabes? Martialis de dentibus eboreis. Innominatus quidam cuius liber de terra Sancta Italicus extat, scribit se uidisse dentem elephãti à Veneto quodam mercatore ducatis, id est denarijs aureis, sex & triginta emptum, longitudine dodrantum ipsius quatuordecim, crassitudine dodrãtum quatuor: tanto pondere ut humo tollere non potuerit. Vartomãnus scribit uisos sibi in Sumatra insula duos elephanti dentes qui ambo appenderint libras trecentas & triginta sex: libram autem quantam accipiat non exprimit. Palustrium elephantorum dentes liuidi sunt, rari, tractuque (forte tractatu) difficiles, & in plerisque partibus foramina sunt: in alijs uerò partibus quasi grandinis grana tumores quidam insurgunt, & arti minimè obtemperant. Montanorum uerò minores sunt dentes, uerum & sufficienter albi sunt, & nihil in eis difficile inuenitur. Optimi autem omnium sunt campestriũ elephantorum dentes: maximi enim albissimique sunt, & incidi faciles, ut nullo labore in quancunque manus uoluerit partem deducantur, Philostratus Alemano Rhinuccino interprete. Ex elephantino genere cornua fœminæ maius pretiũ quàm maris habere fertur, Aelianus. Abijciunt ea decimo quoque anno & defodiunt, ut inferius dicam. Prædam ipsi in se expetendam sciunt solam esse in armis suis, quæ Iuba cornua appellat: Herodotus tantò antiquior & consuetudo melius dentes, Plinius libro 8.

Libro

Libro quidem nono, Elephantos & arietes (inquit) candore tantum cornibus assimulatis, in Santonum littore reciprocans destituit Oceanus. Quoniam autẽ de ambabus belluis (ut scribit Massarius) scilicet elephantis & arietibus simul loquitur, dentes elephãti marini Plinius hîc cornua uidetur appellasse, ne si dentes dixisset, arietes, de quorum cornibus non dentibus sermo est, ab appellatione cornuum exclusisse uideretur. Nam si dentes elephantorum dixisset, opus fuisset, arietum quoq; cornua expressisset: sed tolerabilius Plinio uisum utrisq; animalibus seruiendo cornua appellare: quod alibi etiam hac de causa fecisse uidetur, dentes elephanti cornua impropriè nuncupando, ut libro decimooctauo quando ait, Atq; cum in arbores exacuant limentq; cornua elephanti, & duro saxo rhinocerotes: ne si dentes elephanti dixisset, rhinocerotes quod cornua non dentes exacuunt, similiter exclusisset. Sed quando de solis elephantis loquitur, dentes propriè appellat, ut libro octauo, (unde eius uerba paulò ante retuli.) Dentes quoq; Aristoteles secundo de historia appellauit: & tertio de partibus animal. elephanto cornua natura esse negata dixit, quod magnitudinis ipsius exuperantia ad necem arcendam sufficeret, Hactenus Massarius. Iuba dentes elephantorum cornua esse arbitratur, eò quod à temporibus nascantur. Acuere autem ipsa elephantes dicũtur, quod nulli alij inest animalium, permanere eadem etiam quæ primitus nascuntur, nec decidere sicut dentes ac rursus nasci. Ego autem his rationibus nequaquam assentior. Cornua enim etsi non omnium animalium, ceruorum saltem decidunt ac renascuntur. Dentes autem, in hominibus quidem decidunt ac renascuntur omnes, aliorum uerò animalium nulli contingit ut dentes cæteris eminentiores, quas sannas uulgò dicimus, aut gemini etiam sponte cadãt: quod si forte uiolentia quadam coacti ceciderint, non renascuntur: armorum instar natura maxillis eos inseruit. Insuper cornua lineam quandam ueluti torno impressam singulis annis circa radices obducunt, quod oues etiam, capræ, bouesq; testantur, dens autem lenis politusq; oritur, & nisi uiolenter frangatur talis permanet: materiam enim substantiamq; lapidis parere uidetur: Cornua insuper ea tantum habent animalia, quibus duplex bifidaq; est ungula: Elephas uerò quinque habet ungues & plantam multipliciter scissam, ne altius pedes imprimat, si quando in humido solo forte constiterit. Præterea natura cornutis omnibus animalibus perforata, & in medio uacua ossa supponens, supra quæ extrinsecus cornu producitur: elephantorum autem plena & per omnes partes similia ossa sunt: quod si illud extrinsecus quis adapertum inspiciat, in medio tenue foramen (σύριγγα) inueniet, sicut in dentibus esse uidemus, Hæc Philostratus libro secundo de uita Apollonij, ex interpretatione Alemani Rhinuccini, quam licet non probem, ea tamen quod Græcum exemplar ad manum non esset necessariò usus sum. In elephante nõ potius dentes quàm cornua, teste Aphrodisiensi, appellari debent, Grapaldus. Quos dentes multi dicunt, cornua sunt, Varro libro tertio de lingua Latina, item Aelianus: qui & cornuũ medullam in elephantis edendo esse scribit. Quicunque (inquit Pausanias) elephantum ossa quod ex ore promineant dentes potius quàm cornua esse putant, considerare debent alces mares (fœminæ enim ijs carent) sua habere cornua in supercilijs: Aethiopicos uerò tauros in naso sita: ut non ualde mirum sit eadem elephanto ab ore prominere. Accedunt & hæc argumenta assertioni nostræ: Cornua annorum circuitu animalibus nonnullis decidunt & renascuntur, in quo genere ut ceruos & dorcades esse constat, sic nos etiam elephantos ponimus. Dentes certe animalium adultorum nulli solent renasci. Quomodo igitur renascerentur hæc elephanti ossa, si dentes, non cornua essent? Sed igni etiam dentium natura non concedit (quod si cogas dilatari, franguntur, Oppianus:) at cornua ut boum sic elephantorum, ex rotundis fieri plana, & in alias uerti figuras ui ignis possunt. Hippopotamis & apris dentes exertos inferior maxilla profert, at cornua non uidemus ex maxillis nasci (In Gręco non legitur negatio, sed uidetur mihi deesse, quamuis Cælius sine negatione uerterit, Gillius dissimulanter prætei ijt:) Sciendum est autem cornua elephanti à temporibus supernè descendere (ῥίζαι μὲν πρώτιστον ἐπὶ κροτάφοισι πεφύκασιν, ἐκ μυελῶν μεγάλαι, φημὶ δ' ἄν, Oppianus:) & ita foras tendere: quod quidem non auritus sed oculatus testis scribo: Nam cranium elephantis accuratè consideraui in Campania in templo Dianæ, quod triginta plurimũ stadijs distat à Capua metropoli Campaniæ. Elephas itaq; ut magnitudine & specie corporis à cæteris animalibus permultũ differt, sic diuersum etiam & peculiarem sibi cornuum habet exortum, Hucusq; Pausanias lib. 1. Eliacorum: Eundem locum Cælius transtulit lib. 13. cap. 18. Eisdem argumentis Oppianus utitur lib. 2. de uenatione, ubi elephantum inter cornuta animalia describit.

¶ Linguam perquam exiguam elephantus habet, atq; interius positam quàm in cæteris sit, ita ut uix eam uidere possis, Aristot. Lingua ei bene exigua est, Aelianus. Lingua lata elephanto pręcipuè, Plin. ¶ Proboscis, προβοσκὶς, in elephanto uocatur à Græcis & Latinis nasus elephãti, uel potius pars à naso porrecta demissaq; terram uersus: sic autem uocatur quod ea ante se extensa pascatur, hoc est cibum potumq; ori admoueat. Plinius nunc proboscidem, nunc manum uocat ut libro 8. cap. 7. Proboscidem (recentiores quidam codices promuscidẽ habent, Proboscidem, inquit Cęlius 3. 30. nos etiam promuscidem dicimus, ratione qua b. transit quandoq; in m. unde κύβινδιν illi, nos cymindin pronuntiamus: Hæc ille sine authore. Ego cybindin apud Græcos legere non memini, sed cymindin tãtum: quanquam Hermolaus cybindin apud Aristotelem scribi ait, deprauato forsan codice usus. Promuscidis quidem uocabulum apud Vitruuium etiam, & in Gazę translatione ex Aristotele reperitur) eorum, inquit, facile amputari, Pyrrhi præliorum experimentis patuit. Et alibi,

Mandunt ore: ſpirant, & bibunt, odoranturq́ haud impropriè appellata manu. Ita promuſcide tanquam manu utitur, Gillius ex Aeliano. Eadem ratione pronomęam Græci hanc partem uocant, quibus νέμεσθαι idem quod βόσκειν, id eſt paſci ſignificat. προβοσκὶς, ἡ τοῦ ἐλέφαντος προνομαία, Suidas & Varinus. Vel, ut Heſychius habet, τὸ ἐκτεταμένον καὶ προβεβλημένον τῆς ὄψεως τοῦ ἐλέφαντος. προνομαία καὶ προβοσκὶς, ἡ τοῦ ἐλέφαντος ῥὶς, Varinus: Heſychij lectio corrupta eſt. Inuenias tamen etiam de alijs animalibus proboſcidis nomen uſurpatum. Varro ſe inueniſſe ericium cum proboſcide ſcribit, ut Nonius citat. Proboſcis, ut apud Athenæum legimus, quæ & pronomæa, elephantum eſt, propriè uerò etiam de muſca & lolligine profertur: & ut idem alibi habet, de ſepia quoq;: De muſca quidem Lucianus uſurpauit. Habet elephas talem tantamq́ narem, ut ea manus uice utatur: quippe qui non niſi ad os illam admouens, & bibat, & edat: ſuo etiam rectori eam erigit, atq; offert: & arbores quoq; eadem proſternit: & quoties immerſus per aquam ingreditur, ea ipſa edita in ſublime, reflat, atq; reſpirat. Aduncjuſcula parte ſui poſtrema, naris hæc eſt, ſed flecti non poteſt: cartilaginea enim, & proinde rigidiuſcula eſt, Ariſtot. Et alibi, Elephantis prolixa ualidaq; naris augetur, eiusq; uſus idem qui manus: ea nanq; cibos tam ſiccos quàm humidos colligunt, capiunt, & ad os admouent ſoli animantium omnium. Et rurſus, Elephas prioribus pedibus non utitur loco manuum, ſed nare ſua. Promuſcis eorum intus concaua ſuilli labri ſpeciem ſimilitudinemq́ quandam gerit: mobilis eſt, ut modo relaxetur, modo contrahatur, Gillius. Τῶν δ' ὕπο (ὀφθαλμῶν) μεσηγὺς ὑπαικτοβίη μεγάλη ῥὶς, λεπτή τε, σκολιή τε, προβοσκίδα ἣν καλέουσι. Κείνη θηρὸς ἔφυ παλάμη, κείνη τε δίδωσι ῥηιδίως ἐθέλῃ ὅττι, Oppianus. Habet hoc animal quo loco alijs eſt naſus, partem quandam pendentem, anguſtam ac longam adeò ut ad terram pertingat. Hac pro manu utitur, & extrema eius parte ſic omnia tractat, atq; ita rebus apprehendendis applicat, ut ne minima quidem numiſmata ipſum effugiant, quæ etiam ſublata proboſcide (ſic partem eam uocant) rectori inſidenti tradit. In fine perforata eſt, & animal ipſum per foramina illa uelut per nares reſpirat. Poſtquam autem mortuo elephãte uſq; ad radicem partis ipſius diſſecans, meatus, qui à foraminibus ſurſum feruntur, reperi non aliter quàm in nobis exitum habere duplicem: unum quidem qui ad ipſum cerebrum perueniebat, alterum autem in os perforatum, impẽſius adhuc naturæ artem ſum admiratus. Vbi autem etiam didici, ipſum animal, cum fluuium, aut lacum profundum traijcit, ut totum ipſius corpus demergatur, per ſublatam in altum hanc proboſcidem reſpirare, naturæ prouidentiam intellexi, non in eo duntaxat quod partes omnes ipſius animalis pulchrè conſtituxerit, ſed quod ipſum etiam eis uti docuerit, Galenus ab initio libri ſeptimi decimi de uſu partium. Proboſcis ei ad terram demiſſa, & anterius carnoſa eſt: hac cibum potumq; aſſumit in os, quod ei ſub ceruice eſt ſicut ſturioni. Eadem aliquoties numum è terra tollẽtem uidi: & aliquando detrahentem ramum arboris, quem uiri uigintiquatuor tunc trahentes ad humum flectere non potueramus: eum ſolus elephas tribus uicibus motum detrahebat, Vartomannus. Promuſcis eius longa eſt decem cubitos, qua pro manu utitur in bello, cibo, & alijs operibus, Albertus: Hanc alibi calceum uocat, & plura de ea ſcribit libro 2. tractatu 1. cap. 1. de animalibus. Aquam, inquit, ea haurit, & aſpergit uenatores aut circumſtantes, &c. ¶ Duplici tum corde, tum ſenſu animi, elephantus eſſe dicitur, & altero quidem ira incendi, altero mitigari & leniri Mauorum ſermonibus peruagatum eſt, Aelianus. Galenus libro ſeptimo Anatomicarum adminiſt. ſcribit ſe ex elephanti diſſecti corde magnum os exemiſſe, & quòd duos tantum uentriculos cor eius habeat, contra Ariſtotelem qui magnis animalibus tres attribuit. ¶ Elephanto etiam iecur ſine felle: inciſa tamẽ parte qua fel adhærere ſolet, humor felleus effluit plus minus, Ariſtoteles. Fel nõ ad iecur, ſed ad pectus ſitum habere dicitur, Aelianus. ¶ Elephanto inteſtinum ita eſt ſinuoſum (συμφύσεις ἔχον) ut aluos habere quatuor uideatur: in hoc etiam cibus recipitur: nullum enim cõceptaculum cibi aliud ſeparatim adeſt. Exta quoq; eidem ſuillis proxima, ſed maiora. Iecur enim quadruplo maius bubulo eſt: & reliqua pari ratione, excepto liene: hic enim minor ex proportione eſt, Ariſtoteles. Plinius non iecur ſed pulmonem eius quadruplo maiorem bubulo facit. Ventres elephanto quatuor, cætera ſuibus ſimilia, Plinius. ¶ Mammas duas habet paulò citra pectus, Ariſtoteles. Sub armis ei papillæ exiſtunt, Aelianus. Elephas tantum mammas ſub armis duas habet: nec in pectore, ſed citra in alis occultas: Nulla in fœminibus (aliàs femoribus) digitos habentium, Plinius. Elephanto mammæ ſunt ſub armis duæ, tam mari quàm fœminæ, perquam exiguæ, nec pro corporis uaſtitate, ita ut eas à latere conſpicere propemodum nequeas, Ariſtoteles. Et de partib. anim. 4. 10. Elephas, inquit, duas tantum habet, easq; ſub armis: cauſa cur duas habeat, quod uniprolis eſt: cur non inter femora, quod multifidũ eſt: nullum enim inter femora habet, cui pedes diſcreti in digitos ſunt. Cur ſupra ſub armis, quod in ijs quæ plures obtinent mammas & primæ ſunt, & plurimum lactis hauriunt quæ ea parte cõtinentur. ¶ Elephantus genitale equo ſimile habet, ſed paruum: nec pro corporis magnitudine. Teſtes idem non foris conſpicuos, ſed intus circa renes conditos habet: quocirca initum celerius agit, Ariſtoteles. Teſtes intus habet propter pondus ſui corporis, ut ſit uelocioris coitus: tamen tempore coitus emittit eos, Albertus. Teſtes ei intus ad aluum nectuntur, Ariſtot. Et alibi, Teſtes intus habet ob ſuæ cutis duritiem, cum ex ea ſcrotum non poſſet fieri. Teſtes elephanto occulti, Plinius. Cteſias Cnidius planè mentitur ea quæ de ſemine elephanti ſcribit: ait enim uſq; adeò durari ſiceſcens, ut electro id eſt ſuccino ſimile efficiatur, quod nunquam ſit, Ariſtot. de generat. animal. 2. 2. Fœmina etiam elephantorũ genitale, ut cæteræ, inter femora habet, Ariſtot. ¶ Malleolos poſterioribus imis cruribus poſſidet,

possidet, Aristotel. ¶ Crura priora multò posterioribus longiora sunt, Aristoteles & Aelianus. ποσὶν γε μὲν οὐκ ἴσα μέτρα· ὑψόθι δ᾽ ἂμ προτέροισι πολὺ πλεῖον ἀείρονται, Oppianus. Pedes maiores priores, Plin. Cur anteriores ei pedes maiores ualidioresque sint, causam reddit Albertus lib. 2. tract. 1. cap. 1. de animalib. Crura eius æquali infra supraque crassamento, Vartoman. Magna sunt, & ex æquo ferè supra infraque crassa columnarum instar, Albertus. Articulos crurum nō tam sublimes habent ut aliæ animantes, sed humiliores terram uersus, Vartoman. Elephas nō, ut aliqui retulerunt, agit: sed considendo crura inflectit: nequit tamen præ nimio pondere, utrunque in latus æquilibrio quodā uergere: sed aut læuo incubat, aut dextro, atque eo ipso habitu requiescit. Flectit hic certe suos posteriores poplites modo hominis, Aristoteles. Cæteræ quadrupedes, elephanto excepto, cōtrario modo quàm homines sua membra inflectunt, Idem. In posterioribus elephanto articuli breues: Idem poplites intus flectit hominis modo, cætera animalia in diuersum, Plin. Accidit quoque motum præstari etiamsi nullus cruris inflexus agatur, quemadmodum pusiones serpere uidemus. Quinetiam elephanti ita se mouere diuturna hominum fama celebrātur: quæ tamen falsò confirmata est, cum id genus animalium inflexu uel in scoptulis opertis uel in clunibus adducto sese moueant, Aristotel. in libro de communi animalium gressu. Elephanti crura osse continuo & inflexibili constant, Strabo. Genua elephanti non flectunt, uti Ambrosius prodit: quia rigidiore crurum usu opus fuit, quo uelut columnis tanta posset membrorum moles fulciri. Calcaneum modo leuiter inflectunt, rigent cætera pedum à summo ad imum, Cælius 4.12. Elephantos crura sine nodis articulisque habere uanum est: imò uerò habent flexiones, & ut aliæ bestiæ, quū libet crura flectunt & erigunt: in ima enim propemodum cruris parte iunctiones & flexus habent, Gillius. Si cadant surgere non possunt, quoniā ossa solida & inarticulata habent: unde crura tibiasque postquam iuuentam excesserint flectere nequeunt: Hinc est quod dormientes non recumbunt: defessi uerò magnis arboribus se applicant: Eas obseruant uenatores, & penè succidunt, ut innixæ eis belluæ cadant, & capiātur, Authores obscuri. Flexus post genua (poplites intelligo) negantur habere: quos forsitan habent laxos (lego, non laxos) sed strictos, & idcirco ab imperitis carere putantur: nam si prorsus non flecterent crura, gressus corū non foret ordinatus, Alber. ¶ Similiter rotundis pedibus, ut equi, sunt: sed amplioribus, ut planta quoquouersum ad binos dodrantes accedat, Gillius. Pedes eorum inferius, magni orbis mensarij instar rotundi sunt, Vartoman. pomi instar, Author obscurus. ¶ Elephas animal multifidum est, Aristoteles. Digiti eius indiuisi, ac leuiter formati, nec ungues omnino sunt, Idem. Omnia digitos habent quæ pedes, excepto elephanto. Huic enim informes, numero quidem quinque, sed indiuisi, ac leuiter discreti, ungulisque non unguibus similes, Plin. Singulis pedibus numero quinque digitos indiuisos leuiterque discretos habent, Aristot. & Aelianus. Ex quo fit, ut animal sit minimè ad natandū habile, Aelian. Quinque ungues habēt, & pedem multipliciter scissum, ne si quando in humido solo constiterint, altius pedem imprimant, Gillius. Vartomannus totidē ungues & corneos eis esse scribit. Quamuis in multa diuidant pedem, natura tamen digitos coniunxit, ut pes ualidior esset, Albertus. Bisulca sunt, ut equus, asinus, elephantus, Aelianus ut Gillius uertit: sed quoniam locus, ut apparet, corruptus est, inspici moneo Græcū exemplar, si qui habent. ¶ Caudam habent similem caudæ bubali, trium forte dodrantum longitudine, paucis in extremitate pilis, Vartoman. Nullum tergori setarum tegumentum, ne in cauda quidem præsidium abigendo tædio muscarum: sed cancellata cute in rugas arctata enecant, ut superius ex Plinio retuli.

C.

Amat amnes hoc animal: & quanquam non fluuiatile sit, tamen riparium dici potest, Aristotel. Gaudent amnibus maximè, & circa fluuios uagantur, cum alioquin nare propter magnitudinē corporis non possint, Plin. ¶ Barrire elephanti dicuntur à sono uocis, Festus. Hinc & ipsi elephanti barri uocantur, ut supra dixi. Et barrus barrit, Author Philomelæ. Citra nares ore ipso uocem elidit spirabundam, quemadmodum cum homo simul & spiritum reddit, & loquitur. At per nares simile tubarum raucitati sonat, Aristot. Citra nares ore ipso, sternutamento similem elidit sonum, per nares autem tubarum raucitati, Plin. Clamor autem, quem quidam barrhitum uocant, prius non debet attolli quàm acies utraque se iunxerit, Vegetius 3.18. Hunc exercitus clamorem Festus non barritum, sed barbaricum uocat, quod eo genere barbari utantur: & forte similiter apud Vegetium legendum. Quàm terribilis in pugna sit elephantorum stridor, ut Marcellinus uocat, capite quinto dicam. ἐλέφας τετριγώς, elephas stridens uel barriēs, apud Philostratum. ¶ Truncos gratissimo in cibatu habent: Palmas excelsiores fronte prosternunt, ac ita iacentium assumunt fructum, Plinius & Solin. Quænam in cibo eis noxia aut uenenosa sint, inferius in tractatione de morbis ipsorum exequar. Cum eos cætera pabula defecerint, radices effodiunt, quibus pascūtur: E quibus primus qui aliquam prædam repererit, regreditur, ut & suos gregales aduocet, & in prædæ communionem deducat, Aelianus. Dentium alterum acutum ad propulsandas iniurias seruant, altero radices effodiunt & arbores extirpant, Idem. Lusitani regis liburnicæ inter alia meridianæ illius nauigationis miracula, melones in Aethiopia nobilissimos haberi prædicant, quorum odorem elephantes sagacissimi olfactus animal, de longinquo sentiant: aduolantesque cucumeraria tota depopulentur ac proterant, Hermolaus in Dioscorid. Elephantis cicuribus præter alios cibos hordeum datur. Elephantus eodem pastu modios Macedonicos (hordei, ut Aelianus addit) nouem, quod plurimum edere po-

test. Sed tantum dare periculosum est: sex aut septem dedisse modios, in usu frequenti satis est: sed farinæ non plus quàm quinq;: uini etiã quinq; mares, quę mensura heminas continet sex, Aristoteles. Animalium maxime odere murem: & si pabulum in pręsepio positum attingi ab eo uidere, fastidiũt, Plin. Farinam similem minutissimo pulueri permixtam separat optimè, ita quod farinam in pastum colligens nihil admittit de puluere, Obscurus. Elephanti postquam cicures euaserunt, panibus maximis, hordeo, caricis, uuis, cæpis, allijs, iunco, palma, hederaceis folijs uescuntur, Aelian. Apud Indos tractus est, cui nomẽ est Phalacrus, quasi Latine caluus: eoq; ita appellatur, quòd qui herbam in eo nascentem gustauerit, & pilos & cornua amittit. Itaq; elephanti, nisi cogantur, non accedunt ad locum illum, imò uerò prope cum accesserint, perinde atq; homines prudẽtissimi, ab omni illius loci germine refugientes, pedem referũt, Aelian. ¶ Iam quidam amphoras (metretas, Aelianus) aquæ mensuræ Macedonicæ quatuordecim eodem hausit potu, & rursus à meridie eiusdem diei octo, Aristoteles. Claræ & nitidæ aquæ potio elephanto inimicissima est, nec prius bibit quàm conturbarit: turbida enim & sordida, ei suauissima est: proinde cum ad flumen aut lacum accesserit, cœnum pedibus perturbat, Aelian. Huius rei causam Simocatus adfert, quòd in aqua pura suam ipse umbram extimescat: ideoq; solere Indos cum traijcienda est aqua, obscuram & illunem obseruare noctẽ. Sine potione octo dies fert, Aelian. Elephantus quidem gregarius assuefactus, aquæ utitur potione: Ei uerò qui ad bellum certat, non modò ex uitibus confecti, sed etiam ex oryza factitij uini usus indulgetur, Aelian. Et alibi, Potionem, inquit, qua ipsi pro uino utuntur, ideò ipsis largiuntur, ut ad prælium audaciores efficiantur. Elephantes & simiæ uini potu inebriantur, ut Athenæus citat ex Aristotelis de ebrietate libro. Recens captos zythi potione cicurari, capite quinto dicam. ¶ Omnia bene olentia amant, unguentorum & florum odore permulcentur, Aelian. Et rursus, Flores eis dantur, atq; in prata ad legendos flores, quia suauitatem odorum amplexentur, aguntur: ipso enim odoratu flores internoscentes colligunt, atq; etiam hos lectos in calathum inferunt, quem eorum rector sustinet. Postquam hunc floribus compleuerint, tanquam uindemia facta, lauatione similiter atque homines lauti delectantur: Vt uero ea usi reuerterint, eò ubi quasillum floribus plenũ reliquerint, expetunt. Quod si rector afferre tardauerit, barritum edunt, neq; prius cibum sumũt, quàm eis quispiam quos collegerint flores attulerit, eos allatos de quasillo tollẽtes sui præsepis labra ornant. Hanc nimirum cibo suauitatem ex his bene olentibus comparantes, stabulum ubi diuersantur, floribus permultis sternunt, Hæc Aelian. Sagacissime odorantur (quod forsitan propter nasi longitudinem eis contingit, ut auritis acutius audire) & uenatorum insidias hoc beneficio fugiunt, herba quam senserint humanis calcatam uestigijs euulsa, & per manus deinceps tradita, ut capite quarto ex eodem authore dicemus. ¶ Velocitate non quisquam tanta est, quem non uel suo tardo gradu assequantur, Gillius. Agminatim oberrant, Solin. ¶ Nare propter magnitudinem corporis non possunt, Plin. Digiti pedum eis indiuisi leuiterq; discreti, ex quo fit ut ad natandum minimè sint habiles, Aelian. Incedit etiam per aquã, & eatenus mergitur, quatenus eius promuscis superat: reflat enim per eam, & spiritum accipit & reddit, sed natare latis pondere sui corporis non potest, Aristoteles. In naueis autẽ immittuntur, ponte utrinq; ramis frondescentibus adumbrato, ad fallẽda huiuscemodi animalia: hoc enim ipsum cum uident, se per terram, quia eis hæc mare uidendi facultatem adimant, etiam nunc iter facere arbitrãtur, Aelian. ¶ Somnum erecto corpore capiunt: quia operosum eis esset decumbere, simul & deinde à cubitu exurgere graue, Aelian. ¶ Dormituri non recumbunt, defessi uerò arboribus magnis se applicant, quibus succisis cum cadũt surgere nequeũt, Obscurus.

¶ Nec adulteria nouère, nec ulla propter fœminas inter se prælia, cæteris animalibus pernicialia: non quia desit illis amoris uis (nam & homines ab eis amatos constat, ut cap. 4. indicabimus,) Plinius & Solin. Ab omni immoderata libidine castissimi sunt. Nunquam enim, neq; ut constupratores, neque ut itẽ ualde lasciui societatẽ ueneris cum fœmina faciunt, sed tanquã generis successione carentes, liberis procreandis dant operam: sic hi, sua stirps ut ne deficiat, complexu uenereo iunguntur: Neq; id sanè plusquam semel in uita, & eo duntaxat tempore, cum se iniri fœminæ patiũtur, Aelian. Mas quam impleuerit coitu, eam rursus non tangit, Aristot. Vt quisq; uxorem impleuit, nõ eam amplius attingit, Aelian. Idem alibi, Cum libidinis furore ardent, incursu parietes euertunt, & similiter atq; aries frontis ui atq; impressione palmas prosternunt. Ad coitum, inquit Aristoteles, efferari solent: quamobrem apud Indos ijs haudquaquam permitti initum aiũt: libidinis enim rabie agitati, casas prosternunt male conditas, pluraq; alia incommoda faciunt: mitigari pabuli copia narrantur: plagis etiam temperant, adductis alijs quibus ferire præcipiant, Aristot. Elephantum quamuis raro amare ferunt, quoniam, ut antè dictum est, libidinum moderatione temperatus sit: tamẽ ipse illud admirabile, amore plenum audiui, quod consequitur: Vir uenandi elephantos haud imperitus, scribit se, cum ab Imperatore Romano cum potestate in Mauritaniam ad uenandos elephantos allegatus esset, ex elephantino genere, adolescentem formosam uidisse, coeuntem cum elephãto & adolescente & pulchro: alterum uero seniorem, quia huius siue amator siue maritus esset, ut se spretum, ignominiæ loco hoc tulisse: quare acriter animo incitatum impetum fecisse, ut nihil proprius factum fuerit, quàm nos, inquit, omnes perderet, sicq; incurrisse in illum formosum riualem suum, pugnamq; edidisse tanquam eum qui de amica sibi erepta doloribus acerrimis premitur: adeoq; infestis animis utrunq; cum altero pugnam commisisse, ut ex impetu cornibus ambo mutilarentur. Neutrum ideo

non uicisse, quòd multa uerberatione eos uenatores distraxerint. Postea autem quàm amissis armis in posterum inutiles ad conferendam quasi manum inter se facti essent, riualitatem amantium conquieuisse. Domantur rabidi fame & uerberibus, elephantis alijs admotis, qui tumultuantem catenis (quærendū an rectè hic legatur, catenis, malim plagis, ex Aristotele, id est uerberibus, quam uocem Plinius etiam proximè ante posuit) coerceant: & aliàs circa coitus maximè efferātur: & stabula Indorum dentibus sternūt. Quapropter arcēt eos coitu, fœminarumq́ pecuaria separant, quæ haud alio modo quàm armentorū habent, Plin. Pudore nunquā nisi in abdito coëunt, Plin. Aperte porrò ac palàm in aliorum oculis non coëunt, sed secedentes, aut sese in arbores densas, & frequentes occultant, aut in concauum locum, & profundum, ad occultandos eos facultatem habentē, se abdunt, Aelian. Solitudines petunt coituri: sed præcipuè secus flumina, & qua pasci consueuerunt, Aristot. Coëunt locis occultis & palustribus, Vartoman. Elephas fœmina in coitu sedet (se submittit) & equitat super eam mas: quam ob causam fœmina descendit in foueam aliquam, ut mas cōmodius superueniat. Præcipuè uerò in aqua iniri desiderat, unde cum fœminæ tum mari maximè commoditas accedit: nam is & coiturus per aquam facilius tollitur, & post coitum facilius descendit, Albertus. Ἐλέφας τὸ ζῷον ἐλίβας τις ὤν. διὰ γὰρ τὸ βάρος ἐν ὕδατι ἑλώδει τὰς ὀχεύσεις, τουτέστι τὰς μίξεις, ποιεῖται, Etymologus. Et rursus, παρὰ τὸ ἐν ἕλει ὀχεύειν τῇ θηλείᾳ. ὀχεύει γὰρ αὐτῇ, οὐκ ἐπὶ γῆς διὰ τὸν ὄγκον: ἀλλ' ἐπὶ ὕδατος ἑλώδους, ὅπου νέμονται, καὶ γίνεται κοῦφος. hoc est, Coëunt, nō in terra propter corporis grauitatem: sed in aqua palustri, ubi etiam pascuntur: quod (aqua attollente corpus maris cōscensuri fœminam) leuiores nimirum fiant. Cōtigit aliquando (uerbis utor Alberti ex Auicenna) marem coire cum fœmina in regione quæ dicitur Virgea de Caureryuyz: quod quidem mirum uidebatur, cum aliàs extra terram natalem suam, hoc est Indiam, coire non soleant. Tum temporis uero extra Indiam in regionem Corascenorum, & finitimam educti coibant. Mas fœminā saliens culmo (proboscidem puto intelligit, cum in singulari numero proferat: nam alibi dentes eius siue cornua barbari culmos appellant) caudam eius remouit, Hæc Albert. Proli operam daturi Orientem uersus pergunt ad proximum Paradiso locum, ubi inuentā mandragoram fœmina prior gustat, deinde persuasus ab ea mas, sic miscentur & fœmina concipit, ut nugatur Author obscurus libri de natura rerum. Elephantus tam mas quàm fœmina incipit coire anno ætatis uigesimo, Aristot. Et alibi, Elephantus fœmina incipit coire anno, aut duodecimo, cum celerrimè: aut quintodecimo, cum lētissimè. Mas quinq; aut sex annos natus superuenit ineunte uere. Mas coit quinquennis, fœmina decēnis, Plin. Venerē ante annos decem fœminæ, ante quinq; mares nesciunt, Solin. Mas coitum triennio interposito repetit: Quam grauidam reddidit, eandem præterea tangere nunquam patitur, Aristot. Mari tempus coitus est cum domi detentus fuerit, & sæuierit: tunc etiam pingue quiddam emittit per spiramentum quod ei secundum tempora est: Fœminę uerò cum hic idem meatus apertus fuerit, Strabo. Βαίνεται δὲ ἐλέφας ἦρος ὥρῃ, κατάπερ βοῦς ἢ ἵππος, ἐπεὰν τῇσι θηλέῃσιν αἱ πρὸς τοῖς κροτάφοισιν ἀναπνοαὶ ἐκπνέωσιν, Arrianus in Indicis. Coëunt & pariunt ut equi, plurimum uere, Strabo. Coëunt, non sicut quidam putant promiscuè, sed uelut equi, & reliquæ quadrupedes, Diodorus Siculus interprete Pogio. Græcū exemplar desyderabam. Subsidit fœmina, clunibusq́ submissis insistit pedibus, ac innititur: Mas superueniens cōprimit, atq; ita munere uenereo fungitur, Aristot. Elephanti, cameli, tigrides, lynces, rhinocerotes, auersi coëunt, Solinus ex Plinio: qui auersa eis genitalia esse adijcit. Fœmina initur biennio quinis, ut ferunt, cuiusq; anni diebus, nec amplius: sexto perfunduntur amne, non ante reduces ad agmen, Plin. Biennio coëunt, quinis, nec amplius, in anno, diebus, nō prius ad gregarium numerum reuersuri, quàm uiuis aquis abluantur, Solin. Ferendi uteri tempus alij annum & sex menses, alij triennium statuunt: causa quamobrem incertum hoc sit, quod non pateat coitus, Aristot. Et alibi, Vterum biennio gerit: parit singulos: uiuiparum nanq; est. Vterum gerunt menses, ut minimum, sedecim: ut plurimum, octodecim, Strabo, Diodorus Siculus, & Arrianus in Indicis. Decem annis gestare in utero uulgus existimat: Aristoteles biennio, nec amplius quàm semel gignere, plusésue quàm singulos, Plin. Eadem apud Solinum & Isidorum lectio est. Κυίσκονται δεκαετίαν, id est, Decennio grauescunt utero, Onesicritus apud Strabonē: Interpres non rectè transtulit, Concipiunt decimo anno. Hinc natum prouerbium, Elephanti celerius pariunt, de quo infra. Audiui sæpe hoc uulgo dicier, solere elephantum grauidā perpetuos decem esse annos, Plautus in Sticho. Biennium gerere uterum audio: alij sesquiannum tantum grauidas esse aiunt, Aelian. Parit enitens posterioribus cruribus, & subsidens cum dolore, Aristot. Partus in caput procedit ad lucem, Aelian. Animalia quo maiore corpore, eò minus fœcunda sunt; singulos gignunt elephanti, cameli, equi, Plin. Vnicum ueluti equę pariunt, quem nutriunt matres annis sex, Diodorus Siculus interprete Pogio: Ad annum usq; octauum lactant, Arrianus in Indicis. Apud Strabonem legitur, senis mēsibus fœtum à matre nutriri. Partus magnitudo est instar integræ ætatis & iustæ magnitudinis porci, Aelianus: uel, ut Aristoteles, magnitudine uituli: Idem alibi clarius, bimestris aut trimestris uituli magnitudine esse scribit. Elephanti, ut diximus, pariunt singulos, magnitudine uituli trimestris, Plinius: anniculi, Aelian. Statim ut natus est, cernit & ambulat, Aristot. Ore sugit, non promuscide, Idem & Aelian. Elephantus in quadrupedum genere ex minimo maximus euadit: ut ex aquatilibus, crocodilus: ex uolucribus, magna struthio, Aelian. Cum sunt in catulorum (uitulorum potius: nam adulti etiam boues Lucæ dicuntur) metu, infestissimi sunt, Idem. Et alibi, Nec uerò si quis fœtum à

partu recentem contigerit, matres indignantur. Plane enim noscunt non animo quidem lędendi cõtrectari, sed ad ludicram delectationem, & blanditias suscipi, eiseq; hominis naturam ea excelsitate animi, suo ut partui adhuc tantillo incõmodare nollet, Aelia. Fœmina parturiẽs ingreditur aquam usq; ad ubera, & illic parit metu draconis: qui extra aquam parienti fœtum deuoraret. Mas etiam à pariente non recedit, propter serpentem, qui inimicus est eius sicut draco, Author obscurus libri de nat. rerum. Elephantorum fœminæ proximè uias, quò carniuoras bestias minimè accedere sciunt, fœtus comprimis ędunt, &c. Interpres libri Plutarchi Vtra animalium prudentiora, &c. sed falsus est cum hæc ἐλάφων (ut in nostro etiam codice Græco Basileæ excuso legitur) id est ceruorum, non elephantum natura sit. In Mauritania quemadmodum quotannis ceruis, sic decimo quoq; anno cornua elephantis excidere solere aiunt. Itaq; hi in cornua incumbentes, usq; adeo ea impellunt & defigunt in terram expositam in planiciem, quoad illa ipsa occultauerint. Nam præ cæteris camporum patentium æquora & palustria amant, Aelianus. Et alibi, Locum (inquit) in quem abstruserunt & reposuerunt cornuum thesaurum pedibus exæquant & complanant. Terra autem quod sit feracissima, post paulum herbam proferens, abditorum cornuum aspectum uiatoribus adumbrat. Eorum peruestigatores, qui sane ad illorum insidias & astus prudentes sunt, in eum locum in quem cornua defossa suspicantur, utribus aquam deportant, & uero alium aliò ex utribus dispertiunt & disponũt, atq; ibi commorantur: Alius quidam dormiens, alius potans, alius cantiunculam canens suos amores meditatur. Quod si cornua sint alicubi prope defossa, quadam mirabili illecebra ex utribus sic aquam eliciunt, ut uasa exiccent & exinaniant. Ii autem qui cornua exquirunt, statim sine canibus sagacissime prædam odorati, locum illum perfodiunt, & optatum consequuntur: si uero utres permanserint pleni, eos inde transferentes, aliò se conferunt, Hæc Aelianus.

¶ Fœmina elephas mare multò robustior, alacrior, & magis magnanima est quàm mas. Et fœminæ quædam in hoc genere planè uiriles sunt, Vartomannus. Nõ modo fœminę maribus ferociores, sed ad onerum uectiones etiam fortiores existimantur, Gillius. Mas tamen prælijs aptior est, utpote altior, Obscurus. Euertit ædificia elephantus, dentes admouens magnos: palmas uerò sua frõte impellit, donec declinet, tum pedibus inculcans prosternit in terram, Aristoteles. Aelianus hæc eũ præcipuè facere scribit, cũ libidinis furore ardet. Palmas excelsiores fronte prosternũt, ac ita iacentium assumunt fructum, Plin. In bello etiam roboris & fortitudinis facinora designat egregia, & aliàs ad imperium. Proboscide quantum possit, supra retuli. Vnus sanè animalium omnium, ut maximus, sic robustissimus esse uidetur. Vidi (inquit Vartomannus) nauem palangis impositam (si rectè uerto) à tribus elephantis in genua demissis, frontibus annixis, è mari in littus protrudi. Oppianus syluestres elephantos scribit, fagos, oleastros, & palmas dẽtibus subuertere radicitus, θηκτῇσιν ἀστράπτουσι γένυσσιν. γένυας dentes uocat per synecdochen, continens pro cõtento. Quò magis oneratus est, tantò firmius incedit: in dorso gestat turrim ligneam, quę homines triginta & uictum quantum satis est contineat, cum armis instrumentisq; bellicis, Author obscurus. Tã ualidi sunt, ut in cruce (lego turre) lignea super se ferant homines duodecim & amplius, ita quod aliqui magni quadraginta homines posse portare dicuntur, Albertus. Indorum regem hostibus bellum inferentem, bellatorum triginta milia elephantorum antecedunt: tum uero maximorum & fortissimorum tria milia subsequuntur, ad hostiles muros ipso incursu euertendos institutorum: cum enim rex iubet, euertunt. Idq; se audiuisse Ctesias scribit: idemq; Babylone se uidisse dicit, palmas ab his ad moderatoris sui iussum uiolentissimo impetu extirpatas, Aelianus. De ui & robore ipsorum ad belli usum, plura adferam capite quinto.

¶ Elephantem alij annos ducentos uiuere aiunt, alij trecentos, Aristoteles & Aelianus. Vt longissimum, annos circiter ducentos uiuit: sed multi ante hoc tempus morbo pereunt, Arrianus in Indicis. Viuere elephantos mares alij annos ducentos, alij centum & uiginti aiunt: fœminas etiam ferè totidem, Aristot. Florere ætate circa sexagesimum narrant, Idem & Aelianus. Viuunt plærique quantum longæui homines: quidam (qui maximè senescunt, Diodorus Sic.) ad ducentesimum perueniũt annum. Aristoteles uiuere ducentis annis, & quosdam trecentis existimat: Iuuenta eorum à sexagesimo incipit, Plin. Viuunt in annos trecentos, Solin. Onesicritus dicit eos ad trecentesimum annum uiuere, raros ad quingentesimum: circiter ducentesimum robustissimos esse, Strabo. Iuba rex Elephantum scribit patri suo fuisse, qui multa secula uixisset, nempe qui emanasset, & per manus traditus fuisset, usq; ab huius alta stirpe. Et Ptolemæo Philadelpho Aethiopem elephantum fuisse, qui uel multas ætates uixisset, uel ex hominum consuetudine, uel institutione mansuetissimum: atq; idem ipse ait, se uidisse elephantum Seleuci, cognomine Nicanoris, qui usq; ad Antiochorum postremam expugnationem uixisset, Aelianus. De elephantorũ ætate, quod longissimæ uitæ sunt, ab alijs pluribus scriptum est: ueruntamen qui habitant apud urbem Taxilam, omnium Indiæ urbium maximam, elephantum inuenisse perhibent, quem uittis ac myrteis çoronis indigenæ ornabant, asserentes unum ex his esse, qui pro rege Poro aduersus Alexandrum pugnauerat: quem propterea quod in pugna promptissimè uersatus esset, Alexander Soli dedicauit. Esse autem illi torques aureos circa dentes, seu potius cornua libeat appellare, & in torquibus literas Græcas insculptas, hæc uerba referentes: Alexander Iouis filius Aiacẽ Soli. Hoc enim Aiacis nomen ipse elephãto imposuit, magnum magno nomine exornans. Conijciunt autem indigenæ annos quinquaginta supra trecentos, ab ea quam diximus pugna ad ea tempora intercessisse, cum tamen scire nõ possint quot fuerit natus an-

nos

ties quando pugnæ interfuit. Iuba uerò quondã rex Libyæ in scriptis retulit, equites Libycos quandoq; elephantis insidentes, inter se pugnasse, fuisseq; alteri elephantorum parti turrim dentibus insculptam, alteri uerò nihil: cumq; nox pugnantes occupasset, partem quæ turrim in dentibus gestabat superatam, in Atlantem montem confugisse: se uerò post id tempus annos quadringentos ex ijs unum cœpisse, qui aufugerant, & insigne illud dentibus insculptum inuenisse, quasi nuper fabricatum, nullaq; ex parte consumptum, Hæc Philostratus lib. 2. de uita Apollonij. Candore dentium intelligitur iuuenta, Plinius & Solinus.

¶ Multis morbis obnoxij, & prorsus difficiles curatu sunt, Strabo. Hyemis ac frigoris impatiẽs hoc animal esse dicitur, Aristoteles, Aelianus, Solin. Frigoris impatientes: maximũ hoc malũ, inflationemq;, &c. sentiunt, Plin. Anni æstiui tempore cum calor à sole intenditur, & æstus ingrauescit, tum elephanti ad calorem frangendũ inter se crasso perfundũtur cœno, quo partim uim caloris depellant, partim uel umbrosis speluncis, uel arboribus quæ ramorum frequentia eos opacare possint, refrigerentur. Complures eorum morbos uinum nigrum epotum curat, Strabo. Aelianus post mentionem de uulneribus eorum & oculorũ morbis factam, Cæteris (inquit) quibus tentantur morbis, uinum nigrũ medetur: (idem testatur Arrianus in Indicis.) Quòd si hac medicina ex morbo non liberantur, insanabiles sunt. Elephas chamæleonte cõcolori frondi deuorato, occurrit oleastro huic ueneno suo, Plin. Si quis casu chamæleontem deuorârit, uermem elephantis ueneficum, oleastro sumpto pesti medetur, Solin. Cruciatum in potu maximũ sentiũt hausta hirudine: hæc ubi in ipso animæ canali (id est faucibus & arteria) se fixit, intolerando afficit dolore, Plin. Aegrotant etiã si comedant terram, nisi ea frequenter utantur: nam si frequenter, nihil sentiunt mali: lapides etiam interdum deuorant, Aristot. Et terram edisse ijs tabificum est, nisi sæpius mandant: Deuorant autem & lapides, Plin. In uenationibus si quis eorum fuerit uulneratus, cæteri aloës lachrymas uulneribus illinentes, tanquam medici ægrotantibus assistunt, Philostratus. Vulneribus butyrũ auxiliatur: ferrum enim extrahit. Vlcera suillis carnibus fouent, Strabo. Indi captis elephantis, eorum uulnera aqua primum tepida eluunt: Deinde si hæc ipsa luculenter sint alta, butyro ungunt: postea inflammationem leniunt, suillam carnem recenti sanguine madentem & calidam admouẽtes, Aelian. ἕλκεα ἰῶνται τὰ ὕεια κρέα ὀπτῶντες καὶ καταπλασσόμενα (lego καταπλασσόμενοι,) Arrianus in Indicis. Oleum (aliâs uinum) alij bibunt, alij nõ: & si spiculum in corpore inest, eijcitur eo quod bibitur oleo, ut aiunt: qui autem oleum (aliâs uinum) non bibunt, ijs radix tyrtami decocta in uino (aliâs in oleo) datur, Aristot. Dubitat quidam an pro tyrtami legendum sit dictamni, an expungi omnino debeat. Dictamnum equidem telis expellendis utilem esse capris syluestribus & ceruis, in ipsorum historijs diximus: sed folia eius tantum depascuntur: medici quoq; in hominum remedijs folia tantum requirunt, radix inutilis est: Non igitur legendũ dictamni. Quòd si expungatur, aliud alterius plantæ nomen substituendum fuerit, cuius radix uim corpori infixa depellendi habeat. In Græco textu nec tyrtami nec alterius plantæ nomen legitur. In Græcis codicibus (ut scribit Aug. Niphus) magna uarietas est: primò quia legitur radix, & non adijcitur cuius herbæ: deinde quia dicitur decocta in oleo & non uino. Vnde antiquus interpres sic legit, Vinum alij bibunt, alij non: Et si spiculum inest, eo uino eijcitur, quod biberint, ut aiunt. Michaël Ephesius asserit eijci quorundam opinione spiculum ex corpore elephanti potione uini, ut per esum dictamni ex caprea: quæ scriptura probatur ab Ephesio: unum tamen deest, quoniam in Græco textu non habemus expressam herbam, cuius radix in oleo sit decoquenda, Hæc Niphus. Ego tyrtami nomen nusquam reperio: sed ne aliud quidem medicamentum quod intra corpus homini, aut feræ (excepta dictamno) sumptum, tela aliáue infixa exigat. Omnia enim foris imponi præcipiunt medici, & pręter cætera in radicum numero, in hunc usum laudantur; allium cum pice, aristolochiæ cum resina, arundinis per se uel cum bulbo: berberis uel oxyacanthæ radicem, cyclamini cum melle & uino: filicis, lactucæ asini, id est anchusæ: narcissi cum lilio & melle: rubi canini, xiphij radix superior cum uino & thure: uitis albæ cum uino & melle: deniq; iridis syluestris cum flore æris, terebinthina, & pauco melle. Ex his omnibus ad tyrtami uocem, calami forte uel cyclamini uoces propius accesserint. Olei potu tela, quæ corpori eorum inhæserant, decidere inuenio: à sudore autem facilius adhærescere, Plin. Sensus uidetur, Oleum ad extrahendas sagittas magis prodesse elephantis, si post sudorem statim id hauserint, quoniam ita (meatibus apertis, & calore in superficie corporis oleum à uenis attrahente) facilius adhærescat: tanquam nimirum oleo ad ipsas attracto ceu unctæ & lubricæ facilius emittantur. Cũ uel hasta uel sagitta ictus est elephantus, oleæ flore uel oleo ipso defixa tela expellit, Aelian. Cerui ægri ramusculos oleæ comedunt & sanantur, Ambrosius secutus forte aliquem qui pro elephanto elaphon, id est ceruum hoc facere perperam legit, ut in Ceruo monui circa finem capitis tertij. Furoris tentatione eos aliquando laborare manifestum est, ex cursu furijs incitato, Aelian. Rabidi (quales præcipuè per libidinem fiunt) fame & uerberibus domantur, elephantis alijs admotis, qui tumultuantẽ feriant, Aristoteles: catenis coerceant, Plinius. Si per insomniam fessi sunt, armis perfricatis ex sale, oleo, & aqua curantur. Cum humeri dolent carnibus suillis assis appositis iuuantur, Aristot. Vlcera etiam & inflammationes eorũ (quæ nimirum in humeris præcipuè nascũtur propter onus & attritionem) his carnibus foueri supra dixi. Ophthalmicis medetur bouillum lac infusum, Strabo & Arrianus in Indicis. In oculorum morbis, bubulum lac tepefactũ infundunt, quo hi remedio oculos aperiunt, & magno cum uoluptatis sensu

sicut homines, uim medicinæ agnoscit, Aelian. Elephantos cæteris malis immunes aiunt, inflatione autem alui acrius infestari, Aristot. Frigoris impatientes sunt: maximum hoc malum, inflationemq; & profluuium alui, nec alia morborum genera sentiunt, Plin. Morbis inflatione contractis laborant: quo fit, ne possint excrementũ uel uesicæ uel alui reddere, Aristot. Niphus hunc in eis affectum colicum esse conijcit. Fluore insuper tentantur: quo cum uires languerint, curantur potione aquæ calidæ, & cibo fœni melle imbuti: utrunq; enim id sistit profluuium alui, Aristoteles.

D.

Elephanti gregatim semper ingrediuntur. Ducit agmen maximus natu, cogit ætate proximus, Plin. Et alibi, Gregatim semper ambulant, minimè ex omnibus soliuagi. Oberrant agminatim, Solinus. Nunquam uerò elephantus ab reliquorum agmine secernitur, nisi aut filiorum suorum, aut ægrotantium causa: pro his nimirum nihil nõ moliens inexpugnabilis manet, Aelian. ¶ Prædam ipsi in se expetendam sciunt solam esse in armis suis, quæ Iuba cornua, alij melius dentes appellant. Quamobrem deciduos casu aliquo, uel senecta, defodiunt, Plinius: tanquam inuidia quadam aduersus hominem ducti id faciant. Quòd autem abiecta cornua defodiant, præcedenti etiam capite ex Aeliano dixi, nec non qua arte defossa inueniantur. Noctu suam seruiendi conditionem deplorare dicitur, non contento barritu (ὀ τεταριγμὸς) quo sæpe aliâs utitur, sed luctuosa uocis suppressione miserabiliter immurmurans. Quòd si quis ita occultè gementi & lamentanti interuenit, uerecundia quadam motus, querelis suis moderatur, & gemitus facere desistit, Gillius ex Philostrato. ¶ Gaudent phaleris argenteis. ¶ Mulieris forma hoc animal capitur, atq; hebescens ad eius pulchritudinem, remittit furorem animi sui, Aelian. Traditur unus amasse quandam in Aegypto corollas uendentem: Ac ne quis uulgariter electam putet, miretur gratam Aristophani (Byzantino in urbe Alexandria, Aelian.) celeberrimo in arte grammatica, Plin. Sunt ferarum amores etiam, idq; plurimarum: feri alij & rabidi, quemadmodum & hominum: alij nec ambitione barbara, nec inuenusto cõgressu: qualis Alexandriæ grammatici Aristophanis riualis elephas fuit. Coronariam eandẽ uterq; deperibant, cum elephas quidem grammatico haud segnius amorem studiumq; declararet: poma forũ transiens amicæ afferre, iuxta diu adsistere, cunctariq;, promuscidem intra uestium sinus inserere, ac mammillarum decus blandè palpare cõtrectareq; solebat, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Præter hanc aliam quoq; mulierem corollas similiter uendentem in Antiochia Syriæ urbe cicurem elephantum amasse aiunt: de quo Aeliani hęc uerba sunt, Hunc audio dum ad pastiones iret, mulierem corollas uendentẽ cum quàm suauissime adspexisse, tum uerò etiam quàm libentissime in illius conspectu acquieuisse, atque huius faciem promuscide tersisse, suauiterq; contrectando illi blanditum fuisse: Mulierem uicissim ex suo artificio illecebras amatorias, corollas uidelicet ad tempus ita contexuisse, ut cottidie illi quidem sumere operæpretium, huic uero etiam opus largiri esset. Postea autem quàm mulier excessit è uita, elephantus nec pristinæ consuetudinis cõpos, nec quam amaret amplius mulierem uidens, tanquam amans qui amasiam amiserit, sic eam desiderabat, animoq; incitabatur; ac qui antè mansuetus fuisset, humanitate expulsa, feritatem induebat, tanquamq; homines ex tristitia, ac mœrore laborantes de potestate animi exeunt, sic is furens ferebatur, Hæc Aelian. Et unguentariam quandam dilectam Iuba tradit: Omnium amoris fuêre argumenta gaudium à cõspectu, blanditiæq; inconditæ, stipesq; quas populus dedisset seruatæ, & in sinum effusæ. Nec mirum, esse amorem, quibus sit memoria, Plin. Alius Menandrum Syracusanum incipientis iuuẽtæ in exercitu Ptolemæi, desiderium eius quoties nõ uideret inedia testatus, Plin. Nunc quàm memoria sint bona quamq; diligenter præceptũ officij aduersus præcipientes teneant, quàm simul eorum qui quippiam eis committunt, uel expectationem uel fidem non fallant, explicandum est. Cum Antigonus Megarensem urbem obsideret, mulier simul cum uno de elephantis bellatoribus uersabatur; hæc enim illius qui elephantũ aleret uxor, infantẽ puerum pepererat, quem huic elephanto, lingua utens Indica, quam elephanti intelligunt, credidit. Vt uero is primum sibi creditus est, illum diligebat, & custodiebat, ex eoq; proxime adiacente magnam uoluptatem capiebat: cum ploraret, oculos tum auertebat, tum uero ab eo dormiente muscas abigebat: Arundines ei pro pabulo obijciebantur, quas, & omnem cibum, nisi puer adesset, reijciebat. Nutrix igitur necesse habebat postea quàm eum lacte complesset, elephanto curatori apponere, uel omnino elephantus non parum iracundia incitabatur, ac nonnunquam in uerbera erumpebat. Interdum etiam cum uagiret infans, cunas ubi iaceret mouebat: sicq; eidem ipsi ex hoc motu oblectamenta & solatia, sicut nutrix, afferre studebat, Aelianus. Eandem historiam, quoniam perelegans est, & paulò aliter refertur ab Athenæo lib. 13. ut ex tempore inde transtuli recitabo. Phylarchus (inquit) libro uicesimo mirificũ elephanti in puellum amorem his uerbis describit. Mas erat elephas, & cum eo fœmina, quam Nicæam uocabant: cui moriens Indi uxor infantem suum dies natum triginta appositum commiserat: Mortua igitur muliere, mirabilem quendam bellua infantis amorem concepit. Nam seiungi à se infantem non sustinebat, & nisi conspiceret indignabatur. Quamobrem quoties eum lactasset nutrix, mox inter pedes belluæ collocabat in cunis: quod nisi faceret, elephas cibum recusabat. Tota autem deinceps die, dormiente puero, calamos uel aliud quippiam de pabulo tenens muscas ei depellebat. Quòd si ploraret, cunas proboscide mouebat, & sopiebat ipsum. Idem & mas elephantus sæpenumero factitabat. ¶ Læsi dicuntur offensam meminisse, longoq; tempore post iniuriæ uindictam reddere. Qui ad boues acce-

dunt,

dunt, rubram (puniceam) uestem iccirco non ferunt, neq; item splendidam (claram) qui ad elephantos appropinquant: quod certè eiusmodi colore eas bestias constet efferari, Gillius ex Plutarchi connubialibus præceptis. Idem Plutarchus in libro de Alexandri fortuna, tauros phœniceis irritari efferariq; scribit, elephantos uerò albis, ut Cælius obseruauit. ¶ Pullos suos, adhuc à partu recentes, nunquam deserunt: at sanè in illis à periculo tuendis cōstantissime permanent, priusq; animam amittunt, quàm suos catulos deserant, Aelian. Idem, Quantus matrum in hoc genere in sobolem suam sit amor, multis (inquit) etiam aliunde argumentis constat, hoc uerò præcipue: Cum in foueam pullum suū incidisse mater perspexisset, ne minimam quidē moram interposuit, nec eius cursum ulla ad pullū consequendū segnitia tardauit, quin uehemēti dolore affecta, quanto maximo posset incitato incursu, in delapsum filium præceps ageretur, amboq; eodem casu morte occumberent: hic quidem materno pondere pressus cōtereretur: illa uerò præcipitata, caput distringeret. Τῶν νηπίων πιπτόντων δὲ πάνυ βαθεῖ βόθροις ῥιπτοῦντες συναπόλλυνται, φονεύοντες τὰ βρέφη, Tzetzes. Duplici tum corde, tum sensu animi elephantus esse dicitur, & altero quidem ira incendi, altero mitigari & leniri Maurorum sermonibus peruagatum est, Aelian. ¶ Amnem transituri (syluestres scilicet, ut Plutarchus addit) minimos præmittunt, ne maiorum ingressu atterente alueū, crescat gurgitis altitudo, Plinius & Solinus. Traijcit prior, cæteris hoc sese dans, natu simul & mole minimus: cæteri interea ad ripam astant, quantumq; flumen ille magnitudine superet, speculantur: quæ res exercitui reliquo non dubiam ad traijciendum spem facit, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Elephantorum flumen transmittentium minores natu sese traijciunt primi: hi uero qui sunt confirmata ætate iam grandes, fluctibus obruuntur, duntaxat promuscidibus extra aquam eminentes, teneros uero pullos dentiū proiectorum eminentia matres ferunt, ac simul tanquam uinculo promuscide illos complectentes, transuehunt, Aelianus & Philostratus. Masculi pullos manibus sursum impellunt: lactentes autem deferunt matres, uel manibus suis, uel geminis dentibus, Tzetzes. Apollonius cum uideret elephantos hoc modo Indum flumen transeuntes, Hæc (inquit) ô Damis, nullo iubente ex se ipsis naturali quadam prudentia ac sapientia faciunt. Vides enim quo pacto sarcinarum uectores imitati suos deferant pullos, uinculis, ne fortè cadant, eos complexi? Video, inquit Damis, &c. sed cur tam imprudentem, sibiq; inutilem tranationem faciunt? Præcedit enim, ut uides, omnium minimus, ipsum uerò sequitur paulò maior, & post ipsum alius, ita ut eorum maximi postremi sint: oportebat autē contrarium ordinem in transeundo seruare, maioresq; tanquam muros & propugnacula cęteris facere. Tunc Apollonius, Minimè uerò, inquit: Primum enim ipsi insequentes homines fugiunt: oportebat igitur contra insequentes hostes à tergo muniri, sicut in pugna fieri uidemus. Insuper si eorum maximi prius flumen transissent, ignotum erat an fluminis altitudinem cæteri minores possent superare: illis enim facilis esset fortasse transitus cum sint prooceriores: his uerò impossibilis forsitan esset, quod altitudinem aquæ superare non possent: sed cum eorum minimus transierit, facilem esse cæteris transitum demonstrat. Insuper maiores prius euntes profundiorem alueum sequentibus facerent subsidente limo, & in fossam secedente, propter belluæ pondus & magnitudinem pedum: minores uerò nequaquam tranationi maiorum officient, minorem in alueo fluminis concauitatem facientes, Hucusq; Philostratus. ¶ Mutianus ter consul author est, se uidente Puteolis, cum aduecti è naue egredi cogerentur, territos spacio procul pontis à cōtinente porrecti, ut sese longinquitatis æstimatione fallerent, auersos retrorsus isse, Plin. Alienę quoq; regionis intellectu creduntur maria transituri, non ante naues conscendere, quàm inuitati rectoris iureiurando de reditu, Plin. Maria transmeaturi naues nō prius subeunt, quàm de reditu illis sacramentum luatur, Solin. ¶ Circa dentes belluis summa cura, alterius mucroni parcunt, ne sit prælijs hebes: alterius operario usu fodiunt radices, impellunt moles, (arbores extirpāt, Aelianus,) Plinius, Solinus, Aelianus, & Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Cum ab Indis hominibus arborem elephanti radicitus extrahere coguntur, non prius ad eam extirpandam aggrediuntur, quàm quatefecerint ac tremefecerint arborem: sic periclitantes, euerti ne possit, an omnino inuictam ab impetu sit se præstatura, Aelianus.

¶ Elephanti iussa faciunt, Plin. Nearchus author est adeò mansuescere elephantos, ut lapidem ad scopum iacere, & armis uti, & optime natare (νεῖν) ediscant, ut maxima possessio existimetur elephantorum currus, Strabo. Mutianus ter consul author est, elephantum quendam & literarum ductus Græcarum didicisse, solitumq; perscribere eius linguæ uerbis, Ipse ego hæc scripsi, & spolia Celtica dicaui, Plin. Hæc uerba si Græce scribantur, heroicus uersus constituitur hoc modo: Αὐτὸς ἐγὼ τάδ' ἔγραψα λάφυρά τε Κέλτ' ἀνέθηκα, ut Sipontinus citat, sed absq; authore. Ego, inquit Aelianus, recte & ordine in tabula quadam Latinas literas uidi elephātum scribere: ueruntamē docentis manus subijciebatur ad literarū figuram & lineamentum instituēs animal: cumq; elephātus scriberet, eius oculos immotos, & deiectos esse perspexi, ut grammaticum quendam dixisses. Elephas terribilis est ille quidem & uastus corpore: sed adeò homini obnoxius, ut tantam molē in ludicra uerterimus, & spectacula panegyrica, quando saltationes condiscit, &c. Cælius. Apud Indos Arrianus scribit, elephantes quoq; saltationem doceri & exercere, Idem. Turpes esseda quod trahunt bisontes, Et molles dare iussa quod choreas Nigro bellua nil negat magistro, Quis spectacula non putet deorum? Martialis. Motus quosdam bellicos ædit, uelut ostendēs quod hanc etiam disciplinam seruat, Aelianus. Germanici Cæsaris munere gladiatorio, quosdam incōditos motus ædidere, saltantium

N

modo. Vulgare erat per auras arma iacere non auferentibus uentis, atq; inter se gladiatorios congressus ædere, aut lasciuiente pernicitate colludere. Postea & per funes incessère: lecticis etiam ferentes quaterni singulos, puerperas imitantes: plenisq; hominum tricliniis accubitu, ire per lectos, ita libratis uestigiis, ne quis potantium attingeretur, Plin. Ad numerum saltare, inquit Aelianus, tibiæ auditione demulceri, cursum tardare ad soni tarditatem, seq; remittere ad remissionem tibiæ: rursus cum acute sonans impellit, festinare, discendo assequi perfecte elephantus solitus est. Neq; uero natura modò illum summa ex omnibus animalibus magnitudine ornauit, sed & disciplina mansuetum, & tractabilem edidit. Elephanto ad morum mansuetudinem & facilitatem erudito, nihil mitius, nihil ad id quod uolumus obtemperantius est. Cum Tiberij Cæsaris nepos Germanicus gladiatorum spectaculum edidit, plures iam grandes utriusq; sexus elephanti Romæ erant, è quibus alij plerìq; generati extiterunt, quorum artus interea dum committebantur, & confirmabantur, & membra infirma conglutinabantur, peritus uir ad pertractandos eorum sensus, animosq;, nunc eos disciplina mansuetiori, nunc terroris & mirificæ uerberationis plena excipiens, erudiebat. Primum enim eos maxima lenitudine & mollitudine, cibos nimirum illecebris & uarietate suauium inuitamentorum refertos indulgens, ad disciplinam informabat, ut si quid esset agreste, expelleret, ex feritate ad mansuetudinem, & quasi ad humanitatem quandam transformaret: sicq; eis moderabatur, ut feritate expulsa, disciplinis & musicæ studio operam darent, tympanorum sono nihil exterrerentur, pedum ingredientium strepitum, cantumq; miscellaneum ferrent: eos præterea exercebat ad non formidandam hominum multitudinem. Illa uero uirilis disciplina, non ad grauem plagarum ictum excandescere, coactos membrum aliquod ad saltandum flectere, non rabiose (cum essent maximo robore prædíti) incitari. Cum magister elephantorum spectaculum edidit, ij tempore suo specimen dederunt, se recte institutos esse, illumq; in seipsis erudiendis non operam perdidisse ostenderunt: nã duodecim numero theatrum ingressi, composito gradu incedebant, ac toto corpore diffluebant, tanto ornatu, nimirum stolis saltatoriis induti, solaq; magistri significatione uocis ordinatim instructi, ut ferunt, gradiebantur. Ac uero rursus, si illis hoc imperaretur, in orbem saltabant, eundemq; orbem ad imperantis uocem repetebant, atq; nunc flores pauimentum ornabant spargentes, nunc modestè pedibus terram pulsantes musica moderatam saltationem una consensione obibant, Hactenus Aelian. Certum est unum tardioris ingenij in accipiendis quæ tradebantur, sæpius castigatum uerberibus eadem illa meditantem noctu repertum, Plin. Elephantum cæteri quidem hoc potissimum mirantur, quod discendo & doctoribus se præbendo, in hominum cœtibus eas in gestu figuras & uarietates effingat, quarum elegãtiam ac copiam uix ipsa hominum industria exprimere aut memoria complecti facile possit: ego uero hisce magis ex affectibus motibusq;, quos suapte sponte citraq; doctrinam tenet, uelut simplicibus & impermixtis ac synceris, æstimandam bestiæ intelligentiam putârim. Nam Romæ certum est cum haud ita pridem ad gestus quosdam miros indipiscẽdos, & motus euolutu difficillimos ingeminandos antea quidem instituti fuissent, unum tardioris ingenij, quia ægrius hæc assequebatur, ubilibet pessime audientem, & uerberibus sæpe castigatum, deprehensum noctu eadem illa ex sese ad lunam meditãtem molientemq;, Hæc Plutarchus in libro Vtra animalium &c. Vidi ego elephantum cymbalo ludẽtem, aliosq; saltantes. Cymbala autem singula utriq; cruri anteriori appensa erant, & aliud appellatæ proboscidi. Ille alternis utrumq; in cruribus cymbalum proboscide feriebat numerosè: alij circumcirca saltantes tripudiabant: & alternis anteriora crura tollentes flectentesq; numerosè ingrediebantur, ita scilicet ut cymbalorum sono admonebantur, Arrianus in Indicis. Elephantum mimus Aethiops iubet subsidere in genua, & ambulare per funem, Anneus Seneca in epistolis. Mirum maximè & aduersis quidem funibus subire, sed regredi magis utiq; pronis, Plin. Illa uero uel ad ridiculè insaniendum spectatorem inducere possint, in theatri harena humiles lectos spectare, uario stragulo textili & magnificis operibus picto ornatos: lauta item pocula & argenteas crateras, aureasq;, permulta aqua repletas, mensasq; magnificas, tanto pane & carnibus extructas, ut uel edacissimorum animalium uentrem implere potuissent: omnibus ita recte apparatis, conuiuæ intromissi sunt elephanti, mares sex, uirili ueste induti, totidemq; fœminæ, stola muliebri ornatæ, decorè epulis accubuere, ac in mensam promuscides tanquam manus porrexerunt, summaq; cum modestia epulati sunt: neq; ex ipsis quispiam uisus est uorax, neq; maioris partis rapax. Cum esset bibẽdum, unicuiq; cratera exhibebatur, & hi quidem promuscidibus potionem haurientes, moderate bibebant: deinde circunstantes leuiter & festiue, sine contumelia aspergebant, Aelian. Elephãtus omnium ferarum mitissimus & placidissimus est: quippe qui permulta officia & erudiat, & intelligat: quando etiam regem adorare condiscit, Aristot. Nam quod ad docilitatem attinet, regem adorant, genua submittunt, coronas porrigunt, Plinius. De supplice elephante Martialis tetrastichon, Quòd pius & supplex elephas te Cæsar adorat, Hic modo qui tauro tam metuendus erat: Non facit hoc iussus, nulloq; docente magistro, Crede mihi, numen sentit & ille tuum. Elephantus Indorum regem ad forum euntem, primus adorat. Huic præest rector, qui illum huius instituti commonefacit, ipsiq; memoriam disciplinæ instrumenti quo illum moderatur pulsu, atq; uoce Indorum propria renouat, cuius natura quadam admirabili recondita elephanti intelligẽtes sunt, Aelianus. Viginti quatuor elephanti Indorum regi permanent custodes alternis uigiliis, alij aliis in stationem succedentes tanquam cæteri custodes homines. Sapientia item quadam Indica ad uigilias

rum disciplinam erudiuntur, ne inter custodias somnum capiant. Hi igitur ad uigilias agendas præstantissimi excubitores, & à somno inuictissimi, & secundum homines fidissimi illic sunt, Aelianus. ¶ Elephantorum alij palustres, alij montani, alij campestres. Paludibus capti, dementes, leuesq; sunt: Montani, praui atq; insidiosi, & nisi cum pabuli inopia premuntur, nihil tutũ ab eis expectandum: Campestres mansueti & lenes, & imitationis studiosi: scribunt igitur atq; tripudiant, & ad fistulæ sonitum saliunt, seq; à terra saltando subleuant, Philostratus. Elephas animal est proximum humanis sensibus. Quippe intellectus illis sermonis patrij, & imperiorũ obediẽtia, officiorumq; quæ didicêre memoria. Amoris & gloriæ uoluptas: imò uerò, quæ etiã in homine rara, probitas, prudentia, æquitas, Plin. Iuxta sensum humanum intellectum habent, memoria pollent, syderum seruant disciplinam, Solin. Atqui Plinius eo in loco, non disciplinam, sed religionem uenerationemq; syderum, Solisq; ac Lunæ eis esse dixerat. Valent sensu & reliqua sagacitate ingenij excellunt, Aristot. θυμόσοφον γὰρ εἴπερ τι ἄλλο θηρίον ὁ ἐλέφας, Arrianus. Nomina sua nouere. Linguam Indicam elephanti intelligunt, Aelian. Peruagatum est, sicut Oppianus ait, elephantos inter se loqui, φθογγὴν ἐκ στομάτων μορμυρίδα προχέοντες: eorum uerò collocutionem nõ omnibus quidem, sed solis domitoribus notam esse: Itemq; cum uicini sunt ad moriendum, diuinatione quadã animi præscire fatalem necessitatem. ¶ Vidi elephantos quosdam, qui prudentiores mihi uidebantur, quàm quibusdam in locis homines, Vartoman. Tanta huic belluæ cum genere humano societas, tamq; prope accedit ad hominis ingenium, ut Cicero non uereatur affirmare, non paruam nationem hominum sensu ac ingenio esse multò inferiorem, Gillius. Elephanto belluarũ nulla prudentior, Cicero 1. de Nat. Elephantorum acutissimi sensus, Idem 2. de Nat. Omnium quadrupedũ subtilitas animi præcipua illis perhibetur, Plin. Antipater tradit agnitum in senecta multos post annos, qui rector in iuuenta fuisset, Plinius. In Syria elephantum scribit Agnon, cum in ædibus cuiusdam aleretur, ac seruus qui additus curator erat, de demenso quotidie subtraheret, dimidioq; belluam fraudaret: sedenim hero iam aliquando præsente consideranteq; demensum totũ solueret, torue tuentem, ac promuscida contrahentem, hordei partem additam repulisse, ac quàm exactissime separauisse, serui iniuriã hoc nimirum pacto ad herum deferentem. Alium uero cum lapides & terram magister ad explendã mensuram pabulo miscuisset, ipsum ex foco correptum cinerem in ollam magistri, elixis iam carnibus iniecisse, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Aelianus eandem historiam paulò aliter narrat, Cum is (inquit) qui hordeum huic admetiendi procurationẽ habebat, hordei partem subtraxisset: illiusq; in locum lapidibus suppositis, ipsi debitam tamen mensuram cumulatè seruasset, ut dominũ utriusq;, si quando uidisset, falleret: Elephantus uidens eum qui sibi debitum fraudabat, polentam coquere: primum promuscide sabulum collegit, deinde in ollam infudit, sicq; solerter iniurijs, iniurias sibi illatas ultus est. De calliditate ipsorum, qua utuntur, cum premuntur à uenatoribus, uel in foueas ab eis factas inciderunt, dicemus capite quinto. Mirum in plerisq; animalium scire quare petantur, sed & per cuncta quid caueant. Elephas homine obuio forte in solitudine, & simpliciter oberrante, clemẽs placidusq; etiam demonstrare uiam traditur. Idem uestigio hominis animaduerso, priusquam homine, intremiscere insidiarum metu, subsistere ab olfactu, circumspectare, iras proflare, nec calcare, sed erutum proximo tradere illum sequenti, nuncio simili usq; ad extremum: & tunc agmen circumagi, & reuerti, aciemq; dirigi: adeò omnium odori durare uirus illud maiore ex parte, ne nudorum quidem pedum, Plin. Tum sagacissime odorantur, tum acerrimis sensibus existunt: tum uero ex his, partim antegredientes, partim subsequentes, ordinatim eunt, atq; horum primus narium sagacitate herbam ante pedes suos positã sentiens humanis uestigijs esse transitam, eam euellit, & ei, qui à tergo proximus est, odorandam tradit: is rursus alteri, qui post eum stat: ac deinceps per omniũ quasi manus sagaciter contrectatur, quoad ad illum ipsum qui extremum agmen ducit peruentum fuerit: is simulac olfecerit, barritum uastum ædens, quasi signum ad fugam dat. Hi tunc in conualles profundas, aut in loca concaua & palustria, uel si minus id concedatur, in nemorosa campestria, ab eo loco iter auertunt, prorsusq; se totos auertunt ab his locis, quacunq; frequẽtes homines iter facere solent: quòd ab hominibus, ut animalibus sibi infestissimis, timeant, Aelian. ¶ Differunt inter se elephantes mirum in modũ robore, atq; animo. Sunt apud Indos in usu rei bellicæ non solũ mares, sed etiam fœminæ: ueruntamen fœminæ pauciores sunt, & longe timidiores, Aristot. Elephantorum generis fœminæ multò pauidiores sunt, Plinius & Auicenna. Quamobrem miror quod Vartomannus scribit fœminam multò robustiorem, alacriorem, magisq; magnanimã esse quàm mas: Et fœminas quasdam planè uiriles reperiri: Nisi forsan interpres eius errauit. Antipater author est, duos Antiocho regi in bellicis usibus celebres etiam cognominibus fuisse, Aiacem & Patroclum: Antiocho uadum fluminis experienti renuit Aiax, alioquin dux agminis semper. Tum pronunciatum, eius fore principatum qui transisset, ausumq; Patroclum ob id phaleris argenteis, quo maxime gaudẽt, & reliquo omni primatu donauit. Ille qui notabatur, inedia mortem ignominiæ prætulit. Mirus nanq; pudor est, uictusq; uocem fugit uictoris: terram ac uerbenas porrigit, Plin. Herbam uictori à uicto tradi solitam, uel ex prouerbio constat.

¶ Religio illis syderum quoq;, Solisq; ac Lunæ ueneratio, Plin. Luna nitescente gregatim amnes petunt, mox aspersi liquore, Solis exortum motibus, quibus possunt, salutant: deinde in saltus reuertuntur, Solin. Authores sunt in Mauritaniæ saltubus ad quendam amnem, cui nomen est Amilo

gulauit, ac prope ab elephanti præsepi homo præcipiti consilio non desodit modò, sed alteram quam amaret, in matrimonium duxit. Elephantus autem cum tanti facinoris conscientia incitatus, tum uero suapte natura à malis abhorrens, nouã uxorem eò perduxit, ubi humata altera iaceret, cadauerq́; dentibus refodiens & denudans quæ dicere nequiret, ex ipsis operibus hæc mulieri ostendere conabatur: eam edocens, quibus esset moribus præditus is, cui ipsa nupsisset, Hactenus Aelian. Si quem ex magistris curatoribúsue (τῶν χειροτροφέων καὶ διδασκάλων) per iram interfecerint, adeò illum desiderant, ut præ mœrore à cibo abstineant, idq́; interdum etiam ad mortem usq́;, Strabo. Quidam iracundia permotus cum sessorem suum occidisset, tam ualde illum desiderauit, ut pœnitudine & mœrore confectus obierit, Arrianus in Indicis. Non est omittenda etiam illa Aeliani historia, qua mirificum elephanti cuiusdam albi amorem & gratitudinem prædicat, qua is Indum nutricium suum prosecutus est. Cum Indus (inquit) quispiam elephanti album pullum offendisset, atq; hunc etiam nunc tenerum aluisset, & paulatim mansuefecisset, eoq́; deinde ueheretur, & beluam amaret, & uicissim redamaretur ipse, ac simul suam elephantus educationem, cum maximis amicitię officijs, huic Indo compensaret: Indorum rex id intelligens, muneri poposcit sibi elephantũ mitti. Is ut uehementi riualitate flagrans, amatoriè dolebat, si hunc alius quàm ipse esset habiturus. Itaq; negãs se daturum, unà cum elephanto in desertissimam regionem perfugit. Rex autem id ægrè ferens, ad eum insequendum misit, qui Indo auferrent, simul & illum comprehensum ad pœnam reducerent. Cum eò uenissent, ubi erant transfugæ, comprehendereq́; aggressi fuissent: ex superiori loco lapidibus eos homo appetebat, pariterq́; elephantus, ut iniuria insigni accepta, illorum impetum repellebat. Vbi Indus lapidatione facta percussus, de loco, unde se defendebat, præceps deiectus fuisset, elephantus hominum more acerrimè se tuentium, pro suo nutricio eum propugnauit, tum uero ex inuadentibus partim occidit, partim in fugam impulit: tum altorem suum promuscide circumplexus, ad stabula inuexit, ac tanquam amicus permansit fidelis amico, beneuolentiam ostendens, qua admirabili suũ educatorem prosequebatur, Hactenus Aelianus. Quid Poro regi in illa aduersus Alexandrum pugna saucio, nonne multa elephas spicula leniter ac citra dolorẽ promuscide uulneribus extraxit? & cum esset grauiter uulneratus ipse quoq;, non ante abiecit se tamen, quàm exanguem & nutabundum regem intelligeret: hic enim ut ne durius ille caderet, sensim se humi prior demisit, uelut stratum hero incumbenti præbens, Plutarchus in libro Vtra animalium. Et rursus, Iam chirurgicen elephantos callere certò traditur: quippe spicula hastasq́; & tela uulneratorum corporibus astantes extrahunt, idq́; citra conuulsionem & damnum. Qui primus aliquam prædam repererit, regreditur, ut & suos gregales aduocet, Aelian. Fossas quomodo transeant, quum uenatione premuntur: & quomodo illapsis egrediendi facultatem parent, capite quinto dicemus.

¶ Elephanti sunt natura mites & mansueti, ut ad rationale animal proximè accedant, Strabo. Maximè omnium ferarum disciplinæ capax est: ubi semel ad hominem adsuescit, ab eo omnia patitur, ex eoq́; morum similitudinẽ in se transfert, neq; aliter quàm parui canes ex hominis manu gaudet cibum sumere, atq; ad se accedentem promuscide complectitur, eumq́; caput intra fauces immittere facile tandiu patitur, quoad homini libitum fuerit: hoc enim in eorum pastoribus (νομάσι) fieri uidemus, Philostratus. Ipsius animalis tanta narratur clementia contra minus ualida, ut in grege pecudum occurrentia manu dimoueat, ne quid obterat imprudens: nec nisi lacessitu noceãt, ideoq́; gregatim semper ambulent, Plin. Inest illis clementiæ bonum: quippe si per deserta uagabundum hominem forte uiderint, ductus usq; ad notas uias præbent: uel si confertis pecoribus occursitent, itinera sibi blanda & placida manu faciunt, ne quod obuium animal interimant, Solin. Non homini, nisi lacessiti, quicquam nocent: tum enim promuscide tanquam manu comprehensum eum ad teli iactum iaculantur: ut sæpe, antequam terram contigerit, moriatur, Gillius. Plutarchus affert, Romæ etiam elephantum ex pueris, qui promuscidem stilis pupugissent, unum sublimem corripuisse, ut statim eum in sublime, quantum maximè posset, iacularetur. At enim sublato eorum qui aderant clamore, sensim & moderate rursus humi deposuisse, existimantem tanto metu iniecto, satis illum pœnarum pependisse, Gillius ex Plutarchi libro Vtra animaliũ, &c. Vbi pro his uerbis, ut statim eum in sublime iacularetur, Gręcè legitur, ἐπίδοξος ἦν ἀποτυμπανίσειν: Grynæus simplicius uertit, arreptum alteq́; sublatum confecturus uidebatur. ἀποτυμπανίσαι, ut Varinus, & Etymologus docent, non est simpliciter occidere, sed tympano ferire: id autem lignum est, quod alij scytalen uocant: olim enim hostes lignis occidebant, postea uerò gladio, tum seruos tum liberos. (Certum est ante ferri & æris usum, in pugnis, stipitibus duris sudibusq́; præustis milites usos, & similiter nimirum securis aut gladij loco carnifices ligno uel trunco utebantur: & forsitan inde uerbum obtruncare descenderit, pro caput amputare: Capio fustem, obtrunco gallum furẽ manifestarium, Plautus: quod postea ferè pro quouis modo occidere usurpatum est.) Et rursus, ἀποτυμπανισθῆναι, inquit Varinus, idem est quod decollari, τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθῆναι. ἀποτυμπανίζειν Suidas interpretatur κακῶς φονεύειν, id est ignominiose occidere. τύμπανα, ξύλα ἐφ' οἷς ἐτυμπάνιζον, ἐχρῶντο γὰρ ταύτῃ τῇ τιμωρίᾳ. ἢ βάκλα, παρὰ τὸ τύπτειν, ἤγουν ξύλα οἷς τύπτουσι τοὺς δικαστηρίοις ἐν τιμωρούμενοι, Suidas & Varinus: (forte ita ut tympana uulgò nota instrumenta bacillis pulsantur.) Tympanum lignum est carnificis, quo sibi traditos necat, Etymologus. τυμπανίζεται, ligno feritur, excoriatur, suspenditur. Tympana in Aristophanis Pluto ligna sunt quibus cęderentur nocẽtes, Cęlius. Varinus cũ scribit fuisse ligna ἐφ' οἷς ἐτυμπάνιζον, id est in quibus

tympanorum supplicio afficiebant, uidetur indicare ligna quibus imponerētur uel alligarentur sontes. Pollux libro octauo carnificis instrumenta numerat, gladium, laqueum, tympanum, & uenenum. Et paulo post, χφαλὶς δὲ, τὸ δεσμωτικὸν ξύλον ἐκαλεῖτο, ἀλλόμενον, ὃ ἰδίοις ἔδεον, ἐκ καλοῦσι ἐγχυμένον. Tympanum apud Theodoritum instrumenti tortorij genus est, quo sontes torquentur differunturq́, Grammaticus quidam. ἀποτυμπανίζεσθαι, tympanis ac fidiculis extendi ut martyres, Cyrillus libro 8. Fidiculæ numero plurali tantum, sumitur pro instrumento torquendi, ex duobus, ut putatur, obliquatis lignis compacto, ab extorquenda ueritate ac fide: Vel à nerueis funibus, uinculisq́, quibus ad illum modum homines torquendi alligantur, Valla libro 1. Sed alij potius esse putāt tormentum quo sontes à tortore funibus alligati, uulgò torquentur, (appensis scilicet ad pedes lapidum ponderibus.) Cum igitur tam uaria sit tympani, cum pro supplicij tormentiue genere accipitur, significatio, necessario etiam formatū inde uerbum τυμπανίζειν et ἀποτυμπανίζειν, sensum habebit multiplicē. Quod ad Plutarchi uerba, quibus dicit elephantum ita puerum proboscide sua rapuisse sublimē, ut uideretur illū ἀποτυμπανίσειν, ego uerterim, uiolenter illisurus solo: percutiunt enim & illidunt quæ uolunt manu elephanti. Videtur autem τυμπανίζειν non simpliciter & semel tantum, sed aliquoties iterum atq́ iterum in terram illidere significare, instar eorū qui tympana bacillis feriunt. ¶ Facile possunt mansuescere elephanti, Aristot. Et alibi, Mites & mansuetudini addicti sunt. Quomodo mansuefiāt, uide capite 5 post uenationem eorum. θυμὸς ἀτεμβόμενος πάλιν ... ἐλάσιων ὕλην, ἄγριος, ὣς δὲ βροτοῖς πειθαρῶς, μηρύονσι τ' ἰωὴν, &c. Oppianus. Musica capti cicurantur, præsertim Indici, ut capite quinto dicam. Ex Strabonis doctrina didicimus elephantes cantu mulceri, & tympanorum sono, Cælius.

¶ Elephanti etiam pugnant inter se uehementer, & dentibus alter alterū ferit: qui autem uictus fuerit, adeò animum amittit, ut ne uocem quidem uictoris toleret, Aristot. Elephantum quomodo expugnauerit canis Indicus, retuli supra in historia Canum robustiorum. Magnus Indorum rex quotannis diem unum proponit, tum hominum, tum bestiarum certaminibus: committūtur autem pugnaturæ inter se & aliæ bestiæ, & elephanti. Elephanti ad certamen ut incendantur, promuscide sponte sua sese uerberant, Aelian. Clara est unius è Romanis dimicatio aduersus Elephantum, cum Annibal captiuos nostros dimicare inter se coēgisset. Namq́ unum qui supererat obiecit elephanto: & ille, dimitti pactus, si interemisset, solus in harena congressus, magno Pœnorum dolore confecit. Annibal cum famam eius dimicationis contemptum allaturam beluis intelligeret, equites misit qui abeuntem interficerent. Proboscidem eorū facillime amputari Pyrrhi præliorum experimētis patuit. Romę pugnasse Fenestella tradit primū omniū in Circo Claudij pulchri ædilitate curuli M. Antonio A. Posthumo Coss. anno urbis sexcentesimo quinquagesimo quinto. Itē post annos 20. Lucullorum ædilitate curuli aduersus tauros. Pompei quoq́ altero consulatu, dedicatione templi Veneris uictricis pugnauere in circo 20. aut ut quidam tradunt 17. Getulis ex aduerso iaculantibus, mirabili unius dimicatione, qui pedibus confossis repsit genibus in cateruas, arrepta scuta iaciēs in sublime, quæ decidentia uoluptati spectantibus erant in orbem circumacta, uelut arte non furore beluæ iacerentur. Magnum & in altero miraculum fuit uno ictu occiso. Pilum sub oculo adactum, in uitalia capitis uenerat. Vniuersi eruptionem tentauere non sine uexatione populi, circundati claustris ferreis. Qua de causa Cæsar dictator, postea simile spectaculum editurus, Euripis harenam circundedit, quos Nero princeps sustulit equiti loca addens. Sed Pompeiani amissa fugæ spe, misericordiam uulgi inenarrabili habitu quęrentes supplicauere, quadam sese lamentatione complorantes, tanto populi dolore, ut oblitus imperatoris, ac munificentiæ honori suo exquisitæ, flens uniuersus consurgeret, dirasq́ Pompeio, quas ille mox luit, pœnas imprecaretur. Pugnauere & Cæsari dictatori tertio consulatus eius, 20. contra pedites quingentos: iterum totidem turriti cum sexagenis propugnatoribus, eodem quo priores numero peditum, & pari equitū ex aduerso dimicante. Postea singuli, principibus Claudio & Neroni in consummatione gladiatorum, Plinius. Pugnam illorum primus omnium in Circo dedit Cn. Pompeius ludis, quibus à se factum theatrum dedicauit, ut scribit Asconius Pædianus. Vide supra initio capitis secundi. Declinas ut lucas boues Olim resumpto præferoces prælio Fugit iuuentus Romula, Ausonius. Edita munera in quibus elephantos & crocutas, & tigrides, & rhinocerotes, &c. exhibuit, Iulius Capitolinus in Antonino Pio. Qui modo per totam flammis stimulatus arenam Sustulerat raptas taurus in astra pilas, Occubuit tandem cornuto ardore petitus, Dum facilem tolli sic elephanta putat, Martialis. Hæc omnia Plinius lib. 8. cap. 7. Elephantorum pleriq́ ignē fugiunt, ut ex historijs confirmabimus sequēti capite, ubi de usu ipsorū in bellis dicetur.

¶ Si elephantus feritate effertur, statim ad arietis conspectum mansuescit, Gillius. Elephas furens ariete uiso quiescit, ac conflaccescit impetus, Cælius ex Symposiacis Plutarchi: & Zoroastres in Geoponicis. Arietis cornua horrescit elephas, Aelianus. Et alibi, Romanos (quoniam non cornua modo arietis, sed etiam suilli pecoris grunnitum oderunt) Pyrrhi Epirotarum regis elephantos in fugam uertisse homines dicunt, uictoriamq́ amplam ex eo bello retulisse. Elephanti ex animalibus maximè exhorrent hircum, cerasten, porcum: quibus sanè machinamentis Romani elephantos Pyrrhi regis primum uertentes, uictoria sunt potiti, Volaterranus: qui perperam forte pro ariete cornuto, hircum cerasten reddidit. Regem insipientiam fugientem significaturi Aegyptij, elephantum (uetus interpres ineptè ceruum reddidit) & arietem pingunt: fugit enim ille cū arietem uidet, Orus. Cum Elephanti in uenatione fugantur, si eos sic frequentes coactos leones perspiciant, alij aliò in fugam

gam tanquam hinnuli, ab elephantis sibi incredibiliter timentes, cõijciuntur, Aelian. Iphicrates scribit apud Hesperios Aethiopes leones elephantorum pullos aggredi, quos cum uulnerarint, iam matribus succurrentibus fugere. Illas uerò cum filios sanguine maculatos uiderint, eos interficere: leones postmodum reuersos cadaueribus uesci, Strabo. Suis grunnitum horrescit elephas, Idem. Et rursus, Cum ab Antipatro Megarenses circumsederentur, acerrimeq́ Macedones incumberent, primo in sues pice oblitos incendium Megarei excitarunt, deinde sic incensos in hostes immiserunt. Hi itaq; furore inflammati, cum in elephantorum agmina incurrerunt, tum clamantes, nempe igni flagrantes, quasi quibusdam furijs elephantos incitarunt, & grauiter perturbarunt: hi enim nullũ neque ordinem tenebant, neq; amplius, quamuis à primo ætatis tempore domiti fuissent, mansuefacti erant: siue quòd sua quadam recondita natura à suillo pecore longe abhorreant, grauiq́; in id odio sint: siue etiam quia horum absonum uocis acumen perhorreant. Cuius rei non ignari educatores generis elephantini, unà cum suibus pullos alunt, ex consuetudine eos ut minus horreant, Hæc Aelianus. Elephantes porcina uox terret, Seneca in libro de Ira. Aegyptij pro rege qui hominem nugatorem fugiat, elephantem cum sue pingunt: fugit enim is grunnitu suis audito, Orus. Exhorrescit à porcelli recens nati uoce, Zoroastres in Geoponicis. Odorem muris uel maximè fugiunt, pabula etiam quæ à musculis contacta sunt, recusant, Solinus. Elephantos ad potum uenientes in Gange Indiæ, uermes brachijs binis, sexaginta cubitorũ coerulei, qui nomen à facie traxerunt, mordicus comprehensa manu eorum abstrahunt, ut Statius Sebosus affert, Plin. 9.15. Elephantorũ anima serpentes extrahit, Plin. Draconem elephas perhorrescit, Aelian. Et rursus, Aethiopia (inquit) dracones ad longitudinem triginta passuum progredientes generat, & nomen proprium non habent, sed duntaxat elephantorum interfectores ipsos nominant, & proueniunt ad summam senectutem. Item alibi, Apud Indos, sicut audio, graueis inter se gerunt inimicitias draco & elephantus. Quare dracones haud inscij imperitiq́;, ex arboribus elephantos ramos decerpere in pastus suos solere: in has ipsas arbores primo serpunt, postea eam sui corporis partem dimidiam quæ ad caudam pertinet, arborum folijs circuntegunt, alteram partem anteriorem funiculi instar appensam demittunt: eò cum accessit elephantus ad arboris cacumina colligenda, draco in huius ipsius oculos insiliens effodit, & constrictum tenens, inusitato & nouo quodam laqueo strangulat, Hęc Aelian. India fert elephantos (uerba sunt Plinij) bellantesq́; cum eis perpetua discordia dracones, tantæ magnitudinis, ut & ipsos circumflexu facili ambiant, nexuq́; nodi præstringant. Cõmoritur ea dimicatio: uictusq́; corruens complexum elidit pondere. Mira animalium pro se cuiq; præcipua solertia est, ut ijs (draconibus) una scandendi in tantam altitudinem difficultas. Draco itaq; iter ad pabula speculatus ab excelsa se arbore inijcit. Scit ille imparem sibi luctatum contra nexus: itaq; arborum aut rupium attritum quærit. Cauent hoc dracones, ob idq́; gressus primum alligant cauda. Resoluunt illi nodos manu. At hi in ipsa nare caput condunt, pariterq́; spiritum pręcludunt, & mollissimas lancinant partes. Iidem obuij deprehensi, in aduersos erigunt se, oculosq́; maxime petunt. Ita fit ut plerunq; cæci ac fame & mœroris tabe confecti reperiantur. Quam quis aliam tantę discordię causam attulerit, nisi naturæ spectaculum, sibi paria componentis? Est & alia dimicationis huius fama. Elephantis frigidissimum esse sanguinem, ob id æstu torrente præcipue à draconibus expeti. Quamobrem in amnes mersos insidiari bibentibus: arctatisq́; illigata manu in aurẽ morsum defigere: quoniam is tantum locus defendi non possit manu. Dracones esse tantos, ut totum sanguinem capiant. Itaque elephantos ab ijs ebibi, siccatosq́; concidere, & dracones inebriatos opprimi, commoriq́;, Hucusq; Plin. Milton uocant Græci minium, quidam cinnabari: (Cinnabari Galenus & Dioscorides neutro genere proferunt: Plinius & neutro & in fœminino cinnabarin.) Vnde natus error Indico cinnabaris nomine. Sic enim appellant illi sanguinem draconis elisi elephantorum morientium pondere, permixto utriusq; animalis sanguine, ut diximus. Neq; alius est color qui in picturis propriè sanguinem reddat. Illa cinnabaris antidotis medicamentisq; utilissima est. At hercule medici quia cinnabarin uocant, pro ea utuntur hoc minio, quod uenenum esse paulò mox docebimus. Cinnabari ueteres quæ etiam nunc uocant monochromata (quorum etiam lib. 35. cap. 5. meminit) pingebant. Cinnabaris adulteratur sanguine caprino, aut sorbis tritis. Pretium synceræ nummi quinquaginta, Hæc omnia de cinnabari Plinius 33.7. Idem libro 35. 5. Floridi (inquit) colores sunt, quos dominus pingenti præstat, minium, Armenium, cinnabaris, &c. Et lib. 13. cap. 1. Vnguentis quidam coloris gratia addiderunt cinnabari & anchusam. Inter elephantos & dracones iugis discordia: deniq; insidiæ hoc astu præparantur. Serpentes propter semitas delitescunt, per quas elephanti assuetis callibus euagantur, atq; ita prætermissis prioribus postremos adoriuntur, ne qui antecesserint, ualeant ultimis opitulari. Ac primum pedes nodis illigant, ut laqueatis cruribus impediant gradiendi facultatem, Solinus &c. reliqua ut Plinius: Et subinde, Itaq; cum ebiberint sanguinem, dum ruunt belluæ, dracones obruuntur. Sic utrinq; fusus cruor terram imbuit, fitq́; pigmentum quicquid soli tinxerit, quod cinnabarim uocant. Taprobana maxima Indorum insula elephantos alit, & serpentes qui omnium serpentium naturam superant. Hi elephantos aggressi, pedes eorum suis implicant spiris, & in terram deiectos uorant. Sæpe tamen pondere illorum obruti commoriuntur. In horum draconum capitibus multi preciosissimi lapides reperiuntur, quorum natiua sigilla sunt, ita ut uni huius generis currum fuisse insculptum multi se uidisse affirment, ut Posidippus alicubi in carminibus suis testatur, Ioan. Tzetzes.

Chiliade octaua. Sanguinem draconis Serapio describens, quem hemalocoen uocat, non aliter describit quàm Dioscorides quartam sideritidis speciem, nec alias ei facultates attribuit, & Galeni de sideritide uerba citat. Quarta sanè species sideritidis apud Dioscoridem (apud quem primam quoq; speciem sanguinem Titani cognominatam legimus) uulnera sanat & astringit, quam multi millefolium putant: & reuera è genere millefolij est qua rustici nostri ad boues & equos uulneratos sanandos utuntur. Serapionem secuti recẽtiores etiam, ut Genuensis, Pandectarius & alij, per sanguinem draconis, sideritidis herbæ succum intelligunt: non tamen inde paratus in pharmacopolijs reperitur, sed alia tria genera: unum in rotulas conuolutum, quod ex rubrica, qua boli Armeniæ loco plerique hactenus utebantur, & terra fit: Alterum, cuiusdam arboris lachryma: Tertium, gummi arboris: in quo cortices etiam apparent, in lachryma non item: utrunq; gustu astringit. Vtrunq; è Libya adferri scimus, & ex Aegypto Venetias, Antonius Brasauola. Et rursus in minij examine, Non possum (inquit) aliter suspicari quàm cinnabarin esse guttam illam uel lachrymam (arboris ex Libya) quam in officinis sanguinem draconis appellant, nec in uili pretio est. In quo certe color profundus uisitur, ut de cinnabaris suæ colore Dioscorides scripsit. Is non ita dudum Venetias adferri cœpit, & paucus quidem: utuntur eo pictores ad fingendum sanguinem. Apud hos simul & medicos in magno usu est. Idem sentit Matthæolus quoq; in commentarijs suis Italicis in Dioscoridem. Sanguinis draconis (inquit) color ad sanguinem omnium maximè accedit, translucidus & friabilis est: pharmacopolæ hodie sanguinem draconis in lachrymis uocant, ad differentiam adulterati qui in pastillos redactus habetur. Verus enim, ut Aluigus Cadamostus scribit, libro quarto suæ nauigationis in Africam, lachryma gummosa & liquida est, ex arbore destillans: cuius ut maiorem copiam habeant Afri, ferramentis quibusdam corticem uulnerant, & collectum liquorem & ad ignem decoctum, sanguinem draconis uocant. Hinc uerisimile fit (inquit Matthæolus) hanc esse Dioscoridis cinnabarin, ut quæ ex Africa, & perpauca quidem afferatur, unde magno in pretio est. Vires etiam hæmatitæ lapidis habet, & à recentioribus medicis satis feliciter ad sanguinis sputum, eiusq; fluores, tum alios, tum dysentericos tum muliebres usurpatur propter uim astringentem. Accedit quod etiam Dioscoridis tempore cinnabarin sanguinem draconis uocabant; sic enim ille scribit, insinuans non uerè draconis hunc esse sanguinem, sed à colore ita appellatum. Sed apparet illi non satis constitisse de hoc pigmento, undenam sumeretur: & multò minus Plinio, qui putasse uidetur cinnabarin uerum draconis sanguinem esse: nec subijt ei dubitare, quo pacto fieri posset ut sanguis extra uenas siccus, ac terræ permixtus, tam uiuum sanguinis colorem redderet, qualẽ ipse cinnabarin reddere scribit, & nos in nostro sanguine draconis Africano manifestè uidemus, Hæc ferè Matthæolus. De sanguine draconis (uerba sunt Monachorum qui nuper in Mesuen scripserunt) optimè tractauit Ant. Brasaulus. Habentur autem uenalia hodie duo genera hoc nomine, quorum alterum fictitium est, ex bolo non Armenia, sorbis contusis, & caprino hircinóue sanguine, alijsq; diuersis rebus, in placentarum formam redigi solitum, & furno aut sole desiccari. Hoc ut plurimum in equorum & similium (animalium) remedijs utuntur: multi etiam hominum. Alterum uerò succus est & lachryma quarundam magnarum arborum, in insulis Lusitanorum nuper inuentis copiosè nascentium: Cuius generis arbores Vlyssippone maximas uidimus. Sunt enim tanquam columnæ, unicæ cimaturæ (sic illi loquuntur) more palmarum, absq; ramis folia sunt eis simillima spatulæ fœtidæ, crassiora tamen: cortex arboris subcinericeus, & unà cum tota arbore rubri succi plenus. Arbor tempestiuè scarificata emittit lachrymas sanguineas, quas gummi instar cõdensatas abradunt è cortice incolę, nec uilius uendunt. Multi etiam lignum eius frustatim incisum ebullire faciunt, & decoctum igne aut sole condensant, &c. Vtrumq; enim sanguinem draconis appellant. Sed longè melior est lachryma seu succus collectus ligni decoctione. Cæterum an hic sanguis draconis easdem uires habeat quas Achillea sideritis (Serapio, ut ex Brasauola supra citauimus, non Achilleã aut Achilleam sideritin, sed simpliciter dictæ sideritidis speciem tertiam sanguinem draconis uocat: Galenus similes utriusq; facultates facit, sed Achilleæ efficaciores magisq; astringentes) nescimus. Sed præstare putamus uti succo sideritidis uel lactucæ authoritate Auicennæ, quàm alia re absq; ullo authorũ testimonio, Hactenus Monachi in Mesuen. Ego has arbores Libycas & in nouis repertas insulis palmarum generis esse conijcio. Nam palmis folia gladioli herbæ folijs comparantur, unde spathen Græci nominant. Trunci etiam ramorumq; natura eadem. Natales ijdem, loci feruidi & arenosi. Colorem præterea palmarum germina phœniceum siue puniceum habent, unde arbores ipsę phœnices Græcis dictæ. Sunt autem illarum tam multa genera, eaq; longè diuersa, ut uix ullius arborum puto plura reperiantur: quò minus mirum fuerit hanc etiam adnumerari. Postremo uires conueniunt. Nam fructus palmarum astringunt, uulnera glutinant: sanguinem excreantibus in cibo commendantur, hæmorrhoidas & dysenteriam cohibent, &c. Actuarius sanguinẽ draconis, δράκοντος uel δρακόντιον πελώριον αἷμα nominat. Cæterum quæ hodie cinnabaris uocatur, idem scilicet nomẽ propter coloris similitudinem sortita, alia fossilis, alia factitia est, utraq; metallica & uenenosa, nec ullo modo in corpus admittẽda. Illa in fodinis argenti uiui reperitur, ut Matthæolus scribit, rubicunda, non admodum dura, sed friabilis, magni ponderis, & argenti uiui tam plena aliquando, ut sponte defluat. Factitia ex argento uiuo & sulphure fit, sublimatis ut uulgò loquuntur. At minium uulgare hodie ut plurimũ fit ex plumbo & cerussa usta, unde id ipsum Galeni ac Dioscoridis sandycem esse apparet, Serapionis uero minium,

nium, Matthiolus. Georgius Agricola uir tum aliâs in bonis literis, tum in re metallica unus omniū maximæ authoritatis, cinnabarin siue minium factitium Germanis suis interpretatur **zinober**: minium natiuum, **bergzinober**: minium secūdarium, **menning**: quo nomine (inquit) etiam appellatur sandyx: differt autem sandyx, non colore, sed cōficiendi ratione à minio secundario. Cinnabari (inquit Galenus) modicè acrem facultatem obtinet, habet uerò & astrictionis quippiam.

¶ Elephantum infestum esse ferunt tauris syluestribus, Albert. Martialis in Spectaculorum descriptionibus taurum cum elephanto commissum meminit. ¶ In ludis Pompeij Magni uisus est rhinoceros. Alter hic genitus hostis elephanto, cornu ad saxa limato præparat se pugnæ, in dimicatione aluum maximè petens, quam scit esse molliorem: longitudo ei par, crura multò breuiora, Plin. Et alibi, In arbores exacuunt limantq; cornua elephanti, & saxo rhinocerotes. Rhinoceros licet humilior inferiorq; elephanto, cornu tamen (quod in summa nare ualidissimum gestat, adeò ut ne ferro quidem robore concedat,) saxis exacuto, elephanti crura suo rictu subiens, discerpit & lacerat: isq; effuso sanguine decumbit. Pugna eorum est de pastionibus, pro ijsq; tuendis multi mori dicuntur: ac si aluum non præoccupârit rhinoceros, sed in aliam elephanti partem aberrârit, elephantinis dentibus distrahitur: ac tametsi eius pellis ea existat firmitate, ut ægrè iaculo penetrari queat, tamen tam uiolentus est elephanti impetus, ut eam trajciat, Aelianus. Meminit etiam Oppianus, sed paucis, & Strabo lib. 16. ¶ Tigris elephanti quoq; spernit uestigia, Plin. Tigris elephāto longè robustior est, Eustathius in Dionysium, & Arrianus: Insilit in caput elephantis, & facile suffocat, Idem. Gryphes cum alijs animalibus certant, eaq; uincunt, contra leones autem & elephantos non stant, Aelianus.

E.

Elephantum uenatio multis in Libya circa Troglodyticam oppidis nomen dedit, ut capite octauo dicemus. Africa foueis capit, in quas deerrante aliquo protinus cæteri congerunt ramos, moles deuoluunt, aggeres cōstruunt, omniq; ui conantur extrahere. Antea domitandi gratia greges equitatu cogebant in conuallem manu factam, & longo tractu fallacem: cuius inclusos ripis fossisq;, fame domabant. Argumentum erat ramus, homine porrigente clemēter acceptus. Nunc dentium causa, pedes eorum iaculantur alioquin mollissimos, Plin. Accepi ex sene quodam fide digno (uerba sunt Alberti ex Auicenna) Indos facere foueas, in quas esca illiciente elephanti aliquando incidant: illapsum uenatorum aliquis accedens, flagro uehementer afficit: tandē alius superuenit, qui se elephanto ostendens percussorem illum tanquam cum increpatione & uiolentia ab elephanto reijcit, & mox elephante in fouea relicto discedit: redit percussor, & rursus flagellans ab altero superueniente repellitur. Hoc sæpius iteratur, ita ut elephas tandem agnito liberatore suo, conspectu eius gaudeat: quo animaduerso, aperitur ei uia fodiēdo, qua possit egredi de fouea: egressus sequitur liberatorem suum, eiq; paret. Et hoc idem (inquit Albertus) narrauit mihi uir fide dignus, qui regionem illā peragrauerat, addens percussorem elephanti horribili colore caput & faciē pingere, & habitu uti alieno, ne postea ab elephanto cicurato agnoscatur, & in periculo uitæ sit. Cæterum Strabo libro decimo quinto, & Arrianus in Indicis, hoc modo eos capiunt, ut Gillius transtulit: à quo omissa adijciam, & quædam emendabo: Venatores quatuor aut quinq; stadiorum locum planum & minimè impeditum (ψιλὸν, Strabo, id est nullis arboribus aut fruticibus interceptū: ἄπεδον καὶ καυματῶδες, Arrianus: ἄπεδον Varinus planum exponit, καυματῶδες æstuosum significat, forte κλιμακῶδες legendum, ut decliuem exponamus, quem Plinius nimirum conuallem longo tractu fallacem nominat, quo scilicet paulatim & tanquam per gradus descenditur) fossa latitudine quinq;, simul & altitudine quatuor cubitorum (ὀργυιῶν, id est ulnarum,) cingunt: & terram quæ fodiendo eruitur, murorum instar circunquaq; exaggerant. In aggere subterranea latibula efficiunt, in quibus foramina relinquunt, per quæ lucem admittant, unde accedentes feras intueri possint. Tum ponte (angustissimo, Strabo) multo cespite constrato, ne feræ insidias positas sentiant, fossæ transitus iungitur, ac nimirum ad maiorem ferarum illecebram tres quatuórue ex mansuetioribus fœminas elephantos in claustrum concludunt: uenatores in aggeris latibula abstrusi manēt in insidijs. Iam uero eiusmodi beluæ loca culta interdiu non adeuntes, sed noctu tantum gregatim errantes pascuntur, maximum & præstantissimum ex ipsis ducem, ut boues taurum, sequuti: sic ad fossam appropinquantes, cum inclusarum uel uocem uel odorem perceperint, eò confestim accedere properant, & circum aggeres tam diu concursant, quoad pontem nacti, intra munitiones singillatim ingrediuntur: Ii autem qui positi sunt in insidijs, pontem celeriter detorquēt, alij magna celeritate uicinis proximis uicis elephantos inclusos denunciant: quo intellecto, ij in fortissimos quosq; & maximè cicures elephantos ascendentes, accedere cōtendunt: neq; tamen statim ut eò accesserunt, cum feris pugnam cōmittunt, sed eas primum aliquandiu fame & siti frangunt: deinde per pontem repositum ad eos ingressi, cum ijs iam infirmioribus & afflictis certamen instituunt, ac feros siti fameq; & tristitia confectos, cicures expugnant: ac homines ex elephantis desilientes, (Cum uerò iam defessi fuerint, rectorum audacissimi clam descendentes, quisq; sui elephantis uterum subeunt: atq; hinc subitò syluestrium uterum subeuntes, compedes illis inijciunt, Strabo:) primo compedibus defatigatos deuinciunt: post uerò cicures incitant, ut feros usq; uerberēt, dum in terram procubuerint: tum ipsis laqueos ad terram abiectis in collum inserunt, (bouillis loris crudis eorū colla cum domesticis alligant, Strabo:) in eosq; humi stratos ascendunt, & ne sessores excutiant, uel alia quapiam iniuria afficiant, eorum collum acuto ense in orbem

incidunt, & in ipsa sectura funē alligant, ut ob doloris sensum uinculis concedant, & ex feritate conquiescant. Nam collum circumacturis uulnus fune atteritur. Proinde agnoscentes infirmitatē suam uincti ducũtur à mansuetis. Eorũ aũt qui sunt ætate uel infirma uel exacta (ὅσοι δὲ νήπιοι, ἢ διὰ νωθρότητα οὐκ ἄξιοι κεκτῆσθαι, Arrianus:) dimittunt, reliquos in uicos abducũt, (in stabula, Strabo:) & pedibus inuicem uinctis, & collo ad columnam ualidam, fame domant, deinde aut herba, aut uiridi harundine pascunt. Hi molestia afflicti, pabula recusant sumere: illi uerò cantibus eos & tympanis & cymbalis demulcent ac deliniunt, Hæc Arrianus & Srabo.

¶ Nunc alias etiam uenationis elephantum rationes, ex Aeliano præcipuè, adscribam: & primum quomodo ne in foueas incidere cogantur aduersus uenatores tum armis tum ignibus resistentes pugnent. Insidiæ (inquit) quas elephantis uenatores instruxerint, non eos facile latent. Nam cum ad foueam, quam contra ipsos suffodere uenatores solent, proximi accesserunt, seu naturali quadam intelligentia, seu retrusa & abdita præsensione, & scientia rerum futurarum, à progrediendo ulterius se sustinent: ac quàm mox itinere conuerso, in uenatores inuadunt, uicq; & impressione sese in medios insidiatores incitant, simul & eos euertere conantur, fuga ut salutem contra insidias superiores facti adipiscantur. Id igitur temporis cum atrox pugna, tum uero uel hominum, uel elephantorum cædes, & occisio fit multiplex. Huius pugnæ ratio talis est: Homines quidem eminus hastas & iacula intorquentes, ac collimantes, ictu directo eos feriunt. Contrà elephanti, ex hominibus si quem cecidisse animaduerterint, statim uiolenter illum & corripiunt, & ad terram à se abiectum, proterunt, & conculcant: simul & cornibus (sic enim eorum dentes appellantur) tandiu profligant, quoad miserabili & referta accerrimis doloribus morte, hunc proiectum affecerint. Cum autem huiuscemodi animalia inuadunt, tanquam uela ex animi incitatione quàm contentissime aures, quas habent patulas, intendunt, & pandunt more magnarum struthionum, quæ uel dum fugiunt, uel dum inuadunt explicatis alis feruntur. Itemq; promuscidibus, sub cornua redactis, & contractis, quemadmodum rostra nauium plenissimis uelis propulsa, sic elephãti uehementi impressione irruentes, multos mortales funditus euertunt. Tumq; perinde ut tuba belli classicum sonans, clamores uastissimos edunt. Humi porrò prostratorum, & genibus contritorum, et ossium obtritorum, tantus est strepitus, ut uel illinc longissimè exaudiatur: nec non sæpe elisis oculis, naribus distractis, fronte disrupta, facieiq; forma amissa non uel à proximis cognatione sibi noscuntur. Iam ex ijs nonnulli ad hunc modum inopinatò seruantur. Quamuis enim sanè uenatorem beluæ cursus celeritate comprehenderit: præ tamen uehementi impetu, hunc transcurrens, genibus in terram præcipitibus actis, cornua aut in radicem, aut in quippiam aliud tale compingit: ex quo retinetur, ac uix dum se retraxit, cum uenator elapsus iam salutem fuga est consecutus. In hac igitur pugna, elephanti sæpe uincunt, sæpe item uarijs terroribus iniectis uincuntur. Tubarum enim clangor uastum clamorem efficit, ipsiq; homines armis concrepantes, clypeos uidelicet hastis contundentes, & ululatum tollentes, strepitu undiq; omnia circumsonare faciunt: tum uero partim in terra ignem incendentes, partim in sublime tollentes, ac tanquam funda eum contorquentes, partim ignitos torres iaculantes, atq; etiã longas faces in ferarum oculos magna ui inferentes, & intrudentes, eis hæc omnia ægre intuentibus, timorem afferunt. Vnde adeo impelluntur, exterrẽturq;, ut interdum in foueam, quam antè declinabant, detrudantur, & compingantur, Hæc Aelianus. Et rursus, quomodo à uenatoribus in fugam acti, incensis tandem syluis ab ea cohibeantur, describens, Qui uenandi (inquit) elephantos scientiam tenent, nobis testantur, hos insectatione uenatorum pressos, cum robore immenso, tum impetu effrenato atq; præcipiti, & quem sustinere possit nemo, sic quidem per maximas arbores, tanquam per segetes excurrere, easq; tanquam spicarum calamos, ubi cursum ramorũ proceritate retardari uident, perfringere: ubi uero ipsi ex arboribus eminent, & proceriores existunt, tum omni neruorum contentione currere, tum uiam insequentibus præcidere: nec mirũ, locorum enim consuetudinem tenent. Cum autem se ex insectatorum suorũ conspectu eripuerint, eosq; maximis processibus itineris lõgè & retro positos senserint, tum ex fuga recipiunt animũ simul, & tanquã periculo liberati, insistũt: ibiq; tum metus sollicitudine expulsa, ex immenso labore requiescũt: his interea ad cibi cogitationẽ memoria excitatur, iuncos & hederas per arbores erraticis implicationibus serpẽtes depascũtur, atq; palmarũ tenera cacumina, & aliarũ plantarũ adolescẽtiores truncos. Quòd si rursus insectatores ad eos propius adsint, hi etiã iterum sese in fugã impellunt: Cumq; ab his multã uiam absunt, sese ex fuga colligẽtes, requietem curarũ ex itineris labore habent. Insequentes autem præcipitante sole debilitati, syluã incendũt, & uiã ipsis obstruunt: quod ipsum sentientes elephãti, se sustinent à progrediendo. Ignem non minus quàm leones extimescunt, Hæc omnia Aelianus. Gabinius Romanus scriptor de elephantis tradit fabulosa quædam, dicit enim cæteras feras ignem fugere, elephantes ei resistere ac repugnare, propterea quod syluam consumat: eos cum hominibus certare, & speculatores præmittere, & cum illos uiderint fugere: cumq; uulnera acceperint, ramos uel herbam uel puluerem supplices prætendere, Strabo. ¶ Troglodytæ contermini Aethiopiæ, qui hoc solo uenatu aluntur, arbores propinquas itineri eorũ conscendunt. Inde totius agminis nouissimum speculati, extremas in clunes desiliunt. Læua apprehenditur cauda, pedes stipantur in sinistro femine. Ita pendens alterum poplitem dextra cæditac præacuta bipenni hoc crure tardato profugiens, alterius poplitis neruos ferit, cuncta præceleri pernicitate peragens, Plinius. Elephantũ uenatio ad puteũ dicta, ab Elephantophagis habitatur, qui

qui dum has feras uenantur, gregem earum per syluam ex arboribus cernentes, cum minimè adoriuntur, sed eos qui à grege aberrârint ad posteriora furtim accedentes, neruos incidunt, Strabo. Gillius copiosius prosequitur his uerbis: Aethiopes ex procerissimis arboribus elephantorũ introitus atq; exitus obseruant, non in multos uno eodemq; tempore inuadunt, sed in singulos tantũ magno robore animi insiliunt: nimirum speculator caudam beluæ appropinquantis ad arborem, in quam abditus is latet, desiliens, manibus comprehendit, pedesq; ad dextrum femur obijciens, securi, quæ ex humero pendet, expedita & acuta, dextri poplitis neruos succidit: in quo certamine utriusq; salus periclitatur. Interdum elephantus incisis neruis in sauciam partem procumbens, Aethiopem secum in terram abijcit, atq; interficit: Interdum suo pondere hominem ad arborem aut saxum allidens, occidit: ac nimirum nonnulli elephanti dolore pressi, quando insidias facienti nocere nõ queunt, sese tandiu in fugam impellunt, dum crebro securis ictu decumbunt: tum ad terram stratorum posteriores partes incolæ uicini comedunt. Alij (ex Troglodytis Aethiopiæ conterminis) tutiore genere, sed magis fallaci, intentos ingentes arcus defigunt humi longius. Hos præcipui uiribus iuuenes continent, alij connixi pari conatu tendunt, ac prætereuntibus sagittarum uenabula infigunt, mox sanguinis uestigijs sequuntur, Plin. Nõnulli (ex Elephantophagis) sagittis eos interficiunt serpentium felle tinctis. Sagittatio per homines tres perficitur, quorum duo arcum tenent, & ultra progrediuntur, tertius uerò neruum trahit. Nonnulli arbores obseruant, ad quas elephanti reclinari & quiescere solent. Harum ex altera parte truncum succidunt. Itaq; bestia se inclinans, pariter cum arbore ruit: & cum surgere nequeat, eò quod crura continuo & sine flexu osse constent, illi ex arboribus desilientes eam obtruncant, Strabo. Iam apud Aristotelem uenatio elephantorum huiusmodi legitur: Conscendunt (inquit) mites aliquos animososq; elephantos, qui uenantur, cursuq; insequuntur feros: quos cum occuparint, ferire præcipiunt suis, dum fatigent, uiresq; dissoluant. Tum rector in defatigatum illum insilit, regitq; falce: post breui tempore fera mitescit, atq; obtemperat. Quandiu insidet rector, mitem se quisq; exhibet: cum descenderit, alij mansuetudinẽ seruant, alij suã repetunt feritatem: itaq; immitescentiũ crura priora prępediunt uinculis, ut quiescant: capiuntur & natu iam grandes, & pulli, Aristoteles. Capiuntur in India, unum ex domitis agente rectore: qui deprehensum solitarium abactúmue à grege, uerberat ferũ: quo fatigato transcendit in eum, nec secus ac priorem regit, Plin. Vetulus elephas efferatior est, & non facile capitur. Sed minores quoq; natu capere operosum est, quoniam à maioribus, qui eos tuentur, nõ facile relinquuntur. In Caspio lacu oxyrynchi pisces capiuntur: horum exempta uiscera excoquunt. Vnde ad permultos usus accommodatum fit glutinum: nam non modo ad quæcunq; applicatum fuerit, adhærescit: sed & firmissimè retinet, ut & decem diebus madefactum nunquam postea dissoluatur: & eo ad elephantos comprehendendos uenatores utantur, & pulchra facinora ædant, Gillius ex Aeliano.

¶ Hactenus de hominum aduersus capiendos elephantos technis dixerim: nunc subijciam quid ipsi contra has elephanti faciant, & quibus modis euadere conentur. Quomodo uenatorum insidias herba euulsa per manus tradita sibi inuicem prodant, capite quarto explicauimus. Circumuenti à uenantibus primos constituunt quibus (dentes illi exerti) sunt minimi, ne tanti prælium putetur. Postea fessi impactos arbori frangunt, prædaq; se redimunt, Plin. Cum uenatu premuntur, pariter cõfringunt utrosq;, ut ebore damnato non requirantur. Hanc enim sibi causam periculi pręsentiunt, Solin. Elephanti causam cur petantur prænoscentes, ex sese qui dente inutili sunt, ante cæteros in prima acie constituunt, ad primum hostium impetum sine magna iactura excipiendum: reliqui qui in subsidijs manent, dentium robore integri, auxilium fessis ferunt, Aelian. Equitatu circumuenti, infirmos aut fessos in mediũ agmen recipiunt: ac uelut imperio ac ratione, per uices subeunt, Plin. Conflictu fortuito si quando pugnatur, non mediocrem habent curam sauciorum: nam fessos uulneratosq; in medium receptant, Solin. Amor eis mutuus intercedit: & cum fugiunt uenatores, robusti ac florentes ætate extrema tenent, in medium uerò uetulos & matres cum pullis recipiunt, Tzetzes. In uenationibus sibi mutuò ferunt auxilium, ita ut si quis eorum labore deficiat, alter pro illo sese opponat, Philostratus. Cum à uenatoribus elephanti, tanquam milites in bello, funduntur & fugantur, non alij ab alijs separatim, sed omnes simul & communiter in fugam se dant, ac simul inter se prementes ad gregales suos adhęrescunt. Horum autem qui iam sunt firmata & integra ætate, reliquos sic circuncludunt, tanquam pugnacissimi propugnatores totũ agmen circumuniunt: qui uero longius sunt ætate prouecti, atq; matres sub se quæq; suos pullos ita occultantes, perraro hi paruuli ut uideantur, subter medium obtinent locum, Aelian. ¶ Cum elephanti fossam transilire non queunt, de his unus aliquis in hanc sese demittit, & transuersus fossæ stans, partim uacuitatem occupat, partim pontis se uicarium præstat. Cæteri supra hunc gradientes transmittunt, & euadunt, simul & eum, qui pontis loco erat, hoc modo ex fossa cõseruant. Superiore enim ex loco quispiam porrigit pedem, quem is qui infra est promuscide circumplicat, reliqui autẽ uirgultorum fasces deijciunt, ad quos ille, cum fortissime, tum cautissime pedibus adnitens, celeri ascensu subtrahitur, Aelian. Cum fossas transeunt profundas, & difficiles superatu, δυσυπερβάτους: qui inter cæteros robustior & maior fuerit, stans medius, tanquam pons, transmittit omnes: alij autem ingerentes deinde sarmenta multa fossæ, seruant eum per quem traiecti sunt, Tzetzes. Societatis & cõmercij uim non absq; intellectus sensu elephantos ostendere, Iuba author est: fossa ducta, eaq; fruticibus paruis

& humo leui obtecta, uenatores his struunt insidias. Huc igitur quoties decidit aliquis, cæteri quicunque comitantur congestam undique syluam saxaque iniiciunt, dum cauo fossæ expleto egressus captiuo detur, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Postea quàm in foueam inciderunt, & se iam teneri sentiunt, animaduertentes exitus locum nullum eis relictum esse, cum eos pristini animi, tum libertatis capit obliuio: tum uero facile cibos ex largientibus sumunt: tum si quis præbeat, libenter bibunt, atque uinum si in promuscides effundas, sine recusatione admittunt, Aelianus. Quomodo tranent fluuios cum urgent uenatores, prædictum est capite quarto.

¶ Elephantos natura mansuetos esse & facile cicurari eodẽ supra capite docui: nunc quomodo & quibus artibus cicurentur expediendum. Mansuescunt igitur uel necessitate, ut uinculis & fame, uel blandimentis tum Musicis tum aliis, ut ex Aeliano deinceps docebimus. Quid elephantis (inquit Aelianus) postquam capti sunt faciant, ut mansuescant, dicendum est. Primo in syluam non ita longo interuallo ab ea fossa, ubi comprehensi fuerint, distantem, sic eos strictè constrictos funibus trahunt, ut ne permittant quidem, neue hi præcurrant, neue rursus retrahãtur: deinde certo & dimenso spatio horum quenque ad maximam arborem illigantes, ut neu in anteriorem partem insilire, neu rursus admodum in posteriorem resilire queant, neue ipsis ex funis laxitate facultas sit ad inferendum iniuriam, uictus tenuitate & fame, horum robur frangunt. Postea uerò quàm eorum domitores duritiam animi tandiu paulatim mollíuerunt, quoad pristinæ inexpugnabilis feritatis eos ceperit obliuio, de manu cibum sumendum dant. Hi necessitate pressi, cum non malitiose iam, tum uero hilarioribus oculis, & mansuetioribus, quàm essent soliti, intuentur. Horum autem, qui sunt ætate robusti, uinculis ruptis, cum dentium robore, tum uerò promuscide arbores reuellunt, & frangunt: uixque sero admodum, partim fame, partim ciborum illecebris, partim uerberibus mansuefiunt, Hęc Aelianus. Et rursus, Indi homines, licet permulti & magna machinati, non elephantos iam ætate procedente confirmatos facile comprehendere queunt. Quare ad loca fluminibus proxima (roscida enim & palustria pascua frequentãt) uenatores profecti, eorum catulos tantum capiunt. Hos cum adhuc ætate infirmos & teneros ceperunt, ciborum blanditiis & assentationibus ad parendum informant, ac instituunt, blandiloquentiaque mansuefaciunt: Hominum enim indigenarum linguam elephanti intelligunt. Breuiter perinde illos quasi infantes pueros alunt, partim cibaria eis largientes, parum disciplinas tradentes: quæ res efficit, ipsi ut ad obediendi facilitatem transferantur, & exuta feritate, humanitatem induant, Aelian. Et alibi, Si Indicus elephantus robore ætatis confirmatus capiatur, ex feritate ægre traducitur ad mansuetudinem: & quod desiderio libertatis teneatur, ideo cædes facit: ac si uinculis deuinciatur & constringatur, magis incitatur animo, neque ullam seruitutem perpetitur. At enim Indi uariis & multiplicibus cibariorum illecebris eum delinire student: ille tamẽ nihil de acerbitate sua remittens, nihilque ab iis blanditiis mitescens, iis præclare contemptis, pergit iisdem infestus esse. Quid igitur ii comminiscuntur & machinantur? Instrumento quodam musico uernaculam cantiunculam ei canunt, is animum attendit, auremque ad audiendum erigit, & suauitate illius demulcetur: animi incitatio comprimitur. Tum paulatim in obiectum cibum respicit, & tametsi omnibus uinculis exoluitur, tamen cantu deuinctus, non amplius ad pristinos mores à mansuetudine deficit, Hæc omnia Aelianus. Ex Strabonis doctrina didicimus elephantes cantu mulceri, & tympanorum sono, Cælius. Capti celerrimè mitificantur hordei succo, Plinius & Solinus. Zythus potionis genus est quod ex hordeo fit, quo madefactum ebur in omne opus tractabile redditur, Dioscorides: Græcè legitur, εὔεργὴς δὲ καὶ ὁ ἐλέφας γίνεται βρεχόμενος αὐτῷ. Hinc apparet Plinium ex Græco aliquo authore iisdem aut similibus uerbis uso, zythum reddidisse hordei succum, & pro elephante homonyma uoce non ebur, ut debuerat, sed ipsum animal. ἢ κέρας τὸ βόειον ὑπὸ τέφρᾳ καὶ ὄξει διαβρεχόμενον, καὶ τὸν ἐλέφαντα ὑπὸ ζύθῳ μαλακὸν γενόμενον ἢ χαλῶντα κάμπτουσι, καὶ διασχηματίζουσιν· ἄλλως δὲ οὐ δύνανται, Plutarchus in commentariolo, An ad infelicitatem satis uitium sit. Sensus est, ut Marcellus Vergilius transfert, Cinere & aceto madens os licio (siue acia malis dicere) secatur, & ebur zytho mollitum flectunt, & conformant, aliter autem non possunt. Certe ipsa uox εὔεργὴς apud Dioscoridem, operi facilem & tractabilem materiam significans, neque de animali, neque de elephantiasi morbo (ut ridiculè dubitat Marcellus) uerba eius accipi posse cõuincit. Accedit ratio, ebur scilicet macerari molliríque zytho, quoniam is acorem & uim aceto similem, quæ solidissima quæque penetret, in se cõtineat: facile enim acescit aqua in qua hordeum aut aliquæ fruges aliquandiu macerantur. Acetum etiam ex zytho & similibus, ut cereuisia, potionibus fieri constat. Aceti feruidi uis tanta est ut saxa penetret, cum cinere ossa emollit, Plutarcho teste: non mirum igitur si zythus etiam acorem in se continens, & facile acescens, eadem facultate eboris soliditatem remittat. Zythum Symeon Sethi φουκᾶρ appellat. Elephantina ossa, inquit, in zytho aliquandiu macerata, ceræ instar emolliuntur: addit & reliqua quæ Dioscorides de zytho. Democritum inuenisse aiunt quemadmodum ebur molliretur, Seneca lib. 14. epistola 91. Quòd si quis Plinio patrocinari uoluerit, dixerit forte fieri posse ut pariter utrumque uerum sit, & ebur zytho molliatur, & eiusdem potu mitigetur elephas animal: nam cum uino delectetur uel ad ebrietatem, ut supra diximus, zythum quoque libenter ab eo admitti uerisimile esse, præsertim cum hordeo gaudeat ex quo conficitur. Elephanto qui ad bellum certat, non modo ex uitibus confecti, sed etiam ex oryza factitii uini usus indulgetur, Aelianus.

¶ In quibusdam regionibus pretiũ elephanti est, ducati (denarii siue drachmæ pondere nummi aurei)

aurei) quinquaginta, in alijs mille, & alibi ad summum bis mille interdum, Vartomannus. Insueti insidendi in eis, non aliter quàm ij qui in mari nauigant in nauseolā incidunt, neq; insistere possunt. Non item in adolescentium elephantorum sessione fit negotium, imò ex illorum molli gradu sessor tantopere oblectatur, ut si mula ueheretur, Gillius & Vartoman. Cum in elephantum ascenditur, is in terram abijcit genua, & conscensionis gradum scandenti facit: neq; porrò frenum eorum cuiquam inijcitur, neq; funis ad ceruicem ullus adstringitur, sed soluti ad insulam Zanzibaram gradiuntur, Gillius. Sessore conscensuro elephas alterū ex posterioribus crus inflectit, ut per id ascendat, simul tamen ab astantibus eum iuuari & promoueri opus est. Nō freno aut habenis aut alijs uinculis regitur bellua, sed insidentis uoci obsequitur, Vartoman. Apollonius iuxta Indum fluuium puero occurrit, qui annos natus tredecim, elephanto insidens, acriter stimulis belluam urgebat, Philostratus. Elephantisten Aristoteles uocat elephantorū moderatorem, elephantarchen Plutarchus, Cælius. Sed forsan elephantistes is tantum est qui insidet elephanto, etiam priuatus: elephantarches autem qui imperat in bello (ut inferius dicam) non ipsis belluis, sed militibus qui elephantis inuehuntur, ut Cælius non rectè synonyma fecerit. Puer insidens elephantum καλαύροπι regit apud Philostratum in uita Apoll. Est autem apud Camertem καλαῦροψ, ῥόπαλον ᾧ ἐλαύνουσι τὰ κτήνη, ἢ τὸ κῆλον, ὅ ἐστι ξύλον τῶν ῥοπῶν: & καλαυροβάτης, βακτηροφόρος. Scribitur & καλάβροψ per β. pro uirga pastorali: ξύλον ᾧ τοὺς βόας βάλλουσιν interpretatur Hesychius. Baculus in alteram partem recuruus & clauatus, κορωνίς, ἀγκωνίς, ᾧ τοὺς ἐλέφαντας τύπτουσιν οἱ ἥρωες, Hesychius & Varinus: Apud eosdē uox ἅρπη ijsdem uerbis exponitur. Indis arant elephanti minores quos appellant nothos, Plin. Vita mitioribus populis Indorum multipartita degitur: Genus unum est semiferum, ac plenum laboris immensi uenandi elephantes domandiq;. Iis arant, ijs inuehuntur, hęc maximè nouêre pecuaria, ijs dimicant, militantq; pro finibus. Delectum in belua, uires & ætas atq; magnitudo faciunt, Plin. Elephantem sub iugū & uincula duci Nearchus scribit, Strabo: ubi Græcus codex habet, ἄγεσθαι δ' ὑπὸ ζυγῶν (lego ζυγὸν) καὶ (forte ὡς) καμήλους: sed locus uidetur corruptus. Oppianus libro quinto de piscatione elephantem sub iugum mitti scribit, mulorum instar. Mulierem eam præstare existimant Indi, quæ munus ab amante elephantem acceperit, ut Nearchus refert: sed hic sermo contrarius est illi qui equum & elephantum regibus duntaxat possideri asserit apud Indos, Strabo. Mulieres apud Indos, quæ quidē pudicitiæ famā appetunt, nulla alia mercede eam amiserint: pro elephanti uerò munere ei qui dederit misceri, turpe non existimant: quinetiam gloriosum mulieribus uidetur, si cuius forma elephanti pretio digna sit iudicata, Arrianus in Indicis. Quadrigæ elephantorum Gordiano decretæ sunt, utpote qui Persas uicisset, ut triumpho Persico triumpharet: Misitheo autem quadriga equorum & triumphalis currus, Iulius Capitolinus. Anthologij Græci lib. 1. sectione 69. in bellum, Philippi epigrāmma extat huiusmodi: Οὐκ ἔτι πυργωθεὶς ὁ φαλαγγομάχας ἐπὶ δῆριν ἄσχετος ὁρμαίνει μυριόδους ἐλέφας. ἀλλὰ φόβῳ σύλας βαθὺν αὐχένα πρὸς ζυγόδεσμα, ἄντυγα διφρηλατεῖ Καίσαρος οὐρανίου.

¶ Indi elephantis dimicant, militantq; pro finibus, ut paulò ante ex Plinio retuli. Nouissima Indiæ gente Gangaridum Calingarum regio Partalis uocatur: regi elephanti septingenti in procinctu bellorum excubant, Plinius & Solinus. Rex Palybotræ omnibus diebus elephantorum octo millia ad stipendium uocat, Solinus. Indi omnes, quicunq; præditi sunt regia potestate, non sine maximo elephantorum numero militarem agitant disciplinam, Idem. Vltra hos siti sunt Modubæ, Molindæ, &c. rex horum elephantos quadringentos in armis habet, Plin. Antipater author est, duos elephantos Antiocho regi in bellicis usibus celebres etiā cognominibus fuisse: etenim nouere ea. Certè Cato, cum imperatorum nomina annalibus describeret, eum qui fortissimè præliatus esset in Punica acie, Surum tradidit uocatū, altero dente mutilato, Plin. Quidā sessores suos excussos contra uim hostiū tutati sunt, & sese pro illis in mortem obiecerūt: aliqui sublatos è prælio extulerunt ad sepulturam, Arrian. Elephanti quidā aurigas suos, qui in cōflictibus sanguine exhausti cadunt, sublatos è pugna eripiunt ac seruant. Sunt qui defenderint & seruarint eos qui spatium inter anteriores ipsorum pedes subiuerant, Strabo. Cum Porus Indorum rex, in prælio, quod cum Alexandro commiserat, multis telis confixus esset: elephantus quo uehebatur, etsi sanè multis etiam ipse sagittis uulneratus erat, defixa tamen in corpore Pori tela, leniter & caute promuscide extrahere non prius destitit, quàm dominum intellexisset, ex redundanti sanguinis profusione, debilitari, & euanescere. Itaq; leniter & sensim se inflexit, ut ne ex alto decidens, Pori corpus graui casu affligeretur magis. Cum autem Pyrrhus Epirotarum rex ad Argos occubuisset, in eo conflictu elephantus fuit, qui sessorem suum tantopere amaret, ut nō prius, quamuis auriga iam cecidisset, currere omiserit, quàm suum nutritium ex hostibus & seruasset, & intra fines amicos reportasset. Turrigeros elephantorum miramur humeros, Plin. Domiti militant, & turres armatorum in hostes ferunt, magnaq; ex parte Orientis bella cōficiunt. Prosternunt acies, proterunt armatos. Iidem minimo suis stridore terrentur, uulneratiq; & territi retro semper cedunt, haud minore partium suarum pernicie, Plinius. Equorum & elephantorum insignis usus est ad pugnas: ductor elephanti, elephantagogus uocatur: & qui eis præficitur elephantarches, Pollux. Elephantarchas quidam sedecim elephantis præesse scribunt: & munus ipsum elephantarchian uocant. Quantum sit robur corporis elephanti tum ad alios tum bellicos usus capite tertio exposui. Militaris elephātus dorso suo uel nudo tres bellatores fert, alterum dextra, alterum sinistra pugnantem, tertiū retro uersus bellantem, ac simul quartū, ma-

ribus moderamina tenentē: sicq; illis beluā dirigentem, tanquam nauem clauo naucularium, reiq; nauticæ peritū, Aelian. Pugnant onusti turribus, quibus decem aut etiā quindecim Indici homines superstāt, qui ex turribus tanquā propugnaculis in hostes iaculantur, aut arcu sagittas torquent, Philostratus. Cum eos ad bellū Indi armāt, in clitellas, geminis ex ferro catenis infra aluū cinctas, utrinq; tanquā caueam ligneā imponunt, atq; ad collū alligant, singulas caueas terni milites ingrediūtur: in utriusq; medio auriga sedet, qui beluam patrio sermone alloquitur, & cum progrediendum aut regrediendum est, ostendit: Ferias, inquit, hunc: ab illo abstine manum. Itemq;: In hos inuade, ab ijs te contine. Atq; ea magnitudine tanquam castellum aliquando dorso constituunt, ut uel quindecim ex eo armati homines pugnēt, quod cum pugnā cōmittere moliuntur, asseribus superintegunt: ad promuscidem lorica circummunitam districtus gladius longitudine duorū cubitorum, crassitudine humanæ palmæ alligatur. Neq; modo fœminę maribus ferociores, sed ad onerū uectiones etiā fortiores existimantur, Gillius & Vartomannus. Sed uter sexus fortior aut robustior sit inquisiuimus supra cap. 3. Fœmina aptior est gestādis oneribus bellicis, mas uerò ipsis prælijs, utpote animosior & procerior, Obscurus. De elephantis, quibus rex Porus in prælio aduersus Alexandrum usus est, mentionē facit Plutarchus in uita Alexandri. Elephanti in prælijs homines alios conculcant, alios proboscide eleuatos rursus in terrā allidunt. Heliodorus libro nono Aethiopicorū, in prælij cuiusdam Aethiopum aduersus Persas descriptione de elephantis hæc scribit. Καὶ οἱ μὲν περὶ αὐτὸν πυργοφόρους ἐλέφαντας ἀντέταξε. Et mox, Οἱ δὲ Βλέμμυες τὰ μὲν πρῶτα σχολαίτερον ἀντεπῄεσαν ἀθρόοι τεθέντες, θᾶττον ἐκ βάσεως ἰσοχρόνως παραμείβοντες, τῶν τε ἐλεφάντων ἔμπροσθεν, ὅπως ἂν μὴ ἀπολαυσθεῖεν τῶν προμάχων, καὶ ἅμα τὴν ῥύμην τῶν ἵππων τῶν μεταξὺ ἐκκλίνοιεν. Et rursus, Οἱ δὲ ἐπειδὴ μόνον ἐπλησίαζον, ὑπὸ τὴν γαστέρα τῶν ἐλεφάντων ὑπεισδύντες, ὥσπερ ἐκ λόχου ὑποφθάσαντες τὸ ζῷον κατεπεφλέγοντες. ἔνθα πολὺς φόνος ἐν ὀλίγῳ παντελὴς συνέπεσε τοῖς ἱππεῦσιν. οἵ τε γὰρ ἵπποι πρὸς τὸ ἄηθες τῶν ἐλεφάντων ὄψεως ἀθρόον ταραχῇ μεταβάντες, καὶ ἐπὶ μεγέθει ξενίζοντι τῆς θέας τὸ φοβερὸν ἐπιφερόμενοι, οἱ μὲν ἐκκλινδρομοῦντες, οἱ δὲ ἐν ἄλλοις (lego ἀλλήλοις) συνταραττόμενοι, τὴν τάξιν τῆς φάλαγγος τάχιστα παρέλυον. οἵ τε ἐπὶ τῶν ἐλεφάντων ἐπὶ τοὺς πύργους ἐξ ἓξ ἱκασιν (lego ἱκάστων) καταλαβόντες, (Videtur hîc aliquid deesse) δύο δὲ περὶ ἑκάστην πλευρὰν ἱκάστην ἐκτοξεύοντες, τῆς ἐπ' οὐρὰν μόνης καὶ εἰς τὸ ἀπρακτον σχολαζούσης, ὥσπερ ἐκ τινος συνεχές τε καὶ ὥσπερ νιφετὸν ἀκροπόλεως τῶν πύργων ἔβαλλον, ὥστε εἰς νέφους φαντασίαν τὴν πυκνότητα φαίνεσθαι τοῖς Πέρσαις. Et paulò post, Καὶ ὅπως οἱ μὲν αὐτοῦ κατεκυλίοντο ὑπό τε τῶν ἐλεφάντων ἀνατρεπόμενοι καὶ καταπατούμενοι: οἱ δὲ ὑπό τε τῶν Συρῶν, ὑπό τε τῶν Βλεμμύων ὥσπερ ἐκ λόχου τοῦ ἐλέφαντος ἐκδρομαῖς τε παιόμενοι, καὶ τοὺς μὲν περιόντων ἐνοχλούντων: τοὺς δὲ περὶ συμπλοκὴν ἐκ τῶν ἵππων εἰς γῆν ἀθέντων. ὅσοι δὲ καὶ διαδιδράσκοντες, ἄπρακτοι καὶ πᾶσαν ἀποδόντες τοὺς ἐλέφαντας ἐπεχώρουν. τὸ γὰρ δεινὸν πέφρακται μὲν καὶ οὐδ' ὅλως πλαγιοφόλαν εἰς μάχην: καὶ ἄλλως δὲ πρὸς τῆς φύσεως τὴν δορὰν ἐσάκωται, σμικροῖς φολίσι τὴν ἐπιφάνειαν ἐπιτρεχούσης, καὶ πᾶσαν αἰχμὴν ὑπὸ ἀντιτύπου θραυούσης. In Persarum exercitu aduersus Iulianum, elephantorum fulgentium formidandam speciem & truculentos hiatus uix mentes pauidæ perferebant: ad quorum stridorem odoremq; & insuetum aspectum magis equi terrebantur: quibus insidentes magistri, manubriatos cultros dexteris manibus illigatos gestabant, acceptæ apud Nisibin memores cladis: & si ferocius animal uires exuperasset regentis, ne reuersum per suos, ut tunc acciderat, collisam sterneret plebem, uertebram, quæ caput à ceruice disterminat, ictu maximo terebrabant. Exploratum est enim aliquando ab Hasdrubale Annibalis fratre, ita citius uitam huiusmodi adimi beluarum, Ammianus Marcellinus paulo post initiū libri 25. Idem libro 19. Lux (inquit) nobis aduenit mœstissima, Persarum manipulos formidatos ostentans, adiectis elephantorum agminibus, quorum stridore immanitateq; corporum, nihil humanæ mentes terribilius cernunt. Elephantis pugnaturis non modo ex uitibus confecti, sed etiam ex oryza factitij uini usus indulgetur, Aelianus. Potionem qua pro uino utuntur ideo ipsis largiuntur, ut ad prælium audaciores efficiantur, Gillius. ¶ Elephantis ui magna propulsis, quos flammis coniectis undiq; circumnexos, iam corporibus tactis, gradientesq; retrorsus, retinere magistri non poterant, Marcellinus libro 19. Quomodo Megarenses in prælio aduersus Antipatrum, suibus pice oblitis incensisq;, in elephantos ipsius immissis, eos perturbarint, iam capite quarto retuli. Romanos (quoniam non cornua modo arietis, sed etiam suilli pecoris grunnitum oderunt) Pyrrhi Epirotarum regis elephantos in fugam uertisse ferunt, Aelianus. Elephanti in prælijs magnitudine corporum, barrhitus horrore, formæ ipsius nouitate, homines equosq; conturbant. Hos contra Romanum exercitum primus in Lucania rex Pyrrhus eduxit. Postea Hannibal in Africa, rex Antiochus in Oriente, Iugurtha in Numidia copiosos habuerunt. Aduersus quos diuersa resistendi excogitarunt genera armorum. Nam & centurio in Lucania gladio manum (quam promuscidem uocant) uni abscidit: & bini cataphracti equi iungebantur ad currum: quibus insidentes clibanarij sarissas, hoc est longissimos contos in elephantos dirigebant. Nam muniti ferro, nec à sagittarijs, quos uehebant beluæ, lædebantur, & earum impetum equorum celeritate uitabant. Alij contra elephantos, cataphractos milites immiserunt, ita ut in brachijs eorū, & in cassidibus uel humeris aculei ingentes ponerentur è ferro, ne manu sua elephas bellatorem contra se uenientem posset apprehendere. Præcipuè tamen uelites antiqui aduersum elephantos ordinarunt. Velites autem erant iuuenes, leui armatura, corpore alacri, qui ex equis optimè missilia dirigebant. Hi equis prætercurrentibus ad latiores lanceas uel maiora spicula beluas occidebant. Sed crescente audacia, postea collecti plures milites pariter pila, hoc est missilia, in elephantos congerebant, eosq; uulneribus elidebant. Illud tamen additum est, ut funditores cum fustibalis & fundis rotundis lapidibus destinatis, Indos (per quos regebātur elephanti) cum ipsis

ipsis turribus affligerent atque mactarent, quo nihil tutius inuenitur. Præterea uenientibus beluis, quasi irrumpant aciem, spatium milites dabant. Quæ cum in agmen medium peruenissent, circumfusis undiq; armatorum globis, cum magistris absq; uulneribus capiebantur illæsæ. Carrobalistas aliquanto maiores (hæ enim longius & uehementius spicula dirigunt) superpositas curriculis, cum binis equis aut mulis post aciem ordinari conuenit, & cum sub iactu teli accesserint, bestiæ sagittis balistariorum transfiguntur. Latius tamen & firmius contra eas præfigitur ferrũ, cum in magnis corporibus maiora sint uulnera. Aduersum elephantos plura exempla & machinamenta retulimus, ut si quando necessitas postulauerit, sciatur quę sint tam immanibus beluis opponenda, Hæc Vegetius de re militari lib. 3. cap. 24. Elephantis proboscides facile amputari supra docui in B.

¶ Maurorum pedites elephantum pellibus pro clypeis se protegunt, Strabo.

¶ Nunc de ebore dicendum, quod Græci per synecdochen non aliter quàm ipsam beluam elephantem nominant. Quòd cornua sua certo tempore abijciant defodiantq;, & defossa qua arte inueniantur, capite tertio docui ex Aeliano. Libyci homines elephantos uenantur, nõ alia magis quàm dentium gratia, Aelianus. Herodotus prodit, Aethiopas tributi uice regibus Persidis uicenos dentes elephantorum grandes, tertio quoq; anno cum auro & ebeno pendere solitos. Tanta ebori authoritas erat urbis nostræ trecentesimodecimo anno: tunc enim author ille historiam eam condidit Thurijs in Italia, Plinius. Excogitatæ sunt (per luxuriam) & ligni bracteæ, nec satis: Cœpere tingi animalium cornua, dentes secari, lignumq; ebore distingui, mox operiri, Plin. Dentibus ingens pretiũ, & deorum simulachris laudatissima ex ijs materia, Plin. Cornua fœminarum (habẽt enim ea fœminæ quoq; certis in regionibus, ut capite secundo dixi) maioris esse pretij, huiusmodi rerum artifices prædicant, Aelian. Venditur ebur pondere: sunt qui tabellas aut segmenta eboris, præsertim in operibus inde factis, ut pectinibus, capulis, alijsq;, cetaceorum piscium ossibus adulterent. Distingui audio, quod è piscibus leuiora sint, minusq; per ætatem pallescant. Ex arbore & simulachra numinum fuere, nondum pretio excogitato beluarum cadaueri, antequam ut à dijs nato iure luxuriæ, eodem ebore numinum ora spectarentur & mensarum pedes, Plin. Ebur quomodo molliatur zytho, dictum est superius hoc ipso capite, ubi quomodo elephanti capti cicurentur tractauimus. Mitior est (quàm sarcophagus) seruandis corporibus nec absumẽdis, chernites, ebori simillimus, in quo Darium conditum ferunt, Plinius 36. 17. ἐλέφαντι ὅμοιος χερνίτης, ἐν ᾧ περ φασὶ τὸν Δαρεῖον κεῖσθαι, Theophrastus. Candidũ marmor ebori simile, dicitur & lapis Coraliticus, & Arabicus: ex quo fit gemma Arabica: quæ, ut Plinius scribit, ebori simillima est, & hoc uideretur, nisi abnueret duritia: dicitur etiam chernites, in quo Darium, ut Theophrastus scribit, conditum ferunt: reperitur etiam in Germania, &c. Id aliquando in stirias concreuit, sæpe translucet, sæpius non politum nitet: idem marmor plurimis spiris fumidum esse solet: quale potissimum gignitur in Phrygia & Cappadocia, ex quo iterum fit gemma, quam Plinius, etiamsi ebori similis sit, tamen quia fumo est suffusa, capniten appellauit, Georg. Agricola. Huius generis mihi uidetur, qui apud Syluaticum lapis lagia (lapis alagi, apud ueterem glossographum in Auicennam) nominatur, similis ossibus elephantis, fusci coloris, & quasi subruffus. Hagiar alagi, id est lapis eburneus, Andreas Bellunensis. Theophrastus author est & ebur fossile candido & nigro colore inueniri, & ossa è terra nasci, inueniriq; lapides osseos, Plinius. Aliud est ebenum fossile, gagati simillimum, sed ramosum, nec ardens. Pæderos gemma Arabica, aspectu eburnea est, Solinus.

¶ Vetus oleum existimatur ebori uindicando à carie utile esse, Plin. Circa Iouis Olympij simulachrum in luco, quem Altin appellant, pauimentũ est ex lapide nigro, proximè uerò circa statuam κρηπῖς, id est basis, è Pario lapide, ut oleum statuæ infusum illic excipiatur. Conducit enim statuæ illi ebur, & ne quid uitij ex uligine loci accidat, efficit. Cæterum Athenis in arce, Palladis quam Parthenon uocant, simulachrum eburneum, non oleum sed aqua iuuat. Nam cum locus ualde æditus & siccus squalidusq; sit, aquam & rorem inde nascentem desiderat. At in Epidauro quærenti mihi quî fieret quod Aesculapij simulachrum nec aqua nec oleo rigaretur, responderunt, ipsum & solium cui insidet super puteo situm esse, Pausanias in Eliacis: unde etiam Cælius partem trãstulit lib. 13 cap. 17. Quòd ebur siccitatibus maximè offenditur, & de eburneis celebratis simulachris, Leonicenus uariæ historiæ 2. 59. ubi etiam ex Pausania quædã transtulit de eburneis celebratis simulachris. Venerem Vraniam Phidias ex ebore & auro fecit, Pausanias. Elephantina Venus (inquit Gyraldus) ab urbe Aegyptia denominata putaĩ, &c. Sed forte ab eburnea statua sic dicta fuerit, ut Apollo eboreus Romæ. Raphani ebora poliunt, Plin. Squatina lignum & ebora poliũtur, Idem. ¶ Fiunt ex ebore præter alia cultrorum capuli, quos aliqui in mensa ueneno præsente sudare nugantur. ἐλεφαντόκωπον δὲ τὴν λαβὴν τὴν μάχαιραν ἔφη, Suidas. Corcyræa flagra κώπας ἐλεφαντίνας, id est ex ebore manubria habebant, Hesychius. ἐλεφαντοκώπους ξιφομαχαίρας, Θεόπομπος ἐν Πόλεσιν, ut Pollux citat. Qui cultui student in Britannia, dentibus mari nantium belluarum insigniunt ensium capulos: candicant enim ad eburneam claritatem, Solinus cap. 25. Plato dixit κλίνην πυξίνην, σὺ δ' ἂν καὶ ἐλεφαντίνην εἴποις, καὶ χαλκῆν, Pollux. Inter opes Salomonis fuit thronus de ebore grandis uestitus auro fuluo, (ut legimus 3. Reg. 10.) cui operi uix minus triginta millibus talentorum attribui potest, &c. Robertus Cenalis. Mineruæ Panachæidis simulachrum ex ebore & auro factũ est, Pausanias in Achaicis. Idem multa tum deorum tum alia simulachra, uel ex ebore tantum, uel etiam ex auro facta commemorat: multa

O 2

& alij authores passim, quæ omnia referre infinitum fuerit. ὅτι σούκινα (ex succino uel electro nimirum) καὶ ἐλεφάντινα ψέλλια γυναιξὶν εἰσὶ σύμφορα, Suidas ex authore innominato. Magnitudo dentium uidetur quidem in templis præcipua. Sed tamen in extremis Africæ, qua confinis Aethiopiæ est, postium uicem in domicilijs præbere: sæpesque in ijs & pecorum stabulis pro palis elephantorum dentibus fieri, Polybius tradit, authore Gulussa Regulo, Plin. Eorum qui sunt confirmata ætate, ea magnitudine dentes existunt, uicem ut postium præstent, & pro palis Nigritæ ad sepimenta utantur: sæpe enim ad longitudinem decem pedum augescunt, Gillius. Atramentum Apelles commentus est ex ebore combusto facere, quod elephantinum uocant, Plin. 35. 6. Pinxit ebore cestro (aliâs cesto) id est uiriculo, Plinius 35. 10. Et superius paulò, Et penicillo pinxit & cestro. Sophocles cestrā dixit pro stimulo siue stylo, ut ait Pollux. Hoc genus utilius, quod Græci cestram uocant, nostri uiriculum: nam & terebram uulgo ita dicimus, Hermolaus in Plinium. Pictores ebore à Plutarcho in Periclis uita ἐλέφαντος ζωγράφοι nominantur: nisi quis ἐλέφαντος putet, non ἐλέφαντι scribendum, Ibidem. Plura de ebore quod ad philologiā præcipuè, uide capitis octaui segmento secundo. ¶ Elephanti ossa & pellis, ubicunque incendantur, serpentes fugāt, nec ullum animal uenenosum accedit, Author obscurus libri de naturis rerum. Quærendum an hæc potius ad elaphon, id est ceruum pertineant: Ut & illud quod apud Aelianum legimus. Contra omnium ferarum uenena remedio esse elephanti adipem: quo inunctum, licet nudus contra efferatissimas bestias procedat, illæsum discedere. Sed uidetur eadem uis utriusque animalis partibus iam dictis contra serpentes inesse. Nam uiuum etiam utrunque serpentibus infestum est. Ea quidem quæ uruntur omnia ferè, si fumi mordacitati odoris grauitas accedit, ut maximè fit in ossibus, pilis & corijs, serpentes fugant. Vide plura capite septimo.

F.

Elephantophagi à belluis quas uenantur eduntque dicti, à Nomadibus immundi uocantur, Strabo lib. 16. Et proximè ante hæc uerba, Sabæ (inquit) ciuitas maxima est, quam Eumenis lucus sequitur: Ulterius est urbs Daraba & elephantum uenatio, quæ ad puteum nominatur, eam Elephantophagi habitant. Troglodytæ contermini Aethiopiæ, solo elephantorum uenatu aluntur, Plin. Asachæi (in Africa) montes habitant, uiuunt elephantorum uenatu, Plin. Asachæi ex Aethiopum numero captos uenatibus elephantes deuorant, Solinus. Contra Meroén sunt Megabari, uel Adiabaræ dicti: pars eorum Nomades, qui elephantis uescuntur, Plinius. Aethiopes qui Nomades appellantur, ciuitates in curribus positas habent: Proximi autem illis sunt qui elephantos uenantur, illosque in frusta diuisos uendunt, unde cognomen adepti Elephantophagi nuncupantur, Philostratus. ¶ Inuenit luxuria commendationem & aliam (præter eam quæ circa opera ex dentibus facta est:) expetit in callo manus uim saporis, haud alia de causa credo quàm quia ipsum ebur sibi mandere uidetur, Plin. Ex tanta elephanti mole nihil esculentum est nisi promuscis, & labra, & cornuum medulla, Aelian. Aethiopes elephantum in uenatione captorum posteriores partes comedunt, Gillius. Vidi in quibusdam regionibus ferculū omnium pretiosissimū æstimari & regi apponi solitum, renes elephanti, Vartoman. Carnem elephanti cum alijs quibusdam decoctam ueteri tussi mederi Rasis & Albertus scribunt, ut sequenti capite dicam. τάριχος ἐλεφάντινον, id est elephantinum salsamentum, memoratur apud Athenæum lib. 3. nec explicatur. Nam quos recitat Cratetis comici uersus, mihi quidem obscuri sunt: nec ab Hermolao & Cælio Athenæi locum citantibus explicantur. Quod autem (inquit) percelebre fuerit Cratetis illud elephantinum salsamentum, Aristophanes in Thesmophoriazusis testatur. Apparet sanè in magno pretio fuisse, nam Aristophanes μέγα βρῶμα & λαμπρὸν τάριχος cognominat: Elephantinum autem fortassis ab eboris colore dictum fuerit.

G.

Mustelæ exustæ cinis, & elephantis sanguis, immixtus & illitus elephāticis corporibus medetur, Marcellus Vergilius. Elephanti sanguis præcipuè maris, fluxiones omnes, quas rheumatismos uocant, sistit, Plinius & Isidorus. Sanguis & ischiadicis prodest, Plin. ¶ Caro eius frigida & sicca est, abominabilis, Albertus: Ponderosa, frigida, pinguis, abominabilis, Rasis. Decocta & liquefacta cū aceto & semine ferulæ, si prægnans hanc gustauerit decoctionem, proijcit quicquid habet in utero, Idem. Qui gustat de carne elephanti cum aqua & sale cocta, cum seminibus asquesim (ferulę Albertus) sanat tussim antiquam, Rasis: & mox subijcitur, Quando coquitur & liquefit cum aceto & semine feni, (Albertus, ut iam citaui, legit ferulæ: & addit, hunc potum abortiuum esse prægnanti.) ¶ Elephanti adeps contra uenenata ualet. Nam si quis eo inungatur, eiúsue suffimēto expietur, hæc ab illo aufugiunt longissimè, Aelianus: Vide supra circa finē capitis quinti. Illitus fugat uenenosa, Auicenna. Adipe ceruino elephantinoque perunctos, serpentes fugiunt, Dioscorides 2. 86. Sepum elephantis illitum capiti dolenti prodest, Albertus & Rasis citans Aristotelem. Fumo quoque qui fit ex ungula & pilis elephantis, animalium quælibet uenenata fugantur, Isidorus.

¶ Ebur tota substantia cor roborare, & conceptum iuuare, practicis scribitur, frigidum siccum primo gradu, Syluius. Cauendum est ne sit adulteratum ossibus piscium, aut aliorum quorundam animalium. Elephas (inquit Platearius) habet ossa quædam solida ut dentes, (dentes etiam elephantorum medullam habent, & fallitur Platearius, Monachi in Mesuen) quæ non cremantur, sed ad diuersos usus seruantur. Quædam uerò medullam habent, quæ combusta dicuntur spodium. Est autem spodium

spodium frigidum in tertio gradu, siccum in secundo. (Hęc graduum assignatio falsa apparet, & neque uero spodio, neque antispodio ex ossibus elephanti crematis conuenire.) Adulteratur quandoque ossibus canis combustis, quandoque etiam marmore combusto, sed id est minus (lego nimis) ponderosum. Eligi debet subalbidum, ualde leue & continuum, Hæc Platearius. Pharmacopolæ ubique hodie pro spodio ossibus combustis utuntur, siue elephantis, ut ipsi asserunt, siue potius bouis, uel arietis, uel canis, aut alterius animantis: quis enim usta discernat? Monachi in Mesuen. Huius spodij (ex ossibus elephantorum ustis) usus est in syrupis ad refrigerãdum. Puluis eius cum succo plantaginis ad dysenteriam & sanguinis sputum datur, Platearius. Ebur uim adstringendi obtinet, Dioscorides & Serapio. Ego nullam in gustu astrictionem percipio, sed emplasticam uim potius & absque morsu siccantem. Dioscoridi forte imposuit siccandi natura: at nõ si quid fluxiones siccat, statim astringit. Spodij ex ebore apud recentiores medicos præparatio huiusmodi præscribitur: Eboris in partes secti libram fictili crudo impone, & operculum luto circunquaque obline & agglutina: sic cremari sinito donec fictilia percocta sint: deinde exemptum ebur in tenuissimũ puluerem terito & cribrato: mox in patina uitrea liquoris stillatitij rosarum libras duas superinfunde, & exiccari sinito: deinde secundo terito, & tantundem liquoris rosacei affundens siccato. Vbi uerò iam tertio contriueris, admiscebis liquori rosarum camphoræ subtilissimè tritæ drachmas quatuor: & pariter conteres in tabula marmorea durissima, fingesque pastillos, & in denso aliquo uase, ne expirent, repones. Quòd si ebur defuerit, cornu ceruinum similiter præparabis: est enim hoc quoque efficax medicamentum ad multa, præsertim contra uenena. Alij monent ebur aperto fictili cremandum esse: sic candidum fieri, secus nigrescere. Ad elephantiasin, Eboris & cornu ceruini ramenta cochlearij mensura sæpe ad prædictam mensuram (pharmaci ex cedria, quod sic fit: acetum optimum, cedria, & succus brassicę, singula cyami mensura miscentur, & ieiunis mane præbentur) ammiscentur. Nam & per seipsum unumquodque eorum potatum utilissimum existit, Aëtius 13.122. Ebur & castoreum ex lacte rabido equo infunduntur, Nemesianus. Qui post ægritudines aliquas, ut lethargum aut pestilentiam, in obliuionem deciderint, eos maximè iuuat hiera Ruffi: & castoreum cum oleo occipiti illitũ. Post purgationem hieræ, scobem dentis elephantis circiter drachmam unam è mulsa potam non parum iuuare creditur: & castoreum similiter post purgationem drachmæ pondere cum melicrato, Aëtius. Eboris scobe illito paronychia sanantur, Dioscorides, Serapio & Plinius. Ramentis eboris cũ melle Attico, ut aiunt, nubeculæ in facie tolluntur, Plin. Ebur cum melle contritum & impositum, maculas mirè sanat, Sextus. Mulier si quotidie de puluere eboris faciem suam fricauerit, plagas mundabit, Idẽ: Per plagas (inquit Humelbergius) intelligit, quas priore curatione maculas, Plinius 28.8. nubeculas, uocat. Drachmam (unciam, Albertus) de alkal, id est osse elephãti, cum decem drachmis (uncijs, Albertus) mentastri montani aquæ potam ab eo quem primum infecerit lepra, plurimum prodesse dicunt, Rasis. Capitis doloribus prodest limacis inter duas orbitas inuentæ ossiculum per aurem cum ebore traiectum, Plinius. Nauseantibus suibus salutaris habetur eburnea scobis sale fricto, Columella lib. 7. Cornu ceruinum & ebur aliqui miscent aduersus lumbricos. Ioan. Agricola scribit medicum quendam scobem eboris uino, aut liquore alicuius herbæ obstructione liberantis chymistarum fornace extracto, maceratum, ieiunis ictericis propinasse non absque successu: (Ego idem remedium in manuscripto Iudæi cuiusdam libro legere memini.) Conducit (inquit Agricola) hoc medicamen obstructionibus diuturnis egregiè, & remouet insuper stomachi dolores supra alia pharmaca, quæ in hunc usum comparantur. Exhibetur etiam cum mulsa ualde insigni facultate in comitialibus. Eboris usti farina cum sanguine hirci pota, calculos in renibus & uesica frangit absque omni periculo, Obscurus. Eburnei pectines capiti præ cæteris salubres existimantur: forte quòd reliqui ex cornibus facti plerique graui odore sint, ex ebore non item. ¶ Proboscidis tactu capitis dolor leuatur, efficacius si & sternuat. Dextra pars proboscidis cum Lemnia rubrica adalligata, impetus libidinum stimulat, Plinius. ¶ Iecur comitialibus morbis prodest, Plinius. Extremitas (aliàs additamentum) hepatis comesta cum aqua (sumac) & folijs citranguli, hepati dolenti medetur, Rasis & Albertus. Elephanti fel aliqui commendant tanquam auxiliare morsibus serpentium, Dioscorides 6.39. Fel eius ad pondus aurei (aliàs alkisat, lego alcirat, id est ceratium, tertia pars oboli) per nares immissum, iuuare aiunt contra morbum caducum, Albertus: Rasis æquale moschi pondus adijcit. ¶ Fimo elephantis si illinatur pellis (cutis) pediculosa, & in ea resiccari permittatur, pediculis liberabitur, Albertus & Rasis. Eodem si suffiatur domus aut alius locus, cinyphes (aliàs culices) fugiunt & moriuntur, Iidem. Si suffiatur eo uenter febricitantis, prodest, Hali. Si supponatur (cum lana submittatur) mulieri, conceptionem prohibet, Auicenna & Hali.

H.

a. Elephas apud Græcos inflectitur per antis, anti, &c. quo modo Latinorum quidam, præsertim recentiores, casus omnes ab eis mutuãtur, præterquam datiuũ pluralem, qui Gręcis est ἐλέφασι: Latini, quoniam talem usurpare formam non potuerunt, nec elephantibus uel in isto uel auferendi casu dicere placuit, elephantis dixerunt: & huius terminationis occasione alios quoque casus omnes in secunda declinatione usurpant. Quanquam in Plinio nominatiuum Elephantus (quo Gaza utitur) nondum inueni, sed casus ab eo factos in utroque numero omnes: & nõnullos ex eis apud Vergilium & Ciceronem. Græcorum elephas in recto singulari, & elephantes tum in recto tum accusandi casu

pluralibus, apud Plinium inueniūtur (quanquā frequentius in plurali elephāti & elephantos) nec alij præter hos tertiæ declinationis casus. Plautus in Sticho, elephantū grauidā dixit. Sed ista curiositas ad grāmaticos relegetur. ἐλέφας Grecis aliâs semper masculinum est, sed cū de fœmina peculiaris sermo est ἡ ἐλέφας dicitur, & ἐλέφας θήλεια, ut apud Athenæū ex Plutarcho. ἐλέφας nomen habet quasi ἐλέβας, quod in paludibus mas fœminā ἐπιβαίνειν, id est conscendere soleat, ut cap. 3. explicaui: ἢ παρὰ τὸ ἐλεφαίρω τὸ βλάπτω. βλαπτικὸς γὰρ. ἢ παρὰ τὸ ἐλίσσω, εἶον ἐλίφας, ὁ εἰλιγμένην ἔχων ῥῖνα. ἢ παρὰ τὸ λευκὸς γίνεται λεύκας, καὶ τροπῇ τοῦ ε πλεονασμῷ ἐλέφας, πάνυ γάρ ἐστι λευκὸν τὸ ὀστοῦν αὐτοῦ, Etymologus. Nos ab Hebraica uoce potius descēdisse ostendimus supra capite primo. Elephantem Græci à magnitudine corporis uocatum putant, eò quod formā montis præferat. Græcè enim mons elephon (forte ὁ λόφος, id est collis) dicitur. Apud Indos autem à uoce barre uocatur, unde & uox eius barritus, & dentes ebur, Isidorus apud Vincentium Bell. Huc facit illud Oppiani, φαίης κεν ἰδὼν ἐλέφαντα, πρηῶνα ὄρεος ἤδη χέρσον ὁδεύειν. ὄχημα non uehiculum tantum significat, sed quoduis etiam animal, cui inuehuntur & inequitant homines, ut sunt equus, mulus, camelus, elephas, &c. ἐν τῷ βασιλικῷ ἐπιτοῦ τῆς μάλα ἐλέφας ἱστατο πεφυλαγμένος, ὑπὸ Σελεύκου ... ἵνα ἦν ἐν χαλῷ φυλαττόντων πολλοί. ὥστε δὲ ἐκεῖ ἀργυροῦς ... ἐν πλευραῖς ζυγοῖς τὴν πρώτην ... ἔμιν ... καὶ τὸ εἰκόνισμα αὐτοῦ ... ἐπὶ ... τὸν ἐλέφαντα φυλάττοντι θάνατον, εἰ μὴ τοῦτον ... ὁ δὲ θηρονόμος ... : ὃν φονεύσας ὁ ζυγοπλάστης, δέδωκε βοράν τῷ ἐλέφαντι. τὸ δὲ θηρίον ἀτίθασσον ὄν, καὶ αὐτὸν ἀνεῖλε. καὶ ὁ Σέλευκος ἐκέλευσε, τῷ θηρίῳ θυσίαν ἤνεγκεν. ἐν αὐτῷ δὲ τῷ τόπῳ ... αὐτοῦ ..., τὸ θηρίον καὶ ὁ θηρονόμος, Suidas in βασιλικῷ. Bellua pro elephanto per excellentiam, apud Martialem, Nigro bellua nil negat magistro: & apud Plinium, Nondum pretio excogitato belluarum cadaueri. Elephanti maximi effigies in Hypnerotomachia Italica Polyphili describitur. ¶ Elephanto, qui in Punica acie fortissimè fuerat præliatus, Cato Sutrum nomen imposuit. De Aiace elephanto Pori, quem Alexāder captum dimisit torque ornatū, supra dixi: Item de Aiace & Patroclo Antiochi: & de Nicæa elephanto fœmina, quæ mulieris sibi commissum infantem matris instar curauit.

¶ Epitheta. Anguimani elephanti, Lucretius libro 2. sic dicti, quod manum siue proboscidem flectunt ac contorquent ut angues propria corpora. Clemens. Ferox. Getulus. Immanis. Indicus. Infrenis. Libycus, Lucano lib. 6. Libyssus. Marmaricus. Nigrans. Niger. Quid tibi uis mulier nigris dignissima barris? Horatius. Placidus. Terribilis. Trux. Turriger. Vastus. ¶ ἐλέφαντας ἀμφιλαφέας apud Herodotum legimus, & in Eustathij commentarijs in Dionysium de situ orbis, uide supra in B. ἀμετροβίων ἐλεφάντων, Etymologus sine authore: expono μακροβίων. Taprobane νῆσος μητέρα ... ἐλεφάντων, Alexander qui & Lychnus. Μυριόδοντας à magnitudine dentium, & φαλαγγομάχας à bellico usu, in epigrammate Philippi. ἀλλὰ καὶ Ἰνδῶν θῆρα κελαινόῤῥινον ἐπὶ ῥάχιν ὄχθος ἀνέχει κλίνας ἐπιβρίσαντες, &c. Oppianus. Πυργοφόροι apud Heliodorum.

¶ Elephas poculi genus erat tricongium, ut Damoxenus testatur in Autopenthûnte, ὁ δ' ἐχέτω νῦν σοι, τὸν ἐλέφανθ' ἀναφέρων ὁ παῖς. τί δ' ἐστὶ τοῦτο πρὸς θεῶν; ῥυτὸν δικέρατον ἡλίκον τι τρεῖς χοῦς χωροῦν χοᾶς, Ἄλκωνος ἔργον. προὔπιεν δέ μοι ποτὲ ἐν κυψέλαις ὁ δῖνος. Meminit eiusdem Epinicus in Hypoballomenis, καὶ τῶν ῥυτῶν τὰ μέγιστα τῶν ὄντων τρία πίνειν ἄποτι τὸ μέτρον πρὸς κλεψύδραν κρουνιζόμενον, ἀμφότερα δ' ἐωνιζόμενα. ἔστι δ' ἐλέφας, ἐλέφαντι παρέχων (elephantis imaginem in eo sculptam fuisse significare uidetur) ῥυτὸν χωροῦντα (lego χωροῦν) δύο χόας, ὃν οὐδ' ἂν ἐλέφας ἐκπίοι. ἐγὼ δὲ τοῦτο πέπωκα (uersus constabit si legas, ἐγὼ δὲ τοῦτό γ' ἐκπέπωκα) πολλάκις. οὐδὲν ἐλέφαντος γὰρ διαφέρεις οὐδὲ σύ, Hæc Athenæus: Versus ultimus prouerbialis est, ut infra dicam. Elephas est hordeum infusum, & est quidam potus, Syluaticus sine authore: forte legendum phucas, φουκᾶς: qui potus est ex hordeo, non alius quàm Dioscoridis zythus, ut supra docui: cui cum elephante nihil commune est, nisi quòd eo nimium utentes elephantici fieri dicuntur: & ebur (quod Græci elephantem uocant) in eo maceratum molliri aiunt. Eburnea facies, id est eboris instar alba, Perottus. De eburneo Pelopis humero, uide Leonicenum in Varijs, &c. Elephantinus nomen possessiuum, ut pellis elephantina. Elephantinum emplastrum describit Celsus libro quinto: sic autem dicitur, eodem teste, quod sit percandidum. De elephantino salsamento superius dixi. Libros ueteribus elephantinos esse nuncupatos ex amplitudinis ratione, sunt qui opinentur: ijs uerò triginta quinque numero & tributim & tribulium continebantur nomina. Scribit tamen in Tacito Fl. Vopiscus, in libris hoc genus solita perscribi senatusconsulta, quæ ad principem pertinerent. In Vlpia uerò bibliotheca seruabantur hi, Cælius. ¶ Elephantia, siue quod idem est Aeginetæ Paulo, elephantiasis & elephas: ut in Plinio quoque possis defendere, sicubi elephantis (ut libro 20. cap. 18.) pro elephantijs scriptum est. Est autem id ceu lepræ quoddam genus, elephantorum cuti simile, crebris summa corporis parte maculis ac tumoribus, rubore paulatim se in atrum uertente: ijs non ora modo atque manus, sed suræ ac pedes inflantur, ut hinc recentiorum plærique non alios esse putent elephātiacos, quàm quibus crura sic intumescunt, ut pedes elephantorum habere uideantur. Origo morbi ex atra bile, non quidem omni, sed retorrida: morbus inexpugnabilis, atque ut cancer unius partis, sic elephas totius corporis quasi cancer existimatur. Cassiodorus, Cutis (inquit) animalis elephanti ulcerosis uallibus exaratur, à qua transportaneorum nephanda passio nomen accepit, Hæc Hermolaus in glossematis Plinianis. Idem in castigationibus Plin. libro 20. cap. 18. reprehendit medicos recentiores, qui elephantiam uocant morbum quo pedes & crura uehementer intumescunt. Diximus elephantiasin (uerba sunt Plinij 26. 1.) ante Pompei Magni ætatem non accidisse in Italia, & ipsam à facie sæpius incipientem, in nare prima ueluti lenticula: mox inualescente per totum corpus,

pus, maculosa, uarijs coloribus, & inæquali cute, alibi crassa, alibi tenui, dura, ceu scabie aspera: ad postremum uerò nigrescente, & ad ossa carnes apprimente, intumescentibus digitis in pedibus manibusq;. Aegypti peculiare hoc malum: & cum in reges incidisset, populis funebre. Quippe in balineis solia temperabantur humano sanguine ad medicinam eam. Et hic quidem morbus celeriter in Italia restinctus est, Hucusq; Plinius. Elephantiasis (inquit Aëtius 13. 120.) à quibusdam leontiasis, ab alijs satyriasis appellatur. Elephantiasis quidem à magnitudine & diuturnitate affectionis nomen accepit, imò & propter cutis asperitatē quæ in nonnullis apparet. Leontiasis autem appellatur, cum frons ægrorum cum quodam tumore laxior redditur, ad similitudinem pellis flexilis superciliorum leonis. Satyriasis uerò, propterea quod malæ faciei ijsdem cum rubore attolluntur, & musculis maxillaribus ueluti conuulsionem patientibus, mentum ipsum dilatatur, quemadmodum etiam ridentibus euenire solet, similitudine quadam ad picturas satyrorum: quin & alacritas uehemens ad coitum ipsis adest, quemadmodum & de satyris fertur. Est autem grauis morbus, & propè ex eorum numero qui incurabiles existunt, &c. Elephas affectus cutē crassam atq; inæquabilē reddit, liuor adest tum cuti tum oculorum albis, exeduntur partes manuum ac pedum summę, ex quibus sanies liuida ac fœtida emanat: apparent etiā in huiusmodi partibus affectis uenæ crasso nigroq; sanguine plenæ, Galenus in definitionibus & Therapeuticis ad Glauconem. Plura de hoc malo uide apud Celsum 5. 35. & Manardum in epistolis, & alios recentiores, quorū diuersæ quidem opiniones sunt: sed plures & doctiores ferè in hoc conueniunt, morbū qui in sacris literis lepra uocatur (alia enim est quam Gręci medici lepram nominant, non adeò difficilis curatu) & similiter hodie uulgò, non alium quàm elephantem esse. Elephantiasis genus est lepræ, Hesychius & Varinus. Elephantiasin certe alicubi in lepram mutatam apud Galenum legimus. Phœnicius morbus, φοινίκιη νόσος, qui in Phœnice & alijs regionibus ad Orientem sitis abundat: uidetur autem elephantiasis esse, Galenus in Glossis in Hippocratem. Et rursus, Phœnicinum affectum (inquit) coniecerit aliquis à colore dictum elephantiasin esse. Galli morbum quendam in equis appellant farcin, in quo (ut audio) tumida & uaricosa sunt crura: eruditus quidam elephantiasin exponit: sed hæc Arabum non Græcorum elephantiasis est, ego uarices potius dixerim, uocabuli etiā similitudine fretus. Γυσῶντες, οἱ τὴν λευκὴν ἔχοντες λέπραν, Hesychius & Varinus. Archigenes apud Aëtium lib. 13. lepram à leuce, alpho, psora, & impetigine fera certis notis distinguit. Scitu dignum (inquit Cælius) ex uictus ratione ac cœli æstu hoc malum apud Alexandriam uigere plurimum: In Germania uerò ac Mysia rarenter admodum quenquam ita infici: atq; eodem modo apud Scythas galactopotas nunquā uisum ferè. At in Alexandria diætæ modus plurimum id genus concinnare ualet: athara siquidē uescuntur, siue pulte, id est farina frixa, nec lentem abnuunt, uel salsamenta, aut limaces: quidam nec asininas carnes, aut eiusmodi alia quibus chymi uis comparatur crassior & melancholica. Quod quū alibi, tum in secundo ad Glauconem comprobat Galenus. Elephanticos nuncupat Firmicus elephantiasi laborantes. Elephantiæ serpentes sic dicti, quod is quem momorderint hoc genere lepræ afficiatur, ut quidam ex Solino citat. ¶ Anacardus fructus ab imperitis uocatur pediculus elephantis, Syluaticus. ¶ Elephantum cetacei generis ad Aquatilia differo. Vri magnitudine paulò elephantis inferiores sunt, Cæsar. Belluæ marinæ, cui Andromede exposita fuit, costarum excelsitas elephantis Indicis eminentior fuisse traditur, Solinus. Equi fluuialis reliquum corpus (præter ungulas, aures & caudam) elephanto nō dissimile est, Gillius. Monoceros fera pedibus elephanto similis est, Plin. Eale fera apud Aethiopes caudam elephanti habet, Plinius.

¶ Q. Fabius propter candorem Eburnus cognominatus est. Elephantis, quæ & interdū à Græcis Elephantine uocatur, lasciuissima mulier uaria concubituū genera descripsit. Huius meminit Tatianus Assyrius in libro aduersus gentes, & Suidas, Martialis quoq; & Plinius. Latini quidā, alioqui literati, falsò marem putarunt, Gyraldus. Elephantine Thebaidis oppidū, ubi nulli arbori decidunt folia, Plinius 16. 21. Elephantina est insula spatio semistadij, cum ciuitate quæ Cnuphidis templum habet, & Nilometrio, Strabo lib. 17. Elephantis Nili insula est infra nouissimum cataracten, nauigationis Aegyptiæ finis, ibi Aethiopicæ conueniunt naues, Plinius. Elephantina urbs distat à Thebis Aegyptijs uiginti et octingentis stadijs. De hac scribit Appion quod Onychina dici debuisset: quemadmodum enim onyx, id est unguis resectus, iterum crescit, & quod demptum est resarcit: sic Nilus pro consumptis inundatione per agros aquis, quotannis rursus paulatim colligitur, & rursus inundat, Etymol. Nilus Aegyptum & solus, & totam, & in rectū permeat, à minore cataracte supra Syenen & Elephantinā incipiēs, qui sunt & Aegypti & Aethiopię fines, usq; ad Nili ostia in mare, Strabo Lib. 17. De Elephantophagis dixi supra capite sexto. Elephas, mons Arabiæ in mare expositus, Strabo libro decimosexto. Eleutij, Ἐλεύτιοι, gens Apuliæ, Hecatæus in Europa: (forte addendum Elephantiam uel Elephantinā uocat, propter gentile quod sequitur.) Parthenius Elephantidē eam uocat. Gentile à priori Elephantinus, à posteriori Elephantites. Ptolemais à Philadelpho condita est ad uenatus elephantorum, ob id Epitheras cognominata iuxta lacum Monoleum, Plinius 6. 29. Philothera est ab Heroum urbe nauiganti iuxta Troglodyticam, à sorore secundi Ptolemæi appellata, Satyri opus, qui ad Troglodyticam & Elephantum uenationem perscrutandam missus est, Strabo libro decimosexto. Et rursus, Arabij sinus pars quæ Troglodyticam spectat ad dexteram est, ubi nauigantibus ab Heroum urbe usque ad Elephātum uenationem & Ptolemaidem, stadiorum sunt

nouem millia ad meridiem & paululum ad Orientem. Et alibi eodem libro, Post Stratonis insulam sequitur portus Saba, & Elephantum uenatio, ἐλεφάντων κυνήγιον ὁμώνυμον αὐτῷ. Et paulò post, Vlterius est urbs Daraba, & Elephantum uenatio, quæ ad puteum nominatur, eam Elephantophagi habitant, (à quibus elephanti quomodo capiantur supra recitaui capite quinto.) Sunt & aliæ quædam Elephantum uenationes (ἐλεφάντων θῆραι) & urbes ignobiles, &c. Vlterius est Licha elephantum uenatio, Strabo eodem lib. 16.

b. Ebur uel ebor neutri generis, elephanti dens, quasi è barro, id est elephanto productum, teste Seruio. Hoc solum ebur est, Plinius de dentibus eius exertis loquens. πριστὸς ἐλέφας (ebur serra diuisum) os elephantinum, sic ebur Græci per excellentiam uocant: additur autem πριστὸς ad ipsius belluæ differentiam, Varinus. ἐλεφάντων ἀργυφέας πριόωντες ἐπιξύνων ὀδόντας, Dionysius Afer de Indis Orientalibus canens. Latini etiam elephantum quandoque pro ebore siue dente elephanti ponunt: ut, In foribus pugnam ex auro solidoque elephanto, Vergilius Georg. 3. Altera candenti perfecta nitens elephanto, Aeneid. 6. Est & niueum epitheton eboris, & nitidum. Ab ebore deriuantur adiectiua quædam: Eburneum, quod ex ebore est. Plinius lib. 36. Iouem fecit eburneum in Metelli æde qua campus petitur. Liuius lib. 5. ab Vrbe, Eburneis sellis sedere. Eburneum signum, Cicero 6. Verrina. Eburneolus diminutiuum, Cicero 3. de Orat. Quem seruum sibi habuit ille ad manum, quum eburneola solitus est habere fistula. Eburneum apud poëtas reperitur. Hanc primum ueniēs plectro modulatus eburno, Tibullus. Legitimæque faces: gradibusque accliuis eburnis, Lucanus. Atque ensem collo suspendit eburnum, Vergilius: pro uaginam eburneam, Seruius. Eboreum quoque fit ab ebor. Quum in triumpho Cæsaris eborea oppida essent translata, Quintilianus lib. 6. Ante Apollinem eboreum qui est in foro Augusti, Plinius lib. 7. Eburatum, ebore tectum. Lectos eburatos, auratos, Plautus in Sticho. Eburata uehicula, pallas, &c. Idem in Aulularia. Homerus ebur elephanta uocat acuta antepenultima: per synecdochen, ut caput pro homine: sunt qui ultimā acuant, & elephantina, id est ex ebore facta interpretentur, in hoc nempe uersu, ὡς δ᾽ ὅτε τίς τ᾽ ἐλέφαντα γυνὴ φοίνικι (φοινικῷ χρώματι) μιήνῃ Μῃονὶς ἠὲ Κάειρα, παρήϊον ἔμμεναι ἵππων, &c. Iliados quarto. Aliqui lanas albas interpretantur, Hesychius & Varinus. ἐλεφάντινα, eburnea, & simpliciter alba apud Hesychium. Impubesque genas, & eburnea colla, id est instar eboris alba, Ouidius 3. Metamor. Digiti eburni, id est candidi, apud Propertium. Ebur item ponitur pro uasis & alijs rebus ex ebore dolatis. Non ebur, neque aureum Mea renidet in domo lacunar, Horatius 2. Carm. Vt omne ebur ex ædibus sacris auferret, Cicero 4. Verrina. Dum Tyburtinis albescere collibus audit Antiqui dentes fusca Lycoris ebur, Martialis lib. 13. Merulis anniculis rostrum in ebur transfiguratur, duntaxat maribus, Plinius. Non enim est è saxo scalptus, aut ebore dolatus, Cicero 4. Academic. Ebur ex inanimo corpore extractum, haud satis castum donum deo, Cicero 2. de Legibus, mutuatus eum locū ex Platonis de Legibus duodecimo, ubi Grecè legimus, ἐλέφας δ᾽ ἐκ λελοιπότος (sic malim quàm una uoce ἐκλελοιπότος) ψυχὴν σώματος, οὐκ εὐχερὲς ἀνάθημα. Ficinus transfert, Ebur cum olim ab anima destitutum fuerit corpus, ad deorum simulachra ineptum est. Cicero pro εὐχερὲς uidetur εὐαγὲς legisse, quod placet. Ouidius libro decimo Metamorphoseos Pygmalionem fabulatur ex ebore uirginis simulachrum fecisse, eiusque amore captum à Venere impetrasse ut in ueram uiuamque uirginem uerteretur: & ex eius coniugio Paphum suscepisse filium, qui nomen insulæ dederit. ἐλεφαντόκωπος, idem est quod ἐλεφαντόκωπος, id est eburneo capulo insignis, de quo supra alicubi: sic & μελάνδετον apud Homerum legas, de quo uide Varinum. Ῥήτορα μαῦρον ἰδὼν ἐπιδείκνυε ῥυγχελέφαντα, Χείλεσι τριπλασίοις φθόγγον ἔχοντα φέρον. Epigrāma authoris incerti lib. 2. Anthologij. ¶ Elephantos Mauritania alit, Strabo. Nascuntur elephantes apud Hesperios Aethiopes: & qui rhizes uocantur, qui magnitudine & pugnandi uiribus elephantos referunt, Idem ex Iphicrate. Marcello inter alia prodigia, infantem elephātis capite natum adhuc esse superstitem nunciatum est, Plutarchus in Marcello. Alcippe elephātum peperit, quod inter ostenta est, Plinius.

e. Liberales sanè mihi ac magnifici, minimeque parci in pecunijs circa diuinum cultum Græci extitisse uidentur, quibus ab India usque & Aethiopia ebur ad concinnanda simulachra aduehebatur, Pausanias in Eliacis. ἐκ δ᾽ ἄρα χειρῶν ἡνία λεύκ᾽ ἐλέφαντι χαμαὶ πέσον, Homerus Iliadis quinto. Elephantotomi Oppiano dicuntur, qui ex ebore aliquid faciunt. De eburneo Pelopis humero fabulam lege apud Ouidium Metamorphoseos libro sexto, & reconditam de eodem historiam in Leoniceni Varijs 2. 61.

Sunt geminæ Somni portę, quarū altera fertur
Cornea, qua ueris facilis datur exitus umbris.
Altera candenti perfecta nitens elephanto,
Sed falsa ad coelum mittunt insomnia manes.
His ubi tum natum Anchises, unaque Sibyllam
Prosequitur dictis, portaque emittit eburna,

Vergilius circa finem libri sexti Aeneidos. Somni, id est somniorum, inquit Seruius. Est autē in hoc loco Homerum secutus.

Ξεῖν᾽ ἤτοι μὲν ὄνειροι ἀμήχανοι ἀκριτόμυθοι
γίνοντ᾽, οὐδέ τι πάντα τελείεται ἀνθρώποισι.
Δοιαὶ γάρ τε πύλαι ἀμενηνῶν εἰσὶν ὀνείρων.
αἱ μὲν γὰρ κεράεσσι τετεύχαται, αἱ δ᾽ ἐλέφαντι,
Τῶν οἳ μέν κ᾽ ἔλθωσι διὰ πριστοῦ ἐλέφαντος,
οἵ ῥ᾽ ἐλεφαίρονται ἔπε᾽ ἀκράαντα φέροντες.
Οἱ δὲ διὰ ξεστῶν κεράων ἔλθωσι θύραζε,
οἵ ῥ᾽ ἔτυμα κραίνουσι βροτοῖς, ὅτε κέν τις ἴδηται,

(Hęc Penelope ad Vlyssem Odyssę lib. 19.) In hoc tamē differt, quod ille (Homerus) per utranque portam

tam somnia exire dicit, hic (Vergilius) umbras ueras, per quas somnia iudicat uera. Et poëticè apertus est sensus. Vult autẽ intelligi falsa esse omnia quæ dixit. Physiologia uerò hoc habet. Per portam corneam oculi significantur, qui & cornei sunt coloris, & duriores cæteris membris. Nam frigus nõ sentiunt, sicut etiam Cicero dicit in libris De deorum natura. Per eburneam uerò portam os significatur à dentibus. Et scimus quia quæ loquimur falsa esse possunt: Ea uerò quæ uidemus sine dubio uera sunt. Ideò Aeneas per eburneam emittitur portam. Est & alter sensus, Somnum cum cornu nouimus pingi, & qui scripserunt de somnijs, dicunt ea quæ sub fortunam & personæ possibilitatem sunt uidentur habere effectum, & hæc uicina sunt cornu, unde cornea uera fingitur porta: ea uerò quæ supra fortunam sunt, & habent nimium ornatum uariamq́ iactantiam, dicunt falsa esse, unde eburnea quasi ornatior porta fingitur, Hæc Seruius. Sed audiamus etiam Græcos Homeri Scholiastas. Aliqui corneam portam synecdochicè pro oculis accipiunt: cornea enim prima oculi tunica est. Per eburneam uerò os intelligunt, intra quod eboris colore (ἐλεφαντοχρῶτες) dentes sunt. Hæc autem sic interpretantur, ut quæ oculis usurpamus, fide digniora esse dicant, quàm quæ ore narrata aliorum audimus. Vel, quoniam cibi potusq́ copia per os ingesta, falsa reddat insomnia. Vel ab ipsa uocum etymologia, ut porta κεράτινη denominetur ἀπὸ τοῦ κραίνειν, quòd perficere significat: ἐλεφαντίνη autem ab ἐλεφαίρειν, quod decipere: nam his duobus uocabulis etiam ipse poëta utitur. Vel ab eboris & cornus natura. Hoc enim in laminas dissectum, uisum facilè transmittit: ebur non item. Itaq́ corneam portam exponunt ueram, perspicuam & lucidam: Eburneam uerò, falsam, obscuram, & confusam. Non desunt deniq́ qui cœlestia somnia cornibus conferant, inde quòd ea in altum tendunt: terrestria uerò ebori, quòd in elephante deorsum nutat. Nam de cœlesti somnio etiam alibi mentionẽ à poëta fieri, ut cum ait, Καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν: & de terrestri, cũ δῆμον ὀνείρων nominat. Si quis plura hac de re desyderat, legat etiam Varinum in dictione κερατίνη, & Macrobium in Somnio Scipionis lib. 1. circa finẽ cap. 3. Nos pauca hæc uerba inde adscribemus, Cornus (inquit) ista natura est, ut tenuatum uisui peruium sit: eboris uerò corpus ita natura densatũ est, ut ad quamuis extremitatẽ tenuitatis erasum, nullo uisu ad ulteriora tendẽte penetretur. ¶ Animalia quibus inuehuntur apud Indos plerosq́ cameli sunt, & equi, & asini: felicioribus uerò elephanti sunt. Est enim elephas apud ipsos regiũ animal ad inequitandum, βασιλικὸν ὄχημα, secundus honor quadrigis equorum, tertius camelis. Vno autẽ equo uehi turpe est, ἄτιμον, Arrianus. ¶ Libyci eos qui ab elephantis uel in uenationibus uel in prælijs interfecti sunt, honorificis sepulturis prosequuntur, hymnosq́ in honorẽ eorum cantillant. Est autem hoc argumentum hymnorum, ut dicant eos se fortes uiros præbuisse, qui tantæ bestiæ reluctari non dubitarint, Aelianus in Varijs, & qui ab eo transtulit, Cælius 18. 38.

¶ h. Ptolemæus Philopator elephantos quatuor Soli immolauit, deinde in somno minis dei perculsus, totidem ex ære elephantos in honorem Solis excitauit, ut cap. 4. dixi. Alexander captũ unum ex regis Pori elephantis Soli dicauit, ut supra etiam ex Philostrato retuli.

¶ In illaudata laudantes Alciati Emblema,

Ingentes Galatûm semermi milite turmas,
Spem præter trepidus fuderat Antiochus,
Lucarum cum sæua boum uis, dira proboscis,
Tum primum hostiles corripuisset equos.
Ergo trophæa locans elephantis imagine pinxit:
Insuper & socijs occideramus ait,
Bellua seruasset ni nos fœdissima barrus.
Vt superasse iuuat, sic superasse pudet.

¶ Eiusdem aliud in pacem.

Turrigeris humeris, dentis quoq́ barrus eburni,
Qui superare ferox Martia bella solet,
Supposuit nunc colla iugo: stimulisq́ subactus,
Cæsareos currus ad pia templa uehit.
Vel fera cognoscit concordes undiq́ gentes,
Proiectisq́ armis munia pacis obit.

¶ PROVERBIA. Citius elephantum sub ala celes: Lucianus in indoctum, θᾶττον ἂν πέντε ἐλέφαντας ὑπὸ μάλης κρύψειας ἢ ἕνα κίναιδον, Id est, Citius quinq́ elephantos sub ala tegas, quàm unum cinædum. De ijs qui dissimulari nullo pacto possunt, quin notis aliquibus prodant animi morbum. Culicem elephanti conferre dicuntur qui minima maximis comparant. Libanius ad Casilum, τὸ δ' ἐμὸν τοιοῦτον, οἷον κώνωψ ἐλέφαντι παραβαλλόμενος, Id est, Ego uerò perinde sum, quasi culex cum elephãte collatus. In epistolis quæ Phalaridis nomine feruntur, extat huiusmodi quoddam adagium, Κώνωπος ἐλέφας ἰνδὸς οὐκ ἀλεγίζει, Id est, Culicem haud curat elephantus Indicus. Dictum est autem ob singularem duritiem cutis elephantinæ, quæ fertur etiam iacula excutere, tãtum abest ut culicis morsu possit offendi. Adhiberi poterit, quoties significabimus excelsis animis leues & uulgares iniurias esse negligendas. Prius locusta elephantum pariet, de re impossibili. M. Varro de lingua Latina libro 3. refert ex Ennio uersum hunc, Atq́ prius pariet locusta lucam bouem, Erasmus. Festus hunc uersum Næuio tribuit. Elephantus non capit murem, ἐλέφας μῦν οὐχ ἁλίσκει. Generosus & excelsus animus negligit prædas uiles, ac lucella minuta. Vir egregiè doctus non insectatur minutulos istos literatorum simios. Homo præpotens non offenditur iniuriolis tenuium, Erasmus. Ego in Apostolij Collectaneis rectius legi puto, ἐλέφας μῦν οὐκ ἀλεγίζει, Id est, Elephantus non curat mures, quod Græci carminis heroici hemistichium est: ὡς τὰ μικρὰ καὶ φαῦλα ὑπερφρονοῦντων. Obiecerit tamen aliquis huic prouerbio id quod supra docuimus, elephantum odisse mures, & pabulum ab eis contactum aspernari. Elephantum ex musca facere, est res exiguas uerbis attollere atque amplificare. Lucianus in Muscæ encomio: πολλὰ δ' ἔτι ἔχων εἰπεῖν, καταπαύσω τὸν λόγον, μὴ καὶ δόξω κατὰ τὴν παροιμίαν, ἐλέφαντα ἐκ

μυίας ποιεῖν, Erasmus ex Suida: meminit etiam Apostolius. Nihil ab elephante differs, ἐλέφαντος διαφέρεις οὐδέν, in magnos & stupidos dicebatur: etiamsi primã ingenij laudem Plinius tribuit elephantis, sed inter bruta. Verum corporis moles & formæ fœditas, adagio locum fecit. Refertur à Diogeniano. Videtur huc alludere Palæstrio Plautinus, qui herum suum non suo, sed elephanti corio circuntectum ait, nec plus habere sapientiæ quàm lapidem, Erasmus. Legitur etiam apud Suidam & Apostolium, ἐπὶ τῶν μεγάλων καὶ ἀναισθήτων, παρόσον καὶ τὸ ζῷον τοιοῦτον. Apud Epinicum in Hypoballomenis, cum iactaret quidam se elephantum poculum tricongium, quod ne elephas quidem ebiberet, sępius exiccasse, subijcit quidam, οὐδὲν ἐλέφαντος γὰρ διαφέρεις οὐδὲ σύ, ut supra ex Athenæo citaui. Ex ijsdem uersibus postea obseruatis Erasmus etiam hæc uerba, οὐδ᾽ ἂν ἐλέφας ἐκπίοι, id est, Ne elephas quidem ebiberet, adagijs inseruit. Rhytus (inquit: errat autem, nam pro poculo rhytum, ῥυτὸν, genere neutro semper profertur) poculi genus est, specie cornu, quod uidetur (hoc ex sua cõiectura dicit, mihi quidem non uidetur) eburneum fuisse, impositum imagini elephanti: ita ut quadruplex in istis uersibus elephanti mentio fiat (poculi, imaginis beluæ, eiusdem uiuæ, & hominis ebibentis, omnium elephanti nomine ὁμωνύμως dictorum.) Dicetur, inquit Erasmus, in librum insulsum ac loquacem, quem ne patientissimus quidem perlegere sustineat. Magnos stupidosq́ elephantorum nomine intelligebant, uel Græco suffragante prouerbio, Cælius. Celerius elephanti pariũt: Sunt quibus hoc quoq; (inquit Erasmus) inter adagia uidetur adnumerãdum, quod scriptum est apud Plinium Secundum in præfatione historiæ mundi: Nam de Grammaticis, inquit, semper expectaui parturiri aduersus libellos meos, quos de grammatica ædidi: & subinde abortus fecẽre iam decem annis, cum celerius etiam elephanti pariant, Hactenus Plinius. Itaq; cunctationem immodicam, & quorundam nimis lenta molimina, his uerbis licebit significare. Porrò de elephantorum partu Plautus in Sticho: Audiui sępe hoc uulgò dicier, solere elephantum grauidam perpetuos decem esse annos. Licebit adagiũ etiam in hãc uertere formam: Quando tãdem paries obsecro, quod tot iam annos parturis, ut nec elephanti diutius? De elephantorum pariendi tempore sententias authorum diuersas, capite tertio posui. In eburna uagina plumbeus gladius, ἐν ἐλεφαντίνῳ κολεῷ τὸ μολύβδινον ξίφος: prouerbium natum ex Diogenis Cynici apophthegmate. Nam cum adolescẽs quispiam insigni forma, fœdum quiddam atq; obscœnum dixisset: Ex eburna, inquit, uagina plumbeum gladium educis. Ebur atramento candefacere, est genuinę formæ, cultum atq; ornatum externum inducere, quo decus illud natiuum obscuretur magis quàm illustretur. Proinde læna Plautina puellę naturali forma præditæ, tamen cerussam ad oblinendas malas postulanti: Vna, inquit, opera ebur atramento candefacere postules.

DE EQVO.

A.

EQVVS nobilissimum inter quadrupedes animal, & uitæ humanæ multis omnino modis utilissimum, è iumentorum numero censetur: cui equidem nullum anteferri posse inter bruta existimo, cum ingenij simul & corporis eius dotes perpendo. Habent & aliæ quadrupedum suas laudes, & nonnullas quibus equum fortassis excellunt: nam quod boue pluribus modis uictum iuuet humanum animal nullum est. Sed si cõferas inter se usus omnes, licet uno aut altero equus uincatur, pluribus semper uincet. Accedit quod ubiq; terrarum equus ali & nasci potest. Quamobrem merito prima ei quadrupedum, imò animalium omnium, dignitas, præcipuè in planis regionibus, ut boui in montanis. Sed equi laudes & utilitates plurimas passim uniuersa hæc eius historia ostendet, eò cæteris prolixior, quò plura de hoc animante, utpote omnium nobilissimo, apud authores inuenimus. ¶ Equum Latini etiam caballum uocant, de qua uoce plura dicam initio capitis octaui. Hebręi סוס sus, ut equam susah, quam uocem Canticorum primo aliqui equitatum uel multitudinem equorum exponũt. Appellant autem Græci quoq;, tum equam, tum equitatum, hippon in fœminino genere: סוס quidem Hebraice equum aliqui dictum putant quasi שש à gaudio. Hieremiæ octauo sus uel sis auem quandam significat, quam R. Salomon aliter corcaia dictam, & Gallicè gruem uidetur interpretari: Sunt autem uerba prophetæ, de ijs auibus ut ciconia, turture, hirundine & grue, quæ norunt tempus suum migrandi ac redeundi. Sicut grus & hirundo sic garriebam, meditabar sicut columba, &c. Esaiæ 38. pro grue Hebraice סוס sus legitur, Kimhi equum exponit, ut etiam Ionathan, qui in iam citato Hieremiæ loco equum exposuit: Aquila quoq; equum reddit. Hieronymus alibi miluum, alibi hirundinis pullum. Septuaginta & Symmachus χελιδόνα, id est hirundo. Σισίας, equus Syris, Varinus. רכש rekesch, Dauid Kimhi docet R. Ionam putare equum præstantem & non annis confectum sic appellari: ipse Kimhi aliud genus animalium nescio quod (iumenti, Munsterus) esse suspicatur: & tertio Regum capite quarto scribit quosdam peradim, id est, mulos interpretari. Leui ben Gerson equos uelocissimos intelligit, quorum usus in bello sit: & similiter author Concordant. genus equorum. Hieronymus Esther octauo, ueredarios. Idem Geneseos 14. equitatum intelligit per רכש rekesch, possessionem uerò per רכוש rekusch. Danielis undecimo rekusch apparatum bellicum notat, alibi possessionem pecorum & rerum inanimatarum. Achastranim Esther octauo Hieronymus ueredarios transfert, Dauid Kimhi & Abraham Esdre mulos,

mulos, R. Salomon camelos celeriter currentes. Nominantur autẽ eodem capite achaſtranim, bene, id eſt pulli haramakim: ubi Dauid Kimhi ex traditione patris ſui equam ait Arabica lingua uocari רמכה ramaka: R. Abraham quoq; notat Iſmaëlitica lingua equos ita uocari. Videtur ſanè iumentorum genus celerrimum ſignificari. Chaldaica translatio habet ramakim, id eſt equi, Græcus interpres omittit: Hieronymus, Vt nouis epiſtolis ueteres corrigantur. אבירים abirim, robuſti, per excellentiam tauri & caballi dicuntur. ¶ Pro ſus, id eſt equo Exodi nono, Chaldaicè legitur ſuſiatha, Arabicè בגל baiel, Perſicè אסבכא asbecha. Syluaticus uocem faras equũ exponit, & hara faras ſtercus caballinum, & anfeſcalferas coagulum caballinum: & dheneb bachil, caudã equinam herbam: dunab quidẽ & ſanab pro cauda poni reperio, ut hachil equus ſit. Si calcauerit zoſach, id eſt equus, ueſtigium dorim, id eſt urſi (Hebræis & Chaldæis dob urſus eſt, zeeb uerò & deba lupus: pertinet autem ad lupi ueſtigium quod hic ſcribitur, ut capite quarto confirmabimus) accidit ſtupor eius pedi, Aeſculapius. Equus Græcis nominatur ἵππος, Italis cauallo, & ſimiliter Hiſpanis: Gallis cheual,

Germanis roſſz, Anglis horſe: Bohemis kun, Polonis konij. Reliqua uide initio capitis octaui.

B.

In admiſſario quattuor ſpectanda ſunt, forma, color, meritum, pulchritudo. De cæteris aliâs. Colores hi præcipui, badius, aureus, albineus, (abineus apud Cælium,) ruſſeus, murteus (mureus Cælio,) ceruinus, gilbus (giluus Cælio,) ſcutulatus, albus, guttatus, cãdidiſſimus, niger, preſſus (preſſè niger Cælio.) Sequentis meriti, uarius cum pulchritudine nigro, uel albineo, uel badio miſtus, canus cum quouis colore, ſpumeus, maculoſus, murinus, obſcurior. Sed in admiſſarijs præcipuè legamus clari & unius coloris, cæteri uerò deſpiciendi, niſi magnitudo meritorum culpam coloris excuſet, Palladius in Martio tit. 13. Murinus color uulgaris eſt in aſinis, Columella lib. 6. Myrteus eſt preſſus in purpura, Iſidorus. Canus & colore candido & nigro eſt. Scutulatus ſic dicitur propter orbes quos habet candidos inter purpuras, Idem. Scutulata ueſtis dicta eſt à ſcutula uaſis genere, quæ habet quoſdam orbes uel circulos, quaſi ſcutulis diſtincta. Galli ſcutulis ueſtes diuidere, quæ ſcutulata dixerunt, inſtituêre. Guttatus eſt qui ueluti guttas habet, στικτὸν Græcis eundem puto. Et picta perdix, Numidicæq́ guttatæ, Martialis. Ruſſeum equum ueteres ruſtici nominabant, qui non planè ruberet, ſed proximè ad eum colorem accederet: ſaſinatum hodie quaſi ſanguinatum uulgò equiſones appellant, Nic. Erythræus. Secundum Iordanum color baydus (nimirum badius) & ſemialbus obſcurus ſupra omnes eſt laudandus, Laur. Ruſius. Sępe etiam improbati coloris equi, perquàm egregij ſunt, Idem. Oppianus per uenationum genera equorum colores diſtinxit. Nam qui colore cęruleo eſſent, (& pedibus uarijs uel maculoſis, στικτόποδας) aptos eos cenſet agitandis ceruis. Glaucis, qui color eſt nitidior & clarior, cõtra urſos: cõtra pardos, fuluis, (φλογεωποῖς, id eſt rubicundis, uel ſanguineo colore:) contra apros, nigris, (αἴθωνας & πυριλαμπέας ego aureos & fuluos uerterim:) flammantibus oculis ac renidentibus, qui uitrei nunc uocantur, contra leones utendum eſſe, Camerarius. Sed χαροπὸς, ut Græcè legitur, melius forte ad totius corporis, non oculorum duntaxat colorem retuleris: quamuis glaucos etiã equos recentiores quidam oculorũ tantum ratione intelligunt. Venanti melius pugnat color, &c. Gratius: quæ ſequũtur mutila ſunt. Multos certi colores iuuant. Nõnulli huius aut illius coloris equos felicius à ſe agitari putant: qua de re & aſtrologi nõ dubitant monere atq; præcipere, inſpecto cuiuſq; themate genitali, Camerarius. Color naturalis equi, qui in ſylueſtribus deprehenditur, eſt cinereus, per dorſum linea fuſca, à capite uſq; ad caudam porrecta. In domeſticis tamen boni inueniuntur nigri, ruffi, & albi aliquando: & ſimiliter griſei, qui quaſi circulis paruis interpoſitis nigros albis immixtos habent pilos, Albertus. Noſtri obſeruarunt nullos equos naſci pilis albis, ſed canis, qui tandem progreſſu temporis dealbeſcant. Putant etiam huius coloris equos magis durabiles & uiuaces haberi, minuſq; morbis obnoxios. Sylla equum album, animoſum, & uelociſſimum habebat, Plutarchus. ἵπποι λευκότεροι χιόνος, equi candidiores niue, Varinus in ἵπποι. In coloribus equorum niger eſt optimus, ruſuſq; uel glaucus: albus etiã plerunq; bonus, cæteri uerò deteriores iudicantur, Author libri de natura rerum. Πηγὸς ἵππος, aliqui ſolidos & firmos equos interpretantur: ueteres uerò nigros, tanquam illi optimi ſint, Varinus. Sic & pecus πηγεσίμαλλον exponunt, cui lana ſolidior uel denſior ſit, εὐπηγὲς ἢ εὐτραφὲς ἔχον μαλλὸν: uel alba, uel nigra, Heſychius. Venanti melius pugnat color, optima nigri, &c. Gratius: quę ſequuntur mutila ſunt. ἰωπὸν, equus coloris illius quem Græci œnopòn quaſi uineum appellãt (qualis in uino nigro apparet,) Heſychius & Varinus. Ψαρὸς oxytonum, coloris ſpecies, uarius: ψᾶρος autem paroxytonum ſturnus auis quę & ipſa uaria eſt: unde piſces etiam pſari dicti uidentur. Hinc ψαροὶ equi huius coloris uocantur. Ψαρ & ψαρὸς & ψαυαρὸς, pro ueloce quibuſdam exponitur: nimirum ἐκ τοῦ ψαίρειν, ἢ ἄκρως ψαύειν. Nam & ψαυαροπόδης epitheton equi Arionis à celeritate factum eſt. Κνηκὸς, ψαρὸς ἵππος, Heſychius & Varinus. Iidem κνηκὸν album uel ruffum exponunt, nimirum Dorice pro cneco: nam cneci herbæ ſemen album, flos ruffus eſt. Κνηκὸν χρῶμα, quaſi cnecinus color, ſubcroceus quidem ſi florem ſpectes: ſin ſemen, albus, Heſychius. Κνῆκος, albus, & genus ſeminis, ἢ πυρὸς, (lego πυῤῥὸς, id eſt ruffus,) Heſychius & Varinus. Plura uide in κνῆκον & κνάκωνα apud Varinum. Strabo lib. 3. Celtiberorum equos ὑποψαρὸς eſſe ſcribit, interpres ſubalbos reddit. Bonaſus colore eſt inter cinereum & ruffum, nõ ſicut παρῶαι (paroi, Gaza uel parij, licet Codices impreſſi corruptè partos habeant) dicti equi, ſed ſupra ſqualidiore pilo, ſubter lanario: nigri aut admodum ruffi nulli ſunt, Ariſtoteles hiſt. animal. 9. 45. Παρωαὶ (oxytonum) equi dicuntur quidam colore ruffi, Heſychius & Varinus. Eſt & πάρωος propa roxytonum apud Heſychium de ruffo colore equi. Reperio & parium & balium colores equis attributos, Hermolaus in Corollario, nec plura de pario. Ego meam ſuper hac uoce ſententiam in Bonaſo declaraui. Γαλοὶς, color in equis aſinino ſimilis, Heſychius & Varinus: legitur & γάλωνες apud Varinum, quod magis placet: ſed id quoq; per omega potius ſcripſerim in medio, ut Etymologus: ut γάλων equus dicatur, tali colore inſignis, nempe muſtelino: nam galen Gręci muſtelam uocant, cuius color quoniam aſinino ſimillimus eſt, aſellum quoq; inſectum à colore dictum, alio nomine γαλίαν appellant. Honeſti Spadices, glauciq;, color deterrimus albis Et giluo, Vergilius lib. 3. Georgicorum: quem locum enarrans Vuillichius, Germani (inquit) ſpadiceum equum uocant ein braunlingk: glaucum ein graulingk uel ſchimlingk (ſchimmelfarw, quem noſtrates etiam præcipuè laudant) forſan à colore mucidi panis: giluum, ein pfaelo pferdt: (noſtri falw ſcribunt, tanquam à flauo deducta uoce, ſubflauum enim ſignificat: Græci eum colorem πυῤῥὸν dicunt.) Audio huius coloris

equos

equos aspectu plerunq; elegantes & nitidos esse, ideoq; frequentius palpari, unde natum sit prouerbium in lingua nostra uulgare, den falben hengst strychen, de ijs qui assentantur & palpum obtrudunt. Nisæus equus, id est flauus, ξανθός. Nisa enim equos omnes flauos habet, Varinus. Grammatici nostri (Seruius) glaucos dici equos interpretantur felineis oculis, id est quodam splendore perfusis, Cælius. Glaucus est uelut oculos pictos habens, & quodam colore perfusos, Vincentius Bell. ex Isidoro. Glauci equi felineis oculis, qui uulgò glaucioli dicuntur, Perottus. Atqui glaucus tam de reliqui corporis colore quàm oculorum usurpatur, & de inanimatis quoq; rebus. Vergilius glaucas salices dixit & oliuas & uluam, quod admistum habeant uiridi colori alborem quendam. Sed ne uiridis quidem color (inquit Gellius lib. 2.) pluribus quàm à nobis uocabulis dicitur. Neq; non potuit Vergilius colorem equi significare uiridem uolēs, cœruleum magis dicere equum, quàm glaucum: sed maluit uerbo uti notiore Græco quàm inusitato Latino. In animaliū pilis puniceus, purpureus, & porraceus (φοινικοῦς, ἁλουργὴς, καὶ πράσινος) colores nunquam extant, Aristoteles circa finem libri de coloribus. Iam cum porraceus color uiridis sit, qualis in porri folijs noscitur, repugnant hæc Aristotelis uerba Gellio, qui glaucum in equis colorem uiridem exponit. Non placet etiam quod eundem colorem cœruleum appellari posse scripsit Gellius: mihi enim omnes tres diuersi colores uidentur. Varium in equo colorem nostri uocant gschegget. Aeolopoli Homero celeres potius equi quàm uarij sunt, ex Porphyrij sententia, &c. Cælius lib. 21. circa finem capitis 24. Inter colores equorum (inquit Camerarius) est rarior ille quidē, ideoq;, mea quidem sententia præclarior, uarius: quem lingua Teutonica appellat uerbo deriuato à strabis oculis, quia resplendeāt diuersi colores, & uisum quasi distorqueant: quemadmodum & uestes binis coloribus intextis strabæ uocantur. Sed hos, maximè equites certarum gentiū non probant, quam tamen ob causam nihilo sunt deteriores habendi. Cur enim his uarij equi non placent? Quia insidijs, latebris, ignorationi sunt contrarij. Hic quidem color argumento uidetur esse naturæ bonæ, & constitutę temperata quadam mistione humorum, de quibus & albi & nigri & fului pili extiterint. Itaq; & elegās ferè est horum corpus: si qui autem inter hos excellunt, eos uideas tanta uenustate & pulchritudine præditos, ut equestre nullum Calamidis signum spectabilius esse potuisse uideatur: Et in equis certe diuersi coloris, macula alba in fronte laudatur: qualis ille Vergilianus, quem etiam uariū toto corpore introduci sentio: tales enim fuisse constat Thracios, qui patrio uocabulo Marones dicerētur, & de colore λευκόφαιοι, admissioni quidē non expetiti, quod deteriore colore pulli ab his gigni crederētur. Quo ipso nomine admirabiles etiam iudico uarios, quippe hunc decorem formæ qui quasi diuinitus consequi, non à parentibus accipere uideantur. Hos Marones à ueteribus dictos cum comperissem, admodum fuimus delectati, plurisq; etiam quàm antea facere cœpimus, propter cognomen præclarissimi poëtæ, cuius de his uersus sunt: Thracius albis Portat equus bicolor maculis, uestigia primi Alba pedis, frontemq; ostentans arduus albam, Hæc Camerarius huius coloris equis præ cæteris delectatus. Absyrtus cap. 14. (unde Camerarius mutuatus est) tractans de coloribus, non equorum, sed asini admissarij, ita scribit interprete Ruellio: Speciosiores sunt asini, quorum color in purpuram spectat, idq; si nigram, nec ullatenus in fuscum uergentem maculam fronte gerant, (Græce legitur, καὶ ἐν ἐπὶ μετώπῳ λευκοί, κὰν ὦ φαιοί. Probantur sane equi ἀλφόριγχοι & ἀλφοπρόσωποι, tanquam uiuaciores.) Longè omnium pulcherrimi nigri habentur, qui non incanum uentrem, sed concolorem habent. Cui pulla in ore macula subest, (εἰ δὲ τύχοι τὸ ἐντὸς τοῦ σώματος μέλαν ἔχον,) aut lingua nigricat, is cōsimilis coloris sobolem haud dubiè generabit. Qui ex candido colore in cinereum canescunt, (λευκόφαιοι) quos uocant morones (μαρῶνας habet codex impressus) ij ad admissuram non accersantur: siquidem colores nullo in pretio habiti, magna ex parte reddentur soboli, Hæc ille de asini admissarij coloribus. De spadicibus quæsitum à multis, qui nam esse uideantur: ac certū est punicei coloris hos aliquid habere, ut & fusci illi, & fului, & in quibus rubentes maculæ albo inspersæ sunt, ut purpurei appareant, spadices habendi sint, Camerarius. Cassius medicus in problematis equos balios laudat, quos Gręcè βαΐας, baios uulgò appellant: Vergilius spadices, id est palmeo colore, Volaterranus. Spadiceus color est palmeus: palmarū enim termites cum fructu suo spadices & baia Græcia nuncupat. Vnde & nunc baius equus (lo cauallo baio, Scoppa) qui badius Varroni, ut est apud Festum, & balius Cassio medico nominari uidetur. Nam is in problematis generosos ait equos esse balios. Color hic uulgò aliâs Lionato dicitur, Nicol. Erythræus Italus. Adi Gellium lib. 2. capite quo de coloribus tractat. Βαΐον, ramus palmæ, Varinus. Balius color (apud Plinium libro ultimo cap. 7.) uidetur accipi pro uario ab Euripide: quidam pro spadice, hoc est palmeo, qualis est equorum quoq; (quos & phalios aliqui scribunt) apud Maronem. In Vopisco diximus baltias siue balias à colore uestes appellari: sed blatteas scribendum ibi censeo. Rura hodie subrubrum colorem panni blattum Romæ appellant siue bladum: ut hinc uideri possit ortum, quamobrem frumentum quoq; ipsum ita barbarè nominetur uulgò: nam robi tritici Columella meminit, coloris Festus, Hermolaus. Gellius scribit spadica esse Doribus auulsum (ἀπὸ τοῦ σπᾶν nimirum, unde & spadones) è palma termitem cum fructu: Et libro secundo, esse punicei coloris speciē. Spadices (inquit Seruius) phœniciatos uocant, id est professos myrteos. Tinctores & spadicarij apud Firmicum nominantur. Spadix, phœnix & lyrophœnicium, instrumenta musica sunt Polluci. Balios uentos accipiunt uiolentos: nam & balias equos, celeres intelligunt poëtæ, Cælius. Scoppa Grammaticus spadicem equum, palmatum quoq; uocat. Palmatum parietem Quintilianus

dixit. Mihi quidem spadix color uidetur proximus illi quem nos à castaneis denominamus kästenbrun, & huius coloris equos, imprimis laudamus. Puniceum uerò, licet is etiam nomen à phoenice, id est palma mutuatus uidetur, lætius rubere puto, non sine sua nigredine tamen, qualis in rosarum quodam genere apparet, tanquam purpura saturata & nigricante, qualis forsitan apud Phoenices populos, à quibus & ostrum Tyrium dictum, tingebatur: ut inde potius ei nomen sit quàm ab arbore. Badium antiqui uadium dicebant, quia inter cætera animalia fortius uadat. Idem spadix est quem phoenicatum uocant, à colore palmæ quam Siculi spadica appellant, Vincentius Bell. ex Isidoro. Equi badij nominantur etiam à Gratio poëta. Βαλίος, paroxytonum, nomen equi Achillis, significat etiam uarium, in qua significatione βαλιὸς quoque cum omicro scribitur in ultima. Balium aliqui dictum putant, quasi φαλιόν, τὸν λευκομέτωπον καὶ τὸν λευκόν, id est album, aut alba duntaxat fronte insignem, quem nostrates appellant ein blässz. Βαλίαι, αἱ ταχεῖαι, παρὰ τὸ βάλλειν, καὶ ταχέως φέρεσθαι τὸ βαλλόμενον: ἢ παρὰ τὸ πάλλεσθαι διὰ τὸ τάχος, ἢ παρὰ τὸ βαίνειν ἅλις, Varinus. Cretenses balium etiam mutilum appellant, & Thraces Bacchum, Idem. Alicubi etiam legi βαλιὸν dici ἀπὸ τοῦ βάλλειν, τουτέστι καὶ στίζειν, ut στικτὸν significet. Βαλιὸν, μέγα, πολύ, ἢ ὀξὺ ταχύ, Varinus. ¶ Et quorum fessas imitantur terga fauillas, Gratius de equis colore cinereis, uel canis, uel glaucis. Nostrates pro coloris diuersitate nomina quoque diuersa equis imponunt, qualia sunt rapp/ schimmel/ blässz. Iubam esse concolorem corpori censuêre ueteres esse optimum: nunc tamen in fuluis laudatur albicantis comæ quasi canicies, & ij equi magni fiunt & uelatuli appellantur, Camerarius. Ἀμείνων δὲ ὁ ὁμόχρως χαίτῃ καὶ ἴνθριξ, Pollux. Hippocomi sæpe colorem fuco, robur inani sagina, ut ait Quintilianus, mentiuntur. Admonet me hæc de coloribus equorum tractatio, ut istos etiam quos Græci oryngas uocant, ὄρυγγας, hoc potissimum loco commemorem. Horum genus amabile, uarium (στικτὸν) ac perpulchrum uocat Oppianus libro primo de uenatione. Nomen autem eis inditum putat, uel à montibus, uel à libidine, hisce uersibus:

Ἤ ὅτι καλλικόμοισιν ἐν οὔρεσιν ἀλλύσκουσιν, Ἤ ὅτι πάγχυ θέλουσ' ἐπὶ θηλυτέρῃσιν ὀρούειν.

Addit, alios eorum maculis siue tænijs oblongis frequentibus ornari, quales tigridum spectantur: alios rotundis ut pantheræ: atque has maculas cauterio adhuc pullis adhibito fieri. Sunt & aliæ (inquit) mangonum artes, quibus pullos etiam quocunque placuerit colore concipi & nasci efficiunt. Nam cum equa libidini obnoxia est, equire dicunt, admissarium bellè ornatum & pulchris pictum coloribus (ποικίλλουσι πολλοῖς χροιῇσι γράφουσι) ei ostendunt, & in conspectu eius aliquandiu retinent, ut desyderatam illa speciē diutius imaginetur, & oculis animoque hauriat imprimatque: demū admittūt, unde pullus similis patri concipitur. Columbas etiam pulchris & uarijs coloribus, quales in conspectu eis per libidinis tempus fuerint, nasci, suo loco dicemus. In hippocomicis libris Germanica lingua æditis, nigrum colorē pilis equorum albis induci reperio si abluantur filicis radicū & saluiæ in lixiuia decocto. Dealbari uero pilos illos qui illitū sint pinguedine collecta ex decocto talpæ in olla noua: supernatat enim pinguedo, si talpa diutissimè decoquatur. Vel sic, Pilis euulsis locus illinatur melle crudo cum adipe melis. Alij aliter idem moliuntur. Sæpius quidem similes foetus parenti ædere consueuerunt equæ, ut Pharsalica semper, quam ideo probam nominarunt, Camerarius. Præter hominem pilos equo tantum canescere Plinius scribit. Equis pili in senecta apertè canescunt, Aristoteles. Et alibi, Equis maximè omnium quæ nouerimus animaliū canicies innotescit: quod os in quo cerebrum, tenuius quàm cætera pro magnitudine habeant: argumentum est, quod ictus in eo loco periculosus est: unde illud Homeri, Et qua setæ hærent capiti, letaleque uulnus Præcipuè fit equis.

¶ De pilorū coloribus equi tum alijs, tum canicie, iam proxime diximus: Restat ut ipsas corporis equini partes enumeremus. Equo & boui pilum quotannis deciduum esse quidam scripserunt, Cælius. Quia pilis equi in gena seu palpebra inferiore carent, propterea Apelli Ephesio qui equum quempiam pinxisset, reprehensionem attulisse ferunt. Alij non Apelli hoc accidisse, sed Niconi aiūt, cum tamen scientissime cæteras equi partes pinxisset: hanc partem illi uitio uersam fuisse, Aelia. Iubam in equis Græci λοφιὰν appellant, Xenophon χαίτην, Gaza uertit cristam, libro 2. de partib. anim. cap. 14. Pili equis in iuba largi, in armis leoni, Plin. Procomium, προκόμιον, pili sunt qui à uertice equi iuxta oculos & tempora propendent. Apud Vegetiū libro 2. Veterinariæ cap. 11. protocomium legitur, quod non adeò placet. Xenophontis interpres iubam uerticalem transtulit, Latinius capronas dicturus. Sunt enim capronæ, comæ ante frontem, quasi à capite pronæ, teste Nonio: uel ut Festus ait, equorum iubæ in frontem deuexæ. De his Lucilius in Satyris apud Nonium, Aptari caput, atque comas fluitare capronas Altas, frontibus immissas, ut mos fuit illis. Δέδοται δὲ παρὰ θεῶν καὶ ἀγλαΐας ἕνεκα ἵππῳ χαίτη, καὶ προκόμιόν γε καὶ οὐρά, Xenophon: Hoc est, non utilitatis tātum gratia, quod prius dixerat (nam cauda muscas abigit: procomium oculos tuetur ne quid molesti incidat, nihil interim impedito pilorum prolixitate uisu: asinis quidem & mulis procomij loco ad oculos defendendos aures datæ sunt longiores. Iuba conscensori adminiculum præstat, eoque magis quo fuerit prolixior) iuba, capronæ & cauda equis contigerūt, sed etiā decoris ornamentique loco. Quod uel equi ipsi intelligere uidentur, γαυριῶντες καὶ καλλωπιζόμενοι ἐπὶ τῇ χαίτῃ, ut Pollux ait, id est, superbientes & quasi gloriantes ob iubam suam. Quamobrem perorigæ qui asinos equabus admittunt ad mulorum procreationem (οἱ ὀνοβατοῦντες) cum asinos ab equabus despici, & iniurijs insuper affici, morsu aut calce lædi, animaduertunt, iubis detonsis equas ad fontes tanquam specula ducunt, in quibus turpitudinem suam & ademptum comæ decus contēplatæ, ignobiles illos admissarios non amplius dedignantur. αἱ δ᾽ ὥσπερ

ἐν κατόπτρῳ θεασάμεναι τὴν ἀμορφίαν τοῦ σώματος ἀπηγλαισμένην (lego ἀπηγλαϊσμένην, id est, ἐστερημένην τῆς ἀγλαΐας) τῆς κόμης, ἀνέχονται τότε τὴν πρὸς τὰ χάρια ὁμιλίαν, Pollux. ¶ In equis (inquit Vegetius) non solum utilitas, uerum etiam decoris ratio seruanda est. Nunquam itaque, nisi necessitas passionis exegerit, de articulis resecandi sunt cirri. Naturale enim ornamentum pedum natura in illis cõstituit. Ceruicem etiam ipsam diligens debet ornare tonsura. Multi enim sicut currulibus, ita & sellaribus iumentis pressius colla radunt. Quæ res licet præstare creditur augmentum, tamen sub honesto sessore deformis est. Alij ita tondent, ut arcum uideantur imitari. Nonnulli Armeniorum more crines aliquos in tonsura ipsa per ordinem derelinquunt. Sed gratiora sunt quæ translata de Persis posterior usus inuexit. Nam media iuba ad omnem accurationem ex sinistra parte tondetur, à dextra uerò omnino insecta seruatur. Et nescio quo pacto plurimum deceat, quia illud quod naturaliter laudatur Vergilius imitatur: Densa iuba, & dextro iactata recumbit in armo. Quod si bicomis fuerit, ut uulgus appellat, mediæ ceruicis setas æqualiter oportet attonderi, ita ut tam dextri quàm sinistri limitis continuata serie iubæ relinquantur intactæ: quod nihilominus influentũ constat à Parthis, Hucusque Vegetius. ¶ Posterior pars pulli est altior anteriore, sed accedente incremẽto ætatis anterior in plerisque sublimior fit. Pulli equini, inquit Aristoteles, paulò suis parentibus summissiores sunt, atque adulti crure posteriore caput attingere nequeunt, quod nouelli facilè attingunt. Mulomedici quorum barbara dictio est, ut Laur. Russius, pastoralia in equo uocant iuncturas siue articulos pedum ni fallor: quod ea parte numellæ (uinculi genus, Itali pastoram uocant: & ita uincire, pastorare) adhiberi soleant. ¶ Iumentum habet in capite ossa duo, à fronte usque ad nares alia duo, maxillaria inferiora duo: dentes quadraginta, id est molares uigintiquatuor, caninos quatuor, rapaces duodecim. In ceruice autẽ sunt spondyli septem, spatulæ (lego spondyli) renum sunt octo, à renibus usque ad anum septem. Muscarium (id est cauda) habet commissuras duodecim. In armis prioribus sunt ragulæ duæ: ab armis usque ad brachiola duo: à brachiolis usque ad genua duo. In genibus parastaticæ duæ. A tibia usque ad articulos duo. Bases quæ appellantur numero duæ. Vsque ad pumices ungulæ ossa minuta sedecim. In pectore unum. Costæ tamẽ in interioribus trigintasex. Item à posterioribus à cumulari (aliàs columellari, sed paulò post commissuram renum cumulare uocat) usque ad molaria duo: à molaribus usque ad uertebras duo: costales duo. Ab acrocolephio (acrocolion intelligo, id est coxam uel superiorem femoris partem, nam inferior hypocolion uocatur) usque ad gambam (id est tibiam: ut Itali & Galli hodieque uocãt) duo: à gamba usque ad cirros tibiales (pilos longiores intelligit, quos fyßlen Germani nominant, de quibus nõ tondendis paulò ante etiã ipsius uerbis monuimus) duo: minuta usque ad ungulas sedecim. Et sunt ossa omnia centũ septuaginta, Vegetius 4.1. ¶ Nunc mensuras numerumque membrorum oportet exponi. In palato gradus sunt duodecim: longitudo linguæ habet pedem semis: labrum superius habet uncias sex, inferius uncias quinque: maxillæ singulæ uncias denas: à cirro frontis (procomium sic appellare uidetur) ad nares habet pedem, auriculæ singulæ continent uncias senas. In oculis autẽ singulis unciæ quaternæ. A cirro ubi desinit ceruix usque ad mercurium continentur calculi octo. Spina continet subterspatulas trigintaduas. A commissura renum, quod cumulare dicitur, usque ad imum muscarium commissuræ sunt duodecim. Sagulæ longicia uncias duodecim. Ab armis usque ad brachiolum uncias sex. A brachiolis usque ad genua longitudo continet pedem. Ab articulis usque ad ungulas uncias quatuor. In longitudinem uel prolixitatem pedes sex. Hæc eumetria equi cõuenit staturæ honestæ ac mediæ. Cæterũ non dubitatur in burricis minora ista, & in primæ formæ equis esse maiora, Vege. 4.2. ¶ Neruorũ quoque numerus, qualitas, ac mẽsura pandẽda est. A medijs naribus per caput, ceruicẽ ac mediam spinã, usque ad imũ muscarium descendit filum duplex, quod continet pedes duodecim. Duo nerui in ceruice palmarij continẽt pedes quatuor. Ab armis usque ad geniculũ nerui duo. A geniculo usque ad basim nerui quatuor. In prioribus sunt nerui decẽ, in posterioribus decẽ. A renibus usque ad testes nerui quatuor. Fiunt in se omnes nerui trigintaquatuor, Veget. 4.3. ¶ Cõsequenter uenarũ quoque indicandus est numerus. In palato uenæ sunt duæ, suboculares duæ, in pectore duæ, de brachiolis duæ, de subcirris quatuor, de talis duæ, de coronis quatuor, de feminibus quatuor, de femoribus uero duæ, de subgambis duæ, de muscario una, uenæ matricis in ceruicibus duæ. Fiunt pariter uenæ uigintinouem, Vegetius 4.4. ¶ Venæ quædam supra oculos secantur equis, minutis in eum usum factis phlebotomis. Detrahitur etiam sanguis ex palati uenis. In festo diui Stephani mos erat olim apud nostrates uenã in ceruice equorũ aperire, propter plures eius temporis ferias: nunc propemodũ exoleuit. Sanguinem detrahes de ceruice, id est de matricali uena, Vegetius 1.13. Spadonibus equis inter authores constitit sanguinem de matrice nunquam, nisi forte ex nimia & extrema necessitate, tollendum: propterea quod caloris maximam partem cum testibus amiserunt. De palato tamen, si non impediat negligentia, omnibus propè mensibus tam spadonibus quàm testiculatis minuendus est sanguis. Admissarij uerò si cohibeantur à uenere, ubi dematricati fuerint (id est sanguis ex matrice uena eis detractus, ut ego interpretor) cæcari sæpe dicuntur. Quamuis eo anno quo admissum faciunt, non sit eis uena laxanda, ne generationi intentum corpus cura geminæ necessitatis exhauriat, Vegetius 4.7. Recentiores uenam magnam, aliàs nigram, & fontanellam eandem faciunt. Vocant autem Itali fontanellam, locum qui in equis forinsecus cauus apparet circa coxendicem, quin & iugulum seu thymum in homine eodem nomine appellant. Si equus fuerit morfunditus, scinde pellem supra fontanellam

hanchæ, &c. Lau. Russius cap. 93. Spauanus morbus circa garectū ex latere interiori subtus garectum parum inferius, quandoq; tumorem inducens circa uenam magistram quę dicitur fontanella, Idem cap. 103. Extremitates gulæ cum parua rosneta in tantum cauentur funditus, donec uena magistra pedis quæ tendit ibidem, rumpatur, & sanguis fluat, Idem cap. 129. In dolore corporis equi ex superfluo sanguine, de uena quę tigrarica dicitur, uidelicet prope ungulam ab utraq; parte corporis minuatur, Idem. Vena consueta inter iuncturam & pedem ex latere interiori aperienda est in attractione dicto affectu, Petrus Crescent. Hanc uenam esse puto quæ uulgo à nostris uocatur **die fyfeladER**, & in homine **die roßader**, nimirū tanquam **rosszader**, id est equina, quod in equis frequenter incidatur: est autem uena malleoli. Easdem puto uenas Hippocrates intellexit ἰγνυοφλεβίας uocans, τὰς ἐν ταῖς ἰγνύαις φλέβας, citante Varino. Venam quæ supra genu interius est, nostrates nominant **die schranckader**: Illam uerò quæ pertundi solet ea in parte, qua calcaria adiguntur, **die sporader**: quam Petrus Crescent. 9. 18. cingulariam, ut coniicio, appellauit: Si equus (inquit) doleat ex abundantia sanguinis uel humorum intra uenas, &c. statim à uena cingularia, quæ est prope cingula ab utraq; parte sanguis detrahatur: & ex quacunq; parte corporis sanguis haberi potest, usq; ad debilitatē ferè minuatur. Sed de phlebotomia equorū plura leges infra capite tertio, ubi de sanitate equorum tuenda dicemus. Equus, non seuum, uel adipem habet, sed pinguitudinem, οὐ στέαρ, ἀλλὰ πιμελήν, Hierocles. ¶ Pars media inter aures, Germanicè **kam**.

¶ Oculi equorum quibusdam glauci, Plinius. D. Augusto equorum modo glauci fuêre, supraq; hominem albicantis magnitudinis, Idem. Cur alibi tam homines quàm equi oculis magna ex parte cæsiis (glaucis in Græco) sunt? An cum oculi triplici coloris genere distinguantur, nigro, caprino, & cæsio, corporis totius colorem oculi quoq; color consequitur: itaq; haud immeritò cæsius est, Aristoteles Sect. 10. problem. 13. Grammatici nostri glaucos dici equos interpretantur felineis oculis, id est quodam splendore perfusis, Cælius: sed de hoc colore circa reliquum corpus supra diximus. Nostri appellant **glåsoug**, id est uitreos oculos, & noctu etiam uidere putant. Equis solis præter hominem uariat oculorum color: proueniunt enim eis aliquando cæsii, Aristoteles. Equi maximè omniū cæterorum animalium oculis uariant: aliqui enim cæsii altero oculo nascuntur, quod nulli ex cæteris bestiis euenit manifestè, Aristot. Equos cœruleis oculis (κυανώπιδας, Gillius cæsios reddit) in uenatu contra ceruos Oppianus probat. Exophthalmos equus est cui oculi prominent, cœlophthalmos cui in recessu cauo cōduntur, Cælius. Equi heterophthalmi habentur quibusdam pulcherrimi (κάλλιστοι præstantissimi) cuiusmodi fuit Alexandri Bucephalus, Pelagonius in Geoponicis 16. 2. ut Cælius uertit. And. à Lacuna heterophthalmos reddit monoculos. Inter optimos, inquit, monoculos à quibusdā censeri Pelagonius ait, si à natura talem orbitatem contraxerint: nam si à casu, absurdum esset id dicere. Idem Cornarium reprehendit, quod heterophthalmos interpretetur ab alterius oculi uarietate sic dictos. Videtur autem deceptus uerbis Ammonii, qui in libro de uocabulorum differentiis heterophthalmon uocat, qui altero oculo ὑπὸ πηρώσεως (id est casu aliquo, siue fortuito siue per morbum, ut ego accipio, quanquam Varinus scribat ὑπὸ τύχης,) orbatus sit: monophthalmū uerò, qui unicum duntaxat oculum habeat, ut cyclops: etsi Varinus non ita accipere uideri potest. Itaq; monophthalmus, nisi monstrum aliquod fortassis, nemo fuerit: heterophthalmi uero Ammonio dicti quicunq; altero oculo cæci, altero tantum uident, siue ita nati sint, siue casu postea superueniēte. Sed huiusmodi equi qua ratione laudari possint non uideo. Absyrtus certe lib. 1. cap. 13. longe alios uidetur heterophthalmos dicere, his uerbis ut Ruellius transtulit: Heterophthalmi, id est qui uarietate oculorū notantur equi, non eandem rem oculis cernunt. Nam quemadmodum ἑτεροσκελὴς & ἑτερόπους, claudicare solet, & labori itineris cedere: sic etiam illos hac diuersitate uariegatos uisus deficit. Quin & ob hanc oculorum uarietatem, & improbi, & rerum eis occurrentium uerentes, nec non ad speciem rerum oculis obiectarum consternabiles sunt. Hos tamen Parthi magno in pretio habent, & pro generosissimis adsumunt: apud quos primū procreatos fuisse cōstat. Qui uerò discolores notas in tergore referunt, eos Parthos ueteres appellarunt, apud quos primum in lucē æditi produntur, Hæc Absyrtus interprete Ruellio: Qui ἑτεροσκελῆ & ἑτερόποδα uertit eū cui crura uel pedes discoloribus maculis euariant, quod mihi non placet: neq; enim hoc admodum uitio dari in equo potest, neq; tarditatis uel causa uel signum est. Nam Oppianus in uenatu ceruorum equos adhiberi iubet ποικιλόποδας, id est quorum pedes maculis distinguantur, ubi præcipua celeritate opus est. Apparet autem heterophthalmon quoq; Ruellium intellexisse eodem modo, cui uariis punctis aut maculis colorati sint oculi: in quam forte opinionem induxerunt eum Absyrti hęc uerba, Καὶ ὅσοι δὲ ποικίλοι ἐπὶ χρώματι εἰσί, καὶ ὅτι δοκοῦσι παρ' ἐκείνοις πρώτοις γεγονέναι. Nam cum hæc statim post heterophthalmiæ uitium eodem in capite subiiciantur, Parthicos scilicet equos appellatos à ueteribus qui uarii colore essent, illā de coloris oculorum uarietate intellexit, cum author nihil circa colorem eis commune, sed nomē tantum à gente apud quam utriq; nati primum celebrentur, insinuet. Proinde non probo quod Ruellius uertit, Qui uerò discolores notas in tergore referunt, &c. quasi uero etiam heterophthalmi similes, id est discolores notas in oculis referrent. Alia igitur quædam uarietas & diuersitas unius scilicet oculi ad alterum collati intelligenda est, siue ea in colore sit (nam ex Aristotele supra citauimus equos nōnullos altero oculo cæsios nasci, quod nulli ex cæteris bestiis manifestè eueniat:) siue alio quodā affectu. Huc facit quod heterognathos equus appellatur, non ulla coloris ratione, sed qui caput in alterum

latus

latus & maxillam ut plurimum uertat, & ne freno quidem facile in contrarium flectatur. Sic & ὑποφορίας dicimus. Parthi autem ideo fortassis huiusmodi equos præferebant, quòd pauidi essent & fugæ apti, cum ipsi fugiendo pugnarent, nec uellent cominus hostem aggredi. ¶ Vetus ille Micon (Μίκων) arbitrabatur equum in inferiore gena pilos edere, quos phlebarides Græci uocant: Taxat igitur Simo iure Miconem, ac ignorantiæ insimulat, Hierocles. ¶ Equorum animi indices aures, sicut & leonum cauda, Plinius: sed hæc ad electionē equi pertinent. ¶ Equi nares mulomedici Græci ῥώθωνας & μυκτῆρας uocant. ¶ Equo dentes mutātur, Aristoteles. Vtrinq; dentati sunt, homo, equus, asinus, & sanè adipem habent, Aelian. Equus dentes emittit uniuersos, Aristoteles. Dentes continui, ut homini, equo, Plin. Quibus continui dentes, sorbent, ut equi, boues, Idem. Difficile aut ferè impossibile est, equum os probum habere, nisi extrahantur ei dentes scalliones dicti & plani. Equus enim calefactus si hos dentes habuerit, ægrè per sessorem retineri potest, & morsum freni plurimum auersatur. Quamobrem iam dicti dentes quatuor, postquam annorum trium cum dimidio equi ætatem exegerint, radicitus extrahentur, de maxilla inferiore, bini utrinq;, ferramentis ad id aptis, Russius cap. 40. ubi plura legat qui uolet de cura post dentes exemptos uulneribus adhibenda. Idem equos qui habent huiusmodi dentes scallionatos uocat, & peculiaria eis frena præscribit cap. 35. Dentes quos nostri lupinos aut syluestres uocant in equis (wolffzän, wilde zän) postrema parte maxillæ adnascuntur, pullis præsertim: ante cæteros dentes, parui, magnitudine fabæ, in cibo capiendo impediunt, unde iumentum strigosius euadit, quamobrem extrahēdi sunt. Redduntur equis dentes senectute candidiores, cæteris animantibus (rubescunt, Plinius) nigriores, Aristoteles. Sed plura de dentibus dicam cap. 3. ubi de dignoscenda equi ætate agam. ¶ Os Vegetius 2. 33. etiam morsum appellat, ut & Germani, his uerbis: Si quod os tractum fuerit, ut morsum claudere non possit. Vsurpatur & ῥύγχος, id est rostrum de equis, unde & ἀλφιόρυγχοι apud Absyrtum lib. 1. cap. 13. qui tardius senescere feruntur, ut & ἀλφοπρόσωποι. ¶ Χελύνια Ruellius in Hippiatricis labra transfert. Varinus χελύνη etiam & χελύνιον, χεῖλος interpretatur: at χελώνιον Polluci, summa pars dorsi est iuxta ceruicem in homine. ¶ Equa mammas binas habet inter femora, & singulos parit, Aristot. Equi mares nonnulli carent mammis: non enim omnes habent, sed tantum qui matri similes prodiêre, Idem. Equorum cor, sicut & boum quorundam, suo in corde ossiculum cōtinere aiunt, Aristot. Gaza in translatione sua de bobus tantum hoc scripsit, de equis omisit: quod miror, cum Græcus textus expressè sic habeat, ἔχει δὲ καὶ ἡ τῶν ἵππων καρδία ὀστοῦν. Et lib. 3. de partib. cap. 4. Cor (inquit) sine osse est omniū, quæ nos nouerimus, præterquam equi, & generis boum cuiusdam. Et Hierocles, In equorum & mulorum quorundam corde inuentum est os. Et Plinius, In equorum corde (inquit) & boum, ossa reperiuntur interdum. ¶ Equi axillæ, apud ueterinarios Græcos μάλαι, & μασχάλαι. ¶ Dorsum equi, barbari authores garrelum uel garrele nominant: apud Russium cap. 86. inscribitur de læsione garrasij seu guida: & cap. 88. de pulueribus ad sanandum dorsum uel garresum equi. ¶ Equus fel nō habet, Aristot. Et alibi, Equus omnino & omnia solipeda felle carent. Equi, muli, asini, &c. fel non habent, Plin. Sunt qui equo non quidem in iecore esse, sed in aluo putent, Plin. Fellis uesicam equus in hepate non habet, sed quidam solutior inhæret neruulus, in quem se genus hoc humoris insinuat, &c. Absyrtus in cura malidis articulariæ. Iecur habet (ut Ruellius uertit: in codice impresso πνεύμονα, id est pulmonem legimus) in tres fibras diuisum (τρίλοβον forte legendum, nō τρίβολον,) felle non adnato, ut quod copiosum & graue olens intestino adhæreat, Hierocles. ¶ Colon intestinum Absyrtus etiam intestinum magnum & monenteron nuncupat. Tormina equis accidere putātur in grandiore intestino, quod Græci monenteron & côlon uocāt, quia altera parte sui liberum quasi uoluatur in uētre sine meatu: ideoq; tam hominibus quàm brutis, in cursu & incitatione ibi sonitus editur, qui est equorum clarus & magnus. Sunt qui côlon ab hoc distinguāt, & monenteron uocent typhlòn, id est cæcum, subijciantq; colo, Camerarius. Extalis Vegetio 3. 11. intestinum rectum. ¶ Hancham barbari & Arabum imitatores pro coxendice, uel capite aut articulo eius usurpant. ¶ Coccyx pars quædam est inter armos siue scapulas, in medio (ut conijcio) dorso, circa spinam eminens. Absyrtus cap. 14. de asino admissario, ἔστω δὲ μὴ κάτωμος, συνωμίαν τε ὑψηλοτέραν ἐχέτω καὶ ἴσην, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ κατὰ γραφὴν κόκκυγα, πλατὺν, μέσον, διάμεσον, μὴ στενὸν δὲ καὶ πυργώδη. Ruellius pro coccyge lumbos ineptè trāstulit, cum Absyrtus expressè dicat coccygem esse ἐν τῇ συνωμίᾳ, id est interscapilio siue medio scapularum aut armorum loco. Eandem partem innuere uidetur his uerbis cap. 114. πάντων δὲ κρείττονες οἱ τὴν ἔκφυσιν ἔχοντες τῆς συνωμίας ὑψηλοτέραν. Et rursus cap. 115. κόκκον appellare, nisi mendum est exemplaris, τὰς δὲ αὐτογενεῖς τῶν ἵππων ἐν τοῖς ὤμοις καὶ περὶ κόκκον, παραλαμβάνουσιν οἱ Σαρμάται ὡς ἀγαθάς. Quosdam actogenes uocant à genitiua quadam nota, quam in armis & clunibus referūt, Ruellius: sed ineptè: probant enim hanc notam Sarmatæ in armis & cocco, in posteriore autem parte circa coxas & caudam improbant, ut mox subijcitur: non igitur clunes cum armis iungere debuit Ruellius, neq; coccon ita transferre. Rursus cap. 25. τρυπῶν διὰ μέσης τὴν ἔκλυσιν τοῦ ὤμου εἰς τὸν κόκκυγα μέσον, uerba sunt Hieroclis. ¶ ὀσφὺν Græci lumbos uocant. Est autem non una huius uocis significatio, ut apparet ex hisce Xenophontis uerbis, ὀσφὺν δὲ λέγομεν οὐ τὴν κατ' οὐρὰν, ἀλλ' ἣ πέφυκε μεταξὺ τῶν τε πλευρῶν καὶ τῶν ἰσχίων περὶ τὸν κενεῶνα. Ἕδρα in homine anum significat, id est partem cui insidet: in equo autē dorsi partem cui insidetur, ut apud Xenophontē, Curator (inquit) spinæ pilos ne quo attingito, nisi manu, qua illos premat & mulceat, (τρίβων τὸ ἐπαλῶσαι; Pollucis codices corrupte habent καταπλύνων

pro ἀπηλιώτων,) sequens situm eorum: sic enim quasi sedili in equo minimè nocuerit, ὥσπερ γὰρ ἂν ἕδρα ἔχοι τὴν ἕδραν τοῦ ἵππου. ¶ Muscarium Vegetius equi caudam appellat, à muscarij flabelli, quo muscæ abiguntur, similitudine, & usu in equis eodem. Cauda prolixa & densa pilis præcipuum equi ornamentum est, de qua supra etiam ex Xenophonte nonnihil dixi in procœmij mentione. Equorum caudæ tenor breuis, pili prolixi: bubus contra, Aristoteles. Caudæ animalibus prælongis setosæ, ut equis, Plinius. ¶ Suffrago id est in posterioribus pedibus quadrupedum, quod in prioribus genu. Vel est nodus aut articulus sub crure, quo pedis uersura constat, tibiæq; ita annectitur pes, ut uerti possit: id quod spectamus in bobus, equis, & cæteris armentis. Dictæ suffragines quod suffringantur, hoc est in altum frangantur: uel quod ad gressum suffragētur. Constat sanè genua animalium, quæ animal generant, ante se flecti: suffraginum uerò artus in aduersum. Quemadmodum igitur poplites dicti sunt, quod post plicentur: ita suffragines quod subter frangantur. Aues & quadrupedes in priora curuant, suffragines in posteriora, Plinius libro 8. Barbari suffraginem garrectum nominant, Galli le iarret de derriere. Equus in uenatione facile uulneratur ab apro εἰς τὸ ἐντὸς μέρος τῆς ἀγκύλης ἐν τῇ ἰγνύι, Absyrtus cap. III. Ruellius uertit interno poplitis sinu, aut interiore crure.

¶ Vegetius crura ipsa in iumentis gambas uocat, quasi campas. Nam & Aristoteles campen nominat in pedibus, qua suffragines poplitesq; habentur, Hermolaus. Legimus etiam super gambam apud Vegetium 3.20. & subgambam 3.22. Si laccæ in gambis fuerint, aut aliquis dolor coxæ uel gambæ, sanguis detrahatur gambis: sunt enim uenæ à uisceribus descendentes per gambas interius, Vegetius 1.27. Idem lib. 3. cap. 19. de laccis gambarum scribit, & mox cap. 20. de iumento gamboso. Pro gamba Galli iambam etiamnum dicūt. ¶ οἱ τοῖς ὤμοις ὑποσαλεύοντες ὀρθοὶ ἐκτεταμένοι γαλιαγκῶνες, ἀναφέρονται ἐπὶ τὸν ἵππον, Aristoteles in Physiognomicis. Interpres Latinus galeancones uocem relinquit, cætera ad uerbum, sed ineptissimè, transfert. Intelligi autem & emendari & expleri potest hic locus ex Adamantij Physiognomonicorum libro 2. capite de motu, ubi sic legitur. ὁ δὲ ἐν τοῖς ὤμοις ὑποκινούμενος, ὀρθὸς δὲ ὢν καὶ ὑψαυχενῶν, αὐθάδης τε καὶ ὑβριστής, οὕτω γὰρ βαίνει ὁ ἵππος: Hoc est, ut Cornarius uertit, Qui uero humeris subcommouetur, rectus autem est & altæ ceruicis, contumax est & contumeliosus, ita enim graditur equus. γαλιαγκὼν quidem apud Varinum exponitur qui brachium minus (uel breuius) habeat: grammaticus quidam recentior eundem Latinè ancum uocari ait. Festus ancum illum esse docet, qui aduncum brachium habet, ut exporrigi non possit, nimirum ab ancône, id est cubito incuruo. Sed hoc quid faciat ad iam citatum Aristotelis locum, non uideo. Adamantius pro γαλιαγκῶνες (quam uocem quomodo Galenus in Glossis exponat dicam in Mustela) legisse uidetar ὑψαυχενοῦντες: nec dubium quin ex Aristotele ita legerit, cum & præcedentia & sequentia conueniant, ut conferentes deprehendent. ¶ Περόνην in equo, quidam pedis commissuram uertunt, ego os tibiæ quod radium uocant, ut in homine etiam, & sic Ruellius quoq; capite 13. translationis suæ reddidit: aliqui fibulam. ¶ Μεσοκύνια Ruellius calces transtulit. Asinus admissarius habeat τὰ μεσοκύνια μὴ λίαν ὑψηλά, μηδὲ ταπεινά, μηδὲ κυνοβάτης ἔστω. Hoc est, calces neq; præter modum altos, neq; nimium depressos: sed neq; nixus talis ingrediatur, ut Ruellius uertit. Idem alibi talos, ut capite 7. uel ut eius translatio habet, octauo. ἐπὶ κριθιάσεως διακοπτέ τὰς ἐν τοῖς μεσοκυνίοις τοῖς ἐμπροσθίοις φλέβας, ἐκ τοῦ ἐντὸς μέρους ἢ τοῦ ἐκτός, id est, In hordeatione morbo uenæ sub anterioribus talis externa uel interna parte feriantur. Rursus capite 113. de domitura pulli, Pullo (inquit) qui committitur exercitationi, solum non alta profunditate subijciatur: quippe cū facile tibię radiū hinc contingat abscedere, id quod pedis articulos ac suffragines infirmat: Græce est, καὶ οὕτως τὰ μεσοκύνια χθαμαλὰ γίνεται. Et mox sequenti capite, Si os luxetur in articulo pedis aut corona, στρέμματος γινομένου ἐν τῷ μεσοκυνίῳ ἢ κυνόποδι λεγομένῳ πρῶτον ἀφαιρεῖν αἷμα ἐκ τοῦ μεσοκυνίου (ab articulo suffraginis) τὸ δὲ κύνοπλον ὁ στεφάνην λέγουσι μὴ κεντεῖν, γίνονται γὰρ ἐπ᾽ ἀγχῶν πωρώδεις μερίδες. Hinc apparet coronam etiam cynoplon dici, mesocynion uerò proximam (superius nimirū paulo) partem, & ipsam quandoq; propter uicinitatē eodem nomine uenire. Iam capite 103. ubi Græce scribitur, μεσοκύνια ἐν βραχίοσι, suffragines in cruribus uertit, & alibi etiam pro brachijs crura posuit. Ego βραχίονας & σκέλη non semel ab Hippiatris distincta reperio, & Vegetium etiam brachiola in equis dixisse. Rursus cap. 112. translationis Ruellij, sic legimus: Qui suffraginum articulo (ἐν τοῖς μεσοκυνίοις) recta (procera potius, ut paulo post ex Xenophonte dicam) ossa continent, ij pessimo gressu nituntur, uectoremq; contundendo fatigant (φέροντες συγκόπτουσι, concutiunt nimirum ut equi succussatores) ij quod certiino pede constant, elaphopodes nominantur. At qui eisdem in locis breuia condunt ossa & humilia, ob idq; cynobatæ uocantur, ij ungulas ad internam calcium partem, seu malleolos potius uocare placet (κυνοποδίων ἢ σφυρῶν λεγομένων) adferunt, ac pedes tractim agunt (ἑλκοῦσι lego ex Xenophonte, cuius uerba paulo post citabo, id est, uulnerant pedes. Recentiores hoc uitium attactionem uocant, gerūrt) in eisq; claudicant. Sunt ex ijs qui facile ungulis aberrent. Κυνοβάτης uocatur equus quidam, Hesychius & Varinus. Equos quosdam minus probandos cynepodas fuisse nūcupatos inuenimus, Cælius: Ego nusquam ipsos equos, sed tibiarum in eis partem sic appellari inuenio: Pollux tantum in Canum historia κυνόποδας ἵππους simpliciter nominauit lib. 5. cap. 11. inter nomina à cane deriuata. Δεῖ τοίνυν καὶ τὰ ἀνωτέρω μὲν τῶν ὁπλῶν, κατωτέρω δὲ τῶν κυνοποδῶν ὀστᾶ, μήτε ἄγαν ὀρθὰ εἶναι ὥσπερ αἰγός, ἀντιτυπώτερα γὰρ ὄντα κόπτει τε τὸν ἀναβάτην, καὶ φλεγμαίνει μᾶλλον τὰ τοιαῦτα σκέλη. οὐδὲ μὴν ἄγαν ταπεινὰ τὰ ὀστᾶ δεῖ εἶναι. ψιλοῖντο γὰρ ἂν καὶ ἑλκοῖντο οἱ κυνόποδες ἐπ᾽ ἐν βώλοις (lego βώλοις) εἴτ᾽ ἐν λίθοις ἐλαύνοιτο ὁ ἵππος, Xenophon. Omnibonus Leonicenus sic trāstulit, Ossa quæ

quę sunt supra ungulam infra talos, qua parte ut in caninis pedibus callus subest, κυνόποδας dixere, neque erunt procera (ὀρθὰ, id est recta, uidetur pro ὑψηλὰ accipi, cum ταπεινὰ eis opponantur, Absyrtus hæc ipsa ossa puto, uel totam hanc partem, mesocynia appellat, quæ neque alta, neque breuia esse uult in asino admissario, ut superius citaui) & caprarum: (ut ceruorum, unde & elaphopodes dicuntur, Absyrtus:) sic enim cum succussatione equitem affligunt, tum ipsa facile crura huiusmodi inflammãtur. Neque uerò depressa: sic enim deglubi isti & exulcerari calli solent, seu per glebas siue per lapides agatur equus. Κυνες, τὸ ἵππου τῆς ὁπλῆς μέρος, καὶ ἄλλοι, Hesychius & Varinus: sed apparet eos errare, cum nõ ungularũ pars, sed uicina sit, unde & κυνόποδον appellatur. Nos partẽ illam à corneis illis callis prominentibus ad ungulam usque, posteriori scilicet parte, ubi cirri pilorum eminent, & pes cauus apparet, nominamus die fysel, & caua ipsa fysellöcher. Eandem puto Laur. Russius falcem appellauit, locum delicatum & neruosum parumque carnosum esse scribens, capite 112. quod de læsione falcis inscribitur. Et alibi, Equus (inquit) habeat falces curuas (inde nomen fortassis) & amplas tanquam ceruus. Συμβαίνει ἐκθλιβῆναι τὰ μεσοκύνια ἐκ τῶν ἱππασιῶν ἢ δρόμου τινὸς, καὶ ἡ βύρσα ἐκραγῇ, καὶ ψιλὰ γίνεται τὰ τοῦ κυνόποδος νεῦρα, Absyrtus cap. 107. Παρακολουθεῖ δὲ λέγεται ἡ μελανκολία, ὑπό τινων δὲ ὑδατίδες, ἅτινα γίνεται ἐν τοῖς κυνόποσιν ἢ σφαιροῖς λεγομένοις, Hierocles eodem uolumine cap. 107. Item cap. 117. μετακύνιον legimus, corrupta uoce, ut mihi uidetur, pro mesocynion, Ruellius articulum uertit. Cõiecerit autem aliquis κύνας & inde deriuatis nominibus has partes appellari, à colligando quod Græci κυνῶδαι dicunt: siue quoniam ungula illic adnata sit carni, ut κυνοδέσμιον ubi præputium glandi alligatur: siue quoniam ea in parte numellis & uinculis astringi solent equi. Leoniceno tamen alia etymologia placet, quod calli illic tanquam in caninis pedibus subsint. Est & in tibijs equi pars quam lingua uernacula wertzel appellat, & alia quam schlegel. ¶ De cirris pedum mentionem feci superius, Vegetius etiam subcirros uocat. ¶ Carnem uiuam in ungulis Germani Kern quasi nucleum nominant: Bullettum recentiores quidam, ut Russius, ubi carnes uiuæ ungulis coniunguntur. Στεφάνην, id est coronam siue corollam Græci uocant commissuram ungulæ cum pede, uel ungulæ exortum. Αἷμα λαμβάνων ἐκ τῆς περιστεφανίδος, Hippocrates in Hippiatricis cap. 117. Ruellius transfert è parte coronam cingente. Quærendum est an potius uena sit eius loci peristephanis dicta. Eodem capite ἁρμονία τοῦ ὄνυχος, id est ungulæ commissura nominatur, non alia nimirum quàm στεφάνη. ¶ Bases Vegetio ossa quædam sub tibijs, ut uidetur, calcanei forte. ¶ Xenophon astragalos, id est talos, equis attribuit, cum Aristoteles solipedum nulli astragulum esse dicat, & ne asino quidem, prę terquam Indico, cui cornu à fronte emineat, Pollux. ¶ Cornu pro ungula tum in equo, tum in boue etiã & capra, ut aliubi dixi. Hinc & cornipedes equi apud poëtas. Equinas ungulas à Stygis aqua solas non perrumpi Pausanias scripsit, Cælius. Alij idem asini, alij muli ungulis attribuunt, ut ostendi in Asino capite secundo. Germanorum hippiatri & fabri, qui soleas ferreas equis inducũt, nescio quam ungularum partem nominant streyß, & aliam ballen uel pallen. Vngula ipsa uulgo hůf dicitur, Græcis ὁπλὴ, & ὄνυξ interdũ, Xenophon utroque utitur. Sed forte distinguat aliquis, ut onyx ungula propriè dicta sit, ὁπλὴ uerò pars illa tota, quæ & hirundinem & tuellum & batrachos continet. Ὁπλαὶ, ὄνυχες ἵππων καὶ ἵππων καὶ ἑτέρων κτηνῶν, quasi ἁπλαῖ, id est simplices: quod nõ bifidæ nec multifidæ sint ut in alijs quadrupedibus, Varin. ¶ Pedis cauum interius ueteres chelidóna nominarunt, nũc quod ad soleam, cum paratur ungula & ferro adæquatur, forma cuspidis sagittæ effingitur in medio pede stralam uocant sua lingua Teutones, Camerarius. Chelidòn ungulæ dicitur concauitas, sed & in canibus eodem modo, Cælius ex Hesychio. Sed in canibus ullam sic dictam partem nusquam hactenus legere memini. In asino admissario requiritur ungula dura, subter concaua, interiore sinu paruo, quam à nido hirundinis chelidona uocant, Absyrtus interprete Ruellio cap. 14. ubi Græcè sic legitur, παχὺν τὸν ὄνυχα, καὶ κάτωθεν κοίλην τὴν ὁπλὴν, καὶ χελιδόνα μικρὰν ἔχοντα. Qui albam habent ungulam equi, & chelidones longas, improbi sunt & molles habent pedes, &c. Absyrtus cap. 105. ubi & alia plurima ex chelidone signa docet, unde equi uel probis, uel prauis & mollibus pedibus præditi colligãtur. Ruellius hirundinem ad uerbum trãsfert, Camerarius in Xenophonte nescio qua occasione testudinem: utrique alicubi cauum pedis. ὁ ἱππόνομος καθαιρέτω τὴν χελιδόνα, καὶ τὴν κοιλότητα τῶν ὁπλῶν θεραπευέτω, Pollux. Idem alibi in equo probat ungulas cauas, ita ut chelidòn profundius lateat, & nullã ex solo molestiam percipiat: talis enim ungula (inquit) Xenophonte teste, cymbali instar in solo resonat. Hirundo sanè molliuscula est, ideoque soli & lapidum tactu læditur. Χαμηλὰς uocat Xenophon ungulas pleniores carnosasque citra cauitatem, Cęlius. Noscendum est (inquit Xenophon) utrum ungulę sint arduæ, an tam priori parte quàm posteriore depressæ siue humiles. Nam arduæ altius à solo hirundinem, quam uocant, elatam habent: at depressæ sic gradiuntur, pedis ut molliores & duriores partes æquabiliter fulciant incessum. Nostrates equos illos quorum altior est hirundo, & insignis cauitas pedis, uocant holfüßig: quibus uero pedes contra se habent, sattfüßig, quasi planipedes dicas. Ii offenduntur cum per loca aspera & lapidosa incedunt: & soleæ ex ferro aliter eis inducuntur quàm cæteris, corio quandoque interposito. Simile uitium in humanis pedibus euenit: unde plauti uel planci dicti, qui pedibus plantis sunt: Et poëta Accius quia Vmber Sarcinas erat, à pedum planicie initio plotus, postea plautus est dictus. Exterior pars stabuli sternatur lapidibus rotundis palmari magnitudine, &c. ut insistentis uel incedentis per eos equi hirundo solidior reddatur, Xenophon. Tuellum apud barbaros scriptores ut Russium, est quædam teneritas ossium referens formam un-

gulæ, quam nutrit etiam, eiusq́; radices in se cõtinet. Hæc sæpe clauis solearum malè adactis læditur, ut scribit Russius cap. 123. Eadem forte pars fuerit, quam Germani uocant den kernen, nimirũ quòd mollior intra duriorem tanquam nucleus in testa sua cõtineatur: nisi quis à carne nomen deductum malit, quòd carnis substantia constet. Eandem aut proximam partem à Græcis batrachon dici conijcio. Nam Absyrtus in Hippiatricis cap. 8. de hordeatione scribẽs, Frictio (inquit) secundum pilos ad imas partes spectet: siquidem per pedes huiusce morbi impetus erumpere creditur: quapropter pecus ungulas abijcit: in quibus partes illæ quas batrachos, id est ranas uocant, teneræ fiunt, & sanguinem emittunt, quas inferius scarificare & circuncidere oportet. Ruellius hoc in loco aliter uertit, & ranas incrementa linguæ (ut in homine accipi solent) interpretatur, absurdo (ut mihi uidetur) sensu. Nam quod ungulæ pars sit, manifestissimũ est ex Geoponicis Græcis, ubi lib. 16. cap. 1. pulli eligendi signa ex Absyrto traduntur, & inter cætera laudantur, ὁπλὴ ὑψηλὴ, ξηρὰ καὶ πάντοθεν ὁμαλῶς συμπεπηγυῖα, βάτραχος μικρὸς, ὄνυξ στερεὸς. Andreas à Lacuna batrachon, nescio qua ratione uertit escharam singulis crurium adnatam: Cornarius ranunculum, licet codex impressus renunculum habeat. Συμβαίνει δὲ τοῦτο (τὴν ὁπλὴν ἀποσύρειν) ὅταν τροχάζων ἵππος ὀλισθήσῃ, καὶ πεσὼν διασυρῇ, καὶ ὃ λέγουσι βατραχίσῃ, Absyrtus cap. 26. Ruellius transfert. Deterit autem ungulam tractim ingrediens, cum cursitans lapsatur, & ita caducus distrahitur, ut innatantes ranas imitetur, id βατραχίζειν Græca consuetudine nominant. Ego potius uerterim, ad ranulam sic dictam pedis partem offendere: quam uocem Ruellius alibi tanquam ignotam sibi præterit. Oportet ferramento concisorio soleas ramulasq́; (lego ranulas) purgari, Vegetius 1. 56.

¶ Eupodia, uirtus pedum in equis: unde equi ipsi eupodes dicuntur, pedibus & ungulis bene constituti, præcipuè cum duras & solidas ungulas habent: qui secus, κακόποδες, κακοσκελεῖς, μαλακόποδες, ἁπαλόποδες. Dicuntur & ὑπερσκελεῖς quidam equi, ut in heterophthalmi mentione supra ostendi. Ὅσοι δὲ εἰσὶ κατ' ὄνυχα πατοῦντες, ἢ ὑπεροποδοῦντες φυσικῶς, ἢ ὑπερόχηλοι ἐξ αἰτίας, &c. χωλοί εἰσι, καὶ ἐκ τῶν ψυῶν ἰσχνοὺς, Absyrtus cap. 110. Ruellius ita transtulit, Qui secundum unguem cornu caleant, aut suopte ingenio uario pede, uel ex certa causa diuersis ungulis constant, &c. claudicant, & lumbos habent intritos. ¶ Sunt & alia quædam nomina partium equi, ut quæ in Hippiatricis circa finem capitis 114. leguntur, quod in translatione Ruellij centesimum duodecimum est, Δεῖ ταῦτα ἔχειν τὸν ἵππον. μακρὸν γὰρ χεῖλον, λακρὸν κορμὶν, καὶ μακροὺς πόδας, φαρδὺν σῆθος, φαρδέα ἀνακτυνστικὰ, ἢ φαρδεῖς ἄρμους, πλατὺν αὐλοκέφαλον, πλατὺ μέτωπον, καὶ πλατέα νεφρὰ, κοντὰ νεφρὰ, κοντὰ κοντοπλάγια, καὶ κοντοὺς δακτύλους. Ruellius propter obscuritatem hæc omisit: sunt enim recentioris Græciæ uocabula ista κοντὰ, φαρδέα, &c. ἄρμος est harmonia, articulus, iunctura.

DE ELECTIONE EQVORVM.

Palladius in equo admissario quatuor spectari iubet, formam, colorem, meritum, pulchritudinẽ: Sed eadem quatuor in alijs etiam equis, seu pullis educandis, seu emendis adultis, præcipuè mihi spectanda uidentur. De coloribus equorum iam supra copiosè dixi, dicentur tamen hîc etiam nonnulla obiter in obseruatione formæ. Forma equorum quales maximè legi oporteat, pulcherrimè quidem Virgilio uate absoluta est: sed & nos diximus in libro de iaculatione equestri condito, & ferè inter omnes constare uideo, Plinius. Sed primo loco de pullo eligendo præcipiemus, initio à Vergilianis uersibus facto qui lib. 3. Georg. leguntur huiusmodi: Nec non & pecori est idẽ delectus equino. Tu modo, quos in spem statuis submittere gentis, Præcipuum iam inde à teneris impende laborẽ. Continuo pecoris generosi pullus in aruis Altius ingreditur, & mollia crura reponit. Primus & ire uiam, & fluuios tentare minaces Audet, & ignoto sese committere ponti: Nec uanos horret strepitus: illi ardua ceruix, Argutumq́; caput, breuis aluus, obesaq́; terga: Luxuriatq́; toris animosum pectus, honesti Spadices, glauciq́: color deterrimus albis, Et giluo: tum, si qua sonũ procul arma dedere, Stare loco nescit: micat auribus, & tremit artus: Collectumq́; premẽs (aliàs fremens) uoluit sub naribus ignem. Densa iuba, & dextro iactata recumbit in armo. At duplex agitur per lumbos spina: cauatq́; Tellurem: & solido grauiter sonat ungula cornu. Seruius argutum caput, breue exponit: pectus toris luxurians, torosum & eminens pulpis. Deterrimus albis, Atqui alibi ait, Qui candore niues anteirent. Sed aliud est candidum esse, id est quadam nitenti luce perfusum: aliud album, quod pallori constat esse uicinum. Giluus autẽ est melinus color, quem uulgò suluum uocant. Multi ita legunt, albis & giluo (forte, E giluo) ut non album & giluum, sed albogiluum uituperet: quod si singuli colores uituperandi sunt, quanto magis mixtus utroq;, id est albogiluus? Spina duplex, aut reuera duplex: aut lata, ut alibi, Duplicem gemmis auroq́; coronam, Hæc omnia Seruius. Equi boni futuri signa sunt, si cum gregalibus in pabulo contendit, in currendo, aliáue qua re, quo potior sit: si cum flumen traijciendum est, gregi in primis prægreditur, nec respectat alios, Varro. ¶ Cum natus est pullus, confestim licet indolẽ æstimare (qualis futurus sit equus è pullo cõiectari potest, Varro:) si hilaris, si intrepidus: si neq; conspectu, nouæq́; rei auditu terretur, si ante gregem procurrit, si lasciuia, & alacritate interdũ & cursu certans æquales exuperat: si fossam sine contractione transilit, pontem flumenq́; transcendit. Hæc erunt honesti animi documenta. Mores autem laudantur, qui sunt ex placido (uidetur addendum, concitati:) & ex concitato mitissimi. Nam hi & ad obsequia reperiuntur habiles, & ad certamina laborum patientissimi, Columella. Mores, ut uel ex summa quiete facile concitentur, uel ex incitata festinatione non difficile teneantur.

Consy-

¶ Consyderanda sunt in pullis corpora magna, longa, musculosa & arguta, Palladius. Corpus multum, membra non confusa, Varro. Corporis forma constabit exiguo capite, non magno. Oculis nigris. Naribus apertis, non angustis. Auribus applicatis, Varro. Auriculis breuibus & arrectis. Ceruice molli lataq́; nec longa. Iuba densa, non angusta, crebra, fusca, subcrispa, subtenuibus setis implicata in dexteriorem partem ceruicis, (per dextram partem profusa.) Pectore lato, pleno, & musculorum toris numeroso. Humeris latis, Varro. Armis grandibus & rectis, Columella. Scapulis latis. Lateribus inflexis. Ventre modico, substricto. Spina duplici, Columella. Spina maximè duplici: sin minus, non extenta, Varro: extentam intelligo gibbosam uel prominentē, Græci κυρτὴν dicunt, quæ cauæ opponitur. Leguntur autem eadem uerba apud Absyrtum in Geoponicis Græcè hoc modo, ῥάχιν μάλιστα μὲν διπλῆν, εἰ δὲ μὴ, κυρτήν: contrario sensu, quem & Ruellius in Hippiatricis hoc caput exponens (quanquam Græcus codex impressus non habeat) ineptè imitatur: sed negationē addendam ad κυρτὴν tum ex Varrone clarum est, tum ex Hippiatricorū Absyrti cap. 103. ubi in equo ad iugum idoneo ῥάχιν μὴ κυρτὴν requirit. Lumbis deorsum uersum pressis, Varro: latis & subsidentibus, Columella. Testibus paribus & exiguis, Columella & Palladius. Cauda longa & setosa crispaq́;, Colum. ampla, subcrispa, Var. Cruribus æqualibus atq; altis rectisq́;. Genibus rotundis (teretibus) nec magnis (paruis) nec introrsus spectantibus. Clunibus rotundis. Feminibus torosis ac numerosis. Vngulis duris & altis & concauis, rotundisq́;: quibus coronæ mediocres superpositæ sunt. Toto corpore ut habeat uenas, quæ animaduerti possint, quòd qui huiuscemodi sit & cum est æger ad medendū est appositus. Sic uniuersum corpus compositum ut sit grande, sublime, erectum, ab aspectu quoq; agile, & ex longo, quantum figura permittit, rotundum. Hæc omnia Varro & Columella prodiderunt. Habetur & in Ang. Politiani Rustico egregia electionis pulli descriptio. Eadem ferè omnia similiter in pullo probat Absyrtus in Geoponicis Græcis lib. 16. cap. 1. in paucis admodum differens: requirit enim tenue collum (ut uertit And. à Lacuna: Græcè legitur ἁπαλὸν, id est molle, ut Columella quoq; habet:) iubam promissam (βαθεῖαν) brachia recta, uentrem moderatum, σύογκον, And. à Lacuna ineptè uertit amplum (cum Varro modicum, Columella substrictum laudet: testes oblongos,) sed errorem uideo & pro μακροὺς legendum μικρούς: Nam præter Palladium & Columellā qui probant exiguos testes, Xenophon etiam non magnos equum decere scribit, quanquam addit, οὐκ ἔστι πώλου κατιδεῖν, interpres uertit, sed in pullo hoc notari nō potest.) Pectus μεμυγμένον, lege μεμυωμένον (nam & alij authores eiusmodi laudant, musculosum inquam & torosum: sic & μηροὺς μεμυωμένους mox laudat: ridiculus est qui cōtextum uertit: Ruellius etiā μεμυωμένον legit, ut apparet in Hippiatricis cap. 14. translationis eius.) Postremo ranam exiguam. Ex his enim (inquit) claret tum magnum tum bonum futurum equum.

¶ His adnectemus quæ Xenophon & pleraq; mutuatus ab eo Pollux, de probandis aut improbandis in pullo corporis partibus literis mandauerunt. Equi nondum domiti corpus (inquit Xenophon) diligenter explorandum est, quod animi haud satis claras significationes dare soleat equus qui nondum conscenditur. Soliditas igitur membrorum omnium, cum ad cursum celeriorem, tum acriorem equum reddit. Plato statum corporis rectum & articulatum probat. Caput osseum sit, maxillæ (σιαγόνες) paruæ. ῥύγχη βραχέα, Pollux. Extantes oculi uigilantiores putandi quàm profundi: horum etiam prospectus longius penetrauerit. Oculi sint ignei, & quasi sanguinei, ὕφαιμον βλέποντες, Pollux & Oppianus. Plato tamen in Phædro equum deteriorem, & immorigerum, γλαυκόμματον & ὕφαιμον, id est glauco & subcruento aspectu, reliqui corporis colore nigro facit: meliorem uerò mitioremq́;, nigris oculis, corpore albo. Auriculæ breues, & minutæ, uertex uerò grandior caput equinum decent. Nares patulæ multò quàm conniuentes, & apertiores meatus habent animæ, & faciunt uideri equum terribiliorem, γοργότερον. Nam & irascens equus equo, & inter agitandum ferociens, diducere uehementius nares consueuit. Præstantiorem equum Plato ἐπίγρυπον, id est rostro adunco fingit, contrarium σιμοπρόσωπον. Iam de pectore non oriatur ceruix tanquam porci prona, sed eminens pertineat ad uerticem ut gallinacei. (λαγαρὸς δ' ἂν ὁ αὐχὴν εἴη τὴν συγκαμπήν, quidam uertit, curuetur autem in flexu: malim, gracilis autem sit ceruix qua iungitur capiti: nam & Russius collum longum & gracile iuxta caput laudat. λαγαρὸν propriè est gracile ambitu uel cōplexu suo, inter crassiores supra infraq; partes medium, ut mihi quidem uidetur: quales in animalibus inde uocatæ λαγόνες sunt: quod autem tale fuerit, flectitur curuaturq́; commodius. Esto igitur equi ceruix circa summā uertebram gracilior, ut caput in eo flectatur.) Ita collum fuerit ante equitem, oculi autem spectabūt ante pedes. (Νεάτην δὲ γένυν ποτὶ δειράδα νεύει, Oppianus. Et rursus, ὑψαλέη δειρὴ πολλάκι λασιαύχενος ἵππου, ὡς ὅτε χαιτήεσσα λόφον νεύει τρυφάλεια.) Atq; huiusmodi equus, utcunq; animosus, minimè uiolentus esse poterit. Violentiam enim usurpant equi non inflectentes collū & caput, sed extendentes. Platoni laudatur equus ὑψαύχην, ut κρατεραύχην & βραχυτράχηλος uituperatur. Consyderandū & hoc utrū buccæ sint teneræ an asperæ, an uerò inæquales. Nam imparitas harum facit plerunq; duri & contumacis ut oris (heterognathi) equi reddantur. Iuba pulchrè comata, & procomium decorum. Spina dorsi supra armos (ἀκρώμια) paulò elatior, præbet opportunius sedile equiti: & armi ac reliquum corpus firmius cōpinguntur, si illa duplex fuerit, quàm si simplex: tum etiam & eques residebit mollius, & forma delectabilior erit. Pectus amplum (latum) idoneum est & ad formam & ad robur, & ad longiores gressus, ubi nō implicentur crura, (ut fit cum breuiori interuallo distant.) Latera demissiora (πλευρὰ

βαθυτέρα, Xenophon: Pollux in plurali dicit πλευρὰς, id est latera uel costas) oblonga, & supra uentrē turgidiuscula, tum aptiorem ad residendum, tum robustiorem meliorisq; de pastu succi equum indicant. Venter substrictus, πλευσελμίν Pollux: legendum προσεσταλμένη. Lumbi (ὀσφύς) quo erunt latiores & breuiores, hoc facilius attollet priores pedes equus, & posterioribus subsequetur: ita etiam ilia (ὁ κενεὼν) esse minima uidebuntur, quæ uastitate sua partim deformant, partim etiā debilitant & grauant equos, Xenophon. Lumbi sint duplices: τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ῥάχις καὶ ἕδρα (quod uerterim, & similiter reliqua spina, & quæ inter clunes est:) maximè uerò illa spinæ pars cui insidetur, Pollux. Coxas esse latas & carnosas oportet, ut consentaneæ sint cum pectore & lateribus. Clunes solidæ ac latæ. Cauda longa non ornamento solum sed etiam utilis est, ut infestantes scilicet muscæ abigantur. Femora neruosa, μηροὶ ἰνώδεις, Pollux: κωπαγέες, μυώδεες, Oppianus. Camerarius μυώδεας legit propter carmen: ego ἰνώδεις malim cum Polluce: neruosum enim solidius est musculoso. Femina quidem sub cauda si latioris interualli linea distinxerit, (μηρὼς δεδιασμένος, Xenophō, uidetur legendū esse διωρισμένος,) hoc pacto quia crura posteriora spatiosius (maiori interuallo distantia) attrahentur, ideo & successio (ὑπόβασις, malim progressio, ut Atticum sit pro πρόβασις: nisi quis πρόβασιν de prioribus pedibus dicat, ὑπόβασιν de posterioribus) ac equitatio erit terribilior, & firmior, & quàm aliter essent meliora omnia. Femur sub armis si crassum sit, habet, ut in uirili corpore, nō solum robur, sed etiam uenustatem. Tibiæ excarnes. Tibiarum ossa sint spissa, utpote corporis totius stabilimenta: sed spissitudo non erit uenarum neq; carnium: nam hoc pacto cum per aspera agitur equus, impleri hæc sanguine necesse est, & existere nodos (κιρσούς, uarices) inflariq; crura, & cutem rescindi, (ἀφίστασθαι:) qua laxata sæpe commissuræ discedunt, & equus claudicat, (ὁ περόνη ἐκστᾶσα χωλὸν ἀπέδειξε τὸν ἵππον, id est radius tibiæ luxatus claudum reddit equum.) Crura mollia & flexilia, σκέλη ὑγρά.

¶ Pullus cuius à primo statim ortu altiores tibiæ fuerint, is maximus futurus est. Omnium enim quadrupedum tibiæ processu temporis parū crescunt altitudine, secundū has uero (id est, si illę uero in pullo altę sint) consentiente magnitudine corpus reliquum augetur. Genua si pullus lubrico flexu moueat ingrediens, cōiecturam ex hoc facere possis, in equitatione crura similiter lubricum motum habitura esse: quanquam enim mollities illa flectendi procedente tempore maior fit, meritò tamen in pullis statim animaduersa laudatur. γόνυ λαγαρὸν πρὸς τὴν συγκοπὴν, Pollux: malim ὑγρὸν πρὸς τὴν συγκαμπὴν uel καμπὴν, ut Xenophon habet: & ipse Pollux in uitijs oppositis, de genibus loquēs, ὑγρὸν appellat equum qui ea facile flectat: quanquam & αὐχὴν λαγαρὸς ὑπὸ τὴν συγκαμπὴν à Xenophonte laudetur: genu tamen non itidem ut ceruix, λαγαρὸν (de qua uoce superius docui) dici potest: Κυνήποδες ὑγρὸν, στερεοί, Pollux. Ossa supra ungulā infra talos, qua parte ut in caninis pedibus callus subest, κυνήποδας dixêre, neq; erunt procera, neq; uero depressa, ut superius exposui in partium equi enumeratione. Sed omnium prima erit pedum, utpote fundamenti totius corporis, consideratio. Et in his primum ungula consideranda. Spissa enim ad pedum bonitatem longè præstat tenui. Deinde cognoscendum utrum ungulæ sint arduæ, an tam priore parte quàm posteriore depressæ siue humiles. Nam arduæ altius à solo testudinem (chelidóna) quam uocant, elatam habent: at depressæ sic gradiuntur, pedis ut molliores & duriores partes æquabiliter fulciant incessum: ut fit in hominibus quoq; quorum crura distorta sunt, qui ualgi uocantur. Rectè etiam Simon scripsit sonitu deprehendi pedum bonitatē. Non secus enim ardua (κοίλη, id est, caua) ungula, quàm cymbalum resonat. De posteriorum pedum talis seu tibijs, deq; ijs quos κυνήποδας uocari diximus, & de ungulis, eadem quæ de prioribus pedibus tradita sunt, perhibemus. Atq; hæc in pullis eligendis qui obseruare uoluerint, eos adepturos puto optimis pedibus & robustos & satis corpulentos, tum uero pulchritudine & magnitudine præditos equos, Hactenus Xenophon & Pollux. Apparet autem ex postremis hisce Xenophontis uerbis, hæc ab eo tradita electionis signa, non ad bellatorem duntaxat equum, de quo præcipuè disserit, sed ad alios etiam pertinere. ¶ Iam contraria quæ uitio dantur, etiamsi ex præcedentibus per se possint intelligi, adscribam tamen ex Polluce translata, ut huic instituto plenissimè satisfaciam. Improbantur itaq;, caput graue & carnosum: aures magnæ: nares angustæ uel collapsæ, (μυκτῆρες συμπεπτωκότες:) oculi caui, ceruix oblonga, iuba parum pilosa, pectus angustum, armi caui: latera angusta & parum carnosa: lumbi acuti, coxæ asperę, crura duriora, id est, tarda ad motum: genua ægrè flexilia: nam quę mollia sunt & facile flectuntur, gressum equi faciliorem tutioremq; pręstant, ut & minus delassetur, minusq; offendat aut cespitet. Femora minus solida, μηροὶ ἀσαρκεῖς. Tibiæ uaricosæ. Cynepodes crassi. Vngues tenues: & ungulæ plenæ, carnosæ, læues, planæ, quas Xenophon χαμηλὰς, id est, humiles appellat, Hactenus Pollux. ¶ Oppianus libro primo de uenatione, equi tū ad bellum tū ad uenationē apti notas laudabiles in plerisq; similiter describit, nos ea tantū recitabimus, ubi uel amplius uel diuersum aliquid habet. Λαροὶ μέγας αὐτὸς ἐὼν πλευρὰς γυῖα. Εὐρὺ πέλοι φαιδρὸν τε μισόφρυον, ἐκ δ᾽ ἄρα κόρσης Ἀμφὶ μέτωπα τριχῶν πυκινοὶ σείοιντο κόρυμβοι. Ὄμμα πυρὸν, πυρσωπὸν, ὑπὸ σκυνίοισι δ᾽ ἀφαινόν. δολιχὸν δ᾽ ἰμας. Μηροὶ δ᾽ ἰνώδεις, μυώδεες, (lego ἰνώδεις, ut supra monui:) αὐτὰρ ὕπερθεν Ὀρθοτενὴς, δολιχοί τε ποδῶν πόδεμα κνήμας αὐλοί, Κελε μάλα λεπταλέοι, καὶ στερεὰ λελαμμένα κῶλα, ceruinis similia: Καὶ σφυρὸν ἀγκλίνοιτο. Talē etiam equum, inquit, maximè probant, Οἵ μοι ἱπποδρόμων, καὶ βουκόλων ἵππων: Hoc est, periti certaminum equestrium, & armentorum custodes: nimirum quod contra piratas & abigeos talium equorum, fortitudine & celeritate pręstantium, usus in sua aut alijs regionibus fuerit. ¶ In adulto etiā equo emendo, eadem ferè quæ in pullo obseruanda sunt. Quæ autem præcipuè circa ingenium & mores eius perpendi

perpendi debeant, inferius dicetur. ¶ Emptio equina similis ferè ac boum & asinorum, quod ijsdem rebus dominium in emptione mutatur, ut in Manilij actionibus sunt perscripta, Varro.

¶ In admissario etiam & matrice eligendis, pleraque similiter examinari debent, ut in equo simpliciter emendo uel educando pullo: quanquam multo plus refert admissarium esse egregium, ut tota ab eo prognata soboles laudabilis habeatur. Equos ad admissuram quos uelis habere, legere oportet amplo corpore, formosos, nulla parte corporis inter se non congruente, Varro. Formam esse oportet magnitudine media, quod nec uastos nec minutos decet esse. Equas clunibus ac uentribus latis, Idē. In admissarijs quatuor spectanda sunt, forma, color, meritum, pulchritudo. In forma hoc sequemur, Vastum corpus & solidum, robori conueniens altitudo, latus longissimum, maximi & rotundi clunes, pectus latè patens, & corpus omne musculorum densitate nodosum, pes siccus & solidus, & cornu concauo altius calciatus. Pulchritudinis partes hæ sunt: ut sit exiguum caput & siccum, pelle propemodum solis ossibus adhærente: Aures breues & argutæ, oculi magni, nares patulæ, coma & cauda profusior, ungularum solida & fixa rotunditas, Palladius: Ea quæ de coloribus mox adijcit, iam supra enumeraui. Et mox, Eadem (inquit) in equabus consyderanda sunt, maximè ut sint longi & magni uentris & corporis: sed hoc in generosis seruetur armentis: Cæteræ passim toto anno inter pascua, dimissis secum maribus impleãtur. Eadem ferè de pulchritudine equi Albertus scribit, & inter alia, Oculi (inquit) magni sint, & quasi ante caput siti: aures breues & acutæ (argutæ Palladius, ex quo transscripsit: quamuis & Russius acutas habet, & quasi aspideas, nescio quo sensu) & quasi antrorsum porrectæ: cauda magna & longa: nares apertæ, quas cum bibit profundè in aquam mergat. Russius ad equi pulchritudinem præter cætera, maxillas graciles & siccas commendat: os magnum & laceratum, (Oppianus σόμα ἄρτιον, id est, os moderatum:) garese uerò acutum sed quasi tensum & rectum: dorsum curtum (breue) & quasi planum. Costas & ilia ut bouina. Anchas longas & tensas: coxas intus forisque latas & carnosas: garettum amplum & siccum & tensum: falces curuas & amplas, ceruinis similes: crura ampla, pilosa & sicca. Iuncturas crurium grossas, & non carnosas, propinquas ungulis, ad similitudinem boum. Posterior pars corporis altior sit anteriore, ut in ceruo, Hæc Russius: Pulchritudo equi melius apparet in macilento corpore quàm obeso. Nam pinguitudo sæpe uitia quædam occulit, Idem.

Regibus hic mos est ubi equos mercantur, opertos
Inspiciunt, ne si facies ut sæpe decora
Molli fulta pede est, emptorē inducat hiantē
Quòd pulchræ clunes, breue quod caput, ardua ceruix.

Horatius lib. 1. Serm. Sat. 2. Equi pulchritudo maximè excellit, si ceruicem natura erectam & sublimem gerat, & uerticem magnum, & aures minores quàm pro capitis modo, Pollux. Alia etiam nonnulla quæ ad pulchritudinem equi seorsim referri poterant, inter alias electionis notas iam recitauimus. Eligendi sunt parentes boni & pulchri, ut pulli etiam similes generentur, tum corpore, tum moribus, quod ut plurimum fit: nam ut cōtrarium accidat, alia quædam causa superueniat oportet, Russius. Si equus leucoma, id est albuginem uel candicantem notā in oculis ostendat, non ictu contractam, sed genitiuam (ut Ruellius reddit: Græcè legitur ἐκ ταυτομάτου, id est sponte natam, nulla scilicet externa, sed interna & latente causa:) id seminandam prolem repudiatur: nanque editum hoc parente pecus cum ad eandem deuenerit ætatem, simili modo cæcitate afficietur: Equam uero tali genitore procreatam, propter anniuersariam purgationem, id malum non manet: sed mas quem ea pepererit matrix, auitum referet uitiū. Iam qui insiliendis equabus uel pigri uel inhabiles spectantur, utpote cum operi cedant, sunt segregandi. Qui etiam unico teste constant, ad admissuram asciscere nō oportet: cum ex maxima parte infœcundi reputentur, aut pullos suæ stirpi mutilæ similes progenerent. Quibus uarices in testiculis prominent, seminandæ soboli non habentur idonei, hos uaricosos (κιρσοκήλωντας) uocant. Admissarium enim corpore esse integro & omni uacare culpa oportet, Absyrtus. Sed plura de admissarijs equis dicam capite tertio: hic enim ea solum proposui, quæ circa corpus eorum spectantur.

¶ De notis equi ad uenationem apti Oppiani sententiam retuli iam ante: sed Nemesiani quoque perelegantis poëtæ eadem de re uersus audiamus.

Cornipedes igitur lectos det Græcia nobis,
Cappadocumque notas referat generosa propago
Armata, & palmas nuper grex omnis auorū.
Illis ampla satis læui sunt æquora dorso,
Immodicumque latus, paruæque ingentibus alui,
Ardua frons, auresque agiles, capitique decoro
Altus honos, oculique uago splendore micantes,
Plurima se ualidos ceruix resupinat in armos.
Fumant humentes calida de nare uapores:
Nec pes officium standi tenet: ungula terram
Crebra ferit, uirtusque artus animosa fatigat.

Belisarius Aquiuiuus in libro de uenatione Oppianū secutus, σόμα ἄρτιον, non os mediocre uertit, ut nos supra: sed largissimo (inquit) sint ore longoque, ne freno inobedientes esse iudicentur. Capita etiam alta idcirco esse uult, ut si quandoque equum cespitare contigerit, subleuari facilius quo minus corruat freno possit. Alia quædam de equo uenatorio inferius hoc in capite afferam. Non illi uenator equus, non spicula curæ, Claudianus. Equi alij sunt idonei ad rem militarem, alij ad uecturam, alij ad prædam. Itaque peritus belli alios eligit, atque alit, ac docet: neque eodem modo parantur ad ephippium, ut ad prædam: quòd ut ad rem militarem, quòd ibi ad castra habere uolunt acres, Varro.

¶ De equis insitiuis & bigeneris qui debent ad iugū destinari, Absyrtus capite centesimo transla-

tionis Ruellij sic scribit: Equos qui diuerso parentum seminio procreantur, à corporum notis nosse commodum est qui ad iuga capessenda sint habiles & idonei. Tali autem habitu constare debent: pectore lato, ampla similiter ceruice, naribus apertis, prominentibus armis, cruribus (βραχίοσι) rectis, suffraginibus (mesocyniis) eorundem non magnis: pedibus non uacijs, sed neque ingredientibus qui displodantur, uentre non paruo, spina non incurua. Talibus meritis ualidos, & ad obeunda munia robustos tibi comparabis. ¶ His pauca quædam addemus de nonnullis corporis equini partibus, circa electionem obseruandis, tanquam appendicem omissorum superius. Equorum animi indices aures, sicut & leonum cauda, Plin. Et alibi, In equis (inquit) & omnium iumẽtorum genere indicia animi aures præferunt, fessis marcidæ, micantes pauidis, subrectæ furentibus, resolutæ ægris. Quæcunque sic nascuntur in ueterino genere, ut notam eam habeant, quam leporinum dentem uocant, (σημα καὶ λαγώδοντα ἢ ὀξώδοντα) subrumari non oportet: sed nuper in lucem ædita aut reijcere, aut ab armento segregare: scientes utique huiusmodi foeturas & pullationes ueluti adulterinas esse naturæ notas & portentosas: maximè autem gignuntur in hinnis & bigeneris animantibus, Absyrtus. Pollux laudandum equi aspectum siue oculos his epithetis ornat, βλέμμα γοργόν, ἰταμόν, ἀνεδές, ὑπόδερμον, ὑπόπυρον, θρασύ, πικρόν, θυμῶδες, ὀργίλον: nam quod addit χαροπόν, ad aspectum, aut apparentẽ ex eo animi notã, non æquè pertinet. Et mox, Καὶ ἄσθμα δ' ἐς ὁμοίως θρασύτερον, θυμικώτερον, ἰταμώτερον. ¶ Breuitas colli semper commendari solet ab equestribus, prolixitas uerò instar gruis mirum in modum uituperatur, And. à Lacuna. Equi Argolici & Istrij, τὴν ῥάχιν ἄτομοι καὶ κοῖλοι, indiuidua & caua spina, ut Ruellius uertit, Hispani uerò σύντομοι, quanquam illic spinæ uocabulum non adijcitur, Absyrtus cap. 115. quòd si ἄτομοι, κοῖλοι sunt, σύντομοι uidentur κυρτοί, sed certi hac de re nihil habeo. Crura ualida & sicca sint, & æqualiter à genu usque ad pedem porrecta, ita ut nulla tubercula promineant, nihil etiam ad tactum cedat, Albertus. Pes æqualis & planæ superficiei, id est non asperæ, rotundus, undique terram tangens, Idem. Pedum laudatam constitutionem Pollux εὐποδίαν uocat. Ab eodem probatur equus εὔπους, εὔοπλος, & εὔιππος. ¶ Heterognathon Camerarius ex Xenophonte uertit duri & contumacis oris equum. Huiusmodi autem fiunt, ut liquet ex uerbis Xenophontis, cum maxilla altera durior uel asperior, altera mollior uel tenerior est. Præcipiatur curatori (inquit idem) ne unquam habenis attrahat equum: hoc enim heterognathos facit, (os durum, Camerarius.) Et alibi, Heterognathos equos prodit, non solũ equitatio illa quam πέδην uocãt: sed euidentius etiã mutata subito equitatio. Nam plerique nolunt excurrere, nisi ita flexus eueniat ut improbior maxilla domũ & ad reditum conuertatur. Et rursus, Agitationem autem in primis probamus eam quæ πέδη appellatur, quoniam ambas buccas ad conuersionem assuefacit. Est & hoc bonum agitationẽ ipsam mutare, ut equi buccæ in utrisque exæquentur. ἑτερόγναθος, (ἄδηκτος τὴν σιαγόνα, Pollux) ὁ ἐπὶ ἵππου, ἀπειθής: ἢ ἄπληστος, καὶ ἀμφοτέραις ταῖς γνάθοις ἐσθίων, Suidas & Varinus. Hesychius σκληρόστομον, id est duri oris exponit: ἀπειθῆ, id est contumax & effrenis, latius patet: Pro inexplebili, ut illi exponunt, & ambabus maxillis cibum uorante, apud authores legisse non memini. Heterognatho contrarius & laudandus est, ὁ κυκλοτερὴς τὴν γνάθον, δίκαιος τὴν σιαγόνα, ἴσος ἑκατέραν τὴν γνάθον, apud Pollucem. ¶ ἁμάρτων δὲ ἵππος ὁ μὴ ὑψαύχην (in Xenophonte corruptè legitur ἀπαύχην) ἀλλὰ διὰ παντὸς τὸ σκέλη διατιθεὶς καὶ διαφέρων. καλὸς (lego καλὸς) δὲ εἰ τὴν διάστασιν ἔχει τῶν σκελῶν ὡς μεγίστην: (hoc est quod Xenophon scribit, μηρὸς γε μὴν οἱ ὑπὸ τῇ οὐρᾷ ὦ ἅμα πλατεῖα (πλατέα) τῇ γραμμῇ διειργμένης (διωρισμένης) ἔχῃ, &c. γιγνώσκει γε αὐτῷ, σίμων λέγει, διὰ πλάτους τὰ σκέλη ῥίπτειν, Pollux.

¶ Teutones (inquit Camerarius) cum bonum & generosum equum depingunt, diuersorum animantium concinnatis uirtutibus, ut Homerus fingit de dijs Agamemnonem suum, à lupo tria, & à uulpe tria, & à muliere τρία ἀντιπαθήματα seu ἀρετὰς assumunt. Lupi oculos, uoracitatem, ualidã ceruicem. Vulpis aures breues, caudam longam, gressum lenem. Mulieris pectus, superbiam, comam. Alij magis pudendo intellectu inter muliebres in equo uirtutes posuẽre, conscensionis patientiam. Itemque alij hæc ita exposuẽre, generoso equo uirtutes ut attribuerent duas leporis, uelocitatẽ & agilitatem. Duas uulpis, bonorum oculorum & pilosæ caudæ. Lupi duas, lenitatem gressus & uoracitatem. Duas asini, coxas ualentes & firmitatem pilorum; uel ut quibusdam placet, bonas ungulas. Mulieris duas, superbiam & subiectionem. Atque etiã alij aliter hoc modo: (declarant enim hæc etiam Teutonum maiorum nostrorum sapientiam:) De lupo (lucio potius) pisce adesse debere equo uoracitatem & exiliendi facultatem. De anguilla agilitatem, & (ut meminisse uideor) celeritatem. De serpente, oculorum aciem & gyros. De leone, amplum pectus & densam iubam. De foemina, quæ diximus. De fele, nitorem & lenitatem gradus, Hæc omnia Camerarius. ¶ Nunc de indole etiam, ingenio & moribus & actionibus nonnullis, quæ circa equum eligendum considerantur, dicamus. In equo igitur adulto & iam uectore parando, primum ætas ignoranda non est, (de cuius dignotione capite tertio dicã:) ætate perspecta, inquit Xenophon, uidebimus & lupos quo pacto ore, & uerticale lorum quo pacto ad aures admittat. Hæc minimè erunt obscura, si coram emptore & applicatum frenum & detractum fuerit. Mox animaduertendũ quo pacto suscipiat dorso conscensorem: multi enim equi refutant ea, quæ laborem sibi allatura esse intelligunt. Obseruabitur & hoc, utrum cum equite non recuset ab alijs equis digrediꝰ aut, si forte prope assint, an ad hos sese efferre soleat. Reperiuntur etiam qui de mala educatione ex equitationibus recurrunt ad domesticos secessus. (De heterognathis iam paulò ante dixi.) Neque fugere nos par fuerit, an etiam instigatus ad celeritatem

equus

equus cito ſuſtineri, & libenter reuerti ſoleat. Prodeſt et hoc ſcire, utrum extimulatus etiam obtemperet equus. Nam immorigerus equus non inutilis tantummodo, ſed ſæpenumero proditoris uicem obtinet, Hæc Xenophon. Ab ingenio equus laudabitur, inquit Pollux, ſi fuerit εὔφορος, εὔθυμος, θυμοειδής, εὐχάμων, εὐπειθής, εὐπρεπής, ἁβρός, μεγαλοπρεπής, γαῦρος, γαυρούμενος, γαυριώμενος, κυδρός, κυδρούμενος, ἐλεύθερος, ἐλευθεροεργός, ἱππικός, ἀγλαός, φρονηματίας, ἀλαζών, εὔψυχος, εὐκάρδιος, μεγαλόφρων, μετέωρος, πομπικός, σοβαρός, εὔτολμος, εὐθαρσής, ποδώκης, γοργούμενος, πρᾶος, εὐπειθής, εὐάγωγος, εὐήνιος, χαρωπός, πιθανός, φιλῶν τὸν ἀναβάτην, εὔνους τῷ ἱππεῖ, φιλάνθρωπος, φίλιππος, ἐγκαρτερῶν σὺν τῷ καιρῷ, εὐπρεπής, πειθαρχικός, εὔτακτος, εὔκολος, πεπαιδευμένος, ῥᾳδίως ἐξορμῶν, εὐκόλως καθιστάμενος, μάστιγος οὐ χρήζων οὐδὲ κέντρου, κέντρου ἀπροσδεής, ἀνύποπτος, ἄφοβος, θαῤῥαλέος, Hucuſque Pollux. Budæus oris morigeri & ductilis equum laudat, ut Græci euagogon, &c. Quò quis acrior, in bibendo profundius nares mergit, Plinius. Equus ſit audax, pedibus terram fodiens & terens, hinniens, membris tremens: hoc enim fortitudinis eſt indicium: ex quiete ſumma facile concitetur, facile etiam ex maxima concitatione ſiſtatur & quieſcat, (idem in Hippiatricis Græcis alicubi legimus, & paulo ante ex Polluce diximus) Albertus. Equus Platoni in Phædro laudatus τιμῆς ἐραστὴς μετὰ σωφροσύνης τε καὶ αἰδοῦς καὶ ἀληθινῆς δόξης ἑταῖρος, ἄπληκτος, κελεύσματι μόνον καὶ λόγῳ ἡνιοχεῖται. At improbatus eidem, εἰκῇ συμπεφορημένος, ὕβρεως καὶ ἀλαζονείας ἑταῖρος, περὶ ὦτα λάσιος, κωφός (aliâs ὑπόκωφος) μάστιγι μόνον μετὰ κέντρων ὑπείκων. Huius loci paralipomena quædam, ut uitia & uirtutes nonnullas equorum, octaui capitis parte ſecunda requires. Præſtantiſſimus quidem fuerit equus, in quo & animi & corporis formæque dotes coniunguntur: quod ſi non contingat, formæ potius quàm animi uitijs ignoſcemus. Strigoſum pecus equumque dicimus, qui ſit malè habitus & gracilis: hoc eſt Grecè σφηκώδης & λαγαρός, Ariſtoteli, Theophraſto, Pauſaniæ, Hermolaus. Mihi quidem nonnihil intereſſe uidetur. λαγαρὸν enim proprie dicitur animal quod circa λαγόνας, id eſt ilia & partem qua cingimur, gracilius eſt, quē habitum in adoleſcentibus & puellis præcipuè laudare ſolent: & quoniam ſphēces, id eſt ueſpæ, qua thorax cum uentre inferiore conſeritur, gracili filo cohærent, idem ſphecōdes appellatur: at ſtrigoſus habitus totius corporis eſt, pleno & nitido carnoſoque cōtrarius, λιτός, ἰσχνός, λεπτόκρεως, ſiccus & ueluti ſtrijs (ſeu ſtrigis) quibuſdam aſperior, ſqualidus aſpectu, & ſemper uitioſus. λαγαρὸν uerò in nonnullis corporis partibus commendamus, ut in equi ceruice qua capite iungitur apud Xenophontem. Equum ſtrigoſum & male habitum, ſed equitem eius uberrimum & habitiſſimum uiderunt, Gellius. Grammatici quidam ſtrigoſum interpretantur exhauſtum & macilentum, quaſi ſtringoſum: & iumenta ſtrigoſa, quod corpora eorum reſtricta ſint fame aut alia uitij cauſa. Equus dyſgargalis Xenophonti, qui eſt δυσυπότακτος ac difficilis, qui ne tactum quidem aut titillationem pati queat, γαργαλισμὸν Græci dicunt, Cælius. ¶ Vitia ingenij, morum & actionum equi (pedum etiam nonnulla) apud Pollucem leguntur iſta: βραδύς, νωθής, ἀμβλύς, ἀργός, βλάξ, ἀπειθής, ἄτακτος, κακόηθης, κακότροπος, μελετητής, δειλός, ἄτολμος, καταπλήξ, ὕποπτος, δυσωπούμενος, ἐπίφοβος, ὁ ἀσυνδετῶν τὼ πόδε, μαλακὸς τὴν ὁπλήν, σκληρόστομος, βαρὺς τὴν κεφαλήν, κάτω νεύων, εἰς ὄνους τελῶν, κυφαγωγότερος, δυσγαργάλιστος, ἐπιβοὺς, δυσήνιος, δυσάγωγος, ἀνάγωγος, ἄστομος, μίσιππος, μισάνθρωπος, δάκνων, λακτίζων, λακτιστής, ἀκόλαστος, φαύλως ἠγμένος, ἀπρόθυμος, ἀπαίδευτος, ἄτακτος, θηριώδης, δύσφορος, ἀνάγωγος, τὴν γνάθον ἀκόλαστος, ἀναχαιτίζων, ἀκροσφαλόμενος, ἐφυβρίζων, ὃς πολλάκις ἐξεκύλισε τὸν ἱππέα, οὐδὲ πεισόμενος τὸν χαλινόν, ὑπόψοφος, ψοφεισόρος, ἀποψοφεισόρος Σίμων τὸ ὄνομα, καὶ τὰ ὅμοια, Hactenus Pollux.

¶ Probantur ad equitationem qui genibus lentis (ὑγροῖς) & facile flexibilibus conſtant: quippe minus ij ceteris decrrant (ἐκπταιούσι, minus offendunt aut ceſpitant) nec ſeſſori periculum afferunt, minusque fatigati in obeundis operibus elaſſeſcunt, quàm qui duris genibus non ſecus atque ſi uallis & palis niterentur. Qui magnis ilibus turgent, ij imbecilliores uiribus & deformiores intelliguntur. Omnibus præſtantiores habentur, qui originem armorum (συνωμίαν) ſublimiorem prætendunt: non enim modo ſeſſoribus tuti, ſed firmioribus armis ſtabiliti putātur. Suſpicaces & meticuloſos ſupra modum, optimum eſt non poſſidere: cum nos nō fugiat plerunque ſarcinas & onera quæ ſubuectant, pernicioſe deturbare! quod minori uitio uerteretur, niſi uectorem excutiētes male ſæpius afficerent. Sed equinum genus proſpicuam præ ſe fert ſuſpicionem, ſic ut inſidens tutò hæreat: aſininum uerò pecus & bigenerum rerum conſpectu conſternabile, nouitatisque uerens, in diſcrimen adfert, Abſyrtus capite 112. ¶ Laur. Ruſſius capite ſeptimo aphoriſmos aliquot ad electionem equorum utiliſſimos quanquam parum Latino ſermone his ferè uerbis præſcripſit: Equus maxillis craſſis & collo breui, non ſatis commodè frenari poteſt: Equus frigiditate & inflatione capitis laborans, oculis tumidis, & capite graui deorſum nutans, auriculis circa partes extremas pendentibus & frigidis, uix unquā poterit curari. Equus auriculis pendentibus & magnis, oculis concauis, lentus, remiſſus & mollis eſt. Equus garettis amplis & extenſis, falſis (falcibus) curuis, ita ut garetta in greſſu introrſum ſpectent, ut plurimum celer & agilis eſt. Equus garettis curuis, & falcibus extenſis, & hanchis curuis, ſecundum naturam ingredi ſolet. Equus cum per caudam trahitur, quo firmius preſſiusque eam ad ſe trahit, tanto præſtantior, & ad bellicum uſum laudatior: ut ille etiam, cui pellis inter aures ubi iuba deſinit, craneo tenacius hæret. Equus habens iuncturas crurum iuxta pedes natura craſſas, & paſtoralia breuia boum inſtar, natura fortis exiſtimatur. Equus coſtis groſſis tanquam bitbulis, uentre amplo & deorſum pendente, laborioſus & patiens iudicatur. Qui ungulas omnes albas habet, uix aut nunquam fortes habebit. Equus ſi ſuper omnes pedes in principio, præcipue an-

Q

teriores, diu & æqualiter coniunctos insistat, ita ut unum pedem ante alterum non extendat, aut eleuet, aut uno quàm altero leuius ac debilius terrę innitatur, membra inferiora se habere sana & firma declarat. Equus naribus magnis & inflatis, oculis grossis, non concauis, natura ut plurimum audax est. Equus ore magno, scisso seu ualde diducto, maxillis gracilibus & macris, collo longo & gracili uersus caput, facilem freno se præbet. Equus truncum caudæ strictum ad se tenens, & fortiter iuxta costas strictum, magna ex parte fortis & patiens est, sed nõ celer. Equus habens crura & iuncturas crurium satis pilosas, pilos longos, easdem partes ad laborem ualidas habet, sed idem plerunq; celer non est. Equus culmine longo & amplo præditus, hanchis longis & extensis, altior posterius quàm anterius, uelox in cursu esse solet. (Quę de claudicatione sequuntur capite tertio inter morbos pedum addentur.) Equus cui interiora corporis male habent, auriculis & naribus ut plurimum frigidis, & oculis concauis, pro semiuiuo habetur. Anthrace laborans si flatus narium emittat frigidos, & oculi lachrymentur assiduè, morti uicinus iudicatur. Equus afflictus enorra uel uerme uolatico in capite, & continuè naribus humorem reddens aquæ pinguis & frigidæ instar, uix euadet. Equus patiens morbum arragiati, & foriolus, id est liquidum subinde stercus emittens, ita ut uenter eius prorsus inaniatur, in infusionem cadet, & ut plurimum breui morietur. Equus habẽs uiuulas si subito in sudorem toto corpore resoluatur, & membris omnibus contremiscat, & animo subinde deficiat, nõ uidetur posse euadere. Si nares equi aliquantisper comprimantur, & mox redditus ex eis spiritus fœnum aut stramen iuxta positum fortiter proijciat, à stranguria (strangullione) & enorra liberum habet caput. Equus habens pares balsas (falces, forte) natura, & non impares, non facile bene habitus euadet.

¶ Pullus qui ad bellũ instituitur quomodo exerceri debeat, præscribit Absyrtus capite 113. translationis Ruellij. Bucephalus Alexandri Magni equus bellator optimus qualisnam fuerit, dicemus infra capitis octaui parte ultima. De equorũ ad militiam delectu scribit Valturius 6.9. Xenophontis, Pollucis & Oppiani sententias de eligendo militari equo in præcedentibus iam retuli. Alia quædam de equo bellatore inferius adferam.

¶ Equus qui ad ostentationem & formæ merito alitur, ab alta & erecta ceruice commendatur: nam equus cum fœminæ quam desiderat uisendum se præbet, πρὸς θήλειαν καλλωπιζόμενος, ceruice erecta superbit & cursu fertur procace. In primis uero elegans fuerit, si ceruicem natura tollat & extendat: uertice magno, auribus quàm pro capitis modo minoribus, Pollux ex Xenophonte. Cætera quæ ad pulchritudinem equi faciunt, cum alijs superius explicaui.

De regionibus quæ insignes equos producunt.

De stirpe magni interest qua sint, quod genera sint multa: Itaq; ad hoc nobiles à regionibus dicuntur, Varro. In permutandis equis uel detrahendis (lego distrahendis, id est uendendis) maximã fraudem patriæ solet afferre mendacium. Volentes enim charius uendere, generosissimos fingunt. Quæ res compulit nos, qui per tam diuersas & longinquas peregrinationes equorũ genera uniuersa cognoscimus, & in nostris stabulis sæpe nutriuimus, uniuscuiusq; nationis explicare signa uel merita, Vegetius. Equorum tot sunt genera, quot hominum nationes discretæ: ego (inquit Oppianus) præstantissima tantum dicam, ὅσσα δ' ἱππαλέων ἀριστεύουσιν ὁμίλων. Sæpius quidem similes fœtus parenti ædere consueuerunt equæ, multum etiam cœli habitus & regio refert, ut de patria inquisitio non inutilis sit æstimanda.

¶ Acarnanum & Aetolorum solitudo, pascendis equis est accommoda non minus quàm Thessalia, Strabo. Achiui, Ἀχαιοί, Armenij, & Tyrrheni, ad bellum apti sunt, Oppianus. Vide Epei. De Græcis inferius dicam. Aegyptij, Nec sæuos miratur equos terrena Syene, Gratius. Alexandria equorum studijs & equestribus certaminibus, olim maximè dedita fuit, ut scribit Apollonius libro 5. Aethiopia pennatos, ut fertur, equos generat, & cornibus armatos. Aetnæi, uide Siculi. Aetoli, uide Acarnanes. Afri, uide Libyci. Algoici, uide Heluetij. Apulos Varro laudat. Eoidẽ & Roseanos Volaterranus bellis aptissimos scribit. In Arcadia fertilia pecori fuere pascua, præsertim equis atq; asinis admissarijs ad mulos procreandis: Equorum sanè genus excellit Arcadicum, Strabo. Idem alibi Thessalicos Arcadicis præfert. Idem mox Argolicos celebrat. Argolici probi sunt pedibus & capite, clunibus non item: induidua spina, grandi, sed curta, ut Ruellius uertit, (τὴν ῥάχιν ἄτομον, κοίλην, διμυξήλον, βραχεῖαν. Posteriora duo ad totum equi corpus retulerim,) Absyrtus. Armenij ad bellum apti, Oppianus. Armenij & Cappadoces à Parthis genus ducunt, capite tantum grauiores. Vide infra in Nisæis. De Asture uel Asturcone equo dicam inferius in tractatione de differẽtia equorum ab incessu.

¶ Barbari, uide Libyci. Vegetius post Hunuscos, Toringos & Burgundiones celebrat, iniuriæ tolerantes. Britannia mannos equos & tolutares hodie mittit, Volaterranus.

¶ De equis à Calpe monte celebratis, uide in Hispanis. Cappadoces & Armenij à Parthis genus ducunt, sed capite grauiores sunt, Absyrtus. Cappadocum gloriosa nobilitas, Vegetius. Cappadocia ante alias terras altrix equorum, & prouentui equino accommodatissima est, Solinus. Cappadocumq; notas referat generosa propago Armata, & palmas nuper grex omnis auorum, Nemesianus. Cum Cappadoces Persis quotannis pendant, præter argentum mille & quingentos equos, &c. duplum ferè horum Medi pendebant, Strabo. Oppianus Cappadoces inclytos & celeres cognominat.

minat. Hi dum ætate minores sunt (inquit) pullinis adhuc dentibus & lacteo corpore, imbecilles habentur: fiunt autem eò uelociores, quo maiores natu fuerint. Animosi audacesq; sunt, bellis pariter & uenationibus idonei, cum nec arma metuant, nec cominus cum feris congredi. Plura uide infra in Siculis. Mazaca (neutrum plurale) est ciuitas Cappadociæ sub monte Argæo, quæ nunc Cæsarea dicitur, ut Eusebius in Chronicis meminit: hinc gentilia Mazacenus, Μαζακεὺς Stephano. Turba Mazacum, Suetonius in Nerone. Non solum autem regio, sed & urbs ipsa quondam Cappadocia dicebatur. Ab hac urbe Mazaces equos dictos conijcio, qui apud Oppianum μάζικες nominantur, per iôta in penultima, ego per ἄκες malim ex alpha mutato. De his simul & Mauris Nemesiani uersus attexam:

Sit tibi præterea sonipes, Maurusia tellus Quem mittit, modò sit gentili sanguine firmus:
Quemq; coloratus Mazax deserta per arua Pauit, & assiduos docuit tolerare labores.
Ne pigeat quod turpe caput, deformis & aluus Est ollis, quodq; infrenes, quod liber uterq;,
Quodq; iubis pronos ceruix diuerberet armos. Nam flecti facilis, lasciuaq; colla secutus
Paret in obsequium lentæ moderamine uirgæ. Verbera sunt præcepta fugæ, sunt uerbera freni.
Quin & promissi spatiosa per æquora campi, Cursibus acquirunt commoto sanguine uires,
Paulatimq; auidos comites post terga relinquũt. Haud secus effusis Nerei per cærula uentis,
Cũ se Threicius Boreas superextulit antro, &c. Horum tarda uenit longi fiducia cursus:
His etiam emerito uigor est iuuenilis in æuo. Nam quæcunq; suis uirtus bene floruit annis,
Non prius est animo quàm corpore passa ruinam.

Nomades etiam in Libya Mazyes dicuntur: Et forte Nemesianus Libycos quosdam equos Mazacum nomine intellexit, cum & Maurusijs eos coniungat, & Mazacem coloratum appellet, quod Cappadoci non conuenit: & uerbere uirgæ fræni loco regi scribat, quod apud authores de Massylis in Libya equis legimus, ut infra dicetur in Libyũ mentione. Verum celeritas & uigor in senecta Cappadocibus conueniunt, ut ex Oppiano relatum est. Rursus si Mazaces ijdem Cappadoces sunt, quid est quod utrosq; seorsim nominat Oppianus? nisi forte omnis Mazax Cappadox est, non contra. Celtiberi, uide in Hispanis. Chalambrij equi à loco Libyæ sic appellantur, Hesychius & Varinus. Chaonij, uide Epirotæ. Colophonij & Magnetes in equis alendis plurimum operæ impenderunt: habitant enim Colophonij in planicie, ut apud Græcum quendam authorem legi. Strabo lib. 14. scribit Colophonios olim cum naualibus copijs abundasse, tum equestribus usq; adeò præcelluisse, ut ubicunq; gentium bellum gereretur quod confici non posset, Colophoniorum equitum auxilio profligaretur: atq; in uulgo natum prouerbiũ, Colophonem addidit, Erasmus. Cretenses equos, Κρῆτας, Oppianus laudat: Et alibi, ἵπποι τυρσηνοὶ δὲ καὶ ἄπλητα Κρήτης φῦλα, Cyrenaici magnitudine pollent, ilibus substrictis & paruis, ideo ad curule certamen idonei (δρομικοί,) pedum bonitate præstantes, inter equitandum longiore animæ ductu, Absyrtus.

¶ Dalmatas uide mox in Epirotis ex Vegetio.

¶ Epei equi, Ἐπειοί, Oppiano memorantur. Sunt autem Epei Achaiæ populi: & Achaici etiã equi ab eodem celebrantur. Epidaurium genus equorum excellit, Strabo. Idem alibi Thessalicos Epidaurijs præfert. Epirotici, mordaces & peruersi, Absyrtus. Epirotas, Samaricos ac Dalmatas licet contumaces ad frena ac uiles, armis ac bellis asseuerant cruribus, Vegetius: (legerim, licet contumaces ad frena, ac uiles armis, at bellis, &c.) Et mox, Epirotas ac Siculos non despexeris, si mores ac (abundare uidetur hæc copula) pulchritudo non deserat. Quamuis sæpe fuga uersos ille egerit hostes, Et patria Epirum referat, Vergilius. Est & Chaonia pars Epiri alpestris, licet quandoq; sumatur pro tota Epiro: Commendabantur autem etiã Chaonij equi, ut Gratius meminit de Siculis equis scribens his uerbis: Queis Chaonias cõtendere contra Ausit, uix merita quas signat Achaia palma: (malim, Chaonios & quos, genere masculino.) Erembi, Ἐρεμβοί, Oppianus. Sunt autem hoc nomine Arabiæ populi, quos & Ichthyophagos & Troglodytas aliqui uocant.

¶ Frigiscos non minus uelocitate quàm cõtinuatione cursus inuictos, Vegetius tertio loco commendat, post Hunuscos scilicet & Burgundiones. Vide ne Frisisci dicendi sint à Frisijs, quorũ equi commendantur, ut ab Hunis Hunusci.

¶ Gallici, uide Menapij. Ego faxim muli pretio qui superant equos, Sint uiliores Gallicis canterijs, Plautus. Illi gaudeant Gallicis canterijs, nos solutus uinculis asellus Zachariæ delectet, Hieronymus. L. Apuleius iumenta Gallicana commendauit: quibus, inquit, generosa soboles perhibet generosam dignitatem. Γίλωνες, genus equorum ignobilium & ad bellum non idoneorum, Hesychius & Varinus. Hoc nomen an à regione aliqua factum sit, & quænam illa, certi nihil habeo. Gelas quidem Siciliæ fluuius est, & equi Siculi in magna existimatione sunt. Videtur autem Gelas casu recto dicendus Siciliæ fluuius: urbs autem Gela, ἀπὸ γέλα ποταμοῦ, Suidas. Immanisq; Gela (in genitiuo nimirum) fluuij cognomine dicta, Verg. Sunt & Geloni Scythiæ populi, qui in equis fugiendo pugnabant, de quibus Lucanus, Massagetes quo fugit equo, fortesq; Geloni. Et Vergilius, Bisaltæ quo more solent, acerq; Gelonus, Cum fugit in Rhodopen, aut in deserta Getarum, Et lac concretum cum sanguine potat equino. Fugaces autem equi bellis minimè idonei sunt. Germania grauiores & succussarios habet, qui subsultim molestè ingrediuntur. Getici equi celerrimè feruntur, Aelian. Græcanici, Ἑλληνικοί, pedibus bonis fulti sunt, uasto corpore, capite uenusto: ardua anti-

ea parte statura (ὄρθιοι τὴν τῶν πυγῶν) concinnoꝗ́ hactenus corpore: sed clunium cōpago incommoda, nec respondente: pernices & animosi. Verum in tota Græcia Thessalici præferuntur, Absyr. Cornipedes igitur lectos det Græcia nobis, Nemesianus. De Achæis superius dixi.

¶ Heluetij bellis idonei sunt, & præcipuè Algoici, qui durare diutissimè putantur, Camerarius. Hispani magno sunt corporis habitu, concinno & erecto, eleganti capite, compage corporis luculenter diuidua, (εὔτμητοι simpliciter:) sed astrictis clunibus, (οὐκ εὐπυγοι:) itineribus obeundis pares & robusti, corpore nec gracili, nec ad maciem opportuno: cæterum ad cursuram inhabiles (ἄδρομοι, forte εὔδρομοι, ut ex sequentibus authorum uerbis apparebit) in equitatione calcaribus non incitantur (ἐν ἱπποσιᾳ, lego ἱππασίᾳ ut Ruellius etiam, ἀκέντρωτοι:) Quin & ab ortu ad integram usꝗ́ ætatem morati & obsequentes, (εὐήθεις,) deinde improbi & mordaces euadunt, Absyrtus. Cappadocum gloriosa nobilitas: Hispanorum par uel proxima in circo creditur palma. Nec inferiores propè Sicilia exhibet circo: quāuis Aphrica Hispani sanguinis uelocissimos præstare consueuit ad usum sellæ, Veget. Parthis (inquit Oppianus) præstantiores sunt Iberi: celeritate enim tantum præstant inter equos, quantum aquila aut circus accipiter in aere, & in mari delphinus: sed exigui sunt, & uiribus paruis & animo imbelli, ἀλλ' ὀλίγοι, βαιοί τε μένος, καὶ ἀνάλκιδες ἦτορ (Absyrtus tamen, si rectè legitur, magno corporis habitu esse scribit:) & cursus celeritatem pauca emensi stadia amittunt: corpore uenusto, sed ungulam habent parum solidam, πολυτρόφον, ὑγροπόδην. Hispani celeritatis & agilitatis opinione à magnatibus expetunť, Camerar. Ex Hispania leuitate elegantiaꝗ́ conspicui sunt, Volater. Equi maiores corpore à tertio climate usꝗ́ ad finem sexti procreantur, & præcipuè in Hispania: Fortiores autem & satis magnos etiam in septimo climate procreari uidimus, & eosdē patientiores laboris quàm qui à tertio climate uel quarto habentur, Albert. Celtiberorum equi subalbi (ὑπόψαροι) sunt: quòd si in exteriorem traducantur Hispaniam, colorem permutāt: sunt autem Parthicorum similes: nam & agilitate & currendi dexteritate reliquos anteeunt, ταχεῖς καὶ εὔδρομοι, Strabo lib. 3. Videbis altam Liciane Bilbilim Equis & armis nobilem, Martial. Est autem Bilbilis Celtiberiæ ciuitas. De Callæcis & Asturconibus uel Asturibus dictis, item à Calpe monte celebratis, omnibus Hispanis, paulò post dicam in differentijs equorum secundum gradum. Hunuscorum longè primo (prima) docetur utilitas patientiæ laboris, frigoris, famis, Veget. Et paulò mox, Hunuscis grande & aduncum caput, extantes oculi, angustæ nares, latæ maxillæ, robusta ceruix & rigida, iubæ ultra genua pendentes, maiores costæ, incurua spina, cauda syluosa, ualidissimæ tibiæ, paruæ bases, plenæ ac diffusæ ungulæ, ilia cauata, totumꝗ́ corpus angulosum, nulla in clunibus aruina, nulli in musculis tori, in lōgitudine magis quàm in altitudie statura, propensior uenter exhaustus, ossa grandia, macies grata, & quibus pulchritudinem præstet ipsa deformitas, animus moderatus & prudens & uulnerum patiens, Hæc Vegetius. Hunuscos equidem (aliàs Hunnuscos per n. duplex, alibi etiam Hunnicos uocat) eosdem olim Hunnos, & hodie Vngaros dictos puto. Hunnorū examina pernicibus equis huc illucꝗ́ uolitantia, cædis pariter ac terroris cuncta compleuerunt, Hieronymus ad Oceanum. Equi mordaces & calcitrones, ut Pannonici pleriꝗ́ (Pannoniam hodie Vngariam uocant) de quibus & prouerbium malignitatis ortum, non ferè nisi irritati, aut opinione aut metu offensæ ferociunt, Camerar. Pannonij ad bellum idonei sunt, Idem.

¶ Iberi, uide in Hispanis. Indicum equum exultantem, & immoderatius excurrentem continere & coercere, habenas adducere, uel remittere non est cuiusuis, sed hominum qui à primis temporibus ætatis ad rerum equestrium scientiam instituti sint: hi freno ipsos sustinere assueuerūt, simul & refractarium lupatis refringere, quos quidem equinæ tractationis bene periti, ex indomita effrenatione in exiguum gyrum compellunt: Veruntamen ad hunc gyrum agendum, atꝗ́ ad conficiendum orbem manuum robore opus est, & summa rei equestris scientia. Qui huius disciplinæ sunt experientissimi, & callidissimi agitatores, currum uersare in orbem plane norunt: cuius certamen non est contemnendum, præsertim cum duos milites pugnantes ferre queat, Aelian. Apud Indos Psyllos (nam sunt etiam alteri Africi) arietibus non maiores equi gignuntur, Idem. Terram Indiam equos uno cornu præditos procreare ferunt, quorum è cornibus pocula conficiuntur, in quæ uenenum mortiferum coniectum, si quis biberit, nihil graue, quòd cornu repellat malum ipsum, perpetietur, Aelian. De hoc uide plura in Monocerotis historia: Ipse quidem Aelianus alibi, & secutus eum Philes, idem scribunt de poculo ex asini Indici monocerotis cornu facto. Iones, Oppian. Istrij pedibus ualent, (εὔποδες:) perquam proceri (εὐμεγέθεις:) indiuidua spina (ἄτμητοι τῇ ῥάχει) cauaꝗ́, sed cursu pernici, Absyrtus.

¶ Libyes, Oppianus. Mauri (inquit) præstantissimi sunt tum in longis cursibus, tum duris laboribus ferendis. His proximi Libyes durabili celeritate. Forma similis utrisꝗ́: nisi quòd robusti Libyes maiores sunt, corpore oblongo, costis & lateribus crassioribus, & ampliore ad rectum impetum pectore. Solis æstum & sitim meridianam facile tolerant. Σπαθίην κλίνα, costas & pectus (quasi costale uel è costis contextum) interpretor: nam σπάθας costarum ossa uocari inuenio. Vocantur etiam σπάθαι ligna & ferramenta oblonga, ansa angustiore, reliqua parte latiuscula ad feriendum, radendum, & eximendum aliquid apta. Hinc & spatha Apuleio & Vegetio, longior ac latior ensis, quod nomen sermo Italicus adhuc retinet. Vulgus spathulas uocat, specilla latiuscula, quorum usus est frequens pharmacopolis & unguentarijs: Spathulæ ligneæ mentio est apud Celsum lib. 8. Greci etiam spathen

nuncupant

nuncupant instrumentum textorium, cuius pulsu tela arctatur densaturque, Latinè forsan pectinē dixeris à figura. Κτένες Grammatici ξύλα, & κεραίας πλάδρας interpretantur. Africa Hispani sanguinis equos uelocissimos præstare consueuit ad usum sellæ, Vegetius. Numidis (inquit Liuius lib. 23.) desultorum in modum binos trahentibus equos inter acerrimam sæpe pugnam in recētem equum ex fesso armatis transultare mos erat, tanta uelocitas ipsis, tamque docile equorum genus est. Ex Tuni Africæ ac Massylia Numidiaque cursu præstantes etiamnum habentur equi, quos uulgo Barbaros uocant. Massyli Libyæ populi equos habent optimos, quos uirga non freno gubernant: unde & Vergilius lib. 4. Aeneidos, infrenes uocat Numidas. Silius quoque ait, Hic passim exultant Numidæ gens inscia freni, Quis inter geminas per ludum nobilis aures Quadrupedem flectit non cedens uirga lupatis. Item Martialis lib. 9. Et Massyleum uirga gubernat equum. Idem Nemesianus de ijs scribit quos Mazaces uocat, ut supra statim post Cappadoces indicaui. Vide mox etiam in Mauris. Dorcades Libyæ quanquam uelocitate sunt mirabili, tamē inferiores sunt currendo equis Libycis, Aelian. Tibiæ cantu usque eò capiuntur Libycæ equæ, ut huius blandimentis ad homines mansuescant, & insultare desinant: quocunque eas cantiuncularum blanditiæ inuitauerint, eò pastorem consequuntur: cum ille insistit, hæ etiam à progrediendo se sustinent, ac si cantum contentiorem ad tibiam canat, ex eo tanta uoluptate afficiuntur, ut lachrymas tenere non possint. Harum pastores ex rhododaphne arbore pastoritiam fistulam excauant, cuius sonoro inflatu armentum antegredientes demulcent, Aelian. Fingit equos Pisis Numidæ soluer.* Audax & patiens operum genus, ille uigebit Centum actus spacijs, atque eluctabitur iram.* Nec magni cultus sterilis quodcunque remisit Terra sui, tenuesque sitis producere riui, Gratius: Et quamuis locus non est integer, omnia tamen de Numidicis & Libycis equis dici constat cum ex Oppiani uerbis superius recitatis, tum ex ijs quæ Aelianus scribit: De Libycis equis (inquit) hæc ex hominibus eiusdem gentis audiui: equorum uelocissimos esse, nullo laboris sensu affici, ex habitus gracilitate & tenuitate macilentos esse, totosque ex sese aptos existere ad fortissime sustinendam dominorum negligentiam: pabulum enim dominos eis nec largiri, nec eos cum laborauerint strigile perfricare, nec eis cubilia substernere, nec ungulas expurgare, sed simulatque iter institutum confecerunt ex equis desilientes, hos ad pastiones dimittere, atque ita homines Libycos grandi macie cōfectos, & squalore sordidos huiuscemodi equis uehi, Hæc Aelian. Afrorum qui inter Getuliam & nostrā habitant, equi & boues μακροχειλότεροι sunt quàm nostri, id est longioribus labris, (interpres ungulis uertit.) Eorum reges plurimum equorum gregibus student, ut ad centena pullorum millia quotannis recenseantur, Strabo. Sunt & Chalambrij Libyci iam prius dicti, & inferius dicendi Nasamônes.

¶ Massyli equi, proximè cum Libycis memorati sunt. Magnetes populi equis alendis celebres fuere, & equestris pugnæ periti, unde Lucanus lib. 6. Et Magnetes equis, Minyę gens cognita remis. Est autem Magnesia Macedoniæ regio Thessaliæ annexa: item urbs & regio Asiæ ad Mæandrum. Magnetes equos Oppianus etiam commendat. Mauri pugnant frequentius ab equo hastam (ἐξ ἀκοντος) equis nudis utentes, & iunceis frenis, (σχοινοχαλίνοις χρώμενοι τοῖς ἵπποις καὶ γυμνοῖς.) Ac lere ... & sequentes Massæsyli & alij Libyes magna ex parte eodem modo instructi sunt, & in cæteris persimiles, paruis equis utentes, celeribus tamen & obtemperantibus, adeò ut sola uirgula gubernentur. Equi collaria (ποδεστραχήλια) ex ligno habent aut pilo confecta, è quibus habena dependet. Oppiani uerba de equis Mauris (& Nemesiani de Maurusijs, idem est autem Maurus & Maurusius Strabone teste) supra inter Libyes, quibus eos forma similes facit, recensui. Vocat autem ἄιολα φῦλα μαύρων, hoc est agilia & uelocia Maurorum genera, ut ego quidem interpretor, non uaria. Et paulò post, Μαύρων ὠκύτεροι Σικελοί, Σικελῶν δ' ἐ τὸ θυμόν Καὶ χαροποὶ τελέθουσι, & ἔξοχον ἀγλήεντες, Καὶ μοῦνοι μίμνουσι μέγα βρύχημα λέοντος. Videtur autem uersus unus post primum deesse, ut sensus hic sit: Mauris celeriores sunt Siculi, Siculis autem animo (Mauri præstantiores sunt, aut simile quid) qui & fuluo colore & ualde splendidi uisuntur, & soli magnum leonis rugitum expectant. Mox etiam cum ad alias feras in uenatione alio colore commendet equos, ad leones præcipuè charopos, id est fuluos laudat. Abundant autem in Mauritania leones. Mazaces, uide supra statim post Cappadoces. Medi eximia sunt magnitudine, Absyrt. Medos homines habitu corporis opimo, & luxu similiter atque illorum equos diffluentes adeò nitescere audio, ut pariter cum dominis equos, & magnitudine corporis & pulchritudine, atque adeò lauto extra corpus cultu delectari, & magnitudinem & pulchritudinem suam sentire uideantur, Aelian. Medi Persis quotannis equos ter mille pendebant, Strabo. Nisæos etiam Herodotus Medicos uocat, ut infra dicetur. Menapij (uulgo Geldrici) nostratium soli, qui Cæsari opinor Gallici sunt, & Rugi, ut bellatores fermè in pretio sunt, Camerarius. Rugos inuenio incoluisse regionem quæ adhuc Rugenland appelletur, & meminisse ipsorum Paulum Diaconum libro 1. de rebus Langobardorum. Sunt qui eos in Mechelburgenses abijsse dicant. Hi uerissimis Germanis orti (inquit Althamerus) lingua ac uirtute Germanis intercensentur. Murcibij uix ora tenacia ferro Concedunt, Gratius. Mycenas tanquam generosorum equorum patriam Vergilius prædicat. Gratius equum uenationi aptum describens his uersibus utitur: Consule, Penei qualis perfunditur amne Thessalus, aut patriæ quem conspexēre Mycenæ Glaucū, nempe ingens, nempe ardua fundet in auras Crura, quis Eleas potior lustrauit arenas? Ne tamen hoc attingat opus, iactantior illi Virtus, quàm syluas, durumque lacessere Martem. Mysi ut bellatores in pretio fuere, Camerarius.

¶ Nasamones apud Gratium nominantur, sed locus non est integer, his uerbis: Murcibij uix ora tenacia ferro Concedunt, aut (forte at) tota leui Nasamon*. Sunt autem Nasamônes populi Libyæ nautium Syrtibus inuolutarum spoliatores. Pulcherrimus omnium equus Nissæus est, eo reges uehuntur: eleganti forma, gressu molli, & freno facilis: capite paruo, iuba multa & longa, comis utrinque demissis subflauis, μιλιχρόους, Oppianus: qui Νισσαῖον scribit, per iôta & sigma duplex: Hierocles in proœmio Hippiatricorum Νυσαῖον (cum ypsilo & sigma simplici) à Persarum regibus in pretio haberi. Regio sub Caspijs portis in humili & cõcauo solo, & Armenia, eximiè pascendis equis apta est, unde pratum quoddam Hippoborum uocatur, per quod iter faciunt qui ex Persia & Babylone in Caspias portas proficiscuntur, in eo pasci dicunt equarum (ἵππων θηλειῶν) quinquaginta millia, quæ armenta regia sunt. Nisæos (cum iota & sigma simplici, ut Eustathius etiam scribit) equos, quibus reges utebantur, optimos ac maximos, alij hinc genus habere dicunt: alij ex Armenia, habent autem propriam quandam formam, quemadmodum Parthici nunc dicti præ Græcis & alijs qui apud nos sunt. Et herbam quæ præcipuè equos nutrit, eò quod ibi abundet, propriè Medicam uocamus, Strabo. Nisæus campus, Νισαῖον πεδίον, ille celebris alicubi iuxta Medicam regionem fuit, magnos equos Nisæos appellatos producens, Eustathius in Dionysium. In India animantes multò sunt grandiores quàm cæteris in locis, præterquam equi: nam Indici equi uincuntur à Medicis qui Nisæi uocantur, Herodotus lib. 3. Et libro septimo in descriptione exercitus Persarum, Post hastatos (inquit) incedebant equi decem quàm pulcherrimè ornati, qui Nisæi dicuntur, ideo sic dicti, quod est ingens Medicæ regionis campus nomine Nisæus, qui grandes fert equos. Hos sequebatur Iouis currus quem octo equi albi trahebant Post quem ipse Xerxes uehebatur curru equorum Nisæorum. Quantum equo Nysæo maior est Libycus elephas, tanto Libycis elephantis maiores sunt Indici, Philostratus. Idem libro primo, Rex autem candidum equum immolaturus erat τῶν σφόδρα Νισαίων, id est ex Nisæis de meliore nota, ut quidam exponit. Nisæi equi dicti sunt à Nisęa (nimirum regione) siue Armeniæ siue Mediæ. Sunt qui Nisæum locum Persidis faciant, ubi Nisæi equi celerrimi nascantur. Alij qui Nisęum flauum (ξανθόν) interpretantur: eò quod Nisa equos omnes huius coloris habeat, Varin. Inter Susianam & Bactrianã locus est Κατασιγόνα (τῶν σιγῶνα, Hesychius & Varinus) qui lingua Græca νίσος (νῖσος, Hesychius & Varin.) uocatur, in quo equi eximij procreantur, Suidas in ἵππος Νισαῖος: Hesychius & Varinus in Νισαίας ἵππους. Sunt qui à mari rubro haberi existiment, & omnes colore flauos esse. Herodotus Nisæum Mediæ locum facit. Orpheus in Dictye Nisam locum in mari rubro situm esse scribit, Suidas. Stephanus etiã Νισαῖον πεδίον apud Medos esse meminit, à quo equi Nesæi dicantur. Cælius Rhodiginus reprehendit quendam qui pro equis Nesęis insulares uerterit. Auctor Plutarchus est Pyrrho speciem oblatam, uelut Nesæo equo inscenso, ducem se illi præstaret Alexander Magnus: id quod nõ percipiens interpres trãsiluit. Sed et in Græcos codices irrepsit mendum: nam Νισαῖον ἵππον legitur. Meminit & loci & equorum Arrianus quoq;: sed & in Legibus Plato, ut Strabonem præteream, & Ammianum Marcellinum, Cælius. Ego in Plutarchi codice, ubi Νισαῖον per iota scribitur, mendum esse non puto, cum apud alios etiam authores quos citauimus, Oppianum, Strabonem, Philostratum, Herodotum, Suidam, Eustathium, omnes eodẽ modo scribatur: Solus Stephanus & Hesychius Grammatici per ηε scripserunt, Varinus utroque modo. Quare miror & Hermolaum, qui apud Plinium lib. 6. cap. 25. ubi scribebatur regio Nisæa, Nesæa legendum putat. Sunt apud Medos fœtus equorum nobilium, quibus (ut scriptores antiqui docent, nosq; uidimus) ineuntes prælia uiri summa ui uehi exultantes solent, quos Neseos appellant, Marcellinus lib. 23. Numidici, uide in Libycis.

¶ De Paphlagonum in alendis equis studio, uide infra in Venetis. Parthi magno & amplo sunt corpore, animosi, specie generosa, ac pedibus eximiè ualẽt, Absyrtus. De heterophthalmis apud Parthos commendatis equis, & ijs qui uario colore distinguuntur ab ijsdem primum profectis, ex Absyrto superius dixi. Siculis ueloci ores sunt Armenij & Parthi Βαβυλώνιοι: Parthos rursus celeritate excellunt Iberi, Oppianus. Scilicet & Parthis inter sua mollia rura Mansit honor: ueniat Caudini saxa Taburni, Garganúmue trucem, aut Ligurinas desuper alpes, Ante opus excussis cadet ungulbus, & tamen illi Est animus, fingetq; meas se iussus in artes. Sed iuxtà uitiũ posuit deus, Gratius. Celtiberorum equi subalbi, si in exteriorem traducantur Hispaniam, colorem permutant. Sunt autem Parthicorum similes: nam & agilitate & currendi dexteritate reliquos anteeunt, Strabo. Parthi quomodo in tottonarijs uel succussarijs equis gressus molliant ad Asturconum similitudinẽ, inferius dicam ex Vegetio. Pellæi, uide mox post Thessalicos. Persis prouincijs omnibus præstat equos patrimoniorum censibus æstimatos, tam ad uehendũ molles & pios incessibus, nobilitate pretiosos, Vegetius. Et paulò post, Persis & statura & positione à cæteris equorum generibus non plurimum differt, sed solius ambulaturæ quadam gratia discernuntur à cæteris: gradus est minutus & creber, & qui sedentem delectet & erigat, nec arte doceatur, sed naturæ ueluti iure præstetur. Inter colatorios (malim tolutares) enim, & eos quos totonarios uulgus appellat, ambulatura eorum media est, & cum neutri sint similes, habere aliquid creduntur ab utrisq; commune, sicut probatum est. In breui amplius gratiæ, in prolixo itinere sæuior patientia, animus superbus, & nisi labore subiugatus, assiduè aduersum equitem contumax mens, tumens, prudens: & quod mirum est, in tanto feruore cautissime decoris est obseruantior: incuruata in arcum ceruix, ut recumbere uideatur in pectore,

ctore, Hæc Vegetius. Pharsalica equa semper parenti similes foetus ædit, eam ob causam proba nominata, Camerar. Phasianos equos inuenimus ab eius auis inusto insigni, uel quoniam ad Phasin equi habeantur pulchritudine præstantes, Cælius.

¶ Roseani apud Varronem à Rosea dicti: eosdem Volaterranus bellis aptissimos esse scribit. Est autem Rosea apud Festum (aliàs Roscea) campus in agro Reatino, dictus quia in eo arua rore semper humida feruntur. Rugi, uide supra in Menapijs.

¶ Sacarum equi, si qui sessiorem excusserint, subito consistunt, ut rursum ascendere possit, Aelianus in Varijs. Vegetius 4.6. cum Persas equos laudasset, sequũtur (inquit) Armeni atque Sapharení. Sapphirinę quidem insula est in Arabico sinu & Sapiri populi iuxta Pontum: de Sapharenis certi nihil habeo. Epirotas, Samaricos ac Dalmatas, licet contumaces ad frena ac uiles, armis ac bellis asseuerant cruribus, Vegetius: ego post armis distinguo, & pro ac lego at: Cuius uerò regionis Samarici sint non inuenio. Sarmaticum genus non inelegans & in suo genere cõcinnum est, ad cursum idoneum: simplex, grandi corporis habitu, ualido capite, ceruice decora, (εὐκέφαλον, εὐτράχηλον,) Absyrtus. Et paulò post, Quosdam equos aëtogenes uocant, à genitiua quadam nota quam in armis & coeco referunt, quos Sarmatæ sibi ut probos adsciscunt, apud quos cum reliquis de pernicitate certant: quare ijs ad bellicas excursiones utuntur. At uerò qui aquilinam notam ponè ferunt contra clunem & caudam, ij ab ipsis improbantur. Quin & obseruatum esse apud se tradunt, ne ex eis præelientur: Quippe aut equitem facile ijs insidentem perire, aut in quippiam molestiæ incurrere. Sarmatæ longinqua itinera acturi, inedia pridie præparant eos, exiguum tantum potum impartientes: atque ita per centena milia & quinquaginta continuo cursu euntibus insident, Plin. Sarmatici bellis apti sunt: & multi eorum reperiuntur castrati in tenera ætate, atque ijs dentes cadere negantur, Camerarius. Scythicæ gentis & Sarmaticæ mos proprius est, equos castrare, ut mãsuetiores ad parendum fiant: parui enim sunt ac celeres, et acres, atque rebelles, Strabo lib. 7. Scythici, Oppianus. Vide quæ proximè ante de Sarmaticis simul & Scythicis ex Strabone diximus. Nec inferiores Hispanis equos propè Sicilia exhibet Circo, Veget. Et rursus, Nec Epirotas Siculosque despexeris, si mores ac (ac copula uidetur abundare) pulchritudo non deserat. Siculi equi celerrimi sunt, λιβύϊην ἀντιπέρην ναίοντες καὶ τρικαρήνου ὄρος, pro λιβύϊον lego λιλυβαῖον per diæresin. Lilybæum enim promontorium Siciliæ est Libyam uersus: sic & carmen melius constabit: manuscriptus quidam codex perperã λιβύϊου habebat. Tricipitem montem Aetnam intelligo, ut qui ignem eructet, & suppositum Enceladi gigantis cadauer tegat: quod hic de hoc monte Oppianus, alij de Aetna nominatim scribunt. Cęterum Siculis (inquit) ueløciores sunt Armenij & Parthi: uide etiam supra in Mauris. Sed Gratij etiam de equis Siculis audiamus: Sic (ut Libycis) & Strymonio facilis tutela Bisaltæ, Possent Aetnæas utinam se ferre per artes, Qui ludus Siculis: quid tum si turpia colla, Aut tenuis dorso curuatur spina: per illos Cantatus Grajs Agragas, uictæque fragosum Nebroden liquere feræ. O quantus in armis Ille meis, cuius dociles pecuaria foetus Sufficient, queis Chaonias contendere contra Ausit uix merita quas signat Achaia palma, Hæc Gratius: Mihi quidem locus tanquam parum integer suspectus est. Agragas mons est Siciliæ, cum oppido eiusdem nominis in summitate, apud quem optimos equos alere consueuerunt ueteres. Est & Nebrodes Siciliæ mons, quem aliqui à damarum copia dictum putant, sine authore. Impressus Gratij codex non rectè habet Hebroden. Magnanimûm quondam generator equorum Agragas, Vergilius Aeneid. 3. Vbi Seruius, Secundum Pindarum, inquit, quondam Agrigentini equos ad agones Græciæ mittebant, qui inde uictores reuertebantur. Legimus etiam illud, quum in Cappadocia greges equorum perijssent, Delphici Apollinis responso reparauerunt greges de Agrigento, eosque meliores. Aetnæum cantharum Aristophanes in Pace uocat magnum, siue à montis Aetnę magnitudine, siue quod magni canthari, in eo nascerentur: uel ab equis Aetnæis uelocitate & cursu celebratis. Excellunt equi in Syria & Cappadocia nati, Albertus.

¶ In Græcia nobiles sunt Thessalici equi, Varro: Excellunt in tota Græcia, Absyrtus. Gratij poëtæ uerba de Thessalo equo lege supra in Mycenæo, id est, Mycenis nato equo. Acarnanum solitudo pascendis equis est accommoda, nõ minus quàm Thessalia, Strabo. Certum est Thessaliam equorum ualere præstantia: Vnde etiam Xerxes certamen curule ibidem loci fecisse dicitur, ut suos illic experiretur equos, ubi Grecorum optimos esse audiuerat. Decernetur equa Thessalica, ἐπικρανεῖται ἵππος θετταλική, prouerbiale dictum de summo præmio, propterea quod antiquitus prima laus fuerit equarum Thessaliæ: Id quod satis indicat oraculum Aeginensibus redditum. Citat Eustathius in secundum Iliados librum. Suidas refert, haud dum scio ex quonam authore: ἱππεῖς μὲν ἐν Θετταλίᾳ καὶ Θρᾴκῃ, τοξόται δὲ καὶ τὰ κουφότερα τῶν ὅπλων ἐν Ἰνδίᾳ καὶ Κρήτῃ καὶ Καρίᾳ, Id est, Equites in Thessalia Thraciaque, sagittarij atque armatura leuis in India, Creta, & Caria, Erasmus. Scholia uulgata in secundum Iliados Thessalicos equos præstantissimos faciunt, ἵππον θεσσαλικὴν, λακεδαιμονίαν τε γυναῖκα, ἄνδρας δ' οἳ πίνουσ' ὕδωρ καλῆς Ἀρεθούσης, aliàs πίνουσιν ὕδωρ καλῆς Ἀρεθούσης. Qui scripsit commentarios in Theocritum sic legit, ἵπποι θρηΐκιαι, λακεδαιμόνιαί τε γυναῖκες, &c. ut citat Erasmus in prouerbio Megarenses (uel Aeginenses) neque tertij neque quarti. Thessaliam pascendis equis commodissimam, qui Arcadicos & Epidauricos maximè præcellant, testis est Strabo libro 8. Cæsar dictator equorum Thessaliæ in tauros dimicantium eosque necantium primus spectaculum Romanis fertur dedisse, Textor. Thessalicus so-

nipes bellis feralibus omen, Lucanus libro 1. Pella etiam Thessaliæ urbs est, à qua Pellæos equos apud Gratium dictos puto, quanquã & aliæ sint Pellæ ut Macedoniæ & Achaiæ. Spadices uix Pellæi ualuêre Ceraunì, Et tibi deuotæ magnum pecuaria Cyrræ Phœbe decus, nostras agere in sacraria tensas, Gratius de uenatione. Sunt Ceraunij montes Epiri, & Cyrrha Phocidis oppidum in radicibus Parnassi montis, ubi colebatur Apollo Cyrrhæus. Tyrrheni tanquam bello apti ab Oppiano laudantur. Ex Tyrrheni maris insulis, præsertim Corsica & Sardinia, breues admodum, sed animo generoso atque audaci, ingressu irrequieto, Volaterran. Thracij, θρήικες, Oppianus. Thraces turpes sunt, deformi specie, rigido corpore (ξυλόσωμοι) prægrandibus armis (κάτωμοι: Grammatici κατωμισὴν exponunt equum qui sessorem ab humeris in terram excutiat:) gibbere uel curua spina: uari, atque ideo ingressu uacillante cursuque, Absyrtus interprete Ruellio. Oraculum Delphicum, quod paulò ante recitauimus, Thessalicos, uel ut Scholiastes Theocriti scribit, Thracios equos prę omnibus extollit. Strymonio facilis tutela Bisaltæ, etc. ut mox supra in Siculis ex Gratio dictum est. Toringos & Burgundiones tanquam iniuriæ tolerantes Vegetius commendat, ita ut proximum post Hunniscos, quos omnium primos facit, locum obtineant. Burgundiones olim loca ultra Vistulam tenuerunt: Thuringi Hessis uicini sunt, qui Plinio, ut Volaterran. conijcit, Cimbri mediterrannei uocant.

¶ Venetos aliqui putant descendere à Venetis Paphlagoniæ populis, qui post bellum Troianum ad hæc loca peruenerint: & huius coniecturæ argumentum faciunt industriam ipsorum in alendis equis: quæ hoc omnino tempore defecit: antea tamen in summa apud illos cura fuit, ueteris scilicet studij circa mulorũ sobolẽ æmulatione, (ἐκ τοῦ παλαιοῦ ζήλου τοῦ περὶ τὰς ἡμιονίτιδας ἵππους, cuius Homerus etiam meminit (Iliad. β.) ἐξ Ἐνετῶν, ὅθεν ἡμιόνων γένος ἀγροτεράων. Dionysius quoque Siciliæ tyrannus hinc alendorum semen equorum constituit (τὸ ἱπποτροφεῖον συνεστήσατο τῶν ἀθλητῶν ἵππων) ques ad equestre certamen tollebat: adeo ut per Græcos equinæ prolis Venetæ nobilitas maneret, & ad longum tempus propago ipsa famam uẽdicaret, Strabo lib. 5. ἵπποι Ἐνετίδες nominantur apud Stephanum in Enetis, uicinis, ut ait, Paphlagoniæ populis. Ἐνετίδας (proparoxytonum, malim paroxytonum) πώλους στεφανηφόρους, ἐπεὶ τῆς πόλεως τῆς Ἀδρίας Ἐνετίδος, διαφέρουσι γὰρ ἐκεῖ, Hesych. et Varin. Ἐνδίδες (uox corrupta ut uidetur pro Ἐνετίδες) ἵπποι, οἱ τῆς Ἀδρίας ἵπποι, καὶ λυκοσπάδες, καὶ λυκοφόροι, Iidem. Ἐνετῶν, πωλικῶν, ἃ ἐστὶ γένος τῶν ἡμιόνων, Iidem. Vuallachus hodie apud Saxones appellatur equus castratus: quod multi ex ea regione, quæ olim Dacia dicta est, habeantur, Vuillichius. Lycospades & lycophori qui sint, infra dicam in celerum mentione.

De equorum differentijs à gradu & incessu.

Equorum gradus, uel qualitate differunt, uel quantitate. Qualitatem uoco, cum equum molliusculè, durè, aut mediocriter ingredi dicimus: quantitatẽ uero celeritatis & tarditatis discrimẽ. Quanquam & hæ qualitates quędam & potentiæ naturales sunt in animantibus, non sine temporis tamẽ, quod quantitatis generi adscribitur, animaduersione: propriè autem tardum & celere dicimus ratione motus, qui cum sit omnis continuus, ea quidem ratione quantitati subijcitur. Sed priore loco de differentijs in qualitate dicam. Motus igitur equorum (ut tradit Albertus) quatuor sunt: Cursus, qui ex saltibus equi constat: & fit cum simul eleuãtur anteriores pedes, simul etiam posteriores, et equus se impingit anterius. Trottatio, quando uelocius quàm in ordinato gressu, oppositorum laterum anteriorem simul & posteriorem pedem tollit: quo quidem modo fit etiam peditatio, sed præter equi concitationem. Ambulatio (Germanis, **der staph**) denique, cum simul in eodem latere anteriorem & posteriorem leuat pedem: quæ quidem mollius agitur, si propius terram non altè sublatis, sed quasi tractis pedibus fiat, & paulò citius anterior quàm posterior pes figatur: quo magis autem ab hoc modo recesserit gradus, eò durior erit: Vnde necesse est optimè ambulantes equos frequentius cespitare, præcipuè in uia aspera, Hactenus Albert. ¶ Succussores equi (quos alij succussatores uocant, succussonesue) frequenter sessorem inquietant, inde nomen sortiti: nam Marcello authore succussare est sursum frequenter excutere, Grapaldus. Ex Germania (inquit Camerarius) grauiores et succussarij habentur, qui subsultim molestè ingrediuntur. His similes appellat Nonius tortores equos: Ausonius uerò cruciantes, ut cruciante (inquit) canterio: succussarios Festus. Succussatores tardi, rarique (aliâs tetri tardique) caballi, Lucilius. Et alibi, Campanus sonipes succussor nullus sequatur. Agite, ac uulnus ne succusset gressus, cautè ingredimini, Actius. Pedetentim ite, et sedato nisu, ne succussu arripiat maior dolor, Cicero 2. Tuscul. Gressum ipsum huiusmodi succussaturam aliqui uocant, Albertus (ut supra posui) trottationẽ, uoce Italis, Gallis, Hispanis et Anglis usitata: (Tortores ex Nonio ferè intelligo, qui et cruciantes à poëtis dicuntur: uulgo quoque paucis immutatis appellantur hodie tortores, forte trotones, equi, Hermol.) Germani **trab**. Pomponius Decuma fullonis, Et ubi insilui in cochleatum equuleum, ubi tollutim tortor, id est torqueor, Nonius. Parthis consuetudo est equorum gressus ad delicias dominorum hac arte mollire: non enim circulis atque ponderibus prægrauant, ut soluti ambulare condiscant: sed ipsos equos, quos uulgò trepidarios, militari uerbo tottonarios uocant (prius uerbum ad Germanicam succussatorum nomenclaturam **traber** alludit, uel τριπόδιον Græcum, quod apud Absyrtum legimus, ut inferius in Calpes mentione citabimus: posterius ad Gallicum uel Italicum, si r literam tantum post t subijcias) ita edomant ad leuitatem, et quædam blandimenta uecturæ, ut Asturconibus similes uideantur In sicco itaque æqualique solo quinquaginta passus in longum, & quinque in latum plenis cophinis digeritur per ordines creta, ad similitu-

dinem

dinem stadij, quod aulicibus (uide an silicibus legendum) asperius sit, tum difficultate coronam uelocitatis optantibus ingerit, in quo spacio cum equus frequentissimè exerceri cœperit, in illos aulices necessariò offendit, & priores & posteriores ungulas impingit, & aliquando uel cadit, uel sic offendit ut cadere uideatur: post quod admonitus iniuria, tollit altius crura, & inflexione geniculorum atque gambarum molliter uehit. Præterea minutos gressus imitatur, ut inter aulices ungulas ponat: nam si extendere uoluerit, offendit in cumulum. Minutim autem equus ambulans commodius uehit, & pulchrius uidetur incedere, Hæc Vegetius 1. 56. Quærendum an hic aut similis, ut puto, sit gressus ille quem Germani uocant **dryschlag**. ¶ Habentur et in pretio cuiusdam mollioris gradus equi, ad quem magna cura, uti ne nimis altè tollant crura, assuefieri solent: sed ij delicatissimi, quorum hic non institutionis, sed naturæ gradus est, Camerarius. Huiusmodi equus apud Simonem (quem Xenophon citare solet) ὑπόδρομος & ἀνάδρομος dicitur, qui inter currendum crura modicè à solo tollit, Pollux. Idem gradarius uocatur & tollutaris equus, qui molli gradu & sine succussatura gestat. Varro, Qui te gradu (inquit) tollutim (aliàs tollutili) melius quàm tute molliter uectus, citò relinquat. Asturconibus & tollutaribus mannis, Seneca in epistolis. Demam Hercule iam de ordeo, tollutim ni badizas, Plautus Asin. Vt equus qui ad uehendum est natus, tamen traditur magistro, ut equiso doceat tollutim, Varro. (Tolutim per l simplex, quasi uolutim uel uolubiliter, Nonius: qui multa etiam super hac uoce ex ueteribus testimonia affert.) Adequitatio hæc, ut arbitror, ὑπόδρομος à Iulio Polluce dicit̃, quia carpat in cursu terrã, & tollat uolubiliter ac modice uestigia: etem̃ tollutim, quasi uolutim interpretãtur, Hermol. In Hispania Gallaica gens & Asturica equini generis, quos thieldones uocamus, minori forma appellatos Asturcones gignunt: quibus non uulgaris in cursu gradus, sed mollis, alterno crurum explicatu glomeratio: unde equis tolutim carpere in cursus traditur arte, (Hermolaus legit, tollutim carpere in cursu traditum arte, & tieldones, sine aspiratione:) Plin. Tieldonum uocabulum accedit ad Germanicum **zelter**: sic enim uulgò nominant equum gradarium: Angli an amlyng nag: hunc enim ab Anglis audio paruum, castratum & perquam molli gressu esse: illum uerò quem uocitant a hobye horse, paruum quidem, sed minus molli gressu, & castratum: et alium à hackeney horse, hedæporicum mercede conduci solitum, mediocri magnitudine, siue is castratus siue non castratus sit. Galli & Germania inferior, hacquenè: quod alternatim pedibus eleuatis sonitum citet similem illi qui auditur cum olera aut aliud quippiam geminis cultris minutatim super abaco ligneo inciditur: quod Galli dicũt hacquer, nostri **hacken**. Franc. Arlunnus equum mannum, thieldonem uel Asturconem, Italicis uocibus ubino & chinea exponit: Scoppa mannum palafreno: mannulum palafrenetto: Asturconem uero, lo cauallo portante, che ua serrato, acchinea et che ua a lambro, uel adaso: et alibi Tollutarium similiter. Voces quidem chinea & achinea à Gallica hacquenè factæ uidentur. Asturco, hacquenee ou guilhedin, Robert. Stephan. Sunt qui gradarium & tolutim factum equi incessum, Italicè ambiaduram uocent: Albertus, ut supra dixi, peditationem. Palefridorum usus est uectio, quæ equitatio dicitur, & horum etiam est non castrari, ne effœminent̃, Albert. Gualoppo uel galoppo Italicè, equi gressus inter succussationem et cursum medius est: hũc etiam Arlunnus Latinè gradarium interpretatur, quod non probarim: De hoc paulo post plura in Calpe. Hermolaus pro uoce tieldones apud Plinium, aliquando scribendum putauit Tyddones, à Tydda oppido citerioris Hispaniæ, Græcorum originis iuxta Gallecos. Nec decerno id magnopere (inquit) nec refello. Ipse equus non formosus, gradarius optimus uictor, Lucilius. Seneca epistola 40. per metaphoram Ciceronem gradarium uocauit, cuius oratio lentè incedebat: quoniam gradarij equi sine succussatione molliter incedunt. Tolutarius uel tolutaris equus, à pedum uolubilitate quasi uolutarius. Tolutim, quasi uolutim, hoc est uolubiliter, Nonius. O pestifera, trux, acerba tolutiloquentia, Næuius citante Nonio. Tolutarium ab Asturcone & manno distinguere uidetur Seneca epistola 88. his uerbis, Ita non omnibus obesis mannis & Asturconibus et tolutarijs præferres unicum illum equum ab ipso Catone defrictum? Mannulus, equus pusillus. Martial. lib. 12. Nusquam est mulio, mannuli tacebunt. Habebat puer mannulos multos, et iunctos, & solutos, Plin. in epist. Manni apud Horatium Carm. 3. dicti sunt, ut ibi inquit Acron, quòd mansuetudine manum sequantur. Et Appiam mannis terit, Horat. in Epodis. Detonsi manni, Propertius lib. 4. Elegia 8. Currit agens mannos ad uillam, Lucret. lib. 3. Manni equi non admodum magni uestigia glomerant: nunc sanè id genus ex Britannia uenit, Volaterran. De his nonnihil adferam etiam in ginnis uel nanis equis. Equisones & arulatores, siue mauis cociones, arte & industria talem (qualis Asturconum est) gradus glomerationem equis dederunt, Grapald. Hic breuis ad numerum rapidos qui colligit ungues, Venit ab auriferis gentibus Astur equus, Martialis libro ultimo. Hic (aliàs His) paruus sonipes, nec Marti notus: at idem Aut inconcusso glomerat uestigia dorso, Aut molli pacata celer trahit esseda collo, Silius de Asturibus populis loquens. Callæcis lustratur equis scruposa Pyrene. Non tamen Hispano Martem tentare minacem Ausim, Gratius. Pisis in antiquissimo marmore inscriptio quædam Astyrum mentionem facit, ut refert Fran. Robortellus lib. 2. Variarum annotationum cap. 21. Astyras uerò ego puto (inquit) intelligi equites, qui equis Hispanis, ab Asturia regione uterentur: nisi fortasse malis ab Astura oppido Latij uocatos Asturas. Vergilius opinor, ad hos equites alludens nomen illud ita protulit cum ait, Astur equo fidens: etsi ille Latinus non erat, Hæc ille. Sed cum inscriptio illa sic habeat, Præfectus cohortis secundę Astyrum, Astures uero, ut ex

præcedentibus claret, bellis idonei non sint, non assentior Robortello: & nec illi coniecturæ, Asturas ab Astura oppido Latij uocatos uideri posse. Parthi quomodo in tottonarijs siue succussatijs equis, gressus ad delicias dominorum molliant, superius ex Vegetio traditum est. Volcatium nobilem Asturcone è suburbano redeuntem, canis à grassatore defendit, Plin. Aut Asturconi locus ante ostium detur, ad Herennium. ¶ Est & πέδη equitationis genus, de qua Xenophon interprete Camerario: Heterognathos (inquit) id est, duri oris equos, prodit non solum equitatio illa quasi catenata, quæ πέδη dicitur, sed euidentius etiam mutata subito equitatio. Et alibi, Agitationē autem in primis probamus eam, quæ πέδη appellatur, quoniam ambas buccas ad conuersionem assuefacit. Est & hoc bonum, agitationem ipsam mutare, ut equi buccæ in utrisque exequentur. Nos etiam extentiorem illam catenam agitationis gyratæ praeferimus: (ἐπαινοῦμεν δὲ καὶ τὴν ἑτερομήκη πέδην μᾶλλον τῆς κυκλοτεροῦς:) nam in hac libentius & conuerti se equus satur iam procursionis, (τοῦ εὐθέως:) & simul ad directum cursum, simul ad flexus assuefieri patietur. Πέδη δὲ ἱππασίας ἡ κυκλοτερής: ἑτερομήκης (ἑτερομήκης Xenophonti) πέδη, ὁ μῆκος ἐφ' ἑκάτερα πεποιημένη, Pollux. Πέδη quidem uinculum & pedicam significat, solent autem gradarijs futuris aut Asturconib. equis, circulis atque ponderibus prægrauari pedes, quod patet ex Vegetio 1.56. ut idem fortassis gressus sit πέδη Græcorum, & Latinorum gradarius uel tolutarius. Ad eundem pertinet etiam calpe Græcorum: nam καλπάζειν Suidas & Varinus exponunt τὸ ἄκροις καὶ ἁβρῶς βαδίζειν: hoc est, summis pedibus & molliter incedere. Καλπάζειν (forte καλπάζει) ἐξυπτιάζεις σκιρτᾶ, Hesych. Ego σκιρτάζειν uerbum nusquam reperio. Κάλπις, ἵππος βαδιστής (id est gradarius ad uerbum:) καὶ εἶδος δρόμου, Hesychius & Varin. Καλπᾶν ἢ καλπάζειν Græci dicunt equum ad ingressum exultantem urgere: nostri (inquit Budæus) hoc callopare uocant: et callopum, quod illi κάλπην dicunt. (Cursus quo quis insidens equo, alterum quantum potest celerrimè trahit, calpen Græci uocant, Galli galop, et hinc καλπάζειν, lego καλπάζειν, galloper, Petrus Ruellius.) Plutarchus in Alexandro de Bucephalo loquens, ἔπειτα δὲ προσδραμὼν ἐπὶ τὸν ἵππον, καὶ παραλαβὼν τὴν ἡνίαν, ὑπέστρεψε πρὸς τὸν ἥλιον. Μικρὰ δὲ ὕστερον παρακαλπάζων καὶ παραπλέων, ὡς ἑώρα πληρούμενον θυμοῦ καὶ πνεύματος, ἀποῤῥίψας ἀτρέμα τὴν χλαμύδα, καὶ μετεωρίσας αὑτόν, ἀσφαλῶς περιέβη. Quibus uerbis significat Alexandrum equi frenum manu tenentem ad aliquantum spatij equum incitasse ad procursum, cum ipse quoque cursu equum assequeretur atque æquaret: & deinde, manu plausuque permulsisse, ut solent equisones equos ferociores demitigare: & deinde in Bucephalum insiliuisse & conscendisse. Legimus et in Hippiatricis hæc uerba, Καὶ ἀνελάτην ἀλλομένους παῖδας, δρόμου τοῦ ἐξ κάλπης γύμναζε, ἵππον ἐπὶ λεγομένων πτοηθέντα (trepidarij equi mentionem ex Vegetio superius feci in succussatore) Hactenus Budęus. Mihi Alexander Bucephalum ferocem equum conscensurus, illum ad procursum incitasse (ut Budæus παρακαλπάσαι reddit) minimè uidetur, sed potius equum iam procurrere incipientem leni cursu comitatus aliquantisper, ita ut potuit conscendisse: ut uerbum illud non actiuæ, sed neutrę significationis sit, ut simplex etiam καλπάζειν: παρὰ prępositio, ipsum iuxta & ad latus equi molliter procurrisse insinuat: quo sensu etiam παρατρέχω profertur. Sed plura de uocabulo calpes, & calpe dicto certamine, afferam octaui capitis parte quinta: Nemesiani tamē uersus, in præsentia obuios, huic adhuc loco annectam: Quin etiam gens ampla iacet trans ardua Calpes Culmina cornipedum latè fœcunda proborum. Nanque ualent longos pratis intendere cursus: Nec minor est illis, Graio quàm in corpore forma. Nec non terribiles spirabile numen anhelæ Prouoluunt flatus, & lumina uiuida torquent, Hinnitusque ciet tremuli, frenisque repugnant. Nec segnes mulcent aures, nec crure quiescunt. Calpe mons est Hispaniæ, oppositus Abylæ monti Africæ, quæ duæ dicuntur columnæ Herculis. Ex Tyrrheni maris insulis equi habentur gressu irrequieto, Volaterran.

¶ Κέλης, equus celes, qui ab uno sessore agitatur & regitur. Veteribus (inquit Camerarius) non fuit in frequenti usu agi singulos equos, uel equitem insidentem equo uehi, non incognita tamen res. Itaque et Homerus describens Vlyssis residentis diuaricatis cruribus super una fracta nauis trabe in mari iactationem, usus est similitudine equitis agitantis equum solum, quem κέλητα uocat. Hinc uerbum κελητίζειν, quod idem poëta posuit in Rhapsodia o. Iliad. Apparet autem non fuisse talis equitationis in bello usum, sed in pace tantū et ostentatione agilitatis desultoriæ: cum unus plures equos aleret, & inter illorum cursus, uel ut Homerus ait uolatus, ex uno in alium insiliret. Sed nunc hæc sola agitatio nota & consueta est, illa autem curulis desita et ignota. Vocatur hæc agitatio μόνιππος (monippos uocant uno depugnantes equo, Cælius) inuentum Bellerophontis: Cui pater Neptunus (huius enim fuisse filium tradunt, cum putaretur patrem habere Glaucum Sisyphidem:) illi igitur Neptunus uelocissimum equum Pegasum dedit alis præditum. Aliqui hoc inuentum ad regem priscū quendam Aegypti referunt, Sesonchosin nomine, qui sit apud Herodotum Sesostris. Aliqui etiam ad Orum, qui bellum gesturus cum fratre Typhone, potius equum quàm leonem ad prælia fertur instruxisse: quia ad persequendum quoque hostem equus, leo in ipso tantum conflictu esse utilis uideretur. Virgilius huius agitationis authores & inuentores frenorum, facit Lapithas gentem Thessalicā, in Georgicis ita canens: Frena Pelethronij Lapithæ gyrosque dedere Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis Insultare solo & gressus glomerare superbos. Sed alij Centauros hanc primos usurpasse perhibent, saltem ut ex equis pugnarent. Sed de Centauris plura dicam in H. 2. Non eodem modo parantur equi ad ephippium (hos celetes dixeris) ut ad prædam, Varro. Ἱππάζεσθαι non simpliciter rei equestri uacare significat, sed unico equo uehi, quem nunc celetem appellant, Scholia

Aristopha-

Aristophanis & Suidas. Κέλης ἵππος, ὁ ἄζυγος, ἄζυξ, ὁ κατατεμένας ἐλαυνόμενος, ᾧ ὡς ἀνὴρ ἐπικάθηται, ὁ μονάμπυξ καὶ δρομικός, ὁ νῦν σελλάριος λεγόμενος καὶ γυμνός, Varin. hoc est, celes est equus singularis, non iunctus ad currum, idoneus ad currendum, qui nunc sellaris dicitur (utitur eo uocabulo Veget. 1. 56. iumenta sellaria uocans quibus sellæ imponuntur) & nudus. Μονάμπυγα ἵππον, equum uectorem et equiti paratum intelligo, quod freno instructus sit, quod Græci & χαλινόν & ἄμπυγα uocant (ut pluribus dicam in H. e.) nam singulares tantum proprie dictis frenis reguntur, cæteri non item. Varinus μονάμπυγα ex Pindaro μονοχάλινον exponit. Dictus autem κέλης uidetur, uel à uerbo κελεύειν, quod est iubere, hortari, & excitare uoce, unde celeuma nauticum: (hinc & celetes naues dicuntur, de quibus paulò post:) uel παρὰ τὸ κέλλειν ὅ ἐστι τρέχειν ἢ βαδίζειν, unde & κέλευθος: uel quod διεσκελισμένον, id est diuaricatis cruribus insidere mos sit, Varin. et Scholiastes Homeri Iliados ο. Τρίτῃ δὲ μετὰ ταῦθ' ἱππόδρομίαν ἄξετε, ἵνα δὴ κέλης κέλητι παρακελητιεῖ, Aristophanes in Pace: ubi Scholiastes celetes equos μονίππους exponit. Celetes & celetizontes legimus apud Plinium libro 34. cap. 5. et cap. 8. item libro 6. cap. 29. item libro 9. cap. 10. Celetizontes pueri (inquit) laudantur Hegiæ statuarij: Et alibi, Canachi etiam statuarij. Κέλης ἵππος, καὶ ἱππεύς, καὶ μονίππος, Hesych. Κέλης, equus solus, & qui eo inuehitur, sellaris equus et nudus: synoris uerò equos binos et iunctos significat, Suid. Olympiade tricesima tertia, pancratiastes & equus celes Olympicis certaminibus reliquis accesserunt, Pausanias in Eliacis. Ialius uir Arcas κέλητι φίκνσεν ἵππω δρόμου, Ibidem. Fuit & πώλω κέλητος certamen in Olympijs institutum, in quo uicit Tlepolemus Lycius Olympiade 128. Idem. In Alti Olympiorum luco Timonis filij Aesypi, qui equo celete uicerat, effigies à Dædalo Sicyonio facta spectatur, Idem. Celsus ex Græco, κέλης eques dictus, Fest. Κελητιᾶν, κελητίζειν, ἱππεύειν, Hesych. & Varin. κέλητα ἐλαύνειν. Apud Hesychium & Varinum reperitur etiam κελιδίζειν, τοῖς ἵπποις ἐπιβαίνειν, quo modo scriptum non placet. Μόνιπποι, qui equo singulari insidentes cursu certant, Suid. et Varin. De Celete et monippo uide nonnihil etiam in H. e. Κέλης, ὁ κελλάριος παρὰ τὸ κέλλειν, Varin. lego κέλης ὁ σελλάριος, &c. ut superius explicatum est, ut Latinæ originis sit, & grammatici Græci non intelligentes à κέλλειν descendere somniarint. Κέλης etiam nauigij genus est, item pars nauis, Hesych. Κέλης, ἵππος ὁ ἄζυγος, καὶ μᾶλλον τὸ πλοῖον ὁ κέλητος. ἐπεὶ τὸ κελεύειν καὶ ἐπὶ πλοίων λέγεται, quoniam nautæ & remiges suis utuntur celeusmatis, hortationibus et ᾠδοβοίμοις: uel à uerbo κέλλειν quod appellere significat, (magnis enim ad litus appellere non licet.) & rursus κέλητα & κελήτιον paruum nauigium interpretantur, per translationem ab equo celete, quo sessor unus uehitur, Suid. et Varin. Ἀλλ' ἐκεῖνό γ' οἶδ' ὅτι ἐπὶ τῶν κελήτων διαβιβάσειν ὤρθιμαι, Aristophanes de nauiculis intelligens. Οὐκέτι τιμάεσσαν τὸ πρὶν γλαφυροῖο κέλητος Φῦγμα φέρει πλωτὴν Κύπριδος εἰρεσίην, in Epigramate citante Suida. Nauigia quædam celetes appellantur, author Pollux: uti mirum ne sit, testudinum quoque id genus celetes uocatum fuisse, Hermolaus. Κέλης nauigium actuarium est, quod uno remo, & non binis aut ternis per sedilia agebatur, cum tamen plures remiges haberet. Celocem Latini interpretantur, authore Gellio. Vnde & κελήτιον, paruulus celox, Thucydidi, Baysius de re nauali. Κέλης, πλοιάριόν τι (lego πλοιάριόν τι, ut Lexicorum scriptores habent) μικρόν: ἐπακτροκέλης autem (apud Aeschinem contra Timarchum) malefica & piratica nauis est, forma inter epactridem & celetem, Ammon. Apud Varinum ὀξυκέλης etiam pro naui piratica exponitur, uel equo non strato, Græci ἄστρωτον: nos celetem equum supra ex Grammaticis quibusdam γυμνόν, id est nudum eodem sensu interpretati sumus: quæ quidem interpretatio non conuenit cum ijs qui sellarem exponunt. Ego celetem equum non iunctum & cursui idoneum dixerim, siue stratus is, siue instratus sit. Desultorij sine ephippijs equi ad cursum apti erant, quos Græci celetas uocabant. Hi quondam à nobilissimis iuuenibus, teste Tranquillo (in uita Cæsaris) agitabantur, nunc sanè à ministris, Volaterran. Ephippiatis equis contrarij sunt à nostris desultorij nuncupati, quod ex his facile desiliant desultores, qui, teste Manilio in quinto Astronomiæ, fiunt sub signo Heniochi, Grapald. & Perottus. Vide etiã infra capitis octaui parte quinta in ephippiorum mentione. Ego desultorios equos ut minimum binos esse oportere uideo, celetem uerò etiam solum dici: ut celes latius pateat, & unicum aliâs significet equum, siue stratus is siue instratus equitetur, & siue cum celeritate, siue simpliciter ut hodœporicus. Desultorios uerò binos uel plures esse oportet, ut ex defessis uel cursu, uel armati quem uehunt equitis onere, in alium transilire liceat: hi ueteribus nudi in usu erant: hodie ephippiati sunt omnes. Celetes quidem pro desultorijs Homerus Iliados ο. posuit, his uersibus. Ὡς δ' ὅτ' ἀνὴρ ἵπποισι κελητίζειν ἐῢ εἰδώς, Ὅς τ' ἐπεὶ ἐκ πολέων πίσυρας συναείρεται ἵππους, Σεύας ἐκ πεδίοιο μέγα προτὶ ἄστυ δίηται Λαοφόρον καθ' ὁδόν, πολέες τέ ἑ θηήσαντο Ἀνέρες ἠδὲ γυναῖκες: ὁ δ' ἔμπεδον ἀσφαλὲς αἰεὶ Θρώσκων ἄλλοτ' ἐπ' ἄλλον ἀμείβεται: οἱ δὲ πέτονται. Desultorios equos (inquit Cælius) uideo dici à desiliendo: nam, ut Sex. Pomp. scribit, paribus equis, id est duobus, Romani utebantur in prælio, ut sudante altero transirent in siccum. Nam et pararium dicebatur æs, quod equitibus duplex pro binis equis dabatur. Eum uerò Scytharum plerisque morem fuisse, Ammianus prodit Marcellin. binos trahendi equos, ut iumentorum uires foueat permutatio, uigorque otio integretur alterno, Hæc ille. Desultores, id est desultorijs equis utentes Græcè amphippos uel hamippos dici ex eodem docebimus in H. e. Cassiodorus in epistolis 3 4. 5. Equi (inquit) desultorij sunt, per quos Circensium ministri missus denunciant exituros (ut luciferi, quadam in astris similitudine, præcursorias uelocitates imitari uideantur, ut Hermolaus citat in Glossematis in Plinium.) Desultor uerò is est, qui equos desultorios alit docetque. Itaque peritus belli alios eligit, alit, ac docet: aliter quadrigarius ac desultor

neq; idem, qui uectorios facere uolet, Varro de re rust. Numidis desultorum in modū binos trahentibus equos, inter acerrimam sæpe pugnam in recentem equum ex fesso armatis transultare mos erat, tanta uelocitas ipsis, tamq; docile equorum genus est, Liu. lib. 23. ab Vrbe. Quin & eum qui certat, rectè desultorem dixeris: quod comprobat Vlpian. Digest. de præscriptis uerbis, Tuq; desultor in his cucurreris & uiceris. Cicero pro Murena ait, Qui nescio quo pacto mihi uidetur prætorius candidatus in consularem, quasi desultorius in quadrigarum curriculum incurrere. Desultorem porrò designat Elegiacum illud scientissimè concinnatum, Est etiam aurigæ species uertumnus, & eius Traijcit alterno qui leue pondus equo, Cæl. Plura uide in H. e. in Bellatoribus equitibus.

¶ Dentes luporum maximi equis quoq; adalligati, infatigabilem cursum præstare dicuntur, Plinius. Sarmatæ longinqua itinera acturi, inedia pridie præparant equos, exiguum tantum potum impartientes: atq; ita per centena milia & quinquaginta continuo cursu euntibus insident, Idem. Πάρθοισι, μέγα προφέρουσιν Ἴβηρσιν, Ὠκυτέροισι πόδεσσι κραιπνοτέροισι ποδῶν ἐσσί. Καίτοι τάχα μῦθος ἀπιστότερος ἰσοφαρίζοι Αὐτοὺς αἰθερίοισιν ἀεθλεύειν γυπάεσσιν, Ἠ' ἴρηκος ταναοῖσι τανυσσαμένοις πτερύγεσσιν, Ἠ' δελφῖσι πολιοῖσιν ἀλιβαθέων ῥοθίοισι. Τόσσον Ἴβηρες ἔασι θοοὶ πόδας ἀντιμόχοντες, Oppian. Καὶ Λίβυες μετὰ τοὺς δολιχὸν δρόμον ἐκτελέσαι. Tyrrheni & Cretenses, Ἀμφότεροι, κρατεροί τε βίαν, δολιχοί τε πέλονται. Ἵππος ἐπ' ἀνθερίκων ἄκρων κάρφοισι πόδεσσιν: (Hoc fertur de equis Dardani ex Borea prognatis, ut ex Homero iam dicemus:) ἄλλος ὑπὲρ πόντοιο, καὶ οὐ κεφαλὴν ἰδ' ἴσην. Hæc omnia Oppianus diuersis in locis. Idem cum celeritatis palmam Iberis equis attribuisset, ut iam recitaui: proximos ijs Armenios facit: his Parthos, Siculos, Mauros, & postremos Libyas. Seneca in epist. 12. 86. de uelocitate per se æstimata, non quæ tardissimorum collatione laudatur, hæc carmina esse scribit, Illa uel intactæ segetis per summa uolaret Gramina, nec cursu teneras læsisset aristas: Vel mare per medium fluctu suspensa tumenti, Ferret iter, celeres nec tingeret æquore plantas, ex quo poëta autem desumpserit, tacet. Nos quidem eadem Græcè apud Homerum Iliados uicesimo legimus. Nam de Dardano rege scribens, Huius (inquit) τρισχίλιαι ἵπποι ἕλος κάτα βουκολέοντο Θήλειαι πώλοισιν ἀγαλλόμεναι ἀταλῇσιν. Has Boreas amauit equo assimilatus κυανοχαίτῃ, & pullos ex eis genuit (πώλους, τάς) qui si per terram currerent, Ἄκρον ἐπ' ἀνθερίκων καρπὸν θέον, οὐδὲ κατέκλων: Sin per mare, Ἄκρον ἐπὶ ῥηγμῖνος ἁλὸς πολιοῖο θέεσκον. Lucianus in Lycino de adulatore loquens, Καὶ πλημμύσειεν ἂν εἰπὼν ἵππον ἐπαινέσαι θέλων, κοῦφον ὃν ἴσμεν ζῶον καὶ δρομικόν, ὅτι ἄκρον ἐπ' ἀνθερίκων καρπὸν θέεν, οὐδὲ κατέκλα. Καὶ πάλιν οὐκ ἂν ὀκνήσειε φάναι, ἀελλοπόδων δρόμον ἵππων. Celer equus Polluci cognominatur, ὀξύς, ταχύς, ταχύπους: sed plura à celeritate epitheta referemus in H. 2. Αἰολόπωλοι Homero celeres equi potius quàm uarij intelliguntur, ex Porphyrij sententia, Cælius pluribus id astruens lib. 21. in fine cap. 24. Ἵπποι ἀνέμοισιν ὅμοιοι θείειν, Homerica hyperbole. Εὔδρομος, ἐπίδρομος, τοῖς ἀνέμοις σωθέων: ὥσπερ ἂν αὐτὸν Ὅμηρος αὔρας ἢ ἀνέμων παῖδας, Pollux. Ποδωκέστατον ἵππον Plutarchus dixit in Sylla, Xenophon ποδώκη. Ἔκδρομον uocant equi cursum, cum ultra terminum constitutum præ impetu excurrit, Pollux. Legimus autem ἔκδρομον ἵππον apud Aeschinem, ut idem scribit 3. 30. Arabes, quorum principem Zambeium appellant, equabus uehuntur, tantæ celeritatis, ut per diem noctemq; circiter centena milia itineris conficiant. Volare ij potius quàm equitare uidentur: ephippijs uulgus non utitur, sed proceres tantum: qui etiam soli uestiuntur, reliqui indusijs contenti sunt, Vartomannus. Equa mater optima, summa charitate & fide pullum suum amat, cuius sanè modi amoris Darius ætate inferior non imperitus, equas à partu recentes relictis domi pullis, ad pugnas ducebat. Pulli sic alieno lacte à matribus orbi, quemadmodum homines parentib. amissis aluntur. Darius cum inclinata iam acie in eo prælio quod ad Issum (lego Issum) commiserat, Persarum res premi cœpissent, cumq; uictus fuga salutem adipisci necesse haberet, in equam ascendit: quæ quòd relicti memoriam pulli recordaretur, quanto maximo potuit studio & celeritate eum ipsum prædicat ex periculis eripuisse, Aelian. Circa extremū Septentrionē (ut scribit Paul. Venet. 3. 49.) regio quædā est in qua multo per annū tempore Sol non apparet, ita ut non solum noctu tenebræ sint, sed etiam interdiu aër in modum crepusculi caliginosus. Hanc regionem confines Tartari prædæ gratia ingressuri, ne propter subitò ingruituram noctem periclitentur, hoc modo cauent. Equas cum pullis accipiunt: & pullos in primo regionis ingressu custodibus committunt, ut se illic redituros expectent. Sic equæ nocturno itinere diligentius obseruato, rectà ad pullos suos in reditu contendunt, idq; celerrimè. Laxant enim eis sessores habenas, & liberè quo suo instinctu feruntur ire permittunt. Equi alij ad admissuram, alij ad cursuram idonei sunt, Varro. Ταχυπώλων, ταχεῖς ἵππους ἐχόντων, Varin. Τὸ δὲ ὑπερβαλλοφορεῖν τὸν ἵππον, ὅταν γίνηται ὅτις εἰς δρόμον ἐξελαύνοι, οὐ πάνυ ἐπαινοῦσιν οἱ ἱππικοί, Pollux. Equus cursorius, δρομικός. Equus imperatoris Probi in parœmiæ formam deduci potest. Is erat nec decorus quidem, nec staturosus, uerum celeritate tanta, ut diurnis spatijs centū obiret miliaria, uel in decimum diem labore haud interpellato. Eum tamen fugaci magis quàm forti ac strenuo cōgruere militi pronunciauit Probus idem, Cæl. Fuit autem hic equus Alanicus, in bello Probi contra Alanos captus. Equos generosiores & ad cursum præsertim paratos, quos barbaricos dicimus, paleis & zeatico hordeaceóue cibario, qui sunt principum equisones alere consueuerunt, Grapaldus. Albertus equos celeres inepta uoce curriles dixit: Horum, inquit, usus est ad fugas & insecutiones præcipuè: & ne indurescant eis nerui ex calore cursus, castrantur. Voluptatem equis inesse, Circi spectacula prodiderunt. Quidam enim equorum cantibus tibiarum, quidam saltationibus, quidam colorum uarietate, nonnulli etiam accensis facibus ad cursus prouocantur, Solin.

Ex Hispania ueniunt leuitate elegantiaq; conspicui, Volaterran. Hos uulgò iannettos uocant, Hispani (ut audio) genetos (à quibus etiam felis cuiusdam syluestris nomen geneta habemus) à genibus, ut quidam conijcit: quod cum ferè celère hoc genus equorum sit, uectorem genibus ad sellam & latera equi inniti oporteat, ut tutius uehatur. Scoppa canterium lo giannetto interpretatur, quàm rectè, ipse uiderit. ¶ Ἐνετίδες (alibi etiam Ἐνίδες habetur, quod non placet, apud eosdem ἵπποι, id est Veneti uel Adriatici equi, ijdem λυκοσπαδεῖς (legerim λυκοσπάδες) & λυκοφόροι dicuntur, Hesychius & Varin. Equus à lupo sauciatus, bonus euadet ac uelox, Zoroastres in Geoponicis. Equi cur dicantur lycospades (inquit Cælius) etymon duplex comperisse uideor: alterum est de freni genere quod lycon uocent, nostri lupata dicunt: sicut Georgico tertio Vergilius, duris parêre lupatis. Quo in loco Seruius & qui ab eo mutuati sunt plures, esse lupata tradunt frena asperrima, sic de lupinorum dentium similitudine nuncupata, quos esse inæquales constet, unde & morsus infigatur summi nocumenti. Hoc uero frenorum genus equis adhiberi præferuidis, sæpeq; ob insitam animositatem rebellibus, ut retundatur impetus, hebescatq; generositas nimia, moris esse, nemo non nouit. Sunt qui malint lycospades inde dici, quod qui pullina ætate in lupos inciderint, si periculum euadant, insigniter bonitate proficiant ac pernicitate. Cæterum perpensione dignum, cúrnam eiusmodi casum consequatur euentus hic, nisi dicamus, ideo credi uehementiores effici equos ab ea impostura: quoniam, ni fuissent natura tales, haudquaquã dilabi eualuissent: neq; enim prudentem euasisse Vlyssem dictitamus, Cyclope declinato: sed ideo declinasse, quia foret prudens, Hæc Cæl. Transtulit autem ex Aeliano (uel Plutarchi Symposiac.) ex quo rursus eadem, interprete Gillio, ut clariora fiant, recitari nihil prohibet. Lycospadas igitur (inquit ille) alij ideo dicunt à frenis lupatis appellari, quòd his effrenationem eorum præcipitem sessores moderentur. Plutarchus ex parentis sui sententia existimat hos optimos et uelocissimos esse, qui à lupo appetiti, ex eius faucibus euaserint: quod ipsum dubitationem habet, cur ij quos lupus mordicus presserit acriter animosi efficiantur, cum feræ bestiæ morsus, terrorem potius, quàm animum facere uideatur: & timidi effecti, quemadmodum feræ tendiculis attentatæ magis insidiarum metuentes sunt, ita hi à currendi celeritate sese sustinent. (τὰς ὁρμὰς ἐκφυγόντας ἢ ταχέας ἴσχειν, Plutarch. accipit autem ἴσχειν pro ἔχειν, non pro sustinere & morari, ut Gillius ineptè uertit.) Quamobrem dicimus huiuscemodi equos non ex eo magis ad currendum præstare, quòd cum pulli essent ex lupis euaserunt, sed quia animosi, & ueloces natura essent, propterea effugisse. Eiusdem rei (cur inquam equi ex rictu luporum seruati, alacriores, θυμοειδεῖς, esse dicantur) causam inquirit Plutarch. in Symposiacis 2.8. ex cuius uerbis uel Aelianum errasse qui ex Plutarcho transcripsit, uel interpretem potius (nam Græcum exemplar non uidi) facile apparet. Ipse quidem Plutarchi uerba sic uerterim: Cum pater meus equorũ pullos qui lupi morsum effugissent, bonos & celeres euadere diceret, & multi qui aderant idem affirmarent, quæstionem proposuit, cur hic euentus θυμικωτέρους καὶ γοργοτέρους (animosiores & ueslociores: nam & paulò post subdit, θυμικοὶ καὶ ταχεῖς) reddat equos. Et cum plærisq; uideretur, hoc casu equos non animosos, sed potius timidos fieri: itaq; iam prorsus pauidos uel leuem ob causam statim ad cursum & uelocitatem excitari, similiter ut feræ illæ quæ semel irretitæ fuerint. Ego uerò consyderandum dixi, ne contra potius res se habeat quàm plerisq; uideatur, nempe ut non quia lupos effugêre ueslociores fiant equi, sed quia natura ueloces erant, iccirco effugerint, Hæc Plutarch. Equi lycospades nuncupati, inquit alibi Aelianus, Græcorum hominum cum studiosi esse dicuntur, tum de huiuscemodi hominum genere mirificam notionem habere, ut naturali quodam sensu ad eos amandos afficiantur: neq; enim palpantibus se offenduntur, neq; resiliunt, sed tanquam constricti tenerentur, totum diem cum ijs traducũt, atq; somnum prope eosdem capiunt. Sin ad ipsos barbarus accedit, quemadmodum ex uestigijs sagaciter odorantes canes feras percipiunt, sic eos equi cognoscunt, & clamorem tollunt, & tanquam sanè feram bestiam extimescentes, dant se in fugam. Iam porrò ijs ad quos assueuerunt, & pabulum obijcientibus mirificè oblectantur, maximè aurigis formosi uideri student, quod quidem ipsum cum natant ostendunt: tum enim in aquam bene penitus procedunt, ut & nitidum os efficiant, & ne sordidum quippiam ex præsepi aut de uia illitum deformet speciosum nitorem, ac odorati unguenti suauitatem, Homeri & Simonidis testimonio, in amore, & delitijs habere existimantur, Hactenus Aelian. Sed hoc idem alibi equis in genere adtribuit, his uerbis: Ex ijs qui equinæ tractationis periti sunt, audiui equum delectari lauatione & unguentis. Hęc de lycospadibus equis: quibus an ijdem lycophori sint haud scio: Hesychius quidem & Varinus in uocib. Ἐνετίδας & Ἐνίδας, ut superius recitaui, eosdem facere uidentur. Vtriq; etiam à celeritate commendantur. Sed differre uideri possunt, quia aliam rationem cur dicti sint lycophori (quàm de lycospadibus supra retulerim) affert Strabo libro quinto, his uerbis: Fama est, inter Venetos celebrem admodum fuisse quempiam, qui in faciendis uadimonijs studio non mediocri teneretur, qua ex re & hominum iocis carperetur. Is igitur in uenatores fertur incidisse, qui irretitum haberent lupum, & illis per iocum rogitantibus, uellét ne pro lupo uadem se constituere? ut illata ab eo damna persolueret, sic è retibus beluam dimissuros. Fideiubere sese confessus est. Emissum deinde lupum, magnum equarum armentum agitantem nullo notatum cauterio ad fideiussoris stabulum adduxisse. Eum recepta gratia, equabus lupi notam inussisse, & inde lupiferas (λυκοφόρους) nominasse, uelocitate magis quàm pulchritudine præstantes. Cuius successores & signum & nomen, equarum generi seruasse, utq; solis eis stirps ipsa legitimè perdu-

raret, fœminam nullam alienare consuesse. Equinam hinc præcipuæ celeritatis progeniem extitisse. Hac uero tempestate, ut diximus, omnis huiusmodi rei defecit exercitatio, Hucusque Strabo. Plura quæ ad Philologiam de celeribus equis spectant, referemus in H. b.

¶ Ex uelocibus equis sunt etiam uenatici, de quibus partim diximus, partim dicemus. Sunt & ueredi cursu pernices. Veredos antiqui dixerunt, quòd ueherent rhedas, id est ducerent, Festus. Veredarijs ad celeritatem comparatis equis nomen olim fuit, iuxta hoc Martialis, Parcius utaris moneo rapiēte ueredo Prisce, nec in lepores tam uiolentus eas. Et alibi, Stragula succincti uenator sume ueredi, Nam solet à nudo surgere ficus equo. Veredos (inquit Cælius) si modò non aberret interpres, aliâs æris non multi, apud Procopium Persici belli secundo libro, equos accipimus publicos. Veredarium metaphora decenti legimus apud Hieronymum: Quia singulę, inquit, metuunt ueredarium urbis offendere. At Procopius idem ueredarios intelligere uidetur, eos qui celeriter equis inuecti regum literas prouehunt. Equorum publicorum in hoc usu, commeminisse Ammianus uidetur Marcellinus: Transeo (inquit) quod quidam per ampla urbis spatia subuersosque silices sine periculi metu properanter equos uelut publicos, signatis (quod dicitur) calceis agitant, familiarium agmina tanquam prædatorios globos trahentes à tergo: ne Sannione quidem, ut ait Comicus, domi relicto. Procopij, uel interpretis sententiam adiuuat Firmicus Matheseos tertio: Regum, inquit, nuncios ueredariosque reddent. Cursus publicus dicebatur aut fiscalis, quum ab imperatoribus certis locis equi id genus præceleres destinabantur: quibus non utebantur alij, nisi facultate impetrata, quam uocant tractatoriam, Hucusque Cælius. Verba hæc apud Liuium lib. 5. ita leguntur: Repēte quibus census equester erat, (equi publici non erant assignati) consilio prius inter sese habito, senatū adeūt, factaque dicendi potestate, equis se suis stipendia facturos promittūt, quibus amplissimis uerbis ab senatu gratiæ actæ sunt. Puto (inquit Fr. Robortellus) Liuium per equos publice assignatos intelligere, equos qui uectigales à Cicerone uocantur in Philippica or. 2. cum ait, tum existimauit se suo iure cum Hippia uiuere, & equos uectigales Sergio mimo tradere. Antonius redemptas habebat ab ærario uectigales quadrigas, Asconius. Sed redeo ad ueredos. Scythæ fœminis (ut nunc nostri sunt cursores caballarij) uti maluêre: sed in prælijs, quod urinam cursu non impedito reddant, Grapaldus. ἦλθε παρ' Ὄθωνος ἱππεὺς τῶν καλουμένων νομάδων, γράμματα κομίζων, Plutarchus in Othone. Fuerunt & ἀστάνδαι nuncij, uocabulo Tarentinorum (sed pedites, ut coniicio) οἱ ἐκ διαδοχῆς γραμματοφόροι, ἡμεροδρόμοι, ἄγγελοι, Varinus: apud quem etiam ἀστάνδης pro nuncio scribitur. Recentiores quidam Grammatici scribunt astandas dictos apud Persas tabellarios, qui certis interuallis itinerum permutabantur. ἀγγαρήιον δρόμημα, cursus pernicissimus equitum, ut scribit Herodot. libro 8. Vnde nomen angariæ et parangariæ in libris iuris manauit. Est autem nomen Persicum, uulgò postas appellant, Bud. in Annotat. secundis. Apud Persas, ut Suidas indicat, regij nuncij ἄγγαροι (quasi ἄγγελοι forte) dicuntur, & ijdem astandæ, &c. Vide Lexicon Græcolatinum. Ἄγγαρα, dicuntur ipsi σταθμοί, hoc est mansiones ac diuersoria, in quæ angari, id est tabellarij, peracto diei penso diuertunt, Cæl. 10. 8. Veredis (inquit Grapald.) nostra tempestate utuntur lancearij equestres stratioticos quos dicunt, lances manibus reciprocantes. Commendantur ad hoc Turcorum caballi testiculis ut plurimum ademptis, cantherios uocant, pernicissimi. A ueredis cursores, seu mauis tabellarios equestres celeri celeritate perferentes, ueredarios, ut à caballis alij caballarios appellant: qui teste Iulio Firmico sub equi cœlestis sydere nascuntur. Veredarios hodie uulgo postas appellant, forte quod equis per interualla dispositis, ut recentes subinde habeant, utantur. Equos Pegasidas ad desultoriam uicissitudinem è fesso in recentem assiliendi in uenationib. habere oportet, Bud. Pegasarij cursores à Gallia Lugdunensi quinto aut sexto demum die Romam aduolant, subinde per stationes mutatis equis, Baysius de re Vest. τὴν γὰρ κέλευθον αὐτὴ δι' ἵππων ἀμοιβῆς αἰθεροδρόμων ἐκ ἴσασι δρᾶσαι, τὴν ἐν' ἄκρον τοῖς ἰδίοις ποσὶν ἰχνεύοντο ἀναλγήτοις διατρέχειν, Suidas in Indaco. Magni Cham regis Tartarorū emissarij & nuncij (ut scribit Paul. Venet. 2. 23.) mansiones habent dispositas per uiginti quinque miliaria, usque ad extremos imperij limites, ita ut in locis etiam uastis alioquin & desertis huiusmodi diuersoria triginta aut quadraginta miliaribus distantia reperiantur. Conficiunt autem sic dispositi equites uno die ducenta aut trecēta miliaria, relictis subinde equis fessis, & recentibus substitutis.

¶ Ἵπποι κυνηγετικοί, equi ad uenationes apti, Pollux. Veredis etiam in uenationibus utebantur, ut ex Martiali paulò ante recitaui. Equos Pegasidas ad desultoriam uicissitudinem è fesso in recentem assiliendi in uenationibus habere oportet, Bud. Mares ad uenationis usum præstant: nam fœminæ minus celeres sunt ad longos per nemora cursus: sed abigendæ sunt procul fœminæ, ne equi hinnitu feras disturbent, Oppian. Restat equos finire notis, quos arma Dianæ Admittant. non omne meas genus audet in artes. Est uitium ex animo. sunt quos imbellia fallant Corpora: præueniens quondam est incommoda uirtus, Grat. ἱππελάτην δ' ἀγρευτὸ φαεσφόρος ἤγαγε Κάστωρ, &c. Oppian. lib. 2. de uenatione. Vide nonnulla etiam in b.

¶ Equi licet plerique animosi sint, & insigni animorum præ cæteris animantibus prædìti magnitudine: quidam tamen hac ipsa excellunt, & corporis insuper uiribus pollent, atque hi soli bellis idonei sunt. Lanigeræ pecudes & equorum bellica (aliàs duellica) proles, Lucret. Bellatoris equi forma quæ probetur per totum corpus & singulas eius partes, Xenophon & Oppian. docent, quorum uerba superius posui in electione equi in genere. ¶ Quoniam uerò proposuimus (inquit Xenophō) bellatoria

bellatoris equi comparationem, faciendum periculum omnium, quæ in bello obijci consueuere: quę sunt, fossam transilire, superare uallum (τειχία ὑπερβαίνειν; uel, ut Pollux habet, ὑπερπηδᾶν) in collem erumpere, de colle desilire (ἐπ' ὄχθους ἀνορούειν, ἀπ' ὄχθων καθάλλεσθαι: est autem ὄχθη uel ὄχθος propriè ripa fluminis: quamobrem Pollux ubi hunc Xenophontis locum exscribit, ante uerba iam citata, legit: καὶ ποταμὸν περάσαι, mox subdit, καὶ ἀπ' ὄχθου (malim ἐπ' ὄχθους) ἀναθρώσκειν, καὶ ἐπὶ ὄχθους ἀνορούειν, καὶ ἀπ' ὄχθων καθάλλεσθαι.) Tentabimus & in cliuos sursum, & per decliuia, & in obliquum agitare equum. Ex his enim omnibus deprehenditur, & animi fortitudo, & corporis sanitas. Non tamen si quis forte non in omnibus istis satisfaciat, ideo repudiari debebit. Multi enim quia inexercitati sint, non quia parum ualeant, in illis deficiunt, quos si quis instituat, & assuefaciat atque exerceat, iam & ipsi hæc præstiterint, si quidem sani & non ignaui fuerint. Cæterum suspecti (ὑπόπτας scribitur, id est suspicaces, non ὑπόπτους, id est suspectos. licet ὕποπτος & contrarium eius ἀνύποπτος apud Pollucem legant de equis) prætereantur. Qui enim formidolosi sunt, non sinunt à se malum dari hostibus: quinetiam equitem sæpe frustrati in maximas difficultates sæpe conijciunt. Sæuitiam etiam equi (εἴ τινα χαλεπότητα ἔχει) nouisse debemus, si qua illius uel erga homines, uel alios equos: itemque num implacabilis sit (δυσγαργάλις, id est ægrè ferens contrectari, utpote titillationi obnoxius:) omnia enim hæc dominis aduersantur. Detrectationes autem frenationum & conscensionum, & si qua alia renuat equus, multò melius comperiet, qui post defatigationem iterum illa experiri uoluerit, quæ ante equitationem fecerat. Sanè qui post exhaustum laborem non recusant laborare, certum argumentum hi dant præclari animi. Atque ut dicam breuiter, equus cum bonis pedibus mansuetus, satisque uelox, qui laborare & possit, neque nolit: in primis quidem morigerus, is scilicet & minimæ tristitiæ, & maximæ salutis author in bello equiti futurus est. Verum quibus aut propter ignauiam crebra agitatione, aut propter animositatem blandimentis multis atque cura opus est, hi primum equitis manibus assiduum negotium faciunt, deinde in periculis animum perturbant, Hactenus Xenophon interprete Camerario. Probatur præterea Polluci in bello equus ἐγρηγορτικὸς τὴν ἰσχύν, ἀνατρεπτικός, ὑπὸ σάλπιγγος ἐξορμώμενος, ἐξανιστάμενος. Idem bellatorem equum nominat πολεμιστήριον, πολεμικόν, στρατιωτικόν. Ineptus uero bellis apud eundem his notis uituperatur, ἀπόλεμος, ἄτολμος, ταπεινός, μικρόψυχος, ἀσχήμων, ἀπρεπής, εὐλαβής: οὐκ ἂν σάλπιγγος ἀνάσχοιτο, οὐκ ἂν ἐνέγκοι πολέμου βοήν. Θυμαίνων, σωκήθλος, ἀρήιος, ὄμβριμος ἵππος, Oppia. Ne armorum fremitum, & gladiorum ad clypeos resonantium crepitum equi extimescant, eos ad strepitum & sonitum assuescere cogunt, armataque cadauerum simulachra sub ipsum fœnum (frenum) subijciunt, ut cæsorum conspectum in bello ferre consuescant, ut ne rerum terribilium metu affecti, ad rem militarem inutiles sint. Quod quidem ipsum Homerus haud sanè ignorauit, cum Diomedem quidem in Iliade scripsit Thraces iugulare: Vlyssem uero interfectos pedibus subtrahere, ne in cadauera incurrentes Thraces equi formidine perterrerentur: atque ad hæc ipsa insueti, ut per formidolosa quædam ingredientes præcipiti effrenatione efferrentur, Aelianus. Quomodo institui & exerceri debeat pullus bellator futurus, infra dicam capite quinto, ex Hippiatricorum capite 116. Cur equos ad belli usum barbari castrare soliti sint, uide infra in Canterio. Equi bellici, qui dextrarij uocantur (utuntur hac uoce hodie Itali, Germani hengst nominant) non debent castrari, ne timidiores fiant. Horum est sonis Musicis gaudere, & crepitu armorum excitari, & cum alijs dextrarijs congredi: Item ædere saltus, & irrumpere acies mordendo & calcitrando. Hi aliquando dominos aut curatores suos tantopere amant, ut amissis eis cibo abstineant, & præ tristitia quandoque uitam finiant. Est quando in tristitia lachrymantur, unde aliqui de uictoria aut clade secutura præsagiunt, Albert. Similia ex Plinio leges in D. Bellatores equi, aut cataphractis ardui & robusti: aut semicataphractis, siue sagittarijs: aut sanè balistarijs (liceat enim nostrorum temporum ἱπποτοξότας ita appellare:) ijs igitur mediocres quæruntur, Camerarius. Nostratium equorum Menapij soli, qui Cæsari ut opinor Gallici sunt, & Rugi, ut bellatores fermè in pretio sunt. Sunt & Heluetij, & præcipuè Algoici, qui durare diutissimè putantur. Externorum autem Mysi, & Pannonij, & Sarmatici, Idem.

¶ Iam si quando lubeat (inquit Xenophon) idoneo bellis equo uti ad agitationem magnificam et speciosam, omnino ab eo, quod plerique faciunt in opinione præclaræ equitationis, abstinendum, os ut frenis laceremus: itemque calcaria ut subdamus, & incutiamus scuticas. Nā ita diuersa omnia accident ab ijs, quæ expetuntur, cum & figuram quandam arduam equi habenis arreptis efficientes, qui debuerat prospicere eum occæcant, & calcaribus atque flagris equum territant, ut non sine periculo perturbetur. Hæc autem sunt quæ faciunt hi equi, quibus agitatio molesta est maximè, atque in turpitudine quidem, non cum honestate. Sed equus si didicerit agitari frenis laxioribus, & ceruicem attollere, eandemque à capite recuruare, ita facile præstabit ea, quibus etiam ipse potissimum delectatur & sibi placet. Hæc autem esse quæ diximus, uel hoc argumento intelligi poterit, quòd equus quoties festinat ad alios equos, sed ad equas in primis, tum & attollit ceruicem quàm altissimè, & caput maximè proclinat truci cum specie, (γαυρούμενος:) tum crurum mollitudinem fert sublimem, & caudam sursum intendit. Qui igitur ad talem formam composuerit equum, qualem ipse effingit, quoties pulcherrimus uideri cupit, is hoc consequetur, ut & de agitatione uoluptatem equus capiat, & magnificus atque terribilis ac spectabilis sit. Quæ quidem qua ratione obtineri posse credamus, nunc deinceps conabimur exponere. Prima igitur frenorum cura est, (sed super his uerba Xenophontis dis-

feram ad capitis 8. segmentum quintum.) Sed qualecunque contigerit frenum, cum hoc, cuncta ea quæ subijcientur, præstabit is qui uoluerit formam equi efficere eam, quam supra diximus. Os igitur equi concutiendum, (ἀνακρουστέον) neque ita uehemēter equus ut refugiat (ὥστε ἐκπεσεῖν, quod pro ἀνατείνειν positum uidetur:) neque ita placidè ut non persentiscat. Atque iam post concussionem ubi equus ceruicem attollet, statim freno indulgendum: itemque alia oportebit (id quod monere non cessamus) dum scitè obsecundârit, uicissim illi gratificari. Cumque animaduersum fuerit delectari equum elatione ceruicis, & habenarum laxitate, tum cauebitur ne quid illo tempore huic molestiæ obijciatur, quasi ad laborem equum adigere uelimus, sed blandimentis tum equum demerebimur, ut speret requietē: ita enim magis prompto animo ad celeritatē agitationis deueniet. Iam uerò celeritate etiam gaudere equos, satis argumenti est, quod liberatus pedetentim nullus abit, sed aufugit: hæc enim certè est uoluptas equorum, nisi forte ad cursuram importunius fuerint incitati. Sed cum inter agitandum equus exultabit, scilicet edoctus iam priore agitatione fuit de flexibus ad celeritatem incitari; quod cū facere sciuerit, si quis tum illum adductis habenis retineat, & signum aliquod det concitationum, coërcitus hic frenis, imperio concitationis commouetur, & pectus effert, & iratus protollit crura altius, non mollia tamen hæc: quippe in offensis iam non magis mollibus cruribus utuntur equi. Sic igitur exardescente equo, si frenis indulgeas, ibi præ gaudio, quod in laxitate se freno liberatum putet, exultabundo habitu, mollibusque cruribus elatè sese inferet, planè repræsentans pulchritudinem qua componere se equi solent festinantes ad alios equos. Quique hoc cernunt, talem equum appellāt liberalem, & uoluntarium, & equitatorem, & ferocem, & superbum, simulque & iucundum & terribilem aspectu, Hæc omnia Xenophon.

¶ Minuti in delicijs sæpe habentur, & pueris potentum atque diuitum parantur, Camerarius. Ex equa & mulo generatur innus, Aristoteles & Varin. ἰννόν gramatici mannum & equum pumilum exponunt. Sed de manno & mannulo dixi supra in mentione equi gradarij. ἰννοί, οἱ κολοβοὶ τῶν ἵππων: νάννοι δὲ οἱ κολοβοὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ νανοφυεῖς, Suidas & Varinus. Equos statura pusillos uocant inos, sed & ginnos posteri nuncuparunt, Cæli. Ginni apud Aristotelem deminuta forma equi dicuntur, quos & gygenios ab Strabone nuncupari, putant nonnulli: quanquam & mulorum genus sic in Liguria uocet. Plura de ginno, hinno & inno, & uario harum uocum tum scribendi tum significandi usu, diximus in Hinno post Asini historiam, & in Ceruo capitis 8. parte 1. γίννος, παῖδες ὁ ἐν τῇ γαστρὶ νοσήσας πρὶν ἐκτεθῆναι, Hesychius & Varin. Ex equo & asino ginni proueniunt, cum conceptus in utero ægrotauit: est enim ginnus idem quod metachœrum in porcis, cum mēbra & magnitudines uitiantur in utero, Aristotel. γίννος, ὁ (malim οὗ) πατὴρ ἵππος, ἡ δὲ μήτηρ ὄνομα τοῦτο, Varin. apud Hesychium post πατὴρ punctum scribitur, quod non probo: pro ὄνομα τοῦτο, forte ἡμίονος legendum: cùm Aristoteles ex mulo & equa ginnum generari doceat. Γίννον, τὸν κακοβάλλην ἵππον, Hesych. et Varinus. Apud Indos Psyllos (alij enim in Africa Psylli sunt) arietibus non maiores equi gignuntur, Aelian. Mannos siue mannulos equos pusillos, buricos etiam nominant, ut est apud Acronem & Porphyrionem, Grapaldus: Cælius burdos uulgò uocitari, non buricos, ex Porphyrione citat. (De burdone in ginno dixi post Asini historiam.) Buricos quidem equos minores uocari legimus apud Vegetium quoque libro quarto capite secundo. Runcinæ Plinio sunt maiores serræ, quibus fabri materiarij secant arborum moles, subiectis canterijs. Canterij uerò sunt, qui à rusticis ferè nominantur caballi: quia ipsos equos, ut notum est, canterios uocamus. Sed & runcinos agreste uulgus dicit minores equos, ex hac fortasse runcinarum, quas diximus origine, Hermolaus. Runcini equi habentur ad labores onerum uel tractus quadrigarum & rhedarum: licet etiam alij aliquando his laboribus deputentur, Albert. Minores quosdam equos, quibus carpenta & petorita traherentur, manos, & uoce diminuta manulos appellarunt: horum, ut nunc quoque fit, iubæ tondebantur: quod & Propertius significat lib. 4. Huc mea detonsis auecta est Cynthia manis, Camerarius. Musimon, asinus, mulus, aut equus breuis, Nonius. Pretium emit qui uendit equum musimonem, Lucilius lib. 6. Asinum, aut musimonē aut arietem, Cato Deletorio, Nonius. De musmone in Sardinia, fera oui uel arieti simili, dicam statim post Ouis Historiam.

¶ Canterius (aliqui cantherium scribunt t aspirato) equus, cui adempti sunt testiculi, Cato cap. 149. Vegetius spadones dixit. Cantherium Germani monachum uocant, ein münch: & alibi Vuallachum, Vuilichio teste: quod eorum copia ex ea regione, quę olim Dacia dicta est, habeatur. Angli a geldyng. Scoppa canterium iannettum Italicè uulgò dictum interpretatur, de quo superius inter celeres dixi. Galli cheual ongre, cantier, cheuron. M. Cato Censorius cantherio uehebatur, Seneca. Cruciante canterio, Plautus citante Festo: Cruciantem interpretantur succussatorem: Locus Plauti est in Cap. Tum piscatores qui præbent populo pisces fœtidos, Qui aduehuntur quadrupedanti, crucianti cantherio. Vtitur cantherij uocabulo etiam Cicero ad Pætum libro 9. & lib. 3. de Nat. Veredi uelocissimi in cursu sunt, &c. commendantur ad hoc Turcorum caballi, testiculis ut plurimum ademptis, cantherios uocant, Grapaldus. In uijs habere malunt placidos: propter quod discrimen maximè institutum, ut castrentur equi. Demptis enim testiculis fiunt quietiores: & ideo quod semine carent, ij cātherij appellati, in suibus maiales, in gallis gallinaceis capi, Varro. Multos ego scio non modo asinos inertes, uerumetiam ferocissimos equos nimio libidinis calore laborātes, atque ob id truces uesanosque, adhibita tali detestatione, mansuetos ac mansues exinde factos, Apuleius libro 7. Meta-

Metamorph. Equis interdum ferociæ minuendæ gratia exectione animus cum utilitate adimitur: hoc uulgo fit quibusdam in locis, ubi promiscuè pascuntur armenta equorum, ut placidè & mansuetè conuersentur: tum canterij uocatur, Camerarius. De castrandi ratione, Hippiatr. 100. Ruelius 98. Scythis & Sarmatis peculiare equos eunuchos facere, quoniam sic euadant mitiores: habent autem non magnos admodum, at acres præcipuè pernicesque, nunquamque non rebelles, Cælius ex Strabonis libro 7. mutuatus. Sarmatis & Quadis equorum plurimi ex usu castrati sunt, ne aut fœminarum uisu exagitati raptentur, (captentur, Cælius:) aut subsidijs ferocientes prodant hinnitu densiore uectores: & per spatia discurrunt amplissima sequentes alios, uel ipsi terga uertentes insidendo uelocibus equis & morigeris, trahentesque singulos, interdum & binos, uti permutatio uires foueat iumentorũ, uigorque otio integretur alterno, Ammianus Marc. libro 17. Pannonij & Sarmatici multi reperiuntur castrati in tenera ætate, atque ijs dentes cadere negantur, Camerarius. De Gallicis canterijs mentionem feci supra. Currilium (sic uocat celeres & ad cursum utiles) equorum usus est ad fugas & insecutiones præcipuè: & ne indurescant eis nerui ex calore cursus, castrantur, Albert. Sed neque uetulus cantherus (lege canterius) quàm nouellus melior, nec canitudini comes uirtus, Varro Aboriginum ut citat Nonius. Præsepia, non tantum quibus aut cantheria, aut iumenta cætera, aut uetera animalia pabulantur: sed & omnia loca clausa & tuta dicta præsepia, Nonius. Canterijs equis non mittendus est sanguis, ut infra dicam ubi de Phlebotomia equorum agetur. Vecturæ optimi canterij, equi uidelicet castrati, Volaterran. Mense Martio omnia quadrupedia, maximè equos, castrare debemus, Pallad. Cantherium in fossa, rusticum prouerbium (inquit Erasmus) quo licebit uti, quoties quis ad id negotij trahitur, in quo nequaquam ualeat: aut ubi res uehementer erit impedita periculosaue. Nam ut plurimum ualet equus in planicie, ita minimè in fossa. Iubellius Taurea, & Cl. Asellius singulari certamine iuxta Capuam pugnabant: & cum diutius uterque alterũ libero campo elusisset, Taurea in cauam uiam descendere iussit, alioqui equorum, non equitum fore certamen. Eò cum Asellius extemplo descendisset, rursum elusit Taurea sermone, qui postea in rusticum uersus est prouerbium: Minimè scis, inquiens, cantherium in fossa: Hæc Liuius decadis 3. lib. 3. Cantherius in porta, adagium quod refertur à Festo in dictione Ridiculus. Indicat autem conuenire, cum quis in principio rei uix inchoatæ deficit animo. Natum à Sulpitio Galba quodam, cui cum prouincia exituro, cantherius in porta cecidisset: Rideo, inquit, te cantheri in porta, cum tam longum iter sis iturus, iam lassum esse te, cum uix dum sis ingressus, Erasmus ex Festo. Sunt qui opinentur canterij uocabulum inde trahi: quia cauterio detestari (testiculis priuari) mos esset, per unius demutationem elementi. Nonnulli canterios intelligunt mulos, ad uellaturam quos pascere moris est: unde sit cantericium (lege cantherinum) hordeum, Cælius. Hordeum hoc nomine apud Columellam legitur, hexastichon etiam dictum. Cantherinum, inquit Ruellius, putauerim dici, quod folliculo castratum enascatur. Est & in uitibus cantherius, iugum simplex, cum depositis hastilibus (ut Columella scribit) adnectuntur singulæ per transuersum perticæ in unam ordinis partem: Id ferè Plinius quoque prodit, Cælius. Pedamentum etiam cantherium uocant, unde cantheriolus diminutiuum apud Columellam. Vocat enim is cantheriolos in cepinis, id est ceparum locis, munimenta quædam ceparũ, ne thalli earum uentis prosternantur: sicuti in rapinis etiam cantherios cum operiuntur rapæ, ut à pruinis semina defendantur. Canterios item in architecturæ ratione nominat Vitruuius libro quarto: unde canteriatum tectum, sicut asserulatum quoque dictum inuenimus. Vulgus quoque (Italicum) crassiores & robustiores ramos canterios solet dicere, nil deluxato admodum uerbo. Ridiculè quidã canterium apud Senecam pro uehiculo accipit, Cælius. Canterij, tigna, Vitruuius libro 5. Et cantherij prominentes ad extremam suggrundationem, supra cantherios templa. Deinde quæ pedamitubus adnixæ singulis iugis imponuntur, eas rustici cantheriatas appellant, Columella libro 5.

¶ Certe hæc mulier cantherino ritu astans somniat, Plautus in Menæch. Adagium hoc reconditum (inquit Cælius) in mulierem concinnatum est, quæ etiamsi astare, uigilare, recteque sensibus uti uidebatur: tamen quia nænias quasdam Siculis gerris uaniores effutiebat, somniare ac dormitare eam dicit equino ritu. Notissimum quippe dormire equos stantes, Cælius 8. 4. Ibidem Apuleij enarratorem reprehendit, qui cantharino ritu legit, tanquam à cantharo uase uinario.

¶ Σπάλακον, genus equorum significatur etiam talpæ hac uoce, Hesychius & Varin. Equos gregales Græci φορβάδας dicunt, (φοράδας autem grauidas) domesticos uerò τροφίας, Cælius: opponuntur autem apud Aristotelem. Ego gregales Græcè etiam ἀγελαίους dixerim, & Latinè armentitios, uel armentinos, uel armentales. Armentalis equæ mammis, & lacte ferino Nutribat, Vergil. Equas domitas sexaginta dieb. equire, ante quàm gregales aiunt, Plin. Emissarius equus, aries, & huiusmodi, qui emissus sit in solitudinem, uel qui ad generandam sobolem emittitur, Valla in Rauden. Hoc uocabulum in translatione Bibliorum, quæ Hieronymi putatur, positum aliquoties reperi: ut caprũ emissarium Leuitici 16. ubi 70. ἀποπομπαῖον uertunt. Equi alij sunt idonei ad rem militarem, alij ad uecturam: itaque peritus belli alios eligit atque alit, ac docet: aliter quadrigarius ac desultor. Neque idem qui uectarios facere uult, Varro. Ad currum equi iunguntur: hinc curules & biiuges, & à carruca carrucarij, à carpento carpentarij, & à rheda rhedarij, & à cisio cisarij (cisiarij potius) nomina traxerunt: sed mulos primos cœptos curru uehiculoque adiungi creditum, teste Pompeio, Grapald. Apud Vegetium iumenta currulia legimus, per duplex r. Albertus inusitato uocabulo equos ad fugam

& insecutionem aptos, curriles uocat. A curru sellam curulem nominari legimus, r simplici et prima breui. Celerius uoluntate Hortensij ex equili educeres rhedarios, ut tibi haberes, mulos, quàm è piscina barbatum mullũ, Varro. Videtur sanè rheda de mulis propriè dici, cui ad itinera conficienda iungebantur, ut apud Græcos ἀπήνη: nam rhedarium equum (quanquam Grapald. sic uocet) apud ueteres non memini legere ut mulum rhedarium. De uarijs uehiculorum generibus, dicam in H.e. Vectarij (inquit Camerarius) ad plaustra, esseda, rhedas, carros adiunguntur. Veteres tamen Græciæ & Italiæ populi, non equos ad plaustra & uehicula, sed boues aut mulos adiunxere, & uiatorib. mulis magis quàm equis usi fuere. Nostri autem homines, nisi ubi montana sunt, non ferè boues, neque aratores neq; uectarios alunt. Videas etiam alicubi syluarum ingentium accolas, & carbonarios, ante boues equos agitare. Vecturæ optimi canterij, equi uidelicet castrati, Volater. Vectarijs robur esse oportet: hi ruri educuntur, sui cuiusdam generis, quamuis & bonos equos interdum rura mittant, sed in oppidis ad uecturas plærunq; dantur effœti annis, aut læsi, qui illis operis reliquas uires conficiant. Neq; est tanta nostri temporis humanitas, ut ociosus alatur equus, postquam consenuerit & uires amiserit, utq; non turpi senectæ illius, quod Maro fieri oportere censuit, ignoscatur abdito domi, Camerar. Runcini equi habentur ad labores onerum uel tractus quadrigarum & rhedarum: licet etiam alij aliquando his laboribus deputentur, Albert. Dignum est notatu dextratio uerbum apud Solinum, (de cursu equorum quadrijugum,) unde modo equos maximè bigarios, Heturia dextrarios appellat, Hermol. Ego equum insignem potissimum, quibusdam Italiæ locis uulgò destriero nominari audio. ¶ Equi sarcinarij aut iugales, Bud. libro 5. de Asse. Clitellarius equus id est sarcinarius, à ferendis clitellis, Textor. De clitellis plura attuli in Asino in H.e. Equi & canes si ruri alantur, sumptus & curas quæ in ipsos conferuntur, facile compensant. Nam equo siue mane siue serò dominus ad negotia festinet, expedite uehitur, Xenophon. De equis bigeneris & ad iugũ destinatis, supra alicubi dictum est. ¶ Itinerarij equi promiscuè grandes paruiq; esse solent, Camerar. Pollux hodœporicos nominat: nos itinerarios, ut Cælio placet, dicere possumus. In uijs habere malunt placidos, propter quod discrimen (placidorum ab acribus, qui ad rem militarem conueniunt) maximè institutum, ut castrentur equi, Varro.

¶ De equis autem ad pompam idoneis (pompicis) quiq; sese erigere & præclari uideri soleant, si quis tales requirit, is sciat non cuiusuis equi hæc esse opera: sed eorum qui sint animis ingenuis & ualidis corporibus præditi. Quòd autem nonnulli arbitrantur, cum mollitudine crurum coniunctã esse erigendi facultatem, id uerum non est: sed lumbi (lumbos, ὀσφὺν, nunc appello, non qua caudam uersus, sed qua intra latera & coxas ad ilia tendunt, μεταξὺ τῶν τε πλευρῶν καὶ τῶν ἰσχίων τὰ πρὸς τῇ λαγόνι) cui sunt molles & succincti atq; robusti, poterit spaciosè prioribus cruribus subijcere posteriora. Hoc dũ facit, tum si quis freno cõcutiat os equi, (ἀνακρούῃ τῷ χαλινῷ,) fit ut posteriores in talos ille reflectat atq; subsidat, erigat autem superiores corporis partes, sic aspicientibus contrà aluus & inguen ut appareat. Ibi igitur frenis indulgendum, uti equus, quod pulcherrimum est in hoc genere, faciat libens, & ita spectatorib. hoc facere uideatur. Sunt qui ad hoc etiam erudiant equos: quorum hi uirga talos pulsant, illi baculo iubent accurrere qui coxas (ὑπὸ τὰς μηριαίας) uerberet. Nobis uerò hæc uidetur institutio optima, si, id quod semper dicimus, non omittatur unq̃, equo ut quies contingat, postquam uoluntati agitatoris obtemperauerit. Proinde certis signis excitatum equum sponte (ἔχοντα, lego ἑκόντα) pulcherrimos & splendidissimos gestus exhibere oportet. Quod si post equitationem et copiosum sudorem, nec non cum se scitè erexerit, statim sessore ac frenis releuetur equus, (ἢν δὲ καὶ ὅταν μὴ ἱππάζηται, μέχρι πολλοῦ ἱδρῶτος ἐλαύνηται· ὅταν δὲ καλῶς μετεωρίζῃ ἑαυτόν, ταχύ τε καταβαίνηται ἢ ἀποχαλινῶται: hoc est, ut ipse uerto, Quòd si etiam dum equitatur, ad sudorem usq; agitetur: ubi primum uerò scitè sese erexerit, statim sessore ac frenis leuetur) non dubitandum quin sua uoluntate postea ad erectiones peruenturus sit. Super huiusmodi iam quidem agitationi idoneis equis residentes, & dij pinguntur, & heroës: homines q; in usu horum decente, magnifici uidentur. Vsqueadeo uerò equus qui sese erigit, uel pulchra uel admirabilis, uel etiam expetenda res est, ut omnium oculos spectantium in se cõuersos teneat, tam iuuenum quàm seniorum, & reliqua. Maximè sanè laudatur talis equus, qui corpus & altissimè & frequentissimè erigat, & lentè interim procedat. Hæc omnia Xenophon. Transcripsit & Pollux ex eo nonnulla, sed breuius ac obscurius: & quædam à Xenophonte relata ad equum militarem cum ad ostentationem equitatur, ipse non rectè ad pompicum refert.

¶ Oppianus syluestrem equũ composita uoce hippagrum uocat, equiferum Plinius. Equi feri reperiuntur, Aristotel. Idem in Mirabilibus equos feros in Syria reperiri scribit, eosq; famam esse iunioribus qui ad fœminas accesserint, testiculos mordicus abscindere, cursu persequentes & capite per posteriora crura immisso. Alpes habent equos agrestes, Strabo. Et alibi, Hispania producit equos syluestres affatim. Equi feri in Hispaniæ citerioris regionibus aliquot sunt, Varro. Fuerunt sub Gordiano Romæ equi feri quadraginta, Iulius Capitolinus. Et alibi in Gordiano primo, Extat (inquit) Gordiani sylua memorabilis, picta in domo rostrata Cn. Pompeij, in qua pictura præter alias feras equi feri trecenti continentur. In Aethiopum locis prærup tis, multi sunt equi feri, duobus dentibus exertis & uenenatis præditi: quibus non solida pedum ungula, sed similiter ut ceruorum bifida est, iuba per mediam spinam ad extremam usq; caudam pertinet. Ac si quando eos positis laqueorũ insidijs Indi comprehensos in seruitutem redigere uelint, abstinent se propterea cibo & potione, q̃

seruiendi

seruiendi indignitatem acerbissimè ferant, Oppianus libro 3. de uenatione. Onesicritus scribit equos unicornes in India esse ceruinis capitibus, Strabo. Equi syluestres colore sunt cinereo, linea per dorsum fusca à capite usque ad caudam, Albertus. Apud Hypanim Scythiæ fluuium equi sunt syluestres & candidi, Herodotus in Melpomene: quod ex eo Eustathius etiam repetit in Dionysium scribens, ubi & alium Indiæ Hypanim esse docet. In Syria aiunt greges syluestrium equorum esse, quibus singuli duces præsint: & si quis minorum natu fœminam saliat, ducem indignatum tamdiu persequi, donec assecutus ore inter posteriora crura inserto, testes eius auellat, Aristoteles in Mirabilibus. Nos supra ex Oppiano retulimus onagrum marem pullis in suo genere masculis statim natis testes mordicus abscindere. Septentrio fert & equorum greges ferorum, Plin. Et alibi, Potus equiferorũ sanguis suspirosis ante omnia efficax est. In Brussia sunt equi syluestres, neque à Græcis, neque à Latinis descripti, penitus equis similes, nisi quòd dorsa satis mollia habẽt, & ad insidendũ inepta, neque temere cicurantur unquã. Sunt autem edendo, nec sunt eorũ carnes palato insipidæ, Erasmus Stella in libro de origine Brussorum. Equus syluestris ceruino cornu reperitur in Polonia, Io. Boëmus: quærendum an de rangifero dicto sentiat.

C.

Equi natura calida & temperata iudicatur. Caliditatem ostendunt, leuitas, uelocitas, audacia, & uitæ longitudo, uiuacior enim est cæteris (plærisque) animantibus. Temperatus autem existimatur, quoniam docilis est, & in dominum uel nutricium suum placidus, Russius.

¶Minoris est pretij equus multò, cuius oculi fuerint albi, quia ductus ad niuem uel locum frigidum non uidet: sed in loco nõ lucido & tempore calido bene uidet, Crescent. Reliqua de oculis & usu equorum, præcedenti cap. diximus.

¶Quibus cordi est educatio generis equini, maximè conuenit prouidere autorem industrium, & pabuli copiam, quæ utraque uel mediocria possunt alijs pecoribus adhiberi: summam sedulitatem, & largam satietatem desiderat equinum pecus, Columella 6. 27. Equi gaudent pratis riguis & paludibus, Aristot. Equorum gregibus spatiosa, & palustria, nec non montana pascua eligẽda sunt: rigua, nec unquam siccanea, uacuáue magis quàm stirpibus impedita, frequenter mollibus potius quàm proceris herbis abundantia. uulgaribus equis passim maribus ac fœminis pasci permittitur, Columella. Pascendi (inquit Varro) ratio triplex: In qua regione quanque potissimum pascat, & quando, è queis: ut capras in montosis potius locis, & fruticibus, quàm in herbidis campis: equas contra. Equis pascua legamus pinguissima, hyeme aprica: frigida & opaca prouideamus æstate, nec adeò mollibus locis nata, ut ungularum firmitas de asperitate nil sentiat, Palladius. Equi, muli, & asini (inquit Aristoteles) fruge herbaque uescuntur, sed maximè potu pinguescunt. Equinum pecus pascendum in pratis potissimum herba: in stabulis ac præsepibus arido fœno: cum pepererint, ordeo adiecto, Varro. Equos uere nouo farragine molli pasce, uenamque feri:

Inde ubi pubentes calamos durauerit æstas, Lactentesque urens herbas siccauerit omnem
Mensibus humorem, culmisque armârit aristas: Ordea tum, paleasque leues præbere memẽto.
Puluere quinetiam puras secernere fruges Cura sit, atque toros manibus percurrere equorũ,
Gaudeat ut plausu sonipes, lætumque relaxet Corpus, & altores rapiat per uiscera succos.
Id curent famuli, comitumque animosa iuuentus, Nemesianus.

De oleraceo cibatu equi, scribam inferius ubi sanitatis equorum tuendæ præcepta tradentur. Fœno aluntur iumenta, datur & stramentum. Equos uero generosiores, & ad cursum præsertim paratos, quos barbaricos dicimus, paleis & zeatico hordeaceóue cibario, qui sunt principum equisones alere consueuerunt, Grapaldus. Equis pabulum conuenit duriusculum, & quod non inflet: ut auena, uel triticum, & aliquando spelta: hordeum uerò & siligo quoniam inflant minus probãtur, Albertus. Pollux equorum nutrimenta enumerat, hordeum, zeam, olyram, fœnum (χόρτος, χιλός. Grammatici (Suidas & Varinus) χιλὸν simpliciter nutrimentum, uel χόρτον id est fœnum exponunt, quasi χαλὸν παρὰ τὸ χαίνειν ἐφ᾽ ἱλύ. inde χιλῶσαι, πυχύνεσθαι, σιτίζεσθαι: & ἴυχιλος:) & ex Homero, triticum, lotum, apium palustre. Equo abunde est cytisi uiridis pondo xv. Columella. sed de cytiso copiosissimè docui in Bouis historia capite 3. Equus (inquit Russius) edat fœnum, paleas, herbas, ordeum, auenam, quæ sunt naturales & proprij semper equorum cibi. Si tamen equus sit iuuenis, herbis & fœno cum ordeo, uel alio simili, aut sine ordeo pascatur sufficienter. quoniam herbæ & fœnum uentrem dilatant & corpus, & humiditate sua alunt augentque. Nam cum omne animal natura humidum sit, equus in omni ætate reficiẽdus est humidioribus herbis. Vbi iam adultus & labori idoneus fuerit, siccioribus alimentis mediocriter utatur, ut paleis & hordeo, & similibus. Paleæ quidem cum sicciores sint, equum non facile obesum reddunt, sed in habitu mediocri conseruant, & robur addunt. Nam dura cum dissoluantur ægrius, uires diutius fouent: tenera & mollia non item. Melior autem fuerit in equis mediocris habitudo, inter obesam dico & macilentam. Nam si modum excedat, illa multos & prauos humores morbis fomenta suppeditat: hæc uires imminuit, & corpus aspectu turpe reddit, Hucusque Russius: transcripsit autem ferè ad uerbum ex Petro Crescentiensi 9. 5. Botri autumno in cibo exhibiti equis, uentrem mouent, & corpus augent, Obscurus. Medica herba quæ præcipuè equos nutrit, in Media abundat, Strabo. Herbæ Medicæ prima falx uitio datur, & cum fœtida aqua rigatur, incommoda est, Aristoteles. Herba Medica apud nos fœnum est optimum (χόρτος ἄριστος) & præstantissimum & aptissi

mum equis: eadem quoq; trifolium uocatur, Varinus. Sed satis iam multis in Boue de Medica dixi cap. 3. Ad maciem equorum, ut Columella prodidit, nulla res tantum, quantum Medica potest. Plura de hac herba in Boue capite tertio differui: & inter cætera uocari eam hodie uulgò ab Hispanis alfalfes, apud Arabes alasfest, &c. Bellunensis alasfest & fassasa eandem esse scribit, hic pauca ceu paralipomena adijciam. Fassasa, trifolium est quod datur equis saginandis, simile sulæ, Vetus Glossographus Auicennæ. Sulla, id est arthritica: uel secundum quosdam herba dulcissima & grata equis, qua Calabri equos saginant, Syluaticus. Et alibi: Sual, id est sulla. Cytisum in Italia uulgò pleriq; uocant trifolium caballinum, quod pastu eius equi delectentur, Matthæol. Sed cum trifolium caballinum, ut ex descriptione eius apparet, nō alia sit herba, quàm quę Germanis sibengezyt appellatur, &c. eadem cytisus esse non potest, ut facile intelliget qui cytisi historiam supra in Boue legerit capite tertio. Tribulo herba uiridi Thraces Strymonis fluuij accolæ equos saginant, Dioscorid.

¶ Verno tempore equis, iunioribus in primis, per continuos dies plusculos farrago exhibetur, qua & purgantur & obesiores euadunt. Farrago est commistura multarum frugum in equorum pabulum, Germanicè ein gemengbe, Vuilich. A trimatu farrago dari solet. Hæc enim purgatio maximè necessaria equino pecori, quod diebus decē facere oportet, nec pati alium ullum cibum gustare. Ab undecimo die usq; ad quartumdecimum dandum ordeum, quotidie adijciēdo minutatim. Quod quarto die feceris, in eo decem diebus proximis manendum: ab eo tempore mediocriter exercendū, & cum sudauerit, oleo perungendum. Si frigus erit, in equili faciēdus ignis, Varro. Eadem omnia in Hippiatricis, quæ Ruellius transtulit, tanq; Eumeli recitantur: (nam Græcus codex impressus nō habet:) Et insuper hæc uerba, Farrago etiam bubus cæterisq; pecudibus optimè dissecta præbetur. Et si depascere sæpius uoles, usq; in mensem Maium sufficit. Nostri equorum mangones (inquit Ruell.) dragetam, quasi uario pabulorum genere conflatam nomināt, Græci grastin. Farrago pilū expolit, cum frugibus grauida est: sed duris iam horrens aristis inutilis est, Aristot. Græci mixtam farraginem ad equos purgandos grastin uocant, Ruel. De farragine & ocymo, quantum ad boues attinet & in genere permulta attuli in bouis historia cap. 3. Memineris statum cum in affectionem inciderit, hordeum ei subtrahendum penitus et potus, herbas uirides uel farragines ad sustentandum dandas, Vegetius de uesicæ morbis loquens. Pasce igitur sub uere nouo farragine molli Cornipedes, Nemesian. Vbi equum priuatim locauerimus, uere circa idus Apriles, farraginem dabimus: maximè probatur triticea: sin desit, hordeacea: dabitur autem per dies quinq;, inde iam dieb. decem alijs obijcietur. Longe melius cedet si iuxta mare sata farrago fuerit. (uentrem enim facilius soluit, humoremq; deducit, Veget. 1.23.) ea si desit, præsente utemur: indies sextarium unum hordei priori modo adiecisse satis est. (Ego uerterim, præsente utemur cum hordeo: ut legatur, non καὶ, sed μετὰ κριθῆς, ut etiam paulo post) quoad uentum erit ad constitutum modum, in quo morabimur, uiride fœnum quandiu suppetit sine intermissione dantes. A primis quinq; diebus equum ad aquas producemus, totumq; sic undis proluemus, ut natandi detur potestas: dein omni destricta cutis illuuie, oleum & uinum oportet inspirare, & manibus pressis terga secundo pilo subigere, dum insidens humor prorsus abstergeatur, reliquis diebus, ut paulò ante scripsimus, hordeū unà cum farragine dandum erit. (Si tamen farraginis penuria fuerit, alia ineunda erit ratio, ut initio à calendis facto ad tricesimum usq; diem perueniamus.) Sed necessarium est dum (Ruell. non rectè transtulit anteq;) farraginem præbemus, sanguinem mitti, sectis in pectore uenis, sauciatisq; palati toris, ut qui præfuerat sanguis unà cum sanie à solidis suffundatur, nouusq; inanitas impleat uenas, & in palatum feratur. Hac ratione uiuendi firmatus equus, non facile aduersis ualetudinib. patebit, & obeundis par erit laboribus. Cæterum equo qui ita uiridi pascitur herba, salem (super tabella aliqua uel disco, ut facile sumant quantum uoluerit) præberi perq; utile fuerit, ne os manantibus ulcusculis, quæ ueterinarij sigriases, (συγχίασις in excuso) nonnulli aphthas uocant, obsideatur. (Eodem os totum manu mulceatur, aduersus idem malum aphtharum ne superueniat, Theomnest.) Non est committendum, ut equus qui malide implicatur, in hac per farraginem curatione, sub dio pascat. Nam facile lues hæc tergus subtercurrit & scabiem creat, ex qua flagrante solis æstu furor uel insania concipitur. Oportet ergo clausum intra tecta continere, & ita cibum obijci. Porrò longè optimum ante fuerit alui deiectionem moliri, dato cucumere (nimirum syluestri) & nitro, q; uiridi segete genus equinum exhilaretur, Absyrtus, Hierocles, Theomnestus. Eadem hæc ratio circa farraginem, mulis quoq; conducit, ut Theomnestus scribit. Cum uiridis pabuli tempus adpetit (inquit Hierocles) dabis operam ut uno die syluestri fœno (gramine) uescantur: Postridie in nares medicamentum inspirabis, quod cocci (gnidij) radice (ὀξὺ σχοινίζα) iride, folio, costo & pipere componitur: confestimq; ad pascua diebus binis aut ternis emittas, ut rapto naribus medicamine caput humi deflectentes omnem ei insidentem humorem excutiant, Hierocles. Theomnestus eundem puluerem aliter describit his uerbis: Radicis cocci (gnidij) piperis, pulegij, origani, singulorum uncia: folij, costi, iridis, radicis cucumeris erratici q; leuissimè triti, singulorum semuncia: omnia tusa & cribro tenui farinario creta, per arundinem in nares inspirantur. Caput semissem horæ suspensum extollitur: insequentiq; triduo (uel biduo) pastioni ueterinum indulgere sinit, ut omnis pituitosus humor, qui frigoribus hyemis in cerebro coierat, capitis depressu cum incumbit pastui, destillans ruat. Ea res omnem pituitam per nares elicit, & pecudem expurgat: ita enim neq; malides, neq; tonsillæ, neq; strumæ ijs animantibus enascent. Dein

in

in equilia reducas, & syluestre fœnum quatuor aut quinq; diebus repræsentes. Quinetiã farraginẽ (postridie incipe dare farraginẽ) in primis triticeã, si desideret, hordeaceã, quinq; diebus ministrabis. Deinde sanguinẽ detrahes, & cũ eo qui profluxit, nitrũ & acetũ additis ouis (Theomnestus oua nõ addit) & oleo miscebis, ac totũ animal oblines (à capronis ad calcẽ secundũ pilos illines) & tãtisper in sole continebis, dum omnis illitio resiccetur. Postea remittes in stabulũ, & rursum alijs quinq; diebus farraginem obijcies, in quibus strigiles non adhibebis. Sexto, stabulo educens equum lauabis, & asperis stragulis deterges, ut omnis exhauriatur humor, & sordes radantur: dein ubi in equile se receperit, farraginem obijcies complurimum diebus quatuordecim, uel saltem non paucioribus quàm septem uel nouem, quò præpinguis & obesus eniteat. Similem huic curam uide infra inter ὑγιεινὰ de purgatione per aluum, ubi ex Vegetio recitabitur qua obseruatione cyclo curentur animalia. Camerarius cum ad nostras regiones hanc curandi equos & à morbis præseruandi rationem reuocare uellet, in Hippocomico suo sic scribit: Vere cibi proderunt, nequaquam aridi, sed molles atq; teneri. Hanc ob causam uidetur ad ualetudinem tuendam optimum esse, equus ut in prata boni & succidi graminis deducatur atq; ibi pascatur pro uoluntate sua. Nam satiari uel etiam repleri illum non oberit. Si aliquid impedimento forte sit, quo minus in prata deduci equus rectè possit, afferri gramina desecta, qualia diximus, curabuntur, & ante illum humi in corbe ampliuscula apponentur, & hic cibus præbebitur, si ita uideatur (nam tempus non ausim præfinire) à Calendis Maij usq; in Nonas, atq; præbebitur solus interdiu. Vesperi autem auenæ uel ordei non multum dabitur, ut uerbi causa consueti pabuli pars quinta, atq; huic sal inspergetur, uel proponetur hoc equo ut lingat. Interea sæpius sternutationum fremitus excitabimus indito naribus puluisculo quem ueteres præscripserunt, ut sint pondera æqualia piperis, pulegij, origani, amaraci, costi, ireos, malabathri, radicis (cocci) gnidij. Per calamũ aũt inflari iusserũt. Nos illa exotica, si uti puluisculo uelimus, uel omittere, uel mutare, ut opinor, rore marino, nardo, saluia, rectè poterimus, de quo cuiusq; suum esto iudicium. Postea alios dies sex pascetur gramine desecto, neq; uiridi, neq; arido adhuc, sed fœno quodam uirescente: & suũ pabulum integrum apponetur. His peractis sanguis minuetur, & quidem largius, atq; ita resumetur usitata cura atq; tractatio. Hoc, ut ratio mea fert, & uigorem equi augebit, & corpus reddet plenius atq; nitidius, non quadam exuberantia, sed robore carnis: idemq; sanitatem præstabit tutam atq; defensam, neq; patietur leui momento affligi. Sed quandiu in gramine detinebitur equus, accuratè oportebit à frigore defendi: ideoq; nisi sereno cœlo in prata non educetur, & noctu stragulis atq; tegetibus operietur. Hæc Camerarius. Secale elixum & cum pabulo datũ equis uendendis, falsam corpulentiæ speciem repræsentat. Ocymum Venerem stimulat, ideo etiam equis asinisq; admissuræ tempore ingeritur, Plin. Plura de ocymo in Boue cap. tertio dixi, ubi etiam de farragine. De macerata fruge quam strigosis equis Cappadoces exhibent, scribitur in Hippiatricis 129. & nos forte referemus in ὑγιεινοῖς. Equi cum edunt frumentum, nunquam sine detrimento id faciunt, Serapio citans Galenum. De herbis quibusdam, tum quibus uescuntur equi, tum quę denominantur ab eis, in Philologia docebo. Quibus iumenta in genere nutriuntur aut saginantur, ut gramen, eruum, uiscum, ad librum de animalibus communem pertinent. ¶ Horotas & Gedrusios fama est tanquã fœnum pisces equis edendos obijcere: Celtas audio boues & equos piscibus alere: Et nonnulli quoque testantur, Macedones & Lydos piscibus equos suos pascere, Aelianus. Apud Pæones qui Prasiadem paludem habitant (unde breuis admodum in Macedoniam uia est) iuxta montem Orbelum, equis & subiugalibus pisces pro pabulo præberi, Herodot. libro 5. De pabulo equorum plura dicam capite quinto in tractatione equi: De pullorum autem alimentis priuatim quædam, hoc ipso capite inferius. Qui citò obesos efficere equos desiderant, tortucas (id est testudines cum pabulo molli decoquunt, & inde equi grandem sed falsam corpulentiam acquirunt, Albert. ¶ Helleboro nigro equi, boues, sues necantur: itaq; cauent id, cum candido uescantur, Plin. Prouenit apud nos ægolethros, noxia herba, orobanchæ similis, de qua in Boue dixi: hac non ipsa solum boues abstinẽt, sed etiam gramine circumcirca nascente, licet eodem equi uescantur. Quænam in cibo abortum equabus moueant, dicam inferius.

¶ Equi sorbendo bibunt, ut & reliqua animalia, quorum dentes continui sunt, Aristot. Equi, ut cameli, aquam turbulentam & crassam suauius bibunt, quippe qui ne ex fluuio quidem prius hauriant, quàm pede inturbent: possunt uel ad quatuor dies tolerare sine potu, mox bibunt quàm multum, Aristotel. Et alibi, Bibunt equi aquas libentius turbidas: quod si clara est, inturbant eam ungulis suis, & cum biberint, lauant se totos, lymphisq; potiuntur: balneum enim omnino hoc animal adamat, & aquæ deditum est: quamobrem natura etiam equi fluuiatilis ita constat, ut uiuere nisi in humore non possit. Bos contrà quàm equus, nisi aqua sit clara, frigida atq; lympida, bibere nolit. Obseruandum est (ut scribit author quidam obscurus) ut aqua bibenda equis, non sit nimium lenta aut mollis, sed duriuscula, turbida, et leniter fluens. Hęc enim crassiore sua substantia melius nutrit. Cæterum quo frigidior aqua est, & uelocius fluit, eò minus alit. Conceditur tamẽ per æstatem cum nimium calorem temperari res postulat. Non parum etiam consuetudini dandum est, quæ licet mala fuerit, subitò tamen mutari non debet, sed paulatim. Et quoniam equus nisi affatim bibat, non satis proficit, os ei interdũ sale (qui uino nonnunq; recenti conspersus sit) perfricandũ est: sic enim bibendi simul edendiq; auiditas acuetur. Adferentur & capite quinto in tractatione equi nonnulla

quæ ad potum eius pertinent. Quo acrior equus est, eò altius in bibendo nares mergit, Plin. Qui fiat quòd equi bibentes caput in aquam ad oculos usq; demergãt, muli uerò & asini summis tantum labris sorbeant, Hieronymus Garimbertus inquirit quæstione 45. Illud mirum utiq; uel Homero auctore, uinum iumentis solitum dari: sic enim Hector Iliados octauo equos alloquitur suos. Repen dite (inquit) si Andromache ὑμῖν πὰρ προτέροισι μελίφρονα πυρὸν ἔθηκεν, οἶνόν τ' ἐγκεράσασα πιεῖν, ὅτε θυμὸς ἀνώγοι, Cælius. Columella equis sanis, sed macilentis, uini potionem dari iubet. Vinũ equis quidam infundunt, ut animosos reddant, uide capite quinto in tractatione equorum. Βόρτυχος, rana, auena: uel secundum aliquos frumentacea equorum potio, Varinus: Hesychius distinguit, ut alij equorum potionem exponant, alij uerò frumentaceam. Est autem frumentacea potio, ut curmi, & zythus ex hordeo.

¶ Somnus & uigilia, incrementum & corruptio, & uita & mors, cæteraq; accidentia ex sensibus, sunt in canibus, sicut in equis & hominibus, Author obscurus.

¶ Equos etiã somniare palàm est, Aristoteles, Plinius. Equos stãtes dormire & somniare superius dixi in Canterij mentione.

¶ Equi cur plus excrementi sicci egerant quàm humidi, Aristoteles sectionis 10. problemate 58. Vt equæ ita & uaccæ crebrius mingunt, Aristotel. Scythæ per bella fœminis uti malunt, quoniam urinam cursu non impedito reddant, Plinius. Cur mas in equino & asinino genere, urinam fœminæ odoratus, caput erigit, & dentes nudat? Hieron. Garimbertus quæstione 46. Spumantemq; agitabat equum, Virgilius Aene. 11. Vectus equo spumãte Sages, Aene. 12. Seu spumantis equi fode ret calcaribus armos, Aene. 6. Inquirit alicubi Galenus cur equi currentes spumam emittant.

¶ Equæ lac secundum locum tenuitatis habet post lac cameli, Aristoteles. Plura de lacte equino capite sexto leges. ¶ Equæ purgãtur menstruis, modo quidem ampliore quàm oues & capræ, sed multò minus proportione, Aristoteles. Equabus menses fiunt, & uaccis, sed his minus, Idem. Et alibi, Equa menstruosa non est, imò minimum inter quadrupedes emittere solet. Et rursus, Equa uacat admodum purgamentis in partu, minimumq; emittit profluuium sanguinis uidelicet pro corporis magnitudine. Item alibi, Conceptus indicium maxime in uaccis, equabusq;, cum menses cessarunt, spacio temporis bimestri, trimestri, quadrimestri, semestri: sed id percipere difficile est, nisi quis iandudũ secutus, assuetusq; admodum sit: quamobrem non desunt, qui menses in his animalibus negent.

¶ Cum equa peperit statim secundas deuorat, atq; etiam quod pulli nascentis fronti adhæret, hippomanes dictum, magnitudine minus carica parua, specie latiusculum, orbiculatum, nigrum, (fuluo colore, Solinus: legendum forte fusco:) hoc si quis prærepto odorem moueat, equa excitatur, furitq; agnito eo odore: quapropter id à ueneficis petitur & percipitur mulierculis, Aristotel. Et alibi, Quod hippomanes uocant, hæret quidem fronti nascentis pulli, ut narratur: Sed equæ perlambentes abstergentesq;, id abrodunt. quæ autem de hoc fabulantur, figmenta muliercularum, & professorum carminis incantamentorum esse credendum potius est. Proditur equis (inquit Plinius) amoris innasci ueneficium, hippomanes appellatum, in fronte, caricæ magnitudine, colore nigro: quod statim ædito partu deuorat fœta, aut partum ad ubera non admittit: olfactu (nempe huius carunculæ) in rabiem id genus agitur. Aelianus etiam hippomanes huiusmodi in fronte pulli nascentem carunculam esse scribit. Hi autem (inquit) qui per præstigias & captiones mulieribus illudere solent, uim aiũt quandam alliciendi ad libidinem, atq; amatoriam flammam excitandi habere: eamq; ob rem equa furens inuidia, non homini has præstigias permittit assequi. In Varini Lexico de hippomane Aristotelis ferè uerba legimus, & insuper, ἐστὶ δ' εἰς πολλὰ χρήσιμον: hoc est, probatum ad multa usum habet. Vtuntur eo ad philtra ueneficæ, Hesychius. Quæritur & nascentis equi de fronte reuulsus, Et matri præreptus amor, Vergilius lib 4. Aeneidos. Atqui Georgicorum tertio aliud hippomanes facit, his uersibus: Hinc demum (cum libidine agitantur equæ) hippomanes, uero quod nomine dicunt Pastores; lẽtum distillat ab inguine uirus. Hippomanes, quod sæpe malæ legêre nouercæ, Miscueruntq; herbas, & non innoxia uerba. Sic & Tibullus, Hippomanes cupidę stillat ab inguine equę. Sed hoc Aristoteles quoq; agnoscit, uide infra ubi de libidine equarum hoc in capite agetur. Coitus stimulat uirus à coitu equi Vergilio quoq; descriptum, Plinius. Hinc perorigæ coitum admissarijs excitant, ut inferius dicetur. Id præcipuè armentum si prohibeas, libidinis extimulatur furijs: Vnde etiam ueneno inditum est nomen hippomanes, quod equinę cupidini similem mortalibus amorem accendat, Columella. Hinc & ἱππομανὲς adiectiuum, & ἱππομανία, de quibus uocibus capite octauo dicam: & ἱππομανεῖν, insanire ac furere in Venerem, de quo mox in libidine equorum. Apud Theocritum in Pharmaceutria hippomanes memoratur tanquam herba his uersibus: ἱππομανὲς φυτόν ἐστι παρ' Ἀρκάσι, τῷ δ' ἔπι πᾶσαι Καὶ πῶλοι μαίνονται ἀν' ὤρεα, καὶ θοαὶ ἵπποι. Sunt qui ex Hesiodo quoq; herbam esse putent, quam edentes equi in furorem agantur, Vuillichius: de hac nonnihil capite 8. dicam. Equarum uirus à coitu in lychnis accensum, Anaxilaus prodidit equinorum capitum uisus repræsentare monstrifice: Similiter ex asinis. Nam hippomanes tãtas in ueneficio uires habet, ut affusum æris mixturæ in effigiem equæ Olympiæ, admotos mares equos ad rabiem coitus agat, Plinius. Olympiæ Phormis Arcas (ut Gillius ex Pausania uertit) ex ære equum posuit, in eundemq;, quemadmodum in sermonem Eliensium uenit, hippomanes inclusit: in hunc et si abscissa cauda turpior est, equi tamen ruptis uinculis libidinis furore feruntur, ac si de manibus ductorum effugerint, in eum ipsum

ardentius multò, quàm in pulcherrimam equam & uiuam & se iniri sustinentem, insiliunt: neque enim quod ungulæ cum ad æream statuam adhærescere cupiunt, lubrico lapsu eludantur, idcirco coitum desperant, imò uero magis magisque ore hiante atque imminente adhinniunt, & uiolentius inuadunt: neque, priusque flagris & magno robore equisonis abstrahuntur, ab æreo simulacro depelli possunt. Eadem Aelianus scribens, Abstrusa quadam (inquit) artificis machinatione hippomanes reconditu intra æream statuam equos alliciebat: neque enim erat tam accurata fabrica, ut ex ea equi eatenus fallerentur & inducerentur, ut tantopere ad illius conspectum in uenerem stimulari deberent. Lichenes in equo, aliud quàm hippomanes sunt, quod alioqui noxium omitto, Plinius. Carunculam unà cum pullo enatam, alij in fronte insitam esse, alij ad lumbos, alij ad genitalia adhærescere aiunt, eam sane nuncupatam hippomanes, primum ut ex sese equa peperit, continuo deuorat, & dei benignitate misericordi in equinam stirpem occultat, ne si, ut ferunt, idipsum usque ad extremum uitæ diem pullus semper insitum in se perseueraret habere, ad effrenationem impotentis ueneris, tam mas quàm fœmina rueret, & libidinis rabie equinum genus funditus periret. Quod quidem ipsum penitus cognitum pastores habent, ac si quando ad moliendas alicui amatorias insidias egeant, ut ipsum ad cupidinem ueneris inflamment, diligenter obseruant quando equa uentrem ferens pariat, atque statim à partu pullium à pullo abscindunt, & in equæ ungulam inijciunt: (nam in hanc abditum & conditum optimè seruatur) simul & pullum quod ipsum postea non lactaret mater illa, insigni & propria beneuolentiæ nota carentem, exorienti soli immolant: nam ideo pullum uehementer amare ingreditur, quod illam deuorârit carunculam. Iam quicunque per insidias carnem illam gustauerit, proiecta & præcipite amatoria libidine constrictus tenetur, furit & perbacchatur & uociferatur, atque effrenatus ad omnem muliebris sexus ætatem, cupiditatis adijcit oculos, ac morbum testans obuijs omnibus quemadmodum conflagret amoris flamma, exponit. Tum ex eo illius corpus diffluit & extabescit, quod ueneris insania animus exagitetur, Hæc Aelianus. Videtur autem pullium (Aristoteles πῶλον uocat, in Gazæ translatione pulium per l simplex legimus) cũ hippomane confundere. Aristoteles manifestè distinguẽs, Emitti etiam (inquit) ab equa prius quàm pullum, quod pulium dicitur, certum est. Plinius eandem rem (Hermolao teste) duobus locis non polion, sed poleam uocat: quod nomen tamen alibi attribuit asinini pulli fimo, quod primum edidit.

¶ De equi uoce Latini hinnire, adhinnire & hinnitum dicunt: Græci φρυμάττεσθαι, &c. ut capite octauo prosequemur. Equorum etiam uoces (inquit Aristoteles) differre palàm est: fœminæ enim simul ac natæ sunt, uocem exiguam mittunt, ac tenuem: mares exiguam quidem & ipsi, sed pleniorẽ tamen, & grauiorem, quàm fœminæ, & indies maiorem reddunt. Bimus cum est, atque inire incipit, uocẽ magnam grauemque mas mittit: fœmina maiorem, quàm ante, & clariorem usque ad uigesimum ætatis annum magna ex parte: sed ab hoc tempore imbecilliorem tamen mares, quàm fœminæ reddunt.

¶ Vita equorum (inquit Aristoteles) plurimis ad decimumoctauum, atque etiam uicesimum annũ: sed nonnulli etiam quinque & uiginti, atque triginta egerunt, & si cura diligenter adhibeatur, uel ad quinquaginta protrahitur ætas: longissima tamen uita in pluribus ad tricesimum annum, quod magna ex parte fieri normus. Fœmina magna quidem parte quinque & uiginti annos uiuere potest: sed iam nonnullæ etiam quadraginta uixere. Minus temporis mares uiuunt quàm fœminæ, propter coitum: Et qui domi aluntur, minus quàm gregarij, Hæc Aristot. Et alibi, Coëunt mares ad annos tricenos ternos: fœminæ ad quadragenos: ita ut per totam ferè uitam coitum equis seruari eueniat. Viuit enĩ magna ex parte mas annos circiter quinque & triginta, fœmina plus quàm quadraginta. Iam & quinque et sexaginta (septuaginta, Athenæus & Plinius) annos uixisse equum proditum est. Eadem uerba legimus apud Athenæum libro octauo, citata ex epistola Epicuri. Albertus narrat se audiuisse à quodã milite, equum eius annum sexagesimum excessisse, & semper ad prælia utilem fuisse. Nos etiam (inquit Aug. Niphus) accepimus ab equisonibus Ferdinandi primi, fuisse equum in regio stabulo septuagenarium. Viuunt annis quidem quinquagenis: fœminæ minore spatio, Plinius contra quàm Aristoteles, qui maribus propter coitum (ut paulo ante dixi) uitam breuiorem attribuit. In Lusitania quædam ex uento certo tempore concipiunt equæ: sed ex his equis qui nati pulli, non plus triennio uiuunt, Varro. Cur equus cum tardius maximè quàm homo pariat, uiuere tamen minus possit, dicetur infra in equæ partu. Aetatem iumentorum ex dentibus alijsque signis oportet agnosci, ne uel in lamentis imperitiæ subeamus incommodum, uel curantes ægrotantis ignoremus ætatem. Quia sicut hominibus, ita & equis, aliud conuenit cum iumenta sunt feruida, aliud cum senectute iam frigida. Manifestum est autem notas corporis cum ætate mutari, Vegetius. Et alibi, Aetas longæua Persis, Hunnicis, Epirotis ac Siculis: breuior Hispanis ac Numidis. Equus si diligenter curetur, & mediocriter equitetur, ita ut non nimio labore exhauriatur, ut plurimum ad uigesimum annum in uigore suo perueniet, Russius. Fœminæ quinquennio finem crescendi capiunt, mares anno addito, Plinius. Fœmina (inquit Aristoteles) quinquennio finem, tum longitudinis, tum etiam proceritatis sui corporis recipit, sed mas sexennio: post, annis sequentibus totidem crescit in corpulentiam, & ad uiginti usque annos pergit proficiens: uerum celerius fœminæ quàm mares perficiuntur: quanquam in utero mares, quàm fœminæ citius, quemadmodum etiam homines: quod idem, uel in cæteris animalibus quæ pariant plura, fieri solet. ἀλφόρυγχοι & ἀλφοπρόσωποι, hoc est ore albo uel facie alba insignes, tardius senescunt, Absyrtus cap. 13. Ab complemento (inquit Absyrtus) uiribus pollet equus annos

octo, qui molli consistit pede: sed qui duriore nititur, decem: quoniam si uehementiore motu concitaueris, post hoc tempus male ualebit, impatiens itinerum: nec par erit labori. Nam in prioribus pedibus coronæ & suffragines, quas mesocynia nominant, à malleolis dimittūtur: nec ingredi postea, nec pedibus insistere ualet, seq́ue ipse proijcit. A primo lucis rudimento ad senium solido pede fultus, octo & uiginti annos, uel undetriginta uiuit, nec facile trigesimum implet: porrò molli pede præditus, quatuor & uiginti annos degit, Hæc ille. Plures sunt dentes maribus quàm fœminis: Vitæ sunt breuioris quibus pauciores, uiuaciores quibus plures. Equo dentes quadraginta numero sunt, Aristoteles & Plinius. Habet autem (inquit Absyrtus) in anteriori parte superiores octo, & totidem inferiores, cum caninis: & molares in maxilla superiore senos, ac inferiores totidem: & in altero latere similiter. Itaque præter agnatos (ἐκτὸς τῶν προφυῶν) quadraginta dentes equus possidet. Cæteris senecta rubescunt, equo tantum candidiores (nigriores Aristot.) fiunt, Plinius. Equo castrato prius non decidunt dentes, Plinius. Aetas ueterinorum (equorum, & aliorum quæ solidas ungulas habent, Absyrtus: & ferè omnium quæ ungulas indiuisas habent, & etiam cornutorum, Varro: & ferè cornutorum, alius quidam) dentibus indicatur. Horum (ut scribit Aristot.) primores quatuor, mense tricesimo mutantur, bini utrinque, suprà dico, & subter: tum ubi præterea annum compleuerit, quatuor item modo eodem mittuntur, duo superius, totidemq́ue inferius: rursusq́ue anno altero peracto, simili modo quatuor alij mutantur: quibus iam præteritis annis quatuor, & mensibus sex, nullus præterea mittitur, quanquam euenisse in aliquo certum est, ut cum primis omnes amitterentur: atque etiam in alio, ut cum ultimis omnes, sed hæc raro, Hæc Aristoteles. Amittit equus tricesimo mense primores utrinque duos: sequenti anno totidem proximos, cum subeunt dicti columellares. Quinto anno incipiente binos amittit, qui sexto anno renascuntur: septimo omnes habet, & renatos & immutabiles, Plinius. Equus (inquit Varro) triginta mensium, primum dentes medios dicitur amittere, duos superiores, & totidem inferiores. Incipientes quartum agere annum, itidem eijciunt & totidem, proximos eorum quos amiserunt, & incipiunt nasci quos uocant columellares. Quinto anno incipienti item eodem modo amittere binos, quos caninos habent, tum renascentes eis, sexto anno impleri. Septimo omnes habere solent renatos, & completos. His maiores qui sunt, intelligi negant posse, præterquam cum dentes sunt facti brochi (plicati, Crescentius) & supercilia cana, & sub ea lacunæ (partes subiectæ superciliis cauæ, & oculi scilicet caui, Absyrtus) ex obseruatu dicunt eum equum habere annos sexdecim. Dum bimus & sex mensium est equus (ut Columella & Palladius scribunt) medij dentes superiores, & inferiores cadunt (quos lactentes uocant, Vegetius) cum quartum agit annum, ijs, qui canini appellantur, deiectis, alios affert: intra sextum deinde annum, molares superiores (molares cadunt, Vegetius) cadunt. Sexto anno, quos primos mutauit exæquat. Septimo omnes explentur æqualiter, & ex eo cauatos gerit. Nec postea quotannorum sit, manifestò comprehendi potest. Decimo tamen anno tempora cauari incipiunt, & supercilia nonnunquam canescere, & dentes prominere. Eadem Vegetius, & insuper, Duodecimo anno (inquit) nigredo in medietate dentium apparet. De brochis dentibus, dixi supra in canis historia, hîc illud monere sat fuerit, quos Latini brochos & prominentes uocant, προανατείνοντες Absyrto dici. Absumpta hac obseruatione (ex dentibus) senectus in equis, & cæteris ueterinis intelligitur dentium brochitate, superciliorum canicie, & circa ea lacunis, cum ferè sedecim annorum existimantur, Plinius ex Varrone ut apparet. Dentes anteriores qui primum mutantur, Græci [illegible] & τομεῖς uocant, Latini medios, Vegetius lactantes, malim lactentes. Dentes pullinos iacere, Plinius de mula lib. 8. Dentes anteriores quibus pascuntur, numero duodecim, Vegetius rapaces nuncupat. Cum pullus triginta mensium est (author Absyrtus: Ruellius perperam, anniculus & sex mensium, transtulit) primum dentes medios, quos sectores appellant, amittit, duos superiores & totidem inferiores, qui facile principes & maiores habentur. Vbi quartum agere annū cœperit, semestri spatio proximos abijcit: nec multò post in eodem quadrimatu superiorem unum, & inferiorem alterum utrinque proijcit: quo tempore caninos ædit, eosq́ue secutis duodecim mensibus complet: intra sextum deinde annum molares superiores cadunt. Sexto anno quos primum mutauit, exæquat: à septimo ad octauum omnes explet æqualiter, Hæc Absyrtus imitatus (ut apparet) Varronem. Et Paulò post, Sunt qui æditis primis dentibus interiecto octimestri spacio secundos præferant, & emittentes ultimos pari mora dentitionem interpellant. Cæterum tempora prima (triginta menses intelligo, quo dentes primi mutantur) nullus eorum qui primores amittit dentes, pertransit, neque linquitur. In reliquis uerò non omnes sors eadem manet, nec simile tempus obseruatur: sed secundi primos (aliquando) anticipant (καταλαμβάνουσι, id est assequuntur, eodem scilicet tempore mutantur, ut & mox subijcitur) ultimiq́ue secūdos. Exploratum autem habemus eos qui primorum iactu ram faciunt, eodem tempore columellares (γομφίους) anterius, unum superiorem & inferiorem alterū emittere, (βάλλειν.) & ab utroque latere primos ex eis cum agnatis ipsorum (προφυεῖς uocant) mutare. A complemento cum reliquum trimatum agunt, dens rumpitur ac rotundatur, & in triangularem figuram exit: quo tempore præcipuè defluxio in ora equorum decumbit, Hactenus Absyrtus, cuius uerba de eadem re paulò aliter leguntur in Geoponicis libro 16. cap. 1. qui uolet, conferat. Dentes mutare & amittere, Græci dicunt τοὺς ὀδόντας βάλλειν, ἐκβάλλειν, ἀποβάλλειν, ἀλλάσσειν: & cum id primum facere incipiunt, πρωτοβολεῖν. Licet & pullos ipsos πρωτοβόλους dicere, ut Pollux ὀδοντοβόλους dixit. Emittere uerò dentes, φύειν τοὺς ὀδόντας, Absyrtus; in Geoponicis 16. 1. pro φύειν legitur φέρειν. Vir prudens

&

& expertus (uerbis utor Petri Crescentiensis) nostris temporibus ait, equum habere dentes duodecim, nempe sex supra & totidem infra, omnes anterius, ex quibus ætatis indicia habeantur: & insuper scaliones ac molares. Fieri autem potest ut equi nonnulli plures habeant, & tunc dentes sunt dupli: Item ut equus eijciat ex his aliquos, qui non renascantur: quod quidem equo obest ad pastum: pascitur enim per dentes anteriores. Quamobrem minoris erit pretij. Mandit per dentes molares. Dentes qui primi mutantur duo superiores sunt, & duo inferiores, qui uocantur primus morsus, & uocatur pullus primi morsus, q̃d quidem dicit fieri secundo anno, & postea mutat alios quatuor dentes proximos: scilicet duos superiores & duos inferiores, qui uocantur quadrati, id est tertius morsus: & quando pullus nascitur, cum anterioribus nascitur, et postea nascuntur scaliones (de his extrahendis uide supra in B. & infra in morbis dentium:) qui cum nimis longi sunt, impediunt equũ mandentem ita ut macrescat, quamobrem à marischalcis dictis resecantur. Equi iam adulti dentes fiunt rariores longioresq́: & capita dentium nigra, canescunt etiam ætatis progressu: & dentium color in senescente ad albedinem redit, transitq́ ad colorem mellis: & postea fiunt albi colore pulueris, ac longiores: sed ipsa dentium longitudo est aliquando per naturam absq; senectute, propter quam causam resecantur senibus dentes, ut iuuenes credantur, Hucusq; Petrus Crescent. Animalia quæ albescunt (nempe in senectute) ut equi & canes, omnia ex natiuo colore in album mutantur, διὰ τῆ ἀν-τροφίαν, lego ἀτροφίαν, Aristoteles in lib. de colorib. Pleriq; asserunt (inquit Vegetius) domitis & freno assuetis animalibus rugas, quæ in labris sunt superioribus, computandas, ita ut ab angulo ubi cœperit morsus incipiẽtes, usq; ad extremum labrum perueniamus: quia annorum numerũ rugarũ (numerus) ostendit. Postremo, rugarũ multitudine, tristitia frontis, deiectione ceruicis, pigritia totius corporis, stupore oculorũ palpebrarũq; caluicie senectus ipsa se prodit. Viget & equus & mulus (inquit Arist.) à dentiũ ortu, cumq; prodierint omnes, nõ facile ætatẽ dignoueris. Quamobrẽ dici solet, certa subortu, incerta ab ortu: deniq; post dentiũ ortũ, eo maxime declaratur ætas, quẽ caninũ uocamus. breuior enim hic septennibus est, propter freni attritum quod ad eum inijcitur: nõ septennibus maior quidem, sed non uertice extans adactiore. Iunioribus acutior & procerior est. Aetatis notæ (ut docet Anatolius) non à dentibus solis petendæ sunt: nam hæc probandi ratio non satis exacta iudicatur, quòd planè dentibus suam ætatem non fateantur. Nonnulli à maxillis annos explorant. Si cutis à corpore reliquo non ægrè diducta, trahentemq; manum sequens, perq; facile suam in sedem resiliat, equi iuuentam denunciabit. Si uerò leuata cutis, se ipsa carni tardius agglutinet, senectutem testabitur. Aetatis indices dentes à Græcis γνώμονες uocantur: quos postq; excidisse compertum sit, malè emi equum Xenophon scripsit. Varro post septimum annum fallacia esse omnia indicia tradit, nitescere tamen in senecta dentes equorum. Est & hoc à ueteribus ut annositatis indicium proditum, si contracta armorum pellis lentè explicetur: hoc de pelle maxillarum scripsit Aristoteles, Camerarius. Γνώμονες dentes Latinè pullini dicuntur, q pullis adhuc & in incremento ætatis decidant, ut Pollux scribit. Λιπογνώμων, adultus & senescens: nullum ex dentibus reliquum ætatis habens indicium, ut quos amiserit omnes, Hesychius & Varin. Scribitur apud eosdem & Pollucem quoq;, per diphthongum λειπογνώμων, ὁ μηκέτι βόλον ἔχων, τέλειος καὶ γεγηρακώς. Βόλον intelligo ipsam dentium emissionem, aut amissionem. Γνώμονα ἔλεγον τὸν βαλλόμενον ὀδόντα ἐπὶ ὄνου (Aristoteles quidem de asinis usurpat) διὰ τὸ τῆς ἡλικίας δηλωτικόν: τὸ δ' αὐτὸν καὶ καταγνωμονικὸν ἔλεγον, Suidas. Προβατογνώμων, qui dentes iam abiecit, Varinus in Γνώμων. Idem nimirum ἀγνώμων & λιπογνώμων fuerit. Πῶλοι ἄβολοι λέγονται, εἰ πῶλον καὶ τελείων μέσοι; ὅτω γὰρ Πλάτων τοὺς ὀδοντοβόλους ἐκάλεσεν: οἱ τε τέλειοι ἵπποι, γεγηρακότες, ἀγνώμονες, λειπογνώμονες, Pollux. Ἀβολῆτας καὶ ἄβολος ὁ ἄβολος ὄνος ἢ ἵππος, ὁ μηκέτι ἐκβεβληκὼς τοὺς ὀδόντας, Varinus. Idem autem (inquit) etiam ἀγνώμων uel ἄγνωμος dicitur.

¶ Equis opitulata est natura pernicitate corporis, Aristoteles. In equis ualde currentibus motus uehementia & calor spumam circa os excitant, Galenus. Boues cum humi incumbunt, Germani sedere, equos iacere dicunt. Esse equum animal philolutron ac philydron, id est balneorum & aquæ expetens, auctor probat Aristoteles, Cælius. Hippicum esse mensuræ nomẽ nouimus, Plutarcho docente: Lege (inquit) Solon statuit, ut ubicunq; publicus puteus esset, intra hippicum homines uterentur. Est autem Hippicum quatuor stadiorum distantia, Cælius. Ἵππιος δρόμος, τετραστάδιος ἐς, Hesychius & Varinus.

¶ Admissarius equus, qui ad prolem seruatur, ut unus plures equas impleat: Italis rozzone, Gallis estalon, Germanis ein hengst uel springhengst. Emissarius equus, aries, & huiusmodi, qui emissus sit in solitudinem, uel qui ad generandam sobolem mittitur, Valla in Raudensem: Legitur autẽ hæc uox aliquoties in ueteris Testamenti translatione. Admissarius ad fœminas admitti dicitur, & admissum facere, id est inire: opus ipsum, admissio, admissus, admissura, (equi alij sunt idonei ad rem militarem, alij ad admissuram, Varro:) Græce ὀχεία, ut admissarius ipse ὀχευτὴς Absyrto, & alijs ὀχεῖον genere neutro, ut Straboni, & Aristoteli in Mirabilibus, & historię anim. 6. 18. Pelagonius in Hippiatricis cap. 14. κακογενὲς ὀχεῖον uocat non bonæ indolis uel degenerem admissarium. ὀχεῖον, τὸ εἰς ὀχείαν ἀναφερόμενον, intellige ζῶον, Hesychius: Varinus etiam currum & uehiculum exponit, & locum idoneum in quo proli opera detur. Est & κήλων eiusdem significationis in Hippiatricis. Κηλώνιος, ἵππος ὀχευτικὸς, παρὰ τὸ κήλων, ὃ σημαίνει τὸ δρόμον, Varinus. Κήλων, ὀχευτὴς, Idem & Hesychius. In Polluce legimus ἀναβάτας, τὸ ἐν ταῖς ἀγέλαις ὀχεῖον, melius τὰ ὀχεῖα. Ἀναβάτας nomẽ admissarijs, ut equo, asino, arieti,

&c. commune est, ἱπποβάτης proprium asino qui equam salit. Feminę ipsæ submitti dicuntur. Pero origa appellatur quisquis admittit: eo enim adiutante equa alligata celerius admittitur, neque equi frustra cupiditate impulsi semen eijciunt, Varro. Quo fit, inquit Cælius, ut apud Plinium libro 8. capite de equis, rectius forsan peroriga legatur quàm auriga (ut modo agnoscitur) quem ab æqua laceratum scribit: quanquam apud Varronem historiæ eiusdem relatione auriga item circumfertur. Perorigam Aristoteles in Mirabilibus ἱππαλέτην uocat, Oppianus νυμφευτῆρα. Equimentum, merces quę datur pro admissura equi. Varro Sexagesi. An si equam emisses quadrupedem, ut meo asino Reatino admitteres, quantum poposcissem, dedisses equimenti: ut citat Nonius, qui per æ. diphthongum scribit inter dictiones ab a. incipientes, non per e. ut in dictionarijs suis recentiores, ab equo deriuari existimantes, cum potius ab æquitate deriuetur, proinde parem uicem exponit Nonius, scilicet mercedem pro eo quod admissum est. Idem reprehendit eos qui æquamentum scribunt.

¶ De admissarij electione superius scripsi post electionem equi simpliciter. Equinum pecus tripartito diuiditur: est enim generosa materies, quæ circo sacrisque certaminibus equos præbet: est mularis, quæ pretio fœtus sui comparatur generoso: est & uulgaris, quæ mediocres fœminas, maresque progenerat: ut quæque est præstantior, ita ubere campo pascitur, Columella. ¶ Equas ex quibus propagare studemus, oportet esse bene compactas, magnitudineque decenti: uisu præterea splendidas & spectabiles, uentre & ilibus magnis: ætate non minores quàm trium, nec maiores quàm decem annorum, Absyrtus. Si utilem admissarium & ad creandam prolem idoneum libeat experiri, digitis duobus comprehensum genitale semen laneis lacinijs (κλωνίοις ἐξ ἐρίου) distrahes: si resiliat in se, ac sese cohibeat, ita ut non discindi patiatur, utilem admissarium ostendit: hoc Hipparchus asseuerat: sin protinus tactu distractum diffindatur, nec uisci more glutinatum lentescat, seminandis filijs ut inutile repudiatur: talis equus ad ineundas matrices non est adsciscendus, Pelagonius capite 14. Equos ætate affectos aiunt, pullos cum cæteris in rebus debiles, tum pedibus infirmos procreare solere, Aelianus. Hunc quoque, ubi aut morbo grauis, aut iam segnior annis Deficit, abde domo: nec turpi ignosce senectæ. (id est, & senectæ non turpi ignosce) Frigidus in Venerem senior, frustraque laborem Ingratum trahit: &, si quando ad prælia uentum est: Vt quondã in stipulis magnus sine uiribus ignis, Incassum furit, Vergilius. Illud in admissarijs seruandum est, ut medijs aliquibus spatijs separentur, propter noxam furoris alterni, Palladius. Equos pretiosos reliquo tempore anni (præterquam admissuræ) remouere oportet à fœminis, ne aut cum uolent ineant, aut si id facere prohibeantur cupidine sollicitati noxam contrahant: itaque uel in longinqua pascua marem placet ablegari, uel ad præsepia contineri, Columella. Et rursus, Eo tempore quo uocatur à fœminis admissarius, roborandus est largo cibo, & appropinquante uere, ordeo eruoque saginandus, ut ueneri supersit: quantoque fortior inierit, firmiora semina præbeat futuræ stirpi. Sed eadem de re Vergilium audiamus.

His animaduersis, instant sub tempus, & omnes
Impendunt curas denso distendere pingui,
Quem legere ducem, & pecori duxere maritũ:
Florentesque secãt herbas, fluuiosque ministrãt,
Farraque: ne blando nequeant superesse labori:
Inualidique patrum referant ieiunia nati.
Ipsa autem macie tenuant armenta uolentes,
Atque ubi concubitus primos iã nota uoluptas
Sollicitat, frondesque negant, & fontibus arcent.
Sæpe etiam cursu quatiunt, & Sole fatigant:
Cum grauiter tũsis gemit area frugibus: & cum
Surgentẽ ad Zephyrũ paleę iactãtur inanes.
Hoc faciunt, nimio ne luxu obtusior usus
Sit genitali aruo, & sulcos oblimet inertes.
Sed rapiat sitiens Venerem, interiusque recondat.

Equi ad generandum admittendi copiosè pasci debent, & sine labore, non prorsus tamen otio relinquendi, ne iners & pituitosus humor augeatur, sed moderatis exercitijs recreandi magis quàm fatigandi sunt, Russius. Admissarium equum relaxare conuenit ab operibus, Absyrtus. ¶ Marem putant minorem trimo non esse idoneum admissuræ, posse uerò usque ad uigesimum annum progenerare, Columella. Aetas incipiẽtis admissarij quinti anni initio esse debebit: fœmina rectè & bima concipiet: quia post decennium iners ex ea soboles et tarda nascetur, Palladius. Fœminam bimam putant rectè concipere, ut post tertium annum enixa fœtum educet: eamque post decimum non esse utilem, quod ex annosa matre tarda sit atque iners proles, Columella. Generat mas ad annos triginta tres, utpote cum à circo post uicesimum annum mittantur ad sobolem reparandam. Et ad quadraginta durasse tradunt, adiutum modo in attollenda priore parte corporis (hoc Aristoteles de equo Opuntio scribit:) Sed ad generandum paucis animalium minor fertilitas: qua de causa per interualla admissuræ dantur, nec tamen quindecim initus eiusdem anni ualet tolerare, Plinius. Quæ ætas in equis coitus initium & finem adferat, dicetur etiam infra. ¶ Coeundi initium equis in uere, Aristot. Et alibi, Admissarios (inquit) non ut equæ, sic asinę equi noctio admouent: sed æstiuo solstitio, ut tempore calido pulli nascantur. Coitus (inquit Plinius) uerno æquinoctio bimo utrinque uulgaris, sed à trimatu firmior partus. Fœturæ initium admissionis facere oportet, ab æquinoctio uerno ad solstitium, ut partus idoneo tempore fiat, Varro. Admissuræ in uulgaribus equis certa tempora non seruantur: generosis circa uernum æquinoctium mares iunguntur, ut eodem tempore, quo conceperint, iam lætis & herbidis cãpis post anni messem paruo cum labore fœtum educent. Nam mense duodecimo partum ædunt: maximè itaque curandum est prędicto tempore anni, ut tam fœminis, quàm admissarijs desyderantibus coeundi fiat potestas. quoniam id præcipuè armentum si prohibeas, libidinis extimulatur furijs: unde etiam ueneno inditũ est nomen hippomanes

hippomanes, quòd equinæ cupidini similem mortalibus amorem accendat, Columella. Mense Martio saginati ac pasti ante admissarij generosis equabus admittendi sunt, & repletis fœminis item ad stabula colligendi, Palladius. Tempus congressui aptissimum existit ab æquinoctio uerno, hoc est à uigesima secunda Martij, usq; ad uigesimam secundam Iunij, ut partus uidelicet fiat circa temperatissimam herbescentemq; anni constitutionem. Equa siquidem utero gerit undecim mensium decemq; dierum curriculo. Etenim quæ concipiuntur post æstiuum solstitium, ea sanè infœliciter educantur, prorsusq; inutilia sunt, Absyrt. Commodum uidetur ut equi locis calidis mense Aprili, frigidioribus autem Maio admittantur. Nam circumuoluto anno pulli eodem tempore nati, & aërem temperatū & copiosum inuenient nutrimentū: autūnus etiā easdē ob causas non incōmodus est nascentibus in eo pullis, Ruffius. Admittere oportet cum tempus anni uenerit, bis die, mane & uespere, Varro & Absyrt. Si equa semel subacta marem postea respuerit, post dies denos rursus sunt conciliandi. Quòd si ne tunc quidem equum exceperit, secernenda est, ceu iam grauida. Vbi autem equæ ipsæ conceperint, obseruandum est ne misceantur plus iusto, neue in locis frigidis diuersentur, Absyrtus. Quoad satis sit admitti ipsæ significant, quòd se defendunt, Varro.

¶ Quidam præcipiunt eodem ritu, quo mulos; admissarium saginare, ut hac sagina hilaris pluri-mis fœminis sufficiat: ueruntamen nec minus q̃ quindecim, nec rursus plures q̃ uiginti unus debet implere, Columella. Lucienus apud Varronem, Ego quoq; adueniens aperiam carceres (inquit) et equos emittere incipiā, nec solum mares, quos admissarios habeo, ut Atticus singulos in fœminas denas, è queis fœminas Cōmodius Equiculus uir fortissimus etiā patre militari iuxta ac mares habere solebat. Neq; tamen æqualē numerū (inquit Pallad.) omnibus debemus adhibere, sed æstimatis uiribus uniuscuiusq; admissarij, submittenda sunt pauca uel numerosa coniugia, quæ res efficiet admissarios non parua ætate durare. Iuueni tamen equo, & uiribus formaq; constanti, non amplius q̃ duodecim, uel quindecim debemus admittere, cæteris pro qualitate uirium suarum, Palladius. Tricenæ fœminæ, aut paulò plures, maribus singulis dantur, Aristoteles. Regi Babylonis erant peculiares equi, præter bello destinatos, admissarij octingenti, cum equarum quibus admittebantur sedecim millibus: nam singuli ad uicenas admittebantur, Herodotus libro primo. Hippotrophium Straboni libro 16. locus est equis alendis accommodus, qualis ad Syriæ Apamiam uisebatur, equarum uel supra triginta millia capiens, admissarios uerò trecentos, Cælius: sic uni admissario equæ centum assignarentur, qui sanè nimius est numerus. Non desunt qui dent operam, quo magis equarum amore flagrent admissarij, ut iubæ suorumq; capillorum uenustate, nec non cæteris elegantibus honestamentis (κοσμήσμασι) exornentur, & ad hoc si quæ pollent aliæ cupidinis illecebræ: Quin eam quoque equo tanq̃ cursu certantem proponunt. His autem lenocinijs putant equum ad amorem inuitari. Mares quinq; mensibus antea q̃ uocentur, à fœminis sunt segregandi, frumento etiam roborandi, torrido paulatim eruo & similagine aqua macerata largius saginandi, ut ueneri superfint, et hoc fulti cibo fortius ineant, Hæc Anatolius. Vt admissarius equus in uenerem proruat, ustam cerui caudam cum uino terito, testes & genitale linito: sic hebes equus, uoluptate solicitatur ad uenerem: sed cum furentis in libidinem impetum compescere uoles, oleo perungito, Absyrtus. Ocymum uenerem stimulat: ideo etiam equis asinisq; admissuræ tempore ingeritur, Plinius. Satyrij genus erythraicon arietibus quoq; & hircis ad uenerem segnioribus in potu datur: & à Sarmatis, equis ob assiduum laborem pigrioribus in coitu, quod uitium prosedamū uocant, Plinius. In fœminis iumentorum coitum incitat urtica, si folijs eius perfricetur uulua, Macer. Coitum in equo iuuat puluis testiculorum equi in potione datus, Aggregator citans Plinij librum 28. Sunt qui rerum perpulchrarum studiosiores, asinum, equum, aut alium quemuis admissarium, huius coloris uestimento contegunt, quem futuram pullationem referre uelint. Siquidem qualem uestitu colorem ij mentientur, in talem enata progenies degenerabit, Absyrtus. Admissarium eo colore pictum, quo pullum nasci desiderant, (uel uno uel uario) aliquandiu ante equam libidine ardentem detinent, demum dimittunt, sic pullus suo tempore nascitur eo quem optarunt colore, Oppianus. ¶ Proles ut uel fœmina, uel ut masculus concipiatur, nostri arbitrij fore Democritus affirmat, qui præcipit, ut cum progenerari marem uelimus, sinistrum testiculum admissarij lineo funiculo, aliòue quolibet obligemus, cū fœminam, dextrum: idemq; in omnibus penè pecudibus faciendum censet, Columella. Si quispiam marem nasci uelit, cum Aquilonius inspirat uentus, insiliendam equam obijciet: si fœminam fingi sit in animo, cum Auster perflat, Africanus. Vbi admissarius equā superuenerit (inquit idē) certis signis comprehendere licet quem sexum generauerit: quoniam si parte dextra desiliuit, marē seminasse manifestum est: si læua, fœminam, Africanus in translatione Ruellij cap. 15. His similia, uel eadem potius, de tauris etiam scribunt authores, quantum attinet inquam ad curandum, ut hic uel ille sexus concipiatur, uel uter conceptus sit dignoscatur, ut in Tauro docuimus circa finem capitis tertij. Marem pariet equa si submittatur (hoc Germani uocant beroſſen) tertio ante pleniluniū die: fœminam, si tertio post plenilunium, Obscurus. ¶ Mares (uerba sunt Aristotelis) hoc genere fœminas sibi societate coniunctas dignoscunt olfactu, etsi paucis antè diebus unà fuerint: quod si fœminæ diuersæ permisceantur, mares alienas mordendo expellunt, suasq; singuli seorsum habentes pascuntur. Tricenæ, aut paulò plures singulis dantur: quoties mas accesserit aliquis, confestim in eum maritus conuertitur, & currens gyro aggreditur pugna: & fœminam, si quà se mouerit, morsu

reuocat. Et alibi, Equi tempore libidinis equos mordent, sternunt equitem atque insequuntur.

Nónne uides, ut tota tremor pertentet equorum Corpora, si tantum notas odor attulit auras?
Ac neque eos iam frena uirûm, nec uerbera sęua, Non scopuli, rupesque cauę, atque obiecta retardãt
Flumina, correptos unda torquentia montes, Vergilius de ui amoris scribens. Coitus (inquit Aristoteles) non tam laboriosus equis quàm bubus est. Salacissimum omnium tum fœminarum tum marium equus est, homine excepto.

¶ Equire dicimus equam, cum marem desyderat, Græci ἱππομανεῖν. Equienti mulæ, id est equum appetenti, Columella 6 37. Equas domitas sexaginta diebus equire tradunt, antequam gregales, Plinius. Incenduntur libidine (inquit Aristoteles) ex fœminis equæ potissimum, mox uaccæ. Equæ itaque equiunt: unde uocabulum id ab hoc uno animali trahitur, maledicto in mulieres libidinosas (ut illas equas uocemus, & equire dicamus, Aelianus.) Nec non euentari (ἐξανεμοῦσθαι) per id tempus equę dicuntur: quapropter in Creta insula equos admissarios minime à fœminis semouendos censent. Cum uero ita affectæ fuerint, currunt relicta societate: simile hoc uitium est, ut quod subare in suibus dicitur. Currunt non orientem, aut occidentem uersus, sed ex aduerso aquilonis, aut austri: nec appropinquare quenquam patiuntur, donec uel defatigatæ desistant, uel ad marem deueniant. (Vide infra in mentione conceptus earum ex uento.) Tum aliquid emittunt, quod hippomanes appellatur, eodem, quo illud quod nascitur, nomine. Tale hoc sanè est, quale suis illud, quod apriam uocãt: sed hoc præcipue ad amoris ueneficia petitur. Equæ tempore coitus colligunt sese, & societate magis quàm antea gaudent: iactant caudam crebrius, uocem immutant, humorem emittunt suis genitalibus similem genituræ, sed multo tenuiorem, quàm mares, quem hippomanes nonnulli appellant, non quod pullis nascentibus adhæret: accipi eum humorem difficile esse aiunt, quod paulatim admodum labitur. Mingunt etiam pluries, atque inter se ludunt cum equiunt, Hactenus Aristoteles. Mirum est, quadrupedum prægnantes uenerem arcent, præter equam & suem, Plinius. Sola animalium (inquit Aristoteles de generatione animalium 4. 5.) mulier & equa, grauida coitum patiuntur. Equa quidem soliditate suæ naturæ, & quod aliquid spatij in utero supersit, ut dictum est, amplius quidem, quàm ut ab uno occupetur: sed arctius quàm ut alterum perfectè possit superfœtari. Libidinosa natura est equa ob eundem effectum, quo solida omnia ueneris sunt appetentiora: illa enĩ ita se habent, quia carent purgatione, quæ perinde est fœminis, ut coitus maribus: equa enim menstrua minimè emittit. Albertus causam facit abundantiam cibi, & temperamentum calidum ac humidũ. Scilicet ante omnes furor est insigis equarum: Et mentẽ Venus ipsa dedit, quo tẽpore Glauci
Potniades malis mẽbra absumpsere quadrigę. Illas ducit amor trans Gargara, transque sonantẽ
Ascanium: superant montes, & flumina tranant, Vergil. Tum equæ tum uaccæ indicium suæ libidinis præstant, genitalis specie prominentiore, Aristotel. Equarum libido extinguitur iuba tonsa, Plinius, Albertus & Rasis. Equarum libido extinguitur magis iuba tonsa, & frons tristior redditur, Aristoteles. Tondentur etiam equarum iubæ, ut asinorum in coitu patiantur humilitatem. Auicenna scribit equarum libidinem minui cum præciduntur eis pili: quasi motus pilorum in cauda & iuba, libidinis causa sit, Albertus.

¶ Equas post tertium annum, aut post unum ab enixu utiliter admitti putant, coguntque inuitas, Plinius. Iuniorum coitus præter ætatem contingit pabuli bonitate & copia, Aristot. Equus coire incipit bimus, tam mas quàm fœmina: sed hoc in paucis fit, pullique eorum ipsorum minores imbecilliores que sunt. Quod autem plurimum trimatu, tam mares quàm fœminæ incipiunt, & proficiunt sub inde ad prolis præstantiam, in uicesimum usque annum, Arist. qui & alibi eadem repetit. Et alibi, Coire itaque incipit equus uel tricesimo mense: sed quoad digne procreare possit, tunc tempus est, cum dentibus mittendis cessauit: uerum iam nonnullos etiam cum mutãt, implere potuisse aiũt: idque fieri ita confirmant, nisi natura steriles sint. Et rursus, Fit itaque ut equo ferè tempus idoneum maxime sit ad procreandum, cum annum quartum, & sex menses complêrit: seniores equi profectò fœcundiores sunt, tam fœminæ, quàm mares. Coëunt mares ad annos tricenos ternos, fœminæ ad quadragenos: ita ut per totam ferè uitam coitum equis seruari eueniat, Arist. Mares coire ad annum tricesimum tertium, nonnulles ad quadragesimum, sed adiutos, superius ex Plinio recitaui, paulò post initium mentionis de admissario (scribit autem eadem ferè etiam Solinus cap. 47.) ubi & alia quædã attuli qua ætate equi in utroque sexu coire & incipiant & desinant. Gignunt equæ annis omnibus ad quadragesimum, Plinius. Mas (inquit Aristoteles) omnibus temporibus init, nec cessat quandiu uiuit. Fœmina etiam quandiu uiuit initur, nec tempus ullum certum libidinem aufert: sed ingenium hominis arcet, aut uinculo, aut aliquo huiuscemodi impedimento: non tamen quouis tempore facto initu, facultas enutriendi quod pepererint, datur. Equum apud Opûnta gregarium fuisse accepimus, qui annos quadraginta natus posset coire: sed adiumentum quoad sui pedes priores attollerentur (quod supra etiam ex Plinio recitaui) desiderabat. Idem alibi, Ferunt regi Scytharum fuisse equam egregiam, ex qua mares generosi omnes gignerentur: quorum unum, qui præstantior haberetur, cum ut ex matre procrearet, placeret, admissum omnino recusasse: opertam deinde latuisse matrem, ut imprudens superueniret: uerum ubi à concubitu faciem matris detectam agnouerat, fugam properasse, atque seipsum actum præcipitem interemisse. Alij addunt, regem Scytharum hoc fieri uoluisse, cum reliquus præstantium equorum grex peste absumptus esset: & ne se ex odore noscẽ-

tes

tes detrectarent, utrosque à peroriga alijs pellibus obtectos & oleo odorato inunctos esse: postea uerò cum remotis operimentis incestum cognoscerent, uinculis abruptis magno cum hinnitu procurrisse, & capita tandem petris illisa confregisse, Oppianus & Aelianus: hic tamen ut Aristoteles, sese praecipites egisse scribit. Plinius Aristotelem sequitur, his uerbis, Alium (equum ferunt) detracto oculorum operimento, & cognito cum matre coitu, petijsse praerupta atque exanimatum. Equam eadem ex causa in Reatino agro, laceratumque pariter aurigam inuenimus. Nanque & cognationum intellectus in ijs est: itaque in grege prioris anni sorore, libentius etiam quàm matre, equa comitatur. Tametsi incredibile (inquit Varro) quod usu uenit, memoriae mandandum: Cum equus matrem ut saliret adduci non posset, & eum capite obuoluto peroriga adduxisset, & coëgisset matrem inire, cum descendenti uelum dempsisset ab oculis, ille impetum fecit in eum, ac mordicus interfecit. Camelos in Admirabilium relatione tradit Aristoteles nunquam coisse cum matre. Hoc idem & in equis ex Plinio astruere conantur aliqui, quod tamen falsum conuincimus ex Aristotele libro sexto scribente, Equi uel suas matres & filias superueniunt, atque tunc perfectum esse armentum uidetur, quum parentes suam ineunt prolem. Suppetit Ouidij authoritas ex decimo Metamorphoseos, Coëunt animalia nullo Caetera delectu, nec habetur turpe iuuencae Ferre patrem tergo, fit equo sua filia coniux, Caelius. Falsum igitur fuerit quod Oppianus scribit statim ante historiam equae & pulli regis Scytharum, his uersibus, ἔρξας δ᾽ ἂν τίσει φύσιν, τόδε πάμπαν ἄπιστον (forte ἄπυστον) ἐς φιλότητι μολεῖν, ἧ δ᾽ θέμις, ἀλλὰ μίσγειν Ἅζονται μυσόν, καθαρᾶς δ᾽ ἱεράουσι Κυθήρης. ¶ Tum in equorum tum in boum genere, turgent ad coitum prius minores natu, quàm maiores, Aristot. Equos, & canes, & sues initum matutinum appetere, foeminas autem post meridiem blandiri, diligentiores tradunt, Plinius. Equus non certo dierum numero implet, sed aliquando uno, aut duobus tribúsue, aliquando pluribus: serius certe quàm asinus, equam superueniens implet, Aristot. Apud Mysos cum equinum genus coit, quidam uelut Hymenaeum quendam nuptijs praecinunt, & cantus suauitate permulsae equae grauidae fiunt, & formae pulchritudine, eximios pullos ex sese pariunt, Aelianus. Et alibi, Euripides dicit, pastores hymenaeos ad fistulam cantantes, ad Venerē equas incitare, atque etiam equos ad ineundas foeminas incendere. ἱππόθορος νόμος, ὃς ἐπαυλεῖται ἵπποις μιγνυμένοις, Plutarchus in Symposiacis. ¶ Equae interposito tempore admittuntur, quoniam ferre continuò nequeant, Aristoteles. Alternis qui admittunt, diuturniores equos, & meliores pullos fieri dicunt. Itaque ut restibiles segetes essent exuctiores, sic quotannis quae praegnans fiat, Varro. Non statim à partu equa impletur, sed intermisso tempore: & melius quarto aut quinto anno interposito procreat. Omnino, si nihil plus detur, unū tamen interponere annum, & quasi nouale facere necesse est, Aristoteles. Vulgari foeminae solenne est omnib. annis parere, generosam conuenit alternis continere, quo firmior pullus lacte materno laboribus certaminum praeparetur, Columella. Generosas equas, & quae masculos nutriunt, alternis annis submittere debebimus, ut pullis puri & copiosi lactis robur infundant, caeterae passim replendae, Palladius. Quòd si aut foemina recusat, aut non appetit taurus, eadem ratione, qua fastidientibus equis mox praecipiemus, elicitur cupiditas, odore genitalium admoto naribus, Columella. Et in equis, Quòd si admissarius (inquit) iners in Venerem est, odore perfricatur detersis spongia foeminae locis, & admota naribus equi. Idem scribit Absyrtus, ut in Geoponicis legimus. Si equa marem non patitur, detrita scilla (squilla Palladius) naturalia eius linuntur, quae res accendit libidinem, Columella. Si fastidium saliendi est, inquit Varro, scillae modicum conterunt cum aqua ad mellis crassitudinem, tum ea re naturam equae, cum menses ferunt, tangunt: contrà, ab locis equę nares equi tangunt. Si equa marem non patitur, gallinaceo fimo cum resina terebinthina trito, naturalia eius linuntur: ea res accendit libidinem: longeque magis, si saliendi fastidium est, oblitus scillae coëundi cupidinem elicit, Anatolius. Non est committendum, inquit idem, ut strigosa equa & obsita sorde saliatur: quippe cum talium cupiditate celerius equum solicitari constet, perinde quasi stimulatus hac colluuione gaudeat. Nonnunquam ignobilis quoque uulgaris (equus) elicit cupidinem coëundi. Nam ubi admotus ferè tentauit obsequium, foemina abducitur, & iam patientiori generosior equus imponitur, Columella. Saepe accidit ut equa patiatur equum super se, coitum tamen detrectet, quod ex defectu caloris ipsius circa naturalia contingit: quamobrem urtica uel squilla perfricari debent, Ruffius. Admissarius quomodo alacrior ad Venerem fiat, supra seorsim diximus. Excitatur & tibiae cantu libido in utroque sexu, hippothoron uocant, ut ex Aeliano retuli. Vide etiam supra in Caprae historia, capite 5. Sed non ulla magis uires industria firmat, Quā Venerem, & caeci stimulos auertere amoris. Siue boum, siue est cui gratior usus equorum, Vergil. De equorum in Syria syluestrium aemulatione, qua impulsi mares in suo genere primum natos castrant, superius dixi capite secundo. ¶ Conceptus indicium, maximè in uaccis equabusque, cum menses cessarunt, spatio temporis bimestri, trimestri, quadrimestri, semestri: sed id percipere difficile est, nisi quis iandudum secutus, assuetusque admodum sit, Arist. Colorem (equae cum concepere) illico mutant rubriore pilo, uel quicunque sit pleniore: hoc argumento desinunt admittere etiam uolentes, Plinius. Aliquot regionibus (inquit Columella) tanto flagrant ardore coëundi foeminae, ut etiam si marem non habeant, assidua & nimia cupiditate figurantes sibi ipsae Venerem (cohortalium more auium) uento concipiant. Quae poeta licentius dicit,

Continuoque auidis ubi subdita flāma medullis, Vere magis (quia uere calor redit ossib.) illae

Ore omnes uersæ in Zephyrũ, stant rupibus altis,
Exceptantq́ leueis auras: & sæpe sine ullis
Coniugijs uento grauidæ (mirabile dictu)
Saxa per, & scopulos, & depressas conualles
Diffugiunt, non Eure tuos, neq; Solis ad ortus:
In Boreã, Caurumq́, aut unde nigerrimus Auster
Nascitur, & pluuio contristat frigore cœlum.

Cum sit notissimum etiam in sacro monte Hispaniæ, qui procurrit in occidentem iuxta Oceanum, frequenter equas sine coitu uentrem pertulisse, fœtumq́ educasse, qui tamen inutilis est, quod triennio prius quàm adolescat, morte absumitur: quare, ut dixi, dabimus operam, ne circa æquinoctium uernum equæ desyderijs naturalibus angantur, Hæc Columella. In fœtura (inquit Varro) res incredibilis est in Hispania, sed est uera, quod in Lusitania ad Oceanum in ea regione, ubi est oppidum Olysippo monte Tagro, quædam è uento concipiunt equæ, ut hîc gallinæ quoq; solent, quarum oua hypenemia appellant: sed ex his equis qui nati pulli non plus triennium uiuunt. Constat in Lusitania circa Olyssiponem oppidum & Tagum amnem, equas Fauonio flante obuersas animalem concipere spiritum, idq́ partum fieri, & gigni pernicissimum ita, sed triennium uitæ non excedere, Plinius & Solinus. Proprium equæ est (ut Albertus scribit ex Auicenna) pede aut coxa aliquantulum recalcitrare cum desyderat coitum: & hoc modo aperit uterum, hauritq́ eo meridionalem aut septentrionalem uentum, quo plurimum delectatur. Scribit etiam Auicenna senem quendam fide dignum, natum in insula cui Arabicum nomen Deakusa, sibi narrasse, quod equa Arabica illic concepto uento non cessârit currere per desyderium coitus, donec octo leucas emensa fines insulæ attigit. Equi quando euentari (ἐξανεμοῦσθαι) dicantur, supra ex Aristotele docui in mentione libidinis equorum. A coitu solæ animalium currunt ex aduerso Aquilonum Austrorúmue, prout marem aut fœminam concepere, Plinius. In Lusitania iuxta flumen Tagum equas Fauonio spirante concipere falsò prodidisse complures ait Iustinus, figmentumq́ ex equarum fœcunditate ac gregum multitudine, qui in ea prouincia multi & pernices uiuuntur, fluxisse autumat. Eorum qui aliter opinantur turba eliditur Iustinus, quibus diuus Augustinus ascribi potest. Nonnulli si uentus à masculis flauerit, equas obuersas odore fieri prægnantes tantum, atq; ex ijs natos pullos triennium uitæ non excedere produnt. Silio Italico, Septimaq; his stabulis longissima ducitur ætas, Hæc Io. Brodæus. Fit in equorum genere, inquit Aristoteles, ut aliæ omnino steriles sint, (quod & alibi affirmat:) aliæ concipiant quidem, sed ædere nequeant: cuius rei indicium aiunt, quòd fœtus circum renes alia quædam, specie propemodum renum, ita continet, ut rescissus quatuor renes habere uideatur. ¶ Quomodo efficiatur ut armentitiæ concipiant, legimus in Hippiatricis Græcis capite quintodecimo: Si gregalem, inquit Hippocrates, equam concipere uelis, urticam in os equi pellito: & reliqua. Porrò sterilis equa concipiet, si fascem porrorum in pila tusum uini cyatho perfundes, & cantharides uersicolores numero duodecim, ex aqua biduum oriculario clystêre in uuluam ingeres, postero die equum ad ineundam fœminam emittes: postquam desilierit, bis genitales locos elues. Aliud, Nitrum, passeris fimum, resina terebinthina simul deteruntur, & in unum coacta naturalibus inseruntur. ¶ Vbi equæ conceperint, obseruandum est ne misceantur plus iusto, néue in locis frigidis diuersentur: frigus enim grauidis aduersatur, Absyrtus in Geoponicis. Grauidæ non urgeantur, nec famem uel frigus tolerent: nec inter se loci comprimantur angustijs, Palladius. Cum conceperint equæ, uidendum ne aut laborent plusculum, aut ne frigidis locis sint, quòd algor maxime prægnãtibus obest. Itaq; in stabulis ab humore prohibere oportet humum, clausa habere ostia, ac fenestras, & inter singulas à præsepibus interijcere longurios, qui eas discernant, ne inter se pugnare possint. Prægnantem neq; implere cibo, neq; esurire oportet, Varro. Post conceptionem (inquit Columella) maior prægnantibus adhibenda cura est, largoq́ pascuo firmandæ. Quòd si frigore hyemis herbæ defecerint, tecto contineantur: ac neq; opere neq; cursu exerceantur, neq; frigori committantur: nec in angusto clausóue, ne aliæ aliarum conceptus elidant: nam hæc omnia incommoda fœtum abigunt. Cauendum ne grauidæ pabuli mutatione tententur, neq; infestentur aquarum insuetarum nouitate, siquidem huiuscemodi peregrinarum rerum obiectu facile abortus contrahitur, Anatolius.

Non illas grauibus quisquam iuga ducere plaustris,
Non saltu superare uiam sit passus: & acri
Carpere prata fuga: fluuiosq; innare rapaces.
Saltibus in uacuis pascant: & plena secundũ
Flumina: muscus ubi, et uiridissima gramine ripa:
Speluncæq; tegant: & saxea procubet umbra, Vergilius.

Grauidæ mox separentur à maribus: & ita curentur ut neq; macilentæ nimis, nec obesæ euadant, sed inter utrunq; habitum mediocres. Vterq; enim immodicus, ut uel abortus fiat, uel infirmior aut minor fœtus, in causa est, Ruffus. Nec impedit partus quasdam ab opere, falluntq́ grauidæ. Vicisse Olympia prægnantem equam Echecratidis Thessali inuenimus, Plinius. Quæ cura prægnantibus adhibenda, Vt facile partus ædatur, Ad secundas hærentes, Mulomedici Græci docent capite quintodecimo: item de perferendo uentre & enecando partu, partim eodem, partim antecedente capite. Vide etiam nonnihil infra, in tractatione de morbis equorum in ijs quæ utero accidunt. ¶ Certum est equas, si sint grauidæ, tactas (à muliere profluuio mensium laborante) abortum pati: quin & aspectu omnino, quamuis procul uisas, si purgatio illa post uirginitatem prima sit, aut in uirginea ætate spontanea, Plinius. Abortum facit equa odorem sentiens fungi fumigantis lucernæ extinctæ, quod & mulierum nonnullis accidit, Aristoteles, Aelianus, Rasis & Albertus. Ex his Aristotelis uerbis corrupta iudico ea quæ Vincentius Bell. citat ex Zenonis de animalibus libro, Equa fœta (inquit) cum odoratur quod est in sepo uaccæ, egreditur

ditur partus eius. Abortiunt ferè iumenta, glandibus cerri deuoratis, Russius. Ex sene quodam nostrate audiui, gentianam quoque abortus causam esse equabus. Si postea quàm trachuri caudam absciderit, ipsumque in mare liberum emiseris, eam equæ uentrem ferenti appendas, non multò certe post abortum pariet, Aelianus. Aegyptij mulierem quæ abortiuum fecerit significaturi, equam scribunt quæ lupum presserit. Equa enim abortit, non modo si lupum calcauerit, sed etiam si ipsius uestigia attigerit, Orus. Vide infra capite quarto. Si cum equa ex equo prægnante coierit asinus, foetus iam conceptus corrumpitur, Aristotel. Et rursus, Quum equus cum asina, uel asinus cum equa inierit, multò magis abortus cosequitur, quàm cum unigenæ inter se iungantur: uerbi gratia, equa cum equo, aut asina cum asino. Conceptum ex equo secutus asini coitus abortu perimit: non item ex asino equi, Plinius & Aristoteles, qui causam reijcit in asinini seminis frigiditatē. Et rursus, Equi geniturā (inquit Aristot.) corrumpit asinus: sed equus asini minimè, cū equa iā asini initu cōceperit.

¶ Si aut partu aut abortu equa laborauit, remedio erit, filicula trita & aqua tepida permista, dataque per cornu, Columella. Scythæ equabus grauibus equitant, cum primum se mouerit foetus, & nimirum eas proficere ad partus facilitatem arbitrantur, Aristoteles. Equi & ijs cognata animalia, quanquam minus temporis uiuunt, tamen diutius uterum ferunt: alia enim annum, alia quod plurimum menses denos grauida exigunt, Aristoteles. Idem problematum sectione 10. Equus (inquit) ut tardius maximè quàm homo parit, sic uiuere minus potest: cuius rei causam, uuluæ siue uteri durities habet. Quomodo enim ager sitiens haud citò suas stirpes enutrit: sic durior uulua equarum, informando nutricandoque suo foetu remoratur. Annum uterum fert & asina & equa, Aristot. Partus asinarum à tricesimo mense ocyssimus: sed à trimatu legitimus: totidem quot equę, & eisdem mensibus, & simili modo, Plinius. Partum in eo genere undenis mensibus ferunt, duodecimo gignunt, Aristoteles & Plinius. Equa cum conceperit duodecimo mense parit, Varro ex Magone & Dionysio, Columella. Ventrem fert duodecim menses, Varro. Et alibi, Duodecimo mense die decimo aiunt nasci: quæ post (id) tempus nascuntur, ferè uitiosa atque inutilia existunt. Equarum natura est partū spatio duodecimi mensis absoluere, Palladius. Equa uterum gerit undecim mensium decemque dierum curriculo, Absyrtus. Mares citius perficiuntur in utero quàm foeminę. Equa facillimè omnium quadrupedum parit, Aristot. Et rursus, Cæterę quadrupedes iacentes parere solent: at uerò equa cum tempus iam ædendi appropinquârit, erigit se, stansque emittit partum. In hoc genere grauida stans parit, Plinius. Equa singulos parit, Aristoteles. Et rursus, Pariunt magna ex parte equæ singulos: sed gemellos quoque aliquando complurium procreant. Singulos gignunt equi, Plinius. Equa uacat admodum purgamentis in partu, (Græci lochia uocant:) minimumque emittit profluuium sanguinis, uidelicet pro corporis magnitudine, Aristoteles. Cum peperit, statim secundas deuorat, atque etiam quod pulli nascentis fronti adhæret hippomanes dictum, Aristot. De polio seu pullio dicto, quod ante partum emittit equa, dixi supra in hippomane. ¶ Matrices equas quidam uocat eas quæ foetum alunt. Pullatio & pullities apud Columellam foetura pullorum est, uel ipsi pulli: sed de alijs quoque animalibus non equis tantum in usu sunt. Asinis à foetu mammæ dolēt, ideo sexto mense arcent partus, cum equæ anno propè toto præbeant, Plinius. Lactare mulum semestre temporis spatium referunt, equo autem plus temporis tribuunt, Aristot. Equi & asini ad biennium lactentur, Anatolius. Pullus commodissimè ablactatur hoc modo, Separetur à matre triduo ante plenilunium, & per horas uigintiquatuor ab ea exclusus, rursus mane admittatū, & ubi lac copiosè suxerit adeo ut uenter turgeat, remoueatur nec admittatur amplius: sic deinceps habitior manebit, & elegātior fiet, Author obscurus. Quinquemestribus pullis factis, cum redacti sunt in stabulum, obijciendum farinam ordeaceam molitam cum furfuribus, & si quid aliud terra natum libenter edent. Anniculis iam factis dandum ordeum, & furfures, usque quoad erunt lactentes. Neque prius biennio confecto à lacte remouendum, Varro. De hippothelis asinis qui lacte equarum aluntur, paulò post dicam. Terram attingere ore pullum triduo proximo quàm sit genitus, negāt posse, Plinius: ut supra etiam in B. dictum est. Pulli equarum nati manu tangendi non sunt, quia eos tactus lædit assiduus: quantum ratio patitur, defendantur à frigore. In pullis pro ætatis merito ea sunt consideranda, quæ signū bonæ indolis monstrant, quæ in patribus, uel matribus spectanda præcepi: dabit & hilaritas & alacritas, agilitasque documentum, Palladius. De ijs quæ circa pullum eligendum consideranda sunt, satis iam dixi capite secundo. Si partus prospere cessit, minimè manu contingendus pullus erit. Nam læditur etiam leuissimo contactu. Tantum cura adhibebitur, ut & amplo & calido loco cum matre uersetur, ne aut frigus adhuc infirmo noceat, aut mater in angustijs eum obterat. Paulatim deinde producendus erit, prouidēdumque ne stercore ungulas adurat: mox cum firmior fuerit, in eadem pascua in quibus mater est, dimittendus, ne desyderio partus sui laboret equa. Nam id præcipue genus pecudis amore natorum, nisi fiat potestas, noxam trahit, Columella. In decem diebus secundum partum cum matribus in pabulis prodigendum, Varro. Et rursus, Pullos, cum stent cum matribus, interdum tractandum, ne cum sint disiuncti, exterreantur, & reliqua, ut in domitura ipsorum dicam 5. capite. Præsepia altiora esse oportet, ad quæ iumenta capistrentur, ut sursum uersus spectantia cibum capiant. Id maximè in pullis obseruandum est: sic enim erecta ceruice niti consuescent: quæ res equino pecori maximam uenustatem adfert, Anatolius. Et rursus, Equa post alterum aut tertium mensem (ædito iam partu) longè magis exercitationibus credi debet, quò lac in ea præstantius gigna

tur: sequens equuleus cursibus committatur. Si pulli molles gerant ungulas, asperis locis eos citatius agemus, calculos pedibus substernentes: sic enim ungulæ durantur: quæ si ijs parum adhuc solidatæ mollescant, hanc curationem oportet adhibere: Adeps suilla uetus, & hircina, sulphur ignem non expertum, & alliorum spicæ miscentur: ijs ungulæ & earum caua perunguntur, Hæc Anatolius. Pascua prouidere oportet nō adeò mollibus locis nata, ut ungularum firmitas de asperitate nil sentiat, Palladius. Ad firmitatem ungulis comparandam, utile uidetur ut pulli saxosis & montanis locis nascantur, ut duris & asperis locis & aëre frigido durescant. Conducunt autem montana loca duplici nomine: primum quia pedes in eis ualidiores, aptiores, crassiores ac duriores reddunt: deinde quoniam subinde per inæqualia loca ascensu descensuq́ exercitati, laboribus sustinendis præparantur roboranturq́, Russius. ¶ Ex asino & equa (inquit Plinius) mulus gignitur mense duodecimo: Ad tales partus equas neq; quadrimis minores, neq; decennibus maiores legunt: arceriq́ utrumq; genus ab altero narrant, nisi in infantia eius generis quod ineant lacte hausto. Quapropter subreptos pullos in tenebris equarum uberi, asinarúmue equuleos admouent. Gignitur autem mula ex equo & asina, sed effrenis & tarditatis indomitæ. Equo & asina genitos mares hinulos antiqui uocabant: contraq; mulos, q̃s asini & equæ generarent. In plurium Græcorum est monumentis cum equa muli coitu natum, quem uocauerint hinnum, id est paruum mulum. Generãtur ex equa & onagris mansuefactis mulæ ueloces in cursu, &c. Hucusq; Plinius. Equuleos q̃rum hoc in loco Plinius (lib. 8. ca. 44.) meminit, Aristoteles hippothelas quasi equimulgos uocat. Arcebit (inquit) ab initu & asinum equa, & equum asina: nisi contigerit ut asinus equæ lac hauserit: ob id de industria pullos asinorum supponunt, qui uocantur hippothelæ, Hermolaus. Pullum asininum (inqt Varro) à partu recentem subijciunt equæ, cuius lacte ampliores fiunt, q; id lac q̃ asininum ac alia omnia dicunt esse melius. Præterea educant eum paleis, &c. ut in Mulo persequemur. De equi & asinę, uel asini & equę coitu, gestatione, partu, & alia quædam uide supra in historia Asini. Si quem mulorum genus (inquit Palladius) creare delectat, equam magni corporis, solidis ossibus, & forma egregia debet eligere, &c. ut in Mulo explicabitur, ubi etiam de asino admissario ad mulos procreandos eligendo copiosè tractabimus. Anna socer Esau primus equis asinas copulauit, ut Iudæi asserunt, Isidorus. Equarum iubas tondere præcipiunt, ut asinorum in coitu patiantur humilitatem: comantes enim gloria superbire, Plinius, & Aelianus, cuius uerba in Mulo recitabo. Quin & alioqui equarum libido extinguitur magis iuba tonsa, Aristotele teste, & frons tristior redditur. Cur Elei equas finibus eductas iniri faciant, Plutarchus inquirit problemate 52. inter Gręcanica: & Leonicenus in Varijs 1. 62. Cur equæ in Elide ex asinis concipere non potuerint. Muli asiniq́ (inquit Herodotus libro 4.) uim hyemis ferre non queunt: quò magis miror cur in omni Eleo agro muli nequeunt gigni, cum neq; locus sit frigidus: neq; ulla alia causa appareat. Aiunt Elienses ipsi ex imprecatione quadam id sibi contigisse: Cumq; tempus aduentat conceptus equarum, se in loca finitima illas educere: Ibi postq; admiserint asinos dum equæ conceperint, tunc rursus eas reducere.

De sanitate equorum tuenda, & præcauendis morbis.

Mulomedici & ueterinarij dicuntur communi uocabulo, qui ueterina curant, equos, mulos, asinos. Dicuntur autem ueterina animalia ad uecturam idonea, quę aliquid uehere possunt, quasi ueterina, q; ad uentrem onus religatum gerant. Vngulæ ueterino tantum generi renascuntur, Plinius. Et genus omne q̃d est ueterino genere partum, Lucretius lib. 5. Veterinarium pro medico ueterinorum dixit Columella, & medicinam ueterinariam. Vegetius artis ueterinariæ siue mulomedicinæ libros quatuor reliquit, & eadem uocabula in præfatione usurpat: quanq; ars ueterina in excusis codicibus legitur, perperam ut uidetur. Equarius, equorum curator, apud Solinum capite 5. Herophilus equarius medicus, Valerius Max. Equorum medici, equinarij, ueterinarij, manucalci, mulomedici appellantur, Textor. De medicinis uel plurima sunt in equis, & signa morborum, & genera curationum, quæ pastorem scripta habere oportet. Itaq; ob hoc in Gręcia potissimum medici pecorũ κτηνιατροι appellati, Varro. Iulius Firmicus ἱππιατρον dixit. Marescalcũ Rusius & alij uocant chirurgum (ut ita dicã) equorũ, qui uel secando uel urendo eis medetur. ¶ ἱππιατρικὰ (intellige βιβλία) Absyrti & aliorum Græce extant. Eadem Latinitate donauit Ioan. Ruellius, cuius translatio pura qdem & elegans in Latino sermone est: q; ad rem uerò, multis in locis & manca & corrupta, ut ipse cum Græcis conferendo animaduerti. Sunt autem præter Absyrtum authores isti, Hierocles, Theomnestus, Pelagonius, Anatolius, Tiberius, Eumelus Thebanus uel Chiron, Archedemus, Hippocrates, Aemilius Hispanus, Litorius Beneuentanus, Himerius, Africanus, Didymus, Diophanes, Pamphilus, & Magon Carthaginiensis. Citantur etiam obiter in eodem opere, Agathotyches, Nephon, Hieron, Cassius, Hemerius. Geoponicorum etiam, quæ Constantino adscribuntur, liber sextusdecimus ἱππιατρικήν continet: sed ita ut omnia ex Hippiatricorum uolumine iam dicto desumpta uideantur. Nonnulla quæ in Geoponicis legebantur, & in Absyrti, &c. Hippiatricis deerant, Ruellius translationi suæ adiecit. Scripsit & Laurentius Rusius librum eiusdem artis: in quo præter alios authores, copiosè de frenis eorumq; differentijs tractat, expressis pariter picturis eorum. Primus omnium puto hippicum, id est de equis & equestri arte librum Simon quidam Atheniensis reliquit, ex quo omnia quæ placebant in suum transcripsit Xenophon, nos pleraq; ex Xenophonte in hunc nostrum. De equis præterea (ut Camerarius obseruauit) quædã scripsit Cleodamas Achnæus:

Plinius

Plinius etiam, qui ipse librum se de iaculatione equestri edidisse ait, tradit equitem quendam Sarmenem primum de equitatu scripsisse, effictum à statuario Demetrio: Et Mecón quidam, & alij. Magister Maurus Hippiater citatur à Laur. Rusio cap. 144. & 151. Petri Crescentiensis de agricultura liber nonus capita 57. de equis continet. Multa de ijsdem docet Albertus Magnus quoq; libro 22. historiæ animalium: Multa etiam rei rusticæ prisci scriptores, Varro, Columella, Palladius. Extant denique in omnibus ferè uulgaribus linguis de equis curandis cōscripti libri, Germanicè, Italicè, Gallicè: Italicè quidem excusum uidi Augustini Columbini librum.

¶ Quæcunq; ad equi sanitatem tuendam, uel cauendos morbos præcepta pertinent (ὑγιεινὰ & προφυλακτικὰ Græci uocant) partim hoc in loco trademus, partim capite quinto, in ea parte quæ est de tractandis equis. ¶ De dentibus equi, q̃s uulgo scalliones uocant, & eorum exemptione, supra dictum est. Ad hos autem eximendos (inquit Rusius) tempus uindemiarum aptissimum est: nam si racemi uuarum in cibo eis tum dentur, uulnera oris melius curantur & consolidantur, nec uermes aut prauæ carnes innasci possunt: itaq; ex hoc cibo os equi melius efficitur, ac ipse etiam pinguescit. Ad eandem curam (scallionare uocant) obseruandum est ut Luna decrescat. ¶ Animalium dorsa ut laboris plurimum sentiunt, ita diligētius sunt curanda. Exceptis enim his qui deputati sunt circo, reliquum mulorum, equorum, asinorumq; genus sub sellis aut sagmis solo tergo præstat officium. Vnde laudabilior industria est, quæ incolumitatem tuetur, q̃ quæ cupit læsa curari. Nam diligentia defendit à uitio: si centones uel saga primum sufficientia, deinde mollia imponantur, & lota, atq; ad tempus diligenter excussa, ne aliqd sordium aut asperitatis inhæreat q̃d sub pondere inulceret pellem: tunc sagmarum uel sellarum mensura conueniens & apta qualitas debet adhiberi. Si em̃ ista minora fuerint uel maiora, angustiora, uel ultra modum lata, uel quæ non congruunt, grauiter nocent. Hinc enim collisiones, suppurationes, apostemataq; nascuntur, cum nimis locis inæqualibus premitur pondere, uel discentes tracturam mercurius aut spina deteritur. Ipsorum quoq; pondere, etiamsi in stratis nulla sit culpa, enormitas nocet, & ideo temperanda est mensura ne inferat uulnus, Hæc Vegetius. ¶ Multum autem refert (inquit Columella) robur corporis ac pedum seruare, q̃d utrūq; custodiemus, si idoneis temporibus ad præsepia, ad aquam, ad exercitationem pecus duxerimus, curæq; fuerit, ut stabulentur sicco loco: sed de stabulis instituendis capite 5. dicetur. Auena aliáue annona equo exhibenda, bene purgentur prius, ne quid pulueris aut aliud inutile insit: puluis enim facile tussim inducit, & interiora desiccat, quod malum ferè incurabile est, Rusius. Iumenta sæpe morbos concipiunt, si sudant, & à concitatione confestim biberint, Columella. Fatigatis aut calescentibus ne cibus, minusq; potus præbeatur: ne uel celer interitus sequatur, aut uenenum in crura decumbat, &c. Camerarius. Et rursus, Crithiasis omnia membra debilitat, ut nec ingredi ueslit equus, & pascatur humi iacens: idemq; accidit de potu intempestiuo, sed cum minore periculo. Sed de hoc & eo q̃d ex retenta urina in longiore itinere fit periculo, amplius dicam capite 5. Tempore ueris equum frenatum Soli matutino aliquantisper exponere, ad sanitatem tuendam facit. ¶ Plurimum iuuat (inquit Vegetius) si sæpius & cum moderatione animalia sedeantur (forte exerceantur, nempe equitando.) Nam imperitia rectoris, & incessus eorum debilitat, & mores, præcipuè seruorum impatientia, qui absentibus dominis ad cursum eq̃s uehementer stimulant, & non solum flagellis, sed etiam calcaribus cædunt, dum aut inter suos uelocitatem cupiunt experiri, aut cum alienis uehementi obstinatione contendunt, nec reuocant aliquando currentes, nec temperant: neq; enim de damno domini cogitant, quod eidem contingere gratulantur. Quam rem diligens paterfamilias summa seueritate prohibebit, & iumenta sua idoneis & moderatis hominibus, scientibusq; tractare committet. Post sudorem quoq; si æstus sit, pusca os ablui conuenit: si hyems, muria. Vinum quoq; & oleum faucibus infundi oportebit ad cornu, æstate frigidum, hyeme tepefactum, ita ut hyeme meri sextario, olei unciæ tres, æstate autem duæ tantummodo misceantur, Hæc Vegetius. Accidit his equis qui parum exercentur, ferè ut anhelitus difficultate laborent, Camerarius. ¶ Vicinū stabulum conuenit esse loco arido, stercore uel paleis mollibus adoperto, in quo ante potum animalia uolutentur: Quod exercitium & sanitati proficit, & ægritudinis uitium commonstrat: nam quoties animal, aut non solito more se transuoluit, aut omnino detrectat accumbere, scias illud ex tædio laborare, & ideo separari debere atq; curari, Vegetius. Si ueterinis in itinere defessis sellæ uel sagmæ auferantur ut loco aliquo commodo liberè uolutari possint, ita recreantur ut lassitudine posita, mox iterum laborem tanq̃ recentia subeant, Rusius. τὸν ἵππον ἄγειν ἐπὶ τὸ κύλισμα (codex impressus non rectè habet κλύσμα) καὶ ῥοίζειν, in Hippiatricis legimus: Ruellius absurdè transtulit ad aquationes & lauacra. Et alibi κυλιέσθω καὶ ῥοιζέσθω, æquè absurdè uertit, proluatur & ad cursum leniter incitetur. Κυλίειν quidem uerbum communissimum uolutare signat: unde κυλίστρα, uolutabrum, locus in quo se uolutant animalia. Ῥοίζειν rarius & obscurius est: uidetur autem significare ad cursum incitare: ῥοιζεῖν enim circumflexum Hesychius & Varinus exponunt, διώκειν, ὁρμᾶν, τρέχειν: & ῥοθεῖν similiter: Hesychius etiam ῥοιβδεῖν, ῥοιζεῖν & διώκειν interpretatur. Ῥοισμός, ὁ τῶν ἵππων ῥυμός, Iidem: quanq̃ hoc nihil ad rem præsentem facere uidetur: nam ῥυμὸν interpretantur temonem inter binos equos. Cæterū cum consydero q̃ apud eosdem ῥοία exponitur locus iuxta fluuium & arenam in quo equi uolutentur, ῥοίζειν uerbum idem quod κυλίειν esse subit, eoq; magis q̃ Hippiatri etiam in locis iam citatis coniungant. Apud Suidam nihil reperio. Optimum fuerit ut interdum ad uolutabra ducantur quæ so

lidas gerunt ungulas: locus ad id eligendus solidus, terrenus, æquabilis, non lapidosus nec salebrosus, quo sese possint citra noxam saburrare. Improbantur læti tractus, βαθύγεοι, graminosi, stercorati, quod expeditum non reddant equum, nec corporis agilitate præstantem. (ὅτι γὰρ οὐ ποιοῦσιν ἐλαφρὸν τὸν ἵππον, καὶ διαφορὰν τῷ σώματι.) Porrò durũ solũ & solidũ, non erit eis alienũ, Absyrtus interprete Ruellio. ¶ Equũ aiunt lauatione & unguẽtis delectari, Aelian. Monent quidã ne macilenti equi supra uentrem in aquam adigantur: quod uentre eis refrigerato alimentum non sentiant: pinguiores uerò sæpius & altius in aquam agendos, sic effici ne nimium pinguescant, & corpus sanum ac integrum conseruent. Equus ad aquam potaturus ducatur paruo passu: & tam mane quàm uesperi retineatur usque ad genua uel paulò supra spatio trium horarũ in aqua dulci frigida uel marina: nam aquæ naturaliter equis conueniunt, dulcis quidem frigiditate, marina uerò siccitate sua constringendo humores qui ad crura descendunt & morborum causæ sunt. Inde rediens equus stabulum non ingredietur, donec crura eius detersa & siccata sint. Nam stabuli uapores in cruribus humidis facile excitant gallas & prauos humores, Hæc Petrus Crescent. ¶ Sunt qui hircos in stabulis alant: tanquam hircinus odor salubriorem equis aërem reddat, & nescio quos morbos amoliatur. Omnis extremi frigoris tolerantior equino armento uacca est, ideoque facile sub dio hybernat, Columella. Si animal (inquit Vegetius) domi forisque perfrixerit, calidioribus unguentis, quæ multa sunt, lumbi eidem confricentur & cerebrum, potionibusque & pigmentis, & herbis quarum feruentior est uis, per os continuò oportet infundi, ut perfrictionis incommodum euincatur atque pellatur. Nam si in uisceribus permanserit algoris iniuria, diuersos periculososque procreat morbos. In locis circa Tanaim & Caucasum borealem tantum est frigus hybernum, ut præ illo equi, muli, & pecora moriantur, ut scribit Dionysius Afer. In Scythia ingentem & diuturnam uim hyemis equi perferunt, muli asinique ne incipientem quidem ferunt, cum tamen alibi stantes in gelido equi labefiãt, asini uerò ac muli durent, Herodotus. Equus hyeme gerat operimentum laneum propter frigus: æstate lineum, ne lædatur à muscis & similibus insectis, Rusius. Si dierum canicularium tempore æstu animal fatigabitur, uel aquis frigidis est perfundendum, uel in mare fluménue mittendum: frigidis etiam potionibus recreandum, ut necessitati laborũ aut temporũ aptior medicina succurrat, Vegetius. ¶ Si sanis est macies, celerius torrefacto tritico quàm ordeo reficitur: sed & uini potio danda est, ac paulatim eiusmodi subtrahenda immistis ordeo furfuribus, dum consuescat faba, & puro ordeo ali. Nec minus quotidie corpora pecudum quàm hominum defricanda sunt, ac sæpe plus prodest pressa manu subegisse terga, quàm si largissime cibos præbeas, Columella. Animalia macie tenuata (inquit Vegetius) nõ absque studio diligenti reuocantur ad corporum firmitatem.. Nam oleo ueteri uinoque permixtis, & tepefactis in Sole, per totum corpus unguntur, & contra pilum multorum manibus perfricantur, ut & nerui mollescant, & cutis laxetur, & sudor erumpat: Quo facto cooperta in pontili strato collocentur. Et si hyems fuerit, condita cum semiuncia apij seminis triti, & olei tribus uncijs calefacta per os ipsius oportet infundi. Si æstas fuerit, absinthium uel rosatum cum quatuor scrupulis croci, & duabus uncijs olei frigidum per os similiter debet accipere. Quorum si non suppetit copia, uinum simpliciter conuenit præberi cum cæteris. Præterea eiusmodi species tempore hyemis cum hordei modijs quatuor misces, fabæ sextarios octo, tritici sextarios quatuor, ciceris sextarios octo, fœnigræci sextarios quatuor, erui sextarium unum: & si meritum equi uel facultas domini suppetit, uuæ passæ & nuclei sextarios singulos: quæ omnia solerter commista cum fuerint, unum modium in aqua mundissima pridie debes infundere, & paululum mane siccare, ex quo equo semimodium ante prandium, & semimodium ad uesperam dabis per plurimos dies in loco optimo. Vigintiuno die ita stabuletur, ut intrinsecus bibat. Quòd si ultra modum sagina prouenerit, ne plethora noceat, auferendus est sanguis à matrice. Præterea graminum radices, quas aratrum frequẽter euellit, studiosè collige, & quàm potueris longas minutatim concide, hordeoque commisce, & quotidie præbere non dubites. Aestate uerò, excepto eruo, species illæ quas diximus, pro æstimatione mensuræ farraginis adinuicem præbeantur, hoc est, hordei uiridis plures maioresque fasciculos, tritici uel ciceris, uel fœnigræci minores & pauci: Quæ omnia contusa oportet apponi, Hucusque Vegetius. Aegrotanti pecori aut fame confecto (ut in Hippiatricis Græcis legimus cap. 119. in translatione Ruellij) curatione huiusmodi opus est: Seminis apij sextarius unus, seminis lini drachmæ tres, fœnigræci sextarij duo, erui trepondo, radicis panacis, iridis Illyricæ, herbæ Sabinæ, singulorum selibra, axungiæ libræ sex, uino excipiuntur uetere, & coguntur in pastillos, qui siccantur in umbra. dantur iuglandis magnitudine: cum mellis tribus uncijs, & uini ueteris uno sextario resoluuntur, nihil (&, pro μὴ lego καὶ) per triduum infunditur. Canis etiam caput efficaciter suffitur, sic ut nidor naribus hauriatur. De morbosa corporis macie dicam plura inferius, ubi de morbis toti corpori communibus agam. Nec conuenientium potionum (inquit Vegetius) cura debet cessare: nam languor, macies, & tussis, & internorum dolor facile submouetur, si sulphuris uiui semunciã, id est scrupulos duodecim, myrrhæ scrupulos quatuor, redactos in puluerem, ouoque crudo immixtos cum hemina (sextario, ut habetur libro 4. cap. 8.) uini optimi per os dederis. Est alia sumptuosior, sed accommodatior potio ad omnes morbos, quæ & celeriter reficit, & cum intrinsecus purgauerit, curat omnes morbos, tussim ueterem, phthisicos, uulsos, & quæcunque uexata sunt in opertis. Ptisanæ sextarium, seminis lini heminam, fœnigræci heminam, croci unciam, acronem salsum porci pinguis, uel longanonem; uel si porcina defuerint, caput hœdinum

num depilatum, cum pedibus suis, & cordulis intestinorum mundis, hyssopi fasces duos, cochleas germanas quindecim, bulbos quindecim, ficos duplices uiginti, rutæ fasciculum unum, baccarũ lauri cum uirent sextarium, dactylos uiginti, allij capita tria, seui caprini uncias sex, pulegij sicci fasciculum: hæc omnia purgata leniterq́ contusa decoques in aqua cisternina, uel cœlesti, donec acron ille uel certe caput hœdi liquescat & dissoluatur ab ossibus: propter quod assiduè aquam refundis (adijcies) ne comburatur, sed feruendo pinguescat, uel succus ipse pinguior (spissior) efficiatur. Post hæc diligentissimè colabis ad colum, (excrementa & ossa abijcies) tum tragacanthæ unciam in tres diuides partes, ita quod exinde in unam potionem missurus es, pridie infundas in calidam, ut inturgescat. Tunc addis passi sextarios tres, & tribus diebus singulos sextarios dabis, oua numero sex (in die secundo olei rosati oua plena numero duo) butyri uncias tres. (In die tertio) anagallici uncias tres: amyli uncias tres: pulueris quadrigarij (quem describit lib. 4. ca. 13.) selibram, lomenti fabę selibram. Quæ omnia misces, ut dictum est, æquis ponderibus per triduum diuides (ita temperabis ut per cornu defluant) & ieiunum animal potionabis, & horis aliquot deambulare facies, usq; ad septimam, à cibo abstineatur & potu, Hæc Veget. 1. 56. & rursus 4. 8. ubi pauca quædam uariant, & medicamentum ad Chironem refertur. Et si uolueris (inquit) septem diebus interpositis repetis & das à capite potionem. Aliud ibidem, q̃d iumenta à morbis uindicat & custodit: Gentianæ, aristolochiæ rotundę, myrrhæ troglodytidis, rasurę eboris, & baccarum lauri æquis ponderib. puluis immixtus, (si ebur demas, erit theriaca diatessaron dicta: describitur etiam in Hippiatricis cap. 123. in Ruellij uersione, hoc titulo, Potio necessaria omni tempore prælibanda.) ex quo grande cochleare plenum sumis: Addes hyssopi triti scrupulos quatuor, mellis uel passi uncias tres, uini sextarium, gisni resoluti pastillum unum, post cursum siue post laborem conditi bene (piperati) heminam adijcies, æstate roris (forte roris marini) uel absinthij tantũdem, & per os dabis ad cornu. Idem Vegetius 5. 75. potionem contra omnes morbos describit. Eryngij radices aduersus morbum tàm equorum q̃ boum plurimũ prosunt, ut in Boue ex Vegetio docui. Nec equi nec boues morbo prementur aliquo, si illis cornu ceruinũ appenderis, Absyrt. in Geopon. Si æstu animal fatigatur, puscam cum pulegio trito misces, naresq́ & faciem confouebis, oua quoq; trita cum hemina uini ueteris optimi faucib. infundis, ut per oui refrigerium uini uirtus accrescat. Infusio uires equi recreans describitur in Hippiatricis Græcis capite 128. item potio quæ uires mirificè reficit, & ad omnem eorum curationem, præcipuè tussis, conducit: & cum aliæ diuersæ infusiones potionesq́, tum quæ ab anni partibus æstiuæ aut hybernæ cognominant̃: & alia quædam medicamenta communia, quanq; & morbis quibusdam peculiaria neglecta ordinis ratione inserant̃. Si cum incessit hyems (ut in Hippiatricis Græcis legimus, ca. 129.) animal oleribus uesci placet, pridie diligenter olus excoques, & in offas agglomerabis, addito oleo, & trito sale, petroselino & cumino illo die. Postridie siccius offerri condimentũ procurabis, axungiam adijcies & exhibebis. Et mox, De danda adipis offa: Optimũ aduersus intestinas ualetudines auxilium, cũ hyems adest, offas axungiæ cũ pice liquida & oleo præbere: sed cum æstas accessit, axungiam ex melle, butyro, porris, & rosaceo dedisse satis est. Verũ hoc medicamen subinde repetens animal adsumat. Græci priorem curationem λαχανισμόν uocant, posteriorem ὀξυγγιασμόν. Alias quasdam compositiones prophylacticas, hoc est ad præcauendos huius armenti morbos, inferius recensebo: ubi locus erit de morbis eius in genere tractandi. Apophlegmatismũ pręseruantem à malide, tonsillis & strumis, descripsi supra in mentione farraginis inter cibos. ¶ Curandum ut equi stabulentur sicco loco, ne humore madescant ungulę: sed stabula qualiter instrui oporteat capite 5. dicemus. Ne ungulas comburat stercus cauendũ, Varro. Animalibus (inquit Veget. 2. 58.) exiguæ ungulę crescunt, uel attritæ (itineris iniuria) reparantur, si allij capita septem (aliâs tria) rutæ manipulos tres, (aliâs rutæ ueteris fasciculũ) aluminis tunsi & cribrati uncias septem, (al' scissi & cribrati uncias sex,) axungiæ ueteris pondo duo, stercoris asinini (recentis) plenam manum commisceas ac decoquas (domi) & utaris (in itinere ad uesperam: Hoc idem medicamentũ describit 1. 56.) Prudentius consilium est pedum tueri sanitatem, q̃ passionem curare. Corroborantur autem ungulæ, si iumenta mundissime sine stercore uel humore stabulentur, & roboreis pontibus consternantur: articuli quoq; uel suffragines post iter calido foueãtur uino. Naturaliter autem molles ungulæ solidantur, si hederæ seminis duas partes, & aluminis rotundi unam partem pariter contundas, & calciatis pedibus per multos dies inducas. Item subtritis pedibus prodest, picis liquidæ selibram, aceti heminam, salis libram, hederæ folijs quantum sufficit pariter contundis, & laboranti quotidie pedes perunges. Mollissimæ ungulæ hoc uno medicamine, quo potentius nihil est, assolent indurari: Lacertum uiuum uiridem, (pedibus iumentorum attritis prodest sanguis lacertæ uiridis, Plinius ut citat Aggregator) in ollam nouam mittis, adijcies olei ueteris libram, aluminis Iudaici selibram, ceræ libram, absinthij tunsi selibram, & decoques cum lacerto: Cum fuerit resolutum, calentia uniuersa colabis, abiectisq́ ossibus & purgamentis, liquatum medicamen in ollam remittes: & cum ungues indurare uolueris, ungulã subradis, & factum unguentum in cannam uiridem mittes, adhibitis carbonibus, propè feruens, per cannam instillas ungulis: prouisurus ne coronam tangas aut ranulas, si his exceptis, in solo & in circuitu solidaturus ungulam confricabis. Memineris autem ungulas excrescendo renouari, & ideo interpositis diebus uel singulis mensibus talis cura non deerit, per quam naturæ emendatur infirmitas, Hæc omnia Vegetius. Et alibi, Pedes equorum post usam eruendi sunt diligenter, ne quid luti uel sordium in articulis basisq́ permaneat. Vnguento etiam confricabis, quod ungulas nutrit & tu-

mat: Picis liquidæ libras tres, absinthij libram unam, allij capita nouem, axungiæ libram, olei ueteris libram semis, aceti acrioris sextarium unum, uniuersa contundes & misces, & decoques, & ex eo coronas uel ungues animalium confricabis. Et rursus 2.55: Animalium (inquit) ungulæ asperitate ac longitudine itinerum deteruntur & impediunt incessum, &c. Et mox post curam apostematis intra ungulam orti, Subtritos pedes fomentabis aqua calida, axungiaq; ueteri perunges: deinde testa candenti decoquis, oleo post & sulphure pariter contrito lana candente leuiter ures per triduum. Si uero contuderit, sanguinem de corona emittes, & calida fomentabis, axungia ueteri perūges: ouinum quoq; stercus cum aceto permiscebis & impones: quamuis alij caprinum efficacius credant. Vngulas his temporibus (inquit Camerarius) fimo bubulo maximè solidari conseruariq; credunt: cuius rationem sunt qui apparere negent: sed adiuuari fimo bubulo ungulas compertum putatur. Parantur etiam ad has uel conseruandas, uel etiam reparandas, medicamenta quædam unctionum. Huiusmodi medicamenta adhibere nostri uocant ynschlaben: Vide infra capite quinto, & hoc ipso capite infra ubi de ungularū cura & morbis tractabit. ¶ Vngulā subradere Veget. dixit, cauare uel squarare Pet. Cresc. Subradit aūt tū reliquū solū, tū chelidòn dicta. ¶ Equorū pedibus (inquit Grapaldus) soleas è ferro addimus, at Nero olim mulis suis ex argēto: Poppea cōiunx Neronis (teste Plinio) delicatioribus iumentis suis soleas ex auro quoq; induere solebat. Aprili quotidie mane in campis per quosuis gurgites equitato, item Maio: sic ungulæ & cornu firmantur. Vtile autē fuerit soleas ex ferro inducere cum noua est Luna, & cum in Virgine uersatur, Obscurus. Contingit aliquando ut nix inter soleas & ungulas equorum recepta congeletur, nostri uocant ynstollen, id ne fiat quidam hoc pacto cauēt: fascias ex marginibus pannorum præcipuè sectas, nouem ferè digitos longas, aqua ardente madidas ferreo instrumento inter soleas & ungulas mane equitaturi infarciunt, & si quid forte promineat, abscindunt: ita ab hoc malo securi totum diem iter faciunt, uesperi rursus auferūt.

Cosmetica quædam, id est quæ ad ornatum & pulchritudinem in corpore equi ab equisonibus fiunt.

Caput equi macrescit (inquit Albertus) & siccatur, si antequ septem annos habeat sæpe aqua frigida abluatur & fricetur. Collum autem eius crassescit, & crines melius crescunt, si aqua calida sæpe ac diligenter iuxta scapulas humectetur, & crines digitis scalpantur & prope caput: sed frigida, non calida aqua: quia caput debet esse gracile. Si mense Maio teneras fagi frondes equis in cibum dederis, pilus elegantior cum aliàs tum colore nascetur, Obscurus. ¶ Equis è cicatrice cur pili nascātur, ijq; candidi, Aristoteles quærit sectione 10. problamate 29. & 31. Cur equis pili per cicatrices oriri queant, hominibus non item, Aphrodisiensis libro primo problemate 46. Pilorum in colore uarietas, itemq; oculorum (ut si unus albi coloris fuerit, alter nigri, uel unus albus & alter uarius, &c.) mutari non possunt, quia contingunt in ipsa generatione, Russius. Vt pili renascantur in cicatricibus, uel qui aliter effluxerunt, Rusius 163. Vegetius 2.63. Cur cicatricibus equorum inspersus hordei puluis faciat ut pili non albi, sed cæteris unicolores oriantur, Aphrodisiensis inquirit lib. 1. problemate 45. Pili concolores nudis cicatricum areis reddentur hoc modo, ut scribit Tiberius: Hordei pinsiti sextarios duos subigito, & adiecta nitri spuma, exiguoq; sale, panes formato, dein in furnum dimittito, donec in carbones redigantur: postremo tusos tritosq; permisto oleo ulcerum cicatricibus oblinito: hoc diebus uiginti facito. Aliud ad idem medicamentum, & alia ut pili nascantur, crescāt, uel colore mutentur, lege ibidem in Hippiatricis Græcis capite 55. item de pilis caudæ, iubæ, & capronarum, ut crescant, et non marcescant aut defluant, capite 54. Quomodo pili nigri mutentur in albos Rusius docet capite 164. Talpam in aqua discoquito, & ius illud, postquam triduo seruatum fuerit, rasis prius locis ubi pilos albos enasci uoles, illinito, eoq; abluito. Vide nonnihil supra capite secundo, ubi de coloribus equorum egi. Sicubi pilos in equo albos desideras, loco raso fel caprinū inunge, Author obscurus. Feces seui in lucernis usti, illitæ partibus glabris pilos eliciunt, ut quidam scribit. Si album pilum nigrescere cupias, Atramenti sutorij scrupulos septem, rhododaphnes succi scrupulos quatuor, sepi caprini quod sufficit, pariter temperabis & uteris, Vegetius 2. 64. nos locum planè corruptum emendauimus ex Græcis Hippiatricis cap. 55. Si ediuerso albos pilos facere uolueris, cucumeris syluestris radicum libram unam, nitri scrupulos duodecim, in pulueres cogis, heminam mellis adijcies, quibus permixtis uteris. Eadem in Græcis Hippiat. loco iam citato paulò aliter leguntur. Vt equis hirsutis pilli nascantur molliores, Hippiatrica 94. Si in tibijs uel alio loco exulcerati pili forte implicentur, psilothra adhibentur, qualia describit Camerarius in Hippocomico suo. Haud scio quali pilorum affectione uitiatos equos Germanicè lego uocari straussbärig. De scabie & pruritu, uide infra inter morbos unionis solutę. Si pili marcescunt uel corrumpuntur in extrema parte caudæ, remedia, Hippiatrica 55. De fluxu pilorum caudæ, Rusius 161. De langio caudæ, qui morbus est instar cancri, Idem 162. De pilorum in cauda rigore, hystrichidem uocant, quod setis suillis similes pili enascantur, Hippiat. 59. Cauda prolixa & densa pilis præcipuum equi ornamentum est. Huius igitur incrementum studiosè procurabitur: quod fiet, si crebrò humectetur frigida, uel etiam sero liquidiore: hoc enim præsentem habere efficaciam quidam asserunt, Camerarius.

De purgatione alui.

De purgatione quæ per farraginem fit, supra docuimus in ciborum mentione. Absyrtus capite 127. uel ut Ruellij translatio habet 122. de infusionibus detectorijs, περὶ καθαρτικῶν ἐγχυματισμῶν, ita scribit:

scribit: Catulum lactentem iugulatum deglubunt, uisceribus & extis exenteratum eluunt, dein ollæ mandant, ut aquæ tantisper incoquatur, dum corpus ossa relinquat: cuius iuris, adiecto melle, per triduum heminas binas quotidie satis est infudisse. Decocto suillæ itidem præstant, aut candidi gallinacei iure: ea maioribus nostris memoriæ tradita sunt. Nos ijs usi fuimus infusionibus, tenuem tithymallum incoquentes in aqua, aut peucedanum, aut absinthium, aut minus centaurium, aut aristolochiæ radicem eodem modo decoctam, aut syluestris cucumeris radicem ex nitro, ut prius scriptum est: aut colocynthidis Aegyptiæ semen cum pulpa cruda resiccatum: sit aquæ modus sextarius, quotidieq́ septem dierum spatio per os infundatur. Optimum fuerit syluestrem cucumerem ex nitro defudisse, Hæc ille. Et capite III. in translatione Ruellij, Tusam (inquit) in tenues particulas syluestris cucumeris radicem insolamus, dum flaccescens inarescat: rursumq́ ut in tenuissima leuigetur, contundimus, adiecto tunsi nitri pari modo: saliq́ permiscentes uorandam obijcimus. Porrò grauidis & uentrem ferentibus iumentis abstinemus: lactarijs (ὑποτιτθίοις) tamen interdum damus. Siquidem & ipsi qui matribus subrumantur equuli, hac ratione purgabuntur. Salem huius gratia permiscemus, ut animal hoc illectum condimento, deiectorium medicamen non aspernetur. Melius cedet si salis surfurosa sordes adijciatur, (κάλλιον δὲ τοῦ ἁλὸς μιγνύειν πίτυρα) sic ut à decimoquinto rem auspicati, quinto quoq́ die, quod est ter in eo temporis spatio, ad calendas usq́ præbeamus. Quod si fuerit ita factum, nec psora nec scabies inuadent, cæteræq́ ualetudines arcebuntur. Audio gentiana etiam exhibita purgari equos. ¶ Vtile est equum (inquit Rusius) semel in anno purgari, ut & firmior ualetudo & ipse uiuacior sit: quamobrem aliquos hic purgandi modos aperiam. Purgatur ergo equus farragine, ut Romæ & locis uicinis fieri solet. Pascuntur enim equi herbis, quas farraginis nomine uocant diebus quindecim, quo tempore abunde purgantur: deinde uerò eodem pabulo etiam pinguescunt. Herbæ genus in Apulia trifolium uocant, (trifolium uulgare, siue lotum pratensem interpretor) quod semel satum triennio durat. Quotannis autem uiridem & teneram herbam producit, quæ per totam æstatem uesca manet. Huius pastu non minus quàm farraginis purgantur simul & habitiores fiunt. Porrò in locis frigidioribus, quales sunt Gallia, Germania, Anglia, & similes, quoniam pascua humidiora, magisq́ uiridia & tenera sunt, equi pratensibus herbis mirificè & purgantur & pinguescunt. In quibus uerò regionib. melones uel pepones abundant, hos fructus minutatim concisos equis exhibent: purgant enim mirabiliter, præcipuè per urinam, & pinguiores deinde reddunt equos. Est & alia ratio, eaq́ melior, huiusmodi: Annona per dies quindecim præbetur, ita purgati habitiores mox fiunt. Huic etiam præferunt eam quæ uuis siue racemis abunde exhibitis purgatio fit: quæ uulsos etiam (morbum pulsiuum) iuuat, & unicè præ omnibus remedijs curat. Similis huic modus est, quod ad purgationem equorum, ficus affatim edendos obiecisse. Sunt & aliæ quædam purgandi rationes, quæ tamen corpus non augent, minusq́ tutò adhibentur, utpote magis medicinales: ex quibus unum & alterum solum proponam, reliquos industriæ peritorum huius artis relinquo. Tincæ uel barbi piscium interanea omnia, siue de uno, siue etiam si opus sit de pluribus piscib. minutatim incisa cum optimo uino albo misce, & per cornu in gulam equi infunde, purgabit mirum in modum. Aliqui siliginem (secale intelligo: sic enim siliginem accipiebant superioris seculi homines indocti) in aqua fluuiali diu coquunt: sed præstat non diu coqui, ita ut non rumpatur cortex, & minus fastidiatur ab equo: deinde siccatam equo annonæ loco in cibo præbent: mirabiliter purgat, & lumbricos etiam expellit. Hoc remedium utile quidem est, modo equi admittant: sæpe enim diebus aliquot aspernantur & abstinent. Curandum est autem ut equus qui herbis purgatur, contineatur sub tecto, & operimento aliquo laneo tegatur, Hæc Rusius. Cannabis aqua sumpta aluo iumentorum prodest, Plin. ¶ Qua ratione cyclo curentur animalia Veget. describit 2. 6. his uerbis: Memineris autē omnes ualetudines capitis, præcipuè ueteres (&) periculosos, cyclo oportere curari: Cui hæc obseruantia & ordo est adhibendus. Triduo ab hordeo abstinebitur animal, temperabitur etiam mollibus cibis, post diem tertiam de dextra ac sinistra, prout ætas aut uires uel ualetudo permiserint, de matrice (sic dicta uena) sanguis auferetur. Quo facto per triduum uiridi cauliculorum ac lactucarum sustentabitur cibo. Primo uno die à cibo eum sustinebis & aqua: nono autem die offas caulium cum liquamine & oleo optimo temperatas non minus uiginti digeras, cui nihilominus lactucam dabis in cibo ter in die. Post potionem bibere semper incipiat. Si uerò uenter uehementer solui incœperit, caulium offas dare desistes: sed dabis paleas & furfures, ita ut sequenti die penitus nihil manducet, sed solam aquam percipiat ad bibendum, ac postero die inducatur in cellam balnei calidam & sudet. Opus est autem diligentia ut reducatur celeriter de calore, ne intercluso spiritu pereat: tunc extergetur diligenter, uinoq́ & oleo largiter perfricatus, accipiet cum nitri puluere folia raphani conspersa, quantum commodum est. Postmodum cum radicibus cucumeris asinini uiridis minutatim concisis oleum optimum misces, & in uase nouo ita decoques ut tertiam perdat: ex quo singulas heminas per capita animalium per triduum dabis, ut potio uentrem resoluat. Sed si ultra modum fluere cœperit, lenticulam & hordeum pari mensura friges, & de his singulas bilibres per dies singulos cum furfure et paleis dabis. Quinq́ itaq́ diebus operam refectionis eius impendes, & leuiter exercebis, ut intelligas quantum uires corporis sanitasq́ profecerit. Post hæc eum pro arbitrio despumabis. Sequente die caput eius purgabis exorica (uox corrupta uidetur) uel radice Dianaria, quam Artemisiam dicimus: si hæc non fuerint, ex liquamine optimo cum oleo misto: cuius ca-

put pedesq́ connectis, cum bene purgatum agnoueris, soluito: butyrum ex oleo roseo solutum infundes in nares, ut illo purgationis mitigetur asperitas, ita ut singulæ cotylæ singulis naribus infundantur. Si supradictæ potiones non soluerint uentrem, mellis, hellebori albi pondus unius denarij cū hemina dulcis uini bene tritum in potione recipiat, uel certe scammoniæ pōdus duorū denariorum diligenter tritæ cum dulcis uini hemina simili ratione diffundes in fauces. Quòd si uenter ultra modum dissolutus discrimen importat, anagallicum succo ptisanæ ad restrictionem ipsius dabis, lenticulamq́ & hordeum frixum, singulas bilibres cum paleis & surfure præbebis in cibo. Ad ultimum, partes quæ in causa sunt, sinapizabis diligenter, sinapizatum cautere ferreo, uel quod utilius creditur cuprino combures, usta curaturus ex more. Potionem quoq; ex antidoto polychresto per dies plurimos dabis, & exercebis leuiter, & ad cibaria ipsius aliquid per partes semper adiunges, donec ad pristinam consuetudinem reuocetur. Insanabiles ualetudines cyclo affirmantur posse curari, id est, insani corroborari: Caduci cyclo curati uruntur in capite: morbidi uerò, dysenterici, coriaginosi, orthopnoici, strophosi, cyclo curentur in renibus. Hucusq; Vegetius.

De sanguinis missione.

Phlebotomum hoc est ferreum instrumentum quo uena inciditur, Vegetius alicubi sagittam uocat, Germani sumpto (ut uidetur) à Græcis uocabulo, ein fliedmen. φλέβα τέμνειν, φλεβοτομεῖν, ἀφαιμάσσειν ἔκ τινος μέρους, apud Hippiatros legimus: item ἐξαιματίζειν τὰς ἐν τοῖς μυκτῆρσι φλέβας, αἷμα ἀφαιρεῖν ἢ λαμβάνειν ἔκ τινος μορίου, κροτάφους λῦσαι, τὰς ὑπὸ [illegible] φλέβας τοῦ ἵππου λῦσαι. Et apud Latinos, uenam incidere uel secare, ferire: apud Vegetium etiam percutere, pulsare: sanguinem detrahere, uel mittere, emittere, auferre, laxare, minuere, subtrahere, tollere: deplere etiam Vegetius dixit & phlebotomare. Et alibi, Vena icta sanguis acontizet, post decursionem fasciola ligabis uenam. De uenæ sectione, & uenarum à quibus sanguis detrahi solet nominibus quædam docui supra capite secundo. Pluribus membris ac morbis (inquit Vegetius) generale remedium diligenter oportet exponi, quòd præcipuè in sanguinis detractione consistit, si rationabiliter pro tempore & uiribus animalium, & pro æquitate perfecti mulomedici adhibeatur industria. Qui si ignarus fuerit huius rationis, non solum per detractionem sanguinis non curabit, uerum etiam periculum iumentis frequentissimè generabit, cum uita uirtusq́ animantium consistat in sanguine. Rursus tempestiuè detractus sanguis, corpori præstare adsolet sanitatem. Et rursus 2. 40. Conuenit de ceruicis curatione dicturo, obseruationem indicare phlebotomi, (phlebotomiæ:) quia circa ea loca frequenter operatur. Detracturus sanguinem animal à cibo abstinebis & potu, æquali loco constitues, tunc locum supra ceruicē alius teneat & adstringat ad normam, ut uena facilius appareat. Deinde supra laqueum de sinistræ manus pollice uenam deprimas, ne ludat, tum sagitta tangas. Duæ autem uenæ à capite summo descendunt & conueniunt se sub maxillis usq; ad gulam, inde à geminis uenis inferius quatuor digitis, ferramentum deprimis, ne in gulam mittas, & bifurcum tangas, & iumentum occidas. Statim sagittam duobus digitis tenebis, nec plus ferri imprimas, quàm extra digitos eminebat. Nihilominus etiam mediano digito manum tuam moderando suspende, ut sit leuior, ne uehemētius imprimas quàm oportet: quia non plus debet quàm mucro descendere. Si parum aptè profluat sanguis, iumēto fœnum dabis aut aliquid quod manducet. Agitatione maxillarū plus sanguinis (de) uena profluet, Hæc Veget. Quæ de phlebotomia equorum in genere scripserunt Absyrtus & Hierodes, & de uenis quibusdam priuatim, leges in Hippiatricis Græcis capite nono: In ijsdem capitis decimi inscriptiones hæ sunt, Vtrum optima equis sit uenæ sectio, Quòd interiores femorum uenas secare non conducat: & quòd uena prope testiculos ὀρχιάδες dicta si secetur, mortem inferat: Et quæ uenę in pede ac circa coronam secandæ sint, quæ non: Quòd ex itinere defessis sanguinem detrahere non conueniat: Quòd post incisionem uenæ non oporteat diu à potu arcere: Rursus quod equo ex itinere fesso non sit secanda uena, & quomodo tractandus sit. Castratorum sanguinem non detrahendum. Hippocrates de phlebotomia equi tum in genere, tum circa ceruicem & tempora: De inflammatione ex phlebotomia. Si uena secta immodicè sanguinem fundat. Rursus ad inflammationes ex phlebotomo, & contra omnem inflammationem. Vt sanitas equi seruetur (inquit Petrus Cresc. & ex eo repetit Rusius) uena colli consueta quater est incidenda anno, scilicet uere, æstate, autumno & hyeme. Equus nunquam debet minui de stontris, seu de pectore, nec de costato seu de flancis, quia tales minutiones requirūt consuetudinem: nisi causa aliqua & necessitas postulet, Rusius. Ad morbos particulares in equis, asinis & mulis sanguinis detractione utendum est, Hippocrates in Geoponicis. Pasce igitur sub uere nouo farragine molli Cornipedes, uenamq́ feri, ueteresq́ labores Effluere aspecta nigri cum labe cruoris, Nemesianus. Equus ut præseruetur à diuersis affectibus, ut minimum ter anno sanguis ei mittendus est, authore Mauro, primò circa finem Aprilis, secundo circa principium Septembris, tertio circa medium Decembris. Mutari tamen hæc debent pro equorum qualitate & locorum in quibus degunt. His autem signis cognoscitur an equus uenæ sectione indigeat, si rubeant oculi, si uenæ plus solito turgeant, si cutis & crines pruriant, si pili cadant, si in dorso equi tumores aliqui rubicundi appareant, si equus non bene concoquat. Hæc cum apparent, principijs obsta, & sanguinem mitte de uena organica equi quæ est in collo (die halßader) idq; satis abunde si uires equi patiantur. Quòd si à phlebotomo uena infletur, impone folia uitis albæ cocta, sic tumor demittetur, Hæc Rusius: Alia sanguinis abundantis signa lege apud eundem cap. 41. Pleriq; ueris tempore (inquit Vegetius

getius 1.22. quotannis de ceruice iumentis sanguinem demere, & sic in herbam mittere necessarium putant, ne ueteri corruptoque sanguis nouus admixtus natura calescens, debilitatem ualetudinisue periculum faciat. Veteres autem prudentioresque authores absque necessitate depleri animalia uetuerunt: ne consuetudo minuendi, si tempore aliquo facta non fuerit, statim intra corpus morbum ac ualetudinem generet. Rectius ergo est minoris ætatis animalibus & bene ualentibus ex nulla parte corporis sanguinem detrahi absque (pro nisi) palato: de quo assiduè tam minoribus quàm maturis detrahendus est humor, ut caput, oculi, cerebrumque releuentur. (Sic etiam lib. 1. cap. 56. De palatis, inquit, singulis mensibus minuente luna sanguis detrahetur: quo facto si qua est capitis passio releuatur, & ciborum fastidium tollitur.) Maturis uero animalibus non incommodum est pulsare uenam cum mittuntur in pascua. Illa tamen in omnibus, qui deplendi sunt, conseruanda est consuetudo, ut pridie quàm uena pulsetur, substentetur leuioribus & parcioribus cibis, ut per diastema composito corpore sint, non turbato per indigestionem. In solo autem æquali statues iumentum, ceruicemque illius loro cinges, quo strictius super scapulas tangatur, ut uena possit ab aliquo clarius intueri. Tunc spongia cum aqua uenam ipsam lauabis, & sæpe deterges, ut altius emineat. Pollicem quoque sinistræ manus interius deprimes, ut non ludat, sed tumidior atque inflatior uena reddatur. Consequenter iuxta præceptum artis, uel animalis ipsius positionem, sagittam dari calibis (forte chalybis, id est ex chalybe) exiges, cotibus bene acutam. Obseruabis quoque ne altius imprimas manum, & gulam atque gurgulionem rumpas, & arteriam præcidas. Hoc enim uitæ consueuit inferre periculum. Percussa uena fœnum uel farraginem ad edendum apponas animali, quatenus agitatione maxillarum per uenam melius erumpat sanguinis impetus. Cum autem niger uel corruptus humor egeretur, uel cœperit manare purior, statim iumentum tolles à cibo, & imposita fistula uenæ plagam astringes. In plaga uerò pittacium imponas, ut diligentius claudat, licet quidam utantur & creta. Deinde in tenebroso loco & calido statues iumentum, & farraginem (si tempus est) uel fœnum mollissimum dabis septem diebus ac noctib. Aquam etiam offeres, ut si uoluerit bibat. Pulsata etiam quocunque loco uena, omnem sanguinem diligenter excipies, & aceto oleoque permistum, uel alijs medicaminibus quæ ratio deposcit, animalis ipsius corpus perunges, præcipueque illum locum, ex quo detractus est sanguis, & qui esse putatur in causa. Constat enim naturali quadam ratione atque beneficio (ut quidam aiunt) ipsum sanguinem, cum superfusus est languentibus membris præstare medicinam, ut tumque siccare. Quam curationis solertiã non oportet omitti. Præterea interpositis diebus post phlebotomum animalia producuntur ad Solem, & sanguis detrahitur eis de palato. Despumantur etiam tertio gradu à dentibus caninis, (uide in Hippiatricis Græcis cap. 4.) quos oportet suspendi altius propter sanguinis fluxum, ita ut ea die mollissimis cibarijs utantur et furfure. Sequẽtibus autem diebus non ex integro hordeum consequantur, sed à uilibus incipiant, & ad consuetudinem per singulorũ dierum augmenta perueniant. Consequenter tepido die ducantur ad mare uel fluuium, diligenterque loti tergantur. Vino quoque & oleo in Sole perungendi sunt diligenter, & confricandi, ut corpora eorum calefacta aut repellant, aut perferant perfricationis iniuriam. Quibus perfectis equi nobiles tunc demum ad labores cursusque itineris reuocentur, Hęc Veget. Venæ autem diei hora secunda, uerno autumnalique maximè tempore incidentur: sed & brumali atque alio quolibet, modo non nimis calido neque æstuante, Camerarius. Sanguis initio uel fine morbi potius quàm in medio mittendus, Veget. Quibusdam equis sua sponte uenæ rumpuntur, & exudat humor superfluus, ijs incidi illę non debebunt: alijs sanis quoque, sed nimium plenis: quod uel de corpulentia, uel de attritus cupiditate, rictuque dentium & capitis iactatione animaduerti solet. His ergo sanguis detrahetur, ut ueteribus placuit, de palato potissimum: sed de collo etiam minui nihil nocuerit, præsertim in consuetudine, ut sæpe accidit, Camer. Admissarijs eo anno quo admissum faciunt uena laxanda non est, ne generationi intentum corpus cura geminæ necessitatis exhauriat, Veget. Sciendum est castrata animalia (idem legimus in Hippiat. cap. 10.) nunque oportere depleri causa herbæ, quæ iam partem uirium cũ testibus amiserint: & si depleta fuerint, uehementius eneruantur, Idem 1. 23. Et mox capite 24. Admissarios etiam equos phlebotomare non est opus: partem enim uirium & sanguinis in coitu natura digerit. Si tamen ab admissura cessauerint, nisi annis omnibus herbarum tempore depleantur, incidunt in cæcitatem: quia id quod coitu digerere consueuerant, declinat in oculos. Absyrtus ca. 44. prohibet uenæ sectionem cum sanguis per dorsum exit, ne intrò reuocentur praui humores. In farciminosi morbi principio uel fine secanda est uena, minimè autem in medio, Veget. Si sanguis nimium abundet in equo, de uena quæ est in medio collo, pro fortitudine & ætate equi sanguinem mittes, usque ad pondus trium uel quatuor librarum: Sin debilis est & pullus, ad pondus unius & dimidiæ uel duarum librarum tantum. Quòd si negligatur uenæ sectio, scabies & ulcera forte cutim infestabunt, Rusius. In morbo quem Albertus & recentiores nominant frenes, copiosa missio sanguinis fit, hoc modo: Vena crassa (inquit Albert.) quæ est inter ambas coxas, & uena quæ sub cauda est, per interuallum quatuor digitorum à natibus incidatur, ut sanguis à natibus extrahatur: idque cito faciendum est: nam differre euacuationem in hoc morbo periculosum est. Mittatur autem sanguis ad animi ferè deliquium. Fit & in eo quem infundaturam uocant affectu, copiosa uenæ sectio. ¶ In quibus passionibus & ex quibus locis sanguis emitti debeat, Veget. 1. 25. docet his uerbis: Morbidis & quibuscunque totum corpus in causa est, sicut febrientibus, de matrice detrahendus est sanguis

Cephalalgicis autem, arpiosis(appiosis forte, ut 2.10.)insanis, cardiacis, caducis, phreneticis; bistruticijs, sicardicijs, rabiosis quoquo modo præcipitur de auriculis sanguinem demere. Veruntamen melius est de temporibus, quæ in dextra ac sinistra sunt parte, detrahatur, id est sub cauatura temporũ tribus digitis ab oculo interpositis inferius uena perquiritur, & ex utraq; emittitur sanguis. Eis uerò quibus suffusio cõtingit oculorum, uel cætera uitia quæ oculis nocent, inferiores uenæ sub oculis positæ, quæ descendunt sub angulis oculorum inferioribus, quatuor digitis inferius quàm oculi sunt, inciduntur. Quibus quidem fastidium inhæret, uel arteriarum uel faucium tumor, uel prægrauatio capitis, de palato auferendus est sanguis. Quibus autem pulmo est in causa uel iecur, uel cætera quæ his uicina sunt membris, de pectore minuendus est, ex uenis quæ positæ sunt in dextra ac sinistra, ubi brachiola coniunguntur, & flexura fit cum armus plicatur. Quibus quidem armus est in causa, de brachiolis sanguis minuatur: quæ uenæ positæ sunt interius, ubi centuriæ, id est musculi brachiolares sunt, sex digitis superius quàm genu, tribus uel duobus digitis inferius q̃ centuriæ. Hæ uenæ sagitta percutiãtur, sed cautè modestéq; tangantur, propter debilitatem animalis: quia hæ commixtæ sunt neruis. Quibus autem articuli in causa erunt, uel si articulus insertus uel intortus fuerit, uel aut aquatilia habuerit, uel quiduis simile in articulis cõtigerit, de subcirro sanguis subtrahi debet: quæ uenæ positæ sunt inferius quàm articuli tribus digitis sub coronam: quæ uenæ cum summa cautela tangendę sunt, quia articulorũ coniunctæ sunt neruis. Creciaco uel si basim mouerit, de coronis rectis tollitur sanguis, Hæc Veget. 1.25. Quibus autem iumentis uel suffusionis uitio, uel per uoluntatem excruciata ungula fuerit, uel quibus remorata basis longi temporis claudiginem fecerit, his quomodo incidenda uena et reliqua cura adhibenda docet capite 26. Et mox capite 27. quibus in morbis & quomodo incidenda sit uena sub cauda, quatuor digitis ab ano, ubi pilos non habet, in media caudæ diuisura, loco prius cæso tabulą aliqua non ponderosa, quousq; se uena demonstret: erigenda est autem & resupinanda cauda ad lumbos. Equus podagricus curatur inter alia remedia si sanguinem tollas è palato non multum, & rursus post septem dies ex posterioribus pedibus proximè talos, ὑποκάτω τῶν ἰγνύων (à suffragine, Ruell.) illum quoq; non multũ, & similiter ex anterioribus, Absyrt. ¶ Si, ubi antea diebus aliquot sponte ieiunarint, mox in furorem uertantur, sanguine detracto iuuantur, Arist. Ad fluxiones oculorum &c. secetur uena in facie ἡ ὑπὸ τὸ μῆλον λεγομένη, Absyrtus capite 11. In palato audio duas aliquando uenas feriri, ut sanguis per gulam defluat. Commendant Hippiatri uenæ sectionem ἐκ τῶν περὶ τὰς κοτύλας φλεβῶν, hoc est, è toris acetabulorum coxendicis, ut Ruellius uertit. ¶ Venæ in equo interdum (inquit Albert.) scinduntur per transuersum, ita ut lignum serra secatur: ex quo ne sanguis uel fluxus ad partes debiliores, ut oculos, pedes aut alias decumbat, incisio hunc in modum administranda est. Pellis equi, ubi incisio fieri debet, primum calida foueri, & à pilis radi, deinde manibus diu fricari debet, ita ut aperiatĩ(eleuetur) aliquantulum: & sic altior paulò circumiacente pelle, findatur secundum longitudinem uenę quæ findenda est: tum uena à carne separeť et findatur: quod si crassa et plena fuerit, detrahať ab ea sanguis quantũ satis est: Mox eleuetur cum bacillo ex ligno molli ad spatium duorũ digitorum: & sic filo molli utrinque ligetur. Facta præcisione capita uenarum ex utraq; parte aliquãtulum adurantur: & tam filum quàm capita uenarum extra uulnus dependeant, ut à uena quæ inter ligaturas est putrefacta leuiter abstrahi possint tum fila tum partes abscissæ uenæ. Quòd si sanguis in aliqua parte, & pręcipuè in pede collectus fuerit, anteq̃ educatur, debet uena ex inferiore parte ligari, & non ex ea quæ ad cor dirigitur: & ita detrahendus est sanguis, Hæc Albert. Vide etiam Rusium ca. 45. de serratione seu laqueatione uenarum. Venarum laqueatio seu incisio (inquit Rusius) omnino uitanda est: quia nunquam erunt equi tam ualidi & robusti q̃ ante fuerunt: nec aliter inde proficiunt, q̃ quòd pulchriores apparent. Cauendum est etiam ne secones (setones) aut laquei unquam ponantur in pectore, nisi causa omnino necessaria postulet: nam grauis inde fit equus, & pectoris grauitati obnoxius.

De cauterijs.

Coquere & decoquere, pro adurere: & cocturam pro adustione, apud ueterinarios Vegetium & Rusium legimus. Καυτὴρ uel Καυτήριον, instrumentum quo ignito urunt: id è ferro fit, uel uulius ècu pro. Adhibetur equis cauterium etiam in curatione per cyclum, præcipuè ad ueteres capitis ualetudines, ut superius dixi ubi de purgationibus alui sermo fuit. ¶ Chirurgia appellatur quodcunq; secatur ferro, uel cauterijs uritur: quæ cum sit omnibus membris animalium, præcipuè tamen capitis necessaria est medicina, Veget. In animalium curis ac medicinis (inquit idem 1. 28.) duplex remedium authores esse uoluerunt: minutionem sanguinis, per quam constricta laxantur: & ustionẽ cauterij, per quod laxata firmantur. Sed cum phlebotomi ratio euidenter uideatur exposita, cauterij quoq;, licet nouissima cura sit, aperienda uidetur utilitas. Nam adustio laxata constringit, inflata attenuat, humectata desiccat, coagulata soluit, fareinomata (uox apparet corrupta) præcidit, ueteres dolores emendat, alienatas corporis partes ex qualibet causa ad statum suum reuocat: super naturam excrescentia, sublata & adusta crescere non patitur. Nam cum candente ferro ruperis cutim, uitium omne concoquitur atq; maturatur, & beneficio ignis dissolutum, per foramina quæ facta sunt effluit cum humore: atq; ita sanatur passio & tollitur dolor. Post quæ cicatricibus clausis, constrictior & robustior redditur locus, ac prope insolubilis cutis. Sciendum uerò cuprina cauteria plus effectus ad curandum habere quàm ferrea. Præterea si in capite morbus est, inuritur ceruix; si subrenalis

est, lumbis ignis adhibetur. Interdũ aũt puncta infiguntur, interdũ ad similitudinem lineæ candens deducitur ferrum, aliquando uelut palmulæ fiunt. In hoc enim laudatur mulomedici ingenium, si ita animal cauterio curauerit, ne deformet. Pro locis autem in quibus est passio, & pro pellis æstimatione, cauteria uehementius imprimuntur aut leuius. Memoria autem retinendum est, quassaturas (aliâs fracturas,) emota uel extorta, aut eiecta de locis suis, uri penitus non debere: nam perpetua debilitas consequitur: sed melius est cum locis suis reposita fuerint, & ligaturis diligentius communita, atque ita naturæ industriæq; beneficio corroborata, chalasticis unctionibus & malagmis, postremum causticis eadem percurare ad spem perpetuæ sanitatis. Quod specialiter admonendum est, ne mulomedici festinantes, dum foco curare cupiunt, animalia debilitent aut deforment, cum phlebotomis, potionibus, unguentis, syringis, medicaminibusq; diuersis ante sit tentanda curatio: & si nihil profecerint, ad extremum ignis adhibetur, Hæc Veget. De cauterijs adhibendis in febri, opisthotono, nephritide, & ijs quæ paraprismata uocant iuxta poplites: &c. & de cauteriorum ustionibus sanandis, qui legere uolet adeat Hippiatricorum caput 97. in quo etiam particulares aliquot compositiones medicaminum causticorum ex calce, chalcitide, &c. præscribuntur: & apud Vegetium libro 4. ca. 14. Si diuturnam equi sanitatem desideras (inquit Rusius) ita ꝙ gallæ, superossa, spinellæ, ierdæ, spauani, curbæ & furinæ, nunꝗ ipsum infestent: & maiore fiducia eum fatigare ausis (affectus enim iam dictos equi præ nimio labore incurrunt) curabis ut equus à perito eius artis homine decoquatur in locis ubi uitia ista oriri solent. Si equi coquantur cum sunt bimi uel trimi, uel anteꝗ separentur de armentis, statim cum iumentis per pascua liberè dimitti debent, non adhibitis alijs medicamentis: sic melius curabuntur, & pulchriores apparebunt cocturæ: ros enim ignem, adustionem, & pruritum mirabiliter remouere, & cocturas curare potest. Sciendum est etiam quòd cauterium eodem in statu, in quo inuenerit equum conseruat: quamobrem si equus alicui ex prædictis uitijs obnoxius sit, non debet ignis remedium adhiberi quousq; dolor cessauerit, Hæc Rusius. Cauteria felicius adhibentur uere uel æstate, Absyrt. item decrescente Luna potius quàm crescente, Rusius. Equum timidum & pigrum ure in flanco in modum rotæ, & fac cruces & punctos in eis: similiter & in renib. & quatuor pulsibus: & panicum edendum obijcito, & in loco calido diligenter custodito, Rusius. Medicamentum causticum ad neruorum dolores Vegetius describit capite ultimo. Cauteria consulunt hippiatri in diuersis morbis, comitiali, stropho, dysenteria, orthopnœa, hydrope, abscessibus morbi farciminosi, malandrijs, id est uulneribus ceruicis, coriagine, & radio fracto. Cauterium adhibetur tumentibus testiculis, si alia remedia & sanguinis missio non iuuant: sed curandum ne testes attingantur cauterio, Hierocles.

De morbis equorum & curandi ratione quædam in genere.

Nonnullos equorum morbos cognoscere difficile est, cum eadem sæpe signa diuersis in morbis appareant: Verbi gratia, non solum febriens capite in terram demisso anhelitum ducit frequentiorem, sed cum alij etiam dolores urgent. Rursus opisthotonicorum notæ traduntur, quæ etiam proueniunt ijs animantibus, quæ longior insolatio aut diuturnus labor ad imbecillitatem perduxit. Ea nõ possunt insistere, sed commissis in unum pedibus concidunt. Non ergo putabis ipse dolorem esse uentris, aut tormina: neq; ab ijs medendi rationem trahes, sed conueniens morbo remedium adhibebis. Multa igitur germanarum ægrotationum signa similitudine confunduntur: multa quoq; prorsus dissidentium indicia facile deprehendes, si diligentius animaduertas, Pelagonius. Aures etiã frigidæ indicant morbum. Signa diuersa equi uirtutes aut uitia aut morbos noscendi Rusius per aphorismos præscribit ca. 7. unde nos quædã recitauimus supra in B. in electione equi. Equo ferè qui homini morbi, præterꝗ uesicæ conuersio, sicut omnibus in genere ueterino, Plin. Homines usu periti totidem fere morbis equum, atq; etiam ouem infestari, quot hominem referunt, Aristot. Tres acutissimi morbi equis & alijs quorum solidæ sunt ungulæ accidunt, uesica, conuersio intestinorum quæ ileos uocatur, & cardiacus: cæteri uerò morbi ad dies aliquot differunt. Solet tamen etiam crithiasis, & suffocatio, & uentris dolor illico perimere, nisi præsens remedium auxilietur, Hierocles ca. 33. Frenes morbum uocant recentiores, qui uel infra duas horas aliquando occidit. Sunt & paristhmia periculosa. Hernia equi ex calcitratu alterius ad inguen orta, tertio ferè die occidit. Strangulina intra duodecim dies uel occidit, uel transit in moruellam. Malis nisi citò succurras in asthma transit. Asthma, ut aliqui putant, incurabile est. Malis etiam quæ sicca appellatur & rupto pulmone fit, incurabilis est: articularis uerò difficilis curæ: at subtercutanea & humida facilius curantur. Morbi alij ascititij sunt, alij naturales quos fœtus in utero experiri incipit. Frequens opinio est (inquit Veget.) Barbaricis equis nulla adhibenda medicamina, ꝙ usq; adeò naturæ beneficio ægroti conualescant, ut eis nocitura sit cura. Sed falsa erat ista persuasio. Nam quanto fortiora membra sunt, tanto diutius uiuunt, si ex aëre uenientibus medela non desit. ¶ In equis & omnium iumentorum genere, indicia animi aures præferunt, fessis marcidæ, micantes pauidis, subrectæ furentibus, resolutæ ægris, Plin. Continuò animal quod ualetudo tentauerit (inquit Vegetius) tristius inuenitur, aut pigrius, nec consueto utitur somno, nec solito se more transuoluit, nec requiem ut assumat accumbit, nec deputatum cibum assumit ex integro: & potum aut intemperantius accipit, aut omnino fastidit, stupentibus oculis, auribus flaccidis, erecto uisu, turpi pilo, exhausta sunt ilia, fit spina rigidior, anhelitus crebrior aut grauior; incessus ipse, quo maximè notatur, segnis ac nutans. Cũ

huiusmodi signa in iumento unum uel plura conspexeris, statim illud separabis à cæteris, ut cõtagionem non inferat proximis, & facilius in solo iam causa morbi possit agnosci. Si diligenter habitum, post unam, secundam, uel tertiam diem ab illa mœstitia fuerit absolutum, nihilq; resederit in corpore ipsius quod putetur ambiguum, scito ex leuioribus causis illam uenisse tristitiam, & animal consuetudini pristinæ esse reddendum. Nec explorandi omittatur intentio: nam frequentius inspici debet & cautius, quod semel cœpit esse suspectum, Hucusq; Vegetius. Cadunt in morbis nonnullis equi ut caduco inde dicto, & eo quem frenes uocant: & malide humida, & morbo acuto ex pabulo contracto, quo laborantem equum nostri uocant rách vom füter, uidetur autem crithiasis esse: nam in hac quoq; cadunt, & erigi recusant. In podagra etiam ferè stare & ambulare nesciunt: si coguntur, claudicant: sæpe se proijciunt, ut indigesta ex hordeo animalia, quæ propter dolorẽ non coquunt cibum, Vegetius. Pedes posteriores attrahunt, in nephritide uel subrenali morbo, [illegible] ἐν λαγόνων, leguntur apud Absyrtum cap. 62. Syrmaticum iumentum quod coxas posteriores subito trahit, Vegetius 3.22. Sed signa & symptomata unde ad certiorem morborum cognitionem ueniamus accuratè & ordine tradere non institui, sat fuerit occasionem aliquam præstitisse alijs, qui hæc forte magis desyderant. Venetæ factionis homines & Prasinæ, equorum subinde retrimenta olfactare consuesse legimus: ut hinc pernoscerẽt, ꝙ facile cibos conficerent, bonã eorundẽ habitudinem sic deprehensuri, Cæl. ¶ Plerunq; iumenta morbos concipiũt lassitudine & æstu, nonnunꝗ & frigore, & cũ suo tempore urinã non fecerint: uel si sudant, & à concitatione confestim biberint: uel si cũ diu stetezrint, subito ad cursum extimulata sunt. Frigus quantopere noceat equis, dictum est supra in ὑγιεινοῖς. ¶ Prohibet Russus ne ferro tangatur pars ulla equi, quæ alicui signo zodiaci respondeat, in quo tum temporis Luna sit. Si equus doleat ex retentione urinæ uesicam inflantis, equus cum aliqua equa per stabulum liberè permittatur abire, sicq; necessario prouocabitur ad urinam: Et nota quod hoc remedium ad omnes dolores utile reperitur: quia uoluntas coitus ualde naturam corroborat & confortat, Crescentiensis. Suffumigantur equi in diuersis morbis, ut dysuria uel ischuria, tetano, malide, strangulina ex frigiditate capitis, & morbo infestati apud Crescentium qui accidit equis cũ statim à calore refrigerantur. Sudoris remedium adhibetur non paucis: farciminosi ad sudorem usq; ambulare coguntur: hydropici bene operti mediocriter exercentur ad sudorem. Multum equitantur etiam tetanici, ni fallor: & qui ischuria laborant, & qui rách à nostris uocantur. Podagrici ambulando minutatim exercentur loco sicco donec sudẽt: In Græcis Hippiatricis opertos ad sudorem usq; paulatim agitari lego. Inambulatio & lenis cursus conuenit equo ex urinæ difficultate laboranti, Vegetius. Perfrigeratus equus, & qui intestini peruersionem patitur, deambulatione et equitatione, [illegible] κέλητι iuuatur, Absyrtus. Orthopnoicum equum temperabis exercitationibus ut sudet, Veget. Equus stropho, id est, torminibus uentris laborans, post alia remedia quæ ad aluum ciendã pertinent, ad cursum agitur, sed nec diuturnum nec citatum: deinde uacuato uentre rursus ad sudorem usq; agitatur, Absyrtus. ¶ Hippiatri radice hibisci frequenter utuntur, Tragus. Sanguine draconis fictitio ex bolo non Armenia, sorbis contusis, & caprino sanguine, alijsq; diuersis rebus, ad equorum & iumentorum morbos utuntur, Monachi in Mesuen. Sulphuris genus nigricans pharmacopolæ nostri uendunt, quod caballinum uocant, non aliam puto ob causam, quàm quod in equorum remedijs locum habet. Aliqui non solum grauior anhelitus si sit, sed ad omnes uiscerum & interaneorum morbos prodesse uolunt, sulfuris uiui pulueres infusos cum passo: Qui etiam acrius reddũt hoc medicamentum liquefacto sulfure ad ignem, & ita postea trito & admisto pabulo, pondere denariûm trium aut quatuor. Sed hoc ut egregiè curari omnia equorum latentia mala affirmant in successu, ita contrariam fortunam equo esse statim letalem aiunt. Quare, nisi necessitate urgente, ab hoc scilicet abstinebimus, Camerarius. Hedera terrestris ad omnes morbos & languores equorum præsens remedium habetur, quæ non solum ab illis mandatur, sed etiam trita inseratur naribus ut sternutatio prouocetur, Camerarius. Sunt qui radicem uulgo carlinam dictam equo in itinere alligari iuxta os iubent in freno uel lupatis, sic & uires suas conseruaturum, & nullo subito morbo (rách uocant nostri) correptum iri. Serpentis caro & decoctio equo uulso datur, item scalmato ut uocant: & ad tussim siccam ac lumbricos uentris. Consiliginis herbæ (de qua plura diximus alibi) radix, uel si ea desit, ueratri nigri, multiplicem apud hippiatros usum habet: diapyron Græce uocant. In orthopnœa (inquit Pelagonius) si cætera remedia non succedant, curabitur equus inserta pectori radicula, quam ueterinarij consiliginem uocant (Græce legimus [illegible] ῥίζαν, malim [illegible]) aut narium uel auricularum radicibus (ἀρχαῖς) impacta: siquidem has in partes omnis uis morbi noxiumq; uirus elicitur. Vtuntur etiam consiligine in hydrope, & contra omnes contagiosos morbos. Sunt qui præsentissimum aduersus oculorum albugines remedium putent, aurem subula transsuere, factoq; foramini ueratrum inserere. Prodest quoq; cutem sub malis perforare, impressoq; uulneri idẽ ueratrum adigere, Absyrtus cap. 11. ut uertit Ruellius: in Græco additur, [illegible] λεγόμενον. Stercus humanum impositum linguæ equi, reuocauit & erexit iacentem iam humi: efficacius autem, si etiam naribus inseres. Iacobus Dondus ad morbos quadrupedum (in genere) ex Plinio commendat, capram solidam cum corio & ranam rubram dissectas: Cytisum: Rutam per nares cum uino: Semina perfusa amurca olei: Sideritin, præcipuè ad anginam quadrupedum libro 26.

¶ Saliuandum pecus, hoc est, quasi saliua potionandum, ut Petrus Ruellius exponit: & salitatum

(inquit

(inquit idem) à quibusdam saliuatum, potionis est genus quo in iumentis maximè utuntur ueterinarij medici: Græcè ποτὸν, πῶμα, & πόπισμα. Saliuatum uinũ (inquit Hermolaus in Dioscoridem scribens ca. 904.) à saluia dici nouimus. Saliuatum uerò quo ueterinarij utuntur, potionis genus est. Potòn Græci uocant, ex hordeacea aut triticea farina & sale, à quo fortasse saliuatum. Quidam in Columellam saluiatũ aut salinatũ legere malunt: ab eo salinare uerbum deducitur. Itẽ in Pliniũ 27.11. Pro salinati uoce (inquit) codices antiqui & Columella habent, saliuati: est autẽ ubi et saluiatum scribatur: omninoq; potionis genus est, quo ueterinarij utuntur: à saliua, ut puto, quã ueteres pro succo accipere consueuerunt: nisi quis & saluiatum, aut salinatum quoq; legi probet, à sale. Ego uerò saluiatum non potionem, sed offam uel ut uulgus loquitur magdaleonem esse, quæ nõ bibatur nec infundatur in os animalis, sed manibus inseratur demittaturq; in fauces, collatis authorum locis deprehendisse mihi uideor. Opus est autem arida tritaq; in farinam, ut eruum, hordeum, milium, lentem, aut herbam aliquam, liquore aliquo excipi, ut lacte, aqua, uino, sapa, ouo, & in offam siue globum formari: sed authorum loca subijciam. Veterem tussim sanant duæ libræ hyssopi macerati sextarijs aquæ tribus: id medicamentum teritur, & cum lentis minutè molitæ sextarijs quatuor more saluiati datur: ac postea aqua hyssopi per cornu infunditur, Columella 6.10. Vocat autem aquam hyssopi, in qua maceratus est hyssopus. Nam proxime antè, remedium ad recentem tussim his uerbis ei describitur, Lentes ualuulis exemptæ, & minute molitæ miscentur aquæ calidæ sextarij duo, factaq; sorbitio per cornu infunditur. Hinc facile apparet sorbitiones, ut potiones quoq; (sorbitionem ueluti crassiusculam potionem dixerim cum farina aliqua decoctam, ita ut cremorem habeat) liquidiores esse & per cornu infundi, saluiata non item. Tenero olere commisto torrido molitoq; milio, & per unam noctem lacte macerato saluiatur, Columella. Est enim saluiare, saluiatum inserere, uel saluiati more faucibus immittere. Vitulis (pro alimonia) tostum molitumq; milium cum lacte miscetur, saluiati more præbendum, Palladius: Nostri huiusmodi turundos saginandis anseribus parant. Ad lumbricos uitulorum, lupini semicrudi conteruntur, & offæ saluiati more faucibus ingeruntur: Potest etiam cum arida fico & eruo conteri herba santonica, & formata in offam, sicut saluiatum demitti, Columella. Limeum herba appellatur à Gallis, qua sagittas in uenatu tingunt medicamento, quod uenenũ ceruarium uocant: Ex hac in tres modios saliuati additur, quantum in una sagitta addi solet, ita offa demittitur in boum faucibus in morbis, Plin. Recens tussis optimè saluiato farinæ hordeaceæ discutitur, Columella. siccum hoc medicamentũ uidetur, sed Vegetius ouum crudũ & heminam passi ad sextarium farinæ hordeaceæ addi iubet. Eruum cum hordeo molitum saluiati more in fauces demittitur tussientium boum, Columella. Hoc etiam aridum uidetur, sed Græci remedium idem ferè cum hordeo madefacto fieri iubent. Errant igitur qui saluiatum potionem exponunt grammatici recentiores: & ij etiam, ut mihi uidetur, qui à saluiæ succo deducunt: mihi quidem saluiatum scribi præcipuè probatur, quod unà cũ saliua in pecoris fauces immissum deglutiatur. Errauit & Ioannes Ruellius in Hippiatricis Græcis propotisma quod infunditur saluiatum reddens, cap. 128. in Græcis: Et mox, Alia saliuandi ratio est, &c. Græcè simpliciter ἄλλο legitur, & subauditur propotisma. Vegetius 3.60. offas & offulas appellat his uerbis, Mel, butyrum, axungiam, salem & piculam commisces; offas facies & in passo intinctas digeras. Et rursus alio medicamento descripto, fœnogræco, apio, ruta, caricis, tragacantho, anagallico & allio commixtis, subdit: Omnia conterantur, offulisq; ad nucis magnitudinem factis, ternæ, quinæ, septenæ per triduum digeruntur, (hoc est, primo die ternæ, alterno quinæ, tertio septenæ.) Faciunt autem utraq; hęc remedia ad equos tussientes, uulsos, ruptos. Absyrtus in Hippiatricis 62. μαγδαλιὰς nominat. Equum (inquit) itinere aut cursu defessum reficies hòc modo: Polentam uino odorato mixtam rediges in magdalias, & apprehensa lingua inseres. Et rursus cap. 89. Si equus gallinaceum fimum deuorárit, fimum album gallinaceum cum denario adipis & duobus polentæ chœnicibus, uino permiscens & magdalias effingens edendum dato. Hierocles ibidem mazas uocat. Sed satis de saliuato. ¶ Medicamentorum genera diuersa describuntur à Vegetio 4.27. Potio æstiua 1.57. & 4.27. Hyemalis 1.58. & 4.27. Autumno & uere 1.59. omni tempore, 60. Potio diapente 1.64. Aduersum omnia genera morborum confectio 4.11. Confectio suffimentorum salutaris 4.12. Puluis quadrigarius, 4.13. Eiusdem apud Hippiatros Græcos capite penultimo diuersis in locis uariæ traduntur compositiones: Malagmata plurima & hippacopa quædam præscribuntur in Hippiatricis Græcis capite ultimo. Sunt & apud Vegetium malagmata quædam libro 4. capitibus 17. 20. 21. & 25. Synchrisma apud Vegetium 4.18. Anacollema & synchrisma 4.22. Infusionum, id est potionum quæ per os infunduntur, Græci enchymatismos uocant, uariæ cõpositiones in Hippiatricis Græcis capite penultimo. Sed non est institutum de compositionibus siue medicamentis ad equorum morbos secundum genera agere: alijs hanc curam relinquimus, qui tum hæc tum alia ex Vegetio & Græcis Hippiatricis & aliarum linguarum diligentius & curiosius persequantur, mihi summa capita digessisse sat operosum fuerit. ¶ Potiones medicamentosæ equis per os infundi (digeri, ut Vegetius loquitur) solent, per uas ligneum, ut Columella meminit alicubi: per cornu, ut Vegetius & Græci, quibus frequens est illud, δίδου διὰ κέρατος. εἰς κλυστῆρα βαλὼν ἔγχει εἰς τὸ σῶμα, Hierocles. Per os dabis ad cornu, Vegetius. Filicula trita & aqua tepida mista datur per cornu, Columella. ἐγχυματίζειν διὰ τῆς ῥινὸς, Hierocles: διὰ τοῦ σώματος, Absyrtus. διὰ ῥινῶν ἐγχυματιζέσθω πρόσβαλε τρυβλία μετὰ ὕδατος κοτύλης, καὶ διὰ τοῦ σώματος, Absyrtus 62. ἔγχει τῇ φάρυγγι, in Hippiat. Et alibi

ἐγχυλιζέσθω ἀφυψωθέντος τῆς ῥινῶν, Hierocles. Ex aqua mulsa diffundis ad cornu, Vegetius. Et alibi, Defundere in fauces, per os dare, per fauces digerere ad cornu. Sed alibi uerbum digerere accipit pro eo quod est in os manu inserere, ut 3, 60. Offulæ ad nucis magnitudinem factæ per triduum digeruntur. Et, Offas in passo intinctas digeras. ¶ Inseritur & manus uncta in anum in diuersis morbis, ut stropho uel torsionibus uentris, inflatione & alijs, ubi aluus obstructa est. ¶ Clyster propriè dicitur instrumentum quo aluus colluitur: hoc adhibere Vegetius clysteriare dixit. Quoties autem clysteriabis (inquit) caput animalis in ualle statues, & clunes ad altiora conuertes, ut quod per clysterem diffundis ad interiora perueniat. Diutissimè autem post potionem in talibus locis animal retinetur, ut facilius necentur uel eijciantur pestes internæ. ¶ Διασόλιον uel διωστὴς uocatur instrumentum quoddam, cuius usus est ut equis per nares commodius medicamenta infundantur. Camillus (uox barbara) instrumentum quo aliquid inflatur: uide ne cannula potius legendum. Cum lignea brocha humor qui intra cutem est moueatur, Rusius. Σιδηρολαβὶς in Hippiatricis cap. 128. instrumentum quo aliquid apprehenditur & extrahitur, forpex. Rosnettam uocant barbari ferramentum, quo soleæ equi raduntur & scinduntur: sed de huiusmodi instrumentis plura alicubi in Philologia dicentur. Aphorismos aliquot de signis & iudicijs circa morbos equorum, lege apud Petrum Crescentiensem libro 9. cap. 57. & Rusium cap. 7. ¶ Morbi naturales (inquit Rusius) dicuntur, qui contingunt in utero, quibus cum animal nascitur. Fiunt autem uel augmento, uel diminutione, uel errore naturæ, uel ex parentibus hæreditarij. Rursus morborum ex augmento, alij sunt ex simplici abundantia, aut materia corrupta, &c. ex hac gignuntur scrophulæ, testudines, glandulæ & similia. Ex diminutione, idque uel partis alicuius priuatione omnino, ut si nascatur sine auriculis, uel cæcus, &cæt. uel prauitate, ut cum naris, uel oculus, uel testiculus, alter altero minor est, aut coxa una quàm altera breuior: est quando crus totum minuitur, qualem equum uulgo sculmatum (scalamatum) dicunt. Est quando natura errat in formatione fœtus, ut si nascatur equus cruribus obliquis, uel ungulis, anterius, aut posterius, aut utrobique: uel cum pars aliqua non suo sita est loco. Parentum denique uitia et morbi sæpe in fœturam deriuātur: hinc gerdæ & guttæ (zardæ & gallæ, Petrus Crescent.) oriuntur, &c. Nascitur quandoque equus uitiosus ita ut maxilla inferior superiore longior sit. Et aliquando nascitur cum aliqua superfluitate in pedibus uel alia corporis parte quæ murus uel callum uulgò (uerbis utor Petri Crescent.) dicitur, qui murus sine corio fit. Est quando errore naturæ nascitur equus obliquis cruribus, uel cum zardis in garectis, & gallis in cruribus, &c. Plura de his uitijs eorumque cura & emendatione, lege apud Crescentiensem loco iam citato. ¶ Liceret hoc in loco etiam ingenij & animi uitia ceu morbos quosdam annotare, qualis est equus refragator uel refractarius & contumax quem nostri uocant **stettig**, Itali restio & adombrato, cum sępius ita restitat & subsistit, ut nec uerbis nec ui adigi ad pergendum in uia uel opere possit. Frequenter pullus (inquit Rusius) propter malam eruditionem & institutionem dum domatur, uitiosus & restiuus fit, quod uitium non facile relinquit. Tradit autem (capite 160.) & alia quædam remedia, & optimum esse quod castretur: castratos enim & mansuetos & non restiuos fieri, &c. Equo refractario radicem urticæ inter carnē & cutem insere qua parte calcaria adiguntur, Innominatus. Contrario laborant uitio quos Xenophon anagogos uocat, ita contumaces, ut ubi constitueris, consistere abnuant, Cælius. ¶ Equus mordax aut calcitro, uitiosus, non morbosus, Gell. 4. 2. Potio ad sæuitiam mordentium, in Hippiat. 128. Vt animalia feritatem exuant, Ibidem 129. Equi ne hinniant, Ibidem. ¶ Κελέοντος, ἐλάστης ἵππος, Hesychius & Varinus.

De ijs morbis qui toti corpori communes sunt, siue quod omnes partes simul occupent, ut febris, pestis, &c. siue quòd nulli parti sint proprij, sed uel quamuis partem, uel cutem duntaxat inuadere soleant.

Xenophon Apomnemoneumatum libro 3. atrophos equos intelligit imbecilles, quique consequi uix ualeant, Cæl. In Hippiatricis ἵππον ξυλόσωμον legimus, uocabulo à ligni siccitate facto, ac si aridum & sine succo dicas. Strigosus, inquit Nonius, apud ueteres morbus dicitur iumentorum qui corpora stringat, aut fame, aut alia uitij causa, quasi stringosus. De equis strigosis & macie laborantibus, supra dixi in B. inter uitia equi: hic plura adijciam, de ea præcipuè macie quæ sanitatis limites excessit, & morbis annumerari debet. Plenitudo & obesitas quamuis morbus non dicatur, equum tamen lædit, & medicationem requirit, Camerar. De equis emaciatis, Hippiat. cap. 62. De extenuatis & strigosis incertam ob causam, Ibidem capite 68. Si extenuatus sit equus, Geoponica 16. 3. ex Absyrto. De equo qui cū abunde edat non proficit, Ruf. 156. Ad cutis siccitatem & maciem, Pelagonius cap. 128. De macerata fruge quam strigosis equis Cappadoces exhibent, Hippiat. 129. Totius corporis macies sequit̄ etiam illum morbum, quem malidem siccam appellant. Recentiores quidam scalamatum uel scalmatū uocant equū emaciati exhaustique corporis, cuius etiam excrementa fœtent, & interiora omnia sicca sunt: siue à malide, siue à sceleto potius corrupta uoce. Hunc morbū Rusius scalmaturam uocat cap. 141. Equum cum sic afficit̄, scalmari dicunt: quod eis accidit cum aliâs, tū quādo per nimiū calorem laborant. Vide Pet. Crescent. 922. Vocatur & coxæ luxatio apud eundem cap. 32. scalamati: aliâs sculamati. Et forte Germani hinc suū detorsère uocabulum **ein schelm**, q̄d & cadauer bestiæ significat, & equum uiuum quidem sed præ macie cadauerosum: hinc etiam ad animi & morum in homine malignitatem transfertur, tantam præsertim quæ publicè plecti mereatur, & carnifici tradi

et tradi, ut bestiarum corpora nimia macie aut morbo confecta excoriatori traduntur. Iumenta syntectica uel stomachica (inquit Vegetius 3.55.) cotidie tenuantur, & macie ossa eminent, multum manducantia esuriunt semper, quicquid inuenerint tentant fame cogente corrodere, durum stercus emittunt, trahunt longã ac miserabilem uitam, ut nec surgere ualeant: propterea quòd stomachus eorum nimio rigore perstrictus, nec coquere potest, nec hepati aliquid propinare. ¶ De nimis pingui equo ut macrescat, Rusius 157. Si equus fuerit infirmus & grauis, scinde corium intra (inter potius) crura priora, & annulum de uite alba insere inter corium & pectus, ita quòd non cadat, et equita eum securè, Rusius. ¶ De febri equi, Hippiat. 1. Geoponica 16.4. Vegetius 1.29. Rusius 1.66. Remedium ad febricitantem pecudem, Hippiat. 128. De febribus internis, Vegetius 1.31. Et per sequentia quinque capita, Si autumno febrierit, Si æstate, Si hyeme, Si ab indigestione uel plethora, Si denique ex uulnere oris aut faucium febriat. In febribus incidendam esse uenam in Hippiat. legimus cap. 9. & adhibenda cauteria capite 97. Verbenaca in uino febribus iumentorum prodest, Plinius. De lassitudine quæ uidetur febribus similis, Veget. 1.30. Syncopati nõ sine febri sunt, Veget. Iumentum phragmaticum febricitat, oculos introrsum reducit, terram pedibus tundit, &c. Veget. 3.30. In Hippiatricis capite 43. alius affectus, ut uidetur, emphragma uocatur, id est obstructio, cum recto intestino obstructo uia excrementis non patet. De febri pestilentiali, infra dicetur. ¶ Plerunque iumenta (inquit Columella) morbos concipiunt lassitudine. Huic quies remedio est, ita ut in fauces oleum, uel adeps uino mista infundatur. De coactionibus, id est nimia lassitudine, Idem 1.57. Quæ genera ægritudinum inde nascantur, Ibidem 38. De equis itinere aut cursu fatigatis, & qui membra ex lassitudine imbecilla habent, et [illegible], Hippiat. 62. Sic affectum equũ nostrates, ni fallor, uocãt rāch geritten. Est quãdo nimio currus aut quęuis onera trahendi labore morbum incidit periculosum equus, verzücht sich/überzogen/rāch von arbeit. οἱ [illegible], [illegible] ἐκ τῆς ἄγαν [illegible], Suidas. Si æstuauerit animal & defectionem patietur, Vegetius 3.40. Sudor prorumpens causa incerta, Hippiat. 106. De exæstuatione uel causone à uia, Ibidem 64. De syncopatis & confixis, Veget. 1.53. Ad morbos imbecillitate, æstu & frigore contractos, Hippiatrica 108. Si morbus frigore contractus sit (inquit Columella) fomenta adhibentur, caputque & spina, tepenti adipe, uel uino liniuntur. Infestatus dicitur equus, cum post calorem uel sudorem refrigeratur, & impeditur gressus eius, Petrus Crescen. 9.21. & Rusius 143. apud quem infustieo legit, uoce (ut uidetur) corrupta: corium in eo adeo extenditur, ut digitis capi uel astringi non possit, neruũ attrahuntur, & oculi quandoque lachrymantur. Alius uidetur morbus quem Vegetius 1.55. sanguinis infestationem uocat, cuius hæc signa sunt, Oculi tumebunt, frigidum erit corpus & ceruix, tristitia fastidiumque iungetur, difficileque curabitur. ¶ Malis, μάλις, uno quidem uocabulo pestilentia appellatur, sed habet plurimas species, ut docet Vegetius 1.2. & deinceps: quanquam ipse non malidem genere fœminino ut debebat, sed malleum in masculino & l. duplici profert: uocat & morbũ simpliciter differentia adiecta. Malleus itaque secundum Vegetiũ uel morbus pestilens, iumentis ingruit octuplex: est enim humidus, siccus, articularis, subrenalis, farciminosus, subtercutaneus, elephantiasis, mania. Ego malidi omni commune esse uideo, periculum præsens, & quòd iumenta sic affecta stare aut incedere nequeãt. Malis (inquit Theomnest. in Hippiatricis 2.) alia sicca est, quæ latet: alia humida, in qua sanies pituitosa per narem albicans, effluit, unde etiam nomen à colore impositum est, &c. De malide eiusque differentijs & remedijs multa iam in Boue ex Vegetio scripsi. Alienatus, morbus pestilens, sic dictus quoniã animalibus eripit sensus: uocatur etiã malis & orabus à quibusdã, Veget. 3.23. μελιᾶν est malide affici. De malide Hippiat. 1. 2. Causæ & curæ generales malidis, Veget. 1.17. Suffimenta contra malidem, Veget. 1.19. & 20. Malis humida alia recens & sine odore est: alia inueterata & fœtida. De malide humida, Hippiat. 2. Morbi humidi signa, Veget. 1.3. cura 1.10. De malide sicca, Hippiatr. 2. Morbi aridi signa, Veg. 1.4. cura, Ibidem 11. Morbi subtercutanei signa & cura, Ibidem cap. 5. & 12. Malis intercus, Hippiat. 2. Morbi articularis signa & cura, Vege. 1.5. & 12. Malis articularia, Hippiat. 2. Ad articularios dolores, Ibidem 129. Malis siue pestilentia diuerso genere passionum emigrans, equinum genus contagione consumit, Vegetius 3.2. Equis interdum morbus pestilens uniuersis incidere solet, Aristoteles. De peste, Hippiatrica 4. Vergilius in Georgicis de peste equorum his uersibus canit:

Victor equus, fontesque auertit: & pede terrã
Crebra ferit: demissæ aures: incertus ibidem
Sudor: et ille quidẽ morituris frigidus: aret
Pellis, & ad tactum tractanti dura resistit.
Hæc ante exitũ primis dant signa diebus.
Sin in processu cœpit crudescere morbus:
Tũ uero ardentes oculi: atque attractus ab alto
Spiritus, interdum gemitu grauis: imaque longo
Ilia singultu tendunt: it naribus ater
Sanguis: & obsessas fauces premit aspera lingua.
Profuit inserto latices infundere cornu
Lenæos, ea uisa salus morientibus una.
Mox erat hoc ipsum exitio: furijsque refecti
Ardebant: ipsique suos, iam morte sub ægra
(Dij meliora pijs, erroremque hostibus illũ)
Discissos nudis laniabant dentibus artus.

Stichas citrina efficax est aduersus pestem boum & equorum, & omnium animalium, quando trita cum potu datur animalibus, ut quidam experimentis clarus mihi retulit, Albertus. De febri equorũ epidemia, Rusius 166. Est etiam illa pestifera labes, ut intra paucos dies equæ subita macie, & deinde morte corripiantur: quod cũ accidit quaternos sextarios gari singulis per nares infundere utile est, si mi-

noris formę sunt: nam si maioris, etiam congios. Ea res omnem pituitam per nares elicit, & pecudem expurgat. ¶ Vuulæ apud recentiores nominantur glandulæ quædam inter collum & caput equi (legendum uiuulæ) quæ auctæ deglutitionē & respirationem impediunt. Aliqui morbillos uocant. Ex his laborantes equi, aures subinde concutiunt, sitiunt, lambunt quod apponitur, &c. Rusius 62. (Videtur aūt tonsillas intelligere, non uiuulas nostrorum.) Glandulæ sunt circa maxillas, &c. Petrus Cres. 9. 17. Itali, ut audio, uulgo uiuas appellāt: Germani fyfel/fifel/feibel/forte quoniā aliqui uermiculos esse putant: wybel autē uulgo est uermiculus uel gurgulio, qui exest legumina. Plerią tamē non uermiculos, sed grana esse asserunt milij ferè instar. Equus habens iunulas (lego uiuulas) si subitò uniuersus in sudorem soluitur, & membra ipsius singula contremiscunt, ac ipse continuo scordiciones patitur, nō uidetur posse euadere, Rusius. Audio equis sic affectis uenas sub lingua aliquando aperiri, uel post auriculas, uel in medio utriusq; auris. Sunt apud nos equarij, qui equi aurem dextram deorsum ad maxillam iuxta collum extendunt, & quæ postrema parte auriculæ cutis attingitur illam rescindunt, & uermiculos, uel grana, uel glandulas pestiferas eximunt. Similiter ni fallor extensa auricula retro ad locum inter iubam & maxillam, ubi mucro auriculæ desinit, uenam pertundūt in equis quos à uento affectos nostrates uocāt, räch vom wind. Aduersus uiuulas aliqui uirgas teneras è corylo naribus intrudunt ita ut sanguinem eliciant, deinde aquam salsam inspergunt. Alij in medijs naribus intrinsecus utrinq; uenas liuidas apparere aiunt, eas aperiēdas esse ut sanguinem emittant, & digitis intra nares quàm penitissimè adactis pertractata cute sanguinem detrudendum esse: & si sanguis in os equi influat, permittendum ut lingat, ipsum uero equum non concedendum loco stare, sed subinde circunducendum. Viuulis quidam hodie, ut audio, medentur, profluuio menstrui muliebris per potionem infuso, atq; aiunt deinceps perpetuò liberum fore equum ab eiusmodi peste. ¶ Strangulina uel strangulio apud recentiores est catarrhus & pituita narium ex refrigeratione, cum anhelitus difficultate, multo per nares humore effluēte: qui nisi sponte fluat, suffimentis aut errhinis prouocatur. Germani uocāt strenge uel strengel: & equum sic affectum strenglig/fortassis à difficultate morbi: nam streng uocant omne difficile ferè quod Græci χαλεπὸν: (quare etiam in alijs partibus equorum morbos compositis cū hac uoce nominibus nominant, ut buchstreng/ brustgestreng) uel potius à strangulando, quod equi sic affecti naribus obstructis propter respirationem impeditam quasi strangulari uideantur. Stranguillio, inquit Rusius cap. 63. glandulæ sunt circa gulam equorum quæ uidentur esse carnes, quas aliqui uocant branchos caballi, alij stranguilliones. Hæ branchant gulam, & mandibulas, ita quod cum gurgulatione quadam spirant equi, & uix transglutiunt, &c. Sed hic forte alius morbus est quàm nostrorum strangulio, qui Rusij & Petri Crescen. cymorra uidetur, cum & morbi descriptio & remedia conueniāt. Cymorra (inquit Rusius 71.) descendit à capite equi diu refrigerati, proueniens ex cursu rheumatis, quod per nares continuè aquæ instar emanat, & humores frigidos & quandoq; crassos educit. Accidit autem propter antiquā frigiditatem, & aliquando propter uermem dictum uolatilem, unde ferè omnis humiditas capitis per nares fluit. Et inter omnes morbos qui propter intemperiem qualitatum accidunt equis, nullus tam periculosus & suspectus est quàm passio rheumatica quæ ex frigiditate contingit, &c. Prosunt eis uariæ suffumigationes, errhina, sternutamēta, &c. Apud eundem Rusium circa finem capitis 7. non cymorra sed enorra huius morbi nomen scribitur, Equus (inquit) anhelitum fortiter à se proijciens à stranguria (lego strangulione) liberum habet caput. Petrus Cresc. 9. 24. cimonam uocat, quod magis probo, quasi ἀπὸ τοῦ χειμῶνος, quod hyems & frigiditas huius morbi causa sit. Huius ex frigore contracti humoris per nares fluxus remedia leguntur etiam in Hippiat. Græcis cap. 129. Nostri equos sic laborantes uocant streng/rützig/uel potius rützig & rotzig: quanquam hoc ad simplicē pituitam siue coryzam & grauedinem magis pertinet. In strangulione uerò propriè à nostris appellato, præter alia remedia audio cauterium sub mento (ut ita uocem) adhiberi, & caput ita ligari ut deorsum spectet, quo liberius effluant humores. Idem fortassis est morbus Anglicè dictus glanders, quem aiunt catarrhum esse per nares cum tussi. ¶ Ad fascinum, Vegetius 3.74. De incerto equorum morbo, Theomnestus in Geoponicis 16.12.

¶ Crithiasis, κριθίασις, id est hordeatio, ut Gaza apud Aristotelem transtulit, morbus est equorum. Non placet quod apud Hesychium & Varinum legitur, Κρίθα, κριθινοῦ, καὶ ἵππου ἀῤῥώστημα: Ego sic malim, Κριθίασις, ἵππου ἀῤῥώστημα. Vitium quoq; equorum est quod hordeatio dicitur, cuius indicium, ut palatum molestet, & feruentius spiret equus quàm ex consueto: nullum huius mali remedium est, nisi sponte naturæ emendetur, Aristoteles. Ἔστι δέ τι νόσημα ἵππων κριθίασις καὶ ὑπεραίμωσις ἀπὸ πλησμονῆς, Pollux & Varinus. Sed ne quis decipiatur, ac unius morbi duo nomina crithiasin & hyperæmosin esse putet, apponam uerba Xenophontis, qui de equili scribens id clausum esse oportere, nō solum ne furto pabulum equi diminuatur: sed etiam ut appareat si forte effundatur ab equo: quod ubi fuerit deprehensum, inquit, intelligi potest, uel curatione indigere τὸ σῶμα ὑπεργμῶν, (lego τὸ σῶμα ὑπεραιμῶν:) aut quiete defessa membra, uel surrepere crithiasin, aut alium quempiam morbum. Equus cum crithiasin patitur, κριθιᾶν uel κριθιάζειν dicitur. Si equus doleat ex superfluitate sanguinis uel humorum prauorum in uenis, torquentur & mouentur ilia, & frequenter cadit in terram, & uenæ plus solito tumefiunt, Crescentiensis 9.18. Quum ex itinere aut cursu (inquit Hierocles in Hippiatr. 8. & Absyrtus similiter) adhuc anhelabundum pecus hordeum deuoraris, cruditate uexabitur, quæ

subter

subter tergus irrepens, per totum corpus euagatur: itaque conuellitur equus, ut nec pedibus insistere (ἐμβαίνειν) nec articulos inflectere ualeat. Magna cum ui lotium egerit. Sudor femoribus & costis erumpit. Cibus inter suspiria datus, raptim cum halitu trahitur. Caducus recusat exurgere, sed decumbens pabulo uescitur. Deinde remedia subiungit, quæ alia sunt ab hordei, alia à tritici largiore cibatu affectis equis. Quòd si equus in itinere non dissimile uitium potu raptim hausto contraxerit, eisdem casibus cognoscitur implicari, (ἀπὸ συνελάσεως,) iisdem remediis curandus est: non tamen ungularum iacturam faciet, multoque celerius recreabitur. Deprehendiť autem uitium, si equus horrore concutitur, & in palato cutis intumescit. Qui huiuscemodi morbo superest equus, sese nunquam ita recolligit, ut deinceps suum obire ministerium & solitos usus præstare queat, Hæc Hierocles. Nostrates, ut coniicio, crithiasin uocāt ràch vom fůter: & si ex intempestiuo aut liberaliore potu fiat, ràch vom wasser, ubi minus periculi esse aiunt: & nisi pituita à naribus destillet, uena colli incisa curant. Post Hieroclis uerba aliæ hordeationis notę ex innominato quodam authore scribūtur huiusmodi: In crithiasi oculi malè habent, os fœdis ulceribus (aphthas uocant) obsidetur. Crenæ palati uersusque sublimes attolluntur, & feruorem quendam expirant: sanguine turgent uenæ: uisuique caligo succedens offunditur. Albertus Magnus Aristotelis crithiasin interpretatur forcin, & Germanicè schuf uel schule. Ego in Hippiatricis quibusdam Germanicis schůl nominatum lego morbum, in quo palatum & gingiuæ præ nimio sanguine intumescāt. Iubent autem urere si magnus sit tumor: sin paruus, aperire cultello. Sed hunc morbum oris recentiores lampascum uocant, qui ab hordeatione diuersus est. deceptus autem uideť Albertus quòd in crithiasi quoque simile symptoma accidat. Augustinus Niphus Suessanus hordeationem à rusticis bulsum dici interpretatur, quod itidem non probo: uulsi enim pulmonarii sunt. Si hordeo malo aut nimio lædatur animal, Vegetius 3.73. Equo hordeatione laboranti caduco cubitorioque, qui nec progredi nec exurgere potest, Hippiatrica 129. Equus podagricus humi iacet non aliter quàm qui hordeatione laborat, Absyr. De dolore ex nimia ingestione hordei uel similis indigesti, Rusius 150. scribit autem præter cætera symptomata etiam uentris torsiones ingruere. Plethora ex hordeo fit, si equi dum sudant hordeum comederint: uel ipsum hordeum nouum fuerit, quia uehementius calet: uel copiosius quàm oportet otiosa pascuntur. Sudant, ligati sunt armi, ambulant incertum, Vegetius 3.44. Alibi etiam apud Vegetium indigesta ex hordeo animalia legimus. Si equus (inquit Albertus lib. 22.) hordei uel alterius frumenti aut leguminis grana, nihil aut parum dentibus contrita deglutiat, idque nimium abunde, morbus fit unde concoquere non potest, neque caput satis erigere: sed id ualde à se extendit, & siti affligitur: debet autem abstineri à potu, &c. hoc etiam Hierocles, Nonnulli, inquit, præceperunt equum à potu abstinendum esse. Et mox, Sunt qui manu oleo inuncta fimum eximant. Et Albertus loco iam citato, Sunt qui manus (inquit) per intestinum equi immissa, grana attrahunt & uiam aperiunt, &c. Equi interdum (Camerarii uerbis utor) pestilente humorum corruptione laborant, uel cum agitantur ita ut in labore & fatigatione deficiantur uiribus, imprimis si contra uentum incitentur: uel de æstu & sidere: etiam nonnunquam de frigore & diuturniore inedia: Nec non si post longiorem quietem repente fatigentur. Aut nisi suo tempore urinam eiecerint: potissimum autem, si uel in sudore, uel de uehementiore agitatione aquentur. Sæpenumero etiam aquæ ipsæ uitiosæ, interdum & contagia quædam illos inficiunt. Hoc malum, quo equus fuerit generosior, eò citius eum extinguere solet, nisi celeriter succurratur. Vix aūt unquam pristina strenuitas in talibus recuperatur. Fit etiam ut expulso ueneno, uel naturę robore, uel medicamentis ad extimas corporis partes, ungula delabatur de pedibus morbo correptorum. Contra hoc malum nota multa sunt remedia, quædam etiam obscœna, (ut excrementum hominis cum allio in uino dilutum infusumque.) Sed sanguinem mitti, si uires ferant, omnino optimum & præsentissimum. Veteres pulueres duos ualde probarunt, quorū cochleare unum laboranti equo infunderetur. Horum unus teritur de radice gentianæ & aristolochiæ longæ, baccis lauri, myrrha, eboris scobe, his omnibus æquali pondere inter se mistis ac comminutis. Alter de pullo ciconiæ, plumato quidem illo, sed nondum uolucri. Hic indetur in ollam uiuus, & hac diligenter contecta, in furno tostus cinefiet, & puluisculi asseruabuntur in uitreo uasculo, unde ad suprascriptum usum promantur, Hæc Camerarius ex Vegetii libro 1. cap. 17. Vegetius quidem inter cæteras huius mali (malleum ipse uocat) causas, illam quoque numerat, si hordeum sudantes acceperint, & si post cursum calidi biberint, &c. quas supra hordeationis quoque causas fecimus: ut dubitem an malleus potius Vegetii sit ille morbus à quo nos equum ràch dicimus, nam totidem ferè eius ex causis differentias capite iam citato Vegetius facit: an quam supra descripsimus crithiasis. Videtur & infundatura, ut Albertus uocat, non aliud quàm crithiasis: & equus infunditus, qui crithiasin patitur. Infunditus fit (inquit Petrus Crescentiensis 9.19.) ex nimio alimento uel sanguine per crura diffuso. Infundatura (inquit Albertus) accidit equo ingesta multa annona, quando nimis festinanter ducitur (forte manducat) & mox nimio potu repletur, antequam cibus satis sit concoctus. Item si à magno labore puram et bonam annonam aliúmue cibum ualde esuriens & uentre uacuo, nec hausto potu, multa grana parū dentibus fracta unà cum cortice uel palea transglutit: hinc aliquando infusio ad pedes descendit. Quòd si inter pellem & carnem fluxerit, pruritum ciet. Equus ita affectus incedit titubans, ac si super carbones ardentes ambularet: cum stat, pedibus tremit: nec extensis, sed quasi contractis membris stat: quin subinde iacere cupit, & propter grauitatem posteriora à terra erigere nequit, ac si freno anter-

us retrahatur, & super genua quasi cadit posteriora, Hęc Albert. Curandi rationem omitto. Equus à nostris räch dictus, rigida habet membra & conuulsa, & sanguine ei detracto calido perfricatur: hoc remedium in malleo etiam pestilente Vegetius adhibet, & alij in alijs morbis, ut cap. septimo dicam. Est quando hunc affectum in posteriorib. tantum pedibus fieri dicūt nostrates equarij medici, räch vff den hinderē füssen, ex nimio onere posterius imposito, uel aliā ob causam: hic forte Græcis fuerit ἐκ λαγόνων ἀνώμαλος. Est & quidā affectus in crurib. uel pedibus puto, quem uocant mauchelräch, ab scellus, ut conijcio, circa ungulam. Sed hi duo particulares affectus sunt: cæteri uero, räch gritten, räch vom wasser, vom fūter, vom wind, toti corpori communes. Sed hæc accuratius discutienda, & Germanica aliaq́ barbara nomina proprijs Latinis aut Græcis reddenda peritioribus rei equestris relinquo. Sunt qui flores, qui in agris frumento aut secali consitis proueniunt, quibus à cyaneo colore nomen, salutares in cibo affirment equis lassitudine ita affectis ob cursus uel saltus uiolenter extortos, ut malleum Vegetio dictum inciderint, zū räch gritten: uel potius pestilēte malleo captis, quibus etiam modicum de pelle mustelæ albæ minutatim concisæ, uel caudam eiusdem, in pabulo præbent. A uento sic affectis, uena inter oculos & aures aperitur: à pabulo uerò, ubi uenter inflatur (ego crithiasin appellârim) saponem intestino inserunt. ¶ Syderatitia iumenta dicuntur, cum uenas uacuas percusserit frigus aut æstus, aut impleuerit cruditas, aut ieiunia bulimum fecerint. Redditur enim stupidum animal, & titubans ambulat, Veget. 3. 35. ¶ Hyperæmosin, id est sanguinis abundantiam à crithiasi differre supra ex Xenophonte docui. Sanguinis exuberantia spiritus læditur: hanc curarunt quondam pabuli mutatione & exercitijs: nunc sanguinis missione crebriore malum plenitudinis emendāt, Camerar. De dolore ex superfluo sanguine intra uenas, unde dolores & torsiones in corpore oriuntur, Rus. 148. Crescent. 9. 18. De sanguine superabundante, Idem 41. De infestatione sanguinis, Veget. 1. 55.

De unionis solutione, abscessibus & tumoribus.

De fluxu sanguinis è uulnere, & si sequatur hæmorrhagia, Rusius 43. & Albert. lib. 22. de morbis equorum. De restringentibus fluxum sanguinis, Idem 44. Si percussa uena claudi non possit, Veget. 3. 14. Fuxui sanguinis iumentorū utilis est fimus suis infusus in aceto, Plin. Si sanguis fluat per dorsum & secundum pilos, Hippiat. 44. Sanguinis profluuio exhausti, Ibid. 42. ¶ Ad ossa fracta, Hippiat. 74 Rus. 168. Ad caput fractum uel nudatum aliquo casu, Veget. 2. 13. Ad omnia equi uulnera, Rus. 119. Ad uulnera uel ulcera, Veget. 2. 62. Ad ulcera cerotum, Idem 4. 27. Aduersus uetusta & recentia ulcera, Hippiat. 129. Chlora & tetrapharmacum ad omnia uulnera elimpidanda uel sine difficultate claudenda, Veget. 4. 27. & rursus aliud, &c. Vulnerarij mixtura, Hippiatr. 129. Traumaticum, Veget. 4. 26. Traumatica medicamenta duo, Veget. 4. 19. Vulnerarium emplastrum, Hippiatr. 129. Aliud ad cruenta uulnera, Ibidem. Erigeron mixtura ad recenter uulneratos, Ibid. De ungento ad reparandam carnem, Rus. 177. Genus est millefolij quo rustici nostri ad boues & equos uulneratos utuntur, Brasauola. Ad ulcera iumentorum & animalium, facit asphodeli radix cocta illita, Plin. Cinis excrementi menstrui cum camini puluere & cera, Idem. Pix humida, Serapio. Rubi foliorum puluis, Plin. Herba quam Germani consolidam auream uocant, guldin gunsel, Aprili mense & initio Maij floribus cœruleis florentem in pratis, &c. equos uulneratos aut sellis compressos efficaciter iuuat, minutatim concisa & pabulo immixta. Si equus ab alio morsus sit, Hippiatr. 73. Si quem alter equus calcitro icerit, Ibid. Si iumentum aut rotæ aut axis ictu fuerit elisum, Veget. 3. 21. Surculis hærentibus & clauis refigendis, Hippiat. 129. Si truncus aut spina intret in aliquam partem corporis equi, Rus. 170. Si equus sagitta uulneratus sit, cancros duos cum adipe leporis contusos uulneri superilligato, & extrahetur sagitta, Innominatus. Præcipitati aut in foueam deuoluti, Hippiat. 72. Emplastrum ad ruptos, Hippiat. 129. De ijs quibus aliquid internè conuulsum est, Ibidem 66. Si quid intus conuulsum aut ruptū est, Ibidem. De dorso læso à sella, Rusius 76. Si compresso equi dorso in itinere tamen pergendum est, pannum sellæ quo pili continentur aperies, & pilos exemptos diduces digitis ut molliores fiant, iterumq́ claudes, ita ne ulla durities aut asperitas inde equum lædat, & simul medicamenta appones. Sunt qui tritum piper loco læso inspergant, & interim in itinere pergant. Est quando dorsum læsum inflatur & carnes putrefactas producit, ex compressione sellæ uel oneris. Inflatio hæc inueterata putrescit, & putrilago iuxta ossa efficitur aliquando coagulatio prauæ carnis, unde sanies aquosa assiduè destillat, & hic morbus dicitur læsio pulmonis uulgo, Crescent. 9. 28. Vocant autem pulmonem, non uiscus, sed genus abscessus à forma. De pulmone seu pulmoncello, Rusius 82. Pulmunculum in dorso animalis natum difficile est medicamentorum appositione siccari, Vegetius 2. 61. Idem pulmunculi in pede meminit 2. 56. Nostri ulcus ex attrione in dorso factum, rupturam uocant, bruch vnder dem sattel. Id aliqui hoc modo curant: Ollam nouam dimidia parte implent asinino fimo, & dimidia ouis formicarum: & sic urunt: & ubi locum oleo unxerunt, cinerem inde inspergunt bis quotidie. De læsione dorsi, Rusius 75. De profunda plaga dorsi supra spatulas, Idem 78. De dorso & armis læsis, dolentibus, attritis, ulceratis, suppuratis, uulneratis, diuersas ob causas, Hippiatr. 26. Vlceratio spinæ, Theomnestus in Geopon. 16. 15. De cura dorsi læsi, Veget. 1. 63. & 2. 60. Pet. Crescent. 9. 30. Intertriginem uel attritionem dorsi, nostri uocant fratt: Vide etiam infra quædam ubi de scabie dicet; & rursus inferius de coriagine & cornu dorsi. De inflatione dorsi ratione

sellæ,

fellæ, Ruf. 77. De uesicis paruis in dorso equi, Crescent. 4.30. Ruf. 87. Tumores circa armum inueterati excinduntur & curantur, ut reliqua spinæ ulcera, quæ cystes, id est uesicæ uocantur, Absyrtus 26. De spalacijs siue tumore & duritie in summitate armorũ, Ruf. 84. Si nerui aut musculi spatulæ ex punctura calcaris, uel ex alia causa lædantur aut inflentur, Albert. lib. 22. Si iumento scapulæ fuerint dissolutæ, id est ulceratæ, Veget. 2.44. Si equus inter cingula ex eo φ nimis cinctus diu pergit, læditur: aut forte in uena lateris pungat̃, & propter stricturam sanguis emanare non potest, unde forsan inflat̃, oportet post quinq; dies cum pus maturuit aperto corio pus extrahi, ita ut digitorum compressione noxius humor expellatur, Albert. ¶ Cephalicum ad omnia uulnera difficilia claudenda & supplenda, Vege. 4.27. De fluxionib. ulcerũ, & ijs quos aper dente percullit, Hippiat. 111. Vulnus in cauis partib. Ibidem 71. Stypticum ad omnia uulnera humecta, & fungos exiccandos, Vege. 4.27. Aristolochia & caua radix (sic uocant Germani herbam cuius radice rotunda & caua hactenus pro Aristolochia rotunda abusi sunt) ulceribus omnib. humidis et manantibus in humano & pecorũ corporibus conueniũt: quamobrem equarij medici ad curanda equorũ uulnera his herbis & radicibus carere non possunt, Hier. Trag. Vlcera equorũ à nonnullis hunc in modũ curantur: Sambuci folia in uino coquunt̃ cum pauco sale: eo ulcera abluũtur: mox succus foliorũ sambuci instillatur: deinde gallinaceus fimus aridus & cribratus inspergit̃: debet autem sambuci succus mane instillari, puluis e fimo uesperi inspergi, & sic uicissim pergendũ est, Innominatus. Alij aluminis & chalcanthi partes æquales cum aqua coquũt in olla noua, & aquam inde ulceribus inspergũt. Suppuratione etiam equi infestant̃, Aristoteles. De suppuratione, Hippiatr. 26. Suppuratio (inquit Columella) melius ignea lamina, φ frigido ferramento reserat̃, & expressa postea linamentis curatur. Ad tumores malagma, Veget. 4.27. Ad tumores siue ad duritiam quamlibet fomentũ, Ibidem. Ad tumores duros & ueteres malagma, Veget. 4.15. Contra tumorem omnem, præsertim qui igneo feruore non flagret, Hippiat. 129. Abscessus facti ex nimio motu, casu, uel ictu, Ibid. 79. ¶ Ambusta uel ignem experta, Hippia. 81. Lipara pro ambustis, Ibidem 129. De combustis à calce quauis parte corporis aut fimo, Ibidem 65. Hypersarcosin, id est carnem in ulceribus exuberantem, nostrates uocant **das wild fleisch** uel **geil fleisch**. Caro mortua in uulnere quomodo curet̃, docet Albert. lib. 22. in equo. Nostrates carnem putridam uocant, **das ful fleisch**. Si caro in ulcere uel exuberet uel putrescat, uitriolũ tritũ frequenter insperges, & ablues uino, in quo decoctũ sit urticę semen. ¶ Ad uermes ulcerũ, Veget. 3.2. ¶ Scabies, Veget. 3.71. Ruf. 72. Theomnest. in Geoponicis 16.17. Hippiatri cap 6.32. Si scabies latius prurit, Ibidem 69. In prurigine (inquit Albert. libro 22.) equus se dentibus mordendo scalpere desiderat, &c. Oritur aũt primò iuxta carnem in collo paruis ulceribus, & per totũ coriũ & corpus defluentibus pilis se diffundit, & nisi cito occurrat̃ in scabiem uertitur, &c. curam omitto. De scabie & eius cura Albert. ibidem. Sion scabiem equorũ lenit, Plin. Equorũ scabiem ranæ decoctę in aqua extenuant, donec illini possit, aiuntq; ita curatos non repeti postea, Plin. et Auicenna. Ad scabiem & prurituũ quadrupedũ adhibentur, Halecés sale infusæ per noctem, Plin. Aqua maris, Idem. Amurca olei cocta cũ lupinis & chamęleonte, Idem & Auicenna & Serapio. Asphaltus, Plin. Asphodelus illita, & priuatim in equis, Idem: Butyrũ cum resina, Plin. Chamæleontis succus, Idem. Elleborus niger cum thure & cera, aro & pice, uel cum psyllio, Plin. Heliotropium ustũ cum aceto illitũ, Obscur. Fel capræ cũ cinere aluminis. Ficus siccæ & folia eius cocta cũ radice almezereon nigri, Auicenna. Fimus bouis uel bubali, Plin. Glutinũ taurinũ in aceto liquefactũ addita calce, Idem. Citran, id est cedria, Serapio secundũ Galenũ & Dioscoridem: & præcipuè oleũ eius. Oleũ lentisci, Plin. Pastinacæ piscis iecur coctũ in oleo efficacissimè curat, Idem. Pix, Plin. Pix liquida, Serapio ex Dioscoride. Sal Chalastræus, Plin. Squinanthi oleũ, Serapio secundũ Habyx, Auicen. Haliabbas. Hyssopus cũ oleo, Plin. Personatiæ siue arctij radicem tritam aliqui miscent cũ lacte uaccino, & equorũ scabiem illinunt. Impetigines, & quicquid scabies occupat, aceto, & alumine defricantur. Nonnunq;, si hæc permanent, parib. ponderibus permistis nitro, & scisso alumine, cum aceto linuntur. Papulæ feruentissimo sole usq; eo strigile raduntur, quoad eliciat̃ sanguis: tũ ex æquo miscentur radices agrestis herbæ, sulfurq;, & pix liquida cum alumine. Et eo medicamine prædicta uitia curantur, Collumella. Et rursus, Scabies (inquit) mortifera huic quadrupedi est, nisi celeriter succurrit̃: quę si leuis est, inter initia candenti sub sole uel cedria, uel oleo lentisci linit̃, uel urticæ semine, & oleo detritis, uel unguine ceti, uel q̃d in lancibus salitus thynnus remittit. Præcipue tamen huic noxæ salutaris est adeps marini uituli: sed si iam inueterauerit, uehementiorib. opus est remedijs, propter q̃d bitumen, & sulfur, & ueratrũ pici liquidæ, axungiæq; ueteri commista pari pondere incoquunt̃, atq; ea compositione curant̃, ita ut prius scabies ferro erasa, perluat̃ urina. Sæpe etiam scalpello usq; ad uiuũ resecare, & amputare scabiem profuit, atq; ita factis ulcerib. mederi liquida pice atq; oleo, quæ expurgant, & replent uulnera æque: quæ cũ expleta sunt, ut celerius cicatricem & pilũ ducant, maxime proderit fuligo ex aheno ulceri infricata, Hæc Columella. Sunt qui ad scabiem equi unguentum parent ueteri axungia, oleo laurino, helleboro albo et argento uiuo permixtis, ita ut ad libram axungiæ sextam olei laurini partem, hellebori octauam addas: argenti uiui uerò quantũ satis uidebitur pro scabiei modo, non nimiũ tamen. Simile unguentũ describit Rusius 72. Malidem subtercutaneam (Græci μάλιν ὑποδερματῖτιν uocant) scabies sequit̃, prauis humoribus sub cute infusis: mentio eius fit in Hippiat. & apud Veget. lib. 1. ca. 5. & cap. 12. In Germanicis libris nisi mendum est, genus

quoddã scabiei equorũ nominari inuenio **die wilden neres**, quod resina, axũgia, & uitellis ouorum mixtis & in sole inunctis curant. Impetiginem aliqui **tetter** uocant (alij **zittermal**) qua forsitan uoce corrupta **neres** scriptum est, ut impetigo fera intelligatur. De scabie & pruritu colli & caudæ equi, Rusius 72. Et de scabie in genere, quam rungiam uocat Gallica uoce, ibidem. In collo equi (inquit) iuxta garese quædã scabies fit, &c. De læsione garrasij seu guida, Idem 86. Cum garrese (inquit) fuerit nimis inflatum & plenum putredine, uratur pluribus punctis foci, aut ferro idoneo scindatur, &c. De quibusdam pulueribus ad sanandum dorsum uel garresum equi, Idem 88. Hoc malum nostrates puto uocant **krättigkeit**, & equum sic laborantem **krettig**, uel potius **kröttig**, à rana rubeta quòd locus affectus similiter infletur. Idem aut similis affectus est, unde equum nuncupant **frantzgrindig**. De puzolis (pustulis) quæ nascuntur in dorso equi, Rusius 87. sunt autem, inquit, pusillæ excoriationes, &c. Papulæ erumpentes, Hippiatr. 69. Intertrigo bis in die subluitur aqua calida: Mox decocto ac trito sale cum adipe defricatur, dum saniei uis emanat, Columella. Albæ uitiligini citra scalpellum mederi, Hippiatr. 129. Contra morpheam, serpiginem & impetiginem equorum, Rusius 180. accidunt autem hæc uitia ut plurimum circa oculos seu palpebras, & circa nares et os equi. De impetigine superius etiã dixi ex Colum. De impetigine crurum, alijsq; uitijs seorsim dicetur infra. ¶ De elephãtia, Hippi. 3. Elephãtiasis signa, Vegetius 1. 9. cura, 1. 16. Numeratur autẽ ab eo inter species malidis. Lepræ curatio, 118. ¶ De spallatijs, Rusius 84. Sic autem uocant barbari tumorem & duritiem carnis super spatulas siue armos, quæ dorsi superficiem superat. Vegetius libro 2. cap. 30. entomata nominat tubera & tumores diuersos, ut sunt steatoma, meliceris, aneurysma, atharoma, ganglion. Adijcit & curam omnibus unam & communem. In malide articulari tubercula quædam nascuntur per totum corpus, Hippiat. 97. ¶ Dracunculus uermis est tineæ similis, non in uentre, sed in lacertis, fœmore, tibijsq;, parte Aegypti superiore copiosus: qui latera quoq; paruulorum infestat, mouetúrq; hic sine dubio, Petrus Ruellius. Aduersus dracunculum, Hippiatr. 129. hoc infestante, toto corpore pustulæ erumpunt, & animal clamitans obstrepit. Farciminosi morbi signa, Vegetius 1. 7. cura, 1. 14. Censetur & hic inter malidis genera, & huiusmodi argumento deprehenditur: In lateribus (inquit Vegetius) & in coxis, & in uerendis quoq; partibus, & præcipuè in iuncturis membrorum, uel in toto corpore collectiones inflantur: rursumq; his uelut sedatis, aliæ renascuntur: cibum potumq; ex more recipiunt, macrescunt tamen: quia digestio eis plena non prouenit, hilares aspectu, sanisq; similes creduntur. Haud scio an huius generis sint quæ in Hippiatricis cap. 97. φαλκίνια dicuntur, farcimina forte legendum: quæ tumores sunt (inquit Absyrtus) illis quos Græci dothiênas uocant similes, maioresq;, ac suppurantur, & sponte erumpunt, fiuntq; diffusa malide articulari. Farcina (inquit Albertus) nascit̃ ex nimia carnis humectatione, & immoderata repletione: aliqui uermem uocauerunt, eò quod superfluus humor in carne & cute foramina facit tanquam uermium, contingit autem ex sanguinis fluxione extra uenas: & interdum ex magna plaga, uel ictu & liuore si non curentur intra duos menses, & in locis fuerint cauis, ac inter armos & in lateribus: interdum ex morsu alterius equi farcinam patientis, &c. Hæc ille. De uerme dicto farsino, Rusius 146. De uerme dicto anticor, Idem 147. Fit autem cum prauus humor colligitur & putrescit in casula cordis, unde pars ad pectus propellitur, &, si collum occupauerit, tumorem facit. Ab hoc corrupta cordis substantia mortem sequi necesse est: quamobrem anticor, id est, cordis suffocatio uocatur. Auticeax (aliàs antiquor uel anticar, qui tres modi corrupti uidentur, ut anticor tantum rectè scribatur, quod morbus ante & circa cor & in pericardio fit) glandulæ sunt, uel tumor, inflatio, uel apostema circa cor, Petrus Cresc. 9. 15. De uerme uolatili, Rusius 145. In hoc ulcera, præcipuè in capite oboriuntur, humores è naribus fluunt: Vocatur autem uolatilis, quoniam humores superiora petunt: aliqui talpinum appellant, & transit aliquando in cimorram supra dictam. De uerme equi Rusius 144. Is incipit in pectore, uel intra coxas iuxta testiculos: deinde ad crura descendens tumefacit ea, & crebris ulceribus perforat: aliqui guttam uocant. Vermem dicunt glandulas in pectore uel coxis inflammatas, &c. Petrus Cresc. 9. 14. Realgar fit ex sulfure, calce uiua, & auripigmento, & idiomate nostro uocatur soricorla: occidit sorices puluis eius, et omnia animalia: abolet fistulas et uermes equorum, & omnem malam carnem corrodit, Syluaticus. Ad eadem omnia ualet aconitum: præcipuè autem eo aconiti genere ad uermes equorum apud nos utuntur, quod pallidum florem gerit radice ad retis speciem incisa. Hinc natus uidetur error, ut res longè dissimiles, aconitum & realgar, propter uirium similitudinem à recentioribus quibusdam confunderentur. Equus uermem passus nunquam ad pristinæ ualetudinis robur aut pristinam alacritatem redibit. Vermem Germani uocãt **den wurm** uel **burtzel** alij **pürtzel**, à farcina uel farcimine forsan detorto nomine. Distinguunt autem loco tripliciter, ut alius nascatur in naso, alius inter genu & coxam, alius in pudendis uel uirga equi maris. Rursus uermes alios apertos esse legimus, ubi tubercula aliquot apertis foraminibus apparẽt, **außwerfende würm**: alios uerò tectos. Sed remedia quoq; in libris quibusdam nostra lingua manuscriptis reperta adijciam. Cicutæ succus cum melle illinitur, quo gustato uermem illico mori aiunt. Radice petasitis herbæ (quam nostri radicem pestilentiæ uocãt) ueterinarij quidam utuntur, ad uermes equorum, aliaq; uitia tum intra tum extra corpus, Tragus. Pecudi ex uerme laboranti, præsertim equo, folia carduorum edenda præbe: Aut commansam herbæ phu radicem superilliga: quod homini quoq; prodest. Si uacca uel bos uermem patiatur, ouis rubetarum in palude aliqua uel alibi

repertis

repertis locum affectum diligenter perfricabis; inde stercus humanum calidum impones; & linteo obligabis: & nigri solani superficiem edendam obijcies, radicem collo appendes: ne aquam adeat animal cauebis, sanabitur. Sunt qui locum scindunt & extracto uerme succo persicariæ herbæ, quam plerique hydropiper faciunt, abluunt: Alij herbam cum lapide superponunt, mox defodiunt, morbo ita paulatim decrescente, ut ipsi superstitiosissimè credūt, quemadmodū herba defossa flaccescit ac putrescit. Alij radicem polygonati, carbones quernos, thus, hordeum non decorticatum & salem, omnia minutatim contusa concisáue miscent, & inde quantum manus capit pabulo equi inspergunt, idque bis aut ter repetunt. Si equo uermis inter carnem & cutem nascatur, tumorem urito, & medullam ceruinam infundito. In libris Hippiatricis nostra lingua excusis, uermes ubiuis nati cauterio uruntur, deinde ærugo inspergitur, si inter coxam & genu fuerit: si in naso, ærugo cum osse equino usto: si in pudendis, ærugo, sulfur, & hyoscyami semen ueteri axungia excepta illinuntur.

¶ De cancro, Pet. Crescent. 9. 46. De cancro cum alibi, tum in labijs, Albert. Cancer (inquit Rusius 171.) fit circa iuncturas crurū iuxta pedes aut inter iuncturas & pedes, uidelicet in pastora, et quandoque alibi in corpore, &c. De carcinomate, Hippiatr. 76. De fistula ex cancro, Pet. Crescent. 47. De fistulis, Hippiat. 128. Rusius 172. fit autem (inquit) ex antiquo uulnere non curato, uel ex cancro. De fistula ubiuis corporis, Veget. 2. 27. Collyrium fistulare, quod fistulis immittitur uulnerum, quæ ab initio curata fuerint negligenter, Veget. 4. 16. Emplastrū contra omnia cacoëthe ulcera, phagedænas ulcerum diuturnas, & abscessus ano præsertim erumpentes, Hippiat. 129. Muri, caro in pelle superflua, Pet. Cresc. 11. De tuberculo in mori speciem, Hippiatr. 127. Malagma ad uligines, Veget. 4. 24. hæc alibi puto ulcera glycea uocari. Agglutinans medicamen ad fauos, Hippiatrica 129. De glandulis et scrophulis inter pellem & carnem, Pet. Cresc. 12. De glandulis, testudinibus & scrophulis, Ruf. 139. Omnes hi tumores fiunt ex materia corrupta in uno loco se condensante inter corium & carnem. Pendigo ad scirrhos pertinere uidetur. Si iumento scapulæ ulcerentur, diligenter inspice, ne quas inter neruos & commissuras pendigines faciat, Veget. 2. 44. Pendiginem circumcides ad uiuum, Idem 2. 55. Glycium ad sordida & cancrosa uulnera, Veget. 4. 27. Malagma ad uligines, Idem 4. 24. Linimentum ad phazalam (abscessum puto) morbum peculiarem equis mare rubrum ingredientibus. ¶ Emplastrum quod dolores sopit, & incandescentes inflammationes discutit, Hippiat. 129. item aliud, Ibid. Traumatica duo ad phlegmonas tollendas, Veget. 4. 27. Radunculus (forte carbunculus) est phlegmone occupans cutem & carnem usque ad profundum, cum sanguinolenti humores superabundant: sunt autem eius differentiæ pro diuersitate humorū, &cæt. Albert. Ad inflammationem omnem, & malagma ad spinæ uertebram, Theomnestus in Geoponicis 16. 16. De barbulis & carbunculis, Rusius 85. Barbula forte à carbunculo corruptum est nomē: fiunt autem ex superfluo sanguine, & aliquando miscentur etiam alij humores: cura eorum docetur in capite de læsione dorsi. Squillares dicti furunculi, Hippiat. 80. Ficus est collectio rubicunda uel liuida prominens ex nimio intercutaneo sanguine, &c. Albert. De ficu qui nascitur alibi quàm in pedis solea equi, Rusius 140. Ignis sacer uel pusula, Hippiat. 25. Si equus aut bos ficosos tumores (**feygwartzen**) patiatur, cultro abscinde, & quinquefolij succo sanguinem ablue, mox cretam tritam insperge, Obscur. De herpeste, id est serpente ulcere, Hippiat. in hoc ἀφθώδην albū sub pelle incidendum, & astringentibus inde curandum est, &c. Turtæ (inquit Albert.) apostemata sunt in superficie carnis intra cutem exorta, in modum panis qui turta uocaī: fiunt ex abundantia sanguinis maximè, humorisque intercutanei putridi: & aliquando cum caro lædiī ictu aliquo, &c. De curtis (lege turtis) equorum, Rusius 81. De equo super quem Luna splenduit, Rusius 83. Videtur autem de apostemate uel ulcere intelligere, quod Lunæ radijs tactum putrescere uel corrumpi alibi etiam legere memini. Verrucæ ubiuis, Veget. 3. 17. Traumaticum ad uerrucas tollendas, Idem 4. 27. Verrucas in equis quidam pilis ipsorum uinciunt, & testas concharum quæ in aqua dulci repeīunī ustas tritasque inspergunt. Claui, Hippiatr. 26. ¶ Coriago, ἰχώρ φθίσ, uitium est, cum pellis appressa tergo pertinaciter adhæret: hoc cum ambobus armis inhæsit synomiasin uocant, uide Vegetium 3. 54. & Hippiatrica 26. Cornu uocatur cum corium in carne dorsi, uel sola caro antea læsa, uidetur sicut cornu indurata: quod ex nimio pondere sellæ uel alterius oneris accidit, ita ut rumpatur aliquando pellis dorsi, & ulcus aliquando etiam ad ossa pertineat. Fit etiam radunculus interdum in cornu, &c. Albertus, & Petrus Cresc. 9. 27. Compressum in hoc malo (inquit Rusius 80.) corium cum carne conglutinatur: & cornu uocatur, quia instar cornu formam rotundā habet: uel à diffusione latitudinis quæ protendiī in acutum: uel à corio cum cute inuiscato, &c. De coriagine diximus etiam inter morbos bubuli pecoris. De dorso læso attritoque, superius etiam dictum est. ¶ De neruo inciso & eius cura, Rusius 173. Neruorum uulnera, Hippiatrica 84. Ad ictus & dolorem neruorū cataplasma, Hippiatr. 129. Cæteros neruorum affectus, quære infra ubi de articulis & partib. extremis dicetur. ¶ Varices, Hippiatr. 77. Crurum ossa (inquit Xenophon in electione equi) sint spissa, sed spissitudo non erit uenarum neque carnium: nam hoc pacto cum per aspera agitur equus, impleri hæc sanguine necesse est, & existere uarices (κιρσόντας, lego κιρσοῦν) & crassescere crura, & cutim abscedere.

Alexipharmaca & Theriaca.

Sæpe imprudens animal uenenum in pascuis uel præsepibus uorat, contra quam noxam alexi-

pharmaca remedia ubi ab authoribus petenda sint monstrabimus: sæpe etiam à uenenosis animalibus ictu morsuue læditur, quibus theriaca dicta medicamenta succurrunt. De brassica syluestri cum fœno depasta, Hippiatr. 90. De aconito, 91. De cicuta, 92. De ueratro & orobanche in cibo sumptus superius dixi. Interit ueneno sandarachæ & equus, & quoduis iumentum siue ueterinum: datur in aqua percolatum, Aristoteles. Est quando equus sordidos & abstersioni destinatos pannos uorat, contra quod malum in Germanicis libris remedium inuenio oua aceto calido macerata donec testæ abscedant, &c. Si equus terram uorârit, pro remedio sauinam in pabulo dant minutatim incisam, Obscur. De equo qui comedit pennam, Ruf. 133. Contra fimum gallinæ deuoratum, Hippiatrica 89. Veget. 3.85. & 3.15. Stercus suillum iumentis propinat̃ contra uenenosos morsus, Veget. 3.77. Si araneum comederit equus, Veget. 3.80. Buprestes bestiolæ (uulpestres, corrupte) araneæ similes, cũ deuoratæ fuerint animal præfocãt, Vege. 3.15. ubi de causis impeditæ urinæ loquitur. Si buprestin comederit in fœno, Idem 3.78. Contra buprestin, Hippiatrica 86. Qui remedia Germanicè scribunt, hoc malum uocant käfern im magen. De erucis, Hippiatrica 93. Contra hirudines haustas, Absyrt. in Geoponicis 16.18. Hippiat. 88.

¶ De morsu canis rabidi, Hippiatrica 87. Veget. 3.84. Hippiatrica in fine capitis 87. De aquæ metu, Vegetius 3.31. Muris aranei morsus (inquit Aristoteles) equis alijsq; iumentis molestissimus est: pustulæ hoc excitant̃: & periculosior quem defixerit grauida: pustulæ enim rumpuntur, ex quo interitus sequitur: sed si non grauida est, non interimit. De morsu muris aranei, Hippiatrica 87. Vegetius 3.77. uocat autem murem cæcum: & 3.82. ubi murem araneum uocat. Fit aliquando ut mustela iumentum morsu sauciet, cuius dentes inficiunt animal, & moritur, nisi subueniatur. Remedio est si uulnus oleo perungat̃, in quo mustela suffocata computruerit, expresso ualidiusculè per linteolum. Fricatur & locus saucius arida pelle mustelæ, ut incalescat, & datur iumento antidotus theriaca, Camerar. Quinetiam ea (inquit Aristoteles) quam alij chalcidam, alij dygnidam uocant, suo morsu aut interimit, aut uehementem dolorem mouet: similis hæc paruis lacertis est: sed colore serpentis quam cæciliam nominant. De uulnere ex sagitta intoxicata, Rusius 178. Ad morsus serpentium, Hippiatrica 85. & 86. Rusius 179. Quadrupedibus à serpente læsis hæc prosunt, ut Aggregator obseruauit: Cancri in cibo sumpti, Plin. Daucus, idem. Filix imposita capiti iumentorum defendit à serpentibus, Idem. Mustelæ catulus nudus recens cum sale appositus, Plin. Ruta per nares cum uino, Idem. Vespertilionis fel cum aceto, Idem. Si uipera animal percusserit, Vegetius 3.79. Hippiatrica 85. & 86. Aduersus colubros, Veget. 3.77. Ad ictos à scorpione, Hippiat. 86. à scorpione uel alia reptili bestia læsos, Hippocrates in Geoponicis 16.19. Veget. 3.77. & 3.83. Si animal mordeatur à phalangijs, Veget. 3.77. & 3.81. Hippiatrica 85. & 86. Si pastinacam (staphylînon, insectum) deuorarint, cuius magnitudo quæ uerticilli bestiolæ est, irremediabile malum est, Aristoteles. De eodem insecto, Hippiatrica 119. De pastinacæ marinæ ictu, Hippiatr. 87. Est in exemplis equos ab apibus occisos, Plin. 11.18. Apes aliquando equum non modo fortissimè inuasisse, sed etiam interemisse, Aristoteles affirmat, Aelian. Ne muscis infestentur ueterina, Hippiatrica 85. & ne ulcera ab ijs tacta uermibus scateant, Ibidem. Muscas quoq; uulnera infestantes (inquit Columella) summouebimus pice, & oleo uel unguine mistis, & infusis, cætera erui farina rectè curantur. Sunt qui uulneribus illini iubent unguen illud quo axes rotarum perungunt̃: aut serum aquámue casei inspergi. Culices propellendi, Hippiatr. 85. Contra tabanos uel œstra, Ibidem. Contra cimices & pulices, Ibidem. Contra pediculos, Veget. 1.44. Hippiat. 95. Contra ricinos, Ibidem. Quidam argentum uiuum axungia uetere extinctum, fasciæ ex cannabi illinere iubent, eamq; collo appendi. Alij aqua, in qua resina decocta sit, abluunt.

De particularibus morbis à capite ad pedes.

Omnes ualetudines capitis, præcipuè ueteres & periculosos, cyclo curare oportet, Veget. Cycli autem rationem ex eo descripsi supra, ubi de equo purgando egi. Ad passiones capitis iumenti bryonia & uitis nigra prosunt, Plin. 23. ut citat Aggregator. Ad caput fractum uel nudatum aliquo casu, Vegetius 2.13. Si caput equi ex ictu morbóue languet, raphani (seminis nimirum) & zedoariæ partes æquales tritas cum uino misce, & faucibus infunde: idq; toties, donec sanies à capite fluxerit, Obscurus. Ad capitis dolorem, Vegetius 2.8. capitis & caluariæ, Hippiatri. 104. Capitis dolorem, inquit Columella, indicant lachrymæ quæ profluunt, auresq; flaccidæ, & ceruix cum capite aggrauata, & in terram summissa. Tum rescinditur uena, quæ sub oculo est, & os calda fouetur, ciboq; abstinetur primo die. In postero autem potio ieiuno tepidæ aquæ præbetur, ac uiride gramen, tum uetus fœnum, uel molle stramentum substernitur, crepusculoq; aqua iterum datur, parũq; ordei cum uiciæ libris duabus & semis: ut perexigua portione cibi ad iusta perducatur. Appiosus, id est hemicranicus equus, unde & mens hebetatur & uisus: Et quia una pars prægrauatur, tanq; ad molam uadit in gyrum, Veget. 2.2. Et rursum 2.10. Appiosum iumentum (inquit) præsepio incumbit, oculos tensos habet, micat auriculis, &c. Vide etiam paulo post in Rabioso. Sol canicularis ardentior animalia percutit in cerebro, unde caput deiectum habent, Vegetius 3.36. Ad siriasin, id est capitis ardorem, Hippiatrica 129. Capitis ualetudines, Vegetius 2.1. Cum ex æstu (inquit) uel frigore debilitata sunt membra, & in capite frixus sanguis uertitur in uirus, tũc repletis uenis cerebri membrana distenditur, & somni salubritatem frequenter excludit; ex quo necessariò dolor capitis, mœstitia &

imbecillitas

imbecillitas subit. Distentionis quoq; ualetudo (Vegetius 2.9.) ad capitis præcipuè causam refertur. Obscuratur in ea uisus, capitis membrana distenditur, adest tremor & sudor totius corporis. Cõtingit autem diuersas ob causas, si sudans biberit, ex indigestione cibi, si non dormiat, si substrictus manserit. Capitis refrigeratio, ut cum equus ex calido stabulo subitò ad frigus perducitur: unde equus aliquando tussit, & appetitum amittit, &c. Pet. Cresc. 9.25. De frigiditate capitis equi, quę tussim prouocat, oculos inflat, aliquando lachrymas euocat, Rusius 70. De uiuulis, Petrus Cresc. 9.17. De stranguillione, Rusius 65. De strangulione & cymorrha, ut quidam scribunt, item de uiuulis, supra inter morbos communes docui: etsi potius ad capitis morbos referri debeant. Pro chimorra aut simili uoce, apud Petrum Cresc. 9.14. hęmoagra ineptè legitur. De strangulina etiam inter thoracis & pulmonis morbos nonnihil dicetur infra. Ad defluxiones uel destillationes à capite, Hippiatri. 104. Pituitæ, id est fluxui humórum, uel rheumati iumentorum uel pecorum, ut Aggregator obseruauit, prodest cretani (id est crethmus) Plinius lib. 26. item hellebori nigri surculus per aurem traiectus, & postero die eadem hora exemptus, Idem lib. 25. Equo cui catarrhus per nares fluit (ῥινίζει) olei libram, in qua argenti uiui quadrans decoctus sit, refrigeratam ab ignis calore per nares infundes: sic enim uel intra octo dies, uel sex menses saltem conualescet: aut morietur, Obscurus. De genere et qualitate mucorum qui per nares fluunt, Vegetius 2.36. Medicamentum ad saniem liquidam è naribus, Hippiatrica 129. ¶ Vegetius libro 1. maniam quoq; inter malidis species numerat. De phrenitide, Vegetius 2.3. Si, ubi antea diebus aliquot sponte ieiunarint, mox in furorem uertantur, sanguine detracto iuuantur, Aristoteles. Equis furentibus auriculæ sunt subrectæ, Plinius. De insania, Vegetius 2.12. Oculi, inquit, ardent sanguine & humore suffunduntur, auriculæ stant uel micant: indomitorum instar capi non possunt, capti parietibus se illidentes conantur effugere. De furore & rabie, Hippiat. 102. Insania, cũ præsepia frangunt, sese morsu lacerãt, homines impetũt, auribus micant, &c. Vege. 3.43. Contra maniã seu furiã in equis, Rus. 158. De chirurgia adhibẽda in equo furioso, propinato ei opiato pharmaco, &c. Idem 159. Rabies (inquit Vegetius) eadem omnia & maiora ostendit quàm insania. De equo furioso uel leproso (lego rabioso) Rus. 154. Rabiosus, Vegetius 2.5. & 2.11. Cum appioso (inquit) accedit thoracis passio, statim fit rabiosus, supercalefacto iecore & sanguine, &c. Dolor est loci, adeò ut mordendo se comedat (præsepia aut ilia mordicet:) uel altum impetat. Subito hinnit tanquam sanus. In parte capitis ubi uitium remansit, post curationem, difficile se gyrabit, & parietibus se iunget, &c. Rabiosi equi (inquit Camerarius) fiunt uarijs de causis, ut ab æstu, à pabulo non idoneo, à cerebri inflammatione, à bilis in uenas exudatione. Flagrant & rigẽt oculis, spumam eijciunt. His uenas statim incidere oportet, qui si castrentur, resipiscere subitò perhibentur. Nostri equos insanos lunaticos uocant, & cerebrum cum luna eis minui aiunt. Circa Abderam & limitem qui Diomedis uocatur, equi pasti (nascentibus illic herbis) inflammantur rabie, circa Potnias uerò asini, Plin. non exprimit autem quibus herbis. Equos efferari & rabie inflammari ferunt, bibentes ex Cossinito flumine Thraciæ, qui defluit in Bistonicum stagnum, ubi Diomedis Thracis, qui immanes equos habebat, quos Hercules expugnauit, regia olim fuit. Ex eodem morbo laborare dicunt equos bibentes de fonte Potniæ, qui non longe ab urbe Thebis abest, Aelian. Equi dicuntur νυμφιᾶν, qui lymphatico morbo laborant: in quo ad tibiæ sonum quies contingit, fronte demissa quod uocatur κατωπιᾶν, Cælius. Quod autem lymphari dicitur, tale est, ut equus ad tibiæ sonum quiescat, & demittat frontem: cum uerò conscenderis, citetur contentius donec retineas: demissus etiam semper tristisq; est, si rabie tenet: cuius indicium, ut auriculas demittat ad iubam, rursusq; protendat, idq; uicissim factitet, Aristoteles. Rara quidem (inquit Columella) sed & hæc est equarum nota rabies, ut cum in aqua imaginem suam uiderint, amore inani capiantur. Et per hunc oblitę pabuli, tabe cupidinis intereant. Eius uesaniæ signa sunt, cum per pascua ueluti extimulatæ concursant, subinde ut circumspicientes requirere, ac desyderare aliquid uideãtur. Mentis error discutitur, si deducas ad aquam. Tum demum speculatæ deformitatem suam pristinæ imaginis abolent memoriam. Eadem hæc uerba Ruellius in Hippiat. 15. tanquam Theomnesti repetit, cum in Græcis nihil tale hoc loco legatur, nulla Columellæ mentione facta. Hydrophoba, id est aquam timentia iumenta, ex qua passione in rabiem conuerti solent, Vegetius 3.31. Syderatio, Veget. 2.39. In hac (inquit) labia & maxillæ & nares etiam deprauantur in parte, ita ut uix cibaria dentibus inlidat, quæ etiam humoribus plena reperies: & biburus os ad nares demerget in aquam, quia infirma sunt labia quibus haustus attrahitur. De syderatione & comitiali morbo, Hippiatrica 109. De epilepsia, Veget. 3.33. Si equus morbo incognito collabatur, filicis fœminæ radicis partem linguę subijcito, mox alui ac uesicæ excrementum reddet & exurget, Hieronymus Tragus hoc ipsum se expertum scribens. Ad uertiginem, Hippiatrica 128. Paralyticum iumentum ambulat primum in latere ad similitudinem cancri, ceruicem incuruat ac si fracta esset, rectos pedes non ponit (parietibus se illidit) cibum & potum non recusat, hordeum ipsius udum semper apparet, Vegetius 3.41. Indicia resolutionis neruorum, Hippiat. 129. Ex impetigine inueterata iuxta oculum uermis fit, qui ad cerebrum penetrat, unde animal statim moritur, Incertus. Cerebrum commotum facit ut malè ambulent equi, frequenter offendant, & toto se corpore cõmoueant, &c. Veget. 2.7. Ad lethargicos, Hippiatrica 128. quod penultimum est caput de diuersis morbis. De lethargico equo, ibidem 101. in uerbis Absyrti de thlasmate. Animal lethargicum semper iacet ac dormit, Vegetius 3.48. Lethargici, Hippiatr. 104. λήθαργοι ἢ

ἵππων ὁ ἀθλαμᾶς καὶ τυλοί, καὶ πάθος τι σὺν πυρετῷ, Hesychius & Varinus. Ad somnum conciliandum, Hippiat. 128. ¶ Neruorum læsio, Absyrtus in Geopon. 16.7. Capiuntur equi (inquit Aristo.) etiam rigore neruorum: cuius indicium, uenæ ut omnes neruiq; intendantur, & caput ceruicesq; immobiliter rigeant, rectisq; cruribus gradiantur. Roborosa passio (Vegetius 3.24.) dicitur, quæ animal rigidũ facit ad similitudinẽ ligni. Totum corpus astringitur, extẽsæ sunt nares, & aures frigidæ, immobilis ceruix, os constrictum, caput extensum, pedes constricti, ut nulla commissura flectatur, &c. Tetanus uidetur hic affectus: & idem forte est quem Germani uocant, **erschrecken vff allen fieren**, hoc est noxam per omnia crura: in quo allium cum aceto tundunt, & crura bis aut ter illinũt: & donec incalescant inequitant, & calefactum operiunt. Spasmus, **der krampff/ oder verkürtzt adern**. Vide infra in affectibus ceruicis & colli, & rursus in affectibus neruorum inferius. Tetanus, Hippiatr. 34. Tetanum uel rigorem neruorum, uulgò in Italia incordatum uocant. Tetanus uel robur, opisthotonus, emprosthotonus, Veget. 3.24. Opisthotonus, Hippiat. 34. Vegetius 3.47. Ad opisthotonicos unguentum, Hippiat. 129. Spasmus in causa est ut subito concidant, articuli eorum extenduntur, toto corpore palpitant, aliquando etiam de ore spumam emittunt, &c. Vegetius 3.32. In opisthotono non debet incidi uena, Absyrtus cap. 4.

¶ De morbis oculorum, Hippiat. 11. Rusius 52. Vegetius 2.22. Heterophthalmos equus, uide supra in B. sed hic affectus naturalis siue connatus est. Oculis iumentorum & quadrupedum (ut obseruauit Aggregator) prodest anagallis, Plinius lib. 25. Chamelæa, Idem 24. Sal, si inspuatur oculis, Idem 31. Oculus lunaticus uitium est, quod interdum oculo album inducit, interdum lympidat, unde lunaticum ueteres nominauêre, Vegetius 2.18. Nostri aiunt oculum (malim, maculam aut suffusionem oculi) cum Luna crescere & decrescere, & interdum prorsus obcæcari. Aduersus hoc uitium aliqui lapillos in capitibus cancrorum repertos terunt, melle excipiunt, & oculis illinunt (hoc aliqui etiam ad cicatrices & ungues adhibent.) Alij uitellum oui cum sale subigunt, & ustum inde puluerem oculis inspergunt, quod cicatrices etiam abolere aiunt. Pili in oculis, Vegetius 2.15. De sanguine qui apparet in oculis equorum, Rusius 57. Oculi cruore suffusi, Hippiatrica 11. Oculorum uulnera & ictus, Ibid. Ad oculum percussum, Vegetius 4.27. Rusius 59. Ad album uel glaucoma ex percussura natum, Vegetius 2.22. Ictus uulneris & inde carcinoma, Ibidem. Ad rupturas, & de tuniculis seruandis, Vegetius 4.27. Nostrates uulnus oculi ab acuto aliquo ligno infixo uocant **den augstal**/ & uenam statim ante oculos incidunt: Alij uero eam quæ mox sub unculo nasi (ut uocant) reperitur, & caput humilius alligant, ut sanguis effluat. Exulcerati oculi, Hippiatr. 11. Vlceribus in oculis animalium medetur papauer, Auicenna. Papaueris cornuti folia & flores iumentorum (κτηνῶν) argema & nubeculas inuncta emendant, Dioscorides. Theophrastus folium eius argema in ouibus tollere scribit. Dolores oculorum, Hippiatrica 11. Omnis dolor oculorum inunctione succi plantaginis cum melle Attico, uel si id non est, utiq; thymino celeriter leuatur, Columella. Oculorum inflammationes, procidentiæ, defluxiones, Hippiatr. 12. De lachrymis oculorum, Rusius 53. Contra ruborem & dolorem oculorum, Rusius 61. Lippitudo, Hippiatrica 11. Absyrt. in Geoponicis 16.5. De epiphoris oculorum, Vegetius 2.22. Hippiatrica 11. Auticax est rheuma ad oculos, epiphora uel ophthalmia uisum impediens, Petrus Cresc. 9.26. Apud eundem 9.13. auticax, aliâs antiquor, uocatur glandula quædam circa cor, &c. Si animal oculum impegerit, aut confricauerit, uel ex percussura læserit, & albũ induxerit, etiamsi totus oculus præclusus sit, hac ratione curabis, &c. Vegetius 2.20. Ad confricationem oculorum, Rusius 20. Fluxionem oculorum aliqui curant insperso puluere, ex uitello oui usto, & careo, hedera terrestri ac ruta ustis mixtisq; omnibus. De tumore calloso oculorum, Vegetius 2.22. Oculorum carcinomata, Hippiatrica 11. De caligine oculorum, Rusius 54. De caligine & panno siue panniculo albo, qui pupillam oculi occupat, & uisum obumbrat, Rusius 55. Oculi (inquit Camerarius) caligine & nebulis frequenter læduntur, claritatem restituere putant medullam de cruribus caprinis exemptam recentibus & incoctis, cum trochiscis roseolis (cũ rhodostagmate, ut habet Absyrtus in Hippiat. ca. 11. unde hæc transtulit Camerarius, & ut rhodostagma non rectè pastillos roseos uertit, sic compositionem eorum frustra de suo adfert: de rhodostacto, uide Aeginetam 7.15. de roseis pastillis, 7.12.) & illinetur oculus caliginosus (equi uel muli bis aut ter penna illinetur, & sanabitur, Absyrtus.) Quòd si etiam pustulæ appareant, aut rubedo oculorum, proderit idem medicamentum, uel medulla cerui cum croco pondere denarij, sic mista ut liquiditas retineatur. Ad caligines (ἀχλύς) remedio esse putantur sputa salis in ore ieiuni liquefacti: aut puluisculi de corio ueteri tosto in furno & cinefacto, Camerarius ex Hippiatricis. In quibus nos cap. 11. sic legimus, Medulla ceruina purgata, ne quod officulum remaneat, & in pila marmorea trita cum drachma croci triti miscetur & reponitur in uase ligneo (uitreo, Ruellius) uel corneo ad ulcera oculorum. Oculos equi claros reddet hoc medicamentũ, Ad unciam mellis puri, zinziberis drachmas duas admisce, & stillatitij liquoris rutæ unciam semis: hoc oculis inditum & iumentis & homini prodest. Contra maculam equorum, Rusius 58. Cicatrices oculorum, Hippiatrica 11 Vegetius 2.22. Cicatrices oculorum (inquit Columella) ieiuna saliua & sale defricatæ extenuantur: uel cum fusili sale trita sepiæ testa; uel semine agrestis pastinacæ pinsito, & per linteum super oculos expresso. Pterygia, id est ungues oculorum, Hippiatr. 11. De ungula oculorum (**der nagel**) Rusius 56. Est autem (inquit) cartilago, quæ frequenter medium oculorum occupat.

Collyria

Collyria ad oculorum albugines, Hippiat. 12. Geoponica Græca 16.6. Ad albuginem & uestigia ulcerum in oculis animalium commendatur centaurium minus à Plinio lib. 25. cinis de osse sepiæ lib. 32. sideritis libro 25. & flos papaueris campestris ab Auicenna. Cicatricem esse puto quod nostri in oculo uocant das fäl, quasi pellem dicas, nisi quis pannum potius barbaris dictum interpretetur: eã aliqui curant uitello oui cum sale subacto & ulto, ut & lunaticum oculum, sicut supra dixi. Alij tum ad cicatricem tum unguem oculi duodecim lapillos è capitibus cancrorum urunt, & inflant in oculos equi, donec rubescant: deinde mel illinunt. Hoc etiam supra ad oculum lunaticum retulimus. Alij unum aut alterum ouum coquunt donec durescant, & quod album est super ferro urunt dum in cinerem uertitur, cui admiscent piperis & zingiberis albi farinam cribro excretam, hoc arido replent canalem pennæ & in oculum inflant. Alij similiter inflant tritas concharum testas quæ in stagnis reperiuntur. Ad oculorum album uel glaucomata, Veget. 4.27. Album uel glaucoma ex humore uel percussura natum, Vegetius 2.22. Si animal oculum impegerit, aut confricauerit, uel ex percussura læserit, & album induxerit, Vegetius 2.20. Oculus lunaticus uitium est quod interdum oculo album inducit, interdum lympidat, Veget. 2.18. Collyria diuersa, ad album in oculis, ad glaucoma, Vegetius 4.27. Suffusio uel album quomodo per nares curentur, Veget. 2.21. Suffusio oculorum, Vegetius 2.16. Hippiatrica 11. Paracentesis in cicatrice oculi, & quæ sit incurabilis, Veget. 2.17. Apud Græcos medicos non in cicatrice sed suffusione oculorum, paracentesin adhiberi solitam legimus. Est suffusio, Græcis hypochysis, barbaris cataracta, Germanis ein starr uel starn, unde compositum starrblind, id est ex suffusione cæcus. Staphyloma oculi, Hippiatrica 11. Vegetius 2.19.

¶ De extrahendis equo dentibus, qui dicuntur scalliones, Rusius 40. Sunt autem (inquit) quatuor in maxilla inferiori, extrahendi cum equus fuerit annorum trium & dimidij: duo ex eis scalliones, & duo plani uulgo nuncupantur. Plura de his dentibus scripsi supra in B. Si gingiuæ uel dentes doluerint, Vegetius 2.32. Ad Parulides, id est gingiuarum collectiones, Hippiatr. 129. Pullaria, tumor inter gingiuas & maxillas, tanta tensura ut manducare uix possint: sunt autem glandulę quędam, Veget. 2.25. Os ulceratum, Hippiat. 60. Aphthæ oris, Ibidem 61. Vlcus putridum uel marcidum in ore, Hippiat. 28. De malo oris equi, ubi glandulæ in utrisque maxillis intrinsecus tumefactæ apparent, instar amygdalarum, Rusius 64. Hoc malum Germanicus quidam liber exponit, Geschwollen halß/oder so es nit schlinden mag. Si tumores in ore sint, quos nostri gallas uocant, è uenis sub lingua sanguinis bonam partem extrahunt, & os perfricant uino uel aceto, cui sal & arida fæx uini æquali inter se portione miscentur: Alij gallas ferro curuo excisas ita perfricant: quod si palatum tumeat, gallas secundum longitudinem excindunt, & uulneribus diligenter affricant salem non tritum. Si equus ex uulnere oris aut faucium febriat, Vegetius 1.36. Ad fistulam in maxilla uel ore, Vegetius 2.26. Equorum communia mala sunt, immundicies oris, aut dentium asperitas & inæqualitas, &c. Camerarius. De læsione linguæ, ubi multa ulcera fiunt, ut ex morsu dentium, uel freni, uel malo pinzanese dicto, Rusius 68. Malum (inquit Albertus) in lingua equi aliquando fit, cum ex putrida esca sanguis putridus & phlegmaticus generatur linguam putrefaciens: unde lingua excoriatur, & uenæ sub ea nigrescunt. Hoc malum aliquando ad pedes descẽdit, ita ut equus uix stare possit, &c. Lingua incisa, fibulis consuenda, &c. Veget. 2.31. Ad linguam intercisam, Hippiat. 129. Ad ligulam, Hippiatr. 129. Ad palati dolorem cataplasmata, Hippiatr. 129. Si uena in palato incisa claudi non potest, Vegetius 2.35. De palatina, Rusius 65. Sunt autem sulci quidam in palato equi, caui uel profundi, ex pabulo acuto & aristis pleno pungente palatum, aut ex phlegmate orti. De lampasco, Rusius 66. Est autem lampascus in equis palati tumor, & forte per metathesin literarum sic nominatur uoce à palato detorta. Anglicè etiam lampas uocatur, Germanicè schul uel stül, in quo affectu quidam gingiuis supernè tumidis cauterium adhibent. Lampistus (inquit Albertus) ex abundantia sanguinis in superiori parte oris iuxta dentes est protensa inflatio, ita ut sulci qui inter dentes sunt emineant, & equo esca (fluratura & mortellata, Rusius) de ore cadat, &c. Columella in bubus tumorem palati uocat. Palati tumor accidit etiam morbo quem crithiasin uocãt, unde Albertus apud Aristotelem deceptus non symptoma tantum palati tumorem (ipse mollitiem uocat) sed eundem omnino morbum cum crithiasi facit. De barbulis sub lingua, Rusius 69. Barbulæ quædam (inquit Albertus) fiunt in palato equi, siccæ, in modum conorum mamillarium alicuius bestiolæ, quæ cum crescendo longiores paruo grano fuerint, equum ab edendo impediunt. Germani, ut conijcio, våsen uel vesen nominant, quæ sint eminentiæ quædam sub lingua, similes granis frumenti quod fäsen appellant, & equum ita impediant ut ex cibo nihil proficiat: nisi foscellis potius, de quibus statim dicam, hoc nomen conueniat, quod magis placet. Ioan. Ruellius in Hippiatricis quodam loco ubi de ranis pedum parte mentio fit, ineptissimè uitiosa incrementa linguæ interpretatur, & Petrus Ruellius errorem eius secutus à Gallis uulgò les barbes nuncupari scribit. Foscellæ (uel floncellæ, Rusio 67.) inflationes (molles & paruæ, Rusius) intra os equi in labijs natæ uersus extremos dentes, in medio nigricant: fiunt autem cum equi ingerunt frigidas & asperas herbas, quæ super labijs & maxillis diu manent, & impediunt quo minus pabulum equi suo commodè loco mandi possit, ut in lampasco etiam cõtingit, &c. Albertus. Videtur autem hoc esse illud malum quod superius dixi à Germanis vesen appellari, quod aliqui definiunt tumorem esse sub labijs ad

dentes laterales, & eadem Germanicè de eo ſcribunt, quæ de foſcellis Albertus Latinè: ut feſen à foſcellis detortum ſit nomen: barbulæ uerò ſupra dictæ Germanica lingua uocentur, werglin oder zäpflin im rachen. Glandulæ inter maxillas & fauces inferiores naſcuntur, & ad ſimilitudinem pilularum maiores, aliæ uerò minores connexæ ex carne obdureſcunt, & tumorem ſine doloribus faciunt, &c. Vegetius 2.24. Si ex plethora ſanguinis fauces tument, Vege. 2.29. Tumor faucium & capitis interius adeò ut bibere aut manducare non poſſint, Vegetius 2.28. Tonſillæ, Hippiat. 18. & 20. ¶ Maxillæ interdum dolent & tument, interdum etiam lapides in eis concreſcunt, Hippiatr. 18. Si equo maxillæ dolent, calido aceto fouendæ, & axungia uetere confricandæ ſunt, eademque medicina tumentibus adhibenda eſt, Columella. Maxillarum ulcera putrida, Hippiatr. 18. Os fractum iuxta collum, uel molares, uel alio oris loco, ut morſum equus claudere non poſſit, Vegetius 2. 33. De ſanguine per nares fluente, Hippiatr. 42. Vegetius 1.54. Nonnunquam etiam per nares profluuium ſanguinis periculum attulit, idque repreſſum eſt infuſo naribus uiridis coriandri ſucco, Columella. De cuferino uel cuferio, id eſt cum poſt curſum ſanguis de naribus fluit, Vegetius 2.37. De cartilagine nariũ corrupta & ſanguine fluente, Vege. 2.34. Si nariũ ſeptum reſciſſum eſt, Hippiat. 129. De polypo, Hippia. 21. In polypo nariũ præcluſo ſpiritu ſtrangulari uidentur, ſtertũt, muci humidi profluunt, Veget. 2.38. Chanan eſt ſonitus accidẽs in naſo, quo fit ſæpius iſta uox chaha: uel ſecundum alios eſt exitus uaporis fœtidi ex naribus, ſicut accidit equis, Andreas Bellunenſis. Ozænæ uitia pedum ſunt Vegetio, item Abſyrto cap. 129. ut errauerit Ruellius qui fœda narium ulcera illic interpretatur. Podagræ indicium, ut alter teſtium dexter palpitet, uel ut paulò citra nares cauum quiddam rugoſumque gignatur, Ariſtoteles. Sternutatorium, Hippiatr. 129. ¶ Aurium dolores, Hippiat. 17. De auribus contuſis, & collectione aurium uel ſuppuratione, Veget. 2.14. De tumore iuxta aurem, Ibidem. Si aqua ingreſſa ſit, Ibidem, & Hippiatr. 17. Strumæ & parotides, id eſt duri tumores iuxta aurem, Hippiatr. 16. Vegetius 2.23. Vlcera auricularum, Hippiat. 17.

¶ Si equo collum ita tumeat, ut deglutire non poſſit, bacillũ anterius fiſſum & ſtupa inuolutum, inſerito in fauces equi ut ulcera rumpantur, deinde tria oua cum aceto mixta infundes, Scriptor innominatus. Apud eundem morbus quidam nominatur kälſucht, id eſt gutturis morbus, cui hoc remedium adhibet: Album liquorem (inquit) de ouis uigintiquatuor thuri miſcebis (quod remedium uſurpatur etiam in lampaſco dicto, quem ſchülſucht interpretamur) & in collum defundes: deinde collo circulum circumpones (quidam & alterum pectori addunt) & equitari facies donec bene ſudauerit: alij aliter medentur, ut in libris Germanicis præſcribitur. Ceruicis tumor & attritus, Hippiat. 23. Stiua (inquit Albertus) in collo equi dicitur, cum collum ſine dolore huc illuc flecti non poteſt, nec equus eſcam niſi per interualla capere poteſt, accipit autem à terra raptim & feſtinanter. Cauſa eſt extenſio neruorum colli & repletio. Curatur ſubulis candentibus transfixis, &c. De ſcima (ſtiua lego) ſeu lucerdo, Ruſius 73. fit (inquit) ex nimio onere ſcapularum, & deliccatione nimia neruorum colli, &c. Noſtrates hoc uitium in quo tendines ceruicis rigent, uocant halſſtarrig. De ſpaſmo & tetano ſupra dixi in morbis capitis. Eſt et aliud colli uitium, quod uulgo uocamus den ſpeckhalß, et equum ita affectum ſpeckhälſig: quem in Germanicis libris reperio ſimiliter curari, ut ſcabiem colli, de qua ſupra diximus. Audio tumorem eſſe mollem laxumque, qui in cauſa ſit ut collum & iuba in alterum latus inclinentur: & aliquando excindi. Collum equi inflatur, inquit Ruſius, ſi intra quartũ diem poſt extractionem ſanguinis, plagam ſuper lignum & lapidem fortiter, aut alius equus illam corroſerit, aut ſi cito poſt reſtrictionem plagæ duram eſcam comederit, &c. Si iumentum ceruicem uel uertebras eiecerit aut luxauerit, Vegetius 2.41. Hippiatr. 26. Peruerſio ceruicis, Hippiatr. 24. Ceruix deſtillationem patiens tumidior uidebitur, fœtorem habebit canceraticum, cum humore nigro & liquido: diligenter ſcrutaberis foramina eius, &c. Vegetius 2.43. Si iuxta collum ex punctura ſpatulæ aut lateris inflatus fuerit equus, &c. Albertus. Malandria, id eſt uulnera ceruicis, Vegetius 2.42. ¶ Strumæ rumpendæ, Hippiatr. 20. Strumæ uel parotides uel ſcrophulæ, iumentorum guttur & fauces infeſtantes, Vegetius 2.23. Strumæ & parotides, Hippiatr. 16.

¶ Arteria ulcerata aut rupta, Hippiatr. 63. Ad ſcabritiem gutturis, Hippiatr. 129. Cynanche, id eſt angina, Hippiatr. 19. ¶ Ad pectoris uulnus ferro uel aliter factum, Hippiatr. 47. Pectoris aggrauatio, Petrus Creſ. 9.34. De grauedine pectoris quæ fit ex plethora ferè, & impedit greſſum equi, Ruſius 91. Equi aperti ante pedes anteriores paſtorentur, & pectus uino calido lauetur, Ruſius 92. Si animal lædatur cum accipit potionem, ut ſi in arterias pulmonis reſilierit, Vegetius 3.76. De uitijs pulmonis, Hierocles in Geopon. 16.10. In dolore pulmonis ſtertit equus, tuſſit, excreat purulentum, &c. Vegetius. De eodem Hippiatr. 5. Pulmonis uitio contingit ut equi propter tuſſim difficilem oſſa deuoraſſe putentur: hic morbus cum nouus eſt, equus inde peumorrox uocatur, à pulmone rupto (de quo Hippiatr. 6.) & facile curatur: inueteratus iam pure collecto in pulmonibus pneumonia dicitur, & equi pneumonici, hoc eſt pulmonarij uel uulſi, & ægrè curatur, Hippiatr. Pulmonis exulceratio, Hippiatr. 27. Pulmonarij & uulſi, Hippiatr. 7. Ad tuſſim equorum, Hier. in Geopon. 16.11. Hippiatr. 22. Vegetius 3.61. & 64. Tuſſis ex humoris acerbitate, Vegetius 3.67. Ad tuſſim ſiccam, Idem 3.68. Ruſius 165. Ad tuſſim ſi quid faucibus inhæſerit, Vegetius 3.62. Ex faucibus, Idem 3.66. Exaſperato gutture, Ibidem. Si ex uulneribus faucium tuſſis urgebit, Vegetius 3.70. Si ab internis tuſſierit, Ibidem. Ad tuſſim ex perfrictione, Vegetius 3.63. In hac caput deorſum

mittunt

mittunt tussiendo usq; ad terram, bibentibus aqua per nares currit. Est & tussis à colibus, cum coles iniuriæ pleni sunt, iumentaq; dum bibunt sic affecti continuò ruminant, Veget. 3.64. Est deniq; (inquit idem 3.65.) ab interioribus, grauior & penè insanabilis: hæc nares iumenti præcludit ut spiritum reddere non possit. Si ilia spissis pulsibus ducit, signum est prouenire à iecore uel pulmone, uel præcordijs: Sin lentis pulsibus ilia duxerit & uentrem, indicat tussim de his locis, in quibus intestina ligantur, quorum tensione & iniuria compelluntur tussire. Nam si cursu nimio uel latiore saltu conuexata ilia fuerint, hæc nascitur causa. Ex nimio quoq; æstu uel intolerabili frigore interiora uitiantur & faciunt tussicos. Vnde uulsi appellantur, Hæc Vegetius. Ad tussim & uulsos, Vege. 3.69. & 70. et 4.9. Capitis refrigeratio interdū facit ut equus tussiat, Petrus Cres. Recens tussis celeriter sanatur, pinsita lente, & à ualuulis separata, minuteq; molita. Quæ cum ita facta sunt, sextarius aquæ calidæ in eandem mensuram lentis miscetur, & faucibus infunditur, similisq; medicina triduo adhibetur, ac uiridibus herbis, cacuminibusq; arborum recreatur ægrotum pecus. Vetus autem tussis discutitur porri succo trium cyathorum cum olei hemina faucibus infuso: ijsdemq;, ut supra monuimus, cibis præbitis, Columella. Ad tussim recentem dari putant utiliter pisorum lentiúmue, aut etiam fabarum lomentum, Camerarius ex Hippiatr. Græc. Ex eodem remedium ad anhelitum grauiorem ex sulfure supra retuli, ubi tractatum est de morbis equi in genere. Tuss. & asthmati iumentorum, ut Aggregator obseruauit, conducit gentiana, Plin. 26. Verbasci cuius flos est aureus, tanta uis est, ut iumentis etiam non tussientibus modo, sed ilia quoq; trahentibus, auxilietur potu, Plinius 26. De uulsis etiam in præcedentibus quædam citaui: uidentur enim uulsos (in Græcis etiam Hippiatr. βηλοὺς legimus) appellare aliquando authores, quicunq; grauiter tussiunt, quòd arteriæ, aut pulmonis aut reliqui thoracis pars aliqua conuulsa in eis uideatur, uel rupta, unde & pneumorrhôges dicuntur. Vegetius 3.42. uulsare posuit pro ualde tussire. Vulsa quidem, Græcis spasmata, in quocunq; corporis loco dicuntur, quoties non ruptum modo aliquid, sed nerui quoq; ij, quos ἶνας, hoc est fibras dicunt, lacessiti sunt atq; uulsi. Barbari quidam recentiores, pro uulsis uulsiuos & pulsiuos equos dicunt: à quibus etiam Germani mutuati uidentur suum bülsen, quod est cum difficultate & maiore sono tussire. Quinetiam pulsiuum equum nostri uidentur tanq; à cordis pulsu nominasse ein hertzschlegig roß: cum tussientem, ut puto, solum, aut etiam anhelosum intelligāt, quod uel ex remediorum natura cōijcio: nam inter cętera gentianam cum quarta salis parte in uino coqui & infundi iubent. De pulcina (aliâs pulcini siue mulsiui, deprauatis codicibus,) Pet. Cres. 9.20. Morbus hic (inquit) fit ex calore liquefaciente pinguedinem, quæ obstruit pulmonis arterias, ita ut equus uix respirare possit: Signa sunt, narium magna spiratio, & ilium (circa coxas) crebra pulsatio, (hinc forte aliquis pulsiuum equum dici conijciet, non tanq; uulsum: sed cum res una sit, de uocabulis nemini contendimus.) Incurabilis ferè est: tentantur tamen remedia quædam, &c. Autumni tempore cibetur uuis maturis, uel dulci musto potetur. Mangones quidam ad uiridia pabula ducunt, ut fallant emptores. De uulsis, Vegetius 3.66. De equo pulsiuo, Rusius 142. In hoc morbo (inquit) narium cōtinua & magna suffocatio contingit. Dantur pro remedio carnes & decoctio serpentum, &c. Ad uulsos & ruptos (grauiter tussientes) Veget. 3.70. Chamæleuce (inquit Cælius Calcagninus epistolicarum quæstionum libro 3.) ea est, quam olitores & agrestium uulgus ungulam equinam uocat: ex antiquis nonnulli tussilaginem uocauerunt, q; arcendæ tussi sit accommodata. Ex eo factum puto ut ueterinarij, ad discutiendam equorum peripneumoniam, illa utantur. Ea est uehemens pulmonis inflammatio, ex destillatione plerunq; proficiscens, quam grauis anhelitus subsequitur: hinc equos pneumonicos appellant medici, quos Latinè pulmonarios rectè nuncupaueris, à grauitate respirationis, & ab ilibus quæ difficulter admodum trahunt. Mulomedicorum imperitia hoc tempore uulsos uocitauit, Hæc ille. Sed alius mihi uidetur peripneumonia peracutus in homine affectus, quam qui in uulsis seu pneumonicis & pulmonarijs equis intelligitur, inueterata scilicet tussi laborantibus, ut Calcagninus in hoc errârit. Iumenta nimio saltu, uel cursu, aut ruina, cum aliquid intrinsecus ruperint, uulsant: stranguriam patiuntur, excreant purulentum aut sanguinem ab initio, &c. Vege. 3.42. De epistomicis (forte pneumonicis) uulsis, colicis, &c. unde sanguis tollatur, Veget. 1.27. Quorum pulmo uersus cartilaginem ensiformem (sic reddo das hertzblatt) contrahitur, his sisymbrium cardaminen dabis in cibo, Hippiatr. liber German. Equus pulsiuus si uuas uel racemos abunde ederit, liberatur: nec simile huic remedium reperitur, Rusius, & Pet. Cres. cuius uerba paulò ante citaui. Spiritu distenti equi, Hippiat. 62. Ex anhelitu inflationes, Vege. 3.39. Aduersus strangulatum prouenientem cum equus satur cibo ad cursum agitur, Hippiat. 111. In Germanicis etiam libris inuenio remedia equi, ut uocant, suffocati (ersteckt) id est anheli. οἱ [illegible] [illegible], Suid. De strangulione, Pet. Cres. 9.16. Glandulæ aliquot (inqt) circa caput equi sunt, & earum quædā sub gutture, quæ interdum augentur propter humores equi refrigerati à capite descendentes, unde totum guttur inflatur, & meatus respirandi comprimuntur, &c. Haud scio an hæ glandulæ, tonsillæ sint, de quibus Hippiatri Græci agunt 18. & 20. conijcio autem easdem esse, quoniam non reperio alium morbum à recentioribus descriptum qui magis accedat: Quanq; & uiuulæ à quibusdam dictæ eodem in loco glandulæ quædam sint, similiter ab influxu capitis auctæ, & arteriam similiter ita constringentes ut animalia suffocentur, nisi in tempore succurratur, per cauterium uel incisionem. Exciduntur autem etiam strangulionis glandulæ; & apud Græcos Hippiatros ton-

fillis cauterium adhibetur. Strangulinam uocant (inquit Albertus) cum omnes meatus gutturis equi, per quos anhelitus ad nares meat cum tussis grauedine constringuntur. Fit ex putrida esca & aqua nimis crassa, & ex phlegmate collectio propter otium equi: uel sicca esca cum puluere comesta uel potu nimis frigido, uel cum tempore frigido nimis biberit equus, & postea sine coopertorio in frigido loco steterit, præcipuè si antea lassus fuerit & ieiunus. Si per octo dies equus laborauerit, desperatur. Frequenter infra duodecim dies euadit, uel in moruellam transit, & periclitatur. Per contagionem etiam inuadit hic morbus, &c. Est quando strangulina ex frigiditate capitis uel tussis siccæ pectus equi concutit, &c. Hucusq; Albertus, remedia omitto. Plura uide supra in morbis toti corpori communibus de strangulina. Tormentilla data in potu uel pastu, utilissima est bobus & equis pulmonarijs ob defluxionem à capite cum asthmate, auribus flaccidis & fastidio cibi, Albertus in Aristotelis hist. anim. 8.23. Malidis siccæ causa refertur ad pulmonem in dextro latere ruptum, & pleuritidem inde factam: nihil per nares fluit, emaciantur, grauiter anhelant & cum fœtore, Vide Hippiat. 2. De malide in uniuersum supra dictum est inter morbos communes. Hippacare, celeriter animam ducere, ab equi halitu qui est supra modum acutus, Festus. De asthmate, id est suspirio, Vegetius 3.68. De asthmate & orthopnœa, Hippiatr. 27. Nostri nescio quem in equis morbum uocant **brustgestreng**, quem curari aiunt si pectus inungatur fimo canis ex oleo de seminibus cannabis: uel tanaceto cum sale ex aqua infuso, & tanaceti herba naribus inserta. Præscribunt etiam remedia ad pectoris tumorem: & ad uitium à quo equum **brustsüchtig** appellant. Asthmaticum uocant, **dämpfig/ ersteckt/ schwär athmende/ hertzschlechtig/ hinsch**. Accidit ferè equis, qui parum exercentur, ut anhelitus difficultate laborent, tum igitur admiscebuntur herbæ calidæ naturæ ad discutiendos humores lentos & tenaces, ut artemisia & origanum. Hedera autem terrestris ad omnes morbos & languores equorum præsens remedium habetur, quę non solum ab illis mandatur, sed etiam trita inseratur naribus ut sternutatio prouocetur. Sed ad difficultatem spirandi laudatur & cichoreæ radix, & gentianæ. Laudatur & sulfur (aliqui sulfuris unciam dimidiam pro una dosi terunt, & pabulo inspergunt) cuius usus tamen periculo non uidetur carere. Quidam erinacei uiui cum spinis exusti, pulueres datos in stabulo statim corrigere hoc uitium affirmant, Hæc Camerarius. Sunt qui asthmaticum sanandum promittant, si triduo furfures aridos ederit. Aliqui helleborum nigrum inserunt inter cutem & carnem foramine transfixo subula. Est & alterũ hellebori nigri genus ad Hiero. Trago descriptum, abrotono uel esulæ uulgo dictæ non dissimile, quod ab efficacia aduersus asthma Germanicè **hinschkrut** nominatur. De Orthopnœa, Hippiatr. 27. In orthopnœa siue plagio rigido equus etiamsi trahatur, ambulare detrectat, anhelat grauiter, frequenter suspirat, ronchos ducit, ilia suspendit: dum manducat, tussit: difficile liberabitur licet diu uiuat, &c. Veget. 3.46. Empyi equi dicuntur, quos suppuratio infestat, Cęl. Ad uomicam, Veget. 3.69. & 3.53. ubi & empyema uocat. In hoc morbo (inquit) tussiet equus, purulentum excreabit, os grauiter olebit, cum accubuerit difficile surget. Iumenta nimio saltu uel cursu, aut ruina, cum aliquid intrinsecus ruperint, stranguriã patiuntur, excreant purulentum, aut sanguinem ab initio, &c. Veget. 3.42. ¶ Cordis dolor, Hippiatr. 29. Irremediable malum est, inquit Aristoteles, si cordis dolore uexatur equus: cuius indicium, ut latera subsidant, & ilia præstringantur.

¶ Stomachicus uel potius syntecticus, Vegetius 3.55. Vide supra in morbis communibus. De syncopatis & confixis, Vegetius 1.53. Cardiaca, id est cordis (oris uentriculi potius) dolor, uel deliquium animi & sudor, Vegetius 2.4. Cardiacus morbus, Hippiatr. 29. De bulimo, id est intensa fame, Hippiatr. 67. Vegetius 3.35. De bulimo ex fame uel lassitudine, Vegetius 3.38. Est quando ieiunia bulimum faciunt, unde sideratitia iumenta dicuntur, &c. Vegetius 3.35. Sanguinis uomitus Hippiatr. 42. Vegetius 3.13. De aqualiculo, id est stomacho (uentre potius & intestinis) & qui eius uitio contingant morbi. Ad fastidia cibi & nauseam, Hippiatr. 129. De inedia laborantibus & fastidiosis iumentis, Hippiatr. 120. Nostri hoc uitium dicunt **verstossen**: os & linguam in eo arescere aiunt. Huc pertinet quod supra ex Xenophonte & qui ab eo mutuatus est Polluce retulimus, Ex plenitudine (inquiunt) crithiasis & hyperęmosis fiunt: καὶ ὅτι ἐκθηλάζουσι τὸν σῖτον, ὅτε χρὴ ὑφαιρεῖν τῷ χόρτῳ παραβάλλειν μόνον, ἢ τι ἄλλο τῶν κουφοτέρων. Interdum & fastidio ciborum (inquit Columella) languescit pecus. Eius remedium est genus seminis, quod git appellatur. Cuius duo cyathi triti adiunguntur olei cyathis tribus, & uini sextario, atq; ita faucibus infunduntur. Et nausea discutitur, etiam si caput allij tritum cum uini hemina sæpius potandum præbeas. Si abunde non edat equus, Absyrtus in Geoponicis 16.13. Capitis refrigeratio aliquando tussim inducit, & appetitum omnem abolet, Petrus Cresc. Ad cruditatem, Hippiatr. 128. Oppletio & cruditas, morbus acutus, Hippiatr. 99. ut crithiasis quoq;, & ipsa cruditas. Cruditas ægritudinem facit, ob quam modo in unam partem, modo in aliam ambulãtes inclinant, Vegetius 3.37. Si equus ab indigestione febriat, Vegetius 1.35. Sideratitia iumenta dicuntur, cum uenas uacuas percusserit frigus, aut æstus, aut impleuerit cruditas, &c. Vegetius 3.35. Noxa ex putri fœno, Hippiatr. 31. Si animal fœno malo lædatur, Vegetius 3.72. Si hordeo malo aut aut nimio lędatur, Veget. 3.73. De alijs in cibo uenenosis supra diximus. Si equus doleat ex nimia ingestione hordei uel alterius similis tumefacti in uentre aut stomacho, quod noscitur si uenter sit durus & ilia tumeant, Petrus Cresc. 9.18. Si equus ualde calefactus nimium aquæ frigidæ bibat, dolet aliquando & inflatur, sed rarò, Idem. Affectus quidam crithiasi simi-

lis ex liberaliore potu oritur, ut supra diximus. De eo qui aquam reuomit, cum stomachus paralysin ex frigore sustinuit, Vegetius 3.34. Si equus doleat ex flatibus, & ilia tumeant, & ferè totum corpus plus solito, Petrus Cresc. 9.18. De dolore ex flatibus qui subeunt meatus corporis concalefacti, unde ilia sudant, & corpus quandoque ualde tumescit, & equus ualde affligitur, Ruf. 149. De ilium inflatione, περὶ [illegible], Hippiatrica. 46. Ventris inflatio (sine dolore) Veget. 3. 59. testes sudant, alternis pedibus terram tundunt, subito inde alterna parte se conuertunt: caput ad ilia ponunt, tanquam locum doloris ostendant, gemitus interdum & tremor totius corporis insequitur. Emphragma id est tortura & extensio uentris dolorque cum magno periculo, Veget. 1.40. De Emphragmate, Idem 1.47. Curatur extractis è longanone excrementis manu oleo inuncta, uel clystere iniecto. Vide etiam Hippiatr. 43. De diuersis passionibus uentris, eorumque causis & signis in genere, Vegetius 1.39. Dolor uentris, Veget. 1.49. Hippiatr. 31. & 33. Ventris & intestinorum dolor sedatur in bubus uisu nantium (anserum natantium, Veget.) & maxime anatis: quam si conspexerit cui intestinum dolet, celeriter tormento liberatur. Eadem anas maiore profectu mulos & equinum genus conspectu suo sanat, Columella & Veget. 3.3. Morbi genus quoddã nostri à uentris pulsatione uocant **buchschlahen** uel **buchstrengling**, in quo anhelitus equorum breuis agitur, uenter & latera undatim mouentur. Ad huius curationem incidi iubent uenam quam à calcaribus denominant in utroque latere: & heliotropium (intybum syluestre) in cibo dari: quod si fastidiet, minutatim incisam cum auena aut palea misceri. Alij oleo de seminib. cannabis cum sanguine canino uenas pectoris perungunt: Alij lapidem de carpione pisce in uas unde equus bibit inijciunt. De cholera humida & sicca, Hippiatr. 75. De bili uel choleris, in quo malo iumenta commouentur ac uolutantur ut strophosa, Vege. 3.50. De bili arida, Idem 3.51. Si bilis molesta iumento est, uenter intumescit, nec emittit uentos. Manus uncta inseritur aluo, & obsessi naturales exitus adaperiuntur, exemptoque stercore posita cunila bubula, & herba pedicularis cum sale trita, & decocta melli miscentur, atque ita facta collyria subijciuntur, quæ uentrem mouent, bilemque omnem deducunt. Quidam myrrhæ tritæ quadrantem cum hemina uini faucibus infundunt, & anum liquida pice oblinunt. Alij marina aqua lauant aluum, alij recenti muria, Columella. Intestinorum dolor, Hippiatr. 36. De stropho eiusque causis & cura, Vege. 143. De stropho, id est torminibus, Hippia. 45. In stropho (inquit Veget. 3.57.) uolutatur equus, patitur torsiones, ilia sibi respicit, stercus durũ assellat, terrã pedibus tundit dolore cogẽte, intermissis horis refrigerationem sentit & requiem. Tormina (inquit Camerarius) sæpe male habent equos, ea accidere putantur in grandiore intestino, quod Græci monenteron & colon uocant, etsi quidam distinguũt. Torminosis igitur equis prodest sanguinis detractio, uenis suffraginum incisis: itemque applicare uentri sacculos cum auena, aut milio, aut quod efficacius putatur, sale, tam calidos quam poterit manus sustinere. De ileo & ileosis equis, Hippiatr. 126. Veget. 1.48. & 1.42. Equi domestici laborãt ileo dicto, id est tenuioris intestini morbo: cuius mali indicium, ut crura posteriora attrahant ad priora, & ita summoueant, ut propemodum collidant, Aristoteles. Ad intestini magni quod monenteron & colon uocant conuersionem, Hippiatr. 36. De coli dolore, Veget. 1.41. & 1.50. & 3.52. Coli intestini inflationes & dolores, Idem 3.60. De colica seu stropho, aliqui truncationem uocant, Rusius obiter quædam 151. nam de urinæ difficultate ex professo illic agit. Coli cruciatus, Hippiatr. 31. Ad colicos compositio, Veget. 4. 27. Colicis unde sanguis tollendus, Veget. 1.27. Ad aluum obstructã, Hippiatr. 129. Longanonis cura, Veget. 1.42. Emphragma, id est obstructio dicitur, cum rectum intestinum peruersum & obstructum est, Hippiatr. 43. Vide etiam paulo superius. De torminibus, Hierocles in Geopon. 16.9. Strophosis unde sanguis tollendus, Veget. 1.27. Epithema pro cœliacis, Hippiatr. 129. De alui profluuio, Absyrt. in Geopon. 16.8. Veget. 3.16. Hippiatr. 62. Dysenteria, Hippiat. 39. Veget. 3.11. Pastillus ad dysentericos & laborantes foria pecudes, Hippiat. 129. Sanguis per sedem, Hippiatr. 42. De equo patiente ragiaturam (uox est Italica) siue dysenteriam, Ruf. 136. aliqui ragiato, alij forate uocant. Sed aliud forte quam dysenteriæ profluuium intelligunt, quoniam sanguinis qui in dysenteria omnino excernitur, non meminit, uel Rusius, uel Petrus Cres. 9. 23. ubi hunc morbum aragaici (nisi mendum est) appellat, quem comitẽtur tormina uentris, rugitus, egestio crudorum, &c. τιλῶντες (& ἱππιῶντες) dicuntur equi forioli, & stercore liquido laborantes, Hippiat. 56. Diarrhœa, Hippiatr. 35. Ad procidentiam sedis & uitia eius, Hippiatr. 129. Si intestinum emittatur extra anum, Rusius 96. Tenesmum, ni fallor, Germani quidam appellant **den fürstal oder gezwang**: cui medentur glande è lardo in auripigmenti polline circumuoluta in anum inserta, aut multum subinde salis potui adijciunt, aut saponem cum potu infundunt. ¶ Teredines uel lumbrici, Hippiatr. 41. Vermes in uentribus equorum, &c. Albertus, Rusius 167. De clysterijs ad curam lumbricorum & tinearum, Vege. 1.45. Ventris dolor ob uermes, Hippiatr. 31. Cossi & lumbrici qua cura tollantur ad manum, Veget. 1.52. De lumbricis, cossis & tineis, Veget. 1.44. Ad cossos, uermes, uel tineas, Veget. 4.10. Solent etiam (inquit Columella) uermes quasi lumbrici nocere intestinis, quorum signa sunt, si iumenta cum dolore crebro uolutantur, si admouent caput utero, si caudam sæpius iactant. Præsens medicina est, ita ut supra scriptum est, inserere manum, & fimum eximere: deinde aluum marina aqua, uel muria dura lauare, postea radicem capparis tritam cum sestario aceti faucibus infundere: nam hoc modo prædicta intereunt animalia. Vermes mirificè & affligunt & lędunt equos (inquit Camerarius) neque sunt unius generis: alij enim grandiores in

aluo nascuntur, atque his liberari equos difficile: alij albidi in anu adhærescere uidentur: hos eximes, & insperges cinerem de foco. Sed ad uermes generalis medicina, infundere chalcanthi boni non rubicundi cochleare unum in decocto absinthij, aliqui absinthite utuntur. Prodest & cæparū aut lumbricorum terrestrium pondus denarij unius tritorum in aceti hemina, quę infundatur naribus equi. Aliqui gentianam minorem radice alba et semper perforata (**modelgår** uocamus) aduersus equorū lumbricos utuntur, alij bryonia. Sunt qui hoc medicamentum celebrent ori infundendum: Ex testis ouorum, pipere usto, & rubigine ferri, puluis aridus fit, miscendus aceto tempore usus: aliqui & salem addunt. Huius potionis ui lumbricos omnes ex uentre & intestinis exigi pollicentur. Alij uinum infundunt, in quo anagallis concisa ebullierit. ¶ Iecoris dolor, Hippiatr. 32. Vegetius 3. 58. Sequitur hanc noxam cibi fastidium, potus appetentia, uentris inflatio, macies. Icterus, Vegetius 3. 56. Hūc oculi uirides comitantur, lippitudo &c. Morbus regius, Idem 3. 49. Hydrops, Hippiatr. 38. Vegetius 3. 25. Hyposarca, (pro qua sarcostis ineptè scribitur) Idem 3. 26. Tympanites, Hippiatr. 38. Vegetius 3. 27. ¶ Splen, Hippiatr. 40. De lienosis, Vegetius 3. 28. Implectricus similem lienoso passionem sustinet, simili unctione perfricandus, Veget. 3. 29. ¶ Subrenalem morbum Veget. libro 1. inter species malidis numerat. Signa eius, Veget. 1 8. Cura 1. 15. Vnde sanguis tollendus sit in subrenali morbo, Veget. 1. 27. Dolor renum, Veget. 3. 7. & 3. 4. parte secunda eius libri. Nephriticus equus posteriore parte tractim progreditur, & uacillans inter incedendum parietes ambit, Hippiatr. 30. Frenes apud Albertum uocatur morbus, in quo maxima influxio renes equi mordicet ac immobiles faciat: unde animal tanquam epilepticum ad terram cadit, & humores ad cor discurrunt: & equus aliquando intra duas horas moritur. Rusius ca. 89. guttam renalem seu morsuram renum nominat: Et sanè frenes uox apud Albertum à renibus deprauata uidetur. Equi sic affecti, quod fit diuersas ob causas, Græcis hippiatris ἰλιώμενοι ἐκ λαγόνων dicuntur, Germanis **Kibisch oder räch oder rebisch mitt den hinderen beinen.** Si musculi qui in renibus sunt, uexantur ex casu, uel interni, uel externi tantum, Veget. 3. 5. De calculosis iumentis, Veget. 1. 46.

¶ Dolor uesicæ, Vegetius 1. 51. Indignatio uesicæ in genere, & speciatim, Veget. 3. 15. Vrinæ difficultas, Idem 1. 61. Dysuria, Hippiatr. 33. Absyrt. in Geopon. 16. 3. Theomnest. ibidem 13. Vegetius 3. 15. Dysuria etiam in tetano accidit. Non malis equis frequenter morbus dysuriæ infestus esse consueuit. Succurritur his, si aut ea, in loca deducantur, quæ madent adhuc aliorum equorum recenti urina: aut in cœnum demittantur: aut etiam penis molliter fricetur, aut uiua musca in illius canaliculum immittatur: nam inuitari ad mictum hos sibilis & sonis quibusdam oris, notum est. Sed si hęc non profuerint, suadent (Veget. 3. 15.) ungulæ ramenta teri & in uino infundi equo: aut intectum equum à ceruice usque ad coxam suffire iuniperi baccis, aut croco, aut castorio. Contra hoc malum, ne accidat, prouidendum, ne, hyeme præsertim, in frigidam demittatur equus, maximè de itinere fessus, priusque urinam fecerit. Hoc quidem paulò nugacius à Græcis traditur, si difficulter meijere, urinámue quasi guttatim exprimere soleat equus, tum cimicem imponendum, in aurem, dextram quidem fœminæ, læuam autem maris, futurumque ut malum cesset, Camerar. Aliqui cimices tritos (inquit Veget. 3. 15.) in nares (εἰς τὰ ὦτα, Hippiat. 33.) animalis mittunt, & alium super naturam qua mingunt cōfricant: certissimum dicitur. Nostratium quidam lapides è capitibus cancrorum ad urinam promouendam equis tritos in potu miscent: Vel piscis quem uulgo harengam dicunt, intestinum quod uesicæ instar inflatum in recentibus reperitur, in pabulo dant: Sunt qui pediculos uiuos in anum imponendos scribant. De conuersione uesicæ, Hippiatr. 121. Equo ferè qui homini morbi, pręterque uesicæ conuersio, sicut omnibus in genere ueterino, Plin. Irremediabile malum est, si uesica dimoueatur de suo situ: cuius indicium ne urinam reddere possit, & ut ungulas clunesque trahat, Aristoteles. De ischuria Albert. Hippiatr. 33. Veget. 5. 15. Si equus doleat ex retentione urinæ uesicam inflantis: quod ex aliquo loci tumore cognoscitur, & iactatione frequenti in terram, Petrus Cres. 9. 18. De dolore ex retentione urinæ, uel de uesicæ inflatione & torsionibus, strāguria & ischuria, Rusius 151. Si urinam non facit (inquit Columella) eadem ferè remedia sunt, (quæ proximè ante ad lassitudinem præscripserat:) nam oleum immistum uino super ilia & renes infunditur: & si hoc parum profuit, melle decocto & sale collyrium tenue inditur foramini, quo meat urina: uel musca uiua, uel thuris mica, uel de bitumine collyrium inseritur naturalibus. Hæc eadem remedia adhibentur, si urina genitalia deusserit. Vegetius quidem in stranguria compunctiones & morsus in urinali fistula fieri ait: ut non alius morbus stranguria uideatur, quàm qui à medicis recentioribus ardor urinæ dicitur. Nonnulli uinum in quo auena bullierit, refrigeratum equo infundunt, urinam ita statim ciendam sperantes. De stranguria uel stillicidio urinæ, Hippiatr. 33. Veget. 3. 15. Rusius 151. Iumenta nimio saltu, uel cursu, aut ruina, cum aliquid intrinsecus ruperint, uulsant, stranguriam patiuntur, &c. Veget. 3. 42. Tormina urinæ iumentorum releuat, (ut Aggregator notauit,) allium tritum naturæ inunctum, Plin. 20. Cretani (crethmus) Plin. 26. Vespertilio alligatus, Idem 30. Si equus laboret torminibus urinæ (nostri uocant **die harnwinde**) semunciam de baccis lauri tritis ex uino uel cereuisia tepidis infunde, Innominatus. Ad sanguinis mictum, Veg. 9. 10. Theomnest. in Geopon. 16. 14. Vrina si sanguinem trahit, Hippiat. 42. Ad sanguinis mictum tum ex plethora in otio, tum aliàs in labore nimio, onere, uel ascensu, Veget. 3. 12. Sunt qui ad auertendum sanguinis mictum uenas qua calcaria adiguntur semel aut ter per duos aut tres dies secant. Morbum quem Germanorum

norum

nostri Hippiatri uocant lauterstallen, diabeten esse coniicio: Ei medent incisa in ceruice uena: sanguinem qui effluxerit ex aqua bibendum dant furfuribus admixtis. Alij trita alni folia in auena præbent: alij cretæ farinam in potu. De testium tumore, Veget. 3. 8. Tussis causa quandoque à colibus fit, cum coles iniuriæ pleni sunt tumentque, &c. Veget. 3. 64. De inflatione testiculorum, Rusius 97. Testium inflammatio, Hippiat. 70. inflammatio & tumor, Ibidem 49. Enterocele, Hippiatr. 50. Hernia ex calcitratu inguini adacto mortalis, Hippiatr. 73. κιρσοκήλωδες dicuntur qui in testiculis uarices habent in Hippiatr. Genitalis procidentia, Hippiatr. 48. Si natura excidit & reuocari non possit, Veget. 3. 4. Pus in genitalibus, Hippiatr. 49. Vuluæ procidentia, Hippiat. 15. Ad matricis dolorem, Veget. 1. 45. Prægnantium equarum cura, Varro 2. 7. uide supra in hoc capite ubi & alia quædam ad grauidas equas & partum abortumque pertinentia recitaui. Generationem iuuat in animalibus siler (seseli intelligo) Plin. 20. item Dioscorides & Auicenna, ut Aggregator citat. De perferendo uentre, & enecando partu: Quis sexus concipiatur: Quæ cura prægnantibus adhibenda: Vt facile partus ædatur: Secundæ quomodo excutiendæ: Vt concipiant. De his omnibus uide in Hippiatricis capite 15.

¶ Si caudam laxet, aut crebro motu uibret, Hippiat. 55. De langio in cauda equi, Rusius 162. Est autem hoc malum (inquit) instar cancri, unde carnes corroduntur, & pili ac ossa caudæ corrumpuntur. Defluuium pilorum caudæ, Hippiatr. 55. Rusius 161. In caudæ flagello sæpe surfures pilos exedunt: tum elui locum oportebit urina puerili, & uino calido foueri, mox decoctū maluæ cum succo radicis altheæ miscebimus uino dulci & oleo, atque locum uitiatum perungemus, Camerar. Altheæ radix præsens est remedium contra defluuia & tenuitatem pilorum, tam in hominibus quam brutis, Camerarius ex Hippiatricis.

¶ Neruici, νευρικοί, Hippiatr. 83. Ad neruorum dolores urentia, Hippiatr. 97. & 129. Ad neruos uexatos, Ibidem. Ad neruos malagma, Vegetius 4. 25. Ad neruorum perfrictiones ungentum, Hippiat. 129. Ad ictus & dolorem neruorum cataplasma, Ibidem. Ad neruos læsos, percussos, dolentes, Albertus. Tuba uocatur putrefactio quædam per longitudinem ipsius nerui, Petr. Cres. 9. 37. Ad neruos claudos compositio, Veget. 4. 17. Ad neruos crassos causticum, Ibidem. Contra omnem dolorem & tumorem & indignationem neruorum, Rusius 176. De neruo contracto, Idem 174. De neruo intrinconato, Rus. 175. adhibet autem mirabile cauterium. De neruorum unione soluta dictum est supra. Ad dolores spondylorum & spasmos, Hippiatr. 26. Ad omnia ossicula medicamentum, Veget. 4. 27. ¶ Articularem morbum Vegetius libro 1. inter species malidis ponit. Malis articularia, Hippiatr. 2. Emota uel exorta de locis suis, non urenda; quomodo autem tractari debeant, supra in Cauterijs ex Vegetio dixi.

¶ * Quædam huius loci de crurum & pedum morbis inter scribendum nobis interciderūt, quæ si denuò ad manum uenerint, inter paralipomena uel equi uel totius operis ponentur: sin minus, nō difficile erit harum rerum curioso, quæ de hisce morbis aut uitijs ij authores, unde nos reliqua excerpsimus, uel tanquam indicē in eos conscripsimus, obseruare: Hippiatrica Græca dico, & Germanica, & Rusij, Petri Cres. Albertique scripta. ¶ Spauanus siue scauani est noxa paulo infra garectum ex latere interiori, inducens aliquando tumorem circa uenam magistram, quæ dicitur fontanella, attrahens ibi humores assiduè per dictam uenam, unde cum fatigatur equus non parum claudicare cogitur, Rusius 103. Hic morbus apud Petrum Cres. 9. 36. spanenus nominatur (nisi mendum est) similis zardæ, &c. De superossibus equi, Rusius 108. Petrus Cres. 9. 39. fiunt autem callosa ista tubera, non in cruribus tantum, sed alijs etiam partibus equorum, non tam noxia, quam uisu turpia. Superos uel superossum dicitur (inquit Albertus) quando collectio aliqua in membris siccis colligitur, & ad modum ossis induratur. Vnde fit ut equus sæpe cespitet & impingat in locis asperis propter difficultatem inflexionis, &c. Si superos in iunctura sit quomodo tolli debeat, Idem. Nostrates hoc uitium uocant überbein/beinwachs. Audio excindi solere, & equos sæpe claudicare interim dum crescit. Remedia quę Hippiatri Germani scripserunt omitto. Aliqui cauterium adhibent superossi prius frigida perfuso, deinde anagallidem & plantaginem tritas imponunt. Vel crucis in modum usto post triduum inspergunt æruginem. Tumor ossilagini similis, Veget. 2. 22. De spinulis siue spinellis equi, Rusius 107. Petrus Cres. 9. 38. Est autem uitium subtus garectum (ut illi scribunt) in iuncturā ossis (uel circiter iuncturam ossium) eiusdem garecti, generans superos ad magnitudinem auellanæ. Ex furina, nisi præuenias, celeriter efficitur superos durissimum, Rus. 106. Lichenes sunt in equorum genibus & super ungulas in flexu harum partium indurati tyli, id est calli, Dioscorides. Lichenas ossicula uocant, canini dentis imagine, genibus equorum, & prope ungulas adnascentia, Petrus Ruellius. Suffraginosus equus, cuius suffragines morbo uitiatæ sunt. Græci hæc uitia πέδας & χειράματα uocant, uide Hippiat. 52. Traumaticum ad suffraginosos, Vege. 4. 27. Gambosum animal, Vegetius 3. 20. Cum defluxiones erumpunt in pedes (inquit Absyrt. interprete Ruellio) quas è Græcis nonnulli πέδας quasi pedicas aut catenas uocant: alij chiramata, quòd calces rimis scissæ rigeant: hinc πεδᾶν uerbum quasi compediri dictum est. Romani suffragines nominant. Hoc uitium ut hyeme contrahitur, sic æstate pecus à morbo sese recolligit & sanatur. Suffraginosi non facile articulariæ malidis uitio tentantur, sed ne castrati quidem ut plurimum defluxionibus opportuni (rheumatici, suffraginosi) sunt. Sunt autem defluxionum quæ pedes afficiunt genera tria: quorum iam unum

propoſuimus: alterum ungulam in altum ſuſtollit: tertium cum eadem offringitur, ut in prouectis ætate. Qui defluxionibus ſunt obnoxij, eis fluidum eſt ſaliuis os, &c. Quærendum an χῆρας potius quàm σῆρας ſcribendum ſit. Χῆρας αἱ ἐν τοῖς ποσὶ ῥαγάδες. καὶ χηρόποδες οἱ οὕτω τοὺς πόδας κατεῤῥωγότες, ὅπου ῥαγέντες, Varinus. Χηράδες ἤτοι ῥαγάδες τῶν χειρῶν. Χῆραι, αἱ ἐν ταῖς πτέρναις ῥαγάδες. Χηράδας, τοὺς πόδας κατεῤῥαγμένας, Idem. Cæterum σῆρας in hac ſignificatione apud grammaticos non reperio. (Vide crepatium infra in morbis ungularum.) Idem aut proximum malum eſt, quod mulas Albertus uocat, Ruſius etiam ſeracias, nomine quidem ad σῆρας alludente. Hæ (inquit Ruſius 115.) ex frigiditate et humiditate à uia excitantur, crura ultra genua inflantur hyeme & uere: æſtate & autumno ſine inflatione latent: noſcũtur tamen ex pilis rigentibus q̃uis madidis. Mulæ (inquit Alber.) dictæ ſunt læſiones poſteriorũ crurũ & pedum, quę fiunt tẽpore frigido, cum equus in uia difficili & cœnulenta multũ laborat, & poſtea etiã neglectus refrigeratur. Vnde humores ſtatim, præſertim in equo minore natu, ad pedes poſteriores deſcendũt, & deinde p̃ frigus ibi coagulant, & aliquando pariunt inflationes à pede uſq; ad genu: aliquãdo ſciſſurę fiũt, aliquãdo inflatio nulla eſt, ſed pili cruris horrẽt et rigẽt, Hęc Albert. De omnibus coronę duritijs quæ toſacei calli nominãtur, Hipp. 113. In pedis corona naſcentes ficus ſeu mariſca, & uerrucæ formicãtes, Hipp. 82. De marmore, id eſt tuberculo iuxta coronam, id eſt ungulæ exortum, Hippi. 53. Græci μάρμαρον uocant. Mulus tantũ fit μαρμαρώδης, aſinus raro: equus non, ſed podagricus, Abſyrtus cap. 53. in quo tamen paulo ante ſcripſerat marmora duros eſſe tumores, claudicationis cauſam in equis. Si thlaſma fuerit in ungula, uenã in corona ſcalpello ſoluere non oportet, quod ob hoc erratum μαρμάρωσις contingat, Abſyrtus cap. 101. Hieroclis de marmore uerba ex Hippiatricorum cap. 82. referuntur à Syluatico in dictione Marmoro: inepte autem pro Hierocle Herodium ſcribit. Marmoris duri tumoris in articulis meminit etiam Vegetius 2.48. Thlaſmata in doſſuarijs præcipuè iumentis naſcuntur, & in tubercula palmularum imaginem exhibentia, phœnicas nominant, facile degenerant, Abſyrtus in Hippiatr. 101. De moro ſiue celſo, Ruſius 138. Eſt autem (inquit) ſuperfluitas carnis granuloſæ in cruribus, &c. Furina (inquit Ruſius 106.) uulgò uocatur uitium equi inter iuncturam pedis & ungularum ſupra coronam pedis in ipſa paſtora, quod ab initio inflationem quandam uel calloſitatem carnium ſupra pedem excitat. Furma uel furmelli fit ex percuſſione mala, &c. inter iuncturam pedis & pedem ſupra coronam in ipſa paſtora, impediens greſſus equi: cum ueteraſcit, efficitur ſuperos duriſſimum, Petrus Creſcen. 9.49. Curua morbus dicitur, eò quod curuet crus: eſt autem inflatio in tibia iuxta iuncturam poſt uel ante ſupra genu facta, ex concuſſione uel impactione alicuius duri, Albertus. Curba (inquit Ruſius 105.) fit ſubtus caput garecti in magno neruo poſteriori tumorem faciens aliquem per longitudinem nerui, unde equus claudicat. Si talus exeat animali, quod ex perfrictione nõnunquam fit, Veget. 3.6. Adnaſcũtur etiã cirſi, id eſt uarices, equorum tibijs: Hoc uitiũ apud Gallos audio farcin appellari, Robert. Stephanus in Dictionario Gallicolatino elephãtiaſin exponit: in quo forſan erratũ eſt eò quod tibias inflatas & uaricoſas Auicẽna & alij quidã recentiores elephãtiam appellarint. De uaricoſis, Hippi. 77. De uaricibus plura uide proximè inferius in meliceridũ mentione. ¶ De ozænis, Hippiatr. 129. Sunt autem uitia pedum, ſiue ulcera fœtida, ut apud Vegetium quoq;: ut errãrit Ruellius qui in Hippiatr. loco iam citato fœda narium ulcera interpretatur. Ozænæ cilicijs cum ſale & aceto defricandæ, Vegetius 2.49. Et 3.22. Quæcunq; (inquit) de ozænis cæteriſq; uitijs articulorum in prioribus pedibus dicta ſunt, ſcias etiam in poſterioribus debere ſeruari. De paënna, clauardo ſeu aquarola, Ruſius 118. Hoc malum fit ex alliſione ferri, lapidis, uel ligni retro pedem iuxta ungulam ſine inflatione crurum, unde locus crepando finditur, & humor fœtidus emanat, Ruſius & Albertus. Artus inflammationibus ac meliceride laxati & uliginoſi, Hippiat. 52. Vbi Græcè legitur πρὸς ἄρθρα κεχαλασμένα καὶ ὑδάτια, Ruellius uertit, Cum artus laxati dehiſcunt, aut aquoſa ſcatent uligine. Ego pro ὑδιάτια, legerim ὑδάτια uel ὑδατίδας potius, quæ uox eodem in capite etiam prius aliquoties legitur. Vegetius hydatidas uertit aquatilia uel puſtulas aqua plenas. Cæterum uligines ulcera ſunt Vegetio, quæ Græci glycea uocant, quaſi dulcia dicas, forte à ſuauitate illa quã prurientia ſcabendo iumenta percipiunt. Melicerides, Hippiatr. 77. Sunt & ulcera quædam (inquit ibidem Hierocles) crebris tumoribus exaſperata, parapriſmata inde uocant: aut quod in faui ſpeciem concreta ſint, meliceridas appellant. Alij quod per foramina fertur humor, hydatides uocare maluerunt: in talis & calcibus naſcuntur, (non ut propriè dictæ melicerides & pompholyges, id eſt bullãtes puſtulæ paſſim in cute:) nec urens medicamentum poſtulant, cum planè uarices iudicentur: quamuis & alterum ſit genus uaricum, quod cæcum fallit: Quæ res ita deprehenditur, cum pecus in ſtabulo decumbit, & ſolito diutius inibi iacet: nam exurgere non poteſt, niſi quis ei ferat opem, &c. Cauterium adhibetur in genere ulceris quod parapriſmata uocant, iuxta poplitem. Nam parapriſmata quę hydatides uel melicerides dicuntur circa malleolos non debent uri, Hippiatr. 97. Aquatilia in articulis uel gambis, Vegetius 2.49. Puſtulæ aqua plenæ, Hippiat. 77. Impetigines in articulis uel genibus, Vegetius 2.31. Impetigines Græci lichenes uocant, genus ſcabiei & eroſionis in cute, quod impetit ac ueluti lambendo (unde nomen à Græcis impoſitum) proximas partes infeſtat atq; depaſcitur. Sed alterius generis ſunt calli illi ſimiliter in articulis aut genibus nati, quos lichenas Dioſcorides appellauit, impropriè ut uidetur. Prius et propriè ſic dictũ genus Germani rappen appellãt in equis, & räppẽet, & equum ſic affectum räppig. In poplitibus (inquit Camerarius) ſæpe oritur impetigo,

go, quàm percurari non putant bonum esse, quòd humor desidere soleat in pedis corollam: Teutones erucas nominant. Ego scribendi rationem diuersam animaduerto: erucas enim uocant **raupen**: impetiginem uerò **rappen**. Hanc in artubus ante & retro fieri aiunt. Garpæ, rimæ sunt & fissuræ in pedib. & cruribus, &c. Pet. Cres. 9. 44. De grappis in iuncturis crurum circa pedes, quæ rumpunt carnē per longū uel transuersum, Ruf. 111. Vnguentū ad grappas ex transuerso & testas lōgas, Ruf. 114. Aduersus hanc noxā aliqui ungentū parant albo liquore oui, excremento alui hominis, sulfure & axungia mixtis, loco calido aut in Sole illinendū. Alij fel porci cū tribus ouorū uitellis miscent, et illigant, malū sic una nocte depellendū promittentes. Alij deustis candela pilis loci affecti ut glaber fiat, sulphur axungia exceptū inungūt, & eodem modo curari promittunt uitium à quo equū **muchig** uulgò appellant. Aliqui scribunt **möchig**, & interpretantur scabiosum in pedibus. Sunt qui axungiam de porco rufo liquefactam igne in aquam defundunt, & rursus collectam agitatamq; cum sulphure miscent, & inungūt: tertio post die crustulas siue escharas minores diligenter remouent, & quotidie ungere pergunt. Idem hybernę scabiei mederi aiunt. Si equus impetigine laborat, aut uitium patitur quod Germani uocant **gagenhůf**, hoc modo curabis: Vitrum læuissimè tritū miscebis resinæ liquefactæ, & expressæ de carne suilla duos digitos crassa pinguedini: hoc bene calidum circa pedem parti læsę circumligabis: refrigeratum demes: & locum cultro abrades donec sanguinem emittat: tum insperges chalcanthum & uitrum læuissimè trita, & relinques donec spōte excidant. Alij idem remedium his uerbis describunt: Stupam puram duorum digitorum crassamento (hoc potius placet q̃ quod de carne suilla paulò ante dictū est) pici feruidæ inseres, & loco affecto calidum impones: triduò post religabis, & infricabis acetum furfuribus & sale mixtum. Alius quidam hoc remedium præscribit pro equo quem uocat **holbüffig**. Est & praua quædam scabies in crure inferius statim supra subcirros, in qua pilos situ contra naturam prouenire aiunt: nostri **struppen** uocitant, & equum sic laborantem **strüppig**: Ad hoc etiam malum, & illud quod iam **gagenhůf** appellauimus, commune remedium adhibent, corticibus tiliarum (superioribus reiectis) per quatuordecim dies in aqua maceratis, & eo quod salis instar concrescit inuncto. Idem prodesse aiunt ambustis, ita ut ne uestigia quidem aut cicatrices relinquantur. De grisaria, quæ fit in coronis equorum supra ungues, & curatur similiter grappis: sæpe tamen incurabilis est pręsertim inueterata, Rusius 114. Idem forte uitium est quod Germanicè uocant **gurfee/gurfey/durfule**: fit enim id circa subcirros, cutim & pilos corrumpit, & cornu etiam quandoq; infestat, nonnunquam incurabilis. Aliqui allia cum melle trita equis sic affectis in cibo dant, & lupato alligant. Scracies (nomen barbarum, nec memini iam ubi legerim) impetigo est in pedibus, in locis excarnibus præsertim infra suram: utuntur aduersus eam sinapi: nascitur enim ex frigore. Aduersus scabiem in pedibus, axungiam ueterem liquefactam & aquæ infusam rursus collige misceq; cum polline gentianæ, & inunge. Sunt qui serpentis adipe equi ungularum oras inungant aduersus scabiem, Galenus de parabilibus cap. 104. Vligines etiam in pedibus, cruribus, unguibusq;, uel sub armis aliquando generantur (quidā dulcedines uocant) habentq; similitudinem scabiei: Diffundunt & pedes ulcerant, Veget. 2. 52. Cancer cum in reliquo corpore, tum circa iuncturas crurum iuxta pedes, aut inter iuncturas & pedes, uidelicet in pastora fit, Ruf. 171. Paracercis uocaī collectio quędā circa radiū in tibia equi, Hippiatr. 51. Vermis incipit in pectore equi uel intra coxas iuxta testiculos, deinde descendit ad crura, quæ tumefacit, & crebris ulceribus perforat, Ruf. 144. **Agley** uel **eygley** uulnus quoddā in pede Hippiatri Germani appellāt, cui fimū caninū cū chalcantho tritū imponūt, & plantaginē superilligāt, idq; sæpius repetūt. De rimis quas uocāt rhagades, Hippiat. 122. Crepatiū uocant cū coriū rumpiī inter iuncturam cruris et ungulam, Pet. Cres. 9. 45. & Ruf. 112. Rumpunt (inquit Ruf.) corium & carnes instar scabiei cum ardore. Crepatia magis longa & transuersa (inquit idem 113.) inter carnem uiuam & ungulam, uidelicet in bulletis, magis impedit gressum. Vide siras, chīras, & chiramata, superius in pedum malis: exponunt enim calces rimis scissas. **Spatten**, ut audio, Germani uocant duriusculos quosdam nodos iuxta ungulam uel coronam, unde pes incuruetur: quidam excindere solent. Equū sic affectum **spättig** nominant: nostri puto etiam **leistig**. Sunt qui tuberculis illis scarificatis mentastrum illigant: Alij aliter medentur. Vide ne sit furma uel curua superius dicta. Excinditur etiam tuber illud quod Germanis dicitur **elnbogen**. Equi quorum ungulas rhagades & rimæ diffindunt, **sattfüssig** uel **satthüffig** à nonnullis nostratium uocantur: & ungulæ sic affectę, **geschrunden oder gespalten oder ryssende füß**: uitium ipsum uocant **satthůf** uel **hornklufft**, & aliud quoddā in ungulis **den hůfstrauch**. ¶ Calcibus & talis utile emplastrum, Hippia. 129. De ambustis glacie, Theomnestus in Hippiat. 125. Hybernis itineribus (inquit) glacies equos reliquaq; iumenta torquet: quod uitium pagoplexiam appellant. Iis intument calces & cum ungulis feruore laborant, &c. Si equus haberet malum in pede ut subularet seu elanciaret in corona: primo remoue pilos, &c. Rusius 134. Nostri, ut coniicio, uocant **hůfzwang**, cum ungula crescit uersus calcem introrsum, & pungit. Si equus doluerit in pede propter laborem, Ruf. 135. De podagra iumentorum, Hippiatr. 54. Vege. 2. 53. Equus podagricus humi decumbit non aliter quàm hordeatione affectus, Absyrtus. Equorum gregales morbo immunes sunt, excepta podagra: hoc em̃ uno laborāt, & plerūq; ob id ungues amittunt. Sed amissis alij statim enascuntur: fit enim ut altero subnascente ungue, alter amittatur. Indicium morbi, ut alter testium dexter palpitet, uel ut paulò citra nares cauum quiddam rugosumq; gig-

natur, Aristoteles. Est quando cornu separatur & discedit à carne (præsertim in cauo pedis circa chelidona dictam) quod malum nostri uocant **erbellt** uel **verbellt**, & remedia quædam præscribunt. Quæcunque de ungulis priorum pedum dicta sunt, scias etiam in posterioribus debere seruari, Vege. 3.22. Græci malacopodes equos nominant, quorum molliores sunt ungulæ: eas nostri **murbe füß** uocant, & medicamentis indurant: Vide Hippiatr. 105. Subtriti pedes, Hippiatr. 105. De ijs qui cornua calcando proterunt, Hippiatr. 100. ut Ruellius transtulit, perperam ut mihi uidetur: Græcè legitur, ὅσοι δὲ εἰσι κατ' ὄνυχας πατοῦντες, &c. ego uerterim, Equi illi qui (non plenis soleis, sed summis tantũ) unguibus insistunt aut ingrediuntur, &c. claudicant, & infirmis sunt lumbis, & cursu inferiores. Remedium autem nullum præscribit, cum pro ungulis attritis multa tradantur, quæ satis explicata sunt capite 105. Quinetiam ibidem subijciens Absyrtus ἢ ἑτεροποδοῦντες φυσικῶς, ἢ ἑτερόχωλοι δι' αἰτίας, hoc est, (ut ego interpretor) siue à primo ortu, siue ob aliam postea causam, pes alter ab altero diuersus (longior nimirum) fuerit, innuere uidetur hos ipsos esse τοὺς κατ' ὄνυχας (scilicet ἄκρους) πατοῦντας. (ὅταν ἑκατέρῳ ποδὶ ἄκρῳ ἐπ' ὄνυχι ἐμβαίνῃ, Absyrt. ca. 101.) Et certe necessaria hæc claudicatio est (non ut aliâs propter doloris sensum) cum pes alter breuior plena solea in humum demitti non potest. Animalium ungulæ (inquit Vegetius 2.55.) asperitate ac longitudine itinerum deteruntur, & impediunt incessum. Ex tortura quoque, si in aspero uel lapidoso itinere iumenta coguntur ad cursum, indignationes oriuntur. Postremo etiam otiosa in stabulis ex collectione humorum incipiunt claudicare. De pedibus siue ungulis attritis aut mollibus, Veget. 2.58. Iumenta quandoque ungulas mutant & abijciũt, ut in podagra, Græci τὰς ὁπλὰς ἀλλάσσειν dicunt. Si exungulauerit iumentum, Veget. 2.57. De dissolaturis ungularum, Rusius 130. Pet. Cres. 9.53. De mutationibus ungularum, Rusius 131. Pet. Cres. 9.54. Ad ungulas obliquas remedium, Rusius. 121. Cum clauis male adactis læduntur ungulæ, inclauaturã recentiores uocãt, nostri **vernaglet**. De inclauaturis diuersis, Pet. Cres. 9.55. Ruf. ca. 123. de secũda specie inclauaturę, Idẽ 124. de tertia, 125. De inclauatura quæ rumpit, id est pus emittit in corona pedis, Ruf. 126. Verbasci folia recens contusa inter duos lapides, & inclauaturis equorũ inserta, statim sanant, Petrus Matthæolus. In hoc malo soleas ex ferro refigunt, & thus ex aqua imponunt uulneri. Alij milium bene coctum cum axungia calidum imponunt: Alij clauum tantũ extrahunt, et super ignito silice aquam aut uinum effundũt, curantque ut uapor quàm calidissimus ad locum læsum perueniat. Dè his quibus sanguis in ungulam tollitur: Al', Quomodo sanguis tollatur his, qui ungulam cogunt uel eiecerint, Veget. 1.26. θερμόπλα, morbus equi circa pedes, Hesychius & Varin. Ego in Hippiatricis θερμόπλοιαν legi inter signa & symptomata aliorum circa ungulas affectuum, ut thlasmatis, marmoris, pagoplexiæ: in his enim ungulæ solito feruidiores sentiuntur. Θερμὴν τὴν ὁπλὴν ἔχειν, signum thlasmatis Absyrto 101. Equi in quorum pedibus marmora sunt, ὑποτρίβονται καὶ ἀσθενοῦσι τοῖς ποσί, καὶ θερμοπλοῦσι συνεχῶς. γίνεται δὲ τοῦτο ὅταν διὰ ὁδοιπορίας καὶ τραχείας ὁδοῦ θερμόπλοιοι γένωνται, Absyrtus 53. In pagoplexia, id est ambustis frigore ungulis, οἰδεῖ ἡ στεφάνη πυρέσσει καὶ πυρώδης τὰ σφυρὰ σὺν ταῖς ὁπλαῖς: Talem in homine affectionem unguium ex frigore obortam, præsertim cum nimis refrigeratos intingunt frigidę, nostri uocant **künegleǹ**: Græcè θερμωνυχίαν dixeris. Sanguis dimissus in pedes claudicationem affert, quod cum accidit, statim ungula inspicitur: tactus autem feruorem demonstrat, Columella de bobus. Si equus fuerit tutellatus (al' cudellatus) siue multum speratus in pede, aut si habuerit multum frigus in pede, Ruf. 122. De spumaturis ungularum, siue infusione quæ ad pedes descendit, Ruf. 129. Malpitium (Rusius pinsanese uocat capit. 120.) fit in bulletis ungularum, ubi carnes uiuæ iunguntur ungulis, ex prauis humoribus qui illuc defluxerunt, & impedit gressus equi non aliter quàm infusio, Petr. Cres. 9.48. Seta uulgo nominatur species fistulæ, quæ in ungula equi nascitur, usque ad tuellum intrinsecus ungulam per medium scindens: aliquando autem ex latere, & tunc dicitur setula: scissura eius à corona pedis incipit, & protenditur per longum inferius usque ad extremitatem pedis uel ungulæ, emittens quandoque uiuum sanguinem per fissuram, &c. Rusius 132. & Pet. Cres. 9.50. ubi tamen non seta, sed fica legitur. Σχίρας etiam & χῆρας, rimas quasdam pedum esse supra diximus. A seta fortassis Germanica uox **sattfüssig**, facta est, quasi setipedem dicas, significatio quidem conuenit. De maledicto in pede, Ruf. 133. Hæc noxa qualis sit non explicat: adhibet autem remedium, saluiæ partes duas, lardi unam, trita imponi iubens. Si iumentum ad aperturam pulmunculum fecerit, scias totum solum hoc esse assem hac ratione tollendum: Vngulam subradis, &c. Vegetius 2.56. Idem 2.61. meminit pulmunculi in dorso nati. De subiactura, Rusius 128. Cum equus (inquit) sine ferreis soleis per loca aspera diu ducitur, ungula ita atteritur, ut tuellus intrinsecus defendi non possit: itaque inter tuellum & soleam fit congregatio sanguinis cum dolore, & humores confluunt. Accidit quandoque quòd pes læditur subtus ungulam in medio soleæ ex ferro (uel osse, uel lapide lignóue) uel alia re dura usque ad tuellum intrante, unde tuellus læditur: ex qua læsione cum ungula non inciditur circunquaque, ut debet, nascitur super tuello quædam carnis superfluitas, quæ superat soleæ superficiem, & uulgò ficus nominatur, &c. Petr. Cres. 9.56. & Rusius 127. Ad incrementum ungulæ promouendum, Hippiat. 105. De incremento cornus, Ibidem 117. Vngulæ productionem moliri, Hippiat. 123. Si ungulæ & in ungulis caro minuatur, nostri medicamentis occurrunt, quæ in Hippiatricis libris nostro sermone describuntur, **So der kern schwynet.** Plura uide supra, in hoc ipso capite, inter ὑγιεινά.

Equorum

D

Equorum ducem, ut boum, nullum constituunt: quoniam equorum natura non stabilis, sed mobilis procaxq; est, Aristoteles. Equus uelox & superbum & generosum est animal: & huic naturae aptum corpus habet, ungulis nempe robustis & iuba instructum, Galen. Adamantius physiognomon μεγαλαυχίαν καὶ φιλοτιμίαν, id est superbiã et gloriæ studiũ equi ingenio attribuit. In equis (inquit Lactantius de falsa relig. 3. 8.) gloriæ cupiditas experimento deprehenditur: uictores enim exultant, uicti dolent. Hinc & Vergilius, Insultare solo, & gressus glomerare superbos. Ouidius etiam in Halieuticis idem in equis ingenium eleganter describit his uersibus:

Hic generosus honos, & gloria maior equorũ: Nam capiũt animis palmam, gaudentq; triũpho,
Seu septem spatijs circo meruere coronam, Nonne uides uictor quanto sublimius altum
Attollat caput, & uulgi se uenditet auræ? Celsáue cum cæso decoratur terga leone,
Quàm tumidus, quãtoq; uenit spectabilis actu, *Compescatq; solum generoso concita pulsu
Vngula sub spolijs grauiter redeuntis opimis.

In circo ad currus iuncti non dubiè intellectum adhortationis & gloriæ fatenẽ, Plin. Inter cæteras animantes (inquit Aelian.) equus magno elatoq; animo est. Enimuero magnitudo & celeritas ipsa ceruicisq; eminentia, & crurum facilis contractio, faciisq; porrectio, & ungularum crepitus inducunt, cum ut audacius is exultet & gestiat, insolentiusq; efferatur: tum maxime comata equa mollitie, & insolentia diffluens superbiat, eamq; ob rem ab asinis se iniri indignissimè ferat, ut maximo uicissim gaudio compleatur, cum equo tanquam nuptijs sociata sit, ob idq; ipsum se plurimi esse arbitretur: cuiusmodi affectus gnari, qui sibi mulos gigni uolunt, equæ iubam temere, & sine artificio tondent, posteaq; asinos admittunt: ea uero tum mariti ignobilitatem cuius prius pudebat, & contra quem antè resistebat, facillime patitur, atq; eius rei Sophocles meminisse uidetur, Hæc Aelian. Equarum iubas tondere præcipiunt, ut asinorum in coitu patiantur humilitatem: comantes enim gloria superbire, Plin. Vide etiam in c. ubi de coitu equarum. Equi uocem quoq; agnoscunt equorum quibus cum pugnarint, Aristoteles. Equi ad discendum dociles sunt, neq; rerum memoriam, quas perceperunt, ulla obliuio delet, Aelian. Equus (inquit idem) cum freni crepitum, & strata, & cætera ornamenta uidet, tum fremit, & exultans, ungularum supplosione obstrepit, et ex eorum cõspectu, afflatu quasi furoris ad iter incẽditur: uoce equisonis excitatur, & aures erigit, & naribus inflatis celerem festinationem anhelat, quodam incredibili cursus studio ad currendi memoriam rediens. Ingenia eorum (inquit Plinius) inenarrabilia iaculantes obsequio experiuntur, difficiles conatus corpore ipso nixuq; inuitantium, (aliâs imitantium.) Iam tela humi collecta equiti porrigunt. Tubarum clangorem bellatores equi ita intelligunt, ut loco stare quandoq; nesciant: & quando retractari inirìue certamen debeat agnoscunt, Belisarius. Huc facit illud Vergilij Georg. 3. Tum si qua sonum procul arma dedẽre Stare loco nescit, micat auribus, & tremit artus, Collectumq; premens uoluit sub naribus ignem. Equi tibijs & fistulis mulcentur, Plutarch. Tibiæ cantu quantum delectentur Libycæ equæ, dixi supra capite secundo, ubi de Libycis equis mentio fuit. Sybaritas saltationem equos docuisse iampridem peruagatum est, Aelianus. Docilitas tanta est, ut uniuersus Sybaritani exercitus equitatus, ad symphoniæ cantum saltatione quadam moueri solitus inueniatur, Plinius. Sybaritæ in conuiuia equos introducebant ita imbutos, ut incinentis tibiæ cantu audito, statim arrigerentur, ac pedibus ipsis prioribus, uice manuum, gestus quosdam chironomiæ motusq; ederent ad numerum saltatorios, Cælius ex Athenæo ut uidetur, qui libro 12. in historia luxus Sybaritarum, de equorum saltationibus in hæc uerba scribit, ut nos conuertimus: Sybaritarum is erat luxus, ut equos etiam inter conuiuia ad tibiam saltare assuefacerent. Quòd cum scirent Crotoniatæ, & bellum aduersus eos gererent (ut Aristoteles etiam refert in ipsorum republica) saltandi signum equis dederunt. Ducebant enim secum in reliquo belli apparatu tibicines quoq;: quos tibia canentes cum audiuissent equi, non saltare solum cœperũt, sed unà cum sessoribus ad Crotoniatas transfugerunt. Similem de Cardianis historiam Charon Lampsacenus libro secundo de finibus prodidit his uerbis: Bisaltæ expeditione aduersus Cardiam suscepta uicerunt. Dux Bisaltarum Onaris erat: qui puer adhuc in Cardia uenditus, & Cardiano cuidam seruiens, tonsor factus est. Acceperant autem Cardiani oraculum, quod Bisaltæ aduersus eos uenturi essent. Huius cum sæpius mentionem in tonstrinis fieri audiuisset, ex Cardia profugus in patriam redijt, & à Bisaltis contra Cardianos dux creatus est. Cardiani autem omnes, equos suos in symposijs saltare docuerant. Saltabant illi, & posterioribus innixi pedibus, uarios prioribus saltatorios motus tibiæ numerorum periti ędebant. Hæc cum Onarin non laterent, tibicinam ex Cardia emerat, à qua multi Cardiani tibiæ canendi artem edocti in exercitu aderant. Hi tempore prelij ad tibiam numeros illos saltandi, quos equi tenerent, canere iussi sunt: quibus equi auditis in posteriores pedes erecti ad saltationem se conuerterunt. Erat autem omnis Cardianorum uis in ęquitatu, atq; ita superati sunt, Hactenus Atheneus. Voluptatem equis inesse Circi spectacula prodiderunt. Quidam enim equorum cantibus tibiarum, quidam saltationibus, quidam colorum uarietate, nonnulli etiam accensis facibus ad cursus prouocantur, Solin. Equum ita edoctum in Traiano scribit Dion, ut regem adoraret, Cæl. Cum in aduentum & gratulationem Marię puellæ Britannicæ (quæ Ludouico duodecimo Gallorum regi nupserat) spectacula illa, quæ torneamenta legulei uocant, Lutetiæ frequenti rerum omnium apparatu ędederẽtur: usus est mihi equus, qui sessore hortãte reginam inclinatus plerun-

que genibus salutabat, moxq; consurgēs uolucri saltu in aëra sese efferebat, Text. Homerus equis non tantū intelligentiā, sed diuinā intelligentiam, atq; etiā orationē attribuit. Nā apud hunc poëtam & ad præsepia otio contra naturā suam languētes mœrent, & Patroclo occiso perturbanṫ animis, & ipsi Achilli futura prædicunt, Camera. Hac de re uersus Homeri citat Io. Tzetzes 5. 118. Affectum equinum lachrymæ probant, Solin. Equi præsagiunt pugnam, & amissos lugent dominos, lachrymasq; interdum desiderio fundunt, Plin. Post bellator equus, positis insignibus Aethon It lachrymans, guttisq; humectat grandibus ora, Vergilius libro 11. de Pallantis equo. Sunt & Oppiani uersus lib. de uenatione 1. super equorū intellectu et erga homines amore qui cōmemorentur dignissimi.

Ἵπποις γὰρ περίαλλα φύσις πόρε τεχνήεσσα
Ἡμερίων κραδίην, καὶ στήθεσιν αἰόλον ἦτορ.
Ἀἶψ γινώσκουσιν ἑὸν φίλον ἡνιοχῆα,
Καὶ χρεμέθουσιν ἰδόντες ἀγακλυτὸν ἡγεμονῆα,
Καὶ πολέμοισι πεσόντα μέγα στενάχουσιν ἑταῖρον.
Ἵππος ἐν ὑσμίνῃ ῥῆξέν ποτε δεσμὰ σιωπῆς,
Καὶ φύσιος θεσμοὺς ὑπερείδραμε, καὶ λάβεν ἠχὴν
Ἀνδρομέην, καὶ γλῶσσαν ὁμοίιον ἀνθρώποισι,

Accursius legum interpres, refert Cæsarem triduo antequam moreretur, asturconem suum flentem inuenisse, futuræ quidem mortis indicium: quod fidem non caperet, nisi Tranquillus in eiusdem uita simile quid testaretur. Proximis diebus, (inquit) equorum greges, quos in traijciendo Rubicone Marti consecrauerat, ac sine custodibus uagos dimiserat, comperit pabulo pertinacissimè abstinere, ubertimq; flere, Hæc Textor. Ab equis generosis dominos mirè diligi certissimum est: argumento fuerit equus Rodati, qui à morte Caroli magni monachus apud Meld. factus, aliquantò post irruentibus paganis, equum quem in monasterio deposuerat insilijt: quem equus licet iam declinantis ætatis alacriter suscepit, & donec de hostibus suis triumpharet, portauit: Erat autem hic equus ex illorum numero, qui nullum sessorem præter dominum proprium admittere dignantur, Vincentius Bellua. ex Alexandro quodam. Plures huiusmodi historias capitis octaui parte ultima referam. Fidelissimi ante omnia homini canes atq; equi, Plinius. Si accuratè & liberaliter tractetur equus, cum beneuolentia erga eum qui sibi benefecit, cumq; amicitia acceptum beneficium compensat, Aelia. Hoc quidem compertum est, nisi forte uel morbo (nam & rabie equi corripiuntur ut canes) uel ira insaniat equus, non facile hominem lædere, maximè ætatis aut sexus imbecillioris. Itaq; mordaces isti & calcitrones, ut Pannonici pleriq;, de quibus & prouerbium malignitatis ortum, non ferè nisi irritati aut opinione aut metu offensæ firociunt. Quamuis ut inter homines, ita inter equos quoq;, malitiosi & nocentes aliqui præ cæteris inueniantur, Camerarius. Amissa parente in grege armenti reliquæ fœtæ educant orbum, Plinius & Tzetzes. Equæ societate coniunctæ, si altera forte perierit, altera pullum parente orbatum enutrit, Aristoteles. Equarum genus miro quodam amore prolis teneri putatur: cuius rei indicium est, quod sæpius steriles auferunt pullos à matribus, quos ipsæ amore prosequentes tueantur: sed quoniam lacte careant, deprauant eos quos diligunt, Aristoteles. Hippomanes de fronte statim ædito partu deuorat fœta, aut partum ad ubera non admittit, si quis præreptum habeat, Plin. Equæ plerunq; macrescunt desiderio pullorum absentium: propterea dimittendi sunt in eadem pascua quibus mater, Columella. Qui equas ad reditum saltem, aut si opus sit, fugam, ueloces desiderant, à partu recentes accipiunt: quæ quoniam relictos pullos recordantur, quos plurimum amant, quanta possunt celeritate qua uenerunt repetere solēt iter. Qui metaphrenon, id est partem inter scapulas supinam (ὕπτιον) habent, remisso & stolido ingenio existimantur: quoniā huiusmodi in equis est, Aristoteles in Physiog.

¶ Equi ab elephantis in prælio terrentur, ut in Elephanto dixi cap. 5. ex Heliodoro & Marcellino. Equis odio naturali camelus aduersatur, Aristot. & Plinius. Quantum camelum equus reformidet, Cyrum & Crœsum cognouisse aiunt, Aelianus. Simonides in Iambis dicit, Persas post Cyri pugnam in Lydia camelos simul cum equis alere, equorum metum ex camelis conuictu conātes expellere, Aelian. Cyrus in prælio aduersus Crœsum, camelos contra equitatum instruit hac ratione, quod camelum equus reformidat adeò quidem, ut nec speciem eius intueri, nec odorem sentire sustineat. Id ideo commentus est, ut equitatum Crœsi, quo ille se præualiturum cōsiderabat, inutilem redderet. Simulatq; in pugnam itum est, equi olfactis protinus conspectisq; camelis retro se auertunt, una spes Crœsi interijt, Herodotus libro 1. ¶ Rumpi equos traditur, qui uestigia luporum sub equite sequantur, Plinius. Vestigia lupi calcata, equis afferunt torporem, Idem. Si casu equus lupi uestigium conculcet, torpore comprehenditur: si item lupi calcaneum equi quadrigam trahentes conculcent, sistentur tanquam ij cum quadriga conglaciati essent, Aelian. Equi luporum uestigijs calcatis obtorpescunt cruribus, Pamphilus in libro rerum natural. Geoponica. Si calcauerit zosach, id est equus uestigium dorim, id est ursi (lupi potius, ut cæteri omnes scribunt) accidit stupor eius pedi, Aesculapius. Mulierem quæ abortierit significaturi Aegyptij, equam scribunt, quę lupum presserit. Equa enim abortit, non modo si lupum calcauerit, sed etiam si ipsius uestigia attigerit, Orus. Prægnans equa incedens super uestigia lupi, irascetur, Rasis & Albertus. Et alibi, Si calcet equus uestigia lupi uel leonis, pedibus obtorpescet, ut moueri nequeant, Iidem. Dextrarij non castrati et fortes, ex audacia appetunt adire & impugnare leonem (hoc Oppianus de charopis equis scribit, cæteros uerò omnes leonum aspectum non sustinere:) castrati autem adeò timent, ut nec calcaribus nec flagris adigi possint ut propius ad leonem accedant, Auicenna. Inimica omnia suilla equino generi, grunnitus, fœtor, halitus, Camerarius. Equum ferunt struthiocamelum refugere, nec intueri audere,

ſtere, Cardanus. Equi amantur ab otidibus, Ariſtoteles. Otis ex omnibus auis equorum ſtudioſiſſima cenſetur: nam cum cætera animalia in paſcuis oberrantia aſpernetur: equum ut aſpexerit, magno ſtatim cum gaudio ad ipſum aduolans, appropinquare pergit, Aelian. Si quis equinam pellem induerit, quotquot uolet otides uenabitur: nam equorum ſtudio captę accedunt, Gillius. Hominē uiribus infirmum qui fortiorem fugiat ſignificantes Aegyptij, otidem auem & equum pingunt: euolat (ἐπίσευε) enim illa uiſo equo, Orus 2.20. Sed hoc aliorum ſcriptis aduerſatur, ut de antho potius quàm otide aue id uerum ſit. ¶ Equum odio habet florus auis: pellitur enim ab equo pabulo herbæ qua ueſcitur: nubeculans hic, nec ualens acie oculorum eſt: quippe qui uocem quidem equi imitetur, atque aduolans equum fuget: ſed interdum excipiatur occidaturque ab equo, Ariſtoteles. Barbari, ut Albertus & alij, ubi in Græco anthon, id eſt florum auem legimus, ibis uel ybos habent. Philes Græcus ineptè non anthum auem, ut debebat, ſed anthiam piſcem ab equo odio haberi ſcribit. Eſt auis quæ equorum hinnitus, anthus nomine, herbæ pabulo aduentu eorum pulſa, imitatur, ad hunc modum ſe ulciſcens, Plinius.

E.

Eporedicas Galli uocant bonos equorum domitores, Plinius 3. 17. Rauiſius Textor r. literam in medio aſpirat. Eporædia Plinio Italiæ tranſpadanæ oppidum eſt, Ptolemęo Salaſiorum, hodie Hiaurea. Equiſo dicitur equorum domitor. Nam ut equus (inquit Varro) qui ad uehendum eſt natus, tamen traditur magiſtro, ut equiſo doceat tolutim incedere. Hippocomus Græcis uocatur equorū curæ præfectus. πωλοδάμνης Straboni, qui pullos domat: (& opus ipſum πωλοδαμνεῖν) πωλοδαμαστής Diodoro Siculo, Hippodamus, qui domat equos, lo cozone, Scoppa in Lexico Latinoitalico. Equiſones & arulatores, ſiue mauis cociones, arte & induſtria equis gradus glomerationem dant, Grapald. ¶ De pulli domitura, Hippiatrica 116. Abſyrtus in Geoponicis 16. 1. Manſuefaciendi (inquit) ſunt pulli, inſtituendique; ubi decimumoctauum menſem compleuerint. Tunc enim eos deligantes capiſtro, præſepi frenum ſuſpendere conuenit, ut illud contrectantes aſſueſcant, nec trepident ob ſonū à ſeliſterijs (poſtomides uertit Cornarius) profectum. Cæterum dum fuerit trimulus domandus eſt, prius quàm uentricoſus euadat. De domitura & inſtitutione equi, Creſcentienſis copioſè agit libro 9. per totum caput ſextum. De nutritione paruorum pullorum, Ruſ. 18. De educatione adultorū, Idem 19. Quomodo & quo tempore illaqueari debeant equi qui ducuntur ad armenta, Ruſ. 20. Quomodo & qua cautione equi domētur, Idem 22. & de cuſtodia equorum poſt domationem, ca. 23. De equo diſciplina inſtituendo, Ruſ. ca. 24. In pullo inſtituendo (inquit Xenophon) non decet ipſum equitem occupari, ſed potius domitori tradet, & quomodo inſtitui ab eo uelit præſcribet. Prouidebitur autem ut accipiat domitor pullum manſuetum & manuum patientem, atque amantem hominum, quæ pleraque domi à curatoribus (hippocomis) illorum efficiuntur, qui norint, cum famem atque ſitum, tum iraſcentiam pulli ad ſilentia & ſolitudines (ἀγυιὰς, interpres legit ἐρημίας, ut oppoſitū ſit quod ſequitur δι' ἀνθρώπων) relegare: contrà uerò cibum & potum & depulſiones offenſarum per homines procurare. His enim cuſtoditis non ſolum diligi à pullis homines, ſed requiri etiam neceſſe eſt. Contrectandæ etiam eæ partes corporis, quas maximè tangi equus gaudet: hæ ſunt denſiſſimæ pilis, & à quibus moleſta depellere ipſe nequit. Iubeatur & curator pullum cum traducere per turbam, tum uarias ad ſpecies & uoces admouere. Ex his, ſi quid forte illum perculerit, oſtendere oportebit placando, non ſæuiendo, terribile non eſſe, Hæc Xenophon. Quando & quo tempore edomari debeant pulli, Ruſius 21. Pulli domantur Martio, ubi tempus bimæ ætatis exceſſerint, Pallad. Sunt qui dicant poſt annum & ſex menſes equulum domari poſſe, ſed melius poſt trimum, à quo tempore farrago dari ſolet, Varro. Equus bimus ad uſum domeſticum rectè domatur, certaminibus autem expleto triennio, ſic tamen ut poſt quartum demum annum labori committatur, Columella. Diuerſa autem circo ratio quęritur: itaque cum bimi in alio ſubigantur imperio, non ante quinquennes ibi certamen accipit, Plin. Domitores equorum non uerbera ſolum adhibent ad domandum, ſed cibum etiam ſæpe ſubtrahūt, ut fame debilitetur equuleorum nimis effrenata uis, Cicero in Hortenſio ut Nonius citat. Pullos, cum ſtent cum matribus, interdum tractandum, ne cum ſint diſiuncti, exterreantur. Eademque cauſa ibi frenos ſuſpendendum, ut oculis conſueſcant & uidere eorum faciem, & è motu audire crepitus. Cum iam ad manus accedere conſueuerint, interdum imponere his puerū bis, aut ter pronum in uentrem, poſtea iam ſedentem: hæc facere cum ſit trimus, tum enim maximè creſcere, ac lacertoſum fieri, Varro. Pullus paſſum ſuauem uel durum cui aſſueſcit iuuenis, uix iam prouectus ætate relinquere poteſt, &c. Iſidorus libro 8. Ducendum eſſe equum per loca ubi ſint ſonitus & ſtrepitus, Ruſius 36. Hippocomus equum uiæ lapidoſæ, ſed non nimium aſperæ aſſuefaciat. Quòd ſi etiam in ſtabulo lapides ἀμφιδόχμους (ἀμφιδόχμοι, λίθοι μέγεθος ἔχοντες, Heſychius & Varin. δόχμος quidē obliquus eſt, δοχμὴ uerò et δακτυλοδόχμη apud Pollucē, menſurę nomen, quatuor digiti manus concluſi; hinc eſt puto quòd Camerarius, quanquam ἀμφιστόμων in Xenophōte legitur, ipſe ἀμφιδόχμων ex Polluce repoſuit, & palmares uertit;) quorum ſinguli circiter librā appendāt, depoſueris, incluſerisque ferro, ut Xenophon conſulit: ſic quoque ex aſſuetudine eos calcandi confirmabit & roborabit pedes pullus, Pollux. Exteriore quidem parte ſui ſtabulum (inquit Xenophon, ἐξώσταθμον uocans) ita rectiſſimè ſe habebit, & pedes equi ampliabit, ſi rotunda ſaxa palmari magnitudine pondere libræ, quàm multa quatuor aut quinque plauſtra uehere poſſint, effuſè dejiciantur, & ferro inclu-

dantur, ne à se discedant. Ac super hęc inductus equus quasi in lapidosa uia singulis diebus aliquantisper gradiatur. Nam siue destringatur, seu à muscis pungatur, uti ungulis illum non secus ac si uadat necesse est. Etiam testudinem (chelidona) pedis hoc modo effusi lapides solidant. Equitanti frequenter descendendum de equo & ascendendum esse, Rusius 37. Ad inscensionem tam instratum quàm nudum equũ assuefieri rectum fuerit: sed de hac plura inferius. Qui nactus est equũ (inquit Xenophon) omnino imperitum saltuũ, is uacuum illum prehenso loro ductorio transgressus fossam prior attrahito ad saltũ. Quòd ille si renitaẽ, à tergo aliquis flagrũ aut uirgã summis uiribus incutiat, ita transiliet non solum illud spatium, sed longius etiam quàm debuisset. & in posterum non expectabit uerbera, sed ubi senserit modò pone accedere aliquem, statim saliet. Cum uacuũ assuefeceris, ita etiam agitabis conscensum, primũ quidem trans minores fossas, mox etiam latiores. In conatu autem saliendi subdes calcaria, itidemq; cum subsilire equũ & cum desilire uolueris, calcaria subdito: toto enim corpore in omnib. his annitens equus, faciet illa ita, magis ut cum ipse, tum eques in tuto sint, quàm si posteriore parte sui quasi deficeret, uel in transiliendo, uel in erumpendo sursum, uel in desiliendo. Cæterum ad decliuia primum leuiori in solo equos assuefieri conuenit. Ita tandem assuefacti libentius per decliuia, quàm recto cursu ferentur. Nam quòd quidam uerentur, ne si per decliuia incitentur equi, armos rumpant, neminem debet terrere, qui cognouerit & Persas & uniuersos Odryssas cursu per decliuia certantes, nihilò minus habere sanos equos, quàm Gręcos. Porrò sessor ad hæc omnia accommodum præbere debet. Itaq; ad primum ille equi impetum proclinator, ita minimè equus tergiuersabitur, aut eques succutietur: statimq; reprimens equum, resupinator, ita minimè ipse iactabitur. In traiectu fossæ, & cliui ascensu, non fuerit incongruum iubam tenere, ne simul & loco & freno grauetur equus. Sin per decliue agetur, & resupinator eques, & equũ sustineto freno, ne præceps uterq; deorsum feratur. Hæc Xenophon. ¶ Ad circumactiones autem utrunq; in latus, & in gyros, itemq; conuersionem celerẽ directi cursus, est id quidem non uulgaris industriæ equũ instituere: sed nisi sit ualde nihili pecus, assiduitas & diligentia etiam hæc celeriter assequiẽ. Loquor autem de equo integro, & cuius uires nulla iniuria morbi debilitauerit. Nam talium labant crura, neq; tuto pedetentim per plana etiam loca ingredientibus his uehâre, nedum illos ad cursum concites & in gyros torqueas aut agas per salebras, Camerar. De gyris equi infra etiam dicemus inter equitationis pręcepta.

¶ De castratione dictum est supra capite secundo in Canterio.

¶ Equorum & equarũ greges qui habere uoluerint, ut habent aliqui in Peloponneso & in Apulia, primum oportet spectare ætatem, quam præcipiunt. Videndũ ne sint minores trimæ, maiores decem annorum, Varro. Aetatem quomodo discernas capite tertio docuimus. Ad equarũ gregem quinquagenarium bini pastores sufficient, utiq; uterq; horum ut secum habeat equas domitas singulas in ijs regionibus, in quibus stabularij solent equas abigere, ut in Apulia & in Lucanis accidit sæpe, Varro.

¶ Equile stabulum equorũ est, Varroni & Catoni. De hoc supra etiam in domiturę mentione nõnihil diximus. Plancę roboreæ supponanẽ stationibus equorum cum stramine, ut iacentibus molle sit, stantibus durum, Vetus quidam nescio an Vegetius. Curandum est ut stabulenẽ sicco loco, ne humore madescant ungulæ: quod facile euitabimus, si aut stabula roboreis axibus constrata, aut diligenter, subinde emundata fuerit humus, & paleæ superiectę, Columella. In stabulo reprobatur à plerisq; pauimentum ligneum asserum, seu trabiũ atq; axium, Camerar. Stabula equorũ uel boũ, meridianas quidem plagas respiciant, non tamen egeant septentrionis luminibus, quæ per hyemem clausa nihil noceant, per æstatem patefacta refrigerent, Pallad. Diligens dominus (inquit Veget. 1.56.) stabulum frequenter intrabit, & primum dabit operam ut stratus pontilis (hunc etiam inferius in hoc capite similiter nominat: & libro 2. ca. 58. Iumenta, inquit, mundissimè stabulenẽ, & roboreis pontibus consternanẽ) emineat: ipsumq; sit, non ex mollibus lignis, sicut frequenter per imperitiam uel negligentiam euenit, sed roboris uiuacis duricia & soliditate compactum. Nam hoc genus ligni equorum ungulas ad saxorũ instar obdurat. Fossa pręterea quæ lotium recipiat, deductorium debet habere cuniculũ, ne pedes iumentorum redundans urina contingat. Patena quæ appellaẽ (uox facta uidetur à φάτνη Græcorum) hoc est alueus, ad hordeum ministrandum sit munda semper, ne sordes aliquæ cibarijs admisceanẽ & noceant. Loculi præterea uel marmore, uel lapide, uel ligno facti, distinguendi sunt, ut singula iumenta hordeum suum ex integro nullo præripiente consumant. Nam sunt animalia ad edendum auidissima, quæ cum celeriter propria deuorauerũt, partem consortis inuadũt. Alia uerò naturali fastidio tardius comedũt, & nisi separatim acceperint, uicinis rapientibus macrescunt. Cratis, quæ iacca uocatur à uulgo, pro equorum statura nec nimis alta sit, ne cum iniuria guttur extendaẽ: nec nimis humilis, ne oculos contingat aut caput. Luminis plurimum stabulo infundi oportet, ne tenebris assueta, cum producũtur ad Solem uel caligent, uel aciem uisus imminuãt. Aestate in apertis locis tam noctibus quàm diebus iumentis libera aura præstanda est. Hyeme uerò tepere debẽt stabula potius quàm calere: nam nimius calor licet custodiat pinguedinem & reficere uideatur, tamen indigestionem facit, & uehementius nocet naturæ. Propter quod diuersa genera morborum ex uapore ipso animalibus generãtur: & si producuntur ad frigus insolitum, statim ægritudinem ex frigoris nouitate percipiunt, Hucusq; Vegetius. In quo quidem loco sues stabulabunt,

bunt, eodem equos nequaq; deducemus, neq; prope consistere patiemur. Inimica enim omnia suilla equino generi, grunnitus, foetor, halitus, discernente hac etiam in parte natura ipsa generosissimam ignauissima bestiam. Remouebunt & aues domesticæ atq; altiles à præsepibus equorum, quæ propter reliquias pabuli sectari solent, quæ tum in his non solũ pinnulas excutiũt, sed etiam stercora deijciunt: atq; illæ cum gutturis, hæc cum alui periculo ab equis deglutiũtur, Camerar. Et rursus, Quotiescunq; (inquit) intra stabulum & ad præsepe equus curabitur, stramenta etiam furcillis cum excutientur, tum componentur, & immunda omnia auerrentur: hoc non solum aspectu est iucundum, & curatorum diligentiam studiũq; mundiciæ commendat, sed etiam ualetudinem equorũ bonam conseruat atq; auget, propter foetoris & situs remotionem, quibus cum anhelitus equorũ facile uitiatur, tum squalida omnia aërem inficiunt, ut maius etiam malum metuendum sit. Quare qui diligenter & accuratè tractari equos student, hoc uident non minus ut equilia stabula niteant, neq; secus ut suo quidq; loco repositũ, omniaq; uersa & prætersa sint, quàm in conclauibus & triclinijs suis: ne quis cũ forte ingressus sit absentibus equis, non equos ibi curari, sed sues pasci existimet. Equi instructi ubi redierint, tum illos ministri, stratis, frenis, omniq; ornatu exuent, & curabunt, ut expositum est. Hæc autem omnia suo quidq; loco suspendent aut reponent: similiter & alia supellex equestris, & totum stabuli instrumentum, aptè atq; ordine collocatum uisetur: Vniuersa quidem ab equis longiusculè. Nam multi reperiuntur ita petulantes equi, & bona cum natura tum cura luxuriantes, ut quicquid attingere forte potuère, id arrodant, & frusta interdũ pannosa aut lorea deglutiant. Quod illis, si fecerint, nequaquam scilicet salutare fuerit. Quare serie quadam omnia erũt disposita, neq; panni detersorij, aut strigiles, aut pecten, in præsepi abijcietur, neq; prope etiam appendetur: neq; strata temere quocunq; infligentur, ut obliqua pronáue iaceant, nihil laboret minister, Camerar. Et alibi, Tractationes nocturnæ cautæ fient illatis luminibus. Itaq; & laudantur stabula lapidea, & cõcamerata: stramẽ enim & foenũ flammam celeriter & concipit & auget. Sed quoniam fieri nequit ut curatori interdicatur, ne unquam in stabulum lumen intulisse uelit: id præcipiendum est, ut uel in laterna inferat, uel illatum in candelabro reponat, quod debebit esse ferreum subiecta latiore lamina, in quam scintillæ omnes incidant, & alicubi loci suspensum aut affixũ, unde longissimè stramina & foenum & materia alia ignium absit, Hactenus Camerar. Addentur etiam proximè quædam post cibum & potum equi, quæ ad stabulum pertinent.

¶ De tractatione equi quantũ ad sanitatem tuendam, supra etiam capite tertio non pauca attulimus. Hæc quę dicũtur de cura & tractatione equorũ, intelligendum quo melior equus & usus illius nobilior sit, eò diligentius exercenda: quippe cum in contemptu quorundam maxima negligentia non reprehendatur. Est aũt prima dignitas bellatorũ: proxima itinerariorum, aut eorũ qui animi causa alũtur: postrema uectariorũ, Camerar. De curando equo, Ruf. 28. De curando equo cũ equitari debet, Idem 29. ¶ De cibo & potu equorum supra quoq; dictũ est cap. 3. Pabuli cura neglecta futurum ut & generosissimus equus pereat ac corrumpatur, & mediocris prorsus inutilis fiat. Contra, futiles sæpe illa ipsa cura exquisita, & assiduo respectu, ad non spernendũ usum, mediocres aũt ad præstantiã quoq; nonnunq; perducũtur. Quod & ipsum poëtæ ueteres indicarũt, cũ Neptuni progeniem Arionem, uel nescio quem alium, fecere de Cerere. Quo quis non uidet significare illos uoluisse de bono pastu equos ad diuinitatem propemodũ quandam euadere solere, Camerar. Curandum est præcipuè (inquit Veget. 1. 55.) ut siue foenũ siue paleas, uel manipulos uiciæ pro regionũ usu uel copia animalibus præbeas, incorrupta ac bene olentia & munda mittantur. De hordeo quoq; non erit sollicitudo dissimilis, ne aut puluerulentũ sit, aut lapidosum, aut mucidũ, aut uetustate corruptũ, aut certe recens de areis sumptum, & ipsa nouitate præferendũ. Et paulo post, Hordeum quoq; non semel nec bis, sed pluribus portionib. præberi conueniet: quicqd enim paulatim acceperint, legitima digestione conficiũt: qd uerò semel & enormiter sumpserint, cum fimo indigestũ integrũq; transmittunt. Mane (inquit Camerar.) foenum obijci non oportebit: sed post datum & consumptũ pabulum hora tertia manipulus unus foeni obijcietur, quod equus ubi confecerit, aquabitur. Id tempus incidet in horam circiter nonam. Tum iterũ manipulus foeni obijcietur, & post horas tres, id est circa duodecimam pabulũ præbebitur meridianũ simile matutino. Postea hora secunda aut tertia manipulus foeni obijciatur, & mox deinde bibendi copia fiat equo. Tandem uespertinũ apponatur pabulũ paulò copiosius, præsertim hyeme, & unà obijciatur manipulus unus aut alter foeni. Priusq; autem pabulum proferri sentiat equus, afferatur aqua pura, & admoueatur equo, si forte sitiat & potũ desideret. Veteres, id quod Xenophon innuere uidetur, bis tantũ pauère equos suos, Hæc ille. Et rursus, Mane hora sexta in stabulo equo pabulũ præbebitur, nisi aliqua res & usus equi suaserit accelerare pastũ. Nam multa possunt incidere quæ ordinem turbent. Pabulũ uerò auenæ apud nos dari solet, Etsi nõnunquam hordeũ apponũt, idq; existimo si fieret crebrius futurũ cum equorũ bono: nam alit magis hordeũ, & est minus crudũ, id est ἄπεπτον: & sanguinem gignit tenuiorem. Sed tum mane auenæ seu hordei pabulũ dabitur: qua mensura quidem, non potest certò præfiniri: nam æqualem non omnes experiũtur: communis tamen uidetur quatuor choenicũ, siue semodij: id est quantũ fermè sexies cauis ambabus manib. comprehendi poterit. Tantũ quidem ferè apponere solent, sed largius parciúsue hos uel illos equos pascere oportebit. Qui quidem non multũ defatigantur & quiescũt, aut rarò agitantur, illis plenum pabulũ nequaquam dabitur, neq; merum: sed cum minuetur, tum miscebitur paleis, aut

quod magis laudatur confectis culmis frugum, Hæc Camer. Qui equum & sanitate & robore ualidiorē habere cupit, paleas & hordeum toto anno ei præbebit, & ne herbas aut farraginem tempore uerno det cauebit. Cæterum autumno herbas roscidas dabit ē pratis, & nihilominus adijciet annonam hordei pro nocte: Sic equus & sanior & laborum tolerantior, & à morbis tutior ac uiuacior erit, nec nimium pinguis. Si tamen mercatoris fuerit equus, pinguem reddere licebit ut pulchrior appareat. Pullis enim tempore ueris expedit farragines seu alias herbas exhiberi, maximè qui fatigādi non sunt, Hæc Rusius capite ultimo. Audio in quibusdam Angliæ locis panes ex leguminibus, ut fabis et pisis, confectos equis in cibum dari. Cum iter facies equo ne dederis multum annonæ in meridie, sed eò amplius boni fœni, & si libet panem maceratum ē bono uino. Cœnam maturè dabis, ut maturius quiescere incipiat, Obscurus. Pabulum madefacere quamuis pleriq; improbent, ratione tamē, ut interdum hoc fiat, carere non uidetur. Sicut neq; hoc, ut frustum panis nonnunquam præbeatur equo cum sale. Nā est pabuli magna ariditas, de qua ut equus siccitate laboret, facile acciderit. Sed fastidiosos hæc equos reddere putant. Id quod, si uero modo & hæc & alia omnia administrētur, non uidetur pertimescendum, Camera. Fessum & sudantem equum potu abstinebimus: nec grana, sed fœnum tantum obijciemus: & stragulo opertum paulatim circunducemus, donec calor satis euaporārit, Obscurus. Equus si laborauerit aut sudārit & incaluerit, cibum potúmue nō sumat, nisi prius coopertus aliquo panno, paulisper ambulādo ductus fuerit, & sudor & calor abierint, Russius. (Quę intempestiuum huiusmodi cibum & potum incommoda sequātur, plura diximus supra in c.) Nihil unquam neq; cibi obijciet, neq; offeret potus, feruentibus & anhelantibus atq; fessis: sed, dum quasi spiritum recipiant, pabulationem aquationemq; differet, atq; interea quiduis potius usurpabit curationis. Nam qui sedulus & fidelis erit, semper inueniet, quod equo benefacere quoquo tempore rectè possit, Camerarius. Aliqui post absumptum pabulum stramenta carpunt, ne sordida quidem respuentes, quod putatur anhelitum lædere: quamuis quibusdam hoc non nocere, quibusdam etiam prodesse uideatur: Quod mihi quidem nemo facile persuaserit, quo minus temere hoc referentibus assentiemur. Ergo qui stramenta carpent, ijs capistrum inducetur post pabuli comestionem, hoc animam non impediet, & stramenti pastum prohibebit. Id quidem facile, qui cogitabit, uerum reperiet, quò uel pabulum uel potus purior atque syncerior fuerit, eò meliorem habendum. Quapropter de auena & pulueres excutiendi, & sordes etiam eximendæ sunt, præsepeq; diligenter extergendum, ut in repurgatū indatū pabulū. Itidemq; fœnū nunq; obijcietur equo ita, ut de fœnili est detractum, sed prius intra manus uersabitū, ut pulueres et immundiciæ excidant, atq; ita purum dabitur equis, Camerar. Capistrum ē corio ualido inijciatur in caput equi, & binis retinis alligetur præsepi, & pedes anteriores pedica lanea uinciantur, & posteriorum pes alter alligetur, ne huc illuc moueri possit: hoc ad crurium conseruandam sanitatem facit, Petrus Crescentiensis 9.5. Et mox, Est etiam perutile ut equus assiduè in terra iuxta pedes anteriores cibum capiat, ita ut collum cogatur longius extendere, quod inde gracilius & pulchrius euadet.

¶ De potu administrando nonnulla iam proximè diximus in cibi mentione. Aqua pro potu equi aliquantulum salita sit, leniter currens, uel parum turbata (aliquantulum salsa & turbida, suauiter currens uel quasi nihil, Rusius) tales enim aquæ calidę sunt, & crassiusculæ, unde magis nutriūt: frigidæ uero & ueloces in motu perparum, Petrus Cresc. 9.5. & Rusius 27. Temporibus tamen nimium calidis, dulces aquæ conuenire uidentur. Sed habenda est consuetudinis ratio. Et quia equus ni copiosè bibat, corpulētus non fit, abluatur os eius interius & fricetur cum sale madefacto in uino: sic enim auidius edet bibetq;, Rusius. ¶ Aqua in potu equis limpida ac frigida, etiam perennis ac profluens ministranda est. Nam quicquid importunius fluit, uirus non admittit, Vegetius. Equus fessus equitatione aliâue labore, non est potandus, nisi prius urinam emiserit, utcunq; diutius expectandum sit, ne in periculosum aliquem morbum incidat. Distentio morbus periculosus, cum alijs ex causis contingit equo, tum si sudans biberit, Vegetius 2.9. Videas aliquando segnes istos & nihili curatores, plerunq; importatam aquam, si prope sit unde petant, offerre equis, neq; illos foras educere ad aquationes, quod ualde culpandum est, Camerarius. Et rursus, Aqua autem nunquam offeretur equo, quæ in uase aliquantisper retenta situm duxerit, aut in quam illo aperto aliquid decidisse incubuisséue pulueris seu quisquiliarum possit, semperq; in stabulum importabitur, quandocunq; hoc fieri oportebit, & offeretur equo recens. Etsi non desunt, qui stagna turbidiora optimas ac saluberrimas aquationes suppeditare existiment, cuius rationem ipsi reddiderint: hoc certe uidemus plerosq; equos fastidire tales aquas, neq; uelle bibere quamuis sitientes. Etsi uir peritissimus Aristoteles scribit camelos & equos crassiore & turbidiore potu gaudere, neq; de flumine nisi prius pedibus turbato bibere. Ipse quidem potus largior reddit obesiora iumenta, Camer. Domesticam (inquit idem) & intra stabulum curam fidelem & assiduam esse oportet. Xenophon non patere, neq; accessa illa uult loca esse, in quibus equorū stabula fuerint, duabus maxime de causis, ne pabula subducantur, néue ignorari possit utrum equus illa dissipet. Ac sunt certe duo præcipua signa sanitatis equorum: unum intra stabulum, si auidè & libenter pascatur: alterum foris, si os abundat spumis & humore. Omni imbecillo pecori altè substernendum est, quò mollius cubet, Columella. Locus ubi moratur equus, mundus sit interdiu, noctu uerò paretur ei cubile ē palea uel crassiore fœno usq; ad genua, Petrus Cresc. Stramenta ad nocturnam quietem, itidemq; hyeme quàm æstate pleniora suggerentur.

gerentur. Nam & noctu recubat diutissimè equus, & nõ minus calore offenditur atq; læditur, quàm frigore. Sed contra utrunq; præcipua est stabuli defensio, si ita est extructum, ut cellæ uinariæ esse debent, hyeme ut tepidum, æstate gelidum ut sit. Sin aliter, arte & ratione tam calor quàm frigus repelletur. Itaq; cum erit intensius frigus, ut interdum brumale, tegetem circundabimus pectori maximè & aluo equorum, Camer. Et rursus, Nonnulli equi stramenta prioribus pedibus dissipant, his scilicet sępiusculè componentur: quid enim aliud fieri contra hoc possit non uideo. Oportet equum habere continuè tegmẽtum lineum tempore calido, propter muscas, & laneum tempore frigido propter frigus, Petr. Cresc. Vesperi etiam maximè, sed & alijs temporibus, ungulæ emundabũtur, ad quem usum diligentiores ferreũ uncinum habent, quo sub solea abditas arenas & lutum proruũt. Tum deinde fimus bubulus maximè, aut, si hic desit, equi, in cauam ungulam inculcabitur, applicato stramento, quo minus citò excidat. Placet hoc quibusdam fieri maximè alternis diebus, quidam non dubitant singulis iubere. Quidam malũt pluribus intermitti. Neq; desunt qui hanc curam, ut superuacaneam, aut etiam inutilem planè negligant: qui tamen consensu penè omniũ redarguũtur. Contrà aliqui non solũ probant & obseruant, sed insuper etiam seuo aut aruina illas crebro perungi uolũt, Camerar. Sunt qui ungulis uesperi purgatis in cauitatem infarciant fimum bubulũ aut equinum, unà cum ouo recenti agitato & cinere calido commixtis. Absyrtus si fractũ (thlasma) in pede fuerit, fimum bubulũ recentem cũ origano in aceto & oleo feruefactũ pedi frequenter subijcere consulit. Sed de ungularũ cura plura diximus capite tertio inter ὑγιεινά. Prisci soleas ungulis affigere non consueuere. Catullus tamen ferreæ soleæ meminit, cum de mula loquitur, & quendam optat in luto ueternũ, & supinum animum relinquere, Ferream ut soleam tenaci in uoragine mula, Camerar. Si inductæ nouæ soleæ fuerint, aut ueteres nouis clauiculis firmatæ, aliquantisper equũ quiescere patiemur, ne post recentem molestiam alia mox illi objciatur, Idem. Equi ungulæ congruis muniantur ferramentis, rotundis instar ungulæ, lenibus (lego leuibus) strictis ita ut ungulis in circuitu bene adhæreant. Nam leuitas ferri reddit equum agilem ad leuandũ pedes, & strictura eius ungulas maiores ac fortiores facit, Pet. Cresc. Vngulæ quomodo lædantur clauis malè adactis, uide in C. inter uitia pedum. Hippocomus curabit ut satis mollia sint equi labra, quo facilius frenum sentiat. Molliuntur autem fricatione manuũ (leui) & aquæ tepidæ fotu, et oleo interdum inuncta. Frenum etiam admittent facilius quorum molliuscula erunt labra, Pollux: & Xenophon, ut Camerarius citat. ¶ De magno calore & labore graui ut paulatim refrigeretũ equus, optimum. Nam celeriter utrunq; fieri, equo non solum perniciosum, sed sæpe etiam exitiale, Camerar. ¶ Si quis equum (inquit Xenophon) detergere uelit tali situ, ut oculos habeat uersos in eam partem, in quam spectat equus, in periculo uersabitur ne in faciem sibi equi tum genu tum ungula incutiatũ. Sin contra equũ propter crus exterius iuxta scapulam procumbens defricauerit, neq; ipse affligi, & sic cauum pedis ungula explicata repurgare poterit. Atq; similiter & posteriora crura repurgantur. Hoc meminerit equi curator, & hæc & alia quibus opus tactis, nequaquam ita fieri debere, ut uel contra faciem, uel contra caudam equi accedatur, ideo q̃ equus, si uim facere conetur, utraq; illarum partium sui hominis uires uincit. Ad latera uerò adiens maximè & sibi cauerit, & equũ prolixè tractare poterit. Anteriores pedes, inquit Pollux, capite uerso eodem quo equus suum uertit, abstergere oportet, ne lædi possit. Posteriores uerò, in contrariam equi partem respiciendo. Eadem de re Camerarius, Contra equum à latere astare (inquit) quicquid agas, & ad operis dexteritatem, & ad uitandum periculum profuerit: Omninoq; cauebit curator, ne aut caput aut caudam uersus ad equum accedat. Quare & frenati educentur sic, agitator prope armos ut habenam tenens ingrediatur. Habenam nunc uoco lorum, quod de lupis retineri solet liberum, ῥυταγωγία Græci dixere, nõ frenorum habenas: nam has attrahere alium quàm insidentem, reddit equum insolentem, & qui in alteram partem plerunq; conuerti nolit. Cum produci equum oportebit (Xenophontis utor uerbis) sic duci illum ut sequatur (ego potius sic intelligo Græca, ut is qui ducit sequatur equum) hac de causa improbatur nobis, q̃ hoc pacto ductor sibi minimè prospicere, equus autem omnia patrare possit quæ uoluerit. Neq; ita placet duci, ut longo loro alligatum sibi illum succedere ductor assuefaciat, propterea quòd in utrũcunq; latus obuertere queat improbitatem suam, et conuertere se aduersus ductorem suum. Iam plures si unà ducantur hoc modo equi, quomodo abstineant mutuis iniurijs? A latere uerò duci assuefactus equus, neq; homines, neq; alios equos facile læserit, & rectissimè præparatus fuerit ad conscendendum, si quando hoc celeriter fieri oportuerit. Caballi minus sedulò cum curantur, non modò quod ad pabulum attinet, sed in tota tractatione reliqua, fiunt strigosi & deformes, Græci ἰσχνοὺς uocant: nam attenuantur & macrescunt, & coxæ eminent, & depyges fiunt, non aliter, quàm uel manifesto in morbo, uel occulto interdum languore. Id non accidit ijs equis, qui bene & diligenter curantur, præsertim cum strigile, atq; etiam manu sola. Incredibile enim est quantum & ualetudini & uenustati equorum conferat hæc cura. Itaque cum in languore extenuarentur equi, imprimis fricatione ueteres usos legimus, Camerar. Sæpe plus prodest pressa manu subegisse terga, quàm si largissime cibum præbeas, Columella. Vngulis purgatis curatisq;, tum manipulo stramenti puri & aridi detergebitur equus, ita ut manus sequatur pilorum situm: hoc enim nitidos illos reddere solet, Camerarius. Et alibi, Quotiescunq; (inquit) de agitatione reductus in stabulum & inductus in suam cellulam fuerit equus, tum curator detergeat totum quidem cor-

pus ſtramento arido, diligentiſſimè uerò pedes & aluum. Vngulas interius quoq; repurgabit, & utrum rectè atq; commodè præſerratæ ſint conſyderabit. Detergebit autem ſudores atq; humiditatem omnem cum magna cura. Strata ſudantibus & defatigatis non ſtatim auferet, ſed ſub illis patietur refrigerari & recipere uires equos. Fuit & ueteribus in uſu (inquit Camerarius) ut ligneo gladiolo perpurgarent cutem equorum, & de pilis ſordes atq; puluerem excuterent. Itemq; texta quędam de corticibus palmæ ut inducerent manibus curatores equorum, quibus pili deterſi complanarentur et ſplendeſcerent, σπαρτίδα hanc Græci uocarunt. In deſtringendo (inquit Xenophon) ordiemur à capite & iuba. Nam fruſtra inferiora nitemur perpurgare, ſi ſuperiora immunda fuerint. Atq; ita deinceps per totum corpus, cunctis ijs, quæ ad repurgandos equos comparata ſunt, utemur, ad pilos erigendos, & expellendum puluerem ſecundum pilorum ſitum: (uidetur addenda negatio, non ſecundum pilorum ſitum. καὶ τὴν κόμην τριβέτω ἐπὶ τὴν φύσιν τῆς τριχός. τὴν δὲ μηραίαν καὶ τὸ λοιπὸν σῶμα, καὶ εἰ πρὸς τὸ ἐναντίον ἀνακαθαίροι, ῥᾷον ἂν ἐκβάλοι τὴν κόνιν, Pollux.) Sed curator ſpinæ pilos ne quo attingito, niſi manu, qua illos premat & mulceat (ταῖς χερσὶ μόνον καταπλύνων, Pollux: lego ἀπτελύνων ex Xenophonte) ſequens ſitum eorum, quo enati ſunt: ſic enim quaſi ſedili in equo minimè nocuerit. Caput aqua eluito. Nam cum oſſeum ſit, ſi ferro aut ligno perſtringat, moleſtiam equo obiecerit. Iubam uerticalem (procomion) & ipſam humectare debet. Prolixitas enim horum pilorum nõ prohibet aſpicere equũ, ac repellit ea ab oculis, quæ moleſtiam equis afferrent. Deinde incrementa caudæ & colli pilis procurabuntur, quo longius pertingere cauda, & moleſta ſibi repellere, quoq; plenius adminiculum conſcenſor habere poſſit. Crura lauari nobis non placet: nam cum nullam habeat utilitatem; damnoſa interim eſt ungulis quotidiana humectatio. Minus etiam ſæpe inferius aluum repurgari oportet, q. & in primis hoc ſit moleſtum equo: & quò fuerit illa pars mundior, eò plura quæ moleſtiam exhibeant equo ipſa colligat. Præterea quamuis in hoc elabores, uix eduxeris equum, & mox ſimilis eſt ijs futurus, quos repurgauerit nemo: quapropter hæc omittetur. Crura autem manibus deſtringi ſatis fuerit, Hactenus Xenophon. Cum deſtringetur equus & detergebitur (inquit Camerar.) optimum fuerit extra ſtabulum educi, & alligari laxiore habena, ut quaſi ſolutus & liber aſtet: inſiſtere autem ſaxis teretibus, atq; ita placidè & fricari & ſordes repurgari atq; etiam flabello excuti conueniet. Tũ iubam & pilos uerticis atq; caudæ humectari & pectine diſponi. Ipſum curatorem tum iubere ſtercora & madida ſtramenta efferre. Quòd ſi cotidie factum fuerit, & equo prodeſt, & miniſtrorum diſpertitum laborem minuit. Veteres non frenatos, ſed capiſtro circundato ori produxere equos ad ſtrigilem & pectinem & uolutabra. Nunc in omnibus rebus laboris & operæ minimum ſubire uolunt ij, quibus miniſteria incumbunt, Camerar. Ante aquationes ſemper deſtringi equum & pecti iubam oportebit. Id debebat fieri extra equi cellam in loco patente, ut ſunt atria et ueſtibula: ita enim et excuti pulueres, & ſordes eximi: & omnia, quæ aſſolent, ritè geri poſſent. Sed famulorũ ignauia plerunq; laborem fugit, & ſupra ſtramenta equum aſtantem ad præſepe deſtringit, deterget, fricat, pectit: ſi tamen etiam hoc ab illis fit, ac nõ potius magna ex parte, ſiue etiam totum negligitur, quo admodum equi uitiantur, Camerar. Et alibi, Xenophon (inquit) aluũ et tenuioris pili aut glabra loca ſæpe emundari non putat bonum eſſe: cuius quidem rationi & nos aſſentimur: ſic tamen, ne penis quaſi utriculus, quem Græci uocarunt κύρνιον & ὑλάκιον, negligatur: quem repurgari ſedulò oportet: nam illo ſordibus referto, accidit plerunq; difficulter ut mingat equus. Equus ſummo mane palea uel craſſiore fœno è cubili eius ſublato, abſtergere oportet per dorſum & crura, & omnia membra, Pet. Creſc. Sciendum eſt (inquit Xenophon) nunquam eſſe lori eius, quo ad præſepe alligatũ equus, aſtringendum nodum, ea parte capitis, in quam uerticale (coryphæa) freni applicatur. Cum enim crebro ad præſepe caput equus moueat, niſi fuerit circa aures uerticale innoxium, ſæpenumero ulceris cauſa exiſtit: his igitur exulceratis, et deſtrictioni & frenationi equus refragabitur. Vtile etiam imperari curatori, ut quotidie ſtercus equinum & ſtramenta in unum locum exportet: hoc enĩ facto & ipſe minus laborabit, & equo conſulet. Sciet etiam curator accommodare equo capiſtrum, quoties uel ad deſtrictionem, uel uolutabrum educere uolet. Deniq; quocunq; ſine freno ducendus erit, capiſtrum induetur. Nam hoc reſpirationem non impedit, & morſibus tamen obſtat, atq; ſubitas inuaſiones equorum coheret. Alligari equum à capite ſuperne rectum eſt: quicquid enim os illius offendit, declinare ſolet elato capite equus. Id cum facit ita alligatus, magis laxantur quàm rumpuntur uincula. Aquare & mergere equos pro lauare uel abluere per æſtatem in præterfluente dixeris. Nunc cotidie bis aquatum equi ſolent agi, ut ipſis crura & uenter humectetur: quorum Xenophon neutrum probat, madefactionem etiám crurum nocere dicit ungulis. Sed hoc contra tam receptam conſuetudinem & uſurpationem omnium aſſerere nimiæ audaciæ fuerit, præſertim cum & ueteres eluiſſe ſordes tam crurum, quàm uentris ſolitos fuiſſe, & hoc aliquoties præcepiſſe reperiatur, Camerar. Et rurſus, Ego (inquit) in ea ſum opinione, in hyeme crebro equos mergi non oportere: omnino autem nunquam adhuc æſtuantes & ſudantes. Aquari quidem non debent prorſus in ſuſpicione uitij morbi ue, neq; cum medicari illos uoluerimus, ſiue pharmacis, ſeu manu. Quidam uino calido aut fece poſt interualla certa temporis colluunt crura equorum, nam neruis hoc prodeſſe conſtat: etſi nonnullis diſpliceat, Camerar. Articuli uel ſuffragines poſt iter calido foueantur uino, ut corroborentur ungulæ, Vege. 2. 58. Nonnulli ueſperi crura equorũ perluũt aqua calida è coquina, qua abluta ſunt uaſa eſcaria (mit Karſpůlē:) aut uino collectitio, quod obiter dum uina depromimus, aut

altâs

aliás è dolijs defluit (mit tropffwyn:) dorsum uero recenti aqua frigida cum sale. In æstate sub caudam subrepere solent muscæ, itemq; sub uentrē ad inguina, quas maximè uesperi, sed interdiu quoq; curator eximet, ut requiescere equus possit, Camerarius. Curam equorum (inquit idem) ab affectu quodam beneuolentiæ proficisci optimum fuerit. Facile autem hoc diligentia & obsequium effecerit, nō solum equus ut amet, sed ut requirat etiam atq; desideret curatorem suum. In hac parte commendatur non solum remotio eorum omnium, quæ equos offendere solēt, ut famis, sitis, madidi stramenti, in æstate caloris ac muscarum, hyeme frigoris: sed etiam contrectatio & demulsio earum partium, quarum contactu gaudent equi, quales sunt maximè hirtæ, & à quibus equus, si quid fortè molestum sit, repellere minimè ualet, (quod & Xenophon scribit.) Iam in tergiuersationibus, aut seritate, nequaquam delectantur equi ijs, qui non tam placare quàm ulcisci illos uoluerint: itaque & in stabulo & foris, multis equis nocetur agitatorum & curatorum morositate & iracundia. Sæpe attrectare equos, & illis abblandiri cum uoce tum manu, mansuetos facit. Maximopere autem cauendum, id quod nunc multum frequenterq; fieri uidemus, ne in equum quacunq; de causa in stabulo & ad præsepe sæuiatur. Hoc enim ut taceam, quod metu & fugæ cupiditate ad illas lintres præsepium adiguntur, quibus inflictos armos sæpenumero rumpūt, & fiunt inutiles equiti: sed ut tam detrimentosum non sit, hoc certe incommodi & mali affert, quod equum aut trepiditate & formidine, aut immanitate & furore complet. Itaque animaduertas quosdam palpitantibus membris in metu sine euidenti causa ad præsepe quasi plagas uitaturos non posse consistere: Alios omni ui & impetu efferri atq; irritari, tanquam à se depulsuros contraria & uiolenta: Ideo autem fit quia sensēre ad se aliquem accedere, & expectant scilicet malum quod sæpe pertulerunt. Ad bonam curam hoc præcipuè pertinet, Equus ut & ametur ipse, & tractatorem suum à quo curatur, qui est Varroni equiso, amet, & se illi curæ esse sentiat. Diximus autem dominum ipsum sæpe oportere respicere ad equum suum, cum ut sciat qua sedulitate curetur, tum ut equo non sit ignotus. Id igitur qui fecerit, ex eo nō paruam uoluptatem capiet. Si cui autem unus equus, quamuis forte plures possideat, & strenuus & obsequiosus contigerit, is & amet charumq; illum habeat, & solus potiri uelit. Nam uerissimè hoc à Teutonibus dicitur: eos qui ament uxores suas, rectissimè facere si non dimittant ad externos cœtus conuiuiorum & festiuitatum, quòd semper reuertantur cū moribus aut opinionibus nouis. Itidemq; qui equos quales maximè uellent nacti sint, si utendos eos dent alijs, hoc scire debere, illos leuius quidem aut uehementius, sed omnino mutatos reuersuros esse. Præceptum optimum & utilissimum hoc, Nunquam dominus ut curatori ministerijsq; suis nimium confidat, quin ipse quoq; aspicere crebrò ad operas illorum uelit. Sæpe cum pabulum dabitur, cum aquabuntur, destringentur, instruentur, ipse assit. Cogitet dictum esse Catonis præclarum, & salutare ad domesticam disciplinam, Frons occipitio prior, Hæc omnia Camerarius.

¶ His adiungam cosmetica quædam, hoc est ad equi ornatum pertinentia. Consideratur autem ornatus, uel in corpore equorum, idq; dupliciter: aut enim medicamentis fit adhibitis, ut cum alibi tum circa pilos & cicatrices, de quo supra partim secundo (in pilorum mentione) partim tertio capite egimus: aut sine medicamentis sola hippocomi industria, ut in pilis componendis, purgandis, secandis, de quo hoc in loco nonnihil. Vel extra corpus, in ornamentis appositis, ut phaleris, &c. de quo octaui capitis parte quinta dicemus. De iuba equorum quomodo tondeatur, & quod cirri crurum non sint tondendi, capite secundo in partium corporis descriptione docuimus. Hoc loco subit mirari rationem illorum (inquit Camerarius) qui elegantissimos interdum equos uerticis iuba præcisa et truncata cauda (nostrates equos huiusmodi uocant mutzen) reddunt aspectu fœdos quasi infamiæ quibusdam notis. Etsi uidentur non sine causa maiores hoc nostri factitasse: itaq; illi postea alligata quasi phenace pilorum, studuerunt ademptum mutilatione decorem reparare. Quid autem ut naturalem non retinerent, ac defenderent potius causæ fuisse suspicabimur? Equidem existimo primum factum hoc fuisse ab aliquo, cuius equum strenuum & bonum, uitiata scabiosa impetigine cauda deturparet: postea in quouis pilorum defluuio id usurpari cœptum, in ignoratione scilicet remediorū huius mali: dum nouitate, ut fit, res commendari, & placere insolentia sua cœpit. Iam uero etiam audiui, quod haud scio an falsum sit, animosiores reddi mutilatione equos. Sed omnino barbarum hoc & corrigendum uidetur, præsertim cum eripiatur hęc contra muscas necessaria illis flabelli defensio, præciso caudæ uerbere, Græci οὐρὰν uocarunt. Iam etiam aliqui uerticis iubam implectūt ut in fronte, tanquam uirgunculæ crinis, filo discolore implicata dependeat: quo si putant equum speciosiorem reddi, admodum falluntur: sin consuli prospectui, redarguuntur à Xenophonte, qui hos pilos uisui nihil officere, ut diximus, demonstrat, Camerarius.

¶ Qui equum curat, maximopere illi uidendum, ne qua re uehementius equum offendat. Offenduntur autem aliqui facile inter frenandum, siue ipsi respuunt ferrum, aut lora indui uertici molestè ferunt, seu durius & immitius inuaduntur, Camerarius. Vt autem rectè etiam infrenetur equus (inquit Xenophon) accedito curator primum ad læuum latus illius, deinde habenas ob caput in summis armis deponat, uerticale autem attollens in dextra teneat, ac lupos sinistra admoueat: quos si equus admiserit, applicanda scilicet erunt freni lora. Sin equus os non aperiat, tenens frenum propinquum dentibus, maximum digitum manus inserito maxillis, quo facto plerique os pandunt. Sed ne sic quidem si frenum receperit equus, tum labrum ille urgeat ante dentem qui caninus appellatur: ac

paucissimi, cum hoc sit, non admittunt frenum. Præcipiatur & hoc curatori, primum, ne unquam habenis attrahat equum, ita enim durum os (heterognathus) redditur. Deinde ut à buccis conuenien te spatio distet frenum. Nam cum illas premit, callum solet obducere, ita sensus retunditur. Cum autem longius dependet usq; ad summum os, potestas tamen fit equo, si frenum momorderit, minus parendi domino. In his acrem esse curatorem non minus quàm ulla alia in re elaborare conuenit. Tantum enim momenti in hoc est situm, libenter ut equus frenum admittat, ut si quis omnino reijciat, is nulli usui esse censendus sit. Quod si curator non solum cum ad laborem equus, sed etiam cum ad pabulum ducetur, & de agitatione domum reducetur, frenum illi induerit, nimirum iam ultro appetet statim ubi hoc offerri sibi uiderit. Cum frenandus (inquit Camerarius) & insternendus erit equus, tum detersus esto, & nitidus atq; pexus: frenetur autem sic ut minimè offendatur: ita libentius frenos admittet, quos, uidi qui initio sale conspergerent, quòd eum lingeret equus et simul manderet frena illa pati assuesieret. Quidam comprimentibus equis dentes, neq; recipere frena intra os uolentibus, ferro labra & gingiuas urgent: quod etsi in præsentia, nisi sint ferociores, facit, ut admittant frenum, odium tamen illius perpetuum excitat. Quare melior est ratio Xenophontis, digitis premere labrum: non enim in hoc tantus sensus doloris, uel dolor potius nullus omnino inest. Frenantur autem hoc modo. Habenæ, quibus equus regitur, obducunt ob equi uerticem & deponuntur ad imam iubam seu scapulas, uel (si quis hoc mauult) armos aut spinam. Tum sinistra teneat ferrum freni siue lupos, & dextra subter collum equi sensim circumacta uerticale lorum unà cum reliquo frenorum loreo quasi reticulo applicet atq; circundet capiti, & quæ nectenda fuerint connectito, & catenulam qua nunc maxillæ reuinciuntur, infibulato: atq; ita instructus equus ductorio loro, si consistere ad præsepe diutius debeat, religator supernè de furcillis seu clatris, in quas equis fœnum nostris moribus obijcitur, ut fœniles dicere posse uideamur. Sed melius fuerit extra suam cellam productum equum in loco aperto & libero, ubi atterere latera nequeat, neq; etiam attingere, quod ore impetat, reuincire, ut ibi consistat tantisper dum conscendatur. Atq; hæc erit frenationis ferè ratio, & administratio. Dentes scalliones & plani uulgò dicti, equis extrahi solent ut frenum commodius admittant, ut capite secundo scripsimus. Quæ frena cuiusq; ori maximè conueniãt diligenter exquirendum, conuenientia autem non facile mutanda sunt: ea sic indentur, ne aut angantur buccæ, aut illa in dentibus uoluantur. Quorum alterum callos in malis creat, alterum obstat moderationi: nam sic facile morsu freni arripiuntur ab equis, quo facto illi se regi non patiuntur, Camerar. ¶Bene quidem (inquit idem) cingula strati adduci cum ad alia prodest, tum minus reddit molestũ & graue pondus sessoris, cum strata non quasi uolutantur super equi tergo. Strata autẽ placidè apponentur ita, ut curator ad latus sinistrũ accedat, et stratũ sine impetu & tumultuatione, q̃ molliter poterit fieri, super dorso equi deponat, ut illius ueluti capulus supra spinã, qua parte ceruix exorit̃, sistatur: omnia aũt, quæ expedita esse debent, cauebit, ne super stratum dorso equi impingantur, ut sunt cingula, et illa sessionis adminicula, & lorum pectoris siue armorum, nec non reticula illa lumborum, si annexa forte sibi stratum habeat. Tum deinde primũ omnium annectetur lorum pectoris, & per illa reticula si assint, cauda exeret̃, ut fieri consueuit, atq; ita strati diligenter compositi uinculum adducemus & infibulabimus cautè. Nam bene equitant, qui bene cingunt. Idq;, ut ante dixi, equo prodest: neglectum uerò eques ut leui impulsu delabatur, in causa esse poterit. Hoc cingulum debet strati pectoris subligari, non aluo neq; ilibus. Instrati uel inditis uel nondum inditis frenis, minus laxè reuinciently tur, ne forte procumbant, id quod neq; equo bonum, & stratis nocet. Educi autem optimum de cella tum equos in aperta & libera loca, & alligare loro prolixiore: ibi ut quasi arbitrio suo aliquantulum uersentur, quo generosos admodum oblectari putant. Etiam ad eas partes, quas cingulum obit, sæpius respiciendum, ne forte illæ perusta cute uulneratæ sint: quod malum cito curari debet, & facile poterit intertriginum communibus & notis omnib. remedijs, Camerar.

¶Conscensurus equum (inquit Xenophon) primum de freni parte inferiore, seu etiam de annulo bulláue huius religatum lorum ductorium, ῥυταγωγὸς uno uerbo Græcis est, aptè sinistra manu prehendet, ea laxitate, ut neq; si insurgens, pilisq; auribus uicinis inhærens, neq; si de hasta saltu conscensurus est, conuellat equum. Dextra capiet habenas depositas in summis armis unà cum iuba, ne scilicet ullo pacto conuellat habenis os equi. Postq; se alleuârit ad conscensionem, tum igitur sinistra quidem librato corpus, dextra uerò intensa subleuet ipse sese. Huiusmodi conscensio etiam à tergo omnem deformitatis aspectum excluserit. Conscendet autem crure incuruato, neq; genu dorso equi impinget, sed in latus dextrum tibiam traijciet. Vbi uerò iam circumactum pedem applicuerit, tum deinde & natibus resideat super equo. Quòd si forte eques sinistra manu ducet equum cum gestet dextra hastam, equidem censeo utile esse usum ille sibi ut paret etiam à dextro latere conscendendi. Neq; ulla alia ad hoc scientia opus, q̃ quæ dextra paulò ante exequebat̃, ea ut sinistra agat: & contra, quæ sinistra, ut tum dextra. Hæc ideò laudatur à nobis conscendendi ratio. Nam simulac conscenderit eques, paratus mox est ad omnia, si quod forte ingruat subitum certamen hostibus irruentibus, Hæc Xenophon. Qui equũ ascendit, primũ ab altiore loco id faciat, ut neq; seipsum inter conscendendũ offendat, neq; ponderis sui impetu equo molestus sit, Pollux. Ad inscensionem tam instratum, quàm nudũ equum assuesieri rectũ fuerit, ut placidè consistat propter adminiculũ, siue hoc saxi seu trũci, siue etiam soli editioris sit. Quòd si accedere aut stare nolit, aut uehementius quoq; renitat̃,

tum blandimentis atq; affabilitate potius mitigabit, quàm minis & increpatione ac plagis compellet. Si enim tum uapulet aut inclametur, nunq; insensio grata huic futura est, à qua dum abhorrebit, semper trepidabit, aut tumultuabitur ad conspectum insensoris. Inter conscendendū cauebitur ne habenæ, quibus equus regit, attrahantur in alteram partem: atq; ubi in equo iam consessum fuerit, opera dabitur ut exæquatæ illæ comprehendant & teneantur pariter. Illud enim si committatur, & hoc si negligatur, contumaciam oris efficere solet, Camerar. Et alibi, Qui equum inscendere uolet, nisi ipse forte ducet, accedito placidè, & illi adblanditor uerbis aut sono oris conueniente, aut etiā palpis, ita gaudebit conscensione equus & libenter consistet, admittetq; equitem. Hoc efficit atq; obtinetur in summa interdum ferocia equorū, conscensionem ut neq; reformidēt, neq; detrectent. Itaque hoc de Alexandro Magno proditū memoria est (à Plutarcho in uita eius, non multò post initiū.) Cum ad Philippū adductus fuisset ille celebris equus Bucephalus nomine, à Thessalo Philonice, & indicatus immani pretio, regem exciuit, ut prodiret cum suis in campū, equi periculū ubi fieret. Ibi ille ferocire & neminem admittere uelle, ac si inclamaretur concitari & resilire, deniq; uideri nulli usui & plane ferus. Tum rex iratus iubet abduci equū insolentis atq; indomitæ feritatis. At Alexander, qui & ipse fortè aderat, querebatur equū eximium & admirabis bonitatis amitti atq; perdi inscitia & formidine eorum, qui illum tractare nescirent. Ad hæc primū tacere Philippus & dissimulare. Cum uerò eadem repeteret Alexander sæpius, Túne igitur, inquit, melius posse tractare te equos speras, q̄ hos senes, qui reprehenduntur increpatione tua? Hūc quidem certe, inquit Alexander, melius ego tractauero, quàm quisquam alius. Sin uerò minus, inquit Philippus, quam pœnam uis sustinere procacitatis tuæ? Ego ne? inquit Alexander, pretiū equi scilicet ipse tum soluam. Hic risu oborto, argentiq; persolutione præfinita, accedit Alexander ad equū, prehensumq; loro contra Solem conuertit, q̄ conijceret illū umbram appropinquantium aspicientem perturbari motu & specie huius. Atq; ita parumper circumiens placido gressu, & equū manu demulcens, cū intelligeret de spiritu animositatem equi maximam esse, atq; hanc illū quasi colligere, ponit chlamydem, ac se in illo sublatum ritè collocat, frenorūq; habenas sic prehendit, ut equi os minimè læderet aut laceraret. Tum equū nonnihil remisisse de ira & commotione animi sentiens, atq; gestire excurrere, laxatis habenis incitat uoce quoq; uehementiore, & calcibus ferit latera. Quæ res primum Philippū & alios perterruit, sed mox ut uidêre, q̄ & Alexander reflexisset, & ageret ita, ut par esset equū cum exultatione & lætitia: ibi acclamare uniuersi, Philippo uerò etiam lachrymæ cadere præ gaudio, neq; posse ille sibi temperare, quin filiū complecteret atq; exoscularet. Quare sic se res habet, quemadmodū diximus, utilem esse maximè placiditatem & moderationem in conscensionibus, & cautionem hanc ne qua res aut species tum obijciat equo, quæ illū percellat & perturbet, aut etiam perterreat. Quòd si hoc etiam obtentū sit, equus sessorem suum ut agnoscat, & illo gaudeat, nihil ad commoditatem conscensionis iam poterit deesse. Ipse qui conscendere uolet habenas teneto medias, & capulū strati sinistra, dextra autem librato corpus, quo residat expeditius, néue mole corporis quasi inflicta equum lædat. Dominis conscendentibus famuli adesse & debent, & solent, cū nō desides sunt neq; ignaui, sedulò: hos ab altera parte basin orbiculi ferrei, quæ sunt, ut dictum est, sessionis adminicula, retinere, probatur nobis: ita enim mollius inscendet eques, & erit insensio equo minus molesta: attrahi autem ab illis habenas non oportet, sed omnino liberum relinqui os equi, Hęc omnia Camerar. Commodum sanè fuerit si equus etiam edoctus fuerit se submittere, ὑποβιβάζεσθαι, Xenophon. Fit autem hoc, inquit Pollux, cum cruribus diuaricatis humiliorem se præstat equus, & ueluti subsidit, quo facilior sit conscensio. Bonum & hoc, tenere curatorem imponendi in equū sessoris Persicum morem, ut cum ipse dominus in morbo & senecta habeat à quo in equum facile imponatur, tum alteri, cui gratificari uoluerit, copiam illius facere possit, Xenophon. Equiso instruat quonam modo Persico more sit auxilio, ut equus facile conscendat, dorso domini pedes sustinendo, Raphaël Volater. in Epitome sua in Xenoph. de re equestri. Vegetius libro 1. de re militari ait apud antiquos moris fuisse ut equi lignei hyeme sub tecto, æstate in campo ponerent, super quos iuniores primum inermes cōsuetudine proficerent, demū armati ascendere cogerentur: tanta quidem cura, ut non à dextris modo, sed à sinistris partibus & insilire & desilire discerent euaginatos etiam gladios, aut quid simile manu tenētes. Equi multi dum inscendunt (inquit Camerar.) ferociunt, quod quidem sæpe à iunioribus fit cupiditate pergendi, præsertim si prope assint alij equi ad quos illi festinent. Est autem & inscendendi & insternendi equos longè diuersa nunc ratio, quàm apud ueteres fuisse legit. Nam & de paulò editioribus locis prehensa iuba & librato corpore sine offensa equos conscendere, & in hos, cum iuxta astitissent hastæ innisi, solebant insilire de terra. Nunc ardua loca quærunt, & dependent de isto sedili quo insternitur equus, ex ferro dimidiati orbes cum base, cui innitentes conscensionem moliuntur. Itaq; de priscis heroibus Germaniæ, hæc etiam agilitatis canitur laus, q̄ armati omnibus adminiculis neglectis in equos insilire consueuerint. Introducuntur autem illi omnes equites, de more gentis nostræ: Quem uel, quod ueri puto esse similius, ignotum Iulio Cæsari, uel ab illis temporibus nondū fuisse obtentum de eo liquet, q̄ ille in quarto libro Commentariorū suorum belli Gallici scriptum reliquit, Germanos neq; iumentis importatis uti, sed quæ apud ipsos praua atq; deformia nata sint: Et turpissimum haberi apud eosdem ephippiorum usum: his enim equestris rei gloriam Germanis planè adimi. Ac mihi perquàm commoda uidetur esse, & ad firmitatem & ad mollitudinem sessionis,

hæc, quæ nunc usurpatur, insternendi ratio, qualiscunque fuerit ueterum, & cuiuscunque modi ephippia seu strata illorum, quorum repertorem fuisse Pelethronium Plinius scripsit.

¶ Ubi iam resederit eques (uerba sunt Xenophontis) siue super nudo equo, seu etiã in ephippio, non laudatur quasi curulis quędam sessio, sed ut cruribus diuaricatis maximè rectitudo custodiatur: sic enim & feminibus firmius adhæserit equo, ac erectus ualidius & coniecerit iaculum, & ictum, si res poscat, intulerit ab equo. Hoc etiam studendum, tibiæ unà cum pedibus ut remissæ sub genibus dependeant. In rigiditate enim si crus aliquopiam impegerit, periculum fuerit ne frangatur: fluxa uerò tibia facile cesserit offendentibus, neque femur tamen demutauerit. Curabit & hoc eques, ut trũcus quoque, id est ea corporis pars quæ est supra coxas, quasi ad fluxum quendam agilitatis composita sit: hoc enim modo & efficacior fuerit, & minus, si quis detrahere aut impellere conetur, subsultãrit (ἐφάλλοιτο, malim σφάλλοιτο, id est cadere periclitabitur.) Cum iam resederit, ut tum consistat placidè equus, institutus esse debet, dum attrahat eques, si quid forte oportet, & habenas coæquet, & hastam adaptet. Tum deinde brachium læuum lateri adponito, qui habitus equitis est elegantissimus, & robur manui addit. Habenæ laudantur æquales, non fragiles, neque lubricæ, neque crassæ: etiam hasta illa manu, si opus sit, comprehendi ut queat. Insidens equo (inquit Pollux) femina non admodum premes, sed pedes molliusculè suspendes, ita ut stanti similis appareas. Validior enim qui stat quàm qui sedet. Curabis quoque ne quam corporis equi partem laborantem attingas, ut pedes aut latera. Has enim præcipuè partes in perpetuo motu esse oportet. (τὼ γὰρ πόδας σφαιρίσῃ, καὶ τὴν πλευρὰν παραφίσῃ.) Quin & facilius portabit equus ritè insidentem. In equis aliqui iacent uerius quàm sedent, cum tamẽ ipsa sessio status habere speciem debeat. Hi equos non solum pondere, sed pigritia sua grauant & debilitant, ut sub illis ingrediantur difficilius, & celerius defatigentur. Atque talibus equitibus tamen, nisi strata sunt penè plumis, ut nunc fit, efferta, femina facile aduruntur, itemque nates: Quod si accidisset, ueteres remedio esse prodidêre, ut illinatur spuma equi collecta de ore & inguinibus, Camerarius. Et alibi, Cum eques se collocârit in strato, tum adductis habenis quasi erigat caput equi, ita pergendum esse equus intelliget, tum sessor paululũ remittet habenas, sic tamen semper ut teneat arduiores, neque has unà cum manu defluere patiatur. Reddit enim hoc equos segniores in defatigatione: contra diligens & attenta habenarum prehensio, uegetos efficit. Aliquibus ora sunt neque dura neque mollia, magis tamen dura, (ut uidetur) quàm mollia: ideoque si initio cum incitâris & adegeris ad cursum aut gyrum, si tum igitur habenas attrahas, non obsequuntur. Faciendum igitur ut talibus laxissimè remittantur primum, ita postea regere & pro uoluntate quisque sua moderari facile poterit. Equus natura generosus, etiam laxato ei freno, erecta ceruice pergit: ignobilem freno coges ut decorum seruet. Cauendi uero sunt asperiores freni, quos equi eodem esse loco non sinunt, sed huc illuc subinde mouent, commodiorem sibi tandem locum inueniendi spe. Quamobrem ferocioribus equis duriores freni iniiciendi non sunt (mordicus enim illos tanquam obeliscos arripiunt, cum firmi solidique sint) sed molles: ut ubicunque apprehenderint, reliqua catenæ instar flectantur, Pollux. De frenis plura in Philologiæ parte 5. dicemus. Equus durus (duri oris) difficulter flectitur: & quamuis permittas ei frenum, minimè apprehendit: contrà qui molli est ore (μαλακόγναθος,) facillime (negatio in Græco abundat.) Morigerum autem (πειθήνιον) iudicabis, si laxatum frenum contracturo tibi facile paret: & si dato ad cursum signo, alacri statim impetu procurrat: (μόνη, lego μιᾷ ῥύμῃ ἐκδρομεῖν) & rursus à cursu audito subsistendi signo, etiam difficilibus in locis mox subsistat, Pollux. Locos autem equitationi difficiles alibi esse dicit, glebosos, aratos, cultos, nimiũ duros (αὐλοτόπους) angustos. Quidam tanta sunt oris duritia, ut cum frenos, quemadmodum dicitur, momorderint, frustra in continendo sessor laboret: Hos omnino repudiat Xenophon, Camerarius. Equi si morsu frenum apprehenderint, inclinato capite extra iter institutum uiolenter feruntur: & ceruice obliqua crebroque concussa, uim facere & excutere conantur: & in dorsum (elatis scilicet cruribus prioribus) tergiuersando reclinant, (ἀνατείνουσι δὲ ὑπὲρ τὴν ῥάχιν ἀναχαιτίζοντες,) Pollux. Ἀναχαιτίζειν quidem proprie dicitur eques ipse, cum equi impetum inhibet, coërcet, reprimit, refrenat, & ueluti iuba (quam χαίτην Græci uocant) correptum retinet: ut pluribus dicam in H. e. Sessor ubi conscẽdit, non statim agitabit equũ, sed sistet parum ab initio: quod Pollux sic effert: Στησόμενον δὲ αὐτὸν, ὅταν ὁ ἵππος ἄρχηται τῆς ὑποπαλάσεως. ὑποπάλλεσθαι δὲ ὁ Ξενοφῶν καλεῖ, τὴν ἀρχὴν τῆς ποδῶν κινήσεως. Initia agitationis semper erunt lenta & placida, sensimque progressiones maiores fient, dum ad cursum, si uideatur, & hunc ipsum intentiorem perueniatur. Itemque retinere subitò attractis habenis incitatos peruersum est. Nam lẽtè desinere agitationem, ita ut cœperat, æquum. Sunt autem quidam equi ad hoc etiam assuefacti ut de incitatissimo cursu repẽte consistere, & subito omni ui excurrere sciant. Sed hoc singulare scilicet fuerit, neque in præcepta referri queat, Camerarius. Signo dato ut equus progrediatur (inquit Xenophon) fiat hoc initio pedetẽtim, ita minimè turbabitur. Habenę, si flexibilior fuerit equus (ἢν καταγαγόμενος ᾖ) attollantur manibus paulò altius: sin caput protendet (ἢν ἀψιᾶλλον ἀνακεκυφὼς) premantur, κατωτέρω. Sic enim forma reddetur uenustissima. Post hæc si suo proprio gressu perget, absque minima molestia corpus quasi lentescet, & equus libentissimè ad cursuram (εἰς τὸ ὑπαγαδρομεῖν) conuertetur atque incitabitur. Hic cum opinio sit à læua parte initium facere pulchrius esse, ita hinc potissimum incipietur, si gressum post conscensionem dextrum mouente equo, tunc signum detur ad cursuram: ita enim ille sublaturus læuum, ab eo principium fecerit cursus: Cumque ad sinistram conuertetur, sic etiam flexu-

ram incipiet. Fit enim ut equus si conuertatur in dextram, dextris etiam partibus procedat, in sinistram uerò læuis, Xenophon. Quo tempore equus equitari & laborare debeat, & quo non, Ruf. Labori & equitationi equorum parci oportet, cum uel æstus uehementior urget, ut sub cane: uel frigus, ut tempore brumę. Iam quouis tempore non ultra noctis initiũ fatigari debent. Equus quò magis uacuus est, eò magis extenditur ad mingendũ: cauendum est autem ne post talem extensionẽ cito cursitet, ne quis neruus conuellat̃ aut aliter lædatur, priusq̃ partes paulatim in pristinum reducantur statũ, Albert. Curandum ut equus in itinere tempestiuè semper urinam reddat, semel saltẽ intra duo miliaria (Germanica) mediocria ut longissimũ. Præcauendum (inquit Veget.) ut in longiore uectatione uel itineribus, iumentis urinæ copia non neget̃: quæ res non sine periculo plerunq; differtur. Equus hyeme fluuium transiens, ita ut uentrem eius superet, facile in stranguriam incidet, nisi urinam prius emiserit: quod ut promptius faciat, exonerari etiam paulisper oportet, Absyrt. Celeritate gaudere equos, satis argumenti est, q liberatus pedetentim nullus abit, sed aufugit: hæc enim certe est uoluptas equorũ, nisi forte ad cursuram importunius fuerint incitati, Xenophon. Si cum celeritate equites, nullam corporis tui partem antrorsum protendes: sed manu quæ habenas teneat procul à te extensa, breui utens habena, equum per uices incita & siste, frenũq; nunc indulge, nunc contrahe. Quòd si equus frenũ in cursu extendit, (κατατείνει,) signum id fuerit uel imperiti sessoris, uel equi infirmi, Pollux. Calcaria quidem non nisi cum opus fuerit subdent̃ equis: ad reliqua uox aut uirgula sufficiet. Nam & acres equi calcaribus ad feritatem incitant̃, & placidos ad patientiam quandam ignauam illorũ crebritas adigit, ut ueluti asini ad plagas perferendas assiduitate durentur, Camerar. Danda opera ut aliis atq; aliis in locis, itemq; modo longæ, modo breues equitationes ut fiant: minus enim hæc odiosa equis sunt, q̃ si semper iisdem locis, & eodem modo agerent̃, Xenophon & Pollux apud quem ἀμυγίστερα pro ἀμοιβαῖα legitur. Equum sessor agitet per plana primum & læuia loca: τὰς δὲ περιβάσεις καὶ τὰς ἐκ τοῦ ἐναντίου μὴ αὐτίκα ποιείσθω, ἀλλὰ τὸν ἵππον πλαγιαζέτω: hoc est, ut ego interpretor, Non rectà autem nec repente ex contrario locorum situ in contrariũ agat, sed equũ obliquet, ut Simon nominat. Nunc longam nunc breuem, nunc remissam, nunc concitatã equitationem per uices instituat: & frenum ad utranq; maxillam uicissim accommodet, Pollux. Sessor quomodo se gerere debeat dũ equus uel fossam transilit, uel per nimis accliuem decliuémue locum ingreditur, ex Xenophonte recitaui supra statim post Domituram. De agitatione autem perq; diligẽter ueteres Græci præcepere, ne minimis quidem eorũ, quæ fieri deberent, neglectis: quale est, laxandas habenas si ad saltum aut collem superandũ incitetur equus: adducendas uerò, si per decliuia aut lubrica agatur, Camerar. Et alibi, Videtur hic locus non recusare mentionem quandam agitationis & gyrorũ. Atq; hæc quidem est grauissima equis flexuosa & ueluti sinuata. Hac delectant̃ equi, & generosi maximè ita ingrediuntur, ut non directè, sed in latera euagantes uicissim, pergant. Nam strenuis in equis hæc etiam superbia inest, sese ut contemplantes gaudeant incessu mollioris gradus, ut illa apud Euripidem mulier, πολλὰ πολλάκις τὸ πόδ᾽ εἰς ὀρθὸν ὄμμασι σκοπουμένη. Gyrorũ autem apud ueteres exquisitam rationem & magnam artẽ fuisse facile potest uel de uno Xenophonte perspici. Hæc nunc est mutata prorsus, usq; adeò, ut quod ille laudatissimũ esse scripsit, in læuam circum agi equos, nunc planè reprobetur. Etsi enim in utranq; partem gyrari equum rectũ est, idq; nisi contumacia oris impedimento sit, paris facultatis esse conuenit: tamen in ostentatione gyri nunc in dextram partem dari solent, & qui in læuam ædunt̃, eos uocant auersos, Camerar. De gyris equitatu utrunq; latus, dixi etiam supra mox post Domituram. In flexibus (inquit Xenophon) sistendi sunt equi. Neq; enim facile est, neq; periculo caret, equũ concitatum statim circumagere, præsertim loco salebroso aut lubrico. *(Sequentia quomodo Græcè habeant uide paulò post:) Si equum sistere non placuerit, tum quàm maxime poterit, tam se eques, quàm equũ frenis obliquabit: sin aliter fecerit, sciat leuissima de causa fieri posse, ut unà cum equo corruat. Verum ubi iam post flexum directè prospiciet equus, ibi ad celeritatem instigandus erit. Nam obscurum non est, in prælijs quoq; flexus usurpari, cum insequendi hostem, tum se recipiendi gratia: quare expedit ad celeritatem post flexum assuefacere equos. Iam uerò posteaquam satis esse exercitij uidebit̃, profuerit tamen & post quietem repente incitare equum, cum auersum ab alijs equis, tum ad illos conuersum: itemq; de celeritate statim reprimere, nec non consistere eum pati. & mox flectere ac incitare: non enim dubium quin uenturum tempus sit, quo ambobus illis opus fuerit. Cum descendendum erit, cauebitur ne hoc fiat uel inter equos, uel in hominum cœtu, uel extra agitationis spatia: sed quo in loco defatigari cogitur, eo scilicet in loco & requies equo contingat, Hæc Xenophon interprete Camerario: Locus asterisco notatus, qui incipit, Si equum sistere non placuerit, &c. Græcè sic legitur: ὅταν γε μὴν ὑπολαμβάνῃ, ὡς ἥκιστα δὴ καὶ τὸν ἵππον πλαγιοῦν δεῖ χαλινῷ, ὡς ἥκιστα δ᾽ αὐτὸν πλαγιοῦσθαι. Ego sic uerterim, Cum equus (inter flectendum) freno attracto paulisper retinebitur, curandum ut situ corporis interim quàm minimè obliquo sit, & sessor ipse similiter. Sic etiam Pollux paraphrasticè reddidit his uerbis, Καμπὰς δὲ δεῖ ποιεῖσθαι καὶ στροφὰς καὶ ἀποστροφάς: ἐν δὲ ταῖς στροφαῖς οὐ δεῖ ἐξελαύνειν τὸν ἵππον, ἀλλ᾽ ἀναλαμβάνειν, ὅπερ δὴ καὶ ὑπολαμβάνειν καλεῖται, καὶ κατέχειν καὶ ἠρεμίζειν καὶ ἐπέχειν: οὐ δὲ πλαγιοῦν, οὔτε ἑαυτὸν, οὔτε τὸν ἵππον. τάχιστα γὰρ ἂν ἐν τούτῳ κατενεχθεῖεν ἀμφότεροι. Quod autem sequitur, ὁ γὰρ ἐπ᾽ εὐθείαν, &c. non rectè infertur ad pręcedentia. Xenophon enim cum equitationis modum mutandum, nec rectà semper procedendum, eoq; nomine τὴν ἑτερομήκη πέδην commendasset, subdit: ἄλλον μὲν γὰρ οὕτως ἀναστρέφοιτο ὁ ἵππος, & reliqua unde

Pollux inepte transcripsit. Vocatur autẽ rectus cursus ὀρθοδρομεῖν, & qui reflectitur ἀνακάμπτειν. Sunt quædam (inquit Camerarius) in equitatu horum temporum à ueterum more diuersa, ac pleraq; omnia barbara & immania, delectaturq; audacia & temeritas nostrorum hominum similibus bestijs. Quippe qui maiora pericula ludere in equis soleant, quàm unquam in ullo circo ædita comperiantur. Nam incitatis uideas equis in medio quosdam & contentissimo cursu sic insidere, ut remissis habenis ambas manus sursum & in latera iactitent: quod tamen factum scio cui mortem & exitium attulerit, cum ita, ut diximus, instigatus equus ad saxum offendisset, & obruisset impetu illatus sessorẽ. Aliqui de arduissimis cliuis atq; etiam montibus præcipitijsq; ad cursum equis adactis deferri, in laude & ostentatione ponunt. Quid ille? qui per scalarum plurimos gradus uix & difficili molitione attractum equum conscendit, & de editiore eo loco desilire secum, uerberibus, calcaribus atq; uoce coegit. Quid uero alter? qui in roboreum lacum, cuiusmodi in oppidis ferè adductæ aquæ excipiuntur & continentur, cum instigato equo insilijt. Taceo totam illam in uenationibus agitãdi temeritatem, ubi omnia insequentibus conspectas feras esse plana oportet, quæ & Teutonico prouerbio notatur, quo dici solet, De manibus & pedibus tum actum uideri, scilicet quod inter hanc uita si conseruetur, felix eques fuisse uideatur. Verum si ratio & disciplina accederet, nunc quidem, ut ego iudico, res equestris ad quandam admirabilem perfectionem perduci facile posset: Ita est instructio equorũ præclara & commoda & omni à parte tam equis quàm uiris apta atq; opportuna, Hucusq; Camerarius. Et alibi, Ea quæ contraria sunt equis & ingrata, remoueri ab illis omni tempore oportet, ut diximus: imprimis autem cauendum ne quid tale de improuiso & inopinato illis obijciatur, præsertim si animosiores fuerint: nam sic perturbantur, & ad insaniam quodammodo adiguntur. Hoc non seruant his temporibus quibus furiosæ istæ exultationes equorum expetũtur. Itaq; & statim cum se in equis collocarunt, habenas attrahunt, & equum extimulatum circumagunt, sæpe etiam ad saltum impellunt. Atq; audiui ego de quodam, qui cum delectaretur ferocissimis & acerrimis equis, quoties uellet etiam illorum augere animos, tum soleret adductis loro altius capitibus, & disclusso ore imbrice, infundere illis uini, quantum quidem uisum esset, quo hausto cum incaluissent sub agitatore illo uesano, ipsi planè furerent. Ergo plerіq; equitatus studiosi, nihil uolunt esse placidi neque domiti in equis suis. Sed uinum apud Homerum quoque potus est equorum, quod suis miscere solitam ait Andromacham Hector diligentius quidem & accuratius, quàm sibi, qui ipsius esset maritus.

Ne autem iracundè tractetur equus, utilissima est doctrina atq; institutio in re equestri. Nam ira nihil prouidet. Itaq; ea designat plerunq;, quorum pœnitentia necessariò est comes, Xenophon. Nunc demonstrabimus (inquit idem) si cui forte oblatus sit ferocior, aut ignauior iusto equus, quo pacto utroq; rectè uti queat. Primum igitur sciendum, ferociam in equo similem esse iracundiæ hominum. Vt igitur non irritantur facile, quibus nihil neq; dicitur neq; fit, quo offendantur: ita & ferociorem equum minimè commouerit is, qui non læserit. Quapropter statim in conscendendo prouidendum, ne conscensor molestus sit equo. Cum autem in equo consessum fuerit, acquiescẽdum plusculum temporis, uel quandiu licuerit, atq; ita agendus equus quàm blandissimo imperio: ac mox lentissimis à gradibus initio facto, ad celeritatem adigetur: inter quæ uix sentiet ille incitationem. Imperio autem repentino equus ferocior, itidem ut homo perturbatur animo, siue quid tum aspexit subitò, seu audiuit, seu etiam patitur. Quare hoc non ignorabimus, repentina omnia in equis perturbationes efficere. Verum si incitatum ad celeritatem contineri ferociorem in cursu uolueris, non attrahes derepente, sed placidè adduces frenum, ut inuites, non cogas ad consistendum. Placantur etiam equi longioribus spatijs magis, quàm si crebrò conuertantur: atq; lenta diu equitationis spatia (αἱ πολὺν χρόνον ἡσυχαῖαι ἐλάσεις) mites (πεπαίνουσι, malim πραΰνουσι) & placidos præstant, neq; ferociam equorum suscitant. Quòd si quis speret, si diu & celeriter agitet equum, fore defatigatum deinde mansuetiorem, diuersum sentit atq; accidere consueuit. Nam hæc inter, feroces magis uiolentiam usurpare, inq; ira, quemadmodum homines iracundi, sæpe & se & sessorem indignis modis tractare solent. Proinde ad celeritatem summam equos feroces non facile incitabimus. Nequaquam autem adigemus ad alios equos, nam fermè improbissimi quiq; (οἱ φιλονεικότατοι) ferocissimi sunt. His aptiores freni quoq; læues quàm asperi. Si quando tamen asperos indiderimus, laxando ut læues uideantur efficiemus. Prodest etiam ut sessor assuefaciat sese ad talem in equo potissimum feroce collocationem, qua & ipse minimè commoueatur, & nulla ferè alia parte equum contingat, quàm ubi sessionis firmæ causa contingi illum necesse fuerit. Nec hoc ignorãdum, præcipi poppysmo (id est, cum labris compressis acutior quidam sonus oris æditur) equos mitigari: κλωγμῷ uero (qui sonitus fuerit palati & gutturis,) incitari. At si quis initio equo offerat gratiora cum clogmo, contraria autem cum poppysmo, citò ille didicerit, poppysmo tã incitari, mitigari uerò clogmo. Atq; similiter inter clamores ac tubas cauendum, ne equo formido aliqua nostra appareat, néue illi hoc tempore turbulentum aliquid obijciatur: sed quantum fieri poterit, quietem tum conciliare equo studebimus, & (si fieri potest) matutina aut uespertina pabula præbebimus. Hoc autem consilium optimum fuerit, ne quis sibi equum ferocem ad bellum parare uelit. Verum de ignauis tantum scripsisse satis fuerit, in his omnia contraria exercenda, quàm de ferocibus dicta sint, Hactenus Xenophon. Τοὺς δὲ θυμοειδεστέρους ἵππους καταψᾶν δεῖ μᾶλλον ἢ κεντρίζειν, καὶ πείθειν πλέον ἢ ἀναγκάζειν, Pollux. Equus si quid forte suspicatus (ὑποπτεύσας, nostri dicunt ſchühen) accedere aliquopiam nolet, demonstrandum illi, quòd ea,

quæ

quæ auersetur, fugienda non sint: hoc quidem planè equo animoso. Sin erit timidior, contrectabimus id, quod ei horribile apparet, & leniter eodem ipsum adducemus. Qui uerò uerberibus adigũt, plus timoris incutiunt equis. Nam quia tum malè mulctanĩ, huius etiam ea, quæ suspicione sua refugiunt, causam esse arbitrantur, Xenophon. In auersationibus ac tergiuersationibus calcaria si subdantur, magis equũ perturbant, & terrorem atq; peruersitatem augent. Itaq; tum placandi maximè & confirmandi, ut feritatem intelligant, & sentiant non esse exhorrescenda illa, quæ refugerint, ita etiam horribilia tandem extimescere desinent, Camerar. Et rursus, Si quid per iram in equum tergiuersantem committaĩ, uehementius ille perturbatur, & postea facilius terretur: quia illa obiecta alieniora exhorrescit, propter quæ se afflictũ recordatur. Equum itinere defessum, adeò ut nulli omnino labori amplius par uideatur, recreabis ac ueluti recentem efficies, si sella aut clitellis ablatis, in domo uel stabulo aliquo, si occurrat, aut ipsa etiam uia, liberè uolutari pro arbitrio sinas, ut muli ferè & asini facere consueuerunt. Cauebis tamen ne talis sit aëris constitutio, ut pluuia aut uento lædi possit. Quid faciendum si equi dorsum læsum sit, & nihilominus ipsum equitare uel onus gestare oporteat, lege Rusium capite 181. Si equiti femina uel nates adurantur, ueteres remedio esse prodidere, ut illinatur spuma equi collecta de ore & inguinibus, Camerarius. Equis & iumentis cum per niues ducuntur, facci pedibus circumligandi, uide Suidam in πεδεῖν.

¶ Equus iumentum est, Aristoteles. De cursu equorum uide capite secundo ubi de celeribus agitur. ¶ Ego faxim muli pretio qui superant equos Sient uiliores Gallicis canterijs, Plaut. De pretio equorum quorundam dicemus Philologiæ parte quinta. ¶ Mulis, equis, asinis feriæ nullæ, nisi si in familia sunt, Cato. Messis ipsa alibi tribulis in area, alibi equarũ gressibus exteritur, alibi perticis flagellatur, Plin. In equum in senecta molentem epigrammata duo Græca Anthologij libro 1. sect. 33. ¶ Exanimato equorum corpore nascuntur uespæ & crabrones, Textor. Pressus humo bellator equus crabronis origo est, Ouid. lib. 15. Metamorph. Equi cadauer proiectum uespas gignit: ex huius putrescentis medulla euolant uespæ, nimirum uolucris progenies ex equo animali uelocissimo, Aelianus. Celebris apud Græcos hic uersus est, & apud Suidam legitur, ἵππου μὲν σφηκῶν γένεσις, ταύρων δὲ μελισσῶν. Vespas ut significent Aegyptij, equi cadauer pingunt, quòd ex eo plurimæ generentur, Orus.

¶ Olera erucis obnoxia futura negant, si palo imponantur in hortis ossa capitis ex equino genere, fœminæ duntaxat, Plinius. Equæ caluaria, sed non uirginis intra hortum ponenda est, uel etiam asinæ. Creduntur enim sua præsentia fœcundare quæ spectant, Pallad. Cribrorum genera Galli è setis equorum inuenere, Plin. Fit & setaceus quidam pannus ad cribrandi usum, ex setis (ni fallor) equinis. Equorum setæ de caudis & iubis ad balistas utiles asseruntur: licet arcus uel balistæ cæteraq; tormenta, nisi funibus neruilibus intenta nihil prodesse dicantur, uide Vegetium libro 4. de re militari. Ex equinis pilis tendiculæ seu laquei fiunt ad capiendas aues. Quare in funiculos piscatorios, ὁρμιὰς Græci uocant, setas ex equorum quàm ex equarum caudis malint, Plutarchus inquirit problem. 17. de causis natur. Ex caudæ equinæ pilis prisci confectis cristis galearum superbierunt, cuiusmodi & Achilli eximias quasdam Homerus imponit, implicitas aureolis cincinnis, Camerarius. Aethiopes qui ex Asia sunt, pleraq; arma quæ Indi gestabant, pellesq; frontium equinarum, cum auribus atq; iubis in capitibus, ut ipsæ iubæ pro cristis essent, & hirtæ aures equinæ rigerent, Herodot. libro 7. ἱππιόχομον τρυφάλειαν, ἣ ἱππείων τριχῶν τὸν λόφον ἔχουσαν, Hesychius & Varin. ex Homero nimirum: ego apud Q. Calabrum legere memini, qui libro quarto inter alia certamina describit sagittis propositam huiusmodi galeam petentes. Reciproca tendens neruo equino concita tela, Accius apud Varronem. Contexuntur inde & funes. Varro præceptis adijcit, equino fimo quod sit leuissimum segetes alendas: prata uerò grauiore, & quod ex hordeo fiat, multasq; gignat herbas, Plin. Equinum fimum quidam cum luto subigunt ad construendas fornaces chymisticas, ut solidior tenaciorq; materia fiat. Equarum uirus à coitu Anaxilaus prodidit in lychnis accensum, equinorum capitum uisus repræsentare monstrificè: similiter ex asinis, Plin. Sauromatæ plurimos alunt equos: quibus non tantum ad bellum utuntur, sed etiam dijs immolant, & cibo adhibent. Vngulas etiam colligunt, purgant & diuidunt (διαιροῦν) ad similitudinem squamarum in draconibus, aut incisionum in uiridi fructu piceæ; deinde perforant ac neruis equorum boumq; consuunt ad usum thoracum, qui quidem Græcanicis nec inelegantiores neq; infirmiores sunt: facile enim ictus tum cominus inflictos, tum telorum eminus sustinent. At linei thoraces non æquè utiles sunt in pugna, cum ferrum uiolenter adactum transmittant; uenantibus uerò conueniunt, Pausanias in Atticis.

F.

Sarmatis, Vandalis, ac innumeris alijs, equorum & uulpium carnes solatio sunt, Cælius. Hippophagos inuenio Scythiæ in Asia populos fuisse. Sunt qui asinorum domesticorũ carnes edant, etiã cum senuerũt: quæ pessimi succi, concoctu difficillimæ, ac inter edendum insuaues sunt, stomachũq; lædunt: quemadmodum equorum ac camelorum carnes, quibus etiam ipsis homines, animo & corpore asinini ac camelini uescunĩ, Galenus libro 3. de alimentorum facultatibus. In Scythia parua iuxta Theodosiam & Tauricam Chersonnesum Nomades sunt, qui carnibus tum alijs tum equinis aluntur, & equorum caseo & lacte, & oxygalacte, quod illi arte quadam condientes eximium habẽt opsonium: quam ob causam poëta omnes eius tractus incolas galactophagos appellabat, Strabo li. 7.

Athenęus libro quarto scribit, apud Persas diebus natalitijs fuisse morem, ut diuites bouem, asinum, equum & camelum apponerent, totos in clibano aut camino coctos, Erasmus in prouerbio Solidos è clibano boues. Equinam & camelinam in Damasco edi, apud Vartomannum legi. Strabo libro septimo de Mysis loquens, quorum Homerus Iliados N. meminit his uersibus, Αὐτὸς δὲ πάλιν τρέπεν ὄσσε φαεινὼ, Νόσφιν ἐφ' ἱπποπόλων Θρηκῶν καθορώμενος αἶαν, Μυσῶν τ' ἀγχεμάχων: Mysos Europæos potius quàm Asiaticos intelligendos scribit. Cui sententiæ (inquit) etiam poëtæ testimonium accedit, quoniã Hippemolgos, Galactophagos & Abios eis adiungit, qui quidem in plaustris uiuẽtes Scythę & Sarmatæ sunt. Hæ enim nationes Thracibus hac tempestate promiscuę sunt, &c. Ἔνθα (supra Tauricam Chersonnesum iuxta Alanos) μελαγχλαινοί τε καὶ ἀνέρες ἱππημολγοὶ, Dionysius Afer. ἱππημολγός, qui equas mulget (Suidas & Varin.) ac si equimulgũ dicas. Asini etiam qui subrumanť equabus, hippothelæ Græcis dicti, equimulgi Latinè nominari queunt. Hippomolgos uocant pastores equorũ, ꝙ lacte equino uiuant: eosdem galactopotas & galactophagos nominant. Fertur autem in historijs huiusmodi gentem in Scythia esse, quam & Abios uocant, utpote ὀλιγοβίους, ꝙ uili & simplici uictu contenti sint: ἢ ὅτι ἅμα ταῖς βίον πορεύονται, ὡς ἁμαξόβιοι, Varin. Sarmatarum gentes è milio maxime pulte aluntur, & cruda etiam farina equino lacte uel sanguine è cruris uenis admixto, Plin. Sauromatæ (inquit Pausanias in Atticis) plurimos alunt equos, utpote Nomades, quibus non tantũ ad bellum utuntur, sed dijs etiam suis immolant, & cibo adhibent. Tartari incidũt & uulnerant equos, cruoremq; & per se, & cum milio uorant: Carnes pecudum, pecorũ, & equorum comedũt, etiam semicrudas. Caballos pridie tum sponte tum morbo mortuos, exciso loco apostemate infecto, perlibenter comedunt, Matthias à Michou. Tartari equos & canes comedũt, Paulus Venetus. Vergilius tertio Georgicôn de febri ouium scribens sic canit: Profuit incensos ęstus auertere, & inter

Ima ferire pedis salientem sanguine uenam: Bisaltæ quo more solent, acerq; Gelonus,

Cũ fugit in Rhodopẽ, atq; in deserta Getarũ: Et lac concretum cum sanguine potat equino.

Pelias Neptuni & Tyrûs filius ab equa educatus fertur, Cælius & Aelian. in Varijs libro 12. ἱππιόβιον Κρηθέως παῖς (παῖς) ὅτι (ὅτις) αὐτὸν ἐκ Ποσειδῶνος κυήσασα ἐξέθηκε, ἵππος δ' αὐτὸν ἐξέθρεψε, Varin. Videtur sanè etiam nomen ab euentu factum: nam βῶ, τρέφω καὶ θηλάζω exponitur. Metabus (ut est apud Vergilium libro 11.) filiam Camillam equino lacte educauit. Verba eius hæc sunt,

Hic natam in dumis, interq; horrẽtia lustra Armentalis equæ mammis & lacte ferino

Nutribat, teneris immulgens ubera labris. ἱπποζώνη, ἡ ὑπὸ ἵππης θηλάζουσα, Hesychius & Varinus.

Tartari lac equarum bibunt, quod ita præparant, ut uideatur esse uinum album, non admodum insipidus potus: uocatur aũt ab ipsis chuinis, Paulus Venet. Rex Tartarorũ (inquit idem 1. 65.) habet armenta magna equorum alborum utriusq; sexus, qui putanť excedere numerum decem milium. In festiuitate aũt quæ celebratur uigesimo octauo Augusti, præparať lac equinum in uasis decentibus, & rex ipse manibus suis diffundit hinc inde lac illud pro honore deorum suorum, arbitrans & à magis suis sic edoctus, ꝙ dij lac bibant effusum, & soliciti sint conseruatores omnium eorum quæ possidet. Post sacrificium illud nefandum, bibit rex de lacte equarũ albarum, nec ulli alteri licet illa die bibere de lacte illo, nisi fuerit de progenie regis, præter populum quendam regionis illius Horiach uocatum: qui hoc etiam fruitur priuilegio, propter uictoriam quandam magnam, quam pro magno Cham Chinchis obtinuit. Barbari quidam (inquit Albertus) emulsum equarũ lac Soli exponunt donec pars crassior subsidat, postea in uase feruefaciunt ut siceram, (cereuisiam:) & quod eliquatum est bibunt: & hoc potu utunť Tartari, Comani, Pruteni, & finitimi eis barbari. Plurimum autem inde pinguescunt, illi maximè qui non sunt in assiduo motu & exercitio. Bubulum asininum & equinũ lac, uentri magis (q̃ ouillum, quod crassius est) idonea sunt, sed ipsum turbant, Dioscorides. Maximè perpurgat lac equinũ, tum asininum, deinde bubulum, tum caprinũ, Varro. Lactis equini potus aluum soluit, Plin. Lac equarum, sicut & camelorum partui uicinarum, tenue est, aquosum, & uentrem mollit, Auicenna. Vel cum lacte capræ salsum mulsumq; capesses. Crede tamen potum meliorem lactis equini: Dicitur hic ualidos asinæ peruincere succos, Serenus de uentre molliendo. Tenuissimũ lac camelis, mox equabus, crassissimum asinæ ut coaguli uice utantur, Plin. Equinum lac ocyus descendit, similiq; modo asininum, quod & paucissimæ pinguedinis particeps est, propterea rarò in alicuius uentriculo transit in caseum, Galen. Serum de lacte equino potui datum, facile & sine periculo uentrem molliter purgat, Marcellus. Vtile est etiam lactis sero uentrem subducere: ueruntamen id non sit quod ex caseo fuerit expressum: melius enim est id, quod per decoctionem ex lacte separatur, præsertim equino uel bubulo, Aëtius. Equinũ ac asininum lac miscent ad Phrygium caseum conficiendum, Aristoteles. Quod hippacen uocant, caseus est equinus: ea uirus redolet: magnopere alit, bubuloq; proportione respondet. Nec desunt, qui hippacen equinum coagulum appellarint, Dioscorides. Glycyrrhiza, id est dulcis radix, sitim restinguit, si teneať in ore. Qua de causa Scythæ hac contenti, decem duodecimq; dies degunt, & uitam non aliter quàm hippacę esu prorogant. Quod Plinius undecimi uoluminis calce confirmat. Quædam enim exiguo uictu famẽ ac sitim sedant, conseruantq; uires, ut butyrum, hippace, glycyrrhizon. Hippacen apud Theophrastum Theodorus equestrem uertit, quasi radix esset dulci radici par ingenio ad abigendam sitim famemq;: sed caseum equinum, non radicem aut herbam esse, Dioscoridis Plinijq; testimonio constat. Hermolaus una litera discernit, sic ut hippice herbam, hippace caseum designet. Scythæ Nomades

uescuntur

uescuntur carnibus coctis, bibuntque lac equinum: comedunt etiam hippacen: id autem est caseus equinus, Hippocrates in libro de aëre aquis & locis. Et rursus libro 4. de morbis, Scythæ (inquit) lac equinum in caua uasa lignea infusum concutiunt. Illud autem dum turbatur spumescit ac secernitur, & pingue quidē, quod butyrum uocant, quum leue sit, in superficie consistit: graue uero & crassum, deorsum sidit, quod etiam secretum siccāt. Vbi uero concretum ac siccatum fuerit, hippacen ipsum uocant: At serum lactis medium locum tenet. Scythicam herbam in ore habentes famem sitimque non sentiunt, inquit Plinius libro 25. Idem, inquit, præstat & hippice dicta, quòd in equis quoque eundem effectum habeat. Traduntque ijs duabus herbis Scythas etiam in duodenos dies durare, siti fameque, Hæc ex Plinij libro 11. capite 54. Hermolaus citat. Vetus lectio habebat tiupacæ, Hermolaus hippace uel hippice reponit. Sestius eosdem effectus caseo equino, quos bubulo tradit: hunc uocāt hippacen, Plin. libro 28. Scythica radix, quam nonnulli dulcem appellant, nascitur apud Maotim: sitim extinguit, si teneatur in ore. Qua de causa, tum ea, tū equestri uocata, Scythas undecim & duodecim dies, sitim tolerare affirmant, Theophrastus de historia plant. 9.13. Quo in loco Græcè non hippice, sed hippace legitur, ut non probem Gazam, qui equestrem transtulit, nec Hermolaum qui hippicen, ut supra dixi, ab hippace differre somniat. Sed in hoc etiam errauit Gaza, quòd sitim tolerare uertit, ubi Græcè simpliciter διάγειν legitur, hoc est uitam agere: ut intelligamus hippacen cibi loco, glycyrrhizam uero sitis remedium esse. Apparet etiam Plinium errasse, qui libro 9. capite 54. hippacæ & glycyrrhizo, utrique seorsim attribuit utrumque remedium: Hunc errorem rursus admisit libro 25. cap. 8. his uerbis, Scythicam in ore habentes famem sitimque non sentiunt. Idem præstat apud eosdem hippice dicta, quòd in equis quoque eundem effectum habeat: Traduntque his duabus herbis Scythas etiā in duodenos dies durare in fame sitique, (melius quàm Gaza, qui de siti solum transtulit:) Hunc locum ab eo translatum apparet ex Theophrasto, sed perperam: & de suo adiunctum per etymologiæ coniectura quòd hippice idem in equis præstet. Idem Plinius libro 28. capite 14. equi coagulum hippacen uocat, cœliacis & dysentericis, etiamsi sanguinem detrahant utile fore scribens. Hippace, teste Aelio Dionysio, edulium Scythicum est, è lacte equino. ἱππάκη (in Theophrasti codice cum accentu in ultima scribitur, quod non placet) Scythicum edulium ex lacte equino: aliqui oxygala equinum esse dicunt Scythis in usu: idque bibi, & concretum edi, ex Theopompi libro 3. Sunt & qui hippacen equile interpretentur, Hesychius & Varinus.

G.

De equiferis non scripserunt Græci, quoniam terræ illæ non gignebant. Veruntamen fortiora omnia eadem quàm in equis intelligi debent, Plinius. ¶ Sanguis equi adrodit carnes septica ui, Plinius. Sanguis equarum quæ admissuram expertæ sunt, in medicamenta additur quæ erodunt, septica uocant, Dioscorides interprete Ruellio: Græcè legitur, τὸ δὲ τῶν ὀχευτῶν ἵππων αἷμα σηπτικοῖς μίγνυται. Marcellus Vergilius alijs uerbis eundem quem Ruellius sensum affert, ea sunt: Miscetur medicamentis quæ exedendo sint, matricum equarum & quæ admissuræ inseruiunt, sanguis. Hermolaus Barbarus uerò, ἵππων ὀχευτῶν, de equis maribus ijsque admissarijs exposuit, Plinium forte secutus qui libro 28. capite 10. sanguinem equi præcipuè admissarij contra panos & apostemata facere scribit. Atqui eiusdem libri capite nono, Sanguis equorum (inquit) septicam uim habet: Item equarum præterquam uirginum, erodit, emarginat ulcera: (quæ lectio magis placet, quàm Marcelli Vergilij, emarginat, ulcerat.) Ex his Plinij uerbis apparere uidetur, sensisse eum equorum utriusque sexus sanguinem septicum esse: nam erodere & emarginare ulcera, id quoque septicum esse significat. Hinc & Hermolaus in corollario ex hoc nimirum loco, Equæ uirginis (inquit) sanguini uim inesse negant, quæ maribus fœminisque non uirginibus. Quòd ad Dioscoridis uerba, ὀχευτῶν de maribus intelligo: nam rectus ὀχευτὴς pro admissario, apud Hippiatros legit: ὀχευτρὶ uero in fœminino genere, de equa matrice (quam uocem Marcellus Vergilius ueluti usitatam, sed absque authore profert) nusquam quod sciam. Sed hac de re nemini contenderim, cum multa alia præstantiora & faciliora paratu septica medicamenta reperiantur. Proinde Galenus etiam (ut scribit de simplicib. medic. lib. 10. capite 6.) experiri se noluisse ait an equorum admissariorum (τῶν ὀχευόντων ἵππων, in masculino genere manifestò ponit: Aëtius omisit equini sanguinis mentionem) sanguis crustam moliatur & septicus sit, cum aliorū copia ei semper fuisset, ne quam præstigiatoris suspicionem de se meritò præberet. Escharoticon dicitur, quod urit & crustam facit: Auicennæ interpres equi sanguinem adurere & putrefacere scribit. Regio morbo prodesse dicitur sanguis asinini pulli ex uino: eadem & ex equino pullo similiter que uis est, Plinius. Hippiatri sanguine equorum ad diuersos in eis morbos utuntur, tum illito aut infricato foris, tum intra corpus. Incisis palati uenis si sanguis in uentrem eorum defluat, lumbrici cos in eo occidit. Equum peste affectum (so ein roſſz räbig iſt) sanguinem suum lingere curant cum sale super lapide, extractum de uenis ubi calcaria adiguntur, Innominatus. Sanguis equi illitus languentibus in equo membris medetur, ut supra dixi ex Vegetio capite tertio, ubi de phlebotomia mentionem feci. Prodest equis, si sanguine suo detracto ea ex parte, quæ pro ratione morbi conuenit, cum aceto mixto, animal perfricetur, Veget. 1.17. Sanguis equi alijs medicamentis miscetur, & illinitur fractis aut luxatis armis, Theomnest. Phragmaticum equum sic cura: Sanguinē detrahes de matrice, & cum oleo uinoque tepefacies, totumque iumentum contra pilos confricabis, Veget. 3.29. Si nerui conuellanẽ aut rigeāt equis, sanguine emisso partes affectas calido inungi oportet, Innominat.

¶ Carne & fimo equi in agro pasti, ad serpentes (serpentium morsus) utitur, Plinius. Carnem caballinam discoctam, potu suum morbis reperimus mederi, Plinius. ¶ Equi adeps quomodo curetur, in Tauro dixi ex Dioscoride: quanquam eius interpretes horum animalium nomina omittũt. Equi axungia suffumigata, eijcit mortuum partum foras, & secunda sequitur, Sextus. ¶ Medullam equinam recentiores quidam ungentis ad spasmum miscent. ¶ Si equus laboret abscessu illo genere quod uulgò uermem uocant, cum alibi, tum in naso, cutem cauterio aperiunt, & æruginem cum osse equino usto inspergunt, adiecto interdum hyoscyami semine. ¶ Dentes equi masculi (non castrati, Rasis) positi sub capite (uel super caput stertentis in somno, prohibent ne stertat, Albertus:) illius qui in somnis opera gerit, prohibent, Rasis. Dentium equi farina perniones rimasq; pedum sanat, Plinius. Dentes caballini tunsi ulcera pernionum, si sint tumidi, utiliter curant, Marcellus. Dentis caballini contusi farina priuatim subluuiem sanat, Plinius. Eadem (inquit alibi) inspersa, uerendorum cæteris uitijs (de formicationibus uerrucisq; prius dixerat) medetur. Et rursus alibi dysentericis ac cœliacis salutarem esse scribit. Dens caballinus contusus, & in puluerem tenuissimum redactus, ueretro inspersus efficaciter prodest, Marcellus. Equi dentes qui primum nati fuerint, si dentem qui dolet tetigerint, remedio erunt. Nam & si infans equi rostrum basiauerit, dentium dolorem non sentit, & nec equus mordebit infantem, Sextus. Dentes qui equis primum cadunt, facilem dentitionem præstant, infantibus adalligati: efficacius, si terram non attigere, Plinius. Collo igitur molli dentes nectentur equini, Qui primi fuerint pullo crescente caduci, Serenus ad infantes dentientes. Dentes pulli anniculi, adalligati celeriorem & sine dolore dentitionem præstant, Rasis & Albertus. ¶ Pilo equino circumligato uerrucas tolli audio: ratio est, quoniam propter astrictionem alimento priuatæ arescunt. Pilus equinus ad hostium domus alligatus, prohibet ne culices aut ciniphes per hostium inuolẽt, Rasis (apud quem pullus pro pilo scribitur) & Albertus. Inguina & ex ulcerum causa intumescunt: remedio sunt equi setæ tres, totidem nodis alligatæ intra ulcus, Plinius. Sanguinem sistit pilorum asini cinis illitus: efficacior uis è maribus aceto admixto, & in lana ad omne profluuium imposito: similiter ex equino capite (scilicet pilorum cinis) & femine, Plinius. ¶ Corium equi adustũ illitumq; ex aqua pustulis, quas bothor uocant, refrigerat eas, Auicen.

¶ Ad lienem sedandum datur equi lingua inueterata ex uino, præsentaneo medicamento, ut dicisse se ex barbaris Cæcilius Bion tradidit, Plinius. Equi lingua arefacta, & ad leuitatem trita, atq; ex uino potui data, protinus utilitatem suam sedato lienis dolore manifestat, Marcellus. ¶ Equi coagulum aliqui hippacen uocant, Dioscorides & Plinius. Hoc ex uino potum aduersus serpentium morsus salutare creditur, Matthæolus. Cum uino propinatum omnes dolores sedat, Aesculapius. Priuatim cœliacis dysentericisq; conuenit, Dioscorides. Dysentericis & cœliacis quidam priuatim prodesse scripserunt, Galenus de simplicibus 10. 11. Equi coagulum, inter auxilia cœliacorum & dysentericorum tradunt, etiamsi sanguinem detrahant, Plinius. Idem apud Auicennam & Haly legimus, quorum interpretes pro affectione cœliaca diuturnum uentris fluxum uerterunt. Coagulum equi, & sanguis caprinus, uel medulla, uel iecur aluum soluit, Plinius: Sed hæc omnia sistunt potius siccantq; aluum, ut in Capra docuimus. ¶ In corde equorum inuenitur os, dentibus caninis maximè simile: hoc scarificari dolorem: aut exempto dẽte emortui equi maxillis ad numerum eius qui doleat demonstrant, Plinius. ¶ Equi iecur theca cedrina repositto, deinde Chio uino & aqua dilutum exhibeto: quibus enim iecur ulceratum est, ne amplius exedatur, efficitur, Galenus de paratu facilibus 2. 38. ¶ Si mortuus partus sentiatur, lien ex aqua dulci potus eijcit, Plinius. ¶ Coitus stimulant testiculi equini aridi ut potioni inferi possint, Plinius. ¶ Panos & apostemata in quacunq; parte discutit ungulæ equinæ cinis cum oleo & aqua illitus, Plinius. Strumas discutit ungulæ asini uel equi cinis ex oleo aqua illitus, & urina calefacta, Plinius. Vngularum equinarum exustarum cinis cum oleo impositus uel illitus, strumis medetur, Marcellus. Rubori cum prurigine illinitur equi spuma, aut ungulæ cinis, Plinius. In Hippiatricis Græcis equo ileoso remedium commendatur huiusmodi: Ramenta ex ungulis anteriorum pedum, trita cum uini cotylis tribus per nares infunduntur. In ijsdem Hippocrates equo strophoso infundi iubet ramenta ungularum anteriorum trita in quatuor cotylis aquæ. Ramenta ex ungulis equi ex uino per nares equo infusa, urinam eius promouent, Hierocles, Vegetius 3. 13. Aduersus calculos prodest ungulæ equi cinis in uino aut aqua, Plinius. Vngulæ equinæ scobem, uel exustæ cinerem, si calculosus in potionem acceperit, citò sanabitur, Marcellus. Vngulæ suffitu partus mortuus eijcitur, Plinius.

¶ Fel equi tantum inter uenena damnatur, ideo flamini sacro equum tangere non licet, Plinius. ¶ Lacte equino uenena leporis marini & toxica expugnantur, Plinius. Lactis equi potus aluum soluit, Idem, Dioscorides & Auicenna: uide supra capite sexto. Comitialibus datur lactis equini potus, Plin. In comitiali morbo testes aprinos bibisse ex lacte equino aut ex aqua prodest, Plinius. Ad comitiales coagulum uituli marini bibunt cum lacte equino, asininóue, Plin. Aëtius de suppuratis renibus tractans, Lac (inquit) cum melle post puris eruptionem eis præbendum: & primum quidem asininum aut equinum: ad ulcera enim repurganda conducit: postea uero cum repurgatione amplius opus non habent, etiã bubulũ, &c. Lacte equino iuuantur uuluæ collutæ, Plin. Mulier quæ non concipit si lac equinum ignorans biberit, & mox cum uiro coierit, concipiet, Rasis & Albertus. Equæ lac potum, matricis laborem sedat, & educum (aliàs caducos, abortum forte intelligit)

telligit) efficit, Aesculapius. Semina hyoscyami cum lacte equino trita corio ceruino illigabis, ita'ne terram tangant: haec alligata mulieri conceptum prohibent, Rasis. Serum lactis equini facile & sine periculo uentrem molliter purgat, Marcellus. Caseus equinus uentrem reprimit, & torsiones tollit, Aesculap. ¶ Equi spuma (eam intelligo quae in corpore equi cum incaluit & sudat, apparet, quanquam etiam de sudore seorsim inferius dicā) illita per dies quadraginta, priusquam nascanť primum pili restinguuntur, Plin. Equi spuma si puero inuesti pectinē linieris, pili eius non crescunt, nec generantur, Sext. In dolore uel grauitate aurium commendatur equi spuma, uel equini fimi recentis cinis cum rosaceo, Plin. uidetur autē rosaceū utrique addendum: Nā & Marcel. sic scribit, Spuma equi recens detracta, & cum oleo roseo infusa, auricularum quamuis uehementes dolores resoluit. Si ab equitando uexata fuerint inguina, aut intertrigines dolebunt, spuma equi fricentur, statim remediabuntur, Marcel. Plinius ad hoc remedium non simpliciter spumam, sed spumam ab ore (id est saliuā, quae alterius facultatis, quàm reliqui corporis spuma sudori permista uidetur) inguinibusque collectā illini probat, his uerbis: Femina atteri adurique equitatu notum est: Vtilissimum est ad omnes inde causas, spumam equi ex ore inguinibusque illinire. Rubori cum prurigine equi spuma, aut ungulae cinis illinitur, Plin. Ego ad hoc uitium oris saliuam potius, quàm aliunde collectam spumam & salsedine sua mordicantem adhibuerim. In feruido faucium malo, quod aestate nonnunquam grassatur pestilenti lue in milites praesertim, nostri à liuido linguae & faucium colore uocant die bräuni, hoc remedium commendari inuenio: Saliua equi auenam aut hordeum pasti, os aegroti diligenter colluitur: deinde ex cancris uiuis contusis humorem exprimes eodemque rursus lauabis. Quod si uiuos habere non potes, pollinem de cancris aridis in clibano tostis insperge, postquam equi saliua ablueris. Tussim sanat saliua equi triduo pota, equum mori tradunt, Plin. codices excusi aliam & obscuram lectionem habent: Ego hanc nostram confirmo ex uerbis Sexti & Marcelli quae hic subieci. Equi saliuam si biberint phthisici & qui malè tussiunt, sani efficiuntur. Expertissimum sanè, equus morietur, Sextus. Ad phthisicos remedium & praesens & maximum: nam etiam uitae dubios sanat, & quibus spes superesse nulla uideatur: equi saliuam uel spumam cum aqua calida bibendam per triduum dabis: etiam quem tussi intoleranda & diuturna laborare uideris, hoc remedio liberabis: aegrum quidem sine cunctatione sanabis, sed equum mors subita consequitur, Marcellus. ¶ Sudor equi mistus cū uino, abortum facit potus à grauida, Rasis & Albertus. Sudor bestiae (equi, Albertus) inflat faciem, & inducit synanchen (& sudorem foetidum, Albert.) Rasis. Si cultelli uel gladij calefacti (rubei, Rasis, id est igniti) sudorem equi imbiberint, inficiuntur adeò ut locus ab eis uulneratus sanguine ante mortem animantis manare non desinat, Albertus. Idem apud Rasis interpretem, sed ineptissimè legitur. Si equum sagitta uenenata uulneràris, sudorem alterius equi & panem combustum cum urina hominis in potu dabis, deinde in uulnus quoque immittes admixta etiam pinguedine, Rusius 178. Sunt qui tineas & serpentes è uentre hominis exigi promittant, si equi sudorem cum urina in balneo biberit, Innominatus. ¶ Fimi asinini idem qui equini effectus est, Auicenna. Fimi equini inueterati fauilla adrodit carnes, Plinius. Armentarij (equi uel asini) qui herba pascitur, siccum fimum liquatum in uino, mox potum, contra scorpionum ictus magnopere auxiliatur, Dioscorides. Ad serpentes utuntur carne & fimo equi in agro pasti, coagulo leporis ex aceto, contraque scorpionē & murem araneum, Plin. Tanta uis est in ueneno rabiosi canis, ut urina quoque calcata noceat, maximè ulcus habentibus: Remedium est fimum caballinum aspersum aceto, & calfactum in fico appositum, Plinius. Marcellus empiricus capite 8. collyrium quoddam fieri docet in olla operculo tecta cum foramine cui inserta sit canna ut expiratio pateat: ollam uerò cooperiri iubet fimo caballino recenti. Hoc putrefaciendi modo (sic enim uocant) etiamnum & medici & maximè chymistae utuntur. Tam asinorum quàm equorum fimum, siue crudum, siue crematum, addito aceto sanguinis eruptiones cohibet, Dioscorides, Rasis & Albertus. Aridum inspersum sanguinem sistit, Aesculap. Stercora asinina uel equina, si, dum calida sunt, apponantur, sanguinem ex uulnere fluentem sistunt, Rusius inter equorum remedia. Et alibi, Sanguinem (inquit) cohibet stercus equinum recēs, cum creta & aceto acerrimo mixtum agitatumque. Et rursus, Sanguis aperta uena ad contrariam partem reuellatur: deinde fimum equi cum filtro (lana feltria) ustum uulneri aut uenae impone. Ne uenae equi sectae plus iusto exinaniantur, stercus ipsius iumenti fluentibus uenis admotum fascijs obligetur, Columella & Vegetius 2. 45. & rursus 3. 14. Secta uena equi sanguinem nimis fluentem sistes, si fimum ipsius equi imponas, Pelagonius. Siue fimus manni cum testis uritur oui, Et reprimit fluidos miro medicamine cursus, Serenus ad sanguinem è uulnere nimis fluentem. Stercus equi recens, olfactum etiam sanguinem reprimit, Albertus & Rasis, apud quem tamen corruptus est locus. Si sanguis ex uulnere immodicè fluat, fimi caballini cum putaminibus ouorum cremati cinis impositus mirè sistit, Plin. Si ex uulnere immodicus fluat sanguis per nares, fimus caballinus quo modo egeritur adpositus, statim subuenit, Marcellus. Et alibi, Stercus caballinum exprimitur dum recens est, eiusque succus naribus trahitur ab eo cui importunius fluunt. Si thlasma (fractum reddit Ruellius) in ungula habeat equus, &c. post alia remedia fimum equinum aridum illigari Pelagonius iubet in Hippiatricis. Auribus instillatum equi fimum dolorem tollit, Aesculapius. In dolore aut grauitate aurium equini fimi recentis cinis cum rosaceo prodest, Plinius. Stercus caballinum recens colliges, & in furno calefacies, tunc oleum medio capiti infundes contra uuam, & sic

stercus prædictum in panno uel in linteo spisso capiti superligabis in noctem, Marcel. Regio morbo fimum asinini pulli, quod primum ædidit à partu, datum fabæ magnitudine è uino intra diem tertiũ medetur: eadem & ex equino pullo similiterq; uis est, Plin. Ad colicam (für die müter, quanquã uteri morbum propriè sic Germani uocant, colicam impropriè) remedium certum, ita etiam ut morbus non repetat: Fimi de equo qui auena aut hordeo pascatur, non gramine, manipulum in dimidia mensura uini (uncias circiter octodecim intelligo) decoques donec pars dimidia consumatur: hoc paulatim bibendum est, donec exhaurietur: erit autem eò utilius quo exhaurietur citius, Empiricus innominatus. Equini fimi cinis in aqua potus aluum sistit, Plin. Ad uentrem fluentem, Equi stercus aqua liquefactum & percolatum, si bibatur, facit regressum, Sextus. Fimum caballinum combures, & cinerem fimi ipsum cum uino uetere miscebis & conteres: & sic dabis dysenterico bibendum sine aqua, si non febricitabit, Marcellus. Equini fimi cinis cœliacis & dysentericis salutaris dicitur, Plinius: paulò ante etiam asinini fimi cinerem ex uino, utriq; uitio efficacem esse scripserat. Si partus mortuus sentiatur, lien equi ex aqua dulci potus, ejcit: item ungulæ suffitu, aut fimum aridum, Plin. Mihi uerborum constructio parum cohærere uidetur: quamobrem legerim potius, Item ungula suffita, aut fimum aridum, scilicet suffitũ. (Apud Vincentium Belluacen. legitur, aut ungularum suffumigatio, uel fimus aridus.) Nam & apud Haly medicum sic legitur, Suffitus ex fimo equi secundas fœtumq; mortuum educit. Fauilla fimi equini inueterati partum mortuum ejcit, ut quidã ex Plinio citat. ¶ Quidam urinam equi aquæ ferrariæ ex officinis miscent contra comitialem morbum, eademq; potione & lymphaticis medentur, Plinius. Pecori sanguinem siue per anum, seu uuluam, seu nares emittenti, pultem facito ex farina tritici & ouo & butyro tritis in lotio ex equili hausto: deinde pultem uel massam illam coctam in cinere pecori dabis, Empiricus innominatus. Lutum ex cuiuscunq; equi lotio factum uino permisces, colatumq; per nares infundes, & confestim prouocat urinam, Veget. 1.61. & Hippiatrica: in quibus & hoc additur, lutum huiusmodi etiam aridum easdem uires obtinere. Vulgare & uerum est remedium, lutum de uia ex lotio cuiuscunq; equi factum, uinoq; permixtum & colatum naribus infundas, Vege. 3.15. ¶ Lichenes sunt in equorum genibus, & super ungulas in flexu harum partium indurati calli: qui triti & in aceto poti, comitialibus mederi traduntur, Dioscorides & Galenus de simplicib. medic. 11.17. Aliqui & ad cuiusuis feræ morsum adhiberi consulunt, Galenus ibidem. Comitialibus datur ex equo lichen in aceto mulso bibendus, Plin. Zeidę sunt augmentationes in cruribus & iuncturis equorum & animalium maiorum, Serapion 444. Dentes labantes confirmari aiunt lichêne equi cum oleo infuso per aurem: est autem hoc in equorum genibus, ac super ungulas, Plin. Ferunt additiones illas, quæ sunt in genu equi, tritas & potas cũ aceto, sanare sodam & epilepsiã, Auicennæ interpres. Calculos expellunt lichênes equini ex uino aut mulso poti diebus quadraginta, Plin. ¶ Vestigium equi excussum ungula (ut solet plerunq;) si quis collectum reponat, singultus remedium esse traditur, recordantibus quonam loco id reposuerint, Plinius.

H. a.

a. Equi dicuntur ab æqualitate siue paritate, eò quod pares antiquitus curribus (bigis quadrigisq;) iungebantur, Albertus & Sipontinus. Equa, mula, &c. datiuum & ablatiuum pluralem in abus faciunt: Priscianus inter hæc nomina pro equa asinam posuit. ¶ Caballum pro equo Latini dicunt, Græci καβάλλην, Itali cauallo, Galli cheual, Illyrij kobyla, & forte Germani etiam inde uocem gaul mutuati sunt. Caballos antiqui equos dixere, fortasse (liceat enim suspicari nobis) uoce ficta de sonitu quem edunt, pulsu ungularum, unde & sonipedes dicti, Camerar. Caballus, quòd cauet terram ungula impressa, Obscurus. Caballos uidetur intelligere Hieronymus maiores equos, sicuti mannos accipimus minores, Cælius. Sunt autem Hieronymi uerba hæc, Vt statim cernamus tiaras galeis, caballos equis cedere. Ego contra conijcio: nempe ut galea militare capitis uelamentũ, ualidius est quàm tiara in pace apud Persas & Medos gestari solita: sic equus quasi per excellentiam de animoso & bellatore equo dictus, caballo præfertur qui pacis tempore ad diuersos labores seruit. Nam operarium & uiliorem equum propriè caballum dictum esse, ex aliquot authorum testimonijs, quæ subijciam, apparet: etsi nonnulla eiusmodi sint, ut caballi nomen pro equo simpliciter usurpare uideantur. M. Cato Censorius cantherio uehebatur, & hippoperis quidem impositis, ut secum utilia portaret. O quantum erat seculi decus imperatorem triumphalem Censorium, uno caballo esse contentum: & ne toto quidem. Partem enim sarcinæ ab utroq; latere dependentes occupabant, Seneca. Succussatoris tetri tardiq; caballi, Lucilius. Alius caballum arboris ramo in humili alligatum relinquit, Varro Parmenone. In castris permansi, inde caballum reduxi ad censorem. Καβάλλης apud Hesychium & Varinum ὁ ἐργάτης ἵππος, id est operarius equus. Καβάλλης, ὁ καταβαλὼν, &c. Suidas, Hesychius, Etymologus: sed fortè in omnibus erratum est: nam ista interpretatio ὁ καταβαλὼν pertinet ad uocem καβαλλὼν quæ apud Suidam statim sequitur, ex καταβαλὼν per syncopen facta. Hoc erratum in alijs simplex, ab Etymologo & Varino bis commissum est. Hoc igitur omisso apud Suidam sic legemus, Καβάλλης (oxytonum non proparoxytonum ut Etymologus habet, & per unũ lambda) ὁ ἐκ κάπης ἅλις ἐσθίων. κλίνεται δὲ καβάλλου. ἔγκειται δὲ ἡ κάπη, καὶ τὸ ἅλις, πολύσημα γάρ ἐστι τῶν ἐκ κάπης ἐσθιόντων ἀλόγων. Hæc ita uerterim, Caballis, nomen compositum est à nomine κάπη quod præsepe sonat, & aduerbio ἅλις quod est abunde. Ferè enim tanquam abundans aliquid in terram delabitũ

iumentis

iumentis quæ ex præsepibus pascuntur. Apud Varinum scribitur etiam καβάλλης per unum lambda: item καβάλλης, ἵππος ὁ ἐπὶ ἄλλας κάμπας ἰδίων, Varinus & Etymologus. Καβαλλῶν, καβάλλης, Hesychius. Καβαλὶς Stephano nomen est ciuitatis. Ne uerò tu (inquit Plutarchus) aduersus usuram aut equitatum opperiaris, aut uehicula iugalia cornigera, & argento picta, quæ celeres usuræ assequuntur & prætercurrunt: uerũ quolibet asino et caballo (ὄνῳ τινὶ ἐφ' τυχόντι καὶ καβάλλῃ χρώμενος) fuge hostem ac tyrannum fœneratorem. Diuersitas in scribendo hoc uocabulo Græcos id à Latinis accepisse arguit: nam & in alijs plerisque Latinis scribendis Græci plurimum uariant. Certum est apud Græcos paulò antiquiores caballi uocem non reperiri. Ego præ cæteris modis καβάλλης scribi probo, cum β. simplici, & λ. duplici in prima apud Græcos inflexione. Νίννον, τὸν καβάλλην ἵππον, Hesychius & Varinus: nos ninnum uel ginnum de pumilis equis & asinis dici alibi docuimus in Asino, Ceruo & Equo. Optat ephippia bos piger, optat arare caballus, Horatius. Apud eundem in Sermon. Satureianus caballus legitur, id est Satureianis agris natus, qui sunt in Apulia fertiles, & equorum nobilium genitores, Acron. Immeritis franguntur crura caballis, Iuuenalis Sat. 10. Hippocrenen Persius caballinum fontem dixit. Caballina caro, Plinius 28. 10. ¶ Equitem pro equo ueteres quidam posuerunt, ut Vergilius Georg. lib. 3. Atque equitem docuère sub armis Insultare solo. Ennius lib. 7. At non quadrupedes equites, Nonius Marcel. Vide etiam Gellium libro 18. cap. 5. Sic etiam equitare de equo reperitur, cum sessoris proprium sit. ¶ Omnis extremi frigoris tolerantior equino armento uacca est, ideoque facile sub dio hybernat, Columella. Amissa parente in grege armenti, reliquæ fœtæ (de equabus loquitur) educant orbum, Plinius. Armenta ipsa macie tenuant, Vergil. in Georg. id est, ipsas equas, cum prius de maribus admissarijs seorsim dixisset. Armenta (inquit Seruius in tertium Aen.) dicta sunt quasi armis apta: nam equi intersunt prælijs: boues armant ex corijs. Armenta quoque dicta sunt maiora animalia quæ arationi congrua sunt. ¶ Iugales, pro equis curru iunctis. Absenti Aeneæ currum, geminosque iugales, Vergil. Aen. 7. Socij iugales, Silius libro 16. Emeritos uertunt ad pascua nota iugales, Claudianus 2. de raptu Prof. Cornipes & sonipes, epitheta equi, pro equo absolutè ponuntur. ¶ Δάμνος, equus, Tyrrhenis, Hesychius & Varinus. Ἰκκος σημαίνει τὸν ἵππον, Etymologus in ἱπποσύνη: suo tamen loco apud eundem non reperio, nec in alijs Græcorum Lexicis: nisi quòd ἰκκὸς oxytonum à Varino τετραπέτηνος exponitur. Plenius apud Pausaniam secundo Eliacorum legimus Ἴκκον (paroxytonum) Tarentinum quendam gymnasten fuisse. Κέλης, ὄρνις: καὶ ἵππον δὲ τινὲς οὕτως ἔλεγον, Hesychius & Varin. Μουσίαι, ἵπποι καὶ βόες ἀπὸ Ἀρκάδων, Hesychius & Varin. Μέμνον, πωλίον, Iidem. Φορβάδες, αἱ θήλειαι ἵπποι, Iidem. Oppianus equam ἱππάδα uocat. ¶ Ἵππος, παρὰ τὸ ἱέναι τοῖς ποσί: scribitur autem pi duplici ad differentiam τοῦ ἶπος, quod laqueum significat, Etymologus. Ἵππος Attico more tam fœminino quàm masculino genere profertur, Varin. Et alibi, Ἡ ἵππος (inquit) apud poëtas etiam de maribus dicitur, & communi genere profertur, ut & ἔλαφος, ἄνθρωπος, ἵππος. Huius Atticæ & poëticæ consuetudinis quidam ignari, ineptè aliquando fœminino genere reddunt in sermone Latino, quod in eo positum Græcè reperiunt. Ex hac Attica consuetudine est, quod interdum scriptores non contenti τὴν ἵππον dixisse cum articulo fœminino, addunt insuper θήλειαν. Sciendum est (inquit Etymologus) Iones animalium nomina fœminino genere pronunciare, cum greges aut armenta eorum significant, ut τὰς ἵππους, τὰς ὄνους, τὰς βοῦς. Significat sanè ἵππος equum, & equam, & equorum armentum, & turmam equitum: hinc ἵππος χιλία, & μυρία, pro mille & decem millibus equitum. Ἵππος συλληπτικῶς καὶ ὁ ἀπὸ τῶν ἱππέων λέγεται, οἷον ἡ ἵππος τῶν Περσῶν φρίκασαν, καὶ οἱ ἱππεῖς, καὶ παρ' Ὁμήρῳ, ἵκετ' Ἀχιλλεὺς ὀτρύνων ἱππῆάς τε καὶ ἀνέρας ἀσπιδιώτας, ἤγουν ἱππεῖς καὶ ὁπλίτας πεζοὺς, Varinus. ¶ Caccabe, Κακκάβη, olim uocabatur Carthago: quæ uox incolarum lingua caput equi significat, Stephanus: Vide supra in Boue H. b. Alla, Ἄλλα, Caribus equum significat, Stephanus in Hylluala. ¶ Germani equum admissarium uocant **hengst/springhengst**. Itali & Galli stallonem: fœminam, **stůt/merch/gurr**, & aliqui **mörsch/můterpferd**, Galli iumentum. Celtæ qui Brenno duce Græciam inuasère, equum marcam uocant, authore Pausania. Aliqui minus bene in nostra lingua scribunt **merr**, Angli mare, Illyrij mrcha: Similis & Græcorum uox est μαρία & μάρον. ¶ Equulum & equuleum, Latini equum paruum, nouellum, uel pullum equi uocant: Græci ἱππάριον, eodemque nomine auem uulpanseri similem: hippardion uerò bestiam cornutam, bisulcam, iubatam. Ἱππίδιον quoque ab equo diminutiuum uidetur, sed nomen est piscis Hesychio & Varino. Bos equuleum peperit, Liuius 3. belli Punici. Vt indocto equulei freno repente exagitantur nouo, Cicero 3. Tuscul. Vt tamen debilitetur equuleorum nimis effrenata uis, Idem in Hortensio. Neque furentem equuleum Damacrinum insanus equiso exhibebis morbi fluctibus educat unque, Varro Eudæmonibus. Sipontinus simplicius citat, Neque furentem equuleum insanus equiso exhibeat maris fluctibus. Vbi insilui in cocleatum equuleum, ibi tolutim tortor, Pomponius apud Nonium. Equulos argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerunt, aufert, Cicero 6. Verr. Legitur hic & equuleos. Omnia in perfectis & maturis decet esse meliora, ut in equo quàm in equulo, in cane quàm in catulo, in uiro quàm in puero, Cicero lib. 2. de Nat. Sunt qui dicunt post annum & sex menses equulum domari posse, Varro. In fœminino genere diminutiuum est equula apud Varronem, Hermolaus Barbar. equilam legit. Et apud Nonium citatur Varronis uerba ex lege Menia, hoc modo: Nemo est tam negligens, quin summa diligentia eligat asinum, qui suam saliat equilam. ¶ Pullos dicimus paruos fœtus quorumcunque animalium, non quadrupedum modò, sed etiam auium, ranarum, &c. Equæ

pullus, Lucretius. Continuò pecoris generosi pullus, Vergilius de equuleo. Et sanè frequentius iumentorum, ut equi, asini, foetus pullos nominant authores, quàm aliarum quadrupedum: ut etiam Germani ein füle/Galli poulain: Omnes nimirum à Latina uoce, Latini à Græcis: qui πῶλον dicunt de equuleo propriè, poetæ pro equo simpliciter. Pulli propriè sunt equorū, Hermolaus. Μέρμον, πωλίον, Hesychius & Varinus. Πωλίον apud Aristophanem in Pace, ubi scholia addunt πῶλος propriè dici foetus equorum & aliarum quadrupedum, quas Græci κτήνη nominant. Hinc πωλεύειν, equos domare et instituere, quod & πωλοδαμνεῖν, & alia plura in Græcorum lexicis uocabula. Vituli nomen ponitur etiam de equis apud Vergilium tertio Georg. Iam uitulos hortare, uiamq́ insiste domandi, ut Grammaticus quidam exponit: Seruius quidem eo in loco generaliter tum de equis tum de bobus accipiat, Vergilio de utrisq́ pariter docente. ¶ Equum omnium primum à Neptuno productum ferūt, ut parte ultima huius capitis dicam. ¶ Morem literas inurendi in equis, agnoscere uidetur Aristophanes, qui in Nebulis coppatiam inde equum nominat, cui inustum esset cappa: sicuti sampheras siue sapphoras, quibus sigma. Etenim sigma & ni inusta uocabant san, Cęlius et Varinus in κοππατίας. Seruantur autem etiamnum hæ notę in equis, Varinus ibidem. Coppa uero est numeri figura, compacta ex cappa & sigma, hoc modo, ϛ. signat autem nonaginta: etiamsi coppatiam quidam interpretati sunt quasi κόπτοντα, quod est ungula terram excauantē. Vero propius est, ab insigni ita nuncupatum, quæ ratio etiam bucephalos fecit. Et Corinthiorum rex Sisyphus, animalium ungulis monogrammaton nomen suum inscribebat, ut furto intercepta eo repeteret argumento. Trilippion quidem fuit ueluti rotula quædam publica nota, quæ candens malis equorum imprimebatur, qui iam consenuissent: dicebatur & ἵππου τροχός, Cælius: De hoc plura dicam in H. e. Athenæus libro 11. scribit sigma literam Doricè san appellari, & equos propter impressam eis huius literæ notam apud Aristoph. in Nebulis samphoras. Cælius sua ex Scholijs in Nebulas Aristophanis (uel Suida, apud quem eadem leguntur, sed loco uno manco) transtulit, sed omisit obscura quædam, quæ etsi nec ipse assequor, adferam tamen in medium ne quid dissimulem: ea huiusmodi sunt, Συνεζευγμένου γὰρ τοῦ κ. καὶ σ. τὸ σχῆμα τοῦ ϛ. ἀριθμὸν δύναται ϙ. ἐὰν δὲ πλευρωθῇ τὸ κ. (lego π. id est octoginta) καὶ παρὰ γραμματικοῖς ὑπὸ Ἀθηναίων, καὶ καλοῦνται κόππα ἐγκαίοντες. (Aliter forte hunc numerum olim notarunt, quàm hodie notari solet: accedit tamen hodierna quoq́ nota nonagenarij numeri ϛ. nonnihil ad cappa Græcorum hoc modo scriptum ϗ. ut inde coppa dictum conijcias: ueteres quidem sigma maiusculum figura lunulæ pingebant.) Alibi etiam in ijsdem Scholijs sic legimus, Σαμφόρας ἵπποι οἱ σίγμα ἔχοντες περὶ τὸν μηρόν. καὶ διὰ τοῦ μ. καὶ π. γράφονται, ego magis probo per μ. ut samphoras sit equus, qui notam fert san literam: solet enim ν. in μ. uerti ante φ. non item in π. Et rursus in eandem comœdiam, Κοππατίας ἵππους λέγει ὁ Στρεψιάδης μετὰ τοῦ χαράγματος, καὶ διὰ ταῦτα πολυτελεῖς αὐτοὺς τὴν οὐσίαν. Videntur enim preciosi fuisse equi, qui huiusmodi notis insigniebantur: proinde Apollonius apud Philostratum, Nec accusaui quenquam (inquit) piscium causa, quos maiore pretio emunt plerią, quàm coppatias quondam emere præstantes uiri consueuerunt. Ἀνὴρ γὰρ ἄλλων οἶνον ὡς ὕδωρ ἵππος, Σκύθαισι φωνεῖ ὁδὶ κόππα γινόσκων, &c. Parmeno Byzantius apud Athenæum libro quinto. Τοὺς φασιανοὺς οὓς τρέφει Λεωγόρας, Aristophanes in Nubibus. Phasianos hic aliqui equos intelligunt qui circa Phasin amnem præstantes nascuntur: alij phasiani auis nota insignes; alij ipsas aues.

¶ Rustici & aurigæ nostri equis à colore, figura, aliasq́ ob causas diuersa nomina imponunt, Rapp/colore nigro: roll/qui tintinnabulum gestat: rinderle/à figura bouis breui & corpulenta: item, schimmel/blaß (de quibus capite 2. in coloribus equorum dixi) städele/grommen: & mutz/cui præcisa est iuba & cauda truncata.

¶ Equorum nomina propria quę apud ueteres præcipuè poëtas reperi, ordine literarum hîc subieci. ¶ Alastor, Aethon, Nyctæus, & Orneus, equi Plutonis apud Claudianum libro 1. de raptu Pros. Aetha, nomē equæ Agamemnonis apud Homerum in funere Patrocli, Αἴθην τὴν Ἀγαμεμνονέην, Suidas. Aethion, Statio Thebaid. 6. Aethō, Eous, Phlegon, Pyrois, equi Solis apud Ouidiū. Aethon, Plutonis equus, uide Alastor. Aethon, Lampus, Podagrus, & Xāthus, Hectoris equi apud Homerum Iliadis octauo. Aethon Pallantis equus Vergilio. Arion equus filius Neptuni & unius ex Furijs, Varinus: Thelpusij quidem, Pausania teste, Cererem Erinnyn uocant. Lactantius grammaticus in Thessalia terram tridente percussam à Neptuno scribit, unde prosiluerint equi duo Scyphios & Arion. Cererem aiunt mutatam in equam, ex Neptuno in equum mutato filiam peperisse, cuius nomen non initiatis cælandum sit, & equum Arionem: & hanc ob causam (dicunt Thelpusij,) Neptunum apud se primum inter Arcades Hippium esse dictum. Et hoc probāt carminibus ex Iliade & Thebaide citatis: ex Iliade quidem hisce, οὐδ' εἴ κεν μετόπισθεν Ἀρίονα δῖον ἐλαύνῃ, Ἀδρήστου ταχὺν ἵππον, ὃς ἐκ θεόφιν γένος ἦεν. Ex Theba. uerò, quomodo Adrastus fugerit Thebis, εἵματα λυγρὰ φέρων σὺν Ἀρίονι κυανοχαίτῃ. In his carminibus innui putant, Neptunum patrem esse Arionis. Antimachus quidem Terræ filium facit, his carminibus, Ἄδρηστος Ταλαοῦ υἱὸς Κρηθηϊάδαο Πρώτιστος Δαναῶν περὶ κλειτοὺς ἤλασεν ἵππους, Καιρόν τε πρᾶον, καὶ Ἀρίονα Θελπουσαῖον. Τόν ῥά τ' Ἀπόλλωνος σχεδὸν ἄλσεος Ὀγκαίοιο Αὐτὴ γαῖ' ἀνέδωκε, σέβας θνητοῖσιν ἰδέσθαι. Sed fieri potest ut quanquam è terra prognatus, originem ex deo ducat, & (ideo) pilorum color cœruleum referat: (nam & κυανοχαίτης, Neptuni epitheto est.) Sunt qui & hanc historiam referant, Herculem cum bellum aduersus Eleos gereret, ab Onco petijsse equum, & Arione in prælijs inuectum Elin obtinuisse: Postea uerò Adrasto equum donasse: unde

unde Antimachus, ὅς ῥα πρὸθ᾽ Ἀδρήστῳ τρίτατος γ᾽ ἰαλμὸς ἐπ᾽ ἄνακτι, Hæc omnia Pausanias in Arcadicis. Qualis & Adrasti fuerit uocalis Arion, Tristis ad Archemori funera uictor equus, Propertius. Vide Leonicenum in Varijs 2.79. Cygnum Martis filiū Hercules equestri certamine uicit, adiutus equo Arione, quem Neptunus in faciem equi transformatus ex Erinnye genuit, deditq; Capreo Haliarti regi, qui eundem Herculi donauit: Hercules rursus Adrasto: cuius ille auxilio apud Thebas euasit, quum reliqui duces ferè omnes occiderentur, Innominatus quidam in Onomastico nostro. Arionis equi meminit etiam Statius Theb. 6. Aschetos, Statius sexto Thebaid. ¶ Balius, Xanthus, & Pedasus, Achillis equi. Achilles (inquit Nic. Erythręus) biga ut plurimum utebatur, iunctis scilicet Balio & Xantho equis immortalibus: hos Podarge mater equarum rapidissima, dum per florea prata pasceretur, ad Oceanum ex Zephyro genuit, ut Homerus canit. Quanquam in decimosexto Iliados, Automedon Achillis auriga ijs quoq; tertium Pedasum nomine loro tamen extremo iungat, & mortalem quidem equum immortalium equorum comitem. Βαλίος nomen equi Achillis, significat etiam uarium, Varinus. Neptunus Ξανθὸν (melius ξανθὸν oxytonum) καὶ Βαλίον equos Peleo donauit, nuptias cum Thetide celebrāti, Idem in φίτυ. Meminit horum Achillis equorum Homerus libro 16. Iliados: & rursus libro 19. ubi Xanthus uocalis à Iunone redditus domino respondet. Et lib. 17. ipsi immortales à Ioue facti etiam lachrymas emittunt. Xanthus & Balius (inquit Varinus) equi Achillis, οἳ ἅμα πνοιῇσι πετέσθην, id est qui æquali cum uentis pernicitate uolabant (per summa æquora currebant, Q. Calaber libro 8.) ex Harpyia Podarge nati sunt, &c. uide plura apud eundem de historica & physica huius fabulæ interpretatione in Ξανθός. Borysthenì equo uenationibus aptissimo, sepulchrum ab Adriano substructum scribit Dion, Cælius. Bromius apud Statium Theb. 6. ¶ Cęrus, Καιρὸς, uide Arion. Calydon & Cygnus, Statius 6. Theb. Camphasus, Silio libro 16. Cnacias, uide Phœnix. Corax, uide Phœnix. Corithe, apud Iuuenalem Satyra 8. his uersibus, Sed uenale pecus Corithæ, posteritas & Hirpini si rara iugo uictoria sedit, Nil ibi maiorum respectus. Britannicus Corithen & Hirpinum interpretatur ęquorum nomina, citans Martialis uersum, Hirpini ueteres qui bene nouit auos. Ge. Valla uero locorum nomina esse putat, ex quibus equi clari nascerentur. Cygnus à colore albo dictus, uide Calydon. Cyllarus, equus Castoris à uelocitate dictus, de quo Vergilius Georg. 3. Talis Amyclæis domitus Pollucis habenis Cyllarus. Accipimus autem hic poëticè Pollucem omnino pugilem pro fratre Castore, quem ex tertio Iliados equorum domitorē fuisse constat: & uenustè, quando & illos alterna se morte redimere fabulantur, Erythræus. Cyllari etiam Statius lib. 6. Theb. meminit. Cyllarus, equus Castoris, à uerbo κέλλειν, ut uelocem significet. Stesichorus enim ait Mercurium dedisse Dioscuris equos Φλόγεον καὶ Ἅρπαγον, ὠκέα τέκνα Ποδάργας, Ἥρα δ᾽ Ξάνθον καὶ Κύλλαρον, Etymologus: & Varinus, apud quem quædam corrupta sunt.

¶ Dimos & Phobos, Δεῖμος καὶ Φόβος, id est Terror & Pauor, Martis equi: quorum Homerus tum alibi sæpe meminit, tum Iliados quinto: & Maro, Martis equi biiuges, & magni currus Achillis. ¶ Neptuni equos memorant Enceladum, Eriolen (ἐριώλην, τὸν) Glaucum, & Sthenontē. Σθένοντα quidem propter Neptuni & maris potentiam: ἐγκέλαδον uerò à sonitu maris: γλαῦκον, ab eiusdem colore: ἐριώλην deniq; propter humidos uentos, ex quibus etiam uehemens & impetuosa ἐριώλη est, cuius & Comicus meminit, Varinus in ἵππος. Ἐριώλη fœmininum apud Aristophanem in Equitib. legitur, et explicatur in Scholijs, τυφώς, ἀνέμων συστροφὴ ἢ πυρός: ἀνέμων μέν συστροφὴ πρὶν καταρραγῆναι τὸν ἀέρα: πνοὴ μεγάλη καὶ σφοδρά. Cæterum in Vespis ludens idem poëta caunacen uestem Persicam in quam plurimum lanæ insumptum esset, ἐριώλην uocat quasi ἐρίων ἀπώλειαν. Eous, Ἠῷος, unus ex equis Solis, ut in Aethone dixi. Ex Hippodamiæ procis primum Marmacem ab Oenomao occisum aiunt, cuius equarum nomina fuerint Parthenia & Eripha, (Παρθενία καὶ Ἔριφα:) & has quoq; supra dominum suum ab illo mactatas esse, ac sepulturæ permissas: Et fluuium Partheniam ab altero equo nominatū, Pausanias Eliacorum secundo. Exalithus, uide in Cyllaro. ¶ Garganus libro 4. Silij. Glaucus, uide in Encelado. ¶ Harpagus, uide in Cyllaro. Harpe equa Pelorum equum ex Zephyro uento conceptum produxit, Silius libro 16. Harpinna & Psylla, Ψύλλα καὶ Ἅρπιννα, equi Oenomai, quorum auriga erat Myrtilus, Varinus. Hirpinus, equus Martiali libro 3. Epigrammatum, Textor: Vide Corithe. ¶ Ilerda, Silij libro 16. non equi, ut Textor ineptè exponit, sed urbis Hispaniæ nomen est. Incitatus, ἰγκίτατος, equi nomen est apud Suetonium, præter interpretum sententiam, Cælius. Apud Martialem libro 10. mulionis nomen est. Iris, sexto Theb. Statij. ¶ Lampon, Silij li. 16. & eodem nomine Diei equus, à splendore dictus: nam Nocti equos nigros, Diei albos attribuunt. Λάμποντα (αὐ λάμπον) καὶ Φαέθοντα ἵππους ἡμέρας φησὶν Ὅμηρος: ἵππος δὲ ἡμέρας δὴν, ὁ πεδαφέρων αὐτὸ ἄφνω τὸ ἐρχομένου κίνησις, ὑφ᾽ ἧς λάμπεται καὶ φαίνεται, Varinus. Recentiores, ut & Lycophron, Diem à Pegaso equo uehi aiunt. Lampus, Λάμπος, unus ex equis Hectoris, ut in Aethone dixi. Lamus, libro 16. Silij. ¶ Melampus, Silij libro 16. ¶ Nycteus, Plutonis equus, uide Alastor. ¶ Orneus, Plutonis equus, uide Alastor. ¶ Panchates, lib. 16. Silij. Parthenia, uide Eripha. Pedasus, uide in Balio. Pegasus, uide inter historias, ultima huius capitis parte. Pelorus, uide Harpe. Phaëthon, Diei equus, uide Lampon. Pherenicus, apud Pindarum. Phlegon, Solis equus ut in Aethone dixi. Phlogeos, uide in Cyllaro. Phobos, Martis equus, uide in Dimo. Phœnix, unus ex equis Cleosthenis Epidamnij, de quibus Pausanias libro 2. Eliacorum sic scribit: Post Pantarcis statuam, Cleosthenis Epidamnij currus est, Ageladæ opus. Is uicit Olympiade sexagesima sexta: & suam equorumq; & aurigæ ima-

gines illic fieri curauit, adscriptis etiam equorum nominibus, quæ sunt Phœnix & Corax: & utrinque ad iugum, dextro latere Cnacias, Κνακίας: sinistro, Samus, Σάμος. Hic quidem Cleosthenes primus Græcorum, qui equis nutriendis studuerunt, imaginem in Olympia posuit. Quanquam & Miltiades Atheniensis & Euagoras Lacon posuerunt: sed Euagoras currum solum absque sua imagine: de Miltiade alibi dicam, Hæc Pausanias. Pholoë, lib. 6. Theb. Statij. Podarces, Ibidem: dictus nimirum quod ualeat pedibus. Podarge à celeritate pedum, uide in Balio. Podarges similiter, uide in Cyllaro. Podargus inter equos Hectoris erat, ut in Aethone dixi: & alius eodē nomine Hippamonis equus, de quo distichon legimus, Ἀνδρὶ μὲν ἱππομάχῳ ὄνομ᾽ ἦν, ἵππῳ δὲ Πόδαργος, Καὶ κεινῷ Λύκαργος, καὶ βραχύποντι δέμας. Psylla, uide Harpinna. Pyrois, ex equis Solis, ut in Aethone dixi. ¶ Rhœbus, equus Mezentij apud Vergilium Aeneid. 10. παρὰ τὸ ῥοιβεῖν, quod est emico, Nic. Erythræus: Ego uerbum ῥοιβεῖν in uulgari tantum Lexico Græcolatino (quod multis modis corruptum est) positum reperio sine authore. Sunt qui per æ. diphthongum Rhæbus scribant, quod magis probo. ¶ Samus, Σάμος, uide Phœnix. Scyphios & Arion, equi Neptuni secundum Lactantium, Καιρὸς & Arion Adrasti secundum Antimachum, ut in Arione dixi. Sicoris, penultima breui, lib. 16. Silij. Sthenon, uide supra in Encelado. Strymon, Statio Theb. 6. ¶ Tagus, apud Silium lib. 1. equi nomen est, ut scribit Textor: locus iam non occurrit, sed deceptum puto Textorem, ut in Ilerda. Theron equus, Silius libro 16. Thoës, Statius 6. Theb. ¶ Volucris, equi nomen, Cælius. Verus imperator (inquit Iul. Capitolinus) Prasinis contra Venetianos turpissime fauebat. Nam & Volucri equo Prasino aureum simulacrum fecerat, quod secum portabat. Cui quidem passas uuas & nucleos in uicem hordei in præsepe ponebat, quem sagis fuco tinctis coopertum, in Tiberianam ad se adduci iubebat. Cui mortuo sepulchrum in Vaticano fecit. In huius equi gratiam primum cœperunt equi aurei uel brauia postulari. In tanto autem equus ille honore fuit, ut ei à populo Prasinianorum sæpe modius aureorum postularetur, Hæc ille. In hoc quidem Silij carmine libro 16. Primus equum uolucrem Massyli munera regis Haud spernenda tulit, uolucris pro epitheto accipi potest, cum nullum aliud equi nomē eo in libro, licet complura sint, Latinæ originis habeatur. Ouidius etiam uolucres equos epithetικῶς secundo Metam. dixit, & Pegasum priuatim sexto. ¶ Xanthus, equus Hectoris, ut in Aethone dixi: & alius Achillis, uide in Balio. ¶ Hactenus uetera equorum nomina ordine literarum recensuerim. Nunc adijciam recentiorum quædam, ubi prius Statij aliquot uersus è sexto Thebaidos recitauero, ut certius constet de nominibus quibusdam supra positis. Nominibusque cient, Pholoën Admetus & Irin, Funalemque Thoën: rapidum Danaëius augur Ascheton increpitat, meritumque uocabula Cygnum. Audit & Herculeum Strymon Chromin, Euneon audit Igneus Aethion, tardū Calydona lacessit Hippodamus, uariumque Thoas rogat ire Podarcen. ¶ Nic. Erythræus de Xantho Achillis equo dominum suū allocuto scribens in Indice suo Vergiliano, Commentū hoc (inquit) uocalium equorū ac immortalium, uernacula poëtarū Musa audacius æmulata est: quippe quæ heroum suorum generosissimos equos proprijs nominibus fabulosius etiam decantauit, ut Rholandi Brigliadorum & Vegiantinū, Baiardū Rainaldi, Rubicanū Argalisæ, Hippogryfum Rugerij, Frontinū & Fratalatum Sacripantis, Rondellum Oliuerij, & aliorum alijs nominibus alios.

¶ Epithetorum equi testimonia reperies apud Textorem uno in loco omnia: nos ea pro argumenti ratione distribuimus, cum alia bellatori alia celeri equo conueniant, de quibus partim supra capite secundo dixi, partim paulo post secunda huius capitis parte dicam: Alia ad animi aut corporis uirtutes aut uitia spectent, de quibus similiter infra dicetur. In præsentia ea ferè tantum adferam, quæ equo simpliciter congruunt. ¶ Aeripes, uide inferius inter Græca. Assidui. Cornipedes. Fœmina cornipedi semper adhinnit equo, Ouid. Ponitur & absolute pro equis, Quem ceperat ipse Cornipedem, Silius: ut etiam Sonipes. Aere, & cornipedum cursu simulârat equorum, Vergilius. Fumans. Suspensus cura fumantum totus equorū, Marullus. Frenigerum equum Textor dicit, eadē forma qua alam frenigeram Statius lib. 3. hoc uersu, Quis nam frenigeræ signū dare dignior alæ? Hinniens equus, Politiano. Humentes Noctis equos Claudianus dixit, forte à Noctis natura. Iubatus, apud recentiorem quendam. Puluerei, Valerius Argon. 4. Quadrupes. Deniqꝫ ui magna quadrupes equus, atque elephanti Proijciunt sese, Ennius apud Gellium. Quadrupedante inuectus equo, Silius. Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campū, Verg. Spumantemque agitabat equū, Vergil. Et alibi, Vectus equo spumante Sages. Et rursus, Seu spumantis equi foderet calcaribus armos. Spumifero portatur equo, Codrus Vrceus. Squamigeris inuectus equis, Richardus quidam. Sudans. Ceruoque fugacior ibat Sudanti tremebundus equo, Claudian. ¶ Cætera, ut dixi, epitheta, passim pro argumento digessi. ¶ His Græca subnectamus, quæ cuiuis equo absolutè conueniunt. μώνυχες ἵπποι, Homerus Iliados 8. quòd solidis ungulis constent, cum boues & alia pecora bifidas habeant. ἵππος χαλκόπους, Phocylides. Χαλκόποδες ἵπποι, ut apud Varinum traditur, non solum qui firmis ualidisque sunt ungulis dicuntur, quasi æripedes: sed etiam qui pedibus resonant, ut sonipes apud Latinos poëtas. (οὐ μόνον οἱ στερεόποδες, ἀλλὰ καὶ οἱ ἠχόποδες.) Nam & ἐριγδούπους πόδας ἵππων, Homerus nominat: & ὑψηχέας ἵππους, id est altè resonantes. Sed magnis præcipuè equis, bellatoribus & succussonibus epitheta huiusmodi quadrare uidentur. Ὑψηχέες ἵπποι, ὑψαύχενες, ἢ ὧν ὁ κρότος ὑψοῦ ἠχεῖ, Varinus. Καναχήποδες ἵπποι, Oppianus, & Hesiodus in Symposio Plutarchi. Sic & Latinis æripedes equi dicuntur. Narrat & æripedes Martis arasse boues, Ouid. epist. 6. Grammatici

matici exponunt pedes ære munitos habentes: Quemadmodum & equos æripedes Textor à ferreis soleis: hoc autem epitheton equis contributum recentiorum tantum aliquot testimonijs comprobat.

¶ Deriuata ab equo, quæ ad equitem & equitationem pertinent uocabula, pleraq; parte quinta huius capitis explicabimus. ¶ Equarius, ad equum pertinens: & equorum curator apud Solinū, ut apiarius. Herophilus equarius medicus, Val. Maximus. Equinum & caballinum Plinio, quod ex equo est, ut equinus caseus, caro caballina. ¶ Equuleus tormenti genus in equi formam, in quē conijciebantur rei. Cicero libro 4. de finibus, Nec si ille sapiens (inquit) ad tortoris equuleum à tyranno ire cogatur, similem habeat uultū, & si ampullam perdidisset. Aliqui eculeum scribunt: sunt qui ardentem laminam esse tradunt, qua homines cruciab li er torquentur, Calepinus. Hæc etiam in equuleū inijciuntur, quo uita non aspirat beata, Cicero 5. Tusculana. Sæuitia commenta est equuleos, cruces, uncū, & tunicam illam alimentis ignium illitam & intextam, Seneca lib. 2. Epist. ¶ Equum, qui nunc aries appellatur, in muralibus machinis Epeum ad Troiam inuenisse dicunt, Plinius 7. 56. De ariete machina suo loco plura dicam. Equi Duratei siue lignei mentionem faciemus etiam inter prouerbia infra.

¶ Hippos, id est equus, syderis nomen apud Proclū de sphæra. De hoc Cicero libro 2. de Nat. hos uersus affert ex Arato: Huic equus ille iubam quatiens fulgore micanti Summū contingit caput aluo, stellaq; iungens Vna. Equum Aratus (inquit Higinus) & alij complures Pegasum Neptuni & Medusæ Gorgonis filium dixerunt: qui in Helicone Bœotiæ monte ungula saxum feriens, fontem aperuit, qui ex eius nomine Hippocrene est dictus. Alij dicunt, quo tempore Bellerophontes ad Prœtum Abantis filium, Argiuorum regem deuenerit, Antiam regis uxorem hospitis amore inductam, petijsse ab eo uti sibi copiam faceret, promittens ei coniugis regnū. Quæ cum impetrare non potuisset, uerita ne se ad regem criminaretur, occupat, eum sibi uim afferre uoluisse Prœto dicit. Qui q eum dilexerat, noluit ipse supplicium sumere, sed quod æquum esse sciebat, mittit eum ad Iobatem Antiæ patrem, quam alij Sthenobœam dixerūt: ut ille filiæ pudicitiam defendens, Bellerophontem obijceret Chimæræ, quæ eo tempore Lyciorū agros flamma uastabat. Vnde uictor profugiens, post fontis inuentionem cum ad cœlum contenderet euolare, neq; longè iam abesset, despiciens ad terrā, timore permotus decidit, ibiq; perisse dicitur: equus autem subuolasse, & inter sydera ab Ioue constitutus existimatur. Alij non criminatum ab Antia, sed ne sæpius audiret quod nollet, aut precibus eius moueretur, profugisse Argis dixerūt. Euripides autem in Menalippa, Hippē Chironis Centauri filiam, Thean ante appellatam dicit: quæ cum aleretur in monte Pelio, & studiū in uenando maximū haberet, quodam tempore ab Aeolo Hellenis filio Iouis nepote persuasam, concepisse: cūq; iam partus appropinquaret, profugisse in syluam, ne patri, cum uirginem speraret, nepotem procreasse uideretur. Itaq; cum parens eam persequeretur, dicitur illa petisse ab deorū potestate, ne pariens à parente conspiceretur. Quæ deorū uoluntate postquam peperit, in equam conuersa, inter astra est constituta. Nonnulli eam uatem dixerunt fuisse: sed q deorū consilia hominibus sit enuntiare solita, in equam esse conuersam. Callimachus autem ait, q desierit uenari & colere Dianam, in quam (lego, equam uel equinam speciem, ut supra diximus) eam Dianam conuertisse. Hæc dicitur etiam hac re non esse in conspectu Centauri, quem Chirona nōnulli esse dixerunt: & etiam dimidiam apparere, q noluerit sciri se fœminam esse. Hæc omnia Higinus. Sed de Pegaso equo pluribus agetur octaua huius capitis parte. ¶ Hippus affectio est à generatione prodiens, qua instabiles fiunt oculi ac semper mouentur, utiq; motū sustinentes in concussu & tremore assiduo consistentem: hanc affectionem hippon uocauit Hippocrates (nimirū à motu illo sursum deorsumq; facto, qualis equitantibus contingit:) accidit aūt oculū firmanti musculo, qui uisorij basim instrumenti complexus est, Author definitionum medicarum quæ Galeno attribuūtur. Stridere dentibus (inquit Galenus in commentario in Prognostica Hippocratis capite 7.) ex natura, simile est affectui oculorū insito quibusdam, quem appellitant equū, cum nullo tempore manere possint requieti, sed in modū intremiscentiū subinde nictant. ἵππος membrum pudendū uiri & mulieris, & magnus piscis marinus, Varin. et Hesychius. ἵππος, λιμναῖος ὄλισθος, μαδαρός, Iidem: uidetur autem aliquid deprauatū. Plato rationem aurigę uocabulo prudentioribus mōstrat: Appetitū uerò geminum, equi indicant gemini: appetitū quidem rationis compotem equus bonus: appetitū eiusdem impotem, equus malus, Cælius. Scitu dignum (inquit Cælius) quod tradit Origenes, per figuram omnes qui in carne sint nati dici equos, & habere ascensores suos: sunt quos dominus ascendit, & circumeūt omnem terram: propterea Abacuc tertio, Equitatus tuus salus: alios ascendit diabolus & angeli eius, qui ternistratores dicūtur, quoniam triplici calle ad animæ properant interitū, uerbo, cogitatione, opere. Niceratus nobile epigrammate (ut Cælius annotat) uinū esse poëtis, equi magni uice canit: οἶνός τοι χαρίεντι πέλει μέγας ἵππος ἀοιδῷ, ὕδωρ δὲ πίνων καλὸν οὐ τέκοις ἔπος, &c. al', οἶνός τοι χαρίεντι φέρει ταχὺς ἵππος ἀοιδῷ, ὕδωρ δὲ πίνων χρηστὸν οὐδὲν ἂν τέκοις, quod distichon Demetrio Halicarnasseo Zenodotus attribuit: Sed priore modo apud Athenæum legitur, ut refert Erasmus in prouerbio Aquam bibens nihil boni parias. Nulla placere diu neq; uiuere carmina possunt, Quæ scribuntur aquæ potoribus, Horat. Ligatū quidem & numerosum sermonem ἔποχον Græci uocant, hoc est sublimem & quasi equo inuectum: ut solutū πεζόν, id est pedestrem & humilem. Meretrices dicebantur πῶλοι, quasi Ἀφροδίτης πῶλοι· αἱ νέαι, καὶ αἱ νέαι, ἢ παρθένοι, Hesych. De equuleis tormenti genere uide nōnihil infra inter imagines equorū. Plutarchus

in Lucullo pressos fœnore ab publicanis scribit coactos pati, χειρισμὸς, κυγλίδας καὶ ἵππους. ¶ Ἵππιον ἐπίθημα κεφαλῆς, ἢ γυναικεῖον κόσμον, Hesychius & Varinus. Pollux hunc senarium ex iunioris Cratini Omphale citat, ὑμεῖς δ' ἐὰν ἱππίσκον ἢ τρίμιδον ἔχητε, ὡς καὶ ταῦτα ἀδ' ἢ χιτωνίσκον. Καμὸς (similiter ut ἱππίσκος & ἱππεύς) à scholiaste Aristophanis in Equitibus exponitur, τὸ τοῖς ἵπποις ἐπιτιθέμενον (alias περιτιθέμενον) καὶ γυναικεῖον περικόσμημα.

¶ Hippobinum Scholiastes in Ranis Aristophanis à lasciuia & coitu dictum scribit: quoniam in magnis rebus ἵππον Græci accipiant, sicut ἱππόπορνος, cinædus dicitur magnus. Galenus septimo simplicium pharmacorum auctor est, hippomarathron dici fœniculum syluestrem ab insigni magnitudine. Dioscorides syluestrem fœniculum hoc nomine grandiorem esse ait. Sed & hipposelinũ (quod olus atrum Romana uocatur lingua) eodem modo à magnitudine nuncupari uidetur astipulante Dioscoride. ἱππομανῆ Sophocles Aiacem nũcupat uelut μεγάλως μαινόμενον, id est insigniter furentem, ex ratione metaphorica, quando, uti nobilis canit poeta, Scilicet ante omneis furor est insignis equarum: Vel, ut præstruximus, quia ἵππος magnitudinem significat: nam ἱππογνώμονα dicũt, magnanimum, Hæc omnia Cælius. Vide Varinum in uoce ἱππομανῆ, & Erasmum in prouerbio ἱππομανεῖν. Pratum ἱππομανὲς, apud Sophoclem, herbosum, floridum, equis expetitum, uel herbis ualde luxurians. μαίνεσθαι enim luxuriari est, & abundare, ut in uoce ὑλομανεῖν: nostri dicunt **vergeilen**, Latini etiam syluescere in arboribus: de uitibus priuatim τραγᾶν, id est hircire dicunt, cum nimia alimenti copia luxuriant, ut exposui in Hirco H. a. ἱππόπορνος, magnus scortator, & nimio in mulieres amore insanus, ut Suidas ex Aristophane citat. ἱπποτυφία, nimius fastus. ἱππόκρημνα ῥήματα in Ranis Aristophanis legimus, sublimia & affectata uocabula intelligo, Horatius ampullas & sesquipedalia uerba uocat: Græci etiam ἁμαξιαῖα: Quin & alibi in eadem comœdia Aristophanes ἱπποβάμονα ῥήματα dixit. ¶ Hippocronia, nugæ, quasi dicas nimium antiqua & obsoleta, qualia sub Saturni regno fuerunt. Vide Cronippum in proprijs uirorum infra. Est & Neptuni cognomen Hippocronius, de quo infra dicam. Hippalectryon apud Aristophanem nonnullis dici uidetur de ingenti gallo: alijs de marino quodam animali. ἱπποβορονίμην, τὴν μεγάλην ἐνοχίαν, Hesychius et Varinus: sed uidetur dictio deprauata. ἱπποκέλευθος, ἱπποις κελεύων, ἢ ἱππεὺς, ἢ ὁ πολλὴν ὁδὸν πορευόμενος, Hesychius & Varinus. ¶ Ἵππων paroxytonum uiri nomen est, oxytonum uerò equile significat: hoc in Suidæ & Varini Lexicis non satis expressum est. Pollux libro nono ludum quendam describit, qui ἐν κοτύλῃ, & ἱππὰς, & κυβησίνδα dicatur. Is talis est: Puerorum aliquis manibus in tergum reductis consertisq́ pectinatim digitis, alterum genu innitentem manibusq́ oculos eius obnubentem circunfert. Accipitur sanè cotyla pro cauitate, ut hic uolam, id est cauum manus, uel quæ coniunctis mutuò digitis inter utramq́ manum interius sit cauitatem significet. ἱππάδα uerò hunc ludum dici apparet, quod qui circunfertur inequitare uideatur. κυβησίνδαν denicq́ quasi κυβιστίνδαν (nisi fortè ita legendũ sit) quòd cũ is qui gestat præ põdere inclinato sit dorso & capite, eiusq́ corporis habitum qui gestatur etiam imitari cogatur, τῶν κυβιστώντων, id est urinantium, uel aliter in caput se deuoluẽtium gestum exprimant. ἐν κοτύλῃ φέρῃ, id est In cotyla gestaris, suspicor dictum (inquit Erasmus) de ijs qui arbitrio alieno quò libitum esset, huc atq́ illuc ducerentur, aut ubi quis indulgentius fouerit. Tractum adagium à ludo puerili, &c. non aliud enim quàm recitata iam Pollucis uerba subiungit. Hippadas legimus sacrificia dicta Athenis quæ mitterent equites uocati, Cælius. Cæterum hippiades, statuæ mulierum equestres sunt, quales Amazonum: indocti quidam confundũt. ἱππάδας, θυσίας ἃς οἱ ἱππεῖς πέμπουσιν ἐν ταῖς πομπαῖς, Scholia in Equites Aristoph. ἱππὰς, census equitum, τίμημα μακρόν. τινὲς δὲ στολὴν ἱππικὴν, καὶ θυσίαν, ἣν τοῖς ἵπποις ἀπένεμον, Varinus. ἱππόγονον, ἱππόσπορα, Varinus: apud Hesychium ἱππόγονον legitur, non suo loco, sed post ἱππόπορνος. Hippacare, est celeriter animam ducere, ab equi halitu qui est supra modum acutus, Festus. ἵππευμα, equitatio, iter equestre. ἱππαστί aduerbium, in morem insidentis equo cruribus diuaricatis, ac si tu equitanter dicas. ἱππόθεν ἐκχύμενοι (apud Homerum puto) de militibus ex equo Durio prodeuntibus, Varinus. ἱππέαν, τὴν ἵππον, ἔνιοι δὲ τὴν τῶν τοξευτῶν, τὴν δὲ ἱππείων τριχῶν, Hesych. & Varinus. Hippione nomen medicamenti compositi aduersus podagram apud Aëtium, nescio unde dicti. ἱππεὺς, genus cometæ, quod iubas equinas (inquit Plinius 2.25.) imitatur, celerrimi motus, atq́ in orbem circa se euntes. ¶ Hippios pes in carmine dicitur, qui aliás epitritus. Hippia entea in Pindaro uasa intelligunt Phidonia, seu mensuras, quas Corinthi primum comperisse Phidonem tradunt: hippia autem dici, quoniam Argos unde fuit Phidon, nuncupetur hippion, Cælius. ὅσσοι δ' ἱππηλάσιον ἀριστεύουσιν ὁμίλοις, Oppianus. ἱππῶδες uocatur quod equo decorum & conueniens est, ut βλέμμα ἱππῶδες apud Pollucem. πωλικὸν παράδειγμα, alicubi legere memini: Idem puto quod apud Varinum legitur, πωλικὸν δεῖγμα (etsi δεῖγμα per υ. scribitur) φρύαγμα. πωλικὸς, γυναῖος, παιδικὸς, ut πωλικὸν σκίρτημα, Varinus. Est & πῶλος adiectiuum, ut πῶλος φύσις apud eundem. πωλικοῖς δείγμασι, τοῖς διὰ τῶν ἁρμάτων δείγμασι, Hesychius. ¶ ἱππομανία insanum studiũ in emendis & alendis equis quantolibet sumptu. Eodem sensu adiectiuum ἱππομανὴς, & uerbum ἱππομανεῖν proferuntur. Idem uitium Aristophanes ad icterum corporis morbum alludens, ἵππερον dixit composito ab amore equorum uocabulo. ἀλλ' ἵππερόν με κατέχει τῶν χρημάτων, Strepsiades conquerens de filio sumptuoso circa equos. Alludit autem ad naturam icteri etiam in uerbo κατέχει, nam ictericorum oculi bile perfunduntur, ut Scholia monent: quæ ἵππερον, ἱππικὸν δρῶντα καὶ νόσον ἱππικὴν interpretantur. In Lexicis Hesychij et Varini (quę innumeris deprauata locis habentur, non modo librariorum,

quod

quod tolerabilius eſt, ſed authorum etiam & illorum qui collegerunt tum inſcitia tum negligentia) diuerſis in locis legimus ἱππερος, ἱππηρος, ἱππιάφος, cum uno duntaxat modo ἱππαφος ſemper ſcribendum ſit. Apud Suidam ἱππαφος etiam adiectiue exponitur ὁ παῤ αὐτὸ ἵππους τὸ φορεῖν ἔχων, nec aliud quàm Ariſtophanis iam dictũ teſtimoniũ citatur, in quo certè ſubſtantiua hæc uox eſt. ἱπποβραχεῖς, οἱ φίλιπποι, Pollux. Hippoperas, quaſi equeſtres peras, bulgas interpretantur (bulgas Pompeius uocat, & uulgus etiam hodie apud Germanos et Gallos: ſunt autem ſacculi ſcortei ad ferenda numiſmata, aliaq́ neceſſaria: aliqui uulgas uocitant) quæ equis imponi uel ab ephippijs ſuſpendi ſolent, ſiue ſingulæ, ſiue binæ. M. Cato Cenſorius cantherio uehebatur, & hippoperis quidem impoſitis, ut ſecum utilia portaret: uno caballo contentus, & ne toto quidem, cum partem ſarcinæ ab utroq; latere dependentes occuparent, Seneca epiſtola 88. ἱππηλασία, uia qua currus agi poteſt, aut iumenta, iuriſconſulti actum appellant: legitur & cum adiectione uiæ, ἱππηλασίη ὁδὸς, apud poëtam quendam puto, citante Varino. ἱππήλατος, ἵππων ἐλαύνων, ἱππικός, φυγάς, ἱππηλάτητος, δύδρομος, πλατεῖα ὁδὸς καὶ λεῖα, εὐρύχωρος, καὶ ὁ μεμαλαγμένη, Heſych. Varinus etiam ἐψιλωμένον exponit, id eſt nudatum, uacuũ ſcilicet omnibus equitantium impedimentis & obſtaculis, ut ſaxorũ, fruticum, arborum, &c. ἱππόποις, τὸν τε ἵππον, καὶ τὸ τετράχηλον, ὃ τῆς ὄρνις τὸ εἶδος, λάκωνες, Heſych. ἱππόποις, καυλὸς, αὐλὰ, δῶμα, Idem & Varinus. ἱπποφορινὸς, gradarius, Lexicon Græcolatinum ſine authore. Memini alicubi legere ὑποκρέκειν de molli ingreſſu equi gradarij et tollutaris: quod uerbũ quidam in Lexico Græcolatino exponit reſonare, placidè pulſare fides in concinnanda ad numeros cithara, ex interprete Pindari. Videtur ſanè numeroſus etiam tollutarius equi greſſus.

¶ ἱππαπαῖ apud Ariſtophanem in Equitibus uox fictitia, ut admonent ſcholia, ad imitationem uocis ῥυππαπαῖ, quæ acclamatio nautica eſt: mentio enim illic fit de equis & hominibus hippagines naues ingreſſis. Aquilonem uentũ quòd frigore ſuo urat & excoriet etiam beſtias, uocamus Germanicè ſchind den hengſt: hoc eſt equorũ excoriatorẽ, ut Græci ἱππόδαρον. ¶ φίλιπποι, mœchi, Heſych. et Varinus. ἱππομανεῖς, οἱ φίλιπποι, Pollux. πλήξιππος, equos uerberans, bellicoſus: cognomen Pelopis apud Homerum Iliados ſecundo: q́ occiſo Myrtilo auriga ſuo, ipſe currum regere cœperit, &c. uide ſcholia in Homerum. Μετώπη (aliqui Metopen lacum, alij fluuiũ fuiſſe dicunt) ἐγέννησε Θήβην τῷ πλήξιππῳ, ἤγουν τῷ πλήσσοντι τοὺς ἵππους ἐν τοῖς δρόμοις, τῷ ἱππικῷ, τῷ πολεμικῷ, Scholia in ſextum idos Pindari Olympiorũ. Ἀμαζονίδων ὀλαμπίππων, id eſt equeſtrium, Orpheus. Sôcus filius fuit Hippaſi hippodami, id eſt rei equeſtris periti. Αἰχμιππαι, bellicoſi equites, Heſych. Ἀελλίππος, uelox, Suidas & Varinus. Cretici canes celeres, qui in uenatione equos comitabantur curſu, parippi dicti ſunt, Pollux. Ἄνιππος ὁδὸς, inequitabilis uia, id eſt equitationi inepta, apud Herodotũ. Ἄνιππος, carens equis, Varinus. Herodotus ſcribit Maſſagetas eſſe ἱππότας καὶ ἀνίππους, id eſt ex equis præliari & pedibus, Cæl. Ἀλλ' οὐ περιόψεταί μ' ὁ θεῖος Μεγακλέης ἄνιππον, Ariſtophanes in Nebulis, id eſt ἵππων ἐστερημένον. Ἐχέπωλος, habens equos, Suidas: equeſtris, alens equos, Heſych. ἱππόδετος, ligans equum, Lexicõ Græcolat. λευκόπωλος, epitheton Solis quòd candidis uehatur equis. ¶ Hippagines naues quibus equi uehuntur, quas Græci ἱππάγας dicunt, Feſtus. Ego non ἱππάγας, ſed ἱππηγοὺς uel ἱππαγωγοὺς legerim. Grapaldus in multitudinis numero hippagones dixit, ut agaſones, quod non probamus. Hippagogi nauigij Pollux etiam meminit, Hermolaus. Hippagines, uel, ut Liuius, hippagogæ naues, tranſportandis equis deſtinatæ, Bayfius. Hippagogas dici naues equis ſubuectandis deſtinatas, apud Herodotum hiſtoria ſexta duobus locis obſeruauimus, Cælius. Et alibi, Apud Pollucem libro primo inter equitum ſpecies recenſentur, hippotoxotæ, hypaſpiſtæ, ſceuophori, hippagogi & anippi, uidetur autem legendum amphippi uel hamippi, ut pluribus probat Cælius eodem in loco, (li. 21. cap. 30.) Stratiotides naues Thucydidi nuncupantur, quarum una eſt functio, uti pugnaturos ſubuectent pedites: uerum quia & equites, inde hippagogi eidem nuncupantur quoq;, Cælius. Græcis diſſimiles equitum fuêre ſpecies: nam quidam hippotoxotæ dicti, alij ſceuophori, &c. nonnulli hippagogi: multi amphippi, qui equis duobus merebant, Alexãder ab Alexandro 6. 22. Scoppa Grammaticus hippagium genere neutro lo pontone Italicè interpretatur. Sunt autem pontones naues, quibus in traijciendis amnibus loco pontium utimur: Cæſar tertio belli ciu. genus nauium Gallicarum eſſe ſcribit. ἱππαγωγὸς, τὰς ἵππους καὶ ἄνδρας ἀγούσας ναῦς, Suidas. Aliud eſt ὑπαγωγεύς, nempe inſtrumentum quo lapides expoliuntur, cuius meminit Pollux poſt Ariſtophanem in Auium comœdia, Hermol. Hippagum Salaminij inuenerunt, Plin. 7. 56. de nauticis inuentis ſcribens. Hermolaus tamen in caſtigationibus, Græci (inquit) non hippagum, ſed hypagũ ſcribunt. Hippophorbus, genus eſt tibię, quam Libyes Scenitæ inuenerunt: hac ad equorũ paſcua utuntur: materia eſt laurus detracto cortice: nam exempta medulla acutum reddit ſonum, & equorum celeritati conuenientem (ſi rectè uerto quod Græcè ſcribitur, καὶ τῷ ἵππων τῷ ὀξύτητι πεφωνημένον,) Pollux. ¶ ἱππάζειν, πιέζειν, Heſych. ſed rectius per ſimplex pi ſcribi arbitror. ἱπούμενος ταῖς συμφοραῖς, Ariſtophanes. ἱπούμενος, πιεζόμενος, ὑπὸ ἰπνοπῖλον ξύλον τοῖς μυσίν, Heſych. idem lignum ἰπὸς ab eo ſuperius dictum eſt: & ab Etymologo ἴπος per pi ſimplex, ad differentiam τοῦ ἵππος.

¶ Hippochœris uel hypochœris, oleris nomen apud Plinium, lib. 21. cap. 15. utroq; enim modo legi poſſe Hermolaus in caſtigationibus ſuis ſcribit. Verba Plinij ſunt, Vulgarium in cibo apud Aegyptios herbarum nomina, condrylla (melius chondrilla per iôta) hypochœris, & caucalis, anthriſcum, ſcandix, &c. nec alibi eius apud Plinium mentio. Theophraſtus de hiſt. plãt. 7. 7. inter olera numerat

intubum, aphacam, andryalam, hypochœrin (Gaza porcellam uertit) senecionem, & alia quæ intibum folio referunt. Et rursus eiusdem libri capite undecimo, quanquam & ὑποχοίριος ibi corruptè legitur. Cichoracea omnia (inquit) folio sunt annuo, ab radice foliata, &c. caulibus atque radicib. differũt. Deinde cum cichoream descripsisset, subiungit, Hypochœris læuior, & aspectu mitior, & dulcior est: (forte sonchus læuis, aut cõgener saltem) nec ut candralia, quæ omnino ingustabilis est, & in radice succum lacteum, acrem, eundemque copiosum habet: Hæc Theophrastus, nec alibi apud eum ulla andryalæ aut candraliæ mentio fit: proinde facile suspicor, librariorum inscitiam utrunque locum deprauasse, & chondrillam legendum: (Andryala in Theophrasto, condryala in Plinio, pro condrilla deprauatè legitur, Hermol.) nam & Plinius ut supra citaui chondrillam cum hypochœride coniungit: & alibi similiter ut Theophrastus lacteũ radicis succum (Theoph. uno uerbo ὀπὸν dixit) eumque copiosum & acrem ei attribuit. Hoc etiam ex Dioscoride & Galeno constat inter syluestres intubos chondrillam esse, quam duorum generum Dioscorides facit. In ramulis prioris gummi mastiches simillimum inueniri solet, tuberculo fabæ: Græci tuberculum siue grumum chondron appellant, inde chondrillæ nomen, ut ego quidem coniicio: nam Galenus per ch. scribit, Dioscorides per k. Plinius chondrillæ fabæ radicẽ tribuit, quod non intellexerit, ut puto, gummi tantum fabæ semini comparari. Galenus chondrillam amariorem sicciorémque paulò facit quàm intubus sit. Lemonium (inquit Plinius 25. 9.) succum lacteum mittit, eõcrescentem gummi modo, humidis locis: datur denarij pondus in uino cõtra serpentes. Hoc equidem cum Dioscoridis chondrilla idem esse cõiicio: nam & illa lacteũ succum gerit gummi modo concrescentem, & in uino contra uiperas datur. In pratis (à quibus limonio nomen) apud nos nascitur intubi syluestris genus, cubitale, aut longius, strigosum, floribus flauis, quod & hieracij generib. adnumerari potest. Est & aliud genus, longissimum in intubaceo genere, trium aut quatuor cubitorũ ferè proceritate, quod locis humidis, opacis, & montanis sæpe nascitur, flore (ni fallor) purpureo in pappos abeunte. Sunt & alia quædam limonia. Est & aphaca Theophrasti intubacei generis, amara, nec apta cibo: multũ diuersa à recentiorum Græcorũ aphaca quæ leguminũ generis censetur. Ad hanc digressionem nos inuitauit Hermolaus, qui apud Pliniũ 21. 15. nõ hypochœrin tantũ (nisi quis hypochœrida malit, quoniã rectus oxytonus est) quod nos probamus, & in Græcis codicibus Theophrasti sic scriptum inuenimus: sed hippochœrin uel hypochœrin legit, tanquam indifferenter utrunque probans, aut certe dubitans. Similis in scribendo diuersitas in alijs etiam aliquot plantarum nominibus accidit, ut hypoglosso, & hypophæsto: multi enim hippoglosson & hippophæston scribunt, cum neque magnitudo, neque aliud ad equũ pertinens eis attribuatur. Melius Galenus libro 8. de simplicibus ὑπόγλωσσον scribit, additâ causam nominis, quoniam summis corymbis subnascantur quædam lingulis similia. In hippophæsto & hippophaë, utro potius modo scribendum sit, certi nihil habeo. Apud Dioscoridem quidem hippophaës alijs nominibus hippophyes, hippophanes & hippion uocitari legimus, quæ omnia ab equo ducta sunt uocabula. Hippophæstũ quoque (inquit) alij hippophaës uocant. Et Plinius de utroque loquens, Debent (inquit) accommodatæ esse equorum naturæ, neque ex alijs causis nomen accepisse: quippe quædam animalium remedijs nascuntur, &c. Sed Marcellus Vergilius, Nihil nos mouet authoritas Plinij, inquit: nihil enim constituit dicens, Debent accommodatæ esse equorum naturæ, &c. nos nihil aliud hippon in his uocibus compositis quàm magnitudinem & in eo genere (cardui fullonij) grandius significari credimus, Hęc ille. Atqui hippophaës non grandem esse herbã, sed ἐπίγειον & χαμαίκαυλον, Theophrastus scribit. De hippice herba Plinio dicta, docui supra cap. sexto in Hippaces, id est casei equini mẽtione. Ἄγριππος oleaster: unde & prouerbium, ἀγριππίνης ἀγρίππου, Suidas. Δάμας ἱππείας, genus caricarum, quas Græci ischádas uocant, id est ficus aridas. Eupolis apud Varinũ. Hippion inter hippophaïs nomenclaturas est apud Dioscoridem. ¶ Hippoglosson, idem quod antirrhinon Dioscoridi. De propriè dicto hippoglosso uel hypoglosso potius, superius dictum est: Est & laurus Alexandrinæ cognomen apud Dioscoridem. Hippolapathum maius satiuo est, candidiusque ac spissius, Plin. Hippomanes idem quod apocynũ apud Dioscoridem, quod et Hermolaus obseruauit: est & inter capparis nomenclaturas apud eundem. Hippomanes herbæ genus est Hesiodo, quod & Seruius testatur, Hermo. Hippomanes, secundum Crateiam, planta est fructu cucumeris syluestris, folio nigriore, tanquam papaueris spinoso, Hæc Theocriti interpres: Plura uide supra in c. in mentione excrementorũ equi, inter significationes hippomanis. ¶ Fœniculum syluestre aliqui hippomarathrũ uocant, Plin. Et alibi, Neruosi cauliculi quibusdam, ut marathro, hippomarathro. Nomen huic à magnitudine contigisse superius indicaui. Strabo in Mauritania hippomarathri scapum duodecim cubitos longũ, & quatuor palmos crassum nasci scribit. Et quanquam tum hipposelino tũ hippomarathro ad equorũ dysuriam Hierocles hippiater utatur, utrũque tamen à magnitudine potius in suo genere, hoc fœniculi, illud apij, nominatũ dixerim. Theophrastus (inquit Nicandri interpres) hipposelinon in petrosis prouenire locis dicit, à magnitudine sic nuncupatũ, uel propter equorum stranguriam: Gaza equapiũ transtulit. Hipporizon in Hippiatricis Græcis nominatur ca. 15. miscetur aũt alijs quibusdam ad clysterem uteri equæ, promouendæ conceptionis causa. Hipparison, nisi mendum est, apud Dioscoridem inter uerbenacæ alterius nomenclaturas legitur. Ego uerbenacam alteram esse coniicio, quã uulgo Germani consolidam auream uocant: eam in cibo salubrem esse equis quibus ulceratum est dorsum supra dixi. ¶ Hippuris herba à caudæ uel setæ equinæ similitudine nomen tulit apud Græ-

cos

cos: Id Germani ad uerbum proferunt, roßschwantz/pferdschwantz/roßzwadel: & alijs nominibus katzenschwäntz/schaffthenw. Nomenclaturæ eius apud Dioscoridem Latinæ leguntur istæ, equina lis, equitium, equi uel equina salix, equisetum. Equisetum, hippuris à Græcis dicta, pilus est terræ, equinæ setæ similis, comis iunceis multis nigris, ut est equorũ cauda, Plin. Et alibi, Inuisa in pratis & equiselis est, à similitudine equinæ setæ. Anabasis herba eadem quæ hippuris et equina seta dicitur, Hermolaus. Hippuris Pomponio, Hippuriscus Stephano, insula maris mediterranei iuxta Cariã, cuius etiam Plinius meminit lib. 4. ca. 12. ab hippuri uel pisce, uel frutice, ut Hermolaus conijcit, appellata. Tradunt, inquit Plinius, iuxta arbores nasci, & scandentem eas dependere comis iunceis multis nigris: Hinc facile apparet cur ephedron & anabasis uocetur, quibus nominibus Plinius uerba iam citata, tanquam originis expositionem statim adiungit, ut superuacua sit Hermolai coniectura ephydron legi posse, quoniam in aquosis nascatur. Nec similitudinem tantum ad equi caudam hippuris habet, unde potissimum dicta uidetur: sed etiam cum uino trita, infusaq; in potu (ut in Hippiatricis Græcis legimus ca. 118.) equorum urinam prouocat, & dysuriam eliminat, ut uel ludendo quis dicat hippurin appellatam διὰ τὸ ἄγειν τὸν ἵππον εἰς τὸ οὐρεῖν. Ambrinas (anabasis forte) Græcis est cunicella herba, ea scilicet quæ cauda equina dicitur, Vetus glossographus in Auicennam. Potamogeton similis betæ folijs, &c. Castor hanc aliter nouerat, tenui folio uelut equinis setis, thyrso longo & leui, in aquosis nascentem, Plin. Σύμφυτον, ὃ καλοῦσιν ἵππουρον, θλάσας ἐκπίεζον τὸ χυλὸν εἰς κοτύλας β. &c. Hierocles ad orthopnœam equi. Ruellius siue aliam lectionem secutus, siue corruptũ hunc, ut apparet, locum suspicatus, ita transtulit: Hali, quod symphytum appellant, & equiseti succus expressus, qui heminas duas impleat. Sed forte legendum est, σύμφυτον ὃ καλοῦσι πετραῖον, &c. hoc enim ad thoracis & pulmonis uitia efficax esse constat. ¶ Hypopeston legebatur apud Pliniũ 27. 10. Hermolaus hypophæston legendum monet: potest & ab equo (inquit) uideri appellata hippophæston: utroque modo rectè scribitur à Græcis, Hæc ille. Ego hippophæston malim, cum & Plinius ab equo deriuet, & apud Dioscoridem, ut iam retuli paulò superius, plures ab equo nomenclaturæ ei tribuãtur: et hippophaes etiam cognata ei herba similiter ab equo composita uoce scribatur apud probatos authores, ut Dioscoridem & Hippocratem. Nam Galenus in glossis Hippocratis, quas ordine literarum tractat, in elemento iôta, ἱππόφεων herbam exponit, quæ non hippophaës tantum nominetur, sed etiam πόφεον & σύφεον ab Hippocrate: legendum est autẽ, nõ σύφεον sed φεῶν, ut inferius ab eo scribitur in Sigma, ubi per ypsilon aduersante literarum ordine scribi non potest. Diuersa tamen ab hac fuerit Dioscoridis stœbe. Similiter libro 21. ca. 15. ubi hypophes legebatur apud Plinium, Hermolaus hypophyes, aut etiam hippophyes reponit, ex Dioscoride (ut inquit) Galeno & Theophrasto: Ego apud illos aliter quàm hippophyes uoce ab equo composita legere non memini. Nam Theophrastus de hist. plan. 9. 15. Ex lactaria (inquit, interprete Gaza) hippophaës fit, idq; optimum apud Tegeam: quod & Plinius ex eo repetijt. Intelligo autem hic hippophais nomine, non sui generis herbam, sed succum siue liquorem ex lactaria collectũ, cui similis purgandi uis insit: nam et hippophais propriè dicti radix lacteo succo turget, qui inde eximitur, perinde ut ex thapsia, & ad purgationes accommodatur, Dioscoride teste. ¶ Democritus aglaophôtin herbam in marmoribus nascentem, uocat etiam hippophouada, quoniam equæ præcipuè caueant eam, Plin. Lapathum syluestre alij oxalidem appellãt, nostri rumicem, alij cantherinum, Plin. Sylvaticus linguam equi betonicam interpretatur: & hyoscyamum alio nomine dentem caballinum uel equinũ dici scribit. Trifolium caballinum in Italia plerique uulgò uocant, quod nostri stundkrut/sibengezyt/zigerkrut: & Fuchsius pro loto satiua pingit in libro qui solas stirpium imagines habet: in magno enim opere prius pro trifolio asphaltite pinxerat. Huius enim pascuis, ut Matthæolus scribit, equi delectantur. Quòd autem non sit cytisus, ut idem suspicatur, facile intelliget, qui nostra de cytiso scripta in Boue legerit. Mihi certe trifolium istud caballinum lotus syluestris Dioscoridis esse uidetur, fœnograeci uiribus prædita. Matthæolus andacocam (uel potius handacocham) Arabum, lotum syluestrem Dioscoridis esse contendit, & Aegyptiam: & reprehendit illos qui trifolium interpretantur: quod inde ei contigisse puto, quoniam caput Serapionis & Auicennæ de handacocha non totum perlegit, sed ab initio tantũ: nam si perlegisset, deprehendisset opinor quod ipse deprehendi, Arabes uno handacochæ nomine, quatuor diuersas herbas complexos, hoc est urbanam & syluestrem lotum, & Aegyptiacam lotum, & Dioscoridis trifolium longè à uulgari diuersum, odore bituminis insigne, ex quo laudatum illud ad articulorum neruorumq; dolores oleum fit, non ex syluestri loto ut ipse ait. Errant igitur, & Arabes qui diuersas herbas earumq; uires confundunt: & Matthæolus, qui unam tantum aut alteram ab eis lotum describi putat: & maximè, qui uulgari trifolio in odore & uiribus multum diuersis pro handacocha ad oleum iam dictum utuntur. Handachocha (inquit Bellunensis) est genus trifolij: quod plures emittit caules duorũ uel trium palmorum (dodrantum intelligo) altitudine, floribus citrinis odoriferis: planta Syris notissima, ex cuius floribus oleum parant experimento cognitum in uitijs neruorum. Hæc à Bellunensi scripta de Dioscoridis loto satiua intellexerim, quæ nimirum quod odoratior sit syluestri hortensi cultu dignata est. Quærendum an eadem sit herba, de qua Monachi in Mesuen nuper scripserunt, distinctione 11. cap. 328. his uerbis, Est & trifolium maximè odoratum, quod uulgò Romæ tribulum (quasi trifolium: Dioscorides quidem lotum satiuam etiam tribolion cognominari scribit, uel quisquis est qui nomenclaturas addidit) appellatur: quodq; copiosè mulieribus præcipuè, uenditur:

quoniam distillatur ad suffumigia & alia uaria odoramenta, nec aliter adhuc in usum medicum uenit. Hæc illi, quo autem à ueteribus nomine dicta sit, ignorare fatentur. ¶ Germani mentastrum uocant roßmüntz, id est mentam equinam: tussilaginem, ut & Latinè quidam recentiores, ungulam caballinam, roßhûb / (Marcellus empiricus herbam quæ Gallicè calliomarcus, Latinè equi ungula uocatur, commendat ad tussim:) oxyn Plinij, quod trifolium acidum dici potest, roßampffer / id est oxalidem equinam: maluam syluestrem maiorem, roßpappelen / id est maluam equinam. Phu, quam uulgo Valerianam uocitant, Germani dennmarc, haud scio an ab equo composito nomine: equum enim marcam appellabant, nostri nunc equam tantum.

¶ Fera quæ ab equo hippardium nominata est, capronas (χαίτην) gerit in summis armis: differt ab hippelapho, quod barbam ut ille non habet. Hæc similiter ut hippelaphus, tenuissimo iubæ ordine à capite ad summos armos crinescit. Gerit etiam cornua utrunque genus, excepta fœmina equicerui generis: & pedes habet bisulcos, Aristoteles. Hippelaphus ab equi & cerui similitudine dictus est, nec alius Volaterrano quàm tragelaphus uidetur: de quo plura dixi in Cerui & Hirci Philologia. Hippotigrin animal celebratum inuenias in Antonino Caracalla ex Dionis Nicæi historia, Cælius. Hippocameli nihil quàm nomen apud Ausonium reperitur. Sciurus, uocatur & campsiurus, & hippurus, Varinus & Hesychius. Hippocyon (si rectè legitur,) nomen Satyræ Varronis. ¶ ἱππάφιον, auis quædam uulpanseri similis, Hesychius & Varinus. Hippalectryon dici uidetur staturosus (magnus) gallus. Putant aliqui esse marinum animal, etiamsi in rerum id natura compertum quandoque abnuant philosophia imbuti plerique, Cælius. Aeschylus in suis tragœdijs hippalectryonem finxit, non animal naturale, sed insigne nauis, ut ipse exponit in Ranis Aristophanis, ubi cum Euripides eum reprehendens dixisset, ἤδη ποτ' ἐν μακρῷ χρόνῳ νυκτὸς διηγρύπνησα Τὸν ξουθὸν ἱππαλεκτρυόνα ζητῶν τίς ἐστιν ὄρνις. Aeschylus respondet, Σημεῖον ἐν ταῖς ναυσὶν ὦ 'μαθέστατ' ἐνεγέγραπτο. Euripides, εἶτ' ἐν τραγῳδίαις ἐχρῆν κἀλεκτρυόνα (aliâs ἀλεκτρυόνα) ποιῆσαι; Aeschylus, Σὺ δ' ὦ θεοῖσιν ἐχθρὲ, ποῖ' ἄττ' ἐστὶν ἅττ' ἐποίεις; Euripides, Οὐχ ἱππαλεκτρυόνας, μὰ Δί', οὐδὲ τραγελάφους ἅπερ σύ, Ἃν τοῖσι παραπετάσμασι τοῖς Μηδικοῖς γράφουσι. Hippalectryonem, ut in scholijs Aristophanis & apud Varinum & Hesychium legimus, aliqui magnum gallinaceum interpretãtur, ut gallinaceo simile genus Persicum sit: alij gallinaceum in uelis siue tapetibus Persicis pingi solitum: alij denique marinum animal: & licet philosophi hippalectryonem in rerum natura esse negarint, meo tamen tempore (inquit scholiastes) quidam in tale animal fortuitò è mari prodiens incidit, & à se occisum cum passim ostentasset, in sigillo suo & clypeo depingi curauit. Ἵππος, pipo auis, ut Gaza transfert ex Aristotele libro 9. de animalibus: alibi tamen in Græcis codicibus ἵππα legitur, & similiter à Gaza uertitur. Ἵππα, ὁ δρυοκολάπτης, id est picus auis, Hesychius statim ante ἵππαυσα. Ἱππεύς, auis quædam marina pulchra & elegans, Scholia Lycophronis. ἱππόκαμπος, auicula quædam, Hesychius & Varinus: Hippocampus quidem animalculum est marinum, ut inter aquatilia referam. Athenæus pullos gallinaceos à Græcis hippos, hoc est quasi equulos uocari scribit: credo, quia pulli propriè sunt equorum, Hermolaus. ¶ Ἵππος magnus piscis marinus, Hesych. & Varinus. Athenæus libro septimo dubitat an hippi pisces ijdem sint, quos Epicharmus ἱππίσκους cum epitheto λεῖος uocat, id est equuleos læues, nimirum sine squamis. Citat etiam uersus Numenij & Antiphanis Colophonij, qui hippos inter pisces numerãt. Hesychius etiã & Varinus hippidion genus piscis esse docent. Cancri quidam in Phœnice hippi uocantur, tantæ uelocitatis, ut consequi non sit, Plinius. Hippurus piscis apud Aristotelem, Gaza equiselem uertit: quo nomine Plinius hippurin herbam uocat. Ἵππουρος piscis ab Hicesio ἱππουρίς, Dorioni coryphæna uocatur. Est autem eius naturæ, uti Numenius docet, frequenter ut exiliat, & eam ob causam ἀρνευτής, id est urinator uocatur. Hinc fortassis & nomen sortitur quod equi instar subinde exiliat, ἀπὸ τοῦ ὀρούειν καὶ ὁρμᾶν ἵππου δίκην, non à cauda equina. Campas marinos equos (uocantur hodieque caualli marini Italis) Græci à flexu posteriorum partium hippocampos appellant, Varro. Hippopotamus, id est fluuiatilis equus, caput & uocem equi habet. In fluuio nomine Astræo, qui inter Berœam & Thessalonicam fluit, peculiare genus muscarum est, apibus simile tum magnitudine, tum bombi strepitu, uesparum colore, equiseles (hippuros Græcè legi conijcio) appellant indigenæ: eæ ad summam aquam uersantes à piscibus corripiuntur, &c. Gillius ex Aeliano. Ἱππομύρμηκες, formicæ equites, Gaza ex Aristotele, à magnitudine puto dictæ. In Sicilia formicæ quæ equites appellantur, non sunt, Aristoteles de hist. anim. 8. 28. nec alibi earum meminit. Λέγονται καὶ μύρμηκες ἱππεῖς, Hesychius. Scarabei genus uiride, dorsum habet nota quadam aureola sic illustre, ut Lunæ speciem exiguæ sustinere uideatur, quare non inuenustè à Cosentinis equus Lunæ nuncupatur, Thylesius. Muscæ quædam circa equorum capita obuolare solent, ex fimo (ni fallor) equino natæ: ut & scarabei genus illud quod nostrates uocant roßkäfer.

¶ Centauros (inquit Camerarius) equitationem primos usurpasse perhibent, saltem ut ex equis pugnarent: adque hanc accommodant fabulam monstrosæ formæ, qua illi à poëtis introducuntur, & quam Græcus uersus obscœnus expressit, Ἵππος φθέγγεται ἄνδρα, ἀνὴρ δ' (βροτὸς δ', ut habet Varinus in Centauris) ἐκπορδεῖται ἵππον. Pindarus elegantius, cum dixisset progenitos à Centauro filio Ixionis suscepto ex nube & è re nominato, qui commiscuisset sese cum equabus Magnesijs sub monte Pelio: æditam enim tum fuisse sobolem utrique parenti similem, supra quidẽ patri, infra matri, ἐκ δ' ἐγένοντο (inquit) στρατὸς θαυμαστὸς ἀμφοτέροις ὅμοιοι τοκεῦσι, τὰ ματρόθεν μὲν κάτω, τὰ δ' ὕπερθε πατρός. Hos

latrocinijs

latrocinijs aiunt deditos, cum tenerent loca montana & inaccessa in Thessalia, excurrisse in equis, & prædas egisse, cumque ante se abigerent armenta & greges, extimulantes scilicet quo celerius pergerent, exclamantes in agris & uicinorum opem implorantes, quibus sua eripiebantur, hippocẽtaurosque nominantes, uociferabantur. Hanc autem speciem præbebant illi raptores intuentibus à tergo, quæ postea pingi & effingi cœpta, dimidiati ad umbilicum hominis & parte posteriore equi. Eodem referunt & procreationis horum fabulam, & Ixionis parentis rotam, quibus in aëre, hoc est sub dio agitandi, & celeritas & gyri atque orbes designentur. Itaque nonnulli ἱπποκενταύρους ἐτυμολογοῦσι, λέγοντές τινες τὴν ἵππων ταχυτῆτι τοῖς ἀνέμοις ὁμοίαν: iuxta hoc, θέειν δ' ἀνέμοισιν ὁμοῖοι, Hucusque Camerarius. De Centauris fabulam quandam narrat Seruius tertio Georgicorum, quæ ueluti nugæ respuenda uidetur. Diodorus in quinto, Centauros nonulli uolunt in Peleo à Nymphis nutritos, postea equos subagitasse, ex quo eis Hippocentauros natos. Creditum, quod primi equitare ausi sint, ex eoque natam fabulã, ueluti equi essent hominisque natura, Hæc ille. Centauri ab Hercule domiti, inter labores eius numerantur. Vide Palæphatum ca. 2. Hippocentaurus, canis nomen apud Pollucem. Plutarchus in conuiuio sapientum, in domum Periandri allatum scribit à pastore infantem ex equa natum, cuius caput, collum & manus hominis essent, cætera equi: eiulatus infantium. Hoc inspecto Thales Periandro dixit, sibi quidem non uideri rem prodigiosam & ceu portentum à dijs immissam, quo seditiones & dissidia significarentur, ut Diocles iudicabat: sed rem esse naturalem, ideoque consulere se ut uel equisones non habeat, uel uxores eis tradat. Claudius Cæsar scribit hippocentaurum in Thessalia natum eodem die interijsse. Et nos principatu eius allatum illi ex Aegypto in melle uidimus, Plin. De Centauro sydere uide Higinum. Lapitharum & Centaurorum prælium Ouidius describit libro 12. Metam. Pugnare ex equo Thessalos inuenisse tradunt, qui Centauri appellati sunt, habitantes secundum Pelium montem, Plin. De Centauris & Ixione multa legimus apud Eustathium in primum Iliadis, æditionis Romanæ folio 102. & alia Homeri scholia in eundem locum: & Etymologicon in Hippocentauro: item Varinum in eadem uoce Chironis fabulam anagogicè exponentem: item in Onomastico nostro in Centauris, Hippocentauris, Chirone, Ixione, Cæneo & Lapithis: & Fr. Floridi Sabini Lectionum succisiuarum lib. 2. ca. 6. Homerus Centauros φῆρας uocat, quæ uox Latinis etiam in usu est, & feras significat: quod semiferi, & semihomines essent. Pirithous cum Hippodamiam Adrasti filiam uxorem duceret, Lapithas & Centauros tanquam affines uocauit. Centauri uero inebriati mulieribus quotquot aderant uim facere conabantur, itaque à Lapithis iratis interempti sunt, Scholia in Odysseæ phi. in mentione Eurytionis Centauri: alij aliter de Eurytione scribunt, ut ibidẽ ex Bacchylide citatur. Humano capiti ceruicem pictor equinam Iungere si uelit, Horatius de Arte. Hoc monstrum puto centaurus foret. ἱπποκένταυρος, ἱππόμορφος ἄνθρωπος, Hesych. Apud Plutarchum hippocentaurus dici uidetur pro equitatore præstantissimo & inexsuperabili. Ipse, inquit, se ait perniciter currere, illum autem uolare, se commodè in equo uehere, ἀλλὰ τί πρὸς ἱπποκένταυρον τοῦτον: quod est, sed quid ad hippocentaurum hunc? Cælius. Socrates apud Aristophanem, Nubes (inquit) mutantur in quam uoluerint formam, κἂν μὲν ἴδωσι κομήτην ἄγριόν τινα (παιδεραστὴν) τῶν λασίων τούτων, οἷόνπερ τὸν Ξενοφάντου, σκώπτουσαι τὴν μανίαν αὐτοῦ, κενταύροις ᾔκασαν αὐτάς. Addunt scholia Xenophãtis filium pæderastam & hirsuto corpore fuisse: sunt autem & Centauri inferna corporis parte, utpote equina, hirsuti: & ipsi quoque propter amoris insaniam aduersus Lapithas pugnarunt. Taurus partem hominis pudendam significat, & inde fortassis centaurus ut lastaurus, pro molli & libidinoso accipitur. Vide Κενταυρικῶς apud Suidam. Xenophon Grylli filius fertur celebrem canem habuisse, Hippocentaurum nomine, Pollux. De onocentauro supra dixi post Asini historiam. De Ocyrhoë Chironis filia in equam mutata, Ouidius lib. 2. Metamor. Italiam omnium principes inhabitasse feruntur Ausones indigenæ, seu autochthones. At uetustissimum fuisse Marin quendam nomine, cuius antica corporis humana prorsum uiderentur: postica uerò, equina omnino. Nam & nomen ipsum propemodum idem pollere, quod apud Græcos ἱππομιγὴς, id est equo immixtus. Videri autem potest equum inscendisse primus, & freno inhibuisse, atque argumento eiusmodi διφυὴς creditus: eundem quinetiam uixisse fabulantur annos centum ac tres & uiginti: ter item mortuum, reuixisse ter. Sed enim simile ueri mihi haud fit, in Varia historia inquit Aelianus libro 9. Nec desunt qui equitandi artem, id est τὴν ἱππικὴν, in Libya compertam primo tradant: Qua ex causa nuncupârit Pindarus in Pythijs Κυράναν εὔιππον: etiamsi ad id referunt alij, quòd ab Neptuno edocti sint Libyes currus iungere: quin & Pallada equestrem in Libya genitam, Cælius.

¶ In mari rerum, non solum animalium simulacra insunt, ut uuæ, gladij, &c. quo minus miremur equorum capita in tam paruis eminere cochleis, Plinius. Exeunt è mari belluæ quædam equorum capitibus, Plinius. Orsei Indi asperrimam uenantur feram monocerotem, reliquo corpore equo similem, capite ceruo, &c. Plinius. Nabim Aethiopes uocant collo similem equo, pedibus & crurib. boui, Plinius: hæc camelopardalis est, cuius historiam supra dedimus. Rhinocephalus ceruicem habet equinam cum uniuerso corpore: flammis quas ore expirat, homines perdũt, Physiologus author obscurus. Ego nullum huiusmodi animal in natura extare arbitror. Pausanias in Corinthiacis, in templo quodã Gabalis, effigiem esse scribit equi qui partes post pectus cetaceas habeat. Catoblepon bellua, de qua supra scripsi inter boues syluestres, iubam gerit equinam. Xenophon Lampsacenus author est in Oceano Scythico insulas esse, quarum Hippopodes indigenæ, humana usque ad uestigia

forma in equinos pedes desinunt, Solinus ca.22. Ab Istro septentrionem uersus habitant Germani, Sarmatæ, Getæ, &c. itẽ Neuri, & Hippopodes, qui ab alijs Zagari dicuntur, Eustathius in Dionysium. Coruda circa Indiam locus est, ubi bestiæ uisuntur Satyris similes, equina cauda, &c. Aelian. Satyris iuxta coxas enascuntur caudæ non multò minores equinis, Pausanias. Lamia pedes habet equinos, cętera capris conformia, Glossa in Esaiam. Anthus auis equorum hinnitus imitatur, Plin. &c. ut supra dixi ad finem capitis quarti.

¶ Aquilam Romanis legionibus C. Marius in secundo consulatu suo propriè dicauit. Erat & antea prima cũ quatuor alijs: lupi, minotauri, equi aprića singulos ordines anteibãt, Plin. Πωλία, χαλκοῦν τι πῆγμα. φέρει δ' ἐπὶ τῶν ὤμων τὰς τῶν λαβυρινθίων πώλας. λύο δ' ἐπὶ πεδόνος φασίν, Hesychius & Varin. Plutarchus in Nicia ait equi charactêrem alicuius fronti inustum apud antiquos seruitutis fuisse argumentum, Textor. De Cleosthenis Epidamnij & aurigæ eius, & currus & equorum imaginibus ab Agelada fabricatis, primis omnium, ut uidetur, in Olympia collocatis, superius dixi inter nomina equorum propria. Elephanti & equi maximorum imagines Poliphilus in Hypnerotomachia sua Italica depingit. C. Iul. Cæsar equi sui quem habebat pedibus propriè humanis, instar (id est signum) pro æde Veneris genitricis dedicauit, Suetonius. Anthologij libro 4. sectione 7. Philippi Macedonis epigramma in equi effigiem ex ære legimus huiusmodi: Ἴσθ' ὡς ὁ πῶλος χαλκοδαιδάλῳ τέχνῃ κορωνίδ' ἵσταται. θυμὸν γὰρ βλέπων ὑψαυχενίζει, καὶ διαναμαρμαίρει κορυφῆς ἰθείρας ὀξεῖαν τὸν δρόμον δοκέω, χαλινὸς ἄν τις ἀναστρέφοι ἐναρμόζει γένυν, κἀπικροτήσει, ὅσος πῶλος λύσεται, καὶ περ ἐλπίδας τάχ' ἐνθρωσμένος, τῇ τέχνῃ γὰρ ἱκανὸς. Hippiades statuæ mulierum equestres appellabantur, cuiusmodi fuisse uidentur Amazonum, quas mortalium primas equum scandere ausas Lysię oratori creditur, Hermolaus. Sunt qui hippades huiusmodi statuas per imperitiam pro hippiades nominẽt. Talis Clœliæ statua inter obsides Porsenæ posita dicitur, Grapaldus. Pollio Asinius ut fuit acris uehementię, sic quoqꝫ spectari monumenta sua uoluit, in ijs sunt Hippiades Stephani, &c. Plinius 36.5. Et rursus 34.6. Equestrium statuarum (inquit) origo perquam uetus est, cum fœminis etiam honore communicato. Clœliæ enim statua est equestris, et quæ sequuntur. Statuæ equestres etiam Clœliæ, Q. Marcio Tremulo, Domitiano, & alijs multis erectæ sunt, Textor. Equestres utiqꝫ statuæ Romanam celebrationem habent, orto sine dubio à Græcis exemplo. Sed illi celetas tantum dicabant in sacris uictores. Postea uerò & qui bigis uel quadrigis uicissent. Vnde & nostris currus in his qui triũphauissent. Serum hoc, & in his non nisi à diuo Augusto seiuges, sicut et Elephanti. Non uetus & bigarum celebratio in his qui prætura functi curru uecti essent per circum, Plin. 34.5. Aristodemus bigas cũ auriga fecit, Plinius. Pisicrates bigæ Pithò mulierem imposuit, Idem. Menogenes statuarius quadrigis spectatus est, Idem. Prælium equestre ad Trophonij oraculum Euthycrates Lysippi filius optime expressit: item quadrigas Medeæ complures, equum cum fiscinis, Plin. Fictiles quadrigæ Romæ erant in fastigio Iouis templi, quas faciendas locauerant Romani Veienti cuidam artis figlinæ prudenti, &c. ut in H. b. dicam inter Celeres equos. Constantinus cum urbem lustrans ad Traiani forum uenisset, singularem sub omni cœlo structuram, hærebat attonitus per giganteos contextus circumferens mentem. Omni itaqꝫ spe huiusmodi quicquã conandi (ædificandi) depulsa, Traiani equum solũ locatũ in atrij medio, qui ipsum principem uehit, imitari se uelle dicebat, & posse. Cui propè astans regalis Hormisda è Perside, respondit gestu gentili: Antè (inquit) imperator stabulum tale condi iubeto, si uales: equus, quem fabricare disponis, ita latè succedat, ut iste quem uidemus, Ammianus Marcellinus libro 16. Metellus Macedonicus fecit porticus quæ fuere circundatæ duabus ædibus sine inscriptione positis, quæ nunc Octauiæ porticibus ambiuntur: & hanc turmam statuarũ equestrium, quæ frontem ædium spectant, hodieqꝫ maximum ornamentum eius loci, ex Macedonia detulit. huius turmæ hanc causam referunt: Magnum Alexandrum impetrasse à Lysippo singulari talium authore operum, ut eorum equitum qui ex ipsius turma apud Granicum flumen ceciderant, expressa similitudine figurarum, faceret statuas, & ipsius quoqꝫ ijs interponeret, Velleius Paterculus. Equulos argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerunt, aufert, Cicero 6. Verr. De equis aureis uide in Volucri equo superius inter propria equorum nomina. Exquiliæ gemini sunt in urbe montes. In altero eorum sunt Diocletiani thermæ, & duo equi marmorei ingentes, cum uiris seminudis lora tenentibus, miro artificio insignes, quorum unus inscriptum Latinis literis habet, opus Praxitelis: alter, opus Phidiæ. Constat hos à Tyridate Armeniorum rege Romam delatos, quem Nero ut lautè exciperet, theatrum Pompeij unius diei opera totum inaurauit, Sipontinus. De equo ligneo, quo capta est Troia infra dicam inter prouerbia. Athenis in Acropoli Durius equus stabat, cum inscriptione, Chæredemus Euangeli filius Cœle (ἐκ Κοίλης) natus dicauit: erat autem is æneus factus ad similitudinem Iliaci, Scholia in Aues Aristophanis, unde Erasmus transcripsit in prouerbio Dureus equus. Quum apud Ephesum Macedo Alexander suam ipsius esset intuitus imaginem, pro uirili ab Apelle expressam, non satis pro picturæ dignitate laudauit. Forte uerò interim equo inducto, & ad pictum equum mire adhinniente, tanquam uerum planè ac spirantem: O rex (inquit Apelles) ὁ μὴν ἵππος ἔοικε σου γραφικώτερος εἶναι πολύ, id est, equus q̃; tu expressior multò est ac ueritati proximior, Cælius 13.38. ex libro 2. Variorum Aeliani, non procul ab initio: sed melius uir doctissimus Iustus Vulteius noster γραφικώτερον transtulit, meliore in discernendis picturis iudicio præditum: quæ & argutior sententia est, & uocabuli γραφικός uim rectè exprimit: simili enim terminatione ad aliarum

quoqꝫ

quoque artium peritos nominandos Græci utuntur, ut grammaticus, historicus. Sic Aristoteles in Physiognomonicis: καὶ τῶν ἄλλων ζώων ἐν ποδὶ ἕκαστον ὑπεσημαίνοντο ἐκ τῆς ἰδίας ὀρέξεως διώκοντες θηρᾶν, ἱππικοί τι ἐχινοι, καὶ κυνηγέται κύνες. Pilis equi in palpebra inferiore carent: propterea Apelli Ephesio qui equū quempiam pinxisset, reprehensionem attulisse ferunt. Alij non Apelli hoc accidisse, sed Niconi aiūt, cum tamen scientissimè cæteras equi partes pinxisset, Aelianus. Nicon, uel secundum aliquos Polygnostus pictor in Pœcile porticu equum cū depinxisset, pilos addidit inferioribus palpebris per ignorantiam, cum cætera omnia egregiè pinxisset, Tzetzes Chiliade 12. cap. 427. Phormis quidam ex Mænalo Arcadiæ in Siciliam migrauit ad Gelonem Dinomenis filium, apud quem & Hieronem postea eius fratrem, cum multa præclare in bellis gessisset, tantas sibi opes parauit, ut & Apollini Delphis donaria quædam consecrârit, & Olympiæ duos equos (ex ære) utrunque cum suo auriga: priorē equum cum uiro Dionysius Argiuus perfecit, alterum Simon Aegineta. Prior equus is est, cui ut Elienses ferunt insertum est hippomanes: & sanè uidetur magi alicuius arte in Phormidis honorem factum esse, quod circa equum contingit. Nam cum & magnitudine & forma inferior sit multis alijs equis qui intra sacrum illic lucum spectantur, & cauda insuper mutilata deformis, mirificè tamen ab equis maribus appetitur, qui non uerno solum sed quouis tempore (οὐ τῷ ἦρι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνὰ πᾶσαν ἐπ' αὐτὴν ὀργῶντες ἡμέραν, lego ὥραν) amore eius accensi, uel uinculis ruptis uel aliter ad eum accurrūt, &c. (ut supra cap. 3. in hippomanis mentione retuli) Pausanias Eliacorum primo. Eandem ex Pausania historiam transtulit Nicol. Leonicenus uariæ hist. 1. 64. Extant Simonis de re equestri scripta, à quo etiam æneus equus Athenis in Eleusinio positus est, & in basi cælata opera & facta ipsius, Xenophon. Audiuisti de prisco illo Simone, qui equitationis suæ modos & figuras in Eleusinio apud Athenięses sculpi curauit, Hierocles ad Bassum in Hippiatricis cap. 1. Cimonis (lego Simonis) equi ærei Athenis positi sunt, ueris ipsius equis quàm simillimi, Aelianus Variorum lib. 9. In Aegesta ciuitate Siciliæ Aemilius Censorinus crudelis tyrānus dona conferebat in illos qui noua tormentorum genera fabricassent. Cum autem Aruntius Paterculus equum æreum à se conflatum ei dono dedisset, ut sontes includeret, tyrannus tum primum iustus, muneris authorem primum iniecit, ut quod alijs excogitasset tormentum primus ipse experiretur, Plutarchus in Parallelis minoribus. Similem historiam de uacca ænea Perilli in Boue recitaui. De equuleo, alio tormenti genere, dictum est supra inter deriuata ab equo. Zenodorus artifex egregius, cum Mercurij statuam in ciuitate Galliæ Aruernis faceret, duo pocula Calamidis manu cælata, æmulatus est, ut uix ulla differentia esset artis, Plinius 34. 7. & mox sequenti capite, Praxitelis simulacrum habet & benignitas. Calamidis enim quadrigæ aurigam suum imposuit, ne melior in equorum effigie, defecisse in homine crederetur. Ipse Calamis & alias quadrigas bigasque fecit, equis semper sine æmulo expressis. Plinij uerborum, inquit Hermolaus, sensus talis est: Praxitelis haberi simulacrum benignitatis cognomine, quoniam benigni eius ingenij testis esset: utpote qui alieno, id est Calamidis quadrigæ, aurigam de suo imponere dedignatus non esset. Hic Calais, non Calamis dicitur Ouidio: Vendicat ut Calais laudem quos fecit equorum: nisi forte Calamis legendum est in eo uersu, Hæc Hermolaus. Alius fuit Calais frater Zethæ filius Boreæ. Polycleti discipulus Aristides quadrigas & bigas fecit, Plinius. Athenion Maronites in tabula pinxit agasonem cum equo, qua maximè inclaruit, Idem. Quinam in Olympijs uicerint equis, quorum etiam imagines uel statuæ positæ sunt, Pausanias enumerat toto secundo Eliacorum libro, unde nos quædam excerpsimus, partim iam dicta, partim dicenda. Statua Theagenis in luco Olympiæ facta est à Glaucia Aegineta: & iuxta currus æneus, & utrinque singuli celetes equi quibus insident pueri, monumenta super uictorijs Olympicis Hieronis Dinomenis, Pausanias Eliacorum 2. Et rursus, Equus celes, quo uicit Lycus Phidolas, super columna erectus uisitur. Cætera ex eodem libro huius argumenti, si quis curiosior est, plura sibi colliget. Apelles pinxit Clytum equo ad bellum festinantem, & ei galeam poscenti armigerum porrigentem. Est & equus eius, siue fuit, pictus in certamine, quod iudicium ad mutas quadrupedes prouocauit ab hominibus: Nanque ambitu æmulos præualere sentiens, singulorum picturas inductis equis ostendit: Apellis tantum equo adhinniuêre, idque postea semper illius experimentum artis ostentatur, Plin. Et rursus, Fecit & Neoptolemum ex equo aduersus Persas, Antigonum thoracatum cum equo incedentem. Peritiores artis præferunt omnibus eius operibus eundem regem sedentem in equo. Protogenis Rhodij tabularum palmam habet Ialysus: Est in ea canis mirè factus, ut quem pariter casus & ars pinxerit. Non iudicabat se exprimere in eo spumam anhelantis posse, &c. absterserat sæpius mutaueratque penicillum, nullo modo sibi approbans. Postremò iratus arti quòd intelligeretur, spongiam impegit inuiso loco tabulæ, & illa reposuit ablatos colores, qualiter cura optauerat, fecitque in pictura fortuna naturam. Hoc exemplo similis & Nealcem successus in spuma equi similiter spongia impacta secutus dicitur, cum pingeret poppyzonta retinentem equum, Plin. Ab equo uidētur Germanis ueteribus deducta nomina cōplura, ut Chonodomarius & Suomarius Alemannorū reges, apud Ammianum Marcellinū lib. 16. & Vadomarius lib. 14. Itē Othmarus, & similia nomina in arus uel arius, cuiusmodi plura, puto, inter nomina principū ueterū Germanorū reperias in Stumpfij nostri Chronicis. Plurima Græci propria hominum & locorum nomina ab equo deriuata etiā composita habent, quorum omnium historias si hic adijcerem, nimius sanè & intempestiuus labor foret: quamobrem sat fuerit ipsa tantum nomina breuiter attigisse: nam qui de singulis copiosius cognoscere uolent, apud autho

res inquirent, qui uel hominum gesta & historias, uel Geographicos libros æddiderunt. Nos etiam in Onomastico permulta ab hippos deriuata aut composita nomina propria uno in loco dedimus hominum locorumque: & in Bibliotheca scriptorum. Græci quidem compositis deductisque ab equo nominibus propria hominum nomina formare plurimum delectati sunt, & plurimum hac in parte luxuriati, ut singulis mox enumerandis apparebit. Existimabant enim nescio quid dignitatis equestris nobilitatisque equi uocabulo conferri. Hinc est quod in Aristophanis Nebulis legimus, Strepsiadem cum uxore de nomine filio imponendo contendisse: & cum illa Xanthippum aut Charippiden uocari uellet: Strepsiades uerò aut sui nomine Pheidoniden, conuenisse tandem ut ueluti coniunctis nominibus Pheidippides nominaretur. Apud Latinos uix unum aut alterum simile reperio: qualia sunt apud Varronem de re rust. Equitius & Equiculus. Apud Vergilium Aene. 9. penultima per o. scribitur. Continuò Quercens & pulcher Equicolus armis. Commodius Equiculus uir fortissimus & patre militari natus Varroni memoratur. ¶ Ex proprijs uocabulis Græcis proponam primum hominum propria, & uirorum prius quàm mulierum: deinde locorum & populorum, seruato ferè literarum ordine in singulis. ¶ Hippalcus, Hippodamiæ & Pelopis filius. Hippalmus apud Q. Calabrum. Hippammon apud Pollucem, per mi duplex scribendum. ἀνδρὶ μὲν ἱππάμμων ὄνομ᾽ ἦν, in uersu heroico. Hippagoras. Hipparchus: quo nomine plures apud Suidam recensentur. ἱππάρχου ἑρμαῖ, dicebantur columnæ quædam ab Hipparcho erectæ, inscriptis elegijs, quorum scopus erat meliores reddere lectores. Hipparchi murus, τὸ ἱππάρχου τειχίον: Hipparchus Pisistrati filius iuxta Academiam murum ædificauit, maximo Atheniẽsium sumptu, quem illos facere coegit: unde prouerbium dictum de rebus sumptuosis in usum uenit, Suid. Hipparchus Colargeus primus ostraco damnatus, Plutarchus in uita Niciæ. ἱππαρχίων ἄφωνος, prouerbium apud Suidam: citharœdus hic fuit: & cum certare deberet aduersus Rufinum citharœdum, obmutuit. Hipparchides, apud Aristophanem. Hipparinus nobilis Syracusanus Dionis pater, Dionysij socer & collega, apud Plutarchum in uita Dionis. Diõ Hipparini, Syracusanus, philosophus Platonicus, Dionysij uxoris Aristomaches frater &c. Suidas. Hippasus Metapontinus. Hippasus in Corinthiacis Pausaniæ. Sôcus Hippasi hippodami, id est rei equestris periti filius, Homerus Iliad. λ. De Leucippe & filio eius Hippaso, quẽ ipsa & sorores per insaniam laniatum ederunt, scribit Plutarchus in Græcanicis quæstionibus 37. Hippasides apud Q. Calabrum. Hippias, plures huius nominis uide apud Suidam, &c. In Hippiæ mimi nuptijs Antonius, ut in eius uita refert Plutarchus, per totam noctem bibit. Hippiothon, ἱππιόθων, Cerenônis filius, quæ illum ex Neptuno susceptum clam exposuit: unde repertum equa nutriuit, Etymologus: Vide ne idem sit, qui Hippothoon infra, & ipse Neptuni filius. Hippon, ἵππων, paroxytonum, nomen uiri est: oxytonum enim equile significat. Hippon tyrannus capitur, Plutarchus in uita Timoleontis. Hermogenis Lycij nobilissimi cursoris Hippos cognominati mentio fit secundo Eliacorum Pausaniæ: uicit autem octies in tribus Olympiadibus. Hippobotæ aristocratiam in Chalcide Eubœæ ciuitate, Aristotele teste, aliquando tenuerunt, Strabo lib. 10. Hos ex Chalcidensibus exactos Plutarchus memorat in uita Periclis. Hippobotus philosophus quidam, Suidas. Hippocles. Hippoclides: ὄντα ἀκροχόλως τὸ τῆς γυναικὸς μόριον λειοφάγως ἔσπευ, Hesychius & Varinus. Non est curæ Hippoclidi, οὐ φροντὶς ἱπποκλείδῃ, Erasmus in prouerbijs. Hippoclidis philosophi meminit Valerius Max. 1. 6. Hippocoon cum liberis ab Hercule interfectus est. Hippocoontis Hyrtacidæ, Vergilius. ἱπποκόρος, ἥρως, Hesychius & Varinus. Vide paulò post in Hippomene. Hippocrates multi fuerunt: medici quidem huius nominis septem, Coi omnes, à Suida enumerantur. Hippocrates Syracusanorum dux fœdera uiolat, & Syracusas capit, apud Plutarchum in uita Marcelli. Hippocrates Mathematicus mercaturam exercuit, Plutarchus in uita Solonis. Hippodami cuiusdam mentio fit in Equitibus Aristophanis. Hunc aiunt Milesium fuisse Euryboontis filium: habitasse autem Piræum, & illum (uel domum quam in Piræo habebat) Atheniensibus distribuisse, & in honore apud eos fuisse, meteorologum cognomine. Sunt qui eum de uoracitate notent: ὅστις δ᾽ ἦν καὶ ὁ μετεωρολέσχης εἰς σιτευτικὸς μελλῶν ἦν, Hesychius & Varin. Hippodamia dictũ est forum in Piræo, ab Hippodamo Milesio architecto, qui Piræum Athenis ædificauit, Suid. Hippodamus quidam apud Homerũ etiam πλήξιππος cognominatur, hoc est equestris & bellicosus. Hippodamantium uinum Hesychius & Plinius inter transmarina celebrat, nescio à quo loco dictum. Hippoderus in Onomastico. Hippodotes apud Gyraldum de dijs. Hippodromus sophista apud Cælium. Hippolochus, Bellerophontis filius & Glauci pater, Homero: & alius Antimachi Troiani filius, Eidem. Hippolochus Macedo, Athenæus. Hippolytus filius fuit Thesei & Hippolytes Amazonum reginæ (Antiopæ secundum alios, Plutarchus in Theseo) quam Hercules uictam Theseo uxorem tradidit. Hic cum currum iuxta mare agitaret, apparentibus phocis equi territi currum ruperunt, & Hippolytum discerpserunt: qui exitus eius nomini tanquam omini infœlici respondit. Vide Onomasticon, & Plutarchum in Parallelis minoribus, & prouerbium Hippolytum imitabor, cuius etiam Suidas meminit. Idem nominis omen in Hippolyto nostræ religionis euentũ habuit. Is enim in Ostijs Tyberinis martyr (sub Decio Cæsare & Valeriano præfecto) ab equis dilaceratus est: & membra inde collecta Romam translata. Huius mortem describens Prudentius, de iudice Romano hos uersus reliquit: Ille supinata residens ceruice, Quis, inquit, Dicitur? affirmant dicier Hippolytum. Ergo sit Hippolytus, quatiat turbetque iugales, Intereatque feris dilaceratus equis. Sed de Hippolyto Thesei leges etiam

etiam Cælij scripta 11.24. ubi cœlestem quoq; heniochum non alium putari scribit. Idem alibi meminit Hippolyti apud Trœzenios sacerdotis. Hippolytus in cœlo auriga, & honores eius apud Trœzenios, Pausanias in Corinthiacis. Hippolyti Theſidæ historiam lege infra in H.h. in mentione Dianæ ex Aeneidos septimo. Antiphilus pinxit Hippolytum tauro emisso expauescentem, Plin. Hippolyto Sicyonio (inquit Plutarchus in uita Numæ) fingunt, quoties ex Sicyone Cirrham adnauigasset, oraculum Pythiam reddidisse, ueluti deo sentiente & promere gaudente huiusmodi heroicum: Hippolyti rursus charum caput æquora findit. Hippomachus aliptes literarum doctor, Plutarch. in uita Dionis. Alterius cuiusdam tibicinis meminit Aelianus in Varijs libro 14. hic cum discipulus eius aberraret inter canendum tibiam, percussit eum bacculo dicens: Perperam cecinisti: nam alioquin hi tibi nō applauderent. Idem lib. 2. eiusdem operis de Hippomacho pugile siue athletices magistro scribit. Hippomachus Eliensis, et alter ex Caria Thracię apud Suid. Hippomedō Agesilai filius bellicis operibus insignis, apud Plutarchum in uita Agidis: item uiri nomen apud Statiū lib. 8. Theb. Hippomenes, ut scribit Ouidius, Limonen filiam in adulterio deprehensam equo famelico præbuit deuorandam. Verba eius sunt hæc, in Ibin, Solaq; Limone pœnam ne senserit illam, Et tua dente fero uiscera carpat equus. Vnde facta parœmia, quam ex Diogeniano auocat Erasmus, Magis impius Hippomene, Textor. Hippomenes filiam suam uitiatam equo uorandam obiecit, &c. unde & locus dictus est ἵππος καὶ κόρη, Suidas: hinc forte est etiam quod apud Hesychium legimus ἱππομόεως, ἄρωρος. Hipponax Ephesius Iambographus. Hipponacteum præconium, uide inter prouerbia Erasmi. Hipponicus, in Aeliani Varijs. Cratinus Hipponicum propter ruffum colorem Scythicum nominauit. Scythicum enim lignum est, ᾧ ξανθίζονται αἱ γυναῖκες καὶ βάπτουσι τὰ ἔρια, id est quo mulieres lanas tingunt, & flauo colore inficiūt: nisi ξανθίζονται passiuè accipias, ut ipsæ se, id est capillos suos hoc ligno inficiant, Varinus in uoce Cratinus: sed mutilus apud eum locus est. Hipponici cuiusdam Herodotus meminit. Hipponicus Atheniensis ab Alcibiade pugno percussus, Plutarch. in uita Alcibiadis. Hipponus, ἵππονος, filius Megapenthis, nepos autem Prœti, Scholiastes Pindari. Hipponus, qui postea Bellerophon, Cælius ex Scholijs in Homerum. Videtur sanè dictio hæc composita, & significare magnanimum, ut ἱππογνώμων. Hippophatus, Gyraldus de dijs. Hippostratus, Ibidem: uide Hippothous. Hippores & Hippotades, id est Hippotis filius, Ibidem. Hippotes, uiri nomen, Suidæ in Μιλησίων: Aeoli pater, &c. Cæl. Hippothoon, ἱπποθόων, filius Neptuni, à quo Hippothoontis tribus dicta, Suidas. Herôum eius, id est templum in quo colebatur, Hippothoontium dicebatur, Hesychius & Varin. Vide ne idem sit Hippiothon supra dictus, & ipse Neptuni filius. ἱππόθοος, Suidas. Hippothous, Strabo. Hippothous & Hippostratus ex procis Hippodamiæ.

¶Agrippa, uiri nomē apud Latinos, nō ab equo, sed ægro partu. Ἄγριππος quidē Græcis oleaster est. Alcippus in Amatorijs Plutarchi. Anaxippus. Anthippus, Pollux 1.10. Archippus poëta. Argyrippus adolescens in Asinaria Plauti. Aristippus, Aelian. lib. 9. Variorū. Callippus philosophus Atheniensis, Suidas. C. Tiberius Augusti successor Callippides per iocum uocatus est, quem cursitare, ac ne cubiti quidem mensura progredi, prouerbio Græco notatum est. Nam & Tiberius quamuis prouincias & exercitus reuisurum se sæpe pronunciasset, & prope quotannis profectionem præpararet, uehiculis comprehensis, commeatibus per municipia & colonias dispositis, ad extremum uota pro itu & reditu suo suscipi passus, in urbe tamē se continebat, Sueton. Callippides olim (inquit Erasmus) prouerbio dicebatur, qui in moliendis negocijs, cum multa se facturum minaretur, nihil tamen conficeret: aut quemadmodum ait Terentius, qui sedulò mouens sese nihil promoueret. M. Tullius ad Atticum lib. 13. Varro mihi denunciauerat magnam sanè & grauem προσφώνησιν. Bienniū præterijt, cum ille Callippides assiduo cursu nullum cubitum processerit. Quis hic fuerit Callippides, inquit Erasmus, non satis perspicuum est, nisi quod haud dissimile ueri uidetur accipiendum esse de Callippide tragœdiarū histrione celebri & multi nominis apud Græcos, cuius meminit Plutarchus in apophthegmatis Laconicis. Hic Agesilaum regem aliquando obuium, non salutatus ab eo interrogauit: Non agnoscis me rex, nec qui sim audisti? Tum Agesilaus hominem contemplatus, ἀλλ' ἦ τύ ἐσσι Καλλιππίδας ὁ δεικηλίκτας; hoc est, An nō tu es Callippides ille dicelicta? sic Lacedęmonij mimos appellant. Mihi quidem hoc Agesilai dictum prouerbiali sensu torqueri posse uidetur, in homines ostentatores & laudis auidos, quorum multi se suaq; non ab omnibus nosci mirātur: Vt alius quidam Callippides ille fuerit, cuius nomen de ijs usurpatur, qui cum multa promittant, nihil promouent. Aliqui Calippidem per l. simplex scribunt, alij callipidem per p. simplex, utriq; imperite. Ξάνθιππον ἢ Χάριππον ἢ Καλλιππίδην, Aristophanes in Nebulis. Charippus, Aristoph. in Nebulis, ut iam citaui. Memini & Χαίριππον per diphthongum alicubi legere, ut apud Iuuenalem Sat. 8. Οἴη filia Cephali, uxor Charippi, Suidas in Οἰήν. Chrysippus & Argyrippus ab ornatu equorum nominati uidētur. Chrysippus Pelopis ex Hippodamia filius: & alius philosophus Stoicus. Chrysippus etiam inter Solis filios numeratur in Olympijs Pindari Carmine 7. in Scholijs. Cirrhippum ab equis & cirrho colore dici puto, Cælius. Cratippus uir clarus & canibus alendis deditus, Galenus lib. 2. de antidotis. Cronippus apud Aristophanem, Σὺ δ' ὦ κρόνιππος, uidetur quidem nomen proprium: sed Suidas & Varinus exponunt μέγαν λῆρον, id est magnas nugas, ut & Cælius: ego potius magnum nugatorem dixerim. Vel ὑβριστήν, τρυφητήν, πόρνον, Iidem. Hippos in compositione auget: cronia uero, id est Saturnia, obsoleta & nugalia dicuntur: hinc & composita uox inuersa ἱπποκρόνια, cuius mentionem supra

feci. Damasippus, apud Iuuenalem & Macrobium. Dioxippus apud Plinium & Aelianum in Varijs libro 12. Drasippidas nomen fictum in Vespis Aristophanis. Ephippus, uiri proprium, Suid. & poëtæ apud Macrobium. Euippus filius Megarei regis Megarensium, Pausanias in Atticis. Euripides cũ per p. simplex scribaẽ, non uidetur ab equo compositũ esse nomen, etsi antepenultima producaẽ, ut in illo Ionis, χαῖρε μελαμπέπλοις ἐυεπτίδ ἐν γυναίων τοκείας. Etymologus Euripiden ait ab Euripo dictum esse, quòd in Euripo natus feratur. Glaucippus, apud Macrobium. Gylippus, nomen Lacedæmonium, Varin. Hermippus philosophus, uide Suidam. Lahippus, statuarius apud Plinium. Leucippus Oenomai filius, Pausaniæ in Arcadicis: & philosophi nomen Aristoteli li. 1. de hist. animal. & canis apud recentiorem quendam: apud Pindarum Proserpinæ epitheton, ut infra dicã. Lysippus, Plinio nobilis sculptor: item poëta comicus: uide Onomasticon. Melanippus, uir Thebanus in bello fortissimus, qui Tydeum occidit, &c. Pausan. in Bœoticis. Melanippi & Charitonis historiam describit Aelianus libro 2. Variorum. Menippus, Suid. Nicippus. Nothippus poëta opsophagus apud Athenæum. Phænippus quidam turpis & libidinosæ uitæ homo fuisse fertur, Tisamenus uerò peregrinus & mastigias, unde Tisamenophænippos huiusmodi homines Aristophanes in Acharnensibus dixit. Pheidippides Strepsiadis apud Aristophanem filius, ut supra dixi. Pheidippidis Atheniensis tabellarij meminit Herod. li. 6. Philippus. Hesychius philippos etiam mœchos interpretatur. Philippides & Philippion, Suid. Philippicus, qui & Bardónes, Iustinianum regem occidit, &c. Suid. Posidippus, ποιητής κωμικός. Samippus uiri nomẽ in Nauigio Luciani. Stratippus, in Equitibus Aristophanis. Taraxippus Glaucus in Isthmo fuit, quem equi peremerunt. Taraxippum etiam nuncupari inuenio heroũm Myrtilo à Pelope structum, in quo & rem diuinam illi obierit, ut perpetratæ cædis iram leniret. Nominis ratio est, quòd in eo loco Myrtili arte iniectus sit Oenomai equis terror. Sunt qui ab Oenomao id solitum peragi, fabulentur. Quidam inibi in fossa aliqua à Pelope, sibi ab Amphione tradita Thebano: quibus non Oenomai modo exterriti sint, uerum exterreantur omnes illac transeuntes equi. Fuisse uerò Aegyptij putant Magicæ peritum Amphiona: propterea petras illi in Thebarum mœnibus sustruendis uisas obtemperare, sicuti Orpheo ratione eadem feræ obediuerunt, Cæl. Vide plura apud Pausaniam Eliacorum secundo. Epigrammatum Græcorum lib. 1. sectione 45. Augeas dicit duodecimam boum suorum partem esse ταραξίππειον περ' ὄρων. Cleon in Equitibus Aristophanis ταραξιππόστρατος cognominatur, quòd ordinem equestrem perturbaret. Telesippus filius Hippocratis, Varin. Xanthippus pater Periclis, Varin. Hoc nomen à flauo equi colore inditum apparet, ut cirrhippus à giluo, Leucippus ab albo, Melanippus à nigro. Zeuxippus, dux Lacedæmonius, Xenophon de rebus Græcorum.

¶ Mulierum nomina. Hipparchia uxor Cratetis Cynici, &c. uide Suidam. Hippe meretrix Athenæo libro 13. Theodotum quendam fœno præfectum regis Ptolemæi amatorem habuit, & cum in comessatione aliquando apud regem uinum copiosius infundi peteret, uehementer enim sitire se: Meritò, inquit rex: plurimum enim fœni deuorasti. Argutè quidem, cum & ipsa Hippe, id est equa uocaretur, & Theodoti cui commissum erat fœnum opes consumpsisset. Hippe Chironis Centauri filia in equam mutata, ut supra in equo sydere dixi: uide Onomasticõ. Hippe & Aegle uxores Thesei, Hesiodo teste, Athenæus libro 13. Hippe filia Danai, à qua hippion Argos dictum, Hesychius & Varin. Hippia, ἱππία, Arsinoẽ uxor Philadelphi, Hesych. Spartana uirtus apud Leuctra attrita corruit, infesto numine, si credimus, ob scelus admissum in Scedasi puellas, Molpiam & Hippo, uti à Pausania (in Arcadicis) relatum scio, etiamsi ex Plutarcho alibi Miletiam scripsimus, Cælius. Plura uide apud eundem libro 5. ca. 8. Ex Fuluio quodam & equa Hippo puella nata fertur, Cælius ex Plutarcho. Celebratur Athenis quoq; fœmina Hippo, ut est apud Valerium Maximum. Hippo uel Hippona dea infra dicetur. ¶ Hippodamia, ἱπποδάμεια, quæ & Briseis: & Veneris cognomen, Hesych. Hippodamiæ Pelopis & Myrtili fabulam, uide in Scholijs Homeri in Iliadis A. & in Onomastico. Hippodamia Pelopi peperit sex filios, ut Pindarus scribit, Atreum, Thyesten, Pittheum, Alcathũn, Phlisthenem (pro quo alij Hippalcum numerant) & Dían aut Chrysippum, Varin. Hippolyte Amazonum regina, Hippolyti ex Theseo mater, ut supra dixi: Vide Onomasticon, ubi etiam Hippolytes Acasti uxoris mentio fit. ¶ Aenippe, Eudori filia, ex Aeneo marito Cyzicum regem Dolopum peperit, Orpheus in Argonauticis. Alcippe Martis filia, Pausanias in Atticis. Alcippe elephantum peperit, quod inter ostenta est, Plin. Astræus Neptuni filius Alcippen sororem imprudẽs compressit, &c. Plutarchus de fluuijs in historia Caici. Anippe filia Nili Busiridem ex Neptuno peperit, Plutarchus in Parallelis minoribus. Archippa uxor Themistoclis ex tribu Alopecia, Plutarchus. Archippen meretricem à Sophocle iam sene amatam apud Athenæum legimus libro 13. Aristippe, uide Leucippe. Chrysippes quæ Hydaspen patrem amauit, historia legitur apud Plutarchũ initio libri de fluuijs. Cydippen fecit Protogenes Rhodius, Plin. Cydippe Ochimi filia ex Cercapho Solis filio peperit Camirum, Lindum & Ialysum, Scholiastes in Olympia Pindari Carmine 7. Fuit et alia Cydippe Cleobis & Bitonis mater, apud Stobæum in Sermone de morte. Euexippe, filia Scedasi Bœotij, Cælius. Eurippe, mulieris nomen in epistolis Theophylacti. Heurippa, Dianæ cognomen, Cæl. Leucippides, duæ quædam uirgines fuerunt. πωλία, χαλινῶν τι πῆγμα: φέρει δὲ ἀπὸ τῶν ὤμων τὰς τῶν λευκιππίδων πώλας. δύο δὲ ταύτας παρθένους φασί, Hesychius & Varinus. Stephanus Leucippidas, id est Leucippi filias nominat Phœben & Elairã, ex Aphidnis ciuitate Laconica ortas: has à Castore & Pol

luce

luce raptas legimus. Leucippe ex Vulcano Aegyptum peperit, Plutarchus de fluuijs in Nilo. Leucippe, Aristippe & Alcithoë sorores, Minyades cognominatæ, cum Bacchi choream contemnerent, in furorem conuersæ, Leucippæ filium tenerum adhuc discerpserunt, hinnulum esse putantes, & postea in aues mutatæ sunt, una cornicis, altera uespertilionis, tertia noctuæ forma assumpta, Aelianus libro 3. Variorum. Plutarchus in Græcanicis quæstione 37. laceratum istum Leucippes filiũ, Hippasum nominatum meminit. Lysippe mater Teuthrantis Mysorum regis, Plutarchus de fluuijs in Caico. Lysippe, filia Prœti, cum cæteris sororibus à Iunone in uaccam mutata. Menalippe apud Homerum. Xanthippe Socratis uxor. Zeuxippe, mater Priami, Varin.

¶ Locorum & populorum nomina. A Nare amne usq; ad Equiculos tenent Sabini, Cato Orig. Equestris & Rauriaca Coloniæ Plinio 4. 17. inter Galliæ populos numerantur. Ptolemæus Equestrem Sequanorum in Gallia Belgica ciuitatem facit. Equestres, ut Antoninus in Itinerario apertè scribit, sunt citra Iuram iuxta lacum Lemannum, à quo distant 20. M. p. Quare conijcitur esse Neuidunum, sicut & liber prouinciarum meminit Neuiduni Equestrium, quæ ciuitas hodie uocatur Neuis, uulgo Neau. Sed cum Antoninus Equestres prius commemorat ac deinde lacum Lausunũ (qui idem est Lemanno) uidetur hæc urbs citra lacum fuisse, ut forte sit illa quæ hodie Dunoy uocatur, quæ uox nomini Neuiduni non malè respondet, &c. Hæc Sebast. Munsterus in castigationibus circa finem operis de Rhætia Alpina. Videri sanè potest Neuidunum duplex fuisse, ut alterum differentiæ causa Neuidunum Equestrium dictũ sit. ¶ Equus nomine mons Troiæ imminet, per quem illa facile capta fertur, unde equi Troiani fabula nata est secundum quosdam, Nic. Erythræus. Daphidas cum eius studij esset, cuius professores sophistæ uocantur, ineptę & mordacis opinationis, Apollinem Delphis irridendi causa consuluit, an equum inuenire posset, cum omnino nullũ habuisset: cuius ex oraculo reddita uox est, inuenturum equum, sed ut eo perturbatus periret. Inde cum iocabundus, quasi delusa sacrarum sortium fide, reuerteretur, incidit in regem Attalum sæpenumero à se contumeliosis dictis absentem lacessitum, eiusq; iussu saxo, cui nomen erat Equi, præcipitatus, ad deos usq; cauillandos dementis animi iusta supplicia pependit, Valer. Maximus. Roboam Salomonis filius inter alias urbes condidit Hippam & Marissam, Iosephus Originum Iudaic. 8. 10. Eadem forte fuerit Hippus urbs Palæstinę Stephano. Ἱππάδα porta quædam Athenis, Varin. Hipparis, Ἵππαρις, fluuius est in Camarina (uel, per mediam Camarinam fluens) cuius aquæ pars una dulcis est, altera salsa: hunc nouum subinde lutum afferre & ripis apponere aiunt, unde ædificandi materiam incolæ sumant: alij uerò quoniam per mediam syluam quandam fluit, unde arbores multæ proceræq; nascantur, hoc modo ædificantibus Camarinæis prodesse. Fertur autem & nauigabile & piscosum esse flumen: fontes habet in monte quodam Siciliæ. Ligna quæ in syluis secuerint ei iniecta in urbem uehuntur, Hæc ex Scholijs in quintum Carmen Olympiorum Pindari. Hipparenum Mesopotamiæ oppidum: Muros Hipparenorum Persæ diruêre, Plin. Hippia (Ἱππία) urbs Perrhębiæ, aliâs Phalanna dicta, Stephanus. Phalanna est urbs Perrhæbis quondam subdita, Strabo. Oppidũ in Græcia ἵππιον Ἄργος ab equis cognominatũ est, Varro. Argos hoc Achaicum dicebatur, Peloponnesi urbs, hippobotum etiam alio ab equis cognomine dictum, utpote equorum pascuis aptum. Hippion Argos ab Hippe filia Danai appellatum apud Hesychium & Varinum legimus. Plura uide inferius H. b. in patrijs equorum. Dauniorum oppidum Harpi, aliquando Argos hippium Diomede condente, mox Argirippa dictum, Plin. Ptolemæus Scyracenos ultra montem Hippicum in Asia collocat, Hermol. Fuit & Hierosolymis Hippicus dicta turris, cuius meminit Iosephus de bello Iudaico 6. 6. Longinquiores eodem disceptant foro Halydienses seu Hippini, Apolloniatæ, Trapezopolitę, Aphrodisienses, Plin. Hippus fluuius est Moscorum. Phasis amnis maximè inclaruit Aea XV. M. p. à mari, ubi Hippos & Cyanos uasti amnes è diuerso in eum confluunt: accipit etiam Glaucum, &c. Plin. Phasis Glaucum in se recipit & Hippum è uicinis montibus cadentes, Strabo: idem ex eo in Dionysium scribens Eustathius repetit. Hippocoum uinum ex insula Cô, dictum ab agro generoso cui nomen Hippo, Festus. Hippu acra, id est equi promontorium, urbs Libyæ, Steph. Hippucome, uicus Lyciæ, dictus ab equo uiatorum quorundam illic mortuo, Stephan. Hippomenes filiam suam uitiatam à quodam, equo uorandam obiecit, &c. unde & locus dictus est ἵππου καὶ κόρης, Suidas. Vide infra in prouerbio Apud equum & uirginem. Prusa ciuitas Bithyniæ sub Hippo monte sita, Plinius paulo ante finem libri quinti. Coloni, Κολωνοὶ (sic dicti scilicet colles in Attica: nam & simpliciter κολωνὸν locum altum interpretantur) duo fuerunt, unus ἵππιος (malim ἵππειος, ut Pausanias habet, uel ἵππιος per ει. ut author argumenti in Sophoclis Oedipum in Colono) appellatus: cuius Sophocles meminit, tanquam Oedipus ad illum confugerit: alter in foro erat iuxta Eurysacis herôis templum, ubi conueniebant mercenarij homines, ob hoc ipsum Κολωνῖται dicti, Pollux. Ostenditur & locus appellatus Κολωνὸς ἵππιος, in quam Atticæ partem primum uenisse quidam dicunt Oedipum: à quibus tamen Homeri poesis discrepat. Dicunt autem aram quoq; Neptuni hippij, & Mineruæ hippiæ (in hoc colle esse,) Pausanias in Atticis. Templum Furiarum quas σεμνὰς uocitant, in hippio Colono est: cui nomen, quoniã templum in eo sit Neptuni hippij, & Promethei: et oreocomi, id est qui mulorum curam habent, in eo habitant, Author argumenti in Sophoclis Oedipum in Colono. Et paulo post, ἡ σκηνὴ τοῦ δράματος ὑπόκειται ἐν τῇ Ἀττικῇ ἐν τῷ ἱππίῳ. Vnde apparet & Colonum, & Hippium utrunq; seorsim dici, & coniunctis etiam uocibus Colonum hippium, differentiæ causa nimirum ab

altero Colono. Colonus hippius in Attica prope Academiam est, Pausanias. Adrastum aiunt cum Thebis fugeret, equos in Colono primum cohibuisse, & Neptunum ac Mineruam hippios appellasse, Hesych. & Etymologus. ἱππωλόφος nudum nomen apud Suidam, non aliud significare uidetur quàm Atticum collem iam dictum, cum λόφος & κολωνὸς synonyma uideantur. Hippus insula Eretriæ, item urbs Siciliæ, & alia Palæstinæ, Steph. Eadem forte est Hippa urbs à Roboam Salomonis filio condita, ut superius retuli. Lacus in quem Iordanis se fundit, amœnis circumseptus oppidis est, Iuliade & Hippo, Plinius 5.15. Inter Decapolitanæ regionis, quæ Iudææ iungitur, oppida, Plin. 5.18. numerat iam dictum Hippon Dion. Sic enim etiam Hermolaus legit, idq; facit (inquit) authoritas Dionis, qui scribit, Dion olim Hippo nominabatur. Erythræ ciuitas est Ionica, quæ portum habet, & quatuor ex aduerso ei sitas (προκειμένας) paruas insulas, quæ Hippi dicuntur, Strabo libro 14. quare corruptum Stephani locum conijcio, ut legamus Hippum non Eretriæ, sed Erythrarum insulam esse. Mentionem de his insulis facit etiam Plin. 5.29. Hippuris maris mediterranei insula Pomponio: Hippuriscus insula Cariæ Stephano. Meminit etiam Plin. 4.12. ubi pro hippurusa, hippuriscus legendum uidetur. Annij Plocami libertus circa Arabiam nauigans, Aquilonibus raptus præter Carmaniam XV. die Hippuros portum eius inuectus est, Plinius. Portus quidam in Taprobane Hippuros nominatur, Solin. Hippo uel Hippon (ἱππών) duplex est in Africa: unus (profertur & fœmino genere) regius cognominatus: alter diarrhytus, quod palustri solo madeat, unde & terræ motibus frequentius infestatur, quare uagam Silius dixit, utranq; uno uersu complexus, Tum uaga, & antiquis dilectus regibus Hippon. Vtranq; Hipponem Græcos equites condidisse author est Solinus. Cirta in Africa Masanissæ & successorum regia est, in mediterranea, urbs optimè structa, cum à cæteris, tum à Micipsa, qui & Græcos in eam habitatum deduxit: & tantam effecit, ut decem equitum millia, & peditum uiginti emitteret. Cirta itaq; hic est, & duo Hippônes: alter Vticæ proximus, alter remotior, & Trito propinquior, ambo regiæ, Strabo lib. 17. Plura de utraq; Hippône Africæ apud Plinium ex Indice requires. Est & Hippo oppidum Locrorum in Brutijs, Hipponium (ἱππώνιον) Stephano ab heroë quodam sic dictum, & à Romano post Annibalitenda: gentile Hipponiates, Stephanus. Hinc sinus Hipponiates apud Strabonem libro sexto, quem Antiochus Napitinum dixit, Plinius Terinæum. Hippo Lucaniæ ciuitas, Plutarchus in uita Ciceronis. De hoc Plinius 3.5. Hippo (inquit) quod nunc Vibonem Valentiam appellamus: Idem apud Strabonem legimus libro 6. Ab eodem Plinio 2.1. in Hispaniæ descriptione Hippo Caurasiarũ memoratur. Regio quæ sub Caspijs portis in humili & concauo solo iacet, & Armenia, eximiè hippoboti, id est equis pascendis aptæ sunt: uocatur autem & pratum quoddam Hippoboton, per quod iter faciunt qui ex Persia & Babylône in Caspias portas proficiscuntur, Strabo. Argos Achaicum etiam hippoboton cognominatum, supra monui. Hippocephalum suburbanum Antiochiæ dictum alicubi legisse memini. Hippocorona est in Adramyttena regione, & Hippocronium in Creta, Strabo lib. 10. Fontes in Bœotia à Plinio numerantur, Hippocrene, Aganippe, Gargaphie, &c. Hippocrene, ἱπποκρήνη, fons in Helicone à Pegaso equo dictus, qui sitiens ungula terram percussit, unde fons emicuit, ut Hesiodus in Theogonijs canit (item Aratus, & Higinius: uide in Pegaso infra in h.) Hesych. Cum Bellerophon Argis sitijsset, terra icta pede Pegasi fontem emisit, qui inde fons equi, uel Pegaseus (Πηγασία κρήνη) dictus est, Varinus. Iuxta Hippocrenen in Bœotia alter etiam fons Aganippe est, non procul ab Helicone mõte. Persius Hippocrenen fontem caballinũ dixit, ex quo qui hausissent protinus furore afflati poëtæ fieri credebantur. Hinc Hippocrenides Musæ. Vide Onomasticon. Orestes à cæde materna expiatus fertur, tum alijs modis, tum aqua ex fonte Hippocrene: qui etiam apud Trœzenios monstratur ex Pegasi ungulæ ictu prognatus (unde & Πηγασίδα κρήνην uocant) Cælius ex Corinthiacis Pausaniæ. Vide nonnihil etiam in Gyraldi opere de dijs ex indice. Fuit in Piræo forum nomine Hippodamia, à Milesio Hippodamo qui Piræum struxit: meminit Demosthenes. ἱπποδάμειον ἀγορὰν nuncupat rerum Græcarum libro 2. Xenophon, Cælius. Vide supra inter propria uirorum nomina in Hippodamo. Hippodamantium uinum quoddam in Cyzico, Hesych. Post hæc authoritas Hippodamantio, Mystico, Cantharitæ, Plinius de uinis transmarinis. Sternça, uia Hippocoontis, hostilis, καὶ στρατηγικὴ τῶν πάντων, Hesych. Hippodromus locus Alexandriæ ciuitatis, ut in eius descriptione refert Strabo lib. 17. significat autem quemuis locum, equorum spectaculis & cursibus aptum. Hippola, ἵππολα, urbs uetus Laconica: gentile Hippolaites, Stephanus. Herodotus ad Borysthenis Hypanisq; tractum scribit, ἔμβολον τῆς χώρας ἐστὶ, ὃ ἱππολέου ἄκρη καλεῖται, Hermolaus. Hippomolgi, ἱππημολγοὶ (uel ἱππομολγοὶ) dicti ab equis mulgendis, Stephanus in Melanchlænis: uide supra capite sexto. Hipponium urbs Brutiorum, aliâs Hippo, paulo superius dictum. Hippõnesus, urbs Cariæ, & alia Libyæ, Stephanus. In Ceramico sinu insulæ, Hipponnesos, Mya, Sepiussa, Plin. 5.31. Hippophagi populi Scythiæ in Asia, (ut cap. 6. docui) & alij Hippopodes, de quibus superius etiam hoc ipso capite dixi, supra Tauricam Chersonnesum iuxta Alanos. Solinus in Oceano Scythico habitare scribit, & humanam usq; ad uestigium formã tenere, sed in equinos pedes desinere: Et Plinius 4.13. in quibusdam maris illius insulis. Hipporeæ, gens Aethiopiæ, atri coloris, tota corpora rubrica illinit, Plinius. Hippotamadæ, uicus in tribu Oeneide, Stephanus.

¶ Aganippe, Bœotiæ fons, ut superius in Hippocrene dixi. Argippæi Scythæ ab ipso natali calui, mares pariter & fœminæ, &c. sacri dicunt esse, arma non possident: uocantur aũt Argippæi, Herodotus

rodotus libro 4. Argyrippa (Ἀργυρίππα) ciuitas in Apulia, olim Argyrohippus dicta, quã Diomedes ędificauit, à qua Argyrippeni dicuntur: uide Stephanũ, qui & hippion Argos à Diomede cognominatum ait, unde ab equis ei nomen esse constat, & non probandi sunt qui per π. simplex scribunt: neq; qui secundam per iôta. Dauniorum oppidum Harpi, aliquando Argos hippium Diomede condente, mox Argirippa dictum, Plin. Centhippe (Κενθίππη) locus Argiuæ regionis, dictus quòd Bellerophontes in eo primum stimulârit equum Pegasum, Varin. Φιλιππεῖοι, Suidas, nec addit quicq;. Philippenses, Philippesij Græcè, ad quos D. Pauli epistola extat, in prima Macedoniæ parte sunt, ut narratur in Actis ca. 16. colonia oriunda ab urbe Philippis, dicta à Philippo conditore, Erasmus Rot. Philippi ciuitas Thracię, à Philippo rege Macedonum structa. Iuxta hanc sunt campi Philippici, &c. Est & Siciliæ ciuitas à Philippo sic dicta, cum prius Crenides uocaretur, Stephanus: Vide Onomasticon. Philippopolis, urbs Macedoniæ quam Philippus Amyntæ filius condidit, Stephan. Euippe, uicus Cariæ, Idem. Ῥάκτιππον, locus Athenis, Suidas & Varinus. Taraxippus, loci nomen, ut supra dixi inter propria uirorum.

H. b.

Fortè inuenitur aliquando equus cornutus: sed hoc monstrum fuerit, Albertus. ¶ Ἶννοι, equi parui, οἱ κολοβοὶ τῶν ἵππων, ut πάντες οἱ κολοβοὶ τῶν ἀνθρώπων, Suidas in Σφυράδας. Plura de hac & similibus uocibus uide supra in Hinno uel ginno statim post asinum, & in Ceruo H.a. & in equo B.

¶ De pulchritudine equorum, lege Petrum Cresc. 9.7. Equus defesso similis, & capite prono, non est εὐσχήμων, id est decorus, Pollux.

¶ Ὄτριχες ἵπποι Homerus dixit pro ὁμότριχες, id est concolores, cum duo uel plures, eodem omnes colore spectantur. Πλῆντος λευκότριχας ἵππους ζεύξατο μεῖλον Κόσμον ἐπιζεύξειν, Orpheus in Argonauticis. Βάδιος Suidæ filium, & equi colorem significat. Equi colore dispares, hic badius, iste giluus, ille murinus, Varro in Asino ad Lyram ut Nonius citat. Improbi sunt equi ut plurimum præ cæteris, qui album aliquid in pedibus aut cruribus habent, & qui alba fronte sunt, aut rostro albo, præcipuè uerò si phœnicei coloris equi tale quid habuerint, Absyrtus in Hippiat. 105. Equi albi in magno pretio sunt apud Tartarorum regem: cui huius coloris equi ab initio anni cuiusq; interdum ad centum millia donantur, Paulus Venetus. Et rursus alibi, Rex Tartarorum habet armenta magna equorũ alborum & equarum albarum, quæ putantur excedere numerum decem milium. Statius de equabus Admeti, Noctem q; diem q; Assimilant, maculis internigrantibus albæ. Candore niuali, Verg. 3. Aeneid. Albi equi meliores & auspicatiores olim habiti uidentur: uide prouerbium Albis equis præcedere. In Geoponicis 16. 2. laudatur equus γλαυκός: & paulò post τῆς χροιᾶς κατὰ πᾶν οὔσης μέλας: unde apparet glaucum colorem de oculis tantum illic accipi, nigrum uerò de reliquo corpore: Vide supra in B. Turpis equus nisi colla iubæ flauentia uelent, Ouidius 13. Metamor. Seiani equi (de quo inter prouerbia) colorem puniceum fuisse aiunt, Erasmus. Qualis color equorum sit qui spadices uocantur, deq; istius uocabuli ratione, Gellius 3.9. Τοὺς μὲν μέσους (ἵππους) ζυγίους λευκοστίκτῳ τριχὶ βαλιούς, (oxytonum: alias ferè semper paroxytonum reperias:) τοὺς δ' ἔξω σειραφόρους ἀντήρεις καμπαῖσι δρόμων πυρσότριχας, μονόχαλα δ' ὑπὸ σφυρὰ ποικιλοδέρμονας, Euripides in Iphigenia in Aulide.

¶ Oculos natura nobis, ut equo & leoni setas, Cicero 3. de Oratore. Ἵππων χαίτην, (Aristoteles λοφιὰν, Gaza cristam uertit,) λεόντων χαίτας, Lucianus in Cynico dixit. Λοφιὰ, iuba: hinc ζῶα λόφουρα dicuntur ἐκ τοῦ λόφου ἤτοι ἀκροτάτου μέρους, Varinus. Παλαιὰ, χαίτη, id est iuba, Varinus. Germani colli aut uerticis iubam, ni fallor, uocant den Krantz. Venæ ἐν μέσῳ τῶν αὐχενίων incidendæ, Pelagonius in Hippiatr. 26. Vena organica inciditur in stranguillione, Rusius. Oculorum uarietas cum in prima generatione contingit, mutari non potest: ut cum unus oculus fuerit albi coloris, & alter nigri: & unus albus, & alter uarius, & his similes, Rusius. Ὅταν γένηται ἐν τῷ ὠτίῳ ἕλκος, ἢ ἀπόστασις ἐν τῷ διπλοΐδι, Absyrtus in Hippiatr. 17. Ruellius sic uertit, Cum in auricula ulcus aut abscessus innascitur, purulentum humorem tunica duplex includit. Dentes equo utraq; parte oris continui sunt, Plinius. Ὅσα δὲ γεννᾶται ἐν τοῖς μώνυξιν ὅπλας ἔχει σημεῖα, καὶ λαγώδοντα ἢ ζῴδοντα, ἢ ὃ τρίφαγον, Hippiatrica 115. Ruellius transfert, Cæterum quæcunq; sic nascuntur in ueterino genere, ut notam eam habeant, quam leporinum dentem uocant, subrumari non oportet. Morsum pro ore equi Nonius dixit his uerbis, Postomis dicitur ferrum, quod ad cohibendam equorum tenaciam naribus uel morsui imponitur. Ζῶα pars quædam oris equi ut uidetur. Ἵππος ἐὰν μὴ ἰδίᾳ πάθει μὴ συνεχόμενος, ἢ καὶ ἄλλο τι τῶν ὑποζυγίων, σημεῖον ἐστιν. ἔχει μετέωρον τὴν ζῶαν, καὶ τὸ στόμα θερμόν, Hippiatrica 120. Ruellius transfert, Si equus uel aliud iumentum nullo correptum uitio laborarit inedia, sic ut nihil excesse contigerit, id erit argumento: toruli in uersus digesti sustolluntur in palato, os feruidum sentitur. Gnathos, id est maxilla equi, ψάλιον etiam uocari uidetur in Hippiatricis ca. 28. ab initio. nam cum titulus sit, πρὸς τοὺς ὀδύνας τὰς ἐν τῇ γνάθῳ: caput sic incipit, Συμβαίνει ἵππος ἐν τῷ ψαλίῳ. Ruellius uertit, Si ultium freni iniuria creauit. Σὺν δὲ κέραμος ῥάξε κυκηθεὶς, κεραμίων μέγα κακυσάντων, ὡς γνάθος ἵππου, Homerus in carmine ad figulos. Si parotis equo nascatur κατὰ τὴν σφαγὴν, ἢ ὑπὸ βρόγχον, ἢ τὸν λεγόμενον ἰσθμόν, Absyrtus 16. Cum narium pars, quæ Græcis traganum dicitur, concisa est, &c. Hippiatr. ca. ultimo: Vide paulò post inter pectoris partes. Pars quædam est, colli opinor, quam Germani uocant widerrüß, ubi scabies illa accidit, qua affectus equus à nostris Krettig appellatur. Eminens in dorso pars inter utrasque scapulas coccyx uocatur, ut supra capite secundo docui: Est & nympha pars quædam ibidem, ut

apparet ex Absyrti uerbis, ca. 26. τρυπᾶν δ' εἰς τὸ κόκκυγα μέσον, ἔπειτ' ἐμφυσῆναι αὐλίσκον, καὶ ἐμφυσᾶν διαρκῶς, καὶ καταγαγεῖν ταῖς χερσὶ τὸ ἐμφύσημα κύκλῳ τοῦ ὤμου μέχρι τῆς νύμφης. Eadem & Hieroclis uerba sunt eodē capite. Ruellius in Hieroclis uerbis Græcum nymphæ uocabulum reliquit: in Absyrti uerò uerbis, articulum armorum transtulit. ὅσοι τὸ μετάφρενον ὕπτιον ἔχουσι, χαῦνοι καὶ ἀνόητοι, ἀναφέρεται ἐπὶ τοὺς ἵππους, Aristoteles in Physiognom. Si sagmæ uel sellæ maiores minoresue aut angustiores iusto fuerint, collisiones & suppurationes nascuntur, uel discentes tracturam (locus non integer uidetur: forte legendum uel indecente stratura) mercurius aut spina deteritur, Vegetius 2.59. τοὺς δ' ἐμπύους τὰς ἀκρωμίας ἔχοντας καὶ τὰ μασχάλια, Absyrtus 26. Ruellius uertit, Si suppuratio summos armos aut costas occupet. Videntur sanè μασχάλια propriè dici media costarum spatia, musculorum sedes. ὦμος, ὁ λεγόμενος ἀγκὼν παρὰ τὴν μάλην (lego μασχάλην) ἢ ὑπὸ ζώνην, Absyrtus ca. 26. Ruellius uertit, Armus in alarum sinu aut sub cinctum, quasi legerit ὑπὸ ζώνην. συνωμίαν Ruellius interpretatur armorum compagem. Armum uel scapulam, nostri **būg** appellant: barbari spallam: & ἀκρωμίαν spallarum summitatem. Videtur sanè ἀκρωμία suprema thoracis pars iuxta finem colli, & initium dorsi, ubi & coccygem posuimus. τὰς οὖν ἡνίας περιβαλὼν περὶ τὴν κεφαλὴν κατατιθέτω ἐπὶ τὴν ἀκρωμίαν, Xenophon de frenando equo. In summis armis, Camerario interprete. Si omoplatas (id est armos uel scapulas) dolor uehementius excruciet, ferro tergus oportet transigere, & à iuba inter cutem & iugulum (μεταξὺ τοῦ δέρματος καὶ τραχήλου, ut Græcus codex impressus habet) instar octo digitorum sectiunculam auspicari, sic ut ne scalpello iugulus ipse contingatur, Pelagonius in Hippiatr. ca. 26. interprete Ruellio. Vltimo quidem Hippiatricorum capite, traganum pars quædam narium appellatur. Luxatio accidit, cum neruus qui scapulas comprehendit, aut articulus quem gumphum uocant, acetabulo propulsus excidit, Absyrtus ibidem, eodem interprete. Græcè legitur, ἐκβολὴ γάρ ἐστιν ὅταν ἐκραγῇ τὸ ἐχόμενον νεῦρον ἐκ τῆς ὠμοπλάτης, ἢ κοτύλης ὁ κόνδυλος, ὃν λέγομεν γομφόν. Authores barbari, ut Rusius, flancum uel fiancum appellant, locum ut puto inter costas & coxendicem medium, hoc est ilia, κενεῶνα. ἕδρα in equo pars dorsi cui insidet eques, uel ephippium insternitur. χρὴ δὲ καὶ τὸ ἐπίσαγμα (ephippium Camerarius) οὕτως ἐρράφθαι, ὡς ἀσφαλέστερόν τε τὸν ἱππέα καθῆσθαι, καὶ τὴν ἕδραν τοῦ ἵππου μὴ σίνεσθαι, Xenophon. ἡ ἕδρα καὶ τὸ ἀπευθυσμένον ἐκτετραμμένα τῇ ῥάχει, καθιστᾶσι τὸ πεπονθὸς αἰδοῖον εἰς τὴν ἰδίαν χώραν, Hierocles: apparet autem hîc hedran ab eo pro ano positam. Plinius in sedem recipere de Bucephalo dixit, sedem nimirum, ut Græci hedran de dorsi parte intelligens, nisi quis sellam potius accipiat. Penis quasi utriculus, quem Græci uocarunt ἀκροποσθίαν & θυλάκιον, sedulò repurgari debet, Camerarius ex Xenophonte. Cauda equina, κέρκος ἱππεία, ut Varinus & Suidas habent. Caudam ut Latini muscarium, sic οὐρὰν Pelagonius nominauit ca. 155. Commendatur Polluci οὐρὰ πολύθριξ, quam Simon (inquit) etiam κέρκον uocat: poterit autem & ἵππουρις dici, proprijssimo nomine. Caulis caudæ longior asinis quàm equis, setosus ueterinis, Plin. Caudecæ, cistellæ ex iunco, à similitudine equinæ caudæ dictæ, Festus. Supragambam pro femore dixit Vegetius 3.20. Anteriores equi pedes apud Græcos uocantur πρόσθιοι, οἱ ἐμπρόσθιοι, οἱ ὑπὸ τοῖς ὠμοπλάταις, οἱ ὑπὸ τοῖς στέρνοις, οἱ πρῶτοι, οἱ ὑπὸ τῷ αὐχένι. Posteriores uerò, ὄπισθιοι, οἱ κατόπιν, οἱ τελευταῖοι, οἱ ὑπὸ τοῖς ἰσχίοις, οἱ ὑπὸ τὴν οὐρὰν, οἱ ὑπὸ τοὺς γλουτοὺς, οἱ ἔσχατοι, Pollux. Venæ ἐν μέσῳ τῶν ἀντικνημίων incidendæ, Pelagonius ca. 26. Pedis in equo partes, subcirrus, corona, basis, articuli, suffrago, nominātur apud Vegetium libro 1. in fine capitis 25. & initio 26. τὰς ἐν τοῖς κυνίοις φλέβας Absyrtus nominat ca. 53. τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν τὰ κυνίσκια, τὰ μυλοκώνια λεγόμενα, τοῖς γεγηρακόσιν ἵπποις ἀνίενται ἐκ τῆς σφυρᾶς, καὶ οὐ δύνανται περιπατεῖν, Absyrtus ca. 96. Articulum sub tibia, quo pedis uersura constat, Vegetius suffraginem, & per excellentiam articulum uocare uidetur. Articuli uel suffragines equi post iter calido fouentur uino, ut corroborentur ungulæ, Vegetius 2.58. Eundem locum κυνία, κυνίσκια, μυοκώνιον, & recentioribus pastoram appellari puto. Est enim pastora locus inter ungulam & proximam iuncturā, Rusius 115. Pedes post uiam eruendi sunt diligenter, ne quid luti uel sordium in articulis basisque permaneat, Vegetius. Sanguinem detrahes ex posterioribus pedibus iuxta talos ὑποκάτω τῶν ἀγκυλῶν, Ruellius uertit à suffragine. Nostri partem illam, uocant **den schlegel**, hoc est malleum, quæ inter ungulam & tibiæ iuncturam media est: huic à posteriore parte insunt caua illa quæ nominant **die fysel löcher**. Probant autem eos potius quibus breuior ea pars est, tanquam robore crurum ualidiores: nā quibus ea oblongior est, infirmiores sunt cruribus, & ferè dum ingrediūtur nescio quomodo pedem inæqualiter anterius primum deinde posterius submittunt, ursorum instar, unde etiam **bärnbein** à nonnullis appellantur, quasi ἀρκτοπόδας. Aliud ab hoc uitium est, cum heteropodes sunt, nec totis ungulis ex æquo innituntur, sed in alterutrum latus magis uergunt, cuiusmodi equos audio quosdā uocitare **twärbein** uel **schägg**. Vngulas equi nostrates uocant, **hūf/klawen/horn**: primum uocabulum proprium est, alterum ad bisulcos etiam & multifidos ungues pertinet, tertium à substantia cornea sumitur. Vnde & Latini poetæ cornipedes cognominant equos, ut Vergilius Aeneid. 7. Et Silius libro septimo, Fului iuga celsa trahebant Cornipedes. Cornipedi Fauno cæsa de more capella, Ouidius 2. Fast. Solido grauiter sonat ungula cornu, Vergilius 3. Georg. στερρόπους ἵππος, qui solidos habet pedes: μαλακόπους qui molles, Absyrtus. ὁπλὴ de equis propriè dicitur, Aristophanes etiam de suibus posuit: & ῥυσοτερῆ χηλὴν de equis. ἱππείων ὁπλῶν, τῶν ὀνύχων τοῦ ἵππου, Suidas & Varinus. Stygis aqua cum uasa omnia, lapidea, è crystallo & murrhina, ossea, & ex quouis metallo conflata penetret & perrumpat, sola equi ungula illæsa continetur. An uero etiam Alexander Magnus huius aquæ ueneno uitam finierit, dicere certò non possum, famam uerò esse scio, Pausanias in Arcadicis.

Vitruuius

Vitruuius & Plinius, non equi, sed mulę ungula Stygis aquā contineri aiūt. Iustinus uel Trogus lib. 17. equi. Vide supra in Asino B. Iecur luporum equinæ ungulæ simile esse traditur, Plinius. Petilara, surara, sicca & stricta uulgò interpretatur. Scæuola ait ungulam equi albam ita dici, Festus. Sipontinus petilansura legit. Petilus uox antiqua paruum significat: inde petilansuram aliquis dixerit quæ parua aut stricta sit. Per cannam instillas ungulis, ꝓuisurus ne coronam tangas aut ranulas, Vegetius 2. 58. Malpitium fit in bulletis (al' bulleis, quod non placet) ungularum equi, ubi carnes uiuę iunguntur ungulis, Petrus Crescent. Bulletę quidem dictę uidentur forma diminutiua Gallis & Italis familiari, ut sit ungularum pars inferior, dicta à similitudine bulgarum, quæ peræ sunt & equis geminæ appendi solent. Nescio quæ pedum pars est, quam Germani quidam appellāt theylen uel tyelen.

¶ Καὶ τῶν ἄλλων ζώων ἐν πᾶσι ἕκαστον ὡρισμένον δύναται θεωρεῖν, ἱππικόν τι ἵππος, καὶ κυνηγέτικα κύνες, Aristoteles in Physiog. De equorum electione aphorismi Petri Crescen. libro 9. ca. 8. & 9. Qui de laudibus equorum aliquid commentati sint, dicam inferius in H. e. Laus præstantissimi equi, quem Synesius Vranio donauerat, in epistola eius ad eundem continetur, quam nos utcunq; ex Græco Latinam fecimus. Dono (inquit) tibi misi equum omnibus equi laudibus ornatissimum: Qui usum sui tibi præbebit ad certamina cursuum, ad uenationem, ad pugnas in bello, ad pompam deniq; uictorialem de Libyco trophæo celebrandam. Non enim facile dixerim uenatór ne sit præstātior, aut in certamine cursor, aut pompicus, aut bellator, (κυνηγέτης, πάλης ἀγώνιος, πομπικὸς, πολεμιστής.) Quòd si indecentior ei forma quàm Nisæis equis apparet, ut cui aspera & ꝓminens calua sit, & lumbi excarnes, cogitandum similiter in equos ut homines non simul omnia diuinitus conferri. Sed forte hoc ipso nomine laudabilior fuerit, quod maiores partes duras quàm molles à natura acceperit. Tolerandis enim laboribus ossa quàm carnes aptiora sunt. Vestri quidem equi carne, nostri ossibus excellunt, Hæc Synesius. Validus, potens, membrosus, equi epitheta apud Textorem. Κρατιστεύων ἵππος, præstantissimus equus, Plutarcho in Symposiacis. ὄρθιοι τῇ κεφαλῇ καὶ εὔρυθμοι, capite recto & concinno equi, Absyrt. 115. de Græcanicis equis: & de Hispanis, εὔρυθμοι, ὄρθιοι, ὑψικέφαλοι: & de Armenijs βαρυκέφαλοι: ut laudentur qui erectum habent caput & concinno quodam decentiq; situ: non iners, graue & deiectum. Arduus, sublimis, epitheta equi, de ceruicis & capitis habitu potissimum dicta: ardua ceruix Vergilio commendatur. Totumq; per agmen Sublimi prouectus equo, Lucanus libro 7. ἐριαύχενες ἵπποι, à sublimi ceruice, qua differunt à mulis & asinis: quorum licet longa sit ceruix, non tamen ut equorum (generosiorum præsertim quorum ꝓprium τὸ ὑψαυχεῖν) erecta est. ἐριαύχενες igitur fuerint ὑψαύχενες καὶ γαῦροι τῇ χαίτῃ: non autem, ut quidam exponunt μακροτράχηλοι, id est longæ ceruicis, quod non equis, sed cygnis & huiusmodi auibus ꝓprium est, unde & δολιχόδειροι cognominantur, Varinus. ἐριαύχενες, μεγάλοι, ἐπὶ μέγεθος: γαῦροι, μεγαλαύχενες, Hesychius. Ὑψαύχενες ἵπποι, οἱ ὑψαύχενες, ὧν ὁ κρότος ὑψοῦ ἠχεῖ, Varin. Ὑψηλὸν ἐστὶ τὸ εἰς ὕψος ἔχειν τοὺς τραχήλους, οἷον ὑψαύχενες: ἢ μεγαλόφρονες, Hesychius. Ὑψαυχὲν, ὑψαύχενα, Idem. Ceruicem crassiusculam in equo laudant: & ut talem acquirat, armos frequenter aqua calida ablui iubent, & iubam subinde manibus digeri. Σταφύλῃ ἐπὶ νῶτον ἐΐσας, Homerus Iliadis secundo de equis Admeti, magnitudine & proceritate inter se omnino pares fuisse, & quasi ad regulam uel perpendiculum æquales, docens: sicut & à coloris similitudine ὄτριχας dixerat. Σταφύλη quidem, ut Scholia docent & Varinus, amussim, uel perpendiculum, uel diabeten, id est circulum significat: plura de hac uoce, eiusq; accentu, lege apud Ammonium in Differentijs uocum. Commendatur in equis si femora multum distent: hoc Absyrtus ca. 14. etiam in asino admissario ꝓbat: quem habere uult, μηροὺς διαβεβηκότας, εὐρυθμότερος γὰρ ὑπάρχει ἐν τῇ ἐπιβάσει. εἰσὶ δὲ καὶ ἰσχυρότεροι ὄντοι τῶν συμμιγῶν. ὀρθοκώλους (licet ὀρθοκώλους scribatur) & πασσάλους equos uocat Absyrtus ca. 115. qui genua non satis flexilia, sed pali instar rigida habent: Sed πάσσαλος uox substantiua non ꝓpriè potest adiectiuè capi. Ergo animos æuumq; notabis Præcipuè: hinc alias artes, prolemq; parentum: Et quis cuiq; dolor uicto, quæ gloria palmæ, Vergilius in Georgicis. Κωδωνίζειν apud Aristophanem probare & experiri significat, ducta translatione uel à uasis figlinis, quæ an integra sint sono experiri solemus: tintinabulorum enim instar resonant, quæ integra fuerint. Vel ab ipsis tintinabulis (κώδωνας Græci uocant) quæ agitata si argutius sonent probantur. Vel ab equis aut auibus quibusdam, ut coturnicibus: solent enim equi & coturnices, si parum fortes sint, sonitu tintinabulorum terreri: animosiores uerò facile ferunt, Varinus. Eiusdem significationis est etiam compositum uerbum διακωδωνίζειν apud Varinum. Sunt qui à numismatum probandorum sonitu, uel à tintinabulis quibus experiebantur an custodes uigilarent, ductam conijciant metaphoram: sed hanc coniecturā minus probat Scholiastes in Ranas Aristophanis: magis uerò illam quæ à uasis aut equis probandis uocabuli originem deriuat. Equos enim an tumultibus bellorum ferendis idonei essent hoc modo probabant. Κώδωνας, id est tintinabula, duces in phaleris & frenis equorum olim habebant, ut nunc etiam apud Romanos, quod Varinus sæpe uidisse se scribit. Aristophanes κωδωνοφαλαροπώλους uocat, qui huiusmodi tintinabulis uterentur ad phaleras pullorum, id est equorum. Citatur à Varino hoc eius carmen, οὐδ' ἐξέπληττον αὐτοὺς κύκνους ποιῶν, καὶ μέμνονας κωδωνοφαλαροπώλους.

¶ Centrineces, ut Cælius ex Homero scribit, nuncupantur equi centro (stimulis, calcaribus) obedientes, Κεντρηνεκέας, δυνατοὺς, ταχεῖς: καὶ δυνατῶς κεντριζομένους, καὶ τοὺς κέντρους ἔχοντας καὶ τρεχομένους, Hesy-

chius & Varinus. εὐήνιον. εὐπειθὴς, καλῶς ἡνιοχούμενον. εὐπειθὴς, πρᾶος.| Εὐήνιοι. εὐῆρες ἵππος, εὐαγωγὸς καὶ εὐαρμοστούμενος: sed εὐῆρες proprie de nauigio dicitur quod aptum & bene constructum est πρὸς τὸ ἐρέσσειν, id est, ad remigandum, Varin. Animosus equus diuersis epithetis ornatur, ut sunt: generosus, magnanimus, fortis, ardens, acer, cupidus, ferox, audax, minans, terribilis, fremens. Hæc præcipuè in equo bellatore (de quo plura inferius) laudatur uirtus. Emicatque ut equi potētis animositas, Sidonius. Tempore paret equus lentis animosus habenis, Ouid. de Trist. 4. Frenaque magnanimi dente teruntur equi, Ouid. de Arte 1. Consimile in cursu possint, ac fortis equi uis, Lucretius lib. 3. Quid tam egregium si fœmina forti Fidis equo? Verg. Aene. 11. Quippe uidebis equos fortes cum membra iacebunt In somnis, sudare tamen, Lucret. lib. 4. Nec te fortis equi ducet ad arma sonus. Et adlituos hilarem, intrepidumque tubarum Prospiciebat equum, Statius lib. 11. Equum alacrem lætus aspexit, Cicero lib. 1. de diuinatione. Filius ardentes haud secius æquore campi Exercebat equos, Verg. Aene. 7. Ardentes & equos ad mollia ducere frena, Manilius lib. 4. Effodere loco signum quod regia Iuno Monstrârat, caput acris equi, Verg. Aen. 1. At puer Ascanius medijs in uallibus acri Gaudet equo, Aen. 4. Vtque acres concussit equos, utque impulit arma, Aen. 8. Denique ubi medio nobis equus acer adhæsit Flumine, Lucretius lib. 4. Acer equus quondam, magnæque in puluere famæ, Ouid. Metam. 7. Milite non illo quisquam fœlicius acri Insultaret equo, Silius lib. 10. Vt cupidi cursus frena retentat equi, Ouid. libro 3. de Ponto. Non sonipes in bella ferox, non iret in æquor, Lucan. lib. 4. Siue ferocis equi luctantia colla retorques, Ouid. in epist. Phædræ ad Hippolytum. Audaci strenua fertur equo, Pontanus. Troilus haud aliter gyro leuiore minantes Eludebat equos, Stat. lib. 5. Sylu. Vt qui terribiles pro gramen habentibus herbis Impius humanos uiscere pauit equos, Ouid. in Ibin de Diomedis equis, quibus hæc non animositas, sed crudelitas attribuitur: Decet uerò etiam animosum equum hostibus terribilem esse. Subitisque frementes Vorticibus contorsit equos, Lucan. lib. 4. Vexare turmas, & frementē Mittere equum medios per ignes, Horat. lib. 4. Carminum. Ad hunc frementes uertere bis mille equos, Idem in Epodo. Et media quamuis in cæde frementes Hos assistere equos, Stat. lib. 3. Theb. Oppianus ἵππον κυδιόωντα, κλυτὸν, & μεγαλήτορα cognominat. Xenophon θυμοειδῆ dixit.

¶ Vitia equorum ab animo. Mordacem equum Græci δάκνην appellant. Λακτισταὶ equi Xenophonti, qui calcibus impetunt peruicacius, (calcitrones) Cæl. ἵππος δὲ ὑβριστὴς χαλινοῖς ἄγχειν ἀπηγορευμένος, Suidas ex innominato. ὀρθοπλὴξ ἵππος, ὀρθὸς ἱστάμενος καὶ πλήσσων. Aristophanes in Anagyro, σὺ δ' ὀρθοπλὴξ. πέφυκε γὰρ δυσαγρής, ut Suidas citat & Varin. Quòd si equites (inquit Socrates ad quendam equitum magistrum futurum, libro 3. Memorabilium eius apud Xenophontem) equos tibi adduxerint tam uitiatis pedibus ac tibijs: quosdam uerò ita debiles ac strigosos ut sequi non possint: & quosdam ita malè educatos, ut non maneant quocunque tu loco ordinaueris: quosdam uerò tam calcitrosos, ut non sit possibile de uno in alium aciei locum transferre, quæ tibi utilitas erit equitatus? Equos his uitijs præditos Xenophon Græcè nominat, κακόποδας, κακοσκελεῖς, ἀδυνάτους, ἀτρόφους, ἀνάγωγους, λακτιστάς. Asper equus duris contunditur ora lupatis, Ouid. Eleg. lib. 1. Impulit asper equus, fessusque sub æquora mersit, Silius lib. 4. Corruit asper equus, confixaque cuspide membra, Idem lib. 17. Seu frena sonantia flectes, Seruiet asper equus, Statius lib. 4. Sylu. Immitē quatiebat equum, spumantia sæuo Frena cruentantem morsu, Silius lib. 12. Ipse humero exertus gentili more parentum Difficili gaudebat equo, Silius lib. 8. Mortētumque ora furenti Hippomedon proculcet equo, Stat. lib. 8. Theb. Vt rapit in præceps dominum spumantia frustra Ora retentantem durior oris equus, Ouid. 2. Amorum. Contumax ad frenum, Veget. Effrenis. Infrenis. Ἄστομοι ἵπποι, σκληρόστομοι: ὡς τὸ, Ἄστομοι πῶλοι βίᾳ φέρουσι, Suidas & Varin. Στομίας, ὁ ἀπειθὴς, μέγα στόμα ἔχων, καὶ οἱ ἵπποι δὲ στομίας λέγονται οἱ ἀπειθοῦντες τοῖς χαλινοῖς, Hesych. Equus sternax, qui facile sternit sedentem, Seruius. Et sternacis equi lapsum ceruice Thymœten, Verg. Aene. 12. Idem correptis sternacem ad prælia frenis Frangere equum, Silius libro 1. Ἀδάμαστος πῶλος, id est indomitus pullus, ὁ τῷ ἱππαζομένῳ ἀντιτεινόμενος, καὶ ἀπαίδευτος καὶ ἄγριος, apud Xenophontem. Idem δυσπειθὴς & δυσάγωγος dicitur. De equo effreni Luciani locus est in Cynico dignus qui recitetur: Παθεῖν τι δὲ παραπλήσιον τι, ὅ φασι παθεῖν τινὰ ἐφ' ἵππον ἀναβάντα μαινόμενον. ἁρπάσας γὰρ αὐτὸν ἔφερεν ἄρα ὁ ἵππος, &c. Hoc est, Idem uerò uobis usu uenit, quod contigisse cuidam ferunt qui equum conscenderat furibūdum: abreptum enim illum equus ferebat: nec ulla descendēdi equo currente facultas erat. Cum aūt obuius quidam interrogaret quónam pergeret: respondit, quò illi uidetur, demonstrans equum. Sic à uobis si quis quærat quò pergatis, si uerum fateri uolueritis: quocunque libuerit affectibus, dicetis, &c. Κατωμιαῖος ἵππος, ὁ ἐκ τῶν ὤμων ῥίπτων ἐπὶ τὴν γῆν, Hesych. & Varin. Κάτωμος uerò dici uidetur, qui humilioribus est armis. Absyrtus cap. 14. de asino admissario, ἔστω δὲ μὴ κάτωμος, συνεσμιγμένην τινὰ ὑψηλοτέραν ἐχέτω, ut hæc duo opponātur. Idem cap. 115. de Thracibus equis, αἰσχροί, κάτωμοι, κυρτοὶ τῇ ῥάχει. Πρωχὺς ἵππος, ὁ ἐκ τῶν ὄπισθεν μετέωρος, καὶ ἐν τῷ κινήματι, καὶ τῇ ἱππασίᾳ, Hesychius: apud Varinum codex impressus non rectè habet πρωχύς. Dictus sanè πρωχὺς uidetur, quod sessorem antrorsum quasi effundat. Effusumque equitem super ipse secutus Implicat, eiectoque incumbit cernuus armo, Vergil. 10. Aene. Hoc qui facit equus, κεραύνιον dicitur, & ἐκτραχηλίζειν (& si Suidas aliter accipere uideatur) itē ἀναχαιτίζειν, ut dicam in H. e. Equos ad sonum quemlibet uel minimum cōpauescentes, expressius Græci ψοφοδεεῖς nuncupare solent, dictione compacta à ψόφος, qui est sonus, & δέος timor, Cælius. Ὑπτόπτης equus, formidolosus est, & qui metuit

quod metuendum non erat: Pollux αὐτόποτον laudat: ego ὑπόπτην potius legerim in prima declinatione apud Xenophontem: nam Absyrtus quoque ca. 115. sic habet, τοὺς δὲ ὑπόπτας, καὶ ὑποψόφους: αὐτόποτον uero compositum rectè dici arbitror in tertia. Κραυγίας ἵππος, qui clamore & strepitu terretur, Lexicon. Γλοιὸς, ὁ κατωφερὴς ἵππος, καὶ πολυδίκη παρὰ Σοφοκλεῖ. καὶ γλοιὸς τὸ αὐτό. Γλοιὸς ὁ νωθρός, λιπαρός, μοχθηρὸς τῷ ἤθει, Hesychius & Varin. Γλοιός, νωθρός, ἀηδής, ῥυπαρός, Iidem. Inde aduerbium γλοιῶς, νυστακτικῶς: pro quo corruptè ναυστακτικῶς legitur: γλοιάζειν quidem νυστάζειν est, id est nutare capite & in somnum delabi. Σείναροι καὶ σαινουρίδες, οἱ τὰς οὐρὰς συνεχῶς κινοῦντες ἵπποι καὶ κύνες, Hesychius & Varin. Σείναροι etiam & σαῦροι apud Hesychium exponuntur, οἱ τὰς οὐρὰς (uel τοὺς οὐραῖς) σαίνοντες. Κινάρας, οὐ κατάργους ἵππους, Hesychius & Varin. Stlembus, grauis, tardus: sicut Lucilius pedibus stlembum dixit equum pigrũ & tardum, Fest. Equus intractatus & nouus, Cicero de amicitia.

¶ A patria equi nobiles dicuntur. Non ego nobilium uenio spectator equorum, Ouid. Eleg. 3. Nec te nobilium fugiat certamen equorum, Ouidius de Arte 1. Nobiliumque greges custos seruabat equarum, Ouidius 2. Metam. Acarnici equi, id est maximi, ut infra dicam inter prouerbia. Acarnania quidem Epiro proxima est. Dionysius poëta Alanos uocat πολυΐππους. Argos Achaicum ἵππιον, ἱππότροφον, uel ἱππόβοτον cognominatur à poëtis, ut supra etiam indicauimus inter locorum nomina propria: uel ab Hippe Danai filia, uel (ut Etymologus & Scholiastes Homeri scribunt) ab equo Agenoris. Aptum dicit equis Argos, ditesque Mycenas, Horat. libro 1. Carm. Ode 7. ὅταν εἰς ἵππεῦ, ἱππεύοντ' Ἄργος μόλῃς, Euripid. Eustathius in Dionysium Afrum scribens, multa alia huius urbis cognomina affert. ἱππόβοτον Ἄργος τῆς Πελοποννήσου (melius τὸ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, ut Eustathius etiam habet) λέγει, &c. Hoc est, Homerus Iliad. 2. hippoboton Argos cognominat oppidum Peloponnesi, ab Argo illo oculatissimo sic dictum: hippoboton uerò, quod multos & præstantes equos ferret, ut historiæ testantur, Varinus. ἱππόβοτον Hesychius exponit equorum pascuis idoneum, uel μεγαλόβοτον & ἄγαθον, ut hippos hic nihil quàm augeat. Ἀρείας πῶλος, τόρονεάς, Hesychius & Varinus: malim περσικὰς: nam Aria Stephano regio est Persica. Elæus equus, ab Elide oppido Arcadiæ: uide H.c. in Olympiorum mentione. Xenophon elegantiæ studiosus equum Epidauricum habuit, Aelian. Hispani. Ego (inquit Sipontinus) fabulam esse existimo ex equarum fœcunditate & gregum multitudine natam, qui tanti in Lusitania, & tam pernices uisuntur, ut non immeritò à uento ipso concepti uideantur. Ἴλιος εὔπωλος, id est εὔιππος, pulchros equos nutriens, apud Varinum. Troij equi, Τρώϊοι, à Troë heroë, uel à Troia, Hesych. Mazicas equos Oppianus celebrat. Mazices Africæ populos Ammianus Marcellinus libro 29. frequenter nominat. Equi præstantes circa Phasin Scythiæ amnem nascuntur, Scholia in Nubes Aristophanis. Equi Pygmæorum, ut & ipsi, minimi feruntur, aliqui eos perdicibus uehi aiunt. Satureianum caballum uocat Horatius 1. Serm. 1. Satureianis agris natum, qui sunt in Apulia fertiles, & equorum nobilium genitores, Acron. Thessalia equos gignit eximios, ἱπποτρόφος inde cognominata. Equa Thessalica decernetur, uide inter prouerbia. De Thessalicis equis oraculo celebratis, Tzetzes 9. 291. Thessaliam εὔπωλον Orpheus in Argonauticis dixit. Pharsalos Thessaliæ oppidum est, unde campi Pharsalici. Mulieribus insitum nonnullis, uelut brutis quoque, ut equis & bobus, filios ædere qui genitorem exhibeant: cuius fuit modi Pharsalica equa cognomento iusta, Cælius. Bucephalum etiam Alexandri equum ex Philonici Pharsalici grege emptum Plinius scripsit. Θρῄκην ἱπποτρόφον Hesiodus dixit, Orpheus in Argonauticis εὔπωλον. Balasciæ prouincia Mahumeti addicta, equos habet multos & optimos, magnos & ueloces, qui tam duros & fortes pedes ac ungulas habent, ut ferreis soleis non indigeant, utcunque per saxa & montes currant, Paulus Venetus 1. 34. Arabes habent equos pernices, quos barbaros appellant, Aloisius Cadamustus. Et rursus capite 32. In regno Senegæ Nigritarum (inquit) equos maximi pendunt, quandoquidem difficulter eò ducuntur: nec facile ibi aluntur propter aridam terram. Nam torrida est plaga, quæ pabula non producit: facitque æstus nimius, ut equorum inguina intumescant, ut uix meiere possint: crepant propterea stranguria huiusmodi labefactati. Pro fœno utuntur faseolorum laceramentis (seu caulibus dissectis, postquam siliquas dempserunt) Sole siccatis. Loco auenæ succedit milium, quo mirum in modum pinguescunt. Pro equo instrato phaleris & reliquo ornatu dant mancipia nouem, ad summum quatuordecim, prout equi & forma elegans et agilitas persuaserit dandum. Quum autem emerint equos, mox accersunt fascinatores equorum, huncque ritum seruant: Rogum accendunt sarmentis, & herbis quibusdam suapte natura fumum exhalantibus, & equo per lorum apprehenso, sistunt ipsum supra fumantem rogum, ac uerbis nonnullis prolatis, unguento tenuissimo equum illinunt, & in domum adducunt, ubi ad quindecim uel uiginti dies delitescit, nec à quoquam uidetur. Interea etiam appendunt collo equorum effascinationes quasdam corio rubro inuolutas: Et hæc agunt adsumantes strenuiores tutioresque bello futuros equos, Hæc ille.

¶ Celerum epitheta. Alatus equus pro celere, Sil. libro 6. Ales equus, Ouid. 3. Amor. Rimaturque omnia circum Alite uectus equo, Sil. lib. 12. Hinc forte ansam cepere fingendi Pegasum alatum fuisse equum, propter eximiam eius celeritatem. E recentioribus quidam aligerum dixit equũ. Alipedumque fugam cursu tentauit equorum, Verg. lib. 12. Alipedumque fugam progressus equorum, Stat. Theb. 6. Pallas & alipedum Iuno fuga sistit equorum, Valer. Flaccus lib. 5. Sæuus anhelanti mœnia lustrat equo, Ouid. 4. Trist. Ipse caput quassans circumlustrauit anhelo Muros sæuus equo, Silius. Qualis uada Castor anhelo Intrat equo, Stat. Propè captus anhelum Verbere

cogis equum, Claudian. Et celer hinnit equus, Author Philomelæ. Aut quis equum celerémue arcto compescere freno Possit? Tibullus libro 4. ubi (inquit Textor) ue diminuit, aut debet expungi m. litera non elisa. Ora citatorum dextra detorsit equorum, Aen. 12. Tum uerò incubuit Libyes super ipse citato Ductor equo, Sil. libro 10. Volat ille citatis Vectus equis, nullaq; latus stipante caterua, Claudiã. Ante citos quantum Pegasus ibat equos, Ouid. 4. de Ponto. Vt cupidi cursus frena retentat equi, Ouid. lib. 3. de Ponto. Iam fulgor armorum fugaces Terret equos, Horat. li. 2. Car. Torquentem frenis ora fugacis equi, Ouid. in epist. Phedræ ad Hippolytum. Flectitis aut freno colla fugacis equi, Idem in epist. Herûs ad Leandrum. Tela fugacis equi, Propert. libro 3. Ceruoq; fugacior ibat Sudanti tremebundus equo, Claudian. Stat. 1. Theb. Clarabit pugilem non equus impiger, Horat. lib. 4. Carm. At non Sarmaticos attollens Susana muros Tam leuibus persultat equis, Silius libro 3. Anfractus leuioris equi, Valer. 6. Argonaut. Pernix. Sic ubi prosiluit piceo de carcere præceps Ante suos it uictor equus, Sil. lib. 15. Impulit aduerso præceps equus Ochea conto, Valerius Flac. 6. Argon. Sitq; socer, rapidis qui tonat altus equis, Ouid. in epist. Deianiræ ad Herculem. Hippolytum rapidi diripuistis equi, Idem 1. de Arte. Rapido certamina linquit In latebras euectus equo, Silius libro 16. Nec fortibus illic Profuit armentis, nec equis uelocibus esse, Ouid. Metam. 8. Vt noua uelocem cingula lædat equum, Ouid. lib. 1. de Remedio. Seneca in Agamemnone, Vos Græcia nunc teste ueloces equi. Volucres portis auriga sub ipsis Comit equos, Statius libro 4. Theb. Vertice sic Pholoës uolucrum nutritor equorum, Idem libro 10. Volucris non præpete cursu Vectus equi, non Pegaseis adiutus habenis, Claudian. libro 1. in Rufinum. Dũ uolucri quatit asper equo, syluasq; fatigat, Valerius Flac. 3. Argon. Fuit & proprium equi nomen Volucris, ut supra diximus. Iuuenal. Sat. 8. equum tum celerem tum ignauũ, his uersibus describit:

Nempe uolucrem Sic laudamus equum, facili cui plurima palma
Feruet, & exultat rauco uictoria circo. Nobilis hic, quocunq; uenit de gramine, cuius
Clara fuga ante alios, et primꝰ in ęq̃re puluis. Sed uenale pecus Corithæ, posteritas &
Hirpini, si rara iugo uictoria sedit. Nil ibi maiorum respectus, gratia nulla
Vmbrarum, dominos pretijs mutare iubenſ Exiguis, tritoq; trahunt epirhedia collo
Segnipedes, digniq; molam uersare Nepotis.

¶ De celeribus equis in certaminibus, nonnihil dicam in H. e. Vergilius in Georgicis de equo iam triennium superante, & ad publica certamina instituẽdo, Carpere mox gyrũ incipiat, gradibusq; sonare Cõpositis, sinuetq; alterna uolumina crurũ.

Sitq; laboranti similis: tum cursibus auras Prouocet, ac per aperta uolans, ceu liber habenis,
Aequora, uix summa uestigia ponat arena. Qualis Hyperboreis Aquilo cum densus ab oris
Incubuit, &c.

¶ ἀελλάδων ἵππων, ταχέων, apud Sophoclem in Oedipo tyranno, ut Hesychius citat. ἀελλάδες ἵπποι, αἱ ταχεῖαι, tragicum est, Suid. Equi ueloces, οἱ πόδας λεγόμενοι, ἀελλόποδες (apud Simonidem) ποδώκεες, καὶ ὅπλοις ἁρπυίαις ἴσοι ἦσαν ..., Homerus Iliad. θ. de equis Iouis currum per aëra trahentibus, quos & ὠκυπέτας nominat. ἀερσίποδες ἵπποι apud Homerum, qui pedes celeriter uel altius eleuant: nam uerbum ἀείρειν eleuare est: uel quasi ἀίσσειν τοῖς ποσίν. ὠκύποδες (apud eundem) ταχύποδες, ἐλαφρόποδες. αἰετὸς ἵππων, celerrimus equus in epigrammate Archiæ, Anthologij 1. 33. pro equo omnium pernicissimo, quando aquila inter aues uelocissima est. Oppianus Iberos equos tantæ celeritatis esse scribit, ut solæ cum eis aquilæ certare possent. ἀετογρυπὲς dicti equi à genitiua quadam nota, quam habent circa armos, à Sarmatis probantur tanquam ad cursus aptissimi: improbantur qui eandem circa caudam & clunes habuerint, Absyrt. 115. Conuenit sanè à pernicissima auium aquila equos etiam uelocissimos sic appellari, etsi nulla huiusmodi corporis nota foret. Αἰόλος ἵππος, Q. Calaber. πόδας αἰόλος ἵππος, Homer. φρύγας αἰολοπώλους uocat Homerus, siue quòd celeres equos possideant, siue quòd uarijs equitandi modis utantur, Scholia in Aristophanem: plura uide apud Varinum. αἰολόπωλοι Homero celeres equi potius quàm uarij intelliguntur, ex Porphyrij (Quęstionum Homericarum 3.) sententia, Cælius: sed in hoc errasse mihi uidetur: non enim ipsos equos Homerus, sed equites αἰολοπώλους, appellat. οἷοι Τρώϊοι ἵπποι ἐπιστάμενοι πεδίοιο, Κραιπνὰ μάλ᾽ ἔνθα καὶ ἔνθα διωκέμεν ἠδὲ φέβεσθαι, οὕς ποτ᾽ ἀπ᾽ Αἰνείαν ἑλόμην, Diomedes apud Homerum Iliad. θ. ἀτρύγετον πέλαγος διὰ ποσσὶ θέουσιν ἄκρ᾽ ὀνύχων ψαύοντες, ἴσον δ᾽ ἀνέμοισι φέροντο, Q. Calaber libro 8. de equis Achillis. εὐσκαρθμοι, εὔποδες, εὐκίνητοι, ταχεῖς. σκαρθμὸς γὰρ ἡ κίνησις· τὸ δὲ σκαίρειν τὸ κινεῖσθαι, Hesychius & Varin. In Iliensi campo tumulus quidam est, quem homines (inquit Homerus in Catalogo) Batieam uocant, dij uerò σῆμα πολυσκάρθμοιο Μυρίνης. Tradunt autem Myrinam unam fuisse ex Amazonibus, coniecturam ex adiectiuo capientes: equi enim propter celeritatem εὐσκαρθμοι dicuntur, unde & illam ab equorum celeritate πολύσκαρθμον dictam, & Myrinam ciuitatem ex ea nominatam esse, Strabo libro 12. Κραιπνοί, Oppianus. ὀξεῖς, ταχεῖς, Pollux. Ταχὺς quidem proprium equi epitheton perhibetur, ut νωθὴς asini. Τανύοντ᾽ ἵπποι apud Homerum, id est celeriter currebant, quod in Odyssea πλίσσοντο dicitur Aeolicè. οἱ δ᾽ εὖ μὲν τρώχων, εὖ δὲ πλίσσοντο πόδεσσιν. Et in Iliade, ἐν δὲ ῥυτῆρσι τάνυσθεν. Τροχάζειν etiam de cursu equorum in Hippiatricis legitur. Τροχάοντες, σοβοῦντες, δρομαῖοι, Varinus. Ψαυσιπόδης, epitheton equi Arionis (sic uocabatur Adrasti equus) à celeritate, παρὰ τὸ ψαύειν ἄκροις τοῖς ποσὶ τῆς γῆς περὶ δρόμον, Varinus & Etymolog. hoc est quod Vergilius dixit, Vix summa uestigia ponit arena. Ὑπὸ ζυγὸν ὠκέας ἵππους, hemistichium apud Varinum: uidetur autem Homeri. ¶ Africa equos uelocissimos præstat ad usum sellæ, Veget. Ratumena (inquit Festus Pompeius) porta à nomine

mine eius appellata est, qui ludicro certamine quadrigis uictor Hetrusci generis iuuenis à Veijs consternatis equis excussus, Romæ perijt: qui equi feruntur non antè constitisse, quàm peruenirent in Capitolium, conspectumq; fictilium quadrigarum, quæ erant in fastigio Iouis templi, quas faciendas locauerant Romani Veienti cuidam artis figlinæ prudenti: quæ in bello sunt recuperatæ, quia in fornace adeò creuerant, ut eximi nequirent: idq; prodigium portendere uidebatur, in qua ciuitate eæ fuissent, omnium eam futuram potentissimam, Hæc Pompeius. Meminit & Plutarchus (in Publicola:) item Solinus, Tarpeium, inquit, Iouem terna dextratione lustrauit, &c. Hermolaus scribens in Plinij librum 8. ca. 42. Hoc ipsum ferè Olympiæ scribit accidisse Pausanias, auriga homine Corinthio effuso, cui nomen erat Phedola, ut equæ Aura, cuius & imago ibi consecrata est. Auræ quidem nomen celeri equo conuenit. Tartarorum equi tantæ uelocitatis sunt, ut uno die uiginti miliaria magna Germanica equitent, Matthias à Michou. ¶ Cicero gradarius fuit in loquendo, Seneca. ὑποκρέκειν, ἀλλ' ἵππων πορεία τις, Varin. Apud Hesychium quidem legendum est, ἀλλὰ τῶν ἵππων πορείας τις τρόπος, βῆμα, hoc est modus quidam incedendi equorum: puto autem gradario uel tollutari eundem esse, ut supra etiam alicubi dictum est. ὑποκρουόντων, λεγόντων, ἐγγιζόντων, Suid.

¶ Lydi in Asia Crœsi tempore fortes & strenui erant: & ex equis pugnabant, equitandi sanè periti, & hastas prælongas gestabant, Herodot. lib. 1. Lapithæ (Vergilio teste) frena inuenerunt, & equum docuêre sub armis Insultare solo, & gressus glomerare superbos. Milite non illo quisquam fœlicius acri Insultaret equo, Silius libro 10. Filius ardentes haud secius æquore campi Exercebat equos, Verg. Aeneid. 7. Et solitum armigeri ducite munus equi, Propert. libro 3. Astat & audaci strenua fertur equo, Pontanus. Hinc bellator equus campo sese arduus infert, Vergil. libro 2. Georg. Et inter Bellatoris equi caua tempora conijcit hastam, lib. 10. Aen. Post bellator equus positis insignibus Aethon, lib. 11. Aen. Nec bellatoris terga premuntur equi, Ouid. libro 2. Fastor. Pars bellacis equi duris premit ora lupatis, Pamphilus quidã. Bellicus ex illo fonte bibebat equus, Propert. lib. 4. Belligerosq; hortantur equos, hi pectora fletu Chara premunt, Stat. lib. 7. Theb. Quod muniat arma, Belligeros quod frenet equos, Idem libro 3. Achill. Lanigeræ pecudes, & equorum duellica proles, Lucretius libro 2. Non sonipes in bella ferox, non iret in æquor, Lucan. lib. 4. Siue ferocis equi luctantia colla retorques, Ouid. in epist. Phædræ ad Hippolytum. Quis nam frenigeræ signum dare dignior alæ? Stat. Morientumq; ora furenti Hippomedon proculcet equo, Stat. Equus insiliens, & insultans, apud recentiores. Et ad lituos hilarem intrepidumq; tubarum Prospiciebat equum, Stat. Martius huic sonipes campos hinnitibus implet, Silius libro 1. Troilus haud aliter gyro leuiore minantes Eludebat equos, Stat. Impulit aduerso præceps equus Ochea conto, Silius. Pugnator & pugnax, apud recentiores. Plura quæ bellatoribus equis maximè conueniunt epitheta, uide superius inter epitheta animosi & fortis equi.

Sin ad bella magis studium, turmasq; feroces,
Aut Alphea rotis prælabi flumina Pisæ,
Et Iouis in luco currus agitare uolantes:
Primus equi labor est, animos, atq; arma uidere
Bellantum, lituosq; pati, tractuq; gementem
Ferre rotam & stabulo frenos audire sonantes:
Tũ magis atq; magis blandis gaudere magistri
Laudibus: inq; uicem det mollibus ora capistris
Inualidus, etiamq; tremens, etiã inscius æui.
At tribus exactis, ubi quarta accesserit ætas:
Carpere mox gyrũ incipiat: gradibusq; sonare
Compositis, &c.
Hic uel ad Elei metas, & maxima campi
Sudabit spatia: & spumas aget ore cruentas:
Belgica uel molli melius feret esseda collo, Vergil. in Georgicis.

¶ Ἐνυάλιος, id est Martius, Oppian. κορυδάϊος, ὁ πολεμιστὴς ἵππος, Varin. qui & στρατιωτικὸν appellat. Δεξιὸς δίωκεν ἵππος: & φόβου ἐρωῆς φορέων apud Homerum.

¶ Non illi uenator equus, non spicula curæ, Claudian. de nuptijs Honorij. Thyssagetis (inquit Herodot. libro 4.) uicini sunt Iyrcæ & ipsi è uenatione uictitantes hunc in modum. Cõscensis arboribus, quæ per omnem regionem frequentes sunt, insidiantur. Singulis adest canis: & item equus, in uentrem cubare edoctus humilius, subsidendi gratia. Vbi quis ab arbore feram uiderit, sagittaq; percusserit, conscenso equo illam persequitur, comitante cane. Venatoris συνεργὸς Pollux facit κυνηγὸς, & ἱππαγωγός.

¶ Beroaldus in Suetonium ait funalem equum eum fuisse, qui proximus triumphalem currum antecederet, quasi fune coniunctus. Habenalis aliter uocatur à Dionysio. Tranquillus in Cæsare Tiberio, Dehinc pubescens Actiaco triumpho currum Augusti comitatus est sinisteriore funali equo. Alexander ab Alexandro Genialium dierum 5. 20. funales equos dici conijcit, qui funibus alligati currum triumphantis traherent, in quibus ingenui pueri sedere ueteri more solebant. Vel quòd in his insiderent qui funalia præferebant & faces: nam peruulgatum ferè est faces & lumina tam in apparatu triumphi, quàm iuxta triumphantem deferri solere. Diuus enim Cæsar ad lumina quadringenta in Capitolium triumphans ascendit, elephantis lychnos dextra sinistraq; gestantibus. Funalis sanè uel habenalis equus, is uidetur, qui Græcè σειραφόρος dicitur, de quo infra in e. ¶ In prouincia Caraiam equi optimi sunt, qui à mercatoribus in Indiam ducuntur. Incolæ uerò solent illis equis auferre de osse caudæ nodos duos uel tres, ne equus currens sessorem cauda feriat, néue caudam in latera subinde flectat, quod turpe existimant, Paulus Venetus. Σπίλευκοι, genus equorum, Hesych. & Varinus. Νεγύσιον ἵππους, τοὺς ἐκ ναυάγων, Varinus.

H.c.

ἱπποβότον uocant locum equorum pascuis idoneum, ut Argos hippoboton, & pratum hippoboton, de quo ex Strabone in B. dixi, in equis Nisæis. ἱπποκαμπὰς, ὕλην λίαν μεγάλην, ἵπποις * λυμαινομένην, (forte ἵπποις καταβοσκομένην, aut tale quid,) Hesych. ἱππόβρωτος, ab equis deuoratus, Lexicon. ἵπποι ἀδηφάγοι, equi uoraces, apud Pollucem. Τέρυδες ἵπποι λέγονται ὅσοι ἀδηφάγοι εἰσίν: ἔνιοι οὖν ἀσθενεῖς. τέρυ, ἀσθενὲς, λεπτόν, Hesych. & Varin. Στατὸς ἵππος, qui in stabulo alitur equus: ὁ ἐπὶ φάτνῃ τρεφόμενος, καὶ ὀξυστατὸς (ἴσως, Scholia in Iliad. ζ.) ἐπὶ πολὺν χρόνον, Iidem. Χλωροφαγῆσαι, herba uiridi pasci. Χλοάζειν, uiridi herba pascere: γρασίζειν, grasti, id est farragine. Γαστρίζειν, οὐ μόνον τὸ πληγῆν, ὃ καὶ χορτάζειν λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ πλῆσαι εἰς τὴν γαστέρα, Pollux. Et alibi, Χιλὸς, ὃν καὶ χόρτον, καὶ πόαν, καὶ πράσιν τινὲς ἐκάλουν. Equis qui anno quarto demum ad bellum uel certamina sacra domantur, Tum demum crassa magnum farragine corpus Crescere iam domitis sinito. nanque ante domandum Ingentes tollent animos, prensique negabunt Verbera lenta pati, & duris parere lupatis, Verg. in Georg. Fœnum alibi bis tantum, alibi ter aut quater etiam anno secatur. Armentorum id cura, iumentorumque progeneratio suum cuique consilium dabit optimum, maximè quadrigarum quæstus, Plin. Thraces qui ad Strymona habitant, folijs tribuli equos saginant, Plin. Τρίβολον πόαν χλωρὰν οἱ Θρᾷκες ἵπποις προσφέρουσι, Dioscor. Apud Hesiodum hippomanes herba est, quam edentes equi aguntur in furorem, Hermolaus. Quænam herbæ hippomanes dictæ sint, uide supra parte prima huius capitis inter plantas. Circa Scytharum & Medorum dictam Thraciæ regionem, locus est uiginti ferè stadiorũ spatio, qui hordeum producit quo homines uescuntur, equi uerò & boues abstinent, &c. Aristoteles in Mirabil. ἀκοστήσας (apud Homerum circa finem Iliados ζ.) ἄκος δὲ σάτιος λαβὼν, Τοῦ ἴσην ἱερὰ κυρίως δὲ πᾶσαι αἱ τροφαὶ ἀκοσταὶ καλοῦνται, παρὰ τὸ ἰσχαίνει τὰ σώματα τρεφόμενα ἐν ἄλλῳ καιρῷ. Βέλτιον δὲ ἀνακχράνας ἐπὶ τῇ δὲ φάτνης σίτον, Scholia. Hordeo dum connutritur equus, ἀκοστῆσαι pronunciatur: quoniam ut interpretantur glossematarij, acosten hordeum uocat Nicander. Sed apud Thessalos cibaria & alimenta omnia nuncupari acostas, traditum ueteribus est (nostrates forsan ab hac origine kost appellant.) Sunt qui apud Homerum Iliados rhapsodia sexta, legant ἀγροσῆσας ἐπὶ φάτνῃ, exponantque, sordidatus in stabulo. Nam γρῦτος, id est gœtus sordes indicat, Cæl. Κυνηγεσία πῶας βόσκ, σύστασιν βοῶν. ὡς καὶ ἵππων τὸ ἀκοστᾶν: quanquam de omnibus brutis propriè dicitur κυνοσιάς, Varin. Κύπειρον, flos quo equi uescuntur, Hesy. & Varinus. Τρώξανα, quæ cadunt à præsepibus equorum, aut boum, ὃ τῶν ἄλλων κῖνοδον λάγανα, Varinus. Tartarorum equi pedibus aquam et pabulum sub niuibus sibi quærunt, Matthias à Michou. In prouincia Aden equi, boues, cameli & oues uescuntur piscibus, quorum ingens illic copia, & libentius quidem siccis quàm recentibus: nam propter immensum calorem herbis & frugibus carent, Paulus Venetus. Tondentes campum latè, Vergilius de equis pascentibus. Vt ante lucem uiri equique pransi essent, Liuius. Egregia sunt illa Persæ cuiusdam & Libyos dicta: Nam alter interrogatus, quæ res potissimum saginaret equum, respondit, Oculus domini. Alter, quod stercus esset optimum, Domini uestigia, inquit, Aristot. 1. Occonom. Huc pertinet illud quod refertur à Gellio, quod cum quidam corpulentus ac nitidus, equum haberet macilentum, rogatus quid esset in causa: respondit mirum non debere uideri si equo esset habitior, quadoquidem ipse se pasceret, equum curaret seruus. Eleganter dixit equiso quidam, nihil perinde saginare equum, ut regis oculum. ¶ Ἀνὴρ γὰρ ἕλκων οἶνον, ὡς ὕδωρ ἵππος Σκυθιστὶ φωνεῖ, οὐδὲ κόππα γινώσκων, &c. Byzantius Parmeno apud Athenæum lib. 5. Nos eum qui uno haustu multum biberit, uaccæ potius quàm equo comparamus. ¶ Fimum (inquit Hermolaus) Græci multis nominibus appellant, ἀφόπατημα, ἀπόπατον, βόλβιτον, & ἱππομακ. ὀβελιτον, &c. Et mox, asini propriè est onis, & onthos, equi cópros. Equi excrementum alui propriè dicitur πίλος, πίλιθος, σπατίλη, Varinus in ἀποπατῆσαι. Ego alibi πίλιθον, βῶλον exponi reperio: σπίλιθον, κόπρον: πίλιτον uerò per τ. pro fimo in Lexico uulgari Græcolatino exponi non probo. Forte autem π. & σπ. aliquando indifferenter ponuntur: nam etiam pro caprino fimo pyrathon & spyrathon legimus. In Acharnẽsibus Aristophanis πιλιθόν oxytonum (quod minus placet) legi in his uersibus ridiculis, ὁ δὲ λίθον βαλεῖν Βουλόμενος ἐν σκότῳ λάβοι Τῇ χειρὶ πιλιθὸν ἀρτίως κεχεσμένον. ubi Scholiasten βῶλον interpretari miror, ego legerim κόπρον, (ut & Varinus in Σπίλιθον habet.) nam in Ecclesiazusis σπίλιθον per σπ. κόπρον interpretatur Scholiastes, & uersum ex Acharnẽsibus iam recitatum adducit, σπίλιθον per σπ. non π. legens, cum acuto in prima, non ut illic habetur in ultima. Βῶλος quidem pro κόπρος facilius deprauatũ est: quoniam κ. & β. literæ proximas habent figuras: nec me mouet quod Varinus etiam eum sit secutus errorem: quare & πιλιθόβαπτ apud Varinum exponetur, stercore tinctus, id est inquinatus. Ὀνιαῖα & ὄνιθα, τοῦ ἵππου τὸ ἀφόδευμα, Varinus: apud Hesychium ὀνιαῖαι tantum (in plurali numero) sic exponitur. ¶ Immitem quatiebat equum spumantia sæuo Frena cruentantem morsu, Silius. Et spumas aget ore cruentas, Vergilius de equo cursu certante in Eleo campo. ¶ ἵππου uel ἵππειον κράτος, ἡ τοῦ ἵππου ἰσχὺς, Suidas, Varinus, Hesych. Τροχάζειν & ἱππάζειν uerba de cursu & ambulatione equi ponuntur Absyrto cap. 36. Συμβαίνει δὲ τοῦτο ὅταν τροχάζειν ἐλαύνωσι. ἰδοῦ ὅτε δὲ καὶ συνεχέστερον ἐν τῷ πεδίῳ πρὸς ἕτερον ἱππάζειν. Cameli Bactrianæ uelocitate sunt inter equos, Plinius: id est æquè ueloces ac equi. Τὰς ἱππασίας ποιεῖσθαι, Xenophon in libro de re equestri uidetur & de equite & de equo ponere, ut Latini etiam equitare. Equus ἱππικὸς à Polluce laudatur. De equo resonante ungulis in ingressu Xenophon dixit πρὸς τὸ δάπεδον ψοφεῖν: ἄποις δ᾽ ἂν καὶ κροτεῖ, κτυπεῖ, ἠχεῖ, Pollux. Χεῖρα δ᾽ ἔκτυπον ὠκέων ἵππων Νύσσοντας χηλαῖς. κόνις δὲ σφ᾽ ἀμφὶς ἐδινεῖ Κεκρυμμένη πλακτοῖσιν ὑφ᾽ ἅρμασι καὶ ποσὶν

πεδίον ἵππων, Hesiodus in Aspide. Μεταῶν libro 5. Iliad. de equis dicitur, τὸ ματαιοπραγεῖν καὶ ἀργὰς ἵστασθαι, Varin. Μεταῶν, ματαιάζων, Hesych. Ὑποβρωμάζουσιν ἵπποι, ὀρθοὶ ἵστανται, ἢ μᾶλλον ὑπαναχωροῦσιν, ἀντιπίπτουσιν, ἀφηνιάζουσιν, Varin. ὑπαναχώρησιν, Hesych. est autem apud Homerum Iliad. θ. hæc dictio. ¶ Hinnitum acutum Vergilius dixit Georg. 3. Hinnire (inquit Nic. Erythræus) propriè equorum est, quod uernacula lingua nostra nidrir, annichiare Siculi. Germani dicunt wichlen uel wyhelen: Galli hennir. Hinnitusque cient tremuli, Grat. Quum aliquantum progressus esset, subito exaudiuit hinnitum, respexitque, & equum alacrem aspexit, Cicero 1. de Diuinat. Fœmina cornipedi semper adhinnit equo, Ouid. lib. 1. de Arte. Hinnibundè pro hinnienter, ab eo quod est hinnio. Claudius Annalium lib. 16. Equæ hinnibundè inter se spargentes terram calcibus, Nonius. Ex fremitu equorum illata suspicione, Cæsar. Equorum ardescit fremitus, Verg. Et alibi, Poscit equos, gaudetque tuens ante ora frementes. Ἵππων φωνή, χρεμετισμός, χρεμετίζειν, χρεμετίζοντες, ὑπὸ χρεμετίζοντες, ἔνιοι δὲ καὶ φρυμαγμὸν ἵππων ἐκάλεσαν. καὶ φρυμάττεσθαι τοὺς ἵππους, φρυάττεσθαι δὲ πάντες, Pollux: ultimam dictionem lego πάντες, hoc sensu: De uoce equorum omnes ferè φρυάττεσθαι dicere, φρυμάττεσθαι uerò pauciores. Ἵππος φρυάττεται, χρεμετίζει. Χρεμετισμός, φρύαγμα, φριμαγμός. Ἆσθμα, πνεῦμα, φύσημα, καὶ γαυρίαμα, καὶ αὔχημα. φριμάττεσθαι, φυσᾶν, ἀσθμαίνειν, ἐκπνεῖν, γαυριᾶν, καὶ τὰ ὅμοια, Pollux. Φριμαγμὸς οὐκ ἔστιν ὁ χρεμετισμός, ἀλλ' ὁ διὰ τῶν ῥινῶν τῶν ἵππων ἐκπεμπόμενος ἦχος ὅταν γαυριῶσι. Φριμασσομένη, χρεμετίζουσα, ἀγριαμένη, ἢ ἀτάκτως πηδῶσα (Suidas & Varin.) καὶ φριμαγμὸς ὁ χρεμετισμὸς παρὰ Λυκόφρονι. καὶ φριμασσόμενοι περὶ ταράχου, ἤγουν ἀναφυσῶντες. Φριμάττει, φριμάσσεται, φριμάττεσθαι, ἐπὶ τράγου: φρυάττεσθαι δὲ, ἐπὶ ἵππου: καὶ φρυάγμαθ' ἱππικά, apud Sophoclem in Electra, Hæc omnia Varinus, & partim Etymologus. Φριμάσσεται, σκιρτᾷ, ἐπεγείρεται, Hesychius. Pollux 5. 13. φριμαγμὸν & φριμάττεσθαι (per iota in prima) magis proprium caprarum esse dicit, cum easdem uoces prius equis attribuisset, prima per ypsilon scripta. Varinus de equis utroque modo scribit, nam præter citata iam loca per iôta, per ypsilon etiam sic habet: φρυμάσσειν, ἐπὶ ἵππου. Ego φρυάττεσθαι quidem semper rectè per ypsilō scribi censeo, φριμάττεσθαι uero semper per iota (siue de equo, siue de capris aut hirco dicatur: nam φρυάττεσθαι de solis equis in usu est) scribendum uidetur. Nam Suidas & Hesychius per iôta tantum habent, quibus tanquam antiquioribus Lexicis maior fuerit authoritas quàm Varino. Citantur & tria authorum testimonia apud Suidam, in quorum tertio φρυμαγμὸς per ypsilon scribitur, perperam, ut apparet: cum ipse literarum ordo repugnet. Ea ut sunt, apponemus, φριμάξασθαι παρὰ Ἡροδότῳ, τὸ φρυάξασθαι, ἢ πεφυσῆσθαι. Et aliud, Ὁ δὲ ἵππος ὁπλαῖς ὀρύσσων φριμασσομένη, ἰσχυρή, καὶ ἀδύνατα ἀχθεῖσα τὰ ἄχθη ἐπιδεῖν... Καὶ αὖθις, Κτύπου τῶν ὅπλων καὶ φρυμαγμοῦ (lego φριμαγμοῦ) τῶν ἵππων κατακούοντες, ἐξεπλήσσοντο. Etymologus quoque φριμάττεσθαι & deriuata per iôta tantum scribit, literarum ordine etiam apud eum sic scribi poscente: nec obstat quòd à uerbo φρυάττεσθαι formari ait, mi litera abundante. Ἠέρι θεῖ, φριμάσσει λαγωοὺς ὑπ' ἀϋτμῆς, Oppian. de cane Britannico. Ammonius de differentijs uocum, φρυάττεσθαι equi esse scribit, φριμάττεσθαι hirci: & φριμαγμὸν dici quasi φρυμαγμόν, innuens non scribi quidem per ypsilon, uideri tamen à φρυάττεσθαι deduci, abundante scilicet μῦ ut & Etymolog. Inuenio quidem βριμάζειν quoque uerbum de uoce leonis: & uerba βριμαίνειν, βριμοῦσθαι, βριμῆσαι, βριμᾶσθαι, exponi per ὀργίζεσθαι, θυμοῦσθαι, ἀπειλεῖν, ἦχον ἀποτελεῖν. Βρυάζειν uero γαυριᾶν, ἀναβρυχᾶσθαι μετά τινος κινήσεως, &c. quæ uerba & scribendi modo, & significatione ferè cum superioribus duobus conueniunt. Φρυάγματα, φυσήματα ἱππικά, Varin. Φρύαγμα, ἡ τῶν ἵππων καὶ ἡμιόνων διὰ μυκτήρων ἠχὴ ἀγρίῳ φυσήματι ἐκπιπτοῦσα. λέγεται δὲ & ἐπὶ τῆς ὑλακῆς, Suidas & Varin. Φρυάττεσθαι, καταπλήττειν (aliàs καταπλήττεσθαι) ἐπαίρεσθαι, φυσᾶν, δι' ὑπερηφανίαν καὶ θρασύτητα φυσᾶν τοῖς μυκτῆρσι, Suidas & Varin. ἐπεγείρεσθαι, μεγαλοφρονεῖν, γαυριᾶν, Hesychius. Φρύαγμα, elatio, superbia, Idem. Ἔχων τρόπους φρυαγμοσεμνακοὺς τινάς, senarius Aristophanis in Vespis de homine supercilioso & superbo, citatur autem hoc modo à Suida. Aristophanis codices impressi deprauatè habent, ἐφρυαγμοσεμνακοσίους. Non placet quod in uulgaribus Lexicis Græcolatinis reposuerunt quidam φριμάσσειν, φρυάττειν, & φρυμάσσειν, terminatione uerborū quæ actiua aut neutra sunt: ego semper ut media pronuncianda puto, quod exemplis iam positis satis probatum est. Τᾶν ἵππων ἄρτι φρυασσομενᾶν, Callimachus in lauacra Palladis. Καταφρυάττομαι, ὑβρίζω, Suidas. Chnoæ dicuntur φρυάγματα ἢ φυσήματα καὶ πνεύματα ἱππικά, Cælius ex Scholijs in Electram Sophoclis: ego chnoas modiolos rotarum intelligo, ut in e. dicam. Καὶ μοῦνοι τετλᾶσι λεόντων ἀντία βρύχην, Oppianus de equis charopis, cum βρύχειν propriè leonum sit. Γωλεὸν δ' ἦγμα (lego ῥῆγμα) φρύαγμα, Varin. Ἵππων μεγάλα χρεμεθόντων, Oppian. Et rursus, ὡς ἵππον ἀσθμαίνοντα, χαμάλια τε χρεμέθοντα. Κτύπος τε ῥοθίῳ, καὶ χρεμετισμὸς ἵππων ἀλλήλοις ἀντιπαταγεῖ, φησὶν Ἀρριανός, Suidas in Ῥόθιον. Χρεμετίσαι, κράξαι ὡς ἵππος. Χρεμετισμός, ἡ τῶν ἵππων φωνή, Hesychius & Varin. sed ineptè primam syllabam per αι. & secundam per α. scribunt. Χρεμετίζει, κελητίζει ὡς ἵππος, Hesych. Χρέμιζον. Ἡσίοδος ἐν Ἀσπίδι, ὀξὺ δὲ χρέμιζον ποσὶ δ' ὕσφιν ἄγνυτο ἠχώ, ἀπὸ τοῦ χρεμετίζειν. τὸ δὲ χρεμέθοντα, ἀπὸ τοῦ χρέμω, χρεμέθω, Etymolog. Legitur & χρεμετᾷ, ἠχεῖ apud Hesychium et Varinum. Equus est animal χρεμετιστικόν, quasi dicas hinnibile. Χρεμετίζειν, ἦχον περὶ στόματι ἀποτελεῖν, πταρνύσθαι, &c. Suid. sed uideo corruptum esse locum, & legendum χρέμπτειν, quod tamen screare uel excreare potius, quàm ut Suidas interpretatur sternutare significat. In Marathone uico (inquit Pausanias in Atticis) tota nocte equos hinnientes & uiros pugnantes audire est. Hos quidem propius spectare uoluisse data opera, nemini profuit: Si quis uerò rei ignarus, imprudens & fortuitò inciderit, nullam dæmonum iracundiam mouet. Φυσιόωντας ἵππους λέγει Ὅμηρος τοὺς πνευστιῶντας: ὅπερ σημαίνοι ἂν καὶ τὸ φρυττομένους (uox corrupta uidetur, lego φρυαττομένους) καὶ ἀσθμαίνοντας, καὶ πνεῦμα ἐρειδομένους, Varinus: anhelos uel anhelantes Latinè dixeris. Χρόμη, φριμαγμός, ὁρμή, χρεμετισμός, θράσος. Χρόμος, ψόφος

ποιὸς, οἱ δὲ χρεμετισμός. Χρόμαδος, κρότος, ψόφος, Hesychius & Varin. Κροαίνων ποσίν, Homerus de equo: Hesychius exponit, ἀπληρῶν τοῖς ποσίν, ἀπλόνωμῶν: itidem Scholiastes Homeri, sed addit, ἢ χρεμετίζων, locus est Iliad. ζ. & rursus Iliad. ο. Βραχμάζουσαι, χρεμετίζουσαι, Varin. Βράχαλος, χρεμετισμός, Hesychius & Varin. Μιμιχμός, equi uox, Iidem: uocabulum per onomatopœiam factum apparet. Μιμάξαι, χρεμετίσαι, φωνῆσαι, Varin. melius μιμάξαι, ut Hesychius habet. Florus auis, equi hinnitum imitatur, Gillius ex Aeliano: Vide supra circa finem capitis quarti. Satyrus à Syllæ militibus captus, uocem asperam equi præsertim hinnitu & hirci balatu permistam ædidit, Plutarch. in Sylla. Homines quidam uocem ædunt similem asini, equi, aut alterius bestiæ uoci: conijciendum est autem eiusdem animantis ingenium quoque referre quenque, cuius uocem expresserit, Adamantius.

¶ Esse uero equum animal philolutron ac philydron, id est balneorum & aquæ expetens, auctor probat Aristot. Cæl. Equus animal est lauationis cupidum, gaudetque paludib. & turbulentis aquis, Varin. in ἵππος. Εἰωθὼς λούεσθαι ἐϋῤῥεῖος ποταμοῖο, Iliad. ο. ¶ Volutantes se equi Græcè dicuntur κυλίσαι, ἀλίσαι, & ἐξαλίσαι: & locus uolutationi aptus, ἀλίστρα, ἐξαλίστρα, κυλίστρα, Pollux. Dicitur & ἀλινδεῖσθαι uolutari, & uolutationis locus ἀλινδήθρα Hesychio & Varino. Ἀλινδήθρας τε καὶ ἐγκυλίσματα, Aristophan. in Ran. Ῥύα, κυλίστρα τῶν ἵππων παρὰ τῷ ποταμῷ καὶ ψάμμῳ, Iidem. Ῥυσμός, ὁ τῶν ἵππων ῥυμός (forte κυλισμός,) Iidem. Ἀλιστρία, locus arenosus iuxta fluuium, Hesych. & Varin. Ἱππολούτρα, piscina lauandis equis destinata, Iidem. ¶ Nec uaccam uaccæ, nec equas amor urit equarum, Ouid. 9. Metam. Quum tibi flagrans amor, & libido Quæ solet matres furiare equorum, Sæuit, Horat. lib. 1. Carm. Ode 25. Ἱππόθυρος, ualde libidinosus, siue ab ἵππος uoce quæ auget in compositione, siue à nimia equarum libidine. Equæ cum libidine accenduntur, ἱππομανεῖν Græcis, Latinè equire dicuntur. Ἱππομανῆ mulierem Latinè uirosam dixeris, quòd uiros appetat. Equienti mulæ cruda brassica datur, Columella lib. 7. Equum admissarium Itali hodie stallonẽ uocãt, Germani schällhengst, Græci κήλωνα & κηλώνιον, & alijs nominibus, ut in C. dixi. Κηλώνιον, ἵππος ἀναβατήριος, παρὰ τὸ κήλων ὃ σημαίνει θερμόν, Varin. Et pater armenti capto eripietur agello, Iuuenal. Satyr. 8. Ἱπποσπόρος, asinus equarum initor, Hesych. & Varin. Plutarchus in Symposiacis (libro 7.) scribit ubi saliantur equæ nómon incini solitum, quem uocent hippothoron, Cæl. Erat autem cantus equis in Venerem concitatis (uel concitandis) ad tibiam accini solitus. Ἱπποφορβῶν qui equas grauidas ab alijs interno scit, Hesychius & Varin. Eadem uox magnanimum significat. Quum Xerxes cum exercitu Hellespontum transijsset, ingens prodigium oblatum est. Siquidem equa leporem peperit: quod facile erat interpretari, fore ut Xerxes qui exercitum aduersus Græciam maximo strepitu & ambitiosissimè ducebat, rursus pro seipso solicitus ad eundem locum fuga recurreret, Herodot. libro 7. Idem prodigium similiter Valerius Maximus describit 1. 6. Audio in Rhętiæ alpibus monte Speluca, ut uocant, equum ex tauro nostro seculo natum esse. Retulit etiam nobis amicus fide dignus, uisum à se in Gallia in aula regis equum posteriore parte ceruum. De infante centauro, & Hippo puella ex equa nata, supra dixi, huius capitis parte prima. Phocylides apud Stobæum in sermone ubi mulieres uituperantur, pro diuersis earum ingenijs alias ex alijs animantibus natas scribit, ut cane, apicula, sue, equo. Et eodem in loco Simonides idem argumentum latius prosequutus, ex equo natam mulierem scribit ab omni labore alieno esse animo, & seipsa solum ornanda tempus insumere, inutilem marito, nisi is perquam diues aut princeps fuerit. Equam Eudemus ait adolescentem, ac armenti præstantissimam, tanquam omnium formosissimam puellam ab equisone adamatam fuisse, primumque sui amoris hunc flagrantiæ moderatum fuisse. Deinde libidine inflammatum, usque eò processisse cum equa, ut uenereo complexu iungeretur, remque tandem perficeret turpem. Vbi uero equæ pullus incesto stupro matrem contaminari perspexisset, eam sic à domino tyrannicè tractari acerrime tulisse. Itaque impetu facto, uirum interemisse, atque cum obseruasset, ubi humaretur, eò profectum refodisse, omnibusque supplicijs cadauer iam nullum sensum ex mœrore percipiens uexantis, afflixisse, Aelianus. Equum adamatum à Semiramide usque ad coitum, Iuba author est, Plinius. Regi Babylonis erant peculiares equi, præter bello destinatos, admissarij octingenti, cum equarum quibus admittebantur sedecim millibus, Herodotus libro primo. Quòd si equarum numerum conferas admissariorum numero, deprehendes singulis admissarijs uicenas fœminas destinatas fuisse, id quod eodem in loco Herodotus monet. ¶ Homerus equos ætate minores ἀτελέας πώλους uocat, quòd labores sustinere nondum possint, nam adulti contrario uocabulo πολύτλαντοι dicuntur & τάλαντοι, Varinus: qui etiam alibi ἀταλάς, ταχύφρονας, exponit. Ἵππος ἐν τῇ πωλικῇ ἡλικίᾳ πρωτόβολος, ὃ καὶ μέλλων λαβεῖν τὸν δευτερόβολον, &c. Absyrtus in Hippiatricis: malim τὸν δεύτερον βολον: nam βολος τῶν ὀδόντων, dentium in pullis mutatio est: at pullus ipse qui mutat primo πρωτόβολος, secundo δευτερόβολος dicitur. Homerus Iliados secundo equos colore, ætate, & magnitudine figuraque dorsi per omnia similes describit hoc uersu, ὄτριχας, οἰέτεας, σταφύλῃ ἐπὶ νῶτον ἐΐσας. Trima equa, Horatius tertio Carmin.

¶ Hippiatrum uulgo Italicè & in finitimis linguis marescalcum appellant, aliqui perperam menescalcum & manescalcũ. Origo uocis Germanica est: nã Germani olim equos (nũc equas tantum) mar[illegible] uel marcas nominabant. ¶ Iam equus laudatus ocio interdum & quiete perit: Vnde dicitur, in [illegible] plures quàm foris corrumpi. Nam & strenuior quisque ægre se patitur diutius retineri ad præsepe, & in campum excurrere auet. Tum igitur & recto cursu, & ambagibus, & saltu, colliumque adi-

tu & cliuorum descensu exercebuntur, modo quidem & scite, non insano quodam & ebrioso impetu. Itaq; traditur hoc de Eumone ingenioso rege & forti, cum quodam in castello ab Antigono obsessus non haberet patentia & spatiosa loca, in quibus equi exercerentur: ne stando perpetuo languorem & socordiam atq; etiam uitia, ut fit, contraherent, funibus transuersas subter præcordia illorum trabes curasse suspendi, & adduci postea has ita, ut priore parte corporis paululum supra terrã equi attollerentur, cui cum insistere laborarent, neq; impediti subiecta trabe attingere possent, ita etiam commoti, omnes uires intendebant, & nitendo toto corpore defatigabantur, ut etiam sudor eliceretur, Camer. In strigosum equum distichon Lucilij, Anthologij 2.23. ἵππον ἀπεχόμενός μοι ὀλύμπιον ἤγαγεν ὁρᾶν, ἧς ὀλιγοδρανίαν ἵππος ἐστικέναι. Si oues utuntur stabulo in quo mulæ, aut equi, aut asini steterunt, facile incidunt scabiem, Colum. ἱππαλέος νοῦσος, id est morbus equorum, Oppiano: uidetur autem de peste intelligere, κατ' ἐξοχήν. Equus Crassi furore percitus in flumen se præcipitauit, ut Plutarchus in eius uita refert. Vermis in Indo fl. reperitur septem cubitorum longitudine: is tam robustus est, ut in quodcunq; inciderit animal noctu egrediens conficiat, equum, bouem, &c. Aelia. Silurus grassatur ubicunq; est omne animal appetens, equos innatantes sæpe demergens, præcipuè in Mœno Germaniæ amne prope Lisboum, Plin. Creditum quondam ex equo, occiso hasta basilisco, & per eam subeunte ui, non equitem modo, sed equum quoq; absumptum, Plinius.

H. d.

Vitia & uirtutes equi quædam in H. b. dicta sunt, circa electionem. ἵππου θράσος, uide infra in prouerbijs. Equus cibo satur procurrit. κυδιόων· ὑψοῦ δὲ κάρη ἔχει. ἀμφὶ δὲ χαῖται ὤμοις ἀΐσσονται, ὁ δ' ἀγλαΐηφι πεποιθὼς ῥίμφα ἑ γοῦνα φέρει μετά τ' ἤθεα καὶ νομὸν ἵππων, Homerus Iliad. ο. sed de magnanimitate equi in b. tractauimus. Mithridates Ponticus somnum capiens, corporis sui custodiam non modo satellitibus, sed & tauro & equo & ceruo mansuefactis committebat, ut pluribus in Tauro retuli ex Aeliano. Philarchus refert Centaretrium è Galatis (Aelianus interprete Gillio eandem historiam narrans, hominem hunc natione Gallum, nomine Centoaratum fuisse ait) in prælio occiso Antiocho potitum equo eius conscendisse ouantem: At illum indignatione accensum domitis frenis, ne regi posset, præcipitem in abrupta isse, exanimatumq; unà, Plin. Scythæ quidem equitatus & equorum gloria strepunt. Occiso deniq; ipsorum regulo ex prouocatione dimicante, hostem cũ uictor ad spoliandum uenisset, ab equo eius ictibus morsuq; confectum, Plin. Philistus refert equum à Dionysio relictum in cœno hærentem, ut sese euellisset, secutum uestigia domini, examine apum iubę inhærente: eoq; ostento tyrannidem à Dionysio occupatam, Plin. Interfecto Nicomede rege, equus eius inedia uitam finiuit, Plin. Socles formæ pulchritudine egregius Atheniensis, quē mihi permulti ignorare uidentur, equum emit pulchrum, & tam uehementi in se amore incensum, ut cum adesse sentiret dominum, exultaret & gestiret: cum ascendere pararet, se ad conscensum præstaret obedientem: cum ante oculos consisteret, ille suauiter & amatoriè in eum intueretur. Quæ omnia eatenus amatoria & iucunda uisa sunt, quoad petulantiam in adolescentem attentare conatus est, simul & fama turpitudinis de ambobus dissipata extitit: tum eam infamiam Socles sibi conflari non passus, ut in amatorem flagitiosum, & petulantem, odio incensus equum uendidit. Is non ferens ab adamato suo se distractum abesse, acerrima inedia uoluntariam sibi consciuit mortem, Aelianus. ¶ Nerua Traianus simulac Parthorum & Armeniorum fines ingressus est, regionis satrapæ, ipsiq; mox reges cum muneribus ei occurrerunt, equumq; duxêre ita edoctum ut regem adoraret. Nam pedes anteriores in modum supplicantis flexit, caputq; pedibus eius qui proximus esset subiecit, Dion Cassius in Nerua Traiano. ¶ Νόμος δὴ τοῖς ἵπποις, τὸν ἀπομαχίον ἵππον ὅταν φωνῇ τῇ θρεψαμένης διαλοῦνται, ἀποβάλλειν τὸ μονοβίων ὥσπερ ἔγγονα συνηχῇ τε καὶ γνήσια, Theophylactus in epistolis. Bianoris hexastichon in equum recusantem ingredi nauim, Anthologij lib. 1. sectione 33. extat huiusmodi.

Γάλλον τὸν πώλων, ἀλλ' οὐχ ἁλὸς ἱππευτῆρα, | Ναὶ διαπλώειν πόντον ἀναινόμενον,
Καὶ δειμαίνοντα, ἐν ᾧ ποσὶ λὰξ πατέοντα | Τοῖχος, καὶ θυμῷ δῖσμα βιαζόμενον.
Ἄχθεται εἰ φόρτῳ μέρος ἔρχεται, οὐ γὰρ ἐπ' ἄλλοις | Κεῖσθαι τὸν πάντων ἵππων ἐνίκησεν.

Ceruus est animal adeò simplex, ut equo aut bucula accedente propius, hominem iuxta uenantē non cernat, Plin.

H. e.

Eques, communis generis, qui insidet equo: item qui equestrem habet ordinem. Nos primo loco de Romanis equitibus loquemur, deinde Atheniensibus, postea de reliquis, & in genere quædam de ijs quæ ad equitis uocabulum pertinent. Sequentur ludi & certamina equestria, equestris res bellica, equitatio ipsa, tractatio, stabulum, instrumenta, currus, pretium & sumptus in emendis alendisq; equis: postremo quędam de laudibus & usibus equorũ, tum in uniuersum tum ex singulis partibus.

¶ Equestrem ordinem (ut scribit Sipontinus) medium fuisse constat inter patricios & plebem. Principio equites iudicesq; ijdem habebantur, & gestandi annuli aurei ius erat. Postea M. Cicero in consulatu suo equestre nomen stabiliuit, Senatum ei conciliãs, celebrans se ex eo ordine prouectum esse, (ut Plinius refert 33.2.) Ab illo tempore planè hoc tertium corpus in repub. factum est, cœpitq; adijci senatui populoq; Romano equester ordo: ob quam causam post populum scribebatur, quia nouissimè cœperat adijci. Imprudenter quidam hoc tempore huius dignitatis uiros, qui gestandi auri ius habent, milites uocant, cum sint equites iure optimo appellandi. Hi olim sub Romulo regibusq; Celeres dicebantur, à Celere Remi interfectore, qui initio à Romulo præpositus fuit: qui primo electi

fuerunt è singulis curijs, ideoq; trecenti omnino: deinde à flectendis (ut quidam putant) animis, quoniam iudices erant, siue potius à flectendis equis, Flexumines uocitati: postea Trossuli, à Trossulo oppido Thusciæ circa Vulsinios nouem millia passuum, quod sine ullo peditum adiumento equites cepissent, (ut Festus testatur, & Plinius 33.2.) Varro, Nunc emunt Trossuli nardo nitidi uulgò Attico talento equum. Iunius, Quòd ad equestrem ordinem pertinet, ante Trossulos uocabant, nunc equites uocant: ideoq; quia non intelligunt Trossulus nomen quid ualeat, multos pudet eo nomine appellari, inuiti tamen Trossuli sæpe uocantur, Hactenus Sipontinus. Horatius 2. Serm. Tu quū proiectis insignibus, annulo equestri. Equestris ordinis princeps, Cicero ad Brutum libro 11. Equestris disciplina, Verr. 6. Equitibus purpura, ut patricijs & senatorijs, uti non licebat. Ius uerò annulorum aureorum non equitibus modo, tanquam bellicæ uirtutis insigne, sed & senatoribus & militiæ primoribus datum fuit. Cautum fuit olim, ne quis huic ordini adijsceretur, néue ius annulorum aureorum daretur, nisi ipse ingenuus, pater & auus ingenui forent, cuiq; sestertia quadringenta (Sestertia quadringenta, ut Robertus Cenalis computat, ualent uiginti millia librarum Turonicarum, solatorum uero bilibrium decem millia. scribit Budæus censum equestrem ad hanc summam temperatum sub Tiberio: cum prius quingenta sestertia requirerentur:) quod peculium equestre habitum est, census fuisset, (ut Plin. scribit 23.2.) Principes equestris ordinis olim publicani fuère, flosq; equitū Romanorum publicanorum nomine continebatur: postea deprauatis moribus paulatim mancipes & scribæ pro concione ab imperatoribus, uelut præcipuo munere, aureis annulis donari cœpere, Alexander ab Alexan. qui copiosè & erúditè multa de equitibus præcipuè Romanis scripsit libro 2. cap. 29. Genialium dierum. Ἵππαρχος, magister equitum apud Romanos dictus, primæ post dictatorem dignitatis, Suidas. Equites etiam iudices uocabantur, quia iudicum decuriæ ex equestri ordine deligebantur, Budæus ex Suetonio in Cæsare. Quem tu si ex censu spectas, eques Romanus est, Cicero pro Rosc. Com. Equites ordini senatorio dignitate proximi, Cicero pro Cluentio. Marcius primus dictator magistrum equitum sibi assumpsit Spurium, qui secundus ab ipso esset. Nam dictaturæ tempore, cum munus illud magistri equitum primum inuentum est, proximum ab illa honore dignitateq; erat, Suidas in Hipparchos. De equestri ordine quædam & origine anulorum aureorum, tradit Plinius libro 33. cap. 1. & 2. quæ hic breuitatis causa omitto, paucis tantum inde recitatis: Quod antea (inquit) militares equi nomen dederant, hoc nunc pecuniæ iudices tribuunt. Nec pridem id factum D. Augusto decurias ordinante, maior pars iudicum in ferreo anulo fuit: ijq; non equites, sed iudices uocabantur. Equitum nomen subsistebat in turmis equorum publicorum, &c. Equites Romani quomodo iudices facti sint, Appianus libro 1. de bellis ciuil. Et libro 2. Equites (inquit) ad omnia potentiores ob facultates, uectigaliumq; & onerum cæterorum mercedem, quæ à populis penduntur capientes, multitudine insuper seruorum abundantes, tertiam tributorum partem sibi remitti à Cæsare impetrarunt. Impolitias Censores facere dicebātur, inquit Festus, quum equiti æs abnegabant, ob equum malè curatum. Nimis pingui homini & corpulento (inquit Gellius in fine libri 7.) censores equum adimere solitos, scilicet minus idoneum ratos esse cum tanti corporis pondere ad faciendum equitis munus: non enim pœna id fuit, ut quidam existimant: sed munus sine ignominia remittebatur. Tamen Cato in oratione, quam de sacrificio commisso scripsit, obijcit hanc rē criminosius, uti magis uideri possit cum ignominia fuisse. Equitare antiqui dicebant equum publicum mereri, Fest. Equestre æs, quod equiti dabatur, Fest. Pararium æs appellabatur id quod equitibus duplex pro binis equis dabatur, Fest. Equestria, quatuordecim ordines in quibus equites in theatro sedebant. Equestria omnium equitum Romanorum sunt, Seneca lib. 7. de Benef. Et iterum, Sed cum in theatrum ueni, si plena sunt equestria, &c. Item, Habeo in equestribus locum, non ut uendam, non ut locem, non ut habitem, sed ut spectem. Suetonius in Domitiano, Et quia pars maior intra popularia deciderat, quinquagenas tesseras in singulos cuneos equestris ac senatorij ordinis pronunciauit. De subsellijs in quibus equites spectabant, plura leges apud Alexandrum de Alexandro 5.16. Equitatus (inquit Hermolaus in Glossematis in Plinium) non modo equitum manū significat, & actum ipsum equitandi (ut illud Plinij: Femina equitatu atteri & aduri solent: item illud, Ab armorum & equitatus lassitudine:) sed et ordinem equestrem, uolumine 33. capite 2. Quinetiam, inquit, ipsum equitum nomen sæpe uariatum est in ijs quoq;, qui ad equitatum trahebantur: sed uetusti codices æquitatem habent, non equitatum, quam lectionem Hermolaus approbare uidetur. ¶ Atheniensium primus & ditissimus ordo (ut legimus in Scholijs Aristophanis in Equites, & apud Cælium 25.18.) erat illorum qui pentacosiomedimni à quingentis medimnis dicebantur, q; tantum spatij ararent. Hi necessitate urgente talentum pendebant. Secundi ordinis erant ἱππεῖς, id est equites, dicti q̃d cum opus erat alere equos possent (διὰ τὸ δύνασθαι ἵππον αὐτοῖς χρεία γένηται ἵππων ἕκαστος αὐτῶν τρέφειν, Scholia Aristoph. & sic Cælius etiam legit: sed melius Suidas in ἱππεῖς, ἵππον legit in accusatiuo singulari, & post γένηται distinguit: ut intelligamus, singulos equites ciuitatis nomine equos singulos alere oportuisse: nam si in plurali legas, de numero non constabit.) Hi ad medimnos trecentos possidebant, semitalentum pendebant: & antiquitus numero sexcenti erant: deinde auctus est eorum numerus in tantum ut mille ducenti fierent: sacrificia quæ ipsi in pompis mittebant, hippades dicebantur. Comam eis alere licebat (ἀπὸ τιμῶν καὶ κομᾶν, Suid.) Tertius ordo, inquit Scholiastes Aristophanis, Thetes dicebantur, &c. sed alibi legimus zeugitas ante thétas fuisse, ut Suidas ex Aristo-

telis

telis de Atheniensium rep. libro citat in dictione ἱππεῖς, & Varinus similiter. Sed hoc interest, quòd Varinus eo in loco scribit in quatuor ordines diuisum fuisse populum Atheniensem, pentacosiomedimnos, equites, zeugitas, & thetes: Suidas quintum addit, hippáda uocans: quod minus placet, quũ Hesychius etiam quatuor tantum ordines faciat. Zeugitæ dicebantur, secundi census ciues, qui zeûgos, id est iugum mulorum alebant, Budæus: Vide etiam infra in re curuli hac ipsa parte huius capitis. Sacrificia ab equitibus celebrata hippades dicebantur: & bos ad sacrificium adhibitus, βοῦς ἱππάς: census etiam quem conferebant ἱππὰς uocabatur, Hesych. Diximus autem superius ex Cælio dimidium talentum equites pendere solitos fuisse, hoc est coronatos aureos trecentos: quamobrem miror hippáda τίμημα μικρὸν, id est paruum censum à Varino exponi. Hippada aliqui pensionem equitum exponũt, alij uestem equestrem: καὶ θυσία ἦν τοῖς ἱππεῦσι ἀγόμενον, (sacrificium nimirum quod pro equorum salute faciebant) Hesychius & Varin. Hipparchi, id est equitum magistri duo tantũ (quod & Suidas scribit) ex omni Atheniensium numero creabantur, qui curam bellorum gererent: phylarchi uerò decem, unus scilicet ex quaque tribu, equitibus præficiebantur, Pollux. De hipparchi officio Xenophontis librum habemus: & Socrates apud eundem libro tertio Apomnemoneumatum eius de eodem quædam egregiè disserit. Κλυτόπωλος, bonus eques, uel qui bonos equos possidet, εὔιππος, εὔπωλος: Plutonis epitheton, alij aliter interpretantur, ut Varinus docet: apud quem etiam κλειτόπωλος legitur per ει in prima. ἱππική, ars equitandi, facultas equestris. Hanc non desunt qui in Lybia compertam primò tradant: qua ex causa nuncupârit Pindarus in Pithijs Κυράναν εὔιππον: etiamsi ad id referunt alij quòd ab Neptuno edocti sint Libyes currus iungere: quin & Pallada equestrem in Libya genitam, Cæl. Vide infra in Neptuno hippio. ¶ Eques etiam pro ipso equo accipitur à Vergilio, ut supra dixi. Omnes antiqui scriptores, inquit Seruius apud Macrobium circa finem libri 6. ut hominem equo insidentem, ita & equum cum portaret hominem, equitem uocauerunt (& equitare de utroque, ut infra probabimus:) Ennius, Denique ui magna quadrupes eques atque elephanti Proiiciunt sese. Hominem qui equo insidet, Veget. sessorem uocat. Equisessor uox composita apud Calepinum legitur, sed sine authore. Equestris, qui equo uehitur, ut circulator equestris apud Apuleium, Scoppa. De equitibus & eorum officio, in diuersis epistolis quædam scripsit Antonius Gueuara Hispanus: Extant autem epistolæ illæ Hispanicè, ut ab eo scriptæ sunt, & in Italicam linguam translatæ. Qui qualesque fuerint equites Achæi, Chalcidenses, Cretenses, Capuenses, Gaditani, Germani, Patauienses, Persæ, Alexander ab Alexandro docet in diebus genial. 2. 29. Hippobotas Chalcidensium ex historia dici nouimus prædiuites, gloria quoque præcellentes, Cælius. ἱππεῖς apud Lacones uocabantur adolescentes (νεανίαι, iuuenes transfert Cælius 19. 22.) qui iustos adolescentiæ annos attigerant, teste Eustathio Iliados θ. & qui his præerant ἱππαγρέται apud eosdem dicebantur, Varinus in Βεῖφος. Eligunt ephori ex florentioribus uiros tres, qui ἱππαγρέται (al' ἱππάγρεται, interpres ineptè addit ab equitatu congregando) appellantur, Xenophon in repub. Laconum. In Lacedæmoniorum repub. monarchia ad reges, aristocratia ad senes, oligarchia ad ephoros, democratia denique ad hippagretas & iuuenes pertinet, Archytas Pythagoreus apud Stobæum in Sermone de repub. Vide etiam inferius inter Bellica. Καρπεῖαι, ἱππεῖς παρατοί, κᾶρες, Varin. ἱππεύς, exul, & genus ornamenti uirginum, (ut hippiscus etiam ἐπίθεμα κεφαλῆς, aut muliebre ornamentum exponitur:) & rei equestris peritus, Hesychius & Varin. ἱππότης pro equite frequens apud Homerum, præsertim pro epitheto Nestoris: recentiores aliqui exulem exponunt, sed melius est equitem interpretari, & rei equestris peritum, ἱππεύς, ἔφιππον, ἱππικόν, ἱππηλάτην, Hesychius, Etymologus, Suidas, Varin. Scholiastes in Iliados secundum, Nestorem hippoten exponit exulem, & hanc historiam affert. Hercules cum occiso Iphito expiari à Neleo non impetrasset, Pylum obsedit: & propter Nelei filiorum imprudentiam magnis subinde malis urbem afficiebat. Quæ quidem quandiu uiueret Periclymenus Nelei filius, difficilis expugnatu erat: quòd is amphibius (uitæ mutabilis, uide Onomasticon in Periclymeno) esset. Sed tandem in apiculam mutatus, cum Herculis currui insideret, prodente Minerua, ab Hercule interemptus est. Tunc igitur Pylo uastata, & undecim eius fratribus occisis, Nestor qui in Gerenis alebatur, solus remansit, Gerenius inde cognominatus, ut Hesiodus in Catalogis refert. Ἔποχος, qui uehitur equo uel curru: hinc orationem metro & numeris astrictam ἔποχον appellant à sublimitate: prosa enim ueluti pedestris & humilior est, ut refert etiam Cælius 7. 1. Ἔποχον inter equi instrumenta legisse uideor alicubi, Cælius: Vide infra in ephippij mentione. ἱππέων καὶ ἀμβατῶν pro ἀναβατῶν, Xenophon Apomnem. 3. ἱππεὺς εὐαμβάτης Xenophonti dicitur, quĩ commodè & facile equum conscendere potest. Καλοῦνται δὲ ἱππεῖς, ἱππόται, ἡνίοχοι, ἀναβάται, ἀμβάται, (lego ἀμβάται,) Pollux. ἱπποβάτης, ἱππεύς, Hesychius & Varin. ἱπποβάτειρα, ἱππική, Hesychius. ἱππεύς, qui communiter καβαλλάριος dicitur, Varinus. Caballarij quidem nomen apud Gallos non equitis simpliciter, sed dignitatis nomen est. Sic & equites aurati hodie dicuntur qui uirtutis merito à regibus uel cæsaribus, torque aurea, ni fallor, donantur. Equites etiam fiunt (si modo per censum liceat) hoc dignitatis nomen adepti, qui religionis causa sepulchrum Domini Hierosolymis adeunt, certis quibusdam cerimonijs, dum creantur, adhibitis. ἱππηλάτης pro ἱππηλάτης, carminis gratia apud Oppianum. Νέστωρ ἐφ' ἱπποπόλων Θρηκῶν κατεβήσατο αἶαν, Homerus Iliad. ν. id est, rei equestris peritorum. Apud Varinum ἱπποπώλων scribitur, cum omega in penultima: quo modo etsi formari potest (nam πωλεῖσθαι etiam uersari significat) in dactylicum tamen uersum non admittitur. ἱππι-

δαμῶν, ἱππεῖαι, ἢ πωλοδαμασταὶ, ἢ ἵππους ἐλαύνοντες, ἢ δαμάζοντες, ἐφ' ἵππων ἀναστρεφόμενοι, Hesychius, Varinus, Suid. ἱπποδάμων, ἱππέων, Hesych. ἱπποδαμασίς. πωλοδάμνης, Pollux. Ἀμαζονίδων δαμιπώλων, Orpheus. Vide quædam supra parte prima huius capitis inter deriuata: & infra hac ipsa parte in Bellicis. Ἵπποι pro ipsis equitibus apud Homerum in hoc uersu, ὀτρύνων ἵππους τε καὶ ἀνέρας ἀσπιδιώτας, id est, Insugans tum equites tum uiros scutatos, hoc est pedites armatos. Sic etiam communiter dicimus, ἢ τῶν Περσῶν ἵππος ἐνίκησεν, ἤγουν οἱ ἱππεῖς. Sic & ἱπποκορυστὴς accipi potest, quasi ἱππεὺς κορυστὴς, id est eques armatus, Porphyrius quęstionum Homericarum 16. ἱπποκέλευθος, ἵππους κελεύων, ἱππικὸς, ἢ ὁ πολλὴν ὁδὸν πορευόμενος, Hesychius & Varin. ἵππαρμος, magistratus quidam, Hesychius & Varin. uide ne legendum sit ἵππαρχος. ἱππαρχία, præfectura & quasi magisterium equitum: unde uerbum ἱππαρχεῖν, hoc magistratu fungi, cum genitiuo: Demosthenes, καὶ ὧν ἱππαρχεῖν ἀξιοῦσιν ἱππέων τούτοις οὐ συνεξῆλθον: hinc & passiuum in usu in tertio Politicorum Aristotelis, δεῖ τὸν ἄρχοντα ἀρχόμενον μαθεῖν, οἷον ἱππαρχεῖν ἱππαρχηθέντα. ἱππαρχικὸς, qui hipparchi munere bene fungitur. ἱππαρχικὸν δὲ καὶ τὸ τὰ χωρία γιγνώσκειν, Xenophon. Ἵππαρχος apud Lacones, qui iuuenum curæ præfectus est, Hesychius & Varin. nos eundem paulò ante hippagretam Laconicè dici monuimus. Hipparchi tabula: quoniam apud Syracusanos hipparchi scripta in tabulis nomina illorum qui aliquid deliquissent notabant, Suidas: ex quo etiam mancus Hesychij locus restitui potest. Videtur autem prouerbij uim habere, ut uulgò etiam catalogum pro reprehensione dicimus, & catalogum alicui legendũ, pro eo quod est increpationem expectandam: nimirum à ludimagistrorum more qui puerorum nomina in tabulis scripta (ut in matricula, sic uocant, academiarum rectores) cum uel absuerint, uel peccarint aliquid, ne per obliuionem impune abeant, puncto notant in sulco cera expleto. Erasmus in Chiliadibus ἱππάρχων in plurali numero scribit, et Hipparchorum tabulam uertit, cum Suidas et Hesychius in genitiuo singulari habeant: Et ex Suida ἀτακτούντων transfert, qui ordinem deseruissent, somnians forte λειποτακτούντων se legisse: non enim per inscitiam puto, cum mox idem uocabulum ex Hesychio melius reddat, qui indecore aliquid fecissent. Hoc etiam falsò attribuit Hesychio Lacedæmoniorum hipparchum delinquentium nomina in tabula scribere solitum: nihil aliud enim de Laconum hipparcho Hesychius scribit, quàm quod iuuenibus præfectus fuerit. Deinde nouo initio sacto subijcitur, ἱππάρχου πίναξ, ἐπεὶ ἱππάρχαι ἐν πίναξι, qui locus mutilus, ut dixi, ex Suida sic reponetur. ἱππάρχου πίναξ. ἐπεὶ παρὰ Συρακουσίοις οἱ ἵππαρχοι ἐν πίναξι, &c. nam sequentia utriq; eadem sunt. De usu prouerbij rectè Erasmus, quoties haud impune futurum, si quid peccetur, significabimus. In eundem sensum dici posse uidetur, Iouis diphthera. Sic & σκυτάλαι Hesychio tabulæ sunt, in quibus iudices scribebant nomina delinquentium. ¶ Sunt quibus calasiris intelligatur equestris tunica latior, quã & xystida uocant: dicitur quoq; ἱππικὸν χλῆδος, Græcorum lexicis hac in re præcipuè uitiatis, Cęlius. ἱππικὸν χλῆδος Ion in Agamemnone dixit, ut Hesychius & Varinus citant, apud quos hunc tantum errorẽ inuenio, quòd codices impressi καλὰς ἴσειδας duabus uocibus habẽt, pro una cuius antepenultima per iota scribi debet, καλασίρειδας. καλασίρεις, τὰ λοχία, ἃ καλοῦσιν ὤας, Hesych. & Varin. forte καλασίρειδα legendum, ut accusatiuus sit à recto calasiris. Vocabulũ λοχία hoc sensu non memini alibi legere: ὤας enim, id est fimbrias interpretantur. Pollux certe 7.13. ubi de oa loquitur, & diuersa fimbriarum uocabula recenset, nullum habet huiusmodi. Idem 7.16. calasirin tunicam Aegyptiam thysanotam, id est fimbriatam esse docet: ubi tamen utrunq; uocabulum, calasiris dico & thysanotós, non rectè per duplex sigma scribuntur. Καλάσιρις, χιτὼν πλατύσημος, ἢ ἡνιοχικὸς καὶ ἱππικὸς χιτὼν, φασὶ δὲ λινοῦν καὶ ποδήρη χιτώνιον, ἰσχνὸν, apud Aristophanem in Thesmophoriazusis, Hesychius: nos lineam uestem talarẽ, uocamus ein chittel, quasi à Græco χιτὼν: & quòd à balneo ferè gestetur, ein badhembd. Calasiris, tunica lata, ut Aegyptij uocant: item nomen proprium, Suidas & Varin. ὁ καλάσιρις, χιτὼν πλατύσημος: Cephisodemus uocem Aegyptiacam esse scribit, Scholia in Aues Aristophanis: Calasiris linea uestis sacra, Varinus in ἱερεύς. Aegyptijs in more fuit ut Calasiries, qui præcipui habentur milites, à nullo doctore, sed à patre solum, militiæ præceptis erudirentur, Alexander ab Alexandro. Κάσσας ἱππικὰς nominat Xenophon in Cyri institutione: sunt autem ἐσθῆτες εἰλτοὶ, Pollux. Mihi quidem erratum uidetur, & pro εἰλτοὶ legendum πιλωτοὶ, ut uestes intelligamus non contextas, sed ex filtro seu feltria lana in se conferta à pilotarijs concinnatas, de quo panni genere pluribus in Tauro docui: est enim hoc genus soliditate densitateq; sua equitibus præcipuè aptum aduersus pluuias. Germani uocant rytmäntel/filtzmäntel. Accedit nostræ sententiæ Hesychij testimonium, Κάσας (melius Κάσσας per duplex sigma, ut Varinus habet) ἀμφιτάπης, καὶ πιλωτά: Et rursus, Κασσόν, ἱμάτιον, παχὺ καὶ τραχὺ περιβόλαιον. Κάλτοι, calceamenta caua in quibus equitant, Hesychius & Varin. ocreas Latinè dixerim. Est & ἱππὰς, στολὴ ἱππικὴ secundum quosdam, ut Varinus annotat. Xystis, uestis est equestris, tragica, & muliebris: & exponitur, ποικίλη, κροκωτὸν ἱμάτιον: ferebant eam reges in tragœdijs, & aurigæ (uel equis inuecti athletæ) in pompis, Scholia in Nubes Aristophanis: Vocabulum est communiter oxytonum, Atticè paroxytonum. Mantelli nomine pro ueste equestri, & Germani utuntur, ut iam dixi, & Galli aliæq; gentes: uidetur autem originis Persicæ uox. Μανδύας, genus Persicæ uestis qua utebantur in bellis, Varinus & Hesychius. Reperitur & κάνδυς eiusdem significationis, ut alterutrũ corruptum esse suspicamur. Κάνδυς, χιτὼν Περσικὸς ὃν ἐμπορπῶνται (lego ἐμπορπῶνται, ἤτοι συμβάλλονται, infibulant sibi) οἱ στρατιῶται, Hesych. Ἀποδύσαντες δὲ τὸν κάνδυν, καὶ τὰς ἀναξυρίδας ἐξελκύσαντες, καὶ τὸν πῖλον ἀφελόντες, Authoris innominati uerba apud Suidam & Varinum: Videor sanè mihi apud Xenophontem

phontem legiſſe. Erant autem Perſæ omnes equites, ut infra dicam in Bellicis.

¶ Equi nobiles & curſu ualidi, quia publicis certaminibus & ſpectaculis uel ſinguli curſu certabant, uel bigis aut quadrigis iuncti, propoſitis quidem præmijs, Græci dicuntur ἀθλητάι, ἀθλοφόροι, ἀγωνισαὶ, ἁμιλλητήριοι, νικηφόροι, ut apud Pollucem & Varinum legimus. ἵππος ἀθλητής, apud Strabonem. Ante ſuos it uictor equus, Silius. τέσσαρες ἀθλοφόροι ἵπποι (αἱ δύο ξυνωρίδες, ὅπερ καὶ τέτρωρον λέγεται) αὐτοῖσιν ὄχεσφιν ἐλθόντες μετ' ἄεθλα. περὶ τρίποδος γὰρ ἔμελλον θεύσεσθαι, Homerus Iliad. λ. Et rurſus in Odyſſea, ἡ δ' ὥς τ' ἐν πεδίῳ τετράοροι ἄρσενες ἵπποι. Δρομικοὶ, ad curule certamen idonei, ut Ruellius uertit. Nempe uolucrem Sic laudamus equum: facili cui plurima palma Feruet, & exultat rauco uictoria circo. Nobilis hic quocunque uenit de gramine, cuius Clara fuga ante alios, & primus in æquore puluis, Iuuenalis Sat. 8. Acer equus quondam, magnæque in puluere famæ, Ouid. lib. 7. Metamorph. Et alibi, Non ego nobilium uenio ſpectator equorum. Et rurſus, Nec te nobilium fugiat certamen equorum. Primus in certamine, Horat. de Arte. Anniceris Cyrenenſis (inquit Aelian. ſecundo Variorum) ob artem equitandi & curruum regendorum peritiam, ſuperbum animum gerebat. Voluit igitur quodam tempore ſpecimen artis ſuæ Platoni exhibere, & iuncto curru in Academia multos curſus circumequitauit, adeò intentè currus greſſum ſeruans, ut ne digitum quidem latum diſcederet ab orbitis, ſed ſemper in eodem ſpatio permaneret. Cæteri igitur omnes mirantes obſtupuerunt: At Plato nimiam eius induſtriam reprehendit, inquiens, fieri non poſſe ut qui rebus tam nullius pretij operam nauaret adeò diligentem poſſit magnis & præclaris negotijs uacare. Cum enim omnis cogitatio in iſta conferatur, neceſſum eſſe ut ea negligentius agat, quę reuera ſunt admiratione digna. ἐφίππειον eſſe interpretantur ſellam: ἐφίππιον uero eſt currentium equorum certamen, Cælius. ἐφίππιον, ἀγώνισμα ἐφ' ἵππων τρεχόντων, Suidas. Plato libro 8. de Legibus inter curſores enumerat, primum σταδιοδρόμον, deinde eum qui δίαυλον currit, tertiò qui ἐφίππιον. Ἀντιππασία καὶ διιππασία, ἡ τῶν ἵππων ἅμιλλα, Varin. & Suidas: legendum ἀνθιππασία, quod cum aliàs conſtat, tum ex eo quod ſubijcitur, ἀντωμοσίαν quoque & διωμοσίαν (à diuerſis præpoſitionibus ἀντὶ & διὰ compoſita uocabula) eiuſdem ſignificationis eſſe. Eundem errorem etiam in Delta elemento commiſerũt, ubi eadem prorſus uerba leguntur, διιππασία & ἀντιππασία, &c. At melius in Alpha cum ſcribunt, Ἀνθιππασία, ὁ ἱππικὸς ἀγών. Item Heſychius, Ἀνθιππασίων (melius Ἀνθιππασία) τῶν ἱππέων ἀγωνισμὸς καὶ ἀγῶνες αὐτῶν. Διελασία, decurſio militaris, id eſt καθιππασία, Budæus. Ad amicam curſus equorum ſpectantem, Ouid. Eleg. 3. Equorum certamen prolixè deſcribit Statius libro ſexto Thebaidos, & Q. Calaber circa finem libri 4. certamen curule. In certaminibus equeſtribus mos antiquus fuit, alienis uti equis: quamobrem Homerus etiam cum in funere Patrocli certamen deſcriberet, Menelaum inducit utentem Agamemnonis equo Aetha nomine, & altero ſuo, Pauſanias de Olympijs ſcribens. Ἀποβάτης, certamen quoddam equeſtre: & ἀποβῆναι, τὸ ἀγωνίζεσθαι τὸν ἀποβάτην (lege ἀποβάτην ex Varino:) & ἀποβάται ἵπποι τρόχοι, οἱ ἀπὸ τούτου τοῦ ἀγωνίσματος, Suid. Varinus addit, Quę uero in hoc certamine fieri ſolita ſint, Theophraſtus indicat. Soli autem Græcorum Athenienſes & Bœoti eo utuntur. ¶ Olympia dicebantur ludi in honorem Iouis Olympici inſtituti in Arcadia apud Piſam & Elidem, quinto quoque anno repeti ſolita: in quibus tum alia certamina diuerſa, tum equeſtria quædam exercebantur. De his ſat fuerit authorum loca demonſtraſſe, exſcribere nimis prolixum. Vide Onomaſticum in dictionibus, Olympia, Olympias, Olympionices: item Suidam. Sunt qui quarto quoque anno celebrari ludos Olympicos moris fuiſſe ſcribant, alij quinto: nec diſcrepant: alteri enim computant utrunque annum, in quo celebratur ludus, & ſic quinque fiunt anni, ut dies febrium tertianæ & quartanæ medici numerare ſolent: alteri celebritatis præteritæ annum omittunt. Inuenio luſtrum Latinis id eſſe quod Olympias Græcis, id eſt quinquennium, ita tamen ut quadriennio exacto, quinto quoque anno ineunte, luſtrum peractum eſſe intelligatur: ſic primum & ſecundum luſtrum dicitur, &c. uide Promptuarium. Chronicorum authores Olympiacum agonem ab Hercule inſtitutum docent anno mundi 2752. incipiunt autem Olympiadem primam numerare anno mundi 3185. anno ante conditam urbẽ 17. Chriſtus autem natus eſt anno mundi 3962. ut olympias prima octingentis annis, minus circiter uiginti ante Chriſtum natum fuerit. Cæterum poſtremam Olympiadem trecenteſimam & uigeſimã octauam inuenio, anno poſt natum Chriſtum 534. Olympiadum computatio, inquit Plutarchus, incertiſſima eſt. Nam eorum exſcriptionem ſerò eſt adortus Eleus Hippias, nullo admodum ſubnixus ad fidem neceſſario argumento. Pindarus laudes conſcripſit uictorum in quatuor ſacris certaminibus, quæ ſunt Olympia, Pythia, Nemea, Iſthmia: inter quæ principatum Olympijs attribuit. De Olympico certamine multa ſcribit Cælius libro 13. per totum caput 17. unde nos illa potiſſimum adferemus, quę ad rem equeſtrem pertinentia ex Pauſania tranſtulit. Olympias quinta & uigeſima (inquit) equorum in curru uidit curſum, quos τελείους, id eſt perfectos adultóſue dicunt, ac curru uictor pronunciatus Pagondas eſt Thebanus. Ab hac porrò Olympiade octaua, equi celetes in puluerẽ prodiere: unde monampycia Pindaro nũcupata. (De ampyce dicã infra.) Synoris quę duos habet equos τελέους, admiſſa fertur tertia & nonageſima olympiade, ut primo rerum Grę carum ſcribit Xenophon. Mox nona & nonageſima currui admotis etiam pullis equis, placuit certare. Concinnata poſterius item pullorum ſynoris: nec diſplicuit κέλης pullus. Fuit apenes item curſus, ſed & calpes: hæc uerò equam habebat, ſed ita ut extremum curſum anabatæ, hoc eſt ſeſſores ipſi deſiliendo, apprehenſis manu habenis, ut docuit Pauſanias, perficerent. (Nos hæc ex Pauſania multò clarius reddemus infra,

ubi plura de curribus dicentur.) Quod, inquit, uel ad mea seruatum tempora est. Apéne autem mulas equorum loco iungebat. Celeta instituisse Bellerophon traditur primus, synorida uerò Castor, currum Erichthonius Atheniensis, astraben Oxylus Aetolus, Hucusque Cælius. Quantum clamore iuuatur Elæus sonipes, quamuis iam carcere clauso Immineat foribus, Lucanus libro 1. Vergilius in Georgicis cum alia quædam pertinentia ad equos cursu certantes in circo uel agône Olympico scribit (quæ supra alicubi recitaui, in celeris equi, ni fallor, mentione) tum quæ sequuntur carmina.

Ergo animos æuumque notabis, Et quis cuique dolor uicto, quæ gloria palmæ.
Nonne uides? cum præcipiti certamine campum Corripuere, ruuntque effusi carcere currus:
Cum spes arrectæ iuuenum: exultantiaque haurit Corda pauor pulsans, illi instãt uerbere torto,
Et proni dant lora: uolat ui feruidus axis. Iamque humiles, iamque elati sublime uidentur
Aera per uacuum ferri, atque assurgere in auras, Nec mora, nec requies: ut fuluæ nimbus arenæ
Tollitur: humescunt spumis, flatuque sequentum. Tantus amor laudũ, tantæ est uictoria curæ.

Et rursus, Sin ad bella magis studium, turmasque feroces: Aut Alphea rotis prælabi flumina Pisæ: Et Iouis in luco (ἄλτιν uocat Pausanias) currus agitare uolãtes: Primus equi labor est, animos atque arma uidere Bellantum, lituosque pati: tractuque gementem Ferre rotam, & stabulo frenos audire sonantes, Hæc ille. Quis Eleas potior lustrauit arenas? Gratius de equo Thessalico uel Mycenis nato. Sunt quos curriculo puluerem Olympicum Collegisse iuuat, metaque feruidis Euitata rotis, palmaque nobilis Terrarum dominos euehit ad deos, Horatius Carm. Ode 1. Et rursus Carm. li. 4. Ode 3. Illum non labor Isthmius Clarabit pugilem: non equus impiger Curru ducet Achaico Victorem. De certaminibus sacris, Cælius 21.31. De quatuor sacris Græciæ certaminibus, Leonicenus 1.68. Quis primus instituerit apud Græcos Olympicum certamen, & alios id genus ludos, Polydorus 2.15. De primis Olympici certaminis fundatoribus, & restauratoribus postmodum, Leonicenus 2.57. Mulieres ab Olympijs excludi solitas, Cælius 14.14. Hellanodicæ qui, & quomodo in sola Aristopatera legem Olympiorũ transgressi sint, Tzetzes 12.407. & 1.23. & Leonicenus in Varijs 2.56. ubi hanc mulierem Olympijs spectandis contra leges admissam, Callipateriam uocat, & filium eius facit Pisirhodum: Tzetzes uerò sororis filium, & παιστρόφιον nuncupat. Epigrammata aliquot in quatuor sacros agônes habemus à principio Anthologij Græci. De Olympijs permulta Pausanias in Eliacis libro 1. ex quibus translata quædam per Cælium Rhodiginum supra recitaui. Enumerat etiã quinam in Olympijs uicerint equis, quorũ imagines quoque uel statuæ positæ sunt, per totũ secundum Eliacorum librum. De Olympicis ludis, alijsque sacris certaminibus multa præclarè scribit Alexander ab Alex. 5.8. Τεισολύμπιον ἅρμα, τὸ ἐκ τριῶν ὀλυμπιάδων ἐζευγμένον, Hesych. & Varin. Cynisca Archidami Spartanorum regis filia, mulierum prima, inquit Pausanias, equos alere adorta est: primaque curru adepta uictoriam est in Olympicis. Eius heróum uisebatur in regione, quam de platanorum copia platanistam uocant, Cælius. Equi eius ænei, magnitudine equis minores, uisuntur in uestibulo templi Iouis Olympici, Pausanias Eliacorum lib. 1. Meminit etiam eius initio secundi Eliacorum. Equo in Olympia uicisse aiunt Iasium, Pausanias. Vicisse Olympia prægnantem equam Echecratidis Thessali inuenimus, Plinius. Miltiades unus ex decem ducibus Atheniensium in Marathône, patrem habuit Cimonẽ Stesagoræ, qui Pisistratum Hippocratis ex Athenis fugit: & dum fugit obtinere Olympiadem quadrijugo certamine, quam uictoriam muneris gratia trãstulit in Miltiadem ex matre germanum: proximaque Olympiade eisdẽ equabus aliam Olympiadem cũ uicisset, à filijs Pisistrati interfectus est, mortuo iam Pisistrato: sepultusque ante urbem trans uiam quæ uocatur Diacœle: Et è regione sepultæ sunt equæ illæ, quæ treis Olympiacas uictorias reportarãt. Idem quod istæ iam aliæ equæ fecerunt, quæ fuerunt Euagoræ Lagonis (quæ etiam in ludis Eleis uictrices fuêre) aliæ præterea nullæ, Herodotus libro sexto interprete Valla. Huius Cimonis meminit etiã Tzetzes 1.22. uitam eius Plutarchus conscripsit. De Olympia, id est Iouis Olympij templo in agro Pisano, & iuxta eam luco campoque, & Olympici certaminis origine progressuque, lege Strabonem libro octauo.

¶ Hippodromus, locus ad cursus equorum destinatus, qui statim intrantium oculis totus simul offertur, hinc atque hinc platanos, aut buxos, aut cupressos, aut alias arbores perpetuò uirentes habens. In eo de pernicitate equorum certatur, citra simulachrum pugnæ, & à cursu equorum appellatur, Budæus in Pandect. Inde de hippodromo & palæstra ubi reuenisses domum, Plautus Bacch. λέγουσι ἱππόδρομον λέγουσι τῷ ποδὶ τ̃ καμπτῆρα χωρίον, Varinus. Accipitur etiam adiectiuè pro loco idoneo equitationi: τὰ λεῖα, ὁμαλῆ, ἀλεῖος, ἱππήλατος, ἱππόδρομος, εὔιππος, Pollux. Forum Eliensium antiquo more constructum, porticus inter se distantes habet, & uias per eas: Vocatur autem nostro tempore Hippodromus, & instituunt in eo equos incolæ, Pausanias Eliacorum 2. Cum omnis Alexandria equorum studijs uehementer incumberet, atque in hippodromo ad hoc spectaculum ciuitas uniuersa conueniret: tantaque plerunque oriretur contentio decertantium, ut sese mutuò etiam perimerent, hunc morem grauiter redarguit Apollonius, Philostratus. Hippodromus certamen Athenis in honorem Thesei celebratum, Hesychius & Varinus. Hippodromia, id est certamen currentium equorum, post reliqua certamina celebrari solebant, Scholia in Pacem Aristophanis. Azanen Arcadis fuisse filium, Pausanias scribit, quo moriente, certamina sint proposita primum, præcipuè uero hippodromiam, id est equorum cursum, Cæl. Philostratus in Hippodromo sophista, Olympiodoro eius patri gloriæ adscribit, quod hippotrophia cunctos præcelleret Thessalos, Cælius. Φωρᾶν, τὸ ἱπποδρομεῖν, Varin.

Circus

Circus dicitur, inquit Nonius, omnis ambitus uel gyrus, unde diminutiuum circulus. Cicero lib. 2. de Legib. Iam ludi publici, quoniam sunt cauea circoq; diuisi, sint corporum certationes cursu, & pugilatione, luctatione, curriculisq; equorum usq; ad certam uictoriam circo constitutis. Mediaq; in ualle theatri Circus erat, id est spatium spectaculi. Plura leges paulò inferius, & in Promptuario in uocabulis Circenses & Circus, & Alexandrum ab Alexandro in Dieb. genial. lib. 5. 8. & 5. 16. ἐν ἱπποδρόμοις θεάτροις ἃ Ῥωμαῖοι Κίρκους καλοῦσι, Plutarchus. Hippodromum Siculi campum uocant, Hesychius & Varinus in Κάμπος uoce Latina: qua & Vergilius eadem significatione utitur, Hic uel ad Elei metas & maxima campi Sudabit spatia. Et quoniam in campo, id est planicie equi, & exultant & cursu ualent (unde prouerbium, Equum in planiciem) trahitur hoc uocabulum ad rem quamlibet, in qua quis copiosius studium suum declarare & uires explicare potest. Campus Rhetorum, Cic. 1. Offic. Idem 4. Academ. Quum sit enim campus, in quo exultare possit oratio. Idem pro A. Cæcina, Istum locum fugis & reformidas, & me ex hoc (ut ita dicam) campo æquitatis, ad istas uerborum angustias, & ad omnes literarum angulos reuocas. ἱππικόν, τὸ στάδιον, Hesychius & Varin. Stadium Latinè curriculum dicitur, siue locus in quo equi hominésue currunt, & certant athletæ: dictum ἀπὸ τοῦ στάσεως, hoc est à statione, quòd Hercules eo spatio uno spiritu confecto, constitisset. Institutum quippe ab Hercule stadium tradunt, eumq; pedibus suis metatum esse id stadium quod est Pisis apud Iouem Olympicum, fecisseq; id longum pedes sexcentos, (siue centum uigintiquinq; passus.) Inde postea cætera stadia terris Græcis ab alijs instituta, pedum quidem simili modo sexcentorum, ueruntamen aliquantulum breuiora, Ex Gellio lib. 1. Olympicum stadium, Seneca in Thyeste. Stadium orgyiàs, id est ulnas cõtinet centum, uel cubitos trecentos: αὐλὸς olim dictum, unde diaulus (spatium duplicis stadij per se & rectà extensum: uel unius tantum, quod respectu cursoris per unum idemq; stadium redeuntis ad cursus sui initium duplex fit) & diaulodromi. Stadium à statione (στῆναι Græci dicunt) uocatur: stantes enim spectabant: uel quasi σπάδιον, παρὰ τὸ ἐν ἑνὶ δρόμῳ σπᾶν, Varin. Carceres, tantum pluraliter, locus in circo unde emittuntur equi in spectaculis. Seruius in 1. Aen. Carcer est (inquit) undecunq; prohibemur exire. Dictus quasi arcer ab arcendo, teste Varrone. Locum autem in quo seruantur noxij, carcerem dicimus numero tantum singulari: unde uero erumpunt quadrigæ, carceres dicimus numero tantum plurali, licet poëtæ in singulari sæpe usurpent, Ruuntq; effusi carcere currus, Verg. Aeneid. 5. Signa tubæ dederant, quum carcere pronus uterq;, Ouid. 10. Metamorph. Sacro de carcere missis Insistam forti mente uehendus equis, Idem 3. Amor. Et similiter author rhetoricæ ad Herennium libro 4. Impudentesq; illos dicit esse qui currere cœperint, ipse intra carcerem stet, &c. Soluti carceres, Stat. 6. Theb. Nec enim in quadrigis eum secundum numerauerim, aut tertium, qui uix è carceribus exierit, quum palmam iam primus acceperit: nec in orationibus, qui tantum absit à primo, uix ut in eodem curriculo esse uideatur, Cicero de claris orat. Sic ubi prosiluit piceo de carcere præceps Ante suos it uictor equus, Silius. Quamuis iam carcere clauso Immineat foribus, Lucan. Vt cum carceribus missos rapit ungula currus, Instat equis auriga suos uincentibus, illum Præteritum temnens extremos inter euntem, Horat. Serm. 1. 1. Disponebatur circus in forma spatij oblongi, & in summitate circi carceres erant, unde equi curribus iuncti ad cursum mouebantur, et quum ad summum deuenissent, reuoluebantur, donec ad priorem metam deuenirent, Promptuarium. Huc facit quod diaulum exponunt cursum reciprocum siue duplicem, obeundi scilicet stadium ac mox redeundi. A carceribus ad calcem, id est à principio ad finem, prouerbialis locutio, apud Cic. de amic. ἀπὸ βαλβῖδος (ἀπὸ ἀφετηρίας, ἀπ᾽ ἀρχῆς, Hesych. & Suidas) à carcere siue repagulo, id est ab ipso rei principio: extat apud Aristophanem, Erasmus Chiliade 2. Centuria 5. Prius autem Chil. 1. Cent. 6. idem in plurali, ἀπὸ βαλβίδων, posuerat, citato Aristophanis uersu è Vespis, Καὶ μὴν δέομαί γ᾽ ἀπὸ βαλβίδων περὶ τῆς ἀρχῆς ἀποδεῖξαι. Interpres (inquit) metaphoram à stadijs sumptam ostendit, in quibus carceres erant repagula quædam, quæ Græci βαλβῖδας seu ἀφετηρίας appellant, unde cursus initium erat: iuxta has linea tendebatur, cui insistebant cursuri, Hæc Erasmus. Ego quia non satis aptè ab eo conuersa hæc puto, Græca apponam. ἀπὸ βαλβίδων, ἀπ᾽ ἀρχῆς ἄνωθεν, ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν σταδιοδρόμων. βαλβὶς γάρ ἐστιν ἡ ἀφετηρία. γραμμὴ δὲ, ἐφ᾽ ἧς ἱστάμενοι, ἕως ἂν ἀφεθῶσιν, ἀπομετρεῖται ὁ δρόμος αὐτῶν. Et rursus in equitibus ad uerba Comici, ἄφες ἀπὸ βαλβίδων ἐμέ τε καὶ τουτονί, Ἵνα σ᾽ ἐν πεδίῳ μὴ δῇ ἴσου, Scholiastes addit: βαλβὶς καλεῖται τὸ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ δρόμου κείμενον ἐγκάρσιον ξύλον, ὃ καὶ ἀφετηρίαν καλοῦσιν: hoc lignum transuersum cursoribus iam ad cursum paratis auferentes, ἀφιέναι τρέχειν, id est currere permittebant. Aliter, Ἡ ὑπὸ τὰ ὕσπληγγα γινομένη γραμμή, διὰ τὸ ἐπ᾽ αὐτῆς βεβηκέναι τοὺς δρομέας, βαλβὶς καλεῖται, ἀπὸ τοῦ εἰς βάθος βαίνειν. πρῶτον γὰρ εἰσέρχονται βάδην, εἶτα τοῦ δρόμου ἄρχονται: uel quasi ἁλμὶς à saltando, uel à uerbo βαίνω. (Plura de uoce βαλβὶς uide paulo mox.) Item in Acharnensibus, Πρόβαινε νῦν ὡς ἐς βαλβῖδα, γραμμὴ δ᾽ αὐτηί: gramme, id est linea, exponitur initium, ἀφετηρία ἡ λεγομένη βαλβίς. A linea incipere, ἀπὸ γραμμῆς ἄρχεσθαι, inquit Erasmus, ij dicuntur, qui ab ipso rei exordio sumunt initium. Age igitur ad lineas rursus & ad gradum, Tertullianus dixit lib. 1. aduersus Marcionem, pro eo quod est, ab integro. Et alibi in prouerbio Extrema linea: Quoniam olim (inquit) initium unde cursus incipiebatur, ducta linea notabatur, rursus extremum linea signabatur, idcirco à linea incipere, siue ad lineam redire dicebantur, qui rem ab initio repetebant. Et quod in quaq; re postremum est, extremam lineam appellabant. Ita Terentianus Phædria, Postremo extrema linea amare nonnihil est. Et Tertullianus lib. quem aduersus Hermogenem scripsit, uocat eum ignorantium extremam lineam, q; ulti-

mus esset hæreticorum. Siquidem adhuc erat in usuis, quum ea scriberet Tertullianus, Hæc Erasm. Quintilianus libro undecimo ita scribit, Transire in diuersa subsellia, parum uerecundum est: nam & Cassius Seuerus urbanè aduersus hoc facientes lineam poposcit. Hic ego lineam (inquit Cælius 5. 14.) longurium accipio: sic enim longiores perticas, aut robustiora ligna, quæ in stabulo equis interponuntur, ne consurgant in pugnam, aut se mutuò feriant, appellari obseruauimus. Seruius Aen. quinto, ubi in ludorum celebratione Virgilius ait: Signoq; repente Corripiunt spatia audito, limenq; relinquunt: regulam interpretatur, quod dixit poeta limē, aut signum de creta factum. Hinc est cur in ludis ab eruditis persæpe linea nuncupetur alba. Aliqui tamen lineam apud Ouidium longum in Circo sedendi spectatorum ordinem interpretantur. Porrò ut in carceribus uisebatur linea, sic & in meta, ubi uincentibus proponebantur præmia, ut Pindaricus tradit interpres. Longis porrò lineis quid fieri, eleganter dicitur, quod è longinquo fit: uelut, extrema linea amare apud Terentiū, Hæc Cælius: Ego lineam uideo pro filo etiam & fune accipi, ut in linea piscatoria: utebantur autem funibus quoq; ad limites certaminum signandos, unde Lycophron, ἐγὼ δ' ἄκραν βαλβῖδα μηρίνθου χαλῶν: quanquam & lignis transuersis usos reperimus. Ars sit, an quid aliud, & à quibus carceribus decurrat ad metas, Varro de re Rust. 1. 3. Curriculum, locus in quo certamen currendi exercetur. Sunt quos curriculo puluerem Olympicum Collegisse iuuat, Horat. nisi quis curriculum à curru diminutiuum accipiat, ut Curtius lib. 8. Aliorum turbati equi non in uoragines modò, lacunasq;, sed etiam in amnem præcipitauêre curricula. Tu cum de curriculo petitionis deflexisses, Cic. pro Mur. Accipitur etiam pro cursu, Quod sine curriculo & sine certatione corporum fiat, Cicero 2. de Legib. Κατάδρομος est stadium, in quo equites decurrere solebant imaginario prælio (hippodromus uero citra pugnæ simulacrum) Latinè decursorium dixeris, Budæus in Annotationib. Ἐνεχελιδῶν, locus equestrium certaminum, & templum illi, Hesych. & Varin. Enechelidon, locus Athenis stadiorum octo, in quo hippodromiæ fiebant, ab Echelo quodam dictus, Varin. Fuit autē Echelus heros quidam: alij echelum herois cuiusdam epitheton faciunt, ἀπὸ τοῦ ἴλου παρακαλεῖσθαι τῷ ἥρωϊ, Hesych. Echelidæ (authore Stephano) uicus est Atticæ, ab Echelo heroë dictus: heroi autem hoc nomen contigit à loco qui dicitur Helos, inter Piræeum & Tetracomum Herculeum sito, ubi in Panathenæis agones gymnici agitabantur. Βαλβὶς ἡ ἀρχὴ τῆς ὁδοῦ καὶ ὁ ὅρος, καὶ ἡ ἄφεσις τῶν ἵππων, καὶ ἡ θύρα τοῦ ἱπποδρόμου· οἱ δὲ καμπτῆρα. καὶ παρὰ Ἱπποκράτει βαλβῖδας, τὸ ἴχνος ἐπὶ τῇ πτέρνῃ ἐπιπεπτωκός, ἔστι δὲ καὶ βαθμὸς καὶ ἀφετηρία, Hesych. Ἐγὼ δ' ἄκραν βαλβῖδα μηρίνθου χαλῶν, (ἀνεὶς,) Πρώτην ἀράξας νύσσαν, Lycophron. Balbides (inquit Aelius Dionysius) non solum lineæ, à quibus excurrendi initium fit, ἀλλὰ καὶ ὅσαις ἐν φορμίσι καὶ ἀλλοις τοιούτοις ἐγγλυπταὶ καὶ ὀχαί, δι' ὧν καθίστασιν εἰς αὐτάς. Ταῖς βαλβῖσιν ὁμοιόν τι περὶ φῦσαν καὶ ὁ βατὴρ, ὅς ἦν ἀρχή φησι τοῦ τῶν πεντάθλων σκάμματος, (lego σκάμματος, id est fossæ:) unde prouerbium, ἅπτου λέγουσιν τοῦ βατῆρος τοῦ λόγου, hoc est, quod primum & præcipuum in re erat uerbis tuis attigisti, Varin. & Suidas partim. Βατῆρα, τὸ ἄκρον τοῦ σκάμματος τῶν πεντάθλων, ἀφ' οὗ ἅλλονται τὸ πρῶτον, Hesych. Βαλβῖδ' ἴχνος, τὸ δὲ μετὰ τὸ ἴχνος, Idem. Βαλβὶς, κοιλότης παραμήκης παρὰ τῷ Ἱπποκράτει, Idem: & Galenus in Glossis Hippocratis: hoc est cauitas oblonga: per metaphoram scilicet à fossis, & eminentibus earum marginibus, qualibus areæ certaminibus destinatæ, circundantur, unde prouerbium illud, ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδᾶν, id est ultra fossas saltare, cuius meminit Suidas, & metaphoram à pentathlis ductam esse ait. Ferri enim de Phayllo Crotoniata uel Opuntio pentathlo, quod fossas quæ pedum quinquaginta latitudinem habebant, primus transilierit: quod testimonijs ex epigrammate & Cratylo Platonis probat. Simile est prouerbium, Extra oleas, quod Erasmus locum habere ait, ubi quis terminos præscriptos transgreditur: aut aliena, nec ad rem pertinentia facit, dicit'ue. Aristophanes in Ranis, μή σε ὁ θυμὸς ἁρπάσας ἐκτὸς οἴσει τῶν ἐλαῶν. Stadia, inquit interpres, in quibus currendi certamina peragebantur, oleis per seriem positis utrinq; sepiebantur, quas præterire non licebat: proinde qui præterijsset oleas, extra stadium currere uidebatur. Ἀφ' ἧς ἐκ βαλβῖδος ἐπί τι καὶ τόπον, τουτέστιν ἐκ κανόνων, (uide an melius καγγέλων.) Βαλβὶς γὰρ ἡ ἄφεσις τῶν δρόμων, Suidas. Βαλβὶς, βάσις ταπεινή, ἡ ἀφετηρία, καὶ ὁ καμπτήρ. Ὥσπερ ἐκ βαλβῖδος τινὸς εἰς τὰ τέλεστα ἀφικνούμενοι, ὥσπερ ταχθέντες τῆς πύλης, Suidas. Hysplax, inquit Theocriti interpres, laquei species est, propriè autem cursorum carceres sic uocantur, quem nos cancellum dicimus, Cælius. Ὕσπληξ, ὁ, carceres unde equi emittuntur in spectaculis: item flagellum, stimulus, ut & ὕσδεξ, & ὕσριχίς. Ὕσπληξ, flagellum sic dictum quod fiat ἐκ τῶν τριχῶν τῶν ὑῶν, id est è setis suillis: (uel à præpositione ὑπὸ, quasi ὑπόπληξ. Βάκτηρον, ἀφετηρία, Etymolog.) & carceres, inde (ut uidetur) dicti, quòd flagello illic feriantur equi, ἐκ τοῦ ἐκεῖ πλήττεσθαι τῇ μάστιγι τοὺς ἵππους, Varinus. Ὕσπληξ, βαλβὶς, μύωψ ὁ πλήσσων τοὺς βοῦς, καὶ παγὶς λύκων, Hesych. & Suidas. Ὕσπληγξ, ἀφετηρία, ἐν τῇ γῇ πάσσαλος, ὁ λεγόμενος κόλιξ, τὸ βόστρυχον τῆς σφραγῖδος. Ego quidem semper ὕσπληγξ legere malim cum gamma ante xi, & sic in obliquis gamma duplex fiet: etsi apud Pausaniam obliqui cum simplici gamma aliquoties leguntur à recto ὕσπληξ. Ὁ δὲ καθάπερ ἐξ ὕσπληγγος ἱέμενος ἦν, ἐξ αὐτῆς ἦκε, Suidas ex authore innominato. Et ex epigrammate, Τις τὸν ἀρχὸν Ἑρμῆν σε παρ' ὑσπλήγγεσσιν ἔθηκε. Et Iosephus, Οἱ δὲ ἴσασιν ὥσπερ ἐφ' ὕσπληγγος ἦχος μέχρι τοιμοι. Ἀπὸ δ' ἐκ μιᾶς ὑσπλῆγος ἀπέλυσεν τοὺς ἄνδρας ἐκ τῶν ὑσσάκτων, τουτέστι τῶν γυναικῶν ἀδελφῶν, Aristophanes: Ἀπὸ μιᾶς ὑσπλήγος Suidas interpretatur, ἀφέσεως, βαλβῖδος: ἡ ὡς ἐπ' ἑνὸς κανόνος καὶ καμπτῆρος. Circumscribere cancellis, Erasmus in prouerbio Minore finire pomoerio. Cinclides pro carcere accipit Plutarchus in Lucullo, ubi pressos fœnore ab publicanis pati coactos scribit, χοινικίδας, κιγκλίδας, καὶ ἵππους, Cælius: Ego potius certum genus aliquod uel tormenti uel carceris aut caueæ cancel

latæ

latæ, cui intrudebantur sontes, uel exponebantur in ea, κιγκλίδα esse dixerim: neque enim inter peculiaria & exquisita tormentorum nomina carceris etiam nomen generale, & exigui ad tormenta illa momenti ponere conueniret. In Lexicis nihil reperio quod huc faciat. Pollux tum alibi κιγκλίδα genus hostij esse scribit: tum libro 8. ἐν τῷ δικαστηρίῳ θύραις κιγκλίδας ἐκάλουν, ἃς οἱ Ῥωμαῖοι καγκέλλους (id est fores cancellatas) λέγουσι. Ἀφ' ἑστίας ἀρχόμενος, hoc est à foco incipiens: parœmia, translata à cursoribus in sacris: mos enim erat Vestæ primitias offerri, Hesychius: sed locus est corruptus, qui cursorũ mentionem facit: non enim ἀπὸ τῶν δρομέων πρὸς τὰ ἱερὰ legendum, sed ἀπὸ τῶν καθημένων τὰ ἱερά, ut habẽt Scholia in Vespas Aristophanis, unde Varinus etiam transcripsit: quę uerba Erasmus in Prouerbio, Ab ipso lare, interpretatur à uetusto ritu sacrorum. Licebit sanè apud Hesychium legere, ἀπὸ τῶν δρωμένων πρὸς τὰ ἱερά, quæ lectio magis arridet quàm Scholiastæ & Varini. Sed bene cecidit, quòd licet corruptus hic locus nihil ad certamina, de quibus hic agimus, pertineat, eundem tamen sensum habet prouerbium Ἀφ' ἑστίας ἀρχόμενος, quem illa, A linea, & A carcerib. de quibus ex professo hic scribimus. Ἀφετηρία, ἀρχή, ἡγεμονία. ἡ ἀρχὴ (θύρα, Suidas) τοῦ ἱπποδρόμου, καὶ ἁπλῶς πᾶσα ἀρχή, ἢ τὸ κάγκελλον, Hesychius & Varinus. Cæterum organa ἀφετήρια (quæ uox proparoxytona est) dicuntur, quorum usus erat in obsidionibus, Suidas: balistæ nimirum & catapultæ, uel quæuis machinæ, quæ lapides uel alia tela eiaculabantur. Ἀφετηρία, ἄφεσις, ἵππων ἄφεσις, & ἱππάφεσις, synonyma sunt. Ἱππαφέσιον, τῆς ἀφετηρίας. Πολύβιος, Παραπλήσιόν τι πάθος ἔφασκε τοῖς ἐπὶ τῶν ἱππαφεσίων, οἷον εἰκὸς ἐφισταμένοις ἐκ τῶν αἰρομένων πυρσῶν, Suidas. Ἡ ἄφεσις τῶν ἵππων ἐν Ὀλυμπίᾳ παρέχεται σχῆμα κατὰ πρῷραν νεώς. τέτραπται δὲ αὐτῆς τὸ ἔμβολον ἐς τὸν δρόμον, &c. ἑκατέρα μὲν δὴ πλευρὰ τῆς ἀφέσεως πλέον ἢ τετρακοσίους πόδας παρέχεται τὸ μῆκος. πεποίηται δὲ ἐν αὐταῖς οἰκήματα, καὶ ταῦτα κλήρῳ διαλαγχάνουσιν οἱ ἐσιόντες ἐπὶ τὸν ἀγῶνα τῶν ἵππων, πρὸ δὲ τῶν ἁρμάτων ἢ καὶ τῶν ἵππων τῶν κελήτων, διήκει πρὸ αὐτῶν καλώδιον ἀντὶ ὕσπληγος, καὶ τοιαῦτα χαλῶσιν οἱ ὕσπληγες, &c. Pausanias Eliac. 2. in horum carcerum embolo, id est rostro, delphis æreus in canone erectus uisitur, & in medio ara quæ aquilam ex ære alis longè extensis sustinet. Est autem machina huiusmodi, ut ea commota delphinus in terram cadat, aquila uerò sursum prosiliat. Hos tam artificiosos carceres Cleœtas quidam concinnauit, in cuius rei gloriam statuæ suæ Athenis hoc distichon inscribi uoluit: Ὃς τὴν ἱππάφεσιν ἐν Ὀλυμπίᾳ εὕρατο πρῶτος Τεῦξέ με Κλεοίτας υἱὸς Ἀριστοκλέους. Νύσσα, ἡ ἀφετηρία τῶν ἱππικῶν ἀγώνων. Τοὺς μὲν ἵππους κεντοῦσιν οἱ περιεστῶτες σιδηροῖς κέντροις, ὡς ἂν ὀξυτέρως ἐκπηδήσωσι τῇ πληγῇ: οἱ δὲ πεζούς, λέγεις, Varinus. Καμπτὴρ etiam νύσσα uocatur, quasi νύττα. νύττουσι γὰρ πρὸς τὸν καμπτῆρα καὶ κάμπτουσιν, Idem in Νύττουσιν. Νύσσα, καμπτήρ, τέρμα, βαθμὸς, Suidas. Νύσσα, ὁ καμπτὴρ, ἀπὸ τοῦ ἐλθόντας κατ' αὐτὴν νύσσειν τοὺς ἵππους, Hesychius. Κολοσσάνας, τὰς βαλβῖδας τινές, Hesychius & Varinus. Καμπτὴρ, flexus, & meta circa quam uertuntur, Lexicon. Δρόμοι τινὲς ἦσαν κάμπιοι, οὐκ εὐθεῖς καὶ ἁπλοῖ, ἀλλὰ καμπὰς ἔχοντες, Suidas & Varin. & Cælius, Campion (inquit) cursum uocabant, non rectum, nec simplicẽ, sed flexiones habentem. Ἱππικὸν τέρμον, ὁ καμπτὴρ, Hesychius & Varinus. Τέρμα, νύσσα, καμπτὴρ, Suid. Sed de uoce torme, etiam inferius dicam. Ἵππους δ' ἐξελάσασθαι ὑφ' ἅρματι, καὶ περὶ νύσσαν Ἀσφαλέως κάμπτοντα τροχοῦ σύριγγα φυλάξαι, Theocritus Idyllio 31. in Heraclisco. Eobanus uertit, Sed coniungere equos curru uertente rotarum Ad metam radios, & campi tuta tenente, Amphitryon puerum, &c. Ipsemet edocuit. Κέντει τὸν πῶλον περὶ τὴν νύσσαν, Stimula equum circa nyssam: hoc est, festina ad scopum propositum, Suidas. Incita equum iuxta nyssam, hoc est iuxta lineam siue metam, ut Erasmus interpretatur, quod non probo: in fine enim demum stimulare equum, serum est. Spatiorum in quibus certabant, tres sunt differentiæ, carceres, meta, & flexus uel καμπτὴρ in medio, ut inferius ex Polluce dicetur. Grammatici quidem lexicorum authores pro omnibus istis spatijs nyssam exponunt: sed ut pro carceribus accipi possit, quoniam illic quoque punguntur equi ad cursum, pro fine certè uel meta impropriissime accipietur: propriè uerò pro flexu in medio, ut ex Polluce constat, & paulò ante positis Theocriti uerbis, περὶ νύσσαν κάμπτοντα. Suidas quidem in Nyssa, ut iam recitaui, spatia hæc omnia confusè nominans (nam pro βαθμὸς, βαλβὶς legendum iudico) Pollucis uerba transcripsisse uidetur, non interpretando, sed enumerando diuersa spatia: quod & alibi à Grammaticis illis parum prudenter fieri obseruaui. Sed in hoc etiam Erasmus errat quòd uertit iuxta pro circa. Redeo ad prouerbium: id usurpatum scribit Erasmus, ubi sermo loquentis abèrraret ab instituto. Natum uidetur (inquit) ex Iliados Homericæ ψ. ubi Nestor multis uerbis docet filium Antilochum quomodo debeat equos regere: addit & hoc, ἐν νύσσῃ δέ τοι ἵππος ἀριστερὸς ἐγχριμφθήτω. Vsurpauit prouerbij titulo Gregorius Nazianzenus in oratione de sancto pascha, ἀλλά τοι τάχ' ἂν ἡμῖν εἴποι τις τῶν φιλεόρτων καὶ θερμοτέρων, κέντει τὸν πῶλον περὶ τὴν νύσσαν, τὰ τῆς ἑορτῆς φιλοσόφει. Et rursus in oratione de natali Iesu Christi. Idem uariauit nonnihil in oratione contra Eunomianos, μηδὲ καθάπερ ἵπποι θερμοὶ καὶ δυσκάθεκτοι τὸν ἐπιβάτην λογισμὸν ἀπορρίψαντες, καὶ τὴν καλῶς ἄγχουσαν εὐλάβειαν ἀποπτύσαντες πόρρω τῆς νύσσης θέωμεν, Hucusque Erasmus. Cæterum quòd νύσσα in Homerico uersu quem citauit, non metam & finem cursus significet, ut ipse transfert (quamuis eodem in loco τέρμα ab Homero dicatur, simpliciter scilicet pro signo, non pro termino) manifestum fit ex carminibus quæ statim subijciuntur, hoc sensu: nā si semel nyssam (Scholiastes nihil aliud quàm καμπτῆρα exponit) superâris, nullus te amplius insequentium assequi aut præuertere poterit: atqui hoc in meta iam constituto metuendum non erat. Hinc termino uicinum fuisse hoc signum conijcio, quanquam supra in medio fuisse, simpliciter dixerim, hoc est quocunque inter carceres & metam loco. Docet autem poëta ibidem nyssam fuisse lignum erectũ orgyię, id est ulnæ mensura supra terram, duobus utrinque lapidibus albis appositis, ἐν ξυνοχῇσιν ὁδοῦ, (ἐν ταῖς συμβολαῖς, καθ' ὃ μάλιστα ἐστένωται ἡ ὁδός) λεῖος δ' ἱππόδρομος ἀμφίς, (ὁμαλὸς δὲ ὁ μετ' αὐτὸ ἱππόδρομος.

λῶον ἱππόδρομον λέγουσι τὸ πρὸς τὸν καμπτῆρα χωρίον, Varin. Q. Calaber lib. 4. ubi equestre certamē descri bit in honorē Achillis, nyssan duobus in locis pro carceribus accipit, nescio ꝙ propriè: eodē certe in loco ἁμματροχίας pro ἁρματροχίας impropriè ponit, quod in Callimacho etiam Porphyrius reprehēdit. Cæterum non nego certamina quædam talia fuisse, in quibus cum ad metam peruenerant equi, circa illam reflectebantur, & ad carceres redibant, siue semel siue quotiescunq; uisum fuisset: in his quidem metam & nyssam siue campterem pro eodem termino accipere nihil uetat: in simplici aūt cursu, ubi carceres nō repetebāt, diuersi fuerūt, quod uel ex Pollucis testimonio apparet. ὅθεν μὲν ἀφίενται, ἄφεσις, καὶ ὕσπληγξ, καὶ γραμμή, καὶ βαλβίς. πρὸς δὲ ὃ κάμπτουσι, νύσσα καὶ καμπτήρ: ἵνα δὲ παύονται, τέλος, καὶ τέρμα, καὶ βατήρ, ἔνιοι δὲ καὶ βαλβίς, Pollux. Δίαυλος, καὶ ὁ τοῦ διαύλου ἀγωνιστής, καὶ ἀγωνιζόμενος τὸ διπλοῦν στάδιον, καὶ ἵππιον δρόμον (quem Plato de legib. 8. ἐφίππιον uocat, ut supra citaui: Hippicum quidem, quasi equi cursum, quatuor stadiorum distantiam interpretatur Cælius) καὶ δρόμον τὸν δόλιχον, Pollux. Meta, congeries seu strues in acutum tendens, ceu turbo inuersus, cônos à Græcis appellata, quia esset posita in dimenso spatio, uel quia eam metiantur quadrigæ circùm currentes: moris enim erat septies metam lustrare, Propertius libro 2. Eleg. 16. Aut prius infecto deposcit præmia cursu, Septima quam metam triuerat ante rota. Quum enim iam carceribus emissæ ad metam uenissent quadrigæ, erat opus ut circum ipsam flecteretur. Vergilius quinto Aeneidos, Hic uiridem Aeneas frondenti ex ilice metam Constituit, signum nautis pater, unde reuerti Scirent, & longos ubi circùm flectere cursus. Seu septem spatijs circo meruère coronam, Ouidius de equis in Halieuticis. Hic uel ad Elei metas, & maxima campi Sudabit spatia, Vergil. Metæ quàm mollis flexus, Persius Sat. 3. Indici equi apti sunt certaminibus curruum, quos qui uehūtur in orbem agunt, ut supra in B. dixi. Hamatrochia, associatus cursus, quasi ὁμοδρομία: harmatrochia uerò, rotarum orbita. Hanc interstitionem Callimacho in Homeri enarratione (Iliad. φ.) fuisse incognitam miratur Porphyrius (in quæstionibus Homericis,) Cælius. De cursus certamine per calpen & apenen, nonnihil etiam superius dixi, ex Pausania interprete Cęlio. Transtulit eundem locum Leonicenus etiam 2. 58. sed ineptè, nec integrum, ut Cælius quoq;. Nos hic quę illi omiserunt ex eodem authore conuersa addemus. Calpes igitur certamen, ut Plutarchus etiam in Sympesiacis meminit, Olympiæ introductum, non multò post explosum fuit, sicut bigarum etiam certamen. ἦν δὲ ἡ μὲν θήλεια ἵππος (legendum uidetur θηλειῶν ἵππων, præsertim cum sequatur αὐτῶν in genitiuo plurali) καὶ ἀπ᾽ αὐτῶν ἀποπηδῶντες, &c. Hoc est, Erat autem calpe uehiculum iunctis equabus fœminis, à quibus circa extremum cursum desilientes uectores (ἀναβάται) apprehensis frenis & brachio loris circumuoluto pariter currebant, quod meo etiam seculo anabatæ dicti faciunt. Sed qui nunc anabatæ nominantur, à ueteris illius calpes anabatis differunt: nam & currendi signa uariant, & equis utuntur masculis. Cęterum apene neq; uetus inuentum est, neq; sanè decora erat. Similis enim erat bigis, sed mulos pro equis habebat. Τὸ τῶν νωτίων ἡμιόνων ἀγώνισμα ἐκαλεῖτο κάλπη: τὸ δὲ τῶν ζυγίων, ἀπήνη, Pollux libro 7. Quem locum sic uerterim, Certamen per mulos dossuarios calpe olim nominabatur, apene per zygios, id est bijuges. De calpe nonnihil dixi etiam supra in B. in mentione de gressibus equorum. Ἀπήνη ἐστὶν ἅρμα ἐξ ἡμιόνων ζευχθέν. ἀπήνη ἐπὶ ἵππων, ἅμαξα ἐπὶ βοῶν, Varinus. Ἀπήνη, ἅμαξα, οἱ δὲ ζεῦγος ἡμιόνων, Hesychius. Suidas etiam hamaxan interpretatur: & ex innominato quodam hæc uerba citat, Aemiliam Scipionis uxorem præter ornamenta corporis καὶ τῆς ἀπήνης, sequebantur etiam uasa ad sacrificandum argentea, &c. ¶ De equo celete satis dictum est in B. Vsum eius cum freno Bellerophontes primum inuenit, Scholia in Pythia Pindari. Καὶ μονίππου δ᾽ ἄν τις χρῷτο ἀνδρειοτέρᾳ κινήσει ὠνομάζων, Pollux. Hospes Atheniensis apud Platonem libro 8. de Legibus, ad Cliniam Cretensem de exercitijs & certaminibus equestribus his uerbis utitur: Equorum usus in Creta magnus non est: Quare necesse est studium in nutriendis equis, certandoq; cum eis, minori curæ Cretensibus esse. Nam currus (ἅρματα) quidem nemo uestrum tenet: neq; in hoc operam ponere præclarum esse ducitis. Cum igitur consuetum id non sit, certatores huiusmodi lege statuere, dementis esse uidetur. Singulis autem equis, (μονίπποις,) ijsq; qui pullinos dentes nondum iecerint, pullis, & horum medijs perfectisq;, equestrem ludum pro regionis natura tribuere licet. Huiusmodi ergo certamen secundum legem sit: in eoq; iudicium magistris equitum et tribunis, tam de omni cursu equorum, quàm de his qui cum armis descendunt, communiter tribuatur. Non armatis uerò neq; in gymnasticis ludis, neq; hic, certamen præmiumq; imponimus, Hactenus Plato. Synoris, Συνωρὶς, (inquit interpres Aristotelis in Nebulis) est currus non plenus, sed ex duobus iunctus equis, quem nunc diphron uocamus: quanquam eo propriè dicitur nomine in curru pars, ubi cum parabate uersatur auriga: unde etiam inclinatur quasi δυοφόρος, id est duos ferens, auctor Eustathius, Cæl. Synoridem Castor inuenit, Scholiastes in Pythia Pindari. Synoris erat biga è duobus equis, non pullis, sed adultis: quanquam pòst è pullis quoq; iuncta est. Inueni tamen apud Aristotelem in libro de mundo, etiam in bello usos synoride, Cælius. Plura super synoride & bigis, quære in Dictionarijs Græcorum Latinorumq;, & in Commentarijs linguæ Græcæ Budæi. Quadrigas bigasq; & equos desultorios agitauerunt nobilissimi iuuenes, Tranquillus in uita Cæsaris Dict. Iam bijuges & quadrijuges, & tota curruum uectura atq; aurigatio, quæ circi quondam fuit sacrorumq; certaminum, à nobis ignoratur, Camerarius. Λέγοιτο δ᾽ ἂν ζεῦγος ἡμιονικόν, παιδὶ καὶ ἱππικά, Pollux. ἱππάζεταί τε καὶ ξυνωρικεύεται, Strepsiades in Nebulis Aristoph. de Phidippide filio, conquerens eum nunc celete equo, nunc bigis uehi. Harma Græcis genus est ad bigas & quadrigas: uidetur

pur autem absolutè ferè pro quadrigis accipi. Plura uide infra in re curuli. ¶ Quadriiuges æquo carcere misit equos, Ouidius 3. Amor. Primus Erichthonius currus, et quatuor ausus iũgere equos, rapidisq; rotis insistere uictor, Vergilius. Harma, id est currum, Erichthonius Atheniensis inuenit, Scholia Pindari in Pythia. Nemeis certamen erat gymnicum, καὶ ἅρμα, καὶ δίφρος καὶ κέλης, Scholiastes in Nemea Pindari. Ἀλλ᾽ ὅταν ἀμφὶ Διὸς τύμβον καναχήποδες ἵπποι Ἅρματα συντρίψωσιν ἐπειγόμενοι περὶ νίκης, Hesiodi carmen de re impossibili in Symposio sapientum Plutarchi. Τέθριππον τρέφειν, quadrigas, hoc est quadriiuges equos alo, apud Herodotum in Erato. Ἅμιλλαν ἐπόνει ποδοῖν πρὸς ἅρμα τετράορον ἑλίσσων περὶ νίκας. ὁ δὲ διφρηλάτας βοᾶτ᾽ Εὔμηλος φερητιάδας, Euripides in Iphigenia in Aulide, de Achille armato. In circo ad currus iuncti, non dubiè intellectum adhortationis & gloriæ fatentur, Plinius. Claud. Cæsaris secularium ludorum circensibus, excusso in carceribus auriga, albati equi palmam occupauere, primatum obtinuere, opposita effundentes omnia, quæ contra æmulos debuissent peritissimo auriga insistente, facientes. Cum puderet hominum artes ab equis uinci, peracto legitimo cursu ad metam stetere. Maius augurium apud priscos, plebeis circensibus excusso auriga, ita ut si staret in Capitolium cucurrisse equos, sedemq; ter lustrasse: maximum uerò, eodem peruenisse ab Veijs cum palma & corona, effuso Ratumena, qui ibi uicerat: unde postea nomen portæ est, Plinius. Diuersa circo ratio quæritur: itaq; cum bini in alio subigantur imperio, non ante quinquennes ibi certamen accipiunt, Plinius. Cum Sylla post uictoriam circenses faceret, ita, ut honesti homines quadrigas agitarent, fuit inter eos C. Antonius, Asconius in orat. Cicer. in C. Ant. & L. Catil. Et paulo post: In Syllæ ludis, quos hic propter uictoriam fecerit, quadrigas C. Antonium & alios quosdam nobiles homines agitasse. Præterea Antonius redemptas habebat ab ærario uectigales quadrigas, quam redemptionem senatori habere licet per legem: fuit autem notissimus in circo quadrigarum agitator Boculus. Πολυμπεία secundum quosdam certamen erat cursus equorum Athenis, qui unus & simplex erat, Scholia in Nubes Aristophanis. Conso siue Neptuno equestri diem solennem Arcades celebrabant, Hippocratia nominantes, Consualia Romani: eoq; die in Circo Romæ à sacerdotibus fiebant ludi illi quibus uirgines Sabinæ raptæ, ut pluribus scribit Gyraldus in opere de dijs, & nos parte ultima huius capitis persequemur, ubi de Neptuno equestri agetur. Certabant autem in ijs equi iuncti, & non iuncti. Consualia primum dicta, mox Circenses uocata sunt, & ludi magni, & Romani. Equiria, neutrum plurale, ludi quos Romulus Marti instituit per equorum cursum, qui in campo Martio exercebantur, Festus. Iamq; duæ restant noctes de mense secundo, Marsq; citos iunctis curribus urget equos. Ex uero positum permansit Equiria nomẽ, Ouidius 2. Fastor. Equiria Ouidius duplicia commemorat, in Martio scilicet & Aprili, Gyraldus. De Consualibus uide etiam Alexandrum ab Alexandro 5.26. Equiria (ut idem scribit, per t. non per r.) singulis annis duodecimo calendas Maias in Circo maximo celebrarunt, qui dies Cerealibus incurrebat, in quibus post equos uulpes stipulis alligatæ, accensa flamma, cursitabant. Equiria Italicè Scoppa exponit lo intorniamento, la giostra: (ijsdem uocabulis hasticum ludum, quem Græci xystucum dicunt, interpretatur) uulgus torneamentum, Germani etiam externa uoce **tornieren** uocant, siue à Troiano ludo, quem Vergilius Aeneid. quinto describit, siue à torme uel tormos Græcis uocibus. Τόρμη, εὐθὺς δρόμος περὶ τέχνην, καὶ τροφή, ἢ σύμπας, Hesychius & Varinus. Τόρμα, νύσσα, καμπτήρ, Suidas. ἱππικὸν τόρμον, ὁ καμπτήρ, Hesychius & Varin. Plemna rotæ (inquit Cælius) uocatur quoq; torma. Suam habent & Cretenses tormam, cui qui præficitur tormarches nuncupatur. Pausanias eruditè uerbum inde concinnauit, ἐκτορμεῖν, quo significatur excursus præter id quod deceat, Hæc Cælius. Ἐκτορμεῖν, τὸ ἐκ τοῦ καθήκοντος δρόμου πόῤῥω ἐκβαίνειν, Varinus: talis quidem equus ἔκδρομος dicitur. Tarentinis aliquando familiaris fuit equitatio in armis, ἡ φρένιμος ἱππηλασία: unde uerbum ταραντινίζειν factum, equitationem armatam & pugnæ similem exercere significat, Eustathius in Dionysium de Tarento scribens: & forsitan ab hac uoce descendit uernacula nostra **tornieren**, potius quàm à torme, uel Troia, de qua paulò post. ¶ Equestre certamen in funere Patrocli agitatum graphicè describit Homerus Iliados ψ. & aliud in funere Achillis, simia Homeri Q. Calaber libro quarto. Et quoniam præcipuum in his descriptionibus ornamentum est in exprimenda equorum celeritate, quanquã multis de illa, & pertinentibus ad eum uocabulis & locutionibus poëtis, supra in B. & H.b. tractauerim, non possum tamen mihi temperare quin ea quoq; hic addam, quæ in duobus istis certaminibus describendis elegantissimi isti poetæ usurpant. Ea ferè huiusmodi sunt. Τῶν δ᾽ ἵπποι μὲν ἔασιν ἀφάρτεροι, Homerus: id est præstantiores, celeriores: ab aduerbio ἄφαρ quod est subitò, celeriter. Ἀίολος ἵππος, Calaber. Ἄφαρ δ᾽ ἵπποισι τάθη δρόμος, Homerus. Ἄνδρε ἀερσίποδε θείοντε, Idem. Τὴν ποτ᾽ ὑπὸ ζυγὸν ἦγε μέγα δρόμου ἰσχανόωσαν, (ὀρεγομένην, ἐκτεινομένην: ἢ ἀποθυμοῦσαν, ἂν ᾖ ἄνευ τοῦ σ.) Homerus. Οἱ δὲ οἱ ἵπποι Ὑψόσ᾽ ἀειρέσθην ῥίμφα πρήσσοντε κέλευθον, Idem. Ἵπποι δ᾽ ἐξέφερον, Calaber. Οἱ δ᾽ ἐπέτοντο διὰ πλατέος πεδίοιο, Idem. Οἱ δ᾽ ὦκα διέπρησσον πεδίοιο, Homerus. Ται δὲ πέτοντο κονίοντες πεδίοιο, Idem. Ἵπποι ἀερσίποδες πολέος πεδίοιο δίενται, Homerus. Τὼ δὲ συνδυδόντε πετέσθην, Idem. Ἀλλ᾽ ἄρα πολλὸν Ποσὶν ἀφαυρότεροι: δὲ γάρ τ᾽ ἐσθλοὺς αἰχμαῖσι, Calaber. Οἱ δ᾽ ἄφαρ ἐγκονέοντες ἐλαφροπόδων μένος ἵππων Μάστιγγι, οἱ δ᾽ ἐσσυμένως ἱεντο ἀεσπινοι, Καρπαλίμως ζεύγλῃσι μέγ᾽ ἐχέφρονας ἀγαλόωντες, Calaber. Et rursus, Οἱ δὲ χαλινὰ γηραιὸν ἀφρίζοντες δάπεδον, καὶ ποσὶ γαῖαν ἐπίκτυπον ἐγκονέοντες Ἔκθορον. τοῖς δ᾽ ἄσπετα δρόμος (γλώδ.,) οἱ δ᾽ ἄρα νύσσης Καρπαλίμως ὥρμησαν ἐριδμαίνειν μεμαῶτες, Ἴκελοι ἢ Βορέαο μέγα πνείοντος ἀέλλαις, Ἠὲ νότου κελάδοντος, ὅτ᾽ εὐρέα πόντον ὄρινε λαίλαπι καὶ ῥιπῇσι, &c. Ὡς οἵγ᾽ ἐσσεύοντο κόνιν ποσὶ καρπαλίμοισιν Ἐν πεδίῳ κλονέοντες ἀπείριτον.

Hæc Calaber. πολὺς δ' αἰγιαλὸν ἱδρὼς ἵππων, ἔκ τε λόφων, καὶ ἀπὸ στέρνοιο χαμᾶζε, Homerus. ἵπποι βαρδίστοι θείειν, (ἵπποι βραδύτεροι,) Idem. Et rursus, ὑπὸ δὲ στέρνοισι κονίη ἵστατ' ἀειρομένη, ὥς τε νέφος ἠὲ θύελλα. Χαῖται δ' ἐρρώοντο μετὰ πνοιῆς ἀνέμοιο. ἅρματα δ' ἄλλοτε μὲν χθονὶ πίλνατο πουλυβοτείρῃ, ἄλλοτε δ' ἀΐξασκε μετήορα. Equites etiam sic certantes, ταχέας & ποδώκεας uocat. Στὰν δὲ μεταστοιχί, (κατὰ στοῖχον, ἐφεξῆς:) σήμηνε δὲ τέρματ' Ἀχιλλεὺς Τηλόθεν ἐν λείῳ πεδίῳ. παρὰ δὲ σκοπόν, (ἐπίσκοπον, παρατηρητήν) εἷσεν, ὃς μεμνέῳτο δρόμους, καὶ ἀληθείην ἀποείποι, Homerus. Porrò præmia in hoc certamine uincentibus proponit Achilles ἵππους δ' ἡμιόνους τε, βοῶν τ' ἴφθιμα κάρηνα. Et rursus, illi qui primum uictoriæ locum obtinuisset, egregiam mulierem, & ingentē tripodem auritū: secundo, ἵππον ἑξέτε' ἀδμήτην βρέφος ἡμίονον κυέουσαν. ¶ Troia, ludus puerilis equestris ab Aenea constitutus. Suetonius de Cæsare, Troiam lusit turma duplex maiorum minorumque puerorum. Ludus ipse quem uulgo Pyrrhicham (ego Pyrrhicham aliud non esse quàm saltationis genus in armis hactenus semper legi) appellant, Troia uocatur, cuius expressit originem in libro de puerorum lusibus, Seruius. Incedunt pueri, pariterque ante ora parentum

Frenatis lucent in equis. Cornea bina ferunt præfixa hastilia ferro:
Pars læues humero pharetras. Tres equitum numero turmæ, ternique uagantur
Ductores: pueri bisseni quenque secuti. Signum clamore paratis
Aepytides longè dedit, insonuitque flagello, (id est uirga.) (ictu uirgæ)
Olli discurrēre pares, atque agmina terni Diductis soluēre choris, rursusque uocati (scilicet
Conuertēre uias, infestaque tela tulēre. Inde alios ineunt cursus, aliosque recursus
Aduersis spatijs, alternosque orbibus orbes Impediunt: pugnæque cient simulachra sub armis.
Et nunc terga fugæ nudāt: nūc spicula uertūt Infensi: facta pariter nunc pace feruntur.
Hūc morē cursus, atque hæc certamina primus Ascanius, longam muris cum cingeret Albam
Rettulit, & priscos docuit celebrare Latinos. Hinc maxima porrò
Accepit Roma, & patrium seruauit honorē: Troiaque nunc pueri, Troianum dicitur agmen.

Hucusque Vergilius. Notissimum apud nostros ludi & exercitij puerilis genus est, quod uulgò appellant den braten jagen, id est uenationis seu feræ persecutionem: impropriè quidem, cum uelitationis bellicæ, non uenationis imaginem referat. Sed pueri pedites & inermes hunc ludum ludunt, utraque pars tanquam hostes castra è regione metati. Progreditur ab alterutra parte unus ad hostium castra, tanquam prouocans ad pugnam, occurrit illi propius accedenti quispiam ex hostibus, & fugientem persequitur: assecutus enim si manu attigerit, captiuum ducit: sed cauendum est ei ne dum cupidè nimis persequitur, ab hostium aliquo occurrente deprehendatur. Captiui aliter liberari non possunt, nisi quis suorum intactus ad ipsos in hostiū castris detentos peruenerit. Exercitatio ista non celeritatis tantum in cursu est, sed ingenium etiā euitandi aut deprehēdendi per flexus & ambages hostem requirit, & spectatores oblectat. Hanc Troiam pedestrem appellabimus, ne pueri literarum studiosi nomine tam pulchri ludi destituantur. Catadromus, ut supra dixi, stadium est in quo equites decurrere solebant imaginario prælio. Thessalorum gentis inuentum est equo iuxta quadrupedante cornu intorta ceruice tauros necare: primus id spectaculum dedit Romæ Cæsar dictator, Plinius. Sulegian (sus quidem equus est Hebraicæ & finitimis linguis) est ludus, in quo equitātes sphæram ligneam baculis feriunt, apud orientales populos in usu, Andreas Bellunen. ¶ De ludorum militarium celebrationibus lege Valturium 12.12. Et de equestri exercitatione, eundē 4.3. Aladar, est prosequi equum currentem cum baculis ipsum percutiendo, quum gradum seu cursum sistere uoluerit, & est exercitium forte, Andreas Bellunen. De equitum armatorum exercitijs sententiam Platonis ex octauo de Legib. paulo superius recensui. De exercitio uenationis, aut si duo equites ex composito, hic fugiat, ille sequatur cum armis: item de conflictu equitum eorundem eminus & cominus, ac deijciendi modo, Xenophon in libro de re equestri.

¶ De equis bellatoribus supra dictum est in B. & H. b. restat ut de equitibus etiam qui ijs uehunē & militant uerba faciamus. Habebat Salomon 40. millia præsepia equorum curulium, & duodecim millia equestrium, ut legimus 3. Regum 4. Curules equos Robertus Cenalis interpretatur, qui oneribus uehendis, quadrigisque uoluendis: equestres uero qui uehendis militibus inseruirent. Libyes ex curribus pugnabant, sicuti apud Homerum heroës: hic enim nouisse monippos non uidetur: sic enim uocitant uno depugnantes equo, Cæl. Et alibi, Duobus modo equis ad currum adhibitis heroës depugnasse, in Iconibus Philostratus scribit, etiāsi Hector audacia prēstās quatuor uteretur. Vectabula hæc seu iumenta, Grēci uocant ἅρματα πολεμικά, in quib. præstò auriga est, pugnat parabates, aut aliud quid facit etiam propter synodiam, ut inquit Eustathius. Eum Plato (ut scribit Pollux 1.10.) anabatam micraspida uocauit. Homerus Iliados ψ. ἂν δ' ἔβαν ἐν δίφροισι παραιβάται ἡνίοχοί τε, id est currum inscenderunt parēbatæ ac aurigæ. Dionysius libro 8. parabatas pro aurigis accipit, quos Athenienses apot atas (forte epibatas) uocabant. Aristophanis interpres currum inscendere solitos scribit, hoplitem & parabatem, ac id genus currus à Theseo excogitatos primum, Hæc Cælius. Pugnabant Libyes à bigis (ἀπὸ δίφρων) & equis iunctis, ut Homeri heroës quoque: is enim equos monippos, id est singulari equo utentes non agnoscit. Vocatur autem δίφρεία quædam Libyca, alia Persica, alia Laconica, Pollux 1.10 Olim non equo celete, sed curribus tantum utebantur: aut si Græcè mauis, τὸ παλαιὸν ὡς ἐπίπαν τοῖς ἅρμασιν ἐχρῶντο, Scholia Homeri. Pugnare ex equo, ut Plinius ait, Thessali docuere, qui Centauri dicti sunt, habitantes iuxta Pelium montem. Alij nō ex equo pugnare, sed equitare

tare simpliciter, Centauros primum ausos aiunt. Equestres copias dicimus, ut pedestres: item pugnam equestrem. Equestre prælium, Cæsar 3. de bello Gall. Euphranor pinxit equestre prælium, Plinius. Prælium equestre ad Trophonij oraculum Euthycrates optimè expressit, Idem. Equitatus, manus uel multitudo equitum in bello. Lepidus Ciceroni, Equitatum habet magnum. Cicero pro Font. Magnos equitatus ad ea bella, &c. Nutantē aciē uictor equitatus incursat, Tacitus. Græcis est ἱππικόν: intelligitur enim πλῆθος uel τάγμα. Dicunt & ἵππην in fœm. genere eodē sensu. Equitatu uel turmis est tutius cōfligere, quàm peditatu uel legionibus, Scop. Legio est maximè de peditibus, Veg. 2. Turma, ordo militaris & equitū: dicta quasi terdena, quod terdeni equites ex tribus tribubus, Tatiensium, Ramnensium, & Lucerum fiebant: constabat enim ex triginta duobus equitibus. Et qui illi præerat decurio dicebatur, ut Varro & Vegetius tradiderunt, &c. de hac etiam paulò post. Vide Dictionaria. Herodotus libro septimo Persicum equitatum describens, Sunt quidam (inquit) Nomades homines, qui Sagartij appellantur, cultu inter Persicum & Pactycum, qui attulēre equitum octo millia, armaturam neque aheneam neque ferream assueti ferre, præter pugiones, utentes restè è loris conserta, qua freti in prælium eunt. Has cum hoste congressi injiciunt in summum, laqueos habentes, qui laqueus cum aut equum aut hominem adeptus est, eum ad se trahunt: ita illi illaqueati consiciuntur. Indi eandem quam peditatus suus gestant armaturam: Cæterum equos desultorios agebant & currus: quibus curribus suberant & equi & asini agrestes, &c. Fuitque numerus equitum octo millia myriadum, id est octoginta millium, præter camelos & currus. Erant autem Arabes postremi, ne equitatus consternaretur equis, camelos non tolerantibus. Equitatus præfecti erant Harmamithres & Tithæus filij Datis. Nam tertius eorum collega Pharnuches ægrotabat. Equitante enim eo, canis sub pedes equi intercurrit: quo equus improuiso deterritus, atque erectum sese attollens, Pharnuchē excussit. Hic collapsus sanguinem euomuit, unde in phthisin, id est tabem incidit. Equo autem à casu statim domini, fecerunt famuli ut ille iusserat: Abducto nanque in eum locum ubi dominum strauerat, crura cum genibus absciderunt, Hactenus Herodotus. ἱπποκρατία, uictoria equestris, τὸ τοῖς ἵπποις νικᾶν, Hesych. & Varinus. ἱπποκρατεῖν, equi atu uincere, equestribus copijs obtinere uictoriam: & passiuum ἱπποκρατεῖσθαι, Budæus. ἱππομαχία, pugna equestris: & uerbum ἱππομαχῆσαι. Καθιπποκρατῶ, τὸ καθιππομαχῶ, Budæus. Equi etiam infrenes aliquando in bello adhibebantur. Fuluius Flaccus Celtiberos in Hispania fudit, detractis frenis equis, ut maiore ui atque impetu in hostes incurrerent equites Romani, Gyraldus. De serio conflictu uicissim fugiendo & persequendo inter castra propria & hostium utrinque, Xenophon in libro de re equestri. ¶ Bellatorem equitem (inquit Damis in Apollonij uita apud Philostratum) ijsdem artibus instructum esse oportet quibus alium quemuis equitem (de quo inferius dicam) & insuper alijs, ut sciat hostem ferire, & se protegere: insequi præterea ac refugere, & inimicum pellere, & equum assuefacere, ne clypei sonitum, aut fulgentis galeæ splendorem formidet, neue pugnantium uoces & exclamationes perhorrescat. ἱπποταξία, ἱππων τάξις μισθοφόρων, Hesych. De equitibus & hipparchis nonnulla ad bellum pertinentia, retulimus etiam superius in mentione equitum simpliciter. Περισφάλλομεν οἱ ἱππεῖς, περισπᾶν, περιφυλάσσειν, ἐκδρομὰς ἐποιήσαντο, περιδρομάς. περιέλασιν ἐν ἵπποις. ἡ ἱππομαχία, ἱππομαχῆσαι, ἱπποκρατῆσαι, καθιπποκρατῆσαι, καὶ τὰ ὅμοια, Pollux libro primo. ὀτρύνων ἵππους τε καὶ ἀνέρας ἀσπιδιώτας, Homerus: equos pro equites dixit, ἤγουν ἱππεῖς καὶ ὁπλίτας πεζούς, Varin. Hippocorystas (ἱπποκορυστὰς, ab initio secundi Iliados) dici Apion arbitratur, qui equinis setis ornatas gestant galeas. Risit hoc Porphyrius (in quæstionibus Homericis cap. 16.) putans eo nomine equites intelligi, quoniam κορυστὴς armatum indicet, ac ferè pro pedite accipiatur. Corys uero, inquit, id est galea fit ab κορύσσω, quod & κορύσσεσθαι dixit poëta id signat in altum tollere: unde coryne pro claua, Cælius. Et alibi, Si hippocorystæ (inquit Eustathius: leguntur etiam apud Varinum eadem in huius uocabuli explicatione) ab equinis setis & galea nomen haberent, hippocorythes dici debuerant, ut corythaikes, & corythæolos Hector. Est igitur hippocorystes, idem qui hippiocharmes, id est ex equo bellator. ἱπποκορυσταὶ, ἐφ' ἵππων ὁπλιζόμενοι, ἢ ἵπποις κορύσσοντες, τουτέστι πολεμικοί: ἢ ἀφ' ἵππων μαχόμενοι, Scholia in Homerum & Varin. ἱπποκόρυσται (legendum ἱπποκορυσταί) ἱππικοί, ἱππόμαχοι, ἀπὸ δὲ κόρυθος, ἢ οἱ ἱππεῖς, Hesychius. Idem paulo post hippurin exponit galeam setis equinis ornatam: qua de re plura dicemus infra in usu ex partibus equi. Porphyrius ἱπποκορυστὴν dici conijcit pro ἱππέα κορυστὴν, id est equitem armatum. Hippon enim pro equite poni. ἱππιοχαίτην, ἐξ ἱππείων τριχῶν, Hesychius. ἱππιοχάρμης, qui ab equis pugnat, uel qui equitatione gaudet: ὁ χαίρων τῇ ἱππικῇ: ἢ ἱππόμαχος. χάρμη γὰρ ἡ μάχη, Varinus. χάρμη, ἡ μετὰ χαρᾶς μάχη, Hesychius. ἀφ' ἵππων μάρνασθαι, παρ᾽ Ἀπίωνι παραφρασμὰ τοῦ ἱππότου, Varinus. ἵππους ὁπλίζοντες, ἱππικοί, Hesychius. ἱππότης, bellaces, Lexicon. ἱππομανῆ apud Sophoclem interpretantur πολεμικὸν καὶ ἵπποις ἐπιμαινόμενον. ἱπποκέλευθος, eques, ἵππους κελεύων, uel qui multum uiæ conficit, Varinus. Et rursus, ἱπποκέλευθος propriè dicitur, qui segnior est quàm ut pedes iter facere uelit, & ut plurimum equo uehitur. Et talis quidem lex erat Persarum: postquam consultius sibi esse intellexerant ab equis quàm pedites pugnare. Præcipuè autem uidetur per excellentiam hippocelenthos appellari, qui pugnacissimus ab equo, uel ἡνιοχευτικὸς, id est aurigādi peritissimus fuerit: nō item qui pedes pugnat, nec quilibet equo uehi gaudens: quales Persę fuerūt, qui ex lege semper equites iter faciebant, hippocentauris se re similes, Varinus. Hipparchus, ut supra dixi, præfectus est equitatui. ἱπποστράτηγος Ἀλεξάνδρου Ἀντίοχος ἦν, Suidas. ἱππεῖς, id est equites uocabant Lacedæmonij in iuuenili ætate constitutos, eorumque

præfectos ἱππαγρέτας, ut Varinus scribit in ἀγρέω, et alij ut supra ostēdi: ἀγέτης dux est, Lacones hágetā unde fortassis rhô abundante hippagreta nominatur. Idem tamen & Hesychius Hippagretas (suo ordine in lôra) interpretantur præfectos ἐπὶ τῶν ἀθλητῶν ὁπλιτῶν, id est selectiorum militum armatorum: quærendum an pro ὁπλιτῶν rectius legeretur ἱππέων. Vide supra hac ipsa in parte huius capitis ubi de equitibus simpliciter dictum est, de hippagretis & alijs quibusdam. ἱππῆας δ' ὀλίγον μινυνθάδιον, (hemistichion Homeri puto:) οἱ γὰρ ἱππεῖς μετ' ὀλίγον ἀπορθύοντο, καὶ χωλαίνει, καὶ μετὰ τῶν πεζῶν, Hesychius & Varinus. Χωρὶς ἱππεῖς, id'est seorsim equites, prouerbium apud Suidam, de quo sic scribit: Cum Datis Atheniensium agrum inuasisset, Iones aiunt quum secessisset ipse conscensis arboribus Atheniensibus significasse, equites separatim esse. Vnde Miltiadem separatione ipsorum intellecta, inito mox conflictu uictoriam obtinuisse: & locum habere prouerbium de ijs qui ordinem dissoluunt. Plutarchus alicubi dicit Batalos esse Germanorum equites præstantissimos, qui insulam colant quam circunfluat Rhenus, Cælius. Idem docet batalos à Græcis appellatos molles & cinædos. Cæterum Plutarchi locus est in uita Othonis: ubi Græcus codex impressus βατάλους habet, sed interpres rectè Batauos transtulit: & sic etiam Alexander ab Alexandro legit in descriptione Germaniæ. Taciti de Batauis uerba sunt hæc: Omnium harum gentium uirtute præcipuè Batauí, non multum à ripa insulam Rheni colunt. Vangiones Batauiq; truces, quos ære recuruo Stridentes acuêre tubæ, Lucanus libro 1. ἱππεὺς λελυθεωμανός. Καὶ παροιμία, ἱππεῖς μὲν ἐν Θετταλίᾳ καὶ Θρᾴκῃ: τοξόται δὲ καὶ τὰ ἐκφόρεα τῶν ὅπλων ἐν Ἰνδίᾳ καὶ Κρήτῃ καὶ Καρίᾳ, Suidas & Varinus. Eques quomodo muniri debeat armis, thorace, galea, manu uel chirotheca, et lacerti ueluti ocrea, &c. docet Xenophon in libro de re equestri circa finem. Equitatus (inquit Cælius) ex armaturæ genere diuersa sortitur nomina, siquidem alij sunt equites cataphracti, alij acataphracti. Cataphractos intelligi eos uolo, qui non solum sua corpora, sed etiam equos lorica undiq; muniunt. Hos scribit Vegetius (3.23.) esse quidem à uulneribus tutos, sed propter armorum impedimenta & pondus capi summa facilitate. Et Q. Curtius equitibus tradit equisq; Persarum tegumenta fuisse ex ferreis laminis serie inter se connexis. Cataphractos equites scribit Ammianus Marcellinus, etiam clibanarios nuncupari. Idem inter equestres copias cataphractarios recenset sagittarios, formidabile genus armorum. Lampridius in Alexandri Cęsaris oratione de Persis perdomitis innuere uidetur planè, cataphractarios ab illis clibanarios uocari. Loricatos equites dici cataphractos Liuius tradit. Equites antiquitus non habuisse thoracas, scribit in cōmentatione de Romanorum militia Polybius: Verum, inquit, in subligaculis periclitabantur, ad inscensum descensumq; praeceleres. Eorum clypei ex bubulo concinnati corio, placentis erant umbilicatis persimiles, quibus in re diuina uti moris fuerat. Scribit in Adriano grauis auctor Dion, equites qui uocantur Bastai, Danubium armatos enatasse. Cataphractas naues & aphractas recenset historiarum quinto Polybius. Cataphractorum equitum apud Persas panopliam describit Heliodorus libro 9. Aethiopicorum. Acataphracti equites alij hastati uel contati (δορατοφόροι, ἢ κοντοφόροι, ἢ ξυστοφόροι, Suid. Ammonius ξυστὸν κόντον interpretatur:) dicuntur, alij ferentarij. Hastati manus conserunt, & cominus hasta decertant: quorum alij scutum gerunt & inde scutati, θυρεοφόροι, dicuntur. Alij sine scuto hasta impugnant, qui nomine speciali (ἁπλῶς, id est simpliciter, uel generali uocabulo) hastati uocantur & contati. Ferentarij equites ij dicuntur, qui eminus solent dimicare: quorum alij iaculis (aconti͡js) alij arcu utuntur. Iaculantur, quos Tarentinos uocamus: Arcu utuntur, qui equites sagittarij (ἱπποτοξόται) & à nonnullis Scythæ etiam uocantur. Tarentinorum duo sunt genera: nam alij longius iaculantur, & ob eam rem equites iaculatores dicuntur (ἱππακοντισταί, aliâs ἱππαγωνισταὶ perperā) & Tarentini speciali uocabulo, (Suidæ etiam ἀκροβολισταί, ut uidetur: sed idem nomen ad hippotoxotas quoq; pertinere iudico: utriq; enim inter equites ita sunt, ut in peditum numero uelites. Gaza ferentarios transtulit, imitatus Salustium, qui in Catilinæ coniuratione ferentarij militis meminit: Vegetius etiam ferentarios nominat, ut paulo post recitabo. Ἀκροβολίζειν, τοξεύειν, ἀκοντίζειν, &c. Varin. ἀκρόβολοι, ἀκοντισταί, τοξόται, Suid.) alij cum semel aut bis iaculum miserunt, manus de cætero cum aduersario conserunt, & cominus pugnare incipiunt, non secus quàm quos hastatos appellari retulimus. Leues hos nominari solitum est, (hi iaculis emissis cominus etiam pugnant, spathis aut securibus utentes, Suidas:) Hæc Aelianus in libro de instruendis aciebus interprete Gaza: & Cælius 21. 31. sed obscurius quædam: & in hoc errat, quòd Tarantinos arcu uti scribit. Suidas quoq; in uocabulo ἱππεῖς eadem fere habet, sed obscurius, uocabulis quibusdam deprauatis, ut etiam libellus Græcus de uocabulis rei militaris innominati authoris inter appendices Lexici Græcolatini iam sæpe excusus, & in fine dictionarij Suidæ. Bonos iaculatores antea ferentarios nominabant, Veget. 3.14. Apud ueteres inter pedites erant qui dicebantur leuis armaturæ, funditores & ferentarij, qui præcipuè in cornibus locabantur, & à quibus pugnandi sumebatur exordium, Veg. 1.20. Ἀγαθὸν ἀκοντιστὴς καὶ ὁ συνὶς ἐπὶ ποτε συμπεσούμενον, ὁ μὴ φεύγει τῷ τὸν ἵππον παντοίᾳ χωρεῖ, καὶ τὸ δόρυ εἰς τὸ πεδίον καταβαλόμενος ἀποχωρεῖ: ὁ δὲ ὅλως, ὡς σφαιρωμένα τε (rotundata uertit Camerarius) ἔχων ἀκόντια, καὶ δόρυ ὥσπερ τοὺς πεπηγμένους πολεμίους καὶ ὅταν μὲν ἂν εἰς ἀκόντιον (ubi ad eum peruenerit intra teli iactum) ἀφιέναι, ἀκοντίζει τὸ φεῦγον. τε τοῖς σφαιρωτοῖς. ὅπου δ' ἂν εἰς δόρατος πληγήν, παίει τὸ ἐλαυνόμενον. Ἀγαθὸν δὲ κἂν ποτε συμπίπτωσιν, ἐλκύσαντα ἀφ' ἑαυτὸν τὸν πολέμιον, ἐξαίφνης ἀφεῖναι. τοῦτο γὰρ κατάβλητικόν, Xenophon in libro de arte equestri. Huic loco lucis nonnihil accessurum uidetur ex uerbis Pollucis, quæ libro 1. cap. 11. huiusmodi sunt: Ἐὰν μὲν λατρὸς ἀφ' ἵππου τὰ στρατιωτικὰ ἀιδέν τε ἔχειν ἱέρους, ἀκοντίοις ἐσφαιρωμένοις (hoc est, iaculis quorum præfixa ferramenta

ferramenta non in mucronem sed in globulum desinant, ut ego quidem interpretor, cum non serius sed ludicrus hic conflictus sit) ἵεχηται, καὶ δόρατι ὁμοίως πεπραγματευμένῳ σφαιρωτῷ, ὥστε ἐπὶ τὴν πληγὴν ἀτονῶ, καλὸν δὲ λαβόμενον τὸ ἀντιπάλου, καὶ ἑλκύσαντα ἐφ' ἑαυτόν, ἄφνω ἀφεῖναι. τὸ γὰρ τοιοῦτον κατασπαστικόν καὶ παραβλητικόν. ¶ De equo celete & desultorio non pauca scripsi in B. sed quoniam in bellis etiam desultores uel hamippi amphippiue dicti equites eis utuntur, quædam prius non dicta hîc adijciemus. Paribus equis, id est duobus Romani utebantur in prælio, ut sudante altero transirent in siccum, Festus. In prælijs quoq; desultorij propterea dici poterunt, quia (ut Pollux lib. 1. ait) duo equi singulis equitibus præstò erant, exercitatis ita militibus, ut altero de uia fesso desilire possent in recentem, Hermolaus. Herodotus libro 1. scribit Massagetas esse ἱππότας καὶ ἀνίππους, id est ex equis præliari & pedibus. Sed apud Pollucem libro 1. ubi equitum species recensentur, pro ἄνιπποι legendum est ἄμφιπποι. Nam Aelianus de phalange disserens quæ antistomus dicatur, à duplici frontis seu oris obiectu, quasi occeps: ita instituta, ut medijs tergis inter se oppositis constet: ita deniq; infert, Valet hoc instruendi genus potissimum contra barbaros, qui loca amni Istro uicina incolunt, quos amphippos cognominant à mutatione equorum: ex alijs enim equis in alios transilire consueuerunt. Traditum hoc & à Suida, in parte quę est de uocabulis rei militaris: (in libello innominati authoris excuso in fine dictionarij Suidæ, ut supra dixi: item in uocabulo ἱππικά.) Sed hamippos item dictos quandoq; aduertimus: & ita forte scripsit Pollux. Sed eo uocabulo pedites cum equitibus dispositos accipiunt Thucydides ac Xenophon, quos Philochorus prodromos dicit. Hamippos apud Sophoclem in Antigone dici inuenio celeres, ueluti equos adæquantes cursu, quod adnotarunt scholiastæ, Cælius. Ἄνιπποι (lego ἀμφίπποι) δύο ἔχοντες ἵππους, καὶ ὁ ἕτερος προσίεται τὸ δεξιὸν, καὶ μεταβάλλοντες μεταπηδῶσιν εἰς ἑκάτερον. ἦν δὲ αὐτοῖς τὸ σόφισμα, τὸ ἀκραιφνεστέροις χρῆσθαι πρὸς τὰ ἔργα τοῖς ἵπποις, ὅπως οὐδέ τι μακροτέρας κατατείνωσι, καὶ ἀγρ αὐτοῖς ἀκοπώτεροι, Pollux. Ἄμφιπποι, οἱ ἐπὶ δυοῖν ἀστρώτων ἵππων συνδεδεμένων ὀχούμενοι, οἳ καὶ μεταπηδῶσιν ἀπ' ἄλλου ἐπ' ἄλλον, ὅταν ἡ χρεία καλῇ, Author innominatus de uocabulis militaribus, & ex eo Suidas. Ἅμιπποι, δύο ἵπποι συνεζευγμένοι, Hesychius & Varinus: Suidas addit, τῷ τραχήλῳ, id est bini equi ceruicibus iuncti: sic ueteres xynoridem uocabant: (posteriores de biga, id est bijugo curru eam uocem proferunt.) Vehebatur autem altero equo auriga, altero eques armatus. Καὶ νῦν δὲ χρῶνται περὶ ἀρχὰς οἱ Λίβυες οἱ προσαγορευόμενοι Ζυγῖται. τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ἅμιππον καλεῖται, ὥς Θουκυδίδης, Suidas. Et rursus, Ἅμιπποι παρὰ τὸ ἴσαιον τρέχειν, οἱ σὺν ἵπποις στρατευόμενοι. Alij equos (celetes Varinus) iunctos esse dicunt, quorum alteri eques insideat, & alterum secum trahat. Cæterum Thucydides & Xenophon in uolumine de rebus Græcanicis, pedites quosdam hamippos uocant: καὶ μή ποτε πρόδρομοί τινές εἰσιν οἱ ἅμα τοῖς ἵπποις τεταγμένοι, (Φιλόχορος ἐν ἐν τῇ ἑκκαιδεκάτῃ φησὶ καὶ προδρόμους,) Suidas & Varinus. Hinc est illud Homeri, θρώσκων ἄλλοτ' ἐπ' ἄλλον, Varin. Galli cheuaulx de relais, quasi equos relictos & reseruatos uocant eos, qui interim otiantur & quiescunt dum laborant alij, ut fatigatis illis succedant. Equites quidam ab Alexandro instituti sunt, quos à duplici genere pugnæ appellabant διμάχας. & hi quidem equo pugnabant peritissimè, ubi uerò exigeret necessitas, & foret regio equitatui inepta, cuiusmodi Græci uocant ἄφιππον, mox desilientes ex equis congrediebantur ut pedites, ne omnino forent ἀπόμαχοι, id est pugnę expertes, & Lydium paterentur incommodum, Cælius ex Polluce. His apparatus armorum erat grauior quàm pediti, leuior quàm equiti. Et ubi tempus pedites fieri postulabat, ministro in hunc usum destinato equos tradebant, Pollux. Διμάχαι, οἱ λεγόμενοι ἅμιπποι, οἳ πεζοὶ ὄντες ἢ πεζῇ, ὅτε δ' ἐφ' ἵππων μάχονται, Hesychius & Varinus. Videntur etiam qui dimachas sequuntur ministri rectè hamippi uocari posse: item milites illi, de quibus Vegetius 3.16. Quòd si equites (inquit) impares fuerint, more ueterum uelocissimi cum scutis leuibus pedites ad hoc ipsum exercitati ijsdem miscendi sunt: quos expeditos uelites nominabant, &c. Germanis interdum pro consilio fuit, ut equites dimissis equis, ad proximos euaderent, & immiscentes se peditibus, dum fluctuatur acies, hosti obuiam irent: ideo ut spe fugæ erepta, æquato omnium periculo, pedestri prælio acrius insisterent: Vel ut in hostes acrius incurrerent, detractis frenis, cum effusum cursum temperare nequirent, equos concitatos agerent, & impressione facta, ui uiam facerent, sparsosq; & incompositos adorirentur, Alexander ab Alexandro. Equites Romani præter arma & gladium folliculis frumentum deferebant, Idem. Hippotoxotæ dicti sunt equestres sagittarij, uel qui equis insidentes sagittas mittũt, meminit eorum Hirtius libro 5. belli Asiatici. Aristophanes in Auibus accipitres hippotoxotas cognominat, composito uocabulo, per equum, pernicitatem uolatus eorum insinuans: per arcum uero, unguium curuitatem, ut in Scholijs legimus & Varini lexico. Non est Cretæ inutilis qui sagittam aut iaculum ex equo immittit: quapropter in hoc etiam ludendi gratia contentio concertatioq; habeatur, Plato libro 8. de Legibus. Forma equorum, quales maximè legi oporteat, pulcherrimè quidem Virgilio uate absoluta est: sed & nos diximus in libro de iaculatione equestri condito, Plinius. Quomodo iaculum ab equite rectè emittatur, docet Pollux 1.11. Tarentini, equites quidam: aliqui acontistàs, id est iaculatores interpretantur, aut ψιλοὺς (Hesychij codex malè habet ὑψιλοὺς) ut Hipparchus tradit, Varinus: ψιλοὺς Gaza uelites aut expeditos transfert, aliqui leuis armaturæ milites: sed leuiter armati ἐλαφροὶ magis propriè dicendi sunt, quàm ψιλοὶ, id est inermes, corpore non muniti armis, sed tela tantum gestantes. Arrianus equites quosdam in Alexandri exercitu sarissophoros appellatos tradit: sicuti & nonnullos, qui dicerentur amici (ἑταῖροι,) Cælius. Sarissæ longitudo ad cubita quatuordecim, quorum duo manus auferunt, reliqua duodecim prominẽt. Hasta nulla cubitis octo

breuior: longiſſima, quę eatenus ſumi poteſt, quatenus tenere miles & uti facile ualeat, Aelian. Sunt & qui dicant chryſophalari equites, aut etiã argyrophalari: cuiuſmodi in ludis produxit Antiochus Epiphanes, Cęl. ¶ Quemadmodũ inter pedites centuria uel manipulus appellat, ita inter equites turma dicit, & habet una turma equites 32. qui à decurione ſub uno uexillo reguntur. Eligendus eſt aũt decurio habili corpore, ut loricatus et armis circundatus omnibus cum ſumma admiratione equum poſſit aſcendere, equitare fortiſſimè, conto ſcienter uti, ſagittas doctiſſimè mittere, turmales ſuos, id eſt ſub cura ſua equites poſitos, erudire ad omnia quæ equeſtris pugna depoſcit: eoſdem cogere loricas ſuas uel cataphractas, contos ſuos & caſſides frequenter tergere & curare. Plurimum enim terroris hoſtibus armorum ſplendor importat, Vegetius 2.14. Atqui Ammianus Marcellinus libro 26. equitum peditumq́ turmas dixit. Dicuntur & drumi, equitum globi: Scire debet dux contra quos drumos, id eſt globos hoſtium, quos equites oporteat ponere, Vegetius. Grumus quidem uocatur terra in aceruũ collecta, minor tumulo: item de alijs rebus grumus uel grumulus ſalis, pro globulo, ubi Græci chondrum dicunt, noſtri ein Klotzen. Turmæ uocis etymologiam dixi ſupra. Tormarches tormæ præfectus apud Cretenſes, Cælius. Prima legionis cohors præter pedites, equites loricatos 132. habet: ſecunda ſexaginta ſex, &c. Vegetius 2.6. Equitum alæ dicuntur, ab eo quòd ad ſimilitudinem alarum ab utraq; parte protegant acies, quæ nunc uexillationes uocantur à uelo: quia uelis, hoc eſt flammulis, utuntur. Eſt aliud genus equitum, qui legionarij uocantur, propterea quòd connexi ſunt legioni: Ad quorum exemplum, ocreati ſunt inſtituti, Veget. 2.1. Alæ, equitum ordines uocant (ut ait Gellius lib. 16.) quòd circum legiones dextra ſiniſtraq́ tanquam alæ in auium corporibus locabantur. Dum trepidant alæ, (id eſt equites, Seruius) ſaltusq́ indagine cingunt, Vergilius 4. Aen. Plusq́ aliquanto damni hæc ala equitum amiſſa Annibali quàm Salabia fuit, Liuius. Sic ala legionum, Cic. Att. lib. 11. Alam priuatim dici inuenio duplicem phalangem apud Græcum authorem innominatum de militaribus uocabulis, qui Græcis etiam literis uocem Latinam imitatur, ut paulo mox dicam. Ἄγημα, ala equitum, quanquam & de peditibus dicatur, Cælius ex Arriano. Ἄγημα, agmen elephantorum, peditum, atq; equitum quod regem præibat, Varinus: & in Lexico Græcolatino quidam ex Arriano. Sunt qui agema dicant eſſe potiorem & ualidiorem partem exercitus Macedonici, uiribusq́ & corporum habitudine ſuperiorem, Varinus, Heſychius, & Suid. Agema apud Q. Curtium lib. 4. legendum, non agmina. Ἴλη turma eſt equitum 64. ἐπιλαρχία continet equites 128. (quod in peditatu phalanx aut σύστημα, &c. dicitur.) Ταραντιναρχία 256. ἱππαρχία 512. ἐφιππαρχία 1024. Τέλος 2048 ἐπίταγμα 4096. Horum nominum duo tantum etiam de peditatu dicuntur: nempe τέλος, pro duobus millibus, uel ſecundum alios duobus millibus & quadraginta octo: & ἐπίταγμα, duplo maiore numero, pro duplici nempe phalange, quem & κέρας et ἀλάν (alam ut ſupra dixi) appellant. Author innominatus libelli de militaribus uocabulis, & Suidas in ἐφίππων, qui tamen locus omnino mutilus eſt, & ex libello (quem dixi) reſtitui poteſt. De uoce ἴλη, uide plura in Lexicis. Ἰλάρχος, ταξιάρχης, Suidas. Σκυτάλαι, αἱ ἱππικαὶ ἴλαι, Heſychius. Pyrgus, turris eſt, & militaris ordo quadringentos uiros continens, turma equeſtris. Euſtathius Iliad. δ. tradit conſtare è trecentis & ſexaginta uiris, & quadrangula forma inſtrui ad typum turris. Hipparchia ala equitum, quæ quingentis inſuperq́ duodecim conſtabat equitibus, Cælius ex Arriano: In Tacticis Aeliani interprete Gaza pro duodecim non rectè legitur duobus. Ἱππαρχία, δύο ταραντιναὶ (lego ταραντιναρχίαι) ἱππέων διακοσίων δώδεκα, (lego πεντακοσίων καὶ δώδεκα,) Varin. Lycurgus ad maximos conatus turmam quadratam ex quinquaginta equitibus fecit, quam οὐλαμὸν uocitauit: Qui etiam equites ac pedites in ſex tribus diuiſit, quarum quęlibet tribunum militum, & quatuor præfectos manipulares habuit, &c. Et tametſi centuriæ, decuriæ, turmæ, cohortes, equitatus, pro uoluntate proq́ arbitrio ſæpe auctæ & imminutæ, nonnunquam duplicatæ fuerint: idem tamen nominis, quamuis mutato militum numero, ſortitæ fuêre, Alexander ab Alexandro 1.5. Οὐλαμὸν Varinus quadraginta uirorum ſimpliciter (non equitum) eſſe ſcribit, &c. Ἄσπαστος equites ſeptuaginta complectitur, Idem & Heſychius. Sed plura de equitibus bellicis ſi quis requirit, obſeruet ipſe diligentius apud rei militaris ſcriptores. ¶ Equos armis præmuniri (inquit Cælius 21.31.) ſciunt omnes, ſed eorum nomina (ni fallor) nota pauciſſimis. Igitur quæ à fronte propendent, prometopidia: quæ ab auribus, parotia: pareia, quæ maxillas præfulciunt, appellari debent: proſternidia uerò, quę pectus: parapleuridia, quæ lateribus obiacent: parameridia, quæ femoribus, ſolet ea uulgus coxalia nuncupare: paracnemidia, tibijs apponi conſuerũt. Tranſtulit hæc Cælius ex Pollucis libro 1. cap. 11. Λέγονται δὲ ἵπποι τεθωρακισμένοι, προμετωπιδιασμένοι, ὡπλισμένοι, Pollux ibidem. Quomodo muniri & armari debeat equus bellator Xenophon docet circa finem libri de re equeſtri, unde ferè etiam Pollux ſua mutuatus eſt uocabula.

¶ Nunc de ipſa equitatione, ſiue equitatu & actu equitandi agendum, Latinis primum, deinde Græcis uocabulis, &c. Equitandi ac ſagittandi ſtudium à Medis ad Perſas & Armenios profectum eſt, Strabo. Quia equitandi artem primus excogitauit Neptunus: inde factum opinatur Pauſanias, ut dicatur hippios, potius quàm cauſa alia. Alij à Centauris equitandi artem, alij non hanc, ſed ex equo pugnandi inuentam prodidere. Vide ſupra parte 1. huius capitis poſt Centauros ſtatim in mentione Martis. Amazones mortalium primas equum ſcādere auſas Lyſias orator credit, Hermolaus. Alij Bellerophontem, alij Neptunum, primum domuiſſe equos, & equitandi artis authorem eſſe tradunt, ut Polydorus proſequitur 2.12. de inuentoribus rerum. Cteſilaus ſtatuarius fecit equitem Sar

menem, qui primus de equitatu scripsit, Plinius. Damis in Apollonij uita apud Philostratum, boni equitis munus esse ait, Equo rectè insidere, atque illi fortiter dominari, & frenis in quamcunque uoluerit partem circunducere: non parentem uerberibus plectere: cauere insuper ne in foueam, aut uoraginem, aut hiatum aliquem deferatur, dum paludem cœnúmue nititur euitare: Denique per accliuem locum ascendenti equo moderatè frena remittere: in præcipitem uerò ac decliuem euntc, non desere re frena, sed magis contrahere: Interdum quoque crines aut aures manu demulcere, nec semper in ipsum flagellis uti. Equitatus, equitum manus, dignitas equestris, & actus equitandi. Femina atteri aduríque equitatu, notum est, Plinius. Adequito, prope uel iuxta equito. Ad illum adequitare, Cæsar. Castris adequitare, Tacit. li. 5. Adequitauit deinde sensim portis, Liuius. Collinæ portæ adequitans Hannibal, Plinius. Eò ferocius adequitare Samnites uallo, Liuius. Numidæ adequitare, deinde refugere, Idem. Adequitatio, idem quod equitatio, ut quidam scribit. Vectura apud Vegetium, ipse gressus equi uehentis equitem. Equus ad uehendum est natus, Varro. Martialis libro 12. epigramma legitur in Priscum uenatorem temerariæ & periculosæ equitationi nimium indulgentem, huiusmodi:

Parcius utaris moneo rapiente ueredo
Prisce, nec in lepores tam uiolentus eas.
Sæpe satisfecit prędæ uenator, & acri
Decidit excussus nec rediturus equo.
Insidias & campus habet: nec fossa, nec agger,
Nec sint saxa licet, fallere plana solent.
Non deerunt qui tanta tibi spectacula præstent:
Inuidia fati sed leuiore cadunt.
Si te delectant animosa pericula, Thuscis
(Tutior est uirtus) insidiemur apris.
Quid te frena iuuant temeraria? sæpius illis
Prisce datum est equitem rumpere, quàm leporem.

¶ Equitabilis locus, commodus equitationi. Opportuna explicandis copijs regio erat, equitabilis & uasta planicies, Liuius. Et Curtius, Imber uiolentius quàm aliâs fusus, campos lubricos & inequitabiles fecerat. ¶ Equito, equo uehor, equo insideo. Equitare in arundine longa, Horatius 2. Sermon. Iactabit se, & in his equitabit equuleis, Cicero 6. Verr. Lucilius etiam de ipso equo dixit, Quis hunc currere equum, non æquè equitare uidebat? His equitat curritque oculis, Nonius. Alij sic citant ex Lucilio, Nempe hunc currere equum nos, atque equitare uidemus: sic enim citatum legimus apud Macrobium circa finem libri septimi. Equitare (inquit Seruius eodem in loco) & homo utens equo, & equus sub homine gradiens dicebatur. Equitare antiqui dicebant equum publicum mereri, Festus. Cameli Bactrianæ iumentorum dorso funguntur, atque etiam equitantur in prælijs, Plinius. Thessalorum inuentum est, equo iuxta quadrupedante cornu intorta ceruice tauros necare, Plinius. In orbem equitare, id est in circulum, Ouidius 12. Metamorph. Ter circùm astantem læuos equitauit in orbes, Vergilius 10. Aeneid. Adequito paulò superius positum est. Obequito, id est circumequito. Primò obequitando castris prouocandoque, Liuius. Et luce orta postero die obequitauit stationibus hostium, Idem. Quumque agmē obequitaret, uaria oratione, ut cuiusque animo aptum erat, milites alloquebatur, Curtius. Perequito, in omnem partem equito. Primò per omnes partes perequitant, & tela conijciunt, Cæsar. Quum perequitasset aciem promissa repetens, &c. Liuius. Claudius quum ex uia longè perequitasset, nullo obuio hoste, in campum rursus euectus, increpans ignauiam hostis, &c. Idem. Præterequitantesque absterrent, Liuius 3. ab Vrbe. Equo uehi Bellerophontem inuenisse tradunt, Plinius. Albis equis residentes duo iuuenes uisi, Valerius. Incedunt pueri, pariterque ante ora parentum Frenatis lucent in equis, Vergilius. Sublimes in equis redeunt, Idem. Villas adire asellis aut uehiculis, Plinius. ¶ Vbi Persæ redditi sunt uino inferiores, puerorum quidem institutio ad uenandum adhuc durauit, τὸ μὲν τοι τὰ ἱππικὰ μανθάνειν καὶ μελετᾷν ἀπέσβεσε, Xenophon libro 8. pædiæ. Nicias in Lachete Platonis hippicen, id est artem equestrem, egregium, utile, & maximè liberale exercitium esse affirmat. Eandem in Hippia maiore Socrates apud Thessalos præcipuè in honore fuisse ait. ἱππασία, id est equitatio, cōmuniter dicitur, ἱππεία uerò et ἱπποσύνη poëtice, Varin. ἱππασίαν δ' ἐρεῖς, καὶ ἱππείαν, καὶ ἔλασιν, καὶ ἐλασίαν, καὶ ἀνίοχησιν, καὶ ἱππόχους ἐγκαθίσαι, καὶ βεβαίως, καὶ πλαγίως. καὶ ἐφεδρεύειν ἐρεῖς, ὡς Ξενοφῶν, εἰ καὶ βιαιότερον. ἐπιβαίνειν καὶ ἀναβαίνειν, ἐξ ὧν ἐπιβάτης, ἀναβάτης, Pollux. Ammonius certè epibaten scribit propriè dici eum qui naui uehatur, anabaten uerò qui equo. Σχεδία ἱππασία, de celeri equitatione apud Pollucem. ὄκνεσ' ἐξ ἱππασίας βαδίζειν, Aristoph. in Acharnens. Scholia addunt, ἱππασίας ἀντὶ τοῦ ἱππικῆς, ὡς ὄντος αὐτοῦ ἱππέως. καὶ γὰρ ἴσως ἱδρῶτας διετρίβοντο ἐν τῇ δοκιμασίᾳ οἱ ἵπποι. ἱππασία, ἡ κοινὸς καβάλλα, Varinus. ἱππεία, ἡ ἱππευσις, Varin. Suidas. ἱπποσύνη, equitatus, ars equitandi: ἡ τοῦ ἱππεύειν ἀρετή, ἱππικὴ ἀρετὴ ἤτοι ἡνιοχικὴ ἐμπειρία, καὶ ἐπιστήμη περὶ τοὺς ἵππους, apud Homerum, cuius hoc hemistichium est, ἔγχεΐ τ' ἱπποσύνῃ τε, Varin. & Hesych. Nestor Iliad. ψ. Antilochū filium suū inquit à Ioue & Neptuno ἱπποσύνας didicisse, hoc est equitandi & equestria certamina obeundi artem. ἵπποι ἱπποσύνοι γενόμενοι ἐν τῇ ἄγαν ἱππηλασίας, ut apud Suidā citatur: ἱπποσύνη, τὸ ἱππεύειν, Hesychius. ἵππευμα, πορεία, Suidas, Varinus. ὡς μακρὸν ἵππευμα διώκεις ἀστρονόμοις νῦν τε διαφέρον' αἰθέρος, Aristophanes. ὄχησις, ἱππασία, φόρησις, Hesych. & Varin. βλωσύεσμος, ὁ ἱππασμός, Hesych. & Varinus. ¶ ἱππεύς, ἀναβάτης, ἐπιβάτης, de equite dicuntur, Hesych. & Varinus. Dicitur etiam ἱππεὺς camelo insidens apud Xenophontem. ἱππαστής, equitator, Lexicon Græcolat. Pollux quidem equum ἱππαστὴν laudat. ἔποχος, ὁ ἀναβάτης: Vide ab initio huius partis H.e. Κελλωπεύς, ἱππικώτατοι Hesych. & Varinus. ἄνιππος, imperitus equitandi, Pollux 1.11. Hesychio & Varino idem est ἄφιππος. Χωρίς δ' ἐρεῖς ἱππάσιμα, καὶ εὔιππα, καὶ ἄφιππα. γῆ λεία, ὁμαλή, ἄλιθος, ἱππήλατος, ἱππόδρο-

μος, δύσπορος, Pollux. Et rursus, ὁδὸς ἄνιππος, ἀνιππάσιμος, ἀνιππότερος. Et alibi de militibus scribens, quos διμάχας uocant, ὅπως ἂν ἐν μὲν τοῖς ἱππασίμοις ἱππεύωσιν· εἰ δέ που εἰς ἄφιππα ἀφίκοιντο, μὴ ὦσιν ἀπόμαχοι παντάπασι. ἄφιππα χωρία, loca equitationi inepta, ὁ δὲ ἐκκλίνει πρὸς τὰ δύσχωρά τε καὶ ἄνιππα, καὶ ἄφιππα, Suid. ἄφιπποι, equis priuati, qui & ἄνιπποι. παιδεῦσαι δὲ ἔλεγεν ὡς ἐν ὀρήμῳ, τά τε ἄλλα καὶ ἄφιπποι γινόμενοι, αὐτὶ τοῦ πεζοί, Suidas. ἱππήλατον, εὐρύχωρον, πλατύ, λεῖον, ἐψιλωμένον, Suidas & Varinus.

¶ ἱππεύειν uel ἱππεύεσθαι, equitare. ἵππευε, ἱππικῶς φρόντιζε, Suidas. ἱππάζεταί τε καὶ ξυνωρικεύεται, Aristophanes in Nubibus. In Scholijs non ἱππάζεται, sed ἱππεύεται legitur, & sic exponitur: Nunc equo singulari, nũc biga uehitur. ἱππεύεσθαι enim uel ἱππάζεσθαι, equo celete, id est singulari uehi significat. ἱππεύειν, ἱππάζεσθαι (non probo quod in Græcolatinum Lexicon quidam retulit ἱππάζω) ὀχεῖσθαι, ὑπὸ τοῦ ἵππου φέρεσθαι, synonyma, Hesychius & Varinus. οἱ δὲ τὰ ἐπιτομώτερα τῆς πόλεως καθιππεύοντο, perequitabant, Heliodorus. Καθιππεύειν, in Lexico Græcolat. παριππεύειν, præteruehi equo, τὸ ἀφιέναι τινὰς καὶ ἄλλῃ ἀποσχίζεσθαι, ἄλλην ὁδὸν ἰέναι, παρατρέχειν, παραπολαύειν, (iuxta equitare, & quasi ad latus sequi) Hesych. Suid. & Varinus. λαῦσαι, παριππεῦσαι τοῖς ἀπαντῶσι, Varinus & Hesychius. περιιππεύειν, obequitare, περιτρέχειν, Iidem. ὁ δὲ ἐν καμάτῳ δρόμος, καλεῖται οὕτως (aliâs οὕτως) ἱππάζεσθαι, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἱππέων τὸ ἱππεύειν οὕτως ὀνομάζεται, Pollux: unde forsan aliquis colligat, ἱππεύειν de equite tantum dici, ἱππάζεσθαι non de hoc solum, sed etiam de equo. nam & ἱππασίαν equum (ut dixi) alibi laudat Pollux. Σχέδιον ἱππάζεσθαι, καὶ ῥύμῃ ἐξελαύνειν, apud eundem legimus de celeri equitatione. Καθιππάζεσθαι, συνελαύνειν, φθάζειν, συντρέχειν, Suidas & alij. Construitur genitiuo. ὁ δὲ Βίων ὁ σοφιστὴς ποικίλος ἦν, πλείστας ἀφορμὰς δεδωκὼς τοῖς βουλομένοις καθιππάζεσθαι φιλοσοφίας, citatur apud Suidam: uidetur autem significare, inuehi in philosophiam. ἐλαύνειν, equitare: unde περιελαύνειν, προελαύνειν, ἔλασις, ἐλασία, διελαύνειν, διελασία, (id est decursio militaris, ἀνθιππασία,) Budæus in Commentarijs. Et eques quidem ἐλαύνειν dicitur, equus uero ἐλαύνεσθαι. ὁ δὲ ὑφορῶν ἔτι τὸ φρύαγμα, ἀντήλασε τὸν ἵππον, Appianus apud Suidam & Varinum. ἱπποκίνδυνος, ὁ τὰ πλεῖω ἀναβάλλων ἑαυτὸν εἰς τὸ ἐφ᾽ ἵππος προθεῖναι, Varinus. Ἵπποισιν ἢ κύμβαισι ναυσολεῖς χθόνα; Equésne uenis an nauigio? Sophocles. ἱππαστὶ καθίζειν, ac si dicas equitabundè insidere, cum pueri diuaricatis cruribus alicuius humeris insident, ὅταν οἱ παῖδες ἐπὶ τῶν ὤμων περιβάδην καθίζονται, Hesychius & Varinus. ἱππικῶς etiam eiusmodi significationis aduerbium in Lex. Græcolat. habetur. Κλωγμῷ δὲ ἐξεγείρειν τὸν ἵππον φασί, καὶ ῥοίζῳ. ταῦτα δὲ καὶ ὁρμητήρια σημεῖα ὀνομάζεται: ποππυσμοὶ δὲ παραστατικὰ καὶ καθιστάναι, Pollux. Xenophon etiam in lib. de re equestri ijsdem uocabulis utitur. Τὸ δὲ ἐπιδόσιμον εἰς τὸν δρόμον, κροῦσαι τοῖν ποδοῖν τὴν γαστέρα, καὶ ἀνακλάσαι τὸν αὐχένα ἐκ τοῦ χαλινοῦ, Pollux. De calcaribus, ijsq; adigendis, inferius inter instrumenta dicam. ὁ δὲ ἵππος αὐτοῦ ἐσκεπτο ἄρα καὶ αὐτοῦ ἐνίας, ἐλαυνόμενος τε αὐτοῦ ταπεινὰ φέρεσθαι, καὶ βάδην προϊόντος πρᾳότατα ἵστασθαι, καὶ ἐκκλίνοντος ὅπως προσιόντα καὶ κυκλώσονται, δυναμένους τὰ ἐπιστρέφειν, Dexippus apud Suid. in ἵππος. Καὶ ὁπότε παρείη τὸ εἰς ἄλλος βασιλέα ἐπὶ τὸν ἵππον ἀναβιβάζει, Suid. ἐπιμαίεσθ᾽ ἵππους, ὑνίσχε, ἱμάσθλῃ, κέντρον ἐπῆγε ἵπποις &c. Vari. est aũt locus Homer. Τοῦτο φέρων ἱππεὺς ῥύμῃ διώκει τὸν ἵππον, id est celeriter eqtat, Suid. in χιλιοστύς: Home. Iliad. ψ. διώκειν pro ἐλαύνειν absolutè posuit, μάλα χεδὸν ἦλθε διώκων. ἡνιοχεῖν, equum regere, non solum in curru, sed etiã singularem cui quis insidet, ut simpliciter pro equitare accipias, apud Xenophontem: & etymologia quidem nihil quàm habenas manu tenere significãs, hoc facile admittit. ἀναβολεύς, ὁ ἐπὶ τὸν ἵππον ἀνάγων. ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν ἀναβολέα προσκαλεσάμενος, καὶ ταχέως ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἵππον, ἔπεσε πεσών, Suidas. ὁ δὲ μασσίας (μασσάλος, Varino) ἵππου χωρὶς ἀναβολέως ἐπέβαινεν, Idem. Bucephalus haud unquam inscendi se ab alio nisi à rege passus est, Gellius. ἵππος καταβαίνεται, Xenophon. ἀναχαιτίζειν equum dicitur eques, id est refrenare, coërcere, & impetum eius reprimere, ἀνακόπτειν, ἀνακρούειν, ἀναστομίζειν, (quidam antepenultimam non rectè per ypsilon scribunt) χαλινοῦν, ἀναστρέφειν, ἀναποδίζειν, ἀνορμᾶν, Hesychius & Varinus. Sed ipse etiam equus ἀναχαιτίζειν dicitur, cum erectus anteriore parte caput & ceruicem retrorsum iactat, excutiendi præcipuè sessoris causa. At qui posteriore parte altius sublata equitem excutit & tãquam effundit equus, πρωκτὸς uocatur, ut supra dixi in b. inter uitia equorum, ἦν δ᾽ ἄνιππος τις ᾖ καὶ ἀβίβαιος, ἐκσείονται, καὶ ἐκφέρουσι, καὶ ἀναχαιτίζουσιν, ἱστάμενοι ἐπὶ τοὺς ὀρθοὺς πόδας, Pollux 1. 11. Eiusdem aliud testimonium in E. recitaui super hoc uerbo. Plutarchus in Symposio sapientum pro eo quod est iubam & ceruicem erigere accepit: Mulus, inquit, cum imaginem suam in fluuio conspexisset, formam & magnitudinem corporis sui admiratus, ὥρμησε θεῖν ὥσπερ ἵππος ἀναχαιτίσας. Cæterum ἐκφέρειν dicitur equus, ut habet Vari. cum per uim extra rectã & institutam uiã equitẽ auehit, Vari. ἐκτραχηλισθῆναι, ἐκπεσεῖν τῶν ἵππων, οἷον, τὸν αὐχένα ἀνακάμψαντες ἐκσείονται τὸν ἐπιβάτην. ἐκτραχηλισθῆναι δὲ λέγουσιν, τινὲς ἐκσφονδυλισθῆναι, (spondylum aut uertebram luxare) ἔστιν ἐν αὐτῷ (τοῦ) ἐξαμαρτάνειν ἐκπεσόντα, ab equitantibus translatum: meminit Demosthenes quinta Philippica, Etymologus & Varinus. ἱππασίας μετὰ θορύβου γινομένης, πολλοὶ μὲν τῶν ἱππέων ἐκτραχηλισθέντες, (τοὺς τραχήλους συγκλασθέντες) πλείους δὲ τῶν ἵππων ἐξαδυνατήσαντες: οἱ μὲν ὑπόσπονδοι γινόμενοι, οἱ δὲ ὑπόσπονδοι, ut Suidas citat ex innominato authore.

¶ Cur qui equo uehuntur, quo longius equus decurrerit, eò magis emittere lachrymas solent, Aristoteles sectione 5. problemate 13. & 34. Equitatio stomacho & coxis utilissima, Plin. lib. 28. Motuum qui exercitij causa assumuntur, alij per nos fiunt, ut ambulatio: alij extrinsecus, ut nauigatio & gestatio qualibet. Nonnulli misti planè sunt, ueluti equitatio. Non enim ut in uehiculis, præsertim in quibus stratus quiescas, ita etiam cum equo insideas accidit, ut à gestante tantum agiteris, ipse nihil agas: quin spinam erectam sustinere, tum utrisq; feminibus equi costis firmiter hærere, et crura extendere oportet, etiam ante prospicere: In quo non modo uisus, sed etiam collum laborat. Præ-

cipuè

cipuè tamen uiscera hoc genere agitantur, Galenus de sanitate tuenda 2.31. Equitationes concitatæ sæpe aliquam circa renes partem ruperunt, aut circa pectus læserunt, quandoq; etiam seminarios meatus: ut ne dicam de ipsis equorum delictis, per quæ sæpe equites sella excussi, statim perierunt, Galenus in libro de paruæ pilæ exercitio. Vsus equitationis uniuersus ægris non multum confert: si tamen suauiter gradiatur equus, nihil ultra facit quàm femorum lassitudinem, eiusq; partis ubi crura plicantur & unde pendent: at si impellatur, perturbat uniuersum corpus & defatigat: habet tamen etiam modus iste quidpiam utilitatis in ualentioribus: roborat enim præ cunctis alijs exercitijs spiritum, reliquumq; corpus, sed stomachum maxime: purgat etiam sensus, acutioresq; reddit: thoraci tamen pessimus est hic exercendi modus, Aëtius 3.7. Scythæ corpora habent nimium fluxa & lata: neq; enim fascijs (infantes) colligantur, quemadmodum fieri solet in Aegypto. Deinde quòd non animaduertunt quomodocunq; inter equitandum equis insideant. Postremum etiam propter desidiam perpetuam. Masculi enim eorum antequam potentes fiant equos conscendere, atq; in illis uehi, plurimũ temporis desident in curribus, &c. Hippocrates in libro de aëre, aquis, & locis. Et mox cur Scythæ parum appetant Venerem, fieri ait ex continua equitatione, quæ eos ad commistionem reddat impotentiores. Ab equitatione (inquit) diuturni eos corripiunt articulorum dolores. Nimirum propendentibus semper ex equis eorum cruribus, deinde claudi fiunt, contrahunturq; coxendices quum inualuerit morbus. Medicantur autem sibi ipsis à principio morbi utraq; uena retro aures incisa, unde cum sanguis effluxerit, hæc ipsa etiam sterilitatis causa est. Afficiuntur autem hoc malo illi præcipuè inter Scythas, qui genere & potentia præualent, ex nulla alia quàm continuæ equitationis causa: pauperes minus, cum non multum equitent. Vbi enim frequenter & continuè homines equitant: ibi plurimi à diuturnis doloribus articulorum, coxendicumq; maximè & pedum corripiuntur, ad coitumq; fiunt impotentes. Accedit quòd anaxyrides (braccarum siue feminalium genus) semper habent, & plurimum temporis in equis desides agunt, ut neq; manu tractare pudenda liceat, &c. Hæc Hippocrates. ¶ In Scandinauia & uicinis locis, equorum & hominum pedibus rotundæ clypeorum forma tabulæ subligantur, ne pessum eant in niuem, ut Olaus Magnus annotauit.

¶ Πωλεύω, ἵππων ἐπιμελοῦμαι, πώλους παιδεύω, Hesychius & Varin. Πωλευτικός, παιδευτικός. Πωλεία, ἡ τῶν ἵππων παίδευσις, Varinus. ἱπποδαμαστής, πωλοδάμνης, qui domat et instituit pullos, Varinus & Hesych. unde uerbum πωλοδαμεῖν, πώλους δαμάζειν, Iidem. Δαμάσαι δ' ἂν ἵππους καὶ πωλεῦσαι, πωλοδαμνεῖν, καὶ ἐκπαιδεῦσαι, καὶ ἁμβρῦσαι, ἀσκῆσαι, ἀναδιδάξασθαι, Pollux. Equorum domitores & aurigæ fuisse dicũtur, Automedon Achillis, Idæus Priami, Turni Metiscus (apud Vergilium,) Myrtilus Oenomai, Cebares Darij, Anniceris item Cyrenæus, & apud Vergilium Picus, Mesapus, Lausus: apud Silium Cyrnus, Durius, Atlas, Iberus memorantur, Textor in Epithetis equi. Cillas, Pelopis auriga. Patroclus auriga erat Achillis, Patrocli Automedon, Automedontis Alcimedon, Varin. in Ἡνίοχος. Telachius & Amphitus, uel Rhecas & Amphistratus, Castoris & Pollucis aurigæ. Corax aurigæ nomẽ Marcellino libro 14. Ὑποβρυχοποππύζων, Aristophanes in Equitibus: ubi Scholia, πόππυξ ἐπιφέρων, ὃ ἡμεῖς ποππύζειν λέγομεν. Ποππύζω, λέξις παρωνομασμένη ἐκ τῆς ἐμβραινόντων τοῖς ἵπποις. Παῖζε μόνη, τὸ φίλημα μεθ' ἡμῶν πόππυζε σεαυτῇ, ἀντὶ τοῦ κολάκευε, κάλει, in Epigrammate. Ποππύσματα, κολακεῖαι εἰς τοὺς ἀδαμάστους ἵππους, Suidas, Hesych. & Varin. De poppysmo & clogmo supra etiam nonnihil ex Polluce & Xenophonte docui. De poppysmo uel poppysmate & diuersa ad has uoces ueterum testimonia, uide in Miscellaneis Politiani cap. 32. ¶ Hippocomi, mangones qui equos componunt, Grapaldus. ἱπποκόμος (paroxytonum, ut etiam in Scholijs Homeri) ὁ τῶν ἵππων ἐπιμελούμενος, Suidas & Varinus. Τὸ δ' ἱπποκόμου κασίζοντος τὸν ἵππον, Plutarchus in Sylla. ἱπποκομέω, curo equos, in Lexico Græcolat. Καὶ ἵππων δὲ καὶ κυνῶν ἐπιμελητὰς καθίστη, Xenophon in Pędia. ¶ Heniochum Græci aurigam dicũt, quòd henias, id est habenas manu teneat regatq;. Videtur autem aliquando ἡνίοχος simpliciter pro equite poni: nam is quoq; cum freni loris habenas tenet. ἱππασίαν δ' ἐρεῖς, καὶ ἐλάσιν, καὶ ἡνιόχησιν, καὶ ἐπόχους ἐγκαθίσαι, Pollux. Ἡνίοχος & παραβάτης in uno curru quid differant, paulò ante in Bellicis diximus, & docetur etiam à Varino in uoce Ἡνίοχοι. Reperitur & ἡνιοχεύς (apud poëtas puto) nimirum ab ἡνιοχεύω uerbo, Varin. Ἡνιοχεία, ἡ ἁρματηλασία, Varinus. Ἡνιοχεῖν, metaphoricè pro regere & gubernare accipitur, Varin. Hesych. Ἡνιοχεῖν, ἐλαύνειν, ἵππους ὁδηγεῖν, οἰκονομεῖν, Hesych. In uoce ὑφηνίοχος præpositio abundat, Varinus & Hesych. legitur autem Iliados 3. Auriga communis generis, propriè dicitur, ut ait Seruius, qui currum regit. Hic situs est Phaëthon currus auriga paterni, Ouid. Aurigarius, idem quod auriga. Aureax, auriga, ab aureis, id est freno equorum circa aures alligato, Festus. Circumstant propere aurigæ (id est agasones, Seruius) manibusq; lacessunt Pectora plausa cauis. Aurigam uideo uela dedisse rati, id est nautam, Ouid. 1. Trist. Hinc aurigare uel aurigari uerbum, & aurigatio, & aurigarius, unde Promptuarium. ἱππελάτης, ἡνίοχος, Hesych. & Varinus. ἱππόδοκος, ἱπποδιώκτης, Iidem. ἱπποκελεύων, τῶν ἡνιοχούντων, id est aurigantium, circa equos uersantium, equestrium, Iidem. Ἐλατήρ Homero, ἡνίοχος. Ἀειδύσαντοι, ἡνίοχοι, Hesychius & Varinus. Sunt qui dossuarium mulum astraben nuncupent: (astrabelaten uero aurigam) aut notophorũ, id est dorso ferens ac gerulum iumentum, Cælius. Varinus Onocindynon, onelaten & astrabelaten interpretatur, hoc est agasonem uel mulionem, non aurigam ut Cælius. Κεντρότυπος, ὁ ἡνίοχος, Varinus: quòd feriat stimulis, (nimirum quales boum stimuli sunt, non calcaribus.) Hesychius κεντροτύπειν (paroxytonum) exponit μοχθηρόν, φαῦλον, πανοῦργον, ἢ κεντροποιόν. Κέντρον ἵππων, τῶν πωλοδαμνούντων, καὶ οἱ τεχνικῶς ἡνιοχούντων,

Varinus. κέντωρ, ἡνίοχος, Hesych. Heniochus comicus Atheniensis apud Suidam. Heniochia regio est apud Caucasum, cuius incolæ Heniochi, Stephan. Heniochi Ptolemæo 9.5. populi Sarmatiæ iuxta Pontum non longè ab Achæis. Plinius 6.5. à Telchio & Amphito Castoris & Pollucis aurigis Heniochorum gentem feram ortam dicit. Idem scribit Ammianus Marcellinus libro 22. Dioscuriadis (inquit) in Colchica authores sunt Amphitus & Telchius, &c. Strabo uerò libro 11. Tradunt (inquit) Laconas habitasse Heniochiam, quorum duces Rhecas & Amphistratus fuerunt, Castoris & Pollucis aurigæ, unde Heniochi (ut par est) ex ijs quidam sunt nominati, &c. In ora ante Trapezunta flumen Pyxites, ultra uero gens Sãnorum Heniochorum, Plinius 6.4. Et rursus, Deinde multis nominibus Heniochorum gentes. Et cap. 9. Cyrus oritur in Heniochijs montibus, quos alij Coraxicos uocauere. Traianus Heniochorũ regẽ prosecutus honore est, Dion Cassius. Dextra atque intima Ponti incolunt Colchi, Heniochi & Achæi, Velleius Paterculus. Erichthonius omnium princeps, ut Arati uetus testatur interpres, currus equis iunctis docuit quadrigis solaribus persimiles cõpingere. Qua sane admiratione est inter cœlitum tralatus imagines, quod non tacuit Manilius astronomicôn primo, heniochi nomenclatura insignis: Heniochus studio mundumque & nomen adeptus, Quem primum curru uolitantem Iupiter alto Quadrijugis conspexit equis, cœloque sacrauit. Scribit uerò Theon cœlestem Heniochum, uel esse Bellerophontis idolum: uel Trochili, Callithea qui est natus, sacerdote apud Argos prima, quique currum iunxit primus. Alij esse Myrtili dicunt. Sunt qui Cillantis Pelopis aurigæ, aut Oenomai quoque, Cælius. De Erichthonio, & quòd primus omnium curru uel quadrigis usus sit, Polydor. 2..2. Auriga, signum cœleste super Tauri cornua: retinet autem stellas duas in manu quæ hœdi uocant. Quarto nonas Octobris auriga occidit, Columella. Auriga Sub læua Geminorum abductus parte feretur, Cic. 2. de Nat. Vide Higinium & alios. ἱππονώμαν Aristophanes Solem uocat, quòd aurigæ instar agat & regat currum & equos, Varinus. ἱπποκέντης, equi moderator, quasi pungens equum, aut equorum experiens, Lexicon Græcolat. Agitator apud authores ferè ponitur pro rectore equorum aut curruum. Et equorum agitator Achillis, Armiger Automedon, id est auriga, Verg. 2. Aen. O quicunque faues fœlix agitator equorum, Ouid. 3. Amorum. Nec est melius quicquam, quàm ut Lucullus sustineat currũ, equosque, ut bonus sæpe agitator, Cic. ad Att. lib. 13. Idem 4. Acad. Ego enim ut agitator callidus, prius quam ad finem ueniam, equos sustinebo. Gubernator (metaphoricè pro agitatore) magna contorsit equũ ui, ut Quintilianus citat. Sæpe oleo tardi costas agitator aselli, &c. Verg. 1. Georg. hoc est uerberator, Seru. Agaso, equos agens, id est minãs, Fest. sed menare pro agere uel ducere Gallica uox est. Pinxit & in una tabula agasonem cum equo, Plin. lib. 35. Et duo equi phalerati cum agasonibus, Liuius. Sumitur etiam pro hippocomo seu equisone, & equorum curatore. Si patinam pede lapsus frangat agaso, Horat. 2. Serm. Sat. 8. ubi Acron, Agaso propriè dicitur seruus qui iumenta curat: hic autem Satyricè escarum ministrum agasonem appellauit, quem uulgò dicunt inferiorem. Equiso pro equite (sed locus uidetur corruptus.) Varro Triodite, Nam ut equus qui ad uehendum est natus, tamen hic traditur magistro, ut equiso doceat tolutim, Nonius. Et alibi, Equisones non equorum tãtum moderatores aut magistros, sed omnes quibus regimen conceditur cuiuslibet rei, dici posse ueteres probauerunt. Varro Marcipore, Hic in ambiuio nauem conscendimus palustrem, quam nautici equisones per uiam conducerent, loco. Equorum pastor, equisio (hoc non placet) seu equiso & equitarius Latinè, ἱπποφορβὸς Græcè, Textor. ἱπποφορβὸς, ἱπποτρόφος. φορβὴ γὰρ ἡ τροφή, Suid. Hesych. & Varin. ἱπποφορβοί, ἱπποφορβεῖς: καὶ ὡς Σοφοκλῆς, ἱπποβουκόλοι, ἱπποφορβεῖς, Pollux. ἱπποφόρβιον, locus in quo aluntur equi (ut in Scholijs Homeri etiam legimus) & grex equorum, & capistrum, Hesych. Varin. Polia iureconsultis esse uidetur equinũ armentũ: nam quod Græcè ἱπποφόρβιον dixit historia quarta Herodotus, poliam Latinè reddidit interpres, Cælius. ἱπποφορβιὸν (oxytonum) grex equorũ, Scholia Homeri. Hippophorbon dictam tibiam Scenitæ Libyes excogitarunt, & in equorum pabulis utuntur: fit ex lauro, Cælius ex Polluce. Fit ex lauro (inquit Pollux) detracto cortice: exempta enim medulla, acutum reddit sonum, & equis conuenientem: Græce est, ὀξὺν ἦχον ποιεῖ, καὶ τῷ ἵππων τῷ ὀξύτατι κηλούμενον. ἱππῖται (in Varino legitur ἱππῖνοι, quod minus placet) ἱπποφορβοί. ἵπποι φορβάδες, ἵπποι ἀγελαῖαι, Pollux. ἱπποβουκόλοι pastores equorum interpretantur, Pollux (ut paulo ante citaui) Hesych. & Varin quare non probo illum qui in Lexico Græcolatino bubulcum exposuit. πολύβουν δὲ νῦν λαβόντες ἱπποβουκόλοι, (senarius ex poeta quodam, Sophocle ut conijcio,) Varinus. Hippobotæ apud Chalciden uocabantur prædiuites & gloria excellentes, Cæl. ἱπποτρόφος, ἀγελοτρόφος, ἱππονομεύς, Pollux & Varinus. ἱππονόμος, pastor equorum: & ἱππόνομα, merces ex equis uel mulis, Lexicon Græcolat. Ἄνθρωποι ἄβιοί τε καὶ ἱππόται τῶν ἀγελῶν, Philostratus in uita Apollonij (uide an legendum ἱππῖται, id est ἱπποφορβοί, uel contra:) interpres Latinus parum probatus, uertit: homines planè inculti & armentorum equites curatoresque. ¶ Equum ab ipso Catone defrictum, Seneca epistola 88. Distringere apud Plinium 34. 8. pro defricare in balneis, & uti strigilibus. De equotribis & strigile, uide inferius in hoc capite. Λέγοις δ᾽ ἂν ἐπὶ ἵππων καὶ ψηλαφᾶν, καὶ ψήχειν, καὶ ἀποκαθαίρειν, ἐκκαθαίρειν. καὶ ἀποσοβεῖν τὴν κόνιν, καὶ ἀνιστᾶν τὴν τρίχα, ἐκφέρειν τὴν κόπρον, ψύχειν τὰ σώματα τῶν ἵππων. κατακλίνειν δὲ δεῖ λέγειν τὴν κεφαλήν, ὃ καθαίρεις, Pollux. In Callimachi hymno in lauacra Palladis, uersus leguntur huiusmodi. Οὔ ποκ᾽ Ἀθαναία μεγάλως ἀπενίψατο πάχεις, Πρὶν κόνιν ἱππειᾶν ἐξελάσαι λαγόνων. Ἀλλὰ πολὺ πράτιστον ὑφ᾽ ἅρματος αὐχένας ἵππων Λυσαμένα παγαῖς ἔκλυσεν ὠκεανῶ Ἱδρῶ καὶ ῥαθάμιγγας, ἐφοίβασεν δὲ πα-

γέντα

γῶντα πάντα χελινοφάγων ἀφρὸν ἰσὲ σωμάτων. Citatur hic hymnus & Latine redditur à Politiano in Miscellaneis cap. 80.

¶ De stabulo in genere quædam scribit Grapaldus libro 1. cap. 8. Equaria, idem quod equile. Varro in prooemio de re rust. 2. Quòd & ipse pecuarias habui grandes, in Apulia ouiarias, & Reatino equarias. Præsepe ipsum propriè stabulum dicetur, Grapaldus. Equitium, equorum armentum. Vlpianus ff. De usu & habitatione: Equitij quoque legato usu, uidendum ne & domare possit, & ad uehendum sub iugo uti. Tacitus de Germania, Mos est ciuitatibus ultrò equitium conferre principibus. Equitium Grapaldus & Scoppa grammatici mandram interpretantur. Est autem mandra Græcum uocabulum Italis hodieque in usu pro equili. Μάνδραι, σηκοὶ βοῶν καὶ ἵππων, Hesych. & Varinus. Polia, armētum equorum, ἀγέλη ἵππων, ut supra monui. Equitarius, equili præfectus, Scoppa: Textor pastorem equorum interpretatur. ἱππών, oxytonum, equile: paroxytonum uerò proprium uiri est. Hippostasium esse uidetur equorum stabulum, sicuti boum bustasium. Nam & equū ab armento sequestratum iam, & stabulo ac præsepi applicitum, Græci eleganter staton, id est στατὸν dicunt, Cælius. ἱππὼν, στάσις ἵππων, καὶ ἱπποστασις, καὶ σταθμος, φάτνη, Pollux. Στάσις ἵππων pars ciuitatis apud Euripidem in Hippolyto. Lysias hippostasin dixit: καὶ σταθμὸς δ' ἂν καλοῖτο ἡ τῶν ὑποζυγίων στάσις. καὶ κλείσιον, παρὰ τὸ ἄλλως κεκλεῖσθαι, ὃ καὶ αἱ θύραι κλεισιάδες, Pollux. Hippostasia, hippostasis, hippostasium, stationes equorum in stabulis, Budæus in Commentarijs. ἱππαίκη, stabulum equorum apud Lacones, Varin. & Hesychius. ἱππῶνες, οἱ κοινῶς στῦλοι καὶ σταθμὰ λέγονται, Vari. Σταῦλος, stabulum iumentorum, equile, Varinus. Σταθμοὶ, οἶκοι ἢ ἐπαύλεις, ὅπου ἵστανται ἵπποι καὶ βόες, Hesych. & Varinus. Hippo dea stabuli credita, ut inferius dicetur inter deos. Eò loci stabulum (inquit Xenophon in libro de re equestri) ædificatum habere conuenit, ut quàm frequentissimè ob oculos domini equus uersetur. Ipsius equi ueluti conclaue ita cōstrui optimum, ut non magis pabulum de præsepi, quàm cibus domini de penu furto subduci possit. Qui quidem in hoc negligens est, is seipsum, ut ego opinor, negligit: manifestum enim est in periculis equum corpus domini accipere tanquam depositum. Neque ille locus ideo solum communiendus est, ne furto pabulum diminuatur: sed quia etiam, si forte effundatur ab equo, ita cognoscitur, &c. Porrò ad pedes confirmandos, prouidendum est ne stabula sint humida & læuia: talia enim præclaras etiam ungulas corrumpunt: quamobrem defluxum habebūt, ne humida sint: læuitas autem emendabitur defossis lapidibus, quorum inter se magnitudo sit ungulis par. Nam inter standum quoque talia stabula pedes equorum consolidant. Post hæc curator equum educet, ubi destringat. Resoluetur autem de præsepi post matutinum pabulum equus, ut sit uespertinum illi iucundius, Hæc Xenophon: mox autem qualis exostathmus, id est exterior pars stabuli esse debeat, subijcit: qua de re eius uerba superius alicubi recitata puto. Præsepe generis neutri, & præsepes fœminini apud Plautum & Catonem, stabulum dicitur equorum, mularum, & cæterorum animalium. Stabant tercentum nitidi in præsepibus altis, Vergilius 7. Aene. de equis. Olida præsepia, Iuuenalis Sat. 8. Ignauum fucos pecus à præsepibus arcent, Verg. 4. Georg. de apibus. Accipitur etiam pro lupanari, &c. Vide Promptuarium. Vergilius præsepia plena & satura cognominat. Legimus etiam hoc præsepium. Præsepium meum hordeo passim repleri iubet, fœnumque Bactriano camelo sufficiens apponi, Apuleius 6. Metam. φάτνη, παρὰ τὸ φαγεῖν, ut etiam κάπη à κάπτειν: utrunque uerbum edere significat. ἱππείησι κάπησιν, apud Homerum. Φατνώματα, τὰ διάγλυφα (aliâs διάγλυφα) σανιδώματα τῆς στέγης, (canales nimirum.) φατνωτὸν, τὸ σανιδωτὸν, Varinus. Vide etiam in alijs Lexicis & Etymologo in κάπη, & in ἱππείαις κάπαις apud Varin. In stabulo (inquit Columella) sint ampla præsepia, super quæ transuersi asseres in modum iugeri, à terra septem pedibus elati, configantur, ad quos religari possint iuuenci. At præsepe ipsum (inquit Grapaldus) proprie stabulum dicetur: lignum uerò ad quod equos cæteraque iumenta capistris (ita enim ipsa lora dicuntur) religare solemus, non aliter quàm ad ansulam uel uncinum, uacerra nominatur. Columella clatrorum genus uacerras appellat, quibus robore factis caueæ muniuntur. Patena quæ appellatur (uox facta uidetur à φάτνη Græcorum) hoc est alueus ad hordeum ministrandum, Veget. 1. 56. Et ibidem, Cratis, quæ iacca uocatur à uulgo, pro equorum statura nec nimis alta sit, &c. Κρατήρων, τέτταρα ξύλα, εἰς ἄλληλα ἡρμοσμένα τόνοις ἐνδεδεμένα. ὁ κρατὴρ τῶν περὶ τὴν φάτνην τῶν ὑποζυγίων φέρειν αὐτοῖς τὸν χιλὸν ἢ χόρτον. ἐμφατνίσματα δὲ, αἱ σανίδες, αἱ ἀναιρούμεναι ἐκ τῆς φάτνης, ὡς καθαίρεσθαι τὰ πεσόντα, Pollux 10. 38.

¶ Ephippium, tegmen equi ad mollem uecturam paratum. Varro in Catone, Mihi puero equus erat sine ephippio, Nonius. Stragula succincti uenator sume ueredi. Nam solet à nudo surgere ficus equo, Martialis ephippij lemmate proposito in Apophoretis. Inde equi ephippiati, quorum cōtrarij sunt à nostris desultorij (sine ephippijs, ut & Perottus scribit, uide supra in B.) nuncupati, quòd ex his facile desiliant desultores. At generaliter omnia quæ mulis equisue insternuntur strata dixêre: & equos stratos ac instratos, eis ornatos. Armatos deinde instratisque equis signū expectare, Liuius. Et alibi, Malis strata detrahi iubet. Stultus est qui equum empturus non ipsum inspicit, sed stratū eius & frenos, Seneca ad Lucilium, Hæc Grapald. Frenos & strata equorum Pelethronium inuenisse dicunt, Plin. Equum empturus solui iubet stratum, Senec. in epist. (der sattel/oder sattel decke.) Armatus eques frenatos stratosque teneret equos, Liuius. Quidam stratum etiam accipit pro culmis qui sternuntur ad cubile equis. Optat ephippia bos piger, optat arare caballus, Horat. Neque eodem modo parantur ad ephippium, ut ad prædam, Varro 3. de re rust. Puto concedi nobis opora

tere, ut Græco uerbo utamur, si quando minus occurret Latinum: ne hoc ephippijs & aeratophoris potius quàm proëgmenis & apoproëgmenis concedatur, Cicero 3. de Finib. Ephippium de equo dicitur, non sella, inquit Budæus. Sella à sedendo dicitur, Isidorus inter instrumenta equi. Vulgus quidem Italorum & Gallorum ephippium sellam nuncupat. Africa equos uelocissimos præstat ad usum sellæ, Veget. Equorum mulorumq; genus sub sellis aut sagmis solo tergo præstat officium, Idem 2.59. In sedem recipere, Plinius de Bucephalo: ubi uel dorsi equini partem, cui insidet eques, quam & Græci hedram uocant: uel ephippium intelligas licet. Ephippiati, qui ephippia habent in equis. Cæsar lib. 4. belli Gallici, Non eorum moribus turpius aut inertius habetur, quàm ephippijs uti: itaq; ad quemuis numerum ephippiatorum, quamuis pauci, adire audent: loquitur autē de Sueuis. Ephippiarij equi dicebantur, qui inter meritorios ephippia gerebant, Sipontin. Scoppa ephippiarium, ephippiorum artificem interpretatur. Parephippius in codice de cursu publico (licet paraphiphum legatur) qui equo currit sine ratione artis equestris, Scoppa. Numidæ equo nudo, id est sine ephippijs, in bello utebantur, Appianus de rebus Libycis. Nec legimus, neq; sanè ex ueterum monumentis aut marmoribus aspicimus, equos eorum ephippia more nostro, neq; penitus staffas (stapedes) uulgo dictas habuisse: sed tantum in dorso ephippia eius generis, quibus hodie domitores equorum utuntur, Volaterran. Equis instructi & ephippijs ac frenis decentibus prorsus, Ael. Lampridius in Seuero. ¶ Ἐφίππιον, certamen currentium equorum: per ἰῶτα in penultima: per αι uero diphthongum, stratum uel sella equi. ἐκλύσαι δὲ τὸν ἵππον τοῦ χαλινοῦ καὶ τοῦ ἐφιππείου. Οἱ δὲ Σκύθαι ἵππον ἀφελόντες σφίσι τὸ ἐφίππιον, δύο αἰχμαλώτους Ῥωμαίων ἀντιλαμβανόμενοι. ἐμοὶ μὲν ἔξω λόγου δοκεῖ ὅτι τοσούτους (lego τοσούτου) τὸ ἐφίππειον ἐτιμήσαντο. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τῶν αἰχμαλώτων οὐκ ἠλλάξαντο, Procopius apud Suidam. ἔποχα, ἐφίππια, σάγη, Pollux. Et alibi, Pro equis singularibus (monippis) parare oportet, σάγην, ἔποχον, ἐφίππιον (malim ἐφίππειον.) Camerarius etiam apud Xenophontem rectè pro epocho reddit ephippium. ἱππεῖ, ἐφιππεῖς, Siculi. ἵππια, τὰ κατάγματα (forte σάγματα) τοῦ ἵππου, Hesychius. Τρύωνες, ἐφίππιον, σάγμον, Hesychius: sed magis probo Varini lectionem, ἐφίππιον σάγμον. Τρύων quidem asinus attritus & annosus exponitur. Sic & astraben interpretantur asinum, mulam, quoduis iumentum, dossuarium mulum: & in ephippijs lignum quod manu tenent sedentes, Cælius. De clitellis & sagmis dixi in Asino H. c. sed hic etiam nonnulla addemus, præsertim quod ad equos. Vide etiam infra in mulis. Clitellarij uel clitellati muli & equi dicuntur, qui onera uel sarcinas in clitellis ferunt. A clitellæ similitudine locus Romæ Clitella uocabatur: item in uia Flaminia loca quædam deuexa & accliua. Est etiam tormenti genus eodem nomine, Sipontin. Clitellarij uel dorsuarij uel dossuarij (nam dossum pro dorso ueteres dicebant) ijdem sunt: quin & sarcinarij, quòd sarcinas clitellis alligatas dorso gerunt. Equi sella, uel barda, si salmam portauerit, Hæc uerba apud Vegetium, ni fallor, leguntur. Sagmarius equus, σαγμάριος, nostris saumrossz. Illyricè saumar. Sagma, quæ corruptè uulgo salma dicitur, à stratu sagorum uocatur, unde & caballus sagmarius, mula sagmaria, Isidorus. ἀπολύσας τὸν ἵππον πρὸς ἄνδρα, καὶ θεραπευθέντα ἀναβῆναι ἐπὶ τὸν ἵππον, Xenophon apud Suidam. Cingulum hominum, generis neutri est: nam animalium, genere fœminino dicimus has cingulas, Isidor. Vt noua uelocem cingula lædat equum, Ouid. libro 1. de Remedio. Ephippium loris cannabinis (quæ cingulas uocitant) uentrem cingentibus, ne diffluat, continetur, Grapald. Postilena incuruum lignum siue crassius lorum dicetur, quod sub iumentorum cauda posuêre, eò quod à posteriore parte habeatur. Plautus in Casina, Ita te aggerunda curuum aqua faciam, probè, Vt ex te postilena possiet fieri. Hinc per contrarium antilena, qua pectus cingitur, ut pectorali, Grapald. & Sipontinus. Antilena, **das vorder grât/fürgrât/brustbûg**. Postilena, **das hinder grât/hinderbûg**. Apud Isidorum antella & postella legitur, his uerbis: Antella, quasi antesella: sicut & postella, quasi postsella. Aliqui postilenam deriuant à post & stando. Videretur & ὑποζώνη cingulum uel cingula equi esse: sed grammatici exponunt τὴν τοῦ ἵππου θυλάκωσιν. Sed & cingulas laterales legimus, à lateribus quæ cingunt. Adduntur ferè omnibus bullæ (**spangen**) ex orichalco imprimis, orbiculatæ, extuberantesq; ad ornatum & splendorem, Grapaldus. λέπαδνα (apud Hesychium non rectè legitur λεπάδια) lora sunt lata, quib. ceruices equorum iugo alligantur (ἀπὸ τοῦ λέπω, τὸ λεπίζω, propter latitudinem:) uel pectoralia lora quę à ceruicibus equorum demittuntur, uel pectoralia lora simpliciter: uel οἱ μασχαλιστῆρες, id est lora quæ ab axillis sic nuncupantur, Varin. & Suidas. μασχαλιστὴρ (aliâs μασχαλοτήρ) uel μασχαλίς, ὁ διὰ τῶν μασχαλῶν δεσμὸς τοῦ ὑποζυγίου, Varinus & Hesych. Legitur autem apud Strabonem uox μασχαλιστήρ: & forte ad equos tantum currui iunctos pertinet, de quo uiderint quibus uacat. Τὰ δὲ ἀπὸ τῶν ζυγῶν ἀπηρτημένα, τὰ ὑπὸ τοὺς αὐχένας τῶν ἵππων ἐλλιπόμενα, λέπαδνα: ὧν τὰ ἄκρα, λεπαδνιστῆρες. τὰ δὲ ὑπὸ τοὺς ὤμους τῶν ἵππων, μασχαλιστῆρες, Pollux 1.10. λέπαδνα legimus Iliados ε. & τ. ubi scholia exponunt ὑποφαρυγγίους ἱμάντας, μασχαλιστῆρας. Non placet qui in Lexico Græcolat. λέπαδνα etiam capistra uertit: ἵππους δ' ἀμφὶ λέπαδνα βάλον, καὶ ὑφ' ἅρματ' ἔθυνον, Calaber. Capistrum à capite iumentorum dictum, Isidorus. Capistrum, capitis uinculum, quod iumentis & cuicunq; animali adhibetur, ne fugiant. Primisq; ferratis præfigunt ora capistris, Vergil. 3. Georg. id est duris Seruius. Hinc uerbum capistrare, Vide Promptuarium. φορβειά, περιστόμιον, καπίστριον, ἀπὸ τοῦ φέρβειν βίᾳ. λέγεται δὲ καὶ ὁ χαλωτήρ, Varinus & Suidas. φορβία, ἕλκυστρον, περιστόμιον, καπίστριον, Hesych. φορβαίαν, περιστόμιον, καπίστριον, Idem. φορβασία, καπίστριον, Suidas. Τῆς δὲ ὑποφατνιδίας φορβειᾶς μὴ ποιείτω ἅμμα, ἵνα ἡ κορυφαία περιτίθηται, &c. Pollux, ἐρεῖς δὲ φορβειά, καὶ ὑποφατνίδα δεσμά, Pollux. Τὸ μὲν δὴ πρῶτον ἐκ φορβειᾶς τὸν ἵππον περιάγων, εἶτα χαλινώσαντα ἐᾶσαι ἑστάναι, &c.

&c. Idem. Sunt & φορβειαὶ pelliculæ quædã circa os tibicinum, ut uox moderatior suauiorq́ reddatur, Scholia in Aristophanem. ἱπποφορβιον, καπίστριον. Hesychius, Varinus. κάπουλον καὶ καπίστριον, Varinus. Καπιστὴρ, παράβλημα ἀλόγων, Idem & Hesychius. Καπίστριον, φορβιὰ ὄνου, Hesychius: Varinus exponit φορβειὰν ἵππου, à capite Latina dictione. ἐφ' ὃ δὲ ἐνδεῖ ὁ ἵππος, κρεμαμένου μὲν ἐκ τῆς κορυφαίας, περιτιθεμένης δὲ περὶ στόματι, χαλιντὴρ, Pollux. Χιλωτὴρ, τὸ τοῖς ὑποζυγίοις ἐκ κορυφῆς ἐξηρτημένον, ἐν ᾧ ἡ τροφή. χιλὸς δ' ἡ τροφὴ καὶ χόρτος, χιλὸς: καὶ χιλῶσαι ἢ χιλῶσαι, σιτίζεσθαι, Hesychius & Varin. Hinc factum uidetur uerbum περιχιλοῦν, includere. λίθων ἁμάξας χύδην κατεβάλλοι περιχιλώσας σιδήρῳ, Xenophon de re equest. Capulum, funis, à capiendo, quòd eo indomita iumenta comprehendantur, Isidorus. Sciet etiam curator accommodare equo capistrum (κημόν) quoties uel ad destrictionem, uel uolutabrum educere uolet. Deniq; quocunq; sine freno ducendus erit, capistrum induetur, κημῶν δ' ἀεί: nam hoc respirationem (ἀναπνεῖν, in Polluce ἀναπνεῖν legitur, quod non placet) non impedit, & morsibus tamen obstat, atq; subitas inuasiones equorum coherces. Alligari equum à capite supernè rectum est: quicquid enim os illius offendit, declinare solet elato capite equus: id cum facit ita alligatus, magis laxantur, quàm dirumpuntur uincula, Hæc Xenophon in libro de re equestri. Apparet autem κημὸν alium esse à freno, tum ex hoc Xenophontis loco, tum imitati eum Pollucis his uerbis: Ἣν μὲν γὰρ κεχαλινωμένον ἄγῃ, ἐνδεῖν αὐτῷ παραινεῖ: ἣν δὲ ἀχαλίνωτον, κημοῦν τὸν ἵππον. Κημὸς, genus freni, ἢ φιμὸς, Suidas, Varin. Sic autem nominatur ἀπὸ τοῦ χάσκειν. Τὸ τοῖς ἵπποις ἐπιτιθέμενον (aliâs περιτιθέμενον) καὶ γυναικεῖον πλεόσμεμα, Varinus. (ἱππίσκος, ἐπίθημα κεφαλῆς: ἢ γυναικεῖον κόσμιον. ἱππεὺς, εἶδος κοσμαρίου, Varinus.) κημὸς κημὸς, ὁ χάβος (al' βάβος) ὁ περιτιθέμενος τοῖς ἵπποις (ἀπὸ ἣν εἰς κεφαλὰς βάλλονται, Hesych.) καὶ κημὸς (lego κημοῦν) τὸ συγκλεῖσαι. καὶ οἱ ἰατροὶ κημῶσαι λέγουσι τὸ τὸν ὀφθαλμὸν μύσαι. Κημοστόμης, περὶ χαλινὸν ὠφόρης. Κημοῖ, χαλιναγωγεῖ. Κήμωσις, φίμωσις, Varinus, Hesychius, & Scholia Aristophanis. Pollux ad monippos, id est singulares equos, requiri ait ephippium, κημὸς, φιμὸς, ψάλια, χαλινός. φιλορρόθωνα κημὸν, Philodemus in epigrammate. Καὶ ἀμφίστροφον ὑπεικτὰν κημὸν, Suidas ex epigrammate. Chamus, genus asperi freni, quo caballi superbi coërceri solent: dictus à curuitate: chamos enim Græci curuum dicunt, Isidorus. (Χαμὸν, καμπύλον, Varinus: & χαβὸν, καμπύλον, στρογγύλον, Idem. Chami uocabulo usus est D. Hieronymus Psalmo 31. (ubi 70. etiam κημὸν habent) & 4. Regum 19. his uerbis, Ponam chamum in labris tuis, & reducam te in uia per quam uenisti. Ego camum potius sine aspiratione protulerim, ut Græcæ originis sit, καμὸς Doricè pro κημὸς. Deos quęso, ut quidem hodie camum & furcam feras, Plautus Casina. Grammatici genus uinculi interpretantur. Vocabatur etiam κημὸς à similitudine figuræ, ut conijcio, cadus iudicialis, uel operculum eius, per quod calculi (ut tali in turricula ludi genere, de quo paulo post) immittebantur. Κημὸς, πλέγμα (πεπλεγμένον πῶμα, Hesychius) κωνοειδὲς τὸ ἐπιτιθέμενον περὶ κάδον (τῇ ὑδρίᾳ) δι' οὗ δικασταὶ καθίεσαν τὰς ψήφους. Erat hoc operculum χώνη, id est infundibulo simile figura, unde χοίνιον (lego χώνιον ἠθμὸν) Cratinus appellat: nam ἠθμοῦ quoq;, id est coli, uel sacci per quem colamus, similis forma est. Erat autem cadus duplex, alter æneus & ratus, alter ligneus & irritus, (κύριον καὶ ἄκυρον Græci dicunt:) Et ærei operculum erat διερρινημένον (forte διατετρημένον, id est perforatum) ut in ipsum solum calculi inijcerentur, Varinus & Scholia Aristophanis. Κημὸς, δι' οὗ καθίεσαν αἱ ψῆφοι ἐπικειμένου περὶ καδίσκον, Pollux. Cemos herba uidetur appellata ex floris siue calycis figura: quoniam pyxidecula Athenis ita nominabatur, per quam suffragia in subiectum uasculum, quod caddiscum uocabant, demitti consueuerant: quod & Venetijs hodieq; seruatur, Hermolaus. Cemos apud Dioscoridem est inter nomenclaturas leontopodij, catanances, & hederæ. Scholia in Aristophanem interpretantur lilij genus, & herbã quandã, & legumen quoddã apud Thraces. Τὸ μὲν ὅλον τῷ στόματι τοῦ ἵππου περιτιθέμενον χαλκοῦν ἠθμοειδὲς, κημὸς καλεῖται: τὸ δὲ περὶ τὸ γένειον διαιρούμενον, ψέλλιον. τὸ δὲ εἰς τὸ στόμα ἐμβαλλόμενον, χαλινός, &c. Pollux 1. 10. In homine etiam (per translationem à frenis) labiorum τὸ μὲν περὶ τὸ ὅλον στόμα, κημός: partes uero eorum utrinq; ad maxillas desinentes, χαλινοὶ dicuntur, Pollux. Τοῖο δὲ πάντα χαλινὰ καὶ ἐγκανύουσαν ὑπήνην Οὐλὰ θ' ὑποσύφει χολόεν ποτόν, Nicander de aconito scribens. Est præterea κημὸς è filis aut funiculis (ἐκ σχοινίων) instrumentum coli figura, in quod purpuræ aut conchylia ingressa capiuntur, &c. Varinus. Huius figuræ piscatoria instrumenta quædam cancellatim se decussantibus filis, ut in retibus, nostrates uocant feimer/bären/fetzbären/fetzgarn. Est & nassa huiusmodi, sed è uiminibus contexta, cyrton Græci nominant: quo cum intrauerit piscis exire non potest, ein rüsch oder reüß: aliqui excipulam uel excipulum uocant.

¶ Frænum, instrumentum quo equus retinetur & domatur: dictum quòd equorum ora frangat, & ideo per æ. scribendum, (multi absq; diphthongo scribunt.) In plurali hi fræni, uel hæc fræna. Et stabulis frænos audire sonantes, Vergilius. Ouidius sonantia fræna dixit. Alteri se calcaria adhibere, alteri frænos, Cicero de claris Orat. Ni frænum accipere, & uicti parere fatentur, Vergilius metaphoricè. Frenos & strata equorum Pelethronium (malim Pelethronios cum Vergilio: unde Onomasticum) inuenisse tradunt, Plinius 7. 56. Frena Pelethronij Lapithæ, gyrosq; dedere Impositi dorso, Vergilius. Κέλητα καὶ χαλινὸν πρῶτος Βελλεροφόντης κατέζευξε, Scholia in Pindarum. Quid te frena iuuant temeraria? Martialis. Ardentes & equos ad mollia ducere frena, Manilius lib. 4. Frenaq; bina eius, quæ nunc habet aurea Pallas, Vergil. Impari frena thesauri equorum accommodant, Accius, ut Nonius citat. Tempore lenta pati frena docentur equi, Ouid. 1. de Arte. Frena dicta (inquit Isidorus) quòd equos fremere cogant: uel quòd hæc equi frendant, id est imprimãt dentibus & obmordeant. Hippolytus arctis continet frenis equos, Seneca. Aureas dicebant frenum,

quod ad aures equorum religabatur: oreas quę ora coërcebantur, Fest. Et alibi, Oreæ freni quod ori inferuntur dicti. Titinnius in Setina: Etsi tacebit, tantum gaudebit sibi permitti oreæ. Cæcilius in Ariolo: Deprandi autem Leonis obdas oreas. Cato Originum libro 3. Equos respondit oreas mihi, inde tibi cape flagellum. Trebelius pro se apud populum: Equus qui mihi sub feminibus occisus erat, oreas detraho. Lupati sunt freni asperrimi, dicti à lupinis dentibus, qui inæquales sunt, (quod & Seruius scribit:) unde & eorum morsus uehementer obest, Isidorus. Lupi, freni asperrimi, à lupinis dentibus, quia inæquales sunt: siue quia duritiam habent lupinorum dentium similem, & propterea morsus eorum asperrimus. His frenis utebātur Galli. Vuillichius Germanicè reddit brechzeum. Camerarius apud Xenophontem pro stomio lupos uertere solet. Tempore paret equus lentis animosus habenis, Et placido duros accipit ore lupos, Ouid. 4. Trist. Non aspera præbet ora lupis, Papinius in Achil. Quadrupedem flectit non cedens uirga lupatis, Silius. Prensiq; negabunt Verbera lenta pati, & duris parēre lupatis, Verg. 3. Georg. Asper equus duris contunditur ora lupatis, Ibid. Solinus genere masculino dixit, Isq; adeò spreuit lupatos, ut de industria incuruatus, ruina & se & equitem pariter affligeret. Lupatis temperat ora frenis, Horatius 1. 8. Carm. Pastomis (aliàs postomis, quod minus placet) dicitur ferrum (instrumentum ferreum siue ligneum) quod ad cohibendam equorum tenaciam naribus uel morsui imponitur, Græcè ἐπὶ τὸ σόματ@. Pastomides huic ingentes de naribus pendent, Lucilius, citante Nonio. De formis frenorum utilibus, tam pullis, quàm equis scallionatis & non scallionatis, Rusius capite 35. Idem docet nonnihil de freno & frenatione capite 40. quod inscribitur, De extrahendis equo dentibus qui dicuntur scalliones. Varias etiam frenorum differentias eleganter pictas, in Rusij uolumine reperiet qui desiderabit. Vt iniecto equulei freno repente exagitantur nouo, Cicero 3. Tuscul. Immitem quatiebat equum spumantia sæuo Frena cruentantem morsu, Silius. Frenatis lucent in equis, Vergil. Vt armatus eques frenatos stratosq; teneret equos, Liuius. Equites infrenati, id est quorum equi non habent frenos, Idem. Numidæ frenis nō utebant, Oppius de bello Africo. Massyli equos uirga non freno gubernāt: unde et Vergilius infrenes uocat Numidas. Murcibrij uix ora tenacia ferro Concedunt, Gratius. De frenis & reliqua instructione equorum Libycorum dixi in B. in Mauris & Libycis. Considerari debet (inquit Petrus Crescent.) durities & mollities oris equi, ut pro illius ratione frenum commodum adhibeatur. Sunt enim frena quædam ualde leuia, quædam minus: alia asperrima & durissima, alia minus: quædam media inter prædicta. Formas eorum scribere omitto, quia nota apud frenorum artifices: nec possunt tam aptè describi, quemadmodum possunt oculata fide uideri. Hæc ille. Arrianus libro octauo de rebus gestis Alexandri Indorum frenandi morem his ferè uerbis describit. Equi eorum non sunt ephippijs instructi (σεσαγμένοι:) sed neq; frenis ita ut Græci aut Celtici: nam summum equi os corio bubulo crudo ambitur: quod consutum est, & (περιεστραμμένον) annexum: continet autem stimulos ex ære aut ferro introrsum conuersos: ditiores eburneos parant. Cæterum ori ferreum inditur instrumentum obeli figura, (hoc est rectum & oblongum:) à quo habenæ (ῥυτῆρες) dependēt. Habenis attractis, obelus equum coërcet, & stimuli ab eo pendentes pungendo habenis parere cogunt. Hæc ille. Græci frenum χαλινόν appellant: est autem propriè ea pars freni quæ ori inseritur. Inde uerba χαλινοῦν & χαλιναγωγεῖν. Χαλιναγωγεῖν γλῶσσαν, frenare linguam. Nicander tropicè dentes χαλινὰς dixit: Oppianus funes nauticos uocabulo neutro plurali χαλινά. Χαλινόν Homerus uocat freni partem quæ ori inseritur: habenas uerò ῥυτῆρας & ἡνία, &c. Varinus. Pollux ad equum singularem requirit inter cætera φιμὸν, ψάλια, χαλινὸν. Τὸ μὲν δὴ πρῶτον ἐκ φορβειᾶς τὸν ἵππον περιακτέον, ὥστε χαλινώσαντα ἐᾶσαι ἑστάναι, ὡς μὴ δόξειε ἑλκόμενος ποιοῖτο: ἀλλ' ἐν ἀναλγησίᾳ καὶ ἀπραγμοσύνῃ τοῦ σιαγόνος, ἠρέμα προσοικειοῦν τῷ χαλινῷ, Pol. Χαλινῶσαι δὲ ὅρα, ἐμβαλεῖν χαλινὸν περιθεῖναι τῷ στόματι, καὶ χαλινοῦν, Idē. Ἵππος εὐχάλινος, δυσχάλινος, Vari. Εἰς αὖθις ἐγχαλινώσας, Plutar. de Sylla. Et alibi, ἵππος ἐγχαλινωθείς. Ἵππος ἀχαλίνωτος, Xenoph. Ἐκλῦσαι τὸν ἵππον τοῦ χαλινοῦ, Procop. Ἐφεῖναι τὸν χαλινὸν εἰς τάχος, Pol. Ἀνέντες τοῖς χαλινοῖς ἐφιέντες, Heliod. in Aethiop. Et rursus, ἐφεὶς τῷ χαλινῷ τὸν ἵππον. Ἀνακλάσαι τὸν αὐχένα ἐκ τοῦ χαλινοῦ, Pol. hoc est, ut uidetur ἀναχαιτίζειν τὸν ἵππον, ἀνακόπτειν. Et alibi, ποτὲ μὲν ὀξέως, ποτὲ δὲ καθιστὰς καὶ ἐνδιδοὺς τὸν χαλινόν, ἐπαναλαμβάνων ἐν χερσὶ πάσαισιν. Νωλεμὲς ἀμφὶ γένυσσι μέγα κτυπέοντα χαλινόν, Calab. li. 4. Οἱ δὲ χαλινὰ γναθμοῖσιν ἀφρίζοντα δάπτον, Ibidem. Χαλινὸν χρυσάμπυκα, id est aureis phaleris ornatū, Pindarus dixit in Olympijs Carmine 13. Item philtron hippion pro freno, Ibidem. ἱππευτής, χαλινός, παιδίλιον, Suidas. Ἱππικὰ ὄργανα, ἐφίππιον, μύωψ, ὑποχαλινίδια, ἡνία, Pollux. Χαλινοφάγα στόματα ἵππων, Callimachus. Στόμια, τὰ χαλινά, poeticè, Varinus. Δακὼν δὲ στόμιον, ὡς νεόζυγος Πῶλος βιάζῃ, καὶ πρὸς ἡνίας μάχῃ, Aeschylus in Prometheo. Ἀκαλλίστους ἀνδύμαν Χρυσοδαιδάλτοις στομίοις πώλους Κέντρῳ θεινομένους, Euripides. Φιμοῦν, ἄγχειν, ἐπιστομίζειν. Φιμὸς παραστόμιον, Varinus. Ἐπιστομίζειν, ἐμποδίζειν, κατέχειν, καταστεγάζειν, Idem & Suidas. Τοῦ δὲ χαλινοῦ τὰ στόμια, ὑποστόμια, καὶ τὴν ὑποστομίαν, τὰ μὲν κοῖλα, ἐχῖνοι: τὰ δὲ περιφερῆ καὶ πρισματά, τροχοί: (Et alibi, Στόμια δὲ πρισματά, ἔφη ἐν Ἀναγύρῳ Ἀριστοφάνης:) τὰ δὲ στρεπτὰ καὶ περόνια, καὶ ἀλλήλοις ἀντεμπεπλεγμένα, ἐν ἁλύσεως εἴδει, δακτύλιοι καὶ δάκτυλοι, Pollux. Στομίας equus, qui freno non facile paret. Φιμός, ὁ χαλινός, (quasi σφιγμός, ἀπὸ τοῦ σφίγγειν) Καὶ φιμὸς, καὶ κυβευτικά ἕτερα ὄργανα, Aeschines contra Timarchum. Φιμὸς δ' ἐστὶν ὁ καλάμινος κημὸς εἰς ὃν ἐνέβαλλον τὰς (οἱ κύβοι.) Δίφιλος δέ φησιν, Ἕλκ' εἰς μέσον τὸν φιμὸν, ὡς ἂν ἐμβάλῃ, Suidas & Varinus. Instrumentum hoc lusorium à figuræ similitudine sic dictum apparet, ut & κημός, quem supra quoq; interpretati sumus iudicialem cadum, uel operculum eius conforme, per quod calculi immittebantur. Latini similiter à figura turriculæ nomen huic instrumento indiderunt, de qua Martialis lib.

lib.14. Quærit compositos manus improba mittere talos, Si per me misit nil nisi uota facit. Non solũ autem tali, ut Perottus putat, in subiectum alueolum per turriculam demittuntur, sed etiam tesseræ ut ex Suidæ uerbis apparet, κυβευτικὸν ὄργανον appellantis: & apud nos etiam quanquam rarum hũc ludum cum tesseris fieri obseruaui, nec id absq; ratione: tam enim tesseræ quàm tali per manum fraudulenter emitti possunt, per turriculam non item: ubi scilicet non arte dolóue, sed uotis tantum luditur. (Nostrates uocant **in der brenten spilen**: quo ludi genere in nundinis quibusdam ferè apud Heluetios utuntur.) Turricula, uasculi genus à turris similitudine ita dicti, quo iactari tali ludendo solebant. Eadẽ pyrgos appellaẽ: sic enim Græci turrim uocãt. Qui pro te tolleret, atq; Mitteret in pyrgũ talos, Hor. 2. Ser. Sat. 7. Hic Acrõ, Pyrgũ (inqt) hoc est tabulã: alij fritillũ dicũt. Calepinus hoc in loco non pyrgũ, sed fimũ legens, Fimũ (inquit) uel fimus, quod nos fritillũ & alueolũ dicimus, in quo coniectæ tesseræ agitatæq; miscenẽ. Atqui nos phimòn ostendimus, non alueolũ, sed uas supra alueolũ esse. Pyrgum quidã uasis genus cauitate sessili interpretatur, quo coniecti tali agitentur anteq; in alueolum proijciantur, ut in Promptuario legimus: quod mihi non probatur: turri enim pyramidis figura, non sessilis & plana conuenit: & supra ex authoribus ostendi, infundibuli aut coni coli'ue formam ἠθμῷ appellato uasi fuisse: sunt autem capistra quoq; & frena (de loris frenorum loquor) ferè huiusmodi: & ipsum ludi instrumentum, quod hodieq; apud nos durat, interpretationi meæ astipulatur. Quanquam enim turres quadrangula forma extrui soleant, unde & pyrgos turma equestris similiter instructa nuncupatur: magis tamen in turrium specie tectum ipsum pyramidis forma assurgens consideratur. Cælius Calcagninus de talorum ludo scribens, Ad summouendas, inquit, aleatorum fraudes, qui subdola manu uti callent: institutum est, ut in conditorio, seu tu pyxidem malis appellare, repositi tali promerentur in abacum: id conditorium Persius orcam, sumpta ex monstro marino translatione, appellauit. Sic & Pomponius poeta Bononiensis, Dum contemplor orcam, taxillos perdidi. Hæc Calcagninus. Persij uersus Satyra 3. hi sunt: Quid dexter senio ferret, Scire erat in uoto, damnosa canicula quantum Raderet, angustæ collo non fallier orcæ. Hinc apparet orcæ lusorij instrumẽti ad talos, collũ fuisse angustum, quale scilicet infundibulorum est ex orbiculato ambitu capaciore paulatim in conum se colligens: (quamuis & aliud genus infundibulorum est, quod planum habet fundum, sed ex quo oblongus & teres canalis descendat:) quamobrem non probo Calcagninum qui pyxidis & conditorij nomine orcam lusoriam appellet, cum in tali cauitate nihil, ne momento quidem, loco manere possit, sed statim immissum delabatur & excidat per collum. Fallitur etiam Sipontinus & alij, qui talos in pyrgum seu orcã iniectos iactari agitariq; putant, eo scilicet modo quo manu agitari ab aleatoribus solent: cum turricula sic agitari non opus habeat, delatis sponte qui simpliciter immissi fuerint talis aut tesseris: nec possit etiam, cum loco fixa sit, ni fallor, supra alueolum. Campum in quo tesseraria pugna exercebatur, ab antiquis nunc abacum, nunc alueolum, nunc tabulam lusoriam, modo πλινθίον, sed & fritillum appellatum uideo: reclamantibus licet grammaticis, qui ex authoritate Porphyrionis, non ad tesserarium ludum, sed talarium, fritillum pertinere arbitrantur: ut idem sit cum turricula instrumentum, &c. Calcagninus in libello de tesserarum ludo. Τηλία, κημοί, φιμοί, κιβίς, κύβοι, διάσεισαι κύβοι, Pollux libro 8. sed prima syllaba uocis κιβίς per η. non per ι. scribi debet: sic enim legitur apud Varinum: Κηθάρια, τὰ ὀξύβαφα, δι' ὧν τοὺς κύβους ἐφίμιζον. πλεκτὰ δ' ἦν ταῦτα. Et rursus, Κήθιον, ἀγγεῖον πλεκτὸν, ὡς ὁ τὰς ψήφους καθιᾶσι. Et mox, Μὴ ποτε μέντοι καὶ πρὸς τὴν τῶν κύβων παιδιὰν ἐχρῶντό τινι, βάλλοντες δι' αὐτοῦ. καὶ γὰρ Ἕρμιππος ἐν Θεοῖς, Καὶ πρὸς κύβους ἑστηκ' ἔχων κήθιον. Κήθεια, κηθάρια, τὰ ὀξύβαφα, ἐν οἷς τοὺς κύβους ἔβαλλον. Hoc instrumentum si idem cum turricula est, non propriè uideẽ oxybaphi nomine, id est acetabuli, exponi. Mutuatus est autem Varinus quæ hic adscripsi, ex Scholijs in Vespas Aristophanis, ubi poetæ uerba sunt hæc: εἰς ἤθροντό γε τὸν τῆς σύρφακα τῶν ἄλλων (id est uulgarem turbam iudicum.) ἐκ κηθαρίου λαγαριζόμενον καὶ τραγαλίζοντα τὸ μικρόν, ex cethario uictitare, & minimum inde lucellum quasi liguriendo absumere. Sed talis & tesseris relictis ad frenos redeo. Pollux ad equum singularem requirit κημὸς, φιμὸς, ψάλια, &c. Pluralis numerus φιμοὶ uel φιμά: ut in Epigrammate Anytes, καὶ λασίῳ φιμὰ περὶ στόματι, in pueros hirco inequitantes. Φίμα (paroxytonum, non probo) κημός, φιμός, Varinus. Hinc εὔφιμος ἵππος, ὁ εὐχάλινος: δύσφιμος, ὁ δυσχάλινος, Idem. Vocabantur quidam & αὐλωτοὶ φιμοί, ac si frenos tibiales dicas, à quibus crepitacula (κώδωνες) pendebant: & immissò eis equorum hinnitu sonum tibiæ similem reddebant, Pollux & Varinus in Αὐλωτοί. Si glans ita contecta est (inquit Celsus 7. 25.) ut nudari non possit, quod uitium Græci φίμωσιν appellant, aperienda est: quod hoc modo fit. Subter à summa ora cutis inciditur recta linea usq; ad frenum, atq; ita superius tergus relaxatum cedere retro potest. Φιμοῦν, ἄγχειν, ἐπιστομίζειν. Τὸ στόμα τῇ χειρὶ φιμώσαντες τοῦ ἐσφαγμένου, Suidas. Ῥυτά, τὰ χαλινά, à ῥύω uel ἐρύω quod est traho, Varinus: idem uidetur quod ῥυτῆρες, id est habenæ: quam similiter uocem aliqui frenos interpretantur, per synecdochen nimirum: sed de habenis postea. Ἐγίλα, χαλινοί, Hesychius & Varinus. Apud Pindarũ facetiore metaphora frenum equi hippium nuncupari philtrum obseruauimus, Cælius. Ψάλιον μὲν τὸ τοῦ ἵππου (ὁ χαλινός, ἢ ὁ κρίκος τοῦ χαλινοῦ, ἢ ἁπλῶς ὁ κρίκος), Varinus: ψέλλιον δὲ τὸ ἄκροις τοῖς βραχίοσι περιτιθέμενον κόσμιον, Ammonius. Dores ψέλλιον uocãt τὸ ἄκρον, Idem. Ψάλλιον Atticè, ψέλλιον cõmuniter, Idẽ. (ut ὕελος, ὕαλος: σίελος, σίαλος.) Non probo quod apud Hesychium legitur, Ψαλόν, εἶδος χαλινοῦ. In pace Aristophanis ψαλίων legitur per λ. simplex; carminis causa puto lambda altero abiecto (quanquã & apud Xenophontem, ut paulo post citabo similiter habetur) in his uersibus dimetris anapæsticis

ἀλλ' ἄγε δέγμαι χέρα χαίρων. Χρυσοχάλινον πώποτ' ἂν ψάλιον διακινοῦντες φαιδροῖς ὄψιν. Scholia ψάλιον, χαλινὸν exponunt, ut Suidas etiam & Varinus. Pollux equum singularem instruens desiderat κημὸς, φιμὸς, ψαλλία (paroxytonum, nisi mendum est) χαλινός. Psallium inijcere, ψάλιον ἐμβάλλειν, dicuntur, qui ferocientem animum moderamine quopiam premunt, metaphora sumpta ab equis animosioribus. Plato libro de Legib. tertio: ὁ δὲ τρίτος σωτὴρ ὑμῖν, ἔτι σπαργῶσαν καὶ θυμουμένην ἀρχὴν ὁρῶν, οἷον ψάλιον ἐνέβαλεν αὐτῇ τὴν τῶν ἐφόρων δύναμιν. Psallium autem (inquit Erasmus) est circulus, qui freno additur, unde & pro freno ponitur interdum. Nisi forte allusit ad bubalos, qui circulo ferreo naribus iniecto circumaguntur, unde prouerbium, Naribus trahere. Rusius quidem inter picturas frenorum, nonnullos cum circulis pingit mediæ parti anteriori annexis, ut pro equis Turcicis, & genetis Hispanis. Κυφὸν, ὁ κλοιὸς ἄγχων τοῦ ψελλοῦ, (forte ψελλίου, uel δεσμοῦ, Varinus,) Κύφων ὅπερ ἐστὶ συνέχειν καλοῦσι: significat etiam uinculum ligneum, Hesychius. Sed hoc nihil ad frenos. Pollux ad equum singularē requirit χαλινὸς, πνιγέας. καὶ γὰρ τὸ πνιγέα τῶν ἵππων Ἀριστοφάνης ἐν Ἀναγύρῳ λέγει. In lexicis Græcis & Græcolatino πνιγεὺς non aliud esse dicitur quàm clibanus, uel caminus (ut etiam in Scholijs in Nebulas & Aues Aristophanis:) & propriè ubi extinguuntur ac suffocantur prunæ: mihi sanè in uerbis Pollucis freni uel lupati asperioris genus esse uidetur, quòd ferociores equos ita aliquando coërceri oporteat ut uel suffocandi uideantur. Freni pars quæ ori inseritur χαλινὸς, ὁ τὸ μὲν μέσον ἡνίον. τὰ δὲ περὶ αὐτὸ, δακτύλιοι, ἐχῖνοι, τρίβολοι, ὅσα περ μασᾶται ὁ ἵππος, Pollux. Τρίβολοι, τὰ τοῖς ἵπποις ἐν τοῖς χαλινοῖς ἐντιθέμενα, Hesychius & Varinus. Φανὸς, pars quædam freni, iidem. Xenophon in libro de re equestri cōscendendi equum præcepta tradens, sic scribit: πρῶτον μὲν τοίνυν τὸ ῥυταγωγέα χρὴ ἐκ τῆς ὑποχαλινιδίας, ἢ ἐκ τοῦ ψαλίου ἠρτημένον, εὐτρεπῆ εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα λαβεῖν, καὶ χαλαρόν. τῇ δεξιᾷ δὲ τὰς ἡνίας παρὰ τὴν ἀκρωμίαν λαμβανέτω. Camerarius uertit: Primum de freni parte inferiore, seu etiam de annulo bulláue huius religatum lorum ductorium, aptè sinistra manu prehendet, & satis laxè. Dextra capiet habenas depositas in summis armis. Et rursus in eodem libro, ex eiusdem uersione: Primum non pauciora frena duobus parabimus: quorum unum leuius orbes (τροχοὺς) habeat grandiores: alterum eosdem cum graues tum depressos. Echini autem, id est clausuræ, erunt acutiores, ut cum istud prehenderit offensus equus asperitate mox dimittat: Cum autem lenius illi inditum fuerit, tum gaudens huius quidem lenitate, alia nihilominus ad quæ asperiore freno instructus fuerat, sub leni quoq; exequatur. Sin lenitate contempta in hoc penitus incumbere uolet, cogent scilicet illum hanc ob causam subiecti grandiores orbes, os pandere, atq; ita admittere lupos. (Sed Græca mihi aliud sonare uidentur, proinde apponam. ἢν δὲ αὖ καταφρονήσας τῆς λειότητος θαμινὰ ἐπερείδηται ἐν αὐτῷ, mordendo scilicet & mandendo: τούτου ἕνεκα τροχοὺς μεγάλους ἐπὶ λείῳ προστίθεμεν, ἵνα χάσκειν ἀναγκαζόμενος ὑπ' αὐτῶν, ἀφῇ τὸ στόμιον: hoc est, ut os pandere coactus, frenum mordere & mandere desinat.) Poterit autem asperius frenum uariari cum implicatione quadam, tum extensione, (οἷόν τε δὲ καὶ τὸν τραχὺν παντοδαπὸν ποιεῖν καὶ κατελῶντα καὶ κατατείνοντα: Camerarius legisse uidetur κατατείνοντα. Pollux omnino aliter, ἔστι δὲ καὶ οὗτος τραχὺς ἐμπεδοῦν κατελαῦντα, & κατακηροῦντα, lego κατακυλοῦντα, etsi κατακηροῦν cera oblinere significat.) Cæterum cuiuscunq; modi fuerint frena, sunto mollia omnia. (χαλινοὶ ὑγροὶ, quibus cōtrarij σκληροί.) Nam rigidum quauis parte sui prehensum retinet equus totum inter maxillas, perinde ac ueru ubilibet prehendas totum sustuleris. Alterum uerò non aliter quàm catena, ea parte tantummodo qua tenetur, non flectitur, aliæ pendent: quas elabentes dum captat equus, lupos (στόμιον) interea amittit de maxillis. Hanc ob causam & inseruntur medijs axibus annuli (περὶ μέσον ἐκ τῶν ἀξόνων δακτύλιοι κρέμανται) ut hos lingua atq; dentibus prensans, omittat correptionem inter maxillas freni. Frenum molle est, cum axes commissuras (συμβολὰς) habent læues atq; latas: itemq; omnia quæ axibus accommodantur, cum sunt ampla (εὐρύστομα, forte εὐρύτερα, καὶ μὴ σύμπυκνα, et si Pollux etiam εὐρύστομα habet) & minus densa, mollius frenum existimandum. In quo uerò omnes particulæ freni grauiter discurrunt atq; colliduntur (χαλεπῶς διατρέχει καὶ συνθεῖ, id est ægre loco mouentur nec facile inter se concurrunt) illud frenum rigidum erit, Hactenus Xenophon. Eadem ferè & Pollux: uide supra in B. Freni pars quædā nuncupatur echinus: sicut quod circa mentum est, psellium: quod ori inseritur, chalinus: cuius medium est, heniū: post in ambitu dactylij, echini, triboli, quos mandit equus, Cæl. 12. 18. ex Polluce, ut apparet. Κορυφαίαν apud Xenophontē Camerarius uerticale lorū transfert: apparet aūt ex uerbis Xenophontis circa aures id locari. Κεκρύφαλος, κορυφαία, et χαλινὸς, à Polluce pariter recenseni. Κεκρύφαλος, τῶν ἵππων κορυφαστῆρας & κορυφαίους, Hesych. & Varin. ὁ δὲ ἐπὶ κορυφῆς τοῦ ἵππου ἐκτεταμένος ἱμὰς περὶ τὸν χαλινὸν, κορυφαία. ὁ δὲ περὶ τὰς γένυς, γενειαστὴρ, γενειάς, Pol. 1. 10. Τὰς μὲν ἡνίας περιβαλὼν περὶ τὴν κεφαλὴν κατατιθέτω ἐπὶ ἀκρωμία. τῇ δὲ κορυφαίαν τῇ δεξιᾷ αἰρέτω. τὸ δὲ στόμιον τῇ ἀριστερᾷ προσφερέτω. κἂν μὲν δέχηται, δῆλον ὅτι περιθετέον εἶναι δὲ τὸν κεκρύφαλον, etc. Xenoph. Camerarius uertit, Habenas ob caput in summis armis deponat, uerticale aūt attollēs in dextra teneat, ac lupos sinistra admoueat: qs si equus admiserit, applicāda scilicet erūt freni lora. Coryphęā fortassis Latinè frontale lorū uel frontale simpliciter nō ineptè dixeris. Nam freni ipsi (ut scribit Grapaldus) à frontalibus pendent, quæ caput equi hinc inde uinciunt, & additis bullis interdum auratis, gemmisq; uenustant. Plinius 37. 12. de cochlite gemma, Quondamq; tantæ magnitudinis (inquit) fecere, ut equis regum in Oriente frontalia, atq; pro phaleris pensilia facerent. Sed ampyx, potius quàm coryphæa, frontale uidetur, de quo infra. Aliqui frontale exponūt ornamentum, quod fronti equorum siue elephantorum imponi solebat. Ingentes ipsi erant, addebant speciem frontalia & cristæ, & tergo impositæ turres, Liuius. Pollux quidem προμετωπίδας, inter

ter arma equorum numerat: sic etiam uocatur τὸ ἐπὶ τοῦ μετώπου [illegible], Idem. [illegible] aliqui ornamenta frontis exponunt, Varinus in ἡνία. Sed de phaleris infra. Σιαλιστήριον uidetur appellare Absyrtus in Geoponicis libro 16. capite 1. eam freni partem, quæ ori inseritur, nimirum à saliua (σίαλον & σίαλον Græci dicunt) qua oppleri solet. Τότε φορβιὰν αὐτοῖς περιθέντες, τὸ χαλινὸν πρὸς τῇ φάτνῃ κρεμάσιον, ἵνα [illegible] συνεθίζηται, καὶ μὴ [illegible] τὸ ἐκ τῶν σιαλιστηρίων ψόφον. Andreas à Lacuna in huius loci interpretatione uocem Græcam reliquit, Cornarius postomides uertit: Veteres, ut Varro, in eodem argumento, hoc est pulli domitura, frenos simpliciter nominant. Τετράζειν, [illegible] χαλινοῦ, Hesychius & Varinus. Ὀχμάζειν, equum cum freno agere, uel sub curru, ut dixi in Ceruo capite quinto. Οἱ δὲ [illegible] [illegible] ἵππους πρὸς τοῖς αὐτῶν [illegible] τὰς κάμακας ἐλίξαντες, Suidas in Κάμαξ, quod exponit palū, perticam, lignum rectum.

¶ Habenæ, quod his equos teneamus: unde & equi habiles dicti: hæ & retinacula à retinendo lora (lego, & lora) Isidorus. Habenæ (inquit Grapaldus) frenis annexa sunt lora, manuq; tenētur, ut equum in gyros flectere, impellere, & retinere ualeamus. Manibus molitur habenas, Vergilius de Turno. Ferrato calce, atq; effusa largus habena Cunctantem impellebat equum, Silius Punic. 7. Ipse ter adducta circum caput egit habena, Verg. 9. Aene. Liber habenis equus, Idem 3. Georg. Semel hic cessauit, & (ut fit) In scalis latuit metuens pendentis habenæ (id est scuticæ,) Horatius 2. epist. Habena uel habenæ potius in plurali (sunt enim gemina lora) pro potestate & facultate: item habenula diminutiuum, uide Promptuarium. Tempore paret equus lentis animosus habenis, Ouidius lib. 4. de Tristibus. Habenas Græci ἡνίας in fœminino genere, uel in neutro ἡνία (præsertim poetæ) uocitant ἐκ τοῦ αἰνῶ τὸ λυπῶ, ἢ ἐκ τοῦ ἰσχὺν καὶ συνέχειν τοὺς ἵππους: non solum enim de celete equo, id est singulari ἡνία dicuntur, sed etiam de iūctis curru aut biga, ut Varinus docet. Χαλινὸς de toto freno dicitur, cum propriè ea tantum sit pars quæ ori inditur: lora uero quæ manibus equitantium tenentur, ἡνία & ῥυτῆρες dicuntur, δι' ὧν ἐφέλκονται ἵπποι ὧδε καὶ ἐκεῖ, Varinus. Eadem, ut coniecto, & ῥυτὰ dicuntur, ut supra monui: quanquam χαλινὰ interpretentur, per synecdochen: ut & ἡνίαν, χαλινόν. Pollux, ut supra citaui, medium quoq; partis illius quæ ori inseritur ἡνίον appellari tradit. Ἡνίαις, λώροις τῶν χαλινῶν, Hesychius. Τὰς μὲν ἡνίας περιβαλὼν κατεδεῖτο ἐπὶ τῇ ἀκρωμίᾳ, Xenophon. Ἡνία σιγαλόεντα (Homero) λῶρα πεποικιλμένα, Hesychius & Varinus. Ἐκ δ' ἄρα χειρῶν Ἡνία λεύκ' ἐλέφαντι χαμαὶ πέσον, Homerus Iliad. 5. Ἡνία [illegible] πώλοιο [illegible] φοινήσσοντα [illegible], Anyte in Epigrammate. Idem epitheton in Aspide Hesiodi legitur. Τοῦτο [illegible] τῆς ἡνίας, (senarius Aristophanis, ut uidetur, apud Suidam) τουτέστι τὴν ἐξουσίαν, τροπικῶς, ἐκ τῶν ἁρμάτων. Τοὺς γὰρ ἡνίας ἀνέχοντες οἱ ἵπποι Ἐν δ' αὐτὸς ἔχων εὔλαρα βεβήκει, Homerus Iliad. 4. ubi Scholia εὔλαρα τὰ ἡνία: dicuntur autem sic παρὰ τὸ εἰλεῖν, δι' ὧν εἰσὶ οἱ ἵπποι ἐλαύνονται, ὃ ἐστὶ στρέφονται: reperitur autem semel tantum hæc dictio apud Homerum, Varinus. Εὔλαρα, τὰ εἰλοῦντα καὶ συνέχοντα τὰ ὑποζύγια: παρὰ δὲ Ἐπιχάρμῳ αὔλακα ἄροτρα, παρὰ τὸ αὐλόν, ἵν' ᾖ τὰ ἐπιμήκη, Etymologus. Εἴξαι τοί οἱ ἡνία χερσίν, Homerus Iliad. 4. Maurorum equi collaria (περιτραχήλια) habent è ligno aut pilo confecta, unde habena dependet, Strabo. Δυσήνιος ἵππος, ὁ δυσελαύνος καὶ δυσάγωγος, Varinus. De heniocho, id est auriga, supra diximus: ἡνιοχεῖν, manu tenendo habenas equum regere, siue in curru, ut frequentius usurpatur, siue singulari equo insidentem, ut apud Xenophontem: Ἡνιοχέοιτο δ' ἂν μὴ [illegible] ὁ ἵππος, ἀνωτέρω ταῖς χερσίν, &c. Idem henias, id est habenas laudat æquales, non infirmas, nec lubricas, neq; crassas: etiam hasta illa manu, si opus sit, comprehendi ut queat. Ἀπὸ ῥυτῆρος ἀνεῖναι τὸν ἵππον, ἐφεῖναι τὸν χαλινὸν εἰς τάχος, πεῖσαι ἀνασεῖσαι τὰς ἡνίας, Pollux. Ἐν δὲ ῥυτῆρσι τανυσθεν, Homerus in Iliade. Ἱππικὰ ὄργανα, στρεψίαυλος, ῥυταγωγεύς, [illegible], Pollux. Et rursus, τῶν δὲ ἱππικῶν σκευῶν, [illegible] ῥυταγωγεύς, ἀγωγεύς. ὁ γὰρ Στράττις ἐν Χρυσίππῳ λέγει, Πρόσαγε τὸν πῶλον, ἀπρίατα περιλαβὼν τὸν ἀγωγέα βραχύτερον. Ὁ δὲ ἵππος αὐτῷ [illegible] καὶ αὐτὸς ἡνίας [illegible] φέρεται, Dexippus apud Suidam. Ἡνιοχαράτης, apud Lacones is dicebatur qui iuuenes in re equestri instituebat, Hesychius & Varinus. Ἀφηνιάζειν, equi contumaces & præferoces dicuntur, cum rebelles sunt habenis, et frenum morsu corripiunt, uel aliter per uim sessorem à uia instituta auferunt. Herodianus eleganti metaphora usurpat pro imperium detrectare, ac subditum esse nolle. Ἀφηνιάσαι [illegible] τὸ ζυγομαχῆσαι οἱ ὑφ' ἅρματι ἵπποι, καὶ παραδῦναι ἐκ ἡνίων [illegible]. [illegible] ἵππος ἀφηνιάζει, ὅτε τὸν χαλινὸν [illegible], ἢ καὶ ἄλλως [illegible], ὡς μὴ [illegible] ἐπιβάτῃ [illegible], Varinus in Ἡνία. Construit hoc uerbum cum genitiuo, Suidas. Ἀφηνιαστής, ἀνυπότακτος, ὑπερήφανος. Οἱ δὲ ἀφηνιάζειν μὴ αὐτὸν τῆς [illegible], &c. Suidas. Ἀφηνιάζειν, τὸ σκληρύνεσθαι, καὶ ἀποθεῖν τῆς εὐθείας ὁδοῦ, χωρίζεσθαι, Varin. Δακὼν δὲ στόμιον ὡς νεοζυγὴς Πῶλος βιάζῃ, καὶ πρὸς ἡνίας μάχῃ, Aeschylus in Prometheo. Forte & [illegible] ἐκ τῶν ἡνίων dicitur, quasi ὁ καλῶς ἢ πρᾴως τὰς ἡνίας [illegible]: exponitur enim [illegible], πρᾶος, χρηστός: quanquam apud Grammaticos nihildum de huius uocis origine legere memini. [illegible], ὁ ἡνία τῶν ὑποζυγίων, Hesychius & Varinus.

¶ Ampyx, aurata dicitur catena (σειρά, funis, Varinus) setas uinciens equinas in frontis ambitu: unde & Martis equi chrysampyces Homero dicuntur. Sunt & qui eo nomine reticulum intelligant muliebre (ein haub) Cælius ex Varino. Virgines apud nos antequam nubant, partim ornatus, partim coërcendi capillos causa, strophium quoddam latiusculum & rotundum coronæ instar capiti imponunt, margaritis & gemmis (ueris ditiores, tenuiores è uitro fictis) interpunctum: quod quidē similiter, ut reticulum, ampyx uocari posse uidetur, uulgò nostrates nominant haarband, id est uinculum capillorum. Huic ab occipitio pendulam subijcere solent ταινίαν siue φασκίαν, hoc est fictitiam

comam è tenuissimis filis sericis siue bombycinis, diuersis coloribus alternatim distinctam: uulgus appellat ein bendel. ἄσκετε πέπλων τε καὶ ἄμπυκι, Theocritus de muliere Idyllio 1. Cæterum qualis nam ampyx in equo fuerit, multis docet Varinus. Ampyx, inquit, masculini generis secundum ueteres, diadema quoddam esse fertur capillis religandis destinatum, quos collectos ueteres huic uinculo subijciebant: quæ quidem descriptio κόφαν uulgo dictam non aliud esse quàm ampycem demonstrat. Et uerbum ἀμπυκάζειν etiamnum significat antias siue caproneas, id est longiores frontis pilos religare: (legimus etiam penultimam per α. ἀμπυκάζειν, apud Eustathium Iliados χ. quanquam Varinus et Etymologus interpretantur τὸ τὰς ἐμπροσθεν ἐκ προσώπου τρίχας συναράττειν. (Etymologus habet συναράξειν, lego σειράζειν, quod est uincire:) & rursus ἐμπυκάσαι, ἀνακλῶσαι, χαλινῶσαι, ex Lexico Rhetorico.) Hinc dicti chrysampyces equi, quòd pili uerticales eorum aureo ligarentur strophio. Ἄμπυξ, χαλινός, συγκάθαμμα, ἐπίκρανον, καλύπτρα, διάδημα, στεφάνη. Ἀμπυκωθὲν, διαδήματα κατὰ μεταφορὰν ἴσως διὰ τὸ ἐμπεριέχειν (ἢ παρὰ τὸ ἀνακαμπάζειν καὶ ἀνέχειν τὰς τρίχας, Etymologus:) ὥς φησι Παυσανίας, καὶ ἡ κοινὴ γλῶσσα παραμπύκια τῶν τριχῶν λέγειν εἴωθεν. Παραμπυκίζεται apud ueteres exponitur παραπλέκεται τὰς τρίχας. Κεκρύφαλος uel κεκρύφαντος (malim κρυκύφαντος, ut paulo post dicam) ornamentum quoddam est capitis: ἀναδέσμη uero uinculum (σειρὰ) in circuitu circa tempora ligari solitum. Vel, Ampyx est cephalodesmion muliebre. Ampyx apud Sophoclem in Philoctete pro rota accipitur propter rotunditatem, Varinus. Χρυσάμπυξ, χρυσοχάλινος (per synecdochen, Scholia in quintum Iliados:) uel χρυσόκομος, χρυσόδεσμος, ὁ χρυσοῦς δεσμοὺς ἔχων περὶ τὴν ἄμπυκα, (supra ex Varino masculinum esse dixi,) χρυσόμιτρος, Hesychius. Sic & χρυσήνιος, qui aureas uel pulchras habenas habet, uel καλλίδιφρος, Idem. Χαλινὸν χρυσάμπυκα, χρυσᾶ φάλαρα ἔχοντα, Pindarus in Olympijs Carmine 13. Et carmine 7. Χρυσάμπυκος λάχεσιν, pro τιμίαν: & similiter in Isthmijs Carmine 2. χρυσαμπύκων Μοισᾶν dixit, pro τιμίων. Καὶ ἄμπυκας δίδυσαν ἀφρῷ, Calaber de equis, libro quarto. Ampyx propriè est capitis obligamentum, ac auro & lapillis splendicans lorum, capiti circumiectum fœmineo: uerum metaphoricè auro litum sic nominant frenum, Cælius ex Varino in Μοναμπυγία. Τῆλε δ' ἀπὸ κρατὸς χέε δέσματα σιγαλόεντα, Ἄμπυκα, κεκρύφαλόν τ', ἠδὲ πλεκτὴν ἀναδέσμην, Κρήδεμνόν θ', Homerus Iliados χ. de Andromache in terram collapsa: ubi Scholia addunt, Κεκρύφαλον τὸ πρὸς ἡμῶν λεγόμενον κρυκύφαντον. Ampyx quidem quoniam & in fronte & ornamenti loco habetur, frontale Latine dici potest: quo uocabulo, ut supra citaui, Plinius de equis utitur. Θασίαν λιπαράμπυκα, legimus in Acharnensibus Aristophanis: ad uocem, Thasiam, aliqui muriam subaudiunt: alij phialam Thasio uino plenam accipiunt: ἄμπυξ δὲ λέγεται τὸ πώμα τὸ ἀγγεῖον λέγε. καὶ λιπαρὸν δὲ διὰ τὸ ἡδὺ τοῦ οἴνου, ἄμπυκα δὲ παρὰ τὸ σκεπάζειν καὶ καλύπτειν τὸν οἶνον καταχρηστικῶς, Scholia. Ἀμπυκτήρια, phaleræ, equina ornamenta, apud Sophoclem in Oedipo in Colono, Varinus. Μοναμπυγίαν equum apud Pindarum celetem uel μονοχάλινον interpretantur, Varinus ex Scholijs Pindari Carmine quinto. Sed apud Pindarum tum in textu, tum bis in Scholijs μοναμπυκία per κ. non per γ. scribitur.

¶ Ornamenta equorum alia circa partes instrumenti necessarij sunt, ut ἡνία λεύκ' ἐλέφαντι Homero, & aurum gemmæue circa frenos, habenas: de quibus hic nihil aut pauca dicemus: alia solius ornatus gratia adduntur, ut frontalia, monilia, phaleræ. Phaleræ equorum ornamenta dicuntur, à uerbo Græco quod illustrare significat, Grapaldus: φαλὸν Græci illustre dicunt. Reperitur autem in plurali numero plerunque, nimirum quod semper geminæ sint, utrinque ad utranque maxillam. Φάλαρα τὰ περὶ τὰς γνάθους σκεπάσματα λέγουσι Δωριεῖς, Varinus: quanquam & προμετωπίδιον ἵππου κόσμον, id est frontale ornamentum equi apud recentiores idem interpretetur. Φάλαρα, οἱ νῦν λεγόμενοι φάλοι, παρὰ τὸ φαλιὸν τὸ λευκὸν, ἢ παρὰ τὸ φάειν ἅλις. Scribitur etiam φάλαρα per α. in penultima, unde τετραφάληρος, Varinus. Φάλαρα, φαληριόωντα, alba, albicantia, φαλαρός, albus, Idem & Hesychius. Φάλαρα, ἀστραγαλίσκος ὁ ἐπὶ τῆς περικεφαλαίας: καὶ παραγναθίδιον χαλινοῦ, (lego χαλινῶ,) ἢ ἱπποκόσμια, Hesychius. Φάλαρα, τὰς προμετωπίδιας, (de frontalibus dixi superius:) οἱ ἀττικίζοντες, τὸν κόσμον τὸν περὶ τὸ μέτωπον τῶν ἵππων. παρὰ δὲ Ἡροδότῳ τὰ περὶ τὰς γνάθους σκεπάσματα, Suidas. Φάλαρα, παρώπια, Pollux, non quidem interpretans, sed res diuersas enumerans, ut ferè solet. Plura leges in φαλα & φαλὸς apud Etymologū, & τετραφάληρος et τετράφαλος apud Varinum. Primus equum phaleris insignem uictor habeto, Vergilius 5. Aen. Præter equos utrosque, & si quid argenti, quod plurimum in phaleris equorum erat, omnis cętera prędа diripienda data est, Liuius. Frangebat pocula miles, Vt phaleris gauderet equus, Iuuenalis Satyr. 11. Plinius etiam in singulari protulit libro 23. his uerbis: Est enim adiectum hoc quoque: sed & phalera posita, propter quæ nomen equitum adiectum est. Phaleratus, phaleris ornatus. Suetonius in Claudio, Crassus frugi equo phalerato, & in ueste palmata. Munera quæ legati ferrent regi, decreuerunt, equos duos phaleratos, &c. Vt phaleratis dictis ducas me, Terentius in Phormione: ubi Donatus phalerata interpretatur honesta atque ornata. Primo die phalerato equo insignis, Suetonius in Caligula. Equitatum frenis, ephippijs, monilibus, phaleris præfulgentem, Gellius libro 5. Phaleras Galli bardas nuncupant. Χαλινὸν χρυσάμπυκα, χρυσᾶ φάλαρα ἔχοντα, Pindarus in Olympijs. Castori dedit Iason ἱππασίης γέρας, χρυσείων φαλάρων πολυτεχνέα κόσμον, Orpheus in Argonaut. Ἵππω χρυσάμπυκας ἐθέρνετε κομόωντε, Homerus Iliados θ. Achatis quædam genera in India, equorum ornamenta reddunt, Plinius. Certe equus non iners, neque corpore incomposito & bene curatus, & ipse gaudet quodam comptu, & equitem exhilarat. Neque hoc fugit, quem nihil fugit etiam minimarum rerum, Homerum, qui ornamenta equorum, & ipsos reddere conspicuos dicit, & equitibus dignitatem ac laudem adiungere, &c. Versus eius hi sunt, ὡς δ' ὅτε τίς τ' ἐλέφαντα γυνὴ φοίνικι μιήνῃ Μῃονὶς ἠὲ Κάειρα, παρήιον

παρήϊον ἔμμεναι ἵππων, Κεῖται δ' ἐν θαλάμῳ, πολέες δέ μιν ἠρήσαντο ἱππῆες φορέειν, βασιλῆϊ δὲ κεῖται ἄγαλμα, ἀμφότερον, κόσμος δ' ἵππῳ, ἐλατῆρί τε κῦδος, Hæc Camerarius. Sunt autem uersus Homeri Iliados quarto, ubi Scholia παρήϊον exponunt παραγναθίδιον, τὸ νῦν χαλινάριον καλούμενον. Καὶ κωδωνοφαλαροπώλους, κώδωνας, id est tintinnabula uel crepitacula ærea phaleris adhibentes & frenis, ut supra etiam dixi: præcipuè autem duces id faciebant: & à Romanis etiamnum id fieri sæpe se uidisse Varinus scribit. Aurigæ etiam seu potius carrucarij apud nos tintinnabula, sed maiora, equis suis appendunt: sed quidam affirmant pluribus muscis eos infestari si tintinnabula gestent, tanquam arguto sonitu ut apes alliciantur. Cucumam sunt qui habenalia putẽt ornamenta ex ære orbiculata, è medio bulla protuberante, unde uulgò forsan borchias uocant, Cęlius. Cucuma (diminutiuum, cucumella) alioqui uasis genus est ærei uel ferrei cum ceruice, sartagini puto (quam frixorium Hieronymus uocat, nostri **ein pfañ**) non dissimilis. Martianus Iurisconsultus ad L. Iuliam, de sicarijs: Sed si claui percussit, aut cucuma in rixa, quamuis ferro percusserit, tamen non occidendi animo. Hinc liquet ferream fuisse cucumam, ut non rectè intellexerit Grapaldus scribens, Cucuma similis, ut opinor, erat testæ, quam Apitius & Martialis Cumanam nominant ex terra rubra, à figulis rota formata. Fieri tamen potest ut forma similis fuerit, materia diuersa. Cucumam ingentem foco apposuit, Petronius in Satyra. Et mox, Frangitur ergo ceruix cucumæ, ignemq́ ualescentem restinguit. Quòd si, ut conijcio, sartagini simile uas est, ceruicem pro ansa accipiemus: alia enim ollarum ceruix est. Operimenta quibus mulorum boumq́ & equorum dorsa conteguntur, dorsualia uocant, Grapaldus. Scoppa dorsuale pannellum Italicè interpretatur: & alibi centonem, pannellum asini et similium. Κέντρων, τὸ ὑποβαλλόμενον τοῖς ὄνοις ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων συῤῥαφέν, καὶ ἐπίβλημα τῶν ὄνων, Varinus. Sed hæc munimenta non ornamenta sunt. Stratumq́ ostro quem ceperat ipse Cornipedem, Silius. Instratos ostro alipedes, pictisq́ tapetis. Aurea pectoribus demissa monilia pendent, Tecti auro, fuluum mandunt sub dentibus aurum, Vergilius libro 7. Aeneid. Vltimum uersum citat Seneca epistola 88. Monile dictum est ornatus muliebris, qualem habuisse Eriphylam fabulæ ferunt: ex eo etiam equis propendens à collo ornamentum monile appellatur, Festus. Δεῤῥιστής, περιδέῤῥαιον ἵππου, Varinus & Hesychius: Sed plura de hac uoce dixi in Cane in H. e. Equi βασιλικὰ προμετωπίδια καὶ περιδέραια, Plutarchus. Τόν τε περὶ στέρνοις κόσμον ὀδοντοφόρον, Philodemus in Epigrammate: Brodæus in Scholijs nõ attingit: fuerit autem fortassis ornamentum ex ebore. Maurorum equi collaria (περιτραχήλια) ex ligno aut pilo confecta habent, è quibus habena dependet, Strabo. De frontalibus, & ampyce, in præcedentibus dictum est. Οὐκέτι χρυσοχάλινον (λαμπρὸν, τερπνόν) ὁρᾷ φάος ἠελίοιο, Hexameter apud Suidam. Χρυσοδαίδαλτοις σημείοισι πώλους, Euripides. Παρήλια (ἃ παρώπια λέγει, ὡς ἐν τῷ περὶ ἱπποτροφίας) καὶ ἀντήλια, τὰ περὶ (aliàs παρὰ, & melius) τὰς ὄψεις τῶν ἵππων δέρματα, Varinus Aelium Dionysium citans. Apud Pollucem παρώπια perperam pro παρήλια legitur: & ἀνθήλια per θ. quod communis Dialecti uidetur, per τ. uero Ionicæ: cum ex eo sic dici uideãtur, quasi ad auertendum Solis splendorem occulis apponantur: etsi munimenti causa magis id fiat in equis uectarijs tantum. Dicuntur etiam ἀνθήλια νέφη, τὰ ἀποσκοτοῦντα τὸν ἥλιον, Varinus: id est nubes quæ Soli oppositæ ipsum inumbrant. Quidam ex Theone in Aratum anthelia exponit nubes orbiculatas & rotundas, solem splendore repręsentantes: Sed has usitatius παρήλια dici uideo. ¶ Helcium dicitur, inquit Grapaldus, ante pectus equorum, & id genus animalium, ab armis, id est humeris, pendens instrumentum quoddam tractorium, quo & molæ illi per machinulam innexæ uersantur, & curricula per temonem trahuntur, unde & nomen accepit: ἕλκειν enim trahere est. Germani uocant **komet** uel **kommet**, Illyrij chomut: instrumentum uero quod gestant inter arandum, helcio leuius, nostri uocant **halsen**, quasi ceruicale aut collare dicas, quoniam collo & ceruici circumponitur. Hinc (ab eodem uerbo ἕλκειν, Grapaldus) helciarius apud Martialem, qui fune cannabino nauem trahit aduersus undas. Sidonius, Curuorum chorus helciariorum. Defectum alioquin me helcio sparteo dimoto nexu machinæ liberatum applicant præsepio, Apuleius nono Metamorph. Et paulo post, Helcio tandem absolutus, refectuiq́ securè redditus.

¶ Ferramentum quo ungulæ iumentorum circunciduntur, concisorium & circuncisorium Vegetius uocat. Oportet ferramento concisorio animalium soleas ranulasq́ purgari, Veget. 1. 56. Circuncisorium inferes inter unguem & solum, & cum bene elimpidaueris, &c. Idem 1.26. Laur. Rusius rosnetam uocat, Crescentiensis bullestam ferream, ni fallor. Absyrtus σμίλην & σμιλίον, Ruellius scalprum transtulit. Nasiterna, genus uasis aquarij ansati & patentis, quale est quo equi perfundi solent, Festus. Numellę, uincula ex ferro, quo quadrupedes maximè deligantur, Columella, Varro, Plautus. Pastoram Itali uulgò appellant, & qui de equis parum Latinè scripserunt, ut Rusius & Crescentiensis, qui etiam uerbum pastorare usurpant. Numellæ, machinæ genus ligneum ad discruciandos noxios paratum, quo & collum & pedes immittunt. Neruos, catenas, carcerem, numellas, pedicas, boias, Plautus in Asinaria. Sed de huiusmodi uinculis multa in Cane diximus. Μασχάρα, χειρὶ σιδηρᾶ, ἢ χρῶνται πρὸς τοὺς ἵππους, Hesychius & Varinus. In spatula equi luxata, ponatur stelletta (astelletta) conueniens, sub læsione spatulæ per unum submissum, ut humores illuc defluant & educantur, Rusius author barbarus. Et rursus de grauedine (ut uocat) pectoris loquens, Astelletta (inquit) in utraq; spatula ponatur.

¶ Equitantium adminicula quibus pedes inseruntur, ut sessio fiat commodior (staphas nuncu-

pat inscium uulgus) ab Auicennæ interprete, primo Canonis dicuntur subsellares, quia sub sella propendeant, ut docti interpretantur. Monet autem inibi Princeps, non oportere subsellares, aut pedum integumenta esse iusto arctiora, quoniam eius membri motus lõge facilius arcere ualeat frigus, Cælius. Equos ueterum neq; legimus, neq; ex monumentis eorum aspicimus, pedum sustentacula, quæ uulgò staffas appellant, habuisse, Volaterranus. Ephippio dextra ac sinistra loris quibusdam ferreæ machinulæ adduntur, quas stapedes elegãter & Latialiter appellabimus: quia in his sessores, dum terga premunt equorum, pedes habere consueuerunt: apud maiores, ut in statuis equestribus apparet, non fuére, Grapaldus. Germani uocant *stägreiff*. ¶ Calcaria dicta quia in calce hominis ligantur ad stimulandos equos (& iumenta) quibus aut pugnandum est, aut currendum, propter pigritiam animalium aut timorem, nam ex timore stimuli nuncupati, Isidorus. Calcari quadrupedem agitabo, Plautus Asinaria. Seu spumantis equi foderet calcaribus armos, Vergil. 6. Aene. Ferrato calce, atq; effusa largus habena Cunctantem impellebat equum, Silius 7. Punic. Calcaria addere per metaphoram est cupiditatem ac studium alicuius augere atq; acuere. Vide Erasmum in Chiliad. Et natibus addere calcar, Horatius 2. Epist. Isocrates dicebat se calcaribus in Ephoro egêre, contra autem in Theopompo frenis uti solere, Cicero 3. de Orat. Laudataq; uirtus Crescit, & immensum gloria calcar habet, Ouid. 4. de Ponto. Ventus suo casu uehementius sufflare, & calcar (id est impetum) admouere, Varro apud Nonium. Generosissimæ creduntur gallinæ, quæ quinos habent digitos, sed ita ne cruribus emineant transuersa calcaria (πλῆκτρα,) Columella. Inter equestria instrumenta Polluci numerantur κέντρον, μύωψ. Sed uidetur μύωψ potius per υι. diphthongum scribendum cum insectum significat, quod alijs nominibus œstrum & tabanum uocant, aculeo suo infestum, à cuius similitudine stimulus etiam siue calcar, quo equi urgentur, dictum uidetur: est enim illud insectum ex genere μυιῶν, id est muscarum, cuius uocis similiter primam syllabam per diphthongum scribunt. Cum uerò lusciosum, siue illum qui proxima tantum uidet, remotiora nõ uidet, significat, per ypsilon tantum scripserim, ἀπὸ τοῦ μύειν quod conniuere est: solent enim quibus ita afficiuntur oculi, cum quid accuratius inspecturi sunt, plerunq; conniuere, quod uel ex proprio oculorum affectu clarius intelligo. Sed uideo in multis dictionibus ypsilon merum pro υι. diphthongo scribi, quod apud ueteres quoq; factitatum Athenæus alicubi docet. Μυωπίζειν, stimulare, calcar addere. ἄρας τὴν χαλινὸν τε, ἵππον, καὶ μυωπίσας, παντὶ τῷ ῥοθίῳ ἐπὶ τὴν ἐναντίαν ἵεται, Helio. Aethiop. 9. Et alibi, τοῖς μύωψι σὺν ἵππους ἀφιλίζοντες. Μυωπίζειν & μυωπάζειν, conniuere oculis, lusciosum esse, palpare. ἀνάγκη δὲ καὶ ψηχόμενον καὶ μυωπιζόμενον τὸν ἵππον ἐγχωρεῖν ταῖς ὁπλαῖς, καθάπερ ὅταν βαδίζῃ, Xenophon. Hoc est, ut Camerarius uertit: Nam siue destringatur, seu à muscis pungatur equus, uti ungulis illum non secus quàm si uadat necesse est. Τῷ κέντρῳ ἐξαιμάσσειν, calcari cruentare, Pollux. Equo ignauo & parum alacri nihil impedit (inquit Pollux) etiam calcar adigere, τῷ νωθεῖ ἵππῳ ἐμβαλεῖν τὸν μύωπα. Animosi enim indignantur, & ictu læsi tanquam accepta iniuria in cursum præ iracundia aguntur, (ἐκφέρονται εἰς δρόμον:) & impetu qui periculosus est domino propter iram feruntur. Quòd si quis equitandi artis inscius fuerit, parumq; firmè insederit, illum etiam excutiunt, & ab instituta uia auferunt, & in posteriores pedes erecti tergiuersantur, ἀναχαιτίζουσι. Item alibi, Animosiores equos demulcere magis oportet, quàm stimulare, κεντρίζειν. Κέντρα διαψαύοντα, Philodemus in Epigrammate. Centra, inquit Eustathius, sunt quæ encentrides item dicuntur, id est inhærentes calcaneo stimuli, quibus excitari equos nouimus. Erant & suæ furibus encentrides, quibus per parietes obrepebant, uelut factitasse Corœbus dicitur apud Pausaniam, Cælius. Encentridas pedibus circa calces alligabant equitantes, ut Pherecrates in Dulodidascalo scribit, Pollux. Et rursus, τοῖς ἀνιόχοις δεῖ κέντρων, μαστίγων, ἐγκεντρίδων. Nam encentridas ad usum iumentorum Plato Comicus nominauit. Κεντρηνεκέες apud Homerum nominantur equi centro obedientes, δυνατοί, ταχεῖς, καὶ ἐλαυνόμενοι κεντριζόμενοι, καὶ τοῖς κέντροις ἀκούοντες καὶ πειθόμενοι, Hesychius, Varinus, Cælius. Κέντρον ἵππων, κέντροις ἐν τῷ ἐλαύνειν, ἐλατῆρες, ἡνίοχοι, &c. Hesychius & Varinus, apud quem plura. Πτερνίζειν, λακτίζειν, calcibus ferire, calcar adigere: pternis enim, id est calcaneis, alligantur calcaria. Κέντρα etiam & κεντῆσαι, Hesychius κεντρίσαι exponit. Κέντρα, τὰ τῶν ἵππων πλῆκτρα, Varinus. Πλήξιππος, equorum stimulator. Κεντρόνυτος, ὁ μοχθηρός, λοίδορος, ὁ ἡνίοχος, Varinus. De bucentris, id est boum stimulis, suo loco egimus. Λάκτις, stimulus, scutica. Πώλους κέντροις θοουμένους, Euripides. Κέντρα ὁμοκλῆσαι, acclamando stimula, Homerus Iliados 4. Κέντρον ἀμφιβαλὼν ἔχων, Ibidem. Ἄνευ κέντροιο θέοντας, Ibidem. Tales ἀπλήκτους uocat Plato, Absyrtus ἀκέντρους. Κέντρων, fur manifestarius: quoniam per tormenta aculei siue stimuli eis admouebantur, Varinus. Ἵππος sanè tormenti genus, cuius ex Plutarcho supra memini: nihil quàm aculeos huiusmodi fuisse crediderim: ut una litera mutata eculeos aliqui dixerint, alij equuleos, ut cocum & coquum dicimus: quod non animaduertentes Græci ἵππος potius quàm κέντρα transtulerint: nisi quis inde potius hippos & equuleos dictos arbitretur, quòd homines eis ita stimularentur, aut etiam crudelius, ut stimulis & calcaribus equi. ¶ Calcaribus equos concitamus, non aliter quàm flagellis è summis arborum partibus, (id est uirgis lentis & flexilibus,) è loris, è neruo taurino, Grapaldus. E loris flagris propriè scutica dici uidetur: nam σκῦτος Græcis corium est. Τήν τ' ἀπὸ νώτων Μάστιγα, ῥοῖζος μαστίγων δαρ(σ)αλίην, Philodemus in Epigrammate. Μάστιξ, φραγέλλιον, Hesychius Græcam uocem Latina interpretatus. Μάστιξ, δαρμός, μάστιξ, apud eundem & Varinum leguntur: δαρμὸς tamen suo loco apud illos non reperitur, forte Græcis tantum recentioribus usitata uox, à uerbo δέρειν, percutere. Μαστίζειν, flagellare

gellare, commune est: μαστίειν poeticum: μαστίσδειν Doricum. Μαστίζειν, & ἱμάσσειν, idem significant: ut μάστιξ etiam & ἱμάσθλη: ut μάστιξ dicta uideri possit per aphæresin ἀπὸ τοῦ ἱμάντος, id est à loro, quasi μάντιξ. Μάστι τύψ: Μάστι δ' ἐλάαν ἐλαύνειν, pro μάστιγι per apocopē (uel per synæresin potius à recto μάστις:) ἢ καὶ ἐφ' ἵπποιιν (aliâs ἵπποισιν) μάστιν βάλε: ἐπέβαλλεν ἱμάσθλην: ἵμασεν καλλίτριχας ἵππους: Μάστιξεν δ' ἐλάαν, λάσσεν δ' οὐκ ἀέκοντε, Hæc omnia à Varino citantur, ex Homero nimirum. Μαστίζειν τὸν ἵππον dixerim: μαστιγοῦν non item, sed παῖδα ἢ δοῦλον ἤ τινα κατάδικον, quanquam & μαστίζειν eosdem. Μάστιξ, δι' ἧς τὸν ἵππον πλήττομεν. Καὶ νικῶν στρέψαντος ὀξυγράφα μάστιγα, in epigrammate, Suidas. Σκυτάλαι, ὅπερ εἰσὶ φραγέλλια, λῶροι, Varinus. Οἱ μαστιζόμενοι δοῦλοι, στιγματίαι, καὶ στιγωνες: ὥσπερ οἱ μαστιγούμενοι, μαστιγίαι. τὸ δὲ ὄργανον μάστιγος, μαστιγίαν Εὔπολις εἴρηκεν. Αἱ δὲ μάστιγες, ὑσπληγίδες, ἱμάντες, ῥυτῆρες. Τὸ δὲ πρᾶγμα, μαστιγῶσαι, τυπτῆσαι, ξαίνειν, ὑπὸ νῶτα πολλὰς τυπτῆσαι πληγὰς, παῖσαι, ῥυτεῖναι, ἐμβαλεῖν, Pollux. Et alibi, Νεόπληγα τὴν μαστιγίαν Ἀριστοφάνης ἐκάλεσε. Μάσθλη ἢ μάσθλης, lorum molle & tractabile, παρὰ τὸ μάσσειν τὸ μαλάσσειν, uel ab ἱμάσσειν secundum Herodianum: inde pro homine etiam molli & dissoluto capitur, uel inconstante, & qui aliud loquitur, aliud agit, Varinus. Παρὰ Κρατίνῳ ἐν ταῖς Ἑορταῖς καὶ ἀστραγαλωτή τις μάστιξ ὠνόμασται, Pollux: flagellum intelligo cuius lora nodis tanquam astragalis exasperentur: nam & astragalo herbæ nomen à nodoso radice, protuberantibus per interualla nodis: siccis & asperis locis nascitur, è uiciarum syluestrium genere: herbarij nostri uocant **Christanwurtz**. Plato Comicus in Cleophônte μαράγναν τὴν μάστιγα nominauit, Pollux 10. 13. Hesychius & Varinus μαραύγνα habent per αυ. diphthongum: & exponunt, μάστιξ, ῥάβδος, γαμεία. Μαράγνα apud eosdem, γῆ ταυρεία. Μάστιγι δ' αἰὲν ἔλαυνε κατωμαδόν, id est flagellum frequenter humeris equorum infligebat, Homerus Iliados ψ. Et rursus, Μάστιγι κατωμαδὸν ἤλασεν ἵππους, Iliados ο. Apparet sanè penultimæ quantitatem indifferentem esse. Οἱ δ' ἅμα πάντες ἐφ' ἵπποιιν μάστιγας ἄειραν Πέπληγόν θ' ἱμᾶσιν, ὁμόκλησάν τ' ἐπέεσσιν, Iliados ψ. Μάστιξεν δ' ἵππους, Iliados θ. Ἐλαφρότερον μένος ἵππων Μάστιγι, Calaber libro 4. Ἱμάσθλη ταρφέα πεπληγώς, Ibidem. Αὐτὰρ ἱμάσθλην χερσὶν ἔχε ῥαδινήν, Homerus Iliados ψ. Γνῶτο (ἔλαβεν) δ' ἱμάσθλην Χρυσείην εὔτυκτον, Iliados θ. Μάσθλη, ἢ μάσθλης, ἡνία, δέρρα, Varinus. Βουπλῆγι apud Homerum Iliadis sexto aliqui securim interpretantur, qua cęderentur boues: alij flagellum, ex bubulo scilicet corio. Ὅππως τὸ πρῶτον ταμόντες βοέοισιν ἱμᾶσιν, Homerus Iliad. ψ. Ἐπεμάστιε ἵππους, flagellabat equos, apud eundem: uide Varinum. Vna scutica omneis impellit, Μία μάστιξ πάντας ἐλαύνει: hemistichium heroicum (inquit Erasmus) de negotio dictum, quod facile fieret, uidelicet à promptis omnibus, ut suapte sponte currentibus. Fortassis aptè dicetur & in hos quos eadem causa impellit, puta eadem spes lucri, studium commune, idem amor aut odium. Sumptum ab aurigis. Author Suidas. Vsurpat Plutarchus in uita Lycurgi, scribens urbem Lacedæmoniorum ἀπὸ σκυτάλης μιᾶς καὶ τριβωνίου ἄρχουσαν τῆς Ἑλλάδος ἑκούσης καὶ βουλομένης: id est, Scytala ac sago imperantem Græciæ spontaneæ uolentiq;. Hippocampum interpretantur aurigarum scuticam flectendis equis accommodam, unde nomen. Et apud Helicen ciuitatem dicitur stetisse Neptunus æneus, habens hippocampum in manu, Cælius. Quadrupedem flectit non cedens uirga lupatis, Silius. Et Massyleum uirga gubernat equum, Martialis. Καὶ σοινην (Κ' οἰσυΐνην: id est, Et uimineam, legendum conijcit Brodæus) ῥάβδον ὑπὸ πλοχμοῖσι πεσοῦσαν Ἀνθετό σοι νίκης χείρεσσιν (uox non integra) ἰθυμάχος, Philodemus in Epigrammate. ¶ Character est ferrum coloratum, quo notæ pecudibus inuruntur, Isidorus. Cauterium interdum pro signo, interdum pro cura adhibetur, idem. Bucephalum quidam dictum putant ab insigni taurini capitis armo (μηρῷ, Tzetzes: ἰσχίοις, Etymologus) impressi, Plinius. De ueterum more literas inurendi equis, unde samphoræ & coppatiæ dicti, supra egimus in H. a. mox ante propria equorum nomina. Τὸ τοῖς ἀπηγορευκόσι τῶν ἵππων βαλλόμενον σημεῖον, τρίσιππον, ἐγκαλεῖται, Pollux. Ἱππότροχος, τοῖς γεγηρακόσιν ἵπποις ἐγχάραττον ὑπὸ τὴν γνάθον σημεῖον τροχῷ σχῆμα ἔχον. ἐκαλεῖτο δὲ καὶ τρισίππιον, Hesychius. Trisippion fuit ueluti rotula, quædam publica nota, quæ candens malis equorum imprimebatur qui iam consenuissent, Cælius. Τρυσίππιον olim uocabatur character, quem senatus in probatione equorum infirmis & attritis (τρυμμένοις, Hesychius: malim per unum μ. à ῥύω, & sic prima syllaba rectè per ypsilon scribitur: τριμμένοις à τρίβω, Varinus: & sic rectè per iôta) imprimi curabat, ne amplius ad militiam producerentur: erat autē character ille rotula, maxillæ inijcienda, Hesychius. Τρύσιππον attritis & inutilibus equis additur: Aelius Dionysius τρυσίππιον quatuor syllabis dixit. Inurebatur autem equi iam uetuli & exhausti maxillæ figura similis rotæ, siue curandi, siue signandi tantum gratia, Varinus. Ἵππῳ γηράσκοντι τὰ μείονα κύκλ' ἐπίβαλλε, Admonet adagium (inquit Erasmus) ubi uires per ætatem fatiscunt, respirationem ac refocillationem quandam à laboribus dandam. Ductum aiunt ab equis militaribus, quibus senescentibus leuius trisippion admouebant. Zenodotus ostendit prouerbium extitisse apud Cratetem Comicum in Samijs. Erit carmen heroicum, si pro κάκιλα legas κύκλα, Hęc Erasmus. Ego uocem corruptam κάκιλα apud solum Zenodotum legi puto: Varinus κύκλα habet. Sunt autem fortassis cycli isti partes quædam freni quæ morsui inseruntur, ut etiam trochi & dactylij, nempe orbiculi quidam siue rotundi, siue mucronati.

¶ Strigilis (inquit Grapaldus) instrumentum è ferro dentatum, à stringendo, quod radere significat, dici potest: quo equos & id genus iumenta expolire solent equisones, è corpore sordes abradendo: unde equotribas appellabimus, ut mulotribas Plautus qui mulas fricant. Strigiles nuncupati à tergendo, Isidorus: sed præstat in fœminino genere uti. Strigilis (inquit Nonius) certū est esse fœminini generis, antiqui & neutro genere protulerunt, (nimirum strigil casu recto.) Si ad illam uitam, quæ cum uirtute degatur, ampulla aut strigilis accedat, Cicero. Præstant & strigilum uicem linteo.

lorumq́ affectis corporibus, Plinius de spongijs loquens. Hinc strigilecula diminutiuum. Strigilare, idem quod stringere, Grammaticus quidam sine testimonio. Strigiles à stringendo, id est extergendo nomen traxêre: uel quia Græci dicunt στλεγγίδας, quarum usus non homini tantum ex crassa & uuida lacinia, sed etiam iumentis in quotidianum frictum è ferro, Herm. Barbarus. Distringere apud Plinium 34. 8. pro defricare in balneis, & uti strigilibus. Vide supra in E. nonnihil de defricando & distringendo equo. Inter equestria instrumenta sunt ψήκτρα & σπαθίς, Pollux 10. 13. Idem 1. 11. de instrumentis quibus curantur & ornantur equi loquens, sic scribit: Τὸ μὲν ἐκκαθαῖρον τὴν θρίξα τῆς ... ξύλον, σπάθη. τὸ δὲ ... ψήκτρα. ... τὰς τρίχας, ... σπαθίς. Camerarius spathen ligneum gladiolum interpretatur: soracidem uerò texta quædam de corticibus palmæ. Ampechonen scio uestem significare, & arborem suo cortice tanquam uestiri: de palma tamen ampechonen dictam nusquam legi: maschale quidem palmæ ramum significat. sed legi alicubi ex palmæ, ni fallor, folijs in Aegypto fieri tanquam storeas & segestria, quas forte phœnicampechonas dixeris. Στλεγγίς ... στλεγγίς, ... Est etiam stlengis, pellis inaurata, quam capiti circumponunt, Pollux: alij laminam auream fuisse aiunt, ut inferius mox dicam. Καὶ ψήκτρον ἵππων ... θρίξα, Philodemus in epigrammate. Ψήκτρα nominatur in Aristophanis Anagyro. ... ψήκτραις ... καθαίροντα ἵππου αὐχμηρὰν θρίξα, Sophocles in Oenomao, ut Pollux citat. Ψήκτρα, ... ἵππους ... Καὶ ... ψήκτρης ..., In epigrammate, apud Suidam. Στλεγγὶς dicebatur etiam πλεγγίς, (hanc uocem sine sigma in Græcis Lexicis non reperi) Pollux circa finem libri tertij. Στλεγγίδες, ... quibus in balneis utimur dum fricamur, & sordes abradimus, ... στλεγγίσματα, Lycophron apud Varinum: quanquam uno gamma non duplici apud eum hæ uoces scribuntur, quod non probo. Στλέγγισμα quidem ipsæ sordes sunt, quæ deraduntur: ... Hesychius. Errauit quisquis in Græcolatino Lexico πλεγγίδα uas olearium interpretatus est; incidit autem in hunc errorem (ut facile conijcio) ex uerbis Pollucis, qui circa finem libri tertij, gymnasticam supellectilem enumerans, sic scribit: Καὶ λήκυθον ... στλεγγίδα, ... πλεγγὶς καὶ ξύστρα, καὶ ... λακυθοφόρον. ... στλεγγιδολήκυθος. (Ξυστρολήκυθον, ... Hesychius & Varinus.) Hic certè mos est Pollucis plura uocabula accumulare, dummodo ad unum argumentum pertineant, etsi res diuersas significent. Quòd uerò non sit uas olearium, etsi usus eius ad hauriendum è lecytho, id est oleario uase oleum esse possit (alia forte quædam strigilis figura olim fuit), sed obiter & per accidens, ex Suidæ uerbis apparet, quæ sunt: Τῇ γὰρ στλεγγίδι ... μόνον χρῶνται ... ἀλλὰ καὶ ... ὕδωρ ἀρύεσθαι. Xenophon, Τὰ δὲ ἄλλα ... στλεγγίδας χρυσᾶς. Καὶ στλεγγιζόμενος, ... Aristophanes ... στλεγγίδ' ἔχοντα. ... στλεγγὶς, ... στλεγγίς. Καὶ χρυσοῦν ἔλασμα ... Hæc Suidas. ... στλεγγὶς καὶ λήκυθος, Pollux 4. 18. Latinè etiam quidam recentiores strigilem accipiunt pro quodam uasis genere. Plautus in Persa, Ampullam, strigilem, scaphium, soccos, pallium, marsupium habeat. Et in Sticho, Rubiginosam strigilem, ampullamq́ rubidam. Cum nihil prohibeat his & alijs quos citant locis strigilim balneatoriam accipere, quæ cum ampulla olearia ferebatur, ut post frictionem, & sudoris abstersionem, quæ strigili fiebat, ungerentur. Gliris nardo decoquitur usq; ad tertias, & strigili tepefactum oleum auribus infunditur, Plinius. Τὸ ... λαμπάδος ... μύρῳ, ... Poll. Est & xystis, inquit Cæl. alio uocabulo dicta stlengis, hoc est strigil: unde xusticos seu xysticos legas pro indoctis quidem, sed in cute curanda nimio plus satagentes. Legitur id nomen apud Epicharmum & Diphilum. Ego xystidem in Lexicis Græcorum, Polluce, Aristophanis scholijs, & secundo Idyllio Theocriti, pro uestis aut etiam iaculi genere exponi reperio, pro strigile nusquam: xystra uero pro strigile, receptum omnibus est uocabulum. Stlengis significat etiam ductam ex auro bracteam siue laminulam, qua coronabantur, non mulieres tantum, uerum & uiri, quod indicat per initia quarti libri Athenæus, Cælius. Phidias fecit distringentem se, Plinius 34. 8. Et paulo post, Lysippus fecit distringentem se: Et mox de eodem Græca uoce, Populus magnis clamoribus reponi apoxyomenō flagitauit. Κτήνων, ..., in Hippiatricis.

¶ Venio ad rem curulem, in qua cum copiosissimus esse possim, temperabo mihi tamen, ut ad sequentia festinem. Plura conquirendi materiam studiosi habent ex Græcis Latinisq́ dictionarijs. Scripsit & Cælius Calcagninus, ni fallor, de appellationibus rei curulis. Ego ea tantum afferam quæ in præsentia se offerunt qualiacunq́, nemini causam dicturus etiamsi præstantioribus quibusdam omisis leuiora commemorauero. Curules equi, id est quadrigales, Festus. Textor etiam currilem dixit equum ex recentiore quodam, dubitans an currulis potius dicendum sit. Curules equos (per simplex r. ut & Festus) Robertus Cenalis episcopus interpretatur qui currus uehunt. De curribus quædam, bigis & quadrigis præsertim, uide supra in Certaminum equestrium mentione. ¶ Ζύγος, id est iugum uocari potest quicquid iunctum est, etiamsi ex tribus aut quatuor iumentis (hypozygijs) fuerit, Pollux. Subiuges carpento equas, Plinius. Iungere dicimus non equos tantum, sed ipsos etiam currus. Phryges primi bigas iunxerunt, Plinius, per synecdochen. Ὑποζύγιον, quoduis iumentum: hypozygios uero adiectiuum est. Zygij equi, qui iugum subeunt: qui latera stipant, pareori, &c. ut

paulò

paulò inferius explicabimus. Iugales etiam absolutè de equis poëtæ dicunt. ζυγάσιδας ἵππους, Callimachus. ὑπὸ δ' ζυγὸν ἤγαγον ὠκέας ἵππους, Homerus Iliad. ψ. Σεῖον ζυγὸν, à consequente, pro eo quod est continuo & concitato cursu ferebantur, Varinus. ἵππειος ζυγός, Suidas, nec aliud addit. Ζυγομαχεῖν & ἐφιππάζεσθαι uerba, tum de celete equo, tum de iunctis sub curru usitata, superius ex Varino explicaui. ¶ De uehiculis, Isidorus lib. 20. Etymol. Textor in Officina 16. Vehiculum cum quatuor rotis Phryges inuenerũt, Plinius. Cur Septimontio uehiculis iunctis uti cauebant? Plutarchus problematum Rom. 66. Copia rei uehicularíæ data, Marcellinus libro 14. Vehicularij, qui uehicula agunt seu regunt. Villas adire asellis aut uehiculis, Plinius. Vehia, Oscorum lingua plaustrum dicitur, Festus. A ueteribus uehu pro uia dicebatur, quod per eam omnia ueherentur. Rustici etiam nunc quoque uiam ueham (Germani proxima uoce wäg) appellant propter uecturas, Varro 1. de re rust. Vehicula triumphalia, Plinius: meritoria, Suetonius. Camerata uehicula, qualia sunt pensilia in quibus matronæ gestantur, Budæus. Omnesque dij, qui uehiculis thensarum solennes cœtus ludorum initis, Cicero 7. Verr. Vehes uel uehis, quantum fœni uel stercoris una uectura in plaustris uel alijs instrumentis ferre possumus, (ein karreten, sed hoc minus est, non plaustri, sed biroti uehiculi aut carrucæ onus: ein fart, communius & generalius est, pro cuiusuis uehiculi onere) uehes autem stercoris habet modios octoginta. Vtũtur hac uoce Plinius & Columella. Mulieribus interdictum est ὀχήμασι χρῆσθαι ζευκτοῖς, Plutarchus in quæstionibus rerum Rom. 54. ὄχημα ad uerbum sonat uehiculum: uidetur autem generalis uox, Hesychius enim exponit ἅμαξαν, ἅρμα, δίφρον: hoc est, plaustrum, currum, bigas. ὀχηματικὴ δύναμις, quasi uectariam facultatem dicas, triplex est in bellis: una equis, altera curribus, tertia elephantis constat, (singula enim horum ὀχήματα dixeris,) Suidas in ἱππικὴ. ὀχέεσσιν & ὄχεσφιν Homerus dixit pro ὀχήμασιν, ἅρμασιν. ὀχμάζειν, equum cum freno agere, uel sub curru, ut dixi in Ceruo cap. 5. ¶ Currus generale nomen uidetur, per excellentiam uerò pro quadrigis poni, ut & ἅρμα apud Græcos. Erichthonius primus quadrigis usus, Plinius. Scholiastes Pindari harma, id est currum ab eo inuentum ait. Vergilius lib. 7. de bigis dixit, Absenti Aeneę currum geminosque iugales. Graues & propemodum immobiles currus illuuie & uoragine hærebunt, Curtius. Currus agitare uolantes, Vergilius in Georg. Curriculum, paruus currus. Polydamas athleta currum cum equis concitatum retinuit, ἄνδρα ἡνίοχον ἐλαύνοντα ἐπὶ σπουδῇ τὸ ἅρμα ἐπέσχε τοῦ πρόσω, Pausanias Eliac. 1. Curribus olim, ἅρμασιν, in bellis utebantur, non equis singularibus, Scholia in Homerum. De curribus bellicis, uide Pollucem 1. 10. Cælium 21. 18. Πολεμιστήρια καὶ τὰ πολεμικὰ ἅρματα, ἐφ' ὧν ὁπλίτης συνεβέβηκεν ἅμα τῷ παραβάτῃ: hæc Theseus inuenit, Scholia in nubes Aristophanis: plura uide supra inter Equestria bellica, hac ipsa huius capitis parte. Huc pertinent etiam falcati currus ἅρματα δρεπανηφόρα, ἢ κατεδρεπανηφόρα. Βόας εἰς ἅμαξαν ἄξαι ἢ ἡμιόνους εἰς ἅρμα, Varinus in ζεῦξαι. Ἅρματα δ' ἐκτύπεον καὶ ἄντυγες ἀμφαράβιζον ἵππων ἱεμένων, Hesiodus in Aspide. Ῥίμφ' ἔφερον θοὸν ἅρμα κονίοντες πεδίοιο, Ibidem. Κόνις δ' ἀμφ' ἀμφιδεδήει κοπτομένη πλεκτοῖσιν ὑφ' ἅρμασι καὶ ποσὶν ἵππων, Hesiodus in Aspide. Et rursus, Τὰ δ' ἀμφοτέροντα πίπτοντο ἅρματα κολλήεντα. Ἵπποι ἐν ἅρμασι πεπνύοντες, Calaber libro 4. Καὶ ὑφ' ἅρματ' ἔρυσσαν (scil. ἵππους,) Ibidem. Pindarus Oenomai χάλκεον ἔγχος, pro curru dixit. Ἐρυσάρματας ἵππους, Homer. Iliad. ο. id est currum trahentes, currui subiuges equos. Vide Varinum: quamuis apud eundem secunda syllaba per iota quoque scripta reperitur. Ἅρμα ἐλᾶν uel ἐλαύνειν, unde ἁρματηλάτης. Hamatrochiæ et harmatrochię discrimẽ, in Porphyrij quæst. Homeric. Lydi celebres fuerunt in re equestri, unde Lydius currus in prouerbium uenit, uide Erasmum: Meminit Varinus. Ἁρματίας, ἅρμα ὑποβάλλειν πόλει, nomina iactuum in tesseris apud Pollucem. ¶ Quadrigæ & bigæ, sæpius quidem numero plurali, interdum etiam singulari dicuntur. Quadriga, apud Solinum. Curriculum quadrigarium, Valla ex Herodoto. Apta quadrigis equa, Horatius 2. Carm. Quadrigæ elephantorum Gordiano decretæ sunt, utpote qui Persas uicisset, ut triumpho Persico triumpharet: Misitheo autem quadriga equorum & triumphalis currus, Iul. Capitolinus. Nauibus atque quadrigis, Citis quadrigis, Iouis quadrigis, Vide in Chil. Eras. Erichthonius omniũ princeps, currus equis iunctis docuit quadrigis solaribus persimiles cõpingere, ut supra dixi. Plinius quadrigas Erichthonium inuenisse scribit, Scholiastes Pindari harma, id est currum: hoc enim nomine pro quadrigis aliquando per excellentiam utuntur. De hoc Erichthonij inuento uide Cælium 13. 7. Cisthenes Sicyonius equos quadrigarum medios, eosque singulos ex utraque parte simplici uinculo primus applicuit, Isidorus. Quadrigas Medeæ complures Euthycrates Lysippi filius optimè expressit, Plinius. Phyromachi statuarij quadriga regitur ab Alcibiade, Idem. Euphranor statuarius fecit quadrigas bigasque: Item Alexandrum & Philippum in quadrigis, Plinius. Theodorus statuarius quadrigulam fecit tantæ paruitatis, ut totam eam currumque & aurigam integeret alis simul facta musca, Idem. Aelianus in Varijs lib. 1. Myrmecidam Milesium, & Callicratem Lacedæmonium huiusmodi quadrigas fecisse scribit. Aristides Thebanus pinxit currentes quadrigas, Plinius. Aristodemus bigas cum auriga fecit, & quadrigas, Idem. Delphico oraculo (inquit Valerius libro 1.) Macedonum rex Philippus admonitus ut à quadrigæ uiolentia salutem suam custodiret, toto regno disiungi currus iussit: eumque locum, qui in Bœotia quadriga uocatur, semper uitauit: nec tamen denunciatum periculi genus effugit: nam Pausanias in capulo gladij, quo eum occidit, quadrigam habuit cælatam. Quadrigam meritoriam Dasypodius interpretatur ein rollwag. Τέθριππον, τετράιππον ἅρμα, Varinus. Τέθριππα in honore apud Indos proximo post elephantes sunt: deinde cameli: uni uero equo

insidere ignobile, ἄτιμον, Arrianus. Τεθριππόβαμον, ἡ ἐπὶ τεθρίππῳ ὁρμὴ τοῦ ἅρματος, Varinus. Τεθριπποβάμονα, qui uehuntur quadrigis. Τέτρωρον, παρὰ τὸ ἀρμόζειν καὶ ἡρμόσθαι δύο ἵππους αὐτῷ, Varinus. Τῷ τοῦ ἡλίου βωμῷ παρεστᾶσι τέτρωρον ἵππων λευκῶν, Heliodorus. Τετράωροι, τέσσαρες ἐπὶ τὸ τεθρίππον ὑποζευγμένοι, Hesychius & Varinus. Vide etiam τετράωροι per omega. Τέσσαρες ἀθλοφόροι ἵπποι αὐτοῖσιν ὄχεσφιν ἐλθόντες, Homerus Iliad. lambda. Hic scholia, αἱ δύο ξυνωρίδες, ὅπερ καὶ τέθριππον λέγεται. Ἡ δ' ὥς τ' ἐν πεδίῳ τετράοροι ἄρσενες ἵπποι, Homerus in Odyssea. Τέθριππον, τετράιππον, Varinus. De quadrigis, quas Romani Veienti cuidam figulo locauerunt, supra dixi in Celeris equi mentione in H. b.

¶ Bigas primum iunxit Phrygum natio, Plinius. Bigati, Liuius. Biiuges equi & biiugi Vergilio: δίζυγες, Homero. Eutychides pinxit bigam, regit Victoria, Plinius. Et rursus, Pisicrates bigæ Pitho mulierē imposuit. Bigarij equi: tales maximè Hetruria dextrarios uocat, Hermolaus. Synoridem quid ueteres appellarint, supra alicubi diximus. Συνωρίς, ἅρμα δίπωλον, ἐκ δύο ἵππων, ἢ συζυγία, δυάς, Hesychius. Συνωρίδα, ζυγήν, κυρίως ἐπὶ τῶν ἡμιόνων, ἢ ἐκ δύο ἵππων λέγουσι, Varinus. Hesychius addit, ὀρεὺς γὰρ ἡμίονος: quasi etymologiam uel compositionis rationem afferens: mihi quidem ξυνωρὶς à mulis dici nequaquam uidetur, ut neque τέτρωρον. Ταύρων ξυνωρίς, & alibi βοῶν, apud Heliodorum legitur, pro dyade simpliciter. Τῶν ἵππων εὐμήλου πολὺ μᾶλλον ἐπιόντα κατασκεδάσαντος τὴν συνωρίδα τῶν βελτιόνων, Suidas in τῶν. Συνωρὶς καὶ συνωρίτης ὁ κῶος, iactuum in tesseris nomina apud Pollucem. Quatuor equos Scholia Homeri duas bigas & quadrigam interpretantur. Δίφρος locus in curru, ubi auriga stans equos regit, (Pollux harmation diphron uocat) per synecdochen pro ipso curru ponitur: quasi διφόρος uel δυοφόρος (forte quòd à duobus equis trahatur: pro biga enim usurpari solet, uel cū pro parte currus accipitur, quòd duo in ea homines uersentur, auriga & miles parabates.) Vide Varinum. Quadrigam currum plenum & perfectum dicunt, bigam non plenum. Εὐπλεκέων δ' ἐπὶ δίφρων ἡνίοχοι βεβαῶτες ἐφίεσαν ὠκέας ἵππους, Hesiodus in Aspide. Δίφρος εὔπλεκτος, Homerus Iliados ψ. Διφρεία alia est Libyca, alia Persica, alia Laconica, Pollux. ¶ Curruum & uehiculorum permulta sunt genera, ut carrus, carruca, cisium, carpentum, rheda, &c. Celerius uoluntate Hortensij ex equili educeres rhedarios, ut tibi haberes mulos, quàm è piscina barbatum mullum, Varro. Rheda uocabulum Gallicum, genus leuiculi currus, quo gestabantur nobiliores in uillas suas, cuiusmodi sunt hodie quos Itali cochios uocant. Plurima Gallica ualuerunt, ut rheda & petoritum quoque, Quintilian. lib. 1. Hanc epistolam dictaui sedens in rheda, cum in castra proficiscerer, Cicero ad Atticum. Omnemque aciem suam rhedis & carris circundederunt, Cæsar 1. bel. Gal. Quem tollere rheda Vellet iter faciens, Horat. 2. Serm. Rhedarius auriga rectorque ipsius rhedæ, apud Ciceronem pro Mil. Rhedam mihi uideri, ferè usurpari pro uehiculo cui muli ad itinera conficienda funguntur, dixi supra in E. ubi & diuersa equorum à uehiculis formata nomina protuli, qualia sunt, carrucarij, carpentarij, cisiarij, uectarij. Tritoque trahunt epirhedia collo Segnipedes, Iuuenalis Satyr. 8. Quum sit epi præpositio Græca, rheda Gallicum: nec Græcus tamen, nec Gallus utitur composito: Romani suum ex utroque fecerunt, Quintilianus libro 1. Eporhedicæ etiam, teste Plinio, Gallica uox est, bonos equorum domitores significans. Petoritum, Gallicum uocabulum, genus uehiculi, apud Belgas Galliæ ciuitatem repertum, ut Varro scribit: quamuis sint qui ex Græco uocabulo & Latino compositum uelint, dictumque à uoluendis rotis, ut Gellius testatur 15. 30. Legitur hæc dictio apud Horat. 1. Serm. & Secūda epistola, Esseda festinant, pilenta, petorita, naues. Et apud Plin. 34. 17. Benna lingua Gallica genus uehiculi appellatur: unde uocantur combennones (socios uulgò hodie compaignons nominant) in eadem benna sedentes, Festus. Bennæ emantur, Cato cap. 23. Nos bennas hodie uocamus instrumenta monotrocha, quibus rustici lętamen in agros inuehunt, ansis utrinque prominentibus ante se impellētes. Rob. Stephanus bennam hodie à Gallis tombereau uocari docet, à Picardis bareu. Essedum, uehiculi genus Gallorum Britannorumque, apud Belgas primo repertum. Et propriè essedum in equo. Hic Vedius uenit mihi obuiam cum duobus essedis & rheda equis iuncta, Cicero 6. ad Att. Solitus in gestatorio ludere, ita essedo alueoque adaptatis ne lusus confunderetur, Sueton. in Claud. Vtitur & Cæsar 4. bell. Gall. Gallica uel molli melius feret esseda collo, Vergil. 3. Georg. de equo. Britannica esseda, Propertius lib. 2. Eleg. 1. Mulisonora esseda, Claudianus de mulabus Gallicis. Esseda etiam fœminino genere legitur apud Senecam in epistolis. Pilentum, inquit Festus, uehiculi genus, quo matronæ ferebantur. Idem uidetur esse quod petoritum, quod est quatuor rotarum, ab Hispanis introductum. Varro de lingua Latin. in consuetudinem sua ætate primum uenisse scribit. Estque eius formæ, qua nostri temporis principū Italiæ mulieres uectantur: ita libratum, ut considentes in puluinis in aëre suspendi agitatæ uideantur. Castæ ducebant sacra per urbem Pilentis matres in mollibus, id est pensilibus, Verg. 8. Aeneid. Honoremque ob eam munificentiam ferunt matronis habitum, ut pilento (codices impressi habent plaustro: uetus exemplar, pilento) ad sacra ludosque, carpentis festo profestoque uterentur, Liuius 5. ab Vrbe. Ante fores iam pompa sonat, pilentaque sacra Præradiant ductura nurum, Claudianus de nuptijs Honorij. Carpentum, genus uehiculi, dictum quasi carmentum à Carmenta Euandri matre. Nam prius Ausonias matres carpenta uehebant, Hæc quoque ab Euandri dicta parente reor, Ouidius 1. Fast. Mulionem euitantem super ipsum corpus carpentum agere præcepit, Plinius de uiris illustribus 7. Nero ostentabat hermaphroditas subiuges carpento suo equas, Plin. hist. Nat. Carpentis uehebantur in bello, Liuius 1. ab Vrbe. Serica carpenta, serico panno ornata, Pro-

pertius

pertius 4. Eleg. Volucri Carpento rapitur pinguis Damasippus, Iuuenalis Satyra 8. Carpentarius, equus qui carpenta ducit: & faber, qui facit, Sipontinus. Cisium, genus uehiculi biroti, inquit Nonius. Cisio celeriter ad urbem uectus, Cicero. Et alibi, Decem horis nocturnis sex & quinquaginta millia passuum cisijs peruolauit. Vnde apparet hoc uehiculi genus ad celeritatem comparatum esse. Vide Budæum in Pandectas. Cisiarius, qui cisium agit. Sicisiarius, id est carrucarius, dum cæteros transire contendit, cisium euertit, Vlpianus. Aliâs legitur cissium & cissiarius s. duplici. Carrus & carrum, utroque modo dicitur, à cardine quatuor rotarum, uel quòd currendo sonet. Ea die per uiarum angustias carra complura, multosque lanistas retraxit, Hirtius lib. 6. Alteri ad impedimenta & carros suos se contulerunt, Cæsar 1. bel. Gal. Vix qua singuli carri ducerent, Idem. Vtitur & Liuius. Carruca uidetur diminutiuum à carrus. At nos carrucas ex argento cælare inuenimus, Plinius lib. 33. Nec feriatus ibat ante carrucam, Martialis lib. 3. Carrucarius, qui carrucam regit, Vlpiano: mula carrucaria, quæ trahit, Eidem. Arcera apud Varronem & Ciceronem citante Nonio, plaustrum est rusticum tectum undique quasi arca: hoc uehiculi genere senes & ægroti uectari solent. Arcirma, genus est plaustri modici, quo homo gestari possit, Fest. Plaustrum, currus. Grauia plaustra, Vergil. 3. Georg. Stridentia, Ibidem. Leuia, Claudianus. Robusta, Horatius. Vehere poemata plaustris, Idem in Arte: id est, inquit Acron, tam multa scribere, quæ quis possit plaustris aduehere. Flexerat obliquo plaustrũ temone Bootes, Ouidius 10. Metamor. de ursa sydere cœlesti. Geminum plustrum, Seneca Oedipo. Plaustrarius, qui regit plaustrum, Vlpianus. Plostrum idem quod plaustrum. Quot iuga boum, mulorum, asinorum habebis, totidem plostra esse oportet, Cato. Plostellum, diminutiuum. Plostellum Pœnicum, assibus dentatis constat cum orbiculis ad excutienda è spicis in aream grana, Varro libro 1. de re rust. Traha, genus uehiculi sine rotis, quo coloni utuntur, à trahendo dictum, ut ait Seruius, (ein schleipfen/schlitten.) Tribulaque, traheæque, & iniquo pondere rastri, Vergil. 1. Georg. pro traheæ per epenthesin. ¶ Ἀπήνη mulis iungebatur: de hac & calpe, uide supra in certaminis Olympici mentione. Vt cum boues defessi iugo trahunt δυσφατίην ἀπήνην Ἄχθει τετρηγυῖαν ὑπ' ἄχθει δινήεντι Ταρέμενοι, Calaber libro 6. Ἵππους ὀτρύνειν, ὑπὸ δὲ ζεῦξαι δὲ ἀπήνην, Orpheus Argō. Συνοικεῖα πρῶτος κατέζευξε Κάστορ, ἅρμα ἐριχθόνιος, ἀπήνην ὀξύλος ὁ Αἰτωλός, Scholia in Pythia Pindari. Ἅμαξα propriè boum est, ἀπήνη equorum uel mulorum, Varinus. Ὄχος εὔιππος, ἀναμάξευτος, Pollux. Ἀμαξίς, diminutiuum, plostellum. Βόας εἰς ἅμαξαν ἄξαι ἢ ἡμιόνους εἰς ἅρμα, Varinus in ζεῦξαι. Καραρύδες, οἱ Σκυθικοὶ οἶκοι, φασὶ δὲ τὰς κατύρας ἁμάξας, Hesychius & Varin. Καράμα, πῖθος, ὁ ὑπὸ τῆς ἁμάξης σκηνή, Iidem. Λαμπήνη, ἅμαξα βασιλική. ἰρδιον περιφανής, ὅ ἐστιν ἅρμα σκεπαστόν, Suidas. Varinus addit, ἢ ῥαβδίον περὶ κεφαλήν, ex Hesychio: sed suspicetur aliquis corruptum hoc esse pro ἰρδιον περιφανής: quanquam & ἰρδιον uocem deprauatam puto, cum in nullis Græcorum lexicis reperiatur, & legendum ῥαίδιον, quæ uox à Latinorum rheda deducta est. Ῥαίδιον, τὸ φορεῖον. καὶ ῥαίδιον, ἅρμα σκεπαστόν, Varinus. Λαμπήνη, εἶδος ἁμάξης ἐφ' ἧς ὀχοῦνται, Hesychius hamaxan generale uocabulum faciens. Σάτινον uel σατίνη, plaustrum, uehiculum, apud Homerum in Hymnis, ποιῆσαι σάτινα καὶ ἅρματα ποικίλα. Σατῖναι ἅμαξαι, Varinus. Φορεῖον, lectica, uehiculum, in quo scilicet homines feruntur: unde & Latini gestatorium dixerunt. Solitus etiam in gestatorio ludere, Suetonius in Claudio: mox autem gestatorium illud essedum uocat. Gestationum leuissima est naui in portu, uel in flumine lectica aut scamno: acrior uehiculo, Celsus. Thensæ, sacra erant uehicula, authoribus Festo, Seruio, & Asconio: cum pompa ordinum, hostiarum & officiorum: sic dictæ quòd ante eas lora tenduntur, quæ gaudent manu tenere & tãgere qui eas deducant: uel ἀπὸ τοῦ θείου, hoc est à re diuina. Vtuntur hac uoce Cicero & Liuius. Omnesque dij qui uehiculis thensarum solennes cœtus ludorum initis, Cic. 7. Verr.

¶ De partibus curruum, Pollux 1. 10. Quid chœnix, chœnicides, plemnæ, syringes, torma, enelata, hamaxedonia, cnemæ (id est radij,) Cælius 16. 17. Quid apsis, episotron, itys, Idem 18. 10. Ἄμπυξ, funis inter utrunque bouem uel equum, temonis uice protensus. Ἄμπρον (inquit Hermolaus in Plinium 8. 44.) funiculus is qui per iuga ipsa tenditur, aut quo trahi ferri'ue solent à iumentis onera. Inde uerbum ἀμπρεύειν, ut glossematorum scriptores aiunt, propriè significat iter curru facere, per abusionem uerò translatum est ad ueterina iumentaque: sed & onusta, inquiunt, iumenta si quis iuuerit, ἀμπρεύειν dicetur, ijs uerbis: Καὶ ἀμπρεύειν δὲ τὸ ἐπὶ ἕλκοντι ζεύγει βοηθεῖν. Συναμπρεύων καὶ παραπορευόμενος παρώρμα τὰ ζεύγη πρὸς τὸ ἔργον, id est connitendo comitandoque accendebat iumenta ad opus, Aristoteles de uetulo Atheniensi mulo. Plinius sic uertit, Iumenta comitatu nisuque exhortaretur. Theodorus minus propriè, Commeans & obiens iumenta exhortabatur. Vide supra in Boue H. e. & Ἀμπρεύειν in Etymologico, ἀμπρεύοντος apud Suidam. Πλῆμναι, αἱ χοινικίδες τῶν τροχῶν δι' ὧν ὁ ἄξων στρέφεται, Scholia in quintum Iliados. Plemnæ, inquit Cælius, modioli dicuntur, quoniam ab axe impleantur: plemas uero undas accipiunt, in Oceano præcipuè, unde plemmyra, id est, inundatio. Πλήμνη, χοινικίς, ἀπὸ τοῦ πληροῦν τὸν ἄξονα, Scholia in Iliados ψ. Πλῆμναι, radij in rota, ut quidam ineptè in Lexico Græcolatino interpretatur. Ἐπὶ δὲ πλῆμναι μέγ' ἀΰτευν, Hesiodus in Aspide. Τόρμος, ἡ πλήμνη τοῦ τροχοῦ, εἰς ἣν ὁ ἄξων, Varinus & Hesych. Syrinx quidem propriè uidetur appellari ipsum foramen cui inseritur axis, πλήμνη uero lignum orbiculare inter radios & foramen illud medium: uel ut Pollux habet, quod circa axem uoluitur. Χοινικίς uero (à similitudine mẽsuræ chœnicis, ut Latinis etiam modiolus à mensura huius nominis) illud totum, hoc est lignum unà cum foramine: etsi Varinus chœnicidas & syringas interpretatur foramina quę aliâs chnoæ dicantur. Καὶ περὶ νύσσαν ἀσφαλέως κάμπτοντα τροχὸν σύριγγα

φυλάξαι, Theocrit. Idyl. 31. Plura uide apud Varinum in πλῆμναι (lege, πλῆμναι) & πλήμνη. Ἅρματα δ' ἐπιπτοιῆτο καὶ ἄντυγες ἀμφαράβιζον, Hesiodus in Aspide. Αἵματι δ' ἄξων Νέρθεν ἅπας πεπάλακτο, καὶ ἄντυγες αἳ περὶ δίφρον, Ἃς ἄρ' ἀφ' ἱππείων ὁπλέων ῥαθάμιγγες ἔβαλλον, Αἵ τ' ἀπ' ἐπισσώτρων, Homerus Iliad. λ. Achilles armatus currebat παρ' ἄντυγα καὶ σύριγγας ἁρματείους, Euripides in Iphig. in Aulide. Ἄντυγες, αἱ περιφέρειαι τοῦ ἅρματος εἰς περιπτυγῆναι, τὰ ἐπὶ τοῦ δίφρου ἡμικύκλια, ὅθεν καὶ τὰ ἡνία ἐξάπτονται, αἱ περιφέρειαι τοῦ ἁρματίου δίφρου. ὁμοίως δὲ καὶ ἡ τῆς ἀσπίδος περιφέρεια, ἄντυξ καλεῖται, Ibidem. Ἐξ ὑποδιφριάδος πυμάτης, Homerus Iliad. decimo: Scholia exponunt, ἐκ τοῦ ἐσχάτου μέρους τοῦ ἁρματείου δίφρου τῆς περιφερείας, ὃ καὶ ἄντυξ καὶ ὑποδιφριὰς καλεῖται. De diphro currus parte, cui auriga insistit, plura uide supra in mentione bigæ. Homerus etiam rotas (τροχοὺς) Ionice κύκλα uocat, (κύκλα παντόσε, Iliad. ψ. rotam exponunt) & ὀκτάκνημα (quinto Iliadis) cognominat, hoc est, ὀκτάραβδα, ὀκτὼ κνήμας ἔχοντα, octonis constantes radijs. Axis quidem est, ἄξων, ὁ εἰς τὰς χοινικίδας ἐμβαλλόμενος ἑκατέρου τροχοῦ, lignum medium transuersum, utriusque rotæ modiolis insertum: continetur autem in eis obfirmaturque clauis, quos φύλακας uocant. Pollux eosdem clauos paraxonios, uel epibolos uel embolos uocari scribit. Παραξόνια, κινδυνώδη καὶ παράβολα, παρὰ τὸν ἄξονα ὑπάρχοντα, ab axe, quod ea pars semper in periculo sit, Varin. Ἀκραξόνια, axium partes extremæ, Pollux. Ἁρματοπηγὸν δὲ καὶ ἡνίοχον Οἰνομάου ἐμβαλόντα κήρινον ἔμβολον ἐπὶ τοῦ ἀκραξονίου, ἢ ὅλως ἐμβαλόντα τὸν ἔμβολον, Varinus in Oenomao. Δυρατίην ἀπήνην Ἀχθεῖ πεπηγυῖαν ὑπ' ἄξονι δινήεντι, Calaber libro 6. Ἴτυς, ἡ περιφέρεια τοῦ ὀχήματος. ἀψῖδα δὲ, ἐξ ὧν ἡ περιφέρεια γίνεται τοῦ τροχοῦ. ἢ ἀψῖς, εἰς ἣν αἱ κνῆμαι ἐκ τῆς χοινικίδος ἐμπήγνυνται. Itys, ipsa currus (rotæ) circunferentia, siue gyrus, apud Homerum, Varinus. Ἐπίσσωτρα, οἱ κανθοί, τὰ ἐπάνω τῶν τροχῶν σίδηρα, (lege σιδήρεα,) Suidas. Apsis quidē etiam σῶτρα uocatur, Pollux. Idem episotra per s. unum scribit, ut sic dicta uideantur tanquam episostra, hoc est apsidi adiuncta ferramenta. Οὐδέ τι πολλὴ Γίνετ' ἐπισσώτρων ἁρματροχιὴ κατόπισθεν Ἐν λεπτῇ κονίῃ, Homerus Iliad. ψ. Et rursus, Ὅσσον δὲ τροχοῦ (νῦν τοῦ ἅρματος) ἵππος ἀφίσταται, ὅς ῥά τ' ἄνακτα Ἕλκῃσι πεδίοιο τιταινόμενος σὺν ὄχεσφιν: Τοῦ μέν τε ψαύουσιν ἐπισσώτρου τρίχες ἄκραι Οὐραῖαι, ὁ δέ τ' ἄγχι μάλα τρέχει. Ἐπίσσωτρα, (uide Etymolg.) τὰ ἐπάνω τῶν τροχῶν σιδηρᾶ ἢ χαλκᾶ, ἃ καὶ κανθοὶ καλοῦνται, ὁ ἔξωθεν τὸν τροχὸν κατέχων σίδηρος. οἱ σιδηροὶ ἢ χαλκοῖ κύκλοι τῶν τροχῶν, Hæc omnia ferè ex Scholijs in quintum Iliados. Ἕστωρ, instrumentum illud quod inseritur temoni, quo totum iugum retinente, currus ducitur. Paxillus qui in summo temone præfigitur, cui annulus inijcitur, & iugi lora obligantur, ut iugum retineant, sic Aristophan. Alij curuaturam, uel circinatum foramen iugi, quod iumentorum ceruicibus aptatur: Item ὁ πρῶτος κρίκος τοῦ ζυγοῦ, apud Eustathium ubique τύλος pro κρίκος legitur in manu scriptis exemplaribus. Item cuneus, ἔμβολος, clauus Eustathius in Iliados ω. Hæc de hestore eruditus quidam in Lexicon Græcolatinum retulit. Vide ἕστορα apud Varinum. Βλαττοί, οἱ τῆς ἁμάξης τροχοί, σφῆνες, ἐμβλήματα. οἱ δὲ γόμφους καὶ συμβολὰς ἀξόνων, Hesych. Λέπαδνα & μασχαλιστῆρες superius dicta sunt: lora uidelicet, quibus ceruices equorum alligantur iugo (nam de ephippiaro quoque equo dicuntur.) Ῥυμὸς, pars currus, temo inter equos, uide Hesych. &c. Ῥυμὸς δ' ἐπὶ γαίῃ ἐλύσθη, Homerus Iliad. ψ. Ἡνίαι, uide supra inter equi singularis instrumenta. Ἀβοῤῥαι, lora altiora, quæ terga equi iugalis excurrunt, sub alis eius succincta, Budæus in Annot. sec. Ἱππολάμπτρα, τὰς τειχίνας σειρὰς Πάρθοι οὕτω καλοῦσιν, Hesychius & Varinus. Ex equis iunctis, οἱ μὲν ὑπὸ τὸ ζυγὸν ζύγιοι (ἢ ζεύγιτοι, Varinus.) οἱ δ' ἑκατέρωθεν, παρήοροι καὶ παράσειροι, καὶ σειραῖοι. καὶ αἱ τούτων ἡνίαι, σειραί, καὶ παρηορίαι, Pollux 1. 10. Cælius ad uerbum sic transtulit: Qui iugum subeunt equi, zygij nominantur: qui latera stipant, pareori, penultima longa (etiamsi Dionysius discrepare quadantenus uidetur) & parasyri, ac etiam siraphori, item siræi: sicuti eorum habenæ siræ, ac pareoriæ dicuntur. Ego pareoros cum o. breui potius quàm producto scripserim, ut & alij plerique omnes, et Homerus Iliad. θ. Ὄφρ' ὁ γέρων ἵπποιο παρηορίας ἀπέταμνε. Σειραφόρος ἵππος, ὁ ἔξω τοῦ ζυγοῦ, qui & παρήορος, Varinus & Scholia in Aristophan. Σειραῖος, equus dexter, Lexicon. Παράσειρος, ὁ ἀκόλουθος ἵππος, Varinus: apud eundem alibi penultima per ypsilon scribitur, ut & apud Pollucem. Ἀσείριος ἵππος, ὁ μὴ ἔχων σειρὰν, μηδὲ δέσιν: ἀλλ' ἄφετος, καὶ ἄνετος, Varinus: & alibi Ἄσυρος (per ypsilon in penult.) ἄδετος. Παρήορος ἵππος, & παρηορίαι habenæ quibus alligatur, uide plura apud Varinum. Παρήορος, ὁ ἐκ (lego ἐκτὸς) τοῦ ἅρματος τρέχων, Hesychius: ὁ παραζεύγνυμενος. Τοὺς μὲν μέσους ζυγίους, Λευκοστικτῷ τριχὶ βαλιοὺς, Τοὺς δ' ἔξω σειραφόρους Ἀντήρεις καμπαῖσι δρόμων, Euripides. Funalis uel habenalis à quibusdam uocatus equus (de quo plura dixi supra) currui ad dextram sinistramque iungebatur, quare eundem σειραφόρον esse conijcio.

¶ Ἱππονομά, μισθὸς ἱππικὸς καὶ τῶν ἡμιόνων, Hesychius & Varinus. Ἱπποπωλῶ, equos uendo, Varinus. Ἱπποπώλης, equorum uenditor, Lexicon. Ἱπποπώλων, equestrium, aurigarum, circa equos uersantium, Varinus. Ἐρεῖς δὲ ἱππάσασθαι ἀγέλας πώλων, ἱπποτροφῆσαι, καὶ ἱππονία, Pollux. Ἱπποτροφία, equorum nutritor. Ἀπὸ τοῦ τρέφω, ἱπποτροφῶ, ζευγοτροφῶ, ζευγοτροφῶ. Ἱπποτροφεῖν δ' ἐπιχειρήσας, ὃ τῶν εὐδαιμονεστάτων ἔργον ἐστί, φαῦλος δ' οὐδεὶς ἂν ποιήσειε, οὐ μόνον τοὺς ἀνταγωνιστὰς, ἀλλὰ καὶ τοὺς πώποτε νικήσαντας ὑπερεβάλλετο, Isocrat. περὶ ζεύγ. Πρώτη δ' ἱπποτρόφησε γυναικῶν, Pausanias in Lacon. Hinc καθιπποτροφῶ, in alendis equis consumo: & καταζευγοτροφῶ. Isæus περὶ τοῦ Δικαιογένους κλήρου, Οὐδὲ γὰρ εἰς τὴν πόλιν, οὔτε εἰς τοὺς φίλους φανερὸς εἶ δαπανηθεὶς οὐδέν, οὐ μὴν οὐδὲ καθιπποτρόφηκας. οὐ γὰρ πώποτε ἐκτήσω ἵππον πλείονος ἄξιον ἢ τριῶν μνῶν. οὔτε καταζευγοτρόφηκας. ἐπεὶ οὔτε ζεῦγος ἐκτήσω ὀρικὸν οὐδὲ πώποτε ἐπὶ τοσούτοις ἀγροῖς καὶ κτήμασι. Inde ζευγῖται dicti, οἱ δεύτερον τίμημα τελοῦντες Athenis, hoc est secundi census ciues. Τεθριπποτροφῶ, quadrigas, hoc est quadriiuges equos alo, apud Herodotum. Καθιπποτροφῶ autem εἰς τὴν ἱπποτροφίαν καταναλίσκω, sic dicitur, ut καταδικάζω, καταχυβεύω, & alia, Hæc omnia Budæus in Commentarijs linguæ Græcę obseruauit.

ἱππο

ἱπποτροφίαν, id est equorum nutricationem, quòd ea res magno cõstet impendio, apud Spartanos inter execrationes usurpari solitam, scimus ex Græcorum libris. Nam & Aristophanius ille senex ita queritur, ἀλλ' οὐ δύναμαι δείλαιος εὕδειν δακνόμενος ὑπὸ τῆς δαπάνης καὶ τῆς φάτνης, id est: Nequeo miser dormire: me nanq; mordicus lancinat impensa & præsepe, Camerarius. Νόσος μ' ἐπέτριψεν ἱππικὴ δεινὴ φαγεῖν, Strepsiades in Nubibus Aristophanis. Scholia addunt: Studium enim nutriendi equos reuera morbus est, cum magnos faciat sumptus, nec ullus tantis dignus impensis inde fructus redeat. Equos alere res perquam sumptuosa uidetur, Laconicę etiam execrationi adiecta, quæ huiusmodi est: Οἰκοδομά τι λάβοι, καὶ ἀμβολὰς· ὅ, τι ἵππος, καὶ ἁ γυνά τοι μοιχὸν ἔχοι, ὡς τούτων πάντων δαπανηρῶν ὄντων καὶ ἐπιζημίων, Suidas in ἵππῳ & in Οἰκοδομά. Cætera quidem huius imprecationis clara sunt: ἀμβολὰ uero quid sibi uelit, non satis mihi constat. Etsi enim idẽ significet quod ἀναβολὴ, hoc est dilatio, mora: cuius tamẽ rei dilatio significetur, dubito: quanq; omnis expectatio dũ inter spẽ metũq; animi pendemus, solicitos & anxios, imò miseros facit expectãtes, longe uero miserrimos si ijs tandẽ quæ tãtopere sperabãt penitus frustrentur. Antiqui maximè studuerũt equorũ & boũ greges tanq; illius seculi diuitias sibi comparare, Pausan. Caballatio iurisconsultis alendi publicos equos munus, Cæl. Priuato homini equum & elephantem apud Indos (quosdam) alere non licet, Strabo. Mulierem eam præstare apud Indos Nearchus scribit, quæ munus ab amante elephantem accipiat: sed sermo hic dissentit ab illo qui equum & elephantem (illic) à solis regibus possideri ait, Strabo. Ad equos emendos dena millia æris ex publico data: & quibus equos alerent, uiduæ attributæ, Liuius. Conquesti quidam olim de sui temporis luxu, cocos emi singulos pluris quàm equos quiritabant: At nunc coci triumpharum pretijs parantur, & coquorum pisces, Plinius de mullo scribens. Robertus Cenalis scribit, quadrigam Salomonis tempore æstimatam fuisse sexcentis siclis, hoc est nostro numismate ducentis quadraginta coronatis, (coronati sexaginta pro singulis equis.) Et alibi, Drachmæ sexcentæ pretium sunt equi, qui egrediebatur ex Aegypto, tertij Regum cap. 10. qui numerus quater repetitus sexcentos siclos reddit, pretium quadrigæ: sic enim textus habet. Egrediebatur quadriga ex Aegypto sexcentis siclis argenti, equus uero centum quinquaginta. Apud Iosephum, interpretis aut librarij uitio, drachma pro siclo legitur: aut pretium equi unius pro pretio quadrigæ reponitur. De equi apud Athenienses trium minarum pretio, paulo superius uerba Isæi recitaui. Bucephali (inquit Robertus Cenalis) equi Alexandrina equitatura decantatissimi, pretium erat talentorum tredecim, authore Gellio, septem millibus & octingentis coronatis nostro calculo æstimandi, quam summam ex abaco prodeuntem reperies decem talentis unà cum trium talentorum æstimatione coniunctis. Plinius sedecim talenta refert tribus talentis superadditis, quorum adiectione nouem millia sexcenta effluent coronata. Bucephalas Alexandri equus emptus est nostratis nummi coronatorum nouẽ M. sexingentis: ut Plinius retulit: ut Plutarchus septem M. octingentis, Camerarius. Equus Cn. Seij à Cor. Dolobella centum millibus sestertijs emptus est, Textor. Bisinagar urbs est regni Narsingæ, cuius regi supra quadringenta equitum millia in armis excubant. Equus ibi non minoris quàm quadringentis aut quingentis pardais (sunt autem aurei nummi) uenditur. Usu quandoq; uenit ut octingentis aureis quis equum emerit: pretij hanc immanitatem efficit, quod aliunde aduehuntur: ibiq; nulla equarum armẽta, prohibentibus regibus, qui portus asseruari iubent maritimos, ne importentur equæ, Vartomannus 4.10. Et rursus cap. 11. Narsingæ regis equi pretium tantum esse creditur, quanti est urbs aliqua nostrarum. Id efficiunt innumeri lapides pretiosi, margaritarum ac unionum complura genera, quibus phaleræ apparatu incredibili teguntur. In Timochaim regno Persidis equi sunt magni & pulchri, ut etiam quandoq; unus ueneat pro ducentis libris Turonensibus, Hinc etiam à mercatoribus in Indiam transuehuntur per mare, Paulus Venetus.

¶ De usu & laudibus equi, Simon Grynæus in præfatione in Hippiatrica Græca Basileæ excusa: Vuechelus in Rufij Hippiatrica Gallicè à se excusa: & Hierocles in præfatione libri secundi Hippiatricorum. ¶ Quondam asinis non solum onera gestanda imponebantur, sed etiam pistorum hi carruculas trahebant: nunc propriè ubiq; cum equis commutantur, Camerarius. Tartari maxima flumina tranant caudas caballorum tenentes, alligatis supra ipsos sarcinis, Matthias à Michou. Ἀνεβίβαζε τοὺς ἱππεῖς, ἑκάστου τῶν ἱππέων ἐκ τοῦ κόρκα πεζὸν περιφορτουμένου, Suidas in Κόρκος. Vlysses ut expeditionẽ ad Troiam effugeret, stultum se simulans equo & boue iunctis arabat, &c. Scholia in Lycophronem. Hippocorystas dici Apion arbitratur, qui equinis setis ornatas gestant galeas. Risit hoc Porphyrius, putans eo nomine equites intelligi, quoniam κορυστὴς armatum indicet, ac ferè pro pedite accipiatur, (&c. ut supra in Equitum mentione exposui,) Cęlius. Aere caput fulgens, cristaq; hirsutus equina, Vergil. 10. Aeneid. Hippurin, ἵππουριν, galeam uocat poeta, quæ lóphon, id est cristam seu conum haberet, ex equinis pilis uel cauda equina in fastigium erecta conditam, siue terroris gratia, (iuxta illud, Δεινὸν δὲ λόφος καθύπερθεν ἔνευεν:) siue ornatus etiam, (ita ut hodie struthionum pennæ usurpantur.) λόφος τὸ πτερόδιον (πτεροδίδιον Etymologus habet, quod minus arridet) τῆς περικεφαλαίας ἀνάστημα. Eandem galeam & ἱπποδάσειαν uocat, hoc est equo hirsutam, pro equinis setis, Lexica Græcorum. Χαλκόλοφον, ἱπποχαίτην, τὸ ἐπανάστημα τῆς περικεφαλαίας, ὃ δὴ ἱππείων τριχῶν ἐκεκόσμητο, Hesychius & Varinus. Ἱππόκομοι κόρυθες apud Etymologum nominantur. Ἱππόκομον τρυφάλειαν, cassidem cristatam equinis pilis, Hesychius, Varin. legitur autem Homeri Iliad. μ. & Theocriti Idyl. 27. Καταῖτυξ genus galeæ nec splendidæ nec cristatæ, sed humilis, unde nomen, παρὰ τὸ κάτω τετύχθαι, κατωφερής, ὡς μὴ ἔχουσα λόφον

ὅπου τείχωσιν, Etymol. & Varinus: sed addit ille, ὡς πρὸς τὴν αὐλὸν πολὺ τὴν ἀνάτασιν ἔχειν. Est autem aulō- pis quoq; genus galeæ, de quo uide Varinum. In hoc medio apparatu fulgentem gladium è lacunari seta equina aptum (appensum) demitti iussit, ut impenderet illius beati ceruicibus, Cicero 5. Tusc. de Dionysio tyranno. Καὶ γαμψὸν χάλκειον ἐφ' ἱππείοισι τανύσσας Ἄγκιστρον, λευκὴν ἀναλίοισι πάγην, Suidas in γαμψόν. Conficiunt & nostri lineas piscatorias ex equinis setis. ἱππείαν, τὴν ἵππον, φασὶ δὲ τὴν τόξου νευρὰν, τὴν δὲ ἱππείων τριχῶν, Hesychius, Varinus. ἱππικὰ βέλος, ὁ νευρὰ τὸ τόξου, διὰ τὸ δὴ ἱππείων γίνεσθαι τριχῶν. οἱ δὲ θώρακα νευρῶν, ἱππικὴν πελάσαν, Iidem. Equorum corpore exanimato uespas atq; crabrones procreari putant, sicut asinorum scarabeos, Plin. Nostri ex equorum fimo diuersa scarabeorum genera nasci affirmant, ut inter Scarabeos dicemus. Pressus humo bellator equus crabronis origo est, Ouidius Metam. 15. Ἵπποι μὲν σφηκῶν γένεσις, ταῦροι (aliâs μόσχοι) δὲ μελισσῶν, Nicander in Theriacis: Vide in Apibus. Super omnia est compositio, qua inuictos faciunt magorum mendacia, cauda draconis & capite, pilis leonis è fronte, & medulla eiusdem, equi uictoris spuma, canis unguibus adalligatis ceruino corio, &c. Plinius.

H. h.

Licinius imperator cum filiam Christianæ religionis cultricem ab equis discerpi uellet, ipse à suorum uno morsu interfectus est, Textor. Neocles Themistoclis filius, equi morsu interijt, Plutarchus. Metius Suffetius ab equis discerptus est (iubente Tullo rege Romanorum) quod teste Vergilio à Romanis ad Fidenates defecisset, Textor: Vide Onomasticon nostrum. De Hippolyto Thesei filio, & eiusdem nominis martyre, qui ab equis discerpti sunt: item de Hippomene qui filiam equo deuorandam præbuit, nonnihil dixi supra inter propria hominum nomina ab equo ducta. Plutarchus in Parallelis (minoribus) ponit Comminium quendam, Comminij ex Aegeria filium, qui à Gidia nouerca (cuius uotis parêre noluerat) stupri instar Thesidæ accusatus fugiens, ab equis sit dilaniatus, Textor. Pyrechmum Euboiæ regem Bœotijs bellum inferentem, Hercules profligauit, eumq; pullis equinis alligatum in diuersas partes discerpsit, Onomasticon. Hippomenes cum filiam deprehendisset uitiatam, equo famelico uorandam obiecit: uide in H. a. & infra in prouerbio Hippomene iniustior. De Glauco Potniæo ab equis discerpto, & Diomede deuorato, dicam inferius inter historias fabulosas. Equorum lapsu perierunt apud Vergilium, Nipheus, Leucagus, Liger, Clonius, Remulus, Amycus: Apud historicos Agenor, Fulco Hierosolymorum, Philippus Ludouici Crassi filius Gallorum, Bela Pannoniæ, reges, Textor.

¶ Achillis equi præstantissimi & celerrimi ab Homero celebrantur Iliad. ψ. ubi Peleum: eos à Neptuno accepisse legitur. Nomina eorum dixi in H. a. Calaber libro 4. Achillem equos præceleres à Telepho, quem uulnerârat, dono accepisse scribit. Admeti equos Homerus lib. 2. Iliados pernicissimos fuisse scribit, ὄρνιθας ὥς, id est auium instar Noctemq; diemq; Assimilant maculis internigrantibus albæ, Statius de equabus Admeti. Admeti Thessaliæ regis equas pauisse fabulātur Apollinem, ut infra dicam inter deos. De Adrasti equo, cui nomen fuit Arion, supra dixi in a. inter propria equorum nomina. Ab Agenoris equo Argos hippotrophon dictum est, Etymologus. Alcibiadis & Cimonis (Simonis) equi inter generosos numerantur. Constat Alcibiadem nutriendis equis tantam adhibuisse operam, quantam sui sæculi uel regum uel hominum priuatorum nemo, Textor. Alexandro Magno & equi magna raritas contigit: Bucephalan eum uocarunt, siue ab aspectu toruo, siue ab insigni taurini capitis armo impressi, Plinius. Bucephalus uocatus est equus Alexādri regis, propter quandam bubuli capitis similitudinem, Festus: uel à latitudine frontis, Strabo libro 15. Bucephala siue Bucephalia, Indiæ urbs est iuxta Hydaspen fluuium, ab Alexandro condita, sic appellata à Bucephalo equo, qui cecidit ibidem in prælio, quo uicit Porum: & eo ipso in loco sepultus est, Author Strabo li. 15. et Plinius 6. 20. Meminit etiam Stephanus duorum huius nominis locorum. Est & Atticæ (Achaiæ, Plin. 4. 5.) portus Bucephalas Stephano dictus, Bucephala Pausaniæ, Bucephalon Ptolemæo. Vide Stephanum in Βοὸς κεφαλαὶ, & in Βουκεφάλεια. Βούκεφος (quæ uox idem quod bucephalos significat) fluuius in Salamine apud Lycophronem. Inter tribuli etiam herbæ nomenclaturas bucephalon reperio. Alexander mortuo Bucephalo Alexandriam (Bucephaliam potius) condidit, φροντίζων αὐτῷ ἐπὶ ἀρετῆς χαριζόμενος πόλιν, Scholia in Nubes Aristophanis non procul ab initio. Aseni Indi trium urbium incolę: Caput eorum Bucephala, Alexandri regis equo (cui fuerat hoc nomē) ibi sepulto conditum, Plinius. ἵππος φυάλιος (aliâs φυαλίοιο, quod placet) Μακεδνὸς (aliâs penultima per ω. scribitur, malim Μακεδνοῖο propter carmen) βασιλῆος Βουκεφάλας ὅπλοισιν φρυαγμένα δ' ὑπεδάσσατο, Oppianus 1. de Vena. Βουκεφάλας ἵππος ἦν ἀπίθανος, ἀνδρόποτος παιδίον, Βοὸς ἔχων κεφαλὴν ἐν τοῖς μηροῖς σφραγίδα, &c. Tzetzes 1. 28. Hoc est, Bucephalas equus erat indomitus, mordax, bubulo capite notatus in femore, non caput uel cornu bouis gestans. Bucephalus (inquit Etymologus) dictus est Alexandri equus, non quod bouis cornua haberet, quod falsum est: aureis enim ab Alexandro ornatus erat. Non tamen à cornibus nomen tulit, sed quoniam sic uocabantur in Thessalia equi habentes inustum βουκράνιον, id est bubulum caput. Quod ita se habere uel ex Aristophanis Anagyro constat, hoc uersu: Μὴ κλαῖ', ἐγώ σοι βουκέφαλον ὠνήσομαι. Et rursus, Ψυχὴ ἀγόμενα τὸν βουκέφαλον καὶ κοππατίαν. Bucephalus igitur uocatur qui in coxis (ἰσχίοις) bubuli capitis characterem habet inustum, Etymologus. Equus Alexandri regis & capite & nomine bucephalas fuit, Gellius. Sedecim talentis emptum ferunt ex Philonici Pharsalij grege, etiā tum puero (Alexādro) capto eius decore, Plin. Emptū Cares (Chares,

qui

qui scriptor à Plutar. etiã in uita Alexãdri citatur) scripsit talẽtis tredecim, & regi Philippo donatũ: æris nostri summa est HS. CCCXII. Gell. 5.2. Vide etiã supra ubi de pretio equorũ in genere tracta ui. Bucephalus ꝗ artificiosè ab Alexandro adolescente tractatus sit, cum ferociens neminem admitteret, ideoꝗ à Philippo eius patre contemneretur, supra dixi in E. ex Camerario. Neminem hic aliũ quàm Alexandrum regio instratus ornatu recepit in sedem, alios passim reijciens, Plin. Super hoc equo dignum memoria uisum, quòd ubi ornatus erat armatusꝗ ad prælium, haud unquam inscendi sese ab alio nisi à rege passus sit, Gel. Bucephalus regijs instratus ephippijs, neminem quàm Alexandrum dorso excepit, ut referunt Q. Curt. (libro 9.) Solin. Plutarch. & Iustin. Grapald. Bucephalus quantisper nudus erat conscendendum se etiam equisoni dabat: ornatus uero regijs iam aulæis colaribusꝗ, neminem admittebat, Alexandro tantum excepto: cæteris periculum facturis, aut alioqui propius accedentibus, ingenti hinnitu occurrere insultareꝗ, ac nisi cederent fugaꝗ sibi consulerẽt, proterere solitus, Plutarch. in libro Vtra animalium, &c. Idem in prælijs memoratæ cuiusdam perhibetur operæ, Thebarum oppugnatione uulneratus in alium transire Alexandrum non passus: Multa præterea eiusdem modi, propter quæ rex defuncto ei duxit exequias: urbem tumulo circundedit nomine eius, Plin. Cum in eo insidens Alexander bello Indico, & facinora faciens fortia, in hostium cuneum, non satis sibi prouidens, immisisset, coniectis undiꝗ in Alexandrum telis, uulneribus altis in ceruice atꝗ in latere equus perfossus est. Moribundus tamen, ac propè iam exanguis, è medijs hostibus regem uiuacissimo cursu retulit: atꝗ ubi eum extra tela extulerat, ilico cõcidit: & domini iam superstitis securus, quasi cum sensus humani solatio animam expirauit. Tum rex Alexander parta eius belli uictoria, oppidum in ijsdem locis condidit: atꝗ ob equi honores Bucephalon appellauit, Gel. Nonnulli heterophthalmos equos inter præstantissimos collocant (uerba sunt Pelagonij in Geoponicis 16.2.) qualem fuisse aiunt Alexandri Macedonis Bucephalum. Post hæc uerba statim sequitur, γλῶσσαν λεπτὴν καὶ μακρὰν· τὸ δὲ πρόσωπον σιμὸν, &c. nec ullum apponitur uerbum, quo cum isti accusatiui construantur, ut propter mutilatum locum in dubio relinquatur lector ad Bucephalúmne hęc omnia qualis nam ille fuerit, describendum pertineant: uel potius, in quo interpretes omnes conueniunt, (Cornarius, And. à Lacuna, & Ruellius, qui in Hippiatricorum translatione ca. 14. ex Geoponicis hæc adiecit,) ad quemuis equum præstantem. Sed utrolibet referas, quoniam supra omisimus, hic recitanda uidenĩ. Probant igitur habentes (uel, Bucephalus habuit) linguam tenuem & longam, faciem simam uel adũcam, altam ceruicem, colorem glaucum (oculorum nimirum:) corpus non impatiens contrectari (δυσγαργάλιστον uel δυσγαργαλιν, quas uoces supra explicauimus: Ruellius dissimulat, And. à Lacuna corpus firmum somniat: melius quod ad rem Cornarius dixit, non titillosum: ꝙd ad dictionem, aptius forte titillabundum uel titillabile dixeris, etsi authorem non habeamus:) collum erectum, plenum & crassum: τραχίσιν ὁ βραχυτράχηλον, hoc est minimè exiguum (ut And. à Lacuna reddit: nam collum breue, inquit, semper commendatur ab equestribus, prolixum ut in grue uituperatur: itaꝗ βραχὺν maluit accipere pro paruo quod magno opponitur, uel pro angusto quod lato, non pro breui quod longo contrariũ est:) uentrem castigatũ & ad ilia contractũ: magnitudinem moderatam, μέγεθος μετρίον: uenas toto corpore conspicuas & elatas, colorem nigrũ saturatũ. Ex prælio Alexandri contra Porũ Bucephalus non statim, sed ut plurimi prodidêre, post longas uulnerũ curationes expirauit. Refert Onesicritus eũ senio ac labore confectũ occubuisse. Triginta nanꝗ annos natus morbũdus iacuit, cuius mortem acerrimè indoluit Alexander, & super eo iuxta Hydaspen conditam urbem Bucephaliam appellauit, Plutarch. in uita Alexandri. Equus Bucephalus quem Demaratus Corinthius Alexandro donauerat, cũ ex omnibus ornamentis nudus erat, equisonem etiam (eumꝗ solũ, Diodor.) sibi insidere patiebaĩ: Cum autem ephippiatus & cæteris regijs ornamentis instructus, nullum aliũ sessorem quàm Alexandrũ admittebat, cui sua sponte, & nullo impulsu astabat, & ut facilior conscensio esset, ei ascendenti sese corpore demittebat: Quo usus est ad omnia Asiatica bella Alexander, Aelian. Eadem ad uerbũ ferè legimus libro 17. historiarũ Diodori Siculi, ubi tamen nullũ equi nomen adiectũ est: ut suspicetur forsan aliquis diuersum fuisse à Bucephalo, qui emptus traditur à Philippo, ut supra dixi in E. sed quoniam cætera omnia conueniũt cum ijs quę alij authores de Bucephalo scripserũt, eundem esse crediderim. ¶ Cum Cyprij (inquit Herodot. libro 5.) contra Persas, à quibus defecerant, se tutarenĩ, Onesilus rex aduersus Artybiũ Persarũ ducem ultrò constitit. Insidebat Artybius equo, in armatũ erigere se docto, & pedibus simul atꝗ ore eũ inuadere. In conflictu igiĩ, Onesilus, uti conuenerat cum satellite, ipse inuadentem Artybiũ ferit: satelles uero equo sublatos pedes in Onesili scutũ iactante falce percutiens abscidit: unde Artybius unà cum equo corruit. Ioannes Tzetzes Chiliade tertia ca. 116. paulò aliter narrat, in hunc modũ: Cum Artybius ab Onesilo deiectus esset, equus uidens dominũ suum prostratũ, erectus in pedes anteriores cum Onesilo Cypri rege pugnabat, & clypeũ eius percutiens ferè occidisset, nisi pedes eius falcibus amputassent armigeri. Eadem ab eo ijsdem uerbis referuntur Chiliade quarta in epistolio. Caligula (inquit Dion, ut citat Cælius 21.24.) ex equis unũ sic amauit, uti ad cœnam inuitaret, annona quoꝗ apposita & hordeo, quin & aureo poculo uinum propinabat, per illius salutem fortunamꝗ concipere iusiurandũ solitus: consulem quinimmò designare constituerat: fecissetꝗ, ni consilia interpellasset mox interitus. Cimonis equi inter generosos numerantur, Simonis alij & plures scribunt, ut dictum est in H.a. in tractatione imaginum equi. In Domitiani equum maximum, Statius Sylu

rum libro 1. Dardani illius diuitis Iouis filij trium millium equarum armentum, atque præcipuè ex his duodecim pullos patre Borea genitos, Homerus suo præconio nobilitauit. Item Eumeli equas, Erythræus. Oenomai equi Psilla & Harpinna, uide Varinum in Oenomao. Alius fuit Oenomaus qui Partheniã & Eripham equas suas quũ iugulasset, iussit sepeliri, Cæl. Pelops equos à Neptuno accepit, Varin. in Oenomao: Vide Palæphatũ. Penthesileæ equus ab Orithyia Boreæ uxore acceptus, ut Q. Calaber fabulatur. Probi equus nec decorus nec staturosus erat, sed mira celeritate, uide inter prouerbia. Rhœsi equi, λευκότεροι χιόνος, θείειν δ' ἀνέμοισιν ὁμοῖοι, Homer. Iliados 10. Hunc uersum integrum ad Turni equos transtulit Maro libro 12. Aeneid. Meminit & Rhœsi equorum lib. 1. Aeneid. Trois equi immortales ad fabulosos mox dicendos pertinent. Simonis equi, uide in a. inter imagines equi. Turni equi apud Vergilium ex Orithyia Boreæ uxore, uide inferius in fabulosis. Vlyssis equi, uide infra in Neptuno Hippio.

¶ Equi fabulosi. Bellerophon uel Bellerophontes, primò Hipponus, ἱππώνης, (aliâs Hipponous) dictus est, post ab interfecto Corinthiorum primate Bellero, Bellerophontes. Hic sumpto à Neptuno Pegaso equo ad Chimæram perimendam euolauit, eamque occidit. Deinde ex rerum felici successu superbiens, quum in cœlum cum Pegaso uolare tentaret, Iupiter indignans œstrum Pegaso immisit, à quo agitatus Bellerophontem excussit, ceciditque in campum, qui postea Aleius appellatus est. Pegasus autem à Ioue inter sidera relatus est. Pernicissimus hic equus & alatus fuisse perhibetur, ex Neptuno & Pegaside natus, Gyrald. Sunt qui Diem à Pegaso equo uehi fabulentur, Scholia in Lycoph. Visus eram molli recubare Heliconis in umbra, Bellerophontæi quà fluit humor equi, Propert. libro 3. Vide plura in Onomastico nostro de Bellerophonte, & de Pegaso in utriusque mentione, item in Scholijs in quintum Iliados Homeri: & in prouerbio Bellerophontis literæ apud Erasmum: & supra in H. a. ubi de equo sydere: Hesiodi Theogonia, Scholijs in Lycophronem, & in uoce τραγικώτερος apud Suidam, &c. Eques ipso melior Bellerophonte, Horat. 3. Carm. De Pegaso equo uide Varinum in Πήγασος: & eundem & Etymologum in Ἑλλωτίς. Hellotiam, Ἑλλωτίαν, Mineruam alij qui dictam uolunt, διὰ τὸ ἐλαύνειν τὸν Πήγασον ἐν χαλινῷ ὑπ' Ἀθηνᾶς δοθέντι Βελλεροφόντῃ, πεπήγνυσιν καὶ ναὸν Ἑλλωτίας Ἀθηνᾶς ὑπ' αὐτοῦ γεγονέναι, Varinus, Scholia in carmen 13. Olympiorum Pindari, ubi etiam paulo post plura de Bellerophonte simul & Pegaso reperies: fertur autem Pegasus ex Gorgone uel Medusa natus fuisse. Πήγασος πτερωτὸς ἵππος Μεδούσης τῆς Γοργόνος, διὰ τοῦτο ἔχει καὶ τὴν προσηγορίαν ὅτι ἐκπεπήδηκε (forte tanquam πηδήσας) ἐκ τοῦ τῆς Γοργόνος τραχήλου, Scholia in Homerũ. De Pegaso è sanguine Medusæ nato, uide Ouid. 4. Metam. Κατὰ γὰρ αὐτὸν δὴ τὸν Πλάτωνα ἐπιρρεῖ δή ὄχλος μοι τοιούτων Γοργόνων καὶ Πηγάσων, καὶ ἄλλων ἀμηχάνων πλήθει τε καὶ ἀτοπίᾳ τερατολόγων τινῶν φύσεων, Athenæus lib. 5. Plinius 10. 49. Pegasos fabulosos fuisse existimat. Aristophanes in Pace Πηγάσειον adiectiuum facit, hoc uersu, ὦ Πηγάσιόν μοι φασὶ γενναῖον πτερόν. Scyllam & Pegasum nomina nauium fuisse putat Palæphatus περὶ ἀπίστων, non monstra ut poëtæ fabulati sunt, Erythręus. Alatum fuisse fingunt poëtæ, nimirum propter celeritatem eximiam: nam & quosuis equos celeres poëtæ uolucres cognominant, ut supra in a. & b. diximus: & Solinus tauris Indicis uolucrem pernicitatem tribuit. Instratos ostro alipedes, Vergil. Pegasi equi effigies Gabalis in templo quodam uisebatur, Pausanias in Corinthiacis. Pegasus (inquit Albert. Magnus) animal est compositum, quod in Aethiopia generatur, permagnum & horrendum, equi formam præferens anterius: alas habet ut aquila, sed multò maiores: caput cornutũ (quod & Plinius scribit) & adeò monstrosum, ut multa animalia solo aspectu terreantur. Alis non uolat in sublime elatus, sed aërem tantum ferit & cursus sui uelocitatem sic promouet, animantibus cunctis infestus, maximè uero homini, Hæc ille sine authore: Alij eiusdem commatis scriptores, adijciunt: graui corpore esse, fuga mirabili: alarum remigio adiutum currere potius quàm prouolare: & colliso aëre ui pennarum instar turbinis impellere uentos, uoracem esse, & in quiete moueri. Pegasides Musæ dictæ sunt à fonte, quem Pegasus ictu ungulæ fingitur aperuisse, ob quam causam & Græcè appellatæ sunt Hippocrenæ, Festus. Vide supra inter propria ab equo deducta nomina. Tarsus Ciliciæ ciuitas, sic dicta est à tarsis, id est calcibus Pegasi, qui è cœlo cum Bellerophonte sessore in senecta iam delirante, in Aleium campum deiectus est, Eustathius in Dionysium Afrum. Dictus est autem campus Aleius ἀπὸ τῆς ἄλης, ab errore, quòd in eo Bellerophon solitarius et equo & mente deiectus oberraret, quæ etymologia uel Homero approbata uidetur, Eustathius. Pegasarium cursorem Baysius ueredarium appellat. Centhippe dictus est locus Argis, quod Bellerophon illic primum stimulâsset (κεντεῖν Græci dicunt) Pegasum equum, Varinus. Est & Pegasus, Πήγασος, uiri nomen, qui ex Eleutheris Bœotiæ oppido Bacchi simulacra Atticæ inuexit, &c. Scholia in Acharnen. Aristophanis. Pegasos equino capite uolucres, & gryphas auritos aduncitate rostri fabulosos reor: illos in Scythia, hos in Aethiopia, Plinius: Et alibi, Aethiopia lynceas & sphingas generat, multaque alia monstro similia: pennatos equos & cornibus armatos, quos Pegasos uocant. Aethiopici cœli ales est Pegasus, sed hæc ales equinum nihil præter aures habet, Solinus. Penthesilea Amazonum regina equum celerrimum ab Orithyia Boreæ uxore accepit. Ἕζετο δ' ἵππῳ Καλῷ τ' ὠκυτάτῳ τε, τόν οἱ ἄλοχος Βορέαο ὤπασεν Ὠρείθυια πάρος Θρήκηνδε κιούσῃ, Ξείνιον, ὅς τε θοῇσι μετέπρεπεν ἁρπυίῃσιν, Q. Calaber lib. 1. Vergilius duodecimo Aeneidos Turni equos ex Orithyia natos scribit, & alibi duodecim pullos in armento Dardani patre Borea genitos. Busiris & Diomedes equos humana carne pauerunt, Textor. Absenti Aeneæ currum, geminosque iugales Semine ab æthereo, spirantes naribus ignem, Illorũ de gente,

patri

patri quos dædala Circe Supposita de matre, nothos furata creauit: Landinus exponit, Circe Solis filia furtim & clam patre supponēs matrem, scilicet equã, equos Solis creari fecit: hos uocat nothos, quòd eorũ mater mortalis, pater uero diuinus esset: nam propriè nothi dicũtur, quos nobilior pater ex ignobili matre creauit. Tractũ est, inqt Seruius, de Homero, qui tales equos habuisse inducit Anchisen Iliad. quinto. πῦρ πνεόντων ἀρχὸς ἵππων, Pindar. de Sole, Ignipedes equos Ouid. dixit 2. Metam. Licet ignipedum frenator equorum Ipse tuis altè radiantem crinibus arcum Imprimat, Stat. Diomedes rex Thraciæ, ab Hercule suis equis in pabulum datus est, eadem talione qua ille in hospites seuire consueuerat. Suisq; regem pabulum armentis datum. Vide Onomasticon, Palęphatum, & Cælium 13.8. Vt qui terribiles pro gramen habentibus herbis Impius humano uiscere pauit equos, Ouid. Vide prouerbium Diomedea necessitas apud Erasmum. Diomedes Thrax cum filias haberet meretrices, cogebat hospites αὐταῖς συνεῖναι ἕως ὁ κόρον σχῶσι καὶ ἀναλωθῶσιν οἱ ἄνδρες, proinde in fabulis ἵπποι ἀνδροφόνοι nominantur, Scholia in Ecclesiazusas Aristophan. Diomedis equæ, id est filiæ libidinosæ, aduentantes uorasse sunt dictæ: quanquam interimi à patre solitos intelligere maluit Eustathius, Cæl. Ex Diomedeis equis prognatus fuisse creditus est equus Cn. Seij, de quo dicã in prouerbio Seianus equus. Equus albus Diomedi immolabatur apud Venetos, ut mox inter sacrificia referam. Circa Abderam & limitẽ qui Diomedis uocatur, equi nascẽtibus illic herbis pasti, inflammantur rabie, circa Potnias uero asini, Plin. Aelianus nõ asinos, sed equos etiam ex fonte Potniæ bibentes, qui non procul Thebis absit, in rabiem uerti ait. Potnia urbs est Bœotia, non longe à Thebis, ubi Glaucus Sisyphi filius & Meropes, habuit equas, quas consueuerat humana carne alere, quo cupidius in hostem irruerent: quem ipsum tandem, cum alimenta deficerent (uel ut alij, cum sacra Veneris prohiberet) deuorarunt. Hinc dictæ equæ Potniades apud Ouidium in Ibin. Vide Onomasticon in Glauco, et Palęphatũ, aut etiam Vergilij interpretes in tertium Georgicorum super his carminib. Et mentem Venus ipsa dedit, quo tempore Glauci Potniades malis membra absumpsere quadrigæ. Glaucus alter ab equis deuoratus, γλαῦκος ἄλλος ἱππόβρωτος: quadrabit in hominem alendis equis exhaurientem facultates suas. A fabula natum, qualis fertur & de Actæone, Erasm. in prouerb. Τρώιοι ἵπποι (apud Homerũ Iliad. 8. & rursus penultimo) equi Trôis intelliguntur, qui etiam immortales dicuntur: non Troici uel Troiani, de quibus nihil eximium proditur, Varin. Propter Trôis equos regnante Laomedonte captum ab Hercule Ilium fertur: nam cum Laomedon equos præstantissimos Herculi, ut Hesionen eius filiam monstro marino expositam liberaret promissos, re peracta negaret, Hercules indignatus Troiam euertit, Onomasticon. Fertur autem hos equos Laomedon à Ioue pro Ganymede accepisse, Scholia in Lycophronem, Cæl.

¶ His attexemus quæ ad religionem pertinent, circa deos, sacrificia, sepulchra, omina. Et quoniam pluscula de dijs se offerunt, ordinem literarum sequemur. ¶ Apollo, uide in Sole. ¶ Castoris equus nomine Cyllarus, ut inter propria dixi. ¶ Ceres in equam mutata, Oncij armento se immiscuisse fertur, cum Neptunus amore eius Proserpinam quęrentis captus insequeretur: Neptunus autem decipi se intelligens, etiam ipse in equum mutatus, rem cum illa habuit: unde Ceres initio ualde indignata est, & Erinnys inde cognominata: postea uerò ira remissa in Ladone fluuio se abluit, et inde Lusia dicta est, Pausan. in Arcadicis. Ex hoc concubitu Arionem equum natum fabulantur, ut inter propria equorum nomina dixi. Prope Phigaliam Arcadię urbem in monte Elaino, Cereris Melænæ, id est nigræ pullatæ ue sacrum fuit antrum. Deæ cum Neptuno congressum sub equina specie celebrant Arcades. Verum non inde natum Phigalenses equum uolunt, sed quam dicunt Arcades δέσποιναν. Deam uero indignatione in Neptunum concepta, præterq; Proserpinæ raptu consternatam, sibi pullam induxisse uestem ac in speluncam sese insinuantem, diu postea non esse uisam, &c. hinc antrum illud Phigalenses Cereri sacrum asserunt, atq; simulacrum inibi consecrasse, habitu quidem in petra sedentis, ac cætera mulieri persimile, præter caput, quod cum coma erat equinum, adnexis draconum & ferarum id genus item iconibus. Tunica ad talos demissa. Delphin manu sustinebatur: columba uerò altera. Cereris & antri sic quodam responso meminit Apollo, quum Phigalẽses deum adijssent: Ἀρκάδες Ἀζᾶνες βαλανηφάγοι, οἳ Φιγαλείαν νέμεσθ', ἱππολεχοῦς Δηοῦς ἱεροκρύφιον ἄντρον, Hæc Cælius 15.31. ex Pausaniæ Arcadicis, ut apparet. ¶ Diana apud Arcades Εὑρίππα dicebatur, ab equarum inuentione, quas amiserat Vlysses, qui & equestris Neptuni statuam erexit, Cælius ex Pausaniæ Arcadicis. Aiunt autem Vlyssem (inquit ibidem Pausan.) cum equos illic (ubi nunc Pheneatarum acropolis est) reperisset, uoluisse equos in Pheneatarum regione nutrire, ut boues in Epiro quæ è regione Ithacæ est. Cæterum equestris Neptuni statuam ex ære ab Vlysse positam, parum mihi uerisimile fit, quo tamen temporis æris fundendi ars nondum extiterit, Hæc ille. Cælius ex hoc loco inepte uertit, Vlyssem statuam equestris Neptuni erexisse, sed non ex ære. Hippolytum ab equis distractum reuocatum aiunt ad uitam herbis quibusdam (Aesculapij) & amore Dianæ. Iupiter uero talis medicinæ, qua mortui uitæ redderentur, repertori indignatus, Aesculapium fulmine ad inferos deiecit. At Triuia Hippolytum secretis alma recondit Sedibus: & nymphæ Aegeriæ, nemoriq; relegat: Solus ubi in syluis Italis, ignobilis æuum Exigeret, uersoq; ubi nomine Virbius esset. Vnde etiam Triuiæ templo, lucisq; sacratis Cornipedes arcentur equi: quòd littore currum, Et iuuenẽ, monstris pauidi effudère marinis, Vergilius 7. Aeneid. Vide Cælium 11.24. Poëtæ equos Noctis nigros adscribunt, Diei candidos: Lunæ nigrum alterum, alterum album, Textor. Lunæ Aethiopes

consecrant [illegible] , ὡς ἂν [illegible] , Heliodorus lib. 10. Et alibi, τῷ [illegible] : [illegible] ἵππων λευκῶν εἰς τὴν ἱεραγγίαν [illegible], Diei equi apud Homerum Lampus & Phaethon: recẽtiores uero, ut & Lycophron, Diem à Pegaso equo uehi aiunt, Scholia Lycophronis. Hecate etiam ad Dianam siue Lunã pertinet: fingitur autem τρικέφαλος, tergemina Ausonio: quòd caput eius dextrum sit equi, sinistrum canis, medium hominis agrestis. [illegible] ἵππος χαιτήεις, [illegible] ἔφυ ἀγριόμορφος, Orpheus in Argonaut.

¶ Fortunæ equestris ædem uouit Fuluius prætor in Hispania, quod strenua equitum opera in Celtiberos usus foret, Cælius. Et alibi, Equestris Fortunæ templum fuisse, legimus in Taciti Annalibus, apud Antium, nec in urbe ad sua tempora uisitatum. ¶ Hecate, uide in Diana. De Heniocho sydere supra in e. diximus. Hercules ἱπποδέτης cognomine Onchesti colitur, uel (ut alij) Thebis, Hesychius & Varinus. Hippodotes (per o. in penultima, malim per epsilon) Hercules cognominatus, ut scribit Pausanias: cui templum Bœotij construxère, ea scilicet ratione, quod cum Orchomenij aliquando usq; ad eum locum uenissent, Hercules noctu equos, qui ad eorum currus erant iuncti, colligauit: unde & cognomentum deductum, Gyraldus. Ἵππαν κικλήσκω Βάκχου τροφόν, [illegible], Orpheus in hymno ad Hippam Bacchi nutricem. Vetus Orphei codex (inquit Gyraldus) Hiptam non Hippam habet. Ἵππα, ὁ δρυοκολάπτης (picus auis, dryocolaptes usitatius) καὶ ἡ Ἥρα, id est Iuno, Hesychius non suo loco, sed statim ante Ἱππεύς. De Iunone hippia paulò mox dicam. Hippe Chironis Centauri filia in equam mutata, ut supra in equo sydere dixi ex Higino. Ouidius tamẽ 2. Metam. Ocyroën Chironis filiam in equam mutatam fabulatur. Hipponam deam equorum & stabuli antiqui uenerati sunt, ut Bubonam boum: de hac dea Plutarchus in Parallelis meminit, & Apuleius lib. 3. Asini aurei, & Tertullianus in Apologetico, & Fulgentius ad Chalcidium: eam enim inter deos Semones, qui uocantur, (quos nec cœlo dignos putabant, ob meriti uidelicet paupertatem, Fulgent.) commemorat. Iuuenalis quoq; eandem intellexisse à plerisq; putatur in illo: Iurat, Solam Hippo, & facies olida ad præsepia pictas: ut scilicet Hippò & Hippona dicatur, Gyraldus: sic Dido & Manto pro Didonem & Mãtonem dicimus. De Hippona puella (aliqui, perperam puto, Eponam uocitant) quam Fuluius quidam ex equa genuit, supra dixi inter propria hominum. Respicio pilæ medio, quæ stabuli trabes sustinebat. In ipso uero meditullio Hipponæ deæ simulacrum residens ædiculæ, quod accuratè corollis roseis quidem recentibus fuerat ornatum, Apuleius 2. Metam. ¶ Iuno etiam hippia, id est equestris cognominata est, Gyraldus. Hesychius Hippam interpretatur Iunonem, ut paulo ante retuli. Iouis currum, qui in exercitu Xerxis Xerxen ipsum præcedebat, octo equi albi trahebãt, Herodotus libro 7. Equo uehi flamini Diali non licebat, ne si longius digrederetur, sacra negligerentur, Festus. Fel equinum tantum inter uenena damnatur, ideo flamini sacro equum tangere non licet, cum Romæ publicis sacris equus etiam immoletur, Plinius. Pirithous, [illegible], nomen accepit, ἐκ τοῦ περιθεῖν ἵππῳ ὁμοιωθέντα τὸν Δία ἐν ᾧ [illegible] μίγνυσθαι τῇ μητρὶ αὐτοῦ, Scholia in primum Iliados. Multis gentibus equum hostiarum numero haberi, testimonio sunt Lacedæmonij, qui equum uentis immolant, &c. & Salentini, apud nos memranæ (* sic habent impressi codices mutilati) Ioui dicatur, uiuus conijcitur in ignem, Festus. Calaber libro 14. Iouis currum & equos describit hisce carminibus, Τὸν δὲ φέρεσκον Εὖρος καὶ Βορέης, Ζέφυρός τε ἰδὲ [illegible] Νότος τε. Τοὺς δ' [illegible] ζυγὸν [illegible] Ἅρματος [illegible] Χερσὶν [illegible] αἰθέρος. ¶ Luna, uide Diana. ¶ Martis hippij, id est equestris, ara in hippodromo Olympico fuit, Cælius ex Pausania. Equiria, ludi quos Romulus Marti instituit per equorum cursum, qui in campo Martio exercebantur, Festus. Cur Idibus Decembris (uerba sunt Plutarchi in Romanarum rerum quæstionibus capite 97. ἱερὸς, malim ἵππος, id est equus) in cursu equorum uictor dexter sacer. (Videtur autem non Decembris sed Octobris legendum, ut mox ex duobus Festi locis recitabimus: & Gyraldus asserit in libro de annis & mensibus: Est sanè October uniuersus Marti sacer.) Marti immolatur, & caudam statim decisam ad Rheginam (regiam, Festus) qui dicitur locus, deportat aliquis, & aram cruore spargit, de capite uero inter se decertant, alij de sacra uia descendentes, alij de suburra aduersus eos impetum facientes? An quod Troiam equo captam putant, idcirco equum supplicio afficiũt, q; è Troianis oriundi, Mixtaq; Troiugenũm sint pignora clara Latinis? An quod iracundũ, ferox, & bellicosum animal est equus? dijs autẽ grata & accõmodata imprimis immolãt. Victor aũt idcirco immolatur, quod uictoriæ Mars author est: Vel potius, quoniam Marti conuenit stare loco, et qui locum suum in acie tuentur, uincunt eos qui non manent sed fugiunt: ut celeritas (per equum insinuata) tanquã fugæ & timiditatis occasio (ἐφόδιον) per hoc sacrificij genus puniatur, & tanquam sub ænigmatis inuolucro fugam minimè salutarem esse intelligatur. Equus Marti immolabatur, quod per eius effigiem Troiani capti sint, uel quod eo genere animalis Mars delectari putaretur, Festus. Et alibi, Panibus redimibant caput equi immolati idibus octobribus in campo Martio: & id sacrificium fiebat ob frugum euentum: & equus potius quàm bos immolabatur, quod hic bello, bos frugibus pariẽdis est aptus, Festus. Et rursus, October equus appellatur, qui in campo Martio mense Octobri immolatur quotannis Marti, bigarum uictricium dexterior: de cuius capite nõ leuis contentio solebat esse inter Suburranenses & Sacrauienses: ut ij in regiæ pariete, illi ad turrim Mamiliam affigerent: eiusdemq; cauda tanta celeritate perfertur in regiam, ut ex ea sanguis distillet in focum, participandæ

participandæ rei diuinæ gratia: quas hostias hic quidam Marti bellico sacrari dicunt, non (ut uulgus putat) quia uelut supplicium de eo (equo) sumatur, quòd Romani Ilio sunt oriundi, & Troiani ita effigie equi sunt capti, Hæc Festus. Equorum greges, quos in traijciendo Rubicone Marti (aliâs flumine, non Marti) consecrauerat, ac sine custodibus uagos dimiserat, comperit pabulo pertinacissimè abstinere, ubertimq́ flere, Tranquillus in uita Iulij Cæsaris. Colebatur Mars à Carmanis, cui quod equis carerent, eorumq́ inopia in bello asinis uterentur, asinum sacrificabant, ut Strabo lib. 15. scribit: id à Scythis fieri ait Arnobius Apollodorum citans, Gyrald. Martis equi biiuges, Vergilius in Georgicis: Equos eius Terrorem & Pauorem Valerius libro 3. Argonaut. nominat, ex Homero scilicet, qui Iliados quinto & alibi eosdem Deimon & Phóbon appellat. Minerua hippia, id est equestris, ut Phurnutus ait: item Pausanias in Atticis, nec quidem semel: item Arpocration, (& Suidas in ἱππία ἀθηνᾶ.) sic uerò nuncupata, quòd currum instruxerit prima: hanc Isæus rhetor & Mnaseas Neptuni filiam fuisse tradiderunt, ac Polyphes Oceanitidis. δαμνιππον etiam uocatam scribit Phurnutus, quasi dicas equidomitricem, Gyrald. & Cæl. Palladis hippiæ ara in hippodromo Olympico fuit, Cęlius ex Pausania. Pallada equestrem in Libya genitam aiunt, Cæl. Mineruæ hippiæ (ἀθηνᾶς ἱππίας) & Neptuni hippij aræ sunt in Hippio dicto Colono Atticæ (cuius supra mentionem feci inter propria locorum) Pausanias. ἵππων καὶ σακέων ἁδομένα πατάγῳ, Callimachus de Minerua: id est, Gaudēs equorum & scutorum sonitu. Hippia uocata est Minerua, quòd è capite Iouis cum equis prosilierit, ut scriptus in eam hymnus indicat. Vel ꝙ Coryphe (lego Polyphe, ut Suidas & alij habent) Oceani filia ex Neptuno eam unà cum curru pepererit. Vel quòd Adrastus Thebis fugiens, quum equos in Colono sisteret, Neptunum & Mineruam ἱππίους appellârit, Etymologus & Varin. ¶ Neptunus ἵππιος, uel (ut alij scribunt) ἵππειος per ε. in penultima, id est equestris cognominatur, Suidas & Varinus. Hippius Neptunus cur appellatus sit, cum alias causas ab alijs tulisse existimatas, in Achaicis dicat Pausanias (quas tamen non recenset:) Ego, inquit, sic puto cognominatum, quod τῆς ἱππικῆς, id est equitationis inuentor fuerit: nam & Homerus in equorum certamine Menelao ab dei huius appellatione adhibuit (Menelaum Antilocho deferentem facit, Camerar.) iuramentum, quod equis conueniret, ἵππων ἁψάμενος, γαιήοχον ἐννοσίγαιον ὄμνυθι, μὴ μὲν ἑκὼν τὸ ἐμὸν δόλῳ ἅρμα πεδῆσαι. Pamphos (πάμφως) uero, qui Atheniensibus antiquissimos hymnos fecit, esse dixit Neptunum ἵππων τε δωτῆρα, νηῶν τ' ἰθυκρηδέμνων (ἰθυκρηδεμνάων, Camerarius) non aliunde nisi ab equestri appellationem deflectens. In Arcadicis autem idem Pausanias, ex Neptuno ait in equum mutato Cererem peperisse filiam, cuius nomen non est profanis enunciandum, & Arionem equum: quare subdit: Neptunus primum apud Arcadas hippios cognominatus est. Fuit quoq́ templum huic deo apud Halesum montem Mantineæ, quod qui ingredi ausus fuisset, undarum aspersione occæcabatur, nec multò post moriebatur, &c. Gyraldus ex Pausania. Et mox, Hippius Neptunus & Damæus uocatus est, (ab equorum, ut arbitrantur, domitione, Cæl.) de quo alibi. Diodorus Siculus de Cretensibus agens, Addunt (inquit) etiam Neptunum equos primum domuisse, artemq́ equitandi ab illo traditam, ex quo hippius sit appellatus. Val. Probus in Comment. Verg. super ea in Georg. uerba, Tuq́ ò cui prima frementem Fudit equum tellus, &c. Campi, inquit, in Thessalia sunt Petræi, in quibus locus Petra nomine, percussus tridēte Neptuni, equum, qui Scyphius uocatus est, edidit. Romani autem Neptunū equest. ē uocant, Græci ἵππιον ποσειδῶνα, quòd existimetur princeps originis equorum, &c. Festus quoq́ ita: Hippius, id est equester dictus est, uel ꝙ Pegasus ex eo & Pegaside natus sit: uel ꝙ equuleus, ut putant, loco eius suppositus Saturno fuerit, quem pro Neptuno deuorârit: uel ꝙ tridentis ictu terra equum excierit, cui ob hoc in Illyrico quaternos equos iaciebant nono quoq́ anno in mare, Hæc Festus. At uero Isidorus de Circensibus ludis agens, Itaq́, inquit, Castori & Polluci deputantur hę species, quibus equos à Mercurio distributos historię docent: sed & Neptunus equestribus ludis p ęest, quem Græci hippion appellant: sed & Marti & Ioui in ludis equestres sunt consecrati, & ipsi quadrigis præsunt. Porrò & Phurnutus inter cætera & hoc ait, quòd ideo hippius dictus est Neptunus à uelocitate nauigationis maritimæ, quodq́ naues in mari quasi equi esse uidentur (uel à fluctuum marinorum maxima agilitate, Camerar.) Hippij Neptuni meminit & Artemidorus in primo Onirocriticón, Hæc omnia de hippio Neptuno Gyraldus. Petræi Neptuni fabulam aliqui hunc in modum tradunt, quòd Neptunus aliquando dormiens in petra quapiam, per somnum Venere pollutus sit: quod effusum semen terra suscipiens, equum primum exhibuit uocatum Scyphion. Alij dispositum fuisse certamen scribunt Petræo Neptuno, in eo loco ubi primus equus ἀναπηδήσας, egressus est: propter quod & hippius Neptunus est dictus, Gyraldus. Vide superius in Cerere, qua cum in equam mutata Neptunum equum coijsse nugantur, quam fabulam describit etiam Cælius in fine libri 18. Lactantius Grammaticus in Thessalia terram tridente percussam scribit à Neptuno, ex quo (mirum dictu) prosiluerint equi duo, Scyphios & Arion, inde nata Thessalicorum equorum præstantia. Seruius grammaticus, in contentione cum Minerua de Athenarum nomine, ab Neptuno littore percusso, equum scribit productum, sed à nostris coarguitur, &c. Cælius 21. 24. Primus ab æquorea percussis cuspide saxis Thessalicus sonipes, bellis feralibus omen Exiluit, Lucanus li. 6. Neptuniq́ ipsa deducat origine gentem, Vergilius de equo nobili. Neptuni hippij & Mineruæ hippiæ aræ sunt in Hippio dicto Colono Atticæ, cuius superius inter propria locorum mentionem feci. Pindarus in Pythijs Cyrenen ὀρσίππου cognominat, ubi aliqui causam referunt, quòd ab Neptuno edocti

sint Libyes currus iungere, Cæl. De Neptuni equestris templo & miraculis, uide Leonicenum in Varijs 1. 41. De hippio Neptuno uide Etymologum in ἵππιος ubi Σίσυφον pro Σκύφιον perperam legitur. Vlysses inuentis equis quos amiserat, equestris Neptuni statuam erexit: inde & Heurippa Diana dicta, ut supra retuli ex Pausania. ἵππειος τουτέστιν φυτευθείς φασί, διὰ τὸ λέγειν που, λιθ' ἄλλως (sic enim legendum puto, ut forte naues intelligat) ἵπποι ἀνδράσι γίγνονται περὶ τὸν μῦθον: uel quoniam Arionem & Pegasum equos genuit Neptunus, Varin. Achillis equi præstantissimi & celerrimi erant: acceperat autem illos Peleus à Neptuno, Homerus Iliad. ψ. Consus Neptunus (inquit Gyrald.) à Romanis, qui et equestris uocatus est, ut Liuius scribit, unde dicta Consualia, quæ primum dicebantur, mox Circenses & ludi magni, & Romani. Tum Iouis & Consi germanus, Tartareus Dis, Ausonius. Et alibi, Cænea mutauit proles Saturnia Consus. Plutarchus cum alibi, tum maximè in Romulo, Romulum ait cuiusdam dei aram conditam sub terram in Circo inuenisse, eiq; deo indidisse nomen Conso (tanquam absconso forte, extra Plutarchum) siue à consilio, quòd consiliarius foret: siue Neptuni equestris: aramq; ipsam reliquum tempus latere, in equestribus uero certaminibus aperiri. Sic uerò & Dionysius Halicar. in primo historiarum, Dedicarunt, inquit, & Romani Neptuno equestri templum, atq; diem illum solennem, quem Arcades Hippocratia, Consualia Romani uocant: ijdem constituère: quo in die apud Romanos ex consuetudine cessant ab operibus equi, & muli redimiti floribus capita. Equos & asinos cur Consualibus ociari sinant, ex Plutarchi rerum Romanarū problematis in Asino scripsi. Varro Consualia dicta ait à Conso, quòd tum feriæ publicæ ei deo, & in Circo ad aram eius à sacerdotibus fiunt ludi illi, quibus uirgines Sabinę raptæ. Consuales ludos ait Festus celebrari mulis solitos esse in Circo maximo, quòd id genus quadrupedum primò currui uehiculisq; adiunctum putetur: Idem tamen alibi, mulos Lunæ ascribit, Hactenus Gyraldus, apud quem si libet etiam plura de Conso & Consualibus lege, Syntagmate quinto Operis de dijs. ἱπποποσειδῶν, Neptunus Consus, Lexicon. Neptunus equo, si certa priorum Fama patet, primus teneris læsisse lupatis Ora, & littoreo domitasse in puluere fertur, Papinius in Thebaide. Fuit & Thebis hippodromij templum Neptuni, quod Chrysippus ex carmine significat Pindarico ex Isthmijs, Cælius. Gyraldus aliter, Hippocronius inquit, Neptunus cognominatus fuit, cuius & Thebis sacrum celebrabatur, ut Pindarus in Isthmijs, itemq; in Nemeis manifestat: legi & hippocurium Neptunum alicubi nuncupatum. Conijciat sanè aliquis hippocronium dictum Neptunum, quod Saturnus, Græci Cronon dicunt, hippon, id est equum pro eo deuorârit. Hippocronia quidem nugas interpretantur, quasi dicas nimium antiqua & obsoleta, qualia sub Saturni regno fuerunt. Γαιήοχος (epitheton Neptuni) ὁ τὴν γῆν ὀχῶν καὶ συνέχων, ἢ ὑπὸ τῆς γῆς συνεχόμενος, ἢ ὁ ἱππικός, ὁ ἐπὶ τοῖς ὀχήμασιν, Hesychius. ἱππηγέτης, Neptunus, lingua Deliorum, Lexicon. Apud Varinum in Melantho ἱππηγέτης legitur, quod magis probo. De Arione Adrasti equo ex Neptuno genito, supra dictum est inter propria equorum nomina. Bellerophon à Neptuno sumpsit Pegasum equum. Ab eodem Pelops dono accepit equos, Varinus in Oenomao. Fabulantur aliqui de Methymnæis, oraculo iussos uirginem Neptuno in mare demisisse: & Enallum ducem quendam eius amore captum ut eam seruaret enatasse: & tum quidem utrosque mari obtectos esse: post tempus uero aliquod Enallum redijsse, & narrasse quòd uirgo quidem inter Nereides sit, ipse uerò equos Neptuni cum aliquandiu pauisset, magno superueniente fluctu natando sequentem se euasisse, Athenæus libro 11. Silius libro 3. fingit Neptuni currum trahi equis marinis, Non aliter quotiens perlabitur æquora curru, Extremamq; petit Phœbæa cubilia Tethyn Frenatis Neptunus equis. Peliam Neptuni & Tyrûs filium equa nutriuit, Aelian. 12. Variorum. Neptuni in equum mutati fabulam Ouidius describit 6. Metam. Meminit & Pausanias in Arcadicis, ut supra dixi in Cerere. ¶ Nocti equos nigros poëtæ adscribunt, Diei candidos: Lunæ nigrum alterum, alterum album, Textor. Humentes iam Noctis equos, Lethæaq; Somnus Fræna regens, Claudian. 3. in Rufin. ¶ Pluto κλυτόπωλος cognominatur quinto Iliad. Scholia exponūt equestrem egregios equos habentem: Vel ὁ κλυτὰ ἔθνη ἢ πλῆθος ἀπολέσας, οἷον ἐνδοξα, διὰ τὰς ἐπὶ τοῖς τεθνεῶσιν οἰμωγάς: ἢ ὅτι καὶ ἐπὶ ἵππων καὶ κατ' αὐτὸ ἐκχωρῆσαι διὰ τὴν τῆς περσεφόνης ἁρπαγήν. Et rursus Iliad. λ. ubi Scholia, Fortassis autem insignes equi ei attribuuntur, quia mortem nemo effugere potest. Vide etiam Varinum in Κλυτόπωλος. Proserpinam Pindarus in Olympijs λεύκιππον nominat, siue quia mos est poëtis (ut ait Scholiastes) huiusmodi epithetis deos ornare: siue quòd cum eam à Plutone raptam Ceres mater quæreret, albo currui insidentem inuenerit. ¶ Saturni in equum mutati fabulam recenset Ouid. 6. Metam. Talis & ipse iubam ceruice effudit equina, Coniugis aduentu pernix Saturnus: & altum Pelion hinnitu fugiens impleuit acuto, Vergil. in Georg. cum equum bellatorem descripsisset. Rhea Neptunum enixa inter gregem agnorum iuxta Arnen fontem ab agnis appellatum occultauit, Saturno autem equum se peperisse dixit, & pullum equinum ei deuorandum dedit, Pausanias in Arcadicis. Sol λευκόπωλος, quod duobus equis albis uehatur, Lexicon. Solem Aristophanes uocat ἱπποδινήτων, τὸν ἐλαύνοντα καὶ νωμῶντα τὸ ἅρμα, καὶ τοὺς ἵππους ἡνιοχοῦντα, Varinus. πῦρ πνεόντων ἀρχὸς ἵππων, Pindarus de Sole. Interea uolucres Pyrois, Eôus, & Aethon, Solis equi, quartusq; Phlegon, Ouidius secundo Metamorph. οἷς ἀγχιτέρμων ἡλίου φλογώψ αὐτῶν, Theodectes de Aethiopibus. Ignipedum frenator equorum, Statius libro primo Thebaidos. Erichthonius omnium princeps, curtus equis iunctis docuit quadrigis solaribus persimiles compingere, ut supra dixi. Apollo nomius, id est pastoralis, quod pauerit equos Admeti, de quibus supra etiam memini. Vide Onomasticon

mastiicon in Admeto. Γύραι, locus Thessalicus, qui forte palustris erat & aptus alendis equis. Pauit autem Apollo Eumeli equos, tanquam pastor & mercenarius (θητεύων) Admeti: aut à Ioue coactus, ut qui Cyclopes occidisset, non illos Homericos, sed alios quosdam, Varin. Iosias rex aboleuit equos, quos dederant reges Iuda Soli, in introitu templi Domini, iuxta cameram Nethanmælech eunuchi, qui princeps erat in suburbijs: & quadrigas Solis combussit igne, Regum 1. 23. Hic Munsterus, Adoraturi Solem (inquit) insidebāt equis illis, equitabantque ab ingressu templi usque ad cameram Nethanmælech. Apollinem Persę equo placabant. Placat equum Persis radijs Hyperiona cinctum Ne detur celeri uictima tarda deo, Ouidius lib. 1. Fastorum. Massagetæ etiam, ut Herodotus in fine libri primi docet, equum ut pecorum pernicissimum, Soli ut deorum pernicissimo immolant. Idem de Persis Varinus refert in uoce Ταῦρος. Equum Soli immolari à Massagetis scribit Strabo libro 11. Herodotus etiam à Scythis idem fieri tradit, Gyraldus. Philostratus in Heroicis refert Palamedem Grecis præcepisse, ut orienti Soli candidum equum mactarent. Quadrigæ de equis albis Soli ad sacrificium apud Aethiopes adornantur, Lunæ uero bigæ boum siue taurorum, Heliodorus. Rhodij quotannis quadrigas Soli consecratas in mare iaciunt, quod is tali curriculo fertur circumuehi mundū, Festus. Pullum à quo pullium, uel hippomanes, abstulerint pastores, Soli immolant, ut supra in hippomanis mentione ex Aeliano retuli. Exercitu Persarum progrediente, ignis quem ipsi sacrū æternumque uocabant, argenteis altaribus præferebatur. Hunc mox insequebantur magi, magos iuuenes 365. puniceis uelati amiculis, quot in anno dies sunt. Mox Iouis sacer currus, quē albi traherēt equi: Post quos insigni magnitudine uisebatur equus Solis, sic enim dicebatur, Cælius. ¶ Ventis equum immolant Lacedæmonij in monte Taygeto, ibidemque adolent, ut eorum flatu cinis eius per finitimos quàm latissimè deferatur, Festus: in causa forte est uentorum celeritas: qua ratione, ut diximus, etiam Soli immolabant equum. Venus hippodamia, ἱπποδάμεια nominata apud Hesychium, item Briseis. Ἔφιππος ἀφροδίτη, id est Equestris Venus (hoc est, equo insidens) ab antiquis effingebatur, nam Veneris filius Aeneas, cum occasum uersus nauigasset, equum mox conscendit, & hac statua matrem honorauit, ut Suidas scribit (in ἀφροδίτη,) Gyraldus.

¶ Romæ publicis sacris equus immolatur, Plinius: uidetur autem Octobrem equum intelligere qui Marti Romæ immolabatur, ut supra diximus. Ioui etiam, & Soli, Ventisque sacrificatos equos in singulorum mentione retulimus. Apollonium adeuntem Babyloniorum rex Græco sermone sacrificare unà secum dijs iussit: Erat autem candidum equum mactaturus ex Nisæis de meliore nota sic instructum tanquam in pompam profecturum, Philostratus libro 1. Regem Indorum aiunt ad flumen accedere cum augeri dies incipiunt, & illic equos nigrosque tauros flumini tanquam deo sacrificare, Philostratus. Tauros, ueteres fluuijs consecrabant: aliqui etiam equos uiuos in eorum uortices inijciebant, ut Troiani in Xanthum, Varin. in Ταῦρος. ἡ δὲ πορεία βοῶν τε ἀγέλας καὶ ἵππων καὶ ἄλλων ζώων παντοίων εἰς τὴν πεδιάδα ἀγέλαις πλείστας, partim de singulis hecatomben immolandi, partim epuli populo parandi gratia, Heliodorus 10. Aethiop. Cum Thebani aduersus Lacedæmonios bellum gererent, Pelopidæ uni ex ducibus Thebanis Scedasum in somnis uisum aiunt: aduentare enim Leuctra Lacedæmonios, sibi ac filiabus pœnam daturos: uno uerò prius die quàm cum Lacedæmonijs confligerent, pullum equi (πῶλον ἵππου, lego ἵππον) candidum instructum ad sepulchrum uirginum mactari iussit, Plutarchus in Amatorijs capite 3. In Venetis sanè quidam Diomedi insignes existunt honores: nam candidus illi immolatur equus, Strabo libro 5. & Eustathius in Dionysium. In Thessalia is qui uxorem ducturus est, pro nuptijs sacrificans, equum bellatorem inducit frenatū, & omnibus armis instructum: Deinde sacrificatione facta, equum uxori habenis ducendum tradit. Iam porrò id quam significationem habeat, Thessalis explicandum relinquo, Aelianus. ἱπποθυτεῖν, equum immolare apud Strabonem. In festis quibusdam Tartarorum præparatur lac equinum (equarum albarum) in uasis decentibus: & rex ipse manibus suis diffundit hinc inde lac illud pro honore deorum suorum, arbitrans & à magis suis sic edoctus, quod dij lac bibant effusum, & solliciti sint conseruatores omnium eorum quæ possidet. Post sacrificium illud nefandum bibit rex de lacte equarum albarum, nec ulli alteri licet illa die bibere de lacte illo, nisi fuerit de progenie regis, præter populum quendam regionis illius Horiach uocatum, qui hoc etiam gaudet priuilegio, propter uictoriam quādam magnā, quam pro magno Cham Chinchis obtinuit. Hinc fit ut equi albi atque equæ in magno à populo illo habeantur honore. Rex quidem huius coloris equos & equas supra decem millia possidet, Paulus Venetus 1. 65. Sauromatæ plurimos alunt equos, utpote Nomades, quibus non tantum ad bellum utuntur, & in cibo: sed dijs etiam suis immolant, Pausanias in Atticis.

¶ In rogo Patrocli comburebantur etiam equi apud Homerum Iliad. ψ. ¶ Volucer equus Veri imperatoris sepulchri honore affectus est, ut inter propria equorum dixi in a. Cimonis equæ post tres uictorias Olympicas, Athenis sepultæ sunt, ut in Olympiorum mentione diximus. Magnum in equis alendis studium posuerunt Megacles & Cimon Athenienses, qui equos suos etiam sepeliri curarunt, Tzetzes Chiliade quarta, in epistolio. Scythæ cum rege defuncto aliquam eius pellicum strangulatam sepeliunt, & eum qui uina miscebat, & cocum, & hippocomum, & ministrum, & qui erat à nuntijs, nec non equos, & alias res. Circumacto anno rursus hoc agunt. E famulis regis, qui ingenui Scythæ sunt, intimos sumunt. Horum quinquaginta cum strangulauerunt, ac totidem præstantissimos equos, eductis intestinis expurgatis paleis implent ac consuunt. Et ubi dimidium

fornicis super duo ligna resupinatum statuerint, alterumque dimidium super altera duo ligna, & item alia multa huiuscemodi defixerint, tum super ea equos imponunt, crassis tignis in longum ad ceruicem usque traiectos, ita ut priores fornices sustineant armos equorum, posteriores uero iuxta femora suscipiant uteros, utrisque cruribus supernè pendentibus. Equos infrenant, eorumque habenas ad palos extentas alligant. Dehinc super eorũ singulos statuũt singulos quinquaginta iuuenũ strangulatorũ, hunc in modũ: Vnicuique eorũ rectum stipitẽ per spinam ad ceruicẽ usque transfigunt: quod inferius sit pitis extat ultimum, infigũt tigno illi, quo equus transiectus est. His equitibus sepulchro circumpositis abeunt. Hunc in modum reges sepeliunt, Hæc Herodotus libro 4. Borysthenì equo uenationibus aptissimo, sepulchrum ab Adriano substructum scribit Dion, Cæl. De Bucephali sepulchro supra dixi inter historias. Oenomai (Marmacis, ab Oenomao occisas, Pausan. Eliac. 2.) equas tradunt uocatas Partheniam & Eripham, quas quum iugulasset iussit sepeliri, Cæl. Miltiades tres equas Olympiæ occisas, sepulturæ honore in Ceramico affecit. Item Euagoras Lacon, idemque Olympionices equos ad sepulturam magnificè dedit, Aelianus. Fecit & diuus Augustus equo tumulum, de quo Germanici Cæsaris carmen est. Agrigenti complurium equorum tumuli pyramides habent, Plin.

¶ Metamorphoses siue transformationes in equos, uel equas, Saturni, Iouis, Neptuni, Cereris, & Hippes uel Ocyrhoës Chironis filiæ, in præcedentibus sparsim in sua singulorum mẽtione recensui.

¶ Omina, ostenta. Pedestrium auspicia nominabantur, quæ dabantur à uulpe, lupo, serpente, equo cæterisque animalibus quadrupedibus, Festus. Ἵππους μελαίνας κακὸν πάντως βλέπειν. Ἵππους δὲ λευκοὺς ἰδεῖν, ἀγγέλων φάσις, Senarij apud Suidam de somnijs intelligendi. Bello Macedonico (inquit Val. Max. 1. 6.) Publius Vatinius Reatinæ præfecturæ uir, noctu urbem petens, existimauit duos iuuenes, excellentis formæ, albis equis residentes, obuios sibi factos nuntiare, die qui præterierat, Persen regem à Paulo captum: quod cum senatui indicasset, tanquam maiestatis eius & amplitudinis uano sermone contemptor, in carcerem coniectus: postquam Pauli literis illo die Persen captũ apparuit, & custodia liberatus, et insuper agro ac uacatione donatus est. Castorem uero & Pollucem etiam illo tempore pro imperio P. R. excubuisse cognitum est, quo apud lacum Iuturnæ suum equorumque sudorem abluisse uisi sunt: iũctaque fonti ædes eorum, nullius hominum manu reserata patuit, Hæc Valerius. Quatuor hic, primum omen, equos in gramine uidi Tondentes campum latè, candore niuali. (Candore niu. hoc, inquit Seruius, ad uictoriæ omen pertinet.) Et pater Anchises: bellum ò terra hospita portas: Bello armantur equi, bellum hæc armenta minantur. Sed tamen ijdem olim curru succedere sueti Quadrupedes: & frena iugo concordia ferre. Spes est pacis, ait, Verba sunt Aeneæ apud Vergilium Aeneid. 3. Primus ab æquorea percussis cuspide saxis Thessalicus sonipes, bellis feralibus omen, Exiluit, Lucan. libro 6. Germani ex hinnitu & fremitu equorum, monitus futurorum prædici putant, quos nullo opere contactos candidi coloris plurimos educebãt, Alexander ab Alexand. Darius quomodo hinniente equo eius in aurora prin ò rex inter septem principes uiros Persas, inter quos ita conuenerat, sit declaratus, describit in Thalia Herodotus. Oebares, inquit, Darij equiso, ubi nox aduenit, unam equarum quam equus Darij maximè adamabat, in suburbana adducit, ibique alligat. Tum equum Darij eodem ducit: eumque circumagens identidem equæ admouet, ac tandem admittit. Postero die simulatque illuxit, sex Persæ ex conuento affuerunt equis insidentes. Et cum in suburbanis ultrò citroque uectarentur, ubi ad locum peruenerunt, ubi superiore nocte equa fuerat alligata, ibi Darij equus accurrens hinnitum ædidit: & hinnitu ædito protinus fulgur sereno cœlo tonitruque extitit. Hæc cum Dario tanquam ex composito accidissent, cum compotem uoti fecerunt. Nam cæteri ex equis desilientes Darium adorauerunt. Sunt qui hoc dicãt Oebarem fuisse machinatum, sunt qui aliud: nempe attrectatis huius equæ genitalibus, ipsam manũ intra subligaculum tenuisse abditam: & sub ipsum statim Solis ortum, cum equi digressuri essent, eã naribus equi Dariani admouisse, equũque ad odoris sensum infremuisse atque hinnisse. Καὶ χρεμέθων ποτὶ πῶλον ὑφ' ἡνιόχοισι δίδαξεν εἶναι τῶν Περσῶν Ἀσσυρίων βασιλῆα, Oppianus 1. de Venat. In exercitu Xerxis aduersus Græciam equa leporem ædidit, ut supra retuli in H. c. ex Herodoto & Valerio. De equa quæ nostro seculo leporem peperit, uide in lepore H. c. Bos equuleum peperit, Liuius 3. belli Punici. Proximis diebus equorum greges, quos in tranciendo Rubicone Marti (aliàs non Marti legitur, sed flumine) consecrauerat, ac sine custodibus uagos dimiserat, comperit pabulo pertinacissimè abstinere, ubertimque flere, Tranquillus in uita Iulij Cæsaris. Niphus Suessanus equos ante mortem Caligulæ pabulo abstinuisse & ubertim fleuisse scribit, nõ citato authore. Nero ostentabat hermaphroditas subiuges carpento suo equas, in Treuerico Galliæ agro repertas, ceu planè uidenda res esset, principem terrarum insidere portentis, Plin. C. Iulius Cæsar utebatur equo insigni pedibus propè humanis, & in modũ digitorum ungulis fissis: quem natũ apud se, quũ aruspices imperiũ orbis terræ significare domino pronunciassent, magna cura aluit: nec patientem sessoris alterius, primus ascendit: cuius etiam instar pro æde Veneris genitricis postea dedicauit, Suetonius. Plinius cum de Bucephalo scripsisset, subdit: Nec Cæsaris dictatoris quenquam alium recepisse dorso equus traditur, idemque hominis similes pedes priores habuisse, (idem scribit Plutarchus in eius uita) hac effigie locatus ante Veneris genitricis ædem. Auctor historicus Dion, Cæsari Lusitaniam gerenti natum esse equum διφυεῖς τὰς τῶν προσθίων ποδῶν ὁπλὰς ἔχοντα, id est cui gemina foret in anteriorum pedum ungulis natura, qui mox illum elatè admodum gestaret, reliquos omnes ἀναβάτας recusaret,

unde

unde immodica de se sibi cœpit polliceri, Cælius.

PROVERBIA.

Ab equis ad asinos, ubi quis à studijs honestioribus ad parum honesta deflectit, uel è conditione lautiore ad abiectiora deuenerit. τὸ δὴ λεγόμενον, ἀφ' ἵππων ἐπ' ὄνους μεταβεβήκαμεν, Procopius Sophista in epistola quapiam. Ex asino equus, ἐκ βραδυσκελῶν ὄνων ἵππος ἐγένετο, E tardigradis asinis equus emersit, cum clarus euadit quispiam obscuro genere natus, aut quoties ab indocto præceptore proficiscitur discipulus eruditus, &c. Erasm. Meminit etiam Apostolius, & interpretatur ἀπὸ τῶν δὲ δυσκλεῶν ἀπὸ τὰ μείζω χωρούντων, ut non solum ad parentes aut præceptores respiciendum sit: sed in uno etiam homine locum habeat prouerbium, qui pridem obscurus nobilior euadit. Boues meos nunquam abegerunt, nec equos, οὐ γάρ πώποτ' ἐμὰς βοῦς ἤλασαν, οὐδὲ μὲν ἵππους, uerba Achillis apud Homerum Iliados primo, prouerbialiter usurpata à Plutarcho. Vsus est, cum negamus nobis esse causam, cur illũ aut illum odisse debeamus, Erasmus. Acarnici equi, Ἀκαρνικοὶ ἵπποι, dicebantur equi maximi. Finitimum illi cuius meminit etiam Aristoteles, ἵππος Θεσσαλική. Vergilius item in Georgicis tribuit primam laudem equis Epiroticis. Acarnânes enim sunt iuxta Epirum, quemadmodum Thessali. Conueniet uti de re quapiam eximia, aut insigni pręmio, Erasmus. Equis albis præcurrere, Horat. 1. Serm. Vel quod equi albi meliores habebantur: uel fortunatiores & auspicatiores esse creduntur: uel quòd illis in triumpho uictores portantur: hinc qui longo interuallo alicuius rei præcedit, albis equis præcedere uel uincere dicitur. Græci simpliciter dicunt παρατροχάσαι pro longè antecellere, quòd equestris cursus sit expeditior, Erasmus. Anus uelut equus profundam (pro sepulchro) habebis fossam, γραῦς ὥς τις ἵππος τὸν χαραδραῖον τάφον ἕξεις: De ijs qui penitus abijciuntur tanquam prorsus inutiles. Equi enim posteaquam consenuerint, in altos terrarum specus (εἰς χαράδρας, Suidas) aliquò præcipitantur. Ita mulier olim amata, simul atque defloruit forma, fastiditur ab omnibus: simile illi, Equi senectus, Erasmus. Apud equum, & uirginem: Aeschines aduersus Timarchum refert, Athenis fuisse quendam tantæ seueritatis, ut filiam quod impudicè se gesserit, nec integritatem suam seruârit usque ad matrimonium, deportârit in locum desertum, atque ibi unà cum equo incluserit, haud dubie fame perituram: Eiusque domicilij solum sua etiamnum ætate superfuisse tradit: quod ex re dicebatur παρ' ἵππον καὶ κόρην, id est, Apud equum & uirginem. Dici potest in exemplum immodicæ seueritatis, Erasmus. Hippomenes (inquit Suidas) præfectus (ἄρχων) erat Athenis: excidit autem magistratu hanc ob causam. Quum ciuis quidam filiæ eius uitium clam obtulisset, præ iracundia in cellam quandam cum equo eam alligatam conclusit, & neutri cibum præbuit. Equus igitur fame urgente puellam aggressus consumpsit, & paulo post etiam ipse perijt, ac domicilio in quo erat euerso obrutus est: & loco nomen impositum ἵππου καὶ κόρης. De hoc plura require supra in a. inter propria uirorum ab equo facta nomina. ¶ Cantherius in fossa, Cantherius in porta, Cantherino ritu stantem somniare, prouerbia ex Erasmo explicaui supra in Cantherij mentione in B. Caudæ pilos equinæ paulatim uellere, dici potest prouerbio, qui quod uiribus atque impetu fieri nequit, id tempore atque assiduitate conficit. Horatius in epistolis: Vtor permisso, caudæque pilos ut equinæ Paulatim uello, demo unum, demo etiam unum, Dum cadat elusus ratione ruentis acerui, Qui redit ad fastos, & uirtutem æstimat annis. Natum è facto quodam ducis Sertorij, cuius rei meminit Plutarchus in eius uita. Hic enim cum suis copijs, ex barbara turba conflatis, rationibus persuadere non posset, in re militari plus habere momenti consilium, quàm uires temerarias, postea quàm illi parum feliciter pugnassent, duos proponit equos, alterum macilentum atque inualidum: alterum uegetum cauda pilosa. Atque inualido illi iuuenem adhibet prægrandi corpore & admirandis uiribus. Contrà uegeto illi pusillum & imbecillum admouet homuncionem: hic singulos pilos paulatim uellens, breui spatio totam depilauit caudam. Iuuenis è diuerso caudam omnem simul manibus utrisque comprehensam, ui atque impetu conatur reuellere. Qui cum frustra sudaret, risui fuit circumstantibus. Sub hæc assurgens Sertorius, cuius consilio iussuque hæc fuerant acta, Videtis (inquit) cõmilitones, quanto plus possit ingenium quàm uires, Erasmus. Eandem rem describit Valerius Maximus 7. 3. ¶ Sunt quædam (inquit Erasmus) & hodie uulgò iactata, non indigna quæ ueteribus adagijs adnumerentur: Quod genus est illud, Non oportere equi dentes inspicere donati: Cum significamus æqui bonique consulendum, qualecunque est quod non emitur, sed gratis donatur. Vsus est tamen hoc prouerbio Hieronymus in præfatione Commentariorum in epistolã Pauli ad Ephes. Parũ, inquit, eloquens sum. Quid ad te? Disertiorem lege. Non dignè Græca in Latinum transfero: Aut Græcos lege, si eius linguæ habes scientiam: aut si tantum Latinus es, noli de gratuito munere iudicare: & ut uulgare prouerbium est, equi dentes inspicere donati, Erasmus. Germani hoc prouerbiũ sic efferunt, **Man sol eim geschenckten pferd nit ins maul sähen.** ¶ Equitandi peritus ne cantes: Sumptum à poëta quopiam, in eum qui professus res serias uersatur in nugis. Equitatio militaris est, & ad bellum pertinet: Musici sunt imbelles ac uoluptatum insectatores. Gregorius theologus in epistola ad Eudoxum rhetorem, ἱπποσύνην διδάσκειν μὴ ᾄδειν ἐθέλειν ἢ ποίησις, μήτε γίγνεσθαι, μὴ καὶ τῆς ἱπποσύνης διαμαρτὼν καὶ τῆς ᾠδῆς, Nondum liquet è quo poeta sumptũ sit: sed dictum uidetur in Thebanos, qui duas artes præcipuè discebant, equitandi & canendi tibijs, quum altera parum alteri congruat, Erasmus. ¶ Ferociores ac insolentiores redduntur copioso pabulo, non modo boues, sed & equi & asini: unde extat & Sophoclis dictum in tumidum quempiam ac præferocem: Tu, inquit, serues, quasi pullus pabuli copia, Erasmus, ἵππειον θράσος, equina ferocia

uel audacia, ἀπὸ τῶν ἵππων ἵππων δραπετευομένων, Varinus & Suidas. ¶ Ibyci equus, ἰβύκειος ἵππος, in locum prouerbialem abiisse uidetur, de ijs qui nolentes præter ætatem ac uires ad periculosum (uel difficile) negotium adigerentur. Dicti originem refert Plato in Parmenide. Ibyco poëtæ equus erat iam annosus athleta, multis certaminibus detritus. Is quum ad certamen currui iungeretur, extimuit, uidelicet expertus eiusmodi ludorum aleam. Ridente populo Ibycus surgens, Equus (inquit) domini similis est: nam & ipse iam senex ad amandum compellor. Huc allusisse uidetur Horatius in epistolis, Non eadem est ætas, non mens. &, Solue senescentem maturè sanus equum, ne Peccet ad extremum ridendus, & ilia ducat, Erasmus. Eodem prouerbij sensu Sophocleus etiam equus usurpatur, ut infra dicam. Incita equum iuxta nyssam, id est lineam uel carceres, &c. Vide supra in H. e. in Carcerum mentione. Ithorus, ἴθορος: Suidas ait uocem prouerbialem fuisse (ἐπὶ τῶν παρακελευομένων) in eum qui ueluti instigator hortatorque foret alijs: translatum opinor à nautis, quos remigantes naucleri uox animat ad gnauiter laborandum, siue ab equorum cursu. Plutarchus scribit ἱππόθορον (uide supra in C.) appellatam cantionem ad incitandas equas: θορεῖν Græcis est impetu insilire. Apparet Græcam uocem compositam ex ἴθι, uade: & θορεῖν incitare, Erasm. ¶ Lydius currus, uide supra in H. e. ubi de curribus. ¶ Optat ephippia bos piger, optat arare caballus, prouerbialis uersus apud Horatium, ut in Boue dixi. ¶ In planiciem equum, quoties quis ad id prouocatur, in quo plurimum ualet, quoque uel maximè gaudet. Equus in campo tanquam in sua est harena. Apud Lucianum in Captiuo, cum ipse iudices postularet, Plato respõdet, ἄγε ἱκανὸν εἰς πεδίον τὸν ἵππον, hominem rhetoricum significans, & in agendis causis exercitatum. Plato in Theæteto, ἱππέας (aliàs ἵππον) εἰς πεδίον προκαλεῖ, Σωκράτην εἰς λόγους. Translatum uidetur à militia: nam quoties res est pediti cũ equite, pedes fugit campestria, sectaturque loca impeditiora, Erasm. ἱππέας εἰς πεδίον προκαλεῖ, δηλονότι ὅθεν ἂν δύναιτο τις. τὸ γὰρ ἱππικὸν ἐν πεδίῳ κρατεῖ, Suidas. Et rursus, ἵππον εἰς πεδίον ἄξεις, ἀντὶ τὸ ὅπου μοι ἐπι λυσιτελεῖ. Equus me portat, alit rex: prouerbium, ut Græci parœmiographi scribunt, hinc natum. Iuuenis quidam sub rege Philippo stipendia faciebat. Is cum admoneretur ut missionem peteret, seseque à militia abdicaret, negauit se facturum, his quidem uerbis, ἵππος με φέρει, βασιλεύς με τρέφει. Huc allusit Horatius cum in epistolis sub Aristippi persona sic ait: Rectius hoc, & Splendidius multò est, equus ut me portet, alat rex: Quo quidẽ in loco Acron huius admonet prouerbij, cuius etiam meminit Diogenian. Apparet è tragœdia quapiam ascitum: est enim carmen anapæsticum dimetrum, Erasmus. Probi imperatoris equus in parœmiæ formam deduci potest. Is erat nec decorus quidem, nec staturosus: uerum celeritate tanta, ut diurnis spatijs centum obiret miliaria: uel in decimum diem labore haud interpellato. Eum tamen fugaci magis quàm forti ac strenuo congruere militi pronunciauit Probus idem, Cælius. Procul à pedibus equinis, ἐκ τῶν ποδῶν ἱππείων, etiam hodie uulgò dicitur (Germani inferiores, Vnder dem perde ben: & alij passim, Auß den füssen: Das pferd schlecht/gebe jm nit zů nahe) cum significant fugiendum esse periculum. Proprius huius dicti usus est in certaminibus equestribus, ut sibi quisque caueat: id deinde uulgus prouerbij uice usurpauit, Erasmus. ¶ Ὑφ᾽ ἅρμασιν ἵππος, ἐν δ᾽ ἀρότρῳ βοῦς, παρὰ ναῦν δ᾽ ἰθύει τάχιστα δελφίς, &c. Id est, Equus in quadrigis, in aratro bos: nauem ocyssimè præuertitur delphinus, Pindarus ut à Plutarcho citatur, Erasmus in prouerbio Quam quisque nõrit artem in hac se exerceat. Equis & quadrigis, id est omni conatu, Cicero ad Q. fratrem. Idẽ 2. Offic. Cum his uelis equisque, ut dicitur, si honestatem tueri ac retinere sententia est, decertandum est. Si huic occasioni tempus se subterduxerit, nunquam ædepol albis quadrigis indipiscet postea, Plautus in Asinaria, ut citat Erasmus in prouerbio Equis albis præcedere. ¶ Saluete equorum filiæ, uide in Mulo. Equum habet Seianum, olim prouerbio dicebatur in calamitosum, & ad extremam inopiam redactum. Allegoria sumpta est ab equo quodam fatali, cui à Cn. Seio domino nomen inditum est Seiano: is ex Diomedis equis prognatus fuisse creditus est. Fuit insigni quidem specie, uerum eiusmodi quodam fato, ut quisquis eius equi possessor esset, is cum omni domo ad internicionẽ usque deperiret. Id quod Cn. Seius ipse capitis damnatus, ac miserando affectus supplicio: deinde & Cor. Dolobella bello interfectus: post hunc C. Cassius ab hostibus occisus: deinceps M. Antonius detestabili exitio perditus, probauit. Hunc equum C. Bassus Argis se uidisse refert, haud credibili pulchritudine, uigoreque, & colore exuperantissimo, nempe puniceo. Hoc adagium & refert, & copiosius explicat A. Gellius 3. 9. Hæc Erasmus. Equus Cn. Seij (inquit Ioan. Rauisius) à Cor. Dolobella centum milibus sestertijs emptus, inusitata quidem magnitudine, sed eo fato, &c. ut supra. Vide etiam Cælium 12. 13. de eodem equo: cuius historiam Antonius de Gueuara quoque narrat epist. 25. Scytha equum, subaudi recusat: τὸν ἵππον ὁ Σκύθης, subaudi ἀπαναίνεται uel βδελύττεται: de ijs qui clam aliquid desiderant, palàm uero reijciunt & recusant, Suidas in τὸν ἵππον. Prouerbij ratio clarior fit ex altero prouerbio eiusdem sententiæ apud eundem in uoce Scythes, quod huiusmodi est. Σκύθης τὸν ὄνον, uel ut Suidas habet, ὄνειον δ᾽ αὖτε) Scytha asinum: de ijs qui uerbis dissimulant, aut etiam abominantur, re ipsa autem appetunt. Nam cum quidam asinum mortuum uidisset, dixit: En tibi cœnam ô Scytha: ille uero primum detestatus, paulo post curiosius de eo perquisiuit, & circa eum parandum elaborauit (αὖθις δὲ πολυπραγμονήσας περὶ αὐτὸν ἐπονεῖτο) Suidas & Hesychius, apud quem mutilus hic locus est. Non placet quod Erasmus hoc prouerbium sic effert, Ἀπαξιούμενος Σκύθης τὸν ὄνον, duo prouerbia, unius ut dixi uti unque per se sententiæ confundens. Suidas certè, & Hesychius sine uoce ἀπαξιούμενος melius proferunt: mox uero interpretationis loco eam subijciunt: Sed nec illud probo, quòd

ἵππον

ὄνων σκιᾶς suspicatur uille conuiuium potius quàm asininum significare. Scythas quidem & Tartaros equina uesci alibi diximus: & uescerentur nimirū asinina quoque, quam à nonnullis edi Galenus scribit, si Scythica regio eos proferret. Nunc quoniā, Aristotele teste, caret, magis forte probandū erit equi mentionē in prouerbio fieri, (ut Suidas facit: & si Erasmus, quod sciā, nusquam meminit) quàm asini. Equi senecta, ἵππου γῆρας: prouerbium in eos dici solitum, qui præclaris rebus gestis in iuuenta, postea quàm consenuerint, ad sordidas curas semet abijciunt. Allegoria sumpta à generosis equis, qui senio facti segnes, in pistrinum, aut carrum, aut aliud id genus opus detruduntur, olim in pretio habiti, dū uiribus integris essent. ὃν ... τὸ καλούμενον, ἵππου γῆρας ἐπάγεσθαι μηδενὸς ἀναγκάζοντος, Plutarchus in libello, An seni sit administrāda respub. Cum hoc cōuenit Ennianum illud, quod refertur à Cicerone in Catone Maiore: Sicut fortis equus spatio qui forte supremo Vicit Olympia, nunc senio confectus quiescit, Erasm. Idem alibi in prouerbio Equi generosi senectus, Sophoclis ex Electra uersus recitat istos: ὥσπερ γὰρ ἵππος εὐγενὴς κἂν ᾖ γέρων, ἐν τοῖσι δεινοῖς θυμὸν οὐκ ἀπώλεσεν, ἀλλ' ὀρθὸν οὖς ἵστησιν· ὡσαύτως δὲ σὺ ἡμᾶς τ' ὀτρύνεις, καὐτὸς ἐν πρώτοις ἕπῃ. Verba sunt Orestis ad pædagogum senem, cuius cōsilio & auxilio occidit Clytæmnestram & Aegisthum. Vide supra, prouerbium, Anus uelut equus, &c. Est & uulgare Germanis prouerbium de inutili equi senecta, **Wenn das pferd zů alt ist/spannet man es in den karren/oder schlecht es für die hund.** Senescenti equo minores cyclos immitte, uide supra in H. e. Equo Sophocleo similis, adagium in eos est, qui ætate fessi & imbecillo corpore, animi tamen uigorem seruant etiamnum. Philostratus in Damiano sophista, Καὶ ἀνὴρ ἂν δόξαι παραπλήσιον τῷ Σοφοκλέους ἵππῳ. νωθρὸς γὰρ ὑφ' ἡλικίας δοκῶν, νεάζουσαν ὁρμὴν ἐν ταῖς σπουδαῖς ἀνεκτᾶτο. Nam Sophocles iam senex, & pro deliro à filijs accusatus, tragœdias tamen optimè & grauissime componebat, ut pluribus probat Cælius 21. 20. In equo autem, inquit, arbitror allusum ad Tragici cothurni maiestatem, qui sit ueluti equestris, Comicæ humilitatis ratione, unde in Arte poëtica Horatius: Et tragicus plerunque dolet sermone pedestri, &c. Et rursus capite 21. Coloni sic dicti loci duo fuêre: alter appellatus hippos, id est equus, in quem confugit Oedipus. Ad quem forte prouerbium respectat, quod de equo Sophocleo prætexuimus, eò quidem procliuius, si inibi quoque habitauit Sophocles, quod in quinto de finibus Cicero significat. Eundem cum Sophoclis equo sensum habet etiam Ibyci equus, de quo superius dictum est. ¶ Testudinem equus insequitur: conueniet uti hoc prouerbio cum rem præposterè & absurde geri significamus, Plutarchus in libello aduersus Stoicos, πολλῷ δ' ἔτι σχετλιώτερον ὅτι, καὶ μᾶλλον ἐπήρτηται τῷ φρονοῦντι, τὸ μηδὲν ... μηδ' αἱ χελώνην, τὸ τοῦ λόγου φασί, μετιόντα ... ταχὺς ἵππος, Erasmus. Decernetur equa Thessalica, explicatum est supra in B. ubi de patrijs equorum. Vide etiam inter hæc de equo prouerbia superius in Acarnico equo. Troianus, uel dureus, equus, δούρειος ἵππος (ut Erasmus scribit) de clandestinis insidijs dicebatur, aut ubi repente complures apparerent, qui latebant antea. Sumptum ab equo Homerico, in quo Græcorum proceres abditi, repente prosilientes Troiam ceperunt. Hūc Homerus durateum appellat, ut Odysseæ octauo, quòd trabibus esset contextus. αἶσα γὰρ ἦν ἀπολέσθαι, ἐπὴν πόλις ἀμφικαλύψῃ δουράτεον μέγαν ἵππον, ὅθ' εἵατο πάντες ἄριστοι Ἀργείων, Τρώεσσι φόνον καὶ κῆρα φέροντες. Plutarchus in uita Themistoclis narrat illum aliquando dono rogasse equum à Philide nutritore equorum. Eum is ubi negasset, comminatum fuisse se breui ex illius domo facturum equum δουράτεον: significans se crimina ipsius ac domesticorum prolaturum in lucem. Nec inscitum fuerit, si quis ludum alicuius eruditi, Durateum equum appellet, quod ex eo breui tempore summi uiri prodierint. De laudatis uiris qui subitò alicunde emerserunt, apud eruditos frequens est, ut ex illius domo uelut ex equo Troiano prodisse dicantur. M. Tullius Philippica secunda ad egregij facinoris societatem retulit: In huius me consilij societatē tanquam in equū Troianū includi cum principibus nō recuso. Aristophanes in Auibus prouerbium detorquet in emphasim roboris ac magnitudinis: Καὶ Θεαγένους ἐναντίω δύ' ἅρματε, ἵππων ὑπόντων μέγεθος ὅσον ὁ δούρειος. Interpres admonet allusum ad equum æreum insignis magnitudine, qui in Acropoli stabat Palladi dicatus à Charidemo (Cælius 29. 25. Χαρίδημον uocat) quod ipsa testabatur inscriptio. Verum is ad imitationē equi Troiani compositus erat. M. Tullius actione in C. Verrem sexta, Troianum equum accipit pro extrema calamitate: Quem concursum factum in oppido putatis? quem clamorem? quem porrò fletum mulierum, qui uiderent equum Troianum introductum, urbem captam esse dicerent, &c. Portas per quas introductus fuerat equus dureus, Homerus Iliados tertio Scæás, hoc est sinistras, appellat, quod læua mente Troiani equum illum induxerint in ciuitatem. Idem pro Muræna dicit, equum Troianum intus esse, quum sentit reip. periculum esse à ciuili dissensione (à Catilina:) Intus (inquit) intus est inquam equus Troianus, à quo nunquā me consule dormientes opprimemini. Idem pro M. Cęlio, An equus Troianus fuerit, qui tot inuictos uiros muliebre bellum gerētes tulerit ac texerit? Hęc omnia Erasmus. Et rursus in prouerbio Seianus equus, Equus durateus (inquit) fatalem interitum attulit Troianis: ad quod alludens Maro, Scandit, inquit, fatalis machina muros. Equi Troiani meminit Cicero etiam in libro de Diuinatione, & in epist. famil. Troianum equum (inquit Nic. Erythræus in Indice Vergiliano in uoce Simulacrum) cum Minerua fabricauit Epeus, ut Demodocus apud Homerum canit Odysseæ octauo. Hunc Vergilius instar montis equum appellat, modò equi molem, aliàs equi immanis molem, interdum ferum, nunc dolum, quandoque machinam, monstrum infelix, claustra pinea, & denique lignum: nam trabibus contextus acernis, ut idē poeta canit, Sectaque intexunt abiete costas. Vnde durateus, id est ligneus Homero dictus.

ἵππου κόσμον ἄεισον δουρατέου, & quæ eodem citato libro sequuntur. Quem imitatus Lucretius, Nec si durateus Troianis Pergama partu Inflammasset equus nocturno Graiugenarum. Apud Flaccum Argonauticôn 2. Manet immotis nox Duria castris: alij codices habent Durica eodem sensu: quidā simplicius legunt Dorica pro Græca, ut, Et Dorica castra. Equo autem ligneo inclusis Danais expugnatum fuisse Ilium fabulosè poetæ commenti sunt: sed rei ueritas ita habet. Equum ligneum, simulato pro reditu Mineruæ uoto, Græci ea magnitudine construxerunt, ut intra mœnia Troiana recipi non posset, nisi portæ muriq́ urbis deponerentur. Eum Sinon, transfugam simulans, persuasit Troianis, si in urbem inducerent, futurum, ut nunquam Græci aduersum eos amplius arma mouere possent. Quamobrem deiectis portis & murorum parte, equum introducunt. Capientibus mox ipsis cibum securè, ac nihil tale uerentibus Troianis, Danaûm ductores ex loco, ubi in insidijs subsiderant, unde adhuc illi Argiuorum insidiæ nomen est, prodeuntes apertam urbem inuadunt, atque hoc pacto capiunt, Hæc ex Palæphati apistis. Alij sentiunt poëtas equi commentum de monte quodam arripuisse, cui Equo nomen esset, qui Troiæ immineret, per quem etiam facile capta sit: ad quod & Vergilius his alluserit, Instar montis equum diuina Palladis arte Aedificant, Hactenus Erythræus. Equum, qui nunc aries appellatur in muralibus machinis, Epeum ad Troiam inuenisse traditur, Plinius. Equum durium Epei opus, fuisse Pausanias (in Atticis) interpretatur machinam muris dissoluendis, cuius æneum simulacrum in Acropoli fuerit, Cælius. De equo Durio & Troia per eum capta, multa Calaber lib. 12. Arietem à Carthaginensibus excogitatum, Vitruuius & Tertullianus in libello de Pallio memorant. Higinius etiam Troianum equum, machinam oppugnatoriam fuisse scribit. Et hic quidem, Plinius & Pausanias, plus fidei merentur quàm Dictys & Palæphatus. Est præterea equus Troianus Liuij poetæ tragœdia, Brodæus. Equus Troianus (inquit Cælius) prouerbio usurpari potest pro societate non in perniciem modo cuiuspiam inita, uerum & ad bonam frugem aliquam. Cicero alicubi scribit ex Isocratis ludo, ueluti ex equo Troiano, innumeros principes exiuisse. Huc delecta uirûm sortiti corpora furtim Includunt cæco lateri, Vergilius. M. Varro, quod ad equum ligneum attinet, Epeum eius concinnatorem fuisse coquum scribit, & Argiuis cibum curasse: ideoq́ à Plauto fumicum coquinatorio epitheto nominatū, &c. Vide plura apud Cælium 29. 25. & Politianum in Miscellaneis, capite quinto, & supra in H. a. inter imagines equorum. Propertius libro 4. Elegiarum abiegnum equum dixit. Troiam fertur ob Laomedontis equos primum ab Hercule, deinde per ligneum equum ab Agamemnone, tertiò propter equum qui in porta consistēs, Iliensibus claudere uolentibus impedimento fuit, à Charidemo duce captam fuisse, Plutarchus ab initio uitæ Sertorij: Vnde apparet equos Troiæ quodammodo fatales fuisse. ἵππον ξεστὸν τὸν δούρειον λέγει Ὅμηρος, ὁ διὰ ξύλινον. ξύλα δὲ ἴδιον ξεσθῆ ἀξύνεσθαι: καθὰ καὶ λίθα, ὅθεν καὶ τὸ ξεστοῖσι λίθοισι, Varinus. Epeus nomen cuiusdam fabri, qui equum dureum fecit, Festus. ἱπποτέκτων (id est equi faber) filius Panopei durium (δούρειον) equum fabricauit, in quo ocultati uiri Græci quinquaginta supra ter mille mea memoria (κατ' ἐμὲ κγ. uidetur locus deprauatus) equo à Troianis intra mœnia attracto, noctu progressi, cæteris qui in Tenedo erant Græcis signum face dederunt: & cum ij aduenissent, Ilium uastauerunt, Varinus. Βαρυακίδα, τὸν δούρειον ἵππον, Hesychius & Varin. In equum ignauum perquam elegans Lucilij hexastichon extat Anthologij 2. 23. huiusmodi, Θεσσαλὸν ἵππον ἔχεις ἐρασίσπερα, ἀλλὰ σκελόθυσαι Οὐ δύνατ' αὐτὸν ὅλας φάρμακα Θεσσαλίης: Ὄντως δούρειον ἵππον, ὃν εἰ Φρύγες οὐ λίθον ἀπέστειλαν Σὺν Δαναοῖς Σκαιὰς ἂν ἐσῆλθε πύλας. Ὃν στῆσαι ἀνάθημα θεοῦ τινος, εἰ πείθει ἔχοις μοι, Τὰς κριθὰς ποίει τοῖς τεκνίοις πτισάνην. ¶ Vinū equus poëtæ, Demetrij Halicarnassei distichon huiusmodi citatur à Zenodoto, etiamsi in epigrammatis refertur Nicerati titulo: Οἶνός τοι χαρίεντι πέλει ταχὺς ἵππος ἀοιδῷ, Ὕδωρ δὲ πίνων χρηστὸν οὐδὲν ἂν τέκοις. Vide supra in H. a. inter deriuata ab Equo. ¶ Ἀνὴρ γὰρ ἕλκων οἶνον ὡς ὕδωρ ἵππος, Σκυθιστὶ φωνεῖ οὐδὲ κόππα γινώσκων, Parmeno Byzātius apud Athenæum libro 5. Ac si dicat, Si homo semel tantum uini hauserit, quantum aquæ solet equus uno potu consumere, minus iam sapit equo: equus enim saltem nomen suum semper agnoscit, ut coppatias dictus à coppa numero, de quo dixi in H. a. inter nomina equorum. Nos potioni nimium indulgentem, uaccæ instar bibere dicimus. Cum peditibus cucurristi, & illi fatigarunt te: quomodo ad certamen prouocabis equos? Hieremiæ 12.

¶ Germanis usitata prouerbia ab equis ducta, quibus eiusdem ferè sententiæ Latina absq́ equi mentione enuntiata adiungemus. Das pferdt ist seins fûters werdt / Equus meretur pabulum, Canis digna pabulo. Die rossz hinder den wagen spannen, Equos currui postponere: Currus bouē trahit. Er rydt ein gâch pferdt, uel ut Vuesiphali proferunt He rydt ein geck perdt, Equum sternacem equitat: Malo asino uehitur. Es vertritt sich auch wol ein pferdt das vier füsse hatt / oder ein pferdt mit vier füssen: Est quando equus quanquam quadrupes gressu aberrat: Quandoq́ bonus dormitat Homerus. Gaul als gurr, Equus equa dignus: Mali thripes, mali ipes. Hie schwimmend wir öpfel / sprach der pferdtsdreck / do schwamm er vnder den öpfeln vff dem wasser / Hic nos poma natamus, aiebat stercus equinum, cum inter poma aquæ innataret. Kleine pferdt / kleine tagreysen, Parui equi, parua itinera: Efficimus pro nostris opibus mœnia. Mā müß mit den pferden pflügen die man hat, Arandum est equis quorum copia est: Si bouem nō possis, asinum agas. Mitt bösen geulen bricht man das eyß, Malis (ferocibus) equis scinditur glacies: Scindere glaciem Latinis etiam prouerbiale est. Mitt vnwilligen ochsen oder pferden ist nitt güt pflügen, Bobus aut equis inuitis non bene aratur: Inuitos boues plaustro inducere. Rosszarbeit, Equini labores.

Herculei

Herculei labores. Trauwe wol rentet das pferdt hinwäg, Credulitate equus amittit: Fiducia pecunias amisi. Wañ die alten geul geben werdend/so steben sy nitt zů halten, Cum ueteli equi currere incipiūt, difficillimè retinentur: Anus subans, γραῦς κεκαπρῶσα. Zů dem baren bringen, Ad præsepe adducere, In laqueum inducere.

¶ Plato in Phædro tres animæ partes facit, ἱππομόρφω μὲν δύο τινὲ εἴδη, ἡνιοχικὸν δὲ εἶδος τρίτον. τῶν δὲ δὴ ἵππων, ὁ μὲν φαμὲν ἀγαθός, ὁ δ᾽ οὔ. Homerus cursum uiri præstantis confert cursui equi pabulo saturati, ὡς δ᾽ ὅτε τις στατὸς ἵππος ἀκοστήσας ἐπὶ φάτνῃ, Varinus in παραβολῇ. ¶ In adulari nescientem Alciati emblema. Scire cupis dominos toties cur Thessalis ora Mutet, & ut uarios quærat habere duces? Nescit adulari, cuiquámue obtrudere palpum, Regia quem morem principis omnis habet. Sed ueluti ingenuus sonipes, dorso excutit omnem, Qui moderari ipsum nesciat hippocomon. Nec seruire tamen domino fas, ultio sola est, Dura ferum ut iubeat ferre lupata magis.

DE GENETHA.

Huius quadrupedis pellem depictam dabimus in fine huius Tomi.

GENETHA, uel potius genetta aut ginetta (genocha apud Albertum, perperam) est bestia paulò maior (minor, Albert.) uulpecula, colore inter croceum & nigrum, maculis interdum nigris ordine in pelle dispositis (maculis nigris interpositis, Albertus:) mansueta satis, nisi lacessatur. Ardua non ascendit, sed in humilibus locis, & iuxta riuos degit, & ibi uictum quærit, Isidorus & Vincentius Bell. Germani uocāt ein genitbkatz. Pelles uestibus assuuntur, & pretiosæ habentur. Sunt etiam animalia (inquit Hier. Cardanus) pellibus nobiliora, ut lynces: et è mustellarū genere plurimæ, martori, uarij, lardironi, uiuerræ, ginettæ. Nostri, ut dixi, genetocatum composita uoce nuncupant, ob cati similitudinem. Habet autem catus ingenium & formam magna ex parte mustelis similem: quamobrem recentiores γαλῆς, id est mustelæ uocabulum, in catum quoque conferunt. Cæterum lardironi (hoc est glires, ni fallor) & uarij, murium potius quàm mustellarum genera mihi uidentur. Ginettas Hispania mittit, forma & moribus domesticis mustellis, quas nos foinos uocamus, similes: pelle uaria ac nigro & cinereo alternantibus maculis distincta, Cardanus. Ego pellem tantum genettæ uidi. Ea à capite ad extremam caudam longa fuit dodrantes quatuor cum palmo: cauda seorsum duos dodrantes, æqualis ferè reliquo corpori. Latitudo pellis in medio extensæ, dodrans unus. Venter medius & collum supinum, cinerei ferè coloris. Caudæ circuli nigri octo: & totidem cani uel albicantes, alterne. Corpus totum nigris maculis eleganter distinguitur: reliquum fuscum uel candicans apparet, aut canum fusco ruffoque pauco permixtum. Mollis est pilus, & densus lanuginosusque interius. Bene olet pellis, moschum quodammodo. Lugduno ad nos uehūtur: ternæ ferè aut quaternæ denarij aurei pretio. Ginettæ unde dicantur certi nihil habeo: conijcio tamen nomen esse à loco: nam & equi iannetti ginnettiue dicti, ex Hispania habentur: quorum mentionem in Equo feci capite secundo inter celeres. Quærendum an genus aliquod sit thôis uel pantheris minoris quorum meminit Oppianus. Conueniunt enim magnitudo, maculæ, ingenium (nam & panthêra minorem, innoxium esse Oppianus scribit, ut suo loco dicemus) & usus pellium ad uestes pretiosus, & insuper odor suauis.

DE GLIRE.

Hanc gliris imaginem doctissimus Bergomensis medicus Guilhelmus Gratarolus ad nos misit.

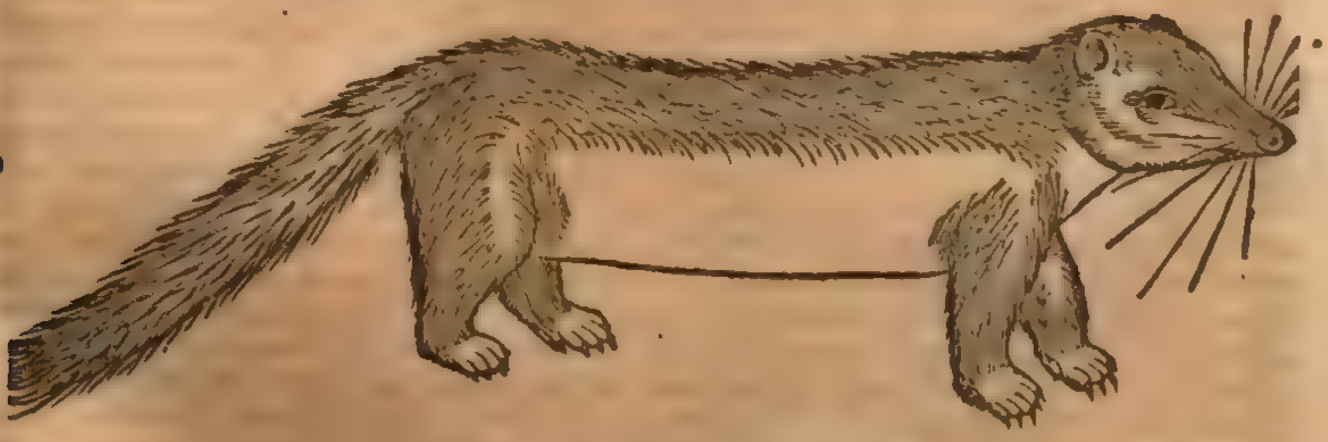

A.

GLIS nominatiuus ab eo, quod sunt glires. Laberius in Aquis caldis, Etiam hic me optimus somnus premit, opprimitur glis. Plautus genitiuo plurali glirium examina dixit, Nonius. Ego glirem à pinguitudine dictum conijcio: gliscere enim crescere & pinguescere significat. Columella de asino, Paleis uero, quibus ferè omnes regiones abundant, etiam gliscit.

Et alibi, Prius tamen quàm exilem terram iteremus, stercorare cõuenit: nam eo quasi pabulo gliscit. Hinc, ut uidetur, gliscerum quoq; conuiuium, ut Cælius meminit, dici potest, quod aditiale ac ganeatum dubiumq; fuerit. Glis animal, glis terra tenax, glis lappa uocatur, carmen apud Syluaticum. Et à recẽtioribus quibusdã grammaticis parum classicis, glis fœminini generis, unde genitiuus sit gliscis, terra cretosa uel argilla exponit: Scoppa existimat uocem non Latinam esse. Cum pro lappa (uel carduo, ut Calepinus habet, fœmininum quoq; faciens) accipitur, genitiuum faciunt glitis: sed hoc quoque Latinum non uidetur. Syluaticus glirem interpretatur animal quod in radice napelli moretur, deceptus (ut apparet:) quoniam utrunq; muris genus uidetur, utrunq; syluestre. Sed de mure qui degit circa napelli siue aconiti radicem, inter mures dicemus. Glis uero in arboribus & latibulis syluarum habitat. Albertus Magnus murem uarium nominat, propter colorem, ut infra dicemus: quanquã & murẽ Ponticũ recentiores uariũ absolutè appellant. עכבר akbar uocem Hebraicam murem interpretantur, sed glis potius uidetur. Hieronymus Leuit. 11. mustelam uertit: Esaiæ 66. murem, quem nos glirem uocamus, uel iuxta Orientis prouincias μυοξός. Septuaginta μῦν. Chaldæus, akbera, Arabs פאר pir uel phir, Persa מוש אן an mus. Rabi Abraham Iob 8. akbar araneam interpretatur, Munsterus. Comedentes carnem suillam, & abominationem, & akbar, Esaiæ 66. murẽ reddit Munsterus: etiam Leuitici 11. ubi sic legitur ex translatione ipsius: Hoc quoq; uobis inmundum sit in reptili, quod repat super terram: mustela & mus atq; bufo, ericius, chamæleon, lacerta, limax, & talpa. Græci glirem μυοξὸν appellant. Myoxus animal moritur semestre tempus, & rursus post tempora sua reuiuiscit, Epiphanius in Ancorato inter argumenta de resurrectione credenda. Item in fine primi tomi secundi libri contra hæreses, Tradunt (inquit) naturæ rerum experti, myoxum latitare, & fœtus suos simul in eodem loco multos parere, quinq; & amplius: Viperas autem hos uenari. Et si inuenerit totum latibulum ipsa uipera, quum non possit omnes deuorare, pro una uice ad satietatem edit unum aut duos, reliquorum uerò oculos expungit, & cibos affert, excæcatosq; enutrit, donec uoluerit unumquenq; eorum deuorare. Si uerò contigerit, ut aliqui inexperti in hos incidant, ipsosq; in cibum sumant, uenenum sibi ipsis sumunt, eos qui à uiperæ ueneno sunt enutriti. Sic etiam ô tu Origenes à Græca doctrina mente excæcatus, uenenum his qui tibi crediderunt, euomuisti, & factus es ipsis in edulium uenenatum, ita ut per quæ ipse iniuria affectus es, per ea plus iniuria affeceris. Adderem & Oppiani uersus circa finem libri 2. de Venatione, nisi nimium indulgere poetarum elegantiæ uideri metuerem: quamobrem sat fuerit sensum exprimere. Præter institutum est (inquit) minora animalia & imbecillia commemorare, ut pantheras & feles, καὶ τυτθοὺς ἀταλοὺς ὀλιγοδρανέας τε μυοξούς: hoc est paruos & teneros & infirmos glires, qui tota hyeme somno sepulti mortuis similes iacent, at uere demum nouo reuiuiscunt, expergiscuntur, & ad cibum redeunt capiundum. Non dicam etiam hirsutum & imbecillem sciurum, &c. Hinc quidem constat myoxum non esse busonem, ut quidam interpretantur, (Gyllius ex Oppiano:) sed nihil aliud quàm glirem: Apud Syluaticum quoq; miosos (pro myoxos) glis exponitur: quanquam mox idem, misoxum, ranam terrestrem uenenosam rubeam interpretatur. Ipsum certe myoxi nomen animal ex myôn, id est murium, genere, esse ostendit. Μυωξίας Græci murium cauernas uocant: quæ uox ante ξ. habet ω. myoxus uerò omicron. Apud Hesychium & Varinum eodem sensu μυξίας tribus syllabis legimus. Easdem cauernas μυωπίας nominant, similiter per omega: etsi ὀπὴ, id est foramen per omicron scribitur. Myxus quoq; animalis nomen est, de quo incantationem legimus apud Suidam & Varinum, ad asini dysuriam: Gallus bibit & non meiit, myxus (paroxytonum μύξος, in Ἀλίκτωρ uero apud Suidam oxytonum est μυξὸς) non bibit & meiit. Μύξος ὁ λαγόγηρως (λαγώνηρως, Varinus) παρ' ἡμῖν, Suidas: ego non aliud quàm glirem intelligi puto, quem uulgus Italorum hodie multis in locis galerum uocat, quod nomen ad lagogerum, uel lagonerum satis accedit, literis transpositis. An uero glires non bibant, affirmare non possum: uerisimile tamen est longo tempore sine potu uiuere posse, & meiere tamẽ, ut mures etiam. Ego cuniculos à teneris aliquot iam menses potum aspernantes & recentibus tantum herbis contentos enutriui, cum interim in meiendo plurimi sint. Myxum etiam prouerbialiter dicimus de homine arrogante & iactabundo, à Myxo quodam Dianę sacerdote, qui homo nimis urbanus & iactator erat, Suidas & Varinus in Μύξος, & in Βαβαὶ μύξος. Myxus, inquit Erasmus in Chiliadibus, sacerdos Dianæ fuit gloriosus & magniloquus, qui se fingebat omnia mirari; Papæ autem admirationis significationem habet. Refertur à Suida & Zenodoto. Ego apud Suidam de Myxo non reperio quòd omnia mirari se finxerit, id quod parasiti & Gnathonis potius quàm Thrasonis ac Myxi est: Quamobrem illud Papæ per ironiam intelligemus, non per μίμησιν: ut prouerbij talis sensus sit de homine iactabundo, qualis illius Cerebrum Iouis, de eo qui ipse sibi plurimum sapere uideatur. Ἐλειὸς apud Aristotelem Theodoro interprete glis est, & uox ipsa satis alludit. Varinus eodem modo scribens genus accipitris interpretatur. Ἐλειοὺς Aristarchus inquit nasci inter frutices similes lacertis. Callistratus uero animal esse uermium generis (σκωληκωειδές τι) in quercubus, quo piscatores ad escam utantur. Οὐκ ἔστι γὰρ ζῷον τετράπουν ὁ ἐλειός (apud Varinum aspiratur, quod non probo) κελαινὸς μῦς, ὁ σκιουρός, Hesychius & Varinus: hoc est, Neq; enim ἐλειὸς est animal quadrupes è murium genere quod sciurum uocant. Glires quos Græci ἐλείους uocant (legendum ἐλειοὺς) in ipsis arboribus hyeme pinguescunt, Volaterranus. Ὄλειος, σκίουρος, ἔλειος (proparoxytonum,) Hesychius & Varinus. Vnde apparet ueteres quosdã grammaticos glirem uel ἐλειὸν eundem sciuro existimasse, qui quidem in ἐλειὸς, ut iam dixi, ab Hesychio & Varino

Varino reprehẽduntur. Nuper etiam Ge. Agricola in libro de animantibus subterraneis, eiusdem animalis hæc nomina esse asseruit, nullo tamen uel teste uel argumento adhibito, preterquam etymologiæ à se confictæ. Glirem, inquit, Aristoteles ἐλειὸν à uertendo nominat. Vertit enim & sursum uersus inflectit caudam: qua de causa alij Græci περίψιγον uocarunt: aliqui uerò σκίουρον: quòd cauda sua uillis uestita & conferta, quasi flabello corpus soleat inumbrare: aliqui μῦν σκίουρον, quòd præterea similitudinem quandam gerat speciemq́ muris. Ego glirem à sciuro differre uideo, tum authoritate grammaticorum quos dixi: tum quoniam & Oppianus apud Græcos de myoxo (quem glirem esse ostendi) & sciuro: & apud Latinos Plinius de glire & sciuro seorsim agunt. Accedit quod omnes qui Latinæ linguæ uestigia seruant, Itali inquam, Galli & Hispani, & gliris & sciuri diuersorum animalium diuersa nomina retinent, utraq; antiquam originem testantia. Glirem in delicijs ciborum habẽt in multis Italiæ locis, sciurum aspernantur. ἐλινύειν, uel ἐλιννύειν, interpretantur ἀναπαύεσθαι, ἀργεῖν, σχολάζειν, ἡσυχάζειν, ab hoc uerbo ego ἐλειὸν uel ἐλειὸν deduxerim, si etymologiæ rationem aliquis exquirat. Cæterum ἐλεὸς, uel ἐλεός (aliqui aspirare malunt: aliqui etiam in neutro genere ἐλεὸν uel ἐλεόν proferũt) ἐπὶ τοῦ ἐλεὸν, ἡ ὅτι δὴ ἐλεῶν ῥάβδων ποιεῖν πεπλεγμένας εἰς μαγειρικὰς τραπέζας, Scholia in Homer. mensam coqui significat apud Homerum Iliados nono. ἐγγλὶς, γάλεγγος, ὁ ἄγριος μῦς, Hesychius & Varin. hoc est, mus agrestis: uidetur autem, propter uocis similitudinem, non aliud muris genus quàm glirem significare. Νυοξὶς (uox detorta uidetur ab ea quæ est μυοξὸς) mus in Cappadocia, quem aliqui sciurum uocant. Galenus libro 3. de alimentorum facultate, Non opus erit, inquit, pluribus exequi animalia omnia quæ apud singulas gentes propriè nascuntur, qualis est apud Iberos cuniculus: in Lucania autem Italiæ regione quod inter ursum ac suem quodammodo est medium: ceu aliud quoddam inter agrestes (ἀρουραίους) mures ac myoxos, & eos qui ἔλειοι (proparoxytona uox, interpres Martinus Gregorius sciuros uertit) appellantur, est medium: quod in eadem Italiæ regione, & alijs plerisq; locis manditur. Quæ enim ex eiusmodi animalibus bene habito corpore ac planè pingui sunt, ea experientia explora, præparandorum ipsorum rationem, quam incolæ experientia didicerunt, ab ipsis audiens ac discens. Ex his Galeni uerbis existimabit aliquis, ἐλειὸν & myoxòn animalia esse diuersa: sed fieri potest, ut myoxos subiuncta per epexegesin copulatiua coniunctione elios interpretetur. Aut si nõ idem sunt, proxima tamen inter se genera esse apparet. ¶ Glirem Itali uocant lo galero, lo ghiero, uel ghiro, ut Scoppa, Arlunnus & Niphus docent. Hispani lirón. Galli similiter liron, uel rat liron: secundum alios, ung loir, ung rat ueul. Germani circa Athesin ein greul: Heluetij, ein rell uel rellmuß, uel grosse baselmuß. Nam & aliud syluatici muris genus est, glire minus, cui ab auellanis quibus uescitur nomen est apud nostros: sed hoc in cibum nõ uenit: similiter tota hyeme in syluis dormit, unde apto uocabulo dormus, hoc est dormiẽs mus, ab Anglis appellatur (proprium quidem gliris nomen Anglicum non reperio) de quo plura in murium historia dicam. Hoc non prætereundum, animal cuius imaginem dedi, sub uentre albicare: & mordax esse adeò ut rarò uiuum capiatur. Hanc pictã cum ostendissem amico cuidam, qui rellios mures nostros, ut ita uocem, uidit editq́: nonnihil interesse dixit, quòd nostri oblongiore rostro uideantur, & acutioribus auriculis, extrema cauda non æque uillosa, uentre medio magis protuberante inter pectus & ilia contractiora, tergo & latere prorsus cinerei, in uentre (si bene memini) subrufi, non albi saltem. Capiuntur aliquando Claronæ (qui Heluetiæ pagus celebris inter altissimos montes situs est) in syluis & arboribus. Vtrunq; maius sciuro est, utrunq; animal murium generis est, utrunq; esculentum & pinguissimum: ut duæ species unius generis uideantur. Lardironi etiam, quorum Cardanus meminit libro 10. de subtilitate, nõ alij quàm glires uidentur: & nomen hoc à Cardano confictum propter lardum, hoc est pinguitudinem qua gliscunt: quanquam ipse mustellarum generi adnumeret, his uerbis: Sunt (inquit) animalia pellibus nobiliora, ut lynces: & è mustelarum genere plurimæ, martori, uarij, lardironi, uiuerræ, ginettæ. (sed uarij, & lardironi, si glires sunt, muribus potius adnumerari debent.) Et mox, Pelles colli diuturniores plerunq;, ut in uulpe, uiuerra, lardirolo. Ineptissimè quidam in uernacula lingua rattum uulgo dictum, hoc est murẽ domesticum maiorẽ, glirẽ faciunt: cum is non solum non sit edendo, sed propemodum uenenosus habeatur. Polonicè quidam glirem interpretatur sczurek, quæ uox ad sciurum accedere uidetur: sed sciurum uocant wiewijorka. Audio in Croatia & alibi illud etiam muris genus edi, quod bilchmuß Germanicè uocant, de quo plura inter mures.

B.

In Marsia sylua Italiæ, non nisi in partu reperiuntur glires, Plinius admirans rerum naturam non solum alia alijs dedisse terris animalia, sed in eodem quoq; situ quædam aliquibus locis negasse. Audio glirem maiorem esse sciuro, colore nigricante: uel, ut alij referunt, dorso fusco, uentre albo, (qui color etiam ijs est, quos iam mures ab auellanis uulgo dictos nominaui) cauda breui, in extremo uillosa, facie quodammodo ursina. Albertus etiam glirem colore uarium esse scribit, in dorso griseum, in uentre album: breuioris pili, & tenerioris corij quàm animal quod uerè uarium (murem Ponticũ, uulgò pundtmuß, intelligit) uocatur. Axungia & laridum sunt in animalibus non cornigeris, quorum quatuor dentes ut plurimum prominẽt, ut sunt glis, felis, canis, ursus, &c. Monachi in Mesuen. Veras glires & sciuros cæcum intestinum tantum nactum scimus, ut magnitudini eorum uentriculi facile respondeant: atq; idem in sectione fæcibus turgidum reperitur, Vesalius.

C.

Fagi glans muribus gratissima est: glires quoq; saginat, Plinius. Nucibus regijs uel iuglandibus delectantur glires. Arbores scandunt, & poma edunt: uel ut Albertus scribit, succo pomorum aluntur. Nostrates non ipsa poma uel mala à muribus rellijs edi aiunt, sed aperiri tantum, ut nucleis potiantur: & sæpe sub arboribus copiam pomorum nucleis exhaustam à gliribus, inueniri: atq; inde nomen impositum ut rellen dicantur: nam idem uocabulum legumina sub mola decorticare significat, ita ut inter molendum medulla quasi nucleus à cortice ambiente purgetur: hoc Græci πτίσσειν, Latinè pinsere uel pinsare uocant: quod olim pilis tundentes faciebãt, hodie molentes in molis, ut Budæus etiam testatur. Panicum pinsitum & euolutum furfure, Columella. Vt in pistrino pinsetur ac torreatur, Varro. Solent autem glires nostri poma, quorum appetũt genera, diuaricatis alicubi ramorum ceu furcis imponere, ut sic inserta obfirmataq; cõmodius euacuent. Sed de cibis eorum plura dicam capite quinto. Glires latent in ipsis arboribus, pinguescuntq; per id tempus uehementer: ut & mures (albi, quod Gaza omiserat, Plinius addit) Pontici generis albi, Aristoteles. Sorices & ipsos hyeme condi autor est Nigidius, sicut glires: quorum senium finitur hyberna quiete: conditi enim & hi cubant: rursus æstate iuuenescunt, simili & mustelis quiete, Plin. Somniculosos ille porrigit glires, Martialis. Dic, cessante cibo, somno quis opimior est? glis, Ausonius. ¶ Myoxi quomodo lateant, & quotuplicem fœturam ædant, capite primo ex Epiphanio recitaui. ¶ Animalia tractilia dicũtur, quæ cum mutant locum se trahunt, sicuti mouentur lepores, qui saltando se trahunt: & glires inalati, qui mutant locum quasi se trahendo, & alia multa huius generis, Niphus in Aristotelis historiam animalium 1.2. Ego tractilia, quæ Aristoteles ἑλκτικὰ uocat, non alia esse puto, quàm quæ in loci mutatione extenso contractoq; per uices corpore mouentur, ut lumbrici, de quorum motu ἰλυσπᾶσθαι & ἀνιλυσπᾶσθαι propriè dicitur: lepores enim & similia Aristoteles saltu moueri dicere solet. Iam quid per uocem inalati sibi uelit Niphus, non assequor.

D.

Glis animal est semiferum, Plinius. Si in uiuarijs doliorum (de quibus mox in E. dicam) alere placeat, notatum est non congregari nisi populares eiusdem syluæ: & si misceantur alienigenæ, amne uel monte discreti, interire dimicando. Genitores suos fessos senecta alunt insigni pietate, *Plinius*. Vipera quàm astutè myoxos deuoret, in A. dixi ex Epiphanio. Serpentes quidem etiam muribus insidiari certum est.

E.

Glis hyeme dormit: quamobrem si in syluis foueæ profundæ fiant, & terra, palea & lignis superne operiantur, plenæ his animalculis per hyemem inueniuntur, Albertus. Et alibi, Circa Boëmiam & Carinthiam rustici autumno in syluis cellaria parant, in quibus glires numerosi se collocant, & inde ad esum hominum colliguntur. Audio uagari in syluis per arbores sciurorum more, & ex una in alteram transilire: & sæpe à uenatoribus sagittis feriri, præcipue circa caua arborum, ubi latitare solent: hæc enim reperta, obstruunt uenatores: reuersi ad ea glires & in aditu patefaciendo occupati feriuntur: sæpe in ipsis deprehensi cauis baculo immisso cæduntur. Ex gliribus magnum emolumentum esse non potest, Appius apud Varronem. Leporarij genus uenaticum, duas habet species: unã, in qua est aper, caprea, lepus: alteram extra uillam, quæ sunt, ut apes, cocleæ, glires, Varro. Gliri uiuaria in dolijs, idẽ qui apris instituit, (hoc est Fuluius Hirpinus, Grapaldus) Plinius. In Gallia transalpina T. Pompeius in consepto amplissimo præter animalia cætera, dolia habet, ubi glires cõcluduntur, Varro de re rust. 3.12. Et rursus 3.15. Glirarij (inquit) locus, non aqua, sed maceria sepitur. Tota læui lapide, aut tectorio intrinsecus incrustatur, ne ex ea erepere possint. In eo arbusculos esse oportet, quæ ferant glandem: quæ cum fructum non ferunt, intra maceriam iacere oportet glandem, & castaneam, unde saturi fiant. Facere his caueas oportet laxiores, ubi pullos parere possint. Aquam oportet esse tenuem: quod ea non utuntur multum, & aridum locum quærunt. Hi saginantur in dolijs, quæ etiã in uillis habent multi, quæ figuli faciunt multò aliter, atq; alia: quod in lateribus eorum semitas faciunt, & cauum, ubi cibũ constituant. In hoc dolium addunt glandem, aut nuces iuglandes, aut castaneam. Quibus in tenebris, cũ cumulatim positũ est in dolijs, fiunt pingues. Hæc Varro.

F.

Glires censoriæ leges, princepsq; M. Scaurus & Marcus in consulatu, non alio modo cœnis ademêre, quàm conchylia, aut ex alio orbe conuectas aues, Plinius. Et alibi, Extant censoriæ leges, glandia in cœnis gliresq; & alia dictu minora apponi uetantes. Sunt qui & taxos & glires cœnis addãt, quæ animalia in qualitatibus hystrici haud multũ dissimilia sunt, Platina. Apud Rhætos qui Italicè loquuntur, glirium carnem salsam reponi audio, quoniam dulcis & pinguis sit suillę instar. Poscuntur in conuiuijs aliquoties trutinæ, ut adpositi pisces & uolucres ponderentur, & glires: quorũ magnitudo sæpius delicata non sine tædio præsentium, ut antehac inusitata laudatur adsiduè, Am̃. Marcellinus lib. 28. Glires (inquit Apicius 8.9.) isicio porcino: item pulpis ex omni membro glirium tritis cum pipere, nucleis, lasere, liquamine, farcies glires, & sutos in tegula positos mittes in furnum, aut farsos in clibano coques.

G.

Ambustis medetur glirium cinis cum oleo, Plinius. Glirem integrum superligabis, uerrucas

mox

mox tollit, Sextus. Glires & sorices combusti, & cinis eorum melli admixtus, si inde quotidie mane gustent qui claritatem oculorum desyderant, sanabuntur, Sextus. Mus gliris deglubtus, & cum oleo ac sale assatus, pleumoniticis uel empyicis cibo datus, mirè succurrit: eos quoq; qui purulenta excreant celerrimè sanat, Marcel. Glirium, uel soricum, uel uermium terrenorum cinis, ex oleo impositus pernionibus medetur, Marcel. Gliris pingue & gallinæ adeps, & medulla bubulina liquefacta tepensq; infusa auribus, plurimum prodest, Marcel. Paralysin cauentibus pinguia (Albertus non rectè urinam legit) glirium decoctorum & soricum utilissima tradunt esse, Plin. Gliris adeps remedium adferet ad eos qui paralysi tentantur, Sextus. Gliris detracta pelle intestinisq; exemptis decoquitur melle in uase nouo: sed medici malunt nardo decoqui usq; ad tertias, atq; ita asseruari: deinde cum opus sit strigili tepefacta infundere. Constat deplorata aurium uitia eo remedio sanari, Plinius. Gliri seu blattæ pellis detrahitur, & intestina eius decoquuntur in uase æreo nouo cum mellis heminis tribus, usq; ad tertias, atq; ita seruatur, ut cum opus est strigili medicamentum tepefactum auribus infundatur, Marcellus. Ex blattis quidem ad aures remedia in libro de insectis ex Plinio & Dioscoride referentur: sed & gryllus auribus prodest, &c. & cogitandum an glirem pro gryllo Plinius et Marcellus posuerint: congenera enim ferè hæc animalia auribus salutaria creduntur, ut & millepedæ, siue aselli, quos aliqui in lingua nostra porcellos uocitant: significat autem gryllus etiam porcum Græcis. Gliris urinā cōtra paralysin ualere Albertus ex Plinio citat, sed falsò ut paulo ante monui.

H.

Epitheta. Somniculosi glires apud Martialem. Apud alios, ut Textor refert, breues, soporati, hyberni. τυτθοί, ἀπαλοὶ & ὀλιγοδρανέες, Oppianus de myoxis.

DE GVLONE.

GVLONIS nomen de Septentrionali quadā uoracissima fera etsi nouū est, et ab Olao Magno, ut puto, ad imitationē Germanicę uocis primū cōfictum, placuit tamen retinere, & hoc in loco collocare, cum ueteribus ignota indictaq; uideatur. Plurima tamen concurrunt ut aut ipsam hyænam, seu crocutam (quā aliqui eandem hyænæ putant, alij ex hyęna & cane, alij ex hyęna & leęna natam: omnia dentibus frangit, protinusq; deuorata conficit uentre, Plin.) aut omnino congenerem bestiam existimem, ut facile iudicabunt qui utriusq; historiam conferent: & commodè quidem accidit, ut hyęnæ historia proximè subijcienda literarum ordine sic poscente sequatur. In Lithuania & Moscouia (uerba sunt Matthiæ à Michou ex libro 2. descriptionis Sarmatiæ Europęæ, cap. 3.) animal uoracissimum & inutile, quod alibi non comparet, rossomaka nominatum, magnitudine canis, facie catti, corpore & cauda uulpinis, (hyæna uidetur quasi ex lupo & uulpe composita) colore nigro: cadaueribus uescitur. Inuento cadauere tantum uorat, ut extendatur & infletur tympani instar: itaq; angustiam aliquam inter arbores ingreditur, & per uim se ipsum intrudit, ac uentrem premens stringensq; exonerat, ut uiolenter ingesta uiolentius egerat: sic extenuatum rursus ad cadauer properat & rursus impletur, ita ut uicissim de cadauere quantum potest deuoret & excernat, donec totum absumpserit. Et forsan natura tam insatiabile animal in illis regionibus producit, ut homines simili uoracitate laborantes redarguat. Quoniam potentes quum conuiuari cœperint, sedent à meridie in medium noctis, continuo cibo & potu se opplendo, et cum natura exigit surgendo à mensa ut egerant, & rursus se ingurgitent, idq; ad uomitum usq; & rationis ac sensus amissionem, ut inguinis et capitis quæ sint discrimina tandem nesciant. Estq; illa consuetudo perniciosa in Lithuania & Moscouia, magis uero & absq; pudore in Tartaria. Hæc ille. Atq; utinam intra illas tantum gentes plusquam belluina illa ingurgitatio circumscriberetur, nec Germaniam nostram inuasisset in tantum, ut quo nobiliore quisq; ferè natus est loco, eò bibacior & uoracior dies noctesq; transigat, atq; interim & nobilis, & bonus & Christianus haberi diciq; uelit, cum ne hominis quidem secundum rationem, nedum Christiani secundum pietatem, imò neq; belluæ secundum naturam uiuentis uitam tueatur. Nam ut hyęna aut crocuta, & alia quædā pauca naturæ monstra huic tam immani uitio obnoxia sint, pleraq; tamen omnia bruta in cibo potuq; naturæ modum nunquam excedunt, ne uerberibus quidem aut ullis illecebris ut id faciant adigenda. Sed redeo ad rossomacam: de qua eadem scribit Olaus Magnus in libello quem adiunxit Septentrionalium regionum descriptioni, unde nos etiam picturam hic appositam mutuati sumus: quam quidem ad uiuum

factam non aſſero, ſed dedi qualem inueni. Animalia, inquit, quæ Germani **vilfraß**, id eſt multiuora, Suedi ierff appellant, immodicæ uoracitatis: nimium repleta uentrem inter duas arbores ſtringũt ut excrementa protrudant. Petuntur à uenatoribus (ſagittis, aut bombardis) pellis gratia ſolum, quæ apud nobiles & ditiſſimos ad ueſtimenta in pretio eſt, utpote ſplendidis & florum inſtar diſtincta coloribus, quales in Damaſcena ueſte ſpectantur. Sed illi cum geſtant huius beſtiæ pelles, in eiuſdem ſere naturam mutantur.

DE HYAENA.

Hanc imaginem qualemcunque in ueteri Græco codice manu ſcripto poematum Oppiani reperimus: mihi quidem non placet.

A.

HYAENAE quadrupedis nomen, utpote peregrinæ & ignotæ pleriſque Græcis Latiniſque ſcriptoribus, non ſolũ cum crocuta & leucrocuta quadrupedibus ſæpe confundi uideo: ſed etiam multa eadem aliâs quadrupedi hyænæ, aliâs eiuſdem nominis ſerpenti, aliâs piſci attribui. Ego hoc in loco de hyæna quadrupede primum agam: deinde de illis animalibus quæ ſiue eadem hyænæ, ſiue diuerſa ſint, congenera tamẽ, nomine ſaltem differunt: eoque uel Græcis Latiniſque uſurpato, ut crocuta & leucrocuta: uel barbaris tantum ſcriptoribus, ut papio, zilio. Ὕαινα, quadrupedis & piſcis nomen, Heſychius & Varinus. De hyæna ſerpente ſuo loco ex Aeliano & alijs dicam. Hyænam alij glanum appellant, Ariſtoteles interprete Gaza de hyæna quadrupede: Græce etiam γλάνον habetur: apud Heſychium uero γάνος ſine lambda, his uerbis: Phryges & Bithyni hyænam, ganon uocitant. Niphus hyænam Epheſijs gannum (per n. duplex) uocari, ex Philopono annotauit. Ego cum lambda glanum potius quàm ganum dixerim, hac coniectura motus: quoniam hyæna etiam piſcis nomen eſt, ut libro ſeptimo apud Athenæum legimus, qui & ὑαινίδα ex Epicharmo nominat, quale uerò piſcis hoc genus ſit tanquam ignorans non deſcribit. Mihi quidem piſcis idem uidetur qui & ὗς illic ab eo nominatur, de quo Archeſtrati uerſus citat, ἐν δ' Αἴνῳ καὶ τῷ Πόντῳ τὴν ὗν ἀγόραζε, ἥν καλέουσι τινὲς βροτῶν ψαμμίτην ὀρυκτήρ, τούτου τὴν λοφιὰν ὀπτᾶν, &c. Conijcit autem eundem ῥόθιον ψαμαθῖδα in carmine Numenij dictum: & dubitat an idem ſit piſcis qui capros, id eſt aper uocatur. Ego aprum piſcem Acheloi uocalem eſſe apud Ariſtotelem legi, ut illum à uoce & quaſi grunnitu ſic dictum appareat. At pſammitin oryctẽn, hoc eſt arenarium foſſorem, hyn, id eſt ſuem dici, quòd arenam roſtro, ut ſus terreſtris cœnum fodiat, facile eſt cõijcere: niſi quis malit ab aliqua corporis ſimilitudine appellatum, quoniam Archeſtratus λοφιὰν (quæ uox propriè ad ſuilli dorſi ſetas pertinet, ſed ſimpliciter etiam pro ſumma dorſi parte accipitur) eius aſſandam ſcribit. Sed de piſcibus, quibus à ſue nomen contigit, propter pinguitudinem, uocem, aut corporis figuram, alibi ſcribam. Quoniam igitur hyæna quadrupes, etiam glanos uocatur: & piſcis quoque eiuſdem nominis eſſe traditur, inuenimus autem glanyn uel glanidem piſcem uocari quendam, quẽ aliqui eundem ſiluro putant, omnino hyænam eundem eſſe putauerim. Silurus certe piſcis uoraciſſimus eſt, nec piſces tantum inuadit, ſed etiam equos: ut uel eo nomine ab hyæna nomen ſortitus uideri poſſit. Illyrica lingua, ut ex Sigiſmundo Gelenio didici, hyænam quadrupedem uocat ſan, quod nomen ad Græcam uocem ganos alludit. γάνιος uel γάδος, multa ſciens, aſtutus, πανοῦργος, Varinus: certe huiuſmodi gani ſiue hyænæ natura eſt. Cæterum glanis uel glanys piſcis, à Glany fluuio Italiæ uel Cumæ nomen habet, Varino teſte. Quidam hyenam ſcribunt ſine diphthõgo, quod non probo: Græci enim per αι. ſcribunt: nomen autem à ſue indiderunt propter ſetas, ut capite ſecundo dicam. Porphyrius in eo opere quod inſcripſit de abſtinentia ab uſu carnium, hyænam dicit ab Indis appellari crocutam, Gillius: ſed de crocuta, quæcunque apud authores reperi, ſeorſim poſt hyænæ hiſtoriam conſcribam. Belbi, id eſt hyænæ, decem, fuerunt ſub Gordiano Romæ, Iul. Capitolinus. Pinicianus grammaticus noſtri ſeculi, hyænæ nomen Germanicum finxit, **grabthier**, quod circa ſepulchra uerſetur: ego **vilfraß** interpretarer: quoniam uel gulo eſt, uel omnino congener ei fera, ut iam ſupra in Gulonis hiſtoria dixi. Albertus ut pleraque corruptè, ſic ionam pro hyæna ſcribit. Syluaticus yenam exponit bellulam (Galli muſtelam belette uocant) & rurſus yenam beſtiolam quandam. Hyæna portentoſum'ne magis an fabuloſum animal ſit neſcio, alieni certè orbis animal credendum eſt, Mar-

cellus

cellus Vergilius. Akabo, Alkabo, alzabo, aziba, albozao, pro animantis unius nomine diuersæ scriptiones, leguntur apud Rasin de 60. animalibus capite decimoseptimo, & Albertum libro 22. Est autem non alia quàm hyęna, quamuis interpres Rasis taxonem interpretatur, hoc est melem. Prima syllaba a. uel al. articuli loco est. Zabo uel ziba, nomen à lupo factum est, qui zeeb & in fœminino genere zeeba Hebræis uocatur: multa enim cum lupo habet communia, &c. Rasis quidem nihil quàm remedia & magicas quasdam facultates de hac fera recenset, ex quibus tamen facile deprehendi hyænam esse, cum quædam prorsus eadem scribat quæ ueteres Græci Latiniq; de hyæna, ut infra capite septimo conferentibus apparebit. Nunquid uolatile tinctum est (sanguine) hæreditatis meæ? nunquid uolatile per circuitum eius? Hieremiæ duodecimo, interprete Munstero. Quo in loco Hebraicam uocem עיט ait, uolucrem interpretantur, (Munsterus in Lexico etiam auium turbam:) Septuaginta spelæon, id est speluncam: & pro צבוע zabua, hoc est tinctum est, Septuaginta reddunt ὑαίνης, hyænæ: decepti nimirum uocis affinitate, quoniam zabo, ut dixi, hyæna est: quamuis pro fera per zain scribi conijcio, ut lupi etiam uocabulum Hebraicum: uerbum autem zaba, quod est tinxit, per zade scribitur. Eodem in loco Glossa, Hyæna (inquit) nocturna bestia cadaueribus cunctisq; immundis uescitur: huius impuritati populus Israël comparatur. Pro hyænæ & trochi nominibus apud Aristotelem de generatione animalium 3. 6. Albertus habet, ex Auicenna, acrosilus & aftriboth, tanquam auium nomina: & rursus, pro trocho, karabo: pro hyena, azaro: ubi forte azabo aut simile quid legendum. Akabo in desertis Arabiæ uersatur, Albertus tanquam ex Rasi, apud quem tamen hæc uerba non reperio. Aristoteles uero genus quoddam hyęnarum in Arabia esse scribit, (non simplex genus hyęnæ esse insinuans.) In sacris literis bis legimus seebe ereb, & semel araboth: interpretes uariant: nam lupos Arabiæ, aut solitudinum, aut uespertinos interpretantur. Ego hyænas esse crediderim, qui uesperi & noctu grassantur, lupis alioqui similes in multis, sed magis quàm illi astuti, malefici, uoraces atq; crudeles. Principes urbis (Hierosolymæ) ueluti leones rugientes: iudices eius (similes sunt) lupis uespertinis, qui ossa non relinquunt ad diluculum, Sophoniæ tertio, interprete Munstero. Taxat autem propheta (inquit idem in Scholijs) insignem iudicum auaritiam. Non, inquit, lupi fame accensi tam auide prædæ inhiant, cum etiam totum diem ieiunum duxerunt, & serò ad rapiendum sese proripiunt: quantum iudices extorquendæ per fas & nefas pecuniæ. Ostendit autem insignem luporum famem, quą coacti ossa cum carnibus deuorent. Septuaginta hoc in loco lupos Arabiæ transtulerunt, quod non probo: alijs enim punctis siue uocalibus Hebræi scribunt ereb pro uespera, alijs Arab pro Arabica natione. Et Hieremiæ capite quintò legitur zeeb araboth, in plurali numero: quæ uox pro Arabica gente accipi non potest: sed uel ab ereb, id est uespera descendit: uel arabah, hoc est solitudine uel deserto: ab utroq; enim pluralem numerum sic fieri Munsterus in Lexico docet. Sunt autem Hieremiæ uerba hæc, interprete Munstero: Percussit eos leo de sylua, & lupus solitudinum deuastauit eos. Septuaginta, λύκος ἕως τῶν οἰκιῶν ὠλόθρευσεν αὐτούς: hoc est, lupus eos ad domos usq; perdidit. Hieronymus, Lupus ad uesperam uastauit eos. Habacuc etiam prophetæ capite primo uerba sunt hæc, interprete Munstero: Leuiores sunt pardis equi Chaldæorum, & acriores quàm lupi uesperæ (zeebe ereb.) Velociores lupis uespertinis, Hieronymus. ὀξύτεροι ὑπὲρ τοὺς λύκους τῆς Ἀραβίας, Septuaginta. (Hos locos de lupis Arabiæ Tzetzes etiam in suis Chiliadibus citat, sed nihil explicat.) Sed de uelocitate hyænarum nihil certi habeo, ut neq; luporum: nisi quòd Oppianus secundum genus eorum, circos & harpages uocat, cæteris uelocitate præstare ait: magis etiam famelicos esse, montanos, sed hyeme ad urbes accedere, summo diluculo ad prædam abire, &c. Quòd si quis uel hoc uel aliud lupi genus, (nam quintum genus Oppiano lepores uenatur: quod sine celeritate fieri non potest,) potius quàm hyęnam pro lupo uespertino in libris prophetarum acceperit, non repugno. Hoc tantum assero, peculiare lupi genus intelligi, non autem quemuis lupum (ut obscuri quidam recentiores scribũt) sub uesperam magis famelicum esse, & hoc insinuare prophetas.

B.

Hyænam mittit Africa, Solinus. Plurimæ gignuntur in Africa, Plinius. Apud pastorales Afros reperiuntur bassaria, hyænæ, hystriches, &c. Herodotus libro 4. In Arabia genus quoddam hyænarum esse dicunt, quod torporem quendam stuporemq; animalibus inferat, &c. ut in C. dicam. Aristoteles in libro de Mirabilibus. Hyæna corpore non minore quàm lupus est, iuba qua equus, Aristoteles & Hieronymus contra Iouinianum. Colore lupi propè est; sed hirsutior; & iuba per totum dorsum prædita, Aristot. Et alibi, Iuba est qua equus, sed seta duriore longioreq;, & per totum dorsum porrecta. Hinc nimirum etiam nomen tulit, quod dorsum ei setis tanquã suillis rigeat. Medium hyænæ dorsum, inquit Oppianus, incuruatur, & circumquaq; (per totum dorsum, Aristot.) hirsutum est, ut non totum hyænæ corpus, sed dorsum tantum setis durioribus & prolixis rigere intelligamus. Corpus eius terribile frequentes utrinq; tæniæ cœrulei coloris distinguunt. Dorsum oblongũ & angustum est, & cauda similiter, ῥινόν τ' ἀμφοτέρωθεν ὑπολλύουσιν ὀδόντι ῥιγεδανόν, (uerba quædam uidentur deprauata,) Hæc Oppianus. Multa igitur lupo & hyænæ communia sunt: magnitudo & color, ut dixi: item uoracitas, & insidiæ quas alijs animalibus moliuntur: ille gregibus ouium & caprarum, hæc canibus & homini quandoq;. Dentes utrisq; serrati, genitalia utrisq; similia, ut paulò post dicam: Vterq; noctu uagatur cibi causa: lupus urgente fame, hyæna necessariò ferè: quoniam as

crius noctu uidet, interdiu hallucinatur. ὄμματα δ' ἐς νύκτα φάος, σκότος αὖθι μετ' ἠῶ, Oppianus. Oculi uituli marini & hyænæ in mille colores transeunt subinde, Plinius. Et alibi, Oculis hyænę mille esse uarietates, oculorumq́; (melius, colorumq́;, ex Solino) mutationes traditur. Aiunt hyænam colorem mutare ad libitum, Albertus: sed hoc de oculis apud ueteres legitur. In oculorum hyænæ pupillis lapis inuenitur, hyænium dicunt, præditum illa potestate, ut cuius hominis fuerit linguæ subditus, prædicat futura, Solinus. Germanorum artifices narrant hanc bestiam in oculis uel uerius in fronte gestare lapidem pretiosum, Albertus. Lapis hyæna, inquit Syluaticus Albertum citans, ab hyæna bestia nomen habet, eò quod oculi eius in lapidem uertantur. Aiunt autem Euax & Aaien (Solinus,) suppositum linguæ diuinationem conferre. Hyæna gemmam in oculis gestat, uel ut aliqui dicunt in fronte, Author libri de naturis rerum. Collum & iuba continuitate spinæ porrigitur, flectiq́; nisi circumactu totius corporis nequit, Plinius. Hyænæ cum spina riget, collum continua unitate flecti nequit, nisi toto corpore circumacto, Solinus. Ceruix leoni tantū & lupo & hyænæ ex singulis rectisq́; ossibus riget, cætero spinæ adnectitur, Plinius. Hyænæ cor magnum, Aristoteles. Hyænæ cor maximum est pro portione, ut & reliquis timidis (muribus, lepori, asino, ceruo, pantheræ, mustelis) aut propter metum maleficis, Idem & Plinius. Quòd de hyæna fertur, genitale simul & maris & fœminæ eandem habere, commentitium est: sed uirile similiter atq; in lupis & canibus habetur: quod uerò fœmineum esse uidetur, sub cauda positum est, figura simile genitali fœminæ, sed sine ullo meatu: sub hoc meatus excrementorum est. Quinetiam fœmina hyæna, præter suum illud, etiam simile ut mas habet sub cauda sine ullo meatu, à quo excrementorum meatus est, atq; sub eo genitale uerum continetur: uuluam etiam hyæna fœmina, ut cæteræ huiuscemodi (lupi & canes) fœminæ animantes, habet, Aristoteles. Idem alibi promptius esse scribit marem capere, quàm fœminam, utpote calli diorem, sexum & ingenij secundum eum discrimen manifestò ponens. Hyænis utranq; esse naturam, & alternis annis esse mares, alternis fœminas fieri: parere sine mare, uulgus credit, Aristoteles negat. Sic & Oppianus, Audiui (inquit) uno anno hyænam patris uice fungi, altero matris. Sic & Philes poëta recentior: & Iorach apud Albertum, qui etiam uenenum in cauda hyęnæ colligi scribit: sed Iorach iste (inquit Albertus) frequenter mentitur. Si tamen est aliquid miræ nouitatis in istis, Alternare uices, & quæ modo fœmina tergo Passa marem est, nunc esse marem miremur hyænam, Ouidius 15. Metamorph. Aelianus & Orus in Hieroglyphicis, hyænam, non quadrupedem, sed serpentem per uices marem & fœminam esse prodiderunt.

C.

Hyænæ noctu uident, cum interdiu nihil ferè uideant ut feles, Aphrodisiēsis in problematis 1.66. De hoc etiam præcedenti capite dixi in oculorum eius mentione. ¶ Cadauera hominum, & ipsos homines & canes à se interfectos, ut sequenti capite dicam, deuorat. Ab uno animali sepulchra erui inquisitione corporum tradunt, Plinius & Solinus. Sepulchra effodit humanæ auida carnis, Aristot. ¶ Vox ei quæ propria sit non legi: humanum uerò sermonem (ut crocutam quoq; & mantichoram) & uomitionem hominis eam imitari sequenti capite referam. ¶ Hyænam per uices annorum nunc marem esse & generare, nunc fœminam & concipere, præcedenti capite refutatum est. Vide etiam inferius in Trochi mentione. Hyænæ coitu leæna Aethiopica parit crocutam, Plinius & Solinus. Thôes ex hyæna & lupo generantur, Varinus in θώς, & Hesychius in θῶες per ω. quo modo melius scribitur. Ex his grammaticis Valla etiam Herodoti interpres libro quarto, ubi is simpliciter thôes in Africa generari dixerat, de suo addidit ex hyæna & lupo genitos, quod quidem parum fidi est interpretis. Sed thôes quales sint, et unde generentur, ex ipsorum historia petēdum est statim post lupum. De trocho & hyæna (inquit Aristot. de generat. 3.6.) stultè magnoq́; errore narratur: hyænam enim complures aiunt, trochum Herodorus Heracleota scribit duplex genitale habere, maris ac fœminæ: & trochum seipsum inire: hyænam inire & iniri annis alternis: sed uisa est hyæna mas, & altera fœmina sui discrimine genitalis: locis enim nonnullis penuria huius conspectus non est. Verum hyænæ tam mares quàm fœminæ habent sub cauda lineam quandam similem genitali fœminino: quæ quidem nota quamuis communis sit, tamen in maribus potius cernitur, quia mares quàm fœminæ magis capiuntur. Itaq; qui rem parum diligenter (ἐκ παρόδου) considerant, in hanc aberrant opinionē, Hactenus Aristoteles. Trochum quidem piscem esse, qui ipse se ineat, Plinius scribit 9.52.

D.

Maximum cor est pro portione muribus, lepori, pantheræ, mustelis, hyænis, & omnibus timidis, aut propter metum maleficis, Plinius & Aristoteles. Est in eis pietas crocodili, astutia hyęnæ, Mantuanus. Promptius est marem capere: fœminis enim ingenita est callidior astutia, Solinus. Rarò hyęna fœmina capitur, (quod etiam Plinius scribit:) nam inter undecim numero unam tantum cepisse uenator quidam retulit, Aristoteles. Quodcunq; animal ter lustrauerit hyęna, in uestigio hęrere & mouere se nō posse traditur: quapropter magicā scientiam inesse ei pronunciauerunt, Plinius & Solinus. Hyęnæ umbræ contactu canes obmutescere tradunt, Plinius & Aelian. Si canes uenantes umbram eius dum sequuntur contigerint, latrare nequeunt, uoce perdita, Solinus. Cum Lunæ orbis plenus est, retro posito Lunæ fulgore suam canibus umbram inijcit, quos statim mutos reddit, & tanquam ueneficio quodam, eorum sensus perstringit: deinde elingues abducit & optatis fruitur, Aelianus & Philes. Canes uomitionem hominis imitando capit, Aristot. Vomitionem hominis

imitari traditur ad sollicitandos canes, quos inuadat, Plinius. Vomitus humanos mentitur, falsisq; singultibus sollicitatos sic canes deuorat, Solinus. Ad stabula noctu profecta, humanum uomitum assimulat, eam ut canes exaudierunt, sic ad illam ipsam, tanquam ad hominem adeunt, ea uerò comprehensos uorat, Aelian. Hyęna homini caníue dormienti suum corpus admouet (παραμετρεῖ) ac si seipsam maiorem dormiente sentit, naturaliter sua magnitudine sensibus eum priuat, ac ipsius manus non resistentis exedit, & conficit: sin se breuiorem animaduertit, statim properat fugere. Quod si in te incurrerit, caue iam à dextera ipsam excipias, quoniam sic obtorpesceres, ut nullo modo te posses tueri: sin autem ex sinistra in eam inuaseris, confidenter aggredere, & occides, Gillius apud Aelianum non citato authore. Ego eadem ad uerbum reperio in Geopon. Græcis 15. 1. à Zoroastre citata ex Nestoris Panacea. Cum fugiunt uenantem, declinare ad dextram, ut prægressi hominis uestigia occupent. Quod si successerit, alienari mente, ac uel ex equo hominem decidere. At si in læuã detorserit, deficientis argumentum esse, celeremq; capturam. Facilius autem capi, si cinctus suos uenator, flagellumq; & ipsos equos (aliâs imperitans equo,) septenis alligauerit nodis, Plinius. Hyęna dextra in manu uim sopiendi habet, & suo tactu somnum conciliandi, sæpeq; numero in stabula ingressa cum dormientem aliquem deprehenderit, & pedetentim ad illum progressa fuerit, soporiferã, ut ita dicam, manum eius naribus admouet, sicq; eas opprimit, hic ut sine sensu esse uideatur, ac tantum terræ suffodit, quantum sit ad eum ipsum obruendum satis: guttur uero & supinum & nudum relinquit, in quod incumbens, somno oppressum suffocat, posteaq; in latibulum abstrahit, Aelianus. Philes paulo aliter, ut uidetur: Dormientis, inquit, nari dextrum pedem immittens, κάρον efficit. ὀρύξασα δὲ τῇ κεφαλῇ τύμβον, καὶ προθεῖσα τὴν φάρυγγα γυμνὴν ἐντείνει, ἢ μᾶλλον δ᾽ αὐτὸς τὸν φονέας ἐμφύσας ὁ ... τὸν δ᾽ ὑπνωχὸν ἐκπνίγει. Iidem alibi hyęnæ piscis pinnæ dexteræ eandem uim attribuunt. (Oppianus de xirę leonis manui νάρκα θοὴν, τῇ πάντα λύει καὶ γούνατα θηρῶν.) Si piscis marini hyęnæ nuncupati pinnam dextram ad hominem somno consopitum admoueas, sanè quàm eum ipsum perturbabis. Etenim formidolosa secundum quietem spectra uidebit, acerbaq; insomnia (uel ut Philes, φρίκην ἄρρητον καὶ δ᾽ ἅμα πολλῶν φαρμάκων) perpetietur, Aelianus. Vim istam pinnæ dextræ soporiferam, uitulo marino etiam attribuunt authores: ut & pellis aduersus fulmina. Mutilus est locus Aristotelis de hyęnis in libello de mirabilibus narrationibus huiusmodi: Ἐν δὲ τῇ Ἀραβίᾳ ὑαινάν τι γένος φασὶν εἶναι, ὃ ἐπειδὰν προΐδῃ τι θηρίον ἢ ἂν * ἐργάζεται, &c. hic ex Aeliani iam positis uerbis ita suppleri potest, ἐπειδὰν προΐδῃ θηρίον ἢ ἄνθρωπον κοιμώμενον, τὸν δεξιὸν πόδα ταῖς ῥισὶ προσφέρουσα νάρκην ἐργάζεται καὶ ἄφωνον ποιεῖ ὥστε μὴ δύνασθαι κινεῖν τὸ σῶμα. Quod uero sequitur, τοῦτο δὲ ποιεῖν λαίνεται, legendum fortè τοῦτο δὲ ποιεῖ κατὰ ..., aut tale quid iam ex Aeliano recitatum. Hyęnam magi ex omnibus animalibus in maxima admiratione posuerũt, utpote cui et ipsi magicas artes dederint, uimq; qua alliciat ad se homines mente alienatos, Plinius. Molitur insidias homini, Aristoteles. Hyęnam tradunt sermonem humanum inter pastorũ stabula assimulare, nomenq; alicuius (auditu assiduo, Solin.) addiscere, quem euocatum foras laceret, (ut in hominem astu accitum noctu sæuiat, Solinus:) Plinius. Pardalim hyęna hostiliter odit, Aelianus. Si hyænæ & pardalis pelles admisceantur, pardalina pilos amittit, hyęnæ non item: quare Aegyptij superiorem ab inferiore uictum significaturi duas pelles pingunt, hyęnæ unam, alteram pardalis, Orus in Hieroglyph. Præcipuè pantheris esse terrori traduntur hyęnæ, ut ne conentur quidem resistere: & aliquid de corio earum habentem non appeti: Mirumq; dictu, si pelles utriusq; contrariæ suspendantur, decidere pilos pantheræ, Plinius. Magnus Indorum rex quotannis diem unum proponit tum hominum tum bestiarum certaminibus; committuntur autem pugnaturæ inter se bestię, feri tauri, arietes, hyęnæ, &c. Aelianus.

G.

Oleum in quo decocta sit uulpes siue uiua siue mortua, arthriticos in eo longiori tempore immorantes, uel omnino sanat, si nouus sit affectus: uel, si saltem non inueteratus, ita curat, ut licet repetat, multò tamen mitior sit futura. Sed uulpinum oleum nihilo magis discutit eo quod ex hyęna similiter decocta paratur: id enim omnino eximiam discutiendi uim sortitur, Galenus de simplicibus 11. 47. Eadem ex Galeno descripsit Aëtius libro 12. Caro alzabo calida est & humida: cocta cum oleo (aceto, Albert. non probo) iuuat podagricos & dolores iuncturarum ex frigiditate: est enim tenuis substantiæ, & diaphoretica. Cocta cum aqua, cui insideat in solio seu cupa podagricus uel arthriticus, plurimum prodest, Rasis & Albertus. Magorum uanitas, ut est solers ambagibus, hyęnas capi iubet, geminorum signum transeunte Luna, singulosq; propè pilos seruari, Plinius. ¶ Corium hyęnæ substratum à cane morsis auxiliari tradunt magi, Plinius. Ea etiam quæ in hoc capite de uiribus hyęnæ sequuntur, omnia ex Plinio desumpta (nisi aliud scriptoris nomen exprimatur) & magis autoribus attributa, semel hic monuisse sat fuerit. Probati quidẽ medici nihil huius feræ pręter fel in remedijs ponunt, & oleum in quo ipsa (ut dixi) decocta sit. Vituli marini, aut quod melius est hyęnæ pelle facta medicamenta (forte calciamẽta) si quis in cotidiano usu habuerit, efficaciter podagræ morbo carebit, Marcellus. Capitis dolori alligatam cutem prodesse quæ fuerit in capite eius, magi tradunt, Plinius. ¶ Sanguinem cum polenta sumptum, torminibus. Sanguis si calidus illinatur, locis leprosis conducit, Rasis & Albertus. ¶ Carnes si edantur, contra canis rabidi morsus efficaces esse: etiamnum iecur efficacius. ¶ Neruos potos in uino cum thure, fœcunditatem restituere ademptam ueneficio. Neruis à dorso armisq; suffiendos neruorum dolores. ¶ Canis rabidi morsus

potum expauescentibus faciem perungunt adipe uituli marini: efficacius si medulla hyęnæ & olei elentisco & cera misceatur. ¶ Medullas opitulari doloribus spinæ & neruorum, lassitudini renũ. Medulla de spina hyęnæ, admixto felle eius & oleo uetere, ad temperiem & lenitudinem acopi decocta, neruorum uitia omnia doloresq́, auctore Democrito persanat, Marcellus. Sic & Plinius, Neruis mederi medullas è dorso cum oleo uetere ac felle. E dorso medullam adalligatam, contra uanas species opitulari. ¶ Adipe accenso serpentes fugari dicunt: Eundem illitum à cane morsis auxiliari.

¶ Sinistra parte cerebri naribus illita, morbos perniciosos mitigari, siue hominum, siue quadrupedum. ¶ Sterilitatem mulierum emendari, oculo cum glycyrrhiza & anetho sumpto in cibo, promisso intra triduum conceptu. ¶ Dentes eius dentium doloribus tactu prodesse, uel alligatos ordine. Dentes si de sinistra parte rostri eruti sint, illigatos pecoris aut capri pelle stomachi cruciatibus. Contra nocturnos pauores umbrarumq́ terrorem, unus è magnis dentibus lino alligatus succurrere narratur: Furentes suffiri eodem, & circumligari pectus cum adipe renum, aut iocinere, aut pelle præcipiunt. Dens alzabo suspensus super brachium dextrum ab humero usq; ad cubitum, obliuioni resistit, Rasis & Albertus. ¶ Maxillæ parte comminuta in aniso, & in cibo sumpta, horrores sedari: Eodem suffitu mulierum menses euocari. ¶ Palato arefacto, & cum alumine Aegyptio calefacto, ac ter in ore permutato, fœtores & ulcera oris emẽdari. ¶ Ceruicis carnes, siue mandantur, siue bibantur, arefactæ, lumborum doloribus mederi. ¶ Humeros humerorum & lacertorum doloribus tactu prodesse. ¶ Pulmones in cibo sumptos cœliacis (uetus lectio, iliacis) auxiliari: Ventriculis, cinerem cum oleo illitum. ¶ Cor in cibo sumptum omnibus doloribus corporum auxiliari. Tremulis, spasticis, exilientibus, & quibus cor palpitet, aliquid ex corde mandendum, ita ut reliquæ partis cinis cum cerebro hyęnæ illinatur: Pilos etiam auferri hac compositione illita, aut per se felle, euulsis prius quos renasci non libeat: Sic & palpebris inutiles tolli. ¶ Mulieri candida à pectore hyęnæ caro, & pili septem, & genitale cerui, si illigentur dorcadis pelle, collo suspensa continere partus promittunt. ¶ Carnes uel ossa hominis, si quæ in uentriculo occisæ inueniantur, suffitu podagricis auxiliari. ¶ Omentum, ulcerum inflammationibus cum oleo. ¶ Medulla ex dorso, uide superius in Medulla. Podagris, spinæ cinerem cum lingua & dextro pede uituli marini, addito felle taurino, omnia pariter cocta atq; illita hyęnæ pelle. Ossa ex spina parturientibus prodesse. ¶ Costarum primam & octauam suffitu ruptis salutarem esse. ¶ Carnes si edantur, contra canis rabidi morsus efficaces esse: etiamnum iecur efficacius. Febribus quartanis iecur degustatum ante accessiones. Glaucomata iocineris recentis inassati sanie, cum despumato melle inunctis sanari dicunt. Iecur potum torminibus & calculis mederi. ¶ Fel efficacissimum creditur scorpionis marini, & callionymi piscis, marinæq́ testudinis & hyęnæ, Dioscorides. Cum pharmacum aliquod paras, cui fel miscetur, colorem fellis spectato, qui alius in alijs animalibus est. Pastillis enim dictis taurinum admiscent: ocularibus uero medicamentis hyęnæ, galli, perdicis, & aliorum quorundam animalium, Galenus de simplicib. 10. 12. Et rursus, Taurinum fel efficacius est suillo, ouillo, caprino, & bubulo: ignauius tamen quàm hyęnę: ut huius quàm callionymi aut scorpij marini aut testudinis marinæ. Fel hyęnæ per se illitum pilos auferre, euulsis prius quos renasci non libeat: sic & palpebris inutiles tolli. Si felle hyęnæ loca quibus molesti sunt pili in palpebris nati adsiduè tangantur, confestim tabescent: certe si prius uulsis superducatur, non renascentur, Marcellus. Idem remedium apud Galenum legimus Euporiston 1. 42. his uerbis, Euulsis prius radicitus pilis, fel aut hyęnæ aut hirci confestim inunge. Animalium quorundam fel (inquit Galenus de simplicib. 10. 12.) præ cęteris laudatur, q & uisum acuat, & suffusionum initia discutiat, ut callionymi piscis, hyęnæ, &c. Hyęnæ fel cum melle uisum acuit, & illitum suffusiones discutit, Galenus ad Pisonem. Suffusionem oculorum canino felle malebat quàm hyęnę curari Apollonius Pitanęus cum melle: item albugines oculorum, Plinius. Fel ursinum atq; hyęnæ cum melle optimo mixtum & diu coagitatum, caligines eximit, si adsiduè inde oculi suffundantur aut superlinantur, Marcellus. Lippitudini mederi felli illitum frontibus: aut ne omnino lippiatur, decoctum cum mellis Attici cyathis tribus & croci uncia inunctum: Sic & caligines discuti & suffusiones: Claritatem excitari melius inueterato medicamento. Asseruari autem in Cypria pyxide. Eodem sanari argema, scabritias, excrescentia in oculis, item cicatrices, Plinius. Democritus adfirmat felle hyęnæ si frons perfricetur, epiphoras incipientes, & omnem oculorum dolorem posse sedari, Marcell. Medulla de spina hyęnæ, admixto felle eius & oleo uetere, ad temperiem acopi decocta, neruorum uitia omnia doloresq́ auctore Democrito persanat, Marcellus. Fel alzabo maris ligatum super femur alicuius sinistrum, promouet coitum cum muliere quandiu retinetur, Rasis & Albertus. Fel alzabo pondere drachmæ potum cum decoctione spicæ nardi, remedio est aduersus tympanitem, Iidem. Membranam quæ fel contineat, cardiacis potam in uino, uel in cibo sumptam, succurrere. Podagris fel prodesse cum lapide Asio. ¶ Lienem lienibus mederi. ¶ Lumborum doloribus carnes è lumbis edendas illinendasq́ cum oleo. Adipe è lumbis suffiri difficulter parientes, & statim parere. ¶ Vesicam in uino potam contra urinæ incontinentiam succurrere: Quæ autem in uesica inuenta sit urina, additis oleo ex sesamo & melle, haustam prodesse ægrimonię ueteri. ¶ Vuluam cum mali Punici dulcis cortice in potu datam prodesse mulierum uuluæ. ¶ Spasticis, genitale è maribus suffitu opitulari. Venerem stimulari genitali ad sexus suos in melle sumpto, etiam si uiri mulierum coitus oderint. ¶ Lippientibus, ruptis, & contra

contra inflationes, seruatos pedes opitulari tactu: læuos dextris partibus, dextros læuis. Sinistrum pedem superlatum parturienti, letalem esse: dextro illato, facile eniti. ¶ Fimum quod in intestinis inuentum sit, arefactum, ad dysentericos ualere potum: illitumque cum adipe anserino opitulari toto corpore læsis malo medicamento. Aëtius 13.6. emplastro cuidam imponendo aduersus crocodili morsum stercus hyænæ adiungit: hoc, inquit, si desit, porcino utitor. Hyænæ stercus putrida curat uulnera, Hieronymus contra Iouinianum ut Vincentius Belluac. citat.

H.

a. Hyænæ epitheta. Aemula uocis, apud Textorē. Δυσαλγὴς, νυκτιπόρος, νυκτιπλανὴς, σμερδὴ, Oppiano.

d. Qui uoluerit transire per locum animalium alzabo, non infestabitur ab eis, si manu gestet radicem colocynthidis, Rasis & Albertus.

e. Grandini creditur obuiare, si quis crocodili pellem, uel hyænæ, uel marini uituli per spatia possessionis circunferat, & in uillæ aut cortis suspendat ingressu, cum malum uiderit imminere, Palladius. Cælius Rhodiginus post claui ænei mentionem 29. 6. Consimile (inquit) huic ferè adagiū usurpari posse, uideo: ut qui suopte præsidio aduersus potentiorum uim præmunitus est, dicatur hydna gestare, id est tubera, nec non hyænæ phocarumque pelles, quòd hæc minimè tangantur de cœlo: Quo nomine uelorum summa hisce communire nautici moris est. Amplius scribit Horus, si quis hyænæ pellem sibi circumponat, intrepidè per medios hostes transiturum, nocumento nullo: proinde Aegyptijs ratione hieroglyphica intrepiditatis ac constantiæ in calamitatibus indicium haberi hyænæ pellem expictam. Quod ficus de cœlo non tangitur, id utique amaritudini eius acceptum referri oportet: (tota enim arboris dulcedo in fructum secernitur.) Id genus quippe non attingunt fulmina, quod uitulus comprobat marinus atque hyæna, Cæl. Nonnulli pelle hyænæ satoriam trimodiam uestiunt, atque ita ex ea, cum paulum immorata sunt semina iaciunt, non dubitantes prouentura quæ sic sata sint, Columel. 2.9. Gentiana diebus septem cum hyænæ pelle amuleti loco gestatur aduersus rabidorum canum morsus, Actuarius. Frontis corium fascinationibus resistere magi pollicētur, Plin. ¶ Sanguine tactis postibus, ubicunque magorum infestari artes: non elici deos, nec colloqui, siue lucernis, siue pelui, siue aqua, siue pila, siue quo alio genere tententur, Idem. ¶ Hyænæ linguam si quis manu teneat, contra canum impetum maximam cautionem habebit, Zoroastres in Geoponic. Eos qui linguam in calciamento sub pede habeant, non latrari à canibus, Plin. Oppianus lib. 3. de uenatione uidetur idem de pelle hyænæ scribere, uel quauis eius parte, in calceo gestata. ¶ Pilos rostri admotos mulierum labris amatorium esse, Plin. ¶ Tantumque est uanitatis, ut si ad brachium adalligetur superioris rostri dextræ partis dens, iaculantium ictus deerraturos negent, Idem. ¶ Magi aiūt totius domus concordiam, hyænæ genitali & articulo spinæ cum adhærente corio adseruatis, confirmare: quem spinæ articulum siue nodum atlantion uocant: est autem primus. In comitialibus quoque remedijs habent eum. ¶ Super omnia est, quòd extremam fistulam intestini contra ducum ac potestatū iniquitates commonstrant, & ad successus petitionum, iudiciorumque ac litiū euentus, si omnino tantum aliquis secum habeat. Eiusdem cauerna sinistro lacerto religata, si quis mulierē respiciat, amatorium esse tam præsens, ut illicò sequatur. Eiusdem loci pilorum cinerem ex oleo illitum uiris, qui sint probrosæ mollicici, non modo pudicos, sed & seueros mores induere, Plin. Si pili de collo (culo uidetur legendum ex Plinij uerbis iam recitatis) masculi zabo combusti tritique cum pice inungantur ano sodomitæ patientis, liberabitur illo uitio, Rasis: apud Albertum uiro legitur pro uitio. Si pes sinister & ungues alzabo in linteo alligentur dextro alicuius brachio, non obliuiscetur quæcunque audiuerit aut cognouerit, Rasis & Albert. Manus dextra alzabo unà cum corio abscissa animali uiuenti, adalligata ingredientibus ad reges aut alios, negotij alicuius obtinendi causa, gratiam & fauorem eis conciliat, ut quod petunt obtineant facile, Rasis & Albertus. Si manus dextra alzabo, quā hominis sinistra absciderit, ab aliquo gestetur, illum diliget quisquis uiderit præter alzabo, Idem. Medulla pedis sinistri trita utilis est mulieri quæ maritum non diligit: nam si inijciatur in nates (narē, Albertus) eius, diliget eum præ cæteris. Tali sinistri cinere decocto cum sanguine mustelæ, perunctos omnibus odio uenire: idem fieri oculo decocto, Plin. ¶ Excrementa siue ossa reddita cum interimitur, contra magicas insidias pollere, Plin. Si ungues inueniantur in uentriculo occisæ, mortem alicuius capientium significari, Idem. ¶ Democritus scribit therionarca in Cappadocia & Mysia nascente, omnes feras torpescere, nec nisi hyænæ urinæ aspersu recreari, Idem.

DE BARBARIS NOMINIBVS VEL
Hyænæ, uel congenerum ei animalium.

AKABO pro alzabo perperam scribitur apud Rasim, ea occasione quia l. & z. literas si cōiungas, referunt ferè k. literam: legitur & zabo apud eundem. Cæterū alkabo, aziba, & albozao uoces sunt deprauatæ. Vide supra in Hyæna capite primo.

ANA animal dicunt esse Orientis, ualidissimis dentibus, acutis, & longis & unguibus acutis, per quam sæuum, gregarium & ualde amans quæ sui generis sunt animalium: alienis infestum. Si quod enim alterius generis accesserit animal, gregatim resistunt: & uel fugant, uel perimunt. Dentibus & unguibus se defendit ita, ut solitariū etiā ab aliquo robustiori deprehensum plerunque euadat, Albert.

BELBVS, hyæna, apud Iulium Capitolinum.

CHAVS etiam & LYCAON congeneres hyænæ uidentur, de quibus infra dicemus, statim post lupum. De GVLONE ante hyænam statim docui.

LACTA in sepulchris habitat, & uescitur cadaueribus, Albertus. Hoc ueteres de hyæna scribũt.

LVPVS uespertinus, uide supra in Hyæna capite primo circa finem.

PAPIO animal circa Cæsaream abundat, paulò maius uulpibus, luporũ ingenio. Collecta enim hæc animalia ululant, uno præeunte (præcinente) & alijs postea simul respondentibus. Pro uulpem refert. Vno ex eis occiso cætera circa ipsum ululant, tanquam plangant mortuum. Voces eorum adeò sonoræ sunt, ut quamuis remota ex propinquo audiri uideantur. Vrgente fame sepulchra hominum aliquando ingredi & cadaueribus uesci dicuntur. Videntur sanè ex lupo & uulpe composita, Albertus. Abenauin, id est babuin, animal est simile cani, quod noctu latrat, & uorat cadauera: reperiuntur autem permulta in Syria inter Damascum & Berutum, Andreas Bellunensis. Et alibi, Dabha uel dahab, animal est medium inter lupum & canem, comedens cadauera: & comeditur caro eius ab hominibus, & reperitur in Syria in magna copia. Et rursus, Aldabha est animal notum in Syria, medium inter lupum & canem, pilis color qui urso, & comedit cadauera. Munsterus in Lexico trilingui lupum Hebraice zeeb nominat: Chaldaicè autem, ut reor, (zain in daleth mutato) deeba. Dhoboha (dabha potius, ut Bellunensis corrigit) animal est, de cuius uiribus in podagra & arthritide iam libro 3. diximus, Auicenna libri 2. tractatu 2. in fine literæ D. Satis itaq; constat dabha & similes uoces, nihil aliud quàm hyænam significare.

ZILIO animal apud Albertum in fine libri 22. non aliud quàm ipsa hyæna est, omnibus quæ ei attribuit consideratis: quamuis ipse compositam esse scribat ex hyæna & simia quæ maricommorion uocetur. Maricomorion quidem eodem libro in M. litera, corruptissima uoce pro ueterum mantichora utitur.

CROCVTA, apud Græcos per τ. duplex scribitur: & per omicron tam in secunda quàm prima syllaba. Κροκόττας animal est quadrupes Aethiopicũ, Hesych. & Vari. Mantichora et crocuta è simiarum genere, hominum gestus & sermones imitantur, Volaterranus testem citans Plinium, sed falsò. Etsi enim apud Plinium legimus has bestias uocem imitari humanam: imitari tamẽ etiam gestus humanos & simiarum generis esse nusquam legimus: nec si quid imitatur, protinus simia est: simia quidem gestus imitatur hominis, uocem non item: & si maximè illam imitaretur, non tamen hoc satis foret ad probandum eiusdem generis animal esse quod eam similiter exprimeret, cum aues etiam multæ imitentur. Hyænæ coitu leæna Aethiopica parit crocutam, similiter (ut ipsa hyæna) uoces imitantem hominum pecorumq;. Acies ei perpetua in utraq; parte oris, nullis gingiuis, dente continuo, qui ne contrario occursu hebetetur, capsarum modo includitur. Hominum sermones imitari et mantichoram in Aethiopia auctor est Iuba, Plinius. De mantichora statim in Leucrocuta dicam. Solinus eadem de crocuta quæ Plinius: hoc tantum interest, quod Plinij uerba hæc, Acies ei perpetua, Solinus à sequentibus distinxit & ad oculorum aciem retulit, cum Plinius de dentibus tantum accepisse uideatur, nulla oculorum mentione: nam & dentium aciem dicere quid prohibet? Solini uerba sunt hæc, Nunquam conniuet aciem orbium, sed in obtutum sine nictatione contẽdit. In ore gingiua nulla: dens unus atq; perpetuus, qui ut nunquam retundatur, naturaliter capsularũ modo clauditur. Crocutas (inquit alibi Plinius) uelut ex cane lupoq; conceptos, omnia dentibus frangentes, protinusq; deuorata conficientes uentre, Aethiopia generat. Vide supra in Gulone. Beluarum, inquit Gillius, quas Aethiopes crocutas appellant, natura ex cane & lupo temperata, utriusq; robore dẽtium superior est: omnia enim ossa confringit. Porphyrius in eo opere, quod inscripsit de abstinentia ab usu carnium, hyænam dicit ab Indis appellari crocutam. ¶ Callidum animal (inquit Aelianus) est crocuta: primum enim sese in densas syluas occultans, materiarios fabros nominatim inter se appellantes auscultat, illorumq; cuiuspiam nomen addiscit. Deinde summa humani sermonis assimulatione comparans insidias, quod audiuit nomen humana uoce appellat, ad eam accedit appellatus, retrò uerò illa cedens rursum appellat, idem iterum sæpiusq; ad humanam uocem accedit: ubi autem eum à socijs seduxit, & iam ab auxiliatoribus nudum constituit, correptum interimit: ex eoq; quem uoce pellexit, sibi instruit & conficit cibum. Edita munera, in quibus elephantos, & crocutas, & tigrides exhibuit, Iul. Capitolinus in Antonino Pio. Io. Rauisius Textor multa etiam quæ Plinius de onagris scribit, crocutis attribuit, sua an librariorum oscitantia nescio. Apud Albertum pro crocuta ineptissimè cirocrothes, apud alios cirotrochea scribitur, citatis Solini quæ de crocuta sunt uerbis. Post Barygazam continens ad Austrum pertingens Dachinabades uocatur: quæ supra hanc est mediterranea regio ad Orientem, montes magnos continet, & omnigena ferarum genera, ac inter alia κροκόττας, Arrianus in Periplo rubri maris.

De LAMIA etiam siue uera siue fabulosa bestia, quædam hyænæ congruentia legimus: nempe animal esse crudele, noctu syluas exire, hominem aggredi. Sed de hac mox plura in L. litera.

LEVCROCVTAM (Aethiopia generat: uel potius India, potest enim ad utrumq; quodammodo referri, Plinius 8. 21.) pernicissimam (uetus lectio, perniciosissimam) feram, asini ferè (feri, uetus lectio) magnitudine, cruribus ceruinis: collo, cauda, pectore leonis, capite melium, bisulca ungula, ore ad aures usq; rescisso, dentium locis osse perpetuo: hanc feram humanas uoces tradunt imitari, Plin.

Sed

Sed quædam paulo aliter Solinus capite 55 in descriptione Indiæ: Leucrocota, inquit, uelocitate præcedit feras uniuersas. Ipsa asini magnitudine, cerui clunibus, pectore ac cruribus leoninis, capite camelino, bisulca ungula, &c. ut Plinius. Apud Albertum uoce deprauata leutrochocha legitur.

MANTICHORA sic dicta bellua, si Ctesiæ credendum est, apud Indos gignitur: cui dentes (ut ille scribit) triplici utrinque (supra infraque, Aelian.) ordine: magnitudo, hirtitudo & pedes leonis, facies & aures hominis, oculi cæsij, color rubricæ: cauda scorpionis modo terrestris aculeo armata, spiculaque agnata iaculans: uox fistulæ tubæ'ue non absimilis, cursus non minoris pernicitatis quàm ceruis: feritas tanta ut nunquam possit mitescere, appetitus præcipuè carnis humanæ, Aristoteles. Plinius 8. 21. ita transtulit: Apud eosdem (Indos scilicet uel Aethiopes) nasci Ctesias scribit quam mantichorã appellat, triplici dentium ordine pectinatim coëuntium, facie & auriculis hominis, oculis glaucis, colore sanguineo, corpore leonis, cauda scorpionis modo spicula insigentem: uocis, ut si misceatur fistulæ & tubæ concentus: uelocitatis magnæ, humani corporis uel præcipuè appetentem. Et eodem libro capite 30. Hominum sermones, inquit, imitari & mantichoram in Aethiopia author est Iuba. Eadem fere omnia Solinus capite 55. de India. Et post reliqua, Pedibus sic uiget, saltu sic potest, ut morari eam nec extentissima spatia possint, nec obstacula latissima. Albertus & Auicenna maricorion uel maricomorion uocibus corruptis habent, & cerui uelocitatem attribuunt: hic etiam luporũ generis facit (ut habet interpres,) reliqua ut Aristoteles. Albertus ineptissimè à mantichora distinguit, quasi similis non eadem sit. Mantichora (ὁ μαντιχώρας, inquit Philes, nimirum ex Aeliano) fera est Indica, hirsuta, rubra, speciem hominis referens (facie scilicet & auribus, ut Aristot. ait) oculis ardentibus, cæsijs: superciliјs terribilis: auriculis densis (πυκνοῖς) modicè oblongis, rotundis, & ad basim glabris: dẽtibus acutis, ore horribili: reliqua species tota leonina est, cauda aculeum habet missilem, quo uenatores armatos ei insidiantes perimit (retrorsum eiaculans.) quod si à fronte ei resistant, sic etiam cauda reflexa iaculatur. Aculeis uacuæ (pro κενώμενον lego κενούμενον) noui statum subnascuntur. His uenatores breui superat. Et quanquam multæ sint apud Indos sæuissimæ uoracissimæque bestiæ, huic uni tamen anthropophagi nomen indiderunt. Huius catulum si ceperint Indi, extremas clunes lapide contundunt, ut aculeo producendo ineptæ fiant, & catulus sine periculo cicuretur, Hæc Philes. Aristoteles nunquam mitescere scribit, quod de adultis intelligi priuatim potest. Eadem ferè apud Volaterranum legimus, qui ex Aeliano se transcribere profitetur: & insuper, unguibus esse leonis, cauda bifida, utrinque aculeis cuspidata: dentibus acutis, & aliquanto quàm canis maioribus: oculis uillosis, noctuæ similibus (glaucis potius: glaux quidem noctua est.) Et hoc animal se uidisse testari Ctesiam in Perside, ex India dono regi adlatum. Hæc Volaterranus, sed in suis translationibus sæpenumero errat: proinde hæc cum Græcis, si cui præsto erunt, Aeliani uerbis conferri consulo. Volaterranum, qui mantichoram & crocutam simiarum generis facit, iam supra reprehendi. Apud Pausaniam in Bœoticis non mantichora, sed μαρτιόρα legitur, cuius uerba ut à nobis conuersa sunt recitabo: Bestiam, inquit, à Ctesia memoratam in libro de Indis, quæ Indorum lingua martiora, hoc est homines deuorans (ἀνδροφάγος) uocetur, non aliam quàm tigrin esse crediderim. Attribuit autem ei triplicem dentium ordinem in utraque maxilla (καθ' ἑτέραν, lego ἑκατέραν, τὴν γένυν,) & aculeos in extrema cauda, quibus & cominus se defendat, & eosdem missilium instar eiaculetur. Cæterum hanc famam Indi inter se communicasse mihi falsò uidentur ob nimium huius feræ pauorem. Decepti sunt etiam quòd ad colorem: siue quòd tigris nimirũ ad Solem (κατὰ τὸν ἥλιον) eis conspecta, rubere & unius tota coloris (absque maculis) uideret: siue in celeritate cursus (ἅμα δὲ, lego ἄγε δή: negatio enim sensui contraria est) propter assiduas conuersiones talem existimantes. Ipse quidem conijcio, si quis Libyæ aut Indiæ Arabiæ'ue oras peragrans, quotquot apud Græcos reperiuntur feras inquirat, alias prorsus non reperturũ, alias uero forma differentes. Non enim homines tantum pro aëris & regionũ differentia, formis inter se uariant: sed idem cæteris quoque animantibus usu uenit. Verbi gratia, alius in Aegypto aspidum color, alius in Aethiopia uisitur, &c. Hactenus Pausanias, qui tribus maximè argumentis, regione natali, crudelitate, uelocitateque, niti uidetur ut martioram uel mantichoram, tigrin esse confirmet: sed quoniam eadem leucrocutæ conueniunt, & insuper uocis humanæ illectos deuorandi causa imitatio, leucrocutam potius quàm tigrin esse conijciam dum alius meliora adferat.

DE HYSTRICE.

Picturam hanc Tiguri ad uiuum fieri curauimus, cum agyrta quidam spectaculi gratia hystricem circunduceret.

A.

HYSTRICES generat India & Africa, spina contectas, ac herinaceorum genere (forte, genus,) Plinius: Solinus herinacijs similes scribit. ¶ Hystricem Arabicè aduldul uocari puto. Ericius syluestris, inquit Auicenna, notus est: & montanus est aduldul habens spinas sagittales (missiles) proximus naturæ syluestris uel terrestris: marinus quidem inter ostracoderma numeratur. Quæ de herinaceis dicuntur, eò magis ualebunt in hystrice, Plinius. Rasis quoque montanũ hericium efficaciorẽ terrestri facit, his uerbis: Ericius montanus melior est dome-

ſtico, & habet ſpinas in modum acuum: conſimilis in medendo facultatis, præſtantior in cibo, utilior ſtomacho, & uentrem magis mollit, urinamq́ ciet efficacius, Hæc raſis & Albertus. Sed apud Græcos facultates iſtæ echino marino attribuuntur. Vetus gloſſographus Auicennæ, uocem adulbus, ericium montanũ interpretatur: Syluaticus adualdul & adubul, ſimiliter: & in lingua noſtra (inquit) uocatur iſtrice. Alterha ſecundum aliquos eſt ericius magnus ſpinoſus, ſecundum alios uerò ericius minor, Andreas Bellunenſis. Albertus hyſtricem etiam lucca nominare uidetur, neſcio qua lingua, ut in B. referam. ¶ Syluaticus & alij recentiores hyſtricem animal quod uulgò porcus ſpinoſus dicitur, interpretantur. Sic & Græci quidam, ut Suidas, acanthochœron, quod idem ſonat ad uerbum: ſed & uulgarem echinum terreſtrem eodem nomine uocitant, Etymologus & Varinus. Quòd uero hyſtricem quoq; echinum terreſtrem Suidas interpretatur, falſum eſt. Syluatico etiam acanthochœros

thochœros porcus spinosus uel hystrix est. Gyraldus in opere de dijs, gylium à quibusdam chœrogryllum exponi scribit: chœrogryllum autem ipse porcū spinum interpretatur, ut Syluaticus etiam, qui corruptè cirrogrillium scribit: sed chœrogryllum nos potius herinaceum esse in Cuniculi historia capite primo docuimus. Varinus quidem gylion exponit porcum, aut leonem. ἄγριλλα Hesychius & Varinus ouum interpretantur, uel hystrichem secundum Cretenses. Domitius Calderinus apud Martialem orygem pro hystrice ridiculè exponit. ¶ Hystrix Italicè porco spinoso, uel histrice, uel istrice sine aspiratione. Hispanicè puerco espin. Gallicè porc espic. Anglicè porkepyne. Illyricè porcospino. Polonus quidam interpretatur morska szwijnija, imitatus puto Germanos, qui porcum marinum nominant, **ein meerschwyn**. Ea nimirum ratione qua uulgus in mediterraneis, à mari remotum, incognita & peregrina pleraq; marina & transmarina uocat. Quanquam parum idoneus author Libri de natura rerum, hystricem circa mare degere scribit, & cum maritimis locis destituitur in cauernas montium diuertere. Iuxta marina (maritima potius) habitat, & aliquando in montibus, Albertus. Certum est quidem hoc animal amphibium non esse, sed in syluis agere, quod & Oppianus testatur. Quamobrem ridiculus est illius error, qui nuper quadrupedum historia Germanicè edita, porcum spinosum (hystricis enim nomen non agnoscit) piscem marinum facit, Germanica appellatione deceptus. Aliqui hystricem Germanicè **taran** uocitant, nescio qua origine: aliqui **dornschweyn**, hoc est porcum spinosum, ficta ab eis uoce ad imitationem cæterarum aliquot gentium. Nā ea uoce, ut supra ostendi, Itali, Hispani, Galli, Angli, & Illyrij quoq; utuntur. Quinetiam Germanorum aliqui peregrinitatis studiosi uocem **porcopick** receperunt: alij **stachelschweyn** appellant, hoc est suem pungentem, ut Ge. Agricola docet. Hystrix animal est marinum, testaceum (ostracodermon) cibo aptum, Hesychius & Varinus: Apparet autem eos echinum marinum intelligere: nam Suidas hystricem terrestrem quoq; echinum interpretatur: Vtrunq; impropriè: neq; enim ullus authorum qui extant, hystrichem (quod meminerim) aliter quàm pro uulgò dicto porco spinoso usurpat.

B.

Hystrices generat India & Africa (unde ad nos nuper allatæ sunt, Ge. Agricola) spina contectas, ac erinaceorum genere (genus forte:) sed hystrici longiores aculei, & cum intendit cutem missiles. Ora urgentium figit canum, & paulò longius iaculatur, (tanto etiam impetu, ut in ligno figat interdum, Ge. Agricola,) Plin. Hystrix in Aethiopia (hoc etiam in Hieronymi libro contra Iouinianū legitur) frequentissima, erinacijs similis, spinis tergum hispida, quas plerunq; laxatas iaculatione emittit uoluntaria, ut assiduis aculeorum nimbis canes uulneret ingruentes, Solinus. Herodotus libro quarto hystriches apud Afros pastorales nasci tradit. Circa Scassem urbem Tartariæ multi sunt sues spinosi: qui cum capiuntur, spinis suis sæpe homines & canes lædunt: nam canes in eos prouocati, adeò irritant feras illas, ut simul concurrentes terga sua, quibus spinæ innituntur, uehementer commoueant, atq; in uiciniores homines et canes uibrent, Paul. Venet. 1.34. Homines & quascūq; feras insequentes, fugiendo pugnans, emissis à tergo spiculis, uulnerat. Canes ictos quandoq; perimit: quamobrem uenatores retinent canes, & alio ad capiendum dolo utuntur, Oppianus. Certo destinatoq; ictu (ut audio) ferit quem uoluerit, uulnere interdum incurabili propemodum, utpote angusto & profundo, periculoso nimirū si neruus pungatur: ut Oppianus nō temerè dixerit, ἰθὺς ἀκοντίζει μελέων βέλος. Hystricum aculeos genus quoddam pilorum esse putandum est, Aristot. Hi partim albicant, partim nigricant, non confusis, sed distinctis ordine coloribus: & in mucronem exeunt. Eos in pileis sæpe adferunt peregrini à S. Iacobo Compostellano reuertentes. Spinis utitur hystrix pilorum & armorum loco, non etiam pedum ut quidam dixerunt, Albertus. Echinos quidem marinos aculeis suis pedum loco uti tradit. Nō in opacis syluis (inquit Oppianus) tam horribilem ac rigidū quicquam præ se fert conspectum ac hystrix: cui magnitudo paulo minor quàm lupo, corpus ualidum, & spinis, ut herinaceorum, undiq; rigens. Axungia & laridum sunt in animalibus non cornigeris, quorum quatuor dentes ut plurimum prominent, ut sunt porcus, porcus spinosus, glis, felis, canis, &c. Monachi in Mesuen. Albertus libri 1. tractatus 1. capite 8. de animalibus, cum hericium alium caninum, alium porcinum esse dixisset, subdit: Et similiter animal quod uocatur succa: quod etiam hos duos modos habet, quòd alius in eo genere habet pedes porci, & alius pedes canis: est autem idem qui porcus spinosus. Hoc quidem de hystrice nullus authorum prodidit: echinorum autem, ut in ipsorum historia dixi, differentia hæc hodie uulgo affertur. Hystrix quem ipse uidi, tres circiter pedes longus erat. Agyrta qui circumducebat, os eius leporino conferebat, aures humanis: pedes anteriores melis, posteriores ursi pedibus. Hystricem Græci (inquit Ge. Agricola) ἀκανθόχοιρον uocant, quòd & similitudinem gerat speciemq; porci bimestris, & spinis erinacei instar hirsutus sit: attamen caput habet leporino similius: aures humanis, pedes ursinis. Iuba ei est superiori parte erecta, et priori caua: tubercula cutis, quæ ex utraq; oris parte sunt setas longas & nigras continent ex eis natas: quin reliquæ etiam setæ sunt nigræ. Primæ spinæ à medio oriuntur dorso & à lateribus, sed longissimæ à superiore eorum parte. Quæ singulæ partim nigræ, partim candidæ sunt: longæ duos uel tres uel quatuor palmos: quas, si quando libitum fuerit, ut pauo caudam erigit: ingressurus in cauē demittit. Dentes, ut lepus, quatuor habet longos, duos superiori parte, & duos inferiori, Hæc Agric.

¶ Hystrici potius quàm cuiuis alteri siue animal siue monstrum illud, quod Hieronymus Cardanus libro 10. de subtilitate describit, adiungendum existimaui. Varij generis, inquit, incertæq; naturæ

fuit animal, quod præsenti anno (1550. uel uno prius) decimo nono Ianuarij Papiæ uidimus. Vulpis magnitudo, aliquanto longius, ore & rictu leporino, cum pilis longis, duobusque dentibus prælongis: siquidem digiti humani longitudine prominentibus ad modum sciuri (dentium:) oculis serpentinis, quippe qui angulis carerent & nigri essent. Pileus inerat capiti, hircinæ barbæ simillimus, sed non aliter quàm crista pauoni. Pilus mustellinus ac pulcher, nisi quod super collum uelut lana candida uidebatur: anteriores pedes ut taxi: aures & posteriores (pedes) nihilo differētes ab humanis, nisi quod pedibus ungula ursi pro humana erat. In dorso postremaque parte, spinæ circiter centum, hystricis instar, quarum quædam in apice curuabantur, prominebant, alioquin immobiles, nec ut de hystrice ferunt emissariæ: cum moueretur, strepitum dum se colliderent, ędebant. Cauda anserina, sed in spinas plumæ finiebantur. Si reliqua non uideas, anserem dices: candidis ac cinereis plumarum sedibus, latoque lumine anserem æmulantibus. Vox subobscura, rauca quasi latrantis canis. Iracundum animal, sed tamen quod facile à circulatore tractaretur. Canes odio prosequebatur maximo, sexus fœminei, ætatis iuuenilis. Potus nullus: cibus, panis aqua madefactus. Animal hoc sui generis uix esse credam, sed ex hystrice alioque, uelut urso, natum. Hystricem enim constat esse suem spinas illas habentem in dorso, quas possit eiaculari. Africam mittere proditum est: sed nunc & Gallia habet & Italia. Spinæ palmi (dodrantis) longitudine, præacutæ, leues, albo nigroque distinctæ. Sunt erinaceo spinæ similes, sed longè minores, & quæ emitti nequeant, Hactenus Cardanus.

C.

Hystrici ingressus grauis, (difficilis,) Albertus. Animal generat: Quatuor hybernis se mēsibus condit, ut ursa, utrum propter frigus an alia de causa, ambigitur: & totidem diebus fert uterum quot ursa (nempe triginta) & reliqua facit perinde ut ursa, Aristoteles & Plinius. Latet æstate, & de cauernis prodit hyeme, cōtra quàm multa animalia, Albertus nec authorem nec suam obseruationem adhibēs, nec contrariam ueterum assertionem redarguens: quamobrem miror idem à Ge. Agricola uiro alioqui doctissimo diligentissimoque proditum esse. Audio hystricem animal fœtidum esse, & in syluis cauernas fodere melis instar, cui et pedes anteriores in eundem nimirum usum, similes habere aiunt: Potu itē prorsus abstinere: pane, pomis & rapis uesci. Poma quidem (ut ipse obseruaui) cordi ce dentibus separato, uorat. Atqui Ge. Agricola hystricem uesci scribit pane comminuto, pomis, piris, rapis, pastinacis: bibere aquam, sed cupidè uinum dilutum: noctu uigilare, interdiu dormire.

¶ D. Quomodo aduersus homines & canes se defendat emissis aculeis, in B. iam dictum est.

¶ E. Hystricis pinna si scalpantur dentes, ad firmitatem pertinet, Plinius. Mulieres alicubi spinis hystricum uti audio ut uerticis capillos discriminent.

F. G.

Hystricis caro, ut herinacei, licet non admodum inter esculenta comedatur, stomachum tamen adiuuat, aluum soluit, lepram ac scabiem diminuit: salita hydropem mitigat: mingentes in lecto, quo minus id faciant, adiuuat, Platina. Græci nihil tale hystrici tribuunt, sed stomachum iuuare, aluum soluere, echino marino: uim aduersus lepram & scabiem, & urinæ in pueris profluuium, terrestri. Quæ de herinaceis dicuntur, inquit Plinius, omnia tantò magis ualebunt in hystrice. Hoc ut uerum sit quod ad remedia, ex cinere præsertim ustorum aculeorum: ad carnis tamen facultatem in cibo sumendæ (herinacei enim assiccata uel inueterata in morbis quibusdam edenda commendatur) nonnihil interesse uidetur. Partus conceptos, hystricum cinis potus continet, (& amolitur abortus,) teste Plinio: Idem tribuunt herinaceorum cineri si cum oleo perungatur. Ericius montanus est aduldul, habens spinas sagittales, propinquus naturæ syluestris uel terreni, Auicenna.

H.

Hystrix (ὕστριξ, ὕστριχος: uel ὕστρυγξ, ὕστρυγγος. Oppian. lib. 3. de uenat. ὑστρίγγων δ' ἔτυτο τι πάλιν ἤθη δ'ἀσκιων ὅλην ῥίγιον ἀπὸ ἑψ:) nomen à Græcis sumptum, apud quos huic animali inditum uidetur à setis siue aculeis potius, quibus multò magis horret, quàm setis suis rigere sues soleant: Vt hystrix ad uerbum suem setosum sonet. Aculeos enim eius, generi pilorum adscribendos Aristoteles iudicat. Hos diuersis nominibus, pilos, setas, uillos, pinnas, aculeos, aut spinas, diuersi authores nominant. Hystrix recipit flatilem in ultima etymi ratione in obliquis, Cælius. Plinius 8. 35. hystrices spina contectas in fœminino genere protulit: Oppianus in masculino, hoc uersu: θοῦγε τ' ἐμφερίας, καὶ ἀλδαίμονος πολιμώτι. Recentiores quidam Grammatici in dictionarijs suis Latinis ineptè primam syllabam per iôta scribunt. ἴυργοι, capræ syluestres, hystrichides, Hesychius & Varinus. Hystrichis (ὑστριχίς, apud Varinum non rectè ὑστριχίψ legitur) fera setis instar suis uestita, quas aduersus insequētes eiaculatur, Suidas & Scholiastes Aristophanis. Significat etiā flagellū: & hystrix similiter. Vtrunque quidē uocabulum utroque sensu, apud grammaticos saltem usurpatur: apud authores tamen propriè magis hystrix pro animali, hystrichis pro flagro in usu est. Hystrichis, flagellum è setis suillis, (inde & nomen conflatum apparet ἀπὸ τῶν ὑείων τριχῶν) Suidas & Scholiastes Aristophanis. ὑστριχίσι μαστιγῶν, Aristophanes in Ranis. Et in Pace, μῶν ὑστριχὶς αἰσβαλεῖν ἐς τὰς πλευρὰς πολλὰ στρατιᾶς, καὶ γνάφροτόμων τὰ νῶτα; ὕσπληγξ (inquit Eustathius Dionysij Afri Scholiastes) non solum καμπτῆρα significat, sed etiam apheterian, id est carceres: & insuper hystrichidem, non animal, sed feriendi instrumentum, quod ex setis suillis ad uerbera aptum conficitur: corio nempe suillo oblongo & angusto unà cum setis parum resectis, ut magis pungant, mastigias uerberabant: atque hoc genus flagri ὕσπληγξ uocabatur. Aliter,

Huiusmodi

Huiusmodi flagrum contextum uel contortum erat (πλέγμα ἦν) ex setis suillis: apud Theocritum ὕσπληξ laquei aucupalis genus est, ἀλλ᾽ ἐν συγκροτεῖσθαι, ὡς εἶπον, ἐκ ὑστριχίδος πλέγματος. Prima quidē et ꝓpria significatione ὕσπληξ pro scutica feriendi instrumento, qualecunq; id fuerit, usurpatum apparet: postea uero ad carceres etiam certaminum & ἱππαφέσια translatum: utrobiq; enim equi flagris & stimulis (unde & nyssæ ortum uocabulum) incitantur, Hucusq; Eustathius. Hæc etsi magis ad philologiam de sue pertinebant, uocis tamen affinitate illectus cum hystrice posui. De uoce ὕσπληξ plura dixi in Equo philologiæ parte 5. Ὑστριχὶν, (malim ὑστριχὶς, ut supra) flagellum è setis suillis, Varinus. Ὕστριξ flagellum ex corio cum ipsis pilis, Suidas. Hystrichidas uocat Hierocles (in Hippiatricis cap. 59.) siue equos ipsos, siue equorum caudas, in quibus setæ suillis similes nascuntur: Ruellio hoc uitij pilarē rigorem appellare placuit. ὄβρια & ὀβρίκαλα, ὑστρίχων καὶ τῶν πάντων σκύμνοι, Varinus. ὀβριχάλοις, τοῖς τῶν θηρίων ἐκγόνοις, Hesych. Sunt qui leonum etiā et luporū catulos obricala uel obria nominēt, Eustath.

¶ Apud Hieronymum mens hystrichula esse uidetur liuore sordida, & uirus mordax missilium aculeorum instar eiaculari consueta, Cæl. Penultimam hystricis Oppianus, ut supra citaui, per duplex gamma protulit, ut necessariò producta esset: aliter enim corripitur, ut apud Calphurnium: Venit & hirsuta spinosior hystrice barba. Videtur autem etiam prouerbij specie, agrestis aliquis & inamoenus, hystrice spinosior dici posse. Sic hystricis seta, θρὶξ ὕστριχος, ut refert Erasmus, lepide dicetur de dicterio, quod acriter in quempiam tortum fuerit.

DE ICHNEVMONE.

Ichneumonis hanc imaginem, cui parum tribui, ex uetusto manuscripto codice Oppiani Venetijs nactus sum.

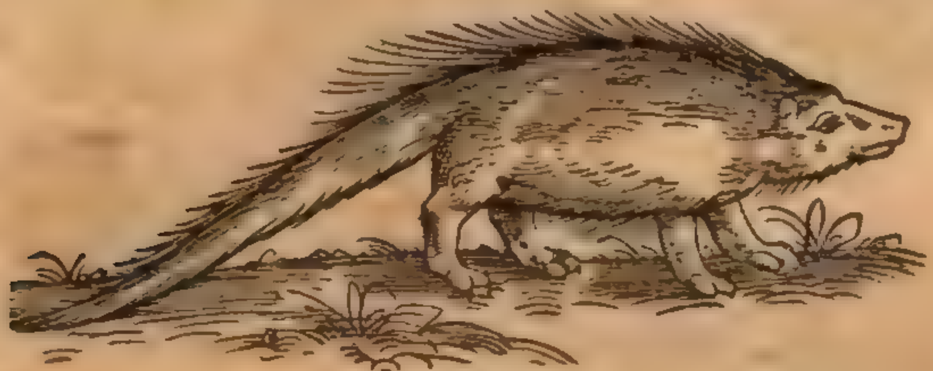

A.

ICHNEVMON, ἰχνεύμων, Nicandro etiam ἰχνευτὴς, hydri siue enydri, id est lutræ species est in Aegypto: quanquam Marcellinus & Solinus non ichneumonem hydri, sed hydrū ichneumonis speciem facit, quasi hydrus latius pateat, quod non placet: hydrus enim, id est lutra (de qua in L. litera seorsim agam) plerisq; in regionibus reperitur, ichneumon uero lutra est Aegypto peculiaris iuxta Nilum. Enhydrus, alterum ichneumonum genus, Solinus capite 35. Enydros, inquit Isidorus, est bestiola ex eo nuncupata, quod in aquis uersatur, & maximè in Nilo. Hæc Græce ichneumon uocatur, &c. quasi uerò enhydrus quoq; non sit Græcum uocabulum. Et alibi, Hydrus est animal uolatile (lego fluuiatile) in Nilo fl. inimicum crocodilo. Ἰχνευτὴς, ὁ νῦν ἰχνεύμων λεγόμενος, Hesychius. Ichneumon Græcè uocatur, inquit Isidorus, eo quòd odore eius salubria ciborum & uenenosa prodantur: De quo Dracontius ait, Præcidit (prædicit, forte) suillus (aliâs suillis) uim cuiuscunq; ueneni. Dictus est autem suillus à setis. Apud Albertum neomon pro ichneumon legitur. Latinè, inquit idem, suillus uocatur, quoniam setas habet pro pilis: odore cibum conuenientem à uenenoso distinguit. Ego ichneumonem dictum coniecerim ab inuestigando: Quòd sicut canicula (quam forma etiam corporis refert) feras indagat: sic ille inuestigat & obseruat crocodilum & aspidem, eorumq; oua, ut capite quarto dicetur. Aduersus omnia lumbricorum genera mirum in modum medentur pili animalis nominati alcasim, Auicenna libri 3. tractatu 5. fen 16. cap. 6. Andras Bellunensis in castigatis codicibus non alcasim sed barimun legi monet, quodnam uero id animal sit ignorare se fatetur. Sed Io. Manardus in epistolis 3.1. alcasim interpretatur ichneumonem: quoniam Aegineta etiam (quem Auicenna ferè sequi solet) sic scribit: In uniuersum omnes à lumbricis ægrotantes ichneumonos pili iuuant suffiti. Ichneumonem sunt qui murem Indicum uocari modò sentiant, Hermolaus in Plinium. Hac ætate quòd murinam speciem similitudinemq; gerit, uulgò murem Indicum uocant, Gillius. Ichneumo in Aegypto solum nascitur, magnitudine felis, specie muris: uulgò nunc murem Indicum uocant: alij uocant damulam. Albertus deceptus uerbis Arabicis uocat ibim, id est ciconiam quæ tota nigra dorso est, & inuenitur gilua (grisea) etiam, Niph. Est autem locus Alberti in Aristotelem de hist. anim. 9. 6. ubi pro ichneumone anschycomon scribit ceu Græcā uocē, & ab Auicenna thyamon uocari ait. Scriptor quidā (nomen iam non occurrit) ichneumonem interpretatur murē Indicum uel murē Pharaonis. Cæterū damulam pro mustela (quam

donolam uulgo Itali uocitant) Albertus, Vincentius Bell. & alij accipiunt: quæ etsi ichneumoni quędam communia habet (corporis formam fortassis, & quòd serpentes impugnat) ab ea tamen differre neminem ex eruditis dubitare puto.

B.

Animalia sua habet Aegyptus, ichneumonem & Aegyptiam aspidem, Strabo. Ichneumonem alij caniculæ dicunt similem esse, alij mustellæ, Gillius. Nicander formam eius confert ictidi ἀμυδρῇ, id est uiuerræ uel mustellæ rusticæ paruæ, uel (ut alij exponunt) iracundæ. Cæterum ictidis magnitudo, teste Aristotele, ea est quæ catuli Melitęi. Pilos eius suillis similes Isidorus parum grauis author affirmat, ut præcedenti capite dixi: Nicander λάχνην pilos eius appellat, non satis certa uoce: nam ursi, uulpis, suis, & hominis etiam pilis eam attribuunt poëtæ, ut Varinus docet. Pupillæ paruæ κακομηχανίαν, id est malignam astutiam uel machinationem significant: nam serpentes, ichneumones, simiæ, uulpes & quæcunque improbè astuta sunt, λεπτὸν ὑποδέρκειν, id est angustis sunt oculis uel pupillis: boues & oues contra, Adamantius. De cauda ichneumonis uerba Oppiani sunt hæc: οὐρὴ δ᾽ αὖ δολιχὴ ὀφιώδεΐ τι τέτυκται, Ἄκροισιν κεφαλὴ δίνεσι δεξιόωσι κορύμβοις Ἄντα μελαινομένη, θηρῶν φολίδεσσιν ὁμοίη. Hoc est (ut ego interpretor: nam Gillius prætermisit) Cauda ei oblonga, serpentinæ similis, extrema sui parte è regione capitis conuoluta, nigricans, & ut serpentibus squamosa. Versum medium corruptum, ex cōiectura sic lego, Ἄκροισι κεφαλῆφιν ἑλισσομένοισι κορύμβοις, donec ex manuscripto codice aliquis meliorem lectionem afferat. Caudam quidem longam & squamosam in eo talem intelligo, qualis propemodum muribus est. ¶ Ichneumoni (inquit Aelianus) utriusque sexus participi à natura tributum est, ut & suo semine grauiditatem & partum alijs afferat, & ipse quoque uentrem ferat, & ex se se pariat, (idem ferè de hyęna quidam scripserunt:) qui in pugna quam inter se pugnant uicti fuerint, ea bellicæ offensionis nota inuruntur, ut & in uxiorem sexum censeantur, & muliebria patiantur, (Aristoteles idem perdices factitare scribit.) Contrà, ij qui ex bello superiores euaserunt, uictos subigunt, & simul suo semine implent: at uicti ex ea malè à se pugnata pugna, hoc præmio afficiuntur, ut & partus dolores sufferant, & ex patribus qui iam ante fuissent, matres reddantur.

C.

Ichneumones & feles tot numero pariunt, quot canes, uescunturque eisdem. Viuunt circiter annos sex, Aristoteles. Felium & ichneumonum reliqua ut canum. Viuunt annis senis, Plinius cum prius de canum coitu & partu dixisset. Circa fluuios degit, Nilum peculiariter: unde Nemesianus, Et placidis ichneumona quęrere ripis Inter arundineas segetes. Mihi quidem amphibium uidetur hoc animal, non solum quòd circa aquas moretur, sed etiam quòd in ijs lutræ instar se mergat. Nam Nicander in Theriacis describens quomodo contra aspidem pugnaturus luto se muniat, sic canit: Αὐτίχ᾽ ὁ μὲν ποταμοῖο κατήλατο, τύψε δ᾽ ἰλύϊ Ταρσὸν (ἤτοι βυθὸν) ἰλύνασα. Et mox aspidem aliquando mordicus ab eo cauda apprehensam in fluuium trahi, quod apud Strabonem quoque legimus. Iam cum crocodili uentrem & uiscera per fauces illapsus exedat, necesse est eum diutius absque respiratione, quàm quæ amphibiæ non sunt quadrupedes, uitam agere posse.

D.

Possum de ichneumonum utilitate, de crocodilorum, de felium dicere, sed nolo esse longior, Cicero de natura libro 1. & 5. Tusculan. Beluas etiam in eos ipsos, à quibus beneficium acceperint, uehementer gratas esse, testimonio sunt uel Aegypti admodum fera animalia, feles, ichneumones, crocodili, Aelianus. Et alibi, Cum homini infestissimis bestijs aspide & crocodilo inimicitias gerunt. ¶ Trochilos (inquit Solinus) auis paruula est: ea dum reduuias (reliquias) escarum affectat; os belluæ huiusce paulatim scalpit, & sensim scalpurigine blandiente aditum sibi in usque fauces facit: Quod enhydrus conspicatus, alterum ichneumonum genus, penetrat belluam, populatisque uitalibus, erosa exit aluo. Eadem omnino scribit Ammianus Marcellinus libro 22. De trochilo aue Aegyptia, alia à uulgari trochilo, id est regulo (etsi Plinius eandem faciat) in Auium historia dicetur. Crocodilum (inquit Plinius) saturum cibo piscium, & semper esculento ore in littore somno datum, parua auis, quæ trochilos ibi uocatur, rex auium in Italia, inuitat ad hiandum pabuli sui gratia, os primum eius adsultim repurgans, mox dentes, & intus fauces quoque, ad hanc scabendi dulcedinem quàm maximè hiantes: in qua uoluptate somno pressum conspicatus ichneumon, per easdam fauces ut telum aliquod immissum, erodit aluum, Hæc Plinius. Alij nullam trochili mentionem faciunt, sed simpliciter in apricantis eius uel dormientis fauces hiantes insilire scribunt. Ichneumones crocodilis apricantibus insidiantes, in oris hiatum intrant, & exesis uisceribus è uentre mortuorum egrediuntur, Strabo lib. 17. Cum crocodilus humi iacet stratus, (uerba sunt Gillij ex Oppiano) & rictu immenso os gerit patulum, tum ichneumon dolosa consilia de illius pernicie iniens, limis oculis tandiu eum obseruat, quoad arcto oppressum somno intuetur: tum confestim (in arena & luto uolutatus, agilis procurrit) & singulari animi fiducia mortis portam ingressus per latum guttur in aluum delabitur. Crocodilus uerò inexpectatum malum in uentre sentiens, somno soluitur: & incitato cursu furibundus & consilij inops, longè lateque uagatur, modò in imam fluuij sedem se demergens, modò magnum acerbitatis uirus anhelans sese ad terram abijcit: sed nihil hæc curans ichneumon, & uiscerum (iecori præcipuè incumbens) suaui cibo expletur: ac tandem satur, iam exinanito crocodili uentre prosilit foras, Hæc ille ex Oppiano. Plutarchus etiam de ichneumone scribit, insidiantē crocodilo corpus diligenter

diligenter amicire limo, & ueluti corijs loricatum(θωρακιζόμενον)obglutinare. Atqui aduersus crocodilum nihil eget hoc munimento, cum dormientis per fauces illapsus, uentrem exedat eo in loco ubi nihil à crocodili dentibus ei metuendum: quanquam si attingere dentibus crocodilus ichneumonem posset, nihil ei utcunque crassa luti crusta prodesset aduersus tantam belluæ uim: nam contra aspidis morsus(cum parui & infirmi admodum omnibus huius generis serpentibus dentes sint) luto incrustatum defendi posse facile concesserim. Non igitur ut à morsibus belluæ tutior sit in luto se uolutat, sed alia, si modo id facit, eius facti quærenda est causa. Mihi quidem eò difficilius per fauces eum delabi uidetur, si non in luto solum, sed etiam arena, ut Oppianus refert, uoluatur: sic enim & augetur corporis complexus, & exasperatur: utranque uero ob causam difficilior per angustium (fauces inquã & gulam) descensus. Iam si post lutationem Soli quoque se exponit, ut crusta durescat, eodem modo quo in præparatione contra aspidem pugnæ, multò adhuc difficilius delabetur, aspero dorsi uel totius forte corporis impediente rigore. Aut igitur Plutarchus & alij quidam præparationem eius quę aduersus aspidem tantum proprie pertinet, ad crocodilum quoque transtulerunt, quod facile aliquis ex Strabone facere potuit, cuius confusa ferè hæc de re uerba sunt, huiusmodi: οἱ μὲν Ἀρσινοῖται τοὺς κροκοδείλους τιμῶσιν· οἱ δὲ Ἡρακλεῶται τοὺς ἰχνεύμονας τοὺς ὀλεθριωτάτους τοῖς κροκοδείλοις, καθάπερ καὶ ταῖς ἀσπίσι: καὶ γὰρ τὰ ᾠὰ διαφθείρουσιν αὐτῶν (circa hoc pronomẽ dubitatio est, an ad aspidas tantũ, ut mihi uidetur: an ad utrunque animal, aspidas & crocodilos referri debeat: utriusque quidem oua ichneumonem perdere apud authores legitur) καὶ αὐτὰ τὰ θηρία ἐπὶ τῷ πηλῷ θωρακισθέντα· κυλισθέντα (lego θωρακισθέντες. κυλισθέντες) γὰρ αὐτῷ, ξηραίνονται πρὸς τὸν ἥλιον. εἶτα τὰς ἀσπίδας μὲν τῆς κεφαλῆς, ἢ τῆς οὐρᾶς λαβόμενοι, κατασπῶσιν εἰς τὸν ποταμὸν, καὶ διαφθείρουσι. τοὺς δὲ κροκοδείλους ἐνεδρεύσαντες, ἡνίκ᾽ ἂν ἡλιάζωνται κεχηνότες, ἐμπίπτουσιν εἰς τὰ χάσματα, καὶ διαφαγόντες τὰ σπλάγχνα καὶ τὰς γαστέρας, ἐκδύνουσιν ἐκ νεκρῶν τῶν σωμάτων. Aut igitur, ut supra dixi, authores quidã ichneumonis præparationem aduersus aspidem, ad crocodilum quoque non rectè transtulerunt: aut si aduersus illum etiam se lutat, alia lutamenti illius quàm contra aspidem ratio est: nempe ut sine arena fiat, & eo adhuc humente lubricoque, non Sole indurato, in crocodili hiatum insiliat, ut ita magis lubrico corpore facilius deferatur, id quod Isidorus innuere uidetur his uerbis: Hydrus cum uiderit crocodilum in ripa ore aperto dormientem, inuoluit se limo, quò facilius possit eius faucibus illabi, &c. ¶ Crocodilorum fœcunditati salutariter natura obsistit: nam oua quæ ex sese crocodili secundum flumina parere solent, inquirit ichneumo, ac perdit: & quod magnam admirationem habet, nec oua comedit, nec ad suam, sed ad hominum utilitatem naturæ instinctu conterit, Aelianus. Ichneumo Aegypti, ubi aspidem anguem suum hostem aspexerit, non prius aggreditur, quàm socios uocet, & limo obducto, contra ictus morsusque sese loricet. Modus armandi, ut primum madefaciat corpus, & in terra se uolutet, Aristoteles. Virum debilem & qui aliorum auxilio egeat significantes Aegyptij ichneumonem pingunt: hic enim si anguem inimicum uideat, non statim aggreditur: sed prius uocatis alijs ex sua specie, sic firmior præsidio angui fit obuiam, Orus in Hieroglyph. 2.31. Habet aspis (inquit Plinius) internecinum bellum cum ichneumone. Notum est animal hac gloria maximè in eadem natum Aegypto. Mergit se limo sæpius, siccatque Sole. Mox ubi pluribus eodem modo se corijs loricauit, in dimicationem pergit. In ea caudam attollens, ictus irritos auersus excipit, donec obliquo capite speculatus inuadat in fauces. Hæc Plinius. Ichneumon in pugna aduersus aspidem caudam erigit, quam aspis maximè incipit obseruare quasi minantem, ad quam cum uim suam transfert, corripitur, Isidorus. Oppianus ichneumonem non luto se oblinere, sed corpus arena obruere & quasi sepelire scribit, oculis tantum & cauda(oblonga ac serpentina) prominentibus: sic expectare aspidem. Cum uerò(inquit, interprete Gillio) hanc ignem spirantem animaduertit, statim caudæ girum agens, immanem feram prouocat: ea autem capite elato & exerto dente, frustra pugnare aggreditur: nam Ichneumonem nihil metus tardat ad excipiendam pugnam, imo uero ipsam mordicus premens utrinque se in orbem contrahentem lacerat, & mortiferum ueneuum ore eijcientem conficit, & occidit. In luto Nili uolutus ichneumon, apricat se donec tergus siccetur & durescat, sic irruens in aspidem uel caput eius morsu amputat, uel mordicus apprehensam cauda in fluuium trahit, Nicander in Theriacis. Ichneumones luto incrustati aspides simul & earum oua delent. Inuoluti enim luto & ad Solem siccati, aspides per caput uel caudam capientes in flumen trahunt atque occidunt, Strabo: cuius eadem de re uerba Græca paulò superius recitaui. Ichneumon(inquit Aelian.) luto agglutinato sic se obducit, ut militem armis undique septum referat: si lutum desit, aqua se alluens seque in altum madidumque sabulum abijciens, ex improuisis rebus ac fortuitis, arma ad tutionem sui ingeniosè comparat, continuoque cum capitali aduersario depugnat: summas autem nares suas, teneras, ac ualde aspidis morsui opportunas, suæ caudæ flexu septus, tuetur: si eas aspis assequi possit, hostem debellauit: sin minus assecutus fuerit, frustra dentes contra lutum exercet. Contra autem ichneumo illi anteuertens, si ex inopinato fauces comprehenderit, illam strangulat. Quocirca tota uictoria cum sit posita in anticipatione, uictor existit, qui morsibus alterum præuerterit. Hæc ille. Ichneumon haud ipsam tantum aspidem impugnat, sed etiam oua eius dispergit & dentibus frangit, Nicander: sic catulis suis futuram hostilem perniciem summouens, Aelianus.

G.

Præcidit (lego prædicit) suillus uim cuiuscunque ueneni, Dracontius: uide supra in A. Draconum adipem uenenata fugiunt: item uirus ichneumonum, & cutis cinere in aceto perunctos, Plin.

Quid autem per uirus ichneumonum hic intelligat, dubitet aliquis: neque enim uenenati aliquid illos habere legimus: fieri tamen potest ut habeant, sicut & mustelæ, quibus quodammodo similes sunt, ut supra ostendi. Basilisco mustelarum uirus exitio est, Plinius: id est, necant eos odore, Budæus. Sed & morsus ichneumonum nonnihil ueneni habere apparet, cum remedia aduersus ipsos scribantur. Est & alia iris ceræ similis & prædura: quam Horus crematam tusamque ad ichneumonum morsus remedio esse tradit, Plinius de gemmis scribens 37.9. Ge. Agricola hanc iridis siue crystalli speciem, à gemmarijs citrinam nominari scribit, & in Misenæ & Boemiæ metallis reperiri, sed ferè mollem & fragilem, quum Plinio in Perside nascens prædura sit. Perniciosum ichneumonem Martialis dixit. Quòd si non totus ichneumon uirosus est, genitalia certe eius talia esse credendum est, ut qui de enhydri siue lutræ genere sit, (animalis certe toto corpore fœtidi) cuius testes proximè ad castoreum accedere indicabimus, castorea autem uirosa dixit Vergilius: hoc est grauiter odorata potius quàm uenenata. Fugiunt autem serpentes omnia ferè quę huiusmodi fuerint. Virus quidem de genitalium odore peculiariter dicitur. Lentum distillat ab inguine uirus, Ver. 3. Georg. Virus uerrinum è scropha ex coitu exceptum, Plinius. ¶ Pilos ichneumonis suffitos ijs prodesse quos lumbrici infestant, capite primo ex Aegineta & Auicenna asserui. ¶ Pro stercore felis, stercus ichneumonis in medicina supponi potest, ut inter Antiballomena Galeno adscripta legitur. ¶ Lotium ichneumonis cum lacte uaccæ nigræ dabis in impetu coli potandum, continuò subuenies, Marcellus.

H.

a. ὀφιομάχος, ichneumon, & cicadarum genus absque alis, Hesych. Varinus ὀφιομάχην nō ichneumonem, sed cicadam tantum absque alis interpretatur. Aristoteles in Mirabilibus scorpiomachi cicadæ meminit, sed de his inter insecta. Ichneumon quidem quadrupes meritò ophiomachus nuncupatur: siue is contra aspides tantum pugnat, siue etiam, ut conijcio, contra cæteros serpentes. Hunc enim (inquit Cicero) Aegyptij consecrarunt, quod non sinat serpenteis, maximam eius regionis pestem, augeri. Ichneumon quadrupedis & piscis nomen, Varinus. Est & inter uespas ichneumon, quæ cum phalange uel phalāgio dissidet, Aristoteli & Plinio memorata. ¶ Epitheta. Solers apud Textorem. Delectat Marium si perniciosus ichneumo, Martialis. Strabo aspidi & crocodilo ὀλεθριώτατον, id est maximè perniciosum esse dicit, ut supra dictum: si quis pro uiroso aut uenenoso interpretari mauult, non admodum repugno. βαιός, μέγα θαῦμα, μεγαθύμος, αἰολόβουλος, Oppiano. ¶ Scincus in Nilo natus ichneumone minor est, tanto inferior crocodilo, Hermolaus ex Plinio.

¶ h. Latonæ & Lucinæ sacri esse existimātur. Apud Aegyptios Heracleopolitas uenerationem & religionem possidere feruntur, Aelianus. Idem capite 4. ex Strabone asserui. Ichneumonem Aegyptij colunt, quod non sinat serpenteis, maximam eius regionis pestem, augeri, Cicero. Ichneumones Aegyptij lugent & sepeliunt, eodem quo canes modo, Herodotus libro 2. ubi Valla indagatores transtulit, quod non probo.

DE LAMIA.

A.

LAMIA nomen homonymum est: nam & terrestrem bestiam Libycam (siue ueram illam, siue fabulosam,) & spectrum quoddam, & piscem significat. Omnibus quidem illis uoracitatis notam ueteres impingunt. Genuæ, gulosi. Lucilius libro 30. Illo quid fiat lamia, & pistrix io dentes. Quòd ueniunt genuæ illæ, uetulæ, improbæ, ineptæ, Nonius: Versus duo heroici sunt, sed (ut apparet) corrupti. λάμια apud Græcos ferè cum acuto in prima scribi reperio, rarius in media. Καρκαί, λαμία, Hesychius & Varinus. Videtur autem hoc nomē piscis esse, ut uox carco à carcharia detorta sit: nam carchariam marinum piscem uoracissimum, Massilienses hodieque (teste Gillio) suæ antiquitatis retinentes, lamiam appellant. Nisi quis καρκαί forte quasi γοργαί dictam uelit: nam gorgoni (de qua inter boues syluestres iam dictum est) & lamiæ multa communia sunt, feras esse Libycas, monstrosas, draconum squamis obsitas, deorsum aspicere, unde & κάτω βλέποντα ζῶα dictæ gorgones priuatim. Aut si spectra sunt, hæc habent communia: quòd terriculi gratia nominantur, tanquam fœminæ quædam, uoraces, oculis exemptilibus. Sed rursus quædam gorgoni attribuuntur, ut alæ, &c. quæ lamijs negantur, & uicissim. Multa etiam de onocentauris scribuntur & lamijs similiter, ut species humana, mammæ muliebres, summa uelocitas. Recentiores quidam dum lamiæ etiam equinos pedes tribuunt, ut ueteres onocentauro asininos (posteriores tantum) idem prorsus animal facere uidentur. Sed onocentauri historiam supra post asinum & onagrum abunde retuli. Phocarum odorem habebat, lamiæ uero testiculos illotos, cameli autem podicem, Aristophanes in Vespis: Græca sic sunt, φώκης δ᾽ ὀσμήν: (εἶχε) λαμίας δ᾽ ὄρχεις ἀπλύτους, πρωκτὸν δὲ καμήλου. Loquitur autē poëta de Cleone: quem phocarum instar malè olentem facit, ut qui coriarius fuerit, & libidinosum. In scholijs adijcitur, λάμια θηρίον ἐστὶ τὸ ἔχειν μέγαν λαιμόν: hoc est, Lamia fera à faucium & gutturis magnitudine nominata. φρασμοὶ δὲ οἱ ὄρχεις. εἰδωλοποιεῖ δ᾽ ὁ ποιητὴς ὄρχεις λαμίας. θῆλυ γάρ. Quid si pro φρασμοί legas ἀρρένων, hoc sensu. Testes marium sunt: poeta uerò lamiæ quæ fœmina est, testiculos (licenter & ioco se) affingit: sed φρασμοί apud Suidam etiam et Varinum legimus, ut suspicemur forte aliquid deesse,

&

& prius dictum oportuisse, Cleonem quoque hominem fuisse ἀρσενόν. Ego contra scholiastẽ dixerim, si lamia sui generis fera est (ut multi scribunt) marem & foeminam uno lamiæ foeminino uocabulo comprehendi, nec ineptius lamiæ testes dici, quàm uulpis aut aquilæ. Sed uidetur ille hæc scribendo sensisse lamiam nihil quàm muliebre quoddam spectrum esse, quod miror cum Duridis uerba superius recitata adnumeret. Eadem prorsus poetæ uerba de Cleone in Pace etiam reperio, ubi rursus in Scholijs quoque similiter legimus: & insuper, Lamiam aiunt feram esse crudelem, foetidam, immansuetam: illotos autem testes dixit, ut magis notaret sordiciem & foetorem Cleonis. In historijs legimus à Probo Cæsare multas lamias in spectaculo inductas ac exhibitas fuisse, Gyraldus. Lamia pedes habet equinos, cætera uerò capris conformia, de qua dicit propheta, Ibi cubauit lamia, & inuenit sibi requiem, Glossa in Esaiam. Lamia dicitur quasi lania, quia durior & crudelior est suis foetibus quàm cæteræ bestiæ: fertur enim eos laniare, & inde (tamen) lactare, sicut scriptum est Hierem. Thren. 4. Lamiæ nudauerunt mammas, Glossa in Threnos. Hoc est, bestiæ utcunque ferocissimæ foetus tamẽ suos lactant, in quo Iudæos crudeliores ostendit esse lamijs: inter quos pueris petentibus panem qui porrigeret nemo erat. Lamia, genus monstri, ut quidã affirmãt, Eucherius. Esaiæ ca. 34. לילית lilith interpretantur Iudæi monstrum nocturnũ, puerperis maximè infestum. Aliqui lilith auem magnã uento uictitantem exponunt. Numeratur autem à propheta illic inter feras & spiritus (ut satyros, faunos) qui uulgo in locis desertis degere creduntur. Lamia (inquit Albertus) est animal magnum & crudelissimum, quod noctu è syluis exiens hortos intrat, & frangit arbores ac dissipat (aliâs, earumque ramos dissipat:) habet enim brachia ualida, & in omnem actum habilia. Et cum homines superuenerint, ut dicit Aristoteles, pugnat cum eis & morsibus uulnerat: sauciatus autem morsibus eius non sanatur, donec eiusdem bestiæ rugientis uocem audierit. Hoc animal in desertis & ruinosis habitare dicitur, & foeminam diligit, & aliquantulum figurat foeminã, & est pium foeminis quando lactat (lactant.) Aliqui lamias in Chaldæa capris magnitudine æquales (capris maiores, in Oriente circa partes illas quæ continent turrim Babel, in campo Sennaar, Liber de nat. rerum) esse dicunt, & cicurari, & lac copiosum habere, Hactenus Albertus. Lapsus est autem ille, ut innumeris in locis, ita hic etiam per imperitiam: multa enim quæ castoris seu fibri sunt, lamiæ tribuit. Erroris occasionem uideo, quoniam (ut in Castore dixi) lamyekyz barbaram uocem, ex Auicenna forte sumptam, castorem interpretatur, quæ Græco & Latino lamiæ uocabulo proxima est, imò eadem si ultimam demas syllabam. Ramos quidem arborum (non brachijs tamen, sed dentibus) præcidere, castoris est. De eodem Plinius & Solinus scribunt, Animal est horrendi morsus: adeò ut cum hominem inuadit, conuentum dentium non prius laxet, quàm concrepuisse persenserit ossa fracta: quod Albertus ineptissimè sic protulit, Morsum castoris quidam dicunt non sanari, nisi læsus audiat fracturam ossium castoris: Longè uero ineptius ad lamiam transiulit, quasi ab ea saucius non sanetur, donec rugientis eius (ut iam ex uerbis eius recitaui) uocem audierit. Sic error errorem parit. ¶ Serpentem foues, & te serpens, ὄφιν θάλπεις καὶ σὺ ὄφις, adagium est (inquit Cælius) non uerius quàm frequentius, ubi quis innutrit, confouet, amplexatur, quod in euidens exitium erupturum mox est: ex historia natum huiusmodi. Menippus Lycius peregrinæ mulierculæ amore irretiebatur: ea uero, ut tum uidebatur, speciosa quidem erat & permollicula, nec non diuitijs ubertim fulta. Cæterum ea omnia ostentationem modò exhibebant, ueri suberat nihil. In eius autem familiaritatem ad hunc se modum insinuasse ferebatur. Pergebat quandoque Menippus Corintho Cenchreas solus: ecce phantasma quoddam illi occurrit, quod se in mulieris speciem illi conformauerat, atque ex manu apprehendens Menippum: Iampridem, inquit, se illius amore teneri implicitã: esse uero se genere Phoenissam, & in suburbano quodam iuxta Corinthum habitare. Idque etiam digito monstrans, illuc ueniret hortari coepit, &c. Blanditijs delinitus adolescens, mulierem frequentat. Id intuitus uir quidam magus aut philosophus, ut tum creditũ est (Apollonius:) O formose (ad Menippum inquit) & à formosis expetite mulieribus, ὄφιν θάλπεις καὶ σὺ ὄφις. Deinde cum etiã nuptias cum muliere aut spectro potius Menippus pararet, rebus omnib. iam instructis tanquam ex opibus sponsæ: Argentum hoc (inquit magus) & aurum, cæteraque domus huius ornamẽta, tanquam Tantali hortos uidetis: qui, sicuti ab Homero proditum est, speciem quidem præferunt aliquam, quum tamen sint nihil. Eiusmodi uerò ornatum hunc omnem concipiatis licet: neque enim quæ uidetur materia ulla subest, sed simulacrum modò est ac imago. Quòd ut uerum sciatis, bella hæc sponsa una est τῶν ἐμπουσῶν, ἃς λαμίας τε καὶ μορμολυκίας οἱ πολλοὶ ἡγοῦνται: hoc est, ex Empusis, quas lamias & mormolycias plerique putant. Sunt autem in amorem & Venerem procliues, & humanas carnes uehementer expetunt: Venereorumque cupidine alliciunt multos, quos deglutiant mox. Cæterum ubi aurea supellex & imaginarium argentum, uelut fumus effluxêre, administrique & coqui ac reliqua familia increpita euanuit, Lamia lachrymanti iam similis rogabat, ne se torqueret: néue quid esset, fateri cogeret. Illo autem acriter instante, tandem sese lamiam confessa est, & uoluisse Menippum uoluptatibus delinitum obuoluere, ut eius postea corpus deglutiret. Esse nanque sibi perfamiliare formosiorum uesci corporibus, ubi ad summam sanguinis abundantiã peruenissent, Hucusque Cælius 29. 5. Descripsit autem, quod dissimulat, ex lib. 4. Philostrati de uita Apollonij: In cuius operis etiam secundo libro sic legimus: Apollonius & socij cum lucente claraque Luna noctu iter facerent, lamiæ (Græce legitur Empusæ) phantasma illis occurrit, modo in hanc, modo in aliam figuram sese conuertens, quandoque ab oculis repente euanescens. Apollonius autem quidnam id esset quàm.

primum agnoſcens, grauibusq; ac contumelioſis uerbis illud increpans, ſocios ut idem facerent hortabatur: id enim contra huiuſmodi inuaſiones optimum ſciebat eſſe medicamentum. Eius dictis cũ ſocij paruiſſent, ſtridens phantaſma celeriter tanquam idolum aufugit. Apud Ariſtophanem in Ranis quidam ſe uidere ait magnam feram, quæ in uarias formas tranſeat, bouis, muli, mulieris formoſæ: Et cum alter diceret, Atqui non amplius mulier eſt, ſed iam canis, ſubijcit ille, Empuſa igitur eſt. Chryſoſtomus Dion ſic in Libyca ſcribit fabula, Eſſe in locis illis feras muliebri facie, etiam formoſas uberibus quoq; cum pectore ſpecioſiſſimis adeò, uti nullo pictoris ingenio effingi queant. Color ſpectatur præfloridus, ex oculis præcellens promicat gratia, manſuetudini adnexa. Corporis reliqua ſquammis prædura, ut frangere non ſit: alis carent, ſicut uoce, ſed ſibilum elidunt modò, draconum imagine quadam. Terreſtrium cenſentur omnium uelociſſimæ, ut celeritatem euadere nemo ualeat. Viribus cætera peruincuntur, fraude tantum homo: ſiquidẽ reteguntur pectora, quorũ illecti nitore confabulandi deſiderio adeuntes rapiuntur protinus, Cælius. Dion qui Libycam ſcripſit hiſtoriam (inquit Gyraldus) de lamijs in hunc propè modũ prodidit: Haud longè à littore maris curuum eſſe locũ, arenoſum, mari perſimilem, in quo littora magna exiſtunt, & arenoſi aggeres in mari, circumuicina uero omnia deſerta ferè manẽt. At ſi ibi fortè naufragi electi fuerint, feræ apparentes eos omnes qui uel peragrant, uel aberrant, rapiunt: quarum natura & corporis figura talis habetur. Facies eſt mulieris, &c. (ut iam ex Cælio retuli) inferiora ſunt ſerpentis, ut ima pars in caput deſinat ſerpentis, & quidem ualde horrentis: hæ feræ alas non habent quemadmodũ ſphinges: neq; enim loquuntur ut illæ, neq; aliam uocem emittunt, ſed ſolũ ſibila acutiſſima quemadmodũ dracones. Cætera quidem animalia uiribus expugnant homines: hæ ſolum fraude ac deceptione: pectora aperiunt, & ubera oſtentant: eum uero qui aſpexerit, ueneficijs quibuſdã cogunt ad confabulationis deſyderium. Et hi quidẽ ueluti ad mulieres accedũt, illæ intrepidæ manent, deorſum in humũ ſæpe reſpicientes (nimirũ ut gorgones, uel catoblepontes, ut ſupra dixi) ornatũ ac pudorẽ mulieris imitantes, atque ita eum qui propius acceſſerit, rapiunt: nanq; manus ſunt ferarum, quas aliquantiſper occultant. Cæterũ ſerpens mordens ueneno interficit: cadauer ipſum comedunt ſerpens, & quod reliquũ eſt feræ: atq; hactenus Dion fermè de lamijs feris, quibus uidemus eos & falli & fallere, qui equinos lamijs pedes attribuunt. Has & propheta Hieremias uidetur agnoſcere, cũ ait: Sed & lamiæ nudauerũt mammas, &c. quanquã locus hic ab Hebræis aliter effertur. D. Hieronymus quædã ibi ſubinnuit. Porrò & Eſaias lamiæ cubile dixit. Hebræorũ nonnulli lamias, furias interpretantur. Scribit Picus quoſdã dæmonas incubos eſſe interpretatos, exiſtimaſſeq; ſuperiores partes habere humana ſpecie, inferiores belluinas. Lamias ineptè à laniando dictas putauit Iſidorus. Hebræi lamiã lilith uocant, de qua monſtra confingunt. Lamia præterea piſcis genus, cuius Nicander in Gloſſis meminit, qui etiã carcharias appelletur: piſcis huius Ariſtoteles, Plinius & Athenæus meminêre. Audio & hodie uocari à Maſſiliẽſibus lamiã, & ingentis interdũ magnitudinis inueniri, integroſq; homines ab ea uoratos aliquando repertos. Lamias puerorũ eſſe terriculamenta, uel ex Apuleio ſatis conſtat. Sunt qui ſtriges putent, quæ infantium in cunis ſanguinem ſugunt. (Nos de ſtrige inter aues dicemus.) Quin & Horatius in Poetica ideo dixit, Neu pranſæ lamiæ uiuum puerum extrahat aluo. De lamijs & Plato meminit in Politicis, Hæc omnia Gyraldus.

¶ Μορμόνες à Græcis uocari ſcribit Heſychius, errantes & uagantes dæmones. Μορμολύκειον uel μορμολύκιον (utrunq; enim legimus) pro larua & perſona ſumitur. Quinetiam μορμὼ pro deformi & monſtroſa muliere à Theocrito uſurpatur: pro larua uerò, apud Ariſtophanem grammatici interpretantur, Gyraldus de dijs Syntagmate 15. Et rurſus ibidem, Lamiæ etiam ſtriges à noſtris uocantur. Duris Libycorum libro 2. & Suidas & Phauorinus (& Ariſtophanis Scholiaſtes) Lamiam mulierem formoſam fuiſſe tradunt, Beli & Libyes filiam, quam Iupiter adamauit, et ex ea filium ſuſcepit: ſed Iuno pre zelotypia filium perdidit (Suidas & Varinus habent τὰ τέκνα, ut non de uno filio ſed pluribus intelligas) & Lamia præ mœrore deformata, alienos infantes rapere ac perdere dicitur, Gyrald. Reperies nonnulla etiam in Alciati Parergis libro 8. Iupiter cum Beli filiam amaret, ex Libya eam tranſtulit in Italiam, unde & nomen urbi Italicæ. Ibi cum filios ex ea ſuſcepiſſet, Iunonem non latuit, quæ liberos natos perdidit. Itaq; Lamia ægrè ferens, alienos quoq; liberos per inuidiam ſuffurata interemit. Hinc & nutrices aiunt pro infantium terriculamento Lamiam (ut apud Germanos mulierem nocturnam, die nachtfrouw) uocare. Fabulantur enim inſomnem eam eſſe uoluntate Iunonis, ut dies noctesq; in luctu exigat: miſertum uerò eius Iouem oculos exẽptiles effeciſſe, ita ut eximi reponiq; poſſent: & facultatem addidiſſe, ut in quam libuiſſet formam ſe uerteret, Varinus & Ariſtophanis Scholiaſtes. Lamia, mulier quædam antiqua Libyſſa, ſic dicta, Heſychius. Nec quodcunq; uolet poſcat ſibi fabula credi, Neu pranſæ lamiæ uiuum puerum extrahat aluo, Horat. de Arte. Sic etiam per Accò & Alphitò tanquã monſtroſas fœminas deterrebant pueros à peccando, Eraſmus in prouerbio Acciſſare. Noſtræ etiam mulierculæ pueris ſæpe minantur mulierem nocturnam. Lamiæ, mulieres quæ ſtrigum inſtar infantium ſanguinẽ ſugunt, uel ipſę ſtriges, Perot. At ille colore ſpurciſſimi humoris percuſſus, quo me lamiæ illę infecerant, aſpernatur, Apuleius lib. 1. de Aſino. Terricolas lamias, Fauni quas Pompilijq; Inſtituêre Numæ, tremit has, &c. Lucilius apud Lactantium. Lamia ſecundũ quoſdã, mater fuit Scyllæ, unde Vergilius in Ciri, Ipſi ſeu Lamiæ mater ſit, ſiue Crateis: quæ ex puella in monſtrum uerſa infantes necare dicitur, quoniam omni ſobole quam ex Ioue pepererat,

pepererat, à Iunone orbata est. Gyraldus de Empusa scribens, Nostro, inquit, hoc tempore quibus hoc phantasma muliebre apparuerit audiuimus. Legi qui putarent illud regis Dauidis meridianum dæmoniũ, huiuscemodi terriculamentũ significare. Reperias etiã in plurali numero empusas dici, ut lamias. Nos de Empusa & onoscelis dęmonibus in Asino diximus: tribuunt autẽ etiã lamijs recentiores quidã (ut supra dictũ est) equinos pedes, ut illis asininos. μορμὼ τοῦ θράσους, Aristophanes in Equitibus: ubi Scholia τὸ μορμολύκειον, ἥν λέγουσι λάμιαν: Ut Gyraldus non rectè suspicetur apud Hesychium pro μορμὼ forte legendum μορμολύκειον.

¶ Lamia uiri nomen, quo uoracem significari dicunt, Cęlius. Aeli uetusto nobilis ab Lamo, &c. Horat. Carm. 3.17. Erat enim Romæ quædam familia nobilis Aeliorũ (Heliorum Perottus,) à Lamo Antiphatis patre & Læstrygonum rege, qui Formijs regnauit, ortũ habens, Calepin. Hoc nocuit Lamiarum cęde madenti, Iuuenal. Huius familiæ etiã M. Cicero meminit. L. Lamia, nomen uiri prætorij apud Val. Max. libro 1. Lamiæ Syllani, qui gener Pij fuerit, mentionẽ apud Iul. Capitolinũ alicubi legi, ni fallor. Caij Caligulę cadauer clam in hortos Lamianos asportatũ est, &c. Sueton. Lucanis imperauit Lamiscus, cuius pedis digitus tertius à magno, similis lupinę ungulæ fuit, Heraclides in Polijs. λάμιος uel λαμίας, ὁ, in Ecclesiazusis Aristophanis, uir quidam pauper & baiulus lignorum. Herophilen Sibyllam Iouis & Lamiæ Neptuni filiam tradunt, quæ mulierum prima cecinerit oracula, Cælius. Homo uorax, ἄνθρωπος λάμιαν ἔχων, aliâs λαίμαν (Mercerus interpres λαιμαργίαν interpretatur) ab Aegyptijs picto scaro significatur: is enim solus piscium ruminat, et pisciculos quotquot accesserint deuorat, Orus. Μακκὼ & Λαμὼ (Suidas & Varin. habent Λαμὼ) mulieres fuerunt stolidæ & deliræ: & Μακκὼ quidẽ dicta est παρὰ τὸ μάταια νοεῖν, ὅ ἐστι ἀνοεῖν, Scholia in Equites Aristophanis: ubi μεμακκοηκότα exponunt stultũ & stupidum, non magis quàm Maccò sapientem. Angelus Politianus condidit prælationem in priora Aristotelis Analytica Lamię titulo, in cuius initio, Mihi, inquit, etiã puerulo auia narrabat, esse aliquas in solitudinibus lamias, quæ plorantes glutirẽt pueros. Vicinus quoq; adhuc Fesulano rusculo meo, lucens fonticulus est (ita enim nomen habet) secreta in umbra delitescẽs, ubi sedem esse nunc quoq; lamiarũ narrant mulierculæ, quæcunq; aquatũ uentitant. Lamiam igitur Plutarchus habere ait oculos exemptiles. Hæc quoties domo egreditur, oculos sibi suos affigit: uagaturq; per fora, plateas, quadriuia, &c. per conciliabula omnia, circumspectatq; singula, scrutatur, indagat: nihil tã bene obtexeris ut eam lateat. Miluinos esse credas oculos ei: nulla eos prę̨terit quãlibet indiuidua minuties, nulla eos euadit quamlibet remotissima latebra. Domum uero ut reuenit, in ipso statim limine demit illos sibi oculos, abijcitq; in loculos. Ita semper domi cęca, semper foris oculata. Queras forsitan domi quid agitet. Sessitat lanã faciens, atq; interim cantillat. Vidistis'ne obsecro unquam lamias istas uiri Florentini, quæ se & sua nesciunt, alios & aliena speculãtur? Negatis? Atqui tamen sunt in urbibus frequẽtes: Verũ personatæ incedunt, homines credas, lamię sunt, Hucusque Politianus. ¶ Lamia (λάμια, proparoxyt.) urbs Meliensium (Maliensium, Strabo) Thessaliæ, apud Polybium, (de qua plura Suidas: Achelous est Lamiæ propinquus, Strabo lib. 9.) à Lamio (ἀπὸ λαμίου, rectus esse potest tam λαμίας quàm λάμιος) Herculis filio: uel à Lamia muliere, quæ Trachinijs imperauit: in qua (circa quam, Strabo) & Lamicum (Lamiacũ, Strabo) bellum. Alia est Ciliciæ, unde gentilia Lamienses, Lamiotæ, Stephan. Idem Lamon, λάμον, Ciliciæ fluuiũ esse scribit, & adiacentem ei regionẽ Lamusiam. Est & λαίμια, per αι. diphthongũ in penultima, mons Arcadię, Stephanus. Sunt & Lamiæ insulę Plinio, &c. uide Indicem Plinianum. λαίμια, χάσματα Etymologus. Varino λάμβαι χάσματα sunt, & piscis: legendum forte λαμίαι, cum & lamia, ut dixi, piscis nomen sit. λαμυρὸν, πολὺ, ἄθρουν, καταπληκτικὸν, &c. Varinus. ¶ Thebani Demetrio regi subblandientes, Veneris Lamiæ templum excitarunt: erat autem eo nomine illius amica, ciuitatis pernicies à Comicis poëtis dicta, Cælius & Gyraldus. Lamia tibicina à Demetrio Poliorcete amata, &c. Athenæus libro 13. Meretrici quidem Lamiæ nomen pulchrè conuenit: cum lamiæ, siue ferę, siue muliebria spectra, tum libidinis tum uoracitatis uitijs infames existimatæ sint. Videntur enim meretrices, amantes suos quasi deuorare exhaustis eorum opibus, qua de re iocum in Capra scorto retuli, &c. Sic & Charybdin Horatius meretricem uocat: sic Diomedis filiæ equæ hospites deuorarunt, sic lupam pro meretrice dixerunt ueteres. Damiam & Auxesiam deas Epidaurij coluerunt, ut terram eis fructiferam redderent, ut Gyraldus ex Herodoti libro quinto refert, apud Pausaniam uero non Damiam, sed Lamiam legi scribit. Suspicetur forte aliquis lamiam feram aut spectrum nomen ab Hebræis tulisse n. litera in l. mutata, illis enim nemiot נמיות animalia sunt in locis desertis (rectus singularis est nemia) ut scribit Munsterus in Dictionario suo in uoce ציה iziah.

DE LEONE.

A.

LEO rex quadrupedum, nomen Græcum, λέων, cuius etymon in Philologia dicam, non solum apud Latinos, sed pleraſq; etiam barbaras hodie in Europa gentes, ut infra patebit, ſeruat. Hebræi uerò plura diuerſaq; huius feræ nomina habent. ארי ari & אריה arieh, Deute. 33. leo eſt, Chaldæus eo in loco habet אריון ariauan. Arabs אסד, aſad. Perſa גהד, gehad. Septuaginta λέων, Hieronymus leo. ארי ari (inquit Munſterus) Chaldaice אריא aria, in plurali numero araiim et araiot: (araoth ſchoagim, id eſt leones rugientes, Sophonię 1. genere maſculino.) Item figuræ leonum 3. Reg. 7. Hinc ariel idem quod fortis 1. Paralip. 11. & 2. Reg. 23. uolunt autem intelligi principem quendam. Iſaiæ uerò 29. & Ezech. 43. accipitur pro altari holocauſtorum ſecundum Hebræos, in quo ignis è cœlo delapſus cubauit, tanquam leo in ſpelunca: uel quod templum habuerit figuram leonis, &c. Λεαιλ, leo, Heſychius & Varinus. Λεαιδ, leæna Syris, Iidem. Vtranq; uocem Hebraicam eſſe apparet: poſterior quidem Chaldaica & pluralis numeri uidetur. לביא labi (nam litera poſtrema puncto caret) leo, לביאה lebiah leæna. Kimhi exponit ari, id eſt leonem: addit autem in commentarijs ari minorem eſſe, labi maiorem. Numerorum 23. iunguntur ambo nomina; ibi Chaldæus pro labi reddit ליתא leta, Arabs לבו lebu, Perſa שר ſcher, Septuaginta & Heronymus leonem. Locus ex Numeris citatus talis eſt, interprete Munſtero: Ecce populus quaſi labi (leo grandis) conſurget: & quaſi ari (leo) eleuabitur. Labi, leo prouecta ætate, Iob 38. Lebaim, leones, Pſalm. 57. Lebaot, leænæ, Naum 2. ליש, laiſch, Dauid Kimhi leonem magnum exponit. Chaldaica uerſio Eſaiæ 30. catulum leonis interpretatur, Septuaginta σκύμνον, Hieronymus leonẽ. Rurſus Iob quarto Chaldæus pro laiſch uertit laitha, quod uocabulum factum uidetur ex laiſch: Abraham Prizoleñ. leonem intelligit: Septuaginta μυρμηκολέων uel potius μυρμηκολέων: Hieronymus tigris. Locus Iob. 4 huiuſmodi eſt, Munſtero interprete: Rugitus leonis (arieh) atq; uox leonis (ſchachal) & dentes catulorum leonis (kephirim) euulſi ſunt. Leo (laiſch) perijt propter defectum uictus, & catuli leonis (bene labi) diſperſi ſunt. Eruditus quidam noſtræ ætatis hoc in loco per שחל ſchachal non leonem, quum aliud eius nomen adiunctum ſit, ſed cognatum leoni animal, nempe leopardum intelligit: ſed ſi hoc argumẽtum admittas, ne labi quidem aut laiſch leonem ſignificabit, cum arieh uſitatius leonis nomen in eadem ſententia legatur. Leopardi quidem nomen Hebraicum eſſe nemer, in panthera (quam recentiores leopardum dixerunt) docebimus. Verum & Septuaginta Oſee quinto pro ſchachal πανθῆρα conuertũt. Pro leæna, inquit Hieronymus, Septuaginta interpretati ſunt pantherem: & tam nomen beſtiæ quàm omnis beſtia poteſt accipi. Atqui Dauid Kimhi ſchachal interpretatur arieh, id eſt leonem: & Commentarius kabuenaki nomen leonis, ſiquidẽ multa ſunt ei nomina. Conſentit Leui ben Gerſon. Iob 4. Chaldæus pro ſchachal uertit ſchachala, Septuaginta & Hieronymus leęnam. Iidem Septuaginta Prouerb. 26. ἀποστελλόμενος, tanquam Hebraice legerint שלח ſchalach: Hieronymus, leo. Pſalmo 91. Chaldæus ſchachal catulũ leonis interpretatur, Arabs אל פהי el phai. Hieronymus aſpidem. Verba Oſee quinto ſunt hæc: Ego ſum ueluti leo (ſchachal) Ephrateis, & ueluti catulus leonis (kephir) domui Iehuda. Et rurſus Oſee 13. Factus ſum eis ſicut leo (ſchachal) ſicut pardus (namer, id eſt pardalis uel panthera) directus ad uiam: deuorabóq; eos quaſi leo, (labi,) Munſterus: nam Hieronymus pro ſchachal leænam reddit, ut ſolet, Septuaginta hic etiam pro ſchachal panther uertunt.

Kephirim

Kephirim, leones, (melius, catuli leonum) Psalmo 104. כפיר kephir in singulari, Iudicum 14. quidam parum Latinè leunculum uertunt. Leo apud Hebræos, inquit D. Kimhi secundum diuersos ætatis gradus diuersa sortitur nomina, in primo gradu uocaẽ גור gur, in secundo kephir, in tertio arieh, in quarto labi, & in supremo laisch, Munsterus. Gur D. Kimhi cuiusuis animantis catulum aut pullũ nominari ait; ferè tamen per excellẽtiam de leonis catulo ponitur (ut σκύμνος apud Græcos) hinc pluralia gurim masculinum, & guroth fœmininum. Gur arieh, Deut. 32. Hieronymus uertit catulum leonis, Septuaginta σκύμνος λέοντος: Chaldæus gur, Arabs schachel. Kephir author Concordantiarum catulum uel pullum animaliũ exponit: ita fermè etiam Kimhi, nisi quod dicit kephir esse adultiorem quàm gur. Psalm. 17. Chaldæus שחזא schachaze, alibi filium aut catulũ leonis interpretatur, Arabs אל שבל el schebal, Græcus σκύμνος, Hieronymus catulus leonis. Nahum prophetæ cap. 2. arieh, leo: labi, leæna: cephirim, leunculi: gur, catulus leonis, omnia in una periodo continentur. Alsebha, inquit Bellunensis, est nomen commune ad omnes quadrupedes quæ dentibus & unguibus hominẽ mordendo laniandoq́ue aggrediuntur, & aliquando interimunt, ut leo, lupus, tigris, Hæc ille. Vetus interpres Auicennæ libro 2. capite de carne, lupos uertere solet. Si super cortices quercus (ilicis) calcauerit zarim (aliâs sarim) id est leo, formidabit continuò, Aesculapius. Hac de re alios authores citabo capite quarto: hic de nomine quæritur. Videtur sanè zarim uox Persica: nam Numerorum 23. pro labi, Persa scher (uel ser) posuit. Leonem Saracenis hodie sebey appellari, apud recentiorem quendam legi. ¶ Leo Italicè leone, Hispanicè león, Gallicè & Anglicè lyon, Germanicè & Illyricè lew. ¶ Vncia à recentioribus barbaris dicta fera, lonza ab Italicis quibusdam scriptoribus, leæna existimatur, uel pardus, uel panthera, uel lupus ceruarius, ut Fr. Arlunnus scribit: Ego pantheram esse suo loco demonstrabo.

B.

Leonum duo sunt genera: quorum alterũ breuius, crispioreq́ue pilo, quod ignauius est: alterũ longius, piloq́ue probiore, quod generosius est, Aristoteles interprete Gaza. Plinius eundem locum sic reddit, Leonum duo genera Aristoteles tradit, compactile & breue crispioribus iubis: hos pauidiores esse quàm longo simpliciq́ue uillo, eos contemptores uulnerum. ¶ Archoleontes nominantur in Gordiano iuniore Iul. Capitolini, Egnatius iubatos intelligit: sed & acroleontes, inquit, pleriq́ue probant. Atqui ego leones mares omnes iubatos esse puto (quanquã Oppianus de Libyco leone scribit, οὐκέτι λαχνήεις) qui modo legitimi sint: nam leopardos, hoc est ex adulterio leænæ cum pardo natos ijs carere scio. Quid si archoleontes genus aliquod leonum prægrande intelligas? ut qui magnitudinis ratione cæteris præstare & quodãmodo imperare uideantur: nam & μήτρας uocabulum in compositione & magnitudinem & imperium significare uidetur inter eiusdem generis animalia, ut ortygometra (Itali uulgò regem coturnicum uocant) πτιλιγομήτρα, ὑλομήτρα. Sunt & μῆτραι in uesparum genere ueluti duces apud Aristotelem, Gaza matrices uertit. Μητροκωμία inter uicos est, ut μητρόπολις inter urbes. Leonum iubatorum centum pugnam primus omnium L. Sylla in prætura dedit: post eum Pompeius Magnus in Circo sexcentorum, ac in ijs iubatorum CCCXV. Plinius. Vbi per iubatos leones fortassis mares simpliciter intelligemus. Quod si quis apud Capitolinum archoleontas, leones nondum cicuratos intelligat, quasi agrioleontas, quoniam in eodem spectaculo leones mansuetos exhibitos dixerat, non contradicam.

¶ Leones in Europa potius sunt, & ea Europæ parte, quæ inter Acheloum amnem & Nessum est, Aristoteles. Et rursus alibi, Leo animal rarum est, nec multis nascitur locis: sed Europæ totius ea parte solum, quæ inter Acheloum amnem & Nessum est. In Europa inter Acheloum tantum & Nestũ amnes leones esse Aristoteles tradit, longè uiribus præstantiores ijs quos Africa aut Syria gignãt, Plinius. Circa Pæonium agrum atq́ue Crestonicum super amnem Chidorum Xerxe cum exercitu transeunte leones impetum dederunt in camelos, &c. Herodotus libro 4. Et mox, Sunt autem per ea loca leones multi: terminus eorum est Abderorum flumen Nestus, & Achelous qui per Acarnaniã fluit. Nam nemo aut ad auroram trans Nestum usquam gentium uiserit leonẽ in Europa, aut trans Acheloum ad Hesperum in reliqua continente: sed in horum fluuiorum medio leones gignuntur. Montana Thraciæ regio (inquit Pausanias Eliacorum 1.) intra Nestum fluuium qui per Abderitarum regionem fluit, præter alias feras producit etiam leones, qui camelos quondam in Xerxis exercitu cõmeatum gestantes inuaserunt: hi sæpe in regionem circa Olympum euagantur montem, cuius latus unum Macedoniam, alterum Thessalos & Peneum flumen spectat. De Nesto amne scribit Plinius 4. 11. ubi Hermolaus, Nestus fl. inquit, à Ptolemæo Ammianoq́ue Nessus appellatur, &c. Leones nõ gignit Peloponnesus, quod doctissimus Homerus nõ ignorasse uidetur, cũ aiebat, Dianam in Taygeto, & Erymantho Peloponnesi montibus delectatum fuisse in uenandis apris, & ceruis: leonum autẽ non meminit, & rectè quidem, quod hi ab ijs uacui essent, Aelianus. Leones nostro tempore nusquã in Europa nasci certum est: nisi ex industria fortasse hominis, Florentiæ, Niphus. Leones & tigrides in regionibus ad Orientem & Austrum nascuntur, quòd maiorem caloris copiam hæc animalia desiderent, Cælius. ¶ Magnus in Libya, inquit Oppianus, leonum numerus est, οὐκέτι λαχνήεις, ὀλίγη δ' αὐτοῖς ἐπιλάμπεται αἴγλη. Σμερδαλέος (lego σμερδαλέος scilicet ὄχλος λεόντων) δὲ πρόσωπα, καὶ αὐχένα. πᾶσι δὲ γυίοις εἵματα μέλαν κυανέοιο φέρει μαρμαρυγμένον ἄνθος. Videtur autem hic sensus: Libyci leones non similiter ut alij multo pilo, nec ita splendido uestiuntur, Facies eis & ceruix horribiles, Corpus uniuersum ex cœ

ruleo colore ad nigrum inclinat. Addit præterea, robur eis immensum esse, & leones omnes facilè superare. Gillius hunc locum ineptè transtulit. Si à Libya dictæ essent Lucæ boues, fortasse pantheræ quoq;, & leones, non Africanæ bestiæ dicerentur, sed Lucæ, Varro. Mauritania leones alit, Strabo. Vltra Catadupa Nili procedens Apollonius & comites, uiderunt leones & pantheras, Philostratus. Circa Meroën Astaboras & Astapas influunt: Hæc loca leones alunt, qui sub canis exortũ à maximis culicibus hinc expelluntur, Strabo libro 16. Vide infra in D. Apollonio, cum ad mare descenderet, dextra quidem Gangen, sinistra uerò Hyphasin fl. habenti, multi leones occurrerunt, Philostratus. In parte Syriæ contermina leones & pardales plures maioresq; reperiũtur quàm in Libya, Diodorus. Aethiopicum quandoq; leonum genus in Libyam migrat, mirandum aspectu, colore nigro, bene comatum, capite amplo, pedibus hirsutis, oculis igneis, solo ore ex fuluo rubicundum, μούνοισι ξανθοῖς φοινισσόμενον στομάτεσσι, Oppianus: addit autem uisu, non auditu, cognitum sibi Aethiopicum leonẽ. ¶ Ciliciæ quod syluestre est efferatur plurimis bestijs & leonibus immanissimis. Leonum alij ad Istri ostia, alij robore Istrianis inferiores in Armenia & Parthia nascuntur, crasso collo et capite magno, oculis lucidis, supercilijs densis & ad nasum dependẽtib. (sic uerto ex Oppiano) collo & maxillis comantibus, Gillius apud Aelianum. Locus omnino ex Oppiano sumptus est. Is Istrianos Armenijs eosdem facit, his uersibus: Τοὺς μὲν νῦν προχοῇσι πολυψαμάθοιο ποταμοῖο Ἴστρῳ ἐπ' εὐρὺ ῥέοντι κυδαίνετο πρόσθεν Ἀρμενίη, &c. Alios uero, inquit idem, Eremborum (id est Arabum) fœlix terra producit: his quoq; ceruix & pectus hirsuta sunt, oculi tanquam igne micãtes, omniũ præstantissimi, sed pauci. Circa Aden Arabiæ urbem montes uisuntur excelsi: ubi magna leonum copia est, qui hominibus, ubicunq; possunt, plurimũ nocent. Itaq; nisi multi homines coniuncti, ut minimũ circiter centum, pariter incedant, non sunt tuti per istos montes, Vartomanus. Leones qui generantur in terra Coratenorum (inquit Albertus, ex Auicenna ut suspicor) & præcipuè apud Hyconiũ (Hyrcaniam forte) ferociores & audaciores sunt ijs qui austrum & meridiem uersus gignuntur. Cęterũ in quarto climate uel prope illud nati, timidiores sunt & infirmiores, quòd cœli illius constitutio cum temperamento ipsorũ non conueniat. Circa Hyconium quidem adeo feroces sunt, ut pauci uenatoribus capi queant, cum tamen non sæpe noceant hominibus, Hæc Albertus. Leonum color in Syria tantũ niger est, Plinius: nos iam ex Oppiano Aethiopicos etiam nigros esse diximus. De leonibus Mesopotamiæ, qui à culicibus infestati oculis, uel in flumina se dantes pereunt, uel oculos unguibus lancinando effodiũt excæcanturq;, capite quarto dicã. Terra India animalium mater optima, leones etiã fert maximos, qui immanissimi dicuntur: pelles eorum aspectu nigræ sunt, & horridæ & formidolosæ. Capti mirũ in modum mansuescunt (ut capite quarto dicam,) Aelianus. Leones in regno Narsingæ plurimi, periculosa faciunt itinera, Vartomanus. Rex Tartarorum habet leones maximos atque pulcherrimos, maiores illis qui sunt in Babylonia: in quorum pilis radioli quidam uarij coloris apparent, scilicet albi, nigri atq; rubei, & illi quoq; docti sunt artem uenatoriam. Nam plurimum prosunt uenatoribus, ad capiendum apros, ursos, ceruos, capreas, onagros, atq; boues syluestres. Duci autem solent duo leones in uehiculo quodam dum uenatum itur, sequente utrunq; eorũ caniculo paruo, Paulus Venetus. In Tartaria leones alij nigri alij rubei coloris inueniuntur, Idem. Et alibi, In prouincia Abasiæ nascuntur leones, leopardi, &c. Et rursus, In prouincia Gingui sunt plurimi leones, ut etiam præ timore eorum nullus audeat noctu extra domos dormire: nam quoscunq; inueniunt lacerant atq; deuorant. Naues quæ ascendunt & descendunt per flumen, propter leonum metũ ad ripam non ligantur, sed in medio fluminis anchoris eiectis retinentur, alioquin leones noctu naues ingrederentur, & quicquid uiuum in eis reperirent deuorarent: (quomodo capiantur in E. dicam.)

¶ Leones fului sunt omnes, Aristoteles. Et in Physiognom. οἱ ξανθοὶ, εὔψυχοι: ἀναφέρεται ἐπὶ τοὺς λέοντας. Poetæ leonem aliâs fului aliâs flaui epitheto insigniunt, Græci χαροπόν. In nonnullis regionib. nigros, alibi ex cœruleo nigricantes inueniri leones iam supra dixi. ¶ Leo corpore longo est, Cardanus. Corpus totum articulatum (ἀρθρῶδες) & neruosum habet, nec mollius nec durius iusto, Aristoteles in Physiognomicis, ubi etiam totius corporis leonini speciem & singula eius membra, formã uirilem (ideam uiri) præ cunctis animantibus maximè referre ait: ut pardalin, fœmineam. Leo ualidus est pectore & priore corporis parte, ac degenerat posterioribus membris, Macrobius. Interiora omnia canibus similia continentur, Aristoteles. Interiora eius sunt canis, & dentes etiam, nisi quod maiores sunt: exteriora uero sicut cati, Albertus. Leonem ferarum regem esse argumento sunt, pectus, genua, incessus, saltus & celeritas cursus, uisus, iuba, os cataphractum (nimirum dentibus) latera firma, nerui solidi, ungues magni, καὶ λαγόνος ἰσχίον, Philes. ¶ Leonum genus alterum breuius, crispioreq; pilo est, (crispioribus iubis, Plin.) alterum longius piloq; probiore (pilo recto & simplici, Aelianus: longo simpliciq; uillo, Plinius:) idemq; generosius est, et uulnera contemnit: illud ignauius & pauidius, Aristoteles. Pilus leoni non rectus anterius, sed mollis ac flexus, breuior parte postrema, Cardanus. Quoniam pili tum plani rectiq; (φριξαὶ) tum ualde crispi timiditatem significant: qui summa tantum sui parte crispi fuerint (αἱ ἄκρουλαι) animositatis indicium erunt, ut ex leone patet, Aristoteles in Physiognom. Et alibi in ijsdem, Collum leonis scribit pilis (θριξὶν) induci flauis, οὐ φριξαῖς οὔτε ἄγαν ἀπεστραμμέναις: ἀπεστραμμένας uocans quas alibi οὔλας: φριξὸν quidem non aliud est ei quàm ὀρθὸν καὶ ἰθύν, ἀπὸ τοῦ φρίσσειν, ut ipse deriuat. Et rursus, Pili molles timidum, duri fortem designant: argumento

sunt

ſunt omnia animalia: timidiſſima enim, quæ molliſſimo pilo, ut ceruus, lepus, ouis: fortiſſima uerò, leo, aper, eademq́ pili duriſſimi. Quadrupes nulla eſt, quæ pilos ſicut homo uel in palpebra inferiori habeat, uel in alis, uel in pube. Sed uice eorum alijs prona totius corporis hirſuta habentur, ut canibus: alijs criſta (λοφιὰ) adiuncta eſt, ut equis, cæterisq́ generis eiuſdem: alijs iuba, ut leoni mari, Ariſtoteles. Et alibi, Caret leæna iuba, maris hæc propria eſt. Pili equis in iuba largi, in armis leoni, Plinius. Lucianus in Cynico, Καὶ τὸν πώγωνα κόσμον ἀνδρὸς φιλοῦσιν ὥσπερ καὶ ἵππων χαίτην, καὶ λεόντων γένεια. Leoni præcipua generoſitas, tunc cum colla armosq́ ueſtiunt iubæ. Id enim ætate contingit è leone conceptis: Quos uerò pardi generauêre, ſemper inſigni hoc carent: ſimili modo fœminæ (hoc eſt leænæ iuba carent, ſimiliter ut leopardi,) Plinius. Et alibi, Turrigeros elephantorum miramur humeros, leonum iubas, &c. In rationis expertibus mari præſtantiam quandam natura largita eſt, iuba leo antecellit fœminam, ſerpens criſta, &c. Aelianus. ¶ Leonum oſſa medullis carent, Aelianus. Leonis oſſa robuſta & ſolida ſunt: & cum exiguam admodum & perobſcuram medullam contineant, ea prorſus carere uidentur, Ariſtoteles. Leo oſſa maiora, fortiora & duriora habet proportione corporis ſui quàm cætera animalia, Albertus. Animalibus magnis adminiculo opus eſt maiori, ualidiori, & firmiori: atque inter magna ijs potiſſimum tali opus eſt adiumento, quæ uiolentiora ſunt. Quamobrem mares oſſibus durioribus conſtãt quàm fœminæ: & quæ carniuora ſunt, quàm quæ alio cibo ueſcuntur: ijs enim uictus per dimicationem acquiritur: uelut leonis oſſa adeò dura ſunt, ut ex ijs percuſſis ignis quaſi ex ſilice excutiatur, Ariſtoteles de Partib. 2. 9. Item in hiſtoria anim. 3. 20. Quanquam medulla, inquit, non niſi incluſa oſſibus eſt, tamen non oſſa omnia medullam intra ſe continent, ſed ea tantum quæ caua habentur: tametſi ne ipſa quidem omnia continent: oſſa enim leonis partim nullam, partim exiguam habent: quamobrem nullam omnino medullam leones habere nonnulli putarunt. Hoc quidem in loco concedere uidetur Ariſtoteles oſſa leonum quædam caua eſſe, non omnia ſolida, quod alibi aſſerere uidetur, ut & Aelianus & Philes leonis oſſa caua eſſe ſimpliciter negant. Leo (inquit alibi Ariſtoteles) nullam omnino habere medullam in oſſibus ſuis uidetur, quòd admodum exiguam ac tenuem habeat, eamq́ in paucis oſſibus: ſolis enim inferioribus atq; brachijs. Conſtat profectò leo præcipuè omnium animalium oſſibus ſolidis: ſunt enim adeò dura, ut ex eis concuſſis, ignis uelut è ſilice elidatur, Ariſtoteles & Aelianus. Epicurus in epiſtola apud Athenæum libro 8. ridet aliquot obſeruationes Ariſtotelis tanquam aut nimis curioſas aut parum uериſimiles, & inter cæteras ὅτι λέων στερεὰ ἔχει τὰ ὀστᾶ: καὶ κοπτομένων αὐτῶν, ὥσπερ ἐκ λίθων πῦρ ἐκλάμπει. Medulla leoni in femorum & brachiorum oſſibus paucis, exigua admodum: cætera tanta duritia, ut ignis elidatur uelut è ſilice, Plinius. ¶ Leo capite ualidiſſimo eſt, Ariſtoteles: fortiſſimo, Plinius. Mediocri, Ariſtoteles in Phyſiognom. magno, Cardanus. Faciem (πρόσωπον) habet magis quadratam, non ualde oſſeam, Ariſtoteles. Cælius tamen, autore non citato, faciem leoni rotundam tribuit, eoq́ nomine Solem referre ait, cum & in ambitu radiorum quadam imagine pilos gerat. Frons ei quadrata, in medio magis caua, eminente ſupercilia & naſum uerſus ueluti nube, Ariſtoteles. Et rurſus de fronte ſcribens, οἱ μικρότερον ἐπίπεδον ἔχοντες, ἀναίσθητοι: οἱ δὲ τετράγωνον σύμμετρον περὶ μετώπῳ ἔχοντες, μεγαλόψυχοι, ἀναφέρεται ἐπὶ τοὺς λέοντας. Videtur autem nihil aut parum intereſſe, frontem, aut frontis epipedon, id eſt ſuperficiẽ dici. Nam Adamantius de frontis inſpectione ſic ſcribit, μέτωπον τετράγωνον, μεγέθει σύμμετρον καὶ κατὰ λόγον τοῦ ἄλλου εἴδους, ἄριστον ὥς τι ἀνδρεῖον καὶ συνετὸν καὶ μεγαλόνουν δείκνυσι. Cæterum id quod nubis inſtar ſupercilia & naſum uerſus in ima fronte prominere leoni ſcribit Ariſtoteles, ἐπισκύνιον propriè uocari conijcio. Eſt enim ἐπισκύνιον pellis ſupercilij quæ flectitur obtenditurq́ leonum oculis, teſte Euſtathio Iliados ρ. τὸ ἐπάνω τῶν ὀφρύων, Scholiaſtes Nicandri. τὸ ἐπάνω τῶν ὀφθαλμῶν μέρος ἤτοι δέρμα: τὸ συνοφρύωμα τοῦ μετώπου: ὅθεν καὶ σκύζεσθαι τὸ ὀργίζεσθαι, διὰ τὸ φανερὸν γίγνεσθαι τὸ μέρος τοῖς ὀργιζομένοις, Scholia in Iliados ρ. ubi Homerus de leone uenatoribus irato ſcribit, πᾶν δέ τ' ἐπισκύνιον κάτω ἕλκεται ὄσσε καλύπτων. Σκύζειν leo dicitur ubi ira feruidus, ac turba canum circumuallatus defixis in terram oculis conſurgit in prælium. (Σκυδμαίνειν, τὸ σκυθρωπάζειν καὶ ὀργίζεσθαι. κυρίως ἐπὶ τῶν λεόντων, ἐπὶ τοῖς ἀφαιρεθεῖσι σκύμνοις ὀργιζομένων. ἀπὸ οὖν τοῦ σκύμνου καὶ τοῦ μαίνειν, γίνεται σκυδμαίνειν: ἢ ἀπὸ τοῦ τὸ πρόσωπον συνέλκειν τοῦ σκύλακος (σκύλος, δέρματος) ὅ ἐστι δέρμα, ὃ συμβαίνει ἐπὶ τῶν ὀργιζομένων, Homerus Iliados ultimo, Varinus. Apud eundem plura, ſi libet, lege de uerbo σκύζεσθαι.) Cæterum eos qui uultu ita demiſſo & ſupercilijs laxatis ſunt, ſiue præ ira ſiue præ triſtitia, Scythicum tueri, & σκύθη βλέπειν (quod paragrammatiſmo inde uideri poteſt detortum) & σκυθρωπὸς & σκυθρωπάζειν dicimus: noſtri etiam lingua uernacula niblen, quaſi ad uerbum nubilare dicas: quòd facies eorum non ſerena ſed nubila, nec frons exporrecta, ſed laxata rugoſaq́ appareat: ſed hoc communiter propter triſtitiam & paruam quoque moleſtiam multis accidit. Atrocior uerò magisq́ Scythicus ille aſpectus, quem nominamus ſchützlich, tanquam à Scythis nomine facto: niſi quis malit à uerbo ſchützen, quod eſt defendere; quòd huiuſmodi obtutus ſit hominis pro uita defendenda pugnantis: ut forſan à ſcuto quo milites proteguntur, deriuatū habeamus nomen ſchutz & uerbum ſchützen. Quamobrem Ariſtoteles, ut iam citauimus, leoni (cuius talis perpetuò facies eſt, ut qui perpetuò etiam ita affectus ſit) aliquid nubis inſtar circa ſupercilia prominere ſcribit. Τοῖον ἐπισκύνιον βλοσυρῷ ἐπέκειτο προσώπῳ, Theocritus Idyl. 31. de Hercule. De epiſcynio in homine & moribus inde iudicandis, ſcribit Adamantius libro 1. capite 12. Ἄνωθεν δὲ τοῦ μετώπου περὶ τὴν ῥῖνα ἔχει ὁ λέων τρίχας ἐπικλινεῖς, οἷον ἂν ἄστυλον, Ariſtot. in Phyſiogn. Vetus interpres ſic reddit

dit, Leo supra frontem iuxta nasum (melius forte, è regione nasi) pilos habet inclinatos: postrema uerba omittit: & uidentur sanè corrupta: legendum fortè ἀνεσεῖλον pro ἂν ἔσυλον. Alibi enim eodem in libro, sic legitur. οἱ τὸ μετώπον τὸ πρὸς τῇ κεφαλῇ ἀνεσεῖλον ἔχοντες, ἐλεύθεροι, ἀναφέρονται ἐπὶ τοὺς λέοντας. Vetus interpres, Qui id frontis quod est ante caput eleuatum habent, liberales sunt: referuntur ad leones: quasi non ἀνεσεῖλον sed ἄνω τῦνον legerit: ἀνεσεῖλον quidem participium ab ἀνεσείλω nō rectè formatur, sed ἀνεσίλλον uel passiuè potius, requirēte sensu, ἀνεσιλλόμενον. Sed ex inspectione leonis potius quàm Græcæ linguæ peritia emendari hi loci possunt.

¶ Oculos habet charopos, concauos, non admodum rotundos, nec nimium oblongos, magnitudine mediocri. Cælius tamen oculum ei permagnum esse scribit. Charopi & caui mediocriter oculi, leonis te admonebunt: ualde caui uerò maligni sunt, & simiam referunt, Adamantius. Oculi parum caui, animi magnitudinem innuunt, argumento sunt leones, Aristoteles. Fronto canes pastorales laudat χαροπὰς τοῖς ὄμμασι καὶ λεοντώδεις: hoc est, rauos oculis & leonina specie. Torua leæna, epitheton ex oculorum sæuitia, quæ summa in hac fera est, (inquit Erythræus in Indice Vergiliano:) Ex quo & Aristoteles leonem charopòn uocat, quem Catullus cæsium appellauit, id est glaucum: quia glaucis oculis præditum hoc animal aspectu horribili apparet, Hæc ille. Sed oculos glaucos & charopos confundit, ut & alij quidam recentiores: Aristoteles manifestè distinguit, ut cum scribit in Physiognom. οἱ δὲ μὴ γλαυκοί, ἀλλὰ χαροποί, εὔψυχοι, ἀναφέρονται ἐπὶ λέοντα καὶ αἰετόν. Adamantius etiam libro primo Physiognom. Oculi uarij, inquit, cum charopo colore frequentius quàm glauco contingunt. Et rursus, Charopi oculi à nigris uarietate differunt: fiunt autem pluribus modis: nam si quis simpliciter inspiciat, nigros putabit: sin accuratius, grana quædam uidebit, quorum quædam russa sunt, non admodum tamen, alia magis minúsue alba: alia pallida, uel simpliciter, uel russo simul nigróue admixto: alia deniq; cruenta, &c. Qui plura super hoc colore desyderat, legat Cælium 15. 8. Leonum pupillæ præfulgent, & dilucidissimum continent humorē, ita ut uideantur ignitæ, Plutarchus & Aphrodisiensis: Plura uide capite sequenti de usu ipsorum. Acri sunt intuitu leones, Cardanus. Leo oculis patentibus atq; igneis cernitur semper, Macrobius. Apertis eum oculis dormire (propter genæ superioris breuitatem) capite tertio dicetur. ¶ Supercilium ei prægrande, Aristot. ¶ Nasus crassior quàm tenuior, Idem. Et rursus, οἱ τὴν ῥῖνα ἄκραν ἔχοντες, ἀναίσχυντοι, ἀναφέρονται ἐπὶ τοὺς κύνας. οἱ δὲ τὴν ῥῖνα περιφερῆ ἔχοντες, ἄκραν μὲν, ἀμβλεῖαν δὲ, μεγαλόψυχοι: ἀναφέρονται ἐπὶ τοὺς λέοντας. Locum hunc mutilum esse apparet: nec potest ex ueteri translatione, ubi magis etiam mutilatur, sarciri: ex Adamantio potest, cuius uerba subijciam. Ῥινὸς τὸ ἄκρον ἁδρὸν καὶ ἀμβλὺ καὶ στρογγύλον καὶ περιτερὸν αἱ διάτομαι, τοῖς ἔχουσιν ἀνδρείαν καὶ μεγαλοψυχίαν μαρτυρεῖ, ἐς λέοντα ὁρῶν καὶ κοινῶν τὸ γνώρισμα. ¶ Superior maxilla non prominet, sed æqualis inferiori est, Aristot. ¶ Rictu oris est amplo, Cardanus. Στόμα ἔχει εὐμέγεθες, hoc est: os amplum habet (non, ut quidam uertit, iustæ magnitudinis,) Aristotel. Idem alibi os rescissum ei tribuit. Labra tenuia in ore magno, ita ut partes superiores inferioribus superiniectæ sint, eademq; laxa iuxta labiorum angulos (συγχαλῶσι Græci uocant: sic autem legendum ex Aristotelis Physiogn. de labris, non ἀχαλίᾳ: item non χύρα, sed χαλαρά) animi magnitudinem & fortitudinē significant, cum in leonibus huiusmodi habeantur, Adamantius. Vide supra de Cane H. d. ubi etiam diximus, summum leonis nasum rotundum, crassum & solidum esse. ¶ Leo dentes habet serratos, Aristoteles. Dentibus serratis prædita dicuntur, quæ dentes teretes & acutos habent, ut lupus, canis, leo, Aelian. Eorum quæ dentes habent serratos nonnulla non amittunt caninos, ut leones, Aristoteles. Et alibi, Dentes eos tantummodo mutat leo, qui canini uocantur (quod & Plinius scribit) quatuor, duos superius, totidemq; inferius, idq; sexto mēse ætatis fit. ¶ Leonibus ac pardis, omnibusq; generis eius, etiam felibus, imbricatæ asperitatis lingua, & limæ similis, attenuansq; lambendo cutem hominis. Quæ causa etiam mansuefacta, ubi ad uicinum sanguinem peruenit saliua, inuitat ad rabiem, Plin. ¶ Leoni ceruix osse uno rigida constat, nec uertebris ullis iungitur, Aristoteles & Aelianus. Leoni & lupo collum osse perpetuo riget, Aristot. lib. 4. de partib. Ceruix leoni tantum & lupo & hyænæ, ex singulis rectisq; ossibus riget, Plinius. Non constat articulatis ossibus, nec flectitur, sed sequitur τὴν στροφὴν τῶν κλιμάτων, Philes. Spondyli in ceruice nulli, caro dura ac si tota sit neruus, eoq; retro spicere non potest, Rasis & Albertus. De iuba ceruicis in pilorum mentione dictum est. Qui ceruicem parte posteriori hirsutam habēt liberales (ἐλεύθεροι, lego ἐλευθέριοι, ut & alibi de leone scribitur, & sic uetus interpres quoq; uertit) sunt, argumento leonum, Aristot. Quibus collum magnum quidem (τράχηλος εὐμεγέθης) sed non nimis crassum est, magnanimi censentur, quòd leones repræsentent, Aristot. Et alibi, Leo collum habet oblongum, crassum, moderatum: ubi forte legendum, non παχὺ σύμμετρον, sed παχὺ συμμέτρως, id est moderatè crassum, ne sibi contrarius uideatur. Idem est enim dicere, non ualde crassum, & moderate crassum. Ideo natura leonibus, sicut & ursis & tigribus angustiora (breuiora intelligo) creauit colla: quia in terra ceruicem & ora non deijciunt pascendi gratia: sed aut ceruum inuadunt, aut bouem ouemq; discerpunt, Ambrosius. ¶ οἱ τοῖς ὤμοις ἐπανακεκλασμένοι ὄντες, ἐκκεκυφότες (malim ἐγκεκυφότες) μεγαλόφρονες, ἀναφέρονται ἐπὶ τοὺς λέοντας, Aristoteles. Adamantius eandem sententiam sic expressit, ὁ δὲ ἐν τοῖς ὤμοις ἀποκινούμενος, καὶ ἅμα πρᾴως ἐγκυφὼς (cui opponitur rectus & alta ceruice, ut equus) μεγαλονοίας καὶ ἀνδρείας ἐστὶ σημ. οὕτω γὰρ καὶ λέων βαίνει. Humeros leo ualidos habet, Aristot. ¶ Pectus quoq; robustum, πλατύν, Idem. Validus est pectore & priore corporis parte, ac degenerat posterioribus membris, Macrob. Leoni uis summa in pectore, Plinius. Pars

circa

circa iugulos (κλεῖδας) soluta magis quàm compacta est, Aristot. ¶ Metaphrenon (superior in medio dorsi pars, inter scapulas) latum, Idem. ¶ Costis & dorso ualde firmis est, δύσκαμπτον καὶ δύνατον ἰσχυρῶς, Aristoteles. ¶ Leoni uentriculus arctior est, nec multo amplior intestino, Idem. ¶ Infirmus parte ilium est contra ictus, sed reliquo corpore multas patitur plagas, Aristot. Circa coxas & femora parum carnis habet, Idem. ¶ Leæna duas in uentre mammas habet, Arist. Et rursus, Leo binas tantum mammas medio uentre gerit (quod & Plinius scribit:) non quia parcissimè generat: nã plures quàm duos interdum ædit: sed quòd lacte abundat: cibum enim quem rarò assumit, quoniam carniuorus est, in corpus absumit. ¶ Medio uentre graciles (οἱ ζωνοι, usitatius εὔζωνοι) uenationis studiosi sunt, argumento leonum & canum, Aristot. ¶ Longa leoni cauda, quam quatit persæpe, eiusq; uerbere se stimulat ad pugnam, ut capite quarto dicam. Græci in leone caudam alcæam uocant. ἀλκαία, ὀρῥος, οὐρὰ ἡ τοῦ λέοντος, Hesychius. Et propriè quidem, inquit Varinus, leonis cauda alcæa dicitur, quod per eam se stimulet εἰς ἀλκήν, hoc est ad fortitudinem uel defensionem, ut pluribus dicemus cap. 4. in mentione fortitudinis eius: ubi & de stimulo quodam ueluti corneo, quem aliqui caudæ eius inesse dicunt, loquemur. Callimachus impropriè de muscis dixit, ἀλκαίας ἀφύσσα. (legendum forte, ἀλκαίᾳ λαφύσσει: hoc est, musca oris aculeo, quo pro lingua utitur, uorat glutitq;. Vel, Alcæa dicitur ἀπὸ τοῦ ἀλκεῖν, ὅ ἐστι βοηθεῖν, ὥσπερ καὶ οὐρά, παρὰ τὸ οὐρεῖν ὅ ἐστι φυλάττειν, ἡ διὰ τὸ ὀρίνειν ταύτῃ τὰ ζῷα τῇ οὐρᾷ, ut leo, taurus, canis, & alia, Varinus. Alcæa non tantum leonis est, sed & equi & bouis, & similium, quæcunq; cauda se defendunt (aut ad defendendum excitant,) Idem ex Lexico Comico. De alcæa in musca, plura dicam in historia eius. Leonis caudæ infima parte setosus est caulis, Plin. ¶ Crura ualida & neruosa, Aristotel. ¶ Leoni pro talo tortuosum quiddam in anfractum est, quale effingunt, Idem. Lynx tantum digitos habentium simile quiddam talo habet: leo etiamnum tortuosius, Plinius. ¶ Leonum pedes priores quinis distinguuntur digitis, posteriores quaternis, Aristotel. 4. 12. de partib. qui locus apud Plinium 11. 43. corruptus est, ut in Lupo docebimus. ¶ Leo aduncis est unguibus, Idem: maximis ac durissimis, Cardanus. Mirum pardos, pantheras, leones, & similia, condito in corporis uaginas unguium mucrone, ne refringatur hebeteturúue, ingredi, auersisq; falculis currere, nec nisi appetendo protendere, Plinius. De uestigijs & gressu leonis capite proximo agetur.

c.

Ferarum aliæ montanæ ut plurimum sunt, ut leones: aliæ palustres, ut apri, &c. Pollux. Leo cacumina montiũ amat, Author obscurus. ¶ Leo acutissimi uisus est (unde & nominatus apud Græcos creditur, ut in Philologia docebo) nec unquam omnino admittere soporem fertur, sed oculis patentibus somno frui, ut inferius dicam, ubi de somno eius loquar. Leones per Solem ingredi acriorẽ non patiuntur: sunt enim acie oculorum acutiuscula, & ignem (ut quarto capite pluribus indicabitur) interdiu ob eam rem fugiunt, Aphrodisiensis problematum 1. 66. Præfulgidas ei & quodãmodo igneas esse pupillas, præcedenti capite dictum est. βλοσυρὸς inter leonis epitheta apud Pollucem est, à uisu truce & toruo: ὁ τὸ βλέμμα καταπληκτικόν, ἢ περισκυθρωπὸν καὶ ταυρηδὸν βλέπων, ἢ ἀπὸ τοῦ βάλλειν καὶ τιτρώσκειν τοῖς ὄσσοις, Eustathius apud Homerum. Leones odorati, apud Lucanum: clarent enim olfactu adeò ut adulterium leænæ cũ pardo odore sentiãt mares. Sagacissimè, ut audio, odorantur: ideoq; mansuefacti ad uenandum ducuntur, Aelianus. ¶ Gradiuntur leones pedatim, id fit cum pes sinister non transit dextrum, sed subsequitur, Aristot. & Plinius: qua de re plura in Camelo dixi, capite 3. Græce quidem Aristoteles hoc incedendi genus ἐπὶ σκέλος uocat, quod Varinus statim post λέων uocabulum (nescio ex quo grammatico) non rectè interpretatur pro pedetentim et modicis passibus, ut contrarium eius sit μακρὰ βιβάζων apud Homerum, ἐπὶ σκέλος uero (ἐπὶ enim præpositione utitur non κατὰ) apud eundem ὀλίγον γόνυ γουνὸς ἀμείβων, Iliad. λ. Theodorus Gaza non ἐπὶ σκέλος solum pedatim uertit, in loco iam citato, qui de proprio leonis gressu est, Plinium imitatus: sed alibi etiam ubi Aristoteles scribit leonem cum à uenantium multitudine cedere cogitur, βάδην discedere: sensim pedatimq; discedere reddit: quod ego homonymiæ uitandæ causa non probo, pro βάδην pedetentim potius quàm pedatim translaturus. Incessus leoni νωθρὸς, id est strenuus est, Aristoteles in Physiogn. Et mox, Incedit autem tardè, & passibus multum distantibus, καὶ διασαλεύων ἐν τοῖς ὤμοις (hoc est, ut conijcio, humeris etiam ad singulos passus commotis, nimirum ut milites nostri solent cum hastati per urbem ostentationis gratia incedunt.) Eandem rem Adamantius, ut superius quoq; recitaui, sic effert: ὁ δὲ ἐν τοῖς ὤμοις ὑποκινούμενος καὶ ἅμα πρᾴως ἀνακυφὸς, μεγαλονοίας καὶ ἀνδρείας οὗ ἄκρα. οὕτω γὰρ ὁ λέων βαίνει. Cum insequuntur, nisum (postremum) saltu adiuuant: cum fugiunt, non ualent salire, Solinus: qua de re plura dicam capite quarto in fortitudinis eorum mentione. Vngues retrahunt, ne hebetentur, ueluti in uaginas, ut feles etiam, & similia, ut præcedenti capite circa finem retuli. Albertus cum per loca lapidosa ingrediũtur potissimum id eos facere scribit, & ita suis quasi armis parcere. Plutarchus ita incedere ait, non solum ne aciem unguium retundant, sed etiam ne ansam uestigãti præbeant: Vide capite quarto, in historia amoris ipsorum erga catulos. Leo cum cursu citato fertur, propositi cursus metas transit, quòd præ uehementia spiritus retinere se nequeat, Scriptor de nat. rerum.

¶ Rugire proprium est uocis leonis, Ael. Spartianus. Tigrides indomitæ rancant, rugiuntq; leones, author Philomelæ, qui primam huius uerbi corripit, Despauterius produci ait, sed testimonium non adfert. Quintianus quidem in Theocrisi producit. Pontanus libro 1. Amorũ mugire de leone

dixit, At quondam Libycis leo dum mugiret arenis, forte quòd primam uerbi rugire producere nolebat. Rugitus leoni asper. Canes Albani ultra leones rugitibus insonant, Solinus. Fremere idẽ quod rugire: unde illud apud ueterem quendam poëtã, pausam fecère fremendi, Varro à leonibus ductum ait. βρέμειν quidem apud Græcos de sonitu ignis, uentorum, & fluctuum (ut fremere etiam & fremitus apud Latinos) ut Varinus scribit, ꝓpriè accipi solet: sed ab eodẽ uerbo leones ἐριβρεμέται & ἐρίβρομοι à poëtis cognominantur. Fremere quidẽ & fremitus apud Latinos, de equi etiam hinnitu usurpantur. Fremit leo ore cruento, Vergilius 9. Aen. Vasto & graue murmur hiatu Infremuit, Lucanus de leone. Leo in uiros prius quàm in fœminas fremit, Plinius. Auditur quantum Massyla per auia murmur, Innumero quoties sylua leone furit, Martialis. Non fremit in infantes leo nisi magna fame, Plin. libro 8. Leo frendens, Silius libro 10. Ouidius in Arte amandi aprum frendentem dixit. Leonum uox, βρύχημα, βρυχηθμός (quas uoces in Oppiano legi) βρυχᾶσθαι, βρυχώμενοι, Pollux. βρυχᾶται ὁ λέων, Ammonius. οἱ δὲ λεόντειον ἐβρυχῶντο φωνοῦντες, Suidas ex authore innominato. Oppianus de equis charopis dixit, Καὶ μοῦνοι τελέθουσι λεόντων ἀντία βρύχην. βρυχάζω, λέοντος χρῆται φωνῇ, Varinus: huic similia uidentur uerba, significatione quoq;, βρυμαίνειν, βρυμάσθαι & βρυχᾶσθαι. Leones iuuenes prædam nacti, clamore in uitulini mugitus formam contemperato, signum dant, uocantq́; seniores, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Animalia fortia uocem ædunt grauem, ut leo & taurus, Aristot. in Physiog.

¶ Leo quamuis in edendo ferocissimus sit, tamen pastus, & fame iam uacans, facilis mitisq́; maiorem in modum est, Aristot. & Philes. Satiati, innoxij sunt, Plinius. In fame, summo periculo ei occurritur: postea uerò quàm cibo completus est, mansuescit, & simul lusionibus delectari fertur, Aelianus. Non pascitur mâs cum fœmina, sed uterq; separatim: Vide capite quarto in fortitudinis ipsorum mentione. Vescitur leo carnibus crudis, unde ὠμηστὴς Oppiano dicitur, quarto de piscatione: communius est ὠμηστής: synonyma, ὠμοβόρος, ὠμοφάγος. Vesci eos alternis diebus Aristoteles tradit, Plinius. Cibus ei nunquam deest: sed per uices nunc edit, nunc laborat, (uenatur,) Oppianus. Cibo nunquam caret, quòd ad illius inquisitionem haudquaquam segnis sit, Aelianus. Non uescitur nisi ex uenatione, nec uenatur nisi semel in die, Auicenna. Leo animal est ualde calidum & siccum, & non potest diu nutriri lacte, Albertus. ὥς τε λέων ἐχάρη μεγάλῳ ἐπὶ σώματι κύρσας, Homerus Iliad. γ. Scholia exponunt, μεγάλῳ ζώῳ, quoniam cadauer attingere leonem negetur. Et rursus Iliad. σ. ὡς δ' ἀπὸ σώματος οὔ τι λέοντ' αἴθωνα δύνανται ποιμένες ἄγραυλοι μέγα πεινάοντα δίεσθαι, sic neq; duo Aiaces Hectorem à Patrocli cadauere. ἀπὸ σώματος, ἀπό τινος ζώου. νεκρῷ γὰρ φασὶ μὴ ἅπτεσθαι λέοντα. Ioan. Tzetzes quoque 5. 9. σῶμα apud Homerum de cibo leonis, corpus uiuum non mortuum accipiendum asserit. Et præterea ibidem, Leones, inquit, & aquilæ cadauera non degustant: sed quod uiuum comprehenderint edunt: nec postea ad idem, si quid relictum sit, redeunt. Cuius rei aliqui causam afferunt fœtorẽ: mihi uerò per superbiam quandam id facere uidentur, cum in suo uterq; genere regiam dignitatem obtineat. Cæterum de captis inclusisq́; tum leonibus tum aquilis, non habeo quod dicam: putârim tamen nõ mortua solum corpora illos deuorare, sed etiam ex melle placentas & huiusmodi. Et talis fuit leo quidam Apollonij temporibus (de quo dicemus in H. h.) quem ille Amasidis animam habere aiebat, Hactenus Tzetzes. Leo uescitur quidem carne ritu cæterorum syluestrium serratorum, sed cibo incontinenter admodum utitur, multaq; deuorat solida, sine ullo dissectu, mox nihil triduo, aut certe biduo edit: ferre enim inediam potest, ut qui iam ad multam satietatem repletus est, Aristoteles. A saturitate leones interim triduo cibis carere Aristoteles tradit: & quæ possint in mandendo solida deuorare (quod & Aelianus scribit:) nec capiente aluo, coniectis in fauces unguibus extrahere, ut (si fugiendum sit) non in satietatem abeant, Plinius. ῥαφῇ δὲ τὴν βορὰν θηχθεὶς ὅλον βρύχων. ἀδηφάγον γὰρ ἐστι, κἂν ἄπλουν τινα, Philes. Expletus uel triduo uel quoad primi cibi concocti sint, ut etiam lupus, abstinet, cubandoq́; se fouet, Aelian. & Plutarchus. Calida præda semel saturatus, reliquias amplius attingere dedignatur, confidens nimirum nouam rursus prædam se posse uenari, Philostratus. Pariter omnes parcunt à sagina: primum quòd alternis diebus potum, alternis cibum capiunt: ac frequenter si concoctio non est insecuta, solitæ cibationi superponunt diem: tum quòd carnes iusto amplius deuoratas, cum grauantur, insertis in ora unguibus, sponte protrahunt. Sanè & cum fugiendum est in satietate, idem faciunt, Solinus. Saturatus leo carnibus alicuius feræ, reliquias aperto gutture suo halitu inspirat: unde ita fœtent, ut à nullo animalium attingantur: postridie ad uenationem rediens, si quid recens assequatur, hesternas reliquias contemnit: sin minus, ad easdem redit, Philes & Aelianus. Contacta halitu eius nulla fera attingit, &c. Plinius: Vide paulò inferius in mẽtione excrementorum eius. Saturitatem dierum inedia, uel simia deuorata uomitionibus purgat, Volaterranus: Sed de remedio eius ex simia, infra dicam in morborum eius mentione. Quænã animalia inuadat, siue cibi tantum gratia, siue etiam naturali quodam odio, capite quarto dicetur. Adeunt urbes, & iniuriam hominibus inferunt, potissimum tempore suæ senectutis: tunc enim per corporis imbecillitatem, & dentium defectionem uenari nequeunt, Aristoteles. Leones & lupi cum per ætatem uenari non possunt, uillas accedunt, ubi homines inuadunt, & rapiunt pueros, Albertus. Leo senex cũ ætate processit et animus (uis) uenandi deest, ad stabula & pastorum casas proficiscitur, quòd iam ad montanas prædas persequendas infirmus sit, Aelianus & Philes. Stabula pastorum armentaq; inuadit fame compulsus, ut Homero placet, Nomen authoris excidit: Intelligit autem forte de loco

Homeri paulo antè citato ex Iliados decimooctauo, εἰς δ' ἐκ σώματος ὄπι, &c. Polybius Aemiliani comes in senecta hominem appeti à leonibus refert: Quoniam ad persequendas feras uires non superant. Tunc obsidere Africæ urbes: eaq; de causa crucifixos uidisse se cum Scipione, quia cæteri metu pœnæ similis absterrerentur eadem noxa, Plinius. Herbas leo non nisi ægrotus gustat, ut uomat, Niphus: uide inferius in morbis eius.

¶ Leo parum bibit, Aristot. Aelian. Philes. Rarus est in potu, Plinius. Alternis diebus potum, alternis cibum capiunt, Solinus. Cyrus apud Xenophontem in Pędia libro primo, milites strenuos collaudans, Vos, inquit, famem habetis pro obsonio, & aquæ potum fertis facilius quàm leones, ὑδροποσίαν δὲ ῥᾷον τῶν λεόντων φέρετε. ¶ Leo nunquam omnino admittere soporem fertur. Sed hoc alijs uidetur perabsurdum: neq; enim esse aliquod animal cui perpetua sit uigilia: quod ipsum Aristotelis doctrina prorsum cõprobatur. Forte inquiũt (transtulit hæc ex Varino uel Etymologo) ut dorcades apertis oculis leo conquiescit: unde irrepsit sententia, illum nunq; dormire, Cæl. Sed ambigua est locutio, si quis leonem nunq; omniuo admittere somnum dicat: aut enim (si uocẽ omnino cõiungas cũ uoce nunq;) intelligi potest, eum perpetuò uigilare, quod falsum uidetur: aut admittere quidem somnum, sed non omnino admittere, quod uerius uidetur, ut apparebit ex sequentibus. Aliqui obseruarunt leonem cum dormit caudam mouere, ut ostendat se non omnino dormire (quod & Philes scribit) ut cætera animalia. Quod ipsum Aegyptij se obseruasse gloriantur, leonem uidelicet à somno inuictum esse, nempe qui semper uigilet, Aelianus. Hanc ob causam & Soli hoc animal comparant, Solare esse dicentes (ut pluribus in Philologia differetur.) Leo minimum (ἀκαρὲς χρόνον) dormit, sublucentesq; quiescentis oculi, Plutarchus Symposiacôn 4.5. Dicitur quibusdam quoq; leo inter uigilandum præcipuè oculos occludere, quos aperiat dormiens. Hinc templorũ claustris leonem symbolicè appingebãt priores, Cæl. Leo dormit apertis oculis, Philes. Leonis oculus utiq; permagnus est: at incumbens oculo pellis longè minor, q; ut oculum totum ualeat obtegere: unde fit ut oculis apertis somno frui uideatur, Cæl. Leo minimũ (lego, nimium) solicitus de se & catulis suis, dormit apertis oculis quasi uigilantibus, Iorath. Leo non dormit in aliquo specu, sed in aperto, nihil metuens, ubicunque nox ei superuenerit, Aelianus & Oppian. Cum ætate processerit, & iam grauis factus fuerit, tum ad uenandum infirmus, aut in specubus, aut nemorosis tractibus libenter requiescit, neq; tũ uel cum infirmissimis animalibus, ætatis suæ infirmitati diffidens, uersari fidenter audet: sed considerãs corporis sui imbecillitatem, semper timidè & diffidenter cum ijs agit, Aelian. Leo cum dormit in naui, periclitatur nauis, Author libri de naturis rerum. Nauis dormiente in ea leone, plus solito mergitur: experrecto, rursus alleuatur, Aesculap.

¶ Excrementa. Grauem odorem à leone reddi, nec minus halitum, Aristoteles tradit, Plinius. Et alibi, Animæ leonis uirus graue, ursi pestilens: contacta halitu eius attingit nulla fera, citiusq; putrescunt afflata reliquis. Dubitet autem aliquis an pronomen eius ad leonem uel ursum referri debeat: & ad ursum quidẽ referendum uidetur, utpote uicinius uocabulum: res uero ipsa fortassis ad utrũ usq; halitum conuenit. Fœdum odorem leo in cibo relinquit ex suo halitu: proscisso quidem leone interiora grauiter olent, Aristot. Excrementum (alui) rarò emittit: tertio die uel utcunq; accidit, egerit, idq; durum, aridum, & simile ut canis: flatum etiam alui acerrimũ emittit, & urinam grauiter olentem: unde fit ut canes arbores odorentur: mingit enim crure elato, ut canes ad stipites, Idem. Vrinã mares crure sublato reddere ut canes, Aristoteles tradit, Plin. Leo in auersum (ex auerso, retro) mingit, mas inquam: nam fœminæ quadrupedum omnes id faciunt, Aristot.

¶ Vehementia (σφοδρότης) præter uim & robur, celeritatẽ quoq; & concitationem significat. Et hercle genus leonum appellant omnes uehemens, quoniam huius quoq; contentã actionem atq; citatam conspiciunt, Galen. de diff. pulsuum 3.4. Leonis uis summa in pectore, Plin. Sed de corpore eiusq; partibus & singularũ robore, cap. 2. dixi: animi uero fortitudo, & quomodo irã ad defendendum se colligat atq; extimulet cauda se flagellando, sequenti capite explicabitur. Semiramis Assyria non si quando leonẽ aut pardalim, similémue feram interfecisset: sed si leænam esset nacta, in eo sibi placuisse fertur, Aelian. in Varijs, fœminã scilicet mari ceu fortiorem præferens.

¶ Magna leænis libido coitus, & ob hoc maribus ira, Plin. Leones auersi coeunt, Aristotel. Plin. Solin. Leones adeò sunt calidæ naturæ, ut omni tempore desiderent coire, Author obscur. Et Aelianus similiter, Nullo anni tempore à coitu abstinet leo. Sed aduersari uidetur Aristot. his uerbis, Coit leo & parit non omni tempore: singulis tamen annis uere parit, &c. Leones, ursi, lupi, libidinis tempore acrius in eos qui accesserint, sæuiunt, inter se tamen minus dimicant, quia nullum ex ijs gregale est, Arist. Ex leænis & pardis leones quidẽ procreantur, sed ignobiles & iubarum inopes, Solin. Odore (quo plurimum ualet, ut supra dixi) pardi coitum sentit in adultera leo, totaq; ui consurgit in pœnam, idcirco aut culpa flumine abluitur, aut longius comitatur, Plin. Lęnam dicunt feruere ad coitum, & leonem non admodum posse coire propter nimium temperamenti calorẽ, ideo leænam admittere pardum, & hoc odore percipere leonem, sed illa priusquam ad leonem redeat se lauat aquis niuis, ut adulterij odor oblitteretur: Sed hoc falsum uidetur, Albert. Leopardi historiam in Panthera requires. Philostratus li. 2. de uita Apollonij, leænam non ex pardo, sed pardali concipere scribit, his uerbis. De lęnis narrãt ipsas in amorẽ sui pardales (quanq; Zenob. interpres pardos trãstulit, cũ alibi p eadẽ uoce pantheras reddat, idq; rectè) trahere, eosq; (addit enim masculinũ articulũ τοὺς παρδάλεις:

sed legendum πορδάλις cum o. paruo in prima syllaba, ut mas intelligatur: per alpha enim foemininum est) in leonum cubilibus suscipere. Vbi uerò pariendi tempus appetit, in montes confugiunt, (& loca pardalibus consueta) pariunt autem maculosos catulos: propterea in densissimis syluis occultatos nutriunt, simulantes uenationis causa se à maribus abesse. Leones enim si catulos deprehenderint, lacerant, & sobolem tanquam adulterinam perdunt, (ξύουσι, uerbum ut apparet corruptum. Interpres ineptè uertit, matremque tanquam adulteram abigunt: ego ξαίνουσι legerim, hoc est unguibus uulnerant & lancinant.) Hyænæ coitu leæna Aethiopica parit crocutam, Plinius & Solinus. Arcadicos canes ab initio ex canibus & leonibus prognatos dicunt, & uocatos esse λεοντομιγεῖς, Pollux & Cælius. Cælius Rhodig. 7.34. scribit se legisse apud authorem fidei integræ, ouem fuisse in Co insula de grege Nicippi: quæ non ritu naturę agnum, sed monstrifico partu leonē pepererit: quod ipsi Nicippo tyrannidem portendebat, quam mox assecutus est, quum ædito monstro hominem priuatum adhuc ageret.

¶ Leænas inter omnem uitam (inquit Gellius 13.7.) semel parere, eoque uno partu nunquam ædere plures quàm unum, Herodotus in tertia historia scriptū reliquit. Verba ex eo libro hæc sunt: (Græca à Gellio posita omittam, Latinis propter breuitatem contentus.) Animalium acerrimum leæna et audacissimum, semel omnino in uita & unum parit. Enitendo enim cum fœtu pariter matricem proijcit. Rei uerò huiusce causa est: quod cum in matrice manens motitari incipit catulus: motus ille unguiculis præmunitus ferarum longè omnium acutissimis matricem discerpit: tum in maius continuò augescens, multò magis ungues imprimendo exulcerat, ita ut ad postremum dum partus adest, nihil de utero relinquatur incolume. Homerus autem leones (sic enim fœminas quoque epicœno genere appellat) plures gignere atque educare catulos dicit, his uersibus, εἰσὶν ὥς τίς τε λέων περὶ οἷσι τέκεσσιν. Et rursus, ὥς τε λὶς ἠϋγένειος ὅ ῥά θ' ὑπὸ σκύμνους ἐλαφηβόλος ἁρπάσῃ ἀνήρ, Hucusque Gellius. Quod de leæna fertur, uuluam cum partu emittere, delira fabula est, facta ex ea causa, quod rarum genus hoc animalis est: nec rationem cur ita esset, comperire author ille fabulæ poterat: rarō hoc enim est, nec multis nascitur locis, Aristoteles. Semel ædi partum, lacerato unguium acie utero in enixu, uulgum credidisse uideo: Aristoteles diuersa tradit, Plinius. Quod in sermonem hominum uenit, fabula est, catulos uuluam dilacerare, Aelian. & Philostrat. Idem tamen Aelianus uariæ hist. lib. 10. hoc eos facere affirmat, his uerbis: Οἱ τῶν λεόντων σκύμνοι καταξαίνουσι τοῖς ὄνυξι τὰς μήτρας τῶν μητέρων, πρὸς φῶς ἐπειγόμενοι. Idem & Aesopus fabulator asserit: Contendebant (inquit) olim uulpes & leæna de generositate: inter alia quum uulpes obijceret, leænam unum semper parere, suum uerò multiplicem esse partum, inque eo sibi placeret plurimum: respondit leæna, parere se quidem unum, sed leonem. Quod & in adagium uertitur (inquit Cælius) quum uirtutem ac animi excellentiam spectari oportere, astruimus, non uilem numerum & inutilem. Leænæ fœtus intra duos menses perficitur, Philes. Gestare fertur in utero menses sex, Philostratus. Leænæ paulatim sterilescunt, ob nimiam fœcunditatem primam: primum enim quinque aut sex pariunt catulos, tum anno secundo quatuor, mox tres: deinde pari modo per annos singulos minus uno, postremo nullum, cum & excrementum omne cõsumptum iam sit, & ætate desinente semen unà defecerit, Aristoteles. Leænam primo fœtu parere quinque catulos, ac per annos singulos uno minus (deinde per singulos partus numerum decoquere, pro minuere, Solinus) ab uno sterilescere, Aristoteles tradit, Plinius. Idem scribunt Solinus, Oppianus, Philes, Aelianus. Hic insuper addit postremo partu unum omnium præstantissimum leonum regem ædi. Sed hoc idem Aristoteles alibi de Syriacis priuatim scribens, Leones, inquit, terræ Syriæ quinquies uita pariunt: primum quinque, pòst uno subinde pauciores, deinde steriles degūt. Cur animantium alia partu sunt numeroso, ut sus, canis, lepus: alia non, ut homo, leo? An quod alia uuluas siue uteros continent multos, totidemque formandi loculamenta, quibus impleri percupiunt, quibusque semen genitale diuidendum, inserendumque est: alia contra se habent, Aristoteles problematum 10.16. Apollonio & comitibus (inquit Philostratus lib. 1.) stadia uiginti Babylone progressis, leæna in itinere occurrit à uenatoribus interfecta: erat autem fera ingenti magnitudine, quanta antea uisa non fuerat. Circa hanc clamor erat magnus uenatorum, & eorum qui ex proximis uicis ad uisendam feram concurrerant, qui magnitudinem insuetā & præterea maius aliud in illa admirabantur: cæso enim uentre catulos octo in utero habentem inuenere. Traduntur autem de leænæ partu huiusmodi: gestare leænam in utero fœtum mensibus sex, terque omnino in tota uita parere: parit autem (ut aiūt) prima quidem uice tres, secunda autem duos: quòd si tertiò forte parere illam contingat, unum duntaxat parere consueuit, quasi natura uolente rariora producere quæ magnam in se feritatem habēt: (ut transtulit Zenobius Acciolus, & sequitur eum Cælius 29.9. sed Græca sic habent: τρίτῳ δὲ ἁπτομένη τόκῳ, μονήρη σκύμνον ἀποτίκτει, μέγαν οἶμαι καὶ ἰσχυρότερον τῆς φύσεως: hoc est, ut ipse uerto: Cum tertium pariendi tempus accesserit, catulum ædit unicum, magnum nimirum & ingenij ferocioris. Nam & Aelianus similiter scribit, ut paulo superius retuli.) Cõtemplatus igitur feram Apollonius, cum aliquandiu tacitus perstitisset. O Damis, inquit, nostra ad Indorum regem peregrinatio annua futura est, & præterea mensium octo. Hoc autem ex catulorum numero conijcere licet, quorum singuli singulos denotant menses: ipsa autem leæna integrum annum nobis designat: perfecta enim perfectis conferenda sunt, Hæc Philostratus. Minus autem mirum est tot catulos leænam illam concepisse, cum omnium admiratione spectantium maxima fuerit. Leæna (inquit Auicenna) rarò generat, & ad

summum

summum duos concipit, propter caloris intimi uehementiam copiosius nutrimentum reposcentis, unde numerosior impeditur generatio. Plures quàm duos interdum ædit, Aristoteles. Et alibi, Vere parit, & magna ex parte geminos, sed cum plurimos sex catulos, nonnunquam etiam unum. Quadrupedes quædam multifidæ catulos inarticulatos propemodum pariunt, ut uulpes, ursa, leæna, & alia nonnulla: sed omnia ferè cæcos, ut ea quæ modo dixi, atque etiam canis, lupus, lupus ceruarius, Aristoteles. Et Plinius ex eodem loco, Quadrupedes (uiuiparæ) ferè perfectos ædunt partus, quædam inchoatos, in quo sunt genere leænæ, ursæ & uulpes. Leonis fœtus similis est catulo cæco & mediocri, Philes. Plutarchus tamen quarto Symposiacōn scribit, leonem propterea dici Solare animal, quòd inter quadrupedia unguibus aduncis catulos sola uidentes parit leæna, Cælius. Item Aelianus, De animalibus oculis apertis solum leonem nasci Democritus ait, statum à partu strenuum quiddam ædentem. (Leonum partus) informes minimasque carnes magnitudine mustelarum esse initio: semestres uix ingredi posse, nec nisi bimestres moueri, Aristoteles tradit, Plinius. Nos nihil tale apud Aristotelem legimus, cuius hæc uerba sunt: Parit leæna quoque adeò paruos, ut uix post secundum mensem incipiant ingredi. Eadem eius uerba Aelianus repetit. Et Philes, Fœtus (inquit) intra duos menses perficitur, similis catulis cæcis & mediocribus: Intra duos menses etiam nati iam ambulant & currunt, & leones se futuros declarant. Natus ex leæna catulus, tribus diebus & noctibus dormire fertur. Tunc deinde patris fremitu uel rugitu, ueluti tremefactus cubilis locus, suscitare dicitur catulum dormientem, Isidorus. Leæna catulos parit mortuos, sicque triduò custodit, donec ueniens pater in faciem eorum exhalet (alibi, non halitu sed rugitu patris id fieri scribit) ut uiuificentur, Physiologus. Idem huius rei rationem reddere conatur: cum prius an res uera esset certò cognoscere oporteret, quàm eius causam inquireremus. Vtcunque est, uerba eius adscribere non grauabor. Leones, inquit, calidissimi sunt natura: quod quidē probat eorum nobilitas, & fortitudo cum audacia & iracundia. Fœtus autem humiditatem continet ex generis temperie, quæ siccitate complexionis & caliditate uiscosior redditur: & maximè circa cerebrum præualente siccitate & animali spiritu adiuuante. Vnde neruis obstructis, spiritus excluduntur, nec uirtutes possunt actiones suas mouere. Parentibus ergo rugientibus circa fœtum, spiritus per os & aures, & meatus capitis ingressi, præbent fœtui motum, Hæc ille. Leo animal est ualde calidum & siccum, & non potest diu nutrire lacte, Albert.

¶ Leones pardalianches uenenum sicuti pantheras occidit, Aristoteles: nos plura de hoc ueneno in Lupi historia dicemus in mentione aconiti. ¶ Leonem serpens perimit, ut in D. referemus. Scorpionem mirè fugit & abhorret, Albert. Pisces quidam nigri uenenati in Armenia reperiūtur: horum farinam in ouium & caprarum discissa latera abdunt: & hanc escam ad feras alliciendas obijciunt, ac cum huiusmodi quippiam pardalis, leo, lupus gustarint, continuò moriuntur, Aelianus.

¶ Leontophonon, animalculum quoddam (θηρίδιόν τι) oberrans in Syria, Hesychius & Varin. Leontophonon accipimus uocari animal paruum, nec aliubi nascens quàm ubi leo gignitur: Quo gustato tanta illa uis ac cæteris quadrupedum imperitans, ilico expiret. Ergo corpus eius adustum aspergunt alijs carnibus polentæ modo, insidiantes feræ, necantque etiam cinere: Tam contraria est pestis. Haud immerito igitur odit leo, uisumque frangit, & citra morsum exanimat. Ille (leontophonus: quanquam & genere neutro proferri potest, uel absolute, uel tanquam adiectiuum cum substantiuo (ζῷον) contra urinam spargit prudens, hanc quoque leoni exitialem, Plinius. Leontophonos uocari accepimus bestias modicas, quæ captæ exuruntur, ut earum cineris aspergine carnes pollutæ (polentæ modo aspersæ, Plinius & Aristoteles) iactæque per compita concurrentium semitarum leones necent, si quantulumcunque ex illis sumpserint. Propterea leones naturali eas premunt odio: atque ubi facultas data est, morsu quidem abstinent, sed dilaniatas exanimant pedum nisibus, Solin. Aristoteles etiam in Mirandis narrationibus, In Syria, inquit, aiunt esse animal quoddam, quod λεοντοφόνον uocatur: quod ipsum in cibo sumptum enecet: sumit autem non sponte, sed fugit hoc animal. At uenatores captum à se tostumque, albæ polentæ instar alteri cuipiam animali inspergunt: unde feram, si quę gustauerit, perire aiunt continuò: κακοῖ καὶ πρὸς τὸ οὐρῆν τὸν λέοντα τὸ ζῷον, lego προσουρῶν, ut sensus cum Plinij uerbis conueniat, hoc modo: Vrina etiam aspersa leoni nocet hoc animal. Ego leontophonum non uermen nec insectum, ut recentiorum quidam conijciunt, sed quadrupedem uiuiparam esse contenderim, non alia quidem ratione, quàm quia urinam reddit, quod huic generi proprium est. Albertus etiam in quadrupedum catalogo posuit. Venenum sanè habent quadrupedes quædam paruæ, ut mus araneus, mustela. Sed cum uel in Syria solum, uel si alibi etiam, ijs tamen in locis solum ubi leones nascuntur, leontophonum esse doceant ueteres, & præterea paruam bestiolam, nil mirum eam ignotā non nobis tantum esse, sed etiam illis qui eius meminerunt authoribus, quorum alter ab altero descripsit: omnes quidem ex auditu se scribere indicant.

¶ Leonis interiora corruptioni facile obnoxia sunt: quare fœtidum habet os, & saliuam, & humorem corruptum: itaque morsus eius, & ungues inflicti, sæpe uenenosi sunt, ut morsus canis rabidi, Albertus. Vide infra in G. Leo propter naturam nimis calidam alternis diebus laborat morbo, quibus iacet prostratus & rugit, non totis diebus, sed statis horis, Cardanus. Leo in ira calore consumitur intra seipsum, Albert. Febri quartana affligitur, etiā cum sanitate frui uidetur, perpetuò. Nisi enim hic morbus uim & impetum eius cohiberet, longè nobis perniciosior hæc fera esset, Philes. Leo ex hominis uisu febricitat, & sanus esse uidetur per hyemem, æstate uero qualibet febricitat: denique febri

ſemper quartana laborat, & tunc maximè carnes ſimiæ appetit ut ſanetur. Idem hauſto ſanguine canis morbo ſuo medetur, Phyſiologus. Sic & Albertus, Potatus aliquando ſanguine canis ſanatur: Sed neuter ulla ueteris alicuius ſcriptoris authoritate nititur. Plinius non in febri ſed faſtidio, ſanguine ſimiæ non canis ipſum ſibi mederi ait, his uerbis: Aegritudinem faſtidij tantum ſentit, in qua medetur ei contumelia, in rabiem agente annexarum laſciuia ſimiarum: Guſtatus deinde ſanguis in remedio eſt. Continuè febrim quartanam pati fertur: ſed hoc pro certo falſum eſt: quia natura nullum animal facit, niſi æqualitatem habeat temperamento ſuæ ſpeciei debitam, in qua quidem ſanum degit, Albertus. Aegrotanti leoni nulla poteſt alia medicina adhiberi: ſed ſi comedat ſimiam, id ei morbi remedium exiſtit, Aelianus in Varijs 1.9. Et rurſus in hiſtoria anim. Leoni, inquit, & delphino multa ſunt communia. Vterque imperat, ille terrenis, hic aquatilibus beſtijs: ſenectute ambo tabeſcũt: & cum ſunt in ægritudine, illi terreſtris ſimia medetur, huic marina quoque ſimia remedio eſt. Et alibi, Supra quàm ferre queat cibo expletus, aut quiete & inedia ſe exhaurit, aut ſimiam nactus uorat, illiusque adeſis carnibus uentrem mollitum extenuat. Leo ſaturitatem dierum inedia, uel ſimia deuorata uomitionibus purgat, Volaterranus ſine authore: prioris tamen remedij, per inediam dico, authores habemus. Sed uomitionem pro faſtidio uertiſſe uidetur ex Græco ναυτία, nec uerborum ordinem rectè percepiſſe. Simias maximi faciunt Indi, quoniam piperis (ut ſic dicam) uindemiatrices ſunt: quapropter & armis & canibus leones, & cæteras feras ab ipſis arcent. Inſidiatur autem ſimiæ leo, ægrotus quidem medicinæ gratia: aiunt nanque ſimiarum carnes leonum morbis mederi: ſeneſcens autem, paſtus cibique cauſa. Nam ubi propter ſenium ceruos aut apros uenari leones nequeunt, ſimias capiunt, in ipſas quod ſupereſt uirium exercentes, Philoſtratus. Lupus & leo pro remedijs edunt gramen, & herbam frumenti, & rapeſta, (rapiſtrum) quæ uomitum prouocant, Niphus.

¶ Viuere annos multos putantur, & quidam qui captus eſt claudus, dentes complures fractos habebat: quo argumento quidam longam eſſe leonum ætatem exiſtimarunt: haud enim hoc accidere, niſi longo tempore potuiſſe, Ariſtoteles. Et Plinius, Ariſtoteles (inquit) uitam leonibus longam eſſe docet, argumento, quòd plerique dentibus defecti reperiantur. Viuunt & leones & lupi permultos annos, ita quòd aliquando ob ſenectutem fiant edentuli, Albert. Leo ſenectute tabeſcit, ut etiam delphinus, Aelianus.

D.

Animos leonum frons & cauda indicant, Solinus. Ex cauda quomodo de animo eius iudicandum, uide infra ex Plinio, ubi de fortitudine eius dicemus. Sunt quædam corporis partes, capite ſecundo à nobis explicatæ (ut pili, frons, oculi, naſus, labia, collum, humerorũ in inceſſu motus) quibus qui leonem referunt, ſimiliter ut ille magnanimi, fortes, & liberales eſſe iudicantur. Ariſtoteles in Phyſiognomicis cum corpus leonis deſcripſiſſet, idque uiri ideam maximè repræſentare demonſtraſſet, ut pantheram fœminæ, corpore ſimul & animo: qui in uiris, inquit, fortior eſt & iuſtior, in fœminis contra, ſubiungit: Corpus igitur leonis huiuſmodi eſt: τὰ δὲ περὶ τὴν κεφαλὴν, δεκτικὸν (lego ψυχὴν, ut & interpres: & pro δεκτικὸν, μεταδοτικὸν) ἐλεύθερον (melius ἐλευθέριον) μεγαλόψυχον, καὶ φιλόνικον (interpres legit φιλόνεικον, per iota in penultima, quod placet) καὶ πραῢ καὶ δίκαιον, καὶ φιλόστοργον πρὸς ἃ ἂν ὁμιλῶν. Hoc eſt ut ipſe uerto, Quod animum leonis attinet, animal eſt liberale & ingenuum, magnanimum, uictoriæ ſtudioſum, mite, iuſtum, & pio quodam amore in eos quibus cum uerſatur afficitur. Leonum genus breuius criſpioreque pilo, ignauius eſt: alterum longius piloque probiore, generoſius, Ariſtot. Vide ſupra capite ſecundo, ubi etiam ſecundum regiones diuerſa eorum ingenia eſſe, ex Alberto recenſui.

¶ Paſtor ſæpe in paſtionibus (uenator in montibus) leonem aſpicit pro catulis acerrimè propugnantem, & præclarè contemnentem factam ſaxorum lapidationem, & crebram miſſionem telorum: neque uel infinitis uulneribus confectus, inuicto robore animi prius omittit eos tueri, quàm omnino moriatur: neque enim ſanè tantopere ſua morte mouetur, quàm ut ne ab antro ſui catuli abripiantur, Gillius: tranſtulit autem ex Oppiani de piſcatione libro 1. Aiax circa Patrocli cadauer ſtabat, ὥς τίς τε λέων περὶ οἷσι τέκεσσιν, ᾧ ῥά τε νήπι' ἄγοντι συναντήσονται ἐν ὕλῃ ἄνδρες ἐπακτῆρες, &c. Homerus Iliados ρ. Hic Scholia addunt, Notandum quòd etiam leones mares, catulos ducunt. At Varinus, Leonẽ (λέοντα) inquit, ueteres obſeruarunt Iliadis ρ. de fœmina dici, tanquam leænam fœminino genere proferre Homerus nuſquam ſolitus ſit, cum de Diana etiam ita canat, ἐπεί σε λέοντα γυναιξὶν θῆκε Ζεύς, ubi λέοντα pro λέαιναν accipere oportet. Qui hoc dicunt, à leone mare catulos duci negant: (ἱστοροῦσι γὰρ ὅτι λέων ἄῤῥην ἀσκυμναγωγεῖ (lego οὐ σκυμναγωγεῖ.) Quamobrem Zenodotus reijciebat hos uerſus, leonẽ ipſe de mare tantum intelligens, marem uero catulos ducere negans. (Negationem in Græco deeſſe apparet.) Atqui Antimachus & alij à leone mare catulos duci affirmant, Hæc ille. Gellius quidem 13.7. (ut præcedenti capite recitaui) leonis uocabulum epicœnum eſſe, & de fœmina quoque accipi ait, id quod nos pluribus in Philologia probabimus. Mihi certe leonem marem, tam forte & generoſum animal, ut maris ideam maximè omnium repræſentet, quod fœminæ etiam uenando ſe adiungere non ſolet, fœmineum catulos circunducendi officium ſubire, ueriſimile non ſit. Philoſtratus quidem in uita Apollonij, etſi leænæ nomen aliâs uſurpet, tamen libro ſecundo iam dictum Homeri locum, ut apparet, ſic reddit: ἐντυχὸν δ' ἤπου καὶ τῶν Ὁμηρείων λεόντων ἑνὶ, ὃς ὑπὲρ τῶν ἑαυτοῦ σκύμνων δεινὸν βλέπει, καὶ ῥώννυσιν ἑαυτὸν μάχης ἐπιθυμία. Cæterum Oppianus libro tertio de uenatione, commemorans

feras

feras quæ amore in fœtum cæteris antecellant(lynces, leones, pardales, tigrides) paulò post non leoni sed leænæ attribuit, pro catulis contra uenatores uel ad mortem usq; depugnare, id quod libro primo de piscatione leoni(λέοντι) simpliciter attribuerat. Sed utrunq; locum apponam. Prior huiusmodi est: Fœtum suum, inquit, excellenter amant, lynces, leones(λεοντόν,) pardales, tigrides. Et si quando ad latibula sua reuersæ(πάλιν νεύμεναι, in fœminino genere, cum lynces & leones in masculino genere prius posuerit, pardales & tigrides in fœminino: debuerat autem nomina & participia masculina subijcere, nisi fœminas tantum intellexisset) catulis, quos uenatores subtraxerint, uacua deprehenderint, miserabili uoce non aliter exclamant plorantq;, quàm eiulare solent mulieres, cum regio patria armis uastatur & igne consumitur. Posterior locus, εἰς δὲ καὶ ἐν θήρεσσιν ἀριβρυχοί τε λέαιναι, παρδάλιές τε θοαί, καὶ τίγριδες αἰολόνωτοι, pro catulis aduersus uenatores armis & telis omnibus uel ad mortem usque neglectis depugnant. Cum pro catulis fœta dimicat, oculorum aciem traditur defigere in terram, ne uenabula expauescat, Plinius. Solinus hoc simpliciter de leonibus & in masculino genere proferens, Septi, inquit, à uenantibus obtutu terram contuētur, quo minus conspectis uenabulis terreantur. Homerus à leone pro catulis pugnante, Iliados ρ. ut supra citaui hoc fieri ait, πᾶν δέ τ' ἐπισκύνιον κάτω ἕλκεται ὄσσε καλύπτων. (Sed de leone, quòd epicœnum sit nomen, in Philologia dicam pluribus.) Σκύζων leo dicitur, ubi ira feruidus ac turba canum circumuallatus, defixis in terram oculis consurgit in prælium, Cælius. Cum leo ingreditur, nec rectà iter facit, nec simplex ponit uestigium, sed uarium imprimit, & multiplex: modo enim progreditur, modo regreditur, tum rursus procedit, idemq; uicissim retro commeat: nunc quasi sursum uersus, nunc permistim facit uestigium: deinde partim præcidit uiam, partim obliterat, ut ne uenatores eius uestigijs insistentes, lustrum, ubi cum suis catulis habitat, reperire possint: quod diuino munere proprium naturæ leonum donatū est, Aelian. Sic & Philes, Vestigia, inquit, uariè inuoluta obliterat, & incerta reddit, tum eundo redeundoq; obliquè, tum cauda confundendo, ne catuli furto subtrahi possint. Cum à uenatoribus quæritur, sua uestigia cauda tegit, ne possit inuestigari, Physiologus. Inuolutis semper pedibus ambulat, tanquam uagina conditis intus unguibus, ne attritis acies retundatur, tum ut ne ansa uestiganti præbeatur. Haud enim unguis leonini notam temere inuenias: sed exigua ac cæca quædam uestigia tum faciunt, cum uacillauere & gressu titubauere, Plutarchus. In Pangio Thracio monte, Eudemus ait, (uerba sunt Aeliani interprete Gillio) ursam quæ leonis lustrum non ignorabat, à defensoribus uacuum esse: huius catulos, qui per ætatem se nondum tueri quirent interemisse: mox parentes cum alicunde ex uenatu reuertissent, & cum etiam leunculorum cædem factam uidissent, acerrimo, ut par erat, dolore pressos, ursam insecutos fuisse. Hanc uero summo cum metu quantum potuit itineris contendentem, in primam quanque arborem conscendisse, ibiq; ut ab illorum insidijs declinaret consedisse: eam autem illi cum se uiderent ulcisci nequire, leænam quidem continenter summa diligentia ad arboris truncum insidias molientem excubasse, sursumq; uersus intentis oculis sanguinariam aspexisse. Leonem uero similiter atque hominem ex liberorum morte mœrentem, longe lateq; summo cum dolore totis montibus errasse, dum materiarium fabrum ostendisset, cuius è manibus magnopere exterriti securim ubi is excidisse perspexisset, sese attollens, illum blande & suauiter amplexabatur, linguaq; illi faciem abstergebat. Quam benignitatem homo sentiens, suis rebus fidere cœpit: leo hunc cauda amplexatus ducebat: neque securim, quæ huius è manibus effluxerat, illum relinquere permittebat, sed pede suo securim tollendam esse ostendebat: cum eius significationem homo non intelligeret, securim leo ore accepit, mordicusq; tenens, illi porrexit: ac denique illum ad lustrum suum, ubi constrati catuli iacebant, perduxit: id quod leæna uidens, ipsa quoque ad eos profecta, homini significabat, cladem miserabilem respiceret: atque postea sua significatione hunc impellebat, suspiceret ursam. Vnde homo coniectura assecutus aliquam hos ex hac grauem iniuriam accepisse, omnes neruos ad excindendam arborem contendit, quam cum euertisset, ursam præcipitem in terram delapsam feræ distraxerunt. Hominem illæsum leo reduxit in locum, ubi prius ei occurrisset, atque materiæ quam à principio cædebat, illum inuiolatum reddidit, Hactenus Aelianus.

Ex leone procreati (inquit idem) & robustæ & uigentis ætatis fiducia nitentes, longe procedunt ad uenandum: ac patrem iam senem secum adducunt, eum impellentes: deinde in media uia, quam ingressi fuerint, illum relinquentes, toto animo ipsi in prædæ curam incumbunt, ac tantundem prædæ consecuti, quantum uel sibi uel genitori satis ad prandium sit, generoso quodam & contentissimo rugitu edito, parentem suum secum, is ut conuiuium ineat, tanquam conuictores ad prandium conuiuam inuitant. Senex tum sensim & pedetentim uelut reptans, eò accedens, primo filios amplexatur, deinde lingua eis suauiter, uelut horum laudans fœlicem uenationem, blanditur: pòst & prandio dat operam, & cum his epulatur. Tametsi Solon qui lege sanciuit filijs parentes alendos esse, hæc eos facere non iussit: sed natura humanis legibus nihil egens, ipsa immobilis lex ad hoc officij munus docuit, Hæc ille. Leones cum senuerint nutriuntur à suis filijs, Tzetzes. Plutarchus in libro Vtra animalium &c. non à filijs parentes, sed quosuis senes à iunioribus ali scribit, his uerbis: Est & leo socium animal. Graues ānnis & confecti iam, in communem à iunioribus uenatum ducuntur, ac ubi cursu despondère animum, sedent, euentumq; præstolantur: iuuenes interea rem agunt: mox ut successit, clamore in uitulini mugitus formam cōtemperato, significant

dant, uocantque senes: illi statim ut sensere accurrunt, ac in commune præda fruuntur.

¶ Leones liberales, fortes & nobiles sunt, Aristoteles. Nihil suspicatur leo, nullius suspiciosus est: festiuus, ludibundus, beneuolus admodum suis cum socijs & familiaribus, Idem. Leo amat homines cum quibus consueuit, præcipuè nutritores suos, Albertus. Dolis carent & suspicione: nec limis intuentur oculis, aspicique simili modo nolunt, Plinius. Nunquam limò uident, minimeque se uolunt aspici, Solinus. Creditum est à moriente humum morderi, lachrymamque leto dari, Plin. Leoni tantum ex feris clementia in supplices: prostratis parcit: & ubi sæuit, in uiros prius quàm in fœminas fremit, in infantes non nisi magna fame, Plinius. Scribit Auicenna (inquit Albertus) si quis lapidem aut telum leoni immiserit, & aberrauerit, ita ut uel nihil lædat, uel parum, leonem irruere in illum solere & minari (terrere) non tamen interficere: sed forte tantundem incommodi relaturũ quantum ipse accepit: addit etiam historiam militis à quo ipse audiuerit, hominis fide digni. Exiuerat ille cum socijs in dextrarijs (equis) ad contemplandum leonem. Dextrarij enim non castrati & fortes ea sunt audacia ut ultro in leones pugnandi gratia ferantur (hoc de charopis equis, id est quorum cæsij sunt oculi uel raui, Oppianus scribit) castrati uerò adeò timent ut nec calcaribus nec flagris adigi possint ut propius accedant. Equitantes igitur illi inuenerunt tres leones pariter, quorũ uni quidam ex eis sagittam immissurus aberrauit, sagitta prope caput illius traiecta. Quod animaduertens leo, substitit aliquantisper, cæteri duo præterierunt non celociter fugientes: quos ille paulò post secutus est. Tum miles idem, qui sagittam prius emiserat, in equo ad eũ festinauit antequam alijs duobus leonibus coniungeretur, & lancea confodere conatus est: sed iterum uano ictu percussit terram, tangẽs aliquantulum sine uulnere caput leonis, & simul de equo ad terram delapsus est. Leo autem accurrens, militis caput in galea compressit læsitque, sed non uulnerauit neque occidit eum, & mox alios leones secutus est. Hic igitur est mos leonis, ut tantundem ferè lædat quantum læsus est ipse, & unguibus quasi minetur castigetque hominem, atque ita dimittat: id quod de lupo etiam fertur, Hactenus Albertus ex Auicenna. De hac leonis ceu iustitia quadam in ulciscendo iniurias, plura dicemus infra ubi de fortitudine eius priuatim agetur: & quàm diligenter percussorem obseruet, ibidem. Recentior quidam parum idoneus author libri de naturis rerum, nescio quam feram melosum appellat: quæ ualde magna sit & truculentos hostes (uerbis eius utor) persequatur, tanquam ad hæc creata. Rictus (inquit) habet ingentes, dentes quoque fortes & prominentes, quibus cum audacter aduersarios aggreditur. Et cum hominibus fortibus terribilis sit, puerorum tamen innocentiam & eorũ paruitatem mirabiliter perhorrescit, eorumque uerba fugit. Ego quæ pueris parcat, præter leonem, nullam apud classicos scriptores bestiam inuenio. Multi captiuorum aliquot leonibus obuijs intacti repatriauerunt, Solinus. Credit Libya intellectum prouenire ad eos precum. Captiuam certe Getuliæ reducem audiui, multorum in syluis impetum à se mitigatum alloquio, ausæ dicere se fœminam, profugam, infirmam, supplicem animalis omnium generosissimi, cæterisque imperantis, indignam eius gloria prædam. Varia circa hæc opinio ex ingenio cuiusque uel casu, mulceri alloquijs feras: quippe & iam serpentes extrahi cantu, cogique in pœnam, uerum falsumue sit, uita non decreuerit, Plin. Getulæ mulieris nomen Iubæ libris comprehensum est, quæ obtestata occursantes feras, impunis redijt, Solinus. Leo in uulnera aut morsus non assurgit, si qui prostratus ab eo est, quibusdam indicijs uictum se fateatur. Eam ob rem ferunt hoc distichon pro foribus Romani palatij inscriptum fuisse: Iratus recolas quàm nobilis ira leonis, In sibi prostratos se negat esse feram, Textor. De leonibus & lupis fertur, si inter hominem & aliud animal optio detur, parcere eos homini, Albertus. Sunt uero & fortuita eorum clementiæ exempla. Mentor Syracusanus in Syria leone obuio suppliciter uolutante, attonitus pauore, cum refugienti undique fera opponeret sese, & uestigia lamberet: adulanti similis, animaduertit in pede eius tumorem uulnusque, & extracto surculo liberauit cruciatu. Pictura casum hunc testatur Syracusis, Plinius. Et mox, Simili modo Elpis Samius natione in Africam delatus naue, iuxta littus conspecto leone hiatu minaci arborẽ fuga petit, Libero patre inuocato: (quoniam tum præcipuus uotorum locus est, cum spei nullus est) neque profugienti, cum potuisset, fera institerat: & procumbens ad arborem, hiatu quo terruerat miserationem quærebat. Os morsu auidiore inhæserat dentibus, cruciabatque inedia, tum penè in ipsis eius telis suspectantem, ac uelut mutis precibus orantem: dum fortuitu fidens non est contra feram, multo diutius miraculo, quàm metu cessatum est. Digressus tandem euellit præbenti, & quàm maxime opus esset accomodanti. Traduntque quàm diu nauis ea in littore stetit retulisse gratiam uenatus aggerando. Qua de causa Libero patri templum in Samo Elpis sacrauit, quod ab eo facto Græci κεχηνότος Διονύσου appellauere. Miremur postea uestigia hominum intelligi à feris, cum etiam auxilia ab uno animalium sperẽt. Cur enim non ad alia ferè? aut unde medicas manus hominis sciunt? nisi forte uis malorum, etiam feras omnia experiri cogit, Hucusque Plinius. His adiungam Androclis serui historiam, quem leo fugitiuum in Africa triennio nutriuisse, & postea feris obiectum (inter quas fortuito idem leo tum captus erat) aduersus pantheram defendisse fertur, ex Aeliano & Gellio 5. 14. Cum à senatore Romano, inquit Aelianus, seruus, cui nomen Androcles erat, aufugisset, quia facinus quodpiam nefarium (id uero quale fuerit ignoro) admisisset, & uerò in Africam uenisset: relictis urbibus in desertissimam processit regionem, (Quum prouinciã Africã proconsulari imperio Androclis serui Daci dominus obtineret, Androcles iniquis & quotidianis uerberibus ad fugam coactus, ut à domino terræ illius

præside

præside tutiores ei latebræ forent, in camporum & arenarum solitudines concessit: ac si cibus defuisset, consilium fuit mortem aliquo pacto quærere, Gellius:) Ibiq; cum ardore solis torreretur, speluncam subiens, ab æstu requiescebat: hæc autem spelunca leonis erat cubile. Postea autem quàm ex uenatu leo (gemitus ædens & murmura dolorem cruciatumq; uulneris commiserãtia) summo cum dolore quo laborabat ex pede transfixo stirpe à summo præacuta reuertisset, atq; in iuuenem qui intra specum abdebatur, incidisset, ipsum leniter aspexit, ac blandiri cœpit, pedemq; porrexit, & quoad poterat sibi stirpem extrahi rogabat. Ille primo, etsi mors illi necessaria erat, ab eo pertimuit, deinde posquam mansuetam uidisset beluam, & pedis morbum cognouisset, tum id quod pedem uexaret, euellit, tum uero dolore liberauit. (Stirpem ingentem uestigio pedis eius hærentem reuulsit, cõceptamq; saniem uulnere intimo expressit, accuratiusq; sine magna iam formidine siccauit penitus atq; detersit cruorẽ. Ille tunc hac medela leuatus, pede in manibus Androclis posito recubuit & requieuit, Gellius.) Qua curatione leo delectatus, illum hospitaliter & amice tractando, & quæ uenaretur (membra opimiora ad specum suggerens, Gellius:) cum illo communicando, præmium salutis persoluit. Is quidem incoctis, ut leonum mos fert, pascebatur: ille uero assis (sole meridiano torrens, cũ ignis copiam non haberet, Gell.) uescebatur, communiq; utriusq; mensa secundum suam quisq; uiuendi rationem utebatur. Itaq; totum triennium ibi Androcles ætatem duxit. Cum eiusmodi habitationis illum tæderet, tamq; solicitudinibus eius animus expleretur, à leone discedens (leone uenatum profecto reliquit specum: & uiam fermè tridui permensus, à militibus apprehensus est, Gel.) uagari cœpit. Cumq;, ubi esset, intellectum fuisset, comprehenderunt eum, uinctumq; Romam ad dominũ miserunt. Hunc dominus tum de his quæ admisisset facinoribus reum facit: ita factum est, ut is sic capite damnaretur, ut distrahendus belijs daretur. Tum uero ille Libycus leo fortè captus fuit, & in theatrum immissus, simul & eò ad pereundum coniectus est homo leonis aliquando hospes & conuictor. (Multæ ibi, Romæ in Circo maximo, sæuientes feræ, magnitudines bestiarum excellentes: sed præter alia omnia leonum immanitas admirationi fuit: præterq; omnes cæteros unus, qui corporis impetu & uastitudine, terrificoq; fremitu & sonoro, toris, comisq; ceruicum fluctuantibus animos oculosq; omnium in sese conuerterat. Introductus tum est inter complures cæteros ad pugnam bestiarum Androcles. Hunc ille leo ubi uidit procul, repente quasi admiratus stetit: Ac deinde sensim atq; placidè tanquam noscitabundus ad hominem accedit. Tum caudam more atq; ritu adulantium canum clementer & blandè mouet, hominisq; sese corpori adiungit: cruraq; eius & manus propè iam exanimati metu, lingua leniter demulcet. Homo Androcles inter illa tam atrocis feræ blandimẽta amissum animum recuperat: paulatimq; oculos ad contuendum leonem refert. Tum quasi mutua recognitione, lætos & gratulabundos uidisses hominem & leonem, Gel.) Leo hominem statim agnoscens, totius corporis inclinatione ad pedes illius se abiecit. Interea pardalis (hoc Gellius non habet) Androclem cum inuadere aggrederetur, leo illum, qui uidelicet ei aliquando salutem attulisset, ab huius laniatu seruauit, illamq; lacerauit. Spectatores, ut par erat, incredibili tenebantur admiratione: qui autem spectacula præbebat (Cæsar, Gel.) Androclem accersiuit, ab eoq; totam rem cognouit. Inde primò rumor in multitudinem affluxit (quæ Cæsari Androcles dixerat, omnia scripta, circumlataq; tabula populo declarata sunt, Gell.) deinde re cognita populus clamorem sustulit, cunctusq; consessus multiplicem plausum dedit, homini ipsi & leoni esse largiendam libertatem. Hactenus Aelianus. Gellius præterea addit, Atq; ideo cunctis petentibus (ut scribit Appion quinto Aegyptiacorum, qui se huic spectaculo Romæ interfuisse asserit) dimissus est Androcles, & pœna solutus, & leo ei suffragijs populi donatus. Postea, inquit, uidebamus Androclem, & leonem loro tenui reuinctũ urbe tota circum tabernas ire, donari ære Androclem, floribus spargi leonem: omnesq; ferè ubiq; obuios dicere, Hic est leo hospes hominis, hic est homo medicus leonis. Apud Gellium quidem ubique Androdus pro Androcles legitur. Ex Gellio etiam Iouianus Pontanus transcripsit lib. 1. Amorum: & Antonius de Gueuara epistola 28. Leonem in Amphitheatro spectauimus, qui unum è bestiarijs (bestiarij dicebantur qui ludis publicis in Amphitheatro cũ bestijs depugnabant. Præclara ædilitas, unus leo, ducenti bestiarij, Cic. pro Sest.) agnitum, cum quondam eius fuit magister (aliás minister) protexit ab impetu bestiarum, Seneca in libro de beneficijs. Videtur autem de Androcle intelligere. ¶ Mentori pedem porrigenti leo surculum extraxit: Quin & D. Hieronymus leonem simili beneficio demeritus tradit, Volaterranus. ¶ Elpis Samius os grande leoni dentibus infixum extraxit, &c. simile beneficium D. Hieronymi in leonem fertur: unde leo asinum eius clitellarium syluis ligna deferentem diu sit comitatus, semperq; domum reduxerit. Quem quum aliquando sopitus à mercatoribus raptum perdidisset, perditi lubens operæ se subiecit, clitellisq; lignũ detulit, tantisper dum paucis post diebus repertum in stabulum fugatis latronibus adduxerit, Textor. Sed authorẽ cogitationes, mentem, & uim ingenij ad illius n euidem & pietatem, pacem, & concordiam stabilient- ter fele fermones dicebantur. Atqui opti [illegible]ranũ & alios q[illegible]tatia? Deinde cum soluisse. Symandiũ regem Aegyptiorũ ferunt leonis domi enutriti opera in pugnis uti solitũ fuisse ad uictoriã, ut scribit Diodorus Bibliothecæ secundo. ὀσυμανδύας rex magnus Syrorũ leonẽ habebat in bellis sociũ, ideo quod ipsum nutriuisset gratiæ memorẽ, Tzetzes. Quod de leone Eudemus dicit, non paruam admirationẽ habet: hoc ipsum eiusmodi est: Iuueni ferarum cicuratori, canẽ nimirũ, ursam & leonẽ fuisse, eosq; primũ, & pacẽ inter se seruasse, & amicitiã rectè coluisse, Deinde cũ canis aliquando &

ursa inter se colluderent, & ludicris morsiunculis conflictarentur, ursam repentè ad feros mores reuertisse, & canem simul inuasisse, & uentrē misero unguibus indignissimè distraxisse: cuius atrocitatem facti leonē indignatum, perfidiæ ursinæ odio, quod & fœdus fregisset, & amicitiā institutam uiolasset, inflammatum, iusta & merita iracundia contra ursam & exarsisse, & ab ea pares pœnas, quibus illa prius canem affecisset, repetiisse, Aelianus.

¶ Ioan. Rauisius Textor in Epithetorum libro leonis historiam scribens, quales hæ feræ erga sanctos aliquos & martyres ad pœnam eis obiectos, se præbuerint, recenset: cuius nos hic uerba recitabimus, ordine quodam literarum, de uiris primum sanctis, postea de mulieribus & uirginibus. Sciendum est autem hanc in martyres leonum clementiā, non ex ipsorum natura, sed maiore ui profectā, quæ piis promittit impune eos super aspidem & basiliscum ambulaturos, & tutò leonem draconē'ue conculcaturos, Psal. 9. Antonio eremitæ, inquit Textor, quum ad excauandā foueam (qua Pauli primi anachoretæ humaretur cadauer) sarculum deesset, duo leones terrā unguibus effoderunt, ac fossarii seu (si mauis) libitinarii subierunt munia. Daniel propheta à Babyloniis in carcerem coniectus, famelicisq; leonibus (quibus dietim ad escā duo damnatorum corpora, ac totidem dabantur oues) deuotus, eisdem tamen mansuefactis, periculum euasit: Vide in historia Danielis, cap. 6. & 14. de Daniele bis obiecto leonibus, bis seruato, & mox iniectis illis qui eum falsò accusauerant, deuoratisq;. Eleutherius & Prisca uirgo leones (quibus hæc Claudii Cæsaris, ille Adriani mandato fuerāt deuoti) mansuefecerunt, cicuresq; reddiderunt. Macarius cum leænæ (cuius cauernæ cellam habebat uicinā) catulos cæcos uisu donasset: belua præstiti obsequii gratiā referens, pelles ouiū eidem plurimas memoratur attulisse. Primo & Fœliciano martyribus adducti ad tormentū leones, nihil tamē nocuerunt. Tharaco martyri blanditus est leo, cui maximi præsidis iussu datus fuerat in pabulum. Vitum, Modestum, & Crescentiam martyres quum Diocletianus leoni obiecisset deuorandos, fama est bestiam columba mitiorem ad eorum pedes supinam decubuisse, neq; ulla in re sanctis incommodasse. ¶ Ferunt itidem leonem pedibus terram effodisse, ubi conderetur Mariæ Aegyptiacæ cadauer, idq; Zozimæ abbatis mandato. Irruentibus in Teclam uirginem ursa & leone, acerrimo conflictu leæna reluctata est, solo seruandæ puellæ desyderio. Martinam uiri consularis filiam quum nullæ terrerent catenæ, nulla à fide uerbera dimouerent, nullæ ad Apollinis cultum pollicitationes inducerent: leo Alexandri imperatoris iussu cauerna eductus, sese ad uirginis pedes blandiente cauda, armisq; & iuba demissis inclinauit, qui tamen ad inferendam mortem fuerat solutus. Dariæ uirginis sub imperatore Numeriano bestiis adiudicatæ leæna cellam ingrediens, puellam ab omni iniuria non ferarum modo, sed satellitum quoq; tutata est, Hæc omnia Textor. Ignatius episcopus Antiochenus, itē Satyrus & Perpetua martyres leonibus obiecti, ab eis deuorati sunt, ut referam in h.

¶ Leo ideā maris maximè omnium refert, ut pardalis fœminæ, Aristoteles & Adamantius. Leo ut animosus & fortis est ingenio, ita corporis forma id præ se fert, Adamantius. Iracundum genuit natura, utpote fortissimum, Cardanus. Leonum animi, inquit Plinius, index cauda, sicut & equorū aures. Nanq; & has notas generosissimo cuiq; natura tribuit. Immota ergo placidus, clemens, blandientiq; similis, quod rarum est: crebrior enim iracundia eius. In principio terra uerberatur: incremento terga, ceu quodā incitamento flagellantur. Cum blanditur caudā habet immobilē: iratus uero quatit, primo terrā, postea dorsum, & sic insilit, Albertus. Vide etiam supra capite secundo in caudæ mentione. Alexander Aphrodisiensis problematum 1. 144. ad quæstionem cur plurima ex animalibus suas peruibrare caudas soleant, cum notos sibi agnoscunt: & cur leo iratus costas per caudā uerberet atq; etiā taurus: Quoniā, inquit, dorsi medullā ad caudam usq; habent porrectā, quæ uim continet animalē, & motionis authorē. igitur cum animal notum sibi agnoscat, per caudā quasi per manum ritu hominum excipit, & partē sui corporis mouet quæ agilior & promptior est. Leonum uero & taurorum anima, ut per iram affici potest cum natura, sic eandem naturā propterea moueri uehementius cogit, ut etiā homines sæpe manus, aut aliquā sui corporis partē per iram percutere nouimus. Cum enim dico ulcisci animus nequeat, alio quodā modo feruorē suum extinguit, id est ictu, aut strepitu, aut alio quolibet generis eiusdē remedio, Hæc ille. Leo ne quid ignauè faciat, flagellās semetipsum cauda excitat, Aelianus. Hoc & Lucanus innuit libro 1. Pharsaliæ, Cæsarē ante transitum Rubiconis de inuadenda patria cogitantē, leoni comparans, ubi ait:

Inde moras soluit belli, tumidumq; per amnē Signa tulit propere: sicut squallentibus armis
Aestiferæ Libyes, uiso leo cominus hoste Subsedit dubius, totam dum colligit iram.
Mox ubi se sæuæ stimulauit uerbere caudæ, Erexitq; iubas, uasto & graue murmur hiatu
Infremuit: tum torta leuis si lancea Mauri Hæreat, aut latum subeant uenabula pectus,
Per ferrum tanti securus uulneris exit.

Non possum præterire eadem de re elegantissimos etiam Homeri uersus Iliados ypsilon, qui sunt huiusmodi:

Πηλείδης δ' ἑτέρωθεν ἐναντίον ὦρτο λέων ὣς Σίντης, ὅν τε καὶ ἄνδρες ἀποκτάμεναι μεμάασιν
Ἀγρόμενοι πᾶς δῆμος, ὁ δὲ πρῶτον μὲν ἀτίζων Ἔρχεται, ἀλλ' ὅτε κέν τις ἀρηϊθόων αἰζηῶν
Δουρὶ βάλῃ, ἐάλη τε (συνεστράφη, αἰλύθη) χανών, περί τ' ἀφρὸς ὀδόντας Γίγνεται. ἐν δέ τέ οἱ κραδίῃ στένει ἄλκιμον ἦτορ,
Οὐρῇ δὲ πλευράς τε καὶ ἰσχία ἀμφοτέρωθεν Μαστίεται, ἑὲ δ' αὐτὸν ἐποτρύνει μαχέσασθαι.
Γλαυκιόων (πυῤῥῶδες καὶ φοβερὸν βλέπων, ἀφ' οὗ ἀγρόμενος) δ' ἰθὺς φέρεται μένει, ἤν τινα πέφνῃ
Ἀνδρῶν, ἢ αὐτὸς φθίεται πρώτῳ ἐν ὁμίλῳ. Hic in Scholiis additur, Leo cauda seipsum flagellare solet.

Habet

Habet autem in cauda conditum inter pilos stimulum nigrum ueluti corneum, quo cum pungitur, præ dolore magis irritatur. Hæc uerba de leone cauda se flagellante citat etiã Varinus in uoce παραβολὴ: hoc simili poëtam proponere dicens, τὸ μέλλον μὲν, ὡς τέλος δὲ γενναῖον. Leonum genus alterum breuius est, crispioreq́ pilo, quod ignauius est: alterum longius piloq́ probiore, quod generosius est, Aristot. In uenatu dum cernitur nunquam fugit aut metuit: sed etiamsi uenantium multitudine cedere cogitur, sensim pedatimq́ (βάδην, pedetentim) discedit, crebro subsistens atq; respectans: nactus uero opaca, fuga quam maxime potest ueloci, se subtrahit, donec in aperta deueniat, tum rursus lente incedit. Sed si quando locis nudis atq; patentibus cogitur fugam aperte arripere, currit contentus, nec salit, cursusq́ eius continens, ut canum intenditur: cum tamen ipse insectatur, ubi iam propinquarit, insilit, Aristot. Generositas maximè in periculis deprehenditur: non in illo tantummodo, quòd spernens tela diu se terrore solo tuetur, ac ueluti cogi testatur: cogiturq́ non tanquã periculo coactus, sed tanquam amentia iratus. Illa nobilior animi significatio, quamlibet magna canum & uenantiũ urgente ui, contemptim, restitansq́ cedit in campis & ubi spectari potest: idem ubi urgulta syluasq́ penetrauit, acerrimo cursu fertur, uelut abscondente turpitudinem loco. Dum sequitur, insilit saltu, quo in fuga non utitur, Plinius. Nunquã terga uertit in fugiendo, sed sensim pedetentimq́ se recipit, cum fremitu contrà intuens, Aelianus. Cum premuntur à canibus, contemptim recedũt, subsistentesq́ interdum ancipiti recessu dissimulant timorẽ: idq́ agunt si in campis patentibus ac nudis urgeantur: nam syluestribus locis, quasi testem ignauiæ non reformidantes, quanta possunt se fuga subtrahunt, Solinus. Cum insequuntur, nisum saltu adiuuant: cum fugiunt, non ualẽt salire, Idem. Leonem aiunt cum urgetur non fugere πάντη ἀποστρέφειν (ἀμεταστρεπτὶ, εἰς τὸ ἔμπροσθεν, ita ut animus totus in fuga sit, & corpus similiter, ne respectando quidem) sed ἐντροπαλίζεσθαι (quo uerbo Homerus utitur, comparans Aiacem uirum fortem leoni hoc modo fugienti) quod crebro conuerti significat: ὡς τὸ ὀλίγον γόνυ γουνὸς ἐπαμείβων, ὃ μεταλαβὼν τις ἐπὶ σκύλου χωρεῖν λέγει, ὁ φράζεσθαι κάλλιον τοῦ ποιητοῦ, ὅς τὸ γόνυ γουνὸς ὀλίγον ἀμείβων πρὸς τὸ μακρὰ βιβάζων ἀντέθηκεν, Varinus. Sed de gressu leonis in c. dixi. Verba Homeri Iliad. λ. sunt, Τρῶας δὲ πεπτηότας ἐφ᾽ ὁμίλου, θηρὶ ἐοικὼς ἐντροπαλιζόμενος ὀλίγον (κατ᾽ ὀλίγον) γόνυ γουνὸς ἀμείβων. Oppianus de leonibus paraphrasticè dixit, θῆρας δ᾽ οὐ μιμνόντων, ἐπιστροφάδην δὲ νέοντα. Achilles Aeneæ apud Homerum, τότε δ᾽ οὔτι μετατροπαλίζεο φεύγων: οὐκ ἐπιστρέφου, Scholia. Leo in fuga raro aspicit retrorsum, Albertus: sed contrarium scribunt Aristoteles & Homeri interpres, ut iam citauimus, quorum sententia uerior uidetur. In fuga, eò quod exacerbatus est, irruit in animalia occurrentia; & quando fatigatus est, uadit modicum & modicum frendens quasi dentibus, Albertus. Fugiunt interdum leones demissa inter crura cauda, ut canes, Aristot. Albertus uero aliter, Leones, inquit, aliquando debilitati timent & fugiunt, demissis auriculis, sicut canis: & hoc faciunt etiam lupi. Iam uisus est leo, qui cum suem aggrederetur, ut setis horrentem aspexit, fugeret, Aristot. Vulneratus percussorem obseruat diligentissimè: ad quod allusit Horatius in Epodo scribens, Quid ut nouerca me intueris, aut ut petita ferro bellua? Verum est quod de eo narratur, percussorem agnoscere, atq; ex obseruato inuadere (quod & lupus facit, Niphus.) Si quis etiam non percusserit, sed infestet, hunc si ceperit, cum unguibus lacerat, nec ulla iniuria afficit, sed quatit solum: atq; ubi ita perterruit, dimittit, Arist. Vulneratus, obseruatione mira percussorem nouit, & in quantalibet multitudine appetit. Eum uerò qui tela quidem miserit, sed tamen non uulnerauerit, correptum raptatumq́ sternit, nec uulnerat, Plinius. Iustus est leo, inquit Aelianus, & uirum qui se lacessiuerit, ulciscendi modum tenet: Primum igitur cauda se incitans tanquam stimulis admotis exacuit: deinde inuadenti resilit, &c. ut Aristot. & Plinius. Et alibi, Eum à quo iniuriam acceperit leo, probe nouit ulcisci, & quamuis ex eo ipso non statim ultionem ceperit, tanto tamen post iram retinet, quoad pœnas pro maleficio sibi illato sumpserit: cui rei testimonio est Iuba Maurus, pater illius ipsius qui in triumphum Romam admodum puer ductus est. Is cum aliquando iter per desertam regionem faceret, ut gentẽ quæ ab se defecisset sub iugum rursus mitteret, è suo comitatu quispiam, cum præstanti nobilitate, tum egregia pulchritudine adolescens rei uenatoriæ non imperitus, leonem casu secundum uiam animaduersum sagitta appetens, non ab ictu directo aberrauit, quin ei uulnus, non tamen mortem, intulit: Vulnere is accepto, statim se subduxit: tum ille qui uulnus ei inflixisset, unà cum cæteris discessit. Anno uertente interposito, Iuba rebus, ad quas cum exercitu profectus fuisset, præclare gestis, eadem uia regressus est ad eum locum ubi anno antè leo uulnus excepisset. Is sanè etsi in magna hominum multitudine erat adolescens, ab inuadendis tamen cæteris suum impetum sustentauit: illum duntaxat qui se anno antè læsisset corripuit, & furorem acerbissimum, quem tandiu quàm dixi, seruasset, in illum ipsum hominem peradolenscentem, quem ab alijs internosset, effudit, ac simul dilacerauit, nec illum quispiam ab hac potuit calamitate uindicare. At grauissima leonis ira perterrefacti, quà potuerunt, fugam quæsiuerunt, Hactenus Aelianus. Et rursus, Non ad uenationem, nec ad pugnam eadem uia leo & leæna proficiscuntur: causam periti ad notionem animalium afferunt, eorum robur corporis esse, suis enim eatenus uiribus confidunt, ut uterq; non egeat alterius. Οἱ δὲ σκύμνοι τῶν γονέων (uidetur χωρὶς addendum) πίστει τοῦ δυσεπιβουλεύτου καὶ θάρσει τῆς οἰκείας δυνάμεως, ἐπὶ θήραν ἐξέρχονται, Pollux. Hoc est, Catuli adeò nihil metuunt insidias, & suis uiribus confidunt, ut soli sine parentibus uenatum prodeant.

¶ Leo (ut lupus etiam Alberto) quamuis in edendo (uel cum esurit) ferocissimus sit, tamen pa-

stus & fame iam uacans, facilis mitisq; maiorem in modum est, Aristoteles. A prima ætate cicur factus, cum mansuetissimus est, tum uero eius occursatio facillima et iucunda: lusionibus delectatur: quiduis, modò id suo altori gratum esse sentiat, libenter sustinet, Aelianus. Et rursus, Cibo completus mansuescit, & simul lusionibus delectari fertur. Leo perfacilis est ad ludendum: sed ludi eius frequenter malè exeunt, nec ante multum temporis ludum deserit, Albertus. Leonibus manus magister inserit, osculatur tigrim suus custos, Seneca in epistolis. Et rursus, Tigres leonesq; nunquam feritatem exuunt, aliquando submittunt, & cum minimè expectaueris, exasperatur toruitas mitigata. Leones iugum subeunt, Plinius: Vide capite quinto de leonibus ad spectacula adhibitis: ubi M. Antonium primum eos iugo subdidisse dicetur. Plutarchus in Politicis præceptis, Annonem coactum scribit uertere solum exilij causa, quod in expeditionibus leonem haberet σκευοφόρον, id est sarcinas ferentem: ueluti esset id argumento, eum τυραννικὰ φρονεῖν, id est ad tyrannidem aspirare. Meminit historiæ Plinius, sed aliter, Cælius. Primus autem hominum leonem manu tractare ausus, & ostendere mansuefactum, Hanno è clarissimis Pœnorum traditur: damnatusq; illo argumento, quoniam nihil non persuasurus uir tam artificis ingenij uidebatur: & male credi libertas ei, cui in tantum cessisset etiam feritas, Plinius. Hanno Carthaginensis leonem, quo ad uectiones sarcinarum utebatur, habuit, unaq; cum Berenice mansuefactus leo uiuebat, linguaq; eius faciei blandiebatur, leniter abstergēs, ac complanans rugas, demulcebat, cum eaq; in mensa conuiuebat, humaniter & apte comedens. Onomarchus Catanæ tyrannus etiam leones habuit conuictores, Aelianus. Et alibi, In Elymæa regione templum est Adonidis, ubi leones tantopere cicures sunt, ut eos, qui intra templū ingrediuntur, amplexentur, & adulentur. Atq; etiam si quis edens appellet, ij tanquam inuitati conuiuæ, accedunt, & acceptis quæ eis præbuerit, moderatè discedunt. Leones in India, si capiantur, mansuescunt quidem, modò ne maximi sint: tum uerò adeò assuefiunt loro, ut facile similiter atq; canes ad uenandos ceruos, apros, tauros, & alinos syluestres duci queant: sagacissimè enim (sicut audio) odorantur, Aelianus. De Amaside Aegyptiorum rege in leonem mutato, qui mansuefactus ex loro ueluti canis ducebatur, &c. ut Philostratus scribit, dicemus in Philologia. Leones (inquit Apollonius apud Philostratum libro 7.) quos mansuescere uolunt homines, iubebat Phraotes uerberibus non cædi: nam recrudescere uerberibus illos aiebat. Nec rursus blanditijs nimium leniendos putabat, quia sic nimium superbi euaderent. Opinabatur itaq; blanditias minis permixtas facilius ad mores optatos illos posse deducere. Id autem nos non pro ferarum duntaxat mansuefactione dixerimus: sed tyrannis quasi frenum quoddam inijcimus, quo si utentur, à mediocritate nunquam aberrabunt. Leo domandus, caniculam iuxta uerberandam uidens, disciplina imbuitur, Albertus. Hyberna nocte solitarius quidam leo (μονολέων, ut μονόλυκος) niues & frigus uitandi causa caprile ingressus est: pastores eo uiso de se magis quàm capris soliciti magnoq; in metu constituti Iouem seruatorem inuocabant. At leo nocte illic peracta, nec capris, nec uiris læsis, mane discessit. Vnde lætati caprarij simulacrum (leonis scilicet) Ioui dedicatum à quercu suspenderunt, Author incertus in Epigrammatis 1.33. Leones in delicijs atq; item leopardos habuisse narratur Heliogabalus, exarmatos cicuresq;: quos ita instituerant mansuetarij, ut ad mensas secundas iussi accumberent ex inopinato, nemine conscio exarmatas esse feras, Cælius. Heliogabalus ebrios amicos plerunq; claudebat, & subito nocte leones & leopardos & ursos exarmatos immittebat, ita ut expergefacti in cubiculo eodem, leones, ursos, pardos cum luce, uel quod est grauius nocte inuenirent, ex quo plerici exanimati sunt, Lampridius. Et alibi, Iunxit sibi & leones, matrem magnam se appellans.

¶ Gradientes, mucrones unguium uaginis corporum claudunt, ne acumina attrita retundantur. Hoc adeò custodiunt, ut non nisi auersis falculis currant, Solinus: ut ex alijs etiam in c. dixi. Vestigia leo quā callidè obliteret & dissimulet, ut fallat uenatores, ne catulos in cubili deprehēdant, supra hoc in capite dixi in mentione amoris eius in catulos. Vestigia sua terram cauda spargens, operit usq; ad latibulum suum, Iorach. Leones in Mauritania muliebribus uerbis repelli, eiusq; gentis linguam intelligere, Aelianus his uerbis asserit: Cum homine Mauro & aliarum rerum communitatem quandam habet, & aquam de eodem fonte bibit. Hunc audio, cum uenandi ratione falsus, fame premitur, Maurorum domos adire, ibi si uir adsit, illum ab ingressu prohibere: uiq; procul arcere: sin domo is abfuerit, & sola mulier ad domum tuendam relicta fuerit, hanc obiurgatorio sermone, illum ut ne ulterius pergat, inhibere: illiq; ita moderari, ut is contineat sese à progrediendo, & minime famis immanitate efferuescat. Intelligit sanè leo uocem Maurysiam. Verborum quibus mulier leonem increpat, huiusmodi sensus perhibetur: Non te pudet, cum sis leo omnium animalium rex, ad meum tuguriolum, uti pabulum tibi concilies, mulieri supplicatum uenire, uiceq; hominis corpore male affecti in muliebres manus respicere, ut muliebri misericordia dignatus, quę tibi opus sunt, assequaris: quem potius in montibus ad captandos ceruos, aliaq; animalia, quæ ad leonis pastum pertinent, exerceri: non autem more caniculi infelicis uictum quæritare oporteret. His quasi cantionibus mulieris leo excantatus, afflicto animo & uerecundię pleno, sensim oculos in terram deijciens, iustis rationibus uictus, discedit. Neq; uero, cum equos & canes ob conuictus communitatem minaces hominum sermones intelligere, & timere uideamus, mirum uideri debet, si leones Mauros homines intelligant, & uereantur. Cui rei testimonio sunt pueri eorum infantes, quos simili atq; catulos leonum

æqualiq;

æqualiq; uictus ratione uno eodemq; tecto alunt. Quamobrem leones Maurysias uoces intelligere posse, nec incredibile, nec præter opinionem existimandum est, Hæc Aelianus.

¶ Leo cuiusuis feræ carnibus gaudet, maximè uerò cameli, Philes. Cameli carnes à leonib. comedi solere, testimonio est Herodotus, cũ in Xerxis camelos, qui commeatũ portarunt, dicit leones inuasisse, & ex alijs animalibus nulla, neq; iumenta, neque homines attigisse, Aelian. Herodoti hac de re uerba in camelo recitaui capite quarto. Leo onagrum odit & uenatur, Albertus: nimirum ex Ecclesiastici capite 13. ubi legimus, Venatio leonum onager. Bubalides caprearum generis inuadit, Oppianus. Leo, iam senex præsertim, simias captat, partim cibi, partim remedij causa, ut in c. dixi. Leo & lupus ceruarius (thos) inimici sunt: cum enim carne alantur, uictum ex eisdem petant necesse est, Aristoteles 9.1. Albertus pro leone hic lupum inepte ponit: thoëm uero, id est lupum ceruarium toboz nominat. Dissident thôes & leones, Plinius. Thóes commissos (clarissima fama) leones Et subière astu, & paruis domuêre lacertis, Gratius. Cum leo insidias bubus molitur, suo robore prudenter utitur: nam noctu proficiscens ad stabula, fortitudine sua omnes quidem exterret, unum ut arripiat, Aelianus. Iphicrates scribit leones elephantorum pullos aggredi, quos cum uulnerarint, iam matribus succurrentibus fugiant. Illas uerò cum filios sanguine maculatos uiderint, eos interficere, leones postmodum reuersos cadaueribus uesci, Strabo. Si elephantos, dum in uenatione fugiunt, frequentes coactos leones forte perspiciant, alij aliò tanquam hinnuli ab elephantis sibi incredibiliter timentes, sese in fugam conijciunt, Aelianus. ¶ Canes Indici robore & animo tantum ualent, ut alijs ferè bestijs neglectis leones tantum sibi pares ad pugnam & se dignos antagonistas existiment, ut pluribus in Canis robusti historia commemoraui. Lauzani feram apud solum authorem libri de naturis rerum inuenio, ut Vincentius Bell. citat inter quadrupedes his uerbis: Lauzani est animal à cuius crudelitate nulla bestia esse tuta potest: nam & ipsum leonem omnibus formidabilem deterit, suo tamẽ generi parcit, in cætera grassatur atq; reliquas bestias deprędat. Et cũ hęc scelus in alijs persequatur, propriæ tamen iniquitatis non meminit, &c. Ego lauzani, si qua est ita dicta fera, non aliam quàm tigrin esse coniecerim, ut unam omnium sæuissimam simul & robustissimam, cũ uel elephanti uestigia spernat, & nonnullis in locis duplo maior leone reperiatur. Martialis quidem leonem etiam ferum à tigride cicure discerptum scribit. Leo non solum rugitu suo cæteras terret feras: sed & prædæ semper inhians, caudæ suæ descriptione per summum puluerem aut niuem protractæ, circulum describit, cuius circunferentiam transire non præsumunt bestiæ inclusæ, Liber de naturis rerum: ridiculè quidem, ac si leo magiam calleat. Et rursus, Ad leonis rugitum animalia omnia figunt gradum, etiam quæ eum numquam uiderunt uel experta sunt. Item Ambrosius, Voci eius (inquit) tantus inest terror naturaliter, ut etiam animantia quæ per celeritatem impetum eius euadere possunt, rugiente eius sonitu uelut quadam ui attonita atq; icta deficiant. Et Glossographus in uerba prophetæ Amos, Nunquid rugiet leo in saltu nisi habuerit prædam? Leo, inquit, cum famẽ patitur, si uidet prædam, dat rugitum, quo audito feræ stant fixo gradu stupefactæ. Corium leonis cum corio lupi positum, depilat ipsum (hoc etiam de hyænæ ac pardalis corio scribitur) & similiter alia coria, Rasis & Albertus. Leo ueneno serpentis occiditur. Eximia leonis pulchritudo per comantes ceruicis toros excutitur, cum subito à serpente os pectore (tenus) attollitur: itaq; coluber ceruum fugit, sed leonem interficit, Ambrosius. Leo scorpionem ubicunq; uiderit, uelut hostem uitæ suæ fugit, & abhorret, Albertus & Physiologus. Exiguo scorpionis aculeo exagitatur, Ambrosius. ἀλλ' ὁ μὲν δράκων μεγέθει μέγιστος ὤν, ὑφ' ἐρχίου τὸν λέοντα κατηνίζετο. ὁ δὲ λέων ἄλγει μὲν, καὶ τῇ ἀλκαίᾳ πρὸς ἄμυναν διηγείρετο, λογοθέτης in uita S. Marcelli ut citat Suidas. Leo pro mure (id est uiso mure) fugit, Rasis in Almansore: Aristoteles de leone scribit quòd aliquando ὗν, id est suem (non μῦν, id est murem) timuerit, ut supra citaui.

¶ Galli terrori sunt etiam leonibus generosissimis ferarum, Plinius. Tale & tam sæuum animal gallinaceorum cristæ cantusq; etiam magis terrent, Idem. Leonem simul & basiliscum gallinaceus magno terrore afficit, Aelianus. Et rursus, Gallorum cantus leones & miluos exterret, metu basiliscos exanimat. Timet leo gallum eiusq; cantum, & eo uiso fugit, Zoroastres in Geoponicis 15. Gallum, & maximè album ueretur, Ambrosius. Album gallum leo timere dicitur, forte propter speciei contrarietatem: uel quia basilisco similis esse dicitur, Albert. li. 23. Animalia sunt solaria multa, uelut leones & galli, cuiusdam solaris (uirtutis) pro sua natura participes. Vnde nimirũ est quantum inferiora in eodem ordine cedant superioribus, quamuis magnitudine potentiaq; non cedant. Hinc ferunt gallum à leone timeri quàm plurimum & quasi coli: cuius rei causam à materia sensuue assignare non possumus: sed solum ab ordinis superni contemplatione: quoniam uidelicet solaris pręsentia uirtutis conuenit gallo magis quàm leoni, Proclus in libro de sacrificio & magia. Gallum quidem maxime Solare animal esse, in historia eius pluribus docebo: leonem uerò cum Solis natura cõmunicare, in Philologia ex Macrobio. Huc pertinent etiam hæc ex quarto Lucretij carmina, Quin etiam gallum nocte explaudentibus alis Auroram clara consuetum uoce uocare, Quem nequeũt rapidi contra constare leones, Inq; tueri: ita continuo meminere fugai: Nimirum quia sunt gallorũ in corpore quædam Semina: quæ quum sint oculis immissa leonum, Pupillas interfodiunt acremq; dolorem Præbent, ut nequeát cõtra durare feroces. Gallinaceo iure perunctos, præcipuè si & allium fuerit incoctum, pantheræ leonesq; non attingunt, Plinius.

¶ De leontophono, qui urinam leoni exitialem spargit: & eius admixtus eundem interimit, dictum est capite præcedenti. Circa Carras oppidum campis & frumentis incensis, exustæ sunt feræ plurimæ, maximeq́ leones per ea loca sæuientes, immaniter consumi uel excæcari sueti hoc modo. Inter harundineta Mesopotamiæ fluminum & frutecta leones uagantur innumeri, clementia hyemis, sibi mollissimæ semper, innocui. At ubi Solis radijs exarserit tempus, in regionibus æstu ambustis, uapore sideris & magnitudine culicum agitantur, quorum examinibus per eas terras referta sunt omnia. Et quoniam oculos, quasi humida & lucentia membra, eædem appetunt uolucres, palpebrarum libramentis mordicus insidentes, ijdem leones cruciati diutius, aut fluminibus mersi sorbentur, ad quæ remedij causa confugiunt: aut amissis oculis, quos unguibus crebro lacerantes effodiunt, immanius (Cælius legit, in amnibus) efferescunt: Quod ni fieret, uniuersus Oriens huiusmodi bestijs abundaret, Ammianus Marcellinus libro 18. Strabo libro 16. circa Meroën similiter leones sub Canis ortum à maximis culicibus expelli scribit.

¶ Leoni pauida sunt ad leuissimos strepitus pectora, Seneca. Et rursus, Curriculi motusq́ rotarum uersata facies, leonem redegit in caueam. Terrent eum rotarum orbes circumacti, currusq́ inanes, Plinius. Extat elegantissimum Alcæi decastichon in sacerdotem Cybeles, qui obuium in monte leonem tympani sonitu perterrefactum euasit, Anthologij 1. 33. & rursus aliud Antipatri 7. 11. sed hic ab Alcæo uariat, quod sacerdotem Cybeles frigus & niues uitandi causa interdiu leonis specum ingressum ait, & leonem sub uesperam reuersum tympano (ex bubalo corio) terruisse. Similiter lupos terreri in ipsorum historia dicam. Ἤτω δὲ καὶ τύμπανα καὶ κύμβαλα, σκεῦος ἄν καὶ ταῦτα ἄν, καὶ πάρδαλις, καὶ λέοντι, καὶ σανίς, καὶ λεύκωμα, Pollux 10. 42. qui locus mihi obscurus est, cum aliâs, tum quod neq́ ex præcedentibus neq́ sequentibus uerbis certi aliquid, quod huc faciat, colligere possum. Verum est quod de leone narratur, ignẽ præcipuè formidare, ut Homer. quoq́ testatur, cũ dicat: Ardentesq́ faces, quas, quamuis sæuiat, horret, Aristoteles & Aelianus: Græcos Homeri uersus recitabo infra in H. c. Leones cum sint natura uehementer ignita (anteriore sui parte) unde & Vulcano ab Aegyptijs sacri censentur, ob copiam interioris ignis, ęgerrimè intuentur exteriorem, & fugiunt, Aelia. Lupus etiam ignem silicibus excusum fugit, Recentior quidam. Ignem metuit leo, utpote natura feruidum animal, Philes. Terrent leonem rotarum orbes circumacti, & gallinaceorum cristæ cantusq́ etiam magis, sed maximè ignes, Plinius. Igne etiam in retia adiguntur, ut capite quinto dicam in uenatione ipsorum. Leones per Solem ingredi acriorem non patiuntur: sunt enim acie oculorum acutiuscula, & ignem interdiu ijdem ob eandem fugiunt, Aphrodisiensis. Vrsos leonesq́ mappa proritat, Seneca. Leo calcatis folijs ilicis stupescit, (torpore tenetur,) Aelianus, Zoroastres in Geopon. Si super cortices quercus calcauerit leo, formidabit continuo, Aesculapius. Leo timet lignum quod dicitur sethin, Rasis. λέων δὲ χαυνοῖ τὸ δρόμου τὸ συντονον, εἰ δρῦμα καινον, τοῖς πετάλοις τῷ πρίνῳ, Philes. Item si conculcat uel appropinquat modo folijs scillæ herbæ, torpore capitur, Aelianus. Elleborus & squilla canes & leones plurimos beluasq́ interficiunt, Rasis. Democritus adamantida herbam nominat, Armeniæ Cappadociæq́ alumnam: hac admota leones resupinari cum hiatu laxo: nominis causam esse quod conteri nequeat, Plinius. Nauis in qua leo dormit, mergitur plus solito: eodem experrecto, rursus fit leuior, Aesculapius. ¶ Oppianus scribit audisse se à leontocomis, Διξετηρὴν νὼ χεῖρα φέρειν δείδοικε λέοντα Ναρκη δολὼ, τῇ πάντα λυγρῶν (forte λύεἰ) ἰσὰ γύνατα θηρῶν. Alij authores hyænam uim soporiferam in dextra manu habere aiunt.

E.

Tartari leones habent uenationis cum canibus socios, ut supra in B. dixi. Magnus Cham imperator Tartarorum, leones maximos atq́ pulcherrimos habet, ad uenãdum industrios, Paulus Venetus. Leones Indici, immanissimi quidem sunt, sed capti adeò mansuescunt (modo ne maximi sint) ut loro assuefacti, facile similiter atq́ canes ad uenandos ceruos, apros, tauros, & asinos syluestres duci queant: sagacissimè enim eos odorari aiunt, Aelianus.

¶ Indici canes & alij quidam uenatores robusti, tauros, apros & leones aggrediuntur, ut in Canum historia docuimus: maximè uerò id faciũt, è tigribus conceptæ canes apud Indos & Hyrcanos. Et truculentus Helor certare leonibus audens, Fr. Mantuanus de cane. In prouincia Gingui magno Cham regi Tartarorum subiecta plurimi sunt leones, ijq́ magni & feroces: sed in eadem regione canes tam audaces & fortes habentur, ut non uereantur leones inuadere. Et sæpe fit ut duo canes & uir sagittarius equo insidens leonem sternant: nam quum canes leonem adesse sentiunt, magno latratu eum inuadunt: præsertim uerò quando sciunt se hominis auxilio fultos, non desinunt mordere leonem in partibus posterioribus atq́ cauda: Et licet leo sæpe rictum illis minetur, huc illucq́ se uertens, ut illos dilaceret, tamen canibus magna cautela sibi prouidentibus, non facile ab eo læduntur, præsertim cum insequens eques tunc leoni iaculum infigere studeat, quando canes trucidare conatur. Fugit tamen leo, metuẽs ne propter canũ latratũ alij quoq́ canes et homines ꝓuocentur in eum. Et si potest, rectà ad arborẽ aliquã se recipit, ut ea propugnaculi loco à tergo fruat̃, uersoq́ rictu contra canes tota ui sese tuet̃. Eques aũt accedens ꝓpius, nõ cessat iaculari leonẽ, donec interficiat: nec animaduertit leo iaculãtis ictus donec collabat̃, usq́ adeò faciunt canes illi negotiũ, Paulus Venetus 2. 49. ¶ Leo si in uenatu uideat̃, erubescens dare terga, sese paulatim recipit, si multitudine opprimatur: Remotus ab aspectu uenantiũ, fugam propere molitur, turpitudinẽ absconsione purgari existimans.

mans. Saltu caret in fuga, quo utitur dum quid insectatur. Vestigia sua callidè oblitterat & dissimulat, ut fallat uenatores: Sed hæc & alia quædam quæ ad uenationis eius historiam referri possunt, capite quarto enumeraui. Si uenatori (inquit Pollux) cum alia fera quàm apro res sit, pedibus non tanto interuallo diuaricatis (contra aprum pugnantem uenabulum tenere iusserat sinistro pede præmisso, & posteriorem dextrum pedem tantum ab illo distare, quanto in lucta interuallo uti mos est) stare oportet: nam feræ quædam, ut pantheræ & leones, cursu ad uenatorem usq; delatæ, cum propè sunt insiliunt. Dirigendus est autem ictus ad pectus & cor, tanquam uulnere in illis eo in loco maximè letali futuro. Leones, inquit Xenophō in libro de uenatione, pardi (παρδάλεις) lynces, pantheres (πάνθηρες) ursi, & aliæ quæcunq; eiusmodi feræ, in locis externis (extra Græciam) capiuntur circa Pangæum montem, & Cittum supra Macedoniam: aliæ in Olympo, Mysio, & Pindo: aliæ in Nysa supra Syriam: & ad alios montes quotquot idonei sunt generis huius animalia nutrire. Capiuntur uerò partim in montibus aconitico ueneno, propter asperitatem regionis, διὰ δυσχωρίαν (quod ea scilicet aliud uenandi genus, ut per retia & canes, non admittat.) Hoc autem ea re miscentes, qua quæq; delectatur fera, uenatores illis objiciunt secus aquas, & si quid aliud adire consueuerint. Partim etiam quæ noctu in plana descendunt, introclusæ (ἀποκλεισθεῖσαι, id est exclusæ, ne reditus ad montem eis pateat) equis & armis, nec sine uenatorū discrimine capiuntur. Sunt quibus & foueas latas in orbem ducūt, in medio relinquentes profundā terræ columnam, cui capram sub noctis tempus religatā superponunt, & foueā ramis (ὕλη) circūsæpiunt, ne uideri possit, nullo aditu relicto. Illæ audita per noctē uoce sæpē obambulant, & ubi transitū non inuenerint, transiliunt & capiunt. Oppianus leonū uenationis tres modos describit, quos & Belisarius, sed imperitè trāstulit: eorū primus ex Xenophōte quoq; iam recitatus est, addemus tamē ex Oppiano quoq;: nam in nonnullis uariat: secundus igne, tertius flagellis fit. Primus igit̃ modus, ut Gillius ferè ex Oppiano transfert, huiusmodi est. Vbi leonis ex spelunca ad aquam proficiscentis tritam uiam Libyci uenatores obseruarunt, iuxta illam rotundā scrobem & amplam faciunt: in cuius medio columnam excitant (ὑψικόλωνον, profundam terrę columnam, Xenophon:) de hac agnum lactentem suspendunt, fossam maceria cingunt (αἱμασιὴν πυκάσαντες ἐπισσυτέροις μυλάκεσσι) ne cum appropinquat fera, dolosum barathrum uideat. Agnus sublime fixus, famelicum leonis cor balatu incitat: accedens igitur, nec diutius circa maceriam uersari sustinens, statim transilit, & inopinata fouea excipitur: qua iam inclusus in omnes se partes uersat erigens (ad escam magis, quàm ut euadat) & sursum uersus impetum facit, Hæc Gillius: sex autem qui sequuntur uersus omisit, qui etsi obscuriores sunt, & dubitari de eis potest, ad eundem'ne uenationis modū adhuc pertineant, an nouum præscribant (quamuis enim Oppianus tres tantum modos se describere profiteatur, Aethiopicum qui ultimus est tertium uocans, tamen fieri posset ut pro uno habuerit duos diuersos qui tamen ambo per foueam fiunt.) Græcè saltem à nobis adijcientur:

Οἱ δ' ἄρα σιγηλῆς τελαμῶνος ἀβρίξαντες / Ἀγρευτῆρες ὄρουσαν, ἐϋτμήτοισι δ' ἱμᾶσι
Δησάμενοι καθιᾶσιν ἐΰστροφα πυκτὰ μέλιθρα, / Ὀπταλέον κάκεῖσε δόλον κρύψαντες ἐν αὐλαῖς,
Αὐτὰρ ὅγ' ἐκ βόθροιο δυσδύμενος αὐτίκ' ἀλύξαι, / Ὣς δέ μιν ἀμφὶ χυτλῶ λιβύων πολυδίψιον αἶαν.

Vox μέλιθρα uersu tertio quid sibi uelit nō assequor. Κύρτον quidem genus est instrumēti quo pisces capiunt̃, nassa nimirum: & forte escam, carnem scilicet, assatam (ut longius etiam nidore alliciatur) uenatores in tali quopiam instrumento inclusam (ne ab auibus aut alijs feris rapi possit) demittunt loro in foueā, ubi uel laqueis implicet̃ leo, uel alioqui propter profunditatē euadere non possit. Versu ultimo pro δέ μιν, forte legendum δάμη, hoc est domitus, captus uel occisus est. His coniecturis interim utemur, donec uetus aliquis codex manuscriptus meliora nos doceat. Alter uenationis modus per ignem, hic est: Qui accolunt Euphratem (inquit Gillius ex Oppiano) leones hoc modo uenantur: Venatores partim in equis fortibus & charopis (de charopo oculorum colore uide supra in Leone B.) ut qui tum celerrimi sint, tum soli audeant obuij leonibus ire, cum cæteri equi leonum aspectū non sustineant: partim pedites retia tendunt. Eorum tres in insidijs collocati ad retia frequentibus pedamentis suffulta manent: unus in medio, alij singuli in utroq; retium cornu, ita ut is qui in medio est utrinq; extremos alios audire possit. τόσσον δ' αὖτ' ἑκάτερθεν ἀπ' ἀμφοτέρων κεράων, ὅσσον ἀπὸ μηνὸς κέρας ἀρτιτόκοιο σελήνης: alij more bellico circumsedentes, piceas faces ardentes in dextra, in sinistra clypeos habent: nam & ijs concrepant, & incredibilem facium obiectarum metum feris injiciunt, Itaq; cum omnes pariter equites circumfusi, inuadunt, & pedites cum strepitu sequuntur: leones uociferatione uenatorum territi, non audentes resistere, cedunt: & tum ignis metu, tum uirorum, in retia incurrunt, ac comprehenduntur: similiter nimirum ut pisces noctu à piscatoribus igne in retia adiguntur. Tertius deniq; modus uenandi minori labore (ἀκάματος, mihi alpha hic ἐπιτατικὸν uidetur) apud Aethiopes in usu est. Nempe quatuor uiri robusti scutati, & loris undiq; muniti, & capite galeati, ut oculi tantum naresq; & labia appareant, flagellorum uibratione leoni in spelunca iacenti obstrepunt: Is hanc indignitatem non ferens, ore hianti atq; imminenti, inflammataq; oculorum flagrantia, magno cum rugitu erumpit, & tanquam procella & turbo in eos celeriter irruit: illi firmo constantiq; animo eam tempestatem excipiunt: Atque interea cum is unguibus & dentibus eorum quempiam appetit, alius retro lacessens leonem percutit, & sublato clamore uexat. Tum idem confestim relicto priore, quem iam ore ceperat, ad posteriorem os retorquet. Alij aliunde irritant: at is martium robur spirans, huc & illuc irruit: hunc quidem relinquit, alium uero sublimem corripit. Tandem longo la-

bore fractus, & spumam in ore agens, decumbit, ac nimirum humi stratum, & iam ualde quietum, uinculis constringunt, & tanquã arietẽ à terra tollunt, Hactenus Oppian. θηρᾶται δὲ, ἥκιστα μὲν ὁ τέλειος, οὐ πλέγμασιν, ἀλλὰ μηχανήμασι καὶ σοφίσμασι, Pollux. Hoc est, Capitur leo, difficillimè quidem adultus, non laqueis aut pedicis (nam πλέγμα uidetur idem quod πλεκτὴ, hoc est, ut Varinus exponit, σπειρὰ ἐξ ἱμάντων: quidam in Lexico Græcolatino rete exponit:) sed machinamentis quibusdã & dolis. Leones etiã laqueis intricari inuenio, ad palũ alligatis iuxta locũ aliquẽ angustũ per quẽ transire solẽt, &c. ut de Crocen. 10. 31. Capere leones, inquit Plin. ardui erat quondã operis, foueisq; maxime. Principatu Claudij casus rationẽ docuit, pudendã penè talis feræ nomine, pastoris Getuli sago contra ingruentis impetum obiecto: quod spectaculũ in harenã protinus trãslatum est, uix credibili modo torpescente tanta illa feritate, quamuis leui iniectu operto capite, ita ut deuinciatur non repugnans: uidelicet omnis uis constat in oculis. Quò minus mirum sit, à Lysimacho Alexandri iussu simul incluso strangulatum leonem. Item alibi, Nuper inuentum, ursorum in harena & leonum ora aspergere chalcantho, tantaq; est uis in astringendo, ut non queant mordere. Cassiodorus libro 5. Variarum, quomodo contra belluas decertaretur, scribens, sic habet: Alij tribus, ut ita dixerim, dispositis hostiolis, paratam in se rabiem prouocare præsumunt, in patenti area cancellosis se postibus occulentes, modo facies, modo terga mõstrantes, ut mirum sit euadere, quos ita respicis per leonũ ungues dentesq; uolitare. Quibus cibis uel escis leones occidantur, capite 3. dictum est.

¶ Leonum simul plurium pugnam Romæ princeps dedit Q. Scæuola, Publij filius, in curuli ædilitate: Centum autem iubatorum primus omnium L. Sylla, qui postea dictator fuit, in prætura, Plin. Primus L. Sylla in Circo leones solutos dedit, cum alioquin alligati tunc darentur, ad conficiendos eos missis à rege Bocho iaculatoribus, Seneca de breuitate uitæ. Post L. Syllam (inquit Plinius) Pompeius Magnus pugnam leonum in circo dedit sexcentorum, ac in ijs iubatorum CCCXV. Cæsar dictator quadringentorum. Pompeius Romæ uenationes exhibuit, quibus quingenti leones cæsi, Plutarchus in uita eius. Iugo subdidit eos, primusq; Romæ ad currum iunxit M. Antonius, & quidem ciuili bello, cum dimicatum esset in Pharsalicis campis, non sine ostento quodam temporum, generosos spiritus iugũ subire illo prodigio significante: nam quod ita uectus est cum mima Cytheride (citharœda, Crinitus,) supra monstra etiam illarum calamitatum fuit, Plinius. Ant. Heliogabalus quaternos canes ad currũ iunxit: eoq; modo uectatus est: Idem leones iunxit, Cybelen se appellans, Lamprid. Leones nõ mansuefactos exarmare cõsueuerant, ut olim Heliogabalus: qui dentib. et unguibus exectis, triclinijs etiã, epulantib. cõuiuis, eos immittebat. Sed exarmare, pro mansuefacere quidã dixerũt, Grapald. Antoninus Pius cẽtũ leones una missione ædidit, Iul. Capitolin. Fuerunt sub Gordiano Romæ, leones mansueti sexaginta, archoleontes decem, Iul. Capitolin. Archoleontes quos fuisse coniicimus, in B. dictum est. Aciliũ Glabrionẽ consulẽ in Albanũ Domitianus euocauit per Iuuenalium festos dies, quos inibi celebrabat, iussitq; cum ferocissimo leone ac uisendæ magnitudinis congredi. Sed prudenter in pugnã prodiens Acilius feram confecit: (Id quod Satyricus poëta doctius exsequitur,) Cælius ex Dionis historia. Extat Martialis carmen libro octauo de eximio quodam leone per Domitianum exhibito in spectaculo, huiusmodi:

Auditur quantũ Massyla per auia murmur, Innumero quoties sylua leone furit:
Pallidus attonitos ad plena mapalia pastor Cum reuocat tauros, & sine mente pecus:
Tãtus in Ausonia fremuit modo terror arena, Quis non esse gregem crederet? unus erat.
Sed cuius tremerent ipsi quoq; iura leones, Cui diadema daret marmore picta Nomas.
O quantũ per colla decus, quẽ sparsit honorẽ, Aurea lunatæ cum stetit unda iubæ?
Grandia quàm decuit latũ uenabula pectus? Quantaq; de magna gaudia morte tulit?
Vnde tuis Libye tam felix gloria syluis? A Cybeles nunquid uenerat ille iugis?
An magis Herculeo Germanice misit ab astro Hanc tibi uel frater, uel pater ipse feram?

Lepus fugit, sus & aper συῤῥήγνυται, leo ἐφορμᾷ, Pollux de uenatione uel pugna animalium scribens.

¶ Sanguis hircinus adamantem emollit: item leoninus. Est enim inter cæteros horum sanguis calidissimus. Adamas autem cũ frigidus siccusq; sit, ab eo quod sibi maximè contrariũ est præcipuè uincitur, Simocatus. ¶ De pelle leonina, qua se quidam uestierunt, dicam in H. e.

F.

Rapacium omnium carnes declinant ad siccitatem, quę facile in corporibus bilem atram generat: maxime uero præ cæteris improbantur lupinæ & caninæ, quòd corruptos gignant humores, Ras. Leonina caro cæteris est calidior, crassa, grauis & difficilis (tardè digeritur, Albert.) Isaac. Dolorẽ & torsionẽ (et inflationẽ) uentris generat, Idẽ & Alber. Calidior est quã canina, simulq; sicca: prodest in cibo paralyticis (uide in G.) Albert. Agriophagi populi in Aethiopia, pantherarũ & leonum carnibus uescuntur, Plin. & Solin. dicti (ut apparet) quod animalia edant agria, id est, fera. Barbari inter Caucasũ montẽ et fluuiũ Cophena, Apollonio et socijs leonũ ac pantherarũ carnes donabant, Philostrat.

G.

Sanguis leonis confricatus super cancrũ, curat eum, Rasis & Albert. Leonis sanguine si quis corpus suum linierit, ab omnibus bestijs erit tutus, Sext. sed Plinius hoc adipi leonis adscribit, ut paulò post referemus. ¶ Qui carnes leonis decoctas manducãt, phantasmata non patientur, Sext. Leonis ca

ro phantasticos sanat, auriũ dolori & cutis alijs prodest, Aesculap. In cibo paralyticos iuuat, Albert. ¶ Si quis ex elaborato leonis aut lupi corio calceos gestet, pedes non dolebit, Galen. Euporist. 3. 248. ad podagram. Si quis sederit super pellem leonis, recedent ab illo hæmorrhoides, Aesculap. ¶ Leoninum pingue curari oportet ut taurorum, Dioscoride teste: Vide in Tauri historia ex Dioscoride & Plinio. Dioscorides cum scripsisset, adipem omnem excalfacere, mollire, rarefacere: taurinũ autem aliquantũ astringere, subdit: Earundẽ uirium compos est, bubulus, uitulinus, leoninus: sed adipẽ taurinũ non astringere suo loco probauimus. Recentiores quidã obscuri authores, Dioscoridis uerba, quæ apud ipsum non reperio (uera tamen esse nõ nego, & ex Galeno ferè sumpta uideo) citãt hęc: Adeps leonis calidior est quàm ullius quadrupedis, et minus (lego magis) extenuat. Inueteratus etiã calidior fit. Hœdorũ adeps, inquit Galen. minus tum calidus tum siccus est, quàm caprarũ: sed et caprarũ minus quàm hircorũ: et rursus hircorũ minus quàm leonũ. Nam horũ adeps omniũ propè quadrupedũ adipe potentius digerit. Nã et caliditate exuperat, et partiũ tenuitate. Itaque si ipsum medicamẽtis ad ulcera & phlegmonas cõuenientibus cõmisceas, nõ modo nihil adiuueris, uerumetiã lęseris, nimirũ addita maiori quàm cõueniat acrimonia. Inueteratis tamẽ tumorib. atque scirrhi in morẽ induratis, tũ neruorum curuaturis (ancylas Gręci uocãt) et in summa quęcunque scirrhosa sunt, ijs aptissimus est, in quibus sanè minimè apparet efficax suillus. Taurinus aũt ab utroque ex ęquo distat: ut quãto calidior sicciorque suillo est, tanto superetur à leonino, Hęc Gale. Sepũ leonis calidius est & siccius sepo algebut, id est bouis à mari exeũtis, & pręstat apostematib. duris (fortius cęteris dissoluit apostemata dura, Haly et Auicẽ.) Interpres Rasis, ineptissimè ut apparet ex Galeni uerbis: qui leonis adipẽ cũ terrestriũ quadrupedũ adipibus cõfert, suis, hirci, & tauri pręcipuè, nõ ullius marini animãtis. Algebut uocẽ apud Arabicorũ nominũ glossographos nusquam reperio. Haly eadẽ ferè quę Rasis de adipe leonis scribit, sed nihil de algebut, ut neque cęteri Arabes. Adipe leonis perũctos bestię fugiũt, Plin. Sext. idẽ sanguini, nõ adipi, attribuit. Obscuri quidã autores (Vincẽt. Bellua. & alij) citãt hęc tanquam Dioscoridis uerba, Leonis adeps uenenis cõtrarius esse fert, cũ uino adhibitus bestias omnes expellit: & est repercussibilis odoris quẽ serpẽtes persequuntur. Qui linit corpus suũ sepo renũ leonis, terrentur ab eo lupi, Aescula. Adipe leonis perunctus fugat omne animal, etiã serpentes, Albert. Si sepo leonis liquefacto inungatur animal, nõ accedẽt ad ipsum muscæ, Rasis. Leonis adipes cũ rosaceo cutẽ in facie custodiũt à uitiis, candorẽque seruãt, & sanant adusta niuibus, articulorũque tumores, Plin. Sepũ leonis permixtum unguentis alijs, delet maculas in homine, Albertus: sed apud Rasin, ex quo ille desumpsit, sic legimus: Stercus leonis desiccatum, & permixtum unguento cum quo aliquis ungatur, delet maculas. Adeps leonis remissus statim inunctus omnem dolorẽ sedat, Sext. Ad neruorum & geniculorum dolorem, Adipẽ leonis cum medulla ceruina & lactuca teres & commisces, tum demum perunges corpus, sanabitur, Idẽ. Leonis adeps cũ rosaceo quotidianis febribus medetur, Plin. Nonnulli memorãt adipẽ pudes leonis, Serenus inter hemitritæi remedia. Leonis adipẽ remissum aurib. instillato, à dolore liberat, Sext. Si adipe leonina tonsillæ interius perungantur, eodem die sanabuntur, Marcell. Leonis seuum per clysterẽ cum alijs quibusdã iniectum ad dysenteriã cõmendatur à Rasi inter remedia ex capra: proinde caprę potius quàm leonis seuũ legendum esse puto, ut Discorid. etiam habet, ut diximus in Capra G. Adeps leonis cum eiusdẽ felle ad comitiales laudatur, ut mox dicã. ¶ Cerebrũ leonis (ut & cati) acceptũ inducit amentiã, (stuporem mentis,) Idem auri instillatum cum oleo aliquo (acuto, ut addit Albertus) surditatis remedium est, Rasis.

¶ Si dens leonis caninus, collo pueri suspendatur, antequam cadant dentes, & in ortu dentiũ secundorum, securũ reddet à dolore dentiũ, Albert. uel ut Rasis habet, antequã ei dentes nascantur, securum reddit à dolore dentiũ dũ enascuntur. ¶ Cor in cibo sumptũ quartanis medetur, Plin. ¶ Hepar leonis in uino positũ & potum (cum uino purò bibitũ, Ras.) dolorem aufert hepatis, Alber. ¶ Leonis fel potantẽ e uestigio interficit, Bertrut. Atqui plerique alij uim hãc uenenosam non leonis, sed leopardi felli attribuunt. Fel aqua addita claritatẽ oculis inunctis facit: & cum adipe eiusdem comitiales morbos discutit, leui gustu & ut protinus qui sumpsẽre cursu id digerant, Plin. Fel leonis potatũ parũ curat icterũ, Albert. Icterum curat datus in potu dauic: sed prima uice affligit, Ras. Dauic aũt, uel (ut Bellunensis scribit) danich, obolum significat, hoc est scrupulum dimidiatum, uel sextantem drachmæ. Ad ulcera oculorum & albugines, Fel leonis cum melle inunge, Galen. Eupor. 2. 99. Leonis, ursi, aut bubulo felle, alijs quibusdam admixtis pro pesso utũtur ad promouendũ conceptũ, ut in urso dicã. ¶ Testiculus leonis (dexter, Rasis) tritus cum rosis datus, sterilitatem inducit, siue bibatur, siue edatur assus crudúsue, Albert. ¶ Stercus leonis desiccatum & permixtum unguento, cum quo aliquis ungatur, delet maculas, Rasis.

¶ Quæcunque leo uel momorderit uel unguibus lacerarit, sanies pallens admodũ de his ulceribus effluit, etiã per fascias, atque spongias, nec reprimi ullo pacto potest: curantur eodẽ modo, quo morsus canini, ulcera, Aristot. Ex omni uulnere, siue ungue impresso, siue dente, ater profluit sanguis, Plin. Curatur morsus leonis, ut rabidi canis morsus, & similiter etiã lupi rabidi, Albert. Et rursus, Vulnus dentiũ eius malũ est: eò quòd uirus de interioribus transit in uulnus: et cũ uulnus ligatur, transit uirus in ligamẽta: & cũ reponuntur super uulnus, inficiunt ipsa ligamenta, & nõ curatur uulnus. Sed hæc ex Aristotelis uerbis (quę iam recitaui) nõ satis intellectis detorta uidentur. Leonũ, pantherarũ & ursorũ, et similiũ ferarũ, morsus periculosi sunt, ut docet Aet. 13. 3. Robusta enim, inquit, hęc animalia sunt et unctuũ

guia, implicantésque quicquid cõtigerunt unguibus penetrãtia, et corpora ipsa dilaniant. Perseuerãdo autẽ in manducatione, non solũ corpus dilaniant, sed & ossa aliquando ad farinæ similitudinẽ confringunt: unde & uicini pungũtur nerui. Satis uerò manifestũ est, quòd corpora quæ in eiusmodi ac tantas calamitates inciderũt, nõ effugiunt periculum abalienationis: nã etsi maneant, putrefactionẽ suscipiunt, et ulcera serpentia inducunt. Huiusmodi igitur uulnera cũ aceto elota & circumrasa, solutis item corporibus ac ossibus extractis, emplastris integere oportet, & post suppurationẽ partiũ dilaniatarum, repurgantibus linamentis curare: & cicatricẽ inducere, quemadmodum in cõmunibus ulceribus solemus. Emplastra autem his conuenientia sunt, id quod ex salibus constat, & similia, quorũ descriptionem qui desiderat, adeat Aëtij locum iam citatum.

H.

a. Leo Græcè rex interpretatur Latinè, eò quòd sit princeps omnium bestiarũ, Isidor. Ego nec leonis nec simile uocabulum pro rege apud Græcos accipi inuenio, ut mirer hoc Isidori somnium. Leones dici placet Porphyrio παρὰ τὸ λεύσσειν, id est ab uisus excellentia: propterea Homerus σμερδαλέον δὲ λέοντα: nam smerdaleon, inquit, formatum à μέρδειν est, quod μαίρειν indicat, id est splendere, accedente σ a particula intendendi uim habente, Cælius. λάω Græcis est uideo, inde ἀλαός cæcus: hinc & leonẽ nomen, quoniam acie oculorum præ cæteris animalibus ualet, ut scribit Manethõ in lib. ad Herodotum, Etymologus & Varin. Panthera, leo, à Græcis sunt: à quo etiam rete quoddam panther, & leæna, & muliercula Pantheris, Varro. Leæna, λέαινα, uocabulum Græcis & Latinis in usu, leonis fœmina est: sed apud Latinos poëtas lea etiam pro leæna reperitur. Irritata leæ iaciebant corpora saltu, Lucret. lib. 5. quod carmen etiam Nonius citat. Sæua lea, Ouid. 4. Metam. λίς (oxytonum, ut plerique scribunt: uel circumflexũ, ut Aeschrion, ad differentiã adiectiui fœminini λὶς pro λεία, id est læuis, ut λὶς πέτρη apud Homerum) idẽ quod λέων apud Homerum, uox Aeolica, ut Scholiastes monet. λῖν accusatiuũ omnes circũflectunt: aliqui etiã duabus syllabis λῖνα proferunt, ut ῖνα, accusatiuũ Doricũ facientes à recto λίν, Varin. λῖς, ὁ λέων, παρὰ τὸ λιαρόν. γνόφερον γὰρ τὸ ζῶον, Idem. Et rursus, λῖς, ἐκ τοῦ λάω τὸ βλέπω γίνεται, ὥσπερ ὁ λέων. Χάρων, ὁ λέων, ἀπὸ τοῦ χαροπότητος, Varin. Apud eundẽ in Χαροπός, tribus syllabis legitur χάρων pro leone, quod non probo. Videtur autẽ, inquit ibidem, χαροπὸς dici leo per antiphrasin, utpote φοβερὸς ὢν καὶ χαρὰν ποιῶν. ἄλλοι δὲ καὶ κατὰ τὸ θανατοποιόν, ἐπεὶ καὶ ὁ Χάρων ὁ ᾅδου διάκονος. Χάρωνος ἐμπεσὼν δέρᾳ, Lycophrõ. Θὴρ de leone per excellentiã dicitur, ut etiã de uipera quandoque: ἂν δ' ὅμιλον ἐφοίτα θηρὶ ἐοικώς, Home. id est, leoni similis per turbã incedebat. Et Iliad. λ. Τρῶας δὲ προσῆλθεν ἐφ' ὅμιλον θηρὶ ἐοικώς, ἐν προμάχοισι κορυσσόμενος. Et alibi, οἱ δ' ὥς τ' ἀμφὶ βοῶν ἀγέλην, ἢ πῶϋ μέγ' οἰῶν θῆρες (λέοντες κατ' ἐξοχήν, Scholia) ἐλάσωσι μελαίνης νυκτὸς ἀμολγῷ, ἐλθόντ' ἐξαπίνης σημάντορος οὐ παρεόντος, Iliados ο. Horatius in Epodo belluam pro leone dixit. γύλιος, porcus, leo, Hercules, Etymolog. & Varin. plura de hac uoce uide in Cuniculo A. Leonem Homerus epicœne genere etiam de fœmina protulit, Gell. Hac de re etsi multa dixerim capite quarto, paulo post initium, hic tamen pluribus confirmabo. Vocabulum λέων more Attico de fœmina etiã usurpari, ex Aristotelis uerbis de partib. 4. 10. deprehẽdimus, quæ sunt: τὰ δὲ δύο μόνους ἔχει μαστούς, πρὸς μέσον μὲν τῇ γαστρί, οἷον λέων. Et paulo post, ὁ δὲ ἐλέφας δύο μόνον ἔχει, fœminæ elephantis nomen cum masculino articulo proferens, utpote epicœnũ: sic et leonis uocabulũ Atticè epicœnum uideri, nõ uel masculinum uel fœmininũ. τὰ μὲν ἀδιάρθρωτα γεννᾷ, καθάπερ ἀλώπηξ, ἄρκτος, λέων, Arist. de generat. anim. 4. 6. Gaza leænam uertit, & Plin. ex eodẽ loco. Et mox, μόνον δὲ πολυτόκον ὁ ὗς, τελεοτοκεῖ: unde manifestò apparet Aristotelem masculina uel epicœna animalium, ut leonis, elephantis & suis nomina, fœminis attribuere: & γεννᾶν pro τίκτειν, quod fœminarũ proprium est, nõ raro accipere: leænæ quidẽ nomen, λέαινα, usquam apud eum legisse nõ memini. ὁ δὲ λέων τῶν γαμψωνύχων τετραπόδων βλέποντα τίκτει μόνος, Plutarchus Sympos. 4. 5.

¶Epitheta. Genus acre leonum, Ouidius 4. Fastorum. Animosi, Claudianus. Asper, Horat. 3. Carm. Ode 2. Sponsus lacessat regius asperum Tactu leonem. Audax. Emicat extemplo cunctis trepidantibus audax Crassa mole leo, Claudianus lib. 2. in Eutropium. Auidus, Ouid. epist. 9. Vnde potest auidus captæ leo parcere prędæ, Martialis. Si quis per summas auidus produxerit undas Ora leo, Manilius lib. 4. Astron. Cæsius. Solus in Libya Indiáque tosta Cæsio ueniam obuius leoni, Catullus de Acme. Carniuorans. Vrsi cum uitulis simul omnibúsque animalibus carniuorans leo comedet paleas ad præsepia, Lactantius de diuino præmio 7. 24. Caspius. Cæde redit: sic Hyrcana leo Caspius umbra, Statius lib. 8. Theb. Celer. Veluti celeres cum septa leones Plena boum inuadunt, Cantalycius. Cleonæus: Ausonius in laboribus Herculis, à Cleone oppido Arcadiæ prope Nemeam syluam. Dominúmque ferarum Crescere miratur genitrix Massyla leonem, Claudianus lib. 1. in Eutrop. Dominus & rex nemorum, Martialis. Ferox. Acrémque dolorem Præbent, ut nequeant contra constare feroces, Lucretius lib. 4. Ferus. Narcissíque comas, & hiantis sæua leonis Ora feri, Collumella. Leo nunc ferus alta Surgentes ceruice toros, &c. Sillius 5. Villosa leonis Terga feri, Idem lib. 16. Flauus. Credula nec flauos timeant armenta leones, Horatius in Epodo. Fortis, Crinitus 17. 2. Fremens. Carpitque fremens, auidúsque cruoris, Sabellicus. Frendens. Et stetit ante oculos frendens leo, Sillius lib. 10. Dentibus horrendum frendens, Pamphilus Saxus. Fulmineus. Te sensit Nemeęus arcto Pressus lacerto fulmineus leo, Seneca in Agamemnone. Fuluus. Fuluíque insternor pelle leonis, Vergil. 2. Aeneid. Optat aprum, aut fuluum descendere monte leonem, Idem 4. Aeneidos. Furens. Iam sine patre furens lustrat leo tecta ferarum, Cimbriacus.

Genero-

Generosissimi ferarum leones, Plinius. Getulus. Tergum Getuli immane leonis Dat Salio, Vergil. 5. Aen. Tua Getulos Dextra leones, tua Cretæas sequit̃ ceruas, Seneca in Hippol. Nõ ego te ut tigris, Getulúsue leo frangere persequor, Horat. Hirsuti more leonis, Ouid. li. 14. Hirsuti cultus exuta leonis, Idem in Epistola Deianiræ ad Herculem. Idæus. Verberant Idæos torua cum matre leones, Claudian. 3. de raptu. Impatiens. Vacuo qualis discedit hiatu Impatiens remeare leo, Claudian. li. 2. in Ruf. Impiger. Nunc hos tauros nunc impiger illos Insequit̃, Sabel. Indomitisq́ue loqui & sedare leonibus iras, Sillius lib. 3. Ingenuus. Astuta ingenuum uulpes imitata leonem, Horatius 2. Serm. Insanus. Fertur Prometheus insani leonis Vim stomacho apposuisse nostro, Hora. Car. 1. 16. Nimirũ hinc quod uulgò dicitur ab astrologis, leonem sydus dominari cordi. Est aũt stomachus os uentriculi cordi proximũ, quod ideo etiã Græci cardian aliquãdo uocant: ibi iracundiæ sedes uidetur, non minus q̃ in corde, unde uerbũ stomachari. Certè cũ alimenti penuriã ea pars sentit, homines ad iracundiã multò procliuiores sunt: sed Horat. ut & Acrõ interpretatur, simpliciter de animalibus, non syderib. intelligere uidet̃. Iracundus. Armeniæ tigres, iracundiq́ue leones, Ouid. 15. Metam. Iubatus. Sylua Iubatus qualis Armenia leo In cæde multa uictor armẽto incubat, Senec. in Thyest. Libycus. Iam cernes Libycum huic uallo assultare leonẽ, Sillius lib. 7. In tauros Libyci ruunt leones, Martialis li. 12. Lœtifer apud quendã recentiorẽ. Magnanimus, Ouid. 3. Trist. Magnus. Nec magnos metuent armenta leones, Verg. Aegl. 4. Massylus. Ante pauens capiet Massylum dama leonem, Codrus Vrceus. Marmaricus. Et sua Marmaricos coget iuga ferre leones, Nemesianus Aegl. 11. Marmaricus leo Morsus cruentos passus audacis leæ, Seneca in Agamem. Maurus. Sed prius aut Mauro ueniam fera prędа leoni, Pontan. Molorchęus Mantuano, idẽ qui Nemeęus ab Hercule occisus, de quo uide infra in h. inter historias. Odoratus, quoniã olfactu claret. Tabéq́ue cruentæ Cædis, odorati Pholoën liquêre leones, Lucan. li. 7. Parthicus, apud Marul. Phrygius. Iungebã Phrygios quum tu rapere leones, Claudianus lib. 3. Pœnus. Daphni tuum Pœnos etiam ingemuisse leones Interitum, Vergil. Aegl. 5. Prædatorq́ue leo, dumosis scorpius aruis, Manil. li. 2. Rabidus, apud Codrũ. Rapidus. Dictus ob hoc lenire tigres, rapidosq́ue leones, Hora. in Arte. Pectoris impulsu rapidi strauere leones, Statius 7. Theb. Quem nequeunt rapidi contra constare leones, Lucretius 4. Rigidus. Nec dorcas rigido fugax leoni, Martialis. Rugiens, Quintiano. Sęuus, Lucret. li. 3. & Mart. Sæua leonum semina, Verg. Sanguineus, Valer. 3. Argon. Terrificus, Salmonio. Toruus. Aut fremuit toruum mutatus membra leonẽ, Sil. li. 7. Toruusq́ue nouos respexit ad ungues, Stat. 9. Theb. Intres ampla licet torui lepus ora leonis, Martialis lib. 1. Triste leonum Seminium, Lucret. libro 3. Toruus, Martiali. Trux. Quærerentq́ue truces ieiuna leones Ora, Valer. 8. Argonaut. Tumidus. Tigresq́ue domat tumidosq́ue leones, Ouid. 2. de Arte. Vastus. Et uastũ Nemeæ sub rupe leonẽ, Verg. 8. Aen. Non tamẽ ut uastos ausim tentare leones, Propert. 2. Validus. Et ualidos partim pręſe mise re leones, Lucre. 5. Villosus, Vergilio & Ruso Festo. Violentiq́ue ora leonis, Ouid. 2. Metam.

¶ Leænæ epitheta. Africa, Quintiano. Audax. Morsus cruentos passus audacis leæ, Seneca in Agamemnone. Cauernicuba, recentiori cuidã. Dira, similiter & dura, & ferox, apud recentiores leguntur. Fulua. Armenias tigres, & fuluas ille leænas Vicit, Tibullus. Getula. Non uides quanto moueas periclo Pyrrhæ Getulæ catulos leænæ, Horatius Carm. 3. 20. Hyrcana. Non aliter Scythicos armenta per agros Hyrcanæ clausere leæ, Stat. 5. Theb. Immansueta, recentiori cuidã. Libyca. Ipse fuit Libycæ præda cruenta leæ, Ouidius 5. Fast. Marmarica, Quintiano. Sæua lea, Ouid. 4. Metam. Tigridis, aut sæuæ profugi cum prole leænæ, Valer. 6. Argon. Torua leæna lupum sequitur, Vergil. Aegl. 2. Trux, Mantuano.

¶ Græca. Αἴθων, Homero, & Oppiano. Etymologus exponit τὸν κατὰ ψυχὴν ἔμπυρον, ἢ δασὺν, ἢ μέγαν: Homeri Scholiastes διάπυρον, θερμόν: sed forsan à colore hoc epitheton inditum est, à quo & uulpes, ut uidetur, αἴθων cognominatur Pindaro. Ἀλκήεις, Oppiano. Ἀργίγυιος, Antipatro. Βασιλεύς, Oppiano. Θηρῶν βασιλεὺς ὁ θρασὺς ἄναξ λέων, Philes. Βασίλειος, Βίαιος, Pollux. Βλοσυρός, Oppianus & Pollux: uide initio cap. tertij supra. Βυφάγος apud Varin. Βριαρός. Γλαυκιόων. Ἐγκρατὴς ἀνδρῶν, Poll. Ἐλαιώτης, ὁ λέων. Ἐχατιὴν ὑπὸ ῥίζαν ἐλαιῶνος λέοντος. ἄρχεται περὶ τὴν ὕλην τὴν θερμότητα, ἢ λέγεται παρὰ τὸ πλεονασμὸν τοῦ ἰδεῖν, Varinus. Ἐριβρύχης, Oppiano: & alibi, ἐρίβρυχοί τε λέαιναι. Τὸ γὰρ ἐμφυὲς οὔτ' αἴθων ἀλώπηξ, οὔτ' ἐρίβρομοι λέοντες διαλλάξαιντ' ἦθος, Pindarus in Olympijs. Τόλμᾳ γὰρ εἰκὼς θυμὸν ἐριβρεμετᾶν θηρῶν λεόντων ἐν πόνῳ, Idem in Isthmijs. Εὐγένειος, Pollux: poeticè ἠϋγένειος, Homero. Εὐκόμης, Pollux: poeticè ἠΰκομος. Εὐχαίτης, Pollux. Ἠϋγένειος, Homero: ὁ καλὸν γένειον ἔχων, Scholiast. cõmuniter εὐγένειος, ut Pol. Ἠΰκομοι, Oppiano: cõmuniter εὐκόμαι, Polluci. Θηρῶν μεδέοντι λέοντι, Oppian. Θρασύς, Pol. Θηρῶν βασιλεὺς ὁ θρασὺς ἄναξ λέων, Philes. Θρασύφρονα, Oppianus. Ἰσχυρός, Pollux. Κακᾶς ἀνάθρεμμα λεαίνας, Theocritus de crudeli. Κλυτός, Oppianus. Κυανεοί, Idem. Κομήτης, κρατερός, Pollux. Λαχνήεντα, Oppian. Μεγαλόθυμος, Pollux. Ὀρεσίτροφος, Homero. Ξανθόκομος uel ξανθοκόμης, Oppiano. Πυρίγληνος, eidem: propter oculos igneos, ut in B. dixi. Πελώριος, Apollonio. Πυρσός, in epigram. Σίντης, Homero: Scholiast. interpretat̃ βλαπτικὸν, κακοῦργον. Σμερδαλέος simpliciter, Homero. Σμερδαλέος πρόσωπα, Oppiã. Ταυροφόνος θήρ, Antipat. Ταυροκτόνος, Sophoc. Ταχύς, Pol. Ὑπέρκυχος, ὑπέρθυμος, ὑπέρφρων, ὑπερμεγέθης, eidẽ. Χαροπός, uide supra in B. de oculis. Ὠμηστὴς uel ὠμηστής, Oppiano, Lycophroni et alijs.

¶ Deriuata. Leoninus adiectiuũ apud Plinium & Varron. Οἱ δὲ λεοντίδου ἐβρυχῶντο, Suidas in θοώντων. Λεοντῆ, pellis leonina, uide in e. Λεοντιδεύς, ὁ ἰσχυρὸς κατὰ τὸν λέοντα, Varinus. Λεοντιδεύς,

leonum catuli. Leontiasis morbus, qui uulgò hodie lepra, unde dictus sit, in Elephante H. a. ex Aetio retuli. λεοντοχόρτον βόσκημα (pro δάμαλιν) Aeschylus dixit, hoc est iuuencam leonis cibum uel qua leo saturatur, Varinus. λεοντοκέφαλον, ἀμαζονικὸν ὅπλον, Hesychius & Varinus. Claua fortassis erat, insculptum habens leonis caput: quanquam κράνος etiam galeam significat. πυρσοκορσολέοντος, πυῤῥοκόμου φαλῆς, ξανθοτριχος, Hesychius. λεοντοῦν, φοβερὸν, δηλοῖ λέοντος, Varinus. Vbi quis sacris initiabatur, Leontica uocant, aquæ loco in manus mel affundebant, ab omnibus noxijs sceleribusque ac tristitiam inferentibus sic expurgari arbitrantes. Linguam item melle detergebant ab omni peccati labe, Cæl. transtulit autem ex Porphyrij interpretatione in antrum Nympharum apud Homerum, ex quo locomelius ita uertisset: Melle manibus illorum, qui sacris initiantur Leonticis, pro aqua infuso, manus ab omni re molesta, noxia & abominabili abstinendas significatur: itaque lotionem igni familiarem adhibẽt, tanquã isti purgationi eius qui initiatur conueniat, reiecta qua ignis extinguitur aqua. Quæ uerò & qualia & cur Leontica dicta sacra hæc fuerint, legisse non memini. Hoc obiter admonendum, uocabula apud Græcos quę à leone uel deriuantur uel componuntur, tres de obliquis casibus huius ferę syllabas retinere, & in secunda per omicron semper scribi: alia uerò multa à λεὼς quod Atticè populum significat fiunt, quæ per omega scribuntur, nec onto uel onti syllabas obliquorum admittunt, ut λεωδάμας, λεωφόρος. λεωπετρίαν saxum planum interpretantur, Cælius.

¶ Athenæus libro duodecimo inter saltationum genera numerat γλαῦκας & λέοντας: Pollux leonem saltationis terribilis genus esse scribit. Μελανοσυρμαῖον λέοντα, μέλανα & συρμαΐζομενον, de Aegyptijs qui & nigri sunt, & potu utuntur hordeaceo, quem syrmæam aliqui uocant, Varinus, ex Lycophrone ut uidetur. οὐ στήσομαι λέαιν' ἐπὶ τυροκνήστιδος, (aliàs τυροκνήστιδι) Aristophanes, hoc est, Non stabo (ut) leæna in tyrocnestide: Est autem leæna, schema quoddam libidinosum & meretricium, (σχῆμα συνουσίας ἀκόλαστον, Varinus in λέαινα: hinc forte Martialis membrum muliebre leonem appellauit: ut dicimus in prouerbio Leonem radis.) Tyrocnestis genus est cultri: solebant autem in manubrijs cultrorum elephantes aut leones sculpere. λέγει δὲ ὅτι οὐκ ἐπ' ἀνδρὶ στήσομαι πορνεύουσα, ὡς λέαινα ἐπὶ τυροκνήστιδι. ἀλλὰ ζωγρεῖς δὲ εἶχον οἱ λέοντες, ἵνα μὴ ἐκθηραίνωνται, Suidas in οὐ στήσομαι. Lea quidem Latinis pro leæna accipitur, sed λεία Græcis ὁ ἐν τοῖς ἰσίοις λίθος exponitur Varino.

¶ Leo sydus. Poetæ dicunt duos leones ab Hercule interfectos, unum apud Teumessum Bœotiæ montem seu oppidum, & hunc esse uolunt quem Iupiter in cœlum transtulerit: ut scilicet Herculis, qui feram inermis occiderat, gloriæ consuleret. Higinus tamen alium fuisse tradit, quem scribit à Luna iussu Iunonis in Arcadia nutritũ (apud Lunam in Nemea regione Arcadiæ, Nigid.) & deinde in exitiũ Herculis dimissum, quem quũ Hercules interfecisset (iussu Eurysthei cũ Molorcho hospite, Nigid.) ab indignata Iunone in sydera relatũ ferũt. Sed ut breuitati studeamus, sequemur Germanicũ in Arati Phęnomenis scribentẽ, Leonem beneficio Iunonis inter astra collocatũ, eò quod uirtute feras omnes præcellat. Periander (Pindarus Rhodius, ut habet Varinus: qui tamẽ hæc uerba illi non attribuit) Rhodius refert eum ob primos labores Herculis memoriæ causa honorificè astris illatum. Hic notabilis & maximus inter signa est: habet stellas tres in capite, in pectore claram unam, &c. Quum Sol ad eius signum peruenit, mense scilicet Iulio, tunc æstatis calor uehemẽtissimus terras adurit, exsiccat flumina, & fruges concoquit, Hæc Rauisius Textor. Leo quoniam inter quadrupedes principe loco est, eam ob causam à Ioue syderea sede dignatus uidetur, Varinus. Aegyptij (inquit Macrobius Saturn. 1. 20.) animal in Zodiaco consecrauere ea cœli parte, qua maximè annuo cursu Sol ualido efferuet calore: leonisque inibi signum domicilium Solis appellant, quia id animal uidetur ex natura Solis substantiam deducere: primumque impetu & calore præstat animalia, uti præstat Sol sydera: ualidusque est leo pectore, & priore corporis parte, ac degenerat posterioribus membris, æquè Solis uis prima parte diei ad meridiem increscit, uel prima parte anni à uere in æstatem: mox elanguescens deducitur, uel ad occasum, qui diei, uel ad hyemem, quæ anni pars uidetur esse inferior: Idemque oculis patentibus atque igneis cernitur semper, ut Sol patenti igneoque oculo, terramque conspectu perpetuo atque infatigabili cernit, Hæc Macrobius. Et rursus in Somnio Scipionis 1. 12. Cum animæ (inquit) à cancro ad Leonem labendo peruenerint, illic conditionis futuræ auspicantur exordium. Et quia in Leone sunt rudimenta nascendi, & quædam humanæ naturæ tyrocinia: aquarius autem aduersus leoni est, & illo oriente mox occidit, ideo cum Sol aquarium tenet manibus parentatur, utpote in signo quod humanæ uitæ contrarium uel aduersum feratur. Scribit Nicephorus in Astrolabij structura cor cœlestis Leonis dici basiliscum, Cælius. Leo Solis symbolum habet: quoniam oculos habet ignitos, faciem (ut placet nonnullis) rotundam, & in ambitu radiorum quadã imagine etiam pilos, ut sit planè Solis simulacrum. Quo argumento Hori throno leones subijciunt. Est autem eo nomine Sol, ἐκ τοῦ τῶν ὡρῶν ἱερατεῖν, Cælius. Plura uide in Philologia, cur leo solare animal existimetur. Leonis syderis epitheta: Aestifer, æstiuus, ardens, arens, calens, feruidus, flammifer, flammiger, Herculeus, horrendus, horridus, horrificus, rabidus, sæuus, terribilis. Horum ex poëtis testimonia Textor affert, sed commiscet ea epithetis leonis terrestris. Stella uesani leonis, Horatius 3. Carm. Aliqui apud Homerum Iliadis quinto χάλκεον πίθον, in quo Martem fabulatur tredecim menses captum fuisse, leonis sydus interpretantur: Vide Scholia Homeri.

¶ Icones. In templo quodam Pausanias scribit, in Agamemnonis scuto formidinem fuisse expictam capite leonino (quoniam leo minimum dormit, ac dormienti etiam oculi sublucent) cum epigrammate

grammate, οὗτος μὲν φόβος ἐστὶ βροτῶν, ὁ δ᾽ ἔχων Ἀγαμέμνων, Cælius. Aeneia puppis Prima tenet rostro Phrygios subiuncta leones, Vergilius 10. Aen. Dicitur quibusdam leo inter uigilandum præcipuè oculos occludere, quos aperiat dormiens: Hinc templorum claustris leonem symbolicè appingebant priores, Cælius. De fonte, qui quatuor fistulis (κρουνοῖς) per ærei leonis oculum utrunque, os, & dextrum pedem saliebat, egregia quæstio arithmetica extat Anthologij Græci 1. 46. sine authoris nomine, his uersibus: Χάλκεός εἰμι λέων, κρουνοὶ δέ μοι ὄμματα δοιά, Καὶ στόμα· σὺν δὲ, θέναρ δεξιτεροῖο ποδός. Πλήθει δ᾽ ἱεραταῖρα δὺν ἤμασι δεξιὸν ὄμμα, Καὶ λαιὸν τρισσοῖς, ἐ τισύρεσι θέναρ. Ἄρκιον ἐξ ὥραις πλῆσαι στόμα· σὺν δ᾽ ἅμα πάντα Καὶ στόμα, καὶ γλῆναι, καὶ θέναρ, εἰπὲ πόσον; Huic adiectum est scholium Maximi monachi, quod nos & breuitatis & excitandi lectoris ingenij causa, omisimus. Κρήνας δ᾽ καὶ τὰ χάσματα (lego ἢ τὰ χάσματα) τῶν λεοντείων (scilicet προσώπων uel στομάτων) ἐξιᾶσι κρουνοῖς· ὅτι Νεῖλος ἐπάγει νέον ὕδωρ ταῖς Αἰγυπτίων ἀρούραις, ἡλίου τὸν λέοντα παροδεύοντος, Plutarchus in Sympos. 4. 5. Hoc est, ut nos cõuertimus: Fontium salientibus ora leonum affingi solent, ut aqua ex eis profluat, (apud Aegyptios nimirum:) quoniam Nilus aruis Aegypti nouam aquam inuehit Sole transeunte leonem. Crœsus inter donaria Syracusis pictus est Mentor surculum extrahens pedi leonis, ut in D. retuli ex Plinio. Λεόντειος πόρος, Alpheus fl. quoniam ad eius fontes leonum effigies dedicatæ sunt, Hesyc. & Varinus. Sicyone in templo Aesculapij spectat Somnus sopiẽs leonem ἐπιδώτης cognomine, Pausanias in Corinthiacis. Leænæ scorti imago celebris fuit Athenis, sub specie leænæ feræ, ut inter propria mulierũ dicam inferius. Ampraciotæ leænam, quod tyrannum suum lacerasset & distraxisset, ut suæ libertatis uindicem, summa religione colunt, Aelianus. In Craneo dicto luco ante Corinthum urbem sepulchrum Laidis est, cuius operculum effigiem leonis continet, arietem anterioribus pedibus tenentis, Pausanias in Corinthiacis. Quid sculptus sibi uult aries: quem parte leæna Vnguibus apprensum posteriore tenet? Non aliter captos quòd & ipsa tenet et amantes. Vir gregis est aries, clune tenetur amans, Alciatus in emblemate de tumulo Laidis. Delphos mittendam fecit leonis effigiem ex auro excocto decem talentorum pondo: qui leo dum templum Delphicum deflagrauit à semilateribus decidit, super illos enim erat collocatus: & nunc in Corinthiorum thesauro repositus est, pondo sex talentorum atque dimidij, eliquatis tribus talentis ac dimidio, Herodotus libro 1. In ingressu Thermopylarum tumulus est, ubi nunc super Leonidem (Spartanorum ducem illic à Persis interemptum) stat lapideus leo, Herodotus libro 7. Leo Solis symbolum habet, ut in leone sydere demonstraui: quo argumento Hori, id est Solis throno leones subijciunt, Cælius. Leones duo atri in gradibus Capitolij ex atro marmore Lydio sunt, Ge. Agricola. In manubrijs cultrorum elephantes aut leones sculpebant: hinc illud, οὐ σύζομαι λίαν᾽ ἐπὶ τυρωνίσκῳ, de quo paulò superius dictum est. Rex Salomon solium magnum fecit eburneum, cuius fulcris duo leones (araioth) assistebant: sed & duodecim leones (araijm, leunculi in translatione Hieronymi) stabant illic super sex gradus hinc & hinc, Regum 3. 10. Quatuor animalia circa thronum cœlestem diuus Ioannes uidit (ut in eius Apocalypsi legimus cap. 4.) unum simile leoni, secundum uitulo, tertium facie hominis, quartum simile aquilæ uolanti, &c. quatuor euangelistas, Marcum, Lucam, Matthæum & Ioannem, plerique interpretantur. Reptat in umbone leo flammeus, Poëta quidam recentior. Plurimi quidem huius seculi principes & nobiles uiri, leonem ad insignia & stemmata tanquam fortissimum animal asciscunt: ut alij alia ferociæ & iracundiæ plena & rapacissima animalia potius pro insignibus quàm placida & mansueta habere malunt. Leonem Florentini urbis insigne habent, aluntque semper uiuos, ut Bernenses nostri ursos. λεοντόκρανον, ἀμαζονικὸν ὅπλον, Hesychius & Varinus.

¶ Sunt & à leonis pelle & pantheræ nominatæ gemmæ, leontios & pardalios, Plinius lib. 37. Et alibi, Gemma achates apud magos, quæ leoninæ pelli similis fuerit, potentiam habere contra scorpiones dicitur. Leoninus lapis à quibusdam herba lithospermon appellatur, de qua mox rursus.

¶ Leontion & leoninus lapis, ut inter nomenclaturas Dioscoridi adscriptas legitur, herba lithospermon uocatur, cuius semina lapidis instar dura & fragilia sunt, & magnitudine coloreque margaritas referunt: uulgò milium Solis uocant, & aduersus calculum renum utuntur. Radix ei magna. Sed alterum genus parua & inutili radice, folijs & granis minoribus locis cultis nascitur in aruis. Est & harundinis genus simili grano sed maiore: aliqui lachrymam uocant. His addamus leonticen, quæ alio nomine cacalia uocatur, cui semen margaritis minutis simile inter folia grandia dependere, in montibus ferè, Plinius scribit. Plura de ea leguntur apud Dioscoridem & Ruellium libro 3. cap. 128. Recentioribus ut adfirmant (inquit Ruellius) dicitur agreste caruí: fruticosa est, semine minutis margaritis simili, inter folia magna pendulo, quæ ad oleagina uel querna satis accedunt. Dioscorides non folia ut Ruellius, sed florem querno oleaginóue comparauit, ut impressi codices Græci habent: sed pro δρυΐ, id est quercui, legendum βρύῳ, hoc est musco, ex uetustissimis codicibus rectè docet Marcellus Vergilius. Quercus certè & oleæ foliorum species nihil aut parum commune habẽt, & Dioscorides de floribus clarissimè loquitur: sunt autem flores oleæ muscosi, &c. ut Ruellij hac in re oscitantiam miremur. Idem 2. 141. aliam Plinij leonticen siue cacaliam putat, & aliam Dioscoridis, quoniam diuersas uires eis adscribant: & Dioscorides seminum margaritis similium nullam mentionem faciat: ubi rursus hominis negligentia se prodit, cum apud Dioscoridem οἱ μετὰ τὴν θρύαλλιδα κόκκοι λευκοί manifestè nominentur. Quod uires attinet, cum cætera omnia conueniant, non ideò diuersa erit Plinij leontice etsi quædam ei à Dioscoride non memorata attribuat; Quanquam granis eius ex cerato

inunctis faciem extensam & sine rugis seruari, Plinius etiam ijsdem quibus Dioscorides uerbis de cacalia refert 26.16. quod itidem Ruellius non animaduertit. Cacalia quidem dicta uideri potest, quasi coccalia, quod coccis, id est granis peculiaribus insigniatur: Leontice uerò, uel quod similiter ut lithospermon (quod & ipsum, ut paulò ante monui, leontion uocatur) grana margaritis similia proferat: Vel quod radicis commanducatæ succus arteriam similiter iuuet ut glycyrrhiza, Galeno teste. Vocatur autem glycyrrhiza quoq; leontica inter nomenclaturas Dioscoridis. Cæterum Galenus pro cacalia cancanon, κάγκανον, nominauit: Paulus cacanon, κάκανον: Cancamon uerò scribit lachrymam esse ligni Arabici, myrrhæ similem, odoratam, ad suffitus utilem, ui extenuandi corpora obesa, item abstergendi & aperiendi obstructiones, ut & Dioscorides pluribus. Hanc Serapion & alij Arabes sac appellant: laccam uertunt interpretes. Sed quæ hodie in officinis lacca uocatur, nec odorata est, nec similes habere uires uidetur: Ego eius loco medicamentis myrrham potius iniecerim, quàm ut Monachis qui in Mesuen scripserunt placet, draconis uulgò dictum sanguinem, cui uis astrictoria. Non probo eos qui canchamum apud Dioscoridem per c. aspiratum scribunt: Mirum autem nullam huius lachrymæ mentionem à Galeno fieri. Ex confinio casiæ cinnamiq; & cancamum ac tarum inuehitur, Plinius, nec alibi plura. Caccaliam Paulus per cappa duplex scribit, & eandem cacano facultatem habere tradit: Cacanon autem, ut iam dixi, Galeni cancamon, & Dioscoridis cacaliam uocat, ut non solum eandem uim habeat, sed eadem omnino sit. Sed huiusmodi errores Pauli etiam alibi reperias, res easdem propter nominum diuersitatem diuersas existimãtis. Redeo ad cacaliam herbam, quam leonticen quoq; uocatam dixi: eam quę hodie sit nullus adhuc demonstrauit, nam quod de carui agresti Ruellius scribit, certi nihil est, & ex auditu tantum (ut apparet) ab eo scriptum: ego coniecturam saltem meam afferam, ut excitem diligentiores. In Galliæ & Italiæ hortis uidi lachrymam uulgò dictam herbam, folijs magnis harundini similibus, candicantibus, inter quę caulis rectus assurgit: & inter folia caulemq; nascuntur grana candida, lapillorum duritie, unde recentiores etiam aliqui lithospermon nominant. Ea filis inserunt mulierculæ, & quædam ita preculas suas numerant. Hæc nisi cacalia est, aliam doceri cupio. Est sanè perquam dulcis, ut arteriæ quod de cacalia scribitur, non minus quàm tragacantha aut dulcis radix utilis uideatur. Herbæ huius mentionem facit Hier. Tragus 2.140. lithospermum maius uocitans, groß steinsamen. Leontopetalum herba dicta uidetur, ac si aliquam in folijs (πέταλα Græci poetæ uocant) cum leone, uel pedibus leonis similitudinẽ habeat: quod tamen authores non exprimunt. Leontium etiam & leoninum semen, eiusdem herbæ nomina sunt inter Dioscoridis nomenclaturas. Habet hæc planta, ut Plinius & Dioscorides scribunt, caulem semipedalem aut maiorem, alis numerosum, quarum cacumine in siliquis semina ciceris modo bina ternaq; continentur, florem puniceum, anemones similem, folium brassicæ, diuisum papaueris forma: radicem nigram, similem rapæ, strumosam, tuberculis quibusdam ceu nodis articulorum eminentibus: nascitur in aruis frumentario agro. Hanc ego me ignorare fateor: & sanè melius etiam Ruellius idem de se confessus esset, quàm patam leonis uulgò dictam, eandem asserendo, reprehendendi nobis occasionem reliquisset. Nam pata leonis apud Gallos non alia quàm consiligo uel pulmonaria ueterinariorum est, de qua abunde docui in Boue capite tertio. Ea quantum differat à leontopetalo, & descriptionem partium singularum conferenti satis patebit: & insuper uires consideranti: radicis enim leontopetali usus intra corpus est, consiliginis non item. Leontopetalon tertio gradu calida & sicca est: consiligo, ut mihi uidetur, in quarto & caustica: eadem aut maiore potius efficacia qua helleborus niger, ideoq; illi antiballomenon. Leontopetali radix aduersatur omnium serpẽtium generibus ex uino pota, nec alia res celerius proficit, Plin. Alia est leontopodium (quamuis idem nomen leontopetalo etiam tribuitur: Apuleius capite septimo leontopodion describens, eadem ei nomina tribuit, quæ Dioscorides leontopetalo) de qua Dioscorides: Digitalis, inquit, herbula est: foliola habet angusta, longitudine trium quatuórue digitorum, hirsuta, ab radice lanosa et albicantia, flores nigros, &c. Hanc quoq; hodie ignotam puto: nec est quod magnopere eam nouisse affectemus, cum ad amatoria tantum in usu fuisse Dioscorides scribat (licet in extremo capite Græco addatur, eam phymata quoq; discutere:) ut Plinius quoq; cemon uel camon, quæ eadem est. Et Dioscoridis etiam de leontopodio caput in uetustissimis codicibus de cemo inscriptum erat, ut Marcellus Vergilius docet, qui & alia nonnulla affert de herba hac cognoscẽda laborantibus utilia. Atqui Plinius alibi leontopodion aluum sistere & bilem purgare scribit, semine lymphatica fieri somnia, campestri & gracili solo nasci. Item alibi, semen leontopodij tritum in aqua cum polenta, tela omnia infixa corpori (spicula sagittarum, alibi) extrahere. Sed hæc de leontopetalo intelligi debent: quod inde facile colligo, quoniam à Plinio cognominatur liceron, (litheoron, ut Hermol. legit, & corypetron) dorypetron et toriuentoron: quæ nomina apud Dioscoridem inter leontopetali nomenclaturas leguntur, paulum modo uariantia, λιθόκορον, δορυπετρὲς, θορύβηθρον. Accedunt natales ijdem: & uires extrahendi sagittas calidæ siccæq; facultati in tertio gradu conueniunt: & si hæc facultas quibus inest, à tota substantia inesse uideatur. Sed si aluum sistit, quomodo bilem purgat? ego ciere potius quàm sistere dixerim: eaq; causa à Dioscoride etiã tradi, leontopetalon misceri clysteribus ad coxendicis dolores, nimirum ea facultate qua centaurium minus & colocynthis, &c. Leontopodion, inquit Hermolaus, in uetustissimo Dioscoride appictam uidimus, simillimam herbæ quam uulgus ex nostra consuetudine calendulam appellat, ut eadem omnino esse uideatur, Hæc ille. Apud me uerò nulla huius picturæ &

similium

similium authoritas est, ubi descriptio longè dissentit. Pata leonis, si bene memini, in quibusdam Italiæ Galliæ ue locis, non solum consiligo, ut iam dixi, sed etiam geranij montani quoddam genus uocatur, radicibus oblongis, rubris, & maximè astringentibus, flore purpureo anemones, folijs multifidis specie quadam digitati pedis, nostri blůtwurtz, id est radicem sanguinis, quòd illum sistat, appellant. In hortos translatam, uiuacissimam esse obseruaui. Branca leonis, herba flaura, Syluaticus. Et alibi, Herba flaua (aliàs Maura) planta leonis, id est trifolium maius. Iligas, id est pes uel brancha leonis, herba, Idem. Eruditi hæc nomina de trifolio asphaltite intelligunt. Orobanchen herbam in Bouis historia capite tertio copiosè demonstraui. Eam Itali quidam, authore Petro Matthæolo, lupam uocant, quòd deuoret plantas quæ prope ipsam nascuntur: alij caudam leonis. Inter Dioscoridis certe nomenclaturas leonem quoque appellari legimus: Item in Geopon. 2. 40. ubi Sotionis uerba hæc sunt. Leguminum leo, ospriolеon Græcis & orobanche appellatus, nõ prouenit in aruis, si in quatuor angulis et in medio aruo rhododaphnes ramulos infixeris. Quod si uelis hãc herbã in totũ nõ apparere, quinque testas accipito, & in ipsis cum creta aut alio colore albo, Herculem leonem strangulantem pingito, easque testas ad quatuor angulos & in medium arui deponito. Alij testam ita depictam in media tantum area defodiunt. Est & alia quædam naturalis cura, (nos hic ex Græco mutilam Cornarij translationem restituimus) à Democrito etiam prodita, huiusmodi. Quoniam leo animal gallo uiso expauescit & contrahitur: si quis gallum manibus strenuè cõprehensum circa agrum gestet, herba leonina (ὁ λέοντος πόα) mox abolebitur, tanquam & ipsa leonem timente. Aliqui experientia docti semina terræ mandanda gallinaceo sanguine irrigant, tanque tuta sic à leonina herba futura. Ruellius composita uoce leontobotanon protulit. βοτάνα τίν γε (Καλλίαν) ποθ' ἁ λέοντος νικάσαντ' ἐρέφει, Pindarus in Nemeis: hoc est, Calliam olim uictorem herba leonis coronauit: ubi Scholia, Herbam leonis dictam ex Archemori sanguine prognatam aiunt. Alij, quod præstat, ipsam Nemeam λέοντος βοτάνην interpretantur, περὶ ὃν κατ' αὐτὴν δῆλον ὁ λέων βοσκόμενος, ut βοτάνη hic non herbam sed locum pascuum significet, in quo scilicet pasci solebat leo Nemeæus. Alij apium herbam: quod Hercules uicto leone, apio coronari in Nemeis uictores instituerit: sed imperitè, cum & certaminis institutio, & ex apio coronæ præmium, Archemoro authori tribuantur, Hæc Scholia. Leonis cuiusdam herbæ meminit etiam Columella in Horto suo, his uerbis, Et hiantis sæua leonis Ora feri. Et rursus, Oscitat et leo. Numerat autẽ inter herbas uernas & florum gratia feri solitas, ut narcissum, hyacinthum, uiolas, rosas. Apparet sanè nomen ei à floris figura inditum, quæ leonis instar hiantis oscitet, ut ipse loquitur. Libro quidem undecimo, ubi prosa rem hortensem eodem ordine describit, quo prius carmine, nulla eius mentio: fatetur & Hermolaus in Corollario sibi ignotã. Os leonis herba flore purpureo, Perottus sine authore: Videtur autem existimasse eandẽ leontopetalon Dioscoridis esse, cui flos puniceus anemonę similis attribuitur. Cyclaminũ Thessalus herbã leonis (syderis: nam & alias herbas à signis zodiaci denominat) appellat, Aggregator. Leontocharon, polium, ut habent nomenclaturæ cum Dioscoride. Cichorij syluestris genus folio latiore, quod hedypnoida cognominant, flore luteo in pappos abeunte, leonis dens uulgari uoce dictus creditur, Ruellius. Eandem, aut omnino & genere & uiribus simillimam, Dioscoridis hieracium alterum esse dixerim. Herbarij quidam in Gallia thymelæam, leonem terræ nuncupant, Ruel.

¶ Animalia. De leopardo in Panthera dicetur. Leontophonus capite tertio explicatus est. Chimæram monstrum ex leone, capra, & dracone compositum fabulantur: fabulæ allegoriam, & singulorum in ea animalium significationes interpretatur Cælius 13. 9. Prima leo, postrema draco, media ipsa chimæra, Lucretius. Vide supra in Capra H. a. Chamæleon quadrupes ouipara, suo loco tractabitur. Leo, feram significat, & uirginem, & piscem, Hesychius & Varinus. Pro uirgine usquam legisse non memini: Homerus quidem de Diana, quæ semper uirgo fingitur, canit: ἐπεί σε λέοντα γυναιξὶ Ζεὺς. Leonem uerò piscem (nomine piscis communius utentes) non alium, quàm ostracodermon illum cancrorum generis intelligere uidentur, de quo in libro de piscibus dicemus. In mari magno circa Taprobanen insulam infinitos pisces procreari ferunt, habentes capita leonum, pantherarum, & arietum, aliorumque animalium, Aelianus. Est & inter serpentes leo apud Nicandrum, alio nomine cenchrines dictus, oblongus, maculosus: quem Scholiastes leonem dici putat, uel ex uariantibus squamis, aut ex generositate, aut quia rectam gestat caudam, & se ea disflagellando excitat in pugnam: uel quia mordet, ac hominis sanguinem exsorbet, quæ ipsa & leo facit, Cælius. Laisch, ליש, uox Hebraica Iob capite quarto ab Hieronymo tigris transfertur, à Septuaginta μυρμηκολέων, uel potius μυρμηκολέων: Esaiæ uerò capite trigesimo leo ab Hieronymo, catulus leonis à Chaldæo, &c. ut supra in A. dixi. Ego uocem μυρμηκολέων nusquam reperio, nec diuinare possum quale sit animal: & ut maximè sit in rerum natura, non rectè tamen pro Hebraica uoce laisch poni uidetur, qua leonem doctissimi plerique significari testantur: prouectæ quidem ætatis Dauid Kimhi, catulum uerò Chaldaicus interpres & ipsi Septuaginta Esaiæ capite trigesimo. Abraham Prizol leonis genus intelligit. Hæc iam scripseram cum reperi apud Strabonem libro sexto hæc uerba: Extremæ Arabiæ ultimum promontorium fert pardaleis fortissimas, & leones qui μύρμηκες, id est formicæ uocantur, & genitalia sursum uersa (ἀπεστραμμένα auersa) habent, & colorem aureum, nudiores Arabicis. Leones quidem aurei coloris reperiunt

etiam in intima Africa: uide in b. ¶ Tigris est ut leo, Varro. Tigris leænæ omnino similis uidetur, præter solam pellem maculis exornatam, Gillius. Megasthenes scriptis mandauit, in Prasijs tigres gigni leonibus duplo ferè maiores, Idem. Catus leoni uel potius leænæ quodammodo similis est: sed cati auriculæ acutiores, leænæ rotundiores sunt. Gryphem Indicum aiunt quadrupedem ut leonẽ esse, unguibus etiam robustissimis leonum similibus, Aelian. Sphingem fabulantur ex corpore uirginis & leonis compositam esse, Aelian. Camelopardali posteriores corporis partes leoninæ sunt. Mantichoræ Indicæ feræ corpus leonis esse Ctesias scribit, caudam scorpionis modo spicula insignem, Plin. Leucrocutæ etiam feræ Indicæ, collum, cauda, & pectus leonis apud eundem contribuitur. ¶ Dæmonium leoninum, est permixtio rationis cum actis malis lædentibus & iracundis, Andreas Bellunensis.

¶ Propria. Leo, λέων, nomen proprium multis olim uiris attributum. Videtur etiam Germanicum Leonhardi nomen à leone factum, ut Eberhardi ab apro, Bernhardi ab urso, ac si istorum instar animalium fortes dicas. Leones dictos Romanos imperatores & pontifices aliquot in historijs legimus. ἔστι γυνὴ, τέξει δὲ λέονθ' ἱεραῖς ἐν Ἀθήναις, ὃς περὶ τοῦ δήμου πολλοῖς κώνωψι μαχεῖται, ὥστε περὶ σκύμνοισι βεβηκὼς, oraculum fictum in Equitib. Aristophanis, tanquam Atheniensibus de Cleone datum, pulchrè enim colludunt nomina Leon & Cleon. Κώνωψι, τοῖς ῥήτορσιν, ἤγουν τοῖς μικροῖς λέγει, Scholia. Et cum Cleon gloriaretur se esse ἀντὶ τοῦ λέοντος, Demosthenes interlocutor subijcit, Καὶ πῶς μ' ἐλελήθεις Ἀντιλέων γεγενημένος; Ἀντιλέων, ὅτος τύραννος ἐλεμμαί ὄντως καὶ πολυπράγμων, Scholia. In Trœzenia naui capta à classe Xerxis, uiro strenuissimo nomen erat Leoni, quo nomine nonnihil fortasse gloriabatur, Herodot. lib. 7. Leon nomen ducis Atheniensis apud Xenophontem rerum Græcarum libro 1. Theodosius iunior imperator Eudociam Leonis Atheniensis philosophi (Leontij sophistæ Atheniensis filiam, Gyrald.) uxorem duxit, Egnat. De Leone imperatore Romano, uide Suidam: item de eiusdẽ nominis Alabandensi rhetore & Byzantio philosopho, cuius historiam in Onomastico quoque reperies. Platonis Alcyon à quibusdam Leonis Academici esse creditur, Athenæus libro 11. Leo Tornicius dux defectionis contra Constantinum monomachum, post aliquot prælia ab eo captus, oculis priuatus est, Egnat. Leon celebris pictoris nomen apud Plinium. Ταύρου βαθὺν τένοντα, &c. καὶ λέοντος ὄμματα Μιλωνὸς γίγαντος, ὡς ὀλύμπιος Ζεὺς ἐστραμμένος ἄλγω, Antipater in Epigrammate. Idem fortassis fuerit Astydamas Milesius, uir longè maximo & ualidissimo corpore, uoracissimusque, ut scribit Athenæus lib. 10. Leo Eurycratis filius, Lacedæmoniorum dux fuit contra Tegeatas, Pausan. in Laconicis. Leo Atheniensis, unus ex eponymis tribuum Athenis, filias suas publicæ salutis causa ex oraculo traditur deuouisse, Idem in Atticis. Pantaleontem è Pisis oriundum tyrannum, Pisatilem appellat Neuius, cum aliqui inde profecti nunc Pisani dicantur, Fest. Legitur hoc nomen etiã in Statibus Hermogen. Leones aliquot scriptores, ueteres & recentiores, in primo Tomo Bibliothecæ commemoraui. Leonteus (Λεοντεὺς) Argiuus Tragœdus inter opsophagos numeratur ab Athenęo libro 8. Leontios aliquot uide in Bibliotheca nostra, (& aliquos apud Suidam. Leontius statuarius, & Leontion pictor, apud Plinium nominantur.) Vbi etiam Leonellus, Leobinus & Leodrisius scriptorum recentiorum nomina, à Leone formata uidentur. Λεοντίδης nudum nomen apud Suidam: cui simile est Leonides, non tamen à leone factum, cum secunda per o. magnum scribatur. Vt etiam Leonicus, Leophron, Leonâs, à quo etiam alterum nomen uiri Leonatus factum apparet, apud Suidam per n. simplex (aliqui non rectè n. duplicant) & omicron in secunda, quod non placet. Leontiades tyrannus apud Xenophontem rerum Græcarum libro 5. Leontichus uir in meretricijs dialogis Luciani. Samij Rhadinæ et Leontichi monumentũ habent, ad quod qui amore torquentur, uota facere solent, Pausan. in Achaicis. Leontychidæ etiam uiri nomen apud Cælium Rhodig. legi. Leontiscus, à Leontio diminutiuum. Hoc nomine pictor Plinio celebratur. De Leontisco Messenio acrochersite lege Suidam: Eiusdem Eliacorum secundo Pausan. meminit. Leontiscus pancratiastes Maniam meretricem amauit, Athen. ¶ Leontius uirile, Leontium muliebre nomen est. Sed uiros deflexum à leone nomen ornat, & fortitudinis signum uel omen est: in mulieribus libidinis nota. Leontij enim & Leænæ nomina meretricibus tantum posita legimus: forte quod leo etiam pro muliebri pudendo accipiatur, ut supra dictum est, & leæna pro schemate libidinoso. Leontij meretricis Epicuri, quæ philosophiæ etiam Epicureæ operam dedit, meminit Athenæus libro 13. Leontium Epicuri cogitantem pinxit Theodorus, Plin. Cum meretricula etiam Leontium contra Theophrastum scribere ausa sit, Cicero 1. de nat. Leæna meretrix apud Lucianum. Patientia corporis innumera documenta peperit: clarissimum in fœminis Leænæ meretricis, quæ torta non indicauit Harmodium & Aristogitonem tyrannicidas, Plin. lib. 7. Et rursus lib. 34. Iphicratis (statuarij) leæna laudatur. Scortum hæc lyræ cantu familiare Harmodio & Aristogitoni, consilia eorum de tyrãnicidio, usque ad mortem excruciata, tyrannis non prodidit. Quamobrem Athenienses & honorem habere ei uolentes, nec tamen scortum celebrasse, animal nominis eius fecere: atque ut intelligeretur causa honoris, in opere linguam addi ab artifice uetuerunt. Propter Hipparchi mortem (inquit Pausanias in Atticis) Hippias iracundiam suam tum aliâs declarauit, tum in mulierem nomine Leænam. Hanc enim in tormentis donec periret afflixit, sciens illam amicam Aristogitonis fuisse, & consilij eius minimè insciam existimans. Propter hanc fœminæ uirtutem, deiectis tyrannide Pisistratidis, æream lęnam Athenienses in rei memoriam conflarunt. Demetrius Poliorceta tum alias tum Leænam meretricem

Atticam

Atticam amauit, Athenæus. Et rursus, Leæna Harmodij tyrannicidæ amica, cum ab Hippia tyranno cruciaretur, καὶ ἐξαντλῆσα φονευίδων τοῖς βασάνοις. Hinc elegans emblema effinxit Alciatus, quod inscripsit, Ne quæstioni quidem cedendum, id breuitatis causa omitto.

¶ In Co feruntur olim habitasse nymphæ, quæ à leonibus territæ in Carystum transierint: unde & promontorium in Co Leon appellatur, Heraclides. Themistocles cum ad res Græcas conficiendas ad mare descenderet, Epixies Persa superioris Phrygiæ præfectus, diu illi paratas tetēdit insidias, Pisidis quibusdam dato negocio, ut illum cum in urbe Leonis capite nūcupata diuersaretur, obtruncarent. At illi fertur meridiano tempore dormienti, deorum mater per somnium se offerens, O Themistocles exclamasse, effuge Leonum caput, ne ipse in leonem incurras, Plutarchus in Themistocle. Sunt in honore intra decursus Nili multa oppida, pręcipuè quę nomina dedere ostijs: & Butos, Leontopolis, &c. Plinius lib. quinto cap. decimo (huic nomen positum à cultu leonum, dicam in h.) Ibidem cap. nono Leontopoliten inter Aegypti præfecturas numerat. Alexandriæ octodecim in historijs numerantur: harum una est Libyæ siue Aegypti urbs, in qua sepultus est Alexander Macedo, (unde Μακεδόνων πτολίεθρον Dionysius Afer appellat) cum alijs nominibus diuersis appellata, tum Leontopolis propter Olympiadem Alexandri matrem, ὡς ἡ γαστὴρ ἐσφραγίσθαι λέοντος εἰκόνι λέγεται, Eustathius in Dionysium. Iustinus rex Armeniam in quatuor partes diuisit. Earum prima cæterarum clarissima Heptapolis uocatur, cuius metropolis est Bazanis (Βαζανίς) Leontopolis prius dicta, Eustathius in Dionysium. In ora (id est uersus mare) Phœnices, situm est Leontos oppidum, Plinius. Leonis uicus (Græcè est λέοντος κώμη, quæ duę uoces in unam forte coniungi debent, nisi κώμη legendum sit, ut interpres legit) in Arabia mediterranea est, Strabo. In extrema ad meridiem Arabiæ ora à Dira usque ad Austri cornu, columnæ & aræ sunt Pytholai, & Leonis, &c. Strabo. Leontarne, Λεοντάρνη, apud aliquos, uicus est circa Heliconem: uel fons, ita dictus eò quod Adrasto illic sacrificante, leo agnum rapuerit, Varinus in ἄρνη. Leontius alueus, λέοντος πόρος, pro Alpheo; quoniam iuxta fontes eius leonum simulacra collocata sunt, Hesychius & Varinus. Leontion, ciuitas Siciliæ, Onomast. Leontini Siciliæ campi fertilissimi apud Plinium celebrantur 18. 10. Leontini oppidum Siciliæ, Plinius 3. 8. Scribit Lycophronis interpres, Læstrygonas esse, qui nunc in Sicilia dicātur Leontini, &c. Cælius. Λεοντίς, tribus quædam Athenis, Polluci & Hesychio à Leone quodam uiro dicta, cuius superius memini. Leonicum agri Vicentini oppidum est, Cælius Rhodig.

¶ b. Leones in Europa non nisi quadam Thraciæ parte reperiuntur: nam Nemeæus, qui & Cleonæus, fabulosus est. In Asia diuersis locis. Caspium leonem poetæ cognominăt, à Caspijs montibus in Septentrione haud procul Armenia & Hyrcania. Parthicus, Marullo. Sylua iubatus qualis Armenia leo, Seneca in Thyeste. Idæus, quasi Cybeleius, ab Ida Phrygiæ monte matri deûm sacro, cuius currum trahi leonibus fingunt. Phrygius, eadem ratione qua Idæus, uel quod leones multi sint in Phrygia, Textor. In Africa: unde epitheta, Libycus, Getulus, Massylus, Marmaricus, Maurus. ¶ Fere omnia quæ diximus de leone, habet etiam lupus, sed minus eo: improbior tamen est, & magis insidiosus, Albertus. Quatuor leonum secundum colorem differentiæ, inueniūtur in regno presbyteri Ioannis, (ut uulgò uocăt) in intima Africa (ut legitur in epistola quadam Hebraica quam in fine Cosmographiæ suæ Munsterus adiecit,) nempe aurei, flaui, albi & nigri. Sunt & leones formicæ aurei coloris, ut supra in a. dixi. Oculos natura nobis, ut equo & leoni setas, Cicero 3. de Orat.

¶ Γλαυκιόωντες δὲ λέοντες, apud Homerum dicitur, ut scribit Porphyrius à glauco, glaucum autem ἀπὸ τοῦ γάλακτος, ab lacte, quod esse ἄσπρον conuenit, & proinde album. Sic Minerua glaucopis appellatur, & mare glaucum, & ipsa tranquillitas galene: nitescit enim tranquillum mare, obscuratur turbulentum, inde Homerus, μελαίνῃ δέ τε πόντος. Hinc & oculi pupilla γλήνη, & ἰλλάδεια γλῆνε, quod ex albedine splendicent. Aristoteles in Physiognomicis oculos leonis charopos uocat, eosdem uerò glaucos esse Apollonij interpres probat: Theodorus charopos in Aristotele fuluos interpretatur. Rauam lupam apud Horatium de oculorum colore dictā interpretantur: quia rauus color, fuluus sit, sed nigroris habēs aliquid. Proinde rauos oculos, charopos rectè dixeris: quādo & Porphyrio rauū esse fuluū dicit. Charopos subnigros putăt alij, ac dici à nobis uarios: ęgopos uerò subglaucos seu caprinos. Plutarchus in Mario charopos Germanorum oculos appellat, interpres horrendos intellexit, Cæl. Et alibi, Glaucôpin Mineruam dici putat Phurnutus, non tā quia glaucos haberet oculos, quàm de formidoloso aspectu, quoniam & glauci dicantur leones βασιλικοί, id est regij, & poetarum quidam dracones uocet glaucôpas. Os leonis, φόνιον χάος Oppianus appellat. Os non de homine tantum, sed pecude etiam & fera dici potest, ueterum authoritate, ut de leone apud Vergilium lib. 7. Fremit ore cruento, Nonius. Tori comæque cerulcis fluctuātes, Gellius de leone. O quantū per colla decus, quem sparsit honorem, Aurea lunatæ cum stetit unda iubæ? Martialis. Alceam herbam (ex genere syluestris maluæ) in penultima, ut quibusdam placet, sine diphthongo scribitur, distinguendi causa ab alcæa, id est leonis animantis cauda: quæ etiam cercis dicitur: quanquam & herba quædam cercis est, è qua radij fiant textoribus, unde & nomen, Hermolaus. De alcæa emblema Alciati extat, titulo Ira, huiusmodi. Alcæam ueteres caudam dixêre leonis, Qua stimulante iras concipit ille graues, Lutea cum surgit bilis, crudescit & atro Felle dolor, furias excitat indomitas. Σιδηρείων ἀπὸ χορῶν ἐκμαγὲς, Oppianus.

¶ c. Λεόντειον βρύχημα, rugitus leoninus, Varinus. Hinc exaudiri gemitus, iræque leonum Vin

cla recusantum, & sera sub nocte rudentum, Vergilius de Circe 7. Aene. ¶ Minimum dormiunt, sub lucentęs dormientium oculi: propterea in Agamemnonis scuto formidinem leonino pictam capite scribit Pausanias. ¶ λαφύσσειν, deuorare, de leone, lupo, & huiusmodi feris dicitur. Menelaus conspecto Paride aciem Troianorum præeunte, ὥς τε λέων ἐχάρη μεγάλῳ ἐπὶ σώματι κύρσας, εὑρὼν ἢ ἔλαφον κεραὸν, ἢ ἄγριον αἶγα· πεινάων μάλα γάρ τε κατεσθίει, εἴπερ ἂν (lege ἂν) αὐτὸν σεύωνται ταχέες τε κύνες, θαλεροί τ' αἰζηοί, Iliadis tertio. Σαρπηδόνα μητιέτα Ζεὺς ὦρσεν ἐπ' Ἀργείοισι, λέονθ' ὡς βουσὶν ἕλιξιν, Iliados μ. Et mox de eodem, βῆ ῥ' ἴμεν ὥς τε λέων ὀρεσίτροφος, ὅστ' ἐπιδευὴς δηρὸν ἔῃ κρειῶν, κέλεται δέ ἑ θυμὸς ἀγήνωρ, μήλων πειρήσοντα καὶ ἐς πυκινὸν δόμον ἐλθεῖν. εἴπερ γάρ χ' εὕρῃσι παρ' αὐτόφι βώτορας ἄνδρας σὺν κυσὶ καὶ δούρεσσι φυλάσσοντας περὶ μῆλα, οὔ ῥά τ' ἀπείρητος (ἀντὶ τοῦ ἀβολῆς, ἄπειρος) μέμονε σταθμοῖο δίεσθαι. ἀλλ' ὅγ' ἄρ' ἢ ἥρπαξε μετάλμενος, ἠὲ καὶ αὐτὸς ἔβλητ' ἐν πρώτοισι θοῆς ἀπὸ χειρὸς ἄκοντι. (His similia uide mox in d.) Item de Aiace, ὡς δ' αἴθωνα λέοντα βοῶν ἀπὸ μεσσαύλοιο ἐσσεύοντο κύνες τε καὶ ἀνέρες ἀγροιῶται· οἵ τέ μιν οὐκ εἰῶσι βοῶν ἐκ πῖαρ (τὴν λιπαρωτάτην καὶ καλλίστην τῶν βοῶν) ἑλέσθαι, πάννυχοι ἐγρήσσοντες. ὁ δὲ κρειῶν ἐρατίζων ἰθύει, ἀλλ' οὔ τι πρήσσει. θαμέες γὰρ ἄκοντες ἀντίον ἀΐσσουσι θρασειάων ἀπὸ χειρῶν, καιόμεναί τε δεταί, τάς τε τρεῖ ἐσσύμενός περ, Iliados lambda. Ceruus forte uulneratus sagitta, fugit quamdiu potest, defessum uerò tandem iacentemęs thôes inuadunt & depascuntur: ἐπί τε λῖν ἤγαγε δαίμων σίντην, θῶες μέν τε διέτρεσαν, αὐτὰρ ὁ δάπτει, Ibidem. Contingit aliquando ut uenatores cum canibus ceruum aut capram syluestrem agitent, & ille in syluam aliquò aut in rupem euadat: τῶν δέ θ' ὑπὸ ἰαχῆς ἐφάνη λῖς ἠϋγένειος εἰς ὁδὸν, αἶψα δὲ πάντας ἀπέτραπε καὶ μεμαῶτας, Iliados ο. ¶ Catuli, inquit Nonius, non solum canum diminutiuè, uerum etiam omnium animalium appellantur. Vergilius Georg. quarto in descriptione pestis, Tempore non alio catulorum oblita leæna Sæuior errauit campis. Lucretius lib. 5. At catuli pantherarum, scymnićs leonum. σκύμνοι peculiariter leonum catuli dicuntur, Pollux & Varinus: ijdem propriè λεοντιδεῖς, Varinus. Etymologus σκύμνον, paroxytonum, leonis catulum interpretatur; σκυμνὸν uerò, oxytonum, aliorum animalium. Athenæus lib. 7. Aristotelem citat, qui scymnon piscem mustelarum generis faciat. Scymnus Tarentinus, θαυματοποιὸς erat excellens, Athenæus. Aeschylus ὀβρίκαλα uocat τοὺς λεοντιδεῖς, Varinus in κιδδοῖ. ὄβρια & ὀβρίκια, hystricum & huiusmodi animalium catuli sunt, Varinus. ὀβρίκαλα leonum catuli apud Aeschylum in Agamemnone, sed ualidi & speciosi: dicuntur & ὄβρια: sunt qui luporum catulos eodem nomine comprehendi putant, Eustathius, ut quidam in Lexicon Græcolatinum transcripsit. In Co insula, apud ueterem auctorē fidei integræ (Aelianum in Varijs lib. 1.) legimus, de grege ouiarico Nicippi, ouem non ritu naturæ agnum, sed leonem peperisse. Prodigiale id (ut erat) uisum multis: siquidem Nicippo tyrannidem portendit, quam mox is est consecutus, quum ædito monstro priuatum adhuc ageret, Cælius. ¶ Fraus quasi uulpeculæ, uis leonis uidetur, Cicero 1. Offic. οὔτ' ἂν παρδάλιος τόσσον μένος, οὔτε λέοντος, Homerus Iliadis rhô. Meles primus Sardius rex ex pellice sua leonem genuit: qui leo quacunque parte murorum circundatus esset, ex ea parte Sardes inexpugnabiles fore Telmisses iudicauerant. Eum Meles per cæteram partem murorum circunduxit, quacunćs poterat arx oppugnari, per unam uerò partem, tanquam inoppugnabilem & præcisam, circunducere prætermisit quæ ad Tmolum fluuium uergit: atćs illic regnante Crœso à Dario capta est, Herodotus lib. 1.

¶ d. Extant Martialis epigrammata quinćs li. 1. nempe, septimum, 16. 19. 28. 79. & 148. de lepore per lusum transeunte per os mansueti leonis, ex quibus uel unum recitasse sat fuerit: est autem 16.

Rictibus his tauros non eripuère magistri; Per quos præda fugax itćs reditćs lepus.
Quodćs magis mirum: uelocior exit ab hoste, Nec nihil à tanta nobilitate refert.
Tutior in sola non est cum currit arena, Nec caueæ tanta conditur ille fide.
Si uitare canum morsus lepus improbe quęris, Ad quæ confugias ora leonis habes.

Aliud eiusdem poetæ 9. 73. de leonis & arietis concordia legitur huiusmodi:

Massyli leo fama iugi, pecorisćs maritus Lanigeri, mirum qua posuêre fide.
Ipse licet uideas, cauea stabulantur in una, Et pariter socias carpit uterćs dapes.
Nec fœtu nemorū gaudēt, nec mitibus herbis, Concordem satiat sed rudis agna famem.

In magnis festis Tartarorum adducitur regi eorum leo cicur, qui ad pedes eius instar catuli mansuetiiacens dominum suum agnoscit, Paulus Venetus. Titi Vespasiani Strozæ egregium carmen legimus libro quarto Eroticôn, in leonem Borsij ducis Ferrariæ: qui obiectos ei in cauea tauros, ursos & apros dilaniare solebat, lepori & catulo circa se uaganti parcens: tandem uerò deposita mansuetudine, puellam Sustulit ingratus, cui quondam plurima debens, Pectendasćs iubas & sera colla dabat. ¶ θυμολέοντα, generosum aut fortem leonum instar, ἢ λεοντόθυμον, Hesychius & Varinus.

¶ Impastus stabula alta leo ceu sæpe peragrans (Suadet enim uesana fames) si forte fugacem
Cōspexit capreā, aut surgentē in cornua ceruū: Gaudet hians immane, comasćs arrexit: et hęret
Visceribus super accūbens, lauit improba teter Ora cruor, Vergilius Aeneid. 10. Similis est comparatio apud Homerum Iliados γ. (quam in c. posui hoc initio: ὥς τε λέων ἐχάρη:) & μ. (ibidem recitata, βῆ ῥ' ἴμεν ὥς τε λέων, &c.) Nicolaus Erythræus. Impastus ceu plena leo per ouilia turbans, (Suadet enim uesana fames) manditćs trahitćs Molle pecus, mutumćs metu: fremit ore cruento, Vergil. Aeneid. 9. ἀν τότε μὲν τρεῖς τόσσον ἕλεν μένος, ὥς τε λέοντα, ὅν ῥά τε ποιμὴν ἀγρῷ ἐπ' εἰροπόκοις ὀΐεσσι χραύσῃ (ἀμύξῃ, ἐπ' ὀλίγον τὸν χρῶτα ἐπιξύσῃ) μέν τ' αὐλῆς ὑπεράλμενον, οὐδὲ δαμάσσῃ· τοῦ μέν τε σθένος ὦρσεν, ἔπειτα δέ τ' οὐ προσαμύνει, αἱ μὲν τ' ἐγχυλίναι (ἐπάλληλοι, συνεχεῖς) ἐπ' ἀλλήλῃσι κέχυνται, αὐτὰρ ὁ ἐμμεμαὼς βαθέης ἐξάλλεται αὐλῆς,

αὐδῆς, (ἀντὶ τοῦ ἀπέλιπεν, ἢ ἀπεφήνατο τὴν ἰσχὺν,) Homerus Iliadis quinto. Non famelicus, mitis ingenio est: at ubi impulerit fames, rapitur quo furor iussit, & qualicunque pastu propellit inediam, ut satis indicat M. Manilius li. 4. Astronomicôn dicẽs, Quis dubitet uasti quæ sit natura leonis? Quasque suo dictet signo nascentibus artes? Ille nouas semper pugnas, noua bella ferarum Apparat, & pecorum uiuit spolio, atque rapinis. Hoc habet, hoc studium postes ornare superbos Pellibus, & captas domibus configere prædas, Atque parare metum sylvis, & uiuere rapto. ¶ De leone ex cicure efferato Martialis epigrammatum 2.75.

Verbera securi solitus leo ferre magistri,
Insertamque pati blandus in ora manum:
Dedidicit pacem subitò feritate reuersa,
Quanta nec in Libycis debuit esse iugis.
Nam duo de tenera puerilia corpora turba,
Sanguineam rastris quæ renouabat humum,
Sæuus & infelix furiali dente peremit.
Martia non uidit maius arena nefas.

Ceu sæuum turba leonem
Cum telis premit infensis: at territus ille
Asper, acerba tuens retrò redit: & neque terga
Ira dare, aut uirtus patitur: nec tendere contrà,
Ille quidẽ hoc cupiẽs, potis est, per tela, uirosque.
Haud aliter retrò dubius uestigia Turnus
Improperata refert, Vergilius 9. Aeneid. His similia ex Homero capite quarto scripsimus.

Pœnorum qualis in aruis
Saucius ille graui uenantum uulnere pectus,
Tum demũ mouet arma leo, gaudetque comãteis
Excutiens ceruice toros: fixumque latronis
Impauidus frangit telum, & fremit ore cruento, Verg. 12. Aeneid.

ὡς ἐκ δὴ λέοντα καὶ ἀνδροφόνον δράκοντα, carmen Homericum uidetur; citatur à Scholiaste in Pacem Aristophanis sine authore. Torua leæna lupum sequitur, lupus ipse capellam, Vergil. 2. Aegl. Venatio leonum onager, Ecclesiastici 13. Vtque leo, specula cum uidit ab alta Stare procul campis meditantem prælia taurum Aduolat, Vergil. Aeneid. 10. Αἱμακτὴς, ὥς τίς τε λέων περὶ ταῦρον ἐλινδεὶς, Homerus Iliad. rhô. Et rursus in eodem:

ὡς δ' ὅτε τίς τε λέων ὀρεσίτροφος, ἀλκὶ πεποιθὼς,
Βοσκομένης ἀγέλης βοῦν ἁρπάσῃ, ἥ τις ἀρίστη,
Τῆς δ' ἐξ αὐχέν' ἔαξε λαβὼν κρατεροῖσιν ὀδοῦσι
Πρῶτον, ἔπειτα δέ θ' αἷμα καὶ ἔγκατα πάντα λαφύσσει
Δῃῶν, ἀμφὶ δὲ τόν γε κύνες τ' ἄνδρες τε νομῆες
Πολλὰ μάλ' ἰύζουσιν ἀπόπροθεν, οὐδ' ἐθέλουσιν
Ἀντίον ἐλθέμεναι, μάλα γάρ χλωρὸν δέος αἱρεῖ,

Sic nullus Troianorum Menelao occurrere audebat. His similia quædam uide supra in H.c. ὡς δὲ λέων ἐν βουσὶ θορὼν ἐξ αὐχένα ἄξῃ Πόρτιος, ἠὲ βοὸς ξύλοχον κάτα βοσκομενάων, Iliados quinto. Velut nactæ uitulos leænæ Singulos eheu lacerant, Horatius Carm. 3.1. quomodo Danaides maritos suos interfecerint. Gryphes cum alijs animalibus certãt eaque uincunt: contra leones autem & elephantes non stant, Aelian. Monocerotis & leonis mutuam pugnam, ad Monocerotem differo.

ὡς δ' ὅτ' ἂν ἔν τε κύνεσσι καὶ ἀνδράσι θηρητῆρσι
Κάπριος ἠὲ λέων στρέφεται σθένεϊ βλεμεαίνων·
Οἱ δέ τε πυργηδὸν (πύργου δίκην ἐν τάξει) σφέας αὐτοὺς ἀρ-
Ἀντίοι ἵστανται, καὶ ἀκοντίζουσι θαμειὰς (τύναντες,
Αἰχμὰς ἐκ χειρῶν, τοῦ δ' οὔ ποτε κυδάλιμον κῆρ
Ταρβεῖ, οὐδὲ φοβεῖται, ἀγηνορίη δέ μιν ἔκτα,
Ταρφέα τε στρέφεται, στίχας ἀνδρῶν πειρητίζων:
Ὅππῃ τ' ἰθύσῃ, τῇ τ' εἴκουσι στίχες ἀνδρῶν, Homerus Iliados μ. de Hectore in pugna instar leonis se gerente.

¶ e. Ad Indos sapientes, quum Apollonius cum eis conuersaretur, deductus est (ut curaretur) leonum uenator acerrimus, annos ferè natus triginta. Huic uenanti ingens leo in clune iuncturam dissoluit, atque ita crus femurque in alteram partem distorsit, Philostratus. ¶ Leontocomi, qui in caueis leonum curam gerunt, Cælius. λεοντόκομοι αἰζηοί, Oppiano: sed malim cum accentu in penultima, ut Varinus etiam habet & Etymologus, his uerbis: λεοντοκόμος, ὁ τὸν λέοντα κομῶν, ἤτοι ἐπιμελόμενος. Cælius mansuetarium uocat, sed leontocomos dici potest etiam qui mansuetum iam curat. ¶ In leonem mansuetum in Amphitheatro prostratum, carmen condidit Statius lib. 2. Syluarum. Linei thoraces etsi ferrum uiolenter adactum transmittant: uenantibus tamen conueniunt. Effringuntur enim in eis tum leonum tum pardalium dentes, Pausanias in Atticis. Orus bellum gesturus cum fratre Typhone, potius equum quàm leonem ad prælia fertur instruxisse: quia ad persequendum quoque hostem equus, leo in ipso tantum conflictu esse utilis uidetur, Camerarius. ¶ Historiæ hominum, qui leonibus obiecti, uel occiderunt eos, uel ab eis occisi sunt, referentur circa principiũ octauæ partis huius capitis. ¶ Leonteam uel leonten Græci uocant leonis pellem, Cælius: sed hęc commodius Græcè scribuntur, λεοντέα ἢ λεοντῆ. λεοντῆ, δορὰ καὶ δέρμα λέοντος, Pollux. Aliqui λεοντὴ oxytonum scribere malunt, ut Scholiastes in Ranas Aristophanis, Suidas & alij plures. Athenæus li. 9. circunflectendũ asserit, his uerbis, ἀπὸ δὲ τῆς κωλέας συνῃρημένον δὴ κωλῆ, ὡς λεοντέα λεοντῆ, συκέα συκῆ. Ἄνθετο δέρμα λέοντος Τελέσιος Ἄρατος, κεῖνον ἀγρότην ἀγρευτὴν, Suidas ex epigrammate. Λέοντος δορὰ, τὸ δέρμα αὐτοῦ, Hesychius & Varinus. Στρόφος ὁ πίλος παρὰ Λυκόφρονι, τὸ λεοντῆν φορούμενον, στρόφος γὰρ τὸ λέοντος δέρμα: καὶ στρόφιον, ἀγρίοις δέρμασι. Varinus. Herodorus uir uoracissimus, κοιμᾶσθαι ἔθος ἔχων ἐπὶ λεοντῆς μόνης, Athenæus. ἀμφὶ δὲ δέρμα πελώριον ἔσσο λέοντος, Apollonius de Hercule. Καὶ θηροχλαίνου σηκὸν ὀμπνίου λύκα, Lycophron de templo Herculis. Mauri leonum pelles induunt, & dormientes substernunt, Strabo. Barbari inter Caucasum montem & fluuium Cophena, Apollonio & socijs leonũ ac pantherarum pelles, à carnibus nuperrimè direptas donabant, Philostrat. Pellem habere fingitur Hercules, ut homines cultus antiqui admoneantur, Festus. Aeneas tergum Getuli immane leonis Dat Salio, uillis onerosum, atque unguibus aureis, Vergilius 5. Aeneid. Quem fulua leonis Pellis obit totum, præfulgens unguibus aureis, 8. Aeneid. Ipse (Auentinus) pedes tegmen torquens im-

mane leonis, Terribili impexum seta, cum dentibus albis Indutus capiti, 7. Aen. Dat Niso Mnestheus pellem, horrentisq; leonis Exuuias, 9. Aen. Fuluiq; insternor pelle leonis, Aeneas 2. Aene. Præcipuumq; toro, & uillosi pelle leonis Accipit Aeneam, 8. Aen. Aurifero perfusa Tago uillosa leonis Terga feri, Statius libro 6. Thebaidos inter præmia certaminum. Herodorus uir uoracissimus κωμῳδεῖται ὡς ἀεὶ ἔχων ἐπὶ λεοντῆς μόνης, Athenæus. αὐτὰρ ὑπὲρ νώτοιο καὶ αὐχένος ἠωρεῖτο ἄκρων δέρμα λέοντος ἀφημμένον ἐκ ποδεώνων, Theocritus Idyll. 27. de Amyco. Adrastus oraculo iussus filias coniungere apro & leoni, cum uenirent ad eum, Tydeus apri, & Polynices leonis pelle induti, illis elocauit, Varinus in Oedipo. Induitis me leonis exuuium, ἐνδύετέ μοι τὴν λεοντῆν, prouerbium (inquit Erasmus) in eos dici solitum, qui suscipiunt negotium maius facultate, quiq; se magnificentius gerunt quàm pro sua conditione. Quidam ab Hercule sumptum putāt, cuius hic ornatus erat, ut leonis exuuio tegeretur, deinde altera manu clauam, altera gestaret arcum, atq; hoc ornatu descēdit ad inferos, Cerberum extracturus. Huc alludens Aristophanes in Ranis, Bacchum fingit, Herculis instar, leonis exuuio clauaq; instructum, ad inferos descendere parantem, ut Euripidem cum Aeschylo certantem audiret. Ridetur autem ab Hercule, quod id gestaminis neutiquam illum deceret, utpote mollem & effœminatum. Eodem pertinet quod Menippus ille Lucianicus eodem ornatu se ab inferis redisse adsimulat. Nihil autem prohibet quò minus prouerbium ad apologum illum referatur, cuius meminit Lucianus in Piscatore: Apud Cumanos asinus quispiam pertæsus seruitutem, abrupto loro in syluam aufugerat: Illic forte repertum leonis exuuium corpori applicabat suo, atq; ita pro leone se gerebat, homines pariter ac feras uoce caudaq; territans. Nam Cumani leonem ignorāt. Ad hunc igitur modum regnabat aliquādiu personatus hic asinus: donec hospes quispiam Cumas profectus, qui sæpenumero uiderat & leonem & asinum, atq; ob id non erat difficile dignoscere, aurium prominentium indicio, neq; non alijs quibusdam coniecturis asinum esse deprehendit, ac probè fustigatum reduxit, dominoq; agnoscenti reddidit. Cumanos autem hic appellat, non qui sunt in Italia, sed qui sunt in Aeolide supra Lesbum. Nam & Lesbij & Cumani notati sunt stoliditatis, ut indicat Stephanus. (De asino Cumano scribit etiam Tzetzes 4.10. & 11. & 10.321.) Vsurpat hoc adagium Socrates Platonicus in Cratylo, negans oportere deterreri sese magnitudine disputationis institutæ, posteaquam semel leonis pellem esset indutus. Lucianus in Pseudologista: οὐδὲ δ᾽ εἴ τινος τοῦ ἐνδύοντος τὴν λεοντῆν, ὡς φανερὸς γένοιο κανθήλιος ὤν, εἰ μή τις ἄρα ἐξ ὑπερβορέων ἄρτι ὡς ἡμᾶς ἥκοι, ἢ ὡς τοσοῦτον Κυμαῖος ἦν, ὡς μὴ ἰδὼν ὄνους εἰδέναι ὄνον ἁπάντων ὑβριστικώτατον ὄντα, μὴ περιμείνας ὀγκωμένου πρὸς ὅτι ἐκμάθῃ. Eusebius Cæsariensis aduersus Hieroclem, οἰχέσθω μὲν ἡμῖν φιλόσοφος, ὄνος δὲ τῇ τοῦ λέοντος ἐπαμπεχόμενος δορᾷ. Demutauit nonnihil de prouerbio Lucianus in Philopseude cum ait: Τοσοῦτον χρόνον ἐλελήθεις με ὑπὸ τῇ λεοντῇ, γελοῖόν τινα πίθηκον περιστέλλων, Hæc omnia Erasmus. Καὶ Καλλίαν γέ φασι τὸν ἱππόβινον κύσθῳ λεοντῆν ναυμαχεῖν ἐνημμένον, Aristophanes: Παραγραμματίζει διὰ τὴν ἀσέλγειαν πρὸς τὸ ἱππονίκου, εἰς πορνομανῆ, ὀνοματοποιεῖ δὲ πάντα πρὸς μαλακίαν αὐτοῦ. λεοντῆν forte inuerecundo sensu accipit, ut Martialis leonem, ut in a. dictum est. Leonis tergus gestare, ceu prouerbio dici posset in uirum fortē, quod id olim gestārit Hercules & post eum Zielas (Ζιήλας) ille apud Arrianum, Eustathius. Sed, ut mihi uidetur, aliorum quidem animalium, ut uulpis, hinnuli, pantheræ, pelles gestare illos, quorum similia sunt ingenia, eleganter dicemus: leoninam uerò, propter asini Cumani fabulam, non ita aptè. ἐνάπτεσθαι καὶ καθάπτεσθαι λέγεται, τὰ μὴ ζώννυσθαι διαλαμβανόμενα, μηδὲ τὸ σῶμα ὅλον ἐνδύοντα, ἀλλὰ μέρος τι σκέποντα, καὶ ἀφετὰ διαρτώμενα, οἷον πήραν, λεοντῆν, ἢ παρδαλέην, Eustathius in Dionysiū. Et rursus, ἐνάψωνται νεβ. ἰδέα, οὐκ ἀντὶ τοῦ ἐνεδύσαντο κοντίον, ἀλλ᾽ ἀντὶ τοῦ ἐφόρησαν ἐξηρτημένην, ἤτοι ἐνήψαντο. Leonis exuuium super crocoton, λεοντῆ ἐπὶ κροκωτῷ, parœmia, quæ locum habet, cum duo quæpiam copulantur, quorum alterum cum altero nequaquam congruit. Sumptum à Baccho qui hoc ornatu descendit ad inferos, apud Aristophanem in Ranis, (ut dictum est in præcedente statim prouerbio:) quo uidelicet Hercules creditus, formidabilis uideretur inferis: Hunc ita adornatum Hercules ridet, ἀλλ᾽ οὐχ οἷός τ᾽ εἰμ᾽ ἀποσοβῆσαι τὸν γέλων, ὁρῶν λεοντῆν ἐπὶ κροκωτῷ κειμένην. Appositè diceretur, inquit Erasmus, in monachos quosdam aut scholasticos, qui foris insignia sui instituti portant, interius militarem imitantes cultum: aut qui uultu tetrico, moribus sunt effœminatis. Κροκωτὸν, γυναικεῖον ἐκ πάνυς ἔνδυμα, Scholia Aristophanis: Vide plura in Lexicis. Prouerbium Τὸν κροκωτὸν ἡ γαλῆ, in mustela dicetur. Superioris ex Aristophane Suidas etiam in uoce Κροκωτὸν meminit. Lysander Lacedæmonius cum ei uitio uerteretur à nonnullis, quod fraude subinde agere uideretur: Quò (inquit) leonis peruenire pellis non potest, uulpinam assuisse haud dedecuerit, Cælius: transcripsit autem ex Lysandro Plutarchi. Ἂν ἡ λεοντῆ μὴ ἐξικνῆται, πρόσαπτε καὶ τὴν ἀλωπεκῆν. ὄνος, ἐὰν μὴ φανερῶς ἀμυνόμενος ἐπιτύχῃς, πανουργίᾳ χρῆσαι. Καὶ Ὅμηρος, Ἢ δόλῳ ἠὲ βίηφιν, ἢ ἀμφαδὸν ἠὲ κρυφηδόν, Suid. Ὅπου μὴ ἐξικνεῖται ἡ λεοντῆ, προσραπτέον τὴν ἀλωπεκῆν, ὅτι δεῖ ποιεῖν ἕκαστον κατὰ δύναμιν, Apostol. ¶ Vestes in corio leonis deuolutę, tutæ sunt à tineis, Rasis & Alber. Si sepo leonis cū allijs trito, ita quòd odorem allij uincat, corpus aliquod perungatur, nunq; lupi accedent ad ipsum, Idē. Si cum sepo leonis liquefacto circuitus ouium inungatur (aliàs, distilletur) nunquam accedent ad eū lupi, nec alia rapacia, Rasis & Albertus. Si quis linat corpus suum sepo renum leonis, terrentur ab eo lupi, Aesculap. Si sepo eius liquefacto inungatur animal, non accedent ad ipsum muscæ (uel ut alij habent, lupi, aut bestiæ, aut serpentes) Rasis. Si suffitus ex sepo leonis circa aquam fiat, uel ex eo aliquid in aquam ueniat, prohibet lupos ne bibant eam (ne accedant & ne bibant eā, Rasis:) Idē. Leonis adipem aiunt amuletum esse aduersus insidiantes, ἀντιφάρμακον τοῖς ἐπιβουλεύουσιν εἶναι, Dioscorides.

des. Fatemur & sine pudore quidem (inquit in annotationibus suis Marcellus Vergilius) nescire nos quibus insidijs & hic & Plinius resistere leoninum adipem dixerunt: hoc quidem monebimus, fabulosum & ex uulgo repetitum uideri. Ego uerò Marcellum miror, qui nodum in scirpo quærat: sciunt enim omnes quo sensu insidiæ nominentur, cum dolo scilicet & ex improuiso aliquis capitur, læditur, occiditur. Hi doli, hæ insidiæ ne quid possint, leonis adipem inunctum præstare aiunt, ui scilicet magica, non naturali. Resistere etiam insidijs uidetur, Plinius. Et rursus, Magorum uanitas perunctis eo adipe faciliorem gratiam apud reges populósue promittit: præcipuè tamen eo pingui quod sit inter supercilia, ubi esse nullum potest. Similia dentis, maximè à dextera parte, uilliꝗ; e rostro inferiori promissa sunt. Leonis sanguine si quis corpus suum linierit, ab omnibus bestijs erit tutus, Sextus: eandem uim ferè adipi Rasis attribuit, ut dictum est. Helianthen uocat Democritus herbā in Themiscyræ regione & Ciliciæ montibus maritimis: qua cum adipe leonino decocta, addito croco & palmeo uino perungantur magi & Persarum reges, ut fiat corpus aspectu iucundum, Plinius. Super omnia est compositio qua inuictos faciunt magorum mendacia: Cauda draconis & capite, pilis leonis è fronte, & medulla eiusdem, equi uictoris spuma, canis unguibus adalligatis ceruino corio, neruisꝗ; cerui alternatis & dorcadis, Plinius. Equus sequens uestigia lupi (uel leonis, Albertus: non probo) cruribus obtorpescit, ut moueri non possit, Rasis. Stercus leonis in uino potum (aut positū in uino mensura dauic, Rasis) facit abhorrere uinum, Albertus.

¶ h. Nationem quandam Libycam Nomadum, tum alijs rebus felicem, tum lacte abundantē, maximorum leonum magna multitudo de suis locis depulit, Aelianus. Dilaniatus est Paphages rex Ambraciæ, dum leænæ catulis stipatæ occurrisset, de quo Ouidius in Ibin: Fœta tibi occurrat patrio popularis in aruo, Sitꝗ; Paphagæ causa leæna necis. Hyas item frater Hyadū à leæna interfectus est, Text. Ampraciotæ leænam colunt summa religione, quòd tyrannū ipsorum dilacerârit, Aelianus. Iuxta Indum fluuium mons est Lilæus nomine, à Lilæo pastore dictus. Hic cum superstitiosus esset & solam Lunam coleret, ac nocte intempesta eius aliquando sacra perageret, reliqui dij contemptum sui ægrè ferentes, duos ingentes leones ei immiserunt, à quibus laceratus, in sui nominis montem mutatus est. Nascitur in eo lapis clitoris, κλειτορὶς, colore nigerrimus, quem pro ornamento incolæ gestant ἐν τοῖς σωταρίοις, lego ὠταρίοις, id est auriculis, Plutarchus in libro de fluuijs capite ultimo. Nota est historia Babyloniorum amantium Pyrami & Thysbes, ut ab Ouidio Metamor. quarto describitur. Pactum erat sub noctē egressos urbe ad sepulchrum Nini fonti proximum cōuenire: prior adfuit Thysbe: uenit ecce recenti Cæde leæna boum spumantes oblita rictus, Depositura sitim uicini fontis in unda. Ea uisa fugit Thysbe, & tergo uelamina lapsa relinquit. Hæc cum reperisset leæna, ore cruento laniauit. Paulò post Pyramus accedens, uestigia feræ deprehendit, & uestem statim cruentam reperit, unde conijciens Thysben perijsse, suo se gladio iugulauit: Mox superueniens Thysbe, eidem gladio incubuit. Fuit in Scythia, aut (ut alijs placet) Numidia uir quidam sæuitiæ incredibilis Therodamas nomine: qui leonibus (quos multos habebat in stabulis) præbebat homines deuorandos: Ad quod allusit Ouidius in Ibin dicens, Therodamantæos ut qui sensere leones. Item in Ponto, Non ubi Therodamas, crudusꝗ; uocabitur Atreus, Textor. Regum libro 3. cap. 13. describitur historia prophetæ cuiusdam, qui cum Domini potentiam in miraculis aduersus impium regem Hieroboam æditis uidisset, & interdictum Domini audiuisset, ne qua uenerat uia rediret, nec ederet biberétue illo in loco, idꝗ; à seniore quodam propheta deceptus neglexisset, asino uectus in itinere ab obuio leone dilaceratus est, illæso interim ad cadauer unà cum leone stante asino, donec senior propheta re audita ad sepulturam id tolleret. Eiusdem libri capite uicesimo sic legimus: Cum propheta quidam diceret ad socium suum in sermone Domini, Vulnera me: & ille nollet, addidit: Quia noluisti audire uocem Domini, ecce recedes à me, & percutiet te leo. Ille igitur cum parum recessisset, à leone laniatus est. Ignatius episcopus Antiochenus, Ioannis Euangelistę discipulus, quū nullis tormentorum generibus à fidei nostræ cultu posset diuerti, Traiani imperatoris mandato leonibus fame diuturna maceratis obiectus est. Satyrus quoꝗ; & Perpetua martyres pro Christiana pietate certantes, sub Valeriani & Galieni impp. persecutione itidem leonibus deuoti, & ab eis deuorati sunt, Textor. Alias martyrum historias, quibus obiectis leones pepercerunt, capite quarto retuli. ¶ Descendit Samson in Thimnath, & ecce catulus ex leonibus cum rugitu ei occurrit: quem ille spiritu diuino afflatus hœdi instar nudis manibus discerpsit: Et pergens conuenit mulierem quā ducturus erat: & reuersus post aliquot dies ut eam duceret, declinauit ut uideret cadauer leonis, reperitꝗ; in eo examen apum & mel, &c. Hinc etiam ænigma iuuenibus Philistæis proposuit huiusmodi: A uorace exiuit cibus, & ex forti egressa est dulcedo, &c. Iudicum ca. 14. Benaia filius Ioboiadæ uir robustissimus, percussit duos fortissimos ex Moab: Idem descendit & percussit leonem in medio foueæ tempore niuis, Paralip. 1. 11. & 3. Regum 23. Pascebam (inquit Dauid 1. Regum 17.) patris mei gregem, & ueniebat leo uel ursus, & tollebat arietem de medio gregis, & persequabar eos, & percutiebam, eruebamꝗ; de ore eorum. ¶ Perdiccas Macedo qui secutus est Alexandrum in bellis usꝗ; adeò fuit audax, ut aliquando in speluncam leænæ latibulum solus introiret. Verum leænam ipsam non deprehendit, sed catulos eius secum exportauit: et magnam hominum admirationem hoc facto meruit. Etenim non solum apud Græcos robustissimum & bellicosissimum animal leæna putatur esse, uerum etiam apud Barbaros. Proinde dicunt, Semiramidem Assyriam, non si quando leonē

cepisset, aut pardalin similémue feram interfecisset: sed si leænam esset nacta, animum extulisse, sibiq; in eo placuisse, Aelianus in Varijs lib. 12. Ab Acropoli descendentibus (inquit Pausanias in Atticis) Septentrionem uersus, monumẽtum est Alcmenæ, &c. & prope illud Hylli filij Herculis: à quo non multum abest Apollinis & Dianæ fanum, quod extructum aiunt ab Alcatho cum leonem Cithæronium occidisset. Ab hoc enim leone interemptos aiunt tum alios tum Megarei regis filium Euippum: Itaq; regem illi qui leonem istum occidisset filiam promisisse uxorem, & simul regni successionem. Alcathum igitur (ἀλκάθον) Pelopis filium, adortum esse feram & uicisse: & cum regnaret ædem hanc condidisse Dianæ Agroteræ, & Apollinis Agræi. Lysimachus Agathoclis filius, dum Callisthenі philosopho (quem sæpius de uirtute disserentem audierat) ab Alexandro in fouea cum cane incluso, ad remedium miseriæ, uenenum propinasset, ac propterea eiusdem Alexandri factum ægrè ferens iussu, leoni fuisset obiectus, rem toti memorabilem posteritati egit. Manum siquidem amiculo inuolutam in os leonis intulit, arreptaq; lingua feram exanimauit, Textor. Hoc facto, ut quidam scribunt, uehementius postea Alexandro dilectus, & apud eum in honore maximo fuit, & tandem post mortem eius Pergamo præfuit, ubi thesauri regis fuerunt: Vide Trogum libro 15. Alexander Magnus Lysimachum familiarem sibi leoni obiecit. Nunquid ergo hic Lysimachus, felicitate quadã dentibus leonis elapsus, ob hoc cum ipse regnaret, mitior fuit? Nam Telesphorum Rhodium amicũ suum undiq; decurtatum, cum aures illi nasumq; abscidisset, in cauea uelut nouum aliquod & inusitatum diu pauit, &c. Seneca de ira. Polydamas (Scotusæus) leonem magnitudine uisenda & robore confecit, & quidem inermis prorsus inobseptusq;, Herculis similem audaciam æmulatus, Cælius: Trãstulit autem ex Pausania, qui Eliacorum secundo, Montana, inquit, Thraciç regio intra Nestum fluuium leones alit, qui sæpe in loca Olympo finitima euagantur. Huius montis latus unum ad Macedoniam uergit, alterum ad Thessaliam & flumen Peneum. Hoc in loco Polydamas leonem in Olympo confecit, &c. ut ex Cælio recitaui. Ab eodem Polydamante ferocissimi tauri pedem manu detentum, donec ungulam dimitteret, in Tauro dixi. In leonem à bubulco occisum Anthologij 6. 11. hexastichon extat huiusmodi:

Γυρὸς ἔδω λέοντος ἀπηλοίησε τὸ δέρμα Σῶσος ὁ Βοηπλάνων ἄνεξ φορβοτόμος,
Ἄρτι κατὰ βρύχοντα τὸν * Οὐδ' ἐπεί ἐκ μάνδρας αὖθις ἴδεν ξυλόχους.
Μοχθεὶς δ' ἐπὶ τοῖσιν ὁ θὴρ αὐτοῦ αἵματος αἷμα, Βληθεὶς, ἀχθεινὴν δ' ἔχε Βοιωτοῖσιν.

Achilles adhuc puer λεόντεσσιν ἀγροτέροισιν ἔπρασσεν φόνον, κάπρους τ' ἔναιρε, Pindarus. Phyllius quidam propter amorem pueri, iussu illius captas à se feras, uolucres, & leonem quoq; ferum, ei tradidit domitas: taurum uerò postremo uictum cum illi negaret, indignatus puer saxo desiliens in cygnum auem mutatus est, Ouidius 7. Metam. ¶ Teumessus mons est Bœotiæ seu ciuitas, &c. ut in Onomastico docetur: unde dictus leo Teumessius inauditæ magnitudinis, qui omnibus terrori erat, quem Hercules adhuc penè puer occidit, eiq; pellem detraxit, qua postea pro pallio semper usus est. Hic leo à Ioue in cœlum translatus dicitur, ut gloriæ Herculis consuleret, qui eum inermis occiderat. Alij tamen non hunc, sed Nemeæum leonem, itidem ab Hercule interfectum, inter sydera relatum dicunt. Sed de leone sydere supra egi in H. a. Θυστρωτὸς ἄμφω καὶ Χαλαστραῖος λέων, senarius Lycophronis ut Stephanus citat. Nemea uel Nemee, regio est Arcadiæ uel Elidis, in qua Dryopes habitabant: uel sylua, inter Cleonas & Phliuntem. In hac Argiui ob Herculis memoriam Nemeæa sacra celebrare consueuerunt, eò quod immanẽ leonem in ea interfecisset, Molorchi hospitis sui suasu cuius filium leo interemerat. Vnde & Molorchæum leonem quidam cognominãt. Si sæuum premeres Nemeæum Phœbe leonem, Lucanus libro 1. Est & Nemea fons, item mons. Vergilius Aen. 8. de Hercule, Tu Cressia mactas, Prodigia, & uastum Nemeæ sub rupe leonem. Ausonius pro Nemeæo leone Cleonæum dixit, à Cleonis oppido Arcadiæ prope Nemeam syluam. Cognominatur & Bembinetas apud poëtas, à Bembina Nemeæ uico. Δέρμα τὸ θήρεων Βεμβινήταο λέοντος, Panyasis apud Cælium. Ex Cleonis Argos duæ sunt uiæ, una breuior qua pedibus tantum itur: altera quamuis & ipsa angusta circumiectis montibus, curribus tamen aptior est. In his montibus adhuc ostenditur specus leonis, & regio Nemea quindecim circiter stadia abest, in qua templum uisitur Iouis Νεμείου, Pausanias in Argolicis. Nemeorum ludus funebris est ob Archemori mortem institutus, &c. Hunc Hercules deuicto Nemeæo leone instaurauit, & Ioui consecrauit. Celebratur autem tertio quoq; anno, Panemi mensis duodecimo die, certaminibus equorum & gymnicis, Scholia in Pindarum. De Nemeorum certamine reperies nonnihil apud Aelianum libro 4. capite de ijs qui memores beneficiorum fuerũt. Leo, inquit Varinus, in Nemea regione Argiua erat, nec ferro uulnerabilis, nec ullo genere teli: hunc Hercules suis manibus compressum occidit, & exuuium pro ueste gestauit. Contigit autem aliquando ut eum transeuntem Telamon ei amicus, qui filijs carebat, Ioui sacrificans inuitaret rogaretq;, ut sic amictus leonis pelle Ioui patri suo sacrum faceret, & ut filius ei nasceretur oraret. Hercule igitur phiala aurea accepta sacrificante, & pro filio Telamoni impetrando Iouem orante, aëtòs, id est aquila præteruolauit. Itaq; iussit ut filium nasciturum Aëtòn nominaret. Quare filius Telamonis natus, primum Aetòs, postea Aiax dictus est. Adultum Hercules pelle sua obtexit, eamq; ei donauit: qua tectus, ut nugantur, inuulnerabilis erat: (ut & Hercules) eo tantum, ut quidam uolunt, loco excepto, qui pharetra prius tegebatur, cum pellem adhuc gestaret Hercules: (in Aiace uero eam gestante, excepto eo loco quo scutum tenebat, Ilac. Tzetzes.) Sed hæc nugæ sunt: Veritas autẽ sic se habet.

Aiax cum egregius miles & in multis prælijs uersatus esset, nunquam uulneratus est, ut qui sibi optimè caueret & scuto se muniret. Sed postremò cum ipse suo se gladio per latus aut collum adacto iugulasset, eas tantum partes uulnerabiles habuisse, fabulati sunt, Hucusque Varinus, & Isacius Tzetzes Scholiastes Lycophronis: ex quo corrupta apud Varinum uerba hæc, ἄλλοι δέ φασιν ὑφαπλεύδηρ τὸν Αἴαντα, sic restitues: ἄλλοι δὲ φασὶν ὑπὸ τὴν κλεῖδα τὸν τρωτὸν τὸν Αἴαντα. Hoc est, Nonnulli Aiacem sub iugulo uulnerabilem fuisse aiunt. Nemea (inquit Tzetzes 7.101.) regio est Argiua, sic dicta quòd multis abundet pascuis: hanc uastabat leo quidam inuulnerabilis Eum Hercules emissis sagittis, & confracta iam ictibus claua, cum nondum interemisset, nudis tandem manibus compressum occidit: & pellem unguibus ferè incidens, ἐφόρει ταύτην ὁπλισμὸν ἀσίδηρον ἐν μάχαις. Vocat autem hunc leonem Νέμεον, alij Νεμεαῖον. Plutarchus in libro de fluuijs iuxta Inachum tum alios montes esse scribit, tum Apæsantum dictum, qui antea Selenæus, id est Lunaris uocabatur. Nam Iuno irata Herculi, ut eum ulcisceretur, Lunam sibi conciliauit, quæ incantationibus magicis cistam repleuit spuma: ex qua natum leonem maximum Iris comprehensum zonis suis in Opheltium montem demisit: Vbi ille pastorem quendam indigenam Apæsantum nomine laniauit, & monti nomen suum reliquit, authore Demodoco in primo Heracleæ. In Hercule furente Senecæ hic senariolus legitur, Sublimis altas Luna concipiat feras. Sed codex quidam uetustus pro altas, habet alias. Cuius intellectum loci (inquit Politianus in Miscel. 17.) non temere aliunde, quàm ex Achille, qui in Commentarijs Græcis Arateis scribit, in Luna etiam habitari, fluuiosque esse, ut cætera sicut in terra: quin Nemeæum quoque, inquit, illinc cecidisse leonem fabulantur. ¶ De Apolline mutato in leonem, lege Ouidium libro sexto Metamorph. De Hippomene item in leonem, libro 10. & de Atalanta in leænam mutata, ibidem. Curetes in leones mutati, ut paulo post dicam in loco de dijs. Protei conformatio in diuersa corpora imaginum falsarum rationem continet, quibus deludimur: alij in alijs rebus summum statuunt bonum: quod si quis in ambitione & superbia id collocet, leo existimari potest, Cælius. Et alibi, Timæus Pythagoricus, inquit, mutationẽ in bestias induci putat falsò, ad terrorem hominum impiorum, ut pœnæ saltem formidine à uitijs retrahantur. Et mox, Non desunt qui ista sic interpretentur, ut animarum quæ similem brutis duxerint uitam, aliæ inter alias bestiarum turbas diuersentur: Quod ipsum Platonis doctrinæ ualde consentaneum putat Olympiodorus. Quod si habitum intelligamus, non speciem, arbor erit apud Platonem, qui nutritioni deditus, uel Herculis quæstum in ea attriturus, die noctuque torpebit: miluus, qui raptu uiuet per concupiscentiam: leo, qui egregiè militabit: draco, qui crudeliter in genus humanum debacchabitur. Empedocles inquit, si post excessum è uita homo de semetipso in bestiarum naturam demigrat, multo præstantissimam commutationem esse, quæ fit ex homine in leonem. Sin homines è natura sua in plantas commutantur, optimam esse conuersionẽ, & demigrationẽ ex humano genere in laurũ, Aelian. Vir quidã (ut scribit Philost. li. 5. de uita Apollonij) leonẽ mansuefactũ ex loro ueluti canẽ, quocunque uoluerat ducebat. Lea aũt nõ modo ei qui se ducebat blandiebaẽ, sed cæteris omnibus qui obuiam accessissent. Tali modo uir mercedẽ quærens multas iam lustrauerat ciuitates: quinetiam templa ingrediebatur, quòd mundus à cædibus esset & impollutus: neque enim hostiarum sanguinem lambebat: & excoriatas atque in frusta diuisas sacrorum carnes non attingebat: sed mellitis placentis, ac pane etiam & oleribus uescebatur, coctas quoque carnes edebat: & uinum quandoque bibere uisus est, cum antiquam seruaret consuetudinem. Is itaque leo ad Apollonium ueniens, qui tum fortè in templo sedebat, & ad eius genua procumbẽs, humilius etiam quàm homines facerent, supplicare uidebatur: quod uidentes qui astabant mercedis causa id facere arbitrabantur. Respiciens autem ipsum Apollonius, Hic, inquit, leo me rogat, ut uos doceam hominis animam se habere: est autem Amasis, quondam Aegypti rex circa Saiticam præfecturam. Quibus uerbis auditis leo mirabiliter fremens, lachrymabilem rugitum ędidit, tum dentibus infrendens, cum plorare proculdubio uideretur, aptissimè lachrymas fundebat. Demulcens igitur ipsum Apollonius, Ego (inquit) leonem censeo Leontopolim mittendum esse, ibique in templo collocandum. Regem enim maximè in regiam belluam conuersum, tanquam egenum mendicare indignum iudico. Post hęc congregati sacerdotes Amasidi sacrificarunt, & belluam torquibus uittisque redimitam, in interiorem Aegyptum misère: tibijs ante ipsam carmina & hymnos decantantes, Hæc Philostratus. ¶ Leonis & muris apologum ex Babrio, Suidas in uoce θριξότριχε, his uerbis recitat, sunt autem senarij scazontes, Κοιμωμένου λέοντος ἀγρίης χαίτης Διέδραμε μῦς. ὁ δὲ λέων ἐθυμώθη. φρίξας δὲ χαίτην ἔκθορε φωλεοῦ κοίλης. Nos inter Babrij apologos eundem legimus, sed alijs uerbis, & communibus senarijs. Apologũ de leonis, asini, & uulpis societate, referam in prouerbio Leonina societas. Leo apud Aesopum ægrotare simulans, belluas omnes capiebat quę ad uisendum accedebant. Vulpes aũt, Quid (inquit) huc ingrediens utilitatis capiam, ubi tutò manere nullus potest, exeuntium autem uestigium nullum uideo? Philostratus in uita Apoll. Eundem apologũ Horatius in Epistola prima primi libri, his uersibus refert:

Quòd si me populus Romanus forte roget, cur
Non ut porticibus sic iudicijs fruar ijsdem,
Nec sequar ac fugiam, quæ diligit ipse, uel odit:
Olim quod uulpes ægroto cauta leoni
Respondit, referam. quia me uestigia terrent
Omnia te aduersum spectantia, nulla retrorsum. Bellua multorum capitum es.

¶ In Hecatombe (inquit Iulius Capitolinus) si imperatorium sacrificium sit, centum leones, centum aquilæ, & cætera huiusmodi animalia: quod quidem etiam Græci quondam fecisse dicuntur, cum

pestilentia laborarent, & à multis imperatoribus id celebratum constat.

¶ Sub Atergatis simulacro species leonum sunt, eadem ratione terrã esse monstrantes, qua Phryges finxêre matrem deûm, id est Terram, leonibus uehi, Macrob. Phasiana dea, nõ alia quàm Rhea uidetur: cymbalum enim manibus tenet: & leones throno subijciuntur, Arrian. in Periplo. Curetes Iouem in Creta clam nutriuerunt, à Rhea eis commissum: quod cum Saturnus resciuisset, iratus in leones eos mutauit: Iupiter uerò iam regnans effecit, ut inter feras omnes principatum tenerent, & sub iugo Rheæ matris currum traherent, Oppian. Rhea Cybele uocatur à Cybelis montibus: est enim dea montana, eamq; ob causam super leonum iugo inuehitur, Varin. Sophoclis glossularius Rheam ταυροκτόνων λεόντων ἔφεδρον interpretatur, quòd à leonibus nutrita sit, aut quia nulla adeò terra sterilis sit quæ culta nõ mansuescat, Io. Brodæus. Hanc ueteres Graiûm docti cecinere poetæ Sedibus in curru bijugos agitare leones, Lucret. lib. 2. Et iunctæ currum dominæ (Cybeles) subiere leones, Verg. 3. Aen. Cui Dindyma cordi, Turrigeræq; urbes, bijugiq; ad frena leones, Idem 10. Aeneid. de Cybele. Nicomachus pinxit deûm matrem in leone sedentem, Plinius. Leonem simul & gallinaceum solaria esse animalia, sed hunc gradu superiore, ideoq; ab illo metui, dictum est capite quarto. Aegyptij (inquit Macrobius Saturnalium 1. 21.) animal in zodiaco consecrauere, ea cœli parte, qua maximè annuo cursu Sol ualido efferuet calore, &c. ut supra recitaui in a. de leone sydere: ubi plura etiam attuli cur leo solare sit animal. Leonem à somno inuictum esse, nempe qui semper uigilet, Aegyptij se obseruasse gloriantur: idcirco hunc Soli eos comparare existimo, quòd Sol laboriosissimus ad nullum temporis punctum uersari intermittens circum orbem terræ, ab instituto cursu nunquam conquiescit: cui rei Homerum testem afferunt, cum Solem inquit operum & laborum requietem nullam habere, Gillius ex Aeliano. Mitras (uel, ut alij scribunt, Mithras) apud Persas Sol est, & primus eorum deus. Huius simulacrum fingebatur leonis uultu, ambabus manibus reluctantis bouis cornua retentans: quo significabatur Lunam ab eo lumen accipere, cum incipit ab eius radijs segregari: ipsa enim indignata sequi fratrem, occurrit illi, & lumen subtexit obscuratq;. Sol autem, id est Mithras, ideo leonis uultu esse dicitur, quia Sol leonem signum principale habet: uel quòd ut leo inter animalia, ita Sol inter sidera excellit, Gyraldus. Plutarchus scribit leonem propterea dici Solare animal, quod inter quadrupedia unguibus aduncis, catulos sola uidentes parit leæna: minimum porrò dormit, sublucentesq; quiescentis oculi, Cælius. Leo in anteriori parte calidæ naturæ est, in posteriore frigidæ: sic & Sol cum est in leone, Author obscurus. ¶ Dicitur quibusdam quoq; leo inter uigilandum præcipuè oculos occludere, quos aperiat dormiens. Hinc templorum claustris leonem symbolicè appingebant priores, Cæl. ¶ Onosceli dæmones, maresse ut plurimum exhibent, interdum quoque leonem & canem induere uidentur, Cælius. Canis Serapidi coniunctus est triceps, capite medio leonis, sinistro lupi, dextro canis: uide supra capite primo de canibus diuersis, ubi de Cerbero agitur. ¶ Ampraciotæ leænam summa religione colunt (adorant,) quod tyrannum suum lacerârit & distraxerit, tanquam suæ libertatis uindicem, Aelianus. Leonibus (inquit idem) in Aegypto religiosus cultus non modò tribuitur, sed etiam ex ijs urbs nomen traxit: quorum sanè uim ac naturam exponere non alienum uidetur. Templa habent sibi consecrata, & sedes ad commorandum amplas, & ad exercendum spatia & curricula laxa: tum eis bubulæ carnes quotidie præbentur, quas distractas atque ab ossibus nudas cum interea exedunt, & conficiunt, ab Aegyptijs incantantur Aegyptia uoce. Cantionis argumentum huiusmodi est, ne ex aspicientibus quenquam fascinent. Neque uero eorum modò permulti diuinitatem & religionem apud ipsos habent: uerum etiam sedes eis dedicatæ, è regione contrarios auersosq; aspectus habent: quarum fenestræ, tam quæ ad solis exortum pertinent, tam etiam quæ ad occasum spectant, apertæ suauiorem uiuendi rationem eis & iucundius habitandi domicilium efficiunt, tum eis etiam sunt exercitationum loca ad tuendam ualetudinem, tum propinquæ palæstræ. Eos ideo Vulcano Aegyptij consecrarunt, quòd sint natura uehementer ignita, atque adeo exteriorem ignem ob copiam interioris ægerrime intuentur, & fugiunt: tum ipsos idcirco solis domicilia constituunt, quod ignei sint: simul & solem, cum est æstiuo tempore calidissimus, accedere ad leonem cœlestem dicunt: & ij quidem qui magnam Heliopolim incolunt, in templi uestibulis eos diuinæ cuiusdam sortis, ut Aegyptij dicunt, participes alunt. Nam ijs, quibus propitius est deus somniorum significationibus secundum quietem, futura non solum ostendunt, sed etiam à periurissimis, quod iusiurandum non conseruent, & fidem uiolent, non longo interuallo, atque adeo e uestigio, deo eis iustum impetum afflante, pœnas illorum fraudi debitas, repetunt, Hactenus Aelianus. ¶ Lycophron in Alexandra Herculem λέοντα dicit τριέσπερον, ex insiti roboris præstãtia, et quia in eius generatione triplex in unam coiuit nox, &c. Cælius. Apud Homerum alicubi de Diana legitur, ἐπεί σε λέοντα γυναιξὶν ἔθηκε Ζεύς, ὅ δὴ λέαιναν, Varinus. Leæna in luco Dianæ, apud Theocritum Idyl. 2. ¶ Ecce uicit leo de tribu Iuda, radix Dauid, ut aperiat librum, Ioannes Apocalypseos quarto. Intelligit autem dominum nostrum Iesum Christum, quem & agnum paulò post uocat, ab innocentia: ut leonem à fortitudine, quòd solus potuerit aperire librum, quem nullus alius spiritus aperire poterat. Sed etiam princeps tenebrarum ab apostolo Petro leoni confertur, non simpliciter, sed rugienti & famelico: ferociam enim & iracundiam leonis in fame summam esse diximus.

¶ Leonis ad frugifera & fructuosa loca profectio siccitatem prænuntiat, Aelianus. Periclis mater

Agarista

Agarista per quietem sibi uisa est leonẽ partu ædere, & post paucis diebus Periclem peperit, Plutarchus in eius uita. λέοντας ἰδεῖν Αντιμάχου δηλοῖ μάχας, Suidas & Varinus. Leonis aspectus famosus fuit & inglorius, itineraque infesta facere creditus: nanque hostium pugnam sæpe portenderunt, Alexander ab Alex. sed deceptus uidetur, non intellecto nimirum quem recitaui senario, cum is ad somnium pertineat, non ad leonem obuium uel in itinere uisum. Erasmus eundem senarium inter prouerbia numerat, (quod parum probo,) translatum ut inquit, uel à somniorum coniecturis, uel ab obseruantibus auguria. Sed ad somnia duntaxat pertinere, uel inde clarum est, quod passim apud Suidam & Hesychium plurimi similes senarij monostichi onirocritici recitantur. Alexãdrum Magnum in Babylone multa prodigia perturbabant. Ex his enim quos educabat, leonem quendam eximiæ magnitudinis ac formæ mansuetus asellus calcibus exanimârat, Plutarchus in eius uita. Leo in Co insula ex oue natus quid portenderit, capite tertio diximus. Apollonius ille magus cum non procul Babylone recessisset, leænam inuenit, in cuius utero cæso catuli octo cõtinebantur: unde coniecit peregrinationem suam ad Indorum regem anni unius & mensium octo futuram, ut capite tertio recitaui ex Philostrato. Cypselus Corinthi tyrannus fuit, patre natus Eetione, è Petra tribu, matre uero Labda, &c. ut pluribus persequitur Herodotus libro quinto. De hoc adhuc priuato Pythia huiusmodi oraculum Bacchiadis cecinit: Concipit in Petris aquila enixura leonem Robustum, sæuum, genua & qui multa resoluet. Hæc bene nunc animis uersate Corinthia proles, Qui colitis pulchram Pallenem, altamque Corinthum. Aquila Græcis ἀετὸς est, quo nomine ad Eetionem Cypseli patrem alluditur.

¶ Leonis catulum ne alas. Aeschyli sententia prouerbialis refertur apud Aristophanem in Ranis, Οὐ χρὴ λέοντος σκύμνον ἐν πόλει τρέφειν, Μάλιστα δὲ λέοντα μὴ ν πόλει τρέφειν, Ἢν δ' ἐκτραφῇ τις τοῖς τρόποις ὑπηρετεῖν. Hoc est, Non est leonis catulus alendus in urbe, minimè uerò leo: quòd si tamen nutritus aliquis fuerit, moribus eius obsequi oportet. Refert hunc locum Valerius Maximus libro 7. capite de sapienter dictis. Admonet ænigma (inquit Erasmus) non esse fouendam potentiam, quæ leges possit opprimere: quod si forte talis quispiam extiterit, non esse è repub. decertare cum illo, quem nequeas nisi magno reipub. malo deuincere. Tyrannus aut ferendus est, aut non recipiendus. Meminit eiusdem sententiæ Suidas in uoce Σκύμνος, ab Aeschylo de Alcibiade dictam scribens, &c. Leonem bracteatum Seneca intelligit, peregrinis excultum ornamentis, et naturali destitutum generositate: quoniam gloriari nemo nisi suo debet, Cælius. Et statim, Apud eundem (inquit) adagium subnotauimus alterum, Magnis telis magna portenta feriuntur, subula leonem non excipit. Caprea contra leonem, uide in Caprea. Leo cordula uinctus: Lucianus in libello de mercede seruientibus, Νῦν δὲ τὸ τοῦ λόγου, λέων κρόκῃ δεθεὶς ἄνω καὶ κάτω περιάγομαι, Nunc autem (quod dici solet) Leo filo uinctus, sursum ac deorsum circunferor: cum quis exiguo commodo captus, apud aulicos ostentatur passim, quod princeps tantum alat uirum. Hoc enim principes sibi gloriosum ducunt, si episcopos aut doctos uiros cogant sua relinquere negocia, & aulicæ seruire pompæ, Erasmus. Domi leones, in pugna uulpes: Apud Aristophanem in Pace Chori hæc uerba sunt, πολλὰ γὰρ δὴ ἐμοὶ ἀπείκασιν Ὄντες οἴκοι μὲν λέοντες, Ἐν μάχῃ δ' ἀλώπεκες. Est autem scomma in Lacones. Scholiastes monet parœmiam esse, contortam primum in Lacones re malè gesta in Asia his uerbis, οἴκοι λέοντες, ἐν Ἐφέσῳ δὲ ἀλώπεκες. Hinnulus leonem, uide in Ceruo. Ἄλγεα πάσχει Ἀνδρὸς ὑπ' ὑπολυσσῶ, λέων ὥστε θ' ὑπὸ νεβρῷ, Theocritus Idyl. 26. Leonem larua terres, μορμολυκείοις ἐκφοβεῖς τὸν λέοντα: refertur apud Diogenianum: cõueniet de minis inanibus ac terriculis deridendis. Quòd, ni fallor memoria, reperi apud autorem quempiam, leonem etiam laruis & appositit ijs uultibus offendi. Adagium usurpat Seneca libro 2. Erasmus. Mortuo leoni etiam lepores insultant, uide in lepore h. Murem ostendit pro leone, prouerbiali schemate dictum, pro eo quod est, ingentia pollicitus & fortia, longè diuersa exhibuit. Synesius in epistola quadam ad Anastasium, ἐμβοήσας γὰρ αὐτῷ δὶς που καὶ τρὶς καὶ τοῖς ἐξ ἁμάξης λοιδορησάμενος, καὶ πάντα ἐπιτεταμένος, ὅπερ ἂν εἰρήσθαι καὶ παρ' ἐμοῦ πάντως ἂν ἐτιμησάμην, ἀπέδειξε τὸ κάθαρμα μῦν ἀντὶ λέοντος. Hoc est, Cum inclamasset in illum bis aut ter, ac de plaustro quod aiunt conuicijs insectatus, nihilque non in eum esset uociferatus, cum eiusmodi uel à meipso dicta fuisse maximi fecerim, deinde murem pro leone exhibuit scelus. Sumptum apparet à bestiarijs, qui ridiculi gratia multa polliciti, quasi leonem immanem & insolitæ magnitudinis emissuri, mox murem emittunt in caueam, Erasmus. A leonis pelle facta quædam prouerbia, memorauimus iam in H.e. nempe ista, Leonis exuuium induere, Leonis exuuium super crocoton, Leoninæ pelli ubi non pertingit assuenda uulpina. Leonem radere, λέοντα ξυρᾶν (Varinus habet ξυρᾷν) dicuntur, qui feroces & præpotentes arte tractant & illudunt magno suo periculo. Vsurpauit hoc adagium Socrates apud Platonem libro de Rep. primo, negans se usque adeo dementem esse, ut leonem ausit tondere, & Thrasymacho homini præferoci illudere. οὐ γὰρ ἂν μαίνομαι οὕτω ὥστε ξυρᾶν ἐπιχειρεῖν λέοντα, καὶ συκοφαντεῖν Θρασύμαχον. Nam agni citra periculum tondentur uelluntur que, leo nullo modo tractari uult. Aristides in Panathenaicis ad Periclem à Platone taxatũ refert, ποῦ δ' ὅρα μὴ λέοντα ξυρᾶν ἐπιχειρῶμεν, οὐ Θρασύμαχον συκοφαντεῖν ἐπιχειροῦντες, ἀλλὰ κωμῳδοῦντες Περικλέα, καὶ ταῦτα δὴ ἄλλως, Erasmus. Cynicus apud Lucianum cum Herculis & Thesei frugalem & seueram uitam commemorasset: & de Theseo priuatim quòd barbam comamque aluerit, addit hoc idem ueteres omnes factitasse: Καὶ τα ἂν ὑπέμειναν οὐδὲ εἷς αὐτῶν, οὐδὲν μᾶλλον ἢ τῶν λεόντων τις ξυρώμενος: mollem enim & læuem carnem mulieres decere censebant. λέοντα ξυρᾷς, hoc est, Leonem radis (inquit Cælius)

adagium de iis qui factu impossibilia tentant, (eodem modo à Suida explicatur) aut non citra periculum. Propterea Plato, sicuti commeminit etiam Philostratus, idem esse dixit leonem radere, & Thrasymachum συκοφαντεῖν, hoc est calumniis circumuenire. Ad quod alluserit Epigrammatum 10. Martialis (ut Erasmus etiam annotauit) illis uersiculis in Ligellam quæ partem pudendam sibi uellebat, Quare, si pudor est, Ligella noli Barbam uellere mortuo leoni. Cæterum cur poëta leonem membrum muliebre nominauerit, interpretes aut non tradunt, aut inepta quædam afferunt. Sunt enim qui ideò dici opinētur, quod mirum in modum leoni fœtet anima: uel (inquit Domitius) quod placet, prouerbium est, quum uolumus aliquem excitare, qui moueri non potest. Sed boni consulant eruditi, (inquit Cælius) si meam quoque coniecturam attulero. Legimus in Nicādri Theriacis de cenchrine serpente, qui alio nomine leo uocetur. Interpres autem leonem uocari coniicit, uel alias ob causas (ut inter Serpentes referetur) uel quia mordet, ac hominis sanguinem exsorbet, quæ ipsa & leo facit. Ex iis animaduerto Martialem muliebre pudendum leonis nomine festiuiter appellasse, quoniam subinde masculorum sanguinem (urinam genitalem, qui sanguis concoctus est) exugat. Mortuum uerò dixit, quoniam ætate iam uideretur emeritum, & ad Venereos usus hebes ac frigidū. Hæc Cælius: Ego in Martialis uersu Domitii interpretationem magis probârim. Vide supra in a. ubi illud Aristophanis exponitur, Leæna in tyrocnestide. Risit leo, ἐγέλασεν ὁ λέων, adagium in omnes, qui rugatioris frontis & Catoniana seueritate, quandoque tamen matutinam exporrigunt grauitatem ac comes se præstant, solitò hilarius agentes. Pronunciatum id in Thucydidem, qui Cylonium scelus explicaturus, consuetò apertius, & intellectu nemini non obuio narrationem contexuit: quo nomine miratus eam technographus (Hermogenes puto) ediscendam summa cura iunioribus præcipit, ut σαφήνειαν & facilitatem eandem stylo ualeant exprimere, Cælius 13.19. Et mox, Facilem huic adagio uerba Plinii præstiterint intellectum: Cauda, inquit, immota leoni placido, clemens, blandientique similis, quod rarum est: crebrior enim iracundia eius. Comparem ferè uim & illud habet, ἐγέλασεν ὁ Χάρων. Leonis senecta præstantior hinnulorum iuuenta, γῆρας λέοντος κρεῖσσον ἀκμαίων νεβρῶν: citatur apud Stobæum ex Hippothoonte poeta. Senectus uiri fortis ac strenui præstantior est iuuenta quorundam ignauorum & imbecillium iuuenum. Venustius fiet si longiùs transferatur: Veluti si quis ingenium docti senis & exercitati praeferat ingenio parum eruditi iuuenis. Dicetur non ineptè & in senectutem crudam uiridemque, animique uiribus adhuc pollentem, Erasmus. Leonina societas est, inquit idem, cum omne commodum ad unum aliquem redit, reliquis ui fraudatis: qualis fermè solet esse cum regibus, aut præpotentibus plebeiæ sortis hominibus. Extat in Pandectis, in quibus ex Vlpiano refert Aristo, Cassium respondisse, societatem talem coiri non posse, ut alter lucrum tantum, alter damnum sentiret, & hanc societatem leoninam solitum appellare. Cæterum Cassianam appellationem, haud dubium prouerbialem, ex Aesopi Græci apologo natam apparet, qui talis circunfertur. Leo, asinus & uulpes societatem inierant, ut quod uenatu cepissent, id in commune partirentur. Prædam ubi erant nacti, leo iubet ut asinus partiat. Ille, ut est stolidus, in treis æquas portiones distribuit. Qua gratia mox indignatus leo, quod cæteris æquaretur, asinum adortus dilaniat. Restabat uulpes, eam de integro partiri iubet, illa totam fermè prædam leoni attribuit, sibi uix paucula quædam seruans. Leo comprobata distributione rogat, quisnam illam artem partiendi docuisset: Calamitas, inquit, asini. Leonem stimulas, pungis, seu uellicas, τὸν λέοντα νύττεις, de his qui potentem ac ferocem in suum ipsius exitium prouocant atque extimulant. Refertur à Diogeniano, Erasmus. Leonem subula excipere, prouerbium superius dictum, statim à Leone bracteato. Leonis uestigia quæris, τοῦ λέοντος ἴχνη ζητεῖς, dicterium in eum qui uerbis ferox esset, re timidus. Ductum ab apologo quopiam Aesopico, quo narrat uenatorem quendam pastorem obuium rogasse, nuncubi leonem uidisset, ut eum sibi commonstraret. Atque eum respondisse: Equidem tibi leonis uestigia mox ostendero: neque enim procul absunt. Tum ille, Satis est, inquit, neque enim ultra quicquam requiro. Conuenit cum eo quod alio positum est loco, Cum ursus adsit, uestigia quæris, Erasmus. Leonem ex unguibus æstimare, ἐκ τῶν ὀνύχων λέοντα γινώσκειν, est ex una quapiam coniectura negotium uniuersum perpendere, ex paucis multa, ex minimis maxima coniicere. Natum uidetur adagium à Phidia statuario, qui, sicut narrat Lucianus in Hæresibus, inspecto leonis duntaxat ungui, quantus esset totus leo perpendit, totumque ex indicio unguis effinxit. Plutarhus in commentario de defectis oraculis, uidetur ad Alcæum referre: sic enim scribit, οὐ κατ᾽ Ἀλκαῖον ἐξ ὄνυχος τὸν λέοντα γράφοντες: id est, Non Alcæi more (melius, iuxta Alcæum, ut Cælius uertit: ut Alcæus, non origo huius prouerbii sit sicut Phidias, sed eo tantum usus in scriptis suis) leonem ex unguibus depingentes: hoc est, ex re minima maxima colligentes. Philostratus in uita Apollonii, οἷον ἐξ ὄνυχος ἤδη ὁρῶ, id est, qualem ex ungui iam esse uideo. Basilius Magnus ad Maximum philosophum, εἰσόμεθα ὄντως τῶν ψυχῶν εἰσὶν οἱ λόγοι. κατεμάθομεν οὖν σε ἐκ τοῦ γράμματος, ὅσον φασὶν ἐξ ὀνύχων τὸν λέοντα. Fit autem hoc Mathematica ratione, sicuti docet Victruuius libro 3. ut ex membro uel minimo, totius corporis modus colligatur: Quemadmodum Pythagoras Herculani corporis mensuram, ex Pisano stadio, quod Hercules suis pedibus fuerat metatus, ratiocinatus est, Erasm. Ex ungue leonem describere per adagium dicimus, quum certioribus argumentis quippiam demonstrari significamus, aut à proprietate apertissima. Plutarchus in libro de oraculis quæ defecerant, Admirantibus uerò qui aderant, Demetrio autem ridiculum statuente, à tam minutis rebus adeò magna uenari, nec iuxta Alcæum, ex ungue leonem describere, Cleombrotus

ait.

est, Cælius. Vnum quidem, sed leonem, uide supra in c. de partu leænæ ex Cælio. Congregare cum leonibus uulpes, apud Martialem, est res impares dissimilesque permiscere. Vulpes dolis nititur, leo uiribus fidit. Quanquam utrunque coniunxit Pindarus, indicans uirum fortem leonem oportere præstare in exhauriendis certaminum laboribus, uulpem in consilijs. Sic enim in Isthmijs scribit, Τόλμα γὰρ εἰκὼς θυμὸν ἐριβρεμετᾶν θηρῶν λεόντων ἐν πόνῳ, μῆτιν δ' ἀλώπηξ, Erasm. ¶ Λέων σοι γίγνεται ἐκμαγμα τῶν, ἀλλὰ τῶν μοιχευομένων καὶ πιστευόντων γυναικῶν, Suid. mihi locus uidetur obscurus, eam nimirum ob causam ab Erasmo quoque in Chiliades non ascitus. Ἄγει πᾶς καὶ συγεὶ παλαιᾶς αἰσθήματα λεαίνας, Theocrit. Id. 28. ¶ Nunquid capies leænæ prædam? Iob. 38. speciem habet prouerbij, de re impossibili ferè, quale & illud alicubi legisse memini, Herculi clauam extorquere. ¶ Facta est mihi hæreditas mea quasi leo in sylua, dedit contra me uocem suam, atque ideo odi eam, Hieremiæ 12. Hoc est, Populus qui me prius tanquam patrem amabat & colebat, totus in me efferatus & animo alienatus est. Sophoniæ tertio principes improbi & tyranni, leoni rugienti comparantur, & similiter Prouerbiorum 28. Impij dicunt mortuos omnino perire, & mortuo præstare uiuum, licet ob utilitatem conferatur canis uitæ ad leonis cadauer comparatæ (ac si dicerent, præstat uiuum esse canem, quàm leonem mortuum) Gregorius Neocæs. in Ecclesiasten capite 9.

¶ Emblemata quædam Alciati.

Romanũ postque eloquiũ Cicerone perempto
Inscendit currus uictor, iunxitque leones,
Magnanimos cessisse suis Antonius armis,

¶ Vigilantia & custodia,

Et reuocet famulas ad noua pensa manus,
Ad superos peluis quod reuocet uigilem,
Templorum idcirco ponitur ante fores.

Aspice ut inuictus uires auriga leonis,
Vtque manu hac scuticã tenet, hac ut flectit habenas,
Dira lues procul esto: feram qui uincere talem

¶ Furor & rabies,

Et scriptum in summo margine carmen habet:
Talia magnanimus signa Agamemno tulit. Vide supra in a. inter Icones.

¶ Cum laruis non luctandum,

Qui toties hosteis uicerat ante suos:
Dum curru, & pedibus nectere uincla parant.
Conuellunt barbam uel timidi lepores.

Prouerbium, Mortuo leoni etiam lepores insultant, uide in lepore h.

Dum sæuis ruerent in mutua uulnera telis,
Accurrit uultur spectatum, & prandia captat.

Etiam ferocissimos domari,

Perdiderat patriæ pestis acerba suæ:
Compulit & durum colla subire iugum,
Ambage hac cupiens significare duces.

Instantis quòd signa canens det gallus eoi,
Turribus in sacris effingitur ærea mentem
Est leo: sed custos oculis quia dormit apertis,

¶ Leones iuncti à Cupidine,

Expressus gemma pusio uincat amor.
Vtque est in pueri plurimus ore decor:
Est potis: à nobis temperet an'ne manus?

Ora gerit clypeus rabiosi picta leonis,
Hic hominum est terror, cuius possessor Atrida

Aeacidæ moriens percussu cuspidis Hector,
Cõprimere haud potuit uocẽ insultantibus illis.
Distrahite ut libitum est, sic cassi luce leonis

¶ Ex damno alterius, alterius utilitas,

Vngue leæna ferox, dente timendus aper,
Gloria uictoris, præda futura sua est.

DE LEPORE.

A.

LEPVS quadrupes siue terrestris, Hebraice arnebet ארנבת uocatur, uoce fœminini generis, quod lepores omnes utriusque sexum habeant, Munsterus. Et Iudæi quidem hoc uocabulo nihil quàm leporem uocari consentiunt, & Hieronymus non aliter uertit. Septuaginta uerò aliàs chœrogryllium, aliàs dasypodem reddunt. Sed chœrogryllium non aliud quàm echinum esse, in Cuniculo & Echino docui. Deuteronomij 14. pro arnabet Hebraico Chaldæus transfert ארנבא arneba, Arabs ארנב ernab, Persa כרגוש kargos. Schaphan שפן quoque Septuaginta diuersis in locis, λαγωόν, δασύποδα, & chœrogryllium interpretantur: sed omnino cuniculum esse in historia eius demonstraui. Hieronymus quoque Prouerbiorum 30. schaphan lepusculum uertit. Lepus apud Auicennam arnebberis apud Syluaticum arnaberri, arnebus, arnaben: & alsenglinar, coagulum leporis. Arneph, Saracenicè. Græcè λαγῶς, uel λαγός, uel λαγωός, ut in Philologia pluribus dicetur. Vulgò etiam hodie λαγός,

à Græcis uocatur. Veteres etiam Græci quidam λάπτεω uocitarunt, uide in H. a. Dasypus quoq; lepus est, à pedibus supra infraq; hirsutis dictus: quanquam Aristoteles alicubi coniungit λαγὼν & dasypoda (ut Plinius leporem & dasypodem) ubi Gaza leporem & cuniculum uertit. Strabo cuniculos λαγιδεῖς γεωρύχους, id est lepusculos terræ fossores nominat. Plutarchus dasypodum catulos λαγιδεῖς uocat: οἱ δὲ δασύποδες τὰς ὕλας ἐπανιόντες ἄλλον ἀλλαχῆ κομίζουσι τῶν λαγιδέων, in libro Vtra animaliũ prudentiora, &c. unde dasypodem eum pro lagò, id est lepore accepisse constat. In Baleares insulas (ut scribit Eustathius in Dionysium Afrum) inuectos aliquando ferunt duos λαγιδεῖς (cuniculos) marem & fœminam, qui mox ita aucti sunt numero, ut domos etiam & arbores suffossas euerterint: unde incolæ legatione Romam missa agrum (habitandum) petere coacti sint. Sunt autem λαγιδεῖς γεωρύχοι καὶ ῥιζοφάγοι, hoc est eius naturæ ut terram fodiant & radicibus uescantur, quos & λεβηρίδας aliqui uocarunt, Hæc ille ex Strabone ferè. δασύπους, λαγώς, Suidas. Sed hæc controuersia copiosè tractata est in Cuniculo capite primo. πτὼξ & alia leporis nomina poëtis usitata ad Philologiam pertinent. Leporum catulos Cicero, Varro & Columella lepusculos uocant: Græci forma diminutiua, λαγίδια, λαγίδεις, & λαγωά, Pollux. Xenophon quidem μικρὰ λάγια dixit. λαγίδιον uox nuda apud Suidam est: sed Varinus in uoce κίνδιον, à lepore deminutam esse ostendit. λαγιδεὺς uero patronymica forma, à recto λαγιδεὺς (qui & apud Suidam reperitur) ut alicubi docet Varinus: sic & λυκιδεὺς & χηνιδεὺς, pro catulo lupi & pullo anseris. Italicè lepre uel lieuora. Gallicè lieure (diminutiua, leurault & leureteau.) Hispanicè liebre. Germanicè haß uel haas. Anglicè an hare. Illyricè zagicz.

B.

Lepores in Aegypto minores quàm in Græcia fiunt, Aristoteles. Velocissimi sunt montani, campestres minus, tardissimi palustres: sed qui loca omnia pererrant, in cursu molesti sunt: etenim sciunt compendiosa uiarum, & currunt per aduersa uel plana maximè, per diuersa uariè, per decliuia minimè, Xenophon. Græca sic habent, θέουσι γὰρ· μάλιστα μὲν τὰ ἀνάντη, ἢ τὰ ὁμαλά· τὰ δὲ ἀνώμαλα, ἀνομοίως· τὰ δὲ κατάντη, ἥκιστα. Capitur lepus, inquit Pollux, facilius cum per loca decliuia fertur, propter pedũ posteriorum altitudinem, præceps actus in caput. In accliuibus uerò pedum inęqualitas facit, ut corpus æquabiliter feratur, cum quantum locus humilior subsidit, tantum ipse altitudine crurum erigatur: ut quasi in plano currere uideatur, aut quod ad ipsum saltem locus uideri planus possit. Sed de cursu & uelocitate leporum, dicetur etiam in E. Apud nos lepores montani differunt à campestribus, in Tridentinis & Vicentinis alpibus frequentes, nigritia, magnitudine, ferocia, densiore pilo à cæteris distincti, Hermolaus. Iul. Pollux lepores quosdam Elymæos uocat, uulpibus non ferè minores, & nigricantes, corpore oblongo, albicante macula, prope summam caudam longiore. Sunt & qui dicuntur moschiæ, quorum in uestigijs spiritum tanta ui sentire canes memorant, ut furere planè credantur. Chelidonios etiam quosdam dicit Athenæus, Cælius. Elymæi à regione dicti uidentur, ut & canes Elymæi, de quibus dixi in capite de canibus uenaticis in genere. Moschiæ uerò ab odoris uehementia fortassis, ut & moschus odoramentum quod Arabes mesch appellant, & uerisimile est Græcos ab Arabibus mutuatos. Pisis lepores sunt magni, in nostra regione parui: quia cibus leporum illic maior quàm apud nos est, Niphus. In Pannonia inferiore multò Italicis pinguiores & sapidiores uidi, Manardus. Leporum tria genera ferè sunt: Vnum Italicum hoc nostrum pedibus primis humilibus, posterioribus altis, superiore parte pulla, uentre albo, auribus longis: qui lepus dicitur cum prægnans sit, tamen concipere. In Gallia transalpina, & Macedonia fiunt permagni. In Hispania & in Italia mediocres. Alterius generis est, quod in Gallia nascitur ad alpes, qui hoc ferè mutant, quòd toti candidi sunt. Hi raro perferuntur Romam. Tertij generis est, quod & in Hispania nascitur, similis nostro lepori ex quadam parte, sed humile, quem cuniculum appellant. Varro. Leporum genera duo sunt, pars magni, subnigri (ἐπίπερκνοι) multum in fronte nitescunt, (τὸ λευκὸν τὸ ἐν τῷ μετώπῳ μέγα ἔχουσιν:) alij minores, subflaui, (ἐπίξανθοι, Polluci ὑπόπυρροι) parum candoris ostendunt. Caudam gerunt illi uariam (κύκλῳ παράλευκον,) hi tersam (παράσημον:) oculis uerò sunt, illi sublucidis (ὑποχάροποι) hi subglaucis. Circa summam aurem illi ualde nigrescunt, hi perexiguum. (οἱ μὲν transtulimus illi, ut referatur ad maiores lepores: οἱ δὲ, hi, ad minores. Pollux simpliciter, leporum alios charopis, alios glaucis oculis esse scribit.) Sed ex his minores, plerunq; incolunt insulas desertas, uel celebres, (habitatas:) & in his turba maior quàm in continente uersatur, quòd ibi ut plurimum nec uulpes sunt, à quibus ipsi cum catulis occiduntur: nec aquilæ, quæ montes magnos sæpius quàm paruos frequentant: nam parui plerunq; in insulis sunt. Venatores etiam raro desertas insulas adeunt: in his quæ habitantur pauci sunt, & ij ferè negligentes uenationis: in sacras autem ne transire quidem canibus licet. Itaq; innumeri proueniunt, Xenophon. Platina magnos & paruos lepores non aliter distinguit, quàm quod illos lepores uulgò dictos esse ait, hos uerò cuniculos, quod parum placet.

¶ Dorsum leporinum propriè est pullum, Thylesius, ut pluribus dicam mox in pilorum mentione. Leporis colorem lego dici epiperenon: quòd sit percne, oliuæ species, non acerbæ quidem, sed nec nigrescentis omnino. Sunt qui percnon punctis maculisq; nigrioribus interstinctum accipiant: nam de animalibus lib. 9. Aristot. quoq; quartum aquilarum genus percnopteron dicit appellatum ab alarum notis. Eius aquilæ meminit Iliad. ultimo Homerus. In Plinianis codicibus scriptum modò obseruauimus, percnon dici ab Homero aquilam eã, Cælius. Lepus (inquit Pollux) colore est, ἐπίπερκνος. ἔστι δὲ ὅσον τὸ ὠχρὸν (ut & pro χρῶμα dixit, ne eandẽ uocem repeteret) περκνότης ἐλαίας, ὅτι ἡμέρου ἐπι-

hu

ὑπὸ τῶν μελαινομένων, hoc est inter acerbã & plenè maturã oliuã medio colore. Differunt colore lepores Oppiano: quod alij sint Κυάνεοι, δνοφεροὶ δ' μελάμβωλον κατ' ἄρουραν, ξανθοὶ δ' αὖθ' ἕτεροι πεδίον ὑπὸ μιλτοπαρῄον, hoc est interprete Gyllio, alij cyanei, alij in solis terrarum nigris fusci, alij in rubris terris rutili. Lepores Italici (inquit Petrus Cresc.) pedibus primis humilibus, posterioribus altis, superiore parte humili, uentre albo, auribus longis, qui lepus dicitur prægnans etiam concipere: In Gallia alterius generis reperiuntur, toti candidi: Tertij generis cuniculi fuerint. Leporum plura sunt genera (Plinij uerbis utor,) in alpibus candidi: quibus hybernis mensibus pro cibatu niuem credunt esse: certe liquescente ea rutilescunt annis omnibus: Et est alioqui animal intolerandi rigoris alumnum. Leporum generis sunt & quos Hispania cuniculos appellat. Communis lepus in alpibus Heluetiæ non mutat colorem, corpore maior, capitur in uallibus & inferioribus montium locis: minor per brumam (ibidem & in Algouiæ montibus) totus albescit, æstate cæteris concolor, nempe fuscus: in summis montium iugis uersatur, carne duriuscula & minus laudata, Stumpfius. Lepori albo quem uidi, cutis nigricabat, multò tenerior quàm cæteris leporibus: pili in summis auriculis nigri erant. Lepores albi rarò Romam perferuntur, Hermolaus. Pausanias in Arcadicis scribit lepores albos ex Libya aduectos se uidisse, id quod miretis propter caliditatem regionis, cum apud nos nusquam nisi circa montium niuosorum cacumina tales uisantur: in Scythia quidem Europæa (sic omnem eius Septentrionalem oram appello) hoc colore lepores abundant, ut Olaus Magnus testatur. Audio & in Anglia reperiri. Aristoteles etiam in libro de coloribus leporem album agnoscit. Leporem cognouimus hyeme albescere, æstate autem in suum colorem redire, D. Ambrosius & Albertus. Apud nos quidẽ etiam mustelæ aliquando per hyemem albæ reperiuntur. ¶ Naucrates Comicus poëta leporem in Attica non facile inueniri scribit: Alcæus uerò plures esse subindicat, ubi scribit coriandro trito & sale aspergendos esse quos ceperint lepores, Athenæus. In Ithaca lepores illati moriuntur, extremis quidem in littoribus, Plinius. In Ithaca insula lepores si aliunde illati dimittantur, uiuere nequeũt: sed eodem reuersi, unde maris introierint insulam, moriuntur, Aristoteles. Sola hæc insularum lepores non producit, Pollux. In Carpatho insula quantum abundarint lepores, inter prouerbia dicetur: item in Astypalæa insula, capite tertio in mentione fœcunditatis ipsorum. Cum terra pullulat, rura (loca culta) magis quàm montes tenent, Xenophon.

¶ Nunc de singulis leporini corporis partibus acturus, primo loco integrum eius partium ex Xenophonte descriptionem apponam, ne unius authoris nomen sæpius nobis citandum sit, & ita pariter quid à nobis illustratum castigatúmue sit appareat. Omnes in lepore partes (inquit Xenophon) mirificè ad celeritatem compositæ sunt. Siquidem corpus eius consistit ex his. Caput agile habet, breue, rotundum (interpres legit περιφερῆ: cum codices impressi habeant κατωφερῆ: Pollux melius κεφαλὴν κατωφερῆ, εἰς στενὸν καταλήγουσαν: hoc est, caput pronum, in acutum desinens:) non rigidum, longitudinem idoneam. (Videntur hic quædam deesse, quæ ex Polluce adijciemus. Aures lepus habet sublimes: collum angustum, rotundum, molle, oblongum, quæ tria posteriora in canis etiam celeris collo à Xenophonte laudantur. Vnde apparet hæc uerba, οὐ σκληρόν, μῆκος ἱκανόν, apud Xenophontem non ad κεφαλὴν, sed ad τράχηλον pertinere: nam quod Xenophon dicit οὐ σκληρόν, Pollux ὑγρὸν reddit, id est μαλακόν: & pro μῆκος ἱκανόν, ὑπομήκη.) Scapulas rectas, desuper non aptas (non arctas potius, sed satis laxas solutasque ad motum faciliorem: ὠμοπλάτας ὀρθὰς, ἀσυνδέτους ἄνωθεν: sic in cane quoque probat ἰσχία ἄνωθεν μὴ συνδεδεμένα: uide mox in clunium mentione.) Crura in ipsis (id est priora crura) leuia, solida, ut uertit Leonicenus, Græcè legimus ἐλαφρὰ, σύγκωλα, apud Xenophontem & Pollucem. Fortassis autem σύγκωλα melius interpretabimur, exiguo interuallo disiuncta: posteriora enim magis distant, & diuaricantur: unde apud Pollucem legimus, βλαισὰ δ' ἔτι τὰ ὄπισθεν σκέλη, ὡς ἐγκεκλίσθαι παρὰ τὰ ἔμπροσθεν, καὶ ἐπὶ τοῦ δρόμου προβάλλειν αὐτὰ πρὸ ἐκείνων, καὶ πηδᾶν, ἀντερειδόμενον τοῖς ὄπισθεν ποσὶν, ὥσπερ οὐκ ἐμποδίοις ἐμποδίζοντα, διὰ τὴν ἐκείνων εἰς τὸ ἔσω παράλλαξιν. Idem Pollux libro secundo βλαισοὺς homines uocat quibus crura infra genua diuaricata sunt, & extrorsum uergunt: instar Λ. literæ, unde & lambda hominem sic uitiatum appellant, Varinus qui βλαισὸς scribit.) Pectus non angustum, (στῆθος οὐ βαρύτονον, id est pectus non graue: Pollux reddit, non carnosum.) Costas leues, commoderatas. Spinam (ὀσφὺν) teretẽ: aluũ carnosam, (Codex impressus habet κοίλην, interpres κοιλίαν legit: Poll. melius κωλῆνα, id est pernam uel coxam & femur.) Ilia tenera, caua laterum idonea (λαμπάρας ἱκανὰς, apud Pollucem nihil huiusmodi legitur: λαμπάρα uocem nusquam inuenio, λαπάρα uerò interpretatur ile, abdomen, uenter, à laxitate dictus, ut quidam in Lexicon Græcolatinum retulit: item morbus Galeno, infestans partem inter ilium & thoracis ossa subsidentem: uide etiam Varinum: sed hæ significationes nominis substantiui sunt, in Xenophonte adiectiuum requiritur: proinde legerim λαπαρὰς cum acuto in ultima: est autem λαπαρός Varino, ἰσχνός, ὑπεσταλμένος: quę significatio ferè etiam nominis λαγαρὸς est: λαπάττειν inanire est, unde λαπαρός, cauus & inanitus: sic etiam in cane celere Xenophon laudat τὰ κάτωθεν τῶν λαγόνων λαγαρὰ, καὶ αὐτὰς τὰς λαγόνας.) Clunes obesas, undique plenas, congruo desuper interstitio: (ἰσχία εὔσαρκα, συμπεπτωκότα, Pollux: lego διεστῶτα, nam Xenophon διεστῶτα habet. Idem autẽ hic dicit, ἄνωθεν ὡς χρὴ διεστῶτα, quod supra de scapulis dixerat ἀσυνδέτους ἄνωθεν: et in cane celere ἰσχία ἄνωθεν μὴ συνδεδεμένα.) Femina longa (μηροὺς μακροὺς: Pollux legit μικρούς, reddit enim βραχεῖς) densa: (εὐπαγεῖς, sed melius in Polluce, εὐπαγεῖς, id est solida, ut in cane etiam:) foris musculosa (μυώδεις, Poll.) interius non protuberantia: hypocolia (de his plura dixi in Canis uenatici historia, Pollux hoc loco hyposcelia

reddit, cum supra in in loco de somno leporis τὰ ὀπίσθια σκέλη reddiderit: Leonicenus hic internodia transfert: superius femina: neutrum probo) longa & neruosa (μακρὰ καὶ σφυρά, Pollux: Xenophontis codex non rectè habet μακρά. σιφρά uerò ut Xenophon, & σφυρὰ ut Pollux habet, uoces synonymæ sunt: sed legendum σφιρόν per iota, ut densum, solidum & in se confertum significet, cuiusmodi corpora neruosa sunt: nam per ypsilon saporem astringentem & acerbum designat.) Pedes anteriores summè flexiles (ἄκρως ὑγρούς, fortè legendum μακρούς, ὑγρούς, id est longos, molles: nam & Pollux habet, ὑγροὺς καὶ μακρούς. summa certè mollities non côuenit eis: intelligit autem molle per ὑγρόν, posteriores pedes contraria uoce στιφρὸς, id est solidos & duriusculos probans) angustos, rectos: posteriores solidos, latos, nullius utrosque non contemptores asperitatis. Posteriora crura prioribus multum longiora, parumque procurua, (καὶ ἐγκεκλιμένα μικρὸν ἔξω, Xenoph. Βλαισὰ δ' ἔτι τὰ ὀπίσθια, ἐς ἐγκεκλίσθαι παρὰ τὰ ἔμπροσθεν, Pollux, ut pluribus paulò superius recitaui.) Villos breues leuesque. Sic sanè compositum corpus fieri non potest quin & ualidum, & molle (aut flexile) & summæ agilitatis sit, Hactenus Xenophon. Caudam tantum, inquit idem, ad currendum incommodam habet, proinde in cursu auribus se gubernat, ut in c. dicam. ¶ Corpore non magno est, & natura leuis, Pollux. Σῶμα πίλας τυτθόν, λάσιον, Oppian. Nunquam pinguescit, ut in F. referam: ubi etiam de sanguinis eius natura dicam. Dasypodi pili & in buccis intus, & in pedibus sunt: Quæ utraque Trogus & in lepore tradit, hoc exemplo libidinosiores hominum quoque hirtos colligens. Villosissimus animalium lepus, Plin. Lepori uni pili & in bucca intus (ἐντὸς τῶν γνάθων) & sub pedibus sunt, Aristot. Τετρίχωται πάς, ὅτι καὶ τῶν γνάθων ἐντὸς ἔχειν τρίχας, Pollux. Sunt quæ mollem quidem habeant pilum, sed minus tenuem, ut lepores, contra quàm oues: leporum enim pilus per summa cutis enascitur, quamobrem longitudine caret, & simile accidit, ut in ijs quæ lino decerpuntur: quæ quamuis mollia sint, tamen nullam longitudinem habent, nec implexum ullum recipiunt, Aristot. Et in Physiog. Lepus cum timidissimum animal et molli pilo sit, ut oues etiam ac ceruus: homines quoque mollioris pili, timidi existimantur. Villos habet impenetrabiles (τρίχα στεγανήν:) sunt enim densi & molles, Xenophon. De colore leporis superius dixi. Dorsum leporinum, inquit Thylesius, propriè est pullum: quamobrem naturæ ipsius doctus magisterio, terram recentem ab aratro metu pauidus quærit ille, ibique nonnunquam stratus, nullaque re abditus, uenatores canesque ipsos prætereuntes, ac sagaciter propè omnia perquirentes, coloris tantum beneficio sæpissimè latet: &, ut in quodam epigrammate de lepore diximus, Quem fuga non rapit ore canum, non occulit umbra: Concolor immotum sub loue terra tegit. ¶ Lepus caput modicum habet, βαιὸν ὕπερθε κάρα, Oppianus. Pronum, & in angustum desinens, Pol. ¶ Oculi leporum glauci aut charopi sunt, Pollux. Αὐτὰρ ὁ βλεφάρου χαροπὴν γράπτοισιν ὀπωπαῖς Κανθὸν ἔχουσιν λευκοχρόον, Oppianus de lepore. Oculi glauci simul, inquit Adamantius, & charopi, hoc est diuersorum colorum punctis milij magnitudine circa pupillas notati, ingenium dolosum & furtiuû significant, satis quidem solers, sed nec forte nec audax, cuiusmodi lepores sunt. Acie oculorum sunt, inquit Xenophon, multis de causis minimè acuta. Oculos enim habent exporrectos, τὰ ὄμματα ἔχει ἔξω: palpebras autem præcisas (καὶ τὰ βλέφαρα ἐλλείποντα) & quæ pupillis munimenta nô præbeant: quapropter hebes uisus est atque diffusus. (Oculi cilia non habent, eoque obtusius uident, Poll.) Ad hæc somno etiam multum deditur animal, quæ res nihil ad uidendum prodest, (unde oculi non parum læduntur, Poll.) Et uelocitas ad obtundendam aciem plurimum facit: citius enim ferè rem unamquanque pertranseunt, quàm quid sit accuratè perspiciunt: Canum quoque urgentium terrores prouidentiam auferunt: unde sæpe in retia incauti feruntur. Palpebris clausis (καταμύων, id est conniuens) uigilat, apertis dormit & immotis, Xenophon: uide etiam in c. Patens quid significare uolentes Aegyptij, leporem pingunt: habet enim oculos hoc animal semper apertos, Orus. Lucent in charopis eorum oculis uigilia muniti hircqui: nunquam enim grauatis (demissis) somnum capiunt palpebris, ut qui tum feras tum homines metuant: nocte etiam uigilant, Oppian. Superior in homine palpebra ita quandoque conuellitur, ut album oculi non tegat: λαγωφθάλμους, id est leporinos oculos habentes, qui hoc patiuntur, uocant Græci. Auicenna ascera, & palpebræ inuersationem. Idem inferiori contingit, & ectropion Græcis est, Manard. Lagophthalmus, inquit Cælius, uitium est ubi oculus in sopore non occluditur: fit autê, ut Celsus lib. 7. significat, ubi curatione adhibita plus æquo cutis exciditur, ita ut oculus contegi nequeat, uel aliam ob causam quandoque. Nam si palpebra inferior minus surrigitur, sed pendens hiat, nec cum superiore coit, uitium facit, quod (eodem auctore) ectropium uocant. Glaucophthalmus pro lagophthalmos apud Celsum non rectè scriptum Hermolaus monet. Κορυβαντιᾶν, inquit idem, uerbum apud Græcos factum est à pupillis oculorum quas κόρας appellant: sicut & Corybantes & Curetes: Qui cum custodes Iouis essent, non modo excubare, sed etiam apertis oculis dormire cogebantur: hinc natum uitio ex fabula uocabulum, ut qui leporũ modo somnum caperent oculis patentibus, ita nominarentur. Proinde qui Corybantes à choreis dictos arbitrantur, errant: etiamsi Lucretius ita cecinerit: Cum pueri circa puerum pernice chorea Armati in numerum pulsarent æribus æra. In eundem sensum & Aristophanes poëta usurpat uerbum id in comœdia quæ Sphêces inscribitur, Ἤ παραφρονεῖς ἐτεὸν ἢ κορυβαντιᾷς. Vide Chiliadas Erasmi duobus in locis, ut index monebit, super hoc uerbo corybantiân. Dormiunt lepores oculis patentibus, multique hominum, quos κορυβαντιᾶν Græci dixêre, Plinius. Plura hac de re afferemus in c.

¶ Lepori ὦτα ὑψηλά, id est aures sublimes, Poll. Auritus à magnis auribus dicitur, ut sunt asinorum

rum & leporum: aliâs ab audiendi facultate (sicut & oculatus,) Festus. Apud Græcos quidem nomen etiam λαγὼς habet, ab aurium magnitudine, λα enim auget in compositione, ὦς auris est. Et sanè decebat ut timidum & inerme animal bene auritũ esset, quò longius pericula & insidias perciperet & maturè sibi consuleret: sed ijsdem in cursu quoq; se gubernat, ut in c. referam. Aures ei longæ & pilosæ, Gillius. ¶ Labia perpetuò mouet, Obscurus. Bucca pilos etiam interius habet, ut supra diximus in pilorum mentione. Rimam illam in medijs labris rectà sub naribus, nostri uocant **hasenschartẽ**: & audio etiam homines quosdam ore sic deformato nasci, idq; ferè accidere ubi grauidæ subito leporis aspectu territæ fuerint. Vtrinq; dentatus cum sit, coagulum tamen habet, Aristotel. Quæcunq; sic nascuntur in ueterino genere, ut notam eam habeant, quam leporinum dentem uocant (σιμὰ, καὶ λαγώδοντα ἢ ὀξώδοντα,) subrumari non oportet, sed rejcere aut ab armento segregare tanquam adulterinas fœturas & portentosas, Absyrtus capite 115. interprete Ruellio. ¶ Lepus habet collum angustum, teres, molle, oblongum, Pollux. ¶ Cor maximum est proportione muribus, lepori, asino, ceruo, pantheræ, mustellis, hyænis, & omnibus timidis, aut propter metũ maleficis, Plinius & Aristoteles. ¶ Lepus solus ex ijs quibus pedes multifidi coagulum habet, Poll. Cum utrinq; dentatus sit, coagulum tamen habet, Aristoteles. Et alibi, Lepori soli ex ijs quæ unum uentrem habent, coagulum est. Fit autem ei coagulum, quoniam herbam succi lactei pascitur: talis enim humor lac in uentriculo infantium (τοῖς ἐμβρύοις) stringit, facitq; colostrum. Quæ uerò hæc herba sit, in Philologia dicam, ubi de plantis à lepore nominatis uerba faciam. ¶ Lepores locis quibusdam bina iecora habere uidentur, Aristoteles. Et alibi, Leporum generi cuidam (quod tum alibi, tum etiam in Sycino agro circiter Bolbam lacum gignitur) iecoris partes sepositæ sunt, nec eadem certa origine continentur: quippe quos bina habere iecinora credideris, quoniam meatus procul admodum coëant. Bina iocinera leporibus circa Briletum & Tharnen, (in Thracia Therne est, non Tharne, Hermolaus) & in Cherronneso ad Propontidem: mirumq;, translatis aliò interit alterum, Plini. Idem alibi, cuniculorum in Bætica exta gemina sæpe reperiri scribit. Theopompus in Bisaltia lepores bina iecora habere prodidit, Gellius 16.15. & Aelianus. Quod Plinius dixit in Cherronneso ad Propontidem, uidetur id esse quod Aristoteles, in Sycino agro circa Bolbam lacum: etenim Syce, ut libro quarto diximus, uidetur in Cherronneso Thraciæ oppidum fuisse: de lacu autem Bolba, Stephanus quidem meminit ijs uerbis: Bolba & urbis & stagni nomen est: sed qua in terra sit non explicat, Hermolaus in undecimum Plinij. ¶ Archelaus de leporibus scribit, utranq; uim (utrunq; sexum) singulis inesse, ac sine mare æquè gignere: Benigna circa hoc natura, innocua & esculenta animalia fœcunda generauit, Plinius. Quod idem lepus aliquando mas, aliquando fœmina fit, & naturas transmutet, & quandoq; uelut masculus generet, quandoq; ut fœmina pariat, manifestum esse Democritus tradit Geoponicorum 19.4. Lepus à Physicis dicitur incerti sexus, ac esse modo mas, modo fœmina, Donatus. Mares lepores, uel potius androgynos, uno eodemq; tempore tum alios implere, tum ex sese parere, pluribus dicam in c. ex Aeliano. Arnebet, id est lepus apud Hebræos, terminationem fœmininam habet: quod unum indiuiduum habeat utrunq; sexum, Munsterus. Quidam è uulgo alternis annis mares & fœminas fieri putant. An sine mare gignat lepus, adhuc dubiũ est, Blondus. Albertus scribens in Aristotelis de generat. anim. libri 3. caput sextum, & alia multa ineptissimè tradit confunditq;, & lepori quædam attribuit, quæ Aristoteles ad mustelam refert: nam his & hyrzus eo in capite uoces Arabicæ, ut conijcio, non leporem significãt, ut ipse exponit, sed mustelam. Et paulo post adhab quoq; leporem interpretatur, eadem de eo scribẽs quæ eo in loco Aristoteles de hyæna: (nos adapem cuniculum esse docuimus, adhab hyænã: arnab uerò Arabicè lepus est) sed ipsum Albertum audiamus. Quod (inquit) putant de lepore, quem adhab Arabes uocant, quod habeat utrunq; membrum per uices mensium, non est uerum: sed sub cauda habet quasdam lineas fissuris uuluarum similes, quæ lineæ semper inueniuntur in maribus & fœminis. (Et dicit Auicenna quod secundum numerum annorum ætatis suæ multiplicantur illæ fissuræ: ita quod aliquis captus est de quo uenatores putabant quod octo uuluas haberet:) falsum tamen est: quia illæ lineæ inueniuntur in maribus & fœminis: sed quia plures capiuntur mares, magis obtinuit opinio eos hermaphroditos esse quàm fœminas. Hæc omnia, ijs exceptis quæ parenthesi includuntur, Aristoteles de hyæna scribit. Fit enim sæpe cum habent catulos recentes, alios ut in uentre habere reperiantur. Itaq; de his Archelaus scribit, annorum quot sint si quis uelit scire, inspicere oportet foramina naturę, quod sine dubio alius habet alio plura, Varro. Vt masculum leporem à fœmina discernas, ut Archadius scribit, naturæ foramina inspicito: nã sine dubio masculus unũ, fœmina duo inuenitur habere, si cautè et subtiliter inspiciantur, Crescen. sed apparet eum ꝓximè recitata Varronis uerba, codice nimirum deprauato, perperã legisse, & pro Archelao Archadiũ scripsisse, &c. Vide etiã infra cap. 3. De lepore fortasse (inquit Niphus) si illud est uerũ, quòd lepus sit mas & fœmina, est ad alterum incubus, ad alterum autem succubus: unde tradunt uenatores, in genere leporum inueniri eum qui est fœmina tantum, sed nullum esse marem qui non sit fœmina, quod sensibus subiacet: nam inuentus est lepus testibus atq; mentula præditus, qui lepusculos ferebat in utero: nec non & lepus ferẽs lepusculos, testibus carens & mentula: per quæ dilutio obiectionum perspicua est. Nos uerò testamur uidisse leporem solum marem, & leporem tantum fœminam, & leporem utriusq; sexus, Hæc Niphus. Et rursus alibi, illud quod Albertus de leporibus dixit, mihi semper fuit dubium: nam in uenationib.

obseruauimus leporem habuisse penem & testes, et deferre in utero lepusculos: obseruauimus etiam leporem habuisse uuluam, & in ea lepusculos, carere uerò testibus & peni. Et rursus, Aristoteles hãc de sexu leporis quæstionem non attingit. Ego uero leporem mentulatum & testiculatum ferre in utero lepusculos obseruaui sæpe in uenationibus, & apud nostros uenatores hoc probatissimum habetur. ¶ Leporum uuluæ dum partum gerunt acetabula habent, Aristoteles. Sus, canis, lepus, partu sunt numeroso: nimirum quod uuluas siue uteros continent multos, totidemq́ formandi loculamenta, Idem Problematum 10.16. ¶ Lepori tibiæ neq; magnæ nec æquales sunt, Gillius ex Oppiano, qui canit: Βαιοὶ πόδες, οὐκ ἶσα δ' ἄλλα. Posteriora crura longiora habet, unde facilius ascendit quàm descendit, ut supra dictum est. Solus animalium, Aristotele teste, pronam supinamq́ pedum partem hirsutam habet, unde dasypodis nomen, quod apud Cratinum & alios legitur, factum uidetur, Poll. Cum procumbit lepus hypocolia, uel potius, ut Pollux habet, posteriora crura, ilibus subijcit, Xenophon. ¶ Caudam nimis breuem, & ad currendum incommodã habet, proinde in cursu auribus se gubernat, ut in C, dicam.

C.

Lepores alij montani, alij campestres, alij palustres sunt, alij per diuersa loca uagantur, Xenoph. Cubant ferè in arbustis obductioribus, & densis fruticetis, aut scissuris terræ profundis. Aut si Græcè mauis, Εὐναὶ λαγῶν, περὶ πολυύλοισιν, θάμνοι συνηρεφεῖς, ἴδαι ἀμφιλαφεῖς, ῥωχμοὶ βαθεῖς· χειμῶνος μὲν τὰ πρόσηλα, θέρους δὲ τὰ ἐπίσκια. ἐν δὲ χειμῶνι τὰ μελάγχημα. Sunt autem melanchema, ut Cælius ex Polluce interpretatur, cauitates (loca caua & humilia) in quibus colliquefacta est nix, ducta appellatione nigredinis argumento: quoniam operimento niuium agris albicantibus, ea portio plane nigrescat. Obscuri quidam authores leporem super petris cubare scribunt, secuti opinor locum quempiam ex uetere testamento, ubi cuniculũ potius interpres Latinus reddere debebat: Vide in Cuniculo C. Rationẽ tũ uentorũ tũ temporũ lepus planè scit. Hyeme apricis locis cubilia idcirco informat, atq; imprimit, q apricationem uehementer appetit: frigus hostilẽ in modum declinat: æstate uero, altioris sedis studio captus ad aquilonem cubitat. Temporum commutationes nares ei indicant, Aelianus. ¶ Xenophon scribit leporem acie uidendi esse minimè acuta multis de causis (ut supra in B. retuli.) Plutarchus uerò in Symposiacis sensoriorum excellentia hoc animal præstare annotauit, Cæli. Atqui Plutarchus non ab acri sed indefesso uisu leporem prædicat: hæc enim eius uerba sunt in Symposiacis libro 4. quæstione ultima: Sensuum acrimonia lepus excellit. Siquidem oculi leporum indefessi sunt: itaq; dormiunt apertis. Auditu quoq; acerrimo prediti creduntur: quem admirati Aegyptij in sacris picturis auditum designaturi leporem pingunt. ¶ Animalia fortia, uocem ædunt grauem, ut taurus, canis: timida acutam, ut ceruus, lepus, Aristoteles in Physiognomicis. Glaucitat & catulus, at lepores uagiunt, Author Philomelæ. Nos uagire apud bonos authores prima producta, & de infantibus tantum usitatum reperimus. Intus ut infanti uagiat ore puer, Ouidius 4 Fastor. ¶ Quiescunt interdiu, noctu uagantur. Frigidi sanguinis & frigidi cordis lepus est, & ideo ad pastum non nisi nocte progreditur, Albertus. In pastionibus tum nocturnis tum longinquis pabulum inquirit, siue quòd fortè peregrini cibi desiderio tenetur, siue etiam quantum equidem intelligo, ut se exerceat, & pedum celeritatem firmet, Aelianus. Vnum animal digitos habentium herba alitur lepus, Plinius. Lepori coagulum fit, quoniam herbam succi lactei pascitur, Aristoteles. De hac & alijs, tũ quibus uescitur lepus, tum aliâs ab eo denominatis herbis, in Philologia dicam. Vescuntur etiam uuis: unde festiuum extat Agathiæ Scholastici epigramma Anthologij 6.7. huiusmodi: Εἶδον ἐγὼ τὸν πτῶκα καθήμενον ἐγγὺς ὀπώρης Βακχιάδος πολὺν βότρυν ἀμφιγέμοντα. ἀγρονόμῳ δ' ἀγόρευσα, καὶ ἔδραμεν. ἀλλ' ὁ μὲν ὠδίνας δὲ ἐγκέφαλον πλήξας ὀξυτάτῳ λίθῳ. Εἶπε δὲ καὶ χαίρων ὁ γεωπόνος: ἆ τάχα Βάκχῳ λοιβῆς καὶ θυέων μικτὸν ἔδωκα γέρας. Lepores quibus cibis saginentur, uide in F. Leporem ruminare in sacris literis legimus, uide in Cuniculo A. ¶ Lepores urinam retro mittunt, Aristot. Et alibi, Lepus in auersum (alibi, ex auerso) mingit; mas inquam, nam fœminæ quadrupedum omnes ita mingunt. Leporis lac crassissimum est, Aristot. Soli animalium lac habent etiam ante partum, Pollux & Aristot. Lac suillo simile sua crassitudine est, Aristot. ¶ Somno multum deditur hoc animal, Xenoph. Λαγὼς grammatici quidam dictum coniiciunt à λάω, quod est uidere: dormientem enim cõniuere negant. A dormiendi habitu δερκευνὴς Nicandro dicitur, Hermolaus. Palpebris patentibus somnum capere, lepori naturale est, Aelianus. Et rursus, Non oculos claudit cum somnum capit, imò uero cum reliqua membra somnum accipiunt, interea tamen oculi uident. Vide etiam supra in B. de oculis leporis, & interpretatione uocis lagophthalmus: & infra in prouerbio, Lepus dormiens. Dorcas, id est caprea similiter ut lepus, dormiens oculos apertos habet, Varinus. Palpebris clausis (καταμύων, id est coniuentibus) uigilat, apertis dormit & immotis: (Locus hic apud Pollucem corruptus, hinc restitui potest:) oculos etiam tenet immotos. Nares dormiens frequenter mouet, uigilans uero minus, Xenoph. Parasitus quidam apud Athenæum, multorum animalium quibus aliqua in re comparatur, nomina accipit, ut πηδᾶν ἀκρίς, &c. & καθεύδειν μηδὲ μικρὸν νυκτερίς (καὶ ὁ παράσιτος γὰρ ἐγρηγορεῖ κολακικῶς) οὐ λαγώς. ¶ Lepores auersi coëunt: retro enim urinam reddunt, Aristot. Fœmina etiam sæpenumero marem prior superuenit, Idem. Et rursus, Coëunt & pariunt quoq; tempore. Dasypodes omni mense pariunt, & superfœtant sicut lepores, Plinius. Fœcundissimæ sunt naturæ: unde præfinitum conceptionis terminum non habent, Simocatus. Lepus coitum quærit cum aliâs semper, tum uerno tempore

pore imprimis: itaque tum uestigia eorum magis confusa sunt, Xenophon & Pollux. A uiro rei uenatoriæ bene perito, & cætera quàm bono, & à mẽdacijs alieno, auditione accepi, mares lepores uno eodemque tempore tum alios implere, tum ex sese parere, tum nutrire, nempe qui sint utriusque sexus participes. Idemque testabatur aliquando duos, aliquando tres parere. Huc etiam addebat, marem semimortuum captum fuisse, ipsum autem prægnantem fuisse, atque in dissecti utero tres lepusculos repertos fuisse, eos primum extractos immobiles fuisse, deinde à sole intepescentes, reuixisse, & eorum quendam postea respexisse, celeriterque & linguam porrexisse, & cibi desiderio os aperuisse: itaque lac ei admotum fuisse, & paulatim alitum fuisse, Aelianus. Dum utero ferunt, superfœtant, & singulis mensibus generant: sed fœtus ædunt non uniuersos: interpositis enim diebus quot res tulerit, peragunt partionem, Aristot. Et rursus, Habet fœmina lac priusquam pariat, & à partu continuo repetit coitum, & lactans adhuc concipit fœtum. Partum non ut maior fidipedũ pars cæcum ædit. Dasypodes, inquit Plinius, omni mense pariunt, & superfœtant sicut lepores. A partu statim implentur: concipiunt quamuis ubera siccante fœtu: pariunt non cæcos. Et alibi, Lepus omnium prædæ nascens, solus præter dasypodem superfœtat, aliud educans, aliud in utero pilis uestitum, aliud implume, aliud inchoatum gerens pariter. In cuniculis quidem manifestissima est superfœtatio, nec discernit eos à leporibus Aristoteles, Niphus. Animalia quæ & timido animo & esculenta sunt, ea omnia fœtuosa fecit diuina prudentia, ne assiduo esu deperirent: contrà, quæ sæua & maligna sunt, ea uoluit parum esse fœtuosa. Vnde fit, ut lepus, quem omnia uenantur, fera, ales, homo, tam ferax sit: solaque ex omnibus bestijs cum grauida est, etiam impleatur, & alium fœtum in utero gestet pilis uestitum, alium nudum, alium tantum non formatum, alium concipiat, Herodotus in Euterpe. Eadem scribunt Xenophon, Aelianus, & Philes. Herodoti uerba Athenæus etiam citat: & Pollux Xenophontis, quibus de suo quædam synonyma adijcit: Καὶ μὴν πολύγονόν ἐστιν εἰς τὰ μάλιστα τοῦτο τὸ θηρίον, ἐπικυϊσκόμενον ἀεί, καὶ διὰ πάσης ὥρας, ὥστε τὸ μὲν ἤδη τίκτεται, τὸ δὲ μέλλει, τὸ δὲ κύεται, τὸ δὲ ἐπιλάζεται. Καὶ εἴποις ἂν αὐτὸ πολύγονον, πολύτοκον, πολύπαιδον, ἐπικυϊσκόμενον, γόνῳ ἀεὶ ἐπιπληρούμενον. ἐπικυΐσκεσθαι uerbum Græcis superfœtare est, pro quo Herodotum ἐπαναίρεσθαι, Pollucem ἐπιλάζεσθαι dixisse apparet. Καὶ δὲ φιλότητι μέλονται (malim μιγῶνται, aut simile quid) Νωλεμὲς ἱμείρουσι· γάμων δ' ἔπι ἐγγὺς ἴασιν Οὔποτ' ἀναίνονται πόσιος πολυάνθεον εὐνήν, Οὐδ' ὅτε γαστρὶ φέρουσι πολύσπορον ὠκὺν ὀιστόν. Ἔξοχα γὰρ τόδε φῦλον, ὅσ' ἄπλετος ἔτρεφεν αἶα, Πολύγονον τελέθει. τὸ μὲν ἄρ ποθι νηδύος ἐκτὸς Ἔμβρυον ἐκθρῴσκει τετελεσμένον, ἄλλο δ' ἔσωθεν Νόσφι τριχὸς φορέει, τὸ δ' ἄρ ἡμιτέλεστον ἀέξει, Ἄλλο δ' ἄναρθρον ἔχει θαλάμοις βρέφος ὠδίνεσθαι. Ἐξαίνης τίκτει δὲ, καὶ ὁππότε θῆλυς ἀνῇ, Λήθεται μαχλοσύνης, τελέει δ' ὅσα θυμὸς ἀνώγει, Οὐδ' αὐταῖς ὠδῖσιν ἀπεπαύσατο εὐθρέπτοις, Oppianus. Quamobrem animalia quædam superfœtare possint, alia non, Aristoteles explicat lib. 4. de generat. anim. ca. 5. Sunt autem nonnulla superfœtantia, inquit, quæ possunt enutrire conceptum quem superfœtarint, &c. ut lepus: hoc enim animal nec magnum est, & plura generat, utpote multifidum: semine etiam abundat, quod eius hirsutie significatur: copia enim pili exuperat. Nam hoc unum pilos & sub pedibus habet, & intra genas: pili autem abundantia & hirsuties copiam indicant excrementi: quamobrem homines pilosi libidinosiores, & seminis copiosiores sunt quàm leues. Idem problematum 10. 16. quærens cur animantium quædam partu sint numeroso, ut sus, canis, lepus: alia non, ut homo, leo: coniecturam addit, quoniam alia uuluas siue uteros continent multos, totidemque formandi loculamenta, quibus impleri percupiunt, quibusque semen genitale diuidendum inserendumque est: alia contra se habent. Hegesander Delphus scribit, regnante Antigono filio Gonatâ, tantum numerum leporum in Astypalæa fuisse, ut Astypalenses oraculo super ijs consulto, à Pythia audiuerint, nutriendos canes & uenatione utendum: & intra annum supra sex millia capta esse. Prouenit autem tanta copia, cum Anaphæus quidam duos tantum lepores ab initio in insulam iniecisset. Quemadmodum prius ab Astypalensi quodam duabus perdicibus inuectis in Anaphen, tanta perdicum uis in Anaphe nata est, ut incolæ de insula relinquenda periclitarentur. Porrò ab initio Astypalæa lepores non habuit, sed perdices tantum, Athenæus. Simili modo Carpathi etiam insulæ multiplicatis leporibus ex duobus tantum immissis, perditas esse fruges, inter prouerbia dicetur: & in Lero insula uno tantum inuecto, uide in a. ubi Higini de lepore sydere uerba recitabo. Cubile leporis ubi catulos suos parit, Galli muettam uocant. Femina lepusculos ut primum enixa est, ore lambit, quod Galli sic proferunt: La lieure lime son leureteau, quand elle a leureté, Robertus Stephanus. Ex suis lepusculis alium alibi lepores in cubile se recepturi ponunt, ut mox in D. referam.

¶ Lepores montani, campestres, & palustres quomodo uelocitate differant, dictum est in B. & alia quædam de cursu leporum: de quo plura etiam in E. reperies. Leporis corpus modis omnibus ad agilitatem egregiè compositum esse, in B. diximus ex Xenophonte. Agilem autem leuemque esse leporem (inquit idem) uel illud indicat, quòd otiosè etiam ambulando saltat: gradientem uerò nec uidit quisquam nec uidebit: quia posterioribus pedibus ultra & extra anteriores pertingit, ac ita currit. (Hic adijcitur in Græcis, δῆλον δὲ τοῦτο ἐν χιόνι, qui locus mihi corruptus uidetur. Leonicenus uertit, Nam quod ad colorem attinet in promptu est: sed nihil ad rem.) Porrò caudam habent ad currendũ incommodã, neque enim propter breuitatem idonea est quę corpus regat, sed hoc utraque facit aure (τῶν ὤτων ἑκατέρῳ τοῦτο ποιεῖ.) & cum in eo est ut capiatur à canibus, alteram uidelicet aurẽ deducit ac traducit obliquã, illorsum nitens ubicunque laborat. Idcirco in hanc circũagitur ocyus, in angusto ualde relinquens id quod insequitur, (canẽ scilicet aut feram insequentẽ.) Lepus montẽ facilius ascendit quàm

descendat, Albertus, ut supra etiam dictum est in B. ex Polluce: habet enim posteriora membra longiora, anteriora uerò breuiora: itaque deorsum uersus ægrè decurrit, sursum facile, Aelianus. Posteriora crura in cursu (inquit Pollux) ultra anteriora extendit, salitque posterioribus obnitens, nec ullo modo interim anteriores impedit, quod illi interius magis uergant. Salit autem magis quàm currit hoc animal, propter naturalem celeritatem, agilitatemque summã. ἅλτικὸν δ' ἐστὶ καὶ πηδητικὸν τὸ ζῷον μᾶλλον ἢ δρομικὸν, ἅλλεται δὲ κοῦφόν τε καὶ ὑπόλαφρον, (lego ὑπόελαφρον ex Xenophonte,) Hæc Pollux. Ceruum Græci propriè θεῖν, id est currere dicunt: leporẽ fugere, φεύγειν,) Poll. Canes cursu flexuoso sæpe decipiunt, Volaterranus. Auribus corporis motum dirigit moderaturque lepus, tanquam remis, quod in alijs animantibus plerunque efficit cauda, (Cælius ex Poll.) sed hæc lepori breuior, & huic usui idonea non est: itaque, ut Pollux inquit, τοῖς ὠσὶ χρῆται πρὸς τὴν ἡγεμονίαν, παραπεταννύων (παραπετάννυσι καὶ παραβάλλων τὸ ἕτερον ἐς πλάγιον, Xenoph.) αὐτὰ καὶ ὥσπερ κώπαις τισὶ παρηγγύων: sensus uidetur, moueri à lepore aures in cursu alternis nunc ante nunc retro, ut nauium scilicet remi agũtur: ut παρηγγύων pro παρακινῶν posuerit, nisi mendum est. Ad fugam sese auribus in terga inclinatis excitant: cum circumagitur, altera aure ab ea parte demissiore pro gubernaculo utitur, Volaterranus ex Xenoph. ¶ Archelaus autor est, quot sint corporis cauernæ ad excrementa lepori, totidem annos esse ætatis: uarius certe numerus reperitur, Plinius. Eius annos indicant foramina quædam: nam quot sunt illi corporis cauernæ, totidem annos ætatis agit, Aelianus. ὅσων δ' ἂν ἐτῶν ᾖ, τοσαύτας ἴσχει ἐκ τοῦ σώματος ἐγχωροῦντας (forte ἐκχωροῦντας, cum Plinius ad excrementa dixerit) ἀπὸ τῶν ὀρῶν τὰς ὀπὰς, Pollux. Albertus (ut in B. retuli) ex Auicenna scribit, sub cauda leporis esse quasdam fissuras uel lineas uuluarum similes, in maribus simul & fœminis, easque secundum numerum annorum ætatis multiplicari: & captum esse aliquando leporem quem uenatores putarint octo uuluas habere.

D.

Lepores mansuescunt rarò, cum feræ dici iure non possint: complura nanque sunt, nec placida, nec fera, sed mediæ inter utrunque naturæ, Plinius. Audio quidem à teneris nutritum, satis cicur & lepidum, mirisque corporis gestibus ac saltibus, iucundum hoc animal fieri. Quædam timore non cicurantur, ut mures & lepores: quomodo enim amabis, quem insidiari uitæ tuæ sit persuasum? at hoc si bi persuadent qui timent, Cardanus. Lepores, cuniculi, & similia animalia semifera, ita quidem cicurantur, si tenera educes, ut hominem non metuant nec refugiant, sed sponte etiam accedant, cibi præcipuè gratia: nullius uerò disciplinæ capacia sunt, nec uocis agnoscunt imperia: uocanti adesse, increpata discedere non assuescunt, nec aliud quidquam iussa facere. Animal est simplex & sola fuga se defendens, Albertus. Lepus planè timidus, pauidus & fugitiuus est, naturæque debilis & imbecillis, Blondus. Ingeniosi ac timidi sunt, Aristoteles. Et in Physiognomicis, Pili molles hominem timidum significant: nam ceruus, lepus, & oues, pilis sunt mollissimis. Formidine præcellit animal hoc: facile nanque temereque terretur ac compauescit, ἀναπτοεῖται: unde & ptox uocatur: nam πτώσσειν, formidare est, Cælius ex Polluce. ¶ Leporem pro uentorum temporumque ratione cubilia mutare in C. dixi. Cubile non prius subire & succedere solet, quàm modò ingrediẽs, modò egrediens sua conturbârit uestigia: ut ne ea struentibus sibi insidias appareant, naturali quadam sagacitate homines astutè decipiens, Aelianus. Lepus omnium prædæ nascitur, Plinius: nempe auium rapacium, terrestrium ferarum & hominum. His uel hyrzus, uox barbara (Arabica uel Persica) mustelam significat: Albertus ineptissimè leporem exponit: deceptus, ut conijcio, quoniam utrunque animal catulos ore de loco ad locum frequenter trãsfert: quod eo in loco, ubi ipse leporem reddit, Aristoteles de mustela scribit. Lepores (inquit Plutarchus) in cubile se recepturi, sæpiculè iugeri etiam interuallo catulos alium aliò distitos transferunt: ut si uel homo uel canis subeat, idem omnes in periculum ne uocentur: ipsi deinde impressis discursu multiplici prius uestigijs, saltu postremo ingenti inde abripiũt sese, atque ita cubant. Fœtus suos (inquit Aelianus) in plures locos dispergit, hoc pacto arbitrans à rapinis tutiores esse, nam summo in eos amore flagrat. Neque à uenaticis modò insidijs de se timet, uerum etiam uulpium incursiones perhorrescit, nec minus auium impetus extimescit, sed & coruorũ & aquilarum uocem multò maximè metuit, atque horret: & sanè quidem cum his auibus nulla pace coniungitur, sed sese abstrudit in dumeta, in aliaue fruteta, aut cespites, aut cum necessitate urgetur, in quoduis aliud latibulum se occultat. Et alibi, Aquila lepores rapit. Lepores non canes solum metuunt, uerum & aquilas: ab his enim quoties ædita & aperta loca superant (ὑπερβάλλοντες τὰ σιμὰ καὶ ψιλὰ) rapiuntur, quantisper anniculi sunt: nam maiores incursu canum auferuntur, Xenophon. Vide etiam in B. Lepus uocem accipitris exhorret latitans, Volaterranus. Accipitres dicti astures auxilio canum uenantur etiam lepores & cuniculos, ut alicubi legimus. Vulpes & aquilæ leporibus insidiantur, ut in B. retuli ex Xenophonte. Lepores (inquit Aelianus) interdum à uulpibus non tantum cursu, sed etiam magis arte comprehenduntur. Captiosè enim circumuenire, inducere uulpes probe nouit: Cum enim noctu in leporis uestigium inciderit, & sensum ex eo perceperit, animam continens, spiritumque comprimens, sensim & pedentim usque eò uestigijs leporis insistit, quoad in ipso cubili eum deprehendens, tanquam de insidijs securum animi & insperantem capere aggreditur. At enim non hic dissoluto & ignauiter remisso animo, sed suspenso & sollicito somnum capit, simul ac primum uulpem aduentantem sensu comprehenderit, de cubili exsilit, properans fugam capere, & cursum ad summam celeritatem facit: uulpes item uestigijs eum insequens ingreditur currere:

currere: iterum longam uiam ubi hic confecerit, ut qui iam longinquo abscessu contra uulpem superior factus sit, sub dumeta, alia'ue fruteta densiora subiens, ex longo cursu, libenti animo & prolixo se quieti dat: at uulpes e uestigio insequens, ei non concedit ex fuga ut consistat, & laboris requietem habeat, sed ad alterum cursum ex quiete eum excitat, & agitat: postea uero quàm incitato cursu is permultum uiæ procedens, itinera non minora quàm prius fugerit, rursus uehementer quietem cupit capere: Illa uerò frutetum quò se is coniecerit urget, ac radicitus excutiens, ab assiduo cursu non sinit conquiescere: itaq; is iterum excurrit, illa quoq; non se ad insequendum tardans, currere insistit. Cum autem continenter ex alio alius cursus hunc uigilijs diu multumq; fatigatum exceperit, currendo fessus, & laboribus succumbit, & longius procedere desistit: ipsa uerò consecuta, eum ipsum non sanè cursu, sed longinquitate temporis, & captiosa inuestigatione comprehendit, Hæc Aelianus. Quintum lupi genus, minus cæteris, pilis rigidis, leporibus maximè insidiatur, Oppianus. Mustela dicitur dolosè colludere lepori: quem cum ludendo fatigârit, gutture apprehendit, ualideq; adhærens comprimit, ne currentem quidem relinquens: lassum tandem interficit & uorat, Albert. Leporem aliquando audiui ericij spinas singulatim mordicus euellere, & ita nudatum uorare: quod mihi quidem uerisimile non fit: cum lepus non sit carniuorus: de uulpe potius probabilis hic dolus esset.

E.

Venatio. Lepori uisus cur obtusus sit, in B. diximus. Cæterum præter alia canum quoq; terrores prouidentiam auferunt cum instantes ꝑsequuntur. Quo fit ut irruens ad multa improuidus, in retia etiam incautus feratur. Quòd si rectà fugeret, rarò hoc pateretur. Nunc uerò quia locos complectitur & amat, ubi natus & enutritus est, capitur: sed pleriq; omnes præter corporis naturam forte quadam capiuntur: nihil enim quod ꝓportione conueniat, ab huius (corporis partium, ut in B. diximus) compositione dissentit, Xenophon. Lepus uiam retrouersus pertinentem cupide amplexatur, consuetam sedem omnibus locis antefert, eoq; non parum sæpe capitur, quòd assuetum cubile relinquere non possit, Aelianus. De cursu leporum & uelocitate, uide quædam in B. & plura in C. Hic quædam illic relicta adijciemus, ut quæ propius ad uenationem pertineant. Lepores statim ut canes & uenatores senserint, ad cliuos confugiunt: hos uenator à cursu accliui quantum potest auersos in decliuem agat: nam cum pedes priores eis breuiores sint, facilius per colles scandunt, ubi canes & uenatores non paruo negotio sequuntur, Oppianus. In semitis etiam & aruis celerius currunt, quamobrem inde quoq; auertentur, Idem. Et mox, Aestate pedes eis grauātur: & hyeme (terra nimirum adhærescente, aut astringente gelu ex pruinis & niuibus) ueluti calciati ad malleolos usq; impediunt. Nostri niues ꝓfundas obseruant, ut minore negotio capiant. Montium incolæ, inquit Aelianus, non tam ueloces, quàm qui in planicie uersantur, nisi quando sub montem subiectos habent tractus in planiciem explicatos, quò ex montibus decurrant: unde fit, ut tametsi montes incolant, tamen in campis exerceantur, unde sæpe campani homines eos excitant, atq; insequuntur. Cū autem proximi sunt ut capiantur, campestris uiæ breuitatem declinantes, in altiores locos & montosos se conuertunt, in suas nimirum sedes festinantes, idcircoq; euadunt, & insperatam salutem assequuntur, quòd canibus & equis montium itinera infesta atq; inimica, pedes obterunt & debilitant, sed eo acerbius canes uexantur, quòd carneos pedes, & minimè ad perpetienda saxa resistentes, & quemadmodum equi ungulas, habent. Contrà, lepus conuestitos pilis pedes habet, & duritatis & asperitatis patientes. Iam ex leporibus qui in crebris dumetorum frequentia locis commorantur, laboris inertia segnes, non ad cursum uelocitate ualent, ex pedum tarditate ad fugiendum laborantes. Nam huiuscemodi opimo habitu, & cessatione torpentes, currendi insueti sunt, & ad ꝓficiscendum longissimè perimbecilles. Ipsorum ratio uenandorum talis est. Primum per frutices perparuulos & minime continenti crebritate densos permeant: densiores uerò, qui transiri non possunt, transiliunt: ueruntamen ubi fruticetum aliud ex alio nexum latissimè continuatur, ibi hoc ipsum facere coacti cum sint, corporis grauitate ad saltum parum ualentes, sanè quàm cito laborant & succumbunt. Canes uero ab eis ipsis primum aberrant, quòd non eos ꝓpter minutarum arbuscularum frequentiam uident, & uerò per frutices saliunt odoris sensu illecti, deinde tandem aliquando uisos, insequuntur, de contentione currendi nil remittentes: illi autem ipsi ex continuatione saliendi ad capiendam fugam longiorem remollescunt, & uiribus defecti comprehenduntur, Hactenus Aelianus. Et rursus, Lepus, inquit, quem canes & equi insectantur, si campestris sit, celeriore & concitatiore cursu quàm montanus uiam conficit, ꝓpter corporis exiguitatem, & tenuitatem. Cum enim gracili habitu sit, ipsum celeritate præstare uero ꝓximum est. Primum igitur ex terra exsiliens saltu fertur, & per dumeta aliaue densiora uirgulta expeditus perlabitur. Tum uero sicubi herbæ sint altæ & frequentes, ex eis facile sese explicat, atq; elabitur: ac quemadmodum leonibus caudæ ad excitandas uires magno adiumento esse dicuntur, sic huic aures roboris numina, & uexilla, & cursus incitamēta existunt: fugiens eas ad tergum retorquet, sicq; ipsis tanquam stimulis torporem & ignauiam, ne à currendo retardetur, concitat. Iam porro cursum nec unum, nec rectà tenet, sed & huc illuc se uersat, & uero de recto cursu deflectit, ut exterreat canes, & circumueniat ad id quidem diuerticulum, quo uult iter conuertere: de auribus alterutram intorquet, atq; inflectit, eaq; quasi moderatrice cursum dirigit. Neq; uero improuidè uno eodemq; tempore omnes suarum uirium neruulos contendit, sed &

impetum insequentis obseruat, & si ad insequendum tardus & segnis sit, non omnem suam celeritatem profundit: Sed duntaxat canes antegredi maturans, sese integrum seruat, & uiribus suis moderatur, ne omnem suam currendi facultatem urgens, ex incitato cursu uiribus deficiat. Penitus enim cognoscit se ad cursum longè multum&que antecellere, & uidet impensius laborare non esse necesse. Quod si pedum celeritate canis ad conficiendum interpollet, tum omnibus reuocatis uiribus lepus quanto maximo potest cursu fertur. Cum autem longe multum&que canibus anteuerterit, & longo sanè interuallo uenatores atque equos reliquerit, tum sane in aliquem tumulum ascendit, & in posteriores pedes sese erigens, tanquam ex aliqua specula, & insectantium certamen prospicit, & quantum equidem existimo, eos ut debiliores ridet. Post ex eo loco intuens, se omnia superiora habere, is nimirum quietem & tranquillitatem adeptus, ex lassitudine grate & libenter dormit, Hæc omnia Aelianus. Catuli magis subolent quàm adulti: quoniam eorum membra adhuc mollia per terram uniuersa trahuntur. Sed tenellos studiosi uenatores dimittunt, gratificantes deæ: qui uerò iam iuuenes (ἔτειοι, id est anniculi, ut paulò post etiam uertit) sunt, primo cursu uelocissimè feruntur, deinceps non ita: agiles enim sunt, sed imbecilles, Xenophon. Syluosa loca (inquit Xenophon) magis redolent quàm nuda. Siquidem lepus, modò percurrens, modo procumbens, multa contingit. Procumbit autem ad ea quæ terra gignit, uel ipsius superficies habet, sub omnibus, super ipsis, in ipsis, propius, longius, nunc diu, nunc parum, nunc mediocriter: & in mari nonnunquam ad id quod potest exiliens, (διαρριπτῶν:) in aqua etiam si quid extans innatúmue fuerit. Itaque qui procumbere amat, cubile ut plurimum facit, si frigus fuerit, in apricis, (ἐν εὐδιεινοῖς:) si æstus, in umbrosis: si uer & autumnus, in clementioribus locis, (ἐν προσηλίοις.) At uerò qui currere solent, non ita: nam trepidi à canibus facti sunt. Procumbit autem femine sub ilibus posito, (ὑποθεὶς τὰ ὑποκώλια ὑπὸ τὰς λαγόνας. Pollux hoc loco pro hypocolijs posuit τὰ ὄπισθεν σκέλη. plura de hac uoce uide in Canis uenatici historia:) cruribus anterioribus ut plurimum iunctis atque porrectis, (τὰ δὲ πρόσθεν σκέλη τὰ πλεῖστα συνθεὶς καὶ ἐκτείνας, Pollux habet προτείνας.) mento prioribus pedibus subnixo, ἐπ' ἄκρων δὲ τῶν ποδῶν τὴν γένυν κατατιθείς. auribus super utroque humero demissis, τὰ δὲ ὦτα ἐπιπετάσας ἐπὶ τὰς ὠμοπλάτας, εἶτα δὲ ὑποστέγει τὰ ὑγρά, locus mihi obscurus. Leporis cubile à Gallis uocatur la forme & lict du lieure. Vbique subsistit (ὑπομένει) ubi inuestigatur, præterquam si noctu exterritus fuerit: id ubi acciderit, subtrepidat, ὑποπτήσσει, Xenophon. Inter agitandum perspicui sunt, per subactam humum præcipuè nonnulli, quibus inest rubor: per arũdines etiam, quia ex aduerso refulgent. Perspicui sunt quoque in tramitibus & uijs, si planæ fuerint: fulgor enim qui in ipsis est (τὸ φανὸν τὸ ἐν αὐτοῖς) repercutit oculos. Incerti uerò sunt si ad saxa, ad montes, ad rupes, ad opaca secesserint, propter coloris similitudinem. Quod si canes præsenserint, sistunt pedem, & residentes seipsos erigunt: & canum, sicubi prope est, clamorem strepitum&que captant, & unde audierint auertuntur. Est etiam cum nihil audierint, sed audisse opinãtes, uel sibi persuadentes, huc illuc trepidantes, uestigijs insilientes, in uestigia secedunt. Porrò longissimè currunt, qui nudis ex locis excutiuntur, quia in aperto sunt: breuissimè uerò, qui ex opacis: nam tenebræ (τὸ σκοτεινὸν) impediunt, Xenophon. Ea quidem uestigia, quæ residens seipsum erigendo lepus imprimit, Pollux ὀρθὰ, id est erecta uocat his uerbis: Τὰ δὲ ὀρθὰ ἴχνη, ὁπόταν ὁ λαγὼς κτύπου κατακούσας, ὀρθοῖ ἐπὶ τοὺς πόδας τοὺς ὄπισθεν ἐξανιστάμενος, βάλλοντα τὸ σκέλος τῷ προσπίπτοντι ἔχει μαθεῖν. Alia uerò sunt εὐθέα, opposita τοῖς συμπεπλεγμένοις, ut idem ex Xenophonte habet. Xenophon quidem inter uestigiorum differentias numerat ὄρθια, πυκνά, καμπύλα, μακρά: sed interpres legit, ὄρθια, καμπύλα, πυκνά, μανά, ut duas syzygias oppositas faceret: atqui εὐθὺ potius quàm ὄρθιον, καμπύλῳ opponitur: & μακρὰ etiam rectè legi potest, ut in sequentibus. Leporis uestigia multum hyeme procedunt, quia longæ sunt noctes: parum autem æstate, quia è contrario sunt breues. Nec uerò subolent hyeme diluculo, cum pruina fuerit aut gelu, &c. ut in Cane sagace & inuestigatore ex Xenophonte recitaui. In plenilunio præcipuè leporum uestigia incertissima sunt: nam exultantes ad Lunam lepores inter se colludunt, & ea longè dissipantes dirimunt, Xenophon. Et rursus, Verno etiam magis quàm alio anni tempore confusa sunt: nam lepus coitum quærit cum aliàs semper, tum hoc tempore: quamobrem simul uagantes necessariò uestigia implicant. Subolent autem uestigia cubilium (iuxta cubilia. τὰ εὐναῖα τῶν δρομαίων ἐπὶ πλείω χρόνον ὄζει) diutius quàm cursu impressa. Illa enim lepus perambulat insistendo, hæc celeriter transcurrit. Lepus qui in cursu capitur, δρομαλὸς: qui uerò in cubili, ἐν κοίτῃ, εὐναῖος, Varinus. Inuenio & εὔναιος proparoxytonum (nam illud penanflexum est) apud Varinum his uerbis: Εὔναιος, λαγὸς, Σοφοκλῆς Δόλοψι, κατακλιθείς. uide supra in Cane ueloce. Vestigia quæ quò tendant cognitu facilia sunt, ut recta, Xenophon γνώριμα nominat, εὔσκεπτα Pollux: quæ aliter habent, ut συμπεπλεγμένα, intricata, hic δύσσκεπτα, ille ἄγνωστα. huiusmodi autem ferè sunt per quæ uulpes prius incesserint. Quomodo cubile subituri lepores, impressis discursu multiplici prius uestigijs, saltu postremo ingẽti in id se recipiant, supra dictum est capite quarto. Flexuoso cursu canes plerunque decipiunt, Textor.

¶ Exeundum est autem ad uenationem, inquit Xenophon, diluculo, ne uestigatione priuẽtur: nã si mora fiat, nec leporem canes inueniunt, nec fructum uenatores faciunt: neque enim manet natura uestigij, quæ singulis horis euanescit. Stolam custos retium leuem indutus uenatum exeat: retibus diuortia claudat fragosa, decliuia, caua, obscura (ἀμφιδρόμους τραχείας, σιμὰς, λαγαρὰς, σκοτεινάς.) riuos, torrentes, aquasque perennes. hæc illis præcipua sunt refugia: nam omnia dicere infinitum esset, diuerticula, biuia (ὁδοὺς: quæ uox etiam simpliciter uias uel semitas significat) lata uel angusta. Id orto iam

Sole

Sole faciat, non in diluculo, ne si prope indaginem statuenda sint retia, strepitum simul audiens lepus refugiat. Quòd si procul statuantur, nihil magnopere prohibet in aurora securum statuere, ubi nihil obstiterit. Hastilia figito supina, ut cum adducuntur contendi possint. In iis summis laqueos (βρόχους) æquales subiicito (ὑποβαλλέτω) paritérque fulcito, attollens in medio reticulum (τὸν κεκρύφαλον:) sed à plaga (εἰς τὸν περίδρομον) oblongum lapidem magnumque suspendito, ne rete cum leporem tenuerit recellere possit. Iuga longa ordine cingito (στοιχιζέτω δὲ μακρὰ ὑψηλά,) ne forte lepus transiliat: sed inter uestigandum ne intermittito: est enim uenatoris, sed gnaui, quàm fieri potest celerrimè leporem capere. Retia in arduis tendat, (τὰ δίκτυα τεινέτω ἐν ἀπέδοις:) casses (ἐνόδια) in uiis obiiciat opportunis procul à tramitibus, plagas (περιδρόμους) ad humum religans, fastigia (ἀκρολίνια) contrahens, intra sardonios (μεταξὺ τῶν σαρδονίων. Τοῖς δικτύοις καὶ σαρδόνας προσπλέκονται, ὅπερ ἐστὶν ὤα τοῦ δικτύου, μετὰ τὸν πλευτιαῖον βρόχον ἀνέχοντα τὸ δίκτυον, ὑπὲρ ἂν ὁ περίδρομος ἢ ἐπίδρομος ταῖς χηλαῖς ἐπὶ τὸ δίκτυον [lego δίκτυον] ἔπεισι, Pollux 5. 4. ubi & alia retium & uenatoria uocabula requires.) hastilia figens, funiculos (ἐπιδρόμους) in summo tensiles superponat, ductiles coërceat, παραδρόμια συμφράττων: tum extra circumiens cautius obseruet. Quòd si limes decliuis fuerit, sagena erigatur. Leporem uero dum agitatur, insequens ad retia cum clamore adigat. Is cum in rete inciderit, canum iram non pulsando, sed leniendo refrenet: & uenatori clamando significet, aut captum esse, aut hac uel illac transcurrisse: aut non uidere uel non uidisse. Venator autem cum neglecta tenuique ueste & calceo uenatum exeat, manu baculum (ῥόπαλον) gestans. Retium uero custos sequatur, sed cum silentio saltum adeat, ne lepus si fortè propius fuerit, audita uoce promoueatur. Casses & retia, ut dictum est, expediat, religatis ad syluam canibus, unoquoque seorsum, ut facile solui possint. Post hæc autem custos retia seruet, ipse uero sumptis canibus ad saltus indaginem subeat, & implorato Apolline & uenatrice Diana, ac parte uenationis promissa, unam ex canibus soluat quæ uestigandi peritissima sit: si frigus fuerit, oriente Sole: si calor, ante diem: aliis autem anni temporibus inter auroram & Solis ortum. Ast ubi uestigium una ex his quæ antecesserunt (ἴχνος ὄρθιον ἐκ τῶν ἐπηλλαγμένων, forte ἐπηλλαγμένων: sic enim dicuntur uestigia, ut ipse Xenophon alibi exponit, τὰ ἐκ τῶν αὐτῶν πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ ἥκοντα, & sic uertemus: At ubi canis emissus post intricata reflexaque in se uestigia, ad recta tandem peruenerit, soluat etiam alterum) rectum deprehenderit, soluat & alteram. Et dum uestigium transigitur haud multum moratus singulatim dimittat & alias. Et ipse non urgendo sequatur, unamquanque nominatim appellãs, nec id nimium, ne ante tempus irritentur. Hæ uerò præ gaudio & ardore procedunt, uestigia ut sunt duplicia, triplicia (hæc alias puto ἐπηλλαγμένα uocat) euoluentes, hac illac progrediuntur uariè (διὰ τὰ αὐτὰ διὰ τῶν αὐτῶν, ἐπηλλαγμένα, περιφερῆ: forte legendum εἰς τὰ αὐτὰ διὰ τῶν αὐτῶν ἐπηλλαγμένα, de huiusmodi enim uestigiis etiam alibi apud eum mentio fit, ut iam proximè monui: ἐπαλλάττεσθαι quidem uerbum in usu est de iis quæ non rectà procedunt, sed obliqua ceu cancellatim se diuidunt & decussant, quod nos dicimus **über einander vnd durch einander gaan**:) in orbem, in rectum, in curuum, per densa, per rara (μακρά, ut supra diximus) per nota, per ignota, seipsas transmittunt, micantibus caudis, inclinatis auribus, luminibusque coruscis. Vbi uerò ad leporẽ accesserint, uenatori significabunt, nam toto cum caudis corpore micant, hostiliter insultant, certatim prætereunt, studiosè concurrunt, repente cõsistunt, diuulsæque rursus inuadunt: postremò ad leporis cubile peruenient, & in ipsum incurrent. Ille subito exortus, canũ in se latratum & clamorem fugiendo conuertet. Ipsi uero agitantes clament, iò canes, iò segnis: Bene ô canes (σοφῶς, lego σοφῶς, id est sapienter: sed, bene, uox breuior magis conuenit acclamationi canũ.) Et uenator cum canibus currat, ueste quam gestat manu circumuoluta, et baculum (rhopalon) etiam ferens, sequatur leporem: nec obuium eat, ne perturbet. Ille se ab oculis proripiens refugit, & loca ubi primum inuenitur ut plurimum repetit. Porrò illis (uenatoribus) pro more clamantibus, ô puer, ha puer, ohè puer, heus puer: puer (retium custos) significabit captus sit néc ne. Et si primo cursu captus fuerit, reuocatis canibus alium quærat: sin minus, quàm celerrimè potest cum canibus currat, nec desistat, sed assiduè transmittat. Et si rursus agitantes leporem occurrerint, clamet, Euge, euge ô canes, instate canes. Est quando longius procedunt ut eas pariter cursu sequi non possit, & aliquando à cursu deerret. Rursus tandem repertas, si in uestigio fuerint, quantum potest accedens hortetur omnes, modo has modo illas nomine compellet, sonum uocis quàm poterit multipliciter uarians, acutum, grauem, paruum, magnum. Et præter alias hortationes, si cursus in monte fuerit, sic etiam hortetur: Bellè canes, bellè ô canes, (εὖ κύνες, εὖ ὦ κύνες. Forte εὖα κύνες, εὖα ὦ κύνες: nam εὖγε κύνες etiam aliis in locis acclamare iussit paulò ante. Est autem εὖα ἐπιφώνημα μυστικὸν καὶ βακχικόν, καὶ εὐοῖ, Varinus. Hac nimirum uoce Bacchæ mulieres euantes in montibus uagabundæ utebantur, talis & apud Latinos uox reperitur Euax.) Sin autem ad ipsa non fuerint uestigia, sed excesserint, tunc eas in hunc modũ reuocet. Non retro, non retro: heus canes. Sed postquam uestigiis astiterint, circumagat eas, orbes multos crebrosque faciens. Et ubicunque incertum ipsis uestigium fuerit, signum statuat limitem (στοῖχον) sibi, & ab hoc eas hortando, blandiendo coerceat (σωνέχων) donec uestigium manifestè cognouerint. Illæ uero simulac certa erunt uestigia, irruendo, lasciuiendo, capita conferendo, suspicãdo, significando, fines sibi notos statuendo, cito transcurrunt. Sed dum illæ ita per uestigium crebro dissiliunt, uenator se reprimens cum canibus minimè currat, (μὴ κατέχοντα κυνοδρομεῖν, negatio μὴ uideri potest abundare,) ne studio certandi uestigia prætereant. At cum iuxta leporem fuerint, idque uenatori planè significauerint, obseruet ne territus à canibus locum mutet. Illæ uero dum caudam crispant, dum in

se recidunt, dum insultant, & clangentes insurgunt, dum prosiliunt, dum uenatorem spectant, & hæc iam uera esse demonstrant, leporem ultro excitabunt, & latrantes inuadent: sed siue in retia præcipitet, siue exterius, siue interius prætereat, ad unumquodque horum custos retiū proclamet: & si captus fuerit, alium inquirat: sin minus, hisdem ut antè hortationibus transcurrat. Sed cum iam serum diei fuerit, canibus propemodum currendo defatigatis, tunc leporem uenator fessum exquirat, nihil relinquens eorum quæ terra gignit, uel ipsius superficies habet: sed crebrò eadem relegat, ne prætereuntus fallat. Procumbit enim in angusto, nec resurgit præ labore & metu. Superinducat & canes hortando: blandiendo, si qua est humana, multum: si audax, parum: si mediocris, mediocriter: donec ipsum uel e uestigio (ἐκ ποδῶν) occiderit, uel in retia protulerit. Post hæc autem sagenis retibusque sublatis, canes auertat, & è saltu digrediatur, & si meridies æstiuus fuerit, resideat, ne canes in itinere pedibus urantur, Hactenus Xenophon Omnibono Leoniceno ferè interprete. Et rursus, Vestigent autem canes leporem, cū nix ita ceciderit, ut terram operiat: nam si loca quædam μελάγχιμα (id est absque niue, cum ea quæ circunquaque sunt niue operiantur) fuerint, difficilis inuestigatu erit. At cum ningit, si Boreas spirârit, uestigia diu manifesta eminent: neque enim cito liquuntur. Sin & Notus flauerit, & Sol superfulserit, breui apparent: nam statim dilabuntur. Sed neque cum nix iugiter cadit, uestigia enim obducit: neque cum uentus acriter incumbit, niuem enim conuoluens incerta facit. Ad huiusmodi uenationem cum canibus exeundum non est: siquidem nix canum nares adurit, & pedes ac leporis odorem gelu nimio tollit. Sumptis igitur retibus & comite sibi adiuncto, ab agris ad montes pergat, & cum uestigia deprehenderit, per ea incedat. Sed si perplexa (ἐπηλλαγμένα) fuerint, ita ut ab ijsdē ad eadē reflectantur, circumiendo ea emetiaī, & quo ferant inquirat. Multū enim lepus oberrat, incertus ubi procumbat, & simul incessu perplexo fallere didicit, ut qui persæpe à talibus (canib. & uenatoribus) agitetur. Vbi iam uestigium apparuerit, procedat ulterius: perueniet autem uel ad locum aliquem umbrosum, uel abruptum, quod per huiusmodi loca uenti niuem transmittāt: quo fit ut opportuna cubilibus multa in eis relinquantur, & talia quærit lepus. Huc igitur cum uestigia duxerint, non accedat propius, ne promoueatur lepus, sed undique circundet: nam ibi esse speratur, argumento erit, si nusquam inde uestigia deduxerint. Sed cum ibi esse certum fuerit, illum relinquat, manebit enim, & alium quærat, antequam uestigia deleantur, rationem temporis habens: ut si etiam alios inuenerit, reliquum diei ad circumueniendum (circundanda retia) sufficiat. Quod ubi acciderit, retia unicuique eorum circumtendat, non aliter quàm cum melanchima (id est loca quædam absque niue, cum cætera circumcirca omnia niue operiantur) fuerint, locum uniuersum cingendo, ubicunque tandem in eo lateat lepus. Retibus erectis, accedens commoueat. At si elapsus fuerit è retibus, per uestigia sequatur: conferet enim se rursus ad similia loca, nisi in ipsa niue opprimatur. Obseruās igitur ubicunque fuerit, circumuenire debet, quòd si non expectet, cursu insistere. Nam & sine retibus capietur, quia profunda niue lassatur, & in extremis pedibus (ut Pollux etiam repetit, & Oppianus) ubi uillosus est, moles niuis haud modica succrescit, Hactenus Xenophon. De canibus celeribus, leporario, Gallico, Vertago, in canum historia satis dictum est. Galli grandiores etiam canes, quos ceruarios appellant, ut & suarios lupariosque sub nomine leporariorum comprehendunt, Budæus. Venator leporis uestigia captat, ex agris supernè subducendo canes, sed qui culta non adeunt, prata, saltus (νάπας) fluenta, lapidosa syluosaque petunt. Et cum mouetur lepus, clamorem minimè tollat, ne pauidæ uestigia malè significent, ἵνα μὴ αἱ κύνες ἔκφρονες γιγνόμεναι χαλεπῶς τὰ ἴχνη γνωρίζωσιν. Sed ubi iam inuenti agitantur, nunc flumina tranant, nunc uiam flectunt, modò cauernas subeunt, ac penetrātes neque tum canes solum metuunt, uerum & aquilas, ut in D. dixi. Venatici canes leporem, si necarint ipsi, discerpunt, & sanguinem auidè lambunt: confectum autem cursu & exanimem consecuti, non attingunt, Plutarchus. Lepores & uulpes per æstatem noctu progrediuntur, Tardiuus. Nos autem uidimus, inquit Blondus, uenantes in capiendis leporibus hunc modum seruare insidiandi. Diuisi ac sparsi uenatores per inculta frequentius quàm per culta, arte quadā incedunt laqueis canem leporarium detinentes: spineta & sentes, siue dumeta, saltúsue potius celebrātes quàm nemora. Nōnunquam etiam præmittunt odorum canem qui è latebris pellat timidum leporem, post quem è laqueis mittunt canem fugacem, altis clamoribus persequentes, qui sunt exhortationes fugacium canum. Comprehensi demum lepores frequentius scinduntur à canibus, quàm cruenti ab ore canum euellantur à uenatoribus. Quidam etiam sedentes post fruticem siue carecta seu dumum leporibus insidiando, optimorum uenatorum consequuntur nomen. hoc fit autem cum uenantium maxima pars, è longis circuitibus expellit lepores insequendo usque ad insidiantes, quos improuiso aggrediuntur canes. Venantur autem lepores & post uindemiam in uineis, & in campis aratorijs confestim post mensem. Verum turgidi ac pingues maximè decipiuntur rigente bruma & super niuem. Sed in diluculo leporum præstantissima uenatio est, Hæc Blondus. Nec uerò canum cuiusque generis familiæ sagaciores uestigia tantum ferarum odorantur, sed feras, & perdices, & lepores: eorumque recentia cubilia persentiscunt è longinquo, utpote aduerso uento eorum odorem captantes erectis naribus & exorbentes, Budæus. Lepusculi timentes, hoc quadrangulum dedit Diana rete, nexile, aut uiscum, fuge, lineamque compedam, Varro in Prometheo ut à Nonio citatur. Est autem uiscum hoc loco genus retis. Cerui, lepores & uulpes retibus capiuntur: præcipuè eo genere retis quod arolum uocant, (quod ab eo describitur 10.22.) Pet. Cresc. Et rursus 10.19. Lepores præcipuè capiuntur ca-

nibus

nibus sagacibus, quales sunt qui segusi uel brachi uocantur. Requiruntur etiam canes ad cursum agiles, qui eos persequantur & capiant: qui omnes ad hoc instruuntur, & ad capiendum eos inducuntur, cum ex capitis aliquid datur eis in cibum. Capiuntur etiam laqueis, ut idem scribit 10.31. Quomodo foueis capiantur lupi, uulpes, lepores & aliæ feræ, Crescentiensis docet 10. 43. ¶ Accipitres dicti astures auxilio canum uenantur lepores & cuniculos: & aquilæ similiter, ut Pet. Cresc. scribit. Cyro aduersus Armenium proficiscenti continuò in primo agro exurgit lepus. Aquila autem uolans dextera, leporem despiciens fugientem, & irruit, & percussit illum, extulitq; correptum, eoq; ablato in collem ꝓximum, pro libidine utebatur præda. Augurium igitur Cyrus intuitus, cum lætatus est, tum Iouem regem adorauit, dixitq; ad præsentes: Venatio quidem pulchra est futura, si Deo libuerit, Xenophon 2. de Pædia Cyri. Et rursus libro primo, Aduersus leporem uerò (pater inquit ad Cyrum) quoniam in tenebris pascitur, diem autem uitat, canes alebas, quæ odoratu eum inuenirent. Et quia celeriter fugeret ubi esset inuentus, alias habebas canes, quæ erant eruditæ ad eum intercipiendum. Quòd si ab ijs etiam euasisset, cognito leporum transitu ac saltu, & ad quos locos fugientes, à uenatoribus capiuntur, hic casses uisu difficiles tetendisses, quò in uehementi cursu ipse seipsum incidens conuinciret. Quò autem neq; hic diffugeret, eius rei speculatores constituebas, qui ex propinquo loco euefugio superuenirent, atq; ipse tu à tergo clamore obstrepens, continuò ita leporem exterrebas, ut stupidus caperetur. Qui uerò anterius erant in insidijs, hos tu silentium edoctos obseruare, latere faciebas. Et lib. 3. de dictis & factis Socratis: Nónne uides (inquit Socrates ad Theodotam meretricem) quòd etiam illi qui lepores sectantur, multa machinantur? Dum enim noctu pascendo oberrant, sagacibus canibus eos captant: at alios interdiu habent canes, quibus nocturna quę liquerint cubilia comperiant. Tum etsi quos offenderint lepores, eos habent alipedes canes, quibus auolantes queant intercipere. Nec non & retia per insidias disposita sunt, quibus qui canum ora effugiunt, decipiantur. Lepores ab aquilis capi, unde aquila etiam λαγωφόνος dicta, &c. in Aquila pluribus dicetur. ¶ Λαγωβολαῖον, ἐν ᾧ (δὲ ὅ, Varin.) οἱ λαγωοὺς ἀγρεύουσι, Suidas & Varin. Cælius lagobolium locũ interpretatur in quo lepores uenantur, sed absq; authore. Ego lagobolion uel lagobolon, pedum uel baculi genus esse uideo, quo uenator leporem ferit. Gestabãt & in comœdijs rustici lagobolon, ut Pollux scribit. Bucolico carmine certantes, cornua ceruorum gestabant, & manibus tenebant lagobolum, Scholiastes Theocriti. Καὶ πτῶκας βάλλω, καὶ θηρία τῆλα διώκω, Theocrit. Idyl. 1. Xenophon pro lagobolo rhopalon, id est clauam dixit: hoc enim uenatorem leporum gestare iubet. Ῥοικὸν, λαγωβόλον (paroxytonum: sed frequentius proparoxytonum scribitur) καὶ ῥόπαλον τὸ ἄνω παχὺ καὶ στρεβλὸν, ὃ καὶ ῥοῖβον λέγεται παρά τισι, Varin. Ῥοικὸν, σκολιὸν, καμπύλον, στρεβλὸν, Hesych. Καλαῦροψ, ῥόπαλον ὑπόκαμπες ἐν ἄκρῳ, ὃ τὸ κάλον ὅ ἐστι ξύλον αὖ ῥίπτει. ἴσως δὲ ὅμοιόν τι ἐστὶ καλαύροπι καὶ τὸ παρὰ Θεοκρίτῳ ῥοικὸν λαγωβόλον. ἀπὸ τοῦ ῥίπτειν γάρ τινες ἐτυμολογοῦσι καὶ τὸ ῥοικὸν, Varin. Κεραβλογία, τὸ λαγωβόλον, Hesych. Καρόβαν, ῥάβδον ποιμενικὴν, id est baculum pastoralem, quem Mysi συκαλόβον uocant, Hesychius & Varinus.

¶ Leporaria appellantur, inquit Grapald. non solum ubi lepores sunt, & Græcis λαγοτροφεῖα uocantur: sed omnia septa ædificia, quæ inclusa animalia habent quæ pascantur. Roboraria eadem à tabulis roboreis, quibus septa fuerunt, antequam macerias & mœnia noscerent, author Gell. ex Varrone. Viuaria autem aprorum cęterorumq; syluestrium primus Romanorum instituit, Fuluius Hirpinus, quæ ex Græco proprie θηριοτροφεῖα nuncupamus, Hæc Grapald. Gellius quidem lib. 2. ca. 20. leporaria pro uiuarijs apud neminem uetustorum præter Varronem legisse se scribit: Scipionem uero omnium ætatis suæ purissimè loquutum, roboraria dicere solitum, quæ suo tempore uiuaria apellabantur. Garennam Galli uocant uiuarium: uel, ut Budæus interpretatur, cunicularium & leporarium, nostri ein thiergarten. Leporaria te accipere uolo, non ea, quæ tritaui nostri dicebant, ubi soli lepores sint: sed omnia septa affixa uillæ quæ sunt, & habent inclusa animalia, quæ pascantur, Varro. Siquidem mos antiquus lepusculis, inquit Columella, capreisq; ac similibus feris iuxta uillam plerunq; subiecta dominicis habitationibus ponebat uiuaria, ut & conspectu suo clausa uenatio possidenti oblectaret oculos, & cum exegisset usus epularum, uelut è cella promerentur. Leporarij alterum genus illud uenaticum, duas habet diuersas species: unam in qua est aper, caprea, lepus: alteram item extra uillam quæ sunt, ut apes, cochleæ, glires, Varro. Et rursus, Apros quidem habere posse in leporario, nec magno negotio tibi est, captiuos, & cicures qui ibi nati sint, & pingues solere fieri scis inquam Axi. Nam quem fundum in Thusculano emit hic Varro à M. Pisone, uidisti ad buccinam inflatam certo tempore apros, & capreas conuenire ad pabulum, cum è superiore loco è palæstra effunderetur apris glans, capreis uicia aut quid aliud. Ego uero, inquit ille, apud Q. Hortensium cum in agro Laurenti essem, ibi istuc magis θρᾳκικῶς fieri uidi. Nam sylua erat, ut dicebat, supra quinquaginta iugerum maceria septa, quod non leporarium, sed θηριοτροφεῖον appellabat. Ibi erat locus excelsus, ubi triclinio posito cœnabamus. Quintus Orphea uocari iussit: qui cum eò uenisset cũ stola & cithara, & cantare esset iussus, buccinam inflauit, ubi tanta circunfluxit nos ceruorum, aprorum, & cæterarum quadrupedum multitudo, ut non minus formosum mihi uisum sit spectaculum, quàm in Circo maximo ædilium non sine Africanis bestijs cum fiunt uenationes. Et alibi, In leporario pater tuus præterquam lepusculum è uenatione uidit nunquam. Neq; enim erat magnum id septum, quod nunc ut habeant multos apros ac capras (lego capreas) complura iugera macerijs conclu

dunt, Varro. Et Appius apud eundem, Sequitur, inquit, actus secundi generis, affictitius ad uillam qui solet esse, ac nomine antiquo à parte quadam leporarium appellatum. Nam neq; solum lepores in eo includuntur sylua, ut olim in iugero agelli, aut duobus: sed etiam cerui aut capræ (lego, capreæ) in iugeribus multis. Quintus Fuluius leporarium dicitur habere in Tarquiniensi septum, iugerum quadraginta, in quo sunt inclusa, non solum ea quæ dixi, sed etiam oues feræ: Etiam hoc maius hic in Statonensi, & quidam in locis alijs. In Gallia uero transalpina T. Pompeius tantum septum uenationis, ut circiter triginta millia passuum locum inclusum habeat. Præterea in eodem consepto habere solet, de animalibus coclearia, atq; aluearia, atq; etiam dolia, ubi habeat glires conclusos. Sed horum omnium custodia incrementum, & pastio aperta, præterquam de apibus. Quis enim ignorat septa è macerijs, ita esse oportere in leporario, ut tectorio tecta sint, & sint alta? Alterum ne feles, aut meles, alia'ue quæ bestia intrare possit, alterum ne lupus transilire: Ibiq; esse latebras, ubi interdiu lepores delitescant in uirgultis atq; herbis: & arbores patulis ramis, quæ aquilæ impediant conatus. Quis item nescit, paucos si lepores mares in fœminas intromiserit, breui tempore fore ut impleatur? tanta fœcunditas huius quadrupedis. Quatuor enim modò si intromiseris in leporarium, breui solet repleri. Leporum omnia tria genera (quæ capite secundo descripsimus) si possis, in leporario habere oportet: duo enim utiq; te habere puto, & quod in Hispania annis ita fuisti multis, ut inde te cuniculos persecutos credam, Varro. Et rursus, Lepores quoq; nuper institutum ut saginarent pleraq;, cum exceptos è leporario concludant in caueis, & loco clauso faciant pingues. De uiuarijs faciendis, & includendis pecudibus feris multa scribit Columella libri noni ca. 1. quæ differo ad librum de animalibus communem. De minoris autem incrementi animalibus (inquit ibidem) qualis est lepus, hæc præcipimus, ut in ijs uiuarijs, quæ materia (maceria: sic enim supra dixerat, & muro) munita sunt, farraginis, & olerum, ferè intubi lactucæq;, semina paruulis areolis per diuersa spatia factis inijciantur: itemq; Punicum cicer, uel hoc uernaculum, nec minus ordeum, & cicercula condita ex horreo promantur, & aqua cœlesti macerata obijciantur: nam sicca non nimis ab lepusculis appetuntur. Hæc porrò animalia uel similia his (etiam silente me) facile intelligitur, quàm non expediat conferre in id uiuarium, quod uacerris circundatum est: siquidem ꝓpter exiguitatem corporis facile clatris subrepunt, & liberos nacta egressus fugam moliuntur, Hæc Columella. Epigramma in leporarij ingressum Ferrariæ, T. Vespatiani Strozæ, libro 1. Aeolostichon. Adeò nihil omissum est, ut leporem surdum celerius pinguescere reperiamus, Plinius. Hoc si uerum est, in causa fuerit fortassis, quod cum auditu fruitur, ad quemuis subinde sonum & strepitum trepidus expauescit, unde ad corpus augendum continuo metu pauoreq; impediri uidetur. Quod si etiam surdus natura non sit, auribus cera uel aliter obstructis auditus eis obtundi posset.

¶ Scribit Ael. Lampridius, Heliogabalum non facile cubuisse in culcitris seu accubitis, nisi quæ leporinum pilum haberent, aut perdicum plumas subalares. Vestes etiam leporino pilo facere, tentatum est, tactu non perinde molli ut in cute, propter breuitatem pili dilabidas, Plini. E leporinis pellibus cum pilis suis manicæ & caligæ parantur ad usum eorum qui refrigeratis aut articularijs membris laborant: assuũtur etiam tegumentis pro uentre interioribus: multum enim calefaciunt, & leues simul ac molles sunt, triplici nomine gratæ. Indumentum ex pellibus leporum, corroborat corpora senum & iuuenum, Filius Zor apud R. Mosen. Leporis pilus quia mollior delicatiorq; est, spongiæ loco utebantur plerunq;, purgandis præsertim detergendisq; lippitudinibus, Cælius. ἰδοὺ δέχου κέρκον λαγώ, Aristophanes: hoc est, En accipe caudam leporis: est autem mollis & tenera leporis lana, τὸ ἔριον τὸ λαγῶ, ut spongiarum etiam loco adhiberi possit tum aliâs, tum ad gramias oculorum, λήμας Græci uocant, abstergendas, Suidas & Varinus in uoce κέρκος. Pedum etiam pro scopis usus, ad puluerem detergendum & uerrendas quisquilias, &c.

F.

Leporina semper in delicijs fuit, & in splendidis epulis apposita. Inter aues turdus, si quis me iudice certet, Inter quadrupedes gloria prima lepus, Martialis. In pentametro quidam pro gloria legunt mattya: quod nomen à maza fit, uocanturq; sic pretiosa omnia edulia, ut scribit Athenæus, Cælius. Antiphanes poëta in Cyclope, dasypodem, id est leporem, in conuiuio inter alia appositum celebrat, Athenæus. Leporem gustare fas non putant Britanni, Cælius. Lepus quanquam ruminat, Iudæis in cibo à Mose interdictus est, quoniam pedes non bisulcos sed digitatos habet, Leuit. 11. & Deuter. 14. Plutarchus in Symposiacis libro 4. quęstione ultima, ubi quęrit de Iudæis, utrum illi colentes suem aut detestantes, carnibus eius abstineant: Quin & lepore, ait, quidam Iudæos abstinere ferunt, animal tanquam immundum & abominabile detestantes. Tum Lamprias, (hic locus mutilus est, ego ex coniectura uertam:) Atqui fortassis lepore non odio, sed cultu aliquo prosequentes abstinent, ꝓpter corporis cum asino similitudinem. (Paulò ante enim asinum quoq; ab ipsis coli Callistratus affirmauerat.) Quamuis enim & corporis mole multum inferior sit asino lepus, & celeritate longè superior: mirè tamen cum eo conuenit colore, auribus, & oculorum tum pinguedine tum salacitate, ut uix aliud animal paruum tam simile alicui magno reperias. Nisi fortassis Aegyptios circa similitudines secuti, animantis celeritatem diuinum quiddam existimant: & sensuum eius acrimoniam, (de qua in c. dixi,) Hæc Plutarch. ¶ Caro leporum sanguinem quidem gignit crassiorem, sed melioris succi quàm bubula & ouilla, Galen. 3. de aliment. facul. Paulus Aegineta tamen non meliorem,

sed

sed minus crassum ex leporina quàm bubula & ouilla carne succum generari scribit. Et rursus in libro de attenuante uictu, Caro leporum ad uictus rationem siccantem est accommoda: ad propositam uerò non admodum confert: sanguinem enim uehementer crassum gignit. Eadem ex Galeno Arabici quidam scriptores repetunt, Rasis, Isaac & alij. Celsus leporem in media materia numerari debere dicit, & boni succi esse, aluum adstringere, & urinam mouere. Caro leporis gignit sanguinem crassum & melancholicum: desiccat, & non attenuat, ideoq; medetur uiscerum dolori, fluxui uentris, (&c. ut in G. referam) Rasis & Albertus. Quanquam sicca & crassa, hircorum tamen & caprarũ carnibus antefertur, Isaac. Calida est & sicca: & assata prodest ulceribus intestinorum, ut quidam ex Auicenna citãt, apud quem ego nihil tale reperio. In Tacuinis uerò Elluchasem sic legimus: Caro leporina utilis est senibus, & frigidi temperamenti hominibus, in senecta præcipuè: tumoribus uerò non conuenit: qui tamen si eam in cibo sumpturi sint, per noctem prius in succo Punicorum & aceto macerent, Hæc ille, authorem citans Rasin. Idem ex Haly asserit, calidam & siccam esse leporinam in secundo abscessu, uentrem sistere, & urinam prouocare: præferendam esse si lepus in uenatione captus sit à canibus, & magis hyeme, & regionibus frigidis, prodesse nimium corpulẽtis, uigilias facere: cum condimentis uel aromatibus quæ attenuent præparari debere. Auicenna, ut interpretes reddunt, leporem syluestrem nominat pro terrestri, ut coniicio, ad differentiam marini. Lepus frigidus est & siccus, salubrior futurus cum melle, Auicenna: sed hæc eius uerba, ut Bellunensis monet, in emendatis codicibus nulla sunt: ut neq; ista, De eo qui in domibus nutritur adusto sumitur in potu medietas drachmæ. Mihi legendum uidetur, Eligendum esse leporem qui liberè pascatur in campis, non qui domi alatur: quæ ferè etiam Elluchasem in Tacuinis scribit. Cæterum drachma dimidia de lepore usto in potu sumendo, fortè ad remedium aduersus calculum pertinet, quod ex lepore usto fieri sequenti capite docebimus. Præterea quod stomachum mundificet, sic loquuntur, id quoq; meliores codices non agnoscunt. Lepus fit carnosum, sed non pingue animal: huius carnibus utantur qui macrescere atq; extenuari cupiunt, Blondus. Aetius scribit carnes uulpinas, leporinas & ericij, naturæ humanæ esse dissimiles, & alimenta efficere pessima, cuius argumentum sit odor fœdus, Io. Agricola Ammon. Talis quidem odor excoriantibus circa intestina præcipuè apparet. Cuniculi caro melius & facilius alit quàm leporina, quæ frigidæ & siccæ naturæ est, & bilem atram gignit, Platina. Vide cuniculus affert Fercula, uiscosum semiimitata gluten, Bapt. Fiera, hoc eum à lepore differre scribens. Cati syluestres temperamento ad lepores accedunt: caro eorum calida & mollis est, Rasis. M. Cato Censorius ægrotos ali iubebat holeribus, & carnibus anatis, palumbis, aut leporis: hanc enim leuem esse aiebat & ægrotantibus commodam: nisi quod multa parit insomnia, Plutarchus in uita eius. Somniosos fieri lepore sumpto in cibis Cato arbitratur, Plinius. Ioãnes Manardus in epistolis 13. 4. de leporina carne, quòd frigida siccaq; sit, & bilem atram gignat, ad Iacobum Pharusium medicum Rhegiensem id negãtem, copiosè scribit: nos inde quædam excerpemus: Applauserunt mihi, inquit, rationes tuæ, quibus leporinam carnem & boni succi esse, & coctu non difficilem probas: Verum quò minus consentirem deterruit me uenerãda antiquitas, & ad hæc usq; secula quasi per manus nobis tradita sententia. Scribitur enim in libro de Dięta secundo, qui quidem Galeni tempore à multis, nunc ab omnibus Hippocrati adscribitur, in hunc modum: Leporina caro sicca & adstringens, lotium aliquantisper mouet. (Deinde enumeratis Galeni uerbis, quæ nos etiam paulò ante posuimus, addit:) Et apertissimè libro 3. de locis affectis, magnam eam habere uim dicit in melancholici sanguinis generatione. Psellus quoq; et Paulus eisdem ferè uerbis Galeno subscribunt. Et Simeon in libro de Eicis, quasi quæcunq; dicta à uetustioribus erant colligens, inquit: Carnes leporum his qui exiccare corpus uolunt, ualde conducunt: minimè uerò his qui temperatura sunt sicciore: sanguinem quippe gignunt crassarum partium et melancholicum. Deinde expositis quibusdam præceptis de omni alimento diiudicando, subijcit: Durities leporinæ carnis facit, ut serò & paulatim nutriat: quod dura alimenta omnia faciũt, Galeno teste. Quemadmodum autem, eodem teste, id quod facile concoquitur & celeriter nutrit, est quo ad nos calidum: ita è contrario quod tardè & paulatim, quo ad nos frigidum. Eadem durities euidens siccitatis indicium est: quod etiam testatur dissimilitudo quam habet cum carne porcina, quæ præ cunctis carnibus, Galeno & ipso sensu teste, est nostræ magis similis. Ab hac leporinam per frigus & siccitatem recedere, nemo (ni fallor) ambiget, qui utranq; bene nôrit: exanguis enim arida & ueluti usta leporina uidetur, suillæ comparata uaporeq; omni atq; humore ac tenacitate ferè priuata: fragilis uerò & ceu fibris abundans: quæ omnia & difficilem concoctu & seram ad diducendum ostendunt. Agilitas quoq; & in currendo uelocitas eam ualde à sue differre ostendunt: sed & timiditas frigus indicat. Si enim siccitati coniungeretur caliditas, audaciam, quam summam in leone calido & sicco animali uidemus, in lepore quoq; efficeret. Quòd ais tale temperamẽtum esse carnis quale sanguinis sit, non est necesse. mutari enim nutrimentum à nutriendo debet, non è contrario: & aliæ etiam corporis partes à sanguine nutriuntur, quas tamen eiusdem esse temperamenti nemo dixerit. Sanguis certè longè calidior est quàm caro, &c. Sed quanquam tenuis est leporinus sanguis, aqueus ferè, & sine fibris, non sequitur non esse melancholicum. Tenuitas enim & (ut tu uocas) aqueitas, frigus ostendunt, non calorem: sanguis enim dilutior, Aristotele teste, frigidior est: eaq; animalia, quibus dilutior est, timidiora. Tauri quidem animalis ualde calidi sanguis crassus est, & fibris refertus. Præterea licet, Galeno teste, dulcis sit sanguis leporis,

& sapidus, ita ut dulcedine & concoctionis facilitate sanguinem auium superet: didicimus tamen ex eodem Galeno, non omnia dulcia esse calida, sed ea tantum quæ dulcedinem magnam habent: quæ uero modicè dulcia sunt, esse frigida: ad tantam autem dulcedinem leporinus sanguis non attollitur. (Deinde tractata quęstion e assæ'ne carnes an elixæ humidiores sint: & utrum assa aliquid caliditatis acquirant.) Leporinę quidem carni, inquit, modicè atque ut coquina requirit assæ, nullam arbitror caliditatem superaddi, Hucusque Manardus.

¶ Schelides, laterum carnes in leporibus, Cælius. Σχελίδες λαγωῶν (aliâs σκελίδες, quod non placet: σκελὶς enim à σκέλος fit, quæ nunc in Comœdijs περίβρα uocatur, Pollux. Σκελὶς, τὸ ἐκ τῆς ῥάχεως, ἕως τῆς ὑπογαστρίς, Hesychius) λαγῴα κρέα, ut alicubi legere memini. Σχελίδες, βοὸς πλευραί: ἢ ἁπλῶς τὰ πλευρικὰ (τὰ πλευρικὰ τῶν κρεῶν, Suid.) ὡς Αἰσχύλος λέγει καὶ Ἀριστοφάνης, Suidas, Varinus, Scholia Aristophanis in Equitibus. Sumine cum magno lepus, atque aper, atque pygargus, Iuuenalis Satyra 11. Canes pro amatoribus (inquit Crinitus 19.8.) passim accipiuntur, ut qui lepores magno studio consectentur, asserente Donato: Hinc illud uulgatum, Fœcundi leporis sapiens sectabitur armos, (ex Horatij 2. Sermonum:) Et illud etiam Terentianum ex Liuio Andronico, & Iulio Capitolino (Flauio Vopisco in Numeriano, Erasmus) credimus, pro militari dicto, Tute lepus es & pulpamentum quæris. Lepus à posteriore parte, hoc est à lumbis & clunibus pulpamentum de se præbet, eaque corporis parte lautissimus est. Terentius Eun. Lepus tute es & pulpamentum quæris: Id est ea requiris ab alijs, quæ ipse affatim habes domi, (Quod in te habes, hoc quęris in altero: & est tropus allegoria, Donatus.) Donatus in hunc locum, Lepus, inquit, pro infamia multa ponitur: uel quòd magis à posteriori parte, hoc est armis, pulpamentum de se præbeat, quum in conuiuio carpitur appositus: uel quòd uenantur illum & persectantur canes, quos pro amatoribus allegoricè intelligimus, ut ipse Terentius ait, Ceruam uidere, fugere, sectari canes: Vel quod illum sic fugiant omnes, constituat ut hunc libido effœminata: (Obscuriora sunt hæc, & ab Erasmo etiam in huius prouerbij mentione omissa:) Vel quòd à physicis dicatur incerti sexus, ac esse modò mas, modò fœmina. Obscurus quidam Terentij interpres sic interpretatur: Quoniam nunc fœminæ nunc maris libidinem exerces, non est quod palpes mulierem. Lepus tute es & pulpamentũ quæris: Id est ab alio quæris quod in te habes: hoc est, blandiris scorto, cum ipse sis scortum. Quod si Donatus & cæteri Terentij interpretes intellexissent, non fuissent tot ambagibus usi in re simplici atque aperta, Sipontinus. De lepore prouerbium dictum, Δασύπους ὢν κρεῶν ἐπιθυμεῖς: hoc est, Lepus es, & pulpamentum quæris, usurpatum à Terentio, Hermolaus. Δασύπους κρεῶν ἐπιθυμεῖ, ἐπὶ τῶν ἐπιθυμούντων τῶν ἀλλοτρίων: ἐπὶ τοῦ ἐπιθυμοῦντος παρ' ἄλλου χρήζοντα τὰ ὄντα αὐτοῦ, Apostolius: παρ' ἑαυτοῦ, Suidas. Dasypus carnes desyderat: dicitur in eos (inquit Erasmus) qui ea requirunt ab alijs, quæ ipsis affatim sunt domi. Et mox, Sunt qui existiment prouerbium, Tute lepus es, & pulpamentum quæris, cum proximo idem esse. Dictum est autem à milite glorioso apud Terentium in adolescentem Rhodium, qui scorto suo alludebat, ipse ea ætate qua scorti uicibus fungi posset. Donati commenta frigidiora mihi uidentur, ac ut simplicius, ita uerius esse puto, ad Græcam parœmiam referre, Δασύπους κρεῶν ἐπιθυμεῖς. ¶ Corpora quæ natura sunt sicca, salis conspersu exarefacta, cibo fiunt inepta: quidam enim leporem salire aggressus, mustelis exiccatis (ταῖς σκελετευθείσαις γαλαῖς) similem reddidit, Galenus lib. 3. de alim. facultate. Ἐν λαγῴοις, id est in leporinis carnibus uiuere dicebantur, qui lautè atque in delicijs uitam agebant. Aristophanes in Vespis, Sunt, inquit, mille ciuitates, quæ nunc nobis tributum soluunt. Harum unicuique si quis imperet ut uiginti alat uiros, δύο μυριάδες τῶν δημοτικῶν ἔζων ἐν πᾶσι λαγῴοις, Καὶ στεφάνοισι παντοδαποῖσιν, καὶ πύῳ καὶ πυεστίῃ: sic legendũ, non ut Erasmus habet πυαρίτῃ. Versus quem ibidem citat tanquam Homeri Erasmus, à Scholiaste non ita citatur: nec hercle Homeri esse uideri potest. Aristophanis quidem de leporinis uerba Suidas etiam adducit. Hoc est, Viginti milia de populo hominum uiuerent in omnibus leporinis, omnigenisque coronis, & colostris. Rursus in Equitibus, quum Cleon & aduersarius certatim promittunt lautissimas epulas populo, multis deliciarum generibus nominatis, promittuntur & leporinę carnes, quasi summæ exquisitæque deliciæ, Hæc Erasm. Λαγῷα, τὰ τοῦ λαγωοῦ κρέα, id est carnes leporinæ, Suid. Legimus & λαγώνια in Lexicis, eodem sensu. Ἐν πᾶσι λαγῴοις apud Aristophanem: hoc est, ἐν κρέασι λαγῶν, ἐν ἀγαθοῖς πᾶσι, ἐν τρυφῇ, Varinus. Ἐν πᾶσι λαγῴοις, id est in omnibus leporibus (errat: pro leporibus enim ultima circunflectenda esset) hoc est in carnibus leporum, id est in omnifariam bonis ac delicijs, Cælius. Ἐπεισέφερε τὰς κίχλας, καὶ τῶν λαγῴων πολλά, Aristophanes in Pace. Λυχένιον κρέα τῦρε πεπλασμένον τῶν λαγῴων κρεῶν, &c. apud Varinum citatur. Archestratus Opsodædalus apud Athenæum libro 9. de optimo leporis apparatu scribens, maximè probat carnem eius parum assam, & modicè crudam adhuc, needum sanguineo humore prorsus priuatam, sine alijs condimentis sale tantum aspersam, calidam statim à ueru conuiuis apponi. Sed præstat uersus ipsius (quamuis duo postremi obscuri sint) recitare, si quis forte etiam plura inde colligat.

Τοῦ δὲ λαγὼ πολλοί τε τρόποι, πολλαί τε θέσεις
Σκευασίας εἰσί. κεῖνος δ' ἂν ἔστιν ἄριστος,
Ἂν πεινῶσι μεταξὺ φέρῃς κρέας ὀπτὸν ἑκάστῳ,
Θερμόν, ἁπλῶς ἅλι πάσσων, ἀφαρπάζων ὀβελίσκου,
Μικρὸν ὑπωμότερον. μὴ λυπείτω δέ σ' ὁρῶντα
Ἰχῶρα στάζοντα κρεῶν, ἀλλ' ἔσθιε λάβρως.
Αἱ δ' ἄλλαι περίεργοι ἐμοί γ' εἰσὶν διὰ παντὸς
Σκευασίαι, γλοιῶν καταχύσματα, καὶ κατὰ τυρῶ,
Καὶ κατάλαια λίαν, ὥσπερ γαλῇ ὀψοποιοῦντες.

Apud eundẽ Alcęi uersus legimus de lepore cõdiendo,

Κορίαννον ἐνεῖς τι λεπτὸν, ἵνα σὺ δασύποδας

οὓς ἐὰν λάβωμεν ἐλεοῖ διαπέπλον ἔχῃς: ex quib. cõijcio, trito

trito coriandro cum sale leporinam aspergi solitam. Leporem assum recte conuiuis appones: posterior tamen pars melior habetur. Anteriorem non iniuria in piperato uel laridario coques. Eadem est & de cuniculo coctura, Platina. Et leporum auulsos, ut multò suauius armos, Quàm si cum lumbis quis edat, Horat. Serm. 2.8. Quia in clunibus (inquit Acron) habetur aliquid tetri odoris & saporis minus iucundi. ¶ His adijciam quæcunque de leporis apparatu legimus apud Apicium libro octauo. In leporem madidum: In aqua præcoquitur modicè, deinde componitur in patina, ac coquitur oleo in furno & cum propè sit coctus, ex alio oleo pertangito, & de conditura infra scripta: Teres piper, satureiam, cepam, rutam, apij semen, liquamen, laser, uinum, & modicum olei: aliquoties uersatur: in ipsa percoquitur conditura. Item alia ad eam impensam: Cum propè tolli debeat, teres piper, dactylum, laser, uuam passam: carænum, liquamen, oleum suffundes, & cum bullierit, piper asperges & inferes. In leporem farsum: Nucleos integros, amygdala, nuces iuglandes concisas, piperis grana solida, pulpam de ipso lepore & ouis fractis: obligatur de omento porcino in furno. Sic iterum impensam facies: Rutam, piper satis, cepam, satureiam, dactylos: liquamen, carænum uel conditum: bulliat donec spisset, & sic perfunditur: sed lepus in piperato, liquamine & lasere maneat. Ius album in assum leporem: Piper, ligusticum, cuminum, apij semen, oui duri medium, trituram colligis & facies globum ex ea. In cacabulo coques liquamē, uinum, oleum, acetum modicè, cepullam concisam: postea globū condimentorū mittes, & agitabis origano uel satureia: si opus fuerit, amylas. Aliter leporē ex suo iure: Leporē curas, exossas, ornas, mittes in cacabū: adijcies oleum, liquamē, cocturā, fasciculum porri, coriandrum, anethū: dum coquitur, adijcies in mortariū piper, ligusticum, cuminū, coriandri semen, laseris radicem, cepam aridam, mentham, rutam, apij semen, fricabis: suffundes liquamen, adijcies mel, ius de suo sibi: defruto, aceto temperabis, facies ut ferueat, cum ferbuerit, amylo obligabis: exornas, ius perfundes, piper asperges & inferes. Lepus Passenianus: Leporem curas, exossas, extensum ornas, suspendes ad fumum: cum colorauerit, facies ut dimidia coctura coquatur: lauas, asperges salem, mallam œnogaro tāges: adijcies in mortarium piper, ligusticum, fricabis, suffundes liquamen, uinum, & liquamine temperabis, in cacabum adijcies oleum modicum: facies ut ferueat, cum ferbuerit, amylo obligas, leporem assum à dorso tangis, piper aspergis & inferes. Lepus isiciatus: Eadem coctura condies pulpam, nucleos infusos admisces, omento teges, & charta colliges lacinias & surclas. In leporem farsilem: Leporem curas, ornas, quadratum imponis: adijcies in mortarium piper, ligusticum, origanum: suffundes liquamen, adijcies iocinora gallinarum cocta, cerebella cocta, pulpam concisam, oua cruda tria: liquamine temperabis: omento teges & charta colliges lacinias, & surclas: lento igni subassas, adijcies in mortarium piper, ligusticum, fricabis: suffundes liquamen, uino & liquamine temperabis: facies ut ferueat, cum ferbuerit, amylo obligas, & leporem subassatum perfundes, piper asperges & inferes. Aliter leporem elixum: Ornas, adijcies in lancem oleum, liquamen, acetum, passum, cepam concides & rutam uiridem, thymum subcultratum, & sic apponis. Leporis conditura: Teritur piper, ruta, cepulla & iecur leporis, liquamē, caræpnum, passum, olei modicum, amylum cum bullijt. In leporem sicco sparsum, & hunc præcondies sicut hœdū Tarpeianum, antequam coquatur, ornatus suitur: piper, rutam, satureiam, cepam, thymum modicum, liquamine collues: postea in furnum mittes, coques: & impensam talem circumsparges: piperis semunciam, rutam, cepam, satureiam, dactylos quatuor. Vuam passam: ius, cum coloratur, superfundes in patellā, uinū, oleum, liquamen, caræpnū: frequenter tangitur, ut condituram suam omnē tollat, postea ex pipere sicco in disco sumitur. Aliter leporem conditum: Coques ex uino, liquamine, aqua, sinape modicum, anetho, porro cum capillo suo, cum se coxerit, cōdies: piper, satureiam, cepe rotundum, dactylos, damascena duo: uinum, liquamen, caræpnum, oleum modicè, stringatur amylo: modicum bulliat, conditur lepus, in patina perfunditur, Hucusque Apicius. ¶ Leporum & ceruorum sanguis, non coitu firmiore spissari solet ut cæterorum, sed fluido, quale lac est, quod sine coagulo sponte coierit, Aristoteles. Sed de sanguinis leporini natura nonnihil & hoc in capite ex Manardo, & supra in B. dictum est. Non pauci pro alimento habent sanguinem leporis, gallinarum & caprarum: leporis quidem & gallinarum complures etiam eorum qui urbes incolunt, Galenus de simpli. 10. 4. Idem alibi, ut Manardus citat, leporinum sanguinem dulcem ac sapidum esse scribit, ita ut dulcedine & concoctionis facilitate sanguinem auium superet. Mimarcis (μίμαρκυς uel μίμαρις, ut Suidas habet, quod non probo) propriè quidem est chorda leporina (μίμαρ, χορδὴ, Hesych. & Varinus) ex intestinis: sed usurpatur etiam de sue. Aliter, Mimarcis, apparatus quidam è uentre uel intestinis, uel παρέγκα, ius uel edulium uariè conditum, ex sanguine leporino & intestinis, Suidas & Varinus. Μιμάρκυς, λαγωοῦ χορδὴ, Hesychius. Et rursus, Μιμάρκυς, uenter & intestina uictimæ (τοῦ ἱερείου: hierion aliqui per excellentiam interpretantur bouem, Varinus: alij ouem) cum sanguine apparata: præcipuè uerò ex lepore hoc apparatu utebantur, interdum etiam de sue. Pherecrates per lusum de asino etiam hac uoce utitur. Sed ex diuersis istis scribendi modis, μίμαρκυς, ut ego iudico, tantum probari debet, quo modo apud Varinum & Pollucem habetur. Μίμαρκυς, inquit Pollux, uenter & intestina sunt cum sanguine apparata, maximè quidem leporum: quod uero ius nigrum uocatur, cibarium est Laconibus usitatum, quod alio nomine αἱματία (apud Varinum in Ζωμός, αἱματιὰ oxytonum scribitur) uocatur. Hæmatian Latinè forsan dixeris sanguiculum: nam hœdi sanguinem in cibum formatum sanguiculum uocari Plinius tradit. Iuris nigri Laconici Plutarchus etiam in uita Lycurgi meminit; est autē

idem aut simile cibarium quod nostri ex sanguine & extis aut uisceribus leporis parant, & piperatū uocant pfeffer, cui & color niger adest. αἱμαλιὰ, μέλας ζωμός, Varinus: sed hoc modo scribi nō placet. αἱμαλία, ἀλλαντία, Idem, & Hesychius, intestinum sanguine fartum intelligo, ein blůtwurst. Sic etiā è sanguine & intestinis thynni, iuris uel gari genus fit, quod αἱμάτιον uocari quidam in Lexico Græcolatino annotauit. ¶ Ex sanguine & iocinore & pulmonib. leporinis minutal, ut Apicius præscribit 8.8. Adijcies in cacabum liquamen & oleum, cocturam: porrum & coriandrum minutatim concides. Iocinora & pulmones in cacabum mittes, cum cocta fuerint, teres piper, cuminum, coriandrū, laseris radicem, mentham, rutam, pulegium: suffundes acetum, adijcies iocinora leporum & sanguinem, teres, adijcies mel, ius de suo sibi, aceto temperabis. Exinanies in cacabum, pulmones leporum minutatim concisos in eundem cacabum mittes, facies ut ferueat, cum ferbuerit, amylo obligas, piper asperges & inferes. ¶ Hoc quoque nuper institutum est, ut lepores saginarentur, cum exceptos è leporario quondam in caueis & loco clauso satiant (faciant) pingues, Varro, & ex eo repetens Macrobius in Saturnalibus 3.13. Nunquam multum pinguescit lepus, sed quando sub tectis nutritur & non mouetur, aliquando ren eius dexter sepo operitur, & tunc moritur, Albert. ¶ Erasmus in prouerbio, Leporem non edit: Antiquitus, inquit, superstitiosè creditum est, esu leporinæ pulpæ conciliari formam. Vnde extat iocus Martialis in Gelliam libro 5 quæ misso lepore addebat ex uulgata opinione ad muneris commendationem, Formosus septem Marce diebus eris. Id Poëta in ipsam torquens, quæ deformis esset: Si me non fallis, inquit, si uerum lux mea dicis, Edisti nunquam Gellia tu leporem. Plinius scribit leporem in cibis sumptum gratiam corporis in septem dies conseruare. Lampridius scribit poëtam quendam in Alexandrum Seuerum quod quotidie uesceretur leporina, ita lusisse: Pulchrum quod uides esse nostrum regem, (Calcagninus sic citat, ut carminis rationi cōsuleret: Pulchrum quod uideo ducem esse nostrum, Quem Syrum sua protulit propago,) Quem Syrum sua detulit propago, Venatus facit & lepus comesus, Ex quo continuum capit lepôrem. Hos uersus cum quidam ex amicis ad Alexandrum detulisset, respōdisse fertur in hanc sententiam: Pulchrum quod putas esse uestrum regem Vulgari miserande de fabella, Si uerum putas esse, nō irascor, Tantum tu comedas uelim lepusculos, Vt fias animi malis repulsis Pulcher, ne inuideas liuore mentis. Si uideris lector, inquit Erasmus, parum obseruatas metri leges, memineris imperatorem scripsisse, cuius est præscribere leges, non parêre. Sed non animaduertit Erasmus quod Lampridius refert imperatorem Græcis uersibus respondisse, unde superiores ab ipso Lampridio uel alio quopiam translatos apparet. Somniosos fieri lepore sumpto in cibis Cato arbitratur, uulgus & gratiam corpori nouem (septem potius, Martiale teste) dies friuolo ioco, cui tamen aliqua debeat subesse causa in tanta persuasione, Plinius 28.19. ubi Hermolaus, Somniosos quidem ex leporina fieri adhuc uulgò creditur: uetus tamen lectio erat somnos, non somniosos. Cur uulgò recepta sit opinio apud ueteres (inquit Cælius Calcagninus epistolicarum quæstionum libro 1.) eos formosos diebus aliquot fore qui lepore uescerentur: nonnulli rationem afferre conati sunt, quòd id pulpamentum ui polleat extergēdi bilem atram, atque ita animos exhilarandi. At ego hoc quicquid est uulgò assertum, ex ui uocabuli tractum puto. In uocibus enim antiquitas religionem & auspiciorum obseruationem magna parte constare dixit. Hinc in delectu censuque faciundo primi Valerius, Saluius, Statorius nominabantur. Non secus igitur eos lepidos fieri, lepôremque mutuari crediderunt, qui lepore uterentur. Leporem (inquit Cælius Rhodiginus) Græci amoribus sacrum fabulantur, ducto argumento ex etymi ratione: quoniam illorum lingua λαγὼς dicitur ἀπὸ τοῦ λάγειν. ἔρωτες autem, id est amores, à uerbo ἐρᾶν utroque uisum significante. Vnde forsan prorepsit sententia, formosos fieri diebus aliquot leporina uescentes carne.

G.

Leporinus cinis cum oleo myrteo capitis dolores sedat, Plinius. Enterocelæ lepus illinitur tritus cum melle, Idem. Lep. integri combusti cinis confert contra calculum, Ras. & Albert. Leporis sanguinem & pellem totam in olla cruda combures, ut in cinerem conuertatur, & in aqua calida potui dabis cochlearium unum ieiuno, mox deliquescet lapis & eijcietur foras. Hoc experimentum nos ipsi fecimus. Ne dubites. Hoc facies experimentum, mittes in aquam cochlearium pulueris, illuc pones lapidem qualem uolueris, statim deliquescet, ut mireris uirtutem, Sextus. Pellem leporis recentem (ut Marcellus docet) in olla munda, uel tegula, ita cum lana sua combures, ut in tenuissimū puluerem redigere possis, quem cribratum in uase nitido seruabis: inde cum opus fuerit tria coclearia in potione dabis bibenda: quæ res siue calculos, siue uesicæ dolores continuò compescit: sed multò potentius erit remedium, si leporem uiuum in olla noua claudas, & gypso omnia spiramenta uasis obstruas, & in furno usque ad fauillam tenuissimam cremes, tritamque & cribratam recondas, atque inde certas mensuras in potione uini offeras calculosis, & qui sanguinem mingunt, mirè eos sanabis. Leporis integri combusti cinis, confert aduersus calculum renum, Rasis & Albertus. Leporis catulus utero excisus in olla uritur aduersus calculum, Hieron. Tragus non citato authore. Pharmacum simplex ad calculosos, cui Marcianus testimonium præbet, medicus Apher: Leporis pellem in ollulā conijce, & in furnum demitte, atque ubi usta fuerit ut probè conteri possit, acceptam tere, & ex ipsa cochlearium unum cum uino, ieiunis in solij calidæ aquæ inscensu præbe. Si uerò uelis experimentum pharmaci ipsius accipere, ex eo in uinum conijce, & contectum per paucas horas sine, & in grumos

lapis

lapis dissoluetur, Aetius 11. 9. de calculo uesicæ scribens. Antidotus ad calculosos ualde bona, apud Nicolaum Alexandrinum interprete Fuchsio: Recipe leporem uiuum, ipsumq́ iugulato, ac sanguinem eius olla noua excipito: dein detracta quoq; eius pelle integram unà cum sanguine in uasculum immitte luto oblitum, & operculo contectum: crematoq́, donec pellis unà cum sanguine in cinerem redigatur. Amoto subinde operculo, pellis sanguinisq́ cinere accepto & læuigato, cochlearium unum ex mero tepido dato, est præclara. Bartolemæus Montagnana in Antidotario suo, ubi medicamenta usu à se cognita recenset, electuarium de lepore combusto describit, admiscet tamen etiam Iudaicum lapidem, & in spongijs repertos & lithontribon electuarium à Nicolao descriptum, &c. Et rursus in electuario ad frangendum uesicæ calculum, inter alia leporem crematum adijcit. In Germanico quodam libello empirico manuscripto medicamentum reperio huiusmodi: Si uenter tormina sentiat, & contrahatur, & calculi renum infestent: balneum parabis in solio aquæ, in qua decoxeris maluam, chamæmalum, sium alterum & cepas: Sumes etiam per interualla cum pane tosto puluerem ex cremato lepore, capite & intestinis abiectis. ¶ Indumentum ex pellibus leporum, corpora senum & iuuenum corroborat, Filius Zor apud R. Mosen. Auis cuculus leporina pelle adalligatus, somnos allicit, Plinius. Si equus posterioribus pedibus anteriores forte feriat ac lædat, attactionem uocant (anreichen) uenam statim supra suffraginem circa malleolos (die fysladet) incidunt, & leporinam pellem in uino calefactam imponunt aliqui. ¶ Leporinus sanguis si calidus illinatur, ephelidas (id est asperam & discolorem ceu ab æstiuo Sole cutem, Marcellus Vergil. Ruellius simpliciter uitia cutis in facie uertit) uitiligines & lentigines sanat, Dioscorides 2. 18. & rursus 2. 70. calidus illitus ephelidas & lentigines emendat. Sed ut Celsus docet, interpositis pluribus horis mane eluendi sunt loci illiti, oleoq́ leuiter ungendi. Leporis sanguis lentigines de facie pellit perunctus, Sext. Et Serenus ad lentigines, Cygnæos adipes hilari misceto Lyæo, Omne malum propere maculoso ex ore fugabis, Sanguine uel leporis morbus delabitur omnis. Sang. lep. calidus superponitur morpheæ & panno, Auicenna in capite de sanguine: nam in capite de lepore, panno tantum legitur: reddunt autē Arabes ferè pannum ꝓ ephelide Græcorum, interdum ꝓ sugillatis: aliqui etiam ineptè pannum in panaricium conuertunt, quę uox à paronychia barbaris detorta est. Ineptissimè Biondus, Sang. lep. inquit uelamē oculorum (pannū barbaram uocē sic interpretatus) abstergit. Si maculę nigræ, umbrosę cum sang. lep. ungantur, remouentur, Rasis et Albert. Orno cutim, ꝓduco pilos, & sedo podagram, Sanguine si fuerint membra peruncta meo, Io. Vrsinus in lepore ex Kyranide. Sed alij cinerem capitis, uel uentrē cum intestinis ustū, pilorum in capite defluuiū emendare aiunt: sanguini eandē uim nemo attribuit, Marcellus quidē contrariam: Pilos, inquit, oculis molestos diligentissime uelle, atq; eorū loca hircino sanguine recenti, aut leporis, aut uespertilionis inlines. Sanguinē leporis magi illinunt, ubi euulsos pilos renasci nolunt, Plinius, si bene memini. Hirci, capræ, leporis & cerui sanguis, dysenterias & cœliacorum profluuia sistit, si frixus (inassatus) in sartagine statim sumatur: in uino potus contra toxica efficax est, Dioscorides. Sanguis leporis frixus confert dysenteriæ & apostemati intestinorum, & solutioni antiquæ: & uenenum sagittæ aufert, Auicenna. Sanguine leporis apostemata calida citò maturantur, Idem in capite de sanguine. Et rursus ibidem, Calidus linitur super apostemata calida & lenia: quæ uires etiam hircino adscribuntur ab eo. Leporis sanguis recens defusus, & cum polenta coctus, & datus dysenterico, illico uentris profluuium sistet, Marcellus. Aluum sistit coagulum leporis, & cæt. alij per se leporis sanguine contenti sunt lacte cocto, Plinius. Sanguis leporis quomodo ad conceptum faciat, uide infra in medicinis ex uulua leporis. ¶ De carne leporina etiam quod ad uires in medendo dictum est nonnihil præcedenti capite. Leporina caro calida est et sicca: assa utilis est ulceribus intestinorum, Auicen. Desiccat & non attenuat, & ideo prodest intestinis dolentibus, & uentrē sistit fluentem, & ulcera intestinorū sanat, Rasis & Albert. Calculum frangit, Filius Zor apud R. Mosen. Si cum oleo frigatur, & inde fiat clyster, uentris profluuium & ulcera intestinorum curantur, Albert. Si assa in furno uel sartagine edatur, idem efficit, Rasis & Albertus. Carnis eius ius siue decoctum podagricos & arthriticos iuuat, eadem ferè efficacia, qua decoctum uulpis, Auicenna. ¶ Pingue leporinum empirici, quorum libellos uidi Germanicos, adhibere solent, ubi quid infixum corpori extrahendum est. Aliqui flores fabarum et leporis pingue tundendo miscent, imponuntq́ spinis extrahendis. Si clauus plantæ pedis infixus hæret: Cancrū crudū cū pinguedine leporis contusum, loco saucio impone: parti uerò ex aduerso respōdenti, tres aut quatuor fabaceos flores superilligato: per diem & noctem sinito, sanabitur. Telū equo infixū extrahes, illigato uulneri medicamento ex duobus cancris cum pingui leporino tusis. ¶ Leporis pilorū cinis sanguinem sistit, Plinius. Pilos sub uentre uiuo lepori candidos uelles, & seruabis, & cum usus exegerit intortos naribus fluentibus fulcies, Marcellus. Leporinæ lanæ exustæ cinis cum oleo myrtino & felle taurino & alumine trito miscetur, tepefactumq́ medicamen inlitum ad fluentes capillos admodum prodest, Marcellus. Leporis pilorum cinis cum melle decoctus, intestinorum uitijs magnopere prodest, Plinius. Pilos leporinos adiecto melle comprehendes, atq; inde globulos paruulos facies: hi singuli sæpius glutiti, intestina quamuis perniciosè rupta, certa coniunctione connectūt, Marcel. Et rursus, Ad intestina rupta, leporinum stercus, atq; etiā pili uel lana eius de subuentrili cū melle decocta ad magnitudinē fabę gluttiēda frequēter data, quāuis perniciosè

rupus intestinis celeriter medetur, ita ut etiam tenuiora quæ fuerint disrupta glutinet: sed adsidue hoc medicamine utendum est, donec periculum omne tollatur, Marcellus. Pili leporis suffiti extrahunt pulmonibus difficiles excreationes, Plinius. Stercoris caprini pilulas & leporis pilos, pinguedine phocæ subacta suffito, Hippocrates de natura muliebri inter remedia ad menses ciendos & secundas euocandas. Et rursus ibidem inter subdititia medicamenta ad eosdem, ut apparet, usus: Cucumeris syluestris semen, & testam combustam, uino subactam, cum pilis leporinis in lana subdito. Si ex partu os uterorum fuerit exulceratum, florem rosarum tritum & uino imbutum, in pilis leporinis apponito: & acerbis colluito, Hippocrates de natura muliebri. Et rursus ibidem, Si ulceratum fuerit os uterorum aut inflammatum, myrrham & adipem anserinum & ceram albam, & thus, in leporis pilis, qui sub uentre sunt, misceto ac terito, & in lana mollissima apponito. Si ex partu crus ab uteris claudum factum fuerit, & exurgere non poterit: Semen hyoscyami chemæ mensura in uino nigro ad triduum bibat: si uerò mente percellatur ipsa bibens, lactis asinini poculum bibendum dato, deinde pharmacum à quo pituita purgatur: ex sandaracha autem & cerato & pilis leporis, per triduum suffitus fiat, Ibidem. Suffitui cuidam ad conceptum promouendum Aëtius 16. 34. pilos leporinos admiscet. Si pedes adusti sint frigore, leporini pili cinis remedio est, Plinius.

¶ Lep. caput exustum, & cum adipe ursino aut aceto illitum, alopeciarum inanitatibus medetur, Diosc. Leporis totum caput quidam comburens, utebatur eo ad alopecias cum adipe ursino, Galen. de simpl. 11. 6. Combustum cum seuo ursino, & ut cataplasma adhibitum, alopecias emendat, Auicenna. Ustum tritumque cum aceto, alopeciam illitum curat, Rasis & Albert. Usto eo (cinere eius) quidam curant alopeciam, Serapion ex Dioscoride, & Auicenna. Cinis de capite leporis proprie marini, ualet ad alopeciam, Auicenna: sed hoc echinis magis conuenit. Dentes à dolore præseruantia: Lanam succidam linteolo illigatam terito, adiecta deinde tertia salis portione, terito omnia simul, & perfricato hoc puluere dentes. Idem præstat puluis usti contritique capitis leporis, Galen. Eup. 1. 65. Dasypodis caput ustum cum fœniculo quàm albissimo & sepiæ tritis ossibus admiscens, utere ad dealbandos dentes aliaque eorum uitia sananda, Galenus Euporist. 2. 12. Capitis leporis cinis dentifricium est, adiectoque nardo mulcet grauεolentiam oris: aliqui murinorum capitum cinerem miscuisse malunt, Plinius. Capitis leporis exusti cinis cum nardo uel cum melle impositus lenit graueolentia oris ulcera, Marcellus. ¶ Cerebella leporis & cuniculi contra uenena plurimum posse aiunt, Platina. Terrestris leporis inassatum cerebrum manditur, iuuandis tremoribus qui ualetudine contracti sunt, Dioscorides interprete Ruellio. Marcellus Vergilius τρόμους τοὺς κατὰ πάθος γινομένους, interpretatur tremores qui ex mala corporis affectione aliqua fiunt: & reprehendit Hermolaum Barbarum qui uertit tremores qui in morborum accessionibus contingunt. Videtur enim, inquit, de his tremoribus intellexisse, qui in febris accessione cum frigore nos torquent: atqui febrium cum algore tremores Græci propria uoce ῥίγη appellant. Habet sanè omnis tremor uniuersalem ex infirmitate neruorum causam, quod senectus apertè ostendit: priuatim uerò plures & diuersas alias, frigidius naturæ temperamentum, frigidæ aquæ nimium & importunum potum, frigidi & glutinosi humoris abundantiam, & si quę aliæ huiuscemodi sunt. Omnibus his tremoribus, aut illis saltem quibus natura potestateque sua conueniat, tostum leporis cerebrum iudicio nostro mederi Dioscorides ait: Persuasitque id facile Paul. Aegineta, qui lib. 3. capite quo de tremoribus in uniuersum agit, cum multa de febrium tremoribus docuisset, statim subiecit: Simpliciter autem trementibus prosunt, in potu castoreum, & leporis in cibo cerebrum, &c. manifesta inter febrium & aliarum affectionum tremores diuisione, Hæc Marcellus Vergilius, in quibus nos quoque sententiam eius approbamus: non item in eo quod conijcit fieri posse ut non πάθος sed πάχος legendum sit, ut intelligamus tremores qui ex crassis glutinosisque humoribus fiunt. Nam Arabes quoque πάθος legerunt, ut ex subiectis eorum uerbis apparet. Cerebrum leporis assatum confert tremori accidenti in successione ægritudinis, Auicenna. Si asso capite cerebrum edatur, aduersus tremorem ex infirmitatibus prouenientem opitulatur, Rasis & Albertus. Confert tremori qui accidit post ægritudines, Serapio ex Dioscoride. Leporis cerebrum ex uino potum, tremores membrorum sanat, Sextus. Assum in cibo trementibus membris auxiliari, Blondus experimento se deprehendisse scribit. Apud Galenum de simplicibus lib. 11. ca. 6. pro τρόμους corruptè legitur φόβους, quod miror interpretes non animaduertisse. Aliqui, inquit, etiam aduersus timores (lege, tremores) cerebrum leporis in cibo auxiliari prodiderunt. Si edatur de capite leporis, quantum eius edendo est, medetur aduersus tremorem: ego quidem experientia didici utilem esse hunc cibum dormitationi (torpori) & paralysi, Filius Zor apud R. Mosen. Cerebrum inassatum, manditur (ut dictum est) iuuandis tremoribus: idem affrictu aut cibo facilem infantibus dentitionem præstat, Dioscorides: uidetur autem in hunc quoque usum assari uel torreri debere. Ex cerebro leporis cocto si gingiuas infantibus defricces, dentes sine dolore crescent, Sextus. Mundantur (fricantur) cerebro leporis gingiuæ, sic dentes citò & facile ac sine dolore prodeunt, Auicenna. Cerebrum leporis attritum & esum utile esse didicimus pueris dentientibus, capite uidelicet toto elixo, ut ego facere soleo. Non tamen eximia uis eius est, sed similis melli & butyro, & alijs quæ ad dentientes pueros conueniunt, Galenus. Paulus Aegineta libro primo docet inflammatis infantium ex dentitione gingiuis, nihil esse dandum,

quod

quod multo & difficili conatu commanducandum ſit:tum digitis palpandas gingiuas, gallinaceorumq; adipe aut leporis cerebro molliēdas eſſe. Lacte caprino uel cerebro leporum perunctæ gingiuæ, faciles dentitiones faciunt, Plin. Serenus Samonicus legit lacte caprino cum cerebro leporino, &c. ſic enim ſcribit, Aut teneris cerebrū gingiuis illine porci, Aut leporis niueum bibitur cum lacte caprino. Leporis cerebrum in uino utiliter bibitur, eiusq; teſticuli toſti ſalubriter manducantur ab eo qui ueſicæ moleſtijs laborat, Marcellus. Vrinæ incontinentiam cohibet cerebrum leporinum in uino, uel eiuſdem teſticuli toſti, Plin. Leporinum cerebellum ex uino potum, urinæ incontinentiam refrenat: eiuſdem teſticuli torrefacti & ex uino poti, par remedium ſubmeiulis præſtāt, Marcellus. Si urina præter uoluntatem uel nimia fluat, Tum leporis cerebrum ex uino potare decebit, Serenus. Ad mingentes in ſtragulis, Leporinum cerebrum ex uino propinato, Galenus Euporiſton 3. 276. ¶ Dens leporinus appoſitus parti ubi dentes alicui dolent, ſedat dolorem, Raſis & Albertus. ¶ Leporis uentriculum coctum in ſartagine admixto oleo myrtino impone capiti, capillos fluentes continet & cogit creſcere, Sextus. Leporis uentriculum cum fimo ſuo, uino uetere lauabis, ita ut ſordes ipſæ ibi ſint & miſceantur: aut ſi in uentriculo non inueneris, pilulas de fimo ipſius impares numero tritas cum uino uetere dyſenterico dabis bibendas, Marcellus. ¶ Coagulū Germani uocant mágle/ kaeum uel lip. Leporino coagulo pares uires habent coagulum hœdi, agni, hinnuli, dorcadis, capreæ platycerotis, dorci, ceruí, uituli & bubali, Dioſcorides. Vide in Ceruo G. Coagulum hinnuli (quidam ineptè pro hinnuli legunt inutile,) leporis, hœdi laudatum: præcipuum tamen daſypodis, unius utrinq; dentatorum, Plin. ſed daſypodem & leporem idem ſignificare ut plurimum, daſypodem tamen aliquando priuatim pro ſpecie quadam leporis quæ cuniculus uidetur (ut Gaza uertit apud Ariſtotelem ſemel aut iterum, ubi daſypodis & lagi coniuncta erant nomina) accipi, quod Plinius non animaduertit, ſupra in A. docuimus. Laudauit & Nicander in Theriacis ſuis contra uenenata leporis coagulum: quo loco interpres eius, authore Nicoonte antiquiſſimo medicinæ authore, primum in coagulis honorem hinnulo tribuit, ſecundum lepori, tertium uerò agno, contra quàm Dioſcorides, qui leporino primum ordinem dedit, Marcel. Vergil. Coagulum omne acris ac digerentis potentiæ eſt, ac nimirum etiam exſiccatoriæ, quod ſuperiora neceſſariò ſequitur. Lac in uentre coagulatum diſſoluit, quod & nos, inquit Galenus, non ſolum in leporino, ſed etiam in aliorum animalium omnium coagulo experti ſumus. Attamen leporinum omnium eſt præſtantiſſimum: ſed & ſanguinem in uentre concretum ſimili modo epotum diſſoluit, ac efficacius quidem cæteris, uerum non ſolum, quod quibuſdam ſcriptum legitur: ſed & hoc commune eſt omni coagulo, Hæc Galenus. Auicenna quoq; coagulis omnibus leporinum præfert. Quò uetuſtius coagulū eſt, eò præſtantius, Ariſtoteles. Contra uenena ex aceto bibitur, Dioſcorides: & Auicenna, qui theriacā & bezahar ita ſumptum contra uenena eſſe ſcribit: non autem, ut quidam ineptè citant, theriacam inſuper miſceri iubet. Contra uenena additur antidotis, Plin. Coagulo leporino, inquit idē, ad ſerpentes utuntur ex aceto, contraq; ſcorpionem & murem araneum utuntur: aiunt autem non feriri leporis coagulo perunctos. Ad ſcorpionum & ſerpentium morſus, Leporinum coagulum cū uino potui datum, aduerſus uenena reſiſtit & diſcutit, Sextus. Tribus obolis ex uino bibitur contra morſus uenenatos, (ad ſerpentium, uel ut alij uiperarum, morſus: Græcè legitur, πρὸς θηριοδήκτους ἁρμόζει, ſed eodem in libro de lepore priuatim agens, Coagulum eius ad ἐχιδνῶν, id eſt uiperarum morſus peculiariter commendat:) Dioſcorides. Contra paſtinacam & omnium marinorū ictus uel morſus coagulum leporis, uel hœdi, uel agni drachmæ pondere ex uino ſumitur, Plinius. Sanguinem in grumos concretum diſcutit tribus obolis ex uino potum, Dioſcorides. Leporinū coagulū ſi cum aceto ebibatur, ſanguinem in uentre concretum diſſoluit, ac efficacius quidem cæteris, uerum non ſolum, quod quibuſdam ſcriptum legitur, ſed & aliud quoduis coagulum, Galen. Videtur autem, cum inquit, Quod quibuſdam ſcriptum legitur, Dioſcoridem notare, immeritò tamen. Etſi enim Dioſcorides leporino hanc uim priuatim attribuit, ut αἵματος θρόμβους, id eſt ſanguinem concretum diſſoluat, trium obolorum pondere ex uino ſumptum: mox tamen diuerſorum animalium, quæ paulò ante nominatim recenſui, coagula parem leporino facultatem habere ſcribit, & omnia auxiliari contra aconitum potu in uino ſumpta, & in aceto contra concretum ſanguinem. Intelligendum eſt autē hoc denſati concretiue ſanguinis malum in uentriculo factum, quod maximè & periculoſiſſimè à ſanguinis taurini calidi adhuc hauſtu contingit. Coagulum hœdi contra uiſcum (chamæleonta ixian) & chamæleontem album, & ſanguinem taurinum remedio eſt: contra quem & leporis coagulum ex aceto, Plinius. Eadem ſanè ui aconito reſiſtere uidetur: nam id quoq; ſtrangulando, ut ſanguis et lac concreta, uenenum eſt. Coagulum leporinum uel hinnuli contra aconitum datur ex uino, Nicander. Contra uenena ex aceto bibitur, præſertim aduerſus concretum (in uentriculo) lac, Dioſcor. Et alibi, Contra lactis coagulati pericula auxiliatur coagulum omne, maximè uero leporinum, quod ex aceto bibere ſæpius cogimus. Lac in uētre coagulatum diſſoluit (ſcilicet cum aceto potum) quod certe & nos experti ſumus, non ſolum in leporino, ſed etiam in aliorū animaliū omniū coagulo: attamen leporinum omnium eſt præſtantiſſimum, Galen. Idem fortaſſis Auicenna ſcripſit, quod ab interprete (ut quidam citant: in meo enim exemplari non reperio) hunc in modum deprauatum uidet: Coagulum leporinum cum aceto lac in mulierum mammis coagulatum diſſoluit. quanquam fortaſſis ea quæ pota coagulatum in uentriculo lac diſſoluunt, lactis etiam in mamillis grumos diſſoluere

posse uidentur, extrinsecus applicata. Arundines & tela, quæq; alia extrahenda sunt corpori, euo cant cochleæ ex his quæ gregatim folia sectantur contusæ impositæq; cum testis: & eæ quæ man duntur exemptæ testis, sed cum leporis coagulo efficacissime, Plinius. Et rursus spinæ ac similia corpori extrahuntur, coagulo quocunq;, sed maxime leporis, cum thuris polline & oleo, aut cum uisci pari pondere, aut cum propoli. Et similiter Marcellus, Cuiuscunq; animalis coagulum, maxime leporis, cum pari pondere thuris uel uisci impositum, permanere in corpore quæ calcata sunt, non sinit. Et alibi, Ad ea quæ calcata erunt, & ea quæ corpori inhæserint, extrahenda, leporis coagulum cum malua tritum impositumq;, potenter opitulabitur. Sanguinem sistit coagulum ceruinum ex aceto, item leporis, Plinius. Sic & Marcellus, Coagulum ceruinum deglutitum sanguinem ex intimis profluentem facile stringit: idem facit & coagulum leporis. Sanguinem e pectore educentes quomodo iuuet paulò post dicemus. Vlcus etiam annosum coalescet, si inducas leporis aspersa coagula uino, Serenus. Strumis exulceratis duntaxat coag. lep. e uino in linteolo imponitur, Plinius. Carcinomata curat coagulum leporinũ cum pari põdere capparis aspersum uino, Plinius: (utrunq; uino aspersum unà teritur, & sic adponitur, Marcellus.) Aduersus quartanam, magi fimi bubuli cinere consperso puerorum urina illinunt digitos pedum, manibusq; leporis cor adalligant, coagulum ante accessionem propinant, Plinius. Aut leporis tepidi (aliàs, timidi) diluta coagula trade, Serenus ad quartanam. Coagulum leporinum comitiales iuuat, Dioscorides. In comitiali morbo dantur coagula leporis, Plinius: (item pulmo uel cor eiusdem, eo quem mox declarabimus modo. Lep. coagulum comitialem morbum, si cum aceto ebibatur, sanare proditum est, Galenus & Auicenna. Parum olei leporis coagulo infundito, & pilulas facito, ex quibus modò unam, modò duas præbeto, Galenus Euporiston 2. 3. Coag. lep. miscetur etiam antidoto Iuliani, medicamento ad calculum & comitiales &c. destinato, Apud Aetium. Si grauitas sit audiendi, laudant coag. lep. tertia denarij parte, dimidiaq; sagapeni in Aminæo uino, Plinius. Ad aurium dolorem, Lep. coag. auriculę infunditur, Sextus: Sed legendum uidetur, dentium, non aurium, ex Plinio, ut sequitur: Leporina coagula per aurem infusa contra dolores dentium, efficacia sunt, Plinius. Idem 24. 10. de Erasistrato, Ederæ acinos quinq; tritos in rosaceo oleo, calefactosq; in cortice Punici, instillauit dentium dolori à contraria aure. Lep. coag. reiectionibus à pectore auxiliatur trioboli pondere ex uino, Dioscorides: Intelligendę sunt autem sanguinis reiectiones: nam Græcè legitur, πρὸς τε αἵματος θρόμβωσιν καὶ ἀναγωγὰς τὰς ἐκ θώρακος, ut uox αἵματος ad utrunq; pertineat. Marcellus Vergilius imperitè difficiles pectoris excreationes reddidit. Quoduis coagulum resoluit sanguinem coagulatum in pulmone, Auicenna: eadem scilicet ui qua in uentriculo. Quidam sanguinis ex thorace reiectiones lep. coag. epotum supprimere prodiderunt: Cæterum nec alium quempiam eo usum noui, nec ipse sum ausus acri uti remedio ad affectum astrictione egentem, Galenus. Apparet sanè notari ab ipso Dioscoridem præcipuè, qui tamen non sisti hoc remedio sanguinis eductionem, sed simpliciter iuuari scripsit: id quod uerisimile est. Duplex equidem, cum sanguis e thorace fluit in pulmones & arterias asperas, periculum est, alterum commune, ne nimio fluxu uires exhauriantur, itaq; opus est sistere: alterum, ne extra uasa sua profusus sanguis in arctis illis meatibus condensatus hæreat, ita ut nec ipse educi possit, & sanguinis deinceps fluentis uiam impediat, unde suffocationis periculum: hic grumos dissoluentibus remedijs opus est, quale præcipuum est coagulum: aliqui utraq; miscent, ut Plinius his uerbis: Sanguinem expuentes coagulum leporinum tertia parte denarij cum terra Samia & uino myrteo potum sanat. Medici certe eruditi, si sanguis e pulmonibus reijciatur (quod colligitur ex eo, si ater & in grumum concretus cum tussi etiam & dolore partis affectæ reijcitur) primum poscam dilutam & tepidam exhibendam præcipiunt, ut si quis sanguinis grumus in uiscere hæreat, inde dissolutus eijciatur: neq; quicquam obstat (inquiunt) bis & ter in tribus horis hanc potionem iterare. Post hoc demum medicamenta adstringentia & emplastica adhibent. Cæterum cum cœliacis quoq; & dysentericis & fœminis fluxione uuluæ laborantibus utile prædicetur à Dioscoride & alijs coagulum, præcipuè leporinum: apparet illos credidisse sistendi omnino aliquam ei facultatem inesse: & uerisimile est sicut extrinsecus liquores quidam, ut lac, coaguli ui densescunt, ita etiam sanguinem & alios humores in corporibus nostris, liquidos quidem densari, densos autem concretosq; dissolui. Nam omne coagulum (ut inquit Auicenna) sanguinem & lac dẽsata, & humores crassos dissoluit: quæcunq; uerò liquida sunt, coagulat, &c. Coagulum hinnuli, leporis, hœdi laudatum: præcipuum tamen dasypodis, quod & profluuio alui medetur, unius utrinq; dentatorum, Plinius. Habent coagulum omnia ruminantia, & inter dentata utrinq; lepus. Quò uetustius coagulum est, eò præstantius: tale (uidetur enim uetustate maiorem siccãdi uim acquirere) profluuio alui (diarrhϾ) præcipuè medetur: atq; etiam quod leporis (dasypodis) est: sed laudatissimum hinnuli, Aristoteles. Alui fluorem sistit, Dioscorides. Aluum sistit coag. lep. in uino ciceris magnitudine: aut si febris sit, ex aqua: aliqui & gallam adijciunt, Plin. Leporum coagulo illito ubere, sistitur infantiũ aluus, Idem. Ad infantiũ uentris fluxũ, Leporinũ coagulũ illinitur in sumine mulieris: sed & puero dabitᷓ bibere: si sine febricula fuerit, cum uino: febricitanti uerò cũ aqua calida: Idem facit & maioribus cũ puluere gallæ, Sextus. Coagulum omne potum, sistit aluum: & debet dari in fluxu. agit enim ui quadam occulta, quam experientia ostendit, (uidetur notare Galenum, qui coagulum tanquam acre ubi quid sistendum est dari prohibet,) quod si etiam uentri puerorum calidum imponas, sanat, facultate nimirum coagulante & indurante

indurante humores, Auerrois. Est sanè coagulo uis ignea, secundum Aristotelem: non quòd summum caliditatis gradum ut ignis obtineat, sed quoniam similiter ut ignis heterogenea discernit, ut in lacte partem crassam, aquosam & pinguem. Mihi nuper coagulum uitulinum aliquot iam menses repositum gustanti, odor, sapor & substantia, per omnia caseum inueteratum & putrescentem referebant: & sanè uidetur idem in caseis efficere coagulum, quod fermentum in massa farinæ subacta, cuius exigua pars iniecta massam uniuersam sapore & qualitate sua imbuit. Sed cum uetus maximè caseus, coaguli uim repræsentet, nil mirum si facultates etiam aliquot easdem habeant. Quamobrem uenter utroque sistitur: utrique uis inest dissoluendi præter naturam concreta: ut de coagulo iam supra diximus: caseo autem uetere concretos induratosq; arthritici cuiusdā tumores se dissoluisse scribit, subacto eo in mortario exquisite, cū prius madefecisset decocto salsi cruris porcini ac peruetusti. Lep. coag. tribus obolis ex uino potum, cœliacis & dysentericis succurrit, Dioscor. Cœliacos & dysentericos iuuat potum leporis, tum hinnuli, tum etiam capreæ coagulū ex uino, nec non immissum cum oryzæ cremore, Galenus Euporiston 1. 113. Cœliacis coagulum leporinum subactum in pane datur: si uerò sanguinem detrahūt, id est deijciunt, in polenta, Plin. Coag. lep. ex uino dilutum tepidum dysenterico dabis bibendum, de quo coagulo si singulos scripulos in singulis ouis sorbilibus ieiuno per triduum dederis, mirè subuenies, Marcellus. Lac caprinum ad dimidias decoctum dysenter. & cœliacis datur: si sint & tormina, additur protropum. Torminibus satis esse remedij in leporis coagulo poto è uino tepido uel semel, arbitrantur aliqui: Cautiores & sanguine caprino cum farina hordeacea & resina uentrem illinunt, Plinius. Colo sedando, pauidi leporis madefacta coagula pota, Serenus. Vrinæ incontinentiam cohibet coagulum leporinum cum anserino adipe in polenta, Plinius. Vuluæ fluorem sistit, Dioscorides. Et rursus, Tribus obolis ex uino potum fœminis fluxione uuluæ laborantibus auxiliatur. (Eandem uim Sextus cordi leporis, Plinius pulmoni ac iecori adscribit.) Menses retinet, ut quidam citat ex Auicenna: apud quē nos ita legimus, Quoduis coagulum ꝓhibet quemuis fluxū sanguinis, et muliebrē quoq;. Coag. lep. ꝓfluuium muliebre sanare proditū est, Galen. uidetur aūt addendum quod ꝓximè scripserat, si cū aceto bibatur. Cum calidū sit uitandum ubi sanguis fluit aut fluxurus est, non uideo quomodo possit coagulum, quod acre est, menses immodicos çum practicis & medicorū uulgo sistere, Syluius. Secundas adiuuat coag. lep. caueantur pridiana balnea. Illitum quoq; cum croco & porri succo, uellere appositum abortus mortuos expellit, Plinius. Leporinum coagulum post triduum (μετὰ ἡμέρας τρεῖς, malim ἀπὸ uel ἐφ' ἡμέρας τρεῖς: nam & in ostracite lapide simile medicamentum scribens, bibi iubet ἐφ' ἡμέρας τέτταρας μετὰ τὴν ἄφεδρον: ut tribus uel quatuor diebus continuis statim à puerperio huiusmodi medicamenta bibantur: nam & alia ad sterilitatem inducendam pluribus diebus bibi iubent, ut clymenum in uiris:) μετὰ τὴν ἄφεδρον potum, atocion esse fertur, Dioscorides libro 2. capite de lepore. Græca uerba μετὰ τὴν ἄφεδρον Marcellus uertit à purgatione menstrua, deceptus nimirum per Arabes, quorum interpretes ita transtulerunt, Serapion, Auicenna & Rasis: quòd autem non significet menstruam purgationem, conuincitur ex capite de lepore, ubi utrunque uocabulum, κάθαρσιν dico & ἄφεδρον, contrarios effectus utriusque tempore ædente coagulo, expressum reperies. Sed rursus in capite de coagulis oblitus sui Marcellus, eandem uocem, & rectè quidem, puerperium transfert. Sic & Ruellius in eodem capite de coagulis rectè puerperium uertit, in capite uerò de lepore concubitum. Hermolaum utrobiq; puerperium uertisse puto. Aphedrum pro puerperio accipiunt quandoq; Græci, Cælius. Eandem uocem reperio apud Galenum libro 2. de antidotis, ca. 133. Sunt autem Nicostrati uerba: Si morsus à cane rabido, inquit, aquam pertimescat, suppone poculo ῥάκος ἐκ ἀφέδρου, & bibet. Interpres transfert lacerum pannum ex sella. Eundem locum Actuarius transcribit in antidoto diacarcinon, ubi Ruellius sibi rursus non constans, lacerum pannum sub sedem uertit, cum intelligatur puerperæ pannus uterino sanguine pollutus. Hæc pluribus, quoniam in dictionarijs, Græcorū etiā, nihil huiusmodi reperias. Hesychius quidē & Varin. ἄφεδρον interpretantur ἀκαθαρσίαν, hoc est immunditiam: & ἀφεδρεῦσαι, in sella sedere: & ἀφεδρῶνα sellam, nimirum aluo exonerandæ destinatā. Habentur aūt puerperæ etiam immundæ, & suæ eis ad pariendum sellæ sunt, Suidas λοχείους δίφρους nominat. Iam in eodem Dioscoridis loco uocem atocion, alij aliter interpretantur. Hermolaum Marcellus reprehendit, Marcellum Massarius: Ruellius ambiguè transfert, ut in utranq; sententiam accipi possit, atocion reddens, quod pariendi uel partus spem intercipit. Ego certe Marcelli sententiæ accedo, cuius hæc uerba sunt: Μετὰ τὴν ἄφεδρον ἀτόκιον ἐστιν, Barbarus uertit, sumptum à puerperio abortiuum est. Nos sterilitatem facere diximus, non paruo discrimine, &c. Esse uerò hanc atocij significationem, uel ex Plinio constat, qui 29. 4. de phalangijs agens, In tertio (inquit) phalangij genere inueniri dicuntur uermiculi, adalligatiq; mulieribus ceruina pelle ante Solis ortum, præstare ne concipiant. Vis ea annua est, quam solam ex omni atocio dixisse fas sit, quoniam aliquarum fœcunditas plena liberis tali uenia indiget. Ne concipiant, atocia homini præstare Plinius dicit: demirorq; hoc maximè loco Barbarum, qui in Plinianis castigationibus atocium exposuerit esse, quodcunq; conceptus adimit & partus spem intercipit: hoc loco autem abortiuum idem dixerit. Et in hoc ipso capite uariata interpretatione, prohibere partus atocion uerterit: nec animaduertit, non posse aliter quàm de sterilitate in Dioscoride intelligi, cum dicat à puerperio potum coagulum atocion esse, quo tempore

ſine nouo conceptu abortus fieri non poteſt, Hucuſq; Marcellus. Sed audiamus etiam Maſſarium, qui Hermolaum defendit: Coagulum leporis, inquit, magnum habet in medicinis uſum, præcipuè ad concipiendum mares, ſi cibo ante conceptionem præſumatur, (quod Plinius ſcribit:) ut Hermolaum noſtrum iam liberatum pateat à falſa calumnia Marcelli, qui eum falſò accuſauit, quod in Dioſcoride, leporinũ coagulum non abortiuum eſſe, ſed ſterilitatem facere interpretari debuerit, quod eſt totum oppoſitũ: non animaduertens Plinium lib. 28. teſtatum reliquiſſe, coagulũ leporis in cibo ſumptum mares concipi facere. Et, quod magis ridiculum eſt, Hermolai uerba in caſtigationibus Plinianis exponit: nec ipſa quidem intelligit. Ait enim 28. libro (Hermolaus:) Eſt autẽ atocion quæcunque medicina conceptum adimit, hoc eſt partus ſpem intercipit. Non enim dixit conceptionem, ſed conceptum, id eſt fœtum, qui iam conceptus eſt, adimit: hoc eſt ut ipſemet exponit, partus ſpem intercipit, ceu fœtum, qui conceptus eſt, peruenire ad partum impediat, & ꝓhibeat: quod quidem non ſterilitatem, ſed abortum facere dicimus: quaſi conijcere liceat ex horum antiquorũ ſcriptorum uerbis, coagulum leporis, ante conceptionem ſumptum mares concipi facere, poſt conceptionem uero ſumptum abortiuum eſſe, Hæc Maſſarius nimio, ut meum eſt iudiciũ, Hermolai ciuis ſui defendendi affectu commotus. Etſi enim nonnihil dicere uidetur, quamuis id quoq; refutari facile poſſit, ualidiores tamen Marcelli rationes non attingit. Pro Marcello quidem ſtat etiam Budæus in prioribus Annot. in Pandectas, his uerbis: Ecbolia medicamenta ſunt quibus medici utuntur abigendis infantibus in utero enectis; quæ & phthoria dicuntur: Verba ſunt crebra apud Dioſcoridẽ, Latinè eiectoria & eiectrices medicinæ dici poſſunt. Aegyptus uuam ecbolimã (aliàs ecboláda, utrunq; rectè) habet, abortiuos facientem, Plinius. Idem de ſcammonite uino, Hoc uinum (inquit) phthorium uocant, quoniam abortus facit. Sic enim in antiquis exemplaribus legitur, manuſcriptis, licet in impreſſis ectromatiũ legatur uerbum ſubdititiũ. (Ariſtoteles & Dioſcorides abortiones ἐκτρωματικὰ appellant.) Ea autem medicamenta quæ ſterilitatem afferunt & conceptũ adimunt, hoc eſt uim concipiendi, atocia dicuntur. Dioſcorides de cedria loquens, Circũlita (inquit) genitali ante coitũ, atocij uim habet, Hæc Budæus. Et rurſus in eodem opere, cum nominaſſet medicamenta oxytoca (ὠκυτόκια & ὀξυτόκια, ut cyclaminũ, Dioſcorides medicamenta uocat partũ accelerantia) arregona (lego arrhenogona) & thelygona, ſubdit: Phthoria ſunt & ecbolia ad partus abigendos: atocia ad fœcunditatem inhibendã & ſupprimendam excogitata fuerunt. Conſtat igitur hæc medicamenta ut ſunt diuerſa, ſic nominibus etiam uenire diuerſis: quod quidem tam manifeſtum mihi uidetur, ut pluribus demonſtrari nemo deſideraturus ſit, puto. Certe etiam Arabes, Serapio, Auicenna, Raſis, atocion uerterunt quod impregnationẽ ꝓhibeat. Cæterum Plinius cum paſſim plura quæ abortum faciant memoret, unum duntaxat atocion ſupra dictum ex phalangijs, ſe præſcripturum ꝓfeſſus, alibi tamen oblitus ſui alia quoq; affert: quale eſt illud lib. 20. ca. 11. Apium ſexu diſtinguitur: caulæ fœminæ uermiculos gigni aiunt: ideoq; eos qui ederint ſterileſcere mares fœminasq;. Talis ſanè & hodie quædam uulgi perſuaſio eſt, mares ad Venerem ineptiores fieri apij cibo, quod petroſelinon imꝓpriè uocant. Et alibi, Ederæ nigræ candidiores corymbi poti, ſteriles etiam uiros faciunt, (Hederæ albæ fructu ſemen ſterile fieri aiunt, Theophraſt. 9. 19. de hiſt. Hederæ nigræ ſuccus & corymbi poti inducunt ἄνοιαν, & largius ſumpti mentẽ turbant, Dioſ. lego ἀγονίαν. Sic & in Heraclea Arcadiæ uinum naſci Theophraſtus ſcribit, quod potum uiros mente moueat, mulieres autem ſteriles reddat, ἀτοκίους. Hederæ quidem nigræ corymbi etiam nigri aut crocei ſunt, Dioſcor. teſte, non candidi, ut Plinius ait, &c.) quaſi dicat ſterilitatis medicamenta non ſolis mulieribus dari: ut de clymeno alibi, ſterilitatem ea pota etiam in uiris fieri. Aſplenon quoq; fœminis dari ꝓhibet, quoniam ſterilitatem facit. Item de filice 27. 9. Neutra (inquit, id eſt, nec mas nec fœmina) danda fœminis: quoniam grauidis abortum, cæteris ſterilitatem facit. Eodẽ in capite epimedion quoq; (etſi corruptè epimenidion legitur) fœminis cauendam ait, nec addit cauſam, quam Dioſcorides exprimens, Atocios (inquit) eius radix eſt, & folia trita cum uino drachmæ pondere à purgatione (menſtrua) ſtatim pota per dies quinq; ἀσυλλήψεως ποιεῖ, hoc eſt ne fiat conceptus impediunt, exponens nimirum quid eſſet atocion. In filice etiam fœmina, idem ſcribit quod de utraq; filice Plinius, ut iam citaui: Radices eius datæ fœminis ſterilitatem, ἀσυλληψίαν faciunt: prægnantibus abortum. non enim δοθῇ (ut in cyclamino legitur, ὑποθῇ) ſed λάβῃ legendum, ut Marcellus probat. Similiter Theophraſtus de fœmina filice, γυναικὶ δὲ ἐάν γε δοθῇ, ἐὰν μὲν ἐγκύμων, ἐκβάλλειν φασίν· ἐὰν δὲ μή, τὸ ὅλον ἄτοκον γίνεσθαι. Clymenum quidem apud Dioſcoridem inter nomenclaturas etiam agonon, id eſt ſterile nominari legitur: quod Marcellus ad periclymenum Dioſcoridis referendum ait, atq; idẽ Theophraſti clymenon eſſe, à Dioſcoridis clymeno diuerſum, Plinium utrunq; confundere. Periclymeni ſemen (inquit Dioſcorides) ocytocion eſt: id eſt, ad celeritatem partus facit: habent eaſdem uires & folia: feruntur hæc triginta ſex (aliàs ſeptem, Theophraſtus triginta tantum habet) diebus pota, ἀγόνους ποιεῖν, ſterilitatem in uiris facere, ut Marcellus uertit: nam Theophraſtus quoq; de uiris id ſcribit. Hoc obiter monuerim cyclaminum alteram Dioſcoridis eandem periclymeno tum deſcriptione tum uiribus mihi uideri: nec impedire quod periclymeno radix craſſa tribuitur, cyclamino alteri inutilis: qualiſcunq; enim ſit, ad remedia inutilis fuerit, cum nulla ex radice Dioſcorides tradat. Cyclaminum autem uocatam dixerim, non quod aliquid, quod ad formam, cum prima & propriè dicta cyclamino commune habeat, ſed quoniam, ut Dioſcorides ait, in orbem ſuis flagellis & cauliculis uoluitur. Xiphij ſuperiorem radicem ferunt Venerem in uino potam excitare: inferiorem uerò

ſterilitatem

sterilitatem facere, ἀγόνους ποιεῖν, Diosc. interprete Marcello: qui coniecturam addit pro ἀγόνους hoc loco melius forte ἐνόρχους legi posse, ea scilicet ui, qua testiculatæ radices herbæ testiculi prædite creduntur. Sed Serapion etiam ἀγόνους legit, & Theophrastus de historia plant. 9. 19. Herbas quasdam, inquit, etiã generandi seminis facultatem atque sterilitatem afferre (δυνάμεις ἔχειν πρὸς τὸ γονίμην καὶ ἀγονίαν) suis uiribus posse affirmant: & quasdam ex eodem facere utrunque ualere, sicut qui testiculus appellatus est: cum enim gemini sint, alter magnus, alter autem paruus, magnum efficacem ad coitum datum è lacte caprino tradunt, minorem uerò obesse ac inhibere: habet folium laseris, uerum leuius atque minus: caulem simillimum spinæ, quam pirum uocant. Hæc ille interprete Gaza: quem deprauati codices Græci fefellerunt: nam quod folium testiculi herbæ non σιλφώδες sed ἐλαιώδες, hoc est oleæ folijs simile sit, læuius tamen & angustius, ex Dioscoride ac reipsa manifestum est: quanquam diuersa eius genera reperiuntur, tum aliàs tum foliorum magnitudine differentia. Plinius etiam, Orchis (inquit) folijs oleæ, mollibus, ternis, &c. Cæterum hæc uerba de caule, τὸν δὲ καυλὸν ὁμοιότατον ἀκίῳ, ἀπύρῳ, ὅπερ ἀχάρδην, ex Dioscoride similiter & reipsa, sic lego: τὸν δὲ καυλὸν σπιθαμιαῖον, ἐφ' ᾧ πορφυρᾶ τὰ ἄνθη: hoc est, caulem uerò dodrantalem habet, in quo flores purpurei. Vinum in Trœzenia ἀγόνους ποιεῖ τοὺς πίνοντας, Theophrastus. Aspleno quidem, filici, & epimedio, quòd atocia sint, superstitiose ueteres attribuisse facile conijcio, inde quod hæ plantæ steriles sunt natura, nec floris nec seminis feraces: ut & salici, quæ cum floreat, fructum tamen non perficit, unde ὠλεσίκαρπον Homerus cognominat. Mercuriali uerò masculæ & folio arrhenogono, propter semina testiculata uim mares generandi, fœminis fœminas. Hoc quod Plinius de aspleno, Theophrastus de hemiono, id est mula herba scribit: quæ omnino non alia est quàm Dioscoridis & Plinij asplenos, alia uero quã hemionitis Dioscoridis. Hemioni, inquit Theophrastus, folium mulieribus sterilitatem facere aiunt (εἰς τὸ ἀγονεῖν, quo uerbo eo in loco 9. 19. de uiris pariter, ut in clymeno, & mulieribus, ut in hemiono herba utitur) miscendum autem aliquid etiam de ungula muli & dermate, id est pelle, aliàs spermate: de splene mulæ Luna silente, Serapio. Populi albæ cortex cum muli renibus potus sterilitatem facere traditur: feruntur itidem pota à purgatione statim eiusdẽ arboris cum uino folia, idem præstare, Diosc. Hinc sanè apparet q̃d paulò ante dixi, similitudinibus rerũ homines superstitiose impulsos esse ad ridiculas quasdã de medicamentorũ effectib. persuasiones, ut hoc in loco herbæ sterili aliquid de quadrupede sterili miscendum ad sterilitatem inducendam præcipitur. Sunt tamen nonnulla quæ uera credimus, et certa cur sterilitatem inferant ratio apparet, in uiris præcipuè, nimium uidelicet exiccando, ut periclymenum, quod & Galenus testatur: argumento est, quod lienem quoque consumat si quis multis diebus bibat: item ruta, & uitex. In ruta quidem triplicem ferè causam inuenio, cur & semen aboleat, & motum ad Venerem inhibeat: flatus enim consumit, sine quibus genitalia non eriguntur: & ualidè exiccat, & fortassis occulta quadã ui etiam coagulat semen, unde & πήγανον aliqui dictum conijciunt ἀπὸ τὸ πηγνύναι τὸ σπέρμα: quæ ratio forsitan etiam in coagulo fuerit, ut mulieres semine ipsarum eius potu coagulato sterilescant. Agnos quidem, id est uitex quod ἁγνείαν, id est castitatem, pmoueat, & inhibeat Venerem, nomen etiam accepit: habet autem easdem ferè cum ruta facultates, sed remissiores, ut Galenus scribit. Esse autem in plantis quoque occultam quandã humores, ut lac, coagulandi uim, galion, cnicus, liquor de ficu, caprifici surculus, balsamum, & alia quædam indicio sunt. Vt ruta sic etiam caphura (καφουρὰ) semen coagulat, πήγνυσι, quod Symeon Sethi testatur, etsi frigidam & siccam esse dicat, & renes ac uasa spermatica refrigerare. Idem de cannabis semine, siccat, inquit, genituram instar caphuræ. Pessarium ex semine cannabis corrumpit sperma, Serapion secundum eben Mesue. Aerugo ferri pota ἀσυλληψίαν ποιεῖ, hoc est, conceptus impedit, Diosc. Si mulier concipere nolit, misyos fabæ magnitudinẽ aqua dilutam bibendam dato, & per annum non concipiet, Hippocrates in libro de natura muliebri. Alumen ex Melo insula priuatim sterilitatem impedito conceptu facit (πρὸς ἀσυλληψίαν συνεργεῖ) naturalium ostio ante coitum appositum: quinetiam fœtus ex utero pellit, Diosc. Lapis ostracites si quæ quatuor diebus à puerperio biberit, sterilitatem (asyllepsian) in posterum facit, Idem. Menta mulieribus ante coitum genitalibus (pessi modo) apposita, ἀσυλληψίαν ποιεῖ, hoc est, concipiendi uim adimit, Dioscorides: nimirum ui quadam coagulantibus contraria conceptionem impediens: nam foris quoque folia eius demersa (ἐμβληθέντα) in lac, coire densarique in caseum phibent, Dioscoride teste: applicatur etiam mamillis in quibus lac densatur in grumos, apud Aetium. Itaque in utero, ubi semen à calore naturali aut uirtute formatiua ueluti in massam densari oportet, si id uel externa aliqua ui citius aut aliter quàm oportet fiat, aut fieri omnino phibeatur, conceptum & fœtus formationem impediri apparet. Quòd si uel ex pessis subditis, uel illita uiri glande medicamentosa quæpiam uis seminis naturam infecerit, id quoque non ut par erat coagulari poterit, sed uel omnino fluidum, uel nimis densum, uel aliter malè dispositum reddetur. Sic cedria uel sanguine menstruo illita uirga sub coitum, aut subdito in pesso, mulierem concipere negant. Ea quidem quæ foris appenduntur (qualia quædam enumerat Aggregator, item Brunfelsius libro 4. Pandectarum medicinalium, mox ubi de suffocatione matricis egit, titulo non inscripto) omnia superstitiosa esse dixerim, quæ tamen uel fortuitò aliquando uel ex confirmata utentium persuasione euentus sequuntur. Heliotropium maius corpori adalligatur πρὸς ἀτοκίαν, id est ut sterilitatem faciat, Diosc. Ruellius contrarium sensum reddidit, deceptus forsitan à præpositione πρὸς, ut & Gaza in Theophrasto de historia Plant. lib. 9. circa principium capitis ultimi, granum gnidium contra alui solutionem dari scripsit, contrario quàm debebat

sensu. Est & aliud genus medicamentorum, quæ uel post concubitum statim adhibentur, ut ne fiat conceptus, in pessis aut suffitu, quæ aperiendi uterum attrahendiq́ semen facultate sunt prædita, ut piper: de quo Dioscorides, Fœtus, inquit, ex utero trahit, creditur & atocion esse post coitum mulie- bri uuluæ subditum & appositum. Hedera suffumigata post menstrua conceptum impedit, Serapio secundum Dioscoridem, ut Aggregator citat: sed in Dioscoridis codicibus excusis sic legitur, Hederæ corymbi à purgatione fœminis poti sterilitatem faciunt. Iam relicturus eram hanc digressionem cum forte se obtulit Cælij Antiquarum lectionum codex, cuius index, scripta eius de atocijs, hęc quę subijcio, demonstrabat. Atocia, inquit, in Dioscoride, ubi de cedria mentio est, intelliguntur ab Hermolao quæ abortum concinnant: quod approbat & Ruellius. Id reprehendunt quidam, quod Græcis atocia sint quæ sterilitatem inducunt. Cæterum ex Plinio comprobari prior translatio uidetur: sic enim apud eum legitur 24.5. de eadem cedria. Portentum est, quod tradunt, abortiuum fieri in Venere, ante perfusa uirilitate. (Ego non magnam Plinij in ijs quæ ex Græcis transfert authoritatem esse dixerim: sed quantacunq́ sit, plures eiusdem locos habemus iam recitatos, quos ex Gręcis conuertit, qui nobiscum faciunt, quàm contra.) Idem Cælius 4.23. Budæi de phthorijs & atocijs uerba superius enumerata recenset, tanquam sua & suæ prorsus sententiæ. Et alibi, Prolifici seminis priuationem agoni nomine intelligit Dioscorides, sicut in fœminis sterilitatem atocion idem appellat frequenter: tametsi non desunt, qui aborsum malint intelligere. Pollux ἀτόκιον φάρμακον nominat, nec interpretatur: mulierem tamen ἄτεκνον & ἄτοκον uocat sterilem, tum illam quę omnino non parit, tum illam quę non amplius parit. Et alibi, Eam quæ non parit, uocabis στεῖραν, ἄγονον, ἄτοκον. Et rursus, Ἄτοκοι δὲ, καὶ ἄλοχοι, καὶ ἄγονοι, ὡς Πλάτων, καὶ στεῖραι ἢ στέριφαι. Atocion igitur, uox adiectiua, subaudi pharmacon, simpliciter erit quod atocos, id est steriles facit mulieres, non ipsa sterilitas ut Cælius uertit. Improbæ quædam mulieres, ne concipiant, uenas quasdam (malleolorum puto) sæpius incidunt, ut sanguinē uteri tanquam fœtus materiam detrahant. In uiris quidem uenæ post aures sectæ, sterilitatem & impotentiam adferunt, Hippocrates in libro de aere, aquis & locis. Coagulum leporis post menstruas purgationes appositum uuluæ (pessi instar) cum butyro, præstat mulieribus ut concipiant: potum uero partus enecat, & à puerperio sterilitatem facit, Dioscorides in capite de coagulo. Arabes, ut Serapio & Auicenna, locum hunc mutilatum recitant, puerperij enim mentionem omittunt, &c. Si biberit mulier post purgationem suam (triduo post puerperium, Dioscor.) tribus diebus continuè coagulum leporis, dicunt quidam quòd prohibet conceptionem: & aliquando (post purgationem mensium pessi modo adhibitum, Dioscorid.) iuuat, ut dicit Auicenna: Si autem imposuerit uuluæ post suam purgationem, semper iuuat ad (contra, Rasis) conceptum, Albertus: sed ineptæ istæ translationes prorsus relinquendæ erant. Hoc obiter monendum, medicamenta quæ ad uterum siue uuluam pertinent, ut aut fœcunditas aut sterilitas ei concilietur, aut moueatur aborsus, ut ex præcedentibus aliquot citatis authorum (præcipuè Dioscoridis) locis, colligere est, ferè eo tempore exhiberi quo menses fluunt aut recens potius fluxerunt, tum aliás tum post puerperium: tunc enim apertis meatibus, & dehiscentibus acetabulis, medicaminum uis facilius penetrat & recipitur. Quamobrem conceptionem quoq́ Galenus in libro de uteri dissectione, incipientibus fluere menstruis purgationibus aut desinentibus fieri ait: tunc enim uasorum uteri oscula, quæ ipsum ingrediũtur & sanguinem effundunt, aperta sunt. Quanquam autem, inquit, aperiuntur etiam reliquo toto purgationis tempore hæc uasa, non concipit tamen intra se tum mulier: neq́ enim potest in utero semen manere, cum nimio influente sanguine eluatur. Hoc etiam ceu corollarium addam, Budæum rectè quidē ecbolia medicamenta interpretari quæ alio nomine phthoria dicuntur: medicis tamen accuratius hæc distinguenda. Videtur enim medicamentũ aliquod phthorion & ecboliō pariter esse posse, & aliud phthorion tãtum, aliud ecbolion tãtum, utraq́ seorsim Aggregator recenset. Phthoria quidem, hoc est quæ fœtum in utero interimunt pharmaca, perpetuò uetita sunt: ut etiam quę simul & interimunt & eijciunt, quæ tamen si facultas expulsiua uteri muliebris infirma fuerit, per accidens fit ut phthoria solum sint, non etiam ecbolia. Ecbolia uerò iusta & licita esse possunt, quę scilicet uel intrò sumpta uel foris imposita, fœtum iam prius mortuum quacunq́ ex causa, ne grauida eo computrescente in locis periclitetur, expellunt. Similiter quodammodo res se habet circa lumbricos: sunt enim medicamenta quæ illos in intestinis interimunt, sunt quæ interimunt simul & eijciunt. Dioscorides cum in cyclamino dixisset, umbilico & imo uentri illitum, aluum mollire, καὶ ἐκτρωσμὸς ἐργάζεσθαι, & abortus facere: paulò post subdit, μίγνυται καὶ εἰς τὰ φθόρια, ubi Marcellus iterum transfert, abortiuis medicamentis miscetur, quod non probo. Acrimonia quæ in centaurij magni radice est, uim suam exerit menses ducendo, & fœtus tum mortuos detrahēdo, tum uiuos corrumpendo eijciendoq́, Galenus, Aetius, Aegineta. Dioscorides ut hæc efficiat, in collyrij formā deradi subdiq́ scribit. Lep. coag. ad drachmas quatuor in potione datur uini, fœminæ de fœmineo, & masculo de masculino, & mox faciant coitũ, & post abstineāt se, statim concipit. Etiam pro cibo omnibus utatur, (uulua, testiculis, coagulo,) & balneo unctionibusq́ utatur, mirè concipit, Sextus. Dorcadis, hœdi, leporis, coagulum & fel, cum agnino sanguine & adipe, medullaq́ ceruina, nardino & rosaceo oleo commisce, & post purgationem subdito, (utero prius purgato,) Aetius 16.34. ut conceptus fiat. Et rursus ibidem, Pessulus conceptioni inducendæ idoneus, Coaguli lep. partes duas, aluminis scissilis partem unam, cum melle diluito, & pessum conficito. Lep. coag. sterili mulieri impositum (pessi instar) statim fœcundam reddit, Simocatus.

Simocatus. Fieri sanè potest ut hæc de concilianda mulieribus fœcunditate per coagulum, aut uuluam, aut testiculos leporis plausibilis siue uera siue falsa persuasio, ex leporis natura originem duxerit: quod hoc animal longè omnium fœcundissimum sit, & solum ferè superfœtet. Vt mulier conci piat fœminam, Lepus incidatur, & de sanguine qui à uulua fluxerit, illinat sibi naturam et de coagu lo eius, Sextus. Vide infra in medicinis ex uulua. Magi propinant uirgini nouem grana fimi lep. ut stent perpetuò mammæ: coagulum quoq; ob id cum melle illinunt, Plinius.

¶ Pulmones leporis sale conditi in comitiali morbo dantur, cum thuris tertia parte in uino albo, per dies triginta, item coagula eiusdem, Plinius. Sextus idem planè remedium cordi adscribit, ut pau lo post recitabo. Pulmonem leporis contra dolores oculorum commendant, Plinius. Pulmo leporis superpositus & alligatus dolores oculorum mirificè sanat, Sextus & Albertus. Vuluam adiuuat pulmo aridus potus, Plinius. Perniones & rimas pedum ursinus adeps sarcit, &c. & si subtriti sint contusi'ue offensatione Si uero adusti frigore, leporini pili cinis: eiusdem pulmo contusus dilectus, aut pulmonis cinis, Plinius. Ad perniones & pedes læsos à calciamentis, Leporis pulmo contritus & illinitus, uel super pedes positus, mirè sanat, Sextus & Albert. Pulmo ceruinus impositus & sæpe renouatus, ex calciamento læsos pedes sine dolore persanat: Leporinus quoq; pulmo multò efficacius impositus iuuat, Marcellus: Vide supra in ceruino pulmone, in Ceruo G. ¶ Magi aduersus quartanam timi bubuli cinere consperso puerorum urina illinunt digitos pedum, manibusq; leporis cor adalligant, Plinius. Leporis iuuenis cor sublatum, & quartanarijs collo uel brachio suspensum, liberat, si sub accessione eius pẽdeat, Sextus & Kiranides. Ad caducos, Leporis cor siccum derasum cum parte tertia thuris mannæ trita ex uino albo da bibere per dies septem, liberat. His uerò qui sæpi us cadunt dabis diebus triginta, Sextus: Plinius idem planè remedium pulmoni iecoris attribuit, ut paulò superius recitaui. Ad uteri dolorem, Leporis cor aridum, & in ramẽta concisum potui detur, Galenus Euporiston 2.72. Leporis cor (iecur, Plinius, ut statim subijciam) siccum rasum ex aqua calida potui dato ieiunis cum Samia terra mulieribus ꝓfluuio laborantibus, sanabuntur Remedium est eis etiam quæ sanguinem excreant, & locis (post partum, ut addit inscriptio) laborant, Sextus.

¶ Profluuia mulierum adiuuat iecur (cor, Sextus: ut ꝓximè recitaui) cum Samia terra ex aqua potũ, Plinius. Cœliacus iecur leporis coctum manducet, sanabitur: Item, si austero uino intingat, idem fa cit, Sextus. De hepate leporis arido si sumat hepaticus pondere drachmæ (epilepticus pondere unciæ, Albertus) iuuat, Rasis. ¶ Ad eos qui uertiginem patiuntur, Fel leporis simul & iocinora mustelæ commixta ad drachmas tres, castorei drachmam unam, myrrhæ drachmas quatuor, cum drachma aceti ex melle aut passo bibant, sanabuntur, Sextus. Leporis fel cum melle mixtum & inunctum, oculos clarificat, Sextus. Cum passo aut melle caliginem oculorum sedat, Plinius lib. 28. ut Humelbergius citat. Cum melle albo contra albuginem oculorum ꝓficit, Rasis & Albertus. Leporis fel recens cum pari mellis portione mistum & in cepæ corio tepefactum in aurem mitte: hoc enim remedium ei qui uel nihil audiat, auditum restituit, Galenus Euporiston 3.3. ¶ Ad lienosos cum præduro tumore, Leporinus lien is recens ita deuoratus, ut ne dentibus attingatur, lienosos magnificè iuuat: ignoret autem laborans quid deuorauerit oculis fascia uelatis, Galenus Eupor. 2.40. ¶ Venter leporis cum intestinis tostus & adustus in sartagine, teritur & cum oleo rosarum mixtus capiti illinitur ad reparandos pilos, Auicenna. ¶ Leporis renes inueterati in uino poti calculos pellunt, Plinius. Lep. renes siccos in Sole coctos derasos in potione dato, mirè sanat, Sextus. In renum dolore crudos deuorari iubent, aut certe coctos, ita ne dente contingantur, Idem & Marcellus. Ad araneorum morsus, Renes leporis & fulicæ eius bestiæ, qui ab araneis laborat si crudos degluti at, sanabitur: morsis etiam cocti dentur, Sextus: sed fulica auis est, & renibus caret, quod miror Humelbergium non animaduertisse. Aggregator quidem ubi remedia ad morsum aranearum descri bit, nec leporis nec fulicæ meminit, cum alioqui frequentissimus sit in remedijs ex hoc scriptore com memorandis. ¶ Recentiores quidam, ut Bartolemæus Montagnana, leporis testiculos & uuluam miscent medicamentis intra corpus sumendis, ad coitum in uiro, & conceptum in muliere promouendum. Si testiculi leporum in cibis sumantur (ut & uuluæ, & coagulum) mares concipi putant, Plinius. Leporis testiculi tosti salubriter manducantur ab eo qui uesicæ molestijs laborat, Marcellus. Leporis testiculum post purgationem suam mulier, si cum uino contritum accipiat, masculum pariet, Sextus. Vrinæ incontinentiam cohibent leporis testiculi tosti, Plinius. Leporis cerebellum ex uino potum, urinæ incontinentiam refrenat: eiusdem testiculi torrefacti & uino poti, par remedium submeiulis præstant, Marcellus. Ad eos qui inuoluntariè urinam reddunt, Lep. testiculum aridum minutatim concisum ex uino odorato potandum offer, Galenus Euporist. 2.76. Et rursus ꝑ 276. Leporis testiculum ex uino odorato tepido ꝓpinato mingentibus in stragulis. Libro 9. de compositione secundum locos eundem in uino odorato feruefactum bibi iubet: sed pro εὐώρυμον legendum εὐώδει, ut Aëtius & Aegineta habent. In dolore lumborum (coxendicis, ubi & fimus caprinus feruens cauo in brachiali sub pollice à quibusdam imponitur, ut in Capra docui) testes leporis deuorare suadent, Plinius. Qui testiculum leporinum coctum ieiunus comederit, citò coxarum dolore releuabitur, Marcellus. ¶ Leporum uuluas tum testiculos, ut modo dixi, recentiores quidã medici pollere putant ui coitum in uiris, conceptum in mulieribus excitandi: & alijs eiusdem generis medicamentis intra corpus sumendis miscent. Sed hęc fœcundandi ex leporinis partibus persuasio,

ab ipsa animantis fœcunditate orta uidetur, ut in coagulo dixi. Matricem leporis sicca & tere, & da bibere quando fuerit à menstruis purgata, concipiet, Galenus Euporist. 2. 135. Vt sterilis concipiat, Leporis consumit fœmina uuluam, Serenus. Vt mulier concipiat, Leporis uterum frige, tritumque assiduè propina: habeat autem & leporis sanguinem, Galenus Eupor. 3. 234. Si uuluæ leporum in cibis sumantur, mares concipi putant. Et mox, Conceptum leporis utero exemptum, his quæ parere desierint restibilem fœcunditatem afferre putant: sed pro conceptu, leporis saniem & uiro magi ꝓpinant, Plinius. Vt mulier concipiat fœminam, Lepus incidatur, & de sanguine qui à uulua fluxerit, illiniat sibi naturam, & de coagulo eius, Sextus. Vt mulier masculum concipiat et pariat, Leporis uuluam siccam derasam in potione uini bibant utrique & mulier & masculus. Nam si mulier sola biberit, androgyne (androgynus) nascitur, hoc est nec masculus nec fœmina, Sextus. ¶ Ventris quidem dolore tentari negant talum leporis habentes, Plinius. Talum leporis tolle & ligato ad uentrem, mirè sanat, Sextus. Si quis talum leporis secum habuerit, immunis à dolore uentris & periculo huiusmodi perpetuò permanebit, Marcellus. Frequentissimè euenit ut ex qualibet causa subitò dolor uentris existat: sed qui talum leporis secum habuerit, huiusmodi casum, id est subitum dolorem uentris nunquam incurret, Idem. Et alibi, Leporis talus uētriculo subligatus dolorem eius (& uentris) excludit. Item inter remedia ad coli dolorem, Lepori uiuo, inquit, talum abstrahes, pilosque eius de subuentre (subuentrili) tolles, atque ipsum uiuum dimittes: de illis pilis uel lana filum ualidum facies, & ex eo talum leporis colligabis, corpusque laborantis præcinges, miro remedio subuenies: efficacius tamen erit remedium, ita ut incredibile sit, si casu os ipsum, id est talum leporis in stercore lupi inueneris: quod ita custodire debes, ne aut terram tangat, aut à muliere contingatur: sed nec filum illud de lana leporis factum debet mulier ulla contingere, hoc autem remedium cum uni profuerit, ad alios translatum cum uolueris, & quotiens uolueris proderit: filum quoque quod ex lana uel pilis quos de uentre leporis tuleris, solus purus & nitidus facies: quod si ita uentri laborantis subligaueris, plurimum proderit, ut sublata lana leporem uiuum dimittas, & dicas ei dum dimittis eum, Fuge fuge lepuscule, & tecum aufer coli dolorem, Hæc nugator Marcellus. Leporis talum Humelbergius interpretatur ossiculū in articulo pedis in posteriori suffragine duntaxat, quo scilicet modo in alijs quoque animātibus talus reperitur, quæ modo habeant, ut bisulca ferè: nam solipeda & digitata Aristotele teste, nōn habent: quare lepus etiam carebit, quod Humelbergius non animaduertit: sed excusatur, quoniā Plinius quoque & Marcellus talum leporis nominarunt: uidētur autem illi imꝓpriè sic uocare ossiculum in genu posteriori, uel suffragine potius, quod geniculi patella esse uidetur, nostri uulgò uocant den hasensprung, hoc est saltum leporis: nimirum quod ea parte ceu basi inter saliendum nitatur. Hanc aridam tritam ex uino frequenter bibi contra calculos aliqui commendant inter præcipua remedia. Eadem ossicula cum pari pondere macis dicti aromatis cōtrita in uino Cretico uel Maluatico (aut si mauis Monembasico) ad dimidias coqui, & calidum bibi aliquoties, aduersus colicam seu uentris dolorem quidam cōsulunt. Leporum uel capreolorum talos ex uino aut stillatitio liquore pulegij, parturientibus mulierculæ pro ocytocio propinant, Tragus. Ad comitialem, Visci quercini, corallij, margaritarum, seminum pæoniæ, ossiculorum de suffragine leporis, lapillorum è cancris partes æquales miscentur, Obscurus. ¶ Reperitur in latere leporis acui os simile, hoc scarificari dentes in dolore suadent, Plinius. ¶ Articulorum uitijs leporis pedes adalligatos, utiles esse tradunt, Plinius. Podagras quidam mitigari (credunt) pede leporis uiuentis abscisso si quis assiduè habeat, Idem. ¶ Fimum leporis ambustis medetur, Plinius. Vt stent perpetuò mammæ, uirgini nouem grana fimi leporis magi ꝓpinant, Idem. Liquatum cum aceto & illitum, impetiginem curat, Rasis. Leporis fimi cinis in uino uesperi potus, nocturnas tusses sanat, Plinius. Contritum ex uino calido sumptum, arteriæ & columellæ uitijs & spiritus difficultati summopere opitulatur, Galenus Eupor. 3. 37. Cœliacis & dysentericis prodest leporini fimi cinis inspersus potioni tepidæ uini, Plin. Leporis uentriculum cum fimo suo uino uetere lauabis, ita ut sordes ipsæ ibi sint & misceantur: aut si in uentriculo non inueneris, pilulas de fimo ipsius impares numero tritas cū uino uetere dysenterico dabis bibendas, Marcell. Lep. stercoris pilulas septem tere, & cum dulci uino colico per triduum da bibendum, Marcellus. Fimum leporis cum melle decoctum, & quotidie fabæ magnitudine sumptum, rupta intestina sarcire mirè traditur, ita ut deploratos sanauerit, Plinius: Vide etiam supra inter remedia ex pilis. Pessus quo Asclepiades in nobilibus fœminis utebatur ut conciperent, Myrrhæ drachmas quatuor, iridis, fimi leporis, singulorum drachmas duas, cum aqua collyria cōficito & supponito, ubi menses desiuerint, postea cum uiro concumbant, Aëtius 16. 34. Stercus leporis positum super mulierem quæ nunquam peperit, nunquam pariet quandiu tenuerit: (si ligetur super mulierem, non concipiet quandiu tenuerit, Rasis:) Et si modicum eius uuluæ imposuerit, desiccat (remouet ab ea, Rasis) menstruum sanguinem, & matricem uehementer exiccat, Albertus & Rasis.

H.

a. L. Aelius putabat ab eo dictum leporem à celeritudine, quòd leuipes esset. Ego arbitror à Græco uocabulo antiquo, quod eum Aeoles Bœotij leporem appellant, Varro 3. de re rust. In opere uerò de lingua Latina: Lepus, inquit, quòd à Siculis quidam Græci dicunt λέποριν: à Roma quod orti Siculi, ut Annales nostri ueteres dicunt, fortasse hinc illud tulerunt, & hîc reliquerunt id nomen. Lepus à pedum

a pedum leuitate nomen habet, quoniam ambulans non sentitur, Sipontinus: Isidorus quidem idem etymon facit, sed leuitatem pedum ad celeritatem refert: non ut Sipontinus uidetur ad sonum, quòd mollissimè incedens, ꝓpter uestigia pilosa non audiatur. ¶ λαγὸς oxytonum, cum omicro in ultima, uox Ionica ut Athenæus dicere uidetur: ait autem Eustathius quoque hanc huius uocis inflexionem reperiri, nempe λαγῶ, ῷ, &c. Eadem uox paroxytona ꝓprium uiri nomen est, ut Ptolemæus Lagus: sic & ἀργὸς, translato in primum accentu proprium fit, Varinus & Cyrillus. Apud Homerum λαγωὸς legitur ꝓpter metrum, Varinus: etsi alibi communem hanc uocem esse scribat. λαγὼς, τῶ λαγὼ, τῷ λαγῷ, Attica sunt. λαγῷ, οἱ, Pausanias. λαγὼς (per omega) lepus est terrestris: per omicron uerò, marinus & fluuiatilis, Hesychius & Varinus. Τὸν λαγὼν in accusandi casu cum ν. & acuto in ultima (ut Tryphon obseruauit) Aristophanes protulit, Xenophon autem in Cynegetico τὸν λαγῶ, ultima circunflexa & sine ν. Vulgò uerò iam, inquit, λαγὸν dicimus ut ναὸν, pro quo Attici λαγὼν, ut νεών. Cæterum eodem declinandi modo quo λαγὸν dicimus, λαγοὶ apud Sophoclem in recto plurali legit: eo uerò quo λαγὼν per ω. rectus pluralis λαγῷ est apud Eupolin. Sunt qui in his uocabulis ultimã sine ratione circunflectant, cum acuenda sit, tum in cõmunibus ut ναὸς, καλὸς, tum in Atticis ut νεὼς, καλὼς. Quanquam uerò λαγὸς Ionicum, λαγὼς Atticũ sit, tamen illud quoque apud Atticos reperitur: ut λαγοὶ (quod iam diximus) apud Sophoclem. Cæterum in uoce λαγωὸς, uel omega abundat, ut Ionica sit: uel omicrõ, ut Attica, Hæc Athenæus. Ex eodem etiam Varinus repetit, sed paulò aliter. λαγωὸς, inquit, ut πολωὸς, & similia, &c. aiunt autem λαγὸς dissyllabum cum o. ꝓducto Ionicum esse: alij uerò lagòs cum o. breui, & à λάω, quod est uideo, deriuant: dormiunt autem, ut supra diximus, apertis oculis lepores. λα particula augendi uim habet: ὦς Doricè pro οὖς aurem significat: ut à magnitudine aurium nomen sit factum, Varinus & Cælius. Accedat & nostra coniectura, λάγνος, λάγνης & λαγὸς, libidinosum significant: talis autem uel maximè lepus est: & forsitan eam magis ob causam Amoribus consecratur, quàm etymologiæ ratione, quam in b. adferemus. Quidam in Lexico Græcolatino λαγωὸν ineptissimè erinaceum interpretatur: nescio qua occasione, nisi quod Hieronymus pro schaphan Hebraica uoce alibi chœrogylium, alibi lepusculum, alibi herinaceũ ponit. Dasypodem pro lepore passim dicunt, Aristoteles & alij: Cratinus etiam, ut Pollux ait, ꝓpter pedes eius hirsutos. λαγωὸς, πτὼξ, & dasypus, communia leporis nomina sunt, Varinus. Ptox lepus à stupore atque metu dicitur. Formidine præcellit hoc animal: facile nanque temereque terretur ac compauescit (ἀναπτοεῖται) unde & ptox uocatur: nam πτώσσειν formidare est, Cælius ex Polluce. Eodem uocabulo alia quoque animalia quędam ueniunt, & ipsa timida, nempe cerui, hinnuli, & dorcades, Hesychius & Varinus. Πτὼξ, λαγωὸς, ἐκ τοῦ κατεπτηχέναι, ἢ πτυστικόν, Hesychius. Πτὼξ, πτακὶς, πτὼξ, δειλὸς, Idem. Et rursus, Πτακὶς, ἢ πτακίδα, (malim πτάκα paroxytonum: & πτάκιδα proparoxytonum à recto paroxytono) δειλοὶ, ἐπτηχότα. Est sanè ptox epitheton potius, ut infra dicetur, quàm substantiuum: usurpatur tamen pro substantiuo per antonomasiam, ut & δέρκυλλος apud Nicandrum: sic autem cognominatur, quòd oculis patentibus somnum capiat. Ταχίνας, lepus & ceruus, Hesychius & Varinus. Ταχινὸς celer est: eximia autem utriusque celeritas. Ταχίνας nomen pro lepore Lacedæmonijs usitatum: qui etiam λαγίδαν pro lepusculo ueluti patronymica uoce proferunt, Varinus. Λῦροι, lepores, Varinus. Λυροὶ, (oxytonum,) λόγοι, apud Isauros, Idem & Hesychius: uidendum autẽ ne λαγωοὶ uel λαγοὶ dictio fortassis pro λόγοι deprauata sit, aut e diuerso. Cretenses, lepores κεκῆνας uocant, Hesychius & Varinus. Στρωπνὸς, lepus, Iidem. Λαρὸς, macilentus, pallidus: & λεβίας (forte λερίας: quid si lepus ex insula Lero significetur? illic enim uno tantum inuecto multiplicati sunt, ut in Lepore sydere mox dicam) uocant canes extenuatos & glabros: uel paruum leporem, Hesychius & Varinus. Trochum animal, cuius Aristoteles cum hyæna meminit, Albertus ineptissimè leporem interpretatur, quod is quoque à multis mas & fœmina credatur, & alternis mensibus nunc incubus nunc succubus: atqui trochus non lepus est, sed piscis, nominatus à Plinio libro 9. Niphus.

¶ Epitheta. Auritos lepores non Maro (1. Georg.) primus usurpat, sed Afranium sequitur: qui in plogo ex persona Priapi ait: Nam quod uulgò prędicant aurito me parente natum, non ita est, Macrob. 6. 5. Leuipes, Cicero in Arato. Pauidus, Horat. in Epodo, & Samonicus. Nunc leporem pronum catulo sectare sagaci, Ouid. 1. de remed. Solicitus, Idem 5. Fast. Aut leporis tepidi (aliâs timidi) diluta coagula trade, Samonic. Sunt & alia apud Textorẽ cõmemorata, nempe, Fœcundus, fugax, furax (quod nõ placet:) excornis, callidus, paruus, paruulus, pauẽs, meticulosus, tremebũdus, tener, sagax, rapidus, uagiens, uagus, uelox, uelocipes, uolucripes, uillosus. ¶ Πτῶκας ἀειδομένα ὕπνον ἔβδοντες ἐπ' ὄσσων, Oppian. Λαλάγας, Idem. Δειμαλέος πτὼξ, Idem. Δέρκυλλος Nicandro, ut paulò ante dixi, in Alexipharmacis: cuius uerba apud Suidã corruptissima sic restitues: Ἐν δ' ἄρ' ὑπ' ἐκ φάρυγγος χέῃ πτεροφρύος δέρκυλλον ἢ σκίνακος (Suid. habet σκύλακος: textus Nicãdri & scholia σκίνακος) δ' ἀφρήνιος, &c. inter remedia aduersus aconitũ: Scholia interpretant, τοῦ σκιρτητικοῦ λαγωοῦ, τοῦ ἐν τῷ κοιμᾶσθαι βλέποντος. Πτῶκας τε λαγωοὺς, poëta quidã. Ταχινὸς, in epigrammate. Τὸν ταχύπουν ἔτι παῖδα συναρπασθέντα τεκούσης ἄρτι μ' ἐκ εὐφρόνης ἐκτρέφετε λαγών, Suidas ex epigrammate. Εὐκνηκίδας, in epigram.

¶ Leporinum, quod ex lepore est. Leporinus cinis, Plin. Leporinum lac, Varro. A lepore deriuatur lepor, unde lepidus, Sipontin. Ipse quidem lepus animal est perquàm lepidum & amabile, nec immeritò Amoribus sacrum. Leporis cibo lepidos & formosos fieri homines in F. diximus. ¶ λαγῷος, leporinus, Etymologus, hinc κρέα λαγῷα apud Athenæum: sed codices impressi λαγῶα habent: ego

uel λαγῶα legerim, uel ut Varinus & Hesychius habent λαγῶνας, (quam uocem per iôta etiam solum in penultima scriptam reperi:) sed λαγῶα magis probârim, propter analogiam et authorũ testimonia, quę in P. recitaui. λάγωον αἷμα et κρέας, τὸ τοῦ λαγωοῦ, Suidas & Varinus. πολύλαγος τόπος, locus qui habet multos lepores, Eustathius. Tempore belli ciuilis inter Augustum Antoniumq́; Cornificius poeta à militibus destitutus interijt, quos sæpe fugientes galeatos lepores appellârat, Cęl. Rheginenses uulgò lepores dicti sunt, utpote pauidi & formidolosi, Eras. in prouer. Lepus pro carnibus. ¶ Lepus inter sydera nominatur in sphęra Procli. Noscitatur etiã in cœlo leporis sydus, sub quo qui nati fuerint, tanta erũt corporis leuitate, ut quũ currere cœperint, uelocitate sua agitati aues superare uideantur, inquit Firm. Hunc locum si Mars respexerit, stadiodromos facit: si uero Luna cũ Marte, pyctomacharios, id est pugiles, Cæl. De hoc sydere Higinus, Lepus (inquit) dicitur Orionis canem fugere uenantis: nam cum, ut oportebat, eum uenatorẽ finxissent, uoluerunt etiã hoc significare aliqua de causa. Itaq; leporem ad pedes eius fugientẽ finxerũt: quẽ nonnulli à Mercurio constitutũ dixerũt, eiq; datum esse pręter cætera genera quadrupedũ, ut alios pareret, alios haberet in uentre. Qui aũt ab hac causa dissentiunt, negant Orionem tam nobilẽ & tam magnũ uenatorẽ (de quo & ante in Scorpionis signo diximus) oportere fingi leporem uenari: Callimachũ quoq; accusari, q cum Dianę scriberet laudes, eam leporum sanguine gaudere, & eos uenari dixisset. Itaq; Oriona cum tauro decertantem fecerunt: leporis autem hanc historiã memoriæ prodiderunt, Apud antiquos in insula Lero (Lerus uel Leria Straboni, insula est Icarij maris) nullum leporem fuisse: sed ex eorum ciuitate adolescentium quendam studio generis inductum, ab exteris finibus leporem fœminam prægnantem attulisse, & ad eius partum diligentissimè ministrasse. Itaq; cum peperisset, compluribus eius ciuitatis studiũ incidisse, et partim pretio, partim beneficio mercatos, omnes lepores alere cœpisse. Itaq; non longo interuallo tantam multitudinem leporũ procreatã, ut tota insula ab his occupata diceretur: quibus cum ab hominibus nihil daretur, in semina eorum impetu facto omnia comederunt. Quo facto incolæ calamitate affecti, cũ fame forent oppressi, cõmuni consilio totius ciuitatis uix deniq; eos ex insula abegisse dicuntur. Itaq; (deos) postea leporis figuram in astris constituisse, ut homines meminissent nil esse tam exoptandum in uita, quin ex eo plus doloris quàm lætitiæ capere posterius cogerentur, Hactenus Higinus. Similes leporum in Carpatho & Astypalæa insulis multiplicatorum historias supra in c. retuli. ¶ Anaxilas Rheginus, ut scribit Aristoteles, cum lepores in Siciliam inuexisset, quæ illis antehac caruerat, & eodem tempore Olympicã uictoriã apene, id est mulis ad bigam iunctis, retulisset, apene & lepore numisma Rheginorum signauit, Pollux.

¶ Herba leporina, id est satyrion, Syluaticus. Lepori coagulum fit, quoniam herbam succi lactei pascitur: talis enim humor lac in uentriculo infantium (τυρῶσαι) stringit facitq; colostrũ, Aristot. Hæc est nimirum quam Apuleius lactucam leporinã uocat, ca. 112. Nascitur, inquit, locis sabulosis. Lepus cũ æstate à nimio deficit æstu, hac herba remediatur, ideo lactuca leporina dicitur. Hęc supposita sub puluino febricitantis, eo nesciente, remediabitur. Pilos oculis obstantes summè relegat (religat potius cũ Ruellio: ἀνακολλᾷ, reglutinat palpebrarũ pilos, Diosc. de chõdrilla:) palpebrarũ pilos inordinatissimos pro gummi efficacissimè regit, Plin. Hęc Apulei. Humelbergius syluestris lactucę speciẽ esse cõijcit, eam nimirũ quã Itali casam, id est domũ, leporis uocant. Sonchũ (inquit Ruel.) Dioscorides cicerbitã à Romanis dici prodidit, q̃d nomen adhuc hodie in Hetruria seruatur. Veneti lactucinos, Galli lacterones appellant: herbarij nõnulli leporis palatiũ, q hoc animal ut ab æstu uindicetur, & caloris propulset incõmoda, soleat sub ramis eius decũbere & sæpenumero stabulari. Hęc eadẽ forsitã est quę ab Apuleio lactuca leporina nominatur, etc. quãuis pilos qui obstant oculis, hac inquiat religari: quę à Diosc. et Plinio de chõdrilla traduntur, Hæc Ruel. Et rursus alibi, Arthriticę, inquit, apud recentiores duo sunt genera: Vnũ flore luteolo, odorato, uerno, uulgus primulã ueris appellat: alterum, palatiũ leporis uocant, q subinde lepores sub eius umbra lateant, cubitali altitudine, folijs fœniculi, baccis puniceis, radice numerosa crassaq;: Mihi quidem alterũ hoc genus ignotũ est, ne ab ipso quidẽ, ut conijcio, Ruellio cognitũ. Quærendũ autem an sit aliquod asparagi uel corrudæ genus. Tragus Tomo 1. ca. 88. herbam Germanicè dictam **hasenlattich** uel **hasenstrauch**, similem esse docet hieracio minori (quod & dentem leonis aliqui uocant, nostri **pfaffenrörle**) sed per omnia minorem, cauliculis tenuibus, læuibus, floribus luteis, locis cultis & inter fruges ferè prouenientem: & eandẽ lactucã leporinam Apuleij esse conijcit. Dioscorides quidem nullum lactucæ syluestris genus, ut sunt sonchi, hieracia, chondrillæ, in sabulosis nasci scribit, sed neq; alij ueterũ quod sciam, ut lactucã suam Apuleius forte in sabulosis nasci non uerè scripserit. Sed quoniam chondrillæ mentio incidit, obiter detegendus est Plinij error: is libro 26. ca. 8. aluum, inquit, sistit & chondris, siue pseudodictamnum. Hoc Dioscorides chondrillæ attribuit, non chondridi aut pseudodictamno: quãuis enim Plinius 25. 8. sic scribat, Pseudodictamnum multis in terris nascitur, à quibusdam chondris uocatum: tamen certum est pseudodictamnum uires habere dictamni, eamq́; pulegij, cui mouendi potius quàm sistendi aluum medici facultatem tribuunt: dorcis quidẽ uel dorcidiũ inter dictamni nomenclaturas est, non chondris. ¶ Lageos uua, quę Latinè leporaria dicitur. Verg. 2. Georg. Et passo Psythia utilior, tenuisq; lageos. Seruius apud Macrobium quoq; lageam inter uuarum genera numerat. Hac plurimum delectari lepores putant. Amãt quidẽ uuas in cibo lepores, & genus quoddã ex uuis albis prędulce & maculis quibusdã cum maturuit ex fusco russis insigne, leporum urina aspersum uinitorum apud nos uulgus dictitat.

Dixit Vergilius (uuas) Thasias & Mareotidas & lageas, compluresq́ externas, quæ non reperiuntur in Italia, Plinius 14.3. Idem Lagarina uina nominat, quæ in Italia nascantur non procul Grumento, 14.6. Præter centunculum, quam Græci clematidem uocant, rostratis folijs, ad similitudinē capitis penularū iacentē in aruis, quæ aluum & sanguinē sistit, &c. secūdis etiam efficax mulierū: habent & alias clematidas Græci: unā, quā aliqui echiten uocant, alij laginen, nonnulli tenuē (minorē: λεπτὴν Græci simpliciter ℘ micron, ut in centaurio) scammoniā: ea pedales, foliosos, nō dissimiles scammoniæ ramos habet, nisi q̄ nigriora minoraq́ sunt folia. Inuenitur in uineis aruisq́. Estur ut olus cū oleo ac sale, aluū ciet: eadē à dysentericis cū lini semine in uino austero sorbet: folia in cibis lactis ubertatē faciunt, phthisicos iuuant cū melle, infantibus illita capillū alunt, Venerē stimulant, &c. Hæc Plinius 24.15. Idē 22.22. Lasine (lasione, ut Hermol. restituit) olus syluestre habetur, in terra repens, cū lacte multo, florē fert candidum, conciliū uocant: cōmendatur ad stimulādos coitus: cruda ex aceto in cibo sumpta, mulieribus lactis ubertatē præstat. Salutaris est phthisin sentientibus. Infantiū capiti illita nutrit capillū, tenacioremq́ eius cutē efficit. Hic Hermolaus, Quidā, inquit, lasinen corruptū esse nescientes Plinium culpant, quasi hanc ipsam herbā 24. libro (ca. 15.) repetisset inutiliter, laginē uocando, non lasinen. Sed cum longè alia sit hęc ab illa: nec ea uocabuli sit affinitas quā putabant, modestię suę parū consulent, nisi recantauerint. Hæc Hermol. in defendendo quidē Plinio nimius. Quis enim non eandē esse uideat, ubi pręter nomē, unica litera uariante, etiā uires cōueniunt? quatuor enim remedia quę hic iasionæ siue lasinæ, rursus omnia li. 24. laginę attribuit, nec obstat q̄ plura adscribit. Et nomina ita sunt uicina, ut alterū ab altero corruptū appareat. Vtrunq; etiā olus syluestre facit. Iam si iasione ea est, ut Ruel. suspicatur, & mihi certe omnino uidetur, quā Galli uulgò liseronē uel liserotā appellant: aliqui campanellā uel uolubilē minorem, nostri **klein gloggenblūmē**: prorsus ei conueniunt tum illa quæ Plinius de lasine uel iasione scribit, tum quæ de lagine. Folia enim ei rostrata, siue in triangulum acuminata in aruis iacent, eademq́ trianguli figura caput penulæ siue cuculli cappæ, Hispanicæ, ut hodie loquuntur, speciem referunt. Sunt & scammoniæ similia planè folia, ut Monspessuli mihi demonstrata sunt: eadem & maioris uolubilis, quam Plinius conuoluolum uocat: & Democritus, ut conijcio, malacocissum, nostri **zaunglogen**, id est sæpium campanas. Sed audiamus Ruellium: Iasione, inquit, Theophrasto, olus est syluestre, copioso lacte succulentum, flore candido, & in hoc nobili, quòd singulari folio constet, sed ita implicato ut plura uideantur, floris margine in angulos exeunte. Plinius olus esse syluestre tradit, &c. Cæterum idem de folio herbæ loquitur, cum inquit, (21.17.) Folium unum habet, sed ita implicatum ut plura uideantur: quod Theophrastus de folio floris scribit. Flos conceptaculo auersa parte nō indiget, sed postrema eius exeūt in angulos, qualis ferè oleagineus aspicitur. Porrò nō multum ab ea dissidere putat, quā Galli liseronē appellāt, nomine etiam adludente: serpit enim humi ramulis lacte prægnantibus, &c. Hęc ille. Eadem forte est quæ in opere Theophrasti de caussis plantarū ἀσίνη, uitiato fortassis codice, nominat: nisi quis asinen potius quàm iasionen legere uelit: & sanè uetus lectio Plinij, apud quē duobus in locis lasine legitur, (nam Hermolaus primū pro illis iasionen posuit) & in tertio, ut recitaui lagine, propius ferè ad ἀσίνην quàm ἰασιώνην accedit: conijcio autem eandē esse, quoniam nihil aliud de asine scribit, quàm proximè nascentia cauliculis suis amplecti. Quærunt, inquit, cui innitantur, hedera, smilax, cucumis: & inter minora serpyllum & asine, nec alibi eius, quod sciam, meminit. Gaza uolucrum uertit, quod ut non improbo, ita clymenum quoq; Theophrasti (quod Dioscoridis periclymenum est, ut supra dixi) similiter uolucrum ab eo alijs in locis transferri displicet: oportebat enim diuersis rebus diuersa imponi nomina, neq; confundi lectores. Cæterum ex iam recitato Theophrasti loco asines historiæ hoc etiam nobis accessit, ut de magnitudine eius cōstet: nempe q̄d non maioribus ex amplexicaulium genere, sed minoribus adnumerari debeat. Eodem ex loco emendabimus etiam corrupta uerba libro 7. cap. 8. historiæ plantarum Theophrasti: ubi idem argumentū tractat de plantis quæ circūuoluuntur, his uerbis: Sunt quæ alienis caulibus innitantur, & si desint, humi repant, καθάπερ ἡ πετίνη (aliâs πιτίνη, in indice uocabulorum Theophrasti ex translatione Gazæ) καὶ ἡ παρίνη, lego καθάπερ ἕρπυλλον καὶ ἡ ἀσίνη, nec moror quod Gaza transtulit, petinam & lappā. Quoniam petinæ nomen corruptum esse inde apparet, quod nec alius quisq̄, nec Theophrastus alibi eius meminit. Παρίνη uerò etsi quis defendat pro ἀπαρίνη dici potuisse, ut σταφὶς & ἀσταφὶς, στάχυς & ἄσταχυς, &c. eadem significatione dicunt: nō uidetur tamen ita legendum, quoniā non propriè amplexicaulis hæc herba est, sed propter infirmitatē caulium, fulciri indiget: ἀσίνην uerò amplexicaulem esse ipse Theoph. docet & alibi ἀπαρίνην alpha initiali semper expresso, cum lappam significat apud eundem legimus, ut ubi lappam lenti ceu propriam noxam innasci scribit. Eadem proculdubio fuerit helxine cognomento cissampelos, folijs hederæ minoribus: ramulis exilibus, quibus complectit quodcunq; cōtigerit adminiculū: nascitur in sępibus, uinetis & segetibus: foliorū succus potu deijcit aluū: ut in quibusdā Dioscoridis codicibus legitur. Galenus et Aegineta nihil q̄ discutiendi uim ei attribuūt. Serapio ex Dios. ca. 41. hederā facit uolubilem maiorē: hanc uero minorē, acsi appellans, ab helxine detorta uoce: & mox alteram minorē uolubilem, nempe elatinen quam athin uocat. Apud Dioscoridē inter periclymeni nomenclaturas legitur axine maior, quasi & altera minor axine, uel potius asine sit, illa nempe qua de agimus. Lagine igitur herba apud Plinium nihil cum lepore commune habet, & melius asine q̄ uel lagine uel iasione nominabit. Quamobrē iterum errat Hermolaus corollario in Dioscoridē 650. scribens, pro alsine

corruptè in Theophrasto legiť asine, ubi Theodorus uolucrū interpretatur, arbores amplexu hederæ modo strangulantē: sed ne hoc quidē rectè citat. ¶ Cuminū leporis, limoniū, inter nomenclaturas apud Diosc. Lagopus, inquit Ruel. alijs leporis cuminū, nascitur in segetibus, & quasi pes leporis dicitur. Sanè & similis est ei aspectu: proinde nō probauerim eorū sententiā, qui caryophyllatā uulgò dictam rentur, in opacis montanis nasci solitā, nō in segetibus ut lagopus. Genus potius est humilis trifolij, in segetibus & aruis enati, q̃d uulgus trinitatē uocat. Hippocrates lagopyron nominat, quasi leporis triticū intelligas, furfuribus cū inaruit simillimā, folio paruo quasi oleagineo, longiore tantum (hoc nostro humili trifolio nō cōuenit) cruentis uulneribus imponēs. Hanc Galenus leporinā (inquit) herbā esse, Hæc Ruel. transcripsit aūt ad uerbū ex corollario Barbari in Diosc. 627. λαγώπυρος, ὁ λαγωὸς τῇ καλαμικὴν βοτάνη, Galen. in Glossis Hippoc. Dioscorides lagopodē non in segetibus ut Plin. sed hortorū areis nasci scribit: utraq; quidē loca coli & stercorari solent. Apuleius uerò ca. 61. Pedē leporis, inquit, Græci lagopū, Romani uocant herbā benedictā, leporinum pedē. Nomen ei à similitudine pedis leporini. Nascitur in pratis: astringit uentrē, &c. Videtur autē ex Grçcis prasiàs, id est hortorū areas, ineptè pro pratis interpretatus, alliciente uocabulorū affinitate. Et quia à Romanis benedictā uocari meminit, inde nimirū decepti sunt quidā, ut eandē esse putarēt, quę hodie uulgo eo nomine, et alio caryophyllata uocatur: quæ leporinū pedē nō panicula uillosa ut genus trifolij proximè dicti, sed folio in tres ceu digitos diuiso reprçsentat. Caryophyllata, pes leporis, sanamunda, Syluat. Sed hac in re periculū non est: quando & ueterū lagopus ferè nō aliunde cōmendatur q̃ quod uentrē sistat: ad quod prçstandū benedicta etiā nostra non fuerit ignaua. Lagopodē humilis trifolij genus describit Fuchs. To. 1. ca. 188. Germanis, inquit, nominatur **hasenfüß/oder katzenklee/oder kätzle**: et Trag. To. 2. ca 3 inter trifolij siue meliloti, ut ipse uocat, genera, similiter appellans **katzenklee** uel **hasenpfötlin**: et eodē in cap. genus quoddā meliloti paruū & inodorū (nostrates uocant **gälbe rubenkröpfle**) Germanis nominari scribit **hasenklee** et **hasenfüß**, à nonnullis **hasenpfötlin**, id est leporinū trifoliū, et pedem leporis. Idē Tragus scribit hieraciū minus (dentē leonis uocant, nostri **pfaffenrözle**) recentiorib. quibusdā lagopoda uideri, q̃ equidē non probo. Et rursus To. 1. ca. 109. herbā gnaphalio uel stichadi citrinæ dictæ similem, candidā in siccis & apricis collibus nascentē, florum corymbis mollibus, candidis, uel purpureis, aut utroq; colore mixtis, uiuacissimis, etiā in suspensa herba, &c. similiter Germanicè nuncupant **kezlin**, uel **hasenpfötlin**, id est leporis pedem, et **rhürkraut**, quod aluum sistat: hanc ego sanè propter foliorum cum olea similitudinem Hippocratis lagopyron puto: non autem lagopodem Dioscoridis, quę inter segetes & cultis tantum locis nascitur, illa minimè: quod ad uim aluum sistendi, & simpliciter siccandi, utra utaris non refert. Diptamum, id est leporis auricula, Syluaticus. Circa montem Pessulanum auriculam leporis uocant herbam quandam annuam (aliqui elaphoboscon putant) caule ramoso, floribus luteis per umbellas, folijs omnino cum recens prodeunt auriculas imitantibus, trientalibus, & instar minoris plantaginis (si bene memini) neruosis, radice candida, simplici, ut apiorum genus. Huius folia pota ad calculos commendāt. Fungorum quoddam genus quercubus innascens, Germanicè quidam à figura **hasenörle**, id est auriculas leporum nominant, Tragus tertij Tomi de plantis cap. 1. Malua syluestris duplex est: maiorem in quibusdam Germaniæ locis equinam, minorem leporinam cognominant, **hasenpapel**, Tragus. Idem To. 2. ca. 35 inter fœni uel graminis genera unū recenset, quod **hasenbrot**, id est leporinum panē appellat, & alio nomine **zydern**, à tremore ut cōijcio: nam flores eius speciė singuli rotunda (unde lep. panis forte nomen) per spicas digesti, pediculis hærent exilissimis, unde fit ut semper moueantur ac tremant: aliqui **hasenörlin**, id est auriculam leporis uocitant.

¶ Alpibus peculiaris est prçcipuo sapore lagopus auis: pedes leporino uillo ei nomē hoc dedere, cætero candidæ, columbarū magnitudine. Est & alia nomine eodē à coturnicibus magnitudine tantum differens, croceo tinctu cibis gratissima, Plin. Nos lagopodē alpinā auē à colore perdicē candidā uocamus, uel gallinā niuis **schneehün/wiß räbhün**, & alterū eius genus, plumis fuscis & candidis distinctū, saxatilē gallinā, **steinhün**. Si meus aurita gaudet lagopode Flaccus, Martial. lib. 7. λαγωΐνης, auis quędam, Hesych. & Varin. Lagois, auis quæ leporinas habet carnes, Promptuariū sine autore. Auis quam Galli & Itali francolinā uocitant, delicatissima omniū, Germanis est **ein haselhün**, quasi gallinam leporinā dicas: sed hæc eruditis plerisq; attagen esse uideť. λαγωθήρας, genus aquilæ, Hesychius. Melænaëton, id est pullā aquilā, Aristot. λαγωφόνον, id est leporariā appellat, Hermol. Vulturē aliqui Germanicè uocāt **hasengeir**, hoc est uulturē leporariū: alij **aßgeir**, q̃ cadaueribus puto uescať. Lepus marinus, massà quædā informis, **ein seehaß**. Est & alius huius nominis, de quo Aelian. Magni maris lepus ex omni parte ad terreni similitudinē accedit, prçter pilos, quos spinosos & erectos habet, &c. Nec scarus aut poterit peregrina iuuare lagois, Hor. Ser. 2. 2. ubi Acron, Lagois aut (nō aut, sed auis legendū uideť) carnē leporis habere perhibetur, aut est genus piscis quod in mari Italo non inueniť. λαγωὸς ὁ χερσαῖος, λαγὸς δὲ ὁ θαλάσσιος, καὶ ποτάμιος, Hesych. & Varin. ego fluuiatilē leporem nec noui, nec legere memini. Lepus piscis ex lacertorum genere, Plin. li. 32. (prope finē) ut quidam in suis dictionarijs citant, sed omnino falluntur: decepit eos uerbū substantiuū sunt, q̃d expungendū Hermolaus monet: omnino sanè lepus marinus nihil cōmune lacertis habet, ut et alij ibidem nominati.

¶ Lepos, saltatoris nomen Horatio 2. 6. Serm. ut Acron scribit. Lagus, λάγος, paroxyt. pater Ptolemæi successoris Alexandri. Nobilitas Pharij proles clarissima Lagi, Lucanus 10.

Delus

¶ Delus insula, Lagia olim dicta est, Plinius 4.12. Stephanus Græcus, ut Hermolaus obseruauit, non Lagiam, sed Pelasgiam habet: Solinus tamen Lagiam à uenatione, quasi leporariam. Lagusa, Λάγουσα, insula circa Cretam: gentile Lagusæus uel Lagusius, Stephanus. Lagusa (inquit Hermol. in Plin. 5. 31.) uagum nomen est, à uenatu dicta leporum: sic autem eo in capite legendum censet, ubi uetus lectio erat Lacusa. Et mox in eodem capite, Lagussæ, (inquit) insulæ sunt ante Troada. Lagoum amnem prope Caucasum ex montibus Catheis defluere aiunt, Plinius 6.7.

¶ b. Leporis pili mollitie sua plumas auium æmulantur: ut Plinius non ineleganter de hoc animante scripserit, Aliud educat, aliud in utero pilis uestitum, aliud implume. Marcellus empiricus lanam lep. pro pilis dixit: & alicubi subuentrile leporis, quasi Græcam uocem hypogastrion de industria imitans. ἰδοὺ δέχου κέρκον λαγώ, Aristophanes: hoc est, Ecce leporis caudam accipe, Cælius. Vena leporis, est uena in extremo naso: quem si digito premas, uenam deprehendes, Syluaticus. Germani proprijs quibusdam de lepore uocabulis utuntur: Pellem uocant, ein balg / vnd nit ein haut: pedes, löuff oder bickel / vnd nit füß: poplitum ossicula singula in utrisque, sprüng.

¶ c. Ὁ λαγωὸς τὰς ἀμπέλους, ὁ κάμπη τὰ λάχανα ὄλλυσι, Rustica in epistola Simocati. Εἶδον ἐγὼ τὸν πτῶκα καθήμενον ἐγγὺς ὀπώρας. Βακχιάδ᾽ ἐκ, πολὺν βότρυν ἐκλεγόμενον, Suidas ex Epigrammate. In exercitu Xerxis, quem aduersus Græciam sibi contraxerat, equæ partu leporem æditum palàm est: quo genere monstri significatus est rerum euentus, ut docet Valerius 1. 6. Idem prodigium in Equo H. c. ex Herodoti septimo retuli. Homerus Menelai fingit esse. Atque ipse quidem omnia illa contemplabar, quæ *insularis ille adolescens. Video autem nõ Helenen mehercle, sed viros in faciem inclinatos & pallescentes. Illi autem vbi me conspexerunt, gauisi sunt, & ex aduerso ad nos accesserunt. Dicebant enim, num quod triste nuntium afferremus. Nam videbantur isti quàm pessima optare, gaudebántque tristibus & malis, perinde atque in theatro furiæ. Capita autem inter se iuncta tenentes consusurrabant. Postea interrogabant me:

Quinam hominum, aut vnde es, quæ patria, quíque parentes Sunt tibi? Nam Chrestus quidem esse appares vtique ex habitu. Tum ego, Pauci, in- [illegible]

lam affamini. At isti vnum eundemque omnes animum habentes, me multum increpabant. Ac, si placet, ista quoq; tibi addam, quæ me etiam perinde vt statuam, elinguem, ac mutum reddiderũt, donec me frugi ista tua loquela, cum iam propè in lapidẽ conuersus essem, resoluit, & in hominem rursus restituit. TR I. Tace Critia, neque nugas istas longius extenderis. Vides enim quomodo intumuerit mihi venter, & quasi impræ gnatus eã. morsus enim iam verbis à te modo dictis, perinde vt à cane rabiosæ ac nisi medicamentum aliquod obliuionem inducens hausero, atque ita conquiescam, memoria hæc mecum cohabitans, & quasi domi apud me residẽs, magnum aliquod malum procreabit. Quamobrem

¶ d. Lepus animal omnium pauidissimum est: unde nostri hominem timore perculsum dicunt erbaset, id est leporis more affectum.

¶ e. Qualis ubi aut leporem, aut candenti corpore cycnum Sustulit alta petens pedibus Iouis armiger uncis, Vergil. 9. Aene. Anthologij Græci 1. 40. extat epigramma Antiphili Byzantij in polypum à Phædone piscatore in mari arreptum, & ne manus ei cirris implicaret proiectum in proximi littoris fruticetum, ubi forte in leporem inciderit, eumque suis brachijs implicatum retinuerit: Et rursus aliud Isidori Aegeotæ, qui piscatorem illum Gynnichum uocat, & polypum ab eo mari reddi tum scribit, quod leporem ueluti pro se redimendo retinuisset. Leguntur Martialis epigrammata quinque lib. 1. de lepore per lusum transeunte per os mansueti leonis, ex quibus unum recitaui in Leone H. d. sed hoc etiam in loco aliud eiusdem adferam:

Non facit ad sæuos ceruix nisi prima leones. Quid fugis hos dentes ambitiose lepus?
Scilicet à magnis ad te descendere tauris, Et quæ non cernunt frangere colla uelint.
Desperanda tibi est ingentis gloria fati, Non potes hoc tenuis præda sub hoste mori.

¶ Et canibus leporem, canibus uenabere damas, Vergil. 3. Georg. Auritosque sequi lepores, Idem 1. Geor. Nunc leporem pronum catulo sectare sagaci, Ouidius 1. de remed. Leporem uenator ut alta In niue sectatur, Horat. Serm. 1. 2. Pauidum captare leporem, Idem Epod. Nos timidos lepores, imbelles figere damas Gaudemus, Gratius. Vt canis in uacuo leporẽ cum Gallicus aruo Vidit, & hic prædam pedibus petit, ille salutem, Ouid. 1 Metam. Mænalius lepori det sua terga canis, Idem 1. de Arte am. Exagitatus lepus, Idem 3. de Arte. Parcius utaris moneo rapiente ueredo Prisce, nec in lepores tam uiolentus eas, Martialis: Et mox, Quid te frena iuuant temeraria? sæpius illis Prisce datum est equitem rumpere, quàm leporem. Ἀλλ᾽ ὥς τε καρχαρόδοντε δύω κύνε εἰδότε θήρης, Ἢ κεμάδ᾽, ἠὲ λαγωὸν ἐπείγετον ἐμμενὲς αἰεὶ Χῶρον ἀν᾽ ὑλήενθ᾽, Homerus Iliad. decimo. Αἱ μὲν γὰρ ἄρκτοι καὶ πάγαι σὺν λαγωοῖς ἀπελαύνουσιν, αἱ δ᾽ ἄρκυς ἁλίσκονται, Simocatus in epistolis. ἐλλαγωβόλος (lego, λαγωβόλος) κυνηγετικός, λαγωοὺς θηρᾶ, Varinus. Lycurgus cum ciues ex molli & dissoluto uiuendi genere ad honestius moderatiusque transferre cuperet, catulos duos ijsdem parentibus natos educauit: quorum alterum domi reliquit, & gulæ indulgere permisit: alterum rus eductum uenationi assuefecit. Postea in concionem duxit, ubi simul & cibarijs quibusdam propositis, & lepore emisso, hic statim leporem secutus est, ille cibaria abliguriuit, &c. Plutarchus in Laconicis apophtheg. Per hyemem εὐάλωτος ὁ λαγὼς, id est facilis captu est lepus, Poll. Ἀγαθὰς δίωκον αἱ νεανίσκοι τρέφουσι κύνας. δρομικώτερον δὲ λαγὼν, οὐδὲ ἀσαρκότερον, οὐδέποτε ἐθεασάμην: θαῦμα γὰρ ὅπως καὶ κατέλαβον αὐτόν. ἐπεὶ γὰρ εἶδον, καὶ τὸ δέρμα ἀπελύσατο. φανερὸς τηνικαῦτα ἐγένετο. μᾶλλον δὲ, εἰ γὰρ ὀρθῶς λέγω, ἀφανὴς ἔτι νῦν ἐπὶ πλεῖον, Lamprias ad Tryphen in rusticis epistolis Aeliani. Ibidem mox Tryphe Lampriæ his uerbis rescribit: προσπαῖζειν ἐθέλω σοι ὦ Λαμπρία τῷ λαγῷ.

τὴν θήραν, ἵνα σοι τῆς κυνηγεσίου ἄγαλμα ᾖ αὐτό, καὶ οὐ μεγάλας ἐκεῖνος δ᾽ ὑπὸ θαρσοῦντος, ἴσως δὲ καὶ τὸ σὸν οὐ θηρᾶν ἀπέγραπτον, πότερον δὲ αὐτὸς ἥρπασας, ἢ δ᾽ ἄθρουν ἔλαφες; πῶς δὲ καὶ ὤφθη τὴν ἀρχὴν διὰ σμικρότητα; ἐθέλεις ἀρτι ὄντως ἄκεσιν αἰ κυνὸς, οὐ γὰρ ἦν αὐτὸν ἰδεῖν, ἀλλ᾽ ᾔσθοντο αὐτοῦ, Hæc Aelianus. ὁ δὲ ἀνὴρ αὐτοῖς λαγὼς ᾤχετο θηράσων, Xenophon. Canes cum leporem insequuntur, siquidem occiderint ipsi, gaudent dilacerare, atque alacres sanguinem lambunt: ἐὰν δὲ ἀπαγορεύσας ἑαυτὸν ὁ λαγὼς, ὃ γίνεται πολλάκις, ὅσον ἔχει πνεύματος ἀναλώσας εἰς τὸν δρόμον ἐκλίπῃ, νεκρὸν καταλαβόντες, οὐχ ἅπτονται τὸ παράπαν: sed caudam mouentes subsistunt, perinde quasi non carnium gratia, sed magis de uictoria contenderint, Plutarchus in libro Vtra anim. &c. Vestigia leporum (inquit Theophrast. historiæ plant. 6. 29.) leuiter irrorato solo certius redolent: alitus enim impressa firmiter adhærent, nec sublimiter uagantia delitescunt: quemadmodum cum arida humus est: neque demersa in profundum abolentur, ut cum terra limosa ob imbrem uel austrum est. Flatus enim & aquæ aduersantur perimuntque odores. Quapropter medius habitus est, qui digitorũ uelut abstergmenta retineat. Quum euasisse retium ansas leporem signare uolunt Græci, eleganti uerbo dicunt ἐξελίνωσεν ὁ λαγωὸς, id est, lina effugit lepus: nam linon & uelum indicat, atque item retiæ proinde ab Asiaticis linaria plerunque dicuntur hæc, Cælius. Lepusculi timentes hoc quadrangulũ dedit Diana rete, bis legitur apud Festum: Perottus legit, quadrangulum dedunt sese in rete. Immo do, uenare leporem, nunc itym tenes, Plautus in Capt. Vide infra inter prouerbia. Vocabula leporũ uenationi accommodata apud Germanos huiusmodi reperio: **Der haß schreyet/ faart: Garn vnd fäder gericht worden/jm gestellt. Er wirdt von dem strick mit den hunden gehetzt/in das garn gehetzt: oder/wiewol vnweydisch/mit dem lauffen dareyn geschreckt. Gnickt oder von den hunden erwürgt/zerrissen. Gestreifft vnd nit geschunden.** In leporem, qui dum canem terrestrem concitatius fugit, in mare deuolutus è rupe quadam, à cane marino laceratus est, extant epigrammata duo Germanici Cæsaris, & unum Tiberij, Anthologij Græci 1. 33. Est & Ausonij super eodem tetrastichon huiusmodi: Trinacrij quondam currentem in littoris ora Ante canes, leporem cœruleus rapuit. At lepus: In me omnis terræ pelagique rapina est: Forsitan & cœli, si canis astra tenet. Aquilæ genus quoddam in Europæ remotissimis ad Septentrionem locis circa Noruegiam, detracta leporis aut uulpis pelle, in ea parit & incubat, Olaus Magnus. In Scythis auis magnitudine otidis, binos parit, in leporina pelle semper in cacuminibus ramorum suspensa, Plinius. Leporum pedibus pro scopis quidam utũtur. Aduersus talpas: Locum prius mulso eluito, deinde bubulum fel inijcito & leporis stercus, Galenus Eupor. 3. 163. Non latrari à cane (magi nugantur) leporis fimum uel pilos tenentem, Plinius: sed uerisimilius hoc amuletum hyænæ quàm lepori adscriberetur, cuius & lingua & pellis, & aliæ partes gestatæ hac ui pollere dicuntur, ut quæ naturalem quandam aduersus canes antipathiam habeat: adhab hyæna est Arabice, arnab lepus: quæ forte nomina interpres aliquis peruertit, ut apud recentiores etiam Albertus confudit. Ad Indos sapientes, ut scribit Philostratus, adducta est mulier, quæ iam septies magna cum difficultate & periculo pepererat, (ἑπτάκις ἤδη γαστρὸς ὠδινούσης, interpres non rectè abortiisse uertit:) curata est autem hoc modo. Iusserunt sapientes maritum mulieris, cum tempus pariẽdi adesset, uiuum leporem in sinu occultatum eò deferre ubi paritura mulier esset: inde cum aliquoties circa mulierem deambulasset (καὶ περιελθόντα αὐτὴν) repente leporem è sinu dimittere, (τὸν λαγὼ legendum:) fore enim ut uulua simul cum fœtu elaberetur, nisi leporem illico foras eijceret, Hæc ille in uita Apollonij. Videtur autem stulta hæc persuasio inde sumpta, quoniam lepus facillimè parit.

¶ f. Lepores dipnosophistis apud Athenæum appositi: & Romæ in cœna Lentuli, cum pro flamine Martiali inauguraretur, teste Macrobio.

¶ h. Titus Vespasianus Stroza à principio secundi Eroticôn de lepore albo, quem amicæ donauerat, fuga elapso conqueritur: Sed aliquot eius uersus recitabo.

Hũc ego per uirideis umbras cũ matre uagantẽ Ad ripam excepi Sandale amœne tuam.
Paruus erat, totoque nitens in corpore candor Mæandri niueas exuperabat aueis.

Paulatim positoque metu mitescere cœpit, &c. Meleagri epigramma uel epitaphium in leporem, qui catulus adhuc captus, & herbis enutritus, præ nimia pinguitudine mortuus erat, habetur Anthologij Græci 3. 24. ¶ Leporem Græci amoribus sacrum fabulantnr, ducto argumento ex etymi ratione: quoniam illorum lingua λαγὼς dicitur ἀπὸ τοῦ λάειν: ἔρωτες autem à uerbo ὁρᾶν, utroque uisum significante, Cælius. Transtulit autem, ut apparet ex Varini uerbis, quæ in dictione πτῶκα legun tur huiusmodi: λαγὼς ἐρώτων ἀνάθημα, διὰ τὸ ταυτὸν τῷ καὶ ἐκείνων σημαίνειν: λαγὼς τε γὰρ ἀπὸ τοῦ λάειν, καὶ ἔρως ἐκ τοῦ ὁρᾶν, ὅπερ τὸ βλέπειν σημαίνει. Hæc quidem ratio Latinis etiam congrueret, ut Amoribus lepores consecrarentur, quod lepos & lepidus ab hac quadrupede dici uideantur. Et ex eadem etymologia nata forte persuasio est cibo eius formosos fieri, ut in F. diximus. Sed suapte etiam natura, ut Xenophon scribit, lepus animal adeò gratiosum est, ut nemo sit, qui si eum uideat dum uestigatur, dum inuenitur, dum fugit, dum capitur, quicquid amârit non obliuiscatur: quare uel hac ratione extra etymologiam meritò sacer est Amoribus. ὁ λαγώς με βασκαίνει τεθνηκώς, hoc est, Molesta est mihi mors leporis, Pherecrates apud Varinum in βασκαίνει. ¶ Laginia dicta fuit Carum dea, Gyraldus. Idrias urbs Cariæ Hecatesia prius uocabatur. Câres enim templo constructo deam Laginitin uocarunt, eò quod lepus illuc confugisset: & cum etesia, id est annua sacra illic facerent, inde nomen imposuêre loco, Stephanus. Lepus auersus auersionem significat, Orus in hieroglyphicis. Bœas Laconiæ ur-

bem

bem conditam ferunt auspicio leporis. Nam cum incolæ quidam sedibus pulsi, locum quærerent in quo habitarent, oraculo responsum est, fore ut Diana eis locum habitationis demonstraret. In terram itaque egressis lepus occurrit, quem itineris ducem fecerunt: occultato autem ad myrtum lepore, & oppidum ibi condunt, qua myrtus steterat, & arborem istam etiamnum uenerantur, Pausanias. ¶ Equa leporem peperit, turpissimam regis Persarum fugam significans, &c. Vide in H.e. supra. Lysandrum prodit historia (inquit Cælius 26.29.) quum à Lacedæmoniorum ductu Corinthios defecisse, fama nunciasset, profectum copijs instructum ad ciuitatem oppugnandam, ubi suos timore perculsos animaduertit, ignauius segniusque irruere ac inferre signa, leporem fortè transilientem fossam uidisse: quo argumento, fiduciæ iam plenum milites sic hortari cœpisse: Non erubescitis Spartiatæ huiusmodi hostes formidare, ad quorum mœnia lepores ex otiosa inertiaque uita dormiunt? Id quod parœmiæ habere formam potest, insegnes imbellesque, ut ad coarguendum torporem desidiamque, etiamnum indormire mœnibus illorum lepores dictitemus. Iter infortunatum lepus occurrens facit, φανεὶς ὁ λαγὼς δυστυχεῖς ποιεῖ τρίβους, Suidas. Erasmus hunc senarium inter prouerbia recensens, Vulgo creditum (inquit) etiam his temporibus occursum leporis omen esse parum felix, iter ingressis. Torqueri potest ad interuentum cuiuspiam, qui uideatur incommodum aliquod allaturus. Obseruatum ueteribus, leporis occursum in itinere ominosum quippiam, inauspicatum atque improsperum præsagire, Cælius & Alexander ab Alexandro.

PROVERBIA.

In leporinis, hoc est in omnibus delicijs & luxu: uide supra in F. ¶ Boue uenari leporem, de re uehementer absurda ac præpostera, uide in Boue. Huic simile est illud inferioris Germaniæ: **Es wär ein schimpf dat man ein hase mit der trumme fenge**: Quod alij sic efferunt, **Man solt ehe ein hasen mit der trummen fangen.** ¶ Cancer leporem capit, καρκῖνος λαγὼν αἱρεῖ, de re nequaquam uerisimili dictuque absurda (& quæ fieri nullo modo possit, Suidas.) Velut si quis dicat ab indoctissimo superari doctum, Erasmus. Cancros lepori comparas, καρκίνος δασύποδι συγκρίνεις, de supra modum dissimilibus. Simile illi, Prius testudo leporem præuerterit. Lepus carnes desiderat, uide supra in F. Lepus pro carnibus, λαγὼς περὶ τῶν κρεῶν, subaudi periclitatur. In eos dicitur qui ob aliquam sui utilitatem in discrimen uocantur: nam leporem non insectamur quod noceat, sed quòd pulpamentum habeat. Effertur etiam ad hunc modum, ὁ λαγὼς περὶ τῶν κρεῶν τρέχει, id est lepus pro carnibus currit: de ijs qui magno suo periculo atque ob id acriter decertant. δοῦλον οὐκ ἦγον, εἰ μὴ ᾽νεναυμάχει τὴν περὶ τῶν κρεῶν, Charon apud Aristophanem in Ranis. Adscribit hoc loco interpres, apud Arginulam seruos non pro pecunia, aut alio quouis præmio, sed pro uita dimicare solere, (olim dimicasse, cum Athenienses necessitate coacti, seruos etiam belli socios sibi asciscerent. Est & alia lectio τὴν περὶ τῶν νεκρῶν, cuius interpretationem omitto.) Idem in Vespis, ποιήσω δ᾽ ἐγὼ τὴν καρδίαν, καὶ τὸν περὶ ψυχῆς δρόμον δραμεῖν. Et rursus in eadem fabula, ἢ λαγὼν ἢ λαμπάδ᾽ ἔδραμεν. Plutarchus in dialogo aduersus Epicurum, πολλοὺς ὅπου γ᾽ ἔγωγε γελάσας, ὡς τὴν γαστέρα τοῖς ἀνθρώποις ἐοικὼς ἐγκλείσαντα, καὶ τὸν περὶ τῶν κρεῶν ἐπάξειν, subaudi δρόμον. Significat autem eum Epicureos in summum discrimen adducturum, quòd aduersus uoluptatis assertores proposuisset, nec iucundè uiui posse secundum Epicurum. Suspicor allusum (inquit Erasmus) ad priscas historias, quæ referunt aliquoties bellum natum inter populos ob direptas in sacrificijs carnes. Ita Pindarus in Nemeis, ἵνα κρεῶν νιν ὑπὲρ μάχας ἔλασεν, Hactenus Erasmus. Meminerunt prouerbij Suidas & Hesychius: & dici solitum aiunt, ἐπὶ τῶν διακινδυνευόντων περὶ ψυχῆς, καὶ πρὸς τὰ καιριώτατα ἀγωνιζομένων. λαγὼς τὴν περὶ τῶν κρεῶν τρέχει, λείπει ὁ δρόμος Ἀττικῶς, Varinus. Κρέας quidem aliquando pro corpore accipitur, ut in hoc Sophoclis, τοιοῦτος ὢν, ἄρξεις τοῦδε τοῦ κρέως. Huc pertinet illud Homeri Iliad. χ. de Achille Hectorem persequente, ἐπεὶ οὐχ ἱερήϊον, οὐδὲ βοείην ἀρνύσθην, ἅ τε ποσσὶν ἀέθλια γίγνεται ἀνδρῶν, ἀλλὰ περὶ ψυχῆς θέον Ἕκτορος ἱπποδάμοιο. Carpathius leporem, ὁ Καρπάθιος τὸν λαγών, dicebatur in eos qui sibi rem noxiam accerserent. Hinc deductum adagium: quòd cum in Carpathiorum insula lepores non essent, illi curarunt importandos (par leporum inuexerunt, Poll.) alicunde. Verum ubi eius animantis magna uis increuisset, ut est mira fœcunditas, fruges insulæ populari cœperunt. Refert & interpretatur parœmiam Iul. Pollux lib. 5. item Aristoteles Rhetoricorum libro tertio, Erasm. Meminit etiam Suidas, & Eustathius in Dionysium scribens: ac interpretantur de his qui ipsi sibi adsciscunt malum ἐπίσπαστον καὶ ἐπακτὸν ἐχθρόν. Archilochus ad hanc parœmiam alludens, Καρπάθιος τὸν μάρτυρα dixit, Varinus. De alijs quibusdam insulis, quæ similiter leporibus multiplicatis, uno & altero tantum primum inuecto, damnum acceperunt, dixi superius in C. de Astypalæa: & in A. de Lero insula, in mentione leporis syderis. ¶ Lepus dormiens, λαγὼς καθεύδων: quadrat in eum, qui quod non facit, id facere sese adsimulat: aut quod facit, id se facere dissimulat. Qualem quidam arbitrantur fuisse Vlyssis somnum, cum à Phæacibus in Ithacam insulam exponeretur, authore Plutarch. Nam leporem patentibus genis dormire cum alij permulti tradunt authores, tum Plinius 11.37. (Vide supra in C.) Neque perperam opinor dicetur & in timidos. Adagium à multis authoribus refertur, Erasmus. Suidas, Hesychius & Varinus interpretantur de ijs qui somnum simulent. Est & apud Germanos usitatum, **Er schlaaft den hasen schlaaf.** Leporem palpebris quidem clausis uigilare, apertis dormire, Xenophon prodit. Ad quod Græcum si respicere adagium putes, λαγὼς καθεύδων, lepus dormiens (quod in dissimulatores concinnatur aptissimè) plenius quiddam & doctius resipere uidebitur, quàm quod modò affertur, Cælius. Duos insequens lepores, neutrum capit, ὁ δύο πτώκας διώκ-

κων, ἐδ᾽ ἑτέρου ἀπελειφθείη. Sensus est, Qui simul duplex captat commodum, utroque frustratur. Effert in Græcorum collectaneis et citra figuram, ἀνὴρ ὡς δύο λαγὼς διώκων οὐδέτερον ἔτυχεν, Erasmus. In eandem sententiam effertur tritum illud Germanis, Wär zů vil wil haben/dem wirdt offt gar nichts. ¶ Lepori esurienti etiam placentæ ficí, λαγῷ ὁ πεινῶντι καὶ πλακοῦντες εἰς σῦκα: Suidas tradit dictum de ijs, qui compulsi necessitate, res etiam preciosissimas absumunt. Fortassis natum ab huiusmodi quapiam fabula, qualem de se narrat Apuleius, quòd adactus fame, placentas primum lambere, deinde etiam comesse didicerit, Erasmus: sed Suidæ uerba, quadrare hoc prouerbium, πρὸς τοὺς τὰ ὑπ᾽ ἀνάγκης πολυτελῆ λογιζομένους, melius reddidisset: in eos qui necessitatis tempore res qualescunque pro pretiosissimis habent. ¶ Iter infortunatum lepus apparens facit: Vide paulò superius inter omina. ¶ Mortuo leoni & lepores insultant. Extat epigramma Græcum (inquit Erasmus) cuius argumentum sumptum est ex Homericæ Iliados χ. ubi Herculem ab Achille iam interfectum circumsistunt Græci mortuo insultantes, nec quisquam erat qui extincto non aliquod uulnus infligeret. Epigramma sic habet, βάλλετε νῦν μετὰ πότμον ἐμὸν δέμας, ὅττι καὶ αὐτοὶ Νεκροῦ σῶμα λέοντος ἐφυβρίζουσι λαγωοί. Dictum est aliàs de his qui mordent mortuos, cum laruis luctantur, & cum umbris depugnant, Hæc Erasmus. Alciati emblema de leonibus qui leporis mortui barbam uellunt, recitaui in Leone. ¶ Lepores ad illorum mœnia dormire dicemus, quos prorsus timidos esse significabimus. Vide supra inter omina, hac ipsa in parte huius capitis. ¶ Lepus tute es & pulpamentum quæris: Vide supra capite sexto. ¶ Prius testudo leporem præuerterit, πρότερον χελώνη παραδραμεῖται δασύποδα: de re neutiquam uerisimili. (Senarius prouerbialis, de re impossibili, Suidas: factu difficili, Sipontinus.) Meminit Diogenianus, Erasmus. Fabularum conditor Aesopus leporem cursu à testudine superatum scribens, tardi ingenij homines ad assiduum laborem incitat, ingeniosos uerò à pigritia deterret, Tzetzes 7. 105. ¶ I modo uenare leporem, nunc itym tenes, uersus à Plauto in Captiui duo prouerbiali figura dictus. Id est, hãc interim cœnam qualemcunque certam habens: quære alteram, si potes, potiorem: Itys enim auis, quẽ à Phaside Scythiæ flumine phasianum uocant. Proinde cum iubebimus, ut qui nactus sit commodi quippiam, ad aliud sese accingat, nõ intempestiuiter hoc utemur adagio, Erasmus. Mox autem subijcit existimare se deprauatum esse locum, nec itym legendũ ut codices habent, nec ichthyn, id est piscẽ, ut cuidam uidetur: sed ictin, id est uiuerram: uiuerris enim teste Plinio præcipuã esse gratiam ꝑpter uenatum leporum & cuniculorum: sed dictionem, leporum, de suo addit Plinio: neque enim in ullis codicibus legitur. Et res ipsa monet longè aliam cuniculos uenandi rationem esse qui in suos multifores specus statim se abdunt, quò ictides & mustelæ ꝑpter corporis paruitatem facile eas sequuntur: aliam uerò lepores, qui quàm longissimè possunt cõcitatissimo cursu feruntur, ubi uix canes nedum mustelæ aut uiuerræ sequi possunt. I modo uenare leporem, nunc itym tenes, Vide supra in e. Plura forsitan adferemus in phasiano: in hanc enim auem Itys mutatus fertur. Leporis uitam uiuere, λαγὼ βίον ζῆν, dicuntur qui semper anxij trepidique uiuunt: quòd id animal omnium prædæ expositũ, ne somnum quidẽ capit, nisi oculis apertis. λαγὼ βίον ἔζης δεδιὼς καὶ τρέμων καὶ ἀεὶ πληγήσεσθαι προσδοκῶν, Demosthenes in Aeschinem. Vsus est & Plutarchus in libello περὶ φιλοπλουτίας. λαγωοῦ δ᾽ ἀλλότερον scripsit Athanasius in Apologia prima: & apud Strabonem, Phrygijs leporibus timidior, Erasmus. Leporis uitam agere apud Lucianum is dicitur, qui præpotentes ac facundia claros infans ipse reformidat assiduè, Cælius.

¶ Sunt & peculiaria Germanis ex lepore ꝓuerbia. Du můst fuchs vnd haß seyn: eodem sensu quo apud Græcos, Polypi mentem obtine. Der haß wil alle zeyt wider da er geworffen ist. Patriæ fumus igne alieno luculentior. Er bleibt bey seinen worten, wie ein hase bey seinen jungen. Aliud stans, aliud sedens loquitur. Das hasen banner annemmen. Volam pedis ostendere, fugere. Vil hund ist der hasen tod, Cedendũ multitudini. Wär er einem hasen so ähnlich als einem narren/die hund hettend jn langest zerrissen. Non tam ouum ouo simile.

¶ Simile. Lepores aiunt parere simul & educare alios fœtus, & iterum superfœtare: at improborum istorum & barbarorum hominum mutua, priusquam conceperint pariunt. Petunt enim usurã ut primum dederunt, & quam pro usura accepere pecuniam mox rursus mutuant, ut ea quoque nouam pariat usuram, Plutarchus in libro de non accipiendo mutuo. Sed hæc Græcè elegantius proferuntur, ubi & usura τόκος à pariendo nominatur.

DE LVPO.

A.

LVPVS, Hebraicè זאב zeeb, Geneseos 49. Chaldaicè דאבא deeba, & דבא deba. Arabicè דב dib Fœmininum, zeebah, lupa: & plurale masculinum zeebim, Ezechielis 22. Zebeth, id est lupus, Aesculapius. Alsebha (inquit And. Bellunensis) nomen est commune ad omnes quadrupedes quæ hominem dentibus & unguibus inuadunt, mordent, lacerant, & aliquando interimunt, sicut leo, lupus, tigris, & similes. Inde mores alsebhaie dicuntur, ferini scilicet, immanes, crudeles, belluini, quales huius generis animalium sunt, Hæc ille. Hinc forte factum est, ut Albertus

Albertus & alij quidam obscuri scriptores, multa quæ de leone Aristoteles ꝑdidit, in lupum conferārent. Oppianus inter cætera luporum genera, unum in Cilicia, & Tauro Amanoq́ montibus chryseon, hoc est aureum uocari scribit (ut in B. referam:) coniicio autem Hebraicam siue Syriacam illis in locis linguam fuisse, qua sahab uel sehab aurum uocant, seeb lupum: aut dahab uel dehab, aurum: deeb uel deeba, lupum. Dib (aliàs dijb) Arabicum siue Saracenicum nomen, in medicorum libris ex hac lingua translatis, diuerse scribitur, adib, adip, adhip, aldib: ego postremam scriptionem prætulerim, qua & Bellunensis utitur. Aldib alambat, id est lupus furiosus, Idem. Hyænam quoque lupo congenerem Syriacè dabha uel aldabha, uel dahab, uocari docui supra: uidetur autem lupus quem aureum, ut iam dixi, Oppianus uocat, ad hoc genus accedere, tum nomine aurum significante: tum natura, quòd sub cane terram subeat uitandi æstus gratia, quod Oppianus scribit, ut hyæna uel dabha sepulchra, ut cibum ex cadaueribus quærat. Est etiam cæteris hirsutior lupus aureus, ἀσρέπτων ποδιωσκομένων ἐθείραις, ut hyæna prorsus hirsuta, & iubata esse perhibetur. Est & in India lycaoni ceruix iubata: sed differt regione, & coloribus, quorum nullus ei abesse dicitur. Adeps adib subtilis est, Auicenna. Vetus glossographus lupum intelligit. Bellunensis legit aldub, quam uocem in glossis ursum interpretatur. Anofiris, id est lupus, Syluaticus. Aulma, id est lupi, Idem. Quæ quidem duo uocabula ad quam linguam referam, non uideo. ¶ λύκος Græcis lupus est, & hodie uulgò λύγος. fœmina λύκαινα, & si Suidas & Varinus simpliciter genus feræ interpretentur. לוקוס lycos pro lupo, etiam apud Arabicos quosdam scriptores à Græcis mutuatos reperitur, ut Munsterus in Lexico trilingui annotauit. Italicè, lupo. Gallicè, loup. Hispanicè, lóbo. Germanicè, wolff. Anglicè, Vuolfe. Illyricè, wlk, quasi per metathesin literarum Græcæ uocis.

B.

In Sardinia insula neq; serpentes ulli, neq; lupi nascuntur, Pausanias in Phocicis. In Creta lupos, ursos, uiperas, & similes feras noxias nasci negant, eò quod Iupiter in ea natus sit, Aristoteles in Mirabilibus. In Olympo Macedoniæ monte non sunt lupi, nec in Creta insula, ut nec ullum aliud maleficum animal præter phalangium, Plinius & Solinus. Theophrastum audio dicentem, Cretam lupis & serpentibus infestissimam esse. Macedonicum uerò Olympum à lupis non adiri, Gillius ex Aeliano, ineptè & ambiguè: nam si quis regionem lupis infestam dicat, intelligi potest, abundare in ea lupos homini infestum animal. Sic Liuius, Vias latrocinijs, pascuaq; publica infesta habuerant. Vel, ipsam regionem infestam esse lupis, eisq; aduersari: sic Cicero, Quis hunc audet dicere aratoribus infestum aut inimicum fuisse? Nullos etiam fouet Britannia, Textor ex Plinio, ni fallor. ¶ Sunt quædam genera ursorum alborum, & canum, ac luporum, & similium quorundam, quæ uenantur & habitant tam in aqua quàm in terra, propter similitudinem temperamenti eorum ad utrūque elementum, Albertus. Lupi in Aegypto minores quàm in Græcia fiunt. Aristoteles. Inertes hos paruosq; Africa & Aegyptus gignunt, asperos trucesq; frigidior plaga, Plinius. Herodotus Aegyptios lupos non multò uulpibus grandiores esse ait. De lupis uespertinis, uel (ut alij uertunt) Arabiæ, in Sacris literis, uide supra in Hyæna capite primo.

In Heluetia & alpibus perpauci reperiuntur: rarò enim ex Gallia cisalpina (Lombardia) & uicinis regionibus adueniunt: & si quis deprehendatur, mox tanquam communis hostis, datis uicatim campanarum, ut uocant, signis, uenatione publica capitur. Pellium apud nos artifices, lupos Suedicos imprimis commendant, quod egregij, magni, & cinereo siue cano colore sint. Magni etiam sunt circa alpinas regiones, Rhætiam, Athesin, & Tirolensem, ut uocant, comitatum. In Rhætia quidem confœderata Heluetijs, magni lupi nigricantes reperiuntur, robustiores, & maioris pretij: audio tamen cum illis sæpe etiam alios minores & communes lupos reperiri. Cæterum in regionibus planis ut Galliæ multis, minores magisq; rufi habentur. ¶ Moscouia qua iungitur Lithuaniæ, passim in Hercynia sylua prægrandes ac atros lupos eosq; ferocissimos gignit, Antonius Wied in tabula Moscouiæ. Lupi in Scanzia si ulterius per congelatum mare processerint, luminibus feruntur orbari ob nimium frigus, Iornandes. In Septentrione Europæ (circa Noruegiam puto) capiuntur tria luporum genera, in sylua Landseruecca, quæ per octoginta miliaria extenditur, Olaus Magnus. Iisdem

in locis alces à lupis montanis inuaduntur, ut in Alcis historia dixi. Galli sua lingua lupos garoulx appellant illos, qui semel carnem humanam gustarint, encharnes dicunt: siue inde facto nomine, siue a gustato cadauere quod charongne nominant: Tales quidem hominibus postea semper infesti sunt, & metuendi, quod carnem hominis appetant: ideoq; cauendi, unde nominatos quidam coniiciunt: cauere enim Gallis est garder: Vide plura in D. Italia lupos habet, qui cum cæteris similes non sint, homo quem prius uiderint conticescit, &c. Solinus: Plura in D. ubi idem quibusuis lupis, non Italicis tãtum, apud alios authores attribui docebimus. Sed prius Appulis Iungentur capreæ lupis, Horatius. Apud Crotoniatas maximè abundant, Pausanias 2. Eliacorum. De lupis Mæotidis, qui parte prædæ à piscatoribus donantur, ne noceant aut retia lacerent, Aeliani uerba recitabo capite quarto. Audax est magis eorum genus quod breue, quàm quod longum est, Liber de natura rerum: Sed corruptus est locus ex Aristotele, qui non in luporum, sed leonum genere, generosiorem esse scribit, qui longior piloq; planiore est: ignauiorem uerò, qui breuior & crispiore pilo. Oppianus libro tertio de uenatione, quinq; luporum genera pastoribus obseruata describit, τοξευτῆρα, circum uel harpagem, aureum, & acmonas duos, quorum alterum ictinum, alterum nullo peculiari nomine uocat. Primus igitur τοξευτὴς, id est sagittarius (à celeritate fortassis: qua tamen non hunc, sed secundum inter lupos præstare ait poeta: tigris quidem & sagittam significat, & uelocissimam feram) perquam audax, toto corpore ruffo seu fuluo est, ξανθὸς, membris rotundis, περιηγέα γυῖα: caput ei multò maius (quàm cæteris lupis,) & uelocia crura, καὶ ὠκέα κῶλα, (maiora itidem quàm cæteris,) uenter canis aspersus maculis albicat. Vlulat horrendum, & sublimi impetu fertur: caput assiduè concutit, igneis oculis. Alter quem circum (nimirum à simili ingenio circi auis in accipitrum genere) & harpagem, id est raptorem appellant, corpore maior & longior est, omnium uelocissimus. Hic magno cum impetu summo mane uenatum exit, ut qui subinde esuriat: argenteo per latera & caudam colore: montes habitat: quibus per hyemem niue oppletis, interdum ad urbes per famem impudentissimus accedit, furtim omnino & placidè, donec in propinquo alicubi capram corripiat. Tertium genus niuosos Tauri scopulos, Ciliciæ rupes, & Amani iuga incolit, hic præcipua pulchritudine spectabilis, non merito aureus nominatur, multis comatus pilis resplendens: non lupus, sed lupo præstantior ardua fera, (αἰπύνοτος θὴρ, fortè quod ardua & montana loca sequatur.) Robustissimus est: præcipuè autem ore & dentibus ualet, æs, ferrum & saxa aliquando perforans, Sirium orientem metuit, & mox in aliquem terræ hiatum aut obscuram speluncam se abdit, donec Solis æstus imminuatur: (Simile quid de oryge fertur: hoc quidem lupi genus præ cæteris ad hyænam accedere mihi uideri, in A. dixi.) Quartus & quintus communi nomine acmones nuncupantur, (acmon genus aquilæ est, Varinus: & forsan ab hac aue rapace nomen eis inditum, ut circo etiam iam dicto, & proximè dicendo ictino: nisi quis malit à corporis figura, capitis nimirum & colli aliqua cum incude, quam Græci acmona uocant, similitudine, sic appellatos. Et forsitan acmones alio uocabulo sed idem significante alterius linguæ sic nominantur, unde Oppianus ad uerbum transtulit, ut chryseon quoq;:) Vtriq; breui sunt collo, αὐχένα βαιοί: humeris latis, hirsutis femoribus & pedibus, rostro minore, (λασιότριχα μηρὸς, καὶ πόδας, ἠδὲ πρόσωπον ὀλίζονες: Gillius uertit, hirsutis cruribus, rostro & pedibus minoribus) oculis paruis: sed differunt, quod alteri dorsum argenteum & uenter albus splendeant, & soli pedes infimi nigricent: hunc aliqui ictinum (id est, miluum) canum nominarunt. Alter colore niger, corpore minor, non tamen infirmus, in lepores præcipuè inuadit, & rectis undiq; pilis riget, Hactenus Oppianus. Albertus de animalibus 8. 5. 1. bonasum, qui generis boum syluestrium est, describens, ex tauro lupo & equo compositum esse nugatur.

¶ Lupi forma similes sunt canibus magnis pastoralibus, Oppianus: mastinis, Albertus. Lupum nonnulli canem syluestrem esse dixerunt: quia forma ei canis, ululatusq; consimilis, sed latratu caret, Author de nat. rerum: atqui Albertus carere eos latratu falsum esse ait. Color in lupis pro generum & regionum discrimine uariat, ut iam ante docui: sunt enim ruffi, candidi, cani, nigri, uarij. Canus quidem color magis proprius eis & communior existimatur: unde Oppianus licet de diuersis etiam colore lupis dicturus, communi epitheto πολιότριχα κίνδαλα nominat. Lycóphos Græci crepusculum dicunt, medium inter noctem diemq; tempus, tanquam albo & nigro participans: per translationem à pilis lupinis, quorum ima ad cutim pars albicat, superior nigricat, Etymologus: Vide in a. inter deriuata. ¶ Villus lupi in carne uerminosus est, Obscurus. ¶ Animalium cerebra crescunt decrescuntq; cum Luna, quod præcipuè in lupo & cane animaduertitur, Alber. ¶ Rauam lupam apud Horatium de oculorũ colore dictam interpretantur, quia rauus color fuluus sit, sed nigroris habens aliquid. Theodorus oculos charopos in Aristotele fuluos interpretatur: proinde rauos oculos charopos rectè dixeris, Cælius. Oculi capræ lupoq; splendent, lucemq; iaculantur, Plinius. Igniti sunt oculi primo luporum generi, quos sagittarios uocant, Oppian. parui postremis duobus, acmonas nominant, Idem. Oculi iracundis similes & palpebris apertis patuli, quales in lupis & apris apparent, omnium pessimi, Adamantius. Raui luporum oculi, uide paulò ante in colore pilorum. Visum eis acerrimum esse, & in tenebris etiam, capite tertio dicam. ¶ Carcharodontes, hoc est dentibus serratis, nempe teretibus & acutis prædìti sunt lupi, Aelianus: inæqualibus, quare morsus eorum uehementer obest, Isidorus: hinc & lupata frena asperrima, nomen tulerunt. Lupus aureus Oppiano, dentibus tantum ualet, ut lapides etiam & metalla uincant. ¶ Animalia dentibus acutis carniuora

rictu

rictu sunt ampliore, ut ualidius mordere queant: ut lupus, qui os maximè diducit, Vicent. Bell. ¶ Lupo & leoni collum osse perpetuo riget, Aristoteles de partib. libro 4. Ceruix leoni tantum, lupo, & hyænæ singulis rectis{que} ossibus riget, Plinius. Lupus natura corporis rigidus facile se inflectere non potest, impetu suo fertur, & ideo frequenter illuditur, Glossa in Lucam. Ceruix solida & longa (μακρὰ uidetur interpres pro μικρὰ legisse) siue uasta, quæ difficile flectitur, rapaces arguit: ad lupos enim refertur, Albertus ex Platone. Quibus ualde breue collum est ut lupis, insidiosi ferè sunt, Aristoteles in Physiogn. Lupi collum in eas breuitatis angustias compulsum atque uehementer compressum est, ut contorqueri retro{que} uersari non queat: & si retro uelit aspicere, totum corporis truncum retorqueat necesse est, Aelianus: Idem Plinius & Solinus de hyæna scribunt. Βραχὺν δὲ τὸν τράχηλον ἐκ νώτων φέρων ἐπιστρέφει τὸ σῶμα, Philes. Oppianus colli breuitatem in duobus tantum generibus postremis luporum commemorat: sic enim accipio illud αὐχένι βαιοί. ¶ Cor lupi si aridum seruetur, ualdè odoratum fieri dicitur, Albertus. ¶ Iecur luporum equinæ ungulæ simile esse traditur, Plinius. ¶ In uesica lupi lapillus reperitur, qui syrites appellatur, Plinius. Syrtitæ gemmæ è melleo colore croco refulgentes, intus stellas languidas continent: inueniuntur in littore Syrtium & Lucaniæ, Ge. Agricola ex Plinij 37.10. Alius est Syriacus lapis, qui & Iudaicus, ad uesicæ calculos expetitus. ¶ Lupo genitale osseum est, Aristoteles, Plinius & Albertus. ¶ Vulpibus & lupis uillosus est caulis caudæ, Plinius. ¶ Lupi pedes priores quinis distinctos digitis habent, posteriores quaternis: nam priores pedes in digitatis aliquot, manibus fermè respondent: & quintus in eis digitus pollici: ut in leone, cane, lupo, panthera, Aristoteles de partibus 4.12. Hic locus apud Plinium 11.43. corruptus, ex Aristotele restitui potest.

C.

Oculi capræ lupo{que} splendent, & lucem (noctu scilicet) iaculantur, Plinius. Equi & lupi noctè melius uident quàm homines: homini ratio lumina monstrat, Cardanus. Lupus interdiu obtusius, nocte clarius uidet, Physiologus. Vrgente fame noctu uagantur, (grassantur,) Oppianus. Lupus acerrimis atque acutissimis præditus est oculis. Enimuero intempesta nocte, uel Luna ipsa silente, lucis usura perfruitur: hinc lycóphos id temporis appellatur, cum lucem is solus naturæ munere oculis perceptam habet: (lycóphos crepusculum dicitur, uide infra in a.) & uerò Homerus mihi uocare uidetur id tempus, cum iam tunc cernens lupus se in uiam dat ἀμφιλύκην νύκτα, Gillius ex Aeliano. Et rursus in Cicindela, Noctu etiam, inquit, luce tum ipsa fruitur, tum circunstantibus illucescit: qua in re mihi lupo præstantior uidetur: qui etiamsi id temporis quod appellat Homerus lycóphos lucem naturæ munere oculis perceptam habet, tamen sibi soli, non uicinis, lucet. Amphilycen exortum interpretatur Theon: quia Soli dedicetur lupus, quia sit ὀξυδερκὴς, id est uisus præacuti, sicut longinqua spectat Sol, Cælius. ¶ Lupus famelicus per noctem uento aduerso, escæ odorem uel per medij miliaris interuallum (hoc est quantum à pedite horæ spatio conficitur) aut longius percipit, Stumpfius.

¶ Vlulando unus præcinit, & alij conclamant, Obscurus. Vlulant autem in fame præcipuè. Vlulatus luporum horrendus, Obscurus. Lupum nonnulli canem syluestrem esse dixerunt: quia forma ei canis, ululatus{que} consimilis: sed latratu caret, Author de naturis rerum. Quod lupos latratu carere dicitur, falsum est, Albertus. Vlulare proprium luporum est, sed ad homines quoque transfertur, Varro. Claudianus ululatum etiam pro uagitu infantis dixit. Ast lupus ipse ululat, frendet agrestis aper, Author Philomelæ. Apparet sanè uox ad imitationem soni facta, onomatopœiam uocant. Et alibi Per noctem resonare lupis ululantibus urbes, Vergil. 1. Georg. Vlulare canum est & furiarum, inquit Seruius. Vide in Cane H.c. Hinc & Germani habent suum **hülen** uel **heulen**, Galli heurler. Vlula etiam auis nocturna nomen à uoce habet, dicta ἀπὸ τοῦ ὀλολύζειν (inquit Seruius) quod est ululare & flere, **ein huhu/hüru**. Item noctua apud nos, **ein eule** uel **ül**. Et ὀλολυγὼν auis apud Græcos, ut Varinus scribit. ὀλολύζειν quidem propriè est flebili, miserabili & muliebri uoce exclamare: unde dicta etiam ὀλολυγὼν Aristoteli uox, quam ranæ mares emittunt, cum fœminas ad coitum uocant: Gaza ololyginem reddit. ὀλολυγμὸς, θρῆνος μετὰ κραυγῆς καὶ ἤχου, Varinus: ploratum & eiulatum Latinè dicas. Sed hac uoce de lupis Græci nusquam utuntur. ὠρυγή, ὠρυγμὸς, ὠρυόμενος, de uoce luporũ: itẽ ὑλακτεῖν & ὠρύεσθαι, apud Pol. legimus. Vide in Cane H.c. Ammonius etiã de differẽtijs uocũ scribens, in uocabulo φωνεῖν, ὠρύεσθαι lupis attribuit. ὠρύεται, ὑλακτεῖ, Suid. Et rursus, ὠρύω, τὸ ὠρύομαι.

¶ Inter lupos præcipuam celeritatem secundo generi, circos uel harpages nominans, Oppianus adscribit. Βάδην τρέχει, Philes de lupo, Aristoteles de leone: id est, pedetentim procedit, nec admodum currit.

¶ Voracissimi & propemodum insatiabiles sunt: pilos & ossa deuorant, & integra rursus aluo reddunt, Stumpfius. Carniuorus est (ut cætera etiam quorum dentes serrati) & multa solida deuorat: quamobrem non pinguescit, alimento non concocto, (& frequenter hanc ob causam ægrotat:) semel saturatus abstinere uel triduo potest. Vorat potius quàm comedit carnes: & pauco utitur potu, Author de nat. rerum, & Albertus ex Aristotele, qui hæc omnia non de lupo, sed de leone scribit: uidentur tamen pleraq{ue} etiam lupo congruere. Leones & lupi carnibus farti nimium, abstinent, cubando{que} tantisper sẽ fouent, dũ pe: coquãt, Plutarch. In fame præcipuè sæuiunt (ut leones etiã) & quamuis domi nutriti, dum edunt neminẽ amant, quinetiã aspici interim indignantur. Exaturatus

lupus (inquit Aelianus) longum temporis interuallum inediam fert, atq; ei quidem uenter late proſſ citur, lingua tumeſcit, os obſtruitur, et ſimul ut famem multo cibo depulit, ſimiliter occurrentibus atque agnus manſuetus exiſtit. Neq; uero unquam tum, nec homini, nec beſtijs ullis, ne ſi quidem per medium agmen ingreditur, inſidias molitur. Poſtea uero ei paulatim lingua extenuatur, ac in antiquam figuram redit, iterumq; lupus exiſtit. Eadem ex Aeliano Philes. Leo etiam, Ariſtot. teſte, paſtus & fame uacans, facilis mitiſq; maiorem in modum eſt. Lupi ſæuiores ſunt uicina nocte citati ad rabiem diurna fame: unde ſcriptum eſt, Velociores erunt lupis ueſpertinis, (Eſaiæ 20.) &, Iudices eius lupi ueſpere, (Sophon. 3.) Obſcuri. Sed de lupo ueſpertino ſententiam meam expoſui in Hyęna capite primo. Quæ animalia cibi cauſa impugnent ac deuorent, dicam in D. Lupus peculiare eſt terram quandam in fame edere, Ariſtot. Plinius & Solinus. Albertus hoc lupos facere ſcribit, non nutrimenti cauſa, ſed ut ita pondere aucti facilius maiora quædam animalia quę inuaſerint mole ſua deprimant: uocatur autem hoc terræ genus ab eo glis, ab alijs Latinius argilla. Cum equum (inquit) uel bouem, ceruum, equiceruum (alcen) uel aliud robuſtum animal inuadere parat, hoc tenacis terræ genere ſe ingurgitat, mox oppletus in facies eorum inſiliens adhæret: & pondere fatigata tandem proſternit, & guttur arteriamq; morſu infixis dentibus dilaniat: tum terra uomitu reddita, animantis proſtratæ carnibus ſaturatur: quod ſi leuis eſſet, facilius excuteretur, Hæc ille. Lupus herbas non edit niſi ægrotus: tunc enim guſtat aliquid herbæ pro remedio & uomitat ſicut faciunt canes, Albertus: Vide infra in mentione morborum eius. Cum prædam habent & alia ſe obtulerit, ſecundam inuadunt, quaſi præſentis obliti, Albert. ſed uidetur deceptus, quoniam Plin. & Solin. non lupo, ſed lupo ceruario hoc adſcribūt. Quod ſupereſt cibi defodientes abſcondunt: diuidūt autē ex æquo his qui in uenatione fuerint: & ſi quid ſupereſt alios ululatu aduocāt, Albertus: Apparet autē Ariſtotelis uerba, quibus eadem leonibus attribuit (ut in D. de leone recitaui) deprauatis etiam nonnullis ad lupum tranſtuliſſe. Sed lupos prædam communicare etiam ipſe alibi negat, uide in D. ¶ Excrementum alui ſiccum reddunt, & cum flatu, (idq; frequenter ſuper ſpinam albam:) urina eis odora, Albertus. Videtur autem hæc etiam deprauata, non rectè de lupo ſcribere. Nam Ariſtoteles de leone, Excrementum alui (inquit) durum & aridum emittit: flatum etiam alui acerrimum ædit, & urinam grauiter olentem. Cōuenire tamen etiam lupis non nego. Vrinam odoratam eſſe, id eſt bene olere, minimè mihi ueriſimile fit: experiantur curioſi.

¶ Ad promontorium Bubonicum innumeri thynni uerſantur, quorum maximi ſimiliter ut ſues ſoli & ſeparatim natant: alij more luporum bini proficiſcuntur, &c. Aelianus. Quartum genus luporum, aureum uocat Oppianus, ſub Sirio loca ſubterranea ſubit.

¶ Lupi eodem coeunt modo quo canes, Ariſtot. Auertuntur dum coeunt canes, lupi, phocæ, in medioq; coitu, inuitiq; etiam cohærent, Ariſtot. Coeunt lupi toto anno non amplius dies duodecim, (ut Ariſtoteles ſcribit,) Plinius, Solinus, Iſidorus. Coit lupus (inquit Ariſtot.) uno tempore tantum, parit ineunte æſtate: fertur de eius partu ad fabulam proximè, lupos omnes intra duodecim dies parere: cuius rei cauſam proferūt fabuloſe, quod Latonam oberrantem totidem diebus ex Hyperboreis Delum deduxerint ſub ſpecie lupę, propter metum Iunonis. Sed an tempus hoc pariendi ſit, nondum exploratum habemus. Fertur quidem ſic uulgò, ſed uerum minime eſſe uidetur: quale uel illud ferunt, lupos ſemel in uita parere, Hæc Ariſtoteles. Lupos noſtri per duodecim dies quos à natali Chriſti ſupputant, coire tradunt, ideo tum maximè furibundos lupos timent, Vuillichius. Cur lupæ certo anni tempore omnes intra duodecim dies pariant, cauſam inquirens Plutarchus in libro de naturalibus problemate 38. Antipater, inquit, in libro de animalibus, partum lupas proijcere adſerit, cum glandiferæ arbores florem abijciunt, quo guſtato, uteri illarum reſerantur: cum eius copia non eſt, partum in ipſo corpore emori, nec in lucem uenire poſſe: præterea regiones illas à lupis non uaſtari, quæ glandium quercuumq; feraces non ſunt. Quidam ad fabulam Latonę referūt, &c. ut iam ex Ariſtotele retuli. Lupi, urſi, leones libidinis tempore acrius in eos qui acceſſerint, ſæuiunt, inter ſe tamen minus dimicant, quia nullum eorum gregale eſt, Ariſtoteles. Lupus fert & parit ut canis, tum tempore, tum etiam fœtus numero, Idem. Multifida, ut canis & lupus, & parua eiuſdem generis, ut mures, multa pariunt, Idem. Cæcos pariunt catulos canes, lupi, pantheræ, thôes, Ariſtot. Et alibi, Quadrupedum multifida, omnia cæcos generant, poſt palpebræ dehiſcunt, ut lupus, uulpes, lupus ceruarius, &c. Multifidæ quæ pariunt imperfecta, omnes multiparæ ſunt, earum quędam catulos inarticulatos propemodum pariunt: ſed omnia ferè cæcos, ut canis, lupus, lupus ceruarius, &c. Ariſtot. ut in Cane recitaui. Vulgaris quidam apud nos ſermo eſt, lupum nouem catulos generare: ex his poſtremum & in ſenecta genitum, canem eſſe. Aiunt autem ad aquam ab eo duci catulos, ut bibentes obſeruet: & canis inſtar lambentem reijci. Nuper à Rhæto quodam audiui, catulos luporum ex latibulis auferri in Rhętia circa calendas Maij, ſeptem uel nouem aliquādo ex una parente. Idem aiebat uulgo ferri, lupam primo partu unicum eniti catulum, ſecundo geminos, & ſic deinceps ſingulatim catulo ſemper uno auctiorem fieri partum uſq; ad decem, inde ſterileſcere. ¶ Coëunt animalia & quorum genus diuerſum quidem, ſed natura non multum diſtat, ſi modo par magnitudo ſit, & tempora æquent grauiditatis: rarò id fit, ſed tamen fieri & in canibus, & in uulpibus, & in lupis certum eſt, Ariſtot. Lupi cum canibus coëunt in Cyrenenſi agro, Idem. Crocutas uelut ex cane lupoq; concepas, omnia dentibus frangentes, ptinuſq; deuorata conficientes uentre, Aethiopia generat,

generat, Plin. sed de crocuta superius dixi mox post Hyęnam: de lupo canario, et ceruario, id est thôe, infra statim post Lupum agam. Supra etiam in Canibus mixtis nonnulla attuli. Thoes feræ ex hyæna & lupo nascuntur, Hesychius & Varinus. Ex lupo pardali (panthera) thôes gignuntur, Oppianus. Hyæna uidetur composita ex lupo & uulpe, Albertus.

¶ Viuunt & leones & lupi permultos annos, & dentibus in senecta malè afficiuntur, ita ut aliquando per ætatem edentuli fiant, Albertus. Senes lupi facile capiuntur: accedunt enim ad domos, (& in periculum se præcipitant, quasi uitæ fastidientes.) sunt enim longæ uitæ, & dentes tandem amittunt, Idem. Aristoteles eadem ferè non de lupo, sed de leone priuatim scribit. ¶ Herbas lupus nisi ægrotus non edit: tunc enim remedij causa aliquid herbæ edit uomitq; sicut canes, Albertus. Lupus & leo pro remedijs edunt gramen, & herbam frumenti, & rapesta (rapistrum, bederich) quæ uomitū prouocant, Niphus. Viscera habent infirma: & cum laborant ex eis, herbas comedunt, dracontium præcipuè ad acuendos dentes, Albertus: ineptissimè quidem, quorsum enim dentes acuuntur ubi uiscera dolent? Aristoteles nihil tale de lupo, de urso autem, Aiunt (inquit) latebram egressum, primū herbam arum dictam (dracontium aliquando reddunt Arabes: cui quidem proximum est tum aliâs, tum uirib.) gustare, ut intestinū laxetur & hiet. Et rursus, Solent ursi herbā arum comedere cum è latibulo egrediuntur, lignum etiam manducant, quasi dentiant: Locus est de hist. anim. 9. 6. in quo reddendo Albertus & hunc errorem & alios committit, Auicennæ puto ridiculos interpretes secutus. Canibus & lupis similiter accidunt quidam morbi, rabies scilicet, synanche, & podagra, Albertus ex Aristot. de hist. anim. 8. 22. sed Aristoteles eo in loco de canibus tantum, nihil de lupis scribit: fieri tamen potest, ut ijsdem morbis et lupus, tanquā syluestris canis, tentetur. Aldib alambat, lupus furiosus, Vetus glossographus in Auicennam. Cætera animalia (præter canem) ut lupi, uulpes, &c. incurrunt rabiem potius æstate quàm hyeme, Ponzettus. Cerebrum lupi & canis, euidentius quàm aliorum animalium, crescentem ac decrescentem Lunā sequitur, Albertus. Hæc fortassis causa etiam fuerit cur hæc animalia præcipuè rabiant. De remedijs ad lupi rabidi morsum capite septimo scribam.

D.

Lupi generosi (γενναῖοι, non εὐγενεῖς, id est nobiles ut leones) feroces & insidiosi sunt, Aristot. Perpetuo feri, Idem: Albertus tamen cicurari posse scribit, ut pluribus dicam infra. Audaces & dolosi, Albertus. Luporum rapax est natura & ignobilis: nam ubi caulas intrauerunt, non solum interficiunt quod satis est ad uentrem, sed totum gregem passim iugulant, Plinius si bene memini. Vide infra quomodo grassentur in oues. In fame eos præcipuè sæuire, saturatos ferè innoxios esse, ut leones etiam, præcedenti capite dixi. Lupus cibo satur, non lupus sed agnus uideri potest, uel inter medios greges: nec enim amplius deglutire potest: sed uenter ei & ligula iuxta tonsillas tument: mox cibo concocto ingenium lupinum redit, Philes. Lupam fœminam aliqui mare fortiorem & audaciorem esse aiunt, quod falsum est, Albertus. Breues lupi inter cæteros magis audaces sunt, Idem. Leones aliquando debilitati timent & fugiunt demissis auriculis sicut canis: & hoc faciunt etiam lupi, Albert. Aristoteles idem de leonibus tantum scribit.

¶ Lupos cum uel in foueam deciderunt, uel aliter se inclusos sentiunt (contrario quàm feles ingenio) omnino pauidos quasiq; attonitos, & præ stupore innoxios esse audio. Et in Italia ante paucos annos non ꝓcul Mediolano contigisse, ut lupus fame coactus ad uillam quandam uenerit, & ingresso cœnaculum ubi uillica cum pueris erat, exterritam illam pueris relictis foras se proripuisse, attracto post se hostio cœnaculi. Mox uillicum reuersum, uxore demonstrante, lupum in cœnaculo liberis illæsis placidum & obstupefactum stantem deprehendisse. Huic loco non possum non adscribere mirabilem historiam, quam ex clarissimo uiro Iustino Goblero nuper didici, cuius ex literis ad me datis uerba sunt hæc: Exemplo Gesnere ostendam tibi, lupum terrestrem captum non sæuire in homines. Fuit mihi propatruus, Michael dictus, uenationi & aucupio mirè deditus, qui cum fossas aliquas in agris suis ex patrio more haberet pro capiendis feris, altas ita ut nulla bestia quamlibet uiolenta erumpere capta posset: accidit ut una nocte, eaq; Dominica, tria animalia longè diuersæ naturæ unam eandemq; in fossam caderent: mulier uicina prior, quæ, ut postea ipsamet retulit, sola decurrēs in agrum sub uesperum betas rapasq; in obsonium sequentis diei istinc exportatura erat: deinde uulpes: tertiò ac ultimò lupus capitur. Singuli sibi in fossa locum occupatum primo tota nocte quieti obtinent, & ut uerisimile est, sese inter se mutuo metuunt. Lupus, quanquam animal ferocius, neq; uulpem tamen neq; mulierem attingit inuadit'ue, sed sua quasi in statione timidus persistit. Trepidanti interea mirum in modum mulieri nihil ab utraq; bestia mali contigit, nisi quod ob metum ab illis una nocte ferè tota canesceret, & tantum non ad amentiam redigeretur. Mane uenator propatruus it more suo fossas perlustrans, prædam triplicem insperato conspicit, & ad conspectum mulieris uicinę suæ obstupescit, quam alloquens uoce sua quasi ex morte reuocat, ac opem mox salutemq; præstat. Itaq; fossam insiliens, ut erat cordatus, ac robustus, statim telo lupum interficit, deinde uulpem, tandem scalā nactus, mulierem semimortuam humeris suis extrahit & in planiciem sistit, domumq; defert. Quo facto suæ illa familiæ domuiq; reddita, deinde per omnem uitam tristior semper quàm ante comparebat. Tantum consternata erat illa nocte inter bestias lapsa muliercula. Cæterum ad uenatū prædamq; suam propatruus rediens, miratur lupum, sæuam beluam & uoracem, muliercula meti-

culosissima tamen & uulpe capta, nocte tota abstinuisse, Hactenus Goblerus. Ego nuper eandem historiam peregrinum quendam eodem ferè modo narrantem audiui: sed addebat præter mulierem, lupum ac uulpem, monachum etiam eadem nocte incidisse.

¶ Leonis hic mos est, ut tantundem ferè lædat, quantum læsus est ipse, & unguibus quasi minetur castigetq́ hominem, atq; ita dimittat: id quod de lupo etiam fertur, Albert. ex Auicen. Tam leo q̃ lupus percussorem cognoscit, atq; ex obseruato inuadit. Cum iuxta Romam uenarer in syluis, cane meo inuadente lupum, ab equo descendens gladio lupum uulneraui: qui in me conuersus conabatur mordere, nec alium præter me: quòd nisi fuissem adiutus, non sine periculo euasissem, Niphus. Dicuntur inter se rapinam æqua diuisione diuidere, Liber de naturis rerum. Plutarchus hoc de leonibus scribit, non de lupis, ætate exhaustos à minoribus natu ad prædæ communionem uocari. Lupus non communicat prædam sicut leo: sed potius reliquias prædæ suæ fodit in terram, donec rursus esuriat, Albertus. Historiam de lupo, qui equarum armentum ad fideiussoris pro se capto dimissoq; stabulum agitauit, ut gratiam referret, ex Strabone recitaui in Equo B.

¶ Lupi, utcunque rapax animal, fœtus suos amant: fœmina partus custodit, mas pro catulorum salute cibos ad ipsam defert, Philostratus in uita Apollonij. Cum fugiunt catulos secum ferunt, &c. hoc Aristoteles ursis tribuit, non lupis, ut obscuri quidam ex eo citant.

¶ A desertis locis ad habitata refugientes lupi, tempestatis acerbitatem se horrere ostendunt, Aelianus.

¶ Ferunt lupos in magna armenta certaturos, uentrem explere terra: ut hoc onere grauati, non tam facile excutiantur, Textor: Vide supra ubi de cibo eorum egimus. Animalia cornuta inuadunt à tergo: Vide paulò post quomodo boues inuadant. Insidiantur gregi præcipuè cœlo nubilo & nebulis obscuro, ut magis lateant. Cum fraudulenter incedit lupus, lambit & lubricos facit pedes, ne incessus audiatur, Albertus. Cum inter folia incedit, ne percipiatur ex sonitu, lingua pedes suos lambit, & sic eos lubricos ac humidos facit, Author de natur. rerum. Per sæpem transiens, occultè insidiaturus ouibus, si forte pede strepitum fecerit, mox pedem quasi reum mordet, Idem. Lupi (inquit in Hipparchico Xenophon) quæ custode carent prædantur, & ea quæ sunt in occultis locis rapiunt: ac si quis accurrat canis, si inferior uideatur, lupus eum inuadit: si superior, pecude, quamcunque tandem tulerit, interfecta recedit. Quod si etiam præsidium custodiamq; contempserint, ita se ipsi instruunt, ut alij custodes depellant, alij pecudes rapiant, atque ita sibi necessaria parant, Hæc ille. Circumuentum ab hostibus (ἀλθόντα: forte legendum ἀποδράντα ἐκ τῶν ἰδίων ἐχθρῶν, id est eum qui hostes suos euaserit) & qui minimo damno sese à discrimine exemerit, indicare uolentes, lupum pingunt amissa extrema cauda: hic enim cum periclitatur capi à uenatoribus, pilos extremamq; caudam abijcit, Orus interprete Mercerio. Lupi fluuios transmittentes, ne ui fluctuum atque impressione funditus euertantur, stabilitatem ac firmitudinem sibi è natura sua constituentes, ex undarum tempestatibus se seruant, & flumina quæ transiri non possunt, ad traijciendum facilia, hac machinatione efficiunt: Caudas nimirum inter se mordicus tenentes, resistunt ad perferendos fluctus, nulloq; negotio tutissime transnant, Aelianus. Ne impetu undarum abripi possint, mordicus alter alterius (quilibet præcedentis) caudam prehendit, & seriatim traijcit, Philes, Tzetzes, Volaterranus. Ab hoc luporum ingenio λυκάβας, id est annus dictus uidetur, quod dies in eo ita cohæreant successione mutua, alter alterum nexu sequens continuo, ut de lupis fluuios tranantibus fertur: nempe quod singuli apprehensis morsu prænantium caudis, una serie transmittant: aliqui tamen annum sic dictum uolunt, quòd λυγαίως hoc est obscurè & latenter prætereat, (uel celeriter, Suidas, cuius tamen rationem non affert) Varinus: & Suidas ferè similiter. Peculiariter tamen χειμῶνος ὥρᾳ, hoc est cum tempestas uel hyems est, lupos ita transmittere ait. In lupos hoc modo nantes Bianoris epigramma Anthologij 1. 33.

Εἰς βαθὺν ἥλατο Νεῖλον ἐπ' ὀφρύος ὀξὺς ὀδίτης
Ἡνίκα λαιμάργων ἆδε λύκων ἀγέλην:
Ἀλλὰ μὴν ἐγχρίψαντο δι' ὕδατος, ἔβρυχε δ' ἄλλος
Ἄλλον ἐπισπαίρων δ' ἅμματι πλεξάμενος.
Μακρὰ γεφυρώθη δὲ λύκοις βυθός· ἔφθασεν δ' ἄνδρα
Νηχομένων θηρῶν αὐτοδίδακτος ἄγος.

Quomodo lupi apprehensis mutuò caudis bouem è lacu uel palude extrahant, inferius hoc in capite dicam.

¶ Lupi amantur à psittacis.

¶ Apud Venetos duo luci monstrantur, alter Iunoni Argiuæ, alter Dianæ Aetoliæ dicatus: hisce in lucis feras ita mansuescere fabulantur, ut cerui lupis aggregentur, aduentantiumq; hominum eas manus demulcentes pati, Strabo libro quinto. Secundum Mæotidis paludis Conopium nuncupatum, lupi quos nô à domesticis canibus differre dicas, cum piscatoribus studiose uersantur: Quòd si maritimæ prædæ partem fuerint assecuti, cum his uiris rem maritimam tractantibus, & pacem habent, & tanq; fœdere deuinciuntur: (& quæcunq; ceperint illi, custodiunt, Stephan.) sin nihil consequuntur, eorum retia lacerant, & distrahunt, & pro eo quòd nihil dederunt, damnum retribuunt, Aelianus & Stephanus. Volaterranus ineptè uertit in Canopo Mareotidis hoc fieri: unde Textor etiam deceptus est. Aristoteles lupum perpetuò ferum esse ait: Albertus (catulum adhuc) cicurari posse, & canis instar ludere; non tamen deponere odium ad uenatorem & agnos, & alia animalia

animalia minora quæ à lupis uorant. Lupi catulus ab homine cicurari, duci, demulceri & canis modo tractari se patitur, omnino hominum conuersationi assuescens: quod si tamen solutus escæ aut prædæ aliquid inuenerit, ingenium lupinum, pdit & disciplinam omnem obliuiscitur. Dum cibum capit, nemini amicus est: & uel intuentibus interim succenset, Stumphius. Vtcunque catulus mansuescat, senescens tamen facile irritatur, ut ursus etiam: & minora animalia cum potest inuadit, canes, anseres, anates, gallinas, Obscur.

¶ Tam leones quàm lupi, ut fertur, si homo pariter & aliud animal se offerant, ut penes ipsos electio sit, semper parcunt homini, Albertus. Lupi senescentes facile capiuntur: ad uillas enim accedunt, & in periculum se præcipitant quasi fastidio quodam uitæ: diu enim uiuunt, & in senecta dentes amittunt, Albertus: Atqui Aristoteles hæc leoni non lupo tribuit. Oppianus secundum genus luporum (circos & harpages uocat) hyeme ad oppida accedere scribit. Tam leo quàm lupus (inquit Augustin. Niphus) in senectute rura (uillas) petit, & homines inuadit, potissimum pueros, (teste etiam Alberto) quòd illa ætate iam imbecilles & dentibus fractis (cætera animalia aut robusta aggredi aut uelocia persequi non possint.) Me quidem existente in Auiano, lupus quidam ualde senex uenit in rus, & puellam inuasit, quam celeri præsidio liberauimus: & lupum interfecimus, qui ętate & dentibus mirũ in modum laborabat, Hæc Niphus. Lupi hominem illi potius petunt, qui inertes & unipetæ quidam sunt, quàm qui uenatores, Aristoteles & Albertus. Venatores lupos (τὰ κυνηγετικὰ uocat Aristoteles: nisi mendum est) intelligo, qui alacriores uelocioresq́ sunt, ut animalia aggredi aut persequi & cupiant & possint. Vnipetas uerò qui non gregatim, sed solitarij incedunt, atque ideo ferè inertes & tardi sunt, cum nullo æmulationis studio excitentur. Gaza inertes & unipetas dixit pro unica uoce Græca μονοπεῖρας. Lupum solitarium Aratus μονολύκον dicit, sic μονολύκοιο in epigrammate legimus. Μονιός, ὁ ἄγριο, μονόλυκο, Suidas. De lupo fertur quod hominem non edat, nisi fortuitò prius cadauer hominis gustârit: tunc enim illectus humanæ carnis dulcedine, non dubitat hominem inuadendo periclitari, Liber de naturis rerum. Lupi aliquando homines uorant, sed rarò: ubi uero semel gustauerint, impetu deinceps in eos feruntur propter carnis dulcedinem, Albertus. Hos lupos Galli appellant garoulx, ut in B. retuli. A lupis periculum est in nostris etiam regionibus, per hyemem præsertim in multa niue iter facientibus. Quomodo sibi quisque à lupis cauere, & obuios arcere possit, docebimus infra hoc ipso in capite.

¶ Canes soliuagos si deprehendant, interimunt & defodiunt, Albert. Nonnunquam canis & lupus aliqua societate amica confœderantur, adeò ut & ipsi fures nocte pariter caulas ingrediantur, Liber de natur. rerum. ¶ Alces inuadunt lupi montani circa Noruegiam, ut in earum historia dictum est. ¶ Lupus asino, tauro, & uulpi est hostis: cum enim carne ipse alatur, boues inuadit, & asinos, & uulpes, Aristoteles. Lupi circumueniunt asinos, Plutarchus: nullo negotio comprehendunt & interimunt, Aelianus. Capras lupus captare solet, cui opponimus canes defensores. In suillo pecore tamen sunt quæ se uindicent, sues, uerres, maiales, scrofæ: propè enim hæc apris, qui in syluis sæpe dentibus canes occiderunt. Quid dicam de pecore maiore? cum sciam mulorum gregem cum pasceretur, eoq́ uenisset lupus, ultro mulos circunfluxisse, & ungulis cædendo eum occidisse: & tauros solere diuersos assistere clunibus continuatos, & cornibus facile propulsare lupos, Varro. Lupo etiam sus obsistere repugnareq́ potest, Aristoteles. Sus pugnat cum lupo, (inquit Albertus,) & lupus ingeniosè pugnat cum suibus, accedens subitò recedensq́ & attentans morsum gutturis eius. Narrauit sanè mihi quidam lupum se uidente, morsu comprehendisse lignum triginta uel quadraginta librarum in sylua: & cum eo se assuefecisse transilire grandem eo in loco arboris abscissæ truncum: tandem cum satis peritus transiliendi sibi uideretur, se abscondisse: & adueniente propter satam illic auenam porca syluestri cum pluribus ætate differentibus porcis, anniculis, bimis: prorupisse, apprehensoq́ porco, qui æqualis pondere uidebatur ligno quo cum transilire truncum didicerat, (saltu retro truncum se recepisse) & interemptum ibi porcum deuorasse: & paulo post cum recessissent apri, ipsum etiam abijsse, Hæc Albertus. Visum est aliquando quòd lupus frondes & ramulos salicis ore porrexit, ut capras his frondibus gaudentes inescaret ac deciperet, Idem. Lupus si in minorem aliquam pecudem, ut suem aut capram inciderit, auricula comprehensa secum abducit currendo: renitenti clunes cauda ferit, ita ut misera pecus ipso etiam lupo interdum celerius currat: donec ad alios lupos prædam expectantes peruenerit: ibi statim dilaniatur momento, ut sæpe nihil præter intestina reliqui fiat: recipit autem se quisque cum parte prædæ seorsum aliquò, ubi eam solus auidè uix ex dimidio commansam uorat, Michael Herus. Lupos (de lupis) aiunt cum sint nacti sues (in accusandi casu) trahere usque ad aquam, quod dentes feruorem carnis ferre nequeant, Varro. ¶ Cerui amissis cornibus latent, & pascuntur de nocte, quia lupos fugiunt, Vincentius Bell. ¶ Quintum lupi genus, minus cæteris, pilis rigidis, leporibus maximè insidiatur, Oppianus. ¶ Lupum grauiore pedis sonitu ouis stulta uocat, Plutarchus. De lupo fertur quod cum ouem rapuerit insequente pastore, dentibus eam non lædat, ne motu fugam eius retardet, Author de natur. rerum. Raptam ouem, cum audit persequentes, illæsam portat, ne morsa & læsa sibi faciat cursus impedimentum, Albertus.

Ouibus insidians ouile circuit, canis somnū et pastoris desidiam uel absentiam explorans, Glossa in Lucam. Vbi caulas intrauerunt, uel aliàs inciderunt in greges ouium, non solum interficiunt, quod satis est ad uentrem, sed totum gregem, si possunt, passim iugulant, Text. Albert. Omnes occidunt antequam aliquam ad comedendum attingant, Author de natur. rerum: nisi clamore pastorum, aut aliter impediantur. Sunt & naturales quædam in lupi ouisq; mortuorum partibus (ut pelle, lana, chordis) contrarietates seu antipathiæ, de quibus inferius dicam. ¶ Contra taurum lupus ire, & simul eum à fronte ideo adoriri non audet, quod & cornua extimescat, & eorum robur mucronatum declinare studeat. Quamobrem primum uelut recta uia contra eum pugnaturus esset, præ se gerit minas, & illius oculis sese crebro inculcat: deinde se retorquens in dorsum insilit, & uerò acerrime ad eius perniciem incumbit, atque cum naturæ astutia suam infirmitatem compensans, ipsum expugnat, Aelianus. Καὶ ταῦρον ἰδὼν ἐξελίξει τὸν δρόμον. Τὰς γὰρ ἐκκλίνει τῶν κεράτων ὀξύτητας. Καὶ τοῦτο λαθὼν τὴν ποδῶν ἀσπίδας διασπαράττει καλυφθέντα δ' αὐτόν, Philes. Boues quomodo se aduersus lupos defendant, superius ex Varrone dixi. Iam uero bouis errantem uitulum per insidias inuadunt, & arreptis naribus trahunt. Is contra sese retrahit: & permulta interim pugna editur dum illi hunc ui expugnare, hic resistere conatur. Cum autem hunc tam pugnaciter cōtra se repugnare perspiciunt, eum obnitentem remittunt. Is ex ui retrahendi se, & contra eos tergiuersandi, retro uersus in dorsum suum recidit. Lupi facto impetu, eius uentrem lacerant, & distractum exedunt, & conficiunt, Aelianus. Et rursus, Si boui qui in profundam inciderit paludem, lupi interuenerint, extrinsecus terrorem ei faciunt, eundemq; periculi denunciatione agitant, non extra paludem eum permittentes egredi. Quem diu multumq; postquam in paludis angustias compulsum, & in luto uolutatum suffocari coëgerunt, maxime omnium illorum strennuus in aquam insiliens, & mordicus bubulam caudam tenens, extra paludem in terram ipsum trahere aggreditur: Simul & huius alter caudam apprehendens, ipsum trahit, & secundum tertius, & hunc ipsum quartus: hoc idem usque ad postremum qui extra aquam consistit, faciunt. Atque ad hunc modum extracto in aridum boue, lupi explentur & satiantur, Hactenus Aelianus. Apollinis Lycij templum Argis à Danao conditum est, delato ei imperio propter omen lupi qui taurum armenti ducem ante mœnia prostrauerat. Lupi natura immanes & crudeles ideo existimandi sunt, quòd inter se uorant, ad hunc modum mutuas sibi molientes insidias. eos enim ferunt primò in orbem circumagi, deinde excurrere, cum ex uertigine currendi & caligine eorum aliquis lapsus sit, in eum humi stratum cæteri omnes facto impetu ipsum laniant. Hoc quidem facere solent, cum uenationis facultate deficiuntur: Ita enim præ fame omnia nugas putant, quemadmodum scelerati homines nihil non præ pecunia præclare contemnunt, Aelianus. ¶ In Tartaria aquilæ quædam cicuratæ adeò sunt audaces, ut non dubitent magno impetu in lupos insilire, eosq; in tantum diuexare, ut ab hominibus sine labore & periculo capi possint, Paulus Venetus. Prouerbium, Lupus aquilam fugit, referam in h.

¶ In Italia creditur luporum uisus esse noxius: uocemq; homini, quem priores contemplentur, adimere ad præsens, Plinius. Italia lupos habet, qui cum cæteris similes non sint, homo quē prius uiderint, conticescit: & anticipatus obtutu nocentis, licet clamandi uotum habeat, non habet uocis ministerium, Solinus. Atqui cæteri authores lupis simpliciter non Italicis tantum hoc adscribunt, ut Solinus uideri possit non rectè accipere Plinij uerba, tanquam peculiares sint per Italiam lupi hoc maleficio prædìti: ego potius post uerbum creditur apud Plinium distinxerim, hoc sensu: In Italia quoque (quæ superstitiosis alioqui aut falsis persuasionibus minus obnoxia sit) credi, uisum luporum esse noxium: non autem, luporum in Italia uisum esse noxium. Homo quem lupus prior uiderit, ut Plato refert, obmutescit, & grauem uirium iacturam facit, Ruellius: sin lupus ab homine prius fuerit uisus, ipse debilior redditur, ut alius quidam addit tanquam similiter ex Politia Platonis. Rustici dicunt hominem uocem perdere, si lupus eum prior uiderit: unde subitò tacenti dicitur, Lupus in fabula est, Vincentius Bell. Vide infra in h. inter prouerbia. Lupus si primo hominem uiderit, uocem ei eripit, & eum tanquam uictor uocis ablatæ despicit: si autem se præuisum senserit, ferociam deponit, & currere nequit, Ambrosius. Lupus si te prior uidens tibi uocem abstulerit, solue amictum tuum, ut sermonem resoluas, Physiologus: si homo soluerit amictum, audaciam recuperat, ut fertur, Albertus. Lupus cuius prior uestigia prospexeris, tibi nocere non poterit: sed si ille te ante notauerit, caudæ summam partem si habueris tecum, sine metu iter conficies, Sextus. ¶ Oculum lupi erutum cum uident quadrupedes domesticæ, timent & fugiunt. Et si quod animal (mulier, Rasis) minxerit supra urinam lupi calidam, non concipiet unquam, Pythagoras. ¶ Cauda lupi suspensa ad præsepe boum, prohibet boues comedere, Albertus & Rasis. ¶ Rumpi traditur equos qui uestigia luporum sub equite sequantur, Plinius. Si casu equus lupi uestigium conculcet, torpore comprehenditur: si item lupi calcaneum equi quadrigam trahentes conculcent, sistentur tanquam ij cum quadriga conglaciassent, Gillius ex Aeliano: Vide in Equo D. Ἵππον δὲ ταχὺν ἴχνος ἀμβλύνει λύκου, Καὶ δίφρον ὀξὺν τῷ σφυρῷ τούτου σφίγει, Philes. Mulierem quæ abortum fecerit significantes Aegyptij, equam scribunt quæ lupum presserit: equa enim abortit, non modo si lupum calcauerit, sed etiam si ipsius uestigia attigerit, Orus. Si calcauerit zosach, id est equus, uestigium dorim, id est ursi (lege deeb, id est

lupi(

lupi) accidit stupor eius pedibus, Aescul. Equus à lupo sauciatus, bonus euadet ac uelox, Zoroastres in Geoponicis: Vide in Equo B. inter celeres. ¶ Lupus fugit ac timet hericium, Aescul. & Iorath. ¶ A lupis occisarum ouium pelles, ac uellera, & facta ex his uestis, longè quàm cætera aptiora sunt ad pediculos procreandos, Aristot. Pilos habentium asinum tantum immunem pediculis credunt, & oues. Gignũtur autem & uestis genere, præcipuè lanicio interemptarum à lupis ouium, Plinius. Oues à lupo adesæ suauiorem habent carnem, uerum lana pedunculos generat, Zoroastres in Geopon. 15. Χιτῶνα λαβὼν ἐκ δορᾶς λυκοσπαδοῦς, Σαυτὸν πιθ βαστοῦ μηδαμῶς ἐπενδύσῃς. Ποιεῖ γὰρ εὐθὺς ἐκνομωμένην τι καὶ φθεῖρα, Βέλεμνος ἀντίπραξις ἐμβαλὼν τῇ καρδίᾳ, Philes. Vestimentum de lana animalis, quod lupus comederit, factum, semper est pediculosum, Albertus. Si quis induat pellem ouis à lupo iugulatæ, scabie & pruritu uehemente continuò afficiet, Pythagor. Cur oues à lupis dilaniatæ, carnem quidem suauiorem, lanam uerò tabidam flaccidamq́ & pediculosam habeant, causam inquirit Plutarchus in Symposiacis 2. 9. quem locum, quoniam is liber adhuc conuersus Latinè non reperitur, meis uerbis translatum apponam: Caro igitur ouis à lupo adesæ, dulcior fieri uidetur, quòd lupus suo morsu carnem flaccidam teneramq́ (πεπαρὰν) reddat, est enim spiritus lupi adeò calidus atque igneus, ut ossa etiam durissima in uentriculo suo tabefaciat & liquet: atq; hanc ob causam faciliùs etiam putrescere quæ à lupis tacta fuerint. Quod uerò ad pediculorum in lanis procreationem, cõijciat aliquis non tam ab eis generari pediculos quàm elici, per insitam ipsis quandam caliditatem aut exasperandæ diuellendæq́ cutis facultatẽ: inesse (ἐγγίνεσθαι, lego ἐγγίνεσθαι) autẽ uim lanis huiusmodi toto scilicet pecudis corpore à lupi morsu spirituq́, ad superficiem usq; & pilos alterato. Atqui uarijs modis animalia quæ iugulantur (nimirum ꝑpter diuersos iugulationis modos) affici, argumento sunt uenatores & coqui, (aut lanij:) horum enim aliquos scimus unico ictu animalia prostrauisse, ita ut icta (πνιγέντα, lego πληγέντα) statim immota iacerent: alios uerò uix multis tandem ictibus confecisse. Et quod magis mireris, aliquos ex uulnere ferri talem in animante iugulata uim reliquisse, ut mox putresceret, & neq; uno die integra duraret: alios uerò non tardius illis interemisse, sed nullam in carnibus iugulatorum huiusmodi qualitatem relictam, & aliquandiu eas permansisse. Porrò quòd uis quædam cum iugulantur aut moriuntur animalia, ad pelles etiam, pilosq́ & ungues pertingat, ne Homerum quidem latuit, qui de pellibus & loris scribens, his uerbis utitur, ἱμὰς βοὸς ἶφι κταμένοιο: hoc est, lorum bouis per uim occisi. Validior enim & tenacior pellis illorum est animalium, quę non morbo aut senectute, sed iugulata obierint. Contrà, quæ morsu animalium intereunt, illis ungues nigrescunt, defluunt pili, & pelles marcidæ flaccidæ fiunt, Hucusq; Plutarchus. Si pellem ouis lupinæ adponas, defluet (abradetur) lana ouillæ, Pythagoras. Aquilæ penna si uel una anserinis pluribus coniungatur, consumet eas: & hoc sum expertus in pennis aliarum: & forte similiter fit etiam in alijs harum auium pennis. Idem fieri dicitur inter pilos lupi & lanam ouis, sed hoc non sum expertus, Albertus. Si ex lupina pelle confeceris tympanum, id inter cætera pulsatum, solum resonabit, silentibus cæteris utcunq; prius sonoris, Oppianus: mox addens, Καὶ φθίμενοι γὰρ ὄις φθίμενον λύκον ἐρρίγασιν: unde tympana illa quibus sonus adimitur lupini tympani pulsu, ouilla præcipuè intelligimus. Tympanum magnum factum ex corio lupi, & pulsatum (in exercitu, Rasis) facit crepare alia tympana, Albertus. Tympana de corijs luporum pulsata, insurdant (alia tympana) apud audientes, Rasis & Albertus: sed apud hunc mutilus est locus. Odium inter lupum & oues, omnibus eorum mẽbris inhæret: ita quod chordæ de intestinis ouium cum chordis de intestinis lupi factis permixtæ, non sonant, Albertus & Rasis citans Aristotelem, apud quem ego nihil tale reperio. Si tendatur chorda de intestinis lupi cum ouium chordis, rumpit eas, & aufert omne temperamentum ab eis, Pythagoras. ¶ Corium leonis si coniungatur corio lupi, depilat ipsum, & similiter alia coria, Rasis & Albertus. ¶ Cornix quæ inciderit in comesæ à lupo reliquias carnis, moritur, Aelianus & Philes. ¶ Lupus scillæ bulbos cõtingens, resolutus fatiscit, Ruel. Σκίλλης δὲ φύλλοις ἀσθμαπνοεῖ λύκος, Philes. Cepas agrestes (id est scillas) si calcauerit zebeth, id est lupus, grauatur crus eius, Aescula. Lupus contactu scillæ conuellitur, (torpore capitur, Gillius de leone hoc scribens, nescio quàm rectè:) unde etiã uulpes ꝑpter lupos latebris suis scillas apponunt, Zoroastres in Geopon. 15. Turtur (uulpes potius, ut iam retuli) in nido suo ponit folia squillæ, ne lupus pullos eius incurset, Ambrosius. ¶ Pythocharis tibicen, cum ad tibiam magna contentione incitatos numeros caneret, luporum impetum repressisse fertur, Aelianus. Audio nostra memoria in sylua prope Basileam uirum quendam cum tympano transijsse: qui cum sequentem lupum lapidibus impetens nihil proficeret, & fortuitò laberetur in uia, tympano interim quod gestabat resonante, lupum exterritum fugere animaduertit: itaq; tympano mox uehementer pulsato feram quàm longissimè fugientem abegit. Vrsos quidem tympani sonum fugere nostri affirmant. Horatius in sylua cantando lupum fugauit, ut ipse de se testatur Carminum 1. 22. his uersibus:

Nanq; me sylua lupus in Sabina,
Dum meam canto Lalagen, & ultra
Terminum curis uagor expeditus,
Fugit inermem.
Quale portentum neq; militaris
Daunia (Apulia) in latis alit æsculetis,
Nec Iubæ tellus generat, leonum
Arida nutrix.

Hominem pericula ex occulto imminentia timentem demõstraturi Aegyptij, lupum ac lapidem pingunt: hic enim neq; à ferro sibi, neq; à uirga, sed à lapide duntaxat timet. Nimirum si quis in eum lapidem coniecerit, derepente consternatũ: & ubicunq; lapis ei uulnus

inflixerit, ibi succrescere solēt pullulareq́ue uermes, Orus. Lupus ignem metuit similiter ut leo: quamobrem qui per hyemem & inter niues iter facientes à lupis sibi metuunt, duos silices intra uestes (ut calidi permaneant) secum gestant: & sicubi lupus se obtulerit, collisis illis ignem excutiunt: Lupus uerò scintillis emicantibus ita terretur, ut accedere utcunque famelicus & hominem lædere minimè ausit, Michael Herus. Audio etiam sonitu è ferro gladij percussi, lupos fugari. Si quem lupus insidiosus paulatim sequitur, subsistens signum aliquod medium ponat inter se et lupum uidente illo: sic enim illaqueationis metu subsistet, Albertus & Physiologus. Sunt qui mihi affirmarint, lupum in uia ad hominem non accessurum, si uirgam, aut quiduis aliud post se traxerit: nam uiatorem quendam apparente lupo, cum nihil aliud ad manum esset, peram fascijs cruralibus alligatam post se traxisse, & abijsse illæsum. Si quis corpus suum illinat seuo de renibus leonis, uel eiusdem fimo, absterrebit lupos, Aesculap. Lupus cuius prior uestigia prospexeris, tibi nocere non poterit: sed si ille te ante notauerit, caudæ summam partem si habueris tecum, sine metu iter conficies, Sextus.

E.

Draconis legem fuisse reperio, ut qui lupum occiderit, talentum accipiat: qui lupum uetulum, duo. Lycoctonos Apollo appellatus, hoc est lupicida (inquit Gyraldus) ex lege Athenis lata, qua cauebatur, ut qui in Attica lupi catulum occideret, talento donaretur: qui lupum ipsum, duobus: quod Aristophanis interpres scribit, (& ex eo Varinus in λύκων.) Meminit Sophocles in Electra & Hesych. φασόμεσθα γάρ τι τῶνδ᾽ ἢ μᾶλλον ἡμᾶς, ἢ λύκων; Chorus in Auibus Aristophanis. Vbi interpres, Lex erat olim in Attica λυκοκτονεῖν, id est lupos occidere, &c. unde & Apollinem λύκειον & λυκοκτόνον appellant. Plura de his & similibus cognominibus Apollinis dicam in h. Qui lupum apud Athenienses occidit, ἐγράφ᾽ αὐτῷ τὰ πρὸς ταφήν, Etymologus in πολιοί. ¶ Vulpes & lupi (inquit Crescentiensis 10.32.) capiuntur quadam taiola ferrea, quæ circa se multos habet rampiones acutos: & ipsi habent circa se annulum prope se ubi annexi uoluuntur, ad quem annectitur frustum carnis, omniaq́ue occultata pręter carnem, in terra firmata iacent. Cum autem lupus carnem dentibus captam eleuat, annulus eleuat rampiones circa caput & collum lupi, qui cum fortius trahit & recedere nititur, fortius stringitur & tenetur. Fiunt & aliæ taiolæ, quibus in pedibus siue cruribus, quælibet omnino bestiæ capi possunt, quæ occultantur in itineribus quibus utuntur, quarum figura aut forma non nisi oculata fide intelligi potest: quamobrem lectorem ad harum rerum artifices remittimus, Hæc Crescentiensis. Scoppa cassidem genus retis interpretatur, Italicè tagliolam. Harpago, lo rampino, lincino, id est uncus, Idem. Υωπλαξ, παγὶς λύκων, id est laqueus uel pedica pro lupis capiendis, Hesychius et Varinus. Hausepied Galli uocant instrumentum quo capiuntur lupi, uulpes & meles. Capitur interdum lupus laqueo facto arte pastoris, cui ut primum caput imposuerit uel pedem, detinetur, Blondus. Feræ, & præcipuè lupi, foueis hoc modo capiuntur. Effoditur lata fouea instar ampli putei, & profunda ne pateat exitus: operitur autem crate (cratis, ein hurd) rotunda, quæ non totam foueam sed ferè totam operiat. Sub crate in medio alligatur stanga (pertica) longior crate & rotunda. In medio ponitur uinctus anser uel agnus: & paleis operitur uniuersus locus. Tum lupus anserem aut agnum arrepturus, in foueam cadit cum crate subito reuoluta, Pet. Crescen. 10.33. Et mox in eodem capite aliud foueæ genus describit, pro lupis, uulpibus, leporibus &c. Crates qua tegitur fouea non debet esse tam ualida, ut hominem uel lupum sustinere possit: sed anserem tantum uel agnū alligatum, siue uiuum, siue mortuum, cum gramine quo insternitur. Sic lupus ad prædam ueniens, unà cum crate in foueam cadit. Sunt qui ea arte cratem componant, ut lupo delapso ipsa rursus unà cum esca erigatur, ut plures etiam lupi aut aliæ feræ quandoq́ue capiantur. Oportet autem foueas huiusmodi fieri in terra solida firmaq́ue: aut si talis non sit, foueæ latera ligneis tabulis muniantur, ne feræ pedibus fodiendo exitum sibi faciant, Innominatus. ¶ Constat luparios (id est uenatores luporum) carnibus tinctis ueneno lupos necare, Seruius in Georg. Sed de ueneno lupario, aconito inquam & similibus, dicam in a. item de uenenatis medicamentis compositis. Rhæti in montibus lupos capiunt machinæ cuiusdam dolo, trabibus aut stipitibus arborum quodam modo inter se consertis annexaq́ue funi esca, quam cum attingit lupus obruitur, similiter ut mures in domibus maiores opprimi solent. Lupus transglutit carnes ferè sine commansu: quamobrem complures hamos in bolis carnium concisis abscondunt: hos lupis exponunt, quibus illi deuoratis moriuntur, Albertus. ¶ Vidimus quosdam rusticos (inquit Blondus) per urbem (Romam) deferentes pelles luporum, quos aiebant se occidisse puluere quodam solo ex herba quam cardū uarium appellabant: & eodem mures necari affirmabāt. Est autē idem hic carduus quo canes necari diximus. Vide in Cane capite tertio. Apocynon lupos, uulpes, & pantheras interimit, Dioscorides: quadrupedes omnes, Plinius: de hoc quoq́ue multis egi in Cane C. Sicyone Apollinis Lycæi templum est, inquit Pausanias in Corinthiacis: nam cum lupi in greges ouium ita subinde grassarentur, ut nullum ciues ex eis fructum capere possent: deus, quocunq́ue tandem modo elocutus, oraculo monuit, ut ubi aridum lignum iaceret, corticem eius detractum unà cum carnibus feris proponerent: quo cortice lupi gustato, statim perierunt. Ac id quidem lignum in Lycæi templo situm fuit, sed quod arboris genus esset, id neq́ue Sicyoniorum sacerdotes, quorum talia explicare munus est, nouerunt, Hæc ille. Perpaucæ quidem arbores uenenosæ reperiuntur: herbæ uerò complures: & sanè in pręsentia præter taxum inter arbores (quanquam fraxini etiam ramenta & iuniperi in potu quidam ueneni uim habere scribunt:) ac inter

arbusta euonymum et rhododaphnen, nulla nostri orbis uenenosa mihi in mentem uenit. Huius rei causam, si quis inquirat, in succum quo plantæ aluntur reiecerim: nam ille si bonus ac bene temperatus sit, altas magnasque stirpes alere potest: sin praua qualitate aut uenenosa imbutus, non potest: arbores præsertim quæ & copioso & solido alimento egent: sed hoc παρέργως. Blemmi (inquit Diophanes in Geoponicis 18.14.) sunt marini quidam pisciculi, quos nonnulli lycos, id est lupos appellant. His lupos terrestres hunc in modum uenantur. Vbi uiuos huiusmodi pisces plurimos expiscatus fueris, eos in pila mortarióue probe contundito. Postea uero, in monte, in quo diuersantur lupi, magnam prunam extruens, flante scilicet uento, portionem aliquam de dictis pisciculis igni iniicito: cruorem præterea atque ouillas carnes minutim scissas, cum piscibus comminutis confundens, relinquensque discedito. Quippe igne ipso (rogo, τῆς πυρᾶς) grauem odorem ædente, lupi regionis incolæ omnes congregabuntur. Postea autem carnibus, aut etiam solo nidore fruentes, uertigine capti obdormient: quo tempore tu ceu stupidos ac torpentes eos reperiens, iugulato. Pisces quidam nigri uenenati in Armenia reperiuntur: horum farinam in ouium aut caprarum discissum latus abdunt, eamque escam ad feras alliciendas obiiciunt: ac cum eiusmodi quippiam pardalis, leo, lupus gustarint, continuo moriuntur, Aelianus. Quomodo lupi & uulpes alliciantur à uenatore catum mortuum post se trahente (nostri uocant ein beitz) dixi in Cato B. Sed & alium hic modum adscribam ex libro quodam Germanico manuscripto. Felem detracta pelle exenteratam in furno torrebis, & modico melle inunges: tum ranunculos caudatos (roßkopf) super pruna ustos conteres, & feli inspergest: sic paratam felem post te trahes inter contigua syluis arbusta, uel ubicunque lupos aut uulpes uersari scíueris. Sic allectas & apparentes iam propius feras, alter uenationis comes, sagitta aut bombarda feriet.

¶ Teucri & Mysi Thraces qui Asiam incoluēt, ueruta ad lupos conficiendos apta gestabant, Herodotus. Lupi uulnerati, gregi luporum se non immiscent: quia occiderentur ab eis timentibus deprehendi sanguine ipsorum: quamobrem soli euntes uulnerati, sanguinem suum lambunt, ne deprehendantur: quod ipse expertus sum, Albertus. Canibus capiuntur apri ac lupi, sed auxilio uenatorum: nam raro soli ad eos præsumunt accedere, nisi sint mastini fortissimi & audaces, Petrus Crescentiensis. A canibus uero comprehenduntur, quia lupus uersutior & sagacior cane est, Blondus. Canes quidam grandiores Gallis ceruarij dicuntur, quod ceruos tantum uenentur: hos etiam sub nomine leporariorum comprehendunt, ut & suarios lupariosque, qui etiam apripetæ & lupipetæ dici possent, Budæus. In Anglia pręstantissimos canes luparios haberi audio. Lupus non admodum procul à canibus fugit, nisi Molossi & mastini urgeant. Millus, collare canum uenaticorum, factum ex corio, contixumque clauis ferreis eminentibus aduersum impetum luporum, Festus. Lupi, inquit Blondus, funeis retibus sunt decipiendi: quoniam omnis alia uenatio, præter eam quæ retibus fit, uana est in lupo. Parentur itaque retia ualida ac distensa, ut uidebitur: nam quo tensa magis fuerint, eò utiliora erunt: debent autem extensa alligari arboribus, uel aliis retinaculis arte factis, dummodo forti nexu contineantur. Plerisque etiam partibus diligenter prætegentur ramosis frondibus, ne lupi adeuntes statim intelligant insidias. Præterea utrinque iuxta retia fient quædam attegiæ ex ramis syluarum, similes tectis aut latibulis ferarum, in quibus latitent insidiatores cum acutis hastilibus, ut lupos retibus intricatos statim conficiant: quod nisi illico fecerint, ut incidêre primum, liberabunt se à retibus lupi ac diffugient. Quamobrem illi curabunt ut & celeriter & fortiter uentrem & tergora luporum ueruttis & iaculis perfodiant. Porrò maxima pars uenantium, cum canibus circundabit loca in quibus lupi latitant: & operam dabit ut canes siue latrando tantum loris detenti, siue industria agitatione, lupos ita cohibeant ne retrorsum euadant. Hoc etiam obseruandum, ut cum longè distant à retibus lupi, lentius agitentur: propinquiores uerò magno cum impetu & clamore uenantium & canum, qui omnes tum dimittendi sunt, impellantur: sic enim plerique lupi decipiuntur, Hæc Blondus. Lupi & uulpes retia dentibus discerpunt, ursi nō item, Plutarchus in causis natural. 28.

¶ Pellibus lupinis potentes & nobiles induuntur: parantur autem sic ut pars hirsuta foras spectet: nuda introrsum, nec ullo quidem panno illa induci solet. Corio lupino, inquit Blondus, uestiuntur nonnulli ad itinera & uenationes: hac enim se intectos non imbribus, non gelu aut uentis lædi posse intelligunt. Κτιδέα, pellis lupina, aut potius pileus (περικεφαλαία) ex lupi uel ictidis, id est mustelæ rusticæ pelle, Varinus.

¶ A desertis locis ad habitata refugientes lupi, tempestatis acerbitatem se horrere ostendunt, Aelianus. Χειμῶνα, id est tempestatem significat lupus, cum solitarius uadit & diutius ululat: aut cum parum curans aratores & frigore coactus ad rura accedit ut propius homines calidiore loco uersetur, ἵνα οἱ λέχος αὐτόθι ᾖ (hoc est, ut ibi cubet, uel ut illic insidietur, tanquam futuræ mutationis præscius, & includendorum propter eum pecorum, tempestiuè sibi de præda prospecturus, Scholiastes.) hoc cum fit, tertio post die tempestatem expecta, Aratus.

F.

Lupi caro, ut syluestrium omnium ferarum quæ rapaces & carniuoræ sunt, apud honestos homines in cibum non admittitur. Audio tamen in Italia ab Insubribus lupos quandoque edi. Caro lupi est frigida, fœtida, sicca, crassa, Rasis & Albertus: frigidior carne canis, Albertus. Caro luporum

(uel, ut Bellunensis transfert, quorumuis animalium rapacium)mala est, Auicenna. Et rursus, Carnes luporum & habentium rostra & ungues(Bellunensis legit, Carnes animalium rapacium, & auium rapacium habentium rostra & ungues rapaces, aduncas) conferunt oculis & confirmant eos. Laudant aliqui carnes luporum(animalium rapacium, Bellunensis) tanquam utiles stomacho frigido, humido, & debili, Auicenna. Et mox, Carnem luporum & habentium (Bellunen. legit, animaliũ rapacium, & auium habentium, &c.) rostra & ungues(aduncos)abhorret stomachus. Et paulò post easdem carnes laudat ad hæmorrhoides. Rapacium omnium carnes declinant ad siccitatem, quæ bilim atram in corporibus generat: pessimæ autem sunt lupinæ & caninæ, corrumpuntq́ humores & animum, Rasis: fortassis autẽ animũ(nisi deprauata sit translatio)ab eis corrumpi scribit, quia melancholiam & prauas imaginationes generant, ut de bouina etiam & similibus Arabes scribunt. Caro lupi trita, cum modico piperis & cum melle despumato confecta, affectui colico medetur, Rasis et Albertus. Alia quędam de remediȷs lupinæ carnis, uide in G. ¶De Romulo & Remo, item Lycasto & Parrhasio, quos lacte lupino nutritos ferunt, dicam in H.d.

G.

Ad podagras magnificant uulpem decoctam uiuam, donec ossa tantum restent: lupúmue uiuum oleo cerati modo incoctum, Plinius. ¶ De lupi præda, id est de reliquȷs ueruecis, aut capræ, aut cuiuslibet animantis, quam comederit, carnem uel pellem, uel os, collige & serua: & quando aliquis iecur doluerit, inde eum tange, continuò sanabitur, Marcellus. ¶Pellis lupi(lupiculi, aliâs lupusculi) si gestetur ab eo quem canis rabidus momordit, non incidet in metum aquæ, Hali. Si corio lupi constringatur uenter laborantis colica: & si æger sæpius ipsi corio insideat, prodest, Rasis & Albert. Si corium (stercus, Rasis) lupi ad coxam colici suspendatur, alligatum filo lanæ quam lupus momordit, opitulatur, Albertus: ego de excremento potius acceperim: Vide infra. Lupi aut uulpis corium si quis elaboret, & calceos gestet, pedes non dolebit, Galenus Euporist. 3.248. ¶ Sanguis lupi permixtus cum oleo(nueum, Rasis) medetur surditati, Albertus. Sanguis & fimus lupi, iuuant in colico affectu, Obscurus. ¶ Lupi carnem conditam & decoctam qui ederit, à dæmonibus uel umbris quæ per phantasmata apparent, non tantum inquietabitur, Sextus. Lupi caro cocta in cibo sumpta, phantasticos sanat, Aesculapius. Carnes lupi edisse parituris prodest: aut si incipientibus partu rire sit iuxta qui ederit, adeò, ut etiam cõtra illatas noxias ualeat. Eundem superuenire, perniciosum est, Plinius. Plura de remediȷs ex carne lupi in cibis sumpta, uide in præcedenti capite. ¶Adeps lupi non minorem efficaciam habet quàm caninus, Sext. & Aescul. Adeps è lupis illitus, in his quæ rumpere opus est, plurimum proficit, Plinius. Lupinum adipem recentiores quidam cum cæteris medicamentis articularȷs ad unguenta miscent. Illitus uuluas mollit, Plinius. Eodem fricari oculos contra lippitudines præcipiunt, Idem. Adeps adib (id est lupi, sed Bellunensis legit aldub, id est ursi) subtilis est, Auicenna. ¶ Caput lupi supponito sub puluino, & dormiet æger, Sextus. Ad dentes mobiles magnum remedium est in luporum capitis cinere, Plinius. Febres quæ certo dierũ numero redeunt, oculus lupi dexter salsus adalligatusq́, si credimus magis, arcet, Plinius. Oculus dexter lupi alligatus, febres discutit, Sextus. Confricatus(infricatus)& illitus lupi oculus, glaucomata extenuat, & tollit stigma, & linitur si ante punctum(forte, punctus, nempe lupi oculus) fuerit: Vteris autem dextro lupi oculo, si hominis dexter laborat: sinistro, si sinister, Sextus. ¶Lupi dexter caninus dens, in magnis habetur operibus, Plinius. Hominem qui Lunam senserit (lunaticum) canini dentes adib, id est lupi, curant, Pythagoras. Dens lupi gingiuas infantum extenuat, quò dentes leuius proueniant, Blondus. Et alibi, Infantum gingiuæ canis dente conteruntur, (leniter perfricantur:)sed citius eis euocantur dentes (infricto) dente lupino. ¶Qui per lupi guttur (arteriam uocalem)biberit in synanche, certissima salute euadit, Ioan. Agricola: qui se hoc experimentum ab egregio Augustano medico Adolpho Occone accepisse scribit. ¶Pulmo lupi coctus & siccatus, & tritus cum pipere, ex lacte bubulo potus, utilis est anhelosis, Rasis & Albertus citantes Galenum: apud quem ego nihil huiusmodi legere memini: pulmoni autem uulpis tum ipse tum aliȷ hanc facultatem adscribunt. ¶ Lupi cor si aridum reponatur, perquam odoratum fieri dicitur, Albertus & Scriptor de nat. rerum. Si crematum tritumq́ bibatur, epilepticum iuuat: dummodo à libidine purum deinceps se conseruet, Scriptor de nat. rerum. In libro quodam manuscripto Germanicè, medicamentum aduersus comitialem huiusmodi reperio: Visci quercini unciam unam, uisci de piro unc. semis: mucronum de cornu cerui scobis drachmas duas, cordis lupini drachmam, permisce, ut fiat medicamentum aridum, quo in diluculo semper utatur: præstantius erit si addas scobem de occipitio cranei humani. ¶ Hepar lupi ad remediorum usum non aliter quàm pulmo uulpis præparari & reponi debet, eo modo quem in Vulpe explicabo. Hepar lupi in medicamẽtum ex eupatorio hepaticum sæpe indidi, nec tamen effectum præstantiorem, qui mentione quidem dignus sit, quàm in eodem medicamento sine lupi hepate parato, deprehendi, Galenus libro 11. de simpl. Idem tamen libro 8. de compos. pharm. sec. locos, hepar lupi hepaticos tota substantia iuuare(non secundum unam aut alteram qualitatem)abunde se expertum scribit. Et fieri sanè potest, ut cum diuersis temporibus hæc à Galeno scripta sint, aliquid ei uno tempore innotuerit quod non alio, ut annotauit Aloisius Mundella epistola 7. Dicat etiam aliquis hepaticum ex eupatorio medicamentum per se tam insigniter opitulari, ut etiam egregio altero medicamento adiecto, nihil aut parum eius uiribus accessisse

uideatur:

uideatur: nec obstat tamen id per se efficaciter agere. His & similibus rationibus excusari conciliariq; possunt loci quos citauimus Galeni: ego interim remedijs tum alijs tam longè petitis parum fido, tum ad iecoris causas lupino iecinore nunquam equidem uti uelim, nisi forte cæteris plurimis, in quibus et rationis & experientię plus est, frustra tentatis. Antidotus hepatica è nouem speciebus apud Nicolaum Myrepsum, numero 164. recipit iecur lupi: & mox alia 166. ex eupatorio inscribitur, cui tamen iecur lupi non additur. Archigenes apud Galenum libro sexto de compos. sec. loc. hepar lupi ad oris crustas commendat: ubi Galenus hoc medicamẽtum probare se posse negat, quoniam compertum non habeat. Lupinum iecur (inquit Galenus de comp. sec. loc. 8.8.) abũde experti sumus ad hepatis affectus utile: usus autem ipsius est (ut cochlearum etiam quas Asclepiades ad eosdem affectus laudat) si eius exactè triti drachma una detur cum uino aliquo dulci, ut Theræo, Cretico. Benigna enim hæc sunt uisceri, ipsum nutrire potentia, & media iuxta calidi & frigidi oppositionem: & ob id talia pharmaca omnibus intemperaturis conuenire uidentur, ut quæ ex substantiæ proprietate commoditatem de se exhibent. Cæterum non obscurè febricitantibus, præstat ex aqua calida, aut seridis similiue succo pharmacum præbere. Hæc Galenus, & ex eo Rasis, Albertus, & alij. Eadem ex Galeno descripsit Aetius 10.3. Iecur lupi (inquit Marcellus empiricus capite 22. quod inscribitur ad iecoris uitia) sublatum Luna decrescente in fumo ponitur, & cum siccatum est teritur: inde particula trita miscetur pulueri ęquis portionibus facto de fœnograeco, lupino & absinthio & costo, ita ut ex eo quod in se totum permixtum fuerit, mensura coclearis cumulati detur ad diem non febricitanti ex uino mixto, si febricitabit ex aqua, ità ut per triduum hoc medicamen ieiunus accipiat, & porrecto brachio in dextro latere uel semihora iaceat: inde diutissimè deambulet. & tardissimè cibum sumat: & obseruet ut illo triduo purissimus & digestissimus sit, & frigidam non bibat, neq; salsum aliquid aut dulce manducet. Et paulò post, Potio saluberrima ad hepaticos, à Prociano medico ostensa: Ficatum (sic Itali hodie uulgò iecur nominant) lupi integrum folijs lauri inuolues, & ita ad Solem uel ad ignem siccabis, & siccatum diligenter sublatis folijs in puluerem rediges: quem puluerem in uasculo nitido seruabis, atq; ex eo coclearia duo, cum piperis granis decem tritis, adiecto melle optimo despumato quantum sufficiat, cum caroeni cyatho, in potione ieiuno dabis, quam prius ferro candenti calefacies, & diligenter in mortario permiscebis, sedentiq; in lecto dabis, ita ut accepta potione contractis genibus hora integra in dextro latere iaceat, & postea uel una hora deambulet. Hæc Marcellus. Auicenna libro 5. summa 2. tractatu 5. describit medicamentum ad hepatis duritiem, quod recipit opium, hyoscyamum, castoreum, myrrham, crocum, spicam, cordumeni, eupatorium, hepar lupi, & cornu dextrum de cornibus capræ adustum, omnium partes æquales, excipiuntur melle, &c. Alia prorsus est compositio pastilli de eupatorio apud Actuarium de compositione medicamentorũ. Iecur lupi miscetur speciebus electuarij quod dicitur oxifemea, & prodest ad morbos hepatis, Rasis Galenum citans: quamobrem pro oxifemea, lego de eupatorio. Gugir (Gyrgyr, Albertus) philosophus asserit omnium animalium hepata ad hepatis dolorem prodesse, Rasis. Iocineris dolores reficit lupi iecur aridum ex mulso, Plinius. Lupi iecur denarij pondere ex uini dulcis sextario exhibitum, ad iocineris uitia bene facit, Galenus Euporist. 2.38. Tussim iecur lupi ex uino tepido sanat, Plinius. Si quem tussis intolerabilis uexat, de lupi iecore arido uel exusto, quantum uoluerit conterat, adijciatq; uinum, mel, & aquam tepidam, atq; inde ad diem cyathum ieiunus bibat, intra paucos dies mire sanabitur, Marcellus. Ad acutum morbum lateris, iecoris quæratur fibra lupini: adde costum, folium, piper, propina ex uino diluto, Serenus. Pthisicis medetur iecur lupi ex uino, Plinius. Dolorem & inflationem stomachi sanat iecur lupi, prius aqua coctum, mox arefactum & tritum, potionięq; inspersum, Marcellus. Lupi hepar hydropem curat, Platina. Puluerem ex eo in hydrope cũ uino albo in dies aliquot mane potum, inter secreta quædam remedia reponunt nonnulli, Syluius. Vuluarum dolores iecur lupi (in cibo uel potu) mitigat, Plinius. ¶ Fel lupinum eandem efficaciam habet, quam caninum, Sextus & Aesculap. Fel lupi (pondere dauic, Ras.) cum grano moschi mixtum, & semel in principio mensis, semel in medio, naribus adhibitum caduci, iuuat, (confert ei loco electuarij quod dicitur esse hylete,) Albert. Fel lupi cum elaterio umbilico illigatum, aluum soluit, Plinius. Fel caprinum per se condylomatis sedis medetur, lupinum ex uino, Plinius si bene memini. ¶ Si edatur pars de uirga lupi in furno assa & incisa, statim excitat appetitum coitus, Rasis & Albert. De lupi genitali uide nonnihil etiã in uulpe. ¶ Si quis testiculũ dextrum lupi (& cruentum, Ras.) cum oleo misceat, & mulieri cum lana ad imponendum uuluæ dederit, remouebit ab ea coeundi desyderium, etiamsi scortum fuerit, Rasis & Albertus. ¶ Lupi excrementis circumliniri (oculorum) suffusiones prodest: cinere eorum cum Attico melle inungi obscuritates, Solinus. Lupi fimus diu perfrictus ad summam lęuitatem, cum melle mixtus etiam inunctione adhibitus oculorum hypochysin discutit, & ad summam claritudinem eos perducit suffusione siccata, Marcellus. Dentes mobiles confirmat luporum capitis cinis: certumq; est in excrementis eorum plerunq; inueniri ossa: hæc adalligata eundem effectum habent, Plinius. Lupinum stercus (inquit Galenus de simplicibus 10.28.) quidam colicis potandum dabat non tantum in ipsis paroxysmis, sed etiam in interuallis, siquidem phlegmone uacarent. Quorum ego quosdam uidi non amplius inuadi: & qui erant inuasi, non amplius id grauiter passos, sed nec post paucum temporis. Accipiebat aũt ille albidius potius stercus, quale ubi ossa ederint, solent excernere. Verum illud etiam in eo mirabar, quod uel ap-

pensum euidenter aliquoties iuuisset. Itaque hic stercus capiebat quod non decidisset in terram: id quod non erat inuentu difficile. Ea enim est luporum natura, quæ canum, ut suspenso altero posteriorum crurum & meiant & cacent in eminẽti quopiam ex terra. Itaque in spinis sæpe æstate stercus lupinum reperitur, & fruticibus, ueprибus(κλάδεσι, lego κλήθραις, id est alnis)herbisque procerioribus. Inuenitur porrò in stercore illorum & nonnihil ossium deuorati animalis: quod ut effugit commansionem, ita & concoctionẽ: quod & ipsum cõtundens ac conterens, bibendũ præbuit colicis: ac si homo esset puritatis amans, miscebat & salis quippiã aut piperis, aut quippiã eiusmodi: ut plurimũ autẽ ex uino albo cõsistentiæ tenuis bibendũ præbebat: interim uerò etiã ex aqua. Hoc aũt stercoris quod patientis inguinibus, lagónas Græci uocant, applicandum esset, præcepit suspendi ex uinculo confecto ex lana, sed non qualibet: uerum multò præstabat eam esse ouis à lupo laniatæ. Quod si ea non adesset, lorum tum quod cingeret inguina, tum alterum quo stercus contineretur, parari præcipiebat. At nos in ollulam stercoris maximè fabæ magnitudinem (uel in ollulam cuius magnitudo erat quæ maximæ fabæ, aliquantulum stercoris) iniecimus, eamque experiundi gratia quibusdam appendimus, nec potuimus non mirari, cum plurimos ipsorum uideremus adiutos: cæterum ad ollulã duas ceu aures affiximus, per quas lorum transmitti posset. Sed hoc quidem obiter dictum esto, si quis inuenietur qui sic suspensis fidem habere dignabitur. Dico autem sic, ut substantia sit quę suspenditur, non uoces barbaræ, ut quidam facere præstigiatorum assolent: quando & alias expertus sum substantias, quæ in alijs affectibus similiter operarentur, Hucusque Galenus. Meminit ex Galeno etiam Constantinus in libro de incantatione & suspensione, sed locus est deprauatus: item Aëtius 9. 31. inter pharmaca ad colicos: & Auicenna decimasexta tertij, tract. 4. ca. 14. Stercus lupi cũ uino albo & subtili coctũ (potum) utilissimũ est colicis: & fertur si cortũ (stercus legendũ, ut etiam Rasis habet) super coxam colici suspendatur & cum filo lanæ à lupo laniatæ, ligetur, prodesse, Albertus & Rasis. Lupi stercus, dummodo non in terra inuentum, sed supra fustem, aut supra astulas, aut supra iuncũ, colliges & seruabis: & cum opus fuerit laboranti colico alligabis ad brachium, uel ad collum in osse, aut in cupro, aut in auro clusum, licioque suspensum: sed prius ex ipso stercore pusillum ignoranti ex aqua calida bibendum dabis, mire celeriterque subuenies, Marcellus. Et rursus, Ad coli dolorem requires fimum lupi, & ossa quæ ibidem inueneris contundes, & puluerem ex his facies, & in aqua frigida ieiuno bibendum dabis. Quæ in excrementis lupi inueniuntur ossa, si terram non attigerint, colo medentur, adalligata brachio, Plinius. Talus leporis in fimo lupi repertus quantum prosit ad coli dolorem alligatus, in lepore dixi ex Marcello: sed meræ sunt nugæ. Fimus albi (albus) lupi colicã curat, Hali. Intestinum magnum lupi uincit cruciatus colicos, ut & fimus eiusdem, Blond.

¶ Lupi dentes inæquales sunt, quamobrem morsus eorum uehementer obest, Isidorus. Lupus rabidus suo morsu idem periculum adfert quod canis rabidus, Albertus & Bertrutius. Eiusdem sententiæ fuit Aggregator, qui uno titulo remedia tum ad canis tum ad lupi morsus complectitur. Nos ea copiosè recensuimus in Cane. Vulnera ex morsu lupi & unguibus, periculosa sunt: effluit ab eis sanies per ligamenta etiam & spongias: curantur autem non aliter quàm canini morsus, Physiologus: sed Aristoteles hæc de leone scribit, non de lupo. Trito allio defricto curatur in boue rabiosæ canis uel lupi morsus: qui tamen & ipse imposito uulneri uetere salsamento, æquè bene sanatur, Columella. Gentianæ drachmæ duæ è uino potæ remedio sunt contra morsus canis rabiosi & omnium luporum (rapacium, uel morsu & unguibus laniantium bestiarum,) Auicenna.

H.

a. Lupus, quod nomen uenit ex Græco lycos, apud maiores communis erat generis, Fest. Lupos quidam uocatos dicunt quasi leopos: eò quod quasi leoni in pedibus sit illis uirtus: unde & quicquid pede presserint, non uiuit, Isidorus. λύκους ἀπὸ τῆς λύκης, id est à luce prima appellatos quidam putant: quia hæ feræ maximè id tempus aptum rapiendo pecori obseruant, quod antelucanum post nocturnam famem ad pastum stabulis expellitur, Macrobius 1. 17. λύκαινα, lupa, Varinus in ἀρκτικοῖς. Irpini appellati nomine lupi, quem irpum dicunt Samnites: eum enim ducem secuti agros occupauere, Festus. Κνηκίας, lupus, Varinus. Sed uide ne legendum sit λευκὸς pro λύκος: nam κνῆκος etiam, & λευκὸς, & λευκὸν, λευκὸς exponũtur: nimirum à colore cneci seminis candidi: alij ruffum uel subcroceum (ὑποκιῤῥὸν) interpretantur, ab eiusdem scilicet floris colore. ὀλκοί, λύκοι, Hesychius. Lupi apud ueteres dicuntur etiam νυκτερινοὶ κύνες, id est canes nocturni, Hesychius & Varinus. Μονιὸς, aper syluestris, lupus solitarius, Suid. Cyrillus apud Osee prophetam interpretatur asinum.

¶ Epitheta. His ubicunque authoris nomen non addetur, inter Textoris Epitheta reperiri sciendum est. Acres, Horatius Epod. Agrestis. Appuli, Horatio. Asper, Ouid. 11. Metam. Atrox. Audaces, Gratius. Auidus, Ouidius 1. Trist. Auidus, Verg. 11. Aen. ¶ Canus, Ouid. 7. Metam. Carniuorus. Cautus. Celer. Cruentus, Statius 5. Theb. Cupidus cruoris. ¶ Degener. Durus. ¶ Edax. Esuriens. Expugnator pecoris. ¶ Famescens. Ferus. Fuluus, Ouid. 11. Metam. ¶ Ieiunus. Immitis. Improbus. Indomitus. Infestãs. Infestus pecori, Hora. Epod. Ouid. 2. Fast. Infrendẽs. Insatiabilis, Ouid. in Ibin. Insidiator. Martiales, Horat. 1. Car. Martius, quod ueteres eum in tutela Martis esse finxerunt. Mœstus. Montani, Ouidius epistola 11. ¶ Nocturnus. ¶ Prædo. Proceri, Horat. 2. Serm. ¶ Rabidi. Rabiosus. Rapaces, Horat. Epod. Rapidus. Raptor. Rauus. ¶ Sæuus. Sarcinosus. Sanguineus. Sanguinolentus. Spumiger. Superbi,

Valerius

Valerius 3. Argonaut. ¶ Trepidans. Tristis. Triste lupus stabulis, Vergil. 3. Aeg. Trux. ¶ Vehemens, Horat. 2. epist. Vlulans. Vorax. ¶ Lupæ epitheta. Fœda. Immanis. Inhumana, Propert. 4. Eleg. Martia. Obscœna. Olida. Rapida, Ouid. 3. de Arte. Raua, Horat. 3. Carm. Romulea. Spurca. Trux. Volsca.

¶ Græca. αἱμωπὸς (id est ἀγριωπὸς) ἰσοφίλιξι λύκοις, Varinus ex epigrammate. ἀργεννῶν ὀΐων τε πολύκλοπον ἁρπακτῆρα, Oppianus. ἀφρονὸς, δυσνόητος, Idem. ἀναιδέα ὑπείμενος εἶναι κλωπῆος, θρασύφρων, καρχαρόδους, Oppianus. κερδαλέη, in epigrammate. λαίμαργοι, Bianor in epigrammate. μηλοφόνος, Oppianus. νυκτιπόρος, ποιμνίων καὶ αἰπολίων ὀλετὴρ, ὀλοόφρων, πολιόθριξ, (& πολιὸς, uide infra in b.) Idem. φονεὺς, Philes. σίμηκες, Lycophron.

¶ Lupa pro meretrice ponitur, propter auaritiam, rapacitatem & ὠμοφαγίαν. Lupula, meretricula, Apuleio. A lupo facta meretricum nomina Græca (Lyce, Lycoris, & Lycænis) infra ponā inter propria. Deuortunt mores uirgini longè ac lupæ, id est meretrici, Plautus Epid. Romulum & Remum aliqui non à lupa fera, sed à meretrice nutritos aiunt: qua de re Plutarchus in Romuli uita. Sunt qui dicant nutricis nomen ambiguitate fabulæ locum dedisse: nam & feras & meretrices communi uocabulo lupas uocamus: ita Faustuli uxori, prostrato pastoribus corpore, lupæ cognomē esse additum, cum Laurentia antè nuncupata esset. Hinc lupari (Nonius ex Turpilio) pro scortari: & lupanar uel lupanarium pro habitatione meretricum: & lupanaris adiectiuum, (Calepino,) deriuantur. ¶ Cauete uobis à pseudoprophetis, qui ueniūt ad uos in uestitu ouium, sed intrinsecus sunt lupi rapaces, ἔσωθεν δέ εἰσι λύκοι ἅρπαγες, Christus Matthęi 7. (Harpages peculiariter luporum genus esse Oppian. docet, ut in B. retuli.) Lupi rectè intelliguntur hæretici, callidi uidelicet fraude, fortes disputatione, crudeles occisione: Vnde apostolus ad Ephesios, Intrabunt lupi rapaces ad uos, Glossa in Acta. Noui quod ingressuri sint post discessum meum lupi graues (βαρεῖς) in uos, non parcentes gregi, Paulus Actorum 20. Lupos serrulas uocamus manubriatas, agrestium usibus accommodas, Cælius. Vtitur hac significatione alicubi Palladius: bandsagen: dictæ nimirum propter dentes inæquales quales lupini sunt, quibus exasperantur: ut & lupi in frenis. ¶ Ad dolorem capitis lupinum: Suillum fimum comburito, & cinerem melli admisceto, caputq́ rasum inungito: ac super brassicæ folia dato, Galenus de parabil. lib. 3. 285. ¶ Lupum appellant ulcus non ualde dissimile illi, quod fornicem uel noli me tangere nominant: nisi quod non faciem, sicuti illud, sed inferiores partes, præcipuè autem crura infestat: celerrimè depascens, & quasi lupus famelicus, proximas sibi carnes exedēs: quod & dubio procul de genere est phagedænæ, à magis exusta tantum materia factum, & propterea uelocius obambulans, Manardus. Lupus quomodo differat à cancro & malo quod uocant noli me tangere, docet Cælius 30. 14. Germani lupum uocant, intertriginem in sede ex attritione ortam, ut equitantibus solet. Huius remedium ex felle bubulo, & carlinæ chelidoniæq́ succis permixtis & pro emplastro impositis, in Boue scripsi. ¶ Est & lupus inter sidera, cuistellæ assignantur nouendecim, ætate Ptolemæi in libra & scorpio resides, nunc in scorpio tantum uisuntur, Ruellius. λύκιον τέρας, τὸ τοῦ λύκου, Varinus: de sidere intelligo. Luparij, uenatores luporum, Seruio. ¶ Lupi uel lupati sunt freni asperrimi, dicti à lupinis dentibus qui inæquales sunt. Vide in Equo H. e. Mihi quidem non tam integrum aliquod freni genus asperioris uidetur, quàm cuiusuis freni ferrum quod ori inseritur, lupus aut lupatum rectè dici, (aut certe utroq; modo accipi.) hoc Græci στόμιον uocant, pro quo Camerarius apud Xenophontem lupos uertere solet. Nicandri Scholiastes lycon esse ait ferrum habenæ: τὸ ἐν τοῖς χαλινοῖς σίδηρον, Hesych. & Varin. Nostri uocant das gebiß: Itali morsum freni. Freni genus Græci lycon nominant, Cælius: & fieri potest, ut idem coniicit, ab eo lycospadas equos potius dici, alacres scilicet & ferociores, quàm qui à lupo demorsi sint: solent enim animosi equi lupos & frenum morsu quandoq; corripere & attrahere. ¶ Lupus, instrumentum aduncum quo uasa quæ in puteum forte ceciderunt, extrahunt: idem harpax Græco uocabulo & harpago (Græce ἁρπάγη, non harpago) nominatur. In alios lupi supernè ferrei iniecti, ut in periculo essent, ne suspensi in murum extraherentur, Liuius 8. belli Punici. Hæc instrumenta uocantur etiam onagri, corui, & manus ferreæ, ut in Onagro docui. Lupus, qui & canicula, ferreus harpax, quo si quid in puteum decidit rapitur & extrahitur, Isidorus. Lycos etiam, id est, lupus uocatur fuscina, qua caro ollis eximitur: alio nomine κρεάγρα, ἁρπάγη, & ἐξαυστήρ. ἐξαῦσαι enim eximere est, Pollux. λαύσρανον, τοῖς λύκοις, ἄλλοι φρέατος ἅρπαγα, Hesychius & Varinus. Ego λαύσρανον uocem corruptam esse censeo, & ἐξαυστῆρα legendum ex Polluce: quanquam ἐξαυστὴρ quidem suo loco apud eosdem κρεάγρα exponitur. Videtur & aliud uasis genus ἐξαυστὴρ existimatum Varino, quasi αὐστὴρ ab αὔω αὔσω: nam post hęc uerba seorsim subiicit, καὶ ἐξαυστὴρ, κρεάγρα. Etymologus eandem originem facit, & interpretatur σκεῦός τι apud Aeschylum. ἁρπάγη, ξυστὴρ, (lego ἐξαυστὴρ) ἢ ἀγκιστρον: est autem instrumentum habens ὀγκίνους, id est uncinos siue uncos, quo cadi in puteos delapsi extrahuntur: Euripides lycon nominat, Hesychius & Varinus. Creagran & harpagem & lycon appellari scribit Pausanias, Cælius. Et alibi, Sunt & in belli usibus harpagæ, ab Agrippa excogitatæ, capiendis oblaqueandisq́ nauibus. Ea uerò sunt cubitorum quinq; ligna, ferro circumplexa, fibulasq́ ab capite utroq; prælixas continentia, uni falx ferro curuata inhæret, alteri funes destinantur plurimi, falces machinis attrahentes, ubi in tendiculam incidit hostica nauis: cui intercipiendæ machinulę præsto & altera est: coraca uocant, id est coruum. Harpagones (inquit Plinius) Anacharsis excogitauit primus, et manus Pericles Atheniensis: auctor

nobis est in Viris illustribus Nepos Cornelius, hisce usum ex Romanis primum imperatorem Duillium, Hęc Cælius. Lupinus, adiectiuum. Quem inauratum in Capitolio paruum atque lactentem huberibus lupinis inhiantem fuisse meministis, Cicero in Catil. Galea lupina, Propertius.

¶ Aristophanes in Vespis sycophantas appellat lupos. Theomnestus in Hippiatricis cap. 24. ligaturæ uel nodi quoddam genus lupum uocat, his uerbis: τὸ δ᾽ ἅμμα ποιεῖν βρόχον τὸν καλούμενον λύκον, καὶ περὶ τεμβῶν: item Absyrtus capite 74. quod est de fracturis. λύκοι, μάνδαλοι τῶν θυρῶν, Hesychius et Varinus: uocem quidem μάνδαλοι in Lexicis non reperio: sed suspicor pessulum significare, quo obseratur & offirmatur ianua promoto, & retracto aperitur: (ein rigel) uel ferrum in sera mobile, quod claui retrahitur ut aperiamus, ein vszug: quod Latinè etiam pessulum uocant. Claue pessulis subiecta pandit fores, Apuleius. Subdita claue pessulos reduco, Idem. Itali uulgò cadenatium uocant, Calepinus. Idem pessulum dici putat quasi paruum pedem: uel quòd ne pessundetur hostium affigi solet & annecti: ego uero à figura sic dictum conijcio, qualis scilicet pessorum (πεσσοὺς Græci uocant, ut Dioscorides) medicinalium est, nempe oblonga, siue cylindri siue coni specie: nisi quis à passalo Græcorum deriuare malit. Obices sunt pessuli ferrei, Festus. Aliqui pessulum Græcè μοχλὸν & κατάπηγον uel καταπῆγα nominãt. Καταπὴξ quidem Varino palus est qui in aqua defigitur, nostris ein schwiren. Nos instrumentum aliud ferreum aut ligneum, quo depresso ianua aperitur, & iterum delabente clauditur, à lapsu uocamus ein fallen, hoc etiam Latinè quidam pessulum interpretatur. A mandalo uidetur & μανδαλωτὸν dici apud Aristophanem in Acharnensibus, αὖθις φίλημά τι, ποικίλον, ἁδύ, διαλυσειδίδιον καὶ καταγλωττισμένον, ᾗ ὁ δεῖ τὴν γλῶτταν τῶν καταφιλούντων λαχεῖν: forte quòd instar pessuli linguam exertã εἰς τὸ τοῦ φιλουμένου στόμα ὁ φιλῶν ἐντίθησιν. ¶ Νυκτόβιοι κύνες, οἱ λύκοι, τινὲς δὲ αὐτὸς ὁ ἀποδιωκόμενος γυναικός, Hesychius & Varinus. ¶ Λυκίσκος, ὁ μὴ ἔχων ἀξονίσκων τροχίλος, τρῆμα δὲ μόνον, ὁ ἀνοιγόμενος, Hesychius & Varinus: in Lexico Græcolatino quidam interpretatur trochleam suculis carentem, & quę solum foramen habeat. ¶ Λυκὸς, λύκιον, λυκάριον, τρυβλίον, οἱ δὲ λυκάριον, (forte λυγάριον, ne idem bis scribatur,) Hesychius & Varinus: uidẽtur autem hæc nomina à recentioribus Græcis facta à ligula Latinorum, quæ paruum cochleare est, à lingendo forte dicta: nam aliqui lingulam dicunt, uel potius forma diminutiua à lingua, cuius speciem refert. ¶ Λυκιδεῖς, quasi lupuli, luporum catuli, apud Pollucem: dicuntur & scylaces communiori uocabulo, Pollux. Λυκιδεὺς rectus singularis non diminutiuæ, sed patronymicæ formæ est, Varinus in λαγωός. Galli louueteaux nominant. ¶ Λυκῶ, perdo, corrumpo, lanio: inde πρόβατα λελυκωμένα, τὰ λυκόσπαστα, Hesychius & Varinus. ¶ Λυκάβας annus uocatur, quòd λυγαίως, id est latenter & obscurè prætereat (sic enim tempus elabitur, Hesychius ex Scholijs in Odysseæ ξ.) Vel quòd dies anni continua serie pergunt, ut lupi cum flumina traijciunt: fertur enim illos, cum rapidus aliquis fluuius traijciendus est, caudis mutuò mordicus apprehensis tranare, (ut in D. exposui) Varinus & Suidas. Λυκάβας, ἐνιαυτὸς, ἀπὸ τοῦ ταχέως βαίνειν, ἢ λυγαίως βαίνειν, ὅ ἐστι σκοτεινῶς καὶ ἀδήλως, Suidas. Lycobanta (melius lycabanta) iccirco annum nominari existimant, quod erga lupum Sol amorem habeat, &c. Aelianus, ut in h. dicam. Macrobius lycábanta interpretatur τὸν ὑπὸ τοῦ λύκου βαινόμενον καὶ μετρούμενον, quòd Lycus, id est Sol, transitu suo eum metiatur. Λυκηγενῆ aut λυκηγενέτην Homerus Solem uocat, quòd lucem diluculo, uel quòd lycabanta progeneret, hoc est annum, quem cõficit Sol suo per XII. signa Zodiaci cursu, Gyrald. Λυβρός, λύκαβος ὁ ἐνιαυτός, ἐκ μεταφορᾶς τῶν λύκων τῶν βαινόντων ἐπὶ οὐρὰν, Varin. ego λυκάβας malim. Λυκάβαντα uocãt annũ quasi lygabanta, ἐπεὶ μετὰ λύγης βαίνει, Idem in uoce Λυγαίως: interpretatur autem λύγην noctem, λύγος tenebras, λυγαῖον obscurum. ¶ Λυκόφως, τινὲς τὸ σκοτεινὸν λέγουσιν, οἷον (Varinus addit λυγαῖον) ἐξηλλαγμένον φῶς, (sic λύγος, παρὰ τὸ λύειν τὴν αὐγὴν) ut sonet lucem solutam, (quasi dilutam, non meram:) uel tempus ex luce & tenebris permixtum, per translationem à pilis lupinis, qui interiore sui parte quæ cuti contigua est, albicant: exteriore nigricant, Etymologus, Varinus & Eustathius apud Cælium. Vide etiam infra in Lyceo Apolline in h. & supra in C. de usu lupi. Λυκόφως, τὸ πρὸ τῆς αὐγῆς φῶς (id est matutina lux, crepusculum,) Suidas. Eustathius quidem in Iliad. κ. λύκην lucem matutinã interpretatur, unde deriuetur λυκόφως: item umbram, unde νὺξ ἀμφιλύκη dicatur. Πρῶτα ὑπ᾽ ἀμφιλύκην, summo mane, Oppianus: hinc & ἀλύγη, σκίαση, σκιά: quin & lupi canes nocturni uocantur. Est igitur (inquit Varinus) ἀμφιλύκη νὺξ, quod uulgo λυκόφως dicitur, inter noctem diemque medium. Homerus sanè amphilycen noctem uocat, quæ diei propinqua sit, & auroram seu diluculum præcedat. Vel tempus quo Sol oriri & tenebras soluere incipit, nondum tamen ortus est, necdum plena aurora apparet: nominis ratio est, uel quòd uox λύγη tenebras signat: ut amphilycõ exponamus tenebrosam, quasi amphilygen: & lycóphos, quasi lygóphos: uel à lycea, id est pelle lupina: cui color cinereus, non totus niger, Hæc ille. Λύγη, ἡ σκοτία κατ᾽ ἔλλειψιν αὐγῆς λέγεται, Hesychius. Amphilyce, finis noctis. ἡμέρα δ᾽ οὐκ ἦν πω λαμπρὰ ἀλλ᾽ ἔτι πῶς ἀμφιλύκη ἦν νὺξ καὶ ἀπίλαγε, Suidas ex innominato. Idem amphilycen pro nocte simpliciter, per synecdochen accipi docet, ut in epigrammate: ἀμάθυνε δ᾽ χεῖρα, ἣν μόλις ἐκ προσώπου πλήξασα ἀμφιλύκην. Ἀμφιλύκη νὺξ, Homero Iliad. 8. crepusculum antelucanum: cum lux adhuc crepera & dubia est, necdum pura, Scholia: Sic etiam Porphyrius, citante Cælio, interpretatur. Prisci Græcorum (inquit Gyraldus) primam lucem, quæ præcedit Solis exortum, λύκην appellauere, ἀπὸ τοῦ λύκου, id est à lupo: hodie quoque lycophos dicitur: eandem & λύκην Homerus nec semel appellauit: quin & Latini uidentur lucem à λύκη deriuasse (ex Macrobio.) Quin idem ipse Homerus eam lucem, cum iam tum cernens lupus se in uiam dare solet, ἀμφιλύκην νύκτα appellare uidetur. Theon uero

amphilycen

amphilyceen Solis exortum interpretatur. Sed & Sol λύκος cognominatur, (ut in h. referetur,) Hæc ille & Sipontinus. Lycophos Græci dicunt quod nos primum tempus lucis quasi λευκὸν φῶς, id est lumen candidum, Festus. Μεγάλως, τὸ λυκόφως, Hesychius & Varinus. Apparet uocem esse barbaram, finitimam nostris, morgen & frü, uel utrisque iunctis. λυκαυγὴς, τὸ, crepusculum quod νύκτα ἀμφιλύκην uocat Homerus, Pollux. Vide λυκοειδὴς eiusdem significationis, inferius. ¶ Λυκόποδες, tyrannorum satellites erant, corpore uegeto & animo præsigni iuuenes: uocabuli ratio est, quia pedes lupino circuntegerent corio (ne æstus adureret, Suid.) aut quia in clypeis lupi gestarent insigne, Cælius ex Suida. Alij sic dictos aiunt quasi leucopodes, id est albis pedibus: quod semper calceati (ὑποδεδεμένοι) essent, Hesychius. Aristophanes uerò in Lysistrate Alcmæonidas sic nominat, qui contra Hippiam tyrannum & Pisistrati filios bellum gesserũt, munito Leipsydrio supra Parnethem, ubi ciues aliquot cum eis collecti sunt, ut scribit Aristoteles in Atheniensium republica, Suidas & Varinus. ¶ Qui lycanthropia seu cynanthropia morbo occupantur, inquit Aetius 6.11. mense Februario noctu exeunt, in cunctis imitati lupos, aut canes, & usque ad diluculum circa sepulchra præcipue uersantur: ita affectos his notis dignosces: pallidi apparent, & ignauè (ἀδρανῶς) aspiciunt, aridis oculis, neque lachrymantur, spectabis in eis oculos cauos, scabram linguam, neque omnino expuunt: sunt & siticulosi, ubijs ita ulceratis ut curari nequeant, propter frequentes casus (impactiones,) & canum morsiones: his signis cognosces lycanthropiam esse melancholiæ speciem, Hæc ille ex Marcello: curandi rationem omitto. Plura uide supra in Cane H.c. ex Manardi epistolis super hoc morbo. Qui sic afficiuntur lycanthropi uocãtur, item lycaones, Cælius. Manardus morbum ipsum lycaonem nominat: ut & Marcellus Vergilius in Dioscoridis de pæonia caput scribens: ubi & hæc eius uerba sunt, Potuerunt Græci malum hoc lycaona uocasse ab Arcadiæ rege Lycaone, quem Naso 1. Metam. à Ioue in lupum ob scelera sua mutatũ finxit: aut quod uerisimilius est, ex humanæ mentis alienatione hanc factam fuisse fabulam, &c. Omnia quidem in illo ferè ex hoc atræ bilis uitio descripta uidentur, præsertimque cum ait: Territus ipse fugit, nactusque silentia ruris Exululat, frustraque loqui conatur, &c. Lycaon apud recentiores uocatur morbi genus, quo affecti, noctu oberrant, & circa sepulchra morantur, Varinus. Cognatus huic affectus uidetur, de quo Andr. Bellunensis, Dæmonium leoninum (inquit) est confusio rationis cum factis malis, noxijs & iracundis: ut à leone dictum uideatur hoc malũ, quòd eo detenti alios homines lædant, & leonum instar in eos sæuiant.

¶ Λυκεῖον, terribile, lupinum: ut δέρμα λυκεῖον, pellis lupina, Suid. Hesych. Varin. Γόργια, Dorice, τὰ μορμολύκεια, Suidas: id est personæ, laruæ, quod pueris sint terribiles: nam & lupus fera terribilis est, & Mormo siue Gorgo, de qua dixi inter boues feros, ubi de Catobleponte. λύκειον τέρας, τὸ τῆς λύκης, (sydus intelligo:) λύκαιον (lego λύκειον, quamuis alij in eadem significatione penultimam circunflectant, quod non arridet) uerò cum diphthongo, de pelle, Varinus: lego autem δέρμα, non δῶμα. ¶ Λυκοφόροι equi, ac si lupiferos dicas, dicti sunt in equo B. inter celeres: Item λυκοσπάδες ibidem. Apud Hesychium & Varinum non rectè λυκοπεδίας legitur in dictione ἐνετίδες. Λυκοσπάδες (λυκοσπάδες potius) ἵπποι ἀπὸ λύκων διεσπαραγμένοι, οἱ περὶ τὴν ἀνδρίαν (lege Ἀδρίαν,) Hesychius. Sunt enim Veneti siue Adriatici equi. Vide etiam paulo superius hoc in capite in lupi freni mentione. ἵππων γὰρ σφῆκες γενέθλη, ταύρων δὲ μέλισσαι, Σκήνεσι πυθομένοισι λυκοσπάδες ἐξεγένοντο, Nicander in Theriacis. Hoc est, ex cadaueribus equorum & taurorum putridis generantur uespæ & apes, utræque lycospades, id est asperæ & similes lupis colore: uel quoniam ut lupi impudentes sunt, pręcipue uespæ: uel quoniam lupis cadauera illa uorantibus carne nudata & rupto corio euolant, ut lupi fortuita generationis earum causa uideãntur, Scholiastes. ¶ Λυκόβρωτος, à lupo adesus, Plutarcho. Λυκόσπαστον πρόβατον, laniata uel adesa à lupo ouis, Grammatici in Lexicis in uoce ἀλυκομένα. ¶ Λυκαιχμίας, ὁ λυκόβρωτος, Hesychius & Varinus. ¶ Λυκοβατίας δρυμὸς, sylua in qua lupi uersantur, Iidem. ¶ Λυκοψὸς, σκάνδαλος, Hesych. & Varin. Λυκοειδὴς, τὸ πρὸς τὴν ἕω: τὸ λυκόφως, id est tempus antelucanum, uel matutinum, Iidem. Quidam in Lexico Græcolatino interpretatur dolorem qui fauces infestet, sine authore. ¶ Λυκοίεια, ἐκ λυκείου δέρματος πεποιημένα, Hesych. & Varinus. ¶ Λυκοθαρσὴς, θρασὺς, Hesych. ¶ Λυκοχαρὴς, θορμὸν ἀπ' ἀλφίτου πτῶν, (locus mihi obscurus,) Idem. ¶ Λυκοῤῥαίστης, qui lupos perdit uel occidit, ut in epigrammate, δέρμα λυκοῤῥαίστης ἐκρέμασε Τελίδων, Suidas & Varinus. Est autem epigramma Zonæ libro 6. sect. 15. Anthologij, ubi uox Τελίδων desiderata, ex Suida restituetur. ¶ Λυκοκτόνος, paroxytonum, lupum occidens: proparoxytonũ uerò, à lupo occisus, Quidam in Lexico Græcolat. ¶ Λυκόσρατος, ὁ μόναρχος apud Hippocharmum, Hesychius & Varinus. ¶ Lycophilios pro suspecto ponitur & latente, ut est apud Ael. Dionysium: & Menander ita scriptum reliquit, λυκοφιλίαι μέν εἰσιν αἱ διαλλαγαί: id est, suspectæ quidem conciliationes sunt, Cælius & Varinus. Λυκοφιλίως, ὑπόπτως, ὑπούλως, Varinus. Videtur sanè factum hoc uocabulum ex apologo huiusmodi: Lupis & agnis fœdus aliquando fuit, datis utrinque obsidibus. Lupi suos catulos, oues canum cohortem dedere. Quietis ouibus ac pascentibus, lupuli matrum desyderio ululatus ædunt. Tum lupi irruentes, fidem fœdusque solutum clamitant, ouesque canum præsidio destitutas laniant. ¶ Λυκόφρων, λευκόφρων, ὑψηλόφρων, Hesych. & Varinus: Est & uiri proprium. ¶ Λυκόχροος βαφὴ, color cinereus eiusmodi lupinus est, Eustathius Iliad. ν.

¶ Lycophthalmos gemma quatuor est colorum, ex rutilo & sanguineo: in medio nigrum candido cingitur, ut luporum oculi, illis per omnia similis, Plinius lib. 37.

¶ Stirpes. Lupum salictarium Plinius lib. 21. numerat inter herbas Italiæ quæ in cibum ueniunt, eaq; uerius oblectamenta quàm cibos. Medicis & pharmacopolis hodie uulgò lupulus uocatur, Gallis hupelon, Germanis **hopfen**. Caulibus aculeatis longissimisq; (inquit Ruellius) in uepribus & salictis reptat, folijs uitis albæ, hispidis, & nigrioribus: flore cinereo, ac multis exilibus folliculis squamatim compactili. Hoc frugibus admisto, Germani suam condiunt ceruisiam. Subit scanditq; salices, & arbusta omnia circumuoluendo se complectitur, nonnunquam quoq; repititius lupus uocatur hodie. Græci uulgo bryon uocant, à bryoniæ ut puto similitudine (nam bryoniam quoq;, ut audio, in Burgundia uitem lupi uocant) bruscandulum Itali, quasi bryon scansile, Hæc Ruellius. Lupulos ego aut à colore lupino aut ab asperitate sic appellatos puto: asperrimi enim sunt & colorem lupi caule & folijs imitantur, Platina. Lupa, nomen cici uel ricini apud Dioscoridem. Lupinus uel lupinum (masculino genere frequentius) genus leguminis, quid cum lupo commune habeat, haud scio: circumagitur quidem cum Sole, & Sol quoq; diuersa à lupo cognomina sortitur. Thermos Græci uocant, nostri **feigbonen/ wälsch bonen/ wolffzisern**. Lycos flores herbæ iridis dici inuenio, quòd labiorum lupi speciem reddant, Cælius ex Scholijs in Nicandrum, si bene memini. Apud Hesychium & Varinum non rectè legitur τὸ τοῦ ἱερέως ἄνθος, pro τὸ τῆς ἴρεως ἄνθος. Orobanche apud Dioscoridem alio nomine etiam λύκος uocatur, & hodie à quibusdam lupa Matthæolo teste: Vide supra in Boue capite tertio. Chamælycos, uerbenaca altera, inter nomenclaturas Dioscoridis. Lycium est spina pyxacantha, uel potius succus ex contusis decoctisq; æreo uase radicibus eius & ramulis: huic nomen inuentũ Ruellius conijcit, quoniam à Lycia inueheretur, præcipuũ urbe Patara. Lycanthemon, smilax aspera, Dioscor. Lycophryx (aliâs leucophryx) artemisia, apud eundem. Per hyemis tempora Spartani lycophonas, λυκόφωνας, ad dormiendi usum stipadibus permixtos sibi substernebant, θερμαντικὸν ἔχειν τι τῆς ὕλης δοκούσης, Cælius. Lycopersium, de qua Galenus de simplicibus 4.17. Nuper, inquit, herbam quandam conspeximus, quam centurio quidam ex barbarica circa Aegyptum regione comportauerat, odore adeò graui, adeoq; inamœno, ut ne gustare quidem auderem, sed letalem esse conijcerem: utebatur autem ad urgentes articulorum dolores: atq; ipsis etiam laborantibus refrigerandi pollere facultate est uisa. Est autem colore subflauo, odore tam graui quàm cicuta: nisi quòd leuem quandam instar aromatum odoris adferat gratiam. Nomen herbæ ex qua succus hic exprimitur, lycopersium esse dicebat, Hæc Galenus. Lycoscytalion, sesamoides magnum, Dioscorides. Lycopsis anchusæ congener, miror quomodo ab aspectu lupino nomen tulerit. Ruellius linguæ canis hodie uulgò dictæ hoc nomen adiudicat: folia ei (inquit Plinius lib. 27.) longiora quàm lactucæ crassioraq;, &c. Pro thermuntiade lycopsolon substitui, in Succidaneis legimus. Messenij echinopodem, lycophanon (λυκόφανον) uocitant, Hesychius & Varinus: de echinopode herba uide in Echino supra in H. a. Lupi cor, capparis & limonium, apud Dioscoridem. Lupi pes, (ut scribit Ruellius,) Græci lycopoda nominant: herba est marrubio syluestri similis, folio lupini pedis effigie, dissecto, grauis odoris, caule anguloso geniculatoq;, fungosa intus medulla, radice frequenti capillamento fibrata: folia trita præsentaneo remedio imponuntur dissoluto stomacho. Galli nunc patam lupinam, nunc herbam pectoralem, nunc manum sanctæ Mariæ nominant, Ruellius. Hæc est quam multi in Germania cardiacã uocant, **hertzgespert/ hertzkraut**: nimirum quod cardiæ (sic etiam stomachum siue os uentriculi ueteres nominabant) imposita medeatur. Quod uerò Ruellius ait Græce lycopodem nominari, nusquã reperio apud Græcos, sed neq; apud Plinium: quare confictam ab eo ad imitationem Gallicæ uocis Græcam conijcio. Tragus melissam syluestrem facit. Fortassis hoc Galeni lycopersium fuerit, cuius proximè memini: cum & nomen à lupo, & odoris insignis grauitas, leuiter tamen aromatica, & subpallor etiam color conueniat, præsertim maturo iam semine prægnãtis herbæ: leuari autem eius usu articulorum dolores facile crediderim, cum egregie discutiat, & mediocriter calefaciat euocetq; in uaporem resolutos crassos humores, &c. nam quod Galenus refrigerare putat, non pro certo asserit, sed uulgi refert opinionem, qui forsitan actu frigidam herbam aut eius succum ad huiusmodi dolores admouebant. Vix hercle grauius odoratam inuenias herbam, ut nõ mirum sit Galenum noluisse gustare: ego uero certius cognoscendi gratia, ea etiã quę uenenosa esse sciebã, pleraq; omnia gustu iudicare uolui, sed ne quid deglutirẽ diligẽter caui, et apotherapia mox aliqua usus sum. Magna quidẽ inter plantas ualde refrigerantiũ pars, odoris grauitate notatur, quod singulatim ostendere possem: non continuò tamen omne grauiter olens refrigerat. Fungi quidam (inquit Ruellius) terræ cohærent, nullo fulti pede, in globum circinati, nec ulla sui parte patentes dehiscunt: qui cum rumpuntur, atram fuliginem eructant, toto callo in fumum abeunte: hos crepitus lupi nostrum uulgus appellat, ij nullo pacto manduntur. Germani nominant **pfawenfist**, id est crepitum pauonis: Matthæolus uesicas lupi, Tragus tertij Tomi cap. 1. **bübenfist**, & ouatos à figura. Crescunt, inquit, in campis gramine uestitis, albo colore, & cum aruerunt, crepant, & puluerem ferè flauum eructant. Hunc aliqui uetustis & humidis ulceribus inspergunt, ut siccentur & facilius curationem admittant. Fungus quem crepitum lupi uocant, cum stercore porci

gramina pascentis tritus & calidus appositus plagæ, sanguinem sistit: debet autem intra triduum non remoueri, Rusius. Comarus Græcè, Arabicè catlabinch, uel haruanchieth (apud Serapionem) Latinè ficus lupi, uel suborbito (lege, arbutus) nostro idiomate armoni uocant, Syluaticus. Idem alibi iusoph, ficum lupi interpretatur. Arnoldus scribit arbutum in Hispania ficum lupi uocari. Caret eo Germania: in syluis Galliæ Narbonensis frequentem uidi. ¶ Dipsacum è genere carduorum, nostri uocant **wolffstral**, hoc est fulmen lupinum: & esulam, hoc est pityusam, uel quemuis etiam tithymallum, **wolffsmilch**, id est lac lupinum: aliqui non rectè **wolffswurtz**, id est radicem lupi: quod nomen aconito conuenit, ut iam docebo. In Hippiatricis Græcis cap. 26. helleborum album αὐτολύκιον uocari legimus, aut certè eiusdem facultatis plantam.

¶ Aconitum quoniam lupos aliasque feras plerasque omnes occidit, homini etiam intus forisque uenenum, sed & remedium aduersus morbos & uitia quædam, & lupariæ nomẽ, tum apud Germanos tum Gallos & Italos habet, hoc præcipuè loco, quæ super eo mihi obseruata sunt, studiosis communicare uolui. Pluribus autem de eo mihi agendum est, propter ueterum pariter ac recentiorum circa huius ueneni genera, partim ignorantiam, partim errores, & codices quoque ueterum uitiatos. Antiquorum curam (inquit Plinius) diligentiamque quis possit satis uenerari, cum constet omnium uenenorum ocyssimum esse aconitum: & tactis quoque genitalibus fœminini sexus animalium, eodem die inferre mortem? Hoc fuit uenenum, quo interemptas dormientes à Calfurnio Bestia uxores M. Cæcilius accusator obiecit. Hinc illa atrox peroratio eius, in digito eas mortuas, Hæc Plinius. Et alibi, Nascitur in nudis cautibus quas aconas (ἀκόνας) nominant: & ideo aconitum aliqui dixêre, nullo iuxta, ne puluere quidem nutriente. (Hinc forte Ouidius uiuacia dixerit.) Et dira aconita creat cos, Ausonius. Hanc aliqui rationem nominis attulêre. Alij, quoniam uis eadem in morte esset, quæ cotibus ad ferri aciem deterendam, statimque admota uelocitas sentiretur. In Ponto est portus Acone, ueneno aconito dirus, Plinius. Theopompus Chius, uir fide dignus, de Clearcho Heracleota Ponti tyranno scribit, quod multos uiolenter sustulerit, & κώνειον plerisque bibendum dederit: quod cum cognouissent homines, nulli domo prodibant nisi gustata prius ruta: hac enim præsumpta nihil obesse aconitum asserunt: est autem hoc uenenum, quod sic nominatum ait inde quòd nascatur Aconis loco circa Heracleam, Athenæus libro 3. Apparet autem priore loco non κώνειον sed ἀκόνιτον esse legendum, ut posteriore: quo quidem rectè aconitum legi etymologia demonstrat: quanquam & conion, id est cicuta inter uenena est, & ruta inter utriusque antipharmaca nominatur. Aconitum præterea ex Ponto, de cuius hic loquitur rege, commendabatur. Quæ quia nascuntur dura uiuacia caute Agrestes aconita uocant, Ouidius lib. 7. Metam. Eustathius quidem in Dionysium Afrum scribens aconitum sonare putat inexpugnabile uenenum, πρὸς ὃ οὐκ ἔστι κονίεσθαι, καὶ οἷον παλαῖσαι καὶ ἀντιπαλαμήσασθαι. Et mox ex Arriano citat hæc uerba, Mariandyni ultra Sangarium habitant, Paphlagonum uicini, ubi urbs est Heraclea: quo in loco Cimmerij sumpto in cibis aconito malè habuerunt: nam pro patrio more herbis uescebantur. Κονίζεσθαι quidem est puluere seu arena aspergi, & ad luctam præparari, unde ἀκονιτὶ & ἀκονίτως aduerbia, citra puluerem, sine labore & periculo, facile: Erasmus inter prouerbia recenset. Hinc iocus ille in Epigrammate, ἀλλὰ πιὼν ἀκόνιτον ἀπέφυγε τοῦτ' ἀκονιτί. Xenophon in libro de uenatione ἀκονιτικὸν φάρμακον dixit, aconiticum uenenum: apud Hesychium & Varinum non rectè ἀκονιτικὸν legitur. Dicitur & aconitum uas non illitum, quod calido dilutum humore aquam in se trahit: Dioscorides ἀπίσσωτον exponit, id est non picatum, libro 1. de fuligine resinæ. Ἀκόνιτον uas (inquit Cornarius) idem est quod ἀκονίατον, id est nulla calce illitũ, neque ullo tectorio obductũ: nã à picis oblitione picatorũ et nõ picatorum fictiliũ appellatio facta est Latinis, sicut à calce Græcis, &c. ut ille pluribus persequitur in commentarijs in Galenum περὶ τόπων li. 1. ad finem capitis 4. Aconitum (inquit Theophrastus: loquitur autem de secundo apud Dioscoridem aconiti genere) nascitur in Creta atque Zacyntho, sed plurimum optimumque in Heraclea Pontica: Et paulò post, Nascitur ubique, & non in Aconis solum, à quibus habet appellationẽ: is autem uicus est Periandynorum: amat autem loca potissimum saxosa. Hoc in loco (de hist. plant. 9. 16. non Periandynorum ut Græcè Latineque legitur, & à Marcello alijsque citatur, sed Mariandynorum legendum est. Sunt enim Mariandyni (ut Dionysius Afer scribit & interpres eius Eustathius) populi uicini Paphlagoniæ, ubi extractus Cerberus ab Hercule spumam rabiens euomuit, unde uel natum est aconitum, ut Nicander & Ouidius lib. 7. Metam. scribunt: uel cum prius innoxium esset, Cerberi uomitu contactum uenenosum euasit. Cerberum aiunt in lucem eductum, cum eam ferre non posset, euomuisse, atque inde ortum aconitum. Est autem Acheron fluuius Heracleæ Ponticæ, & iuxta Aconitus collis, ubi canis in lucẽ extractus fertur. Ibidem subuersum est oppidum Priolai, qui Lyci regis Mariandynorum filius fuit, & in Heraclea Pontica mortuus est, cum Hercules bellum gereret in finitimos: unde urbem Heracleæ uicinam Lycus sic appellauit à filij nomine Priolai, Scholia Nicandri. Mariandyniæ regionis Stephanus quoque meminit. Alij tamen Cerberum non in Ponto, sed in Laconica iuxta Tænarum eductum ab Hercule fabulantur, ubi spelunca quædam ostenditur, ut refert Strabo libro 8. Fabulæ narrauêre è spumis Cerberi canis, extrahente ab inferis Hercule, ideoque apud Heracleam Ponticam, ubi monstratur eius ad inferos aditus, gigni, Plinius de aconito. Nicander aconitum sentire uidetur non ab Aconis Ponti uico dictum, sed à cautibus in quibus nascitur: Aconitum, inquit, aliqui

thelyphonon & cammoron uocant: producit autem fœmineum (fœminarum perniciem) hoc aconitum (mons Ida) in collibus petrosis, ἐν ἀκοναίοις ὀρέγμασιν: Vbi scholiastes, Prouenit aconitum ijs in locis ubi cotes nascuntur: quas aliqui in Heraclea nasci aiunt, alij in Hermione, alij in Tanagra: Quibus uerbis cotes eum non pro petris aut saxis simpliciter accipere apparet, sed pro cotibus illis tantum quibus ferrum acuitur: quod equidem non probo, quanquã Theophrasti aconitum, quod secundũ eius genus apud Dioscoridem est, simpliciter petrosis in locis nasci ab eo proditur: Nicander de primo loquitur, quod pardalianches, &c. uocant. Ipse quidem sæpissime aconiti Dioscoridis secundi duo genera, luteum inquam & cœruleum, ratione floris, iuxta petras montium emicare uidi: luteum etiam in ipsis petris & rupibus, sed terra intectis, non ut Plinius scribit nudis, nullo iuxta ne puluere quidem hærente ac nutriente hanc plantam: hoc enim Grammatici commenti uidentur, ut nominis rationem reddere possent, tanquam sic dicta herba quòd ἀκόναις καὶ αὐταῖς πέτραις nasceretur. Cœruleum sæpe quidem iuxta saxa, sed magis in terrenis oritur. Pallida Dictæis Cæsar nascentia saxis Infundas aconita palàm, Lucanus lib. 4. Syluaticus & alij quidam huius farinæ omnem herbam uenenosam aconitum dici posse stultè persuasi sunt. Nunc ipsa aconiti genera describemus ex Dioscoride, Theophrasto, Plinio. Aconitum (inquit Dioscorides) aliqui pardalianches, alij cammoron, alij thelyphonon, alij myoctonon, alij therophonon appellant: folia habet tria quatuórue cyclamini aut sycij, id est cucumeris (Marcellus interpres addit syluestris) minora tamen & subhirsuta (ὑποτραχέα, quadantenus aspera, Marcell.) Caulis illi est dodrantalis: radix scorpionis caudæ similis, alabastri modo nitet. Nomina eius eadem omnia Nicander & Plinius recensent, præter therophonon, Ruellius theriophonon legit. Idem & Marcellus thelyphonon apud Dioscoridem & Theophrastum deprauatam esse uocem pro theriophono temere suspicantur, cum & Nicander sic habeat, qui etiam θηλυφόνον ἀκόνιτον eadem de causa uocant: nominis rationem ex Theophrasto & Plinio infra reddemus, quoniam genitalibus cuiusuis animantis fœminæ inserta radix, mortem inferat. Pardalianches quidem uocatur, quoniam pantheras ueluti strangulando occidat, ut legimus in Scholijs Nicãdri, unde hæc translata subijcimus. Pardalis deuorato aconito moritur: quamobrem non prius id gustat, quàm prope se uiderit excrementum humanum, quo scilicet antipharmaco utitur. Itaq; pastores excrementum ab arbore suspendunt, in eam altitudinem quam saliendo pardalin assequi non posse coniciunt. Hoc uiso pardalis, secura propter antipharmaci præsentiam, aconitum edit: deinde antipharmacum appetens assiliensq;, cum propter altitudinem attingere nequeat, crebris tandem saltibus exhausta, uel moritur, uel uehementer debilitatur: natura enim infirmum (ἄτονον) est animal: & à uenatoribus capitur uel occiditur, Hæc illa. Minus autem miretur aliquis curari excremento hominis hanc ueluti anginam seu strangulationem, quam pantheræ seu pardales ex aconito patiuntur (ueneno scilicet guttur, fauces & gulam inflammante, & humores illuc attrahente, ut helleborus etiã:) si legerit apud Galenum libro decimo de simplicibus experimentum memorabile de faucium inflammatione pueri excremento sananda. Pantheræ gustato aconito liberantur morte excrementorum hominis gustu, Plinius. Quod ad cammari nomen, Galenus in Glossis Hippocraticis cammoron interpretatur marinum animal (malacostracum, generis cancrorũ) paruæ caridi, id est squillæ (cancello) simile: & aconitum, propter radicum eius cum squilla similitudinem: sed apud Hippocratem (inquit) in libro de Locis in homine de neutro istorum accipi potest, ubi in ardoribus cammoron assumitur. Vnde Erotianus (Herophilus, Cornarius) non solum ipsum animal cammoron, sed etiam circumsitum ipsi muscum ita appellari ait. Zeno autem Herophilius cicutam, Zeuxis medicamentum refrigeratorium, Hæc Galenus. Ego apud Dioscoridem inter nomenclaturas cammaron nomen etiam mandragoræ & delphinio attribui obseruaui, in quarum historia utrobiq; penultima per alpha scribitur (quanquam in delphinio per m. simplex camaros, quod non probamus) id quod placet, & si cammoros pro aconito apud Dioscoridem, Nicandrum, & Galenum in Glossis per o. paruum scriptum sit: & insuper Nicandri scholiastes, cuius non magna apud me authoritas, κάμμορον interpretetur, κακῷ μόρῳ ἀναιροῦν, id est malo fato interimẽs: nam κάμμορος pro κακόμορος poetica uox est. Cammaron sanè utrobiq; per alpha pro cancri marini genere scribi, nouerunt uel mediocriter eruditi omnes: huius autem figuræ (Galeno etiam teste, & Plinio) radices aconiti conferuntur, sicut etiam scorpij caudæ: quamobrem scorpium aliqui uocauerũt: (alia radix incuruatur paulum scorpionum modo, Ruellius.) sic & alterius aconiti radix squillæ cancelli marini cirris confertur. Sed & cammaros aliqui caridas (non κωρίδας ut apud Hesychium habetur falsò) id est squillas rubentes uocitant. Κάμορος quidem per omicron & m. simplex, alnus est Hesychio & Varino. Aconitum folia habet cyclamini (inquit Plinius) aut cucumeris, non plura quàm quatuor ab radice leniter hirsuta: radicem modicam cammaro similem marino: quare quidam cammaron adpellauêre, alij thelyphonon. Radix incuruatur paulum scorpionum modo, quare & scorpion aliqui appellauêre: nec defuêre qui myoctonon appellare mallent. Aconitum (ut legimus in libro de simplicibus ad Paternianum, qui Galeno attribuitur) herbula est quæ folia habet à radice duo uel tria, similia cucumeri: & thyrsulum non altum: radicem oblongam, & ad imum magis tenuiorem & minutiorem, speciem & colores ad similitudinem scorpionis pusilli sine pedibus. Thelyphonum (inquit Theophrastus 9.19. de hist. plant.) alij scorpionem appellant, habet folium cyclamini, radicem similem scorpioni: nascitur graminis modo, & geniculis constat: loca amat umbrosa, Hæc Theophrastus. Nicandri

interpres

interpres gramini simile esse aconitum dixit, in quo reprehendendus est. Theophrastus enim non hoc dixit, sed nasci ut gramen, nimirum propter genicula, ut hoc ipsum ceu epexegesin subiecerit: sic etiam illud quod priuatim aconitum uocat, frumento simile esse ait, caulibus nimirum geniculatis et nodosis, non alia parte. Forma quadam peculiari spectatur, nepæ (scorpij) uocatæ radix, repræsentat enim speciem scorpionis, Theoph. 9.14. Strangulator alnemer nascitur in terris edeilla, (arenosis, Bellunensis:) & est amari saporis & horridi odoris, Auicenna lib. 4. fen. 6. ¶ Transeo ad aconitum alterum, quod Dioscorides & Theophrastus descripserunt: à Plinio præteritum admiror. Aconitum alterum (inquit Dioscorides) sunt qui cynoctonon, qui lycoctonon, qui cyamon leucòn, Romani colomestrum (colomestin, Syluaticus) appellant. Huius tria genera sunt: unum quo uenatores, duo quibus medici utuntur. Ex his tertium quod Ponticum uocant, (καλῶσι uerbum si demas, clarior erit syntaxis, ut Ruellius fecit: sed ita uidebitur medicinale aconitum, non uenatorium describere: cum hoc à se descripto uenatores uti in fine capitis doceat. Theophrastus quidem aconiti genus unum tantum, quo medici simul & uenatores utantur, describit) plurimum in Italia lustinis montibus nascitur, antedicto (altero quo medici utuntur, quod non descripsit, ut neq; uenatorium,) efficacius: platani folia habet, sed magis incisa (μᾶλλον κατεσχισμένα, pluribus quàm platanus incisuris diuisa, Marcellus & Ruellius: sed licet etiam profundiores non crebriores incisuras accipere:) multoq; longiora (Ruellius & Matthæolus, qui μακρότερα legerunt: breuiora, Marcellus qui μικρότερα legit: quam uocem forte commodius Latinè reddas minora uel angustiora) & nigriora: caulem instar pediculi in filice, (ut ipse interpretor, μόσχον enim in filice potius quàm καυλόν dici, in Vitulo docuimus) glabrum, altitudine cubitali, & aliquando maiore: semen in siliquis quadantenus oblongis, radices cirris marinarum squillarum similes & nigras: quibus ad uenationem luporum utuntur, crudis eas carnibus imponentes: quæ in cibo ab illis sumptæ eos enecant, Hæc Dioscorides. Aconitum (inquit Theophrastus, de eodem loquens genere) folio constat intubaceo (ego nō κιχοριώδη, sed πλατανώδη lego: cum & Dioscorides platani folium ei tribuat, & nos ea facie lupariam nostram, cuius sunt flores, nouerimus: radice tum specie tum colore nuci proxima, (ut Gaza uertit: sed legendum σκίλλῃ, id est squillæ, non καρύῳ.) Fructus herbæ est, non humilis materiæ, (ὑλήματος, fruticis: nam capite quinto libri 4. historiæ, δένδρα, ὑλήματα, & πόας, ceu tria stirpium genera cōstituit.) herba breuis est, & nihil superuacui habens, (οὐδὲν περιττόν, nihil egregium uel eximium, ut Marcellus uertit, quod magis probo: quasi dicat, etsi maxime uenenosum sit aconitum, & miris facultatibus præditum, nihil tamen herba ipsa insigne habet aut admiratione dignum, nisi radicem fortassis ut & thelyphonum: sed hic de herba, hoc est superficie priuatim loquitur:) sed frumento similis, semen tamen in spica non habet. Matthæolus nescio quomodo negationem nō uidit, & semen in spica, uelut frumentum, habere falsò scripsit. ¶ Aconitum Dioscoridis primum, hodie à quibusdam tora uocatur: de qua seorsim agam inferius. Hic illud tantum monebo, errare Leonardum Fuchsium, qui herbam paris appellatam uulgo ab Italis, ut Matthæolus scribit, aconitum primum esse asserit, cum ea omnino sit solani generibus adnumeranda, tum aliàs, tum uiribus: refrigerandi enim causa foris imponitur tumoribus calidis, idq; utiliter ut experientia nos docuit: minimè uero putrefaciendi aut erodendi ut aconita: sed non est quod pluribus refutem, ne sim prolixior: mecum quidem & Matthæolus & Tragus sentiunt: sed suffragiorum numero hic non uincitur. Fuchsius sanè tum aliàs tum inde mihi deceptus uidetur, quod herbā paris (quam aliqui non rectè asterem Atticum putant) nonnulli uuam uulpinam, lupinam, aut caninam uocant: unde & Germanicum nomen factum, aut fictum potius ab imperitis puto medicis; wolffsbeer (nostri uulgo uocant crützlekrut, id est cruciatam, propter folia semper ferè quaterna, crucis instar disposita: alij spressenkrut/augenkrut, Fuchsius etiam dolwurtz, quo nomine aliud solani genus in Boue in c. descriptum nos appellamus.) Sed uua lupina apud Arabes solanum est: teste Auerroi, ut Syluaticus scribit: quamuis aliqui, eodem tradente, staphisagriam interpretentur. Alij solanum non lupi, sed uulpis uuam uocant. Gerunt autem uuas omnia solani genera. Cuculus uel uua lupina apud authorem de simplicibus medicamentis ad Paternianum, cap. 83. ipsum solanum simpliciter dictum est. Syluaticus non cuculus sed caucalis legit, & uuam lupinam exponit. Plinius certe solanum cucubalum uocat. ¶ Secundi Dioscoridis aconiti genera duo agnoscimus, luteum (ut dixi) & cœruleum, quorum illud multò uenenosius & uehementius est, à Theophrasto & Dioscoride descriptum: folijs enim ad platanum accedit, & extremæ radices in cirros ceu squillarum abeunt, &c. hoc uero Arabum napellus uidetur, radice figuram napi præsentante, de quo infra seorsim. Nostri utrunq; lupariam uocant, wolffwurtz (Rhæti qui Italicè loquuntur ris de lup, id est radicem lupi) sed luteum præcipuè per excellentiam: & quoniam cœrulei radix nigrior est, lutei minus nigra, fusca scilicet & interdum albicans, lupariam albam & nigram aliquando nominamus, die weiß wolfwurtz/die schwartz wolfwurtz. Lupacia, inquit Syluaticus, est herba interficiens lupos, & potissimum puluis ex ea: quidam falsò dicunt radiculam esse siue helleborum nigrum, cum reuera sit strangulator adib siue aconitum. Cœrulei quidem aconiti radicibus qui pro helleboro nigro uterentur, pharmacopolas in Sabaudia uidi: & Iac. Syluius alicubi reprehendit idem à nonnullis in Gallia fieri: cuius erroris occasio eis fuit niger radicis color, & quòd uentris profluuium similiter moueat, ut in napello dicam, & quòd helleborus ipse eis deesset. Aconitum inuenisse prima dicitur Hecate, uenenorum insigni crudelitate fœmina, quæ Persam patrem Solis filium perinde crudelissimum

ueneno sustulit, author Diodorus. Proinde Ouidius in Metamorphosi, cum herbam nominat Hecateida, creditur aconitum intellexisse. Habēt & rustici lupariam uulgo nominatam, ad eundē usum, folio uitis, multas habente diuisuras, et maculas candidas, flore oblongo, luteo: quare recentiores herbarij lycoctonon arbitrantur esse, Ruellius. Aliqui hanc plantam Gallicè madriettes uocant: alij patam lupinam, ut etiam cardiacam, de qua superius. Ponticum aconitum, inquit Matthæolus, quod Dioscorides descripsit, in omnibus ferè Italiæ montibus nascitur, folijs magis quàm platani incisis, caule filicis, floribus luteis, figura similibus ranunculi floribus, sed multò maioribus (nostræ lupariæ tum lutea tum cœrulea, cucullatos, ut ita dicam, flores habent, uel quodammodo galeatos, ranunculi floribus longè dissimiles, quare deceptum hic Matthæolum puto:) & uulgò luparia uocatur, quanquam in Tridentino (montem esse puto iuxta Tridentum) herba uulpis nominetur, eò quod radices eius tritæ & carnibus mixtæ uulpes interimunt. Lupariam luteam describit Fuchsius historiæ plantarum capite tricesimo: Luteam simul & cœruleam Tragus Tomo primo cap. 82. Folia, inquit, luteæ diuisa sunt in quinque partes, ut saniculæ uulgò dictæ, uel ranunculi hortensis, ex uiridi nigricantia, (cœrulea potius, si bene memini, huius coloris folia habet, quę etiam alabastri instar resplendent, id est uasis ex alabastro factis, quod de primi aconiti radice Dioscorides scribit: est autem is splendor qualis spectatur in illitis uernice lignis, gfirnüßt: luteę uero folia neque nigricant, neque splendent.) radix est nigra, multis capillamentis ut asparagus aut ueratrum nigrum, odoris non ingrati: caules ferè bicubitales, quaterni aut quini ab una radice uetula procedunt: & flores mense Maio proferunt pileoli acuti specie, similes ferè floribus linariæ uulgò dictæ: folliculi subnascuntur quales in aquilegia, quam uulgò uocant, quibus semen includitur nigrum, angulosum, nigellæ aut cepæ semini non dissimile, hoc si quis mandat, sputum efficaciter mouetur, & acrimonia ferè pyrethri sentitur. (Aconiti cœrulei radicem pyrethri & staphisagriæ gustu urente linguam afficere, ipse certò deprehendi. Odorem cum tunditur ingratum spirat, foris nigra est, intus alba, substantia tenaci & sine neruis. Lege etiam Ammonium Agricolam in libro de Simplicibus.) Nascitur locis asperis, montanis, syluosis, & in uallibus profundis, ut in sylua Martia, &c. Cœruleam Argentorati in hortis colunt: ea specie & sapore luteam refert: procerior tamen & per omnia maior est, flores similiter per caulem deinceps tanquam in spica dispositi & ὑπέκλυλοι dehiscunt, colore cœrulei, caui, galearum imagine, unde & herbæ nomen apud aliquos ysenhütlin, id est galea ferrea. Norimbergæ plantatur etiam alterum genus flore similiter cœruleo, & tertium roseo, Hæc Tragus. Cœruleum commune genus, radices quodammodo bulbosas & napo figura similes habet, quæ in iunioribus singulæ, in uetulis ternæ aut plures à capite cohærentes pollicis ferè crassitudine, paulatim in mucronem attenuantur, ut hoc etiam nomine scorpij caudæ conferri possint, aut potius integro cum cauda scorpio sine pedibus, ut primum aconiti genus ab authore de simplicibus ad Paternianum. Viderat ille fortassis aridas radices: ex nostris quidem recentibus pedati etiam scorpij effigiem facile est imitari, paucis fibris resectis, ut reliquę pedum loco sint. Nostri hanc plantam uocant kappenblümen, ac si pileatam aut cucullatam potius dicas, propter florum speciem: aliqui narrenkappen, id est cucullum stultorum: alij tüffelswurtz, id est radicem diaboli, in Heluetia Rhætis contermina. Licebit uero distinguendi gratia à genere luteo, cui eadem florum figura est, hanc pileatam luteam, illam cœruleam dicere (blaw vnd gelb kappenblümen) ut sic generum quoque cognatio intelligatur. Cœruleam herbarij quidam inferioris Germaniæ superbiam uocāt, nimirum à thyrso qui & procerus & rectissimus usque ad finem est. Lutea apud nos in uallibus & lateribus minorum etiā montium crescit, cœrulea non nisi in altissimorum montium lateribus: non enim in imis, ut lutea sæpe, neque in summis: tum alibi, tum iuxta saxa, locis terrenis, & circa lactariorum tuguria, intactum à uaccis: itaque sæpe eius syluæ circa casas lactarias spectantur, nulla ferè alia internascente planta: est autem uiuacissima, & in hortos translata facillimè comprehendit, & omnium diutissimè durat. luteam in hortis nunquam uidi: ego sæpe frustra plantaui: uidetur enim refugere homines, repetere solitudinem: ter quater mihi plantatæ mox emortuæ sunt. cœrulea utcunque neglecta, & malè etiam tractata, pertinacissimè uiuit: plantatur autem propter coloris gratiam, qua uel ipsum cœruleum metallum prouocat. luteæ nulla gratia: pallidus enim & tristis ei color, qualis illi quam digitalem Fuchsius nominauit, ex luteo albicans & dilutus. Nodi quidem geniculorum protuberantes gemmarum instar, cœruleæ peculiares sunt: ut luteæ mirifica radicis textura, retiformis quodammodo, maculis siue foraminibus passim dehiscens, præsertim si maior & annosa fuerit radix. Luparia pediculos occidit, item muscas in lacte. Consiliginem, de qua in Boue dixi, aliqui recentiores aconiti uel toxici generibus adnumerandam putant: & habet sanè semina eorumque uascula non dissimilia, ut & helleborus niger uulgaris: cui & uiribus ferè respondet: & illius ego potius quàm aconiti generibus adscripserim. Galli pomeleam, id est pulmonariam uocant, aliqui du cru, quòd morbo sic ab eis dicto in pueris & in uaccis medeatur. Nostri lußkrut/küwurtz, &c. Sabaudi marsieure, alobre, quasi elleborum: aliqui patam leonis. Stultè quidam aconitum realgar interpretatur, quod uenenum metallicum est, quamuis potentia aconito non dissimile, de quo Syluaticus capite 602. ¶ His adiungam quæ animalia aconito sumpto intereant. Aconitum uim mortiferam in radice tantum habet, folium & fructum nihil nocere affirmant, Theophrastus. Idem tamen, ut mox recitabo, folium quoque genitalibus fœminarum inditum, mortem afferre ait. Lurida terribiles miscent aconita nouercæ, Ouidius. Aconito fugitiuos in uinculo uti solitos desponso animo fertur, Ruellius.

Ruellius. Aconito (inquit Theophrastus, loquens de illo quod Dioscorides secundi generis facit) neque pecus (ouis) neque aliud ullum animal pascitur: conficiad officiendum modo quodam enarrant, nec nosse quenquam: quamobrem medicos, quoniam componere nesciant, pro putrefactorio uti: alijsque quibusdam de causis epotum nihil penitus posse efficere, neque ex uino, neque ex mulso. Componi autem ita ferunt, ut certis occidere temporibus possit (ocyssimum alioqui uenenorum, ut Plinius scribit de primo aconiti genere) uidelicet bimestri, trimestri, semestri, anno completo, nonnullum etiam biennio: pessimè illos de uita discedere uolunt, qui plurimum temporis resistere possint: paulatim enim tabescat corpus, & languore pereat diuturno esse necesse: facillimè illos, qui confestim obeunt. Remedium nusquam esse compertum, sed falsò dici quoddam aliud resistens illi haberi. Non enim herba, sed melle & mero, & quibusdam eiusmodi seruari aliquos potuisse ab incolis (Ponti,) atque id rarò factum, summaque difficultate, Hæc Theophrastus. Et mox alio ueneno commemorato (uidetur autem id Colchicō esse, ephemerum quoque dictum) quod similiter ut aconitum uel breui interimat, uel diu post, subdit: Aconitum uero (ut diximus) inutile esse ijs qui præparare ignorent, nec licitum possidere, sed capitalem pœnam institutam aiunt. Temporis differētiam pro collectus ratione sequi autumant, & mortes collectuum temporibus compares euenire. Græcè legimus, ἰσοχρόνιοι γὰρ οὖν θάνατοι γίνονται, τοῖς ἐκ τῆς συλλογῆς χρόνοις: hoc est, tanto post sumptum aconitum tempore mori homines, quantum ab eius collectione iam abierit. Fœminas occidit, tum in humano (ut supra ab initio huius de aconito tractationis ex Plinio retuli) tum aliorum animalium genere, genitalibus inditum: quamobrem thelyphonon appellatur, primum scilicet aconiti genus. Omnem quadrupedem necat, imposita uerendis fœminei sexus radice, folio quidem intra eundem diem, Ruellius ex Theophrasto: quasi uero maius in folio uenenum quàm in radice sit, cum Theophrastus folio & fructui uenenum esse negari scribat: unde motus fortassis Gaza folij mentionem hoc loco omisit, nisi librariorum ea sit culpa: sic enim habet eius translatio, Enecat omnes quadrupedes eodem die, si genitalibus uel radicula imponatur. Græca lectio est, ἀποκτείνει δὲ πᾶν τι τετράπουν, ἐάν τις πρὸς τὰ αἰδοῖα τεθῇ ἡ ῥίζα, ἢ φύλλον, αὐθημερόν. Thelyphthorion inter abrotoni cognomina, fortè non rectè positum est: licet enim suspicari pro aconito abrotonum aliquem legisse, eiusque nomenclaturis adscripsisse quæ aconiti erat. Mel uenenatum in Heraclea Ponti reperiri Dioscorides scribit, ubi & aconitum: ijsdemque remedijs maleficio eius occurri, quibus aconito: unde conijcimus existimasse eum, apes in Ponto ex aconito mellificare. Aëtius quidem 13. 59. manifestè scribit mel apud Heracleam ex aconito colligi, nisi me fallit interpres, ut frustra hic Manardus contradicat Marcello. (Venenatum fit etiam ex floribus oleandri, Arnoldus.) Quam puto de gelidæ collectum flore cicutæ Melle sub infami Corsica misit apis, Ouidius. Plinius tamen, ægolethron uocat genus herbæ unde mel istud colligatur, de quo pluribus dixi in Boue capite tertio. Fieri sanè potest ut ex utrisque istis herbis, uel pluribus etiam (uenenis enim ea regio scatet) maleficium illud melli accedat. Cœrulei quidem aconiti flores sæpius gustaui, & semper mihi dulces uisi sunt: sæpius etiam uespas & apiculas insidentes uidi. Aconito primo quæ feræ pereant, authores scribunt: & quæ secundo priuatim: ego utroque omne animalium genus necari existimo, ut ex sequentibus patebit. Aconitum primum, siue thelyphonum similes habet uires secundo: sed pardales peculiariter occidere creditur, ut lupos secundum, Galenus. Thelyphonum enecat boues, oues & iumenta, & ad summam omnes quadrupedes genitalibus impositum, Theophrastus. Interimit pardales, sues, lupos, bestiasque omnes in carnibus obiectum, Dioscorides. Leones, lynces, pardales, pantheres & ursi, capiuntur aconito admixto escæ illi, qua quæque delectatur, Xenophon. Tangūt carnes aconito, necantque gustu earum pantheras, nisi hoc fieret repleturas illos situs: ob id quidā pardalianches appellauêre. At illas statim liberari morte, excrementorum hominis gustu demonstratū, Plinius: idem superius ex Nicandri scholijs retuli. Aconitum aliqui myoctonon appellauêre, quoniam procul & è longinquo odore mures necat, Plinius: sed quod necet odore tantum aliorum nemo scripsit. Nicander mures hoc ueneno παμπήδην, hoc est funditus & ad desolationem usque tolli tradit. Nostri quidem etiam luparia ex secundo aconiti genere, ut mox dicam, mures tollunt. Est & myophonum herba, à murium, ut præ se fert etymon, pernicie nominata. Absyrtus certe in Hippiatricis cap. 92. ipsum aconitum sic uocat. Herba muralis siue muricida (μυόφονον) à quibusdam uocata, ferulacea & neruicaulis est, ut fœniculum & ferula, & aliæ, Theophrast. de hist. Plant. 6. 1. Et rursus in fine secundi capitis, quædam ueluti neruicaulia sunt, ut fœniculum, myophonon, & similia. At libro 7. cap. 7. Parthenium olus quod coqui exigat, ut malua & beta, &c. muraleum uertit: helxinem nimirum intelligens, quæ iuxta muros & stillicidia nascitur: etsi ea nostro tempore in olerum censu non sit: tenera quidem esse potest. Neruosi cauliculi quibusdam, ut marathro, hippomarathro, myophono, Plinius 21. 9. nec alibi eius meminit. Hermolaus quoque ignotum sibi fatetur. Seminum naturam πεταλώδη habent, anisum, fœniculum, pastinaca, caucalis, cicuta, coriandrum, & sciàs, quam aliqui μυοφόνον appellant, Phanias apud Athenæum libro 9. Hermolaus corollario 691. φύσιν πεταλώδη uertit pileari forma, quasi πετασώδη legerit: nimirum quoniam horum omnium ut flores sic semina in umbellis sunt, quæ petasos seu pileos quodammodo referunt: & sciàs etiam herba sic dicta uidetur, à sciadijs, id est umbellis, quas gerit, ut ferulacei generis omnes. Cæterum cur myophonō appelletur nullus coniecturæ locus est, cum mures occidere eam nemo scribat, & à myophono sic à muribus occidendis dicto aconito longissimè differat: quamobrem miephonon, (μυοφόνον, ut Athenæi

codices habent, uel potius μυοφόνον, per υ diphthongum impropriam) quoties herba ferulacea, neruis caulis & umbellam gerens significatur, semper scripserim, cum aliâs, tum homonymiæ declinandæ gratia. Coniecerim autem sic appellari παρὰ τὸ μιαίνειν φόνῳ, hoc est ab eo quòd tanquam sanguine inficiat: φόνος enim sanguinem significat, quare & atractylidem aliqui phonon nuncupant: & Theophrastus de euonymo, ὄζει δὲ δεινὸν, ὥσπερ φόνος. Inficiunt autem sanguineo succo & aliæ diuersæ, flore aut radice aut aliter: & inter ferulaceas ac neruicaules, pastinacæ satiuæ quas rubras dicimus: & pastinaca syluestris: quam Dioscorides sciadion, id est umbellam habere scribit ex floribus albis, & in mediam eius partem exiguam purpureo colore spectari. Hæc planta uulgò cognita est: & memini aliquando audire partem illam umbellæ purpuream à quibusdam colligi ad eundem colorem tingendum, quamuis ea exigua est, & longo tempore parum colligitur: cuti quidem infricta colorem reddit purpureum. Hanc ipsam, aut proximam ei genere ac forma stirpem Theophrasti & Plinij mię phonon esse dixerim. Nicander in remedijs contra ixiæ uenenum polium quoque myoctonon uocat, quod (inquit Scholiastes) nullus alius fecit: neque enim mures occidit polium. Thelyphonum admotum (ἐπιξυόμενον, hoc est scobe radicis derasa supra eum) scorpionem occidere tradunt, & eum reuiuiscere posse si helleboro candido linatur (aspergatur: nam uerbum καταπάττειν aspergere est,) Theophrastus. Ferunt radicem aconiti (primi) scorpioni admotam, torpore eum resoluere: & è diuerso admoto ueratro excitari, Dioscorides. Thelyphonum Theophrastus narrat, si ad scorpij dorsum admoueas, hũc statim perire: & si candido helleboro oblinas, integritati ualetudinis mox restitui, Gillius ex Aeliano. Torpescunt scorpiones aconiti tactu, stupentque pallentes & uinci se confitentur: auxiliatur eis elleborum album, tactu resoluente: cedit que aconitum duobus malis, suo & omnium, Plinius. Quinetiam intra corpus aduersus scorpionum ictus aconitum datur, ut inferius dicam. Therionarca in Cappadocia & Mysia nascente, omnes feras torpescere Democritus scribit, nec nisi hyænæ urinæ aspersu recreari, Plinius. Ego hanc therionarcam eandem aconito primo crediderim: & pro ἑλλέβορα simpliciter, uel ἑλλέβορα λευκά, aut alia quapiam uoce Plinium legisse ὑγιαίνειν ἄγει: elleboro enim albo scorpium ut recreetur aspergendum, καταπάττειν, ex Theophrasto iam recitaui. Therionarca (inquit iterum Plinius 25. 4.) alia quàm magica (Democrito prodita, ut nunc recitaui) & in nostro orbe nascitur, fruticosa, folijs subuiridibus, flore roseo: serpentes necat, cuicunque admota feræ et hæc torporem adfert. Hæc forte delphinium Dioscoridis fuerit (cuius aliâs non meminit Plinius) cui facultas florisque color cõueniant. (Est & insula Therionarca, Plinio 5. 31.) nam fruticosa cum sit, aconitum primum esse non potest, cui coliculus dodrantalis tantum. Scribit autem de delphinio Dioscorides, Ferunt admota herba contactos scorpiones languescere, (παραλύονται,) torpidosque & ad nocendum inefficaces fieri: amotaque statim in antiquam redire naturam: quare non immeritò inter nomina eius paralysis est, quod uim uigoremque scorpionũ resoluat, quo sensu in homine etiã paralysin dicimus mẽbris ac neruis resolutis motuque priuatis: sic de aconiti etiã radice admota scorpio, παραλύειν, id est resoluere ipsum, Dioscorides dixit. Plinius uerò in aconito, ut superius recitaui, uocem resoluere contraria significatione usurpauit, pro eo quod est maleficio soluere, liberare, mederi. (Apocynon quoque paralysis cognominatur, quòd folia eius cum adipe feris obiecta, statim eorum coxendices resoluant.) Vocatur & cammarus idem delphinium, ut aconitum, nõ quod parte aliqua cammarum animal exprimat, sed quod cammari aconiti instar scorpijs resistat: nam & foris admotum, ut dixi, eis exitio est: & aduersus ictus eorum in uino bibendum datur, nec alia eius remedia traduntur: ut de aconito similiter, à quo tamẽ partium suarum discriptione differt. Diachysis quidem & diachyton, eadem ratione uocari puto qua paralysin: hyacinthum, à colore floris aut etiã figura: buccinũ, à siliquis fortassis: delphinium uero uel delphiniadẽ, ut Dioscorides ipse docet, à foliorum figura: habet enim foliola incisuris diuisa, tenuia (λεπτά, Marcellus legit λευκά, id est alba) oblonga, delphinorũ figura, δελφινοειδῆ, unde nomen inuenit. Cæterum quod & nerion & neriadion & sosandrus uocatur, inde cõijcere subit, congenerem esse rhododaphnæ plantam. Quoniam nerium etiam frutex rhododaphne est: & multa cum delphinino communia habet: flores roseos, siliquas, folia oblonga: remedium, quo delphinium (semen eius) è uino cõtra scorpionum ictus bibitur, unde sosandros uocatur: rhododaphne uero cæteris animalibus exitio, hominibus salutaris est (αὐθ᾽, ἀπὸ τοῦ σώζειν, quod uno uerbo σώσανδρον dixeris) aduersus serpentium morsus, similiter ex uino pota. Videtur certe delphinium quoque non sine ueneno esse, cum & scorpios torpore afficiat, & homini non nisi aduersus scorpionis morsum detur, ut & alia multa uenenosa aduersus uenena dantur. Quamobrem si quis delphinium, rhododaphnen minorem uel humilem dixerit, meo quidem iudicio non falletur. Nascitur apud nos herba fruticosa, folijs amygdalæ, floribus roseis & leucoij forma, &c. tota, ni fallor, specie rhododaphnæ similis, quam in Canis philologia descripsi in zinziberis canini ex Auicenna mentione: uidetur autem uel delphinium esse, uel sanè eiusdem generis herba. Semen an milio simile sit, iam non memini: continetur & lana in siliquis, cuius nulla apud Dioscoridem mentio: sed rhododaphnes etiam siliquæ lana infarctæ sunt: ut huius saltem genus esse concedatur, si cui delphinij nomen admittere non placeat. Nam quod sena uulgo dicta, delphinium non sit, ut sibi persuaserat Marcellus, tam clarum mihi uidetur, ut uel paucis refutare tædio foret. Leones pardalianches uenenum, sicuti pantheras occidit, Aristoteles. ¶ Hactenus quæ animalia priuatim aconiti primi ueneno intereant, dictum est. Venio ad secundum, quod triplex facit Dioscorides, nos (ut dixi) duo tantum eius

genera

genera cognoscimus, luteum & cœruleum, eadem utrunque facultate: sed luteum efficacius, lupis præcipuè occidendis uulgò creditur: quare illud tantum per excellentiam plerique lupariam uocant: pauci utrunque, coloris tantum differentiam addentes. Proximè Nilum herba nascitur, quę non sine causa lycoctonus appellatur, quòd eam lupus calcans conuulsionibus moritur: propterea Aegyptij in terras suas eiusmodi herbam importari prohibent, quòd hoc animal uenerentur, Gillius ex Aeliano: sed deceptus uidetur in uerbo calcans: quod Græcè quomodo habeatur nescio, conijcio autem aliquam esse uocem à uerbo πατεῖν, quod & calcare & comedere, γεύεσθαι, significat, Varinus in πατέομαι. Feles mares subreptos fœminis fœtus occidunt, nō tamen edunt, πατέονται, Herodotus. ¶ Sed quoniam uenatores apud nos aconita luparia certis modis alij aliter præparant & componunt, ut lupos ac uulpes interimant, compositiones huiusmodi aliquot, ut partim in Germanicis libris manuscriptis reperi, partim à pharmacopolis nostris cognoui, huc adscribam. Primum igitur an feræ, quas capturi sunt, cum ad locum ubi escam uenenatam proponere statuunt, uentitare soleant, carne aut alijs escis sine ueneno obiectis explorare solent, tanquam inuitantes: atque hoc uenatorio uocabulo uocant lüderen quasi laden, hoc est inuitare: solent enim illuc redire ubi escam semel repererunt, & alias etiam forte secum allicere, siue spōte, siue quòd ad escā profectæ latēre alias nō possint. Quod si escam absumptam deprehenderit uenator: certus ad esse feram, globulos suos uenenosos exponit, qui quidem fabis paulò maiores, ab alijs magnitudine iuglandis, hunc ad modum fieri solent. Aconiti crassiusculè triti, uitri Veneti, utriusque cochlearia duo: corticis fagi, foliorum taxi, utriusque cochleare unum, diligenter commisceto: deinde mellis & axūgiæ, utriusque cochlearium ad ignem permisce, & bullientibus puluerem prædictum immitte: hinc pilulas formabis, quas pro lupis capiendis axungia illines, pro uulpibus non item. Agyrtæ qui aconitum apud nos uendunt, taxi folia non aliam ob causam ei misceri aiunt, quàm ut ne uomitu reddi possit: cum tamen taxum simpliciter uenenatam esse constet: sed docet Dioscorides strangulationem ab ea fieri, unde conijcimus non guttur tantum sed fauces etiam & gulam ueneno eius comprimi & arctari, unde uomitus impediatur: ut duplici nomine noxia sit, suo inquā ueneno, & ne aconitum reuomatur prohibendo. Catiuulcus rex Eburonum taxo se exanimauit, Cæsar 6. belli Gallici. Alij hoc modo miscent, lupariæ uncias duas, foliorum fraxini uel taxi potius unciam unam: corticis fagi, uitri Veneti, calcis uiuæ, arsenici citrini, singulorum sesquunciam: amygdalarum dulcium uncias tres, mellis quantum sufficit: fiant globi magnitudine nucis, lardo inungendi. Aliqui pira sicca admiscent, uel potius eis inuoluunt: pro uulpibus puto. Sunt qui Lupariæ radici effossæ Luna decrescente, folia betulæ, fraxini corticem, & Valerianam, pari omnium mensura misceant, & globos cum melle factos anserino adipe illinant. Alij lupariam, arsenicum citrinum & taxi folia æqualiter. Aliter, Lupariæ unciam, cum semuncia uitri & melle quantum sufficit subigito, piris siccis contusis inuoluito, & seuum superinducito. Alij luteam & cœruleam lupariam, helleborum album, uitrum Venetum, lardum uel axungiam, adipem felis syluestris, taxi folia, mel, farinam auenæ, arsenicum album & citrinum, fungos muscarios pallidos aut rubentes, & oleum, omnia in unam massam redigunt, certis ponderibus & mensuris permixta, plurimum autem de fungis addunt, &c. Aconito pascitur neque pecus, (ouis,) neque ullum animal, Theophrastus. Luparia, ut Rhæti narrant, necat omne animal quod cęcum nascitur, ut lupos, uulpes, ursos, canes. Ego simpliciter quoduis animal eo deuorato interire crediderim. Rustici agyrtæ ut mures tollantur in Sabaudia & apud nos uendunt: iubent autem nostri farinam ex auena aut tritico miscere, & in pultis formam redigere. Ego quidem nuper aconiti lutei puluerem cum butyro, lardo & farina copiosum ratto (id est muri domestico maiori) in muscipula capto per triduum apposui sine ullo potu, nec tamen inde mortuus est. Postea cum minores mures cepissem, auripigmento in lardum infricato eis apposito, intra horam morientes uidi. Auripigmentum enim præsertim luridum, quod rosagallum uocant (ut scribit Cardanus) tum mures, tum lupi si gustauerint, non solum moriuntur, sed in rabiem adeò efferantur, ut sui generis animalia inuadant, & quæcunque momorderint in eandem rabiem incidant, ut totum genus breui pereat: cuius rei quandoque feci experimentum. Sed tamen periculosum est, ne etiam cicurata perdas & innoxia animalia, & ne aqua inuenta frustreris. Verum parua re, si bene cedat, domum muribus plenam expurgabis. In lupis difficilius est, cum aquam celerius inueniant, Hæc ille. Pediculos etiam occidit, ex oleo inuncta radix: uel si caput lauet lixiuio in quo decocta sit, ut Tragus scribit: ego quidem ita lauari nemini consulo, inunctio forte tutior fuerit. Sed nec muscæ euadunt, degustato lacte in quo macerata sit. Canes eodem interire iam prius dixi: & Dioscorides inter cætera secundi generis nomina cynoctonon ponit. Codices quidam manuscripti aconiti cynoctoni peculiarem titulum habent, librariorum (ut rectè conijcit Hermolaus) culpa, duo capita distrahentium in tria: nam cynoctoni Dioscorides neque formam neque medicinas exequitur. Apocynon quidem herba alia uenenosa, cynoctonō etiam & pardalianches cognominatur. ¶ Non omittemus & antipharmaca quædam quæ medeantur ijs qui aconitum sumpserint. Pantheræ quidem excrementis hominum sibi medentur, ut supra retuli: Homines mulso, ut Theophrastus docet. Ex uino aut mulso potum, nihil posse officere putant, Idem. Sed planè contrarium Eustathius apud Macrobium 6. 7. asserit his uerbis: Si quis aconitum nesciēs hauserit, non nego haustu eum meri plurimi solere curari. Infusum enim uisceribus trahit ad se calorem, & ueneno frigido quasi calidū iam repugnat. Si uerò aconitum ipsum cum uino tritum potui

datum sit, haurientem nulla curatio à morte defendit. Tunc enim uinum natura frigidũ admistione sui frigus auxit ueneni, (mihi certum est aconitum uenenum minimè frigidum esse) nec in interioribus iam calescit, quia non liberum sed admistum alij, imò in aliud uersum descendit in uiscera, Hæc ille. Mihi rationes istæ non placent. Puluerem musconum (id est paruarum muscarum) napellum depascentium aduersus napellũ darem, uel puluerem coturnicis seu turdi, Ant. Gainerius: deceptus nimirum ab Arabibus, aut eorum interpretibus, qui coturnices aconito pasci scripserunt: cum sturnos (non turdos) cicuta pasci scribendum fuisset, ut pluribus paulò post dicetur. Acetum calidum potum, (& mox uomitionibus redditum,) contra cicutã & aconitum prodest, Aggregator ex Serapione secundum Dioscoridem. ego apud Dioscoridem nullam aconiti mentionem in aceto reperio. Lac bubali & asinæ contra aconitum bibitur, ouillum uerò contra cicutam, Aggregator ex Plinio. Coagula hœdi, uituli, capreoli Haliabbas contra cicutam propinat, alij cõtra aconitum. Allium debellat aconitum quod alio nomine pardalianches uocatur, Plinius. Rutam aduersari aconito, superius ex Athenæo recitaui. Galenus libro 2. de antidotis, rutæ manipulum tritum, è uino puro bibi consulit, aut ius gallinaceum pingue. Reliqua remedia et signa sumpti huius ueneni, leges apud Dioscoridem 6. 7. item Aëtium, Nicandrum in Alexipharmacis. ¶ Sunt aconito etiam in medendo utiles homini uires: quamuis Syluaticus nec intra nec extra corpus adhibendum scripserit: ex Auicenna nimirum, qui idem de utroq; aconito tradidit. Aconitum siue pardalianches (inquit Galenus) septicæ, id est putrefactoriæ et uenenosæ facultatis est, in cibo potuq; cauendum: idoneum uero ubi quid foris in corpore, aut circa sedem, exedendo tollendum uidetur, ad quos usus radix eius sumenda est. Sed & alterum quod lycoctonon uocant, eiusdem est facultatis. Aconitum (primum) uires habet thapsiæ, Author de simplicibus ad Paternianum. Miscetur oculorum remedijs leuandi doloris gratia (ophthalmicis medicamentis anodynis,) Dioscorides. septica quidem idem ferè sine dolore præstant, quod cum dolore caustica. Proinde ego sic uerterem: Miscetur oculorum remedijs quę sine dolore exedunt, quamuis Dioscorides non satis expressit: sed res ipsa loquitur. Nam simpliciter ad dolorem tollendum aconitum applicare, insaniam dixerim. Maiores oculorum quoq; medicamẽtis aconitum misceri saluberrime promulgauere, aperta professione, malum quidem nullum esse sine aliquo bono, Plinius. Aconitum accommodatum est ad exedendum aliquid ἐκ τοῦ στόματος ἢ καθ' ἕδραν, Galenus ut paulò ante citaui: hoc est in ore, aut sede. Apud Aëtium tamen legitur τῶν ἐκτὸς στόματος ἢ καθ' ἕδραν: hoc est, extra corpus uel in sede. Christophorus Orościus priorem lectionem probat. Ego tutius esse puto intra os non admittere, ne uel saliua infecta, aut fortuito uel modicum eius deglutitum, periculi caussa sit. Foret etiam periculum si forte ulcuscula aut uenæ aliâs apertæ & sanguinem fundẽtes in ore essent. Aegineta etiam ἐκτὸς στόματος, & similiter uetus interpres Latinus uertit. Sed staphisagria quoq; aphthas cum melle sanat, teste Dioscoride: quæ tamen propemodum similem aconito uim habet: & sandaracha apud eundem oris ulceribus commendatur, quam tamen libro 6. inter uenena cum calce & auripigmento numerat: quamobrẽ nihil assero, nisi tutius abstineri cum minus periculosa ad eosdem affectus remedia abunde reperiantur. Aconiti radix emplastri modo imposita, putrefacit (exedit) efficaciter hæmorrhoides & pudenda, Arnoldus citans Galenum, cum tamen apud Galenũ non sic legatur. Aconiti herbæ succo pilorũ ortum prohiberi ferunt, Aëtius. atqui hæc facultas non aconiti sed κωνείου, id est cicutæ est, sæpius aũt hæc ab imperitis confunduntur. Vtuntur thelyphono medici pro putrefactorio: sed & alijs quibusdam de caussis epotum nihil penitus posse officere aiunt, neq; ex uino neq; ex mulso, Theophrastus. Et rursus, Nepæ uocatæ (scorpij, thelyphoni) radix speciem scorpionis repræsentat, & utilis ad eius ictum & ad alia quædam habetur. Et alibi, Proficit pota contra scorpionum ictus. Aconitum quoq; (inquit Plinius) in usum humanæ salutis uertere, scorpionum ictibus aduersari experiendo datum in uino calido. Ea est natura ut hominem occidat, nisi inuenerit quod in homine perimat. cum eo solo colluctatur, uelut pari intus inuẽto. Sola hæc pugna est cum uenenum in uisceribus reperit: Mirumq;, exitialia per se ambo cum sint, duo uenena in homine commoriuntur, ut homo supersit, Hæc Plinius. Videri autem potest non de scorpij tantum ueneno loqui, quod aconitum id solum in homine repertum impugnet, sed quouis etiam alio, ut Hermolaus etiam & Ruellius acceperunt: & si à nemine alio ueterum id scriptum inueniam. ego quidem credere quàm experiri malo, posset tamẽ aliquis periculum facere in cane, si modo nostrum aconitum, quod secundi generis est, idem præstare potest quod primum, de quo ipsi loquuntur. Extra corpus quidem ubi quid erodere, aut uehemẽter siccare oporteat, eundem usum præbebunt, aconitum, staphisagria, iris syluestris, helleborus niger, thapsia, chamæleo niger. Staphisagria quidem non facultate tantum, sed tota specie, radice excepta, æmulari mihi aconitum uidetur, folijs, pericarpijs, semine, flore: si rectè floris figuram memini: quanquam isatidis floribus, qui lutei et exigui sunt, Dioscorides staphisagriæ flores confert: quod nostræ staphisagriæ non conuenire Fuchsius etiam testatur: nisi quis ita excusare uelit, ut non isatidis floribus, sed colori qui huius herbæ succo expresso decoctoq; (ut Ruellius meminit) cœruleus fieri solet, uulgo Indicum uocant, endich, staphisagriæ flores qui subcœrulei sunt, comparentur. Author medicaminum succidaneorum pro aconito irin syluestrem rectè usurpari posse docet. Sed iris syluestris quæ ab ipso intelligatur, non facile dixerim. Aetius quidem ipsum aconitum alio nomine irin syluestrem uocari scribit: apud Dioscoridem uero xyris & ephemerum non letale ita cognominãtur. Ego uero letale

letale potius ephemerum, hoc est colchicum, aconiti uires habere dixerim. Xyris etiam intra corpus tutò sumitur. Quamobrem aliud iridis syluestris genus quærendum uidetur quod aconito substituamus: ego commodius non inuenio quàm quod spatulam fœtidam uocant, quo & pediculi occiduntur, ut etiã colchico, &c. Cæterum ut aconitum alterum platani folia habet, sic etiam cici, ne ipsum quidem sine ueneno. Græci cici alkerua uocãt, de qua Auicenna, Dicitur quòd perscrutatio ultima in expressione kesb alkerua & sesami, admodum uenenosa & mortifera sit. Cornua de sumbel Arabice, id est spicæ, pro qua translatum est in Almansore, cornua cerui montani, lædit similiter napello, quem odore etiam refert, Arnoldus. De cornu spicæ calidissimo & erodente ueneno mihi ignoto, Auicenna statim post napellum tractat. Et subinde de ueneno quod murkion appellat, (Bellunesis legit farfiun) cui eodem modo resistatur quo napello: & herbam ipsam napello similem esse putat, fatetur enim se ignorare. Ego apud Græcos nihil quod cum eo conferri possit reperio. Glossa Arabica, inquit Bellunensis, cicutam exponit. Atqui Auicenna inter calida uenena de eo tractat. Myosôta herba nõ alia ꝙ Dioscoridis & Græcorum, describitur à Plinio 27.12. flore cœruleo, ui septica & exulceratrice, quæ & ægilopas sanet, &c. Est autem planè eadem quę altera muris auricula Dioscoridis quam tamen septicam esse uel exulcerare alius nemo scripsit. Galenus in secundo ordine eam siccare scribit, caliditatem uerò manifestam nullam obtinere, tantum abest ut exulceret. Sed neq; necesse est exulcerare aut exedere quicquid ad ęgilopas rectè admouetur, cum et refrigerantia quædam, sed siccantia admoueãtur. Quòd si has quas Plinius ei falso tribuit facultates haberet, aconito uiribus coniungenda esset, qua quidem occasione eam hîc memoraui. Lupariæ puluerem cum butyro subactũ omne genus impetiginũ sanare promittũt, in iumentis & hominibus. Mulomedici apud nos ulcera phagedænica equorũ (uermes appellãt) aconito, uitro et axũgia mixtis curãt: alij etiã alia cõmiscent. ¶ Napellũ aliqui recentiores aconiti genus faciunt, Matthęolus negat: quamobrem priuatim de illo agere uolui, aliorum primum scripta propositurus, inde meam sententiam, aconiti genus esse, confirmaturus. Syluaticus Arabicas uoces bix, bismus uel bissum, morgnapelli (mus napelli, potius) & alsarsas, diuersis in locis napellum interpretatur: bixis uero toram, quam aconitum primum esse infra docebo: item alchlehil, gummi napelli, cum aliorum nullus quod sciam ullum napelli gummi commemoret, sed ixiæ chamæleontis uenenosi, quem thetisic uel tassia nominat Auicenna. Hinc natus error ut aliqui thapsiam scribant, & gummi eius uenenosum faciant, ut Arnoldus: cum thapsia longè alia apud Græcos herba sit. Albis, id est napellus, Bellunensis. Et rursus, Albisi est medicamen in quo recipitur albis, id est napellus. Bismus, mus napelli, Idem: Inde forsan corruptè bis, id est napellus mosi uocatur: mos quidem Persicè murem significat. Bismus buha, id est napellus Moysi, Bellunensis. Besalbi, id est napelli, Vetus glossographus Auicennæ. Farsas, (forte farfiun, de quo paulo superius diximus) dicitur quòd sit napellus, alij uenenum letale, Idem. Apud Auicennã lib. 4. fen. 6. in melle uenenato pro aconito legitur alsucharã, interpres ineptè uertit hyoscyamum nigrum: significat enim cicutam, ut Bellunensi quoq; placet. Arnoldus aconitum uocat usear, & lycotoroix, pro lycoctonon: & alterum genus folijs cyclamini ediforion, pro thelyphonon. Bis, id est napellus (inquit Auicenna) est uenenum perniciosum, immodicè calidum & siccum: illitum delet albaras (id est uitiligines:) & potum etiam cum ex eius gegueriscer in potu sumitur (Bellunensis sic legit, Confectio dicta alberzachali in potu sumpta delet albaras: Syluaticus simplicius legit, delet albaras illitum & confert lepræ:) & similiter confert lepræ. Potum occidit, dimidiæ drachmę pondere, uel etiam minore, ut ego iudico. Antidotum eius est mus napelli, qui eo nutritur. Coturnices (seman) quidem eo pastæ non moriuntur, (apparet hæc uerba inepte ex Galeno translata qui sturnos cicuta citra noxam pasci tum alibi scribit, tum in lib. ad Pisonem: coturnices autem elleboro, ut & Aristot. lib. 1. de plantis.) & præ omnibus diamoschu compositio ei resistit maximè, Auicenna lib. 2. ca. 500. Et mox sequenti capite, Bismus buha (inquit) id est napellus Moysi, teste Ioanne, herba est quæ nascitur cum napello: & quicunq; napellus ei uicinus est, non crescit, aut fructum non producit: & est præcipuum antidotum napelli, utilis ad omnia similiter, ut contra albaras & lepram. Bismus uerò seu napellus mus, est animal quod moratur in radice napelli sicut mus, utilis ad albaras & lepram. (datur etiam contra omne uenenum & morsis à uipera,) Hæc Auicenna: ea quæ parentheseos notis inclusimus non habentur in quibusdam codicibus. Napellus, inquit Syluaticus, herba est similis helleboro nigro, cuius radix digeritur instar retis, & antonomasticè est herba (quælibet) uenenosa: & est prima pars aconiti. Napellus (inquit Crescentiensis) est napus marinus, in littore maris crescens, illitus delet maculas cutis: & cum bibitur medicamentis quæ uenenum eius remittant admixtis, ualet contra lepram. Et quod miraculi instar est, mus paruulus pascitur & inuenitur iuxta ipsum, antidotum ipsius. Glis animal, glis terra tenax, glis lappa uocatur: & illud animal moratur in radice napelli, Syluaticus. Arabicè quidem mus ille bix uel bismus uocatur: & forte aliquis pro bis legit glis. De uero quidem glire, nos supra abunde scripsimus. Sunt qui murem illum napelli, si rectè memini, colore uarium esse scribant: talis autem & glis est, fuscus reliquo corpore, uentre candidus: & muris illud genus quod ab auellanis apud nos nomen sortitur, de quo plura in Muribus. Vtrunq; per syluas & mõtes reperitur, ubi nimirum aconita quoq; crescunt, & fieri potest, ut inter sæpes præcipuè, ubi fructus aliquos colligunt uel exedunt, sæpius iuxta aconita reperiatur: quanquam & alios quosdam minores mures in montibus uidi ijsdem, qui & aconita producunt, ijs uerò pasci, ab incolis & lactarijs

hominibus, cum diligenter interrogarem, nuſquam reſciui. Napellus (inquit Ponzettus Cardinalis) ſiue aconiti ſpecies, ſiue non ſit, adeò certe pernicioſus eſt, ut eius ſuccus rumpat uaſa, in quibus reponitur. Quod autem dicitur animal paruum reperiri in eius radice, antidotum aduerſus ipſum, non puto uerum, nec hactenus fuit expertum. Lapidis aut cornu genus, quod linguam ſerpentis uocant, ſudore arguit fel leopardi, uiperam, napellum, ſi quod horum adſit, non item alia uenena, Matthæolus ex Aponenſi. Idem Aponenſis in lib. de uenenis capite 30. de ſucco napelli tractans, bezoar (inquit) eſt muſcus natus in radice eius: cuius aridi drachmæ duæ in potu dantur. Napellus (inquit Auicenna libro 4. fen. 6. tract. 1. ſumma 2. cap. 1.) uenenum eſt deterrimum, quod ſi quis biberit, inflammatur labijs & lingua: oculi prominent, uertiginem & ſyncopen ſubinde patitur, & crura mouere uel exercere nequit. Quòd ſi qui euadunt, ut plurimum hectici aut phthiſici fiunt: eſt quãdo epilepſiam mouet uel odor ipſius. Inficiuntur eius ſucco ſagittæ, quibus uulnerati ſtatim intereunt. Quod ad curam, uomitus ſtatim prouocandus eſt cum decocto ſeminis rapæ: dandumq́; in potu uinum & butyrum bubulum coctum, multis ſubinde potionibus: prodeſt & corticum glandium cum uino decoctum. Deinde præcipua eius cura eſt bezahar, & medicamen de moſcho, & algeduar, & ture (buha, ſeu biſmus buha, ut Bellunen. legit:) & theriaca magna quãdoq; uſq; ad terminum, (ſi intra certum tempus detur, nec nimium differatur.) Præſtantiſſimum omnium, ſi detur moſchus in fricatione albezahard: aut quantitas drachmæ de medicamento moſchi cum ſiliqua una moſchi. Sunt qui radices capparis bezahar napelli putent. Conueniunt quidem omnia albezaharad, ſed maximè quod ſimile eſt alumini, & fila ut lithargyrus habet. Item animal quod uocatur ſurinus (mus napelli, Bellunen.) in cibo ſumptum aduerſatur napello, Hactenus Auicenna. Et mox capite tertio, Murkion etiam uenenum ſimile napello eſſe putat, ac ſimiliter curari. Aponenſis ſigna quædam adijcit, quæ Auicenna non habet: ut ſunt, illum qui ſumpſerit napellum ſiue fructum eius (lego ſuccum) ſiue ſubſtantiam, intra unum uel tres dies mori: denigrari ac defuſcari omnia membra eius, & deinde tumere totum corpus, linguam in ore continere non poſſe. Curam addit, ut cum butyro & aqua miſceatur terra ſigillata ad uomitum prouocandum, & mox exhibeantur ſmaragdi contritiſſimi drachmæ duæ cum uino, & cordi imponatur ſericum cocco tinctum madefactum liquoribus ſtillatitijs buglosſæ & roſarum, idq́; aliquoties iteretur: & à ſeruis ore ſugantur extremitates corporis, qui prius aliquid ſmaragdi biberint, ne & ipſi de uita periclitentur. Ego maioris fecerim, ſi moſchi aut ambræ aliquid cum terra ſigillata ex uino bibatur, quod & Matthæolo placet tanquam præſtantiſſimum napelli antidotum. Napellum album Arabes nominant, & alibi cinereum ob talem radicis colorem, Bellunenſis. Napellus dicitur quòd ſit bryonia, Vetus gloſſematarius Auicennæ: ſed hæc opinio ſtolidior eſt, quàm ut refelli debeat. Ego omnino aconiti aliquod genus napellum eſſe puto: & forſitan id fuerit luparia noſtra cœrulea, cui radix paruo napo ſimilis eſt, pollicis aut amplius craſſitudine, in mucronem ceu ſcorpij deſinens, ita ut fibris aliquot reſectis, & cæteris pedum loco relictis, omnino ſcorpium referat, ut ſupra dixi: nam & ultima pars mucronis ſæpe recurua eſt. De ueneno quidem eius conſtat: & Hier. Tragus ſcribit perijſſe aliquot Antuerpiæ, radicibus eis coctis (nimirum quod genus aliquod napi aut ſiſari aut ſimilis radicis exiſtimaſſent) in cibo ſumptis. Scio Auicennã & lib. 2. ubi plantas deſcribit, napellum & aconitum diuerſis locis tanquam omnino differentes herbas deſcripſiſſe: & rurſus lib. 4. ubi de uenenis agit, alibi de napello, alibi de aconito ſcribere, & remedijs & accidentibus ſeu ſignis quibuſdam diuerſis. Sed hoc non ſatis eſt ad aſſerendum aliud napelli ab aconito genus eſſe: neq; enim tãta apud eruditos Auicennæ authoritas eſt. Ipſe quidem audacter hoc aſſeruerim, napellum aut aconiti genus eſſe: (ſcio tamen quibuſdam in locis Auicennæ interpretes napellum pro cicuta ponere, ut 4. 6. 1. 2.) aut ſi de nomine contendere non placeat, iiſdem quibus aconitum remedijs curari: utrunq; iiſdem uiribus præditum, calidum & ſiccum ac ſepticum uenenum eſſe: eoq; nomine utrunq; toxicum, hoc eſt ſagittis inficiendis idoneum: (neq; enim ullum frigidum uenenum toxicum eſſe poſſe crediderim:) quod de napello Auicenna teſtatur. aconito autem primo hodieq; ſagittas tingi, mox in tora dicam. Ponzettus quidem Cardinalis toxicum poſſe aliquando eſſe frigidum ſcribit, ut ſpumam uel ſanguinem botracis (ranæ rubetæ) ſupercalefactæ. Sed hoc uenenum frigidum eſſe alius nemo ſcribit: neq; ratione defendi poteſt. Nicander membra eo incendi prodit. Similium etiam animalium uenena ſeptica, ut ſalamandræ, linguæ inflammationem facere legimus. Certe cum ſeptica & calida uenena, in exigua etiam portione uenena ſint, frigida nõ item, ſed certa quantitate, illa potius utpote toto genere uenena & ab exiguo fomento per totum corpus inficiendo progredientia, ſagittis ungendis delecta exiſtimo: neq; enim multum eis inhærere poteſt: & exiguum illud quod inhæret ferri candentis ui ſuam refrigerandi noxam amitteret. Frigida enim uenena toſta uel uſta infirmantur: calida uel ſeptica non item, cum etiam deteriora aliquando euadant. Certum eſt autem quòd ſagittarum cuſpides prius ignitæ ſucco aliquo uenenato tinguntur: recipit enim ferrum candens medicas uires & imbibit ſuccum: quare ad parandum στόμωμα, (chalybem uulgò uocant, εἰς τὸ στομῶν τὸν σίδηρον,) ferrum medicatis quibuſdam plantarum ſuccis, piloſellæ uel alijs, ignitum immittunt. Equi ſudore cultellos & ſagittas quidam inficiunt: ignitos ſcilicet illi intingentes: unde ita uenenati fiũt, ut parti quam uulnerauerint, nimium ſanguinis profluuium inferant, Arnoldus ex Raſi & Alberto. Scio Hermolaum Barbarum, dorycnion, quod frigidum eſt uenenum, ſic dictum conijcere, quòd cuſpides telorum inficere mos eſſet illo, ex Plinio 21. 31. Dory

quidem

quidem Græcis non sagittam, sed hastam uel hastile significat: unde quidam dorycnij etymologiam adferunt, ut Varinus scribit, διὰ τὸ δόρατι ἴσον εἶν περὶ τὴν αἰχμήν. Sed hoc nemo Græcorum scribit, & incerta dorycnij historia est, cum alij sui generis plantam faciant, alij eandem solano furioso. Scythæ pro toxico leopardi felle utuntur, Ponzettus. Verum licet diuersa sint toxica, Dioscorides tamen (& alij Græci) certam quandam herbam, aut factum ex ea succum, intellexit: nam inter alias uenenatas herbas de toxico etiam agit: & uenenorum genera describens, Quædam, inquit, metallica, quædam ex animalibus sunt: quædam ex plantis, siue radices plantarum, siue succi: siue ipsæ plantę, ut ruta agrestis, toxicum, &c. οἱ Ἄραβες ἔχουσι τὰς ἀκίδας ἰῷ φαρμακώδει, Pollux. Scythæ dicuntur ad toxicum quo sagittas oblinunt, humanum sanguinem admiscere, Aelianus. Nec patitur taxos, nec strenua toxica sudat, Columella de solo probato: uidetur autem innuere toxicum à taxo arbore dictum sibi uideri, ut & Plinius, de quo uide in Ceruo E. Auicenna aduersus sagittas Armenias, hoc est toxicum, stercus hominis potum theriacam esse audiuisse se scribit: (unde nouum argumentum nobis accedit, toxicum genus aconiti esse confirmandi, cum aduersus aconitum pantheræ similiter sibi medeantur.) Addit, donnulam, id est mustelam exiccatam drachmis duabus cum uino potam, item galbanum, contra idem uenenum opitulari: quæ duo remedia similiter aduersus toxicum prodesse, Dioscorides prodidit. Napellus (inquit Matthæolus) radicem habet, ut uidemus, reti similem, folia non admodum dissimilia folijs artemisiæ maioris, flores purpureos, & cum adhuc clausi sunt caluarijs similes: cum aperti, urticæ mortuæ floribus, maiores tamen: caules plus quàm bicubitales, semen exiguum, nigrum, paruis siliquis (corniculis) inclusum. (Nascitur in altissimis montibus: quod ipse non exprimit, sed necessariò sequitur ad id quod antidotum eius murem sæpe in altissimis montibus sibi repertum scribit.) Hæc quidem descriptio tota facit cum nostra luparia cœrulea: nam illius quoque flores aliquãdo purpurascentes uidi: radix tamen eius nullam retis similitudinem habet, unde suspicor deceptum forte Matthæolum, quod luteæ lupariæ proprium erat, ad cœruleam, id est napellum transtulisse: nisi aliud in Italia lupariæ aut napelli genus nascitur, quàm apud nos, quod non puto: & si maximè talis nasceretur qualem describit, non posset tamen obtinere quin sic etiam aconito adnumerari deberet: quam Leoniceni sententiam ipse immeritò reprehendit. Addit præterea se huius à se descripti napelli uim uenenosam animaduertisse Romæ sub Clemente septimo: qui (inquit) cum experiri uellet facultatem olei cuiusdam aduersus uenena compositi à Gregorio Carauita Bononiensi, qui Chirurgiam me docuit: iussit duobus latronibus capite damnatis napellum exhibere. Hunc igitur latrones in pane, quem Martium uocant, deuorarunt: & oleo inunctus est ille qui plus ueneni sumpserat: qui minus, absque inunctione relictus est, & intra horas septendecim miserabili morte consumptus cum omnibus illis crudelissimis signis & symptomatis, quæ Auicenna à napello produci scribit. Et quanquam ijsdem symptomatis alter etiam qui unctus erat infestaretur, triduo tamen restitutus est. Porrò oleum illud quale fuerit, explicat in sextum Dioscoridis librum scribens, in caput de aconito. Res miraculo similis, inquit, oleum de scorpionibus foris duntaxat illitum breui tempore à tam crudeli ueneno liberare. Certe & in hoc, & alio quouis ueneno nõ corrosiuo, nec non in morsibus & puncturis quorumuis uenenatorum animalium, nullum ei par inueniãs remedium, si frigidum inungas singulis horis ubi uenena sunt acutissima: ubi minus acuta, tertia quaque hora. Inungi autem oportet non solum sedem cordis sub sinistra mamilla, sed etiam pulsatiles uenas temporum, manuum pedumque. Sed de hoc oleo & eius compositione plura dicam in Scorpionum historia, ex præfatione Matthæoli in sextum Dioscoridis librum. Multa quidem & remedia et symptomata (inquit Matthæolus contra Manardum) eadem sunt toxici apud Dioscoridem, & apud Auicennam napelli, (quæ ipse singulatim recenset:) sunt tamen aliæ quædam notæ, quibus omnino diuersa esse hæc uenena deprehenditur. Nam de toxico legimus, quòd furorem inducat: quod de napello non scribitur, neque sanè latrones illi, quos napellum uorasse paulò ante dixi, ullum furoris affectum senserunt, cum cætera quæ de napello Auicenna tradit, in eos omnia caderent. Scribit & alia quædam de napello Auicenna, quorum nullam in toxico suo mentionem facit Dioscorides. In remedijs etiam multa inueniuntur diuersa. Quamobrem cum in cæteris uenenis Dioscoridem ferè ad uerbum exprimat Auicenna, in napello autem pleraque alia quàm ille de toxico habeat, duo diuersa hæc esse uenena concludemus: præsertim cum aliud caput de ueneno tusom inscriptum Auicennæ sit, quod proculdubio Dioscoridis toxicum est, Hæc Matthæolus. Verum hæc omnia non magni fuerit negotij refutare. Primum enim non est necesse res esse diuersas, ubi scriptorum aliquis pauciora, alius plura sub alio nomine adfert, modo ne quid contrarium proferatur. Deinde quoniam plura sunt aconiti genera, ex quibus nos unum aliquod esse napellum contendimus: fieri potest furorem ab uno inferri, non item à reliquis: & Dioscoridem genera duo tantum descripsisse constat, alia duo sine descriptione reliquisse. Quid quòd multum refert apparatus? Toxicum autem non simpliciter aconitum fuerit, sed succus eius certo modo paratus, ut & idoneus tingendis fiat sagittis, & aliquandiu conseruari possit: fortassis & adiectum aliquid, ut nostri luparijs radicibus ad tollendas feras alij aliud miscere solent. Aconitum certe pro apparandi diuersitate uarios & ferè contrarios, tum ueneni tum medicamenti salubris ratione effectus præstare ex Theophrasto supra docuimus, qui maximum in præparandi modo momentum collocat. Postremò cum & toxicum Dioscoridi ignotum fuisse uideatur, (ut in Ceruo E. dixi: & Matthæolus ipse concedit, & tusom

quoque Auicennæ, ut ipse fatetur, non mirum si parum perfectam tum eius tum quæ proueniunt ab eo symptomatum descriptionem reliquerint. Hoc potius mirum esset, toxicum tam celebre uenenũ & tantopere cauendum, omnibus adhuc medicis ignotum esse, ut se quidem ignorare Matthæolus scribit. Illud equidem affirmo, napellum genus esse aconiti, idemque toxicum, siue idem quod Dioscorides describit (diuersa enim sunt toxica) aut præcipuam eius unde fieret materiã: siue aliud quidem toxicum, sed quod ijsdem possit remedijs iuuari, utpote calidum siccum ac septicum uenenum. Napellus Moisi (inquit Matthæolus), mus est napelli, quem sæpe uidi & cepi in altissimis uallis Ananiæ montibus: sed non cuiusuis est eum inuenire, cum magna ad id (tædij) patientia & uigilantia requirantur. Itaque non miror quod philosophus quidam & medicus insignis (ut apud recentiorem quendam legimus) cum mures huiusmodi nullos inueniret, cepisse tãdem paruas quasdam muscas folijs & floribus napelli insidentes & exugentes inde sibi alimentum, & ex eis suam antidotum composuisse, ad muscas uigintiquatuor, terræ sigillatæ, baccarum lauri & Mithridatij, singulorum duabus uncijs adiectis, cum oleo & melle quantum satis erat excipiendis illis. Et hac quidem antidoto miris successibus, ut ferunt, usus est, non solum aduersus napellum, quem diuersis animalibus faciundi caussa periculi exhibuit, sed multa etiam alia crudelissima uenena, Hæc ille. Auicenna quidem, (siue ipse, siue interpretes, siue librarij: quod addo propter Matthæolũ qui ualde reprehendit Leonicenum, tanquam iniurium in Auicennam, quod interpretum forte aut scriptorum uitia, tanquam certus ab ipso commissa authore, simpliciter tanquam Auicennæ notet: ego breuitatis studio, Auicennæ nomine complecti soleo illam quæ extat æditionem qualemcunque, quoniam in ea qua scripsit lingua, quamuis extat, nondum tamen publicus nobis est factus:) Auicenna igitur, inquam, circa napelli murem parum sibi constare uidetur, & ipse etiam dubitasse, esset ne aliqua huius nominis herba, an potius animal siue mus huius nominis: utrumque enim bismus appellat libr. 2. cap. 51. quamuis ad bismus herbam, etiam uox buha additur à Bellunensi: utrumque aduersus napellum, & albaras & lepram utile facit. Buha (inquit Bellunensis) secundum Glossam Arabicam, est planta quę dicitur gieduar, de qua Auicenna capite de zedoaria seu gieduar dixit, quod eius uicinitas infirmat plantam napelli. iadfertur autem hoc nomine radix ex India, nigra, crassa, sicut radix doronici, saporis acuti: & uidi ipsam exhiberi cuidam principi Syriæ, Hæc ille. Ego apud Auicennam libro quarto in curatione napelli, buha & alguedar pro diuersis napelli antidotis accipi obseruaui. Sed has de mure napelli nugas, propemodum dixerim, Arabum et qui eos sectãtur medicorum, tandem relinquo: siue herba quædam, siue mus quadrupes, siue muscus ad radicem nascens, siue musca insectum, siue moschus odoramentum, aut diamoschi antidotus, (quod plus rationis habet) præstantissimum aduersus napellum antipharmacon sit. Tam diuersæ quidem opiniones ex ipsa nominum uicinitate uideri possunt exortæ. In Aethiopia radix quædam letifera est, qua sagittas illinunt: & in Scythia tum hæc, tum aliæ quædam, Theophrastus 9. 15. Rhododendron Dioscorides ait maritimis locis & secus amnes nasci, (uerba sunt Marcelli Vergilij,) q̃d res ipsa etiã nunc indicat: Et nos scimus aliquot locis rhodanem corrupta uoce appellari plantam, quæ quoniam pastu animalia enecet, pro toxico habeatur, & toxicum pariter uocetur, Hæc ille. Vulgus Gallorum & Italorum ferè quouis ueneno infectos, intoxicatos uocant. Non indignum hoc loco etiam Ausonij epigramma est, super toxici uiribus huiusmodi:

Toxica zelotypo dedit uxor mœcha marito, Nec satis ad mortem credidit esse datum.
Miscuit argenti letalia pondera uiui, Cogeret ut celerem uis geminata necem.
Diuidat hæc si quis, faciunt discreta uenenum, Antidotum sumet qui sociata bibet.
Ergo inter sese dum noxia pocula certant, Cessit letalis noxa salutiferæ:
Protinus & uacuos alui petiere recessus, Lubrica deiectis qua uia nota cibis.

Quod si hoc etiam toxicum de aconiti genere fuit, ut nobis uerisimile est (Gallus enim Ausonius fuit, & aconiti genere Gallos pro toxico usos, & etiamnum uti, constabit ex sequentibus,) cum Hermolao & Ruellio faciet, qui (ut dixi) ab aconito primo non ex scorpij ictu solum, sed aliud quoduis in homine repertum uenenum impugnari putant, & illis inter se colluctantibus hominem seruari. Quin & alui fluxum aconito moueri in homine non dubitamus, cum idem in feris fiat. Pardalin occidunt tum alijs modis, tum aconito escæ admixto, unde fera per diarrhœam inanitur, Pollux. Et alibi, Elateria dicuntur pharmaca, quæ nimium euacuando etiam necant, ut aconitum & elleborum. Quanquam etiam argentum uiuum per se, tum pondere suo tum mobilitate per intestina deuolui et exitum quærere solet. Sed plura de toxico, & quòd ex aconiti genere conficiatur, in Ceruo docui capite quinto: (hic nonnulla illic omissa adijcimus) & inter cætera ex Aristotelis Mirabilibus, pardalion (id est pardalianches aconitum) uenenum in Armenia nasci, &c. atqui Arabes pro toxico, Armenæ sagittæ uenenum plerisque in locis reddere solent. ¶ Acustum (aliâs aucaston) secundũ Glossam Arabicam est interfector lupi, Andreas Bellunen. Videtur quidem ab aconito interpolata uox: quod & aconistomon (unde forsan colomestrum nomen corruptum apud Dioscoridem) uocari, ex Aëtio citat Hermolaus: item irin syluestrem, & pharmaciadem: nos præter iridis syluestris nomen in excusis Aëtij codicibus nullum reperimus aconito tributum. Faba lupina seu marcillium, datum in adipe, necat canes, lupos, uulpes & ursos, Arnoldus. Videtur autẽ apocynon Dioscoridis, quod siliquas habet ceu fabarum: et folia cum adipe in panes coacta, canes, lupos, uulpes, & pãtheras enecant:

cant: dicitur & cynomoron. Cieria, id est faba lupi, Syluaticus. Cenarasab, faba lupi, Idem. Apud Dioscoridem quidem κύαμος λευκός, id est faba alba inter aconiti alterius nomenclaturas est; & fortè cyamos lycu, id est faba lupi legendum fuerit: ut eadem causa sic nominetur qua apocynon; quòd lupos utrunque occidat. Catlabket, id est strāgulator canis, aconitum, Syluaticus. Catlabich, id est strangulator patris sui, Idem. Interfector patris sui, non est aliud quàm satyrion, ut docent Monachi in Mesuen. bulbus enim nouellus tanquam filius uidetur, qui uires ueteris & rugosi, ceu patris sui, in se transsumpsit, mox ipse idem ab alio subnascente passurus. Marcellij quidem uox ad consiliginis nomenclaturam Sabaudicam accedit, quæ est marsieure, quasi Marsicam aut à Marsis inuentam dicas herbam, quod de consiligine Plinius testatur: siue fabam lupinam pro consiligine Arnoldus accepit, siue eodem simili ue nomine consiligo & apocynon propter similem in feris necādis, ut quidem existimo, facultatem, appellatæ sunt. Chanach aldib, id est strangulator lupi, suffocat lupos, porcos & canes, Auicenna. Chanach alnemer, id est strangulator pardalis, suffocat alfhed & alnemer, (uetus interpres leopardos & lynces reddit, quod Bellunen. non probare uidetur:) Idem. Alius est interfector canis, de quo apud eundem libro 2. in fine I. literæ legimus, canes eo sumpto confestim interimi: & in homine sanguinem per sputum & nares moueri, (Arnoldus in libro de uenenis, idem de aconito scribit, tanquam ex Galeno.) Ego hoc uenenum quod sit, non facile dixerim: neque enim ulli illorum, quibus canes necari in ipsorum historia dixi, conuenire inuenio: sed neque alteri cuipiam quæ Dioscorides descripsit uenenorum. Theophrastus sanè meminit esse plantas quasdam, quæ sanguinem ad se trahant: alias quæ repellant: & Galenus alicubi historiam narrat herbæ inuentæ, quam quisquis sibi applicasset, sanguinem excerneret atque hoc pacto interiret, &c. Dagabaoth, id est aconitum, Syluaticus. Debacul, aconitum, Idem. Amanaram, id est aconitum, Syluaticus. Baccæ masculi Hispaniæ, sunt uenenum kacilkebi, id est interficiens patrem suum, Arnoldus. Elisorion, aliàs elison, id est aconitum, Syluaticus & Arnoldus: est autem nomen deprauatum pro aconito thelyphono. Diaseriticum & erusitium uoces corruptæ leguntur apud Arnoldum in libro de uenenis, pro eriphia herba (de qua pluribus dixi in Hœdo) quæ aconito aut thapsiæ uires habet similes: mihi quidem etiam genus aconiti uidetur uel propter radicis figuram, quæ instar bulbi oblongi est, ad imum extenuati: (sic enim legerim in libro de simplicib. ad Paternianum, non ad unum exuati, quæ uerba nullum sensum continent) accedit & uiolaceus flos, thyrsus oblongus, radicum appendices, natales in montibus, quę omnia nimirum in luparia nostra cœrulea uidentur: folia quoque non omnino dissimilia apio sunt, quare & artemisiæ à Matthæolo comparantur: nisi quis non apij, sed platani legat, ut illi homines omnia corruperunt. Plinius quidem de eriphia superstitiosa quædam tradit, quæ si lupariæ nostræ non conueniunt, erisicij tamen (sic scribitur) apud authorem de simplicib. ad Paternianum descriptio, & cum eriphia Plinij, & cum nostra facit luparia cœrulea, ut certe congener existimari debeat: & si theriphonum potius quàm eriphium dici mereatur, si quis de etymo laboret. In libro de mirabilibus mundi, legitur planta Aegyptia nomine adiporis (à lupo, ut uidetur, dicta) quæ collecta immatura gustata mitigat sitim, odore cydonij pomi: matura uero sensum intercipit, gressum impedit, linguam retardat, læditque actiones mentis & corporis tanquam inebriando, Arnoldus in libro de uenenis. ¶ Bixis, id est tora, Syluaticus: qui bix etiam napellum interpretatur. Dahag, id est tora, Idem. Brths (forte bix, aut bixis legendum) id est napellus seu tora, habet folia longiora, uicisiora petrocillo (lego, incisiora platano:) radicem duram asperamque, summitatemque grossam, & frondes (caules potius) quasi trium palmarum, flores purpureos, pulcherrimos: nascitur in montanis, ut in montibus pineis, puta prope Podium Seritanum, (Hispaniæ locum esse puto,) Arnoldus: apparet autem plantam esse de altero aconiti genere. Et mox, Orobus coturnicum est caliditatis & siccitatis summę, infert syncopen, uertiginem, epilepsiam, & linguam inflammat: necatque celeriter: nisi superedatur confestim planta ad pedem eius nascens, radnar uel radores uocant, alij napellum Moysi, alij anthoram: & est similis aristolochiæ, sed folia minora habet, nec floret, nec frondet, Hæc ille authorem citans quendam Algasik. Est sanè hic orobus coturnicum non alius quàm Auicennæ napellus, quo is etiam scribit coturnices absque noxa nutriri: errore, ut uidetur, nato ex Galeni uerbis, qui sturnos cicuta pasci scribit, nec lædi: nam κώνειον & ἀκόνιτον, ut dictum est, Arabici scriptores sæpe confundunt. Cæterum anthoræ (id est antitoræ) descriptionem præter illam Arnoldi hactenus nullam legi. Et mox, Filipendula (inquit idem) est species anchoræ (anthoræ) nigra exterius: interius uero alba. radices sunt obrotundæ, minores glandibus: & folia pimpinellæ, dicta lodomo, est theriaca uenenorum omnium, propriè napelli, Sagitta etiam illita succo napelli, omne animal uulneratum necat. Corona ex eo gestata in capite, infert syncopen, & epilepsiam. Gummi item ipsius, uenenum est, Hæc omnia Arnoldus. Videtur autem filipendula eam ob causam antitoræ uel antinapelli genus existimari, quòd cœruleo napello nostro similem fermè radicem habeat, tum colore, tum figura & magnitudine: fibris tamen & cirris caret, ut scorpij sine pedibus effigiem referat. Iam quod in capite gestatum napellum, noxium esse scribit Arnoldus: admonet me illius quod nuper ex anicula quadam audiui, si iuuenis inter tripudiandum cum uirgine, quæ lupariæ cœruleæ flores in corona habeat, forte uulneretur, uulnus incurabile esse. Anchora est herba in ortis (in montibus potius) nascens, rara inuentu, nisi cum floret. Botanicus sibi ignotam fatetur, Simon Ianuensis. Et rursus, Ancora herba est theriaca contra toram, habens duas radices, sicut satyrion, unam pinguem, alteram

Rr 2

extenuatam: meminit earum Botanicus. Quæ uerò Gallis ancholia hodie uocatur, angelica quibusdam, non alia eſt quàm aquileia noſtra. Vt leucomata & albuginem quamuis denſam ex oculo detergeas, turam & anturam herbas uirentes nitidiſſimè collectas contundes, & per linteum tenue ſuccum earum exprime, eoq́ oculos inunge, Marcellus Empiricus: Vnde apparet toræ, uel turæ, uel tauræ nomen, non ita recens eſſe. Ex Plinio quidem aconiti uſum ad oculorum medicamenta fuiſſe, iam ſupra dixi. Herba quæ taura uulgò nominatur, ſiue tora, flore eſt cœruleo, folio rotundo, radice polypodij hirſuta, & uermis nigri effigie: Venenoſa herba, cui per antipathiā naturæ alia occurrit herba, antitaura & antitora cognomine, folio rotundo, Hermolaus in Dioſcoridem Corollario 541. in Lychnidis mentione: quæ & ipſa taurion cognominatur, ut aconitum taura uel tora: eaq́ admota ſcorpiones ſimiliter torpeſcunt: & quanquam aliud commune, quod ſciam, nihil habeant, hæc tamen obſeruatu digna nobis uiſa ſunt. Apud Auicennam libro quarto inter præcipua napelli antidota ture (tura, uel potius antura legendum puto) numeratur, ut uetus interpres habet: ubi Arabicè buha, uel biſmus buha legitur. Valdenſium populus in montibus habitat Galliæ, non procul Auenione, Italiam uerſus, hæreſeos ab eccleſia Romana damnatus: apud hos toram herbā abunde naſci audio, cuius ſuccum expreſſum in bubulis aſſeruant cornibus, ad ſagittas tingendas ueneno præſentaneo: ipſi toram & toxicum uocant. homo aut quoduis animal telo inde imbuto ictum intra ſemihoram moritur: homini tamen præcipuè letale hoc malum eſt. Vim eius experturi, acum eo ſucco inficiunt, quo ranam pungant: quæ ſi illico moriatur, ita præſentaneum iudicant. Mortiferum negant ſi deuoretur bibatúrue, etſi ne id quidem ſine noxa ſit. Præſentiſſimum uerò eſſe coniunctum ſanguini, quod per ſagittas contingit: ſi tamen locus ictus frigida mox abluatur, remedium pollicētur. Sanguis qui è uulnere defluxit etiam ad imum pedem, hoc ueneno contactus recurrit, & in uulnus iterum ſubit: Tanta in eo ſanguinis uitæq́ auiditas rapida. Et hæc quidem accepi olim ab homine fide digno, qui cum Valdenſibus ipſe uerſatus fuerat. Radicis certe & foliorum forma, & uis ipſa ueneni, non aliud hanc toram, quàm primum Dioſcoridis aconitum eſſe euincunt: quod & thelyphonon uocatur, quòd uerendis fœminarum inditum mortis cauſa ſit: nimirum quòd illic etiā uis eius & halitus ſanguini iungatur, ſiue per acetabula, ſiue per ἀνάδοσιν quandam. Audio etiam Sabaudiæ populum eiuſdem religionis eſſe, qui uallem quandam Lucernenſem incolat, homines aſperos, nec admodum ſuo principi obedientes: quòd metuendi ſint propter ſagittas herbæ toræ ſucco uenenatas. Singulos domi uaſculum huius ſucci plenum ſeruare audio: & tali ſagitta ictos paulò poſt mori, uulnere incurabili. Ab hac ualle exijſſe quidam aiunt Valdenſes, qui ab huius herbæ uſu Torelupini nominentur: nam lupos aliasq́ feras in uenatione, ſimiliter huiuſmodi ſagittis feriunt. Audiui etiam, ſi bene memini, ſolis in Gallia Valdenſibus, priuilegio quodam hoc toxico uti licere: forte quod & ad uenationem indigere uideantur, cum montes habitent: & tanquam uiri boni citra hominum noxam id poſſeſſuri exiſtimentur: Sic & de aconito in Ponto ſcribit Theophraſtus, ijs tantum qui præparare nouerint poſſidere conceſſum, cæteris interdictum capitis pœna. Anthora, inquit Syluaticus, dicitur quaſi antitora: quod aduerſetur thoræ. ſunt autem duæ herbæ, quæ ſimul naſci ſolent: folijs uiolarum, rotundioribus tamen, & parum inciſis: floribus cyclamini, niſi quia in thora bene uiolacei ſunt, in anthora ſubrubei: hæc ſanat, illa occidit, Hæc ille: remittit autem ad Thoræ mentionem, tanquam plura illic dicturus in T. litera: ubi tamen nihil prorſus ſuper his herbis ſcriptum inuenimus. Ant. Gainerius in libro de peſte, antoræ radicem tanquam egregium antidotum commendat, cuius experientiam ipſe uiderit, ſi in potu detur ſcrupuli pondere cum aceto & aqua roſarum. Eſt autem, inquit, herba quæ naſcitur iuxta toram, ex qua uenenum conficitur, quo cum in alpibus Saluciarum & Pinarolij capras ſylueſtres uenantur. Radix eius (antoræ) ſimilis eſt nucleis oliuarum, cuius mentionem in Synonymis Simon Ianuenſis facit: & eſt bezear toræ, quæ nullum nō animal ſuo ueneno interimit. Admonet me antora herbæ cuiuſdam raræ, quam ſemel tantum in monte quodam alto Sabaudiæ reperi, ultra Lemannum lacum è regione ferè Lauſannæ: folium ei rotundum, planè circinatum, ea fere magnitudine ut diameter duos pollices æquet, in circuitu ſerratū, ſolidum, albicans: & ſi bene memini, ſingulis plantis unicum. florem non uidi, radices ſunt albæ, glandibus aut oliuis quodammodo ſimiles ut filipendulæ, guſtu feruido. Arabes quidam Aſcitæ appellantur, quoniam bubulos utres binos ſternentes ponte, piraticam exercent ſagittis uenenatis, Plinius. Portulacæ ſylueſtris quam peplion uocant, memorabiles uſus traduntur: ſagittarum uenena, et ſerpentium hæmorrhoidum & preſterum reſtringi, pro cibo ſumpta, & plagis impoſita extrahi, Plinius. Scincus prodeſt contra ſagittarum uenena, ut Apelles tradit, antè poſteaq́ ſumptus, Idem. Silphium uenena telorum & ſerpentium extinguit potum, ex aqua uulneribus circumlitum, Plin. Venenum ſerpentis, ut quædam etiam uenatoria uenena, quibus Galli præcipuè utuntur, non guſtu, ſed in uulnere nocent, (hoc etiam hodie de tora fertur, ut ſupra dixi:) ideoq́ colubra ipſa tutò eſtur, ictus eius occidit, &c. Celſus. Primum aconiti genus (folio cyclamini) ſæpe in Tridentino monte, ubi abunde naſcatur, collectum Matthæolus ſcribit: nomen uerò eius nullum adfert, nec ullam deſcriptionem. Toram enim alibi Dioſcoridis orobanchen nominat, ſic dictam (ut ait) quòd ea guſtata uaccæ mox tauros deſiderent: eandem ait lupam uocari: quòd deuoret plantas iuxta naſcentes. ſed de orobanchæ multis diſſerui in Boue C. De primo aconiti genere fuerit, inquit Matthæolus, radix illa qua quidam circa Romam & Neapolin utuntur, qui unam hanc lupos necandi artem profitentur:

ſitentur: & radices, quibus lupi ſubitò necantur, in ponte S. Angeli uendunt: neq; enim lupariæ dictæ radices ſunt, quæ nigro colore habentur, cum illæ ex albo ad luteum colorem uergant, Hæc Matthæolus. Sed quærent diligentiores, an forte radix illa quã Romæ pro lupis occidendis uendunt, nõ alia quàm chamæleontis ſiue alterius ſiue ixiæ ſit, qua lupos occidi ſupra diximus ex Blondo medico Romano. Ex chamæleonte etiam in Creta, ſi rectè memini, toxicum fieri alicubi legi. In montibus quibuſdam prope Vallenſes hodie dictos, Heluetijs coniunctos fœdere, herbulam illam, quam pro lunaria minore Fuchſius depinxit, Tomi primi capite 183. toram uocitant, non quòd uenenoſam exiſtiment: ſed eandem forte ob cauſam, qua Matthæolus orobanchen, ut iam retuli. ¶ Petrus Aponenſis libro de uenenis capite 21. uſneam aconitum eſſe aſſerit, magno errore. Vſnea ſeu ſulphurata, planta albicans, ſalſa, ramos habet longos & graciles: ex qua fit ſoza: drachmæ decem ſumptæ interimunt, Arnoldus. Vſnen eſt herba kali, unde fit ſal alkali, decem drachmarum pondere ſumptum interficit, &c. Serapio cap. 247. Circa Italiã (in Italia) monte Circæo, aiunt uenenum quoddam letiferum naſci, cui ea uis eſt, ut ſi quis biberit (ἄν ψαύσῃ προσρανθῇ, lego ποθῇ τινί,) mox pilos è corpore defluere & marceſcere faciat, & omnino corporis membra diffluere, ita ut aſpectu miſerabilis ſuperficies ſit corporis morientium. Hoc Cleonymo Spartano daturos Paulum Peuceſtium (Peucetium, id eſt Calabrum) & Gaium, deprehenſos aiunt, & à Tarentinis poſt quæſtionem morte mulctatos, Ariſtoteles in Mirabilibus. Circeum quidem inuenio montem eſſe propè Caietam Campaniæ oppidũ, ubi Circe habitauit, uarijs herbarum uenenis abundantem: uel promontorium Tuſcorum, quod hodie S. Felicitas appelletur. Ego inter uenena ex plãtis, nullum huiuſmodi legere memini: ſed ad ſalamandræ, ſepis, & aliorum quorundam ſerpentium morſus, pilorum defluuium, & partium corporis putredinem ſequi medici tradunt: quod ſi tamen planta quædam huiuſmodi eſt in Circeo monte naſcens, uim ſepticam habeat oportet, ut aconita, chamæleontes, ephemeron, & ſimilia. uideri tamẽ poteſt, ſi planta eſt, ex aconiti generibus eſſe, quoniam illius etiam genus unum in Iuſtinis Italiæ montibus prouenire Dioſcorides ſcribit: & cum uim ſepticam habeat, niſi ſtatim occiderit, planè miſerabilem aliquandiu ſuperuiuentium mortem ſequi Theophraſtus author eſt. Ariſtoteles quidem xenico ueneno, quod mox aconitum eſſe dicemus, tinctas ſagittas à Gallis, feris immitti ſcribit, & niſi ſtatim pars circa uulnus excidatur, putreſcere. Limeum herba appellatur à Gallis, qua ſagittas in uenatu tingunt medicamento, quod uenenum ceruarium uocant. ex hac in tres modios ſaliuati additur, quãtum in una ſagitta addi ſolet, ita offa demittitur in boum faucibus in morbis. Alligari poſtea ad præſepia oportet, donec purgentur. inſanire enim ſolent. ſi ſudor inſequitur, aqua frigida perfundi, Plinius. Genus aconiti hoc eſſe apparet, primũ inde quod Gallos eo ſagittas tingere ſcribit, (quanquam ex Sardoo quoq; ranunculo toxicum fiat, & inter ranunculi nomina mileon legatur apud Apuleium, et lycopnon, quaſi lycophonon forte: Arnoldus quidem, ranunculum eundem, lupinum nominat:) deinde quod euacuandi per aluum uim habet, quam & aconitum habere ſupra oſtendi. et habent ſanè eandem uim pleræq; aconito tum uiribus, tum forma aut utroq; congeneres herbæ, ut elleborus, chamæleõ, ſtaphiſagria, thapſia, ricinus, ephemeron. Quod autem intra corpus aconitum etiam hominibus quidam neſcio quomodo præparatum dare auſi ſint, dictum eſt ſupra ex Theophraſto: ad ſcorpionum ictus, & alios affectus, quorum nomina non exprimit. Adde quòd & hodie de tora dicitur, & de uenatorio Gallorum ueneno Celſus ſcribit, intra corpus ſumptum nihil aut parum obeſſe: cum ueteres acerrimis uenenis aconitum adſcribant. Componi autem hæc contrarietas poteſt, uel quia diuerſa ſunt aconiti genera: uel quia ſuperficiem aconiti etiam Theophraſtus letiferam eſſe negauit, cum uenenum omne in radice ſit: uel potius, ſi exigua quædam portio (ut Plinius in limeo fieri ſcribit, & in alijs quoq; uenenis medici faciunt) cum maiore copia retundentiũ & frangentium eius noxam iungatur: uel quomodocunq; pro apparatus diuerſitate effectus diuerſos ſequi. Apud Celtas aiunt (uerba ſunt Ariſtotelis in Mirabilibus) naſci pharmacum, quod xenicum ab ipſis appelletur, mira corrumpendi celeritate: quamobrem uenatores cum ceruum aut aliam feram, tinctis eo ſagittis percuſſerint, mox accurrere, & carnem circa uulnus excindere, ne uenenum ſubeat. Eo enim infectum corpus putreſceret, & uenenoſum in cibo foret. Inuentum autem aiunt huius antipharmacum, corticem quercus: alij uerò aliud quoddam folium, quod coracion nominãt ex euentu: quòd córaca, id eſt coruum aliquãdo uiderint guſtato hoc ueneno cum malè afficeretur, quæſitum hoc folium deuoraſſe, & liberatum eſſe, Hæc Ariſtoteles: Conuenire autem ea omnibus modis cum aconito, tora, limeo, facillimè animaduertet, quiſquis præcedentia legerit, ita ut pluribus id aſtruere ſuperuacuum uideatur. Dacos & Dalmatas aiunt cuſpidibus helenium à Græcis dictum & ninum ab incolis oblinere, (περιχρίειν) idq; ubi ſanguini uulneratorum obuenerit, hominem occidere: comeſtum uerò ipſis innoxium eſſe, & nihil mali efficere: ceruos etiam uulneribus ſagittarum ſic infectarum mortuos, ſi edantur, nihil obeſſe, Galenus ad Piſonem, & Aegineta 6.88. mirificè autem congruunt hæc uerba cum ijs quæ de tora, id eſt aconito feruntur, &c. Sed nomina quoq; elenium (helenium quidem, quod uulgò enulam campanam nominant, quid cum hoc elenio commune habeat, nihil inuenio) & ninum, nonnihil ad limeum accedunt, ut unam uel alteram iſtarum uocum per librarios corruptam ſuſpicemur. Helenium Aegyptium Theophraſtus interim uelenium, Ariſtoteles belenion ſcripſère: ſi modo liber eius eſt, qui de plantis ad authorem Ariſtotelem refertur. Belenium (βελένιον) inquit, delibutorium in Perſide uenenum erat, in Aegyptum & Pa-

læstinam translatum, sine periculo mandi cœpit, Hermolaus Corollario 38. quem Ruellius etiam, ut solet, sequitur. Ego utrunq; deceptum uideo. neq; enim de helenio hæc uerba Aristotelis (aut quisquis eius libri author est) neq; de ulla alia herba intelligi debent: sed de persea arbore: de qua Dioscorides, Retulerunt quidam letalem in Perside hãc arborem esse, translatam uero in Aegyptum mutasse naturam & cibo idoneam esse. Idem Columella et Theophrastus testantur. Nihil autem mirum si pro persea belenion legatur: cum passim eo in libro & barbara & corrupta nomina multa legantur, ut artemisia etiam pro arbore, &c. Galli sagittas in uenatu elleboro tingunt, circuncisoq; uulnere teneriorem sentiri carnem affirmant, Plinius libro 25. ad finem capitis 5. Vnde apparet elleboro quoq; uim ad sagittas eãdem ut aconito esse: & alias insuper, ut mures, muscas & pedes necare, quas ibidem commemorat Plinius. Sed hoc etiam suspicari licet, fieri posse ut Galli ellebori nomẽ aconito dederint olim quoq;, ut hodie adhuc multis in locis, pharmacopolæ etiam, quod Syluius testatur & ipse uidi, errore quidem capitali: sed hodie illi aconiti cœrulei radices pro elleboro nigro usurpant: Plinius de albo loqui uidetur, quo sagittæ tinguntur. De toxicis & sagittarũ uenenis annotauit quædam Cælius 23.10. Ζύγγες, radix qua sues (apri) capiuntur, Hesychius & Varinus. Hanc quoq; aconito si quis adnumeret, non aberrabit. scribit enim de primo aconiti genere Dioscorides, quod & alias feras, & sues occidat, nimirum angendo et quasi strangulando, unde & pardalianches dictum. Hactenus de aconito, toxico, napello, tora, & similibus seu facultate seu forma plantis, quibus & lupi & aliæ feræ, sed & homines necantur, cauendi gratia, & antidota cognoscendi, dixerim: prolixius quidem quàm argumento de animalibus conueniat: non tamen ingrata, ut spero, hominibus literatis, præcipue medicis futura: quod pleraq; omnia primus nostro sæculo longa & diligenti obseruatione ista partim ipse protulerim, partim collegerim.

¶ Animalia. Hyæna lupo similis est, ut Philoponus inquit, Niphus. Colore lupi propè est, sed hirsutior, & iuba per totum dorsum prædita, Aristotel. Dabha (hyæna) animal medium inter lupum & canem, Bellunen. Λυκοπάνθηρ, animal mixtum ex pardo & lupo, ut quidam in Lexico Græcolatino annotauit: Vide infra inter congeneres lupo feras. De chao & lycaone, lupo canario, & thôe, id est lupo ceruario, infra post lupum statim dicam. Lyncem aliqui eandem thôi existimant, Itali uulgo hodieq; lupum ceruarium, aliqui lupum cattum nominant: Germani luchs uel lux, Valenses Heluetij thierwolf. De Lycisco id est, cane ex lupo & cane nato, uide infra in c. Nominibus non longissimis appellandi sunt canes, ut Lupa, Cerua, Tigris, Columella. Λυκάδος Thessalicæ canis epitaphium in Cane scripsi ex Polluce. Λυκώπις, unus ex canibus Actæonis apud Aeschylum, Pollux. ¶ Lupus, λύκος, ex graculorum siue monedularum genere auis, Aristotel: quamuis apud Hesychium & Varinum λύκιος legatur. Miluum Græci quidam uulgò λύκον uocant, (nimirum à lupina rapacitate,) Varinus in ἰκτῖνι. ¶ Λυκολέοντες, τὰς ἐγχέλυς, Lacedæmonij, Hesych. sic enim lego. Lupus piscis carniuorus in alios grassatur, λάβρακας Græci à uoracitate uocant, aut ab impetu & robore: marinus est: sed per ostia fluuiorũ aliquousq; ascendit, ut ex mari Tyrrheno per Tyberim Romam usq;. Recentiores quidam imperiti maris, lucium piscem robustissimum uoracissimumq;, ualidis dentibus acutis armatum, lupum esse putauerunt, lucij etiam nomine, tanquam à lyco Græcorũ alludente. sed lupum piscem Græci labracem, non lycon uocant: & marinus est, ut dixi, &c. Lycos quidem etiam Græcis, ut Hesy. & Varinus testantur, piscis nomen est: qualis uero is fuerit non satis constat. Hicesius piscem anthiam, ab aliquibus lycon, ab alijs callionymon uocari scribit, Athenæus libro 7. Vide in Lupo inter pisces. Engrauli, engrasicholi, uel crasicholi pisciculi, alio nomine lycostomi dicuntur, Aelianus: Suidas apuæ pisciculi epitheta esse scribit. ¶ Lupos phalangiorum siue araneorum generis, in libro de insectis quæres. Nicandri Scholia lycon etiam muscæ genus esse docent.

¶ Icones. Aquilam Romanis legionibus C. Marius propriè dicauit: erat & antea prima cum quatuor alijs: lupi, minotauri, equi aprique singulos ordines anteibant, Plinius. Lupo Apollinem delectari aiunt, quia hic ex Latona in lupæ speciem conuersa, editus in lucem & susceptus fuisse feratur: eamq; ob rem lupi simulacrum in Delphico templo ex ære excitatum esse arbitror, &c. (plura uide in h. in Lycæi Apollinis mentione.) Quem inauratum in Capitolio paruum atq; lactentem huberibus lupinis inhiantem fuisse meministis, Cicero in Catilinam. Denarij etiamnum uetustissimi reperiuntur argentei, cum imagine lupæ quæ Romulo & Remo infantibus ubera præbet. Lycus quidam heros Athenis fuit, à quo dictus ibidem iudicij locus, τὸ ἐπὶ λύκῳ δικαστήριον, ubi lupi etiam effigies posita erat ad designandum loci & herôis nomen, Pollux. Vide mox inter propria uirorum. Lycópodes, satellites tyrannorum: qui pellibus lupinis pedes induebant, uel in scutis lupi insigne habebant, Suidas & Varinus.

¶ Virorum propria. A Lupo nomina uirorum habent Germani, Wolf/ Wolfhart/ Wolfgang. ¶ Lupercus Berytius grammaticus, uide Suidam. Lupus Seruatus presbyter, & Lupus de Oliueto Hispanus monachus, in Bibliotheca nostra. Lupum uirum Romæ clarum suis carminibus carpsit Lucillius, teste Horatio. Plinius 8. 52. Fuluij Hirpini meminit: hunc M. Varro (inquit Hermolaus) Fuluium Lupinum uocat. Vide paulò post ab initio de proprijs loc. & popul. Lycambes filiam habuit Neobolen, quam Archilocho in matrimonium promissam cum non daret: iratus Archilochus in eum maledicum carmen scripsit, quo Lycambes tanto est dolore compulsus, ut cum filia

filia uitam laqueo finiret, Acron in Epodon Horatij Oda 6. Εἰ γὰρ φέγγος ἀλιτρὸς ἀλυσσάζουσιν ἰάμβων, Ἄγριον Ἀρχιλόχου φθέγμα Λυκαμβιάδων, Suidas ex Epigrammate. Λυκάμβης, ἀρχή· Κρατῖνος ἐν νόμοις τὸ πολέμαρχον δηλῶν, πρὸς ὃν ἀπεγράφοντο τὰς τῶν ἐπιδικασίας δίκας. Λυκαμβὶς δὲ ἦν ἡ ἀρχή, Hes. & Varinus. Lycabas, uir Assyrius, Ouid. 5. Metam. Lycaon: Multi hoc nomine dicti sunt: à quorum uno etiam Lycaonia appellata. Humero simul exuit ensem Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon Gnosius, Vergil. 9. Aen. Alius fuit Lycaon Nelei filius & Nestoris frater, quem Hercules expugnata Pylo occidit. Alius Priami filius ex Laothoë ab Achille occisus, Homerus Iliad. χ. Sed celebratissimus omnium est Lycaon ille Arcadiæ rex, Titani ac Terræ filius, cuius filiam Callisto cum uitiasset Iupiter, Iuno in ursam conuertit: & postea Iupiter miseratus in signum cœleste transtulit, Hæc Seruius enarrans uersum illum Vergilij 1. Georg. Pleiadas, Hyadas, claramque Lycaonis arcton. Plura de hoc Lycaone leges in Onomastico: & primo Metamorphoseon Ouidij, & Palæphato. Lycaon Pelasgi filius (inquit Pausanias in Arcadicis) Lycosuram urbem condidit in monte Lycæo, Iouem itẽ Lycæum appellauit, & certamina Lycæa instituit. Videtur autem eadem ætate uixisse, qua Cecrops Atheniensium rex. Infantulum idem aræ Iouis Lycæi impositum immolauit, quo sacrificio peracto, confestim in lupum fuisse permutatum aiunt. Post Lycaonem, etiam alium quendam hominem ad sacrificium Iouis Lycæi in lupum esse transmutatum fabulantur, sed per uitam non mansisse. Quandiu enim lupus fuerit, si carnibus humanis abstinuerit, decimo anno post, hominem è lupo rursus fieri aiunt. Sin autem gustauerit, beluam eum perpetuò manere, (transtulit hæc etiam Cælius 16. 3. sed parum aptè.) Hæc Pausanias: deinceps etiam Lycaonis filios & conditas ab eis ciuitates recenset. Hic Demarchus uidetur, de quo in h. dicetur inter Metamorphoses. Λυκαινομόρφων Νυκτίμου ἱερμανόμων, Lycophron de filijs Lycaonis: ubi Scholiastes, λυκομόρφων, inquit, dicendum erat: non in lupas enim, sed lupos mutati Lycaonis filij finguntur, secundum istam historiam: Pelasgus Iouis & Niobes filius, ex Melibœa uel Cyllene secundum alios Lycaonem suscepit. Is rex Arcadum factus ex multis nuptijs filios quinquaginta nactus est, ex quibus fuerunt, Mænalus, Thesprotus, Nyctimus, Caucõ, Lycus, & c omnes impij, & superbi supra modum. Cæterum Iupiter homini mercede laboranti assimilatus, cum eos adijsset, ad hospitium eorum uocato, pueri cuiusdam indigenæ iugulati ab eis uiscera cocta (συμμίξαντες) in mensam apponunt. Iupiter uero abominatus, mensam euertit: unde locus adhuc Τραπεζοῦς in Arcadia nominatur: Lycaoni autem & filijs, Nyctimo minore natu excepto, fulmen immittit. Porrò cum Nyctimus iam regnaret, diluuium sub Deucalione contigit, propter Lycaonis filiorum impietatem. Aliter, Iupiter hospitio apud Lycaonem exceptus, cibum sumebat: filij autem eius periculum facturi an deus esset, Nyctimi iugulati carnes alijs carnibus permixtas apposuerunt. At Iupiter indignatus, mensam euertit, unde Trapezusæ oppido Arcadiæ nomen. Filios autem Lycaonis fulmine interemit: & crebris fulminibus Arcadiam petijt, donec terra ipsa Iouem obsecrans τὴν χεῖρα, id est manum extendit: quare primam inter Arcades ἱκετείαν factam aiunt. Aliquos autem filiorum Lycaonis in lupos (ursos forte legendum) mutauit: quos Lycophron nescio quomodo lycænomorphos dixit, nisi forte speciem pro specie accepit, lupiformes pro ursiformes ponendo. Callisto enim (ut nugantur) Lycaonis filia, & Dianæ uenando socia, ex Ioue grauida, in ursam ab eo cõuersa est, ut Iunonem lateret, & Arcadem filium peperit. Non autem Nyctimum, ut Lycophron nugatur, sed alium quendam indigenam puerum, ut Apollodorus & alij tradunt, Lycaonis filij mactauerunt, Hæc Scholiastes Lycophronis. Vide nonnihil infra in h. ubi de Ioue Lycæo: & de lycaone siue lycanthropia, insania quadam hominis, supra inter deriuata à Lupo. οὐ λύκος ἐξ ἀνθρώπων κατὰ τὸν Ἀρκαδικὸν μῦθον, ἀλλὰ τύραννος ἐκ βασιλέως ἐπαίρεται πικρός, Suidas in Lycostomos ex authore innominato. Ephoro author initio fuit Hesiodus, Pelasgos ex Arcadia originem duxisse: qui diuino è Lycaone gnatos extitisse ait, quem olim Pelasgus procreauit, Strabo libro 5. Lyctus (urbs Cretæ) nauale habuit Cherronnesum, à Lycto filio Lycaonis, Varinus. Mænalus etiam Lycaonis filius fuit, à quo Mænalo monti nomen, Varinus apud quem σᾶμα pro σῆμα (quæ Dorica uox est pro σῆμα) mendosè legitur. O Pan relinque Helices promontorium, αὐτό τε σᾶμα Lycaonidæ, quod etiam dij mirantur, Theocritus Id. 1. De lycaone animali infra dicam seorsim. Inde Lycam ferit, Verg. 10. Aeneid. Et rursus eodem libro, Protinus Antheum & Lycam, prima agmina Turni Persequitur. Lycaretus Mæandri filius Lemno præfuit, Herodot. lib. 5. Lycarius, unus ex ephoris Lacedæmoniorum, Xenophon lib. 2. rerum Græc. Lycastus urbs Cretæ, sic dicta est à Lycasto quodam indigena, uel filio Minois, Varinus. Lycastus & Parrhasius à lupa nutriti feruntur, Plutarchus in Parallelis minoribus. Lyceas Naucratites scripsit Aegyptiaca, Athenæus. Sæpius at si me Lycida formose reuisas, Verg. 7. Aegl. de pastore: sunt qui & Centauri nomen esse dicant. Lycidam quendam Salaminium Athenienses lapidauerunt, quòd pecunijs à Mardonio corruptus uideretur, Herodot. lib. 9. Lycimnius frater Astyochiæ, auunculus Tlepolemi, à quo & ipse interemptus est, ut quidam ex Homero citat: sed forte legendum Λικύμνιος, de quo aliquid habes apud Varinum. Domum tuam exuret Λικυμνίαις βολαῖς, Aristophanes in Auibus: Vbi Scholia, Licymnius forte ædes quorundam combussit. Cæterum in Licymnijs fabula Euripidis introducitur quidam fulmine tactus. Licymnius Chius scriptor Græcus citatur ab Athenæo libro 13. Licymnia uerba tanquam perelegantia Plato celebrat in Phædro. Lycinus, Λυκῖνος, exul ex Italia, summæ apud Antigonum fidei fuit, & commissum sibi præsidium tenuit, Teles apud Stobæum in sermone de exilio. Lycinus Heræensis cur-

for, Pausanias in Eliacis: alibi etiam Lycini equitis insignis, & alibi pugilis meminit. Rectius uiues Lycini, neq; altum Semper urgendo, Horatius Carm. 2. 10. Lycis (uel Lycus) poëta comicus ab Aristophane tanquam frigidus notatur, Suidas. Lyciscus statuarius fecit Lagonem puerum subdolæ ac fucatæ uernilitatis, Plinius 34. 8. Lycisci cuiusdam Pausanias in Messenicis meminit, ex Aepytidarum genere. Lycomedes rex Scyri (cuius in Theseo Plutarchus meminit) filiam habuit Deidamiam, ex qua Achilles Pyrrhum genuit, Vide Onomasticon. Lycomedes Creontis filius apud Homerum Iliad. 9. huius cum uulnere in uola picti, Pausanias in Phocicis meminit. Lycomedes Mantinensis, uir nobilis & diues, Xenophonti rerum Græcarum lib. 7. Lycomedes natus ex Parthenope Ancæi filia & Apolline, Pausanias in Achaicis. Megalopolis conditores ab Arcadibus electi, Lycomedes & Poleas Mantinenses, & alij, Pausanias in Arcadicis. Λυκομήδειος, uir inter comicas personas, ὑλοπώγων, μακρογένειος, ἀνατείνων τὴν ἑτέραν ὀφρῦν, πολυπραγμοσύνην προσημαίνοντα, Pollux. Λυκομίδαι, γένος ἰθαγενῶν, Hesychius & Varin. Musæi hymnum in Cererem Λυκομίδαις ποιηθέντα citat in Messenicis Pausanias, non procul initio: & paulò post Λυκομιδῶν κλίσιον quasi templum eorum nominat. Λύκων: huius nominis philosophos quosdam & poetas lege in Onomastico. Lycon Comœdus in nuptijs Alexandri Magni fuit, Athenæus lib. 12. Eodem in libro Lyconis Peripatetici meminit. Lycon Scarphei filius Comœdus, ab Alexandro Magno decem talenta accepit, Plutarchus in Alexandro. Lycon Achæus, apud Xenophontem Anabaseos lib. 5. Lyconis Iasensis librum de Pythagora citat Atheneus. Lycos uel Lycon quidam pentathlus fuit, Scholia in Vespas Aristoph. Lycophron, uiri proprium: & adiectiuum, crudelis, superbus, Hesych. et Varin. Lycophron Chalcidensis, Aristoclis filius, adoptatus autem à Lyco Rhegino, grammaticus & poeta Tragicus, &c. Suidas. Vide Bibliothecam nostram & Onomasticon, & quædam Cælij loca ex indice. Nicias Atheniensis Lycophronem Corinthiorum imperatorem occidit, Plutarchus in Nicia. Lycophron Perinthi Corinthiorum regis filius, matrem occidit uiuente adhuc patre, Onomast. Lycophron Pheræus uniuersæ imperare Thessaliæ quærebat, Xenophon rerum Græc. lib. 2. Lycorea uicus in Delphis à rege Lycoreo dictus: Pausanias aliter, uide inferius inter locorum propria. Lycormas Larisseus equo celete uicit, Pausanias in Phocicis. Lycortæ Syracusani mentionem in Eliacis facit Pausanias, & alijs in locis, ut index in translatum demonstrabit. De Lycorta Megalopolitanorum imperatore nonnulla scribit Plutarchus circa finem Philopœmenis uitæ. Lycurgi cuiusdam strennui uiri Homerus meminit, quem filium facit Dryantis: fit autem Lycûrgus contractum à λυκόεργος, non à λυκόφργος. λύκος γὰρ ὀργὴν ἔχων εἰπεῖν, φ̓ῦγον γάρ. hoc enim hominis proprium est, Varinus. Lycurgi Lacedæmoniorum legislatoris uitam Plutarchus composuit. De eiusdem constitutionibus, & morte multa legimus apud Suidam. Vide Onomasticon, & indicem in Cælium & in Herodotum. Lycurgus unus ex decem rhetoribus Athenis, Lycophronis filius (nepos Lycurgi legislatoris, Varinus:) plura leges apud Suidam. Lycurgides, filius Lycurgi, nepos Dryantis, Ancæus nomine: uide Onomasticon. Hoc obiter addam, inter phialas fuisse quæ dicerētur lyciurges (φιάλαι λυκιουργεῖς pro λυκιουργεῖς, non rectè habetur in excusis codicibus Pollucis) à Lycijs, ut Cælius ait. Λυκιουργὶς, (malim ultimam per ε.) uox apud Demosthenem in oratione ad Timotheum. Didymus interpretatur phialas à Lycio Myronis filio (à Lycone quodam alij, Athenæus libro undecimo) factas: sed apparet ignorare grammaticum, huiusmodi schematismum à proprijs hominum nominibus non reperiri: sed potius ab oppidis & populis, ut κλίνη Μιλησιουργὴς, (κάνθαρος Ναξιουργὴς, τράπεζα ῥηνιουργὴς, Athenæus ex quo Suidas etiam transcripsit) Suidas. Προβόλους δύο λυκιοεργέας ἀμφιβρύας, ὅτι ἀκόντια δύο πρὸς λύκων θήραν ἐπιτήδεια ἐν Λυκίᾳ εἰργασμένα, Athenæus citans Herodoti librum septimum. Λυκιουργεῖν, τὰ λυκιουργῆ ποιεῖν, Budæus in commentarijs linguæ Græcç. At Suidas, μήποτε ἂν γράφοιτο παρὰ Ἡροδότῳ ἐν τῇ ζ. (λυκιοεργέας) ἀντὶ τοῦ προβόλους δύο λυκοφργίας: ut eadem scriptio sit quę apud Demosthenem de ijs, quæ in Lyceo (ἐν Λυκείῳ) facta sint operibus. Budęus quidem Λυκιουργὶς, Lycio opificio factum interpretatur. Λυκοφργὶς (in Lexico Græcolat.) exponitur etiam lupos conficiens: sic πρόβολον λυκοφργίας, uenabulum lupis occidendis aptum dixeris. Λυγκουργόν (lego λυγκούριον) τὸ ἤλεκτρον, Hesychius & Varinus. Λυκόεργος, unus ex procis Hippodamiæ, Varinus in Oenomao. Lycus pueri nomen, Horatio in Odis 2. 32. Lycus (Apollonio in Argonauticis) Dascyli Bithyniæ regis filius, sacellum Castori & Polluci dedicauit, magna cura liberatus, interfecto ab ipsis Amyco Bebrycum rege, Hermolaus in Plinium. Celænûs & Promethei filij memorantur Lycus & Chimæreus, Varinus in Ἄτλαντος. Celænò, una Pleiadum, ex qua Lycum & Nyctea Neptunus sustulit, Gyraldus. Gemit crudelia secum Fata Lyci, (uiri Troiani) Verg. 1. Aen. At pedibus longè melior Lycus, 9. Aen. Lycus statuarius puerum suffitorem fecit, Plinius 34. 8. Λύκος uel Λύκων quidam pentathlus fuit, Scholia in Vesp. Aristoph. Athenis in templo Mineruæ pugnans Cycnus conspicitur. Is Cycnus, ut aiunt, cum alios tum Lycum Thracem propositis ad singulare certamen præmijs occidit. Ad fluuium uerò Peneum ab Hercule est interfectus, Pausanias in Atticis. Hercules Lycum Thebarum regem quòd Megaræ coniugi uim uoluisset inferre interemit. Nycteus (cuius filia Antiope celebratur) ex uulnere moriens, Lyco fratri imperium Thebanorum committit, Pausanias in Corinthiacis: de eodem plura in Bœoticis scribit, & quomodo ab Antiopæ filijs (Amphione & Zetho) pugna superatus sit. Vide Onomasticon. In itinere ex agro Corinthio Lyci Messenij monumentum cernitur, quisquis tandem Lycus ille sit. Nec enim illum inuenio Lycum Messenium qui pentathlum exercuerit,

exercuerit, aut Olympia uicerit, Pausanias ibidem. Caucon Celæni filius Orgia magnorum deorũ Eleusine ad Messenam trãstulit: eadem multis post Cauconem annis celebriora reddidit Lycus Pandionis filius: Lyci quercetum etiamnum appellant, &c. Pausanias in Messenicis. Et rursus eodem libro Lycum Pandionis filium oracula reddidisse commemorat. Ab hoc aliqui Lyciam dictam scribunt. Gyraldus ex Pausania non rectè Lycium uocat, nisi librarij peccarint. Meminit autem eius Pausan. in Atticis, & Herodotus lib. primo. Lycus Phidolæ Corinthij filius, Isthmijs semel, Olympijs bis uicit, Pausan. Eliacorum 2. Fuit & Lycus Priami filius: item unus è Centauris. Callirhoë filia Lyci hominis sanguinarij & hospites immolantis, à Diomede relicta (quem Troia redeuntem benignè susceperat, & paternis liberauerat insidijs) laqueo se suspendit, Iubas apud Plutarchum libro 3. rerum Africanarum. Gyraldus Lyci nomine numerat unum inter Telchines. Lycis uel Lycos, frigidus quidam comicus poeta, ut superius retuli. Τὸ ἐπὶ λύκῳ δικαστήριον, locus iudicij cuiusdã Athenis, ubi lupi effigies stabat, ad demonstrandum herois nomen, à quo sic dictus est locus. Ab eodẽ ortum est prouerbium, ἡ λύκου δεκάς, Pollux. Θηρῷον (lege Θ' ἡρῷον, pro τὸ ἡρῷον) templum Lyci herois, Varinus. ὦ λύκε δέσποτα, γείτων ἥρως, Aristoph. in Vespis. Vbi Scholia, Lyci templum & heróum apud iudiciorum loca erat. Aliter, Herôum Lyci apud locum iudicij erat: & cum iudicia agebantur, iudicialem mercedem, nempe triobolum, (quotidie ei triobolum seponebant, Suid.) quam accipere solebant quorum erat iudicare, illi quoq; conferebant. λύκου δεκάς, id est Lupi decas: dictum apparet (inquit Erasmus) in eos, ad quos inhonesti lucri pars aliqua tametsi pusilla rediret. Aut in eos qui largitionibus essent corrupti, aliósue corrumperent. Nam Athenis in foro ubi causæ agebantur, Lycus quidam genius (heros potius, ut Græci habent) scalptus stabat, (ἵδρυτο, ἀνεπέπλαστο) lupina specie. Apud hanc statuam sycophantæ pecunia corrupti uersari consueuerunt, uelut apud deum quempiam sui quæstus præsidem, eiq; in dies singulos triobolus secabatur, authore Zenodoto: quanquam attigit & Hesychius. Suidas addit, sycophantas (τοὺς δωροδοκοῦντας) fuisse decem numero, ueluti decem uiros referentes. Meminit huius Aristophanes in Vespis, Θ' ἡρῷον εἴ πως ἐκκομίσαις τοῦ λύκου, Si qua simulachrum efferre possis Lyci, Hæc Erasmus. Καὶ οἱ πρῶτοι δικασταὶ πρὸς τῷ λυκοειδεῖ ἥρωϊ ἐκάθηντο, Varinus. Vox quidem δεκὰς hoc in prouerbio uidetur δωροδοκίαν sonare, ut δεκάζειν, δωροδοκεῖν: quoniam pariter decem uersabantur iuxta Lyci effigiem, qui munera accipiebant ab ijs qui magistratum aut aliud quippiam ambiebant, ut quantum in ipsis esset eos promouerent, Suidas in λύκου, & bis in uerbo δεκάζειν. Lycus fluuius cognominis regi, fluens per Mariandynorum regionem, Varinus: uide infra inter propria locorum circa finem. Lycus rex fuit Mariandynorum, cuius filius Priolaus, Scholia Nicandri. Lycus medicus quidam apud Aëtium citatur: & Galenus contra Lycum quendam Hippocratis calumniatorem scripsit. Lycus Rheginus Lycophronem Chalcidensem Aristoclis filium adoptauit, Suidas. Lycus, qui & Butheras, Rheginus historicus, pater Lycophronis Tragici, sub diadochis uixit, insidijs Demetrij Phalerei petitus: scripsit historiam Libyæ & de Sicilia, Suidas. Scripsit quædam ad Alexandrum, ut Scholia in Aristophanem citant. ¶ Harpalycus, Mercurij filius, Theocritus Id. 31. Epilycus poeta comicus apud Suidam ex Athenæo: Vide Gyraldum de poetis. Autolycus, auus Vlyssis Homero. Fingitur autem filius fuisse Mercurij, & ab eo furandi artem didicisse, ita ut furando semper lateret: & quæ furabatur pecora in aliam quam uellet formam redigeret: itaq; Parnassum montem habitasse, & ditissimus euasisse fertur, Scholia in Odysseæ τ. circa finem. Lycurgus rhetor contra Autolycum scripsit, Suidas. Hermolycus pancratiasta, in Atticis Pausaniæ. Οἰόλυκος nomen proprium, ab Erasmo prouerbijs adnumeratum. Herodotus (inquit) libro quarto refert, quum Theras quidam adornaret longinquam nauigationem, ac filius ipsius adolescens negaret se futurum eius nauigationis comitem, τοιγαρῶν ἔφη αὐτὸν καταλείψειν ὄιν ἐν λύκοισι: id est, Itaq; relinquam eum inquit, ouem inter lupos. Ex eo dicto nomen inditum est adolescentulo οἰόλυκος, uoce composita ex oue & lupo. Dici poterit in hominem desertum ac destitutum auxilio. Quòd si quis negabit hoc esse prouerbium, referatur pro appendice ad illud, Ouem lupo commisisti: nam probabile est ab hac historia natum prouerbium, Hæc Erasmus. Valla interpres Oilycum legit: sed codices impressi οἰόλυκον habent, ut Erasmus legit.

¶ Mulierum. Lupa meretrix Romulum & Remum lactauit, uide infra in d. Lyca meretricis nomen, Athenæo libro 13. Extremum Tanaim si biberes Lyce Sæuo nupta uiro, Horat. Carm. 3. 10. Lycaste filia Priami quam Polydamas Antenoris filius uxorem duxit, & nomen Nymphæ. Fuit & Lycaste nobile scortum in Sicilia, quam à forma Venerem uocarunt: uide Buthes in Onomastico. Lycoris amica Galli poetæ, quam sic ficto nomine appellauit Vergilius, cum Cythereis uocaretur: hæc cum postea spreto Gallo M. Antonium in Galliam proficiscentem sequeretur, Gallus sibi ipsi tandem amoris impatiens mortem consciuit. Tua cura Lycoris Perq; niues alium, perq; horrida castra secuta est, Verg. 10. Aegl. Cydippeq;, & flaua Lycorias, Vergilio 4. Georg. inter nymphas Penei fl. Lycænis, λυκαινίς, meretricis nomen in Anthologio. Λυκαίνιον, ἡ γραίδιον ἰσχνόν, anus in comœdijs, oblonga, paruis & crebris rugis, alba, suppallida, oculis straba, (στρεβλὸν τὸ ὄμμα,) Pollux. Λυκιάδες, uirgines quædam, Hesych. & Varinus. Et rursus, Lyciades, λυκιάδες, uirgines numero triginta quæ aquam ferunt in Lyceum: Apud Hesychium additur, Λακεδαιμόνιοι, quam uocem ego retulerim ad λυκαλέτους quod proximè sequitur, tanquam Lacedæmonij sic nominent anguillas: nam glossas passim in accusandi casu frequẽter scribit, ut subaudiamus καλοῦσι. Mæonio regi quẽ (Helenorẽ)

serua Lycimnia (forte Licymnia scribendum, ut uiri quoq; nomen) furtim sustulerat, Verg. 9. Aen. Vel qualis equos Threissa fatigat Harpalyce, Verg. 1. Aeneid. Est & uiri nomen Harpalycus.

¶ Propria locorum & populorum. Irpini appellati nomine lupi, quem irpum dicunt Samnites, eum enim ducem secuti agros occupauêre, Festus. Fuluium Hirpinum dictum à Plinio 8. 52. Marcus Varro 2. de re rust. Fuluium Lupinum uocat. Ab Hydrûnte Soletum desertum, dein Fratuertiũ, Portus Tarentinus, statio militũ Lupia, Plinius 3. 11. aliàs Luspia. Antonius Lupiam XXV. M. p. ab Hydrûnte abesse tradit. ¶ Λυκαβηττὸς, mons Atticæ, sic dictus quod lupi in eo abundent, Hesych. & Varinus. In Attica montes, Hymettus, Lycabettus, & alij, Plinius 4. 7. Apud Aristophanem in Ranis per t. simplex legitur, ut Suidas etiam & Varinus ex eo citant, sed loco corrupto, sic enim legendũ ἢν ἡν σὺ λέγῃς λυκαβηττοὺς καὶ Παρνασσῶν ἡμῖν μεγέθη, τοῦτ' ἐστὶ τὰ χρηστὰ διδάσκειν, ὃν δεῖ φράζειν ἀνθρωπείως, χρῆσθαι μεγάλων ὀνομάτων. quoniam ut Parnassus, sic Atticæ Lycabetus, montes maximi sint: ut uerba magnifica & sublimia, quasi montibus æqualia intelligamus, inquit Scholiastes. Vel quoniam Aeschylus in fabula quadam λυκαβηττοὺς καὶ Παρνασσῶν μεγέθη dixit. In Critia quoq; Platonis λυκαβηττὸν per t. simplex legimus, in Oeconomico autem Xenophontis per duplex. Lycæatæ, Arcadiæ populi fuerunt, Pausan. λύκαιον, ὄνομα τόπου, καὶ λυκαῖος, Suidas. Lycæus mons est Arcadiæ, in quo Lycæi Iouis delubrum, Plinius. Quum pro monte Arcadiæ Lycæum dicimus, penultima æ. diphthongum habere debet, ut Græcis αι. discernendi caussa à Lyceo gymnasio Attico, quod in penultima e. longum habet, Græcè ει. diphth. De Lycæo monte diuersis in locis Pausanias scribit, ut index demonstrat, & ex Pausania Cælius 24. 17. & nos plura dicemus infra in Ioue Lycæo. Lycæum montem aliqui dictum scribunt à lycis, id est lupis, quibus propter frequentiam pecudum abundabat. Et gelidi fleuerunt saxa Lycæi, Vergil. Aegl. 10. Consitaq; arboribus Lycea reliquerat arua, Ouid. 2. Metamphor. aliqui Lyrcea legunt, quod magis probo uel prosodiæ ratione. Lycæa uel Lycætha, urbs Arcadiæ: gentile Lycæus, Stephanus. Hypermnestra cum patris imperium contempsisset, à patre fuit ad Lycei forum citata, Pausanias in Corinthiacis. Lycaones, populi Asiæ Phrygibus & Galatis seu Gallogræcis uicini, Pomp. Mela. Lycaones in Asia sunt, Pisidarum & Cilicum finibus, Hermolaus. Perfidi (ἄπιστοι) sunt Lycaones, quod & Aristoteles testatur, Scholia Iliad. 4. Apud Plinium plura requires ex Indice. Lycaoniumq; Ericaten, Verg. 10. Aeneid. Deriuatur sane Lycaonius tum à Lycaone rege, Fœda Lycaoniæ referens conuiuia mensæ, Ouidius: tum à regione, à qua etiam Lycân et Lycaon gentilia sunt, Stephanus. Lycaonia, λυκαονία, Asiæ regio, &c. uide Onomasticon. Dicta est autem hæc regio à Lycaone rege, de quo iam supra dictum, Varinus. Arcadia olim Lycaonia dicta est, Eustathius in Dionys. Et alibi, Lycaones dicti sunt à Lycaone quodã Arcade, qui urbem apud eos condidit ex oraculo, ἐπὶ ἐμφανέα λύκῳ ἀκάμαντος φέροντος ἐνὶ γναθμοῖς ἀνδρομέην παλάμην, τῷ ῥά οἱ τέκμαρ Ἀπόλλων. In his uerbis ἀκάμας uidetur epitheton esse lupi audacis & multos labores pro præda obeuntis: ut interpretemur oraculum, illic condendum esse oppidum, ubi lupus ore gestans manum hominis occurrisset. Lycaonia & Lycarnia, regionum nomina, Varinus. Stephano quidem Lucaria uel Luceria, urbs est Italiæ, incolæ Lucrini. Lycapsus, λύκαψος, uicus prope Lydiam, Stephanus. Lycaspus, urbis nomen, Hesychius & Varinus, ego Lycastus legerim. Sic enim Stephano uocatur urbs Cretæ, à luporum multitudine dicta, quæ ibi esse creditur. (Atqui Aristot. in Mirabilib. Lupos, inquit, & similes feras noxias in Creta esse negant.) Meminerunt eius, Mela libro 2. & Strabo 10. Plinius 4. 12. Eandem Homerus Iliad. secundo ἀργινόεντα λύκαστον dixit: Varinus interpretatur λευκόγεων, quod terra illic alba & argillosa sit. addit, sic nominari à Lycasto indigena, aut filio Minois. Est & Pontica Lycastus, inquit idem, ut refert scriptor ethnicorum: sic uocant Stephanum, etsi in impressis Stephani codicibus nihil tale reperiam, sed constat eos multis in locis mutilos esse. Lycastum etiam Plinio ciuitas est Cappadociæ. λυκάστιαι, regio Leucosyriæ (Cappadoces quondam Leucosyri dicebantur, Plin.) à qua Lycastiæ Amazones cognominatæ, Varinus. ¶ Lyceum, λύκειον, gymnasium Athenis, ubi docebat Aristoteles, Stephanus, & Varinus. Plato uerò in Academia profitebatur: hinc illi Ciceronis uersus, Inq; Academia umbrifera nitidoq; Lyceo, Fuderunt claras fœcundi pectoris artes. Aliqui Latinè etiã Lycium scribunt. Qui erant cum Aristotele, Peripatetici dicti sunt, quia disputabant inambulantes in Lycio. Lyceum, ut habet Suidas, Theopompus Pisistratum construxisse ait: Philochorus uerò, præside & dictante Pericle factum esse. Erat autem locus (gymnasium) iuxta urbem, in quo exercebantur ante bella: & antequam milites educerentur ad expeditiones, armati illic conueniebant, & lustrabãtur, ἐξεταλίσεις τοῖς ἐγίνοντο, Suidas: malim ἐξετάσεις, secundum Hesychium: & si qui strenui ac bellicosi essent uiri, illic se ostentabant, (nostri uocant ein musterplatz campum uel aream faciendi delectus militum aut exercitus lustrandi.) Eadem ferè scribit Scholiastes Aristophanis in Pacem. Lyciades (& alibi, Lycaides) uirgines numero triginta, quæ aquam ferunt in Lyceum, Hesychius & Varinus. Lyceum fuit etiam gymnasium Ciceronis in Tusculano, à nomine scholæ Aristotelicæ, de quo libro 1. de Diuinatione sic refert: Nuper quum essem cum Qu. fratre in Tusculano disputatum est. Nam quum ambulandi causa in Lyceum uenissemus, id enim superiori gymnasio nomen est, &c. ἐπιλύκειον, palatium imperatoris seu ducis belli apud Athenienses: ἀρχεῖον τοῦ πολεμάρχου Ἀθήνῃσι, Varinus. ἐπιλύκιος λόγος, peculiaris sermo, ut quidam in Lexicon Græcolat. retulit, non citato authore. λύκειος ἀγορὰ, Lyceum forum quoddam Argis, uel in terra Argiua, ubi conueniebant, Apollini sacer, Hesychius & Varinus. λύκειον, locus uel urbs

Thessaliæ,

Thessaliæ, à lupo denominatus, qui illic in saxum conuersus fuit, Varinus: apud quem perperam legitur ἐπιὼν τὸ πόλεως: legendum autem ex Etymologo, ἐπιὼν ταῖς τοῦ Πηλέως βουσίν, hoc est, cum Pelei boues aggrederetur: apud eundem λύκιον scribitur, per iota in penultima.

¶ Teuthraneæ supra Aeolidem sitæ, oppida sunt, Haliserne, Lycide, &c. Plin. Lycirna, pagus prope Calydonem, Strabo libro 10. Lycinopolis, ciuitas quædam in Originum libro Catonis. Lycij dicti sunt secundum quosdam à Lyco Pandionis filio, qui in Asiam traiecit, Eusthathius in Dionysium ex primo Herodoti. Lycius gentile, & cognomen Apollinis. ¶ Λυκόα, urbs Arcadiæ, Stephanus ex Pausaniæ octauo, id est Arcadicis, ubi sic scribit: In Mænali montis extremis partibus signa (rudera) ciuitatis Lycoæ apparent, templum item Dianæ Lycoatidis. Super Psyllos in Africa lacus Lycomedis est, desertis circundatus, Plinius. Λυκώνη, urbs Thraciæ, Stephan. Λύκωνος, nudum nomen apud Suidam. Lycopolis, urbs Aegypti sic à lupis cognominata, eò quod Aethiopes agros Aegyptios incursantes, lupi facta acie usque ad ciuitatem Elephantinam repulerint. Ibidem igitur ciuitatem constructam Aegyptij à bestijs illis Lycopolin cognominarunt, ac pro dijs lupos ipsos uenerantur, Diodorus Siculus libro 2. Lycopolis, id est Luporum ciuitas, una est in Lycopolitide præfectura Aegypti: altera in Sybennitica iuxta mare, Stephan. Luporum ciuitatis meminit Strabo libro 17. & Plin. 5.9. Eidem alibi, Lycopolitis una est ex præfecturis Thebaidis Aegypti. Lycopolitana Thebaidos ciuitas, pari religione Apollinem & lupum colit, (ut in h. dicetur,) Macrobius. Lycorea, Λυκώρεια, uicus in Delphis, à Lycoreo rege dictus. Gentilia, Λυκωρεύς, Lycorus, Lycoreites. Dicitur & Iupiter Lycoræus, & Λυκώρειος cum diphthongo, Steph. Λυκώρειδες, paroxytonum Aeolicè, Varin. forte legendum Λυκωρεῦς, quod communiter acuitur. Λυκώρεια, urbs Delphidis, in qua colitur Apollo, à Lycoro conditore filio Coryceæ (& Apollinis, Scholia in Apollonium) habitante: (uidetur enim legendum οἰκίσαντος) in Parnasso: qui montem quoque (Lycoriæ urbi) uicinum Coryceum appellauit à nomine matris, Etymolog. Corycium antrum à nympha Corycia dictum uolunt, à cuius filio Lycoro ciuitati factum Lycoriæ nomen sit. Ex Lycoro Hyanius nascitur, cuius filia Celænò Delphum ex Apolline concepit, à quo nuncupati Delphi, Cælius ex Pausaniæ Phocicis. Oppidum (inquit Pausanias ibidem) ibi antiquissimum aiunt esse conditum à Parnasso, &c. à quo & monti nomen inditum: oppidum id quoque diluuio Deucalionis tempore fuisse submersum aiunt. Quicunque autem hominum tempestatem istam poterant effugere, luporum ululatu (λύκων ὠρυγαῖς) incolumes in Parnassi cacumina euadebant, ducibus itineris factis hisce belluis. Propterea conditam ibi ciuitatem, à lupis Lycoream appellarunt: unde & Apollo Lycoreús dictus, alias Lycoræus, Hæc Pausanias & ex eo Gyraldus. Λυκωρεῖ, nudum nomen apud Suidam. Φοῖβε Λυκωρεῦ, Orpheus in hymno ad Apollinem. Υἱωνὸς Φοίβοιο Λυκωρέιοιο Κάφαυρος, Apollonius in Argonaut. Exponunt autem Lycoreum, Delphicum: nam Delphi primum Λυκωρεῖς dicebantur, à Lycorea uico, Varin. Deucalion & Pyrrha cum terra diluuio obrueretur, arcam ingressi, supra Parnassum, uel secundum alios Lycoreum montẽ elati sunt, Scholia in Olympiorũ Pindari Carmen 9. Lycosthene uel Lycosthenia, Λυκοσθένη, Λυκοσθενία, urbs Lydię, Steph. Lycosura, Λυκόσουρα, urbs Arcadię in Lycęo monte à Lycaone cõdita, Pausan. Steph. Lycotæ & Lycosurenses Arcadiæ populi fuerunt, Pausan. forte Lycoatæ legendũ: sic enim à Lycoa ciuitate dicuntur. Prope Lycosuram esse dicuntur montes Nomij, in quibus & Panos Nomij sacellum, Cælius ex Pausan. Λυκόζεια, urbs Thraciæ, gentile Λυκοζεύς, Stephan. Suid. Varin. Lycuria, Λυκουρία, ager quidam Arcadiæ, qui Pheneatas & Clitorios distinguit, Pausan. Lyctos oppidum Cretæ, à Lycto Lycaonis filio conditum, Stephan.

¶ Euenus fluuius in Aetolia oritur, Lycormas olim dictus, Strabo lib. 10. & Stephanus in Lycorma, ubi pro Eueno perperam Eycnos legitur: uide Onomast. Meminit & Stobęus sermone 98. de morbis, &c. Lycus fl. Ponti, uiginti stadijs ab Heraclea distat, Arrianus in Periplo Ponti. Heraclea opp. Ponti, Lyco fl. appositum, Plin. Et rursus, Præterfluit & Neocæsariam. Multis etiam alijs in locis, ut Index ostendit, Lyci fl. meminit. Lyci amnis in Heracleensi agro meminit & Apollonius in Argonauticis, qui & regem tractus eius Lycum fuisse refert: & Orpheus in ijsdem, iuxta Euxinum esse canens hunc fluuium, ubi Argonautæ à Lyco rege suscepti sint. Fluit per regionem Mariandynorum, Varin. Minorem Armeniam Lycus amnis disterminat, Plin. 6.3. Et mox, Iris flumen deferens Lycum. Iris in se recipit Lycum ex Armenia fluentem, Eustath. Caper fl. Laodiceam Cariæ urbem cum Lyco & Asopo amnibus alluit, Strabo lib. 12. Laodicea urbs Asiæ imposita est Lyco flumini, Plin. Lycus fluuius Heracleensis agri duorum iugerum latitudine, Eustath. ex Xenophonte: Apud quem hunc locum reperias libro 5. de expeditione Cyri: ubi Romulus Amasæus εὖρος δύο πλέθρων, latitudinem passuum quadraginta transtulit: quoniam plethron aliqui sextã stadij partem interpretantur. Lycus in Asia terræ hiatu absorptus, & alio loco renascens, tandem in Pontum cadit, ut testatur Ouidius li. 4. de Ponto Eleg. 10. Et Metam. lib. 15. Iuxta Colossas Phrygiæ urbem Lycus amnis hiatum terræ subiens occulitur: deinde ferè quinque post stadia emergens, elabitur & ipse in Mæandrum, Herodot. Lycus fl. Ciliciæ, Plin. 5. 27. A Thyssageus quatuor ingentes amnes per Mæoteos fluunt, in Mæotin paludem se insinuant, Lycus, Toaris, Tanais, Syrges, Herodotus. Lycus fluuius Telchinum, Hesychius & Varinus. Lycos fl. in ora Phœnices, Plinius: meminit eius & Strabo. Est & Lycus Assyriorum fluuius, qui Tigri immiscetur, Onomasticon.

Item Lycus Vindeliciæ, qui ex alpibus oriens Augustam uersus fluit, ac tandem Danubio miscetur, accolæ uocant den Lech: hic Vindelicos à Rhætis disterminat. λυκῶν (penultima circumflexa) ποτόν, Lyceus potus, à fonte quem Apollo inuenit, ex quo lupi bibunt, uino & melle manantem, Suid. Hesych. Var. Sed distinctius Erasmus in prouerbijs: Lupinum potum (inquit) dicebant, ubi quis uoluptatem sui periculo capitis emeret. Narrant duos erupisse fontes sacros Apollini, quorũ alter uino scateret, alter melle, ad quos cum aues aduolarent feriebantur. Porrò Apollo Lucius dictus est, siue à luce quam aperit, siue à lupis interfectis, Authores Zenodorus & Suidas.

¶ b. Ferè omnia quæ diximus de leone, habet etiam lupus, sed pleraque hic minus, ille magis: moribus tamen lupus improbior est, & magis insidiosus, Albertus. Formicis Indicis magnitudo Aegypti luporum. ¶ Lupi à colore epitheta quædam inter cætera retuli superius. λύκος πολιόθριξ, Oppiano: λύκων πολιότριχα φῦλα, Eidem. πολιοὶ λύκοι, aliâs πίλαοι, πυῤῥοὶ ἢ μέλανες: hoc est ruffi, aut nigri: (πίλος fuscum significat, poliòs canum.) ῥινὸν πολιοῖο λύκοιο, Homerus Iliad. κ. Vel πολιοὶ, id est subcinerei, aut pretiosi, (τίμιοι:) pretiosum enim hoc animal est: & apud Athenienses, qui lupum occidisset, pretium accipiebat quantum sepulturæ sufficeret, (ἀγαθὸς αὐτῷ τὰ πρὸς ταφήν.) Aut propter Latonam fortassis quæ grauida in lupam mutata est, (ut dicam in h.) Aut πολιὸς interpretabimur albos: nam pilis eorum, parte proxima cuti, color est albus: media, niger: suprema ruffus, ut per synecdochen ab albicante parte lupi toti πολιοὶ dicantur, Etymologus & Scholiastes in 2. Argonaut. Apollonij. Vide supra λυκόφως inter deriuata à Lupo, & infra in Lyceo Apolline. Pili lupis interius albi, exterius nigricant, Varinus: inde λυκόφως tempus matutinum nocti & diei confine. Lupina pellis cinerea est, & nigredinem non puram habet, Varinus in ἀμφιλύκη. Lycophthalmos gemma lupini oculi effigiem refert, Plinius. Lupati uel lupi, freni asperrimi à similitudine dentium lupinorum, Isidorus. θοοῖς ὀνύχεσσιν ἰμαρτεῖν, Oppianus. Lucanis imperauit Lamiscus, cuius pedis digitus tertius à magno similis lupi digito fuit, Heraclides in Politijs. Ex nostris qui lautius loquuntur, peculiares quasdam de lupo dictiones habent: Er hatt ein haut die wirdt jm abgestreifft. Os eius morsum uocant, ein gebiß: pedes klawen. Caput Vrsi, apri & lupi, & aliarum belluarum mordentium Galli peculiariter hure uocitant. ¶ In equo bono & generoso Germani requirunt lupi oculos et ualidam ceruicem, & eiusdem uoracitatem, & gressus lenitatem, Camerar.

¶ c. Lupus ex longinquo & acute uidet: noctu etiam, instar noctuæ, Philes. Terram edunt lupi, unde γηφάγοι dici possunt, ut qui holeribus uictitant pauperes. λαφύσσειν deuorare, ῥαγδαίως καταπίνειν, μετὰ σκιλμοῦ, καὶ μετὰ θυμοῦ ἐσθίειν, ἀσπαράσσειν, uocabulum quod de leone & lupo propriè dicitur, ut λαφύσσειν αἷμα, καὶ ἀναῤῥῆξαι βοεῖην, Varinus. οἷον ἦν λύκοι τινὲς ἢ θῶες ἐλάφυξαν τὰ ἐκ τῶν τεθνεώτων καὶ πρὸς ὀλίγον ἔτι πνεῖ μεμολυσμένα, Heliodorus. λάπτειν, sorbere, lingua exerta aquam lambere cum sonitu, per onomatopoeiam (ut nobis etiam uerbum lappen, & lambere Latinis) de canibus, lupis, & huiusmodi animalibus propriè dicitur, Varinus & Scholiastes in Iliad. π. ¶ Vlulare, de luporum & canum horribili & uulgo ominosa uoce: per onomatopoeiam, quæ eadem Germanis est hülen, & Gallis uller. Exululat, Ouidius de Lycaone. Visæque canes (id est Furiæ, Seruius) ululare per umbrã, Verg. 6. Aeneid. ὠρύεσθαι dicitur de lupis, canibus & leonibus, cum esurientes ululant: & de alijs animalibus quæ proprium suæ uocis uocabulum non habent, Varinus. Pollux de minoribus, ut lupis, uulpibus, thoibus, ὑλακτεῖν & ὠρύεσθαι dici ait. Καὶ λύκος ὁππότε μακρὰ μονόλυκος ὠρύηται, Aratus. ὠρυθμοῖς ὑλάει, καὶ περιλαλέουσιν αὐτῇ, Oppianus de cane testiculis alligato in pardalium uenatione. Leo ὠρύεται, Apollonius 4. Argon. Transfertur etiam ad inanimata. Τὸν δὲ μετ᾽ ὠρύεται Τυρσηνίδος οἶδμα θαλάσσης, Dionysius Afer. σμερδαλέον ἠχεῖ, Oppianus de lupo. λυκηθμός, ululatus luporum, & barritus (de qua uoce dixi in Elephanto c.) in primo prælij concursu. Pausanias in Argolicis clamorem illum ἀλαλαγμὸν uocat. Terribili Marte ulularent, Plinius lib. 26. Vlulata prælia, Statius 9. Theb. Lætis ululare triumphis, Lucanus libro 5. λυκηθμός, ὁ τῶν λύκων βοή. ἐξάκις γὰρ αὐτοῖς ἐγένετο ὁ λυκηθμός, καὶ ἔτι περισχεῖν ἐπιστεύθησαν. Καὶ ἦν οἱ Ἄβαροι ἐθέλουσιν ἀθρόους χρησάμενοι ἔτι σπουδὴ λυκηθμῷ. φίλη δὲ αὐτοῖς ἡ τοιαύτη φωνή, Suidas ex authore innominato. Catullire, esurire (prurire, potius) uel libidinari. Laberius, Scinde unam exoleto impatienti catullientem lupam, Nonius. Quid lynces Bacchi uariæ? & genus acre luporum Atque canum? Vergilius in Georg. de ui amoris scribens. Lupa facit se iniri à lupo, exponit se ineundã: Galli sic proferunt, La louue se fait aligner au loup, Robertus Stephanus. Scylaces, id est catuli, canum & luporum dicuntur, Varinus. ὀβρίκαλα, ὀβρίκαλα, uel óbria, dicuntur catuli hystrichum, leonum, & luporum: uide in Leone H. c. Catuli luporum, Gallis louueteaux: cheaux uerò communiter dicunt de lupo, uulpe, mele & lutra, Robertus Stephanus. Ex lupis & canibus nasci genus quoddam canum, in Historia de canibus mixtis docui: aliqui sic natum lyciscum uocant. Launè lupum canarium, aut canem luparium dixeris: quanquam Gaza & Niphus pantherem lupum canarium transferunt, (ut à panthera distinguant,) de quo mox inter congeneres lupo feras dicemus. Galli canem fœminam cum ad libidinem incitatur lisse uel lyce nominant, quasi lyciscam, nostri leutsch. ¶ Dente lupus, cornu taurus petit: unde nisi intus Monstratum? Horat. Serm. 2. 1. Et mox, Mirum, Vt neque calce lupus quenquam, neque dente petit bos. οἱ δὲ λύκοι ὣς θῦνον, Homerus Iliad. λ. de pugnantibus in acie. ¶ Non lupus insidias explorat ouilia circum, Nec gregibus nocturnus obambulat: acrior illum Cura domat, Verg. in Georg. pestem describẽs. Quasi lupus ab armis ualeo, clunes infractos fero, (aliâs desertos gero,) Plautus Ambroico,

ut

ut Nonius & Festus citant.

¶ d. Quem tu ceruus uti uallis in altera Visum parte lupum, graminis immemor Sublimi fugies mollis anhelitu, Horat. Carm. 1. 15. Vt pauet acreis Agna lupos, capreæque leones, Idem Epodo 12. Lupis & agnis quanta sortitò obtigit Tecum mihi discordia est, Idem Epodo 4. Rapinā quæ audacter & impudenter fit (μυλικῶς, forte θυμικῶς, καὶ ἰταμῶς,) lupis comparauit Homerus, ὡς δὲ λύκοι ἄρνεσσιν ἐπέχραον, ἢ ἐρίφοισι, Varinus in παραβολῇ. Prius lupus ouem ducat uxorem, πρίν κεν λύκος οἶν ὑμεναιοῖ, Ante lupus sibi iunget ouem, Aristophanes in Pace, de his inter quos insanabile dissidiū. Consimili figura dixit Horatius, Sed prius Apulis Iungentur capreæ lupis. Plautus in Pseudolo, Vt mauelis lupos apud oues linquere, quàm hos domi custodes. Hoc prouerbium (inquit Erasmus) ad rem relatum, erit lepidius: quod genus, si dicas, pecuniæ studium non cohærere cum studio literario. Scholia Aristophanis simpliciter de re impossibili prouerbium accipiunt: & poetæ cuiusdam (Homeri Iliad. χ.) hos uersus citant, ὡς οὐκ ἔστι λέουσι καὶ ἀνδράσιν ὅρκια πιστά, οὐδὲ λύκοι τε καὶ ἄνδρες (legendum ἄρνες) ὁμόφρονα θυμὸν ἔχουσιν, ἀλλὰ κακὰ φρονέουσι διαμπερὲς ἀλλήλοισι. Ouem lupo commisisti, τῷ λύκῳ τὴν οἶν. Terentius in Eunucho, Scelesta ouem lupo commisisti: de Chærea ephebo, cui uelut eunucho uirgo soli credita est. Donatus admonet prouerbium esse quod contineat fœmineam reuerentiam, meretricium sensum. Concinnè utemur, inquit Erasmus, quoties ei seruandum aliquid committitur, cuius gratia custodem magis oporteat adhiberi. Cicero tertia Philippica, Etenim in concione dixerat se custodem futurum urbis. O præclarum custodem, ouium (ut aiunt) lupum. Custos'ne urbis, an direptor & uexator esset Antonius? Vnde quadrare uidetur, quoties inimico negotium committitur, quique nobis pessimè uelit, propterea quòd lupus & agnus genuino quodam odio dissident. Huic adscribendum illud quod refert Suidas, πρίν κεν λύκος οἶν ποιμανδίσει: id est, Prius etiam lupus ouem pascet, de re neutiquam uerisimili. Huic confine Plautinum illud in Milite, Bono cella suppromo credita. Sed propius accedit quod est in Truculento: Nam oues illius haud longe absunt à lupis, Hæc Erasmus. Sed apparet deprauatum esse Suidæ locum, & pro ποιμανδίσει, legendum ὑμεναιοῖ, ut ex Aristophanis Vespis paulò superius recitaui, & ipse etiam Erasmus inter prouerbia refert. ποιμανδίσειν uerbum nusquam reperias, ὑμεναιοῦν apud Etymologum est. Carminis etiam dactylici ratio apud Aristophanem uerbum ποιμανδίσει non admittit. Ad hæc Suidas prouerbium exponit ἐπὶ τῶν ἀδυνάτων, similiter ut Scholiastes Aristophanis, ut inde sumptum corruptumque appareat. Permulta enim ex illis Scholijs passim apud Suidam adducuntur. Ad hoc prouerbium pertinet nomen Οἰόλυκος, de quo inter propria uirorum dixi. Eurysthenem & Proclem audio (inquit Aelianus) cum in matrimonium fœminas ducere constitutum haberent, profectos ad Delphicum oraculum, deum consuluisse, quo cum Græcorum Barbarorúmue affinitate deuincti pulchre & prudenter nuptijs alligati uiderentur: ijs deum respondisse, quà uenissent, in Lacedæmoniam reuerterentur. Vbicunque porrò terrarum summe ferum animal ferens mitissimum eis occurreret, inde ducendas uxores esse: sic enim feliciter ipsis & prospere processurum esse. Cui oraculo obtemperantes, cum in Cleonæorum regionem uenissent, ipsis occurrit lupus, agnum quem alicunde diripuerat portans: Ex eo illi coniecerunt Apollinem de ijs animalibus oraculo significationem dedisse: proinde ipsos Thesandri Cleonymi probi uiri filias uxores duxisse, Hactenus ille. Ὡς δ' ὅτ' ἐνὶ σταθμοῖσιν ἀπειρέσια μῆλ' ἐφόβησαν ἤματι χειμερίῳ πολιοὶ λύκοι ὁρμηθέντες λάθρῃ ἐϋρρίνων τε κυνῶν, αὐτῶν τε νομήων. Μαίονται δ' ὅ τι πρῶτον ἐπαΐξαντες ἕλωσι πόλλ' ἐπιπαμφαλόωντες (μετὰ πλείονας καὶ ἀθρόως ἐπιβλέποντες) ὁμοῦ. τὰ δὲ πάντοθεν αὔτως στείνονται πίπτοντα περὶ σφίσιν: Sic proceres Græci Bebrycas inuadebant, Apollonius Argon. 2. Torua leæna lupum sequitur, lupus ipse capellam, Vergil. 2. Aegl. ex Theocrito. Pecora minimè inuadet lupus, si ductori dicto squillam appenderis, Anatolius. Lupo etiam sus obsistere repugnareque potest, Aristoteles. Ephesius interpretatur, Aristotelem hic suis nomine intelligere gregem suum, uel aliquot simul sues. Vnum enim & solum obsistere lupo non posse, nisi raro, & cum fuerit magnus, & bene exertis dentibus. Alphec (melius alfhed, id est leopardus, panthera minor) lupos libenter occidit, Albertus. ¶ Quicquid lupus pede presserit, non uiuit, Isidorus. ¶ Si sepo leonis liquido animal inungatur, non accedent ad ipsum muscæ, (secundum alios interpretes lupi, uel bestiæ, uel serpentes,) Rasis & Albertus: uide etiam mox in e. ¶ Romum & Romylum (Remum) ut Dion scribit, lupa nutriuit: eleganter autem translatum est lupæ nomen ad meretrices, quòd luporū instar rapaces sint, Varinus in Ἀρχαιοπόλις. Vide etiam supra in a. inter deriuata à lupo. Ad uagitum lupa accurrit, eosque huberibus suis aluit, Plinius Cæcilius de uiris illustribus. Nam quę de infantibus ferarum lacte nutritis, quum essent expositi, traduntur, sicut de conditoribus nostris à lupa, magnitudini fatorum accepta ferri æquius, quàm ferarum naturæ arbitror, Plinius Nat. hist. lib. 8. Sunt qui Laurentiā et Larentiā distinguant, ut altera Acca Faustuli fuerit, altera etiā meretrix: ambas tamē Firmianus sub una recitat Lupa, Romuli & Remi nutrice, &c. Gyrald. Syntagmate primo de dijs. Lycastus & Parrhasius Phylonomes ex Marte filij, in Erymanthum abiecti, cum ad cauam quercū depulsi hæsissent, à lupa nutriti sunt, &c. Plutarchus in Parallelis minoribus ca. 36. ubi mox Romuli etiam & Remi à lupa nutritorum historiam prosequitur. Colitur ficus arbor in foro ipso ac comitio Romæ nata, ob memoriam eius quæ nutrix Romuli ac Remi conditoris appellata: quoniam sub ea inuenta est lupa infantibus præbēs rumen (ita uocabant mammam) miraculo ex ære iuxta dicato, Plinius. Romulum quidam à ficu ruminali, alij quòd lupæ ruma nutritus est; quem credi-

bile est à uirium magnitudine, item fratrem eius appellatos. Alij dicunt à uirtute id est robore, (Græci ῥώμην uocant,) Festus. Vide etiam Plutarchum in uita Romuli, non procul initio. ¶ De his qui nouêre uoci parcere, adagium est, λύκος ἴδεν πρότερος, id est, Lupus prius conspicatus est, quod raucitatem & difficultatem loquendi faciat prior inspiciens. Hoc est quod deum uides lupino uelamine obseptum. Nam & hoc genus animal dum prædam agit, ne hiscit quidem, quum soleant cætera clamore lætitiam indicare, Cælius Calcag.

¶ e. Nunquam custodibus illis, (Laconico aut Molosso cane,) Nocturnũ stabulis furem incursusq; luporum Horrebis, Verg. in Georg. Quid immerentes hospites uexas canis Ignauus aduersum lupos? Horatius Epodon ode 6. in maledicum poëtam. ¶ Quorum apud nostros elegantior sermo est, de lupis eorumq; uenatu, hunc ferè in modum loquuntur, Er frißt/ zerreißt: trabt/ betzt oder laufft/ wirt gebetzt/ gejagt/ gefangen/ von den hunden erbissen/ erwürgt/ erschlagen. Er wirt auch in einem garten oder einer grůben/ hierzů gebeißt/ gefangen. Sie wölffin traiben vnd welffen. ¶ οὐκ ἔτι κερδαλέοις ἐμβατὰ ταῦτα λύκοις, In epigrammate in imaginem Herculis fures & feras arcentem, libro 4. Anthologij. Lupi non accedent ad animal, quod liquefacto leonis sepo inunctum fuerit, Rasis & Albertus. Eodem cum allijs trito, ita quod odorem (odor) allij uincat, si quod corpus perungatur, lupi non accedent, Iidem. Sepo leonis liquefacto si circuitus ouium inungatur (distilletur,) nunquam accedent lupi, nec aliæ rapaces feræ, Iidem. Si sepum leonis suffiatur circa aquam, uel inde aliquid aquæ immittatur, prohibet lupos ne uel accedãt, uel bibant, Iidem. Septa è macerijs in leporario alta esse oportet, ne lupus transilire possit, Varro. Magi dicunt lupos in agrum non accedere, si capti unius pedibus infractis, cultroq; adacto, paulatim sanguis circa fines agri spargatur: atq; ipse defodiatur in eo loco, ex quo cœperit trahi: Aut si uomerem, quo primus sulcus eo anno in agro ductus sit, excussum aratro, focus larium, quo familia conuenit, absumat: ac lupum nulli animalium nociturum in eo agro quandiu id fiat, Plinius. Massurius palmam lupino adipi dedisse antiquos tradit: ideo nouas nuptas illo perungere postes solitas, ne quid mali medicamenti inferretur, Plinius. Si caput lupi columbario suspendatur, feles, mustelæ, & si quæ alia columbis nocent, non adibunt, Rasis & Albertus: Huius rei caussam inquirit Cardanus in opere de subtilitate. Oculum lupi erutum si uiderint quadrupedes domesticæ, timent & fugiunt, Pythagoras. Oculus dexter lupi (siccus, Rasis) puero adalligatus amolitur timores: itemq; dentes eius, & pellis, Albertus: dens eius caninus, & nerui, & pellis, Rasis. Et rursus, Si quis dentem lupi gestet, impauidus erit. Dentes, corium uel oculos lupi quisquis secum habuerit, in caussis suis obtinebit per aduocatos suos, eritq; diues apud quosuis homines, Iidem. Dens lupi adalligatus, infantium pauores prohibet, dentientisq; morbos: quod & pellis lupina præstat. Dentes quidem eorum maximi equis quoq; adalligati infatigabilem cursum præstare dicuntur, Plinius: hinc forte animosos ac celeres equos λυκοφόρους dictos aliquis coniiciat, potius quam aliã ob caussam: de quibus in equo dixi capite 2. inter celeres. Veneficijs rostrum lupi resistere inueteratum aiunt, ob idq; uillarum portis præfigunt. hoc idem præstare & pellis è ceruice solida existimatur: quippe tanta uis est animalis, præter ea quæ retulimus, ut uestigia eius calcata equis afferant torporem, Plinius. Vtq; lupi barbam uariæ cum dente colubræ Abdiderint furtim terris, Horatius Serm. 1. 8. de mulieribus ueneficis. Felle lupi cum oleo rosaceo si quis in supercilijs inungatur, diligetur à mulieribus cum deambulauerit cum eis (si conspiciatur ab eis, Rasis,) Albertus. Si uirga lupi in alicuius nomine uiri uel mulieris ligetur, impotens erit ad Venerem, donec nodus ille solutus fuerit, Albertus: Hac ligatione nulla est uehementior, Rasis. Lupus cuius prior uestigia prospexeris, tibi nocere non poterit: sed si ille te ante notauerit, caudæ summam partem si habueris tecum, sine metu iter cõficies, Sextus. Si lupi cauda in uilla sepeliatur, prohibet ab introitu eius lupos & muscas, Albertus: Cauda sepulta in domo, non inuolabunt muscæ, Rasis. Quin & caudæ huius animalis creditur uulgo inesse amatorium uirus exiguo (extremo atq; exiguo, Blondus) in uillo, eumq; cum capiatur abijcere, (al. abijci,) nec idem pollere, nisi uiuenti direptum, Plinius & Solinus. Lupum aiunt in summo persequentium periculo extremũ caudæ floccum elidere, conscius eum maximè ad amatorios cantus appeti solere, Cælius Calcag. sed hoc tam falsum mihi uidetur, quàm seipsum castrare castorem. Bos ossa non deuorabit, si lupi caudam ad præsepe suspenderis, Paxamus. Cauda lupi suspensa supra præsepe, non poterit cibo frui (bos, Albertus) quandiu illic relicta fuerit, Rasis. Si quis in lancea gestet calcaneum lupæ fœminæ, (suspendat in capite lanceæ, Rasis:) & hostes cum lanceis ei occurrant, non lædent eum, (non accedent ad ipsum, Rasis:) quandiu in lancea calcaneus remanserit, Albertus. Si mulier minxerit super urinam lupi, non concipiet unquam, Rasis. Si quod animal minxerit super urinam lupi calidam, non concipiet unquam, Pythagoras. Lapis uulgaris iuxta flumina fert muscum siccum, canum, hic fricatur altero lapide addita hominis saliua, illo lapide tangitur impetigo. Qui tangit, dicit, φεύγετε κανθαρίδες, λύκος ἄγριος ὔμμε διώκει, Plinius.

¶ Λυκία, (uel λυκέη) lupina pellis, λύκου δορά, Hesychius & Varinus. Eadem λυκῆ, Polluci. Λυκέην, aliâs λύκειον, τὸ τοῦ λύκου δέρμα, Suidas: sed adiectiuum tantum esse uidetur, nec absolutè poni. ἕσσατο δ' ἔκτοσθεν ῥινὸν πολιοῖο λύκοιο, Homerus Iliad. κ. de Dolone. Et rursus λυκέην eidem detractam scribit à Diomede & Vlysse. Hominem rapacem lycea, id est lupi pelle conuestiri dixeris, Cælius. Λυκέην ὠνείδισε παρῳμιωδῶς λέγεται ὁ ὕπουλος, ἅρπαξ, Varinus in κερδαλέον. Militis cassidi (inquit in commen-

mẽtatione de Romanorum militia Polybius) lupi imponebatur pellis, aut eiusmodi quippiam, quod integumentum pariter atq; insigne foret, ut strenuè ignauecq; se gerentes latere haud possent, Cælius. Galea lupina, Propertius 4.11.

¶ f. De Romulo & Remo, item Lycasto & Parrhasio, quos lupæ lactarunt iam dictum est in d.

¶ h. Diræ seu Lupus, poëmation siue Aegloga Camerarij. Scripsit & Io. Lorichius nuper eleganti carmine Lupi querelã. De lupis qui Sicyoniorũ greges infestarũt, dixi in E. Infestarũt & Trœzenios olim, Pausan. Lupus boues & oues, quos Peleus Acasto mittebat, laniauit, Vari. in πελεὺς. Lyciũ locus Thessaliæ, sic dictus à lupo, qui illic dum Pelei boues infestat, in saxũ mutatus est, Etymologus. Milonem Crotoniaten Pausanias scribit à lupis concerptum, quod genus feræ apud Crotoniatas scateat uel maximè, Cælius & Aristophanis Scholiastes in Ranis ex Pausania. Milo cum nimia neruorum fiducia arborem in parte media hiantem diducere uellet, brachijs hinc inde constrictis, & deficiente conatu retentus, lupis fuit præda, Onomasticon. Lupus maxima magnitudine (inquit Aelianus) cum in ludum inuasisset, & de manibus Gelonis Syracusani pueri tabellas rapuisset, Gelon de sella surrexit, & sanè quidem feram non timore perterrens, sed tamen acerrimè tabellarum suarum retinens, eum insequebatur. Postea autem quàm hic extra tabernam ludi literarij fuisset, hæc quidem labem fecit, & repentina ruina concidens, pueros (supra centum, Tzetzes 3.131.) unà cum præceptore confecit, & oppressit: solus Gelon diuinæ prouidentiæ munere sodalibus suis superfuit. Quod ipsum non eum à lupo occisum, sed potius seruatum fuisse, magnam profectò admirationem habet. Non igitur rationis expertia Deus negligit, imò uero chara habet, cum diuino instinctu partim ex his regnum præsignificarit, partim ex impendente periculo seruauit, Hæc ille.

¶ Auguria. Pedestria auspicia nominabantur, quæ dabantur à uulpe, lupo, &c. & alijs quadrupedibus, Festus. Inter auguria ad dexteram commeantium præciso itinere, si pleno id ore fecerit, nullum omnium præstantius, Plinius. Viso quondam lupo (lupis uisis, Alexander ab Alex.) in Capitolio, ut dirum putatum, urbsq; propterea lustrata, Volaterranus ex Liuio. Lupum quoq; castra introisse, & laceratis obuijs intactum abijsse (ut annotat Alexander ab Alex.) exitium & cladem portendisse euentus docuit, toto postea exercitu ingenti clade affecto. Rursus cum cerua à lupo fugata, inter duas acies euasisset illæsa, insignem uictoriam Romanis dedit. Lupos quoq; in foro uisos, incolumes euasisse, armis opprimi patriam, & magna rerum momenta designauit. Cum in Libyam colonia duceretur, lupos metas, quibus agger designabatur, mordicus dissipasse, uelut diri euentus, effecit quò minus deduceretur: (Lupos Carthaginis terminos detulisse, Plutarchus in Parallelis alicubi scribit.) Non sic Samnitibus deducentibus coloniam, qui lupo duce (quem irpum dicunt Samnites, unde & illi Irpini dicti) auspicatam deduxère. Fuitq; animaduersum lupum subnigrum obuiam factum, grande discrimen afferre, Hactenus Alexander. Impios parræ recinentis omen Ducat, & prægnans canis, aut ab agro Raua decurrens lupa Lanuuino, Horat. Carm. 3.27. Si lupus uoret nobis bestiam, quid significetur, per 12. signa, Luna in singulis existente, exponit Niphus libro 1. de augurijs tabula quarta.

sese contulerit, & hoc sub ... etiam modũ & causam mortu, in qua præcipuè nitebantur sectatores illius, refelli ac refutari facit, nimirum ut eam inuidiam à se ipso remoueret. Apparet enim illis tum temporibus Peregrini nomen non ita leue aut uile apud multos fuisse, præsertim imperitiores, quibus facti huiusce nouitas admirationem incusserat, quemadmodum & ex A. Gellio animaduertere licet, qui ipse quoque honorificam illius mentionem facit libro 12. cap. 11. Videtúrque omnino Stoica quadam animi pertinacia, uitæque tædio mortem ultro sibi consciuisse, quemadmodum & alios quosdam eiusdem professionis uiros fecisse aliquando legimus. Sed quod idem hoc in Olympijs potissimùm, & frequentissimo hominum conuentu fecit, ambitionis argumentum præ se fert, ac repræ

primùm in Elin uenissem, illorum certamine eò illectus atque perductus, statim Cynicum quendam inaudiui, magna & aspera uoce consueta illa ac uirtutem ex triuio intonantem, omnesque indiscriminatim dicteriis & conuiciis inuadentem: tandem uerò in Proteo eius uociferatio desiit. Hæc quemadmodum dicebantur, pro mea uirili cuncta tibi ex ordine percensere conabor. Tu uerò hæc planè ita se habere cognosces, quippe qui ipsis uociferantibus non semel adstitisti. Proteum, inquit, audet quispiam ambitiosum dicere, ô terra, ô Sol, & flumina, & mare, & patriæ, Hercules? Proteum, qui in Syria uinculis colligatus fuit, qui in patria quinque millia talentorum ultro reliquit, qui ex urbe Roma ...

per Christum, Hæc illi. Lupus taurum confecit, eoq; auspicio Danaus regnum obtinuit, ut inferius in Lycio Apolline referemus ex Pausania. λύκῳ κεχηνὼς φλυαρέουσ᾽ ἄλλοι τρόποι, Senarius onirocriticus apud Suidam & Varinum.

¶ Metamorphoses. Lycium Thessaliæ locus (oppidum) est, ubi olim lupus dum Pelei boues infestat, in saxum conuersus est, ut scribit Etymolog. Lupus in saxum conuersus, Ouidius alicubi in Metam. De Lycaonis in lupum migratione, & alterius cuiusdam innominati, supra dixi inter propria uirorum. Homines (inquit Plinius) in lupos uerti, rursumq; restitui sibi, falsum esse confidenter existimare debemus, aut credere omnia quæ fabulosa tot seculis comperimus. Vnde tamen ista uulgo infixa sit fama intantum, ut in maledictis uersipelles habeat, indicabitur. Euanthes inter autores Græciæ non spretus, tradit Arcadas scribere, ex gente Antæi cuiusdam sorte electum ad stagnũ quoddam regionis eius duci, uestituq; in quercu suspenso tranare, atq; abire in deserta, transfigurariq; in lupum, & cum cæteris eiusdem generis congregari per annos 9. Quo in tempore si homine se abstinuerit, reuerti ad idem stagnum: & cum tranauerit effigiem recipere ad pristinum habitum addito nouem annorum senio. Id quoq; Fabius, eandem recipere uestem. Mirum est, quò procedat

Græca credulitas. Nullum tam impudens mendacium est, ut teste careat. Itaque Copas Agriopas, qui Olympionicas scripsit, narrat Demænetum Parrhasium in sacrificio, quod Arcades Ioui Lyceo humana etiam tum hostia faciebant, immolati pueri exta degustasse, & in lupum se conuertisse: eundē decimo anno restitutum athleticæ, certasse in pugilatu, uictoremque uictoria Olympia reuersum, Huc usque Plinius. Pausanias (inquit Hermolaus in hunc locum scribens) hunc qui Olympionica fuerit, & in lupum conuersus decimo post anno restitutus sit homini, & cætera, quæ hic dicuntur, fecerit: non Demænetum, sed Demarchum Dinyttæ filium ait uocatum, de quo epigramma quoque haberi Olympiæ hoc affirmat: υἱὸς Δινύττα Δάμαρχος τάνδ' ἀνέθηκε εἰκόν' ἀπ' Ἀρκαδίας Παῤῥάσιος γενεᾷ. Quænā origo mutationis (uerba sunt ex octauo de rep. Platonis) ex tutore in tyrannum? an uidelicet postquē cœpit qui præest id agere, quod circa templum Lycæi Iouis in Arcadia fabula refert? Quidnam? Quod quisquis humana uiscera cum aliarum uictimarum incisa uisceribus (ὁ γευσάμενος τοῦ ἀνθρωπίνου σπλάγχνου, ἐν ἄλλοις ἄλλων ἱερείων ἑνὸς ἐγκατατετμημένου) forte gustârit, lupus fieri cogitur. Nónne fabulā audiuisti? Equidem. Eodem modo & hic cuius imperio uulgus omnino obtemperat, si cognato nō abstineat sanguine: sed falsis, ut solent, confictis criminibus, in iudicium trahat eos à quibus timet (εἰς δικαστήρια ἄγων μιαιφονῇ) & iniusta se cæde cruentet, uiri uitam extinguens, gustansque lingua impura & profano ore generis proximi sanguinem: ac nonnullos pellat, necet alios, suasorem se æris alieni decidendi (χρεῶν ἀποκοπὰς ὑποσημαίνῃ) agrosque distribuendi præbens: hic inquam necessario, uel ab inimicis interficietur, uel tyrannidem exercebit, lupusque ex homine fiet, Hæc Plato. Neuri, Νευροὶ (inquit Herodotus li. 4.) Scythicis utuntur moribus: hi relicto suo solo propter serpentium multitudinē cum Budinis habitauerunt. uidentur autem (κινδυνεύουσι, non ut Valla transfert, periculum faciunt) homines esse malefici, γόητες: quòd dicuntur à Scythis, & ab ijs qui in Scythia incolunt Græcis, semel quotannis singuli ad aliquot dies effici lupi, & rursus in pristinum habitum redire: quod tamen dicentes mihi non persuadent: nihilominus ipsi tamen aiunt ita esse, ac deierant. Meminit Neurorum Dionysius etiam, cuius interpres Eustathius Neuritas quoque nominari scribit, & Herodoti de eis uerba citat. Apud Neuros Borysthenes oritur. Plinius & Solinus. Neuri, ut accepimus, æstatis temporibus in lupos transfigurantur, deinde exacto spatio, quod huic sorti attributum est, in pristinam faciem reuertuntur, Solinus. Latona in lupam mutata, uide paulò post, in mentione Apollinis λυκηγενοῦς, & ipsius Latonæ.

¶ Vrsos qui sacri sunt, & lupos non multò uulpibus grandiores, Aegyptij eò loci sepeliunt, ubi iacentes inueniunt, Herodotus lib. 2. Lycopolitani in Aegypto lupum colunt, Strabo libro 17. Vide supra inter propria locorum. Lycoctonon herbā, qua gustata lupi conuulsionibus moriuntur, (aconiti genus esse docui in a.) Aegyptij in terras suas importari prohibent, quòd hoc animal uenerentur, Aelianus.

¶ Apollini diuersa à lupo facta sunt nomina, de quibus singulatim dicendum: & primum ex Aeliano cur λυκηγενὴς dictus sit. Lycabanta, inquit, ideirco annum nominari existimant, quòd erga lupum sol amorem habeat: tum eo Apollinem delectari aiunt, quia hic ex Latona in lupæ speciem similitudinemque conuersa, editus in lucem, & susceptus fuisse feratur: Cuius sanè rei Homerus meminit, cum Apollinem nominat lycegenem, (λυκηγενέτην.) Eamque ob rem lupi simulacrum in Delphico templo, ad designandum partum Latonæ, ex ære excitatum esse arbitror. Alij non id propterea ibidem positum esse dicunt, sed donaria ex templo cum expilata direptaque fuissent, eademque à sacrilegis defossa, lupus indicauit, cum intra templum ingressus, prophetarum quempiam (sacram illius uestem mordicus comprehendens) traxit ad locum usque in quem donaria occultata fuissent: Deinde anterioribus pedibus eum ipsum locum effodit, (aurum Delphis furto direptum, & in Parnasso defossum, sicut dicit Palæmon, lupus inuestigauit: quamobrem Delphi lupum colunt, Ipse Aelianus alibi:) Hæc Aelianus. Meminit etiam in Phocicis Pausanias: & addit sacrilegum illum in Parnasso dormientem à lupo occisum esse, deinde quotidie urbem adijsse ululasseque, donec tandem sequentibus ipsum aurum ostendit. Lycegeneten Apollinem uocat Homerus, hoc uersu, εὔχεο δ' Ἀπόλλωνι λυκηγενέτῃ κλυτοτόξῳ: non quòd in Lycia generatus sit, (nam recens admodum est fabula, ut ait Heraclides Ponticus in Allegorijs Homeri, neque temporibus Homeri adhuc innotuerat:) sed uti diem ἠριγένειαν uocāt, propterea quòd τὸ ἦρ, hoc est diluculum generet: ita Solem λυκηγενῆ dixit Homerus, quòd matutinæ lucis ac splendoris auctor ipse sit: Vel quòd lycábanta progeneret, hoc est annum, quem conficit Sol suo per 12. signa Zodiaci cursu, Hæc Gyraldus. Ego citatum ab eo carmen Iliados quarto reperio, ubi codices impressi: λυκηγενεῖ habent, non λυκηγενέτῃ. Scholiastes sic dictum monet quòd in Lycia colatur, uel etiam illic natus sit. Latonam enim dum fugeret zelotypiam Iunonis, in Lyciam ut lateret abijsse, atque illic peperisse Apollinem. Varinus tamen Latonam post partum fugisse scribit in Lyciam siue maiorem secundum aliquos, siue minorem quæ & Troia uocatur. Aliter, λυκηγενὴς dictus est Apollo eò quod lupus Latonæ parienti apparuerit, unde & Λυκίον natum ex se Apollinem uocauit & λυκηγενῆ. Quamobrem, ut fabulantur, lupus Apollini sacer erat, & effigies eius numismati imprimebatur. Λύκειος Apollinis cognomentum per ει. diphthongum, apud Stephanum, Varinum, & Pausaniam. Λύκειος Ἀπόλλων, quòd in Lycia huius nominis ciuitate colatur: uel quòd sacer ei sit lupus: uel potius, quòd Sol recedente iam nocte lycophos (de quo uide supra in H. a.) id est crepusculū efficiat, Varinus. Item in Λύκιος, Animalia quædam inquit, dijs sola uocis similitudine consecrantur: sic

ſic lupo delectari faciſſit Apollinem, διὰ τὴν ἀμφιλύκην νύκτα, cui ſtatim Solis exortus ſuccedit. Apollini uel Soli ſacer eſt cygnus, ob candorẽ diei: coruus, ob nigredinem noctis: lupus, propterea quòd lupinus color medius inter utrunq; ſit, utpote cinereus: neq; candidus, neq; admodũ niger, ἀλλ᾽ οἷόν τι τὸ πρὸ τῆς ἡμέρας ἀπὸ νυκτὸς χρῶμα, quod & lycóphos lingua familiaris uocat, Euſtathius & Varinus in λυκηγενής. De lupis occidendis lex erat in Attica, et præmium illi qui catulum occidiſſet, talentum: qui adultum, duo: Vnde & ipſum Apollinem λύκειον & λυκοκτόνον, quaſi Lupinum & Lupicidam nominat, Scholia in Aues Ariſtophanis. λυκοκτόνου θεοῦ, Sophocles in Electra. Ariſtarchus ita cognominari putat Apollinem, quòd paſtoralis ſit, & propter curam pecoris lupos interimat, (in qua ſententia Phurnutus quoq; eſt.) eſt enim lupus Apollini ſacer, Heſych. Varinus ſic dictum ſcribit, quoniam lupi ei immolarentur. Argiuorum nummus lupi imagine inſignis fuit, ut teſtantur Scholia in Electram Sophoclis, quòd Apollini ſacrum crederetur id animal: quo argumento & Lycoctonon Apollinem uenerabantur, Cælius. Fuit ſanè & locus Argis, λύκειος ἀγορὰ dictus, Apollini dicatus, in quo ciues conueniebant, Varinus. Sunt ex Græcis qui in agrum Argiuum cœlo primum delapſum ignem ferant, diuq; in Apollinis Lycoctoni templo ſeruatum, quod in Argiuo uiſebatur foro, quod in Electra Sophocles Lycium uocat, Cælius. Lycij Apollinis (inquit Gyraldus, ſunt autẽ uerba Macrobij 1.17. Saturn.) plures accepimus cognominis cauſas. Antipater Stoicus ſic nuncupatum ſcribit ἀπὸ τοῦ λευκαίνεσθαι πάντα φωτίζοντος ἡλίου: id eſt, quòd omnia albeſcant illuceſcente Sole. Cleanthes Lycium Apollinem appellatum notat, quòd ueluti lupi pecora rapiunt, ita ipſe quoq; humorem radijs rapit. Philoſtratus inducit in primo de imaginibus, Palamedem loquentem contra Vlyſſem, qui iuſſerat lupos occidi: ille negabat, quòd ipſos ut præludium peſtis Apollo immitteret: quare inquit, Lycio ac Phyxio luporum & fugæ (fugandi potius) præſidi Apollini preces afferamus, ut feras ſuis tollat ſagittis. (Aliter hæc Iulianus Aurelius: Refert, inquit, Pauſanias, cum lupi ex Ida deſcendentes Græcorum exercitum uehementer infeſtarent, & Vlyſſes ſuaderet, ut Græci ſagittas in lupos torquerent, conſuluiſſe Palamedem, &c.) Pauſanias uarius eſt in Lycio Apolline interpretando: nam in Corinthiacis, Cum Danaus, inquit, cum Gelanore de Argorum imperio contenderet, & utrinq; multa ac plauſibilia ad populum eſſent perorata, iudicium à populo in ſequentem diem eſt dilatum. Manè orta luce boum armenta in paſcuis ante mœnia lupus inuaſit, factoq; impetu cõtra taurum reliquorum ducem pugnauit. Ibi communi conſenſu Gelanorem Argiui cum tauro, Danaum cum lupo contulerunt: quoniam ut fera hæc ab hominum familiaritate & conuictu eſt aliena, ita Danaus quoq; ad illud uſq; tempus minimè familiaris eis fuerat. Et quoniam lupus taurum proſtrauerat, Danaus imperium obtinuit. Hic itaq; ab Apolline ad armenta perductum lupum cum putaret, templum Apollini Lycio extruxit, Hæc Pauſanias. Idem uero ubi de Lyceo Athenarum agit in Atticis: Lyceum, inquit, à Lycio Pandionis filio (Lycum hunc alij uocant) nomen tulit: id Apollini ſacrũ & olim apud ueteres, & noſtro quoq; tempore exiſtimatum eſt. Et Lycius quidẽ illic primum nominatus eſt deus. Fertur autem etiam Termiſſenſes (τερμισσεῖς, Telmiſſes habet Gyraldus, apud quem etiam mutilum hunc locum, librariorum forte culpa, reperies) ad quos Lycius (Pandionis f.) Aegeum fugiens uenit, Lycios ab eo fuiſſe appellatos. Fuit & Lycei Apollinis templum apud Sicyonios, ſic dicti propter lupos oraculi ſuaſu arido quodam cortice ab eis necatos (ut in E. retuli.) Lycij Apollinis, ait Feſtus, oraculum in Lycia maximæ claritatis fuit, ob luporum interfectionẽ. Lycij meminit Vergilius, Lyciæ iuſsêre capeſſere ſortes. Et alibi, Qualis ubi hybernam Lyciam, Xanthiq; fluenta Deſerit, ac Delon maternam inuiſit Apollo. Propertius, Lycio uota probante deo: quidam Pataræũ etiam uocant, Hæc ferè Gyraldus. Lycij Apollinis dicti à Lycio (Lyceo) gymnaſio Athenis, Callimachus meminit. Fuiſſe tamen Thebis appellatione eadem gymnaſium, & Apollinem Lycium itidem, in Oedipode tyranno ſignificat Sophocles, & expoſuit interpres, Cælius. Amphilycen exortũ (Solis) interpretatur Theon, quia Soli dedicetur lupus, quia ſit ὀξυδερκής, id eſt uiſus præacuti, ſicut longinqua ſpectat Sol, Cæl. Priſci Græcorum (inquit Macrob. 1.17. Sat.) primam lucẽ quæ præcedit Solis exortus, λύκην appellauerunt ἀπὸ τοῦ λύκου, id eſt à lupo (ut rectè legit Gyrald.) hodieq; lycophos cognominant: de quo tempore ita poeta ſcribit, ἦμος δ᾽ οὔτ᾽ ἄρ πω ἠώς, ἔτι δ᾽ ἀμφιλύκη νύξ, (Iliad. 7.) Idem (Iliad. 4.) Εὔχεο δ᾽ Ἀπόλλωνι λυκηγενεῖ κλυτοτόξῳ, quod ſignificat τῷ γεννῶντι τὴν λύκην, id eſt qui generat exortu ſuo lucem. Radiorum enim ſplendor propinquantem Solem longè lateq; præcedens, atq; caliginem paulatim extenuans tenebrarum, parit lucem. Neq; minus Romani, ut pleraq; alia ex Græco, ita lucem uidẽtur à lyce figuraſſe. Annum quoq; uetuſtiſſimi Græcorum λυκάβαντα appellant, τὸν ἀπὸ τοῦ λύκου, id eſt Sole, βαινόμενον καὶ μετρούμενον. λύκον autem Solem uocari, etiã Lycopolitana Thebaidos ciuitas teſtimonio eſt, quæ pari religione Apollinem, itemq; lupum, hoc eſt, λύκον colit, in utroq; Solem uenerans, quòd hoc animal rapit & conſumit omnia in modum Solis: ac plurimum oculorum acie cernens, tenebras noctis euincit, Hactenus Macrob. Soli Aegyptiorum Lycopolitæ ouẽ edũt, quòd à lupo etiam quem deum exiſtimant, ea deuoretur, Plutarch. in li. de Iſide. Λυκαῖον καὶ Θυμβραῖον τὸν Πύθιον, καὶ τὸν ἐν Χρύσῃ Λυκαῖον, Heſyc. Λυκωρεὺς etiam Apollo uocatur, ut Diodorus ſcribit & meminit Apollonius: ſed & Orpheus in hymno ad Apollinem, ἐλθὲ μάκαρ Παιὰν Τιτυοκτόνε Φοῖβε Λυκωρεῦ. Legimus & Lycoreum Iouem apud Stephanum, Gyrald. Apollinis Λυκωρείοιο, id eſt Delphici, Apollonius 4. Argon. Delphi enim primum Λυκωρεῖς uocabantur, à uico quodam Lycorea, Scholia. ¶ Latona in lupam mutata Apollinem peperit, ut ſuperius in Apolline ex Aeliano diximus. Latonam ob-

errantem specie lupę fingunt duodecim diebus ex Hyperboreis Delum deductam à lupis: ideoq; lupos uno tempore tantum anni totidem diebus parere aiunt, Aristot. Meminit etiam Etymologus in γελιοί. At in Homeri Scholijs lupũ Latonæ parienti apparuisse legitur, ut supra recitaui. ¶ Rhampsinitum regem Aegyptiorum uiuum aiunt ad inferos descendisse, & cum Cerere alea lusisse, & iterum rediјsse: hoc tempus ab eius descensu ad reditum, dicebant feriatum esse apud Aegyptios. In quo sacerdotes unum ex suis palliatum, oculis mitra obductis in uiam deducerent quæ fert ad Cereris templum, ipsos redire illo relicto. Hunc autem sacerdotem oculos uelatos habentem aiunt, à geminis lupis agi ad Cereris templum, quod ab urbe uiginti stadia abest: & rursus à templo in eundem locum à lupis reduci, Herodotus libro secundo.

¶ Lyceæ Dianæ templum apud Trœzenios fuisse ab Hippolyto excitatũ, auctor Pausanias est, qui tamen eius rationem cognomenti ignorare se fatetur: sed ex Macrobio aucupari (opinor) licet, ubi disseritur, cur Apollo dicatur Lycigenetes ac Lycos, Cælius. Pausaniæ quidem in Corinthiacis uerba sunt hæc: Trœzene iuxta theatrum Dianæ Lyceæ fanum Hippolytus fecit. De cognomenti ratione nihil ab interpretibus potui percipere. Sed quia lupos fortassis Trœzeniorum agrum infestantes, expulerit Hippolytus, aut genus suum materna stirpe ab Amazonibus deduxerit (ἢ Ἀμαζόσι προσῆκοντι πρὸς μητρὸς, ἣν ἐπίκλησις τ' Ἀρτέμιδος αὕτη,) cognomentum hoc Dianæ imposuit. potest & alia subesse ratio quæ à me ignoratur. Laphriæ Dianæ apud Patrenses magno in ara igne excitato, apros, ceruos, aliqui luporum aut ursorum catulos uiuentes iniјciunt, Pausanias in Achaicis. ¶ Lycæus Iupiter (inquit Gyraldus) à Lycaone dictus, ut Pausan. in Arcad. tradit, cui deo & Lycæa certamen instituit. dictus etiam Lycaon in lupum à Ioue conuersus, quod infantem immolasset. alia tamen apud Ouidium legitur fabula in Metamorphosi, alia item apud Suidam. Lycaon (inquit Suidas) Pelasgi filius, Arcadum rex, patris instituta summa æquitate seruabat: sed ut subditos ad iustitiam seruandam quoq; pelliceret, Iouem boni maliq; inspectorem in hospitis forma ad se sæpe uenire simulabat: quare cum aliquãdo se sacra facere uelle, ut deum accepturus, dixisset, eius diuersis ex uxoribus procreati liberi nolle uolentes, an deus nec ne uenturus esset, pueri clam cæsi carnes carnibus sacrificij miscuêre, cogitantes deum id minus cogniturum. (Suidas contrarium scribit, ὡς οὐ λήσοντες ὄντως θεὸς ἴσασιν,) mirum, diuina prouidentia factum, ut coorta repentè tempestate ac fulminibus, ij omnes interirent qui puerum interfecerant, (Hactenus Suidas.) unde mox Lycæa instituta, quorum cum alibi Pindarus meminit, tum in Olymp. ad Diagoram Rhodium. In Arcadia, inquit, Lycæa ludi in honorem Iouis Lycæi agebãtur, in quibus præmia arma ærea fuêre, (tripos æreus, Varinus. sed Scholiastæ Pindarici uerba hæc sunt, ἐπιλεῖπο ἐν Ἀρκαδίᾳ ἀγὼν τὰ Λύκαια, τῷ Λυκαίῳ Διὶ ἀνακείμενος. οἱ δὲ τιμῶντες, σκεύεσι χαλκοῖς ἐτίμων. Τὰ δ' Ἡράκλεια καὶ Ἰολάεια ἐπιλεῖπο ἐν ταῖς Θήβαις: ἐδίδοτο δὲ τῷ νικῶντι τρίπους χαλκοῦς. hinc mutilum esse apparet Varini locũ, quod uerbis aliquot omissis Heraclæi certaminis præmium ad Lycæum referatur. Aut si mutilus non est, ab altero Pindarico Scholiaste nõ intellecto deceptum dixerim Varinum.) Sunt qui Lycæum montem Olympum in Arcadia tradant, quem & pleriq; ἱερὰν κορυφὴν, hoc est, sacrum uerticem appellant, unde & Iouem Coryphæum sunt qui nuncupatum putant. in eo autem uertice Iupiter educatus ab Arcadibus traditus est. Fuit & fons mirabilis prope Iouis Lycæi templum, &c. (aliaq; ibidem, in Lycæo monte, miracula, quæ Pausanias in Arcad. & Cœlius 24.17. referunt.) Sed de Lycæo Ioue & Strabo, item Callimachus & in eum Scholia. & Hyginus in Vrsæ descriptione, In Iouis (inquit) Lycæi templum (lucum, Cælius) qui accessisset, mors pœna erat, Arcadum lege. meminit idem alibi, nec semel, Hæc Gyraldus. Lycæa (λυκαῖα) sacra apud Phrygiæ urbem Peltas à Xenia Arcade celebrata, primo ἀναβάσεως prodit Xenophon, ac institutis certaminibus præmia proposita στλεγγίδας χρυσᾶς, Cælius. In Lycæo monte Arcadiæ, Lycæi Iouis delubrum est, Plinius. Persæ expugnata Barce, per Cyrenen illæsam transierunt: inde cum ad rupem Lycæi Iouis subsedissent, pœnitentia eos subiјt quod Cyrenen non occupassent, Herodotus circa finem libri quarti. De Lycoreo Apolline supra dictum: legimus & Lycoreum Iouem apud Stephanum. ¶ Latini lupũ Marti dicabant: hinc Martium lupum ἐπιθετικῶς legimus, quod in huius dei tutela sit, Gyraldus. ¶ Lycophron etiam Herculem lupum nominauit, hoc uersu, Καὶ θηροχλαίνου σηκὸν ὠμηστοῦ λύκου, id est, Et leonis pelle amicti templum crudiuori lupi. ¶ Canis Serapidi adiunctus, triceps fingitur, capite medio leonis, sinistro lupi, dextro canis: Vide supra in Cerbero, capite primo de canibus diuersis. ¶ In Palatini montis radicibus (ut ex Trogo scribit Iustinus libro 43.) templum Lycæo, quem Græci Pana, Romani Lupercum appellant, constituit: ipsum dei simulachrum nudum, caprina pelle amictum est, quo habitu nunc Romæ Lupercalibus decurritur. Februalis seu februa Iuno nuncupabatur, teste Festo, quod ipsi eo mense sacra fiebant: eiusq; feriæ erant Lupercalia, qua die mulieres februabantur à lupercis amiculo Iunonis, id est pelle caprina, Gyraldus. Panos de more Lycæi, Vergil. In Lycæo, inquit Placidus Cælius grammaticus, templum fuit Panos, in quo natus asseritur. Pausanias uerò in Arcad. in monte Lycæo & templum & lucum, & hippodromum ac stadium fuisse eius numini dicatum, unde illi nomen. Lupercalia, inquit Gyraldus, Romanorum celebritas 15. calend. Mart. (licet aliter alij scribant) celebrabantur. (Lupercalia feriæ statiuæ sunt, hoc est certis ac constitutis diebus ac mensibus annotatæ, Macrobius.) in his capræ candidæ immolabantur, uel ut alij tradũt, canes. Februatus is dies teste Varrone & Censorino dicebatur. Februalia sacra ad expiandos manes fiebant, Græce λυκαῖα dicta à Pane Lycæo, deo Arcadico, hæc à lupercis

percis celebrabantur, quorum uaria fertur institutio, ut à Plutarcho in Romulo pluribus traditur. Magis illa recepta est, quæ de Euandro Arcade rege proditur, qui ex Arcadia profugus, in Latio palatium tenuerit, nudosq; ibi iuuenes hoc sacrum per ludum & lasciuiam primum agere instituerit, quam & Iustinus commemorat ex Trogo, &c. Varia quoq; de nomine traduntur. Pleriq; enim à lupis, qui lyci Græcè dicuntur, nomē deducūt, q̄d scilicet lupi arceantur à stabulis. alij à lupa non miti, quæ abiectis infantibus pepercerit: ante & Luperca dea est auctore appellata Varrone, ut scribit Arnobius. Aliqui ludicrum ipsum seu templum in specu sub monte Palatino, Lupercal dictum fuisse aiunt: quod & poëta innuit, cum ait: Et gelida monstrat sub rupe Lupercal. Et Ouidius de Romuli lupa nutrice, Illa loco nomen fecit, locus ille Lupercal, Magna dati nutrix præmia lactis habet. Lupercal, ait Liuius, ludicrum in mōte Palatino. Nec desunt qui auctore Fabio, Lupercal dicant uocatum esse, quasi luere id est purgare per capram: nam de capra in primis sacrum fiebat. Sed enim ea Lupercis fuit præcipua ueneratio, ut quæ minus fœcundæ mulieres haberentur, minusq; fœtus æderent, ad lupercos cōfugere solerent, qui capris direptis tergoribus, eisq; succincti, circum antiquum oppidum, hoc est Palatium discursabant, loris corijs'ue occurrentes, uerbera incutientes. His fœminæ ultro obuiam prodibant, facilem eo uerbere partum sibi sperantes. Hinc Ouidius in Fastis, Excipe fœcundę patienter uerbera dextræ, Iam socer optatū nomen habebit aui. Et Propertius, Verbera pellitus setosa mouebat arator, Vnde licens Fabius sacra Lupercus habet. Plura Plutarchus in Causis Rom. Nec prodest agili palmas præbere luperco, Iuuenalis in molles, & pathicos, &c. Plura de his sacris leges apud Gyraldum (unde & hæc omnia desumpsimus) Syntagmate 17. de dijs. Et alibi, Pani Lycæo in Lupercalibus canis immolabatur, ut ait Plutarchus: quoniam gregis amicus & custos est canis. Alij capram albam dicunt: nonnulli hircum, ex cuius corio luperci sacerdotes flagella conficiebant, nudiq; per urbem fœminas feriebant. Λυκία, ἑορτὴ ἐν Ῥώμῃ, συνάδουσα δὲ ὅθεν αὐτοῖς ὁ βοῦς ... ἔδωκε, Etymologus & Varinus. Vide etiam in Onomastico, Lupercal, Lupercalia & Luperci.

¶ Magi Arimanio, quem dæmonem malum esse dicunt, sacrificant res quasdam tristes, ut mala deprecentur. Nam herbam quandam omomi dictam, in pila contundūt, & Plutonem & Tenebras inuocant: deinde admixto sanguine lupi iugulati, in locum aliquem Solis luce carentem efferunt & effundunt, Plutarchus in libro de Iside.

PROVERBIA.

Lupo agnum eripere postulant, nugas agunt: Leno quispiam in Pœnulo Plautina. Vbi quis frustra conatur prædam recipere, cui semel manus iniecit rapax aliquis, Erasmus. Confine, quod mox dicetur, E faucibus lupi. Lupi alas quæris, λύκου πτερὰ ζητεῖς, de ijs, qui quærunt ea quæ nusquam sunt. Aut ubi quis uerbo duntaxat territat, alioqui re nunquam facturus quod minatur, Erasmus. λύκου πτερά, ἐπὶ τῶν ἀδυνάτων λέγεται, ὅπερ μέχρι τῶν λόγων ὁ φόβος ᾖ, Suidas. Videtur sanè ad plura accommodari posse prouerbium si λύκου πτερὰ simpliciter efferas, ut Suidas: licebit enim quoduis commodū uerbum subaudire, λέγειν, ἀπειλεῖν, ζητεῖν, &c. Lupus aquilam fugit: ubi periculum imminens euitari non potest. Aquilā enim alata cum sit, frustra lupus fugit. Refertur à Diogeniano & Zenodoto: nec indicant originem prouerbij: nunquam enim audiui aquilas molestas esse lupis, Erasmus. Nos supra capite quinto aquilas in Tartaria cicures, tam audaces esse diximus (ex Paulo Veneto) ut non dubitent magno impetu in lupos insilire, eosq; in tantum diuexare, ut ab hominibus sine labore & periculo capi possint. λύκος αἰετὸν φεύγει, παροιμία ἐπὶ τῶν ἀφύκτων, Suidas: ἐπὶ τῶν φευγόντων, Hesych. sed apparet uel deprauatum esse locum Hesychij, & legendum ut apud Suidam: uel deesse aliquam uocem, (μάτην, aut similem) ut prouerbium sit de ijs qui frustra uel temere fugiunt. Auribus lupum teneo: extat apud Terentium in Phormione. Antiphoni adolescenti uxor erat domi, quam nec eijcere poterat aut libebat, neq; rursum retinere. Auribus, inquit, lupum teneo: nam neq; quo modo amittam à me inuenio, neq; uti retineam, scio. Donatus parœmiam Græcis uerbis adscribit, τῶν ὤτων ἔχω τὸν λύκον, οὔτ' ἔχειν οὔτ' ἀφεῖναι δύναμαι. Suetonius in Tiberio, Cunctandi causa erat metus undiq; imminentium discriminum, ut sæpe lupum tenere se auribus diceret. Plutarchus in præceptis ciuilibus, λύκον οὔ φασι τῶν ὤτων κρατεῖν, id est, aiunt lupum non posse teneri auribus: cum homines hac parte maximè ducantur, nimirum persuasione. Dicitur in eos, qui eiusmodi negotio inuoluuntur, quod neq; relinquere sit integrum, neq; tolerari possit. Cæcilius apud Gellium 15. 9. citra metaphoram extulit: Nā hi sunt, inquit, amici pessimi, fronte hilaro, corde tristi, quos neq; ut apprehendas, neq; ut amittas scias. Refertur & à Varrone pro exemplo adagionis, Auribus lupum teneo, Erasmus. Finitimum est illud Germanorum, inquit Tappius, Wer den teuffel geladen hatt / der müß jm werck gäben, Qui dæmonem inuitauit, aliquid ei operis præscribat oportet. ¶ Ale luporum catulos. Theocritus in Hodœporis, θρέψαι καὶ λυκιδεῖς, θρέψαι κύνας ὥς τυ φάγωντι. Pasce canes qui te lanient, catulosq; luporum. Prouerbium est, teste interprete, in eos qui læduntur ab ijs de quibus bene meriti sunt, aut in ingratos. Addit ille dictum Socratis, Κακὸς ποιῶν εὖ, θρέψαι λύκον. Nam plerunq; solet id usu uenire illis, qui catulos luporum enutriunt. Extat super hac re non inelegans epigramma, quanquam incerto authore, de oue lupi catulum alente suis uberibus. Τὸν λύκον ἐξ ἰδίων μαζῶν τρέφω, οὐκ ἐθέλουσα, Ἀλλά μ' ἀναγκάζει ποιμένος ἀφροσύνη. Αὐξηθεὶς δ' ὑπ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ πάλι θηρίον ἔσται. Ἡ χάρις ἀλλάξαι τὴν φύσιν οὐ δύναται, Eras. Extat autem Græcū illud tetrastichō Anthologij 1.30. unde Alciatus etiam suum de capra

lupum lactante emblema effinxit, quod in Capra recitaui: in Græcis quidem uersibus nec capræ nec ouis nomen exprimitur, nec refert utrum accipias: sed ποιμὴν ouium propriè pastor est. Lupus ante clamorem festinat, λύκος πρὸ τῆς βοῆς σπεύδει, ubi quis admissi conscius, ultro timet prius quàm accusetur. Siquidem lupus simul atque prædam rapuit, mox properat aufugere, ne coorto rusticorum clamore ueniat in periculum, Autor Diogenianus, Erasmus. ¶ Lupi decàs, Vide supra inter propria uirorum. ¶ Lupus in fabula: cum forte fortuna in medio sermone interuenit cuius mentio fiebat, conueniet illud ex Iliados κ. οὔπω πᾶν εἴρητο ἔπος, ὅτ᾽ ἄρ᾽ ἤλυθον αὐτοί, Erasmus Chil. tertiæ centuria 8. Et rursus Chil. 4. centuria quinta in idem prouerbium sic scribit: Solitum est dici, quoties is, de quo confabulatio est, de improuiso interuenit: quod inde sumptum putat Donatus interpres Terentij, quòd lupus ei quem prior uiderit, uocem adimere dicitur, ut cum cogitatione in qua prius fuerat, simul & uocem amittat & uerba. (Post hæc huius rei causam ex quorundam sententia depromit: sed frustra quæritur ratio cur sit res, priusquam de quæstione an sit constet.) Donatus huc pertinere putat Theocriticum illud, λύκον εἶδες, (de quo inferius.) Rursum illud Maronis, Lupi Mœrim uidère priores, quum uocem per ætatem ademptam pastor quereretur. Sunt qui ex nutricum fabulis natum existimant, quæ narrant ludificato puero terrore lupi, uerum lupum à cauea paulatim uenisse ad limen cubiculi. Nam est & in apologis, matrem, ut puerum uagientem compesceret, lupũ frequenter inclamasse, ut nisi desineret plorare, deuorandum auferret. Tandem lupum spe prędæ uenisse: sed frustra hiantem abijsse, hac tantum sententia doctiorem, non esse fidem habendam fœminæ pollicenti. Nam hoc, opinor, sensit Donatus. Locus enim in libris euulgatis non uidetur carere mendo. Tertiam opinionem reijcit Donatus, quæ putat hinc natum: quum in Næuiana fabula repræsentaretur, quomodo Romulus & Remus aliti sint à lupa, repente uerum lupum actioni interuenisse: quo factum ut subitum esset totius fabulæ silentiũ. Sic usus est Terentianus Syrus in Adelphis, silentium innuens Ctesiphoni, quòd Demea pater adolescentis, quem ruri esse credebat, præter expectationem adesset. Festiuius etiã usus est Plautus in Sticho. Atque eccum, inquit, tibi lupus, in sermonem præsens esuriens adest. Loquitur enim de parasito Gelasino, qui fratribus de ipso confabulantibus derepente interuenit. Addit enim prouerbio gratiam, allusio ad hominis edacitatem: quemadmodum apud Theocritum ad nomen adolescentis, de quo dicitur, λύκον εἶδες. Vtitur & M. Tullius epist. ad Atticum lib. 13. De Varrone loquebamur, lupus in fabula. Venit enim ad me. Ferè fit autem ut quoties interueniat, de quo colloquimur, obmutescamus: propterea quòd siue laudabatur, pudet in os dicere quod rectè narratur de absente: siue uituperabatur, timemus offendere, Hæc omnia Erasmus. Rustici dicunt hominem uocem perdere, si lupus eum prior uiderit: unde subitò tacenti dicitur, Lupus in fabula est, Vincent. Bell. Etiamsi lupi meminisses, εἰ καὶ λύκου ἐμνήσθης, subaudiendum interuenisset: Quoties præter expectationem interuenit is, de quo fuerat mentio: cognatum ei, (quod iam recensuimus,) Lupus in fabula. Id frequenter accidit (inquit Erasmus) in comœdijs ac tragœdijs, arte curaque scriptoris, ut de quo fiunt uerba mox interueniat. Accommodari poterit ad rem, ueluti si apud autorem protinus uel casu occurrat, id de quo uertebatur sermo: adagium refert Zenodotus (& Apostolius.) Plato in Phædro, λέγεται γοῦν ὦ Φαῖδρε δίκαιον εἶναι, καὶ τὸ τοῦ λύκου εἰπεῖν: id est, Aiunt igitur ô Phędre iustum esse, etiam quod de lupo dicitur narrare, Hæc Erasmus. Tappius huic prouerbio Germanicum illud accommodat, Wo man des teuffels gedenckt/da will er seyn. Cæterũ quod ex Platone Erasmus adfert, Καὶ τὸ τοῦ λύκου, apud Suidã quoque in Καὶ, circa finẽ, legimus: ex apologo, ut inquit, ortum: ferunt enim lupum, cum pastorem uideret de oue ex grege ipsius mactata uescentem, dixisse, Ego si hoc facerem, quantus excitaretur clamor? Eundẽ apologũ legimus apud Plutarchum in symposio septem sapientum. Lupi illum priores uiderunt, in raucum dicitur, & cui uox repente sit adempta. Festiuius dicetur in eos, qui metu alicuius obticescunt, alioqui feroces. Vergilius in Aegl. cui titulus Mœris: Vox quoque Mœrim Iam fugit ipsa, lupi Mœrim uidère priores. Seruius admonet physicos authores esse, inesse eam uim lupis, ut si quem hominem priores uiderint, ei uocem adimant. Socrates apud Platonem libro de rep. 1. rem ad allegoriam uertit, dicens Thrasymachum sibi uocem ademturum fuisse, ni forte fortuna prior illum conspexisset. Καὶ ἐγὼ, inquit, ἀκούσας ἐξεπλάγην καὶ προσβλέπων αὐτὸν ἐφοβούμην. καί μοι δοκῶ, εἰ μὴ πρότερος ἑωράκειν αὐτὸν, ἢ ἐκεῖνος ἐμὲ, ἄφωνος ἂν γενέσθαι, Theocritus Idyllio 14. οὐ φθεγξῇ, λύκον εἶδες. Illud quidem obseruatione dignum, Theocritum uertisse sententiam, cum negat eum proloqui posse, non qui à lupo sit uisus, sed qui lupum uiderit. Sed allusit duntaxat ad prouerbium Theocritus, cum significaret riualem cõspectum, cuius nomen erat Lupus, Erasmus. λύκον εἶδες, ἐπὶ τῶν ἀφνιδίως ἀφώνων γινομένων, Suidas: addit exemplum ex authore innominato, Σὺ δ᾽ οὐκ ἂν δύναιο πρὸς αὐτὸν ἀντιβλέπειν, ἀλλὰ τὸ λεγόμενον, οὐ φθέγξῃ: alludit autem ad hemistichium illud Theocriti. Vide etiam supra in D. Germani sic efferunt, Er hatt ein wolf gesähen. Er hatt dem wolf inn arß gesähen. E faucibus lupi, ἐκ λύκου στόματος: uel ut Erasmus transfert, Ex ore aut rictu lupi: ubi res quæpiam præter spem recipitur, quæ iam planè perijsse uidebatur, &c. Sic Flaccus in Odis, Vel hœdus ereptus lupo. Adagium refertur à Diogeniano. Natum uidetur ab Aesopica fabella, quæ narrat gruem, cum stipulata mercedem, os quod lupi gutturi inhæserat, immisso capite eduxisset, præmiũ exigentem irrisam à lupo fuisse, cum is diceret, abunde magnum esse præmium persolutum, quòd ex ore lupi caput incolume retulisset, Erasmus. Ἐκ λύκου στόματος, de ijs qui aliquid alicunde accipiunt, unde non sperabant, secundum fabulam lupi & gruis, Suidas

Suidas & Apostolius. Καὶ κάρχαρόν τι (τραχὺ) μειδιῶσα, Σοὶ μισθὸς αὐτὸς φασι τῶν ἰατρειῶν, Κεφαλὴν λυκείου φάρυγγος ἐξελεῖν σώαν, ἐν μυθικοῖς, Idem Suidas in Καρχαρόδους. ¶ Lupus hiat, λύκος ἔχανεν, dicebatur si quis re multum sperata multumque appetita, frustratus discederet. Aiunt enim lupum prædæ inhiantem rictu latè diducto, accurrere: qua si frustretur, obambulare hiantem. (Videtur hæc parum bene ex Suida translata: ὅταν ἂν μὴ λάβῃ ἃ περιεργάζεται, τὸν λύκον αὐτὸν χανεῖν φασί: hoc est, quod si frustretur ijs quibus inhiauerat, ad quæ hians accurrerat, frustra eum hiasse dicunt.) οἷς πιστὸν οὐδὲν, εἰ μήπερ λύκῳ κεχηνότι, Aristoph. in Lysistrata. (Vertendum uidetur, Quibus nihil fidum ac tutum est, nisi quid lupo hianti tutò committi putetur.) Εἰσόμαι ἄν, μάτην λύκος χανὼν παρὰ μικρόν, Lucianus in Gallo. Ἆρα μὴ ἄλλα θαιμάτιον ὡς παροιμίαν ἐλθὼν, καὶ γέγονα λύκος χανὼν διακενῆς; Apud Athenæum libro 14. citantur hæc ex Eubulo: ἔπειτ' ἔγωγε, μάτην θ' ὡς λύκος χανὼν, Καὶ τοῦτο δ' ἁμαρτὼν ὕστερον συχνὸν δραμὼν, Hæc Erasmus. Meminit etiam Hesychius: & Suidas, cuius hæc sunt uerba: λύκος χανὼν, ἐπὶ τῶν ἀπράκτων, hoc est, de irrito & inani conatu. ὁ δὲ εἶδ' ἀπὸ τοῦ θεοῦ, ἐπικουρῆσαί τι αὐτῷ, καὶ λύκους κεχηνότας ἀποφαίνειν σὺν τῷ ἐκείνου (ἐκείνων) ἱκανῶς τοῖς καταγελῶντας, ἵνα μὴ αὐτὸς ὄφλῃ γέλωτα ἄλλοις, ἀλλ' ἐκεῖνοι αὐτῷ, Aelianus. Hic lupi hiantes simpliciter homines rapaces & prædæ auidi nominantur, non qui frustra appetant, sed potius qui consequantur: hoc enim ille à deo petebat. Nonnihil huc facit etiam senarius ille onirocriticus, ut apparet, λύκος κεχηνὼς φλυαρίας δηλοῖ τρόπους. Homo homini lupus, ἄνθρωπος ἀνθρώπου λύκος, superiori (Homo homini deus) quasi diuersum est, ac uelut hinc effictum uidetur: usurpauit Plautus in Asinaria. Monemur eo, ne quid fidamus homini ignoto, sed perinde atque à lupo caueamus. Lupus est, inquit, homo homini, non homo, qui qualis sit non nouit, Erasmus. Eiusdem sententiæ sunt Germanica illa, Ein mensch ist des anderen teuffel. Ein mensch ist des anderen hagel worden. ¶ In laqueos lupus, εἰς πάγας ὁ λύκος: Cum improbus quispiam tandem in extremum adducitur discrimen. Etenim cum lupus animal sit insidiosissimum, applauditur ab omnibus, si quando contingat illum irretiri, ac protinus acclamant omnes, εἰς πάγας ὁ λύκος. Refertur à Zenodoto, Erasmus. Apostolius interpretatur, ἐπὶ τῶν ἁρπαζόντων μὲν, καταληφθέντων δέ. Suidas, ἐπὶ τῶν πονηρῶν, ὅταν εἰς πρόδηλον ἐμπίπτωσι κίνδυνον. Furemque fur cognoscit, & lupus lupum, ἔγνω δὲ φὼρ τε φῶρα, καὶ λύκος λύκον, Aristoteles septimo de moribus ad Eudemum hunc quoque senarium citat inter adagia similitudinis. Amant enim uulgo se mutuò, qui similibus uitijs laborant, præcipuè fures. Et lupi latronum instar collecti grassantur, &c. Erasmus. Conuenit huic illud, Bestia bestiam nouit, ἔγνωκε δὲ θὴρ θῆρα, apud Aristotelem primo Rhetoricorum. Et Germanica illa, Ein kräbe beisset der anderen kein aug auß. Ein schalck weiß wie es dem anderen vmb das hertze ist. ¶ Prouerbium sapit Vergilianum illud in Bucolicis:

Hic tantum Boreæ curamus frigora, quantum Aut numerum lupus, aut torrentia flumina ripas.

Rectè dicetur, in hominem impudenter furacem. Extat hodieque uulgò iactatum adagium, Lupus non ueretur etiam numeratas oues deuorare, (Der wolf ißt auch wol ein gezelt schaaf.) Porrò fures paulò timidiores, consueuerunt à rebus abstinere manum metu, uidelicet ne hoc indicio deprehendantur, Erasmus. ¶ Prouerbia, Prius lupus ouem ducat uxorem, & Ouem lupo committere (quod Germani ad uerbum imitantur, Dem wolf das schaaf befälhen.) quære supra in d. & Οὐάλυκος in a. inter propria uirorum. Rapidæ tradis ouile lupæ, Ouidius 3. de Arte. Incustoditum captat ouile lupus, 1. Trist. Eleg. 5. Custos ouium præclarus lupus, Cic. 3. de amicit. λυκοφίλιοι διαλλαγαί, uide in a. inter deriuata à lupo. Vt lupus ouem amat, ὡς λύκος ἄρνα φιλεῖ: qui sui commodi gratia simulat amorem. Nam is uulgò dicitur amor, quum reuera sit odium. Iuuenis enim cum puellam uenatur ut illi pudicitiam eripiat, &c. quæso quid deterius hostis faciat hosti? Socrates citat carmen in Phædro ueluti populari usu iactatum, ὡς λύκοι ἄρνα φιλοῦσ', ὡς παῖδα φιλοῦσιν ἐρασταί, Erasmus. Nunc et oues ultro fugiat lupus, Vergilius in pharmaceutria: citat Erasmus in prouerbio Ceruus canes trahit, propter consimilem sensum, cum adynaton seu præposterum quippiam significamus. ¶ Non magis parcemus quàm lupis, οὐ φεισόμεσθα μᾶλλον ἢ λύκων: Aristophanis interpres prouerbialem figuram esse admonet, inde natam, quòd antiquitus lex ad interficiendos lupos etiam præmio inuitabat apud Atticos, (ut in B. retuli, prope initium:) unde & Apollinem Lyceum & Lycoctonon cognominarunt. φεισόμεσθα γάρ τι τῶνδε μᾶλλον ἢ λύκων; Aristophanes in Auibus, Erasmus. Lupus pilum mutat, non mentem, ὁ λύκος τὴν τρίχα, οὐ τὴν γνώμην ἀλλάττει: Senecta caniciem adfert improbis, non item aufert malitiam. Canescunt enim lupi, uelut & equi, more hominum per ætatem, Erasmus. Nos ex Hieroglyphicis supra in D. scripsimus, lupum cum à uenatoribus periculum sibi instare uidet, extremum caudæ abijcere. Senectute non mutari ingenium nostri hisce adagijs asserunt, Das alter schadet zur torheit nitt. Er greyset/ee er weyset. Lupinus potus, λυκείων ποτόν, uide supra in a. circa finem de proprijs locorum. Lupus circum puteum chorum agit, λύκος περὶ τὸ φρέαρ χορεύει: in eos dicetur, qui sumpta inaniter opera spe sua frustrantur. Aiunt enim lupo morem esse, ut si quando sitiat, nec tutò se possit demittere, circum puteum oberret, frustra inhians aquæ, quam non possit contingere. Sunt qui parœmiam inde ductam existiment, quòd aliquando ueniat usu, ut lupus pecudem aliquam, aut hominem insectetur: qui postea quàm se in puteum quempiam altiorem metu demiserit, (ὅταν διψῶντος αὐτοῦ τι, τὸ δυνάμενον ἐμπίπτειν εἰς φρέαρ, Suid. & Hesych.) obambulat ille, uelutique saltantium in modum in orbem circumagitur prædæ cupiditate, qua tamen potiri non queat. Plutarchus in commentario cui titulus, quomodo possit adulator ab amico dignosci, οἱ χρώμενοι παρρησίᾳ ... αὐτῶν, τῇ περὶ τὸ φρέαρ ὄρχησιν ἀτεχνῶς ὀρχούμενοι: id est, Qua (intemperāti & uirulenta in alios dicacitate)

qui utuntur, seipsos quoq; in perniciem adducunt, reuera saltationem illam circum puteum saltantes. Refertur adagium à Zenodoto, Suida, Diogeniano, Erasmus. Hesychius interpretatur, ἐπὶ τῶν πονέντων περὶ τὶ ματαίων: sed melius apud Suidam legitur ἐπὶ τῶν πονούντων περὶ τὶ μάταιον. Sic Germani de sese frustra circumeunte edulium feruidum quod non ausit attingere, Er gehet darumbher wie ein katz umb einen heissen brey. ¶ Suade lupis ut insaniant, Theocritus in Aegl. cui titulus Νομεῖς, πείσαι μίλων καὶ τὰς λύκως αὐτίκα λυσσῆν, Hoc quoq; Milo lupis mox persuadeto rabire. Vbi quis animum inducit ad rem stultissimam, quam non aggrederetur nisi insanus. Nam lupi insaniunt uel sua sponte, ueluti si quis tyrānum instiget ad crudelitatem, cum plus satis sæuiat suopte ingenio. Rabies propria canum est, unde Scholiastes Theocriti putat hoc uelut absurdū proponi. Sed canes aliquando rabiunt, lupi nunquam nō rabiunt, Erasmus. ¶ A fronte præcipitium, à tergo lupi, ἔμπροσθεν κρημνὸς, ὄπισθε δὲ λύκοι, (si quid addas, ut ἔστι γάρ, erit pentameter elegiacus:) Quum aliquis hinc atq; hinc duobus maximis premitur malis, ut in utruncunq; inciderit, pereundum sit, Erasmus. A lupi uenatu, ἀπὸ λύκου θήρας: dici solitum, ubi quis protinus re infecta discedit. aut de negotio molesto & agresti. Neq; enim tutum est lupum insequi, neq; is facile capitur, quum reliquarum ferarum uenatus non uulgarem adferant uoluptatem. Meminit Suidas, Erasmus. Suidæ uerba sunt, ἐπὶ τῶν ἀπράκτως ἐλθόντων ἀπιόντων, οἱ δὲ, ἐπὶ τῶν ἀπηνῶν καὶ ἀγρίων. hoc est, Aliqui de hominibus agrestibus & crudelibus interpretantur, non ut Erasmus uertit, de negotio molesto & agresti.

¶ Peculiaria Germanis à lupo prouerbia. Der hunger treibt den wolf auß dem busche. Quo sensu Latinorum illud est, Viro esurienti necesse furari. Wer bei den wölffen ist/ der müß mit jnen heülen: Insanire cum insanientibus, Lex & regio. Er bessert sich wie ein junger wolff: Imitatur nepam, Primum Mars in filijs laudatus est. Es müß ein junger wolff sein/ der nie kein gerücht oder geschrey gehört hat: Complurium thriorum ego strepitum audiui. Wolff zän im mund haben, hoc est, dentes lupinos habere: mulieres ferè de uiris dicunt, quos duriores uel iracundos esse insinuant.

¶ Sunt & in Sacris literis nostris à lupis tanquam prouerbia. Pseudoprophetæ uestitu ouium, intrinsecus lupi rapaces, Matthæi 7. Intrabunt post discessum meum lupi, Actorum 20. Emitto uos sicut oues in medio luporum, Matthæi 10. Mitto uos sicut agnos inter lupos, Lucæ 10. Videt lupum uenientem, & relictis ouibus fugit: & lupus rapit ac dispergit oues, Ioan. 10. Principes in medio eius quasi lupi captantes prædam, Ezechiel 22. Si communicabit lupus agno aliquando, sic peccator iusto, Ecclesiastici 13. Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit, Esaiæ 11. Lupus & agnus pascentur simul, & leo & bos comedent paleas, Esaiæ 65. Huiusmodi est illud Theocriti Idyllio 31. Ἔσται δ' ἐκ τῆτ' ἆμαρ, ὁπανίκα νεβρὸν ἐν εὐνᾷ Καρχαρόδων σίνεσθαι ἰδὼν λύκος οὐκ ἐθελήσει. ¶ Stobæus in sermone de adulatione hoc Socratis dictum recitat, Lupi cum sint canibus similes, assentatores amicis, diuersa tamen studia sequuntur. Et aliud Epicteti in sermone de temperantia, huiusmodi: Veluti lupus animal est cani simile: ita & adulator, & adulter, & parasitus amico similis est. Animum igitur aduerte, ne canum custodum uice perniciosos lupos nescius admittas. Τῆνον (Daphnidem mortuum) μὰν θῶες, τῆνον λύκοι ὠρύσαντο, Theocritus Idyl. primo. Emblema Alciati de capra lupum lactante, uide in Capra h. & hic paulò superius in prouerbio, Ale luporum catulos, Græcè positum.

DE FERIS ILLIS QVAE LVPO CONGENERES SVNT. ET PRIMVM DE THOE, PANTHERE, Lupo canario, Lycaone, &c.

A.

THOES duorum sunt generum, sicut etiam pantheres (Est & pardalis siue panthera duplex Oppiano, maior & minor. sed quia minores uiribus & animo maiore nihil inferiores esse scribit, apparet illos alios esse quàm πάνθηρας ab eo alibi dictos) magnitudine differentes. Videtur autem thos minor, panther minor, lycopātheros, & lupus canarius, idem omnino animal esse. Thôes luporum generis sunt, Plinius. Θῶες, θωός, Suidas. Reperitur etiam prima per omicron in plurali numero, in Lexicis, quod non probo: quamuis etiam apud Arrianum in libro de rebus Indicis ita scribitur. Thos, bestia lupo similis, Hesychius. Et rursus, θώων, fera ut lupus: non quod θώων nominandi casu proferat. solent enim illi Lexicorum scriptores uocabula eodem casu quo apud authores, præsertim poëtas reperiunt, in Lexica referre. legitur autem θώων apud Homerum Iliados λ. Hebraicum uel Arabicum thôis nomen nullum habeo. Quanquam apud Albertum legitur, Est quoddam genus lupi, quod chabez uocat Aristoteles. Auicenna autē beruet (Persica nimirum lingua) uocari scribit. Quæ uerba Alberti sunt in historiam animalium Aristotelis 9. 44. eodem loco, ubi de thôe Aristoteles agit, & ijsdem uerbis. Et rursus alibi, ubi Aristoteles leonem & thôem inimicos esse scribit: Albertus reddit, Lupus pugnat cum animali quod toboz (tohos forte, corrupto nomine à thos: & rursus à tohoz uel toboz, chabez scripsisse uidentur librarij, aut

aut ipse Albert.) hoc autē quidam æstimant esse lyncem. Thos, Hebraicè forsan tahas תחש, ut in Mele dicam. ALSHALI, est animal simile lupo, And. Bellunen. ADEDITACH genus quoddā lupi, Syluat. Sed hæc nomina ad thôem ne an aliud lupi genus pertineāt, incertus sum. Post hyænam quoq; supra congeneres tum ei tum lupo feras recensui. Solin. ca. 33. thôas lupos Aethiopicos uocat: cum paulo ante LYCAONEM quoq; Aethiopicum esse lupum dixisset, ceruice iubatū, & tot modis uarium, ut nullum illi colorem dicant abesse. Mutat colores Scytharū tarandus, nec aliud ex ijs quæ pilo uestiuntur, nisi in Indis lycaon, cui iubata traditur ceruix, Plin. nec plura de lycaone usquam reperio. Est & hyæna lupo congener & iubata. Lycaones canes in Canibus diuersis dicti sunt: & Lycaon uiri, furorisq; nomen, supra in Lupo H. a. Thôes optimi qui minores sunt: genera huius alij duo alij tria statuunt: plura ijs esse non uidentur. sed ut piscium, auiū, quadrupedū genera aliqua, ita thôes quoq; per tempora immutantur: & colorem diuersum hyeme æstateue trahunt, atq; æstate nudi (λεῖοι) hyeme hirti redduntur, Aristot. 9. 44 interprete Gaza, sed parū apte: nec enim uertendum erat, plura ijs (duobus aut tribus) esse non uidentur: sed simpliciter, non uideri plura esse thoûm genera, sed unum duntaxat, quod & sequentia probant. Nearchus author est illas quæ uulgò tigrides uocanť, nō ueras esse tigrides, sed θῶας αἰόλας καὶ μείζονας ἤπερ οἱ ἄλλοι θῶες: hoc est, thóas uarios (quasi nō omnis thos uarius sit) & maiores quàm cæteri thôes, Arrian. in li. de reb. Ind. Lupum ceruarium Grapaldus eundē thoi & chao esse suspicatur. Miror (inquit Hermol. in Plin. 8. 19.) qui thoas in Aristotele pro ceruarijs lupis cepere. Cum ceruarij lupi uideātur esse ij, quos chaos uocamus, non thoas. Sunt quidem & thôes lupi, ut Plinius testatur hoc lib. ca. 34. sed quos Solinus in Aethiopia, non Gallia nasci tradat. Errorem hunc, si error est, Oppianus poeta uidetur intulisse, qui thôas διγενεῖς, hoc est bigenas, panthera matre, lupo patre gigni cecinerit, effigie capitis lupini, (μητέρα μὲν χροιῇ, προσώπῳ δ' αὖ γενετῆρα, pelle matrem referunt, facie patrem: sed prosopon, id est facies hic forte pro totius corporis forma accipitur) pardorū maculis: quod ipsum ferè Plinius chao suo, id est ceruario lupo, tribuit hoc loco. Nominat & Theocritus, & Quintus poeta, & Iulius Pollux, thôa lupum uulpi similem uoce. Homerus quoq;, sed quale sit animal non exprimit, prætereà quod non magnopere generosum facit, proptereaq; ceruario lupo maximè dissimile, Hæc Hermol. à cuius sententia nec ipse absum. Scio enim lupū ceruarium esse feram illam quam pleriq; lyncē appellant hodie, nostri luchs & thierwolff: Itali, Rhæti qui Italicè loquuntur, & Sabaudi, etiamnū ceruarium uocant. Hæc et si lupis tum ingenio tum quadantenus forma similis est, & insuper maculosa, à thôe tamen diuersa uidetur: nam Plinius Græcum nomen thois semper relinquit, ubi ex Aristotele transfert: & de lupo ceruario semper tanquam diuersa animante seorsim agit. Sed de lupo ceruario quæcunq; priuatim scripta reperi, inferius proponam in Lynce. Albert. lib. 22. lynci pleraq; attribuit, quæ ueteres thoi. Niphus ubi Aristotelis de hist. anim. li. 6. ca. 35. interpretatur, πάρδαλις (inquit) à uetere interprete panthera uertitur: sed Theodorus pardalin uertit pantheram, πάνθηρα uero lupum canarium. Sed quid sit lupus canarius non satis constat. Nonnulli authoritate Pollucis lupum canarium esse asserunt eum, qui uulpi uoce similis est, qui etiam cum leonibus congreditur: hunc cæcos parere fœtus narrant, & cum plurimum quatuor (sed hunc non aliū quàm thôem esse apparet.) Alij canarium lupum esse putant eum, qui initu canis ex lupa nascitur: non desunt qui dicant lupū can. esse genus quoddam lupi, quod longū pilisq; asperis est. Et paulò post, Animaduerte Theodorū ceruarios lupos à Græcis dici thôas arbitrari, Pollucē uero asserere thoem lupum esse canarium, (ego nihil tale apud Pollucem reperio.) Lupi ceruarij (uidetur authoris nomen desiderari) duas species fatetur, alterā quæ chaos dicitur: alteram uero quæ lynx, quæ pelle uaria uisu acutissimo præstat. Et rursus in lib. 9. ca. 44. Constat, inquit, thôem, alterum de duobus esse, aut lupum ceruarium, aut genus id lupi quod Græci pantherem uulgò appellant. Arabes lupum Armeniū, Thurci cicalum: uile hoc genus animalis est, magnitudine minus lupo, & cętera longè degenerās. Hoc genus lupi poetæ, Theocritus, Homerus, Quintus (Oppiano excepto) significare uidētur, cū thôem nominant. Et Pollux planè ita uelle uidetur, ut thos genus sit lupi illud uile, panther autem ceruarius sit: constituit enim pantherem cū panthera seu pardali: thôem uero cum lupo & uulpe. Plinius etiam hoc idem lupi genus intelligit sine dubio, cum dicit thôem esse genus lupi: nam si ceruarium intellexisse, declarasset: quandoquidē ceruariū & nouerat & nominauerat, & de eius obliuione scripserat. Quòd autē ea tribuit ei generi, quæ Aristoteles thoi, uidelicet pugnare cū leone et canibus, & cane esse celeriorem, mirari de tanta eius inconsideratione debemus, &c. Meminit pantheris Herodot. & Galen. sed non ita ut genus animalis apertū sit. Quanq; Galenus significare uidetur genus illud lupi ignobile potius quàm ceruariū: scribit enim esse nonnullos homines ita belluinos, ut edant carnes leonū, & pardalon, id est pantherarū: alios uero esse qui edant carnes canum, & pantherum et uulpium. Et iterum, Genus illud quod Arabes uulgò lupum Armeniū appellare dixi, Italia non habet: & simul & re & nomine carent Itali. Quamobrem fuit necesse aut Græco uerbo pantherem dicere, aut lupum Armeniū cum Arabibus, aut cicalū cum Thurcis, aut nouum imponere quod placuit: itaq; canarium dixi lupū (hoc prius fecerat Gaza) à canis similitudine, Hucusq; Niph. θῶας, πανθήρας, Scholia in 10. Iliad. Et rursus in 13. θώων, πανθηρίων. Est autem pantherion, uox deminuta à panthere, hoc est paruus panther: quamobrem ipse etiam thoêm dico paruum esse pantherē, quamuis apud Latinos de paruo panthere nemo meminerit. Rectè tamen sic appellabimus, distin-

guendi gratia à pardali, quæ fera maior, & Latinis fœminino genere panthera est. Thôes, feræ paruæ in montibus, Hesych. Oppianus etiam inter uiles & imbecilles feras pantheres numerat, cum felibus, gliribus & sciuris, lib. 2. de uenatione non procul à fine. Quamobrem cõijciat aliquis genettas quoq; dictas, de quibus supra post equũ seorsim scripsimus, aliquod minimi pantheris genus esse: Cardanus mustelis adnumerat: sed mustelarũ maximas dicere, pantherum minimos, nihil forsitan prohibebit. Quinetiã zibetti catum, ut uulgo nominant, de quo statim post pardalim scribam, ad hoc genus referendum existimo. θώς, ὁ λυκοπάνθηρος, Varinus. Isidorus pantherem pro panthera ineptè accipit. Ego Francfordiæ aliquando (quæ Germaniæ urbs ad Mœnum est, emporium celeberrimum,) uenales uidi pelles quas leopardorũ dicebant, maculosas quidẽ & elegantes, sed multò minores & diuersas ab illis quas in Gallia uideram leopardorũ pellibus, ex Africa aduectis: quę candidiores sunt. Illæ uero, quas Francfordiæ uidi, magis fuscæ erant, oblongæ angustæq;, ut thôum planè generis esse uideantur, & Germanice nominari possint, Klein leppardten, hoc est parui leopardi. Xenophon lib. de uenat. ca. penult. Leones, inquit, pardales, lynces, πάνθηρες, ursi & alię huiusmodi feræ, in locis externis capiuntur circa Pangæum montẽ, & Cittum supra Macedoniã: alię in Olympo Mysio & Pindo: aliæ in Nysa supra Syriã, &c. partim aconitico ueneno, partim equis & armis introclusæ, partim foueis. Apud pastorales Afros, præter alias feras, nascuntur arietes agrestes, dictyes, thôes (θῶες) & πάνθηρες, Herodot. lib. 4. Valla pantheras transtulit, quod non probo. Panther caurit amans, pardus hiando felit, Author Philomelæ. Hebraicã uocem שחל schachal, Osee 13. Septuaginta πάνθηρ interpretantur: sed hac uoce leonem potius uel leænã significari, in Leone cap. 1. demonstraui. Lupus canarius (panther) cæcos parit luporũ ritu, numero complurimũ quatuor, Arist. hist. anim. 6. 35. nec alibi usquam eius meminit. πάνθηρον λέοντα, Aristoph. in Ranis. Scholia exponunt, τὸ πανθηρον δ' ἀπὸ θηρίων λαμβάνον. (aliqui tamen legunt ὑπ' ἀνθηρόν:) sic panthera retis genus est, quo omnis generis feræ capiuntur, ut in pardali dicã. Quæstionem de dasypode (& lepore.) sicut de thôe, panthere ac lynce, negligentia quadam antiquis authoribus ita prætermissam putat Theodor. Gaza, ut excusari haud facile possint. Plinius certe, Oppian. & Aristotel. lynces, thoës, & pantheres, diuersis locis tanq; animalia diuersa memorant: itẽ Xenoph. (ut modò recitaui) lynces & pantheres. Pollux ac Herodotus, thôes & pantheres apertè distinguunt, ut quanq; congeneres feræ, magnitudine tamen, si non etiam aliter, omnino differre uideri debeant: quod accuratius discutiendũ relinquimus illis qui peregrinas terras adierint adituriue sunt: nos hæc in angulo patriæ nostræ scribimus. PATHION (al' pathyo, inquit Alber.) animal est, quod naturæ decorẽ mirabilem habet: colore enim purpureo nitens adeò resplendet, ut uisus in ipso quasi scintillare uideatur. Mortuo, pellis quidem rubor manet, sed interit splendor: magnitudo et canis, admodum mansuescit, & delicatis cibis gaudet. Quidã antiquorum putauerunt hoc animal habere aliquid diuinitatis. Ossa eius durissima & fortissima sunt, et nerui tam ualidi, ut non nisi magna uiolentia possint dirumpi. Hæc Albert. sine authore. Quòd sicubi tale animal reperitur, thoum pantherumq; generis esse uidetur: & à panthère forsan corrupta fuerit uox pathio. ¶ Thôem non sui generis esse animal, sed ex lupi coitu cum pardali nasci Oppianus cecinit. Thôes, θῶες, θῶν, feræ ex hyæna & lupo natæ, Hesychius & Varinus. Thos animal est simile hyænæ, Scholia in Iliad. λ.

B.

Thôes per tempora immutantur: & colorem diuersum hyeme æstatéue trahunt, atq; æstate nudi, hyeme hirti redduntur, Aristot. & Aelian. At Plinius aliter, Habitum (inquit) non colorem mutant: per hyemes hirti (comati, Solin.) æstate nudi. Thos interna omnia lupi similia habet, Arist. Lupo longitudine procerior est, breuitate crurum dissimilis, Plin. Veloces sunt quanquã breuia habent crura, Var. Thoës cõmissos leones Et subière astu, & paruis domuère lacertus, Grat. Aspectu (τὸ πρόσωπον, siue facie tantũ, siue toto corpore) lupũ genitorẽ referũt, maculis uero pardalin matrẽ, Oppiã.

C.

Thos uelox est saltu, uenatu uiuit, Plin. Proprium eorum q; in saliendo ita nisus alitis habent, ut non magis proficiant cursu quàm meatu, Solin. Vincent. Bell. non meatu legit, sed in saltu. Animal est robustum & agile, & uelox, quanquã breuibus cruribus, Scholia in Iliad. λ. & Varin. Quadrupedum multifida, omnia cæcos generant, ut canis, lupus, thos, &c. ut in Cane ca. 3. ex Aristotele docui. Cæcos gignunt canes, lupi, pantheræ, thôes, Plin. Coitu ut canes impletur, & cæcos generat, numero duos aut tres aut quatuor. Lupus etiã canarius (panther) cæcos parit luporum ritu, numero complurimũ quatuor, Arist. de hist. anim. nec usquã alibi pantheris meminit. ¶ βρυχᾶσθαι, inquit Pollux, non modo de leone dicitur: sed etiã urso, & pardali & panthere: de minoribus uero, ut sunt uulpes, thôes & lupi, ὑλακτεῖν & ὠρύεσθαι dicitur. Vide ut pardalin, pantherẽ & thôem distinguit. ¶ Hic (Hagnon quidam Bœotius) & semiferam thoum de sanguine prolem Finxit, non alio maior sua pectore uirtus, Gratius: canes ex thoibus natos, fortes & aptos uenationi esse asserens: proinde semiferos dixit, quòd altero parente cane mansueto, altero thoë animante fera nascantur.

D.

Thôes hominem diligunt, & neq; offendunt, neq; metuũt ualde, Aristot. Innocui homini, Plin. Homines nunquã impetunt, Solin. Thôa legimus esse animal humanissimum, præcipueq; homini amicum

amicum, ac φιλανθρωπότατον: & si forte in hominem inciderit, reuereri, (δυσωπεῖσθαι, Philes,) ac uelut obseruanter suspicere. Amplius, si à feris alijs circumuentum senserit, tum uero accurrere protinus, opitularicꝗ pro uiribus, Cæl. ex Aeliano mutuatus. Etymologus uerbũ θωπεύειν, quod adulari et blandiri significat, à fraudulenti animantis, quod θὼς appelletur, natura factũ putat. Thôes pugnant cum canibus & leonibus: quo fit ne eodem in loco sint thôes & leones, Arist. Et rursus, Leo & thos inimici sunt: cum enim carne alantur, uictũ ex eisdẽ petant necesse est. Dissident thôes & leones, Plin. (Aliqui non rectè ex Plinio citant lupum ceruariũ cum leone pugnare.) Thôes, cõmissos (clarissima fama) leones Et subière astu, et paruis domuêre lacertis, Grat. Vide supra in Cap. de canib. mixtis et bigeneris. Thôes collecti (inquit Oppian. lib. 2. de piscib.) ceruum inuadunt, & morsibus quantum possunt carnis laniando rapiunt, ac sanguinem lambunt: fugit ille cruẽtus aliâs ad alia montiũ iuga: non deserunt tamẽ eum thôes, sed subinde infestant, & per interualla tandẽ cõsumunt. Apparet aũt mutuatum hæc Oppianum ex Homeri Iliad. 11. quem locum recitaui in Ceruo H. c.

H.

Θῶες dici uidentur à θέω uel θοὸς, nempe à celeritate, Varin. quamuis Arrianus & grammatici quidam primã per omicron scribant in obliquis, poetæ tamen (Homerus, Oppian. Theocrit. Grat.) semper producunt. ὦ λύκοι, ὦ θῶες, ὦ ἀν᾽ ὤρεα φωλάδες ἄρκτοι, Theocrit. Idyl. 1. Hoc etiam obseruauimus, thôas ferè semper unà cum lupis à poetis nominari, ita nimirum congeneres insinuantibus. ¶ Epitheta. Δαφοινοὶ apud Homer. Il. λ. Scholiastes interpretatur φονίας ἢ πυῤῥούς: hoc est, cædis & sanguinis auidos, uel rufos colore. Ἀταλοί, ὠμησταί, ὑποφόνιοι, Oppian. Ex lupo & pardali nascuntur ἱερατρόχοι φῦλα θώων, Idem: dixit autem fortassis ἱερατρόφοι, quod pardalis matris colorem & maculas retineant: uel corpore ualida: quoniam χρὼς & colorẽ & corpus poetæ nominant: nisi quis malit ἱερατρόφοι πηχε. quod epitheton etsi eis conueniat, nihil tamen temere mutandũ. Θωύσσειν, ὑλακτεῖν, βοᾶν, μέλπειν, στείζειν, λειχάσιν φωνῇ χρῆσθαι, λαρύσσειν, λειχαλῶς ὀρμᾶν, Hesych. & Varin. Θῶται, θωῦσσει (malim θωύσσει). sic etiam θώσσει, θωῦσσει, non θώσσει apud Hesych. legerim: γηρύει. Θῶσθαι, κὴ θῶσθαι, Doricè idem quod θοινᾶσθαι epulari, à uerbo θῶ, Iidem. Ab horum sanè uerborũ aliquo thôis nomen factum aliquis coniecerit, uel à uoce, uel à uoracitate, uel à uelocitate: aut certè contrà, ipsa hæc uerba ab animali facta. Θρηνεῖν, ululare, de thoibus dicitur, ut de alijs quocꝗ minoribus feris, lupis, uulpibus, Pollux. Varinus quidẽ de leonibus etiam usurpari scribit. Τῆνον (Daphnidem mortuum) μὰν θῶες, τῆνον λύκοι ὠρύσαντο, Theocritus Idyl. 1. Οἷον ἂν λύκοι τινὲς, ἢ θῶες ἐλάφου ἕλκειν τὰ ἀεὶ τετμημένα, καὶ πρὸς ὀλίγον ἴδοι πνεῖ μεμελυσμένα, Heliodorus. Οἱ δέ τε πάρος περ (de Troianis) θώεσσιν ἐλάφοισιν ἐοίκεσαν, ἀν τε καθ᾽ ὕλην, Θώων, παρδαλίων τε, λύκων τ᾽ ἤια πέλοντο, Homerus Iliad. ν.

¶ Παίνθηρες χαροποί, Oppian. ¶ Παίνθης & Παίνθηρος, nomina propria, Suidas: nec aliud.

DE LVPO CERVARIO, LYNCE & CHAO.

Figura hæc lyncis est, siue lupi ceruarij, ut Itali uocant, qualem habere potuimus.

Te

Alia lyncis effigies (ex tabula regionum Septentrionalium Olai Magni) felem syluestrem persequentis.

A.

LVPVS Ceruarius quanquam hodie apud Italos & uicinos quosdam populos, de illa fera dicitur, quam nostri uocant ein luchs, facto nimirum à lynce uocabulo: tamen apud ueteres duo aut plura genera hoc nomine comprehensa sunt. Sunt in hoc animaliū genere (de lupo & lupo ceruario proximè dixerat) & lynces, Solinus. Ceruarium lupum author quidam obscurus (nomen iam non succurrit) scripsit animal esse mixtum natumq; ex cerua & lupo, aut ceruo & lupa, sed hęc tam diuersæ naturę & hostilis inter se animi animalia, simul coire uix credibile est. ego potius ceruarium appellari putârim, uel quod ceruos infestet, uel quod ceruorum hinnulos maculis suis imitetur. Pompeij Magni primum ludi ostenderunt chaum, quem Galli raphium uocabant, effigie lupi, pardorum maculis, Plinius. Et alibi, Sunt in luporum genere qui ceruarij uocantur, qualem è Gallia in Pompeij Magni harena spectatum diximus. Huic quamuis in fame mandenti, si respexit, obliuionem cibi surrepere aiunt, digressumq; quærere aliud. Vnde apparet chaum, raphium, & lupum ceruarium, unius feræ diuersa nomina esse. Chaum à Pompeio primum in spectaculis ostensum, Seneca quoq; alicubi meminit, ut quidam citat. Chaonides canes dictas tanquā ex chao & cane natas Hermolaus suspicatur, sed chaus nomē apud Gręcos nō reperitur, nec alibi puto quàm semel apud Plinium, ut iā citaui. Vide in capite de canibus uenaticis in genere. Albertus pro chao chamam dixit: pro raphio, rufinum, quem non Gallia, sed Aethiopia mittat. addit, animal esse ludis aptum, & disciplinæ capax: & in hoc conuenire cum natura canis. Thôem, ut præcedenti capite dictum est, Gaza ex Aristotele lupum ceruariū uertere solet, quod meis illic aliorumq; uerbis refutaui. ¶ Albertus Magnus ea de lynce scribit, quæ ueteres de thôe: Isidorus ea quæ de lupo ceruario Plinius, nempe lupo esse similem, sed maculis pardi instar distinctam, quod de thôe etiam Oppianus canit. Gaza existimare uidetur thoem, lyncem, & pantherem unius animantis diuersa esse nomina, cum tamen pro thôe lupum ceruarium reddat, pro panthere lupum canariū, sed quæ præcedenti capite explicata sunt, hic repeti superuacaneum. Lynx habet formam ut lupus, lorath. Plinius lynces peregrinas esse tradit: Et alibi, in Aethiopia uulgo frequentes. Solinus capite octauo lupos ceruarios in Italia reperiri scribit: mox eiusdem generis etiam lynces esse testatus, ex qua regione habeantur omittit. Lynces bestias è quibus lyncurion, Zenothemis langas appellat, & circa Padum ijs uitam affirmat, Plinius. Et alibi, Bestias langurias in Italia esse quidam dicunt, è quibus (quarum urina) fiat langurium, quod alij lyncurium uocant. Scribitur autem λύγξ apud Græcos, unde obliqui formantur per duplex gamma, τοῦ λυγγός, λυγγί, λύγγα. λυγκεὺς, lynceus, genus feræ, aut perspicax oculis, ὀξυδερκής, Suidas & Varinus. Ego lynceum pro animali apud nullum ueterem scriptorem legi, proprium autem uiri sæpius, ut dicam in a. Solus Oppianus libro 3. de uenatione, lyncis duo genera facit, maius & minus. Lynces paruę, inquit, lepores uenantur: maiores uerò in ceruos atq; oryges facile insiliunt. Ambæ corporis figura similes: & similiter oculi utrisq; suauiter fulgent, &c. ut in B. dicam. Hunc locum Gillius transferens, ineptissimè lynces pardalium generis facit, tanquam id adserente poëta.

¶ Fera quæ nostris facto à lynce uocabulo luchſs, uel ut alij scribunt lux, aut luxo, nominatur: Italis hodie uulgò lupus ceruarius dicitur, lupo ceruero uel ceruiero: & similiter Rhætis qui Italicè loquūtur, & Sabaudis: & Dalmatis uel Illyrijs ceruiro. Nuper sanè Bohemus quidam coniecturam suam mihi narrabat, lyncem Illyricè rys uocari, (et eam esse luchsam Germanorum:) ceruiro autē id est ceruarium Illyricè dictum minorem esse, similem alioqui. Hispani adhuc Latino nomine uocitāt lince, ut et Italici quidam scriptores in lingua uulgari, Arlunno teste. Ego luchsam nostrā Tridenti ante annos octo in arce episcopi uidi, ubi à nonnullis Italicè uocabatur loup chatt, id est lupus catus. catum enim seu felem quodāmodo facie refert, & unguibus similiter acutis & maleficis prædita est. nisi quis malit hoc nomen deriuatum à chao ut Plinius uocat. In quibusdam Heluetiæ locis, & circa Sedunum, appellant thierwölf. Vncia quædam fera apud barbaros scriptores nominatur: quam ego pantheram esse puto: hanc Fr. Arlunnus ab Italis quibusdam in uulgari lingua scriptoribus lonzam uocari ait, nonnullis leænam, alijs pardum, autootherā, aut lupum ceruariū interpretantibus.

Aconitum

Aconitum pardalianches occidit leopardos & lynces, Auicenna. Arabicè legitur alnemer & alfhed, hoc est παρδάλεις καὶ πάνθηρας, ut ipse interpretor. Bellunensis docet alfhed leopardum esse, minorem quàm alnemer, ut pluribus in Panthera dicam.

B.

Lynces (nostræ) lupis minores sunt, tergo maculoso, Stumpfius. Audio eas secundum anni partes colorem aliquando mutare. Lupo longior est lynx, cruribus breuioribus, &c. Albertus: hæc ueteres de thôe scribũt. Lynces ambæ (magnæ & paruæ) corporis figura similes sunt: & similiter utrisque oculi suauiter fulgent: facies utrisq; alacris perlucet. paruum utriusq; caput, καὶ καμπύλον ἄκρ. solus color dissimilis. Minores quidem rubra pelle, maiores uero croceum & sulfuris instar coloratum gerunt florem, Oppian. Prominent eis oculi, Albertus. Lingua ut serpentium, quam plurimum extendunt, &c. Idem: sed talis lingua iyngis auiculæ est, non lyncis quadrupedis. Mammas habent in pectore, Textor. Insatiabilia animalium, quibus à uentre protinus recto intestino transeunt cibi, ut lupis ceruarijs, & inter aues mergis, Plin. Lynx pro talo quippiam semitalo simile habet, Aristot. Lynx tantum digitos habentium simile quiddam talo habet. Vngues ei sunt magni, Albert. Præstat simiarum homini quàm simillimarum artus dissecare, cum te in exemplo exercere institues: sin ea non detur, aliquam ei proximam deligito: aut si nulla omnino simia reperiatur, cynocephalum uel satyrum uel lyncem: summatim ea animalia quibus artuum extrema in digitos quinq; discreta sunt, Galenus in Anatomicis administ. Alnemer est animal minoris (maioris forte) magnitudinis, quàm lynx, quod est lupus ceruarius, Bellunensis. Victa racemifero lyncas dedit India Baccho, Ouidius in Metam: quasi peregrinum & non nostri orbis animal lynx sit: Vide superius in A. lynces ubi reperiantur. Felis (inquit Cardanus) uaria sunt genera: aut quia similitudine omnia fermè animalia sæua ei similia sunt, pantheræ, lyncei, pardi, & forsan etiam tigrides. Commune enim est unguium magnitudo, & robur: pellis distincta, uersicolor ac pulchra: caput rotundum, facies breuis, cauda prolixa, agilitas corporis, feritas: & cibus, qui uenatione acquiritur.

C.

Lynces clarissimè omnium quadrupedum cernunt, Plinius. Ab hac uisus præstantia ab Oppiano αὐγλήεντες λύγκες cognominantur. Perspicaces sunt adeò, ut secundum poeticas fabulas, corpora solida uisu penetrent, Albert. Ego non de lynce animante, sed Lynceo quodam uiro (ut in a. referã) corpora solida uisu penetrante apud poetas legi. Lynx uisu suo res solidas penetrat: quod si quid translucidum ei obijciatur, offenditur, aut etiam excæcatur, Algazel in librum de sensu & sensibili. Philosophi putant nullum esse corpus omnino perspicuitatis expers, quamuis nos lateat: propterea lyncas tradi per medium uidere parietem, Cælius. ¶ Dum lynces orcando fremunt, ursus ferus uncat, Author Philomelæ. ¶ Lynces minores, uenantur lepores: maiores uero ceruos etiam & oryges. In regionibus circa Oceanum Septentrionalem Europæ, lynces catos syluestres & alia quędam animalia capiunt uorantq;, Olaus Magnus. Sunt qui affirment lynces animalium quæ ceperint sanguinem tantum exugere, corpore intacto. Nuper uero à quodam audiui, lynces animal astutissimum in arboribus aliquando latere, ac in prætereuntes maiores quadrupedes desilire, & unguibus ceruici infixis non remittere, donec laniato capite animalis prostrati cerebrum deuorarint, reliquis partibus intactis: minora uero animalia, integra ab eis absumi. ¶ Quid lynces Bacchi uariæ? & genus acre luporum? Vergilius in Georg. de ui amoris, & libidinis tempore. Lynces auersæ coeunt, Aristoteles, Plinius, & Solinus. Superfœtant ursi, lynces, & lepores, Oppian.

¶ Lynces retro mittunt urinam, (ex auerso mingunt,) Aristot. Et alibi, Lynx in auersum mingit, mas inquam: alioqui quadrupedum fœminæ omnes id faciunt. Vrinam suam lynx (tanquam uires eius medicas cognoscens, & inuidens homini) protinus terra pedibus aggesta obruere traditur, Plinius. Ex domesticis sedibus egrediuntur, ut urinam bene penitus occultent, Gillius. Αἱ λύγκες ἐκτοπίζουσι διὰ καθαριότητα (id est puritatis studio: nimirum ut cati sua excrementa) περιττώματα κρύπτουσαι καὶ ἀφανίζουσαι τὸ λυγγούριον, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Lyncem aiunt occultare urinã, quòd cum ad alia multa sit utilis, tum ad sphragîdas, id est sigilla, Aristoteles in Mirabilibus. Lynx urinam suam in terram occultat, quæ ubi concreuerit ac congelârit, lapis efficitur, ad sculpendum accõmodatus, & simul ad muliebrẽ mundũ expetitus, Aelian. Lyncum humor ita redditus ubi gignuntur, glaciatur, arescitue (cõcrescitue) in gemmas carbunculi similes, & igneo colore fulgentes, lyncurium uocatas, atq; ob id succino à plerisq; ita generari prodito. Nouêre hoc sciuntq; lynces, & inuidentes urinam terra operiunt, eoq; celerius solidatur illa, Plin. Et alibi, Succinum Demostratus lyncurion uocat, & fieri putat ex urina lyncum bestiarum: E maribus fuluum & igneum, è fœminis languidius atq; candidum. Alij dixêre langurium, & esse in Italia bestias langurias. Zenothemis langas uocat easdem, & circa Padum ijs uitam affirmat, Hæc ille 37.2. & rursus eiusdem libri cap. tertio, De lyncurio proximè dici cogit autorum pertinacia. Quippe etiam si non electrum id esset, lyncurium tamen gemmam esse contendunt. Fieri autem ex urina quidem lyncis, sed egestam terra protinus bestia operiente eam, quoniam inuideat hominum usui. Esse autem qualem in igneis succinis colorem, scalpiq;: nec folia tantum aut stramenta ad se rapere, sed æris etiam ac ferri laminas, quod Diocles quidem & Theophrastus credidit. Ego falsum id totum arbitror, nec uisam in æuo nostro gemmam ullam ea appellatione; & quod de medicina simul proditur, calculos uesicæ eo poto elidi, &

morbo regio occurri si ex uino bibatur, aut si portetur, Hucusque Plinius. Vrinam suam lynces illico arenarum cumulis contegunt, ut Theophrastus perhibet: transit ea in duritiem pretiosi calculi. Is colore succini est, pariter spiritu attrahit appropinquantia, dolores renum sedat, medetur regio morbo, Solinus. Victa racemifero lyncas dedit India Baccho, E quibus (ut memorant) quicquid uesica remisit, Vertitur in lapides, & congelat aëre tacto, Ouidius 15. Metamorph. Lyncis urina quam lyncurium (λυγγούριον) appellant, creditur eiecta statim lapidescere, sed falsò: eamq; ob causam inanem & inutilem habet historiam. Est enim lyncurion quod à quibusdam electrum pterygophoron dicitur, quòd plumas ad se alliciat: id potum ex aqua stomacho, aluoq; fluxione laborantu conuenit, Dioscorides. Lyncurium an sit, aut unde sit, authoribus non constat, Hermolaus. Lyncurium, quod succinum, itemq; electrum appellant, Aëtius in antidoto Philagrij ex damasonio ad calculosos. Miratur Cælius quòd Diuus Hieronymus de lyncurio nil sibi compertum apud auctores fateatur, quum mentio eius sit apud Plinium & Theophrastum. λυγκουργόν, ἤλεκτρον, Hesychius et Varinus: ego λυγγούριον legerim. λυγούριον, nomen lapidis, Varinus: hîc etiam λυγγούριον legendum uidetur. λυγούριον, ὕαλος, Hesychius & Varinus: fortassis & hîc. Succinum Theophrastus in Liguria effodi dixit. Sudines & Metrodorus asserunt arborem esse in Liguria, quæ electrum gignat, Plinius. Mihi quidem uerisimile fit electrum, ex aliquo Liguriæ emporio in Græciam olim aduectum, atq; inde uulgò primum à regione dictum Ligurium, per imperitiam postea inuitante uocabuli affinitate lyngurium quasi lyncis urinam nominari cœpisse. Fertur utriusque populi (ὑπ' αὐτῶν: sed potius legendum uidetur ὑπ' αὐτῆς, id est nigræ tantum populi) lachryma circa Eridanum fluuium, cum defluxit densari, fieriq; quod electrum uocant, & aliqui chrysophoron (forte quod aurum etiam ad se rapiat, ut æris ac ferri laminas, quod supra ex Plinio recitauimus) colore auri, in attritu odoratum: quod tritum potumq; stomachi & alui fluores sistit, Dioscorides in capite de populo nigra. Lucianus etiam in commentatiuncula quam de electro uel cygnis inscripsit, αἰγείρους, id est nigras populos nuncupat arbores illas, ex quibus electrum fundi circa Padum ueteres fabulati sint: sed quoniam leucæ, id est albæ populi, eiusdem generis arbores sunt, fieri potest ut succum concretum quem leucæ circa Padum fundant, statim lapidescentem, aliqui circa idem flumen lyncas quasdam animantes fundere dixerint: Sed hæ coniecturæ sunt nostræ. Oritur & è saxo (inquit Hermolaus corollario 698.) id est lapide lyncurio, siue lyncæo uulgari uoce dicto, fungus, admirabili natura. Præciditur hic in esum, & alius subnascitur anno toto: pediculi pars relicta duratur in silicem, atq; ita semper crescit lapis, restibili fœcunditate: nec credidimus, antequam domi natos ita manducaremus. Nouum & hoc uita sibi comperit, inuicemq; multa perdit: quanquã est ubi Plinius hoc innuat, ut in Castigatione Pliniana XXII. libri diximus. Ego nihil tale in Castigationibus siue prioribus siue posterioribus eum in librum reperio. Sunt & ex utraq; populo fungi, corticibus earum dissectis, sparsisq; in areas stercoratas, unde quacunq; anni tempestate fungi esculenti proueniunt, Dioscorides. De his aliter Hermolaus in eodem corollario, Sunt & ægiritæ fungi, sed industria, fermento in ipsis populi nigræ truncis diluto aqua, protinus coalescentes. Elecorum, lego electrum, id est lapis lyncis, Syluaticus. Lapis lyncis fit de urina lupi ceruarij in montibus coagulata, qui domi seruatus generat optimos fungos supra se quotannis: creditur prodesse dolenti stomacho, morbo regio, & alui profluuio, Euax apud Syluaticum cap. 420. Lapis lytzi dictus, λάπις λύτζι, (aliàs λύτζι) apud Nicolaum Myrepsum, in compositionibus aliquot medicis nominatur: & primum in libro de antidotis compositione 30. Vbi Leonhartus Fuchsius interpres uerba hæc adiecit: Lapis lytzi uariè apud Nicolaum sumitur. Hîc certè haud secus atq; in antidoto sequenti 37. accipitur pro lapide prasio, (ut ipse Nicolaus illic exponit, Lapis prasius, inquit, ab Italis lapis lytzi uocatur.) Est autem prasius, uel prasitis Theophrasto, sic dictus lapis, quòd uiridi colore porri succum repræsentet. (quæ etiamnũ apud Germanos nomen seruat, ut Ge. Agricola scribit.) Plinius 37. 8. tria eius genera esse tradit. Easdem quas iaspis (& smaragdus) facultates habet, quare in hanc compositionem inseritur ut uentriculum roboret, Hæc Fuchsius: sed forte tanquam nephriticum pharmacum huic compositioni tricesimæ, quæ & alia plura diuretica accipit, lapis litzi adijcitur. Cæterum in alijs quibusdam compositionibus lapidem litzi pro cœruleo siue Armeniaco accipit, inquit Fuchsius: ut in antidoto 465. diasenæ inscripta. Porrò in antidoto 39. diacomerôn, pro lapide lyncis siue lyncurio, quod nihil aliud quàm succinum est. Antidoto etiam è cicadis apud Nic. Myrepsum, lyncurium miscetur: & hodie usitatis compositionibus Philanthropo & Benedictæ purganti, lapis lyncis. Phrygius lapis (inquit Ge. Agricola lib. 5. de natura fossilium) ex Phrygia, cuius infectores eo uestes tingunt, nomen inuenit: sed nascitur in Cappadocia, is gleba est pumicosa, misti saporis: nonnihil enim & adstringit & mordet: optimus autem est colore pallidus, uenas uero tanquam cadmia, habens candidas, non robustus compage corporis, mediocriter grauis, uino respersus & ustus, magis fit fuluus: hunc aliqui hodie pro lyncurio uendunt: sicut alij pro eodem, ut dixi, belemniten. In medicina exiccat: sed præterea mistis uiribus præditus est: nam repellit & digerit, utilis ad ulcera putrida, & ad oculorum medicamenta, Hæc ille. Et in eodem libro superius, Belemnites (βελέμνης, id est) sagittæ effigiem repræsentat: quare Saxones eum uocabulo ex ephialte & sagitta composito nominãt, (alfeſſcht, alij alpſchos) potumq; contra eiusmodi suppressiones & noctis ludibria ualere dicunt, ac fascinationibus occurrere. Hunc lapidem hodie quidam medici pro lyncurio habent & utuntur, qui ex urina lyncis non concre-

concreuit: nec enim ullum tale fuit lyncurium. sed ueteres scriptores succinum, ut dixi, sic appellarunt. Plura de belemnite cognitu digna, quæ eo in loco Agricola docet, omitto ne sim prolixior: hoc tantum addam, ut medicos ad eius cognitionem inuitem: Quoniam uero, inquit, belemnitę exiccāt, Prussicis & Pomeranicis chirurgi curant uulnera: ijsdem medici, & Saxones suis, non aliter ac lapi de Iudaico frangunt calculos. Antonius Musa Brasauolus terram lyncum urina madidam sæpius collectam sibi & repositam scribit, sed nihil unquam in ea concreuisse: mirè autem fœtidam fuisse. Ge. Agricola lib. 6. de nat. fossilium, ostracian alteram achatæ similem esse scribit, translucida uiriditate mista nigrore: & eius fragmentis quosdam nostris etiam temporibus alias gemmas scalpere: hanc Germanicè interpretatur luxsaphir, quasi saphirum lyncis, nescio quam ob causam: nisi quòd ipsius etiam uiridis lapis à Nicolao Myrepso lapis lytzi, quasi lyncis, nominatur. De urina onagri, cum interficitur, in terra spissante se, ut fertur, dictum est supra. Ego in officinis pharmacopolarum apud nos lyncurium illud, ut uocant, cōsideraui, quod ceu pumicosa quædam (leuitate ferè pumicis, non raritate) gleba est quæ pugnum impleat, aut maior, potius quàm lapis: alterum fusci uel nigricantis alterum lutei coloris, quod & solidius, arenosius, & pinguius est: commansum lutescit, utrunq; pelliculis seu membranis quibusdam albis intercipitur, luteum quidem manifestius, fungosæ cuiusdam tenacisq; substantiæ, ut hoc forte genus sit, è quo fungos nasci Hermolaus testatur: apparet sanè tum ex membranis illis, tum calculis in eo repertis, corpus esse heterogenès in terra coalescens. In Sabaudia alium lapidem lyncis mihi demonstrarunt, substantia crystalli, & pellucidum, ea duritie ut ignem excutias, triangulum ferè: colore partim candido, partim passeo diluto. Lyncurius lapis effusa lyncis urina septem dierum spatio generatur, Iorath.

D.

Lynces, pardales, leones & tigrides, fœtus suos mirificè amant: Vide in Leone D. ex Oppiano. Lynx rapax est animal instar lupi, sed callidius. In arboribus latet, ut in prætereuntes pecudes desiliat, ut præcedenti capite dixi. Hominibus & pecudibus insidiatur, Stumpfius. Hæc dum proderem, à uiro quodam fide digno audiui, lynces in regione Germaniæ quæ duci Vuirtenbergensi paret, non rarò capi: & contigisse aliquando ut lynx in quercu latitans, in rusticum prætereuntem desiliret: quam ille præuisam in ipso saltu, securi quam forte gestabat, exceperit, & in terram prostrauerit, ubi mox aliquot ab eo ictibus enecata sit. Lupi quos ceruarios dicimus, quamuis post longa ieiunia repertas ægrè carnes mandere cœperint, ubi quid casu respiciunt, obliuiscuntur: & immemores præsentis copiæ, eunt quæsitum quam reliquerunt satietatem, Solinus: & Plinius ut in A. retuli. Rex Tartarorum habet leopardos cicures, qui mirum in modum uenationi inseruiunt: item lynces non minus ad uenandum industrias, Paulus Venetus.

E.

Lynces, pantheres, ursi, &c. in montibus capiuntur, partim aconito, partim equis & armis introclusi, non sine uenatorum discrimine. Sunt quibus & foueas latas in orbem ducunt, &c. ut in Leone recitaui ex Xenophonte. Iisdem foueis lynces capiuntur, quibus & lupi, Olaus Mag. ¶ Pelles lyncum nostrarum, unæ omnium ferè pretiosissimæ sunt, & à nobilibus tantum in uestimentis ostentantur.

G.

Vngues lyncum omnes cum corio exuri efficacissimè in Carpatho insula tradunt. Hoc cinere poto, propudia uirorum: eiusdem aspersu, fœminarum libidines inhiberi: item pruritus corporum: Vrina, stillicidia uesicæ. Itaq; eam protinus terra pedibus aggesta obruere traditur. Eadem autem & iugulorum dolori monstratur in remedio, Plinius. Sed de lyncurio, & remedijs ex eo, capite tertio dictum est. Vngues lyncum albicant: singulos apud nos argento includunt, & ad spasmum commendant, si gestentur: fortassis quoniam incurui sunt: quo argumento radices etiam nonnullas, curuas nodosasq; aliqui aduersus spasmum appendunt, superstitiosi & digni talibus remedijs homines. Sunt qui uiuulas in equis (ut uulgò appellant) his unguibus saluberrimè sauciari & aperiri asserunt: & eam ob causam à multis equitantibus circunferuntur. Lynx seu lupa ceruaria, feles, mustela, &c. plus uulnere quàm ueneno lædunt, Arnoldus.

H.

a. λύγξ, λυγκὸς, fœminini generis, tum lyncem feram, tum singultum significat: aliqui non rectè masculini generis faciunt, & in obliquis gamma cum cappa scribunt. λύγξ τὸ πάθος, ὁ λυγμός· καὶ τόξον, καὶ ζῶον, Hesychius & Varinus. Ego pro arcu nusquam legi: sed erroris huius, si error est, occasio fuerit illud poetæ, λίγξε βιός, hoc est, resonuit arcus, uel neruus, per onomatopœiam: huius autem aoristi, inquit Varinus, thema nullum extat. Quorum stupefactæ carmine lynces, Vergilius Aegl. 8. Multi lynces, λύγκας, & leones, &c. alunt amantq;: qui tamen fratrum suorum iracunda aut imperita aut ambitiosa ingenia ferre non possunt, Plutarchus de Philadelphia. Quod si lycon, id est lupum aliqui ἀπὸ τῆς λύκης (alij lucem matutinam, alij umbram interpretantur) rectè deriuarunt, idem fortassis etymon lynci etiam perspicacissimo animali congruet.

¶ Epitheta. Lynces fugaces, Horatius 4. Carm. Imbelles, Statius 2. Achill. Maculosæ, Vergil. Timidas agitare lyncas, Horat. 2. Carm. Variæ, Verg. Tergore lynces uersicolore, Bapt. Mantuanus. Effrena, turgida, apud Textorem. ἀρίζηλοι, εὔγληνοι, Oppiano.

¶ Lynx, Λύγξ, urbs Libyæ iuxta Gades post Atlantem: Artemidorus Λυγξὸν uocauit, Stephanus. Vide Hermolaum in Plinii 5.1. Lyncus, Λύγκος, urbs Epiri, apud Strabonem, à Lynceo dicta. Gentilia, Lyncius, Lynceus, Lyncistæ, Stephanus. A Lynceo (Hypermnestræ marito) dicta est Lyncea regio, quam mox Lyrco incolente Abantis filio notho, Lyrceam quoque nominarunt, Cælius. Lyncestij amnis potu inebriantis meminit Ouidius 15. Metam. Lynceo perspicacior: Lyncei perspicacitas (inquit Erasmus) in prouerbium abijt. Plinius nat. hist. 2. 17. Nouissimam, inquit, Lunam, primamq́; eadem die uel nocte, nullo alio in signo, quàm in ariete conspici: id quod paucis mortaliũ contigit. Et inde fabula cernendi Lynceo. Sunt qui tradunt Lynceum primum reperisse fodinas metallorum, æris, argenti, auri. Et hinc uulgò natam fabulam, quod ea quoq; uideret, quæ sub terra forent. testis Lycophronis interpres. Meminit huius & Plato in epistola quadã. Aristophanes in Pluto, βλέπειν τ' ἐκεῖνόν φημί σ' ὀξύτερον τοῦ Λυγκέως. Lucianus in Hermotimo, σὺ δ' ἴσως τὸ Λυγκέως ἡμῖν δεδορκώς, καὶ ὁρᾷς τὰ ξύλον ὡς ἔοικε διὰ τοῦ στέρνου. Idem in Icaromenippo, πῶς νῦν ἐκείνως Λυγκεύς τις ἐξαίφνης γενόμενος ἅπαντα διαγινώσκεις; Horatius 1. epist. ad Mecœnatem, Non possis oculo quantum contendere Lynceus, Non tamen idcirco contemnas lippus inungi. M. Tullius M. Varroni, Quis est tam Lynceus qui in tantis tenebris nihil offendat, nusquam incurrat? Apollonius in Argonaut. (meminit etiam Orpheus) scribit hunc Lyceum usq; adeò fuisse perspicacem, ut etiam terram ipsam oculorum acie penetraret, quæq; apud inferos fierent, peruideret. Plutarchus in commentario aduersus Stoicos testatur famam fuisse de Lynceo, quod saxa quoq; & arbores oculorum acie penetraret, (hoc recentiores quidam de lynce quadrupede ferunt.) Pausanias in Corinthiacis tradit Lynceũ Danao uita defuncto, regni successionem suscepisse. Pindarus in Nemeis hymno decimo meminit Lyncei qui ex Taygeto monte uiderit Castorem & Pollucem sub quercus trunco latitantem, & horum alterum iaculo uulnerasse. Pindari interpres citat historiam rerum Cypriarum, Aristarchum & Didymum, Hæc Erasmus. Quòd si quis lynceum, ut Suidas & Varinus, pro animali nempe lynce accipiat, sic etiam quadrabit prouerbium in hominem acutissimi uisus, aut etiam ingenij per metaphorã. hæc enim quadrupes, Plinio teste, clarissime omnium animalium cernit. Sed & lynceus adiectiuum, à lynce fera fieri uidetur, non à Lynceo uiri nomine. Omnes (inquit Galenus citante Cælio) imbecilliore sumus cernendi potestate, si aquilarum & lyncis acuminibus conferamur. Ne corporis optima lynceis Contemplêre oculis, Hypsea cæcior illa Quæ mala sunt spectes, Horatius 1. Serm. Λυγκέως ὀξυτέρον βλέπεις, id est, Lynceo acutius uides. fuit autem Lynceus frater Idæ, ea oculorum acie, ut per abietem uiderit Castorem cum fratrẽ per dolum necaret, ut Pindarus ait, Suidas Locus Pindari est in Nemeis Carmine decimo, de Lynceo & eius fratre Ida, qui Castorem lancea uulnerârit, &c. unde corruptus Suidæ locus restitui potest. Plura ab interpretibus Pindari petet qui uolet. Λυγκεύς, εἶδος ἥρωος, ὁ ὀξυδερκής, Suid. Lynceus, inquit Palæphatus, æs, argentũ, cæteraq; metalla primus inquirere cœpit. In qua quidẽ metallorũ inquisitione, lucernas secum intra terrę penetralia circunferens, ibidem eas forte relinquebat, ac sursum ipse æs ferrumq; reportabat. Quod factum uidentes homines, dicere consueuerunt, quod Lynceus subterranea etiam prospiceret, ob idq; argentum inde sursum afferret. Lynceus, collyrium quoddam apud Galenum de Compos. sec. locos, & Paul. Aeginetam. Lyncei & eius tumuli, in Laconicis meminit Pausanias. Χαίρετε Λυγκῆος γενεή, Hesiodus in Aspide. Porphyrius in Homerum, si modo Porphyrius ea scripsit, in tertium Iliados, Idam & Lynceum scribit Apharei filios, Leucippidum amatores, ad nuptias Tyndaridas aduocasse Castorem & Pollucem, qui sponsas Phœben & Ilairam rapere conati sunt. hinc orto certamine Ida (Idas) Castorem occidit. sed hac re iratus Iupiter, Idam fulminauit, &c. Gyraldus. Eadem leguntur in Scholijs Pindari: & insuper, Persei familiam à Lynceo ortam esse. De Lyncei contra Castorem pugna, Theocritus Idyllio 27. Hypermnestra inter filias Danai, quæ omnes ex patris præscripto maritos noctu iugularunt, sola marito nomine Lynceo pepercit: Vide Cælium 11. 13. & 25. Lynceus Samius grammaticus, &c. Suidas.

¶ e. Succinctam pharetra, & maculosæ tegmine lyncis, Verg. 1. Aen.

¶ h. De Lynco rege Scytharum in lyncem feram mutato, scribit Ouidius 5. Metam. ¶ Maculosa quædam animalia ueteres Baccho consecrarunt, ut lynces, pardales, axin. Victa racemifero lyncas dedit India Baccho, Ouid. 15. Metam. Quid lynces Bacchi uariæ? Verg. 3. Georg. In India Ctesias nasci scribit feram nomine axin, hinnuli pelle, pluribus candidioribusq; maculis, sacram Liberi patris, Plinius. Bacchus aliquando effictus est in curru pampineo & triumphans, qui pantheris modo, modo tigribus ac lyncibus trahebatur, Gyraldus. Nebridem quoq;, id est maculosam hinnuli pellem, Bacchum, & Orgia celebrantes gestasse legimus.

Hæc scripseram cum accersitam à pellifice lyncis pellem inspicere ipse uolui. Longitudo extensæ à summo naso ad caudam usq; dodrantes quatuor, digiti quinq;. & caudæ postea digiti septem. Latitudo circa collum, (non ambitus dico, sed dorsi tantum,) palmi duo. in imo dorso, dodrans & digiti sex. Crurum anteriorum longitudo, dodrans cum digitis quinq;, posteriorum, dodrans cum digitis tribus. Pilus undiquaq; mollissimus est, & densa lanugine confertus. Extremæ pilorum partes in dorso albicant, interius ruffæ. albicant autem magis partes utrinq; à dorso medio recedentes. mediũ magis fuscum & ruffum est. Venter medius candidus, & maximè imus. partes utrinq; partim candidæ partim ruffæ. Passim etiam in uentre puncta quædam nigricãt, pauca. crebra uerò iuxta imum

uentrem

uentrē utrinq; ad latera. Pars quæ in supina colli parte est è regione utriusq; auris singulas bene magnas maculas nigras habet. Auriculæ paruæ breuem quasi triangulum constituunt, ambitu nigro: niger etiam supra eas uillus eminet, cum paucis pilis albis. Barba setis albis condita est. Dentes albissimi, eminentibus digitum transuersum caninis superioribus: inter quos sex parui habentur: ex quibus duo extremi maiusculi sunt, cæteri minimi, præsertim in maxilla inferiore. Et ut breuiter dicā, dentes omnino similiter ut mustelæ rusticæ uel martes habet. Pedes admodum uillosi sunt: digiti anteriorum pedum quinq;, posteriorum quatuor. Vngues candidi, acutissimi. Cauda per totum æqualis crassamenti, postrema parte nigra est. Pretium erat tres coronati seu denarij aurei cum triente: sunt quæ ferè duplo uæneant, aliæ multò minoris, pro pellium differentia & regionum unde habentur. Frequentes sunt in Suetia circa Hyelso uel Helsingiam, in collo uariæ & maculosæ, Eberus. Mittuntur ad nos ex diuersis Alpinis regionibus. Capiuntur & in Martia sylua, & (ut audio) in Lituania & Polonia. Elegantiores maculis aliquot nigris per dorsum etiam insigniuntur. Vngues non quiuis, sed is tantum qui in pede dextro pro pollice est, argento includitur, & drachma argentea aliquando uenditur, tanquam amuletum aduersus comitiales.

DE LVPO SCYTHICO.

LVPVM Scythicum appello feram, quæ in ultima Scandinauia post Noruegiam & Gothiam reperitur: quam Olaus Magnus in tabula regionum illarum depinxit, unde nos etiam istam effigiem mutuati sumus. Appellat autem Germanico nomine grimmklaw, ab unguium acie, quòd illis præcipuè sæuiat; animal lupi magnitudine, perpetuò iracundum.

DE LVTRA.

A.

LVTRAS è genere fibrorum esse Plinius scribit: est enim similiter amphibium, hoc est in aquis & terra uiuens animal: & corporis partes quasdam similiter habet. Ab eisdem quomodo differant, in sequentibus explicabitur. Lutras etiam lytras dici posse Varro docuit: quia radices arborum in ripa, inquit, succidere atq; dissoluere (quod Græcis est λύειν) dicuntur: potest tamen & à luendo uideri nominata, quòd in aquis se lutet: quoniam enhydris Græcè nominetur à quibusdam, Hermolaus in Plinium. Idem in Corollario Græcè non enhydrida, sed enydron dici scribit. Enydris quidem, uel enhydris, Plinio coluber est, in aquis uiuens, lutrix à Theodoro dicta, quod & Hermolaus scribit. Idem Theodorus enydron quadrupedem ex Aristotele lutrin non lutram conuertit. Albertus & eum secuti barbari luter pro lutra scripserunt. Legitur & anadriz pro enydros apud Albertum in Aristotelem de hist. anim. 8. 5. Boatum, id est hydria siue lodra, Syluaticus, hydriam pro enydro scribens, lodram pro lutra uoce uulgari hodie Italis. Kipod Hebraicam uocem aliqui lutram interpretantur, alij aliter: sed omnino echinum terrestrem esse, in eius historia confirmaui. Ichneumonem Isidorus enydrum, Marcellinus hydrum uocauit: eundem puto non ineptè lutram Aegypti uel Nili dixeris. Huius historiam supra seorsum dedimus. ἔνυδρος, animal fluuiatile simile Castori, Hesychius & Varinus. Apud Gelonos lacus est ingens, ex quo lutræ (φίδρυδα, lego ἐνύδριες) capiuntur, & castores, & aliæ feræ τετραγωνοπρόσωποι, id est forma oris quadrata: quorum pelles ad renones faciendos consuuntur, (τῶν αἱ τὰς σισύρας παραῤῥάπτονται, circa sisyras pro fimbrijs ornamenti causa assuuntur:) & testiculi ad curanda posteriora sunt utiles, Herodotus libro 4. interprete Valla: debebat autem interpretari, testiculos horum animalium utiles esse mulieribus locosis uel uterinis, Græci hystericas uocant, quoniam Græcè legitur ἐς ὑστερέων ἄκεσιν: in quem usum castoris præcipuè testes commendantur: sed ex lutra quoq; idem effici creditur. Suidas dubitare uidetur an ictis, quæ omnino mustelarum generis est, idem enydro sit: scribit enim animal esse castori simile: ἢ ἐνυδρέῳ θηρ, ἰχθυοφάγον: quæ uerba etiam Varinus transcripsit & corrupit. Ipse quomodo legendum censeam, dicam inter mustelas in Ictide. ¶ Fluuiatiles caniculæ (sic lutras nominat) terrestrium canum paruulorum speciem similitudinemq; gerunt, Aelianus. Apud Aëtium quoq; 2. 178. canis fluuiatilis (κύων ποτάμιος) proculdubio lutra est, uide in G. inferius. Alius est canis aquæ apud Arabicos scriptores, cuius fel inter uenena numerant. Elluchasem in Tacuinis animalia quædam catos paludis nominat, ac si mustelas aut feles palustres aut aquaticas dicas, lutras forte intelligens, his uerbis: Sedilia quæ fiunt ex catis paludis prosunt ad hæmorrhoides. ¶ Lutrā hodie Itali lodram, lodriam, uel lontram appellant, ut reperio apud Crescentiensem, Arlunnum, &

monachos qui in Mesuen scripserunt. Galli une loutre, al' ung loutre: Sabaudi quidam une leure. Hispani nutria. Germani & Angli otter. Illyrij wydra.

B.

Lutras alunt plereq; regiones, quibus amnes, lacus aut stagna piscosa non desunt. Habet eas Italia, Gallia, Germania, Heluetia, Anglia, Scandinauia, &c. In Borysthenis ripa & Sarmatia tota plurimæ sunt, Hermolaus. Reperiuntur in Italia ubi Padus mari iungitur: sed in Neapolitano agro frequentiores sunt, Brasauolus. Fibris cauda piscium, cætera species lutræ, Plinius. Feli non admodū dissimilis est (aliqui uulpi comparant, corporis longitudine præsertim:) sed longior & latior, (& capitis specie diuersa, magnitudine pari) Albertus: castore minor. Pellē pilis bene densam habet: hi nitidi & molles sunt, ut etiam castoris, à quibus tamen differunt: nam lutræ pilus fuscus nonnihil ad castaneæ colorem deflectit, & breuis ac æqualis est: castori in cinereo candidus & inæqualis, Ge. Agricola. Castor pilo supernè canino est, alibi lutræ, Syluius. Dentes habet acutos, & ualde mordax est, Albertus: crura breuia, pedes omnes caninis similes, caudam longam, Ge. Agricola & Albertus. Caniculæ fluuiatili cauda est pilosa, Aelianus.

C.

Lutras è genere fibrorum nusquam mari accepimus mergi, Plinius. Reperiuntur apud nos, tum iuxta fluuios tum lacus, castores uero iuxta fluuios tantum. Lutris gressilis est, & degit quidē in fluido, uictumq; inde emolitur, sed aërem non humorem recipit, & foris (in suis cauernis) parere solet, Aristot. Lutra (lutius corruptè legitur) & castor, uenantur tam in aqua quàm in terra, Albertus. In antris habitat iuxta aquas, Idem. Referunt quidam cōstrui ab eo ueluti tabulatum ex ramis aut uirgis aptè dispositis, cui incumbat, ne madefiat. Pisces uenatur: & quamuis respiratione indiget, diu tamen sub aqua se continet: est quando gurgustia (id est nassas) ingressus, suffocatur, cum neq; redire possit qua ingressus est: neq; nassam satis maturè discerpere. Quin & aliâs sæpe dum prædam auidius sequitur, aberratis impeditur & suffocatur: omnino enim per interualla ore & naribus exertis aërem haurire ei necesse est. In uenando quidem mira ei agilitas ac uelocitas. Latibula sua tot piscibus replet, ut etiam aër inficiatur: quod quidam non sine periculo experti sunt, qui hoc animal capere uoluerunt, Albertus & alij. Hinc & ipsa tam fœtida redditur, ut uulgo nostri in hominem graue olentem dicant, fœtere eum lutræ instar: ut Latini, hircū olere. Pisces uenatur mira frequētia, Belluacensis. Piscibus maximè delectatur: præter illos tamen etiam alios cibos edit, (fructus & cortices arborum, Ge. Agricola,) Albertus. E cauernis ad pastum capessendum egrediuntur, etiam hyberno tempore, Ge. Agricola. ¶ Lutris etiam hominem mordet, (ut fiber,) nec desistit, ut ferunt, nisi fracti ossis crepitum senserit, Aristot.

D.

Lutra animal est astutum & malignum, Obscurus. Cicuratur aliquando, ita ut pisces circuitu suo in retia compellat, magno piscatoris emolumento. Olaus Magnus lutras in Scandinauia alicubi mansuefieri scribit, ita ut pisces etiam cocis ex aquis adferant in culinam. Sed quoniam auidiores prædæ, inquit, plures quàm sit opus occidunt, rarius ad hoc opus usurpantur. Cicur facilis & alacris ad ludos est, Albert. & alij. Falsum est quod aiunt lutram à fibro cogi, ut aquam hyeme circa caudam eius moueat, ne congeletur: sed fiber fortior lutra est, & acutissimis dentibus: quare uel expellit eam, uel occidit, Albertus.

E.

Canes aquaticos nostri uocant, illos qui castores, lutras, & anates syluestres uenantur, ut in Castore dixi in E. Assa (silphij genus graueolēs) secundū aliquos in linteo ligata, & iuxta flumē suspensa, odore suo canes fluuiatiles occidit, & (aut) fugat. ¶ Lutræ pilus mollissimus est, nec facile nitorem uetustate amittit: quamobrem pellis eius in pretio habetur (singulæ apud nos drachmis argenteis septem uel octo indicantur,) tum aliâs, tum quòd rectè parata pluuijs non læditur. Fiunt autem inde ornamenta in oris (fimbrijs uestium,) Albert. circa collum, in uestibus uirorum ac mulierum, Albertus & author de nat. rerum. Lutræ & castoris pellibus concisis, fimbrias uestium ex pellibus nobilibus confectarum, solent exornare: quanquam lutræ pelles longè præstant fibri pellibus, Ge. Agricola. Lutrarum pelles περὶ τὰς σισύρνας παραρράπτονται, hoc est (ut ipse interpretor) tunicis pelliceis uel rhenonibus circunquaque ornatus gratia assuuntur, Herodotus lib. 4. Valla transtulit, ad renones faciendos consuuntur. Germani multis in locis pileos his pellibus conficiūt, uel integros: uel qui ex panno sunt inde fulciunt. Easdem aliqui aduersus paralysin, uertiginem, & capitis dolorem salubres fore promittunt. Sed & calcei salubres inde fiunt, ut mox in G. dicam.

F.

Lutram in cibo damnari audio. Caro eius frigida & fœtida est, Albert. In Germania tamen ab aliquibus in cibum parari Hier. Tragus scribit. Audio & Carthusianis, qui aliarum quadrupedum carnes non attingunt, lutra non interdictum esse.

G.

Sanguis caniculæ fluuiatilis, intumescentes hominum neruos lenire existimatur, aqua & aceto mistus, Aelianus. ¶ Ex pelle ipsarum calcei conficiuntur, qui neruis salutares esse dicuntur, Idē. Calciamenta ex canis fluuiatilis pelle, mirificè prosunt ad pedum & neruorum dolores mitigādos, Aëtius. Plinius idem castoris pelli attribuit. Corium eius dicitur contra paralysin ualere, Albert. Pilei ex pellibus lutrarum concinnati, aduersus paralysin, uertiginem & capitis dolorem salutares creduntur, Michaël Herus. ¶ Lutræ iecur in furno tostum audio aduersus dysenteriam laudari, admixtis forsan etiam alijs quibusdam. Cœliacis quidem capræ, & magis hirci iecur commendatur. Testes lutræ comitialibus prodesse docent experimenta, ut appareat cum fibro communem lutræ proprietatem esse, Hermolaus in Dioscoridem. Canis fluuiatilis testes, inquit Aëtius, ad eadem ualent ad quæ castoris testes, sed minore efficacia. Lutrarum testes ad eadem ferè ualent ad quę castorum, Ant. Brasauolus. Vtiles sunt ad remedia uteri, Herodot.

H.

Dilyteæ adipem unguento duodecimo ad arthriticos Nicolaus Myrepsus miscet: quod animal idémne lytræ an diuersum sit, incertus sum. Enydris Herodoto & Hermolao Barbaro lutra est, ut supra citaui: Plinius eodem nomine appellat serpentem masculum & album, &c. pro quo lutricem ex Aristotele Gaza transfert. Est & enydrus gemma Plinio lib. 37. sic dicta quòd inclusam sibi aquam habeat. Lutras sunt qui in nostris literis aquas immundas dici à Græcis interpretentur, opinor inde adductos, quia Suidas λούτριον exponit τὸ ἀπόλουμα τὸ ῥυπαρόν, Cæl. Miror Domitium, inquit Hermolaus, in Sylua quadam Papinij tradidisse aquas immundas Græcè lutras uocari, authore nullo: ut uersum eius poetæ non lutras sed intras scribentis luxauerit. Apud quosdam luter uas est, quo miscetur aqua uino: eius commeminit Hieronymus in Iouinianū, Cęl. Pellem qua succingerentur mulieres in balneis, uel qui illas abluebant, uocatam inuenio oam lutrida, ὤαν λουτρίδα, nunc uero oam per se: sic uero dicebatur melota, hoc est pellis ouilla, &c. Cæl. plura uide in oue. Vinum elutriatum lutra uase, quod Græci μεταγγίζειν uocant, alicubi apud Plinium legitur, Hermol. Gallica lingua lutrarum fimum uocat espraínte de loutres: uestigia, les marches: catulos, cheaux: quamuis eadem uoce lupi etiam, uulpis & melis catulos nominant, Robert. Stephan.

CONGENERES LVTRAE, LATAX, SATYRIVM, SATHERIVM, PORCOS.

LATAX, λάταξ, etiam ut lutris fera quadrupes est, latior lutri, uictus alioquin eiusdem, Aristotel. Et rursus, Ex lacubus & fluuijs uictum petit. Degit quidem in fluido, uictumque inde emolitur, sed aërem non humorem recipit, similiter ut lutris: & foris parere solet. Lataci pilus durus, specie inter pilum uituli marini & cerui, Idem. Et rursus de hist. anim 8. 5. Latax, inquit, latior lutre est, dentesque habet robustos, quibus noctu plerunque egrediens uirgulta proxima tanquam ferro præcidit. Eodem in loco pro latace, Auicennæ translatio habet lamyakiz, Albertus castorem falsò exponit: hunc enim Auicenna, si rectè apud Albertum scribitur, fastoz appellat. ¶ λάταξ, ἡ μεγάλη σταγών, Varinus. Adhibebatur & in cottabisi oxybaphum, in quod latagas infunderent. Sic autem humorem ex poculo uocant profusum; ut interpretatur Athenæus, Cælius. Oportebat autem (inquit Athenæus libro undecimo) sinistro cubito innitentem, dextra in gyrum flexa molliter emittere latagem, τὴν λάταγα: sic enim uocabant, liquorem è calice profluentem. Eodem in loco plura de cottabo siue cottabide ludo scribit. Aristophanis interpres in Pacem,

latagem uocat non ipsum profectum liquorem, sed phialam æream, in quam potus iniiciebatur, &c. plura enim ibidem scribit super hoc ludi genere. Redamari se à suis amoribus conijciebant τῷ κοττάβῳ τῶν λατάγων (malim per simplex τ.) ἐν τῷ λατάγειν τῷ ποτῷ κοτταβισάντων κτυπήσει, Pollux lib. 9. sed rursus copiose de hoc ludo agit libro 6. cap. 18. obscurius tamen, ut mihi uidetur: πάταξ quidem illic pro latax legitur: & exponitur pro ipso sono, quem uinum è poculo in cottabion uas emissum reddit. Vide etiam Hesychium in λαταγῇ & deinceps: & Suidam in μελυσσοπότταβοι. Latacen herbam quandam magicam Plinius nominat, nulla descriptione. Paulus Eberus latacem esse putat animal quod uulgo noërtza dicitur, quod inter Mustelas describam.

¶ SATYRIVM, Σατύριον fera quadrupes, uictum ex lacubus fluuijsque petit, Aristote. de hist. anim. 8. 5. ubi Auicennæ translatio nomine detorto fasturon habet. Albertus interpretatur chebalum Latinè dictum, cuius hirsuta & nigra sit pellis, ualde pretiosa, assui solita ante pallia uaria, (intelligit forte consuta ex muribus uarijs, id est Ponticis.) Sed chebalus uox Latina non est: zobelum hodie uulgò uocant, cuius pretiosissima omnium pellis, de qua inter mustelas dicam. neque enim amphibion est animal.

¶ SATHERIVM, Σαθέριον, ut ibidem scribit Aristoteles, similiter amphibion animal est. Auicennæ translatio apud Albertum, habet kacheobeon, aliàs kachyneon. Albertus interpretatur martarum, animal fuluum, gutture albo, magnitudine cati. Niphus Alberti uerbis negligentius æstimatis, satherium ex eo cebalum (chebalum) facit, satyrium uerò martarum. (Alij, inquit idem Niphus, satyrium putant uulgò appellari foinam, quæ magis aquas petit.) Sed martem quoque (uulgus martarũ dicit) & foinam, id est ictidem, mustelarum generis esse, nec amphibia, in ipsorum historia dicemus.

PORCOS, Πόρκος, animal quadrupes, fluuiatile, amphibium, Varinus. Πορκόν, oxytonum, Hesychius cyrtum, id est nassam piscatoriam interpretatur.

DE MARSOLO.

MARSOLVS, Μάρσολος animal quadrupes in India, uitulo simile, Hesychius & Varinus.

DE MELE.

Picturam melis reperies in fine libri

A.

MELES uel melis, utroque enim modo scribi reperio, ut feles & felis, fœminini generis apud grammaticos. Lucifugæ melis, Gratius. Albertus & recẽtiores quidam masculino genere protulerunt, ut felem quoque: ego utrunque fœmininum potius fecerim. Bestia melis, Samonicus cap. 48. Septa leporarij è macerijs tectorio tecta sint oportet, ne feles aut meles aliáue quæ bestia intrare possit, Varro: alij legunt, felis aut melis. Melis autem ingressum ideò prohibendum ab eo consuli apparet, quoniam aluearia in eodem consepto aliqui habeant, quibus meles insidiatur: Vnde etiam nominata uidetur, quod mellis auidissima sit. Apud indoctos quosdam nõ meles, sed melo & melotus nominatur. Melo dictus est, inquit Isidorus, quod sit iucundissimo (rotundissimo, ut apud Vincentium Bell. legitur) membro, uel quod fauos petat, & assiduè mella captet. Melo uel melotus, animal quod & taxus dicitur, cuius pellis hispida ualde melota uocatur, Glossa in epistolam ad Hebræos. sed melotam Græci pellem ouillam aut caprinam uocant, non melis (cuius ne nomen quidẽ Græcũ reperias) ut suo loco dicetur. In medico quodã diuæ Hildegardis libro Helus pro mele scribitur, librarij forsan uitio. Est sanè meles non alia quadrupes, quàm quæ à recentioribus taxus uel tassus nominatur, alijs taxo, Alberto daxus. Scribit Sipontinus ignorasse quid melis esset longissimis temporibus Latinos omnes Græcosque, alijs aliter hoc uocabulum exponentibus: tanquam ipse primus taxũ esse docuerit: cum idem Aggregator & alij ante ipsum prodiderint. Græcum uerò eius nomen nec ipse nec alius adhuc quisquam ostendit. nam μῆλις quod sciolus quidam in Calepini dictionarium inseruit, falsum & fictitium est. Georgius Alexandrinus melem, animal auibus inimicum putat esse, id nempe quod uulgus fouinum (foinum, Volaterranus) & marturellũ appellat. sed errasse conuincitur, quoniam in loco Varronis quem citat 3. 11. non meles, sed feles legitur. Feles apud Columellam & Varronem accipi uidetur pro fouino. sic enim uulgus appellat bestiolam gallinis maximè infestam, Phil. Beroaldus. Sed felem, catum esse, supra assertum nobis est. fouinus & marturellus mustelarum generis sunt, multum diuersæ à mele seu taxo naturæ. Albozao (uocem corruptam pro alzabo, &c.) Rasis interpres non rectè taxonem interpretatur. omnino enim hyæna est. תחש, tachasch, uel tahas, plurale techaschim, Dauid Kimhi exponit animal diuersorum colorum: unde Onkelus uertit ססגונא sasgona, uel ששגונא sasgona quod gaudeat coloribus, Eadem scribit Abraham Esra Exodi 25. Rabi Salomon Ezechielis 16. תחשין tesson, id est taxum interpretatur, quod Nic. Lyranus probat, & uir quidam huius linguæ eruditus apud nos. Numeri (ut Aug. Steuchus testatur) 14. Ebræi quidam bouem, quidam taxum durissimæ pellis exponunt. Aquila & Symmachus ianthinon, item Ezechielis 16. Aquila & Theodotion ianthina, Septuaginta hyacinthum

hyacinthum: sed animalis, non coloris aut uestis nomen esse patet ex scripturæ locis, qui sunt: Pelles arietum rubentes, & pelles taxorum (techaschim) Exodi 25. interprete Munstero: Hieronymus uertit, pelles arietum rubricatas, pellesq́ hyacinthinas, & Septuaginta similiter. Et rursus eadem uerba capite mox sequenti. Et rursus, operient arcam pelle taxorum (tachasch) & expandent pannum super ipsam qui totus sit hyacinthinus, Numeri 4. Et paulò post, Extendentq́ super ista pannum coccineum, quem operient alio operimēto de pelle taxorum facto, Munstero interprete. Septuaginta & Hieronymus hîc etiā pellem hyacinthinam uertunt. Calciaui te tachasch (corio taxi) Ezechielis 16. hyacintho, Hieronymus & LXX. Numerorum quarto Chaldaicus interpres, ut dixi, sasgona reddit: Arabs דארש, darasch: Persa אסתהך asthak. Sed quoniam taxi pellis nec elegans nec pretiosa est, quærendum an thos forte aut lynx aut simile animal, cuius & pretiosa sit pellis & colore punctisq́ uaria significetur. Vox quidem ipsa tahas uel tahasch satis ad thos accedit, quanquam ad taxum forte magis: sed ex uocum similitudine, nisi res ipsæ conueniant, nihil probatur. ¶ Meles Italicè tasso uocatur. Rhætis qui Italicè loquuntur, tasch. Gallicè tasson: uel ut alij scribunt, taisson, taixon, tesson: & à colore pilorum, grisart: aliqui blaireau (al' blaureau) appellant, Carolus Bouillus: aliqui Lutetiæ, ut audio, bedouo. Hispanicè, tasugo uel texón. Germanicè **tachs** uel **dachs**. Anglorum nomina diuersa sunt, a brocke, a bagert, (aliâs badger) a bauson, a deer, a gray. Illyricè gezwecz.

¶ Sesquiuolos & taxones animalia quædam appellat author libri de mirabilibus sacræ Scripturæ qui uulgo Augustino attribuitur. Brasauolus taxum ferè murium alpinorum generis esse conijcit, forte quòd similiter in cauernis latitet, & somniculosus esse putetur. Sed muris alpini formam naturamq́ longè diuersam esse, facile ex eius historia apparebit. Apud Lucanos in Italia animal reperitur, μεταξύ πως ἄρκτου τε καὶ συός, hoc est, medium quodammodo inter ursum & suem, Galenus de alimentorum facultate 3.1. Hoc animal forsitan aliquis melem esse coniecerit, præsertim cum hæc proprio nomine Græco destituatur: aut si pro συὸς legas μυὸς, murem alpinum intelligere poteris, aut animal illud quod quidā ἀρκτομῦν appellant, de quibus in murium historia agemus. Sed potius fuerit nihil mutare & melē intelligere. Nā, ut doctissimus uir Cælius Secundus Curio nos docuit, mele (uulgò tasso nominant) abundant non Lucani modo, uerum etiam Siculi, & reliquæ regni Neopolitani oræ: & ea uescuntur autumnali præsertim tempore, quòd tum maturis uuis & reliquis fructibus maximè pinguescit.

B.

Meles in alpinis & Heluetícis regionibus plurimæ capiuntur. Duo sunt genera, unum canis instar digitatum, quod caninum uocant: alterum ungulas, ut sues, habet bisulcas, quod iccirco suillū appellant, Ge. Agricola ex Alberto. Distinguuntur & erinacei genera similiter. Quidam non unguibus tantum, sed ore etiam siue naso & rostro, suillum sui, caninum cani similem faciunt: ut erinaceos quoq́. Differunt hæc taxi genera, rostri figura, & insuper uictu: nam caninus uescitur cadaueribus, & ijs cibis quibus canes: suillus uero radicibus, & ijs quibus sues, ut retulit mihi Normannus quidam qui utrunq́ genus aliquando se cepisse aiebat. ¶ Taxus est magnitudine uulpis, Albert. sed crassiore breuiorecq́ corpore. Magnitudine ferè uulpis, sed humilioris staturæ, propter crurum breuitatem. Magnitudine est uulpis aut canis mediocris, cuius quodammodo speciem præ se fert, maximè caninus, Ge. Agricola. Fiber meli ferè similis est, sed paulò longior, pilo subtiliore. Crassi meles non sunt, pingues tamen, Ge. Agricola. Taxi sagina (adeps) Luna crescente augetur, decrescente minuitur, interlunio nulla, Liber de naturis rerum. Cutis ei dura & sordidissima, Isidor. spissa, Albert. uillosa & satis rigida, Obscur. Pilum habet grisei coloris, Isidor. similiter ut feles coloris incani. Vnde quidam Gallorum à colore grisart uocitant. Duris uestitur uillis, qui sunt uel albi uel nigri: & dorsum quidem abundat nigris, reliquum corpus albis: excepto capite quod alternis quibusdam quasi lineis nigris & candidis à suprema capitis parte ad rictum ductis decoratur, Ge. Agricola. Pilo tegitur magis albo quàm nigro: sed in dorso plures sunt nigri, in lateribus plures albi. Capitis pilus in medio niger, utrinq́ (ad latera) albus, Albert. Dentes habet acutos: quamobrem mordax est animal. Dorsum latum. Crura breuia: & ut quidam scribunt inæqualia, nempe sinistri lateris breuiora: unde fiat ut celerrimè currat, si pedes dextros rotarum orbitis inferat, & hoc modo uenatores effugiat. Hoc ego, inquit Albertus, non deprehendi, cum tamen sæpius hoc animal considerauerim. Ipse etiam inspecta aliquando mele, nihil tale reperi. Cauda ei uaria, uillosa, non longa. ¶ Zibethus, animal ore oblongo ut taxus, Cardanus.

C.

Meles subit cauernas, sed egreditur ad pastum capessendum, etiam hyberno tempore, & uagatur in syluis, Ge. Agricola. Quamobrem Gratius melem lucifugam dixit. Taxus somniculosus est gliris instar, Arlunnus: sed glis tota hyeme dormit, meles non item. Mel auidè appetit, ex quo nomen inuenit, Isidor. & Ge. Agricola. Apibus & melli insidiatur. Crabronibus & alijs uermibus taxum uictitare ferunt: quia non est uelox ad uenandum, Albert. Amat loca feracia pomorum & fructuum arboreorum, quorum esu autumno præcipuè pinguescit, Stumpfius. Animal est ualde pingue, Albert. hinc uulgò hominem ualde corpulentum, taxi instar obesum esse dicimus. Lupi, melis, uulpis & huiusmodi animalium catulos, Galli cheaux appellant.

D.

Cauernas subterraneas dum sibi parant, ut audio, effossam terram in unum resupinum conijciunt, quem mox satis oneratum pedibus apprehensum mordicus uectorem extrahunt, totiesq; repetunt, donec ampla satis sit habitatio. Similis quædam fibrorum & alpinorum murium industria fertur. Propriam sibi foueam uulpes non parat: sed melis foueæ, absente ea, introitum excremento inquinat: rediens illa uirus olentem deserit, & uulpi habitandam relinquit, Isidorus & Albert. Cicurata, facilis est & ludis indulget, Albert.

E.

Canes quosdam exiguos, qui melium uulpiumq; caua ingressi, mordendo eas expellunt, nostri uocant lochhündle. Meles quidem si quando cum canibus pugnat, ualde mordet. Isidorus infestatam à canibus aut alijs animalibus, supinam se dentibus pedibusq; defendere scribit. Meles in metu solertes, sufflata cute distinctè (al' distentu) ictus hominum & morsus canum arcent, Plin. Hoc audio hodieq; à taxo fieri compertum. Galli pedicæ genus uocant hausepied, illaqueandis lupis, uulpibus & taxis idoneum. ¶ Melium pellibus pharetras muniunt, & helcia equorum, (kommet.) Ne uulnerentur canes à bestijs, imponuntur collaria, quæ uocantur melium, id est cingulum circa collum ex corio firmo cum clauis capitatis, Varro. (Ex taxi pellibus in Italia etiamnum collaria canum conficiunt: & pharetras uillosas: & sacculos quibus tum pastores tum alij utuntur: his enim inclusa præclarè ab aquæ iniuria defenduntur.) Collaria canum aliqui millos uocant, quasi melinos, ab hoc animali, ut grammatici quidam uolunt, quos potius sequor, quàm illos qui à multitudine clauorum, quasi à mille clauis dictos aiunt. Plinius Frontinusq; tegi scuta melium pellibus scribunt, (easq; esse densas & ualidas:) Hæc apud Plinium & Frontinum iam non reperio, nec memini authoris nomen qui hæc tanquam ex illis citat. Ge. Agricola Germanis suis melium interpretatur ein halßband darunder dachs gefüteret / so man den hunden anlegt. Collaribus ergo
Sunt qui lucifugæ cristas inducere melis Iussêre, aut sacris conserta monilia conchis, &c. Grat.
ne canes fascinentur aut ne rabiem incidant. ¶ Pilos in equis albos subnasci reperio, si prioribus euulsis locus illinatur melle crudo cum adipe melis.

F.

Taxos in Germania Italiaq; mensis apponi scio, & à multis laudari. Quidam apud nos pira simul coquere solent. Sunt qui & taxos & glires cœnis addant, quæ animalia in qualitatibus hystrici haud multum dissimilia sunt, Platina.

G.

Ad sanguinis reiectionem è pectore prodesse putatur, Ouorū cinis, aut cochlearum, aut denique melis, Seren. Melis & cuculi & hirundinis decoctum & potum, ad morsum canis rabidi laudāt, Plin. ¶ Sanguis taxonis cum sale cornibus animalium instillatus, à peste & mortalitate seruat: notum est omnibus, Brunfelsius nescio ex quo authore. Recentiores quidam liquorem stillatitium (destillatum uulgò uocant) è sanguine taxi, aduersus pestilentiam commendant. Sunt qui aduersus eandem luem hoc medicamentum præscribant, ut in manuscripto quodam libro reperi. Sanguis taxi recens, terra Armena, crocus, tormentilla, sicca teruntur reponunturq;: usus tempore sumitur inde ad magnitudinem fabæ cum quarta parte denarij aurei in tenuissimam scobem lima redacti. Præcipitur autem etiam flammulam (herbam sic dictam à facultate urendi) iuxta uel sub bubonem illigari oportere. Taxonis sanguis siccus & in puluerem redactus, mirum in modum lepræ morbo medetur, Carolus Bouillus. ¶ Taxi pinguedinem Græci prætereunt: constat autem plurimum emollire, Brasauolus. Iacobus Syluius adipem melinum, caninum, felinum, &c. inter taurinum & suillum constituit: nimirum quòd suillo crassiores, taurino tenuiores sint: mihi quidem omnes hi adipes suillo & taurino magis calfacere, & digerere uidentur. Nec spernendus adeps dederit quem bestia melis, Serenus contra febres & calores nimios corporis. Adipe taxi inuncti febrientes sanantur, Aesculap. Axungia eius ualet ad renum dolores, Albert. Quidam nephriticis & calculosis inungunt: & alijs etiam membris dolentibus, Obscur. Inuncta melium pinguitudo uel cum alijs infusa (per clysterem nimirum,) renum dolores sedat, Ge. Agricola. Adipes taxi, uulpis, felis syluestris & alij, à medicis quibusdam (Leonello & alijs) miscentur ad compositiones arthriticas. Taxi & canis pinguia equarij medici miscent ad neruos contractos remolliendos. ¶ Cerebrum cum oleo coctum omnes dolores curat, Aesculap. ¶ Iecur melis ex aqua oris grauitatem emendat, Plin. ¶ Testiculi taxi cum melle cocti libidinem accendunt, Aesculap. ¶ Morsus taxi aliquando uenenosus est, sed non semper, Albert. Morsus eius plerunq; grauissimus est, & exitialis: nimirum quia uescitur crabronibus & animalibus uenenatis quæ in terra repunt, unde dentes eius inficiuntur, Liber de nat. rerū. Taxus, lynx, catus, &c. uulnere magis morsus sui quàm ueneno lædunt, Arnoldus.

H.

Meles lucifuga, Grat. Licebit etiam obesam, opimam, uel pinguem cognominare. ¶ Melis hasta è ligno mali dicta, Fest. ut Græcæ originis sit, qui meléan malum arborem uocant, prima longa: mêlon, fructum eius, & per excellentiam cotoneum: unde melinum penultima breui, ex malis cotoneis paratum, ut oleum melinum: à mele autem quadrupede melinum, penultima longa formari poterit.

poterit. μηλὶς etiam in Lexico Græcolatino arbor malus exponitur, ſed ſine authore. Μελία fraxinus eſt, cuius lignum haſtis conficiendis idoneum habetur: quare eodem nomine haſtam quoq; nominant Græci. Mali certe arboris lignum haſtis ineptum eſt. ¶ Leucrocutæ feræ caput eſt melium, Plin. camelinum, Solin. ¶ A taxo Ferrariæ nobiliſſima Taxonorum familia nomen ſortita eſt, Braſauolus. ¶ Fiente, id eſt fimus Gallica lingua, non de quibuſuis feris; ſed propriè fœtentibus dicitur, ut uulpe, mele.

DE MONOCEROTE.

Figura hæc talis eſt, qualis à pictoribus ferè hodie pingitur, de qua certi nihil habeo.

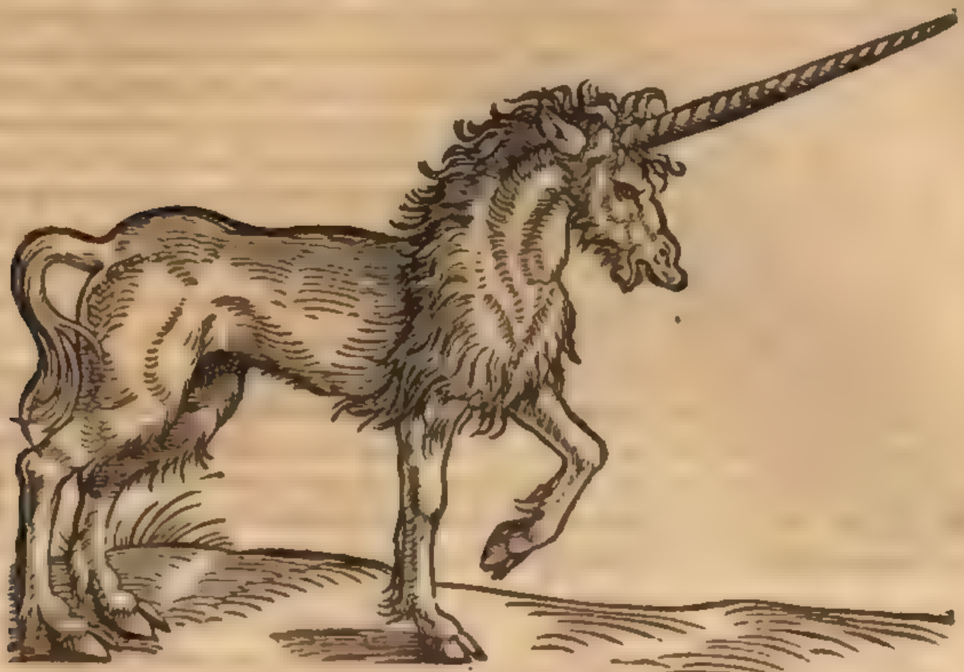

A.

MONOCEROS, hoc eſt unicornis fera, ab alijs aliter deſcribitur: ſiue quoniam diuerſæ ſunt unicornes animantes, ut conſtat: ſiue quòd aliqui notas diuerſarum tanquam unius confuderunt. Minus autem mirum de fera tam peregrina & toto à nobis orbe diuiſa, nec unquam in Europam adducta, diuerſa ab Europæis ſcriptoribus auritis ferè omnibus non oculatis, memoriæ prodita eſſe. Hoc magis mirum, recentiores etiam, ut Ludouicum Romanum & Paulum Venetum, qui regiones illas in quibus reperiuntur luſtrarunt, diuerſas tamen monocerotes deſcribere. Ego ſingulorum uerba adnumerabo, ut doctioribus diligentioribusq; olim certius aliquid his de feris ſtatuendi occaſionem præbeam. ¶ Orſei Indi uenantur aſperrimam feram monocerotem, reliquo corpore equo ſimilem, capite ceruo, pedibus elephanto, cauda apro, mugitu graui, uno cornu nigro media fronte cubitorum duum eminente. hanc feram uiuam negant capi, Plinius. Phyſiologus quidam author obſcurus, & alij eum ſecuti, monocerotem animal paruum eſſe ſcribunt, hœdo ſimile, acerrimum, uno in capite cornu. Sed illi ex Plinio acerrimum pro aſperrimum legerunt: & hœdo pro equo, unde neceſſarius ferè alter error ſecutus eſt ut animal paruum eſſe putarent. ¶ Montes (inquit Aelianus) eſſe dicuntur in intimis regionibus Indiæ, ad quos difficulter eatur, ubi præter alias beſtias feras reperiatur monoceros, quem (Indi) uocant cartazonon: eumq; magnitudine ad confirmatæ ætatis equum accedere dicunt, iubaq; & pilis fuluum eſſe: pedũ bonitate & totius corporis celeritate excellere: atq; ſimiliter ut elephantos pedum digitis indiuiſis eſſe: apri caudam habere, inter ſupercilia cornu uno, eodemq; nigro, non læui quidem, ſed uerſuras quaſdam naturales habente, atq; in acutiſſimum mucronem deſinente ornatum exiſtere, Hęc Aelianus. Mihi omnino Plinius & Aelianus unam eandemq; beſtiam deſcripſiſſe uidentur: ſed nec aliam Philes ſimia Aeliani, cuius uerba ſingulatim in ſequentibus per partes recitabo. Quinetiam aſinum ſiue onagrum Indicum, ſi non idem, inter unicornia tamen animalia iam deſcripto omnium proximum eſſe dixerim. Conueniunt ſanè pręter cornu utriq; unicum è media fronte, locus natalis India, equi magnitudo, ungulæ ſolidæ, celeritas, uita ſolitaria, robur inexpugnabile, & quòd confirmata ætate nulli capiuntur. Colore tantum differre uidentur: cum aſinus Indicus albus ſit reliquo corpore, ſed capite purpureo: monoceros fuluus, qui color etiam rhinoceroti à quibuſdam tribuitur: ſic & cornu color non idem: monoceroti enim ſimpliciter nigrum Plinius tribuit: aſino Indico Aelianus medium tantum nigrum, inferius album, ſuperius puniceum: ſed forſitan omnes iſti colores in corpore potius quàm in cornibus ſpectantur, caput purpureum, media pars corporis nigra, poſtrema alba. Philes quidem cornu totum nigrum eſſe ſcribit, excepto mucrone. Sed de aſino Indico unicorne

supra docui abunde statim post Asini historiam, ex Aeliano, Phile, Aristotele, Plinio. Hic de eodem Philostrati uerba adijciam ex lib. 3. de uita Apollonij. Asinos syluestres (inquit) in uicinis Hyphasidis Indiæ fl. paludibus multos capi dicunt: esse autem huiusmodi feris in fronte cornu, quo taurorũ more generosè pugnant: & Indos ex illis cornibus pocula conficere: asseruntq́ nullis morbis illo die affici, qui ex huiusmodi poculo potarint: neq; si uulnerati fuerint dolere, et per ignem etiam incolumes transire, neq; ullis uenenis lædi quæcunq; nocendi gratia in potu dãtur. Iccirco regum esse eadem pocula, nec alij quàm regi eiusmodi feræ uenationem permitti. Apollonium itaq; feram aspexisse eiusq́ naturam cum admiratione considerasse ferunt. Interroganti autem Damidi, an sermoni qui de poculo iam dicto ferebatur fidem adhiberet: Adhibeo, inquit, si huius regionis immortalem regem esse intellexero. Qui enim mihi aut alteri cuiquam poculum ita salubre (ἄνοσόν τε καὶ ὑγιὲς) dare potest, nónne uerisimile est ipsum quotidie illo uti, & ex eo cornu frequenter uel ad crapulam usq; bibere? nemo enim ut puto calumniabitur eum, qui tali poculo etiam inebrietur, Hæc ille. Sunt etiã (inquit Arist. de partib. anim. 3. 2.) quæ cornu singulari armentur, ut oryx & asinus Indicus: oryx bisulcum, asinus ille solipes est: gerunt sanè medio sui capitis cornu fixum ea quæ unum habent: sic enim maximè pars utraq; cornu obtinebit, cum medium cõmune pariter utriq; extremo sit. Solipes potius quàm bisulcum esse unicorne rectè uideri potest: ungula enim tam solida quàm bisulca, eandẽ naturam habet quam cornu. itaq; eisdem simul & ungulam findi & cornu congruum est. Fissio etiã ungulæ & cornu ex defectu naturæ euenit: itaq; cum exuperantiam ungulæ solipedum natura dedisset, rectè dempsit supernè, fecitq́ unicorne, Hæc Aristotel. Illa sanè cornua quæ hodie in principum quorundam, uel ciuitatum uel ecclesiarum thesauris ostendũtur, ut Venetijs, Argentorati, Metis, audio anfractuosa esse, & spiris conuoluta, tanquam duobus filis aut funiculis in se contortis, quale quidem cornu duplex iudicari debet, etiamsi unicum & simplex appareat. Huiusmodi etiam Philes monocerotis sui cornu facit, hoc uersu, ὡς εἰς ἑλιγμοὺς πλοκαμοῦς ἑλκυσμένην. & uersuras quasdã habere Aelianus scribit. Vide plura in B. Onesicritus inquit, equos unicornes in India esse ceruinis capitibus, Strabo. Terram Indiam equos uno cornu præditos procreare ferunt, quorum è cornibus pocula conficiuntur, in quę uenenum mortiferum coniectum si quis biberit, nihil graue, quód cornu repellat malum ipsum, perpetietur, Aelian. Ceruinum caput etiam Plinij monoceros gerit, qui tamen (ut supra dixi) ab Aeliani monocerote non differt: ut etiam equus Indicus unicornis non alius uideri debeat: nam & monocerotі seu cartazono forma & magnitudo equi est. Quod autem Aelianus poculum ex eius cornu factum uenenis aduersari scribit, quod tum ipse alibi tum Philostratus & Philes asino siue onagro Indico unicorni attribuunt, rursus argumento est eandẽ esse ferã quæ diuersis dũtaxat nominibus appelleť: aut si differat, colore tantũ differre, ut paulo ante asserui.

¶ Mecha quæ urbs est Arabiæ Mahometis sepulchro & delubro insignis: iuxta quod (inquit Ludouicus Romanus patritius) septa seu claustra uisuntur, in quibus unicornes gemini asseruantur, quos loco miraculi populo ostentãt. nec ab re. res est miratu dignissima. Sunt autem eiusmodi. Alterum eorum, quem constat longè proceriorem esse, pullo equino triginta menses nato haud absimilem crediderim. Prominet in fronte cornu unicum, longitudine trium cubitorum. Longè natu minor est alter, utpote anniculus, ac equino pullo simillimus: eius cornu quaterni palmi (quatuor palmorum, dodrantes intelligo) longitudinem haud excedit. Coloris est id animal equi mustellini, caput cerui instar: collo non oblongo, rarissimaq́ iubæ, ab altera parte solum dependentis. Tibias habet tenues, easdemq́ graciles admodum hinnuli modo. Vngulas anteriorum pedum bifidas habet, caprinos pedes fermè referentes. Tibiarum posteriorum pars exterior uillosa est, piliq́ plurimi. Sanè id animal ferum uidetur: uerum ferociam nescio qua comitate condiuit. Eos unicornes quispiam Sultano Mechæ dono dedit, ceu rem inuentu rarissimam & maximè pretiosam. Aduecti sunt ex Aethiopia ab Aethiopum rege, ut eo munere necessitudinem coniunctissimè cum Sultano Mechæ præfecto iniret, Hactenus Lud. Romanus, ex quo Cardanus etiam in opus suum de subtilitate transcripsit: sed errat quòd pro monocerote rhinocerotem nominat. Apparet autem diuersum hoc monoceros animal esse ab asino Indico, qui solipes est: nec non à Plinij & Aeliani monocerote, quem similiter solipedem esse dixerim, quoniam pedes eius elephantinis comparantur. quamuis enim elephantum non simpliciter solipedem ueteres dixerunt, ut qui digitos quinq; leuiter formatos & informes habeat, tamen equinis pedes eius conferuntur. Vnicorne quidem bisulcum animal præter orygem Aristoteles & Plinius nullum agnoscunt. Est autem orygis etiam cornu nigrum, altum, & ferreι, id est durissimi mucronis, in Libya, ex caprarum syluestrium genere: ut mirer Oppianum, qui rhinocerotem non multò maiorem oryge esse scribit, cum Plinius eundem elephanto longitudine parem faciat, alij paulò minorem tum longitudine tum altitudine. Sed de oryge aliàs in historia ipsius. diuersum enim illum esse à simpliciter dicto unicorni, omnino cum Nipho contra Albertum sentio. Regnum Basman (inquit Paulus Venetus) magnum Cham pro domino agnoscit. Inueniuntur in eo elephanti & unicornes permulti. Sunt autem unicornes paulò minores elephantis, pilis bubali, pedibus elephanti. Caput habẽt ut aper, & more porcorum in cœno morari gaudent, & alijs immundis locis. In medio frontis gestant cornu unum, crassum & nigrum. Linguam habẽt spinosam, eaq; lædunt homines & animalia. Hoc etiam animal, si uera descriptio est, à superioribus omnibus diuersum fuerit: in nonnullis sanè ad rhinocerotem accedit, magnitudine, capite, pedibus, sed rhinocerotі

ceroti cornu à naso prominet. Nicolaus Venetus comes, extremæ Asiæ prouinciam quandam Macinum nominat, inter Indiæ montes & Cathaium, (Sericam intelligere uidetur,) ubi animal nascatur suillo capite, bouis cauda, unico in fronte cornu, eoq; cubitali, colore & magnitudine elephantis, quibus cum bellum continuè gerit. Id cornu ueneno medetur, ideoq; in honore est, Aen. Syluius de Asia cap. 10. Albertus libro 22. unicorni eadem adscribit quæ ueteres & classici authores rhinoceroti. Theologi quoq; & interpretes sacrarum literarum ferè confundunt, ut medici quoq; recentiores, Aggregator, & nostra ætate Iac. Syluius. Atqui nos de rhinocerotis cornu in medendo uiribus nihil quicquam legimus apud classicos authores: de monocerotis uerò uel asini aut onagri Indici cornu, ea quæ partim iam hoc in capite scripsimus, partim in Asini Indici historia: partim uerò paulò post scribemus præsentis historiæ cap. septimo. Animalia quidem ipsa differre satis intelliget, qui rhinocerotis historiam præsenti contulerit, ut de re ipsa dubium non sit. Cæterum Hebraicum nomen ראם reem, quod in Sacris literis nunc unicornem, nunc rhinocerotem interpretantur, utrum potius esse dicam incertus sum, monocerotem tamen potius significari animus inclinat. Munsterus in Lexico trilingui rhinocerotem Hebraicè uocat רים aut ראם, reem: & rursus unicornem ראם reem, & רימנא rimna, & קרש karas uel karasch, quod nomen in Sacris literis non reperitur. si tamen reem uel rimna & karas in unam uocem coniungas, uox fiet simillima Græcæ rhinoceros. Reem Dauid Kimhi feram robustam & unicornem interpretatur. R. Saadias huius generis fœmellam nominat ako, de qua uoce in Ibice dixi. Improbat Elias, neq; concedit unum duntaxat habere cornu, siquidem cornua eius dicuntur, Deutero. 33. his uerbis: Primogenitus bouis illius decorem habet, & cornua eius sunt uelut cornua rhinocerotis, (reem) quibus deturbabit populos pariter usq; ad fines terræ, Munstero interprete. Hieronymus hîc rhinocerotem transfert, Septuaginta monocerotem. Tertullianus in libro aduersus Praxeam tertio, hæc uerba enarrans, sic translata, Tauri decor eius: cornua unicornis, cornua eius, in eis nationes uentilabit ad summum usq; terræ: Non utiq; (inquit) rhinoceros destinabatur unicornis: nec Minotaurus bicornis, &c. Rhinoceros quidem non unum, sed duo gerit cornua, alterum in nare, alterum supernè, exiguum quidem sed ualidissimum, ut in eius historia referemus. Rabi Salomon etymologiam huius uocis (reem) putat רום rom uel גבה goba, id est altitudinem. Abraham תוקף tokeph, id est robur. Deuteronomij 33. Chaldæus exponit metaphoricè ruma uetukpha, id est altitudinē & robur. Arabs ברכראן barkeran, Persa ברך bark: qua uoce interpretatur etiam ako, (nos ako ibicem esse putamus.) Deus eduxit eos de Aegypto, quasi fortitudo unicornis (reem) est ei, Numerorum 23. Arabica translatio habet רים, reem. Et exaltabitur cornu meum sicut unicornis, Psalmo 92. Chaldæus hic pro reem ponit רימנא remana: Arabs composita uoce ab unitate cornu utitur. Salua me ab ore leonis, & à cornibus unicornium (רמים, remim) exaudisti me, Psalmo 22. Vox Domini exilire fecit cedros sicut uitulum, & Libanum & Sirion sicut pullum unicornium, reemim, Psalmo 29. Et ædificauit ueluti (palatia) excelsa sanctuarium suum, Psalmo 78. hic non reemim, id est unicornes (ut LXX. & Hieronymus uerterunt,) sed ramim, id est excelsa legitur. Descendentq; unicornes cum eis, & tauri cum magnificis, Esaiæ 34. intelliguntur autem uiri fortes & robusti, quare LXX. pro reemim uerterunt ἁδροὺς, id est uegetos. Nunquid acquiescet monoceros (reem) ut seruiat tibi, aut ut moretur iuxta præsepia tua? Nunquid ligabis monocerotem fune suo ꝓ sulco (faciendo) aut complanabit glebas uallium post te? Iob 39. Est enim fera prorsus indomita, ut dicam in D. רישון, dischon, uocem Hebraicam Chaldæus Deuteronomij 14. interpretatur rema, id est unicornem: LXX. & Hieronymus pygargum. Vide in historia pygargi inter capras syluestres: quod si pygargum esse non placet, oryx forsitan fuerit, qui & ipse unicornis & ex syluestrium caprarum genere est. Hebræi כרים carim pecora minora appellant, id est agnos, oues, arietes: aliqui car hircum exponunt. Hieronymus tamen Psalmo 37. carim monocerotes uertit, quod non probamus. Verba Psalmi sunt hæc, Inimici Domini sicut optimum (adeps) quod est in agnis (carim) consumentur. Vide in Hirco A. ¶ Alchercheden, est animal quod dicitur unicornis, habens in fronte cornu unum, quod aduersatur uenenis, And. Bellunen. ¶ Μονόκερως, fera terribilis, Hesych. apud quem etiam μονόκερωτος legitur, quod non placet, in recto: genitiuus quidem μονόκερωτος per ω, in penultima habet. Est quando adiectiue profertur, ὁ μονόκερως θήρ, Philes. Vnicornis nomen Latinum apud recentiores tantum & theologos legimus: Plinius Græca monocerotis uoce uti maluit. Finxerunt & cæteræ gentes pleræq; ad Græci uocabuli imitationem huius belluæ nomina, ab unitate & cornu composita. Itali, alicorno, unicorno, uel ut quidam scribunt liocorno aut leocorno. Galli, licorne. Hispani, unicornio. Angli, unycorne. Germani, einhorn. Illyrij, gednorozecz.

B.

Quod ad monocerotis eiusq; partium descriptionem, quamuis præcedenti capite multa passim dixerim, nonulla tamen uel illic omissa, uel ut inciderint, hîc adijciam, ne ordinem institutum deseruisse uidear. ¶ Monoceros apud Indos reperitur, Philes, Solin. Elephanti & unicornes multi sunt in regno Niem, quod ad meridiem confine est Indiæ, Paulus Venet. Regnum Lambri habet unicornes, Idem. Aloisius Cadamustus nauigationis suæ capite quinquagesimo regionis cuiusdam noui Orbis meminit, in qua unicornes uiui reperiantur. ¶ Monoceros animal est atrocissimum, Solin. ἄμαχον, Philes. ¶ Equino corpore, capite ceruino, Solinus & alij. ¶ Villus ei fuluus,

ϕωνὴν, Philes & Plin. Os leonis, Idem. ¶ Cornu è media eius fronte protenditur, splendore mirifico, ad longitudinem pedum quatuor, ita acutum, ut quicquid impetat facile ictu eius perforet, Solinus. Sæpe monoceros concussa uerticis iuba longum & exitiale cornu propellit: quod è superciliis natum, non cauum, nec leue (λεῖον) aliorum modo cornuum est, nec planum & æquabile, sed uel ferrea lima asperius, in multas subinde spiras reuolutum: & telo acutius, utpote non recuruum, sed planè rectum: undiq; nigrum, mucrone excepto, Philes. Plura uide in præcedenti capite, & septimo infra. Duo integra eaq; maxima & pulcherrima cornua Venetiis in ærario D. Marci recondi Antonius Brasauolus scribit: Argentorati etiam unum asseruari audio, rectum et spiris contortum: item bina in thesauro regis Poloniæ, singula ad hominis ferè proceritatem. Monocerotis cornu Brasauolus subnigrum uel subcinericeum esse tradit: Nos illud (inquit Mundella) non comperimus, uerum nigrum esse iuxta Plinij sententiam. Asinus Indicus unicum cornu habet: & animal illud quod ueterum quibusdam archos quasi princeps uocatur, unicornis Latinè, rhinoceros Græcè (uide in Rhinocerote A.) habet unum cornu maximum, & solidum ut ceruinum, longius denis pedibus, ut ipse mensuraui: diameter circa radicem cornu sesquipalmum (sesquidodrantem) excedebat, Albertus in Aristot. de partib. 3. 2. Monocerotis (ut putatur) cornu circa annum Salutis 1520. (annis antequam hæc scriberem circiter triginta) repertum est in Heluetiæ fluuio Arula iuxta Brugam oppidum, album, sed in superficie subflauum, duos cubitos longum, nullis tamen spirarum uersuris: odoratum tum aliâs, tum accensum instar moschi ferè: id mox ad proximum monasterium uirginum delatum, Campum regium uocant, à præfecto Badensi, tanquam in iurisdictione ad octo Heluetiæ pagos pertinente repertum, repetitũ est. Hęc mihi narrauit amicus quidã qui eiusdem cornu fragmenta quędã habuit. ¶ Caudam habet apri uel suis, Solinus, Philes, Plinius, Aelian. ¶ Pedes elephanti, Solinus & alij: Veloces, sed inarticulatos, Philes. Crura ei pro portione breuia, Isidorus: sed hoc rhinoceroti magis conuenit.

C.

Desertissimas regiones persequitur monoceros, & solitarius errat, Aelianus & Philes. In excelsis montibus uastisq; solitudinibus commoratur, Isidor. ¶ Monstrum est mugitu horrendo, Solin. Omnium maximè animalium absonam uocem & contentam mittere fertur, Aelian. ¶ Maximo robore præditus & inexpugnabili cornu armatus est, Aelian. Morsu est graui, & calcibus crudeliter pugnat, Philes.

D.

Viuus non uenit in hominum potestatem: & interimi quidem potest, capi non potest, Solinus & Plin. Monoceros robore suo inexpugnabilis & indomita homini fera est: Vnde illud (Iob. 39.) Non uincies eum loro, neq; cubabit in præsepi, Varin. Ferrum non timet, Isidor. ¶ Ad alias quidem bestias ad se accedentes mansuescere fertur, cum uerò gregalibus suis pugnare: neq; modo cum maribus naturali quadam contentione dissidere, sed contra etiam fœminas certare, pugnamq; usq; ad mortem ingrauescere. Coitus uero tempore ad fœminam mansuetè assuescit, & gregalis fit: Cum hoc tempus transierit, & uentrem fœmina ferre cœperit, rursus efferatur & solus uagatur, Aelian. Cum alienis animalibus placidum se, ceu catulus gregi assuetus exhibeat, suo tamen generi infensissimus hostis est. Mansuescit uero erga fœminam, feritatem eius ui amoris deprimente, solo tempore libidinis, Philes. Hostis est leonis, quare leo conspecta hac fera ad arborem aliquam se recipit, & irruentem in se declinat: illa cornu arbori infixo hæret, & à leone occiditur: aliquando tamen contra accidit, Aethiopiæ rex in epistola Hebraica ad pontificem Romanum.

E.

Vnicornem aiunt adeò uirgines puellas uenerari, ut ipsis uisis mansuescat, & aliquando iuxta eas in somnum delapsus capiatur ligeturq;, Albert. Amore uirginum & odore allici ferunt monocerotem, Arlunnus: rhinocerotem Isidorus, cum monocerote, ut & alij quidam, ineptè confundens. Iuuenem aliquem robustum uenatores puellæ instar uestitum & aromatibus aspersum statuunt è regione loci in quo monoceros fuerit, ita ut odoris suauitas auræ flatu ad belluam deriuari possit. Ipsi interea occultantur. Mox fera odore illecta ad iuuenem accedit, ille amplis muliebribus manicis totis refertis aromatibus eam obuelat. Tum uenatores accurrunt, & cornu, quod uenenis resistit, resecto, feram aufugere patiuntur, Tzetzes 5. 7. Proposita in feræ conspectum uirgo (inquiunt recentiores) aduenienti sinum aperit, in quem illa omni ferocitate deposita caput inclinat, ubi somno capta uelut inermis comprehenditur. Sed suspicetur aliquis hanc de monocerotis uenatione persuasionẽ (quæ admodum recens est, neq; enim uetustiorem eius authorem habemus quàm Tzetzen qui uixit anno Salutis 1176.) inde natam esse quòd (ut supra diximus) sui generis feras hostiliter persequatur, nec aliâs ad fœminam quoq; mansuescat, nisi libidine accensus. πραΰνεται δὲ παρὰ τὴν θήλυν (sic θῆλυς ἐναγχος, Oppiano) μόνον Οἴστρῳ χαλινωθεὶς καὶ ἀμάξων τὸν τύφον, ἕως τὸ ζεῦγος τῆς γονῆς ἀφυβρίσῃ, Philes. ¶ Prasiorum regi monocerotis pullos etiamnum teneros aiunt deportari, eosdemq; festis diebus ad pugnam committi, ad robur ostendendum: nam integræ ætatis & perfectæ nullum unquam quisquam meminit captum fuisse, Aelianus. Et alibi, Domari possunt dum biennium non excesserint: ueteli enim ab immanissimis & carniuoris feris nihil differunt. Capitur etiam & domatur, cum adhuc pullus est, Albertus.

Carnes

F.

Carnes asini Indici amaras & cibo non idoneas esse, Aelianus meminit. His similes monocerotis carnes crediderim, cum ut supra dixi, uel nihil, uel minimum, colore forsitan solo, differant.

G.

De cornu monocerotis supra scripsi, capite primo & secundo: & in primo etiam quæ ueteres de remedijs ex eo prodiderunt: hoc in loco recentiorum præcipuè scripta de eodem eiusque remedijs, & nostras obseruationes adijciam. Memini aliquando dodrantale huius cornu segmentum apud mercatorem quendam uidere, foris nigrum & planum, non in spiras contortum, sed tum temporis non admodum obseruabam. Nunc apud pharmacopolas nostros exigua tantum fragmenta reperio, ex quibus medullam esse dicunt quæ rotundiora, albiora, molliorаque sunt: exteriorem uero partem ceu corticem, quæ durior asperiorque laminarum formam refert, colore ruffo ex candido. Videtur sanè tū color iste, tum substantia nimium, si mandas, friabilis, non lenta ut cornuum, adulteratum quippiam indicare, alterius fortassis animantis cornu igne ustum, & odoribus quibusdam adiunctis adscititia quadam aromatica suauitate imbutum, fortassis etiam ignitum in liquoribus odoratis extinctum. Curandum est ut recens habeatur, & odoratum (si modo natiuus odor ille sit,) non uel ætate exoletū uel frequentibus poculis exhaustum. Diuites enim frustula huius cornu poculis suis sæpe inijciunt uel præueniendi quosdam morbos uel curandi gratia: sunt qui auro argentóue includant, & sic quoque poculis inijciant, quasi uero multis annis quantumcunque in uino macerati uis eadem perdurare possit. Sed quod uinum imbiberit fuscum colorem trahit, candore amisso. Plerique ad remedia ex eo promissa cornu simpliciter uti iubent: alij medullam præferunt. Vino iniectum ebullit, quod quidā siue imperitia siue dolo genuini signum esse putant, cum quæuis cornua usta, in aqua aut uino ampullas moueant. Nebulones quidam nescio quam miscellam, quam Venetijs uidi (calcis & saponis ut audio: aut fortassis terræ uel lapidis alicuius: quæ itidem ebullire solent) pro cornu monocerotis uendunt. Quamobrem tutius fuerit, uel de integro cornu, si fieri posset, uel maioribus frustis & quæ cornu speciem probè referant, emere, quàm fragmenta minora ubi dolum minus deprehendas. Antonius Brasauolus omnes ferè lapidem pro cornu monocerotis uendere scribit, quod quidem fieri non nego, qui certi nihil habeam: fieri tamen etiam potest, ut prædurum & solidissimum cornu, circa mucronem præsertim (quæ pars etiam inferioribus præfertur, ut in ceruinis quoque cornibus) cui uel saxa & ferrum concedant, qualia & rhinoceroti & unicornibus cæteris authores tribuunt, lapidis speciem præ se ferat. Nam si Orpheus de ceruinis cornibus propter soliditatem inter cornua'ne aut lapides potius censeri deberent, rectè dubitauit: magis opinor in unicornium genere dubitandum fuerit. Non enim solis ceruis, ut Aristoteles putauit, solida sunt cornua: sed unicornibus etiā qualia dixi. Monocerotis cornu hodie usurpatur longinquitate temporis in admodum sanè à cornea diuersam naturam conuersum, Mundella. Iac. Syluius, Aggregator & alij, qui rhinocerotem cum monocerote confundunt, quod hodie in usu medico est rhinocerotis cornu nominant: de quo tamen authores nullas huiusmodi uires tradiderunt. Monocerotis cornu aliqui superueniente ueneno sudare aiunt, quod falsum est, Ferdinandus Ponzettus. Sudat fortassis aliquando, utpote solidum durum et læue corpus, ut saxa etiam & uitra, uapore externo circa ea concreto, sed hoc nihil ad uenenum. Sic & lapidis genus, quem linguam serpentis uocant, sudare fabulantur ueneni superuentu. Audiui & legi etiam in libro quodam manuscripto, monocerotis cornu genuinum à quibusdam hoc modo probari: ueneno (arsenico uel auripigmento) duabus columbis dato, altera quæ superbiberit aliquantulum de uero monocerotis cornu, sanatur: quæ non superbiberit, moritur. Ego hunc experiendi modum diuitibus relinquo. Nam pretium eius quod uerum esse asserunt, non minus hodie quàm auri est. Drachmæ pondus aliqui floreno uendunt, siue denarijs octo: alij coronato, siue denarijs duodecim. Medullæ quidem pretium maius est quàm durioris substantiæ. Aliqui drachmam quinque obolis indicant: tanta est diuersitas. Cornu unicornis, præcipuè ex nouis insulis allatum, tritum & in aqua potum, mirè facit contra uenena: ut nuper experientia ostendit in homine qui à sumpto ueneno, cum iam tumere inciperet, hoc remedio restitutus est, Obscur. Audiui & ipse à uiro fide digno, quòd cum à cerasi esu (uenenatum suspicabatur) uenter ei tumeret, medulla huius cornu è uino hausta, illico sanatus sit. Ad comitialem laudatur à nonnullis hodie: ut ab Aeliano quoque, qui hunc morbum sacrum appellat. Sed ueteres uim medendi attribuebant poculis ex hoc cornu factis, uino ex eis poto: nos quoniam pocula habere non possumus, substantiam cornu propinamus, uel per se, uel cum alijs medicamentis. Ego feliciter aliquando trageam, ut uocant, ex hoc cornu, cum succino, scobe eboris, folijs auri, corallio, & alijs quibusdam exhibui, & crassiusculè contusum cornu serico inclusum, in decoctum uuæ passæ & cinnamomi, &c. in aqua, conieci, non neglecta interim reliqua medendi ratione. Commendatur præterea à medicis nostri seculi aduersus pestilentem febrem: & (ut Aloisius Mundella scribit) aduersus canis rabidi morsus & aliorum animalium ictus aut morsus uirulentos: priuatim uero contra lumbricos & praua inde symptomata pueris in ditiorum familijs datur: denique contra uenena quæuis & multos grauissimos morbos. Indorum rex è poculo confecto ex onagri Indici monocerotis cornu bibens, & interrogatus cur id faceret, καὶ εἰ μέθης χάριν, hoc est, & an ebrietatis causa, hoc est simpliciter bibendi & uino se oblectandi inde biberet, respondit ὅτι ἀναιρεῖ τὴν κακὴν μέθην: id est, hoc potu malam ebrietatem tolli, siue ebrietati eum resistere intelligens,

siue potius malam ebrietatem nominans ueneni potionem. mox enim addit, ἔτι τε πάντων ἀντιφάρμακον μόνον, Ἣν ἱερὰν καλέουσι, καθαιρεῖ νοῦσον. hoc est, Et præter id quod uenena omnia expugnat, Sacro us nominant morbo medetur.

H.

Μονόκερα, τὸ μαχὶ τι ἔχον τὴν ἀλκήν, ὡς Ἀρχίλοχος, Hesychius & Varinus: forte tanquã altero cornu mutilum. ¶ Epitheton, φιλευώδης quod odoribus delectetur, apud Tzetzen. ¶ Mensem principis diei ratione, in quo Luna primum apparere incipit, necdum bicornis est, Orpheus μόσχον μονοκέρωτα appellauit, ut dixi in Boue. H.a. ¶ In India & boues solidis ungulis unicornes nasci, Ctesias scribit, Plinius. Boues unicornes, & tricornes, solidis ungulis, nec bifidis, in India reperiuntur, Solinus. Aonijs tauris uarijs coloribus distinctis, perpetuæ indiuisæq; ungulæ sunt: ijsdem unicum cornu ex media fronte existit, Aelianus & Oppianus. In Zeila urbe Aethiopiæ uaccas uidi cornu unicũ in fronte media habentes instar monocerotis, longitudine supra palmi (dodrantis) magnitudinem, resupinatum in tergum: ipsæ coloris sunt phœnicei, Ludouicus Romanus 2. 15. Est bos in Hercynia sylua cerui figura, cuius à media fronte inter aures unum cornu existit, excelsius magisq; directum, quàm ea quæ nobis nota sunt cornua: ab eius summo sicut palmæ ramiq; late diffunduntur, Cæsar lib. 6. ubi Pet. Gillius non rectè pro boue bisonem legit. Dicitur Pericli aliquando arietis caput uno cornu ex agro esse delatum, &c. uide infra in Ariete h. Symeon Sethi capreolum illum ex quo moschus colligitur, unicum habere cornu scribit, quod pręter ipsum à nemine proditum memini, ut ex proximè hic sequente eius historia patebit. Vnicornes aues in Aethiopia reperiuntur, Aelianus. Monoceros Alberto piscis est marinus cornu singulari in fronte armatus, &c.

¶ h. Monoceroti comparantur homines pij, qui Deum unum adorant, ut monoceros cornu se uno defendit. Et erigetur cornu meum tanquam monocerotis, Dauid (Psalmo 92.) Suidas in Μονόκερως.

DE MOSCHI CAPREOLO.

A. B.

Moschos uel muscus, ut uulgò uocant, odor omnium suauissimus, ex tumore quodã circa umbilicum animantis cuiusdam peregrinæ emanat, hanc ueteres Græci Latiniq; ignorarunt: descripserunt autem Arabicæ linguæ medici primum. nam recentiores Græci, ut Aëtius & Paulus Aegineta, quamuis meminerint, uidẽtur tamen ex Arabum libris transcripsisse. In eius descriptione uariant scriptores: sed plures uetustioresq; & fide digniores sunt, qui dorcadis, id est capreæ siue capreoli genus faciunt hoc animal: ut ex uerbis singulorum iam recitandis apparebit. ¶ Capreæ peregrinæ, figura, colore, cornibus, (magnitudine, Isidorus & Albertus,) ab alijs non dissident: sed dentibus tantum caninis discrepant, quos binos & uerrium more exertos palmi longitudine gerunt, Serapio. Duos dentes albos habent, intrò reflexos tanquam duo cornua, Auicenna, Serapionis tamen interpres albos ualde & rectos esse ait. Platearium errasse puto, qui albos non dentes, sed pilos eis tribuit, de quorum colore inferius dicetur. Est hoc animal capreæ simile, unico armatum cornu, prægrandi corpore, Symeon Sethi, cuius plura de hoc animali & ipso moscho uerba inferius recitabo: Quæ tamen Ruellius in uolumine de plantis Aëtio attribuit, & similiter Matthęolus in commentarijs in Dioscoridem. Hermolaus etiam moschum ab Aëtio describi ait, apud quem ego nihil tale inuenio. Brasauolus etiã & Monachi Mesuen interpretati, nominari quidem aliquando ab Aëtio & Aegineta moschũ aiunt, describi uerò nusquam. Quamobrem aut memoria lapsi sunt illi, qui ab Aëtio descriptum aiunt: aut potius Symeonis Sethi librum Aëtij authoris esse crediderunt. Ego prorsus Symeonis non Aëtij esse contenderim. Sed quisquis fuerit, errasse in eo mihi uidetur, quod unicornem hanc animantem facit, ut & Græcè legitur, & Gyraldus, Ruellius ac Matthæolus transtulerunt. Quod si error est, ut puto, cum aliorum nemo id scripserit, ne oculati quidem authores: inde forsitan natus fuerit, quod Auicenna, ut retuli, dentes huic capreæ intrò reflexos tanquã duo cornua esse scribit, quæ uerba uel ab interprete uel à librario peruerti potuerunt. Gazelus moschi habet duo cornua erecta uersus altum, Elluchasem. Sed neq; maximum hoc animal esse, præter Symeonem, quisquam scripsit: ut hic quoq; erroris suspicio sit, & pro μέγιστα ὁμοῖα δορκάδος, legendum μάλιστα ὁμοῖα δορκάδι, hoc est maximè simile capreæ. huic enim tum aliâs tum magnitudine par aut proximum esse alij authores testantur. Moschi animal mortuum uidi Mediolani, magnitudine, forma ac pilo, nisi quod coloris est magis glauci, capreolo simile. pilus tamen etiam crassior est pilo capreoli. Supra binos, & totidem infra dentes habet, hocq; solo differt & odore à capreolo. nam pili uarietas à regione ortũ habere posset, Cardanus. Gazellæ (id est capreæ) moschi, capreolis similes, graciliores, minores, elegantiores, ex Aegypto aduehuntur, Authoris nomen excidit. Dorcas peregrina colore ceruo similis est, dorcade aut capreolo paulò maior, & nonnunquam æqualis. figura quoq; similis, & unguibus itidem mulisidis, (bifidis,) Brasauolus αἰγάγρης. Rarè uiuæ capiuntur, tantæ uelocitatis sunt: uerum aliæ similes gazellæ dictæ uiuæ capiuntur, quæ moschum nullum adferunt, Alex. Benedictus. Voluerunt nõnulli animal moschi diuersum à gazella esse:

esse: sed nos illis credimus qui ex peregrinis regionibus profecti gazellam appellari dicunt, Brasauolus. Animal ex quo moschus colligitur, catti (librarij forte error est, & legendum capreoli) magnitudinem habet, pilis grossis ut ceruus, pedibus quoq; ungulatis: dentes ei quatuor, bini supra & totidē infra, longitudine trium digitorum: reperitur circa prouinciam Cathai, & regnum Ergunii, quod magno Cham Tartarorum regi subijcitur: moschus quidem illinc aduectus omnium præstātissimus est, Pau. Venet. Odoratissimum moschum Venetijs uidi, subnigrum: quem mercator quidam habebat, ex prouincia Cathai se attulisse asserens, iter non ineptum sibi fingens per mare Euxinum, Colchidem, Iberiam, & Albaniam, usq; ad ingressum Scythiæ: est enim regio Cathai, Scythiæ extra Imaum pars. Nec mirum uideatur: quoniam eo in loco regio est à Ptolemæo undecima Asiæ tabula Randamarcostra nuncupata, in qua nardus abundat, & quam Sotus fluuius alluit. Incolæ regionem, ubi optimus moschus nascitur, Ergimul uocitant: particularem uero urbem, Singui, Brasauol. Idē in Aegypto & pluribus Africæ locis hoc animantis genus reperiri scribit. In Thebeth sunt multæ ciuitates: sed moschus omnis qui circa ea loca colligitur, auehitur à ciuitate quæ priuatim totius regionis nomine Thebeth nominatur, Serapio. In regione Tebeth inueniuntur multa animantia quæ muschum producunt, quæ gadderi uocantur. Venantur ea canibus, abundantq; muscho. Paul. Venet. Abundant etiam hæc animalia in prouincia Caniclu, Idē. In Syria quãdoq; à nostris uisuntur, Alex. Benedict. Vide etiam in G. infra, quibus ex locis aduehatur moschus. Moschus odoramentum sanies galeiæ (gazellæ) inter inguina concreta, quam potius algaliam (de qua plura uide infra in fele zibethi post pantheram: & mox in præsentis animalis historia cap. 5.) dicimus quàm moschū. Moschus uero compositio ex multis potius quàm naturalis res est, cui basis animalis cuiusdam daplico, id est cuniculo similis, sanguis est, qui ex India præcipuè Pegu prouincia ad nos tanquam preciosissimus odor affertur, Rodericus Lusitanus sine authore. Muscum, qui et nunc in delicatiorem usum uenit, ab Hieronymo dici quandoq; peregrinum murem sunt qui opinentur, Cæl. Muscus & œnanthe et peregrini muris pellicula, Hieronymus ad Demetriadem: quis autem sit peregrinus mus odorata celebratus pellicula, non audeo, nisi quis animal hoc intelligat, ex quo zibettum excipitur, (&c. Vide mox post pantheræ historiam.) Muscus quidem Hieronymo aliud nō est quàm bryon, id est muscus arborum odoratus, (cuius Dioscorides & Plin. meminère.) Nam & Plinius eadem ferè mentione de bryo & œnanthe disputat, Hermolaus. Sed Hieronymus forte per muris peregrini pelliculam, folliculum animalis moschi intellexit: nā in eo adhuc piloso moschus includi afferriq; solet, ut forte muris genus esse putãrit nominis uicinitate deceptus. Mus muscus ex Aethiopia Arabiaq; uenit, Volater.

¶ Principes & alij quidam prædiuites uiui hoc genus capreolos ex peregrino orbe aduectos in delitijs habent, aluntq;, in Italia præsertim. Venetijs mercatores uidimus, qui Alphonso duci Ferrariæ gezellam uendere cupiebant, moschum in folliculo habentem, Brasauolus. Audio ibidem Catharinum Zenum patriuum Venetum huius generis dorcadem habuisse, & reliquisse ante paucos annos hæredibus suis.

¶ Hanc feram, dorcadem capreámue aut gazellam Indicam, peregrinam uel Orientalem appelles, aut dorcadem moschi, uel simpliciter animal moschi, parum interest. Isidorus & Albertus nescio qua ratione musquelibet nominant. Moschon Græci scribunt, μόσχον: Arabes mesch uel misch, uel almisch. Germani bisem, & animal ipsum periphrasticè bisemthier: cæteræ gentes, Italica, Gallica, Hispanica, musci uel muschi nomen à recentioribus Latinis usurpatum retinuerunt. Syluaticus et alius quidam moschum Græcè abonasa uel aboanisa dici, stultissimè scripserunt: cum hoc authoris nomen sit cuius de moscho uerba Serapio recitat. Itali muscum & muscatum dicunt, uulgò muschio. Angli muske: & animal muske catte, id est moschi felem, quod nomen zibethi animali potius conueniret. Illyrij pizmo, ut Germani bisem: quę uox origine Hebraica mihi uidetur. nam Regum 3.10. בשם bosem exponitur aroma, suauis odor. In trilingui dictionario Munsteri, pro Aromate scribitur etiam בישם bosem, & בסם besam.

C.

Capræ peregrinæ agiles ualde sunt, & uelocissimè currunt, Brasauolus. Tantæ uelocitatis ut rarò uiuæ capiantur, Alex. Benedictus. ¶ Herbis odoratis pascuntur, unde etiam moscho, id est sanguinis circa umbilicum collectioni odor conciliatur, ex nardo præcipuè, ut dicam in G. ¶ Moschus omnis funditur ab umbilico dorcadis peregrinæ: quæ cum ruit in Venerem quasi furijs stimulata (οἰστρωμένη. Gyraldus simpliciter uertit, cum stimulatur exagitaturq;. ταῦτα ὁρμὴ φιλοσοφική, ἤγουν ἔρωτα τυχεῖν, ἢ μανίαν, ἢ θυμόν, οἶστρος λέγεται, Varinus:) eius intumescit umbilicus in quem crassarū sanguis partium confluit: tumq; animal ipsum pabulo & potu abstinet, humiq; uolutatur: tum demum (hac uersatione umbilicum feculento sanguine turgentem exprimit, Ruellius) proijcit umbilicum sanguine plenum turbulento, qui certo quodam tempore coagulatur, bonumq; odorem obtinet, Symeon Sethi, ut Gyraldus ferè & Ruellius transferunt. Folliculus quo continetur muscus, est umbilicus animalis, siue circa umbilicum uesica, plena sanguinis, quæ aliquandiu seruata in muscum transit, Ellu chasem. Cardanus hanc uesicam infra umbilicum esse scribit: Paulus Venetus iuxta umbilicum inter cutem & carnem: Isidorus in inguine abscessum. Dorcadi peregrinæ quidam ueluti abscessus innascitur folliculi modo, cum pilis ceruinis similibus pendens, putri ueluti sanguine, uectigali ceu onere, exonerante sese natura, Alex. Benedictus. Hunc uel per uim auferunt uenatores capreis quo-

uis modo captis aut interemptis, plerunq; immaturum, ideoq; minus laudabilem, ut pluribus in G. referam: uel sponte ab ipsis emissum maturumq; in locis desertis colligunt, ut iam ex Serapione recitabo. In syluestribus (inquit) capreis, quæ in montibus oberrant, & liberè uagantur, concepta sanies, antequam uomica rumpatur, suapte natura ad maturationem spectat: ad quam cum uentum fuerit, fera titillantis humoris lancinatu noxio (ualde pruriente) lacessita, cotibus & saxis (arboribus, Isidorus) sese longo insolatu candentibus affricat magno oblectamento, donec facto uomicæ emissario, tota saniei uis à uentriculo (folliculo) supra lapides effundatur: non aliter quàm abscessus pure cocto fractus dissilit, ita utriculus maturo humore per naturam exaniat (emittit saniem,) ulcusq; postmodum ducit cicatricem, rursumq; ruens sanguinis impetus eò se recipit, impletq; umbilicum, dum abscedens in consimilem uomicam extuberet. (Quotannis hoc fieri Ruellius scribit, sed sine authore.) Cæterum indigenæ, qui loca ubi uersantur huiuscemodi feræ ad unguem norunt, saxa facile deprehendunt, quibus fusa colluuies & candenti Sole resiccata cohæsit. (Solis enim calor ac repercussus non modo densat effusum cruorem, sed odorem etiam commendat.) Hunc igitur moschum incolæ metunt, & utriculis ferarum earum asseruant, quas uenatu captauerant. Ille moschus multi uænit, ac inter magnifica & regia munera censetur, Hucusq; Serapio paraphraste Ruellio. Si folliculus ab animali dematur, ad moschum progignendum deinceps aptum non est. At si sponte sua exeat, in maturitate confricando, tunc iterum atq; sæpius moschum facit. Eiusmodi animalia moschū quidem maturant apud nos, si habuerint quando conuehuntur: illa enim sanies ad cocturam uenit: tamen iterum non emittunt pus, aut ineptè emittunt: quod ratione cœli, aëris & earum rerum quibus uiuit, euenire arbitror. Videtur sane excrementitio isto humore hoc animal secundum naturam purgari, sicut multa sanguinis menstrui fluxu: neq; diu uiuere posse, nisi ita expurgetur. Propterea in nostro cœlo breui expirat, Brasauolus. Omnis caro huius animalis & excrementum dicitur muscus, sed multò præstantior est qui ab apostemate fluit, Isidorus & Albertus: totum quidem animal, ut in E. dicam, uesicæ illius beneficio odoratum est.

D.

Exemptis dentibus longioribus mansuescunt, Alex. Benedictus.

E.

Venantur eas canibus in prouincia Tebeth, Paul. Venet. Morsu in persequentes sæuiunt, Alexander Benedict. Laqueo aut sagittis eas barbari uenantur, tantæ uelocitatis ut rarò uiuæ capiantur, Idem. Venatores hanc feram cassibus aut laqueis captāt: aut sagittis uel missilibus uomicæ folliculum decutiunt, Ruellius ex Serapione, sed ineptè: neq; enim folliculos missilibus amputari sentit Serapio: sed feræ quouis modo iam captæ folliculum quamuis immaturum ab eis abscindi. ¶ Moschus omnē rem ad hanc usq; diem cognitam magnitudine & suauitate odoris uincit & exuperat, Cardanus. Propter uesicam qua moschum infra umbilicum continet, totum animal quantum mittat iucundi odoris, uix dicere queam: tametsi id quod uidi iampridem mortuum erat: sed & folliculo illo per multos annos arcis indito, omnes quæ intus uestes seruantur, miro odore fragrant, Cardan. In maximo hodie luxu est moschi usus, circa uestes eius odore imbuendas, & suffitus, & orbiculos ad preculas numerandas: ad pilas, quas argento auróue includunt paulò ditiores, qui uel amant, uel aliter molles ac delicati sunt, uel suas ostentare opes uolunt, uel ut aërem insalubrem aut fœtidum caueant, uel suos deniq; animæ aut aliunde graues halitus emendent, uel deniq; aduersus morbos quosdam præsertim cerebri frigidi & humidi. Hoc matronæ pertranseuntes procos ad Venerem inuitant: exotici unguenti uicem reginis reddit. Animalis uitium seculo nostro placet, & in uitium uertitur. Venetis matronis non placet, quibus nec zibethi sordes, Alex. Benedictus. Qui gestat, ipse non sentit, Idem. Succinum orientale (ambra) consuetudine odoris sui gratiam acquirit, cum zibethum & muscus fastidium pariant, Idem. Aëtius 16.133. suffumigio moschato scrupulos quatuor moschi admiscet: eundem sequentibus etiam aliquot suffumigijs, & alijs, & regijs, & in ecclesia receptis admiscet: ut Nicolaus Myrepsus quoq;, quem Leon. Fuchsius nuper nobis Latinum dedit, in capite de suffimentis. Sed ex Aëtio unum adscribam, è capite 134. Suffumigij regij confectio: Styracis calamitæ libram i. ligni aloës unc. vi. ambræ unc. i. moschi scrup. iij. misce. Alij ligni aloës uncias iiij. cæteris admiscent, adduntq; succi rosarum quod sufficit. Huic simile est suffimentum Nicolai Myrepsi, numero tertium, quod ad syncopem & imbecillitatem cordis inscribitur: & aliptæ moschatæ compositio hodieq; in usu: item galliæ muscatæ apud Mesuen inter trochiscos: ubi & galliæ alephanginæ, & sebelliæ, & magnæ siue regali, moschum admiscet. Nonnulli galliam l. simplici scribunt, alij algaliam (uide plura in fele zibethi de algalia.) Harum compositiones aliquot Serapio etiam præscribit, & Auicenna. Cyphi (uox est Hebraicæ originis ab urendo, id est suffiendo uel adolendo dicta) compositionem, ueteres sine moscho pararunt, recentiores (ut Nicol. Myrepsus) addiderunt: hinc uoce corrupta Cyprias auiculas aliqui dixerunt, uulgarem ad suffimenta compositionem, quā aliqui pharmacopolæ auicularum forma, alij aliter effingunt. ¶ Aquis odoriferis, quæ in chymistarum fornacibus, aut balneo Mariæ, ut uocant, parari solent, ut & aquæ rosaceæ simplici, pro ditioribus nonnihil moschi & camphoræ quidam adijciunt, &c. Huiusmodi sanè aliquot egregios liquores describit Andreas Furnerius libri Gallicè æditi de humanæ naturæ decoratione, parte secunda, quæ est de ornatu muliebri: ubi & smegmatis siue saponis moschati compositionem docet, & oleorū

quorundam

quorundam moſchatorum. Aëtius 16.116. & deinceps unguenta quædam ſiue olea moſchata, id eſt moſchum odoramentum recipientia deſcribit. Eodem capite 116. orbiculos rotundos odoratos qui & alia quædam odorata & moſchum accipiunt, parare docet: ac eoſdem acu perforatos traiecto funiculo collo necti ſcribit. Oleum moſchatum Nic. Myrepſus μόσχου ἔλαιον uocat. Oleum muſcelinum, quod & alijs quibuſdam odoratis & moſcho mixtis conficitur, in ueteri æditione Nicolai reperio, & in tranſlatione quam Nic. Alexandrini nomine Nicolaus Regienſis edidit. ¶ Moſchus, galia, & ſimilia, non debent decoqui cum alijs medicamentis: ſed cum exigua parte decocti miſceri, & ſic reliquis affundi. Aliqui moſchum in lana xylina ponunt in aliquo uaſe, & co'o infuſam decoctionem paulatim ſic per lanam trãſmittunt, Monachi in Meſuen. Sed neq; conteri debet moſchus, uerum in liquore roſaceo aliòue diſſolutus cæteris medicamentis miſceri, uel alia quadam artificioſa ratione, Iidem. ¶ Seruari poteſt moſchus in uaſe uitreo, denſo, ac diligenter oblito cera: uel potius in uaſe plumbeo (quod & Alexan. Benedictus ſcribit) ut frigida & humida huius metalli qualitate melius ſeruetur. Quòd ſi in alio uaſe fuerit, apponãtur duo uel tria plumbi fruſta, ut melius conſeruetur. Cauendum eſt autem ne quid aromaticum addatur, ſic enim ſuum odorem amitteret. Quem ſi amiſerit, in olla (uaſe uitreo aperto, Syluius) ore aperto ſuſpendatur in cloaca, & recuperabit eum, Platearius. Odoris amiſſi uim in fœtoribus & latrinis (lacunis & ſtercoribus, Albertus,) recuperat: contra fœtorem eluctatur, & ſic quaſi luctandò reuiuiſcit, Iſidor.

¶ Pilæ moſchi odore, quarum ſupra mentionem feci, quæ tempore peſtilenti præcipuè parantur, quo pacto componi debeant, pleriq; medici recentiores, quorum de peſte ſcripta extant, præſcribere ſolent. Eſt & compoſitio una apud Alexandrum Benedictum pro confirmandis ijs qui animi deliquium patiuntur, ſi bene memini.

¶ Iecore hœdino arefacto moſchus adulteratur, Alex. Benedictus: Radice dicta makir & herba ſalich trita, Elluchaſem. Facillimè adulteratur: unde ſæpe ſtercus murium, & alia diuerſa pro muſco ueńduntur. Folliculis quidem integris non ſtatim adhibenda fides: quoniam non deſunt impoſtores, qui eos effingunt ſimillimos, & uarijs rebus impletos, uero muſco interponunt, donec eius odorem recipiant: atq; ſic mulierculis & uiris etiam imperitis uendunt, Monachi in Meſuen. Adulteratur etiam cuiuſdam auis fimo, Alex. Benedictus. Adulteratur moſchus & præcipuè niger, & niger ad ſubrufum colorem accedens, admixto pauco ſanguine hircino modicè aſſo, uel pane aſſo: ita ut tres uel quatuor partes ex iſtis contritis ad unam moſchi admiſceantur: & uix dignoſcitur, ſed panis aſſus, nimium friabilem reddit moſchum. Sanguis uerò hircinus cum frangitur lucidus eſt, & clarus interius. Quandoq; uenditur cum ipſis pelliculis, & adulteratur ſimiliter, ut iam dictum eſt. Inciſis enim pelliculis Saraceni uerum moſchum auferunt, & infarctas adulterato rurſus ita conglutinant, ut non deprehendatur. Sed moſchus adulteratus cum pelle, duplus eſt pondere ſi ſyncero conferas, Platearius. Moſchus fictitius à quibuſdam hoc modo fit: Nucis moſchatæ, macis, cinnamomi, caryophyllorum, ſpicæ nardi, ſingulorum pugillus unus: trita omnia diligentiſſimè & cribro excreta, cum ſanguine columbæ recenti ſubiguntur, & ad Solem ſiccantur: mox trita aqua roſacea moſchata irrigantur, ſepties: ita ut ſemper irrigata denuo ſicces ac teras. Tandem tertiam uel quartam partem ueri moſchi contriti admiſcent, & rurſus aquam roſaceam moſchatam inſpergunt, & in aliquot partes diuiſam maſſam (ſi rectè lego) pilis minutis albis capreoli uel hœdi ſub cauda inuoluunt, & in uaſe uitreo reponunt, Authoris nomen excidit: uideor autem mihi in manuſcripto cuiuſdam empirici libello reperiſſe, & ſequentem quoq; compoſitionem, quæ huiuſmodi eſt. Benzuinum, cera candida noui examinis, caries fraxini arboris, & moſchus miſcentur: eſt autem ambra factitia, moſchum uel zibettum redolens. Aliter, Styracem, ladanum & ſcobem ligni aloës miſcent: debet autem ad utranq; compoſitionem moſchus uel zibettum addi, atq; omnia cum aqua roſacea commiſceri: ſed facile fraus deprehenditur: nam natiua non ita celeriter ut factitia aquis molleſcit, & ab eadem odore coloreq; differt. Cætera ſigna moſchum dignoſcendi ſyncerum eligendiq; præſtantiorem, ſequenti capite referam. Audio à quibuſdam augeri moſchum admixto ſemine herbæ, quam noſtri aquilegiam, Galli angelicam uocant: quod etiam ſe deprehendiſſe amicus quidam mihi retulit, cum moſcho in aqua (roſacea) reſoluto, uerum ſupernatare animaduerteret, & quod ex ſeminibus acceſſerat ſubſidere. Sed impoſtor ille rem forte non intellexit. Siquidem herba quam Galli angelicam uocant, undiquaq; inodora eſt. Germanis uerò dicta angelica (eruditi quidam laſer Gallicum interpretantur) radice præſertim, moſchi odorem præſentare ſæpenumero mihi uiſa eſt, tum aliâs, tũ pauca eius quantitate medicamentis cõpoſitis adiecta. ¶ Moſchus odore in humido craſſo perennante, uiuaciſſimus eſt, Syluius. Vncia ſenis aureis emitur, Alexander Benedictus.

G.

Moſchus in Perſas primum, inde in Amanum inuehitur, & in Aegyptum exinde: cum folliculis ſuis etiamnum à Venetis in calicibus uenundatur, qui etiam in pretio ſunt, Alex. Benedictus. Indicus eſt melior Afro: ſubflauus etiam nigricanti præfertur: quanquam ex Catay præſtantiſſimus hodie habetur, idemq; niger, Syluius. Vide ſupra in A. Moſchus (inquit Platearius) omnino niger non probatur: præfertur illi ſubniger. Alius eſt ſubruffus, omnino accedens ad colorem ſpicæ nardi, qui maximè laudatur. Huiuſcemodi quidam haberi aiunt ex capreis quæ ſpicam nardi depaſcunt

tur. Quare eligendus est subruffus, qui quidem uix adulterari potest: & saporis amari, qui gustatus statim odore suo cerebrum feriat: qui neque statim soluitur, nec admodum resistit: & qui non omnino clarus (splendidus) sit intrinsecus. grana latiuscula, & per totum æqualia, xylocerati instar, optima iudicantur. Quod ad regionem moschum præferunt Antebium, uel Asciltion, (Bellunensis legit Scinium, à Sceni regione fortassis) deinde Iurgium, postremo Indum marinum, Auicenna. Folliculi continentes moschum Cubit sunt subtili ex uesicula & moscho. Gergeri folliculi sunt his contrarij: qui moschus minus subtilis, minusque aromaticus est. Sed moschus Charam medio inter prædictos loco est: quo cum scobs argenti & plumbi miscetur, ut augeatur pondus. Moschus Salmindi deterior est, quia folliculo suo exemptus in uase uitreo seruatur, Elluchasem in Tacuinis. Sunt qui Tumbascinum anteponant (inquit Serapio) odorisque præstantiam caprearum pabulo ferant acceptam, quæ nardo inibi uescantur copiosa, cæterisque odoratissimis herbis. In Senitarum quidem agro capreæ herbas odoratas pascuntur, sed odoribus impares. Aliam quoque metendi rationem causantur Tumbascini, hanc saniem uomicæ folliculo non eruunt, & blandiente cœli serenitate merum legunt. Senici uerò uomicæ uentriculum exprimunt, & exclusa sanie adulterina permiscent, nubilo parumque arridente cœlo, & uasis uitreis recondunt, obturantque: deinde mittunt in regiones Saracenorum & in Hamen (Amanum, Alex. Benedictus,) & Persida, & Habarac, aliasque regiones Babyloniæ, (& in Aegyptum, Alex. Benedictus:) ac si Tumbascinus esset, Hæc Serapio. Præfertur moschus dorcadis, quæ depascitur utrunque been & spicam, & almaru, Auicenna. Quum hæc animalia procul à mari uersus desertum pascuntur spica, moschus ipsorum erit suauior: cum uerò prope mare sunt, pascuntur myrrha, Elluchasem. Melior moschus fit in urbe quadam quæ multò magis orientalis est quàm Chorase, quæ dicta est Tupata (Τουπάτα, Ruellius prima syllaba omissa Pat transtulit. eandem Serapio Tumbasci nominat.) Colore quidem hic moschus subflauidus est: huic bonitate cedit qui ab India defertur, colore in nigritiã uergente. hoc etiam imbecillior seu deterior est qui ex Sinis (aliâs Dinis, ἐκ Σίνων. ex Senitarum agro, Ruellius. hanc regionem Seni uocat Serapio) habetur, Symeon Sethi. Quod ad colorem & odorem, pomalis (pomi odore forsan) citrinus laudatur, Auicenna. Citrinum Auicenna præfert, qualem nos nunquam uidimus. nam noster ferrugineus est, Brasauolus & Syluius. Muscus ferrugineus ferè est noster, non, quem Auicenna probat, citrinus, Alexandrinum uocans. est odore in opum Cyrenaicum inclinante, sed ualentiore, præter summam aliam in eo fragrantiam. glebulis exiguis constat, Syluius. Syncerus niger est, conglobatus melior. solitudinis odorem habet, aut anguium quorundam stato tempore, aut cuiusdam auis fimi quo adulteratur. ex quo plus est, acrius nares ferit, Alex. Benedictus. lego, & quo propius est, acrius (id est minus grato odore) nares ferit. nam de zibetho quoque sic scribit, Ex proximo nares acrius ferit, & ex quo plus est, (lego, & quo propius est.) musco tamen charius comparatur: quoniam odorem qui gerit ipse non sentit. Sed hoc idem de musco quoque scripserat, odorem eius ab eo qui gerit non sentiri. Venatores in regionibus Beteth (Tebeth) & Seni, plerunque capreis quas uel sagittis interemerint, uel aliter ceperint, folliculum adhuc immaturum abscindunt: qui moschus præcox tetro & insuaui odore displicet. Verum tantisper libero aëre suspendunt: dum abacto prorsus fœtore maturuerit. is hac concoctione perfecta miram sibi conciliat suauitatem. Simile quippiam in arborum fructibus fieri consueuit, qui præcoces decerpti, tandem exuta acerbitate, & dulces & suaueolentes euadunt. Sed præferri debet moschus ille, qui in folliculo suo maturescit, antequam rescindatur ab animali, Serapio. Folliculus moschi antequam maturuerit, graue olet. Venetijs odorari uolui adhærentem adhuc animali: is omnino grauem odorem habebat, quia nondum ad maturitatem peruenerat. Quod si accidat ab animali auferri antequam abscessus cõcoctus sit, concoquitur quidem, sed ineptius olet, Brasauolus. Perfectus moschus non multus ad nos adfertur, sed folliculi solum ut ab animali abrepti, ex regionibus orientem & occidentem uersus ad nos comportantur. perfectior est ex oriente allatus, ijs præcipuè locis ubi nardus & odoratæ herbæ nascuntur, Brasauolus. An moschus legitimus & non adulteratus sit, quidam hoc modo probant: Ponderatum in peluim aut malluuium madens humensque deponunt, tum post aliquantulum iterum ponderant: si superat, tum non adulteratum putant: si uerò non, supposititium illegitimumque iudicant, Symeon Sethi Gyraldo interprete. Græcè sic legitur, ἐν χειρονιπτῆρι λεκάνῃ μετὰ τὸ σταθμῶσαι τιθέασιν αὐτὸ, ἔπειτα πάλιν σταθμίζουσι, καὶ εἰ μὲν τῷ σταθμῷ ὑπερέχει (lego ὑπεράγει) ἀνόθευτον αὐτὸ ἡγοῦνται: εἰ δὲ μὴ, νενοθευμένον. Ruellius uertit, In peluim humore perfusam post examinatum trutina pondus immittunt, postea iterum æqua lance ponderant. Quod si protinus ad stateram reductum superferatur, synceri experimentum putant: sin repẽs cedat & pondere degrauetur, spurij indicium existimant. Hanc opinionem Syluius quoque sequitur. Ego quod uerba attinet, Gyraldo accesserim. ὑπεράγειν enim uerbum significare uidetur, pondere superare: ut ἄγειν ponderare uel appendere sit, quemadmodum ἕλκειν. Quod ad rem ipsam, uter uerius transtulerit experimentum diuitibus relinquo. Mercatores quidam empturi moschum, naribus obturatis & respiratione cohibita ad medium iactum lapidis currunt, & inde attrahentes aërem ore, si moschi odorem sentiant, emunt probantque, Platearius. De moscho adulterato pluribus egi in E.

¶ Muscus est calidus & siccus, sed siccior quàm calidior secundum quosdam, & subtilis, Auicenna & alij. Cal. & sic in secundo gradu, Mesarugie. Cal. & sic in fine secundi gradus, Auerrois.

Calidus in secundo, siccus in tertio, Alchalahamen. Cal. et sic. in tertio, & tenuiũ partium, Symeon Sethi, Constantinus, Mescha. Calefacit moschus, idq; insigniter, & intrò sumptus, & si applicetur quoq;, nec non manifestè exiccat, Brasauol. Siccare quidem eum, etiam ex uehementia odoris colligitur: odor enim in sicco fundatur, Aristotele teste: sed nos multas partes humidas ab eo non remouemus: & humiditas eius ualde crassa est, Idem. Conuenit senibus per hyemem, Constantin. Dissoluit & consumit, utpote cal. & sic. Platearius. Exigua eius portio magnæ est efficaciæ: quamobrẽ parcè admodum medicamentis adijcitur, nec conteritur, sed dissoluitur in aqua rosarum, &c. (ut in z. dixi,) Monachi in Mesuen. Dosin eius aliqui quatuor aut quinque ad summum grana faciunt. Theriaca est uenenorum, & propriè napelli, Auicen. Principalis ei dignatio inter aromata, Constantin. Aromatico quidẽ odore suo uires & spiritus corporis omnes corroborat: idq; momẽto, propter partiũ eius tenuitatẽ, quæ tametsi illico penetret, durat tamen diutius, nec tam cito dissoluitur quàm alij odores. Confirmat imbecilles particulas, Symeon Sethi & alij. Spiritus instaurat: ob id compositionibus multis analepticis miscetur, Syl. Aëtius 12. 46. medicamento purganti ex hermodactylis moschum addit, restaurandi nimirum causa particulas ui pharmacorum debilitatas. Vtilis est illis qui lipothymiam, hoc est animi deliquium patiuntur, quiq; uires resolutas habent, Symeõ. Contra quamuis syncopen remedio est, Auerrois. Contra syncopen & totius corporis (contra syncopen & cordis, Isidor.) debilitatem, siue uitio capitis, siue hepatis, & contra stomachi dolorem, ex frigiditate, moschus simpliciter cum uino detur, uel diamargariton, uel plirisarcoticon, ad summum pondere quinq; granorum, Platearius & Isidor. Cor & omnia uiscera roborat, cataplasmatis instar impositus: membris omnibus, ipsis quoq; ossibus uires auget, ut recentiores quidam falsò ex Dioscoride citant, qui nullam unquam moschi mentionem facit. Addunt ex eodem, inunctum capitis grauedinẽ pellere, uertiginem ex abundanti humore natam emendare, somnum inuitare, uenerem stimulare. Cor & reliqua uiscera roborat potus, aut adhibitus foris, Aben Mesuai. Cordis robur & lætitiam promouet, insigni ad hoc ipsum facultate, Auicen. & Auerrois. Facit & ad cardiacos: ipsum enim cor confirmat & roborat, sed pallore corpus inficit, Symeõ. Tremorem cordis sanat, Auicen. ¶ Cerebrum temperatum roborat, Auicen. Caput frigidum iuuat, calidũ lædit, Symeõ. Calidis natura dolorem capitis statim excitat: ad affectus uerò frigidos in capite omnes percq; utilis est, Rasis. Quibusdam male olet: alijs caput frigidum iuuat, calidum ferit, & in eo epilepsiam excitat, Syl. Quibusdam ita ingratus est moschi odor, ut inde capitis dolorẽ incurrant, aut etiã morbum attonitũ: & mulieres quædam uteri præfocationem, Brasauol. Et rursus. Suauitate illa odoris multorũ capita aggrauãtur, & replentur. Calfacit cerebrum & desiccat, quũ fiunt sternutationes cum eo, idemq; corroborat, Atabari & Mesarugie. Sternutationes de moscho paralysin iuuant, Constantin. Vtilis est sodæ (id est capitis dolori) ueteri, quã nimia humiditas comitatur, Mesarugie. Caputpurgium ex moscho cũ croco & pauca camphora, remedium est sodæ frigidæ: moschus etiã per se, propter uim resoluendi cõfirmandiq;, Auicen. Corporis stupefactioni & surditati medetur. Melancholiã (ex solicitudine, Auicen.) abigit, Auerrois. Timorem melancholicũ pellit, & animosos facit, Constantin. Miscetur collyrijs & aridis medicamentis ocularibus: abstergit enim albuginẽ subtilem, & noxium humorem desiccat, & roborat oculos, Auicen. Hachim eben Hunaim, Constantin. Aduersus nauseam medetur, & appetitũ restituit, Rasis. Crassos intestinorũ flatus resoluit, Auerrois. Contra suffocationẽ ex utero subuenit, Auerrois. Contra cerebri (erratum uidetur) & matricis præcipitationem, naribus applicetur: contra suffocationem autem matricis, suffiatur, Platearius. Quibusdam mulieribus uteri præfocationem affert, alijs in pesso contra hanc mirè prodest, Syl. Odore eius uterus mirè trahitur: propterea eius usus in pessarijs maximus est, præsertim in uteri strãgulatu, Brasauol. Vt menses educantur, & conceptus causa frigida impeditus promoueatur, moschus cum tryphera magna supponitur. Pessus etiã factus ex styrace calamita, ambra, & moscho non parum iuuat. Idem præstabit supposita lana xylina, oleo muscelino madens, in quo resolutus fuerit moschus, Platearius. Est in moscho humiditas quædam, quæ coitũ excitat, quòd si cum oleo cicino resolutus uirgæ illinatur, coitum promouet, Medici Persidis. Sic illitus coli, mirificè mulieres in Venerẽ proritat, Brasauol. Moschus coitum auget, Auerrois. Hanc ob causam aliqui in medicamentum diasatyriõ moschũ adijciunt. ¶ Si parum musci mandatur, fœtorem oris palliat, Platear. Placet ex eo in tragematis oris commendatio, Al. Benedict. Muscardinas uocant hodie pharmacopolæ sacchar aqua rosacea moschata irrigatum, & in minutorum seminum formam crispa superficie redactum: uidetur autem præcipuè ad oris & halitus commendationem parari. In cibo facit (forte, pellit) oris fœtorem, Auicenna. Contra uirus axillarum, hircum uocant: illinantur musco axillæ, & diligenter fricentur, bene palliat, Platearius.

H.

Moschus aromaticus nomen inuenit παρὰ τὸ ἐκ μέσου χεῖσθαι, quòd è medio (umbilico scilicet animalis) fundatur: uel à uerbo μῶ, quod est quæro, quòd ab omnibus requiratur: uel ab ὄζω, hoc est, oleo, fit oschos, & μ. litera abundante moschos: uel à priuatione fœtoris, παρὰ στέρησιν τῆς δυσωδίας. ὄζειν enim et bene & male olêre significat, (ut μ. litera priuationis loco forte præfixa sit) Etymolog. Moschi meminit & Phociõ grammaticus recentior, Herm. Ego in solo Etymologico (cuius authorẽ nõ Phocionem sed Micholum quendam esse alicubi legi) moschi odoramenti mentionem reperio, nec apud alium

quenquam grammaticorum. Moschū aliqui dictū putant, quia Græci animal hoc ex quo moschus colligitur, uitulorum colorē habere iudicarūt, quos μόσχους appellant. Alij inquiunt ita appellari quia Græci primos stolones moschos uocant: moschus autem odoratus, est tanquā in eo animante stolo: sed uerisimilius est ab Arabica uoce misch Græcos deflexisse, Brasauolus, cui & ipse facile accedo. ¶ Et celebris suaui est unguine muscus Arabs, Alciat. ¶ Sunt ex plantis quæ moschū olent. De angelica nostra in 8. superius dixi: de dorcadiade uerò uel muscio, itē muscilio uel dorcide herbis, & iua moschata, in historia Capreæ. Alsengemisch, est ocymū caryophyllatum, uel muscatū, ut aliqui putant: nam misch Arabice moschus est, Monachi in Mesuen. Solanum, tum cōmune, tum uesicariū quoq;, ni fallor, sæpe mihi folijs suis moschum prorsus redolere uisa sunt. Est & herbula quædā rara, nec ulli adhuc descripta, quam circa Basileā & Lausannam reperi, locis opacis & pinguibus. Vix ultra sesquipalmū assurgit, apij ferè folijs, tenera, flosculi parui & pallidi quaternis singuli foliolis, si rectè memini, summos coliculos coronant, mira proesus & peculiari ratione: sunt enim quaterni in circuitu laterū, in uertice unus, omnes contigui: radix subest, parua, alba, denticulata, similis illi quā in Hessia saniculam albam uocant: sed hanc quoq; à nōnullis sic appellari audio. Superficies eius ipsissimum moschum olet, breui quidem & fugitiuo sed suauissimo odore. In summis etiā circa Sedunum Helueticis alpibus, herbulā quādam breuissimam roseis uel purpureis floribus inueni, moschi uel stactes potius aut styracis calamitæ odore: ut & satyrij genus digitatum, florū capitulo coloris rubri adusti & nigricantis (quamobrem incolæ brendli uocitant, hoc est adustam) quo nihil unquā suauius mihi odoratus uideor, & ea quidem gratia quæ caput minime repleret. Rosa Damascena seu muscatella uulgò dicta inter syluestres annumerari potest: quam Auicēna Canone 2. ca. 514. Nesrin uel nesrin, uel neserin nominat, ut Bellunensis interpretatur, cuius hæc sunt uerba: Nesrin est rosa odoris acuti, quę uulgò in Hispania & Barbaria rosa muscata dicitur. Damasci rosa nesrin uel neserin, & est species rosæ syluestris. Simon Ianuensis etiā, & Pandectarius, neserin uel nesrim, autoritate Alhaui dicunt esse rosam syluestrē & albam, quæ in frutice spinoso ut satiua nascatur. Serapio nersin uocat, & ab aliquibus rosam syluestrē et rosam Seni nominari scribit, Monachi in Mes. Alibi etiā nesrin rosam paruā, syluestrē, albam interpretantur: cui Auicēna & Serapio eandem facultatē attribuūt qua prędítum est zambacum uel iesemīnum, sed infirmius: ut in penuria olei zambacini, oleo de nesrin, id est rosis Damascenis uti liceat. Nersin, inquit Auicen. calidus & siccus est ordine tertio. Omnis species (pars) eius uim habet abstergendi & attenuandi, sed flos pręcipuè. Neruis frigidis prodest. Vermes aurium occidit: & tinnitum earum tollit. Dentium dolorē mitigat. Syluestris in hoc genere fronti in capitis dolore illinitur. Prodest gutturis & tonsillarum abscessibus. Drachmæ quatuor inde potæ, de syluestri præcipuè, uomitum & singultū sistunt, Hæc Auicen. de nesrin. Sed cum planta sit calida & sicca in tertio, & eadem ferè quæ zambacum efficiat, rosis eam adnumerare non possumus: neq; enim ulla nobis rosarum species siue satiua siue syluestris cognita est, quæ tertio gradu calfaciat & illa præstet quæ plantā nersin præstare ex Auicenna nunc recitaui. Quamobrē aliam esse oportet rosam Damascenam siue muscatā uulgò in Italia dictam: cuius Matthæolus etiā meminit, perq; odoriferam esse scribens, colore albo, & uentri mouendo cæteris efficaciorem. Ego loco nersin iesemīnū uulgò dictum, aut leucoia potius quàm ullum rosarum genus usurpare malim. Nesrim, id est zambacum syluestre, calidum est et siccū: & calidi temperamenti caput lædit, (& uel sanguinē è naribus aliquādo odore suo elicit) Rasis. Idē apud Serapionē, Vidi, inquit, in Corasceni qui dabant foliorū eius duas aut tres ad summum drachmas, unde uenter admodum mouebatur. Nersin est sicut narcissus, Auicenna & Aben Mesuai: ego narcissum hîc falsò legi uideo, siue authorum, siue interpretū aut librariorum hæc culpa sit: nam neq; forma, cum sit frutex rosæ similis, aut saltē magnitudine par: neq; uires cum narcisso cōueniunt. Fieri quidē potest ut ea uox corrupta sit pro iesemino. Quanquā rursus in Narcisso etiā apud Serapionē scribitur, narcissum ea efficere quæ iesemīnum. Sed legendū est nersin nō narces (sic enim narcissum uocant) ea præstare quæ iesemīnum, ut Auicenna & Mesarugie docent. Serapio quidē uel citatus ab eo author, uocum affinitate facile falli potuit. Est aūt zambacum siue iesemīnum frutex floribus odoratis, quē Galli & Itali etiānum iesemīnum appellant, docti quidā iasminum, & ungentum eiusdē nominis Dioscoridi descriptum ex floribus eius confici arbitrantur. Ego eundē fruticē Vergilij casiam esse puto, apibus gratam, ut pluribus in Apum historia docebo. Quod si nesrim iesemīnum syluestre est, ut Rasis scribit, non rectè Auicenna huius plantę genus syluestre priuatim nominaret, satiuum etiā genus eius alterum esse intelligendum relinquens, cum de sambaco, id est iasmin (sic enim Bellunensis hæc uocabula scribit) seorsim agat. Scribit autem sambacum calidum & siccum esse ordine tertio, & oleum eius prodesse neruis frigidis, in senibus pręsertim, sed odore suo caput lædere, quod Dioscorides etiā de iasmino tradidit unguento. Sed siue sambacum syluestre hæc planta est, siue similis ei, sat fuerit intelligere eandē utriusq; facultatē esse, sambaci tamen efficaciorē paulò: & nullum pro eo rosarum genus substituendum. Rosæ quidē nomen (uocant enim nersin aliqui rosam agrestē, & rosam Seni, ut apud Serapionē legimus) nō satis est ad probandum propriè dictæ rosæ hanc speciē esse: ut neq; uiolæ propriè dictæ genera sunt, quę uocantur leucoia Dioscoridis, & leucoion Theophrasti. Oleum de nersin utile est aduersus pleuresin ex atra bile, & uteri dolores, Aben Mesuai. ¶ Vinum quod uulgò muscatum uocant (nostri muscatellum,) præcipui odoris iucundissimiq; saporis est: mirumq; quomodo muscus etiamnū in pyra quędā

minima

minima transierit, superba (ut dicsit) cognominata: parua hæc & ocyssima, sed ætate nostra & in maiora etiam serotina idem odor transiuit. Vuam albam ac nigram quoq; iam occupauit: in alios fructus non transiuit is odor: in pruna ac ficus à nobis frustra tentatum est, Alexander Benedictus lib. 10. cap. 10. operis sui practici, ut uocant.

¶ Reddunt interdum & feles syluestres (martes potius,) & murés, moschi odore recrementum, ut sæpe in dirutis agrorum ædificijs uidimus: sed id acceptum ferendum est odoratis fruticum'cibis, quibus aluntur, Ruel. ego hæc animalia frutices minime depasci puto. Sed de marte, & mure moschardino, ut quidam appellant, suo loco dicetur. Moschiæ dicti lepores quidam sunt, quorum in uestigijs spiritum tanta ui sentire canes memorant, ut furere planè credantur, ut dixi in Lepore B.

¶ Moschus in Calechut affertur ex regione Pego dicta, à qua distat quingentis millibus passuum, Ludouicus Romanus.

DE MVLO.

A.

MVLVS iumentum est, quod Hebraica lingua פרד pered nominat: unde fœmininū פרדה pirdah, Regum 3.1. Dauid Kimhi scribit ex sententia R. Hai, pered animal à separatione sic dici, quod non pariat. Psalmo 32. pro Hebraica uoce pered, Chaldæus habet כודנא cudana, Arabs בעאל, beal, at Geneseos 36. pro iemim Hebraica uoce, (mulos pleriq; interpretãtur,) Arabicè legimus כגאל, kegal. Septuaginta hemionos. Ab hac uoce nominatus uideri potest burdo uel burdus Latinè: Porphyrio equum mannum siue mannulum interpretatur. Albertus Magnus uidetur muli genus intelligere ex equo natum & asina, hinnum uel hinnulum ueteres uocant, ut in hinni historia statim post asinum dixi: & nonnulla dicam mox in B. ימים iemim, Geneseos 36. Saadias & Salomon interpretantur peradim, id est mulos, similiter Steuchus & Sanctes: Hieronymus aquas calidas, alij onagros, &c. Vide supra in Asino H. h. Doctissimi quidem pleriq; mulos esse consentiunt, ut & D. Kimhi in libro radicum. רכש rekesch, alij equos præstantes nec dum annosos, aut uelocissimos, alij mulos esse putant: uide in Equo A. Achastranim Esther 8. Dauid Kimhi & alij mulos interpretantur. R. Salomon camelos ueloces, Hieronymus ueredarios, Septuaginta omittunt. Sed diuersa apud Hebræos muli nomina esse minus mirum, cum præter commune genus muli aliud quoddam peculiare in Syria habeatur, ut dicam in B. Apud Munsterum in Lexico trilingui pro mula scribitur pirdah, & perutijah, פרוטיה. Græci mulum ἡμίονον dicunt, & alio nomine astraben, quæ uox nonnihil ad achastran Hebraicam uel Arabicam accedit. Hemionos quidem semiasinum sonat, quod mulus altero tantum parente asinus sit, altero equus, in pluribus tamen asini quàm equi naturam sequi uidetur. Italis, mulo. Hispanis, similiter: fœmina, mula, ut Latinis. Gallis mulet, fœmina mule. Angli à Gallis mutuantur a mule. Germanis, multhier uel mulesel. Illyrijs mezeck.

B.

Sunt in Syria, quos mulos appellant, genus diuersum ab eo, quod coitu equæ & asini procreatur, sed simile facie. quomodo asini syluestres, similitudine quadam nomen urbanorum accepere. & quidem ut asini illi feri, sic muli præstant celeritate. Procreant eiusmodi mulæ suo in genere. cuius rei argumento illæ sunt, quæ tempore Pharnacæ patris Pharnabazi in terram Phrygiam uenerunt, quæ adhuc extant. tres tamen ex nouem, quot numero olim fuisse aiunt, seruantur hoc tempore, Aristoteles. Et alibi, In terra Syria super Phœnicem mulæ & coëunt, & pariunt omnes: sed id genus diuersum est, quanquam simile. Theophrastus uulgò parere in Cappadocia tradit, (quod in Aristotelis quoq; Mirabilibus legitur) sed esse id animal ibi sui generis, Plinius. In India equarum & asinorum greges sunt, & asinos equæ facillimè admittunt, & rubros mulos pariunt, ad currendum præstantissimos, Aelianus. Apud Indos Psyllos (nam sunt etiam alteri Africi) arietibus non maiores equi gignuntur: asini quoq;, muli, & boues minimi, Aelianus. ¶ In terra Scythica neq; asinus neque mulus gignitur, ac ne ullus quidem uisitur propter frigora, Herodotus libr. 4. Et paulò superius cum idem scripsisset, subdit: Quo magis miror cur in omni Eleo agro muli nequeant gigni, cum neque locus sit frigidus, neq; ulla alia causa appareat. Aiunt Elienses ipsi ex imprecatione quadam id sibi contigisse, (idem ex Herodoto Eustathius repetit:) cumq; tempus aduentat conceptus equarum, se in loca finitima illas educere: Ibi postquam admiserint asinos dum equæ conceperint, tunc rursus eas reducere. Plura uide supra in Equo C. ¶ Mulus natura sua asinum magis quàm equum refert, burdo autem contra. quamobrem mulus asini uocem reddit, burdo equi. uterq; ex dissimilis naturæ semine generatur, ideoq; sterilis est, Albertus. Videtur autem innuere burdonem ex asina & equo gigni, (ueteres hinnum uel hinnulum uocabant:) ut mulus ex equa & asino. quanquam Alunnus, Burdo (inquit) uel hinnulus, Italis mulo bastardo (id est mulus spurius) dicitur, ex equa & asino nascens. Burdonem è genere mulorum esse Sextus Empiricus etiam manifestè innuit, eodem in capite ex mulo pariter & burdone remedia numerans: ubi & Humelbergius burdonem hinno eundem facit in suis enarrationibus. Adde quod remedia quædā ex burdone scripta à Sexto, alij de mulo similiter scribunt. Ginni apud Aristotelem deminuta forma equi dicuntur: quos & gygenios ab Strabone nuncupari putant nonnulli, quanquā & mulorū genus sic in Liguria uocet, Cælius. Musimon, asinus, mulus, aut equus breuis, Nonius. Mulus habet quædā asini propria, auriculas lōgas, uocem, crucem in humeris, pedes exiguos, & corpus macilentum: reliqua uerò ut habet equus, Liber de nat. rerum. ¶ Muli nigricant colore: cardinales in Italia cinericei ferè coloris ut audio, comparant, eosdemq; magnos & caudatos. Asinis & mulis procomij loco ad oculos defendendos aures datæ sunt longiores, Xenophon. Mulo dentes mutantur, Aristoteles. Asinus & mulus dentes habent triginta sex, καὶ τοὺς προσφυεῖς, id est itemq; agnatos uel annexos, ut Ruellius uertit, Absyrtus cap. 95. Ceruix mulorum & asinorum non est erecta ut equorum, etiamsi longa sit, Varinus in ἐσμίχωσε. In equorum & mulorum quorundam corde inuentum est os, Hierocles. Mulus & omnia solipeda felle carent, & uentrem habent simplicem, Aristoteles & Plinius. De uuluis mularum, uide in C. in causa sterilitatis earum.

C.

Equi, muli, & asini fruge herbaq; uescuntur, sed maximè potu pinguescunt, Aristoteles. Quidam præcipiunt equum admissarium eodem ritu quo mulos saginandum esse, Columella. Qui fiat

quòd

quòd equi dum bibunt caput aquæ ad oculos usq; immergāt, muli uerò & asini extrema tantum labra, Hier. Garimbertus quærit quæstione 45. Rododaphnæ flores & folia, mulis, asinis, & quadrupedum plurimis uenena sunt, Dioscorides. ¶ Muli & asini uolutationi indulgent, ut ita scilicet à lassitudine recreentur. ¶ Viget & equus & mulus (Aristotele teste) à dentium ortu: cumq; prodierint omnes, non facile ætatem dignoueris: quatenus tamen dignosci possit in mentione equorum explicatur. Mulæ maiores & uiuaciores sunt quàm mares muli, Aristot. Et alibi, Serius fœmina se nescit quàm mas. Nonnulli fœminam profluuio urinæ purgari aiunt: marem olfactu urinæ prius senescere. Et rursus, Vita mulis ad annos multos. iam quidam uel octogesimum annum potuit agere, cum templum ædificaretur Athenis, de quo plura in e. ¶ Mulus asini, burdo equi uocem reddit, Albertus.

¶ Obseruatum, è duobus diuersis generibus, tertij generis fieri, & neutri parentum esse similia: eaq; ipsa quæ ita nata sunt, non gignere, in omni animalium genere, idcirco mulas non parere, Plin. Mulas Democritus non parere ait: nec enim similes alijs uuluas animalibus habere: itemq; ex diuersis animalibus procreatas minimè concipere quire, Aelianus interprete Gillio: sed non rectè fortassis ex Aristotele hæc transcripta sunt, cuius mox uerba recitabo. Author obscurus libri de nat. rerum, mulorum genus sterile esse ait, quoniā ex diuersæ naturæ seminibus oriatur: frigidum enim esse asini semen, equi calidum. Aristoteles libro 2. de gener. anim. cap. ultimo, mulos tantum inter ea, quæ ex diuersæ speciei parentibus gignantur animalia (ut sunt lupi, uulpes, canes: perdices & gallinæ, &c. de quibus penultimo capite dixerat: Coëunt animalia etiam quorum genus diuersum quidem, sed natura non multum distat, si modo par magnitudo sit, & tempora æquent grauiditatis, &c.) steriles esse scribit. Cuius rei causa, inquit, non bene ab Empedocle & Democrito redditur. Obscurè Empedocles, planius Democritus scribit: sed neuter bene. Afferunt enim (eandem) demonstrationē æquè de omnibus, quæ præter suam cognationem coëant. Democritus meatus mulorum corruptos in uteros dicit, quoniam non ex cognatis principium eorum consistit. Sed id cum alijs etiam animalibus accidat, tamen nihilominus possunt generare, ut paulò ante dictum est. Empedocles (eiusdem aliam opinionem inferius ex Plutarcho adferam) misturam seminum causatur, quæ densa ex molli utraq; genitura consistat: caua enim & densa coaptari uicissim, fieriq; ex ijs, durum ex mollibus, ut si æs stanno misceatur. Sed hæc & ineptè & supra hominis captum dicuntur: (& quæ sequuntur, quæ idcirco omitto, quòd partim obscura, partim logica magis quàm physica sint.) Relictis igitur hisce nimium uniuersalibus & inanibus causis: ex ijs quæ in genere tum equorum tum asinorum insunt, considerando potius acceperis causam: primum enim utrunq; eorum singularem parit fœtum ex sui generis maribus: tum fœminæ non semper concipere possunt: & quidem equi interposito tempore admittuntur, quoniam ferre continuè nequeant. Item equa menstruosa nō est: imò minimum inter quadrupedes emittere solet: asina conceptus incontinens est, genituram utiq; iniectam emingit. Deinde cum asinum docuisset animal esse frigidum, semen quoq; genitale eius, inquit, frigidum esse necesse est. Cuius rei indicium, quod si equus superuenerit asinam, quam inierit asinus, non peruertet asini initum (ut Plinius etiam scribit:) sed si asinus superuenerit equam, quā equus inierit, peruertet, propter seminis sui frigiditatem. Cum igitur inter seipsa iunguntur, seruatur semen propter alterius calorem: calidius est enim ab equo quod secernitur: nam asini & materia & genitura frigida est, equi calidior est: cum autem mistum uel calidum cum frigido, uel frigidum cum calido est, euenit ut conceptus ex ijs seruetur, eaq; uicissim ex seipsis fœcunda sint. At uerò quod ex ijs prodijt, infœcundum ad perfectam fœtificationem est. Omnino cum utrunq; aptum propensumq; sit ad sterilitatem: sunt enim in asino, tum ea quæ diximus: tum etiam, ut nisi à prima dentium mutatione (priusquam dentes pullinos iaciat, Plinius) generare incipiat, nunquam pòst generet, sed sterilis omnino perduret: ita in exiguo continetur generandi uis corporis asinini, facillimeq; labitur ad sterilitatem. Equus etiam simili modo idoneus est ad sterilitatem, tantoq; deest ut sterilis sit, quanto, ut quod ex ipsis prodierit semen frigidius reddatur: quod tunc efficitur, cum asini excremento (semine) miscetur. asinus quoq; parum deest quin sui generis initu sterile generet. Itaq; cum accesserit quod præter naturam est, si ante uix unum partu naturæ legitimum poterat generare, iam quod peregrinum ex ijs prodijt sterilius, nihil deerit ut sterile sit, sed necessariò sterile erit. Euenit etiam ut corpora mulorum magna efficiantur, quoniam menstruorum decessus (ἀπόκρισις, id est excretio) ad corporis incrementum uertatur. Cumq; partus eorum annuus sit, non modo concipiat, sed etiam enutriat mula opus est: quod fieri non potest sine menstruis. mulis autem menstrua desunt, sed quantum inutile est, cum excremento uesicæ abigitur: (Vnde fit, ne muli genitale fœminarum, ut alia solipeda, sed ipsum excrementum olfaciant.) reliquum in corporis incrementum & magnitudinem uertitur. Itaq; concipere quidem aliquando mula potest: quod iam factum est, sed enutrire atq; in finem perducere non potest. Mas generare interdum potest, quoniam & calidioris naturæ quàm fœmina mas est, & nihil corporis per coitum confert ad generationem: quod autem facit ginnus est (de quo paulò inferius dicetur.) Hæc omnia Aristoteles. Quadrupedibus tantum uiuiparis menstrua contingunt, nisi quid læsum per generationem sit, ut mula, Aristot. Aegyptij ut mulierem sterilem significent, mulam pingunt: hæc enim ideo est sterilis, quia matricem habet obliquam, Orus. Aristotelis de mulorum sterilitate sententiam ab Alexandro Aphrodisiensi nō animaduersam miror: is enim eandem quam Ari

stoteles refellit, opinionem profert, Problematum suorum libro primo, his ferè uerbis: Mulæ steriles uidentur, quoniam ex animalibus constant specie diuersis: mistio enim seminum, quæ tam habitu, quàm natura inter se discrepant, aliud quippiam præter uires suorum simplicium conficit, & naturam eorum penitus abolet: quemadmodum albi & nigri mistio, abolitis extremis coloribus alium parit colorem fuscum nominatum, qui neuter extremorum est: igitur habitus genitalis abolerur, & specierum habilitas omnis destruitur, quæ creatrix certi indiuidui est, Hæc ille. Mihi quidem hæc ratio etiam contra Aristotelem defendi posse uidetur: nam cætera animalia, quæ ex diuersis specie parentibus nascuntur, ut canes è cane & lupo aut uulpe: & accipitres ex accipitribus specie diuersis, & gallinæ ac perdices, ideo non sterilia forte fuerint, quòd parentes eorum quamuis specie diuersi, natura tamen non adeò differant quantum equus & asinus, eorumq; semina: de quibus etiam Aristoteles ipse testatur, hoc frigidum, illud calidum esse. Alcmæon (ut refert Plutarchus de placitis philosophorum 5.14.) mulos mares steriles esse scribit, propter tenuitatem, hoc est frigiditatem seminis. Fœminas uerò, quòd uteri earum occlusi sint, neq; dehiscant (acetabulis scilicet unde sanguis menstruus funditur in alijs animalibus non apertis.) Empedocles uero (cuius aliam opinionem ex Aristotele paulò ante retuli) propter uterum nimis paruum, eundemq; humilem & angustum, & obliquo situ (κατεστραμμένον) uentri adnatum, ita ut semen non rectà inijci possit: & si posset, non tamen contineatur. Huic assentitur Diocles, sæpe in dissectionibus talem sibi uisum scribens mulorum uterum, ac uerisimile esse eandem sterilitatis causam in mulieres quoq; cadere. Mula quoq; iam facta grauida est, sed non quoad perficeret atq; æderet prolem, Aristoteles. Et alibi, Mula aliquando gemellos peperit, quod ostenti loco habendum est. Mula si gemellos peperit, ostentum dirum pestemq; denũciat, Alexander ab Alexan. Est in Annalibus nostris peperisse sæpe, uerum prodigij loco habitũ, Plin. Cum Darius Babylonem obsideret, Babylonij nihili pendere obsidionem: nam conscensis pro pugnaculis tripudiare, probraq; ingerere Dario atq; exercitui: quorum quidam ita inquit: Quid istic desidetis Persæ, quin potius absceditis, tunc expugnaturi nos, cum pepererint mulæ. Hoc quidã Babyloniorum dicebat, credens nunquam parere mulam. Anno ac septem mensibus obsidione consumptis, &c. Zopyro Megabyzi filio hoc contigit portentum, ut quædam mularum eius, quæ frumentum subuectabant, pareret: quo ostento cõmotus ille cum recordaretur eorum quæ Babylonius ille dixerat, ut ipse tanti facinoris author fieret, tanquã omnino fatalis, naso & auriculis seipsum mutilans, Dariũ cõsilijs instituit de capiẽda Babylone: ipse trãsfugã se simulãs, & à Dario mutilatũ quòd suasisset ei à Babylone tanquam inexpugnabili recedere, cum post aliquot præclara eius aduersus Persas facinora, dux exercitus & murorum custos creatus esset, urbem Dario prodidit, ut pluribus recenset Herodotus libro 4. Et rursus libro septimo, Cum Xerxes, inquit, aduersus Græciam proficiscens cum exercitu Hellespontum traiecisset, mula mulum edidit, ancipitia genitalia habentem, maris & fœminæ, sed maris superiora. Pariunt aliquando mulæ in terris ualde calidis, in quibus exterior calor frigiditatem asini temperat interiorem, Albertus: quam eius opinionem ipse non probo, nec quo nitatur authorem habet, nisi forte Varronem, cuius iam uerba recitabo. quod si iusta hęc causa est, cur aliquæ tantum & raro, non omnes quæ eodem calore ex æquo fruuntur ijs in terris pariunt? Romæ aliquoties dicitur peperisse mulam. Mago sanè & Dionysius scribunt mulam & equam cum conceperint, duodecimo mense parere. Quare non, si hic in Italia cum peperit mula sit portentum, adsentiri omnes terras. Neq; enim hirundines & ciconiæ, quæ in Italia pariunt, in omnibus terris pariunt. Non scitis palmas, cariotas in Syria parere, inuectas in Italiam non posse? Hæc Varro. Quidam nõ dissimulandi authores, ut M. Varro, & ante eum Dionysius ac Mago prodiderunt, mularum fœtus regionibus Africæ adeò non prodigiosos haberi, ut tam familiares sint incolis partus earum, quàm sint nobis equarum, Columella. In terra Syria super Phœnicem, & in Cappadocia, mulas parere aiunt: sed genus diuersum est, quanquam simile, ut in B. retuli. ¶ Mulæ Democrito non naturæ opus, sed humanæ machinationis adulterinum inuentum & furtum esse uidentur: nam cum Medus quidam asinus uim equæ inferens, fortuitò grauidam reddidisset, homines postea huius uiolentiæ discipuli facti, in consuetudinem procreandi adduxerunt, Aelianus. Apud Venetos Paphlagoniæ urbem mulorum genus primum excogitatum & inuentum est, Scholia in Homeri Iliadis secundum. Geneseos 36. legimus, quòd Ana socer Esau dum pascit asinos patris sui in deserto, inuenerit הימם iemim, id est mulos, ut pleriq; interpretantur (alij uero aliter, ut in Asino scripsi in h.) Sunt qui arbitrentur onagros ab hoc primum admissos esse ad asinas, ut uelocissimi ex his asini nascerentur, qui uocantur iamim. Pleriq; putant quod equarum greges ab asinis in deserto ipse curauerit primus inscendi, ut mulorum inde noua contra naturam animalia nascerentur.

¶ Asini opera sine dubio geruli mirifica, arando quoq;, sed mularum maximè progeneratione, Plinius. Ex equa & asino fit mulus: contra ex equo & asina hinnus: utriq; enim bigeneri atq; insititij, non suopte genere ab radicibus, Varro & alij, ut pluribus dicam inferius. Ex asino & equa mulus gignitur mense duodecimo, Plinius & Absyrtus. ¶ Si quem mulorum genus creare delectat, equam magni corporis, solidis ossibus, & forma egregia debet eligere: in qua non uelocitatem, sed robur exquirat. Aetas à quadrima usq; ad decennem huic admissuræ iusta conueniet, Palladius. Ad tales partus equas neq; quadrimis (trimis, Palladius, & Absyrtus apud Constantinum) minores, neque decennibus maiores legunt, Plinius. In educando genere mularũ antiquissimum est diligenter

exquirere,

exquirere, atque explorare parentem futuræ prolis fœminam, & marem: quorum si alter non est idoneus, labat etiam quod ex duobus fingitur. Equam conuenit in annos decem, quousque amplissimæ atque pulcherrimæ formæ sit, membris fortibus patientissimā laboris eligere, ut discordantē utero suo generis alieni stirpem insitam facile recipiat, ac perferat, & ad fœtum non solum corporis bona, sed & ingenij conferat: nam cum difficulter iniecta genitalibus locis animentur semina, tum etiā concepta diutius in partum adolescunt, ut quæ peracto anno mense tertiodecimo uix eduntur, natisque inhæret plus socordiæ paternæ, quàm uigoris materni. Veruntamen ut equæ dictos in usus minore cura reperiuntur, ita maior est labor eligendi maris, quoniā sæpe iudicium probantis frustretur experimentum, Columella. Creantur ex equa & asino, uel onagro & equa. Sed generosius nullum est huiusmodi animal, quàm quod asino creante nascetur. Vtiles tamen admissarij nascentur ex onagro, et asina: qui post in sobole secutura agilitatem, fortitudinémque restituant, Palladius. Onagro & asina genitus mulus omnes antecellit, Plinius. Et alibi, Generantur ex equa & onagris mansuefactis mulæ ueloces in cursu, duritia eximia pedum: uerum strigoso corpore, indomito animo, sed generoso. Mula non solum (inquit Columella) ex equa & asino, sed ex asina & equo (hinnum alij uocant,) itémque onagro & equa generatur. Neque tamen ullum est in hoc pecore, aut animo, aut forma præstantius, quàm quod seminabit asinus: quanquam possit huic aliquatenus comparari, quod progenerat onager, nisi & indomitum, & seruitio contumax syluestri more, strigosum, patris præferat habitum. Itaque eiusmodi admissarius nepotibus magis, quàm filijs utilior est: nam ubi asina & onagro natus admittitur equæ, per gradus infracta feritate quicquid ex eo prouenit, paternam formā & modestiam, fortitudinē, celeritatémque auitam refert. Qui ex equo & asina concepti generantur, quamuis à patre nomen traxerint, quòd hinni uocantur, matri per omnia magis similes sunt. Itaque cōmodissimum est asinum destinare mularum generi seminando, cuius (ut dixi) species experimento est speciosior. Veruntamen ab aspectu non aliter probari debet, quàm ut sit amplissimi corporis, ceruice ualida, robustis, ac latis costis, pectore musculoso et uasto, feminibus lacertosis, cruribus compactis, coloris nigri uel maculosi: nam murinus cum sit in asino uulgaris, tum etiam non optime respondet in mula: neque nos uniuersa quadrupedis species decipiat, si qualem probamus, conspicimus. Nam quemadmodū arietum, quæ sunt in linguis & palatis maculæ, plerunque in ucileribus agnorum deprehenduntur, ita si discolores pilos asinus in palpebris, aut auribus gerit, sobolem quoque frequenter facit diuersi coloris: qui & ipse etiam si diligentissime in admissario exploratus est, sæpe tamen dominum decipit: nam interdum etiam citra prædicta signa dissimiles sui mulas fingit: quod accidere non aliter reor, quàm ut auitus color primordij seminis mistu reddatur nepotibus, Hucusque Columella. Admissarius asinus (inquit Palladius) sit huiusmodi, corpore amplo, solido, musculoso, strictis & fortibus membris, nigri uel murini maxime coloris, aut rubei: qui tamen si discolores pilos in palpebris, aut auribus geret, colorē sobolis plerunque uariabit. Qui mularum generi seminando (inquit Absyrtus) destinabitur asinus, hac corporis forma sit oportet: habitu magno, quadratis membris, uasto capite, non equino: facie, genis, item & labris ingentibus: non exiguis oculis, neque cauis: naribus patulis, neque constrictis: auribus (non paruis) nec flaccidis, sed arrectis: (ὦτα μὴ μικρὰ, μηδὲ ἐκλελυμένα.) ceruice lata, neque breui: lato & musculorum toris denso pectore, & ad sustinendos (equarum infestarum) calcitratus robusto: grandibus scapulis, ac partibus quæ humeris subiacent, aut supra genua sitæ sunt, crassis, ualentibus, corpulentis, & quàm maximè distantibus: siquidem opus est cum superuenit, ut fœminam facile complecti possit: grandi dorso, spina lata, neque gibberi neque caua, angustam lineam in rectum ferente: humeris non subsidentibus, sed eminulis: excelsa armorum compagine & æquabili, ita ut prominentiam litura distinctam habeat, (καὶ τὸ ἐν αὐτῷ κατάγραφον κόκκυγα. quæ autem pars coccyx uocetur, docui in equo B. catagraphon autem forte dicit, quod sæpe eo in loco genitiua quædam nota reperiatur, à qua & equi καταγραφεῖς uocantur) eandemque latam (Ruellius pro πλατὺν, legit ὀσφὺν, uertit enim lumbis plenis, quos tamen oblongos esse, quod hîc requiritur, non conuenit: nam equum Xenophō hoc magis laudandum scribit, quo breuiores fuerint lumbi) plenam, oblongam, nec in arctum strangulatam. Sit etiam pectore latè costato, coxendicibus magnis & æqualibus, non substrictis clunibus, (μὴ περίγλυτος) nec in acutum porrectis. Magis placent qui cauda sunt breuiore: feminibus insuper esto compactis, breuibus, lacertosis, neque extrorsus auersis, cæterum diuaricatis: sic enim firmior erit ἐν τῇ ἱππάσει, (hoc est in equitatione & progressione: nam & Xenophon equum laudat, qui habeat μηροὺς οὐκ ἀπὸ τῆς ῥάχεως πλατεῖς, τῇ γραμμῇ διωρισμένους. οὕτω γὰρ γοργοτέραν ἅμα καὶ ἰσχυροτέραν ἕξει τὴν ὑπόβασίν τε καὶ ἱππασίαν.) tales etiam rubustiores sunt, quàm σύμμηροι, hoc est illi quibus femora penè committuntur. Esto præterea testibus magnis, paribus: genibus magnis & rotundis, tibijs & cruribus uelcis, (id est non magnis) osseis ferè & excarnibus, magisque neruosis, minimè uaris (βλαισοῖς) neque discolore tæniarum cinctu uerticillatis, calcibus (mesocynijs, de quibus in Equo dixi) neque præter modum altis, neque nimium depressis: sed nec nixus talis ingrediatur, (μηδὲ ὑποδέτης ἔστω.) pedibus uatijs, non introrsum contortis, nec humilibus, (ἐχέτω δὲ πόδας μὴ στενοὺς, μηδὲ πλατεῖς.) ungula crassa, (dura Ruellius) subter concaua, interiore sinu paruo, quem chelidóna uocant. Porrò uoce non retusa, sed clara rudat: hoc enim quoque confert, ut sic deterreatur equa, & facilius morigeram admissario se præbeat. Speciosiores sunt asini, quorum color splendidus est, & in purpuram spectans: item qui in facie albi non fusci sunt: (Ruellius uertit, idque si nigram, nec ullatenus in fuscum uergentem maculam fronte

gerant.)Longè omnium pulcherrimi nigri habentur, qui non incanum uentrem, sed concolorem habent. Cui pulla in ore macula subest, (Cui os intrinsecus nigrum fuerit,) & lingua nigricans, is consimilis (nigri) coloris sobolem haud dubie generabit. Qui ex candido colore in cinereum canescunt (λιθηόνιαροι) quos uocant morones (μάρονες,) ij ad admissuram non accersantur. siquidem colores nullo in pretio habiti magna ex parte reddentur soboli, Hactenus Absyrtus in Hippiatricis capite 14. Ruellio ferè interprete: nos quidem nonnulla mutauimus Grecum codicē excusum secuti. Asinos admissarios (inquit idē Absyrt.) eligemus, qui cum equis educati sint. Nōnulli pulchrè facientes agrestes asinos mansuefaciunt: est ex illis propagatio prolis optima, quòd liberè pasti illi et non inclusi fuerint. Mitescit sanè maximè hoc animal, admodumq; obsequitur secundum omnia, non aliter quàm mansueti asini. nec unquam sicuti animalia cætera, ubi semel cicuratum est, efferatur. Iam uerò fœtus ab hoc animali æditi, ipsi quàm simillimi euadunt. Porrò ad mulos procreandos admissio fieri debet paucis diebus ante solstitium æstiuum. Curandum est autem ut asini inscensuri eleganti forma sint præditi: talis siquidem & proles erit. Itaq; uenustatis quidam studiosi, asinum aut equum aut alterius generis admissarium, tali amiciunt stragulo, quali fœtum uolunt nasci colore tinctum, Absyrtus: Vide in Equo C. Multi admissarij (inquit Columella) specie tenus mirabilissimam sobolem forma, uel sexu progenerāt. Nam siue parui corporis fœminas lingant, siue etiam speciosi plures mares quàm fœminas, reditum patrisfamiliæ minuunt. At quidam contempti ab aspectu, pretiosissimorum seminum feraces sunt. nonnunquam aliqui generositatem suam natis exhibent, sed hebetes uoluptate, rarissimè solicitantur ad uenerem: huiuscemodi mari sensim magistri subadmouere debent generis eiusdem fœminam, quoniam similia similibus familiariora fecit natura. Ita enim efficitur, ut eius obiectu, cum mas etiam superiectu eblanditus est, uelut incensus & obcæcatus cupidine, subtracta, quam petierat, fastiditæ imponatur equæ. (Idem ex Columella Palladius repetit.) Est & alterum genus admissarij furentis in libidinem, quod nisi astu inhibeatur, affert gregi perniciem. Nam & sæpe uinculis abruptis grauidas inquietat, & cum admittitur ceruicibus dorsisq; fœminarum imprimit morsus: quod ne faciat, paulisper ad molam uinctus amoris sæuitiam labore temperat, & sic ueneri modestior admittitur. Nec tamen aliter admittendus est etiam clementioris libidinis, quoniam multum refert naturaliter sopitum pecudis ingenium modica exercitatione concuti, atq; excitari, uegetioremq; factum marem fœminæ iniungi, ut tacita quadam ui semina ipsa principijs agilioribus figurentur, Hæc Columella. Libycorum asini maximi non equas comatas superueniunt, sed duntaxat tonsas: nec enim has cum ornamento superbientes harum rerum periti aiunt eiusmodi maritos pati, Aelianus. Igitur qualem descripsi asellum, cum est à partu statim genitus, oportet matri statim subtrahi, & ignoranti equæ subijci, ea optime tenebris fallitur. Nā obscuro loco partu eius amoto, prædictus quasi ex ea natus alitur. Cui deinde cum decem diebus insueuit equa, semper postea destinanti præbet ubera. Sic nutritus admissarius equas diligere condiscit. Interdum etiam, quamuis materno lacte sit educatus, potest à tenero conuersatus equis familiariter earum consuetudinem appetere, Columella. Pullum asininum à partu recentem subijciunt equæ, cuius lacte ampliores fiunt, quod id lac quàm asininum ac alia omnia dicunt esse melius. Præterea educant eum paleis, fœno, ordeo, Varro. Asinum ab equa, & equum ab asina arceri aiunt, nisi in infantia eius generis quod ineant lacte hausto. Quapropter subreptos pullos in tenebris equarū uberi, asinarūmue equuleos admouent, Plinius. Asinos qui equas suxerint, Aristoteles hippothelas uocat. Equa cum ex asino conceptum edidit, partum sequenti anno uacua nutrit. id enim utilius est, quàm quod quidam faciūt, ut & fœtam nihilominus admisso equo impleant, Columella. Matri suppositiciæ quoque inseruiunt, quo equa ad ministerium lactis cibum pullo præbere possit. Hic ita educatus ab initio potest admitti. neq; enim eum aspernantur propter consuetudinem equinam, Varro. Anniculа mula rectè à matre repellitur, & amota montibus aut feris (asperis) locis pascitur, ut ungulas duret, sitq; postea longis itineribus habilis, Columella & Palladius. Asinarum pullos equabus subrumare oportet. sic enim & lacte fruentur meliore, & equino generi assuescent, diligētq;. lactabuntur autem ad biennium, Absyrtus. Asinum minorem si admiseris, & ipse citius senescit, & quæ ex eo concipiuntur fiunt deteriora. Qui non habent eum asinum quem supposuerunt equæ, & asinum admissarium habere uolunt, de asinis quenq; amplissimum & formosissimum quem habere possunt, eligunt: quiq; seminio natus sit bono Arcadico, ut antiqui dicebant: ut nos experti sumus, Reatino, ubi tricenis ac quadragenis millibus H.S. admissarij aliquot uænierunt. Quos emimus itē ut equos stipulamur in emendo, ac facimus in accipiendo, ut dictum est in equis. Hos (admissarios) pascimus præcipuè fœno atq; ordeo, & id ante admissuram largius facimus, ut cibo suffundamus uires ad fœturam: eodem tempore quo equos adducentes, ijdemq; ut ineant (per) perorigas curamus, Varro. Asinum non oportet (inquit Columella) minorem quàm trimum admitti. Atq; ipsum si concedatur, uere fieri conueniet, cum & desecto uiridi pabulo, & largo ordeo firmandus, nonnunquam etiam saliuandus erit. Nec tamen teneræ (temere, fortassis) fœminæ committetur: nam nisi prius ea marem cognouit, adsilientem admissarium calcibus proturbat, & iniuria depulsum etiam cæteris equis reddit inimicū. Id ne fiat, degener & uulgaris asellus admouetur, qui solicitet obsequia fœminæ: neque is tamen inire sinitur. Sed, si iam est equa ueneris patiens, confestim abacto uiliore, pretioso mari iungitur. Locus est ad hos usus extructus (machinā uocant rustici) qui duos parietes aduerso cliuulo inædi-

inædificatos habet, & angusto intervallo sic inter se distantes, ne fœmina colluctari, aut admissario ascendenti auertere se possit. Aditus est ex utraq; parte, sed ab inferiore clatris munitus, ad quæ capistrata imo cliuo constituitur equa, ut & prona melius ineuntis semina recipiat, & facilem sui tergoris ascensum ab editiori parte minori quadrupedi præbeat, Hæc Columella. Conceptum ex equo secutus asini coitus (quod & Aristoteles scribit) abortu perimit: non item ex asino equi, Plin. Idem superius ex Aristotele retuli. Lactare (equam) mulum semestre temporis spatium referunt, mox sugi non pati: ui nanq; humorem trahi, & cum dolore. equo autem plus temporis tribuunt, Aristoteles. Cum peperit equa, mulum, aut mulam nutricantes educamus. Hi, si in palustribus locis, atq; uliginosis nati, habent ungulas molles. Iidem si exacti sunt æstiuo tempore in montes, quod fit in agro Reatino, durissimus ungulis fiunt. In grege mulorum parando, spectanda ætas, & forma. Alterum ut uecturis sufferre labores possint, alterum ut oculos aspectu delectare queant. Hisce enim binis coniunctis omnia uehicula in uijs ducuntur. Hęc me Reatino authore probares mi Attice, nisi tu ipse domi equarum greges haberes, ac mulorum greges uendidisses, Varro.

¶ Mulus mas septennis duntaxat generat, ut aiunt: fœmina improlis omnino est, quia perducere ad finem quod cōceperit nequeat: sed mas generare interdum potest, quoniam & calidioris naturæ quàm fœmina mas est, & nihil corporis per coitum confert ad generationem: quod autem facit, ginnus est, quod mulus oblæsus & pumilus est, ut in porcis metachœrum, Aristoteles. Et alibi, Mulus superuenire coireq; incipit missis dentibus primis; sed septennis implere potest, etiam cum equa coniunctus innum (γίννον) procreauit: post deinde superuenire non solet. Et rursus hist. anim. 6. 24. Prodeunt quos ginnos uocant ex equa, cum in gerendo utero ægrotauit, more pumilionum in ordine hominum, aut porcorum deprauatorum in genere suum, quos posthumos (μετάχοιρα) nuncupaui. & quidem ut pumilio, sic ginnus modum suo genitali excedit. In plurium Græcorum est monumentis, cum equa muli coitu natum, quem uocauerint hinum, id est paruum mulum, Plinius. Hinnos uel hinnas sub quo sensu accipere debeamus Varro designat: ait ēm ex equis & mulis qui nascantur hinnos uocari, Nonius. De mulis pomilijs siue pumilis distichon Martialis, His tibi de mulis non est metuenda ruina, Altius in terra penè sedere soles. Ferrariæ in aula principis inter peregrina animalia asellos quoq; pumilos ali ante aliquot annos audiui. Ex equo & asina geniti quamuis à patre nomen traxerint quod hinni uocantur, matri per omnia magis similes sunt, Columella. Hinnus (inquit Varro) ex equo & asina procreatus, minor est quàm mulus corpore, plerunque rubicundior, auribus ut equi, iubam & caudam similem asini habet: hos etiam ut equulos educant & alunt. Hoc animal, ut supra dixi, Albertus burdonem uocare uidetur: scribit enim, Ut mulus sic & burdo sterilis est. hic equum magis refert (in quo contrarius est Columellæ uerbis paulò ante recitatis) & uocem ædit equi: ille asinum. Sed de hinno, ginno, ac similibus uocibus, & burdone etiam, multa scripsimus supra statim post Asinum: uide etiam in primo capite præsentis historię. Equo & asina genitos mares hinulos antiqui uocabant: contraq; mulos, quos asini & equæ generarent, Plinius. Columellæ muli nomen communius est, ad tria animalia: Mula, inquit, non solum ex equa & asino, sed ex asina et equo, itemq; onagro & equo generatur. Inuenio et quartum muli genus, ex asina & tauro, quod Gratianopoli, ut audio, reperitur, & Gallica uoce iumar nominatur. Sed & Plinius alibi mulam appellat, non hinulum, quæ ex equo & asina gignatur, sed effrenis (inquit) & tarditatis indomitæ. Præstat equam ab asino conscendi, quàm asinam ab equo, Absyrtus.

¶ Ad morbos particulares in equis, asinis, & mulis, sanguinis detractione utendum est, Hippocrates in Geoponicis libro 16. Medicina per farraginem pro equis & mulis, ex Hippiatricis Græcis nobis recitata est in equo C. Equi, muli, & oues in Scythia sæpe per summum frigus moriuntur, Dionysius Afer. In Scythia ingentem & diuturnam uim hyemis equi perferunt, muli asiniq; neq; incipientem quidem ferunt: cum tamen alibi stantes in gelido equi labefiant, asini uerò ac muli durent, Herodotus. Cur muli & canes peste Græcos apud Troiam infestante, priores perierint, uide in Cane C. & infra in Mulo H. c. Medicinas huius pecoris (inquit Columella) plerunq; iam in alijs generibus (bubus & equis) edocui: propria tamen quædam uitia mularum non omittam, quorum remedia subscripsi. Febrienti mulæ cruda brassica datur. Suspiriosæ sanguis detrahitur, & cum sextario uini, atq; olei thuris semuncia, marrubij succus instar heminę mistus infunditur. Suffraginosæ ordeacea farina imponitur, mox suppuratio ferro reclusa linamentis curatur: uel gari optimi sextarius cum libra olei per narem sinistram demittitur. Admisceturq; huic medicamini triū, uel quatuor ouorum albus liquor separatis uitellis. Femina secari, & interdum inuri solent. Sanguis demissus in pedes, ita ut in equis emittitur: uel si est herba, quam ueratrum uocant rustici, pro pabulo cedit. Est ὑοσκύαμος, citius semen detritum, & cum uino datum prædicto uitio medetur. Macies, & langor submouetur sæpius data potione, quæ recipit semunciam triti sulfuris, ouumq; crudum, & tritæ myrrhæ pondus denarij. Hæc tria uino admiscentur, atq; ita faucibus infunduntur. Sed & tussi, (ad mulorum tussim remedium describitur etiā in Hippiatricis Gręcis ca. 22.) doloriq; uentris eadem ista æquè medentur. Ad maciem nulla res tantum quantum Medica potest: ea herba uiridis, nec tarde tamen arida fœni uice saginat iumenta: uerum modice danda, ne nimio sanguine stranguletur pecus. Lassæ, & æstuanti mulæ adeps in fauces demittitur, merumq; in os suffunditur, Hæc Columella. Equus, mulus uel asinus fatigatus, quòd in ipso statim itinere reficiatur, si onere depo-

sito in stabulo uel uia loco commodo, pro arbitrio se uolutare permittatur, scripsi in Equo E. ex Ruffio. Ad leucomata in equis & mulis, Hippiatrica Græca cap. 11. Ne mulorum ceruices (τράχηλοι μουλῶν) rumpantur aut collidantur, medicamentum para ex adipis suillæ dupondio cum aceti duobus sextarijs: hoc ad tertias decoctum colatumq́ illine, Pelagonius in Hippiatr. 26. Ventris & intestinorum dolor in bubus sedatur uisu nantium (anserum natantium, Vegetius 3. 5.) & maximè anatis, quam si conspexerit cui intestinum dolet, celeriter tormento liberatur. Eadem anas maiore profectu mulos & equinum genus conspectu suo sanat, Columella. Dixerunt quidam mulos quosdam rabie correptos, momordisse dominos suos, qui inde in maniam inciderint, Auicenna. Muli arthritis uehementior est quàm equi: de qua curanda lege Absyrtum & Hieroclem in Hippiatr. ca. 2. Mulus tantum fit μαρμαρωτός (marmaron tuberculum est iuxta coronam, id est ungulæ exortum) asinus rarò: equus non, sed podagricus, Absyrtus in Hippiat. cap. 53. Ad ficosos tumores & myrmecias equorum & mulorũ in quauis corporis parte, maximè uero in cruribus & pedibus, Absyrtus ibid. 82. Cætera exequemur in mulis, sicut in bobus & equis, ut in ipsorum remedijs tradidimus, Columella. ¶ Animalia quæ frequenter coëunt, breuioris sunt uitæ; inde fit ut muli equos exuperent uiuendi diuturnitate, Cælius.

D.

Mulus semper est cicur, Aristoteles. Equi cum suspicantur uel metuunt aliquid, manifestum est, sic ut insidens cauere sibi queat: asininum uerò pecus & bigenerum (ut muli) rerum conspectu consternabile nouitatisq́ uerens in discrimen adfert, Absyrtus. Muli ingenium multò illiberalius, minusq́ benignum homini uidetur quàm equi. ¶ Mulæ calcitratus inhibetur uini crebriore potu, Plinius. Et rursus, Mulas non calcitrare cum uinum biberint, quidam scripserunt. Vt simiæ quadrupedesq́ assuetæ uinum bibere unguibus careant, accidere quidam putant (inquit Cælius Calcagninus lib. 2. epistolicarum quæstionum) quoniam in uino sit uis discussoria, & ad emolliendum efficax. Hinc euenit ut qui plus nimio se uino ingurgitauerint, resolutis neruis in paralysin facile delabantur. Sint igitur ungues uel neruorum clausulæ, ut dixit Plinius: uel caro concreta, & quasi in callum obdurata, ut alij putauêre: uino accedente emolliri resoluiq́ fit uerisimile. Alijs humoris sanguinis, qui plurimus uino fieri solet, exundatione callosiorem contumacioremq́ ac retorridam illam partem quasi macerari uidetur & emollescere, ut aqua fruges & legumina incoctilia percoquuntur: aceto plumbum in cerussam resoluitur: & ouum ita tenerescit, ut uel per annulum toto calice integro pertranseat. Ex hoc item facile colligi potest, cur ueteres existimauerint uini potu effici, ut mulæ calcitrosæ esse desinant. Mitescente enim ungula, & pede quodammodo exarmato, feritas illa tollitur extunditurq́: præsertim si quando euenerit, ut calcibus impetentes solido illidant, plusq́ inde damni accipiant quàm afferant: quare consciæ imbecillitatis suæ ferocire desistunt. Hæc Calcagninus. Columella in boum domitura ferocientium taurorum adhuc tergora mero respergi iubet, quo familiariores bubulco fiant. ¶ Scio mulorum gregem cum pasceretur, eoq́ uenisset lupus, ultro mulos circunfluxisse, & ungulis cædendo eum occidisse, Varro.

E.

Mulus iumentum est, Aristoteles: animal uiribus in labores eximium, Plinius. Mulis superiori ætate uehi cœperunt opulentiores: sed nunc tamen etiam non nisi importatis Germania nostra (ut et Anglia) utitur, Camerarius. Et rursus, Veteres Græciæ & Italiæ populi non equos ad plaustra & uehicula, sed boues aut mulos adiunxêre: & uiatoribus mulis magis quàm equis usi fuêre. Vterq́ sexus (mulus & mula) & uiam rectè graditur, & terram commodè proscindit: nisi pretium quadrupedis rationem rustici oneret, aut campus graui gleba robora boum deposcat, Columella. Succo foliorum cucurbitæ si quis mularum aut equorum pilos intinxerit æstate media, non paruo rei miraculo muscarum molestia carent: ita mihi hoc persæpe utile fuit, Cardanus. Annicula mula à matre amota, montibus aut feris locis pascitur, ut ungulas duret, sitq́ postea longis itineribus habilis: nam clitellis aptior mulus, mula uero agilior, Idem. ¶ Si muli ungula (sinistra, Belberus in libro de sensibus) domus suffiatur, fugantur mures, Rasis & Albertus.

G.

Puluerẽ, in quo se mula uolutauerit, corpori inspersum mitigare ardores amoris quidam scripserunt, Plinius. Veneno infectus in necessitate debet poni in uentre mulæ uel cameli statim occisi: quoniam calor istorum resoluit uenenum, & roborat spiritus ac omnia membra, Ponzettus: meminit & Cardanus in opere de subtilitate. Mulorum pellis ac similium cinis locis igne adustis apponitur: Et ulcera calefacit, quum non sunt apostemata: utilis est etiam attritis iniuria calceorum pedibus, & coxis, itemq́ fistulis, Auicenna, ut quidam citant. Plura de pelle mulæ, uide infra inter remedia ex testiculis, & ex sordibus aurium inter excrementa. Si quis de medulla mulæ ad pondus trium aureorum sumpserit, stupidus efficietur, Rasis & Albertus. ¶ Auriculæ muli (aurium sordes potius, ut infra dicetur) & burdonis testiculi si ferantur à muliere, non concipiet, Aesculapius. De sordibus aurium & oris spuma, dicemus inter excrementa. ¶ Mulæ cor siccum & uino aspersum, datur bibere post purgationem tricesimariam, ut ne concipiat mulier, Sextus: Aggregator non cor legit, sed iecur: Vide in testiculis. Mula quoniam natura sterilis est, curiosis & superstitiosis hominibus occasionem dedit, ut diuersa ex diuersis eius partibus medicamenta tum intra corpus sumenda, tum

tum applicanda foris, ad inducendam sterilitatem impediendumq́ conceptum excogitarent: De quorum nonnullis in Lepore etiam dixi. Eadem persuasione herbam quoq; hemionō dictam, quòd sterilis sit, nec flores nec semen gerens, inter atocia numerant. ¶ Muli iecur, uide in testiculis infra, & in ungulis. ¶ Populi albæ cortex cum muli renibus potus, sterilitatem facere creditur, Dioscorides, ut in Lepore inter remedia ex coagulo eius recitaui. Scolopendria (asplenos Dioscoridis, hemionos Theophrasti) ut quidam tradiderunt, adalligata mulieri, uel sola, uel cum splene mulę idq; in die qui noctem illunem habeat, ne concipiat efficit, Serapio & Auicenna, ut Aggregator citat. ¶ Si duo testiculi muli (duo testiculi gatti constricti in parte corij muli, Rasis) in pelle eiusdem corij constringantur, & super mulierē suspendantur, non concipiet quandiu ei adalligati fuerint, Albertus. Mustelæ testiculus sinister in pelle mulæ ligatus, & potus, atocion est. Vel testiculos eius abscinde decrescente Luna, & uiuam dimitte, & da mulieri in corio mulæ, Kiranides. Burdonis testiculum supra sterilem arborem combustum & extinctum de lotio spadonis, illigato pelli mulæ, & post menstrua brachio suspendas, conceptum impedies, Sextus: Sed aliter hunc locum citat Aggregator, his uerbis: Tamarisci (quæ arbor sterilis est) carbones extincti in urina cameli, in pellicula mulæ brachio alligentur mulieris ne concipiat. Sed priori lectioni astipulantur barbari quidam recentiores, Aesculapij (hunc enim ferè pro Sexto citant) uerba hæc adferentes, Auriculæ mulæ & burdonis testiculi si gestentur à muliere, non concipiet. Testiculus muli combustus brachio mulieris pro atocio alligetur: Quòd si uirgo ex eo biberit post primam purgationem, nunquam cōcipiet: Vel iecur eius similiter cum uino biberit, Sextus apud Aggregatorem. ¶ Matrix mulæ si decoquatur cum carne asinina aut alia, & inde comederit mulier ignorans, non concipiet unquam, Rasis. Si dentur occultè mulieri edendæ carnes quibus cum coctum fuerit aliquid de matrice mulæ, uel de ipsa matrice cocta, non concipiet, Kiranides. Lampyris uermiculus in matrice mulæ alligatus mulieri, sterilitatem facit, Idem. ¶ Vngularum muli uel mulæ cinis ex oleo myrtino alopecias replet, Plinius. Vngularum muli uel mulæ exustarum cinis & oleum myrtinum, cum aceto & cum pice liquida mixta & imposita, etiam fluentes capillos continent, Marcellus. Sextus pro ungulis muli ad idem remedium burdonis iecur ponit, his uerbis: Burdonis iecur combustum cum oleo myrtino mixtum, & illinitum capiti, capillos fluentes continet & facit crescere. Mulæ ungularum cinis medetur cæteris uerendorum uitijs, (præter formicationes & uerrucas, arietis pulmonis inassati sanie curandas) Plinius. Vngulæ mulinæ exustæ cinis salubriter inspergitur uitijs ueretrorum, Marcellus. Vnguis mulæ gestatus à muliere prohibet conceptum, Rasis.

¶ De mulæ auricula sordes alligatæ in pellicula ceruina, & brachio suspensa post purgationem mulieris, efficit ut non cōcipiat. Quædam lana alba illigant: quædam ex aqua bibunt, Sextus. Si corio mulæ sordes aurium (cerumen uocant barbari) incluseris, & appenderis mulieri (uel occultè dederis, Kiranides: in cibo nimirum uel potu) nunquam concipiet, Rasis. Castoreum cum sordibus aurium mulæ sterilitatem facit, Kiranides. Pæoniæ semine aperto (forte, operto) cum sordibus aurium mulæ circumligetur ne concipiat mulier, Idem. ¶ Stercus mulinum cum oxymelle lienosis potui datum, dolores efficaciter tollit, Marcellus. Si mulieri fluxus oboriatur (ex utero,) stercus muli combustum, tusumq́ ac cribratum, uino dilutum bibat, Hippocrates lib. 2. de nat. muliebri. ¶ Clauos pedum sanat urina muli mulæúe cum luto suo illita, Plinius. Mulier si bibat assam fœtidam magnitudine fabæ infusam in urina mulæ, non concipiet, Rasis. Medicamentum ex urina muli podagricis utile, describitur apud Aeginetam libro 7. his uerbis: Vrinæ muli sextarij quatuor, argēti spumæ libræ duæ, olei ueteris mystrum, trita diu omnia ut strigmenti spissitudo fiat, incoquito donec digitos non inquinent. ¶ Si mulier sudorem mulæ exceptum lana xylina pro pesso subdat, planè sterilescet, Rasis. ¶ Lichenem mulæ potū in oxymelite cyathis tribus, comitialibus morbis utilem tradunt, Plinius. Muli impetigines in utroq; crure super genua nascuntur, & ueluti cutis aridæ modo inhærent: has incende, & stranguriosum diuaricatum desuper pone, ita ut suffumigationem illam expansis uestibus tegat, ne qua odor aut fumus emanet, efficacissimè incommodi eius uitio carebit, Marcellus. ¶ Ad suspiriosos remedium salutare: Spumam de ore mulæ collige, & in calicem mitte, atq; ex aqua calida siue uiro seu fœminæ quæ hanc molestiam patitur, continuo da bibendam, homo statim sanabitur, sed mula morietur, Marcellus.

¶ In parte quam mula momordit (inquit Ponzettus) nascuntur aliquando pustulæ plenæ humore rubente uel pallido. Hunc morsum aliqui uenenatum esse putarunt: & sanè sequuntur eum accidentia sæpe noxia, eaq; deteriora ex morsu fœminæ, quæ saliuam habet obnoxiam putredini, qua amplius etiam per iram animalis inflammata, non mirum si hominis morsi humores & sanguis alterentur. Mulus uerò etsi maiori impetu mordere possit, minore tamē periculo morsum infligit, quod non æque putredini aptum in se humorem habeat. Accidit autem aliquando ut morsi urina retineatur, cum aquosus humor uidelicet omnis ferè in sudorem agitur. Aliquando & uiscerum contortio (Ponzetti sunt uerba) sequitur. Curandi sunt similiter ut à cato morsi, & ulcus decocto nepetæ circunquaq; fouendum.

H.

a. Video authores quosdam mulam pro utroq; sexu mulari, & similiter mulum aliquando usurpare; ut si dicas mulum ex asino & equa procreari, uel mulā similiter. Plinius in remedijs aliquoties

distinguit, ut cum scribit, ungularum muli uel mulæ cinerem ex oleo myrtino alopecias replere. Mula datiuum & ablatiuum plurales in abus facit, ut equa etiam & asina secundū aliquos. ¶ ἡμίονος Græcis generis communis est. ἀμίονες pro ἡμίονες Aeolicum est, Etymologus in θνήσκω. Τρέχηλοι μυλῶν, ceruices mularum, Pelagonius in Hippiatricis capite 26. ὀρεύς, mulus mas, unde pluralе ὀρῆς, Hesychius. Suidas mulum simpliciter interpretatur. ὀρεύς, ὁ ἀσὶν ἄρος (quod nomen nusquam reperio, uidetur autem dialecto uel lingua aliqua mulum significare) ἢ ὁ ἡμίονος: mulus sic dictus, quod ἐν ὄρεσιν, id est in montibus laborare magis possit quàm cætera iumenta, (ut dicetur etiam in Patrocli sepultura, Eustathius in Iliad. α.) Varinus. Poëtæ propter carmen ypsilon adijciūt, οὐρεύς. Hesychius mulum sic dictum putat παρὰ τὸ ὀρούειν, ὁρμητικόν τινα ὄντα. ἢ ἐπεὶ οὔρειον τὸ ζῶον, οἷον ἄγονον. nam & oua uria Græci dicunt, quæ Latini subuentanea. ἢ παρὰ τὸ ὑγρόν δὲ γονὴν ἔχειν, id est, uel ab eo quod genituram aqueam & seri instar dilutam habeat, quare etiam in coitu non concipit neque parit, Etymologus. Oua generationi inepta οὔρια dici legimus, quasi flatuosa. nam uron dicunt uentum. quo argumento etiamnum ab Homero, mulos dici οὐρῆας conijectant periti, & recenset Eustathius, διὰ τὸ ἄγονον, id est ob insitam non gignendi proprietatem, quod eorum semen sit ἀνεμιαῖον, id est spiritosum, & proinde fœcunditatis nescium, Cælius. οὐρήων πελαγγόν ἔχειν πόνον ἰλλυσῆρα, Oppianus. Eandem uocem Homerus pro custodibus posuit, Iliados decimo, ἤ τιν' οὐρήων διζήμενος, ἤ τιν' ἑταίρων. ὄρηες, ἡμίονες, Hesychius & Varinus. ὀρῆς, ἡμίονος, Iidem. Astraben esse asinum interpretantur nonnulli aut mulam. Quidam hypozygion omne, id est iumentum quo subuectentur homines. Dicitur & astrabe in ephippijs lignum, quod manu continent sedentes. Sunt qui dossuarium mulum astraben nuncupent, (astrabelaten uerò aurigam:) aut ipsum notophorum, id est dorso ferens ac gerulum iumentum, Cælius ex Suida & Hesychio, tametsi illorum nomina more suo dissimulet. Σωματηγὰ ὑποζύγια Hesychio, & σωματηγὰ Suidæ, hoc est iumenta dossuaria, uoces raræ sunt apud Græcos, ego quidem alibi nusquam legere memini. sic autem uocantur, quod corpore suo uehant impositum dorso ipsorum onus, non uehiculo. ἀστράβη, τὸ ἐπὶ τῆς ἵππου (ἐπὶ τοῦ ἐφίππου, id est in ephippijs, Suidas: quanquam codex impressus habet ἐπὶ τοῦ ἐφ' ἵππου) ξύλον, ὃ κρατοῦσιν οἱ καθεζόμενοι. τίθεται δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀναβατικῶν ὄνων. hoc est, lignum quod equis imponitur, quod insidentes apprehendunt. idem etiam asinis admissarijs imponitur. (ἀναβάτης ἵππος, equus admissarius,) Hesychius. ὁ δὲ τὸ ἡμίονο κατηγόρει τόν τε φόρτον καὶ τὴν ἀστράβην θάττον ἐπὶ τὸ ὤμων, ὡς τὴν μονὴν τῷ ὄντι Σάββα ἔχεσθαι, Suidas ex authore innominato: in quibus uerbis ἀστράβην clitellas rectè uerteris, uide in Asino H. e. Demosthenes in oratione contra Midiam ἀστράβην asinum aut mulum uocat, Suidas. Videri autem potest astrabe dictū iumentum à robore corporis. ἀστραβὲς enim exponunt robustum, firmum, immobile, ut ἀστραβῶ κίονι: & ἀστραφὴς, durum utrunque ab alpha priuatiuo fit, & uerbo στρέφω, τὸ ἀστρεπτον, ἀκίνητον, ἀσφαλὲς καὶ ἰσχυρόν. ὄνος, ἡμίονος, ἀστράβη. τὸ δὲ τῷ ἀστραβηλάτῃ ῥῆμα ἀστραβηλεῖν Πλάτων εἴρηκεν ἐν Ἑορταῖς, Pollux. Budæus in commentarijs linguæ Græcæ astraben uertit clitellas. Eustathius, inquit, σάγμα & στρώμνην interpretatur, hoc est & clitellas & sellam equestrem. unde ἀστραβηλάτης, agaso & mulio. Alciph. in Epist. σὺ δὲ πενομένη πρὸς ἡμᾶς ἐπὶ τῆς ἀστράβης φέρῃ. ubi ἀστράβη ἀντὶ τῷ νωτοφόρῳ ἡμιόνῳ dictum est, sicque sæpe accipitur. Demosth. quodam loco, ἐπ' ἀστράβης δὲ ὀχούμενος ἐκ τῆς Εὐβοίας. Interpres καθέδρας ἄλλος esse dicit, παρὰ τὸ μὴ στραβίζειν λεγόμενον, μηδὲ στρέφεσθαι. Est autem sella prægalta, ita ut lumbos tegat, Hæc Budæus. Est & uehiculi genus astrabe, (quo utebantur in certaminibus) ab Oxylo Aetolo inuentum, ut harma, id est quadrigæ ab Erichthonio Atheniensi, synoris (id est bigæ equorum) à Castore, celes à Bellerophonte, Scholiastes in Pythia Pindari: unde colligo per astraben eum apenen, ἀπήνην, accipere, hoc est, bigas mulis iunctas. quoniam Pausanias & alij in horum certaminum enumeratione cum cætera eisdem nominibus appellent, pro astrabe tantum apenen habent. Κάνναθρον, ἀστράβη, ἢ ἅμαξα πλέγματα ἔχουσα, ὑφ' (ἐφ') ὧν πομπεύουσιν εἰς παρθένοι, ὅταν εἰς τὸ τῆς Ἑλένης ἀπίωσιν. ἐπειδὴ ἔχει ἀνδρείκελα γρυπῶν ἢ γυπῶν, Varinus. Sed de apéne plura dicam in e. Μονοστραβής, ὀχός (malim ὄχος paroxytonum, ut Hesychius habet) ἡμίονος, Varinus. ὄχος ἀκίσκος, ἐπεὶ οἱ Σικελικοὶ ἡμίονοι οὕτω λέγονται, ὡς δὲ ἄλλοι Σικελίας, Hesychius. Σῖνος, βλάβος. οἱ δὲ ἡμίονος, Idem & Varinus. Σιρός, ἡμίονος, πῖλος, Iidem. Mulæ quidem siue feraciæ, apud Hippiatros recentiores, ut Rusium, dicitur uitium quoddam in pedibus equorum: qui cum sordidi humectique non curantur, frigore accedente, intumescunt, &c. Vide in Equo C. de uitijs pedum. Cæterum ut μονοστραβὴς de mulo opinor clitellario dicitur: sic & μονοφόρος ὄνος de clitellario asino apud Varinum. Πετρόβην πορθμάσιας, ὅτι πετρῶν αὐτὴν ὄνων ἡμιόνων, Varinus.

¶ Ἡμιόνειον ζεῦγος, apud Varinum, ἡμιονικὸν apud Pollucem, iugum uel bigæ mulorum. Orica suga (ὀρικὰ ζεύγη, uel ὀρεικὰ: utroque enim modo scribitur apud Suidam & Varinum,) cum legimus apud Aeschinen ἐν τῷ πρὸς παραπρεσβείας, de mulis dici interpretantur, quos appellari ὀρῆας auctor cū Aristophane Homerus est, Cælius. ὃν παλιντρεπτρόφημας, οὐδὲ κατεζευγμένος. ἐπεὶ ὄντι ζεῦγος ἐκτίνοι δεινὸν ὑπεισιέναι ἐπὶ τούτοις ἀγροῖς καὶ κτήμασιν, Isæus. Ὀρικὸν (apud Varin. paroxytonū est) ζεῦγος ἡμιόνων, Hesychius. ¶ Dissimilis patri, matri diuersa figura, Confusi generis, generi non apta propago, Ex alijs nascor, nec quisquam nascitur ex me, Aenigma de mulo in Rhetoricis Camerarij.

¶ Epitheta. Mulus clitellarius, clitellis aptus, apud Textorem. ¶ Mula, lutulenta, biformis, Hispana, strigosa, apud eundem. ¶ ἐξ Ἐνετῶν, ὅθεν ἡμιόνων γένος ἀγροτεράων (ἀγρίων καὶ ἀνυσίμων,) Homerus Iliad. β. Citat hunc uersum Stephanus in Enetorum mentione. (Ἐνετῶν πολέων: ὅ ἐστι γένος τῶν ἡμιόνων,

ἡμιόνων, Hesychius & Varinus.) ἡμίονοι κρατερώνυχες, Suidas, ex Homeri Iresione. ταλαεργοί, Hesiodo & Homero. οὐρήων ταλαεργὸν ἔχῃ πόνον ἀλκυόεντα, Oppianus.

¶ Muli Mariani dicuntur furculæ quibus religatas sarcinas uiatores gestant, (ein räf:) à Mario inuentore dictæ, qua de re Frontini uerba posui in Asino H. e. & Græcas nomenclaturas adieci. Muli Mariani dici solent à C. Marij instituto, cuius milites in furca interposita tabella uaricosius onera sua portare adsueuerant, Festus: Erasmus sic legit, Muli Mariani dicti sunt uaricosi milites, qui in furca sua onera portare consueuerunt. Et alibi, Aerumnulas Plautus refert furcillas, quibus religatas sarcinas uiatores gerebant: quarum usum quia C. Marius retulit, muli Mariani postea appellabantur: Itaque ærumnæ labores onerosos significant: siue à Græco sermone deducuntur. nam αἴρειν Græcè, tollere Latinè dicitur. Nouo genere prouerbij in usu uenit, ut qui tam ad imperandum quàm parendum iuxtà paratus foret, quique non segniter mandata exequitur, mulus Marianus diceretur. nanque Marius quæcunque militibus mandauit onera, ipse inter infimos obiuit imprimis: quamuis furculas, quibus sarcinas uiatores gerunt, quas Marius primus commentus fuit, mulos Marianos aliqui dictos uelint, Alexander ab Alex. Plutarchus in uita Marij originem adagij bifariam refert: Cum Marius imperator milites cursu uarijsque ac longis itineribus gestandisque oneribus exerceret, atque illi iam adsueti non grauatim tacitique ea ferrent, castrensi ioco ἡμίονοι Μαριανοί, id est muli Mariani dicti sunt. Hinc translatum est in quosuis qui facile parerent imperatis. Sunt qui diuersam adagij originem referant: Quum enim Scipio Numantiam obsidens, statuisset inspicere non arma modo militum, uerum etiam equos, mulos, & currus, Marium produxisse equum pulcherrimè ab ipso nutritum, præterea mulum habitudine corporis, mansuetudine ac robore longè cæteris antecellentem. Itaque quum imperator Marij iumentis delectaretur, ac subinde horum faceret mentionem, tandem factum est, ut iocosa laude, qui in officio se præstaret assiduum, patientem ac industriũ, mulus Marianus diceretur. Hominem spurium & non legitimo matrimonio natum Itali uulgo mulum nominant, Alunnus. Seneca in ludicro libello in Claudium Cæsarem, mulos (ego nõ mulos, sed mutiones reperio, ut in e. dicam) perpetuarios nominat. Festiuius erit, inquit Erasmus, si detorqueatur in hominem immenso studio, aut perpetuis negotijs uehementer districtum. ¶ Mulinus, ἡμιόνειος, ut ungula mulina apud Marcellum Empiricum. Equæ apud Columellam tripartito diuiduntur, est enim (inquit) generosa materies, quæ circo sacrisque certaminibus equos præbet: est mularis, quæ pretio foetus sui comparatur generoso. est & uulgaris, quæ mediocres foeminas maresque progenerat. Materiem mularem uocat, ipsam equam matrem siue matricem, ex qua muli generantur. Strabo libro 5. de Venetis scribens, ἡμιονίτιδας ἵππους uocat equas illas ex quibus asini admissarij mulos procreant, quasi dicas mulares equas. Mulio, qui mulos agit: uide infra in e. Mulomedicina, ars est ueterinaria, quæ non mulis tantum sed alijs quoque iumentis medetur, ut equis, unde Græci hippiatricam uocant, huius artis professores, mulomedici, ueterinarij, & hippiatri nominantur, uulgo mareschalci apud recẽtiores: Italicè uulgò meneschalci et manisthalci, ut dixi pluribus in Equo C. & H. c. Mulomedici nomen apud Firmicum legitur. Equitiarij qui equitijs præsunt uel curant, quibus affines uel mulomedici habentur, Cælius.

¶ Protogenes Rhodius pinxit Athenis nobilem Paralum & Hemionida, quam quidam Nausicaã uocant, Plinius 35. 10. Pausanias hoc genus operis monstrari tradit Olympiæ, παρθένον ἐπὶ ἡμιόνων, τὴν μὲν ἔχουσαν τὰς ἡνίας, τὴν δὲ ἐπικειμένην κάλυμμα τῇ κεφαλῇ. Ναυσικάαν δὲ νομίζουσι τὴν Ἀλκινόου, καὶ τὴν θεράπαιναν, ἐλαυνούσας ἐπὶ τοὺς πλυνούς: inde ortum ut uirgines in iumentis siue mulis sedentes, hemionidas uocarent artifices, Hermolaus. Atqui Nausicaa apud Homerum Odysseæ 3. non mulis, sed apenæ uehiculo quod à binis mulis trahitur, insidet.

¶ ἡμιόνιον, herba quædam, Hesychius & Varinus. Asplenon siue scolopendrion herbam, alio nomine hemionion uocari, apud Plinium legitur, & inter Dioscoridis nomenclaturas. Theophrasti sanè hemionos, non alia quàm asplenos Dioscoridis est: diuersa uero ab hemioniti Dioscoridis, quam Plinius etiam teucrion (diuersum à Dioscoridis teucrio) & hemionion appellauit. De utraque copiosè dixi in Boue capite 3. ubi de morbis boum tractaui. Vtrique nomen factum uidetur à mulis propter sterilitatem: cum similiter caule, flore & semine careant: & asplenos insuper sterilitatem mulieribus facere cum muli liene adalligata à Dioscoride scribatur: uide in Lepore capite septimo, ubi de atocijs egi. Theophrastus tamen 9. 19. hemionon sic uocari scribit, quòd muli libenter ea uescantur. Nodia herba coriariorum officinis nota, ea mularis dicitur, alijsque nominibus: nomas curat, efficacissimamque aduersus scorpiones esse potam in uino aut posca reperio, Plinius: Nec alibi usquam uel ipse uel alius quisquam hoc nomine ullius herbæ meminit: ego tametsi nihil habeo certi, coniecturam tamen meam non cęlabo studiosos. Nodia igitur mihi uidetur quæ centinodia hodie à multis uocatur, Græcis polygonon: cum & nomen à nodis, quibus referta est, impositum, & remedia conueniant: nã polygonon, Dioscoride teste, ad ulcera maligna facit, nempe genitalium, & herpetes ac erysipelata, ut nodia ad nomas, id est ulcera depascentia. Bibitur etiam polygonon ad uenenatorum morsus cum uino, Dioscoridi: & Plinio proserpinaca (quam polygono eandem esse eruditi consentiunt) eximij aduersus scorpiones remedij est. Nec refert quòd Plinius eodem capite proserpinacam & polygonum quasi diuersas herbas demõstrat, & nodiã quoque priuatim cõmemorat: multa enim huiusmodi apud Plinium, quæ nominibus tantum differunt, ceu re ipsa diuersa recensentur. Cæterum cur no-

dia mularis cognominetur, non facile dixerim, nisi eius pastu forte muli delectantur. Coriarijs quidem in usu fuisse etiam polygonon potest propter uim astringendi coria, ut & rhus byrsodepsicos, & nostris cortex abietis aut piceæ, alibi è quercu, ut audio. Omphacitis galla, est cauum illud è quo glans querna enascitur, quo coriarij utuntur, Aegineta lib. 3. cap. de dysenteria. Mandragoram magi hemionon cognominarunt, ut in nomenclaturis eius apud Dioscoridem reperitur.

¶ ἡμιόνιον, auis quædam, Hesychius & Varin. Muliones è culicum genere non amplius quàm uno die uiuunt, Plinius.

¶ b. Quid ad rem pertinent mulæ saginatæ unius omnes coloris? Seneca epistola 88. λοφιὴ, iuba equorum & mulorum. Nanque hic mundæ nitet ungula mulæ, Iuuenalis Satyra 7. Vngulas tantum mularum repertas, neque aliam ullam materiam quæ non perroderetur à ueneno stygis aquæ, cum id dandum Alexandro Magno Antipater mitteret, memoria dignum est, magna Aristotelis infamia excogitatum, Plinius. Idem legimus apud Arrianum libro octauo. Alij non muli sed asini, alij equi ungulam fuisse scribunt, qua Stygis aqua ad occidendum Alexandrum allata sit: Vide in Asino B. & in Equo H. b.

¶ c. Odorandi sensu mulos præcellere aiunt, atque eius beneficio derelictos alicubi uel odore solo redire in semitam: hinc etiam fieri ut facilius tabidam uim aëris concipiant & peste inficiantur: ut canes quoque eodem sensu præstantes: quamobrem Homerus hæc animalia primum pestem sensisse ingruentem in Iliade scribit, Cælius. Scholiastes Homeri canes quidem primum perijsse scribit, quòd capitibus subinde ad terram inclinatis odorem trahant & inuestigent: halitum autem corruptum, qui pestis causa sit, ex terra oriri. Mulos uero, quòd ex diuersis specie parentibus prognati sint: bigenera enim omnia facilius interire. Quæ ratio mihi non admodum probatur: nam uiuacissimos iumentorum esse mulos reperio. ¶ φρύαγμα, ὁ τῶν ἵππων καὶ ἡμιόνων διὰ μυκτήρων ἦχος ἐγγίως φωνὴ μετὰ ἐκπληξεως, Varinus. Missa pastum mula, Horatius 1. Serm. ἡμιονεία, ὁ κόπρος τοῦ ἡμιόνου, Suidas, Varinus. τλίοσεσθαι est gradario & leniori incessu progredi, non cursu. Homerus πλίσσεσθαι πόδεσσι de mulis dixit, Varinus. Αἱ δ' εὖ μὲν τρώχων, εὖ δὲ πλίσσοντο πόδεσσιν, Odysseæ 3. Scholia simpliciter exponunt ἐλίσσειν: Varinus uero tum ad cursum aptas, tum ad gradarium incessum. Μάστιξεν δ' ἐλάαν, καναχὴ (ψόφος, ἦχος) δ' ἦν ἡμιόνοιιν. Αἱ δ' ἄμοτον τανύοντο, φέρον δ' ἐσθῆτα, καὶ αὐτήν, in uehiculo scilicet, quod ἀπήνην uocat, Homerus de Nausicaa. Et mox, Καὶ τὰς μὲν (mulas) σεῦαν ποταμὸν παρὰ δινήεντα Τρώγειν ἄγρωστιν μελιηδέα. Achilles Iliados ψ. certaminis pręmia equitibus proponit, primo egregiam mulierem & ingentem tripodem auritum, secundo ἵππον ἑξέτε', ἀδμήτην, βρέφος ἡμίονον κυέουσαν. ¶ In Africa mulos uel cæsos, uel siti animo deficientes, Archelaus ait, plerosque mortuos humi iacere proiectos, sæpeque magnam serpentium uim influere ad eorum cadauera depascenda, Aelianus.

¶ d. Mulus quidam (inquit Plutarchus in libro Vtra animantium, &c.) eorum de numero, quibus aduehendi salis negotium dabatur, trajiciens flumen lapsus est non sponte: sale uero liquefacto exhaustoque surgens expeditior iam, sensit notauitque causam: postea quoties flumen transiret, ex industria submisit mersitque uasa, desidens leniter ac utrunque in latus quantum id fieri posset nutans. Hæc ubi Thales accepit, pro sale, lana spongijsque compleri uasa, clitellas imponi & agi mulum rursus iussit: ille cum de more se mergens, onus aqua subeunte uehementer grauasset, parum commodum sibi hunc dolum ratus, ita deinceps caute scienterque trajicere solitus est, ut nec inuito quidem contingerent onus aquæ. Eandem historiam Aelianus recenset. Ad octogesimum annum uixit mulus quidam Athenis, qui cum templum (Mineruæ à Pericle in Acropoli) ædificaretur quamuis dimissus iam munere per senectam, commeans tamen ac obiens iumenta exhortabatur ad opus: quamobrem decreto à nemine eum arceri à frumentorum aceruis sancitum est, Aristoteles. Mulum 80. annis uixisse, Atheniensium monumentis apparet: eo gauisi cum templum in arce facerēt, quod derelictus senecta, cadentia iumenta comitatu nisuque exhortaretur, decretum fecēre, quo caueretur ne frumentarij negociatores ab incerniculis (ἐκ τῶν τηλιῶν, Aristoteles: frumentum enim in cribris aceruisque uendendi gratia proponitur, Hermolaus) eum arcerent, Plinius. Eandem ab Aristotele mutuati historiam Aelianus quoque & Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. recitant. Victus huic mulo in Prytaneo publicus, tanquam athletæ iam ætate confecto constitutus est, Aelianus. Cæterum ubi Gaza ex Aristotele uertit, commeans ac obiens, Græcè legitur, συμπαρατρέχων καὶ παραπορευόμενος, quorum uerborum uis elegantius exprimi (à Plinio) non poterat quàm dicendo, nisu. Theodorus Aristotelis interpres hoc assequi non potuit. Vide in Equo H. e. ubi de partibus currus. Plutarchus sic expressit, Mulus iste uetulus κατερχόμενος εἰς Κεραμεικὸν καὶ τοῖς ἀνάγουσι ζεύγεσι τοὺς λίθους ἀπαντῶν, ἀεὶ συνανέστρεφε (uide ne legendum sit συνάμπρεψε) καὶ συμπαρετρόχαζεν, οἷον ἐγκελευόμενος καὶ παρορμῶν.

¶ e. Mulio, mulorum ductor, (ut equiso equorum,) qui mulos clitellarios, uel ad uehiculum iunctos ducit. Mulius apud Calepinum legitur pro mulione, ex Horatij libro 2. Serm, Audit, cum magno blateras clamore, furisque, Mulius. Miluius hic legit Acron, qui parasitus fuit. Mulionem euitantem super ipsum corpus carpentum agere præcepit, Plinius de uiris ill. 7. Cocco mulio fulget Incitatus, Martialis 10. 76. Apud Suetonium Incitatus equi nomen est. Nec pigri rota cassa mulionis, Martialis lib. 9. Nam mihi commota iamdudum mulio uirga Innuit, Iuuenalis Sat. 3. Voces Amphionem tragœdum: iubeas Amphionis agere partes infantiorem quàm meus est mulio, Varro in Asino ad lyram apud Nonium. Quartarios (inquit Festus) appellabant antiqui muliones mercenarios,

cenarios, quòd quartam partem quæstus capiebant. Lucilius, Porrò homines nequam malus ut quartarius cippos Colligere omnes: Crinitus 11.10. non cippos legit, sed apros: carminis quidem antiqua ratio utrunque admittit. Tu qui plura loca calcasti quàm ullus mulio perpetuarius, Seneca in ludo de morte Claudij Cæsaris. Rhenanus in Scholijs suspicatur perpetuarium dici, uel μιμητικῶς ad quartarium: uel illum qui in solidum aut semper sit uector, aut (quod magis arridet, inquit) qui perpetua nec interrupta uectatione suos uectores aliquò perducat. Ad uehicula mulis usi sunt antiqui, non equis: unde muliones uehicularij, quiq; mulis quæstum faciebant, Hæc Rhenanus. Perpetuarius conductor uel colonus, qui perpetuò rem conduxit, Budæus. Mulionius, ad mulionem pertinens. Mulioniam penulam arripuit, Cicero pro Sestio. Mulotribæ Plauto qui mulas fricant, Hermolaus. Græci mulionem, ut supra in a. dixi, ἀστραβηλάτην uocant: mulotribam uerò uel curatorem mulorum, ὀρεωκόμον, unde uerbum ὀρεωκομεῖν, Pollux. Apud Hesychium & Varinum ὀρεωκόμος legitur, cum ω. diphthongo, ὁ τοὺς ἡμιόνους θεραπεύων. ὀρεωκόμοι ἐν τῷ ἱππίῳ λεγομένῳ κολωνῷ ἵσταντα, id est, Mulotribæ Athenis in Colono hippio uersantur, Author argumenti in Sophoclis Oedipum in Colono. ὀρεωκόμος (per ω. in antepenultima: nam ὀρεὺς genitiuum habet ὀρέως) qui mulorum curam gerit: ὀροκόμος uero per omicron, qui montis, (ab ὄρος, ὄρεος,) Suidas. Sic & ὀρεωπώλης, qui mulos uendit: ὀροπολῶ uero per omicron, in montibus uersor, apud eundem. Dorsualia uocantur operimenta, quibus mulorum boumq; & equorum dorsa conteguntur, Grapaldus. Claudius Cæsar, ut Suetonius scribit, nunquam carrucis minus mille fecisse iter traditur, soleis mularum argenteis, canusinatis mulionibus. ¶ De clitellis, quæ iumentorum dorsis imponuntur, ut onera sustineant, multa dixi in Asino & Equo, utrobique in H. e. Mulus quidem utroque clitellis aptior est. Clitellarius mulus, Cicero in Topicis. Clitellæ appellantur, quibus colligatæ sarcinæ mulis, & id genus ueterinis portantur, ut scribit Pompeius. Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt, Horatius in Sat. Muliones multos clitellarios: ego habeo homines clitellarios: magni sunt oneris: quicquid imponas, uehunt, Plautus in Mustellaria. Mulos detractis clitellis cum cohortibus alaribus, &c. Liuius 10. ab Vrbe. Muli clitellarij Græcis sunt ἡμίονοι νωτοῦς, νωτοφόροι, νωτηγοί Arriano: & σαγματηγοί, apud Suidam & Hesychium, ut supra in a. citaui in Mulis Marianis. νωτοῦς οἱ ἀχθοφόροι ἡμίονοι, οἱ δὲ ἐλαύνοντες ζύγιοι, Hesychius & Varinus. Νωτιοφόρος dicitur, qui dorso baiulat, non sub iugo uehit, homo, equus, asinus, Hesychius. Νωτηγός, ὁ ἐπὶ νώτου αἴρων καὶ βαστάζων, Suidas. Σκευοφόροι ὄνοι uel ἡμίονοι, qui res ad iter necessarias ferunt. Sunt ex Græcis qui angarum non pro operario tantum accipiant ac ministro, sed pro achthophoro item siue baiulo: unde & mulos quandoque angaros dici compertum nobis est. Ἀγγαροφορεῖν, onera ferre dicunt, permutatione ac uicissitudine quadam, uti Orion scribit. Ἀγγαρεύεσθαι, non solum ad onera ferenda cogere, sed ad quālibet hoc genus necessitatem, &c. Cælius. Festinat calidus mulis, gerulisq; redemptor, Hora. 3. epist. Curto mulo ire, Idem 1. Serm.

¶ De uehiculorum & curruum generibus multa dixi in Equo H. e. hîc quæ mulos priuatim attinent allaturus. Celerius uoluntate Hortensij ex equili educeres rhedarios ut tibi haberes mulos, quàm è piscina barbatum mullum, Varro 3. 17. Rhedam pro curru Varro Marcipore dixit, Regi Medeam aduectam per aëra in rheda anguibus; Nonius. Mihi quidem rheda de mulis iunctis propriè dici uidetur. Heliogabalus pro apophoretis dedit mulos, basternas & rhedas, Lampridius. Mulionem euitantem super ipsum corpus carpentum agere præcepit, Plinius de uiris illustribus 7. Multisonora esseda, Claudianus de mulabus Gallicis: propriè tamen de equis essedum dicitur: uide in Equo H. e. Vnde thensam atque mulos sine eam pedibus grassari, Nonius ex Titinnij Veliterna. Quot iuga boum, mulorum, asinorum habebis, totidem plostra esse oportet, Cato. Vixq; datur longas mulorum uincere mandras, Quæq; trahi multo marmora fune uides, Martialis libro quinto. Est autem mandra stabulum, uel ingens uehiculum quo trabes portantur, quod Probus etiam Græcè μάνδραν uocari ait. Mula carrucaria, Vlpianus ff. de ædilitio edicto. Mulio, qui mulos clitellarios siue quadrigarios ducit, Promptuarium. ¶ Ἡμιόνειον ζεῦγος, Suidas: ac si dicas mulare iugum. ὀρεικὸν uel ὀρεικὸν ζεῦγος, uide in a. Ζεῦγλαι, τὰ τῶν βοῶν ἢ ἡμιόνων ζευκτά, Hesychius & Varinus. Ἀστράβη non mulam tantum significat, sed etiam ἀπήνην, id est uehiculū quod mulæ biiuges trahunt, ut in a. docui, ubi & Κάνναθρα & Θεσὰ memorantur. Ἀπήνη, bigæ mulis iunctæ, quibus cursu certabatur in Olympijs: synoris uero erat biga equorum: ut ex Pausania demonstraui in Equo c. Non diu autem mulare certamen in Olympijs durauit, cum Arcades mulas detestarentur, ut Pausanias refert Eliacorum 2. Τὸ μὲν τῶν νωτίων ἡμιόνων ἀγώνισμα ἐκαλεῖτο κάλπη, τὸ δὲ τῶν ζυγίων ἀπήνη, (lego ἀπήνη,) Pollux. Sed νωτοῦς propriè dicuntur, qui dorso onera sustinent sarcinarum, non hominum, ut hic accipere Pollux uidetur. Calpe etiam in Olympijs erat cursus, non mulæ, sed equæ, sessorem uehentis, qui prope finem curriculi desiliens apprehenso freno pedes unà cum iumento currebat, teste Pausania. Nausicaa Homeri Odysseæ sexto inuehitur apene, id est bigis mularum. Λαμπήνη uocabulum minus usitatum, Hesychio exponitur, εἶδος ἁμάξης, id est species currus quo uehuntur homines: uel idem quod ἀπήνη uel ἅρμα secundum alios. εἶδος ἁμάξης (sic enim lego) περιφανὴς βασιλικῆς, ἢ ἅρμα σκεπαστόν, &c. uide in Equo H. e. ubi de re curuli. Ἐν λαμπήναις ἡμιόνων, Esaiæ 66. ubi Hebraice kirkaroth legitur, quam uocem alij camelos, alij dromades interpretantur. Ἀπήνη currus est ex mulis iunctus: Vel Apéne equide

rum, hámaxa boum eſt, Varinus. Sed uideo hæc uocabula confundi. Homerus Odyſſeæ ſexto bigam mulorum primo ἀπήνην, ut ſuperius recitaui, poſtea ἅμαξαν uocat. Τόφρα σὺν ἀμφιπόλοισι μεθ' ἡμιόνους καὶ ἅμαξαν Καρπαλίμως ἔρχεσθαι. Βοας εἰς ἅμαξαν ἄξαι, ἢ ἡμιόνους εἰς ἅρμα, Varinus in Ζεῦξαι. Χρήσιμοι εἰς τὸν πόλεμον, σκευοφόρων μὲν ὄνων, ἐπισκευαζομένων δὲ βοῶν ὑφ' ἁμάξαις: ἡμιόνων δὲ πρὸς ἄμφω, Pollux libro 1. Cælius ſic uertit: Ad belli uſum aſini ſarcinas geſtantes, pernecеſſarij habentur, boues item qui currus trahant, muli utrunque præſtant. Συνωρίς ζεῦγος, propriè de mulis dicitur, uel equis bijugis, Varinus: ὀρεὺς enim mulus eſt, Heſychius. ſed alia uidetur huius compoſitionis ratio. Pauſanias quidem apenen in Olympijs bigam mulorum fuiſſe docet, ſynoridem equorum. Κέλλαγρα ἢ κιλλόβαι, ἅμαξα ἡμιονική, Heſychius & Varinus.

¶ ἱππόνομα, μισθὸς ἱππικὸς, καὶ τῶν ἡμιόνων, Heſychius & Varinus. Ego faxim muli, pretio qui ſuperant equos, Sient uiſiores Gallicis canterijs, Plautus. Cum Cappadoces Perſis quotannis pendant, præter argentum, mille & quingentos equos, mulorum duo millia, ouium quinquaginta millia, duplum ferè horum Medi pendebant, Strabo. Præmia uincentibus in funere Patrocli Achilles Iliad. φ. proponit ἵππους, ἡμιόνους τε, βοῶν τ' ἴφθιμα κάρηνα. Valerianus in epiſtola apud Trebellium Pollionem Claudio, qui poſtea Cæſar pronunciatus eſt, dari præcipit à procuratore Syriæ mulas annuas nouem, & mulionem, quem refundat, unum.

ὡς δ' οἵ θ' ἡμίονοι κρατερὸν μένος ἀμφιβαλόντες,
ἕλκωσ' ἐξ ὄρεος κατὰ παιπαλόεσσαν ἀταρπὸν,
ἢ δοκὸν, ἠὲ δόρυ μέγα νήϊον: ἐν δέ τε θυμὸς
τείρεθ' ὁμοῦ καμάτῳ τε καὶ ἱδρῷ σπευδόντεσσιν:
ὣς οἵ γ' ἐμμεμαῶτε νέκυν φέρον, Homerus Iliad. ρ.

ὄιακες, circuli quidam iugum continentes, uel per quos inſeruntur habenæ, quibus reguntur muli. οἰακίζειν enim regere & gubernare eſt, Varinus: ui. de ὄιακες apud Heſychium. Ἀλλ' ὅτε δή ῥ' ἀπέην, ὅσσον τ' ἐπίουρα πέλονται ἡμιόνων. αἱ γάρ τε βοῶν προφερέστεραί εἰσιν ἑλκέμεναι νειοῖο βαθείης πηκτὸν ἄροτρον, Homerus Iliados κ. de Dolone, quem Diomedes & Vlyſſes inſequebantur. Vocem ἐπίουρα exponunt διάστημα, ὅρια, ὁρμήματα, &c. Præuertunt autem muli boues arando, non quod robuſtiores ſint, ut quidam ſcribunt, (contrarium enim Columella aſſerit, ut ſupra in E. recitaui:) ſed quod celeriores, ſi pariter emittantur. ¶ Cogunt concipere inuitas setæ ex cauda mulæ, ſi iunctis euellantur inter ſe colligatæ in coitu, Plinius. ¶ Si oues utantur ſtabulo in quo mulæ aut equi aut aſini ſteterunt, facile incidunt ſcabiem, Columella.

¶ h. Piſcibus inuentis & fetæ compare mulæ, Iuuenalis Sat. 13. Non aliter ridetur Atlas cum compare gibbo, Martialis Epigr. lib. 6. Politianus in Miſcellaneis 25. non gibbo ſed mulo legit, quod in pleriſque uetuſtis codicibus ſic inuenerit. Atlantem autem (inquit) de Iuuenalis uerbis, nanũ quendã pumilúmue fuiſſe, temporibus illis haud ignoratum, colligimus, per antiphraſin ſcilicet. ſic enim inquit, Nanum cuiuſdam Atlanta uocamus. Sed & muli pumili tum in pretio ſunt inque delicijs habiti. Erat autem procul dubio ridiculum hominem nanum, mulo conſimiliter nano & compare ſibi uehi. Scytharum equi in prælio aduerſus Darium, cum aſinos prius rudentes nunquam audiuiſſent & mulorum ſpeciem tum primum uiderent, in fugam conuerſi ſunt, Herodotus lib. 4. Crœſo Delphis quærenti nunquid diuturnum foret imperium ſibi, Pythia in hæc uerba reſpondit: Regis apud Medos mulo iam ſede potito, Tunc ad ſcrupoſum fugere Hermum ſtrenue Lyde, Nec perſtare: nec ignauum tunc te eſſe pudendum. His ex uerſibus, cum allati eſſent, multò magis quã ex cæteris uoluptatem Crœſus accepit, ſperans fore ut nunquã apud Medos mulus pro uiro regnaret, Herodotus libro 1. Piſiſtratus Hippocratis filius tyrannidem Athenis affectans, ſeipſum ac mulas cum uulneraſſet, bigam (τὸ ζεῦγος ἤλασεν εἰς τὴν ἀγοράν) in forum agitauit, tanquam elapſus ex hoſtibus, quem rus proficiſcentem illi prorſus interimere uoluiſſent. itaque populum orauit, ut aliquid cuſtodiæ circa ſe habere permitteret, &c. Herodotus ibidem. ¶ Mulus (pro) uehiculo lunæ habetur, quod tam ea ſterilis ſit quàm mulus: uel quod ut mulus non ſuo genere, ſed equis creetur: ſic ea Solis non ſuo fulgore luceat, Feſtus. In baſi throni Iouis Olympij tum aliæ deorum imagines expreſſæ ſunt, tum Luna equo, ut mihi uidetur, inuecta: alij tamen mulo eam uehi aiunt, non equo: & ridiculam (εὐήθη) quandam fabulam de mulo addunt, Pauſanias Eliacorum 1. Mulis, equis, aſinis feriæ nullæ, niſi ſi in familia ſunt, Cato. In Conſualibus ceſſant ab operibus equi & muli, redimiti floribus capita, Dionyſius Halicarn. Mulis celebrantur ludi in Circo maximo Conſuales. quia id genus quadrupedum primum putatur cœptum curru uehiculoque adiungi, Feſtus. In Conſualibus mulus immolabatur, equi & aſini feriabantur, Alexander ab Alex. ſine authore.

¶ Mulus quidam Lydus cum imaginem ſuam in fluuio conſpexiſſet, formam & magnitudinem corporis ſui admiratus, ceruice erecta equi inſtar in curſum ſe dedit: deinde aſini filium ſe recordatus, mox curſum ſiſtit, & hinnitum animoſque deponit, Aeſopus in conuiuio ſeptem ſapientum Plutarchi.

PROVERBIA.

¶ Muli aſinis quantum præſtant: ubi quis longo interuallo præcedit. Τόσον δ' ὅσσον ὄνων προέχουσιν ἡμίονοι, Theognis. Refertur apud Athenæum 7. Sumptum uidetur ex Homero, cuius hi uerſus ſunt Iliad. κ. Ἀλλ' ὅτε δή ῥ' ἀπέην, ὅσσον τ' ἐπίουρα πέλονται, ἡμιόνων, &c. (ut paulò ſuperius circa finẽ e. recitaui.) Hoc eſt, Verũ ubi tantum aberant, quantum pars ultima ſulci Mularum. Rurſum Odyſſeæ ſ.

τὴν

τῶν δὲ θέειν ὄχ᾽ ἄριστος ἔην Κλυτόνηος ἀμύμων, ὅσσον τ᾽ ἐν νειῷ οὖρον πέλει ἡμιόνοιιν, τόσσον ὑποφθὰς λαοὺς ἵκεθ᾽, οἱ δ᾽ ἐλίποντο. Hos cursu anteibat Clytoneus splendidus omnes: Quantum mularum sulcus præcedit in aruo, Tantum is præcurrit. Olim bubus, asinis & mulis proscindebant arua. Hinc illa lex Mosaica Deut. 22. quę uetat arandi gratia bouem & asinum sub idem iugum mittere. Aratrum igitur quod à mulis trahebatur, multò celerius perueniebat ad sulci finem, quum arator inuertit aratrum, quàm quod trahebatur à bubus, Erasmus. ¶ Muli Mariani: hoc prouerbium explicaui in a. ¶ Mutuum muli scabunt: Vbi improbi atque illaudati se uicissim mirantur ac prædicant. Translatum à mulis, qui sicuti reliqua iumenta sese inuicem dentibus scabere solent. Citatur hic titulus, Mutuum muli scabunt, à Nonio Marcello inter reliquos Menippearum titulos M. Varronis, mirum ni prouerbialis. Ausonius in altera præfatione monosyllaborum, Sed ut quod per adagionem cœpimus, prouerbio finiamus, mutuò muli scabunt. Meminit huius & Varro libro de lingua Latina 3. (quanquam is locus est fœdissimè deprauatus:) his uerbis, Sic fiet mutuam muli nam. arbitror legendum, mutuum muli, ut subaudiatur scabunt. Symmachus in epistola quadam, Mutuum, inquit, scabere mulos, cui prouerbio ne uidear esse confinis, præconium uirtutum tuarum, presso dente restringo. Non uidetur autem adagium rectè accipi posse, nisi malam in partem: ueluti si indoctum indoctus, deformem deformis, improbum improbus uicissim laudaret, Erasmus. Germani alio prouerbio eundem sensum proferunt: Sy läsend einanderen die flöhe ab/wie die hund. id est, Pulices sibi mutuò detrahunt, canum instar. Huic confine est illud à Diogeniano relatum: τὸν ξύοντα ἀντιξύειν, id est, Fricantem refrica, uel Scalpentem uicissim scalpe. Suidas ab asinis metaphoram translatam existimat inuicem morsicantibus, & in utranque partem dici posse, qui se mutuis officiis adiuuāt, aut qui se mutuis contumeliis afficiunt. Aristides in communi defensione quatuor oratorum, τὸν ξύοντα δ᾽ ἀντιξύειν καὶ τοῖς ὄνοις ἡ παροιμία δίδωσι. Περικλέα δὲ χρὴ τοῖς λέουσι μᾶλλον ἢ τοῖς ὄνοις ἀπεικάζειν φα... ἂν δικαιώσαι. Id est, Scalpentem inuicem scalpere, etiam asinis uidelicet tribuit prouerbium. Porro Periclem cum leonibus magis quàm cum asinis esse conferendum dixerint Homerici. Eiusdem sententiæ est Terentianum illud ex Phormione, Tradunt operas mutuas, de adulescentibus qui se uicissim in peccatis defenderent. Et uersus Epicharmi, ἁ δὲ χεὶρ τὰν χεῖρα νίζει, (nisi malis κνίζει,) δός τι καὶ λάβε τι. Hoc est, Abluit (uel fricat) manum manus, da aliquid, & aliquid accipe. Item illud, Senes mutuum fricant, natum ex lepida quadam historia quam Aelius Spartianus in Adriani imperatoris uita recenset. Adrianus in balneo ueteranum quempiam seruuli penuria, sese marmoribus affricantem cōspicatus, eum & seruulis aliquot & sumptibus donauit. Quod reliqui ueterani feliciter cessisse uidentes, cœperunt & ipsi complures sub oculis imperatoris sese marmoribus affricare, ut hoc modo principis elicerent benignitatem. At ille euocatis senibus, iussit ut alius alium uicissim defricarent, atque ita pueris nihil opus fore. Is iocus postea in uulgi fabulam cessit. Celebratur & Scipionis Aemiliani apophthegma: Iumenta quòd manibus carent, alieno egere frictu. Quo significatum est, eos, qui res egregias gerere non possunt, egere præcone, quo famam sibi comparent, Erasmus.

¶ Cum mula pepererit, (ἐπεὰν ἡμίονοι τέκωσι, apud Herodotum:) quoties significamus (inquit Erasmus) aliquid nunquam futurum, aut adeò rarò solere accidere, ut improbum ac stultum uideatur sperare. Ortum uideri potest ex eo, quod refert Herodotus in Thalia: Cum Babyloniorum urbs obsideretur à Dario, (&c. ut supra recitaui in c.) Huic simile quiddam refertur à Suetonio in uita Galbæ Cæsaris. Huius auo procuranti fulgur, cum aquila de manibus exta rapuisset, & in frugiferam quercum contulisset, summum, sed serum imperium portendi familiæ, responsum est. Atque ille irridens: Sanè, inquit, cum mula pepererit. Quod omen ita arripuit Galba, ut eum postea res nouas molientem, nihil æquè confirmârit ac mulæ partus, cæterisque ut obscœnum ostensum horrentibus, solus pro lætissimo acciperet, memor sacrificii dictique aui. Eiusdem sententiæ est Vuestphalorum illud, Wenn die wyden prunen tragend, Cum salices pruna ferent. ¶ Saluete equorum filiæ: Apparet ioco uulgari fuisse iactatum in eos, qui emolumenti gratia blandiuntur: refert Aristoteles libro tertio Rhetoricorum. In certamine mulorum, quum is qui uicerat dixisset exile pretium pro carmine, Simonides recusauit, indignans mulos celebrare suo poemate: uerum ubi uictor dedisset satis magnum præmium, carmen tale fecit, χαίρετ᾽ ἀελλοπόδων θύγατρες ἵππων, filiis enim quòd essent ex asinis quoque nati, & quod honestius erat expressit, equorum filias appellans, Erasmus.

DE MVRE.

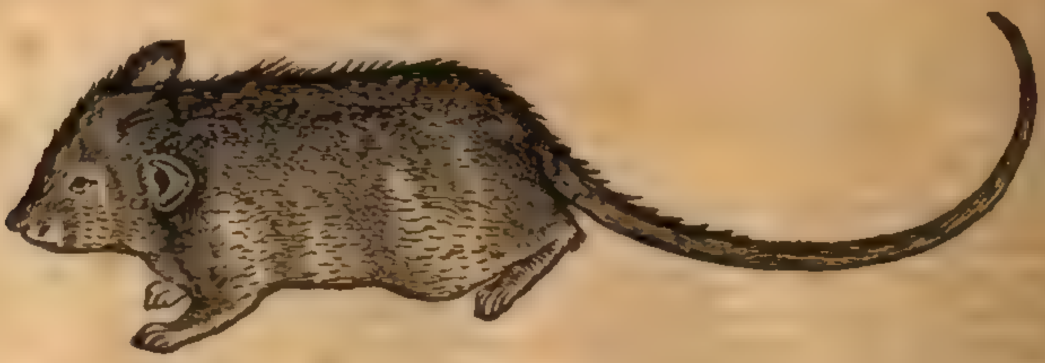

A.

MVS exiguum est animal, incola domus nostræ (ut Plinius loquitur) rosor omnium rerũ: unde à sono, quem rodendo facit, Latinè etiam sorex uocatur, quamuis aliqui ita distinguant, ut mus domesticus sit, sorex syluestris, Sipontinus. Plinius certè soricem à mure manifestè distinguit, soricem syluestrem faciens, & maiorem, auriculis etiam caudaq; pilosis: & ubi Aristoteles murem aruensem nominat, soricem Theodorus reddit. Quamobrem infra inter diuersos mures de sorice priuatim conscribam, quantum de eo apud ueteres reperio: nam recentiores uariè soricem interpretantur: alij, ut dixi, murem simpliciter, communem nempe & urbanum, quem Galli adhuc uernacula lingua soricem uocant: alij illum quem hodie rattum uocamus: alij quem myzerum Germani appellant (qui certe mus araneus est) soricem esse putant. Rattum hodie dictum, id est murem maiorem, de quo infra separatim agam, obscurus quidam author semper intelligendum putat, quoties muris nomen apud medicos occurrit: soricem uero murem communem minorem esse. Ego quoties mus nominatur, nec syluestrem, neq; rattũ, id est domesticum maiorem qui rarior est, intelligo, sed minorem & frequentiorem. Græci μῦν & κατοικίδιον μῦν appellãt: sed uulgus Græcorum hodie ποντικόν. μυοξὸς (μυωξὸς potius) ὁ τῶν ποντικῶν φωλεός, Varinus, ponticos pro muribus simpliciter dicens. ἀσκαλαβώτης, animal quod alio nomine galeotes uocatur: ὁ καὶ ὁ ποντικός: καὶ ὁ ποντικὸς λεγόμενος νυφίτζα, (mustelam hodie uulgò sic uocant Græci,) Suidas. Domesticum murem Plinius etiam diminutiua forma musculum nominat: Ruinis (inquit) imminentibus musculi præmigrant. Hebraicam uocem acbar עכבר Leuitici 11. Septuaginta μῦν, id murem transtulerunt, Chaldæus acbera, Arabs phir uel phar, Persa an mus. Iudæi etiam nostri temporis murem significare aiunt, ac ita Munsterus uertit. Arabicè etiam Auicennæ mus far nominatur, & Saracenis hodie fara, ut alicubi legi, quæ uoces eædem aut simillimæ Arabicæ in Biblijs uoci phir sunt, & forte legendũ phar, in medio quidem aleph scribitur: similis & Hebraica est, si primam syllabam auferas. Proinde non accedo Hieronymo, qui Esaiæ 66. myoxum, id est glirem esse putat, cum Leuitici undecimo murem simpliciter transtulerit. Sed præstat murem interpretari, quo tanquam communiori uocabulo glis etiam continetur. ¶ Mus Italicè topo nominatur, uel sorice al' sorgio o rato di casa. (Sed ratti uocabulum, Germanis, Gallis, & Italis commune ad murem domesticum maiorẽ, ut dixi, pertinet.) Hispani Latinius talpam non murem tópo uocitant. Iisdem mus appellatur rat, maior uero ratón. Gallis minor est souris, uox facta à sorice: maior rat. Germanis hic, ratz, Anglis rat uel ratte: ille, muss Germanis, Anglis mows uel mouse, Illyrijs, Polonis, minor myss: maior sczurez, quasi sorex. Veneti maiorem panteganam appellant, quasi ponticum, à uulgari nomine Græco, alij circa Romam sourco.

B.

Mures domestici non uno omnes colore sunt, sed alij nigricant, alij ex fusco colore ad ruffum aut giluum, alij ad cinereum tendunt. Est quando candidissimi reperiuntur, qualem ipse uidi, non minorem tamen, sed maiorem quem rattũ uocamus. Mus albus prouerbialis suo loco dicetur. In murium genere albi inueniuntur, & in eorundem excrementis lapilli albi, & sunt ualde multæ generationis, (salacissimi,) Albertus. De murino colore, uide in a. Murium alij sunt magni, alij mediocres, alij parui, Matthæolus. ¶ Muri cor magnum, Aristoteles. Cor maximum est proportione muribus, lepori, pantheræ, mustelis, & omnibus timidis aut propter metum maleficis, Aristoteles & Plinius. ¶ Musculorum iecuscula bruma dicuntur augeri, Cicero 2. de Diuin. Murium iecusculis fibræ ad numerum Lunæ in mense congruere dicuntur, totidemq; inueniri quotum lumen eius sit: præterea bruma increscere, Plinius. Et libro 2. Soricum fibras, inquit, respondere numero Lunæ exquisiuere diligentiores. Luna alit ostrea, & implet echinos, muribus fibras, Lucilius ex Gellio. A coitu recrescente Luna muris iecusculum mirum in modum sibi fibram quotidie quandam progignit usq; ad plenam Lunam: deinde Luna decrescente fibræ pariter decrescunt, ac in unum corpus extenuatæ paulatim euanescunt, Aelianus. Cum Luna panselenos est, iecur eius crescit & diminuitur in utroque interlunio, Albertus. Ego semel & iterum dissecti muris iecore inspecto numerum qui cum Lu-

na

ita conueniret nullum inueni, & omnino falsam hanc persuasionem existimo. Plutarchus in Symposiacis 4.5. muris aranei quoque iecur imminui scribit ἐν ταῖς ἀφανισμοῖς τῆς σελήνης. ¶ Murium alij fel habent, alij non, Plinius, & Aristoteles duobus in locis. ¶ Muris uulua dum partum gerit, acetabula habet, Aristoteles.

¶ De muribus Aegyptijs, Africanis, & alijs qui à regionibus denominantur, dicam inferius inter mures diuersos.

C.

Mures in domibus nostris habitant, ubicunque apta suis refugijs loca caua inuenerint: aut si minus sint apta, dentibus ipsi arrodunt & excauant: in medijs præcipuè, quę caua relinqui solent, inter duo coenacula locis: item intra parietum caua, & circa tecta. μῦς ὀροφίαι, ut Varinus refert ex Scholijs in Vespas Aristophanis, sunt mures qui uersantur circa orophàs, id est domuum tecta, & ea abrodunt. Mus domesticus in horreis & domibus habitat, niger & paruulus, Albertus. Noctu ferè discurrũt, latitant interdiu quòd hominem aut alia animalia eis infesta uideant audiántue. ¶ Nullum aliud animal acrius asino audire ferunt, excepto mure, Suidas in Mida. ¶ Mus panis cupidus est, & eorum quæ ex frugibus ad cibum hominis fiunt. Est autem in perquirendis cibis solertissimus, eorũque gratia sæpe periclitari non dubitat: et ut eis potiri queat, duras solidasque materias, quibus aditu prohibetur, multum diuque erodendo se fatigat, Obscurus. Omne murium genus grano (frumento) & pane uescitur: præfert autem durum molli. Si multos simul caseos inuenerit, gustatis omnibus, de meliore postea comedit, Albertus. Aegyptij in suis notis mure depicto iudicium accipiunt: mus enim pane multo ac diuersi generis simul posito, optimum quenque seligens comedit (quod & Aelianus scribit,) unde & optimi panis iudicium in muribus esse putatur, Orus. Fagi glans muribus gratissima est, & ideo animalis eius unà prouentus, Plinius. In Arcadia scio esse spectatam suem, quæ præ pinguitudine carnis non modo surgere non posset, sed etiam ut in eius corpore sorex exesa carne nidũ fecisset, & peperisset mures, Varro. Sues spirantes à muribus tradunt arrosas, Plinius. Mures in Paro insula ferrum exedere & conficere dicuntur: Amyntas in Teredone Babylonica scribit eodem cibo uti, Aelianus. Gyaros insula una Sporadum est, ubi mures ferrum erodunt, Suidas & Stephanus. In Cypro insula aiunt mures ferrum exedere, Aristot. in Mirabilib. Mures fabulantur Chalcidensium ferrum erosisse, Heraclides. In quadam prope Chalybes insula, superiore loco sita, aurum à muribus uorari aiunt, ideoque in metallis eos dissecari, Aristoteles in Mirabilib. sic enim lego, locus est deprauatus. Theophrastus author est in Gyaro insula cum (mures) incolas fugassent, ferrum quoque rosisse eos: id quod natura quadam & ad Chalybas fecère in ferrarijs officinis. Aurarijs quidem in metallis ob hoc aluos eorum excidi, semperque furtum id deprehendi: tantam esse dulcedinem furandi, Plinius. Marcellum multa signa perturbabant, & mures in cella Iouis aurum corroserant, Plutarchus in uita eius. Bellum sociale, cuius author fuit Marius, diuersa signa præcessère: Mures suspensum in templo aurum corroserant, è quibus æditui quandam casse (πάγῃ) fœminam ceperũt: ea ibidem quinque enixa musculos, tres absumpsit, Plutarchus in uita Syllæ. Antiphili hexastichon in murem qui propter scobem auri deuoratam incisus est, extat Anthologij 1.33. ¶ Mures etiam uulgares ruminant, non solum Pontici, Plinius & Albertus. ¶ Mures lambendo bibunt, etsi dentibus serratis non sint, Aristoteles. Mures in Africa (Obscurus quidam ineptè legit, in aqua) cum biberint, moriuntur, Idem. In Africa maior pars ferarum æstate non bibunt inopia imbrium: quam ob causam, capti mures Libyci, si biberint, moriuntur, Plinius. An noxius muribus sit potus, uide in E. ubi de uenenis eorum. Cuniculos etiam à potu mensibus aliquot abstinere supra dixi. In Lusis Arcadiæ quodam fonte mures terrestres bibere & conuersari, Theophrastus scribit, Plin. ¶ Mus est temperamenti admodum humidi, Obscurus.

¶ Flagranti libidine dicunt mures esse, testemque Cratinum afferunt, dicentem in Fugitiuis, poëmate sic inscripto: Age nunc tibi ex æthere murinam lasciuiam Xenophontis fulmine percutiam: (φέρε νῦν σοι ἐξ αἰθρίας κατασκηψω μυὸς ἀσέλγειαν Ξενοφῶντος. Politianus in Miscellaneis 96. sic uertit, Age nunc tibi de sereno aduersus mollitiem muris fulgurabo Xenophontis. Volaterranus sic, Age nunc è sudo flagitium muris fulgurabo Xenophontis: additque uerba esse anus cuiusdam,) Atque fœminam quoque murem maiore Veneris rabie flagrare dicunt. Et rursus apud Epicratem in fabula quę inscribitur Chorus: Postremò subijt me detestabilis læna (leno, Volaterr.) deierans per Dianam (per puellam, per Dianam, per Persephattam, Politianus) esse uitulam, esse uirginem, esse pullam indomitam. At illa murina erat, (μυωνία, myonia: sic etiam Cælius legit, & Erasmus in prouerbio Mus albus: & Volaterranus ut uidetur, nam similiter murinam transfert. Politianum μυωνία uel μυωξία legisse uideo, & magis probo: uertit enim, At illa cauus erat murinus: nimirum quod uirginitate non amplius integra sed perfracta esset, & quosuis amatores admitteret ut cauerna murium subeuntes sibi musculos: myoniæ quidem uocabulum nusquam legere memini.) Superiectione salacissimam eam dicere uoluit, cum prorsus murinam (cauum murinum, Politianus) uocauit, Aelianus interprete Gillio. Sed Politianus hæc etiam tanquam ex Aeliano addit: Et Philemon, Mus albus, cum quis eam, sed pudet fari. Clamauit adeò statim detestanda læna, ut sæpe latere non est. In septimo Epigrammaton Martialis in uulgatis codicibus legitur, Nam cum me uitam, cum me tua lumina dicis: sedenim uetustissimi quique sic habent, Nam cum me murem, tu cum mea lumina dicis. Videtur autem puella

blandiens amatori murem eum uocare eodem intellectu quo etiam passerculum solet, quia mures
quoq; perhibentur salacissimi, Politianus: cui accedit etiam Erasmus in prouerbio Mus albus. Do-
mestici mures salacissimi habentur, præsertim albi: uide infra in prouerbio Mus albus. Mures albi
multæ ualde generationis (salacissimi) sunt, Albertus. Mus in coitu complectitur cauda, Albertus.
Supra cuncta est murium fœtus, haud sine cunctatione dicendus: quanquam sub authore Aristote-
le & Alexandri Magni militibus: generatio eorũ lambendo constare non coitu dicitur, Plinius. Sa
lis gustatu fieri prægnantes opinantur, Idem. Accedente salis usu longè fœcũdiores fiunt, Aelianus.
Sunt qui uehementer confirment mures, si salem lambant, impleri sine coitu, Aristoteles. Terræ
Persicæ parte quadam mure fœmina resciſsa, fœtus fœminini prægnantes comperiuntur, Idem &
ex eo repetens Plinius. Murium generatio mirabilis præter cætera animalia maiorem in modum
est, tum numero, tum celeritate. Iam enim fœmina prægnante in uase miliario aliquando occupata,
paulò pòst reserato uase, musculi numero uiginti & centum reperti sunt, Aristoteles. Ex una genitos
centum uiginti tradiderunt, Plinius. De mirabili uno tempore agrestium murium redundantia,
infra dicemus ubi de muribus agrestibus priuatim agetur. Multifida, ut canis & lupus, & parua
eiusdem generis, ut mures, multa pariunt, Aristoteles. Mures etiam ex terra, uel terra & imbre
nasci infra dicam in agrestium historia. Ibidem quoq; narrabimus quæ loca muribus infestata sint,
& quæ propter murium copiam reliquerint incolæ. ¶ Mures qui non ex insidijs, sed sua sponte
moriuntur, defluentibus membris è uita paulatim excedunt: unde profectum id quod est in prouer-
bio, Iuxta muris interitum, cuius Menander meminit in Thaide, Aelianus interprete Gillio: Volater
ranus ex eodem sic transfert, Vita his longissima, membris paulatim deficientibus, &c. De agre-
stium morte infra dicam.

D.

E uolucribus hirundines sunt indociles, è terrestribus mures, Plinius. Quædam timore non ci
curantur, ut mures & lepores. quomodo enim amabis quem insidiari uitæ tuę sit persuasum? At hoc
sibi persuadent qui timent, Cardanus. ¶ Ruinis imminentibus musculi præmigrant, Plinius. Vbi
domus aliqua consenuit & ruinam minatur, mures primi sentiunt, & celerrimè fugientes aliud do-
micilium quærunt, Aelianus in Varijs & in animalium historia. Et rursus in eadem, Quod uicinam
(inquit) domum ad edendas ruinas mures & mustellę præsentiunt, idcirco eius casum & prolapsio-
nem præuertentes, ex ipsa emigrant, quod quidẽ ipsum in Helice oppido usu euenisse dicitur. Cum
enim Helicenses impium facinus in se aduersus Iones admisissent, eos nimirum in altaribus mactan-
tes, tum sanè his propinqua ruina ex ostentis portenta fuit. Nam quinq; antè diebus quàm Helice
funditus euerteretur, qui in ea essent mures, mustellæ, serpentes, & uerticillæ, cæteraq; eiusmodi ex
eo loco exierunt: quod quidem facinus Helicensibus id ipsum intuentibus, summam quidem ad-
mirationem mouebat: ueruntamen quam ob rem discederent, causam conijcere non poterant. po-
stea uerò quàm ex urbe hæc animalia excessère, ex terræ motu tantæ labes domorum noctu factæ
sunt, ut non modò ex hoc casu desederit urbs, & conciderit, atq; ex permultæ tempestatis alluuione
funditus deleta fuerit: uerum etiam cum forte decem naues Lacedæmoniorum in urbis portu statio-
neq; essent, ex marinorum æstuum tempestate perierunt, Hæc Aelianus. ¶ Mus domicilium sibi
parat, Aristoteles. Sed tamen cogitato, mus Pusillus quàm sit sapiens bestia, ætatem qui uni cu
bili Nunquam committit suam: quod si unum obsideatur, aliunde perfugium Gerit, Plautus
Trucul. Si quis ex muribus in aquam cadat, porrigens caudam alter hunc extrahit, ac seruat è pe
riculo, Tzetzes. Cum mures in aquatile uas delapsi ascendere non queunt, mutuas inter se cau-
das mordicus tenentes, sese subtrahunt, secundum quidem primus, tertium secundus: sic enim eos
mutuas inter se operas sapientissima natura ponere docuit, Aelianus. Sic lupi caudis inter se mor-
dicus apprehensis fluuios tranant: & similiter Caspij mures, ut infra dicam in muribus diuersis.
¶ Peruersorum morum mustelæ & mures sunt, eamq; ob causam Iudæis tum esbo tum contactu
eorum interdictum est, Aristeas. sed per hæc animalia eiusdem ingenij homines reprehendũtur, qui
scilicet timidi & ad quemuis pauidi strepitũ sunt, interim uerò furaces & clam insidiosi, Procopius.
¶ Muribus maximè insidiantur feles, unde & murilegos recentiores quidam uocarunt. murile-
guli uerò apud iureconsultos muricis & purpurarum inquisitores nuncupantur. Mustelis eadem pe
quæ felibus natura in murium uenatu. perniciosissimæ eis quæ mustelarum minimæ sunt, & simpli-
citer nomine generis appellantur: quoniam hæ cauernas etiam subire possunt musculorũ, nec egres-
sos solum ut maiores mustelæ catiq; uenantur. Videntur & mortuas mustelas horrere mures: nam
caseos, si cerebrum mustelæ coagulo addatur, negant à muribus attingi, Plinius. Et alibi, Abiguntur
cinere mustelæ sparso. Mustela ruta in murium uenatu cum ijs dimicatione cõserta uires refouet,
Plinius. Eâdem se præmunit contra serpentes. Vulpes callidè admodum mures captat. Eosdem
in pratis anguis niger, (carbonarium Itali quidam uocant, Nicander eundem puto myagron à mu-
rium uenatu) comprehensos deuorat. Murem animalium maximè odit elephas, & si pabulum
in præsepio positum attingi ab eo uidère, fastidiunt, Plinius. Odorem muris uel maximè fugiunt
elephanti: pabula etiam quæ à musculis contacta sunt, recusant, Solinus. Leo murem fugit, Rasis:
fortassis autem corruptus est locus, nam Aristoteles de leone scribit, quod aliquãdo hyn, id est suem,
non myn, id est murem timuerit. Muribusq; accipitres uescuntur: item aues nocturnæ, ut noctuæ,

bubones,

bubones. Mures cum uocem felis aut uiperæ exaudiuerunt, è nido musculos in locum alium transferunt, Aelianus. Mures etiam cum serpentibus aliquando colludunt, Ponzettus.

E.

Muscipula laquei genus est ad capiendos mures, Sipontinus: ut decipula laquei genus ad decipiendas capiendasque aues. In granarijs muscipulæ disponantur ad mures capiendos, & per foramina ostij felibus introeundi potestas relinquatur, ad mures frumenta rodentes fugandos, Grapaldus ex Varrone puto. Si parit humus (in uineis) mures, minor fit uindemia, nisi totas uineas oppleueris muscipulis, quod in insula Pandatharia faciunt, Varro de re rust. 1.8. Muscipulæ aliæ uiuos capiunt mures: aliæ perimunt, siue pondere oppressos, siue aqua suffocatos, siue aliter, ut cum ualido filo ferreo in oppositum clauum adiguntur capite in foramen propter escam inserto. Aliæ uerò uas aliquod subiectum habent in quod illabantur, quod si aqua repleueris, suffocantur: secus, retinentur uiui. De singulis igitur ordine dicendum: & primum de ijs quæ uiuos capiunt. ¶ Communissimum muscipulæ genus est, uas ligneum quadrangulum oblongum, quod tabulis quatuor construitur, posterior pars filis munitur ferreis, ut & inspicere illic liceat quid captū sit, & odor escæ illa etiam ex parte à muribus hauriatur, unde ad inquirendum aditum alliciantur: ad hæc aëre peruio longius spargitur escæ odor, & eminus etiam inuitat mures. Pars anterior hostiolum habet, filo appensum, quod cataractæ instar subitò cadit cum esca attingitur: filum autem alligatum est grui, hoc est ligno supra muscipulam transuerso sursum deorsumque mobili, sustinente in medio columella quæ medio superioris tabulæ loco infigitur. Est & foramen in posteriore parte tabulæ superioris, cui filum ferreum mobile inseritur alteri ferro supra foramen transuerso circunuolutum. Huic inferius hamato esca infigitur, ut lardum, uel nucleus iuglandis, uel panis: quæ modicè adolentur igne, ut longius spargant odorem. Suprema uero mobilis huius fili pars modicè inflexa ut angulus rectus fiat, & malleo dilatata, gruis extremæ parti in dimidiati cunei formam illic resciſſi quàm fieri leuiſſime potest imponitur, ut esca à mure contacta facilius ruat. Hæc instrumenta aliqui gemina conficiunt, hostiolis ex aduerso positis. Hoc genus instrumenti Petrus Crescent. (10.36. ubi diuersas muscipulas describit, quas omnes nos ordine recitabimus) muscipulas domesticas uocare uidetur, quòd in plerisque domibus habeantur. Oppianus etiam libro 2. de piscatione non aliud intelligere uidetur, his uersibus: ὡς δ' ὅτε τις δόλοεντα μόρον λίχνοισι μύεσσιν ἤσκησε· τὴν δ' ἔστι πάγος λόχον ἀμφαίνοντα Γαστὴρ φωλεὸν ἴλλουσι. βαίνει δ' ὁ εἴσω ὑπερθεν κοῖλον ὑποσμαράγησεν. ὁ δ' εἰ κέ τι πολλὰ μεμηλὼς ἐκφυγέειν δεύηται γλαφυρὴν σκέπας, ὄφρα ὁ λύχνος μάρψῃ τε κτείνῃ τε, γέλων δ' ἀνθρώποισιν ἔγειρε. Aliud muscipulæ genus è filis ferreis in orbem ducitur, ut uas fiat rotundum partem quæ è cylindro transuersa secatur referens. In eius summo orificium ex ijsdem construitur filis, quæ in fine singula acuminata in coni formam desinunt, ut in nassis fit ad capiendos pisces. Vasi escæ aliquid imponitur. Ad latus alicubi hostiolum sit, unde mus uel suffocatus aqua, uel aliter immortuus, eximatur. Est & alius modus minores musculos capiendi: Nucis iuglandis dimidia pars aperitur & oræ seu margini uasis alicuius, ex metallo præsertim aliquo, subijcitur, ita ut pars aperta introrsum uergat, & mus arrodere non possit nisi uas subierit: quod si fecerit, nuce dimota & uase collabente includetur. Hunc modum Crescentiensis etiam describit. ¶ Item est alius modus, inquit Crescentiensis, cum uas aliquod operitur membrana, quæ in decussem (crucem) scinditur, (quidam membranam recentem ollæ obtendi uolunt, & farinam inspergi, ut mures assuescant accedere: & postea arefactam scindunt) & in medio annectitur pellis suilla. Mures autem accedentes ad chartam siue membranam, ea deflexa ruunt, charta rursus erigitur ut una opera mures infiniti decipiantur: quod si aqua in uase fuerit, suffocantur: sin minus, breui saltem fame intereunt. Fertur etiam ab expertis, quòd si mures in uas sine aqua illapsi diu uiuere permittantur, fame nimia impulsi se mutuò tandem deuorant, fortior imbecilliorem. Quòd si tandiu relinquantur, ut unus aliquis tantum, uidelicet omnium robustissimus supersit, & hic permittatur exire, quoscunque inueniet mures deuorabit murinæ iam carni assuetus, idque facile cum illi non fugiant, Hæc ille. Ego nuper ab amico quodam accepi, Senensem quendam sacerdotem cui marsupium in catum quoddam mures pertraxerant, captum unum aliquandiu carnibus murinis tantum aluisse, ac ita dimisisse: qui cum grassaretur in cæteros mures eosque fugaret ad singula ubi latebant foramina pergens, sic etiam marsupij index perquirenti id singillatim sacerdoti fuit. Capiuntur etiam mures, si uasi, unde euadere nequeant, tenuis baculus imponatur, qui in medio ita incisus sit, ut se tantum sustinere cum esca possit: nucleus enim nucis in bacilli medio ponitur, ad quē mus accedens cum baculo fracto cadit: & si aqua fuerit, suffocatur: sin minus, occiditur, Crescentiensis. Et rursus, Modus (inquit) melior cæteris ad capiendum mures tam magnos quàm paruos, est huiusmodi: Asseres duos leuigatos longitudine brachij, latitudine semissis (dimidij brachij,) ita coniunge ut digitis quatuor uel paulò minus in latitudine distent parte infima, cum duobus exiguis asseribus * in castris in utroque capite uno, ut inferius æquales sint: sub his affige chartam * de pectore grossam massam (incisam) in medio ex transuerso, sed prope medium non affixam, & ita restrictam ut inter asseres facile eleuetur, ut si delabendo deformaretur, possit ad suam formam reduci. Cæterum prędicti duo asseres supernè in capitibus coniungi debent, ac super eos exiguus asser imponi, qui in medio contineat clauum retortum ad quem suspendatur frustulum cutis suillæ: alij non suspendunt, sed in medio asserum prope chartam ponunt, sic ut una * mastula cum cute facile reuoluatur. Hanc mas

chinam uasi fictili aut ligneo impones, unde muribus exeundi facultas non sit. Præstiterit autem obrui massam frumenti uel alterius grani. Sic una opera quotquot mures intrauerint & ad escam accesserint, delapsi capientur, charta semper in pristinum reuoluta locum. Alius modus: Orbis mensarius aut simile lignum rotundũ infixis utrinq; acubus uel exiguis ligellis, duobus in sedili aliquo erectis breuibus ligellis bifurcatis (uel ramulũ transuersum habentibus) imponitur. Curandum autẽ ut pars orbis posterior, hoc est sedile uersus paulò grauior sit, & sedile attingat, anterior uerò circiter pollicis lati altitudinem eleuetur. Tum farina alia'ue esca sedili prope orbem inspergitur, ut inuitentur mures, esca etiã orbi alligatur anterius. Mus à sedili in orbem progressus, eo reuoluto in lebetem, qui aqua semiplenus subijci debet, delabitur, orbe mox in priorem statũ redeunte, ut sæpe plurimi mures una nocte una eademq; opera capiantur, omnes in lebetem delapsi. Alij pro orbe ligneo machinã quandam uersatilem faciunt, quales sunt puerorũ apud nos rotulæ arundinibus aut uirgis alligatæ, in cursu ad uentum uersatiles. ¶ Sunt & uaria muscipularũ genera, ubi mures pondere obruuntur. Muscipulæ quædã fiunt, inquit Crescentiensis, ex paruo ligno cauato, in quod delabitur aliud lignum paruum, sed graue & opprimens ingressos ad escã mures: annectitur enim suilla cutis ad lignum quoddã exile, quo attacto ruit moles: sed hic modus notior est quàm ut pluribus explicari mereatur. Huic affine est genus illud, quod nostri hoc modo parant: Tabulæ duæ coniunguntur pedem latæ unũ, longæ duos. Hæ posterius ligneo clauo iunguntur, qui tabulę inferiori infigitur. superior enim eidẽ clauo non affigi, sed inseri tantũ debet foramine suo (ampliore quàm ut motum eius impediat,) ita ut facile anterior eius pars sursum deorsumq; moueatur. Præterea inferiori tabulæ anterius forma patibuli (duobus lignis erectis transuerso uno imposito) siue Græcæ literæ π. infigitur, altitudine dodrantis, latitudine quanta permittitur. Oportet autem de superiore tabula anterius nonnihil utrinq; rescindi, ut patibulum subiens æqualiter cum inferiore extendi possit. Deinde inferiori tabulæ lignum rectum & tenue secundũ latitudinem (quæ pollicem ferè aut unciam æquat) imponitur in medio, & postrema parte alligatur ad clauum ligneum, quo tabulæ coniunguntur. In huius medio laridum uel quæuis esca alligatur. Debet autem anterius ad finem usq; tabulæ pertingere, & illic etiã crenatũ esse secundum latitudinẽ, crena ad dimidiati cunei formam ducta. In hanc enim ligno eleuato aliud superne perexiguũ lignũ inditur, duos ferè digitos longum, latũ uno: hoc inquam parte inferiore in crenã ligni escarij (id est continentis escam) inditur: supernè uero ad orã superioris tabulæ leuiter offirmatur, ut escæ contactu facilius ruat moles. Idem hoc ligellum (quod obfirmatorium, ad escarij differentiã nominari potest) filo annecti solet ad superiorẽ tabulam sub medio patibuli, atq; inde cum muscipulã erigere placet ultra patibulũ traijcitur. Sunt qui inferiori tabulæ circa escã clauos infigant ferreos, quorum mucronibus cadentis ui ponderis mures illidantur. Potest etiã lapide superior tabula onerari, ut grauius feriat. Porrò uiuos obruendi machina maximè extemporanea hoc modo fit: Ex tenui ligno pars palmũ alta & digitũ ferè lata scinditur, & ab altera parte in cunei formã secta attenuatur: hoc lignũ columellæ instar erigitur, & cuneus eius inditur crenæ alterius ligni, quod huic ferè æquale uel paulò breuius fit, simile alioqui nisi quod altera crenata non cuneata est. Potest aũt obfirmatoriũ appellari: hoc enim columella & lignum escariũ continentur obfirmanturq; ne ruant priusquã mus escam attigerit. Lignum escariũ dodrantale uel paulò longius esse oportet, esca circa mediũ alligata: pars eius anterior scissurã habebit, quæ paulo post caput incipiat, & ad duos ferè cum dimidio digitos retrorsum extendatur: debet autẽ fieri ad angulos rectos et dimidiam ligni latitudinem auferre. His tribus lignis ita paratis, columellã eriges, ita ut cuneus sursum spectet, cui obfirmatorij crenã inseres, ita ut obfirmatoriũ ipsum retrorsum spectet, quò escariũ quoq; spectare debet: escariũ anteriore angulo columellæ admouetur, ad posteriorẽ uero eius angulũ in fine scissuræ obfirmatorij cauda, hoc est pars non crenata detrahitur, obfirmaturq;: sed priusq; detrahas & obfirmes tabulam columellæ iam sustinenti obfirmatoriũ impones. Sic dolo instructo mus si escã tetigerit, ruente tabula opprimetur. Eundem hunc dolũ describere uidetur Crescentiensis, sed obscurius, his uerbis: Capiuntur mures assere quodã eleuato cadente, qui ex quadã columella eleuatus sustinetur, quadã spatula cutem suillam habente sic præparata quòd columella diuisa non aperitur, nisi cum mus cutem tangit in spatula eleuatam. Est & alius usitatus apud nos modus. In tabella pedali quinq; aut sex digitos lata, circinatũ foramen fit, cuius diameter digitorũ sit quatuor: huic foramini subiectũ inditur uas ligneũ orbiculatum cauũ palmi longitudine: in huius uasis latere altero, quod appellemus A. foramen paruũ fit in medio, ubi filum escariũ è ferro inseritur, id circunuoluitur paruo filo quod transuersum foramini infixũ est, ita ut in muscipula primo descripta diximus: pars enim fili in fine hamata quæ longior est, introrsum pertinet, ut infigatur ei esca, pars altera breuior & in summo modicè ad angulũ rectum inflexa foras spectat, ut ligello obfirmatorio imponatur: quod quidem ligellũ filo percutienti è regione escarij annexũ pendet. Filũ percutiens appello, quo mus inserto in uas capite & escã tangens percutitur, illiditurq; acui ferreæ, quæ illic prope summitatem uasis in aduersum latus, quod B. appellabimus infigitur, ita ut mucro recta ad A. spectet. Hoc filũ percutiens bene crassum est, & per totũ B. latus tabellæ à principio ad finem rectà descendit: mox extra tabellam in semicirculũ incuruatur, cuius uertex à tabella palmo ferè recedit: & in latus A. reflexũ, illic annectitur & infigitur. Sic paratam machinam cum instruere & intendere uoles, ligellum obfirmatorium in latus A. detrahes & altera parte obfirmabis in marginem eiusdem la-

teris

teris inferiorem, (quod ut firmius fiat, crenam illic uel scissuram aliquam in ligno facere possis) alteri uero nempe inferiori parti, summitatem fili escarij inflexam impones, & instrumentum totum in latus B. inclinabis. Eandem aut simillimam machinam Crescentiensis describit, sed obscurè, uerbis forte per librarios deprauatis: sunt autem hæc, Mures etiam aliter capiuntur cum in aliquo nodo cannæ amplæ in capite fit arculus cum chordula, in qua acus magna consistit in media canna foraminis foramen habet in medio, & cutim suillam interius cuidam uirgulæ alligatam, & sic præparatam, quòd cum mus per foramen cutim mordet ac mouet, arculus descendit, & acus magna perforat caput eius, eumq; retinet ne fugere possit. Sed præ cæteris ingeniosum est machinæ genus, quod subijciam. Trunculus ligni duos palmos longus, unum latus, duos digitos crassus, in medio duobus circiter digitis excinditur paulò ultra dimidium latitudinis suæ. Latus illud ubi scissura fit decliuius & humilius esse debet, id appellemus A. huic lateri semicirculus oblongus è ligno inflexo inditur, in foramina terebrata parte media A. lateris, ab utraq; parte scissuræ, ita ut semicirculus ille recto & plano ad trunci basim situs sit, & instructa muscipula eidem semicirculo incumbat. Supra hunc semicirculum eiusdem figuræ tabella adaptatur ferreis mucronibus in circuitu denticulata: ita ut mucrones semicirculum collabente machina ingredi possint, propemodum attingentes ipsum. Hæc tabella trunculum uersus ita rescindetur, ut scissuram eius ingredi possit, ubi transuersa chorda equinis setis contexta alligetur. Chorda autē per latera trunculi perforata transmittitur, ansulis utrinque ligneis annexa, ut ijs remitti intendiq; possit: ijs enim intensis tabella mucronata uehementius feriat murem. Supra trunculum statim retro scissuram lignum erigitur quinq; circiter digitos altum rectumq;, & mox eadem longitudine recuruum (buris instar) anterius pertingens & sursum inclinās: huic in fine filum annectitur cum ligno obfirmatorio paruo, inescatorium uero lignum imæ scissuræ alligatur. Mus escam attingens inter tabellæ corruentis mucrones & semicirculum configitur cō strictusq; tenetur. Vidi & aliud huic simile genus: sed desino esse longior. Est præterea alius modus, cum uas aliquod ex quo euadere nō possint, ad dimidium aqua impletur, cuius superficies zea seu spelta innatante operitur, quam uidens mus & non aquam, in uas descendit & suffocatur, Crescentiensis. Audio nostros aliquando paleas aquæ inijcere, quòd facile supernatent, & sic mures aliquando nihil suspicantes de aqua insilire: facilius autem puto ad insiliendum allicerentur, si paleis farina auenæ alia'ue tosta inspergeretur. Hoc circa muscipulas omnes quibus uiui mures capiuntur obseruandum, ut eximantur statim: nam si perminxerint, mures alios dolum suspicantes difficilius allici putant: quamobrem pollutas urina, abluere solent, aliqui etiam fumo imbuere, tanquam urinæ odor ita aboleatur.

¶ Mures si amurcam spissam patinæ infuderis, & in domo nocte posueris, adhærebunt, Palladius 1. Si amurcam, inquit Anatolius, in æneam peluim infuderis, eamq; in media domus parte reliqueris noctu, mures congregaueris omnes, Paxamus in Geopon. Græcis 13. 4. ¶ Mus si castretur uiuus & dimittatur, fugat cæteros, Plinius libro 30. ut Aggregator citat. Ego de soricibus tantum apud Plinium hoc scribi reperio. Si deprehensum murem unum excoriato capite abire permiseris, cæteri in fugam uertentur omnes, Paxamus. Mus masculus cum excoriatur & dimittitur in domo, aut castratur, aut abscinditur cauda eius, fugat reliquos: maximè uero si excoriatus fuerit. Fertur etiam si mus pede ligatus ad paxillum in domo retineatur, cæteros in fugam uerti, Auicenna. Memini aliquando audire, si muri capto tintinnabulum alligetur, ac ita dimittatur, fugaturum cæteros. Fumus foliorum taxi occidit mures, Plinius. ¶ Aconitum (primum, quod & pardalianches) procul & è longinquo odore mures necat, unde aliqui myoctonon appellarunt, Plinius. Myoctonon quidē cognominari, Dioscorides etiam & Nicander meminerunt. Recentior quidam obscurus author, hæc Plinij uerba de fumo aconiti interpretari uidetur: quanquam lupariæ uulgo dictæ fumum id facere scribit, quę ad secundum aconiti genus pertinet. Ego cum nuper radicem cœrulei primum, deinde etiam pallidi aconiti ratto capto per triduum edendum obijcerem, butyro & farina, aliâs caseo mixtis, atq; is multum absumeret, nec periret tamen, sed ne lædi quidem uideretur, occidi iussi. In causa forte erat parum recens pollen flaui aconiti: pharmacopolæ enim non integras lupariæ radices, sed contritas ferè seruare solent. In Sabaudia quidem uidi à rusticis has radices uendi, & muribus occidendis commendari ab ijsdem audiui. Nostri quoq; in Germania rhizotomi mures occidi promittunt, si lupariæ radicem tritam cum pulte ex auenæ aut frumenti farina mixtam gustauerint. Easdem ferè aconito uires staphisagria obtinet: & huius quoq; (è radice, uel semine potius) pollinem cum farina in butyro frixum mures occidere Tragus scribit. Fugantur mures & calacantho, origano, apij semine atq; melanthio suffitis, Paxamus. Calacanthus autem (Græce καλάκανθος legitur hoc in capite, & duodecimo ubi muscas suffitu eiusdem pelli scribitur: undecimo autem contra culices καλακάνθῳ) quid sit non facile dixerim. Apud Rasim non calacanthum sed chalcanthum, id est atramentum sutorium legitur: sic enim aliqui citant ex opere eius ad Almansorem: Mures (inquit) è domo chalcantho fumigata fugiunt. Calycanthemon quidem apud Dioscoridem inter clymeni & periclymeni nomenclaturas est. Fugiunt & hæmatite lapide suffito, nec non myrica uiridi fumigante, Paxamus. Si domum suffumigaueris ungula muli sinistra, non remanebit in ea sorex, Rasis, Albertus, Belberus. (soricem impropriè dicit pro mure domestico.) Si muli ungula domus suffiatur, fugiunt ab ea mures, Rasis & Albertus. Vnguibus mulæ uel asini (adustis) mures fugantur, Vlstius,

Mures abiguntur cinere mustelæ uel felis diluto, & semine sparso, uel decoctarum aqua: sed redolet (scilicet frumentum) uirus animalium eorum etiam in pane: ob id felle bubulo semina attingi utilius putant, Plinius: sed hæc ad mures agrestes magis pertinere uidentur, qui quomodo fugentur suo loco infra priuatim dicemus. Asphodeli radice mures fugantur, cauerna præclusa moriuntur, Plinius. Cucumim ex quo elaterium fit, &c. multi hunc esse apud nos, qui anguinus uocatur, ab alijs erraticus, arbitrantur: quo decocto sparsa mures de eius medicina non attingunt, Plin. Agrestis cucumeris & colocynthidis suffusio mures necat, Palladius 1. Si cerebrum mustelæ coagulo addatur, dicunt caseos à muribus non attingi, Plinius. Frumento ne gurgulio noceat, neu mures tangant, lutum de amurca facito, palearum parum addito, sinito marcescant bene, & subigito, eo granarium totum oblinito crasso luto, postea conspergito amurca bene omne quod lutaueris. Vbi aruerit, eò frumentum refrigeratum condito, Cato. Absinthium defendit pannos & pelles à muribus, Circa instans. Atramentum librarium ex diluto absinthij temperatum, literas à musculis tuetur, Plinius & Auicenna. Mulieres quædam apud nos absinthium decoquunt cum linimento illo farinaceo quo lectorum culcitras illinunt, ut à muribus tutæ sint, Tragus. ¶ Si uis excæcare mures, tithymallum in tenues partes incisum mistumque cum polline & œnomelite apponito: siquidem ubi ex eo comederint, occæcabuntur. Anatolius quidem & Tarentinus dum de horreo mentionem faciunt, eisdem medicamentis sunt usi, Paxamus. ¶ Veratrum album mures polenta admixtum necat, Plinius. Ex polenta ueratrum, aut agrestium cucumerum semen cum ueratro nigro, colocynthide & farina permistum, mures perimit, Paxamus. Necabuntur si helleboro nigro caseum uel panem, uel adipes, uel polentam permisceas & offeras: & agrestis cucumeris & coloquintidis suffusio sic nocebit, Palladius. Nonnulli elleborum album & corticẽ cynocrambes tenuissimè comminuta cribrataque, cum farina, ouis & lacte miscentes & læuigantes, pastam faciunt, quam murium foraminibus inserunt, Paxamus. Auicenna etiam elleboro mures occidi scribit, & merdasengi, id est lithargyrio, utroque nimirum per se: ut & Rasis, qui tamen utrique farinam addit. Albertus omnia permiscet, elleborum inquam, lithargyrium & farinam. Elleborus cum melle & farina subactus, frixusque, præsertim niger, mures & rattos necat, Tragus. Tortellæ ex elleboro cum farina & aqua factæ, Circa instans. Elleborus cum polenta, uel cum sauich (sauich Arabicè polenta est) & melle, Serapio secundũ Dioscoridem, & Auicenna: sed Dioscorides de chamæleonte albo hoc scribit, non de elleboro. Chamæleon albus cum polenta subactus, & aqua oleoque dilutus, mures, sues & canes occidit, Dioscorides: uide in Cane. Idem apud Auicennam de mezereon legitur, facili lapsu: quoniam mezereon chamelæa non chamæleon est. Succus decoctę radicis chamęleontis herbæ additis aqua & oleo, mures in se contrahit ac necat, ni protinus aquam sorbeant, Plinius lib. 23. Rusticos uidimus cardum uarium (id est chamæleontem) uendentes, cuius puluere tum lupos tum mures necari affirmabant. Mures perimit & hyoscyami albi semen, & radix caulis, (aliàs lauri,) Auicenna. Si rubi radicem butyro pani & caseo permistam gustarint mures, exanimantur & pereunt, Paxamus. Helenij radix mures contrita dicitur necare, Plinius. Bassal alfar (id est cepa muris, quæ & cepa canina dicitur: est autem eadem quæ squilla) mures occidit, Auicenna, secundum Bellunensem & ueterem glossographum. Σκίλλα, σκαμμωνία, δενετυφέρος μυῶν, Hesychius & Varinus: Confundunt autem scammoniam & scillam diuersas plantas. non negauerim tamen scammoniam quoque muribus uenenatam esse posse: ut Auicenna mezereon, id est chamelææ uim mures necandi attribuit, quam Dioscorides & alij chamæleonti, non infeliciter lapsus, ut uidetur: nam chamelæam quoque idem præstare crediderim. Syluestrem asparagum Græci orminum aut myacanthum uocant, Plinius: dubitauerit autem aliquis cur myacanthus, id est murina spina nominetur, aliam'ne ob causam, an quòd mures forte interimat: nam canes quoque asparagi decocto perire, autore Chrysippo, Plinius scribit. Theophrastus 6.4. de hist. plant. Quædam (inquit) folium iuxta aculeum gerunt, ut tribulus, phleum, ononis, myacanthus, & alia. Gaza pro myacantho spinam murilem reddit. Videtur autem Theophrastus de rusco intelligere: nam is quoque myacantha cognominatur apud Dioscoridem: quanquam non iuxta folia spinas habet ruscus, sed ipsa eius folia in aculeos desinunt. Syluestrem quidem asparagum hortensi similem uidisse memini, aculeatum autem propriè dictis aculeis, hoc est duris & pungẽtibus, nunquam. Sed asparagum syluestrẽ Theophrastus asparagian forte nominat lib. 6. cap. 3. de hist. plant. ubi & scorpium describit, & ipsum ut suspicor de genere syluestris asparagi: quoniam pro folijs similiter spinas habeat, & eodẽ tempore floreat. Marcel. Vergilius conijcit ruscũ myacanthã dici, quòd rustici in Italia hanc spinã in carnario suspendãt, ut tueatur à muriũ iniurijs pernas, & caseorũ fiscellas: neque enim acuminata in cuspidem foliorum eius acumina penetrare animalia illa audent: quã ob causam, inquit, murinã spinam dictã fuisse credimus. Hetruria certe modò non aliunde facto nomine appellat, (pongi topi, à pungendis muribus, Matthæolus.) Theophrastus libro tertio de plant. histor. centromyrrhinon id est cuspidatam myrtum uocauit, (ut Dioscorides oxymyrsinen & myrthacanthan,) Hæc Marcellus. Nostri iunipero similiter ad succidiam à muribus defendendam utuntur. An uerò ruscus Theophrasto myacanthus aut centromyrrhinon dicatur, aut etiam utrisque his nominibus, aut myacanthus illi non alius sit quàm asparagus syluestris, aut alia sui generis planta, cum is neque ruscus neque asparagus spinas iuxta folia habeat, aut mutilatus forte sit codex Theophrasti, cuiusque iudicio liberum relinquo. Aconitum myoctonon, aliqui etiam myophonon appellant: μυόφονον

herba

herba quæ & aconitum, Hesychius & Varinus: sic enim lego: sed aliud etiam myophonon uel potius μυοφόνον est, quod & σκιὰς uocatur, quòd in umbellis florem & fructum promat, de quo itidem in aconito dixi. Nicander in remedijs contra ixiæ uenenum polium quoq; myoctonon cognominat: quod (inquit Scholiastes) nullus alius fecit, neq; enim mures occidit polium, Hæc ille. Substratum quidem uel suffitum polium serpentes abigit, graui enim odore est, & amarum. Hoc sanè suspicamur quoniam muscæ suffitis quibusdam, ut absinthio, galbano, melanthio, &c. abiguntur, Græci autem muscas μύιας, mures uero μύας nominant, aliquando hæc per incuriam aut inscitiam tum authorum tum librariorum confundi: polium quidem aptum uidetur quod suffitum muscas & culices depellat. Si querno cinere infarseris aditus (caua) murium, eum contingentes adsiduè, scabie inficiuntur & pereunt, Paxamus. ¶ Si arsenicum citrinum cum farina subactum mus ederit, morietur, Albertus. Nostri arsenicum per excellentiam müßgifft, id est uenenum murium appellant, quod inter alia murium uenena efficacissimum ocyssimumq; sit: accipiendum est autem non pallidum quo librorum compactores libros illinunt, ut aureo colore niteant: sed rubicundum, cuius etiam minima portio statim necat: cuius periculum ipse nuper feci in duobus muribus muscipulæ inclusis. uterq; enim minima lardi portione uorata, inuoluta in hoc ueneno contrito, modica farina superinspersa, intra horæ spatium perijt, magna cum admiratione mea: uix enim tria grana ueneni singulis deuorata puto. Sic ab alijs etiam interemptos hoc ueneno mures audiui. Optimum sanè fuerit uenenum lardo in tenuissimas laminas secto illinere. sic enim facilius quàm alio quouis modo edent. Plura de auripigmento & mirifica eius in muribus lupisq; necandis facultate recitaui in Lupo a. in Aconito. Famulus meus farinam frumenti mixtam pauco arsenico læuigato muribus necandis in domo proposuit: sed id forte gustatum catellus unus è duobus domesticis cum paulò post uomitu redderet, euasit: alter uero de uomitu illo gustans, perijt, Ponzettus. Ego sanè cum uulpi quam domi alebam consiliginis semina aliquando dedissem, experiundi gratia num uenenosa essent ut suspicabar, ea quoq; cum reuomuisset nihil passa est. Qui uenenum apud nos muribus proponunt, pleriq; aquam etiam in uase apponi iubent, tanquā ijs si biberint citius morituris: sic enim uenenum in uenas dirigi, & inflatos mori aiunt. Ego quidē duobus illis muribus, quorū iam memini, nullū apposui potum, & intra horā utriq; perierunt, ut neq; simpliciter, neq; ut citius moriantur necessarius uideatur potus. Imo uerisimile est aliquos si biberint facilius uomere, atq; ita euadere: aut alia quadam ratione aquæ potu ueneni uim retundi. Nā & chamæleontis herbæ succus additis aqua & oleo, mures in se contrahit ac necat, ni protinus aquam sorbeant, authore Plinio. Crescentiensis etiam ueneno muribus proposito aquam remoueri iubet, ut paulò post recitabo. Nec me fugit quòd Aristoteles scribit de hist. anim. 8. 28. mures Africæ si biberint mori: quoniā animalibus Africanis etiā cæteris insolens potus est, propter inopiam aquarū, quòd æstate illic nulli sint imbres: itaque contra quàm cæterarum regionum animalia tempore hyberno magis quàm æstiuo potum quærunt. Sed forte hoc uniuersale est omnib. muribus, ut legit (Michael) Ephesius, Niphus. Homerus certe in Batrachomyomachia murē bibentē facit. Hæc ueterū inter se & recentiorū dissidia ut componantur, experientia magis quàm uerbis & rationibus uti oportet. Carnem infumatam & minutatim concisam cū butyro friges in sartagine: refrigeratis addes dimidiā partem calcis uiuæ ad læuorē tritæ. hoc pharmacum in tabellas aliquot distribues, & propones ea in loca ubi musculos aut rattos uersari scieris: tabellis etiam singulis uasa singula cū aqua appones ut bibant & citius moriantur, Ex libro quodam manuscripto Germanico. Aliqui calcem cum farina subactā, alij aliter, rattis proponunt. Mures necat alsceh, (al' alsceeh,) Auicenna: Bellunensis interpretatur realgar (al' resegal) seu toxicū muris. Realgar, inquit Syluaticus, fit ex sulfure, calce uiua, & auripigmento, & idiomate nostro uocatur soricoria: interficit sorices & omnia animalia: puluis eius extinguit uermes equorū, & fistulis medetur, & omnem malā carnē corrodit. Occiduntur mures resalgario trito & caseo aut farina mixto, quibus in cibo delectātur. Sed remouenda est aqua, cuius potu sæpe iuuantur, Crescentiensis. Ferri scobes (ῥίνημα) si fermento mista loco indatur qui scatet muribus, ubi gustauerint intereunt, Paxamus. *Scoria ferri mures perimit, & crocus eius, Auicenna. Rasis scoriam ferri cū farina subigi iubet. Lithargyrium: uide supra in ellebori mentione. Crocus ferri à Bulcasi describitur, ex quo etiā Syluaticus mutuatur cap. 191. Argentum uiuum mures interimit, Auicenna: argentum uiuum sublimatum, Serapio secundum Rasim.

¶ De muribus qui regiones aliquas magna multitudine inuaserunt, & aut segetes populati sunt, aut etiam incolas expulerunt, dicam infra in historia murīū agrestium.

¶ Scythiæ magna pars tergore uulpiū & murium operti incedunt, Alexander ab Alexandro. Scythæ pellibus tantum murinis ac ferinis utuntur, Iustinus libro 3. Sed mures quorum pelles in usu uestium habentur, omnes syluestres sunt & diuersorum generum, ut infra in singulorum historijs dicetur. ¶ Mures cum strident, & plus solito (ἄδην, uide an legendum ᾠδῇ, sic melior fuerit syntaxis) tanquam saltantes discurrunt, tempestatem (χειμῶνα) significant, Aratus. Vbi Theon in commentarijs, Strident autem, inquit, saltantq; mures, siue quòd aërem astringi percipiunt: siue quòd cum tenuem & infirmam habeant cutem, cum terram refrigeratam calcant, non ferentes frigus exiliunt. Et rursus, Mures interdiu (inquit Aratus) pedibus uersantes suum cubile, dormire appetunt cum imminet imber. Hic Scholiastes nihil adiecit, cum sententia tamē aduersa uideatur superiori: quomodo

enim dormiturïunt imminente pluuia, si plus solito discurrunt & saliunt. Mustelæ & mures stridentes uehementem præsagiunt tempestatem, Aelianus.

F.

Peruersorum morum mures & mustelæ sunt, timidi, furaces, insidiosi, ut in D. dictum est. quamobrem lex diuina tum esu tum tactu eorum Iudæis interdixit. mures quidem cuncta fœdant, maloq; afficiunt: homini non modo perniciosi in cibo, sed nec ulli prorsus usui utiles, Aristeas. Comedentes carnem suillam, & abominationem atq; murem, simul consumentur, dicit Dominus, Esaias 66. Caro muris in cibo sumpta magnam obliuionem infert & abominationẽ, corrumpitq; stomachum, Arnoldus de Villa noua. Dentibus muris, id est maculæ quæ fiunt in facie, præcipuè infantium, propter esum panis à mure corrosi, Vetus glossematarius Auicennæ: Vide in G. circa finem. Incolæ regni Calechut mure ac piscibus Sole exustis uescuntur, Ludouicus Romanus 5.6. ¶ Muris caro calida est, mollis & pinguis aliquantulum: & in ea uirtus est expulsiua melancholiæ, Rasis & Albertus. Si comedatur mus assus, desiccat saliuam fluentem ab ore puerorum, Idem: Vide in G. Sunt inter magos qui murem bis in mense iubeant mandi in dentium doloribus, doloresq; ita caueri, Plinius. Sed quæ remedia ex mure sumpto in cibo promittantur in G. dicam. Venisse murem ducentis nummis Casilinum obsidente Hannibale, eumq; qui uendiderat fame interisse, emptorem uixisse, annales tradunt, Idem.

G.

Muris caro calida est & mollis, & pinguis nonnihil, & bilim atram (cuius ego nullam rationem uideo) expellit, Rasis & Albertus. ¶ Arundines & tela, quæq; alia extrahenda sunt corpori, euocat mus dissectus impositus, Plinius. Mus degluptus & per medium exsectus appositusq; omnia quæ inhæserint corpori facile producit, Marcellus. Aduersus serpentium ictus efficaces habentur mures dissecti & impositi, quorum natura non est spernenda, præcipuè in ascensu syderum (ut diximus) cum lumine Lunæ fibrarum numero crescente ac decrescente, Plinius si bene memini. Mures, qui in domibus oberrant, concisos scorpionum plagis utilissimè imponi in confesso est, Dioscorides. Idem ex eo repetunt, Galenus de simplic. 11. 46. Auicenna, Rasis, Albertus. Mus diuulsus scorpionis ictui imponitur, Plinius. Mus araneus si iumenta momorderit, mus recens cum sale imponitur, Plinius. Et mox, Et ipse mus araneus cõtra se remedio est diuulsus & impositus: Quod addo, ne quis priore etiam loco de mure araneo potius quàm domestico sensisse putet. ¶ Verrucas omnium generum sanat & abolet (eradicat, Rasis & Albertus) mus diuulsus, Plinius: diuisus atque appositus, Marcellus. Empiricum quendam apud nos nuper ad scirrhosi cuiusdam tumoris curationem usum audio pinguitudine quæ destillauerat à muribus aliquot anseri inclusis simulq; assatis. Murini catuli triti in uino uetere ad crassitudinem acopi, si illinantur, palpebras gignere dicuntur, Plinius. Si inassatos infantes ederint, oris saliuam exiccari promittũt, Dioscorides: & post eum Auicenna, Rasis, Albertus. Sunt inter magos qui murem bis in mense iubeant mandi, ut caueantur dolores dentium, Plinius. Aqua in qua mus coctus fuerit, aduersum anginas salubriter inscio propinatur, Marcellus. Tradunt & murem cum uerbenaca excoctũ, si bibatur is liquor, remedio esse aduersum anginam, Plinius. Pulmonũ uitijs medentur & mures, maximè Africani, detracta cute in oleo & sale decocti, atq; in cibo sumpti. Eadem res & purulentis uel cruentis excreationibus medetur, Plinius. Vrina infantium cohibetur muribus elixis in cibo datis, Plinius: Serenus quidem cinerem muris ex uino aut lacte caprino præbet, ubi urina prẹter uoluntatem aut nimiũ fluit. Podagras leniunt mures dissecti impositi, Idem.

¶ Ambustis medetur murium cinis, (aut glirium cum oleo,) Plinius. Cupressi pilularum exustarum puluis tritus, ungularum muli uel mulæ exustarum cinis, & oleum myrtinum, cinis quoque uel fimus murium tritus, & cinis exusti erinacei recentis, uel fimus eiusdem recens, & sandaracha: hæc omnia cum aceto, & cum pice liquida mixta & imposita, etiam fluentes capillos continent, Marcellus. Loco quem mentagra obsederit muris exusti cinerem cum oleo apponi salubre est, Marcellus. Alopecias emendat cinis è murium capitibus caudisq;, & totius muris, præcipuè si ueneficio acciderit hæc iniuria, Plinius. Mures domesticos in olla exustos, tritosq; axungia (oleo lauri, Rasis & Albertus) excipe, & præfrictis cum allio alopecijs in splenio impone, idq;, donec capilli enascantur, quotidie repete, Archigenes apud Galenum de comp. sec. locos. Ad alopeciam, Murem combure & tere, & puluerem permisce cum melle, adipe ursino, & unge, Galenus Parabil. 2. 86. Ea quæ sequitur compositio (inquit Cleopatra apud Galenum lib. 1. de compositione sec. loc. inter remedia ad alopeciam) omnes ui sua præcellit, faciens item ad profluuium capillorum cum oleo aut unguento dissoluta: facit & ad rarescentes in principio capillos, & in caluiciem prolabentes. estq; omnino admirabilis: Murium domesticorum ustorum, pãniculi ampelini (Cornarius à regione uel loco aliquo sic dictum conijcit. Heraclides quidem inter sua ad alopeciam medicamenta Cilicij panniculi meminit) usti, dentium equinorum ustorum, adipis ursini, medullæ ceruinæ, corticis calami, singulorum partem unam. Hẹc omnia arida lẹuigentur, & sufficienti melle admixto, ad crassitudinem mellis redigantur, indeq; adeps & medulla liquefacta addantur, & pharmacum ipsum in æream pyxidem reponatur, ex eoq; alopecia donec capillos producat defricetur. Similiter autem & profluui capilli quotidie ex eo illinantur. Murium cinis cum melle instillatus, aut cum rosaceo decoctus auriũ

dolores

dolores sedat, Plinius. Murinus cinis, id est puluis exusti muris, cum melle dentibus infrictus, oris saporem commendat, (halitum foetidi oris emendat,) Plinius & Marcellus: admiscent quidam marathri radices, Plin. Vide infra in remedijs ex capite muris usto. Si urina praeter uoluntatem uel nimium fluat, cinis prodest (hausto nepetae quoq; succo) ex uino muris tritus uel lacte capellae, Serenus. Plinius aliter, Vrina infantium cohibetur muribus elixis in cibo datis. De cinere ex capitibus murium, paulò mox dicam.

¶ Graui difficilię chemosi oculorum (sic uocant rubentem carnosamq; inflammationem corneae) medentur praesentissimè accuratius detritae muriũ carnes cum crudo oui luteo, ad cerati consistentiam, & ex panno lineo impositae, Galenus Parabil. 1.31. ¶ Sanguis recens murinus illitus, uel ipse mus diuulsus uerrucas omnium generum abolet, Plinius, Marcellus, & Auicenna. Galenus de simplic. 10. 6. an murium sanguis acrochordonas deijceret ne experiri quidem se uoluisse ait, cum alia multa ad hoc uitium usu probata iam cognosceret. Ad suffusionem admirabile, quod illico uisum restituit: Muris sanguinem, & galli fel, & muliebre lac aequis ponderibus misce, & bene subactis utere: probatum est enim, & magnificè profuit, Galenus Parab. 3.16. ¶ Murina pellis cremata, ex aceto illito cinere, capitis doloribus remedio est, Plinius. Caput muris in linteo gestatum capitis dolorem sedat. Idem caput muris (foeminae, Albertus) appensum epileptico curat, Rasis & Albert. Murium capita usta cum melle inuncta alopecias curare possunt, Galenus ad Pisonem. Alopecias cinis è murium capitibus caudisq; & totius muris emendat, praecipuè si ueneficio acciderit haec iniuria, Plinius. Alopecijs muscarum capita contrita affrica, Cleopatra apud Galenum sec. locos: Graecum exemplar μυῶν habet, id est murium: sed quoniam murium capita ad hunc affectũ alibi semper usta tantum adhiberi consulunt authores, muscarũ uerò simpliciter infricari, praestiterit μυιῶν, id est muscarum legere cum ueteri interprete. Quanquam Marcellus etiam muscarũ capita usta ad alopecias commendet, Graeci nimirum codicis alicuius uitium secutus. Sed rursum apud Galenum sec. locos 1.2. Cleopatra muscas in ollula torrefactas memorat, his uerbis: μυίας ἐν πολτανίῳ φρύξας: miscet autem alijs medicamentis ad defluentes capillos. Et Soranus in medicamento ad alopecias habet, μυιῶν πεφρυγμένων ἕως ἀναξηρανθῶσι, hoc est muscarum donec areant torrefactarum: quibus duobus in locis rectè muscas non mures accipi iudico. muscas enim torrefieri sat fuerit, quòd facile misceri possint, nec opus est prorsus adurere, ita uires etiam amissuras: mures uerò ut teri miscerię possint, prorsus aduri oportet: nec tamen uires amittunt, propter substantiã osseam, quae & facultatis suae tenacior est, & ἐμπύρευμα, hoc est igneam & acrem uim dum uritur concipit magis quàm tenuia aut mollia corpora, ut mihi quidem uidetur. Aliqui alopecias cantharide trita illinunt cum pice liquida, nitro praeparata cute. sed cauendum ne alte exulcerent: postea ad ulcera ita facta capita murium, & fel murium, & fimũ cum elleboro et pipere illini iubẽt, Plin. Μυοχόδων, μυίας ἴσας, hoc est, pro muscerdis totidem muscas substitue, Author Succidaneorũ quae Galeno adscribuntur. Atqui Galenus de comp. sec. loc. 1.1. ad finem medicamentorum Asclepiadis aduersus alopeciam, Quamplurima, inquit, muscarum capita mox ubi captae sunt nudis alopeciae partibus affricari iubet Asclepiades, atq; id maximè ubi alopecia fuerit exulcerata. Etenim confert, inquit, muscarũ sanguis (tanq; mitigans & emplasticus, ut uidetur) partibus tunc per pharmaca ex nitro ac alijs composita exacerbatis, nimirũ quum non mordeant haec ipsas tantum, sed bullas etiã in eis excitent. Et quamuis Plinius non hac gratia medicamentum ex capitibus murium addat, cum & alia ualde acria admisceat, tamen non placet quòd ipsa murium capita simpliciter illini iubeat, quo modo muscarum illinuntur, cum alij authores adustis tantum utantur, & rectè quidem ut superius monui. Murium capitum cinis in melle mixtus et illinitus per decem dies, facit oculorum claritatem, Sextus. Murium capitum caudarumq; cinere ex melle inunctis claritatem uisus restitui dicunt, multoq; magis gliris aut muris syluestris cinere, Plinius. Capitis leporini cinis dentifricium est, adiectoq; nardo mulcet graueolentiam oris: aliqui murinorum capitum cinerem miscuisse malunt, Plinius: Ex eodem supra scripsi, totius muris cinerem cum melle infrictum dentibus, oris saporem commendare, &c.

¶ Muris cerebrum tolles & in uinum mittes, ac maceratum & tritum fronti illines, ad capitis dolorem, Marcellus. Muris cerebrum dare potui ex aqua (quod magi praecipiunt) quis possit phrenetico aut furenti, etiam si certa sit medicina? Plinius. ¶ Grauedo emendatur, si quis muris nares (ut tradunt) osculo attingat, Plinius. Et alibi, Grauedinem inuenio finiri, si quis nares murinas osculetur. ¶ In quartana adalligari iubent magi muris rostellum, auriculasq; summas roseo panno, ipsumq; dimittunt, Plin. ¶ Muri uiuenti cor exemptum & brachio mulieris suspensum, efficit ut non concipiat, Sextus. ¶ Serenus aduersus quartanam bibi iubet fibram murini iecoris cũ quatuor scrupulis uini austeri. Murem dissecans per Lunae silentium, iecur ipsius extrahito, & assum epileptico ut comedat exhibeto, Galenus Parabil. 2.3. ¶ Fel murium alopecijs prodesse, &c. ex Plinio retuli supra inter remedia ex capitibus murium. Si aliquod animal in aurem intrauerit, praecipuum remedium est murium fel aceto dilutum instillari, Plinius, Marcellus, & Serenns. ¶ Caudae murium, uide in Capitibus eorum supra.

¶ Murinum fimum Varro etiam muscerdas appellat, Plinius. Marcellus quidem singulas huius fimi pilulas (nam sic quoq; nominat) muscerdas appellat, ut infra patebit in remedio ad coxendices.

¶ Carnes replet laser è silphio cum uino & croco, aut pipere, aut murium fimo & aceto, Plinius.

Excrescẽtia omnia spodij uice erodit ac persanat canini capitis cinis: erodunt & murino fimo, Plin. Idem fimus apud Aëtium miscetur medicamentis ad impetigines. Lichenas in facie & murino fimo ex aceto illinunt: sed in hac curatione prius nitro ex aceto faciem foueri præcipiunt, Plinius. Loco quem mentagra obsederit, fimum murinum tritum ex aceto oportet imponi, uel muris usti cinerem cum oleo, Marcellus. Murinum fimum admixto thuris polline & sandaracha panos discutit, Plinius. De muris fimo pilulas septem teres, & cum aceto fronti uel temporibus dolentibus inlines, Marcellus. Intestina terræ, muscerdam, piper album & myrrham, singulorum unciam semis, teres, & aceto subacta hemicranico illines, mirè subuenies, Nicolaus Myrepsus. Piperis grana 21. murini fimi pilulas 21. sinapis quantum tribus digitis possis tollere, teres, & aceto acri ad ceroti modum permiscebis, & ita fronti impones, & aluta desuper teges, Marcellus. Herba strumus & stercus murinum contrita, & ex aceto fronti inlita, celeriter dolores etiam heterocranij abolent, Idem. Furfures capitis extenuabuntur si stercore murino liquefacto in aceto caput in balneo perfricueris, Marcellus. Fimum murinum alij alijs medicamentis ad capillorum defluuia admiscent, tum aliâs, tum ad alopecias & palpebras glabras. Cleopatra apud Galenum de compos. sec. loc. medicamentis quibusdam ad alopeciam muscerdas addit. Alopecias replet murinum fimum, Plinius ex Varrone. Muscerdas tritas alopecijs illine, loco prius per linteoli affrictum suberuento reddito, Cleopatra apud Galenum. Murinum stercus detritum cum aceto & illitum, alopecijs medetur, Dioscorides, Asclepiades apud Galenum secund. locos, & Galenus ipse in libro ad Pisonem, & Parabilium 1. 14. Stercus murinum cum aceto tritum ad alopecias unctas forma priore mirabiliter crines commodat, Marcellus. Fimus murinus tritus, cum aceto & pice liquida tritus & impositus: etiam fluentes capillos continet, Idem. Murium alui excrementa alopecias curare aliqui prodiderunt: & erat (nostro tempore) medicus quidã, qui medicamẽto cõposito utebatur ex murium fimo parans, Galen. de simplic. 10. 29. Galenus scribit stercus muris alopeciã sanare, si trito admisceat̃ succus erucæ, & nasturtij, & ceparum uel alliorũ, ut cataplasma inde concinnatum imponatur, Rasis & Alber. Fimum muris alopeciæ confert, præsertim illitũ cum cepe (melle, Bellunen.) idq; magis si adustum fuerit, Auicen. Stercus muris & thus permisce cum aceto, & fac mellis consistentiam, & ungue præfricando locum, (loco prius rubificato) Galen. Parabil. 2. 86. ad alopeciam, & Archigenes apud Galenum sec. locos. Aut ueratrum albũ, piper, muscerdas præfrictis & conscalptis ex aceto illine. Aut muscerdas & ueratrum album illinito, Idem ibid. Ordeum tostum & murinum fimum æquali pondere ex aceto illinuntur ad alopeciam, Galen. Parab. 1. 14. Aliqui alopecias cantharide trita illinunt cum pice liquida, nitro præparata cute: sed cauendum ne altè exulcerent. Postea ad ulcera ita facta, capita muriũ, & fel murium, & fimũ cum elleboro & pipere illini iubent, Plin. Fimum muris & hirci torrentur & illinuntur ex melle palpebris glabris: Vide infra inter remedia ex fimi murini cinere. Fimum murinum aqua pluuia dilutum, mammas mulierum à partu tumescentes reficit, Plinius & Serenus. Stercus murinum ex quocunq; liquore ignoranti colico, ne horrescat, bibendum dabis, mirum est, Marcellus. Fimus muris uehementer laxat: unde & trutanni (sic legitur apud Vincentium Belluac.) medicinas inde acuunt, Liber de natur. rerum. Audio mulierculas quasdam ut aluum morantem infantium & puerorum promoueant, nonnihil de tritis muscerdis in pultem eis addere: apud ueteres nullus muscerdæ intra corpus usus fuit, (præterquam colicis, ut ex Marcello retuli, quibus & alia diuersa excrementa à multis dantur: & calculosis, ut mox ex Dioscoride subijciam:) nec ipse equidem utendum consuluerim, cum alia honestiora medicamenta non desint. Aliqui non rectè ex Auicenna citant, sumptum fimum muris soluere puerorum uentres: non enim sumptum sed suppositum, collyrij forma, legitur. Muscerdæ infantibus subditæ alui deiectionem promouent, Dioscorides. Albertus cum sale & oleo (melle potius: nam sic & hodie quidam muscerdas, tritas puto, glandibus miscent, præsertim mulierculæ) subigi, subdiq; scribit. Cum puero cuidam mouenda esset aluus, glandem medicus quidam cum muscerdis parari iussit: ridebant autem qui audierant omnes, quòd cum tam multa essent quæ sedi apposita excretionem cierent, ille neglectis omnibus muscerdas adhiberet. Profecto enim ne experiri quidem tale quid sine pudore licet, nisi quis hæc dicens aut faciens pro curioso homine & pręstigiatore haberi uelit, Galenus de simp. 10. 28. Quanto magis igitur ridiculus fuerit ille qui etiam intra corpus muscerdas sumi consulere non erubescet? Remedium coxendicis mirũ de experimento sic, Muscerdæ nouẽ tritæ ex uini quartario, super scabellũ uel sellam laboranti potui dantur, ita ut pede uno, quem dolet, stans ad Orientẽ uersus potionem bibat, & cum biberit saltu desiliat, & ter uno pede saliat, atq; hoc per triduũ faciat, confestim remedio gratulabitur, Marcell. Muris fimum cum thure & mulso (potum) calculos expellit, Dioscorides: Cum thure & aqua mellis potum frangit lapidem, Auicenna. Muris stercus epotum calculos uesicæ frangit, Galen. ad Pison. Murino fimo contra calculos illinire uentrem prodest, Plin. Qui difficultate urinæ laborat, utiliter insidebit decocto fimi murini in aqua, Auicenna. Muris fimo illito pubi cohibetur uirorum uenus, Plinius. Vt fœtus in utero mortuus uel etiam putrefactus egrediatur: Salem Aegyptium & murium stercus & cucurbitam syluestrem sumito, & mellis semicocti quadrantem affundito, & resinę drachmam unam in mel inijcito, et cucurbitam ac murium stercus, omnia probè conterito, & in glandes efformato, eas q; ad uterũ subdito, quandiu opportunum esse uisum fuerit, Hippocrates de morbis mulieb.

¶ Stercus

¶ Stercus muris, crematũ præcipuè, & cum melle illitũ, alopeciæ remedium est, Auicenna. Ad caluas & glabras palpebras: Muris & hirci stercus æquali mensura tostum, & ex melle illitũ, pilos renasci facit. Conducit etiã ad uitiligines, Galenus Euporist. 1. 41. Palpebras gignere promittunt muscarũ, fimi quoq; murini cinerẽ ęquis portionibus, ut efficiatur dimidiũ pondus denarij, additis duabus sextis denarij è stibi, ut omnia œsypo illinantur, Plinius. Cauis dentibus medetur (sanat & supplet, Marcellus) cinis è murino fimo inditus, Plinius & Serenus. Sedis uitijs efficax est murini fimi cinis, Plinius.

¶ Vrina muris corrodit usq; ad ossa, Arnoldus. In coitu urina eius dicitur uenenosa, quæ si tetigerit hominẽ, corrodit usq; ad ossa, Albertus. Aliqui hoc priuatim ratti urinæ attribuunt, ut in historia eius dicam.

¶ Muris morsui medentur grossi, & alliũ, Dioscorides: allium, Plinius lib. 20. Mus uulnere magis quàm ueneno lædit, Arnoldus.

¶ Dentibus muris (aliàs Baruli, id est barulios) id est maculæ quæ oriuntur in facie præsertim insanuum, quum ederint panẽ corrosum à muribus, Syluaticus & Vetus glossographus Auicennæ.

H.

a. Musculi Plinio sunt domestici minores, ut in A. dixi. Muscũ odoris genus sunt qui opinentur ab Hieronymo dici quandoq; peregrinũ murẽ: nam muscum, id est μύσκον, murẽ paruum planè indicare, Cæl. Ego μύσκον pro paruo mure nec apud authores nec apud Grãmaticos legere memini. Ipsum quidẽ odoris genus non myscon aut muscũ, sed moschon rectè appellari, neq; ex ullo muriũ, sed ex capreoli genere eũ prouenire, iam supra in historia eius abunde docuimus. Quòd si à mure diminutiuũ formare libeat, μυΐδιον potius dixerim quàm μύσκον. Μύσκος, (μῦσος potius) μίασμα, κῆδος, Hesychius & Varinus. Μυσαγμὸν, μυχισμὸν (μυχισμὸν forte) μύσαγμα, Iidẽ. Mures domestici, οἱ κατ᾽ οἶκον, οἱ κατοικίδιοι μῦες, Galeno & alijs. Aliqui μυῶν oxytonũ scribunt: alij penanflexũ, idq; ferè in soluta oratione: in carmine ferè producitur, aliquando corripitur: utroq; modo penanflexũ scribi poterat, nisi fallor: nam & alias uocales circunflexas, etiã natura longas, saltẽ in fine dictionum, sequente alia uocali, corripi scimus. Ἐν δὲ μύες κρυπτοὶ βραχίοσι, Theocritus. Accusatiuũ pluralẽ dupliciter scribi inuenio, μύας apud Dioscoridẽ, μῦς apud Aristotelem & Pollucẽ. Ἦν δέ τις ἐν μύεσσιν ἴσος παῖς, prima longa, Homerus in Batrachomyomachia. Vbi tamen alio in loco primã datiui μυσὶ corripit. Ῥοιὴν σὺ τίσεις μυσὶν στρατῷ οὔτ᾽ ὑπαλύξεις, Ibid. Σμῦς, μῦς, Hesychius & Varinus. Σμυνθα, mus domesticus, Hesychius, Varin. Σμίνθος, mus, Hesych. Σμινθεὺς, epitheton Apollinis, (quasi murinũ dicas.) sic enim Cretenses uocant mures, Varinus. Murẽ Cretenses sminthion siue sminthea (forte sminthon, ex Hesychio) uocant, unde Apollini cognomen, ut Photioni uidetur post Straboné, Hermolaus. Murem smynthiũ (smintheũ, Volaterranus) Aeoles & Troiani nominant: sicut Aeschylus in Sisypho testatur, cum ait: Sed agrestis quis est sminthius. De Apolline Sminthio, uide in h. Σμίνθειοι, τοὺς ὗς οἱ σαίνοντες, Hesychius & Varin. Σμινθίων, nomen propriũ, Varinus. Thraces murẽ argilũ, ἄργιλον, sua lingua appellant, quo uiso, ex oraculo urbẽ condiderunt, quã Argilum nuncupauerunt, Heraclides in Politijs. Ἄργιλος, ἡ, urbs Thraciæ iuxta Strymonẽ fl. à mure sic dicta, quẽ Thraces argilon uocant: nam fodientibus ad iacienda fundamenta, mus primũ apparuit, Stephanus. Mures in Argillæ fundamentis apparuisse pugnantes, ciues praeferoces & militares, haud dubio argumento præsignauit: ea enim urbs ad Strymonẽ bonis auspicijs condita à muribus dicta est, Alexander ab Alexandro. Est & Argila urbs Cariæ apud Stephan. Ἀργίλια, uicus Atticę, Varinus. Ἄργιλλος, argilla, terra alba, Idẽ. Λαμάς, mus, Hesychius & Varin. Ὕραξ, mus, in Alexipharmacis Nicandri, ubi interpres hyracẽ Aetolis suem dici scibit: hic uerò pro mure accipi propter rostri similitudinẽ. Eruditus quidã amicus noster, colludere putat hanc uocẽ cum Germanica ratz. Ὑράξ, oxytonũ, μύγαλον, σίναμις, Hesychius & Varin. ¶ Carcini poetæ fabula Myes memoratur, ubi mustela strangulat nocturnos mures. Galeomyomachiã Græcus quidã recentior descripsit, hoc est muriũ & felium pugnã, (γαλῆν enim pro fele recẽtiores impropriè ponunt, ueteribus semper mustelã significat.) In eo poëmate ludicro, propria quædã murium nomina scitè finguntur. Rex est Creillus, cuius filius Ψιχάρπαξ, & alter σιτοφάγος, filia λιχνογλύφη, maiores χαρτοδάπται. Et alij mures, Τυρόλειχος, Ψιχολάχος, Κυλικοπλόκος. Cęterũ in Batrachomyomachia, id est Ranarũ et muriũ pugna Homeri mus fingĩt Pischarpax, patre natus Troxarte & matre Leichomyle filia Pternotroctę regis: & alij, Leichopinax, Tyroglyphus, Embasichytrus, Leichenor, Troglodytes, Artophagus, Pternoglyphus, Pternophagus, Cnissodioctes, Sitophagus, Artepibulus, Meridarpax. Θυλακοτρώξ, μῦς, οἱ δὲ ἰκτὶς, Hesych. & Varin. quòd thylacum, id est saccum panarium erodat.

¶ Epitheta. Breuis, Ouidius 2. Fast. Exiguus, Vergil. 1. Georg. Opici, Iuuenal. 3. Sat. Pauidus, Serenus. Ridiculus, Horat. de Arte. Rusticus & Vrbanus, Idẽ 2. Serm. Et præterea quorũ Textor meminit, Auidus, Cautus, Improbulus, Infestus, Niger, Obscœnus, Paruus, Querulus, Rodens, Timidus, Terrestris. ¶ Græca. Δειλοί, in Batrachomyomachia. Παμφάγος, ἑρπηστής, λιχνοβόρος, ὀλίγος, Antiphilus in epigrammate. Λίχνοι, Oppianus. Ὀροφίας, qui circa tectum uersatur, Aristophanes. Κατοικίδιος. Σκότιοι μύες, Leonides in epigrammate. Φιλόλυχνος, Ibidem. Ὕρακες λιχμήρεες αἰνηροί, Nicander in Alexiph. id est οἱ πθελάχοντες, καὶ αἰνηροί. Μυὸς νυχοβόρου, id est noctu uorantis, al. μυχοβόρου, id est in abdito uel recessibus uorantis, Nicander in Theriacis.

¶ Cauus uel cauum uel cauerna dicitur locus excauatus, in quem se recipiunt mures. Mures, cauerna radice asphodeli præclusa, moriuntur, Plin. Me sylua, cauusque Tutus ab insidijs tenui solabitur eruo, Mus rusticus apud Horatium. ἐνὶ χράνεσιν ἐσλύζειν μυοδόκοις, (ταῖς τῶν μυῶν τρώγλαις, Scholia,) Nicander. Μυωπίαι, murium cauernulæ, Hermol. τρώγλαι, Hesych. & Varin. Vtitur & Aelianus hac uoce: quamuis aliqui myenia non myopia legunt apud Aelianum pro muliere libidinosa, ut in C. retuli. Myopes dicuntur, μύωπες, qui non nisi admota oculis, contueri queunt, & cum paulo longius aspicere cupiunt oculis ferè semiclusis id faciunt. Vitiũ ipsum aliqui ex Plinio, nescio quàm rectè, myopian uocant. μύειν sanè conniuere est, unde sic à uisu, qui Græcis ὤψ dicitur, myonte, id est conniuente nominantur. Ferè autem ab ipso ortu hoc uitium contrahitur: neque habetur remedium. Conspicilia tantum quædã parantur, quorum usu longius extenditur uisus: ea sunt huiusmodi, ut minora reddantur, quæcunque per ipsa aspiciuntur: nã quæ senes usurpant, maiora quæ uidentur reddere debent. quanquam & senes myopes uidi, qui itidem ut iuuenes hoc uitio laborantes ad lectionem & res alias domi agendas conspicilijs uti non solent, sed tantum si quid eminus cernendum est. Sunt autem conspicilia myopũ (**minder gsicht**) oculis sanis aut hoc uitio non laborantibus, inutilia. Myopum uero uisum colligunt & acuunt: & altera quidem non multum, altera uerò multò minora reddunt quæ uidentur, duplicia uocant, quibus ipse uti necesse habeo, cum quid è longinquo prospecturus sum: nam ad lectionẽ non adhibeo, quòd quamuis multò clariores reddant charactẽres, uisum tamen nimium colligendo offendunt. paucissimi autem ita prorsus myopes reperiuntur: permulti ex dimidio, qui simplicibus & communibus myopum conspicilijs utuntur: quæ minus, ut ita dicam, acria sunt, & minus si quis ad legendum adhibeat, offendunt. Inter hæc & senum conspicilia media sunt quædam, quæ ad uisum in suo statu conseruandum facere dicuntur, cum quæ uidentur nec maiora nec minora, sed eadem qua sunt magnitudine repræsentent. Hoc mirum, cũ in hoc uitio tam breuis sit uisus, qualem in me experior, ut charactẽres communis magnitudinis si ultra quinque digitos distent, non discernã, non facile tamen defatigari legendo, ne ad lucernã quidem, nec ullis ferè affectibus corripi, quod ego sciam. Hoc tantum memini, me adhuc puerũ, hippo laborasse: is est oculorũ affectus, quo palpebræ propter uisus infirmitatem subinde, tanquam trementes nictatione sua claudunt aperiuntque oculos. Hoc etiam obseruasse mihi uideor, cæsijs oculis uel glaucis hoc uitium frequentius quàm nigris accidere. Iam cum à puero ferè hoc uitium incipiat, & oculi nihilò humidiores inde reddantur, imò paulò sicciores potius, non rectè uidentur recentiores quidã hoc uitiũ, ut alios plerosque oculorũ affectus, defluxione humorum è cerebro gigni asserere: hoc enim si contingeret, exiccantibus & attenuantib. curari posset, nec perpetuũ & incurabile esset: quamobrẽ alia quærenda est causa, quam ego in spiritus uisiui tenuitatẽ rejciã interim donec alius meliora adferat. Hoc non omittendum, mirũ esse quod uulgo creditur, oculos sic affectos perpetuò ferè in eodẽ statu durare, neque timendum ut paulatim deficiente usu cæcitas inuadat. Latinum nomen myopũ non inuenio: neque enim lusciosos aut luscitiosos uertere placet, quũ nyctalopes etiã sic interpretentur, uitium longè diuersum: quod ipsum etiã alij aliter accipiunt: ego quidem nyctalopem uidi senem quendam, qui ad lucernã noctu legere non poterat. Angli sic affectos, ut audio, uocant borblind, id est cæcutientes & palpantes: boren enim uocant inquirere. Luscioli, luscitiosi, (uel nuscitiosi Festo) qui propter uitium oculorũ parum uident, Atteus Philologus. Nuscitiosi, inquit Aelius Stilo, plus uident uesperi quàm meridie: nec cognoscunt nisi quod usque ad oculos admouerint. Alij eosdem nyctalopas faciunt, &c. Hermolaus in Glossematis in Plinium. ἀμυωπιάσειν, ἄκροις τοῖς ὀφθαλμοῖς προσέχειν. μυωπάζω (lego μυωπιάζω) γὰρ τὸ καμμύω, Suidas. Plura quæres in Lexico Græcolatino. Simile quodãmodo huic uitium est, quo laborantes nostri uocant **übersinnig**, melius dicturi **übersichtig**, ac si hyperôpas dicamus: qui non solum propius admouent oculis quod diligentius inspecturi sunt, uerum etiã altius & ferè supra oculos eleuant. Accidere autem audio hoc incommodũ adhuc infantibus, quibus sursum ac retro respectare in cunis nimiũ permittitur: fortassis & suffusio inferiore oculorum parte, hoc est infra pupillam exoriens eiusdem uitij causa fuerit. Sed istis myopũ conspicilia nihil prosunt. Hęc per digressionem pluribus quidem dixi, sed Lectori spero non ingrata, rei medicę præsertim studioso, quòd de hoc affectu medici tanquam incurabili parũ diligenter tractauerint. Cæterum μύωψ cum per diphthongum υι. scribitur, asilum significat, de quo inter insecta dicã: quidam diphthõgum scribere negligunt per imperitiam: ut in alijs etiã inde deriuatis, cuiusmodi sunt, Μυιώπη, rhamnus, à spinarum aculeis sic dictus frutex: μυιωπίζω, πτερνίζω, ἐλαύνω, stimulo, excito. Idem uerbum per ypsilõ sine diphthongo scribi debet cum conniuere uel myopũ instar intueri significat, Varinus exponit ἄκροις τοῖς ὀφθαλμοῖς προσέχειν. Videtur & μυωπάζειν (malim μυωπιάζειν: nam & myopiasin hoc uitium dici apud Galenum alicubi legitur. μυωπιζόμενος, μυωπάζειν, παρακαμμύειν, Hesychius: nostri dicunt **blintzlen**) pro eodem accipi, quanquam Varinus ὀφθαλμιᾶν & φυλάττειν exponit. Redeo unde digressus sum. Non igitur myopia tantũ de muriũ cauerna legitur: sed frequentius etiã μυωξία. Suid. & Varin. μυῶν χηραμόν exponũt: itẽ ὑβριστικὸν λόγον, ut & Hes. in qua significatione ego ἀθξονείαν potius dixerim. Non placet quod μυξίαι pro μυωξίαι apud Hes. & Varinũ legiť. Μυωξία (lego μυωξίαι) ὁ τῶν πυκνῶν (μυῶν) φωλεός, μυωξία, Varin. Μάρυμα, φωλεός, Varin. Inuenio & ὀπὰς & τρυμαλιὰς de muriũ cauis dici.

¶ Dentes muris apud Arabes sunt additamenta superflua dura, quæ nascuntur in extremitatibus unguium iuxta carnem secundum latitudinem, & uulgò à Venetis dicuntur spelli, And. Bellunensis:

nensis: (à nostris leidspyssen.) Alij maculas quasdam in facie interpretantur: uide supra in F. Muricida apud Plautum de homine ignauo & inerte dicitur. Musculos dixerunt antiqui minores machinas, (inquit Veget. 4. 17. de re milit.) quibus protecti bellatores, si lutum offuerit aut ciuitatis fossatū, adportatis lapidibus, lignis & terra, non solum complent, sed etiam solidant, ut turres ambulatoriæ sine impedimento uehantur ad murum. Sunt minores uineis subditioresq́, & maiores firmioresq́ pluteis. A castris longurios, musculos, falces, reliquaq́ quæ eruptionis causa parauerat, profert, Cæsar 7. belli Gall. Musculum pedum 60. longum ex materia bipedali, quem à turri lateritia ad hostium turrim murumq́ perducerent, facere instituerunt, Idem 2. belli Ciuil. Vocantur autem à marinis beluis musculi. Nam quemadmodum illi cum minores sint, tamen balęnis auxilium adminiculumq́ iugiter exhibent, ita istæ machinæ breuiores deputatæ turribus magnis, aduentui illarum parant uiam, itineraq́ præmuniunt, Vegetius. ¶ Musculus, articulus in quo neruorum capita sunt, Sipontinus: Sed melius alij, Musculus, pars corporis est organica, constans carne, fibris neruosis, uena, arteria, & membrana succingente, estq́ motus uoluntarij organum. Vocatur autem musculus quòd à capite & parte deinceps latiore carnosaq́ in tendonem, quasi caudam, exilem excarnemq́ paulatim attenuetur. Cicatricem in dextro musculo, ex illoc uulnere Quod mihi impegit Pterela, Plautus Amphit. Eadem significatione Plinius & Celsus utuntur: inde musculosus, apud Celsum: cui synonymon ferè est torosus. (Lacertus etiam, quanquam sæpius brachium à cubito ad carpum dicatur, tamen interdum pro musculo accipitur: inde femina lacertosa apud Columellam legimus.) Apud Græcos etiam μῦς (Varino teste in μυών,) id est mus eadem significatione ponitur: ut ponticus quoq́ apud Græcos uulgò, quoniam hac uoce etiam pro mure animante abutuntur. Μῦδν, ὡς πρὸς τῶν ἄρθρων ἐν τοῖς λαγόσιν ἐπανεστηκυῖαι σάρκες, Pollux libro 2. ubi de coxendice & femore loquitur. Et tametsi ubicunq́ caro in corpore ibidem musculus sit, cum caro propriè dicta semper musculi pars habeatur, inuenimus tamen quibusdam in locis peculiariter & per excellentiam μύας dici, ut in brachio τὰ μὲν ἔξωθεν καλεῖται μύες, τὰ δὲ ἔσωθεν πτερυγώνια, Pollux. Nos quoq́ eadem in parte mures priuatim nominamus, müß/müßfleisch, quod carne illic compressa dolor potissimum sentiatur. ἐν δὲ μύες στερεοῖσι βραχίοσιν, ἄκρον ὑπ' ὦμον Ἔστασαν, ἠΰτε πέτροι ὀλοίτροχοι, Theocritus Idyl. 22. de Amyco. Legimus carnes supra frontem ad tempora nuncupari μύας, id est mures, & cerata, id est cornua à quibusdam, Cælius ex Polluce. Μυών, tori, id est pulpa musculosa, pars torosa, ut in brachijs, coxis & suris. Quidam non rectè μυιών cum diphthongo scribunt, ut Varinus, Hesychius & Etymolog. Μυώνων, τῶν νευρώδων τόπων. Φρονίμη, τὸ ἐστιν ὅτι τις ἀκοντίῳ βαλὼν, μυώνων τι οἱ ὅπιθεν εἰσὶ τῶν ἰσχνῶν ἐκπεφάων ἀπέτυχεν, ὁ βραχύ ... Suidas. Μυώνων, μύες, φλέβες, καὶ αἱ συνεστραμμέναι σάρκες καὶ πεπυκνωμέναι (apud Hesychium corrupta uox est διεφθαρμέναι) ἐν βραχίοσιν, Varinus. Idem myôna suram interpretatur: item hac uoce musculos plures significari, ut myôn & mys ita differant, ut sydus & stella. ¶ Μυωτὸς, genus quoddam χιτῶνος, uestis, Hesychius. Myotum uestem Armeniorum fuisse dicunt, ex muribus contextam indigenis, aut eius animalis figura uariè ornatam, Cælius ex Pollucis septimo, cuius hæc sunt uerba: Ἀρμενίων δὲ ὁ μυωτὸς, εἴτε μυῶν τῶν παρ' αὐτοῖς συνυφασμένος, εἴτε μύας ἔχων ἐμπεποικιλμένους. Vngulata uestis primo è lautissimis fuit: inde surculata defluxit, Plinius: sic enim legendum puto (inquit Cælius Calcagninus) à surculis & ramusculis, ut nunc etiam uidemus, intextis & contortuplicatis: fuit quando soriculata à soricibus legendum putauerim. Nam Pollux myotòn, quasi tu soricinam dixeris, Armenijs peculiarem celebrat: & apud Eusebium legimus peplum Proserpinæ muribus contexi consueuisse, Hæc Calcagninus. Μυᾶν, τὸ τὰ χείλη πρὸς ἄλληλα συνάγειν, ὃ καὶ μύλλειν λέγεται, ἢ σὺν ὀφθαλμοὺς συνάγειν δυσχεραίνοντα. Τί μοι μυᾶτε, κἀνανεύετε; Aristophanes: aliqui interpretantur, ὥσπερ μῦς καταπεπνιγμένος καὶ σπαρδάζων, ... μύλλειν, ... μυκτηρίζειν, Suidas. Μυίνδα, genus est ludi (inquit Pollux lib. 9.) in quo aliquis conniuentibus oculis (pileo aut fascia obuelatis) alta uoce colludentibus ut sibi caueant designat, & mox circumiens si quem (discurrentium) apprehenderit, pro se conniuere cogit. Aut conniuens cæteros quærit absconditos, donec aliquem inueniat: aut conniuens (sedendo) quis ipsum attigerit diuinat. Pueri nostri quanquam his omnibus modis utuntur, primum præcipuè myindam uocant, blintzenmüßlen: alterum ich sitzen. tertius ita ferè usurpatur, ut sedentis alicuius à tergo astans aliquis oculos manibus obnubat, & reliqui singulatim capillos sedentis retro uellicent: quod si rectè diuinauerit à quo sit uulsus, liberatur eo qui uellicauit substituto. Sic triplex est myinda, ambulatoria, sedentaria, & uulsoria. Obscurius hunc ludum Varinus describit, his uerbis: Μυίνδα, παιδιά τις, ἐν ᾗ καταμύων τις τὸ ἐρωτώμενον ἀποφαίνεται χειλάζων, ἕως ἂν ἀντύχῃ, ἐὰν δὲ ἁμαρτὼν ἀνελέγχῃ, πάλιν καταμύει. ¶ Myiocephalon oculi uitium est à similitudine capitis muscæ: aliqui non rectè primam syllabam sine diphthongo scribunt. Μυόδοχον, οὐδενὸς ἄξιον. (Melius myochodon, ut & Hesychius habet: de re nauci & non maioris pretij quàm sit muscerda.) μυόχανδρος, μυόδοχος γέρων. ὁ μυόδοχος γέρων λελυθέναι σφόδρα εἰρημένος, Suidas. Myodochum senem legimus, qui sit nulli rei: Dioscorides eo uerbo murium accipit retrimenta, quæ muscerdas uocant, Cælius. Ego apud Dioscoridem lib. 2. capite de fimo, pro muscerdis μυόχοδα lego, (uide in C. infra.) Myodocos Nicander pro murium conceptaculis accipit, Cælius. Myoparon, genus nauigij ex duobus dissimilibus formatum: nam & midion (al' mydion) quomodo & paron per se sunt, Fest. Πάρων nauis à Paro insula, Scholia in Aristoph. Parones naues inter maiores annumerari uidemus: minores uerò myoparones, quas piraticas appellauêre, Calcagninus. Et paulò post, Paron (malim parona uel paronē, ut & Baysius legit ex Scholijs

in Ariſtoph.) celebrant Parij. Καὶ ὡς ἰσχείαν ὑποτιθέντες ἀθρόαν αὐτοὶ τῆς γῆς ἐπεχρῶντο τὴν θάλασσαν, μυοπάρωσι πρῶτον καὶ ἡμιολίαις, εἶτα δικρότοις καὶ τριήρεσι κατὰ μέρη περιπλέοντες, Appianus in Mithridate, ut citat Bayfius. Cicero actione quinta in Verrem myoparonem piraticum nominat: ex cuius uerbis Bayfius conijcit myoparonem habuiſſe ſex remorum ordines, & inter longas naues adſcribendum eſſe. Idem Tullius paruos myoparones nominat ſeptima in Verr. paruorũ enim miniſterio præfecti triremium & maiorũ utebantur. Plutarchus in Antonio myoparonas uocare uidet̃, quos phaſelos dixit Appian. quorũ forma mixta erat ex naue oneraria & lõga triremi, quales hodie galeones uocãt. Quòd ſi recte Ariſtophanis interpres naues aliquot ab inſulis dictas putat, ut corcurum à Corcyra, paronem à Paro, auſim & ego (inquit Bayfius) conijcere, myoparonem eſſe nauigij genus compoſitum ab utraq; forma earum nauium, quæ fieri ſolebant in Myunte & Paro inſula, Hæc ille. Sed fortè dicta fuerit myoparo parua nauis, paroni aliæue maiori adiuncta, tanquam prodroma & anteambulatoria, ut holcadibus epholcia & epholcides, triremibus cattæ & pontones, ſtrategidi ſpeculatoriæ & cataſcopiæ : à mure ſiue muſculo piſce duce balænæ, ut paulò ante in muſculi machinæ oppugnatoriæ mẽtione dixi. Deinde à parui myroparonis forma, maiores etiam ſimiles naues ſic dici potuerunt. Μυαπολεῖν, καταδύεσθαι, ὡς μῦς φασὶν, οὕτως λῃσταὶ ὑπὸ μίαν λέξιν, σημαίνει καὶ τὸ διαδύεσθαι κρύφα, Varinus ex Scholijs in Veſpas Ariſtoph. Heſychius exponit, ὡς μῦς πεσπολεῖν. Gelenius noſter finitimum & uoce & ſignificatione eſſe putat quod Germani dicunt wiſplen. Vide infra in prouerbio, Muris in morem. Μύσαιν, μύζαν. ἐν δὲ τὸ μυὸς τρόπον ἀναστρέφεσθαι, Heſychius & Varinus. ſed poſterior interpretatio ad uerbum μυαπολεῖν, quod paulò pòſt ſequitur, omnino referenda uidetur.

¶ Murinus Plinio & alijs adiectiuum eſt, ut murinus ſanguis, murina caro. Murinus color qui uulgaris eſt in aſinis, Columella libro 6. Phæum colorem ex albo & nigro concinnatum uolunt pleriq;, myinon item nuncupatum, quod in libro de morali uirtute confirmat Plutarchus, teſtatur & primo de ideis tomo Hermogenes, Cælius. Equi colore diſpares: item nati, Hic badius, ille giluus, ille murinus, Varro in Aſino ad lyram ut Nonius citat. Equorum colores præcipuos hoſce comperi, badium, mureum, ceruinum, &c. Cælius. A mure non murineus ſed murinus deflectitur: ut carmen illud Martialis, Campis diues Apollo Murineis, minimè ad Smintheum illũ Homericum & mures populatores frugum referendum ſit: quod dubio procul ad Gryneum referri oportet. Eſt enim authore Stephano Gryni oppidulum Myrinæorum, ubi & templum & oraculum uetuſtum Apollinis eſt, Cælius Calcagninus in Epiſtolicis quæſtionibus. Murrhinum quidem penultima correpta, uel murrheum dicitur, quod ex murrha gemma factum eſt, ut murrhinus calix. Scoppa murrham agatham uulgo dictam uel porcellanam interpretatur : Ge. Agricola murrhinam non murrham uocat, & interpretatur Chalcedonium, ut & onychem : his enim duobus nominibus rem eandem Plinio deſignari. onyx quidem etiamnum nomen apud multos retinet, onychel. Eſt & murrina, aliâs murinula uel murinulum, potionis genus, non à myrrha ſed à myro, id eſt unguento uel odoramento dictum, myratum aliqui uocant, &c. Hermolaus Corollario 825. Σύστομος (inquit Budæus) ore ſenſim compreſſo & contracto, καὶ ὁ μύουρον ἔχων σῶμα, ut inquit Ariſtoteles in tertio de partibus, de piſcibus loquens : Διὸ τὰ μὲν δὴ συστομώτερα. τῶν δὲ βαθείας χάσιν ἐχόντων, τὰ μὲν καρχαρόδοντα πάντα ἀνερρωγότα. Idem, Καὶ τὰ μὲν ἀνερρωγὸς ἔχει τὸ σῶμα, τὰ δὲ μύουρον. ὅσα μὲν σαρκοφάγα, ἀνερρωγότα, ὥσπερ τὰ καρχαρόδοντα, ὅσα δὲ μὴ σαρκοφάγα, μύουρον. niſi μείουρον legatur per ει, Hæc Budæus. Strabo libr. 11. μείουρον Aſiæ partem nuncupat, quam amplectitur Taurus. nam ad Boreum, inquit, latus tranſeunti ſemper de longitudinis latitudine auſert mare. Idem paulò mox ſegmentum uocat μείουρον, & γραμμὴν μείουρον, Cælius. Et alibi, Myuri uerſus dicuntur qui circa finem peccant ſubſaltantq;, (ſyllabam breuem pro longa habent.) ſic autem dici uidentur quod uitioſè claudant: nam μύειν claudere eſt. Et rurſus, Arbitrantur nonnulli arteriarum pulſus poſſe myuros dici ex ſimilitudine caudæ muris. Nam & Dionyſius Afer Peloponneſum aſſimilem prodit platani folio μυνρίζοντι (κατὰ μυὸς οὐρὰν συνηγμένον καὶ λεπτυνομένον κατὰ τὸν ἄκρον μόσχον, ὅπου κατὰ τὸν καυλὸν ὁ τὸ φύλλον ἐξήρτηται, Euſtathius interpres,) id eſt quod muris acutam æquiparet caudam. Vel μείουρος, ἐκ τοῦ μειοῦσθαι δ' ἰσχὺν οὐρᾶς. Sed de myuris pulſibus, eorumq; differentijs conſulendi ſunt medici, præcipuè Galenus.

¶ Μυοδρίπτερον, genus lapidis cuiuſdam uilis, Heſychius.

¶ Herba phœnicea appellata à Græcis, à noſtris hordeum murinum, Plinius. Phœnix hæc Dioſcoridi eſt, ubi inter nomenclaturas eius etiam lolium murinum legitur. Plinius hordeum murinum appellari ait, quod hordeaceo ſit folio, & ſeminibus eius inter tegulas mures ueſcantur, Marcellus Vergilius. De myacantha, id eſt corruda, quæ & myon uocatur, in E. dixi, quoniam decoctum eius mures occidere fertur: Et ibidem de myacantha, id eſt ruſco, cuius uirgis ſpinoſis ſuccidiam & caſeorum fiſcellas ruſtici contra mures muniunt. Inter nomenclaturas Dioſcoridi adſcriptas, myitis caucalis eſt: myites & myopteron, thlaſpi: myuros Armenijs, ſampſuchum: myortochon, auricula muris uel alſine. Μυώτωτον, herba ſimilis auribus muris, Heſychius ; Galeno μυοσῶτις uocatur. Dioſcoridi μυὸς ὦτα, alijs μύωτον. Alſine in lucis naſcitur, unde nomen, quidam myoſóton appellant. nam cum prorepit muſculorum aures imitatur folijs. Sed aliam docebimus eſſe quæ iuſtius myoſótis uocetur. Hæc eadem erat quæ helxine, niſi minor minuſq; hirſuta eſſet. naſcitur in hortis & maximè in parietibus: cum teritur odorem cucumeris reddit, Plinius. De myoſota Plinij cui uim ſepticam & exulceratricem tribuit, dixi quædam in Lupo a, in aconito. Dioſcorides primum alſinem deſcribit,

scribit, quam helxinæ similem facit: & muris auriculis eius folia comparat, &c. deinde myosota siue muris auriculam alteram, quæ scilicet magis propriè sic uocetur. Priorem, morsum gallinæ hodie uocant: posteriorem uerò aliqui esse coniiciunt pulmonariæ genus syluaticum, non maculosum (maculosum enim pulmonaria Plinij est, buglossi folio, de quo pluribus egi in Boue c.) floribus cœruleis, uernis, &c. Sunt qui & helxinen sui generis herbam myòs otida, id est muris auriculam uocēt, Dioscorides. Nostri auriculam muris, musörle, aliam uocant herbam, ex lactucarum syluestrium genere, cui folia ferè oleæ peculiari modo raris & oblongis pilis hirsuta sunt, unde pilosellæ nomen apud aliquos: flos luteus, qui in pappos resoluitur, calyx nigricat: caule recto, sed aliquot circa eum flagellis (ut ita dicam) humi reptantibus. de hac multa scribunt recentiores: de antiquo nomine dubitatur. Multi etiam aliam eodem nomine uocant, gnaphalio uel sticadi citrinæ uulgò dictæ similem, floribus albis, aliâs purpureis, aliâs uarijs, mollibus instar tomenti, &c. musörlin / hasenpförlin, uide in Lepore a. Myagros herba ferulacea (φρυγανώδης, Diosc.) est, folijs similis rubeæ, Plin. Pluribus describitur à Dioscoride: qui herbam bicubitalem facit, semine fœnogræco simili, pingui & oleoso: quo tuso tostoque uirgas circunlinant, sic pro lucerna utentes. Hanc Ruellius in Gallia uulgò notam esse scribit, camelinæ aut camaminæ nomine. Seritur, inquit, quamuis & suæ spontis inter segetes inueniatur: semine minuto fœnogræci figura, in utriculis orbicularibus concepto. Hoc in areis pauitis rura flagris decutiunt, & uannis uentilant, dum siliquarum recrementa uanescant, tum trusatilibus molis subiiciunt, uersandoque subinde oleum exprimunt: quo non ad lumina tantum lucernarum, sed & ciborum quoque condimentis pauperes utantur, magno huius olei prouentu. Matthæolus in Italia nec seri nec aliter nasci putat. Fateor & ipse ignotam mihi. Marcel. Vergilius de nominis etiam origine nihil certi, inquit, afferri posse: nam quòd mures uenetur & perimat, ut nomen indicare uidetur, non constat. Forte mures agrestes (quos myagros dixeris, ut apros syagros) cum pingue & oleosum proferat semen, ea delectantur. Vidi ego herbam paruis radiatam folijs, similiter ut galion, (quod hodie sic uocant eruditi, luteis & odoratis florum corymbis insigne) sapore ferè nitroso uel betæ, sputum ciente: in quibus semina nigra papaueris magnitudine, sed quæ nihil cum fœnogræco conueniant: quæ si myagros non est, nomen aliud ignoro. Sicurion, aliâs sucturion, id est testiculus muris, Syluaticus. De myophono uel miephono, dixi in Lupo a. in aconiti mentione. Prope Acheloum Aetoliæ fluuium mons est Calydon, in quo μύωψ herba nascitur: quod si quis oculos abluerit aqua, in quam illa iniecta fuerit, uisum amittit: placata uerò Diana, recuperat, ut scribit Dercyllus Aetolicorum tertio, Plutarchus in libro de fluuijs. Μυοξάρια, genus fructus qui comeditur ut ficus, Hesych. legendum μυξάρια, quem fructum pharmacopolæ uulgò sebesten appellant. Muris unguis, polygonon: & muris urina Magis, malua, ut inter nomenclaturas apud Dioscoridem legitur.

¶ Ichneumonem recentiores quidam uulgò murem Indicum appellari docent. Vespertilionem nostri uocitant fladermuß, quasi dicas uolucrem murem, Galli chauuesouris, id est caluum murem, &c. Est & inter pisces musculus, Græci mystocetum uocant, balænæ dux. Capriscus piscis uocatur etiam μῦς, Diphilus Siphnius apud Athenæum libro 8. (nisi quis non μῦν, id est murem, sed ὗν, id suem legendum potius existimet,) Hermol. Mus aquatilis, hoc est testudo, Grecè μῦς, ἐμὺς & ἁμὺς nominatur, &c. uide in Testudine. Sunt alij præterea ostreorum generis, hoc est testa silicea intectorum, μύες, biualues, dicti scilicet ἀπὸ τοῦ μύειν: quòd testis suis ceu ualuis dehiscere & rursus conniuere seu claudi soleant. Gaza apud Aristotelem alicubi mitulos transfert. Horum genus unum musco obductum hirsutumque, murem quodammodo sua hirsutie refert, mussolum Veneti uocant, siue à musco, siue quasi musculum. Germani quidem muschelen uocant omne genus testaceum biualue. Myaces pisces intelliguntur murices: sed & pro conchula accipitur myax, qua humores excipiuntur, Cælius. At qui propriè loquuntur ostracodermorum genus à piscibus excludunt. Tellinas, nō myacas, mitulos à Romanis dici, testatus Athenæus est: nos tamen aliorum in ea re obseruationem secuti, myacas non tellinas mitulos uocauimus, Marcel. Vergil. in Dioscorid. 2.5. Murices quidem ego purpuras potius quàm myaces fecerim, aut certe similia purpuris ostrea, non biualuia, sed simplicia, in orbem se contrahentia, & quibusdam aculeis mucronata: uide in Purpurarum historia. Mya genus margaritæ circa Bosphorum Thracium, uniones rufos ac paruos gignens, ut ait Plin. libro 9. De myiope insecto, cuius prima per υι. diphthōgum scribitur, suo loco agemus. Μύαγρος, uel μυάγρης, uel μυοθήρας, inter serpentes innoxias à Nicandro memoratur, à murium uenatu dictus, quos deuorat. Vtias in nouo orbe uocant animal cuniculo nostro simile, Petrus Martyr. Idem alibi utias muribus non maiores scribit. Audio hodie exiguam quadrupedem ex nouo orbe afferri, candidam, cuniculo æqualem aut minorem, specie porcelli, singulis mensibus ut cuniculi fœcundam, & à mercatoribus porcellum Indicum uocari, haud scio an ab utia diuersam.

¶ Epicuri seruus nomine Mys, (Mus, Gellius 2.18.) philosophus non incelebris fuit, Macrobius 1. 11. Μῦς pugilis nomen apud Suidam & Varinum. Item uiri, qui claruit argento cęlando. Quis labor in phiala? docti Myos? an'ne Myronis? Martial. In scuto Mineruæ Athenis Lapitharum pugnam aduersus Centauros & alia quædam Μῦν quendam artificem fecisse (τορεῦσαι, tornasse) aiunt, Pausanias in Atticis. Non procul ab Acræphnio oppido regionis olim Thebanorum, templum Apollinis Ptoi est: ubi uirum aliquando Europæum, nomine Myn, ablegatum à Mardonio, oraculum interrogasse aiunt lingua uernacula, Pausan. in Bœoticis (ex Herodoti octauo.) Parua mihi domus

est, sed ianua semper aperta, Exiguo sumptu furtiua uiuo sagina, Quod mihi nomen inest, Romę quoque consul habebat, Camerarij ænigma de mure. Myagrus nomen cælatoris seu statuarij, apud Plinium 34.8. item muscarum deus, sed in ea significatione primam syllabam per υι. diphthongum scribi oportet. Myscellus, μύσκελλος, (aliqui non rectè per λ. simplex scribunt) uir qui Crotonem cõdidit. Suidas bis eius meminit, posterior locus desumptus est ex commentarijs in Nubes Aristoph. Item Erasmus in prouerbio, Donum quodcunque dat aliquis proba. Oraculi huic dati ex Strabonis sexto Erasmus meminit, sic legens: Μύσκελλε βραχύνωτε παρὲξ θεὸν ἄλλα ματεύων, οὐδὲν ἄλλα (aliâs κλάσματα) θηρεύεις, δῶρον δ᾽ ὅτι δῷ τις ἐπαίνει. Myscellus, inquit Eras. dictus uidetur ob crurum exilitatem, quę habebat murinis similia, (sed ita per λ. simplex scribi deberet, & fieri potest ut carminis gratia duplicatum sit) brachynotus ob dorsum contractum.

¶ Argilum Thraces murem uocant, quo uiso conditam à se urbem Argilum appellarunt, ut superius retuli, circa initium huius capitis. ¶ Mya & Sepiussa insulæ sunt in Ceramico sinu, Plin. 5.31. Myanda, oppidum in continenti Ciliciæ, Plin. 5.27. Myes, Μύης, urbs Ionica, gentile Myesius, Stephan. Herodotus non procul initio libri sexti Myesios, Μυησίους nominat, ubi in Vallæ translatione non rectè Myusios legimus. Myon, urbs Locrorum in Epiro, cuius ciues Myones uel Μυονεῖς, Stephan. Pausanias etiam Eliacorum 2. Myones esse scribit Phocidi uicinos, qui in Locridis continente incolunt. Myonia, urbs Phocidis, cuius ciues similiter Myones uel Myonæi dicuntur, Idẽ. Myonia urbs Phocidis supra Amphissam in continente, triginta stadijs Amphissa distat. Myonenses hi & Ioui Olympio scutum dedicarunt, Pausan. in Phocicis. Myonnesus, urbs uel parua regio inter Teon & Lebedon, Stephan. insula non procul Epheso, Plin. 5.31. Μυὸς ὅρμος, primus portus Aegypti ad rubrum mare, Arrian. Meminit etiam Plinius 6.28. Ad Myòs hormon, inquit, insula est deserta, &c. Myûs, urbs Ioniæ. Strabo libro 12. ciuis Myusius, Steph. Myûnta oppidum primo condidisse Iones narrantur, Athenis profecti, Plin. Cydrelus Atheniensis Codri filius oppidum Myûnta, Strabo. Meminit huius urbis Herodotus etiam libro 1. Myûntem & alia quædam oppida Xerxes Themistocli donauit, ut in eius uita Plutarchus tradit. Myuntiorum belli cum Milesijs meminit Cælius 23.1. Μῦς, nomen gentis, unde Mysia urbs dicta, Etymologus: sed locus uidetur corruptus.

¶ b. Vrsorum fœtus candida informisque caro est, paulò muribus maior, Plin. Muris λιβυκὸν ἄθερμον, Antiphilus in epigrammate. Homerus in Batrachomyomachia murib. etiã χεῖρας nominat.

¶ c. Mus auidus mintrat, Author Philomelæ. Μυῶν τετριγότων, Aratus. Καὶ ἐσθίεν μύλοιο κατὰ τρώγων, Homer. de mure in Batrachomyomachia. Psicharpax mus regis filius in Batrachomyomachia, nutritum se inquit σύκοις καὶ καρύοις καὶ ἐδέσμασι παντοδαποῖσι. Et mox, οὐδέ με λήθει ἄρτος τρισκοπάνιστος ἀπ᾽ εὐκύκλου κανέοιο, οὐδὲ πλακοῦς τανύπεπλος ἔχων πολλὴν σησαμίδα, οὐ τόμος ἐκ πτέρνης, οὐχ ἥπατα λευκοχίτωνα, οὐδὲ τυρὸς νεόπηκτος ἀπὸ γλυκεροῖο γάλακτος: οὐ χρηστὸν μελίτωμα, οὐ δ᾽ ὅσα πρὸς δαῖτας μερόπων τεύχουσι μάγειροι. Et paulò post, nullis se herbis aut oleribus uesci. Corruptionem significantes Aegyptij murem pingunt: hic enim omnia degustans coinquinat ac inutilia reddit, Orus. Plautus in Captiui duo, Quasi mures semper edimus alienum cibum: nos tales parasitos uocamus **schmorotzer** & **tellerlecker**. ¶ Muscerdas prima syllaba producta dicebant antiqui stercus murium, Fest. sic & succerda (sucerda Hermolao) uocatur stercus suillum. Murinum fimum Varro muscerdas appellat, Marcellus etiam pilulas, ut in G. dixi. Galenus muscerdas τὰ τῶν μυῶν ἀποπατήματα, & ἀφοδεύματα uocat. Aliqui, Hermolao teste myócopron, & myscelerdam (lego mysceledra.) Varinus etiam μυόχοδα appellari scribit, uidelicet neutro genere, plurali numero. Non probo quod Cælius legit myódocha, (uide supra in a.) cum myochoda uox rectè componatur à mure & uerbo χέζω, cuius præteritum medium κέχοδα: unde & χόδανον τὴν ἕδραν uocant: & χοδιτεύειν, ἀποπατεῖν. Μυόχοδος, ὁ δ᾽ γρὸς ἄξιος, Hesych. ex quo apud Suidam etiam sic legerim, nõ μυόδοχος. Μυοδόχον uel μυοδόκον, scilicet ἄγγος, muscipulam dixerim: uide in e. Μυσκέλεδρον, & multitudinis numero mysceledra, murium feculentiam dicunt, Cælius, Varinus in Ἀποπατῆσαι, & Pollux 5.14. Proinde non placet quod alibi apud Varinum legitur μυσκέλυνδρα, proparoxytonum: & eadem uox apud Hesychium oxytona. In Lexico Græcolatino μυσκέλεθρον etiam sine authore scribitur. Litemus, id est stercus muris, Syluat. ¶ Murinos catulos de murium fœtu Plinius protulit.

¶ d. Nos in partibus superioris Germaniæ murem uidimus, qui tenendo candelam ministrabat lumen comedentibus ad præceptum magistri sui, Albert. de animalib. 8.5.1. ¶ Itaque non solum inquilini, sed mures migrauerant, Cicero ad Attic. lib. 14. ¶ Brasidas à mure morsus, uide in prouerbijs infra. Psicharpax mus in Batrachomyomachia, οὐ δεδί᾽ ἄνθρωπον καίπερ μέγα σῶμα φοροῦντα, ἀλλ᾽ ἐπὶ λέκτρον ἰὼν ἄκρον δάκτυλον κατεδάκνω, καὶ πτέρνης λαβόμην, καὶ οὐ πόνος ἵκανεν ἄνδρα, νήδυμος οὐκ ἀπέφευγεν ὕπνος, δάκνοντος ἐμεῖο. ¶ Alo ælurum, qui aduersus mures soricesque perpetuos Palladis, id est Musæi ac bibliothecæ meæ hostes excubet, Calcagninus in epistolis: plura de catorum & murium discordia uide in Cato. In Batrachomyomachia Psicharpax mus circum, id est accipitrem, & & γαλῆν, id est mustelam maximè se metuere dicit: & hanc præcipuè, quòd in ipsa etiam cauta mures persequatur. Vncia animal est sæuum in Africa interiore: à quo uulneratum mures infestunt ac permingunt, Obscurus: De uncia quadrupede uide in Panthera A. Antiphili epigramma Anthologij 1.33. legitur in murem, qui cum domi hiantem ostrei concham uidisset, immisso rostro carnem

ostrei

ostrei rodere cœpit: quo præ dolore testam contrahente & occludente, mus cum euadere nequiret, sic interceptus perijt. Hinc Alciatus etiam in sua Emblemata transtulit, sub titulo, Captiuus ob gulam.

¶ c. Muscipula, instrumentum, machina, uel laqueus quo mures capiuntur. Nec non si parit humus mures, huius minor fit uindemia, nisi totas uineas oppleueris muscipulis, Varro de re rust. μύσπαλα, muscipula, Hesychio & Varino. Gelenius tres istas uoces, Latinam, Græcam, & Germanicam, Muscipula, μύσπαλα, müßfall, tanquam symphonas coniungit. Μυάγρα, muscipula, Polluci & alijs. Τῆς μυάγρας τὸ ἰσχόμενόν τι καὶ χαλώμενον, πέταλον. τὸ δὲ τῇ σπαρτίνῃ προσηρτημένον, στηρὸν ἀλήθρον καλεῖται. ὁ δὲ ἐν ταῖς μείζοσι πάγαις πέταλος, ῥόπτρον, ὥσπερ καὶ τὸ τῶν θυρῶν ἐπίκρουον, Pollux 7.26. Et rursus 10.34. Myagræ nomen, inquit, apud Aristophanem in Phœnissis legitur: Καὶ Καλλίμαχος δ᾽ ἔφη, εἰπών γε (de uoce ἶπος uel ἰπός paulò post dicam) ἀνέκοπτε μαλ᾽ εἴδότα μακρὸν ἄλληθον, (lego ἀλίθρα, ut sit hexameter) ὡς τὴν ἀνδρῶν ἐνόντα, ἀλ᾽ ὁ μυάγρας. Τὸ μέν τι ὑφιστάμενον ταῖς μυάγραις πέταλον, στηρὸν ἀλήθρον καλεῖται. ὡς ὁ ἐν ταῖς μείζοσι πάγαις πέταλος, ῥόπτρον. τὸ δὲ σπαρτίον, ᾧ συνέχεται, μήρινθος. Πάγη Polluci, & παγίς, quæuis machina uel laqueus ad capiendas feras: de muscipula etiam priuatim dicitur Oppiano, ut in B. recitaui. Μύσπαλα, μυάγρα, παγίς, Hesychius & Varinus. Καὶ παγίδα κρυόεσσαν, ὅπου δόλιος πέλε πότμος, Homerus in Batrachomyom. In eadem Troxartes rex murium conqueritur filium sibi muscipula captum: Homines eum, inquit, occiderunt, Καινοτέραις τέχναις ξύλινον δόμον ἐξευρόντες, ἣν παγίδα καλέουσι μυῶν ὀλέτειραν ἐοῦσαν. Μυοφόνον, παγίς, Hesychius & Varin. Μυοπάγη, παγὶς μυῶν, Hesychius. Ipos murium laqueus est, ut prodit Eustathius, ab ἴπτω quod est lædo, Cælius. Hanc uocem diuersis omnino modis scribi apud Grammaticos in Lexicis obseruaui: interpretantur autem omnes πάγην aut παγίδα, id est muscipulã, uel quoduis illabens pondus, & lignum quod ἐν πάγαις, id est in machinis inescatorijs mures opprimit. ἵππος, equus, cum p. duplici scribitur, ut discernatur ab ἶπος, id est laqueo uel muscipula, Etymologus. Varinus primam circumflectit: apud eundem & Hesychiũ ἰπός oxytonum legitur, & exponitur tanquam rectus singularis quod non placet: uidetur enim accusatiuus pluralis à recto ἰπός. Pollux ἰπὸς oxytonum habet ex Callimacho, ut paulò superius recitaui: sed Hesychius & Varinus ἶπος penanflexum scribunt, & alibi εἰλός oxytonum, eadem omnia significatione. εἰλός quidem minimè placet. Ἐξιπῶν, exprimere succum, Galeno. ἰπούμενοι, πιεζόμενοι, ijdem: malim ἰπούμενοι, cum tenui spiritu & pi simplice: nam sic quoque apud eos legitur, ἰπούμενος, θλιβόμενος, πιεζόμενος, ἀναγκαζόμενος. Ἰπούμενος, πιεζόμενος, ἢ τὸ ἐμπίπτον ξύλον τοῖς μυσίν, Hesychius: lego ἰπούμενος, πιεζόμενος. ἰπὸς δὲ τὸ ἐμπῖπτον ξύλον τοῖς μυσίν. ἴπτω barytonum, lædo: ἰπῶ uero oxytonum, premo, θλίβω. ἰπούμενος ταῖς συμφοραῖς, Aristophanes in Equitib. ut Varinus citat, & Suidas in ἴπτω, quamuis idem paulò ante eadem uerba citans, ἱππούμενος legit. ἰπούμενος ῥίζαισιν Αἰτναίαις ὕπο, Aeschylus: uidetur autem uox facta à camino quem Græci ἰπνὸν uocant, quasi fumigatum dicas, quod conuenit Aetnæ monti ardenti. Dionysius Siculus murium conceptacula rectè dici posse putabat, à seruandis muribus, Cælius. Myodocos in Theriacis accipit Nicander pro murium conceptaculis, Idem: παρὰ τὸ δέχεσθαι τοὺς μῦας.

¶ Si quod animal in mustum ceciderit, & interierit, uti serpens, aut mus, sorex'ue, ne mali odoris uinum faciat, ita ut repertum corpus fuerit, id igne aduratur: cinisque eius in uas, quò deciderat, frigidus infundatur, atque rutabulo ligneo permisceatur: ea res erit remedio, Columella 12. 31. Tradunt magici iocinere muris dato porcis in fico, sequi dantem id animal: in homine quoque similiter ualere, sed resolui cyatho olei poto, Plin. Moschus facillimè adulteratur: unde sæpe stercus murium & huiusmodi ridicula pro moscho uæneunt, Monachi in Mesuen. ¶ Aedificare casas, plostellilo adiungere mures, Ludere par impar, Horat. Serm. 2.3.

¶ h. Glaucus filius Minois & Pasiphaës, cum murem persequeretur, in dolium melle plenum illapsus est, & postea à Polyide uate herba quadam ei imposita in uitam reuocatus, ut pluribus describit Isacius Tzetzes in Scholijs in Lycophronem. ¶ In mures incolas ædium pauperum, ut se recipiant ad ditiores, Leonidæ epigramma, & alterum Aristonis, Anthologij Græci 1.33. ¶ Heliogabalus iubebat sibi decem milia murium exhiberi, mille mustelas, mille sorices, Lamprid. Μῦν δ᾽ ἀλοίζεις (forte ἀλαλύζεις: nam ἀλαλύζειν exponunt λυμαίνεσθαι, ἐνδηλοῦσαι) πόδα φαγὼν ἢ συλλέξας, Varinus. ¶ Mures cum candidi prouenêre, lætum faciunt ostentum, Plin. De soricum occentu, in sorice mox priuatim dicam. Mures incolæ domus, haud spernendum in ostentis etiam publicis animal, arrosis Lauinij clypeis argenteis, Marsicum portendêre bellum: Carboni imperatori apud Clusium fascijs, quibus in calciatu utebatur, exitium, Plin. Mus corrodens aurum uel quiduis nobis iucundum, quid significet per duodecim signa, Luna in singulis existente, Niphus explicat libro primo de augurijs, tabula quarta. Vide supra in C, ubi de cibis murium agitur. Μῦς δ᾽ ἂν φανεὶς φίδαλος (Camerarius legit ἄϊδαλος) ἐν τρόποις πέλει, Senarius onirocriticus apud Varinum. ¶ Cum reges Scytharum intelligerent Darium inopia rerum laborare, mittunt ad eum cum muneribus caduceatorem, aue, mure, rana, & quinque sagittis. Persæ eum qui munera ferebat, percontabantur quid illa significarent. Iste negare sibi aliud esse mandatum, nisi cum illa tradidisset, celerrimè rediret: iubere tamen ipsos Persas, si solertes forent interpretari quid sibi dona uellent. Hoc cum audissent Persæ, consultabant. Et Darij quidem sententia erat, Scythas seipsos ei donare, & terram atque aquam, hac ratione coniectans, quòd mus quidem in terra gignatur, & eodem quo homines uictitet; rana autem in aquis nascatur; auis

uerò sit equo assimilis: sagittis dãdis, quod seipsos tradere uideantur. At Gobryas unus è septem qui Magos sustulerunt, hoc dicere dona coniectabat: O Persæ, nisi effecti ut aues subuoletis in cœlum, aut mures subeatis terram, aut ranæ insiliatis in paludes, non remeabitis unde uenistis, his sagittis confecti: (& recte quidem ille,) Herodotus.

¶ Cum Philistæi Azotij arcam Dei apud se retinerent, nati sunt mures: & facta est confusio mortis magnæ in ciuitate, Regum 1.5. (sed hæc uerba in Hebraicis exemplaribus non leguntur.) Percussitq; eos Dominus in inferioribus uentris. Et mox capite sexto: Sacerdotes eis consulunt, ut arcam Israëlitis remittant, & simul dona, uidelicet quinq; anos aureos & quinq; mures (acbere) aureos, ad effigiem anorum hominis, & murium qui terram perdebant. ¶ Smintheus Apollo nominatur Ouidio in Fastis, Homero, Orpheo, & alijs. sic cognominatus à muribus. Causa (inquit Gyraldus) uariè proditur. Crinis Apollinis fuit sacerdos. is cum Dei sacra neglexisset, à terrestribus muribus agrorum fructibus est priuatus. cuius detrimento damnoq; commotus Apollo, bubulco cuidam Hordæ nuncupato iussit, ut Crinin sacerdotem moneret, illum debere consueta sacra peragere. quod sacerdos cum fecisset, Apollo mures sagittis cõfecit: hinc Apollo Smintheus cognominatus est. sminthas enim Cretenses mures uocant. Aelianus de animalibus, id tradit, mures adorari ab his qui Troadis Hamaxitum incolunt: unde Apollinem qui apud eos maxima religione fuit, Sminthium appellabant: mures enim Aeoles & Troiani sminthes nuncupant: sicut Aeschylus in Sisypho testatur, cum ait: Sed agrestis quis est Sminthius. Tum uerò apud eos sminthes cicures alunt, eisq; uictus publicè præbetur, atq; infra altare, ubi degunt, latebras habent, Aelianus ut recitat Gyraldus. nam Gillius paulò aliter quędam transfert, ego Gyraldo accesserim. Apud etiam tripodem Apollinis mus manet, de cuius religione (inquit Aelianus) hanc accepi fabellam: Permulta murium millia cum Aeolum & Troianorum segetes inuasissent, atq; immaturas succidissent, & simul eis qui earum sementẽ, &c. (reliqua enim mihi interciderunt.) Strabo uerò libro 13. aliam historiam, seu fabulam, ut ipse ait, recenset: In urbe, inquit, Chrysa est Apollinis Sminthei delubrum & simulachrum, quod nominis ueritatem seruat, nam mus quidem pedi statuæ subiacet. hãc statuam Scopas Parius fecit. Historia siue fabula, quæ de muribus narratur, huic loco congruit. Nam Teucris è Creta profectis datum erat oraculum, ibi eos sedem posituros, ubi terrigenæ eos adorirentur. Id circa Hamaxitum dicunt contigisse, maximamq; agrestium multitudinem murium noctu exortam, quicquid armorum & utensilium ex corio inuenisset, corrosisse, & Teucros ibi mansisse, atq; Idam ab Ida quæ in Creta est, appellasse. Heraclides Ponticus auctor est mures ibi circa templum abundare, & sacros existimari: simulachrum autem ita instructum esse, ut murem pedibus premat. Quidam tamen Smintheum quasi ζέων θεῖν, hoc est quod feruens currat, ad Solem respicientes, appellatum uolunt. Sanè in locis pluribus Smintheus Apollo cultus fuit, nec templa solum illi posita, sed & loca aliquot Sminthia ait appellata ille idem Strabo, Hæc Gyraldus. Murem Cretenses sminthion siue sminthea appellant, unde Apollini cognomen, ut Photioni uidetur post Strabonem, Hermolaus. Σμίνθος, μῦς. καὶ ὁ Ἀπόλλων δὲ σμινθεύς, διὰ τὸ ἐπὶ μυωπίας φασὶ, βεβηκέναι: ἢ ὁ ἐν τῇ Σμίνθῃ τιμώμενος, Hesychius. Murinum Apollinem eundem Grynæo esse, non à muribus sed à loco id nominis sortitum, supra in a. diximus. Musoritæ quidam hæretici mures colunt, ut scribit Philastrius in catalogo hæreseon 1. 12. Apud Eusebium legimus peplum Proserpinæ muribus contexi consueuisse, Calcagninus. Quantum est cunq; murium (inquit Aelianus) in Heraclea, quæ in Ponto insula est, deum & religiose colit, & quod deo cunq; dedicatum est, non attingit. Itaque cum uitis, quæ ibi deo frondescit, & soli eidem ad religionem consecrata est, cuiusq; racemos dei administri ad sacra seruant, uuæ assecutæ fuerint maturitatem, tum de insula mures decedunt, ut ne si remanerent, per imprudentiam eas contingant, quas tangi fas non sit: post uero ubi id anni tempus præterierit, ad domesticam sedem reuertuntur.

PROVERBIA.

Mus albus, μῦς λευκός, apud Suidam: μῦς κακός, id est mus malus (quod non placet) apud Diogenianum: In hominem lasciuum & libidinis immodicæ dicebatur. Nam mures domestici salacissimi sunt, præsertim albi, Erasmus. Vide plura superius in C. ubi de libidine murium. Mures domestici, libidinosissimi sunt, præsertim albi: ὅτι δ' εἰσὶ θήλεις, Apostolius & Varinus in prouerbio Mus picem gustans, debent autẽ hæc referri ad prouerbiũ Mus albus, ut rectè habet Suidas. θήλεις pro θηλυδρίας accipio, hoc est mures albos effœminatos esse, non fœminas: interpretantur enim prouerbium Hesychius & Varinus, ἐπὶ τῶν ἀκρατῶν περὶ τὰ ἀφροδίσια, θηλυδρίων καὶ καταφερῶν. Inter Alciati Emblemata legimus hexastichon istud problema: Delicias & molliciem mus creditur albus Arguere: at ratio non sat aperta mihi est. An quod ei natura salax, & multa libido est? Ornat Romanas an quia pelle nurus? Sarmaticum murem uocitant plerique zibellum, Et celebris suaui est unguine muscus Arabs. Hæc ille, sed ad prouerbij rationem prima tantum eius ex quatuor coniectura uera uidetur. Zibellum quidem & muscum (quem à capreolo peregrino non mure haberi diximus) ignorarunt ueteres qui murem album prouerbialem fecerunt. Existimantur sanè etiam inter homines magis molles & effœminati qui albi fuerint. quamobrem imbelles homines & fractos delicijs Græci πυγάργους & λευκοπύγους uocitant, ut fortes ac strennuos μελαμπύγους. ¶ Μυοὶ ἐν πισσάεις, ἐπὶ τῶν μαλακῶς ἀξίων, Suidas. Aliorum quidem nullus quod sciam huius prouerbij meminit: quamobrem conijcio legendum forte μυοπαρφί, ut Hesychius & Varinus habent, Μυοπαρφί (inquit Erasmus)

Erasmus)dicebantur agere, qui durè ac siccè uiuerent. (Interpretantur aliqui τὸ μυωνιόρτως καὶ ξηρῶς ποιεῖν, Hesychius. est autem ποιεῖν, non uiuere, sed facere simpliciter, aut carmen condere: ut μυσκαρφῶς scribere dicatur, qui frigido, exili, astricto & arido stilo, ac minimè copioso, ornato & fluente utitur.) Vox ficta uidetur à mure & palea, (κάρφος festuca est,) quòd mus in re pusilla uehementer laboret. Nisi malumus dictum à μύσσω quod est sicco, (μύσσω, κάρφω, Hesych.) & μύσις, præfocatio, quasi si quis festuca præfocetur. (Non placet hæc de præfocatione coniectura, cum non de uictu sed stilo & sermone arido prouerbium sentire uideatur: Cui opinioni nostræ accedit etiam sequens interpretatio, Myscarphum hominem minimè facetum fuisse, ac alijs tantum arrisisse.) Vsus est hac uoce Cratinus in Horis: & quidam ita proferri uolunt, ut ἀνωνεί, cum acuto in ultima, alij proparoxytonam faciunt. Sunt qui uirum quempiam Μυσκαρφον dictum existimant, qui ex se quidem nihil uenustiorũ dicteriorum adferre poterat, sed tamen libenter aliorum dictis arridebat. Et huius nominis mentionem factam apud Apollophanem Comicũ. Mus non ingrediens (non potens subire) antrum, cucurbitam ferebat, μῦς εἰς τρώγλην οὐ χωρῶν κολόκυνθαν ἔφερεν: In eum, qui cum ipse sibi consulere non possit, alijs conatur opitulari. Aut qui conatur maiora uiribus suis. Videtur ab apologo natum, sed anili, ni fallor, Erasm. Meminit Apostolius. ¶ Decipula (uel laqueus) murem cepit, εἷλεν ἡ παγὶς τὸν μῦν: de rectè meritoꝗ deprehensis, & malo dignis: quasi dicas, lupus in foueam incidit, aut aper in casses, Erasm. Meminerunt Suidas, Varinus & Apostol. ¶ Elephantus non captat (uel non curat) murem, ἐλέφας μῦν οὐκ ἀλεγίζει, de ijs qui parua & uilia contemnunt: Vide in Elephante. ¶ Mus non uni fidit antro: Nihil est hodie decantatius apud uulgus (inquit Erasm.) quàm eum murem esse miserum, cui non est nisi unus cauus. Idem Plautus expressit in Truculento: Sed tamen cogitato mus pusillus ꝙ sit sapiens bestia, Aetatem qui uni cubili nunquam fidit suam. Quia si obsideatur unum, aliunde præsidium gerit. Locus erit adagio si quem admonebimus, ut sibi plures amicos paret, aut unà cum opibus studeat philosophiæ, ut si fortuna quod suum est eripiat, in literis sit præsidium, Erasm. ¶ Iuxta muris interitum, κατὰ μυὸς ὄλεθρον: Aelianus de animalibus 12. 10. tradit murem minimè uiuacem esse, sed sua sponte defluentibus intestinis ocyus emori, atꝙ hinc natum prouerbium, Iuxta muris interitum. (Gillius sic uertit ex Aeliano: Mures qui non ex insidijs, sed sua sponte moriuntur, defluentibus membris è uita paulatim excedũt, unde factum prouerbium, &c.) Addit hoc usum Menandrum in Thaide. Quadrare uidetur in homines imbecilla ualetudine, aut in μικροβίους, id est breuis uitæ: aut eos qui paulatim extabescunt. Verisimile est enim mures sic emori, quemadmodum nascuntur in Aegypto: ut aliqua pars sit uiuus mus, altera nihil nisi limus, Erasm. ¶ Murem ostendit pro leone, pro eo quod est, ingentia pollicitus & fortia, longè diuersa exhibuit: Vide in Leone. Virum improbum uel mus mordeat, κἂν μῦς δάκοι ἄνδρα πονηρόν, hemistichium heroicum, quo significatũ est quacunꝗ ratione uindictam non deesse malis, sed eos aliquo pacto meritas dare pœnas. Refertur adagium inter Græca epigrammata, φασὶ παροιμιακῶς, κἂν μῦς δάκοι ἄνδρα πονηρόν. At is quisquis est, nam incertus author, inuertit prouerbium, dicens bonos uiros uel à mure morderi, malis ne draconẽ quidem audere dentes admoliri: hoc est, insontibus passim noceri, propterea quòd ij impune lædi posse uideantur, utpote non relaturi iniuriam, Erasm. mox aliud simillimum subijciens, Mordebit uel capra nocentem, κἂν αἶξ δάκοι ἄνδρα πονηρόν. Mus puero morso aufugit, μῦς δακὼν παιδὶ ἐπέφυγε, cum magni à minoribus læduntur, Apostol. Mus Brasidam inter caricas momordit, μῦς ἔδακε Βρασίδαν ἐν ἰσχάσι: cum monemus à paruis etiam caueri oportere, Idem. Brasidas, authore Plutarcho, cum manum in caricas temere misisset, & à mure inibi forte fortuna latente morderetur: Papæ, inquit, ut nullum est animal tam pusillum, neꝗ tam inualidum, quod lacessitũ non cupiat ulcisci sese. Muris in morem: Plautus in Captiui duo, Quasi mures semper edimus alienum cibũ: In parasitos dictũ, quibus iucundum est aliena uiuere quadra. Non conueniunt libertas & cibus alienus, quod eleganter indicat apologus de mure syluestri & domestico. Quin & Græcis prouerbiali uerbo μυαπολεῖν dicuntur, qui muris in morem cibi causa obambulant oberrantꝗ: indicauit hoc Hesychius, Erasm. Nos de uerbi μυαπολεῖν significatione in a. diximus, quæ est huc illuc discurrere, aut discurrendo aliquid perquirere, cibi uero causa id fieri grammatici non addiderunt: ego quemuis curiosum hominem & temere discurrentem, non parasitum solum, μυαπολεῖν dixerim. Metuit omnia, si uel mus obstrepat, οἷος δεδιέναι πάντα κἂν ψοφήσῃ μῦς, refertur ab Aristotele 7. de morib. ad Nicomachũ: de uehementer timidis: appellat autem hanc timiditatem θηριώδη, hoc est ferinam. Meminit Erasmus in prouerbio, In pulicis morsu deum inuocat. ¶ Mons parturiebat, deinde murẽ prodidit, ὤδινεν ὄρος, εἶτα μῦν ἀπέτεκεν, Senarius prouerbialis dici solitus in homines gloriosos & ostentatores, qui magnificis promissis, tum uultus uestitusꝗ authoritate miram de se mouent expectationem: uerum ubi ad rem uentũ est, meras nugas adferunt. Vtitur hoc adagio Lucianus in libello Quemadmodũ oporteat historias conscribere. Athenæus in lib. 14. refert quòd Tachas rex Aegyptiorum huiusmodi scommate tetigerit Agesilaum Lacedæmoniorũ regem cum ad eum uenisset, suppetias illi laturus in bello, ὤδινεν ὄρος, Ζεὺς δ᾽ ἐφοβεῖτο, τὸ δ᾽ ἔτεκεν μῦν. (Carmen uidetur anapæsticum.) Erat autem Agesilaus pusillo corpore. Porrò dicto offensus, respondit, φανήσομαί σοι ποτὲ καὶ λέων. Post euenit, ut exorta seditione apud Aegyptios, cum Agesilaus non adesset regi, coactus sit ad Persas fugere. Vtitur & Horatius in Arte poetica: Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu? Parturient montes, nascetur ridiculus mus. Porphyrion ex Aesopi apologo quopiam natum existimat, is fertur eiusmodi. Cum olim quidam rudes

atque agrestes homines uiderent in monte terram intumescere moueriq́, concurrũt undiq; ad tam horrendum spectaculum, expectantes ut terra nouum aliquod ac magnũ spectaculum æderet, monte nimirum parturiente, foreq; ut titanes rursum erumperent, bellum cum dijs redintegraturi. Tandem ubi multum diuq; suspensis attonitisq; animis expectassent, mus prorepsit è terra, moxq; risus omnium ingens exortus, Erasm. Quanta Mus apud Pisam, ὅσον μῦς ἐν Πίσῃ, subaudi tulit, aut simile quippiam. De ijs qui uincunt, & optatis potiuntur: sed non sine summo negotio, neq; citra magnum incommodum suum. Suidas natum ait ab athleta quodam, seu pugile Tarentino, qui in Olympiacis certaminibus apud Pisam, semel duntaxat uictor discessit, idq; plurimis acceptis plagis, Erasm. Meminit Suid. Mus picem gustans, μῦς ἄρτι πίσσης γευόμενος, (αἱ γεύεται, & sic pars senarij uidetur.) Quidam (Suidas) aiunt dici solere in eos qui cum antea fuerint audaculi & confidentes, postea periculo degustato, planè (ἀδεῶς) timidi uidentur. Nondum satis liquet, utrum à mure in pice deprehenso sit translata allegoria, sicuti placet Diogeniano: an ab illo de quo meminit Herodotus primo libro in pice deprehenso, atq; ita pœnas dante: an à pugile illo Tarentino, de quo modo dictum est, ut in πίσσῃ sit allusio ad nomen urbis apud quam celebrantur certamina. Νῦν δὲ πόδ' ὡς μῦς φασὶ θηλίαν γευόμενος πίσσης. Sed quouis referas, significatur experientiam malè cessisse. Siquidem mus imperitus, si quando in picem inciderit, aut perit, aut uix eluctatur, ac deinde periculi memor timet contingere. Et pugil ante ferox & iactabundus, simulatq; certamen Olympiacum expertus est, sensitq; quanti constiterit ea uictoria, deinceps abstinuit. Quare non intempestiue dicetur in eum, quem pœnitet experimenti, aut qui rem parum feliciter tentatam, iterum aggredi refugit, Erasm. Μῦς πίσσης γεύεται, ἐπὶ τῶν νικεῖ ἀπολλυμένων μετὰ πόνου, (πρεσβευόντων κακῶς, Hes.) καὶ, ὅσα μῦς ἐν πίσσῃ, ἐπὶ μυὸς τοῦ Ταραντίνου παλαιστοῦ ὀλυμπιάσιν ἐπαλαίσαντος, Suidas: hinc deprauatus Hesychij locus emaculari poterit. ¶ Germanica prouerbia à mure. Der müßdreck will alwäg vnder dem pfeffer syn, Muscerdæ semper intermisceri uolunt piperi: Huic respondet quo Græci Latiniq; utuntur, Corchorus inter olera. Wer mit katzen jagt der facht gern müß: Qui cum felibus uenatur, ut plurimum mures capit: Corrumpunt mores bonos colloquia praua. Art laßt von art nit/die katz laßt jro musens nitt: Ingenium celari qui non potest, nec feles captandis abstinere musculis: Naturam expellas furca, tamen usq; recurrit.

¶ Apologi. Fabula rustici & urbani muris, quam describit Horat. 2. Serm. Sat. sexta, notior est quàm ut adscribi debeat. Κοιμωμένου λέοντος ἀγρίου χαίτης διέδραμεν μῦς. ὁ δὲ λέων ἐθυμώθη, φρίξας δὲ χαίτην ἔκθορε φωλάδος κοίλης, Babrius ut Suidas citat in uoce φρίξότριχα. In fabulis Aesopi atq; carminibus Babrij leo dormiens fingitur, cuius mus percurrens ceruicem, ex somno hunc excitauit perterrefactum. Vulpi autem ridenti leo respondit, οὐ μῦν πτοοῦμαι, τὴν δὲ ὁρμὴν ἐκτρέπω, Non murem timeo, sed motum exhorreo, Tzetzes 13.490. De monte parturiente & emergente mure apologum recitaui superius inter prouerbia. Fabula de fele in mulierem mutata, & sponsa cum esset murem persequente, uide supra in Cato. Οἱ δὲ μῦες νῦν ὀρχοῦνται, ἀφανισθείσης τῆς σιτοπάλης, (ἤγουν γαλῆς:) loquitur autem de catto seu fele domestica, Suidas in Σιτοπάλη: sumptum uidetur ex apologo quodã. Apud nos prouerbiale dictum est, Fele absente mures saltant, aut diem festum agunt. Γελῶντας τοῦ καὶ παρὰ τῶν ἐμῶν ἀπὸ τούτων, ὁ μῦς τὸν λέοντα τῷ μύθῳ σώζει, ἀρκοῦντας ἐλάττονα, Iulianus in epistolis. ¶ Egressi mures de cauernis suis ausi sunt prouocare nos ad prælium, Iudith 14. Sic per contemptum dicebant Assyrij de Iudæis Bethulia egressis aduersus ipsos.

DE MVRIBVS DIVERSIS.

MVRIVM permulta sunt genera, Albertus. ¶ ZEGERIAE, ζεγερίαι, genus quoddam murium est, Hesych. & Varin. In Africa tria murium genera sunt, quorum aliqui zegeries uocantur Punica lingua, quod in nostra pollet idem quod βουνοί, (Valla colles transfert,) Herodotus libro 4.

¶ Ῥίσιοι, genus murium, Hesychius & Varin.

¶ Σκάλοπες, mures quidam quos spalacas uocamus, Scholiastes Aristophanis in Acharnensibus, sed spalax non alius est quàm aspálax, id est talpa, de qua post Suem dicetur.

¶ Aegyptij mures pares sunt Alpinis, similiterq; residunt in clunes, & binis pedibus gradiuntur, prioribusq; ut manibus utuntur, Plin. ¶ Norduegia pestem peculiarem habet, quã leem uel lemmer uocant patrio sermone. Hæc est bestiola quadrupes magnitudine soricis, pelle uaria: hæ per tempestates & repentinos imbres decidunt, incompertum adhuc unde, an ex remotioribus insulis & huc uento delatæ, an ex nubibus feculentis temere natæ deferantur. Id compertum est, statim atq; deciderunt, reperiuntur in uisceribus herbæ crudæ nondum concoctæ: hæ more locustarum depascuntur omnia uirentia: & quæ morsu tantum attigerint, emoriuntur uirulentia: uiuit hæc pestis donec non gustauerit herbam renatam. Conueniunt quoq; gregatim quasi hirundines auolaturæ, sed stato tempore aut moriuntur aceruatim cum lue terræ, ex quarum corruptione aër fit pestilens & adficit Norduegos uertigine & ictero: uel ab alijs bestijs dictis lefrat (quasi leopardis, quibus congeneres esse puto) consumuntur, unde pinguescunt & reddunt pelles aliquanto laxiores humana mensura, Iacobus Zieglerus in Schondiæ siue Scandinauiæ descriptione.

DE MAIORE DOMESTICO MVRE, QVEM VVLGO RATTVM VOCANT.

A.

MVRIS genus magnum, rattum uocamus, Albertus & Liber de naturis rerum. Ratti quidem uox non Germanis tantum, sed Gallis etiam, Hispanis, Italis & Anglis in usu est. Plura de diuersis nomenclaturis huius animantis uide supra in Mure A. Soricem non esse rattum uulgò dictũ, id est maiorem murem domesticum, sed omnino syluestrem, ex Plinio demonstrabimus infra, ubi de Sorice separatim agetur. Sed murem araneum quoq; à ratto differre, ex eius historia patebit: quã quam Ge. Agricola eundem esse iudicat. Colotes, κωλώτης, stellio est. Albertus ubi Aristoteles asinum impugnare coloten scribit, rattum imperitè interpretatur. Sorex, ratz, ῥατός: hæc tria uocabula, Latinum, Germanicum, & Græcum, ἐκ παραλλήλου ponuntur in Lexico symphono Gelenij: Græcum forte apud recentiores usurpatur: nam apud ueteres nusquam mihi occurrit, neq; in Lexicis. Hyrax quidem, ὕραξ, quo pro mure Nicander utitur, prima syllaba omissa, satis cum Germanico congruit: sed & ῥίσκος fortassis, quod muris genus facit Hesychius & Varinus.

B.

Rattus quadruplo ferè maior est mure: colore subniger uel fuscus, qui uentrem uersus dilutior est. Capite longiusculo, cauda procera, tenui, nuda pilis: mole corporis mustelæ magnitudinem assequitur, Ge. Agricola. Ego rattum undiquaq; albissimum uidi nuper apud nos captũ Aprilis medio, oculis rubicundis prominentibus, barba multis & oblongis pilis hirsuta. Augustę Vindelicorum circa templum diui Huldrici rattos nullos inueniri audio. Nō latet in terra ueluti reliqui mures domestici, tametsi in ualle Ioachimica ex proximis domicilijs in cuniculos (fodinas) ingrediaẽ, & in his uersẽ: alioqui hyberno etiam tempore in domibus nostris solent uagari, Ge. Agricola. Affirmant quidam inueniri aliquando rattum cæteris maiorem, proceriore & latiore corpore, qui à cæteris otiosus alatur. Rattorum regem, ratzen künig appellant. Fieri autẽ potest ut aliqui in senecta sic à minoribus natu alantur: nam & glires legimus fessos senecta parentes suos nutrire. Ge. Agricola rattum, ut dixi, murem araneum esse putans, sic de eo scribit: Mus araneus dictus uidetur, quòd muri similis sit, & ut araneus parietes scãdat, sed hoc de mure araneo ueterum nemo scripsit: rattum quidem facile per parietem ascendere audio.

¶ C. Cum lumen noctu ratto obtenditur, non fugit, acie oculorum quodammodo præstricta: mures autem fugiunt.

¶ E. Necantur ijsdem quibus mures uenenis, quæ in Mure copiosè nobis explicata sunt. Capiuntur & muscipulis eisdem, sed triplo aut quadruplo maioribus. Aconita nostra ratto me frustra dedisse, dixi in Lupo a.

¶ G. Rattorum tota caro calidior & acrior est quàm murium minorum, ut ex dissectorum odore colligimus: quare magis discutere & siccare eam uerisimile est, & excrementa quoq; acriora cali-

dioraq́ esse. Medici fimo ratti, id est muris maioris, ad alopecias utuntur: Venenũ in cauda gestare dicitur, Obscurus. Nos muscerdarum muris simpliciter, i. minoris domestici ad alopecias usum esse, copiose docuimus supra in Mure G. Ratti cum libidine accenduntur, adeò perniciosi sunt, ut si eorum urina partem aliquam hominis nudam attigerit, carnes eius usq; ad ossa putrescere faciat, neque cicatrix ulceri possit induci, Liber de naturis rerum. Alij, ut Arnoldus & Albertus, simpliciter hoc de muris urina scribunt.

DE MVRE AQVATICO.

MVRIS quoddam genus aquatile esse audio, magnitudine ferè ratti terrestris, colore quodámodo subrusso. Germani uocant wassermuß, Angli waterratte: Itali sorgo morgange, id est murem mergum. Galli rat d'eau. Pisces uenantur, ut aiunt: & aquæ submersi per caua quædam aliunde in terram redire creduntur, quoniam aliqui sæpe cum obseruassent submersos, diu expectantes nusquam rursus emergere uiderunt. Rattus alius terrestris est, alius fluuiatilis, Obscurus. Ego non in fluuijs, nec alijs aquis magnis, sed paruis tantum, riuis & alijs uersari audio. Quidam nuper in nonnullis Galliæ locis etiam in cibum admitti rattum aquaticum mihi narrauit: quod tamen uerum esse affirmare non ausim. In Colusis Arcadiæ fontem esse aiunt, in quo mures nascuntur terrestres, & natant in eo uitam agentes: idem in Lampsaco fieri aiunt, Aristoteles in Mirabilibus: Ego Lusis non Colusis legerim. Lusi enim (quanquam uulgati codices duplex s. habent) urbs est Arcadiæ, teste Stephano, ubi Melampus Prœti filias lauit & insania liberauit. In Lusis Arcadiæ quodam fonte mures terrestres uiuere & conuersari Theophrastus scribit, Plinius, Pausanias quoq; Lusos urbem in ea terra collocat, qua Polybius Lusas in montanis agri Clitorij, Hermolaus. Magos qui Zoroastren sectantur, imprimis colere aiunt herinaceum terrestrem, maximè uerò odisse mures aquaticos, (μῦς ἐνύδρους,) & quo quisq; plures occiderit, eò chariorem deo feliciorem'q; existimare, Plutarchus Symposiacorum quarto quæstione ultima. Et mox, Quare Iudæi etiam si execrarentur suem, occidere deberent, ut magi mures. Cæterum in Commentario de Iside, magos scribit animalia quædã boni dæmonis esse putare, ut canes & gallinas, & terrestres echinos: mali autem aquaticos esse, τοὺς ἐνύδρους εἶναι: lego τοὺς ἐνύδρους μῦς, ex superioribus locis. An uero aquaticos mures intelligat illos de quibus hîc scribimus, incertũ est: ego testudines aquaticas potius, (nam has quoq; mures appellant,) intellexerim.

MVS PEREGRINVS.

MVSCVM, qui & nunc in delicatiorem usum uenit, ab Hieronymo dici quandoq; peregrinum murem sunt qui opinentur, Cælius. Muscus, & œnanthe, & peregrini muris pellicula, Hieronymus ad Demetriadem. Quis autem sit peregrinus mus, inquit Hermolaus, odorata celebratus pellicula, nõ uideo: nisi quis animal hoc intelligat ex quo zibettum excipitur. Atqui nos zibetti animal longe diuersum à mure esse post Pantheræ historiam demonstrabimus. Mihi quidem uerisimile fit hoc ipsum animal ex quo moschus odoramentum funditur, Hieronymum genus muris esse putasse, historia eius tanquam rei nouæ & ex alieno orbe aduectæ nondum cognita, ad quam opinionem nominis etiam uicinitas allicere potuit. Accedit quod in pelliculis animantis suæ adferri soleat. Quin & Raphaël Volaterranus, uir alioqui doctus & nostri ferè sæculi, Murem illum, inquit, qui odoratus uulgò habetur, murem muscũ Hieronymus in epistolis uocat: & in alia epistola murem peregrinum. Apud Italos quidem hodie odoratum quendam murem MOSCHARDINVM appellari audio: sed illum in Italia reperiri, nec peregrinum esse. Ruellius in historia stirpium mures simpliciter moschi odore recrementum aliquando excernere scribit.

DE MVRIBVS AGRESTIBVS.

Figuram in fine huius Tomi requires.

A.

MVRES agrestes in terra habitant, duorum generum, rubeus & niger, Albertus. Effigies quam damus (in fine libri) muris agrestis maioris est, qui terram fodiendo hortos & agros populatur. Eiusdem generis alij minores sunt, domesticis similes, magis ruffi, quales me in alpibus etiam uidisse puto. Cæterum syluestres aut syluaticos mures, quorum generis & sorex est, eos uoco, qui non in aruis & locis cultis aratisue, sed in syluis habitant, de quibus infra separatim agam. Mus subterraneus, quem alij agrestem uocant: Seruius à Cicerone nitedulam putat nominari, Ge. Agricola. Vt illa ex uepreculis extracta nitedula remp. conaretur arrodere, Cicero pro S. Sestio. Nitedula quidem est etiam cicindela dicta, ex insectis, quæ noctu lucet. Sæpe exiguus

gnus mus Sub terra posuitq́ domos, atq; horrea fecit, Vergilius in Georgicis. Murem agrestem Marcellus empiricus nominat: Item Plinius, Mures agrestes (inquit) à serpentibus læsi chondrillam esse dicuntur. Palladius tum agrestes tum rusticos mures eosdem nominat. ἀρουραῖοι μύες, mures qui agros aut arua habitant, (quasi aruales aut aruenses dicas,) Hesychius & Varinus. Gaza μύας ἀρουραίους ex Aristotele sorices reddit, quod non probo. sorex enim syluestris non agrestis est, ut in eius historia dicam. Sorices hyeme sæpe dormientes deprehenduntur, mures agrestes non item. κάρκος, μῦς ἀρουραῖος, Hesychius: alij interpretantur animalculum uitibus noxium, Varinus. Myagros uiri nomen est, ut diximus in Mure a. item herbæ: compositionis quidem ratio murem syluestrē insinuat, ut syagros aprum syluestrem. Græci agrestis syluestrisq́ differentiam non ita obseruare ut Latini uidentur: nam ἄγριον pro utroq; usurpant: aliquando tamen distinguunt, agreste ἀρουραῖον dicentes: syluestre ἄγριον, siue id in syluis, siue alijs locis incultis & ab hominum conuersatione remotis sit. Latini etiam sæpe non distinguunt. γαγγάλιξ, γάλαγγος, ὁ ἄγριος μῦς, Hesych. & Var. glirem intelligo, qui & syluestris mus, non agrestis, dici potest. Spalacem quoq; uel aspalacem, id est talpam, ὡδὲ ἀρουραίους μύας interpretantur Grammatici. Germani murem illum agrestem, cuius figuram pro hoc loco in fine libri adijciemus, uarijs nominibus appellant: ut sunt, **feldmuß** (quo nomine etiam Angli utuntur) id est mus campestris: (habent & Itali quem murem campaignolo nominant, haud scio an eundem: sed differre puto: audio enim sic dictum, campaignolum murem, paruum & elegantem esse, cauda non glabra, sed pilosa: & aliquando cicurari. Mus agrestis, id est qui in campis inuenitur, Marcellus:) **erdmuß**, id est mus subterraneus. **Nülmuß** uel **mülmuß**, quòd terram fodiendo pedib. reijciat talparum instar: & eandē ob causam **schoermuß**, alijs **schörmauß**: & **stoßmuß**, & **luckmuß**. Item à loco **ackermuß**, cui maioris minorisq́ differentiam addunt. maior est, cuius imaginem dedimus. Gallicè mullot uocari audio.

B.

Non multo minor est ratto, qui in caudam ut ille longam habet ac crassam, Ge. Agricola. Auriculis rotundis, capite magno rotundo nec eminente rostro, colore fusco ad latera rufo, barba medio inter os & oculos loco rigente. Minoribus agrestium breuis est cauda.

C.

Nascitur omne genus muris de terra, licet etiam ex coitu sui generis generentur. Vnde in terris Aegyptijs quando pluit plurimi generantur, Albert. Iuxta Thebaidem Aegypti quum Nili cessauit inundatio, calefaciente Sole limum ab aqua relictum, multis in locis ex terræ hiatu multitudo murium oritur, Diodorus Sic. Et mox, In Thebaidis agro certis temporibus multi ac magni generantur mures: qua ex re plurimum stupent homines, cum uideant quorundam anteriorem, usq; ad pectus & priores pedes, murium partē animatam moueri, posteriori nondum inchoata, sed informi. In Thebaide cum grandine pluit, mures in terra apparere audio, qui partim etiam nunc cœnum limosum, partim iam caro existunt, Aelian. De muribus qui cum pluit in Aegypto nascuntur, & incolarum supplicationibus Deo factis ab agris ad montem auertuntur, Aeliani uerba recitabo infra in Aegyptiorum mentione, ubi agam de muribus diuersis secundum regiones. In Aegypto mures de terra & imbre nascuntur, Macrob. Deturgente Nilo musculi reperiuntur inchoato opere genitalis aquæ terræq́, iam parte corporis uiuentes, nouissima effigie etiamnum terrena, Plin. Alicubi è terra mures progigni, qui mox per coitum mirè excrescant, Auicenna scribit, Cælius. Sunt qui asserant omne animal idem specie ex semine & ex putri materia fieri posse, tum perfectum tum imperfectum. Quo posito, concedendum esset ex putri materia orta animalia, alia eiusdem speciei per coitū generare, & illa item alia, & sic in infinitum. Huius sententiæ Euripides & Auicenna fuerunt, propter uniuersalem hominum interitum ex diluuio. Alij dicunt perfecta animalia nequaquā fieri posse ex putri materia: imperfecta autem eadem specie ex putri & ex semine, ut mures qui ex putri materia orti generant mures eiusdem speciei: atq; ita senserunt Albertus et Aponensis, tanquā ex Aristotelis opinione. Verum Aristoteles ait sic (ex putri materia) nata generare quidem, sed animal specie diuersum, à quo nihil amplius gigni possit, (ne procedatur ad infinitum.) Quamobrem concedo quidem (inquit Niphus) mures produci posse ex materia putri quæ in nauibus reperitur, & copiosissimè quidem, eosq́ coëundo rursus alios generare, non tamen eiusdem speciei, sed alterius, et qui ultra generare nequeant. De muribus Caspijs qui segetes succidunt, & fructus in arboribus populantur, dicam infra inter Mures diuersos secundum regiones. Mus agrestis non semper in terra latet, sed nonnunquam egreditur, etsi rarius, Ge. Agricola. Tumulos terræ instar talpæ excitat. Corrodit, imò exest, planeq́ interdum consumit radices lupuli, pastinacæ, rapæ, & reliquorum leguminum, Ge. Agricola. Radicibus tantum uescuntur, nec profundos agunt cuniculos, (sed statim sub cespite ac superficie fodere pergunt, ut inambulantes laxam suspensamq́ terram & uestigijs cedentem percipiant) quorum introitus si quis fossorio aperiat, mox reparant ac retegunt: quod & talpæ faciunt, sed tardius, secundo interdum uel tertio demum die. Cognito igitur mures subesse, inde quòd foramina breui retexerint, iterum tribus aut quatuor locis aperiuntur, expectaturq́ ut cum ad retegendum uenerint, ligone aut fossorio in proximum post eos locum inflicto unà cum terra aut cespite eijciantur, eiecti conculcantur aut aliter occiduntur. Aliqui gramen in introitum inserunt, quod dum retrahere mus conatur, malleus ligneus in terrā proximo post eum loco adigitur, ut foramine

occluso & regressu ei negato capiatur. ¶ Mures agrestes à serpentibus læsi chondrillam esse dicuntur, Plinius.

¶ Mirum percipimus ortum (inquit Aristoteles) redundātis agrestis murium generis: locis enim compluribus agri tam inaudito modo oriri solent, ut parum ex uniuerso frumenti relinquatur: tam citò absumitur, ut nonnulli mediocres agricolæ, cum pridie metendum statuerint, postridie mane cum messoribus accedentes ad segetem, absumptam inueniant totam: interitus autem minime euenit ratione: paucis enim diebus omnino abolentur, quanquam superiore tempore homines uincere uel suffiendo, uel sues, ut latibula effoderent, admittendo, nō possent. Quinetiam uulpes eos uenantur, & cati syluestres in primis: sed tamen superare copiam, & celeritatem prouentus nequeunt: nec aliud quicquam omnium uincit, nisi imbres: ijs enim quamprimum intereunt. Audio mustelas ualde persequi mures syluestres, ita ut meatus etiam hypogeos eorum subeant, ut uiuerræ cuniculorum. Myagrós uel myotheras anguis mures in pratis uenatur. Plinius de numerosa murium domesticorum fœcunditate locutus, & quòd uel sale gustato fieri prægnantes aliqui opinētur, subdit: Itaq; desinit mirū esse, unde uis tanta messes populetur murium agrestiū: in quibus illud quoq; adhuc latet quonam modo illa multitudo repente occidat. Nam nec exanimes reperiuntur, neq; extat qui murem hyeme in agro effoderit. Plurimi ita ad Troadem perueniunt, & iam inde fugauerūt accolas Prouentus eorum siccitatibus tradunt: & iam obituris uermiculum in capite gigni, Plin. Patrijs sedibus quosdam Italiæ populos incursio murium agrestium expulit, (quod & Diodorus Siculus scribit lib. 4. de antiquorū gestis) atq; in fugam compulit. Quòd sanè sic segetes & plantas, tanquam summa siccitas, aut teterrimum frigus, alia'ue tempestas uastarent, radices succidentes, Aelianus. Cosas Hetruriæ ciuitatē mures destruxêre, Volaterran. Cossa oppidum est Vmbriæ, Plinio 5.3. Orbitellum hodie. Caleni uidimus quòd una nocte totum campū segetis plenū mures absumpsère, Niphus. In Hispania ingens est murium multitudo, unde pestilētes sæpenumero secuti sunt morbi. Hoc aduersus Romanos aduenit in Cantabria, ut essent qui accepta mercede mures uenarentur, & quantitate designata, salutem uix assequerentur, (καὶ μυοθηρῶντες πρὸς μέτρον κειμένων ἀθλῶν, διεσώζοντο μόλις,) Strabo libro 3. Theophrastus author est in Gyaro insula cum incolas fugassent, ferrum quoq; rosisse eos, Plin. Et alibi, M. Varro auctor est ex Gyaro Cycladum insula incolas à muribus fugatos. Cum Palæstini arcam Domini captam apud se detinerent in ciuitate Azoto, incolæ crudeli dysenteria affecti sunt, & prouinciam consurgens multitudo murium deuastabat, ut legimus Samuelis seu Regum primo: & apud Iosephum ab initio libri sexti Antiquitatum. Aeolij & Troiani muriū abundantia infestati, Smintheo Apollini sacrificarunt, ut in Mure supra retuli in h. Et de muribus ex Heraclea Ponti insulæ recedentibus cum uuæ sunt maturæ, & post autumnum reuertentibus, ibidē. Cum Sanacharibus Arabum Aegyptiorumq; rex Aegyptum inuaderet, Vulcanus in exercitum eius noctu uim agrestium murium immisit, qui militum tum pharetras, tum arcus, tum scutorum habenas abederunt, ita ut postera die hostes armis exuti fugam fecerint, multis amissis, Herodot. libro. 2. Chalcidenses incoluerunt etiam Cleonas, Elymnio Athi montis ciuitate pulsi, ut fabulis proditum est, à muribus, qui omnia illorum bona ita deuorabant, ut neq; ferro parcerent, Heraclides.

¶ Mures abiguntur cinere mustelæ uel felis diluto, & semine sparso, uel decoctarum aqua: sed redolet uirus animalium eorum etiam in pane: ob id felle bubulo semina attingi utilius putant, Plinius. Aduersus mures agrestes Apuleius asserit semina bubulo felle macerāda anteq; spargas, Pallad. Apuleius (ut in Geopon. Græc. legitur) commendat fel bubulum, quo si tingantur semina, ut ait, non infestabuntur à muribus. Satius tamen est per dies caniculares cicutæ semen cum ueratro, aut agresti cucumere, aut hyoscyamo, aut amaris amygdalis & nigro elleboro contundentes, atq; ex æquo farinæ miscentes, subigentesq; oleo, id ipsum cauernis agrestiū murium adponere: pereunt ubi primum gustauerint. Hyoscyami albi semine simpliciter mures necari Auicenna scribit: uerisimile est autē ijsdē medicamentis agrestes interire, quibus & domestici, quorum uenena copiosè in Mure E. prodidimus. Nonnulli rhododaphnes folijs aditus eorum claudunt, qui rosis his, dum in exitu nituntur, intereunt, Pallad. Qui ex Bithynis (inquit Apuleius) rerum experientia ualent, folijs rhododaphnes meatus murium obturans, ut dum exire contendunt, ea contrectent dentibus: quæ quidē ubi contigerint, pereunt. Sed chartā nactus, quæ sequunē inscribito. Adiuro uos omnes mures qui hîc consistitis, ne mihi inferatis iniuriā, aut per alium eam mihi inferri patiamini. Assigno enim uobis hunc agrum (quē tunc nominas) in quo si uos posthac deprehendero, Matrem deorum testor, singulos uestrum in septē frusta discerpam. Hæc ubi scripseris, alliga chartam ipsam loco, quē obsident mures, idq; ante Solis exortum: sic tamen ut characteres extrinsecus appareant conspicui, nimirum lapidi natiuo adhærescente charta. Scripsi hæc (inquit author Geoponicorum) ne quicquā præterire uiderer: nec probo quidem ut fiant talia, sed potius consulo omnibus ne adijciāt animum alicui horum quæ digna sunt risu. Mures rusticos, si querneo cinere aditus eorum satures, attactu frequenti scabie occupabit ac perimet, Palladius.

¶ G. Muris agrestis, id est qui in campis inuenitur, combusti cinis cōtritus, & cum melle assidue inlitus, aciem oculorum caligine extenuata confirmat, Marcellus.

¶ h. Aristophanes in Acharnensibus Atheniensium inopiam uel malitiam notans, ait eos, ubicunq;

cunq; in agrum aliquem uenerint, paxillo allia effodere, ὡς ἀρουραῖοι (γαῖαν, Scholiaſtes) μύες.

DE MVRE SYLVATICO.

SYLVESTRIS aut ſyluatici muris Plinius aliquoties meminit, ſed in remedijs tantum: Differre autem illum ab agreſti præcedenti capite diximus, quòd non rura & locos cultos ut agreſtis habitet, ſed ſyluas & nemora. Syluestrem murem Græce μῦν ἄγριον dixeris, ut agreſtem ἀρουραῖον. Γυγγάλιξ, γάλιγξ, ὁ ἄγριος μῦς: ego glirem intelligo, qui de genere murium ſyluestrium eſt. Plinius quidem ex glire & mure ſylueſtri, etiam remedium idem facit, ut mox recitabo. Sed quoniam ſorex quoq; mus ſylueſtris eſt, eundem eſſe crederem, niſi unus Plinij locus obſtaret, ubi cum muris ſylueſtris cinerem ad claritatem oculorum commendaſſet, mox in eundẽ uſum ſoricis quoq; cinerẽ prædicat, ut inferius inter remedia ex mure ſylueſtri recitabo. Ge. Agricola magnæ doctrinæ uir, murẽ ſylueſtrem interpretatur murẽ illum cui noſtri ab auellanis nomen imponunt: ſoricem uerò illum facit, quem ego inferius murẽ araneũ eſſe docebo. Ego muris ſylueſtris propriè dicti genera duo eſſe uideo: Vnũ, de quo Albertus ſcribit, Muris quoddam genus in arboribus habitat, fuſcum, nigris in facie maculis: quod generali tantum nomine mus ſylueſtris appelletur. De eodem Plinius intellexit, ni fallor, cum ſcribit, Fagi glans muribus gratiſſima eſt, & ideò animalis eius unà prouentus. Alterũ, quod priuatim ſorex nominetur, quod Plinius per hyemem dormire ſcribit, & caudam habere uilloſam: cuius figuram ſubijcimus. Sed ut diſtinctius agã quæ de mure ſylueſtri Plinius prodidit, ſeparatim hîc adſcribam, poſtea de Mure auellanarũ etiam quæ noſtri tradunt, & ipſe obſeruaui, ac de Sorice demum ex ueteribus priuatim ſcripturus. Attritis medetur cinis muris ſyluatici cum melle, Plin. Oſſibus fractis, caninũ cerebrũ linteolo illito ſuperpoſitus lanis, quæ ſubinde ſuffundantur, ferè quatuordecim diebus ſolidat: nec tardius cinis ſylueſtris muris cum melle, aut cum uermium terrenorũ cinere, qui etiã oſſa extrahit, Plin. Pernionibus imponitur ſeuum pecudum, &c. quòd ſi putrida ſint ulcera, cera addita ad cicatricem perducunt, uel gryllorum (glirium uel ſoricũ cinis ex oleo, Marcell.) crematorũ fauilla ex oleo: item muris ſyluatici cum melle, Idẽ. Murium capitum caudarumq; cinere ex melle inunctis, claritatẽ uiſus reſtitui dicunt: multoq; magis gliris aut muris ſylueſtris cinere, Plin.

DE MVRE AVELLANARVM.

A.

MVS auellanarum, ut noſtrates uocant, ein haſelmuß, non alius quàm Plinij ſorex mihi uidetur, ut præcedenti capite dixi: quoniã uero ſoricẽ alij alium faciunt, ſeparatim de utroq; agere uolui. Noſtrorum aliqui glirẽ quoq;, uel gliris genus, (hoc eſt maiuſculũ, ſylueſtrem, pinguẽ & eſculentum murẽ) auellanarum murem uocãt, ſed maiorẽ, ein groſſe haſelmuß. Genus illud, cuius hîc appoſita eſt figura, corylinũ Albert. uocat, à corylo arbuſto, cuius fructus ſeu nuces auellanæ dicunt: his enim præcipuè ueſcitur. Flandri, ut audio, uocant ein ſlaep ratte, id eſt rattum dormientem, ut Angli dormus, id eſt dormientẽ murẽ. Galli lerot, cuius ſomniculoſa natura etiam in prouerbium eis abijt: falluntur qui glirẽ Gallicè lerot interpretantur, cũ conſtet murem ſic appellatum non edi: niſi forte utrunq; genus in diuerſis locis ſic appelletur, propter ſimilem dormiendi naturam.

B.

Muris genus corylinum rubeum eſt, & cauda piloſa, Albert. Magnitudine corporis non differt à ſciuro, uerum colore qui ei fuſcus eſt: & cauda, quam non habet uillis confertam & plenã, ſed ab eis nudam ut cæteri mures, Ge. Agricola. At quẽ noſtri murẽ auellanarum uocant, neq; rubeus eſt, ut Albertus ait: neq; cauda glabra ut Agricola. Ego & uiuum aliquot dies nutriui, & occiſum diligentius inſpexi: hunc ipſum ſcilicet cuius iconem adieci. Magnitudo & forma ratti erat; color mu-

rinus per tergum & latera, magis ruffus, præsertim in capite. auriculæ magnæ, glabræ, (Plinius quidem sorici pilosas tribuit.) uenter candidus: & eodem colore crura, & cauda parte inferiore extremitatem uersus. nares & pedes rubicundi. cauda tota hirsuta, (quod Albertus etiam de hoc mure, de sorice Plinius scribit) & qua desinit albis densisq; uillis condita. Oculi maiusculi, eminentes, nigerrimi, ita ut nihil ferè candidi in eis appareat. barba partim alba, partim nigra. Color niger infra supraq; aures & circa oculos, & in posteriore parte caudæ superioris. Pedum anteriorum digiti quatuor. pollex enim mutilus est, posteriorum quini. Posteriorum crurum pars auersa siue supina à suffragine per totam tibiam ad extremos unguiculos glabra est. Odor quidem in hoc genere, & excrementa, ita se habent ut in domesticis muribus.

C.

Mus syluestris non tam in arboribus latet, quas ut sciurus scandit, quàm in terra, in cuius cauernas congerit fructus: in primis uerò nuces auellanas, & eas quidem optimas. quare apud Germanos ex corylo nomen inuenit. nam ei non pro cibo somnus, sed prouisum pabulum, Ge. Agricola. Mihi quidem rustici aliquot fide digni affirmarunt hunc murem à fine autumni ad ueris usq; initium dormire: unde & nomen ei apud Flandros & Anglos à dormiendo positum. Plinius etiam sorici hyemem dormiendo transigi scribit.

E.

Rustici cauernas istorum murium infixis designãt uirgis, ut his indicibus hyemis initio effossuri utãtur. caueas enim seu cellas subterraneas satis amplas habẽt, ubi auellanas congerunt, omnes quidem bonas & integras, relictis uitiosis.

F.

In cibum non admitti certò scio: quamobrem errant qui eundem glirem putant.

G.

Remedia eadem ei attribuerim quæ Plinius muri syluatico, paulò ante nobis enumerata, quoniã & animal ipsum uel idem est, uel omnino cognatum.

DE MVRE NAPELLI.

MVS etiam napelli, si quis est, ad syluestres referendus uidetur. Surinus, aliàs succinus, (ego uocem utranq; deprauatam puto pro bismus) mus est paruus, antipharmacum napelli, Syluaticus & Vetus glossographus Auicennæ. Napelli enim radicibus pascitur, ut aiunt. Alij non animal, sed herbam iuxta adnasci scribunt, quæ uim illam napello contrariam possideat: cui sententiæ etiam ipse accesserim. nam & apud Marcellum empiricum toræ & antitoræ, hoc est napelli & antinapelli herbarum nomina legimus: & eadem hodieq; durant. Quanquam Matthæolus hunc murem sibi in altissimis montibus iuxta napellum deprehensum tradit, sed non describit. Plura lege in Lupo a. ubi de aconito & napello copiosè disserui.

DE SORICE.

A.

SORICEM mihi uideri hoc genus muris esse, quod nostri ab auellanis nominãt, superius dixi in capite de mure syluatico: quoniam & syluestris est, & cauda pilosa, & per hyemem dormit, quæ omnia sorici Plinius adscribit. hoc tantum impedit, quod sorici Plinius pilosas tribuit aures: ego nostrum auellanarium, ut ita dicam, murem, glabras habere puto. sed reliquæ tres notæ maiores sunt, quàm ut una tantilla impedire debeat. Mus exiguum est animal, incola domus nostræ, qui à sono quem rodendo facit, Latinè etiam sorex uocatur: quamuis aliqui ita distinguant ut mus domesticus sit, sorex syluestris, Sipontinus. Itali quidem & Galli soricis nomen pro mure domestico etiamnum seruant: & forte etiam ueteres aliquãdo sic usi sunt. In Arcadia, inquit Varro, sus fuit adeò pinguis, ut in eius corpore sorex exesa carne nidum fecerit, & pepererit mures. Soricis iecinoris fibras cum Luna augeri ac minui, ita ut numerus respõdeat Plinius scribit, & alibi idem de mure. Item si castratus emittatur fugari cæteros, de sorice Plinius, de mure Auicenna scribit. Sorex syluestris est mus, maior domestico, Fr. Alunnus. Plinianus quidem & propriè dictus sorex, neq; minor neq; maior domesticus mus est: utroq; enim modo aliqui interpretãtur. sed falsò, ut apparet, quum notæ soricis supradictæ neutri conueniant. Muris quoddam genus rubeum est, breui cauda, acutæ uocis, quod propriè sorex uocatur, & est uenenosum: quam ob causam non capitur à catis, Albertus: Sed hunc murem araneum esse, à nostris uulgò spitzmuß uel mützer dictum, inferius demonstrabo. Quanquam & Ge. Agricola nostrum spitzmuß murem araneum esse suspicatur, & Carolus Stephanus in Vineto murem araneum à sorice non distinguit. Μῦας ἀγροαίους Gaza ex Aristotele sorices uertit: quod nõ probo, cum Plinius mures agrestes interpretetur, de quibus supra diximus. Hispani soricem, ut amicus quidam ad nos scripsit, uocant sorce, uel raton pequenno.

pequénno: sed quærendum est an id nomen muri araneo potius conueniat: ut Illyricū etiam niemegka myss, quo soricem significari itidem ex amici cuiusdam literis accepi. Sorex Latinum est uocabulum, eo quòd animal huiuscemodi rodat, & in modum serræ præcidat, Isidorus. Sed coniecerit aliquis etymon esse Græcum, ut à uoce ὕραξ (sic murem Nicander appellat) aspiratione in s. consonantem uersa, ut ab ὑπὲρ super, ὗς sus, &c. fiat syrax & sorex. Rattum Illyrica lingua sczurek uocat quasi soricem. Caulem pro cole, sauricem pro sorice dicimus, Seruius.

B.

Aures soricibus pilosæ sunt, Plinius. Soricum fibras respondere numero Lunæ exquisiuêre diligentiores, Idem libro 2. Idem alibi de fibris in iecore murium scribit: Vide in Mure B. Boum caudis longissimus caulis: idem setosus est ueterinis; leoni infima parte, ut bubus & sorici, Plin.

C.

Sorices & ipsos hyeme condi author est Nigidius, sicut glires, Plinius. Sorex desiccat, Author Philomelæ. Egomet meo indicio miser quasi sorex perij: Verba sunt Parmenonis Terentiani in Eunucho, qui delusus à Pythia prodiderat se seni. Donatus admonet esse prouerbium in eos qui suapte uoce produntur. Atq; hinc existimat ductam esse metaphoram, quòd soricum proprium sit uel stridere clarius quàm mures, uel strepere magis cum obrodunt friuola, ad quam uocem multi se extendentes, quamuis per tenebras noctis transfigunt eos. Vsurpat hoc adagium D. Aurelius Augustinus in primo de ordine lib. erga suum Licentium, qui dum pulsata tabula, soricem strepitu absterret, ipse sese prodebat Augustino quòd uigilaret. Allusit eodem Origenes homilia in Genesim tertia: Sed uidebor, inquit, ipse meis indicijs captus, Erasm.

D.

Formicosam arborem sorices cauent, Plinius 10.71. Sorices & ardeolæ inuicem fœtibus insidiantur, Ibidem. Transtulit autem hæc Plinius ex Aristotelis libro 9. de histor. anim. cap. 1. ubi legitur, πόλεμος δὲ καὶ ἵππῳ καὶ ἄνθῳ, τὰ γὰρ αὐτὰ νεμόμενα καὶ σὺν νεοττίς τοῦ ἄνθου, ubi Gaza hippon uertit piponem auem.

E.

Scripserunt quidam sorices fugari, si unus castratus emittatur, Plinius. Hoc Aggregator ex Plinio citans, non sorices sed mures ita fugari scribit, ut Auicenna quoq; ut recitaui in Mure E. Ne sorices uel mures lædant uites, quæ secundum ædificia sunt, docet Columella libro de arborib. cap. 15. cuius uerba recitabo infra in Mure araneo A.

G.

Si oculi nigri nascentium placeant, soricem prægnanti edendum exhibent, Plinius. Si prægnās artus captiui soricis edit, Dicuntur fœtus nigrantia lumina fingi, Serenus. Paralysin cauentibus, pinguia glirium decoctorum & soricum utilissima tradunt esse, Plinius. Murium capitum caudarumq; cinere ex melle inunctis claritatem uisus restitui dicunt: multoq; magis gliris aut muris syluestris cinere: Cum Attico melle cinis & adeps soricis combusti tritus lachrymosis oculis plurimū confert, Plin. Glires & sorices combusti, & cinis eorum melli admixtus, si inde quotidie mane gustent, sanabunt qui claritatem oculorum desiderant, Sext. Glirium (gryllorum, Plinius: quod minus placet) uel soricum cinis ex oleo impositus pernionibus medetur, Marcel.

H.

Sorex in masculino genere prima producta effertur: Si prægnans artus captiui soricis edit, Serenus. Licinius imperator spadonum aulicorumq; insolentiā mirè compescuit, tineas soricesq; palatinos appellans, Egnatius ex Aurelio Victore. A sorice fit soriceus & soricinus: unde soricinos dentes dixit Plautus, Sipontinus. Soriculata uestis pretiosa, Plinio lib. 8. Calcagninus legit surculata. Vide supra in Mure H. a. in murinus adiectiuo. ¶ Mus sorexue si in mustum inciderit, quomodo curandum sit mustum: uide supra in Mure E. ¶ Heliogabalus iubebat sibi decem milia murium exhiberi, mille mustelas, mille sorices, Lampridius. Soricum occentu dirimi auspicia, annales refertos habemus, Plinius. Occentus soricis auditus Fabio Maximo dictaturam, & C. Flaminio magisterium equitum, deponendi causam dedit, Alexand. ab Alexandro. ¶ Prouerbium, Egomet meo indicio quasi sorex perij, uide supra in C.

DE MVRE NORICO VEL CITELLO.

MVS Noricus (inquit Ge. Agricola) quem citellum appellant, in terræ cauernis habitat. Ei corpus ut mustelæ domesticæ, longum & tenue: cauda admodum breuis: color pilis, ut cuniculorum quorundam pilis, cinereus, sed dilutior. Sicut talpa caret auribus, sed nō caret foraminibus, quibus sonum ut auis recipit. Dentes habet muris dentium similes. Ex huius etiam pellibus, quanquam non sunt pretiosæ, uestes solent confici, Hæc Agricola: Interpretatur autem Germanicè pile. Mus quidam colore ferè sicut cuniculi, magnitudine mustelæ, in terra habitat in Austria, & uocatur apud nos zizel (lego zysel.) aures non habet, sed tantum foramina auditus, Albertus de animalibus 2.1.5. Et alibi in nonum Aristotelis librum capite 34. Noctuæ, inquit,

uenantur mures, & lacertulos, & ceacoydolos, quod genus est muris zyckel (lego zysel) apud nos dictum. Græcè legitur, μῦς καὶ σαύρας καὶ σφονδύλας, id est mures, lacertas, & sphondylas: Gaza uerticillos interpretatur: sunt autem insecta. Citellus uox ficta est ex Germanica zysel. Aliqui dicunt zeisel genus esse muris apud Vngaros, simile sciuro, in terræ cauis se condens. Hieronymus Tragus de pilosella herba sic uulgò dicta scribens citellos magnos nominat, die grossen zißmeuß, tanquam & minores sint huius generis. Vocant sanè murem araneum aliqui zißmuß, ficto ad uocem quam ædit nomine. Ego eundem murem nostros pellitices puto uocare bilchmuß: nam & Agricola citellum Germanicè interpretatur pile. De etymo mihi nō cōstat. Aliqui eundem appellant grosse haselmuß, id est maiorem murē auellanarium, quòd auellanas similiter congerat: differt autem à minore (quem supra descripsimus cum pictura) tum aliâs, tum magnitudine, tum quod in cibum uenit, minor nequaquam. Bilchos mures, ut ita uocem, ex Croatia & regionibus circa Venetiam mitti audio. Ego pelles tantum uidi in pileis inde consutis, colore fusco ex cinereo ferè, peculiari quodam odore, unde capiti quidam nocere putant. Pileum inde confectum, drachma ferè, aut insuper obolo, qui aduexerat uendebat. Complures in uno cauo reperiri aiunt, circiter quadraginta interdum, cum magna auellanarum castanearumq́ copia: & eam ob causam à rusticis (per hyemem puto) inquiri, ut nuces auferant magis quàm ipsorum gratia: quanq̀ & ipsi in cibo lauti delicatiq́ nec parui pretij habentur. Eduntur autem tum recentes, tum in fumo siccati. Pellifices uestium margines etiam his pellibus ornant & muniunt, (quod ipsi dicunt verbrämen.) constant enim pilis in se confertis & firmis. Ab antris suis infuso aliquo humore expelluntur citelli, ut criceti etiam & cuniculi, Albertus. Animal quod nos (Bohemi) sysel uocamus, criceto non omnino absimile est, nisi quòd pilo uestitur leporinum referente tam colore quàm mollitie. Præter morem murium cicuratur nonnunquam. Illud insigne habet, quod cum sit bucculis leuiter protuberantibus, duntaxat quoties inanes sunt, tamē in eas uix credibilem numerum tritici infarciat, ceu in folles quospiam, atq; ita in suos cuniculos commeatum in futuram hyemem congerat, Hæc ex Sigismundo Gelenio Bohemo cognoui.

DE CRICETO.

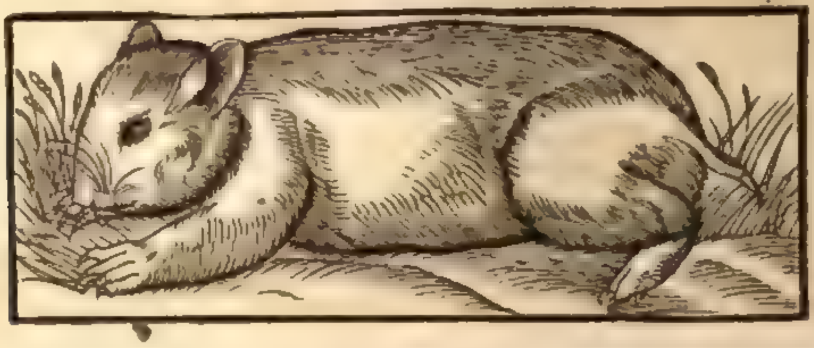

CRICETVS, ut dicunt quidam, animal est paruulum, in terra habitans, capite uario, dorso rubeo, uentre candido, pilus pelli tam tenaciter hæret, ut citius pellis de carne recedat, quàm pilus auellatur. De antro suo non facile extrahitur, nisi aqua feruente, uel alioquin humore infuso: & in hoc conuenit cum cuniculo & citello, de quo alibi diximus. Germanicè uocatur hamester: animal est ualde mordax & iracundum, Albertus libro 22. Haud scio an idem sit animal quod eodem libro in litera T. describit, his uerbis: Traner (uidetur Germanica uox) animal est paruum, spatiosum (forte speciosum) rubei coloris, cuniculi magnitudine, mirum in modum pugnax & animosum: in cuius signum ad protectionem capitis & cerebri à natura galeam osseam accepit. Ego cricetum uiuū non uidi, sed pelles olim Francfordiæ uenales, quas hamster appellabant. Effigies quam damus desumpta est ex Germanico libro de quadrupedibus Michaëlis Heri: qui hoc animal ratto paulò maius esse scribit, colore castaneo aut spadiceo (lâderfarb oder braunlecht) agilitate mira, noxio morsu, ita ut homini etiam aliquādo molestum sit, perquàm iracundum & in uindictam præceps si quis urgeat, aut à cauerna depellere conetur. Addit, aniculas quasdam adipem eius tanquam morbis quibusdam auxiliarem colligere. Audio etiam in agris circa Argentoratum reperiri, & uocari kornfärle, ac si porcellos frumentarios dicas, quòd cauernas in aruis frumento consitis fodiant: pinguescunt admodum, quam ob causam porcellis forte comparantur, (quanquam & alij mures unde hyraces Oppiano dicti, suibus rostro uel corporis forma conferuntur.) In Turingia abundant, & sæpe frumentum populati in cauernas suas congerunt: magnitudine inter cuniculum & rattum: Audaces adeò ut in hominem aliquando insiliant, & dentes cum inflixerunt uix remittant. In cibum non ueniunt, sed pelles consuuntur ad uestimenta: sunt enim, ut Albertus inquit, pilorum tenacissimæ. Ge. Agricola in libro de animantibus subterraneis, cum uiuerram descripsisset, subdit: Istius generis est etiam hamester, quem quidam cricetum nominant. Etenim existit iracūdus & mordax adeò, ut si eum eques incautè persequatur, soleat prosilire & os equi appetere: & si prehenderit, mordicus tenere. In terræ cauernis habitat, non aliter atq; cuniculus, sed

angustis:

angustis: & idcirco pellis, qua parte utrinque coxam tegit, à pilis est nuda. Maior paulò quàm domestica mustela existit: pedes habet admodum breues. Pilis in dorso color est ferè leporis: in uentre, niger: in lateribus, rutilus. Sed utrunque latus maculis albis, tribus numero distinguitur. Suprema capitis pars, ut etiam ceruix, eundem, quem dorsum, habet colorem: tempora rutila sunt, guttur est candidum: caudæ, quæ palmum longa est, similiter leporis color. Pili autem sic inhærent cuti, ut ex ea difficulter euelli possint. Ac cutis quidem facilius à carne auellitur, quàm pili ex cute radicitus extrahantur. Atque ob hanc causam & uarietatem pelles eius sunt pretiosæ. Multa frumenti grana in specum congerit, & utrinque dentibus mandit. Quare nostri hominem uoracem huius animantis nomine appellant. Ager Turingiæ eorum animalium plenus, ob copiam & bonitatem frumenti, Hucusque Agricola. Ego inter mures potius quàm mustelas numerare uolui, propter nomen Germanicum à mure ei factum zyselmuß, & quod cauernas subit, & frumentum in ijs colligit: qui uictus murium non mustelarum est. Sed utri generi adscribi debeat, certius etiam ex dentibus iudicabitur: qui muribus bini anterius multum prominent, mustelis ad latera tantum canini parum præ cæteris eminent. Criceti nomen ab Illyrica uoce factum conijcio. Vocant enim Illyrij hunc murem skrzeczick, ut ex Gelenio nostro didici: qui etiam in Lexico suo Symphono, hanc uocem Illyricam, & duas Græcas, ἀρκτομῦς & κερύκος, ἐκ παρεμβολῆς ponit. Κερύκος quidē ab Hesychio exponitur ἀγραῖος μῦς, id est mus agrestis. Hæc bestiola (inquit idem Gelenius in suis ad me literis) Græcè arctomys uocatur, non ideo quòd sit peculiaris Septentrionalibus tractibus, quanquam uix alibi reperitur, aut certe infrequens est: sed quòd figura ac colore ursam referat, magnitudine soricem grandiusculum non superans: habet enim caudam peræque mutilam, & bipes incedit interdum, præsertim commotior: prioribus uero pedibus pro manibus utitur. & si haberet tantum uirium quantum animi, ursis ipsis esset truculentior: nec enim in aduersam uenatoris frontem insilire tantillum animal ueretur, licet nec dentibus nec ungulibus admodum noxium: habitat autem in subterraneis foueis, & latet hyeme. Si quæ parua animalia audacia sunt, uidentur eadem perquam calida esse: & tale animal est quod in segetibus degit, fuluum & uarium in facie nigris maculis, quod Germanis hamester uocatur, maius ratto, minus catto, breuibus cruribus, audax & mordax ualde, Albertus. Cæterum arctomys memoratur à D. Hieronymo in libro ad Suniam & Fretelam, Psalm. 104. Omnes, inquit, chœrogylios simili uoce transtulerunt, (pro Hebraica saphan: pro qua Hieronymus etiā Leuit. 11. & Deut. 14. chœrogyliū interpretatur Prouer. 30. lepusculum:) soli LXX. lepores interpretati sunt. Sciendum autē est animal esse non maius hericio, habens similitudinem muris & ursi: unde & in Palæstina ἀρκτομῦς dicitur. Et magna est in istis regionibus huius generis abundantia, semperque in cauernis petrarum & terræ foueis habitare consueuerunt, Hæc Hieronymus. Eruditus quidam apud nos arctomyn murem alpinum esse iudicat, de quo inferius agam. De chœrogylio in Cuniculo & Echino dixi. Saphan Hebræorum non alium quàm cuniculum esse suo loco asserui.

DE MVRIBVS DIVERSIS SECVNDVM REGIONES, ORDINE literarum.

MVRES aliquoties à regionibus cognominari reperio, quod duobus modis contingit: uno, quòd forma corporis nonnihil euariet: altero, quòd non forma, sed ingenio & moribus peculiare alicubi aliquid præter nostrarum regionum mures in se habeant. Vtcunque est, nos omnes hic ab aliqua regione cognominatos una alphabeti serie complectemur.

¶ In Oriente mures magni sunt, ut Alexander scribit, uulpium magnitudine, qui & homines & alia animalia infestant, Albertus: cætera animalia perimunt: homines licet non occidant morsibus, tamen molestant, Liber de nat. rerum. Americus Vespucius scribit se in insula quadam Oceani mille leucis ab Vlysbona distante mures quàm maximos inuenisse.

¶ Aegyptijs muribus prædurus ferè ut herinaceis pilus est: sunt etiam alij, qui recti bipedes ambulent: habent enim crura posteriora longa, priora breuia. ortus eorum quoque numerosus est, Aristoteles. Aegyptijs muribus durus pilus sicut herinacei. Iidem bipedes ambulant, ceu alpini, Plinius: sed alios non eosdem esse qui bipedes ambulant, & illos quibus herinaceis similes pili sunt, ex Aristotele patet: Item ex Herodoto, qui tamen non Aegyptios sed Africanos hos mures facit. Apud Afros seu Pœnos pastorales (inquit) in Africa Orientem uersus, tria murium genera sunt, quorum alij bipedes uocantur, alij zegeries Punica lingua, quod in nostra pollet idem quod colles, (βουνοί.) alij echines. Plura murium genera in Cyrenaica regione sunt, alij lata fronte, alij acuta, alij herinaceorū genere pungentibus pilis, Plinius. In Cyrene diuersa tum colore tum forma murium genera nasci ferunt, ac quosdam ipsorum quemadmodum feles, ita lata facie esse: alios uiperæ speciem similitudinemque gerentes, acutas spinas habere, quos indigenæ echenatas uocant, Aelianus interprete Gillio: sed malè, ut apparet ex Aristotelis uerbis, quę in Mirabilibus sic sonant: In Cyrene aiunt diuersa esse murium tum forma tum colore genera: ἐνίους γὰρ πλατυπροσώπους ὥσπερ αἱ γαλαῖ γίνεσθαι, τινὰς δὲ ἐχινώδεις, οὓς καλοῦσιν ἐχίδνας (forte legendum ἐχῖνας, ut Herodotus etiam habet, à recto ἐχίν.) echidna quidem uipe

ram significat: uerum muribus istis nihil cum uipera commune esse, sed cum echino tantũ spinas acutas, Aristotelis & Plinij uerbis facile obtinetur. In Aegyto audio bipedes mures maxima magnitudine esse, & prioribus pedibus tanquam manibus uti, eosdemq́ rectos duobus pedibus nitentes gradi: cum autem insequentibus urgentur, salire, Aelianus ex Theophrasto. ¶ Sunt & alij in Aegypto mures, qui in agros & messes grassantur: De quibus Aelianus, Primũ (inquit) ut in Aegypto pluit, perparuulis guttis mures nasci solent, qui longe lateq́ totis aruis uagantes, maxima calamitate ex spicarum circumrosione & succisione segetes afficiunt, & manipulorum aceruos uastantes, magnum Aegyptijs negotium exhibent: eo fit, ut ij insidias eis conentur muscipulis tendere, et sepimentis repellere, & fossis ac incensionibus arcere: sed mures ut minime ad muscipulas accedunt, sic cum sint ad saliendum apti, & sepes transcendunt, & fossas transiliũt. Aegyptij uero de spe & conatu depulsi, omni machinatione insidiarum, tanquam parum efficaci relicta, se ad suppliciter deprecãdam à Deo calamitatem uertunt. Mures diuinæ iræ metu, in montem quempiam aciei instructione ordinem quadrangulum conseruantes discedunt: horum omnium natu minimi primo in ordine consistunt, maximi uero extremum agmen ducunt, eos qui lassitudine deficiunt, urgent, ac seipsos sequi cogunt. Quod si ex itinere minimi natu laborantes subsistant, omnes quoq́ consequentes, ut est in more belli instituto q́ positum, insistunt, & interquiescunt: Simulq́ se, ut primi mouere cœperunt, cæteri continuo omnes subsequuntur. Hoc idem qui Pontum incolunt mures illic agere dicunt, Hactenus Aelianus. Cæterum in Aegypto ex terra & imbre mures nasci, pluribus authorũ testimonijs comprobatum est supra in historia murium agrestium.

¶ Africæ mures cum biberint moriuntur, Aristoteles: sed forte hoc uniuersale est omnibus muribus, ut legit Ephesius, Niphus. Vide supra in Mure E, ubi de uenenis ipsorum egimus. Pulmonũ uitijs medentur & mures, maximè Africani, detracta cute in oleo & sale decocti, atq́ in cibo sumpti. Eadem res & purulentis uel cruentis excreationibus medetur, Plinius. Africæ murium diuersa sunt genera: alij bipedes, alij duris erinaceorum pilis, alij lata facie ut mustelæ. Sed hos mures alij Cyrenaicos uel Aegyptios uocant, ut superius retuli.

¶ Alpini muris historiam infra separatim dabimus.

¶ In Arabia mures sunt multò soricibus (τῶν ἀρουραίων) auctiores, quibus crura priora uel palmi (σπιθαμῆς) mensura, posteriora ad primum digiti nodum habentur, (τὰ δ' ὀπίσθια ὅσον ἔχει τὸ πρῶτον καμπτὴν τῶν δακτύλων: intelligo tam breuia ut nihil eorum extra corpus emineat præterquam digiti cum suo articulo, ut in auibus apodibus,) Aristoteles.

¶ Armeniorum uestem μυωτὴν fuisse dicunt, ex muribus contextam indigenis, aut eius animalis figura uariè ornatam, Cælius. Aggregator Plinium muris Armeni mentionem facere scribit lib. 29. mihi nihil tale apud Plinium occurrit: et forte murem Armenum alicubi pro mure araneo *legit*.

¶ In Cappadocia genus muris nascitur, μυξὶς appellatum, aliqui sciurum uocant, Varinus. *Vide* in Glire A.

¶ De Caspijs muribus Aelianus scribens: Amyntas (inquit) in Mansionibus, quas sic inscripsit, in Caspiam dicit infinitam murium multitudinem accedere, eosdemq́ in perennibus fluuijs rapide præcipitantibus intrepidè innatare, & caudas inter se mordicus tenentes (ut de lupis similiter fertur) firmamentum habere, eoq́ firmo uinculo fluuios transmittere. Cum autem in arationes transierint, segetes succidunt, & in arbores ascendentes fructus edunt, & ramos frangunt: Quibus Caspij ubi resistere non queunt, hoc modo infestas eorum incursiones moliuntur ulcisci, ut nõ habentibus uncinatos ungues auibus quippiam noceant, quæ quidem ipsæ tantis gregibus ut nubes esse uideantur eò aduolantes, mures sedibus pellunt, & suo proprio quodam naturæ munere à Caspijs famẽ depellunt, neq́ magnitudine inferiores quàm Aegyptij ichneumones (intelligendum uidetur mures Caspios ichneumonum magnitudine esse:) Item q́ agrestes sunt & acerbi, & robore dentium non aliter dissecare ac deuorare possunt, quàm mures ferrum in Teredone Babyloniæ, quorum pelles molles institores ad Persas uehunt, quibus uestes consuuntur, & corpus optime fouetur, Hæc Aelianus.

¶ Cyrenaici mures, uide superius in Aegyptijs.

¶ Indicus mus, uel mus Pharaonis, ut eruditi quidã recentiores scribũt, non alius est quàm ichneumo. Hospes quidam meus nuper Monaci in Bauaria se uidisse mihi narrabat murem peregrinũ, quem Indicum appellarint qui demonstrabant, cauda oblonga & ore instar muris acuminato.

¶ De Norico mure id est citello, iam supra scripsi.

¶ Mures quosdã syluestres magnitudine muris & specie mustellina, colore ceu uirides, per campos uagantes, & foramina subeuntes in Pannonia conspeximus, Fr. Massarius: à quo etiam Ge. Agricola mutuatus uidetur.

¶ De Ponticis & Venetis muribus in sequentibus priuatim tractabo.

DE PONTICO SEV VENETO MVRE, QVEM VVLGO VARIVM VOCANT.

Effigies huius muris à sciuro uulgari colore tantum differt. Apposuimus autem sciuri figuram communem, & hîc & infra in sciuro, propter illos qui colores forte adijcient: aliter enim semel posuisse satis erat.

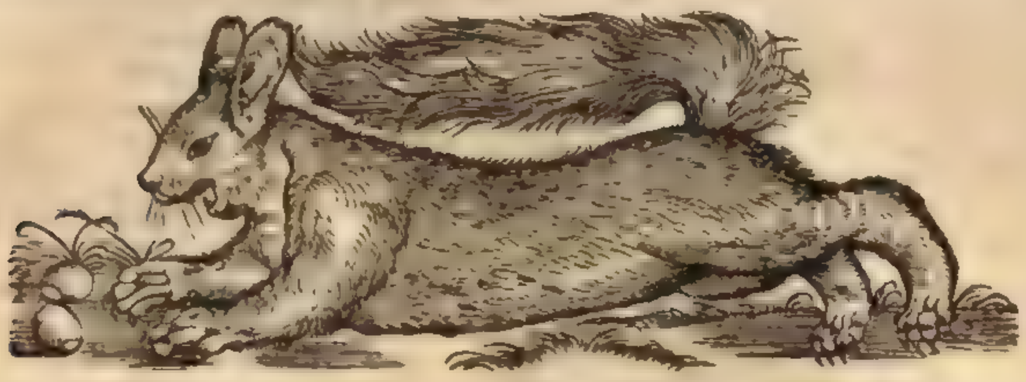

MVS Ponticus Aristoteli & Plinio memoratus, nomen à Ponto habet, quòd à regionibus ad Septentrionem circa Pontum peteretur ad usum ornatumque uestium. Græci quidem hodie uulgò etiam domesticum murem, ponticum ineptè uocant. Pontici mures (inquit Hermolaus in Corollario) alij unius coloris sunt, alij uarij. Ex hoc genere creduntur esse pelles, quibus muniri uestes contra frigora cœpere: candidos eorum armillinos, sordidum uulgus nominat: nam uarij parte tantum prona candicant. Venetis in dorso color, à quo dossuariæ pelles uocantur: quandoque ferrugineus deterior priore, Hæc Hermolaus. Varios Isidorus & Albert. hoc genus murium à colore uocant, ut paulò post recitabo: Itali quidem etiamnum uulgò sic nominant, uare. Nostri **feeh** uel **vech**, quasi Fennicum aut Venetum, à regionibus unde adferuntur: aliqui **Werck**, quod nomẽ à uario formatum uideri potest. alij expresso etiam coloris nomine **grauwerck**, id est uarios canos uel cinereos: alij **pundten** uel **pundtmüß**, tanquam Ponticos mures: uel potius quoniam in fasciculos (quos nostri **bündt** uocant) colligati uenduntur: in singulos quinquaginta, pretium ferè drachmæ uiginti. Hermolaus in uerbis iam recitatis Venetum murem à uario, colore saltem distinguere uidetur: ego discrimen nescio: sed ita Venetus, aut (ut Ge. Agricola uocat) Fennicus hodie dici uidetur, ut olim Ponticus, nempe à regione cuiuscunque coloris afferretur. Varius tamen, si totus sit albus, (uenter enim omnibus albicat) dici non potest. Venetos olim ad Vistulam sedisse, & Borussiæ gentem fuisse legimus: inde profectos Danubio traiecto occupasse Illyriam, &c. sunt qui eos nunc Sclauos seu Vinthos & Vinthones, **Wenden** dici uelint: ad sinum Venedicum habitant. Fennos Ptolemæus 3. 5. Sarmatiæ gentes dicit, sub Venedis habitantes. Volaterranus hos esse putat qui hodie Pruthent aut Lituani dicuntur. Mures Pontici albi sunt, & hyeme conduntur: hos ego existimauerim quos uulgò armellinos uocant, Volaterranus: Eiusdem sententiæ Ge. Agricola est. Distinctius Hermolaus, non enim simpliciter ut illi Ponticum murem armillinum interpretatur, sed album duntaxat. armillini enim dicti semper toti sunt albi, extrema tantum cauda excepta quæ nigra est. Sed hic etiam ad muris Pontici genus referendus mihi non uidetur: quum non aliud sit quàm mustela alba, quæ apud nos etiam hyeme albescit, & **hermelin** appellatur. Atqui mus Ponticus non mustelarum, sed murium generis est: imo sciurorum, uel ipse potius sciurus, nisi colore differret, ut ex sequentibus apparebit. Nec refert quod hyeme condi & dormire dicuntur Pontici mures, quod hermelini etiam nostri faciunt. Verisimile est enim non istos tantum mures, sed alia etiam murium genera, & similia parua animalia, ubi ingens frigus & perpetuæ illo tempore profundæque niues uagari impediunt, latere propemodum omnia. Aut igitur mus Ponticus albus colore tantũ à cæteris differt, ut sit idem sciurus albus, etsi talem reperiri nondum audiuerim: aut si hermelinus noster est (uel ut Itali proferunt armellinus) ueterum & recentiorum ferè inscitia proditur, qui mustelam murem Ponticum fecerunt. Quoniam ut lepores alpini albescunt hyeme, æstate ad suum colorem redeunt: sic & mustelæ in regionibus montanis aut frigidis. Armillini uocantur mures alpium & Septentrionis, Hermolaus in Plinium. Plura uide in mustela B. Mus uarius, quem quidam glirem uocant, Albertus. Et alibi, Glis colore uarius est, in dorso griseus, in uentre albus: breuioris pili & tenerioris corij quàm animal quod uerè uarium uocatur. Sentit autem murem Ponticum uere uarium uocari. Varius est bestiola de genere piroli (id est sciuri) paulò amplior quàm mustela: in arboribus habitat, & fœtificat. A re nomen habet, in uentre nanque candidus est, in dorso colorem habet cinereum, elegantem atque spectabilem, Isidorus & Albertus. Sciurus Fennicus non cauda, non figura & lineamentis totius corporis, non magnitudine, non moribus, sed solo colore differt à nostrate sciuro: nam in candido cinereus est, cum nostras aut rutilus sit aut niger: attamen in ea Sarmatiæ parte, quam hodie Poloniam uocamus, inuenitur cui rutilus color mistus cinereo. Vterque (hoc est tam Fennico quàm nostrati) duo inferiores dentes sunt lõgi: uterque cum graditur, demissam caudam

trahit: quum uescitur, cibum in priores pedes, quibus ut mures utitur, pro manibus sumit: posteriori bus clunibus insistit. Vescitur uero faginis glandibus, castaneis, nucibus auellanis, pomis, & similibus fructibus. Vtriq;, cum hyberno tempore latent, pro cibo somnus (ut giiri: quare sciurum & glirem eundem existimauit Ge. Agricola) atq; per id temporis pinguescunt, Hæc omnia G. Agricola. A mure Fennico, ut idem testatur, nomen habent Feechberg & Schonberg, arces puto circa Saxoniam sic dictæ. Poloni murium syluestrium, qui in pretio habentur ad uestimenta, præsertim nobilium, ut nuper ex indigena quodam didici, genera præcipua habent quatuor, quæ & nominibus discernunt. Popielıza, grisei coloris est. Gronosthaij, animal albissimum in fine caudæ nigricat. Nouogrodela (ab oppido quodam puto eiusdem nominis) albicat quidem, sed ita ut sit intermixtum aliquid griseum. Viewuoi ka castaneo colore claro est. Hæc genera omnia parua sunt: differunt coloribus, capitis forma: & uictu, quòd alia in terra, alia in arboribus degant. Hæc Polono dictante excepi. Secundum quidem genus, non aliud quàm hermelinum uulgò dictum esse apparet. Primum & tertium ad uariorum siue Ponticorum genus retulerim: nisi tertium idem sit lasficio muri, de quo inferius. Quartum genus sciurum significat.

¶ In Lanzerucca Scandinauiæ sylua, quæ ad octoginta miliaria extenditur, uarij, hermelini, zobelli, martes & alia diuersa animalia reperiuntur, Olaus Magnus. ¶ Mures Pontici ruminant, licet utrinq; dentati sint, Aristoteles. Pontici quoq; mures simili modo (ut pecora) remandunt, Plinius. Mures hi uulgares ruminant, quamuis ex alio (quàm Pontici) genere sint, Plinius. Glires latent in ipsis arboribus, pinguescuntq; per id tempus uehementer: itidem mus Pontici generis, (cui color albus, quod Gaza omisit,) Aristoteles: Græcè est, ὁ λευκός. Videtur autem adiectus articulus speciem designare, aut qualemcunq; differentiam: tanquam & alterius coloris mures Ponticos reperiri dicat. Conduntur hyeme et Pontici mures, hi duntaxat albi: quorum palatum in gustu sagacissimum autores quonã modo intellexerint, miror, Plin. Varij nidũ & mores & cibũ habent pirol. (id est sciuri,) Albert. ¶ Variorum è pellibus utilis & ornatus uestitus fit, Albert. His pellibus in ornatu uestium gloriantur homines utriusq; sexus, Isidor. Pellifices ornamenti causa uestium, quas ex alijs pellibus confecerint, oras hisce pellibus muniunt. Habent & nescio quas uestes sacerdotales, qui canonici dicuntur, multis in locis ex uarijs unà cum caudis ad imum dependentibus marginem consutas. Instruxit & ex muribus luxuriam suam uita: alios magnis frigoribus, alios medio anni tempore à Septentrionibus petendo. Armamus corpora, debellamus animos, Hermolaus.

¶ Mures in Ponto incolarum supplicationibus ad deum factis auertuntur ab agris, ut Aegyptij quoq;, Aelianus. Sed aliud hoc murium genus uidetur, agreste, non syluestre: ut illi etiam in Heraclea insula Ponti, de quorum religione dixi supra in Mure h.

¶ SIMOR, σίμωρ, apud Parthos uocatur genus quoddam muris syluestris, μυὸς ἀγρίου, cuius pellibus utuntur ad uestes, πρὸς χιτῶνας, Hesychius & Varin.

¶ SCYTHICVM murem eruditus quidam conijcit esse qui uulgò zobellus dicitur: quem nos mustelarum esse generis suo loco docebimus. Scythici quidem muris ueterum quod sciam nemo meminit.

DE MVRE ALPINO.

A.

MVS alpinus cognomen traxit ex alpibus in quibus nascitur. Etsi enim alia quoq; murium genera alpes gignant, hoc unum tamen genus, non nisi in altissimis alpium, & circa ipsos uertices nascitur, ut ipse multis excelsissimis montibus peragratis animaduerti. Itali uulgò murmõt uocant, uel (ut Hermol. scribit) marmotam: ut Matthæolus, marmontana, (Galli quidem cercopithecũ marmot uocant.) Rhæti qui Italicè loquuntur, montanellã: Aliqui etiam in Italia, ut audio, uarozam. Varios quidem mures Ponticos Italis nominari supra dixi. Germani, præsertim Heluetij, corrupta à mure montano nomine murmelthier, alij murmentle: Alij ficto nomine mistbellerle, propter acutam & tinnulam uocem, qua caniculas etiam sic propriè dictas, superat. Emptra (Liber de naturis rerum habet Enitra) ut quidam dicunt animal est paruulum in Germania: quod quidam murem montanum uocant, nec inuenitur, nisi in montibus, maximus è murium genere quos nostra producit regio, Albert. ¶ Taxus animal est ferè in murium alpinorum genere, Brasauolus. Videtur autem hoc suspicatus, quoniam & in cauernis agit, & ualde pinguescit: sed cum neq; dormiat hyeme, neq; muris speciem referat, & ingenio & uictu multum differat ab alpinis muribus, congenerem illis minimè dixerim. Grapaldus & Alunnus Itali uiri non indocti, armelinos uulgò dictos, mures alpinos esse putant, inde scilicet persuasi, quòd similiter hyemẽ somno sepulti exigant. Sed hi omnino mustelæ sunt quæ in locis aut regionibus frigidis per hyemem albescunt, ut supra in Muribus Ponticis asserui, & pluribus dicam in Mustela B. Saphan Hebraicã uocem aliàs chœrogylium, aliâs leporem uel lepusculum, δασύποδα ἢ λαγωόν, Hieronymus & LXX. interpretantur, alij herinaceum. Ego in Cuniculo omnino cuniculum esse docui; quanquam Hieronymus

nymus in annotationibus Psalmorum ad Suniam & Fretelam eandem uocem ἀρκτομῦν interpretatur, animal in Palæstina abundãs, à similitudine muris ac ursi nominatum. Gelenius arctomyn murẽ uulgò cricetum dictum, Hieronymi arctomyn esse iudicat, cui & ipse assentior, ut supra in Criceti historia dixi. Eruditus quidam apud nos, murem alpinum: qui etsi ad hæc duo animalia quandam similitudinem habet, non uidetur tamen in Syria & locis calidis reperiri, quũ apud nos in summis tantum montibus iisq́ frigidissimis & niuosis degat. Galenus de alimentorum facultate 3.1. apud Lucanos in Italia animal reperiri ait μεταξύ τοῦ ἄρκτου τε καὶ συὸς, hoc est medium quodammodo inter ursum & suem: quo modo si rectè legitur, non aliud quàm meles aut taxus fuerit: at si pro συὸς legas μυὸς, intelligi poterit uel mus alpinus, quem apud Lucanos etiã in Apennini iugis reperiri non dubito: uel Hieronymi arctomys. Vide quædam supra in Mele A. circa finem.

B.

Murem alpinum ueterum nemo ne nominauit quidem, solus Plinius pauca de eo scripsit. Ego historiam eius adscribam, partim ut ipse obseruaui cum domi alerem hoc animal, à quo etiam quam adieci effigies ad uiuum expressa est: partim ut ab hominibus fide dignis, & montium incolis cognoui: partim ex Chronicis Ioan. Stumpfij, unde etiam Ge. Agricolam mutuatum uideo quæ de hoc mure in suo de subterraneis animantibus libello prodidit: & ex quadrupedum historia Michaëlis Heri. ¶ Alpinos mures in Aegypto etiam reperiri ex recentioribus quidam scripsit, Plinium testem aduocãs. Atqui Plinij uerba hæc sunt: Sunt his (muribus Alpinis) pares & in Aegypto: similiterq́ residunt in clunes, et binis pedibus gradiuntur, prioribusq́ ut manibus utuntur. Hinc intelligimus non eosdem, sed similes eis, aut etiam magnitudine pares, in Aegypto nasci. ¶ Muri alpino magnitudo ferè leporis est, aut uel rius inter cuniculum & leporem: fele corpulentior est, sed breuior cruribus. Species ac figura muris, ex qua mus dicitur. Vel, ut alij scribunt, forma & magnitudine est magni cuniculi, sed humilis, & lato dorso: pilis durioribus quàm cuniculus. colore ut plurimũ ruffo, qui in alijs clarior, in alijs obscurior et fuscus est. Magnis oculis, prominentib. media magnitudine, Hermol. Apud Pliniũ sic legimus, Condunt & Alpini mures, quibus magnitudo media est: ex quibus uerbis nihil assequor certi: Ponticos enim mures tantũ ante Alpinos nominauit, nec ullos alios, inter quos et Ponticos Alpini media magnitudine esse dici possint, quamobrẽ legerim, Conduntur & Alpini, quibus magnitudo media extat (id est prominet) oculorum; sic & Hermolaus legisse uidetur: quanquam in castigationibus nullam huius loci mentionem facit, ut neq́ Gelenius. Auriculas mutilas & quasi decurtatas habet, (tam breues, ut uix eminere appareant, Matthæolus. Idem caput leporis ei tribuit, pilum taxi, ungues satis acutos.) Priores dentes supra infraq́ binos ut sciu-

rus, & longos acutosq; habet, fibrinis ferè similes, subflauos. Circa nasum & labra superiora nigræ ei & asperæ setæ rigent, tanquam feli. Longitudo caudæ, dodrans dimidius, ut Stumpfius: uel ut Agricola, duo palmi & amplius. Crura breuia, crassa, & uillis superius referta: quibus & uenter imus densis ac longiusculis munitur. Digiti pedum ursinis similes: ungues longi, nigri, quibus altè effodit terrã. Posterioribus pedibus non secus ac ursus ire solet, ac interdũ ingredi bipes: quod & Plinius scribit, ut paulò superius recitaui. Dorsum præpingue habent, quũ cæteræ corporis partes sint macræ. quanquã hæc uerè nec pinguitudo nec caro dici potest: sed ut mamillarũ caro in bubus, inter eas est medium quiddã. Crassitudine magis quàm longitudine crescũt, Matthęolus.

C.

Si quando inter se colludunt, ut catelli clamorem faciunt. Cæterum cum irascuntur, uel tempestatis mutationem denunciant, argutissimam uocem fistulæ acutæ & aures lædenti similem ædũt: idq; non in montibus tantum, speculator præsertim, de quo mox dicemus: sed etiam cum domi aluntur apud homines. Ab hac uoce adeò acuta & tinnula, aliqui Germanicè ficto nomine hunc murem appellant **mistbellerle**, ut supra dixi. ¶Ambulant aliquando bipedes, ut & Aegyptij mures, subsiduntq; in clunes, & prioribus ut manibus utuntur, Plinius. Cibum in priores pedes sumit ut sciurus: ut idem sciurus & simia erectus usque eò in clunibus residet, quoad ipsum comederit. Vescitur autem non modo fructibus, sed & alijs diuersis cibis: præsertim si à teneris domesticè educetur: ut, pane, carne, piscibus, iure, pulmento: cupidè uerò, lacte, butyro, caseo. In alpibus cuniculis aliquando in casas uaccariorum actis, ubi lac seruatur, in ipso furto deprehenduntur. Dum lac edit, oris suctu sonitum sicuti porcellus emittit. ¶Hi mures multum dormiunt: & in cauernis suis delitescunt, quas miro artificio fodiunt. Nam, ut Rhætus quidam mihi nuper narrauit, duo foramina domicilij sui faciũt, quę in diuersum tendũt, q̃d apposita figura utcũq; demõstraui.

B. igitur locus est, ubi habitant, non apertus, sed monti continuus. C. foramen, iuxta quod excernũt, nec unquã per illud uel ingredi uel egredi solent, sed tantũ per oppositũ foramen A. Hoc idem initio hyemis obturant iuxta principium aditus. deinde (post aliquot dies) excrementorum etiam foramen obturant, idq; non infra sed supra excrementa. Est autem A. situm superiore montis loco, C. inferiore. Cubilia exstruunt fœno, stramentis, sarmentis, Agricola. Cum niuibus iam montes teguntur, circa diuorum Michaelis aut Galli festum, in domicilium se abdunt, & foramina, ut dixi, occludunt, terra tam solidè infarcta subactaq;, ut facilius sit fodiendo terram integram ad latera, quàm illam foraminibus infarctam penetrare. (Postquam cubilia in specu strauerint, ipsum aditum atq; os eius sarmentis & terra obstruunt & obturant, Agricola.) Sic tuti à uentorum ui, ab imbribus, à frigore, degunt, & dormiendo ad uer usq; perdurant sine omni cibo & potu, in globum erinacei instar conuoluti. Solent autem ferè quinq;, aut septem, aut nouem, aut undecim, paulóue plures uno in meatu cubare. Hinc factum est apud Alpinos populos prouerbium in hominem somniculosum, **Er müß syn zyt geschlaffen haben wie ein murmelthier**: hoc est, Necesse habet certum dormiendo tempus consumere instar muris Alpini. Dormiunt autem hyeme etiamsi domi alantur, extra zetas uel hypocausta emissi: in aliquem sub scalis aliúmue recessum abditi. Ego cum dormiturientem aliquando hunc murem initio hyemis, in uas ligneum è scandulis abiegnis concinnatum & fœno semiplenum deposuissem, addito etiam quo magis à frigore tuerer operculo, post aliquot dies mortuum reperi. In causa fuit respiratio exclusa: quod si foraminibus aliquot operculũ terebrassem, uiuus hyemem exigere potuisset. Itaq; miror cum aditus cauorum suorum in mõtibus tam solidè arcteq; occludant, quî fiat quod respiratio eis non intercipiatur. Conduntur hyeme Pontici mures, item Alpini. Sed hi pabulo ante in specus conuecto, cum quidam narrent alternos marem ac fœminam supra se complexo fasce herbæ supinos, cauda mordicus apprehensa, inuicem detrahi ad specum: ideoq; illo tempore detrito esse dorso, Plinius. Mira uerò eis machinatio & solertia, cum fœnum iam congesserunt. Vnus enim humi stratus erectis pedibus omnibus iacet in dorso, in quem tanquam in plaustrum quoddam, cæteri ea quæ congesserunt coniiciunt: & sic onustum, cauda mordicus apprehensa in specum trahunt, & quasi quodam modo inuehunt, Agricola. Eodem modo castores ligna aduehere, & taxos effossam terram pro domicilijs, donec satis ampla sint, euehere, apud recentiores legimus. Fides penes authores esto. Hoc quidem à faceto aliquo homine de industria fictum apparet, solere hos mures fœnum in dorso gestare, cauda per dorsum ad os reducta & mordicus comprehensa obfirmatum, pro fune scilicet ut homines fœnum baiulant.

Emptra, hoc est mus montanus, animal est paruulum in Germania, ut quidam dicunt: huius generis mas & fœmina simul fœnum colligunt per æstatem, unde hyeme uiuant, hoc per cumulos (forte, cuniculos) in terram recondunt. Est autem fœmina astuta & uoracior fœni, mas contra parcus. quamobrem fœmina de specu expulsa, aditum obturat, & ingressu eam prohibet. Illa retro alicubi aditum occultum fodit, & fœnum cõsumit. Itaq; uerno tempore fœmina obesa, mas autem perquàm macilentus egreditur, Albertus. Hoc si uerum est, emptram fœminam potius quàm Ocni asellum, mulierem

mulierem luxuriosam & mariti labore quæsita temere prodigentem significaturi, à pictoribus pingendam locabimus. Somno plurimum indulget: Cum uigilat uero, semper aliquid agit, stramina, fœnum, rallas, linteola cubili suo importans, quibus os ita complet, ut nihil amplius capere possit, reliquum pedibus accipit & trahit. (Sic & citelli mures bucculis tritico mire infarctis, in suos se cuniculos recipiunt.) In montibus quidem, fœnum quod in saxis mollissimũ crescit collectum in cavernã deferunt, ut hyeme mollius dormiant, Stumpfius & Agricola. ¶ In domibus etiam ubi aluntur, cubilia sua excrementis non inquinant, sed in angulum aliquem se recipiunt, ubi uesicam & alui suæ pilulas exonerent. Ligna etiam dentibus suis ita erodunt & excauant, ut per ea transire queant. ¶ Hoc animal dum uiuit, satis grauem & aliquo modo uirosum (nostri dicunt wildelen) odorem emittit, murinum ferè, præsertim æstate cum nondum pinguescit, Stumpfius.

D.

Ante cuniculos suos in Sole interdum colludunt, ut mustelarum uel martium catuli: & simul immurmurant aut latrant etiam instar canicularum: idem faciunt ubi inter homines educantur, Stumpfius: qui se huius generis murem biennio domi aluisse scribit. Cum irritatus exarserit iracundia, facilius fit cum adhuc indomitus & insuetus homini est, acriter mordet, idq́ dentibus anterioribus. Cicur uero nonnunquam alludit, & dentibus pediculos hominis captat instar simiæ, Idem. Et rursus, Ex feris quidem nostri orbis uix ullam reperias, quæ adeò mansueta & familiaris homini reddatur: sic cicurati, canes oderunt, & grauiter sæpe mordent in hominum scilicet præsentia, ubi canes se defendere non audent. Cum è cauerna montiuagi egrediuntur ad pastum, ad lusum, ad congerendum fœnum, ex eis unus aliquis remanet iuxta cauernæ aditum, è sublimi aliqua specula quàm potest diligentissimè & longissimè prospiciens. Is cum uel hominem, uel pecudem, uel feram uiderit, sine mora clamat, uel latratu ædito, uel uoce acutissimum fistulę sonum referente: quo audito undique omnes ad cauernam concurrunt, speculator postremus ingreditur, Stumpfius.

E.

Laqueis quibusdam aut machinis ad cauernarum aditus appositis capiuntur. Cæterũ cibi gratia ferè hyeme tantum dormientes effodiuntur, hunc in modum. Incolæ obseruatos æstate cuniculos perticis iuxta infixis designant, quæ per hyemem inter niues emineant. Tum hyeme super circulis ligneis per profundas niues accedunt cum fossorijs, & niue reiecta, terraq́ effossa, dormientes auferunt. Obiter autem inter fodiendum terram illam subactam & quasi turundum, quo os antri obstructum est, obseruant. Is enim si longior fuerit (pedum aliquot longitudine) ut penitius claudat, signũ hyemis nimium duræ diuturnæq́ interpretantur: sin breuis, contra. Loco effosso dormientes deprehenduntur, impari plerunq́ numero, quinq́ pariter, aut septem, aut nouem, aut undecim, paulóue plures: ita in corbes super fœno imponuntur, portanturq́ dormientes quò libuerit. Neq́ enim facile expergiscuntur, nisi calor Solis, ignis, aut hypocausti eos resoluerit. Cæterum diligenter obseruandum est tempus quo iam dormiant, ne ante illud fodiatur: pinguissimi quidem sub natalem Domini reperiuntur. Danda etiam opera ut inter fodiendum parum strepitus fiat, ne in calido suo loco excitentur: experrecti enim capi non possunt: nam utcunq́ strenuè fodiat uenator, ipsi fodiendo simul et retrocedunt, & pedibus quam effoderint terram reijciendo fossorem impediunt, Stumpfius. ¶ Voce sua acuta, & fistulam, ut dixi, repræsentante, uel aeris mutationem significant, uel sibi quid aduersi accidere. Si tempestas sit aut pluuium cœlum, non egrediuntur, sed in serenitate tantum. Cum pluuiam, niuem aut frigus præsentiunt, somnum appetunt: sin uenturam & firmam serenitatem & constitutionem aëris calidam, ludis uarijsq́ actionibus occupantur, Stumpfius. ¶ Si domi alantur, multum sæpe damni inferunt, pannis alijsq́ rebus arrosis, (ut sciuri & cuniculi,) Matthæolus.

F.

Hyeme, præsertim sub natalem Domini, in latebris suis pinguissimi effodiuntur. Occiduntur autem etiamnum dormientes, cultro in iugulum adacto, unde parum prioribus pedibus moueri incipiunt, sed expirant prius quàm prorsus expergiscantur. Sanguis uase excipitur. Mus ipse in aqua feruefactus instar porcelli depilatur, unde caro glabra & alba apparet. Exenterato sanguis rursus infunditur, sic apparatus uel assatur, uel iure nigro conditur. Sed salitur etiam infumaturq́. Infumati uero uel in iure nigro parantur, uel cum rapis aut brassica capitata coquuntur, Stumpfius. (Infumari eos quidam etiam citat ex Plinij 8.37. quod ego nusquam inuenio.) Et rursus, Hi mures in Alpinis regionibus frequenter eduntur: præpingues sunt, & pinguitudo eorum non fluxa, sed solidiuscula est, & ut ita dicam χονδρώδες. Hunc cibum etiam puerperis commendant: & uteri uitijs ac torsionibus uentris, (für die bärmůter vnd das grimmen, quæ uocabula nostri confundunt,) prodesse aiunt, tum in cibo sumptum hoc animal, tum si adipe eius uenter ac umbilicus ungantur: somnum etiam promouere, & illitum iuuare arthriticos. Caro muris montani salita magis quàm recens probatur. Sal enim & nimiam eorum humiditatem exiccat, & grauitatem odoris emendat. Sed tum recens tum salita difficillima est cõcoctu, stomachum grauat, & nimium calefacit corpus, Matthęolus.

G.

Ventriculus muris Alpini imponitur contra colicam. Veterinarij quidam ungentis ad maligna equorũ ulcera & quæ uermes appellant, cũ alijs medicamentis, quæ ualde siccant, aut etiam septica sunt, huius muris adipem admiscent. Eundem Matthæolus molliendis neruis & articulis con-

tractis laudari scribit. Reliqua ex eo remedia uide in fine praecedentis capitis.

DE MVRE LASSICIO.

MVRIS quem lassicium (lassitz Germanicè) nominant, pelles in pretiosarum numero habentur, is in cinereo candidus est, nec duobus digitis crassior, Ge. Agricola. Ego, si rectè memini, mustelæ quoddam genus Francfordiæ apud pellifices olim lasset appellari audiui. Supra in Muribus Ponticis, nouogrodelam Polonis uocari dixi muris genus pretiosi, cuius pellis albicet quidem, sed ita ut sit intermixtum aliquid griseum, id est cinereum: quærendum an idem lassicius sit. Polonus quidam cui picturas animalium inspiciendas dederam, figuræ furonis adscripsit Polonicum nomen nowogrodek, non rectè opinor. Alius Polonus mustelam albam Polonicè lasica uocari scripsit. Sunt qui lassicium murem non aliter à mustela alba uel hermelino differre putent, nisi quod duobus ferè digitis breuior est, hamball uero Germanicè dictus eadē ferè mensura hermelino longior.

DE MVRE ARANEO.

A.

HAANAKA, האנקה, Hebraicam uocem Leuitici undecimo, uariè omnino interpretantur, reptile quod semper clamet, reptile uolans, hirudinem uel sanguisugam, hericium, fibrum, ut supra in Echino dixi: Septuaginta & Hieronymus mygalen, id est murem araneum. Mugali alcale est, Auicenna 4.6.5.15. Apud Arnoldum Villanouanum in libro de uenenis, legitur: Mugali, schalhali. Sed uidentur hæc nomina Arabes à Græca uoce deducta corrupisse, ut alia pleraq;. Murem araneum mygalen & myogalen Græci appellant, Hermolaus. Ego μυογάλην uno tantum in loco apud solum Dioscoridem libro secundo legi: qui tamen alibi semper, ut & cæteri authores omnes tribus tantum syllabis mygalen nominat. Apud Suidam & Varinum μυγαλὴ oxytonum scribitur, (nec aliud addunt:) apud cæteros authores, nunc oxytonū, nunc paroxytonum, hoc rarissimè, illud frequentissimè, scribi inuenio. Nicander propter carmē μυγαλίην dixit, prima syllaba producta. Herodotus (libro 2. de animalibus apud Aegyptios sacris) mygalas maiores (mures, lego) araneos appellat, Volaterranus. Mus araneus, quem Græci σκυτάλην (lege, μυγάλην) appellant, Columel. 7.15. Cur uero mygale dicatur, non una est sententia: mihi uerissima uidetur Aëtij, qui mygalen magnitudine muris esse scribit, (quamuis aliquanto minor sit) colore autem galæ, id est mustelæ similem. Amyntas μυγαλῆν (melius μυγάλην, uel μυγαλὴν) ait ex mure & mustela nasci, ut Scholiastes Nicandri scribit: sed hoc, inquit Marcellus Vergilius, nec uerum nec uerisimile est: qui enim ad generationem coibunt mus & mustela? quibus non solum dissimilis penitus natura, sed natiuæ & exitiales inimicitiæ sunt. Insulsè etiam Rodolphus quidam in Leuiticum, Mygale (inquit) dicitur quasi mus gulosus. Marcellus Vergilius Aëtij super hoc etymo uerba non rectè transfert: neq; enim eadem qua mus caudæ gracilitate est mygale, sed multò breuiori, ut Aetius scribit: nec eadem rictus longitudine, sed multò longiore. Ge. Agricola rattum, ut uulgò dicimus, murem araneum esse suspicatus, mygalen dici putat, quòd magnitudine ferè mustelina, muris autem specie sit, quamobrem Latinè etiam aranei cognomen huic muri adiunctum coniicit, quod rattus ut araneus insectum parietes scandat. Sed rattum à mygale differre, facile deprehendet qui eum diligenter cum ueterum descriptione, quam mox capite secundo recitabimus, contulerit. Muris genus rubeum, breui cauda, acutæ uocis, propriè sorex uocatur: est autē uenenosum, & ideo non capitur à felibus, Albertus. Nos omnino hunc murem nostra lingua uocamus mützer, cuius hic imaginem præposuimus, eundemq; araneum esse asserimus, quem feles capiunt quidem & occidunt, sed tanquam uenenosum non edunt. Albertus sanè & Ge. Agricola, qui murem istum soricem esse crediderunt, uocis maximè argumento adducti uidentur: quæ & huic muri quo de scribimus admodum acuta est, & similiter acutā sorici ueteres tribuisse uidentur ex prouerbio quod apud Terentium legimus, Egomet meo indicio quasi sorex perij. Sed meam de sorice ueterum sententiam copiose iam supra explicaui. Carolus Stephanus etiam in Vineto soricem & murem araneum confundere uidetur: nisi soricis uocabulo tanquam generali utatur, quod ipsum quoq; non uidetur probandum. Mus araneus exis

us exiguum animal atq; leuissimum est, quod aranei modo tenuissimum filum & gladij aciem con-scendit, Sipontinus. Ego potius araneum à ui ueneni dictum coniecerim; ut uulgo etiam araneum piscem cuius uenenosæ sunt spinæ, si pungant, Venetijs nominant: Et tale quid innuere uidetur Syluaticus, cum scribit: Mugali, id est draco marinus, & animal uenenosum pusillum muri simile: nam & araneum piscem propter uenenum pungentibus spinis insitum ueteres ophin, id est serpentem nominarunt, & hodie quidam uulgo draconem uel dracænam. Vegetius 3.77. murem cæcum nominat, & similiter Samonicus 47. Albertus murem cæcum interpretatur talpam, ut & Hesychius in dictione λύτ, cui interpretationem subijcit, ἀσπάλαξ, μῦς τυφλὸς, ὁ τὴν γῆν τρυπῶν. Sabaudi hodie murem araneum muset uel musette uocant: Galli muserain, uel muzeraigne, qua uoce Rhæti etiam utuntur, qui loquuntur Italicè, müsseraing. Burgundi, sery. Vites quæ secundum ædificia sunt (inquit Carolus Stephanus) à soricibus & muribus infestantur, interdum etiam eæ quæ in medijs agris. Eos autem sorices uidimus rostrum acutum, exporrectum quidem admodum habentes: & pilis oblongis in morem felium onustum, uenenatos quidem eos, tum ipso morsu, tum etiam tactu: Vulgus nostrum uocat mesiraignes: quod uocabulum quiddam commune cum mure araneo uidetur habere. Id uero ne in uitibus accidat (inquit Columella libro de arborib. cap. 15.) cum Luna Leonis, aut Sagittarij, aut Scorpionis uel Tauri tenet hospitium, noctu putentur uites, Hæc Carolus Stephanus. sed uideri eum nobis soricem cum mure araneo confundere supra diximus. Heluetij à uicinis forte Gallis mutuati nominant mützer, quasi murem araneum: reliqua Germania spitzmuß, ab acuta rostri figura: aliqui zißmuß, per onomatopœiam à uoce: sed nos supra alium ciselum siue citellum murem descripsimus, quem aliqui puto nominant grosse zißmuß, id est citellum maiorem. Hollandi, ut audio, mollmuß: nisi talpam potius hac uoce significent, quam & Flandri mol appellant. Matthæolus Senensis ex Dioscoride topo ragno transtulit: topo enim Italis hodie murem significat, ragno araneum. Muribus araneis abundat insula Britannia, in hodiernumq; diem barbari illi uoce Romana utuntur, Hermolaus in Plinium. Fieri quidem potest ut in nonnullis Angliæ locis muris aranei nomen idem aut simile Latino in usu sit, transumptum scilicet à Gallis, cum maxima Angliæ pars Saxonica & Gallica linguis duabus in unam confusis utatur. Ego tamen ab Anglis nõ aliam huius muris nomenclaturam uernaculã discere potui, quàm shrew: uel ut alij scribũt, shrewe: alij erdshrew, id est murem araneum terrestrem. De hoc mure Guilielmi Turneri Angli medici doctissimi uerba ex epistola ante biennium ad me data subscribam: Murem araneum (inquit) puto me in Anglia uidisse: is nostrate lingua uocatur a shrow aut a shrew. mus est admodum niger (apud nos quidẽ in Heluetia, ex fusco subruffus) cauda ualde breui, & rostro admodum porrecto & acuto. Caput quale habet ad te mitto; (misit autẽ non myzeri nostri, quẽ hic depictũ dedimus caput, sed alterius cuiusdam perexigui muris, dentibus non differentis à reliquis muribus, cum araneus plurimum differat ut dicam in B.) ut melius possis de eo iudicare. Si cui apud nos male imprecamur, dicimus, i beshrowe the, hoc est imprecor tibi murem araneum, siue morsum eius, siue aliud quodpiam ex eo malũ, Hæc Turnerus. Hispanis hunc murem raton pequenno dici puto, Illyricè niemegka myss, etsi amici Hispanus & Bohemus soricem ita interpretati sint per epistolas. Polonis keret. ¶ Aliqui animalculum quod nos wisele appellamus; quod omnino mustela est, & à Gallis quibusdam præsertim cum albo colore est ermine nominatur, murem araneum esse putant: & Albertus mygalen marem mustelæ interpretatur, qui aues in nido iacentes uenetur. sed horum error manifestior est, quàm ut uel paucis refutari debeat.

B.

In Italia muribus araneis uenenatus est morsus, eosdem ulterior Apennina regio non habet, Plinius. Mures araneos multos in Germania & tota Italia uidi, præcipuè uero in Valle Anania Tridentinæ ditionis, ubi tamen uenenosi non habentur, fortassis propter frigidam regionis temperiem: nam & scorpiones ibidem non sunt uenenati, cum in cæteris Italiæ locis plurimum suo ueneno lædant, Matthæolus. ¶ Mygale chamæleonti similis esse dicitur, Obscurus. Præcedenti capite multa diximus de huius muris corpore eiusq; partibus: hic reliqua addemus. Mygalen aliqui dicunt animal esse minus mustela, colore ad cinereum declinante, cum subtilitate & tenuitate (dentes ei tenues Aëtius tribuit: quanquam & mus ipse totus exilior tenuiorq; cæteris muribus est,) Auicenna. Et rursus, Mygale secundum aliquos formam coloremq; muris habet. Albertus rubicundum colorem muri uenenato tribuit. Oculis est paruis, Idem: quanquam autem totus hic mus paruus sit, oculos tamen ei multò quàm pro portione minores esse, ipse etiam obseruaui, & propter hanc oculorum paruitatem uisum ei admodum hebetem esse puto, adeò ut ueterum quidam murem cæcum appellarint, ut Veget. & Samonicus. Nicander μυγαλῆν τυφλὴν dixit. Et Plutarchus in Symposiacis 4.5. Mygalen, inquit, ab Aegyptijs coli aiunt, quòd cæca sit: tenebras enim antiquiores luce putant. Ibidem iecur eius in silentio Lunæ minui ab Aegyptijs creditum scribit: quod alij de muris etiam & soricis iecore prodiderũt. Rostrum habet oblongum & acutum, Aëtius & Auicenna: talpæ instar, Matthæolus. Ea quidem est rostri eius figura, quæ apta ad fodiendum uideatur. Dentes habet tenues atq; eos duplici ordine sitos in utraq; maxilla, quo fit ut quatuor dentium ordines habeat: & in morsis ab eo uulnera quadrifido ordine conspiciuntur, Aëtius. Matthæolus ex Aëtio citat, duos ordines dentium habere hunc murem, unum intra alium: quod mihi non placet, Græcũ exemplar inspiciant

bb 3

quibus ad manum est. Dentium, inquit Auicēna, tres sunt ordines: quorum alij super alios torti sunt retorsione parua ad superiora. Cæteri quidem mures, ut & sciuri & castores, dentes binos anterius oblongos habent, in ore uerò interius molares in utraq; maxilla quaternos seorsim, tum infra tum supra: ut in summa, dentes incisores quatuor sint, molares sedecim. Sunt autem molares, ut dixi, non solum quaterni, in unaquaque maxilla, sed quatuor etiam ordinibus discreti, ut recte tetrastichi, id est in quatuor diuisi ordines, dicantur, secundum Aëtium: uidelicet ipsi molares tantum infra supraq; considerati. Quod si ab altera tantum parte, inferiore aut superiore duntaxat, tum molares tum incisorios dentes respicias, tres ordines inuenies, secundum Auicennam: ex quibus incisorij longiores retortiq; sunt. Sed hæc interpretatio ad reliquos mures magis q̃ araneum pertinet. Quod Matthæolus scribit unum dentium ordinem haberi intra alium, nisi molares multò interius quàm incisorios esse intelligat, quid sibi uelit nō assequor. scio pisces quosdam & serpentes, duos aut tres dentium uersus habere, atq; unum intra alium, sed in murium genere nihil tale inuenias. Muri araneo breuis & gracilis est cauda, Albertus & Massarius. ¶ Mus araneus exiguus est ultra modum, longo rostello, oculorum acie obtusa, Plinius Valerianus 3. 55. Hæc iam scripseram, cum allatum mihi hunc musculum accuratius inspicere, & describere uolui. Colore igitur partim fusco partim rufo est, inter se mixtis. uenter albicat. pedes posteriores planè in postrema corporis parte hærēt. Totus grauiter olet, & uel odore uenenum suum prodit. Caudæ breuissimis pilis obsitæ longitudo, digiti duo. reliqui corporis tres, uel insuper dimidius. Ocelli nigri & minimi sunt, paulò maiores quàm talparum, magnitudine capitis minimæ aciculæ, ut non mirum sit ferè cæcum esse hunc murem, cui post talpam minimi omnium in quadrupedum genere oculi contigerint. Et sanè uulgò cæcum hoc animal creditur, atq; ideò, ut aniculæ aiunt, oculis diuinitus captum, ut minus nocere suo morsu possit. quod si uerum esset, miraremur serpentes omnes (sola forte cæcilia excepta) non uisu tantum, sed eo etiam in plerisq; acutissimo præditos esse. Dentes ut minimi sunt, ita situ figuraq; ab aliorum tum quadrupedum tum murium dentibus differunt, componente quodammodo serpentium & murium dentes in unum animal natura. Anteriores bini oblongi, non ut alijs muribus simplices sunt, sed alijs, binis aut ternis denticulis enascentibus exasperantur, tantillis ut nisi diligenter inspicias non appareant. Hoc etiam differunt à cæteris muribus, quod bini illi oblongi non separati sint à cæteris interioribus, spatio aliquo medio, sed unus omnium continuus ordo est. Asperi planè & acuti sunt serræ instar, quidam binis alij ternis (ut tres posteriores puto) cuspidibus, tam exiguis ut ferè uisum lateant, laterentq; magis nisi extremæ partes cuspidum quarundam ruffo colore notarentur. Dentes circiter octo sunt utrinq; (reliquis muribus quaterni tantum) & insuper duo longiores supra, infraq; totidem, ipsi etiam ut dixi duabus uel tribus cuspidibus serrati, quæ nisi quis accuratè obseruet dentes per se uideri possunt, & omnes ex uno osse enati.

Sed ut res clarior fieret, geminas icones hic adieci capitum murinorum cum dentibus superioris maxillæ. maior communem figuram & situm dentium in omni genere murium (excepto araneo) & similium declarat, ad craniū muris agrestis repræsentata. minor, aranei muris dentium situm figuramq; utcunq; refert.

C.

Mures aranei apud nos capiuntur ferè circa hortos & stabula: hyeme quidem domos & stabula magis quàm æstate ingrediuntur. Gaudent sanè circa fimum bubulum uersari. ¶ Visum eis hebetissimum esse, & ideo à nonnullis cæcos credi in B. dixi. ¶ Vox huic generi multò acutior quā alijs muribus, unde aliqui soricem crediderunt propter prouerbium, ut in A. retuli. Per onomatopœiam etiam à uoce aliqui Germanicè hunc murem zißmuß nominant. ¶ Putauerunt aliqui araneum murem ex mure & mustela gigni, ridiculè quidem ut in A. dixi. Plutarchus in Symposiacis 4. 5. Aegyptios ait credidisse τὴν μυγάλην τίκτεσθαι ἐκ μυῶν πέμπτῃ γενεᾷ νουμηνίας οὔσης, quorum uerborū sensus non satis mihi constat. ¶ Mures aranei orbitam (id est uestigium rotarum currus uolutatione impressum) si transiere, moriuntur, Plinius. Hoc quàm uerum sit, inquit Marcellus Verg. facile erit facto periculo cognoscere: atqui interim quodnam uulgò sit araneo muri nomen non docet. Ferunt non transiri ab eo orbitam torpore quodam naturæ, Plinius. Negant transiri orbitam ab eo, naturæ quodam torpore: & si transierit, moritur. inde cōtra morsum eius terram ex orbita sumendam præcipiunt, Hermolaus. At alij ueteres præter Plinium, non si transierit, sed si inciderit in orbitam, hunc murem perire scribunt. Noui & cæcam mygalen, inquit Nicander, in orbitis morientem: ubi Scholiastes, Mygale cum cæca sit, in orbitas iuxta rotas incidens illic necatur: quasi non per antipathiam orbitæ, ut alij scribunt, sed cum inde euadere non maturet, aut forte non possit, curru aliquo superueniente, pondere rotarum opprimatur. Mus araneus si in orbitam inciderit, naturali facto illic detentus emoritur, Marcellus. Mygale ualde metuit orbitas. illapsa enim torpet ac tremit: ac si immoretur (quasi etiam euadere possit, si uelit) sæpe etiam moritur, Philes. Si in orbitam inciderit, tanquam uinculis capitur ac moritur: quare et terra morsui quem inflixerit hic mus inspersa remedio est, Aelianus. Oculorum acie obtusa est, & ideo quantum existimo, iners ei natura, ut nō possit transire orbitam, Plinius Valerianus. ¶ Tardiores multò sunt quàm mures: hanc ob causam pariter & propter hebetudinem uisus, sæpe in stabulis deprehensi occiduntur. Mygales cursus

ſus uel inceſſus eſt in ultimo, Auicenna ut Bellunenſis legit, ſenſu minime claro, uidetur autem tarditatem ſignificare. Mygale animal paruum & uenenoſum, alicuius eſt uigoris in iuuentute, ſed continuè per ætatis incrementa torpeſcit, Albertus: proinde non mirum ſi iam ob ætatem torpidi aliquando in orbitis reperiãtur, nec facile inde euadant. ¶ Mygale dicitur quaſi mus guloſus, Rodolphus in Leuiticum: ſed ridiculam hanc etymologiam eſſe in A. dixi. Fraudulenta eſt, & dolo rapit quæ deuoret, idem. Audio boum ungulas in ſtabulis uiuentium ſæpe ab eis perrodi.

D.

Mygale animal guloſum & rapax, fingit ſe manſuetum, ſed cum quis ei appropinquat, mordens illico uenenum infundit, ut legitur in annotatis in Leuiticum, Arnoldus de Villanoua. Crudelis eſt animo, ſed hoc diſſimulans blanditur beſtijs, & ſi poteſt ueneno interficit, Albertus. ¶ Mygalen pardalis exhorreſcit, Philes. ¶ A felibus capiť quidẽ & occiditur, ſed tanquã uenenoſus nõ editur.

E. F.

Vites infeſtant forices & mures, &c. ut in A. retuli, ex Carolo Stephano, qui mures araneos eſſe ſuſpicatur qui id factitant. ¶ Ne à felibus quidem in cibum admittuntur, ut mireris non defuiſſe qui homini è uino bibendum pro remedio ſui morſus exhiberent, ut in G. dicemus.

G.

Mus araneus, qui cum in orbitam inciderit moritur, uſtus in cinerem redactus, & cum adipe anſerina permixtus, condylomatis infrictus, mirum remedium adfert, Marcellus. Mus araneus pendens enecatus ſic ut terram nec poſtea attingat, furunculum ſanat, ter circundatus ei, toties expuentibus medente & eo cui medebitur, Plin. Mus araneus ſi in orbitam inciderit, naturali fato illic detentus emoritur: hunc illic inuentum argilla, aut linteo, aut phœnicio inuolue, & ex eo ter circunſcribe parotidas, quæ in corpore ſubitò turgebunt, mira celeritate ſanabis, Marcell. Pro felle μυγαλῆς, (malim γαλῆς, id eſt muſtelæ, cuius fel in uſu medico eſſe legimus, mygales nuſquam: & Galeno etiã adſcripta Antiballomena γαλῆς habent) fel cameli, Antiballomena apud Aeginetam. Muris aranei caudæ cinis (impoſitus) prodeſt morſis à cane rabido, ita ut mus cui abſciſſa ſit cauda uiuus dimittatur, Plin. Equo ſtrophoſo Hippocrates ueterinarius per os infundi iubet ramẽta ungularum (equi) anteriorum trita in quatuor cotylis aquæ, ἢ ἐκ ὀρύγματος μυγαλῆς λελεπισμένα, hoc eſt uel aliquid terrę à mure araneo effoſſæ, ut in Hippiatricis legimus. Quin & ipſe mus araneus aduerſus morſum ſuũ uarijs modis prodeſſe dicitur, impoſitus, potus, appoſitus, ut in ſequentibus dicemus. Prophylacticum quidem remedium, ne mordeatur homo uel aliud animal, pręſtantiſſimum eſſet, ſi ſuperſtitione amuleta carerent: recitabimus id tamen infra, ubi de morſu huius muris in iumẽtis curando agetur.

Muris aranei morſum uenenatum eſſe: deq; ſignis eius, & medendi ratione in genere.

In Italia muribus araneis uenenatus eſt morſus, Plinius. Quibuſdam in locis non haberi uenenatum retuli ſupra in B. Muris aranei morſus interimere quandoq; ſolet, Galenus ad Piſonem. Ipſi quidem hi mures tam uenenati ſunt, ut ſupra dixi, ut capti etiam occiſiq; à felibus non comedantur. Cadaueribus eos ueſci audio, ut non ſit mirum uenenoſam hoc alimento uim in corpus eorum diſtribui. Præcipuè uero noxius eſt eius morſus ſi prægnans momorderit, & ſi animal prægnans ab eo præſertim prægnante mordeatur, ut infra dicam ubi de iumentis ab eo demorſis agetur. Aſſeuerãt aliqui demorſum non aliâs exulcerari, niſi prægnans (ἔγκυος: Marcellus Vergilius non rectè legit ἰκτίς) mus araneus fuerit: tum enim auxilijs opus eſſe, Dioſcorides. Si prægnans momorderit, protinus diſſilit, Plin. Puſtulæ, ſi prægnans percuſſerit, nec aliter, rumpuntur (erumpunt, & ulcus malignum faciunt,) ut Dioſcorides & Aetius ſcripſêre. Plinius non puſtulas, ſed ipſum murem araneũ, ſi prægnans ferijſſet, diſſilire protinus exiſtimauit, Hermolaus. Ego Plinium Græcis non intellectis omnino erraſſe dixerim. Vide etiam infra ubi de iumentis morſis agam, uerba Ariſtotelis.

¶ Signa. Muris aranei morſum arguit, locum ambiens inflammatio, (dolor uehemens & punctura in corpore, & apparens rubor in locis ſecundum dentes eius, Auicenna:) nigraq; puſtula diluta ſanie turgens exurgit. & partes omnes uicinæ liuent, (baſes ſeu radices fuſcæ ſunt, & partes proximæ, Auic.) Rupta puſtula, depaſcens ulcus, non ei diſſimile quod ſerpit, occupat. (Cum puſtula finditur, egreditur caro alba colore nerui, habens tunicas: & quandoq; apparet in eis aduſtio quædam: & quandoq; corroditur & cadit, imò fluit initio pus uirulentum, deinde putreſit, & corroditur, & caro cadit. Auic.) Inteſtinorum quoq; tormina, difficultas urinæ, & frigidæ aſperginis offuſio (ψυχρᾶς νοτίδος περίχυσις) conſequuntur, (ſudor frigidus corruptus, Auicenna,) Dioſcorides & Actuarius. Sed uideo Auicennam ſua ferè ex Paulo Aegineta tranſtuliſſe, quare Aeginetæ etiam uerba adſcribam. Vbi mus araneus læſit, ſequuntur dolores pulſatiles, & in ſingulis dentium eius animalis ictibus rubores, (&c. ut Dioſcor.) Cute puſtulæ dirupta album ulcus apparet. nam ad membranas neruoſas deraditur. ad hæc, excidunt etiã partes depaſtione oborta his quæ ſerpunt (ulceribus) ſimili. præterea etiam inteſtinorũ tormina comitantur, urinæ difficultas, & frigidi ſudoris undiq; eruptio, Hæc Aegineta. Manifeſta ſunt muris aranei uulnera, inquit Aetius: quadrifido enim ordine conſpiciuntur. Et ſanguis quidem primò purus promanat, paulò poſt uero ſanioſus. Animal enim ipſum putrefactione occidit. Conſueuerunt etiam bullæ inſurgere, quas ſi quis dirumpat, carnem ſubiacentem fe-

culentam uidebit, & fissuris disparatam. Inflatio autem sequitur demorsos. Cæterum hoc animal frequentius ad testes insilire solet, (quod & Auicenna scribit,) eosq; percutere, non hominis solum, sed cuiusq; etiam bruti animantis.

¶ Curandi ratio. Mus araneus pro sua magnitudine magna etiam uulnera facit: quòd si paruus aliquando imbecillius imprimens fecerit, ea curatu faciliora erunt. Pessimus uero morsus is est quem prægnans (idq; magis etiam, si prægnanti, ut supra dixi) inflixerit. Morsus differentia ab inflammationis magnitudine apparet. Aëtius libro 13. cap. 14. iubet primum adhiberi communia remedia, quæ scilicet eiusdem libri capite decimo descripserat, nempe ut morsus primum abluatur posca calida, deinde ab aliquo exugatur, cucurbitula cum plurima flamma adhibeatur, loci uicini scarificentur, &c. Iubet etiam antidotos magnas exhibere. Strato apud eundem, locum demorsum primò scarificari iubet, deinde medicamenta imponi quæ uirus extrahant, acria scilicet, qualia inferius plura recitabimus. Si locus non sit exulceratus, nec pustulæ eruperint, imponuntur acria quædam, ut pyrethrum, aut allia trita, aut sinapis, aut etiam malua: (aut ablutus tantum negligitur) si uero exulceratus sit (quod fit maximè si prægnans mus fuerit) cortices granati dulcis decocti triti imponuntur, & ulcera eodem decocto, aut magis myrti, perfusa fouentur, ut Aëtius ferè & Auicenna scribunt. Quæcunq; remedia ad scolopendræ morsum faciunt, hîc etiam salubriter applicantur, Aëtius & Aegineta.

Remedia topica, imponenda morsui muris aranei ordine literarum enumerata.

Absinthium bibitur cum uino contra muris aranei morsus, & draconem marinum, Dioscorid. meminit etiam Plinius lib. 27. Medetur acetum scorpionum ictibus, canis, scolopendræ, & muris aranei morsibus, & contra omnia aculeatorum uenena & pruritus, Plinius. Græci medici & alij quorum scripta uiderim aceto utuntur contra huius muris morsum, non per se, sed alijs remedijs coexceptis, ut ipso mure araneo usto, galbano, hordei cinere, sinapi trito, chrysogono. Allium ne contra araneorum murium uenenatum morsum ualere miremur, aconitum pardalianches debellat, & canum morsus, in quæ uulnera cum melle imponitur, Plinius. Allia contrita illinuntur, Dioscorides, Actuarius, Aegineta, Auicenna. Morsum cum cumino integito & allio, putamine extrinseco non abiecto: eadem etiam cum oleo trita assidue & diligenter locis circunsitis illinito, Aëtius. Allium cum ficulneis folijs cyminoq; emplastri modo imponitur, Dioscorides. Althæa, uide in Malua inferius. Aquæ calidæ fotus conducit, Dioscorides & Actuarius: ut Ruellius & Marcellus uertunt: Græcè legitur ἡ διὰ τῶν θερμῶν καταντλησις: sed θερμὰ pro aqua calida non accipitur: apparet deesse uocem: Aegineta, qui Dioscoridem ferè trãscripsit hac in parte, ἅλμης habet. est autem halme muria: & Aeginetam secutus Auicenna, Foueatur (inquit) aqua salsa calida, ut Bellunensis legit. Aëtius non ἅλμης sed ὀξάλμης legit: quæ uox acidam muriam significat. Vngulæ arietinæ cinis cum melle imponitur, Plinius Sec. Plinius Valerianus manifestè exprimit imponendum esse, Plinius tacuit, et medicamento bibendo mox subiunxit. ¶ Brassicæ semen aut folia, trita cum lasere & aceto morsis à mygale, uel cane etiam rabioso, utiliter imponuntur, Geoponica. ¶ Canis fimum illinito, quod & homini & equo medetur, Hierocles in Hippiatricis. Caprificus, uide in Fico infra. Chrysogoni folia contusa & ex aceto imposita, Dioscor. Cuminum, uide in Allio supra. ¶ E nigra fícu candidi cauliculi illinuntur cum cera, Plinius. Caprifici cauliculi aut grossi quàm minutissimè, ad scorpionum ictus è uino bibuntur: Lac quoq; instillatur plagæ & folio imponuntur: item aduersus murem araneum, Plinius. Caprificorum grossi cum eruo & uino contra muris aranei morsus & scolopendras utiliter illinuntur, Dioscor. Allium cum ficulneis folijs & cymino, Dioscorides. ¶ Ex galbano splenium per se, uel cum aceto tritum, Dioscorides, Auicenna, Actuarius. ¶ Hordeacea farina cum aceto mulso illita, Dioscorides & Actuarius. Hordei cinis illitus, Plinius. Si ruptæ sint bullæ uel ulcera oborta, acida muria prolue, & hordeum ustum tritum impone, Aëtius. ¶ Leporis coagulum cum aceto impositum, ut Aggregator citat ex Plinij libro 28. Vide infra in remedijs intra corpus sumendis. ¶ Malua uel maluæ folia, Auicenna & Aëtius. Malua syluestris, Aegineta. Althææ inter maluas (est autem ex syluestribus) contra omnes aculeatos ictus efficacior uis, præcipuè scorpionum, uesparum, similiumq;, & muris aranei, Plinius. Mus araneus dissectus & impositus, ipse sui morsus ueneficia luit, Dioscorides, Actuarius, Galenus de simplicibus 11.46. Tritus ipse & impositus ictum suum sine dolore curat, Galenus ad Pisonem. Ipse mus araneus contra se remedio est, diuulsus & impositus. nam si prægnans momorderit, protinus dissilit, (non ipse mus, ut Plinius malè ex Græcis uertit: sed ulcus tantum rumpitur, uel potius erumpit, ut supra docui) optimum si imponatur qui momorderit. Sed & alios ad hunc usum seruant in oleo, aut luto circunlitos, Plinius. Murem ipsum araneum ustum cum aceto cataplasmatis uice imponito, Strato apud Aëtium. Mihi sanè multò magis probaretur acetum addi ad usti huius muris cinerem, quàm ipsum per se murem dissectum tritúmue imponi: quando & alij quidam cineres adhibentur, ut hordei: & acetum per se tum huic tum alijs uenenatis ictibus resistit, ut supra dictum est. Myrti decocto ulcera ex eius morsu utiliter fouentur: Vide infra in Punico malo. ¶ Terra ex orbita, Plinius. Sin autem muris nocuit uiolentia cæci, Quæ sola signauit uoluendis orbita plaustris, Illine, mira datur

datur usti de puluere cura, Serenus. (Alij non illini uolunt, quod conuenit humidis: sed arido puluere tantum aspergi.) Mus araneus si in orbitam inciderit, (uide supra in c.) tanquam uinculis captus immoritur: & morsis ab eo remedio est terra ex orbitarum transitu sumpta, eaq; simul ut uulnus aspersum sit, statim sanatur, Aelianus & Philes. Matthæolus ex Nicandro citat terram curruum rotis adhærentem mederi morsui muris aranei, quod sibi inquit fabulosum uideri. Ego huius rei mentionem apud Nicandrum non reperio. ¶ Porri, Diosco. Resistunt quoq; acini (ῥοιᾶς, Marcellus Vergilius corium transferre maluit, non quidem ex Græcæ dictionis ui, sed quòd hoc remediũ magis cõuenire uideretur, & aliorum quoq; authorũ consensu niteretur) dulcis Punici decocti & illiti, Dioscorides interprete Ruell. Quòd si exortæ ab ictu uesicæ exulcerentur, mali Punici dulcis corium coctum tritum impone, ulceraq; ex eodem decocto, aut magis myrti decocto perfusa foue, Aëtius. Si apostema sit, cortices granati dulcis decocti imponentur, Auicenna. Pyrethrum, Aegineta & Auicenna. ¶ Sinapi, Auicenna. Sinapi tritum cum aceto, Aegineta & Strato apud Aëtium. ¶ Talpa discerpta imponitur, Plinius Valerianus. Cætera magorum placita de talpa, suis reddemus locis: Nec quicquam probabilius inuenietur quàm muris aranei morsibus aduersari eas, quoniam & terra, ut diximus, orbitis depressa aduersatur, Plinius. Trifolium bituminosum coque, & decocto calido locum demorsum foue. Nullus autem fomento illo utatur qui non patitur. Transit enim affectus in eum, ut putet se à uipera uel araneo mure commorsum, Galen. Euporist. 2. 143. ¶ Verbenaca (Aetius addit rectam) tum propinata ex uino, tum pro cataplasmate imposita, iuuat, Aegineta & Aëtius.

Bibenda edenda'ue aduersus muris aranei morsum.

Prodest potum abrotoni decoctum, maximè si in uino detur, Dioscorides, Actuarius, Auicenna (qui & paulò ante schea Armenum pro abrotono nominauerat inter eadem remedia,) Aegineta. Absinthium ex uino potum, Plinius & Dioscorides. Agni hœdiue coagulum, Aegineta & Auicenna. Coagulum agninum in uino potũ, Plinius. Efficax est remedium, si misceantur, aristolochię corticis drachmæ quatuor, myrrhæ drachmæ sex, Aegineta. ¶ Brassicæ foliorum aridorum farina muris aranei morsus alterutra parte exinanit, Plin. lib. 20. Muris aranei & canis rabiosi morsus brassicæ & semen & trita folia sanant, melius si cum lasere & aceto trita imponantur: decoctũ quoq; foliorum datur bibendum, Ruellius. ¶ Capparis cortex, Aëtius. Cartamus, Auicenna. Cupressi teneræ pilulæ cum oxymelite, Aegineta: pro quo apud Auicennam non rectè legitur, Lac cum syrupo acetoso: quamuis & nux cupressi, cum uino apud eundem inter remedia paulò ante legatur. Dioscorides cupressi pilulas recentes ex aceto propinat. Cyclamen cum oxymelite, Dioscorides & Auicenna. Chamæleontis radix ex uino, Dioscorides, Aegineta. ¶ Elelisphacus, id est saluia, Aegineta. Eruca ex uino, Idem, Dioscor. Aëtius, Auicenna, Actuarius. Erucæ semen, Plinius & Auicenna. Gentianæ radix, Aëtius, Aegineta, Auicenna. Galbanum cum uino, Dioscor. Aegineta, Actuar. ¶ Hœdi agniue coagulum, Aegineta & Auicẽna. ¶ Lauri foliorum tenerorum drachmam unam aut duas cum uino tritas bibendas præbe. Eadem pecoribus conueniunt, Aëtius. Aliqui præ cæteris commendant succum foliorum lauri, & folia lauri humida (recentia) cum uino decocta, Auicenna. Coagulo leporis ex aceto utuntur contra scorpionem & murem araneum, Plinius: Aggregator hoc remedium foris applicari scribit: Plinius non exprimit. ego in corpus sumendum putârim, ut et hœdi agniue coagulum. Lubleb cum uino decoctum, Auicenna. Nec desunt qui literarum monumentis tradiderunt, tritum (ipsum murem qui momorderit cum uino exactè detritũ, Aegineta) murem araneum contra suos ictus commodè bibi: quam historiam apud alios inuentam, dignam duntaxat censuimus quæ annotaretur, Dioscorides. Myrrha, uide superius in Aristolochia. Muris aranei morsus sanatur mustelæ catulo, ut in serpentibus dictum est, Plinius. ¶ Panacis liquor, Auicenna: numerat autem hunc liquorem inter fortiora auxilia, ut & cyclaminum, radicem gentianæ, & coagulum agni hœdiue. Pyrethrum cum uino, Dioscor. Aegineta, Auicenna. ¶ Serpyllum cum uino, Dioscorid. Aeginet. Actuar. Sisymbrium cum uino, Aegineta, Auicenna. Styrax cum uino, Auicenna. Verbenaca (recta, Aëtius) tum imposita tum ex uino propinata iuuat, Aegineta.

De iumentis à mure araneo morsis.

¶ Muris aranei morsus iumentis omnibus molestissimus est: pustulæ hoc excitantur, & periculosior quem defixerit grauida: pustulæ enim rumpũtur, ex quo interitus sequitur. (His uerbis, ex quo interitus sequitur, quod respondeat in Græco nihil inuenio.) sed si non grauida est, non interimit. Mygale aliquando iumenta ueneno interficit, maximè equos & mulos, & præcipuè equas prægnantes, Albertus. Tradunt equos & iumenta, si herbas in quibus mus araneus uirus emiserit, depascantur, statim exanimari, Sipontinus. Communem rationem medendi iumento morso à colubris, scorpijs, phalangijs & muribus cæcis, describit Vegetius 3. 77. Idem 3. 82. diuersa remedia contra muris aranei morsum priuatim recenset, ijsdem uerbis quibus Columella 6. 17. quæ recitaui in Boue capite tertio, ubi de morbis boum egi. Eadem omnino etiam Pelagonius scribit: habet tamen hic & Vegetius quædam, quæ apud Columellam non leguntur, inferius recitanda.

¶ Signa. Mus araneus si morsum infixit, locus tumore duro cingitur, gemitus animal exprimit parum interpellans, Absyrtus. Intumescit animal totum, oculiq; collachrymant, & exsaniat

tumor, ac uirus à uentre destillat, pabulum respuit, Hierocles. Equus in stabulo iacens si subeuntem forte murem araneum premat, mordetur ab eo, Hippocrates in Hippiatricis. Si asina prægnans ab hoc mure mordeatur, periculũ est ne moriatur, Absyrtus. Si prægnans mus fuerit qui percusserit, his agnoscitur signis: Pustulæ per totum corpus exeunt, sed simili ut aliâs ratione curabitur, Vegetius. Normanni in Gallia hunc murem admodum uenenatum esse putant, ita ut si equum uel bouem cubantem transilierit etiam, periculosi morbi eis causa sit, (ut circa lumbos claudum pecus, uel quasi immobile uideatur:) nec posse curari nisi mus iterũ per aduersum latus uel sponte uel coactus transiliat, quæ quidem ualde superstitiosa est persuasio.

¶ Cura. Apij semen coctum in uino & oleo demittes, ac tumentem locum scalpello discindes, quo uirus euocetur, & uellicatum punctim uulnus recrudescat. Si per hęc inflammatio magis excandescat, in orbem teretibus ferramentis igni flagrantibus exulcerabis, sanæ partis aliquid deprehendens, rectis quoq; ferramentis, quò sanies emanet, redulcerabis. Quod si pars ea per exulcerationem intumescat, hordeum crematum tritumq; consperges. sed antea uetustam adipem inungere conuenit, Hippocrates hippiater. Aliqui, ut Tarantinus, tradunt allia tusa esse imponenda, suffiendũq; cornu ceruinum. Absyrtus melius esse putauit, si læsa pars uratur simul atq; dentium iniuriam senſit. Stratonicus scarificandum uulnus consulit, præsertim quod inflammatione cingitur, & sale & aceto conspergi. postero die equum per aquam dulcem in cursum concitare, (ῥοιζεῖν,) cretaq; cimolia aceto subacta lini, uulnus balnearum strigmentis nutriri, Hierocles. Aduersus muris ar. morsum comprobatur allium tritum cum nitro: & si nitrum defuerit, cum sale & cymino permiscere, atque ex eo puluere loca, quæ morsu contacta sunt, confricare. Quod si eruperint uulnera uenenata (si phlegmone rupta in ulcus abeat, Pelagonius) hordeum combustum in puluerem rediges, & diluto aceto (abluto uulneri simpliciter, Pelagon.) uulneri inspergis, & hac ratione sola curabis. (nam cæterorum auxiliorum usu magis atq; magis gliscit uulneris iniuria.) Daturus potionem, pollinem tritici, hordeum, (anethum, Pelagon.) cedriam & uini sextarium per fauces digeres, Hæc Vegetius & Pelagonius. Remedio est locum læsum aculeo compungi, brassica trita cum aceto illini, allijs etiam ex aceto tritis, Absyrtus. Tritas allij spicas, salem & cuminum paribus singulis mensuris uno mistis illines. Aut intritum murem araneum cum sextario uini faucibus infundes. Aut si illum non inueneris, creta figulari perlines, Hippocrates. Triti gith acetabulum in uino odorato per nares indidisse proderit, (quod & Hippocrates scribit:) plagamq; canino stercore lini, quod idem hominibus salutare est, Hierocles. Terra quæ eruitur ex orbita aceto subacta, illitu auxilio fore fertur. Locum læsum subula compungas, puluereq; qui in orbitis sub uestigio rotarum inuenitur, acri aceto perfuso linas, Hierocles. Terram orbitæ urina subactam impone, Hippocrates. Lauri foliorum tenerorum drachmam unam aut duas cum uino tritas homini morso bibendas præbe. eadem pecoribus & iumentis conueniunt cum aqua trita & naribus infusa. est enim præsens remedium, quare & hominibus commendatur, Aetius. Si iumenta momorderit (mus aran.) mus recens cum sale imponitur, aut fel uespertilionis ex aceto, Plinius: Subiungit & alia remedia, quæ pro iumentis commendare uidetur, sed cum alij authores inter hominis remedia eadẽ posuerint, superius à nobis enumerata sunt. Existimandũ sanè est pleraq; eadem homini & cæteris animantibus conuenire. ¶ Audio uaccarum ubera aliquando morsu huius bestiolæ lædi: quo facto rustici axungiam maialis russi inungunt.

H.

a. Epitheta. τυφλήν τε σμερδνήν τε βροτοῖς ἐνὶ λοιγὸν ἄγουσαν μυγαλέην, Nicander. Samonicus murem cæcum dixit pro mure araneo, item Vegetius, epitheto usi loco proprij.

c. Cornicem occisam tandiu relinques donec puteat: cadauer iam fœtidum expones in locum ubi mures aranei sunt, & conuenient ad hanc escam consumendam omnes totius domus mures aranei. poterunt autem sic collecti uel scopis opprimi, uel aliter occidi capiue: ut ex Gallo quodam homine erudito, dum hæc scriberem, cognoui, qui se quidem non expertum, sed à pluribus ita se audiuisse aiebat.

h. Murem araneum colunt Athribitæ, Strabo libro 17. Mygalas & accipitres defunctos Aegyptij in urbem Butum asportant, Herodotus lib. 2. Murem araneũ ab Aegyptijs coli & sacrum haberi, (ἐκτεθειάσθαι) aiunt quod cæcus sit: nam tenebras luce antiquiores existimant. τίκτεσθαι δ' αὐτὴν ἐκ μυῶν πέμπτῃ γενεᾷ νουμηνίας οὔσης. Præterea iecur eius minui ἐν τοῖς ἀφανισμοῖς τῆς σελήνης, hoc est cum Luna obscuratur, Plutarchus in Sympoſiacis 4.5. an uerò per obscurationem, eclipsin intellexerit, id est deliquium quod non aliter fit nisi cum per diametrum Soli opposita est Luna: aut potius interluniũ, id est coitum cum Sole, (cum & aliorum murium iecora pariter cum Luna crescere & decrescere authores tradant,) in medio relinquo.

DE

DE MVSTELA PROPRIE SIC DICTA:

CVIVS HISTORIAE ETIAM ILLA ADDIdimus, quæ muſtelis omnibus, ut uiuerræ, marti, &c. ex æquo conueniunt.

Hæc figura bis ponitur, quoniam muſtela alba ſolo colore ab altera differt.

A.

MVSTELARVM genera diuerſa ſunt. Nos de ſingulis ſeparatim dicemus: & primum de minima muſtela, quæ & uulgaris Plinio & domeſtica nominatur ab alijs: Græcis κατοικίδιος, ut Hermolaus & alij eruditi (Ge. Agricola, & Carolus Figulus qui de muſtelis dialogum conſcripſit) ſentiunt. Muſtelarum duo genera: alterum ſylueſtre. diſtant magnitudine, Græci uocant ictidas. Hæc autem quæ in domibus noſtris oberrat, &c. Plinius. Non probo quòd Niphus muſtelam in urbanam & ruſticam diuidit: nam domeſticæ muſtelæ non in urbibus tantum, ſed ruri etiam frequentius puto circa domos & uillas reperiuntur. Sed in hoc etiam errat, quòd muſtelam urbanam, ut ipſe uocat, non aliã quàm catum ſeu felem eſſe uult, ut & Marcellus Vergil. Quanquam uero & aliæ quædam maiores muſtelæ ſæpe circa domos reperiantur, ut domeſticæ dici poſſint, ut genus illud interdum quod noſtri iltiſſum uocant, & martis genus unum, quia tamen eædem ſylueſtres ſunt, nec ſemper domeſticæ, non propriè ſic nominabuntur. Iltiſſus noſter uerſatur circa aquas, ubi piſces captat: in ſyluis, ubi prehendit aues: in domibus, ubi gallinas, quare Plinius eã eſſe domeſticam dicit, Ge. Agricola. Sed de alijs infra: hic de minima tantum agemus, cuius adiecta eſt effigies, & abſolutè etiam muſtela nominatur Latinis, Græcis γαλῆ ſimiliter abſolute. Solemus enim ferè quæ uulgaria aut domeſtica ſunt, ſimpliciter nominare: rarioribus uero aut ſylueſtribus aliquid diſcernendi cauſa adijcere. ¶ חלד, choled, Leuitici undecimo muſtela conuertitur ab omnibus interpretibus. Magiſtri uocant חולדה chuldah, uulgò מושתילא muſtela, ut Dauid Kimhi ſcribit. Chaldæus trãſtulit חולדא chulda: Arabs בלדה caldah: Perſes גורבה gurba: Septuaginta γαλῆ, Hieronymus muſtela. אוח, oach, Hebraica uox, unde plurale ochim ſemel ponitur Eſaię 13. (Babylon, inquit, ſubuertetur, & implebunt domos eorum ochim, Munſterus cercopithecos uertit.) Dauid Kimhi exiſtimat animal quod magiſtri Thalmudici נמייה, nemiah uocant, ſimile feli, uulgò dictum מרטורו, marturo, id eſt martes, aut פירון, firun, & פורון, ſuron. Author Concordantiarũ Hebraic. קוף, koph, interpretatur cercopithecum uel cephum: & חולדה chuldah, id eſt muſtelam, uel, ut Iudæi putant, martem. Chaldæus tranſtulit אוחיין ochijn. Symmachus etiam uocem Hebraicam reliquit. Septuaginta & Theodotion ἤχους, id eſt ſoni: (quaſi echo intelligenda ſit, quæ ſolet in magnis & deſertis ædificijs reſonare, ut in cauis & deſertis circa montes locis.) Aquila typhones, Hieronymus dracones reddit. Koah quidem lacerti genus uel chamæleontem interpretantur Leuitici 11. Pro muſtela apud Albertũ barbara uocabula legimus his & hyrzus, quæ nec ipſe intellexit: ſed ex collatione cũ textu Ariſtotelis hanc ſignificationem ipſe deprehendi: nam Albertus hyrzum ineptiſſimè leporem expoſnit, deceptus quoniam utrunque animal ore ſuo catulos ſæpe de loco ad locum transfert. Fethis etiam apud Albertum in Ariſtotelem 9.1. non alia quàm gale, id eſt muſtela eſſe uidetur, quanquam addit, & gali, ceu de diuerſis animantibus agens. Nam 9.6. Feyton, inquit, ingenium habet ut uulpes, (ſcilicet in inuadendis gallinis) & eius altera ſpecies eſt katiz, id eſt ictis. Niniſi, id eſt muſtela, Syluaticus: forte nimſi legendum: nam nimfitza apud Græcos hodie uulgò uocatur. Ibanauge eſt muſtela, Vetus gloſſematarius in Auicennam. Ibinuers, id eſt animal quod uocatur bellula, Syluaticus: Videtur autem bellula muſtelam ſignificare, uoce ficta à Gallis uel Italis, qui belettam aut balottam pro muſtela dicunt. Et alibi, Yena, id eſt bellula. Γαλῆ Græcis ueteribus ſemper muſtelam ſignificat, recentiores quidam Græci pro fele, id eſt cato abutuntur, ut ſupra in Cati hiſtoria dictum eſt. Theodorus Gaza apud Ariſtotelem, interdum muſtelam, interdum cattum interpretatur: nec quamobrẽ ita uerterit ſatis conijcere poſſum, cum cattum Græci æluron, & Latini felem appellent, uti ipſe etiã tranſtulit, Maſſarius. Albertus galen aliquoties ineptiſſimè uulpem interpretatur. Σπονδύλλα, ἡ γαλῆ, Atticè, Heſychius & Varinus. Malim per λ. ſimplex. Eraſmus in prouerbio, Spondyla fugiens

pessime pedit, spondylam felem interpretatur. Est & simile huic prouerbium γαλῆς δριμύτερον, de acri uel acido, ut Erasmus uertit, uentris flatu. Ibidem spondylen serpentis (insecti dicere debuit) genus esse ait, quod emoriens grauissimum odorem emittit. Σίσιλλος, animal quoddam, Hesychius & Varinus: idem forte quod σέσιλλος, id est cochlea. Quidam nuper mustelam interpretatus est, sola (ni fallor) Germanicæ uocis affinitate ductus, nam Germani mustelam uocant wisel. Græci hodie uulgò mustelam νιφίτζα dicunt: νυμφίτζα legi apud Suidam in dictione Ἀσκαλαβώτης.

¶ Mustela Italicè nominatur donnola uel ballottula, Scoppa. Donnulæ & alibi dannulæ uocabulo Auicennæ interpres barbarus pro mustela utitur: Albertus & Niphus damula scribunt: (quo uocabulo alij recentiores obscuri damam intelligunt, quæ de genere caprearum uel caprarum syluestrium est.) Damma siue dammula, bestiola parua est & debilis, ut scribit Isidorus, sic dicta quòd de manu fugiat. Cum parit, statim deuorat secundas antequam terram attingant: & præda est alijs animalibus, Albertus lib. 22. Videtur autem damulam, siue capreæ genus siue mustelam accipias, cum alio quodam animali confundere quod secundas deuoret: harum enim neutrā id facere legimus. Galeotes quidem, id est stellio cum primum suam exuit senectutem, eam deuorare dicitur: & fieri potest ut hunc aliquis cum gale, id est mustela cōfuderit, & secundas pro senectute, id est leberide reddiderit. Domesticas mustelas foinos uocamus, Cardanus Italus. Gallis mustela est belette, aliàs belotte, al' balotte. Aliqui, ut audio, circa Metas oppidū baccal nominant. Carolus Figulus mustelā Gallicè fouinum uel marturellum interpretatur: quæ duo genera diuersa & syluestriū mustelarum esse, infra ostendam. Hispanis, comadreia. Rhæti qui Italicè loquuntur, Latinum nomen retinent. Germanis wisel uel wisele. Ge. Agricola uiselam dici ait ex sono quem ædit. Aliqui in Heluetia hermelin uocant, alij corrupta uoce hälemlin. sed illæ duntaxat quę totæ sunt albæ, quales apud nos hyeme fiunt, sic nominari debent, ut in B. dicam. Anglis, wesell, alij scribunt wesyll uel weasyll: alba uerò mustela mineuer per transpositionem literarum Gallicæ uocis herminne. Illyrijs kolczawa. ¶ Quidam hodie animal cuius figuram pro mustela dedimus non rectè murem araneum esse putant: inde nimirum persuasi quòd morsus eius similiter ferè noceat. Albertus etiam mustelæ marem, mygalen uocari scribit, quòd falsum est: mygalę enim Græcis mus araneus est, siue mas siue fœmina. Ichneumonem uulgò nunc murem Indicum uocant, alij damulam, Niphus: sed damula siue donula Italis & recentioribus quibusdā barbaris, omnino mustela uulgaris est, nō ichneumon: quod peregrinum & Aegypto peculiare animal est, &c.

B.

Mustela domestica plerunque est in dorso & lateribus rutila, rarò subfulua: in gutture semper candida. quin nonnunquam tota candida reperitur, quanquam rarius, Ge. Agricola. In nostris quidem regionibus, quæ montanæ sunt, mustelas omnes æstate fuscas uel subrutilas esse audio, hyeme candidas: quod & Stumpfius noster in Chronicis suis annotauit. Lepores etiam, non omnes, sed alpini tantum hyeme in Heluetia albescunt. Vocantur autem armelini (hermelt uel hermlein) tum propriè cum toti candidi sunt: aliqui apud nos per æstatem quoque cum fusci aut subrutili sunt, ut dixi, sic nominant: quo tempore wisele potius dicuntur, non quidem à colore albo, quem nostri wiß uocant, sed per onomatopœiam à sono uocis. Armelini in magno numero ex regionibus Europæ ad Septentrionem sitis mittuntur, ubi maxima anni parte hyems & frigus obtinet, æstates breuissimæ sunt: quos quidem à nostris nihil differre puto, nisi quòd pilus forte tenacius eorum pellibus adhærescit, ut omnibus tempore frigido captis animalibus multò tenacior esse solet. Alba Russia siue Moscouia, qua parte Cronio mari accedit, zebellinas armelinasque pelles nobilium ac matronarum delicias mittit, Erasmus Stella. Olaus Magnus in Lanzerucca Scandinauiæ sylua, cui longitudo ad octoginta miliaria, hoc genus mustelæ abundare scribit. Apud Tartaros tentoria regia ioris pellibus leonum operiuntur: parietes uerò intus obducuntur pellibus nobilissimis armelinorum & zebellinorum: etiamsi in regionibus illis hæ pelles pretiosissimæ habeantur, ut quandoque uix pro duobus milibus Byzantiorum aureorum pelles pro una tunica sufficiant, Paulus Venetus. Grapaldus & Alunnus, armelinum uulgò dictum, murem alpinum esse putant, quod falsum esse ostendi iam supra in historia muris Alpini. Brachialis (id est iuncturæ manus) ornamentum similiter ut pars ipsa brachiale dici potest, ut ab armo armilla. Ab armillis quidem armillini uocantur mures alpium & septentrionis, quorum est candor eximius: quoniam ex ijs pelles ambire uestium manicas armillæ modo

modo construxissent: nunc totis subduntur uestibus, lectorum quoque stragulis, Hermolaus in Glossematis. Ego Plinij murem alpinum, alium esse ostendi: quod si quis armelinum etiam sic uocare uolet, quoniam circa alpinas regiones maximè per hyemem albæ habentur mustelæ, illi non admodum contendero, sed mustelam alpinam uel mustelam albam discriminis causa nominare commodius esse monebo. Idem illis dicam qui armillinum murem Ponticum faciunt, quòd & ex Ponto aduehatur, & albus color ei (non omnibus tamen, sed uni duntaxat generi) ab Aristotele & Plinio tribuatur: quamuis enim forte propter duas has causas sic nominari possit, non tam considerandum est tamen quo res aliqua nomine dici possit, quàm quo dicatur propriè. Sed de Ponticis muribus sententiam meam in historia ipsorum explicaui. Mus Ponticus, quem hodie uocant hermelam, hyeme solum in cauis latet arboribus. Est uero totus niuis instar candidus, excepta cauda digitum longa, eius enim dimidia pars, & quidem superior, (inferior, uel extremitatē uersus, ut ipse obseruaui: dorsum etiam multò candidius esse, uentrem ex albo subflauum) nigerrima. Magnitudo ei sciuri: persequitur mures et aues quibus uescitur. Eius pelles in pretiosarum numero habentur, Ge. Agricola. Eriminium (alias, Ermineus, quod magis probo) quod quidam erinebinum (lego, ermelinum) uocant, animal est paruulum, figuræ mustelarum, hyeme candens niuis instar, æstate fuluum ut mustela: candet tamen semper in uentre, & in extremitate caudæ nigerrimum est. Mures & aues insequitur, & carnibus uescitur, Albertus. De genere mustelarum est, sed forma minor, Liber de nat. rerum. Carolus Figulus etiam herminnas, ut Galli uulgò uocant, uel hermellas, ut Germani, mustelarum generis esse scribit, colore tantum differentes. Pirolus, id est sciurus, mutat colorem: ut & mas mustelæ qui mygale uocatur: (non rectè: mygale enim mus araneus est.) hoc autem est animal quo aues adhuc implumes uenantur in nidis: simile muri, & quotannis albescit magis magisque, donec tandem assimiletur color eius colori butyri, Albert. 3. 2. Gronostharj Polonis uocari audio, muris uel mustelæ potius Septentrionalis genus, undique albissimum, sed in fine caudæ nigrum: quare eundem hermelinum esse conijcio. Quanquam alius quidam Polonus demonstratam sibi mustelam albam, sua lingua lasica mihi nominauit. Sunt qui lassicium (sic enim G. Agricola nominat, et in murium genere ponit. uide supra inter Mures) ab hermelino non aliud differre putant, nisi quòd duobus ferè digitis breuior est: ut illud genus quod barnball Germanicè uocant, eadem mensura longius: ut pellifices nostri mihi narrarunt: quorum plerique hoc etiam affirmant, mustelæ colorem album propter ætatem, non propter frigus aut hyemem fieri: reperiri enim eas in nostris regionibus, primo ætatis anno ruffas, altero mixti coloris, tertio demum candidas. ¶ Rosurella est animal circa aquas habitans, ut frequenter mustela maius, & pirolo (sciuro) minus. In dorso subrufum, in uentre candidum. In terra facit habitacula: & egerit stercus perquàm odoriferum, moscho simile odore, sed dissimile facultate & uiolentia odoris. Visus hominum fugit. Vno tantum in loco alui excrementa congerit, unde facile ab hominibus colligi potest, Isidor. Guesseles uel roserulæ (Innominatus quidā Germanicè transtulit, Grisselle oder rösch, quæ nomina ego hactenus apud Germanos nō audiui. Idē addit, non muris, sed martis genus esse, quod placet) uulgò uocantur mures quidam, quorū fimus habet moschi odorem: qui etiam in pelle huius muris percipitur. In dorso fuluus est, in uentre albus. In pratis habitat & iuxta riuos: et aliquando in domibus quibus contigua sunt prata herbosa, Albertus. Mustela quidem omnis, saltē si non capta sed libere alatur, fimum aliquo modo odoratum habet.

¶ Mustela alia maior est, in uentre candida, & in dorso fulua, alia minor, Albertus. Mauritania mustelas alit felibus pares ac similes, nisi quod rictus eis eminentior & oblongior est, Strabo. Mustelæ quædam apud Afros nascuntur in Silphio, similes Tartessijs, Herodotus. Valla pro Tartessijs uertit murænis, quod non probo: quamuis scio apud Aristophanem quoque Tartessiæ murænæ mentionem fieri, ut Varinus citat in Ταρτησσία, sed ibidem Tartesiam quoque mustelam dici scribit pro magna. Est autem, inquit, Tartesus urbs Iberiæ iuxta Aornum paludem. Aristophanis locus est in Ranis, ubi furiam uel dæmonem infernalem Tartessiam murænam uocat, quam prius ἔχιδναν ἑκατογκέφαλον uocauerat. Tartessus urbs est extra columnas Herculis ad Oceanum, ubi Arganthonius regnauit. habet autem mustelas maximas, Hesychius. Γαλῆ Ταρτησσία, feles (mustela potius) Tartessia, de magnis & ridiculis dicebatur. Tartessij sunt in Iberia, apud quos feles maximæ nasci dicuntur. Fortasse non ineptè dicitur & de rapacibus. ὥσπερ μὲ γαλῆν ἱερέα κλέψασαν ταρτήσσιν ἔχοντ᾽ (duo habentes) ὀβελίσκους, Aristophanes in Vespis. ἁρπακτικώτεροι τῶν γαλῶν, Rapaciores felibus (mustelis,) Lucianus, Erasmus. Ego Tartessiam mustelam prouerbio usurpatam nusquam legere memini: & ut sic usurpetur, alio tamen sensu quàm Erasmus accipienda uidetur, non de magno & ridiculo homine: neque enim magnum & stupidum hominem ita mustelæ magnæ conferas, ut asino magno, quo sensu asinum Canthelium dicimus. In Pordoselena uia interiacet, cuius ultra alterum latus gignitur catus, (γαλῆ, id est mustela) citra alterum gigni non potest, Aristoteles. In Pordoselene insula uiam mustelæ non transeunt, Plinius: Albertus addit, & illatæ moriuntur, similiter in Bœotiam illatæ fugiunt.

¶ Mustela domestica plerunque est in dorso & lateribus rutila, rarò subfulua: in gutture semper candida: quin nonnunquam tota candida reperitur, quanquam rarius, Ge. Agricola. De mutatione coloris eius per æstatem & hyemem, iam proximè dixi in Hermelini mentione. Figura corporis similior est martaro quàm muri, & habet anteriores dentes breues, quod nō habet mus, & infesta est muribus, unde patet, quòd non sit de genere murium, Albertus. Corpus ei tenue & in longius dua

ctum, Agricola: tenue & gracile instar sciuri, Stumpfius. Primores dentes breues habet, non sicuti mus longos, Agricola. Mures quidam in Cyrenaica sunt πλατυπρόσωποι ὥσπερ αἱ γαλαῖ, id est lata facie mustelarum instar, Aristoteles in Mirab. & Aelianus. Mustelæ cor magnum, Aristot. maximum proportione, ut & reliquis timidis aut propter metum maleficis animalibus, Plinius. Mustelæ genitale osseum est, Aristoteles & Plinius. Vide infra in Viuerra. Penis canibus & mustelis osse constat, Vesalius. Vulpibus etiam osseum esse Aristoteles ait. Mustela habet caudam breuem, Agricola.

C.

Cauernas terræ & petrarum fissuras inhabitat, Albertus. Et rursus, libro 22. In cauernis habitat gali, & ad meridiem & ad aquilonem hostia parat, ut undecunq; uentus ueniat sit tuta contra uentum, (eo scilicet foramine obstructo.) Idem ferè de sciuris Plinius scribit. Septentrionem uersus foueæ suæ ingressum facit, ut uento sibi contrario non fatigetur, Isidorus. Incolit saxa, foramina, & interdum fœnilia ubi fœnum & stramentum reconditur, Stumpfius. Apud nos circa domos ferè & stabula habitat mustela, unde & domestica dicitur: armelini uero in regionibus ad Septentrionem reperiuntur etiam in syluis. ¶ Mus auidus mintrat, uelox mustelaq; dintrit, Author Philomelæ. Germani ex sono uocis quam ædit uiselam nominant, Agricola. Audio uocem eis acutam esse, & serpentium sibilo ferè similem. ¶ Mustela diutissimè dormit, Liber de nat. rerum. Gliribus senium finitur hyberna quiete. conditi enim & hi cubant: rursus æstate iuuenescunt, simili & mustelis quiete, Plinius. Mustelas hyeme cubare, æstate expergisci Aristoteles scribit, ut Perottus citat. (ego hoc nusquam apud Aristotelem reperio: statim enim post glires, mures Ponticos albos id facere scribit, non mustelas ut Perottus citat.) Hoc mustelis accidere (inquit Perottus) compertum est. quod ipsi quoq; coëmptis in hunc usum utriusq; generis mustelis, aliquando experti sumus. Mustela si nostrę domi uiuit, etsi habet suas cauernas, non diu ac multum se condit: si ruri, hyberno tempore in specubus latet, Agricola. Hæc dum scriberem per mediam hyemem mustelam albam in horto extra urbem sibi uisam ἀξιόπιστος quidam mihi retulit, unde colligo nō longo tempore eas dormire, cum illa ne media quidem hyeme somno indulserit. Rursus alius quidam mihi affirmauit uidisse se mustelam Limagum urbis nostræ flumen superantem continuatis saltibus, ita ut nunquam demersa nataret, sed subinde per superficiem saliret, quod propter leuitatem & agilitatem huius animalculi non difficulter credo. ¶ Mustela rusticis nostris non est ingrata. deuorat enim omnia genera murium, domesticos, tum minores tum maiores quos rattos uocant. item agrestes mures & talpas. Cauernas etiam subire possunt ob corporis sui gracilitatem: itaq; mures multò plures absumunt quàm cati. Ita fit ut in Heluetia mustelæ ferè abundent, quod à rusticis & alpinis hominibus amentur, Stumpfius. Gale muribus uescitur, & ideo cum serpentibus qui eisdem uescuntur, pugnat, Albertus ex Aristotele. Idem libro octauo galen hoc facere scribens uulpem interpretatur. Mustela gallinis infesta est. oua earum absorbet & ipsas interficit, Albertus. Ego à rusticis audio oua tantum ab eis rapi, uel exorberi, gallinis uerò non noceri: quod & Stumpfius scribit. Syluestres uerò mustelas, martes & iltissos à nobis dictos, gallinas iugulare certum est. Terrestris mustela fera bestia atque insidiosissima, in defunctos homines inuadit, & nisi arceatur, eorum oculos diripit & exorbet, Aelianus: eo scilicet modo quo gallinarum oua. Prouidendum ne ad anserum cellas accedere possint mustelæ, aliæue bestiæ quæ noceant, Varro. In anserum struendis cellis seruanda sunt eadem, quæ in alijs generibus pullorum: ne coluber, ne uipera, felesq; aut etiam mustela possit aspirare: quæ ferè pernicies ad internecionem prosternunt teneros, Columella. ¶ Amyntas ait mygalen, id est murem araneum ex mure & gale, id est mustela nasci, ut refert Scholiastes Nicandri: quod sanè ridiculum est, cum mustela omne murium genus maximè oderit ac deuoret. Mustela auribus concipit quæ ore parturiat: quare esu eius interdictum est Iudæis, ut hoc symbolo insinuaretur perniciosissimum esse hominibus morem, ut quæ ipsi auribus acceperint, eadem uerbis exaggerantes maioribus malis inuoluant, Aristeas. Aegyptij inter cætera obscura sua symbola galen habent, id est mustelam: quā auribus concumbere ferunt, ore parere. quæ imago natales sermonis ostendit, Calcagninus ex Hieroglyph. Mustelam ore concipere & aure parere, Clemens papa dicit, Liber de natur. rerum. Galen id est mustelam ore parere fabulantur, ut piscem quoque galeon, id est mustelum, Horus. γαλῆ θαλασσία, id est mustela marina, è collo parit. & sic Lycophron Medusam Gorgonem nominauit, eò quod etiam post amputatum eius caput Chrysaorem & Pegasum pepererit, Varinus. Sunt qui coruos & ibin ore coire opinentur: inter quadrupedes etiam mustelam ore parere. atqui mustelam modo cæterarum quadrupedum uuluam habere certum est. ex qua quonam pacto fœtus ad os deueniat? sed quia mustela paruos admodum parit, ut & cæteræ fidipedes, & sæpe catulos suos ore susceptos transfert, fecit ut ita opinarentur, Aristoteles de generat. anim. 3. 6. ¶ Omne mustelarum genus ira incitatum graue quiddam olet, sed maximè id quod Germani iltissum appellant, Agricola & Albertus. Omnis mustelæ stercus aliquantum redolet muscum, Idem. Mustela fugiens pessimè pedit, Vide infra inter prouerbia.

D.

Mustelæ quanquam exiguo corpore, prudentes, animosæ & feroces sunt, Matthæolus: quare & animalia se maiora, per astutiam & agilitatem corporis uincunt, Obscurus. Timidissima est & latebris

latebris gaudet, Textor. Mustela, mus & lacerta, in Lege prohibita ne quis edat, clandestinas insidias & furta denotant, ob naturæ ipsorum timiditatem, quæ uel ad quemuis strepitum expauescit, Procopius Gazæus. Animal est subdolum, Obscurus. Rapax: unde natum prouerbium, Mustela rapacior. Facile cicuratur, Albertus. Cicurare autem solent aliqui propter auium pullos præcipuè è nidis auferendos, ut in E. dicam. Mustelæ & sciuri allio dentibus tentato in posterum mordere uix audent, cicuresq; hoc modo fiunt, Cardanus.

¶ Catulos nuper natos, quia ab hominibus & nonnullis alijs animantibus, eis periculum metuit, singulis diebus aliò transfert, Agricola. Magna cura & industria fœtum nutrit: & sæpius de loco ad locum transfert ne inueniantur, Albertus. Mustelæ omnes hoc commune habent ut fœtus suos de loco in locum ore transferant. sed hoc etiam canes aliquando faciũt, Perottus. Mustelæ etiam, ut mures, domum ruituram præsentientes, paulò ante migrant, ut retuli ex Aeliano in Mure D. Circa foueas suas quàm sint industriæ, paulò post initium præcedentis capitis dixi. ¶ Galeos (id est mustelus piscis) persequitur & alios quidem pisces, sed pastinacas præcipuè, quibus nihil in mari uenenatius: sicut in terra serpentes mustela, Plinius. Mustela serpentem quoq; impugnat, eum præcipuè qui mures uenatur, uidelicet ea causa, quia ipsa etiam mures persequitur, Aristoteles. Et rursus, Mustelæ serpens aduersarius est, quòd eadem in domo uersantur: uictus enim ex eisdem appetatur necesse est. Mustela uisa est frequenter cum serpente pugnare, Perottus. Damulam odêre serpentes & fugiunt, & eius anhelitum sustinere non possunt, Auicenna puto. Sed uidetur corruptus is locus uel mutilatus: non enim ipsius, sed rutæ quam comederit odorem serpentes fugere alij fide digniores scripserunt. Mustela quoties dimicatura cum serpente est, rutam comedit: odor etenim eius herbæ infestus serpentibus est, Aristoteles. Ruta contra serpentium ictus datur in potu uel in cibo: utpote cum mustelæ dimicaturæ cum his, rutam prius edendo se muniant, Plinius: hac sumpta si denuò animo ad pugnam procedunt. oderunt enim huius herbæ odorem serpentes, Aelianus. Atqui mustelam etiam ruta fugari apud Auicennam legimus, lib. 3. fen. 6. tract. 3. cap. 13. (Vide in Cato E.) quod mireris cum tot authores eandem ab ipsa edi scribant, siue ante pugnam cum serpentibus ineundam, siue (ut recentiores quidam malunt) iam peractam. Mustela serpentem aggressura agresti ruta se munit: Proinde omnem medicorum artem ruta superare dicitur: ita ut si mortuos fœtus suos inueniat, per herbam naturaliter notam rediuiuos faciat, Liber de nat. rerum. Albertus etiam agrestem rutam à mustela sumi ait: cum ueteres simpliciter rutam dixerint: & potest sanè satiua uti, cum circa domos uersari soleat. Gale muribus uescitur, & serpentes eisdem uescentes impugnat: quos cum uicerit, deuorat, & postea rutam comedit pro antidoto ueneni, Albertus & Isidorus. Mustela uires resouet ruta, in murium uenatu, cum ijs dimicatione conserta, Plinius. Basilisco serpentium uenenatissimô mustelarum uirus exitio est: Adeò naturæ nihil placuit esse sine pari. Inijciunt eas cauernis; facile cognitis sola tabe. Necant illi simul odore, moriunturq;, & naturæ pugnam conficiunt, Plinius & Solinus. Omne iumentum mustelam reformidat, Aelianus. Mustela prudenter capere aues uidetur. iugulat enim quas ceperit, ut lupus ouem, Aristotel. Gallinaceos mustela terret, Philes & Aelianus. Mures omnis generis à mustela maximè sibi metuunt: nam cauernas etiam subiens eos apprehendit, ut in C. dixi. Mustelæ & sues dissident, Plinius: item mustela & cornix, Idem. Mustela cornicum nidos sæpe diripit, Perottus. Mustelam aiunt dolosè colludere lepori, quem ludo defatigatum gutture apprehendat, et firmiter adhęrens comprimat, ne currentem quidem relinquens, donec lassum tandem enecet ac deuoret, Albertus. Mihi rusticus quidam affirmauit uisam sibi mustelam quæ leporem aure teneret. Cati, ut audio, mustelas aliquando inuadunt, sed cedunt eis, & fortiter se defendentes relinquunt. ¶ Quibus in locis mustelæ non sint, natura quodammodo aduersante, superius in C. dixi.

E.

Γαλεάγρα, ὄργανον τιμωρητικόν, Suidas & Varinus. Hoc est instrumenti genus quo sontes plectuntur: uel potius cauea in quam conijciuntur. Nam Varinus exponit etiam θηρίων ὑποδοχήν, hoc est locum seu uas potius, cui feræ includuntur. Pollux inter σκεῦη, hoc est uasorum genera numerat galeagran, & hac uoce usum scribit Demosthenem in oratione ad Aristogitonē. Videtur quidem propriè significare machinæ uel laquei genus quo mustelæ, quas Græci γαλᾶς & γαλέας dicunt, capiãtur: ut myagra, muscipulam: podagra, pedicam ceruorum, &c. sed huius significationis testimonium ex authoribus non habeó. Καὶ πλουτοῦντα εἰς γαλεάγραν ἐμβάλλοντα ποινὰς σιδηρᾶς διαγγέλλειν πᾶσιν, ὧν ἀνοχαῖς ἐκίνδυνευσε. Καὶ αὖθις, ὁ δὲ ἐν γαλεάγρᾳ σιδηρᾷ βαλὼν ἀπέκτεινεν, Innominatus apud Suidam. Lysimachus rex Telesphorum quòd scomma in Arsinoēn reginam torsisset, ἐμβληθῆναι ἐκέλευσεν εἰς γαλεάγραν, καὶ δίκην θηρίου περιφερόμενον καὶ τρεφόμενον, οὕτως κακωθέντα ἀποθανεῖν, Athenęus libro 14. ubi & galeagræ uocabulum apud Hyperiden rhetorem esse scribit. Dion historicus scribit ab Caligula plures in galeagram coniectos necatosq;, ut Cælius citat. Liuius alicubi genus quoddam turris galeagram nominat. ¶ Sal Ammoniacũ frumentũq; humore aliquo diluẽs, circa loca quæ frequentant mustelæ miscellã ipsam dispergito. Aut enim ubi massam eã uorauerint, interibũt, aut illinc aufugient. Ferũt, si quis unius tantũ caudã detraxerit, exciderit ue testiculos, ipsumq; animal uiuũ abire permiserit, in posterũ nunq; amplius accessuras illuc mustelas, Africanus in Geopon. Mustelã fugere aiunt odorem rutæ, Auicen. Cati syluestres fumum rutæ & amygdalarum amararum refugiunt, Rasis teste

EE 2

inter auxiliaria morsuum, quos inflixêre serpentes, medicamenta est. Bibitur autem binis drachmis ex uino, præparata ut supra dictum est, Dioscorides lib. 6. Mustelam arefactam aliqui planè omnis feræ alexipharmacum esse referunt, & maximè eius uentrem, Galenus de simpl. 11.35. Mustelæ, quæ in domibus nostris oberrat, inueteratæ sale denarij pondus in cyathis tribus (uini) datur percussis (à serpentibus,) aut uentriculus coriãdro fartus inueteratusq́; & in uino potus: & catulus mustelę etiã efficacius, Plinius. Caro mustelæ arida si bibatur cum ruta (uino potius) contra morsum omnium animalium, Albertus. Contra phalangij morsum utiles sunt mustelæ catuli, ut diximus (id est inueterati sale & è uino poti,) Plinius. Et rursus, Muris aranei morsus sanatur mustelæ catulo, ut in serpentibus dictum est. Mustelæ caro arefacta ualenter simul digerit & desiccat, qua uticq; ui comitiali morbo afflictos iuuat epota, Galenus de simplic. 11.3. (& Auicenna.) Et rursus, Arefactam ac potã legimus prodesse comitialibus ui scilicet digerente, 11.35. Dioscorides sanguini eius hanc uim attribuere uidetur, (Marcellus quidem interpres expresse ad sanguinem refert remediũ ad comitiales apud Dioscor. Ruellius uerò simpliciter uertit, ut Græca habent, Comitialibus etiam prodest, ut quo referas dubites) ut alij alijs mustelæ partibus: aliqui integræ mustelæ cineri, ut mox dicetur.

¶ De mustelæ cinere multa legimus remedia: atqui Galenus nunquam se hoc animal combussisse scribit, ut quid præstaret experiretur. Mustelæ sanguis & cinis ad elephantiasin utiliter illinitur, Plinius, Sextus, Aesculapius. Elephanti morbo aduersus erit cedri de cortice succus, Mustelæ' uel cinis, uel fusus sanguis ab illa, Serenus. Mustelæ exustæ cinis & elephantis sanguis, immixtus & illitus elephanticis corporibus medetur, Marcel. Aduersus anginas, sunt qui cuiuscunq; hirundinis pullum edendum censent, ne toto anno metuatur id malum. Strangulatos (pullos hirund.) cum sanguine comburunt in uase, & cinerem cum pane aut potu dant. Quidam & mustelæ cineres pari modo admiscent: sic & ad strumæ remedia dant, & comitialibus quotidie in potu, Plinius. Ad comitialem, Aptus mustelæ cinis est, & hirundinis unà, Serenus. Plinius alibi mustelæ cinerem etiã per se commendat aduersus comitiales morbos. Auicenna simpliciter mustelam è uino bibendam præscribit ad epilepsiam & capitis dolorem. Mustelæ cinis illitus capitis doloribus remedio est, Plinius. Cinerem mustelæ (inquit idem) phrenetico dare potui ex aqua aliqui prodesse tradiderunt: sed quis ad hoc cogere posset furentem etiam si certa sit medicina? Mustelæ cinis oculorum suffusionibus confert, Plin. Ad reumaticos (siue catarrhum in fauces) efficax remedium sic: Mustela die Iouis Luna uetere capta, uiua in olla rudi ita excoquitur ut teri possit, & in puluerem redigi, qui puluis collectus ex melle & bene contemperatus, ieiuno reumatico ad diem per cochleare dabitur, sed unius ligulæ mensura, mirè proderit, Marcel. De remedio ex hoc cinere ad anginas paulò superius dixi. Ad strumas, Cineri mustelæ sarmentis combustæ miscetur axungia, Plin. Humeri doloribus tritus & cum cera permixtus subactusq́;, ac ceroti more impositus, mirè medetur, Plinius & Marcel. Ob scœnos si ponè locos noua uulnera carpant, Horrentum mansa curantur fronde ruborum. Et si iam ueteri succedit fistula morbo, Mustelæ cinere immisso purgabitur ulcus Sanguine cum ricini, quem bos gestauerit ante, Serenus. Mustela in fictili cremata podagricis confert, cinere ex aceto illito, Dioscor. Cinerem eius cum aceto illitum podagricos arthriticosq́; iuuare, tanquam uehementer ualeat digerere (poros aperire, Albertus) quidam tradiderunt, Galenus. Mustelę uiuæ combustæ cinis cum oleo rosaceo & aceto penna illitus podagricis prodest, Marcel. & Plinius: qui addit, uel si cera & rosaceum admisceatur. Mustelæ cinis aut cochlearum cum amylo uel tragacantho, articulorum doloribus illinitur, Plinius. Auicenna mustelæ carnem simpliciter emplastri more dolentibus articulis applicari scribit.

¶ Comitialibus prodest & cerebrum mustelę inueteratum, potumq́;, Plinius: siccum potum cum aceto, Rasis. Cameli cerebrum siccatum & cum aceto potum, epilepticos sanat, & mustelæ similiter, Galenus ad Pisonem cap. 12. ¶ Facilius enituntur quæ ex utriculo mustelino per genitale effluentes aquas sorbuêre, Plin. Equus si inciderit morbum (subitum ferè & perniciosum) quem nostri räch appellant, de quo dixi in Equo C. curatur à ueterinarijs quibusdam exigua portione pellis mustelinæ (quanta est coronati dicti nummi aurei magnitudo) intra corpus data, nescio an in potione per cornu, aut cum pabulo incisa. Alij hermelini, id est mustelæ albæ caudam, quæ dimidia parte alba & altera nigra est, minutatim incisam equis sic affectis in pabulo offerunt, ut apud recentiores hippiatros Germanicè legimus. Bouem si serpens aut animal uenenosum læserit, mustelæ pelle locum saucium demulceto, Innominatus in libro Germanico manuscripto. Idem ferè fieri iubent aduersus morsus quos equis inflixerit: infricant enim uulneri pellem donec incalescat, & simul antidotum aliquod intra corpus exhibent. Ego si res successerit, aut uulnus parum noxium fuisse dixerim, aut antidoto liberatum animal, aut frictione uulneris ad calorem usq;: quid enim pellis arida iuuet? Ipsum animal potius dissectum & calidum appositum proderit, quod & in mure araneo & alijs multis fit: siue quòd simile trahitur simili, siue ipsa caliditas ad se trahit: nam & alia quædam animalia si uiua dissectaq́; applicentur iuuant. ¶ Sanguis mustelæ si illinatur apostemati post aurem prodest, Rasis. Archigenes ad parotidas mustelæ sanguinis illinendi meminit. At uero talia (inquit Galenus) tanquam curiosa & superuacanea, & quæ magnam rei medicamentariæ egestatem indicent, si per alia auxilia, citra sanguinis mustelæ adhibitionem, parotidas curare nequeat, neq; in usum adsumpsi, neq; eorum experimentum habeo; sed neq; ex amicis nostris quispiam alius uti tentauit. Mustelæ sanguine per-

unctæ ſtrumæ ſanantur, Dioſcorides: Mox autem ſubijcit, Comitialibus etiam prodeſt, quod Marcellus Verg. ad ſanguinem retulit, ſed quoniam aliorum nemo idem remedium ſanguini attribuit, ad ipſam potius muſtelam ſiue uſtam, ſiue inueteratam ſale, retulerim. utroqꝫ enim modo ad comitiales facere authores habemus. Muſtela tamen in cibo, pedibus capiteqꝫ abiectis, ad comitialem à nonnullis datur, & ſanguis illinitur, aduerſus epilepſiam: eodemqꝫ modo aduerſus ſtrumas adhibetur, Galenus Parab. 2.3. Muſt. ſanguis ſtrumis exulceratis rectè inlinitur, Plinius & Marcellus. Ad faucium mala, Muſtelæ ſanguis inungatur & ſanat, Sextus. Elephantiacis prodeſt, ut ſupra diximus in Cinere muſtelæ. Podagras lenit cum plantagine illitus, Plinius. Neruos contractos remollit, & articulorum dolorē ſoluit, Iſidorus. ¶ Muſtelæ uentriculus coriandro farctus inueteratusqꝫ, percuſſis à ſerpente & comitialibus potu auxiliatur, Dioſcorides. Idem Plinius ſcribit, ſed comitialibus mederi, omittit, librariorum opinor culpa: Alibi enim, Prodeſt, inquit, ad comitiales muſtelæ uentriculus inueteratus cum coriandro, ut diximus. Muſtelam areſactam in potu comitialibus prodeſſe; & quidam planè omnis feræ alexipharmacum eſſe, ſcribunt: & maximè eius uentrem, Galenus.

¶ Ad comitiales prodeſt & cerebrum muſtelæ inueteratum potumqꝫ, & iecur eius, Plinius. Epilepticis muſtelæ iecur aridum ex aqua propinato. id facies autem cum ægrotus mox eſt caſurus, Galenus de Parab. 2.3. Fel leporis ſimul & iocinora muſtelæ commiſce ad drachmas tres, caſtorei drachmam unam, myrrhæ drachmas quatuor, cum aceti drachma ex melle aut paſſo bibant qui uertiginem patiuntur, ſanabuntur, Sextus. Muſtelæ iecur lethargicis utile putant, Vide mox in Teſticulis. ¶ Muſtelæ fel duntaxat contra aſpidas eſt efficax, cætera ſunt uenenum, Perottus Plinium citans, ſed perperam. uide infra in Muſtelis ſylueſtribus. Fel eius potum interimit niſi remedia maturè adhibeantur, Raſis. Pro felle muſtelæ, (mygales, id eſt muris aranei Græce legitur apud Aeginetam, inter Galeni uerò opera γαλῆς, id eſt muſtelæ, quod probo) fel cameli ſubſtitui poteſt, Author Succidaneorum. ¶ Virga damulæ ſiccata trita & pota, morſis à ſerpentibus medetur, ut etiā cerui uirga, Hali: Hic ſi quis damulam non pro muſtela, ſed pro dama ſiue ceruini ſiue caprarum ſylueſtrium generis accipere malit, non repugno. Muſtelæ ruſticæ ſiue uiuerræ coles ad ſtranguriam & calculum celebratur, ut in ipſius hiſtoria dicetur. ¶ Muſtelæ teſticuli & uuluæ ad comitiales ualere creduntur, Plinius. Ex iſtis (magicis puto) confeſſa aut certe uerisimilia ponemus, ſicut & lethargum olfactorijs excitari: inter ea fortaſſis muſtelæ teſticulis inueteratis, aut iocinere uſto, Plinius. Teſticuli muſt. mulieri alligati partus continent, Textor. Muſtelæ teſticulus ſiniſter in pelle mulæ ligatus, & potus atocion eſt, Kiranides. Vel teſticulos eius abſcinde interlunij tempore, & uiuam dimitte, & da mulieri in corio mulæ, Idem. ¶ Si calcaneus muſtelæ uiuæ dematur, & alligetur mulieri, non concipiet quandiu eum geſtârit, Albertus. ¶ Capitis canini cinis excreſcentia omnia erodit ac perſanat ſpodij uice: item muſtelæ fimi cinis. Plinius. Pro muſcerda, muſtelæ æquale pondus, in Succidaneis Aeginetæ: ſed legendum muſcarum æquale pondus, (ad alopeciam opinor præcipuè.)

¶ Morſus muſtelæ uenenoſus eſt, Stumpſius. In rabie non minus quàm canis rabidus lædit, Bertrutius. Vulpes etiam & muſtelæ rabidæ fiunt, Auicenna. Furo & muſtela uulnere magis quàm ueneno lædunt, Arnoldus. Venenatum aliquid ineſſe muſtelis, uel ipſa odoris grauitas arguit, quæ in omni muſtelarum genere tum præcipuè ſe prodit quum iraſcuntur. Mures abiguntur cinere muſtelæ uel felis diluto, & ſemine ſparſo, uel decoctarum aqua: ſed redolet uirus animalium eorum etiā in pane, Plinius. Ariſtides Locrus à Tarteſia muſtela morſus, iam moribundus, multò libentius ſe moriturum fuiſſe dixit, ſi à leone aut panthera potius quàm tam ignobili animante morſus fuiſſet, Aelianus in Varijs lib. 14. Muſtelæ morſum (inquit Auicenna 4.6.3.14.) celeres dolores inferre aiunt, & colore fuſcum aut liuidum eſſe, (quod & Raſis ſcribit.) Curatur autem cum cepis & allijs (ut ſtellionis etiam morſus) tum foris adhibitis, tum in cibo ſumptis, merum ſuperbibendo. Proſunt & ficus immaturæ cum farina erui. Theriaca etiam utiliter emplaſtri modo imponitur, ut & canis rabidi morſui, ſicut in libro de theriaca legitur. Allia cum folijs ficulneis & cymino trita imponuntur, Raſis. Liquor lacteus è ficu cum eruo impoſitus, ut Aggregator ex Auicenna citat. item eruca in cibo ſi uinum odoratum ſuperbibatur, Auicenna libro 2. Veſpertilionis fel, non ad muſtelæ, ut Aggregator ex Plinio citat, ſed ad muris aranei morſum à Plinio commendatur. Fit aliquando ut muſtela iumentum morſu ſauciet, cuius dentes inficiunt animal, & moritur niſi ſubueniatur. Remedio eſt ſi uulnus oleo perungatur, in quo muſtela ſuffocata computruerit, expreſſo ualidiuſculè per linteolum. Fricatur & locus ſaucius arida pelle muſtelæ, ut incaleſcat, & datur iumento antidotus theriaca, Camerarius. Vide ſupra inter remedia ex pelle muſtelæ. Vaccas à muſtelis demorſas, ruſtici aliqui incantationibus ſanari ſuperſtitioſè credunt. Vbera uaccarum mordet muſtela, quæ quàm primum in tumore fuerint, muſtelina pelle perfricata ſanantur, Georgius Agricola.

H.

a. Muſtelam per l. ſimplex potius quàm duplex ſcripſerim. nam & alia eiuſdem terminationis Latina uocabula ſic ſcribuntur, ut nitela, tutela, cautela, candela, cicindela. Cuſtodelam dicebant antiqui, quam nunc dicimus cuſtodiam, Feſtus. Non enim probo quod Carolus Figulus ſcribit muſtelam dictam uideri, à μῦς & σύλω τὸ ἀποσυλῶ, id eſt ſurripio: quaſi murium fur ſeu raptor. Addit

etiam stellen uocem Germanicam (sed stälen potius scribendum est) quæ furari significat, à Græco uerbo στέλλειν deriuatam uideri. Ego potius originis Germanicæ esse dixerim, quòd furta tacitè & occultò fiunt. still enim tacitum, tranquillum, & quietum significat: inde verstolen, quod occultò factū ablatúmue est. St, apud Terentium, uox est silentium indicentis: qua ipsa aut simili Germani etiam utuntur. Græca quidem uerba στέλλειν & ὑποστέλλειν, ubi surripere aut furari significarent, nusquam legere memini. Mustela, quasi longior mus, Calepinus. Memini grammaticum quendam deriuare à mus & τῆλε, quod est longe. sed nugaces istæ deriuationes non placent. Γαλή oxytonum uel γαλῆ circunflexum, apud grammaticos & authores inuenio: sic in alijs casibus, γαλὴν uel γαλῆν, γαλαὶ uel γαλαῖ. Vide in Leone H. e. in λεοντῆ. potest autem, ni fallor, utrunque defendi. Oxytonum, tanquam primitiuum: circunflexum, tanquam à γαλέη deductum, qua uoce Nicander utitur: & Homerus, Μῦς ποτε διψαλέος γαλέης κίνδυνον ἀλύξας: sic & μυγαλέην pro mure araneo Nicander posuit. Arborum quidem nomina aliquot à primitiuis in εα, contracta per ῆ, scribuntur, ut συκῆ, ἀμυγδαλῆ, ῥοδῆ. Γαλῆ, τὸ ζῶον. ἔστι δὲ τὸ ὄνομα ἰσόψηφον, δίκη, γαλῆ, ἀργῆ, Varinus. ἰσόψηφα uocabula intelligo, quorum literæ ad numeros redactæ eandem summam perficiunt. nam & γαλῆ & δίκη computatis literis constituunt 42. pro ἀργῆ uero ut idem numerus constituatur, legendum ἀλγῆ. Deinde addit, ἐκ τῶν αὐτῶν σύγκειται γραμμάτων, ubi erratum uidetur: non enim ijsdem sed totidem literis, tria ista uocabula constant, quæ etiam in summam numerorum collectæ, eandem efficiunt. εἶς μακάριος, ὅστις σ' ὀπύσει, κἀκποιήσεται γαλᾶς Σοῦ μηδὲν ἧττον βδεῖν, ἐπειδὰν ὄρθρος ᾖ, Mater rustica ad filiam in Acharnensibus: Vbi Scholia, Γαλᾶς (accusatiuus pluralis circunflexus) dixit præter expectationem ἀντὶ τοῦ παῖδας ἀρρενωπάς. solent autem homines tempore matutino frequentius pedere, peracta iam concoctione. Mustelæ quidem ut & felis flatus alui acerrimus & putidissimus est, unde & prouerbiū natum, quod inferius ponetur. Γαλῆ, τὸ ζῶον: καλεῖται δὲ πρός τινων κερδὼ, καὶ ἰλαεία, Suidas & Varinus. Κερδὼ quidem pro uulpe potius accipi solet, propter eius animantis astutiam: sed mustelam quoque astutam esse docuimus. ἰλαεία uocabulum alibi nusquam reperio: & uulgare nomen recentioris Græciæ esse puto. Γαλερὸν quidem, ut & γαυυρὸν, à grammaticis exponitur, ἱλαρὸν, ἡδὺ, πρᾶον. In Olympia imago est Thrasybuli Iamidæ uatis Eliensis, ad cuius dexterum humerum γαλεώτης adrepit, Pausanias Eliacorum 2. Cælius 13. 35. galeoten ex hoc loco mustelam aut felem uertit: ego stellionem esse docebo in Stellionis historia: Κίκυ, γαλῆ, Hesychius & Varinus. Albertus galen alibi uulpem, alibi hœdum interpretatur, utrunque ineptissimè: item alibi adhuc absurdius speciem milui. Animal quod uocant habeninum, foueas habet in campis, & pugnando uenatur animal dictum pelagoz, quod Auicenna uidetur nominare murem cæcum quem nos talpam dicimus: & quodcunque aliud uicerit deuorat, Albertus in Aristotelis historiam 9. 1. ubi nihil omnino tale apud Aristotelem reperio: conijcio autem habeninum illum Alberti, uel Auicennæ potius, non aliud animal esse quàm mustelam.

¶ Epitheta. Pauida, Introrepens, apud Textorem. Velox, Author Philomelæ. λαιψηρή, id est uelox, apud Nicandrum.

¶ In Apuleio (inquit Cælius) mustelatos legimus peplos, de mustelini coloris similitudine, qui subliuidus est ac lentiginosus, cuiusmodi in uestibus comparet cruore commaculatis. Sed & nos eius coloris sericum, ut uulgò iam loquimur, rasum distrahi passim scimus. Scoppa mustellinum colorem Italicè interpretatur, lentinioso, rossaccio. Hic est uetus, uietus, ueternosus, senex, colore mustelino, Terentius Eunucho. Γάλανθοι equi dicuntur, quorum color est ὀνώδης, id est asininus, Etymologus. Quibus dum adhuc infantes sunt profundæ ac submersæ suppurationes circa brachij caput fiunt, omnes galeancones efficiuntur, Hippocrates in libro de articulis. Galenus in Glossis, Γαλιάγκωνες (inquit) dicuntur, qui paruum & macilentum (atrophon) brachium habent, partes autem circa cubiti flexuram siue gibbum tumidiores, quemadmodum etiam mustelæ. οἱ δὲ φάσκοντες γαλῆν τὴν χονδρὸν ὀνομάζεσθαι, καὶ τοῦτο γε καλεῖσθαι (ἐγκεῖσθαι) τῷ ὀνόματι, τάχα ἂν δόξειαν πιθανόν. οὐ γὰρ γαλιάγκωνας, ἀλλὰ γαλιβραχίονας ἐχρῆν αὐτοὺς ὀνομάζεσθαι. In his Galeni uerbis pro χονδρὸν conijcio κονδρὸν legendum: hoc est imminutum, exile. nam κολοβὸς (melius κολοβὸς, ut Varinus habet: qui tamen cætera Hesychij uerba recitans, pro κονδὸς habet παλαιὸς, quod non probo) apud Hesychium exponitur κονδὸς, σμικρὸς, ὀλιγοστὸς ἢ ἐσφαλμένος. Aëtius lib. 2. cap. 120. ad œsypum parandum requirit ἔρια κονδὰ καὶ μαλακὰ, Dioscorides μαλακὰ καὶ οἰσυπηρὰ, ut κονδὸν accepisse uideatur pro pingui: nam & κονηρὸν exponunt, εὐτραφῆ, πίονα. sed Galeni uerbis optimè quadrat Hesychij interpretatio. Cornarius cubiti gibbum uertit, quòd minimè quadrat, cum ἀγκὼν eandem partem significet, nec unquam ullum uocabulum ex duobus idem significantibus rectè componatur. Gyraldus syntagmate 9. de dijs, præcedentia Galeni uerba interpretatus, hæc tanquam obscura non attingit. Varinus etiam cætera ferè glossemata Galeni integra transcribere solitus, hæc omittit. Est autem γαλιάγκων scribendum cum acuto in penultima, non ut Hesychius habet in ultima. Plutarchus in Isi & Osiri Mercurium scribit γαλιάγκωνα (cum epsilo in antepenultima) esse corpore. Miror autem (inquit Gyraldus) Cælium Calcagninum quodam suo opusculo de rebus Aegyptiacis inscripto γαλιαγκῶνα ἑρμῆν exposuisse albicubitum. Grammatici nonnulli galiancôna interpretantur qui iusto breuiorem habeat cubitum, (sed hic ancus Latinè dicitur. Galiancon quidem ab Etymologo exponitur qui habeat τὸν βραχίονα ἐλάττω, id est brachium iusto minus: sed paruitas ista ad crassitudinem referri debet, non ad longitudinem, ut ex Galeno patet.) Ἀγκὼν est articulus totus ubi duo cubiti ossa

cum brachio conueniunt, unde γαλιαγκῶν dictus apud Hippocratem, Pollux. Quidam galeanchena, alij gylianchena legunt, Gyraldus. Et alibi, γυλιαύχην is dicitur, qui collo est gracili & praelongo. Carcini poëtae filios Aristophanes gyliauchenas & gyliotrachelos (non ut Erasmus legit glycytrachelos) appellauit, quòd colla & ceruices longas & angustas haberent. γαλιάγκωνες, κυλλαγκῶνες, Hesychius & Varinus. γαλία, muscipula, Lexicon uulgare: ego in hoc sensu γαλιάγρα legendum puto, de qua multa in E. dixi. γαλη, ἐξέδρας εἶδος, καὶ ἐν τῇ γαλαία (γαλία) τὸ ζῷον, Hesychius & Varin. Exedrae uocabulum apud Vitruuium & Ciceronem legimus. Constituantur in tribus porticibus (inquit Vitruuius) exedrae spatiosae, habentes sedes, in quibus philosophi, rhetoresque ac reliqui qui studijs delectantur, sedentes disputare possint. Dicta autem exedra uidetur, quod extra uel iuxta porticum, aut ad latus eius extrueretur: ut hodie in peristylijs canonicorum aut monachorum, id est claustris (uulgò Capitula dicunt) fieri solent. γαλεοὶ (uel galeotae) dicti quidam uates in Sicilia habitarunt, ut in Stellione dicam.

¶ Mustelae sanguis Magis, asplenum & uerbenaca, apud Dioscoridem. γάλιεδος, herbae genus, Varinus: forte legendum γαλίοψις uel γαλίοψις, quae herba est Dioscoridi memorata, alio nomine galeobdolon. Γαλιψός quidem Stephano, urbs Thraciae est & Paeonum. Galiopsis, pulegium, apud Dioscoridem.

¶ Carolus Figulus in dialogo de mustelis meminit auis cuiusdam quae mures uenetur, Germanicè Weicker dicta, Latinè mustela: sed qualis ea sit non describit. Latinum quidem mustelae nomen confictum ab eo uidetur, à simili uenatu murium. Mustela piscis est, qui hodie uulgò lampetra uocatur, ut Massario uidetur: aut, ut mihi, trissia (trüsch) nostris & Italis botetrillia uulgò dicta, Lugduni lota, in lacu Sabaudiae iuxta Iuerdunum mustela etiamnum. Mustela breuis piscis nullam cum mustelo pisce (inquit Aelianus) communitatem habet. Nam hic quidem chartilagineus est, & pelagius, & magnitudine praestans, simul & canis speciem similitudinemque gerit. Mustelam uero diceres esse iecorinum, &c. algas depascitur, & saxatilis est, atque similiter ut terrena omnium cadauerum, in quae incurrit, oculos exest & conficit. Haec Aelianus. γαλῆ & γαλεός, piscis marinus, Suid. & Varin. Sed forte ita differunt hi pisces, ut de mustela & mustelo ex Aeliano iã recitaui. γαλεός omnino mustelus est: cui similes pisces γαλεώδεις, id est mustelini generis appellantur. γαλεός etiã pro galeota, id est stellione accipitur, Varinus. γαλίαι pisces sunt qui & onisci, id est aselli, Hesychius & Varin. γαλλαρίας, ἰχθὺς ὁ ὀνίσκος (lego ὀνίσκος,) Hesych. & Varin.

¶ Mustelaria inscribitur una ex fabulis Plauti. Fuit & Carcini poëtae fabula myes, ubi mustela strangulat nocturnos mures. Murinitini, sacellum fuit aduersum murum mustelinum, Festus. Galanthis ancilla Alcmenae, partum dominae mira astutia à Lucina cum impediente obtinuisse, ideoque in galen, id est mustelam mutata fertur à Lucina, addita poena ut ore quo praecipuè peccauerat, perpetuò pareret: seruare propterea mustelam colorem ancillae pristinum, cui flaui fuerant crines: & in domibus nobiscum, ut ante, uersari, eadem strenuitate praeditam, ut Perottus refert ex Ouidij Metamorph. nono. Vide Onomast. nostrum. Alij ab ipsa gale quadrupede accurrente Alcmenae partum facilẽ redditũ scribunt: Vide inferius inter religiosa. γαλήσιον, nomen loci, & mons prope Ephesum, Suidas & Varin. Stephanus Gallesium per l duplex, Ephesi urbem facit.

¶ b. Mus quem ziselum uocant in Austria, &c. magnitudine est mustelae, Albertus. Leaenas aiũt informes minimasque carnes parere, quae magnitudine mustelarum sint initio, Plinius. Mus araneus colore mustelae similis est, magnitudine muris: quare ab utroque animante composito nomine apud Graecos mygale uocatur, Aëtius. Talpa rostrum habet ut mustela, (ῥύγχος ὡς γαλῆς, lego ῥύγχος μυγαλῆς, id est ut mus araneus,) Hesychius. Aegyptij significaturi mulierem uiraginem, (ἀνδρὸς ἔργα πράττουσαν,) mustelam pingunt: αὕτη γὰρ ἄρρενος αἰδοῖον ἔχει ὡς ὀστάριον. quod haec maris pudendum habeat (quod mas scilicet in eo genere pudendum habeat) uelut officulum, Orus.

¶ c. Mustelae catuli, σκύλακες Nicandro, communi ferè ad huiusmodi animalium digitatorum foetus uocabulo. Lycophron Medusam γαλῆν uocat, quoniam post desectum caput Chrysaorem & Pegasum ediderit, mustelae more quae per os parit, his uerbis, τῆς ὠδινούσης λαιμότμητον μαρμαρώπιδος γαλῆς. Simonides apud Stobaeum in Sermone quo mulieres uituperãtur, diuersa mulierum ingenia recensens, singulas ex ijs quae moribus referunt animalibus nasci fingit: & inter caetera, miserum ac triste illud mulierum genus esse scribit, quod è mustela creatur. Huic enim (inquit) nihil prorsus amabile, pulchrum, uel iucundum adest. Sed cum aliena sit (mustelarum scilicet & felium modo) à Venereo complexu, maritum fastidiet, & furando uicinis nocebit, & hostias saepe nondum consecratas uorabit.

¶ e. Non allatrat canis caudam mustelae, qua abscissa dimissa sit, habentes, Plinius & Aelianus. Tali sinistri hyenae cinere decocto cum sanguine mustelae, perunctos omnibus odio uenire, magi prodiderunt: idem fieri oculo decocto, Plin. Si in pelle mustelae maris elaborata literae exarentur, & sic alligetur daemoniacis uel incantatis, confert, Albert.

¶ h. Polemarchum quendam periurum qui classem Corinthiorum euaserat, quoties noctu dormiret mustelarum morsibus infestatum fabulantur, & in desperatione tandem sibi ipsi manum intulisse, Heraclides in Politijs. Heliogabalus iubebat sibi decem milia murium exhiberi, mille mustelas, mille sorices, Lampridius. ¶ Mustelae laudem & epicedion carmine condidit T. Vespasianus Stroza,

Stroza, sexto Eroticôn. ¶ Mustela quoque, sicut picus, à sinistra ueniens infausti ominis est, Alexander ab Alexandro. Alciatus in Emblematis sub titulo Bonis auspicijs incipiendum: Auspicijs res cœpta malis bene cedere nescit. Felici quæ sunt omine facta, iuuant. Quicquid agis, mustela tibi si occurrat, omitte. Signa malæ hæc sortis bestia praua gerit. Vide mox in prouerbio Mustelam habes. ¶ Aelianus tradit magos affirmare mustelam ab Hecate nutritam esse, quòd hæc dea amatorijs adhibeatur: nam eius uiscera his sunt apta, Volaterranus. Thebani apud Græcos mustelam religiosè uenerantur, & dicunt, Cum Herculem Alcmena parturiret, & partere non posset, hanc accurrisse, & parturiendi uincula dissoluisse: unde Hercules in lucem expeditius exierit, Aelianus. Alij non à gale quadrupede, sed à Galanthide ancilla hoc factum dicunt, ut superius dixi. Aegyptij colunt mustelam, quòd ea, ut multi adhuc putant ac dicunt, aure concipiat & ore pariat, quod symbolum est nascentis sermonis, Plutarchus in libro de Iside.

PROVERBIA.

γαλῇ κροκωτόν, Mustelæ (quanquam Erasmus feli uertit: nec refert quòd ad sensum prouerbij) crocotum, subaudiendum das, aut addis. Dici solitum quoties honor additur indignis, & quos haudquaquam decet. Aut cum datur quippiam ijs, qui munere non norunt uti: ueluti si quis à Musis alienissimo bellissimum donaret librum. Crocoton uestis genus est rotundæ ac fimbriatæ, qua diuites utebantur matronæ. Apud Nonium in dictione Richa, refertur inter uestes delicatas & crocoton. Sic enim arbitror legendum, Mollicinam crocotam, chirodotam richam. Ac teste Plutarcho quidam Herculem pingebant κροκωτοφόρον, Omphalæ seruientem. Sumptum adagium ab apologo Stratidis, quem alio loco narrauimus, Erasmus. Effertur & aliter, οὐ πρέπει γαλῇ κροκωτός, Vel τὸν κροκωτὸν ἡ γαλῆ, ut Suidas docet. Eiusdem sententiæ est, γαλῇ χιτών. Suidas obscurius interpretatur, ἐπὶ τῶν ἐσθλῶν καὶ μηδὲν ἀνυόντων, nisi quid à librarijs erratum est. quamuis apud Apostolium quoque, qui sua ad uerbum à Suida mutuatur, sic legimus. Erasmus, & Varinus quoque, omiserunt. Erasmus crocoton non rectè neutro genere usurpat. Græcis enim κροκωτὸς masculinum nomen est adiectiuum: accipitur tamen substantiuè subaudiendo χιτῶνα. Κροκωτὸς, εἶδος χιτῶνος. ὁ δὲ ἠνδιδύσκετο κροκωτὸν χιτῶνα, ὑπὲρ τοὺς πλείονας εἰς αὐτὸν ἐπιστρέφων. ὁ μὲν οὖν κροκωτὸς, ἔνδυμά ἐστι. τὸ δὲ ἔγκυκλον, ἱμάτιον, Suidas: atque idem repetit in dictione ἔγκυκλον. Crocota, crocei coloris uestis: Plautus Aulularia, Cum incedunt infectores crocotarij, Nonius. Recentiores grammatici crocotam uestem muliebrem crocei coloris interpretantur, Suidas ἱμάτιον (Scholiastes φόρημα) Διονυσιακόν, cum paulò post non ἱμάτιον, sed ἔνδυμα esse dicant. ἔγκυκλον uero aliud genus uestis à rotunditate dictum ἱμάτιον esse: hinc deceptus uidetur Erasmus, ut crocoton uestem rotundam diceret. Crocotòs, tunica qua Bacchus utebatur, Pollux. Plura uide in Dictionarijs. ἀλλ' οὐχ οἷός τ' εἴμ' ἀποσοβῆσαι τὸν γέλων, ὁρῶν λεοντῆν ἐπὶ κροκωτῷ κειμένην, Hercules de Baccho in Ranis Aristophanis. Hic Scholia, κροκωτὴν ἐφόρει λεοντῆν, ἵνα ᾖ ὡς Ἡρακλῆς. Ἡρακλέους γὰρ φόρημα ἡ λεοντῆ. κροκωτὴν δὲ, ἵνα ᾖ φοβερός. (ἐφόρει δὲ τὴν λεοντῆν ἵνα φοβερὸς ᾖ, Suidas.) ἡ κροκωτὸς, γυναικεῖον ἐκ πλειόνων ἐνδύματα. Et paulò post, Crocotus & cothurnus, muliebria sunt: spolium uero leonis & claua, uirilia. ἐφόρει γὰρ ἐπὶ κροκωτῷ λεοντῆν, ὡς Ἡρακλῆς. hoc enim erat gestamen Herculis. Vsurpatur autem hæc parœmia de rebus ualde dissimilibus. Leonis exuuium super crocoton, prouerbium apud Erasmum, quod nos etiam in Leone posuimus. Aristophanes in Ecclesiazusis κροκώτιον forma diminutiua dixit (ut Plautus crocotulam in Epid.) Blepyrus senex, ἀλλὰ τῆς γυναικὸς ἐξελήλυθα τὸ κροκώτιον ἀμπεχόμενος, ἐνδύομαι. Vir quidam, τὸ δ' ἱμάτιόν σου ποῦ 'στιν; Blepyrus, οὐκ ἔχω φράσαι. ζητῶν γὰρ αὐτ' οὐχ ηὗρον ἐν τοῖς στρώμασιν. Ex his uersibus apparet etiam differentia inter ἔνδυμα, (quod induitur, ita nimirum ut supra caput iniectum demittatur, sicut propriè dictum indusium, & uestis muliebris, quam supra indusium mulieres sumunt:) & ἱμάτιον, quod est exterius, nec induitur, sed circumijcitur. Aliquando tamen indifferenter poni uidetur. Cæterum Blepyrus cum à lecto surgens indusium suum non reperiret, crocotula uxoris suæ forte reperta abusus est, non induendo scilicet, sed simpliciter circunijciendo: quod intelligitur ex uerbo ἀμπεχόμενος, Scholiastes exponit περιβεβλημένος. Et paulò ante: ἡμιδιπλοΐδιον, τὸ γυναικεῖον ἱμάτιον, ἢ ἀναβόλαιον γυναικῶν. ἀναβαλλόμενον ἐνδύναι, induere in modum amiculi, amictim circunijcere. ἀναβαλλόμενον ἅμματα φορέουσι, Herodotus: hoc est quasi circumiectim & obuolutim, Budæus. ἐναπτίδιον & καθάπτιδιον uerba de circuniectione uestis aut pellis circa humeros pertinentia, enarraui in Leone H. e. Duris Samius scribit Polysperchontem uirum summæ apud Macedones dignitatis, quamuis iam senem, si quando inebriaretur, ἐνδυόμενον κροκωτὸν καὶ ὑποδούμενον Σικυώνια διατελεῖν ὀρχούμενον, Athenæus libro quarto. Hercules infans recens natus κροκωτὸν σπάργανον ἐγκατέβα, Pindarus in Nemeis Carmine primo: Vbi Scholia, εἰς κροκοβαφὲς ὕφασμα ἐπειδὴ σπαργανωθείς. κροκωτὸν δὲ, ἤτοι ἀπὸ τῆς χρόας τὸ κροκοειδές: ἢ ἀπὸ τῆς κρόκης, τὸ ὑφαντόν. Sed redeo ad prouerbia: Germani eodem sensu, quo Latini Mustelæ crocoton, Suem diphthera induere dicunt, Ein sauw ein beltz anleggen. ¶ Mustela (Erasmus felem transfert: nec interest quod ad rem ipsam & sensum prouerbij) fugiens pessimè pedit. ὡς ἡ σφονδύλη φεύγουσα πονηρότατον βδεῖ. In eos quadrabit qui discedunt non citra infamiam. Hesychius docet apud Atticos spondylen dici felem, (non felem, sed γαλῆν, id est mustelam.) Est apud Aristophanem γαλῆς δριμύτερον, de acido (acri) uentris flatu, Erasmus. Quod autem ibidem de sphondyla insecto scribit, nihil ad prouerbium: nec enim insectum ullum pedit: hoc etiam errat quod ibidem pro insecto serpentem dicit. ¶ Mustelam habes, γαλῆν ἔχεις: In eum quadrat, cui omnia sunt inauspicata, tanquam fatis ac dijs iratis, ut aiunt.

Olim creditum est hoc animal inauspicatum infaustumque esse ijs, qui haberent domique alerent, ut non admodum dissideat ab illis equum habet Seianum, & aurum habet Tolosanum. Vnde nunc etiam apud quasdam gentes, nominatim apud Britannos, infelix omen habetur, si cum paratur uenatio, aliquis mustelam nominet, cuius etiam occursus uulgò nunc habetur inauspicatus. Adagium refertur à Diogeniano, Erasmus. Mustelam esse inauspicatam, supra etiam ex Alexandro ab Alex. & Alciato retuli. ¶ Mustela rapacior: Vide supra in B. ¶ Mustelæ seuum, γαλῇ στέαρ, subaudiendum das aut committis. Cum ea dantur, quorum qui accipiunt natura sunt appetentissimi. Gaudet enim hoc animal præcipuè seuo: Veluti si quis laudaret laudis auidissimum: aut ad bibendum prouocaret natura bibosum. Refertur à Diogeniano, Erasmus. βατράχῳ ὕδωρ, καὶ γαλῇ στέαρ, ἐπὶ τῶν ταῦτα διδόντων, οἷς χαίρουσιν οἱ λαμβάνοντες, Suidas. Videtur etiam accommodari posse, si quis rem committat illi, qui eam omnino perditurus sit, ut lupo ouem: quo sensu Germanicum celebratur adagium, Feli lardum aut caseum committere. ¶ Mustela Tartesia: Vide supra in B.

DE MVSTELIS SYLVESTRIbus diuersis: & primum de MVSTELA syluestri seu rustica in genere, mox de VIVERRA, FVRONE, ICTIDE.

HACTENVS de mustela domestica, & simul ijs quæ omni mustelarum generi communia habentur. Venio ad reliquas, nempe syluestres. Sunt enim plura earum genera, & quædam ueteribus ignota. Quanquam enim ut Græci ueteres ictidem & galen agrian, pro uno animali acceperũt: sic Latini pro eodem aliâs uiuerram, aliâs mustelam syluestrẽ uel rusticam dixêre: & furonem uulgò dictum docti plerique ueterum uiuerram esse consentiant, (cũ & nomen ferè conueniat, & usus idem ad uenatum cuniculorum: & ijsdem locis aliquot ubi Græcè ictidas legimus, furones barbari interpretes reddant.) Tamen ego ne quicquam confundere cuiquam uideri possem, de singulis istis nominibus seorsim agam. Distincta enim, si cui libebit, cõiungere: quàm confusa disiungere, multò procliuius erit.

¶ MVSTELAE syluestres (γαλαῖ ἄγριαι, Gaza uertit, cati syluestres) uenantur mures syluestres, Aristoteles. Papilio lucernarũ luminibus aduolans inter mala medicamenta numeratur. huic contrarium est iecur caprinum, sicut fel (caprinum) ueneficijs ex mustela rustica factis, Plinius. Mustelarum duo genera; alterum in domibus nostris oberrat, alterum syluestre. Distant magnitudine. Græci uocant ictidas (uide plura de ictide infra.) Harum fel contra aspides dicitur efficax, cæterò uenenum, Plinius. Perottus hæc uerba non rectè de mustelis simpliciter legit: & pro cæterò uenenum, quod de felle tantum intelligitur, legit, Cætera sunt uenenum, quasi mustelæ totæ uenenatæ essent. Iocinerum doloribus medetur mustela syluestris in cibo sumpta, uel iocinera eius: item uipera porcelli modo inassata, Plinius. Marcellum Empiricum in his Plinij uerbis non uiperam, sed uiuerram legisse uideo, sic enim scribit, Viuerra tosta porcelli lactentis modo inassata, & cibo data ieiuno, miro modo iocineroso succurrit. Syluestris mustela tota in cibo sumpta aduersus comitiales efficax est, Plinius.

¶ Theodorus Gaza ex Aristotele VIVERRAM uel mustelam rusticam pro ictide Græca uoce reddere solet. Ictis genus mustelæ rusticæ, quod uiuerram interpretor, magnitudine est, quàm Melitensis catellus minor, sed pilo, forma, albedine partis inferioris, & morum astutia mustelę similis. mansuescit maiorem in modum. officit aluearibus: mellis enim auida est. aues etiam petit, ut felis. genitale eius osseum est, ut antè dixi, & medicamento urinæ stillationibus esse putatur. datur per ramenta ex uino, Aristot. interprete Gaza.

Alibi etiam mustelæ simpliciter genitale osseū esse scribit. Genitalia ossea sunt lupis, uulpibus, mustelis, uiuerris, unde etiam calculo humano remedia præcipua, Plinius. Canibus etiam ossea sunt, Vesalius: & fibris, quod ipse obseruaui. Nemo autem arbitretur (inquit Albertus 2.1.4.) quòd quū dicimus osseam aut cartilagineam esse uirgam, intelligamus ueram cartilaginis essentiam, sed potius substantiam cuius durities proportionem habeat ad os & cartilaginem: & quæcunq; est substantia uirgæ, oporteat quòd habeat medium in tactu ut delectationis sensui conuenit. Atqui fibri genitale, quod uidi, totum uno osse planè osseæ substantiæ constat: sensus uerò uoluptatis, neq; ad ossa neque ad cartilagines pertinet, sed ad neruos, ac musculos uel tunicas quibus illi inseruntur: ut Albertus prorsus ineptè hac de re locutus sit. Rasis interpres pro ictide furonem uertit. Furonis, inquit, priapus perutilis est dolenti uesicæ, & stillicidio ac difficultati uesicę. Miscetur autem contrita inde drachma una cum modico caryophyllorum & bibitur. Ictidis genitale aiunt dissimile esse naturæ cæterorum animalium, ut quod totum ossis instar solidum sit, (& semper rigeat,) quomodocunq; affectum sit ipsum animal. Idem aduersus stranguriam præcipuum esse pharmacum aiunt, & propinari eius scobem (καὶ δίδοσθαι ἀποξυόμενον,) Aristoteles in Mirabilibus. ¶ Magna propter uenatum cuniculorum uiuerris gratia est. Inijciunt eas in specus, qui sunt multifores in terra, unde & nomen animali: atq; ita eiectos supernè capiunt, Plinius. Idem hodie fit in hoc genere mustellarum quas uulgò furones uocitant. Quare & hanc & alias ob causas, ut paulò superius dixi, uiuerram à furone discrepare non puto. Viuerras, hoc est mustelas rusticas Strabo importatas ait ex Africa. Sunt qui eas Græcè ictidas appellari putent. Nunc Hispanum uulgus φωλεύτιν: quoniam inijciunt eas in multifores cuniculorum specus, Hermolaus in Plinium 8. 55. φωλεὸς quidem, speluncam, lustrum uel latibulum significat, sed maiorum ferarum proprie: quare uerbum φωλεύειν. de mustelis & cuniculis non dixerim. Grapaldus uiuerram scribit esse pholuam: ego pholeutam ipsum scripsisse puto ex Hermolao, corrupisse autem librarios. Mihi quidem furonis uox originem Arabicam aut alterius linguæ barbaram habere uidetur: nam & apud Albertum furo, & alibi furioz pro fele legitur, etsi Albertus ipse hoc non animaduertit. Syluatico helutos (corruptè ut conijcio pro æluros) furo uel furunculus exponitur. ¶ Viuerra (apud Plinium uipera legitur, ut paulò ante recitaui in Mustela syluestri) porcelli lactentis modo inassata, & cibo data ieiuno, miro modo iocineroso succurrit, Marcellus.

¶ FVRONIS, ut hodie uocant, pictura est, quam ab initio huius capitis uides. De hoc quædā in præcedentibus (Mustela syluestri, & Viuerra) dixi: hîc reliqua addam. Furo quanquam inter syluestres mustelas è nobis numeratur: in Anglia enim hoc genus syluestre reperiri audio: tamen facillimè cicuratur, & domi in capsis quibusdam ligneis alitur, ubi magnam ætatis partem somno consumit. sunt enim mustelæ omnes somniculosæ: sed quia temperamento sunt calido (quod apparet ex eorum agilitate, & facili exasperatione ad iram, & excrementis odoratis, &c.) citius concoquunt alimentum, unde experrecti aliud quærunt, tum die, si nihil prohibeat, tum nocte magis propter timorem. Italia, Gallia & Germania hoc animal syluestre non habent, sed peregrinum & aduectum. Et in Gallia quidem, præcipuè Narbonensi, à nobilibus ferè alitur, qui cuniculorum uenationi dant operam. Vidi primum Nemausi, ubi unam huius generis bestiolam, si bene memini, coronato uęnire aiebant: quæ scilicet ad capiendos cuniculos bene esset instituta. In Anglia, ut audio, syluestres capiuntur aut occiduntur, ne deuorando cuniculos inopiam eorum faciant. Miror sanè illic reperiri, cum ex Africa primum, ut Strabo scribit, aduectæ sint ictides, quas uiuerras & furones docti interpretantur. Galli uocant furon uel furet, aliqui male proferunt fuson & fuset. Hispani hurón, uel furam, Angli feret, uel ferrette. Germani inferiores frett. qua uoce uoracem significari aliqui putant, ego à Gallica uoce furet uel Anglica feret, per syncopen fret efferri puto. Superioribus Germanis ignotum est hoc animal: rarissimè enim ad eos adfertur. Ge. Agricola Germanicè interpretatur furette: aliqui puto frettel uocant. Frettæ inter galàs ponuntur: sunt autem opinor illa animalia, quę Galli furones uocant, Latini uiuerras. Vtuntur eis pueri ad extrahendas de parietum nidis auiculas: immittuntur & in caua arborum, & inde auiculas unguibus referunt, Carolus Figulus. Angli etiam, ut audio, in hunc usum furones adhibent, non mustelas. Non dubito tamen quin & mustelæ idem faciant, ut in ipsarum historia scripsi. Vide in Ictide ex Nicādro. Ex recentioribus Latinis, aut potius Barbaris, alij furum, alij furonem, alij furunculum, alij furectum nominant. Furus à furuo dictus est, unde & fur: tenebrosos enim & occultos cuniculos effodit, (subit) & eijcit prædam quam inuenerit, Isidorus. Viuerra quæ cuniculos ex specubus exturbat, paulò maior est mustela domestica. Color ei in albo buxeus. Audax hoc animal & truculentum, ac omni ferè animantium generi infensum atq; inimicum natura: sanguinem earum quas momorderit, ebibit: carnem non fermè comedit, Ge. Agricola. Subijcit autem quòd hamester etiam, quem uulgò cricetum nominant, istius sit generis: quem ego cur muribus potius quàm mustelis adnumerârim, in ipsius historia dixi. Cuniculi capiuntur hoc modo, (ut scribit Petrus Crescentiensis 10.35.) Venator magno strepitu excitato cuniculos pauentes fugat ad suos cauos: quò cum se receperunt ad singulos reticula extendit: & per unum immittit furectum (uide an legi debeat furettum) quem cicurem habet, proprium inimicum cuniculorum, ore eius occluso quodam frenello, (paruo capistro,) ita ne os aperire ac cuniculos mordere aut comedere possit, sed propellere tantum. At illi omnes expulsi reticulis obuoluuntur. Plura uide in Cuniculis B, ubi tum alia quædam, tum Strabonis eadem de re uerba recitauimus, qui

galis agrias istas uenatrices ex Africa aduehi scribit: quamobrem non ineptè mustelas Africanas aliquis appellauerit. Sed de Africanis mustelis nonnihil etiam supra dixi in Mustela domestica capite secundo. Furunculus putoriæ (sic Galli uocant iltissum nostrum) ualde consimilis est, paulò amplior quàm mustela. Color ei inter album & buxeum. Animal est animosum ac ferox. Coire dicuntur prostrati. (Albertus & alij quidam barbari de furonum coitu scribunt, quæ de æluris, id est felibus coeuntibus Aristoteles prodiderat. Ego non prostratos uel catos uel mustelas coire puto: sed ita in utroq; genere ut mas fœminā ἐπικλίνῃ, id est cruribus in terram demissis & uentri ferè incumbentē superueniat. Vide in Cato c.) Fœmina cum libidine ardet, nisi maris copia detur, intumescit & moritur. Partu fœcunda est: nam septem uel octo fœtus simul perficit. Vterum gestat diebus quadraginta. Catuli recens nati, diebus triginta cæci sunt. A tempore uero quo uisum accipiunt, intra quadragesimum ferè diem uenari incipiunt, Author libri de nat. rerum. Quos ego uidi furones, circiter duos dodrantes longi erant, colore albo: sed uenter, si bene memini, in mare præsertim, pallidus erat, nimirum ab urina tinctus, ut in hermelinis quoq;. Oculi planè rubebant, crura erant humilia. fœmina grauida perquàm somniculosa erat. אח, oach, Hebraicam uocem, aliqui furonem uel furunculū interpretantur: alij martem: alij cephum uel cercopithecum, ut pluribus in Mustela domestica dixi capite primo. ¶ Si caput lupi in columbario suspendatur, non accedet catus, uel furo, uel aliud columbis noxium animal, Rasis & Albertus. ¶ Catus, mus, furo & mustela, lædunt plus uulnere quàm ueneno, Arnoldus.

¶ ΦΕΡΕΟΙΚΟΣ animal est album simile mustelæ, quod sub quercubus & oleis nascitur (γινόμενον, uel uersatur potius,) & glandibus uescitur, ab Arcadibus sic appellatum, Etymologus & Hesychius. Hoc animal nisi mustelarum generis fuerit, quas etiam corpore refert, ignotum mihi fateor. Φερέοικος καὶ φερέοικος, ὁ κοχλίας ἢ ἡ χελώνη, id est cochlea & testudo, (Latinè ad uerbum domiportam dixeris, ut & Cicero alicubi cochleam:) Varinus: Vel animal maius uespa, Hesychius & Suidas.

¶ ICTIS, ἴκτις, paroxytonum, uel ut alij ἰκτίς, oxytonum, è genere mustelarum syluestrium est, quarum qui unum solum genus cognouerunt, ut ueteres aliqui scriptores Græci, ictidem & mustelam syluestrem, omnino idem esse putant: cum plures mustelæ syluestres sint, ut in sequentibus apparebit. Gaza pro ictide reddit uiuerram: de qua, & obiter etiam de ictide nonnulla, in præcedentibus dixi. Georgius Agricola ictidem esse putat, mustelam illam quæ Germanis iltis uocatur: nam uocabula ictis & iltis pulchrè colludunt, una tantum litera uariante. Niphus ictidem, marturū uel marturellū interpretat. In Acharnensib. Aristophanis quidā dicit se adferre omnia bona Bœotorū, & inter cætera, ἰχῖνος, ἀλώπεκας, τυφλίδας, ἰκτίδας ἐνύδρους, ἐγχέλεις Κωπαΐδας. Vbi Scholia, ἰκτίδας (qui accusatiuus est pluralis) interpretantur animal simile castori, pisciuorum: his uerbis, εἶδος ζώου ὡς οἱ κατσορόν ἢ ἐνύδριον. (malim ἐνύδρου, id est lutræ.) ἔστι δὲ ἰχθυοφάγον. Apud Suidam & Varinum deprauata sunt hæc uerba. Cæterum in uerbis Aristophanis si distinguas post ἰκτίδας, ἐνύδρους substantiuè pro lutris accipies quod magis placet, sin minus, epitheton erit ictidum, tanquam illæ etiam in aquis uiuant, de quo mihi non constat. Piscibus tamen omne mustelarum genus uesci, non minus quàm feles, non dubito. Sed feles cum piscibus delectentur, ab aqua tamen abhorrent. Iltissos quidem nostros, de quibus mierius, Ge. Agricola, iuxta aquas interdum habitare & pisces uenari scribit. Ego à rusticis nostris ranas ab eis captari audio. (Fieri potest ut ictis etiam dicta sit quasi ichthis, à piscibus uorandis.) Ictis, ἴκτις, aues deuorat, animal astutum, (πανοῦργον,) maius & hirsutius mustela, alioqui simile: aliqui ἀγρίαν γαλῆν, id est mustelam agrestem uocarunt. Aristophanes cum à Bœotis uulpes, ictides, feles, animalia fœtida, in ciborum delicijs haberi scribit, hominibus illis tanquam nimium crassis & rudibus (unde & prouerbia aliquot nata) illudere uidetur. Io. Tzetzes Variorum 5. 8. ictinum, id est miluum auem à multis cum ictide terrestri quadrupede confundi scribit: quod ut meritò reprehendit, ita ineptè ictidem interpretatur ælurum, id est catum. Albertus in Aristotelis historiam 9. 6. pro ictide habet ankatinos, quod Auicenna (inquit) katyz appellat: & est apud nos animal pullos (gallinas) comedens, quod Galli fissau (uox corrupta uidetur) Germani illibezzum (lego iltzzum, uel potius iltissum) uocant: cuius pars sub gula & uentre præfert ruborem, sed in dorso est subnigrum. gallinas infestat & interimit: non edit autem, nisi prius omnes aut multas iugulauerit. Alij quidam obscuri authores ex Aristotele pro ictide habent ankacinor, cui tribuunt magnitudinem catuli canis leporarij, (sic enim legendum ex Alberto:) & prudentiam maiorem in minore ætate quàm prouectiore. Cuius quidem rei nec rationem nec testem adferunt. ¶ ἰκτιδέα, pellis æluri (id est cati,) Suidas. Tzetzes etiam, ut paulò ante citaui, ictidem interpretatur æluron, quod non probo. Κρατὶ δ᾽ ἐπὶ κτιδέην κυνέην, (pileum è pelle uiuerræ factum,) Homerus Iliados κ. de Dolone. Vbi Scholia monent aliâs legi, ἐπ᾽ ἰκτιδέην. Si legas κτιδέην, aphæresis erit: quæ tamen in primitiuo ἴκτις similiter admitti non potest: fieret enim κτις. quæ syllaba neq; circunflecti potest, cum producta non sit: neq; acui. monosyllabum enim acutum τίς tantum reperitur. Περικεφαλαιῶν, id est pileorum seu galearum genera sunt diuersa, & inter alia κτιδέη, κυνέη, & quæ proprie uocatur κυνέη, &c. Varinus. Vide plura in Cane. Κτιδέα (κτιδέη, Suid.) εἶδος περικεφαλαίας ἐξ ἰκτιδος δέρματος. ἴκτις δὲ ζῶον γαλῇ παραπλήσιον. καὶ κτιδοῦν τις τέχνη, ἡ τῆς περικεφαλαίας. τινὲς δέ φασι δορὰν λύκου, Varinus. Hesychius habet, καὶ κτίς (monosyllabū, quod Scholiastes Homeri fieri posse negat) δὲ ἐστὶ ζῶον ὅμοιον γαλῇ, οὗ τὸ δέρμα δίδοται εἰς περικεφαλαίας. ¶ Ictidis genitale commendari ad stranguriam, superius in Viuerra dixi. Eadem enim uiuerra Latinorū uidetur,

uidetur, quæ Græcorum ictis est. ¶ Locusta cum serpente pugnat, Aristoteles 9. 6. de histor. anim. Locusta Græcè ἀκρὶς est: Niphus dubitat an hoc in loco ἴκτις potius legendum sit, quanquam in suo codice ἴκτις habeatur. Ego uero ἀκρὶς, id est locusta rectè legi puto, qui sciam ophiomachum genus quoddam locustę esse ab impugnandis serpẽtibus nominatum. ¶ I modo uenare leporem, nunc ityn tenes, uersus prouerbialis apud Plautum: Erasmus legendum putat ictin, quod ego in lepore h. reprobaui.

DE MARTE.

Martis figuram bis posuimus, quoniam duo genera nobis cognita sunt, quæ colore tantum differunt.

MARTES mustelarum syluestrium generis est: hoc nomen hodie pluri mæ nationes Europæ commune ha bent, Itali, Galli, Hispani, Germani, Angli, terminationibus tantum differentes, & qui Latinè scripserunt barbari quidam recentiores, martam (márta Hispanicum est,) martarum, marturum uel marturellum nominare solent. Ex ueteribus hoc nomine solus opinor Martialis usus est, hoc uersu: Venator capta marte superbus adest: quod carmen Volaterranus memoria lapsus, aut error librariorum Horatio tribuit. Est autem generis fœminini, ut feles & meles eiusdem terminationis animalia. Cæterum martem dictam conijcio, quod Martia, id est pugnax & ferox bestia sit: iugulat enim mures, gallinas & aues cæteras, ut infra dicemus. Sed cum plura eius genera sint, recentiores plerięꝗ non satis distinxerunt, nec apta ex uernaculis linguis imposuère uocabula. Carolus Figulus ictidem communi uocabulo mustelam syluestrem facit, quod species sub se comprehendat martam & putoriam. Sed martam in alias species non distinguit. Est & hoc mustelæ genus syluestre, quod Martialis martem, Germani martarum nominant. In saxorũ rimis & cauernis cubat. Domos ingreditur similiter ut ictis, (putoriam sic uocat:) & necat gallinas earumꝗ sanguinem exugit, & oua exorbet, Ge. Agricola. Hoc genus nostri uocant **tachmarder / bußmarder / steinmarder / bůchmarder**: hoc est, martem tectorum, uel saxorum, uel domesticam, uel fagorum. Versatur enim frequentius in magnis ędificijs ac templis, præcipuè sub tectis, (nec non in syluis circa fagos) & gallinas & oua rapit, Stumpfius. Martes istæ domesticæ, passim opinor in omnibus aut plerisꝗ Europę regionib. habẽtur: martes uero propriè dictæ, quæ syluestres sunt, & quibus captis meritò uenator superbire queat propter pellium pretium, in syluosis tantum regionibus. Sed de syluestribus infra priuatim dicam: nunc de domestica agã, & quædam communia martium generi interseram. ¶ Galli igitur & Itali martem domesticam nostram foinam, uel ut alij scribunt, fouinam nominant: alij foinum aut fouinum masculinè proferunt. Et laqueo uulpes, & decipe casse foinas, Calentius. Sunt qui fouinum & marturellum pro eodem animali accipere uideantur, utroꝗ enim nomine felẽ interpretantur, ut pluribus dixi in Cato capite primo: ubi & felem omnino catum esse ostendi. Niphus cum alibi confudisset, rursus alibi (& rectè quidem, meo iudicio) distinguit, his uerbis: Felis est,

quæ uulgò dicitur fouina: ictis, marturus uel marturellus: mustela uerò donula. Martẽ Germani & Angli uocãt marder uel marter. Itali marta, uel martore, uel martorello. Galli mardre. Illyrij & Poloni kuna. Eras. Stella à Brussis (qui Sarmatiæ puto adnumerãtur, ut & Poloni) gaynum uocari scribit: quæ uox accedit ad kuna. sunt enim g. & k. literæ uicinæ. Sed hæ nomenclaturæ, ut dixi, ad syluestres potius martes pertinent.

¶ Oach uocẽ Hebraicã Esaiæ 13. aliqui martem interpretantur, alij cephum uel cercopithecum. Vide in Mustela supra. Item zijm Hebraicam uocẽ, martes, aut uiuerras (ut supra dixi,) aut cercopithecos. ¶ Satyrium quadrupedem amphibiam apud Aristotelem aliqui (ut Niphus) marturum esse putãt, uel foinam quæ magis aquas petit. Vide supra in Satyrio mox post Lutram. Satherium, apud Auicennam kacheobeon uel kachyneon, Alberto uidetur esse martarus, animal fuluum, in gutture albũ, magnitudine felis. Idem fastoz uel fastor Auicennæ, qui Aristoteli castor est, ineptissimè genus martari facit, minus et nigrius prędicto. Anglia, ut audio, nullum genus martis habet: sed mustelas, furones & putorias. Marti magnitudo felis est, sed paulò longior. crura uerò habet breuiora, itemq́ breuiores ungues. Totum eius corpus pilis in fuluo subnigris uestitur, excepto gutture quod candidum est, Ge. Agricola. In dorso fulua est, uentre & gutture alba sicut mustela, Albertus. Hæc cum scriberem cranium martis domesticæ inspexi, dentes in eo pręcipuè admiratus. ij sunt peralbi, inæquales, & asperi: Canini infra supraq́ oblõgi eminẽt: inter quos trãsuersi linea recta sex parui incisoriorum loco habẽtur, quorum illi perexigui sunt quos inferior mandibula continet. Molares serrati, & quidã ex eis trianguli sunt, octoni infra, & totidem supra. Eorum ultimi in superiore parte oris, singuli utrinq; multò cæteris interius sunt, nempe in ipso palato. Dentes in summa, trigintaduo. Setę nigricantes à superiore mandibula retrorsum spectant.

¶ Martis & mustelarum genera uix unquam quiescunt, etiam cum domi cicures aluntur, Albertus. Ego martem prorsus cicurem aliquando habui, canis quo cum nutriebatur amantissimum. quem in itinere etiam faciendo sequi solebat. Soluta uinculo, circa ædes & tecta uicinorum & lõgius quandoq; uagabatur, semper reuerti solita. Morsicatim sæpe cum cane & hominibus ludebat, et unguiculis supina, ut cati solent, nec lædebat aut minimum. Sed quoniam facillimè exasperantur, ut morsum grauissimè infligant, dentes, pręsertim caninos forcipe eis frangere quidam solent. Feles syluestres (martes potius: sed felem uidetur pro fouina accipere, ut Beroaldus & Niphus,) & mures, reddunt interdum moschi odore recrementum, ut sæpe in dirutis agrorum ædificijs uidimus. sed id acceptum ferendum est odoratis fruticum cibis, quibus aluntur, Ruellius: Ego hæc animalia, martes præcipuè, herbis aut fruticibus uesci negauerim. Alexander Aphrodisiensis problematum 1. 29. causam inquirens cur ferorum animalium, ut damarum ([illegible]) & aliorum quorundam excrementa paulisper aroma oleant, nec ita fœteant ut urbanorũ: Quoniam ferè (inquit) cibo sicciori simplicioriq; uescuntur, laborantq; uehementer, (unde & difflantur magis, & calore abundantia plenius concoquunt.) ¶ Mustelarum omne genus, à pellionibus paratur ad uestitum. Martes præcipuè syluestres laudantur, ut paulò post dicam. Sunt qui martium & uulpium pelles podagricis insalubres esse dicant. Pileos uerò ex pellibus martis albæ, id est album guttur habentis, capiti salubres. ¶ Martorella, id est Valeriana uel herba cati, Syluaticus. Vide

in

in Cato. Ruta capraria à quibusdam taurina dicitur & martanica, ab alijs herba nesa, uel fœnõgræcum syluestre, Monachi in Mesuen. Manardus in Italia à quibusdam gyarcham uocari scribit, Brasauola giargam. Et forte eadem fuerit quam Marcellus Empiricus cicharbam uocat, miscẽs eam alijs quibusdam medicamentis ad caput porriginosum & ulcerosum. Martanica uerò an à marte quadrupede dicatur uel aliam ob causam, incertus sum. Vide nonnulla super hac herba etiam in Capra a.

¶ Martem syluestrem Germani uocant, **feldmarder/wildmarder**: aliqui enim simpliciter hoc genus in domesticum & syluestre diuidunt. Aliud est mustelæ genus syluestre (inquit Ge. Agricola; interpretatur autem Germanicè **baummarder**, id est martem arborum) quod in arboribus uitam uiuit, quod etiam uocabulo martis appellatur. Ea mustela syluas insolenter & rarò deserit, atq; in hoc differt à superiore, (domestica marte:) & insuper quòd guttur eius lutei sit coloris, & quòd reliqui corporis pilus magis sit obscurè fuluus. Huius duo genera quidam esse censent: unum quod in fageis syluis uersatur, (nostri uocant **bůchmarder**:) alterum quod in abiegnis, (**thannmarder** uel **liechtmarder**:) atq; id sanè est aspectu pulchrius. Hæc ille. sed martes à fagis cognominata, nec luteũ guttur habet, nec syluestris tantum est, sed circa domos etiam & saxa uersatur, unde eandem aliqui tectorum alij saxorũ martem in Germania uocant, ut supra dixi: duo enim solum martis genera pelli fices nostri agnoscũt. Genus illud quod in abietibus nidum struit, multò est pulchrius quàm quod in fagis: sed miscentur inter se hæc genera: & martes fagi ferè sequitur martem abietum, tanquam nobiliorem, ut fœtum ex ea nobiliorem acquirat,) Albertus. Vtraque martis genera apud Heluetios habentur, & in regionibus quidem ac uallibus alpinis præstantiores quàm alibi. In Gallia audio martes abietum non haberi. Fagorum martes habitant in cauis fagis. Sed illarum quibus abietis cognomen addimus, multò meliores & pretiosiores sunt pelles. (Multę capiuntur apud Rhętos circa Curiam.) Animal ipsum exiguum est, uulpina ferè forma, nigro sciuro non multò maius: (ego tam paruum nunquam uidi.) Pellibus eius nobiles & principes uestiuntur, Stumpfius. Rusticus quidam narrauit mihi se hoc anno initio Aprilis in præalta abiete martem cepisse cum quatuor catulis: solere enim hoc genus in abietibus sciurorum instar nidificare. Quoduis genus martis, à tenero præcipuè, cum homine nutritum, planè cicur fit & colludendo etiam familiare, Idem. Fagorũ & abietum martes, ut & zobelli, bonitate cæteris omnibus eò magis præstant, quò plures pili candidi cum fuluis permisti fuerint, Ge. Agricola. Sunt apud Brussos hodie dictos nemora plena animalculorum, quæ indigenæ gaynos, Germani **marter** appellant, Erasmus Stella.

¶ Hæc scripserã quum in officina pellionis cuiusdam martium pelles aliquot inspexi. Visæ sunt autem mihi illæ quæ à fagis denominantur, Gallis foinæ (quod nomen similiter forte à fago factum est, quam arborem fau Galli appellant,) magis fuscæ maioreq; cauda & nigriore quàm martes abietum, quas aliqui simpliciter martes uocant. Magnitudo utrisq; eadem ferè. Sunt quidem pelles aliæ alijs latiores maioresq;, aliæ angustiores, pro ætatis nimirum & sexus differentia. Longitudo utrisq; plerunq; ad duos dodrantes cum duobus uel tribus digitis insuper. Cauda martis, dodrantis cum palmo mensuram æquat: foinæ paulò longior & amplior est. Abietum martes etiam ex Polonia aliquando afferuntur, sed fusco ferè colore diluto, qui non probatur: quamobrem nostræ præferuntur, puniceo & fusco colore mixtis insignes, (**brunlecht**.) Placet enim hic color in dorso præcipuè pelliũ, quarum præstantia ex hoc ipso, non gutturis colore magis minus'ue flauo æstimatur. Fagorum dictæ martes frequentiores sunt in alpium nostrarum lateribus quæ meridiem & Italiam spectant, abietum raræ: in oppositis partibus, quæ uersus nostras regiones & septentrionem sunt, res contra se habet: perpaucæ enim albo, plures flauo gutture inueniuntur. Egregia pellis è marte flaua, id est abietum, emitur apud nos ferè coronato, hoc est drachmis argenteis ferè duodenis, quædam octonis: albæ uero martis pretium triplo aut quadruplo minus est: plerunq; enim ternæ uel quaternæ drachmis octo aut paulò minoris uæneunt. ¶ Lanzerucca sylua est Scandinauiæ longitudine ad octoginta miliaria, in qua martes & zobelli, &c. abundant, Olaus Magnus. Mardures & SCISMI sic dicta animalia apud Moschouitas abundant, Matthias à Michou. Populi quidam Sarmatiæ Europeæ ex sabellis, (zobellis) scismis & alijs animalibus pelles consuunt, Idem. Hungariæ Scythicæ prope Tanais ortum incolæ, duci Moscouiæ sabellorum scismorũq; pelles pro tributo pendunt, Io. Boemus. Circa initium lacus Podamici oppidum est Brigantium, (**Brägentz**) cui sylua adiacet Brigantina, in qua martes reperiri audio noctu lucentes, **liechtmarder**, uel **zündmarder**: sed nostri pelliones nihil certi de ijs habent. ¶ De rosurella Martis genere dixi supra in Mustela B. De zobello inferius dicam, post putorium.

DE PVTORIO.

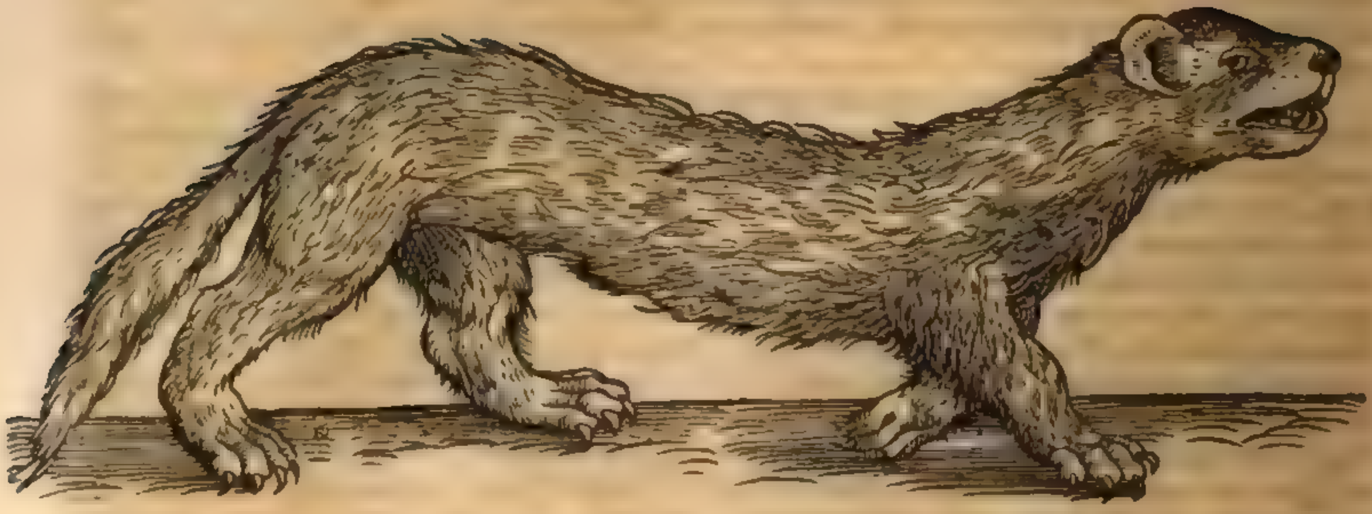

PVTORIVS à putore dictus est, quia nimium fœtet, maximè cum irascitur, Isidorus. Omne mustelarum genus ira incitatum graue quiddam olet, sed maximè id quod Germani iltis (aliqui iltes per e. in ultima scribunt) appellant, Ge. Agricola. Et alibi, Cum grauiter exarserit malè olet: quocirca nostri uilissimum quodque scortum & maximè fœtidum pellem ictidos solent nominare. Existimat enim mustelam hanc syluestrem Græcorum ictidem esse, quòd ictis Græcè, Germanicè iltis, una tantum litera differat. In eadem sententia est etiã Carol. Figulus. Ego ictidem uel commune nomen esse puto ad mustelas syluestres: uel si ad unam speciem contrahatur, uiuerram, id est furonem uulgò dictum significare, ut in Furone dictum est. Putorius animal est non secundum speciem, sed secundum genus determinatum, sic dictum quia fœtet maximè cum irascitur: & hoc est quod uocamus martarum secundum omnem sui diuersitatem: & mustela est eiusdem generis, Albertus. Videtur autem putorium nomen generis facere, quod species diuersas includat, ut prorsus sit idem quod martarus, hoc est quæcunque species martis: qua in re omnino eum errare dixerim: quamuis enim omnia mustelarum genera, ut sæpe dixi, cum irascuntur fœteãt: putorio tamen sic per excellentiam dicto id maximè accidit. Galli sane idem animal quod nostri iltis sua lingua putois (alij scribunt poytois) nominant, ut ex pluribus Gallis audiui & apud Carolum Figulum legi: Sabaudi poutter: Angli fitche, uel ut nostri pronunciãt fitsch: Illyrij uel Bohemi, tchorz: Poloni unidra.

¶ Iltissus noster (inquit Ge. Agricola) aliquanto maior est mustela domestica, minor marte syluestri, (Stumpfius marte corpulentiorē esse scribit.) Pilos habet inæquales, & nõ unius coloris: etenim breues subfului sunt: longi, nigri, qui sic ex multis corporis partibus eminent, ut pellis distincta nigris maculis esse uideatur: circa os tamen candidus est, Agricola. Pellis iltissi, ut tractando obseruaui, densiuscula est, ideoque durabilis cum uestes ea fulciuntur, sed quoniam ferè pinguiuscula est, & grauius olet, minimi in genere mustelarum pretij habetur, minoris etiam quàm uulpes. Plurimis odore suo caput offendit. Pellifices dicunt hyeme captas tum putorias tum martes meliores haberi, minusque uirosas odore, circa uer autem cum libidine pruriunt olere grauissime. Cauda iltisso breuior est quàm martibus, utpote duorum palmorum. Reliquo corpore longitudinem martium æquat, uel parum excedit: circa collum ijsdem angustior, amplior & latior circa imum uentrem. Cauda insuper, pectore & cruribus nigrior est quàm martes, ad latera flauior: denique multò fœtidior. Putorius sicut & taxus, crura sinistri lateris breuiora quàm dextri habet, (hoc ego in pelle iltissi falsum deprehendi.) Ardua domorum & penetralia habitat, gallinarum ac pullorum cupidissimus. Vt primũ autem gallinam aut pullum ceperit, caput initio petit, Isidorus. Iltissus habitat in riparum cauernis ubi lutræ & fibri more pisces captos comedit: & uersatur in syluis, ubi prehendit aues: in domibus, ubi gallinas, (quare Plinius eam esse domesticam dicit,) quarum sanguinem exugit. sed ne clamare possint, earum capita primò mordicus aufert: atque etiam earum oua, quæ furari solet ac multa in unũ congerere, exorbet, Agricola. Ego apud Plinium ictidem (hanc enim iltissum Agricola facit) domesticam dici nusquam reperio. Vnus tantum quod sciam locus est, ubi mox post memoratam ictidem, domesticæ mustelæ mentio fit, sed ita ut distingui clarum sit. Putorij & martari omnes, muribus infesti sunt & gallinis, quibus primò caput & cerebrum auferunt ne clamare possint, Albertus. Hæc mihi scribenti rusticus quidam narrauit sæpe plurimas ranas inueniri in cauis arboribus, quas interemptas iltissi illuc congesserint. Sæpe uersantur circa fœnilia, stabula & alia ædificia: gallinas & oua rapiunt. abundant in regionibus alpinis, Stumpfius. Videntur mediæ esse naturæ inter feras & placidas animantes. Furunculus putorio similis est, Obscurus.

DE

DE MVSTELA SOBELLA, ET ALIIS QVIBVSDAM.

MVSTELLARVM genus omnium pulcherrimum & nobilissimum est, quod Germani zobelam(zobel) uocant, Ge. Agricola. Illyrij & Poloni sobol, uel ut alij scribunt sobol. Eruditus quidam amicus noster murem Scythicum appellat: ego martem Scythicã potius uel mustelam uel ictidem Scythicam dixerim. Galli, ut audio, corrupta uoce martes soublines nominant. Aliqui, præsertim Itali, in prima syllaba non o. sed e. uel i. scribunt, aliqui a. quod non probo. Consonantem quoq; initialem non z. scripserim, ut pleriq;, sed s. Nam Poloni, quorum regio uicina est locis illis unde ad nos mittuntur hæ pelles, sobol, ut dixi, nominant. Zobela in syluis ut martes degit: ea paulò minor, tota tamen obscurè fulua, præter guttur, quod habet cinereum, Ge. Agricola. Zobela martem refert, minor quidem ea, & cruribus breuior, sed omninò martium generi adnumeranda. Pili eius quocunq; manu agantur, planum & æquabilem situm obtinent, nec ut aliorum animalium pili in aduersum acti rigent. Guttur medio ferè colore est inter album, quo martis domesticæ, & luteum quo syluaticæ guttur insignitur, (sic enim legendum puto, locus est mutilus.) Cætero nihil à martis colore differt, nisi quod elegantior est, Michaël Herus. ¶ Zebellinos leuium pilorum tenui canicie probatissimos, quibus nunc principum uestis sulcitur, & delicata matronarum colla expressa uiuæ animantis effigie conteguntur, Permij & Pecerri præbent, sed quos ipsi ab remotioribus etiam gentibus, quæ ad Oceanum pertinent, per manus traditos accipiant, Paulus Iouius in libro de legatione Moschouitarum. Hungaria Scythica non longè à Tanais ortu extat, & Ihura hodie dicitur, duci Moschouiæ tributaria. Pendunt enim eius incolæ pretiosas animalium pelles, sabellorum scismorumq;, Ioan. Boëmus. Alba Russia siue Moscouia, qua parte Cronio mari accedit zebellinas armelinasq; pelles nobilium ac matronarum delicias mittit, Authoris nomen excidit. Lituania ijs tantum mercatoribus aditur, qui pelles emunt zibillinas ab Italis appellatas: his loco pecuniæ qua carent(Lituani)omnia commutant, Volaterranus. Populi quidam Sarmatiæ Europææ, ex sabellis, scismis, & alijs animalibus pelles consuunt, Matthias Michauanus. Lanzerucca sylua est Scandinauiæ cuius longitudo ad octoginta miliaria extenditur, in ea zobelli, martes & alia animalia capiuntur, Olaus Magnus. Zebellinæ pellium omnium longè pretiosiores pulchritudine & raritate: has mittunt sub extremis septentrionibus Lapones, Cardanus. Regio quædam Tartariæ est ubi abundant parua quædam animalia, quæ delicatissimas suppeditant pelles quas uulgò zebellinas uocant, Paulus Venetus 3. 47. Et alibi, Armelinorum & zebellinorum pelles apud Tartaros adeò pretiosæ sunt, ut quandoq; uix pro duobus milibus Byzantiorum aureorum pelles pro una tunica sufficiant, Paulus Venetus. Pelles zobelæ ut pretiosissimæ sunt; ita maximè durabiles existimantur, Michaël Herus. Zobelinæ pelles pretij maioris sunt quàm panni auro texti. Etenim comperi optimas quadraginta numero, tot enim uno fasciculo colligari & unà uendi solent, plus quàm milibus numûm aureorum uenisse. Mustelæ quidem horum trium generum(martes fagorum, martes abietum, zobelæ) bonitate cæteris omnibus eò magis præstant, quo plures pili candidi cum fuluis permisti fuerint, Ge. Agricola. A pellificibus ipse audiui pelles zobelinas mediocris pretij, quæ pro una ueste fulcienda sufficiant, magna ex parte non minoris quàm mille aureis comparari:(aureum uoco, pretium octo denariorum uel drachmarum argenti:) à principibus uero interdum multò pretiosiores haberi. Sarmaticum murem uocitant plerique zibellum, Alciatus in Emblematis: Sed nos mustelarum non murium generis esse ostendimus. ¶ Fassuron(sic peruerterunt Græcam uocem satyrion, quæ Aristoteli animal quoddam amphibium significat, de quo mox post Lutram diximus) est chebalus dictus Latinè, hirsutam & nigram habens pellem pretiosam ualde, qua utuntur ante pallia uaria, Albertus. Niphus Alberti uerbis negligentius æstimatis, satherium alterum animal amphibium apud Aristotelem, cebalum (chebalum, sic uocant zobelum) ex eo facit, satyrium uerò martarum. Ego ambos errare dixerim: & sobelos non Aristoteli solum, sed scriptoribus ante Albertum, quorum ad nos libri peruenerunt, omnibus incognitos, certe non memoratos esse.

¶ NOERZA quoq; mustela sic uulgo dicta (Germanicè noërtz, uel ut alij scribunt nertz uel nörtz) in syluis uersatur, magnitudine martis. pilos habet æquales & breues, atq; colore ferè similes lutræ pilis: sed noerzæ pelles longè lutræ pellibus antecellunt. atq; hæ etiam præstant si pili candidi cum reliquis fuerint misti. Reperitur hoc animal in uastis & densis syluis quæ sunt inter Sueuum & Vistulam, Ge. Agricola. Mihi pellifex quidam Francfordiæ narrauit noërzas ex Lituania haberi. Oblongæ sunt, magis ruffæ iktissis, eadem ferè odoris grauitate, toto corpore concolores. Quadraginta audio plerunque uendi septem aureis Germanicis & semisse, hoc est sexaginta denarijs argenteis. Hanc aliqui latacem esse putant, quod uictum ex aqua petat.

¶ VORMELA (Germanicè wormlein) minor est quàm uiuerra (id est furo,) & magis uaria. Etenim præter uentrem, qui quidem niger est, totum corpus albis, subluteis, rutilis, obscurè fuluis maculis decoratur. Cauda etiam quæ longa sesquipalmum, habet pilos cinereos cum candidis permistos, sed extrema parte nigros, Ge. Agricola.

¶ Audiui à pellifice quodam inter peregrinas & nobiles mustelas, esse etiam quandam nomine SALAMANDRAM. sed certi nil habeo. si quæ tamen huiusmodi reperiatur, nomen ei fortassis à colorum uarietate impositum fuerit, qualis in salamandra lacerto flauis nigrisque maculis distincto spectatur.

¶ CHIVRCAM mittit India occidentalis è mustellino genere, quæ ut simiuulpa, (de qua post simias dicam) catulos suos in crumena quadam sub uentre circunfert, Cardanus.

¶ LARDIRONI si glires sunt, ut in Glire mihi uideri dixi, non mustelarum generi, ut Cardanus facit, sed murium potius adnumerari debent.

¶ GENETHA etiam Cardano mustelarum generis uidetur, de qua in G. litera supra hoc in libro dixi.

NEADES, VEL NEIDES, VEL NAIDES.

EVPHORION in commentarijs scriptum reliquit, Samum cum olim desertissimã fuisse, tum in ea bestias feras, maxima magnitudine, nomine Neades fuisse, quarum sola uoce terra discederet (abrumperetur, Volaterran.) Indeque profectum esse id prouerbium, quod uulgò Samij dicunt, Maius in (forte, ui) Neadum. Idemque affert, earum ossa maxima uel sua ætate extitisse, Aelianus interprete Gillio. Prouerbij huius mentionem alibi nusquam reperio. nã neque Erasmus meminit. Volaterranus hunc locum transferens, hæc quidem uastæ magnitudinis animalia prouerbio occasionem dedisse scribit, sed prouerbium ipsum non exprimit. Et Cælius 21. 48. prouerbij prorsus non meminit, præcedentia tantum reddens, his uerbis: Samum initio fuisse desertam aiunt, & succreuisse in ea ferarum uim, quarũ audiretur intolerandus uelut barritus, quæ dicerentur Νηίδες, hoc est Neides. Quin & Heraclides in Politijs, Samum insulam (inquit) olim desertam animalium quorundam quæ ingentem æderent uocem copia habitasse fertur, nomine Νηίδες.

DE ORYGE.

CAPRARVM syluestrium generis sunt & oryges, soli quibusdam dicti contrario pilo uestiri & ad caput uerso, Plinius. Atqui Aethiopico etiam tauro, alij quàm rhinoceroti, pilum in contrarium uerti legimus. Oryx quid sit non est exploratum, Niphus. Idem in tertium Aristotelis librum de partibus scribens cap. 2. unicornem hodie dictum nõ esse orygem aduersus Albertum asserit. Domitius Calderinus apud Martialem, orygem pro hystrice ridiculè exponit. תְּאוֹ, theo, uocem Hebraicam Hieronymus & Septuaginta Deut. cap. 14. ubi inter cibos puros numeratur, & Esaiæ cap. 51. (Filij tui iacuerũt mœrore affecti sicut oryx illaqueatus:) orygem interpretantur. ego potius bouem syluestrem esse sentio, ut Dauid Kimhi exponit, &c. Vide in Bubalo. Quærendum an dischon potius Hebræis orygem significet, pro qua uoce aliqui unicornem, alij pygargum reponunt: Vide in Pygargo inter Capras feras. Orygem perpetuò sitientem (aliàs sitientia, scilicet loca, quod magis placet, Africæ generant,) Africa generat, & natura loci potu carentem, & mirabili modo ad remedia sitientium. Nanque Getuli latrones eo durant auxilio, repertis in corpore eorum saluberrimi liquoris haustu (id est potu) uesicis, Plinius. Et Getulus oryx, Iuuenalis Sat. 11. Albertus & alij obscuri authores, liquorem illum adipson non intellecto Plinio, in uesica eius (urinam continente) inesse putant, quum Plinius multitudinis numero uesicis dixerit. Oryx bestia est capreæ magnitudinis, hirco ex parte similis, uillum habens sub mento, Author libri de nat. rerum. Capreæ similis, magnitudine hirci, barbata sub mento: in eremo uersatur, & facile decipitur laqueo, Albertus. Oryx (inquit Oppianus libro 2. de uenatione interprete Gillio) in syluis uersatur, feris infestissimus: colore est lacteo, excepto ore nigro, (solis in facie nigricantibus genis, παρειαῖς,) metaphreno siue dorso post caput gemino, id est amplo & crasso, & præpingui.) Cornibus excelsis, (in sublime rigentibus,) nigris, acutissimis, ea duritie & soliditate, ut æs etiam, ferrum & saxum superent. (Eadem duritie monocerotis etiam & rhinocerotis cornua esse legimus.) Sed Græca poetæ uerba apponam. ὀξείαις κεράεσσι δὲ μετήορος ἀντέλλουσιν αἰχμαῖς, πευκεδανῇσι (πικράς, θανατηφόρους, ὀξείας, letales: sic πικρὸν ὀϊστὸν Homerus dixit,) μελανόχροον εἶδος ἔχουσαι, Καὶ χαλκοῦ δηκτῆρα, σιδήρου τε κρυεροῖο, Πέτρου τ' ὀκρυόεντος ἀφαιότεραι (lego ἀραιότεραι) πεφυκυῖαι, ἰοφόροι, (mortem inferẽtes,) κοιλοῖς δὲ φύσιν κεράεσσι λέγουσι. Postrema uerba sunt obscura: haud scio an aliquid desit. Videtur enim dicere uoluisse poëta, cætera cornua quadrupedũ caua & inania, orygis plena & solida esse: ut cerui etiam, unicornium et rhinocerotis, quæ similiter eandem ob causam æque durissima ualidissimaque sunt. Cæterum animo oryx immani & crudeli est: neque enim canis latratum timet, neque apri efferuescentem feritatem, neque tauri mugitum refugit, neque pantherarum tristem uocem, neque ipsius leonis uehementem rugitum horret: neque item hominum robore mouetur, ac sæpe robustum uenatorem occidit. Cum autem uel aprum uel leonem uel ursum uidet, statim inclinatis cornibus in terram caput (κάρηνον κεφαλήν) confirmat, ac inuadentis impetum manet, atque interficit. Inclinato enim capite oblique quodammodo & cornu

cornu protenso, sic illo irruentem in se feram excipit, ut peritus aliquis uenator diuaricatis crurib. leonem uenabulo. Facile autem in ferarum pectora, cornua orygis (ineptè hæc Gillius) illabuntur: unde illæ statim cruentæ suum sanguinem manantem lambunt. (Interdum inter se pugnant: hæc in Græco codice excuso non leguntur: quare Gillius aut malè uertit, aut uerba quædam legit in nostris exemplaribus desiderata: sed bene quadrant omnia, etiam si non ad orygum inter se pugnam, sed orygis & alterius feræ, ut leonis, uel ursi, referas.) Neque ubi semel pugna incœpta est, datur fugere. (Alterutrum necesse est uincere, aut mortuum iacere, Gillius: cum Græcè nihil tale habeatur, sed ita solum ut subieci:) Perimunt autem se inuicem mutuis cædibus. Sic strata cadauera amborum sæpe agrestes homines, pastores aut aratores, magna cum admiratione reperiunt, Hactenus Oppianus. Idem alibi rhinocerotem, non multo oryge maiorem esse scribit: cum alij rhinocerotem elephanto ferè parem esse dicant. Et alibi à lyncibus oryges infestari scribit, nimirum maioribus: quod nō pugnat cum ijs quæ paulò ante recitauimus, nempe leones, pantheras aliasque feras eum non refugere: quamuis enim non fugiat, mutua tamen ut dictum est cæde pereunt. Matutinarum non ultima præda ferarum Sæuus oryx, constat qui mihi morte canum, Martialis libro 13. Oryx bisulcus & unicornis est, Aristoteles & Plinius. Audio in Transyluania capram syluestrem unicornem reperiri, sed aliud præterea certi nihil habeo. Plinius quidem caprarum syluestrium generis orygem facit, à quo Oppiani oryx diuersus uidetur tum magnitudine tum animo: cum minime timidum eum faciat ut reliqua caprarum ferarum genera sunt, sed fortissimis etiam feris se opponentem. Cornua etiam Oppianus quot sint orygi non expressit: uidetur autē sentire non unum, sed duo ei cornua esse: quoniam semel atque iterum orygem in singulari numero nominans, de cornibus eius in multitudinis numero loquitur, ut ῥήξας τι παρὰ χθονὶ πετρὰ βέλεμνα: quanquam ibidem orygis ἀφόρητα μέτωπα dicit, cū μέτωπον unum esse nemine dubitante constet, per licentiam poeticam. In cornibus uero quoniam dubitari potest, si unicum habere sensisset, omnino id exprimere oportebat: quod cum non faciat, cornua nec plura nec pauciora quàm in cornutis animalibus quæ omnes nouerunt, ei tribuisse uideri potest. Aelianum certe miror qui oryges quadricornes dixerit, si rectè transtulit Gillius: sic enim legimus: Tigres domitas, cicures pantheras, & oryges quadricornes ad suum regem Indi afferunt: sed forsitan in India tantum eiusmodi sunt. Sic fieri potest ut magnitudine etiam secundum regiones plurimum differant. Symeon Sethi capream etiam quæ moschum gerit, monocerotē esse scribit: quod si uerum est, aut eadem aut congener orygi fuerit: sed præter Symeonem aliorum nemo hoc tradit, nec ipse authorem adfert. Apud pastorales Afros præter alias feras nascuntur oryges (ὄρυες, lego ὄρυγες) τῶν τῶν (malim τῶν καὶ τὰ) κέρεα τοῖσι φοίνιξιν οἱ πήχεες ποιεῦνται. μέγαθος δὲ τὸ θηρίον τοῦτο κατὰ βοῦν ἐστί, Herodotus libro quarto. Hoc est, ex quorum cornibus cubiti fiunt instrumentis musicis quæ phœnices uocant. est autem hoc animal ea magnitudine qua bos. φοῖνιξ, σαμβύκη, & λυροφοίνικιον, instrumenta sunt musica κρουόμενα, hoc est quorum fides digitis pulsabantur, ut cithara, chelys, &c. Pollux libro 4. initio capitis noni. Πῆχυς, ut Grammatici interpretantur, brachium est citharæ, sic dicta eius pars à cubiti similitudine. Quamobrem non probo Laurent. Vallam qui ex Herodoto transtulit, quibus ulnales palmæ pro cornibus fiunt, ac si ex orygum capite aliquid instar phœnicis siue palmæ, ulnæ longitudine enasceretur, ridiculo certe sensu. Cum struthophagis Aethiopes qui Silli appellantur, bellum gerunt, orygum cornibus pro armis utentes, Strabo. Hinc cornua ista durissima & mucronata esse conijcimus, de longitudine enim non constat cum pilis ligneis præfigi potuerint. ¶ Et Getulus oryx hebeti lautissima (cœna) ferro Cæditur, Iuuenal. Sat. 11. ¶ Oryges apud Strabonem alij qui uocari putant marinas orcas, ut Hermolaus scribit in Castigat. in Plinium. ¶ Orynx, ὄρυγξ, animal est quadrupes dorcadi simile colore, (Albertus etiam capreæ simile esse scribit,) uel genus scaphij, (forte genus instrumenti fossorij batillo similis scaphium uocatur ἐστὶ τὸ σκάπτειν, ut ὄρυγξ ἐστὶ τὸ ὀρύττειν. nam scaphium, σκαφεῖον, πτύον quoque, id est uentilabrum interpretantur, cui eadem figura quæ his fossorijs. Recentiores aliqui scaphium ligonem faciunt, cuius alia est figura, sed usus similiter ad fodiendum. Et ride scaphium positis cum sumitur armis, Iuuenalis.) Item σκεῦος λαοξοϊκὸν, (lego λαοξοϊκὸν,) hoc est instrumentum lapicidarum seu latomorum, quo scilicet lapides cæduntur, aut cauantur, aut poliuntur. (Sophocles instrumenta latyporum uocat λάας & γλαφίδας. ἡ δὲ σφυρὰ τῶν λατόμων καλεῖται τύκος, Pollux.) Item genus piscis, Hesychius & Varinus. Sed ὄρυξ melius quàm ὄρυγξ dici uidetur: nam in obliquis quoque gamma simplex habet apud Orum, Plutarchum, & Oppianum, ut θυμὸς δ᾽ αὖτ᾽ ὀρύγεσσιν ὑπερφίαλος καὶ ἀπηνής. ὄρυγες animalia quædam, Suidas. Γύη, (malim γύης, postrema pars temonis, quæ iam incuruatur, & quam proximè ἔλυμα, idest buris sequitur, cui uomer inseritur: unde αὐτόγυον ἄροτρον, cui pars illa sponte incuruata, non ex alio ligno coniuncta est,) alio nomine ὄρυξ, Varinus: nimirum à fodiendo: recipit enim & continet hæc pars burim, cui inserto uomere terra foditur. Testudines quæ ad fodiendum comparantur, oryges Græcè dicuntur, Vitruuius 10. 21. Vbi Philander scholiastes, Suffossuri turres, inquit, aut mœnia urbis (Cæsar agere cuniculos dicit, quos minas uocamus) utebantur testudine fronte triquetra, ut missa tela dum in angulo consistere non possunt, per latera laberentur & reijcerentur: in ea machinatione comparati erant ad fodiendum homines, unde nomen accepit. nam ὀρύσσω fodio significat. ¶ Orygem appellat Aegyptus feram, quam in exortu Caniculæ contra stare & contueri tradit, ac uelut adorare, cum sternuerit, Plinius. Afri Aegyptios ob hoc rident, quòd orygem quo die horaque Canicula oritur uocem ædere fabu

lentur: ipsorum quippe capras quoties cum Sole eodem planè loco stella hæc oritur, in ortum omnes conuersas eò respicere, atq; hoc syderis eius reuolutionum argumentum certissimum esse, cumq; decretis astronomicis prorsus congruere, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Eadem apud Aelianum paulò aliter leguntur, quare adscribam: Aegyptij (inquit) dicunt orygem caniculæ exortum cognoscere: Libyci confidenter & fortiter asserunt, suum caprinum pecus similiter eiusdem stellæ exortum præscire: itemq; pluuias præsentire. Aegyptij impurum (inquit Orus interprete partim Gillio partim Mercero) sceleratumq; notantes animum, orygem pingunt: quoniam ad ortum accedente Luna, intentis in deam oculis suspiciens, uociferatur: idq; illius odio non amore eum facere ex eo liquet, quòd prioribus pedibus terram effodit (hinc fieri potest ut à fodiendo etiam nomen apud Græcos sortitus sit. Idem & à lupi quodam genere, aureum uocant, factitari apud Oppianum legimus:) & suas ipsius pupillas humi uelut pingens defigit (ζωγραφεῖ ἑαυτοῦ τὰς κόρας: Gillius pro his uerbis reddit, caput occultat. Vide num pro ζωγραφεῖ legendum sit aliud uerbum, ut ἐγχρύπτει, aut ὑποσκιάζει, aut simile) quasi indignabundus inuitusq; deæ ortum aspiciens. Idem quoq; in exortu dei, Solis inquam, efficit. (Sequentia tanquam obscura Gillius omisit.) Quapropter antiqui reges cum sibi ortum nunciaret horarum obseruator, huic insidentes animali per medium ipsum uelut gnomones quosdam, ortus rationem ac tempus accuratè certoq; cognoscebant. (Græca sunt, διόπερ οἱ ἀρχαῖοι βασιλεῖς, τοῦ ὡροσκόπου σημαίνοντος αὐτοῖς τὴν ἀνατολὴν, ὑπνασίοντος (malim ὑπεσείσαντες, id est animum & considerationem conuertentes ad hoc animal) τούτῳ τῷ ζώῳ, δι᾽ ὃ μέσου αὐτοῦ ὡς πινάκων γνωμόνων, τὴν τῆς ἀνατολῆς ἀκρίβειαν ἐγνώριζον.) Vnde & sacerdotes solam hanc inter uolucres non signatam comedunt: (τοῦτο μόνον τῶν πτηνῶν ἀσφράγιστον ἐσθίουσι, legendum forte κτηνῶν pro πτηνῶν. κτήνη enim dicuntur quadrupedes omnes quę ad cibum mactantur, impropriè uero etiam aliæ: quanquam nonnulli κτήνη & θηρία sic distinguunt, ut hæc fera, illa mansueta sint, teste Varino:) quòd simultatem quandam cum dea exercere uideatur. Etenim quemcunq; in deserto locum aquis scatentem nactus fuerit, posteaquam biberit, labris turbat, lutumq; aquæ commiscet, ac pedibus in eam puluerem conijcit, idq; ut nulli alij animanti aqua sit ad potum idonea. Et sane quum dea omnia quæ toto orbe sunt utilia gignat, augeat ac uegetet, ingratus & impius in eam oryx uideri debet, Hæc Orus. Apud Aegyptios qui Serapidem colunt, ex eo orygem malè oderunt, quòd ad Solis exortum conuersus, sicut Aegyptij ferunt, aluum deijciat, &c. Aelianus. Oryx oriente cane mirabiliter exultat, quasi tunc conualescat, Alber. Qum oritur Canicula naturaliter tripudiare uidetur, corpore scilicet eius manifestò percipiente imbrem & frigus præterijsse, & instare uapores ignei Solis, ut uestiatur terra floribus, herbasq; proferat & fructus. Est enim frigoris & niuium impatiens, Liber de nat. rerum sine authore. Feræ pecudes, ut capreoli damæq;, nec minus orygum ceruorumq; genera, & aprorum, modo lautitijs & uoluptatibus dominorum seruiunt, modo quæstui ac reditibus, Columella 9. 1. Et aliquanto post, Nec uero patiendus est oryx, aut aper, aliúsue quis ferus ultra quadrimatum senescere: nam usq; in hoc tempus capiunt incrementa, postea macescunt senectute: quare dum uiridis ętas pulchritudinem corporis conseruat, ære mutandi sunt. Orygem quidam ætatis nostræ scriptores, fœminino genere non rectè efferunt: nam Plinius, Oppianus, Plutarchus, Orus, masculino tantum genere utuntur.

¶ Epitheta. Oryx Getûlus, Iuuenalis. Sæuus, Martialis. ὀξύκερως, ἀφνειὸν ῥίζιστος, ἐγχείδυνος, λευκρός, ἀκροφίαλος, ἄτρωτος, ἀιθυκτής, δ᾽ αφερός, omnia apud Oppianum.

DE OVE.

A.

HEBRAEI diuersa habent nomina, quibus ouem & genus ouillum significat. צאן, zon, ouis, grex ouium, indeclinabile, Geneseos 30. Inuenitur pro eodem צנה zoneh, Psalmo 18. Scribitur etiam צון zon. Dauid Kimhi (uide eundem 1. Reg. 25.) in libro Radicum rectè interpretatur pecus paruum agnorum & caprarum, ut generis nomen ad minora pecora (id est ouillum & caprinum genus) sit, sicut בקר bakar ad maiora. Septuaginta pro zon sæpe transferunt πρόβατα. Hieron. oues Amos 7. In principio Leuitici legimus oues & capras pecorum nomine demonstrari. Si obtuleris de pecoribus ἐκ προβάτων, agnum uel hœdum & ouē siue capram, Geneseos 4. Chaldæus עאנא transfert. Vertunt enim Syri aliquoties zade in ain. (Hinc & anabula, ouis fera, id est camelopardalis.) Arabs גנאם genas, Persa גוספנד gospand. רחל, rachel, unde plurale rechelim, R. Isaac interpretatur כבשה kabsah, id est agnam, & Dauid Kimhi similiter. Est autem propriè ouis fœmina, ut kebesch mas à quo tamen fœmininum kibsah sit. Esaiæ 53. legimus, rahel nee lamah, id est ouis obmutescēs, Munsterus. Geneseos 31. Septuaginta pro rachel uertunt πρόβατα: Hieronymus oues: Chaldęus, רחלך rachlak, id est oues tuas: Arabs, אגאלך akalak: Persa הומישן תו, cho meschan thu. כבש, kebes, cuius fœmininum kibsah, agnus & agna, adhuc anniculus: nam annum egressus dicitur איל ajil uel eel, author Dauid Kimhi. Abraham Esra etiam docet ail maiorem esse natu. Leuitici quarto kebes legitur fœminini generis. L X X. reddunt ἀμνάς. item Leuitici duodecimo legimus de immolando agno (kebes) anniculo: quare etiam alibi, licet non expressa unius anni ætate, docti

docti tamen eandem intelligunt. Leuitici 22. Chaldæus pro kebes uertit, אימר, imar: Arabicus interpres עגל, egl: Persicus ברה, barah. Kebes, inquit Munsterus, est agnus & grex agnorum, Hoseæ 4. Vnde plurale kebasim Ezec. 46. Fœmininum kabsa & kibsah, ouis, agna, 2. Reg. 12. Plurale kebasoth Genes. 21. Est & כשב, keseb, idem quod kebes, agnus, ouis. Plurale kesabim Genes. 30. (& Deut. 14. ubi L X X. uertunt πρόβατα.) & fœmininum kisbah, Leuit. 5. שה, seh, ouem nostri interpretes plerunq; reddiderunt: significat autem pecora minora, nempe oues & capras, tum fœminas tum mares. שה, seh, inquit Mũsterus, est pecus, grex, aries, agnus, ouis, generis communis; accipitur autem pro agnis & hœdis. תיש, taisch, plurale teiaschim, Abraham Ezra Genes. 30. pecus maculosum & uarium intelligit. L X X. τράγους, id est hircos transtulerunt, ut & Hieronymus. Geneseos capite 32. omnino pro hircis accipitur: Audio quosdã alicubi arietes uel totum genus ouium interpretari (quod nõ probo.) Vide in Hirco A. Chaldęus reddit teiasiah, Arabs teius, Persa astarha. Taisch (inquit Munsterus) est aries, uel secundum alios hircus minor qui antecedit gregem ouium, & facile ascendit rupes & loca alta, Prouerb. 30. Plurale est teiaschim, hœdi, Genesis 30. טלה, thaleh uel theleh, (plurale thelaim, Esaiæ 40.) author concordantiarum kebes, id est agnum exponit: Dauid Kimhi addit lactentẽ, quiq; non comedit fœnum. Primo Regum cap. 7. pro טלה חלב theleh chalab, L X X. uertunt ἄρνα γαλαθηνόν, Hieronymus & Iosephus agnum lactentem: aliqui non rectè pinguem transferunt. Epiphanius author est astronomos Hebræos ea uoce denominasse arietem in circulo signifero. Magistri (inquit Munsterus) pro signo arietis cœlestis capiunt. קשיטה, kesithah, D. Kimhi & R. Salomon interpretantur ex sententia R. Akiba, qui testatur se profectũ in Arabiam, audiuisse quod מעה meah numum uel podus denarium & siclum uocarint kesithah. Onkelus autem Chaldæus interpres Gene. 33. trãstulit חורפן chorphan. Septuaginta Gen. 33. et Iob. 42. ἀμνάς: Hieron. agnus & ouis: Abrahã Esra, agnus uel ouis parua. Videntur autem docti à nostræ religionis hominibus agnam interpretari. Author concordantiarum, moneta quædam: Aug. Steuchus, denarius uel obolus: Nicolaus Lyranus, obolus. שה, seh, ouis uel capra, uide in Agno A. ¶ Aldan, id est ouium, in utroq; sexu, Bellunensis. Videtur autem dan à Syris dictum pro zon Hebraico, zade mutato in daleth. Oues hodie à Saracenis ganeme dici legere memini. Garien, id est pecora, Syluaticus. Hara garien, id est stercus pecorum, Idem. Alliat, id est caudarum ouium, Bellunensis. Ouis Græcis est πρόβατον, & ὄϊς ueteribus: hodie uulgò προβάτινα, Vide in H. a. Latinè etiam pecus pecudis per excellentiã pro oue frequenter Plinius utitur: & Italis hodieq; pecora dicitur. Gallicè brebis, Hispanis ouéia. Germanis, schaaff. Anglis, sheepe. Illyrijs owcze uel skop.

B.

Pherecydes Gades Erythiam uidetur appellasse: ubi tanta pabuli lętitia perhibetur, quòd pascentium ibi pecudum lac serum non efficit, caseumq; multum immiscentes aquam conficiunt: tantum

exuberat pingue. Tricesimo die animal suffocatur, nisi aliquid cruoris exhauriatur. Herba uerò quã pascuntur oues, sicca quidem est, sed incredibilem gignit aruinam. Quibus ex rebus fabulam de Geryonis armentis confictam esse, cõiecturas faciunt, Strabo lib. 3. ¶ Oues in Aegypto maiores quàm in Graecia fiunt, Aristoteles. ¶ Oues Pyrrhicae in Epiro proueniunt, egregia magnitudine, à Pyrrho rege ita cognominatae, Aristoteles. Apud Indos Psyllos (nam sunt etiam alij in Africa) oues magnitudine non superant agnos nostros, Aelianus. Aeschylides in libris de agricultura scripsit, minutissimas esse oues in Chio pabuli inopia, caseum tamen ex eis laudatissimum, Volaterranus ex Aeliano. ¶ Hispania nigri uelleris praecipuas habet, Polentia iuxta alpes cani: Asia rutili, quas Erythraeas uocant, item Baetica: Canusium fului: Tarentum & suae pulliginis. Istriae Liburniaeq; pilo propior quàm lanae, pexis aliena uestibus, & quam sola ars scutulato textu commendat in Lusitania: Similis circa Piscenas prouinciae Narbonensis: Similis & in Aegypto, ex qua uestis detrita usu tingitur, rursusq; aeuo durat. Est & hirtae filo crasso in tapetis antiquissima gratia: iam certe priscos ijs usos Homerus autor est. Aliter haec Galli pingunt, aliter Parthorum gentes, Plinius. Et rursus, Lana autem laudatissima Apula, & quae in Italia Graeci pecoris appellatur, alibi Italica. Tertium locum Milesiae oues obtinent. Apulae breues uillo, nec nisi penulis celebres. Circa Tarentum Canusiumq; summam nobilitatem habent. In Asia uero eodem genere Laodiceę. Alba circumpadanis nulla praefertur, nec libra centenos numos ad hoc aeui excessit ulla. Generis eximij Milesias, Calabras Apulasq; nostri existimabant, earumq; optimas Tarentinas. Nunc Gallicae pretiosiores habentur, earumq; praecipuè Altinates. item quae circa Parmam & Mutinam macris stabulantur campis, Columella. Heluetia cum alibi tum in summis etiam alpibus oues alit, idq; altius quàm capras. caprae enim frutices sequuntur, qui excelsis cacuminibus desunt. Oues quasdam ex inferiore Germania nostri Fleming nuncupant, id est Flandricas, quae mollem & crispam gerunt lanam. Oues pellitae propter lanae bonitatem, ut sunt Tarentinae & Altinates, pellibus integuntur, ne lana inquinetur, quo minus uel infici rectè possit, uel lauari, ac parari, Varro. Lana quae non mollis sed hirta fuerit, solox uocatur, ut & ipsum pecus, quod passim pascitur non tectum. Pascali pecore, ac montano hirco atq; soloce, Lucilius. Ego ab lana solocia ad puram data, Titinnius. Tarentinas oues & nuces dicunt, quae sunt terentinae, à tereno, quod est Sabinorum lingua molle: unde Terentios quoq; dictos putat Varro. Hinc molle Tarentum dixit Horatius, Faborinus apud Macrobium 3. 18. Τέρινα Graeci uocant τὰ ἁπαλά, id est tenera & mollia, Varinus. Oues Tarentinae uocantur etiam Graecae, & tectae, quod sub tecto maiore ex parte alerentur, (ut colonicae quae hirsutae sunt, in agro) uel quod propter uelleris pretium pellibus integerentur: quare & pellitae & hirtae Varroni dicuntur, item Asianae. nam ut locis aut aliter etiam differant, mollitie tamen uelleris conueniunt. Ouium summa genera duo, tectum & colonicum. illud mollius, hoc in pascuo delicatius. quippe cũ tectum rubis uescatur. Operimenta eis ex Arabicis praecipua, Plinius. De his plura dicam capite 5. ex Columella. Athenaeus libro 12. oues ex Mileto & Attica, tanquam praecipuas commendat. Gadilonetica regio uocatur post Halyos ostia usq; ad Armeniam, tota campestris: oues habet mollis pellis & lanae, quod in tota Cappadocia atq; Ponto perrarum est, Strabo libro 12. Ouillum pecus in Aethiopia lanae inops, pilis camelorum hirsutum est, Aelianus. Sed de lanarum differentia dicetur pluribus in E. & e. ¶ Abydenas oues nullas uideri albas, sed nigras omnes ferunt, Aelianus. Et alibi, Aristotelis filius Nicomachus in Budianorum regione ait albam ouem nullam nasci, sed nigras omnes esse. Videndum ne pro Budiani legendum sit Abydeni, uel contra. Oppianus 2. de uenatione, tradit, in Gortynide & rufas & quadricornes esse oues, Aelianus. ¶ Oues in Ponto sine felle esse dicuntur, in Naxo autem felle duplici: Vide infra ubi de felle. ¶ Oues Indiae & capras ad maximorum magnitudinem asinorũ audio accedere. Quatuor foetus cum plerunq; pariunt, tres uerò cum minimum, nunquam minus tribus tum oues tum caprae. Caudae ouillae longitudo ad pedes usq; pertinet. idcirco eas pastores ouibus matricibus abscindunt, quod tum sic facilius ineantur, tum ex earum adipe oleum exprimatur. Arietum quoq; dissecant caudas: eatenusq; deinde sectio coniunctissimè committitur, cicatricis ut ne tenue quidem uestigium appareat, Aelianus. In Syria oues sunt cauda lata ad cubiti mensuram, Aristoteles. Syriae cubitales ouium caudae, plurimumq; in ea parte lanicij, Plinius. Ctesias ait apud Indos ouillae caudae latitudinem cubitalem esse, Aelianus. Praeditas esse oues Arabiae caudis insolitis & diuersis Herodotus scribit: earum sanè duo genera ponit, (quae nusquam alibi uisantur) unum dicit caudas maxima magnitudine habere, ut dimetienti non tribus breuiores sint cubitis, quae si trahantur, omnino ad terram atteruntur, & exulcerantur. At pastores ad fabrilem artem instituti, plostella fabricant, ad quae quidem ipsa alligatae caudae nituntur & sustinentur, quo fit, ut à uulneratione defendantur. Alterum caudarum genus dicit esse cubitali latitudine, Aelianus ex Herodoti li. 3. Quae ad Oceanum pars respicit supra foelicem Arabiam posita, pecoribus, bubus, & ouibus magnas pinguesq; caudas habentibus abundat, Diodorus Siculus. Oues in calidis & siccis regionibus caudas multò latiores habent, lanam uerò duriorem: in frigidis uerò & salsis & humidis, lana eis mollior, cauda angustior, Albertus. Idem alibi scribit se uidisse plures oues, quarum caudae latae fuerint palmum (dodrantem) & amplius.

¶ Apud Garamantas ouillum pecus carne & lacte alitur, Aelianus. ¶ De ouibus in Aegypto, Africa, & Magnesia bis anno parientibus, & in Vmbria ter, dicam in c.

Oues

¶ Oues feræ reperiuntur, Aristoteles. Dionysius Afer ὄις ἀγραύλους uocat oues non feras, sed in agris pascentes & manentes sub dio. Oues quas pascimus ortæ sunt ab ouibus feris, sic capræ quas alimus à capris feris, Varro. Et alibi, Etiam nunc in locis multis genera pecudum ferarum sunt aliquot, ut in Phrygia ex ouibus, ubi greges uidentur complures. Cum in municipium Gaditanum ex uicino Africæ miri coloris syluestres ac feri arietes, sicut aliæ bestiæ munerarijs deportarentur, patruus meus quosdam mercatus in agros transtulit, & mansuefactos tectis ouibus admisit, Columella. Videntur aūt arietes isti musimones fuisse, cum & feros & hirtos fuisse, & coire cum ouibus non detrectasse legamus, quæ tria etiam musimoni conueniunt. Oues feræ non multo quidem nostris ouibus domesticis maiores, sed certè ad currendum uelociores, & ad pugnandum fortiores, tum retortis cornibus, tum infestis & robustis frontibus armatæ, sæpe in syluis suillum pecus (σύας αἰθυκτῆρας, apros impetuosos) ad terram abijciunt, & prosternunt: Interdum impetu facto inter se pugnant. Neq; ubi semel pugna commissa est, fas putant fugere, imo frontibus consertis, alterutram est necesse aut uictoriam referre, aut stratam iacere mortuam, Gillius ex Oppiano. Quintus Fuluius leporarium dicitur habere in quo præter cætera animalia inclusæ sunt oues feræ, Varro. Montes esse aiunt in intimis regionibus Indiæ, ubi quæ apud nos bestiæ domesticæ sunt, feras aiunt esse, ut oues, capras, boues, Aelianus. Ad arietes agrestes, prouerbium: uide supra in prouerbio In capras feras. Ius in oui fero, describitur Apicio 8. 4. πρόβατα ἄγρια, id est oues agrestes cum senuerint, nutriuntur à sua prole, Tzetzes. Camelopardalin Aethiopes nabim uocant, animal aspectu magis quàm feritate conspicuum: quare etiam ouis feræ nomen inuenit, Plinius. A uoce nabis Albertus & alij uidentur anabula uocem detorsisse, pro eodem animali: quanquam etiam defenderit aliquis, quoniam ana אנא ouem significat, (Chaldaicè ut reor,) anabula posse ouem feram significare, ut turebalah (similiter Chaldaicè) bouem ferū. Alberto quidem ana longè aliud est animal, de quo uerba eius supra statim post hyænæ historiam inter animantes hyænæ congeneres recitaui. Extat Gordiani sylua memorabilis, in qua picta etiam nunc continentur tum alia diuersa animalia, tum oues feræ centum: quæ omnia populo rapienda concesserat die muneris quod sextum ædebat, Iul. Capitolinus. ¶ De musimone, qui genus ouis syluestris est, & ouibus Creticis, dicam infra mox post Agnum. Videri potest & subus, σῦβος, ad syluestre ouium genus pertinere: nam Oppianus cum de ouibus Creticis egisset, quas colore flauo uel purpurascente esse scribit, quadricornes, non lana sed uillo ferè caprino tectas, subiungit: Quinetiam subus colore flauescit splendido, sed non æque uillis hirsutus est, & duo tantum ualida cornua supra latam gerit frontem. Idem amphibius est, & pisces deuorat, qui quidem ipsum natantem miro quodam siue odoris siue alio desiderio allecti gregatim sequuntur. Eiusdem generis colon κόλον etiam dixerim, ut Strabo uocat, quadrupedem apud Scythas & Sarmatas inter arietem & ceruum, uelociorem, corpore albicante, &c. ut supra in Coli historia dixi. Hodie snac (uel ut alij scribunt snak uel sniatky) appellari puto apud Moschouitas, candida est & sine lana: de quo hic adijciam uerba Matthiæ à Michou, quæ in Coli historia omisi. Apud Tartaros (inquit) reperiuntur cerui, damæ, dorcæ, & snak. Id animal est magnitudine ouis, in terris alijs non uisum, lana griseum, duobus paruis cornibus præditum, cursu uelocissimum. Carnes eius suauissimæ. Horum animalium grex cum alicubi inter gramina in campo conspicitur, imperator Tartarorum cum equitibus suis eum circundat, in altissimis graminibus delitescentem. Et cum equites tympana incipiunt sonare, snacæ tanquam metu perculsæ rapidissimè huc illuc ab una parte circunstantium ad alteram procurrunt, idq; toties donec præ lassitudine deficiant: & ita ab irruentibus Tartaris cum clamore occiduntur, Hæc ille. Attribuit autem ei lanam, impropriè fortassis: lanis enim carere hoc animal audio, ut musimones etiam & oues Cretę. item colorem griseum, ego candidum esse audiq: sed fieri potest ut inter utrunq; medius sit: griseus enim siue cinereus aut canus, ad album accedit. Cæterum capi eas hoc modo, dum tympanis territę cursu subinde reciproco lassantur, uerisimilius mihi fit, quàm ut quidam referunt, defatigari eas ad tympana saltando.

¶ Color albus in ouibus cum sit optimus, tum etiam est utilissimus, quòd ex eo plurimi fiunt, neque hic ex alio. Sunt etiam suapte natura pretio commendabiles pullus atq; fuscus, quos præbent in Italia Pollentia, in Bætica Corduba. Nec minus Asia rutilos, quos uocant ἐρυθρούς. Sed & alias uarietates in hoc pecoris genere docuit usus exprimere. Nam cum in municipium Gaditanum ex uicino Africæ miri coloris syluestres ac feri arietes, sicut aliæ bestiæ munerarijs deportarentur, patruus meus quosdam mercatus in agros transtulit, & mansuefactos tectis ouibus admisit. Eæ primum hirtos, sed paterni coloris agnos ediderunt, qui deinde & ipsi Tarentinis ouibus impositi, tenuioris uelleris arietes progenerauerunt. Ex his rursus quicquid conceptum est, maternam mollitiem, paternum & auitum retulit colorem. Hoc modo Columella dicebat, qualemcunq; speciem, quæ fuerit in bestijs, per nepotum gradus mitigata feritate, redijsse. Ad propositum reuertar. Ergo duo genera sunt ouilli pecoris, molle, & hirsutum. Sed in utroque uel emendo plura communia, quædam tamen sunt propria generosi, quæ obseruari conueniat. Communia in emendis gregibus ferè illa, si candor lanæ maxime placet, nunquam candidissimos mares legeris, quoniam ex albo sæpe fuscus editur partus: ex erythræo uel pullo nunquam generatur albus, Columella. Oues intonsas mercaberis: uariam & canam comam improbabis, quòd sit incerti coloris, Idem. Oues nisi lanatas emi non oportebit quò melius unitas coloris appareat, Idem.

Oues primum oportet bonas emere: quæsita ætate, si neq; uetulæ sunt, neq; meræ agnæ, quòd alteræ iam nondum, alteræ iam non possunt dare fructum: sed ea melior ætas quam sequitur spes, quàm ea quam mors. De forma, ouem esse oportet corpore amplo, quæ lana multa sit, & molli, uillis altis, & densis toto corpore, maxime circum ceruicem & collum: uentrem quoq; ut habeat pilosum: (Eadē Florentinus scribit in Geop.) itaq; quæ id non haberent, maiores nostri apicas (forte quasi ἀπόκας, à priuatione lanæ) appellabant, ac reijciebant: esse oportet cruribus humilibus, caudis obseruare, ut sint in Italia prolixis, in Syria breuibus, Varro & Crescentiensis. In ipsa oue satis generositatis ostenditur breuitate crurum, uentris uestitu: quibus nudus esset apicas uocabant damnabantq;, Plinius. Fœmina post bimatum maritari debet: iuuenis habetur quinquennis. fatiscit post annum septimum. Maiorem trima, dente minacem, sterilem repudiabis. Eliges bimam, uasti corporis, ceruice prolixa, prolixi uilli, nec asperi, lanosi & ampli uteri: nam uitandus est glaber & exiguus, Columella. Fœmina debet bima submitti, quæ usq; in quinquennium fœturæ necessaria est, anno septimo deficit, (Sed de ætate ouium, uide plura in c.) Eligenda est uasti corporis, & prolixi uelleris ac mollissimi, lanosi, & magni uteri, Palladius. Lana sit multa, mollis, nec coloribus uarijs distincta: oculi magni, crura prolixa, & cauda similiter. Tales enim sunt præstantiores ad agnorum educationem, Florentinus. Oues nec uetulæ sint, nec meræ agnæ. Ea quidem ætas melior est quam sequitur spes, quàm ea quam mors. Probantur etiam ex progenie, si agnos solent procreare formosos, Crescentiensis.

¶ Sunt quæ mollem quidem habeant pilum, sed minus tenuem, ut lepores contra quàm oues, Aristoteles. Et rursus, Oues frigidi tractus contra quàm homines afficiuntur. Scythæ enim molli sunt pilo: at oues Sauromaticæ duro. Timida animalia ferè molles pilos habent, ut ceruus, lepus & oues, Idē. Optimæ oues sunt quæ tenuem fluidamq; possident lanam: quæ enim incrispantur lanugine, eæ quidem natura languidæ habentur, Florentinus interprete Andrea à Lacuna. Græcè legitur, ἄρισται δέ εἰσι πρόβατα, τὰ ἔχοντα ἔρια ἁπλωμένα. τὰ δὲ περιελοτριχα ταχέα ἐστὶ τῇ φύσει διαβεβαιοῦνται. Ego sic uerterim, Maximè probantur oues, quibus rectæ & extensæ sunt lanæ: nam crispas (lanas) facilius natura corrumpi affirmant. Si quis non lanas, sed oues ipsas quarum crispæ sunt lanæ citius corrumpi asserat, huic non aliter responderim, quàm expectare me sententiam opilionis, aut hominis qui oues possederit uel curârit. Sues hybernum pilum non amittunt, cum cæteræ quadrupedes, ut canes & boues amittere soleant. Nimirum quoniam cæteræ quadrupedes magis obnoxiam frigori cutim habent, & pili refrigerati defluunt: sus uerò calidissimus est, & pilos habet pingui infixos, &c. Oues etiam ac homines propter sui pili tum densitatem tum copiam, non ita affici pulsu frigoris possunt: non enim altius refrigerationi subire licet, ut possit uel humorem gelare, uel calorem concoquendo seuocare, Aristoteles problem. 10. 23. Et sequenti problemate causam quærit, Cur ouibus expilatis mollior pillus subnascatur, homini durior. Et deinceps, Cur ouium pili eo duriores sint quo prolixiores: hominum contra molliores quo prolixiores. De lanarum differentijs, secundum regiones præcipuè, nonnulla attuli superius. ¶ Infirmissimum pecori caput, Plinius. ¶ Ouis cerebrum squalidius est, id est minus pingue, Aristoteles. Cornua tenuiora fœminis plerunque sunt, ut in pecore, multis ouium nulla, nec ceruarum, Plinius. In Africa arietes statim cornigeri generantur, nec solum mares, ut Homerus scribit, sed etiam fœminæ. Contrà in Ponto per prouinciam Scythicam nullis cornua enascuntur, Aristoteles. Agni cur in Libya statim cornuti nascantur, ut Homerus etiam Odysseæ quarto testatur, supra in Boue H. b. ex Herodoto rationem reddidimus. Albertus testatur se uidisse arietem quatuor magna cornua in capite gestantem, & duo longa in cruribus caprinis similia. Oues in Anglia cornutæ sunt præter morem aliarum regionum, Munsterus. Ego non aliud differre Anglicarum ouium cornua à cæteris audio, nisi quòd ferè magna sunt, & in una pecude aliquando quaterna aut etiam sena reperiuntur. Oculi boum nigri sunt, ouium aquini, Aristot. de generat. 5. 1. Cæteris animantibus cum careant manibus, despiciant prorsus in latera necesse est: itaque plus eorum oculi distant inter sese, & maximè ouium eò quòd maximè prono capite ingrediuntur. ¶ Boues & oues & alia simplicis ingenij (εὐήθη) animalia, oculos habent magis patulos, (πλατὺ δέδορκεν.) maligna uero & insidiosa, contra, Adamantius. Dentes continuos possidet bos, ouis, Plinius. Et alibi, Continui aut utraque parte oris sunt, ut equo: aut superiore primores non sunt, ut bubus, ouibus, omnibusq; quæ ruminant. Maribus plures quàm fœminis dentes in homine, pecude, caprisue. Oui pauciores sunt dentes quàm arieti, Aristoteles. Bidentes qui æstimant ob eam causam oues à Vergilio dictas, quòd duos dentes habeant, pessimè ac uitiosè intelligūt. Nam nec duos dentes habent, & hoc quidem & genus monstri est, & melius intelligi potest, si biennis dixerit authoritate Pomponij in Attellana. Mars tibi uoueo facturum, si unquam redierit (rediero, Macrobius,) bidenti uerre. Laberius paupertate, Visus hac nocte bidentes propter uiam facere: & Nigidius Figulus dicit bidental, quòd bimæ pecudes immolentur, Nonius Marcellus. Bidental dicebant quoddam templum, quòd in eo bidentibus hostijs sacrificaretur, Festus. Bidentes sunt oues duos dentes longiores cæteris habentes, Idem. Apud Macrobium etiam 7. 9. ridetur grammaticus, qui oues bidentes dici docuerat, quòd duos tantum dentes haberēt. Atqui hoc, inquit Auienus, uel nunquam contingere: uel si contingat, ostentum esse, & factis piaculis procurandum. Tum Seruius citato Pomponij ex Attellanis uersu, in quo uerrem bidentem legimus, ostendit, non proprium hoc epitheton esse ouis. Et Nigidius (inquit) in libro de extis, bidentes appellari ait non

oues

oues solas, sed omnes bestias bimas. Et in commentarijs ad ius pontificum pertinentibus, legi bidennes primò dictas, d. litera ex superfluo (ut sæpe assolet) interiecta, sicut pro reire, reamare, rearguere, dicitur redire, redamare, redarguere. Ergo bidennes primum dictæ sunt, quasi biennes. Quamuis Higinus qui ius pontificum non ignorauit, bidentes appellari scripsit hostias, quæ per ætatem duos dentes altiores haberent, per quos ex minore in maiorem transcendisse constaret ætatem, Hæc Macrobius. Vide etiam Gellium lib. 16. Dentes ouium (inquit Petrus Crescentiensis) mutantur post annum unum & dimidium, nempe duo anteriores. & postea per sex menses mutantur duo proximi, deinde cæteri: ita quòd tribus annis uel ad summum quatuor eijciantur (omnes.) Sunt autem iunioribus dentes inæquales: in statu, æquales: ætate prouectis, discalcantur (sic loquitur,) minuuntur & corrumpuntur. Duidens hostia, bidens, Festus. Ambidens siue bidens ouis appellabatur, quæ superioribus & inferioribus est dentibus, Idem. Ouis multiplicem uentrem habet, (ut cætera ruminantia,) Aristoteles 3. de partib. anim. A uentriculo lactes sunt in homine & oue, per quas labitur cibus, in cæteris ile, à quibus capaciora intestina ad aluum, Plinius. Testes pecori armentoq́ ad crura decidui, Idem. ¶ Ouibus mammæ inter femina binæ, papillæq́ binæ, Aristoteles. Oues capræq́ in feminibus mammas habent binas, Plinius. Ouium & caprarum pars maxima habet fel, & quidem terris quibusdam adeò largè, ut exuperantia prodigij loco habeatur, ut in Naxo. Sed alijs quibusdam locis omnino carent, ut apud Chalcidem Euboicam parte quadam agri, Aristoteles de partibus libro 4. cap. 2. In iecore est fel, non omnibus datum animalibus: in Eubœæ Chalcide nullum pecori: in Naxo prægrande geminumq́, ut prodigij loco utrunque habeatur aduenis, Plinius 11. 37. Oues in Ponto sine felle esse dicunt: contra in Naxo insula duplici felle præditas esse, Aelianus. Absinthium Ponticum appellatur à Ponto, ubi pecora pinguescunt illo, & ob id sine felle reperiuntur, Plinius. In regionibus perfrigidis cum niue & hyeme uehementi anni tempus infestum est, fellis expers est ouillum pecus: Intra enim ouilia compulsum, nouo pabulo non utitur. Deinde ineunte uere, cum ad pastiones proficiscitur, felle impletur, quod ipsum Scythicis ouibus usu maxime euenire solere aiunt, Aelianus. Asiæ regio Scepsis appellatur, in qua lienes minimos esse pecori tradunt, & inde ad lienem inuenta remedia, Plinius ni fallor. ¶ Ouium cæterarumq́ quadrupedum renes æquabiles sunt, non sicut boum qui tanquam ex multis exiguis renibus compositi uidentur. Densius item seuum circa renes nascitur ouibus quàm cæteris animalibus, Aristoteles. Caulis caudæ uulpibus & lupis uillosus est, ut ouibus quibus procerior, Plinius. De latis & longis ouium caudis in diuersis regionibus iam supra dixi. ¶ Ouis mirificè pinguis donata est regi Gallorum in oppido quodam Picardiæ anno 1547. cui altera ungula è duabus, nempe interior in utroq́ pede, ad octo circiter digitos excreuerat, extrema parte sursum recurua instar cornu rupicapræ, ut oculatus quidam testis mihi narrauit.

C.

In quibusdam Heluetiorum montibus oues per summa cacumina pascuntur, cum capræ morentur inferius, ubi reperiunt frutices, qui cacuminibus desunt. Oues etiam somniant, Aristoteles. Præter hominem somniare pecora, capras, &c. Plinius. ¶ Balare, factitium uerbum est, proprium ouium. Oues dicimus balare, utique à sono ipso uocis, Festus. Exsacrificabat hostijs balantibus, Cicero 1. de diuin. Iam ne balare quidem aut hinnire fortiter diceremus, nisi iudicio uetustatis niterentur, Quintilian. Tactaq́ fumanti puluere balet ouis, Ouidius 4. Fastor. Grex balantum, Vergil. 1. Georg. Quoniam satis balasti ô Faustule noster, Cossinius apud Varronem de re rustic. Non ineptè autem balasse dicit Faustulum, qui tractauerat & docuerat de ouibus, quarum proprium est balare. Agni balant, Aelius Spartianus. Balitare, frequentatiuum. Pastor harum dormit, quum eæ eunt Sic à pecu balitantes. Quæsitus matri multis balatibus agnus, Vergil. 9. Aeneid. Aegri balatus, Ouid. 7. Metamorph. Tener balatus ibidem, id est exiguus, qualis est agni adhuc tenelli. Tremens, Stat. 10. Thebaid. Pecorum balatu sonant ripæ, Vergil. 4. Georg. Gustatum à pecore caprisq́ pulegium, balatum concitat: unde quidam Græci literas mutantes blechon uocauerunt, Plinius. Theophrasto pulegium βληχὼ dicitur. γλήχωνα, id est pulegium, inquit Dioscorides, aliqui βλήχωνα uocarunt, quoniam gustatum à pecore cum floret pulegium, βληχὴν, id est balatum in eis quàm primum excitat. βληχᾶσθαι, balare. Plura uide in H. c. Quorum uox mollis & remissa est, (μαλακὴ, ἄτονος,) mites sunt, sicut oues, Aristoteles in Physiol. Ouibus propriæ sunt uoces ad Venereum coitum, Aristoteles.

¶ Non multò aliter tuendum est pecus caprinum in pastu atq́ ouillum, quod tamen habet sua propria quædam, Varro. Oues radicitus herbas carpunt, & arbores destruunt, & plurimis plantis morsus earum est exitialis, Albertus. Pascua ad Solis occasum spectantia prosunt. itinera & labores extenuant, Aristoteles. Oues & capræ herba uescuntur. pascere oues sedulæ atq́ stabiles solent. Capræ loca crebrò permutant, summaq́ tantum contingunt, Idem. Ouibus frondem uiridem usq́ dum habebis, præbeto. Vbi sementum facturus eris, ibi oues delegato, & frondem usq́ ad pabula matura dato, Cato cap. 30. De cibo ouium uide etiam quædam in Ariete c. Oues licet in pascuis uberibus lanam acquirant molliorem secundum rationem pascuorum: tamen quia oues sunt animalia humidi temperamenti, meliorem lanam & molliorem faciunt ex pascuis tenuibus & salsis, quàm ex uberibus & dulcibus, & melius conualescunt in salsis & tenuibus pascuis, Albertus.

Locis aridis pastæ melius conualescunt, & in locis palustribus morbidæ efficiūtur, Idem. De genere pabuli (inquit Columella) ut & ante diximus, & nunc eorum, quæ omissa sunt, meminerimus, iucundissimas herbas esse, quæ aratro proscissis aruis nascantur, deinde quæ pratis uligine carentibus, palustres, syluestresq́ minime idoneas haberi: nec tamen ulla sunt tam blanda pabula, aut etiam pascua, quorum gratia non exolescat usu continuo, nisi pecudum fastidio pastor occurrerit præbito sale, quod uelut ad pabuli condimentum per ęstatem canalibus ligneis impositum cum è pastu redierint oues, lambunt, atq; eo sapore cupidinem bibendi, pascendiq́ concipiunt: at contra penuriæ hyemis succurritur obiectis intra tectum per præsepia cibis: aluntur autem commodissime repositis ulmeis, uel ex fraxino frondibus, uel autumnali fœno, quod cordum uocatur: nam id mollius, & ob hoc iucundius est, quàm maturum: cytiso quoq; & satiua uicia pulcherrimè pascuntur: necessariæ tamen, ubi cætera defecerunt, etiam ex leguminibus paleæ: nam per se ordeum, uel fresa cum suis ualuulis faba, uel cicercula sumptuosior est, quàm ut suburbanis exiguo pretio possit præberi: sed si utilitas permittit, haud dubie sunt optima, Columella. Pecori salem obijcere, Græci ἁλίζειν dicunt, Gaza ex Aristotele uertit salire. Quare pastores ouibus salem obijciant, Plutarchus quærit de causis nat. problemate 3. Sal etiam coitum mouet, debetq́ eis dari ante & post coitum, ut inferius dicetur. Vide nonnihil de sale etiam in E. Cogit aliquot corbulas uuarum, & frondem iucundissimam ministrat ouibus, Nonius Marc. ex Varronis de re rust. lib. 1. Opimat pecus olea, oleaster, aphaca, palea, herba: quæ omnia efficaciora sunt ex salsugine respersa. pinguescunt & hæc plenius præfatigata inedia triduo, Aristot. Aphace propter oues seritur, Athenæus libr. 9. Alexander Myndius dicit oues in Ponto amarissimo absinthio pingues fieri, Aelianus. Absinthium Ponticum appellatur à Ponto, ubi pecora pinguescunt illo, & ob id sine felle reperiuntur, Plinius. Absinthium marinum impinguat pecudes, Serapio secundum Dioscoridem. sed nostri Dioscoridis codices nihil eiusmodi habent. Ouibus fabæ largius datæ, copiam efficiunt lactis, Aristoteles: Vide inferius ubi de lacte dicetur, hoc in capite. Fabæ siliquæ caulesq́ gratissimi sunt pabulo pecori, Plinius. Cytisum in agro esse quàm plurimum refert: quod bubus & omni generi pecudum utilissimus est. quod ex eo cito pinguescit, & lactis plurimum præbet ouibus, Columella. Frutex est cytisus (de quo plura leges in Boue C.) ab Aristomacho Atheniensi miris laudibus prædicatus pabulo ouium, aridus uerò etiam suum, Plinius. Omnia pecora cytisum depasta lac multum habebunt, & simul embryon enutrient, Africanus. Luxuria segetum castigatur dente pecoris in herba duntaxat, & depastæ quidem uel sæpius nullam in spica iniuriam sentiunt. Retonsarum uerò etiam semel, omnino certum est granum longius fieri, sed inane cassumq́, ac satum non nasci. Babylone tamen bis secant, tertio depascūt, alioqui folia tantum fierent, Plinius. Et alibi, Sunt genera terræ quarum ubertas pectinari segetem in herba cogat. Eadem nihilominus & depascuntur. Quę depasta sunt, sarculo iterum excitari necessarium. Oues pellitæ (quæ propter lanæ bonitatem sub tecto ferè aluntur) quæcunq; iubentur uescuntur: ut folia ficulnea, & palea, & uinacea, furfures obijciuntur modicè, ne parum aut nimium saturentur. utrunq; enim ad corpus alendum inimicum. at maximè amicum cytisum & medica. nam & pingues facit facillimè, & gignit lac, Varro. Si ex caprarum uel ouium grege quæpiam eryngium herbam ore sumpserit, illam primò dicunt, ac mox reliquum gregem, tandiu à progrediendo subsistere, quoad de eius ore herbam pastor detraxerit, ut retuli in Capra C. Laserpitium & circunfodi solitum prodidêre. nec purgari pecora, sed ægra sanari, aut protinus mori, quod in paucis accidere. Persico silphio prior opinio congruit, Plinius. Et rursus, Laserpitio uesci pecora solita, primoq́ purgari, mox pinguescere, carne mirabilem in modum iucunda. Et alibi, Laser multis iam annis in Cyrenaica prouincia non inuenitur, quoniam publicani, qui pascua conducunt, maius ita lucrum sentientes, depopulantur pecorum pabulo. Si quando incidit pecus in spem nascentis, hoc deprehenditur signo: oue cum comederit dormiente protinus, capra sternutante. In India, & maxime in Prasiorum regione, liquido melle pluit: quod in herbas, ac palustrium arundinum comas decidens, mirificas pastiones ouillo & bubulo pecori præstat: quod quidem ipsum à pastoribus eò, ubi dulcis plus roris de cœlo delapsum est, agitur: & sic illis pastionibus tanquam epulis iucunde accipitur, pastoresq́ uicissim prolixo epulo compensat: nam ex pecore suauissimum lac exprimūt, neq; sicut Græci faciunt, mel miscere & temperare habent necesse, Aelianus. In nostris regionibus, mel istud aëreum (quod Græci aëromeli & drosomeli uocant, Hebræi mannam, nostri himmelhung) bubus si forte in herbis comederint mense Maio, ualde noxium est. Ad Garamantas ouillum pecus carne & lacte alitur, Aelianus. In locis quibusdam Africæ, præsertim Aethiopiæ uicinis, oues carne & lacte nutriuntur, Strabo. Apollonium circa Indiam attigisse ferunt etiam Pegadem Oritarum regionem: ubi pecudes sint pisciuoræ, ea comedentes quæ minimè naturæ suæ conueniunt. Pastores enim piscibus illas alere consueuerunt, sicut in Caria ficubus easdem pascunt. Indi enim Carmani cognominati, mirè piscosum mare accolunt, Philostratus. Circa Calimos uicum Indiæ maritimum, Nearchus refert ouium carnes piscem resipere, ut auium marinarum: piscibus enim uescuntur, quod regio gramen non ferat, Arrianus in Indicis. Et rursus non multo post, Apud Ichthyophagos prata non sunt, neq; gramen nascitur: quamobrem pecora etiam ipsorum piscibus siccis uescuntur. Oues Lydiæ & Macedonicæ ex piscibus pinguescere dicuntur, Aelianus. Ennius cum dicit, Propter stagna ubi lanigerum genus piscibus pascitur, esse paludem demon-

demonstrat, in qua nascuntur pisces similes ranunculis, quos oues consectatæ edunt, Fest. In prouincia Aden, equi, boues, cameli, & oues uescuntur piscibus, quorum ingens illic copia, & libentius quidem siccis quàm recentibus: nam propter immensum calorem herbis & frugibus carent, Paulus Venet. De plantis quæ in cibo sumptæ noxiæ aut uenenosæ sunt ouibus, dicam infra ubi de morbis earum: Et quædam de cibis earum, etiam capite quinto. Arabes dicunt ouium greges apud se musica plus sane quàm cibo pinguescere, Aelian. Musicis sonis delectatæ melius pascuntur, Albert. ¶ Oues ruminant, ut quæ superiore dentium ordine careant, Aristot. Prouidendum est in hoc genere ut pabuli ubertate saturentur, & longè pascantur à sentibus quæ etiam lanam diminuũt, & corpus incidunt, Crescentien. Pinguescit potissimum ouis ex potu: quamobrem æstate salem dare die quinto soliti sunt, singulis centenis singulos modios: sic enim pecus incolume, atq; pinguius redditur. Frequens igitur salis usus eò pertinet, quando & paleis copiam salis admiscent, ut sitibundæ plus aquæ hauriant: & autumno cucurbitam sale contactam afferunt: quod lac etiam auget: & agitatæ quoq; meridie, plus postmeridianis bibunt: fœtis (post partum, Albert.) distenta ubera pendẽt, quibus salis abunde est, Aristot. Rasis & Albert. Apud Rasim tamen locus mutilus est.

At cui lactis amor cytisum lotosq; frequentes Ipse manu, salsasq; ferat præsepibus herbas.
Hinc & amant fluuios magis: & magis ubera tendunt. Et salis occultum referunt in lacte saporem,

Vergil. Pecus potu pinguescit, ideo sal illis aptissimus, Plin. Oues sale delectantur, quòd is in cibo potionis desyderium moueat, Aelian. Aqua ouibus autumno commodior aquilonia quàm austrina est, Aristot. Aquam multam & turbulentam bibentes obesiores plerunq; fiunt, Albert. Ex Anglo quodam accepi non sitire ouem nisi uiderit aquam: ea autem uisa etiam non sitientem bibere: hoc an in Anglia (quæ ouibus abundat) magis quàm alibi accidat, nondum exploraui. In Hispania audio uellera ouium eo nobiliora fieri, quo minus biberint oues. Rore cœli in Anglia sitim sedant greges, ab omni alio potu arceantur, quòd aquæ ibi ouibus sint exitiales, Cardan. Sui per æstatem sitis maximè est infesta: quare non ut capellam, uel ouem, sic & hoc animal bis ad aquam duci præcipimus, &c. Columella. Plura de potu ouium quære infra in E. In Cephalenia insula, cum omnia ubiq; pecora haustu aquæ quotidie recreentur, in ea pecudes maiore ex parte anni ore aperto ex alto uentos recipientes, sitim suam sedant, Valerius Max. 1.6. ¶ Theophrastus tradit, in Macedonia qui candida sibi nasci pecora uelint, ad Aliacmonem ducere: qui nigra aut fusca, ad Axium, Plin. Confluentem candidi coloris efficientem Crathis fl. emittit. Nam ouillum & bubulum pecus, & omnis grex quadrupes, sicut Theophrastus ait, ex eo bibens, de nigro rufóue albus fit, Aelian. Eudicus in Hestiæotide (Vetus lectio, Hestia, quæ uox nusquam reperitur. Hermolaus Hestiæam mauult legere, quæ pars fuit Thessaliæ, Ptolemæo, Straboni, cæteris. Homero autem & Thucydidi oppidum in Eubœa. Stephanus & in Acarnania urbem huius nominis tradit) fontes duos tradit esse, Ceronem, ex quo bibentes oues nigras fieri: Melan, ex quo albas: ex utroq; autem uarias. Theophrastus in Thurijs Crathim candorem facere, Sybarim nigritiam bobus ac pecoribus, Plin. De Crathide & Sybari fluuijs, uide Promptuarium nostrum, & Hermolaum in Plinium 31.2. Oues flauas reddere Scamander amnis creditur: quamobrem Xanthum pro Scamandro nuncupatum ab Homero autumant. Et in Antādria quoq; duo sunt fluuij, quorum alter candorem, alter nigritiam pecoribus facit, Aristotel. Ad diuersam potionem colorum mutationem oues faciunt, quod quidem ipsum ex ui & natura amnium usu eis euenire eo anni tempore, cum ineuntur, solet: Itaq; ex albis commutatio in nigras fit, contraq; ex nigris in albas conuertuntur. Hæc autem cum ad Antandrum amnem accidunt, tum ad Thraciæ fluuium, cuius nomen Thraces accolæ tibi dicent, tum uero ad Troiam Scamander ex aqua sua potantes oues fuluas efficit: ex eo factum est, ut huic qui initio Scamander nominaretur, deinde aliud nomen aduentitius ouium color Xanthum imposuerit, Aelian. Varro opinatur duo in Bœotia esse flumina, natura licet separi, miraculo tamen non discrepante: quorum alterum si ouillum pecus debibat, pullum fieri coloris, quem induerit, (uidetur locus corruptus: legi potest, pullum fieri colorem uellerum.) Alterius haustu quæcunq; uellerum fusca sunt, in candidũ uerti, Solin. cap. 13. Potus etiam facit, ut mares aut fœminæ gignantur, ut infra dicemus. Nota est historia Iacobi nepotis Abrahami: qui cum impetrasset à socero suo Labano, ut pecora omnia uaria & maculosa ouilli caprigeniq; generis sibi haberet, uirgas populi, coryli & castaneæ, decorticatas, ut Münsterus uertit: (non quòd cortices omnino eis detraxerit, sed ita ut pars aliqua eorum delibraret, altera relicta, quò appareret colorum uarietas, Munsterus:) in aquas & canales, unde pecori bibendũ erat imposuit, ita ut inter bibendum eas aspicerent, quo facto mox maribus admissis, fœtus maculosi concipiebantur. Hos in lucem æditos, separatis omnibus qui maculosi non essent, in conspectum ouium matricum sub conceptum agebat, unde illę similiter ijs quos ante se conspexissent maculosos ædebant fœtus.

¶ Capris & ouibus cur plurimum sit lactis proportione sui corporis, inquirit Aristoteles Problematum 10. 6. uide in Capra C. Inter omnia animalia ouis diu lac præbet (respectu suæ magnitudinis, Albertus.) habet enim lac per octo menses, Aristoteles & Albertus. uide infra in E. Suillum & ouillum lac sero reddendo inepta sunt, Aristot. Salis usu lac augeri, & autumno esu cucurbitæ sale contactæ, supra dixi in mentione potus ouium: item cytiso, cum de cibis earum dicerem. Ouibus fabæ largius datæ copiam efficiunt lactis, Aristoteles interprete Gaza, sed Græcè sic legitur: γαλα

γάλα ποιεῖ κυάμων πλῆθος ὀλίγον, προσφερόμενον δέ: hoc eſt, Lac copioſum reddit fabarum etiam parua copia in pabulo. Herba lanaria ouibus ieiuna data, lactis abundantiam facit, Plin. Galariade (lego, Galactite) lapide trito cum ſale miſta aqua, oliuæ (ouium) circunſpergantur ubera, Albert. Cum ſale miſtus aqua oriente Sole purgato ouili aſpergantur oues, & turgebunt lacte, Obſcur. ¶ Oues craſſiorem reddunt urinam quàm ſui ſexus mares, Ariſtotel. ¶ Menſes oui & capræ tempore coëundi indicantur: quod idem poſt coitum etiam fit ad tempus, mox deſiſtit, donec parturiant: tum denuò indicatur: quare paſtores proximum eſſe partum intelligunt. A partu autem purgatio ſequitur abunde: primum leuiter cruenta, poſtmodum ualde, Ariſtot.

¶ Oues & capræ anniculæ coëunt, atq; uterum ferunt: ſed capræ potius. mares quoq; in ijs ipſis generibus eodem illo tempore ineunt. ſed proles differt, quatenus præſtantior ea eſt, quam ieneſcentes mares & fœminæ procrearint, Ariſtot. Ouis debet bima ſubmitti, quæ uſq; ad quinquennium fœturæ neceſſaria eſt, anno ſeptimo deficit, Creſcentienſ. Arietes & oues fœtæ, (matrices,) ad prolem probari debent cum in tertio anno conſiſtunt, Florentin. Curandum eſt, ne minori quadrima, néue ei quæ exceſſit annos octo, proles ſubmittatur: neutra enim ætas ad educandum eſt idonea: tum etiam quod ex uetere materia naſcitur, plerunq; congeneratum parentis ſenium refert: nam uel ſterile uel imbecillum eſt, Columella. Oues parere uſq; ad annum octauum poſſunt: & ſi bene curentur, uel in undecimum facultas pariendi protrahitur, (quod tempus ut plurimum ferè eſt tota uita ouis: in quibuſdam tamen terris marinis, ubi ſicca & ſalſa habent paſcua, uiuunt per uiginti annos & pariunt, Albert.) & quidem fieri poteſt, ut etiam per totam ferè uitam coëant, tam mares quàm fœminæ, Ariſtotel. Et rurſus, Coeunt tam oues quàm capræ, quandiu uiuunt. Oues & capræ terno aut quaterno coitu implentur, Ariſtot. intra quartum coitum, Plin. Ouis decem uel duodecim annis uiuit, & parit octo annis, Albert. Generatio bimis utrinq; (ouibus & arietib.) ad nouenos annos, quibuſdam & ad denos. Primiparis minores fœtus. Coitus omnibus ad Arcturi occaſum, quod eſt à tertio idus Maias ad Aquilæ occaſum, id eſt xiiij. calend. Auguſti, Plin. Ouili pecori ab Arcturi occaſu uſq; ad Aquilæ occaſum, Varro. Anima capris quàm ouibus ardentior, calidioresq; concubitus, Plin. In grege ouium ſi maiores natu tempeſtiuè libidine incitantur, annum eſſe felicem gregi paſtores confirmant: ſed ſi minores, infelicem, Ariſtot. Si minores natu prius coierint, peſtem anno illo futuram portendunt: ſin maiores natu tardius ad coitum moueantur, idem præſagiunt, Albert. Quæ aquam ſalſiuſculam bibunt, maturius coëunt: nec ſolum ante coitum, ſed etiam à coitu ſaliendum eſt (ſal eis præbendus:) atq; etiam uerno tempore, Ariſtot. Capra oui ſimilis eſt multis nominibus: initur quippe ijſdem temporibus. Quinq; menſibus ingraueſcit fœtu, perinde ut oues, (idem Plinius ſcribit.) Geminos etiam parit ut plurimum, Florentin. Ouis & capra uentrem ferũt quinq; menſes, Varro & Florentin. Ouis prægnans eſt diebus centum quinquaginta: itaq; fit partus exitu autumnali, cum aër eſt modice temperatus, ac primitus oritur herba imbribus primoribus euocata. Quamdiu admiſſura fit eadem aqua uti oportet, quòd commutatio & lanam facit uariam, & uterum corrumpit. Cum omnes conceperunt, rurſus arietes ſecernendi. Ita factis prægnantibus, quod ſunt moleſti, obſunt: neq; pati oportet minores, quàm trimas ſaliri, quod neque natum ex his idoneum eſt, nec non ipſæ fiunt etiam deteriores. Minores, quàm trimæ, deterrent à ſaliendo fiſcellis è iunco, aliáue qua re, quam alligant ad naturam. Commodius ſeruantur, ſi ſecretas paſcunt, Varro. Pinguedo nimia impedit quò minus concipiant oues, Albert. Sunt in equorum itemq; ouium genere quæ nullam faciant prolem: ſed multorum genus totum ſterile eſt, Ariſtot. De ouium conceptu nonnihil etiam dicetur in Ariete c. Cur oues ad Agenoris lucum abigentes Argiui, ut ibidem ineantur efficiunt? An quia Agenor uir ſumma induſtria in ouibus tractandis fuit, & præ cæteris regibus plurimos poſſedit greges, Plutarchus in Græcanic. ¶ Arietis dextro teſte præligato oues (fœminas) tantum gigni quidam ſcripſerunt, Plin. Non procul à Patrenſium ciuitate fluuius eſt Milichus, & poſt illum alius nomine Charadrus: ex hoc pecora tempore ueris bibentia, ut plurimum mares parere aiunt. Quamobcauſam paſtores in diuerſam à flumine partem ea abigunt, (pecora cætera, ut oues & capras,) bubus tantum exceptis: tauri enim eis ad ſacrificia & labores uaccis utiliores ſunt. Inter reliqua uero pecora fœminæ maribus præferuntur, Pauſanias in Achaicis. Mares aut fœminæ generantur ui, tum aquarum, tum admiſſariorum. Nam & aquæ faciunt, ut fœminæ mares'ue concipiantur. ad hæc, aquilonis flatu mares potius concipiuntur, auſtri fœminæ. Vis tanta eſt aquilonis, ut uel ea quæ non niſi fœminas pariant, immutet ad prolis maſculæ procreationem: Spectare ad aquilonem oportet cum coëunt fœminæ: quæ mane iniri ſolent, marem, ſi ſerò diei admiſeris, non patiuntur, Ariſtotel. Aquilonis flatu mares concipi dicunt, auſtri fœminas, Plin. Ariſtoteles uir calidiſſimus rerum naturæ, præcipit admiſſuræ tempore obſeruare ſiccis diebus halitus ſeptentrionales, ut contra uentum gregem paſcamus, & eum ſpectans admittatur pecus: at ſi fœminæ generandæ ſunt, auſtrinos flatus captare, ut eadem ratione matrices ineantur. (Idem ex Columella Palladius repetit, nec aliter Aelianus.) Nam illud quod priore libro docuimus, ut admiſſarij dexter, uel etiam ſiniſter uinculo teſticulus obligetur, in magnis gregibus operoſum eſt, Columella. ¶ Si à coitu imber acceſſit, abortum infert, Ariſtoteles. Oues ſi grauidæ glandem copioſius ederint, abortum faciunt, ut ſues etiam. Ouibus tamen conſtantius hoc glandibus eſitatis accidit, Ariſtot. Docent paſtores ſuas oues gregari, facto ſtrepitu: nam ſi cum tonuerit aliqua relinquatur, quæ non concurrerit,

currerit, abortum, si est grauida, facit. unde fit, ut si quem domi strepitum moueris, omnes concurrant, propter consuetudinem, Idem. Tonitrus solitarijs ouibus abortus inferunt: remedium est congregare eas ut coetu iuuentur, Plinius & Albert. Candidi, nigri'ue efficiuntur foetus, si sub lingua arietis uenæ nigræ aut candidæ habentur: cuius enim coloris sunt uenæ, eiusdem & uellus est: uarium etiam, si plures uenarum colores sunt, Aristot. & Albert. Ouis aperto ore si inueneris nigricantem linguam, nigrum emittet foetum: sin albam, candidum: si distinctam coloribus, partus similiter uariabit, Democrit. Ferunt quinq; mensibus tum oues tum capræ. Vnde fit ut locis nonnullis, quibus coeli clementia & pabuli copia est, bis pariant, Aristot. Gerunt partum diebus centum quinquaginta, postea concepti inualidi. Cordos uocabant antiqui post id tempus natos. Arietes primum uetustiores foeminas ineunt: nouellas enim minus persequuntur. Pariunt, ut dixi, iuniores pauciora quàm uetustiores, Aristot. Pariunt maxima ex parte singulos, sed aliquando & binos, & ternos, & quaternos, Idem. Pariunt geminos, tum pabuli beneficio, tum si pater aut mater uim eam geminandi per naturam obtineat, Aristot. Oues in Magnesia & Africa pariunt bis, Aristot. Problematum, 10.46. Apud Vmbricos aiunt pecora (τὰ βοσκήματα) ter anno parere, Idem in Mirabilib. Et rursus in eodem libro, Apud Illyrios ferunt pecora, (τὰ βοσκήματα: capras & oues intelligo) bis anno parere, & quidem plerunq; geminos: multa uero etiam ternos aut quaternos hoedos parere: quandoq; etiã quinos & plures: item lactis sesquicongium in diem ab eis emulgeri. Aegyptus tam abunde herbida est, ut bis anno oues ex sese pariant, bisq; tondeantur, Aelianus. In terris calidis & humidis bis concipiunt, sicut in Mesopotamia, Albert. Oues nimium obesæ difficulter pariunt, quædam in ipso partu moriuntur antequam absoluant. Canes, ut reliquæ paruæ quadrupedes monstra pariunt frequentius quàm maiores, Aristot. problematum 10.60. Et alibi, Capræ & oues, (ut & reliqua foecundiora & multipara animalia) partus interdum monstrosos ędunt. Ouis à partu cur non sæuiat, Aristoteles inquirit problem. 10.37. ¶ Musimonum (sunt autem ueluti oues quædam syluestres, de quibus priuatim dicam post Agnum) è genere & ouibus natos prisci Vmbros uocauerunt, Plinius. Musmo ex capra & ariete nascitur, & cinirus ex oue & hirco, Albert. li. 22. in dictione Ibrida. Apud Rhætos Heluetijs confoederatos locis alpinis, audio aliquando nasci capras posteriore parte, anterius oues uel arietes: sed uiuere non posse, & paulò post partum mori: arietes enim cum senescũt ualidos & libidinosos fieri, & capras aliquando superuenire. Ex ouibus et arietum ferorum coitu foetũ conceptum paternum colorem retulisse, eumq; similiter durasse per sobolem & nepotes deinceps: lanã uero in primò quidem foetu hirtam, sed in nepotibus & deinceps mollem fuisse, in B. retuli ex Columella. Oues à partu (πρὸς τὸν τόκον. Albertus legit πρὸ τοῦ τόκου: uertit enim, Ante partum: sed utroque tempore dari conuenit:) sale fruentes, ubera magis lacte distenta demittunt, Aristot. Partus uero incipientis pecoris non secus quàm obstetricum more custodiri debet, neq; enim aliter hoc animal, quàm muliebris sexus enititur, sæpiusq; etiam quanto est omnis rationis ignarum, laborat in partu: quare ueterinariæ medicinæ prudẽs esse debet pecoris magister, ut si res exigat, uel integrum conceptum, cum trãsuersus hæret locis genitalibus, extrahat: uel ferro diuisum citra matris perniciem partum educat, quod Græci uocant ἐμβρύου ἕλκον (forte, ἐμβρυουλκόν,) Columel.

¶ Cubant oues capræq; uniuersæ per cognationem, Aristot. Et rursus, Cubãt difficilius oues, quàm capræ: magis enim capræ quiescunt, accedantq; ad hominem familiarius. Ouium semen (id est genus) tardius est, quo hæ sunt placidiores: contrà caprile mobilius, Varro. ¶ Vita ouibus ad denos annos, sed magna ex parte ad pauciores, Aristot. Oues Aethiopicæ uel ad duodecim & tredecim annos uitam agunt: capræ etiam ad decem & undecim, Aristot. Plinius capras tantum in Aethiopia usq; ad annos undecim uiuere scribit, nulla ouium mentione. Alia quædam de ouium uita & ætate, & in qua sint eligendæ, dixi superius in B. In quibusdam terris marinis, in quibus sicca et salsa habent pascua, uiuunt per uiginti annos & pariunt, Albertus sine authore: nisi forte tale quid apud Auicennam legitur. De mutatione dentium, & ætatis per eam cognitione, dictum est in B. Oues in bono statu manent usq; ad octo annos, & quædam usq; ad decem, si copiosè pascantur, sed quæ famem patiuntur, necessariò cito senescunt, Crescent.

¶ De sanitate sunt multa, sed ea in libro scripta magister pecoris habet, & quæ opus ad medendũ secum portat, Varro. Quod ad cibum & potum pertinet, tum aliâs tum ad sanitatem, superius dictum est. Mox etiam inferius uenena earum enumerabo. Equi muli & oues in Scythia, sæpe præ frigore moriuntur, Dionys. Afer. Capræ frigoris impatientiores sunt quàm oues, Aristotel. Porrò inter ipsas oues frigoris patientiores sunt, quibus cauda amplior, quàm quibus porrectior, & glabræ exutiores, quàm uestitiores: crispæ etiam algoris impatientes sunt, Idem. Et alibi, Iudicant pastores ouem ualidiorem, cum hybernis temporibus pruinam, quam susceperit, seruat. nam quibus uirium minus, parum prę sua imbecillitate constantes, discutiunt suo motu quantum susceperint. Albertus longè aliter siue uertit, siue peruertit, his uerbis: Oues excutientes â caudis glaciem, ferociores sunt, & melius ac diutius durant, non excutientes autem cito moriuntur. Valent melius oues quàm capræ: sed robustiores capræ quàm oues sunt, Aristot. Sanitas & infirmitas ouium (inquit Crescent.) certis signis cognoscitur: nam si aperiantur earũ oculi, & uenæ sint rubicundæ & subtiles, sanę sunt: Sin albæ uel rubicundæ & crassæ apparuerint, infirmæ. Item si manu apprehensæ in schina prope anchas (in spina dorsi prope coxendices) comprimuntur, nec flectuntur, sanæ & ualidæ sunt: si uero

flectuntur, infirmæ. Itẽ si capite in pelle colli & ante tractæ uix trahi possunt, sunt sanæ & robustæ: si facile sequunt, infirmæ. Itẽ sanæ per uiã animosius incedũt: imbecilles molestius, & capite inclinato.

¶ Oues ne scabræ fiant, nec ricinis infestentur, & lanæ plus ut habeant, quid agendũ, docebo infra in scabiei ipsarum mentione. Maro sciens lauari ouem, aut lanæ purgandæ, aut scabiei curandæ gratia, pronunciauit tunc ouem per ferias licere mersari, si hoc remedij causa fieret. Balantumq; gregem fluuio mersare salubri. Adijciendo enim salubri, ostendit auertendi morbi gratia tantummodo, non etiam ob lucrum purgandæ lanæ causa fieri concessum, Macrobius Saturn. 1. 16. Ouillum pecus quamuis mollissimum sit, ut ait prudentissimè Celsus, ualetudinis tutissimæ est, minimeq; pestilentia laborat, Columella. In Anglia cum æstates pluuiæ sunt, & cum pascuntur in locis uliginosis, & cum lingunt mane rorem (non omnis ros, sed certo quodam tempore, Maio præcipuè pecori noxius est. rorẽ in Anglia ouibus ꝓ potu esse supra dixi) putrescũt et cõtabescunt eis uiscera, ut audio. ¶ Alysson si circa stabula plantetur, gregibus ouium & caprarum salubre esse perhibent, Plutarchus 3. Symposiacôn. De alysso uide supra in Cane G. inter medicamenta intra corpus sumenda ab ijs quos canis rabidus momordit. De uentriculo ciconiæ uel arietis, ouibus salubri, lege inferius in peste ouium. Pastores & opiliones absinthij flores aridos contritos, cum sale ouibus ac bubus præbent, quotidiana experientia edocti, omne genus interiores morbos absinthio curari, dolores sedari, & excrementa purgari, Tragus. Medetur ouium morbis decoctæ radicis centaureæ succus, Plinius. Cani nonnunquam offeres decoctum hederæ: quo exhibito saltem per septem dies, seruabis canis incolumitatem. nam ouem quoq; pastus hederæ seruat, Blondus. Hyphear ad saginanda pecora uisco utilius. Vitia modo purgat primo, dein ea pinguefacit, quæ suffecere purgationi. Quibus sit aliqua tabes intus, negant durare. Ea medendi ratio æstatis quadragenis diebus, Plinius. Ilex fructus aliquando quaternos habet, binos proprios, glandem & granum quoddam puniceum: & binos alienos, uiscum atq; hyphear, hoc à meridie, illud à septentrione. Alij qui uiscum, stelin & hyphear non aliter differre putant, nisi quod in diuersis arboribus nascuntur. alij uerò specie differre aiunt, cum & fructus ædant diuersos, & in eadem arbore aliquãdo pars una stelin, altera uiscum uel hyphear proferat, Idem de causis 2. 33. Stelis uocabulum est Euboënsium, hyphear Arcadum, uiscum commune, Ibidem. Ouibus utile adiantum circa ouilia earum seritur, Dioscorides. Pecori utilissimos esse aiunt adianti ramulos in cibo, Plinius. Asplenos herba consumit splenem pecorum, ut copiosè dictum est in Boue. Caprino pecori eadem remedia conueniunt quæ ouillo, Columella. Nunc quemadmodum uitijs, aut morbo laborantibus subueniendum sit, præcipiemus, quanquam pars hæc exordij penè tota iam exhausta sit, cum de medicina maioris pecoris priore libro disputaremus, quia cum sit ferè eadem corporum natura minorum, maiorumq; quadrupedum, paucæ paruæq; morborum & remediorum differentiæ possunt inueniri: quę tamen quantulæcunq; sint, non obmittentur à nobis, Idem.

¶ Vendere oportet armenta reijcula, (i. duplici in secunda syllaba) oues reijculas, Cato. Reiculas Nonius (i. simplici) interpretatur ætate aut morbo graues, citans illud Varronis ex libro de liberis educ. Et ut in grege opilio oues minus idoneas remouere solet, quas reiculas appellat. Cinis lanæ ouis passionibus pecudum medetur, Plinius ut Aggregator citat. ¶ Febres accidunt ouibus, quæ cognosci & curari possunt, ut dictum est de febribus in tractatu boum, Crescentiensis.

Quin etiam ima dolor balantum lapsus ad ossa
Cum furit, atq; artus depascitur arida febris:
Profuit incensos æstus auertere: & inter
Ima ferire pedis salientem sanguine uenam,

Vergilius in Geor. (Prudenter Vergilius, inquit Columella, ouibus febricitantibus consulit de talo uel inter duas ungulas sanguinem emitti oportere. Nos etiam sub oculis & de auribus sanguinem detrahimus.) Et mox,

Quam procul aut molli succedere sæpius umbræ
Videris, aut summas carpentẽ ignauius herbas,
Extremamq; sequi, aut medio procumbere campo
Pascentem, & seræ solam decedere nocti,
Continuò ferro culpam compesce: prius quàm
Dira per incautum serpant contagia uulgus.

Agni febricitantes quomodo sint curandi, in Agni historia prosequar. Ouibus ægris & gregario aliquo morbo infectis, lac caprinum aqua permixtum bibendum dabis, Obscurus. Videtur autem hic potus in febribus tum alijs tum pestilentibus conuenire. nam & agnis febrientibus lac maternũ pari mensura cœlestis aquæ miscetur, aut caprinum per corniculum infunditur, teste Columella. Nec capræ nec oues peste inficientur, si ex ciconiæ uentriculo aqua intrito, singulis cochleare unum infuderis, Quintilij. Aduersus morbum ouibus letalem, Ventrem arietis cum uino coques & aqua dilues, dabisq; ouibus in potu, Rasis & Albertus. Si ægrotat uniuersum pecus, ut & ante præcepimus, & nunc (quod remur esse maxime salutare) iterum adseueramus in hoc casu, quod est remedium præsentissimum: pabula mutemus, & aquationes totius regionis, & aliũ quæramus statum cœli: curemusq;, si ex calore, & æstu cõcepta pestis inuasit, ut opaca rura: si inuasit frigore, ut eligantur aprica, sed modicè ac sine festinatione persequi pecus oportebit, ne imbecillitas eius longis itineribus aggrauetur, nec tamen in totum pigre ac segniter agere. Nam quemadmodum fessas morbo pecudes uehementer agitare, & extendere non conuenit, ita conducit mediocriter exercere, & quasi torpentes excitare, nec pati ueterno consenescere, atq; extingui. Cum deinde grex ad locum fuerit perductus in lacinias colonis distribuatur, nam particulatim facilius quàm uniuersus conualescit,

siue quia ipsius morbi halitus minor est in exiguo numero, seu quia expeditius cura maior adhibetur paucioribus, Columella. Prospicere maximè in ipso principio conuenit, ne in morbum pestilentem incidant oues. Vere igitur aduentante, elelisphacum montanum prasiumq́ herbas contundes, & per dies quatuordecim in potu eis temperabis: idem & autumno diebus totidem faciendum. Quòd si iam eas occupauerit morbus, eisdem remedijs uti conueniet: iuuat etiam ex cytiso pabulū, arundinisq́ durissimæ radices teneræ madefactæ, atq; in affectam partem admotæ, (ut And. à Lacuna uertit: sed melius Cornarius, arudinis durissimæ radices tenerrimæ in potu maceratæ. Græcè enim non τόπον sed ποτὸν legendum.) Oportet autem infectas in aliam regionem transferre, ne contagione sua sanas etiam uitient: quin & ipsæ dum alia aqua spirituq́ alio fruuntur, roborantur & conualescunt, Africanus in Geoponicis Græcis.

Balatu pecorum, & crebris mugitibus amnes,
Arentesq́ sonant ripæ collesq́ supini.
Iamq́ cateruatim dat stragem: atq; aggerat ipsis
In stabulis, turpi dilapsa cadauera tabo,
Donec humo tegere, ac foueis abscondere discunt.
Nam neq; erat corijs usus: nec uiscera quisq́
Aut undis abolere potest, aut uincere flamma.
Nec tondere quidem morbo, illuuieq́ peresa
Vellera, nec telas possunt attingere putres.
Verum etiam inuisos siquis tentârat amictus,
Ardentes papulæ, atq; immundus olentia sudor
Membra sequebat: nec longo deinde moranti
Tempore, contactos artus sacer ignis edebat,

Vergil. in Georg. Seneca ab initio libri sexti Naturalium quæstionum, Pompeios celebrem Campaniæ urbem Regulo & Verginio consulibus, desedisse terræmotu, & quidem diebus hybernis, scribit, &c. Et in eodem libro cap. 27. Aiunt (inquit) sexcentarum ouium gregem exanimatum in Pompeianæ regionis motu. Nec est quare hoc putes ouibus illis timore accidisse. Diximus solere post magnos terrarum motus pestilentiā fieri. Multa enim mortifera (tum aër, tum aquæ) in alto latent. Quæ cum extra superficiem terræ erumpunt suo halitu & uapore, facilius pecora sentiunt, in quę pestilentia incurrere solet, quo auidiora sunt, & aperto cœlo plurimum utuntur, & aquis, quarum maxima in pestilentia culpa est. Oues uero mollioris naturæ quo propiora terris ferunt capita, corruptas esse non miror, cum afflatum diri aëris circa ipsam humum exceperint. Nocuisset ille & hominibus, si maior extitisset, sed illum copia aëris synceri extinxit, antequam ut ab homine posset trahi surgeret, Hæc Seneca. ¶ Oues si ab ardente Sole labefactentur, cadantq́ assiduè nec edant, agrestis betę (lapathi nimirū) succus eis infundi debet: cogendæ sunt etiam ipsas betas comedere, Anatol. ¶ Si ob pastum insalubriorem uenter eis tumeat, sanguinis detractione curabis illas, tundēs scilicet eas uenas, quæ supra labrum, & quę sub cauda circa sedem sunt. Infundere etiam conuenit sesquiheminam humani lotij. Quòd si uermes (σκώληκας) unà cum herbis uorauerint, idem faciendum est, Anatolius. Idem aut similis morbus est, quo (ut Gallus quidam non indoctus hæc mihi scribenti retulit) oues dicuntur uenenum in pastu cum herbis sumpsisse: quod fieri aiunt cum aër crassus, lentus, & noxius cum rore concretus in herbas decumbit, qualis etiam plantis & arboribus sæpe exitialis est. Ouibus inde statim ualde inflatis, pastores summas auriculas abscindunt ut sanguis emanet, & baculis percutiunt latera. Alij aquæ permiscent inulam, & ori aperto infundunt: aut, si desit aqua, urinæ permiscent, quam in uas aliquod aut etiam calceum emiserint. Sic oues statim melius habere aiunt. ¶ Miles quidam narrauit nobis uisam sibi esse ouem quæ in rabiem inciderat cum uacca rabiosa cornu eam impetijsset, Rufius. ¶ Si oues æstuantes biberint, & sic refrigeratę fuerint, tum aliâs tum circa omentum præcipuè, ut lanij nostri referunt, auriculæ eis dimidia ferè parte abscinduntur: quod si sanguis è uulnere manet, bene habet: sin minus, mactantur. ¶ Bilis æstiuo tempore non minima pernicies, potione depellitur humanæ ueteris urinæ, quæ ipsa remedio est etiam pecori arcuato, Columella. ¶ Si hirudinem hauserint, acetū acre & calidum, aut oleum est infundendum, Anatolius. Si uermes (σκώληκας) cum herbis deglutiuerint, quomodo curandæ sint paulò superius dictum est. ¶ Si qua reptilium bestiarum momorderit percusserit'ue, melanthium ex uino illi offerendum est: ac breuiter ea omnia facienda adhibendaq́ sunt, quæcunq; in historia horum aliorumq́ animalium tradidimus, Anatolius. ¶ Vere moriuntur pastæ rore melleo (de quo supra etiam dixi, noxium esse ouibus, ut bubus quoq;.) Autumno autem si aristis nimium impleantur, & postea statim bibant, diruptis uisceribus (intestinis) moriuntur, Albert. ¶ Aconito neq; pecus (ouis) neq; ullum animal pascitur, Theophrast. Oues necat nerion (id est rhododendrum,) Dioscorid. Pecus & capræ si aquā biberint, in qua folia rhododendri maduerint, mori dicuntur, Plin. Oues & capras perdunt euonymus & conyza, uide in Capra c. Sabina capris & ouibus uenenum est, Plin. lib. 16. Est etiam grauis pernicies herbæ sanguinariæ, quam si pasta est ouis, toto uentre distenditur contrahiturq́, & spumam quandam tenuem tetri odoris expuit. Celeriter sanguinem mitti oportet sub cauda, in ea parte quæ proxima est clunibus, nec minus in labro superiore uena soluenda est, Columella. Easdem uenas solui iubet Anatolius, si ob pastum insalubriorem uenter eis tumeat: & uerisimile est ipsum ex Columella transtulisse, quæ uerò sanguinaria esset herba non cognouisse, ac ideo quod de ea priuatim dictum erat communius protulisse. Ego sanguinariam herbam dici nullam noui, præter polygonum Græcorum, cui tamen uim uenenatam nemo attribuit. Sed ouibus uenenum esse potest, non item alijs animalibus, astricta nimirum aluo intumescente. (Atqui in Geoponicis Græcis polygonō herbam arietibus dari legimus, ut ualentiores fiant ad coitum.) Qua sola facultate alia etiam astringens herbula binis & rotundis ferè numi instar folijs humi reptans, pulegio non dissimilis, locis opa-

cis, ut circa sæpes & alibi, præsertim humidis, Fuchsius numulariam uocat (expressa uoce Germanica pfennigkrut, Angli eodem sensu dicunt penigras) ouibus exitio esse creditur. Itaque à Gallis per circunscriptionem uocatur herba oues necans, l'herbe qui tue les brebis. At homini innoxia, & persæpe salutaris est. Ego teneram uerno sæpe ex aceto sale & oleo comedi. Herba inodora est, flos pallidus grauiter odoratus, ranunculi ferè floris effigie: nostri serpentinam (naterkrut) nominant, quòd serpentes uulnerati aut etiam aliqua parte dissecti, hac herba sibi mederi ut partes separatæ coalescant, à uulgo fertur. Mirum quòd anagallidem fœminam pecora uitant: at si decepta similitudine, (fœminæ ad marem anagallidem,) degustauêre, statim eam quæ asyla uocatur, in remedio quęrunt: ea à nostris ferus oculus nuncupatur, Plin. Anagallis quidem herbula nitroso, acri & insuaui sapore est, ferè quo betæ radix cruda: sed cum eodem tum mas tum fœmina sapore & facultate sit, cur illum gustent hanc auersentur, equidem miror. Cęterum asylę herbæ hoc uno in loco, quod sciam, Plinius meminit, nec uel ipse alibi, uel aliorum quisquam. Duua (ut mihi hæc scribenti Gallus quidam dictauit) herba uocatur Gallis, in Normannia præcipuè, similis lapatho (uel gentianæ maiori) sed angustioribus folijs & semper erectis, neruo medio ferè rubente, causticis: nascitur iuxta aquas. Hanc si comederint oues, innascuntur eis in iecore animalia quædā parua, nigra, quæ similiter duuæ uocantur: & morbus itidem duua, incurabilis: itaque mox mactanda & comedenda sunt animalia. Herba quoniam hyems erat demonstrari mihi non potuit: quærent diligentiores num aliqua hydrolapathi species sit, aut potius plantago aquatica, cui folia semper eriguntur: quamuis neutra caustica sit, & forsitan qui hæc mihi dictauit hanc ei facultatem esse falsò credidit. Lanij nostri mihi affirmant sępe in iecore ouium hirudines reperiri, folliculis quibusdam inclusas, longitudine sesquidigiti, latitudine ad longitudinem ferè dimidia, prætenues: id uitium contrahi potu aquæ palustris: in uentriculo nunquam ullas hirudines reperiri. Nascitur inter frumenta herba alba panico similis, occupans arua, pecori quoque mortifera, Plin. Vide in Boue C. in aconiti mentione. ¶ Fracta pecudum non aliter quàm hominum crura sanantur, inuoluta lanis oleo atque uino insuccatis, & mox circundatis ferulis conligata, Columella. ¶ Si pediculi riciniue molestent ouem, radix sphendamni (id est aceris) tundēda & in aqua elixanda est. Vbi autem à capite usque ad extremā spinę partem, lanā totonderis, (ἀνασπάσῃς, Cornarius reddit diuulseris,) tepidam ipsam aquam infundito, donec penetret uniuersum corpus. Nonnulli in tali quoque affectu (ut in scabie) cedria tantum utuntur. Alijs etiam in usu est radix mandragoræ. (οἱ δὲ μανδραγόρου ῥίζαν ποιοῦσι καθ᾽ ὁμοιότητα.) Cauendum autem est ne gustetur (à pecore.) est enim periculosa. alij cyperi radices coquunt, eoque decocto oues abluunt, Diophanes. Atqui Plinius pediculos in ouibus gigni negat, his uerbis: In ouibus & in capris ricini solum gignuntur, pediculi & pulices nulli. Et alibi, Pilos habentium asinum tantum immunem pediculis credūt, & oues. Gigni quidem pediculos in lanis interemptarum à lupis ouium, dicemus in D. ¶ Scabiem ouium contagiosam Galli uocant le tac. Oues ne scabræ fiant, Amurcam puram, & aquam ubi lupinus deferbuerit, & fecem de uino bono inter se pariter omnia sumito, & bene commisceto. Postea cum detonderis oues, unguito totas: sinito biduum aut triduum consudent: deinde in mari lauito, si aquam marinam non habebis, facito aquam salsam, ea lauito. Si hæc sic feceris, non scabræ fient, & lanæ plus, & meliorem habebunt, & ricini non erunt molesti. Eodem modo in omnes quadrupedes utitor si scabræ erunt, Cato cap. 96. Oues frequentius quàm ullum aliud animal infestantur scabie, quam facit macies, ut maciem exiguitas cibi. Huic morbo nisi occurratur, unica totum pecus coinquinabit. Nam oues contagione uexantur, Textor. Præ frigore oues aliquando in scabiem & podagram incidunt, teste Vergilio. De tonsura ouium primum animaduerto antequam incipiam facere, num scabiem aut ulcera habeant, ut, si opus est, antè curentur quàm tondeantur, Varro. Oues lauari solent uel lanæ purgandæ, uel scabiei curandæ causa, ut superius ex Macrobio recitaui. Quæ inter tondendum excitantur uulnera, pice liquida inungere conuenit, at uniuersum corpus oleo cum uino, aut coctorum succo lupinorum amarorum. Sed multò præstantius fuerit ex uini amurcæque portionibus paribus, aut ex oleo & uino albo ceræ & adipi (στέατι, seuo) mistis, inungere. Hoc siquidem efficit lanam innocuam (ἔριον βλαβερὸν οὐ ποιεῖ,) scabiei resistit, ulceraque prohibet ne fiant, Didymus. Vide etiam infra in E. ubi de tonsura ouium, quomodo iam tonsæ illinendæ sint ne scabræ fiāt, ex Columella præcipuè. Scabie igitur oues nunquam infestabuntur, si eis quæ prædicta sunt, quispiam oues tonsas inunxerit: Sin autem ob negligentiam tuam, scabie tuæ fœdentur oues, eas curabis hoc modo: Amurcæ sine sale, aquæ in qua amari lupini maduerint, fecisque uini albi, singulorū ęquas portiones in uase aliquo miscens, & calefaciens, ouem inde perungito, eamque sic in unam & alteram diem relinquito. Tertia uero die, marina aqua, aut muria calida lauanda est: ac post id, aqua potabili. Quidam cupressi sphærulas aqua maceratas affundunt. Alij ex sulfure, cypero, cerusa atque butyro mistis, scabras oues inungunt. Sunt qui ex luto orto ab urina quam asinus in uia excreuit, illinunt oues. Nonnulli autem rectius facientes, non prius admouent aliquod remediorum dictorum, quàm totonderint partem scabidam, eamque lotio antiquo perfuderint. In Arabia porrò uel sola cedriæ inunctione scabiem discutiunt, ut in camelis & elephantis quoque. Scabiem ouium compesces, si lotio præluens, sulfure atque oleo inunxeris, Diophanes. Oues (inquit Columella) frequentius, quàm ullum aliud animal infestantur scabie, quæ ferè nascitur, sicut noster memorat poëta: Cum frigidus imber Altius ad uiuum persedit, & horrida cano Bruma gelu. Vel post tonsuram, si remedium

prædicti

prædicti medicaminis non adhibeas, si æstiuum sudorem mari, uel flumine non abluas, si tonsum gregem patiaris syluestribus rubis, ac spinis sauciari: si stabulo utaris, in quo mulæ, aut equi, aut asini steterunt: præcipuè tamen exiguitas cibi maciem, macies autem scabiem facit. Hæc ubi cœpit irrepere, sic intelligitur: uitiosum locum pecudes, aut morsu scalpunt, aut cornu, uel ungula tundunt, aut arbori adfricāt, parietibúsue detergent. quod ubi aliquam facientem uideris, comprehendere oportebit, & lanam diducere: nam subest aspera cutis, & uelut quædam prurigo, cui primo quoq; tempore occurrendum est, ne totam progeniem coinquinet, & quidem celeriter, cum & alia pecora, tū præcipuè oues contagione uexentur. Sunt autem complura medicamina, quæ idcirco enumerabimus, non quia cunctis uti necesse sit, sed quoniam nonnullis regionibus quędam reperiri nequeunt, ex pluribus aliquod inuentum remedio sit. Facit autem commodè primum ea compositio, quam paulo ante demonstrauimus, si ad fecem, & amurcam, succumq; decocti lupini misceas portione æqua detritum album elleborum. potest etiam scabriciem tollere succus uiridis cicutæ: quæ uerno tempore, cum iam caulem nec adhuc semina facit, decisa contunditur, atque expressus humor eius fictili uase reconditur, duabus urnis liquoris, admisto salis torridi semodio: quod ubi factum est, oblitum uas in sterquilinio defoditur, ac toto anno fimi uapore concoctum, mox promitur: tepefactumq; medicamentum linitur scabræ parti, quæ prius aspera testa, uel pumice defricta redulceratur. Eidem remedio est amurca duabus partibus decocta, item uetus hominis urina testis candentibus inusta: quidam tamen hanc ipsam subiectis ignibus quinta parte minuunt, admiscentq; pari mensura succum uiridis cicutæ. Deinde figularibus tritis, & picis liquidæ, & fricti salis singulos sextarios infundunt. Facit etiam sulfuris triti, & picis liquidæ modus æqualis igne lento coactus. Sed Georgicum carmen affirmat, nullam esse præstantiorem medicinam, Quàm si quis ferro potuit rescindere summum Vlceris os, alitur uitium, uiuitq; tegendo. Itaq; reserandum est, & ulcera medicamentis curandum. Hæc omnia Columel. Sed Vergilij etiam ex Georgicis eadem de re uersus apponam omnes:

Turpis oues tentat scabies, ubi frigidus hymber Altius ad uiuum persedit, & horrida cano
Bruma gelu: uel cum tonsis illotus adhæsit Sudor, & hirsuti secuerunt corpora uepres.
Dulcibus idcirco fluuijs pecus omne magistri Perfundunt, udisq; aries in gurgite uillis
Mersatur, missusq; secundo defluit amni. Aut tonsum tristi contingunt corpus amurca:
Et spumas miscent argenti, uiuaq; sulphura, Idæasq; pices, & pingueis unguine ceras,
Scillamq;, helleborosq; graues, nigrumq; bitumen. Non tamē ulla magis præsens fortuna laborū est,
Quàm si quis ferro potuit rescindere summum Vlceris os: alitur uitium, uiuitq; tegendo,
Dū medicas adhibere manus ad uulnera pastor Abnegat, & meliora deos sedet omnia poscens.

Medentur pecori lupini cum chamæleonte herba decocti, aqua in potum collata. Sanant etiā scabiem quadrupedum omnium in amurca decocti, uel utroq; liquore postea mixto, Plin. Lupini cum chamæleontis nigri radicibus decocti, quadrupedum (προβάτων, ouium) scabies sanāt, in quem usum tepido decocto illo abluuntur, Dioscorid. Tragus (ex hoc opinor loco) quadrupedum & ouium scabiem sanari scribit lupinis cum radicibus carlinæ uulgò dictæ (**Åberwurtz**) decoctis in uino quod à dolijs dum hauritur destillās uasculis excipitur, uel etiam in aqua. Halimo syluestri effectus maiores in sananda hominum ac pecorum scabie, Plin. Herodotus πισσοκωνίαν dixit (malim omicron in antepen. κωνᾶν enim inungere est,) quoniam oues pice illinebantur, Hesych. & Varin. nimirum aduersus scabiem, uel ad tonsillas. Nam in uoce Κωνῶσαι apud Hesychium & Varinum sic legimus, πισσωνία (malim per duplex sigma) ἡ νῦν πιττίκη (pix liquida nimirum) ἔχριον τὰ ῥήγματα τῶν προβάτων. Pissasphaltos est mixta bitumini pice, naturaliter ex Apolloniatarū agro. Quidam ipsi miscent, præcipuū ad scabiem pecorum remedium, aut si fœtus mammas læserit, Plin. Pecorum scabiem sanāt, lanasq; emolliunt piscinæ maris. Mediterranei marinam aquā imitabuntur, quàm salsissimā, si quatuor sextarijs aquæ, unum salis addiderint: nam si quis amplius addere conetur, uinci aquā, salemq; non liquari aiunt: moderatissimā fieri putāt, si aquæ sextarijs quatuor octonos salis cyathos misceāt, Plin. 31.6. Sunt qui dicāt illam demum aquam salsam respondere marinæ in qua ouum fluitet nec subsidat: quod cum ego experirer eiusdem ponderis aquam & salem esse oportere comperi ut ouum innataret. Duo salis sextarij in quatuor aquæ sextarios missi, temperatissimam marini liquoris copiam faciunt, Plinius Secundus apud Marcellum. ¶ Si abscessus corporis superficiem obsideat, aperiundus est, uulneriq; torrefactus sal atq; tenuissimus ex liquida pice imponendus, Anatol. ¶ Est etiā insanabilis sacer ignis, quā pusulam uocāt pastores: ea nisi compescitur intra primam pecudem, quæ tali malo correpta est, uniuersum gregem contagione prosternit: sic quidem quod nec medicamentorum, nec ferri remedia patitur. Nam penè ad omnem tactum excandescit: sola tamen ea fomenta nō aspernatur lactis caprini, quod infusum tantum ualet, ut & blandiatur igneam sæuitiā, differens magis occidionem gregis, quàm prohibens. Sed Aegyptiæ gentis autor memorabilis Dolus Mendesius, cuius commenta, quæ appellantur Græce ὑπομνήματα sub nomine Democriti falsò produntur, censet propter hanc sæpius ac diligenter ouium terga perspicere: ut si forte sit in aliqua tale uitium deprehensum, confestim scrobem defodiamus in limine stabuli, & uiuam pecudem, quæ fuerit pusulosa, resupinam obruamus, patiamurq; super obrutam meiere totum gregem, quod eo facto, morbus propulsetur, Columella. ¶ Claui quoq; dupliciter infestant ouem, siue cum subluuies, atq; intertrigo in ipso discrimine ungulæ nascitur, seu cum idem locus tuberculum habet, (rustici nostri hoc uitium

in pecore uulgò herinaceum uocant)cuius media ferè parte canino similis extat pilus,eiq; subest uermiculus. Subluuies,& intertrigo pice per se liquida,uel alumine & sulfure, atq; aceto mistis rnederentur:uel tenero punico malo,prius quàm grana faciat,cum alumine pinsito,superfusoq; aceto, uel æris ęrugine infriata,uel combusta galla cum austero uino lęuigata,& superposita:tuberculum, cui subest uermiculus,ferro quàm cautissime circũsecari oportet,ne dum amputatur etiam quod infra est animal uulneremus:id enim cum sauciatur,uenenatam saniem mittit,qua respersum uulnus ita insanabile facit,ut totus pes amputandus sit:& cum tuberculum diligenter circunciderís,candẽs seuum uulneri per ardentem tædam instillato, Hæc omnia Columel. ¶ De mentigine siue ostigine mortifera lactentibus agnis,lege in Agno c.

¶ In morbo comitiali cerebrum nimis humidum est. cognouerit autem hoc ipsum quis maximè ex ouibus,& præsertim capris.hæ enim frequentissimè corripiũtur.quod si caput ipsarum dissecueris,reperies cerebrum humidum & sudore refertum ac male olens, Hippocrates in libro de morbo sacro. ¶ Chamelæam quoquo modo collectam iumentorum pecorumq; oculis salutarem esse aiunt,Plinius. Papaueris cornuti folium argema in ouibus tollere scripsit Theophrastus: Dioscorides inunctum argema & nubeculas κτηνῶν,(id est pecudum & iumentorum,)emendare. ¶ Si molesta pituita est,cunilæ bubulæ,uel nepetæ syluestris surculi lana inuoluti naribus inseruntur,uersanturq; donec sternuat ouis,Columella. Veratrum nigrum pecorum & iumentorum pituitas sanat,surculo per aurem traiecto,& postero die eadem hora exempto, Plinius. ¶ Ad tonsillas pix liquida illinitur, ut supra dixi inter remedia contra scabiem. ¶ Nascitur ouibus gossum sub gula ex fluxu humorum à capite descendentium: & perforata ibi pelle humor aqueus paulatim extillat, curanturq;,Crescentiensis.Nostri hoc uitium uocant kröpff,id est strumas, & de ouibus sic affectis dicere solent,sy kilchend.contingit autem aliquando cum uitæ periculo.oboritur pręcipuè initio ueris:& postea cum iam gramine pascuntur inclinatis capitibus,curantur.Sunt qui sic affectarum pabulo, uel sali potius,medicamenta misceant,ut quidam apud nos iuniperi baccas & linguæ ceruinę folia trita. ¶ Opiliones asari radicis pollinem sali mixtum ouibus lingendum præbent,ad pulmonis præcipuè uitia & tussim,Tragus. Oues si tussient,amygdalæ repurgatæ contusæq; cum tribus uini cyathis distemperatæ,per nares infundi debent, Anatolius. Pastores nostri ouibus ægris,in tussi præsertim pseudochamædry medentur,unde etiam nostri herbam ouium (schaafkrut) appellant.Similis est chamædryi, sed fatua & inodora,floribus cœruleis spicatim per adnatos ramulos digestis,in medij caulis cacumine nunquam se aperientibus.Plura de hac planta dixi in Boue c. Suspiriosè laborantibus,auriculæ ferro rescindendæ, mutandæq; regiones, quod in omnibus morbis ac pestibus fieri debere censemus,Columella. Si laborent dyspnœa,ferro illis aures τέμνειν,id est, amputare(forare uertit Andreas à Lacuna:Cornarius incidere. ego summas auricularum partes resecandas intelligo,)oportet,ipsasq; oues aliò traducere,Anatolius. Radix herbæ consiliginis,suum quidem & pecoris omnis remedium præsens est pulmonum uitio, uel traiecta tantum in auricula. Bibi debet ex aqua,haberiq; in ore assiduè sub lingua,Plinius. Ouem pulmonariam similiter ut suem curari conuenit,inserta per auriculam,quam ueterinarij consiliginem uocant. de ea iam diximus,cum maioris pecoris medicinam tradidimus,sed is morbus æstate plerunq; concipitur, si defuit aqua,propter quod uaporibus omni quadrupedi largius bibendi potestas danda est. Celso placet,si est in pulmonibus uitium,acris aceti tantum dare,quantum ouis sustinere possit, uel humanæ ueteris urinæ tepefactæ trium heminarum instar per sinistram narem corniculo infundere,atq; axungię sextantem faucibus inserere,Columella. ¶ Cauda ouis quàm arctissimè præligata, euulsa inde lana,præ fastidio quæ non pascebatur ouis,statim uescitur: traduntq; quod extra nodum sit è cauda præmori,Plinius. ¶ Bilis æstiuo tempore non minima pernicies potione depellitur humanæ ueteris urinæ,quæ ipsa remedio est etiam pecori arcuato,Columella. De uermibus seu hirudinibus iecoris,supra dixi inter morbos ouis toti corpori periculosos. ¶ Tormentilla uulgò dicta dysenteriam & alia uentris profluuia sistit.quare opiliones etiam ea utuntur ouibus curandis,Tragus. In nostra regione ut uenter ouibus sistatur,salem præbent,& sic excitata siti uinum nigrum,Albertus.

¶ Meatus etiam alimenti sicci coaluit aliquibus bestijs,scilicet ouibus & quibusdam alijs.Aristo.

¶ Lien ouibus aliquando crassis humoribus impletur inflaturq;,idq; sępius mẽse Maio & Aprili præ copia crassi lentiq; sanguinis:unde sæpe subitò moriuntur.Prodest eis stetum,ut uulgò uocant, duorum digitorum poni inter nares,& operam dare ut multum detrahatur sanguinis. Quædam enim sic liberantur,aliæ nihilominus moriuntur,Crescentiensis. ¶ Animalia in renibus pinguissima:oues quidem letaliter circum eos concreto pingui,Plinius. Oues in renibus opimandis luxuriant: & ijs pingui undiq; obductis intereunt, quod ubertate pabuli fit, ut in Sicilia agro Leontino. Quocirca sero diei agere oues ad pascua pastores loci illius solent,quo minus capiant pabuli, Aristoteles. Ouibus solis animalium renes totos obesos habere letale est. quo fit ut quanquam pingues admodum sint,tamen aliquid desit,& si non utriq;,dextro quidem.causa cur hoc solis, aut maximè ouibus accidat,quod ijs quæ adipe pinguescere solent, pingue humidum est. itaq; non æque flatus interclusi dolorem faciunt,quod causa syderationis est,Arist.de par.libro 3.cap.9. & rursus, Copia etiam seui genus ouium longe excedit.omnium enim animalium oues celeri renũ obesitate opplentur,itaq; humore flatuq; intercluso celeriter præ syderatione intereunt. nam per uenam aortam & maiorem

maiorem statim uitium ad cordis sedem transuehitur. ¶Oues præ nimio frigore aliquando in scabiem uel podagram incidunt, teste Vergilio. ¶Ouem, equum, & hominem eisdem ferè totidemq; morbis tentari periti tradunt, Aristoteles.

D.

Oues quadrupedum mitissimæ sunt, Textor: mansuetæ & innocentes, Albertus. Ouis de domo uix eijcitur, & eiecta recurrit, Obscurus. Maximè natura quietæ sunt, & aptissimæ ad uitam hominum: quare & propter utilitatem & propter placiditatem nutriendæ ab homine assumptę sunt, Varro. Genus ouile amens, & moribus, ut dici solet, stultissimis est, quippe quod omnium quadrupedum ineptissimum sit: repit in deserta sine causa. hyeme obstante ipsum sæpe egreditur stabulo: occupatum à niue, nisi pastor compulerit, abire non uult, sed perit desistens, nisi mares à pastore ducantur: ita enim reliquus grex consequitur, Aristot. Quàm stultissima animalia lanata: quà timuêre ingredi, unum cornu rapto sequuntur, Plin. In ouis ingenio se prodit τὸ εὔηθες, (id est simplicitas uel stultitia,) Adamantius. Ouis & asinus ineptissimis sunt moribus & degeneribus animis, Aelian. Ouium & boum duces constituuntur, Aristot. Omnium maximè animalium oues ad parendum faciles sunt: Etenim ad uerba pastoribus obediunt, & canibus obtemperant, & capras sequuntur, simul & inter se amant, Aelian. Docent pastores suas oues gregari facto strepitu, ut supra in C. retuli, ubi de partu et abortu ouiũ dixi. Pili molles hominem timidum designant: nam & inter bruta huiusmodi sunt quibus mollissimus pilus, ut ouis, lepus, Aristot. Oues se inuicem amant, & una condolet alteri: nam sana si alteram uiderit imbecillam, Soli pro ea se obijcit, & umbram ei obtendit, Albertus. Mater agnum odore posteriorum noscit, Albert.

¶Cum capris oues amicitia coniunctæ sunt, Aelian. Luporum insidijs oues minus idcirco patent, quòd non ita separatim à reliquis errant quemadmodum singulæ capræ à gregalibus suis segregantur, Aelian. Lupum grauiore pedis sonitu ouis stulta uocat, Plutarch. Vide in Lupo D. λελυκωμένα πρόβατα, τὰ λυκόσπαστα, (id est oues à lupis dilaniatæ,) Hesych. & Varin. Ouium quas lupus occiderit pelles ac uellera, & facta ex his uestis, longè quàm cætera aptiora sunt ad pediculos procreandos, Aristot. Vide in Lupo D. ubi etiam expositum est, cur oues à lupis dilaniatæ carnem quidem suauiorem, lanam autem tabidam flaccidamq; habeant. Haud mirum uideri debet ouis pellem à lupo dilaniatæ pruritum mouere, nam ob uehementem metum, tum etiam ob contrariam naturam malè afficitur: etsi mors enim ultimum sit supplicium, magis tamen afficitur corpus in uno quàm alio genere. Metuit homo magis in mari fluctuans quàm coram hostibus, Cardan. Mirum est, inquit idem, & tamen uerum, fidibus lupi agninas malè obstrepere: quanquam hoc idem contingat neruis fermè omnibus diuersorum animalium, ut canis & agni. Manifestius hoc contingit etiam in tympanis: nam ouina coram lupinis penè obmutescunt, stridentq;. Oues etiam mortuę mortuum lupum extimescunt, Oppianus: cum proximè dixisset si tympanum ex pelle lupina pulsetur inter alia quæ ouillis pellibus constẽt, hæc obmutescere, illud unum grauiter resonare. Si tendatur chorda lupina cum chordis ouillis, hæ rumpentur, uel omnem harmoniam (sonum) amittent. Quòd si pelles etiam ouis & lupi coniungantur, ouilla lanam amittet, ut & alij scribunt & Albertus, qui tamen hoc se expertum negat. (Plura de his omnibus leges in Lupo D.) Ego ea quæ de chordis & tympanis dicuntur superstitiosa esse puto. Quanquam enim lupina pellis cum durior solidiorq; sit ouillis, sonum proculdubio in tympanis longè clariorem ædat, ut sonus reliquorum longè inferior minus animaduertatur, ut lux candelæ iuxta ignem magnum positæ: (eadem & in chordis ratio fuerit.) rumpi tamen uel prorsus obmutescere quis credat? Cæterum pellem ouillam lupinæ coniunctam absumi citius non mirum est, ut neq; anseris pennas prius quàm aquilæ, si coniunxeris. Sicciorum enim animalium partes etiam sicciores minusq; excrementitiæ sunt, & eandem ob causam diuturniores. Sunt autem syluestria mansuetis sicciora, tum exercitij tum pabuli ratione: nam & exercentur amplius, & pabulo tum ſicciore tum minus copioso fruuntur. Et anseris quidem pennas plures ab una aquilina adiecta consumptas, expertum se profitetur Albertus. Sed si natura citius pereunt anserinæ, non uerè nec propriè ab aquilinis consumi dicentur. Experiri poterunt curiosi, sepositis anserinis pennis alijs per se, alijs cum aquilina adiuncta, ut uideant pariter'ne, an hæ uel illæ priores intereant. Idem cum ouilla & lupina pellibus experiri licebit. ¶Apibus inimicæ & oues, difficile se à lanis earum explicantibus, Plinius.

E.

Quadrupedum syluestrium quas utilitatis causa deprehensas homines incluserunt, ut mansuescerent, primas non sine causa putant oues assumptas, & propter utilitatem & propter placiditatem, maximè enim hæ natura quietæ, & aptissimæ ad uitam hominum. Ad cibum enim lac, & caseum adhibitum, ad corpus uestitum & pelles attulerunt, Varro. Vtilis est ouis lana, corio, lacte, carne, uisceribus, (intestinis) fimo in quo quiescit, Albert. Nostri uulgò quosdam uersus recitant, quorum sensus est, illum qui oues & apes possideat uel mediocri diligentia adhibita, facile ditescere. Hab byhe vnd schaaf/ Vnd lig vnd schlaaf. Schlaaf aber nit zlang/ Das dir nit der gwün zergang. ¶Pastio.

Ergo omni studio glaciem, uentosq; niuales,
Quo minus est illis curæ mortalis egestas,
Auertes: uictumq; feres, & uirgea lætus
Pabula: nec tota claudes fœnilia bruma.

At uero Zephyris cum læta uocantibus æstas,
In saltus utrunque gregem (oues et capras) atque in pascua mittes.
Luciferi primo cum sydere frigida rura
Carpamus: dum mane nouũ, dũ gramina canẽt:
Et ros in tenera pecori gratissimus herba est.
Inde, ubi quarta sitim cœli collegerit hora,
Et cantu querulæ rumpent arbusta cicadæ:
Ad puteos, aut alta greges ad stagna iubeto
Currentem ilignis potare canalibus undam.
Aestibus at medijs umbrosam exquirere uallẽ,
Sicubi magna Iouis antiquo robore quercus
Ingentes tendat ramos: aut sicubi nigrum
Ilicibus crebris sacra nemus accubet umbra.
Tum tenues dare rursus aquas: & pascere rursus
Solis ad occasum: cum frigidus aëra Vesper
Temperat: & saltus reficit iam roscida luna:
Litoraque halcyonen resonãt, & acanthida dumi,

Vergil. 3. Georg. (Vergilius libro 3. Georgicorum mane pasci præcipit oues secundum morem suę prouinciæ: nam in aliquibus locis morbum contrahunt, nisi iam siccato rore pascantur, Seruius.) Et rursus,

Si tibi lanitium curæ, primum aspera sylua,
Lappæque tribulique absint: fuge pabula læta,
Continuoque greges, uillis lege mollibus albos,

(& arietẽ tum corpore, tum lingua palatoque candidum.) Primum prouidendum, ut totum annum rectè pascantur intus & foris, Varro. Pascua ouillo generi utilia sunt, quæ uel in noualibus, uel in pratis siccioribus excitantur. Palustria uerò noxia sunt, syluestria damnosa lanatis, Pallad. Sequeris autem noualia non solum herbida, sed quæ plerunque uidua sunt spinis, utamurque sæpius authoritate diuini carminis: Si tibi lanitium curæ est, primum aspera sylua, Lappæque tribulique absint. Quoniam ea res, ut ait idem, scabras oues reddit, cum tonsis illotus adhæsit Sudor: & hirsuti secuerunt corpora uepres: tum etiam quotidie minuitur lana, quæ quanto prolixior in pecore concrescit, tanto magis obnoxia est rubis, quibus uelut hamis inuncata à pascentium tergoris auellitur: molle uero pecus etiam uelamen, quo protegitur, amittit, atque id non paruo sumptu reparatur, Columella. Hoc pecus quamuis mollissimum, ualetudinis tutissimæ est, minimeque pestilentia laborat. Verum tamen eligendum est ad naturam loci: quod semper obseruari non solum in hoc, sed etiam in tota rusticæ disciplina Vergilius præcipit, cum ait: Nec uero terræ ferre omnes omnia possunt. Pinguis, & campestris situs proceras oues tolerat, gracilis & collinus quadratas: syluestris & montosus exiguas: pratis planisque noualibus tectum pecus commodissime pascitur. Idque non solum generibus, sed etiam coloribus plurimum refert, Idem. Aestate oues sub dio nutriuntur stabulanturque. Cæterum inualescente Sole in umbram sunt subducendæ: alioqui nequaquam. Maximè siquidem læduntur frigore, Florentin. Per totam æstatem (inquit Crescentien.) aurora surgente festinanter mulgeantur, ne solitum pastum perdant: & cum dies incaluerit, sic ducantur, ut calor Solis aut uentus urens non possit eis nocere. Cæterum uesperi tandiu foris sint, donec recuperent pastum quem perdiderunt in die. Cum redierint, semper curandum ne sint calidæ cum in ouilia includuntur. Quòd si magnus feruor fuerit, eant in proxima pascua, ne si longius abierint non possint recurrere ad umbracula: nec pastores sinant eas importunè aggregari cum cœlum feruet: quin semper moderatè dispergant. Cũ adducunt calidæ, nõ mulgeantur, (donec refrigerentur mediocriter.) Cũ aurora apparuerit, mox agniculi ducãtur ex umbraculis, ubi solicitè custodiantur. Cũ uiderint mane telas aranearũ oneratas aqua, non permittant pascere. Si feruor fuerit & pluuia ceciderit, non sinantur iacere, sed ad altiora ducantur, ubi expositæ sint uento, semperque moueantur. Cauendæ autem sunt ab herbis, quibus permixta est arena. Mensibus Aprili, Maio, Iunio & Iulio non sunt permittendæ multum pasci, ut peritus quidam pastor monet, ne nimium impinguentur. sed mense Septembri, Octobri & Nouembri post mediam tertiam sunt tota die dimittendæ in pascuis, ut impinguentur quantum poterunt, Hucusque Crescentien. Non eadem loca æstiua & hyberna idonea omnibus ad pascendum. Itaque greges ouium longe abiguntur ex Apulia in Samniũ æstiuatum, atque ad publicanũ profitentur, ne si inscriptũ pecus pauerint, lege censoria committant mulietos, & à campestri, æstate exigũtur in Gurgures altos montes, Varro. Et rursus, Greges in Apulia (in solitudine & saltibus pascentes, hybernis & ęstiuis pascuis longè separatis) æstate prima luce exeũt in pastum, propterea quòd tunc herba roscida meridianam, quæ est aridior, iucũditate præstat. Sole exorto puro propellũt, ut redintegrantes rursus ad pastũ alacriores faciant. Circiter meridianos æstus, dũ deferuescũt, sub umbriferas rupes & arbores patulas subijciũt, quoad refrigerato aëre uespertino, rursus pascant ad Solis occasum. Ita pascere pecus oportet, ut aduerso (auerso) Sole agat: caput enim ouis molle maximè est. (Infirmissimũ pecori caput: quamobrẽ auersum à Sole pasci cogendũ, Plin.) Ab occasu paruo interuallo interposito ad bibendũ appellũt, & rursus pascũt quoad contenebrauit: iterũ enim tunc iucũditas in herba redintegrauit. hæc ab Vergiliarũ exortu ad æquinoctiũ autũnale maxime obseruãt. Quibus in locis messes sunt factæ, interest utile (teneantur in stipulis, quod est utile, &c. Crescent.) duplici de causa, quod & caduca spica saturantur, & obtritis stramẽtis (& stercorationẽ faciũt in annũ sequentẽ, & segetes meliores, Crescent.) et stercoratione faciunt in annũ segetes meliores. Reliquę pastiones hyberno ac uerno tẽpore hoc mutant, quod pruina iam exhalata, propellunt in pabulũ, & pascunt diẽ totũ, ac meridiano tempore se uel agere potum satis habent, Hactenus Varro. Salis crebra conspersio, inquit Pallad. uel pascuis mista, uel canalibus frequenter oblata, debet pecoris leuare fastidiũ. (De salis usu supra etiam dixi in c. in cibi ac potus ouiũ mentione, & inter tuendæ sanitatis præcepta.) Nam per hyemem, si penuria est, fœnũ, (si penuria est fœni uel paleę, uicia uel facilior uictus, &c. Crescent.) uel palea, uel uicia, uel

facilior

facilior uictus ulmi seruatis frondibus præbeatur, aut fraxini. Aestiuis mensibus pascantur sub lucis initio, cum graminis teneri suauitatem roris mistura commendat. Quarta hora calescente potus puri fluminis, aut putei præbeatur, aut fontis. Medios solis calores uallis, aut arbor umbrosa declinet. Deinde ubi flexo iam die ardor infringitur, & solum primo imbre uespertini roris humescit, gregem reuocemus ad pascua. Sed canicularibus & æstiuis diebus ita pascendæ sunt oues, ut capita gregis semper auertantur à solis obiectu. Hyeme autem uel uere, nisi resolutis gelicidijs ad pascua prodire non debent: nam pruinosa herba huic generi morbos creabit: ac tunc (af tantum) semel adaquare sufficiet. De temporibus pascendi & ad aquam ducendi per æstatem non aliter sentio, quàm ut prodidit Maro, Luciferi primo cum sydere, (&c. ut superius recitaui.) Deinde circa quartam diei horam & cum æstus uiget, ad puteos, stagna, ualles aut aliam umbram perducemus greges. Rursus deinde iam mitigato uapore compellantur ad aquam, etiam per æstatem id faciendum, & iterum ad pascua producendum ad occasum Solis. Sed obseruandum est sydus æstatis per emersum caniculæ, ut ante meridiem grex in occidentem spectans agatur, & in eam partem progrediatur, post meridiem in orientem: siquidem plurimum refert, ut pascentium capita sint (auersa) obuersa soli, qui plerunq; nocet animalibus oriente prædicto sydere. Hyeme & uere matutinis temporibus intra septa contineãtur, dum dies aruis gelicidia detrahat: nam pruinosa ijs diebus herba pecudi grauedinem creat, uentremq; proluit: quare etiam frigidis, humidisq; temporibus anni semel tantum ei potestas aquę facienda est, Columella. Omni pecudi larga præbenda sunt alimenta. Nam uel exiguus numerus, cum pabulo satiatur, plus domino reddit, quàm maximus grex, si senserit penuriam, Idem. De cibis & pastione ouium dixi etiam nonnulla Capite tertio, primum in mentione cibi ac potus earũ, deinde inter præcepta tuendæ sanitatis. Oues nutrire conuenit ex cytiso, herba Medica, aut fœnogræco, aut bromo (id est auena,) nec non ex culmis (achyris, id est paleis, qui sunt folliculi granorum) leguminum atq; hordei. Quæ quidem multò præstantiora redduntur, si in area ipsa respergantur salsugine. Ex ficubus etiam grossi (ὄλυνθοι) decidentes, atq; arida folia oues commodissimè nutriunt. Sunt autem ducendæ ad pastum, æstate quidem prius quàm Sol exoriatur, rore adhuc non resoluto, (ἔτι τῆς δρόσου ἀδιαλύτου οὔσης.) Oportet etiam prospicere ut oues semper Solem habeant à cauda: utq; earum impar sit numerus, ceu quod habeat quandam uim naturalem ad incolumitatem atque salutem gregis, Florentinus. Capreæ, oues & iuuencæ sæpibus arceri debent à uitibus, quibus plurimum nocent pascendo & mordendo, teste Vergilio. Apibus statio quærenda est, quo neq; sit uentis aditus, neque oues hœdiq; petulci Floribus insultent, Idem. Matrices oues postquam pepererint quomodo sint tractandæ, uide in agno E.

¶ Græcas oues, sicut Asianas, uel Tarentinas moris est potius stabulo nutrire, quàm campo, & pertusis tabulis, solum, in quo claudentur, insternere: ut sic tuta cubilia, propter iniuriã pretiosi uelleris, humor reddat elabens. Sed tribus per annum totum, diebus aprico die lotas oues ungere oleo oportebit, & uino. Propter serpentes, qui plerunq; sub præsepibus latent, cedrum, uel galbanum, uel mulieris capillos, aut ceruina cornua, frequenter uramus, Palladius & Crescent. Græcum pecus, inquit Columella, quod pleriq; Tarentinum uocant, nisi cum domini pręsentia est, uix expedit haberi: siquidem & curam & cibum maiorem desyderat: nam cum sit uniuersum genus lanigerum cæteris pecudibus mollius, tum ex omnibus Tarentinum est mollissimum, quod nullam domini aut magistrorum inertiã sustinet, multoq; minus auaritiã, nec æstus nec frigoris patiens. Raro foris, plerunq; domi alitur, & est auidissimũ cibi, cui si detrahitur fraude uillici, clades sequitur gregẽ. Singula capita per hyemem recte pascuntur ad præsepia tribus ordei, uel fresæ cum suis ualuulis fabæ, aut cicerculæ quatuor sextarijs, ita ut & aridam frondem præbeat, aut siccam uel uiridem medicã, cytisumue, tum etiam cordi fœni septena pondo, aut leguminum paleas adfatim. Minimus agnis uendundis in hac pecude, nec ullus lactis reditus haberi potest: nam & qui summoueri debent, paucissimos post dies quàm editi sunt, immaturi ferè mactantur, orbæq; natis suis matres alienæ soboli præbent ubera: quippe singuli agni binis nutricibus summittuntur, nec quicquam subtrahi summissis expedit, quo saturior lactis agnus celeriter confirmetur, & parta nutrici consociata minus laboret in educatione fœtus sui: quam ob causam diligenti cura seruãdum est, ut & suis quotidie matribus, & alienis non amantibus, agni subrumentur. Plures autem in eiusmodi gregibus, quàm in hirtis masculos enutrire oportet: nam prius quàm fœminas inire possint mares castrati, cum bimatum expleuerint, enecantur: & pelles eorum propter pulchritudinem lanæ maiore pretio, quàm alia uellera mercantib. traduntur. Liberis autem campis, & omni surculo, ruboq; uacantibus ouem Græcam pascere meminerimus, ne, ut supra dixi, & lana carpatur & tegumen: nec tamen ea minus sedulam curã foris, quia non quotidie procedit in pascua, sed maiorem domesticam postulat: nam sæpius detergenda, & refrigeranda est: sæpius eius lana diducenda, uinoq; & oleo insuccanda: nonnunquam & tota est eluenda, si diei permittit apricitas: idq; ter anno fieri sat est. stabula uero frequenter euerrenda & purganda, humorq; omnis urinæ deuerrendus est, qui commodissimè siccatur perforatis tabulis, quibus ouilia consternuntur, ut grex supercubet: nec tantum cœno, aut stercore, sed exitiosis quoq; serpentib. tecta liberantur, quod ut fiat,

Disce & odoratam stabulis incendere cedrum,
Galbaneoq; agitare graues nidore chelydros.
Sæpe sub immotis præsepibus aut mala tactu
Vipera delituit, cœlumq; exterrita fugit,
Aut tecto assuetus coluber.

Quare, ut idē iubet: Cape saxa manu, cape robora pastor. Tollentēq; minas, & sibila colla tumentē Deijce. Vel ne istud cum periculo facere necesse sit, muliebres capillos, aut ceruina sæpius ure cornua: quorum odor maximè non patitur stabulis prædictam pestem consistere, Hactenus Columella. Ne bestiæ nocentes prorepant ad oues, suffitum in stabulis moliri conuenit: nempe ex capillis mulierum, aut galbano, aut cornu ceruino, aut caprillis unguibus, aut pilis, bitumine & casia, aut conyza, aut alio deniq; graueolentium, siue per se, siue cum alijs pluribus confuso. Ad gregis autem stratum, utendum est calamintha, asphodeloq; aut pulegio, aut polio, aut conyza, aut abrotono: hæc si quidem fugant bestias, Florentin.

¶ De stabulis Tarentinarum siue tectarum ouium, & serpentibus bestijsq; uenenatis arcēdis ab eis iam proximè dictum est. Incipiens, stabulis edico in mollibus herbam Carpere oueis, dum mox frondosa reducitur æstas: Et multa duram stipula, filicumq; manipl[is] Sternere subter humum: glacies ne frigida lædat Molle pecus: scabiēq; ferat, turpeisq; podagras, Vergilius 3. Georg. Humilia oportet facere stabula, sed in longitudinem potius, quàm in latitudinem porrecta, ut simul hyeme calidæ sint, nec angustiæ fœtus oblidant. ea poni debent contra medium diem: nanq; id pecus, quamuis ex omnibus animalibus uetustissimum, (lego, uestitissimum,) frigoris tamen impatientissimum est, nec minus æstiui uaporis. itaq; cohors clausa sublimi macerie præponi uestibulo debet, ut sit in eam tutus exitus æstiuandi: deturq; opera, nequis humor subsistat, ut semper quàm aridissimis filicibus, uel culmis stabula constrata sint, quo purius & mollius incubent fœtæ. sint quala mundissima, ne qua earum ualetudo, quæ præcipue custodienda est, infestetur uligine, Columella. Stabula idoneo loco ut sint, ne uentosa, quæ spectent magis ad orientē, quàm ad meridianum tempus. ubi stent, solum oportet esse eruderatum, (uirgultis aut paleis aut alijs straminibus stratum, Crescentiensis,) & procliuum, ut euerri facile possit, ac fieri purum: non enim solum ea uligo lanam corrumpit ouium, sed etiam ungulas, ac eas scabras fieri cogit. Cumq; aliquot dies ita steterint, subijcere oportet uirgulta, (alia uirgulta uel paleas, Crescent.) & alia, quo mollius requiescant, purioresq; sint: libentius enim ita pascuntur. Faciendum quoq; septa secreta ab alijs, quo enitentes secludere possis, item quo corpore ægro: hæc magis ad uillaticos greges animaduertenda. Contra illę, in saltibus quæ pascuntur & à tectis absunt longe, (nam in his quæ pascũtur in saltibus, custodes secum portant crates, &c. Crescent.) portāt secum crates, aut retia, quibus cohortes in solitudine faciant, cæteraq; utensilia. Longè enim & latè in diuersis locis pasci solent, ut multa milia absint sæpe hybernæ pastiones ab æstiuis. Ego uero scio, inquam: nam mihi greges in Apulia hybernabant, qui in Reatinis montibus æstiuabant. Cum inter hæc bina loca, ut iugum continet scirpiculos, sic colles publicæ distantes pastiones, Varro. Ouium stabula satis ampla & lata esse debent, (τοὺς σηκοὺς πλατεῖς καὶ μᾶλλον πλατυχώρους εἶναι δεῖ.) curandumq; ut calida & sicca permaneant. Pauimentum oportet decliue sit, lapidibusq; stratum & complanatum. Ad partem eius accliuiorem præsepia sunt collocanda, supra quæ etiam perticæ (κλίμακας) infigendæ sunt, ut oues dum pascuntur supersilire prohibeantur, Florentinus.

¶ Caprinum & ouillum stercus sedulo conseruato, Cato. Γόνιμος πρὸς εὐκαρπίαν ὁ τῶν βοσκημάτων ὄνθος καθέστηκεν, Theophylactus in Epistolis. Fimum aliqui ex columbarijs præferunt. proximum deinde caprarum est, ab hoc ouium, deinde boum, nouissimum iumentorum, Plinius. Cassius secundum post columbinum stercus, scribit esse hominis: tertio caprinum, & ouillum & asininū, &c. Varro. Acerrimus hominis fimus est, & optimus secundum aliquos, deinde suum, caprarum, ouinum, boum, postremò asinorum, (ὄνων, Gaza uertit iumentorum,) Theophrastus. Ouillum quidam caprino præferunt, omnibus uerò asininum, Idem. Stercus asinorum primum est maximè hortis, deinde ouillum & caprinum, & iumentorum, Pallad. Ad cultum hortorum optimum stercus est asini, quia minimum herbarum creat: proximum uel armenti, uel ouium, si sit anno maceratum, Columella libro 11. Iustum est singulas uehes fimi denario ire, in singulas pecudes minores: in maiores, denas: nisi cõtingat hoc, malè substrauisse pecori colonum appareat. Sunt qui optimè stercorari putent, sub dio retibus inclusa pecorum mansione, Plinius. Ouillo fimo ad asparagos uti Cato (capite 161.) nominatim iubet, quoniam aliud herbasceret, (herbas crearet,) Idem. E segete euellito ebulum, cicutam, & circum salicta herbam auctam uluamq;: ea substernito ouibus, frondemq; putridam. Vbi saturus eris frumentum, oues ibi delectato, Plinius 17. 9. ex Catone.

¶ In emptionibus iure utimur eo, quod lex præscripsit: in ea enim alij plura, alij pauciora excipiunt. quidam enim pretio facto in singulas oues, ut agni chordi duo pro una oue annumerentur, etsi cui uetustate dentes absunt, item binæ pro singulis, ut prodant: de reliquo antiqua ferè formula utuntur, cum emptor dixit: Tanti sunt mihi emptæ? & ille respondet, Sunt: & exprompsit numos. Emptor stipulatur prisca formula: Sic illasce oues, qua de re agitur, sanas recte esse, uti pecus ouillū, quod recte sanum est extra luscam, surdam, minam, id est uētre glabro: neq; de pecore morboso esse, haberecq; recte licere: hæc si recte fieri spondes? nec cum id factum est, tamen grex dominum non mutat, nisi sit æs adnumeratum. Nec non emptor potest ex empto uenditorem damnare, si non tradat, cum is non soluerit numos: ut ille emptorem simili iudicio, si non reddidit pretium, Varro. Etrur[ius?] sus, Relinquitur de numero, quem faciunt alij maiorem, alij minorem: nulli enim huius moduli naturales. Illud ferè omnes in Epeiro facimus, ne minus habeamus in centenas oues hirtas singulos homines.

nes, in pellitas binos. De numero pastorum alij angustius, alij laxius constituere solent. Ego in octogenas hirtas oues singulos pastores constitui, Atticus in centenas. In gregibus ouium, sed magnos quos miliarios faciunt quidam, facilius de summa hominum detrahere possunt, quàm de minoribus, ut sunt Attici. Tremellius. Septingenarij enim mei, ut opinor, tu octingenarios habuisti. Nec tamen non ut nos arietum decimam partem, Varro. Qui sequitur gregem circunspectus, ac uigilans (id quod omnibus, & omnium quadrupedum custodibus præcipitur) magna clementia moderetur: Idemq; duci propior quàm domino, & in cogendis, recipiendisq; ouibus adclamatione, ac baculo minetur: nec unquam telum emittat in eas: neq; ab his longius recedat: nec aut recubet, aut considat: nam nisi procedit, stare debet: quoniam grex quidem custodis officium, sublimem celsissimamq; oculorum ueluti speculam, desyderat, ut neq; tardiores & grauidas, dum cunctantur, neq; agiles & fœtas, dum procurrunt, separari à cæteris sinat, ne fur aut bestia hallucinantem pastorem decipiat, Columel. Numerus caprini gregis minor esse debet quàm ouilli, quòd capræ lasciuæ & quæ dispergunt se: contra quòd oues se congregant, & condensant in locum unum. Itaq; in agro Gallico greges plures potius faciunt, quàm magnos, quòd in magnis citò existunt pestilentiæ, Varro. Et alibi, Canis ita custos est pecoris, ut eius quod eo comite indiget ad se defendendum: in quo genere sunt maximè oues, deinde capræ. Has enim lupus captare solet, cui opponimus canes defensores. Ouium, caprarum & equorum pastores, genitalia earum tempore coitus, delibutis multo sali & nitro manibus, perfricant: unde ijs uehementior coitus appetitio exoritur, & mares sustinēt. Alij alijs mordicantibus pharmacis ea perungunt, ut pipere uel nitro, uel urticæ fructu, Aelian. Post fœturam longinquæ regionis pascua petiturus opilio ferè omnem sobolem pastioni reseruet suburbanæ. uillicus enim teneros agnos, dum adhuc herbæ sunt expertes lanio tradit, quoniam & paruo sumptu deuehuntur, ijs summotis, fructus lactis ex matribus non minor percipitur. Summitti tamen etiam in uicinia urbis quandoq; oportebit. Nam uernaculum pecus peregrino longe est utilius. Nec committi debet, ut totus grex effœtus senectute dominum destituat: cum præsertim boni pastoris uel prima cura sit annis omnibus in demortuarum uitiosarumq; ouium locum totidem, uel etiam plura capita substituere. quoniam sæpe frigorum atq; hyemis sæuitia pastorem decipit, & eas oues interimit, quas ille tempore autumni ratus adhuc esse tolerabiles, non summouerat: quo magis etiam propter hos casus, nisi ualidissima, quæ non comprehendatur hyeme, nouaq; progenie repleatur numerus, Columella. Curandum est ut mortuarum uel uitiosarum numerus nouella sobole reparetur. Autumno debiles quæq; pretio mutentur, ne eas imbecillas hybernū frigus absumat, Pallad. Oues ut sequantur, earum aures lana obturato, Florentin. Antiphanes in Acestria apud Athenæum quendā præ auaritia illas tantum oues mactare scribit, ex quibus nullus amplius fructus, uellerum, casei, agnorum, ad eum perueniret.

¶ Tonsura uocatur cum oues & capras detondent aut uellunt, Varro. Aegyptus tam abunde herbida est, ut bis anno oues ex sese pariant, bisq; tondeantur, Aelian. Mense Aprili locis calidis tondeantur oues, Pallad. Locis temperatis mense Maio celebranda est ouium tonsura, Idē. Et alibi, Iunio mense oues in frigida regione tondemus. Tondendarum ouium tempus est in Iulio, Textor. Tonsuræ certum tempus anni per omnes regiones seruari non potest, quoniā nec ubiq; tardè nec celeriter æstas ingruit: & est modus optimus consyderare tempestates, quibus ouis, neq; frigus, si lanā detraxeris, neq; æstum si nondū detonderis, sentiat. Verum ea quandocunq; detonsa fuerit, ungi debet tali medicamine: succus excocti lupini, ueterisq; uini fex, et amurca pari mēsura miscent, eoq; liquamine tonsa ouis imbuitur, atq; ubi per triduū delibuto tergore medicamina perbiberit, quarto die si est in uicinia maris, ad littus deducta mersatur: si minus est, cœlestis aqua sub dio salib. in hunc usum durata paulū decoquitur: (aqua cœlestis cum sale paululū decocta sub dio debebit pecorum tonsa & uncta membra diluere, Pallad.) eaq; grex perluitur: hoc modo curatū pecus anno scabrum fieri non posse Celsus affirmat: nec dubiū est, quinetiā ob eam rem lana quoq; mollior atq; prolixior renascatur, Columella & Pallad. Vide etiam supra de inungendis ouibus tonsis ex Didymo, Capite tertio in mentione scabiei ouium: sic enim cauetur quo minus scabræ fiant. De tonsura ouium primum animaduerto ante quàm incipiant facere, num scabiē, aut ulcera habeant, ut, si opus est, ante curentur quàm tondeantur. Tonsuræ tempus inter æquinoctiū uernum, & solstitiū cum sudare cœperint oues: à quo sudore recens lana tonsa succida est appellata. Tonsas recentes eodem die perungunt oleo & uino, non nemo admista cera alba, & adipe suillo. Et si ea tecta solet esse, quam habuit pellem infectā, eam intrinsecus eadē re perungunt & tegunt rursus. Siqua in tonsura plagam accepit, eum locū oblinunt pice liquida. Oues hirtas tondent circiter ordeaceā messem, in alijs locis ante fœnisicia. Quidam has in anno bis tondent, ut in Hispania citeriore, ac semestres faciunt tonsuras: duplicem impendūt operam, quòd sic plus putant fieri lanæ, quo nomine quidam bis secant prata. Diligentiores tegeticulis subiectis oues tondere solent ne flocci intereant. Dies ad eam rem sumuntur sereni, & ijs id faciūt ferè à quarta ad decimā horam, quoniam sole calidiore tonsa, ex sudore eius lana fit mollior, & ponderosior, et colore meliore. Quam demptā & conglobatam alij uellera, alij uelumina appellant: ex quorū uocabulo animaduerti licet, prius lanæ uulsuram quàm tonsuram inuentam. (Oues non ubiq; tondentur: durat quibusdam in locis uellendi mos, Plin.) Qui etiam nunc uellunt, ante triduo ieiunas habent, quòd languidæ minus radices lanæ retinent. Omnino tonsores

in Italia primum uenisse ex Sicilia dicuntur post Romam conditam anno quadringentesimo quinquagesimoquarto, ut scriptum in publico Ardeæ in literis extat, eosq; adduxisse Publium Ticiniũ Menã. Olim tonsores non fuisse adsignificant antiquorum statuæ, quod pleræq; habent capillum, & barbã magnam, Varro. Nec frigido adhuc, nec iam æstiuo tempore, sed medio uere oues tondendæ sunt. Curandum autẽ est ut post horam diei primã absterſæ oues, exiccatoq; uapore illo quem noctu lana contraxerat, præcipuè ad Solem tondeantur. Nam quum ouis quæ tondetur tunc sudet, facile colligitur sudor ex lana, (ἀναλαμβάνεται ὁ ἱδρὼς ἐκ τῶν ἐρίων,) lanaq; ipsa euadit tum nitidior tum mollior, Didymus.

¶ Fructum ouis è lana ad uestimentũ ministrat, Var. Quadrupedibus pili senectute crassescũt, lanæq; rarescunt, Plin. Lanæ molles & crispæ præferuntur, Albert. Arietis lanam sequitur quicquid ex eo generatur, Idem. De ariete eligendo, infra dicetur in historiæ eius cap. 2. De Tarentino siue tecto pecore, quod lanarũ tantum gratia nutritur, superius hoc in capite dictum est. Quibus pascuis lana melior molliorq; fiat, explicauimus supra partim hoc ipso in capite, partim tertio. Cur ouium expilatis mollior pilus subnascitur, homini durior? Aristot. Problem. 10. 24. Cur ouium pili eò duriores sunt quo prolixiores, hominum contra? Ibidem sequenti statim Problemate. Pabula sterilia subtilitatem lanæ augent, Cardanus: ideoq; Anglica lana (inquit) nunc, ut olim Milesia, celebratur. Nec mirum, cum nullum animal uenenatũ mittat Anglia, & sine luporum metu, (nulli enim in Anglia hodie lupi reperiuntur,) pecus uagetur. Rore cœli sitim sedant greges, ab omni alio potu arcentur, quòd aquæ ibi ouibus sint exitiales. Cur uellus ouis à lupo laceratæ tabidum & pediculosum sit, uide supra in D. & in Lupo. D. Lanas Hispania nigri uelleris præcipuas habet, Pollentia iuxta Alpes: Vnde apud Martialem lanæ Pollentinæ. Non tantum pullo lugentes uellere lanas. Canusium rutili, quas erythras uocant. Canusinæ ruffæ dictæ à Martiale: Roma magis fuscis, uestitur Gallia ruffis. Et Canusinatum Syrum dicit, pro Canusina ueste ornato, ut Canusinatus nostro Syrus assere sudet. Fuluas habet Tarentũ, & suæ pulliginis. Histriæ Liburniæq;, pilo propior quàm lanæ, pexis aliena uestibus, & quam sola ars scutulato textu commendat in Lusitania. Scutulatũ uerò textum eiusmodi ferè est, quale cernitur in aranearum telis. Quanta arte celant pedicas, scutulato rete, ad capiendas muscas circa grassantes, Plinius 11. 23. Idem libro 17. de emplastratione arborum loquens scutulam uocat corticem ad effigiem parui scuti eximendũ ab arbore, in cuius locum cortex alius cum germine reponitur. At uero mollis erat lana in agro Mutinensi, cuius meminit Strabo in quinto: Lanam mollẽ (inquit) Mutinensis ager, eaq; regio quæ ad fluuium Scutanũ pertinet, fert omnium longè optimã: hirtam (τραχεῖαν) uero Ligustica & Mediolanensis, (Insubrum regio,) ex qua bona pars Italiæ seruitiorum (τὸ πλέον τῆς οἰκετείας τῶν Ἰταλιωτῶν) uestitur. Mediocrẽ autem ea quæ circa Patauium, ex qua pretiosissima tapeta & gausapinæ fiunt. Est & hirta pilo crasso, in tapetis antiquissima gratia, (& hoc stragulæ uestis genus utrinq; uillos eminentes habet, uel saltẽ ex altera parte,) Baysius. Feltrias ut hodie à Feltro urbe mercatorum uulgus appellat, antiquis non defuisse existimo: uestes scilicet nõ textas, non consutas, sed lana igne adacta compactas, quales nunc ad pilea & penulas in usu habemus: de quibus puto Pliniũ sensisse his uerbis in octauo: Lanæ & per se coactæ uestem faciunt, & si addatur acetum, etiam ferro resistunt: immò uero etiã ignibus nouissimo sui purgamento. Quippe ahenis coquentium extractæ indumentis usu ueniunt, (Aliâs, Quippe ahenis polientium extracta in tomenti usum ueniunt,) Galliarum, ut arbitror, inuento: certe Gallicis hodie nominibus discernũtur: Nec facile dixerim, qua id ætate cœperit, Cælius Calcagninus epistolicarum quæstionum 3. 1. Sed addit Plinius, Antiquis enim torus è stramento erat, qualis nunc etiam in castris gausape. Patris mei memoria cœpere amphimalla nostra, sicut uillosa etiam uentralia. Nam tunica laticlaui in modum gausape texi nunc primum incœpit. De lana feltria & pilotarijs artificibus qui pileos & uestes inde conficiunt, pluribus docui in Tauro capite 7. inter remedia aduersus sanguinem taurinum. Lanæ Bæticæ: Catullus timens naufragium eiecturus erat uestes, quarum generosi graminis ipsum Infecit natura pecus: sed & egregius fons Viribus occultis, & Bæticus adiuuat aër, Iuuenalis Sat. 12. Oues quas pelliones nostri Flandricas (Flemming) uocant, à molli & crispa lana laudantur. Sed de lanarum differentijs, secundum regiones præcipue, in B. etiam nonnihil diximus. ¶ Colores lanarum. Bæticis ouibus, ut iam dixi, color suus ex pabulo, potu & aëre natura fit, non arte. Hæ (capræ) quoq; non cura nobis leuiore tuendæ: Nec minor usus erit: quamuis Milesia magno Vellera mutentur, Tyrios incocta rubores, Vergil. Colossinus color (inquit Hermolaus, qualem Plinius in flore cyclamini esse scribit) à Colossis urbe Troadis uocari cœpit. Strabo uolumine duodecimo, Laodicensis, inquit, ager qui ad Lycum amnem cognominatur, φέρει προβάτων ἀρετὰς, οὐκ εἰς μαλακότητα μόνον τῶν ἐρίων, ᾗ τῶν Μιλησίων διαφέρει, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κόραξιν χρόαν, &c. Hoc est, oues gignit præstantissimas, non solum mollitie lanæ, sed etiam colore coracino: itaq; magnum inde quæstum faciunt, ut & uicini eorum Colossini à cognomine eis colore. In Hispania quoq; tradit coracino lanitium colore nasci. Vitruuius, In agris Clazomeniorum, Erethriæorum & Laodicensium pecora (inquit) procreantur, alijs locis leucophæa, alijs pulla, alijs coracino colore. De Laodicensi uellere Plinius quoq; octauo libro, ubi & pulliginem coloris genus facit, Hæc Hermolaus. Ex Turditania Hispaniæ frequens olim uestitus ueniebat, nunc uero Coraxorum amplius lanitium omnium pulcherrimum, unde admissarij arietes talento emuntur. Telarum exuperans tenuitas atq; copia, quas Saltiatæ construunt,

Strabo libro 3. Lanarum sunt & à coloribus quos bibunt discrimina: cymatiles, à fluctibus: gerano chroés à gruibus, Iam ab amethysto, ab serenitate, à croco, à rosa, à myrto, à glandibus, ab amygdalis, à cera, à coruo coraxicæ, à purpura colossinæ: Et hæc partim ex Plauto, partim ex Ouidio in Artib. & Strabone, Hermol. Coraxi quidem Colchidis populi sunt, & iuxta eos pars Tauri montis Coraxis uel Coraxicus appellatur. Lanam tingunt: alga Cretica, lactucæ quædam species, loti radix, nucum cortex, rubea, sideritis, ut Aggregator ex Plinio citat. Item fabę decoctio, Isaac & Serapio secundum Dioscor. Molliorem uero & pulchram lanam reddit cōdisi, id est struthium, Idem: Aqua maris, Plin. Colorum plura genera: quippe cum desint etiam nomina eis, quas natiuas appellant, aliquot modis, Plinius. Lanarum colores natiui memorantur quatuor præcipui, etiamsi Plinius dicat uel natitiis nomina deesse aliquot modis. Albus in Apulia nobilis, ut ait Martialis. Velleribus primis Apulia, Parma secundis Nobilis, Altinum tertia laudat ouis. Niger in Hispania & Pollentia, ut diximus. Rutilus, qui & ἐρυθρὸς dici potest, & à Martiale ruffus. Fuluus, & suæ pulliginis Tarentinus, Baysius: Mox autem ex Gellio subijcit, fuluum colorem ex ruffo & uiridi mixtum esse, ita ut in alijs plus uiridis, in alijs plus ruffi habeat, &c. Lanarum nigræ nullum colorem bibunt: de reliquarum infectu suis locis dicemus in conchylijs marinis, aut herbarum natura, Plin. De colossino & coracino coloribus paulò superius dixi: uide etiam in B. quædam de colore lanæ. Prætextæ apud Hetruscos originem inueni. Trabeis usos accipio reges: Pictas uestes iam apud Homerum fuisse, unde triumphales natæ. Acu facere id Phryges inuenerunt, ideoq́ Phrygiones appellati sunt. Aurum intexere in eadem Asia inuenit Attalus rex, unde nomen Attalicis. Colores diuersos picturæ intexere Babylon maxime celebrauit, & nomen imposuit. Plurimis uero licijs texere, quæ polymita appellant, Alexandria instituit: scutulis diuidere, Gallia. Metellus Scipio triclinaria Babylonica sestertiū octingētis millibus uęnisse iā tunc posuit in capitalibus criminib. quæ Neroni principi quadragies sestertio nuper stetère. Ser. Tullij prætextæ, quibus signum Fortunæ ab eo dicatæ coopertum erat, durauêre ad Seiani exitum: mirumq́ fuit nec defluxisse eas, nec teredinum iniurias sensisse annis d. lx. Vidimus iam & uiuentium uellera, purpura, cocco, conchylio, sesquilibris infecta, uelut illa sic nasci cogente luxuria, Plinius. Et rursus, Lanam & colo & fuso Tanaquilis, quæ eadem Caia Cæcilia uocata est, in templo Sangi durasse, prodente se, author est M. Varro: factamq́ ab ea togam regiam undulatam æde Fortunę, qua Ser. Tullius fuerat usus. Inde factum ut nubentes uirgines comitaretur colus compta, & fusus cum stamine. Ea prima texuit rectam tunicam, qua simul cum toga pura tyrones induuntur nouæq́ nuptæ. Vndulata uestis primo è lautissimis fuit, inde soriculata defluxit. Togas rasas Phrygianasq́, diui Augusti nouissimis temporibus cœpisse, scribit Fenestella. Crebræ papaueratæ antiquiorem habent originem, iam sub Lucilio poëta in Torquato notatæ, Hucusque Plinius. Rica est uestimentum quadratum, fimbriatum, purpureum, quo flaminicæ pro palliolo utebantur. Alij dicunt quòd ex lana fiat succida alba, quod conficiunt uirgines ingenuæ patrimæ matrimæ ciues, & inficiatur cœruleo colore, Festus. Vide Ricæ, apud eundem alibi. Ex pilis ouium (inquit Crescentiensis) fiunt indumenta necessaria & iucunda hominibus: qui quanto sunt subtiliores, tanto meliores & maioris pretij. Qui ouillam lanam pexerit, atq́ ex ea uestem confecerit, scabiem, ut ferunt, procreabit ei, qui ea uestietur, Aelian. Reliqua de lanis uide in Philologia e.

¶ Pelles quæ cum suis pilis ad uestitum parantur apud nos, agninæ omnes non ouillę sunt: quam obrem in Agno de eis dicam. Ouium uero pelles quæ pilis detractis parantur à cerdonibus, colore aliquo infectæ, ad calceos, ocreas, thoraces, chirothecas, marsupia & huiusmodi paranda adhibentur. Ex pellibus ouium (agnorum potius) cum pilis fiunt pelliceæ pannorum tempore frigido commodæ. Ex ijsdem depilatis fiunt calceamenta, Crescentiensis. Ex ouillis pellibus audio etiam membranas fieri, maceratis in aqua cum calce, & postea extensis. Harum tenuiores molliores q́ pro charta ut inscribantur idoneæ sunt, iam & libros in membranis excusos uidimus. Crassiores pugillaribus seruiunt, pigmento quodam illitæ candido aut luteo. Literæ styli ænei uel argentei mucrone obtuso inscribuntur, spongia linteóue humido infrictæ delentur. Hinc & libri colligati uestiuntur, & alij diuersi usus habentur. ¶ Seuo ouillo cerdones etiam uel sutores illinunt ac molliunt coria. ¶ Ossa manubrijs cultellorum idonea sunt. ¶ Vrina ouium apud Rhætos, ut audio, nitri fictitij materia est. ¶ Vt pili nigri equorum mutentur in albos: In lacte pecudum bulliente linteum madefactum loco impone, idq́ toties donec cum fricatione modica digitorum pili cadant: deinde aliud linteum purum madefactum in lacte recenti frigido, (melius forte calido uel tepido,) duces per locum depilatum ubi pilos (pro nigris albos) renasci uolueris: hoc facies per tres dies uel pluries, donec pili incipiant crescere, diebus singulis ter ut minimum, Rusius.

¶ Sues, oues & capræ cum libidinosiores sunt, & mares passæ, mox ipsę etiam eos conscendunt, (ὅταν ἐπιμαίνωνται τὴν τῶν ἀρρένων ὀχείαν, ἐπισκιρτῶσι ἐπιφαίνει, lego ἐπιβαίνει τοῖς ἄρρεσι) magnam tempestatem (χειμῶνα) significant. At si tardiores solito ad coitum sint eædem pecudes, gaudebit uir pauper quod ei uestibus indigenti, satis temperatum anni tempus futurum præsagiant, Aratus & Scholiastes. Et rursus, Si boues & pecora (μῆλα, id est oues, Scholiast.) declinãte iam autumno terram (pedibus, Aelianus) foderint, & capita uersus boream protenderint, magna & rigida hyems circa occasum Pleiadum expectãda est: eoq́ maior, quo pecudes illæ magis foderint. sequetur enim nix multa frugibus & plantis noxia. Hoc quidem de ouibus Aelianus etiam ex Arato repetit. Pecora

exultantia, & indecora lasciuia ludentia, (tempestatem, præsertim pluuiam) significant, Plinius. Aelianus contra, Agni & hœdi lasciuientes & inter se saltantes, lætos dies promittunt. Agni ad pabula festinantius pergentes, tempus frigidum (χειμῶνα) indicant. Item arietes & agni cum in uia se inuicem cornibus petunt colludendo: uel saltantibus similes pedibus exiliunt, agni quidem, ceu leuiores, quaternis, arietes uerò binis tantum anterioribus. item (eadem pecora) cum uesperi à pastoribus ad stabula uix reduci, & ab herbis depascendis uix lapidibus etiam abigi possunt, Aratus.

¶ Fructuum ex pecore species sunt duæ: una est tonsura: altera, quæ latius patet, de lacte & caseo, quam scriptores Græci separatim τυροποιίαν appellauerunt, ac scripserunt de ea re permulta, Varro. Ouibus omnium maximè quadrupedum lac diu edurat: quippe quibus mulctra mensium octo spacio continuetur, Aristoteles. Fructum ouium (inquit Cato cap. 150.) hac lege uenire oportet. In singulas casei pondo X V. dimidium aridum, lacte ferijs quod mulserit dimidium, & præterea lactis urnam unam. Hisce legibus agnus diem & noctem qui uixerit, in fructum, & Calend. Ianuar. emptor fructu decedat. Si intercalatum erit Calend. Martijs agnos triginta, ne amplius promittat. Oues, quæ non pepererint, binæ pro singulis in fructu cedent. Die lanam & agnos uendat. Menses X. ab coactore releget porcos sectarios. In oues denas singulos pascat. Conductor I I. menses pastorem præbeat, donec domino satisfecerit, aut soluerit, pignori esto, Hæc Cato. ¶ Butyrum etiam ex ouillo lacte habetur, uide infra in F. E lacte pinguissimo probatum fit butyrum, quale ouillum est, Dioscorides. Ouillum lac caprinumque, mox bubulum, commodum est ad conficiendum reponendumque caseum, Aristoteles. Ouillo miscere caprinum lac Siculi, & quibuscunque copia est caprini, solent, Idem. ¶ Usque ad festum sancti Michaëlis (inquit Crescentiensis) bis quotidie mulgentur oues, & postea semel lac elici potest. Ne nimis pingues cum arietibus mittantur, ne importuno tempore fœtus emittant, sed post coniunctionem arietum ut pinguescant custodiantur, ut horis opportunis ducantur ad pascua, & custodiantur per totam æstatem. Festinanter mulgeantur aurora surgente, ut tempestiuè educantur ad pascua. Dum mulgentur, quotquot adsunt silentium præstēt, excepto magistro qui tantum necessaria loquatur. Caseum coagulamus syncero lacte, coagulis agni uel hœdi, ac pellicula quæ solet pullorum uentribus adhærere, uel agrestis cardui floribus, uel lacte ficulneo, cui serum debet omne deduci, & ponderibus premi. Ubi cœperit solidari, opaco loco ponatur, aut frigido: & pressus subinde adiectus pro acquisita soliditate ponderibus trito & torrefacto sale debet aspergi. iam durior, uehementius premi potest. Post aliquos dies solidatæ iam formulæ statuantur, ita per crates ne inuicem se unaquæque contingat. sit autem loco clauso & à uentis remoto, ut teneritudinem et pinguedinem seruet. Vitia casei sunt, si aut siccus aut fistulosus est. quod euenit, si aut parum prematur, aut nimium salis accipiat, aut calore solis utatur, (uratur.) Recenti caseo conficiendo aliqui uirides nucleos pineos terunt, atque sic lacte mixto congelant, aliqui cyminum tritum frequenter colatum congelant. qualemcunque etiam sapore uelis efficere, poteris adiecto quod elegeris condimento, uel pipere aliòue pigmento id præstare, Hactenus Crescentiensis.

F.

Caro cuiusque quadrupedis deterior est, cum locis palustribus quàm editioribus pascit, Aristoteles. Caro leporum sanguinem quidem gignit crassiorem, sed melioris succi quàm bubula & ouilla, Galenus libr. 3. de aliment. facult. Agni carnem habent humidissimam ac pituitosam: ouium uerò magis excrementitia est ac succi deterioris, Ibidem. Et rursus, Animalia quæ humili & tenui herba nutriri queunt, ea primo ac medio uere sunt præstantiora, ut oues: æstate autem prima ac media capræ, cum fruticum germina uigent. Bubula caro si cum ouilla comparetur, frigida est, sanguinemque melancholicum gignit, Symeon Sethi. Ouilla caro (τὸ προβάτων κρέας, inquit idem) superfluitatum plena est malique succi: melior est annicula, id est unius anni: quæ uerò hac uetustior est, & difficulter concoquitur, & mali est succi, nocens his qui stomacho humido sunt, & pituitosis. Si mulieris uterus fuerit ulceratus, &c. serum coctum bibendum præbeto per dies quinque, aut lac asininum coctum per dies 3. aut 4. Post lactis autem potum cum aquis ipsam reficito, & cum cibis commodis, carnibus ouillis teneris recentibus & uolucrium, Hippocrates libro 1. de morbis muliebribus. Caro ouium sapore est ingrato, & nimium humida, neque conueniens nisi forte rusticis assuetis, qui continuis laboribus exercentur, Crescentiensis. Ouem arietem dentibus ne attingas. non modo enim eius caro non prodest, uerum etiam uehementer obest, Platina. Carnes pecorum prohibentur, quia malum sanguinem generant. Agni quidem præbent nutrimentum multum, calidum & humidum, sed pituitam gignunt. (Vide in Agno F.) Arietes anniculi melius temperati sunt quàm natu minores. Hæ carnes uerno magis quàm alio tempore conueniunt. His qui opus habent refrigerari, præparantur cum aceto: illis uero qui descensione indigent, cum muri. Salubriter autem superbibitur uinum album subtile, deinde accipitur calche sacharinum, Elluchasem in Tacuinis ex Oribasio. Magistratus noster ne oues post diui Iacobi diem, id est uicesimum quintum Iulij ab alijs regionibus mactandæ adducantur, lanijs interdicit: quamuis enim pinguiores aliquando post id tempus oues fiant: insalubriores tamen habentur earum carnes, & minus placent palato, tenacioresque sunt, præsertim adductarū aliunde. Ouilla caro à quibusdam (Anglis præcipuè) salitur, & infumatur, ut audio, uno die tantum cum sale relicta in uasis. ¶ Ius in oui fero ferueas: Piper, ligusticum, cuminum, mētham siccam, thymum, silphium: suffundes uinum: adijcies damascena macerata: mel,

mel, uinum, liquamen, acetum, passum ad colorem, oleum: agitabis fasciculo origani & mentæ siccæ. Et rursus, Ius frigidum in oui fero: Piper, ligusticum, thymum, cuminum frictum, nucleos tostos: mel, acetum, liquamen & oleum: piper aspergis, Apicius 8.4. Brassicæ folia uel cymæ si coquantur cum ouilla carne pingui ius optimum reddi aiunt. Cur oues à lupis dilaniatæ carnem quidem sua uiorem, lanam autem tabidam flaccidamq́ habeant, dictum est in Lupo D. ex Plutarcho. Armum ouillum elixum & refrigeratum aliqui hoc iure perfundunt: Petroselinum (sic uulgò apium uocant) minutatim incisum contundunt in pila & aceto affuso per horam relinquunt, exprimunt per linteum, zingibere & pipere condiunt: sic perfusum armum frigidum apponunt. Ex ouis pulmone mi nutal fit, non item aliarum pecudum, apud nostros: ut ex eiusdem iecore tomi quadrati, qui omento circunuoluti, additis & herbis odoratis aliquando, uerubus ligneis transfixi in craticula assantur. Sunt qui in sartagine frigunt: nam apud Athenæum libo 3. legimus πυελίων καὶ ἧπάρ τε ἐπίπλῳ περιειλημμένον. Idem Alexidis uersum citat, ἧπαρ ὀπτὸν ἐγκεκαλυμμένον. Iecur ouis integrum aliqui diligenter cum medulla panis contundunt, & per linteum uel cilicium transmittunt, deinde aromatibus ad saporem coloremq́ commendandum inspersis, modicè feruefaciunt, et turdos in iure carnium elixos ac modicè butyro frixos imponunt. Intestina ouium (schaaffbüch. nam kuttlen de bobus propriè dicitur, de uitulis kröß) in aqua elixa à uulgo comeduntur. μυελὸν οἶον ἔδεσκε, καὶ οἰῶν πίονα δημόν, Homerus Iliados χ.

¶ Ex ouillo pecore casei lactisq́ abundantia non solum agrestes saturat, sed etiam elegantium mensas iucundis & numerosis dapibus exornat. Quibusdam uerò nationibus frumenti expertibus uictum commodat, ex quo Nomadum Getarumq́ plurimi γαλακτοπόται dicuntur, Columella. Quod præstat? Capræ. Post? Ouis. Inde? Bouis, Baptista Fiera de lacte. Lac nigrarū ouium melius est, in capris uero contra, Albertus. Lac ouillum nutrimentum est satis salubre: eò melius, quò recentius fuerit: & eò plus nutriens, quò spissius, Crescentien. Et rursus, Lac & caseus ex uaccis non tam conueniunt esui humano quàm ex ouibus. Ouium lac dulce crassum (παχὺ: quædam exemplaria non rectè habent τραχὺ) & pręp ingue est, non usq́ adeò (ut caprinum) utile stomacho, Dioscorid. Idem lac bubulum asinium & equinum magis aluum emollire scribit quàm ouillum, quod hoc crassius sit. Pinguissimum lac est bubulum: ouillum uerò ac caprinum, habent quidem & ipsa pinguedinis quippiam, sed multò minus, asininum uero huius succi minimè particeps est, Gale. Caprino lacte crassius ouinum est, sed eius frequens usus cuti uitiligines albas inducit, Authoris nomen excidit. Lac muliebre temperatissimum est, mox caprillum, hinc asininum ouillumq́, postremò uaccinum, Aegineta. Lac omnium rerum, quas cibi causa capimus, liquentium maxime alibile, & id ouillum, inde caprinum, Varro. Stomacho accommodatissimum caprinum, quoniam fronde magis quàm herba uescuntur: bubulum medicatius: ouillum dulcius & magis alit, stomacho minus utile, quoniam est pinguius, Plin. Erythea insula est uel eadem quæ Gades, uel proxima freto unius stadij discernente. Ea pabuli ubertate ita gliscit, ut ouium lac in ea serum non habeat, et insuper ad conficiendum caseū multam aquā admisceri oporteat propter pinguitudinē. Quin & intra dies triginta suffocari illic pecus dicunt, nisi aliquid sanguinis detrahatur, Eustathius in Dionysium Afrum (ex Strabonis tertio.) ¶ E lacte pinguissimo probatum fit butyrum, quale ouillum est, Dioscorides. Pinguissimum est lac bubulum: ouillum uerò ac caprinum, habent quidem & ipsa pinguedinis quippiam, sed multò minus, Galen. Butyrum à boue nominatur, è cuius lacte copiosissimum consit, ut miretur Dioscoridē Galenus, quòd ex caprino & ouillo confici lacte dixerit: ex caprino tamen fieri solere testis est Plinius, Hermolaus. Butyrum plurimum fit è bubulo lacte, & inde nomen: pinguissimum ex ouibus, Plin. Caseus numerosior est Apennino. Cebanum hic è Liguria mittit, ouium maximè lactis, Plinius. Casei bubuli maximi cibi sunt, & qui difficillimè transeant sumpti. Secundò ouilli: minimi cibi, & qui facillimè deijciantur, caprini, Varro. Caseus Siculus fit ouillo & caprino lacte permixto, &c. ut in Capra capite quinto. Caseus ouillus eò melior quo recentior fuerit: tanto peior, quo uetustior & durior. Improbatur etiam nimis salsus, & qui uel nimium uiscosus uel aridus & friabilis est, ut ait Rasis. laudatur inter utrunq́ medius, Crescentien. Et rursus, Lac & caseus ex uaccis non tam conueniunt esui humano quàm ex ouibus. Casei aridi ouilli proximi anni frusta ampla facito, & in picato uase componito: tum optimi generis musto adimpleto, ita ut superueniat, & sit ius aliquanto copiosius quàm caseus. Nam caseus combibit, & fit uitiosus, nisi mustum semper supernatet. Vas autē, cum impleueris, statim gypsabis: deinde post dies uiginti licebit aperiri, & uti qua uoles adhibita conditura. est autem etiam per se non iniucundus, Columella 12.42.

G.

Verberum uulnera atq́ uibices pellibus ouium recentibus impositis obliterantur, Plin. Pellis ouina recens detracta (adhuc calens) circūposita ijs qui quocunq́ modo fuerint uerberati, omnium luculentissimè adiuuat, adeò ut die ac nocte una illos curet: concoquit enim & digerit quæ sub cute sanguinem habent, (uibices, liuores, sugillata,) Galenus de simplicib. 11.16. Rasis, Albert. Vide in ariete G. ab initio. Cutis pedum & rostrorū bouis & ouis igni lento diu coquuntur, donec ueluti coagulū remittat: id exemptum siccatumq́ in aëre perflatili, ad hernias commendatur, Syluius. De remedijs ex pilis, lanis seu uelleribus ouium, uide infra, post Oesypum. ¶ Ad comitiales morbos magnificè laudatur & sanguis pecudum potus, Plinius. ¶ Si uteros purgare uoles, primum quidem

ordeum oleo imbutum in pruinis suffire oportet. Postridie uero carnem ouillam coquere, cũ ordei decocto sub dio per noctem exposito. Sit autem decoctum ordei congij mensura, & ualde ipsas coquito. Vbi uerò coctæ fuerint, leuiter tepidas edat, & iusculum sorbeat. Postridie autem thus & pulegium tritum, melle subactũ & lana exceptum ad triduũ subdito, Hippocrates de nat. mul. Carnes pecudis combustæ ex aqua cæteris uerendorum uitijs (de formicationibus & uerrucis eorum prius dixerat) medentur, Plin. Si (inflicto alicui morsu uel ictu uenenato) neq; qui exugat, neq; cucurbitula est, sorbere oportet ius anserinũ, uel ouillum, uel uitulinũ, & uomere, Cels. Seuũ ouillũ quomodo cureť, in hircino ex Dioscoride præscripsi. Nominatur aũt seuũ ouiũ, aliquando simpliciter, de quo priore loco agemus: aliquãdo ex renibus, uel omento. Seuo ouillo ad ignẽ liquato linteũ intinge, & parti adustæ impone, curabiť, Innomin. Cicatrices ad colorẽ reducit pecudũ pulmo, præcipuè ex ariete, seuũ ex nitro, Plin. Paniculas aperit seuũ pecudis cum sale tosto positũ, Marcel. Seuũ ouiũ uetus cũ cinere è capillis mulierũ furunculis mederi diciť, Plin. Cantharides illitas licheni prodesse non dubium est, cũ succo taminiæ uuæ & seuo ouis uel capræ, Plin. Vnguiũ scabriciẽ tollit pecudum seuum, Idem. Malandriæ & frigore adustis partibus prodest cuiuslibet pecudis seuum cum alumine tritum uel excoctum, & ceroti modo impositum, Marcel. Pernionibus quoq; imponitur seuum pecudum cum alumine, Plin. Articulis luxatis præsentaneum est & seuum pecudis (cuiuscunque, Marcel.) cum cinere è capillo mulierum, Plin. Ad oculorum uaria uitia, caprinum, ouillum'ue adipem calida aqua madentem imponito, Galenus Euporist. 3.12. Seuum ouium decoctum & cum uino austero depotum, tussi medetur, Marcel. Absyrtus hippiatrus in tussi equorum etiã utitur, ut in ceruino seuo diximus. Dysentericos recreat seuum ouiũ decoctum in uino austero: hoc & ileo medetur, & tussi ueteri, Plin. Seuum ouillũ decoctum in uino austero, & calidũ potui cœliaco datum, manifesto remedio erit, Marcel. Hircinus adeps, ut qui ualidissimè discutiat, podagricis auxiliatur, cum fimo capræ & croco impositus: huic proportione respondet ouillus, Dioscor. Pinguitudinem exteriorem (inter carnem & cutim) inter posteriora crura, priuatim ad morbos quosdam requiri audio. Seuum pecudis à renibus uulsum, admixto pumicis cinere & sale, rectissimè dolentibus & tumentibus ueretris imponitur, Marcell. Seuum ex omento pecudis, præcipuè à renibus, admixto cinere pumicis & sale, cæteris uerendorum uitijs (de formicationibus & uerrucis prius dixerat) medetur, Plin. Seuum ex omento pecudum illitum, sanguinem narium sistit, Plinius & Marcellus. ¶ Ouilla medulla quinto loco post ceruinam, uitulinam, taurinam & caprinam laudatur, Dioscorid. Iecur ouium nyctalopas sanat: decocto quoq; eius oculos abluere suadent, & medulla dolores tumoresq; illinunt, Plin.

¶ Ouiculæ aut capræ cornu tusum, & ordeum tostum ac fresum, oleo subigito ac suffito, Hippocrates de morbis mulieb. in capite quod continet medicamenta quæ secundas educunt & menses detrahunt, &c. ¶ Cerebro ouis inuncti oculi aquam patientes iuuantur, Rasis & Albert. Ad dentitionem cerebrum pecoris utilissimum est, Plinius: & Galenus in libro de theriaca ad Pisonem ca. 12. sed mel iubet adijci, ita uehementer profuturum dentientibus pueris. Ad dentitionem, Magnificè iuuat & ouis cerebrum gingiuis illitum, Plin. ¶ Cicatrices ad colorem reducit pecudum pulmo, præcipuè ex ariete, Plin. Liuentia & suggillata pulmones arietum pecudumq; in tenues consecti membranas, calidi impositi extenuant, Idem. Pulmo ouillus quàm recentissimus, protinus dum adhuc tepet, appositus, continuò discutit & expurgat liuores, Marcell. Ebrietatem arcet pecudum assus pulmo præsumptus, Plin. Phreneticis prodesse uidetur pulmo pecudũ calidus circa caput alligatus, Idem. Conuenit hic calidis pecudum pulmonibus aptè Tempora languentis medica redimire corona, Serenus ad phrenesin. Lethargicis pulmonem pecudis calidum circa caput adalligari putant utile, Plin. Pulmo pecudis, id est ouis, dysentericos recreat, decoctus cum lini semine, ita ut & caro manducetur & aqua illa potetur, Marcel. Podagras leniunt pecudum, Plin. Pulmones pecudis calidi recentes podagras leniunt, Marcell. ¶ Iecur ouiũ nyctalopas sanat, efficacius quidem fuluæ ouis. decocto quoq; eius oculos abluere suadent, Plin. Iecur ouillum, id est ouis candidæ discoctũ, cum aqua madefactum contritumq; & oculis superpositum, nyctalopas purgat, Marcel. Si pariens inflata fuerit, hepar ouillũ aut caprinũ calido cinere obrutum, edendum dato meracius, ad dies quatuor: & uinũ bibat uetus, Hippocrates de nat. mul. ¶ Ouillo felli Dioscorides taurinum præfert. Domesticarum suũ bile utuntur quidam ad ulcera aurium, medicamento utiq; non reprobo, (& tu quoq; ubi compositorum nihil adfuerit, utitor: sunt enim innumera.) sed pro affectus magnitudine alia etiam atq; alia alterius animalis bilis potest congruere. Nam ubi ulcus diuturnum fuerit, multamq; saniem pusq; contineat, etiam sicciorem bilem pręferes, puta ouium, quæ paulo est acrior suilla, Galen. Aures purgat fel pecudis cum melle, Plin. Fel ouillum mulso mixtum si clysterio addideris, & inde auriculas inrigaueris, expurgatis ulceribus certissimam sanitatem consequeris. Idem fel cum lacte mulieris instillatum, etiam ruptas interius auriculas certissimè sanat, Marcel. Ruptis, conuulsis fel ouiũ cum lacte mulierum prodesse dicunt, Plin. Cancer uel carnis corrosio si inungatur felle ouis, manifestè iuuat, Rasis & Albert. Porrigines, (prurigines, Marcel.) tolluntur felle ouillo cum creta cimolia illita capiti donec inarescat, Plin. mirum est, Marcel. Fel pecudum cum melle, præcipuè agninum, ad comitiales morbos laudatur, Plin. ¶ Pecudis lien recens magicis præceptis super dolentem lienem extenditur, dicente eo qui medeatur, lieni se remedium facere.

Post

Post hæc iubent eum in pariete dormitorij eius tectóue includi, & obsignari annulo, terꝗ nouies carmen dici, Plin. Lien pecudis tostus & in uino tritus, (potusq́,) ileo resistit, Idem. Et alibi, Tormina sanat lien ouium tostus, atq; è uino potus. ¶ Articulorum fracturis cinis feminum (femorum, Marcel.) pecudis peculiariter medetur: efficacius cum cera, Plinius & Marcel. Idem medicamentum fit ex maxillis simul ustis, cornuq; ceruino & cera mollita rosaceo, Plin. Dysentericos recreant femina pecudum decocta cum lini semine aqua pota, Idem. ¶ Pro equo ob uiam & lassitudinem æstuante: Seuum caprinum, acronaria ouilla, cum coriandro & anetho uetere, & coriandro recenti diligenter trito, in ptisanæ cremorem admiscebis, & percolatum dabis per triduum, Hierocles in Hippiatricis 64. ¶ Ad dealbandos dentes aliaq; eorum uitia sananda ouillo talo usto utitor, Galenus Euporiston 2.12. ¶ Vesicam caprinam aut ouillam ustam ex posca bibendam præbeto his qui se in somno permingunt, Galenus de comp. sec. loc. ¶ In muliebribus malis membranæ à partu ouium proficiunt, sicut in capris retulimus, Plin. ¶ Contra uenena omnia ualet lac ouium calidum præterq; iis qui buprestin aut aconitum biberint, Plin. Alica peculiariter longo morbo ad habitudinē redactis subuenit, ternis eius cyathis in sextarium aquæ sensim decoctis, donec omnis aqua consumatur. Postea sextario lactis ouilli aut caprini addito per continuos dies, mox adiecto melle. Talis sorbitionis genere emendantur syntexes, Plin. Contra quartanas quidam deuorari iubent hirundinum fimi drachmam unā in lactis caprini uel ouilli uel passi cyathis tribus ante accessiones, Plin. Tonsillas & fauces lactis ouilli gargarizatio adiuuat, Idem. Lac caprinum uel bubulum uel ouillum, recens mulsum dum calet, uel etiam calefactum gargarizatum, tonsillarum dolores & tumores citò sanat, Marcel. Medicamenta quædam ad phthisin ex lacte bubulo uel ouillo propinantur. Ouilli lactis sextario si quis adijciat cnici purgati denarios quatuor, & discoctum ita ebibat, molliet uentrem, Marcel. Aron interaneis exulceratis ex lacte ouillo bibendum datur: Ad tussim in cinere coctum ex oleo: Alij coxêre in lacte ut decoctum biberetur, Plin. Alui exulceratos fluores & tenesmos, ouillum bubulúmue aut caprinum lac sistit, ignitis calculis decoctum, Dioscorides. Lac ouile, quod candentibus glareæ lapidibus in ipsum lac demersis excoquatur, dysenterico potui cum ipsis lapidibus datum efficaciter prodest, Marcel. Si torminosi uel cœliaci propter frequentes desurrectiones uiribus deficientur, dandum erit eis lac caprinum aut ouillum tepidum per se, uel etiam decoctum cum butyro, Idem. Infunditur quoq; lac contra rosiones à medicamentis factas, & si urat dysenteria, decoctum cum marinis lapillis, aut cum ptisana hordeacea: item ad rosiones intestinorum, bubulum aut ouillum utilius, Plin. Asininum lac intestinorum ulceribus & tenesmo prodest, ut & ouium lac, sed minus, Obscurus. Satyrij duo genera, &c. prioris radix in lacte ouis colonicæ data, neruos intendit: eadem ex aqua, remittit, Plinius. ¶ Serum lactis ouilli uentrem mouet & bilem expurgat, Crescentiensis. ¶ Reduuias & quæ in digitis nascuntur pterygia, tollunt canini capitis cinis, aut uulua decocta in oleo, superillito butyro ouillo cum melle, Plinius. Inula in oleo discocta & contrita, & cum butyro ouillo & melle imposita: Eadem ratione curantur & tubera, sed hoc uitij emplastri panno inlini debet, Marcel. Vlula auis cocta in oleo, cui liquato miscetur butyrum ouillum & mel, ad ulcera sananda ualet, Plinius. ¶ Caseus ouillus uetus dysentericos recreat, Plinius. Caseus ouillus uetustus in cibo sumptus, uel rasus & cum uino potus, cœliaco medetur, Marcellus.

¶ Medicus quidam medicamentorum peritus in Mysia Hellesponti, ouium utebatur stercore ad acrochordonas & myrmecias & thymos & furunculos duros, quos clauos nominant, aceto uidelicet diluens. Quin & ulcerum ambusta ad cicatricem illo ducebat, nempe stercus hoc cerato rosaceo cōmiscens. Sed & caprino stercore ambustos similiter curabat, parum eius cerato (rosaceo) longè copiosiori admiscens, Galenus. Fimum ouillum ex aceto illitum sanat epinyctidas, clauos, pensiles uerrucas, thymos, & ambusta igni, rosaceo cerato exceptum, Dioscorides: & eadem ferè Rasis & Albertus: cum aceto (inquiunt) illitum, uerrucas tollit, & uariolas quæ nominantur assaræ: & cum cerato rosaceo, ambusta. Stercus ouis cum melle impositum medetur uerrucis leuibus (aliâs, lentibus uerrucis) & carnem excrescentem (quæ dicitur acturo, Rasis: forte acrochordon) abolet: item formicam, Rasis & Albertus. Fimus ouillus recens manibus subactus & emplastri more adpositus, deterget uerrucas, Marcellus. Ambustis medetur fimum ouium cum cera commixtum, Plinius. Clauos pedum sanat fimum ouium impositum, Idem & Marcellus. Item uerrucas omnium generum, Plinius. Fimum pecudum incipientibus carbunculis occurrit, Plin. Ex oleo tritum instar cataplasmatis impones ad uulnera recentia gladio aut ligno illata, Galenus Euporist. lib. 2. 81.

Aut si conclusum seruauit tibia uulnus, Stercus ouis placidæ iunges, adipesq; uetustos,
Pandere quæ poterunt hulcus, patuloq; mederi, Serenus cap. 43. cum proximè de luxatis scripsisset.

Eumelus si detorta sit iumenti ceruix, fimum ouillum cum uino uetere & oleo misceri iubet, eoq; calido sæpe perfricari ceruicem, In Hippiatricis cap. 25. Contra omnium phalangiorum morsus remedio est pecudum fimi cinis illitus ex aceto, Plinius. Et alibi, Aduersus serpentium ictus efficax habetur, fimum pecudis recens in uino decoctum illitumq;. Si equus ungulam pertuderit, ouinum stercus cum aceto permiscebis & impones: quanquam alij caprinum efficacius credant, Vegetius. Magna uis & in cinere pecudum fimi ad carcinomata addito nitro, aut cinere ex ossibus feminum agninorum, præcipuè in his ulceribus quæ cicatricem non trahunt. Fimo quoq; ipso ouili

sub testa calefacto & subacto tumor uulnerum sedatur, fistulæ purgantur sananturq;, item epinyctides, Plinius. Alopecias replet fimi pecudum cinis cum oleo cyprino & melle, Idem. Expleri alopecias non caprino tantum sed etiam ouillo fimo, Græci quidam scripserunt, ut Paulus Aegineta lib. 2. Abscessui (tardo, Rasis) oborto in radice auris prodest emplastrum de stercore ouis cum pinguedine anseris aut gallinæ, Rasis & Albertus. Tumidis mulierum uberibus fimum ouillum calidum impone, Obscurus. Stercus ouis potum pondere drachmæ (duarum unciarum, Albertus) cum decocto caprifolij (cum decoctione uel cum oxymelite, Rasis) ualet contra icterum. Ad coli dolorem remedium physicum sic: Stercus ouis montanæ mense Septembri deficiente Luna pridie inclusæ mane excipies, & Sole durabis atq; in puluerem rediges, & habebis in uase uitreo siue stagneo (stanneo) cum usus exegerit cocleare plenum colico ex aqua calida, si febricitauerit: si syncerus erit, cum uino per triduum dabis, Marcellus. Si splen exterius inungatur stercore ouillo usto (Albertus addit, ex aceto) imminuitur eius incrementum, Rasis. Ad calculum: Ibisci libram unam, stercoris ouilli recentis P. I I. axungiæ ueteris P. I I. hæc omnia contrita pariter miscebis, & in lana succida renibus adpones emplastri modo, statim proderit, Marcellus. Podagras lenit fimum pecudum quod liquidum reddunt, Plinius. In muliebribus malis membranæ à partu ouium proficiunt: fimum quoq; pecudum eosdem usus habet, Plinius. ¶ Vrina ouis rubeæ aut nigræ perutilis est hydropi, (hydropi carnoso, Rasis:) prodest etiam mixta cum melle hydropi, Albertus: Sed Rasis aliter, Stercus etiam potum cum melle confert hydropi. ¶ Morbo resistunt regio sordes auris aut mammarum pecudis denarij pondere cum myrrhæ momento, & uini cyathis duobus, Plinius. Furunculis mederi dicuntur sordes ex pecudum auriculis, Idem. ¶ Vt mulier sterilis concipiat,
Aut ouis in stabulis fractas cum ruminat herbas, Pendentem spumam molli deducet ab ore,
Atq; illam memini misto potare salerno, Serenus. ¶ Sudor equi calefactus cum aceto conuenit epilepsiæ, & exhibetur aduersus morsus uenenosos: & ad hoc ualet sudor ouium, Syluaticus capite 330. ex Serapione.

¶ Tondentur oues quo tempore inter æquinoctium uernum & solstitium sudare cœperint: à quo sudore recens lana tonsa succida est appellata, Varro. Lanam succidam Græci rhyparan, Iones sinypen, alij œsypiram (ἔρια οἰσυπηρὰ, non ὑσυπηρὰ ut quidam codices habent) hoc est sordidam & cum œsypo suo nominant, Hermolaus. Hippocrates lanas succidas etiam ἔρια πινόεντα uocat, & ἔρια πινώδη, nam & pinos uox œsypi ac sordium significationem habet, Cornarius. Tauf, id est lana succida, Syluaticus. Et alibi, Aufa Arabica, id est sudor ouium inter coxas, (nimirum sordes ipsæ lanarum & œsypus. Laudatissima omnis è collo: natione uerò Galatica, Tarentina, Attica, Milesia, Plinius. Nostri lana sordida ex nigris præcipuè ouibus utuntur. Lanis succidis omnibus usus medicatus, Plinius. Idem de ouis collo adtonsam laudat in epistola apud Marcellum empir. Succidæ lanæ, molles & è collo feminibusq; laudatissimæ habentur. Subueniunt inter initia uulneribus, percussis, desquammatis, (thlasmata & aposyrmata uocat Dioscorides) liuidis, ossibus fractis, aceto, oleo aut uino imbutæ. siquidem facile succos combibunt quibus immerguntur: (Embregmata & embrochas Græci uocant, cum lintea, stupæ aut lanæ aliquo liquore succóue madidæ imponuntur.) Et ob pecudum sordem, sic enim œsypum uocant, emolliunt. Capitis, stomachi, aliarumq; partium doloribus, cum aceto & rosaceo efficaciter imponuntur, Dioscorides. Vinum quod succida nollet Lana pati, Aquinas in Satyra. Lana succida aptè excipit irrigationes, (embrochas,) quæ adhibentur contusis aut quomodocunq; percussis, ut quæ utilitatem ex illis proficiscentem promoueat, idq; propter œsypon: Lota uerò nec amplius œsypon habens, materia tantum est idonea excipiendis liquoribus (siue liquidis medicamentis) quę irrigantur, (ἐμβρέχεται,) Galenus. Lota est uice linamenti carpti, Syluius. Succidam imponunt & desquamatis, percussis, liuidis, contusis, collisis, contritis, deiectis: capitis & alijs doloribus. stomachi inflationi ex aceto & rosaceo, Plinius (ut & Dioscorides.) Præterq; cultum & tutelam contra frigora, succidæ plurima præstant remedia ex oleo uinoq; aut aceto, prout quæq; mulceri morderiq; opus sit, & astringi laxariue, luxatis membris, dolentibusq; neruis impositæ, & crebro suffusæ. Quidam etiam salem admiscent luxatis. Alij cum lana rutam tritam adipemq; imponunt. Item contusis tumentibusq;, Plinius. Et rursus, At canis rabiosi morsibus inculcata lana succ. post diem septimum soluitur. Reduuias sanat ex aqua frigida. Ex oleo calido humidis adposita medetur, Marcellus. Quin & ulceribus uetustis imponitur cum melle: Vulnera ex uino, uel aceto, uel aqua frigida & oleo sanat, Plinius. Dioscorides uulneribus inter initia subuenire scribit. Vulneribus quibuscunq;, Succida cum tepido nectetur lana Lyæo, Serenus. Ossibus fractis, Conueniet cerebrum blandi canis addere fractis, Lintea deinde superq; inductas nectere lanas, Idem: Intelligo autem lanas succ. quas fractis ossibus auxiliari Dioscorides quoq; docet. Medicinas ex uelleribus arietis, in historia eius priuatim recēsebo. Lana succ. uenas uerticis uel temporum Pœni pastorales in quadrimis filijs inurunt, ut in Hircini lotij remedijs docui ex Herodoto. Si talum aut ungulā bouis uomer læserit, picem duram & axungiam cum sulfure, & lana succida inuolutam candente ferro supra uulnus inurito, Columel. Lana succida prodest phreneticis suffitu, Plinius. Ad phrenesin, calidi pecudis pulmones circunponātur, Illotis etiam lanis suffire memento, Serenus. Columbæ, &c. præsertim masculæ sanguis ex uena sub ala oculis cruore suffusis eximie prodest. Superimponi oportet splenium è melle decoctum, lanamq;

succidam

succidam ex oleo aut uino, Plin. Lanæ habent & cum ouis societatem simul fronti impositę contra epiphoras. non opus est eas in hoc usu radicula esse curatas: neq; aliud quàm candidum ex ouo infundi ac pollinem thuris, Plin. Lanam succidam in aceto feruefacias, exprimitoq; humorem in aurem, deinde foramen summum lana succida integito, Galenus Euporist. 2. 4. ad dolores aurium paulatim ingruentes. Sanguinem in naribus sistis cum oleo rosaceo, & alio modo indita auribus obturatis spissius, Plinius. Lana succida conijcitur in nares cum oleo rosaceo, & auriculæ de lana succida obturantur, & ita sanguis profluens continetur, Marcel. Ad sanguinem è naribus sistendum, Lana madens oleo sed nondum lauta rosato, Hæc datur in nares uel claudit densius aures, Seren. Lana succida ex oue fœmina decerpta atq; intorta, madefactaq; rosa liquida, sanguinis abundantiam reprimit, Marcel. Lana succida ex ariete sanguinem sistit, articulos extremitatum præligans, Plin. Halitus oris gratiores facere traditur, confricatis dentibus atq; gingiuis admixto melle, Plin. Lana succida melle illita dentes perfricti miro modo candorem maximum consequuntur, Marcel. Lanam succidam linteolo illigatam torreto, adiecta deinde tertia salis portione, terito omnia simul, & perfricato hoc puluere dentes: à dolore præseruat, Galen. Euporist. 1. 65. Lana succida nitro, sulfure, oleo, aceto, pice liquida feruentibus tincta, quàm calidissima imposita bis die, lumborum dolores sedat, Plinius. Ouis stercus & alia quædam cum lana succida admouentur aduersus calculum, ut supra dictum est in remedijs ex stercore. Verendorũ cæteris uitijs (de formicationibus & uerrucis prius dixerat) medetur lana suc. ex aqua frigida, Plin. Lanam ouillam nigram testiculis tumentibus prodesse uulgò ferunt. Mulierum purgationem adiuuat fel taurinum lana succida appositũ: Olympias Thebana addidit hyssopum (lege œsypum) & nitrum, Plin. Succida lana malos remoratur subdita cursus (id est menses nimium fluentes.) Mortua quinetiam producit corpora partu, Serenus. Succida lana imposita subditaq;, mortuos partus euocat: Sistit etiam profluuia mulierum, Plin. ¶ Iam uerò pura uellera aut per se imposita cæcis doloribus, aut accepto sulfure, medentur: Tantumq; pollent, ut medicamentis quoq; superponantur, Plin. Vellera cum uiuo suffiri sulfure prodest, Serenus in regio morbo. Hibisci radicem ante Solis ortum erutam inuoluunt lana coloris quem natiuum uocant, præterea ouis quæ fœminam peperit, strumisq; uel suppuratis alligant, Plinius. Per se conchylio infecta lana auribus magnopere prodest: quidam aceto & nitro madefaciunt, Idem. ¶ Crematarum lanarum cinis crustas obducit, excrescentias in carne cohibet, & ulcera ad cicatricem perducit: (Eadem ferè Plinius de œsypo scribit, ut inferius recitabo.) Mundæ autem & carptæ, in fictili crudo, cęterorum more, uruntur. Nec secus fimbriati marinarum purpurarum flocculi cremari solent. Aliqui cum sordibus lanas carpunt, & melle irrigant, eodemq; modo urunt. Alij in fictili oris patuli, uerucula inter se distantia componunt, & concerptas carminatasq; lanas oleo ita suffusas, ut ne stillare quidem possint, assulis tædæ subiectis, & eisdem lanisq; permutatim interstratis, leuiter succendunt, & ustas tollunt: quod sic tæda pix, pinguitudóue ulla profluxit, collecta reconditur. Lauatur ad oculorum medicamenta: cinerem in labellis, aqua addita, manibus confricant, & considere patiuntur: idq; sæpius, mutantes aquam donec linguam adstringat, nec mordeat, Dioscorides. Lana usta uim habet acrem pariter & calidam, unà cum partium tenuitate. Itaq; molles nimiumq; humidas ulcerum carnes celerrimè eliquat. Inditur & in medicamenta desiccatoria. Vrito eam tanq; alia plurima, ollam implens nouam, quam tegat operculum multis foraminibus pertusum, Galen. Cinis lanæ succidæ illinitur attritis, uulneratis, ambustis: & in oculorum medicamenta additur. item in fistulas auresq; suppuratas. Ad hæc detonsam eam, alij uero euulsam decisis summis partibus siccant, carpuntq;, & in fictili crudo componunt, ac melle perfundunt utrunq;. Alij hastulis tædæ subiectis & subinde interstratis, oleo aspersam accendunt: cineremq; in labellis aqua addita confricant manu, & considere patiuntur, idq; sæpius mutantes aquã donec linguam astringat leniter, nec mordeat. Tum cinerem reponunt. Vis eius septica (smectica potius) est, efficacissimeq; genas purgat, Plin. Vulneribus quibuscunq;, Succida cum tepido nectetur lana Lyæo, Ambustæ'ue cinis complebit uulneris ora, Serenus. Combustis igni: Aut tu succosæ cinerem perducito lanæ, Idem. Lanam ouiculæ de inter femora uelles & combures, & in aceto intingues, & super tempora caput dolentis ligabis, Marcel. Ad spirandi difficultatem, Ouium pilos qui circa anum sunt ustos ac tritos in dulci uino propinato, Galenus Euporist. 2. 23. Vellerum cinis genitalium uitijs medetur, Plinius. Cinis lanæ ouis, passionibus pecudum medetur, Idem ut Aggregator citat.

¶ Sordes lanis inhærentes dici œsypum, cum Dioscoride Plinius scribit, uelut οἰὸς ῥύπον. Apud Galenum Therapeutices quartodecimo, legimus ἄπλυτον ἔριον, id est illotam lanam nuncupari ὑοσκαρρὶν (alibi ὑσωσκαρὶν:) quam lectionem comprobat Suidas quoq;, malunt tamen alij οἰσυπηρὸν scribere, Cælius. Ianus Cornarius in commentarijs suis in secundum Galeni de compos. medic. sec. locos multis ueterum Græcorum Latinorumq; locis recitatis, hyssopum pro œsypo passim legi ostendit: qui error ita inualuit, ut iam aliquot seculis recentiores, & indocti hodieq;, pro œsypo hyssopum humidam scribant, distinguendi gratia ab herba hyssopo. Oesypus & œsypum neutro genere ut Plinius dixit, sunt sordes sudorq; feminum & alarum adhærentes lanis, quæ lanæ succidæ propterea appellantur, quòd sudoris sordibus & succo sint imbûtæ, Cornarius. Enneapharmacum emplastrum constat nouem rebus, & inter cætera hyssopo (lege, œsypo,) Celsus 5. 19. Sordes quæ lanis ouium inhæret & adnascitur, ex qua œsypon, quod uocant, conficitur, concoquendi uim habet similem bu

tyro, & simul parum digerentis facultatis, Galenus in fine libri decimi de simplic. item Aëtius. In medicamento quodam Andromachi ad ani uitia, œsypus cæteris adiungitur: Heras uero (inquit Galenus) pro œsypo adipem anserinum pari pondere conieci. Pro œsypo medulla uitulina substituitur in Succidaneis Galeno adscriptis: quanquam deprauati codices sic habent, ὑσσώπου, μυελὸν μόσχου, ἢ στοιχάδα, œsypo & hyssopo herba confusis. pro hac enim rectè stichadem herbam posueris, pro œsypo uerò medullam uituli. Oesypum & œsypus utroque modo effertur, ab eo quod est οἶς, hoc est ouis. Græci masculino ferè utuntur, Latini frequentius neutro. Hippocrates caprinam è clunibus sordem uocauit œspen (οἴσπην:) ouillam, œsypides: quo quidem nomine lanam quoque succidam significat quibusdam. Quidam hoc à Galeno hyssopum dici putant, errore uulgi: & quidem à Græcis orto, qui non œsypum quandoque, sed hyssopum scribant: ut siue prudentes, siue imprudentes, non œsypũ simpliciter (sed) hyssopon hygron (ut Aegineta aliquoties) & hyssopum pharmacum sæpissimè cognominent, quasi ab hyssopo herba distinguere uoluerint, ut Paulus in compositione quam à ruta πηγανηρὰν appellãt, utilem pleuriticis, Hermolaus Corollario 284. ubi tamen hysopus semper per s. simplex scribitur: οἴσσυπος apud Aëtium per σ. duplex, non probo. οἰσυπίδας, προβάτου ῥύπον, ὑγρὸν ἔριον ῥυπαρόν, Galenus in Glossis. οἴσπη uox per syncopen facta uidetur pro οἰσύπη. οἰσύπη, ὁ ῥύπος τῶν ἐρίων, Suidas & Varinus. οἴσυπος, ὁ τῆς αἰγὸς ῥύπος, Hesychius. οἴσπη, ῥυπαρῶν προβάτων ἔρια, Ἡρόδοτος. καὶ οἰσπώτη, ὁ ῥύπος τῶν ἐρίων, Suidas & Varinus. οἰσπώτη, ἀπὸ προβάτου. ἐκ τοῦ οἷς καὶ τοῦ πηγῶ, οἰσπώτη, καὶ προπῆ τοῦ α εἰς ω, Varinus. οἰσπώτη apud Aristophanem in Lysistrata ouis excrementum est, Cælius. οἰσπώτη, ὁ ῥύπος: ὁ δὲ Δίδυμος τὴν τῶν προβάτων, Hesychius. Non placet quod apud eundem scribitur, οἴσπας, πρόβατον, κάπρος, ῥύπος. Si œspate excrementum significet, uidebitur compositum à πάτος, ut idem significet quod ἀπόπατος. οἰσυπηρός, ῥυπαρός. ἔρια οἰσυπηρά, ῥύπου πεπληρωμένα, ῥυπάσματα ἐκ τῆς πόκης. οἴσυπος δ' ἐστι τὸ ἀποχώρημα τῶν προβάτων, Suidas & Varinus. οἰσύπειον, ἔριον ῥυπαρὸν προβάτων, τὸ αὐτὸ οἰσύπηρον, καὶ οἰσύπηρος, Hesychius: ego in οἰσύπηρον penultimam potius cum ητα scripserim, & acuerim ultimam, ut Dioscorides & alij faciunt. Apud Aristophanem in Acharnensibus cum quidam uulneratus esset, postulantur ὀθόνια, κηρωτή, ἔρι' οἰσυπηρά. Ὑσώπιος, ὁ ῥυπώδης, Suidas: non rectè, scribendum enim οἰσυπηρός: ut pro ὑσώπη ὁ ῥύπος, apud eundem, οἰσύπη. γρέῶς, sordes in lanis ouium, &c. uide γράσων apud Etymologum. Oesypo quod sub armis ouium nascitur, palpebris glabris medentur, &c. Marcel. Oesypo in Atticis ouibus genito palma, Plinius. Atticum hyssopum (lege, œsypum) cataplasmati & cerotis miscere consultum fuerit, Galenus 13. Methodi. Alibi etiam eodem in libro Atticum œsypum omnibus præfert. Oesypa quid redolent quamuis mittãtur Athenis? Ouidius. Oesypum (inquit Dioscorides) uocant Græci, succidarum lanarum pinguitudinem. Cuius parandi ratio hæc est: Succidæ molles, radicula non curatæ, calida aqua lauantur, & quibuscunque sordibus expressis, & in labellum oris ampli coniectis, aqua infunditur, magnoque impetu ligula, uti respumet agitatur: aut lignea rude ualidiusculè contunditur, quò largius sordida spuma colligi possit, deinde marina respergitur. & considente pingui quod supernatabat, (καὶ ὅτι κατέσχε τὸ ὑδατιζόμενον λῖπος) collectoque in altero fictili uase, denuo aqua in labellum fusa agitatur: spuma iterũ mari perfunditur, & demum eximitur: hoc tantisper fieri solet, dum consumpta pinguitudine nihil prorsus spumæ extet: collectum œsypum manibus emollitur: & si qua insedit spurcitia, confestim demitur: exclusaque sensim omni aqua, recentique affusa, manibus misceatur, donec admotum linguæ œsypum, adstringat leuiter, nec mordeat: atque pingue candidumque spectetur. tum in fictili uase conditur. Verum omnia feruido sole fiant. Nonnulli excolatum pingue frigida aqua eluunt, & manibus, non secus atqueceratũ mulieres, confricant: ita enim candidius redditur. Alij elotis lanis & sordibus quibuscũque exemptis, ac lento igni in æneo uase ex aqua decoctis, pingue quod supernatat collectũ, aqua, ut diximus, lauant: colatumque in fictilẽ patellam, quæ calidam aquam contineat, linteo operiunt, atque soli mandant, donec candidum fiat, & satis crassum. Alij bidui spatio aquam effundunt, nouamque adijciunt. Melius est læue, radicula non curatum, quod succidarum uirus oleat, & si manu in concha fricetur cũ aqua frigida, albescat, nihil in se duri aut concreti habens: ueluti quod cerato aut adipe adulteratur. Hactenus Dioscorides libro 2. capite 66. interprete Ruellio. Cæterum ab initio statim, ubi legitur, Lanæ succidæ molles radicula non curatæ, Græcè ἐστρυθισμένα, id est struthio siue radicula adhibita curatæ lotæque, absque negatione, quam Marcellus & Ruellius interpretes de suo adijciunt. Atqui Dioscorides non uidetur negationem addidisse, (præsertim cum in nullis codicibus illa reperiatur, Marcello etiam teste:) sed eo modo quo à quibusdam fieri solebat œsypum descripsisse: quamobrem postea monet meliorem esse astruthiston, hoc est lana non curata struthio, sed simpliciter lota cum aqua calida, (ne scilicet nimia caliditas aut acrimonia à struthio ei accedat, cum concoquendi tantum, quod moderato calore fit, uim habere debeat: ad quosdam tamen affectus struthij uim etiam conducere ei non negârim.) Sed adiungam Aetij quoque uerba 2. 118. quoniam Dioscoridis uerba se recitare professus, non parum ab eo uariat. Sordidas lanas (inquit) sub axillis ouium repertas, densas ac molles (ἔρια νοτίδα, καὶ ἁπλᾶ καὶ μαλακά: uocem ἐστρυθισμένα non habet) calida lauato, sorditiem omnem exprimendo, quarum loturam in uas ampli orificij coniectam feruenti aqua superinfusa agitato, ac quam poculo excipiens aut alio instrumento, & ab sublimi præcipitans, donec (tota) spumescat: tum marina aqua si affuerit, si non affuerit frigida inspergito, sinitoque ut consistat: ubi refrixerit, quod fluitabit, tudicula eximito, atque in aliud uas conijcito, inde modica aqua frigida iniecta manibus uersato,

mox aqua illa effusa nouã feruentẽ infundito: idemq́ omnino repetito, quod iam docuimus, donec candidus pinguisq́ œsypus reddatur, nihil amplius impuri continens, tum in fictili conditũ per aliquot dies insolato, & seruato. Sunt autem hęc omnia sub calido Sole facienda: ita enim efficacior candidiorq́ nec durus asper'ue (ὅτω γὰρ χρωματώτερον γίνεται καὶ λεῖον, καὶ οὐδὲν ἔχον σκληρὸν ἢ συνεστραμμένον: melius χρωματώτερος, λεῖος, & ἔχων, scilicet οἴσυπος) redditur, ueluti qui cerato aut fermento adulteratur, Hæc Aëtius. Græcè quidem scribitur adulterari œsypum κηρωτῇ ἢ ζύμῃ, cum Dioscorides habeat κηρωτῇ ἢ στέατι, id est cerato (non cera, ut Marcellus uertit) aut adipe. Aëtius forte στέατι legerat, quod ζύμην exposuit, ut grammatici φύραμα ἀλεύρου: sed adipe uel seuo potius quàm fermento aut farina subacta œsypum adulterari omnibus puto uerisimile est. Oesypus (inquit author de simplicibus ad Paternianum) hac ratione colligitur: Lanas succidas sordidissimas & iam mox detonsas mittimus in uase quod habeat calidam aquam: & aquam succendimus ut aliquantulum ferueat, deinde refrigeramus, & quod supernatat in modum pinguaminis, abradimus manu, & in uase stanneo abstergimus, & sic ipsum uas aqua pluuiali implemus, & opertum tenui linteo in Sole ponimus, & rursus delimpidamus: & tunc œsypum reponimus. Vires enim habet cum aliqua acrimonia mollientes & relaxantes. Sed adulteratur ex pinguedine & ceroto molli. Sed statim deprehenditur eo quòd syncerus œsypus reseruat succidum lanæ, (succidæ lanæ odorem seruat, Dioscor.) & si manibus fricetur, similis cerusæ efficitur, Hæc ille. Quin ipsæ sordes pecudum sudorq́ feminum & alarum adhærentes lanis (œsypum uocant) innumeros propè usus habẽt. In Atticis ouibus genito palma. Fit plurib. modis. Sed probatissimum, lana ab his partibus recenti concerpta, aut quibuscunq sordibus succidis primum collectis, ac lento igni in æneo uase subferuefactis & refrigeratis, pinguiq́ quod supernatet, collecto in fictili uase, iterumq́ decocta priori materia: quæ pinguitudo utraq frigida aqua lauatur, & in linteo siccatur, ac sole torretur, donec candida fiat ac translucida. Tum in stannea pyxide conditur. Probatio autem ut sordium uirus oleat, & manu fricante ex aqua non liquetur, sed albescat ut cerusa. Oculis utilissimum contra inflammationes genarumq́ callum. Quidam in testa torrent, donec pinguedinem amittat, utilius tale existimantes erosis & duris genis, angulis scabiosis & lachrymantibus, Plinius. Vide inferius inter remedia œsypi uel fuliginis eius ad oculos. Oesypus hodie corrupto nomine uocatur hysopus humida, sed non bene præparatus habetur in pharmacopolijs, Euricius Cordus. Ex œsypo pharmacum compositum fit, quod Græci medici aliquando οἰσυπηρὸν φάρμακον, aliquando οἰσυπηρὰν κηρωτήν, aliquando οἰσύπου κηρωτοειδῆ, aliquando οἴσυπον ὑγρόν uocant: atq hę appellationes omnes à forma medicamenti, quod ad cerati liquidi modum paratur, sunt deductę. Componendi autem modum docet Paulus libro 7. Sed tum in hoc Pauli loco, tum in alijs plerisq omnibus itidem ὕσωπος pro οἴσυπος falsò legitur. Sunt autem promiscui usus œsypus per se, & pharmacum ex eo constans, uelut Galenus lib. 14. methodi tradit his uerbis: Ex œsypo cerotum, notum omnibus pharmacum est, quo plurimi ad inflammationes in hypochondrijs utuntur. Hoc etiam pro œsypo uti licebit, si absit ille, & eundem finem consequeris. Quin & hodie in aliquibus pharmacopolijs hyssopus humida habetur pyxidibus inscripta, & humidam ad differentiam hyssopi herbæ aridæ dictam uolunt, qui forte de re ipsa nihil sciunt, quum non hyssopus humida ea res, hoc est lanarum sordes sit appellanda, sed œsypus liquidus (id est ex œsypo cum alijs pharmacis cerotũ,) Cornar. Oesypus seruetur purus, ex ouibus integris, non scabiosis, Syluius. Oesypi præparationẽ in secundo libro optimam descripsimus: sed ubi hoc haberi non poterit, accipe quod pigmentarij hoc modo confictunt: Meliloti unc. 4. cardamomi, hyssopi herbæ, sing. unc. 2. succidæ lanæ ex ouium axillis unc. 4. &c. Aëtius 15. 25. & Aegineta libro 7. nõnihil ab Aëtio uariãs. Inter cerata Nicolai Myrepsi quod numero tertium est, œsypum recipit, & facit ad dolentes articulos ac podagras: & omnem phlegmonem, doloremq́ mediarum corporis partium (hypochondria dixit Galenus) ac duritiem. Author libri de dynamidijs Galeno adscripti, œsypum appellat ius lanæ, id est succum lanæ. Verba eius sunt hæc: Oesypi cerotum sic fac. ceram, axungiam sine sale, colophoniam, ius lanæ, uetus oleum, ana libram i. iuris fœnogręci unc. vi. adipis anserini & pullini ana unc. i. Coque oleum cum iure lanæ & fœnogræci diligentissimè, donec ad mensuram olei ueniat: iterum pone ad focum, additis suprascriptis speciebus. Ius uero de lana sic fac: Lanam succidam in aquam multam pone ut molliatur, diebus sex: septima uerò die coque, & ipsam pinguedinem desuper collige supra scripto penso, & exinde confice cerotum, Hæc ille. ¶ Oesypum excalfacit, explet ulcera & emollit, præsertim sedis ac uuluæ (uide inferius ex Plinio) cum meliloto & butyro, Dioscorides. Hyssopum (lege, œsypum) ad ulcera manantia prodest, Plinius 26. 14. Vulneribus medetur œsypum cum hordei cinere & ærugine æquis partibus. ad carcinomata quoq ac serpentia ualet. Erodit & ulcerum margines: carnesq́ excrescentes ad æqualitatem redigit: explet quoq & ad cicatricem perducit, Idem. Eadem ferè Dioscorides de cinere lanæ crematæ simpliciter tradit. Igni sacro medetur œsypum cum pompholyge & rosaceo, Plinius. Somnos allicit cum myrrhæ momento in uini cyathis duobus dilutum, (eodem modo comitialibus medetur, ut mox recitabo,) uel cum adipe anserino & uino myrtite, Idem. Maculas in facie, œsypum cum melle Corsico, quod asperrimum habetur, extenuat: item scobem cutis in facie cum rosaceo impositum uellere. Quidam & butyrum addunt. Si uero uitiligines sint, fel caninum prius acu compunctas, Plinius. Sed aliter legit Marcellus, cuius hæc sunt uerba: Oesypum cum melle Corsicano tritum & appositum abolet de facie omnes maculas, quidam & butyrum addunt

si uerò & uituli fimus & fel caninum misceatur, medicamen utilius erit, ita ut pariter temperata omnia decoquantur. Oesypum ex oleo tritum & instillatum capiti, pityriasi medetur, Marcel. Comitialibus morbis utile tradunt œsypum cum myrrhæ momento & uini cyathis duobus dilutum (eodem modo somnos allicit, ut paulo ante dictum est) magnitudine nucis auellanæ à balneo potum, Plinius. Oesypum oculis utilissimum est contra inflammationes, genarum callum, Plin. Contra erosos angulos oculorum, scabiososq́, genas quæ occalluerunt, & ciliorum defluuia, efficax est: torretur autem in testa noua (nempe ad medicamenta oculorum iam dicta. Interpretes ineptè transferũt) donec redactum in cinerem pinguitudinem amittat. Ex eo etiam fuligo colligitur, uti demonstrauimus, (eo nimirũ modo quem in butyro dixerat, quanq́ illic nulla œsypi mentio, nec alibi apud eum œsypi fuliginis quod sciam:) quæ in oculorum medicamẽta commodè addi solet, Hæc omnia Dioscorid. Quidam œsypum in testa torrent, (urunt, Dioscorides & Aëtius) utilius tale existimantes erosis & duris genis, angulis scabiosis & lachrymantibus, Plinius. Butyri quidem fuligo similes ferè effectus habet. Dioscorides œsypo simpliciter attribuit, quæ fuligini eius Aëtius ex Dioscoride mutuari se professus. Aëtij uerba hæc sunt: Oesypus crematus utilissimam fuliginem reddit, ad angulos oculorum erosos scabiososq́, & ad palpebrarum callos, earundemq́ depilationem. Crematur interdum etiam in noua testa, donec exustus (πυρωθὲν, Dioscorides habet τεφρωθὲν. malim utrunq́ in masculino genere, cum œsypus Græcis semper masculini sit generis) pinguedinem omnem amiserit. Ponatur testa super carbonibus, deinde quod ustum est colligatur, seruatumq́ ad usum teratur. Mihi quidem tum œsypum ipsum ustum, tum fuliginem eius, eandem habere facultatem, ad oculorum præcipuè medicamenta, Dioscorides & Aëtius sentire uidentur. Dioscorides cum œsypi uires primum simpliciter scripsisset: Mox addit à nouo initio, Ποιεῖ δὲ καὶ πρὸς βεβρωμένους κανθούς, id est, Præterea facit ad angulos in oculis erosos, &c. nõ iam simpliciter scilicet, sed eo modo quem subijcit: Vritur autem (inquit, nimirum ad prædictos usus) in testa noua, &c. Hoc interpretes non animaduerterunt. Palpebras gignere dicitur œsypum cum myrrha calidum penicillo illitum, Plinius. Glabris palpebris pilos induces, si œsypo quod sub armis ouium nascitur, adiecta myrrha, pariterq́ in mortario trita, spicillo calido loca pilis nuda perduxeris, Marcellus. Contusis oculis medentur, fel anserinum, sanguis anatum, ita ut postea hyssopo (lege, œsypo) & melle inungantur, Plinius 29.6. Oesypum ulcera non oculorum (aurium, Dioscor.) modo sanat, sed oris etiam & genitalium cum anserino adipe, Plinius. Miscetur œsypum cerato imponendo aduersus phthisin apud Aëtium: item epithematis ad pleuritidem, reiectionis maximè tempore, apud eundem. Oesypum menses & partus euocat, Dioscor. Vlcera genitalium sanat cum anserino adipe, Idem & Plinius. Medetur & uuluæ inflammationibus, & sedis rhagadijs & condylomatis cum meliloto ac butyro, Plinius. Sedis uitijs efficacissimum est œsypum: quidam adijciunt pompholygem & rosaceum, Idem. Carbunculo in uerendis, cæterisq́ ibi uulneribus occurrit è melle œsypum cum plumbi squamis, Plinius. Podagras lenit œsypum cum lacte mulieris & cerussa, Idem: apud Marcellum pro cerussa legitur cera. Medicorum aliqui axungia ad podagras uti iubent, admixto anseris adipe, taurorumq́ seuo & œsypo, Plinius. Mulierum purgationes adiuuat fel taurinum lana succida appositum: Olympias Thebana addidit hyssopum (lege, œsypum) & nitrum, Plinius. Vuluæ uitijs & ulceribus œsypum mederi, superius ex Dioscoride retuli. Foetus & menses in lana appositum extrahit, Idem.

¶ Sordes quoq́ caudarum concretæ in pilulas, ac siccatæ per se tusæq́ in farinam, & illitæ, dentibus mirè prosunt, etiam labantibus, gingiuisq́ si carcinoma serpat, Plinius.

¶ Hydropicis œsypum ex uino addita myrrha modicè potui datur, nucis auellanę magnitudine, aliqui addunt & anserinum adipem, & oleum myrteum. Sordes ab uberibus ouium eundem effectum habent, Plinius.

H.

a. Ouem masculino genere dixerunt, ut ouibus duobus, non duabus, Festus. Oues generis fœminini ut plerunq́, masculini Varroni rerum humanarum lib. 27. Vt etiam putantibus, qui oues duos, non duas dicunt, Homerum secutos, qui ait, μῆλ᾽ ὄϊές τε. Idem Terentio: Quando citatus neq́ respondit neq́ excitatus (lege, excusatus) est, tum ego (is erat prætor) unum ouem mulctam dico, Nonius. Vide plura infra in e, ubi de mulcta ex ouibus. Ouis à Græco ὄϊς, interposita u. litera propter hiatum, significat pecudem. Ouis à Græco ὄϊς. ita enim antiqui dicebant, non ut nunc πρόβατον, Varro. Ouicula, diminutiuum. Lanata & bidens, epitheta ouium, sæpe absolutè pro oue capiuntur. Quanquam stultissima animalia lanata, Plinius. Interea dum lanatas, toruumq́ iuuencum Cædit, Iuuenalis. Qui pecus pascimus lanare, Varro. Pecudem Plinius sæpissime pro oue ponit, ut supra patet ex testimonijs Plinianis in G. Pulmo pecudis, id est ouis, Marcellus. Elephanti tanta narratur clementia contra minus ualida, ut in grege pecudum (id est ouium) occurrentia manu dimoueat, Plinius: qui & ipsum elephantum alibi pecudem nominat. Est enim pecus, (pecudis, fœm. gen.) omne animal quod sub imperio, pabulo terræ pascitur, ut sunt boues, asini, equi, cameli, oues, capræ, authore Valla. imò, ut alij scribunt, quoduis animal præter hominem. Exempla authorum quære in Dictionarijs. Dicitur & pecu gen. neutro, indeclinabile in singulari, pecua in plurali, eadem significatione & similiter pro ouibus aliquando absolute. Pastor harum dormit, quum hæ eunt Sic à pecu balitantes, Plautus Bacchid. Pastimq́ præda pecua balabant agris, Accius.

tius. Idem & pecus, pecoris, neut. genere. Est & in Hispania nō maximè absimile pecori (idest oui) genus musimonum, caprino uillo quàm pecoris uelleri propius, Plinius. Sæpe quidem indifferenter pro quouis præter hominem animali usurpatur. aliquando contrahitur ad ea quæ ab homine aluntur, & distinguitur in maius, ut sunt boues, asini, equi: & minus, ut ouis, capra, sus, apud Varronem. Et secundum posteriorem acceptionem pro oue per excellentiam ponitur.

¶ Oues adultæ, τῶν προβάτων τὰ τέλεια, ὄιες, καὶ κριοὶ καὶ ἀρνειοί: τὰ δὲ νέα, ἄρνες καὶ ἀμνοί, Varinus in πρόγει. ὄϊς, duabus syllabis, ouis fœmina: Attici etiam οἶς monosyllabum proferunt, & in masculino quoque genere, Varinus. Locus in uocabulo οἶς apud Suidam à librarijs corruptus est. Et rursus, ὄϊς, ὄϊος, sine diphthongo poëticum est: οἶς uerò contractum, commune: cuius genitiuus οἰός ultimam acuit, ut differat ab οἶος, id est solus. Apud Homerum quidem nunquam reperias οἶς monosyllabum in recto casu, sed ὄϊς bissyllabum: in obliquis etiam, nisi carmen impediat, diphthongum non facit, ut εὐστρόφῳ οἰὸς ἀώτῳ. Et sane aptius (ἀναλογώτερον) scribitur dissyllabum: neque enim ullum tale monosyllabum reperitur, præter hoc ipsum οἶς Atticum & φθοῖς. Τοῖσι δ' ὄϊς λελειμμένος, Homerus. Νῶτον ἴδεκ' ὄϊος, Idem. Οις, πρόβατον, ἢ τοῖς ἑαυτοῦ, ἢ τοῖς σοῖς, Hesychius: sed apparet sine spiritu scribendum si ita interpreteris. nam cum tenui spiritu, ouem significat: cum denso, suis uel tuis: sine spiritu, utrumuis. Sic οἰῶν etiam in genitiuo plurali idem exponit, μόνων, προβάτων, αἰγῶν, quod ut rectè fiat uocem Οιων sine accentu scribi oportebit. Et hoc quidem animaduerso multæ in Græcorum Lexicis interpretationes alioqui ineptæ excusabuntur. sic apud Hebræos sine punctis scripta diuersis exponuntur modis. ὄϊς bissyllaba uox Ionica est, sed Attici una syllaba dicunt τὰς οἶς: & in singulari τὸν οἶν, Iones ὄϊν, Scholiastes Aristophanis. Οἶς, αἴξ, ὁ πρόβατον, Suidas. Fabæ lac augent οἶς καὶ αἰγί, Aristoteles. Πολλάκις δὲ συμπίπτει τὸν ἄκαζον τῶν μὴ καλῶν φύσις, οἷα μὲν αἰγὶ φυομένῃ πῦρ: οἷα δὲ οἶι ἐννεπήγνυται (in masc. genere,) Idem de generatione 4.3. Est autem οἰΐ Atticus datiuus, ὄϊ Ionicus, ut patet ex Aristophanis Pace, ubi pro statua Pacis consecranda oue (ὄϊ) sacra faciunt. Et cum Trygæus admoneret hanc uocem esse Ionicam, Chorus subijcit: Melius ita quadrare, ἵν' ὡς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὡς χρὴ πολεμεῖν λέγῃ τις, οἱ καθήμενοι ὑπὸ τοῦ δέους λέγωσ' ἰωνικῶς, ὄϊ, &c. Vbi Scholiastes: Est enim ὄϊ uox lugentium & indignantium. Ab οἶς accusatiuus Atticus est οἶν, monosyllabus itidem & masculinus, Varinus. Communis uero ὄϊν: poëticus ὄϊδα, ab ὄϊς (sic lego, non οἶς) ὄϊδος, assumpto iota. Vnde & casus plurales, ὄϊδες, ὄϊσι, ὄϊδας οἶς, Idem. Αἶγα τοῖς μῶσαι τὰν ὄϊδα λᾶρον ἄγοντι, Theocritus Idyllio 1. Et mox ibidem τὰν ὄϊν in accusatiuo profert. Τὰν ὄϊν ὦ ἀλκαστὰ ἐπάγμαι, Suidas ex epigrammate. Βόες σφαζόμενοι, πολλαὶ δ' ὄϊες, Homer. Iliad. ψ. Οἶδες, oues, Hesych. Ὄϊς ἄγραυλος, Dionysius Afer. Ὥς' οἰῶν μέγα πῶυ, Iliad. γ. sic enim scribunt Aristarchus & Ptolemæus, ut αἰγῶν, tanquam à recto οἶς: cum tamen Homerus rectum nunquam monosyllabū faciat, sed ne in obliquis quidem diphthongum nisi postulante carmine, (ut supra quoque dixi:) proinde melius ὀίων scribetur, Varinus. sed οἰῶν bissyllabum etiam Odysseæ primo legimus. Οἴεσιν, ouib. Suid. ¶ Πρόβατα, omnes quadrupedes, (Varinus addit, pecudes, βοσκήματα,) Suid. Apud Herodotū quidē probaton usurpat pro omni pecore, ita ut etiam uaccas comprehendat. Quadrupedes omnes prisci probata nominabant, διὰ τὸ πρὸ τῶν ὀπισθίων βαίνειν, ἤτοι ἐμπροσθίως (forte, πρὸ τῶν ὀπισθίων βαίνειν, ἤτοι τῶν ἐμπροσθίων ἔχειν). Hinc & Hesiodus ait, χαλεπὸς προβάτοις, χαλεπὸς δ' ἀνθρώποις, Scholiastes in Iliados μ. item Hesychius & Varinus, qui tamen uerbis nonnihil uariant. Πρόβασι, βοσκήμασιν, Hesychius. Πρόβασιν, πρόοδον, ἀπὸ τοῦ προβαίνειν ἐκ τόπου εἰς τόπον. Ἄλλως, πρόβασιν, τὴν τῶν τετραπόδων (βοσκημάτων, Suid.) κτῆσιν, Scholia in Odyss. 2. Κειμήλιά τε πρόβασίν τε. Προβατήματα, πρόβατα, Hesych. Varinus. Πρόβατον καὶ προβάτιον dicunt Attici. Προβατίων βληχώντων, Aristophanes in Pluto. Et rursus in eodem, ἑπόμενον τοῖς προβατίοις. Προβατίοις ἐν συνήθεις ὁμιλῶν, Varinus ex innominato. Ῥήν, ῥηνός, ouis uel agnus, sed agnum potius significat, proinde ad Agnum differetur: ut ἀρνός etiam & ἀμνοί. Βακίοις, προβατίοις, Hippocrati, Varinus. apud Galenum in Glossis βακάοις scribitur penultima per α. Est & βίκα, χίμαιρα, id est capella, Varino. Κάρ, ouis, Varinus: (Hæc uox ab Hebræis sumpta uidetur, uide in Ariete A.) Καρφθείς, προβάτου εἶδος, Hesych. & Varinus. sed uideo errorem, & post κάρ distinguendum: ut ea uox ab alijs φθείρ, id est pediculus, ab alijs ouis interpretetur, quod uel ex sequentibus confirmatur. Κάρ, θάνατος, φθεῖρον, (φθείρ potius) πρόβατον, γένος Καρικόν, Hesychius. Καρά, αἴξ ἥμερος, πολυβοίω ἐν Γορτυνίων: Ἴωνες τὰ πρόβατα, Idem & Hesych. Κάραινος, hœdus: & καραινά, capra Cretensibus, Iidem. Κάρνος, φθείρ, βόσκημα, πρόβατον, καρός, βόσκημα, φθορά, Hesychius. Καρνοπέτον, σκέλος ὅπου τὸ κάρνον ἵσταται, Idem. Κάρκαρα, μάνδραι, Idem. Γοῖτα, οἶς, Varin. id est ouis: apud Hesychium οἶς cum denso legitur. Ὄρισι, προβάτοις, Hes. & Varin. Ouium quædam ab ætate nomina, uide in Agno. Μά, πρόβατα, Phrygibus, Hesych. Varin. Ἐν ἀφάδοις ὀιεσσίν, inter oues, ἐν προβάτοις τοῖς μὴ φόβον ἐμποιοῦσι, Suidas. Κεφαϊδάδες, τῶν προβάτων τὰ φόβον οὐδὲν τὰς ἔχοντα, Hesych. Varin. ¶ Μῆλα Homerus uocat etiam capras, ut hoc in uersu, μῆλ' ὄϊς τε καὶ αἶγας ἰαίνοντας: & nos melotam uocamus caprinam quoque pellem, Varinus. Et rursus, μῆλα Homerus Odysseæ ρ. uocat omnes quadrupedes, ὡς ἀπὸ μέρους, id est per synecdochen partis pro toto: non enim solas oues mactabant proci, sed sues etiam pingues, & capras, & boues armentinos. Μῆλα, τὰ πρόβατα, Galenus in Glossis. Propriè quidem μῆλα dicuntur de pecore minore, id est ouibus & capris, per excellētiam uero de ouibus absolutè. Μῆλα communiter quadrupedes omnes, unde quæuis etiam pellis melota dicitur: κατ' ἐξαιρέτως δὲ τὰ πρόβατα καὶ αἶγας, Hesych. Apollonius Argon. 4. μῆλα pro ouibus priuatim posuit. Ἠδ' ἀνέεεδμοι μήλων χιλιάδες βοτήρας ἐφεσπομένας ἀμ πεδίον βληχεῖντο, Theocrit. Id. 16. Μυρία δ' αὖ πεδίον Κραννώνιον ἐνδιάασκον ποιμένες ἐκκριτὰ μῆλα φιλοξείνοισι

κριάνδλους, Idem Idyl. 15. ὡς ἢ λύκων μάλοισιν ἀσημάντοισιν (ἀφυλάκτοισιν) ἐπελθὼν, Αἴγεσιν ἢ οἴεσσι κακὰ φρονέων ἐπορούσῃ, Iliad. κ. πολλὰ δὲ ἴφια μῆλ' ἐπιφέρετο ἠελίοιο: Μυκηθμοῦ τ' ἤκουσα βοῶν αὐλιζομενάων, οἰῶν τε βληχὴν, Odyss. μ. θήλεια μῆλα καὶ αἶγας, Aratus. Μήλεια, ouilla, Hippocrati, Varinus. Μηλιαθμὸς, ouile, Idem. οὐδ' ὅστις σύνεγγυς ἐκβόσκεται πάνα γεραίρων Μήλοις ἀγραύλοισιν ἐφέστηκε, Dionysius Afer. Σφάζων πῖα τε μῆλα, καὶ εἰλίποδας ἕλικας βοῦς, Orpheus Argon. ὡς δὲ λύκοι ἀπὸ μῆλα διωκόμενοι ἐν αὐλῇ, Iliad. κ. Salsamenta quę μῆλα ποντικὰ dicuntur à Galeno libro 2. de alim. facultatib. Cornarius non aliud quàm cordylas, id est thunnorum fœtus esse putat. Μηλόβοτον πεδίον, campus in quo oues bene pascuntur, Hesych. Varin. Μηλονομεῖς, opiliones, &c. uide in e. ubi etiam de melotis, id est ouillis pellib. Μηλοφόνος epitheton lupi Oppiano à iugulandis ouibus. Πολυμήλη, πολυθρέμματος γῆ, Suidas. Ἀκάσθῃ πολύμηλος, Orpheus in Argon. De antiquis illustrissimus quisque pastor erat, ut ostendit Græca & Latina lingua, & ueteres poetæ, qui alios uocant πολύαρνας, alios πολυμήλους, alios πολυβούτας: qui ipsas pecudes propter caritatem aureas habuisse pelles tradiderunt, ut Argis Atreus, quam sibi Thyesten subduxisse queritur: ut in Colchide Oeta (Aeetes,) ad cuius arietis pellem profecti regio genere dicuntur Argonautæ, ut in Libya ad Hesperidas, unde aurea mala, id est secundum antiquam cõsuetudinem capras, & oues, quas Hercules ex Africa in Græciam exportauit. Ea enim sua uoce Græci appellarunt μῆλα. Nec multo secus nostri ab eadem uoce, sed ab alia litera bela uocarunt. Non enim me (mee) sed bee sonare uidentur oues uocem efferentes, à quo post belare dicunt, extrita e. litera, ut fit in multis, Varro. Athenæus libro 3. malorum fructuum genera enumerans, Hesperidum quoque mala commemorat: Sic enim (inquit) uocari mala quædam Timachidas ait: & in Lacedæmone dijs ea apponi Pamphilus testatur, esse autem odorata, sed ἄβρωτα, id est cibo inepta. Aristocrates quoque in Laconicis meminit. Et paulò post, Aemylianus dicebat Iubam Maurusiorum regem in libro de Libya, scribere citrum apud Libyes uocari malum Hespericum: atque inde etiam Herculem in Græciam trãstulisse, ubi aurea à colore dicta sint. Asclepiades in Aegyptiacis tradit emisisse hos fructus Tellurem in nuptijs Iouis & Iunonis. Vide Onomasticon nostrum in dictione Hesperides, & Cælium 1. 18. ubi Hesperidas interpretatur nocturnas horas, & mala aurea stellas: & Scholiasten in quartum Argonauticorum Apollonij numero 86. Μηλοσφαγεῖν, mactare & immolare oues, Aristophani. Μηλοσφαγεῖν (?) μήλων, πολυθρέμμονα, Varinus & Hesych. Σφάγιον, πρόβατον, Iidem. ἱερεῖον, ouis, bos, Iidem: uox facta nimirum ab ἱερεύειν: sic enim uocatur quoduis animal immolandum, per excellentiam uero bos: accipitur & pro pelle ouilla, ut in e. dicam. Latinis, ut dixi, pecudes & pecora, Gręcis πρόβατα, μῆλα, θρέμματα, βοτὰ, βοσκήματα, communia sunt nomina, siue ad quadrupedes omnes aliquando (præsertim poëtis:) siue ad eas tantum quæ ab homine aluntur, præcipuè cibi ex eis capiendi causa: siue ad minores solum ex istis, & maximè oues caprasque: usurpantur tamen absolutè sæpe pro ouibus. Θρέμματα νομάδαια, Arrianus in Periplo. Βοτὰ, πρόβατα καὶ βοσκήματα, Etymologus. Hesychius extendi ait hoc nomen ad omnia animalia, terrestria, uolucria, aquatica, syluestria, & sic dici ἀπὸ τοῦ βόσκεσθαι. Τὸ νέμος πρὸς δυναστείαν ὁ τῶν θρεμμάτων ὄνος καθίσταται, Theophylactus in epist. Bottion Macedonũ gens est, & Bottia regio, dicta ἀπὸ τῶν βοτῶν, id est à pecoribus quibus abundat. est enim πολυθρέμματος, Etymologus. Καὶ εὔβοτος ἔπλετο χώρη Μῆλά τε φορβείμεναι, Dionysius. Εὔβοτος γῆ, terra ouibus pascendis apta, quæ & εὔμηλος: Πέμπειν εὔχροός τε καὶ εὔβοτος, Poëta quidam. Εὔειρον, ouis mollis, Varinus: forte à bonitate lanæ, quasi εὔειρον, ut sunt oues Tarentinæ uel Græcæ. Βάρα, θρέμματα, λάσιονα, Hesychius & Varinus. & Βαρακάκαι (forte, Βαρανάκαι) pelles caprinæ apud Celtas, Iidem. Πῶυ, grex ouium. Γένεα, ποίμνια, βοσκήματα, Hesych. Varin. Πῶυ μέγ' οἰῶν, Iliad. ο. ὅς' οἰῶν μέγα πῶυ, Iliad. γ. Καί τε δ' αἶγας ἄκουσι τανύτριχα, πῶυ δ' ἔτι, Οὔνεκ' ἐπιτροχάδην τρίχας αὐτῶν, ἢ δέκεσιν ἐς αὐτὰς βορέαο, Hesiodus. ¶ In quibusdam Germaniæ locis oues fœminas uocant mächerling. lactarias, hoc est quæ lactis gratia aluntur, tåschle, in Sueuia & fœminam quæ agnos & reliquas oues ad pascua ducit ein ouw, cuius plura leeuw.

¶ Epitheta. Balantes. Pecudem spondere sacello Balantem, Iuuenalis. Ponitur & absolutè apud Vergilium pro ouibus: ut Bidentes quoque, de qua uoce plura scripsi in B. Amathusiacasque bidentes, Ouid. 9. Metam. Interea dum lanatas toruumque iuuencum More Numæ cædit, Iuuenalis Sat. 8. Lanigeros agitare greges, Verg. Lanigeræ pecudes, Lucret. lib. 2. Pecorisque maritus Lanigeri, Martial. Pascalis, id est quæ passim pascitur, à pasco uel pascuis, quasi pascualis, Fest. Pascali pecore, ac montano hirco atque soloce, Lucilius. uidẽtur autem sic appellari colonicæ atque hirtæ oues: ut contra pellitæ, (Horatio 2. Carm.) quæ non passim pascuntur, & propter uelleris pretium pellib. integuntur. Pinguis, Verg. 6. Aegl. Placida, Ouidius 13. Metam. Stercus ouis placidæ, Serenus. Item apud Textorem, Blanda, Canusina, Cornigera, Gracilis, Hirsuta, Imbellis, Immunda, Infirma, Mansueta, Mitis, Mollis, Pauida, Saliens, Scabra, Tenella, Velligera. ¶ ὅν ῥά τε (λέοντα) ποιμὴν ἀγρῷ ἐπ' εἰροπόκοις ὀίεσσι Χραύσῃ, Iliad. quinto. Εἰροπόκους oues uocat Homerus per excellentiam præ cæteris animalibus, quòd lanæ earum tonderi soleant: ἀπὸ τοῦ πέκεσθαι εἰς ἔριον ἄγειν ἔχειν, Varinus. Εἰροπόκων ὀίων, Odyss. ι. Nicandri interpres ἔτιλας dici oues arbitratur mites ac pingues, Cælius. ὄϊς λάσιος, Homerus. ἴφια μῆλα, τὰ μεγάλα, φησὶ θρέμματα λέγει, Varinus: Et rursus, τὰ ἰσχυροποιὰ θρέμματα. ἐπεὶ ἱερεῖας τὸ δὲ αὐτῶν παρὰ τὸ ἱερατεύειν τὰ σώματα λέγονται. ἢ καὶ ἄλλως, ἴφια, τὰ μὴ ἀσθενῆ ὑπὸ νόσου: hoc est, ualidæ pecudes (apud Homerum, siue quòd carnes earum in cibo ualidos & robustos homines reddunt, (quod de caprinis priuatim legitur:) siue ipsæ ualidæ ad sui corporis modum & obesæ, Varinus. ἴφια Hely

chius

chius interpretatur μεγάλα, ἰσχυρὰ, ἐκ τοῦ ἶφι, ὅ ἐστι σφοδρῶς ἢ σκιρτᾷν: ἰσχυρῶς βαδίζοντα. ἶφι γὰρ τὸ ἰσχυρὸν, Suid. Oues iphias à Græcis per ὑφαιμισμὸν dici inuenias quæ debiles sint, καὶ οὐκ ἰσχυρὰς, Cæl. ex Etymologo. Ἶφι aduerbium, potenter & ualidè exponitur. Σφάζων πίονα τε μῆλα, καὶ εἰλίποδας ἕλικας βοῦς, Orpheus Argon. Ἄργυφα μῆλα, argenteæ pecudes, propter lanæ candorem. ἀργύφεον δὲ ὑπὸ ἱμάτιον πέπτυ, Vari. μήλοις ἀγραύλοισιν ἐφέστατε, Dionys. Afer. Et alibi, Καὶ ἀγραύλων γένος οἰῶν. dixeris autem ἀγραύλους, nõ quasuis oues, sed illas quæ ruri magis & sub dio, quàm in stabulis pascunt, ut quarũ minus pretiosa est lana.

¶ Ouiaria, id est ouium multitudo apud Varronẽ, ut pecuaria. Hinc ouiaricus possessiuũ, apud Columel. Quoniam de ouiarico pecore satis dictum est, &c. Ouillus adiectiuũ in frequenti usu est, præsertim Plinio, ouinus rarò. Ex suillo, ouillo, caprino grege, Liu. 2. bel. Pun. Prurigines capitis discutit fel ouinum, Marcellus: apud Plinium legitur, Porrigines capitis discutit fel ouillum. Ouilis apud Varronem (& Marcellum Empiricum:) Vt suillo pecori à fauonio ad æquinoctium uernum putant aptũ, (admittẽdo:) sic ouili ab arcturi occasu usque ad aquilę occasum. Et alibi grex ouilis apud eundem, ut & semen caprile. Mollestras dicebant pelles ouiles, quibus galeas extergebant, Festus.

¶ Οἰέτειον κρέας, caro ouilla, Varin. Οἰοπόλα ὄρη, montes idonei pascuis ouiũ, in quibus oues uersantur: uel solitarij & deserti, ab οἶος quod est solus, & πολεῖν uersari, Var. Χώρῳ ἐν οἰοπόλῳ, Homer. Iliad. ρ. Οἰοπόλοι nymphæ apud Apollonium Argon. li. 4. Vbi Orpheus, O nymphæ (inquit) siue cœlestes, siue terrestres (καταχθόνιαι,) siue οἰοπόλοι. Scholiastes interpretatur nymphas quæ ouiũ curã gerant, quę & ἐπιμηλίδες dicantur. Οἰοφάγοι σιδήρῳ, μηλοκτόνῳ, Hes. Var. Οἰοχίτων, qui uestẽ nullã uel unicã uel ex pelle ouilla habet, Hes. Προβάτειον κρέας, caro ouilla. Ἀκροπάθεια προβάτων, in Hippiat. Προβατεύς, opilio: & προβατέων, χωρικῶν ἀνθρώπων, id est rusticorum, Suidas & Varinus. Deriuata apud Pollucem, προβατεῖς, προβατευτοί, προβατεία, προβατευτική, προβατικὰ, προβατοκάπηλος. Apud Varinum προβατεία oxytonum legitur, & exponitur προβάτων νομὴ καὶ κτῆσις, hoc est ipsa cura uel pastio & possessio ouium: quanquam νομὴ etiam possessionem significat. Προβατώδης, stolidus, fatuus, qui ouis ingenium refert, ut ἀμνοκῶν, qui agnum. Βλάκικα, γνῶσι προβατώδη, Hesychius. Προβατοπώλης, qui uendendis ouibus negotiatur, προβατοκάπηλος Polluci. Probatopolæ nomine traducitur in comœdijs Lysicles quidam προβατοκάπηλος, qui Aspasiam meretricem duxit, Hesychius. Est & probaticus adiectiuum: unde probatica dicta piscina, ubi oues lauari solebant, antequam à sacerdotibus litarentur. Προβατογνώμων, qui dentes ætatis indices iam amisit, qui & λειπογνώμων: (quòd iam progressus sit & excesserit ætatem gnomonum dentium,) Vari. in uoce γνώμων. Armenij qui genus à Phrygibus deducunt, πολυπρόβατοι sunt, Herodotus. Composita multa à μῆλον & deriuata, superius retuli. Ἀρνεῖα, τὰ κρεοπώλια τῶν προβάτων, loca in quibus carnes ouillæ uenduntur, teste Didymo, Etymol. Hes. Var. Ῥῆνες propriè agni sunt, synecdochicè etiam oues. inde composita, πολύῤῥηνες, πολύῤῥην, &c. de quibus in Agno a. Βίκυλος, προβατώδης, Varin. malim Βάκηλος, quod alibi interpretatur pro stolido: unde Bacelus in Promptuar.

¶ Aes antiquissimum quod conflatum, pecore est notatum, Varro. Seruius rex, ouium boũque effigie primus æs signauit, Plin. In uetustissimis nummis, bouis aut pecudis aut suis signũ incisum apparet, Plutarch. in Public. Mandrabulus inuento thesauro ouẽ aureã primũ consecrauit Iunoni, secundo argenteã, tertio æream. Inde natũ prouerbiũ, ἐπὶ τὸ Μανδροβούλου, de eo qui in deterius subinde proficiat, Varin. Vide Erasmum in prouerbio, Mandrabuli more res succedit.

¶ Probatæa, ocimastrum: & probation, plantago, Nomenclaturæ apud Dioscoridem. Plantago minor folijs est linguæ pecorum simillimis, Plin. Hinc & ἀρνόγλωσσον quasi agninam linguam appellari constat. Arnophyllon uerò cytisus est, herba fruticosa, Hes. Varin.

¶ Catoblepæ seu gorgones, ut quidã scribunt, ouibus aut uitulis similes sunt, ut inter Boues feros dictum est. Oues etiam inter cete sunt Aeliano. Exeunt & pecori similes beluæ ibi (ad Cadaram rubri maris peninsulam) in terram, pastæque radices fruticum, remeant, Plin.

¶ Troglodytæ pecorum nomina filijs indunt, ut tauri, arietis, ouis, quòd ab ijs non à parentib. alantur. A minore pecore nomina habemus, Porcius, Ouinius, Caprilius, Varro. Ouinius Camillus senator antiquæ familiæ, Ael. Lampridius. Seuerus Ouinium inuitauit ut pedes iter faceret, &c. Idem. Oeagrus, (proprium uiri, quasi ouis syluestris, ut etiam Syagros,) Οἴαγρος, Orpheum ex Calliope genuit. Oilycus, Ὀΐλυκος, nomen uiri apud Herodotum. historiam & rationem nominis explicaui ex Herodoto in Lupo a. inter propria uirorũ. Οἶς, filia Cephali, uxor Charhippi, Suid. in Οἰώδης. Rhene, Ῥήνη, uxor Aiacis Oilei, ut in Agno referã: ubi & Polyrrhenium Cretæ oppidũ memorabo.

¶ b. Πεδιακὰ πρόβατα, τὰ ἐκ πεδιάδος καὶ οὐ λειμῶνος, id est oues quæ in campis pascuntur, non in pratis, Hes. Var. Προβατα πεδιακὰ, τὰ ἐπὶ νομὴν ἐκπεμπόμενα, Hes. Πεδιακὰ, pars Atticæ apud Lysiam & alios rhetores, sic dicta quoniam habebat ouium pascua, Suid. Videtur sanè eædem oues pedicæ uel pediacæ Græcis dici, quæ hirtæ uel colonicæ Latinis: uel pascales, ut Cato & Lucilius nominant, quasi pascuales, quòd passim pascantur: & soloces etiam dici possunt, ut lana solox quæ asperior est, montanum hircum atque solocem Lucilius dixit. Molliores uero oues ut Tarentinæ mollius pasci tractarique desyderant. Oues Pyrrhicæ de regis Pyrrhi nomine dicuntur, sicut et Boues, ut in ipsorũ historia pluribus exposui. Ouem pellam in Theocrito nigram interpretantur, Cælius. Apica ouis dicitur quę uentrem glabrũ habet, Fest. eadem Varroni mina. Quadrupedũ interanea Græci quãdoque chordas uocãt, sed & ouium crassius intestinum: unde est apud Alexim chordarium, Athenæo referente, forma deminuta, Cælius. Ἀκροπάθεια προβάτων legimus in Hippiatricis cap. 64. intelligo

autem acrocolia, siue coxendicem, das stößle, quam partem in sue pernam uocamus. Ruellius uertit trunculos ouillos. Præcipuè tamen in ungulis trunculisq́ suum, Celsus libro 2. ubi quidam dubitat an pro trunculis rectius legeretur pedunculis. οἰσπώτη, ὁπλὴ προβάτου, Varinus: sed ouis bisulca est, & χηλὴν proprie non ὁπλὴν habet. Etymologus sic dici ait, quasi οἰσπάτη, ἐκ τοῦ οἶς καὶ τοῦ πατῶ, forte πατῶ, uide in c. ubi de excrementis. οὔθατα, ubera ouium, Varinus.

¶ c. Blaterat hinc aries, & pia balat ouis, Author Philomelæ. Palatium mons Romæ appellatus est, quod ibi pecus pascens balare consueuerit, uel quod palare, id est errare ibi pecudes solerent, Festus. Bela oues nominauerunt antiqui Latini, unde belare, (per onomatopœian à bee uoce quam efferunt,) Varro. Ouium uox, βληχὴ, βληχᾶσθαι, βληχώμενοι, Pollux & Varinus. βληχᾶσθαι, ὡς πρόβατα βοᾶσαι, Hesychius. Μηκὰς, (alij μηκὴ, oxytonum) uox est caprarum, unde μεμηκυῖαι, μηκώμεναι, de ouibus apud Homerum: de quibus posteriores βληχᾶσθαι peculiariter dicunt, μηκᾶσθαι uerò de capris tantum, Varinus ex scholijs in quartum Iliados. θήλειαι δ' ἐμέμηκον ἀνήμελκτοι περὶ σηκούς, Odyss. 1. de ouibus. ἂν πεδίον βλήχοιντο, Theocritus Idyl. 16. de ouibus. ἐπιπνεβοῶντες, βληχώμενοί τε προβατίων, αἰγῶν τε κιναβρώντων μέλη, Aristophanes in Pluto. Item in Vespis de pueris, τὰ δ' (παιδάρια) συγκύπτοντ' ἅμα βληχᾶται. Et rursus in Pluto, προβατίων βληχώντων. βληχὰ, φωνὴ προβάτων, Hesychius. cōmunius est βληχή. οἰῶν τε βληχὴν, Homerus. βληχὴ, uox est ouium, Scholia in Iliad. δ. Vide in Capra H. c. βλήχημα, (βλήχημος, Varinus) μωρὸς, προβατώδης, Hesychius. βληχήματα, βοαὶ προβατώδεις, Idem. βληχώδης, idem quod βλήχημος, Varinus: πρόβατον τὸν νοῦν ὅμοιος. Μωρὸς δὲ ποιμὴν καὶ τὰ πάντα βληχώδης πίμπλησιν ἐμοὶ, Suidas ex innominato. ἐπεισκεχήνους τε παῖδάς ἐμβολιμαίους τινὰς, βληχητὰς ἱόντας, καὶ ὑπολαμών τὸ α, Eupolis apud Varinum: apud Suidam legitur, καὶ ὑπολαμὼν τὸν τρόπον, ex Scholijs in Nebulas Aristophanis. ego legerim, καὶ συνώδεις τοὺς τρόπους, ut & sensus & uersus constet. Βρύουσιν, βληχῶνται, φωνεῖ τὰ πρόβατα, Hesychius, Varinus. Βὴ, τὸ μιμητικὸν τῆς τῶν προβάτων φωνῆς, οὐχὶ βαὶ λέγουσιν Ἀττικοί. Κρατῖνος, ὁ δ' ἠλίθιος ὥσπερ πρόβατον βῆ βῆ λέγων βαδίζει, Suidas. Bee uocem esse ouium, & bela inde uocatas oues, & uerbū belare, supra ex Varrone retuli. βαρῶσαι, ἡ φωνὴ τῶν προβάτων, Hesychius, Varinus. βρυχήματα μήλων de pecudum uoce protulit Aeschylus, ut citat Strabo circa finem libri 14. Qui uocem emittunt similiter ouibus, ingenio quoq; oues referre iudicabuntur, Adamantius. ¶ Oues matrices Palladio, quæ agnos nutriunt, τοκάδες Florentino. Adasia, ouis uetula recentis partus, Festus. Auillas, agnas recentis partus dicimus, Idem. ¶ Ouium uel potius agnorum in tenera ætate & intra primum annū nomina diuersa, in Agno requires. διδύμα, oues quæ geminos pariunt, Varinus. ἔγγαλον, πρόβατον γάλα ἔχον, Hesychius, Varinus. Ouem capite bouis aliquando natam refert Aristoteles de generat. 4.3. In aula regis Galliarum anno 1549. monstrum fuisse audio, anteriore parte asini, posteriore ouis specie, ex Italia missum. Neq; oues hœdiq́ petulci Floribus insultent, Vergilius in apum historia. ¶ Ouium fimum οἴσποτον uocant, Pollux & Varinus in ἀποπατήσεις. οἰσπώτη apud Aristophanem in Lysistrate, ouis excrementa, Cælius. Varino οἰσπώτη, ὁπλὴ προβάτου exponitur: uide ne κόπρος potius quàm ὁπλὴ legendum sit, quanquam & Etymologus ὁπλὴν interpretatur. Pecudis fimum œspoten uel oipoten uocant, Aristophanes etiam sinypen, Hermolaus si rectè legitur. ego quidem non oipoten, sed oiptoron legerim, nec sinypen sed œsypen. οἰσύπην enim excrementum ouium significare supra in G. dictum est in œsypi mentione. Σφυράδες uel σπυράδες, excrementa sunt caprarum & ouium, Galenus in Glossis & Varinus. Γόνιμος πρὸς ἐναργείαν ὁ τῶν θρεμμάτων ὄνθος καθέστηκε, Theophylactus in epistolis. Βολῶνας Attici uocant loca in quę iumentorum & ouium fimus rejcitur, Suidas. ¶ Ἰσχνάκις, ouis macra, λεπτὸν πρόβατον, Hesychius, Varinus.

¶ d. Oues infestante leone, ἀγχιστῖναι (ἐπάλληλοι, πυκναί) ἐπ' ἀλλήλῃσι κέχυνται, Homerus Iliad. ε.

¶ e. Post maiores quadrupedes ouilli pecoris secunda ratio est, quæ prima sit si ad utilitatis magnitudinem referas. Nam id præcipuè nos contra frigoris uiolentiam protegit, corporibusq́ nostris liberaliora præbet uelamina, Columella. Magna pecori gratia in usu uellerum. Vt boues uictum hominum excolunt, ita corporum tutela pecori debetur, Plinius. Ouium uillis confectis atq; contextis homines uestiuntur. Ἔριον, id est lana, fit à primitiuo ἔρος, Varinus. Niuem ueteres appellabant ἐριώδες ὕδωρ, ac si laneam aquam dicas, Eustathius in Dionysium. Ἐριοπῶλαι Polluci, qui uendunt lanas. Εἰροκόμος, ἐριουργός, ἐπιμελὴς, Hesychius, Varinus. Εἰροπόκος, μαλλὸς πόκων (πόκων potius) κτενίζων, ξαίνων, Varinus. Εἰροπόκοις ὄϊς, Homerus: ἀπὸ τοῦ πόκοιο εἰς ἔρος ἔχουσι ἔριον. πόκον γὰρ τὸ ξαίνειν, κείρειν, Varinus, Hesychius. Εἰροπόκος, ὁ περὶ τὰ ἔρια πονῶν, Varinus. Μαλλὸς, τὸ ἔριον. Medorum aliqui pastoralem uitam exercent, Ῥεῖα πολλὰ νέμοντες ἐσθῆτα βεβριθότα μαλλοῖς, Dionysius Afer. Hinc μαλλωτὸς, lanatus. Μαλλωτὰ ἴδη, οἷα τὸ πολυπρόβατον τῶν καὶ λανῶν, Varinus & Hesychius. Amphimalli, tapetes aut uestes utraq; ex parte hirsutæ seu uillosę. Σισύραν ἔστιν, εἰ τὸ μαλλωτὸν, ἀλλὰ βαίτην, Scholia in Aristophanis Vespas. Ibidem cum quidam de caunace barbarica ueste dixisset, in quam talentum lanarum insumptum esset, subdit alter: οὐκοῦν ἐριώλην (ἐρίων ἀπώλειαν) δ' αὐτ' ἐχρῆν ταύτην καλεῖν δικαιότερόν γ' ἢ καυνάκην. Μήλωτα, τὸ ἔριον, ἐπειδὴ ἡ καρπὸς ἐστὶ τῶν (μήλων) προβάτων, Hesychius: alij aliter. Νηλὸς, ἔριον, ἄμαστον λανός, Hesychius, Varinus. Οἰὸς ἄωτον, προβάτου ἄνθος, τουτέστιν ἐρίον (uel ἐρίων, uel ἁπλῶς ἐρίων, Varinus) περιβολαίω: Ouis flore, id est stragulo laneo, ὑπ' ὄψ παννύχιος κεκαλυμμένος οἰὸς ἀώτῳ, Homerus. sic etiam ipsa lana uocatur, Hesychius. Varinus exponit stragulum è lania non simpliciter, sed floridum, τὸ δὲ ἔριον ἐπανθοῦν. Aut quia lana ueluti flos enascitur in oue, aut de lana

lana præstantiore tantum & selecta accipitur, (ut florem farinæ dicimus.) Plura uide apud Varinum in ἀώτῳ. Στέψον τὰν κύλικα φοινικέῳ οἰὸς ἀώτῳ, Theocritus in Pharmaceutria. ἐϋστρόφῳ οἰὸς ἀώτῳ, Homerus. Ἐγκωμίων γὰρ ἄωτος ὕμνων ἐπ' ἄλλοτ' ἄλλον, ὥστε μέλισσα θύνει λόγον, Pindarus in Pythijs. ἀμνῶς, prima & tenerrima lana ouis, Varinus in ἀμνός. ἀμνόν, μαλλόν, Hesychius. μάχαιρα, ξίφος, καὶ παραζώνη, καὶ οἷς ἀποκείρονται τὰ πρόβατα, (forfex nimirum qua oues tondentur,) Hes. Varinus. Πέκταν, πηνίζειν, κείρειν τὰ δέρματα. Ἡνίκα πέκτειν ὥρα προβάτων πόκον ἀρνῶν, Aristophanes. Πεκτούμενον apud eundem, τιλλόμενον, ξυόμενον. Πεκτῆρες, qui lanas uellunt. πέκειν, pectere, ἐριουργεῖν & πέκος, pellis ipsa, quæ & πέσκος alibi, Suidas. Ἀχαία, aliàs ἀχιά, ἔρια μαλακά, Hesych. Varinus. ἠλακάτη, ἀτρακτος τι ἀγαλμα, Varin. ἠλάκατα, τὰ ἔρια, τὰ ἐν τῇ ἠλακάτῃ εἰλούμενα, Idem. Ἀφρῖνον, πάλαιον τὸ ἐκ τῶν ἐλλυσμάτων τῶν ἐρίων, Hesychius. Μάσυξ, ἄκανθα γινομένη ἐν τοῖς ἐρίοις τῶν προβάτων, Hesychius, Varin. ἐσθῆτα δ' ἐρίων αὐτῷ καὶ ἐκ λίνου τε καὶ βύσσου περιβάλλουσι, Pausanias: ut ἔρεος adiectiuum sit. Ἔρια, ὁ, lana apud Strabonem & Hippiatros. Εἰρεσιώνη, ramus oleaginus lana obuolutus, arborum fructibus circumpendentibus, &c. uide Lexicon Græcolatinum. Lanis authoritatem ueteres Romani etiam religiosam habuere, postes à nubentibus attingi iubentes, Plinius. Lanicij plurimum in caudis, Plinius. Nec pinguia Gallicis Crescunt uellera pascuis, Horat. Carm. 3.16. Vellus elutriare dixit Plinius. Elutriare lintea ex Laberio apud Gellium pro lauare positum uidetur, Cælius. Ouium lana mollior & subtilior redditur, si depascantur agros uel nouales antequam aretur: & relictos frumenti culmos statim à messe: quod non solum lanam reddit meliorē, sed eadem opera agri fimo ouium stercorantur: & hoc præcipuè in Anglia à diligentioribus obseruatur. Solox, lana crassa: & pecus quod passim pascitur non tectum. Titinnius, ego ab lana solocia ad puram (purpuram legit Perottus) data. Lucilius, Pascali pecore, ac montano hirco, atque soloce. Adulteros, ut Aelianus tradit, in Gortyna Cretæ deprehensos, lana coronabant, mollitiæ probro, atque ita per ciuitatem ad magistratus traducere moris erat, Hermolaus. Naccæ fullones dicti, ut quidam aiunt, quòd omnia ferè opera ex lana naccæ dicantur à Græcis, Festus: uide paulo infra in Pelle ouilla. Οἰωτὸς, χιτὼν ἐκ ἐρίων, Hesych. Varinus. Indumentum è lana si iusto breuius fuerit, longius fiet, si roretur aqua unde egreditur balneū, deinde illinatur melle, Aggregator. ¶ Laneos pedes uulgò deis attribuunt, quod pedetentim & absque strepitu ad ulciscēdas malorum iniurias procedant: quo exemplo pictor deo laneos calceos induxit, Cælius Calcagninus. Hinc & Saturnus per annum laneo uinculo alligabatur, ut apud Macrobium legitur.

¶ Hyænæ dentes illigatos pecoris aut capri pelle, stomachi cruciatibus prodesse aiunt magi, Plinius. Mollestras dicebant pelles ouiles, quibus galeas extergebant, Festus. Rheno, uestis pellicea, præcipuè ferina ad usum humanum redacta, dicta quòd calidos teneat renes, siue quia ῥηνὸς pellis dicitur, siue quòd Rhenani populi ea peculiariter utantur. Cæsar sexto belli Gallici scribit, Germanos uti paruis rhenonum tegumentis, Grammatici. Sed forte ἀπὸ τῶν ῥηνῶν, id est ab agnis potius dictus fuerit rheno, ut ἀρνακὶς Græcis ἀπὸ τῶν ἀρνῶν, pellis agnina: præferuntur enim ex agnis. Hippocrates sanè ῥηνίνας dixit, pro ἀρνακίδας. Sed Græca uocabula ordine literarum referam.

¶ Ἀργίλοφοι, λαπτίζαι κώδιον: οἱ δὲ πρακτὸν, ἢ μαλωτόν, Hesych. Varinus. Σὺ δὲ τῆς ἀρχῆς ἀγαπᾷς τῆς σῆς ἀργιλόφους περιτρώγων, Aristophanes in Vespis: ubi Scholia, Ἀργιλόφους, τὰ πεζῆα καὶ ἄχρηστα. sunt enim ἀργίλοφοι pedes melotæ, id est pellis ouillæ, quos πεζῶνας uocant, ijsa inutiles. Apud Suidam quoque legitur per epsilon in antepenultima. Ἀρνακὶς, uide in Agno. ¶ Βαίτην Varinus exponit melotam, diphtheram, sisyram: uide in Capra E. Βακάδια, pelles pecorum quæ morbo perierunt, ut Lacones uocant, Hesychius. Hircinas pelles & ouillas scribit Herodotus, biblos etiam dictos ueteribus, quòd papyri uicem impleuerint quandoque, Cælius: Hinc nimirum & codicellus, κωδίκελλος, pellis ouilla exponitur Varino. ¶ Diphthera, pellis caprina propriè: uidetur etiam de ouilla dici posse. uide multa in Capra E. Δίρας, δέρμα προβάτου, Hesychius. Δίρας κῳδ apud Varinum legitur. Oris uel fimbrijs uestium quo minus attererentur, assuebant olim δέρμα προβάτων, Suidas in πέζα. Pollux catonacam crassam laneam uestem fuisse scribit, cuius oræ pellis caprina assueretur. Γρόβατα κύρκην εἶναι, καὶ τοὺς δορὰς αὐτῶν ἀμφιέσασθαι, Suidas in ἐπιπόνως. Τὴν κώπρον δορᾷ προβάτου εἰκάζουσιν οἱ παλαιοί, Eustathius in Dionysium. ¶ Ἱερεῖον, & poeticè ἱερήιον, κώδιον, id est pellis ouina, Hesych. Varinus. Ἐπεὶ οὐχ ἱερήϊον οὐδὲ βοείην ἀρνύσθην, Homerus Iliados χ. Id est, Non enim ouillam aut bubulam pellem cursus prēmium capiebant. ¶ Κόλον, (κόλον, Hesychius) κώδιον, λάκκωσεν, Varinus. Codicellus, uide paulò ante. Κῶας, κώδιον, pellis ouis, Varinus, Hesychius: interpretantur etiam πάπατα, ἰφθαλμός. Vide Κώας apud Varinum. Κώδιον, κωδάριον, ἀρνακίς, Pollux: Idem códion pellem ouillam interpretatur. Κώδιον, σκύλλον (σκύλον,) τὸ δέρμα προβάτου χωρὶς σώματος, Hesychius: τὸ ἅμα τοῖς ἐρίοις δέρμα σκυλαζόμενον. Cæterum κωδία, uel κωδύα, & κώδυον Hippocrati, pro capite papaueris accipiuntur. Οὔτ' ἂν τὴν ψυχὴν βελτίων ἐγένετο, ἐὰν πλεῖον τὸ βάλλει καὶ ἐξοάλοιαι τυρόν, καὶ πλῦναι κώδιον, Varinus in ἐξοάλωσι. Εἴ σε μὴ μισῶ, γενοίμην ἐν Κρατίνου κώδιον, Aristophanes in Equitib. traducit enim Cratinum tanquam ebriosum hominem καὶ ἐνουρητήν. γενοίμην φησὶν ἐν τῷ Κρατίνου κώδιον, ἵνα κατακατουρῶμαι ἐνουροῦντος αὐτοῦ. Cudon pellem crudam significat, qua uice galeæ nonnulli solebant uti ad munienda capita: dicta est cudon quasi codon, à Græco κώδιον. Spicula bina gerunt: caput his cudone ferino Stat cautum, Silius libro 8. Scipio contorquens hastam, cudone comantes Disiecit crines, Idem libro 16. Κύρινα, (Varinus oxytonum facit,) κώδια, Hesych. ¶ Νάσκος, κώδιον, δέρμα, Nicandro,

Hes. Var. uide πίσκος inferius. Μηλωτὴ propriè ouilla pellis est, sed usurpatur etiam pro caprina: Vide in Capra E. Μῆλα communiter quadrupedes omnes, unde quæuis etiam pellis melota dicitur, Hesychius. εἴποις δ' ἂν καὶ μηλωτὴν τὴν τοῦ προβάτου δοράν, φιλήμονος εἰπόντος ἐν ἐνείπῳ, Στρῶμα μηλωτήν τ' ἔχει, Pollux. Indocti quidam, ut qui glossas scripsit in epistolam ad Hebræos, melonem uel melotum animal id esse dicunt quod uulgò taxus uocetur, (sed id meles Latinè nuncupatur, ut feles:) cuius pellis ualde hispida, melota nominetur: unde de sanctis quibusdam priscis legatur, Circumierunt in melotis. Sed profectò μηλωτὴ ἀπὸ τῶν μήλων, id est à pecore uocatur, & Græcæ originis est non Latinæ. Sceppa melotam interpretatur uestem ex pellibus ouinis, Italicè zamara, ciamarra.

¶ Naccæ fullones dicti, ut quidam aiunt, quod omnia ferè opera ex lana naccæ dicantur à Græcis, Festus. Νάκος uel νάκη, pellis, & propriè caprina. hinc νακοτίλται dicti, qui lanas ouium tondent aut uellunt. ¶ ὤα, μηλωτὴ, καὶ ἡ σὺν τοῖς ἐρίοις δορά. ἢ ἡ ἐν τοῖς ἱματίοις ᾤα, (ora, fimbria,) Hesychius. Varinus ὄα rectè scribi ait per omicron: ὦα uerò cum o. magno per ectasin, utrunque pro melota siue diphthera. Vide etiam infra in ᾤα. ὄϊα & per synalœphen apud ueteres Atticos ὦα. ξίφη μάχαιραν ἐπὶ τοῖς ἱεροῖς, καὶ τὴν ὤαν περιεζῶσθαι περὶ τὴν ὀσφύν, Hermippus apud Varinum in Μῆλα & in ὤα. Hoc obiter animaduerti, ὤαν à plerisque scribi sine iôta, quod tamen orthographia subscribendum monet. legimus ὄϊα quoque & ὤϊα. ὄϊα, μηλωτή. ὄϊς, πόκια. ὄϊαι, μηλωταί, βαῖται, ἤγουν δερματῖναι, Hesychius, Varinus. ὄϊαι, diphtheræ, melotæ, Varinus tribus syllabis: sed Hesychius habet ὦαι, bissyllabum, (ut Suidas quoque.) Idem & Varinus ὤας interpretant τῶν προβάτων τὰ σκεπαστήρια δέρματα, hoc est pelles quibus ipsæ oues propter pretium lanæ integuntur, ut puriorem eam conseruent, unde & pellitæ sunt dictæ, de quibus supra dictum in B. & in E. Eadem pellis, apud eosdem, ἴαα (ἴαα, Hesychio aspiratur) uocatur, ἡ τοῖς προβάτοις παρατιθεμένη διφθέρα. ¶ Πίσκος, κώδιον, δέρμα, Suidas & Varinus. apud Hesychium πίσκον legitur, quod minus placet. Sed μίσκος etiam apud Hesychium & Varinum, non rectè pro πίσκος scribi uidetur. Pescia in Saliari carmine Aelius Stilo dicit ait, capita ex pellibus agninis facta, quod Græci uocent pelles pesce (πίσκη) neutro genere pluraliter, Festus. ¶ Rheno, ῥηνός: Vide supra ab initio huius tractationis de pellibus. ¶ Σκῦλον, δέρμα, κώδιον, ἢ δέρμα ἄρκτου, Hesychius, Varinus. ᾤα, melota, diphthera, fimbria uestis, Suidas, & Varinus. Vide superius in ὤα. Apud Hesychium scribitur ὦα paroxytonum. ᾦαι, μηλωταί, λάγναι, ἄκραι, ἔσχατα, Hesychius, Varinus. λαγνα, uel λίγνα & λίγνας, (apud Pollucem 7.13. λίγνα legitur, non probo) oras & extrema interpretor. Pellem qua succingerentur mulieres in balneis, uel qui illas abluebant, uocatam inuenio oam lutrida, nunc uerò oam per se. sic uerò dicebatur melota, hoc est pellis ouilla: unde fluxisse nomen probabile est, hoc est ἀπὸ τοῦ ὄϊος, id est ab oue, Cælius. Τὴν δ' ὑποζωσάμενος ὤαν λουτρίδα, κατάδεσμον ἄβης πεντέπηχυν, Theopompus. At Pherecrates instrumenta pædotribices enumerans, ἤδη μὲν ὤαν λουομένω προζώννυται: id est, Iam oam præcingit ei qui lauaretur, (ut non mulieres solum, sed etiam uiros in balneis oas pudendis adhibuisse appareat.) Desumpsit hæc Cælius ex Polluce 7. 13. & 10.47. Cæterum militibus, inquit ibidem Pollux, oa etiam pro mactra seruit: quod Hermippus insinuat in Militibus dicens, Νικᾷ δ' ὤα λιθίνην μάκτραν: hoc est, Præstat autem oa (scilicet pellicea mactra) lapideæ mactræ. Grammatici mactram interpretantur uas idoneum subigendæ farinæ. ᾤα τὸ ἐσώτατον τοῦ χιτῶνος ἑκατέρωθεν λέγνα δέ, (λίγνα potius,) τὰ ἐν τῷ ἱματίῳ ἑκατέρου μέρους, οὐχ ὅπη ἡ ὤα. Τὴν δ' ὤαν καὶ ὤαν λέγουσιν sed ὤα uocatur etiam ouilla pellis cum lanis, Pollux 7.13. Quibus uerbis hic sensus mihi constitui uidetur: ᾤα uocatur extrema pars tunicæ utrinque, superior scilicet circa collū: & inferior, ubi fimbriæ aliquando assuuntur, quas κρόκας & πεζῖδα uocāt, ut Pollux ibidem scribit. λίγνα uerò oræ sunt ab utroque latere, ubi tunica scilicet anterius aperta est secundum longitudinem. sic quidem Pollux distinguit, Grammatici uerò in Lexicis confundunt. Καλασίριες, τὰ λαγία (malim τὰ λίγνα) ἃ καλοῦσιν ὤας, Hesychius, Varinus.

¶ Opilio, quasi ouilio qui oues custodit. Etiam opilio qui pascit inter alienas oues, Aliquam habet peculiarem, qui spem soletur suam. Sunt qui upilio scribant authoritate Prisciani, qui dicit o. breuem in hoc nomine esse conuersam in u. longam ex literarum affinitate. Vtuntur uoce opilio, Columella libro 7. de re rust. & Cato cap. 56. Venit & upilio, Vergilius Aegl. 10. Armentarij & opiliones, Varro. Et alibi, Alius enim opilio, & alius arator. Tria tantum genera sunt pastorum qui dignitatem in Bucolicis habeant, bucolici, opiliones, & omnium minimi æpoli, id est caprarij, ut Ael. Donatus scribit. Opuncalo, quod opilionis genus cantus imitatur, Festus. Ποιμήν, pastor ouium, caprarum αἰπόλος, νομεὺς omnium pecorum, Varinus ex Polluce. Et alibi, ποιμαίνειν propriè dicitur de ouibus, & ποιμὴν ouium pastor, παρὰ τὸ ὄϊς καὶ τὸ μὴ τὸ ζητῶ, quasi ὀϊμήν. Ποιμάνωρ, pastor Aeschylo: & grex ipse ποιμανόριον, Varinus. Ποιμάντωρ, poëticum est. Καὶ δή, σὲ δ' ὀλέθρια λιβύη ἐνὶ κάρφεσι ἔλαστο. πάνσι φρ. βομβύσι συνώτεις. ἵππεν δ' ἀνὴρ ἀγλώτης. ὅς ἐὼν μήλων πέρι τόφρ' ἑτάροισι δευομένοις κομίσσαι ἐλιξόμενος κατέπεφνεν. Υἱωνὸς φοίβοιο λυκωρείοιο Κάφαυρος, Apollonius Argonaut. quarto. Προβατεύς, opilio, Suid. Μηλατήρ, ὁ ποιμήν, Bœoti. Μηλῶται, ποιμένες. Μηλονομεὺς, ποιμήν. Μηλόβαι, μηλοβάται, ποιμένες, Hesychius, Varinus. Μηλοβοτῆρες, Idem, Hesychius. Μηλονομιαῖον, ψηνόμιον, Idem, Μηλοβοτεῖ pascit, Hesychius. Μηλόβοτος & οἰονόμος pro opilione apud Etymologum leguntur. Agni Græcè ῥῆνες & ἀρῆνες dicuntur, unde ἀρηνοβοσκός, ὁ προβατοβοσκός (apud Sophoclem) κατὰ Παυσανίαν, synecdochicè. repetitur & ἐρηνοβοσκός, Varinus. Apud quem etiam ἀρηνοβοσκὲς inuenio, scribitur & ἐρρηνοβοσκός, neutrū probo. Versemus oues, Vergilius, id est pascamus. Versantur enim modo in hanc partem, modo in illam

in illam, ubi lætiora pabula sese ostentant. Sic errare apud eundem pro pasci, quia id errando fit, πολλὰ ῥοῖζῳ πρὸς ὄρος τρέπει πίονα μῆλα, Homerus. Vocat autem ῥοῖζον, sibilum illum oris (τὸ συρίττειν) quo pastores in gregibus agendis pascendis'ue utuntur, Varinus in ῥοῖζον. Pedum, baculum incuruum quo pastores utuntur ad comprehendendas oues aut capras pedibus: cuius etiam meminit Verg. in Bucolicis cum ait, At tu sume pedum. ποιμνῖται κύνες, canes ouium custodes, Pollux.

¶ Grex ouiaricus, pro ouium grege, Cælius. ποίμνιον, grex ouium, Scholiastes Homeri. Poëtæ etiam ποιμνήϊον dicunt. ποίμνας προβάτων Heliodorus protulit. βουκόλια, αἰπόλια, ποίμνια, μέρη τῶν κατ' ἀγρὸς, Pollux. ποιμβοίων καὶ αἰπολίων ὀλετῆρα, lupum cognominat Oppian. πῶυ & ποιμνια, uide supra in a. πῶυ, ἡ τῶν θρεμμάτων ἀγέλη, Hesychius, Varinus. μηλόσσα, uia qua oues incedunt, iidem. μηλοσόη, Idem.

¶ Ouile, locus in quem oues se recipiunt. Datum secretò in ouili cum his colloquendi tempus, Liuius. Tepidis in ouilibus agni, Ouid. 13. Metam. Incustoditum captat ouile lupus, 1. Trist. 5. Eleg. Non lupus insidias explorat ouilia circum, Vergil. Albent plenis & ouilia mulctris, Nemesianus. Magicæ uanitatis uideri potest quæ tradunt & de uespertilione, si ter circumlatus domui uiuus, per fenestram inuerso capite infigatur, amuletum esse: priuatimque ouilibus circumlatum toties, & pedibus suspensum sursum in superliminari, Plinius. Si seuo leonis liquefacto circuitus ouium inungatur (distilletur,) nunquam accedent ad eum lupi, nec alia rapacia, Rasis, Albert. In incendiis, si fimi aliquid egeratur è stabulis, facilius extrahi traditur, nec recurrere oues bouesque, Plin. Caulæ à cauo dictæ. antiquitus enim ante usum tectorum oues in antris claudebantur, Fest. Ac ueluti pleno lupus insidiatus ouili, Quum fremit ad caulas, Verg. 9. Aen. ubi Seruius, Caulas, munimenta & septa ouium: est enim Græcum nomen, c. detracto. nam Græci aulas uocant animalium receptacula. Lucretius palati caulas dixit, id est meatus & foramina. Et rursum, Dispergũt animas per caulas corporis omnes. ¶ Stabulum ouiũ & caprarum, οὗ ἵσταται αἱ οἶς καὶ αἶγες, uocatur αὐλὴ & σηκός, Poll. Αὐλὴ tamen aliquando pro stabulo boum etiam & equorum capitur, ut in Boue dixi. Αὐλέτην, τὸν τῆς κόπρου ἐπιμελόμενον τῶν προβάτων, Hesych. Varin. Apud Apollonium, ut paulò superius citaui, αὐλείτης per ει diphthongum scribitur, ὁ ἐκ τῆς ἐπαύλεως, ὁ ἄγροικος: fit autem ab αὐλὴ, Varinus ex Scholiis Apollonii. Latinè dicas stabularium, stabuli ministrum. Ἔπαυλις, μάνδρα βοῶν, καὶ προβάτων αὐλὴ, Suid. ἡ ποιμενικὴ αὐλὴ, Hesych. Κλισία, ἡ ἔπαυλις, ἐκ τοῦ κλίνεσθαι ἐν αὐτῇ τὰ θρέμματα. Κλισίον, προβάτων καὶ βοῶν στάσις: aliqui maiores ualuas hostii interpretãtur, quibus apertis iugum boum intromitti possit, Hesych. Dion κλίσιον ouile interpretatur. Plura lege apud Varinum in Κλισία, bis. Aliâs quidem ea uox casam significat, tugurium, tentorium, domum seruilem. Scribitur etiam κλείσιον cum diphthongo. Μηλιακμόν, μάνδραν τῶν προβάτων, Varinus: Sed magis probo, ut Etymologus scribit μηλαυλμός, ἔνθα τὰ μῆλα ἰαύειν ἐν κοίτῃ. Καὶ μηλαυλμὸν: ἀλλ χέρσαίας πλάτης, Lycophron apud eundem. Σηκός quoduis stabulum, & templum apud recentiores, ut scribit Scholiastes in Iliad. θ. Σηκός, οἱονεὶ ἱστικός τις ὤν, ἐκ τοῦ ἵστασθαι αὐτῷ τὰ θρέμματα. Et alibi, Σηκὸς, περίβολος ἐν οἷς βοσκήματα ἵσταται. Σηκοκόρον poëta uocat Odysseæ ρ. stabularium, qui uerrit & expurgat stabulum. Sunt enim σηκοὶ (inquit Scholiastes) mandræ, id est stabula & loca ubi capræ & oues includuntur. Florentinus etiam ouile σηκὸν nominat. θήλειαι δ' ἐμέμηκον ἀνήμελκτοι περὶ σηκούς. Οὐδέ τε γάρ σφαζεσθαι ἀνέλοντο, Homerus Odyss. 1. de ouibus: ubi σταθμὸν etiam pro ouili ponit. ἠΰ τε μῆλα Ἐκ σταθμῶν ἅλις οἴην ἀπολλύοντα νομῆι, Apollonius 4. Argon. ἰλύλας, τὰς τῶν μήλων οἰκίδας, Hesychius, Varinus.

¶ Publicola in ea lege qua animaduertit in eos qui minus consulibus paruissent, adeò popularis fuit, ut pro plebe magis quàm pro patritiis lata uideretur: quinque enim boum & duarum ouium pretium mulcta fuit: erat uero pretium ouis oboli decem, bouis autem centum. Cum enim nondum nummorum usus ad Romanos per id temporis frequens esset, pecudibus & iumentis plectebantur sontes. Ex quo inualuit ut patrimonia à pecudibus usque in hanc diem peculia dicantur: in uetustissimis quoque nummis bouis aut pecudis aut suis signum incisum appareat, Plutarch. in Public. Mulctatio olim non nisi ouium boumque impendio dicebatur: non omittenda priscarum legũ beneuolentia. Cautum quippe est, ne bouem priusquam ouem nominaret qui indiceret multam, Plin. Mulcta quæ suprema appellatur (inquit Gel. 11. 1.) utpote qua nulla maior instituta fuit, in singulos dies duorum ouium, triginta boum: pro copia scilicet boum, proque ouium penuria. Sed quum eiusmodi mulcta pecoris armentique à magistratibus dicta erat, adigebantur boues ouesque aliâs pretii parui, aliâs maioris: eaque res faciebat inæqualem mulctæ punitionem. Iccirco postea lege Ateria constituti sunt in oues singulos æris deni, in boues æris centeni. minima autem mulcta est ouis unius. Nunc quoque quãdo à magistratibus pop. Romani more maiorum mulcta dicitur, uel minima uel suprema, obseruari solet ut oues genere uirili appellentur: ac nisi in eo genere diceretur, negauerunt iustam uideri mulctam. Varronis uerba quibus minima mulcta dicebatur à prætore sunt hæc: Quando citatus neque respondit neque excusatus est, ego ei unum ouem mulctam dico. Ouibus duabus multabantur apud antiquos (inquit Fest.) minoribus criminibus: in maioribus autem bubus, nec ultra hunc numerum excedebat multatio: quæ posteaquam ære signato uti ciuitas cœpit, pecoraque multitia aut incuria corrumpebantur, unde etiam peculatus crimen usurpari cœptum est, facta est æstimatio pecoralis multæ, & boues centenis assibus, oues denis æstimatæ. Inde suprema multa, id est maxima, appellatur, tria millia æris: item uicessis minoribus delictis. Et rursus, Peculatus furtum

publicum dici cœptum est à pecore, quia ab eo initium eius fraudis esse cœpit. Siquidem ante æs aut argentum signatum, ob delicta pœna grauissima erat duarum ouium & triginta boum. Ea lege sanxêre T. Menenius Lanatus & P. Septius Capitolinus consules. Quæ pecudes postquam ære signato uti cœpit pop. Romanus Tarpeia lege cautum est, ut bos centussis, ouis decussis æstimarentur, Hucusq; Festus. Multa etiam nunc ex uetere instituto bobus & ouibus dicitur, Varro. Apud Lusitanos, teste Polybio, ut citat Athenæus initio libri 8. ouis quondã duabus drachmis uænibat. Troglodytis uxores communes sunt, nisi quæ tyrannorum sunt. nam qui tyranni uxorẽ corruperit, oue mulctatur, Strabo. Cappadoces Persis quotannis pendunt præter cætera, ouium quinquaginta millia, Medi duplum ferè, Strabo.

¶ Μάλλων οὐκ ἔῤῥυσε καλὸν γλάγος, οὐ μέλι σίμβλων, Theocritus in epitaphio Bionis. Τὰ γὰρ περιθέοντων ὥσπερ ἀπὸ τοῦ γάλακτος μέλλω μοι διαῤῥήγνυσθαι, καὶ κισσυβίων (cissybia uocat mulctra) οὐκ οἶδε πῶς ἀπορήσομεν, In epistolis Theophylacti. οὔθατα γὰρ σφαραγεῦντο, Homerus. Cynocephali alunt ouillum & caprinum pecus, atq; lac bibunt, Aelianus.

¶ Blattæ (erucæ potius,) quas prasocurides quasi porricidas Græci uocant, ut Diophanes scriptum reliquit, hortis solent nocere. ergo uentriculum ouis statim occisæ nõ elotum, sed sordibus suis plenum, spatio quo abundant, non altè sed superficie tenus debebis operire. Post biduum reperies animalia ipsa congesta uentrem hunc replere. hoc cum iterum uel tertio feceris, genus omne quod nocebit extingues, Ruellius. Hirundo ex ouium tergis floccos lanarum euellit, indeq; suis pullis nidum quàm mollissimè substernit, Aelianus.

¶ h. Crisamis quidam Côus plurima possidebat pecora: & cum anguilla quædam quotannis superueniens præstantissimam ouem ei abriperet, obseruatam tandem occidit. Et cum illa in somnio apparens Crisamidem ut ab eo sepeliretur moneret, re neglecta cum tota familia perijt, Hesychius, & Suidas apud quem Crissamis per s. duplex scribitur. ¶ Pan munere niueo lanæ captam te Luna fefellit, Vergilius. Mutat fabulam, inquit Seruius. nam non Pan sed Endymion amasse dicitur Lunam, qui spretus pauit pecora candidissima, & sic eam in suos illexit amplexus. Pan Mercurij filius (inquit Probus) quum Lunam concupisset, & haberet optimum pecus, poscente ea partem pecoris pro concubitu, dicitur pollicitus, & duas partes fecisse gregum, quarum alteram candidiorem sed lanæ crassioris, Lunam deceptam candidiore, deterius pecus abduxisse, ut poëta significat.

¶ De oue in Co insula quæ leonem peperit, dictum est in Leone H. c. Festis diebus oues purgandæ lanæ gratia lauari non licet, licet autem si curatione scabies abluenda sit: quamobrem Vergilius non simpliciter festis diebus oues fluuio mersare concessum scripsit, sed fluuio salubri, Macrobius. Pastores ouilia, oues & pecudes purgabant fumo ex sulphure, rosmarinumq; ac herbam sabinam & laurum cremabant, Gyraldus. Et alibi, Syntagmate 17. Si oues, inquit, lustrarentur, alia à supradictis ratio fuit. nam pastor summo diluculo aqua oues inspergebat, & sulphure herbaq; sabina & lauro igne succensis, circumcirca ouilia suffibat, cumq; sacro carmine milio et libo cum lacte & sapa Pali deæ sacra faciebat. Hoc suffimento pecora piari, & morbos depelli & tabẽ putabant. Vergilius (in Bucolicis) cum loqueretur de filio Pollionis, id quod ad principem suum spectaret, adiecit: Ipse sed in pratis aries iam suaue rubenti Murice, iam croceo mutabit uellera luto. Traditur autem in libro Hetruscorum, si hoc animal insolito colore fuerit indutum, portendi imperatori rerũ omnium felicitatem. Est super hoc liber Tarquinij transcriptus ex ostentario Thusco. ibi reperitur, Purpureo aureóue colore ouis ariésue si aspergetur, principi ordinis & generis summa cum felicitate largitatem auget, genus propaginemq; propagat in claritate, lætioremq; efficit. Huiusmodi igitur statum imperatori in transitu uaticinatur, Macrobius. De oue quæ lupum occidit, uide in Lupo h.

¶ Magna & pecori gratia, uel in placamentis deorum, uel in usu uellerum, Plinius. Victimæ antiquis frequentes fuere, ouis, sus, bos, &c. Gyraldus. Hecatombe, inquit Iul. Capitolinus, tale sacrificium est: centum aræ uno in loco cespititiæ extruuntur, & ad eas centum sues, centum oues mactantur. Persina boum, equorum ouiumq; greges, & aliorum omne genus animalium in locum quendam saltuosum uel nemorosum è regione (εἰς τὴν πετραίαν ὀργάδα) præmisit: partim ut de uno quoq; genere hecatombe ad sacrificium fieret, partim ut inde epulæ populo exhiberentur, Heliodorus lib. 10. Exsacrificat hostijs balantibus, Cicero 1. de diuin. Pecudem spondere sacello Balantem, Iuuenalis Sat. 8. Iosias rex immolauit boum chiliades X I I. & ouium chiliades X X X V I I I. Suidas. Oues & arietes Aegyptij non immolant, sed capras, alij contra, uide in Capra H. h. Victimæ antiquis hæ frequentes fuere, ouis, sus, bos, capra, gallina & anser: quas cum immolabant, nisi puræ integræq; fuissent, & lectæ ad rem diuinam, minus proficere putabant. Fuit quidem priscis opinio, ut ex hœdis potius & agnis hostiæ fierent, quàm ex cæteris. quia hæ mites & cicures essent. ideo etiam ouilli pecoris hostiam maximam, non ab amplitudine, sed quia animi esse placidioris uiderent, pontifices dixerunt. Sunt qui scribant, (ut Suidas in uoce θύσον) sex tantum ista iam enumerata animalium genera in sacrificijs ueteres adhibuisse: quorum sententiam nos nec approbamus, nec refellimus. nam apud auctores plura inuenimus, sed uarijs in locis & ritibus, Gyraldus. Ambiguæ oues in sacris quæ dicerentur, Bebius Macer, qui Fastos dierum scripsit, ostendit. ait enim, Iunoni eas quę geminas parerent, oues sacrificari cum duobus agnis altrinsecus alligatis: & has ambiguas uocatas, quasi

quasi ex utraque parte agnos habentes: quam sententiam est secutus Plac. Fulgentius ad Chalcidium. Varro tamen abigenam bouem dictam ait, quam circum aliæ hostiæ constituerentur, Gyral. Oues lectæ dicuntur, quæ ad sacrificandum exceptæ sunt, ut porci eximij, & boues egregij uel eximij. Mactant lectas de more bidentes, Vergil. ἔντομα, pecora quæ defunctis sacrificantur, quòd ceruix eorũ incidatur: quæ uero dijs cœlestibus sacrificantur, illorum ceruix (ἀνακλᾶται) sursum torquetur. Vel ἔντομα sunt pecora (πρόβατα, oues) castrata: huiusmodi enim pecudes (oues & alias) mortuis sacrificabant, utpote steriles sterilibus: dijs uero non castratas, sed integras & testibus præditas: Καί μιν ἐνδυκέως ἐντέμνοντες ὑπὸ κνέφας ἔντομα μῆλα. Καί, Ἥγνισεν ἔντομα μῆλα, Etymologus & Varin. Τὰ δὲ τεθυσμένα θύματα, ἱερεῖα, σφάγια, ἔντομα, ἱλάσματα, ὑγιῆ, &c. Pollux. Obseruant periti sacrorum, & cum his grammatici, quòd sterilibus pecudibus & iuuencis Diti sacra fieri sint solita, Gyrald. Maximam hostiam ouilli pecoris appellabant, non ab amplitudine corporis, sed ab animo placidiore, Fest. Ceruaria ouis dicitur quæ pro cerua immolabatur, idem. In hostijs eam dicebant aruigem, quæ cornua habeat: quoniam is cui oui mari testiculi dempti, & ideò ut natura uersa ueruex declinatur, Gyrald. Syntagmate 17. ex Varrone de lingua Latina. aries quidẽ olim ares & aruigus dicebatur, ut Varro ait. ἀξιμάλων θεῶν εἰσὶ βωμοί, ἐκ τοῦ ὀλιγοδεᾶ, τὰ θυόμενα μῆλα, Etymologus & Varin. Hic quidem ἀξιμάλας etiam interpretatur ἐπηκόους καὶ ἵλαρος θεός. Dicuntur & ἀξίμηλοι ἐσχάραι, apud eundem. μηλοσφαγεῖν, pro θύειν, pecora immolare, poëtis. Μηλοσφαγεῖν τε βαθύτοις ἐπ᾽ ἐσχάραις, Aristophanes in Auibus. Μηλοσφαγίαι sacrificia fuêre ab ouibus iugulandis nuncupata, Gyraldus post Hesychium. Clitus dum sacrificia peragerèt, à rege uocatus, omissis ijs regem adijt. Tres illum oues ex immolandis hostijs consequuntur. Quod prodigium conspicatus Alexander, accitis ariolis Aristandro & Cleomanti Spartano aperit. His dira portendi affirmantibus, illicet pro Clito instaurari sacrificium iussit, &c. Plutarchus in Alexandro: subijcit autem historiam Cliti ab Alexandro occisi cum statim post sacrificium non perlitatum, uino largius hausto multa in Alexandrũ nimis licẽter dixisset. Pausanias in Arcadicis Cleombroto Lacedæmoniorum regi in Leuctris Bœotijs signum huiusmodi accidisse scribit: Solebant Lacedæmoniorum reges pecora secum educere in bellum, ut dijs ante prælia litarent: præibant autem capræ duces itineris ante oues: quas (capras) pastores catçades (κατοιάδας) appellant. Lupi tunc impetu in gregem facto, illæsis ouibus in solas capras grassati sunt. Ouem aliqui, alij bouem uictoria potiti immolare consueuerunt, Valturius 12.2. Interea dum lanatas, toruumque iuuencum More Numæ cædit Iouis ante altaria, Iuuenalis Sat. 8. Kal. Febr. Ioui Tonanti bidens uictima fiebat: idibus uero Ianuarij, ueruex. Legi etiam qui flaminis uxorem scribat, omnibus nundinis Ioui arietem mactasse, Gyrald. Bidentes oues quæ dicerentur, uide supra in B. Idulis ouis dicebatur, quæ omnibus idibus Ioui mactabatur, Fest. Sunt qui existiment idus ab oue iduli dictas, quam hoc nomine uocant Thusci, & omnibus idibus ouis immolatur à flamine, Macrob. Idibus alba Ioui grandior agna cadit, Ouidius. ¶ Cum Samijs aurum furto sublatum ouis inuenisset, Mandrabulus Samius Iunoni ouem consecrauit, ut Aelianus scribit, Gyrald. Niueam Reginæ ducimus agnam, Iuuenal. Apud Thusias in Aegypto, ubi Venus cornuta colebatur, uacca illi immolabatur, & in Nitriotica præfectura ouis, Gyrald. Plutoni de nigra pecude rem diuinam faciebant, Gyrald. Interea nigras pecudes promittite Diti, Tibullus. Velleris atri agnam, Verg. Et 3. Aen. Nigram hyemi pecudem, Zephyris felicibus albam. Et 4. Georg. Et nigram mactabis ouem, defunctæ Eurydicæ. Et 5. Aen. Huc (ad campum Elysium) casta Sibylla Nigrarum multo pecudum te sanguine ducet. Et 6. Aen. de expiando insepulto, Duc nigras pecudes, ea prima piacula sunto. Et in carmine deuotionis urbium & exercituum, legimus: Ouibus atris tribus. Nigrum pecus Plutoni immolabatur per similitudinem, ut aliæ quædam uictimæ alijs dijs uel per similitudinem, uel per contrarietatem, Seruius. Vacca sterilis immolatur propriè (τοῖς κάτω οἰκείοις, lego οἰκείως) inferis (dijs) propter sterilitatem: sic & ouis non solum nigra, (ὄϊς μέλας) sed nigerrima, propter tenebras infernales, Varin. in Στεῖρα. οἴσετε δ᾽ ἄρν᾽ ἕτερον λευκόν, ἑτέρην δὲ μέλαιναν Γῇ τε καὶ ἠελίῳ, Διῒ δ᾽ ἡμεῖς οἴσομεν ἄλλον, Menelaus Iliad. γ. Vbi Scholia, Soli tanquam mari & splendido deo, agnum album immolari conueniebat. Terræ uero, agnam fœminam et nigram. Nos uero, inquit Menelaus, alium agnum immolabimus Ioui, (nimirum xenio) cum & ipsi in Troia peregrini essent. Meminit etiam Varinus in Ἀρνί. Nestór Iliados κ. exploratori adituro Troianorum castra, promittit à singulis optimatibus Græcis singula dona danda, nempe ouem nigram & grauidam, ὄϊν μέλαιναν θῆλυν ὑπόρρηνον: ubi Scholia, Nigram, quia nocte ibat: grauidam uero per symbolum boni ominis, ut fructuosum ei iter foret. Rubigo deo uel Robigini deæ, ad arcendam ex segetibus rubiginem, ueteres mense Aprili extis canis & ouis sacrificabant, ut Ouidius in Fastis scribit, Gyrald. Paci Aristophanes uictimam facit ex oue, ut superius in a. retuli. Ἐπίβοιον appellabant sacrificij genus, ubi post bouem Mineruæ sacrificatũ, Pandryso ouis sacrificabatur, ut scripsi in Boue h. Βούπρωρον, genus sacrificij ex centum ouibus & boue uno: uide plura ibidem. Lustrari exercitum, nisi sue, oue & tauris, qui puri essent, non erat fas, &c. Vide in Sue h. in sacrificio Martis ex sue. De solitaurilib. ubi immolabantur, taurus, uerres & ouis uel potius aries, dicam in Ariete. ¶ Apolloniæ, quæ in sinu Ionico est, sacras Soli oues fuisse, Græci scribunt, quæ interdiu secundum fluuium pascerentur. Noctu uero stabulantes in antro quodam, ab urbe non procul custodirent delecti uiri, diuitijs & genere inter populares splendidissimi, singulis annis singuli. Quòd ex oraculo quodam Apolloniatæ oues eas permagni facerent. Proinde Euenio (ut fertur) uaticino uigi-

lias edormiente, contrucidatis ouium plerisque (sexaginta, Herodotus) lupis grassantibus, publico Apolloniatarum decreto, quum se is minus tueri quiuisset, est exoculatus, Cælius ex Herodoti nono, ubi hæc historia copiosius describitur. Solis oues in Sicilia pascebat Phaëthusa iunior filia Solis, boues uero Lampetie, ut canit Apollonius libro quarto Argon. Mala aurea Hesperidum, oues ne an poma fuerint, require supra in a. Samij ouem uenerantur: quoniam aurum eis furto sublatum ouis inuenit: quare Mandrabulus Samius Iunoni ouem consecrauit, Aelian. Saitæ & Thebani ouē colunt, Strabo libro 17. Deus animalia quædam, quæ colit & ueneratur Aegyptus, ut boues & oues, in cibo Iudæis permisit, ut superstitionem istam contemnere discerent: Et rursus interdixit hjs, quibus Aegyptij nimium gulosè uescuntur, ut carne suilla, Procopius. Aegyptij bouem & ouem propter utilitatem & fructum coluerunt, Plutarch. in libro de Iside. Lanatis animalibus abstinet omnis Mensa, Iuuenalis Sat. 15. de Aegypto. Soli Aegyptiorum Lycopolitæ ouem edunt, quòd à lupo etiam, quem deum existimant, deuoretur, Plutarch. in libro de Iside.

PROVERBIA.

Diogenes Cynicus opulentum quendam, cæterum indoctum, ouem aureo uellere dixit, πρόβατον χρυσόμαλλον, Erasmus. M. Sillanum, ut tradit historicus Dion, Caligula uocare solebat χρυσοῦν πρόβατον, Cælius. Videntur autem allusisse ad arietem quo uectus est Phrixus, cuius uellus aureum factum fabulantur. Extat huius argumenti etiam Alciati emblema, inscriptum, Diues indoctus:

Tranat aquas residēs pretioso in uellere Phrixus, Et flauam impauidus per mare scandit ouem.
Ecquid id est? Vir sensu hebeti, sed diuite gaza, Coniugis aut serui quem regit arbitrium.

Sed de hoc ariete eiusq́ uellere, plura in Ariete h. afferemus. ¶ Ouis cultrum, ὄϊς τὴν μάχαιραν, subaudi reperit: In eos dicitur, qui ipsi reperiunt quo pereāt: (ἐπὶ τῶν ἀλυσιτελῶς σφίσιν αὐτοῖς χρωμένων, Suid. forte addendum ἐφ' εὑρημένων.) Quidam pro oue capram efferunt. Vide, Capra gladium, inter prouerbia ex capra. ¶ Prius lupus ouem ducat uxorem, πρὶν ἂν λύκος οἶν ὑμεναιοῖ: Vide supra in prouerbijs à lupo sumptis. Item illa ibidem, Ouem lupo committere (unde factum nomen proprium οἰόλυκος.) Ouem lupis relinquere: Nunc & oues ultro fugiat lupus. Custos ouium præclarus, lupus, Cicero. ¶ Ouium mores, προβάτου ἦθος: In stupidos ac stolidos iaci solitum. Aristophanes in Pluto, ἀλλὰ προβατίου βίον λέγεις, Ouiculæ mihi uitam prædicas. (Quàm uero simplex, stolidum & iners ouis ingenium sit, in D. explicauimus) Et in Vespis taxans uecordiam populi Atheniensis, oues illos uocat, ἐκκλησιάζειν πρόβατα συγκαθήμενα. Plautus in Bacchidibus, Quis has huc oues adegit? in senes stultos. Huc respiciens Origenes enarrās Leuiticum, ouis immolationem interpretatur affectuum stultorum & irrationabilium correctionem, Erasm. προβατίου βίον ζῆν ἐπὶ τῶν μωρῶν καὶ ἀνοήτων. τὰ γὰρ πρόβατα οὐδὲν φρόντιζει καὶ ζῇ. ἢ διὰ τὸ ἀδρανές, Suidas & Scholia in Plutum Aristophanis. ¶ Ouium nulla utilitas si pastor absit, προβάτων (si addas γὰρ, erit senarius) οὐδὲν ὄφελος ἐὰν ὁ ποιμὴν ἀπῇ. Admonet adagium ἀναρχίαν rem esse omnium perniciosissimā. Nihil rectè faciunt ministri, nisi adsit herus. Inutiles discipuli, quoties abest præceptor. Inutilis populus, nisi principis authoritate gubernetur, Erasmus. Huc spectat illud in Sacris, Terra commouebitur, eritq́ tanquam dama agitata, & ouis quam nemo colligit, Esaiæ 13. ¶ Intrabunt ad uos lupi rapaces in ouium uestitu, Actorum 20. Vide supra in Lupo post prouerbia profana. Videt lupum uenientem, & desertis ouibus fugit, lupus autem rapit ac dispergit oues, Ioannis 10. ¶ Germanorum prouerbia: **Die nacht sind alle schaaf schwartz**, Oues noctu nigræ sunt omnes: Sublata lucerna nihil interest inter mulieres. **Der wolf ißt auch wol ein gezelt schaaf**, Lupus ouem quamuis numeratam deuorat: Non curat numerum lupus.

¶ Apologi. Ouis alens catulum lupi: Vide in Lupo prouerbium, Lupi catulos ale. Lupus cum pastores in tugurio ouem edentes uidisset, propius accedens dixit: Atqui ego si idem facerem, quantum cieretis tumultum? Aesopus in Symposio Plutarchi, in Pittacum qui quamuis legem tulisset aduersus ebrios, ebrietatis tamen uitium ipse non declinabat.

DE ARIETE.

A.

ARIES dux est ouium, non castratus: nam cui adempti sunt testiculi, ueruex uocatur, de quo dicemus mox post Arietem. Isidorus & alij recentiores ueruecem cum ariete imperitè confundunt. איל ail & eel, scribitur etiam אל eel sine iod, Geneseos 15. ubi Septuaginta uertunt κριὸν, Chaldæus דכרין dikerin, arietes: Arabs כבשא kabsa. (כבשה Hebræis, kabsah, cum aspiratione in fine, ouem uel agnam significat.) Persa נרמיש nerameisch. כר kar, plurale karim, (quæ uox etiam Græcis pro oue accipitur: uide supra in Oue a.) Dauid Kimhi exponit kebes, id est agnum: item eelim & athudim, id est arietes & hircos. Tropo etiam arietes dicuntur machinæ bellicæ Psalm. 37. ubi Hieronymus monocerotes reddit, Septuaginta ὑψηλῶν, Abraham quidam agnos, quidam ualles. Deuteronomij 32. Arabs uertit בארה, baraph, (Leuitici undecimo Persica translatio pro oue habet, barah.) Persa פרבהן pharbehan, Septuaginta ἀρνῶν, Hieronymus agno-

rum.

rum. Plura uide supra in Oue A. Lesan alhamel, id est lingua arietis, & est plantago, Andr. Bellunen. Vetus quidã glossographus habet, Asel alkame pro lingua arietis, corruptis opinor uocibus. Maraches, id est fel ueruecis, Syluat. Aries Italicè nominatur montone uel ariete: Gallicè belier, uel ran: (Illyrij quidem ueruecem uocant beran) Hispanicè carnero: Germanicè **wider**, etsi quidam **ba- mell** interpretantur, nos **hammel** uocamus ueruecem. (Bellunensis lesan alhamel interpretatur lin guam arietis apud Auicennam.) Sed uocabulum **wider** à multis communiter usurpatur pro oue ma re siue castrato siue non castrato, quamobrem differentiæ causa aliqui non castratum nuncupant **bodenwider**: castratum uero **heilwider**. In Heluetia quidam arietem **ramchen**, ueruecem **wider**. Anglicè ram, uel tup.

B.

De arietibus Tarentinis uide supra ubi de ouibus Tarentinis dictum est capite quinto. Oues & arietes magni sunt apud Indos: horum caudis amputatis oleum exprimunt, ut dixi in Oue B. In Tartariæ regione Camandu (in Scythia, Gillius) arietes non minores asinis sunt, cauda tam longa & lata, ut triginta librarum pondus æquent: pulcherrimi, pingues, & in cibo optimi, Paulus Venetus 1. 22. Vartomannus 2. 5. scribit in ædibus regis Arabum fuisse præpinguem ueruecem, cuius cauda adeò obesa fuerit ut libras quadraginta appenderet. Et eiusdem libri cap. 9. Prope Reame (inquit) urbem Arabiæ felicis, ueruecum genera reperiuntur quorum caudam animaduerti pondo esse li- brarum quadraginta quatuor. Carent cornibus, adeoq; sunt obesi ac pingues, ut uix incedere pos- sint. Et capite penultimo, Circa Zeilam urbem Aethiopiæ uerueces nonnulli ponderosissimas tra- hunt caudas, utpote pondo sedecim librarum. His caput ac collum nigricant, cætera albi sunt. Sunt item uerueces prorsus albicantes, quorum cauda cubitalis est longitudinis, modo elaboratæ uitis: pa learia ut bubus à mento pendent, quæ humum propè uerrunt. Et 6. 7. Circa Tarnasari urbem Indiæ tanta est pecudum copia, ut duodeni uerueces singulo aureo uæneant. Conspiciuntur illic rursus uerueces alij, cornua haud absimilia damis habentes, nostris longè maiores ferocioresq;. Caudæ ueruecum in peregrinis quibusdam regionibus tantæ sunt, quantus nullus apud nos ueruex. Con- tingit hoc, quia humidissimum est hoc animal, & inter quadrupedia frigidum. Cumq; cætera ossa ex tendi nequeant, ne pinguedine propria obruatur animal totum humorem in caudam transmittit, sitq; carne & pinguedine immensa extensis etiam ossibus ac neruis non parum, quæ humida natura uelut & pisces semper incremento apta sunt, Cardanus. Allie est cauda arietum præpinguis, ita ut quandoq; circiter denas libras appendat, Bellunensis. Coraxorum lanitium omnium pulcherri mum est, unde admissarij arietes talento emuntur, Strabo libro lib. 3. ¶ ὀρείβας, aries syluestris, uel asinus, κλίμαξ, Suidas & Varin. ¶ De cornibus & alijs aliquot partibus arietis & electione ei- us dicetur sequenti capite. ¶ Arietes statim cornuti: uide supra in Oue B. Obscurus quidam citat tanquam ex Aristotele hæc uerba: In Libya citò apparent cornua in capitibus arietum: & secundum Homerum, arietum etiam fœminæ cornutæ sunt. Sed apparet pro ceruis falsò interpretem transtu- lisse arietes, ex Hebraica scilicet uel Arabica lingua: nam eel uel ail arietem significat, aial ceruum, scribitur utraq; uox ijsdem literis איל, ut nisi puncta accesserint non sit discernere præterquam ex sensu. In Septentrione alicubi arietes mutili sunt, Obscurus. Arieti cornua in modum circuli repli cata, Idem. Conuoluta in anfractum cornua arietum generi ceu cestus natura dedit, Plin. Apud Rhætos (ut ex amici cuiusdam literis nuper accepi) arietes prouectæ ætatis, puta sex aut octo anno- rum, ad priora cornua producunt alia ueluti adnata parua, bina uel terna uel etiam plura. Idem scri bit in Italia genus quoddam arietum esse, quod natura & ab ineunte ætate quaterna aut sena ali- quando gerat: sed hos imbelles esse, tenui ac infirmo corpore, lana inutili. Rhæticis uero, quos dixi, minora illa cornua non ante quintum aut sextum annum adnasci, primis interim semper proficien- tibus robore & crassitie: eosdem robustos ac feroces esse, & à pastoribus aliquando ad pugnam ho- stiliter concurrentes inequitari. Verueces quatuor cornibus insignes uidimus, Cardan.

C.

Blaterat hinc aries, & pia balat ouis, Author Philomelæ. Emissarius equus, aries, & huiusmodi, qui emissus sit in solitudinem, uel qui ad generandam sobolem emittitur, Valla in Raudensem. Le- gitur hæc uox in Biblijs: sed Latinius admissarium dixeris, pro eo qui ad sobolem generandam fœ- minis admittitur. Quos arietes submittere uolunt, potissimum eligunt ex matribus, quę geminos parere solent, Varro. Et rursus, In primis uidendum, ut boni seminis pecus habeas, id sciè ex dua bus rebus potest animaduerti, ex forma, & ex progenie. Ex forma, si arietes sint fronte lana uestiti bene, intortis cornibus pronis ad rostrum, rauis oculis, lana opertis, auribus amplis, pectore & sca- pulis & clunibus latis, cauda lata, & longa. animaduertendum quoq; lingua ne nigra, aut uaria sit, quod ferè qui talem habent, nigros, aut uarios procreant agnos. Ex progenie autem animaduerti- tur, si agnos procreant formosos. Non solum ea ratio est, inquit Columella, probandi arietis, si uel- lere candido uestitur, sed etiam si palatum, atq; lingua concolor lanæ est. Nam cum hæ corporis par- tes nigræ aut maculosæ sunt, pulla uel etiam uaria nascitur proles: idq; inter cætera eximie talibus numeris significauit: idemq;, qui supra.

Illum autem, quamuis aries sit candidus ipse,
Nigra subest udo tantum cui lingua palato,
Reijce, ne maculis infuscet uellera pullis
Nascentum. Vna eademq; ratio est in Eryth.

thræis, & nigris arietibus, quorum similiter (ut iam dixi) neutra pars esse debet discolor lanæ, multoq; minus ipsa uniuersitas tergoris maculis uariet: ideo nisi lanatas oues emi non oportet, quo melius unitas coloris appareat: quæ nisi præcipua est in arietibus, paternæ notæ plerunq; natis inhærent. Habitus autem maxime probatur, cum est altus atq; procerus, uentre promisso, atq; lanato, cauda longissima (& lata, Crescentien.) densiq; uelleris, fronte lata, testibus amplis, intortis cornibus, (curtis cornibus, pronis ad rostrum, lana opertis auribus, amplo pectore, scapulis & clunibus latis, uelleris depressi:) non quia magis hic sit utilis (nam est melior mutilus aries) sed quia minime nocent. Intorta potius quàm surrecta & patula cornua: quibusdam tamen regionibus, ubi cœli status uuidus, uentosusq; est, capros, & arietes optauerimus uel amplissimis cornibus, quod ea porrecta, altaq; maximam partem capitis à tempestate defendant. Itaq; si plerunq; est atrocior hyems, hoc genus eligemus: si clementior, mutilum probabimus marem. quoniam est illud incōmodum in cornuto, quod cum sentiat se uelut quodam naturæ loco capitis armatum, frequenter in pugnam procurrit, & fit in fœminas quoq; procacior. Nam riualem (quamuis solus admissuræ non sufficit) uiolentissime persequitur. Nec ab alio tempestiuum patitur iniri gregem, nisi cum est fatigatus libidine: mutilus autem, cum se tanquam exarmatum intelligat, nec ad rixam promptus est, & in Venere mitior, Hæc Columella. Sed quomodo arietis petulci sæuitiam pastores repellant, dicam in D. Mense Iulio, inquit Palladius, arietes candidissimi eligendi & admittendi sunt, mollibus lanis: in quibus non solum corporis candor considerandus est, sed etiam lingua, quæ si maculis fuscabitur, uarietatem reddit in sobole. De albo plerunq; nascitur coloris alterius: de fuscis nunquam (sicut Columella dicit) potest albus creari. Eligemus arietem altum, (&c. ut Columella,) uentre promisso & lanis candidis tecto: ætatis primæ, qui tamen usq; in octo annos potest utiliter inire. Arietes (inquit Florentinus) esse debent bene compacti, aspectu pulchri, splendicantes (χαροπὸς, uide in Leone B. qualis hic color sit) oculis, fronte hirsuta, uenustis cornibus sed exiguis armati, auribus lana densa intectis, lato dorso, testiculis magnis, colore undiquaq; uno. Pro diuersitate coloris uenarum sub arietis lingua, agnos etiam colore uariare aiunt: alij ad colores uenarum sub lingua ouis hoc referunt, ut dixi in Oue C. Arietis lanam sequitur tota generatio ipsius, Albertus. Arietum maximè spectantur oræ quia cuius coloris sub lingua habuêre uenas, eius & lanitium est in fœtu, uariumq; si plures fuêre: & mutatio aquarum potusq; uariat, Plinius. Hinc est nimirum quod Didymus scribit, Volunt arietes perpetuo aqua eadem uti, non peregrina & aliena.

¶ Aries per dimidium annum dicitur dormire super latere uno, & per dimidium super altero, Albertus. Sex hybernos menses in læuum latus iacens quietem capit: contraq; ab æquinoctio uerno in dextrum incumbit. sic ad utrunq; æquinoctium cubandi rationem mutat, Aelianus. Idem scribit Macrobius, arietem Soli conferens ut in h. recitabo. Sed falsum hoc uidetur lanijs nostris cum ab utroq; latere maculati arietes, & ex incubitu sordidati nunquam non sint.

¶ Arietes, tauri & hirci per libidinem efferantur. qui enim superiore tempore socij iugi concordia pascerentur, coitus tempore dissident, & alter alterum libidinis rabie inuadit, Aristot. Arietes quibus sis usurus ad fœturam, bimestri tempore ante secernendum, & largius pabulo explendum, Varro & Didymus. Aliqui duobus ante mensibus arietes à coitu reuocant ut facem libidinis augeat dilatio uoluptatis. Quidam coire sine discretione permittit, ut hoc eis genere per annum totum fœtura non desit, Palladius. Sunt qui toto anno lac & agnos habere studentes, coëundi tempus in singulas anni partes digerunt multifariam. Commodissima ad coitum in arietibus ætas, à secundo anno usq; ad octauum, in ouibusq; similiter, Didymus. Vide in Oue C. Ante admissuram diebus triginta arietibus ac tauris datur plus cibi, ut uires habeant, Varro. Cum redierint (arietes admittendi) ad stabula è pastu, ordeum si est datum, fiunt firmiores ad laborem sustinendum, Varro. Auiditas coitus putatur ex cibis fieri, sicut uiro eruca, pecori cepa, Plinius. Arietes reddentur ualidi ad coitum, si cepæ eorum nutrimento misceantur, nec non polyphoros & polygonos herba. quę quidem pecora cætera ad Venerem etiam excitant, Didymus. Polyspori herbæ alibi in Geoponicis in capite de piscina mentio fit, his uerbis: Vbiq; autem plures habebis pisces, si polysporum, polygono similem herbam, contusam aquis nutrientibus pisces inieceris. Andreas à Lacuna polysporum & polyphorum, eandem esse herbam putat, quæ uero sit non explicat. Polyspermos etiam & quæ polygonus uocatur herba, animalia ipsa reddent multis modis fœcundiora, Quintilij in Geopon. 17.4. de tauris. Polygonos quidem altera mas est, quæ uulgò centumnodia uocatur, altera fœmina caudæ equinæ similis. Galenus marem nonnihil astringere ait, præcellere uero in eo aqueam frigiditatem, ita ut in secundo gradu uel principio tertij refrigeret. Ad eadem facere fœminam, sed ignauius, qua forsitan ratione etiam fœmina in hoc genere dicitur, non qua aliæ plantæ sexu distinguuntur. Polygoni uero nomen utraq; habet à frequentibus geniculis: quanquam gonos etiam semen significat, quo plurimum abundat mas. Cæterum quomodo herba adeò refrigerans & astringens nonnihil, mouere coitum possit non uideo: contrarium enim ratio ostendit. Videtur sanè uulgus superstitiolum arrepto omine uocis, quasi polygonos ab augenda genitura fœturá ue diceretur, stolidam istam de eius facultate opinionem propagasse. Ego polygonato potius, quod uulgò sigillum Salomonis uocant, uim libidinem citandi tribuerim, polygonis uero sistendi. Polycriton, aut polycarpon (ut aliàs legitur) Hippocrates uocat, quod Dioscorides cratæogonon, cui ad conciliandam in homine

fœcunditatem mares etiam generandi uim esse alij etiam authores literis mandauerunt. Satyrij genus erythraicon arietibus quoq; & hircis ad Venerem segnioribus in potu datur, Plin. Arietes & capri, sicut & cætera propriam habent uocem tempore libidinis, qua uocant & alliciunt fœminas: quòd si aquam salsam biberint, citius ad coitum mouentur, Isaac in diætis particularibus. Arieti naturale agnas fastidire, senectam ouium consectari, & ipse senecta melior, illis quoq; utilior, Plin. Arieti ætas confert, Albert. Apud eundem corruptè legitur, naturale esse arieti agnas & prouectiores diligere: legendum, non agnas sed prouectiores. Persequuntur oues seniores, utpote coeuntes citius, iuniores uero post illas, Didymus. De coitu arietum uide nonnulla etiam in Oue c. Inter autores ferè constat, primum esse admissuræ tempus uernum Parilibus si sit ouis matura: sin uero fœta, circa Iulium mensem. Prius tamen haud dubie probabilius, ut messem uindemia, fructum deinde uineaticum fœtura pecoris excipiat, & totius autumni pabulo satiatus agnus ante mœstitiam frigorũ, atq; hyemis ieiunium cõfirmetur. Nam melior est autumnalis uerno, sicut ait uerissime Celsus, quia magis ad rem pertinet, ut ante æstiuum quàm hybernum solstitium conualescat: solusq; ex omnibus animalibus bruma commode nascitur: ac si res exigit, ut plurimi mares progenerandi sint, Columel. Admittendi sunt mense Iulio, ut nati ante hyemem conualescant, Pallad. Serotini fœtus mense Aprili signentur. Nunc etiam prima est admissura, quæ excellit, arietum, ut agnos iam maturos hybernum tempus inueniat, Idem. Tempus optimum ad admittendum, ab Arcturi occasu ad Aquilæ occasum: φ quæ postea concipiunt, fiunt uegrandes atq; imbecillę, Varr. Admissura prima fit mense Aprili (ut dictum est:) aut etiam Iulio: secunda post medium Octobris, ut pariant circa principium ueris nascentibus herbis, Crescentien. Tardius ne coëant, nocet enim. Dextro arietis testiculo præligato, (uel exciso, Albert.) fœminas generãt, læuo mares, Plinius. Et alibi, Ar. dextro testic. præligato oues tantum gigni quidam scripserunt. Idem de tauris fertur, teste Didymo. Si quis masculum malit nasci quàm fœminam, arietes admittat, dum contra flatus Septentrionales, die existente tranquilla, grex pascitur: sin uero fœminam, contra Austrum, (Gręcè tamen legitur, Austro spirante retro, νότου ὄπισθεν πνέοντος: cum de Septentrionalib. dixerit κατὰ πρόσωπον.) Id quod in cæteris etiam cunctis animalibus locum habere uidetur, Didymus in Geopon. 18. 3. Plura uide in Oue c. Cum oues conceperunt, rursus arietes secernendi sunt, Varro. ¶ De ueruece, id est ariete castrato, mox post Arietem dicam, & deinceps de Agno & Musmone, quem Albertus ex capra & ariete generari scribit. ¶ Libidinis tempore pugnat aries pro ouibus, & aduersarios cornibus impetit: ut uerò commodius & fortius id faciat, retrocedens ac resiliens impetu renouato in hostẽ fertur, Obscur. Germani forte ab impetu isto feriendi subinde repetito, arietem wider appellarunt: significat enim ea uox repetitionem. Veruex à uiribus dictus est, quòd cæteris ouib. sit fortior, uel quòd sit uir, id est mas (confundit enim ueruecem cum ariete:) uel quòd uermes in capite habeat, (sed hoc falsum esse scribit Albertus,) quorum pruritu ad pugnam & impetum feriendi excitetur, Isidorus. Veruex, id est dux gregis, fortissimè cornibus percutit, & durissimæ est frontis, Albert. Ex Rhæto quodam nuper accepi, pastores aliquando uirgam colurnam arietibus concurrentibus manu tenentes intermittere, quam illi secundo statim concursu minutatim collidant. ¶ Arietis ætas ad progenerandum optima est trima: nec tamen inhabilis usq; in annos octo, Columella & Pallad. Duces pecoris ad quindenos interdum annos protrahunt uitam, Aristot. Vide in Oue c. plura de ętate & uita eorum. Ouium & boum duces plus temporis quàm cæteri uiuunt, usu exercitij & copia pabuli, Aristot.

D.

Singulis ouilibus singuli duces constituuntur, qui quoties suo nomine à pastore uocantur, antecedunt: quod ab ineunte ætate facere assuescunt, Aristoteles. Sectarius ueruex, qui gregem agnorum præcedens ducit, Fest. ¶ Aries naturali feritate dextro pede terram percutit, quando irascitur, aut stupet uel timet: & hoc maxime libidinis tempore, Obscurus. Capri uel arietis petulci sæuitiam pastores hac astutia repellunt, mensuræ pedalis robustam tabulam configunt aculeis, & aduersam fronti cornibus religant: ea res ferum prohibet à rixa, cum stimulatum suo ictu ipsum se sauciat. Epicharmus autem Syracusanus, qui pecudum medicinas diligentissimè conscripsit, affirmat pugnacem arietem mitigari terebra secundum auriculas foratis cornibus, quà curuantur in flexu, Columella. Ferocia eius cohibetur, cornu iuxta aurem terebrato, Plinius & Albert. Ne incurrat aries proximè ad aures ipsas cornua eius pertundito, Florentin. Pecora minimè inuadet lupus, si ductori dicto squillam appenderis, Anatolius. Aries lupum fugit etiamsi nunquam ante uiderit, Albert. Si elephantus feritate efferatur, statim ad arietis conspectum mansuescit, (impetum & furorem remittit, Plutarchus,) Aesculapius & alij: Plura uide in Elephanto D.

E.

Pelles arietum rubricatas, Exodi 25. Hieronymo interprete. LXX. habent δέρματα κριῶν ἠρυθροδανωμένα. Ouium uel arietum pelles sibi substrauisse dormientes quosdam, ut per quietem oraculis siue somnijs instruerẽtur, dixi in Capra E. Arietes inter se cornibus decertantes tempestatem aut frigus minantur, ut in Oue E, ex Arato retuli.

F.

De carne arietum uide quædam in Oue. Hircorum caro tum ad coquendum, tum ad succum bonum generandum, est deterrima; hanc sequitur arietum, post taurorum. Porrò in ijs omnibus car-

nes castratorum sunt præstantiores: senum autem pessimæ, Galenus libro 3. de alim. facult. Hœdorum caro minus excrementitia est quàm arietina, (forte agnina,) Auicenna. Arietina ualidior est & minus humida quàm ouilla, & concoctu difficilior. Iuniores minus humidi minusque uiscosi sunt: & caro eorum agninæ ac ouillæ præfertur: nam si bene concoquantur laudabilē & multum sanguinem generāt, maximè castratorum: est enim calida & humida temperatè, & eandem ob causam boni saporis. Improbatur in senecta, (tum aliâs, tum castratorum ferè magis.) Nam cum ætas ipsa prouectior corporis habitum refrigeret, multò magis refrigeratur in castratis. Anniculi laudantur à moderata temperie, minus humida scilicet quàm lactentium, & sicciore quàm iuuenum. itaque caro eorum melior & concoctu facilior habetur: sanguinem gignit meliorem, utilis præcipuè iuuenibus calidi ac sicci temperamenti, & ijs qui calidas siccasque regiones habitant, Isaac. Eubulus apud Athenæum in Fabula quadam inter cæteros delicatiores cibos, nominat κριῶν ὄρχεις, id est arietis testiculos. Nostri etiam in quatuor partes discissis testibus singulis, binas earum in singula è ligno uerucula infigunt, & in craticula torrent: sunt qui omento etiam inuoluant, per se, uel cum saluia, ut fit in iecinoribus ouium aut arietum. Sale conditi arietis pulmo, maximè uetusti, difficulter & grauiter à uentre exuperatur, Aëtius 9. 30.

¶ Medulla arietis non castrati inter uenena numeratur, humanæ naturæ adeò contraria, ut memoriæ functionem aboleat, resistunt ei carnes phasiani, Arnoldus in libro de dosib. theriacal.

G.

Cur pelles recenter detractæ, maximeque arietum, uerberum uulneribus & usbicibus admotæ, & oua super confracta, prohibent ulcera ne consistant, inquirit Aristoteles problematum 9.1. Vide supra in Oue G. ab initio. Emplastrum de pelle arietis ad hernias siue enterocelas à recentioribus quibusdam medicis commendatur, & describitur, præsertim ab Arnoldo de Villa noua: & in aliquot pharmacopolarum officinis paratum reperitur. Inhiberi Venerem pugnatoris galli testiculis anserino adipe illitis, adalligatisque pelle arietina tradunt, Plinius. Et alibi, Gallinacei dexter testis arietina pelle adalligatus partus continet. ¶ Arietis uellera lota frigida ex oleo madefacta, in muliebribus malis inflammationes uuluæ sedant: & si procidant, suffitu reprimunt, Plinius. Lana ariet. nigra intincta in aqua, deinde in oleo, & supposita locis dolorem tollit: & suffumigata, ante prolapsam uuluam reprimit, Sextus. Pugnacis arietis è medio cornuum lanas suffitas, impone loco dolenti in hemicranio, dolorem sedat, Nicolaus Myrepsus: Alij cinerem huius lanæ ex aceto ponunt, ut mox dicetur. Lais & Salpe canum rabiosorum morsus leniri aiunt, & tertianas quartanasque febres; menstruo in lana arietis nigri, argenteo brachiali incluso, Plin. Et alibi, Partus adiuuari putant, si in arietis lana alligatum cucumeris syluestris semen inscientis lumbis fuerit, ita ut protinus ab exitu (scilicet fœtus) rapiatur extra domum. Lanam arietis de fronte uelles & combures in operculo ollæ nouo, & in mortario confricabis, atque ex aceto fronti inlines ad capitis dolorem, Marcellus. Arietinorum uellerum cinis cum aqua mixtus & appositus, incommodis ueretri repugnat, Idem. Verendorum formicationibus uerrucisque medetur arietini pulmonis inassati sanies: cæteris uitijs uellerum eius uel sordidorum cinis ex aqua, Plinius. Arietis de capite lanam, à coxis & à testiculis, passim suspendas, perfectè discutit tertianas, Sextus. Sanguinem sistit ex ariete succida, articulos extremitatum: (id est manuum & pedum hominis) præligans, Plini. Arietis quàm pinguissimi lana, plena suis sordibus combusta & in puluerem redacta, prodest plurimum si eo cinere ex aqua locū inguinum perfricaueris, Marcellus. ¶ Caulis ius ex carne arietum priuatim aduersus cantharidas ualet, Plinius. Caro arietis adusta utiliter illinitur morpheæ & impetigini. Confert etiam morsibus serpentum & scorpionum, & algerarat, & cum uino canis rabiosi. Cinis eiusdem medetur albugini oculi, Auicenna. ¶ Adeps ueruecinus similem suillo uim habet: hystericas aut ani causas utiliter curat, & ambustis auxiliatur, Obscurus Dioscoridem citans. Sepo arietis scabiem unge admixta sandaracha, & subinde rade: hoc & ad perniones facit, sed cum alumine mixtum, Sextus. Furunculis mederi dicitur seuum arietis cum cinere pumicis & salis pari pondere, Plinius. Cicatrices ad colorem reducit pecudum pulmo, præcipuè ex ariete, seuum ex nitro, Idem. Fel arietis cum seuo, podagras lenit, Plinius & Marcellus. ¶ Cornum arietis uratur, cinisque eius cum oleo conteratur, atque inde derasum caput frequenter ungatur ad crispandum capillum, Marcellus. ¶ Ad mentis alienationem & desipientiam uitio cerebri obortam in manuscripto quodam codice Germanico tale medicamentum reperi: Caput arietis nondum experti Venerem, uno ictu amputatum, cornibus tantum demptis integrum cum pelle & lana in aqua bene elixabis, tum aperto cerebum eximes, & addes aromata, cinnamomi, zinziberis, nucis moschatæ, macis, caryophyllorum ana unciam semis. Horum pollinem cerebro admiscebis in patella ad prunam non magnam diligenter agitando ne aduratur, quod facile fieret. Curabis autem ne nimium desiccetur, sed ita coquatur ne siccius fiat uitulino cerebro ad cibum parato. Sat coctum fuerit, ubi bene commiscueris ad prunam. Sic conditum seruabis, & per triduum ægro quotidie ieiuno dabis, ita ut horis post duabus cibo potuque abstineat. Sumi potest cum pane, uel in ouo, uel ex iure, utcunque, modo deuoretur ab ægro. Danda interim opera, ne loco lucido æger sit, & ut ad quatuordecim dies eodem uictu utatur, quo uti solent quibus detractus est sanguis: & uino caput tentante abstineant. Sunt qui breui tempore iuuentur, aliqui sex demum uel octo septimanis à sumpto medicamento. Consultum autem fuerit medicamentū

à tribus mensibus repeti. ¶ Magna uis & pulmonibus arietum, excrescentes carnes in ulceribus ad æqualitatem efficacissimè reducunt, Plinius. Pulmo ariet. calidus adpositus carnes excrescentes in uulneribus exæquat & reprimit, Marcellus. Cicatrices ad colorem reducit pecudum pulmo, præcipuè ex ariete, Plinius. Liuentia & suggillata pulmones arietum pecudumq́ in tenues consecti membranas, calidi impositi, emendant, Idem. Liuores & suggillationes pulmo arietis concisus minutatim & impositus, statim sanat, & nigras cicatrices ad candorem perducit, & à calciamentis læsos pedes sanat, Sextus. Attritus calciamentorum sanat agninus pulmo, (de quo idem Dioscorid. scribit,) & arietis, Plinius. Pernionibus & ruptis pedibus pulmo ariet. impositus, omni asperitate læuigata molestiam tollit, Marcellus. Liquoris arietis, quem de pulmone concoques, stilla superposita clauiculos, qui in manibus nascuntur aut in ueretro, illita tollit, Sextus. Verendorum formicationibus uerrucisq́ medetur arietini pulmonis inassati sanies, Plinius. Arietini pulmonis dum in craticula assatur succus exceptus, myrmecias quæ in ueretro nasci solent, unctione sua purgat & discutit, Marcellus. Arietis liquor qui à pulmone decocto destillat, tertianas & renum morbum in eis natum sanat, Aesculapius. Pulmo agninus uel ariet. uritur, & cinis eius cum oleo imponitur, uel ipse crudus admotus pernionum ulceribus utiliter alligatur, Marcellus. ¶ Contra pestilentem morbum ouium: Ventrem arietis cum uino coques, & aqua admixta ouibus in potu dabis, Albertus. ¶ Arietis fel aurium dolori, qui est ex frigiditate medetur, Hali. Fel arietis cum seuo (suo) podagras lenit, Plinius & Marcellus. Fel ueruecinum lanis adhibitum & in umbilico positum, uentrem soluit infantium, Obscurus Dioscoridem citans. ¶ Comitialibus morbis utiles tradunt testiculos arietinos inueteratos, tritosq́ dimidio denarij pondere in aqua uel lactis asinini hemina. Interdicitur uini potus quinis diebus ante & postea, Plinius. Arietis testiculi oboli tres potati cum aqua, caducis medentur, Sextus. ¶ Cinis feminum arietis cum lacte muliebri diligenter prius elutis linteolis, ulcera cacoëthe sanat, Plinius. ¶ Vngulæ ariet. cinis cum melle, muris aranei morsum sanat, Plinius: Valerianus imponendum exprimit. ¶ Somno asciscendo, in febri præsertim, Dilue præterea glomeramina (pilulas fimi) quæ gerit intus Clausa aries inter geminæ coxendicis umbras, Inde soporati ducentur gutture potus, Serenus. Fimus ueruecinus cum aceto ut cataplasma impositus, maculas nigras emendat, nascentes clauos corporibus tollit, ignem sacrum impositus curat, ambustis medetur, Obscurus Dioscoridem citans. ¶ Chiron Centaurus ei animali (iumento) quod profluuio attico (uox corrupta) cœperit laborare, ita ut uiridis ei uel pallidus per nares humor erumpat, ex lotio humano aut arietino duas cotylas cum uino & cyatho olei rosacei putat esse miscendas, & per nares, quæ humorem funestum egerunt, digerendas. Quam curationem & pulmoni sanitatem, & naribus siccitatem præstare confirmat, Vegetius 1. 17. ¶ Arietis sordes quas inter femora habet, cum aristolochia & myrrha æquis partibus potato, ad regium morbum optimè facit, Sextus. Plinius sordes aurium & mammarum pecudis denarij pondere cum myrrhæ momento & uini cyathis duobus morbo regio resistere scribit.

H.

a. Aries qui eam dicebant, ares, ueteres nostri aruiga, (sic Græcè ἄρνξ, aries, Hesychio) hinc arvigus. Hæc sunt quorum in sacrificijs exta in ueru coquuntur, quas & Accius scribit, & in Pontificijs libris uidemus, in hostijs eam dicunt aruigem, quæ cornua habeat: quoniam is, cui oui mari testiculi dempti, & ideo ut natura uersa ueruex declinatum, Varro de lingua Latina. Videtur autem locus deprauatus. Aries dicitur ab aris: quòd hoc pecus primum in aris gentiles immolarint, Isidor. Alij obscuri arietē παρὰ τὴν ἀρετὴν deriuant, hoc est à uirtute, quòd robore corporis & animi fortitudine ouibus præstet. Ego ab ἀρνειὸς uoce Græca potius deduxerim. Nefrendes arietes dixerunt, quòd dentibus frendere non possint, Festus: Sed forte arietes nō castrati significantur, ad ueruecum differentiam: nam, ut idem scribit, sunt qui nefrendes testiculos dici putent, quos Lanuuini appellant nebrundines, Græci νεφροὺς, Prænestini nefrones. Aut forte arietes adhuc teneri: nefrendes enim infantes sunt nondum frendentes, id est frangentes. Varro & Fulgentius porcos propriè nefrendes uocari aiunt, qui non amplius lactent, necdum tamen fabam frendere possunt. Pecoris maritus lanigeri, portitor Helles, Phrixæus maritus, apud Martialem pro ariete quouis leguntur. Coniunx ouis lanigeræ, Ouidio: & laniger absolute pro ariete, Eidem Metam. 7. Ouem ueteres genere masculino dixerunt, uide in Oue a. Ibix in Biblijs ponitur, ut uidetur, pro caprearum genere uel ariete, Obscurus. Nos ueram ibicis historiam dedimus supra inter Capras syluestres: nec enim alius est ibix uel ibex, quàm qui uulgò capricornus dicitur. Ipse aries etiam nunc uellera siccat, Vergil. in Buc.

¶ Aries cornibus maximè ualet, & apud Græcos ἀπὸ τοῦ κέρως (al. κάρα) κριὸς appellatur, Macrobius. Κριὸς, ὁ τὸ κάρα ἱερὸν ἔχων. ἢ, ὁ δὲ κορύπτων ἐλαύνων ὀπίσω, Suidas & Varinus. Aliqui deriuant παρὰ τὸ κεκεῖρθαι τὰς τρίχας, &c. uide Etymologum. Deduxeris etiam, quæ Etymologi coniectura est, παρὰ τὸ κραίνειν καὶ ἡγεμονεύειν τῶν προβάτων. Aratus quidem primam producit, ut & Homerus bis Odysseæ nono, & Dionysius Afer bis. ἄλλοι δ' ἐξ ἀγέλης κριοί, ἄλλοι δὲ καὶ ἀμνοί. ὁ τιθέμενος τῶν προβάτων, ὁ ἀκμαστὸς μοι κριὸς ἐπόλωλε, καὶ ποιμαντικῆς ἡγεμονίας χηρεύει τὰ θρέμματα, Theophylactus in epistolis. Κρίδιον, paruus aries, Hesychius, Varinus. Ἀρνειὸς ouem marem significat, ut τράγος capram marem, Varinus. Didymus quidem in Geoponicis 18. 3. ἀρνειοὺς ponit pro agnis; sed doctiores hoc reprehendunt. Istrus

in dictionibus Atticis ouem in prima ætate uocat ἀρνα, deinde ἀμνόν, deinde ἀρνειόν, postremo λειπογνώμονα. Vocabatur & μοσχίας, aries trimus, Eustathius & Varinus. Ἀρνειὸς, aries trimus, Hesychius. Oues adultæ Græcis uocantur ὄϊες καὶ κριοὶ καὶ ἀρνειοί, Varinus in Τράγοι & Ἄρνες: item Ammonius in differentijs uocum. Eustathius quoque in Homerum scribens testatur ἀρνειὸν non agnum, sed arietem esse. Ἀρνειὸς non est ἀρνίον, id est agnus, (inquit Varinus) sed prouectæ iam ætatis aries: ut constat ex ariete quo seruatus est Vlysses, qui cum adultus & matura ætate esset, à poëta indifferenter ἀρνειὸς & κριὸς nominatur, à Polyphemo κριὸς πέπων. Locus est Odysseæ nono, ubi poëta, Ἀρνειὸς γὰρ ἔην μήλων ὄχ' ἄριστος ἁπάντων. Et alibi, Ἀρνειῷ μιν ἔγωγε ἐΐσκω πηγεσιμάλλῳ, ὅς τ' οἰῶν μέγα πῶϋ. Fit autem ἀρνειὸς ἀπὸ τοῦ ἀρνὸς, ut ἀδελφειὸς, ἀφνειὸς, & similia, Varinus. Porrò Ἀρνεῖος penanflexum nomen est mensis. Ἄρσενες ὄϊες, oues mares, id est arietes Homerus Odysseæ nono. Ἄρσενα μῆλα, id est pecudes masculæ, Ibidem. Aries ouium dux, Græcis est κριὸς & κτίλος, Pollux, Suidas. Leonem uiri multi flagellis domitum, Λιτὸν κεῖνο πέλωρον ἅτε κτίλον ἀμφιέπουσιν, Oppianus. Apud Varinum scribitur etiam κτίλος, & κτῖλος, neutrum probo: quanquam postremum apud Hesychium quoque reperio. Κριὸς quidem, ut ego iudico, arietem simpliciter significat, κτίλος uero semper gregis ducem. Hinc etiam adiectiuè capitur, & exponitur ab Hesychio & alijs, τιθασσὸς, πρᾶος, συνήθης, ἡγεμών: hoc est, mansuetus, mitis, familiaris, dux. Κτίλα τ' ὤεα βρύχων, & mansueta oua comedens, id est mansuetarum auium, Nicander in Theriacis. ἱερία κτίλον Ἀφροδίτας, Pindarus in Pythijs: ubi Scholia, Homerus arietem gregis ducem κτίλον appellat. sed alia huius nominis etymologia est apud Pindarum, nempe à uerbo κτίσαι, quod est nutrire. nam & alibi dicit ὀρειτρόφον ὗς, pro sue in mõtibus nutrito. Et hîc igitur κτίλον uocat τὸν συντεθραμμένον, καὶ συνήθη, καὶ εἰθισμένον τῇ χειρί. Sic alibi uerbum κτιλεύεσθαι usurpat pro τιθασσεύεσθαι, id est mansuefacere, ἔνθα ποιμένες κτιλεύονται κάπρων λεόντων τε. Κτιλεύεσθαι, ἢ κτιλώσασθαι, συλλαβεῖν, (συνήθη ποιῆσαι uel συνήθη ποιῆσαι potius, id est conciliare sibi, & fauorem ac beneuolentiã alicuius in se cõuertere, aliquẽ demulcere,) Hesychius, Varinus. Κτίλος, ὁ χειροήθης καὶ ἥμερος, ἐκ τοῦ κίω τὸ πορεύομαι, ὁ τῶν ἄλλων προπορευόμενος. Hinc ἐκτιλωμένος (lego, ἐκτιλωμένος,) apud Pausaniam, familiaris alicui. Et κτιλῶσαι uerbum apud Herodotum in Clio, οἱ νεηνίσκοι ἐκτιλώσαντο τὰς λοιπὰς τῶν Ἀμαζόνων: hoc est placatas & conciliatas sibi uxores duxerunt, ut Eustathius exponit in Iliad. tertium. Cæterum Κτῖλος penanflexum proprium nomen uiri est, quem Porphyrius dicit fuisse Iouis nepotem, ἀπόγονον, Varinus. ἐκτιλωμένος, (lego paroxytonum, ut sit participium præter. pass.) συνηθισμένος, συνήθης, Hesychius, Varinus: id est placidi, familiares, ut ctilos, id est aries dux gregis pastori familiaris est, Etymologus. ἐκτιλώσαντο (lego, ἐκτιλώσαντο, quamuis non admittente literarum ordine) πράους καὶ συνήθεις μετεχειρίσαντο, Varinus. Nicandri interpretes ctilas dici oues arbitrantur, mites ac pingues, Cælius. Χρὴ πατέρι κτίλον ἔμμεναι, Hesiodus. ¶ Ἄρχα, ouis mas, Hesychius, Varinus. Sic Latinis olim aruiga, ut superius ex Varrone scripsi. Ἴσων, aries, hircus, Hesychius, Varinus. Διδύμων, κριὸς, ἡγεμών, Iidem. Elephanti ex animalibus maximè exhorrent hircum, cerasten, porcum, Volaterranus ex Horo ni fallor. cerasten equidem non alium quàm arietem intelligo: qui ab elephanto uisus etiam furente, mitẽ & mansuetum eum reddere fertur. Nec ineptum ei fuerit nomen cerastes, id est cornutus: quod cornibus maximè ualeat, unde & uerbum arietare Latinis factum, ab hac potius animante quàm alijs cornutis quanquam longè ualidioribus. Nostri arietem uocãt hermannum, id est gregis maritum: Vsurpatur etiam pro uiri nomine proprio, per baptismum imponendo.

¶ Epitheta. Aries corniger, petulcus, pugnax, trux (apud Claudianum in Epithal. Honorij:) tortus, celer, laniger, persultans, præceps, bellator, Nepheleius: uillosus, petulans, Textor. Laberius poëta uocabat arietes reciprocicornes & lanicutes, quod reciproca habeant cornua, & cutem lana opertam. ¶ Ἄρσενες ὄϊες ἦσαν, ἐϋτρεφέες, δασύμαλλοι, Καλοί τε μεγάλοι τε, ἰοδνεφὲς (μέλαν) εἶρος ἔχοντες, Homerus Odysseæ nono. Κριὸς τέκνον, πέπον, Ibidem. Κριὸς ἀσελγόκερως, sic Plato Comicus uocat arietem magnis cornibus præditum. nam uocabulum ἀσελγὲς non ad intemperantiam solum apud ueteres refertur, sed ad magnitudinem quoque, (nimirum ut luxuriari de plantis, μαίνεσθαι, ὑλομανεῖν,) Suidas & Varinus. Plura uide paulò inferius, ubi de icone arietis dicetur. Πηγεσίμαλλος apud Homerum: grammatici interpretantur, εὔπηγι, εὐτραφῆ, hoc est corpulentum, & solido corpore: alij nigro uellere uestitum, alij albo, Hesychius & Varinus, apud quem plura, si libet.

¶ Sunt naues quædam Libycæ (λύβια, forte λιβυκά, ut Calcagninus etiam legit, & Rhodiginus,) quas arietes & hircos uocant: unde taurum etiam qui Europam auexit tale nauigium fuisse conijcimus, Pollux. Aliqui Phrixum non in ariete per mare uectum aiunt, sed in naui cuius prora arietis imaginem insigne præferebat, ἐπὶ κριοπρώρου σκάφους, Varinus in Κριός. Sed de Phrixi ariete plura in h. ¶ Ἐν ταῖς οἰνικαῖς ἀποστάσεσι κριὸς καλεῖται τὸ κεράμιον τὸ πρῶτον, ᾧ τὰ λοιπὰ ἐπιτυγχάνεται, Varinus & Suidas. Erant autem ceramia, uinaria uasa testacea: quæ nimirum certa ad diuersas mensuras magnitudine fiebant, aut capacitatis suæ notis quibusdam & ueluti punctis interius signabantur per interualla, quę κεντήσεις dixerim. In hoc forsan genere uas, quod semel iusta magnitudine & iustis interuallis paratum ueluti regula & archetypum aliorum obseruabatur, κριὸς dicebatur, quòd primarium & præcipuum esset, & reliqua mensuram eius sequi deberent ut oues suum ducem. Παρὰ Ταραντίνοις τὰ μεταλλικὰ ἀναγεγραμμένα κριός: & apud architectos pars quædã Corinthię columnæ sic nominaẽ, Hesych.

¶ Aries machina est bellica. His principijs, (è malorum pirorumque seminibus,) turribus murisque impellendis arietes nascuntur, Plinius. Aliqui Germanicè interpretantur, ein sturmbaum/oder sturmbloch.

ſturmbloch. Κριοὶ & χελῶναι Polluci inter machinas bellicas numerantur. Varinus κριὸν interpretatur ὄργανον τειχομαχικόν: Hesychius ῥόπαλον, πολιορκητικὸν ὄργανον, ἀσπίδα. Ἀποκαυλίζεσθαι τὸ μηχανικὸν κριὸν, Suidas. Ὁ δὲ κατασκευάσας κριὸς, καὶ διὰ τοῦτον πολιορκητὸς (πολιορκούμενος) ὑπὸ τείχη τῆς ἱερουσαλὴμ, Suidas & Varinus. Carim Hebraicè, id eſt arietes dicuntur machinæ bellicæ, ut Ezechielis 4. & 21. quamuis Kimhi illic malit intelligere duces ſiue imperatores exercituum, Munſter. Quod ab incendio lapis, & ab ariete materia defendit, Cæſar 7. bel. Gall. Quamuis murum aries percuſſerit, Cicero 1. Offic. Cum effractis portis ſtratiſue ariete muris, Liuius 1. ab Vrbe. Labat ariete crebro ianua, Vergil. 2. Aeneid. id eſt crebris ictibus arietis. Primum ad oppugnationes aries ſic inuentus memoratur eſſe (inquit Vitruuius 10.19.) Carthaginenſes ad Gades oppugnandas caſtra poſuerunt. Cum autem caſtellum ante cœpiſſent, id demoliri ſunt conati. Poſteaquam non habuerunt ad demolitionem ferramenta, ſumpſerunt tignum, idq; manibus ſuſtinentes, capiteq; eius ſummum murum continenter pulſantes, ſummos lapidum ordines deijciebant, & ita gradatim ex ordine totam communitionem diſſipauerunt. Poſtea quidam faber Tyrius nomine Pephaſmenos, malo (tigno uel trabe inſtar mali) ſtatuto ex eo alterum tranſuerſum uti trutinam ſuſpendit, & in reducendo & impellendo uehementibus plagis deiecit Gaditanorum murum. Cetras autem Chalcedonius de materia primum baſim ſubiectis rotis fecit, ſupraq; compegit arrectarijs & iugis uaras, & in his ſuſpendit arietem, corijsq; bubulis texit, uti tutiores eſſent qui in ea machinatione ad pulſandum murum eſſent collocati. Id autem quòd tardos conatus habuerat, teſtudinem arietariam appellare cœpit. His tunc primis gradibus poſitis ad id genus machinationis, poſtea cum Philippus Amyntæ filius Byzantium oppugnaret, Polydus Theſſalus pluribus generibus & facilioribus explicauit, &c. Dein de expoſita ratione turris ambulatoriæ extruendæ, ſubdit: Conſtituebatur autem in ea arietaria machina, quæ Græcè κριοδόκη dicitur, in quo collocabatur torus perfectus in torno: in quo inſuper conſtitutus aries, rudentium ductionibus & reductionibus, efficiebat magnos operis effectus. Hæc Vitruuius: Adiecta eſt & figura per Io. Iocundum. Arietis eſt figura Romæ in arcu Lucij Septimij Seueri in radicibus Capitolij, & Colchide columna Traiani, Philander. De ariete ſcribit etiam Robertus Valturius libro 10. De materia ac tabulatis (inquit Vegetius 4.14.) teſtudo contexitur, quæ ne exuratur incendio, corijs uel cilicijs centonibusq; ueſtitur. Hæc intrinſecus accipit trabem, quæ adunco præfigitur ferro, quod falx uocatur ab eo quòd incuruata eſt, ut de muro extrahat lapides. Aut certè ipſius caput ueſtitur ferro, & appellatur aries: uel quòd habet duriſſimam frontem, quæ ſubruat muros, uel quòd more arietum retrocedit, ut cum impetu uehementius feriat. Teſtudo autem à ſimilitudine ueræ teſtudinis uocabulum ſumpſit, quia ſicut illa modo reducit, modo profert caput: ita machinamentum interdum reducit trabem, interdum exerit, ut fortius cædat. Perſæ (in oppido Bezabde, inquit Ammianus libro 20.) machinæ ingentis (arietis) horrore perculſi, quam minores quoq; ſequebantur, omnes exurere ui maxima nitebantur: & aſſiduè malleolos atq; incendiaria tela torquentes laborabant incaſſum: ea re quòd humectis ſcortis & centonibus erant opertæ materię plures, aliæ unctæ alumine diligenter, ut ignis per eas laberetur innoxius, &c. Et cum iam diſcuſſurus turrim oppoſitam aries maximus aduentaret, prominentem eius ferream frontem, quæ reuera formam effingit arietis, arte ſubtili illaqueatam altrinſecus lacinijs retinuêre longis, ne retrogradiens reſumeret uires, neue ferire muros aſſultibus denſis contemplabiliter poſſet, &c. Et rurſus libro 23. arietem his uerbis deſcribit: Eligitur abies uel ornus excelſa, cuius ſummitas duro ferro concluditur & prolixo, arietis efficiens prominulam ſpeciem, quæ forma huic machinamento uocabulum indidit: & ſic ſuſpenſa utrinq; tranſuerſis aſſeribus & ferratis, quaſi ex lance uinculis trabis alterius continetur: eamq; quantum menſuræ ratio patitur multitudo retro repellens, rurſus ad obuia quęq; rumpenda protrudit ictibus ualidiſſimis, inſtar adſurgentis & cedentis armati. Qua crebritate uelut reciproci fulminis impetu ædificijs ſciſſis in rimas, concidunt ſtructuræ laxatæ murorum. Hoc genere operis, ſi fuerit exerto uigore diſcuſſum, nudato uallo defenſorib. ſolutisq; obſidijs ciuitates muniſſimæ recluduntur. Pro his arietum machinamentis iam crebritate deſpectis, conditur machina helepolis dicta, &c. Aries (inquit Ioſephus de bel. Iud. 3.9.) eſt immenſa materia (trabes) malo nauis aſſimilis: cuius ſummum graui (craſſo) ferro ſolidatum eſt, in arietis effigiem, ὡς κριοῦ προτομήν. Dependet autem funibus medius ex trabe alia, uelut ex trutina, palis utrinq; fultus bene fundatis. (κατακρημνᾶται δὲ κάλοις μέσος, ὥσπερ ἐκ πλάστιγγος, ἑκατέρας δοκοῦ, σταυροῖς ἑκατέρωθεν ἑδραίοις ἀνεστηριγμένος.) Retrorſum autem magna uirorum multitudine repulſus, hiſdemq; ſimul rurſus impellentibus, in fronte prominente ferro mœnia percutit: nec eſt ulla tam ualida turris, aut murorum ambitus adeò latus, ut etſi priores ictus fortiter ſuſtinuerit, aſſiduos uincat. His ſubiungit qua induſtria Iudæi ſaccos paleis confertos è muris demiſerint, qua ſemper impetum arietis ferri uidebant: Romani uero proceris contis falcatis ſaccos abſciderint, poſtremò Iudæus quidam ſaxo ingenti in machinam illiſo caput eius abruperit. Græca Ioſephi uerba de arietis forma & uſu, recitat etiam Suid. in uoce Κριός. Et inſuper, Aries, inquit, machinamentum eſt obſidionale, ſic dictum quòd cum impetu muros feriat, & mox retrocedat, idq; continuè tanquam impugnando. Eſt autem trabs (κεραία) magna, arietis ſpecie parte extrema, quæ προτομὴ uocatur: ubi etiam longiore ductu ferrata eſt, ne amputari, ἀποκαυλίζεσθαι, ne'ue incendi poſſit. Ἔστι τε κάλοις ἐμφαλλωμένοις (περισπαλωμένοις) ἐπὶ τῷ ἀνωτάτω ἀνηρτῆσθαι διὰ πήγματος, Innominatus: Suidas in uoce ἐμφαλλωμ. ait eum de ariete machina loqui. Proarietem dixit Cæſar in quarto

Commentariorum pro eo instrumento quo uice arietis utimur ad adigendam materiam, his uerbis: Et ad inferiorem partem fluminis obliquæ adigebantur, quæ pro ariete subactæ, & communi opere coniunctæ, uim fluminis exciperent. Quo loco obliquæ substantiuè positum credo, Baysius in libro de uasculis. Ego non obliquæ sed sublicæ legerim: sic enim uocātur tum ab alijs tum ab ipso Cæsare alibi pali ingentes in aquam adacti, siue aliam ob causam, siue ad pontem sustinendum, unde pons dictus sublicius. Hæc quum machinationibus immissa in flumen defixerat, fistucisq́ adegerat, non sublicæ modo direxerat, &c. Cæsar 3. de bel. Gall. Est autem fistuca machina, qua etiam pauitores utuntur, uulgò (Gallis) pilotium, utrinq; ansata: qua pali magna ui in terram adiguntur. Eadem, meo quidem iudicio, rectè proaries etiam ex Cæsare nominabitur. Equum qui nunc aries appellatur, in muralibus machinis primum reperisse aiunt Epeum ad Troiam, Plinius. Vide in Equo Troiano inter prouerbia ab equo sumpta. Κριοκοπεῖν, (arietibus oppugnare & impetere,) τὸ τοῖς κριοῖς τοῖς μηχανικοῖς πολιορκεῖν. ὡς τὸ, οἱ δὲ τοὺς πύργους κριοκοπεῖν ἐπεχείρουν, Suidas & Varinus. οἱ δ' αἱμοβόρ ὥσπερ κριοκρίοντες, ὡς τεῖχος ἡμᾶς νύξουσι, Cyrillus de exitu animæ. Arietes, id est impetus, perturbationum, apud recentiorem quendam legere memini: quòd ijs scilicet tentetur & commoueatur animus humanus. Aduersum ictus arietum quæ remedia opponantur, ut culcitræ, laquei, lupi ferrum in modum forficis dentatum, & bases columnarum ex alto iniectæ, docet Vegetius de re militari 4. 23. Ischolaus cum in Drye oppugnaretur à Chabria, uolente arietes admouere, prior ipse muri partem deiecit: utrunq; secum reputans, ut sui milites fortius pugnarent, cum munitionem mœniorum non haberēt: & hostes existimarent, suas machinas oppugnatorias esse contemptas. Certè hostes sponte ab obsessis destructa mœnia metuentes, ingredi in urbem non audebant, Polyænus libro 2.

¶ Vniuersa signa zodiaci ad naturam Solis iure referuntur: & ut ab ariete incipiam, magna illi concordia est. Nam & is per sex menses hybernales sinistro incubat lateri, ab æquinoctio uerno super dextrum latus: sicut & Sol, ab eodemq; tempore dextrum hæmisphærium, reliquo ambit sinistrum. Ideo & Ammonem (quem deum Solem occidentem Libyes existimant) arietinis cornibus fingunt, quibus maximè id animal ualet, sicut radijs Sol, Macrobius. Et alibi (in som. Scip. 1. 21.) Quanquam, inquit, nihil in sphæra primum, nihilq; postremum sit, primum tamē ex duodecim signis arietem dici Aegyptij uoluerunt. Aiunt enim incipiente die illo qui primus omnium luxit, id est, quo in hunc fulgorem cœlū et elementa purgata sunt, qui ideo mundi natalis iure uocitatur, arietem in medio cœlo fuisse. Et quia medium cœlum quasi mundi uertex est, arietem prōpterea primum inter omnes habitum. Mox subijcit causam cur aries Marti, & reliqua zodiaci signa alia alijs planetis attribuantur. Et rursus, Aries æquinoctiale signum est, & pares horas somni & diei facit. Cur primus locus arieti inter duodecim signa tribuatur, plura lege apud Cælium 1. 9. Criòn, id est arietem in cœlo dici autumant, quia quum in eo fuerit Sol inter diem ac noctem quodammodo iudicat, quod κρίνειν nuncupant: & quòd in eo signo inter hyemem positus ac æstatem ipse rursum iudicetur, Cælius. Singula zodiaci sydera quamuis uni alicui planetæ consecrata, aliæ tamen eorum partes alijs atq; alijs planetis adscribuntur, ut pluribus de arietis partibus præscribit Cælius 30. 10. Arietem cœleste signum (inquit Sipuntinus) aliqui putant esse illum quo uectus est Phrixus, (de quo dicendum infra in h.) Alij uero hunc esse arietem dicunt, qui Libero patri per deserta Libyæ exercitum ducenti & siti laboranti apparuit, fontemq; amœnissimum ostendit, ut superius diximus: quapropter Liber pater templum Ioui Ammoni eo in loco constituit, & simulachrum cum arietinis cornibus fecit, arietem inter sydera figurauit: ita ut cum Sol in eo signo foret, omnia nascentia recrearentur, quod ueris tempore fit, ea maximè ratione, quod per eum Liber siti pereuntem exercitum liberauerat. Duodecim præterea signorum principem tradunt hunc esse uoluisse, quòd optimus exercitus sui ductor fuisset. Sunt etiam qui scribant, quo tempore Bacchus Aegyptum tenebat, Ammonem quendam ex Africa uenisse, & pecudum multitudinem ad Liberum duxisse, quo facilius & illius gratiam sibi conciliaret, & ipse aliquid inuenisse diceretur. Itaq; pro eo beneficio agrum ei à Baccho datum, qui est cōtra Thebas Aegyptias: & qui simulachra eius fecerunt, cornuto capite ea figurasse, ut homines memoria tenerent, hunc primum pecus ostendisse, Bacchum uero memoriæ gratia arietem in cœlum transtulisse. Hæc Sipuntinus ex Higino. Pausanias in Corinthiacis ait, Cranion cupressorum nemus ante urbem fuisse, in quo Bellerophontis lucus, & Veneris Melænidos templum, ac Laidis monumentū, insculpta leæna, quæ prioribus pedib. arietē complecteretur: qua de re etiā Alciati emblema recitaui in Leone a. Mandrobulus (aliâs Mandrabulus) cum in Samo inuenisset τὸ γυμφαῖον (hoc alibi exponit, χωρίον ἐν ᾧ μέταλλον) primum arietem aureum dedicauit, deinde argenteum, tertio æreū, postremò nullum, ut scribit Ephorus. Suidas in ἐπὶ τὰ μανδροβούλου, addit hoc inde natum prouerbium, de ijs qui in deterius subinde proficerent. Vide, Mandrabuli more, apud Erasmum. In Acropoli (Athenis) magnus aries æreus consecratus erat, quem propter magnitudinem Plato Comicus ἀσελγόκερων cognominat, & equum Durium, (cuius similiter imago ibidem consecrata erat: aliqui unam & eandem imaginem unius muralis machinæ illic consecratæ, fuisse putant, quam alij arietem alij equum appellarint:) ei connumerat. ἀσελγὲς quidem prisci non de intemperantia solum & lasciuia, sed etiam de magnitudine dixerunt: sic Eupolis ἄνεμον ἀσελγῆ: sed præstiterit ἀσελγόκερων interpretari τὸν κριὸν τὸν (forte κερατίζοντα) καὶ εἰσενὰ ἐξυβρίζοντα τοῖς κέρασιν, id est petulcum & cornu petentem, Hesychius. Vide infra inter prouerbia.

¶ Arie-

¶ Arietinus, quod est ex ariete, ut arietinum iecur, Plinius. Cicer arietinum, quod arietino capiti simile est, Plinius. Arietarius, quod ad arietem pertinet, ut arietaria machina, Vitruuius. ¶ Arietare, dicitur de ariete, quum capite & cornibus aliquem impetit. Accius in Bruto, apud Ciceronem 1. de diuinatione, Deinde eius germanum cornibus connitier, In me arietare, eoq; ictu me ad casum dari. Per translationem, Macedo gladium cœperat stringere: quem occupatum complexu pedibus repente subductis, Dioxippus arietauit in terram, id est præcipitauit, Curtius libro 9. Arietat in primos, obijcitq; immania membra, Silius libro 4. Quis illic est, qui tam proteruè nostras ædes arietat? id est, tam uehementer pulsat, Plautus Trucul. Arietat in portas, & duros obijce postes, Vergil. 13. Aeneid. Vbi Seruius, In clausas portas more arietis ruebat, id est bellici machinamenti. Reperitur & neutrum, pro labascere. Quæ casus incitat, sæpe turbari, & cito arietare, Seneca de prouident. Idem de uita beata, Nihil praui, nihil subiti superest, nihil in quo arietet aut labet. Arietare inter se dicuntur, quæ concutiuntur mutuo ictu. Magno imperatori antequam acies inter se arietarent, cor exiluit, Seneca de ira. Sic dentes inter se arietatos dicit, libro 3. de ira. Innoxium, & quum concurrentia tecta contrario ictu arietant, quoniam alter motus alteri renititur, Plinius libro 2. de motibus. Arietatio, percussio & frequens ictus, Sipuntinus. Cornibus impetere Græci κυρίττειν, uel κυρίσσειν, & κορύσσειν dicunt, τοῖς κέρασι τύπτειν. ὡς ὁ κορύπτων ἄλλον ὄπισθε; Suidas in Κριός. ¶ Κριομύξους ἄνδρας Cercidas poëta uocauit insulsos, & Veruecum in patria (ut ille inquit) natos, quasi qui arietino muco scateant, Quidam in Lexico Græcolatino. Galenus methodi therapeuticæ 6. 3. κριομύξους appellat, opinor, uiros nullius iudicij, hoc est naris minimè emũctæ. Oues enim semper mucorem habent in naribus, Erasmus. Pituita & muco plena esse ouium cerebra, in Oue c. ex Hippocrate dixi. Sic & βεννόμυζον, ἀναίσθητον & ἀσύνετον interpretatur Varinus. Sensuum enim & narium sagacitas ad ingenium transfertur. ¶ Τάλλιμον, λαικασμένον, ἄγαν κριοῦ κριῶν, Hesychius: Locus est obscurus. Varinus uocem κριῶν omittit.

¶ Ammoniacum, alij Ammoniacum thymiama dicunt, in Libya destillat ex ferula quadam ad Ammonis Iouis templum: quæ agasyllis uocatur, ab alijs criotheos, ut habent nomenclaturæ apud Dioscor. Colebatũ aũt illic Ammon deus ἐν τοῖς ἄμμοις, id est loco arenoso, arietino capite insignis, unde & criotheos planta dicta à deo ariete. Ciceris genus est arietino capiti simile, unde ita appellatur, album nigrumq;, Plinius & Columella. Græci etiam κριὸν ἐρέβινθον, id est arietem cicer, nominant. Αἰλοκριός, radix sic dicta, Hesychius: nihil quod sciam cum ariete commune habet. Vide in Cato a.

¶ Grassatur aries ut latro, Plinius de pisce cetaceo, qui à cornuum similitudine cognominis terrestri factus est. Athenienses conchas asperas, (nimirum murices & purpuras, in quarum testis mucrones tanquam cornicula eminent,) κριοὺς nominant, Hesych.

¶ Troglodytæ pecorum nomina filijs indunt, ut tauri, arietis, ouis, quod ab ijs non à parentibus alantur. Κρῖος penanflexum, nomen uiri: oxytonum uerò aries, Cyrillus. Sed inuenio apud authores hanc uocem oxytonam quoq; & paroxytonam pro uiri nomine scribi. Κριὸς uir Aegineta strennuus & celeberrimus luctator (athleta) erat, à quo eiectus insula Lacedæmoniorum rex Cleomenes, ut perterrefaceret dixisse fertur scitum illud: Nunc, inquit, præpila tibi aries cornua, Hermolaus ex Eustathio in Dionysium Græcè legitur: ἤδη νῦν περὶ χαλκῶ, ὦ Κριὲ, τὰ κέρατα, ὡς μεγάλῳ κακῷ συνοισόμενος. Hermolaus uidetur legisse καταχάλκου, tanquam à uerbo καταχαλκόω. Nos ad uerbum ita conuertimus, Nunc aduersus æs cornua ò aries, magno hominem malo intricandum significans. Vt cornibus æs aut ferrum, (subaudi, impetere,) eodem ferè sensu dicatur, quo illud, Contra stimulum calcitrare. Tale enim est à priuato expelli regem. Cæterum arietis nomen ualido & robusto athletæ, pulchrè conuenit. Luctatorum enim est obarietare inter se. Idem puto est Crius Aegineta Polycriti filius, cuius meminit Herodotus libro sexto. Dionysius in Argonauticis refert κρίον, aliâs κριὸν, nominatum uirum, cui alumnus fuerit Phrixus, & nauigasse eum cum Phrixo ad Colchos, Varinus. Supra Pellenen iuxta Aegiras fluuius è monte delabitur Κριὸς dictus, ut ferunt, ἀπὸ Τιτᾶνος Κριοῦ, Pausanias in fine Achaicorum. Idem in Laconicis meminit Crij uatis Spartani filij Theoclis.

¶ Κριὸς, uicus (δῆμος) est Atticæ, unde aduerbium Κριόθεν uel Κριῶθεν, Suidas & Varinus. Κριωεὺς, (Κριωθεὺς, Hesychio, ubi ordo literarum Κριῶθεν scribi postulat,) δῆμος τῆς Ἀντιοχίδος, Κριώα, Suidas. Sed malim ex Stephano, Κριῶα, (quanquam Κριῶνε habent uulgati codices,) uicus in tribu Antiochide, tribulis Κριωεύς. Aduerbia etiam Κριόθεν & Κριῶθεν non probo, nam à Κριῶα rectè formatur Κριωᾶθεν, ut legitur in Scholijs in Aues Aristophanis, quorum & hæc uerba sunt: Κριὸς (lego Κριῶα) uicus est tribus Antiochidis à Crio quodam nominata. Scribitur autem aliâs Θειᾶθεν tanquam à uico tribus Oeneidis. Θεία uel Θειὼ uicus est tribus Oeneidis, Stephanus. Versus Aristophanis in uulgatis codicibus, sic habet: Συλλησίδας Θειᾶθεν, ἀλλὰ χαίρετον. Thyestis sepulchrum legimus uocatum Κριὸς, id est Arietes, in agro Argiuo, prope quod uisebatur regio Mysia, Cælius ex Corinthiacis Pausaniæ. In agro Argiuo (inquit Pausanias) Thyestis sepulchro appositus spectatur lapideus aries. Thyestes enim incesto cum fratris uxore commisso agnam auream habuit. Criû metopon promontorium est in Taurica, aduersum Carambico Asiæ promontorio, per medium Euxinum procurrens clxx. M. passuũ interuallo, quæ maximè ratio Scythici arcus formam efficit, Plinius. Et rursus 10. 22. grues Pontum transuolare scribit inter duo promontoria Criû metopon & Carambin. Distant inter se mil libus & quingentis stadijs, Marcellinus lib. 22. Est & Cretæ ad occidentem promontorium Cyre-

~~as~~ uersus eodem nomine Plinio. Hoc nomen habere à specie qua caput arietis refert Dionysius Afer canit: Eustathius addit è longinquo conspectum huiusmodi apparere: & eandem ob causam promontorium alterum ad Pontum Euxinum sic nominari. Et postea in ijsdem commentarijs plura de duobus hisce promontorijs scribit, quæ hic prætereo.

¶ b. In Delo insula aiunt spectari sacrata cornua, ex locis circa mare rubrum aduecta, arietis bicubitale & octo digitorum, pondo librarum uiginti sex, hirci autem bicubitale cum dodrante, eiusdem ponderis, Eustathius in Homerum & Varinus in Κέρατα. Arietis caput monocerotis, id est cornu unius, Pericli ex agris esse allatum legimus, (apud Plutarchum in uita eius:) quod intuitus Lampon uates, robustum & solidum in frontis meditullio situm, respondit, Ex duabus quæ in urbe uigerent factionibus, fore ut altera obscurata ad unum Periclem, apud quem uisum foret portentum, recideret ciuitatis potentia, Cælius. Puerum aliquando natum capite arietis fertur, Aristot.

¶ c. Κερατίζειν, κορύπτειν (lego κορύπτειν) Attici dicunt, ὡς συντρεχόντων ἀλλήλοις τῶν κριῶν, καὶ τοῖς κέρασι πλησσόντων, καὶ ῥηγνυμένων, Varinus. Vide supra, arietare, in a. Iam puerum ortum capite arietis aut bouis referunt, &c. sed nihil ex ijs quæ nominant, est, quamuis similitudo quædam geratur: quod euenit etiam non in monstrum peruersis. quamobrem sæpenumero per conuicium nonnulli deformes assimilantur, aut capræ ignem efflanti, aut arieti petulco, (sic enim legendum. οἱ κορύπτοντι, lego κυρίττοντι. Vetus interpres legit ὑί, & transtulit porco præconizanti, ineptissimè,) Aristoteles de generat. 4. 4. Videntur autem ij arietem petulcum & ictus minantem referre, quibus frons & syncipput plus iusto protuberant.

¶ d. Penthesileam Amazonem Troiani ad pugnam sequebantur ἠλεθίῃ, οἷ τε μῆλα μετὰ κτίλον, ὅσσ' ἅμα πάντων Νισσομένων προθέουσι δ' ἀκμοσύνῃσι νομῆος, Calaber. ¶ Glaucen Ptolemæo regi cithara canentem, eodem tempore ab ansere & ariete amatam proditur, Plinius. Aries quidam Aegyptius citharistriam Glauciam deperibat, Plutarchus. Nihil mirum in Chio Glaucen citharœdam homines, cum ea esset pulchritudine eximia, adamasse: siquidem ab ariete & ansere etiam eandem audio amatam fuisse, Gillius ex Aeliano. Aliqui non ab ansere, sed à cane eam amatam scribunt. Græce quidem κυνὸς pro χηνὸς, & in alijs itidem casibus, unum pro altero scribere procliue est. ¶ De leonis & arietis concordia extat egregium Martialis epigramma, quod recitaui in Leone H. d.

¶ e. Τρίπαχος ὁ ἐπὶ τρία ἔτη κεκαρμένος (apud Hesychium non rectè legitur κεκαθαρμένος) κριός, ὁμοίως καὶ ὁ μὴ κεκαρμένος, Varinus: id est aries trimus, ter tonsus. Magnus Indorum rex quotannis diem unum proponit tum hominum tum bestiarum certaminibus. Committuntur autem pugnaturæ inter se bestiæ, feri tauri, arietes mansueti, Aelianus. ¶ Apud maiores homicidij pœnam noxius arietis damno luebat, quod in regum legibus legitur, Seruius. ¶ Asparagum inuenio nasci & arietis cornibus tusis atque defossis, Plinius. Arietis cornu in asparagos uerti si sepeliatur ac putrescat, tametsi non sum expertus, multorum tamen testimonio concredam. putredo enim mater est multarum rerum, Cardanus. ¶ Si cornua (cornu, Rasis in singulari) arietis sepeliantur ad radicem ficiarboris, fructus in ea citius maturescent, Albertus. ¶ Scortes (aliqui legunt, scortum) id est pelles testium arietinorum, ab eisdem pellibus dicti, Festus. Medico (digito) testiculos arietinos tenentem, Cicero ad Herennium. Politianus in Miscell. cap. 62. receptacula nummûm intelligit, quæ Festus (hunc locum citans) scortes nominârit. Sed enim Pedianus, inquit, sportas, sportulas, sportellas, nummûm esse ait receptacula. Vt nihil sit dubium quin è digito eo qui sit minimo proximus suspensas haberi uelit scorteas, hoc est è testibus arietinis pelliceas crumenas. Suffiscus folliculus testium arietinorum quo utebantur pro marsupio, à fisci similitudine dictus, Festus.

¶ h. Portenta arietis monocerotis, & pueri capite arietis nati, retuli paulò superius in b. Ouis aut aries purpureo colore natus miram felicitatem portendit, uide supra in Oue h. Ouidius septimo Metamorphoseos canit quomodo Medea iugulatum arietem, & in æreo uase medicamētis quibusdam immersum, pro uetulo & effœto agnum reddiderit.

¶ Phrixus (recentiores multi primam per ypsilon scribunt, ego Græcè semper iôta reperio, præterquam apud Scholiasten in Nebulas Aristophanis, qui Phrygiam quoque ab eo dictam testatur,) filius fuit Athamantis & Nepheles, qui unà cum sorore Helle, quum defuncta matre Inûs nouercæ insidias timeret, consentiente patre, conscenso aurei uelleris ariete: quem antea à matre, ut quidam uolunt, ut alij, à patre acceperat, pontum ea parte qua angustior est, transfretare cœpit. Sed Helle undarum strepitu in pontum decidit, & submersa est, à qua deinde pars illa maris Hellespontus dicta est. Phrixus uero incolumis in Colchos ad Aeetem regem peruenit (ut etiam docet Iustinus lib. 42.) ubi arietem Ioui, (Ioui Phyxio, ut aries ipse iusserat humana uoce locutus, Apollonius & Scholiastes: Marti uel Mercurio, Scholia Aristoph.) uel ut alijs placet, Marti immolauit, uellusque illud aureum in templo suspendit, quod postea Iason Medeæ ope adiutus abstulit. Aries uerò inter sydera locatus, pristinam effigiem tenuit: qui à Phrixo Phrixeus appellatur. Dumque adeunt regem, Phrixæaque uellera poscunt, Ouid. 7. Metam. Sipuntinus & Onomasticon. Quòd fabulosa tradit historia, (inquit Cælius ex Palæphato) de Phrixo & Helle, &c. quidam interpretantur fuisse paratam fugiendi nauem, cuius insigne aries foret. Palæphatus uero affirmat, Arietem uocatum nutritorem, cuius sit opera & consilio liberatus. Non desunt qui prodant, arietinis chartis fuisse librum, qui auri conficiendi ac argenti rationem (arte chymistica, ut & Varinus scribit in Αἰγαῖς) contineret. Phrixi imago

cernitur

uernitur Athenis in arce, qui immolans arietem quo uectus erat, siue alteri cuidam deorum, siue (ut coniicimus) Laphystio (uide Gyraldum in Aphlystio Ioue, ubi de Phrixo etiam nonnulla) apud Orchomenios dicto, femora pro more Græcorum excisa uri spectat, Pausanias in Atticis. In Colchide auriferi torrentes sunt, ut inquit Strabo, unde & Chrysorrhoas fl. dictus. hinc fabulis occasio de uellere apud Colchos aureo, Hermol. Supra Colchos habitare aiunt Theânes homines auri ditissimos quod in torrentibus apud eos deferatur. Id ipsos excipere ait pellibus ouillis, μαλλωταῖς: & inde natam fabulam uelleris aurei, (χρυσόμαλλον δέρας uocat, Apollonius in Argon. χρύσεον δέρας: Pindarus δέρμα κριοῦ βαθύμαλλον) ab Argonautis petiti: quanquam Charax uellus aureum dicit fuisse methodum χρυσογραφίας membranis inuolutam, cuius gratia classem instruxerint Argonautæ, Eustathius in Dionys. Afrum. Oues aurei coloris alicubi ferre lanam, Rheginus authorem citat Hesigonũ, Tzetzes 1. 18. Cum Atreus in Peloponneso regnaret, uouit aliquando, quicquid pulcherrimum in pecore suo nasceretur, immolaturum se Dianæ. Nata est agna aurea, quam ille neglecto uoto in arcam inclusit. Deinde cum ea de re gloriaretur publicè, fratrem eius Thyesten inuidisse aiunt: & simulato in Aëropen Atrei uxorem amore, agnam auream ab ea accepisse: & postea contradixisse Atreo, ut qui immerito de agna aurea gloriaretur: oportere autem, inquiebat coram populo, qui agnam aureã possideret, regnum etiam obtinere. Quòd cum Atreus quoq; concederet, Iupiter Mercurium ad ipsum mittit, συνθέσθαι λέγων πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ δηλῶν τι περὶ τῆς ἀνατολῆς, διότι μέλλει ποιεῖσθαι τὴν ἐναντίαν ὁδὸν ὁ ἥλιος. συνθεμένου δὲ πρὸς τοῦτον, ὁ ἥλιος τὴν δύσιν εἰς ἀνατολὰς ἐποιήσατο. ὅθεν ἐπιμαρτυρηθέντος τῷ δαιμονίῳ τὴν Θυέστου πλεονεξίαν, τὴν βασιλείαν Ἀτρεὺς ἀπέλαβε, καὶ τὸν Θυέστην ἐφυγάδευσεν, Varinus. Posui autem posteriora Græcè, quoniam locus non omnino integer uidetur, & aliter ab alijs hæc historia narratur. (Vide Onomasticon nostrum in Atreo.) Idem in χρύσεον δέρας, Fertur (inquit) arietis pellem Mercurij cõtactu redditam esse auream, (ut Apollonius etiam canit 2. Argonaut.) Et in Χρυσόμαλλον κριόν, Agnum aurei uelleris Atrei argyrida, id est phialam argenteam fuisse aiunt, in cuius fundo agni effigies inaurata fuerit. Rara autem & exquisita possessio olim non auri tantum, sed etiam argenti fuit, ex Athenæi sexto. Pellem arietis Apollonius & alij multi auream fuisse dixerunt, Simonides alicubi purpuream. Dionysius autem Mitylenæus Criòn uirum fuisse ait Phrixi pædagogum, Varinus in δέρας. Item in Κριόν, Dionysius in Argonauticis, inquit, Crium dicit nutritorem Phrixi fuisse, qui intellectis Inûs nouercæ insidijs, ut fuga sibi caueret eum monuerit. Herodorus Athamantis & Themistûs filios fuisse tradit, Schœneum, Erythrium, Leuconem, Pœum: & minimos natu Phrixum ac Hellen, qui propter Inûs insidias regionem reliquerint, & Hellen in uia (iuxta Pactyam) mortuam esse. Et rursus ibidem, Arietem dum Phrixum ueheret locutum esse Hecatæus refert. Alij in naui, quæ arietem in prora insigne haberet eum è patria nauigasse aiunt. Dionysius uero libro 2. Crium eius nutritorem fuisse, & nauigationis in Colchos socium, & inde natam fabulam de arietis illic sacrificio. Hæc Varinus ex Scholijs in Argonautica Apollonij & alijs. Plura lege in Scholijs in Nebulas Aristophanis, & in Pythia Pindari Carmine quarto in Arcesilaum Cyrenensem, & apud Higinum in Ariete sydere: & Diodorum Siculum de fabulosis antiquorum gestis libro 5. Aurea agna Atrei, Solis deliquia & regum mutationes effecit, & plurimas occupauit tragœdias, (id est argumentum tragicis poëtis suppeditauit,) Athenæus. Mollia Phryxæi secuisti colla mariti, Hoc meruit, tunicam qui tibi sæpe dedit? Martialis in caput arietinum. De dracone uel serpente uelleris aurei custode, scribunt Orpheus in Argonaut. Pindarus in Pythijs Carm. 4. & alij. Aurata ouis, Ouid. 6. epist. ouis Phryxi, Idem 2. Amor. eleg. 11. Conspicuam fuluo uellere uexit ouem. M. Sillanum, ut tradit historicus Dion, Caligula uocare solebat χρυσοῦν πρόβατον, Cælius: Vide supra inter prouerbia ex oue, ubi & Alciati emblema retuli. Metapontini dicuntur olim ita affluxisse copia annonæ & bonis agriculturæ, ut Delphis consecrarent τὸ θρυλλούμενον χρυσοῦν θέρος, hoc est, celebrem illam auream æstatem, Eustathius in Dionys. si legas δέρος, auream pellem significabit, sed non placet. De aureo ariete dedicato à Mandrabulo supra in a. inter icones dixi.

¶ Veteres per iocum aliquando iurabant per arietem & anserem. ¶ Neptunus in arietem mutatus Bisalpida uirginem fefellit, Ouidius 6. Metam. De Ioue in arietem conuerso dicam paulò post in mentione Ammonis dei. ¶ Aries, inquit Isidorus, ab aris dicitur: quòd hoc pecus à gentilibus primum mactatum & in aris immolatum sit. Aries in lege Mosaica animal fuit purum, sacrificijs pro peccatis & cibo idoneum. Naucydes statuarius Mercurio & Discobolo, & immolante arietem censetur, Plinius. Aries qui eam dicebant, ares (legendum forte, quia adducebatur aris:) ueteres nostri aruiga, hinc aruigus. Hæc sunt quorum in sacrificijs exta in ueru coquuntur: quas & Accius scribit, & in Pontificijs libris uidemus in hostijs, eam dicunt aruigen quæ cornua habeat, Varro. Dies agonales, per quos rex in regia arietem immolat, dicti ab agon', eò quòd interrogatur à principe ciuitatis, & princeps gregis immolatur, Varro. De hoc immolandæ hostiæ ritu & uerbo hoc agon', quo sacerdos minister utebatur, fit mentio apud Senecam: ad quod allusit & Ouidius illo uersu, Semper agat'ne rogat, nec nisi iussus agit. Quod mirum Politianum apud hunc non animaduertisse, cum dicat apud unum duntaxat Senecam eius factam mentionem, Bentinus. Iano quoq; Agonalia quidam attribuerunt, quo die Iano aries mactabatur, Gyraldus. Ita rex placare sacrorum Numina lanigeræ coniuge debet ouis, Ouid. Subingere arietem, Antistius esse ait dare arietem qui pro se agatur cædatur'ue, Festus. Aegyptij cur non immolent oues & arietes, sed capras, alij contra, uide in

Capra h. ex Herodoto. Κριοφάγος, deus quidam cui arietes immolantur, Hesychius & Varinus. Gyraldus nihil præterea de hoc deo sibi compertum scribit. Κριοφόρος ἑρμῆς, hoc est arietem ferens Mercurius, à Tanagræis hoc nomine cultus fuit: huius cognominis ratio ista. Mercurij simulachrum erat, arietem in humeris ferens, quod Calamis antiquus artifex effecerat. Tradunt enim, quòd circa urbis muros Mercurius arietem gestans, Tanagræos pestilentia liberârit: quæ gestandi arietis consuetudo in eius celebritate seruabatur. Nam formosissimus iuuenis circum urbis mœnia agnum humeris ferebat, ut Pausanias (in Bœoticis) auctor est, Gyraldus. ¶ Kalendis Februar. Ioui Tonanti bidens uictima fiebat: idibus uero Ianuarij, ueruex. Legi & qui flaminis uxorem scribat, omnibus nundinis Ioui arietem mactasse, Gyraldus. Cinnamomum in Aethiopia gignitur, nec metitur nisi permiserit deus: Iouem hunc intelligunt aliqui, Assabinum (aliàs Sabin) illi uocant, quadraginta quatuor boum caprarumq́; & arietum extis impetratur uenia cædendi, Plin. Populus Romanus cum lustratur Solitaurilibus, circumaguntur uerres, aries, taurus, Varro. Solitaurilia hostiarum trium diuersi generis immolationem significant, tauri, arietis, uerris: quòd omnes ex solidi integriq́; sint corporis, contra Accius *uerbices (forte, contra quàm sint uerueces,) maiales. Atq; harum hostiarum omnium immolati sunt tauri, quæ pars scilicet cæditur in castratione. Sunt quidem qui portent (putent) ex tribus hostijs præcipue nomen inclusum cum solido tauri, quæ amplissima sit earum. Quidam dixerunt omnium trium uocabula confusa, suis, ouis, tauri, id quod uno modo appellarentur uniuersæ: quod si à solo & tauris earum hostiarum ductum est nomen, antiquæ consuetudinis per unum l. enunciari non est mirum: quia tunc nulla geminabatur litera in scribendo: quam consuetudinem Ennius mutasse fertur, utpote Græcus Græco more usus, quòd illi æque scribentes ac legentes duplicabant mutas, Festus. Vide plura in Tauro h. Tauro, uerre, ariete Ioui immolari non licet, Atteius Capito. Vlysses Neptuno ariete, apro & tauro litauit. Heroibus tauro, capro & ariete litabant, Gyraldus. Athenis octauo die cuiusq; mensis Neptuno sacrum fiebat de tauro, uel ariete uel hirco, Idem. Cur aries, taurus & uerres, (ἀρνειός, ταῦρος & κάπρος,) Neptuno immolentur, uide apud Varinum in ἱερά. Perfectum sacrificium sue, tauro, hirco & ariete constabat: hoc hecatomben & τριττὺν uocabant. Alij τριττύαν sacrificium interpretantur ex oue, capra, boue: uel ex hirco, ariete, tauro: Vide in Boue h. Apollini aliqui arietem immolarunt, Gyrald. Corinthi in uia quæ rectà ad Lechæum nauale deducit, æneum Mercurium sedentem spectabis, cui aries astat. Quoniam præter reliquos deos Mercurius maximè uidetur curare & augere greges, quare & Homerus in Iliade cecinit, Υἱὸν φόρβαντος πολυμήλου, τόν ῥα μάλιστα ἑρμείας Τρώων ἐφίλει, καὶ κτῆσιν ὄπασσεν. Quæ præterea de Mercurio & ariete in Matris mysterijs narrantur, prudens omitto, Pausanias in Corinthiacis. Circa Bœotiam (inquit Pollux lib. 1.) Herculi μῆλα sacrificant, μῆλα dico, non pecora uoce poëtica, sed mala & poma arborum, hanc ob causam. Festum huius dei & sacrificandi tempus instabat. hostia erat aries, hanc qui adducebant inuiti morabantur, propter Asopum fluuium subito auctum. Interim pueri ludentes ritus sacrificij peregerant. Malo enim egregio festucas quatuor pro pedibus infixerunt, & binas supernè cornuum loco, ita se μῆλον, id est ouē poëticè, immolare dictitantes. Hoc sacrificio oblectatum aiunt Herculem, eundemq́; sacrificandi ritum etiamnum durare: Et Hercules ipse apud Thebanos siue Bœotos μήλων nominatur, nomen ab hostiæ modo adeptus, Hæc Pollux. Fluuijs arietes immolabant, ut testantur Scholia Homeri Iliad. ψ. ubi hoc carmen legitur, πεντήκοντα δ' ἔνορχα (ἄρσενα) πὰρ αὐτόθι μῆλ' ἱερεύσειν. Sachion Tartariæ ciuitas, Mahumeti cultores habet: item idololatras: & cum illorum alicui filius nascitur, statim commendat eum idolo alicui, in cuius honorem anno illo domi suæ nutrit arietem, quem anno à natiuitate filij reuoluto, proximo illius idoli festo unà cum filio offert cum multis ceremonijs. Postea coquuntur carnes arietis, & idolo denuo offeruntur, dimittunturq́; ante idolum tandiu suspensæ, donec completæ fuerint nephandæ orationes. Imprimis autem rogat pater idolum, ut filium sibi commendatum conseruet. Deinde immolatas carnes ad locum alium deferunt, & consanguinei omnes congregati, carnes illas magna cum religione comedunt, ossa uero in uase quodam conseruant, Paulus Venet. 1. 45. Aries Neptuno immolatur, ad collaudandam maris placiditatem; sed Græcè legitur, διὰ τὸ πρᾶον τῆς θαλάσσης, ὅτι πορφύρα γαλήνιον, Varinus in ἀρνειός. Veterum gentilium quidam humana cum brutis iungebant, & quæ in natura dissimilia erant, ut ait D. Athanasius, deos suos fecerunt: cynocephalos, criocephalos, &c. Gyraldus. Ammonem (quem deum Solem occidentem Libyes existimant) arietinis cornibus fingunt, quibus maximè id animal ualet, sicut radijs Sol, Macrobius. Esse uero & alia arieti Soliq́; communia, dixi in a. Cum Gigantes bellum dijs inferrent, territi dij alij alias animalium formas induerunt, Iupiter arietis, unde recuruis Nunc quoq; formatis Libys est cum cornibus Ammon, Ouidius 5. Metam. Herodotus de Ammone libro secundo scribit, quòd Iupiter cum nollet ab Hercule cerni, ab eo tandem exoratus, id commentus est, ut amputato arietis capite, pelleq́; uillosa quam illi detraxerat induta, sese ita Herculi ostenderet, &c. ob hanc rem arietes non mactantur à Thebanis, sed eis sacrosancti sunt, præterquam uno die quotannis in festo Iouis (ut pluribus retuli in Capra h.) Ab alijs Ammon traditur, quòd in bellis usus sit galea, cuius insigne caput fuerit arietis. Fuere qui Ammonem arietem Phrixi & Helles putarent, ut Pherecydes ꝓdidit. Seruius grammaticus ideo arietino capite ait confingi, quòd eius essent inuoluta responsa: quin ea nutu & renutu alijsq́; signis dabantur, quod & Strabo & Eustathius prodidere. Plura uide apud Gyraldum in Ioue Ammone, Syntagmate

Syntagmate 2. De ueruceo Ioue qui in draconem mutatus grauidam fecit Proserpinam Arnobij & Eusebij uerba recitaui in Tauro h.

PROVERBIA.

Ad arietes agrestes, uide supra in prouerbio Ad capras feras. Aries cornibus lasciuiens, Κριὸς ἀσελγόκερως: Diogenianus ostendit conuenire in magnos ac lasciuos. Pruriunt cornua arietibus bene pastis, quod idem accidit bubus. Mihi uidetur adagium conuenire & in stolidos præter meritum euectos ad dignitatem, Erasmus. Originem prouerbij lege supra in a. inter epitheta arietis, & in iconibus. Arietem emittit, uel obijcit, ἄρνα προβάλλει, (sed ἄρνα agnum potius quàm arietem significat,) In rixæ pugnæque cupidum dicebatur. Antiquitus enim bellum suscepturi fœcialem mittebant, qui arietem adductum in hostium fines immitteret: hoc significans pacto ciuitatem & agros illorum hostibus compascuos fore, Autor Diogenianus, Erasmus. Suidas scribit legem fuisse Athenis ne prius iniretur prælium, πρὶν ἢ τὸν ἄρνα προβαλόντα τις λάβῃ τῶν πολεμίων: Idem & Varinus in ἄρνα. Aries nutricationis mercedem persoluit, Κριὸς τροφεῖα ἀπέτισε, citatur ex Menandro. Quadrat ubi quis pro benefactis maleficium reponit. Allegoria sumpta est ab eo, quòd aries cornibus impetat (eos à quibus nutritus est:) aut uas (præsepe) in quo pabulum apponitur, ipsosque quorum opera nutritus est, aut etiam nutritur, cornibus incessit. Effertur & ad hunc modum prouerbium, κριοῦ διακονία, id est, Arietis ministerium, pro officio collato in ingratum, qui beneficium iniuria penset, Erasmus in Chiliad. (Meminerunt Hes. & Suid.) Et alibi, Arietis ministerium, κριοῦ διακονία, Suidas & Zenodotus (inquit) sic referunt, quasi dici solitum de officio in ingratos collato: siquidem aries cornibus ferit pascentem. Hesychius ita refert, quasi congruat in eos qui spe cuiusuis præmioli inseruiūt indignis. Quum pueros inuitamus ad ministerium, pollicemur aliquid, puta talos aut nuces. Itidem in apologo quopiam, opinor, dixit aries, Iunge, (κατάλειψι, forte κατάλειψον legendum: addita stellula in æditione Aldina Hesychij locum deprauatum indicat,) dabo tibi talos, Erasmus.

DE VERVECE.

A.

VERVEX dicitur à natura uersa, cui oui mari testiculi dempti sunt, Varro. Hinc alij, Veruex mas est inter oues cui inuersi uel adempti sunt testiculi. Isidorus tamen & alij recentiores ueruecem pro ariete etiam, id est oue non castrato usurpant, (& dictum nugantur à uiribus, quòd cæteris ouibus sit fortior, uel quòd sit uir, id est masculus: uel quòd uermes in capite habeat, quorum pruritu excitetur ad pugnā, quod falsum esse Albertus asserit.) Quamobrem quædam ab illis de ueruece scripta, passim in Arietis historiam inserui: hîc illa adiecturus quæ propriè ad arietem castratum pertinent. Græci uocem unam non habent, sed κριὸν τομίαν, id est arietē castratum dicunt. Sectarius ueruex, qui gregem agnorum præcedens ducit, Festus: tanquam scilicet uerueces agnis ducendis præficiantur, ut capi aliquando pullos ducunt: arietes uero ouibus, cum agnos spernant. Apparet autem sectarium dici, quòd eum sequantur agni. Apud Catonem cap. 150. porcos quoque sectarios legimus. Aries ueruex'ue, crios & ctilos, præcipuè sectarius, Hermolaus: sed ctilon Græcis simpliciter arietem gregis ducem significare, docui in Ariete a. Veruex, aries castratus, qui subinde sectarius est, Vuillichius. Idem arietem Germanicè interpretatur hamell, at nostri hammel ueruecem uocant. Videri autem potest uox origine Arabica. nam lesan alhamel, Bellunensis uertit linguam arietis. In quibusdam Heluetiæ locis circa alpes, ueruecem nomināt frischling, (quæ uox quibusdam porcellum syluestrem significat:) circa Sabaudiam, bogner: alij wider. Vide supra in Ariete A. Scoppa ueruecem Italicè uocat castrone, (qua uoce etiam Germani quidam utuntur,) castrato & montone: forte quasi mutilum propter testes ademptos: nam & Galli mouton uocitant: (quamuis apud eosdem uox brebis, qua ouem significant, à ueruece detorta uideri possit.) Illyrij beram. (A qua uoce opinor Galli quidam arietem non castratum ran nominant, Angli ram.) Angli, a wether shepe. Maraches, id est fel ueruecis, Syluaticus.

¶ Verres, iuuencos, arietes, hœdos decrescente Luna castrato, Plinius. Quos in numerum ueruecum referri uolunt, eosdem non minores quinque mensium castrare oportet, Platina. Apud Rhætos Italicè sanare (ut Germanis etiam heilen pro castrare) dicuntur arietes, qui funibus radices testiculorum in eis abrumpunt, aut ligno impositas malleo contundunt: sed prior modus præstat. Posteriore modo castratos Germanicè uocant knütscher, id est contusos: horum testiculi cum mactantur, ceu suggillati & parui abijciuntur. Vitulos etiam fissa ferula compressis & paulatim confractis testiculis castrari, docuimus in Vitulo E. Similis quædam olim hominibus ut eunuchi fierent castratio adhibita, unde θλασίαι & θλιβίαι dicti, à contusis contritisque coleis. Castrari agnos nisi quinquemestres, præmaturum existimant, Plinius. Castrare oportet agnum non minorem quinque mensium, neque ante quàm calores aut frigora se exegerint, Varro. Castrationis ratio iam dicta est: neque enim alia in agnis, quàm in maiore pecude seruatur, Columella. Sed quæ de uitulis castrandis copiosè scripsi, alijs etiam quadrupedibus accommodari posse opinor.

B.

Adeps inter cutem & carnem abundat, in porcis maximè, lardum uocant. sed in arietibus quoque castratis in Syria, Bellunensis. Homines ita commutantur, ut etiam cæterorum animantium quæcunque castrata. Nam & tauri & uerueces sua cornua è contrario gerunt: quod fœminę quoque eorum contra quàm mares armantur cornibus. Itaque illi maiora excisi gerunt, hi minora, Aristoteles problem. 10.38. In Aegypto circa urbem Damiatam uerueces amplis & rotundis caudis spectantur, tanti interdum ponderis ut uix eas sustineant, Italus quidam de itinere ex Venetijs Hierosolyma. Sed de magnis ueruecum caudis plura leges in Ariete B.

E.

Prasocuridas Græci uocant animalia, quæ solent hortis nocere: ergo uentriculũ ueruecis (ouis, Ruellius ex Diophane) statim occisi plenum sordibus suis spatio, quo abundant, leuiter debebis operire. Post biduũ reperies ibi animalia ipsa congesta. Hoc cum bis uel tertio feceris, genus omne, quod nocebit, extingues, Palladius.

F.

Agnorum qui iam à lacte remoti sunt caro satis est laudabilis, sed optima castratorum, præsertim anniculorum, Auicenna teste: sed supra illam ætatem deterior fit, Crescentiensis. Plura uide in Ariete F. Anniculus placeat, uel si sine testibus agnus. Pinguior est hœdo. quum calet olla, uores. Hunc amo si duri per pascua montis anhelat. Maluero si auri uellere diues erit, Bapt. Fiera. Ueruecum caro salubris est, & melior agnina. calida enim & humida habetur, ad temperamentum tendens: illa uero plus humiditatis quàm caliditatis habet, Platina. Et alibi, Totum de ueruece non iniuria elixabis, licet ex spatula & coxis bona fiat assatura, Platina. Si uoles duas patinas eius pulmenti quod uulgò gelatinã uocamus, quadraginta pedes uerueceos excoriatos exossatosque, in aqua recenti per tres aut quatuor horas sinito: lotos, in cacabum, ubi aceti acerrimi albi metreta una, uini albi altera, aquæ duę insint, impones, tantum salis addendo quantum sat est. Facito deinde efferueat lento igne. Despumare etiam diligenter memento. ubi semicocti fuerint, piperis rotundi, piperis oblongi, cinnami, spicænardi, quantum satis erit, infringito potius quàm cõteras. In cacabumque indito, ut una tamdiu efferueant, donec ad tertias deuenerint. pedes tum eximito, iusque efferuere iterum sinito. decem ouorum albamenta tudicula tamdiu agitato, donec uersa in spumam uideãtur. Ebullire simul tantisper hæc debent, quoad semel aut bis cochleari inuolueris. Exempta ex cacabo, statim sacco lineo bis aut ter colato. Tale ius in patinas, ubi pulli aut hœdi, aut capi bene cocti & frustatim diuisi, nec humecti, caro sit, indito: inque frigido & humido loco tamdiu sinito, quoad omnia gelu concreta fuerint. Ex hac patina nil comedat Voconius meus, ne bilem qua exagitatur, cum suo magno malo augeat, Platina 6.24. Pastilli, ut uocant, ex carne uerueecina fiunt, hoc modo: Caro minutatim concisa, & modicè feruefacta in aqua, sale, zinzibere, uuis passis aut cepis, & pauco butyro conditur, & intecta duas aut amplius horas coquitur, Balthasar Stendel. In conuiuio apud Antiphanem in Cyclope inter cætera apponitur κριὸς τομίας, ut Athenæus recitat.

G.

Remedia quædam ex ueruece retuli in Ariete G. Ad spasmum, Capite castratino cum pedibus siue truneulis & intestinis, & hordeo, in aqua decoctis balneum parabis, cui insideat æger. pinguia enim & humectantia omnia prosunt, Leonellus Fauentinus.

H.

Apud Festum in Solitaurilium mentione uerbices pro uerueces corruptè legi conijcio. Seminaris ouis uiscera, Ouid. 1. Fast. ἰλεὺς, aries castratus, τομίας κριὸς, (sic enim legendum,) Hesychius, Varinus. ¶ Ueruecem hominem amentem uocauit Plautus in Merc. Ego ex hac statua uerueceа uolo Erogitare, meo minore quid sit factum filio, Plautus Capt. id est, ex seruo, qui ueluti imago ueruecis est, hoc est sine ratione & prudentia non aliter quàm ueruex. Aut bouem, aut ouem, aut uerdecem habet signum, Varro de pop. Rom. uita apud Nonium. ¶ Kal. Febr. Ioui Tonanti bidens uictima fiebat: idibus uerò Ianuarij, ueruex, Gyraldus. Ambegni bos & ueruex appellabantur, cum ad eorum utraque latera agni in sacrificium ducebantur, Festus. Quod genus sacrificium lari uerueeibus fiebat, Cicero 2. de Leg. ¶ Emblema Alciati, loquitur autem Mediolanũ ciuitas:

Bituricis ueruex, Heduis dat sucula signum,
His populis patriæ debita origo meæ est.
Quam Mediolanum sacram dixère puellæ
Terram: nam uetus hoc Gallica lingua sonat.
Culta Minerua fuit, nunc est ubi numine Tecla
Mutato matris uirginis ante domum,
Laniger huic signum sus est, animalque biforme,
Acribus hinc setis, lanitio inde leui.

DE AGNO.

A.

AGNUS anniculus Hebræis est כבש kebes, & per metathesin כשב keseb: Vide in Oue A. שה, seh, grex, aries, agnus, ouis. Inuenitur autem aliquando masculinum, ut שה תמים, seh tamim, agnus integer, Exodi 12. aliquando fœmininum, ut שה פזורה, seh phesura, grex dispersus Hieremiæ 50. Significat autem agnum ouinum, & caprinum, (id est hœdum,) Munsterus. Nostri interpretes pro seh plerunque reddunt ouem: significat aūt pecus paruum, ut ouē uel capram, in utroque sexu. כר, kar, uide in Ariete A. גדי, gedi, Dauid Kimhi putat tam ex ouium quàm ex caprarum genere dici hœdum & agnum, propterea quòd sæpe adiungitur uox haissim, id est caprarum. R. Abraham solis capris nomen attribuit, ut solet etiam Arabica lingua: uide in Hœdo A. Geneseos 31. pro eo quod nos posuimus, (inquit Hieronymus,) mutauit mercedem meam decē uicibus, LXX. interpretes posuerunt decem agnis, nescio qua opinione ducti, quum uerbum Hebraicum mónim, numerum magis quàm agnos sonet. Atqui ego conijcio in translatione LXX. interpretum non δέκα ἀμνῶν legendum, ut uulgati codices habent, sed δέκα μνῶν, hoc est decē minis: mana enim, unde plurale manim, minam uel libram Hebræis significat. Græci agnum ἀρνίον uocant, & ἄρνα, à genitiuo ἀρνός, nam rectus non est in usu: item ἀμνόν, Vide infra in H. a. ἀρίον, πρόβατον, ἀμνός, Hesych. Varin. Græcis etiam hodie uulgò ἀρνί dicitur. Italis agna & agno, & diminutiuum agnello. Hispanis cordero. Gallis agneau, diminutiuum agnelet. Germanis lamb/ lämblin. Anglis primo anno a lambe, secundo a hogg.

B.

In Africa arietes statim cornigeri generantur, nec solum mares, ut Homerus scribit, sed etiam fœminæ, Aristot. Huius rei rationem reddidimus in Boue H. b. ex Herodoto. Vide etiam in Oue B. Lactes dicuntur intestina. Titinnius Psaltria, Ferticula, cerebellum, lactes agninas, Nonius: Citatur etiam à Prisciano. Canem fugitiuum agninis lactibus alligare, uide infra inter prouerbia.

C.

Agni balant, Ael. Spartianus. ¶ Ouibus primiparis minores fœtus, Plinius. Agni uerno tempore nati, maiores, robustiores, & pinguiores sunt quàm autumno uel hyeme, ut quidam citant ex Aristotele & Auicenna. Coëunt oues à tertio idus Maias, ad xiiij. calendas Augusti. Gerunt partū diebus CL. Postea concepti inualidi. Cordos uocabant antiqui post id tempus (forte simpliciter, post tempus, legendum, ut etiam Varro habet) natos. Multi hybernos agnos præferunt uernis: quoniam magis intersit ante solstitium quàm ante brumam firmos esse, solumque hoc animal utiliter bruma nasci, Plinius. Agnus quo tempore anni commodissimè nascatur, plura diximus in Oue C. Quæ nata sint matura & chorda, ut purè & molliter stent, uidendum, & ne obterantur. Dicuntur agni chordi, qui post tempus nascuntur, & remanserunt in uoluis intimis: (quas) uocant χορίον, à quo chordi appellati, Varro. Agnus (inquit Columella) cum est editus, erigi debet, atque uberibus admoueri, tum etiam eius diductum os pressis humectari papillis, ut condiscat maternum trahere alimentum. sed prius quàm hoc fiat, exiguum emulgendum est, quod pastores colostram uocant: ea nisi aliquatenus emittitur, nocet agno: qui biduo quo natus est, cum matre clauditur, ut & ea partum suum foueat, & ille matrem agnoscere condiscat. Mox deinde quandiu non lasciuit, obscuro & calido septo custodiatur: postea luxuriantem uirgea cum comparibus area claudi oportebit, ne uelut puerili nimia exultatione macescat: cauendumque est, ut tenerior separetur à ualidioribus, quia robustius angit imbecillum: (Ita secluso paruulorum grege, matrices mittantur in pascua, Pallad.) satisque est mane prius quàm grex procedat in pascua: deinde etiā crepusculo redeuntibus saturis ouibus admiscere agnos: qui cū firmi esse cœperint, pascendi sunt intra stabulū cytiso, uel Medica, tum etiā furfuribus, aut si per mittit annona, farina ordei uel erui: deinde ubi conualuerint, circa meridiem pratis, aut noualibus uillæ contiguis matres admouendæ sunt, & à septo emittendi agni, ut condiscant foris pasci, Hæc ille & Palladius. Mense nouembri agnorum prima generatio est, Palladius. Plura uide mox in E. ex Varrone. De pastu agnorum dixi etiam nonnihil in Oue E. ex Crescentiensi. Ad conficiendum caseū aliqui addunt pro coagulo de fici ramo lac & acetum. Quā ob causam apud diuę Rumiæ sacellum à pastoribus satam ficum non negârim: ibi enim solent sacrificare lacte pro uino, & pro lactentibus: mammæ enim rumis, siue rumæ, ut ante dicebant, à rumi: & inde dicuntur subrumi (seugerling) agni lactentes, à lacte, Varro. Dicuntur & hœdi subrumari, cum ad mammam admouentur, &c. apud Festum. Ferè ad quatuor menses à mamma non disiunguntur agni, Varro. Agni Tarentini quorum delicata & pretiosa lana est, quomodo nutriendi, uide in Oue E. ¶ De castratione agni lege supra in Veruece. ¶ Agni morbo non laborabunt, si hederam in pastu appones curriculo septem dierum, Democritus. Agnis quoque succurrendum est uel febricitantibus, uel ęgritudine alia affectis: qui ubi morbo laborant, admitti ad matres non debent, ne in eas perniciem transferant. Itaque separatim mulgendæ sunt oues, & cœlestis aqua pari mensura lacti miscenda est, atque ea potio febricitantibus danda: multi lacte caprino ijsdem medentur, quod per corniculum infunditur fauci.

ous, Columella. Et rursus, Est etiam mentigo, quam pastores ostiginem uocant, mortifera lactenti ous. Ea plerunq; fit, si per imprudentiam pastoris emissi agni, uel etiam hœdi roscidas herbas depaue int, quod minime committi oportet. Sed cum id factum est, uelut ignis sacer os atq; labra fœdis ulce ibus obsidet. Remedio sunt hyssopus, & sal æquis ponderibus contrita. Nam ea mistura palatum at que linguam totumq; os perfricatur. Mox ulcera lauantur aceto, & tunc pice liquida, cum adipe suil o perlinuntur. Quibusdam placet æruginis tertiam partem duabus ueteris axungiæ portionibus commiscere, tepefactoq; uti medicamine. Nonnulli folia cupressi trita miscent aquæ, & ita per ulce a, atq; palatum. Mentigo in agnis & hœdis id fermè malum esse uidetur, quod in hominibus men tagram appellant. Vtriusq; uocabuli etymon à mento: quoniam ab ea parte ferè oriebatur: fœdisq; ulceribus mentum, os, labra, obsidebat, Phil. Beroaldus. Videtur sanè ut mentigo menti malum, sic oris ostigo dictum. Agnos pediculis aliquando infestari scribit Crescentien.

D.

Agni simul ut sunt in lucem suscepti, circum matres statim erratico saltu concursare, & domesticum incipiunt ab alieno internoscere: cum homo parentes suos serò admodum agnoscere incipiat, Aelianus. Præterea teneri tremulis in uocibus hœdi Corniferas norunt matres, agniq; petulci, Lucretius. Agnus simplicissimus, cum à matre quandoq; aberrat, frequenter eam balatu absentem excitat, multisq; licet uersetur in millibus ouium, recognoscit uocem parentis, & festinat ad eam. Nam quamuis cibi & potus desiderio teneatur, transcurrit tamen aliena ubera licet humore lactis grauida exundent: soliusq; materni lactis fontes requirit, Ambrosius. Latini agnum ab agnoscendo putant dictum: eò quòd præ cæteris animalibus matrem suam noscat, adeò quòd si in magno grege errauit, statim balatu uocem noscat parentis, Isidorus & Albert. Ouis agnum suum odore posteriorum noscit, & cum lactet agnus caudam uelocissimè agitat, Albertus. ¶ Mirum est & tamen uerum, fidibus lupi agninas malè obstrepere: quanquam hoc idem contingat neruis fermè omnibus diuersorum animalium, ut canis & agni, Cardan. Vide supra in Oue D.

E.

In nutricatu cum parere cœperint: inijciūt in ea stabula, quæ habent ad eam rem seclusa: ibiq; nata recentia ad ignem prope ponunt: & quoad conualuerint, biduum aut triduum retinent, dum agnoscant matrem agni, & pabulo se saturent. Deinde dum matres cum grege in pastum prodeunt, retinent agnos: qui cum reductæ sunt ad uesperum, aluntur lacte: & rursus discernuntur, ne noctu à matribus conculcentur. Hoc idem faciunt mane ante quàm matres in pabulum exeant, ut agni saturi fiant lacte. Circiter decem dies cum præterierunt, palos affigunt, & ad eos alligant libro, aut qua alia re leui distantes, ne toto die cursantes inter se teneri delibent aliquid membrorum. Si ad matris mammam non accedit, admouere oportet, & labra agni ungere butyro, aut adipe suillo, & olfacere labra lacte. Diebus post paucis obijcere his uiciam mollitam, aut herbam teneram antequàm exeant in pastum, & cum reuerterunt. Et sic nutricantur, quoad facti sunt quadrimestres. Interea matres eorum his temporibus non mulgent quidam (per duos menses, ex Didymo,) qui melius omnino perpetuo, quòd & lanæ plus ferunt, & agnos plures. Cum depulsi sunt agni à matribus, adhibenda diligentia est, ne desyderio senescant: itaq; deliniendum in nutricatu pabuli bonitate, & à frigore & æstu ne quid laborent, curandum. Cum obliuione iam lactis non desyderant matrem, tum demiq; compellendum in gregem ouium, Varro & mutuatus ab eo Crescent. Plura uide supra in C. & quædam de agnis lactandis in Oue E. Partus ipsos ubi lacte fuerint expleti, separatim seruare oportet. Conculcantur enim unà relicti cum matribus. Ante duos mēses lac emulgendum non est: melius autem erit si nunquam. Sic quippe agni corpulentiores euadent. Cæterum fœtus ex primiparis ouibus nutrire operæpretium est, cum sint infirmiores quàm ut durent diutius, Didymus. Agnis æditis singula septimana per mensem sal dari debet, & in posterum decimoquinto semper die. Quando autem separantur à matribus, mox tondentur propter pediculos, (oues quidem pediculis carere Aristot. & Plinius prodiderunt:) uel quia melius crescunt, & unaquaq; hebdomade sal eis obijcitur. Circa natiuitatem Domini iunguntur cum matribus, ut de agnis Palladius scribit, Crescentien. ¶ Sectarius ueruex, qui gregem agnorum præcedens ducit, Fest. Vide in Veruece A. Quod ad fructum ex agnis percipiendum, leges quædam ex Catone in Oue E. Bini agni unius ouis (cum ueneduntur) numerum obtinent, Varro. ¶ Rheno propriè ouium pellis est, uel agnina potius, ut dixi in Capra E. Pelles & lanæ agnorum sunt optimæ, atq; ad operimentum humani corporis aptiores quàm matrum, Crescent. Indumentum ex pellibus agninis corroborat corpora iuuenum, Filius Zor apud R. Mosen. Plura uide infra in G. Agninæ pelles, quas pellifices nostri ad uestimenta parant, magna ex parte desumptę sunt ab ouibus quæ uel in partu uel proximis post diebus moriuntur. Nam intra paucos dies lanæ eis molliores fiunt & ineptæ pellificibus. Pelles quæ ex fœtu sumuntur, cum oues grauidæ mactantur, uulgò **vßſchindling** uocātur, ac si dicas excoriatitias. Adferūtur ad nos ex longinquis regionibus: pulcherrimæ quidem, crispæ, prælo compressæ & maioris pretij ex Italiæ parte ultra Romam, Apulia præsertim. Elegantes & nigræ pelles ex Prouincia seu Narbonensi Gallia & Hispania (ubi & monopolia haberi audio, ita ut certi quidam loci suum habeant mercatorem, cui soli pelles uendi omnes oporteat) ferè mittuntur, iam ad usum paratæ: sunt autem pinguiusculæ. Candidæ uero apud nos parantur, & ex nostris regionibus habentur. ¶ Lactis duobus congijs addūt

coagulū

coagulum magnitudine oleæ, ut coëat: quod melius leporinum & hœdinum quàm agninum, Var. Maio mense caseum coagulabimus syncero lacte, coagulis uel agni uel hœdi, Palladius. ¶ Tempestatis futuræ prognosticon ab agnis, uide in Oue E.

F.

Agnorum caro satis est conueniens, cum de lacte remoti fuerint, Crescentiensis. Agnina humiditatis plus habet quàm caliditatis: ueruecina uerò temperata est, Platina. Ex pedestribus animantibus suilla caro probatissimus cibus est, deinde hœdina, mox uitulina: agnina uero humida, tum lentorem mucoremq́ in se habere censetur, Galenus in lib. de cibis boni & mali succi. Agni carnem habent humidissimam ac pituitosam: ouium uero excrementosior est ac succi deterioris, Idem 3. de alim. facult. Et in libro de attenuante uictus ratione, Agnorum esus propter insignem humiditatem est fugiendus. Carnes quadrupedum recens in lucem æditarum, omnes mucosæ habentur, ac præcipuè quæ suapte natura humidiore sunt carne, ut agni & sues, Galen. in lib. de mali & boni succi cibis. Vide quædam superius in Oue & in Ariete F. Agnorum carnes modicè calidæ sunt, humidamq́ habent superfluitatem: atq; ideo ab ijs læduntur qui humidioris sunt temperaturæ: qui uerò sicciores, iuuantur: quātò autem iunior agnus fuerit, tantò difficilius eius caro concoquitur, magisq́ humida est: quantò uero maior, tantò melius concoquitur, & eò minus est humida. Sic & in cæteris animalibus contingit, quo iuniora sunt, eò humidior quàm maiorum est eorum caro, Symeon Sethi. Agnus lactens similiter ferè uiscosus est ut porci syluestres, (porci lactentes potius,) quòd nuper ab utero prodierit, & ex lacte quo aluntur humiditatem sequatur: quamobrem caro eius non laudatur, ut quæ concoctu difficilis sit, & lubricitate sua de uentriculo (citò) descendat. Anniculi uero (uide supra in Veruece F. ex Bapt. Fiera) mediocrem habent temperiem inter lactentium humiditatem, & iuuenum siccitatem: quamobrem præferuntur, quòd faciliores concoctu sint, & sanguinem gignāt meliorem, Isaac in diætis particularib. Agnina robustis & sanis hominibus in cibo utilis est, infirmis inutilis: quia etsi à uentriculo facile descendat, uiscoso tamen quem gignit humore, partibus nimis tenaciter inhæret, Liber de nat. rerum. Suillæ & agninæ carnes difficiliores concoctu sunt, & facile corrumpuntur propter pinguitudinem, caprinæ non item, Athenæus. Priamus apud Homerum filijs suis exprobrat, (tanquam nimium gulosis,) quòd in cibo agnos & hœdos illicitè & præter morem gentis (τὰ μὴ νενομισμένα) consumant, cum inquit, ἀρνῶν ἠδ᾽ ἐρίφων ἐπιδήμιοι ἁρπακτῆρες. Philochorus quidem tradit agnum intonsum ne quis in cibo sumeret Athenis quondam interdictum fuisse, cum ouium penuria futura metueretur, Athenæus libro primo. Et libro nono, Antiqua lex erat, ut inquit Androtion, τῆς ἀπόκου (ἄποκοι, ἀγένημα, Varinus) θύειν τὸ ἱερεῖον θρεμμάτων, ne mactaretur ouis quæ nondum tonsa esset, uel nondum peperisset. Edebant sanè ueteres animalia iam adulta, proci uero porcellos etiam lactentes, σιάλους σῦας. Nunc quoq; Mineruæ sacerdotem nec agnam mactare, nec caseum gustare aiunt.

¶ Hœdi utrumlibet cocti, (assi aut elixi,) suaues & salubres sunt: coxæ tamen assæ meliores habentur. Eadem & de agni coctura, Platina. In agnum uel hœdum uarios apparatus ex Apicio recitaui in Hœdo F. item in iecinora eorum, & pulmones, & copadia, Ibidem. Veteres aliquando in magnificis conuiuijs tum alia animalia integra assabant, tum boues, ceruos, agnos, Athenæus lib. 4. Apud eundem inter delicatiores conuiuij cuiusdam cibos numerantur etiam κρανία ἀρνῶν, id est agnorum capita. Balthasar qui artem magiricam Germanicè condidit, ex pulmonibus agninis farcimina uel isitia parat, hunc ferè in modum: Pulmonibus iam crassiusculè concisis omentum addit, & minutius concidit: oua admiscet, & modicum cremæ lactis, & sanguinis agnini modicum, & pro condimento aromata & uuas passas: hanc miscelam intestinis agni aut uentriculo infarcit, aut intestinis de uitulo, uel tenuioribus de boue, nec admodum replet, elixat, &c.

G.

Ad morsus uenenatos, optimè auxiliatur, si statim post cucurbitas plagæ imponantur animalia parua discerpta & adhuc intus calentia, uelut sunt gallinæ, hœdi, agni, porcelli. Venenum enim exugunt, & dolores leniunt, Aëtius. Idem ferè Celsus scribit, ut recitaui in Hœdo, initio capitis 7. Experieris uerum remedium si agnum candidissimi capitis decoxeris: atq; inde caput eius, quem canum esse nolis, ungi pręceperis, Marcellus. Sanguinis hœdini recentis antequam coaguletur uncia cum aceto mixta & triduo pota, uomitui sanguinis confert: & similiter sanguis agni, Auicenna. Galenus de simplicib. lib. 10. de hœdino tantum sanguine hoc remedium à Xenocrate scriptum refert. Ibidem, Agninum sanguinem (inquit) aliqui epilepsiam curare prodiderunt, quod mihi experiri non placuit. Quod si quis periculum facere uoluerit, sat scio reprehensum iri ab eo qui talia scripserunt. Omnia enim remedia quæ in potu epilepticos iuuant, uim incidendi habent, quæ agnino sanguini nulla inest. Sanguis agni cum uino epilepsiam sanat, Auicenna. Vt mulier concipiat, Dorcadis, hœdi, leporis coagulum & fel, cum agnino sanguine & adipe, medullaq́ ceruina, nardino & rosaceo oleo commisce, & post purgationem subdito, (utero prius purgato,) Aëtius.

¶ Igni sacro medetur senectus serpentium ex aqua illita à balineo cum bitumine & seuo agnino, Plinius. De suillo & agnino (Ruellius apud Dioscoridem non ἀρνείου, id est agninum, legit: sed ἀρκτείου, id est ursinum, quod magis probo) adipe curando Dioscoridis uerba in Sue recitabo. ¶ Medulla agni ad ignem liquefacta, cum oleo nucum & sachare albo, destillata super sabathum (zambac

purum, Rasis) & sic epota, dissoluit calculum uesicæ, & confert mingenti sanguinem, (Rasis addit, crematione uirgæ,) & ad dolores uirgæ, uesicæ, renum, Albertus. ¶ Dysenterico si frigoris sensus adsit, pellem agninam leuem liquida pice imbuito, calefactamq́ aluo imponito, Aëtius. Vestis ex pellibus agninis corroborat corpora iuuenum, Filius Zor apud R. Mosen. Pelles agnorum magis calefaciunt quàm hœdinæ, magisq́ conferunt dorso & renibus, Elluchasem in Tacuinis. Osficulo quod sit in dextro latere ranæ rubetæ, adalligato in pellicula agnina recenti, quartanas aliasq́ febres sanari aiunt, Plinius. ¶ Cinis ex ossibus agnorum rectè adhibetur ulceribus, quæ non trahunt cicatricem, Marcellus. Magna uis & in cinere pecudum fimi ad carcinomata addito nitro, aut cinere ex ossibus feminum agninorum, præcipuè in his ulceribus quæ cicatricem non trahunt, Plinius. ¶ Attritus calciamentorum agni pulmo sanare creditur, Galenus & Plinius: Impositus contractos à calciamentis attritus ab inflammatione tuetur, Dioscorides. Agninus pulmo uel arietinus uritur, & cinis eius cum oleo imponitur, uel ipse crudus admotus pernionum ulceribus utiliter alligatur, Marcellus. ¶ Coagulum agninũ aduersus omnia mala medicamenta pollet, Plinius. Contra uenena omnia ualet coagulum pecoris, Idem. Hœdi, agni, hinnuli, &c. coagula similes naturas sortiuntur. contra aconiti potum in uino, & concretum lac in aceto, conuenienter assumuntur, Dioscorides. A uenenosis morsibus omnibus sanat, Auicenna. Contra pastinacam, & omnium marinorum ictus uel morsus coagulum leporis, uel hœdi, uel agni drachmæ pondere ex uino sumitur, Plinius. Muris aranei morsus sanatur coagulo agnino in uino poto, Idem. Infantibus qui lacte concreto uexantur, præsidio est agninum coagulum ex aqua potum: Aut si uitium coagulato lacte acciderit, discutitur coagulo ex aceto dato, Plinius. Sanguinem sistit in naribus coagulum ex aqua maximè agninum subditum uel infusum, etiam si alia non prosint, Plinius. Ex aqua subactum & infusum naribus fluentibus mirè prodest, Marcellus. Vide nonnulla supra in Hœdo G. ubi de hœdino coagulo. ¶ Comitialibus morbis utile tradunt fel pecudum cum melle, præcipuè agninum, Plinius & Samonicus. Si felle agnino inungantur loca cancro affecta, manifestè prodest, Albertus. ¶ Si quis agnum recens natum confestim manibus diuellat, lienemq́ eius ubi extraxerit calidum super lienem dolentis imponat, ac fascia liget, & dicat adsiduè remedio lienis facio: postero die sublatum de corpore eius parieti cubiculi in quo lienosus dormire solitus est, luto prius inlito ut hærere possit imponat, atq; ipsum lutum uiginti septem signaculis signet ad singula dicens lieni remedium facio: hoc tale remedium si ter fecerit, in omne tempus lienosum quamuis infirmum & periclitantem sanabit, Marcellus. ¶ Vt lanugo tardior sit pubescentium, mangones illinunt sanguinem è testiculis agnorum qui castrantur: qui euulsis pilis illitus & contra uirus proficit, Plinius. ¶ In uesicæ doloribus (stranguriosis, Marcellus) decoctum agninorum pedum bibisse prodest, Plinius. ¶ Vuæ & faucium dolori fimus agnorum, priusquam herbam gustent in umbra arefactus & confrictus, atq; emplastri more adpositus medetur, Marcellus.

H.

a. Agnus, à nonnullis cum aspiratione scribitur, hagnus: sed usus iam obtinuit, ut priore modo scribatur. Agnus dicitur à Græco ἀγνὸς, (melius ἁγνὸς cum aspiratione: unde nimirum etiam Latinè aliqui agnum aspirant,) quod significat castum, eò quod sit hostia pura & immolationi apta, Festus. Sed alibi apud eundem sic legitur, Agnus ex Græco ἀμνὸς deducitur, quod nomen apud maiores communis erat generis. Varro agnum dictum putat, quod agnatus sit pecori ouillo. Agnus à Græco uocabulo dicitur quasi pius, (ἀγνὸν pium interpretatur, cum potius castum significet.) nam inter omnia terræ animantia maximè inuenitur innocens & mansuetus. nullum enim lædit dente, aut cornu, aut ungue, Isidorus. Et alibi, Latini agnum putant dictum, quod agnoscat matrem suã præ cæteris animalibus, adeo ut etsi in magno grege errauerit, statim balatu uocem noscat parentis: Vide supra in D. Auillas agnas recentis partus dicimus, Festus. forte quasi ouillas, forma diminutiua. Belluam indifferenter posuit authoritas ueterum. Quo quidem agno, sat scio, magis nusquam curiosam esse ullam belluam, Plautus Aulul. citante Nonio. Dic igitur me tuum pallerculum, gallinam, coturnicem, Agnellum, hœdillum, Plautus in Asin.

¶ Ἄρνες, τὰ τῶν προβάτων νέα, Pollux. Oues in tenera ætate ἄρνες & ἀμνοὶ dicuntur, Varinus in τρέφω. Ἄρνας, πρόβατα, Varinus: Hesychius addit μικρά. Apud Aratum legimus ἄρνεσι in datiuo plurali: & de iisdem in recto ἀμνοί. Οἴσετε δ' ἄρν' (ἄρνε, ut Scholia habent in duali numero) ἕτερον λευκόν, ἑτέρην δὲ μέλαιναν, Γῇ τε καὶ ἠελίῳ, Homerus Iliados γ. unde communis esse generis hanc uocem apparet. A uoce ἀρὴν, ἀρῆνος (de qua paulo inferius,) casus eius obliqui fiunt, per syncopen. rectus singularis non inuenitur. Aetates sunt tres, ἀμνὸς, ἀρνὸς, ἀρνειὸς, Suidas: Ego ἀρνὸς pro genitiuo accipio. rectus enim (ut dixi) non est in usu. Ister in dictionibus Atticis scribit primæ ætatis uocabulum esse ἄρνα, deinde ἀμνὸν, deinde ἀρνειὸν, deniq; λειπογνώμονα, Suid. & Varinus. Nuper natum μοσχίον dixeris, (μοσχίονα, Suidas, malim μοσχίον. Istro in Atticis dictionibus μοσχίας est aries trimus. Hesychius ἀρνειὸν, arietem trimum interpretatur:) anniculum uerò ἄρνα, id est agnum, ἀμνὸν, uel ἀρνίον: deinde ἀρνὸν, (lego ἀρνειὸν,) qui & ἀρὴν à poetis uocatur, Pollux. Sed est quando hæc discretio non seruatur. Ἀρνειὸν παγιλὸν ὑπ' ἀρτιτόκοιο τεκούσης, Oppianus lib. 4. de uenat. Ἀμνὸς, ut Varinus & Etymologus referunt, dictus est quasi ἄμωλος, id est infirmus: μῶλος enim robur sonat: uel à uoce μνοῦς, quæ primam & teneram agni lanam significat: ut sit ἀμνὸς, ὁ ἰσχνομῶλος τῶν νεαρῶν τριχῶν. Apud Suidam cum aspiratione scribitur

batur ἀμνὸς (quod non probo:) & Atticè ἀμνός, & fœmininum ἀμνή. Oppianus syluestrium etiam caprarum (αἰγάγρων) fœtus, ἀμνὸς uocat. Aristophanes in Auibus ἀμνὸν καμήλου per iocum protulit. Ἀμνὶς, ὁ ἀμνὸς, Varinus: Malim oxytonum, ut Etymologus habet, diminutiuum esse scribens. Rachel, nomen proprium mulieris, exponitur ἀμνὰς ἢ ποιμαίνουσα, Varinus. Est autem uox Hebraica: alij agnã alij ouem interpretantur, ut dixi in Oue A. Ἀμνιός, ὁ ποταμός, καὶ ὁ ἀμνός, Suidas: uide Etymologum. Ἀρνειὸς quidem aries est, non agnus: quanquam pro agno Didymus posuerit: Vide in Ariete a. Aries mediæ ætatis ἀμνὸς uocatur: alij agnum anniculum ἀμνὸν uocant, Suidas & Varinus ex scholijs in Aristophanem. Ἀμνός, πρόβατον. οἱ δὲ ἀμνός, Hesych. Varin. Ἀμνόν, μαλλόν: id est lanam, aut ouem nuper natam, Hesych. Ἀμνάδες, uirgines aut oues, Hesych. Varin. Ἀμναμοι, οἱ ἀπόγονοι, κυρίως ἀμνοί. ὑιωνοὶ δὲ οἱ τῶν ἀρνῶν ἀπόγονοι, ἢ παῖδες, Varinus: παρὰ τὸ ἀμνός, Suidas. Ἄρνακον, τὸ ἀρνα, Hesych. Varinus. Homerus ouium & caprarum ætates discriminans, adultas, πρόγονας uocauit: mediæ ætatis, μετάσσας (μεταύσσας, uide in Capra a.) & ἕρσας, adhuc teneros, Varinus & Pollux. Μέτασσαι, τὰ ὕστερα πρόβατα, Suidas. ὁ ῥήν, καὶ ἡ ῥήν, agnus & agna, Varinus in φρήν. Ῥηνός, ἀρνός: ῥήνιον, ἄρνιον, ἀρνίον, Galenus in Glossis. Ῥῆνες, ἄρνες, πρόβατα, Hesych. Varin. Ἐπὶ ῥήνεσσιν ἑοῖσιν, apud suas oues, Apollonius 4. Argonaut. Agni non solum ῥῆνες dicuntur, sed etiam ἀρῆνες, unde ἄρνες per syncopen: hinc ἀρηνοβοσκός, opilio, Varinus. Ῥῆνες, πρόβατα, οἶα (lego οἶες uel ὄϊς,) Hesych. Ἄρνες pro ἀρῆνες, uel pro ἀρνοὶ per metaplasmum, Etymologus. Ἀρνὸς secundũ ueteres non fit à recto monosyllabo: sed ab ἀρήν, ἀρῆνος, &c. per syncopen. Deriuatur autem παρὰ τὴν ἀρὰν, hoc est à uoto, quoniam in uotis & precationibus adhibebatur hoc animal sacrificijs: uel aliter, quoniam pecorum possessio priscis omnibus ualde exoptata & in uotis erat, Varinus. Ῥάνα, ἄρνα, Hesychius, Varin. Doricum uidetur pro ῥῆνα. Ῥυλῶα, ἄρνα, Κύπριοι, lidem. Γρατίνιον, ouis tenera, uel nuper nata, uel annicula, uel quæ primum coire incipit, Hesych. Varin. Γρατῖνες, agni anniculi, Iidem. Varinus etiam alibi ex Aristophane grammatico, caprilli pecoris nomina pro ætate diuersa enumerans: ἰουλῶες etiam, inquit, in ætate quadam dicuntur, & ὑπερπρατῖνες. Τριανόν, ouis sex mensium, Hesych. Var. Βαρίχοι, agni, lidem. Μίβαλιν, τὸν ἄρνα, Iidem. ὄροι, agni qui postremi nascuntur, Hesych. Varin. nimirum qui Latinis chordi dicũtur. Φάναι, agni, lidem. Φαλιλον agnum esse dicit Aristoteles, Plutarch. problem. Græc. 14. Apud Hesychium & Varinum uox eadem oxytona scribitur, & per η. in penultima. Ταίναλον, τὸ ἀρνίον, Suidas: Hesychius fœtum & infantem interpretatur. Βαυᾶ, τὰ ἀρνία, καὶ βαίνιμα τὸ αὐτό, Hes. Var. Βείννα, (apud Var. penultima est per iôta) τὰ ἄρνεα λεῖα, Iidem.

¶ Epitheta. Hirtus, Columella 7. Hornus, id est huius anni, Propertius 4. Eleg. Imbecillus & immaturus, Columel. lib. 7. Lactens, Ouid. 4. de Ponto. Lacteoli, Prudentius. Mollis, Martialis 5. Petulci, Lucretius lib. 2. Pingues, Vergil. 1. Aeneid. Saturior lactis, Columel. 2. Subrumi, hoc est lactentes, Ibidem. Et præterea apud Textorem, Alacer, balans, blandus: Campiuagus, corniger, cornipeta: Imbellis, incuriosus: Lanicutis, laniger, lasciuus: Mitis, molliculus: Pauidus. ¶ Agnæ epitheta. Muta, Horat. 2. Carm. Niuea, Iuuenalis Sat. 12. Nitida, Horat. 2. Serm. Nouella, Ouidius de Arte. Pauens, 6. Metam. Pulla, id est nigra, Horat. 1. Serm. Tenera, Statius 8. Theb. Et apud Textorem, Balans, cicur, humilis, lanigera, mollis, tenera. ¶ Ἄρν᾽ ἀπαλήν, Homerus Iliad. χ. Scholiastes exponit ἁπαλήν. Ἄρνες γαλαθηνοί, Crates apud Athenæum. Ἀρνειὸν πουλὺν ὑπ᾽ ἀρτιτόκοισι τοκῆσι, Oppianus libro 4. de uenat. & mox eundem, ὑπομάζιον ἀμνὸν uocat. Ἡδύπνουν (subaudi πρόβατον,) nouella & tenera ouis (agna uel agnus) lactens, quæ nondum gustauit herbam, ἢ ὃ ῥέμμα φασὶν ὑπὸ τῆς Πυθίας λελέχθαι, Hesych. Varin. quasi in oraculo aliquo hoc uocabulum siue epitheton ouis, siue pro oue per antonomasiam positum reperiatur. Significat autẽ suauiter odoratum: solent enim nuper editi fœtus pecorum præsertim, suauem quendam, uitalem & lacteum, ut ita dicam, odorem spirare. Est & herba hedypnois apud Plinium, à suauitate odoris dicta, eadem opinor quæ hieracium secundum Dioscoridi, & uulgò dens leonis. Ἡδυπνοΐδης, (melius ἡδυπνοΐς, unde genitiuus ἡδυπνοΐδος) πόα καὶ ἡ λιβανωτίς, Hesych. Varin.

¶ Dominus noster Christus in libris sacris agnus nominatur, quòd innocens & placidissima pro peccatis nostris hostia futurus esset. Quid enim agno castius, innocentius, patientius? Agna, mensuræ genus in agrorum dimensione. Actus quadratus undiq; finitur pedibus CXX. hoc duplicatum facit iugerum, hunc actum prouinciæ Bæticæ rustici agnam uocant, Columella libro 5. Agninus, quod ad agnum pertinet, ut agnina pellis uel caro. Rogito pisces, indicat caros, agninam caram, Plautus: subaudi carnem.

¶ Ἄρνες, οἱ κέπφοι, Hesych. Ἄρνειος, agninus proparoxytonum. nam oxytonum aries est: penanflexum uero, mensis nomen. Ἀρνακὶς λεία apud Xenophontem legimus. Ἀρνεᾶ, τὰ λεπτὰ τῶν προβάτων, Hesych. Varin. Didymus, Etymol. Πολύαρνες, pecore & pecunia abundantes: Vide in Oue a. ex Varrone. Πολύαρνι, ὁδε, pro πολυάρνῳ, πολυθρέμμονι, multa pecora (synecdochicè) possidenti, Hesychius, Varin. Similiter dicuntur πολύρρηνες, ut mox subijciã. Ὕερθρος, πρῶτα ἄρνας ἔχουσα, Hesych. Varin. Μέτασσαι, τὰ ὕστερα πρόβατα, Suidas: oues intelligo mediæ ætatis, quæ iam primum agnos parere incipiant. Similiter πολύρρηνος dicitur, ut mox sequetur. Ἀρνευτής, ὁ κυβιστητής, per translationem ab agnis qui in caput ferè proni saltare solent, tanquam aërem cornibus impetentes, Suidas & Varin. ex Scholijs in Iliad. μ. Ἀρνευτῆρες, δύται, οἱ δύοντες, Hesych. Varin. hoc est, in aquam se mergentes præuio capite, urinatores: quam uocem Latini à Græca arneutêres mutuati mihi uidentur. Ἀρνευτής,

qui capite præmisso in mare se mergit, ab agnis qui dum prioribus saltant pedibus, caput terræ admouent: quamobrem hippurum quoque piscem, quòd continuò exiliat ἀρνευτὴν aliqui uocabant, ut Athenæus scribit, Varinus in Κυβιστητήρ. Ἀρνευτῆρι, κυβιστητῆρι, ab agnis qui inter currendum caput concutiunt, Scholiastes in Iliad. π. Et alibi in Iliad. μ. ἀρνευτῆρι, κυβιστῆ, δύτῃ: uel secundùm aliquos delphino. Solent autem árnes, id est agni, per tranquillitatem in caput ferri. Ἀρνευτήρια, κυβιστήρια, Hesychius. Ἀρνεύσεις λυγρὸν πήδημα πρὸς κυμάτων ἀντωγὰς σφαγάς, Lycophron. Ἤρνευεν, ἐκύβιστε, Hesychius, Varin. malim ἤρνευεν, ab ἀρνεύω. Ἀρνῳδοὶ uocabantur rhapsodi, quòd agnum sui cantus acciperet præmium, Hesych. Varin. De arnodis & rhapsodis uide Scholiasten Pindari in Nemea, à principio Carminis secundi. Ἀρνοφαγεῖν est Athenis religiosissimum & summum iudicium haberi, in quo senatus & populus unà coibant: quo tempore à triginta tyrānis penè in extremum discrimē adacti sunt. Μαρνάμαι, pugno: ἀμνὶ & ἀρνῶ, concilio: nam ad conciliationes prisci adhibebant agnorum sacrificia, Varinus. Ἀρνοθεὶς, ὁ μετὰ τοῦ ἀρνὸς ἀιρομένου γινόμενος ὅρκος, Idem. Ἀρνιάνιον, ὄρειον βασίλειον, Idem. Ἄρναι, τὸ ὄρειον, Κλαζομένιοι: ἔθηγ καὶ τὸ ἔξαρνος, Idem & Hesych. ¶ Ἀμνοπόπος, ποιμήν, Hesych. Varin. Τρέφω δ' ἐν τοι ἕνδεκα νεβρὼς, Πάσας ἀμνοφόρους, Theocritus in Cyclope. Τῶν πολιτῶν ὅστις ἐστὶν ἀμνοκῶν, Aristoph. in Equitibus: ubi Scholia, οἷον προβατώδης, τουτέστι μωρὸς καὶ εὐήθης, quod inde repetit Suidas & Varin. Hæc dictio pertinet ad hominem sensu & iudicio carentem notandum, unde apud Menandrum βοίδιος, ὁ ἐστι πρᾶος, εὐήθης, καθ' ὁμοιότητα τῶν ἀμνοκῶν, ὁ ἐστι νομάδος ἀμνός, Varinus in Βοιδάριος. Ἀμνίον, paroxytonū, uas quo sanguis excipitur in sacrificijs: Cretenses ἄμνιον dicunt, proparoxytonum, quasi αἵμνιον, à sanguine, Varinus. Suidas etiam interpretatur τὸ αἱμοδόχον ἀγγεῖον. Hesychius, τὸ ὑμένα τοῦ αἵματος, nescio quàm rectè. Πρόσθε δ' ἄμνιον εἶχε, Homerus Odys. γ. apud Etymologum. Ἀμνίον, ut Empedocles uocat, est interior fœtum in utero inuoluens tunica, tenuior scilicet ac mollior: nam exterior χορίον uocatur, Pollux. Galeni interpretes membranam siue pelliculam agninam transferunt: alba ac tenuissima est, & fœtum totum proximè amplectitur, ut scribit Galenus de uteri dissectione capite nono, & alibi. ¶ Πολύρρηνος, (ut πολύαρνος superius,) qui agnos multos, id est pecora multa, per synecdochen, possident: πολυθρέμματοι, πλούσιοι, Scholia in Iliad. ι. & Varinus. Tibareni populi πολύρρηνοι, (πολυπρόβατοι, πολυθρέμμονες,) incolunt iuxta minorem Armeniam, Eustathius in Dionysium. Εὔρρηνος, ὁ καλλιπρόβατος. ὡς τὸ, Γάμπαν εὔρηνός τε καὶ εὔβοτος, Suidas & Varinus. Ὑπόρρηνον, ὕπαρνον, (de qua uoce superius paulò dixi,) ἔγγυον (lege ἔγκυον, id est grauidam,) Varinus. Nestor Iliados κ. exploratori adituro Troianorum castra promittit donandam à singulis optimatibus Græcis ouem nigram & grauidam, οἶν μέλαιναν Θῆλυν ὑπόρρηνον. Ἀρνοβοσκός, opilio, qui ἄρνας, id est agnos pascit, synecdochicè, secundum Pausaniam. scribitur etiam ἀρνοβοσκός, (quod non placet,) Varinus: Vide in Oue e.

¶ Plantago minor folijs est linguæ pecorum simillimis, Plinius: quare Græci arnoglossum quasi agninam linguam uocant: item arnion, ut habetur in nomenclaturis apud Dioscoridem. Arnopyrites, pyretrum, Ibidem. Arnophyllon, cytisus. est autem herba fruticosa, Hesych. Varin. Folia quidem eius satis tenera & mollia sunt, & suauem præbent succum maluæ instar, ut agnis in cibo aptus & gratus uideatur.

¶ Ἀρνευτὴς, piscis quidam qui & hippuros, frequenter exiliens caprarum modo, Eustath. Iliad. π. ex Athenæo: alij delphinum exponunt, ut paulò superius citaui ex Scholijs in Homerum.

¶ Arnæus, Ἀρναῖος, proprium nomen apud Homerum: (mendici illius qui prius Irus dicebatur,) ὁ ἔθηκε πότνια μήτηρ, ἐκ τοῦ ἀρὰ ἢ εὐχὴ. ἢ βοσκηματώδης καὶ προβατώδης ἤγουν τὸ εὔηθες, Varinus. Ἄρνων, proprium rustici à cura agnorum, in epistolis Theophylacti. Tibia usum hyagnim primum uolunt, &c. Cælius 9.3. Hydarnus, uiri nomen in Laconicis Pausaniæ. ¶ Arne nympha fuit, nutrix Neptuni, sic dicta, quòd cum Neptunum accepisset à Rhea educandum, Saturno eum quęrenti ἀπαρνήσατο, id est negârit, Varinus. Arne Thessaliæ ciuitas nomen tulit, ab Arne Aeoli filia, ut quibusdam placet, Etymol. ex Pausaniæ Bœoticis. Bœoti nominati sunt à quodam Bœoto, quem Arne mater clam enixa, circa boum sterquilinium exposuit, unde nomen accepit, ὡς ῥιφθεὶς ἀμφὶ σὺν βόας, Eustathius in Dionysium, Vide plura apud Varinum in Ἄρνη. Homerus Iliados β. πολυστάφυλον Ἄρνην dixit: ubi Scholiastes Arnen urbem Bœotiæ interpretatur, dictam ab Arne, quæ ex Neptuno Bœotum peperit. Alij uero negantes Arnen urbem tempore belli Troiani extitisse, Τάρνην scribunt: Zenodotus uero (ut Varinus refert) Ἄσκρην: quæ minime πολυστάφυλος fuisse uidetur, cum ab Hesiodo tanquam rigida & hyemalis uituperetur. Aiunt autem Homericam illam Arnen, simul & Mideam ciuitatem à Copaide lacu absorptas esse. Penelope primum Arnea, Ἀρνέα, dicta fertur, & cum à parentibus in mare proiectam aues quædam penelopes dictæ rursus in continentem exposuissent, parentes receptam nutriuerunt, uocaueruntque Penelopen, atque ita deinceps fuit binominis, Scholia in Pindari Olympiorum Carmen 9. Rhene, Ῥήνη, ex Oileo filium suscepit nothum, Homerus Iliad. β. Ἀγνὼ, nomen nymphæ, ut meminit Gyraldus.

¶ Arne ciuitas est iuxta sinum Maliacum, Plinius. Et alia Thessaliæ, ab Arne Aeoli sic dicta: uel (ut Crates uult) ab agnis: quod pecori nutriendo apta sit, Etymol. Arne, urbs Bœotiæ, (Lebadensium urbs olim Arne dicebatur, ab Arne filia Aeoli, ut & Thessalica Arne, Pausanias in Bœot.) & alia Thessaliæ à Bœotis deducta, quæ Cierium uocatur: tertia Mesopotamiæ, quarta Erasiniorum iuxta Thraciam, Stephanus. Scythonis puella Arnen nescio quam insulam prodidit. Scholia in Iliad.

Iliad. κ. & Hesychius quoque scribunt Arnen urbem esse Bœotiæ,(de qua paulò ante etiam inter propria mulierum dixi,)& alteram Thessaliæ. Phthiotæ Dorida accolunt: eorum oppida celebria, Lamia, Phthia, Arne, Plinius 4.7. Campus quem Argum uocant in Arcadia, decem stadiorum est: & paulò post eum alius, in quo fons Arne spectatur, cui hoc nomen contigit, ut Arcades ferunt: Quoniã Rhea illic Neptunum exposuerit inter gregem agnorũ: & fontem inde dictum, quòd agni circa eum pascerentur: Saturnum uero persuasum pullum equi tanquam à Rhea æditum deuorasse, Pausanias in Arcadicis. Arne Thessalica, colonia est Bœotiæ: de qua hoc oraculum fertur, Ἄρνη χειμῶνα φέρει Βοιωτίαν ἄνδρα. In Scholijs legitur Arnen etiam Chæroneæ fuisse, & Tarnen Achaiæ urbem. Cæterum Leontarne uicus circa Heliconem fuit: aut fons, ita dictus, quòd immolante illic Adrasto leo agnum rapuerit, Varinus. Arna, Ἄρνα ciuitas Lyciæ, Xanthus postea dicta, Stephan. Arneæ, Ἀρναῖ, parua ciuitas Lyciæ, Idem. Post Bolbiticum ostium Nili, arenosum quoddã & humile promontorium ualde expositum est, quod Agni cornu appellatur, Strabo li. 17. Ἀμναιός, ὁ ποταμός, Suid. Var. fluuius circa Themiscyrum, Etymologus. Amnitæ, Ἀμνῖται, populi paruas insulas Oceani Britannici habitant, quorum mulieres sacra Baccho celebrant, Dionysius Afer. Inter oppida Cretæ insignia Polyrrhenium numerat Plinius. Suidas πολύῤῥηνον uocat, in prouerbio, Οἱ Κρῆτες τὴν θυσίαν. Πολύῤῥην, urbs Cretæ, quòd multas oues habeat, Stephan. Rhene, Ῥήνη, insula parua prope Delum, uide Onomasticon. Achæi commune consilium una in curia cogebant, quod Arnarion uocabant, Strabo libro octauo.

¶b. Vanus & Euganea quantumuis mollior agna, Iuuenalis Sat. 8. Arne, agni caput, Festus. Χόλικες, τὰ τῶν ἀρνῶν καὶ ἐρίφων ἔντερα, (intestina intelligo, quæ & chordæ uocantur,) Hes. Var.

¶c. Claudian. lib. 16. Agni grundibant, dixit, cum grundire propriè suum sit, Nonius. Agnus curio apud Plautum in Aul. exponitur bestia curiosa, uel macra & curis confecta.

¶d. Vt pauet acreis Agna lupos, capreæque leones, Horat. 2. Epod. Lupis & agnis quanta sortitò obtigit, Tecum mihi discordia est, Idem Epodon 4. Quæsitum aut matri multis balatibus agnum Martius à stabulis rapuit lupus, Vergil. 9. Aen. ὡς δ᾽ ἄλλοι ἀρνειὸν ἐπιχθονίων ἢ ἔριφον, Homerus de audace & impudente rapina, Varinus in παραβολή.

¶e. Pescia Ael. Stilo dici ait capitia ex pellibus agninis facta, quòd Græci pelles uocent pesce, πέσκη. Vide in Oue e. Rheno propriè ouium pellis est, uel agnina potius, ex Græca uoce ῥήν, ut conijcio: uide ibidem. Ῥηνικάς, ἀρνακίδας, Galenus in Glossis. Apud Hesychium ῥηνικάς legitur, non probo. Ἀρνακίς, pellis agnina, τὸ τοῦ ἀρνὸς κώδιον, pellis adhuc lanata, Hesych. Varin. & Suidas, qui ex Aristophanis Nebulis hæc uerba citat: ἐμοὶ τίς ἂν δοίη τ᾽ ἀπολέσαντι τὰς ἀρνακίδας γνώμην ἐκστρεπτικήν: ludit autem in uoce arnacides, ut cui animus esset intentus πρὸς τὸ ἀρνεῖσθαι τοὺς δανειστάς. Κώδιον, κωδάριον, ἀρνακίς, Pollux. Melio, id est loro, circa collum canis uenatici interius assuatur ἀρνακίς, ne ceruix à loro atteratur, Idem. Alibi etiam inter uenatoris instrumenta ἀρνακίδας numerat. Ἐνειλιγμένων τοὺς πόδας εἰς πίλους τε καὶ ἀρνακίδας, Plato in Symposio, ut Pollux citat. Τὸ δ᾽ οἰκετικὸν χρώμενον, περίκρανον δὲ ἀρνακίδα ... ἔχει, Pollux in personis tragicis. Ἀμφιτρύων δ᾽ ὁ ... Theocrit. Idyllio 31. Σοὶ τὸ πολυθρέπτου δ᾽ ... ἐρῶ ... πίτυλον: forte πίνυσον: quanquam Suidas in πετάλοις, (meminit etiam in πολυθρέπτου,) πίτυλον interpretatur πίλημα δὲ ἐρίου πολυθρέπτου. ¶ Χνοῦς, lana mollissima, prima agnorum & pullorum lanugo, & pluma tenuissima, propriè anserum, Varin. ¶ Καί νύ κε σύνεχεν (ὡς εἰς στοκὸν ...) ... ἀρνῶν, Iliad. δ. Ἄρνας τὺ στασίνης λαβὼν γέρας, Theocritus Idyllio primo. ¶ Agnus olim apud Lusitanos, teste Polybio, tribus aut quatuor obolis uendebatur, Athenæus. ¶ Vermem qui in Indo fl. reperitur, septem cubitorũ longitudine, capturi, agnum aut hœdum in hamum implicant, Aelian.

¶f. Patinas cœnabat omasi Vilis & agnini, tribus ursis quod satis esset, Horat. 1. epist. Crœsus in lebete coxit testudinem cum carnibus agninis, quod ab eo factum ex oraculo etiam Delphico audiuit, unde Apollinem quasi omniscium ueneratus est, Herodotus lib. 1. Oraculi uerba sunt, Ὀσμή δ᾽ ἐς φρένας ἦλθε μοι κραταιρίνοιο (forte, ὀσμή μ᾽ ἐς φρένας ἦλθε κραταιρίνοιο) χελώνης Ἑψομένης ἐν χαλκῷ ἅμ᾽ ἀρνείοις κρέασιν, Suidas in Crœso. Ἐγὼ δ᾽ ὑμῖν ἀρνειόν ... ἄρν᾽ ἐς μέσον συμπεπνιγμένον ..., Coquus quidam apud Menandrum, ut Athenæus citat. Κεφαλὰς τ᾽ ἀρνῶν, κωλᾶς τ᾽ ἐρίφων, Aristoph. apud Athenæum.

¶h. Agna aurea Phrixi, uide supra in ariete aureo. In Plutarchi Vitis alicubi legimus agnum qui gemellos utrinque corymbos haberet natum, nec iam occurrit locus. Scalpere terram Vnguibus, & pullam diuellere mordicus agnam Cœperunt, Horat. 1. Serm. Sat. 8. de mulieribus ueneficis. Veteres Græci hœdorum, agnorum, uitulorumque inspectis intestinis futura prædicabant, Pausan. Coronata agna aliquid lustrare siue expiare, Iuuẽ. Sat. 13. Agnus dicitur à Græco ἁγνός, quod significat castum, eò quòd sit hostia pura & immolationi apta, Festus. Pecoris fœtus non ante octauum diem sacrificio purus est, Plin. Fuit quidem priscis opinio, ut ex hœdis potius & agnis hostiæ fierẽt, quia hæ mites & cicures essent, Gyrald. Agna humilis, Horat. 2. Carm. ubi Acron, Non humilem agnam, sed humilium oblationi aptam. Agricola de boue rem diuinam facit, opilio de agno, æpolus de capra, Lucian. in lib. de sacrificijs. Ἄρνας aliqui deriuant παρὰ τὴν ἀρὰν, ὅ ἐστι τὴν εὐχὴν, quòd ad uota & supplicationes agnus hostia adhiberetur, Varinus. Μαρνᾶμαι uerbum fit à μὴ & ἀρνῶ, id est cõcilio: ad reconciliandum enim prisci hostijs utebantur agnis, Idem. An quum in Aequimelium misimus

qui afferat agnum quem immolemus, is mihi agnus affertur, qui habet exta rebus accommodata, & ad eum agnum non casu, sed duce deo seruus deducitur? Cicero 2. de diuinat. ἀρνῶν πρωτογόνων ῥέζειν κλειτὴν ἑκατόμβην, Homerus. Idulis hoc est agna alba, idibus (inde nimirum idulis dicta) à flamine Ioui cædebatur, Festus. Idibus alba Ioui grandior agna cadit, Ouidius. Ouidius Termino deo agnam & porcam in secundo Fastorum immolari prodidit: item Horatius, cum cecinit, Vel agna festis cæsa Terminalibus. Vbi Acron, Terminaliorum inquit diem institutum, ut per epularum festiuitatem cæsis agnis fines seruari faceret. Numa tamen sanxisse fertur, ne Termino ex re animata sacrum fieret, Gyraldus. De porco, agno uituloque immolandis in solitaurilibus, nugas quasdam, si libet, lege apud Catonem de re rust. cap. 141. Ambegni bos & ueruex appellabantur, cum ad eorum utraque latera agni in sacrificium ducebantur, Festus. τόνου τι μᾶλλον κ' ἀφροδισίαν ἄγραν, Sophocles Danaë. intelligit autem agnum, & porcum animal libidinosum, quod ideo feram Veneream uocat. his enim duabus hostijs ad expiandum utebantur. Potest etiam caprarum soboles accipi, quod hoc etiam animal nimis in Venerem procliue sit, ὥστε καὶ εἰς ἑαυτὸ ὑβρίζειν, (ut agnum & hœdum intelligas.) Aliqui perdices interpretantur, tanquam expiationi aptas, quæ fœmina in laqueo proposita illici capique solent, ut inde Veneream agran, id est uenationem dixerit poëta. sed hoc non probat Hesychius in uoce ἀφροδισία. Præcidanea agna uocabatur, quæ ante alia cædebatur, Festus. Est & porca præcidanea, de qua suo loco. In omnibus Calendis regina sacrorum, id est regis sacrorum uxor, porcam uel agnam Iunoni immolabat, Gyraldus. Tubilustrio, id est ultimo die Quinquatriorum, quo tubæ lustrabantur, de agna res diuina Mineruæ fiebat. Lege Varronem, & alios. Niueam reginæ ducimus (aliâs, cædimus) agnam, Par uellus dabitur pugnanti Gorgone Maura, Iuuenalis Sat. 12. id est Palladi, quæ Mauritana Gorgone, capite Medusæ usa à poëtis fingitur. Athenienses annua solennia Mineruæ tauris & agnis celebrare solebant, ut ait Alexander, Gyraldus. οἴσετε δ' ἄρν', ἕτερον λευκόν, ἑτέρην δὲ μέλαιναν, Γῇ τε καὶ ἠελίῳ, Διῒ δ' ἡμεῖς οἴσομεν ἄλλον, Homerus Iliad. γ. Vide in Oue h. Ipse atri uelleris agnam Aeneas matri Eumenidum, magnæque sorori Ense ferit, Vergilius Aen. 6. (Vide in Oue.) Ventum uiolentum & impetuosum Græci τυφῶν appellabant, pro quo sedando agnam nigram immolari mos erat. Hinc illud, ἄρν' ἄρνα μέλαιναν παῖδες ἐξεύχασθε, Τυφὼς γὰρ ἐκβαίνειν παρασκευάζεται, ut Suidas citat. Et tempestatibus agnam Cædere deinde iubet, Aen. 5. Priapo in Theocriti epigrammatibus, ab æpolo de uitula fit sacrum, & de hirsuto hirco, & saginato agno, Gyraldus.

PROVERBIA.

Canibus agnos obijcere, προβάλλειν τοῖς κυσὶν ἄρνας, dicebatur qui imbellem & litium imperitum, calumniatoribus & exercitatis exponeret, quod id animal omnium maximè sit imbelle. Refertur à Diogeniano, hemistichium est heroicum, ex oraculo quopiam, ut conijcio, decerptum, Erasmus. Meminit & Suidas in προβαλόντες. Agninis lactibus alligare canem: Plautus in Pseudolo. Ballioni lenoni uerba affingit hæc, Quia pol qua opera credam tibi, una opera alligem fugitiuum canem agninis lactibus. Qui canem alligat intestinis agninis, is non modo canem amittit, uerum & prædam ultro dederit fugitiuo. Sic qui credit homini malę fidei, & rem perdit, & frustra obligatum habet eum, qui non est soluendo. lactes enim dicuntur intestina molliora, Erasmus. Agnus tibi locutus est, ἀρνίον σοι λελάληκεν, (aliâs, τὸ ἀρνίον σου, sed malim σοι,) uidetur in eos conuenire, qui ea rescisceñt, quæ resciscí ab eis posse nemo sperasset. aut qui futura præsagiunt. In Aegypto enim (Apostolius non rectè habet, Aegina) aiunt agnum humana uoce usum: in cuius capite uisus fuerit regalis serpens (βασίλειος δράκων) alatus, longitudine cubitorum quatuor: Et ab hoc (agno) res futuras cuidam reuelatas. Historiam scribit Suidas in ἀρνίον & τὸ ἀρνίον: sed usum prouerbij non explicat. Sub Bocchoro dynasta Aegyptiorum, qui iura eis constituit, agnum loquutum tradunt, ijs ferè temporibus, quibus apud Albam æditi sunt Romulus & Remus, Cælius. De ariete Phrixi etiam legimus, quod Phrixum humana uoce sit allocutus. ¶ Lupo agnum eripere, Vt lupus agnum amat, uide in Lupo. ¶ Euganea quantumuis mollior agna, Iuuenalis. λευκοτέρα πακτᾶς ποτιδεῖν, ἁπαλωτέρα δ' ἀρνός, Theocritus Idyl. x1. ἀμνοὶ τὼ τρόπους, hoc est Ingenio & moribus agni, mites, simplices, stolidi, molles: apud Aristophanem in Pace, ut interpretantur, Scholiastes, Hesychius, Varinus. Vocatur & ἀμνοκῶν, tali ingenio præditus, ut superius in a docui. ¶ Agnum obijcit uel emittit: ἄρνα προβάλλει: Vide inter prouerbia ex Ariete. ¶ Aspera nunc pauidos contra ruit agna leones, Valerius 3. Argon. ¶ Mittam uos sicut agnos inter lupos, Christus ad discipulos Lucæ 10. Habitabit lupus cum agno, Esaiæ 11. Lupus & agnus pascentur simul, Esaiæ 65. Vide in Lupo h.

DE MVSMONE.

EST in Hispania, sed maximè Corsica, non maximè absimile pecori (id est ouibus) genus musimonum, caprino uillo quàm pecoris uelleri propius. quorum è genere & ouibus natos prisci umbros uocauerunt, Plinius. Strabo quidem Græcè, ut paulò post citabo, musmo, μούσμων, duabus syllabis scribit, non tribus ut Latini. Asinum, aut musimonem, aut arietem, Cato Deletorio ut Nonius citat. Musimonis figuram pictam exhibuit Munsterus in descriptione

scriptione Sardiniæ, non tamen ad uiuum, sed narratione acceptam. Musimon, asinus, mulus, aut equus breuis. Pretium emit, qui uendit equum musimonem, Lucilius, Nonius. Dicti sunt autem forsitan musimones, quòd ijsdem ex locis haberentur, unde musimones oues uel capræ syluestres, nempe ex Hispania. Paruos quidem equos, quos astures uel asturcones uocabant, Hispaniam misisse constat. Equi Sardiniæ agiles & elegantes sunt, sed minores alijs, Munster. Musimo, ex capra & ariete natus, ut cinirus ex oue & hirco, Albertus lib. 22. in uoce Ibrida, sed sine authore. Hirci syluestres in Sardinia (inquit Pausan. in Phocicis) magnitudine eadem sunt qua hirci aliarum regionum. Formam uerò habent, qualis in plastice Aeginæa repręsentatur arietis syluestris: nisi quòd circa pectus hirsutior est, quàm arte illa repręsentari solet. Cornua ei non protenduntur à capite à se inuicem dissita, sed statim iuxta aures reuoluuntur. Celeritate quidem beluas omnes superat. (Αἰγινητικὰ ἔργα, ἀπὸ συμβεβηκότος ἀνδριάντας, Varinus. Rhôpon multimodis rebus constantem quæstum, Aeginæam appellamus mercaturam, Strabo.) His in insulis (Sardinia, & Corsica) nascuntur arietes, qui pro lana pilum caprinum producunt, quos musmones uocitant, eorum sese pellibus thoracis modo incolæ muniunt, pelta utuntur & pugione, Strabo libro 5. Volaterranus è uillis musimonum tomenta confici scribit, Strabonem citans, perperam ut apparet. Capris Sardiniæ cubitales innasci pilos Nymphodorus tradit, &c. ut retuli in Capra B. Hæ an eædem quæ musmones sint, non ausim affirmare. OPHIONA uero Plinij, cuius mentionem apud Græcos se reperisse scribit, non alium quàm musmonem esse planè asseuerim: cum Sardiniæ peculiaris sit, ceruo minor, pilo demum similis: quæ omnia musimoni conueniunt: & nomen etiam aliqua ex parte: hodie enim muflo (uel, ut alij scribunt, mufron,) nominatur. Interijsse quidem suspicari, ut Plinius, absurdum dixerim, cum natura rerum genera & species omnes sedulò semper conseruet. Nuper apud nos Sardus quidam, uir non illiteratus, Sardiniam affirmauit abūdare apris, ceruis ac damis: & insuper animali quod uulgò muflonem uocant, quod nusquam alibi in Europa reperiatur. Pelle & pilis (pilis capreæ, ut ab alio quodam accepi, cætera ferè oui simile) ceruo simile: cornibus arieti, non longis, sed retrò circa aures reflexis, magnitudine mediocris cerui: herbis tantum uiuere, in montibus asperioribus uersari, cursu uelocissimo, carne uenationibus expetita, Hæc ille. ¶ Sunt & aliæ oues feræ, ut supra in Oue B. retuli. & quædam earum non lana, sed pilo duriore indutæ, ut colos, id est animal sniatky uel snak uulgò dictum à Moschouitis. In Aethiopia oues non lana sed pilis camelorum hirsutæ sunt, Aelianus. Sunt & Creticæ oues quædam syluestres circa Gortynium Cretæ agrum, quibus pro lana caprinus ferè uillus est, hirtus & asper, colore flauus uel purpurascens, cornibus quaternis: λάχνη πορφυρέοισι δ' ὑπὸ χροιῇ ἰσοφαίνεται. His & subus colore similis est, non lana, cornibus tantum binis, amphibius. Aliæ etiam oues & capræ syluestres reperiuntur, domesticis paulò maiores, cursu pernices, pugnaces, cornibus intortis. Ouium quidem uis præcipua in frontibus, itaque sæpe apros prosternunt, sæpe & inter se concurrunt tanta pertinacia, ut neutra cedat, donec aut uicerit, aut mortua relinquatur, Oppianus lib. 2. de uenat. ¶ ὀνέλλας, asinus uel aries syluestris, Suidas & Varin.

DE PANTHERA SEV PARDALI PARDO, LEOPARDO.

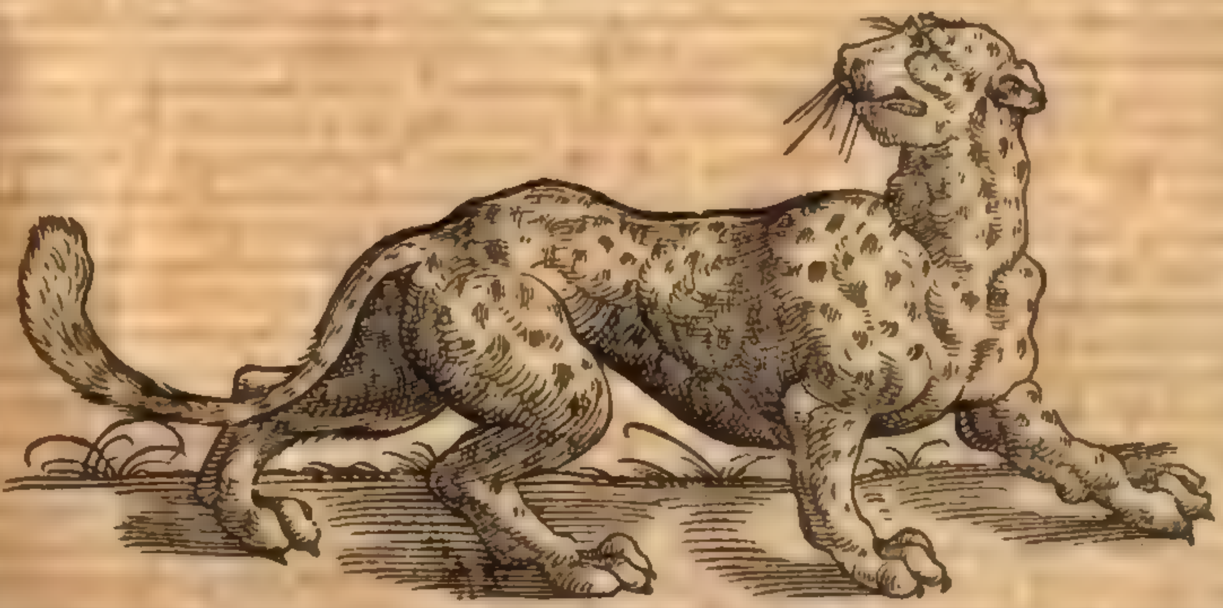

A.

PANTHERA à Plinio & alijs scriptoribus Latinis dicta, quanquam originis Græcæ uocabulum, ut in progressu etiam dicemus, apud Græcos tamen non panthera, sed pardalis uel pordalis dicitur. Alius uero est Græcorum panther, masculini tantum generis: qui lupis adnumeratur: alij enim hunc ceruarium lupum esse uolūt, qui uulgò lynx nominatur:

lij canarium, ut Theodorus & Niphus ex Aristotele uertunt, quem Græci etiamnum pantherem uulgò appellant, Arabes lupum Armenium, Turcæ cicalum, animal uile, minus lupo, & cætera lon gè degenerans, &c. idem animal pantherion, & lycopātheros nominatur, ut copiosè scripsi supra in ter feras lupo congeneres. ¶ Panthera etiam uaria nominatur Latinè, nimirum propter pellem maculosam. Nunc uarias, & pardos, qui mares sunt, appellant in eo omni genere, creberrimo in Africa Syriaq́. Quidam ab ijs pantheras solo candore discernunt, nec adhuc aliam differentiam in ueni, Plinius 8.17. Pantheræ, quæ & uariæ seu Africanæ dicuntur Suetonio in Gordianis, Egnati us. Varias quidem à macularum uarietate dici manifestum est. Senatusconsultum fuit uetus, ne iceret Africanas in Italiam aduehere, Plinius: proximè autem de pantheris dixerat. Et mox subiun git: Primus autem Scaurus ædilitate sua uarias cl. uniuersas misit, &c. Si à Libya Lucæ boues dictę essent fortasse, pantheræ quoq; & leones non Africanæ bestiæ dicerentur, sed Lucæ, Varro. Her molaus etiam in Plinium 8.19. ex Oppiano quædam de thôe transferens pardum & pantheram pro eodem accipit. Philostratus leænam ex pardali mare concipere scribit, Plinius & alij ex pardo: uide plura in C. inferius. Qui Græca hactenus transtulerunt tum sacra tum profana, pleriq; pardalin, pardum reddunt: ego de mare tantum sic uerterim: pro fœmina pantheram, & similiter ubi sexus non exprimitur. Sed neq; accusem eum qui Græcam uocem pardalin relinquat, uitandæ scilicet ho monymiæ causa. Pardus quidem Græcè nusquam legitur: nec apud Latinum puto uetustiorem Lu cano & Plinio. Leopardus etiam recentius est uocabulum. Ipse quidem his omnibus uocabulis a nimal unum significari puto. Nam si sexus tantum differentia sit inter pardum & pantheram, aut eti am coloris, quod tamen incertum est, & dubitabat etiam Plinius: genere siue specie differre existima ri non debent. Oppianus pantheram in maiorem & minorem discernit, ut dicam in B. Leopardus quidem propriè dici debebat animal ex leonis leænęue cum panthera pardóue coitu natum, ut infra capite tertio prosequar: sed obtinuit consuetudo, ut leopardus simpliciter pro panthera ponatur: un de & uulgares linguæ sua mutuantur nomina, peregrinum animal omnes uno ferè peregrino nomi ne uocitantes. Itali leonpardo. Galli leopard uel lyopard. Germani similiter, uel **leppard** uel **lefrat**: (nam quod quidam scribunt **pantherthier**, à recentioribus quibusdam fictum puto, eundem pan theræ leopardum esse nescientibus.) Hispani, león pardál, uel leonpardo potius, ut Itali quoq;. An gli, lybarde, uel leparde. Illyrij lewhart. ¶ Gręci pro mare pordalis scribunt, πόρδαλις, per o. pro fœ mina uero pardalis, πάρδαλις, per a. ut Grammatici annotant: sed uideo apud authores, (Philostratū, Oppianum,) hanc differentiam non obseruari, nisi quis culpam in librarios reiecerit. ¶ Pardalin Hebræi namer uocant, נמר. & sic ubiq; uertere solent LXX. Hieronymus pardum. Tribuit autem sacra scriptura huic animali celeritatem, ferociam singularem & maculas: quæ omnia probè conue niunt pantheræ. Auicenna etiam aliquoties in aconiti mentione nemer protulit, ubi Græci parda lin habent, uetus interpres leopardum reddit: ut non sit dubitandum quin rectè sic transferatur in sacris literis. Accedit quòd grammatici Hebræorum bestiam maculosam esse scribunt. Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit, Esaiæ 11. ubi Chaldæus interpres pro namer habet נמרא nimra. Danielis septimo nominatur namer in uisione quatuor bestiarum de mari ascendenti um. Sic & d. Ioannes Apocalypseos 13. uidit bestiam de mari ascendentem decem cornibus insignem, similem παρδάλει, Erasmus uertit pardo. Pardus (namer) uigilat super ciuitatem eorum, ut omnem inde egredientem discerpat, Hieremiæ 5. Leuiores pardis (nemerim) equi eius, Abacuc 1. Factus sum eis sicut leo, & sicut pardus qui directus est ad uiam, (Hieronymus uertit in uia Assyriæ,) Osee 13. Hîc pro leone Hebraicè legitur schachal, (Hieronymus & alij leænam interpretantur. Septuagin ta panthêrem, πάνθηρα, à recto πάνθηρ: pantherem autem à panthera diuersum esse superius monui. Munsterus in Lexico trilingui pro panthera & πάνθηρ eandem uocē Hebraicis quoq; literis scribit, quod Iudæorum in sua lingua imperitiam arguit.) Sed de uoce schachal pluribus dixi in Leone, & inter cætera non esse, ut cuidam uidetur, leopardum: pro pardo autem (Osee 13.) Hebraicè legitur na mer (quamuis libri quidam excusi perperam named, habent:) in Græca translatione pardalis. Si mutare potest Aethiops pellem suam, aut pardus maculas suas, & uos poteritis benefacere cum didi ceritis malum, Hierem. 13. Coronaberis de uertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonum, de mon tibus pardorum, Canticorum 4. (Mons leopardorum distat à Tripoli per duas leucas, rotundus & al tus, una leuca à Libano distans, Brocardus in descriptione Terræ sanctę). Immittetur in illos quasi leo, & quasi pardus lædet eos, Ecclesiastici 28. ¶ Alpheth, uel alpheil, (ut Rasis habet: ut Albertus, alphec: ut Auicenna, alfhed,) generatur ex leone & leopardo (id est panthera, uel pardali,) ut mulus ex equa & asino. Cicuratur autem aliquando, & uenationi adsuescit ut canis. Cum autem errat in uenatione, (aberrat, frustratur, & non assequitur prædam,) retrogreditur iratus, Rasis. Aliquando cicuratum hoc animal, ducitur ad uenandum, & nisi admodum blandiatur ei uenator, retrocedit & occidit homines & canes: lupos etiam libenter interficit, Albertus. Bellunensis alf hed leopardum in terpretatur, & minorem esse ait quàm alnemer, ut sit pardalis minor: uide in B. Leopardos quidem etiam hodie in aulis principum, alios maiores, alios minores haberi audio. Aconitum pardalianches interimit alf hed & alnemer, Auicenna: Vetus interpres transtulit leopardos & lynces. Leopardū quidem hodie uulgò dictum, in principum & regum aulis, similiter ad uenationes institui, & nisi in tra paucos saltus feram assequatur à uenatore dimissus, uehementer iracundum redire legimus.

Pardus

Pardus fit quidem cicur, sed nunquam prorsus suam feritatem exuit. Nam cum à uenatore dimittitur, nisi quarto aut quinto saltu feram assequatur, ferociter iratus subsistit: & nisi statim furenti uenator bestiam aliquam obtulerit, cuius sanguine placetur, in ipsum uenatorem uel in quoslibet obuios irruit. Aliter enim quàm sanguine placari non potest. Quamobrem uenatores curant ut semper agnos uel alia animalia secum habeant, Liber de nat. rerum. Alphec animal est perquam ferox & noxium: multi in Italia, Gallia & Germania leunzam (onziam) uocant, Albertus. VNCIA (inquit Isidorus) est animal sæuissimum, non altius cane, sed longius corpore, canibus ualde infensum, prædam non edit, nisi in sublimi: & sæpe cum ad arborem uenit, à summo ramo suspensam uorat. Cum libidine feruens aliquem sauciauerit, mures ad saucium conueniunt, & permingunt, ille moritur. Vnde quidam ab ea uulneratus, nauigio in mare uectus est, ne infestaretur à muribus: qui hominẽ quærentes cum ad littus maris uenissent, substiterunt. Fel eius mortiferum est, (hoc alij de leopardi seu pantheræ felle scribunt, solius opinor inter quadrupedes: quamuis inter cætera etiam animalia, nullis quàm serpentibus fel uenenatum esse legere memini: mustelæ syluestris tantum fel uenenatũ esse apud Plinium legimus,) Hæc ille. Addunt alij, nasci hoc animal in Africa interiore. Italicè lonza scribitur. Aliqui (nostra ætate) leænam interpretãtur, alij pardum, alij pantheram, teste Fr. Arlunno. Est & LAVZANVM apud recentiores animal, uicini saltem nominis occasione hic memorandum. Hoc crudelissimum esse scribunt, nullam ab eo tutam esse bestiam, leones quoq; terrere: suo tantum generi parcere, in cætera grassari, illa præcipuè quæ fortiora sunt & uim alijs inferunt, hominẽ imprimis odisse, Liber de nat. rerum, & Albertus, qui etiam Solinum citat, apud quem ego nihil tale reperio. ¶ De morsu leopardi, (alnemer & alf hed,) ex genere leonis, & uulnere unguium eorum, Auicenna 4. 6. 4. 10. ¶ Sed ut magis satisfaciam omnibus, neq; res diuersas confundere cuiquam uidear, priuatim primum quæ de pardo scripta reperio, referam omnia: deinde quæ de leopardo: nisi ubi ex Græco pardalis, uel Hebraico aut Arabico namer, aliqui pardum aut leopardum transtulerunt: ea enim ad pantheram seu pardalin pertinere certissimum est.

¶ PARDVM Plinius à panthera, ut superius recitaui, sexu tantum differre putat, sed dubitat. Supra dixeram pardi nomen Latinis tantum usitatum esse, Græcis non item: sed nunc in commentarijs in Plutum Aristophanis locus occurrit, ubi interpres enarrans uim uerbi ἀπεπάρδον, id est crepitum alui emisi, sic scribit: ἐκ τῆς ἀθρόας τῶν πνευμάτων ἐκπέμψεως, ὅθεν καὶ πάρδος, ὀσμητικὸν γὰρ τὸ ζῶον. Verum apparet grammaticum istum recentiorem esse, nec inter classicos adnumerandum authores. Apud Aristotelem historiæ anim. 2. 11. legimus τὰ πάρδαλα, Theodorus pardos transtulit. Scribit autẽ Aristoteles chamæleonem habere pellem pallidam nigris distinctam maculis ut pardalia. Nec alibi usquam hæc uox uel apud ipsum, uel alios quod sciam reperitur: nec Gaza pardum alibi conuertit. Heliogabalus ebrios amicos plerunq; claudebat, & subitò nocte leones, & leopardos, & ursos, exarmatos immittebat, ita ut expergefacti in cubiculo eodem, leones, ursos, pardos cum luce, uel quod est grauius nocte inuenirent, ex quo pleriq; exanimati sunt, Lampridius. Videri autem potest eosdem posteriore loco pardos dicere, quos prius leopardos dixerat. In his syluestribus (locis Hyrcaniæ) & pardi sunt, secundum à pantheris genus, noti satis, nec latius exequendi: quorum adulterinis coitibus degenerantur partus leænarum, & leones quidem procreant, sed ignobiles, Solinus. Pardus secundum post pantheram est genus, uarium ac uelocissimum, & præceps ad sanguinem: saltu enim ad mortem ruit. Ex adulterio pardi & leænæ leopardus nascitur, & tertiam originem efficit, Isidorus. Leones quos creant pardi in plebe remanent, iubarum inopes, Solinus & Plinius. Pardus est bestia torua, & acuto nimis impetu, corpusq; moribus auium conueniens habet: colore uarium, saltu potius quàm cursu prædam insequitur. In Africa propter inopiam aquæ congregantur diuersæ feræ ad amnes, ibiq; leænæ bestijs uarijs (id est pantheris) miscentur: & inde pardi procreari dicuntur, Basilius ut citatur in libro de nat. rerum. Odore pardi coitũ sentit in adultera leo, totaq; ui consurgit in pœnam. Idcirco aut flumine abluitur, aut longius comitatur, Plinius. Philostratus libro secundo de uita Apoll. pardales, πάρδαλεις nominat, ex quibus leænæ concipiant, & maculosos pariant catulos: cum Plinius iubis tantum differre scribat, quòd ijs careant, & ignobiliores sint. Sed quærendum est, an ut leæna ex pardo concipit, & corpore sibi similem gignit, animo dissimilẽ: sic etiam pardalis seu panthera ex leone concipiat, & maculosum gignat fœtum. Vt duorum sint generum leopardi: Sicut & mulus alius ex asino & equa nascitur, alius ex equo & asina qui hinnus uocatur. Omnia sanè bigenera plus à matre accipere uidentur, præsertim quod ad magnitudinem & formam corporis. Grammaticus quidam in Promptuario leopardum interpretatur animal ex leone & panthera natum, uel ex pardo & leæna, nigris maculis leoninam pellem distinguentibus, sine iuba: sed authorem non adfert. Vide in Leone c. Pardi, ut quidam dicunt, ex pantheris aliquoties & canibus procreantur, Albert. Leporarios magnos, quos ueltres quidam uocant, aliqui nasci aiunt ex coitu leopardi cum cane, Albert. Λυκοπάνθηρον quidam in Lexico Græcolat. interpretatur animal ex pardo & lupo natum. ¶ Leonibus ac pardis, omnibusq; generis eius, etiã felibus, imbricatæ asperitatis lingua est, ac limæ similis: attenuansq; lambendo cutem hominis. Quæ causa etiam mansuefacta, ubi ad uicinum sanguinem peruenit saliua, inuitat ad rabiem, Plin. Et alibi, Mirum pardos, pantheras, leones, & similia condito in corporis uaginas unguium mucrone ne refringatur hebetetúrue ingredi, auersisq; falculis currere, nec nisi appetendo protẽdere. Pardi in Africa

condensa arborum insidūt, occultatiq; earum ramis, in prætereuntia insiliunt, atq; è uolucrum sedē (cæde, codices minus emendati,) grassantur, Plinius. Scribit sanè de pardali quoq; Orus, eam prorsus insidiosam esse, celeritatem suam abscondere, & ex abdito inuadere animalia. Aliquoties inter frondes & fruteta latens in aues grassatur, suæ uelocitati confidens, Albertus. Pompeij Magni primum ludi ostenderunt chaum, effigie lupi, pardorum maculis, Galli rhaphium uocabāt, Plinius. Panther caurit amans, pardus blando felit, Author Philomelæ. ¶ Pardi fel uenenosum esse Cardanus scribit, alij omnes leopardi: sed Arabicè nemer legitur. quare ad pantheram differo. Pardi epitheta, celer, fulmineus, sublimis, uiridis, apud Lucanum, Claudianum, Iuuenalem. ¶ Hippardium fera quædam cornuta ab equo nominata, iubata, apud Aristophanem, nihil quod memoretur cum pardo commune habet. ¶ Picto quod iuga delicata collo Pardus sustinet, Martialis. ¶ Hæc sunt quæ de pardo priuatim scripta reperio: uidentur autem eadem omnia de panthera etiam uerè dici posse. quamobrem in illa etiam pleraq; repetentur, sed pardi nomine expresso.

¶ De LEOPARDO nonnihil in præcedentibus iam dixi. Volui autem hoc loco de eo etiam priuatim agere, quoniam apud recentiores tantum hoc nomen reperio, nec apud ullum qui uixerit ante Iulij Capitolini, aut Ael. Spartiani seculum. Recentiores quidam, ut Bellunensis, minorem tantum pantheram leopardum uocant, ut in B. referam: alij maiorem. quidam non pantherā, sed ex pardo & leæna natum animal. ¶ Pardalis, id est leopardus, Syluaticus. Leopardo Italicè, pardus Latinè, Arlunnus. Et alibi, Pardo Italis, (forte apud poëtas Italicos tantum,) Latinè pardus uel leopardus. Leopardum quidam putant eandem esse bestiam cum pardo, Albertus. Catos syluestres etsi Angli quoq; habent, ut nos, tamen leopardum etiam catum montanum uocant, ut audio. Leopardus ex leæna & pardo natus colore est subrufo, maculis per totum corpus nigris. fœmina mare fortior est, Albertus & Liber de nat. rerum. Leop. similis est leoni capite & membrorum forma, minor tamen, nec adeò robustus, Physiologus. Pellis leopardi nuper à me consyderata huiusmodi erat: Longitudo pellis simul & caudæ, quanta hominis mediocris cum sesquidodrante: Caudæ per se, dodrantes tres cum dimidio. Pellis latitudo circa medium, dodrantes tres. Color ferè flauus dilutus, maculis rotundis nigris distinctus. Pili breues & lanuginosi. Pretium unius, coronati, id est denarij aurei quinq; aut sex, plus minus, pro pellium differentia, & regionū longinquitate. ¶ Leopardi rictant, Ael. Spartianus. Animal est uehementer iracundum: & cum morbo laborat, sanguinem capri syluestris requirit: aliquando & fimum hominis pro remedio. Camphora gaudet, & arborem eius custodit ne quis inuadat, Albertus. Pantheram sanè & ipsam odoratam esse, & aromatibus oblectari Philostratus & alij scribunt. Quamobrem non mirum est si allium detestetur, ut Cælius ex Ambrosio repetit: Nam sicubi parietes, inquit, litu allij infeceris, exilit protinus nec resistit. Vide infra in D. ad finem. ¶ Leop. ita cicuratur, ut tanquam canis uenatori inseruiat, Physiologus. Quod si dimissus non tertio quartóue saltu præda potiatur, indignatur adeò ut nisi sanguine placetur, aliquando in uenatorem insiliat, Albertus. Audio principes quosdam & reges cum uenatum exeunt, leopardum à tergo secum in equo uehere, & in ceruum aut aliam quæ se obtulerit feram immittere. Eadem supra de pardo & alsshed scripsimus. Magnus Cham Tartarorum uenationi sæpe operam dat, & equo insidēs ducit secum leopardum domesticum, quem in ceruos & damas prouocat, Paulus Venetus 1.65. Et alibi, Rex Tartarorum habet cicures leopardos, qui mirum in modum uenationi inseruiunt, multasq; capiunt bestias.

¶ Leones in delicijs atq; item leopardos habuisse narratur Heliogabalus, exarmatos cicuresq;: quos ita instituerant mansuetarij, ut ad mensas secundas iussi accumberēt ex inopinato, nemine conscio exarmatas esse feras, Cælius ex Lampridio, cuius uerba in Pardo iam recitaui. ¶ Fuerunt sub Gordiano Romæ camelopardali decem, leopardi mansueti triginta, &c. Iul. Capitolinus. Giraffæ, leones, leopardi, in prouincia Abasiæ nascuntur, Paulus Venetus 3.45. In regno circa Melacha urbem è regione Sumatræ insulæ, permulti leopardi reperiuntur, Vartomannus. ¶ A Syria Romam usq; cum bestijs depugno per terram & mare die ac nocte uinctus cum decem leopardis, hoc est cum militari custodia, qui ex beneficijs peiores fiunt, Ignatius in epistola ad Romanos.

¶ LEFRAT dicta bestia in Scandinauia, deuorat animalcula muribus similia, quæ lemmer uocant, & eo cibo pinguescit. pellis eius aliquanto laxior fit humana mensura, Zieglerus in Schondia, ut pluribus recitaui supra in Muribus diuersis. Videtur autem hæc bestia, uel leopardus esse, nomine detorto, nam & Germani lepart proferunt: uel prorsus ei congener.

B.

Pantheræ in Asia sunt, in Europa autem nullæ, Aristoteles. Pantheræ in Africa Syriaq; abundant, Plinius. Si lucam bouem Latini sic appellassent à Libya, fortasse pantheræ quoq; & leones, non Africanæ bestiæ dicerentur, sed lucæ, Varro de ling. Lat. Mauritania alit leones, pardales, & alias feras diuersas, Strabo. Vltra Catadupa Nili procedens Apollonius & comites, uiderunt leones & pantheras, Philostratus. Vltimum extremæ Arabiæ promontorium à Dira usq; ad Austri cornu, fert pardales fortissimas, παρδάλεις ἀλκίμας, Strabo lib. 16. Post Barygazam continens ad Austrum pertingens Dachinabades uocatur: quæ supra hanc est mediterranea regio ad Orientē, montes magnos continet, & omnigena ferarum genera, pardales, tigres, &c. Arrianus in Periplo rubri maris. In parte Syriæ contermina, leones & pardales multò plures maioresq; reperiuntur, quàm in Libya,

in Libya, Diodorus. Pantheræ capiuntur in Pamphyliæ parte quæ aromata profert, Philostratus in uita Apoll. Lyciæ & Cariæ pardalis, nec animosa est, neque ualde ualet saltu, nisi cum est uulnerata: tum spiculis resistit, neque ferro facile cedit, Gyllius ex Aeliano. Eundem locum multò aliter transfert Volaterranus, his uerbis: In Caria & Libya (lego Lycia) prælongi admodum pardi sunt, ac animo imbelles, minimum saltu agiles, pelle adeò dura ut ferro non cedat. Vter uero melius, iudicabunt qui Græca uiderint. Pantheræ numerosæ sunt in Hyrcania, Solinus. In itinere quod dextra Gangen, sinistra uero Hyphasin fluuios habet, descendenti Apollonio leones ac pantheræ occurrerunt, Philostratus. Pantheras cicures ad suum regem Indi afferunt, Aelian.

¶ Alnemer est animal minus lynce, id est lupo ceruario, leopardo simile figura & colore, sed aliquanto maius, pedibus quoque & unguibus maioribus & acutioribus: oculis obscuris & terribilibus, ut ipse uidi. Idem leopardo fortius, ferocius & audacius est. Inuadit enim & dilaniat homines. Cæterum leopardus Arabicè nominatur alfhed, Bellunensis. Hinc coniecturam facio alnemer pantheram Oppiani maiorem esse, alfhed autem minorem: quanquam Nicander de aconito in Theriacis scribens, pardalianches uocari ait, quòd à pastoribus pro ueneno mortifero obijciatur θήρεσσι πελώροις (id est magnis feris, quasi pardales omnes magnæ sint,) ἴδ' ἃς ἐν κνημοῖσι φαλακραίοις ἐνὶ βήσσαις. Est autem Phalácra unum ex cacuminibus Idæ montis. Pardalium duplex genus est, inquit Oppianus: sunt enim aliæ maiores & dorso ampliores: aliæ uero minores, sed robore (μένει) non inferiores. Eandem coloris uarij & figuræ corporis speciem similitudinemque ambæ, præter caudam, gerunt. nam maioribus minor est cauda, minoribus uero maior. Vtrisque solida sunt femora, corpus oblongũ, oculi splendidi: quorum pupillæ sub glaucis fulgent palpebris, glaucæ etiam ipsæ & interius rubicundæ, ardentibus similes, ignitæ: dentes pallidi, ἰοβόλοι, id est uenenosi: pellis uaria, color splendidus, aëreus, crebris oculis (id est maculis) nigricantibus, Hæc Oppianus. Ante annos aliquot Francfordiæ memini uidere uenales quasdam pelles peregrinas, maculosas, angustas, quinque aut sex digitos latas, bene longas: cauda ferè magnitudine & figura ut felium, circulis nigris distincta. pelles singulas quinque drachmis argenteis indicabant: coniungebantur autem uiginti in fascem unum. Animal ipsum leppart uocabant, hoc est leopardum. In hoc genere (pardorum) est qui cognominatur bitis, haud alijs absimilis, prꝫterquam quòd cauda carere dicitur: is si à muliere aspiciatur, extemplo eam in morbum deducit, Volaterranus ex Aeliano. ¶ Inter omnia animalia (inquit Aristoteles in Physiognomicis) leo perfectissimam maris ideam præ se fert, &c. Pardalis uero inter ea quæ fortia esse uidētur, fœmineam magis formam exprimit, (ἡ δὲ πάρδαλις θηλυμορφοτέρα, Adamant.) cruribus tantum exceptis, quibus maximè (ad inuadendum cætera aut se defendendum) utitur, & fortiter agit. Habet enim faciem paruam, os magnum, oculos paruos, albicantes, (ἐγκοίλους) modicè cauos, & ferè planos, (ἐγκοίλους, αὐτοὺς δὲ πρὸς τὸ πλατύτερον, lego ὑποπλατυτέρους: locus uidetur deprauatus.) frontem oblongam, aures uersus rotundam magis quàm planam, (μέτωπον προμηκέστερον, πρὸς τὰ ὦτα περιφερέστερον ἢ ἐπιπεδώτερον. Vetus interpres uertit: frontem lōgam, aures rotundas magis quàm planas.) Collum ualde longum & tenue. Pectus non bene costatum, (ἀπλεύρον, paruis costis præditum:) dorsum longum, clunes carnosas & femora. Partes uero circa ilia (λαγόνας) & uentrem magis planas, (ὁμαλά, id est nec protuberantes, nec cauas: nam qui εὔζωνοι sunt, & cinctu gracili, eam partem cauam habent.) Colorem uarium. Corpus uero totum inarticulatum, & asymmetrum, Hæc Aristoteles. Omnia fermè sæua animalia feli similia sunt, pantherę, lyncei, pardi: commune enim est unguium magnitudo & robur, pellis distincta, uersicolor ac pulchra: caput rotundum, facies breuis, cauda prolixa, agilitas corporis, feritas, & cibus qui uenatione acquiritur, Cardanus. ¶ Animalia quædam colore uaria sunt, idque dupliciter: aut enim genere, ut panthera, pauo: aut non genere toto, sed parte, ut boues & capræ interdum uariæ generantur, Aristoteles. Panthera & tigris macularum uarietate propè solæ bestiarũ spectantur, cæteris unus ac suus cuiusque generis color est, Plinius. Et alibi, Pantheris in candido breues macularum oculi. Et rursus, Quidam à pardis pantheras solo candore discernunt. Numerosæ sunt in Hyrcania, minutis orbiculis superpictæ, ita ut oculatis ex fuluo circulis, uel cœrulea, uel alba distinguatur tergi supellex, Solinus. Pardi uirides, Claud. 3. Paneg. Picto quòd iuga delicata collo Pardus sustinet, Martialis. Chamæleo pellem habet pallidam nigro distinctam ut πάρδαλις, Aristot. Gaza transfert, ut pardi. Panthera est animal uarium & ualde speciosum, Liber de nat. rerum. Si mutare potest Aethiops pellem suam, aut pardus (namer) maculas suas, & uos poteritis bene facere cum didiceritis malum, Hierem. 13. Panthera undequaque uaria est (quare etiam uaria Latinè uocatur) maculis orbiculatis ad modum oculorum ex fuluo colore interdum ad album interdum ad cœruleum uergentibus, Albertus. Equi orynges dicti, (siue à montibus, siue ab impetu ad libidinem,) alij pellem maculis oblongis uariam habent, tigridum instar, alij uero rotundis ut pantheræ, Oppianus. Sed suauius dicam Græcè, τοὶ δ' ἄρ' ὑπηροχέλοισι πεποίδμενα λευκ' ἐλάοντες σφρηγῖσιν ψυχινὸν, ὁμοῖα παρδαλίεσσι. Chaus animal, quod Galli raphium uocant, lupi effigie pardorum maculis, Plinius. De pardali dixeris, habere eam corpus κατάστικτον, στικτόν, ἐμφαλές, ποικιλόχροον, εὔζωνον, λυγαλές, ποικιλές, ὑγρόν, ποικίλον, πολύμορφον, Pollux. Pausanias in Arcadicis scribit se inter cætera fabulosa audiuisse etiam gryphes punctis ut pantheras uarium habere corpus. Terram Eremborum (id est Troglodytarum uel Saracenorum in Libya) comparant πάρδαλιν, id est pelli pantheræ. Ἡ γάρ δὴ ξηρή τε καὶ αὐχμηρὴ τέτυκται, Τῇ καὶ τῇ κυανέῃσι κατάστικτος φολίδεσσι, Dionysius Afer. Hanc autem

regionis illius uarietatem accidere propter Solis adustionem Eustathius addit. τῶν λασιοφρύνων ἔργα παρδαλίων, Agathias in epigramm. Sunt qui tradunt in armo (dextro, Albertus) ijs similem Lunæ esse maculam, crescentem in orbes, & cauantem pari modo cornua, Plinius. ¶ Ferunt odore earũ mirè solicitari quadrupedes cunctas, sed capitis toruitate terreri: quamobrem occultato eo, reliqua dulcedine inuitatas corripiunt, Plinius. Tradunt Persicum smaragdi genus uisum implere, quem non admittant, felium pantherarumq́ oculis similes: nanq & illos radiare, nec perspici: eosdem in sole hebetari, umbris refulgere, & longius quàm cæteros nitere, Idem. Panthera dentes habet serratos, Aristoteles & Aelianus. Καρχαρόδοντα, ὅσα στρογγύλας καὶ ἐναλλάσσοντας τοὺς ὀδόντας ἔχουσιν, ut leo, canis, pardalis, Scholia in Aristophanis equites. Pardis lingua est imbricatæ asperitatis, ac limæ similis, ut superius in Pardo scripsi. Pantheræ quaternas mammas uentre medio gerunt, Aristotel. & Plinius. Pantheræ cor maximum est proportione, ut & reliquis timidis, aut propter metum maleficis, Iidem. Multiplici pedum fissura est, Aristot. Pedes priores quinis distinctos digitis habet, posteriores quaternis: parua quidem inter quadrupedes digitatas, posteriores etiam quinq digitos obtinent, Idem. Condito pantheræ, & similia, in corporis uaginas unguium mucrone, ne refringatur hebetetúrue, ingrediuntur, auersisq falculis currunt, nec nisi appetendo protendunt, Plin. Cauda leoni infima parte setosa est, ut bubus & sorici: pantheris non item, Idem. ¶ Os amplum & rescissum habent, leo, canis & feher, quem nos dicimus leopardum, Albertus de animal. 2. 1. 4. Ego pro feher legerim fhed: sic enim leopardum Arabicè uocari, ex Bellunensi superius docui: al quidem syllaba præfixa, articuli tantum uicem obtinet. ¶ Fœmina crebrius inuenitur, Volaterranus: nimirum quòd non sibi tantum, sed etiam catulis de uictu prospiciens, latius uagatur.

C.

Panther caurit amans, pardus hiando felit, Author Philomelæ. Leopardi rictant, Ael. Spartianus. Βρυχᾶσθαι uox leonis est, & aliorum quæ uocabulum suæ uoci proprium non habent, ut ursi, pardalis, pantheris, Varinus & Pollux. Oryges non metuunt canis latratum, παρδαλίων δ' οὐ γῆρυν ἐνὶ κραδίῃ πεφρίκασιν, Oppianus. Ferarum aliæ montanis, aliæ palustribus locis gaudent: τὰ δὲ ταῖς ἴδαις τε καὶ ὕλαις, ὡς αἱ πάρδαλεις. Vnde Homerus (Iliad. φ.) ἠΰτε πάρδαλις εἶσι βαθείης ἐκ ξυλόχοιο, Pollux. Ida mons Troiæ est, & accipitur pro quouis monte, ut Achelous pro quauis aqua. Iones uero nemus seu syluam, idam uocitant, & interdum Attici quoq, Varinus. Ξύλοχος, locus montanus est, sic dictus quòd ligna habeat: uel simpliciter locus fruticibus & arboribus cõferctus. Fedeoz (lego shed, aut shedos uel shedot numero plurali) qui sunt leopardi, manent plerunq apud fluuios in locis consitis arboribus, & maximè iuxta arbores camphoræ, Albertus lib. 8. ¶ Pardales uino delectantur, Oppiano teste: unde forsan poëtæ fabulantur eas olim mulieres Bacchi nutrices fuisse. Vide infra in h. Quamobrem uino inebriatæ etiam capiuntur, ut dicam in E. ¶ Panthera aliquando nimium se replet cibo, ut & alia acutorum unguium quòd acrius esuriant: sic repleta in latibulum se recipiens diu dormit, Albert. Veneno aconito carnibus insperso à uenatoribus extinguitur, nisi stercus humanum inuenerit, quo deuorato sibi medetur, ut pluribus referam capite quinto. Leopardus cum ægrotat, sanguinem capri syluestris requirit, & stercore hominis pro remedio utitur, Albert. ¶ Pardi in Africa insidunt condensa arborum, occultatiq earum ramis in prætereuntia desiliunt, atq è uolucrum sede grassantur, Plinius. Pardalis cursus celeritate cum alia pleraq, tum maximè simias assequitur, Aelianus. At alibi non celeritate, sed astu mox recitando, simiam ab ea comprehendi ait: Philes simpliciter simiam ab ea captari scribit, Plutarchus odore illectam sponte accedere & capi. Quamobrem in Mauritania pardales (inquit Aelianus) cum robore sint & uiribus præstantes, non cursu quo maxime ualent, simias persequi aggrediuntur: causa est, quoniam non longe ante hanc excurrentes sese tradunt: sed & ut mox eam uiderunt, in fugam se conferentes, in arbores altas ascendunt, & illius impetum declinantes, illic consident. Veruntamen pardalis ad hanc rationem simia dolosior, insidias molitur, & dolos nectit. Vbi enim simiarum multitudo manet, eò profecta, ad terram se sub arbore abijcit, & uentre proiecto humi, sic iacet, tibias ut admodum remisse porrigat, oculos claudat, spiritu compresso sese ab anhelando contineat, & uero mortua uideatur. Illæ uero hostem ex alto despicientes, mortuam suspicantur, & facillime credunt id quod uehementer optant, nondum tamen descendere audent. At experimenti causa unam ex ipsis, quam audaciorem putant, ad examinandum pardalis affectum præmittunt. hæc quidem non omnino sibi præfidens descendit, sed timide & pedetentim primo decurrit, post metu repressa reuertitur. Tum uero iterum descendit, & cum proxime ad pardalim accessit, regreditur rursus. Tum tertio descendit, & illius oculos speculatur, spiritum ducat necne periclitatur. Illa autem immotam se fortissime præstans, paulatim huic animos addit. Etiam cum hanc permanere constanter sine damno circum illam sublimiores ex superiori loco simiæ speculantur, fiduciam, & spiritum colligentes, ex arboribus frequentissimæ decurrunt, & circum eam concursantes, saltant, simul & supra ipsam gradientes insultant: & in illius contumeliam saltationem simicam saltantes, multifariam ei illudunt, & gaudium quod de hac ipsa tanq̃ mortua immortaliter pergaudẽt, testanť. Illa aũt omnia sustinens, simul ac illa ipsas insultando, & illudendo defatigatas esse intelligit, ex inopinato exsiliens, earum partem unguibus lacerat, partẽ dentibus distrahit, atq opimum, & adipale ex hostibus prandium sibi abunde comparat: & tanquã Vlysses ancillarum contumelias & procorum, sic diu multumq harum insultationes perpetitur, ut hostes

stes ulcisci queat, Hactenus Aelianus. Vide etiam infra in prouerbio, Pardi mortem adsimulat. ¶ Caucasus mons (inquit Philostratus lib. 2. de uita Apol.) principium est Tauri, qui per Armeniam, Ciliciam & Pamphyliam usque & Mycalen procedit, &c. Quòd autem nostra ex parte appellatus Taurus per Armeniam protendatur, quod quodam tempore creditum non est, testantur pantheræ, quas in Pamphyliæ parte quæ aromata profert, captas esse comperimus. Tales enim feræ aromatibus gaudent, & ex longinquo odorem sequentes trahuntur, & ex Armenia per montes profectæ ad storacis lachrymam feruntur, quotiens uenti ab ea parte flant, & arbores liquore turgent. Accepi etiam in Pamphylia pantheram captam fuisse, aureum torquem circa collum habētem Armenijs literis huiusmodi inscriptum, Rex Arsaces deo Nisæo. (Græci codices non habent inscriptionem nec Armeniacam nec Græcam.) Regnabat autem temporibus illis in Armenia Arsaces. Is ut opinor feram uidens eximia præ cæteris magnitudine, eam Baccho sacrauit. Bacchus enim Nisæus à Nisa quæ in India est nuncupatur, non ab Indis solum, sed ab omnibus gentibus quæ Orientem spectant. Illa uero quam dixi fera, aliquandiu cum hominibus est uersata, attrectari demulcerique manibus patiens. Adueniente autem uere, ubi Veneris eam cupido stimulauit, maris desyderio tracta in montes secessit, eodem quod gerebat ornamento insignis. Et postea capta est in inferiore Tauri parte, aromatum odore, ut diximus, allecta, Hæc Philostratus. Leopardi amant arbores camphoræ, & ne quis eas inuadat custodiunt, Albertus. Admirabilem quandam (inquit Aelianus) odoris suauitatem olet pardalis, quam bene olendi præstantiam diuino munere donatam, cum sibi propriam planè tenet, tum uero cætera animalia hanc eius uim præclare sentiunt. Hæc autem hoc modo uenationem capit: Cum horum quæ ad uictum opus sunt eget, sese uel in loca arboribus consita, uel folijs uestita, ita occultat, ut inuentu difficilis tantum respiret: hinnuli, dorcades, capræ syluestres, atque alia eiusmodi animalia quadam suauis odoris illecebra attrahuntur, & proximè accedunt. Illa tum quàm mox de latebra exiliens, ad prædā se rumpit, atque eam comprehendit, (ex latebris prosilit atque inuolat, Volaterranus.) Pantheram se abscondentem uenari ferunt, propterea quòd suo odore belluas delectari intelligat: propius enim ita accedunt, quas corripiat, Aristot. Tradunt odore pantherarum & contemplatione armenta mirè affici, atque ubi eas persentiscant, properatò conuenire, nec terreri nisi sola oris toruitate. quamobcausam pantheræ absconditis capitibus, quę corporis reliqua sunt, spectanda præbent, ut pecuarios greges stupidos in obtutu populentur secura uastatione, Solinus. Ferunt odore (apud Volaterranum non rectè legitur colore) earum mirè solicitari quadrupedes cunctas, sed capitis toruitate terreri. Quamobrem occultato eo, reliqua dulcedine inuitatas corripiunt, Plinius. Ad pardalim pleraque uel sponte adcurrere, odore allecta, simiam cumprimis, narrant, Plutarchus. Hinc aliqui pantheram dictam uolunt, quòd omne genus ferarum alliciat & captet. Isidorus tamen alia quædam nugatur. Panther (inquit: pantherem cum panthera confundens) dictus est, siue quòd omnium animalium sit amicus (imò inimicus) excepto dracone, siue quia sui generis societate gaudet: & ad eandem similitudinem quicquid accipit & reddit: pân enim omne dicitur, Hæc ille tum ridiculè tum obscurè. Animalium nullum odoratum, nisi si de pantheris quod dictum est credimus, Plinius. Aristoteles problematum 13. 4. causam quærit cur animantium nullum suauiter oleat, excepta panthera: quæ etiam ipsa, inquit, non nisi bestijs ita olet: ferunt enim suauem illis olentiam ab hac respirari. Sed nihil adfert aliud quod ad pantheræ historiam pertineat. Pardalim cæteris animalibus suauiter olere quidam affirmant: & uenari in senecta nimirum bestias alliciendo gratia sui odoris: at nobis nullam odoris affert suauitatem: forte quòd olfactum homines habeant omnium fermè deterrimum. Itaque multi odores suauitatesque eorum, uel grauitates, nimirum latere hominē possunt, &c. Theophrastus de causis 6. 5. Et rursus 6. 26. Animal nullum penitus odoratum est, nisi quis pardalim dixerit sensui belluarum bene olere. Albertus falsum esse putat cætera animalia pantheræ odore delectari: quoniam in opere philosophi de sensu & sensili legatur cætera (pręter hominem) animalia odoribus nec suauiter nec molestè affici. Odores quidem certos animalia quædam sectari aut fugere, constat: sed fortassis hoc circa cibum solum, cum ex odore quid ipsorum naturæ conueniat aut aduersetur percipiant: ut ea fortassis tantum bene oleant eis, & longe etiam ad ea pelliciantur, quæ in cibum eis uenire possunt, non ut meram odoris gratiam captent. Sed in præsentia hac de re nihil statuo. ¶ Mares in omni genere fortiores, (magis animosi, Aristot.) præterquam in pantheris & ursis, Plinius. Semiramis Assyria non si quando leonem cepisset aut pardalim similémue feram interfecisset, sed si leænam esset nacta, in eo sibi placuisse fertur, Aelianus in Varijs. ἄτονον τὸ ζῶον φύσει, Scholiastes in Alexipharmaca Nicandri: qui cum scripsisset pardalim frequenti assultu excrementū hominis in arbore suspensum (id enim pro remedio petit aconito cū carnibus deuorato,) petere, subijcit, hoc animal natura infirmum esse: hoc est citò fatigari & exhauriri: nimirum quod in primos impetus quantumcunque uirium habet & omnem sui roboris contentionē insumat. ¶ Pardus celer, Lucanus libro 6. Leuiores (id est celeriores) pardis (nemerim) equi eius, Abacuc primo. Suem & aprum dices συῤῥήγνυσθαι, leonem ἐφορμᾶν, pardalim πηδᾶν, id est saltare, Pollux. Idem alibi pardalin corpus habere scribit, ὑγρὸν, εὐίλικτον, πολυστρεπτικόν, ἁλτικόν, εὐπαλὲς, hoc est agile & saltibus aptum. ¶ Cæcos gignunt canes, lupi, pantheræ, thôes, Plinius. Author libri de nat. rerum, pantheram semel tantum parere scribit. Nam cum in utero matris, inquit, coaluêre catuli, maturisque ad nascendum uiribus pollent, oderunt temporis moras. Itaque oneratam fœtibus uuluam, tanquam obstantem partui,

unguibus lacerant. Vnde illa partum effundit, seu potius dimittit, dolore cogente. Ita postea corruptis & cicatricosis sedibus, genitale semen infusum non hæret acceptum, sed irritum resilit. Nam, teste Plinio, animalia quorum acuti sunt ungues, frequenter parere nequeunt. uitiantur enim intrinsecus se mouentibus catulis, Hæc ille. Leænam quoq; eandem ob causam semel tantum parere, uulgi quondam opinio fuit, quam refellimus in Leone c. Pantheram dicunt parui esse partus, & pauci & difficilis, propter ungues longos & acutos, quibus catuli frequenter uterum matris lædunt, Albertus. Panthera tempore libidinis admodum uocalis est, & ad uocem eius alia eiusdem aut uicini generis animalia conueniunt, Albertus. Leænas cum pardis coire, unde leones gignantur ignobiles, nec iubati, (aut, ut Philostratus refert, fœtus maculosi,) pluribus dixi supra in Leopardi mentione priuatim: & in Leone c. ex Philostrato & alijs. Pardus in Africa abundat, ubi propter aquæ penuriam multa animalia conueniunt ad amnes, & ibi leænæ à pardis adulteratæ generant leones, sed ignobiles, Albertus. Est quando lupi cum pantheris coëunt, unde gignuntur thôes bigenere animal, quod pelle (scilicet maculosa) pantheram refert, facie autem patrem, Oppianus 3. de uenatione. Sed de thôe uarias authorum sententias in historia eius statim post lupum exhibui.

D.

Leopardi gregatim conuersari solent, Albertus. Panther (abutitur hoc nomine pro panthera) sui generis societate gaudet, Isidorus. Pardalis inter animalia illa quæ fortitudine prædita uidentur, magis ingenium muliebre refert, ut corpore etiam formam muliebrem, ut in B. dixi ex Aristotele: Leo contra, uiri, tum ingenium tum corporis speciem. Animo sanè pardalis est pusillo, (μικρόν. nisi legendum μιαρόν, id est improbo. sed uetus interpres legit pusillo:) furtiuo & ut paucis dicam doloso, Aristot. Pantheræ cor maximum est proportione, ut & reliquis timidis aut propter metum maleficis, Aristot. & Plinius. Pantheræ ingenium molle est, (ἁβρόν, effœminatum,) iracundum, insidiosum & fraudulentum (λοχητικὸν καὶ ἐπίβουλον,) timidum simul & audax. His moribus corporis etiam forma respondet, Adamantius. Namer, id est, pardalis in sacris libris tanquam ferocissimum & crudelissimum animal cum lupo ac leone memoratur, ut citaui in A. Fulminei pardi, Claudianus 8. Paneg. ¶ Sapientes Aegyptiorum designaturi hominem qui scelestum suum ac malignũ occultet animum, ne à suis noscatur, pardalin pingunt. Hæc siquidem clanculum alia persequitur animantia, nec sinit impetum ac pernicitatẽ suam innotescere, (μὴ συγχωροῦσα τὴν ἰδίαν ὁρμὴν ἐκφᾶναι,) qua in illis persequendis utitur, Orus. Quomodo latitans, aut capite saltem occultato, (cum reliquum corpus nihil præ se terribile ferat,) allectas ad se propius sui odoris suauitate feras deuoret, iam supra capite tertio docui: Et ibidem quàm mirabili astutia se mortuam simulans, simias captet. qua de re uide etiam infrà prouerbium, Pardi mortẽ adsimulat. ¶ Panthera perpetuò fera est, Aristoteles. Atqui Albertus & alij recentiores facile cicurari scribunt, præsertim ad uenationis usum, ut supra in Leopardi mentione dixi capite primo: & infra capite quinto pluribus dicetur. Sed utcunq; cicur, nunquam prorsus deponit feritatem, & sæpe ad ingenium redit. Leonibus ac pardis, omnibusq; generis eius, etiam felibus, imbricatæ asperitatis lingua est, ac limæ similis, attenuansq; lambendo cutem hominis. Quæ causa etiam mansuefacta, ubi ad uicinum sanguinem peruenit saliua, inuitat ad rabiem, Plinius. Picto quod iuga delicata collo Pardus sustinet, Martialis. ¶ Leones, pantheræ & tigrides, fœtus suos uehementer amant, & pro ipsis contra uenatores pugnando, quæuis tela & mortem quoq; contemnunt, Oppianus lib. 3. de uenatione, ubi etiam de ijsdẽ ac lyncibus scribit, quod cum ad latibula sua reuersæ catulos sibi ablatos reperiunt, magno & miserabili eos ululatu plangant. ¶ De panthera tradit Demetrius physicus, iacentem in media uia hominis desiderio, repente apparuisse patri cuiusdam Philini affectatoris sapientiæ: illum pauore cœpisse egredi, feram uero circũuolutari non dubiè blandientem, sese conflictantem mœrore, qui etiam in panthera intelligi posset. Fœta erat, catulis procul in foueam delapsis. Primum ergo miserationis fuit non expauescere, proximum ei curam intendere: secutusq; qua trahebat uestem unguium leni iniectu, ut causam doloris intellexit, simulq; salutis suæ mercedẽ, exemit catulos: eaq; cum ijs prosequente usq; extra solitudines deductus, læta atq; gestiente: ut facile appareret gratiam referre, & nihil inuicẽ imputare, quod etiam in homine rarum est, Plinius. Similia quædam leoninæ etiam mansuetudinis exempla, in Leone recitaui. Pardalim audio, cum eam à paruula cum hominibus uenator uersari adsuefecisset, atque adeò mansuefecisset, eamq; sanè tanquã amasiã adamaret, & magna cura aleret, ob eamq; rem hœdũ huic, quẽ simul cum ipsa aluisset, eam hœdi esu oblectare cupiens, comedendum dedisset: edere illum, etsi occisus erat, recusasse. Cum enim primo die is ad pastũ obiectus semel fuisset, ab eo ipso edendo se sustinuisse, quia propter cibi expletionem inedia uti necesse haberet. Secundo iterum die hœdus huic allatus est, ab eo similiter, quoniam adhuc fame non premeretur, se continuisse. Tertio die quamuis esuriret quidem, & solito signo cibum requireret, non hœdum tamen suum contubernalem attingere uoluisse, sed illo relicto, alterum sumpsisse. Homines autẽ suos intimos & pernecessarios non modo produnt, sed sæpe etiã in fratres & parentes multa perfidiose faciunt & improbe & malitiose, Aelianus. Androclis serui historiam, qui fugitiuus in Africa à leone nutritus fertur toto triennio, deinde captus & feris Romæ obiectus, inter quas fortuitò idem leo captus erat, ab eodem agnitus & contra pantheram defensus est, in Leone retuli cap. quarto.

¶ Panther (abutitur hoc nomine pro panthera) omnium animaliũ amicus est, excepto dracone, Isidorus

Isidorus absq; authore. Ego pantheram omnibus inimicam dixerim. Panthera dicitur infesta esse draconi, & draconem ea uisa ad cauernas refugere, Albertus. Alshed (id est leopardus minor) lupos libenter interficit, Albertus. Ante paucos annos statim post mortem Galliarum regis Francisci leopardos audio, marem & fœminā, siue dimissos negligentia aut malignitate custodis, siue per uim è cauea egressos, in syluas aufugisse, & circa Aureliā plurimos homines laniasse, & sponsam aliquādo ad nuptias ducendā in uico rapuisse, & inuenta mulierum cadauera quarum illi mamillas tantum deuorassent. ¶ Hyæna pardalim odit, Aelianus. Hyænæ pantheris præcipuè terrori esse traduntur, ut ne conentur quidem resistere: & aliquid de corio earum habentem non appetit mirumq; dictu, si pelles utriusq; contrariæ suspendantur, decidere pilos pantheræ, Plinius. Superiorem ab inferiore uictum significare uolentes Aegyptij, duas pelles pingunt, hyænæ unam, alteram pardalis: hæ enim pelles si simul ponantur, pardalis quidem pilos abijcit, hyænæ uero non, Orus. Mygale, id est mus araneus, pantheras terret, Philes. Gallinaceo iure perunctos pantheræ leonesq; non attingunt, præcipuè si & allium fuerit incoctum, Plinius. Leopardus uiso hominis craneo, fugit, Aesculapius.

E.

Leopardus cicuratus & ad uenationem dimissus, nisi tertio quartóue saltu præda potiatur, succenset adeò ut nisi sanguine placetur, in uenatorem insiliat, Albertus. Plura uide supra in A. in Pardo, Leopardo & Alshed. Ego dum hæc scriberem accepi à quodam oculato teste, in aula regis Galliarum, leopardos duorum generum ali, magnitudine tantum differentes: maiores uituli corpulentia esse, humiliores, oblongiores: alteros minores, ad canis molem accedere. Et unum ex minorib. aliquando ad spectaculum regi exhibendum à bestiario aut uenatore equo insidente à tergo super stragulo aut puluino uehi alligatum catena: & lepore obiecto dimitti, quem ille saltibus aliquot bene magnis assequutus iuguiet. Venator leopardum recepturus, accedit auersus & frustum carnis retrò inter crura protensum porrigit, ne si faciem obuerteret ab eo inuaderet: et rursus loro alligatum manu demulcet ac reducit ad equum: ille in sedem suam facile resilit. Idem narrauit, tauro aliquando & leone simul emissis, leonem placidiorem nihil in taurum fuisse molitum, ac sponte ad caueam suam regressum: deinde duos leopardos eductos, statim uiso tauro in eum insiliuisse: quem & iugulassent, nisi bestiarij funibus alligatis ad catenas eorum, quibus teneri solent, eos retraxissent. Senatusconsultum fuit uetus ne liceret Africanas (pātheras intelligo, de quibus & proximè dixerat. Vide in A.) in Italiam aduehere. Contra hoc tulit ad populum Cn. Aufidius tribunus plebis, permisitq; Circensium gratia importare. Primus autem Scaurus ædilitate sua uarias cl. uniuersas misit, deinde Pompeius Magnus quadringentas decem, diuus Augustus quadringentas uiginti, Plinius. Picto quòd iuga delicata collo Pardus sustinet, Martialis.

¶ Aconitum primum alio nomine pardalianches à strangulandis pantheris uocatur, ut Dioscorides, Plinius & alij tradiderunt. De herba ipsa copiose disserui in Lupo a. & eam esse ostendi, quæ hodie paucissimis locis cognita, in montibus Sabaudiæ & Galliæ Italiam uersus tora uocatur, &c. Hîc plura adijciam, non ad herbæ historiam, sed pantheræ, quæ radice eius trita & in carnibus obiecta extinguitur: quod sues etiam, & lupi & bestiæ omnes Dioscoride teste patiuntur. Tangunt (id est aspergunt) carnes aconito, necantq; gustatu earum pantheras, nisi hoc fieret repleturas illos situs. Ob id quidam pardalianches appellauēre. At illas statim liberari morte, excremētorum hominis gustu demonstratum, Plinius. Panthera cum uenenum pardalianches ederit, quo leones etiam intereūt, stercus hominis quærit: eo enim ipso iuuatur. quocirca uenatores stercus ibi propinquum suspendunt ex arbore aliqua in uase, ne procul bellua abeat, petens suum medicamentum: itaq; insiliens ibidem, & spe capiendi perseuerans, in se efferenda emoritur, Aristot. Pantheras perfricata carne aconito (polline eius, nimirum) barbari uenantur. Occupat ilico fauces earum angor, quare pardalianches id uenenum appellauēre quidam. At fera contra hæc excrementis hominis sibi medetur: & aliâs tam auida eorum, ut à pastoribus ex industria in aliquo uase suspensa altius, quàm ut queat saltu contingere, iaculando se appetendoq; deficiat, & postremò expiret: alioquin uiuacitatis adeo lentæ, ut eiectis interaneis diu pugnet, Plinius. Hyrcani pantheras frequentius ueneno, quàm ferro necant. Aconito carnes illinunt, atq; ita per compita spargunt semitarum. Quæ ubi esæ sunt, fauces earum angina obsidentur, (&c. ut Plinius,) Solinus. Auditum est pantheras quæ in Barbaria uenenata carne caperentur, remedium quoddam (excrementum hominis forte nominare noluit) habere, quo ut essent usæ, non morerentur, Cicero 2. de nat. deorum. Panthera & pardus (Arabicè legi puto, alnemer & alshed, hoc est leopardus maior & minor: sic enim in aconiti mentione apud Auicennam in Bellunensis æditione legisse memini) deuorato ueneno, stercus hominis quærunt, quo gustato euadunt, Auicenna. Pardalin (inquit Pollux) tum alijs modis capiunt, tum aconito pharmaco cibis (carnibus. Dioscorides & alij melius, carnibus) admixto: unde fera uentris profluuio exhauritur, & sæpe uiua capitur. Pardalis intelligens aconitum sibi uenenum esse: non prius degustat quàm excrementum hominis, utpote antipharmacum prope se uiderit: quamobrem pastores excrementum in arborem ea altitudine suspendunt, ad quam pardalis peruenire saltu non possit. Hoc uiso fera tanquam præsente remedio, aconitum edit: deinde medicamentum petens, crebris tandem assultibus defessa, aut moritur, aut à pastoribus interimitur, Scholiastes Nicandri. Sed ridiculus est aconitum à panthera edi scribens, non carnes aconito imbutas: & cum plurimum rationis ei tribuat, ut quæ &

uenenum & remedium suum agnoscat: rursus omnem ei rationem aufert, quæ uenenum sciens ac prudens deuoret. Leones, lynces, pardales, pantheres, ursi, capiuntur aconitico ueneno ad eum admixto cibum quo quodque eorum delectatur, &c. aut foueis, ut pluribus retuli ex Xenophonte in Leone E. Aristoteles in Mirabilibus non pardalianches, sed pardalion (παρδάλιον) hoc uenenum nominat, cuius uerba recitaui in Lupo a. ¶ Est & apocynon uenenosa herba, quam similiter pardalianches appellari in nomenclaturis apud Dioscoridem legitur. Necantur apocyno canes, lupi, uulpes, pantheræ, & omnes quadrupedes: Vide in Cane c. Herba quæ leopardi herba dicitur, leopardus terretur: & herba quæ leopardum strangulans dicitur, interficitur, Rasis ut quidam citat. Est autem posterior herba, non alia quàm aconitum primum: prior quæ sit, non facile dixerim: nam præter allium herbam quæ ei aduersetur non legimus. ¶ Pisces quidã nigri uenenati in Armenia reperiuntur: quos contritos in ouium aut caprarum discissum latus abdunt: quod cum pardalis, leo aut lupus gustârit, continuò moritur, Aelianus. Si uenatori res sit cum alia fera quàm apro, uenabulum tenere oportet pedibus non tantum diuaricatis, quantum in pugna aduersus aprum: nam feræ quædam, ut pantheræ & leones, cursu ad uenatorem usque delatæ, cum propè sunt, insiliunt. Dirigendus est autem ictus ad pectus & cor, tanquam uulnere in illis eo in loco maximè letali futuro, Pollux. ¶ Vbi proficiscentis ad aquam ex spelunca pardalis, uenatores tritam uiam obseruarunt, ibidem rotundam & altam scrobem (minorem multò quàm pro leone capiendo) faciunt, in cuius medio columnam ligneam (non lapideam ut pro leone) defigunt: ex ea catellum (non agnum ut pro leone, aut hoedum) suspendunt, cuius testiculos tenuibus uinculis constringunt. Is uinculorum dolore pressus gemit, & latrans suo sono pardalim ad se commouet. Hæc non mediocri uoluptate gestiens, illuc se magnis saltibus incitat, & nullum dolum esse existimans, in positas insidias incidit, Oppianus libro 4. de uenatione. Eundem capiendi modum libro 3. de piscibus describit, pro similitudine adhibens, quod admones etiam dicti pisces similiter capiantur in nassas illecti, in quibus paruos pisciculos natantes uiderint, &c. Sed uersus poëtæ adscribam, ut res tota clarior fiat.

εἰς δέ τις ἐν ξυλόχοισιν ὀρίσφος ἐγχωρίτης
Αὖον λευκὸς σφίγγων ἐπὶ μάστα. τῷ δ᾽ ὀδυνήσιν
Ἔρχεται, ἀμφὶ δέ οἱ σήπεται δρύμος. ἡ δ᾽ ἀΐουσα
Μαιομένη. τάχα δ᾽ ἦλθε, καὶ ἔδορε. τὸ μὴ ἔπεστε
Εἰλεῖται πάντοσε. μάλα δέ οἱ ἐπὶ τὸ δαιτὸς,
Θυιὰς πάγην ἄρτυνεν, ἁπλωὴ δ᾽ ἔνθεδε δέρμα
Ἠχήεις ὀρυμαγδὸς ἀπόπροθι τεχομένοιο
Παρδάλιες ἰάνθη τε καὶ ἔδραμεν ἴχνος αὐτῆς
Ὑψόσ᾽ ἀναρπάζει λεγυρὸς δόλος. ἡ δ᾽ ἐνὶ βόθρῳ
Ἀλλὰ φόβος. τῇ δ᾽ ὅτις ἐκκόλυσις δὴν ἐποίμα.

Idem alibi contra feras diuersas, equos etiam colore diuersos uenatori eligendos consulit: contra ursos, glaucos: contra apros, fuluos aut ignis colore: contra pantheras, δαφοινὸς, id est ruffos aut puniceos. Pardales cum Mauri uenantur, eiusmodi insidias collocant, ut intra ędificatiunculam lapidibus quam primo struxerint, putrescentis iam carnis frustum ex longiore funiculo appendant: deinde ex arundinibus ianuam rara structura imponant, per eas ut fœtidæ carnis odor emanet, & longe lateque uagetur. Hunc inclusum fœtorem feræ bestiæ sentiunt: nam quodammodo tetris odoribus delectantur. Itaque huius cibi appetitione, huc illuc circunferuntur, & tanquam quadam amatoria illecebra attractæ, & incidunt in laqueos, & infelici esca constrictæ tenentur, Aelianus interprete Gillio. Volaterranus eundem locum paulò aliter & breuius uertit, hoc modo: Capiuntur pardales in Mauritania loco lapide substrato, laqueis præparatis, carneque apposita: ad cuius odorem per conualles subiectas delatum flatibus uentorum festinantes, in insidias incidunt. ¶ Leopardus diligit uinum & inebriatus capitur, Rasis & Albertus. Oppianus modum etiam quo inebrientur elegantissimè describit: Vbi primum (inquit) in Libya paruum fontem animaduerterunt, nõ copiosum nec longius emanantem, sed intra se consistentem, & sub arenam subeuntem, unde pardales prima luce bibere solebant, eò uenatores noctu amphoras permultas (uiginti) suauis uini plenas afferunt, quod iam undecim annos in dolijs bene conditum constitit. Ac nimirum posteaquam hoc idem in fontem infuderunt, inde non procul sedent stragulis tecti, nam nulla alia re se occultare possunt, neque enim sane lapidum, neque arborum tegmenta inueniuntur: ibi enim sola terrarum ab arboribus nuda ex omni parte ad uidendum patent. Eæ autem ardenter sitientes & grauem sitim depellere cupientes, ad nigrum iam fontem accedunt, & simul ut uini, cuius studiosæ sunt, potione sitim expleuerunt, statim primo saltatione ludunt, deinde sensim obdormientes humi sternuntur. Itaque arctè & grauiter dormitantes, nullo negotio comprehenduntur.

¶ Leopardorum pelles ad nos etiam adferuntur, quanquam rarius: frequentius in Galliam. Pellem uidi uenalem tribus uel quatuor aureis Gallicis: sunt qui præstantiores aureis sex uel septem indicent. Maurorum pedites leonum & pardalium pelles induunt, & dormituri substernunt, Strabo. Pastorales homines qui loca inter Caucasum montem & fluuium Cophêna tenent, Apollonio cum socijs transeunti leonum ac pantherarum carnes, & earundem ferarum pelles à carnibus nuper rimè direptas donabant, Philostratus. Plura de panther inis pellibus, uide infra in e.

F

Agriophagi populi in Aethiopia (occidentem uersus, Solinus) pantherarum & leonum carnibus uescuntur, Plinius 6.30. Inde nimirum & nominati sunt, quòd bestias edant agrias, id est feras. Pantheris uesci uidentur etiam qui inter Caucasum montem & fluuium Cophêna habitant: lege Philostrati uerba in fine præcedentis capitis. Pardales & pantheres edunt aliqui, Galenus de alimentorum facultate

facultate 3.1. cum proxime dixisset aliquos etiam asinis & camelis uesci, homines scilicet tum animo tum corpore ἀναιδέας καὶ καμηλώδεας. Caro leopardi calida est & sicca, Rasis & Albertus.

G.

Tradiderunt aliqui, si corium leopardi (altamur, lego alnemer) substernatur, non accedere serpentes, aut si stragulum inde fiat: sed eius qui hoc retulit nulla est authoritas, Auicenna. ¶ Quomodo pantherarum & leonum pinguia curari oporteat, ex Dioscoride & Plinio præscripsimus in Tauro. Leoninus adeps calidissimus & siccissimus est, &c. proximus ei pardinus, pardino ursinus, Syluius ex secundo Galeni ad Glauconem. Pinguedo leopardi crassa est & acris: subtilitas eius apparet in his qui patiuntur pulsum temporum & reuolutionem capitis (uertiginem,) si odor eius inter assandum recipiatur, Rasis. Albertus aliter: Vtilis est paralyticis, & pulsum cordis patientibus, & reuolutionem, si odor eius inter assandum recipiatur. Seuum leopardi mistum cum oleo laurino, si cum eo inungatur scabiosus, cuius scabies scindit cutem, (quæ nominatur artrath, Rasis. Impetigines intelligo, quas Galli dartres appellant,) confert, Albertus. ¶ Sanguis leop. utilis est tumori uenarũ (uenarum crurium, Ras. uarices puto intelligens,) si eo calido confricentur, Idem. ¶ Caro leop. calida & sicca est, Iidem. ¶ Cerebrum eius mistum cum aqua erucæ & modico zambac, potum mitigat dolorem uteri, Rasis. Albertus aliter: Cerebrum eius cum succo erucæ, genitalibus uiri illitum, confirmat coitus facultatem: medulla uero pota uteri dolores tollit.

¶ Leopardi fel potum (intra corpus sumptum) e uestigio interficit, Bertrutius: qui etiam de leonis felle idem scribit, nescio quàm uere, cum authorem non habeat. Plinius etiam mustelæ syluestris fel uenenosum esse scribit. Leopardi quidem felli (aut etiam pardi, ut Cardanus scribit) uim istam letalem Arabes tantum attribuunt. Recentiores quidam obscuri idem de felle unciæ scribunt: ego unciam, ut supra dixi, pantheram siue leop. esse conijcio. Qui biberit fel leop. (alnemer) euomit bilem uiridem aut pallidam, & naribus percipit odorem aloës (& ore saporem aloës, Matthæol.) & incidit in icterum maximo periculo mortis: quòd si tres horas superauerit, melius speratur. Procurandus igitur maturè est uomitus, tum danda antidotus ei peculiaris, quæ recipit, Terræ Lemniæ, baccarum lauri ana partem i. coaguli capreoli partes iiij. seminis rutæ & myrrhæ, ana partem semis: excipiantur melle. dosis est magnitudo nucis. & mox iterum euomat, & fiat balneum ex aqua in qua res odoratæ sint decoctæ, Auicenna 4. 6. 2. 13. Inducit hoc uenenum omnia symptomata quæ napellus & morsus uiperæ, & ijsdem remedijs curatur, Matthæolus ex Aponensi. Leopardus animal est calidissimum, quod uel ex maculis nigris & uelocissimo eius motu est conijcere: itaq; fel etiam eius suo calore urit humores, & intra sex horas interficit. Adhærendo musculis uentriculi facit spasmum. Scythæ sagittas eo inficiunt ut celerius interficiant, Ferdinandus à Ponzetto. Idem antidotum eandem quã Auicenna præscribit: Mihi tamen, inquit, uidetur, potius esse propinanda antipharmaca frigida corroborantia, & utendum balneo aquæ odoriferæ, deniq; eodem modo curandum quo uenenum napelli. Lapis quem linguam serpentis uocant, sudore suo arguit fel leopardi, uiperam, napellum, Matthæolus ex Aponensi. Leopardi fel recens sumptum, letiferum est uenenum, siccatum uero uehementiam illam amittit, (Albertus hæc deprauauit.) aurei pondere sumptum, necat eodem die. Nuper cum rex cuidam ex sui regni principibus huius fellis recentis drachmæ (unciæ, Albertus: non rectè) pondus propinasset ex uino pu (puro,) postridie cum dormire cœpisset mortuus est, Rasis citans Aristotelem, apud quem nihil tale legi certum est. Idem fel pondere dauic (paruo pondere, Albertus: Bellunensis danich scribit, quę sit sexta pars drachmæ) sumptum cum cypho aquæ decoctionis caryophyllorum, (cum aqua simpliciter, Albertus,) prohibet generationem & inducit sterilitatem, Rasis.

¶ Testiculus leop. dexter à muliere etiam prouectæ ætatis sumptus, menstruam purgationem desitam ei restituit: & si pergat edere, sæpius purgabitur: quod si libeat sistere, propinabis ei semen psyllij recentis, Rasis & Albertus.

¶ Remedia ad morsus leonum, pantherarum & ursorum, ex Aëtij 13.3. uide in Leone G. Bestiæ rapaces, ut leopardus (alnemer,) leo, & alfhed, non tam innoxiæ sunt morsu quàm canes & homines: sed dentes eorum & ungues non prorsus uacant ueneno: quare danda est opera ut curentur imprimis cum attractione, quanquam leui: deinde uulnus sanetur, Auicenna.

H.

a. Ferarum uocabula quædam peregrina sunt, ut panthera, leo, utraq; Græca, Varro. πόρδαλις mas uocatur, ἀπὸ τοῦ προσάλλεσθαι: fœmina autem πάρδαλις, ἀπὸ τοῦ παράλλεσθαι, Hesychius: sic enim legi debet, ex Eustathio in Iliados ρ. Hinc natum puto errorem qui apud innominatum in eundem librum Scholiasten habetur, his uerbis: πάρδαλις τὸ ζῶον, ἡ δὲ δορὰ παρδαλῆ. ὁ μὲν ἀπὸ τοῦ προσάλλεσθαι, ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ περιάλλεσθαι. Prorsus enim ridiculum est aliud etymon primitiuo, aliud deriuato assignare: quare facile conijcio grammaticum aut librarium aliquẽ, qui Eustathij aut alterius uerba aut malè legerit aut nõ sit assecutus, tam ineptè scripsisse. Suidas quoq; pordalin marẽ, pardalin fœminã facit. Pordalin, inquit Varinus, poëtæ proferũt διὰ τὸ προσάλλεσθαι, abundante delta. Cæterũ in Rhetorico lexico legitur pordalin communem esse uocem, pardalin Atticam. Homerus animal intelligens primam syllabam per omicron scribit: pellem uerò, per alpha, Hæc ille. Sed sciendum est apud Homerum pro animali utroq; modo scriptum reperiri: pro pelle uero, semper quidem per alpha in prima syllaba, non πάρ-

φαλις tamen, sed παρδαλῆ aut παρδαλέη scribitur, eadem scilicet terminatione qua aliorum quoque animalium pelles: quod clarius testatur Varinus in uoce παρδαλῆ. Ego pordalin per o. non solũ apud poëtas, sed historicos etiam inuenio: & apud utrosque pordalin aliquando in fœminino genere, pardalin in masculino, contrà quàm grammatici obseruarint, siue ita scripserunt authores, siue librarij deprauarunt. Mihi aliquando in mentem uenit, fieri posse ut pardalis uox origine sit Hebraica, à pardes, id est, horto: quòd macularum oculis tanquam floribus pellis eius pulcherrime ornetur: sic cêpus etiam simiarum generis à coloris elegantia nomen adeptus uidetur, ut κῆπος, id est, hortus diceretur. Πορδαλίδεσσιν in datiuo plurali, Oppianus: usitatius autem πορδαλίεσσι diceretur: ut reliqui casus πορδάλιες, πορδαλίων, apud eundem.

¶ Epitheta. Panthera picta, ferox, multicolor, Textor. Pictarum fera corpora pantherarum, Ouid. 3. Metam. ¶ Pardus celer, Lucanus lib. 6. Fulminei, Claud. 8. Paneg. Sublimis, Iuuenal. Sat. 11. Virides, Claud. 3. Paneg. Item uolucer, pernix, leuis, apud Textorem. ¶ Πορδαλίων γένος ἄγριον. Πορδάλιες ὀλοαὶ, θοαὶ, δαφοιναί. Πόρδαλιν αἰολόνωτον ὁμοῦ ξυνήν τε καμήλῳ, de camelopardali. Et mox ἀμφιέσας ἐριναῖσιν ἐναιόλεσι πορδαλίεσσι φαίδιμον, ἱμερόεν, πιδασόν γένος ἀνθρώποισι. Θῆρες ὠμοβόροι, ὀλοοῖσι κορυσσόμεναι ὀνύχεσσι. φιλάκρητοι, id est, uini amantes, Hæc omnia Oppianus. Ῥινὸς δ᾽ αἰολάλιος, de pelle pantheræ, Idem. Λασιόστερνοι, Agathias in epigrammate. Θήρεσσι πελώροις, Nicander in Aconito.

¶ Panthera uocabulum Græcum est, à quo etiam & rete quoddam panther, Varro. Pantheron siue pantherum retis genus est, ex eo nomen habens, quòd omnes aues uenetur & concludat, eadẽ ferè ratione qua panagron, quod rete piscatorium est. θήρα uenatum significat, & ad aucupium quoque contrahitur, unde ὀρνιθοθήρας, id est, auceps. Hoc rete humi exporrectum, & in oblongam tenuitatem contractum, tegitur quisquilijs, ne ab auibus prouideri possit. Deinde quum opus est adducto magna ui fune, repente expanditur, inescatasque aliquot diebus auiculas uno ictu uniuersas contegit, (nostri uocant Zuckgarn, Galli retz saillant.) Veluti quum futurum iactũ retis à piscatore emimus, aut indaginem plagis positis à uenatore, uel pantheram ab aucupe. nam etiamsi nihil capit, nihilominus emptor pretium præstare necesse habebit, Vlpianus de Actio. empti. & uendit. Obseruauit hæc Budæus. Scoppa Pollucem citat qui retia quædam pardales nominet, quod ego apud Pollucẽ non inueniri puto. De pantheræ retis usu ad capiendas anates lege Crescentiensem 10. 17. ¶ Pantherinum, pantheræ simile & uarium, ut pantherina pellis Plinio. Caprigenum hominum non placet mihi, neque pantherinum genus, Plautus Epid. Mensis ex cedro præcipua dos in uena crispis, uel in uertice uarijs. Illud oblongo euenit discursu, ideoque tigrinæ appellantur: hoc intorto, & ideo tales pantherinæ uocantur, Plinius 13. 15. Hic ubi legitur in uertice uarijs, uetus lectio erat, in uertice paruis. Vbi Hermolaus, Legendum quidam putant peruijs, aut certè, uarijs. quoniam pantherinæ dicantur. pantheras autem non modo uarias esse constat, sed & uocari. Fiebant & mensarum pedes eborei, pardorum aut pantherarum effigie. Olim ex quauis arbore mensa fiebat: At nunc diuitibus cœnandi nulla uoluptas, &c. nisi sustinet orbes Grande ebur, & magno sublimis pardus hiatu Dentibus ex illis quos mittit porta Syenes, &c. Iam nimios, capitique (cum scilicet mensæ portantur capite, id est, orbe uel tabula pedibus imposita,) graues, Iuuenalis Sat. 11. ¶ Aristophanes alicubi meretricem πόρδαλιν uocari scribit, Pollux: nimirum ex collusione nominum in prima syllaba. meretricem enim uulgò πόρνην uocitant. Accedit & natura animalis, rapax & impudens, unde & Lupa & Leæna & Leontium meretricum nomina fuerunt propria. Est & Pantheris, ut Varro scribit, mulierculæ nomen, pulchre conueniens scorto, quod omnes sine discrimine ad se alliciat & captet. ¶ Ἤνια δὲ καὶ τύμπανα καὶ κύμβαλα σκηνῶν ἂν καὶ ταῦτα εἴη, καὶ παρδάλεις, καὶ λέοντι, καὶ σκηνίς, καὶ λύκαινα, Pollux 10. 42. Est autem locus obscurus, & ut conijcio deprauatus. neque enim uel ex præcedentibus uel ex sequentibus sensum ullum colligas. Παρδάλεως uel παρδάλιος, quod ad pardalim attinet, Etymologus. Παρδαλωτὸς, referens colorem pardalis, uarius, ut quidam in Lexicon Græcolat. retulit. Bacchum tauro & pardali assimulant, quod eiusmodi sint homines ebrij, nempe uiolenti & iracundi ut taurus: & pugnaces ac belluini, ὅθεν καὶ τὸ παρδαλῶδες, (id est, unde pardalis similitudo conficta est,) Plato lib. 2. de legibus. ¶ Pardalium, unguenti nomen, sic dictum quòd pardalis, quæ sola ex animantibus odorata (belluis, non homini, ut in c. dixi) creditur. Fuerat & pardalium in Tarso, cuius etiam compositio & mistura obliterata est, Plinius lib. 13.

¶ Icon. Pardus eburneus, mensæ pes: Vide paulò ante in mensis pantherinis.

¶ Sunt & à leonis pelle & pantheræ nominatæ gemmæ, leontios, pardalios, Plin. Et alibi, Tradunt Persicum smaragdi genus uisum implere quem non admittant, felium pantherarumque oculis similes, nanque & illos radiare, nec perspici: eosdẽ in Sole hebetari, umbris refulgere, & longius quàm cæteros nitere. Lapis pantherus, secundum Albertum, multos habet colores, nigrum, uiridem, rubeum, & alios plures. Inuenitur autem pallidus, purpureus & roseus. Affertur plerunque ex India. A gestante inspici debet mane oriente Sole. sic efficacem fieri aiunt: habere autẽ totidem facultates quot colores habet, ut Euax etiam scribit, Syluaticus.

¶ Pardale herba, quæ alio nomine leontopetalon uocatur: uide in Leone a. Pardalianches, aconitum primum, uel apocynon: de quibus in E. dictum est.

¶ Camelopardalis fera, uulgò giraffa, capite, oculis, colore, pilis, & cauda, Diodoro teste, pardalim refert: ungulæ fissura camelum, &c. ex qua & pardali nasci creditur. ¶ Pardalus auicula quæ dam

dam perhibetur, quæ magna ex parte gregatim uolat, colore tota cinereo, &c. Aristoteles. Hesychio non πάρδαλος, sed παρδαλις, auicula quædam est. ¶ Pardalis etiam inter cete est. Pardalis piscis, ut ij qui ipsum uiderunt, dicunt, in mari rubro nascitur, colore & maculis orbiculatis similis terrenæ pardali, Aelianus.

¶ Mare circa Taprobanam infinitos pisces procreare ferunt, habentes capita leonum, pantherarum, arietum aliorumque animalium, Aelianus.

¶ Pantheris nomen mulierculæ, Varro: paulò superius dixi nomen hoc esse meretrici aptum.

¶ Mons leopardorum distat à Tripoli duabus leucis, uide supra in A.

¶ b. Non crederes leones & pantheras esse, quum ubi quales essent dicerentur? Cicero 1. de Nat. Gryphum corpori maculas ut pantherarum inesse aiunt, Pausanias in Arcadicis. Extrema regio Arabiæ cepos fert, qui faciem leonis habent, corpus reliquum pantheris (πάνθηρος) habent, magnitudinem capreæ, Strabo: sed alius à panthera panther est, de quo post lupum diximus. Onesicritus formicarum Indiæ scribit se uidisse pelles pantherinis similes, Gillius ex Arriani opinor Indicis. ταῖσι δὲ γλαυκιόωσαν ἰδήκατο πυρὸς ὀπωπήν, Καὶ χρόας ἤμειψε, κατήγραψεν δ' ἄρα νῶτα Ῥινὸν ὀπωπιάοισι, (lego ὀπωπαῖς: nam & alibi maculas huius feræ ὀπωπὰς uocat, Plinius oculos, utpote rotundas: sicut & in cauda pauonis oculos aut gemmas,) καὶ ἄγρια θήκατο φῦλα, Oppianus de Bacchi nutricibus in pantheras mutatis.

¶ c. At catuli pantherarum, scymnique leonum, Lucilius. παρδαλιδεῖς, παρδάλεων σκύμνοι, Varin. sic & λεοντιδεῖς, leonum catuli. Troiani antehac similes erant fugacibus ceruis, αἵ τε καθ' ὕλην θώων, παρδαλίων τε, λύκων τ' ἤια (βρώματα) πέλονται, Homerus Iliad. ν.

¶ d. οὐδέν ἐστι θηρίον γυναικὸς ἀμαχώτερον, οὐδὲ πῦρ, οὐδ' ὧδ' ἀναιδὴς οὐδεμία πάρδαλις, Aristophanes. οὔτ' ἂρ παρδάλιος τόσσον μένος, οὔτε λέοντος, οὔτε συὸς κάπρου, &c. quanta Panthi filij suis uiribus nimium freti superbiunt, Homerus Iliados ρ. Item Iliad. φ. de pardali scribit, eam è sylua uenatori obuiā prodire, nec metuere canes, & si uulnerauerit eam uenator, ferro etiam transfixam non remittere priusquā aut inuadat uenatorem aut extinguatur. Καὶ περὶ δουρὶ πεπαρμένη οὐκ ἀπολήγει ἀλκῆς, fortem ac pertinacem ad uindictam animum indicans, Varinus in παραβολή. Sic & Oppianus libro 2. de piscibus, pardalin scribit in spectaculis sponte irruere in uenabulum opponentis se ei hominis:

εἰς δ' ὅτε θηροφόνον τις ἀνὴρ δεδαημένος ὄργων | λαῶν ἀμφὶ δόμοισιν ἀπειρεσίων ἀγορῇσι
πάρδαλιν εἰσρυσθεῖσαν ἐνὶ ῥοίζοισιν ὑπαντᾷ | ἔγχει δέχεται τανυηκέι δοχμὸς ὑποστάς.
ἡ δὲ καὶ εἰσορόωσα γένυν θηκτοῖο σιδήρου, | ἄγρια κυμαίνουσα κορύσσεται, ἐν δ' ἄρα λαιμῷ
ἧκε τε δουροδόκοις χαλινοῖς ἀντίον αἰχμήν: Sic murena locustæ marinæ aculeis sponte se implicat & infigit.

¶ e. Venatio data leonum & pantherarum, Liuius 9. belli Maced. Vide scripta ex Oppiano in fine præcedentis partis proximè. Linei thoraces in pugna ferrum uiolenter adactum transmittunt: uenantibus uero conueniunt: suffringuntur (ἐναποκλῶνται) enim in eis tum leonum tum pardalium dentes, Pausanias in Atticis.

¶ Antiphilus pinxit nobilissimum Satyrum cum pelle pantherina, quem Aposcoponta appellāt, Plinius. Demissa ab læua pantheræ terga retorquens, Vergil. 8. Aeneid. παρδαλῆ, pellis pardalis, Pollux. Vide quædam supra in a. Cælius pardaleam nuncupari scribit, ut leonis leonteam. παρδαλέη & παρδαλία, & per synæresin παρδαλῆ, exuuium pantheræ, Varinus. Paris Iliad. secundo pugnat, παρδαλέην ὤμοισιν ἔχων καὶ καμπύλα τόξα. Et Menelaus Iliados 10. παρδαλέῃ μὲν πρῶτα μετάφρενον εὐρὺ κάλυψε ποικίλῃ. Chiron Orpheo donat νεβρὴν παρδαλέην, ut in Orphei Argonauticis legimus: intelligenda est autem forte νεβρὶ, id est hinnuli pellis pantherinæ instar maculosa. ἀμφὶ δὲ παρδαλέᾳ στέγετο φρίσσοντας (οἷον φρίσσειν προσκαλοῦντας) ὄμβρους, Pindarus in Pythijs. γέμει δὲ πορφυρέοισιν ὡς δηϊκῶν ὄρνις ἐπ' αὐτὴν παρδαλᾶς φορουμένας, Aristoph. in Auibus. Vbi Scholiastes, Porphyriones dixit pantherarum pellibus indutas, per iocum: quoniam pennæ earum cœruleæ sunt. Citat etiam Suidas in παρδαλῆ, sic enim scribit cum acuto in ultima. Terram Eremborum, id est Troglodytarum παρδαλῆν comparat Dionysius Afer: quòd propter Solis adustionem uaria sit, ut in B. retuli. Pardalea conuestitus dicitur, qui est moribus uarius, & uelut πολύστικτος, id est multis interpunctus notis, Cælius & Varinus in παρδαλία.

¶ h. Apud Chaones adolescens quidam nobilis Anthippen amauit: & cum aliquando in sylua quadam simul essent, tum forte fortuna regis filius Cichyrus pardalin fugientem in eam usque syluam persequens, iaculum in eam intentat, aberransque puellam ferit. Opinatus autem se feram esse iaculatum, equum propius adigit: & quum uideret adolescentem in uulnere puellæ manus habentem amens factus, ac uertigine affectus, ab equo in præruptum ac petrosum locum delapsus est, ubi sanè interijt. Chaones autem in honorem regis eundem locum muro cinxerunt, & ciuitatem Cichyrum appellarunt, Parthenius in Eroticis. ¶ Bacchum tauro assimilāt & pardali, quòd homines ebrij belluarum istarum ingenia referant, & omnia uiolenter agāt. quidā enim iracundi fiunt tauroiū instar: & pugnaces ferique ut pardales, Plato lib. 2. de legibus citante Athenæo lib. 2. ὀργίζει δὲ καὶ ταῦρον ὁ Λυαῖος (addo, παρεικάζεται, ex Platone) παρά τε τοῖς ἄλλοις καὶ Λυκόφρονι, ἔτι δὲ καὶ παρδάλει, Varinus in Λυαῖος. Pantheram Baccho sacram esse dixi in c. ex Philostrato. Hinnuli pellem, (nebridem,) Bacchi more (διονυσιακῶς) gestare dixeris hominem timidum, ebrium, uarium, inconstantem: propter

uarias nebridum maculas, Varinus in παρδαλῆν: Videtur autem eandem ob causam & nebris & pantherina pellis Baccho attributa: cum utraque similiter maculosa sit: proinde hominem quoque uarij & inconstantis ingenij pardaleam gestare prouerbialiter dixeris. Bacchum à iugo pardalium uehi, & in comitatu eius pardales esse fingunt, siue propter uarietatem coloris (uuarum: Vide in Nebride in Ceruo H.e.) sicuti & nebridem gestare fertur tum ipse tum Bacchæ: siue quòd utcunque fera ingenia moderata uini potione mansuescant, Phurnutus. Eadem scilicet ratione lynces etiam Baccho sacræ sunt: Vide in Lynce h. item axis, quam Ctesias in India nasci scribit, hinnuli pelle, pluribus candidioribusque maculis. Bacchus aliquando effictus est in curru pampineo & triumphans, qui pantheris modo, modo tigribus (& ipsis maculosis) ac lyncibus trahebatur, Gyraldus. Nutrices Bacchi mulieres in pantheras mutatæ deuorarunt Pentheum mutatum in taurum propter contumelias quibus Bacchum affecerat, ut prolixè fabulatur Oppianus de uenatione libro 3.

PROVERBIA.

Pardi mortem assimulat, θάνατον πάρδαλις ὑποκρίνεται, dicebatur ubi quis astu alicui perniciem moliretur, ueluti cum Brutus stupidum ac dementem ageret, ut in posterum imperio potiretur. Id adagium ad quendam apologum referunt. In Maurusia simiarum ingens copia, &c. Erasm. Refert autem apologum ex Apostolio Byzantio non alium, quàm nos supra capite tertio tanquam ueram historiam ex Aeliano recitauimus, de pardali inquam quæ mirabili astutia se mortuam fingens simias captet. ¶ Pardaleam gestare prouerbio dici potest uir uarius, animo inconstans & fraudulentus, (Vide paulò ante in e.) Varinus. ¶ Si mutare potest Aethiops pellem suam, aut pardus (namer) maculas suas, & uos poteritis benefacere cum didiceritis malum, Hieremiæ 13. ¶ Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit, Esaiæ 11. ¶ Apologus qui refertur à Plutarcho in Moralibus, interprete Erasmo in prouerbio, Multa nouit uulpes, uerum echinus unum magnum: Cum aliquando pardus uulpem præ se contemneret, quòd ipse pellem haberet omnigenis colorum maculis uariegatam: respondit uulpes, sibi id decoris in animo esse, quod illi esset in cute. Neque uerò paulò satius esse, ingenio præditum esse uafro, quàm cute uersicolore.

DE FELE ZIBETHI.

Hanc iconem doctus & nobilis uir Petrus Merbelius Mediolani ad uiuum depingendam nobis curauit.

FELEM Zibethi hoc loco collocaui, quòd in præcedentibus semel ac iterum statim post pantheram de ea me dicturum promiserim. Nam cum Venetijs essem ante annos aliquot, à doctissimo uiro Petro Gillio audiueram, hoc animal pantheram aut pantheræ genus sibi uideri. Quod ille fortassis ideò credidit, quoniam solas animalium pantheras odoratas esse apud ueteres legitur: nec alia ferè hodie odorata reperiuntur præter zibethi & moschi animalia: sed quod moschum fert, capreolum esse constat. Atqui de pantheris ueteres docent, non simpliciter, nec homini eas bene olere, ut zibethi feles olet: sed animalibus cæteris, quanquam illud etiam dubitandum mihi uidetur, nec uno modo. Primum enim utrum omne animalium genus ad se alliciant, ut uulgò ferebatur olim, non constat: deinde, ut alliciant, odoris'ne an alia quapiam gratia id contingat, meritò dubitatur. Iam corporis quoque figura, nihil ad pantheras: nec amplius puto cum illis commune habet, quàm feles aut noctua cum Minerua: pellis forsitan maculas, sed diuerso modo, & ungues acutos qui uaginis conduntur. Sui igitur generis hoc animal esto: quo autem loco collocetur non admodum refert: neque enim anxiè aut exquisitè de ordinis ratione cuiquam responderim. Ego hoc

animal

animal Venetijs uidi apud quendam qui odoramenti ex eo colligendi gratia id alebat: sed describere corporis formam neglexi: quamobrem alienis tantum uerbis mihi utendum erit. ¶ Natura zibethum finxit feli persimilem, sed maiorem, animal quod Hispania mittit, dentibus armatum & ferum ualde, quod nulla temporis longitudine mitescat, pilo asperiore, ore oblongo, ut taxo animali: in huius tam masculi quàm fœminæ genitalibus folliculum genuit, è quo semen argenteo cochleari excipitur, adeò odoris fragrantis, ut uel grana tria, pondus librarum plurium cuiusque arboris odoratissimæ uincant, Cardanus. Longitudo huius animalis, (ut oculatus quidam testis ad me scripsit,) à fronte usque ad initium caudæ, brachium integrum hominis æquat. Crurum altitudo usque ad pedes, trientem brachij. Magnitudo ferè uulpem excedit. Color ferè lupinus est, maculis passim nigris interceptus, per summum dorsum obscurè fuluo colore mixtus. Maxillæ inferius albæ sunt, & pili barbæ albi. Pedes nigri sunt. Latera uentrem uersus albicant, ita ut color albus eò syncerior sit, quo uentri imo propior, Hæc ille. Vir quidam bonus & eruditus hoc animal certo anni tempore incalescere, & seipsum corrumpere, (inire,) atque ita liquorem illum, ceu genitale excrementum emittere, mihi narrauit. Zibethi animal quod equidem sciam non nouit antiquitas: id in felium genere habetur, lingua tamen non aspera ut cæteris felibus: feli ferè simile, pilo duriore, etiam odorato: barbas habet, & oculos noctu lucentes. Odoramentum ex eo colligitur, fœminæ intra genitale & aluum, mari intra genitale membrum & testes, oriculario ueluti instrumēto osseo. Est autem excrementitius quidā lentor, primo butyri colore, qui mox liuidus redditur, singulis diebus drachmæ pondere. Carnibus duntaxat uescitᵣ crudis, in syluis mures sectaᵣ. Vix māsuescit mas. Feri odoris atque ingrati est ipse liquor, ex quo plus (præsertim cum propius) iusto naribus subijcitur. Leui tactu manus & faciem matronarum odore commendat, cornu asseruatur. Vncia octonis aureis permutatur, nec ulla res in maiori ætate nostra pretio fuit. Adulteratur felle bubulo ac styrace liquida elota, uel melle Cretico, Alexander Benedictus de curandis singillatim morbis, 13.26. Idem in libro de peste, Vnguentis ætas nostra non utitur, alioqui in omni genere luxuriæ antiquitatis æmula: quæ zibetum animalis cati magnitudine excrementitium ex naturalibus habet humorem, ac moschum suauius spirantem. Illud ex proximo nares acrius ferit, & ex quo plus est (lego, & quò propius est, eò scilicet acrius & minus grato odore nares ferit.) Muscho tamen charius comparatur: etenim odorem qui gerit ipse non sentit: (hoc idem alibi de moscho scripserat.) Ab ijs qui impendio non parcunt, additur etiam pilis siue pomis uulgò dictis, quæ odoris gratia gestantur. Et alibi, Succinum orientale (id est ambra) consuetudine odoris sui gratiam acquirit, cum zibethum & moschus fastidium pariant. Et rursus, Moschus Venetis matronis non placet, quibus nec zibethi sordes. ¶ Feram quandam animantem zibettum recentiores Græci nominant peregrino sermone. Ea autem feli, qui ueteribus ædificiorum ruinis oberrat, non absimilis est: è cuius natura sordes manat odoratissima, quæ solet præcipuè purgari, quum pars ea hac scatet uligine, tum uase uitreo uel alio recipitur. Si cauernulæ umbilici admoueatur, tradunt conuersum in alterutram partem uterum in suam resilire sedem: aut si sursum uersus impulsus opprimat, subdito eo deuocari: tam amans huius odoramenti uulua, ut ad id undecunque admodum irrepat. Nonnulli è recentioribus Græcis hoc animalis genus zapetion appellant: uulgus nostrum hodie siuettam nominat. Quanquam celebratum Græcis recentioribus medicamentum, quod ex animalis moscho, agallocho, & ambare constet, officinæ galiam moschatam malunt appellare, barbari sonc moschatum, Ruellius de stirpibus 1.27. ex quo Matthæolus etiam in Italicis suis in Dioscoridem commentarijs mutuatus est. Algalia compositio est moschata, de qua in Moschi caprea dixi, capite quinto: eam nonnulli Gallicè ciuettam nominant. Peregrini muris pellicula, nominatur ab Hieronymo ad Demetriadem: quis autem peregrinus iste mus sit (inquit Hermolaus in Dioscor.) non uideo, nisi quis animal hoc intelligat ex quo zibettum, siue (ut recentiores Græci uocant) zapetion excipitur. quanquam & compositionis quoddam genus est zapetion ex animalis musco, agallocho & orientali succino: hæc ipsa compositio etiam nec uocari solet à Græcis quibusdam, sed uox est Arabica. Io. Agricola Ammonius scribit Othonem Henricum Bauariæ ducem, gazellam habuisse, quam magnis impensis assecutus saccharo potissimum aluerit, neque cornutam neque dentibus prominentibus, paulò maiorem cato, nigro & albo ferè colore undique insignem: atqui gazella capreolus est, cui nihil cum zibethi fele: imposuit ei puto, quòd utrunque animal (capreolus inquam moschi & feles zibethi) peregrinum est, & odoribus nobile. ¶ In Pego urbe Indiæ inueniuntur feles, qui unguentum illud fragrantissimum gignunt, quòd uulgò zibellum (zibettum) dicitur. Veneunt autem feles terni aut quaterni singulo aureo, Ludouicus Romanus. Alibi etiam has feles reperiri scribit circa Tarnasari urbem Indiæ. Idem regem loghæ peregrinantem per Indiam religionis causa, inter alia animalia gibellos (catos zibethi) secum ducere scribit. Paulus Venetus 1.61. animal moschi haberi scribit, pulchrum, magnitudine cati, &c. sed hæc magnitudo feræ zibethi conuenit: quanquam maior est cato, aut etiam uulpe: nam moschi animal capreolus est, cuius magnitudinem omnes norunt. ¶ Ambram factitiam quæ moschum uel cibetum redoleat, descripsi in Moschi caprea 8.

DE POEPHAGO.

POEPHAGVS animal dictum uidetur quasi ποηφάγος, quòd herba & gramine pascatur, nimirum ut equus, cuius magnitudinem duplo excedit. Ποηφάγον θηρίον, τὸ τῆς βοτάνης ἐσθίον, Varinus. Ποηφαγία, βοτανοφαγία, Hes. ¶ Indicum animal pœphagus, duplo quàm equus maior, spissißima cauda & nigerrima præditus est: humani pili subtilitatem eius setæ uincunt. Permagni eas idcirco Indiæ mulieres æstimant, quòd eis ipsis crines suos pulcherrime implicent & deuinciant. Ad bina cubita singulæ ipsius setæ longitudine procedunt: ex una radice triginta simul exoriuntur. Omnium animalium timidißimus est. nam si à quopiam se inspectum sentit, e uestigio quanta potest maxima celeritate sese in fugam properat conijcere, in quam magis studiose quàm celeriter se impellit. Quod si quum insequentibus canibus & equis ad currendum promptißimis urgetur, intelligat se appropinquare ut comprehendatur, prius occultata cauda contra stans, uenatores intuetur, simul & ex magno timore colligit se, & quadam fiducia nititur, neque enim iam caudam abdita se ullius precij putat amplius uisum iri: quòd præclare scit in causa caudam esse quamobrē tantopere appetatur. Veruntamen interea quispiam præstanti telo illum ferit, & ab occiso caudam præmium prædæ abscindit: & pelle, quæ utilis est, ex toto corpore detracta, cadauer abijcit, quòd eiusmodi carnium usum nullum Indi habent, Aelianus. Volaterranus aliter transtulit. Animal, inquit, timidum est, & obuios quosque animi magis anxietate quàm pedum celeritate fugiens, præcisa sibi sponte cauda, ob quam se peti præsagire uidetur. Nicolaus Venetus comes, extremæ Asiæ prouinciam quandam Macinum nominat, inter Indiæ montes & Cathaium sitam, (Sericam intelligere uidetur.) in hac regione qua ad Cathaium uergit, boues albos nigrosque gigni scribit, equina cauda, sed pilosiore, ad pedes usque protensa: pilos caudæ subtilißimos, in modum plumæ uolatilis, magno in pretio esse, quos equites in cacumine lancearum suspendentes egregiæ nobilitatis insigne ducunt, Aeneas Syluius capite decimo de Asia. Hæc bellua aut ipse pœphagus est, aut certe cum eius historia coniungi meretur.

DE RANGIFERO.

Figuram hanc qualemcunque ex tabula Septentrionalium regionum Olai Magni mutuati sumus. Cornu seorsim positi figuram depinximus ex uetustißimis quibusdam cornibus, quæ in urbe nostra ciuis quidam asseruat, rangiferi ne, an alterius animalis, nescio.

RANGIFER animal, ut Albertus Magnus & alij quidam eum secuti uocant, in remotissimis ad Septentrionem Scandinauiæ regionibus inuenitur, præsertim apud Lappos populos quorum lingua reen uocatur: unde facta Germanis uocabula, alijs aliter scribentibus, rein/reyner/rainger/renschieron. Gallis, rangier, uel ranglier. Latinis recentioribus, rangifer, raingus. Hanc ueteres Græci & Latini an cognouerint incertum est. Amicus quidam noster Plinij machlin esse conijcit: sed machlin & alcen eandem mihi uideri, in Alces historia ostendi. Fieri autem potest ut Plinius diuersas existimârit, quòd nomina fortè diuersa à peregrinis hominibus audiuisset. Ge. Agricola uir doctrina & iudicio summus, tarandum, reen interpretatur. Ego quæ ueteres de tarando scripserunt in Boum syluestrium historia recitaui: ubi et meam de eodem sententiā, aut dubitationes potius attuli. ¶ Lappi siue Lappones equorum loco utuntur animalibus, quæ raingi suo sermone uocant. quibus magnitudo & color asini, (pilus propè asini, hirsutus, Munsterus) ungulæ bisidæ, forma atque cornua ceruorū. sed cornua lanugine quadam cooperiuntur. eadē humiliora (tenuiora & longiora, Munsterus) & ramis rarioribus quàm ceruina sunt, ut ipsi uidimus. Animalia ipsa tantæ sunt uelocitatis, ut spatio duodecim (uigintiquatuor, Munsterus. Vide infra circa finem huius animalis historiæ) horarū, uehiculum C L. millia passuum, id est triginta miliaria Germanica proripiant. In progressu eorum lento uel celeri, ex tibiarum articulorum agitatione ad instar nucum collisionis crepitus auditur, Damianus à Goës. ¶ Rangiferi cicures multò maiores sunt ceruis, & gregatim pascuntur, Olaus Magnus.

¶ Rangifer in Septentrione uersus polum Arcticum generatur, & in regionibus Noruegiæ ac Sueciæ, & alijs quæ sunt minoris latitudinis. Dicitur autem rangifer, quasi ramifer. Speciem enim

ceruí

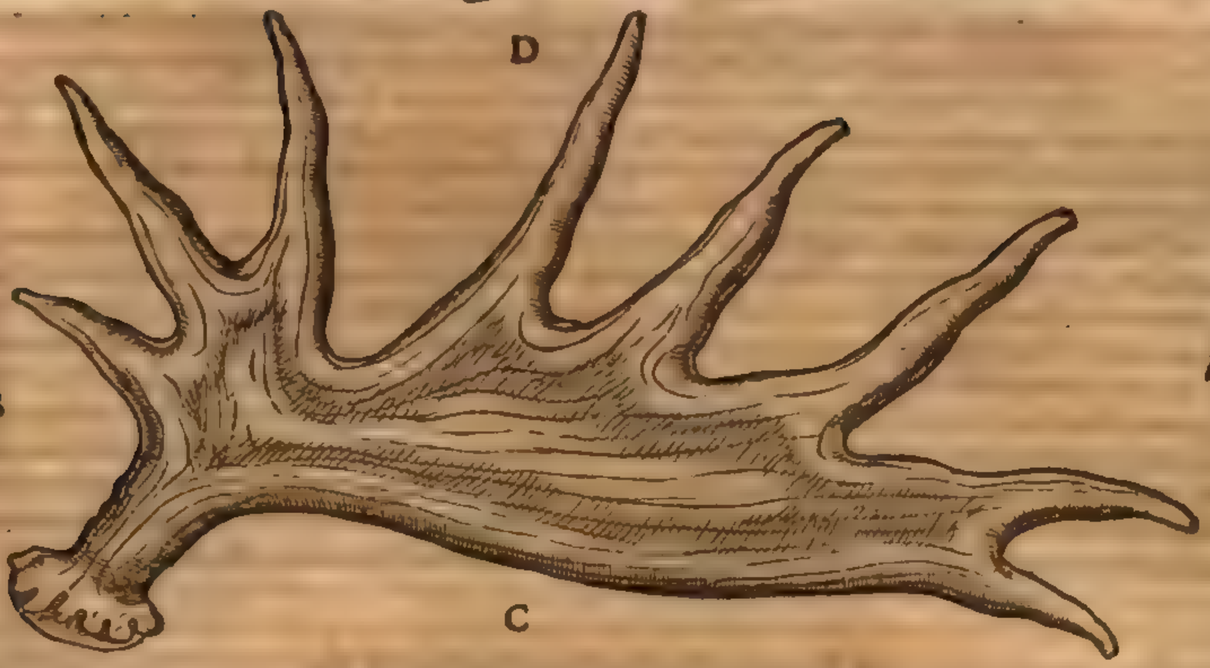

cerui præsentat, sed maior est corpore, robore insignis, & ad fugam celerrimus. Tres ordines cornuum gerit in capite, ita ut in singulis bina sint cornua, & caput eius uirgultis (aliâs, uirgulis) circumpositum uideatur. Ex his duo cæteris maiora sunt, in loco cornuum cerui, quæ ad perfectam magnitudinem augentur, adeò ut quinque cubitorum mensuram aliquando attingant, & ramis conspiciantur uiginti quinque. (idem de ramorum numero huius feræ, Rob. Stephanus scribit in Obseruationibus suis uenaticis circa finem Dictionarij Gallicolatini.) Duo etiam in medio capitis, lata ut damarum habentur, mutilis & breuibus ramis mucronata. Denique alia in fronte, antrorsum uersa, ossibus similiora, quibus in pugna potissimum utitur, Albertus: nimirum ut cerui suis adminiculis, id est infimis ramis. ¶ Est in Poloniæ uastissimis saltibus celebre animal, renschieron ab incolis appellatum, nusquam ab ullo authore descriptum, quod magnitudine exæquat ceruum, cornibus præarduis armatum, quorum utrunque in fastigio tridentem, hoc est triplicem uerticem ostentat. Huiusmodi fera pro splendido munere Saxoniæ, Turingiæ & Misniæ principi Georgio missa est: anno Salutis trigesimo primo supra sesquimillesimum, Io. Agricola Ammonius. De rangifero etiam accipiendum puto, quod Io. Boëmus scribit, in Polonia equum syluestrem ceruino cornu reperiri. Et sanè posset hippelaphus dici, non minus quàm alcen Albertus sic uocat. sed alius Solini hippelaphus est, ut in Alce docui. Animalis huius historiam, inquit Zieglerus, putârim ueteres quoque agnouisse, sed obscura & dubia quasi fama exceptam: siquidem aiunt Scythas quosdam equitare ceruos. In Scythia natio quædam ferorum hominum est, quæ ex feritate ceruos in eam mansuetudinem traduxit, ut in cicuribus illis tanquam equis insideat, Aelianus. Vltra Catadupa Nili procedens Apollonius & socij, repererunt feras quasdam ex boue & ceruo compositas, Philostratus. In Orientalibus Asiæ prouincijs (Scythiam & Tartariam uersus) Meditæ habitant, homines syluestres, qui carnibus animalium quæ uenando ceperint uescuntur, maximè ceruorum, quorum magnam habent copiam, & adeò cicures faciunt, ut illis tanquam equis uel asinis insideant, M. Paulus Venetus 1. 61. Alibi etiam legimus ceruos cicures equitari in Ocdor regione Asiæ ad Oceanum Septentrionalem. Quòd si quis rangiferum etiam, ceruum Scythicum appellârit, meo quidem iudicio non ineptè faciet. Est bos in Hercynia sylua cerui figura, cuius à media fronte inter aures unum cornu existit excelsius, magisque directum his, quæ nobis nota sunt cornibus: ab eius summo sicut palmæ ramique latè diffunduntur, eadem est fœminæ marisque natura, eadem forma magnitudoque cornuum, Cæsar lib. 6. de bello Gallico: Gillius hoc loco non rectè legit, Est bison in Hercynia sylua, &c. Ego plane rangiferum à Cæsare descriptum puto, qui cum cerui quidem cornua gerat, sed corpulentia excedat, boui ab eo comparari potuit: accedit quòd etiam cicuratus mulgetur. Sed & Solinus, Tarando (quem rangiferum nostrum esse cum Ge. Agricola libenter credimus,) inquit, magnitudo quę boui, caput maius ceruino, nec absimile: cornua ramosa, ungula bifida, &c. Sunt autem rangiferi quoque cornua lata, & ex latitudine in mucrones aliquot tanquam digitata. Illud quidem cornu quod depictum dedimus seorsim, siue tarandi aut rangiferi, siue alterius animalis, ab uno principio oritur, deinde in duas partes tanquam manus aut alas in diuersum abeuntes bifurcatur: quarum altera duplò ferè maior, ramulos seu mucrones quinque emittit: altera, tres. Latitudo cornu, qua latissimum est, à C. ad D. digitorum est duodecim, mucro longissimus, quatuor palmorum: breuissimus, sesquipalmi. Longitudo secundum latitudinem accepta, hoc est ab A. ad B. quatuor dodrantum, ut ipse manibus tractando mensuraui. Sunt sanè alcis etiam cornua lata, ut damarum uel caprearum potius quas platycerotas uocant, & in digitos aliquot finduntur: sed rangiferi cornua melius comparaueris ceruinis, ut Albertus & alij fecerunt. Quamobrem ceruos etiam palmatos, ut Capitolinus nominat, eosdem rangiferis esse suspicor, ut pluribus dixi in Ceruo B, etsi illic dubitârim, posset'ne dorcas platyceros, quam uulgò damam

uocant, cerui palmati nomine intelligi. Illud etiam ceruorum genus, quod aliqui uocāt brandhirtz, Ge. Agricola tragelaphum interpretatur, cornua in summo latiuscula & tanquam è palmis digitata habet. Rangifer, inquit Bellunensis, cornua duo extrema habet ut ceruus, sed maiora & longiora, utpote cubitorum quinque, ramos augens ad numerum quandoque quindecim. Alia duo in medio capitis habet, ferè ut cornua damæ lata, ramis exiguis & breuibus circundantibus, prçter hæc alia duo frontem spectant, non cornibus, sed ossibus scapularum similia.

¶ Rangiferi equis celerius per niuem currunt in locis quibusdam Scandinauiæ: ubi & metallis præfecti quadringentos aut quingentos rangiferos alere solent, ad uehicula, currus, traheas, & equitandi usum. Quinetiam mulgentur, & omne genus lactarij operis ex ipsorum lacte conficitur, Olaus magnus. Tengillus Scricfinnorum in Scandinauia rex equitatum habet rangiferis insidentem, & uincit tamen (aliquando) Helsinglandiæ regem Argrimum, cuius equites equis utuntur, Idem. Quamobrem miror quod Munsterus scribit: Hoc animal equitem dorso non fert, sed antilena imposita iungitur uehiculo. Rangiferi circiter triginta miliaria uno die emetiuntur, trahentes etiam traheas ualde onustas, Olaus. Par fermè etiam alcis celeritas prædicatur. Sed dies æstiui in regionibus illis longissimi sunt, ita ut circa solstitium nulla propemodum nox sit. ¶ Rangiferorum neruis utuntur ad arcus, & alicubi ubi clauis carent ad nauium tabulas compingendas, Olaus.

DE RHINOCEROTE.

Pictura hæc Alberti Dureri est, quæ clarissimus ille pictor (cuius etiam libri de pictura extant) Rhinocerotem Emanueli Lusitaniæ regi anno salutis 1515. è Cambaia Indiæ regione Vlyssbonam allatum, perpulchre expressit. Rhinocerotis, id est naricornis, nuper pictam uidimus imaginem, referentem ex hoc genere animal, quod per hæc tempora Lusitano regi ex India allatum est, Aug. Iustinianus hanc ipsam indubiè, quam hic damus, imaginem intelligens.

A.

RHINOCEROS elephanto similis est, cornu in nare habet, unde nomen, Dion. Eminet enim ei unicū de summo naso cornu, ut in progressu pluribus dicemus. Quamuis autem & alia quædam singulis animalia cornibus conspiciantur, ut oryx, onager siue asinus Indicus: cæteris tamen à media fronte, huic uni è naribus prominet. Et cum unicornium maximus hic sit, monocerotis, id est unicornis nomen, apud recentiores præsertim & imperitos, per excellentiam aliquando sortitur. Etsi uero reprehendi non potest, qui pro rhinocerote unicornem dixerit, ut qui speciei nomen generis tribuit: quanquam id aliquando ignorantiæ signum est, aliquando errandi causa alijs: omnino tamen reprehendendus est, qui pro monocerote rhinocerotem dixerit: siue monocerotem ut genus accipias, quod fieri quidem potest, usitatum tamen non est: siue certam animantis speciem, quam in monocerote descripsimus. Quamobrem errant & alij multi recentiores, Isidorus, Albertus, & eos secuti, & nostro seculo eruditi quidam medici, Cardanus & alij: qui & nomina confundunt, & medicas uires rhinocerotis cornu adscribunt, quæ monocerotis siue asini Indici propriæ sunt. Vide plura supra in Monocerote A. Pausanias in Bœoticis, tauros esse scribit in Aethiopia, qui rhinocerotes uocentur, à naso cornuto. In Eliacis quoque de elephanto scribens, tauros Aethiopicos in naso cornu habere testatur. Quamobrem non probo Angeli Politiani iudicium, qui ut Domitium reprehenderet Martialis interpretem, nomen quidem commune, animalia diuersa facit. Sed tauros Aethiopicos Pausaniæ ueros rhinocerotes esse, à Plinij ac Aeliani tauris Aethiopicis diuersos, contra Politianum in bubus feris ostendi. Elephantes nascuntur, ut Iphicrates scribit, apud Hesperios Aethiopes: et qui rhizes (οἱ ῥίζαι) uocantur, forma tauris persimiles: uita uerò, magnitudine, & pugnandi uiribus elephantos referunt, Strab. Aethiopici quidem isti tauri, alij quàm rhinocerotes uidentur. Rhinocerotem quidam esse aiunt bouem Aegyptium, (lego, Aethiopicum,) Festus. ¶ Indorum lingua hoc animal sandabenamet uocat. ראם reem, uocem Hebraicam in Biblijs interpretes aliâs unicornem, aliâs rhinocerotem transferunt. Apud Munsterum etiam rimna legitur, in Lexico trilingui, Chaldaicè. Idem קרש karas uel karasch, (quæ uox in Biblijs non reperitur: alludit autem ad cartazonum, hoc est monocerotem, ut Aelianus appellat) unicornem interpretatur. Quòd si uoces reem uel rimna & karas coniunxeris, uox fiet similis Græcæ rhinoceros, ut suspicemur uel Græcos Hebraicas uoces duas cōposuisse, uel Hebræos Græcam unā in duas secuisse. Sed de Hebraicis istis uocabulis plura leges supra in Monocerote A. ubi etiam conijcere me dixi utroque eorum monocerotem potius quàm rhinocerotem significari: rem tamen in medio reliqui. Asinus Indicus ungulam unam & solidam habet, cornu quoque unum: hic à quibusdā uocatur rhinoceros siue unicornis: sed potius est animal quod quidam Arabicè uocant archa, & est rhinoceros, cornu in nare unico, ungula sicut bouis bisulca, & habet duo chahab in pedibus sicut cætera bisulca, Albertus de animalibus 2. 1. 3. Et rursus libro 12. Asinus Indicus, inquit, habet unicum cornu: & animal quod quidam ueterum archos, quasi principem, uocauerunt, nos unicornem Latinè, rhinocerota Græci uocant. Huius cornu maximum est, & solidum sicut ceruinum; quod pedes

decem,

decem, ut ipse mensuraui, longitudine excedit: & diameter eius in radice sesquipalmum, (sesquidodrantem intelligo,) superabat, Hæc ille. Inepte autem facit, primum quòd asinum Indicum ex Aristotele scribens solipedem esse, mox rhinocerotem animal bisulcum interpretatur: deinde, quòd rhinocerotem & unicornem confundit: tertio, quòd archa uel archos Arabicum nomen faciens libro secundo, (corruptum forte à uoce karas,) duodecimo principem interpretatur ac si Græca esset. Sed et proceritas ista cornu, decem pedes excedens, rhinoceroti puto non conuenit, sed monoceroti cartazono. nam Oppianus rhinocerotis cornu paruum (hoc est breue. Gillius quoque paruum transfert) esse scribit: ὀλίγον δ' ὑπὲρ ἄκρα ῥινὸς ἀντέλλει κέρας αἰνὸν, ἀκαχμένον, ἄγριον ἄορ. Quod si quis uerbum ὀλίγον non ad cornu quantitatem, sed ad loci distantiam referat, hoc sensu: paulò supra extremum nasum crudele & acutissimum cornu oritur: nos tamen ex ipsa picturæ quam ad uiuum dedimus, proportione, cornu breue esse conuincemus: nam cum supra nares incipiat, & multò infra aures desinat,

longum esse non potest. Aristotelem nusquam huius animalis meminisse miror, quod si ipsi notum fuisset, omnino historiam eius orygi & asino Indico iungere debebat, ubi unicornium naturam contemplatur lib.3.cap.2.de partibus animalium.

B.

Rhinoceros non multò oryge maior est, Oppianus. Elephanto parē longitudine Plinius facit: alij uel parem uel paulò longiorem, humiliorem tamen, & breuioribus cruribus. Elephantis longitudine propè par est, breuior cruribus, Plin. & Solinus Aelianus pugnare quidem ipsum aduersus elephantem scribit, fiducia cornu sui. cætera non ei paria cum elephanto. nam hic (inquit) & procerissimus est, & fortissimus. Sed Strabonis ex libro 16. descriptionē recitabo. Hæc regio, (inquit, Indis puto contermina) rhinocerotes fert, qui (ut Artemidorus ait) longitudine parum ab elephantis exceduntur, quod Alexandriæ uidisse affirmat se, ferè etiam quantum ad altitudinem. (Græcè sic legitur in uulgatis codicibus: οὗτοι δὲ μικρὸν ἀπολείπονται τῶν ἐλεφάντων οἱ ῥινοκέρωτες, ὥσπερ Ἀρτεμίδωρός φησιν, ἐπὶ σορὸν ἰδεῖν μάχει. καί περ ἑωρακέναι φήσας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἀλλὰ σχεδόν τι ὅσον τῷ ὕψει, ἀπό γε τοῦ ὑφ' ἡμῶν ὁραθέντος, &c.) Eius autem quem nos uidimus color, non buxo, sed elephanti similis erat: magnitudo uero tauri, forma apro proxima, præsertim quantum ad rictum, præter nasum, qui cornu quoddam est recuruum, (σιμόν,) omni osse durius, eo pro armis utuntur, quemadmodū aper dentibus. Habet etiam duo cingula (τύλους) tanquam draconum uolumina, à dorso usq; ad uentrem circumeuntia, alterum iubam (λόφον) uersus, alterum ad lumbum. Nos hæc de eo dicimus, quia nobis uisus est, Hæc Strabo. Color ei buxeus, Plinius, Diodorus, & Solinus. Eius frons leuiter rufa est, & dorsum maculis purpureis distinguitur, Gillius ex Oppiano, cuius hæc uerba, ἠρέμα δ' ξανθῇς ὑπὸ καλλικόμοισι μετώποις Καὶ νώτῳ, ψαλάμιγγες ἐπιτρέχουσι πορφύρεοι: ego sic uerterim, Frons pulchris ornata pilis, itemq; dorsum, flauo spectantur colore, quem crebra puncta leuiter purpurei coloris distinguunt. quanquam illud ἠρέμα, id est, leuiter, ad utrum potius colorem referat, ex uerborum constructione manifestū non est. Pellis eius ea existit firmitate, ut ægrè iaculo penetrari queat, Aelianus. Idem testantur qui nostro sæculo belluam in Lusitania uiderunt: pellem enim habere prædensam aiunt, ceu crustis quibusdam squamatim compactam, colore & figura testam referre testudinis. Plinius buxeum colorem, alij murinum, uel qualis in buxi cortice est, ei attribuunt. ¶ In ludis Pompeij Magni exhibitus est rhinoceros, unius in nare cornu, qualis sæpe uisus, Plinius. In naribus cornu unicum & repandum, (id est, modicè reflexum,) Solinus. Breue id esse, superius in A. docui. Acutū est ensis instar, & adeò ualidum, ut quicquid impetierit aut uentilet aut perforet, & ferrum etiam & saxa transigat, Oppianus, Aelianus. Simū est forma, durumq; instar ferri, Diodorus Siculus. Tertullianus in libro aduersus Praxeam tertio uerba illa enarrans de uetere instrumento, (Deuteronomij 33.) Tauri decor eius: cornua unicornis (reem, rhinocerotis Munsterus) cornua eius: in eis nationes uentilabit ad summum usq; terræ: Non utiq;, inquit, rhinoceros destinabatur unicornis, nec Minotaurus bicornis, & quæ sequuntur. Non placet Eucherius, qui rhinocerota terribilem feram gemina in naribus cornua gestare scribit. Quanquam enim gemina in hac animante cornua spectentur, unum in nare, ut diximus, quod grandius: alterū superius, paruum admodum, & inutile, cum eo uti bellua non possit, ut in pictura apparet. quare uix cornu etiam nominatur: ut non sit reprehendendus, qui ab altero mediocriter magno & utili unicornem hanc belluam esse dixerit. Rhinoceroti in summo naso cornu singulare est, & aliud supra ipsum non magnum, (aliqui hæc citantes, de suo addunt, sed ualidissimum. nam Græci codices non habent) in capite nullum unquam, Pausanias in Bœoticis. Hos Martialis uersus libro 1. Nanq; grauem cornu gemino sic extulit ursum, Iactat ut impositas taurus in astra pilas, Domitius ita enarrat. Gemino (inquit) cornu, forti & uehementi. Vergilius, Gemino dentalia dorso. uel quoniā rhinoceros habet duo cornua, ut apud Pausaniam solum legi. Taxat hanc interpretationem Politianus, quæ mihi sanè proba uidetur, & picturæ, quam dedimus, consentanea: & Pausaniæ authoritate nititur: ipse Politianus aliam coactam, & ineptam, ut ego iudico, affert. Vrsum (inquit) uidelicet à rhinocerote cornu illo unico elatum, eiectatumq;, sentit grauem gemino cornu, hoc est grauem tauro futurum, cui sunt cornua gemina. Conueniebant sanè gemina huic belluæ cornua, cum bisulcum sit. Solipeda enim omnia cornibus carent præter asinū Indicum, qui unicum tantum gerit, Aristotele teste. Itaq; Eucherium dicemus, non in numero errasse, sed in loco, quòd in naribus utrunq; haberi scribat.

C.

Coitus auersus elephantis, camelis, rhinoceroti, leoni, &c. quibus auersa genitalia, Plinius & Solinus. Sexus discrimen rhinocerotes non habent, sed omnes eius generis mares apparent, fœminæ nunquam, neq; constat de generatione ipsorum, Oppianus.

D.

Contra elephantum pugnaturus cornu saxis exacuit & limat: mox eo cuspidato elephanti crura toto rictu subiens, aluum petit, quam scit esse molliorem & suis ictibus peruiam, eamq; discerpit, Plinius, Solinus, Aelianus, & Diodorus Sic. Vincitur & sanguine fuso exanguis procumbit elephas. Pugna eis pro pastionibus, quibus tuendis multi mori dicuntur. Quod si uentrem non præoccupârit rhinoceros, sed in aliam elephanti partem aberrârit, proboscide feritur ac dentibus laniatur: quorum uis utcunq; firmissimam illius cutim & uel iaculo difficilem penetrat, Aelianus. Veram hanc

inter

inter hasce belluas discordiam esse, compertum est etiam Vlysbonæ, cum elephas rhinocerotem illum, cuius hæc pictura est, productum fugit, ut mercatores testantur, qui etiam ingenio callidum, alacre, uelox & agile hoc animal esse aiunt.

E.

Isidorus author est, quosdam qui de animalibus scripserint (quorum nomina exprimit) non alio modo capi rhinocerotem asserere, quàm puella uirgine proposita, &c. ut in Monocerote E. retuli. Sed ille hoc animal cum monocerote confundit: ut alij etiam ex recentioribus, qui rhinoceroti cornu è media fronte prominere, captumq́ eum præ indignatione & furore mori falsissimè scribunt. Monoceroti enim ista omnia, non rhinoceroti, attribuuntur à Græcis authoribus, quanquam illis etiam recentibus. Sub Gordiano Romæ monocerotem unum fuisse Iulius Capitolinus scripsit.

G.

Recentiores quidam tum medici tum alij, rhinocerotis cornu ad medicamenta non rectè requirunt: decepti nimirum ab Isidoro, Alberto, ac similibus, qui rhinocerotem cum monocerote confundunt, ut dixi in A. Veterum quidem nemo ex rhinocerote quicquam inter remedia ponit: monocerotis uero uel asini onagriue Indici cornu, contra uenena & alios quosdam affectus miram habere facultatem Græci recentiores prodiderunt, ut in Monocerote docui.

H.

a. Rhinoceros Græcis duobus modis inflectitur, communiter, crescentibus obliquis, ῥινοκέρωτος, ῥινοκέρωτι. Atticè uero non crescentibus, τὸν ῥινόκερω: sic Pausanias, ταύρους Αἰθιοπικοὺς οὓς ἐπὶ συμβεβηκότι ὀνομάζουσι ῥινόκερως. Michaël Herus nomen Germanicum ei finxit helfantenmeister, hoc est uictor uel dominus elephanti. Vsurpatur etiam pro genere uasis oleum guttatim fundente lauantibus se in balineo. Martialis lib. 14. de gutto corneo: Gestauit modo fronte me iuuencus, Verum rhinocerota me putabis. Et mox ibidem sub Rhinocerotis inscriptione, inter uasa: Nuper in Ausonia domini spectatus arena Hic erit ille tibi, cui pila taurus erat. Iuuenalis Sat. 14. Exitus hic est Tongilli, magno cum rhinocerote lauari Qui solet. Apparet sanè uasi nomen à figura impositum, à qua Lucilius etiam in Satyris rhinocerotem uocauit hominem cui dentes prominebant, sursum scilicet ut apro. Brunci (aliàs Bronci, uide in Cane celere) sunt producto ore dentibus prominẽtibus. Bruncus (broncus) nouit lanius dente aduerso (Hermolaus uocem, aduerso, reliquit) eminulo, hic est rhinoceros, Lucilius apud Nonium. ¶ Sunt qui rhinocerotis nomine in Aethiopia proprij generis aues intelligant, Cælius ex Hesychio & Varino. Rhinocerotia cornua grammatici quidam dixere nescio quo authore freti.

¶ b. In Rhaptis emporio iuxta mare rubrum, plurimum est ebur, item rhinoceros, Arrianus in Periplo. Intelligit autem forte cornu tantum rhinocerotis nomine, ut & elephantem pro ebore Græci dicunt per synecdochen.. Dic mihi quæ superis sint acceptissima dona. Principium nasi rhinocerotis amant, Aenigma Francisci Nigri nostri. Heliogabalus rhinocerotem Romæ habuit, Lampridius.

¶ e. Rhinocerotem Pompeius Magnus in spectaculis Romæ primus ostendit, Plinius, Solinus, Seneca. Atqui Dion historicus, Augusto de Cleopatra triumphante, hippopotamum & rhinocerota primum uisos Romæ scribit, Cælius. Edita munera in quibus tigrides & rhinocerotes, &c. exhibuit, Capitolinus in Antonino Pio. Rhinoceros apud Martialem lib. 1. in spectaculis Domitiani Cæsaris exhibitus, taurum cornu suo in aëra sublimem reiecit, & rursus etiam ursum. O quàm terribilis exarsit pronus in iram, Quantus erat cornu, cui pila taurus erat. Hunc locum exposui in Tauro H. e. Lycion (succum medicatum) Indi in utribus camelorum aut rhinocerotum mittunt, Plinius.

¶ h. Nasutos homines, & qui doctè nouerint alios irridere, Martialis libro 1. rhinocerotis nasum habere dicit, his uersibus: Maiores nusquam rhonchi, iuuenesq́ senesq́ Et pueri nasum rhinocerotis habent. Nasus enim per se quoq; subdolæ irrisioni dicatus est: sed hanc partem rhinoceros & maximam habet, & cornu repando insignem, quare ab eo potius quàm ullo alio animali, ad prouerbialem hunc sensum assumpta est. Naso suspendis adunco, Horatius in Serm. Rides ait & nimis uncis Naribus indulges, Persius.

RHINOCEPHALVS ceruicem habet equinam cum uniuerso corpore: flammas ore eructat, quibus homines pereunt, Physiologus author obscurus.

DE SCIVRO.

A.

SCIVRVS Græcum nomen est animalculo datum à cauda, qua supra dorsum reflexa se tegit & inumbrat, ita ut quum sub dio est cauda illi pro tecto sit, ut pedes hominibus illis quos sciapodes fabulosè nominant. Græci ueteres nusquam eius meminerunt, sed primus quod sciam Oppianus qui Antonini Cæsaris tempore uixit, sciurũ nominauit. Latini nomen non habent, sed Græco utuntur, à quo aliarum etiam gentium aliquot deducta sunt nomina,

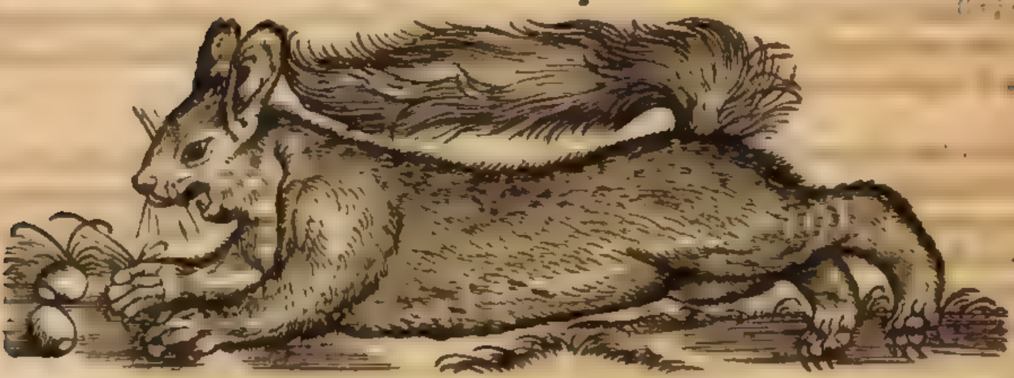

etsi quædam admodum detorta sint, ut originem uix agnoscas. Gallicum est escurieu uel escureau (solent enim & aliâs Latinis quibusdam e. literam præponere, ut esperit, pro spiritu.) Germanicum à Gallico factum, eichorn/ uel eychorn. alijs eychhorn/eichhermlin, ac si hermelinum, id est mustelam quercuum uel arborum dicerent. nos masculino genere proferimus, aliqui neutro das eychorn. Anglicum, squyrrell. Italicum schiriuolo. Sciuri in murium genere, schirati uulgò dicti, Massarius Venetus. Hispanicum, harda uel esquilo: aliqui non rectè comadreia interpretantur, quæ uox propriè mustelam significat. Illyricum wewerka: Poloni quidam scribunt wijewijerka. Qua uoce apparet sciurum ab eis sub uariorum nomine comprehendi. Varios enim (id est Ponticos mures, ut ego interpretor) Germanicè etiam werck nonnulli appellant, alij veeh, aut fech: ex quibus nominibus quasi compositum uidetur wewerka. Recentiores quidam qui Latinè ineptius scripserunt, pirolum & spiriolum (fortè quasi spiurum pro sciuro) uocitant. Ineptè Belluacensis, Scurulus à currendo dictus est. Pirolus, inquit Albertus, à uario non differt præterquam regione in qua nascitur, uariante secundum eam colore: nam qui in Germania rubet cum adoleuit, intra primum autem ætatis annum niger est: in Polonia griseum (id est cinereum) rutilo admixtum habet. in Tuscia uero (Russia) totus cinereus redditur. Quod ad corporis lineamenta, magnitudinem, mores & uictũ, nihil planè pirolus à uario differt, Albertus & Ge. Agricola. Quamobrem qui uoluerit uarij historiam inter mures à nobis descriptã, cum hac coniunget: nos quæ illic dicta sunt hic non repetemus. ¶ Sciurus, animal quod alio nomine καμψίουρος & ἵππαγος uocatur, Hesychius & Varinus. ὄλιος uel ἐλειὸς, glis est, non sciurus, etsi grammatici quidam Græci sciurum interpretentur. Sciurum autem à glire diuersum esse in Gliris historia docui. Νάξις, mus qui in Cappadocia nascitur, quem sciurum aliqui uocant, Varinus: Vide in Glire. Iudæi quidam apud Germanos כח coach interpretantur sciurum.

B.

Pirolus paulò maior est uel corpulentior quàm mustela, non tamen longior, Albertus. Color est rutilus, sed uenter candidus, Obscurus. Rutili & nigri plurimi sunt in Heluetia, & abunde capiuntur, autumno præcipuè, Stumpfius. Albertus quidem, ut præcedenti capite dixi, intra primum ætatis annum nigros esse putat, deinde rutilos fieri. Pilo sunt nigro & interim ferrugineo, Massarius. Speriolus primò in dorso niger est, postea processu ætatis rubescit, & tandem quidam eorum ferè cani redduntur iam prouecta ætate, Albertus 3. 2. 2. Nigros sciuros in Franconia russis frequentiores esse aiunt. Pirolis, ut reliquis etiam muribus, duo inferiores dentes longi sunt, Albertus & Agricola. Villosior eis cauda pro umbra & tegmento est, Plinius & Massarius. Cauda eis uillosa, longa, & propè ad reliqui corporis magnitudinem. Veras glires & sciuros cæcum intestinum tantum habere scimus, ut magnitudini uentriculi eorum facile respondeat: atque idem in sectione fecibus turgidum reperitur, Vesalius. Genitale osseum habent, ut audio.

C.

Animalium quædam ut manibus utuntur priorum ministerio pedum, sedentque ad os illis admouentia cibos, ut sciuri, Plinius. Quum uescuntur pedibus anterioribus, sicut cętera quoque murium genera, cibum quasi manibus capiunt & ori imponunt, Albertus & Ge. Agricola. Posterioribus clunibus insident. Edunt autem nuces, poma, & huiusmodi, Albertus: Vide in Mure Pontico. Viuit nucibus, & dulcibus cibis (fructibus) delectatur, Obscurus. Aestate cibum congerit, unde per hyemem uiuat, Idem. Somnus eis pro cibo cum hyberno tempore latent, Ge. Agricola. Plinius quidem cum de sciuris scripsisset, mox subdit, non de sciuris, sed in uniuersum: Alijs igitur prouisum in hyemem pabulum, alijs pro cibo somnus. Inquieti sunt ualde, Albertus: & miræ agilitatis. In arboribus habitant, nidificant & foetum fouent. Facile autem transiliunt de ramo ad ramum, & aliquando de arbore ad arborem, cauda ferè tanquam ala utentes, (caudam interim mouentes, ac si ea se gubernent, Albertus,) Obscurus. Cauda sua conspecta ad saltum incitantur, Idem. Cum mouentur, (gradiuntur,) caudam demissam post se trahunt: cum uero sedent, super dorsum erigunt, Albertus.

D.

Nidum in arboribus construunt, Albertus. Præuident tempestatem: obturatisque qua spiraturus est uentus cauernis, ex alia parte aperiunt fores, Plinius. Albertus idem ferè de gale, id est mustela scribit: In cauernis (inquit) habitat, ad meridiem pariter & ad aquilonem apertis, ut undecunque uentus ueniat, tuta ab eo sit. Si quando gratia pastus aquam transire cupit sciurus, lignum (uel corticem)

ticem) leuissimum aquæ imponit, eiq; insidens cauda erecta uelificans flante uento transuehitur, Author lib. de nat. rerum. Fluuium traijcit utens assere uel cortice pro naue & cauda pro uelo, Vincen. Belluac. Olaus Magnus idem testatur in descriptione Scandinauiæ, tanquam illic peculiariter id faciant sciuri. Quidam sic eos traijcere aiunt gestantes interim cibum etiam ore, ut conum abietis. ¶ Sciurus ea est solertia, ut in maximis Solis feruoribus ad frangendum calorem erecta cauda & patula sese ita opacet, quemadmodum pauones erecta se cauda adumbrant, Gillius ex Oppiano. ¶ Domesticè aliquando aluntur, & ita cicurantur ut hominem non refugiant, sed sponte accedant, & à pedibus ad caput ascendant, & qua possunt in uestimenta perrepant: liberè etiam uagantes extra domum subinde redeant. Non propriè tamen cicures appellari possunt, sed semiferi, ut & cuniculi, semper sunt. Mustelæ & sciuri allio dentibus tentato, in posterum mordere uix audent, cicuresq; hoc modo fiunt, Cardanus. ¶ Pelles eius in nullo ferè usu, nisi quòd pellifices aliquando cum pellibus pedum uulpinorum eas consarcinant. Fertur tamen eas multò magis calefacere corpus hominis quàm cæteras pelles. Cauda utilis est ad penicillos.

F.

Caro sciuri dulcis & bona est, Albertus. Suauis & salubris est, ægrotis etiam & imbecillibus: sed nigri rutilis præferuntur, Stumpfius. Videtur sanè hœdorum aut cuniculorum carni rectè comparari posse, quòd similiter tenera & suauis sit.

H.

a. Epitheta. Cui comparatus indecens erat pauo, Inamabilis sciurus & frequens phœnix, Martialis lib. 5. de Erotionte puella. λεῖον καὶ λάσιον γένος ὑλήεντος σκιούρου, Oppianus.

DE SIMIA.

A.

SIMIAE dicuntur, ut grammatici annotant, quòd simæ sint & naribus depressis, uel quasi mimæ & imitatrices. Simiæ nomen Græcum, id est pressis naribus: unde simias dicimus eò quòd huiusmodi sint, & facie fœda, Isidorus. Grecè πίθηκος dicitur, non simia: simus uero adiectiuum, pro depresso, (peculiariter autem de naribus dicitur,) uocabulum est Græcum, σιμός. Legitur etiam simius masculino genere, sed apud poëtas, Horatium, Martialem, Claudianum: quamuis simiolus diminutiuum apud Ciceronem habetur. Hebrei simiam koph קוף, appellant, ut Dauid Kimhi & alij eruditi exponunt: unde plurale kophim 3. Reg. 10. Chaldæus kophin reddit, Septuaginta πιθήκους, Hieronymus simias. Hinc forte Græci cepi uel cephi, quæ simia caudata est, nomen mutuati sunt. Semamit שממית, Prouerbiorum 30. ut D. Kimhi annotauit, ex sententia Rabi Ionæ, Arabicè uocatur בטאף cataph, uulgò autem ארגניילא. (tarantulam puto intelligens, id est phalangium. nam & ipse Dauid Kimhi אריגא, id est araneam esse putat, pro qua in Thalmud etiam usurpatur.) Chaldæus uertit אקמתא akmata. Iudæi multi araneam intelligunt, & inter cæteros R. Leui. Alij uero בוגיא bogia, id est simiam, uel koph, id est simiam, ut Abraham & R. Emmanuel. Commentarius etiam kabuenaki, simiam potius quàm araneam accipiendam putat. Rabi Isaac reptile uolans interpretatur; aliqui uermem pluuialem, (lumbricum.) Hieronymus stellionem, LXX. καλαβώτην. Tarantulam hodieq; in Italia uocant tum phalangij, id est aranei quoddam genus uenenosum, tum stellionem lacerto similem, quem Græci ascalabotem uocant. Samada, id est simia, Syluaticus. Maionio, id est simia, Idē. cercopithecum Itali hodie gatto maimone uocant. Simia quidem apud Græcos recentiores μαιμοῦ

uocatur, ab imitatione scilicet. Hispanis hodie móna, uel ximio. Itali nomen seruant, aliqui bertuceciam uocant. Galli, singe. Germani, aff. Flandri, simme uel schemmkel. Angli, ape. Illyrij, opicze. Græci recentiores μιμὼν, ὁ. & ἀρκοΐζανός, (apud Varinum tamē legitur ἀρκολίζανος, in Νῶτος Γιγάντων:) ut Lycophronis Scholiastes scribit. πίθηξ, ὁ μιμὼ, Suid. item in πίθηκος.

B.

Simias fert Libya, Strabo libro 17. ex Posidonio. Alibi etiam Mauritaniam simias alere scribit. Apud Zygantes Africæ populos pastoralibus uicinos simiæ affatim in montibus degunt, Herodotus. Omne latifundium quod inter Aegyptum, Aethiopiam Libyamq́ diffunditur, quacunq; lucis opacum est, uarium impleuit simiarum genus, Solinus. Refert Posidonius, se cum ex Gadibus in Italiam nauigaret, in Libyæ oram delatum esse, ac syluam quandam secus mare uidisse simijs plenam, quarum aliæ super arboribus, aliæ in terra sederent, nonnullæ catulos haberent, & ubera dependentia: risisse itaq; cum eas uberibus graues cerneret, nonnullas etiam caluas, nonnullas herniosas, & alia quædā huiusmodi detrimenta præse ferentes, Strabo lib. 17. Caucasi pars quæ in rubrum mare porrigitur simijs abundat, quæ piper colligunt, ut in D. referam ex Philostrato. Apud Indos pulchræ & magnæ admodum simiæ sunt, Arrianus. In India, Clitarchus tradit, simiarum genus uarium & multiplex oriri, tantamq́ earum in montibus multitudinem esse, ut uel Alexandrum magnis copijs septum eæ frequentes perterrefecerint, quòd arbitraretur se sibi insidiantem exercitum uidere. Nam cum Alexandro se ostenderunt casu, excelso & recto corpore erant, Aelianus. Basman regnum (in Tartaria) abundat diuersis simijs, magnis & paruis, hominibus simillimis, M. Paul. Venetus. Plinius in India scribit Orseos uenari simias (toto corpore) candentes. Strabo Prasios, non Orseos, esse tradit, qui cercopithecos albos capiant. Orseos tamen siue Orsios in India uidetur Plinius agnoscere: si modò rectè castigatus est à nobis locus libro 6. cap. 20. Hermolaus. Indi ad regem suum afferunt simias nonnullas albas, alias nigras. nam rufas ideo in urbem non adducunt, quod Veneris libidine inflammentur in muliebrem sexum, Aelianus.

¶ Simia homini forinsecus quidem similis est, in nullo autem interiorum, & minus quidē quàm ulla bestia, Albertus & eum secuti. Atqui Galenus uiscera etiam & interiora cætera simiam homini simillima habere scribit, ut inferius recitabo: item Plinius. Nutrimentum magis mouetur antrorsum quàm retrorsum, propter calorem cordis & hepatis. quamobrem in equis multis motus nutrimenti eleuatiorem partem anteriorem quàm posteriorem facit: & animal seraph Arabice dictū, multò altius est ante quàm retro, ita ut ferè erectæ staturæ esse uideatur. In his autem simijs quæ expressius referunt hominem, tantum potest hic nutrimenti motus, ut aliquando hominis instar erigantur, Albertus. Simia condensa est uillo, Obscurus. ¶ Simia (inquit Arist.) tam parte sui corporis prona pilosa est, utpote quadrupes, quàm supina, ut speciem gerens hominis: qui contrà, atq; quadrupedes, obtinet pilum, ut dictū iam est. Sed crassiore pilo simiæ uestiuntur, longeq́ hirtiores parte utraq; sunt. Conueniunt cum homine plurimum sua facie, quippe quæ nares, aures, dentes, tam primores, quàm maxillares hominis more habeant. Cilium etiā cum cæteræ quadrupedes non in utraq; palpebra habeant, simiæ habent, quanquam prætenue ac prolixius, potissimum in inferiore. Cæteræ enim quadrupedes inferioribus carent cilijs. Habent simiæ in pectore binas mammarum papillas: & brachia hominis modo, sed hirtiuscula, quæ & ipsa, & pedes ut homo inflectunt, hoc est, ita ut circunferentiæ membrorum utrorūq; obuersæ inter se adducantur. Ad hæc manus, digitos, ungues homini similes, uerum omnia rudiora, efferatioraq́. Pedes sui generis habent: sunt enim uelut manus maiusculæ, & digitis ut manus constant medio longiore. Vestigium etiam manui simile est, nisi quod in longum se porrigat, & uolam referens tendat ad postrema. Callosius hoc altera sui parte extrema est, & calcem inepte atq; exiliter imitatur. Pedum officium duplex est: ijs enim & ut pedibus, & ut manibus utuntur, inflectuntq́ eosdē perinde ac manus. Lacertos & femora habent breuia proportione cubitorum & tibiarum. Vmbilicum qui emineat, nullum habent: sed durum quiddam continetur loco umbilici. Partem corporis superiorem multo maiorem habent, quàm inferiorem, uidelicet more quadrupedum: quinarij enim ferè ad ternarium ratione constant. Degenerant ergo, tum ea de causa, tum etiam quod pedes manibus habeant similes, & quasi ex manu pedeq́ constitutos. Calcis enim postremum ad pedem, reliquæ autem particulæ ad manum facile referuntur: digiti nanq; uolæ speciem gerunt. Degunt plus temporis pronæ quadrupedum more, quàm erectæ. Carent natibus, utpote quadrupedes. Priuatæ cauda sunt, utpote bipedes. Exigua enim omnino cauda inest, quatenus nota solum habeatur. Genitale enim fœminæ mulieris est: mari potius canis, quàm hominis. Hæc Aristoteles, & Albertus ferè eadē omnia de animalibus 2. 1. 4. Simia quòd forma ambigua sit, ut & in neutro & in utroq; genere sit constituenda, ideo nec caudam habet, neq; nates. uidelicet, ut bipes, cauda uacat: ut quadrupes, natibus, Aristotel. de partibus 4. 10. Aliter Albertus, Simia habet nates latas, & locum in eis quasi paratum ad sedendum. Pilosa est, in facie tamē minus, Idem. Politianus in epistolis aduersus solius Ciceronis imitatores scribens, Mihi (inquit) longè honestior tauri facies, aut item leonis, quàm simiæ uidetur, quæ tamen homini similior est. Simiarum genera perfectam hominis simulationem continent, facie, naribus, auribus, palpebris, quas solæ quadrupedum & in inferiore habent gena, iam mammas in pectore, & brachia, & crura in contrarium similiter flexa: in manibus ungues, digitos, longioremq́ medium. Pedibus paulum differūt.

Sunt

Sunt enim ut manus prælongi, sed uestigium palmæ simile faciunt. Pollex quoq; his & articuli ut homini: ac præter genitale tantum, & hoc in maribus, uiscera etiam interiora omnia ad exemplar, Plin.

¶ Natura simię ridiculo animali, & animā habenti ridiculā, corporis quoq; constructionē ridiculam dedit, Galen. Simia inter uniuersa animantiū genera, tum uisceribus, tum musculis, tum arterijs, tum neruis (quoniam & ossium forma,) homini est simillima. Nam ob illorum naturam binis cruribus incedit, prioribusq; artubus ut manibus utitur. Et pectoris os omnium quadrupedum latissimum habet, clauiculas humanis similes, faciem rotundā, collum longū, Galē. de anatom. admin. 1. 2. Pręstat ut exercitaturus se in corporum dissectionibus, simiarum homini q; simillimarum artus disse cet: sin ea non detur, aliquam ei proximam deligat: aut si nulla omnino simia reperitur, cynocephalum, uel satyrum, uel lyncem, In eodem opere. Et libri sexti capite primo, Simia (inquit) homini simillima est illa, cui neq; facies oblonga neq; canini dentes magni, (cui nec oblongæ maxillæ, nec canini dentes magni, In eodem opere 1. 2.) Etenim hæc pariter aut augescunt aut minuuntur (id est, ut eò similior homini sit simia, quò minus longam habuerit faciem, minusq; magnos dentes caninos, & contra.) quemadmodum rectus incessus, cursus uelocitas, magnus in manu digitus, temporum musculus: & pilorum iuxta duritiem mollitiemq;, longitudinem & breuitatem differentia. Verum ex his enumeratis quodlibet contemplatus, alia quoq; poteris cognoscere: quippe uniuersa hæc simul tum increscunt tum minuuntur. Si quandoq; simiam conspexeris erectam currentem, statim ex longinquo hanc similem homini existere cognosces: ac poteris omnia in ea esse, quæ ante paulum enumeraui, prædicere: faciem rotundam, dentes caninos exiguos, maiorem manus digitum non adeò exiguum ut in alijs simijs, rursus pedis digitos minores quàm quos reliquæ simiæ obtinent, temporum musculos exiguos, sicut etiam eos qui ex femore ad tibiam pertinent, haud in longum procedentes: ad hæc os coccygis appellati, minutum: minimeq; hirsutam esse hanc simiam, & pilos habere haud admodum duros uel prolixos. Ita si quid ex relatis secus habeat, alia quoq; different. Iam nonnullæ ex ipsis proximè cynocephalos specie accedunt, adeò ut etiam lati ossis mucronem (coccyga nuncupaui) longum repræsentent: quædam ad caudam usq;. atq; hæ inter simias hirtiores sunt; pilo uestiuntur duro rectoq;: & aspectu sunt efferatiore. at in uera simia etiam hic timidus est. Et sanè temporalis musculus in ueris simijs plurimum attollitur: ibi autem cessat, ubi sutura coronalis habetur, ut in hominibus est cernere. Simili modo dentes magni quidem omnes, sed canini magis conspicui: quemadmodum & maxilla longa: & pollicem in manu omnes simiæ quæ cynocephalos imitantur, exiguum admodum habent. Tales musculos quoq; qui ex femore in tibiam descendunt, longissimè expansos obtinent: atq; ideo colligatum, ut ita dixerim, totum poplitem: cuius causa crura perfectè extendere, ac probe ijs cōsistere nequeunt: quare nec erectæ incedere uel currere uelociter possunt. Neq; igitur maiorem in pede digitum habēt grandem, hominum modo: neq; alios exiguos, sed omnes ex æquo magnos: is minor cæteris est quem homo habet maximum. Porrò caudæ initium quoddam ipsis inest: Et huiusmodi simiæ toto corpore cynocephalos referunt, Hæc Galenus. Et rursus libro 1. cap. 2. Simiæ (inquit) quæ cynocephalos imitantur, rostro longiore sunt, & dentes caninos habent prominentiores. Hæ etiam uix binis cruribus consistunt erectæ, tantum abest ut ambulare uel currere possint. Itaq; simiæ uel maximè homini similes, exiguo aliquo interuallo perfectam illius rectitudinem non assequuntur. Nam & femoris caput obliquius quodammodo cum acetabulo coxæ committitur: & quidam ex musculis qui in tibiam descendunt, ulterius progrediuntur, quæ ambo rectitudinem impediunt, offenduntq;: quemadmodum & pedes ipsis calce magis angusta constant: digitis autem insigni spatio inuicem discretis: sed hæc parua sunt, eoq; simia paululum à rectitudine discedit. quæ uero cynocephalos referunt, quoniam amplius hæ, idq; manifestò iam ab humana specie degenerant, euidentem quoq; ossium dissimilitudinem sortitæ sunt, Hæc omnia Galenus in Opere de anatomicis administrationibus. ὅσοι πύγας ὀξείας ὀστώδεις ἔχουσιν, ἰσχυροί· ὅσοι δὲ σαρκώδεις πίονας, μαλακοί. ὅσοι δὲ ἔχουσιν ὀλίγην σάρκα, οἷον ἐκτετριμμένην (siccam uel desiccatam, Vetus interpres: qui pro πύγας etiam non rectè pecten uertit. lego πυγὴν, id est nates:) κακοήθεις, ἀναφέρεται ἐπὶ τοὺς πιθήκους. Adamantius hunc locum sic habet: ἰσχία στοχία, γυμνότατα, ὀστώδη δέ: ἀνδρεῖα, λεπτὰ δὲ, ὀλιγόσαρκα, ῥικνὰ, ὥσπερ ἐκτετριμμένα τὰ πυγὴν τοῦ ἀνδρός. τοιαῦτα γὰρ καὶ τὰ πιθήκων. Clunas simias à clunibus tritis dictas existimant, Pompeius lib. 5. ¶ Maligni habentur quorum caui sunt oculi, quales simijs, Aristoteles & Adamantius. Quibus parui oculi, ut simijs, pusillo sunt animo, Aristoteles: maligno, (κακομήχανοι,) Adamantius. Qui paruas habent aures, simijs ingenio respondent, πιθηκώδεις, Aristot. Adamantius malignos & fraudulentos esse ait, κακοήθεις καὶ πανοῦργοι. Simis naribus homines libidinosi ferè iudicantur: simæ autem etiam simiæ sunt, unde quidam nominatas existimant: constat uero eas libidinosas esse, & quasdam adeò ut mulieres etiam appetant. Quibus labra sunt crassa, & superius ultra inferius eminet, stulti iudicantur, à simili asinorum & simiarū specie, Aristot. ¶ Iam uisum est cor simij maris, habens duo acumina, quod pro miraculo uel mōstro habendū est, Albert. ¶ Simia mamillas ut mulier in pectore habet: eoq; manus dedit ei natura, quibus ad pectus potest eleuare partū sicut mulier: cætera autem animalia inferius habent mamillas, ut à suis fœtibus attingi possint, Albertus.

¶ Dorsum paruum, quale est felis & simiæ, hominem pusillanimem arguit, Aristoteles. Adamantius quoq; dorsum latum & solidum, uiri fortis & animosi signum esse ait: contrarium uerò, contra.

¶ Simijs ungues imbricati, Plinius. Simiæ & quadrupedes assuetę uinum bibere unguibus carent,

ut dicam in C. ¶ Quæ animal generant, genua ante se flectunt, & suffraginum artus in auersum. Homini genua & cubita contraria: item ursis & simiarum generi, ob id minimè pernicibus, Plinius. ¶ Caudæ præter hominem ac simias omnibus ferè animalibus, Plinius. ¶ Simia calcaneum habet in pedibus, & propter hoc erigitur ut homo, stat, & currit quandoque, sed hoc non potest nisi modicè, Author de nat. rerum.

¶ Venarum in brachijs diuisio in simijs non secus quàm in homine per omnia apparet, Galenus in libro de uenarum & art. dissect. cap. 4. Pollicem simiæ etiam habent, sed breuem, gracilem, curuum, & omnino ridiculum. Sed & tota manus simię humanam ridiculè & ineptè imitatur, Galen. de usu partium 2. 22. ¶ Musculi qui ex posterioribus partibus cruris proueniunt, ad medium ferè tibię, aut paulò supra id in simijs implantati, musculis anterioribus colum(crus) extendētibus renitentes, & crus retrorsum contrahentes, genu exactè extendi non permittunt, Galenus in eodem opere circa finem libri 3. Et mox, Omnium enim ossium crurum syntaxim eiusmodi cum habeat simia, quæ eam rectè stare non permittat, maximè ridiculos retrorsum musculos constructioni aduersantes sortita est. Atque igitur puerorum ludicro uelut claudo subsultans, neque exactè, neque tutò stare rectè potest. Sed ut homo deridens & subsannans alium hominem claudum, stat, & ambulat, & currit claudicans: ita & simia utitur cruribus. Simiæ pes (inquit idem de anatom. administrat. 2. 15.) hac parte ab humano discrepat, (tendine quodam qui ad tarsum reflectitur ex superioribus partibus ad inferiores productus) quòd etiam natura digitorum huic animali dissimilis sit humanis. Illi siquidem multò minores, quàm qui in manu existunt: hi uero maiores etiam ijs in quos manus est discreta: quales repentibus quoque animantibus plurimum fissi, tum inuicem distantes adsunt, quorum beneficio ex facili sublimia conscendit simia: quemadmodum mustelæ, mures, uiuerræ, & id genus alia. Hunc igitur tendinem, ut dixi, in pede humano haud est reperire, &c. De musculo etiā reperto sub axilla simię scribit quædam 1. 3. de anatom. administ.

¶ Simias ab homine in pluribus differre quàm putauit Galenus, Andr. Vesalius docet in Volumine suo de fabrica corporis humani: nempe in musculis thoracis & brachiū mouentibus: item in ijs qui cubitum & femur agunt ab eo differre, & manus interna fabrica: In musculis pedis digitorum motoribus, & pedes mouentibus & scapulas: In tendine pedi subnato: Item colo & mesenterio: & pulmonis lobo quinto uenam cauam sustinente, quo homines carent. Passim etiam demonstrat simiarum sectionis peritiorem fuisse Galenum quàm hominum: & simiarum sectione delusum, aliorum Anatomicorum placita uera sæpe euertere aggressum. De simiarum osse sacro & coccygis: Omentum earum inter homines & canes mediam rationem sortiri, Quære apud Vesaliū ex Indice.

C.

Simiæ in montium cauernis & foraminibus habitant, Philostratus. In rupibus uel arboribus, Albertus. ¶ Nucibus & pomis in cibo delectantur: sed reperto in eis amaro cortice, totum abijciunt, Obscurus. Vermes (pediculos) in capitibus & uestibus colligunt & comedunt, Albertus. ¶ Vinum etiam bibunt, & inebriatæ aliquando capiuntur, ut Athenæus refert. Simias quadrupedesque quibus digiti sunt, negant crescere assuetas meri potu, Plinius. Huius rei causam inquirit Cælius Calcagninus Epistolicarum quęstionum lib. 2. ad Thomam Calcag. nepotem. ¶ Omnis fœmina inter quadrupedes urinam retrò reddit, nisi forte erecta incedat aliqua duobus pedibus, ut Auicenna dicit de quodam genere simiarum: quarum fœminas cum erectæ aut sedentes urinam emittunt, certum est antrorsum ab eis emitti ut à mulieribus, Albertus. Aegyptij hominem sua dedecora occultantem insinuantes, simiam mingentem pingunt: hæc enim urinam à se redditam occulit, Orus. ¶ Indi simias rufas in urbes non adducunt, quòd Veneris libidine inflammatæ, in muliebrem sexum furentes sint: ac si quando deprehendunt, eas tanquam adulteros odio persequentes interficiunt, Aelianus. ¶ Catulos pariunt geminos, quorum alterum amant, alterum oderunt, ut dicam in D. Pariunt quandoque in domibus ubi aluntur, & partus suos ostendunt hominibus quasi pulchros, Albertus ex Plinio. Simia animal mobile & inquietum est, morsu ferox, & præ cæteris animalibus exquisito ualet gustu, Obscurus. De incessu eius erectæ & cursu, diximus quædam supra in B.

D.

Simiarum generi præcipua erga fœtum affectio. Gestant catulos: quos mansuefactæ intra domos peperere, omnibus demonstrant, tractarique gaudent, similes gratulationem intelligentis. Itaque magna ex parte complectendo necant, Plinius & Albertus. Immoderatè fœtus amant, adeò ut catulos facilius amittant quos impendio diligunt & ante se gestant, quoniam neglecti ponè (id est post, à tergo matris) matrem semper hærent, Solinus. Duos fœtus plerunque parit: ex quibus chariorem magis complectitur et gestat: minus charus dorso matris insidet, Albertus. Ex geminis catulis alterum amant, alterum oderunt, Αὐτοῖς δ' ἀγκαλίδεσσιν ἰδὴ ἔκταν (pro κτάνοντο) τοκήων, Oppianus: id est, propriæ autem matris ulnis perit catulus, arctius scilicet compressus. Aegyptij ut patrem significent qui inuiso filio hæreditatem reliquit, simiam cum catulo eius retro (in tergo) pingunt: parit enim simia geminos: unum amore, alterum odio prosequitur. Quem igitur amat ante se gestans interimit: quem uero odit post se (in tergo) habet, ac illum reliquum nutrit, Orus. Vide mox in B. in uenatione simiæ. ¶ Simias facillimè mansuefieri, & in ædibus diuitum ludicri ac ridiculi spectaculi gratia

catenis

catenis alligatas nutriri, notum est omnibus.

¶ Luna caua tristes esse, quibus in eo genere cauda sit, nouam exultatione adorare, (nanque defectum syderum & cæteræ pauent quadrupedes,) Mutianus tradit, Plinius. Solinus tamen de simijs, non caudatis, sed simpliciter, Exultant (inquit) noua Luna, tristes sunt cornuto & cauo sydere. ¶ Simiæ facies turpiter hominem assimulat, tristis, fraudulenta, Gillius. Diuitibus in delicijs sunt, omnium ferè rerum imitatrices. ¶ Pusilli eas animi esse, malignas, stolidas, & eodem ingenio præditos censeri homines, qui oculos, aures, labra aut dorsum eis similia habent, ex Aristotele & Adamantio in B. diximus. Simia quemuis ludum docetur, natum ad imitationem animal: sed mala potius quàm bona in homine imitatur. Ferocitatem quidem obliuiscitur, sed nunquam adeò mansuescit, quin facile semper fiat rabida, (ad impetuosam iram prona.) Delectatur ludendo cum pueris & canibus: sed pueros (infantes) non custoditos aliquando strangulat, uel ab alto præcipitat, Author de nat. rerum, & Albertus. πιθήκου ἀποφαίνεται τὸ βωμολοχικὸν καὶ εἰρωνικόν, Adamantius: hoc est, Simiæ ingenium scurrile & simulatione insigne est. Simia cicur dominum suum agnoscit etiam post multos annos reuertentem, Alexander. Iniuriæ longo tempore meminit, & simultatem diu exercet in eum à quo læsa fuerit, Albertus & alij. ¶ Natura simiæ ridiculo animali & animam habenti ridiculam, corporis quoque constructionem ridiculam dedit, Galenus. Simia maximè delectatur ludis, unde factum apud Græcos uerbum ἀποπιθηκίζειν, ἀποπιθῆξαι, Suidas & Varinus. Pulchra semper apud pueros est simia, ut ait ueterum quidam, nos admonens ludicrum esse ridiculum puerorum hoc animal illudentium. Omnes enim humanos actus imitari dum satagit, & frustratur in ipsis, & ridiculum se exhibet. An non uidisti simiam fistula canere, saltare, scribere, & alia agere uniuersa conantē, quæ homo pulchre perficit? Galen. de usu part. 2.22. Simia actuosum animal, & ad omnia imitanda habile, omnè quod corpore agitur, si doceatur, præclare discit, & idipsum actione repræsentat: ac si saltare doceatur, saltationem assequitur: si ad tibiam canere, canit. Ego aurigæ munus obire uidi, habenas nimirum uel abducendi, uel remittendi, & flagello simul utendi: breui, si quis ad alia quæpiam instituat, non fallit docentem: adeò uarium natura animal est, & multiplex, ut ad omnem actionem sese uerset, Aelianus. Et rursus, Cum cæteris in rebus omnium bestiarum simia peruersissima est, tum peruersior in ijs, in quibus hominem imitari conatur. Cum enim nutricem ex eminenti loco perspexisset puerum infantem in pelui lauare, & fascias in orbem contrahere, & in arctum ad aquæ expressionē contorquere, atque quo reliquisset loco puerum obseruasset, simul & circa eum ipsum à custodibus magnam introspexisset solitudinem: fenestella quæ tum pateret in domum intrauit ad puerum, quem similiter ut factitari à nutrice uiderat, ex lecto sublatum integumentis nudauit, & aquam, succensis carbonibus, calescentem, in miserum infantem infudit, atque interfecit. Mutianus & latrunculis lusisse fictis cera simias tradit, nuces uisu distinguere, Pli. Callidus emissas eludere simius hastas, Martial. Caucasi pars (inquit Philostratus de uita Apol. lib. 3.) quæ in rubrum mare porrigitur, tum alia aromata, tum piperis arbores profert. Nascuntur illæ in extremis præruptisque locis, homini inaccessis: ubi simiarum populus montis cauernas & omnia foramina incolit. Eas autem maximi faciunt Indi, quoniam piperis (ut sic dicam) uindemiatrices sunt: quapropter & armis & canibus leones & cæteras feras ab ipsis arcent. Insidiatur autem simiæ leo ægrotus, medicinæ causa, (uide paulò post:) & cum iam senex feras assequi alias non potest, pastus cibique gratia. Sed Indi simias non negligunt, & se beneficia ab ipsis capere arbitrantes leones arcent. Quod autem ad piperis collectionem attinet, sic se habet. Accedentes Indi ad arbores quæ in parte montis infima nascuntur, fructusque ab illis decerpentes, paruas quasdam sub arboribus areas faciunt, ubi piper congerunt, quasi casu illic ipsum projicientes, ceu rem neglectam & minimi ab hominibus existimatam: circunstantes uerò atque in auijs abditæ simiæ, talia desuper aspicientes ubi nox aduenit, Indorum opus imitatæ auulsos arborum ramulos, (βοστρύχους,) in areas quas diximus conferunt. Indi autem ubi dies illuxit piperis aceruos asportant, quos nihil laborantes sed dormientes acquisierunt, Hæc Philostratus.

¶ Vt leo inter bestias terrestres, sic in mari delphinus imperat. Ambo senectute tabescunt: & cū sunt in ægritudine, illi terrestris simia, huic marina medetur, Aelian. Aegroto leoni nulla potest alia medicina adhiberi: sed si comederit simiam, id ei morbi remedium est, Idem in Varijs. Hoc & Philostratus scribit, ut paulò antè retuli. Cum supra quàm ferre queat cibo se compleuit leo, aut quiete & inedia se exhaurit, aut simiam nactus uorat, illiusque adesis carnibus uentrem mollitum extenuat, Aelianus. Hominem ægrotum ac seipsum curantem significantes Aegyptij leonem pingunt simiam uorantem: hic enim febricitans uorata simia conualescit, Orus. Aegritudinem fastidij tantum sentit leo, in qua medetur ei contumelia, in rabiem agente annexarum lasciuia simiarum. Gustatus deinde sanguis (simiæ, non canis ut Physiologus habet) in remedio est, Plinius. ¶ Quàm mirabili astutia pardalis se mortuam fingens, simias captet, uide in Pardali capite 3. ex Aeliano: unde & prouerbium natum, Pardi mortem adsimulat. Ad pardum pleraque uel sponte adcurrere, odore allecta, simiā comprimis, narrant, Plutarch. at Aelianus pardalin cursus celeritate simias assequi scribit. ¶ Cati etiam in Aegypto simias uenantur, ut in Cato dixi ad finem capitis quarti. Inter mamonetum (id est cercopithecum) & simiam odium est implacabile, bellumque frequens: & licet uiribus impares sint mamoneti, astutia tamen & animositate pugnandi simijs præferuntur, Isidorus. Ephorinus in Colloquijs Erasmi in dialogo de amicitia, postquam multa de animalium inter se naturali

mm

uel consensu uel pugna dixisset, subdit: Addam quod non legi, sed his oculis conspexi. Simius supra modum horret testudinem. Huius rei quidam dedit nobis specimen Romæ. Puero suo in uerticem imposuit testudinem, & pileo contexit. dein producit ad simium. Ilico simius gaudens insilijt in humeros pueri uenaturus pediculos, sublato pileo reperit testudinem. Mirum erat spectaculum quanto cum horrore resilierit bestia, quàm expauerit, quàm timide respexerit an sequeretur testudo. Additum est aliud specimen: alligauimus testudinẽ catenæ à qua reuinctus erat simius, ut effugere non posset, quin saltem aspiceret. incredibile dictu quantopere fuerit discruciatus: tantum non metu exanimabatur, interdum auersus posterioribus pedibus depellere tentauit hærentem bestiam. Tandem quicquid erat in aluo aut uesica oneris, reiecit. Sequuta est ex pauore febris, ut nobis fuerit soluendus à catena, & aqua uino temperata refocillandus, Hæc ille. Ego uero simiam non testudines, sed limaces, metuere audio: quæ si circumponantur ei, comprimere se, & præ metu contingere non audere: ut errârit Erasmus uulgari hodie multis errore testudinem pro limace dicentibus. Et paulò post in eodem dialogo: Thomas Morus (inquit Ioannes interloquutor) in Anglia alebat domi simium prægrandem, tum fortè, quò reualesceret à uulnere solutus obambulare sinebatur. In extremo horti erant inclusi cuniculi, quibus insidiabatur mustella. Id simius procul quietus & ociosus spectabat, donec uideret cuniculis nihil esse periculi. Cæterum posteaquam mustella labefactasset caueam à muro reuulsam, iamq; periculum esset, ne cuniculi à tergo nudati prædæ essent hosti, accurrit simius, & conscensa trabe quadam, caueam retraxit in locum pristinum, tanta arte, ut homo non posset dexterius. Ex quo perspicuum, hoc animantium genus simijs esse charum. Ipsi cuniculi non intelligebant suum periculum, sed hostem suum per cancellos osculabantur. Simius opitulatus est periclitanti simplicitati. Tum Ephorinus, Omnibus (inquit) catulis minoribus delectantur simij, gaudentq; fouere sinu & complecti: sed pius ille simius dignus erat aliquo pietatis præmio.

E.

Simia & elephas uino inebriantur. illæ quidem etiam inebriatæ capiuntur, Athenæus lib. 10. Mira solertia uisco inungi, laqueisq; calceari imitatione uenantium traduntur, Plinius, ut Romana exemplaria habent. Hermolaus magis probat Veneta, in quibus legitur, Visco inungi laqueos, calceariq; uenantium imitatione. Scio & intingere sibi oculos (inquit) solere simias, atq; inde capi facile, ut inquit Strabo: sed illud non tam solertiæ quàm stultitiæ tribuendum erat, Hæc ille. Ego Romanã lectionem malim: nam quod in Venetis legitur, apud nullum alium authorem reperitur. Vulgus simiarum passim uidemus non sine ingenio æmulandi, quò facilius in manus ueniunt. Nam dum auidè uenantium gestus affectant, relicta consultò uisci unguilla, quod mendacio factum uident, oculos suos oblinunt. Ita uisu obducto pronum est eas corripi, Solinus. In montana regione Indiæ genus simiarum frequens & prægrande reperitur, (inquit Diodorus Siculus lib. 17.) quæ cum ualido corpore & animi sagacitate præstent, haud facile per uim comprehendi possunt. Igitur è uenatorum turba quispiam melle sibi oculos perungit, alius (belluis hæc omnia uidentibus) calciamenta sibi induit, alij specula capitibus applicant. Calciamentis innectuntur laquei, atq; ita ea discedentes relinquunt. Pro melle uiscum supponunt, & speculis adijciunt funes, (ἐνιάσπερ.) Simiæ post uenatorum abitum conantur ea, quæ uiderunt, facere & ipsæ, sed frustra. Cilia enim uisco agglutinantur, pedesq; laqueis impediti, & corpora uincta remanent, Hæc Diodorus. Inter Hydaspen & Acesinen in India sylua est prope Emodos montes, in qua maximam ingentium cercopithecorum multitudinem esse dicunt, adeò ut cum Macedones aliquando multos in collibus quibusdam apertis uidissent in aciem instructos (nam id animal ad humanum accedit ingenium [ἀνθρωπονόητον] non minus quàm elephantes,) castra putarint, & in eos tanquam hostes irruerint: sed cũ à Taxilo, qui cum Alexandro erat, rem agnouissent, cessarũt. Hoc animal duobus capitur modis. nam cum imitationis studiosum sit, & in arbores fugiat, uenatores cum eos in arboribus insidere animaduertũt, catinum aqua plenum in conspectu ponunt, oculos sibi ex ea abluentes, postea uisco pro aqua posito abeunt, ex longinquo insidiantes. Cum animal ex arbore descenderit, & sese uisco illeuerit, & conniuentes palpebræ implicitæ fuerint, accedentes uiuum capiunt. Atq; hic unus est modus. Alter est, postquã culleolos (θυλάκους) quosdam in subligaculi modum induti fuerint, abeunt alijs ibi relictis interius uillosis & uisco illitis. Simiæ in hos ingredientes facile capiuntur, Strabo lib. 15. Eadem ferè de simijs uisco aut calciamẽtis propositis, capiendis, Author libri de nat. rerum & Albertus scribunt. Non capiuntur retibus, neque sagacium canum uenandi solertia præditorum: sed cum sit animal saltationis auidum, saltare cupit: si item quempiam uiderit calceos induentem, imitatur: & si quem uiderit oculos pingentem, aut lauantem, hoc idem facere studet: itaque pro his ex plumbo factos graues calceos proponunt, & laqueos subijciunt, ut pes quidem ingredi possit, & interim firmo uinculo retineri. Itemq; uisco decipiuntur, nam illis uidentibus Indus pelues aqua plenas in earum conspectu ponit, ex eaq; oculos oblinit, ac mox uiscum pro aqua reponit: illæ aspicientes (ut sunt ad omnia imitanda aptæ) continuò descendunt, oculosq; & ora ipsi similiter uisco oblinunt, itaq; postea facillimè capiuntur, Aelianus. Otides etiam aues imitatoriæ, uisco similiter capiuntur. Catulos ferè geminos parit: ex quibus chariorem magis complectitur, & gestat (ulnis.) qui minus diligitur, dorso matris insidet: & cum aliquando à uenatore agitatur, necessitate adacta fœtum quem ulnis gestat, abijcit, ut fugere possit. dorso autem adhærens excuti nõ potest, & si forte cum illo euaserit, diligere incipit quem

ante

ante minus dilexit, Albertus. Piper quomodo ex arboribus colligant simiæ, dictum est supra in D. Regio Basman magno Cham Tartarorum regi subiecta, abundat diuersis simijs magnis & paruis, hominibus simillimis. Has capiunt uenatores, & occisas totas depilant, pilis in barba tantum & ano relictis: & aromatibus conditas desiccant, & mercatoribus uendunt, qui in diuersas orbis partes corpora illa deferentes, hominibus persuadent tales homunciones in maris insulis reperiri, M. Paulus Venetus 3.15. ¶ Simiæ in leporario rarenter tenentur: sed catenula in qualibet ferè ædium parte ligantur, ut conspici possint atque delectent, Grapaldus. Imponitur aliquando equo paruo, & canibus in equum irritatis, cum desilire non audeat, metuens sibi à canibus, miros interim gestus ædit.

¶ Serpens, canis, simia & gallus gallinaceus, culeo parricidæ in mare præcipitando simul inseruntur. Vt enim simia homo non est, attamen uidetur: sic qui proprium occiderit patrem. Serpens insidijs anteit, inimicissimus humano generi non secus ac parricida. Canes omnes odisse uidentur, solumque hoc animal nulli penitus parcit, neque proprio generi. Gallus insons huius culpæ, forsan ob gentis similitudinem adijcitur, quam maxime Romani oderunt, uel quod superbissimus sit. Præcipitatur in mare, uelut omni indignus elemento, & cuius societate aer, terra aquaque inficerentur: ob id culeo insuitur uirgis sanguineis prius uerberatus, Cardanus.

F.

Zygantes Africæ populi simijs uescuntur, quarum affatim gignitur ijs qui in montibus degunt, Herodotus. Simia frigida & austera est, & humorem generat pessimum, Rasis.

G.

Cor simiæ assum & aridum potum drachmæ pondere cũ mellerato uetere, roborat cor, & acrimoniam eius audaciamque auget, pusillanimitatem & cordis pulsum depellit, acuit intellectũ, & contra caducum morbum ualet, Rasis.

¶ Siue homo, seu similis turpissima bestia nobis, Vulnera dente dedit, uirus simul intulit atrũ, Betonicam ex duro (aliâs puro) prodest assumere Baccho. Nec non & raphani cortex decocta medetur, Si trita admorsis fuerit circumlita membris, Serenus. Fel tauri illitum super morsum simiæ, persanat, Sextus. Simiæ morsus (inquit Auicenna) aliquando uenenosus est, cui applicari oportet ea quæ uenenum extrahant: quale est cataplasma cum cinere, aceto, cepa & melle: aut cum amygdalis amaris & ficubus, præsertim immaturis. Conuenit etiam lithargyrus cum sale, & radix fœniculi. Apostema eius sedatur lithargyro liquefacto in aqua: & cooperiat (aliâs aperiatur) ipsum cum nigella & melle, & eruo & melle: Aliâs, Assumat in potu nigellã tritam & mel & porrũ: aut orobum & mel. Arnoldus de Villanoua in Breuiario sic legit, Nigella & mel cum farina orobi mixta & superposita, mirè ualent. Ferdinandus Ponzettus penultimo capite operis sui de uenenis, cum indicasset remedia contra morsum cati, subiungit: Similiter curatur morsus muris syluestris & simiæ, & aliquorum, super quos ueteres ponebant fabas masticatas. Et quidam putant quod betonica & plantago sumptæ cum uino ueteri conferant ad omnes: & quod fimus caprarum decoctus in aceto, & ulceri illitus sanet.

H.

a. Clunas simias à clunibus tritis dictas existimant, Festus. Græci πίθηκον uocant, παρὰ τὸ πιθῶ, πιθήσω. πάθε γὰρ ἡμᾶς (τὸ ζῷον εὐήθως ὂν προσέχειν αὐτῷ, Etymologus:) Suidas. Πίθηξ etiam legitur apud Suidam. Πίθων, simia, Varinus. sed melius apud Hesychium prima per iôta legitur. etsi illic quoque ordinis ratio ἄλλα postulet. Ἄριμος, simia: Arima uerò mons Ciliciæ, (sic enim lego,) Hesychius & Varinus. Arimos prisca Hetruscorum lingua simias uocabat: Vide inferius inter propria. Simiæ uocantur mimi & satyri, μῖμοι καὶ σάτυροι, Varin. in Νῆσος γελώντων. mimi scilicet ab imitatione, à recto μῖμος. ab alijs μιμὼ, uel μιμὼν scribitur, ut in A. dixi. Satyri, peculiare genus est, de quo infra. Βάτας, πίθηκος, ἀναβάτης, Hes. Var. inde nimirum quod facile arbores scandant, & in sublime repant. Καλλίας, simia, Lacones, Hes. Var. Galenus in commentarijs chirurgiæ Hippocratis notat γλυκέαν à Græcis uocari suem, uel porcum in sacrificio, blanda scilicet uoce, ut quoque simiam καλλέαν, eadem ratione, Gyrald. Κίρκωψ (melius κέρκωψ,) impostor uel simia, Hes. Varin. Suidas rectè habet κέρκωψ. Κέρκωψ, ludicer, πανουργώδης. uel genus feræ magnã caudam habentis, Hes. Varin. Simia quidem simpliciter & proprie dicta, caudata non est, sed cepus siue cercopithecus: cercos enim Græcis cauda est, unde & cercops deriuatur, ut eo nomine caudata simia potius quàm simia simpliciter intelligenda uideatur. Suidas cercopem non simiam, sed genus simiæ interpretatur. Κερκωπίζειν, irridere, illudere sicut simiæ: quod uerbum etiam prouerbialiter usurpatur, per translationem, ut Chrysippus inquit, ab animalibus quæ cercon, id est caudam motitantes adulantur. Cercopes, astuti, dolosi, impostores, adulatores, qui (sicut uulpes canes uenaticos decipit cauda huc illuc translata, Varin.) homines simplices decipiunt τῇ κέρκῳ τῶν λόγων, Suidas, (Varin.) Et rursus, Κερκωπίζειν in prouerbium uenit, siue ab animalibus quæ cauda adulantur: siue à Cercopibus, quos in Lydia uersatos aiunt, magnos impostores & inamabiles, (ἀνδ᾽ ὥς.) Plura leges apud Erasmum in prouerbijs Cercopum cœtus, & Cercopissare. Cercopes in simias mutati, Ouidius Metam. 14. Cercopes duo fratres, iniquissimi homines & ab ipsa improbitate sic dicti, alter Passalos, alter Acmon. Quod cum animaduerteret mater eorum Memnonis, monuit ne in melampygum inciderent, hoc est Herculẽ. Hos Xenagoras propter malignitatem in simias transformatas ait, & Pithecusas insulas ab eis dictas. Nomina eorum, Candu

lus & Atlas. (Aeschines Sardianus in Iambis nomina eorum scribit Andûlum & Atlantum, Varin.) Alij ex Thea (ἐκ θέας) & Oceano eos natos aiunt, & in saxa conuersos, quòd Ioui imponere conati essent. Et mox, Cercopes aiût fuisse mendaces, superbos, deceptores, qui per multas uagati terras, ubiq; deceperint homines. Cercopes olim uocabantur Cyclopes, quare improbos & malos homines sic nominamus, Varin. Est & κερκώπη, parua cicada, κερκώπων, τεττίγων, Hes. Varin. ¶ Νάνος, nanus & simia, Etymologus.

¶ Epitheta. Simius, infamis, proteruus, calidus, simulator, parasitus, turpis, apud Textor. Simulator humani oris, Claudian. 1. in Eutrop. ¶ Πίθηκος μῖμος, Philes. Μιμηλός. φιλοπαίγμων. Τοῖα γὰρ ἀγκύλα κακῶν μιμηλὰ πιθήκων. Τίς γάρ ἂν ἐν γυίοις τοῖον γένος αἰσχρὸν ἴδοιτο, ἀθληχρὸν, στυγερὸν, δύσειδέα, ὠλόβολον; Oppianus.

¶ Simia, per translationem, qui alium imitatur. In quo Rusticum insectatur, atq; etiam Stoicorũ simiam appellat, Plinius epist. Quos neq; pulcher Hermogenes unquam legit, neq; simius iste, &c. Horatius 1. Serm. Simiolus diminutiuum, qui utcunq; alterum imitatur. Hic simiolus animi causa, me, in quem inueheretur, delegerat, Cic. ad Marium lib. 7. epist. Tatianus orator simiæ cognomentum indeptus est, quòd omnia ingeniosius imitando exprimeret, Cælius. Maximinus iunior oratore usus est Tatiano filio Tatiani senioris, qui dictus est simia temporis sui, quòd cuncta imitatus esset, Capitolinus in Maximino Iuniore. Aristophanes in Auibus quendam traducens πίθηκον uocat, siue tanquam deformem, siue tanquam panûrgon, id est improbum & astutum. In hominem deformem & nigrum, qui liberos etiam deformes habebat, iocosum epigramma authoris incerti Anthologij libro secundo legitur, ut apposui. Ἑρμολύκου θυγάτηρ μεγάλῳ ἠγάλλετο πιθήκῳ, ἡ δ' ἔτεκεν πολλοὺς Ἑρμοπιθηκιάδας, &c. Tragica simia, τραγικὸς πίθηκος, prouerbiali conuicio dicebatũ, qui fungeretur honoribus, opibusq; polleret, alioquin indignus. Simiam appellant homuncionem, uix hominẽ, sed simulachrum hominis magis. Tragicam addunt, propter fortunæ strepitum & personam additam. Demosthenes in oratione pro Ctesiphonte, Aeschinem tragicam simiam appellat, quòd quum esset nequissimus, splendidis uerbis probum ciuem ageret. Cuius prouerbij meminit Philostratus in Aristide. D. Hieronymus in epistolis ostendit hoc scomma iaci solere uulgò in Christianos, sed ab impijs ethnicisq;, perinde quasi uultu habituq; sanctimoniã præ se ferrent, quum essent improbi: quanquam hic locus in exemplaribus non eodem habetur modo. Conuenit & in eos qui barba pallioq; philosophos se profitentur, cum cætera cultui non respondeant, Erasmus. Τραγικὸς πίθηκος, ὁ τῶν πρὸς ἀξίαν σεμνυνομένων, Hes. Var. & Suidas, qui etiam pluribus, Demosthenes (inquit) præter alia in Aeschinen scommata, poëtarum tragœdias eum imitari dixit, & simiam appellauit, siue quòd breuis staturæ homo in scenam intraret: siue quòd simia animal est ad imitationem factum, & Aeschines quoque tragœdiarum histriones imitaretur. Videtur & Tragica simia dici posse in hominem curiosius & pretiosius uestitum, ut Cælius innuit. Eleganter & aptè Callippides Myniscum histrionẽ tragicum simiam uocabat: nam simias ueteres appellabant imitatores, qui gestu omnia exprimere conantur, Robortellus. Simile huic est aliqua ex parte, Simia purpurata, de quo uide infra inter prouerbia. Simia barbata, Δωγωνοπίθηκος, uide ibidem. Πίθηξ, apud quosdam uocatur breuis homuncio, Varinus. ¶ Lycophron Thersitis turpitudinem expressurus, πιθηκόμορφον illum nuncupauit, id est simiæ consimilem, Cælius. Πιθηκοειδής, simiæ similis, Lexicon Græcolat. Πιθήκου βλέμμα, τὸ τοῦ πιθήκου, id est aspectus uel facies simiæ, Suidas & Var. in deformem, ut uidetur. Οἱ τὰ ὦτα μικρὰ ἔχοντες, πιθηκώδεις, Aristot. Οἱ μὲν πάλαι οἷος πιθηκισμοῖς με περιελαύνεις (aliàs ἠπελαύνεις,) Aristoph. in Equitibus: ἀντὶ τοῦ ἀπάταις καὶ κολακεύμασιν ἢ μιμήμασί με νικᾷς, ὡς καὶ αὐτοῦ ταῦτα πεποικότος, Scholiastes, Suidas, Varinus. Ἀποπιθηκίσαι, illudere, irridere, (ut κερκωπίζειν:) ἀπατῆσαι, deriuatum à simia animante ad ludos nata, Suidas, Varin. Πιθηκίζειν, fucis aut blandiijs fallere, Erasmus in prouerbio Simia caudata: sed authorem non citat.

¶ Est & simia in mari rubro, non piscis quidem, sed bestia cartilaginea, colore terrestri similis, & reliqua etiam specie aliqua ex parte, similiter quoq; resima, &c. Aelianus.

¶ Pithecium, mulieris nomen Plauto, Hermolaus.

¶ Πιθήκων κόλπος, id est Simiarum sinus, portus est in Libya iuxta Carthaginem. gentile, Pithecocolpites, Stephanus. ¶ Pithecusæ, Πιθηκοῦσαι, insulę in mari Thusco contra Campaniam, à simijs, ut author est Strabo, dictæ. Harum una Aenaria quoq; dicta est ab statione nauium Aeneæ, Homero Inarime: hodie Ischia ab oppido cui coxendicis similitudo, ut Hermolaus in Castigat. suis in Plinium docet. Plinius uero à figlinis doliariorum nomen factum putat, quæ ibi ex Creta fiebant. Dolium enim Græci pithon, simiam pithecon uocant. In harum summitate oppidum fuit, quod plurali numero Pithecusæ dicebatur. Meminit Plinius 3. 6. & Ptolemæus 3. 1. Inarimen Prochytenq; legit, sterilisq; locatas Colle Pithecusas, habitantum nomine dictas, Ouidius. Incolæ, Pithecusæi, Stephanus. Prochytam & Pithecusam à Miseno abruptam Strabo in primo author est, quã tamen idem in quinto à Pithecusis ipsis quondam diuulsam tradit. Posteriorem sententiam Plinius sequitur & Seruius. Vnde & secundum hos à profusione nomen Prochyta traxit, quod etiamnum seruat. At Dionysius libro 1. scribit à nutrice Aeneæ eiusdem nominis dictam. Pithecusam autem & Pithecusas numero multitudinis dicimus alteram insulam, quæ Inarime primum Vergilio dicta est, Nic. Erythræus in Indice Vergiliano, ubi plura leges in uoce Inarime. Arimum Hetrusci olim simiam uocabât.

Vide

Vide etiam Inarime in Onomast. nostro: & quædam Strabonis loca, & Hermolai in Plinium, ex Indicibus. Iouem deuictis Gigantibus aliqui Damascum, alij Siciliam, trophæum statuisse aiunt: alij uerò Gigantum insulas, Pithecos (πιθήκους) accipiunt, qui iuxta Italiam sunt, Aeschioni memorati. In his olim Gigantes habitabant. postea uerò Iupiter domitis eis insulas superimposuit, & simias in dedecus Gigantum inhabitandas dedit, Varinus in Νῆσος.

¶ b. M. Cicero antiquissimum uersum (Ennij puto) refert de simia, Simia quàm similis turpissima bestia nobis.

¶ c. Simonides apud Stobæum in sermone quo mulieres uituperātur, pro diuersis ingenijs alias ex alijs animalibus natas fingens: Ea uero, inquit, quæ ex simia nascitur, omnium pessima est: turpi facie, omnibus ridicula, breui ceruice, natibus depressis. Ingenio quoque simiam refert, à lætitia & risu aliena: in neminem benefica: hoc unum meditatur, quomodo insigne aliquod malum facinus edat.

¶ d. Epictetus dixit, Adulatoris minas & simiæ iras eodem loco habendas: aut si Græcè mauis, πιθήκου ὀργὴν καὶ κόλακος ἀπειλὴν ἐν ἴσῳ θετέον.

¶ e. Si supponatur capiti dormientis cor simiæ, uidebit in somnijs res terribiles, Rasis.

¶ h. Cæsarem cum peregrinos quosdam Romæ locupletes homines canum & simiarum catulos circunferentes gremio, eisque deditos intueretur, interrogasse ferunt, nunquid apud illos mulieres liberos parerent, Plutarchus ab initio uitæ Periclis. ¶ Simia quam rex Molossorum in delicijs habebat, & sortes ipsas, & cætera quæ erant ad sortem parata disturbauit, & aliud aliò dissipauit, Cicero 1. de diuin. ¶ Cercopes in simias mutati, Ouidius Metam. 14. Vide supra in a. ¶ Simia Mineruæ olim sacra erat, Fr. Arlunnus sine authore. Dianæ Coloënæ templum fuit in Sardiana regione prope Coloën lacum, in cuius celebritate simiæ saltare ferebantur, qua in re suam non uult fidem Strabo astringere, Gyraldus. Nero Claudius aliquando somniauit asturconem, quo maximè lætabatur, posteriore corporis parte in simiæ speciem transfiguratum, ac tantum capite integro hinnitus edere canoros, Suetonius.

PROVERBIA.

Asinus inter simias, ubi stolidus aliquis incidit in homines nasutos & contumeliosos. Simile est illud Germanorum, Ein eule vnder einem hauffen kråhen: id est, Noctua inter cornices, ubi stupidior aliquis in homines petulantes ac dicaces incidit. Extat apud A. Gellium 2. 23. apud quem Menander comicus maritum de uxoris iniuria querentem inducit, his uerbis: ὄνος ἐν πιθήκοις τοῦτο τὸ λεγόμενόν ἐστι δὴ τοῦτο. Id est, Asinus inter simias, uulgò quod aiunt, sanè istud. Constat autem simiam animal esse petulantissimum, adeò ut non uereatur etiam leonem per lasciuiam agitare, natibus illius assixa, Erasmus. Simia barbata, (nō placet quòd addit Erasmus, seu caudata.) Aristophanes in Acharnensibus, ὦ πίθηκε τὸν πώγων' ἔχων. Interpres admonuit allusum esse ad illud Archilochium, τοιαύτην δ' ὦ πίθηκε τὴν πυγὴν ἔχων. id est, Talem ò simia caudam (tales nates potius, uel clunes) habens. Dici solitum de ridiculis. Regulus Rusticum Stoicorum simium dixit, contumeliæ gratia, ut refert Plinius in epistolis, opinor quòd barba & pallio Stoicum ageret uerius quàm morib. Idem Aristophanes alio quodam loco quosdam δημοπιθήκους appellat, quasi populi simias. Est autem hoc animal natura γελωτοποιόν, nec in alium usum uidetur natum, quum nec ualeat ad esum ut oues, nec ad ædium custodiam ut canes, nec ad onera gestanda ut equi. Athenæus libro 14. narrat Anacharsim philosophum genere Scytham, quum in conuiuium inducerentur homines ad risum mouendum edocti, solum omnium non risisse. Tandem quum inducerentur simiæ, cœpit ridere. Rogatus causam: Hæ (inquit) natura sunt γελωτοποιοί, illi fingunt, Erasmus. Vrbs nostra repleta est ὑπὸ βωμολόχων δημοπιθήκων ἐξαπατώντων τὸν δῆμον ἀεί, Aristoph. in Ranis. Scholiastes δημοπιθήκους interpretatur, τοὺς πανούργους ὧδε τὸν δῆμον ὡς τὸ ζῷον ὁ πίθηκος: ἢ τοὺς τὸν δῆμον κολακεύοντας καὶ πείθοντας. Hercules & simia, Ἡρακλῆς καὶ πίθηκος, de minimè congruentibus. Simia dolis ualet, Hercules uiribus antecellit. Nota est fabula de fratribus Perperis, quos Hercules comprehensos à claua suspendit: eos ferunt uersos in simios, Erasmus. Quos ego non pluris facio quàm, ut dici solet, simias, Dion Prusensis in libro de Troia non capta. Est enim simia planè ridiculum & uulgò contemptū animal, Eras. Simiarum pulcherrima deformis est, τῶν πιθήκων εὐμορφότατος δύσμορφός ἐστι: rectè dicetur de his quæ ipso genere sunt uitiosa, neque prorsus conferenda cum uel extremis eorum quæ sunt in honestorum ordine. Veluti si quis dicat lenonem integerrimum esse periurum, aut honestissimum histrionem infamem, aut optimum Meuij carmen malum esse. Citatur à Platone, & ad Heraclitum authorem refertur, Erasmus. Simia in pelle leonis: tractum & demutatum à fabula qua asinus in pelle leonis deprehensus fingitur. τοσοῦτον χρόνον ἐλελήθεις, ὑπὸ τῇ λεοντῇ γελοῖόν τινα πίθηκον περιστέλλων, Lucianus in Philopseude. ¶ Huic simile est illud, Simia in purpura, πίθηκος ἐν πορφύρᾳ: quod (inquit Erasmus) in uarios usus potest adhiberi: nempe, uel in hos, qui tametsi magnifico cultu sint ornati, tamen cuiusmodi sint ex ipso uultu moribusque cognoscitur: uel in hos quibus dignitas indecora addit: uel quoties rei per se fœdæ, ascititia peregrinaque ornamenta indecenter admouentur. Quid enim tam ridiculum quàm simia uestita purpurea ueste? Atque id tamen non rarò fieri uidemus apud istos qui simias habent in delicijs, ut quàm maximè possunt, ad humanum morem ornent ac uestiant, aliquoties & purpura: quò parum attentos aut imperitos fallant, proque homine salutetur simia, aut si deprehensus fuerit fucus, res magis fit ridicula. Quàm multos id genus simios uidere est in principum aulis, quibus si purpuram, si torquem, si

gemmas detrahas, meros cerdones deprehendes. Lepidius erit si longius transferatur, uelut in eos qui barba pallioqꝫ simulant sanctimoniam, Hæc Erasmus. Meminit adagij Suidas. Iulianum imperatorem, loquacem talpam, & purpuratam simiam quidam appellabant, Ammi. Marcellinus.

¶ Simia fucata, (uel potius cerussata, id est cerussa illita candoris comparandi gratia, & rugas ac formæ uitia occultandi, quæ uox apud Martialem & Ciceronem legitur) de deformi anu, fucata tamen, & meretricijs culta lenocinijs. πότερον πίθηκος ἀνάπλεως ψιμυθίου, ἢ γραῦς ἀνεστηκυῖα παρὰ γε τῶν κάτω; Aristophanes in Ecclesiazusis. Potest & ad rem accommodari, ueluti si quis turpem causam, orationis phaleris adornet, ut honesta uideatur, Erasmus. ¶ Simia simia est, etiamsi aurea gestet insignia, πίθηκος ὁ πίθηκος κἂν χρύσεα ἔχῃ σύμβολα: respondet illi, Simia purpurata, admonens fortunæ ornamenta non mutare hominis ingenium. Citatur adagium à Luciano in oratione cõtra eruditum. Natum uidetur à simijs illis Aegyptijs saltationem humanam imitantibus. Lucianus refert apologũ in hunc modum: Rex quidam Aegyptius simias aliquot instituit, ut saltandi rationem perdiscerent. Quam illæ protinus edoctæ, saltare cœperunt, insignibus indutæ purpuris ac personatæ. Multoqꝫ iam tempore maiorem in modum placebat spectaculum, donec è spectatoribus facetus quispiam, nuces, quas clanculum in sinu gestabat, in medium abiecit. Ibi simiæ, simul atqꝫ nuces uidissent, oblitæ choreæ, id esse cœperunt quod ante fuerant: cõtritisqꝫ personis, dilaceratis uestibus, pro nucibus inter se depugnabant, non sine maximo spectatorum risu, Erasmus. Eundem apologum paulò aliter recitat Tzetzes Chiliade 4. historia 11. In eandem sententiam Germani, Die suw ist ein suw/ vnd blybt ein suw. Wenn man einer suw ouch ein gulde stuck anzuge / so legt sy sich doch mit inn dreck.

¶ Anus simia (Simia uetula) serò quidem capitur, sed tamen aliquãdo capitur, γέρων πίθηκος ἁλίσκεται μὲν μετὰ χρόνον (χρόνου, Suid.) δ' ἁλίσκεται: Vbi uersutus aliquis qui diu eluserit, tandem dat pœnas. Valebit ad exhortandum, ut quisqꝫ ueris rationibus agat, si uelit esse tutus, ne fidat callidis quidem sed inhonestis consilijs, Erasmus. (Suidas simpliciter exponit ἀντὶ τοῦ δυσχερεστάτων, malim ἀντὶ τοῦ δυσχερῶς ἁλισκομένων.) Idem prouerbium alibi ab Erasmo refertur, hoc modo: Simia non capitur laqueo, ὁ πίθηκος οὐχ ἁλίσκεται βρόχῳ: in callidos tergiuersatores dici solitum, qui coargui nõ queunt. Id olim dictum est in Heraclidẽ, qui per imprudentiã perperam citârat ex Dionysio quod erat apud Sophoclẽ. Missum est exemplar, ut ibi cõspecto carmine agnosceret suum errorem. Hîc quoqꝫ tergiuersanti, nec lapsum agnoscenti, dicẽtiqꝫ casu fieri posse ut in diuersis poëtis uersus consentiant, scripsit quispiam simiam haud capi laqueo. Author Diogenes Laërtius. Carmen Græcum sic habet. γέρων πίθηκος οὐχ ἁλίσκεται πάγῃ: ἁλίσκεται μὲν, μετὰ χρόνον δ' ἁλίσκεται. Sic Itali, Passaro uecchio non tra se in gaio. ¶ Tragica simia: Vide supra in a. inter deriuata.

¶ Simiæ cum turpissimæ bestiæ uocentur ab Ennio, credunt tamen suos catulos esse omnium formosissimos, id quod plerisqꝫ nostrum qui scribimus euenit, Grapaldus. ¶ Simiã in naufragio conspicatus quispiam periclitantem, & hominem esse ratus, manu data seruauit è mari. Cum uero interrogaret cuias esset, simia Atheniensem se respondit. Ille iterum, An Piræeum nosset. (est autem Piræeus portus in Attica.) Simia, optime se nosse dixit, & filios eius omnes, coniugem atqꝫ amicos. Tum ille indignatus, magis impulit eam ut suffocaretur, Tzetzes Chiliade 4. historia 11. Κερδὼ πιθήκῳ φασίν, ἣν ὁρᾷς σύλην, ἐμοὶ πατρῴα τ' ἐστὶ, καὶ τι παππῴα, Babrius apud Suidam.

DE SIMIIS DIVERSIS.

SIMIARVM genus omnino multiplex est. hoc quidem omnibus cõmune, humani corporis speciem aliquo modo referre, posterioribus cruribus erigi, ad omnia dociles & imitatrices esse. Differunt autem inter se, cauda & barba, quod aliæ habeãt, aliæ careant. (Simiarum genera hominis figuræ proxima, caudis inter se distinguuntur, Plinius.) Deinde magnitudine, colore. Item faciei figura, qua uel hominem, uel canem, uel porcum repræsentant. Primæ simpliciter simiæ dicuntur, alteræ cynocephali, tertiæ CHOEROPITHECI, id est simiæ porcariæ, ut Gaza apud Aristotelem uertit: Qui uno tantum in loco hoc animal nominat, chamæleontẽ scribens rostrum ei simillimum habere. Differunt autem inter se simiæ, non solum ut nominibus distinctæ sunt, ut simpliciter dictæ simiæ, de quibus iam scripsimus; cercopitheci, cepi, callitriches, cynocephali, satyri, sphinges, de quibus deinceps scribam. sed etiam quæ unius sunt generis & nomen commune habent, non omnes sunt similes. nam ex simpliciter dictis simijs, aliæ sua facie hominem, aliæ canem magis referunt, &c. ut supra ex Galeno exposui in Simia B. Sunt & cynocephalorum diuersa genera, nec unum genus caudatarum. Recentiores simiarum generi animalia quædam non recte adscribunt, ut Albertus chimæram, quæ non reuera animal, sed poëtarum figmẽtum est. de quo pluribus egi in Capra a. Idem de animalibus 7. 1. 6. PYGMAEOS genus quoddam simiarum esse putat, non homines, sed homini figura tantum & statura erecta similes, & actionibus tum alijs tum pugna aduersus grues, quasi ex deliberatione, ut Niphus inquit. Circa paludes supra Aegyptum unde Nilus profluit, Pygmæi pugnare dicuntur cum gruibus. non enim id fabula est. sed certe genus tum hominum, tum etiam equorum pusillum, ut dicitur, est, deguntqꝫ in cauernis, Aristot. de hist. anim. 8. 12. Vbi Niphus, Pygmæi (inquit) homines non sunt: Primò quia non habent rationis usum per-

sum per-

sum perfectum: deinde quia nec uerecundiam, nec honestatem, nec iustitiam reipub. exercent. Sed quia in multis imitantur homines, adeò ut loqui possint, ideo creduntur homines: non sunt autem, quia locutionem imperfectam habent. Ad hæc non uidentur homines esse, cum careant religione: est enim religio, ut Platoni placet, propria homini, & soli & omni homini conueniens, Hæc ille. Sunt quidem in genere simiarum nonnullæ canina specie & paruis hominibus similes, ut dicam in cynocephalis H. sunt & satyri, & alia simiarum genera, humana ferè forma. Vitæ etiam longitudo, anni circiter octo, ut Albertus refert, & corporis proceritas, pygmæos simijs potius quàm hominibus coniungit. Sed ueterum nullus aliter de pygmæis scripsit, quàm homunciones esse, &c. neq; recentiores quicquam aliud præterquam ex ueterum scriptis de eis cognouerunt. Pygmæorum & pugnæ ipsorum cum gruibus meminit Homerus Iliados tertio: cuius uersus Strabo etiam citat libro 1. Pygmæos meridianam oram Oceani incolere scribens. Idem libro 2. asserit scriptores rerum Indicarum, præsertim Deimachum & Megasthenem tum alia falsa prodidisse, tum quæ de Pygmæis ante ipsos Homerus fabulatus erat. Et libro 15. ex Onesicrito: Homines in India (inquit) quosdam trium, quosdam quinq; dodrantum esse ait, quorum nonnulli naso careant, solis spirandi foraminibus facie supra os insigni. Cum illis quorum proceritas trium dodrantum est, grues pugnare, item perdices anserum magnitudine. Illos gruum oua legere atq; abolere: nam ibi nidificare grues, nec alibi earum oua nidosq; reperiri. Sæpe etiam gruem cadere quæ æneum spiculum habeat, quo scilicet in pugna uulnerata fuit. Item libro 17. In locis quibusdam, ubi calor (aut frigus) excedit, pecora parua sunt: ut oues, capræ, & boues. Canes quoq; pusilli, asperi tamen & pugnaces. Et fortassis ab animalium istorum paruitate, homines quoq; Pygmæi conficti sunt: neq; enim fide dignus quisquam ceu testis oculatus eorum meminit. Pygmæorum & latrantium (ὑλακτούντων: hos alij cynocephalos uocant) gentes in Aethiopia pariter & India reperiuntur, Philostratus. Πυγμαῖοι, πυγμαῖος. est autem gens ante Aegyptum pusillorum hominum, Varinus. Vide πυγμαῖοι apud eundem.

¶ Raphaël Volaterranus mantichoram quoq; & crocutam simiarum genera esse putat, nullo authore, nullis argumentis: quanquam Albertus quoq; alicubi maricomorion (corrupto uocabulo mantichoræ) simiarum generis esse scribit. Ego sententiam meam de duabus istis bestijs, statim post Hyænam supra exposui.

DE CERCOPITHECO.

A.

CERCOPITHECVS uocabulum Græcum, Latinè ad uerbum simiam caudatam sonat: cercos enim caudam significat. Callidus emissas eludere simius hastas, Si mihi cauda foret cercopithecus eram, Martialis. Quamuis autem & aliæ quædam caudatæ sint, præter eam cuius iconem posuimus: huic tamen priuatim hoc nomẽ contigit, quod cæteræ minus cõmunes sint. Zijm, ציים, uocẽ Hebraicã interpretes uariè reddunt, ut in Onocentauri historia dixi: aliqui cercopithecos, uel catos marinos, uel catos feros exponunt, (alij martes aut uiuerras, &c.) Ibidem dixi de Hebraica uoce ijm, quam similiter aliqui catos syluestres interpretantur. Tuk, תוכי, Dauid Kimhi iuxta Thargum reddit tauas טווס, uulgariter paon, id est pauo, פאון. Aliqui animal uulgo dictum מיימון meimon, uel gatto mamone. Regum 3.10. Chaldæus uertit tauasin: R. Salomon & Leui & Hieronymus paui. (tauas quidem Chaldaica uox ad Græcam ταῶς, id est pauo, alludit.) LXX. λίθων τορευτῶν, sed placet simias transferri: nã Iosephus quoq; πιθήκους interpretatur. Koph, קוף, plurale kephim, Reg. 3.10. Dauid Kimhi simias interpretatur, ut LXX. quoq; & Hierony

mus. Chaldæus Hebraicam uocem relinquit. Græci quidem cepum peculiare genus simiæ nominant, (de quo post cercopithecum statim dicam,) mutuati forte id nomen ab Hebræis. Sunt qui oach, אוח, cercopithecum uel cephum esse putent, (Babel subuertetur, & cubabunt ibi bestiæ horrendæ, (zijm:) & implebunt domos eorum cercopitheci, (ochim,) Esaiæ 13. interprete Munstero:) Alij aliter. Vide supra in Mustela. ¶ Maionio, id est simia, Syluaticus: uidetur autem uox corrupta, & mamonus uel marmonus aut simile quid legendum: sic enim ferè hodie cercopithecum Itali uocant: quæ uoces fortè detortæ sunt à Græca μιμὼν: qua tamen pro simia simpliciter Græci uulgò utuntur. De uoce κέρκωψ, dixi in Simia A. Simiarum genus quoddam componi uidetur ex simia & cato agresti, simiæ admodum simile, duabus nigris maculis in maxillis insigne: sed caudam habet oblongam grisei coloris, & in extremo nigram: hoc aliqui sphingem appellant, alij cythosicam, Albertus. Apparet autem de cercopitheco loqui, unde & corruptum cythosicæ nomen conijcio. De sphinge, diuerso genere, dicam infra. Idem Albertus de anim. 2. 1. 4. bis aut ter kybor uocari scribit simiæ genus cauda præditum, est autem id quod Aristoteles cebum uocat, alij cepum, caudatum quidem, sed à cercopitheco (cuius Aristoteles nusquam meminit) diuersum. ¶ Cercopithecus Italis est gatto maimone, Gallis marmot, forte quasi marmona, id est maris simia: móna enim Hispanis simiam sonat. (at marmontana Italis mus alpinus est.) Germanis meerkatz, id est catus marinus: marina enim uel transmarina ferè uocamus, quæcunque nobis peregrina sunt. Illyrijs similiter, morska koczka. Anglis marmoset. Cati quidem nomen adiectum puto à cauda, qua simiæ simpliciter dictæ carent. Mammonetus (aliâs Mamonetus per m. simplex.) est animal simia minus, Itali spinga (sphingem) uocant: quod in nostris etiam regionibus haberi & ali potest, Isidorus & Albertus. Cercopithecos Celtæ uocant ἀβράνας, Hesych. Varin.

B.

Aethiopia generat cercopithecos nigris capitibus, pilo asinino, & dissimiles cæteris uoce, Plinius. De Prasianis uide inferius ad finem historiæ de Cercopitheco. Indiæ sylua supra Emodos montes abundat ingentibus cercopithecis, Strabo lib. 15. Et alibi, Onesicritus scribit in India cercopithecos esse, qui per præcipitia uadentes, petras contra insequentes deuoluant, Strabo. Ex quibusdam regionibus Noui Orbis cercopitheci pulcherrimi aduehuntur, ut Petrus Martyr scribit. Non procul ab Aden urbe Arabiæ editissimus mons est qui cercopithecis abundat, Ludouicus Rô. 2. 13. Et alibi, Rex logæ in India cum peregrinatur religionis gratia, cercopithecos complusculos secum ducit. Et 5. 21. Regio Calechut mittit cercopithecos, ueneunturque singulis solidis, id est quaternis cassis: tot enim solidum efficiunt. sunt autem cercopitheci isti cultoribus, inopibus præsertim, magno oneri: quippe qui iuglandium (palmarum genus esse puto, Gillius arborum nomen omittit) arbores conscendunt, & liquorem illum, unde uinum exprimi diximus, effundunt, euertuntque uasa quibus liquor excipitur. Angli cercopithecum, ut dixi, marmoset uocant: est autem alius maior, alius minor. Et rursus munkai ijdem appellant, aliud cercopithecorum genus barbatum, minus priore: idque similiter in maius & minus diuiditur: ita ut quatuor cercopithecorum genera sint, magnitudine differentia: quorum minimum instar sciuri ferè est. Et quoniam miris gesticulationibus, & uocis ut audio mutationibus diuersis cercopitheci, præsertim minores utuntur, monachum uel alium histrionice concionantem Angli uulgo munkay cognominant. ¶ Cercopitheci caudas habent: hæc sola discretio est inter prius dictas, Solinus. Simias caudatas ab hominibus differre in neruorum serie: De lumborum uertebris in eis & processibus earundem: Item quòd careant tertio musculo digitos manus mouentium, And. Vesalius in Fabrica corp. hum. Locos ex Indice requires. Mamonetus minor est simia, in dorso fuscus, in uentre candidus: caudam habet longam & uillosam, collum æque crassum ac caput: quamobrem ilibus (uentre) non collo alligatur, ne laqueus possit elabi. Caput habet rotundum, & faciem prorsus humanæ similem habet, nigram & sine pilis à collo usque supra frontem. Nasus ei non continuus ori ut in simia, sed certo interuallo discretus, ut in homine, Isidorus & Albertus.

C.

Aethiopia generat cercopithecos, dissimiles cæteris uoce, &c. Plinius. Cercopithecos desiderio carnis comedendæ correptos, caudam sibi prærodere uidemus. Animal est corpore prorsus agili.

D.

Ludicrum & actionum hominis æmulum, Mich. Herus. Industriæ & sagacitatis inter bruta quidam primas partes canibus tribuunt, alij elephantis, alij cercopithecis, Cardanus. Quibus in simiarum genere cauda sit, Luna caua tristes esse aiunt, nouam exultatione adorare, Plinius. Inter mamonetos & simias odium est implacabile bellumque frequens: illi quamuis impares uiribus, astutia tamen & animositate bellandi simijs præferuntur, Isidorus & Albertus. Cercopitheci crocodilos intueri tantopere perhorrent, ut ne longinquum quidem crocodilinæ pellis conspectum ferre possint: ac nimirum potius per ignes & aquas effugiant. Quod quidem ipsum cum experirer, & ex altissima fenestella conditum crocodilum his longo interuallo distantibus ostenderem, cum clamore, & alui deiectione, & tremore, & si uinculis constricti tenebantur, per obiectos ignes & aquas euadere furenter conabantur, Gillius.

Cercopi-

E.

Cercopitheci quomodo capiantur, in Simia E. ex Strabone retuli. Calecuthensibus nocens, liquore ex quo uinum illi conficiunt in arboribus effuso, & uasis euersis, ut in A. dixi. Pelles minoribus cercopithecis detractas spadiceo colore, si bene memini, à pellionibus ad uestimenta parari audiui.

H.

Quid dubitatis utrum nunc sitis cercopitheci, An colubræ, an belluæ? Varro Eudæmonibus citante Nonio. ¶ Cercopithecum Panerotem fœneratorem, & urbanis rusticis'q; prædijs locupletatum, Cl. Nero Cæsar propè regio extulit funere, Suetonius. ¶ Effigies sacri nitet aurea cercopitheci, Iuuenalis Sat. 15. de animalib. quæ in Aegypto coluntur.

DE CEPO.

CEPVS, κῆπος, genus simiæ caudatæ nomen tulit à colorum uarietate, (à corporis & ætatis decore, Diodorus Sic.) qua similiter insignis spectatur, ut hortus floribus diuersis consitus, ut inferius ex Aeliano recitabo. Apud Aristotelem κῆβος per β. scribitur, Gaza cæbum transfert: aliqui etiam cæpum per æ. diphthongum scribunt, alij cephum: alij etiam ineptius, ut cepphum uel celphum. quidam Latinè Ortum transferunt. κῆβλος, κυνοκέφαλος, κῆτος, Hesychius & Varinus: ego non κῆτος sed κῆπος legendum puto, hoc sensu: Ceblon esse simiarum generis siue cynocephalum siue cepum: nam inter cete, id est belluas marinas, ceblon nusquam legimus. Hebræi quidem simiam koph appellant, ut dixi in cercopitheco A. à qua uoce Græcos cepum uel cebum denominasse aliquis conijciat.

¶ Cêbus simia gerens caudam est, Aristotel. (Albertus, uel Auicenna potius, pro cebo transfert kybor.) Et rursus, Cebi omnes caudam habent. Partes uero interiores humanis similes, genera hęc (simiarum) omnia continent. Et alibi, Sunt quæ natura ancipite partim hominem, partim quadrupedem imitentur, uelut simiæ, cebi, cynocephali. Ex his Aristotelis uerbis cebum à cercopitheco dicto, id est simpliciter caudata simia non est distinguere, præsertim cum neq; cebi alibi meminerit: cercopitheci uero nusquam. Strabo, Aelianus, & Plinius distinguunt, ut uerbis eorum iam recitandis apparebit.

¶ Pompeij Magni primum ludi ostenderunt chaum: Iidem ex Aethiopia, quos uocant cephos, quorum pedes posteriores pedibus humanis & cruribus: priores manibus fuère similes. hoc animal postea Roma non uidit, Plinius. Idē ferè ex eo Solinus repetit, apud quem non cephus sed celphus scribitur. Seneca etiam cephum à Pompeio Magno in spectaculis Romæ primum ostensum refert.

¶ Cepus faciem habet satyro similem, cætera inter canem atque ursum. in Aethiopia nascitur, Strabo libro 17. Et rursus, Cepum colunt Babylonij qui sunt iuxta Memphim. Sunt & Prasianæ simiæ caudatæ & facie satyris similes, de quibus infra ex Aeliano: ut congeneres existimari possint.

¶ In extrema Arabia cepus reperitur, cui facies leonis, corpus reliquum pantheræ, magnitudo dorcadis, id est capreæ, Strabo libro 16. & Diodorus Siculus: qui tamen non in Arabia, sed in Aethiopia cepum reperiri scribit. Terrenum quoddam animal Pythagoras scribit secundum mare rubrum procreari, & cepum, hoc est hortum, appositè iccirco nominari, quòd tanquam hortus uarijs coloribus distinguatur. Cum est confirmata ætate, pari magnitudine est cum Erythriensibus canibus. Iam porrò huius colorum uarietatem, sicut ille scribit, animus nobis est explicare. Eius caput & posticæ partes ad caudam usque prorsus ualde igneo colore sunt, tum aurei quidam pili disseminati spectantur, tum album rostrum, inde ad collum aureæ uittæ pertinent: Colli inferiores partes ad pectus, & anteriores pedes omnino albi: mammæ duæ manum implentes cæruleo colore uisuntur: uenter candidus: pedes posteriores nigri sunt, rostri forma cynocephalo rectè comparari potest, Aelianus. Textor nescio quo interprete eundem locum multò aliter, (ineptè opinor. Græca enim non uidi) translatum recitat: Ortus (inquit) reperitur circa Erythræum mare, colore uario, magnitudine canis, &c. De cane Erythriense non memini alibi quicquam legere.

¶ Chephrenem Aegyptiorum regem Herodotus lib. 2. memorat, Diodorus Cephum uocat.

DE CALLITRICHE SIMIA CAUDATA BARBATAQUE.

CALLITRICHES toto penè aspectu differunt (à cæteris simijs:) barba est in facie, cauda latè fusa priori parte. Hoc animal negatur uiuere in alio quàm Aethiopiæ quo gignitur cœlo, Plinius. Callitriches, inquit Hermolaus, à barbitio dictæ sunt, quod Græci τρίχας uocant. Callitriches toto penè aspectu à cæteris simijs differunt. In facie barba est, lata cauda: has capere non est arduum, sed proferre rarum: neq; enim uiuunt in altero quàm in Aethiopico hoc est suo solo, Solinus. Sunt & Indicæ (simiæ) toto corpore candidæ, barbatæ, caudis latis, quas

sagittis uenantur Indi. & cum cicurātur in omnem ludū sunt habiles, ac si non nisi ad ludū sint creatæ, Albertus. Et alibi, Sunt & aliæ simiæ facie ualde gratæ & blandæ, & cæteris simijs dissimiles: barbatæ, caudis longis, quæ Aethiopicæ dicuntur, & extra Aethiopiam delatæ parū uiuunt, Albertus. Aduehuntur in Germaniam aliquando cercopitheci parui (kleine meerkatzen) barba caput totum ambiente, callitriches fortè aut congeneres. Chartolipis (si rectè legitur) genus simiæ, quæ ultimam partē caudæ uillosam habet, Festus. Vide ne eadem callithrix sit (sic enim proferendū in recto casu singulari cum t. aspirato, in obliquis nō item) cuius caudam priori parte, id est ultima Plinius latè diffundi scribit. ¶ Simia barbata, πίθηκος πώγων' ἔχων, apud Aristophanē in Acharnensibus, prouerbialiter dictum in hominem ridiculum, Erasmus. Vide supra inter prouerbia facta à simia.

DE SIMIIS SIVE CERCOPITHECIS PRASIANIS ET ALIIS MAGNIS.

IN Prasiana Indorum regione Megasthenes simias scribit, maximis canibus non inferiores esse magnitudine, quinq; cubitorū (sic & Volaterranus transtulit: & præterea comam eis humanam esse) caudam habere, tum ex earū fronte comas propendere, easdemq; barbam promittere: tum facie alba esse, & uero corpus nigrum spectari, neque malitia cæteris simijs ingenita, sed mansuetudine & humanitate imbutas esse, Aelianus. Sed audiamus Strabonem quoq;, à quo ille mutuatus uidetur. interest enim nonnihil. Megasthenes author est (inquit Strabo libro 15.) apud Prasios gigni cercopithecos maximis canibus maiores, & totos albos præter faciem, quæ nigra est, apud alios uero econtra: caudæ longitudine supra duos cubitos, præterea mitissimos, & circa adortus (ἐπιθέσεις) & furta non malignos. Orseos Indorum gentem uenari simias candentes apud Pliniū legitur: Strabo Prasios non Orseos esse tradit qui cercopithecos albos capiant, Hermolaus. Rursus easdem simias Aelianus his uerbis describit: In Prasijs Indis simiarum genus esse ferunt, humanis sensibus, & magnitudine Hyrcanorum canum: tum earum comam etsi naturalem, artificiò tamen ueritatis imperito elaboratam uideri, tum barbam ipsarum speciem satyricæ similitudinemq; gerere, caudamq; leoninæ similem spectari: reliquo corpore albas, capite & extrema cauda flauas esse. Neq; uero quòd uiuendi ratione & genere ipso syluestres sint (montanis enim rebus & agrestibus pascuntur) propterea feras esse: imò natura cicures, ad suburbium Latagis urbis frequentes proficiscuntur, quibus coctam oryzam rex comedendam obijcit, ac quotidie cibaria eis proijciuntur: expletæ in domesticas sedes cum magna moderatione redire, neq; obuium quicquam lædere dicuntur, Hæc Aelianus. Nos supra cepum quoq; caudatum esse retulimus, & faciem satyro similem habere: quare eundē Prasianis simijs affinem esse probabile fuerit. Huc pertinet etiam ille cercopithecus, quem Pet. Martyr libro quarto Oceaneæ decadis tertiæ his uerbis describit. Animalia nutriri in ora Cariai eadem quæ alibi diximus: sed unum reperêre naturæ longè dissonæ. Id est grandi cercopitheco par, cauda longiore procerioreq;: cauda suspensus, & uim terq; quaterq; sese deuoluens capiendo, ex ramo insilit in ramum, & ex arbore sese proijcit in arborem, ac si uolitaret. Arcuarius è nostris unum sagitta confixit. Vulneratus sese deijcit cercopithecus, hostem uulneratorem rabidus adoritur. Stricto ense agit in pecus uenator: lacertum cercopitheco abscidit, cepitq; mancum ferociter renitentem. Ad classem perductus, mansueuit inter homines parumper. Dum sic ferreis uinctum catenis seruarent, è littoris trahunt paludibus aprum uenatores alij. Cercopitheco aper & ipse ferox ostenditur: setas excutit uterq;. in aprum cercopithecus furibundus salit, cauda circumligat aprum: cum seruato à uenatore uictore suo lacerto, guttur apro prehendit, & reluctantem suffocauit, Hæc ille.

¶ Est & formæ raræ cercopithecus, magnitudine & forma hominis: cruribus siquidem, uirili membro, facie, dicas hominē agrestem, quia totus est pilo obsitus. nullum animal perseuerat plus stando illo, homine solo excepto. amat pueros & mulieres, non secus ac homines suæ regionis, conaturq; cum uincula effugerit palàm cum his concumbere, quod nos uidimus. Cæterum animal tamen ferum est, sed talis industriæ, ut homines aliquos minus ingenio ualere dicas, non quidem è nostris sed barbaris, qui inclementes cœli regiones habitant, uelut Aethiopes Numidæq; quidam & Lapones, Cardanus: Nos infra satyrorum etiam & quos pilosos uocant recentiores, similem tum formam tum libidinem commemorabimus. Eiusdem generis fuerit simia ista cuius imaginem hîc adiecimus, ex Germanico quodam libro descriptionis Terræ sanctæ mutuati.

DE CYNOCEPHALO.

A.

CYNOCEPHALI & ipsi sunt è numero simiarum, Aristot. Plinius, Solinus & alij. Nomen ex eo trahunt quòd canino præditi sunt capite, cætera membra humana habent, Aelianus. Gaza apud Aristotelem canicipites transtulit. Quidam Gallicè, Germanicè, & Illyricè interpretantur babion. Babuino (Italicè) species simiæ, sed minor, (Aristoteles cynocephalum simia maiorem esse scribit, sed dici potest, multa cynocephalorum genera esse, Arriano teste,) Arlunnus. Anglicè babons.

B.

Regio quam Aratores in Libya occidentem uersus habitant, montana ualde ac nemorosa est. Itaque reperiuntur in ea tum aliæ feræ tum cynocephali, tum acephali, Herodotus lib. 4. Vide in H. a. Cynocephali in Aethiopiæ partibus frequentissimi sunt, Solinus. Circa solitudinem reperitur animal corpore hominis, capite canino, piscationis peritissimum: toto enim die immoratum aquæ fundo, tandem cum magna piscium copia emergit, Presto Ioannes (ut uulgò uocant, id est Rex Aethiopum,) in epistola Hebraica ad pontificem Romanum. Atqui Orus in Hieroglyph. cynocephalum à piscibus abhorrere scribit: sed diuersa cynocephalorum genera sunt. Extrema Arabiæ regio à Dira usque ad Austri cornu, in ultimo sui promontorio, præter cæteras feras producit sphinges, cynocephalos, cepos, Strabo lib. 16. Post Barygazam continens ad Austrum pertingens Dachinabades uocatur: supra quam mediterranea regio ad Orientem montes magnos continet, & plurimas feras, tigres, crocutas, & cynocephalorum plurima genera, Arrianus in Periplo rubri maris.

¶ Cynocephali capite sunt canino, cætera membra hominis habent, Aelianus. Galenus in Anatomicis administrationibus, Præstat (inquit) simiarum homini quàm simillimarum artus dissecare, cum te in exemplo exercere instituis: sin ea non detur, aliquam ei proximam deligito: aut si nulla omnino simia reperiatur, cynocephalum, uel satyrum, uel lyncem. Apollonius inter Gangen & Hyphasim fluuios ad mare descendēs, cum alias feras tum simiarum genus uidit, longe diuersum ab his quas apud piperis arbores uiderat, (de quibus dixi supra in Simia D. simpliciter enim simias esse scribit Philostratus.) Erant enim nigræ uillosæque, specie canina, paruis hominibus similes, Philostratus. Sunt quę natura ancipite, partim hominem, partim quadrupedem imitentur, uelut simiæ, cebi, cynocephali, Aristoteles. Et rursus, Cynocephalus (Caniceps, Gaza) eadem forma qua simia est, sed maior, (Babuino species simiæ, sed minor, Arlunnus) ualidiorque & facie caninæ similior, unde & nomē accepit. ad hæc moribus ferocioribus est, & dente robustiore caninoque propiore. Facie similis est cani, sed totum reliquum corpus canino maius & ualidius habet: dentes etiam ut canis habet, sed fortiores & longiores, Albertus. Corporis forma homini persimilis est, Diodorus Sic. Cepus rostrum habet cynocephalo simile, Aelianus: atqui Strabo & Diodorus faciem leonis cepo tribuunt, quæ cynocephalo & cani non conuenit. Sed Strabo alibi faciem eius satyro similem esse ait, quæ melius conuenit. Cynocephali superciliis aspectuque horrido ac truci sunt, Diodorus Sic. Circuncisi gignuntur, Orus. Fœminis sua natura accidit, ut palàm expositam extra corpus uuluam per omnem uitam ferant, Diodorus Sic. Plura de quibusdam cynocephali partibus ex Galeno recitaui supra in Simia B.

C.

In æquinoctijs duodecies per diem, semel scilicet singulis horis, tum mingunt, tum latrant, (ὑλάκτειν,) Orus. Vocēm imitantur humanam, Diodorus Sic. Indicum sermonem intelligunt: nihil tamē loquuntur, sed ululant, Aelianus. ¶ Si esculenta testaceis inuolucris clausa reperiant, cuiusmodi sunt amygdala, glandes, nuces, excernunt præclarè, intelligentes intima quidem esculenta esse, extima uero reijci oportere. Vini item potione uti non recusant: atque etiam carnibus uel elixis uel assis exsaturantur, & his quidem rectè & suauiter apparatis, magna delectatione afficiuntur: Contrà ex non accurate elixis ualde offenduntur, Aelianus. Et rursus, Ferina uescuntur, quam quidem quia uelocissimi sint, ideo facile comprehendunt, & captas bestias interficiunt, non tamen eas igne, sed ad aissatulum solem membratim concisas coquunt. Alunt etiam ouillum & caprinum pecus, atque lac bibunt. Aegyptiorum sapientes sacrificum designaturi, cynocephalum pingunt: quòd is natura ab esu piscium abhorreat (hic Græcè additur, ἀλλ' εἰ ἰχθυώμενος ἀγρόν, quæ uerba nullum sensum constituunt. Mercerus uertit: quem tametsi piscibus interim uesci contingat, segne tamen & torpori deditum animal non est, sicut & externi [extra Aegyptum] sacerdotes. Sed si natura abhorret, quomodo interdum edit? & uerbum ἰχθυάειν, non edere pisces, sed capere significat. Nos supra in B. ex epistola Hebraica regis Aethiopum, cynocephalos piscatores insignes esse recitauimus.) Adde quòd circuncisus gignitur, quam quidem circuncisionem summo curant ac peragunt studio sacerdotes, Orus. Eundem sedentem pingunt æquinoctia significantes. Duobus enim anni æquinoctijs, duodecies in die per singulas nimirum horas urinam reddit, idemque & noctu facit. Vnde non immerito suis hydrologijs Aegyptij cynocephalum sedentem insculpunt, è cuius membro aqua defluat: idque propterea quòd duodecim, ut iam dixi, in quas æquinoctij tempore dies ac noctes ex æquo diuidun

tur, horas significat. Cæterum ne foramen illud, per quod in horologium aqua profluit & excernitur, aut latius sit, aut rursum arctius (hoc enim modo tardius aqua profunderetur, illo celerius quàm par foret) quicquid pilorum est, ad caudam usque abradentes, (ἕως τ' οὐρᾶς τρίχα διάξυροντες. Mercerus uidetur legisse κείραντες. Bernardini Vicentini translatio clarior est, Extrema ipsius depilata cauda, ad huius crassitudinem ferream fistulam in hunc usum parant. Notandum autem οὐρὰν hîc pro membro uirili accipi. Ego Græca sic legerim, ἐν χρῷ τὴν τ' οὐρᾶς τρίχα κείραντες, hoc est cauda ad cutim usque rasa,) pro huius crassitudine ferream quandam fistulam in usum iam dictum fabricantur. Et hoc quidem non temere faciunt, tum quòd urinam reddit, ut dictum est: tum quòd solus etiam ex omnibus animantibus, æquinoctio duodecies in die per singulas horas latrat (κράζει, clamat,) Idem. Quodam tempore Trismegistus cum esset in Aegypto, sacrum quoddam animal Serapi dedicatum, quod in toto die duodecies urinam fecisset, pari semper interposito tempore, per duodecim horas diem dimensum esse coniecit, & exinde hic horarum numerus custoditur, Victorinus in Rhetoricos Ciceronis. Libidinosi cynocephali, ut hirci ad res uenereas ardent; hos enim cum mulieribus uenereo complexu iungi ferunt: illos libidinis furore in uirgines insanire, & uim inferre, Aelian. Violenti ad saltum, feri morsu, Solinus. Cynocephali pictura Aegyptijs natationem quoque significat: quoniam cætera animalia natatione usa, sordibus inquinantur, (nimirum per terram se uolutando aquam egressa.) solus autem cynocephalus nando peruenit quo libuerit, nec ullis sordibus conspurcatur, Orus. Eodem picto terrarum orbem intelligunt, quoniam septuaginta duas inquiunt iam olim habitati orbis regiones (climata) fuisse. Cæterum cynocephali si diligenter in sacris nutriantur & curentur, non sicut cætera animalia uno die emoriuntur, sic & ipsos emori aiunt: sed eorum partem aliquam singulis diebus emorientem ac tabescentem à sacerdotibus humari, reliquo interim corpore in sua natura persistente, idque per septuaginta duos dies, quibus demum expletis prorsus intereat, Idem.

D.

Efferatior (quàm simijs) cynocephalis natura est, Plinius & Albertus. Feri sunt morsu, nunquam ita mansueti ut non sint magis rabidi, Solinus. Et si facie canes referant, mores tamen eorum sunt ualde graues & duri, eò quòd feroces sunt & mordaces, Albertus. Cynoceph. animal omnino ferum est atque indomitum, ratione carens, Diodorus Siculus. Supra quàm cætera animantia iracundus est, & ad indignationem procliuis: quare Aegyptij, cynocephalo picto iram designant, Orus. Aemuli sunt humani gestus, & si infanti admoueris, ubera ei mulgenda præbent, Volaterranus ex Aeliano: Sed Gillius aliter transtulit, hoc modo: Si eorum catulos etiam nunc perparuulos ad mulieris ubera admoueas, tanquam pueruli lac exsugunt. Alunt ouillum & caprinum pecus atque lac bibunt, Aelianus. Veste indui mirificè gaudent, Idem. Et rursus, Ferarum pellibus induuntur, & iustitiæ retinentes, lædunt neminem: cumque Indici sermonis intelligentes sint, tamen nihil loquuntur, sed ululant. Ad humanum accedunt ingenium, non minus quàm elephantes, Strabo libro 15. Cynocephali pictura Aegyptijs literas denotat. Est enim apud Aegyptios genus quoddam (συγγενικόν τις) cynocephalorum qui literas norunt. Quapropter ubi primum in sacram ædem ductus fuerit cynocephalus, tabellam ei sacerdos apponit & stilum (σχοινίον) ac atramentum: nimirum ut periculum faciat sit'ne ex eo cynocephalorum genere qui literarum gnari sunt: pingit itaque in ea tabella literas. Præterea hoc animal Mercurio dicatum est, qui literarum omnium particeps est, Orus. Bene sanè animalia discere ita percepi: Regnantibus Ptolemæis cynocephalos Aegyptij literas legere, & saltare, (talia ferè etiam de simijs scripsi ex Galeno in Simia D.) & ad tibiam canere, & pulsare citharam docebant. Tum uero unusquispiam cynocephalorum mercedem horum nomine sic scitè tanquam periti pecuniarum coactores exigebat, & id quod dabatur in marsypium, (in phaciolion quod capitis gestamen est, Cælius hæc eadem transferens 25. 28.) quod ferebat appensum, congerebat, Aelianus. Aegyptij pro Luna cynocephalum pingunt: propterea quòd animal hoc consensum quendam quo ad Lunæ cum Sole coitum afficitur habet. Vbi enim aliquanto tempore Luna cum Sole congrediens expers luminis permanet, tum mas quidem cynocephalus nec quoquam intuetur, nec uescitur: sed demisso in terram uultu, Lunæ tanquam raptæ uicem dolere & indignè ferre uidetur. Fœmina uero præterquam quòd nusquam oculos contorquet, eademque cum mare patitur, insuper & è genitali uase sanguinem mittit. Ideoque ad hæc usque tempora in sacris cynocephali nutriuntur, ut ex ipsis coniunctionis Solis & Lunæ tempus cognosci possit, Orus. Et paulò post, Lunam autem orientem indicare uolentes, cynocephalum pingunt stantem, manusque in cœlum tollentem, ac regium insigne capite gestantem. Hanc autem figuram usurpant, quòd hoc habitu uideatur cynocephalus deæ congratulari, quòd ambo (Sol & Luna) luminis participes sint.

E.

Nomades ex Aethiopum numero, cynocephalorum lacte uiuunt, Plinius & Solinus.

H.

κέβλος, κυνοκέφαλος, κῆτος, (lego κῆπος,) Hesych. Varin.

¶ Cynocephalus adiectiuum, canino capite præditus. Cleon apud Aristophanem in Equitibus cynocephalos cognominatur, hoc est, proteruus, impudens, rapax, ἰταμός, ἀναιδής, ἀναίσχυντος, ἁρπακτικός: quod animal (canis scilicet potius quàm cynocephalus) etiam tale sit, Scholia & Varinus.

Cyno-

Cynocephali cognomentum, quod quum alijs tum uero Pericli adhæsisse legimus, non ferè aliud quàm impudentiam & rapacitatem signat, Cælius. sed Pericles schœnocephalus potius quàm cynocephalus dictus est, &c. uide supra in Cane a.

¶ Icon. Aegyptij cynocephalum pingunt ad diuersas res significandas, ut passim supra tertio & quarto capitibus exposui.

¶ Cynocephali genitura aut capilli Magis, anethum, ut inter Dioscoridis nomenclaturas legimus.

¶ Cynocephali sunt qui in Mappa mundi canini homines uocantur, Albertus. Pygmæorum & latrantium (ὑλακτούντων. hos alij cynocephalos uocant) gentes in Aethiopia pariter & India reperiuntur, Philostratus. Regio quam Aratores in Libya occidentem uersus habitant, montana ualde ac nemorosa est. itaque reperiuntur in ea tum aliæ feræ, tum cynocephali, id est capita canina habentes, tum acephali, id est non habentes capita, sed in pectoribus oculos, ut ab Afris memoratur, nec non uiri fœminæque agrestes, Herodotus libro 4. quasi uero cynocephali etiam homines quidam sint, nec potius simiarum genus, quod quoniam erigi facile potest, erectum etiã, ut hodie in tabulis Geographorum, sic olim etiam pictores pinxisse uerisimile est, atque inde in uulgus imperitum, tanquam tales quidam homines uiuerent, opinionem fluxisse; In qua & Aelianus fuisse uidetur. nam cum cynocephalos simias alibi descripsisset, rursus de cynoprosopis hominibus, id est canina facie præditis, sic scribit: Post uastam Aegypti solitudinem, quam omnem septem diebus transiri ferunt, secundum uiam quæ ad Aethiopiam pertinet, Cynoprosopi homines habitantes, ex uenatu dorcadum & bubalorum uiuunt: nigro aspectu, capite & dentibus caninis præditi sunt, quæ eorum similitudo cum canibus effecit, ut hic ipsorum mentionem interposuerim. Vocis quidem expertes sunt, sed strident acutè: infra barbam mentum possident, sic promissum, ut serpentium simile id esse uideatur: (circa labra more draconis pubescentes, Volaterranus:) eorum manus robustis unguibus, & acutis armantur, similiterque toto pectore, ut capite ipso hirsuti habentur, atque etiam pedum celeritate & ualent: & captu difficilia non ignorant loca ea esse ubi aquæ existant, (petiti ad aquas confugiunt, propterea uenatu difficiles, Volaterranus:) Hæc Aelianus. Philes non cynoprosopos sed cynocephalos homines uocat, scribens de eis tum horum quædam, ex Aeliano iam recitata: tum alia quæ supra de cynocephalis simijs scripsimus: unde apparet non aliud animal cynocephalum simiam, aliud cynocephalum seu cynoprosopum hominem eum existimasse, sed unũ omnino, quæ nostra etiam sententia est. Noui quoddam (inquit) canina specie hominum genus, quod non loquitur, sed ululat, (ὠρύεται,) quouis cane uelocius, feras uenatur, & carnibus uiuit, quas dissecare (unguibus) & ad Solem torrere solet. Pellibus uero detractis uestitur. Hominum nulli nocet, Indorum linguam intelligit, & boues lactis causa mansuetè pascit. In multis (Indiæ) montibus genus hominum capitibus caninis, ferarum pellibus uelari, pro uoce latratum ædere, unguibus armatum uenatu & aucupio uesci. Horum supra CXX. M. fuisse prodente se, Ctesias scribit, Plinius 7. 2. Et paulo post, Choromandarum gentem uocat Tauron syluestrem, sine uoce, stridoris horrendi, hirtis corporibus, oculis glaucis, dentibus caninis. Plura de cynocephalis hominibus uide in Cane a. inter propria locorum & pop.

¶ NOSTRA ætate (inquit author libri de nat. rerum) allata est regi Franciæ bestia, ad magnitudinem canis. Caput quidem non multum distabat à capite canis: cætera corporis membra, ut homo prorsus habebat. Crura quidem nuda, ut homo, manusque & brachia, collum album ac nudum habebat. Carnibus coctis uescebatur. Ita decenter & modestè manibus capiebat cibum, & ori suo inferebat, ut nullus dubitaret quin humanum modum in talibus haberet. Erectum ut homo stabat, sedebat ut homo. Puellis & fœminis libentissimè iungebatur. Et in sexu uiri & fœminæ discretionem habebat. Genitale membrum ultra quàm corporis quantitas exigebat habebat magnum. Furijs agitatum hoc animal crudelissime mouebatur, & in homines sæuiebat. Cæterum cum placatum esset instar hominis mitissime & decentissime se gerebat, & mulcebatur alloquijs, & colludentibus applaudebat, Hæc ille.

¶ Cynocephalorum aquatio, locus in extrema Arabia Austrum uersus, Strabo.

¶ Cynocephali cur in sacris (in templis) nutriantur, leges in D. Hermopolitani cynocephalum colunt, Strabo. Cynocephalum Mercurio sacrum esse, dixi in D. item Serapidi, in C. Tertullianus & diuus Augustinus, uidentur cynocephalum pro Anubi deo ponere, quòd scilicet capite sit canino: non enim pro cynocephalo fero animali & indomito, ab ipsis desumitur, Gyraldus.

DE SATYRO.

A.

QVEMADMODVM cynocephali simiæ occasionem fabulæ dederunt, ut homines quidam tales putarentur: sic satyri rarius etiam & maioris admirationis simiarum genus, dæmones quidam crediti sunt (ab aliquibus etiam homines, ut dicam in B.) quibus poëtæ & simij eorum pictores, plastæque caprinos pedes & cornua affinxerunt, ut admirationem ac superstitionem augerent. nam in satyris simijs nihil tale spectatur. Quanquam fieri potest, ut dæmones tali quadam specie hominum conspectui aliquãdo se ingesserint, ut onocentauri quoque & ὀνοσκελῆς, alijsque diuersis figuris. Potest hoc etiam fieri ut dæmones non à simijs satyris, sed simiæ ipsæ quòd expressam dæmonum figuram aliquo modo referrent à dæmonibus denominatæ sint. Sunt sanè nonnulla tum satyris simijs, tum dæmonibus satyris communia, forma similis humanæ, corpus erectum, pilis hirtum, uersari in locis desertis, & libido in mulieres, qua aliæ etiam simiæ capiuntur, sed satyri præcipue: unde παρὰ τὴν σάθην, (ac si Sathyrus diceretur: ut ab ἅλμη, ἁλμυρός) hoc est à membro uirili (ut ueteres Græci appellarunt) dictos aliqui conijciunt. Certũ est dæmones præstigiosam suam libidinem, aut libidinis potius imaginationem in homines aliquando exercere, unde faunorum genus incubi & succubi dicti. Sed fortè ab Hebræis potius satyri nomen descenderit. nam in uetere Testamento שעיר, sair, legimus, ut Esaiæ 34. & multitudinis numero seirim, Esaiæ 13. Hebræi monstra quædam deserti interpretantur, nostri pilosos aut faunos pilosos. Nominantur autẽ simul etiam ijm & zijm, & ipsæ bestiæ syluestres, aut dæmones quidam potius: siue reuera illi in solitudine degant, siue quòd mentes humanæ per solitudines accedente quodam horrore ipsæ sibi talia finxerint, ut melancholici & somniantes terrificis sæpe spectris ludificantur. Seir Hebraica uox, hirsutum etiam seu pilosum adiectiue significat: & hircum, cum additur issim, id est caprarum. Leuitici 17. Chaldæus pro seirim reddit schedin, id est malos dæmones. Arabs, leseiathin, id est satanis. Persa, deuan. Persicæ uoci finitima est Illyrica, Δευάδαι. Sic enim legimus apud Hes. & Varinum: Δευάδαι, οἱ σάτυροι παρὰ Ἰλλυριοῖς. item, Δεύας, τοὺς ἀκάκους θεούς, μάγοι. Est & Germanica uox non remota, teufel, quasi δευάδαι, hoc est dæmones. Σαυάδαι, σαῦδοι, Amerias Silenos ita uocari ait à Macedonibus. Sed de satyris dæmonibus plura dicam in H.

B.

Satyri de hominibus nihil aliud præferunt quàm figuram, Solinus cap. 34. de intimis gentibus Libyæ agens. Satyri habitant Satyridas dictas Oceani insulas, quibus iuxta coxas enascuntur caudæ, non multò minores equinis, ut ait Euphemus Car, qui se in Italiam nauigantem ui tempestatum in Oceanum raptum scribit, &c. Pausanias, (reliqua lege infra in H.) Videtur autẽ, ut & Solinus supra, non de satyris tanquam simijs, nec tanquam dæmonibus, sed hominibus loqui. Esse autẽ tales quosdam homines credere, puerorum & anicularum est. Sic etiam Plinius 7. 2. de monstrosis hominibus loquens: Sunt & Satyri subsolanis Indorum montibus (Cartadulorum dicitur regio) pernicissimum animal, tum quadrupedes, tum rectè currentes humana effigie, propter uelocitatem nisi senes aut ægri non capiuntur. Sunt & quas uocant satyros (inter simias) facie admodum grata, gesticulatis motibus inquietæ, Solinus. Cepus faciem habet satyro similem, cætera inter canẽ atque ursum, in Aethiopia nascitur, Strabo lib. 17. Simiarum genus in Prasijs Indis esse ferunt, barba satyrorum instar, & cauda leonis insignes, &c. Aelianus. Præstat simiarum homini quàm simillimarum artus dissecare, cum te in exemplo exercere institues. sin ea non detur, aliquam ei proximam deligito. aut si nulla omnino simia reperiatur, cynocephalum, uel satyrũ, uel lyncem, Galenus in anatom. admin. Plinius, ut iam recitabo, satyrorum manus appellat.

C.

Condit in thesauros maxillarum cibum sphingiorum & satyrorum genus: mox inde sensim ad mandendum manibus expromit: & quod formicis in annum solẽne est, his in dies uel horas, Plinius. ¶ Satyri inter simias gesticulatis motibus inquieti sunt, Solinus.

D.

Efferatior (quàm simijs) cynocephalis natura, sicut mitissima satyris & sphingibus, Plinius. Sua sponte prudentia, non aliena institutione apud Indos ualent, elephas, psittacus, sphinges, & nuncupati satyri, Aelianus.

H.

Σάτυροι, μορφαὶ ἀπρεπεῖς, Hes. Var. Qui cum Dionysio per tripudia & festos lusus pleraque terrarum obiere, nunc satyros nuncupant, quandoque & tityros, puto de cantuum lascíuia, quæ τερετίσματα dicunt, quibus id genus duci magna parte, animaduertitur. Satyros autem, ἀπὸ τοῦ σεσηρέναι, (quidam uertit, ab oris rictu. σεσηρώς, ὁ γελῶν, καὶ ὁ χάσκων, Varinus.) uocitatos opinantur. Nam Sillani (lego, Sileni) appellantur ἐκ τοῦ σιλλαίνειν. Sillon autem morsum cum lusu uocant ingrato infestiuoque, Cælius ex tertio Variorum Aeliani. sed ipse authorem non citat. Scribit Nicandri interpres, quos ipsi satyros dicimus, ab antiquis Silenos nuncupari consuesse, Cælius. Τίτυρος, σάτυρος. κάλαμος. ἢ ὄρνις, Hes.

Hes. & Varin. Τιτυρῖνος, μόναυλος, ἢ αὐλὸς καλάμινος, Eidem. Ministri & asseclæ Dionysij putabantur, Sileni, Satyri, Bacchæ, Nymphæ, Tityri, &c. Strabo lib. 10. Itaque pingitur aliquando Bacchus in curru pampineo, &c. quem propter Silenus astat asello uectus, & Bacchæ & Satyri thyrsos ac ferulas uibrantes, Gyraldus. Satyri etiam Tragi, id est hirci uocabantur, inde quòd aures haberent hircinas, Hesych. Varin. Terrestres dij fuêre, Satyri, Satyrisci, (Paniscum & Satyriscum, Pâna & Satyrum paruos, Cicero primo Diuin. nominat) Syluani, Sileni, Ephialtæ, et Hyphialtæ, hoc est Incubi & Succubi. publica hos persuasio, ut Macrobius ait, opinatur quiescentes inuadere, & pondere suo pressos ac sentientes grauare. Medici uero morbum esse aiunt, qui quiescentes inuadit & premit. (ἐφάλλεσθαι inuadere & insilire est.) Themison pnigaliôna & pnigmona à suffocando uocat. De hoc morbo plura leges apud Cælium Aurelianum, qui Latinè incubonem uocari ait: & apud Scribonium, Gyraldus. Nostri hunc morbum uocant ſchrettele, quo in somnis affecti uehementer quidem & supra quàm dici possit, angi & comprimi sibi uidentur, clamare uero & opem implorare non posse. Ferè autem accidit cum redundans caput infestat euaporatio, ex uoracitate & cruditate: & ijs sæpius quibus comitialis morbus adest, aut adfuturus est: itaque naturales causas hoc malum habet, & quibuslibet hominibus incubus iste accidit. (Saxones alp uocitant: & belemniten lapidē, composito ex ephialte & sagitta uocabulo, alpſeſſchoſ uel alpſchoß, potumque contra eiusmodi noctis ludibria & suppressiones ualere dicunt, ut Ge. Agricola prodidit.) Alij uero incubi sunt mulieribus, succubi uiris, non morbi, sed dæmones, qui uel corpus aliquod sibi assumpserunt, uel miserorum mentes inanibus spectris ludificantur. Hoc non patiuntur, nisi homines planè impij, qui Deo opt. max. relicto spretoque, dæmonibus se addicunt & deuouent. Satyri dicti sunt, ut Macrobius docet, ueluti Sathuni, (sathuri uel sathyri, ut in A. scripsi) quòd sint in libidinem proni, ἀπὸ τῆς σάθης, quod membrum uirile declarat. Hos petulcos (inquit Gyraldus) in libidinem fuisse, etiam D. Hieronymus in Pauli Thebæi uita testatur, & Eusebius in 3. præpar. Euang. eos omnem uenercam uirtutem ostendere ait. Satyros ait Phurnutus symbolum esse ἐκστάσεως, id est mentis excessus: dictos uero ἀπὸ τοῦ σεσηρέναι, id est quòd ora aperiant: hos & Σκιρτοὺς, Scirtos, ἀπὸ τοῦ σκαίρειν, hoc est à saliendo nominauit. Idem & σιλυνίδας, ἀπὸ τοῦ σιλλαίνειν, (σιλύλας forte, ἀπὸ τοῦ σιλλαίνειν. etsi neutrum in Lexicis inuenio: in quibus σιλαίνειν legitur: uide supra in A.) quod est furere & sæuire, appellauit: unde & sæuus apud nos deduci potest, Hæc Gyraldus. Δεινκαλίδαι, οἱ σάτυροι, Hesychius. Κίσηρ, σάτυρος, ὁ ἐπιπαθής, ὁ γυναικίας καὶ μὴ δυνάμενος χῆδος, &c. Hes. & Varinus.

¶ Recentiores Græcorum medici genitalis πάλμον intelligunt satyriasim (σατυρίασιν, ἢ σατυρισμόν) quod malum, Galeno in Diffinitionibus tradente, obtingit, mutone arrecto intentoque, nec non particulis adiacentibus, cum seminis quandoque uoluptaria profusione, quandoque uero & mentis consternatione ac distentione neruorum, Cælius. Et alibi, Satyriasis à Paulo esse traditur αἰδοίων παλμός, id est pudendorum subsultatio, quæ uasorum spermaticorum consequatur inflammationem. Id uerò ni sedetur malum, in uasorum eorundem mox præcipitatur πάρεσιν, (resolutionem.) Esse uero affectionem raram quæ & mulieribus contingat. Et rursus 30. 14. Veretri inflationem nomine cuiusdam dæmonis sponsarū depicti nuncupauerunt, id est satyriasin, ut interpretantur nonnulli: satyrismum & priapismum enuntiat Galenus. Satyrismos tubercula intelligit Hippocrates prælonga, cuius uisuntur modi sub ipsas satyrorum aures. ea & thêres uocantur aut phêres, (θῆρες, φῆρες, uel Atticè φῆρες τε. φὴρ pro θὴρ Aeolicum est:) uti commeminit Galenus (in Glossis,) Cælius. Σατυρισμοὶ, oblongæ prominentiæ adenum, id est glandularum circa (παρὰ, alibi ὑπὸ) aures: uel membri genitalis intentiones, Ibidem. Satyria morbus est, in quo præ abundantia fluxionis aut flatus crudi in partes faciei decumbentis, facies animalis diuersi & satyri apparet, Aristoteles de generat. 4. 3. Elephantiasis à quibusdam satyriasis dicitur, propterea quòd malæ faciei sic affectis cum rubore attolluntur, & musculis maxillaribus ueluti conuulsionem patientibus, mentum ipsum dilatatur, quemadmodum etiam ridentibus euenire solet, similitudine quadam ad picturas satyrorum: quin & alacritas uehemens ad coitum ipsis adest, quemadmodum & de satyris fertur, Aetius 13. 120. Elephantem morbum, cum incipit, satyriasmon uocant: quoniam satyris similes fiunt uultu: aliqui uero quæ in temporibus sunt osseæ eminentiæ, sic uocant: in alijs partibus quoque tales ossium fiunt eminentiæ, easque uocant aliqui exostoses: ut naturales quoque pudendorum distentiones non desistentes satyriasmum aliqui uocant, aliqui uero priapismum, Galenus de tumoribus præter naturam, cap. 15.

¶ A Satyris (inquit Gyraldus) poëmatis genus uarium & maledicum, & petulans denominatum est, archeæ comœdiæ charactere compositum. Olim hæc ex uarijs poëmatibus constabat: quo genere apud Latinos scripserunt, Pacuuius, Ennius, & Varro Menippeas. Nonnunquam interposita soluta oratione, ut sunt fragmenta quæ extant Petronij Arbitri. Lucilius uero uersu hexametro aliud genus induxit, & eum secuti Horatius, Persius & Iuuenalis. Dicta est autem (ut quidam putant) satyra non à Satyris, sed à satyra lance, quæ referta uarijs multisque primitijs, deis inferebatur: cuius lancis Vergilius meminerit: siue dicta à quodam genere farciminis, ut ait Varro & Diomedes. alij à lege Satyra, (uide plura in Promptuario, in uoce Satyra) cuius legis Lucilius meminit, Per satyram ædilem factum qui legibus soluat. Plura Diomedes & Festus grammatici, & demum (in prouerbio) Per satyram Erasmus, & ipse in sexto de poëtarum historia dialogo tradidi, Hæc Gyraldus. Scena satyrica ornatur arboribus, speluncis, montibus, rebus agrestibus alijs, in topiarij operis spe-

ciem, Cælius: nimirum quòd in talibus locis uersari Satyri fingantur. Σατυρία, genus edulij ex herba, Quidam in Lexico Græcolat. Σατυρικὸς χορός, Satyricus chorus, Ibidem: & σατυρίζειν, arrigere: σατυριᾶν, prurire ad Venerem. A satyra poëmate fit satyricus: & satyricè, id est acriter, cum conuicio. Σάτυρος, ὁ γίτωνος, ὁ χορευτής, Hesychius. Σατύραι, σατυριᾶν, Idem.

¶ Satyrion (herba) concitatricē uim habet. Duo eius genera. Vna longioribus folijs quàm oleę, &c. radice gemina ad formam hominis testium, alternis annis intumescente ac residente. Altera satyrion orchis cognominatur, & fœmina esse creditur. Et aliud genus satyrij erythraicon appellant, &c. Plinius. Et mox, In totum quidem Græci cum concitationem hanc uolunt significare satyrion appellant, sic & cratægin cognominantes, & thelygonon quarum semen testium simile est. Prodigiosa sunt quæ circa hoc tradidit Theophrastus, author alioqui grauis, septuageno coitu durare libidinem contactu herbæ cuiusdam, cuius nomen speciemq; non posuit, Hæc Plinius. Herbam illam Theophrasto allatam ex India, cuius contactu libidinem durare septuagesimo coitu meminit, satyrion Indam appellauerim. Habent hodieq; Syri herbam simili effectu, bucheidenq; nominant & Indicam satyrion, fortasse cum ea, cuius mentionem Theophrastum fecisse diximus, eandem: radice candida & dura, commendatiore quò crassior & rugosior, & albior, podagris utili. Sed & aristolochiæ genus unum, quod polyrrhizon cognominant, satyrion ex facto uocari censeo, Hermolaus. Testiculos sacerdotis Galli satyrion uel cynosorchin hodie uocant: Itali uero chelidonium minus. Satureiæ etiam herbæ usus marcescentes coitus stimulat: quare à Satyris nomen eam traxisse comminiscuntur (grammatici,) Ruellius.

¶ De Satherio & Satyrio amphibijs animalibus dixi supra in Lutra. L. Florus in Valerij Coruini historia coruum satyram auem dixit: siue à peculiari libidine, quoniam ore coire & parere uulgò olim credebatur: siue à Satura palude Pontina: nam in agro Pontino rem gestam Florus & alij scribunt. oblectantur autem aquis cornix ac coruus, Cælius. ¶ L. Cornelius Sylla à Dyrrhachio Brundusium cum classe traijcere parabat. Proxima est Apollonia, iuxta quam est Nymphæum sacer locus, è uirenti colle ac pratis ignis fontes effundens assiduè per sparsos riuulos defluentes. Hoc in loco memoriæ proditum est, somno pressum Satyrum fuisse captum, qualem poëtæ ac pictores (plastæ) effingunt. Is perductus ad Syllam complures per interpretes quisnam esset interrogatus, nihil quod posset intelligi uix uociferatus est: at uocem asperam equi præsertim hinnitu & hirci balatu permistam ædens, cum Syllam obstupefecisset, datis comitibus dimissus est, (atqui ἀποδιοπομπεῖσθαι uerbum, deprecari malum omen, & prodigium à se depellere & expiare potius significat: unde dij ἀποπομπαῖοι dicti, qui & ἀποτρόπαιοι. Vide Budæum in Comment.) Plutarchus in uita Syllæ.

¶ Apollonius & socij (inquit Philostratus lib. 6.) cum in uico quodam Aethiopiæ ultra cataractas Nili cœnantes quiescerent, ecce subitus clamor in uico auditus est, mulierum sese inuicem cohortantium, quarum aliæ capere, aliæ persequi clamitabant, uiros quoq; ad eiusdem operis communicationem cohortantes; illi uerò fustibus, aut saxis, & quicquid in manus uenisset arreptis, exclamabant se iniuria erga uxores affici. Venerat autem in uicum illum decimo iam mense antè Satyri spectrum furens erga mulieres, iamq; duas interfecisse ferebatur, quas amare maximè uisus fuerat. Hæc audientes Apollonij comites perterrebantur: Et Nilus, (unus è comitibus,) Certe per Iouem, inquit, neq; nos nudi hunc iam diutius insultantem auertere potuimus unquam, quò minus more suo lasciuiret. Est tamen, inquit Apollonius, aduersus insultatores huiusmodi remedium aliquod, quo usum fuisse Midam perhibent. Ipse enim Midas Satyrorum genus participauit, quod ipsius aures manifestant. Satyrus igitur quidam propter affinitatem ipsum illudebat, in Midæ aures calumnias iactans, nec uoce solum, uerum etiam tibijs in ipsum carmina decantabat. Ille uerò cum ex matre (ut opinor) audisset, Satyros uino demulceri, adeò ut cum epoto uino dormitauerint, mutato ingenio modesti ac temperantes euadant: (uel, modestiores fiant & quibus infesti erant reconcilientur. nam σωφρονισθῆναι uerbum ambiguum est:) fontem qui prope regiam erat uino commiscuit, deinde Satyrum ad fontem immisit, ille autem bibit & superatus est. Et ne hoc falsum esse putetis quæramus à uici huius præfecto num aliquid loci huius habitatores habeant, & illud Satyro præbeamus: sic enim non amplius molestiam afferet. Cum ita fieri cunctis placuisset, amphoras quatuor Aegyptias uino plenas in magnum uas (ληνὸν, lacum qui torculari subijcitur) imposuêre, ubi eius uici pecora bibere consueuerant. Hoc peracto Apollonius Satyrum inuocauit, occultè etiam aliqua minatus. Ille autem quasi adhuc uinum non uidisset, eius tamen odore penè ac si bibisset correptus accessit. Postquam uerò bibit, Libemus inquit Satyro Apollonius: iam enim dormit. Ea cum dixisset, omnes uici habitatores ad Nympharum antra deduxit, quæ iugeris spatio à uico distabant: ibiq; dormientem illum ostendens, Verberibus, inquit, & maledictis parcite, neque illum ullatenus lacessite. iam enim molestiam uobis afferre desinet. Cæterum esse Satyros, eosq; ad amandum procliues negandum non est. Ego enim in Lemno quondam audiui æqualem meum, qui ad matrem suam uenire solitum Satyrum quendam narrabat: eiusq; talem designabat habitum: nebride humeros amiciri dicebat, cuius anteriores pedes collum circumplectentes in pectore nectebantur, Hæc Philostratus.

¶ D. Hieronymus in Pauli Eremitæ uita, cum Hippocentaurum Antonio apparuisse scripsisset, qualem poëtæ esse perhibent, mox addit: Nec mora, inter saxosam conuallem haud grandem homun-

culum uidet, aduncis naribus, fronte cornibus asperata, cuius extrema pars corporis in caprarum pedes desinebat. Infractusq; & hoc Antonius spectaculo, scutum fidei & loricam spei, ut bonus præliator arripuit. Nihilominus memoratum animal palm..rum fructus, eidem ad uiaticum quasi pacis obsides afferebat. Quo cognito gradum pressit Antonius, & quis'nam esset interrogans, hoc ab eo responsum accepit: Mortalis ego sum, & unus ex accolis eremi, quos uario delusa errore gentilitas Faunos Satyrosq; & Incubos uocans colit. Legatione fungor gregis mei: Precamur, ut pro nobis communẽ Deum depreceris, quem pro salute mundi uenisse cognouimus. Et paulo pòst, Necdum uerba compleuerat, & quasi pennigero uolatu petulcum animal aufugit. Hoc ne cuiquam ob incredulitatem scrupulum moueat, sub rege Constantino, uniuerso mundo teste defenditur. Nam Alexandriam istiusmodi homo uiuus perductus, magnum populo spectaculum præbuit: & postea cadauer exanime, ne calore æstatis dissiparetur, sale infuso Antiochiam, ut ab Imperatore uideretur, allatum est. Hæc si uera sunt, (inquit Floridus Sabinus Succis. lect. 2.6.) haud uera usquequaq; fuerit Lucretij ratio, qui libro quinto de rerum nat. asserit, neq; Centauros, neq; alia animalia duplici natura, & corpore bino ex alienigenis membris compacto, consistere posse. ¶ Pausanias in Atticis picturas & statuas quæ Athenis in arce spectantur, describens, Lapis (inquit) eo in loco est, non magnus, sed tantus, quantus homo paruæ staturæ sedens: in quo, cum Bacchus Atticam ingrederetur, Silenum quieuisse aiunt. Satyros enim qui ætatis sunt adultioris, Silenos appellant. Cæterum de Satyris qui nam sint, cum plura quàm alij scire laborarem, cum multis ea de re sum colloquutus. Dixit autem Euphemus Car, se quum in Italiam nauigaret, cursu esse excussum ui uentorum, & ad mare extimum, quod nauigari non item soleat, perlatum. Insulas autem ibi multas esse ac desertas, & à uiris agrestibus incoli. Ad alias uero aiebat nautas deflectere recusasse, quòd antea quoq; eò appulsi, incolarum inhumanitatem essent experti. Tempestatis deniq; uiolentia eò peruenisse. Insulas eas à nautis uocari dicebat Satyrias. Incolas inesse rubicundos, & caudas in imo dorso habere, equinis non multò minores. Hos, ubi senserunt, ad nauigium accurrisse, nullamq; uocem edidisse, sed mulieribus naui unà aduectis manus iniecisse. Nautas uero timore correptos, barbaram mulierem in insulam tandem proiecisse. Eam Satyros non solum qua parte cõsuetudo permittat, uerum etiam toto corpore libidinosè uiolasse, referebat, Hæc Pausanias. Idem Eliacorum secundo, Silenos mortales esse ex sepulchris conijci posse scribit. fuisse enim in Hebræorum etiam regione Sileni monumentũ.

¶ Hæc loca capripedes Satyros Nymphasq; tenere, Lucretius lib. 4. Satyros nonnulli uocant Aegipanas, Grapaldus. Similes quidem uidentur, utriq; caprinis cruribus, hirti, cornuti: sed Plinius distinguit. Plura lege in Capra h. unde quædam hîc repetemus. Aegipani populi ad ripas Nili habitant, Plinius 6.30. Et in fine eiusdem capitis, Iuxta Hesperios Aethiopes (inquit) quidam modicos colles amœna opacitate uestitos Aegipanum Satyrorumq; produnt. Item 5. 1. Atlantem noctibus micare crebris ignibus, Aegipanum Satyrorumq; lasciuia impleri tibiarum ac fistulæ cantu, tympanorumq; & cymbalorum sonitu strepere. Et rursus cap. 8. inter Aethiopiæ populos numerat Aegipanas semiferos, & Satyros. Satyris, inquit, præter figuram nihil moris humani esse traditur: Aegipanis, qualis uulgò fingitur forma. Pomponius Mela ultra Atlantem Mauritaniæ montem scribit noctu persæpe uisa lumina, & crepitus cymbalorum ac fistularum cantus auditos: nec die repertum quenquam, idcirco pro constanti habitum hos Faunos esse ac Satyros. Vide Melam libro 3. in descriptione Aethiopiæ. In Parnasso alternis annis Bacchanalia, id est Trieterica agebantur, ubi Satyrorum frequens cernebatur cœtus, & frequentius uoces exaudiebantur, & cymbalorum crepitus, id quod & Macrobius post Pausaniam annotauit, Gyraldus. ¶ Cordax saltatio fuit Comica: Arrianus in Commentario Indico Satyricam putat, & à Libero patre in India institutã. Sicinnis ab alijs, ut scribit Athenæus, Satyrica intelligitur saltatio, unde & Satyri sicinnistæ nuncupati, Cælius 5.4. ubi plura etiam de huius uocabuli etymo. Saltantes Satyros imitabitur Alphesibœus, Vergilius in Bucolicis. Σάτυρος, ὁ χορευτὴς, Suidas. Ἀγέρωχόν τι καὶ σατυρικὸν σκίρτημα, Heliodorus. Plato de legibus libro 7. non probat saltationes illas quæ nec belli nec honestis pacis studijs conueniunt, ut in quibus saltantes imitantur Nymphas, Panas, Silenos, & Satyros inebriatos, (qualis apud nos saltatio quædam est, **der schläffer tantz**, hoc est dormiturientium saltatio,) quæ in sacris quibusdam ceremonijs exercebantur. ¶ Extat Orphei hymnus in Satyrum. Coluerunt enim ueteres huiusmodi monstra pro semideis siue syluestribus dijs: Faunos ac Satyros nemorum deos esse dicentes, Panas agrorum, Syluanos syluarum. ¶ Satyriacum signum, Σατυριακὸν ἄγαλμα, simulachrum Priapi, quod in hortis apud antiquos ponebatur. Est & religio quædam, hortosq; & fores tantum, contra inuidentium fascinationes dicari uidemus: in remedium Satyriaca signa, Plinius libro 19. Antiphilus pinxit nobilissimum Satyrum, cum pelle pantherina, quem Aposcoponta appellant, Plinius. Aristidis Thebani pictoris est Satyrus cum scypho coronatus, Idem. Myron fecit Satyrum admirantem tibias, Idem. Et rursus, Myron fecit nobilem Satyrum quem periboëton cognominant. Hunc Satyrum (inquit Hermolaus in Castigationibus) Athenis fuisse tradunt, uia quæ Tripodes appellabatur, miratumq; in eo se Praxitelem: adeò ut petenti Phrynæ, quod ex operibus suis præstantissimum existimaret, daturum se quidem receperit, (amabat enim) sed iudicare quodnam eiusmodi esset noluerit. sed subornato uernula, qui comessanti apud se trepido cursu nunciaret, absumptam subito incendio maiorem operum eius partem, attonitum & accurrere parantem excla-

masse, salua esse omnia si Satyrus & Cupido superessent. ita cõfessione iudicij dolo expressa, fœminæ Cupidinem optanti non Satyrum dedisse, &c. Hæc ille ex Atticis Pausaniæ. Protogenes Rhodius pinxit Satyrũ quem Anapauómenon uocant, tibias tenentem, Plinius. Celebratur & Stratonicus, qui Satyrum in phiala grauatum somno collocauisse uerius, quàm cælasse dictus est, Idem. Timanthes pinxit Cyclopem dormientẽ in paruula tabella, atq; iuxta Satyros thyrso pollicẽ eius metientes, Idẽ.

¶ Satyri cuiusdam adulatoris utriusq; Dionysij meminit Timæus, Athenæus. Satyri architecti mentio apud Plinium 36. 9. Satyrus Eleus, Lysianactis fil. ex genere Iamidarum, quinquies in Nemea pugiles uicit, in Pythijs bis, bis insuper in Olympia. statuã eius fecit Silanion Atheniensis, Pausanias in Eliacis. Gorgippus filius Satyri tyranni Bospori, Polyænus lib. 8. Strateg. Satyrus quidam medicus Galeni præceptor fuit. ¶ Satyra nomen scorti Attici, Σατύρα, Athenæo lib. 13. ¶ Herodianus scribit Helotas quoq; appellari satyros, qui sint apud Tænarum. Erãt uero Helotæ publici quodammodo Lacedæmoniorum serui, &c. Cælius. Satyrorum insulæ, Σατύρων νῆσοι, sunt tres contra Indiam, extra Gangen sitæ, Ptolemæo 1. 7. quas qui habitant caudas habere dicuntur, quales Satyris pinguntur. Pausanias has insulas Satyrias uocat, (Cælius Satyrides transfert,) cuius uerba superius hac ipsa in parte retuli. Satyrion, regio prope Tarentum, gentile Satyrinus, Stephanus. Satura seu Satyra palus Pontina est, uigintiquatuor urbium olim locus capax. Qua Saturæ iacet atra palus, gelidusq; per imas Quærit iter ualles, atq; in mare conditur Vfens, Vergil. 7. Aen. Cælius. Meminit huius paludis etiam Plinius 3. 6. Satyrus fluuius in Aquitania, cuius meminit Lucanus lib. 1. Tunc rura Nemetis Qui tenet, & ripas Satyri qua littore curua.

¶ Finitimos Indiæ montes transmittenti, ad intimum latus densissimas conualles uideri aiunt, & Coruudam locum nominari, ubi bestiæ satyrorum similitudinem formamq; gerentes, & toto corpore hirsutæ, uersantur: atque equina cauda præditæ dicuntur. Eæ cum non à uenatoribus agitantur, in opacis & spissis syluis solent uiuere. Cum autem uenantium strepitum sentiunt, & canum latratus exaudiunt, in montium uertices incredibili celeritate recurrunt: nam per montes iter conficere assuetæ sunt. Contra eos qui se insequuntur pugnant, de summis montibus saxa deuoluentes. Ex ijs nonnullæ, sed ægerrime tandem, aut ægrotantes, aut grauidæ comprehenduntur. Illæ quidem propter morbum: hæ uero ob grauiditatem, Aelianus. Sed feras toto corpore hirtas esse, caudis equinis, & propter celeritatem non nisi morbo aut senecta graues capi, alij authores satyris ipsis attribuerũt.

Monstri huius descriptio proxima pagina sequetur.

¶ In Syluis Saxoniæ uersus Daciam, in deserto murice (nemore) cuiusdã, capta sunt parum ante hæc tempora duo monstra pilosa, ferè in omnibus habentia figuram hominis: & fœmina quidẽ mortua fuit morsibus canum & uulneribus uenatorum. Masculus autem captus est domesticus, & didicit ire super pedes erectus: & didicit loqui imperfecte ualde & non multa uerba, & habuit uocẽ exilem sicut capreolus, & rationem nullam habuit, de secessu & egestione & alijs talibus uerecundabatur, multum autem appetijt coire cum mulieribus. & has publice qualescunq; essent tempore libidinis opprimere tentauit, Albertus. Et rursus libro 22. in Catalogo quadrupedum, de Confusa bestia scribens, citatis Solini uerbis: quæ apud Solinum non de Confusa (corruptum enim hoc nomen est)

est) sed cepo seu celpho simiarũ generis habetur: Hanc, inquit, temporibus nostris uidimus in syluis Sclauiæ (supra legitur Saxoniæ, forte pro Sclauoniæ) deprehensam, marem & fœminã, ut in præcedentibus diximus, (locum iam recitatum intelligens:) & procedente tempore uoces quasdam expressit. Est aũt hoc animal de genere simiarum. Rursus eodem libro, Pilosus, inquit, animal est compositum ex homine superius, & capra inferius, cornutũ in fronte, simiarũ generis, sed ualde monstrosum: aliquoties erectũ incedit & mansuescit. In desertis Aethiopiæ habitare ferunt: & aliquando captũ & mortuum sale conditũ Alexandriã missum, inde Constantinopolim delatum. Ex quibus uerbis omnino apparet pilosum Alberto & recentioribus, nihil aliud quàm satyrum esse.

Satyrorum historiæ subijciendum duxi monstrum istud, cuius effigiem apposui, quam eximiæ eruditionis & humanitatis uir Georgius Fabricius ex Misnia Germaniæ ad nos misit, & simul descriptionem, his uerbis: Quadrupes illud captum est in ditione episcopi Salceburgensis, in saltu quem Hanesbergium uocant. Colore fuit giluo in flauum declinante. Feritatis insolutæ, hominum enim aspectum fugit, seq́ in tenebras, ubi potuit, abdidit. Tandem cum ad cibum capiendum neq; cogi neq; allici posset, paucos post dies est extinctum. Pedes posteriores prioribus dissimiles, & multò longiores fuerunt. Reliqua facile ex icone intelliguntur. Captum est anno salutis tricesimo primo supra mille quingentos.

DE SPHINGE SIMIARVM GENERIS.

SPHINGAS fusco pilo, mãmis in pectore geminis, Aethiopia generat, multaq́; alia monstro similia, Plin. Inter simias habentur & sphinges, uillosæ comis, mammis prominulis ac profundis, dociles ad feritatis obliuionẽ, Solin. In promontorio quodã extremæ Arabiæ quod situ est inter Dirã & Austri cornu, leones formicæ dicti reperiuntur, & sphinges & aliæ feræ, ut scribit Strab. li. 16. Efferatior (quàm simijs) cynocephalis natura, sicut mitissima satyris et sphingibus, Plin. Condit in thesauros maxillarum cibum sphingiorum & satyrorum genus, mox inde sensim ad mandendum manibus expromit: & quod formicis in annum solenne est, his in dies uel horas, Idem. Sphinges & apud Troglodytas, Aethiopesq́; nascuntur, forma haud ei dissimili qua pinguntur, sed paulò pinguiores. Naturam habent mansuetam, pluribus exercitijs disciplinisq́; aptam, Diodorus Sic. lib. 4. de fabulosis antiquorum gestis. Sphinges (inquit Albertus) nec ita sunt feræ ut domari non possint: nec ita mansuetæ ut nocentibus non noceant: non lædunt enim illos à quibus non læduntur. Cercopithecum simiam idem à quibusdam sphingem appellari scribit: sed ineptè. Sua sponte prudentia ualent in India, elephantus, psittacus, sphinges, & nuncupati satyri, Aelian.

De Sphinge fabulosa.

Simulachra quædam sunt rerum in natura non extantium, ut Tritones, Sphinges, Centauri, Suidas. Hydra peperit Chimæram, Chimæra Sphingem ex Ortho, & Nemeæum leonem, Hesiodus in Theogon. Sphinga fabulantur filiam Chimæræ ac Orthi, qui fuit Geryonis canis, ut in Theogonia cecinit Hesiodus, Cælius. Recentior quidam Grammaticus Sphingis patrem facit, non Orthum, sed Orcum. Tradunt & de his fabulæ, Sphinga triforme monstrum, cuius pars una uolucris, altera leonis, uirginis tertia, ut quidam citat ex Plinio. Terruit Aoniam uolucris, leo, uirgo, triformis Sphinx uolucris pennis, pedibus fera, fronte puella, Ausonius in gripho Ternarij. Sphinx, monstrum apud Thebas, cuius caput & manus puellæ, corpus canis, alæ auis, uox hominis, ungues leonis, cauda draconis, Grammaticus quidam. Aegyptij biformem tantum finxerunt ex uirgine & leone corpore composito, Aeliano teste. Βίκας, Sphingas, Hesych. Varin. Sphinx, animal monstrosum, ἀνθρωπόμορφον, id est homini simile, ut Græci fabulantur, Varinus. φῖκα ὀλοήν, Sphingem perniciosam. Est autem ea Chimeræ & Typhonis filia: à qua Phicion etiam (mons) in quo habitabat, denominatur. Lycus in libro de Thebanis à Baccho eam missam scribit. Dicebant autem Bœoti φῖκα pro Sphinge, Varinus. Sphingem ferunt corpus canis habuisse, caput & faciem puellæ, alas uero auium, atq; hominis uocem: Et in Sphincio monte sedentem ænigma unicuique ex ciuibus proposuisse, soluere nescientem interemisse: cum uero id Oedipus soluisset, sese ipsam ex monte deiecisse. Sed ueritas sic se habet. Cadmus cum mulierem Amazonida cui Sphinx erat nomen, secum haberet, Thebas peruenit, cumq́; Draconem interfecisset, huius ipsius regnum occupauit. Post hęc & Draconis sororẽ, cui Harmonia erat nomen, cepit. Intelligens aũt Sphinx q̃ Cadmus aliã duxisset uxorẽ, ac sibi persuadens multos ciues se abeuntẽ secuturos esse, q̃ plurimas diuitias rapiens, secumq́; celerem canem ducens quem Cadmus habebat, cum his omnibus in Sphincium montem nuncupatum peruenit, & exinde Cadmo bellum inferebat: & incursionibus quotidie factis plures homines interimebat. Vocant autem Thebani incursiones ipsas ænigmata. Hoc ciues passim diuulgabant, in hunc modum dicentes: Argiua Sphinx nos ænigma quoddam proponens diripit. Quonam autem modo ænigma faciat, inuenire nemo nostrum potest. Publico itaque edicto nunciari Cadmus iussit, Sphingem interficienti cuicunq; dignissimum præmium esse propositũ. Ad quam cum Oedipus Corinthius accessisset, cũ equo ueloci, quem secum habebat unà cum Thebanis quibusdã nocturno tempore montẽ uersus accedens, Sphingẽ de medio sustulit, Hęc Palæphatus. Oedipus Laij

Thebarum regis filius in monte quodam expositus, & à Melœbo rustico inuentus ac educatus, cum iam adoleuisset, latrocinijs operam dabat, quo tempore Sphinx etiam deformis & belluinæ naturæ mulier latrocinando uiuebat. Viro enim amisso manum collegit prædonum, & locum natura munitum occupauit, ubi transeuntes occidebat. Huic Oedipus audaci consilio tanquam socius prædæ se coniungit, & opportuno tempore obseruato, ipsam ac socios hasta interimit. Quo intellecto Thebani regem ipsum appellant: & Laium regem bello eos adorientem occidunt. Regina Iocaste Oedipo, quem filium suum esse nesciebat, nubit, &c. Suidas. Vide Sophoclis Tragœdiam quæ Oedipus Tyrannus inscribitur. A Thebano agro (inquit Pausanias in Bœoticis) Sphingem aiunt progredi solitam, quum, ut homines à se raptos perderet, quæstiones eis proponebat obscuras. Dicunt nonnulli nauali eam potentia instructam latrocinij exercendi causa oberrasse, & ad mare circa Anthedonē appulisse. Hoc autem monte occupato, rapinis fuisse intentam, donec Oedipus eam confecerit (ὑπὸ λαοῦ) obrutam exercitus multitudine, quem Corintho eduxerat. Dicitur item Laij fuisse notha filia, & edocta à Laio per beneuolentiam, quod Cadmo datum erat oraculum Delphicum. Priusquam autem reges fierent, scire aliud nihil oportebat, quàm oraculum, (ἐπίστασθαι δὲ πρὶν οὖν βασιλεῖς εἶναι ἄλλο ἢ τὸ μάντευμα.) Quoties itaque de regno quis litem Sphingi intenderat, (nam & Laio ex pellicibus liberos fuisse procreatos aiunt, & oraculum Delphicum ad Epicasten solummodo & Epicastæ filios spectabat:) hac Sphingem aiunt aduersus fratres usam esse fraude, ut ex Laij stirpe si essent procreati, quod datum fuerat Cadmo oraculum, proferrent. Qui respondere non poterant, eos morte multabat, ut qui immeritò & de genere disceptarent & imperio. Oedipus uero in somnis oraculum edoctus, Sphingem accessit, Hactenus Pausanias, Lœschero ferè interprete. Sphingis speciem fuisse aiunt, anterius leoninam, à tergo humanam: unguibus gryphis, alis aquilæ, & alijs modis monstrosam. Reuera autem mulier hæc prædo (λῃστρίς) fuit ad Moaben regionem Africæ, & Phicion montem, quæ prætereuntes occidebat, nisi quis propositum ab ea ænigma solueret, quod erat huiusmodi. ἔστι δίπουν ἐπὶ γῆς, καὶ τετράπουν, οὗ μία μορφή, Καὶ τρίπον. ἀλλάσσει δὲ φυὴν μόνον, ὅσσ᾽ ἐπὶ γαῖαν ἑρπετὰ γίνεται ἀνά τ᾽ αἰθέρα καὶ κατὰ πόντον. Ἀλλ᾽ ὁπόταν πλείστοισιν ἐπειγόμενον ποσὶ βαίνῃ, Ἔνθα τάχος γυίοισιν ἀφαυρότατον πέλει αὐτοῦ, Scholiastes Lycophronis. Dicta Sphinx quòd cogeret transeuntes consistere, quibus ænigma proponebat, quidnam id esset in orbe terrarum quod quaternis primum pedibus inambularet, inde duobus, postremò tribus, quod nescientes soluere, sublatos in rupem agebat præcipites. Oedipus illac iter habens ænigma diluit, hominem esse dicens, qui in infantia manibus & pedibus nitens quadrupes, in iuuentute pedibus tantū & bipes, in senectute uero baculo utens tripes est. Tunc Sphinx se de saxo præcipitem dedit. Inde origo huius adagij apud Terentium, Dauus sum, non Oedipus: id est, seruili officio, non quæstionibus soluendis aptus sum, (uide plura apud Erasmum in prouerbijs,) Grammaticus quidam. Eos qui propositum à se ænigma soluere non possent, alis & unguibus ad se in rupem trahebat, &c. Lactantius in primum Thebaid. Michaël Psellus Sphingem superiore corporis parte ad umbilicum usque uirginem, deinceps bestiam, &c. à poëtis confictam scribit: pluribus idem allegoriam interpretatur, de diuersis scilicet in homine facultatibus, ex quibus homo componitur, mente, ratione, opinione, phantasia & sensibus utens, inter rationale & rationis expers animal ferè medius. Σφιγγὸς πράγματα ἔχων πολλά, ὑπὸ πολλαῖς ταῖς ζητήσεσι τῶν ἀτόπων τούτων αἰνιγμάτων, οὐ τῆς Καδμείας Σφιγγός, ἀλλὰ Σφιγγός μέν τινος ἀτεχνῶς, ἔτι δὲ θεοστυγοῦς καὶ πολὺ σοφωτέρας, Suidas ex innominato. ¶ Sphingem alatam tum pingunt tum fingunt omnes qui in ea arte, quæ actionem manuum habet cum actione (scientia uel contemplatione) coniunctam, operam ponunt, Aelianus. In Libya sunt feræ facie muliebri, ima parte serpentes, alas non habent quemadmodum Sphinges, neque loquuntur ut illæ, Dion in historia Libyca, ut in Lamiæ historia retuli. Sphingis pedes leonini erant, Scholiastes in Aristoph. Picati appellantur quidam quorum pedes formati sunt in speciem sphingum, quod eas Dorij Sphincas (φίκας uel βίκας, ut coniicio) uocant, Festus. Sphinx cum homini offertur, si illum (illam) præsentiat, seruatur: si uero bestia prius hominem senserit, perditur homo, Quidam in Onomastico sine authore.

¶ Sphinx dicta uidetur à stringendo, (παρὰ τὸ σφίγγειν,) ut scribit Hermolaus: Vel quòd cogeret transeuntes consistere, dum ænigma eis proponeret: uel quòd homines suis quæstionibus ita stringeret, ut se expedire non possent: uel quasi omnium mentes suis propositionibus ligaret. Recentiores aliquot Sphyngem per y. scribunt, non rectè. Τὴν σφίγγα ἀντὶ σφιγὸς σφίγγα καλοῦσι, Plato in Cratylo. Σπίκα, canem, aut Sphinx, Hes. Varin. Σισυγαδερδοις ἀγορᾶς, σφὶγξ, Iidem. ¶ Si Sphingos iniquæ Callidus ambages te præmonstrante, Statius 1. Thebaid. ¶ Φῖκα ὀλοήν, uide superius. Σφίγγα δυσαμερίαν, (hoc est infelicem & quæ malo tempore Thebanis apparuit, Schol.) Aristophanes in Ranis. Σφιγγὸς κελαινῆς, (σκοτεινῆς, διὰ τοὺς φόνους ἢ τὰ αἰνίγματα) γῆρυν ἐκμιμουμένη, Lycophron. Σκληρᾶς ἀοιδοῦ, τῆς Σφιγγός, id est Sphingis difficilis, propter ænigmata: uel sanguinariæ. ὅς γ᾽ ἐξέλυσας ἄστυ Καδμεῖον μολών, Σκληρᾶς ἀοιδοῦ δασμόν, ὃν παρείχομεν, Suidas ex Sophoclis Oedipo tyr. Ποικιλῳδός, Sphinx, Varin. Sphingem Sophocles rhapsodon uocat, Cælius. ¶ Fuêre item scortilla quæ sphinges nuncuparentur: nam & molles (σφίκται, cinædi, molles, Hes. Varin.) sphinctæ appellantur, quod prodit Suidas, Cælius. Megaricæ sphinges, Μεγαρικαὶ σφίγγες: ita scorta quædam uulgus olim appellabat (Hesychius meretrices quasdam à Callia sic uocatas scribit) siue quòd uulgò molles sphictæ παρὰ τὸ σφίγγειν dicuntur apud Græcos: siue quòd apud Megarenses nutrix sphinx appelletur, siue quòd Megarensiū mores

mores improbi ſictiq́, & populari notitia, quondam notati fuerint. Vnde Ariſtophanes in Veſpis riſum Megaricum, de quo dictum eſt alibi, taxat. Suidas refert & hunc uerſiculum, ſed tacito (ut ſolet) authoris nomine, ἀλλ' ἔστιν ἡμῖν μεγαρική τις μηχανή. Riſum ſeu iocum Megaricum intelligit mollitiem Megarenſium. Refertur à Diogeniano (& Suida,) Eraſmus. Megaricæ ſphinges, meretrices: unde forſitan molles etiam σφίγκται nominati ſunt, Suidas & Varinus. Vocabulū quidem σφίγκτου magis probârim cum gamma ſcribi quàm ſine eo: utroq; enim modo reperitur, ut iam citaui.

¶ Icon. Sphingem Aegyptij qui ſcalpturam exercent, & Thebanæ fabulæ, biformem nobis repræſentant, ex corpore uirginis & leonis cum grauitate & compoſitione ipſam architectantes, Aelianus. Scyles Scytharum rex in Boryſthenitarum urbe ædes magnificas habebat, circum quas è lapide candido ſphinges & grypes ſtabant, Herodotus libro 4. Athenis in arce, in templo quod Parthenôna uocant, tum aliæ quædam de generatione Mineruæ effigies habentur, tum Neptuni cum Minerua contentio de terra. Simulachrum ipſum (Mineruæ) ex ebore & auro factum eſt, & in medio galeæ Sphingis imago expreſſa, Pauſanias. Pyramides tres ſunt inter Memphim & Delta oppida, uico appoſito quem uocant Buſirin. Ante has eſt ſphinx, uel magis miranda, qua ſyl. ueſtria ſunt accolentium. Amaſin regem putant in ea conditum, & uolunt inuectam uideri. Eſt autem ſaxo naturali elaborata, & lubrica. Capitis monſtri ambitus per frontem centum duos pedes colligit, longitudo pedum CXLIII. eſt, altitudo à uentre ad ſummum apicem in capite LXII. Plinius 36.12. Per totam longitudinem (templi Heliopolitani in Aegypto) protinus ex utraque latitudinis parte ſunt poſitæ lapideæ ſphinges, uigenis cubitis, uel paulò pluribus inter ſe diſtātes: & alter ſphingum ordo eſt à dextra, alter à ſiniſtra. Poſt ſphinges eſt ueſtibulum ingens, procedenti ulterius aliud ueſtibulum, poſtea aliud: & neq; ueſtibulorum, neq; ſphingum diffinitus eſt numerus, Strabo libro 17. Aegyptij ante templa (in propylæis) Sphingem aſtituebant, quo argumento indicarent, theologicam ipſorum ſapientiam obſcuriorem, fabulisq́; ita ſæpe conuelatā, ut ueritatis ueſtigia uix interlucerent, Cælius Rhodig. & Calcagninus ex Plutarcho de Iſide. Amaſis rex Aegypti ueſtibulum Mineruæ fecit in Sai, opus admirandum, ubi etiam ingentes coloſſos & immanes androſphingas poſuit, Herodotus lib. 2. Signis quæ uocantur Corinthia, plerique in tantum capiuntur, ut ſecum circumferant, ſicut Hortenſius orator ſphingem Verri reo ablatam. Propter quam Cicero illo iudicio in altercatione neganti ei ſe ænigmata intelligere, reſpondit debere, quoniam ſphingem domi haberet, Plinius. Octauius Auguſtus in diplomatibus libellisq; & epiſtolis ſignandis, initio ſphinge uſus eſt, mox imagine Magni Alexandri, nouiſſimè ſua, Suetonius.

¶ Alciati emblema in ſubmouendam ignorantiam, per dialogiſmum.

Quod monſtrū id? Sphinx eſt. Cur cādida uirginis ora, Et uolucrum pennas, crura leonis habet?
Hanc faciē aſſumpſit rerū ignorantia: tanti Scilicet eſt triplex cauſa & origo mali.
Sunt quos ingeniū leue, ſunt quos blāda uoluptas, Sunt & quos faciunt corda ſuperba rudes.
At quibus eſt notū, quid Delphica litera poſſit, Præcipitis monſtri guttura dira ſecant.
Nanq; uir ipſe, bipesq; tripesq; & quadrupes idē eſt, Primaq; prudentis laurea, noſſe uirum.

Hæc ille per uirgineam partem uoluptatem intelligens: per crura leonis, ſuperbiam: per alas, leuitatem. ¶ Eſt & Sphinx fabula ueteris cuiuſdam poëtæ, Aeſchyli ni fallor.

DE SIMIVVLPA. SIC ENIM FINGO NOMEN, NE SIT ANONYMOS HAEC BESTIA: cuius imaginem addidi, qualis in tabulis Geographicis depingi ſolet.

Ii qui noſtra memoria Payram regionem luſtrarunt, beſtiam dicunt ſe uidiſſe quadrupedem, ex anteriore parte uulpem, ex poſteriore ſimiam: præterquàm quòd humanis pedibus ſit, & noctuæ auribus: & ſubter communem uentrem, inſtar marſupij alium uentrem

erat, in quem tam diu eius catuli occultantur, dum tutò exire, & sine parentis tuitione cibaria inqui rere possint: ac nimirum non ex eo receptaculo prodeunt, nisi cum lac sugunt, Gillius: Transcripsit autem, ut apparet, ex Vincentiani Pinzoni Nauigatione. Portentosum hoc animal, ut in eadem legimus, cum catulis tribus Sibiliam delatum est, & ex Sibilia Illiberim, id est Granatam, in gratiam regum. Catuli licet in itinere perierint, conspecti tamen sunt à cõpluribus qui huius rei testes fuerunt. Petrus Martyr etiam Oceaneæ Decadis primæ libro 9. Arbores ibi (in Pariana regione, inquit) tantas esse aiunt, ut pleræq; sedecim hominum manu iunctorũ in gyrum uix lacertis concludi quirent. Inter eas arbores monstrosum illud animal uulpino rostro, cercopitheci cauda, uespertilionis auribus, manibus humanis, pedibus simiam æmulans: quod natos iam filios aliò gestat, quocunq; proficiscatur, utero exteriore in modum magnæ crumenæ, repertum est. Id animal licet mortuum ipse uidi, conuolui, crumenamq; illam nouum uterum, nouum naturæ remedium, quò à uenatoribus aut aliâs à cæteris uiolentis & rapacibus animalibus natos liberet, illos secũ asportando, admiratus sum. Experimento esse compertum aiunt, eo semper utero crumenali animal catulos secum portare, nec illos inde unquam emittere, nisi aut recreandi aut lactandi gratia, donec sibi uictum per se quæritare didicerint. Cum catulis animal ipsum deprehenderant: sed in nauibus catuli intra paucos dies perierunt, mater per aliquot menses superfuit. sed & ipsa tandem tantam aëris & ciborũ mutationem ferre nequiuit, Hæc ille.

¶Hæc bestia ficto nomine simiuulpa, aut simia uulpina, Latinè: πιθηκαλώπηξ Græcè dici poterit. Germanis fuchßaff. Inter pisces quidem de glauco mare legitur quod fœtus suos, cum eis metuit, deuoret ac rursus incolumes emittat, ut Aelianus refert.

DE SVBO.

SVBVS (Σοῦβος) ruffo colore, & robustis cornibus geminis armatus, in utraq; sede uiuit. Cũ in mari natat, eum permultus piscium grex consequens osculatur, quòd ex illius cõspectu summa uoluptate afficiatur: sed præcipuo quodam studio circum ipsum uersantur pagri, oculatæ, acus, mulli, astaci: Deniq; omne pisciũ genus circa subum uersari gaudet, atque ordine iter faciens, à tergo dextra & sinistra eidem comitatur: sed scelestus ille externã amicitiam contemnens, marinos socios exedit & conficit. Hi uero tametsi ob oculos uersantem mortem uident, tamen interfectorem suum neque oderunt, neq; relinquunt. Sed scelerate sube & fraudulente, non impune innocenteis pisces occideris, nam ipsi tibi perniciem piscatores molientur, Gillius ex Oppiani de uenatione secundo. Videri autem potest ad syluestre ouium genus hoc animal referri posse, nam statim ante historiam eius Oppianus de ouibus feris Creticis egit, quas colore flauo uel purpurascente esse scribit, quadricornes, non lana, sed uillo ferè caprino tectas. Et mox addit, Quinetiam subus colore flauescit splendido, sed non æquè uillis hirsutus est, & duo tantum ualida cornua supra latam gerit frontẽ. Quod si non congeneres bestias istas existimasset, conferre inter se atq; distinguere opus non fuisset. Sed coniectura hæc nuda est. nam certi nihil habeo, cum nullus omnium excepto Oppiano (quod sciam) authorum huius animantis meminerit.

DE SVE.

A.

PVILLVM genus uarium, & uaria sortitur nomina pro ætate, sexu, castratione, &c. ut hoc in capite, & in Philologia apparebit. Varro differentias omnes cõprehendens pecus suillum nominat. In suillo pecore (inquit) sunt quæ se uindicent (aduersus lupos) sues, uerres, maiales, scrofæ. propè enim hæc apris, qui in syluis sæpe dentibus canes occiderunt. Sus generis communis secundum priscos, porcum & porcam significat, teste Prisciano. Sus fœmina, apud Columellam legitur. Suis fœminæ cerebrum contra carbunculos proficit, Plinius. Suis nomine apud Aristotelem Michaël Ephesius generatim intelligit tam urbanum quàm ferum, Niphus. Gaza quidem ex Aristotele urbanum reddere solet, pro cicure (alicubi tamen etiam sues cicures reddit) uel domestico, quod fero aut syluestri opponitur, ut boues & sues urbanos: quod non admodum probo mansuetum enim potius dixerim: (Idem Gaza apud Aristotelem problem. 10. 46. suem agrestem & domesticum uertit. ὕες ἥμεροι & ἄγριοι, apud Plutarchum leguntur,) ut in Boue alicubi dixi. Est quando sus sine adiectione pro apro ponitur, ut: Sues Athi montis ne fœminas quidem spectare mares situs inferioris audent, Aristoteles interprete Gaza. Sed frequentius syluestris aut feri feræúe differentia adijcitur, ut idem transferre solet. nam & masculino genere suem ferum dicit, utrunq; sexum comprehendens: & fœminino suem feram, quod Atticum uidetur, pro utrouis sexu: Vt, Sues syluestres animosæ, peruicaces, & brutæ omnino sunt. Nanq; sagacius ũnus odoror, Polypus an grauis hirsutis cubet hircus in alis, Quàm canis acer ubi lateat sus, (id est aper,) Horatius. ¶ Priusquam porcam fœminam immolabis, Cato cap. 134. Vetus exemplar habet porcum fœminam: & ibidem paulò antè, porco fœmina, quam puto uerã lectionem. si enim porca dixisset, quid opus erat addere fœmina? Porca, sus fœta, Palladio. Porcum pro porcello Varro protulit, item Cicero & Columella,

Columella, uide infra in a. ¶ Scrofa, (uel ut alij scribunt scropha, per ph. ut Græci etiam per φ. γρομφὰς, & σκρόφα, Suid.) sus est quæ multos peperit porcos, (aliâs, quæ sæpius peperit:) tamen etiam pro porca ipsa peculiariter sumitur. Eorum si cuiusquam scrofam in publico conspexero, Plautus Capt. Scrofæ probantur longissimi status, &c. Columella. sic Plinius lib. 18. ut quidam in Promptuario annotauit.

¶ Verres dicitur porcus non castratus, mansuetus. nam ferus, aper est. Marcellus tamen Empiricus uerrem syluaticum dixit pro apro: & Suetonius aprum ferum nominat, quasi & cicures rectè nominentur apri, ut differentiæ causa si ferum intelligamus id exprimere oporteat. Dentes exerti nulli, quibus serrati: rarò fœminæ, & tamen sine usu: itaque cum apri (uidetur tum mansuetos tum feros intelligere) percutiant, fœminæ sues mordent, Plinius. Et alibi de apris, Pilus æreo similis agrestibus, cæteris niger. ¶ In suibus maiales (barg) sunt, porci seu uerres castrati: ut in equis canterij, in gallis gallinaceis capi, Varro. Plura uide in B.

¶ Hybridas antiqui uocabant sues semiferos, hoc est ex fero & domestico progenitos, ut Plinius refert lib. 8. sic & canis hybris uocatur, imparibus parentibus natus, hoc est ex uenatico & gregario, Porphyrio.

¶ חזיר chasir, sus aper, (id est uerres,) masculini generis: ut chasir thame, id est mus immundus, Leuit. 11. Apud Rabinos fœmininum legitur חזירה chaserah, Munsterus. Deuteronomij 14. pro chasir Hebraico, Chaldæus reddit חזירא chasira. Arabs, כנזיר kanisir. Persa מר אן בוך, mar an buk. LXX. ὗς. Hieronymus sus. Hazir, id est porcus, Syluaticus. Marchangir, id est fel porci, Idem. Acanthil, id est porcus, Idem. Achira, scrofa, Syluatic. corruptum à Græco χοῖρος uocabulum. Xicreon, id est porcina caro, Idem: Videtur autem hoc quoque è Græcis deprauatum.

¶ Græcè σῦς dicitur de porco, ὗς de porca, sed multi indifferenter utuntur, Scholiastes Aristophanis & Suidas. Apud Aristotelem sæpe τὸν ὗς legimus, in Physiognom. Athenæus etiam masculino genere τὸν ὗν dicit. Alibi tamen Aristoteles ὗν fœminino genere profert de utroque sexu, more scilicet Attico: quem in hoc Gaza Latinè etiam, nescio quàm rectè, imitatur. Ὗς, χοῖρος ἢ σῦς, Varinus. Ὗς, χοῖρος ἢ σύαγρος, Suidas. Idem docet rectum singularem ὗς cum acuto scribi, accusatiuum uero pluralem ὗς circumflecti, τὰς ὗς & τοὺς ὗς. est enim communis generis. Sed uideo authores hanc distinctionem non obseruare, cum ferè omnes rectum singularem quoque circumflectant. Σῦς etiam absolutè pro apro ponitur. Hercules uenando sagittis petit, ἢ σύας, ἢ πόρτιν κεραλὼ, ἢ ἄγριον αἶγα. Adonis ab apro occisus est, quem τὸν ὗν, & θῆρα uocat Theocritus Idyl. 29. Σῦς καὶ ὗς, ὁ χοῖρος. κάπρος δὲ, καὶ χλούνης, καὶ χαυλιόδους, ὁ ἄγριος, Varinus. Homerus, Pindarus, Plutarchus & alij, suem ferum κάπρον nominant. Apri dicuntur à locis asperis, aut forte à Græco κάπρος, Varro. In Geoponicis Græcis tamen cápron legimus ubi uerrem Latini rei rust. authores habent: & syagron, ubi illi aprum. ¶ Γρόμφις ἢ γρομφὶς, ὗς ἡ παλαιά, σκρόφα, Suidas & Varinus: sed apud Hesychium γρομφὰς ἢ γρομφὶς, cum eadem interpretatione, legitur.

¶ Sus, Italis porco: Florentinis peculiariter ciacco, Arlunnus. Scrofa, nomen etiam Italicè seruat: aliâs troiata, uel porca fattrice, (id est porca matrix aut fœta potius,) Idem. Troiam uulgò nunc Rhauennates appellant scropham, ea puto ratione qua quodam tempore (aliqui) Troianum porcum nominabant, qui quasi inclusis animalibus prægnans, ut ille Troianus equus grauidus armatis fuit, in mensam inferri solitus sit, Nic. Erythræus. Maialis, lo porco castrato, lo maiale, Scoppa. ¶ Sus

Gallis porceau. Sus fœmina, truye, coche. Verres, uerrat. Porcellus, cochon, porcelet, & Lugduni caion. Maialis, porc chastrè, id est porcus castratus per periphrasin. ¶ Sus Hispanis, puerco. ¶ Sus Germanis, saw uel suw/su/schwyn uel schwein. Sus fœmina, mos uel looß: propriè tamen looß est scrofa, id est fœta. Vocabulum mos simile est Cretico: μαέιν τῇ σῦν, Cretenses, Hesych. Simile & Persicum esse puto. Verres, åber: quæ uox ab apro Latinorum descendit. Maialis, id est uerres castratus, barg. Porca castrata, galtz. Porcellus, fårle/seuwle: & lactens adhuc, spanfårle. ¶ Sus Anglis, su uel sowe, fœm. generis ut Germanis: in plurali swyne. Verres, pork uel bor aliâs boore, uel bog aliâs hogge (ouis etiam annicula hog ab eis uocatur.) Maialis, libdhog, uel barowe bogge. Porca castrata, libdsu, uel geldid su. est enim eis geldid, quod nobis ghelet, id est castratum. Porcellus, pygge. ¶ Sus Illyrijs, swinie uel prase.

B.

Athenæus libro 12. sues ex Sicilia tanquam præcipuas ad cibum probat. Agatharsides ait sues in Aethiopia cornua habere, Aelianus: Plinius apros Indorum cornutos esse prodidit. Arabes Scenitæ carnibus suillis prorsus abstinent: sanè hoc animalis genus si inuectum illò fuerit, moritur illico, Solinus ni fallor. Suem nec ferum nec mansuetum India habet, teste Ctesia, quanquam non fide digno, Aristoteles: Idem Aelianus ex eo repetit, & addit suilli generis esum Indos à se detestari. In Arabia suillum genus non uiuit, Plinius. Germania suibus abundat, maximè inferior. Ad nos ex Bauaria macilentæ ferè, ex Burgundia pinguiores adiguntur. Sues Belgici feroces admodum sunt, ut dicam in D.

¶ Electio. Sues procero corpore, capitibus sint paruis, Varro. Et alibi, Qui suum gregem uult habere idoneum, eligere oportet primum bona ætate, secundo bona forma. Ea est, cum excellit amplitudine membrorum, præterquam pedibus, & capite, unius coloris potius quàm uarij. Cum hæc eadem ut habeant uerres uidendum, tum utiq; sint ceruicibus amplis, boni seminis. Sues enim animaduertuntur à facie, & progenie, & regione cœli. A facie, si formosi sint uerres & scrofa. A progenie, si multos porcos pariunt. A regione, si potius ex his locis, ubi nascuntur ampli, quàm exiles. In omni genere quadrupedum (inquit Columella) species maris diligenter eligitur, quoniam frequenter patri similior est progenies quàm matri. Quare etiam in suillo pecore probandi sunt, totius quidem corporis amplitudine eximij, & qui quadrati potius, quàm qui longi, aut rotundi sunt, (rotundi potius quàm longi, Pallad.) uentre promisso, clunibus uastis, nec perinde cruribus aut ungulis proceris, amplæ & glandulosæ (glandulis spissæ, Pallad.) ceruicis, rostris breuibus & resupinis. Maximeq; quod ad rem pertinet, quàm salacissimos oportet esse mares, qui & ab annicula ætate commode progenerant, dum quadrimatum agant, possunt tamen etiam semestres implere fœminam. Scrofæ probantur longissimi status, & ut sint reliquis membris similes descriptis uerribus. Si regio frigida & pruinosa est, quàm durissimæ densæq; & nigræ setæ grex eligendus est; Si temperata, atq; aprica, glabrũ pecus, uel etiam pistrinale album potest pasci. Scrofas (inquit Palladius) longi lateris debemus eligere, & quibus ad sustinendum fœturæ onus magnus se uenter effundat, cætera uerribus similes. Sed in regionibus frigidis densi & nigri pili, in tepidis qualescunq; prouenerint. Eadem ferè de utroq; sexu eligendo Florentinus in Geoponicis Græcis præscribit. Et insuper, Verres (inquit) partes circa ceruicem, & humerorum commissiones (synomias) habeant magnas: & λοφιάν, id est rigentes in ceruice setas, condensam; multumq; (& crassum) collopem, quem uulgò callosum uocant, τὸ καλλωσόν.

¶ Nullum corpus animalis compositione & numero, &c. interiorum partium, tam respondere humano fertur quàm porcinum. Quamobrem Physici interiora humani corporis inuestigantes, porcos dissectos quasi quoddam exemplar inspiciunt, Obscurus quidam. De porci interiorum inspectione Cophonis cuiusdam obscuri authoris scriptum extat. Bruta quædam, ut simia, hominem partibus externis referunt, internis uero nullum animal homini tam simile quàm porcus, quamobrem anatomen in eo instituimus, Author libelli Galeno adscripti de anatome parua. Prima anatomes exercitia fieri debent in sue macra, ut uasa omnia melius appareant.

¶ Suillis ossibus parum medullæ inest, Aristot. ¶ Tergus suis est quo tegitur, Varro de ling. Lat. ¶ Suum pili crassiores sunt quàm bubus & elephantis, quamuis tenuiorem quàm boues & elephanti cutem habeant, Idem. Seta pilus est crassior, rigidiorq; atq; erectus, qualem sues habent. Pilus æreo similis agrestibus, cæteris niger, Plinius. Apud nos rufi ferè sunt, in Gallia & Italia nigri. De lardo & alijs quibusdam partibus, dicam in F. Aruina durum pingue inter cutem & uiscus, secundum Suetonium in libro de Vitijs corporal. commune (puto) uocabulum ad pinguedinem huius loci in sue & alijs animalibus. Et spicula lucida tergent Aruina pingui, Vergil. 7. Aeneid. Arbilla, aruina, id est pinguedo corporis, Festus. Saham Arabicè, est adeps concretus circa renes & omentum. Semen uero Arabicè est pinguedo collecta sub cute & inter musculos, ut apparet in porcis & arietibus castratis in Syria: Veneti pinguedinem illam uulgò nominant lardo, Andreas Bellun. Vocant sanè lardum Latinè etiam, sed imperitè, recentiores quidam, non in sue solum, sed alijs etiam pinguibus animalibus, ut mele, mure alpino, homine, &c. Axungia adeps suillus inueteratus aut cum sale, aut syncerus: Vide plura in G.

¶ Agatharsides ait sues in Aethiopia cornutos esse, apud Aelianum; Plinius apros in India.

¶ Suis

¶ Suis cerebrum pinguiusculum est, Aristot. Decrescente Luna magis eis minuitur quàm ulli animanti, Obscurus. ¶ Oculi suibus caui profundiq; sunt, ut sine uitæ periculo eximi non possint: quare uel altero tantum priuati, extinguuntur, Obscurus: Vide inter morbos in C. ¶ Quibus supercilia nasum uersus deorsum nutant, ad tempora uero retrahuntur, stolidi sunt, argumento suum, Aristoteles in Physiognom. Vbi Græcè legitur οἱ τὰς ὀφρῦς κατεσπασμένοι πρὸς τῆς ῥινὸς, ἀνεσπασμένοι δὲ πρὸς τοὺς κροτάφους, ἠλίθιοι. ἀναφέρονται ἐπὶ τοὺς ὗς. Quem locum Adamantius sic expressit, ὅσοις τῶν ὀφρύων τὰ πρὸς τῇ ῥινὶ κάτω νεύει, τὰ δὲ ἐφ᾽ ἑκάτερα εἰς τοὺς κροτάφους χωρεῖ, τούτους ὕειν εἴκαζε. ¶ Paruæ frontis homines imperiti sunt, ut sues, Aristotel. Frons angusta non minimum signũ est imperitiæ, Adamantius. ¶ Qui extremam nasi partem crassam habent, insensati iudicantur à simili suum naso, Aristot. ῥινὸς τὸ ἄκρον παχὺ πάνυ καὶ χθαμαλὸν, μωρίαν ἤθους κατηγορεῖ, Adamantius. ¶ Labra herbas ruentibus limumq; lata, ut suum generi, Plinius. οἷς τὰ χείλη λεπτὰ, σκληρὰ ἐπὶ τοὺς κυνόδοντας τὸ ἐπανεστηκὸς, οἱ οὕτως ἔχοντες, δυσγενεῖς, (ignobiles, uetus interpres,) ἀναφέρονται ἐπὶ τοὺς ὗς, Aristoteles in Physiognomicis: sed hunc locum tum deprauatum tum mutilum esse ex Adamantio apparet, cuius hæc sunt uerba: Quibus labia iuxta caninos dentes eleuantur, (κορυφοῦνται,) illi canes ut ore sic ingenio referunt, homines maligni, contumeliosi, clamosi, conuiciatores. Quibus uero os totum ualde porrigitur, & labia sunt crassa, rotunda & foras uersa, suis illi mores & ingenium referunt. ῥύγχος, id est rostrum Græci de canibus & suibus dicunt. Suis rostrum latum est, ut facilius infodiat: nam radicum appetens est, Aristotel. de partibus. Quædam rostri latitudo est apta ad fodienda mollia: nam porci propter radices quas effodiunt, habent os latum anterius: in cuius medio inter nares est additamentum quasi acutum habens angulum, quo terram fodit & cauat, Albert. ¶ Dentes exerti apro, hippopotamo, elephanto, Plinius. Hippopotamis suibusq; ex inferiore mala dentes prorumpunt exerti, quos χαυλιόδοντας appellant, Cælius: non tamen dentes ipsi sic appellantur: sed ipsa animalia, quibus huiusmodi sunt dentes, χαυλιόδοντα rectè dixeris. Aper dentes habet exertos, quibus sues fœminæ carent, Aristot. Et alibi, Suibus dentes exerti ad auxilium & robur dati sunt. sues autem fœminæ mordent, ut quæ careant dente exerto. Quemadmodum duobus dentibus apri, sic elephanti armantur, sed situ contrario: illis enim in sublime feruntur, his deorsum retorquentur, Gillius. Exertos apri dentes, Plinius dentium sicas nominat. Suibus fœminis pauciores sunt dentes quàm maribus, Aristot. Suibus dentes nunquam decidunt, Plin. Sus dentes non amittit, Aristot. & Albert. nullum prorsus amittit, Aristot. ¶ λοφιὰν uocamus setas in ceruice rigentes, Florentin. λοφιὰ de sue propriè dicitur, ut iuba de equo & leone, Varin. ¶ Qui collo sunt nimium crasso, iracundi, improbi & imperiti habentur, à suum natura, (ὕωδεις,) Adamant. Κόλλοπες uocantur coria duriora circa ceruicem suum & boum, è quibus nunc etiam dictos collabos, (κολλάβους,) faciebant, Varin. Plura alicubi in Boue attuli. Collops est quod uulgo uocant callosum, τὸ κολλωτὸν, Florentinus: nominat autem hanc partem statim post λοφιὰν, tanquam proximam: & in sue eligenda, ut multa (magna & crassa) sit requirit. Magis calleo quàm aprugnum callum callet, Plautus Persa. Grammatici callum interpretantur cutem labore uel opere densiorem factam, cuiusmodi sit in suis rostro, ceruice bouis, animalium plantis pedum. ¶ Sues quoniam hebetiore sensu sunt, inarticulatiora corda habent, Aristot. 3. 4. de partib. ¶ Genus quoddã ceruorum fel in auribus habere existimatur. In auriculis etiam suis inuenitur humor quidam felli similis, minus tamen liquidus, sed proximus densitate sua humori splenis. ¶ Petimina in humeris iumentorum ulcera & uulgus appellat, & Lucilius meminit, cum ait: Vt petimen naso aut lumbos ceruicibus tangat. Eo nomine & inter duos armos suis quod est, aut pectus appellari solitum testatur Næuius in descriptione suillæ, cum ait: Petimine piscino qui meruerat, Fest. ¶ Petaso, perna, glandium, sumen, abdomen, sinciput, clidium, & aliç quædam suis partes in cibo commendatæ, dicentur in F. ¶ Suillus uenter (uentriculus) amplior est flexuosusq;, ut diutius concoquat. habent autem omnia ferè utrinq; dentata uentriculum aut suillo aut canino similem, Aristot. Et rursus, Sui uentriculus est amplus, cum paucioribus & læuibus crustis. Nostri uentrem ruminantium uocãt **buch**: suis uero & aliorum non ruminantium, **magen**. ¶ In iocineribus aprorum inueniuntur lapilli, aut duritie lapillis similes, candidi, sicuti in uulgari sue, Plin. ¶ Spechile, caro quædam exos infra umbilicum: uide in F. ¶ Quæ numeroso fœcunda partu, & quibus digiti in pedibus, hæc plures habent mammas toto uentre duplici ordine, ut sues: generosæ duodenas, uulgares binis minus: similiter canes, Plinius & Aristot. ¶ Apro testes non absoluti sunt, Aristot. Sues habent testes adnexos, Plin. & ad sedem sessiles, Aristot. Castorem Sostratus scribit inueniri in desertis Scythiæ, & testiculos habere latos apri instar, ὡς κάπρου, Scholiastes Nicandri. Polimenta testiculi porcorum dicuntur cum castrantur: à politione uestimentorum, quòd similiter ut illa curantur, Fest. Polimenta porcina Plautus dixit. ¶ Sus fœmina, genitale ea continet parte, qua pecoris ubera habentur: & cum per libidinem turget, ac prurit ad coitum, sursum tantisper hoc retrahit, uertitq; foras, ut inde mari coitus sit facilior: rescissum id longe productius, & dehiscens amplius est, Aristot. Et alibi, Apria (καπρία) etiam scropharum castratur, &c. Adhæret autem apria uuluæ, ut ipse Aristoteles scribit, inter femina, quà maribus testes maximè continentur. Vide in E. ubi de castratione. Alibi humorem è uulua destillantem post conceptum, apriam nominat, ut in C. referam. ¶ Acro & longano porci, nominantur à Vegetio 1. 56. ¶ Vngulas animalium solidas Græci ὁπλὰς uocant, ut iumentorum: bisulcas seu bifidas, ut suum, χηλάς. Aliquando tamen, poetæ præsertim, hoc discrimen negligunt: apud

Aristophanem sanè ὁπλὰς χοίρων legimus, & alibi χηλὰς ἵππων. Sues in Illyrico quibusdam locis solidas habent ungulas, Plin. Sues solipedes (μώνυχες) gignuntur in Illyria, Pæonia, & alibi, Aristot. Idem in Mirabilibus, sues solipedes reperiri scribit apud Emathiotas. Est autem Emathia Macedonia, uel pars eius. Mihi etiam amicus quidam narrauit sues solipedes sua memoria in Anglia repertos. Albertus eiusmodi in maritimis locis Flandriæ reperiri testatur. ¶ Sus talo caret probiore, cum inter solipedes & bisulcos ambiguus sit, Aristot. Sues ex utroq; genere (solip. & bisulc.) existimātur: ideò fœdi eorum tali, Plinius. ¶ Sues intorquent caudam, Plinius. Et alibi, Caudæ nudæ sunt hirtis, ut apris.

C.

¶ Sus omne unguentum (odoratum, præsertim amaracinum,) tanquam uenenum fugit & timet. nam omne unguentū, teste Lucretio, setigeris subus acre uenenum est. ¶ Plurimum dormit, præcipue æstate, quum humiditas eius calore resoluitur, Albertus. ¶ Vox. Porcelli grunniunt, Ael. Spartianus. Et cum remigibus grunnisse Elpenora porcis, Iuuenalis Sat. 15. Aut grunnitū, quum iugulatur, sus, Cicero 5. Tusc. Et piscis qui aper uocatur in Acheloo amne grunnitum habet, Plinius. Grunnientem aspexi scrofam, Laberius Sedigito, ut Nonius citat: sicut & illud Varronis Aboriginibus, Grunnit lepido lacte satur mola mactatus porcus, si recte sic legitur. Veteres aliqui, pro grunnire posuerunt uerbum grundire, si modò proba hæc lectio est apud Nonium. Grundire (inquit) proprium est suum, ut Laberius dicit: Grundientem aspexi scropham. (sed alibi in eodem Laberij testimonio, ut iam recitaui, grunnientem, legitur.) Et Claud. lib. 16. Agni grundibant dixit. &, Grundibat grauiter pecus suillum. (sic enim quidam legunt.) Etiam hominum esse grunditum Cæcilius Ebrijs designauit, Hæc Nonius. Grunnitus sui terribilis. præcipuè autem uno percusso cæteri grunniunt, & quasi condolentes concurrunt. sed statim obliti sui planctus, ad lutum uel ad cibum redeunt, Obscurus. Græca uocabula super suis uoce ad Philologiam differo. In Macedonia apri (sues Aelianus) muti esse traduntur, Plinius. Cur sues, cum sursum uidere coguntur, silent? Quoniam genus id animantium unum semper pronum in terram est, cibi auidum & rebus gaudens fœdis ac sordidis, idcirco subita mutatione conspectus stupescit, lucisq; copia perculsum uocem emittere nullam potest. Sunt tamen qui asperam huius animalis arteriam comprimi per angustiam uelint, cum in sublime erigitur, Aphrodisiensis problematum 1. 140. ¶ Sus animal est calidi temperamenti, Theophrastus. ¶ Cur sues hybernum pilum amittere non solent, cum cæteræ quadrupedes (ut canes & boues) soleant? An quod sus calidissimus omnium est, partiq; calenti corporis eius pili adhærent, quippe cum pingue tale esse necesse sit. Cæteris itaq;, uel quia humor refrigescit, pili defluunt, uel quia suus calor alimentum concoquere non potest, uel quia bene alimentum concoquitur. nam etsi quando causa cur defluant sit, tamen pinguedo uetare potest, Aristoteles problem. 10. 23. ¶ Scrofæ lac crassissimum est, Aristoteles: & sero reddendo ineptum, ut ouillum quoque. Pinguissimum est omnium, ut ad concretionem coagulo non indigeat, ac perquàm modicum seri excernat, decoctumq; ocyssime coaguletur. Ideo neq; facile secedit, neq; uentriculo congruit, sed nauseam gustantibus excitat, Aëtius 2. 85. Scrofæ præpingues, penuriam lactis sentiunt.

¶ Victus. Sus minime herbæ frugúmue appetens est, sed radicum maxime ex omnibus animalibus, quoniam rictu aptissimo ad id negocij est, Aristoteles. Et alibi, Suis rostrum latum est ut facilius infodiat. nam radicum appetens est. Labra herbas ruentibus limumq; lata, ut suum generi, Plinius. Vide supra in B. ¶ Pascere gregatim pro ætate uelle uidentur, Arist. ¶ Glandes suauiter quidem à suibus comeduntur, sed carnem humidam faciunt si solæ dantur. & si grauidæ glandem copiosius ederint, abortum faciunt, ut oues: quibus constantius hoc glandibus esitatis accidit, Aristot. Nouembri mense glandis legendæ ac seruandæ cura nos excitet, quod opus fœmineis ac puerilibus operis celebrabitur facile more baccarum, Palladius. Italiæ nemora tantum habent glandium, ut educandis hinc porcorum gregibus maxima ex parte Romanus alatur populus, Authoris nomen non memini. Glans fagea suem hilarem facit, carnem coctibilem ac leuem & utilem stomacho: iligna suem angustam, nitidam, strigosam, ponderosam: querna diffusam & grauissimam, & ipsa glandium æquè dulcissima. Proximam huic cerream tradit Nigidius, nec ex alia solidiorem carnem, sed duram. Iligna tentari sues, nisi paulatim detur. hanc nouissimam cadere. fungosam carnem fieri esculo, robore, subere, Plinius. Et rursus, Haliphlœo inter glandiferas rarò glans, & cum tulit amara, quam præter sues nullum attingat animal, ac ne eæ quidem si aliud pabulum habeant. Et alibi cum præstantiora quædam castanearum genera recensuisset, subdit: Cæteræ suum pabulo gignūtur, scrupulosæ corticis intra nucleos quoq; ruminatione. (ruminationem hic impropriè dixit: neq; enim ruminant sues.) Palmarum fructus hi demum seruantur, qui nascuntur in salsis atq; sabulosis, ut in Iudæa & Cyrenaica Africa. Nō item in Aegypto, Cypro, Syria, & Seleucia Assyriæ. Quamobrem sues & reliqua animalia ex his saginantur, Plin. Aluntur sues omni cibatu & radicibus, Plinius. Omnē porrò situm ruris (inquit Columella) pecus hoc usurpat. nam & montibus, & campis commode pascitur, melius tamen palustribus agris, quàm sitientibus. Nemora sunt conuenientissima, quæ uestiuntur quercu, subere, fago, cerris, ilicibus, oleastris, tamaricibus, corylis, pomiferisq; syluestribus, ut sunt albæ spinæ, Græcæ siliquæ, iuniperus, lotos, pinus, cornus, arbutus, prunus, & paliurus, atq; achrades pyri. Hæc enim diuersis temporibus mitescunt, ac penè toto anno gregem saturant. At ubi

penuria

penuria est arborum, terrenum pabulum consectabimur, & sicco limosum praeferemus, ut paludem rimentur, effodiantq; lumbricos, atq; in luto uolutentur, quod est huic pecori gratissimũ. quin etiam ut aquis abuti possint. nanq; & id fecisse maxime per æstatem profuit, & dulceis eruisse radiculas aquatilis syluæ, tanquam scirpi iunciq;, & degeneris arundinis, quam uulgus cannã uocat. nam quidem cultus ager opimas reddit sues, cum est graminosus, & pluribus generibus pomorum consitus, ut per anni diuersa tempora, mala, pruna, pyrum, multiformes nuces, ac ficum præbeat, nec tamen propter hæc parcetur horreis: nam sæpe de manu dandum est, cum foris deficit pabulum, propter quod plurima glans uel cisternis in aquam, uel fumo tabulatis recondenda est. Fabæ quoq;, & similium leguminum, cum uilitas permittit, facienda est potestas: Et utiq; uere, dum adhuc lactant (lactent, Pallad.) Viridia pabula suibus plerunq; nocent: itaq; mane priusquam procedant in pascua, conditiuis cibis sustinendæ sunt, ne immaturis herbis citetur aluus: eoq; uitio pecus emacietur, Hactenus Columella. Genus hoc omnibus locis haberi potest, melius tamen agris palustribus quàm siccis, præcipuè ubi arborum fructuosarum sylua suppetit, quæ subinde maturis fructibus alterna per annum mutatione succurrat. Maxime locis graminosis, & cannarum uel iunci radice nutriuntur. Sed deficientibus alimentis per hyemem, nonnunquam præbenda sunt pabula glandis, castaneę, uel frugum uilia excrementa cæterarum, uerno magis cum lactent (uidetur addendum, & in cibo sumunt, uel tale quid: Vide paulò ante in fine uerborum Columellæ) nouella uirentia, quæ porcis solent nocere, Pallad. In pastu locus huic pecori aptus uliginosus, quòd delectatur non solum aqua, sed etiam luto: itaq; ob eam rem aiunt lupos cum sint nacti sues trahere usq; ad aquam, quòd dentes feruorem carnis ferre nequeant, Varro. Hoc pecus alitur maximè glande, deinde faba, & ordeo, & cætero frumento; Quæ res non modo pinguitudinem efficiunt, sed etiam carnis iucundum saporem, Varro. Si fundus ministrat, dari solent uinacea ac scapi ex uuis, Idem. Fraxini fructu sues pinguescunt, canes uero dolorem uertebræ coxarum inde sibi contrahunt, Aelian. hoc enim sentire uidetur Gillius interpres cuius obscura hoc in loco translatio est. Frutex cytisus ab Aristomacho Atheniensi miris laudibus prædicatus est pabulo ouium, aridus uero etiam suum, Plin. In Salamine si sus segetem herbescentem fuerit depastus, eius dentes lege Salaminiorum exteruntur, Aelian. Tipha grandines tollit, & in cibatu utilis est, Aristot. (Tipham Tragus 2.20. ex coniectura interpretatur welschen weyssen/oder weyssen kolben, hoc est triticum peregrinum, &c.) Ordeum crudum uerri coeunti dandum est: fœtis autem scrofis elixum, Aristot. Bulbi quoddam genus in Bauaria suillum uocant, quoniam à suibus appetitur, flore rubente uel purpureo, simili floribus liliĳ conuallium uulgò dicti. describitur ab Hier. Trago Tomo 2. ca. 79. Appetunt & alias radices diuersas, (ut quas Itali dulcichinos uocant, uiciæ syluestris genus quoddam: quod Fuchsius & Tragus non rectè apion Dioscoridis faciunt. Germani appellant erdnuß & süwbrot, hoc est nucem terræ, & panem porcinũ. quamuis recentiores quidam cyclaminum quoq; Latinè panem porcinum nuncupant, temere ut puto, licet enim à figura panis dici possit, à suibus tamen minimè appeti crediderim, quòd nimium medicamentoso & ingrato sapore, & animalibus quibusdam uenenum sit.) & inter alias radicem rapi uel ut uulgò uocant rapunculi syluatici, quod uiolarum fere folia habet, acutiora, radicem candidam, dulcem, non sine lacte: nostri uocant büchspick, quòd in nemoribus fagorum ferè nascatur. Asplenos, uel ut alĳ uocant splenion, consumit splenem suum, qui radicem eius edunt, ut copiosè dictum est in Boue c. ubi de morbis boum egimus. Hyoscyamo deuorato insaniunt: Vide infra in Morbis eorum. Edit porcus ferè omnes cibos quibus reliqua animalia utuntur, ita quòd ne porci quidem carnibus abstineat, licet non interficiat eum: & hoc expertus sum, quòd porci auidissimè ederunt baccones (lardum) & alias carnes porcinas, Albertus. Scio sues (domesticos) occisorum à latronibus hominum cadauera in syluis relicta aliquando uorare. Suillum pecus tantopere explendo abdomini deditum est, ut ne proprĳs quidem suis fœtibus parcat, neq; helluationem suam ab humano corpore abstineat, Aelianus. Sues comesse fœtus non est prodigium, Plin. Illud autem, quod pertinet ad religionem patrisfamiliâs, non reticendum putaui: sunt quædam scrofæ, quæ mandunt fœtus suos: quod cum sit, non habetur prodigium: nam sues ex omnibus pecudibus impatientissimæ famis sunt, ita ut aliquando si indigeant pabuli, non tantum alienam (si liceat) sobolem, sed etiam suam consumant, Columella. Audio sanè scrofas quasdam natura sua tam improbas esse, ut suos ipsę porcellos deuorare soleant, non aliter quàm gallinæ quædam quæ pepererint oua. Sues uorant limaces, Aristot. Sui serpens aduersatur, quia deuoratur ab ea, Idem. Talis & tanta uis ueneni (salamandra) à suibus manditur, Plin. Et alibi, Apros in Pamphylia & Cilicię montuosis, salamandra ab his deuorata, qui edêre moriuntur: nec est intellectus ullus in odore uel sapore. Si quando salamandrã comederit sus, ipse extra periculum est: eos autem qui suis carnibus uescantur, interimit, Aelianus. Cum cicutam homo biberit, ei sanguis quasi conglaciat, & eatenus concretione spissus fit, ut inde moriatur. Suillum uero pecus, huius saturitate se licet compleuerit, tantum abest eius ueneno tollatur, hac ut maxime pinguescat, Aelian. Sturnos etiam cicuta nutriri legimus. Circa Scytharum & Medorum dictam Thraciæ regionem, locus est uiginti ferè stadiorum spacio, qui hordeum producit quo homines uescuntur, equi uero & boues & cætera animalia abstinent: imò sues etiam & canes excrementa hominum qui mazam aut panem ex hordeo illo comederint, auersantur, tanquam mortis periculo, Aristoteles in Mirabilib. Solent nostri carnem quam fumo indurare uoluerint, dies

aliquot copioso sale aspersam in uase aliquo relinquere: in cuius fundo partim liquescente sale, partim saniem remittente carne, ius colligitur, cuius gustu gallinaceum genus mori putant aliqui: sub. etiam nocere, si copiosius eis detur. quamobrem modicum ad reliquam potionem affundũt. ¶ Sus crebrò potum desyderat, æstate potissimum, Florentin. Scrofæ bis die ut bibant, curant, lactis causa, Varro. Cum omni quadrupedi per æstatem sitis sit infesta, tum suillo maxime est inimica, quare non ut capellam, uel ouem, sic & hoc animal bis ad aquam duci præcipimus: sed, si fieri potest, iuxta flumen, aut stagnum per ortum caniculæ detineri, quia cum sit æstuosissimum, non est contentum potione aquæ, nisi obesam illuuiem, atq; distentam pabulis aluum demerserit ac refrigerarit: nec ulla re magis gaudet, quàm riuis atq; cœnoso lacu uolutari. Quod si locorum situs repugnat, ne ita fieri possit, puteis extracta & large canalibus immissa præbenda sunt pocula, quibus nisi affatim satientur, pulmonariæ fiunt, Columella. Suillum pecus in luto se uolutans & aquam turbidam bibens pinguescere audio, Aelian. Sues inebriantur uinaceis saturati, Athenæus. Item fæce uini in colluuiem eorum mixta. ¶ Plerisq; animalium est pinguitudo sine sensu: quam causam sues spirantes à muribus tradunt arrosas. Quin et L. Apronij consularis uiri filio detractos adipes, leuatumq; corpus immobili onere, Plin. Vere sus usq; adeo pinguitudine crescere solet, ut se ipsa stans sustinere non possit, neq; progredi usquam: itaq; eas siquis quò traijcere uelit, in plostrum imponit. In Hispania ulteriore in Lusitania cum sus esset occisus, Attilius Hispaniensis minime mẽdax, & multarum rerum peritus in doctrina dicebat, Lucio Volumnio senatori missam offulam cum duabus costis quæ penderet III. & XX. pondo, eiusq; suis à cute ad os pedem: & III. digitos fuisse. Cui ego: Non minus res admiranda, quàm quæ nunc est dicta, in Arcadia scio esse spectatam suem, quæ præ pinguitudine carnis non modo surgere non posset, sed etiam ut in eius corpore sorex exesa carne nidum fecisset, & peperisset mures. Hoc etiam in iuuenca factum accepi, Varro. Crescentiensis ex eodem sic habet, In Lusitania fertur sus esse occisus, qui fuit xiij. pondo, id est quingentis septuaginta quinq; libris: eiusq; suis à cute ad os pedem & tres digitos fuisse, id est lardum cum carne uno pede & tribus digitis crassum. Audio etiam nostra memoria Basileæ porcum ab oleario (sic uoco illum qui oleum è iuglandibus exprimit) saginatum, pinguitudine tantum profecisse, ut excauata à muribus foramina in corpore eius reperta sint. Pinguescunt sexaginta diebus, sed magis tridui inedia saginationẽ orsa, Plin. Sex diebus sensibiliter pinguescit, Albert. legendum sexaginta, non sex, cum Plinio & Aristotele. Nam & nostri tribus ferè mensibus sui saginando opus esse aiunt. Angli aliquando per integrum annum saginant porcum, cuius pingue solidius & lautius fieri uoluerint, ut dicam in F. Sus facillimè omnium ad quoduis pabulum assuescit, & celerrime quoq; in pinguedinem proficit, pro sui corporis magnitudine: sexaginta enim diebus pinguescit: quantũ autem profecerit, ij cognoscunt, quibus ea res curæ est, ubi ieiunium ad saginam constituerint. pinguescit fame præfatigatus triduo. & cætera quoq; omnia ferè melius præfatigata fame pinguescunt: saginant à triduo iam qui sues obesant. Thraces per saginam, cum primo die potum præbuerint, post interposito uno die præbent, tum duobus, deinde triduo, atq; ita subinde augendo numerum usq; in septimum, curant, Aristot. Nostri hæc circa potum non ita obseruant: sed post cibos quosdam, ut fabas & pisa, potum eis utilem esse putant: post auenam non item, ne liquidior reddita mox per aluum dilabatur. Pinguescit hoc animal hordeo, milio, ficu, glande, piro, cucumere. Sed maxime tum hoc, tum cętera, quibus uenter calidus est, quiete, immotioneq; pinguescunt: cæterum sues pinguiores redduntur, etiam cum in luto se uolutant, Aristot. Et rursus, Sed præcipuè alunt & opimant ficus & cicer: cibus deniq; non simplex, sed uarius sagina optima est. gaudent enim sues pabuli mutatione, quemadmodum & cætera animalia: tum etiam fieri aiunt cibi uarietate, ut partim infletur, partim impleatur carne, partim opimetur. Intelligo suillum pecus sese in luto uolutans, ac turbidam aquam bibens, cum pingue euadere, tum cibis qui uehementer inflent & expleant, delectari: tum etiam quietem & suile tenebris oppletum appetere, Aelian. Porcos aliqui farina è fabis saginant, ut in Elsatia Germaniæ: multum enim et citò inde proficit pecus: alij (puto) farina hordeacea cum lacte à quo butyrum extractum est. Sues in alpibus qui sero lactis saginantur, carnem meliorem & albiorem habent ut audio, quàm qui glandibus pascuntur. Sed est quando nimium repleti sero, & uentre distenti periclitantur, nisi mox aluus fluat, ij præsertim porci qui ita pasci non fuerint assueti. Nutritur hoc animal præcipuè glandibus, saginaturq; triticeo furfure, areæq; reiectamentis, ac deniq; ipso frumento: hordeum autem præter hoc quod pinguefacit, etiam ut partus facilis sit ipsum animal reddit optimè perspirabile, Florentin. in Geopon. 19.6. Andrea à Lacuna interprete. Græcus codex sic habet, Αἱ δὲ κριθαὶ πρὸς τὸ πιαίνειν, καὶ περὶ τὴν γέννησιν διαφορεῖν ποιοῦσι τὸ ζῶον. Cornarius uertit, Hordeum autem supra hoc quòd pinguefacit, etiam ad generationem indifferens animal facit, nullo sensu. Andreas à Lacuna sensum quidem aliquem exprimit, sed ineptum: neq; enim saginantur sues ut facilius pariant, cum contrarium potius accidat, & lactis etiam penuria laborent quæ pinguiores sunt. Ego pro γέννησιν lego γεῦσιν, hoc est gustum & saporem: hoc sensu, Saginatos hordeo sues, non solum pingues, sed etiam melioris saporis in cibo fieri: ut διαφορεῖν uerbum interpretemur præstare & excellere. διάφορος enim excellẽs est: nec refert non usitatum esse hoc uerbum, cum non pauca huiusmodi in Geoponicis reperiantur utpote à recentioribus Græcis conscripta aut certe collecta. Confirmat sententiam nostram Varro, his uerbis; Hoc pecus alitur maximè glande, deinde faba & ordeo, & cætero frumento: quæ res non

modo

modo pinguitudinem efficiunt, sed etiam carnis iucundum saporem. In regionibus quæ cereuisiã bibunt, hordeo pro cereuisia coquenda macerato in aqua, optimè saginantur. Nostri auenam, secale, & glandes eis obijciunt. Pistores ac molitores furfure pascunt. Tum pistores scrofipasci qui aluñt fur fure sues, Plaut. Capt. Olearij reliquijs iuglandium expresso ab eis oleo maximè pingues reddunt. Non aliunde magis quàm loti palustris radice sues crassescunt, Plin. Et alibi, Filicis utriusq; radice sues pinguescunt. Reliqui ad saginationem pertinentes cibi, dicti sunt superius inter cibos simpliciter. Scrofa nimium pinguis parum lactis habet, & porcellos alere non potest. Tam sues, quàm cætera animalia omnia solent, cum lactantur, extenuari, Aristot. Sexta pars ponderis quantũ ponderârit uiuus (sus saginatus) absumitur occiso in pilos, sanguinem, & reliqua id genus, (excremẽta,) Aristot. M. Varro principatum dat ad agros lætificandos turdorum fimo ex auiarijs: quod etiam pabulo boum suumq; magnificat, neq; alio cibo celerius pinguescere asseuerat, Plin. Sus in regionib. calidis propter uiscosi motum humidi, maior & obesior euadit quàm in frigidis, Albert. Frisij qui maritimam Germaniæ oram habitant, boues & porcos uno eodemq; cibo saginant: boui enim ad præsepe ligato hordeum cum suis folliculis siue glumis præbent. id bos dentibus non comminuens, deglutit, & ex molliore tantum eius parte, quæ emolliri in uentriculo eius potuit, nutrimentum capit: reliquum cum stercore reddit. Porcus igitur caudæ bouis alligatus, ut aiunt, hordei grana cum stercore emissa mandit atq; pinguescit, Albert. Sues utriusq; sexus castrati, celerius pinguescunt. De castratione uero eorum cap. quinto dicam.

¶ In luto uolutatio suillo generi grata, Plin. Hæc eorum requies est, ut lauatio homini, Varro. Sus nulla re magis gaudet quàm riuis atq; cœnoso lacu uolutari, ut superius in mentione potus recitaui ex Colum. Volutatione in luto pinguescit, Arist. Ephesius Heraclitus ait sues cœno, cohortales aues puluere uel cinere lauari, Columel. Cur stercoribus sues gaudeant? Medici rationem reddunt, quòd iecur habeant maximum, quæ quidem sedes cupiditatis siue libidinis est. Aristoteles uero quoniam naribus crassis interceptisq; sint, idcirco uim hebetem olfaciendi habere, itaq; fœtorem nequire percipere scripsit, (ὅτι παχύρρυγχοι ὄντες, ἔχουσι ἐμπεφραγμένην τὴν ὄσφρησιν, καὶ μὴ ἀντιλαμβανομένην τ. δυσωδίας,) Alex. Aphrodisiensis Problem. 1. 36.

¶ Mares non ultra trimatum generant, Plin. Apro ad triennium probitas coëundi edurat: uetustioribus proles deterior gignitur: nullus enim præterea profectus ei accedit, nulla uirium recreatio: solet inire pabulo satiatus, & cum alteram non subegerit, uel initus breuior agitur, & fœtus corpore minore creatur, Arist. Verres octo mensium incipit salire, permanetq; ut id rectè facere possit, usq; ad quartum annum, deinde castratur, saginaturq; quoad perueniat ad lanium, Varro. Ad fœturã uerres duobus mensibus ante secernendi. Prodest apro coëunti hordeum apponere pabulo: quod idem & scrofæ fœtæ commodum est, sed elixum, Aristot. Verres unicus sufficit uel decem suibus implendis, Florentin. Verrem subantis audita uoce, nisi admittatur, cibum non capere aiunt, usq; in maciem, Plin. Homerus non ignorans ut sus uidens fœminam sese extenuet, & carnes atterat, facit mares separatim à fœminis cubare, Aelian. Locus Homeri est Odys. ξ. circa initium. Verres propter copiosum humorem multum ac diu coit, quoniam calidus non est, Alber. Maribus in coitu plurima est asperitas: tunc inter se dimicant indurantes attritu arborum costas, Text. de suibus simpliciter: cum Plinij de feris tantum suibus hæc uerba sint. Equos & canes & sues initum matutinũ appetere, fœminas autem post meridiem blandiri, diligentiores tradunt, Plin. Mas si pinguet, inire omnibus anni temporibus potest, nec solum interdiu, sed etiam noctu, aut certe matutino potissimum tempore: senescens autem minus subinde agit, ut dictum est: sæpe qui uel per ætatem, uel per infirmitatem suæ naturæ nequeant expedite coire, quum fœmina impotens sustinendi maris fessa clunes demittat, cubantes unà cum fœmina coëunt, Aristot. Fœminæ senectute fessæ cubantes coëunt, Plin. Aegyptij suem (τὴν ὗν) animal profanum existimant: uidetur enim præcipuè iniri decrescente Luna, Plutarch. in lib. de Iside. Sues sæpius coëunt pariuntq; propter teporem & pabuli ubertatem, ut alia etiam animalia quæ cum homine uiuunt, Arist. Sues agrestes semel (anno) coëunt, domestici sæpe: nimirum propter pabulum, calorem atq; laborem: quippe cum Venus comes satietatis sit, etc. Arist. problem. 10. 46. Plutarchus etiam causarum naturalium quæstione 21. inquirit cur scrophæ siue domesticæ porcæ, & sæpius, & alijs atq; alijs anni partibus fœtæ sint, cum sues feræ omnes & semel tantum quotannis, & propè circa idem tempus, nimirum cum æstas appropinquat, pariant: Vnde apud quendam legatur, Μηκέτι νυκτὸς ὕειν, ᾗ λέχοι τίκτει ἀγροτέρα σῦς: hoc est, Non amplius pluere nocte qua pepererit porca agrestis. Reijcit autem causam similiter ut Aristoteles in alimentum & laborem. quòd domesticis alimentum abunde semper suppetat, nec ut feræ id inquirere, ac sæpe sibi metuere cogãtur: sed neq; adeò laborent, cum à subulcis parum separentur: agrestes uero passim per montes uagẽtur, unde nutrimentum omne in corpus consumitur. Aut forte, inquit, domestici cum subinde conuersentur & gregatim degant, ex ipsa consuetudine magis ad libidinem ferũtur: agrestes uero cum mares à fœminis separentur, tardos & hebetes ad uenerem motus habent. Aut uerum etiam illud est quod Aristoteles dicit, chlunen ab Homero nominari suem monorchin, id est unius testiculi, quoniã plerisq; ex affrictu ad truncos, testes atterantur. Sus animal cur sit multiparum, in sequentibus explicabo. Sues tum mares, tum fœminæ coire incipiunt mense suæ ætatis octauo: quanquam mas antequam sit anniculus, prolem generat ultiosam: fœmina annicula parit: sic enim tempus gerendi

uteri exigit. Sed non omnibus locis eadem ætatis ratio est, ut dixi: iam enim sues, nonnusquam tam mares quàm fœminæ quarto coëunt mense: sexto tamen ita, ut uel progenerare & educare possint: nonnusquam apri mense decimo inire incipiunt. Valent ij coitu ad triennium, Aristot. Suilli pecoris admissura à fauonio ad æquinoctium uernum, Plinius & Varro: hoc est, à calendis Februarijs ad duodecimum diem Martij, Crescentiensis. Ita enim contingit, ut scropha æstate pariat: quatuor enim menses est prægnans: & tunc parit, cum pabulo abundat terra, Varro & Florentin. Vbi autem sues concepisse apparet, separant ab eis uerres, ut qui eas inuadentes & deturbantes, abortire cogant, Florentin. Aetatis octauo mense (porcæ) coëunt: quibusdam in locis etiam à quarto ad septimum annum, Plin. Februario mense uerres maximè fœminas debent inire, Pallad. Fœmina sus habetur ad partus ædendos idonea ferè usq; in annos septem, quæ quanto fœcundior est celerius se nescit. Annicula non improbè concipit, sed iniri debet mense Februario, Columella & Pallad. Non minores admittendæ quàm anniculæ. Melius uiginti menses expectare, ut bimæ pariant. Cum cœperint, id facere dicuntur usq; ad septimum annum rectè. Admissuras cum faciunt, prodigunt in lutosos limites ac lustra, ut uolutentur in luto, quod est illarum requies, ut lauatio homini. Cum omnes conceperunt, rursus segregant uerres, Varro. Audio scrofas apud nos per annos circiter octo parere. Sus ubi quintumdecimum annum nacta est, non præterea generat, sed efferatur. Si pinguet, ocyus & iuuenis & senescens mouetur ad coitum, Aristoteles. Scrofa post quindecim annos non pariet, nisi admodum carnosa & bene nutrita fuerit, Albertus.

¶ Sues natura libidinosæ sunt. ὅταν τι καὶ συῶν κοινὸν, ἡ πρὸς τὰ ἀφροδίσια ἕξις, (ὑώδεις,) Arist. in Physiognom. In suibus subare (καπρᾶν) dicitur, cum affectæ libidine currunt relicta societate, & emittunt id quod apriam (καπρίαν) uocant, ut equæ nominatum hippomanes, Aristoteles. Idem tamen alibi in scrophis καπρίαν uocat, (κάπρος quidem pro genitali uiri quandoq; accipitur,) quod suibus castrandis excinditur, ut pluribus dicam in E. Horatius Epod. 12. de muliere dixit, Iamq; subando Tenta cubilia, tectaq; rumpit. Hinc & subatio nomen apud Plinium. Suum libido ardentissima, ita ut opprobrium mulieribus inde tractum sit cum subare & subire dicuntur, Festus. Sic de equabus, equire dicitur, ἱππομανεῖν: de uaccis ταυρᾶν, (löuffig syn, dicunt nostri in genere de quibusuis brutis fœminis coitum appetentibus.) Sunt & alia eiusdem terminationis uerba quæ desyderiū significant, ut φονᾶν. ἐκλάζει, καπρᾷ, σκυλακιᾷ. ἐκλαὶς, σκύλακες σπαργᾶν, Hesych. & Varinus. Καπρῶντες, ὁρμητικῶς ἔχοντες πρὸς συνουσίαν, Varinus. quasi de masculis etiam aliquando dicatur, quod ego legere non memini: & si fortè de maribus reperiatur, accipietur certè impropriè. καπρᾶν propriè dicitur de porca uerrē desyderante, ut ταυρᾶν de uacca, Varinus. Terminatio quidem in άω alijs etiam uerbis desyderium significantibus communis est, ut φονάω, θανατάω. γραῦς καπρῶσα, Anus subans, de muliere præter ætatem libidinosa. Erasmus non rectè uertit hircissans, ut docui inter prouerbia ex Hirco. Ἀφροδισίαν ἄγραν in Danaë Sophoclis aliqui suem interpretantur. est enim hoc animal pronum in Venerem, unde uerba καπρᾶν & καπραίνειν facta, Hesychius. Θριᾶσαι, καπρίσαι, Hes. & Varinus. Iidem θριάζειν exponunt ἐνθουσιᾶν, ἐνθουσιάζειν, id est furere. est enim sanè furor quidam, impetus ille ad Venerem. Canes ubi mirè in Venerem feruntur, dicuntur σκυζᾶν, (catulientem fœminam Plautus dixit,) sues καπρίζειν, Cælius. Si mas propter ætatem coire non potest, declinat à porca, & porca salit marē & prouocat eum, Albertus. Sues fœminæ cum libidine excitantur, quod subare dicitur, uel homines aggrediuntur, Aristoteles. Fœminas subantes in tantum efferari aiunt, ut hominem lacerent, candida maximè ueste indutum, rabies ea aceto mitigatur naturæ asperso, Plinius. Quadrupedum prægnantes Venerem arcent, præter equam & suem, Plinius. Aristoteles uero, Sola animalium mulier & equa grauida coitum patiuntur. ¶ Implentur sues uno coitu, qui geminatur propter facilitatem abortiendi (Eadem ferè paulò post ex Aristotele recitabo:) remedium, ne prima subatione, neq; ante flaccidas aures coitus fiat, Plinius. Cauendum ne prima subatione ante aures flaccidas coitus fiat, frustra etenim fuerit. At si plena iam auiditate ac desiderio libidinis turgido admissura fiat, unus (ut modo dixi) initus satis sit, Aristot. Et rursus, Concipit præcipue sus, cum præ libidine gestiente pruriens auriculas flaccidas demittit: aliter semen à uulua respuitur, relapsumq; euanescit. Sunt è scrofis aliæ statim prolis fœcundæ laudabilis, aliæ increscentes melius generāt, Idem. Sues tantum coitu spumam ore fundere diligentiores tradūt, Plinius. Suibus propriæ sunt uoces ad Venereum coitum, Aristot. Scrofa nisi conceperit, iterum & iterum coire quærit, Albertus. Sues cicures uterum ferunt menses quatuor, Aristoteles, Plinius, Varro, & alij. Iniri debet mense Februario. Quatuor quoq; mensibus fœta, quinto parere, cum iam herbæ solidiores sunt, ut & firma lactis maturitas porcis contingat, & cum desierint uberibus ali, stipula pascantur, cæterisq; leguminum caducis frugibus. Hoc autem fit longinquis regionibus, ubi nihil nisi submittere expedit. Nam suburbanis lactens porcus ære mutandus est: sic enim mater non educando, labori subtrahitur, celeriusq; iterum conceptū partū edet. Idq; bis anno faciet, Columel. Quarto exempto mēse pariunt, ubi quintus incipiet. Incipiunt autem, sicut dixi, mense Februario, ut solidioribus herbis nati, & stipula succedente pascantur, Palladius. Partus bis anno, Plinius. Fœminæ in partu asperiores, Textor: sed Plinius de feris tantum suibus hoc scribit. Natura diuisus est scrofæ annus bifariam, quòd bis parit in anno: quaternis mensibus fert uentrem, binis nutricat, Varro. Bisulca, pauca generant, præterquam sues, Aristot. Senescentes etiam pariunt quidem simili modo, sed tardius coëunt. implentur uno coitu.

tu, sæpius tamen superuentum patiuntur, ea de causa, quod post coitum humorem, quam apriam nonnulli appellant, emittunt: quod quidem commune omnibus incidit. sed aliquæ unà cum hoc semen etiam admissum eijciunt, Aristot. Ex omnibus quæ perfectos fœtus, sues tantum & numerosos ædunt: item plures, contra naturam solidipedum aut bisulcorum, Plin. Sola inter multipara sus parit perfectos, eaq; una euariat. generat enim multos more multifidi generis, cum & bisulcum & solipes sit. sunt enim locis quibusdam sues solida ungula. partu igitur numerosa est: quoniam alimentum quod in corporis magnitudinem absumeretur, in excrementum seminale decedit. Id enim ut solipes magnitudine caret, (id est, ipsa scropha, quamuis solipes sit, magnitudine caret, & sic non indiget multo alimento, Niphus.) quin & potius quasi ambigens cum natura solipedum, bisulcum est. hac igitur causa & unum parit, & duos, & quod plurimum, multos. enutrit uerò usq; in finẽ quæ peperit, propter sui corporis alimoniam probam. habet enim ut solum pingue suis stirpibus: sic scrofa filijs alimentum copiosum & commodum, Aristot. de generat. anim. 4. 6. Et alibi, Numerus partus plurimum ad uicenos. si tamen multos pepererint, educare omnes non queunt. Numerus fœcunditatis ad uicenos: sed educare tam multos nequeunt, Plinius. Apud nos ut plurimum circiter sedecim parere audio, sed rarò, sæpe octonos uel denos. Sue quòd ad uescendum hominibus apta sit, nihil genuit natura fœcundius, Gillius. Sus ad fœturam quàm sit fœcunda, animaduertunt ferè ex primo partu, quod non multum in reliquis mutat, Varro. Paucissima sus ædit prima partione, uiget secunda, nec senescens copia fœtus deficitur, quanquam lentius coit, Aristot. Penuriam lactis præpingues sentiunt, & primo fœtu minus sunt numerosæ, Plin. Parere tot oportet porcos quot mammas habeat, (habent quidem denas pleræq;, ad summum duodenas:) si minus pariat, fructuariam idoneam non esse: si plures pariat, esse portentum, (existimandum est.) In quo illud antiquissimum fuisse scribitur, quod sus Aeneæ Lauini triginta porcos peperit albos: itaq; quod portenderit factũ, triginta annis ut Lauinienses conderent oppidũ Albã, Var. Sola ex omni calidorũ genere canis & sus, partu numeroso notantur, Theophrastus de caus. 1. 27. Cur quouis anni tempore & sępius sues mansuetæ coëant, ac pariant non certo tempore, (bis anno,) agrestes uero semel tantum & stato tempore, ex Plutarcho & Aristotele in præcedentibus docui. Sus, canis, lepus, partu sunt numeroso: nimirum quòd uuluas siue uteros continent multos, totidemq; formandi loculamenta, Aristotel. Problem. 10. 16. Cur sus & canis sint tam fœcundæ & multiparæ, Democritus causam affert, quòd multiplicem uuluam & seminis cellas receptatrices multas habeant: eas omnes semen non uno initu explet, (Atqui Aristoteles & Plinius tum canes tum sues uno coitu impleri scribunt:) sed iterum & sæpius ex proseminantur, ut frequentia seminis receptacula impleantur, Aelian. Scropha fœcundior alba, Iuuenal. Citatur ab Erasmo in prouerbio Regia uaccula, quod olim de prodigiosa fœcunditate ferebatur: quòd ætate Ptolemæi iunioris uacca quædam eodem partu sex ædidisset uitulos. Cur paruæ quædam quadrupedes, ut canes, sues, capræ, oues monstra frequentius pariunt quàm grandes? An quòd paruæ longè fœcundiores sunt: monstra autem tum confici solent, cum plura semina inter sese cohæreścunt & confunduntur, &c. Aristot. Problem. 10. 60. ¶ Fœtus qui in utero læsus minutusq; fuerit, metachœrum dicitur (quasi posthumum uoces, inquit Gaza: mihi non placet.) quod in parte qualibet uuluæ accidere potest, Aristotel. Fœcundioribus (multiparis) animalibus, atq; etiam magis multifidis, (ut canibus,) sæpius accidit monstra parere: nam cum alioqui ferè imperfectos ædant, (ut canis cæcos:) facilius ad monstrificam partionem delabuntur, (ut capræ etiam & oues:) & in ijs potissimum etiam quæ metachœra appellantur consistunt: quæ aliquatenus labe monstrifica sunt affecta: nam deesse aut superesse quicquam monstrosum & præter naturã est, Aristot. de generat. anim. 4. 4. Videri autem posset hoc ex loco Aristoteles metachœron uocare fœtum, non suis tantum, sed cuiusq; animantis in utero læsum minutumq;: quoniam nulla hic suis mentio. Ego locum hunc mutilum esse crediderim, & suis mentionem addendam: quemadmodum in problematibus etiam 10. 60. ubi eiusdem argumenti quæstio tractatur, & eadem animalia multipara nominantur, (canis, ouis, capra,) sus quoq; nominatur, quamuis sine metachœri mentione. Certè uocabulum ipsum, à chœro, id est porco compositum, de eo tantum, non item alijs animalibus, rectè accipi indicio est. Et Aristotelis uerba quæ superius recitaui ex histor. anim. 6. 18. ita posita sunt, ut de sue priuatim in præcedentibus simul & sequentibus agatur. Et eiusdem libri cap. 24. Ginni, inquit, ex equa prodeunt, cum in gerendo utero ægrotauit, more pumilionum in ordine hominum, aut porcorum deprauatorum in genere suum, quos posthumos (μετάχοιρα) nuncupaui. Et in fine lib. 2. de generat. anim. Metachœrum uocatur, quod in scrofæ utero læsum deprauatumq; est, & magnitudine imminutum, quasi aporcellum dixeris: idq; cuilibet scrofæ accidere potest: sic à mulis ginni generantur. Vertit autem Gaza aporcellum, nimirum quòd a. priuatiuum apud Græcos aliquando minuat, ut ἀτίμητα. μετάχοιρα Polluci sunt cordi & parui porci. Sus cordus, Græcis ὀψίγονος, Hermolaus. μετάχοιρα, τὰ ὀψίγονα τῶν ὑῶν, Varinus (ni fallor) alicubi: Cælius sues serius nascentes interpretatur. Sed hoc non sensit Aristoteles. ¶ Si grauidæ glandem copiosius ederint, abortum faciunt, ut oues: quibus constantius hoc glandibus esitatis accidit, Aristot. Si grauida admodum pinguescat, efficitur, ut fœta minus habeat lactis. Proles, quod ad ætatem attinet, optima est, cum uigent parentes: quod ad tempora, præstantior quæ hyemis initio gignitur: deterrima, quæ æstate: quippe quæ parua, exilis, & perhumida sit, Aristoteles, & Albertus. Porci qui nati sunt hyeme, fiunt exiles

propter frigora, & quòd matres eos aspernantur, propter exiguitatem lactis, & quòd dentibus sauciantur propterea mammæ, Varro. Partus qui æduntur hyeme, nutriuntur infelicissimè, (λεπτόθηλα γίνεται,) & ob aëris intemperantiam, & ob id etiam, quòd largam lactis copiam non sugant, nimirum matribus ipsis eos tunc abigentibus, quòd mammæ laborantes penuria lactis, attritæ inter dentes exulcerentur, Florentin. Nostri præferunt porcellos Martio natos, (Mertzling,) aut saltem uno uel altero mense prius. In calidis regionibus melior est fœtus porcæ hyemalis quàm æstiuus, in frigidis autem contra, Liber de nat. rerum. Diebus decem circa brumam statim dentatos nasci, Nigidius tradit, Plin. Sues & canes post partum sæuire solent: nimirum quia extenuantur, ratione inediæ, & integra eis materia secernitur: non excrementa solum ut ouibus & mulieribus, Aristot. problem. 10. 37. Cum scrofa peperit, primam mammam porco qui primus in lucem prodijt, præbet, Aristot. Et rursus, Porcis æditis primis, mammas præbent primas. hę enim mammæ plurimum lactis obtinent. Primis genitis in quoque partu sues, primas præbent mammas. Eæ sunt faucibus proximæ: tamen (alias ut, forte, &) suam quisque nouit in fœtu quo genitus est ordine, (quod Io. Tzetzes quoque scribit:) eaque alitur, nec alia. detracto illa alumno suo, sterilescit ilico ac resilit. Vno uero ex omni turba relicto, sola munifex, quæ genito fuerat attributa, descendit, Plin. De sanitate suum unum modo exempli causa dicam; Porcis lactentibus si scrofæ lac non potest suppeditare, triticum frictum dare oportet, (crudum enim soluit aluum,) uel ordeum obijci ex aqua, quoad fiant trimestres, Varro. Scrofam in sua quanque hara suos alere oportet porcos: Vide infra cap. quinto. Curabit autem ut fœtus proprios cum unaquaque procludat. Plus uero quàm octo (sicut Columella dicit) nutrire non debet. Mihi uero utilius probatur experto, porcam cui pabula suppetunt, ut plurimum sex nutrire debere, quia licet plures possit educare, tamen frequentiore numero sucta deficiet, Pallad. Nutricare octonos porcos paruulos primò possunt, incremento facto à peritis dimidia pars remoueri solet: quòd neque mater sola potest sufferre lac, neque congenerati alescendo roborari, Varro. Porci à mamma menses duos non disiunguntur, Idem. Et rursus, In nutricatu, quam porculationem appellabant, binis mensibus porcos sinunt cum matribus: sed eos, cum iam pasci possunt, secernunt. Vbi sues pepererint, porcellos unà cum matribus relinquentes bimestre, eos postea secernunt, matresque denuo supponũt: ut ex toto anno, octo quidem menses digerantur in ipsam impregnationem, quatuor uero, in educationem emissorum in lucem, Florentin. Vbi facultas est transigendi, uenditis qui subinde nati sunt, celerior matribus fœtura reparatur, Pallad. ¶ Hybridam ex sue domestica & apro natum suem appellant aliqui.

¶ Morbi suum. Aconitum enecat pantheras, sues, lupos, bestiasque omnes in carnibus obiectũ, Dioscorides: sed apparet eum de suibus feris loqui. feris enim tantum aconitum & alia uenena obijciunt uenatores: quanquam domesticis quoque, ut quibuscunque alijs animalibus letale est aconitum. Syanchus, Σύαγχος, radix qua sues à uenatoribus capiuntur, Hesych. & Varin. Videtur autem non alia hæc radix quàm aconiti esse, cum & radix similiter usurpetur, & strangulando, (unde & aconito pardalianchi cognomen,) similiter quod ex uocabuli compositione apparet, mortem inferat. Sues necat chamæleon albus, radice scilicet cum polenta & hydrelæo subacta, Dioscor. uide in Cane C. Succus radicis chamæleonis candidi occidit canes suesque in polenta: addita aqua & oleo contrahit in se mures ac necat, ni protinus aquam sorbeant, Plinius. Elleboro nigro equi, boues, sues necantur: itaque cauent id, cum candido uescantur, Plinius. Sues cum imprudentes hyoscyamum comederint, etsi ægerrime afficiuntur, (resoluuntur & conuelluntur, Hermolaus) tamen reptantes sese ad aquas trahunt: quo profecti, cancros legunt, & deuorant, eorumque cibo ad incolumitatem restituuntur, Aelianus. Hyoscyamo poto sues insaniunt, unde ὑοσκυαμᾶν pro insanire & delirare, Pherecrates Κοριανοῖς, Varinus. Ὑοσκυαμᾶς, μαίνῃ ἐκ τοῦ πόας, Hesychius. Hyoscyamus quidem Latinè ad uerbum fabam suillam sonat, quoniam sues, ut Aelianus refert, pastu eius conuellantur præsenti mortis periculo, nisi copiosa aqua statim se foris & intus proluerint, Marcellus Vergilius. Sed nos alia de hyoscyamo Aeliani uerba, interprete Gillio, proxime recitauimus: quæ magis probo, quoniã & Hermolaus similiter legit Corollario 682. Χοιραδόλεθρον, legitur inter nomenclaturas Xanthij herbæ apud Dioscoridem, sic dictum, ut ipse conijcio, non quòd chœros, id est porcos, sed quod chœrados siue scrophulos tollat: nam & contra tumores, Dioscoride teste, utiliter emplastri modo imponitur. Herba quam nostri anserinum pedem à foliorum figura nominant, quam Hieronymus Tragus Tomi primi de plantis ca. 101. inter solana describit, (& à Germanis nonnullis à suum pernicie schweinstodt/ & seuwplag appellari scribit,) suibus si forte ederint uenenosa esse creditur, idque non raris experimentis constare ait. Eadem forte chenopus Plinij fuerit, cuius ille semel tantum meminit 11. 8. quoniam & nomen conuenit, & uis forsitan uenenata: huius enim & rumicis flores apes non attingunt, ut Plin. scribit: quamuis inde nõ sequitur uel homini uel sui uenenatam esse, ut neque rumex est. Ego coniecturam tantum affero. Quin & scrophularia maior, fœtida herba, urticæ ferè folijs, etc. (nostri uocant braunwurtz, id est herbam spadiceam, à colore: uel schwartze nachtschatt, id est solanum nigrum, impropriè tamen) suillo generi exitio esse fertur. Eupatorio aquatico, (ut pharmacopolæ quidam uocant, Ruellius hydropiper, nostri ceruinum trifolium, &c.) hirundinaria, quam aliqui asclepiadem putant: & arcio, id est personata seu lappa maiore, tum sues tum pecudes omnes abstinere audio.

¶ Si

¶ Si quæ reptilium bestiarum sues momorderit, iisdem remediis dictis in læsis pecoribus, (bub. ouib. capris) curabuntur, Didymus. Nihil æquè aduersari serpentibus quàm cancros, suesq; percussas hoc pabulo sibi mederi, (Thrasyllus author est,) Plin. Sues à scorpionibus in Scythia interimuntur: quanquam cæteros uirulentos ictus minimè sentiunt. & nigri eorum potissimum pereunt: quisq; tamen celerrimè interit, si ictus adierit aquam, Aristot. Scorpiones in Scythia interimunt etiam sues, alioquin uiuaciores contra uenena talia, Plin. Sus ægrè fert hyemem, facileq; à frigore labefactatur: quocirca ipsis extruũt haras, ex quibus hyeme non educũtur prius quàm glacies (pruina) prorsus discussa fuerit, Florentin. ¶ χάλαζα, morbus quidam suum, Hesych. & Varin. Latinè grandinem uocant recentiores, uocem Græcam interpretati: reperiuntur enim in carne suis grandinosæ grana quædam alba & rotunda, grandini similia, & similiter sparsa, magnitudine lentis. Vnũ ex omnibus quæ nouimus animalibus, sus grandinem concipit, Aristot. (Atqui gallinæ etiam præsertim albæ, sæpius grandinosæ apud nos reperiuntur.) Hinc & uerbum χαλαζᾶν factum, id est grandine laborare, ut σπληνιᾶν, ὑδεριᾶν, Scholiastes in Pacem Aristoph. Suis plerunq; est grandinosa caro: quo sanè argumento, chalaros dicit sues Græcorum natio: quia in mortuorum carnibus uisatur χάλαζα, id est grando: sed in uiuentibus latens grassatur morbus, Cælius. Χαλαζᾷ, χαλαρὸς ὢν. est autem hic morbus pecorum, (τῶν θρεμμάτων: suum melius dixisset) qui in uiuentibus latet, apparet autem in dissectis, grandine carnibus eorum permixta & inhærente, Varinus: qui & hoc Aristophanis citat, Σκεψάμενος δ' εἰ χαλαζᾷ. Eadem ferè Suidas: qui tamen χαλαζᾷ uerbum apud Aristophanem non simpliciter χαλαρὸς ὢν exponit, sed addit τὴν πρωκτὴν, ut poëta improprio & obscœno sensu hoc uerbo sit usus: nec rectè aut propriè porcus grandinosus Græcè χαλαρὸς dicatur, contra Cęlium & Varinũ: quanquam suis grandinosi caro χαλαρὰ sit, id est laxa & mollis: & ut Aristoteles inquit, ὑγρὰ λίαν: & grandinosos sues fieri dicit qui ὑγρόσαρκοι sunt. Χάλαζα πάθος ποιῶν (lego τῶν) χοίρων, Suid. Nostri hunc morbum uocant finnen alij pfinnen. Angli mesell: quo nomine etiam pustulas (morbillos) puerorum uocant, à simili ferè figura coloreq;: quanquam non intra carnem sed in superficie cutis nascantur, &c. Itali gremm. Suem sic affectum nostri finnig, Angli meselled, Galli leprosum aut sursume, quod super lingua grandines quasi semina quædam sparsa appareãt. Itali gremignos: Aristoteles χαλαζῶντας & χαλαζῶντα. Lanij nostri uulgò dicunt suem nullum esse, qui non ut minimum tria grandinis grana habeat: sed ea nisi abundent non obesse. quod si in lingua uel unicum appareat, undiquaq; grandinosos esse pronunciant qui sues publicè uendendos apud nos (ore diducto per insertum baculum seu paxillum: quod coquos in mortuis suibus facere apud Suidam legitur. nostri antequam emant uiuos sic inspiciendos curant) & in Gallia, & alijs etiam plerisq; regionibus puto inspiciunt. est quando abundant quidem, nec ullum tamen in lingua indicium apparet. Elephantiacis uenulæ sub lingua uaricosæ fiunt ac nigrescunt: quod signum est etiam uiscera ipsa in simili constitutione esse, qualis in porcis quibusdam circa interna uidetur, quæ grandinis nomine insignitur, Aëtius. Grandinosi fiunt sues, (inquit Aristoteles,) quorum crura & collum & armi carne constant humidiore, quibus partibus uel grandines plurimæ innascuntur: caro dulcior est si grandines habet paucas: sed si multas, humida ualde, & insipida est. Facile qui grandent cognoscuntur: parte enim linguæ inferiore grandines habentur, & si setam dorso euellas, cruorem in radice pili euulsi uideris. Pedibus etiam posterioribus constare non possunt, qui grandent. carent grandine cum adhuc lactent. tolluntur grandines tipha, quæ uel in cibatu utilis est, Hæc Aristoteles 8. 21. interprete Gaza. quem locum Albertus ex Auicenna, ineptè ut solet reddit his uerbis: Porcis etiam mollis carnis qui sunt castrati contingunt pustulæ in crure & collo & spatulis: & sępe sunt istæ pustulæ sub lingua & sub axillis: & uocantur leprosi tales porci, &c. conuenit autem eis in cibo cicer & ficus: Hęc Aristoteles non aduersus grandinem, sed simpliciter ut obesentur suibus dari iubet. Index suis inualidæ, cruor in radice setæ dorso euulso, caput obliquum in incessu, Plin. Qui emunt sues, ex setis à ceruice auulsis illos discernunt. nam si infectas eas cruore uideant, (id est circa radicem crassiusculam habentes saniem) ægrotare eos aiunt: sin autem puras, bene se habere, Florentinus in Geopon. 19. 6. & 7. Atqui Aristoteles hoc ex setis indicium de grandine sola scribit, non etiam alijs morbis: & similiter hodie multi suem grandinosum iudicant illum, cuius extractæ setæ crassum humorem in radice retinent, & cauda teres fuerit: latam enim bonæ ualetudinis signum faciunt. Sunt qui dies aliquot (circiter quatuordecim) porcis antequam mactentur cineris nonnihil in colluuiem eorum admisceant, præsertim de ligno nucis, ut eo remedio grandines abigant: alij eodem tempore, uel aliâs etiam, lentis pugillũ semper adijciunt. Sic affectos sues nostri non edunt, nec publicè uendi licet, ut neq; Galli. pauperes tamen edunt quia paruo emuntur. obesse negant, nisi nimium grandinosa fuerit caro. ego ceu prorsus insalubrem & pessimi succi omnino relinquendam consulo. Χάλαζα, χαλάζιον, grando, collectio est sub cute buboni ac Aegyptiæ fabæ similis, ut inquit Pollux, dolorem si tangatur afferens. Dicuntur & in oculo grandines, cum segnis humor circa pelpebras coierit, sed ita, ut id tuberculum digito huc & illuc impelli possit, Niphus. ¶ Vt ne porci ægrotent, Rhamni radicem tritam, in aquam ubi se proluunt sues, proijcito, Galē. li. 3. de parabilib. ca. 101. Carnem caballinam discoctam potu suũ morbis mederi reperimus, Plin. Rubeta decocta & in aqua potu data, suum morbis medetur, uel cuiuscunq; ranæ cinis, Idem. Sues non ægrotabunt, si nouẽ cancros fluuiales eis comedendos porrexeris, Didymus. Cancris quidem edendis ipsos sibi contra hyoscyamum & ictus scorpionum me-

deri in præcedentibus dictum est. Druidæ Gallorum samolum herbam nominauere nascentem in humidis: & hanc sinistra manu legi à ieiunis cõtra morbos suum boumq; iussere, nec respicere legentem, nec alibi quàm in canali deponere, ibiq; conterere poturis, Plinius lib. 24. Lappa canaria medetur suibus effossa sine ferro, & addita in colluuiem poturis, uel ex lacte & uino. Quidam adijciunt & fodientem dicere oportere: Hæc est herba argemon, Quam Minerua reperit, Suibus his remediũ, Qui de illa gustauerint, Plinius. Hæc an eadem sit cum argemone Ruellius dubitat. Pastores quidam hodie trichomane utuntur pro suibus ægris, & mirifice prædicant, Hier. Tragus. Vtuntur & carduo benedicto, ut uulgò nominant, & radice generis illius gentianæ quam nostri cruciatam à foraminum aut sectionum sponte nascentium in ea situ appellant: & radice herbæ quam uulgò cerutinam nigram uocitant, est autem genus seselis ut conijcio.

¶ Solet etiã (inquit Columella) uniuersum pecus ægrotare ita, ut emacietur, nec cibos capiat, productumq; in pascua medio campo procumbat, & quodam ueterno pressum somnos æstiuo sub sole captet, quod cum facit, totus grex tecto clauditur stabulo, atq; uno die abstinetur potione, & pabulo: postridie radix anguinei cucumeris trita, & commista cum aqua datur sitientibus: quam cum pecudes biberunt, nausea correptæ uomitant, atq; expurgantur, omniq; bile depulsa cicercula, uel faba, dura muria consperſa, deinde (sicut hominibus) aqua calida potanda permittitur. Sues si affligantur incerto morbo, tota die & nocte includere oportet, nihilq; interim nec cibi nec potus apponere, sed radices agrestis cucumeris comminutas, per diem ac noctem aquæ infundentes, aquam ipsam in potu eis postridie offeremus: Ex qua quidem bibentes largius morbi causam paulò post uomitu reddunt, Didymus. Apud nos aliqui nescio ad quos morbos, fortè ipsis etiam incognitos, præsertim subitos, porcorũ uel aures uulnerant, uel caudas abscindunt. nam uenæ sectione in hoc pecore nostri, quod sciam, non utuntur. Canes, boues, sues, capræ, serpentes & bestiæ aliæ cum impendentem pestem, tum uerò terræ motum, & cœli salubritatem, & frugum fertilitatem præsentiunt, Aelianus. Democritus physicus asphodeli radicis parũ maceratæ singulis suibus nutrimento iubet misceri tres minas. sic siquidem ante dies septem sanitatis firmitudinem ait sues recuperaturos, Didymus. Sues pestilenti affectu non corripientur, aut correpti restituentur facile, si asphodeli radices in eam quam bibunt aquam inieceris, aut etiam ubi crebro lauantur, Florentinus. Audio suibus in pestilenti affectione, multos circa collum duros tumores (tubercula) oboriri. Quatit ægros Tussis anhela sues, ac faucibus angit obesis, (tempore pestis,) Vergilius. Polypodium aliqui suum cibo contra pestilentem luem admiscent, Hieron. Tragus. Idem solani genus syluaticum baccis nigris cerasi magnitudine (aliqui Germanorum uocant porcorum herbam, alij baccas somni, süwkrut / schlaaffbeere) aduersus periculosos (contagiosos) subitos & calidos suum morbos, quales per medios æstatis feruores accidunt, plurimum commendari ait, folijs scilicet in cibo datis: eamq; ob causam ubi sponte nascens haberi non potest, à plerisq; in hortis plantari. quòd uero idem satiuum solanum esse affirmat, non assentior. Si pestis in suillum gregem inuaserit, limacum spolia (cremata, ut aliqui uolunt trita) in potu dabis, ut etiam bubus. Vel Saracenicam herbam (heidnisch wundkrut: sic nostri plerique uocant, quam Galli & Itali, costum hortensem. reliqui uero Germani, chirurgi præsertim uirgam auream Italorum) aridam tritam in cibo. Aut lactucam (lattich, malim attich, id est ebulum) fœtidam in aqua elixam & minutatim incisam, ac rursus cum decoctio suo iniectam, in colluuiem porcorum admiscebis, Hæc reperi in manuscripto quodam libro Germanico. Cauendum est ne ad præsepia boum sus aut gallina perrepat. nam hoc quod decidit immistũ pabulo, bubus affert necem: & id præcipue quod egerit sus ægra pestilentiam facere ualet, Columella. ¶ Sues parari & emi solent sic: Illasce sues sanas esse, habereq; recte licere, noxijsq; præstare, neq; de pecore morboso esse, spondésne? Quidam adijciunt perfunctas esse à febri, & à foria, Varro. Febricitantium signa sunt, cum obstipæ sues transuersa capita ferunt, ac per pascua subito cum paululum procurrerunt, consistunt, & uertigine correptæ concidunt. Earum notanda sunt capita, quam in partem proclinentur, ut ex aduersa parte de auricula sanguinem mittamus. Item sub cauda duobus digitis à clunibus intermissis uenam feriamus, quæ est in eo loco satis ampla, eamq; sarmento prius oportet uerberari. deinde ab ictu uirgæ tumentem ferro rescindi, detractoq; sanguine colligari saligneo libro, uel etiã ulmeo. Quod cum fecerimus, uno aut altero die sub tecto pecudem continebimus, & aquã modicè calidam quantam uolent, farinæq; ordeaceæ singulos sextarios præbebimus, Columella. Febrientibus ex cauda sanguis est detrahendus, Idem. ¶ Cum à magno feruore in frigidam incũbunt, præsertim si non statim cogantur pergere in uia, sed alicubi consistere aut quiescere permittantur, membris omnibus conuelluntur, fiuntq; spasmici (spanäderig,) atq; ita aliquando pereunt, nisi maturius recalescant. Vituli quidem sic affecti non euadunt. ¶ Infestantur & pediculis sues, ita ut cutis aliquando plurimum erodatur. tolluntur locis illitis crema lactis, butyro, & sale multo, simul ad ungenti modũ decoctis. alij partes lotas purgatasq; fæce uini liquida inungunt. ¶ Sus multum dormit, præcipue æstate, & tunc nisi frequenter excitetur, lethargo captus moritur, Albertus. ¶ Accidit eis etiã dolor capitis & grauitas, (aut scotomia, Albertus. κραυγᾶν, lego κραῦρα, uel κραυρᾶν, [Albertus habet fraretyn,] de quo morbo plura dixi in Boue c. Gaza strumam interpretatur, nescio quàm recte. mihi nõ placet: nam & alui profluuium in suibus eodem uocabulo significatur, ut infra dicam:) quo plurimi laborare solent. remedium est, uino adhibito naribus, eoq; ipso dilutis, sed difficulter eo quoq; periculo

ctulo subtrahitur: biduo enim aut quatriduo interitus obuenit, Aristot. Albertus hunc ex Aristotele locum reddens, Hoc morbo, inquit, moritur maior pars suum, propter collectos multos humores frigidos in capite. sed remedium quod apud Aristotelem huic morbo adscribitur, perperam refert ad profluuium alui. In hoc morbo ut in brancho quoque, auriculæ suum flaccidæ & deiectæ sunt, Idem. Suidas in διάῤῥοια hunc morbum κραῦραν appellat, & febrim interpretatur cum capitis dolore: signum esse auriculas demissas, & oculos deiectos: remedium ἐγχυματίζειν. Sunt qui cardui genus, quod uulgo carlinam (*åberwurtz*) uocitant, sic affectis dari consulant, (radicem uidelicet in cibo minutatim incisam,) tanquam nihil hic morbus à pestilentia suum differat. ¶ Suem altero oculo amisso breui extingui magna ex parte nonnulli existimant, Aristoteles & Plin. ¶ Quadrupedum sues tribus morbi generibus laborant, quorum unum raucedo uocatur, quo maximè fauces maxillæque inflammantur, (ibi quidem propriè mihi uidetur branchus uocari, alijs in locis impropriè, phlegmone potius in genere dicenda:) sed idem malum, uel qualibet alia corporis parte contrahi potest. Iam enim plerunque in pedem, aliâs in aurem decumbit. Putrescit protinus membrū, & ulcus serpit, donec ad pulmonem deueniat, quo tacto mors sequitur. crescit hoc uitium celeriter, nec potest sus quicquam edere cum ita ægrotat, etiam si quantumlibet sit morbi incrementum, (ἢ ὁτιοῦν ἴδιον, ὅταν ἄρξηται τὸ πάθος, κἂν ὁποσονοῦν. potest autem κἂν ὁποσονοῦν uel ad ἴδιον referri, uel ad πάθος, ut Gaza retulit.) curatur à porcarijs, cum malum incipere senserint, haud alio modo quàm tota parte abscissa qua cœperit, Aristotel. interprete Gaza. uocat autem hunc morbum Græcè βράγχον: & eo affici, βραγχᾶν. Raucescunt (βραγχῶσι) potissimum eo anno, quo montes abunde tulerint, & pinguissimi sint. Iuuat mora celsi dedisse in cibatu (quæ & homini contra anginam prosunt, ut in medicamento diamoron, Niphus) & balneum multum & calidum, & uenæ sub lingua sitæ cultello adacto sanguinem detraxisse, Aristotel. Βράγχος, νόσημά τι τῶν ὑῶν περὶ τὸ στόμα τι γιγνομένων τὸ πρόγχον (legerim, περὶ τὸν βρόγχον) ὅταν ὕες μάλιστα διαφθάρονται, Hesych. & Varin. hoc est, Branchus morbus est circa fauces quo sues maximè intereunt. bronchia quidem medicis uocantur singuli arteriæ asperæ cartilaginei circuli. Βραγχᾶν, ὁ βραγχιᾶν. ὁ βράγχος ὁ ἀλιτρόφως, Varin. Βράγχα, morbus suum, Suidas. Idem in uoce Διάῤῥοια, βράγχον scribit esse morbum in parte aliqua corporis porcini, κραῦραν uero febrim (id est totius corporis) cum capitis dolore. Branchus aliquando dilatatur sub gutture, & incidunt in synanchen: & tunc multum mouent pedes, & moriuntur intra tres dies, Albertus: &c. ut Aristoteles. Strumosis sub lingua sanguis mittendus est, qui cum profluxerit, sale trito cum farina triticea confricari totum os conueniet. Quidā præsentius putant esse remedium, cum per cornu singulis ternos cyathos gari demittunt: deinde fissas taleas ferularum lineo funiculo religant: & ita collo suspendunt, ut strumæ ferulis contingantur, Columella. Non facile autem dixerim, craurám ne an branchon Aristotelis, strumam appellet in suibus. Crauram enim strumam Gaza interpretatur: sed remedium sanguinis sub lingua detrahendi brancho conuenit. quòd si quis neutrum horum strumam esse contendat, doceat meliora. Authoritate Plinij nonnulli afferunt strumam esse scrophulam, in qua concretæ quædam & puræ (forte, purulentæ) & sanguineæ quasi glandulæ oriuntur, Niphus. ¶ Suillum genus morbis obnoxium est, anginæ maximè & strumæ, Plin. Guttur homini tantum & suibus intumescit, aquarum quæ potantur plerunque uitio, Idem. Angina sub faucibus apostema est, quod suibus maximè accidit, Syluaticus. Nostri sideritin illam quæ est latissimo folio scopas regias uocant: medetur anginis suum, Plin. Herba impia uocatur incana, rorismarini aspectu, &c. Aliqui sic appellatam, quòd nullum animal eam attingat, existimauère. hæc inter duos lapides trita feruet, præcipuo aduersus anginas suco, lacte & uino admixto: mirumque traditur, nunquam ab eo morbo tentari qui gustauerint. itaque & suibus dari: quæque medicamentum id noluerint haurire, eo morbo interimi, Plinius & Hermolaus Corollario 767. ubi antipatrem uulgò dictam herbam (filium ante patrem, uel Christophorianam, & oculum consulis,) ab impia Plinij diuersam esse docet, nec aliud. Herba trinitatis uulgò dicta, (à triplici florum colore, qui uiolas Martias reliqua specie omnino referunt, *freissamkrut*) utilis est suibus angina, id est calido gutturis abscessu laborantibus. Habet sanè hæc herba uiolæ Martiæ uires, quod ex gustu saporeque conijcio, quamuis odore caret. commendantur autem etiam uiolæ flores, aut quod in eis purpureum est, ad anginas à Dioscoride. ¶ Tonsillæ in homine, in sue glandulæ, Plin. Si tonsillis (paristhmijs) infestentur sues, sanguis ex humeris detrahatur, Didymus. Tubercula quædam faucibus & gutturi porcorum innascuntur, quæ Angli (ut audio) sua lingua kyrnel nominant, quod malum ad anginam referendum puto. Nam quæ extrinsecus in collo nascuntur tubercula, & matura pus aut saniem emittunt, cum uel à sue attrita, uel à porcario secta fuerint, periculo uacant, & chœrades uel scrophulæ, ni fallor, appellari possunt. ¶ Morbus quem nostri rangen appellant, Itali quidam (ut audio) sidor, non contagiosus quidem, sed admodum periculosus est suibus. mors enim ferè intra biduum sequitur: quare uulgus imprecando etiā homini huius morbi nomen usurpat, cū nihil quod sciam simile in hominē cadat. Nascitur hoc malum in inferiore oris suilli parte, in ipsa (puto) maxilla eo spatio quod inter anteriores & posteriores dentes est: induratꝰ enim pars illa cornu instar, absque ullo tumore, colore albicat. inter hunc scirrhū & carnē sanā acus cum filo inserto, trajcitur ore distento per immissum baculū: sic eleuatus filo scirrhus ferro rescindit, atque ita curantur plerique. nisi serò forte sectio adhibeatur. Sunt qui radicem gentianæ illius generis quod à dissectæ radicis figura cruciatam nostri uocitant, (ut supra dixi, & pluribus in Boue c.) aduersus hunc morbum

pabulo aut potioni admixtam præbeant, quare & à morbi illius auxilio rangenkrut appellant nonnulli. Sed nostri ferè omnes, præsertim periti lanij, sectione potius tanquam certiore præsidio utuntur. Accidere hoc eis aiunt si colluuies nimis calida detur: quòd & aliâs noxium esse audio, arteria aspera (nostrates uocant den weysel verstrupft) inde astricta, & exulceratis nonnunquam uel aliter læsis intestinis. Sus qui rangam (ut Germanico nomini terminationem Latinam addam) patitur, cibo & potu abstinet, (quod Aristoteles etiam πολὺ οὐκ βραγχῶντος scribit) ac uertigine laborat. ¶ Est præterea malum quod in superiore oris parte (in palato) intra dentes sed iuxta eos nascitur, durities quædam quæ spatium non maius ungue humano occupat, hanc ferro resoluunt lanij, & ut possunt resecant: uocant autem die fåsen. Eiusdem nominis morbus, re tamen ut puto diuersus nonnihil, in equi etiam palato nascitur, ut inter equorum morbos scripsi. ¶ Hinc (tempore pestis) canibus blandis rabies uenit, & quatit ægros Tussis anhela sues, ac faucibus angit obesis, Vergilius. ¶ Radix herbæ consiliginis, quam nuper inuentam diximus, suum quidem & pecoris omnis remedium præsens est pulmonum uitio, uel traiecta tantum in auricula. Bibi debet ex aqua, haberique in ore assiduè sub lingua. superficies eius herbæ an sit in aliquo usu, adhuc incertum est, Plinius. Sues nisi potu affatim satientur, pulmonariæ fiunt: isque morbus optimè sanatur auriculis inserta consiligine (quod in ouibus etiam pulmonarijs fieri iubet:) de qua radicula diligenter ac sæpius iam locuti sumus, Columella. Idem facit radix hellebori nigri per auriculam bouis aut suis traiecta, itemque ad alios usus, saltem extra corpus. Intra corpus enim consiliginem dare non ausim, quamuis medicus non indoctus ætatis nostræ pulmonarijs etiam hominibus intra corpus sumendam consulit, nec tamen uel authoritate uel experimento ullo id confirmat. Sed plura de hac herba scripsi in Boue C. & in Lupo a. in aconiti mentione. ¶ Lanij nostri rarum esse suem aiunt, qui non aliquo uel hepatis uel pulmonis uel alio uitio laboret: reperiri enim in pulmone aliquando alba quædam tubercula, magnitudine dimidiatæ iuglandis: & pulmonem aliquando costis siue membranæ succingenti adhærere (quod bubus etiam accidere audio, uulgò uocant angbefft.) In hepate uero uesicas quasdam aqua plenas (ὑδατίδας, wassergallen/wasserblatern,) conspici. ¶ Nauseantibus salutaris habetur eburnea scobis sali fricto & fabæ minutæ fresæ commista, ieiunisque prius quàm in pascua prodeant obiecta, Columella. ¶ Animal hoc uoracissimum natura existit, quare potissimum splene laborat. danda est autem bibenda aqua, in qua myricinæ prunæ extinctæ sint. Hominibus uinum loco aquæ in ijsdē prunis infusum opitulatur, Didymus ex Democrito. Solet etiam uitiosi splenis dolor eas infestare, quod accidit, cum siccitas magna prouenit, & ut Bucolicon loquitur poëma, Strata iacent passim sua quæque sub arbore poma. Nam pecus insatiabile est. sues enim, dum dulcedinem pabuli consectantur, supra modum æstate splenis incremento laborant. Cui succurritur, si fabricentur canales ex tamaricibus, & rusco, repleanturque aqua: & deinde sitientibus admoueantur. Quippe ligni succus medicabilis, epotus intestinum tumorem compescit, Columella. Adeò mirabilem myricæ antipathiam contra lienem faciunt, ut affirment, si ex ea alueis factis bibant sues, sine liene inueniri: & ideo homini quoque splenetico cibum potumque dant in uasis ex ea factis, Plinius & Constantinus monachus. Apud nos tam parua crescit myrica, ut rarò stipes eius ad digitum crassitudine duplus sit: quamobrem nec aluei inde fieri possunt suibus, nec uasa homini: pocula tamen ex pluribus paruis taleis hærente adhuc cortice, ambiente supra infraque ligneo circulo parantur, ut uegetes seu uasa uinaria ex pluribus ligneis asseribus fieri solent. Ad suum uero medicinam, decoctum eius in potu datur. Tamaricis radicem uel folia trita ex aceto bibat, qui de splene laborat, cuius usum si experiri uolueris, da porco edendam per dies nouem, cum eum occides sine splene inuenies, Marcel. Asplenos etiam herba consumit splenem suum: Vide in Boue C. ¶ Alui profluuium (quod similiter ut capitis dolorem & grauitatem strumam, λιμῶξαι, nominant, ut supra dictum est: Suidas διάῤῥοιαν) suibus irremediabile incidit, Aristot. Aliqui sues empturi perfunctas esse à febri & à foria stipulantur, Varro. Verno tempore herbæ nouellæ & immaturæ porcis aluum citant, unde emaciantur, Columella. Porci quidam in alpibus sero lactis non assueti, si nimium biberint, rumpi aliquando periclitantur, nisi aluus maturè fluat. ¶ Sui dysuria uel ischuria laboranti quidam grana lathyridis aliquot præbent, ut audio.

¶ Plurimis uita ad annos quindecim: aliquibus etiam propè ad uicenos, Aristot. Vita ad quindecim annos, quibusdam & uicenos: uerum efferantur, Plin.

D.

Sus animal est impurum & uorax, μιαρὸν καὶ γαστρίμαργον: quare eos etiam qui partes corporis eis similes habent, naturam quoque eis non dissimilem habere conijcimus, Adamant. Qui porco similē habent frontem, supercilia, labra, os, uel collum, homines iudicantur inepti, stolidi, improbi, iracundi, ἀμαθεῖς, ἠλίθιοι, σκαιοί, δυσόργητοι, denique ὕαλοι, ut in B. recitauimus. Sui animam pro sale datam uulgò fertur: uide infra ab initio capitis sexti. Sues quoniam hebetiore sensu sunt, inarticulatiora corda habent, Aristot. 3. 4. de part. anim. Sunt qui subtilitatem animi constare non tenuitate sanguinis putent, sed cute operimentisque corporum magis aut minus bruta esse, ut ostrea & testudines: boum tergora, setas suum obstare tenuitati immeantis spiritus, nec purum liquidumque transmitti, Plinius. Animalium hoc maximè brutum, animamque ei pro sale datam non illepide existimabatur. Compertum agnita uoce suarij furto abactis, merso nauigio inclinatione lateris unius remeasse. Quin

&

& duces in urbe forum nundinariū domosq; petere discunt, Plin. Porculatoris uocem suillum pecus sic agnoscit, ut etiam si ab eo procul seductum fuerit, appellantem intelligat, cui quidam rei testimonio est id quod proxime sequitur. Cum maris prædones ad Tyrrhenam terram piraticam nauem appulissent, ex hara permultos sues furto abactos imposuerunt in nauim, quam soluentes ad nauigandum incubuerunt. Subulci præsentibus piratis silentium tenebant, suesq; eatenus abduci quiescebant, quoad ex portu latrones se eripuissent, & à terra soluissent. Tum uoce suibus audiri solita suarij quàm maxime poterant exclamantes, eos retro uersus ad se reuocabant. Porci primum ut sublatum clamorem pastorum exaudierunt, statim se in alterum nauis latus compellentes, eam euerterunt: malefici piratæ naufragio quàm mox funditus perierunt, sues ad suos enatarunt, Aelianus. Sus animal impurum, cœno, & lacunis maximè gaudet: ut tam crassi & hebetes ei sensus quàm ingenium existimetur. Primus scrofæ fœtus prima ubera lactet, & deinceps cæteri suo quisq; gradu & ordine, Io. Tzetzes, & alij, ut in C. recitaui. ubi hoc etiam diximus à scrofis nonnullis suos porcellos deuorari. Pascere gregatim pro ætate uelle uidentur, Aristoteles. Sui grunnitus terribilis. præcipuè autem uno percusso cæteri grunniunt, & quasi condolentes accurrunt: sed mox obliti sui planctus ad cœnum cibum'ue redeunt, Obscurus. Nostri sic concursantes inter se sues, ut uiribus coniunctis mutua ferant auxilia, ad uim uel arcendam uel inferendam homini aut alteri animanti, dicunt rüschlen, alij rewlen. Verres unus in grege porcorum alijs pugna deuictis imperat, & gregem sibi deditum habet. Hoc dissidij & pugnæ tempore, uel aliter etiam libidine ardentibus non tutum est accedere: neq; enim homini, neq; pecoribus parcunt: præcipuè uero albis uestibus indutos infestant, Mich. Herus. Sues Belgici proceritate, robore & celeritate præstant, adeò ut insueto cuipiam accedenti, non minus quàm luporum periculorum ingruat, Strabo. Sui & crocodilo natura eam conciliauit amicitiam, ut impune sues circa Nili ripas obuersentur, neq; à crocodilis offensam ullam patiantur, Calcagnin. Sui serpens aduersatur, quia deuoratur ab ea, Aristot. Mustelæ & sues dissident, Plin. Sus (id est sues aliquot coniuncti, Ephesius) etiam lupo obsistere repugnareq; potest, Aristot. Lupos aiunt cum sint nacti sues, trahere usq; ad aquam, quòd dentes feruorem carnis ferre nequeant, Varro: intelligendum sues à lupis deuorari, non contra. Minimo suis stridore terrentur elephantes, Plin. Elephas exhorrescit porcelli recens nati uocem, Zoroastres in Geopon. Elephanti ex animalibus maxime exhorrent hircum, cerasten, (arietem intelligo,) & porcum: quibus sanè machinamentis Romani elephantos Pyrrhi regis primum uertentes, uictoria sunt potiti, Volateran. Vide plura in Elephanto D. Iam uisus est leo, qui cum suem aggrederetur, ut setis horrentem aspexit, fugeret, Aristot. Lupus aliquando capram aut suem auricula mordicus apprehendit & aliquo secum deducit, ubi commodè & securè deuoret, ut pluribus retuli in Lupo D. ¶ Porcos sequi eos à quibus cerebum corui acceperint in offa, quidam scripserunt, Plinius & Sextus, ut Aggregator citat. Idem facit iecur muris datum in ficu, quod & in homine similiter ualere dicunt, Aggregator citans Plinij librum 29. Nigidius fugere tota die canes conspectum eius qui è sue ricinum euellerit, scriptum reliquit, Plin.

E.

Subulcus debet consuefacere, omnia ut faciant ad buccinam. Primo cum incluserunt, cum buccinatum est, aperiunt, ut exire possint in eum locum, ubi ordeum fusum in longitudine sit. Sic enim minus deperit, quàm si id in aceruos positum est, & plures facilius accedunt: ideo ad XII. conuenire dicuntur, (ideoq; ad buccinam conuenire dicuntur, Crescent.) ut syluestri loco dispersi ne disperent, Varro. Custos porcorum (inquit Columella) sit uigilans, impiger, industrius, nauus. Omnium, quas pascit, et matricum, & iuniorum meminisse debet, ut uniuscuiusq; partum consideret. Semper obseruet enitentem: claudatq; ut in hara fœtum edat. Tum denotet protinus quotq; & quales sint nati, & curet maxime nequis sub nutrice aliena educetur: nam facillime porci, si euaserint haram, miscent se, & scrofa cum decubuit, æque alieno ac suo præbet ubera. Itaq; porculatoris maximum officium est, ut unamquanq; cum sua prole claudat, qui si memoria deficitur, quo minus agnoscat cuiusq; progeniem, pice liquida eandem notam scrofæ & porcis imponat, & siue per literas, siue per alias formas unumquenq; fœtum cum matre distinguat: nam in maiore numero diuersis notis opus est, ne confundatur memoria custodis. Attamen quia id facere gregibus amplis uidetur operosum, commodissimum est haras ita fabricare, ut limen earum in tantam altitudinem consurgat, quantum possit nutrix euadere, lactens autem supergredi non possit. Sic nec alienus irrepit, & in cubili suam quisq; matrem nidus expectat, qui tamen non debet octo capitum numerum excedere. Non quin ignorem fœcunditatem scrofarum maioris esse numeri, sed quia celerrime fatiscit, quæ plures educat. Atq; eæ quibus partus summittitur, cocto sunt ordeo sustinendæ, ne ad maciem summam perducantur, & ex ea ad aliquam perniciem. Diligens autem porculator frequenter suile conuerrat, & sæpius haras: nam quamuis prædictum animal in pabulationem spurcè uersetur, mundissimum tamē cubile desiderat. Hic ferè cultus est suilli pecoris rectè ualentis. Et rursus, Nec ut cæteri greges uniuersi claudi debent, sed per porticus haræ faciendæ sunt, quibus aut à partu, aut etiam pragnantes includantur: nam præcipue sues cateruatim atq; inconditæ, cum sint pariter inclusæ, super alias aliæ cubant & fœtus elidunt. Quare, ut dixi, iunctis parietibus haræ construendæ sunt in altitudinē pedū quatuor, ne sus transilire septa queat. nā contegi non debet, ut à superiore parte custos numerū por-

corum recenseat, & si quem decumbens mater oppresserit, cubanti subtrahat, Hæc Columella. Neq; gregatim claudendæ sunt porcæ more aliarum pecudum, sed haras sub porticibus faciemus, quibus mater unaquæq; claudatur, & alumnum gregem tutior ipsa defendat à frigore. Quæ haræ à superiori parte detectæ sint, ut libere numerum pastor exploret, & oppressis à matre fœtibus sæpe subueniat subtrahendo, Palladius. Scrofam in sua quanque hara suos ut alat oportet porcos, quoniam alienos aspernatur, & ideo si conturbati sunt in fœtura, fit deterius, Varro. Singulæ ex parturientibus suibus peculiari in hara sunt includendæ, ne scilicet diuersi partus mutuò inter se misceantur, sed matres agnoscant prolem, porcelliq; similiter assuescant suis matribus. quippe si confundantur, haud amplius eos ipsæ scrofæ discernent. Commodius autem est si singulæ proprios fœtus enutriant, Florentinus. Haram facere oportet circiter trium pedum altam, & latam amplius paulò, ea altitudine abs terra, ne dum exilire uelit prægnans, abortet. Altitudinis modus sit, ut subulcus facile despicere possit, nequis porcellus à matre opprimatur, & ut facile purgare possit cubile. In haris ostium esse oportet, & limen inferius altum palmipedale (id est, pede & palmo, Crescent.) ne porci ex hara, cum mater prodit, transilire possint. Quotiescunq; haras subulcus purgat, toties in singulas arenam inijcere oportet, aut quid aliud, quod exugat humorem, Varro. Cum pepererit, largiore cibatu sustentare oportet, quo facilius lac suppeditare possit: in quibus hordei circiter binas libras aqua madefactas dare solent, & hoc quoq; conduplicant, ut sit mane, & uesperi, si alia, quæ obijciant, non habuerint, Idem. Et rursus, A partu decem diebus proximis nõ producunt ex haris matrem præterquam potum. Præteritis decem diebus sinunt exire pastum in propinquum locum uillæ, ut crebro reditu lacte alere possit porcos. Cum creuerunt, cupiunt sequi matrẽ, tum domi secernunt à matribus, ac seorsum pascunt, ut desyderium ferre possint parentis, quod decem diebus assequuntur. Pastum exigunt æstate mane, & ante quàm æstus incipiat, subigunt in umbrosum locum, maxime ubi aqua sit. Post meridiem rursus lenito feruore pascunt. Hyberno tempore non prius exigunt pastum, quàm pruina euanuit ac colliquefacta est glacies, (quod & Florentinus scribit.) De numero in centum sues, decem uerres satis esse putant. Quidã etiam hinc demunt. Greges maiores inæquabiles habent. Sed ego modicum puto centenarium. Aliquot maiores faciũt, ita ut ter quinquagenos habeant porcos in grege, alij duplicant, alij etiam maiorem faciunt. Minor grex, quàm maior minus sumptuosus, quòd comites subulcus pauciores quærit. Itaq; gregis numerum pastor ab sua utilitate constituit, non ut quot uerres habeat, id enim à natura sumendum: hæc hic, Hæc omnia Varro. Agriculturæ ab initio fui studiosus, nec de pecore suillo mihi minor cura est, quàm uobis magnis pecuarijs. Cui enim ea res non est communis? Quis enim nostrum fundum colit, quin sues habeat: & qui non audierit patres nostres dicere, ignauum, & sumptuosum esse, qui succidiam in carnario suspenderit potius ab laniario, quàm ex domestico fundo? Tremellius Scrofa apud Varronem.

¶ Sues terram rostro fodiunt, (nostri dicunt nüllen,) & sic fodiendo propter radices multum nocent agris. ἀντιβότειρα σῦς, sus alienam segetem depascens, cui domini agri dentes elidebant, secundũ Cypriam legem ut aiunt. quam pœnam etiam Vlyssi Irus apud Homerum minatur, tanquam ob simile delictum, ut qui messem suam ex epulis procorũ ei depasceretur, Varinus. Ἀντιβότις apud eundem sus syluestris exponitur. Sues admittunt agricolæ in agros & segetem, ut latibula effodiant, Aristoteles. In porcis etiam illud est commodum, quòd immissi uineis necdum turgentibus, uel exacta uindemia gramine persecuto diligentiam fossoris imitantur, Palladius: gramen persequendo uertunt solum, postea relicta (reliqua) fossoris diligentia mutantur, Crescentiensis. Vulgo credebatur à Nili in Aegypto euagantis decessu serere solitos, mox sues impellere uestigijs semina deprimentes: & in madido solo credo antiquitus factitatum, Plinius. Eudoxus ideo inquit Aegyptios ab immolandis suibus se sustinere, quòd posteaquam sementem fecerunt, eorum greges ad proterendam & conculcandam frumentorum sationem atq; depellendam in altiorem terram & humidiorem inducere soleant, ut hac quasi occatione terra obducta ne ab auibus semina exhauriantur, Aelianus. Sed aliter Calcagninus in Aegyptiacis, Postquam Nilus (inquit) restagnare desierit, & in aluũ fuerit reuocatus, suum opera ad proscindendos subigendosq; agros utuntur, in quos semina iaciantur.

¶ Quomodo Megarenses in prælio aduersus Antipatrum, suibus pice oblitis incensisq; in elephantos eius immisis eos perturbarint, &c. dixi in Elephanto D.

¶ Maialis est porcus siue uerres castratus, Antiphani apud Athenæum κάπρος ἐκτομίας, id est aper siue uerres castratus, qua quidem periphrasi reliquæ etiam linguæ mihi cognitæ omnes utuntur, sed Germani proprium habent ein barg uel bätz. Porcastrus, id est porcus castus, Syluaticus: maialem intelligo. Porci nefrendes uel nephrendes uocabantur castrati, quasi sine renibus, Fulgentius ad Chalcidium. Græci quidem renes νεφροὺς uocant. sed Varro porcos nefrendes uocari ait, qui non amplius lactent, necdum tamen fabam frendere possunt. Festus arietes nefrendes dicit, qui dentibus frendere nondum possunt. Aper (Verres) iracundus & rudis est, nec disciplinam ullam admittit, & quamuis castretur nihilo melior euadit, Isidorus. Verres, iuuencos, arietes, hœdos descrescente Luna castrato, Plinius. atqui Hesiodus in Diebus octauo die mensis Lunaris uerrem & bouem castrari iubet. Aper qua ætate castretur non refert: cætera nisi nouella castrentur, intereunt, Aristot. Castrationis in hoc pecore duo tempora seruantur, ueris, & autumni: & eius administrandæ duplex ratio. Prima illa quam iam tradidimus: cum duobus uulneribus impressis per unamquanq; plagam

singuli

singuli exprimuntur testiculi. Altera est speciosior, sed magis periculosa, quam tamen non omittam: cum uirilem partem unam ferro resectam detraxeris, per impressum uulnus scalpellum inserito, & mediam quasi cutem, quæ interuenit duobus membris genitalibus, rescindito: atque uncis digitis alterum quoque testiculum educito, sic fiet una cicatrix adhibitis cæteris remedijs, quæ prius docuimus, Columella. Et rursus, Mares uel cum primum ineunt semestres, aut cum sæpius progenerauerunt, trimi aut quadrimi castrantur, ut possint pinguescere. Castrantur uerres commodissime anniculi, utique ne minores, quàm semestres, quo facto nomen mutant, atque è uerribus dicuntur maiales, Varr. Et rursus, Verres rectè inire potest usque ad quartum annum, deinde castratur, saginaturque quoad perueniat ad lanium. Polimenta testiculi porcorum dicuntur, cum castrantur: à politione uestimentorum, quòd similiter ut illa curantur, Festus. ¶ Castratur & fœmina sus, etiam quæ sæpius iam peperit, & à nostris uocatur **ein galtz**. Fœminis quoque uuluæ ferro exulcerantur, & cicatricibus clauduntur, ne sint genitales. Quod facile (facere) non intelligo quæ ratio compellat, nisi penuria cibi: nam ubi est ubertas pabuli, submittere prolem semper expedit, Columella. Apria etiam scrophæ castratur, ne præterea coitum appetat, sed breui tempore obesetur. Castratur autem cum biduo ieiunarit, suspensa pernis prioribus, recisa cute inter femina, quà maribus testes maximè continentur: hac enim parte adhæret uuluis apria dicta, cuius exigua parte abscissa, consarcinant, Aristoteles. Lanij nostri porcis fœminis iunioribus uuluam totam (**die gantze burde**) excindunt: uetulis uero apriam tantum: sic enim interpretor quod ipsi uocant **die korn oder bärkorn**, hoc est grana uel genitalia grana, quæ plura simul coniuncta esse aiunt, humore genitali grauida: quamuis non eodem loco quo apriam Aristoteles sita esse ferunt, sed in dextro latere os sacrũ uersus. Castrantur fœminæ sic quoque uti cameli, post bidui inediam, suspensæ pernis prioribus, uulua recisa, celerius ita pinguescunt, Plin.

¶ Phorine, φορίνη, dicitur suilla pellis: hæc optima est pro calciamentis, Crescentiensis. Nostri sutores, ut audio, non utuntur, quòd breui mollis & flaccida fiat, & humorem trãsmittat, (**sy wirt bald fleischig vnd blutt.**) Ephippiarij puto lora inde conficiunt, & helcijs superinducunt. Hinc & libris operimenta adduntur, multò diuturniora quàm ouilla aut uitulina: firmior enim superficies est, nec ita facile deteritur. Ex corij segmentis decoctis glutinum fit, quod quidam taurocollæ præferunt: ad cuius uocis similitudinem chœrocollam dixeris. Adeps suillus optimus est pro calciamentis conseruandis, Crescentien. Nostri umbilicum cum sua pinguitudine pro calceis inungendis seruant. Succinum rude primum nascitur & corticosum, deinde incoctum adipe lactentis suis expolitur ad quem uidemus nitorem, Solinus cap. 25. De axungiæ usibus scribetur in G. Sanguinem suillum aliqui miscent medicamentis quæ inijciuntur in aquam pro piscibus capiendis. Venatores quidam ut lupos aut uulpes capiant, ex iecore suillo asso & in frusta dissecto quæ melle tingantur, escam parant, & calceos pingui suilla rosta illinunt, felem mortuam post se trahentes, &c. uide in Cato E. ¶ Acerrimus hominis fimus est, ut & Chartodras omnium optimum eum esse asseuerat, secundum suillum, tertium caprarum, &c. Theophrastus. Aliqui (ad stercorandum) præferunt hominum fimum, &c. proximè spurcitias suum laudant, Columella solus damnat: alij cuiuscunque quadrupedis ex cytiso, Plinius. Et alibi, Vrit uineas suillum fimum, nisi quinquennio interposito, præterquam si riguis diluatur. Stercus asinorum primum est, maximè hortis: deinde ouillum, & caprinum, & iumentorum: porcinum uero pessimum, cineres optimi, Pallad. Lactucarum amplitudinẽ quidam augent, recisus cum ad semipedem excreuerint, fimoque suillo recenti illitis, Plin. In arborum genere stercoribus nonnullis ex ualidiorum numero uti consueuerunt, potissimò cum fructus emollire, immutareque uolunt, ceu suillo, quo punicæ dulcescant & nucleo uacuæ reddantur, & amygdalæ ex amaris in dulces transeant, Theophrastus de hist. 3. 12. Si mala punica acida nascantur, ablaqueatis radicibus fimum suillum adhibent: eo anno uinolenta, proximo dulcia futura, Plinius. Malum punicum si acidum aut minus dulcem fructum feret, stercore suillo & humano urinaque uetere radices rigato. Ea res & fertilem arborem reddet, & primis annis fructum uinosum, & post quinquennium dulcem & apyrenum facit. Ego ab homine non indocto fœniculum dulce futurum audiui, si terra circa radicem effossa fimum bubulum reponatur. Columbino ac suillo fimo plagis quoque arborum medentur, Plinius. ¶ Ad lætas oliuas quæ fructum non afferunt: Sed & sine ablaqueatione adiuuanda est amurca insulsa cum suilla uel nostra urina uetere, Columella 5. 9.

¶ In quo quidem loco sues stabulabunt, eodem equos nequaquam deducemus, neque propè consistere patiemur. Inimica enim omnia suilla equino generi, grunnitus, fœtor, halitus, Camerarius. Quod egerit sus ægra, si in præsepia boum inciderit, pestilentiam facere ualet, Columella. Sed plura in Bouis & Equi historia diximus quàm noxium eis hoc excrementum sit. Cauendum ne anseres hœdinos porcinósue pilos deuorent: exoluunt enim eos si uorauerint, Anatolius. ¶ Quomodo foueis capiantur tum aliæ feræ, tum canes ac porci intrãtes & dissipãtes uineas, Crescentiensis docet 10. 43. ¶ Sues diutius in cœno immorantes, φορυτῷ ἐμφυρόμενοι, tempestatem (χειμῶνα) significant, Aratus. Imminentem enim tempestatem cum præsentiant, auidius saturari quærunt priusquam includantur, Scholiastes qui φορυτὸν cœnum interpretatur: uide paulo post. Sues & capræ præter morem libidinosæ, (& maturius,) tempestatem magnam futurã significant: sin tardiores fuerint ad coitũ, satis moderatum anni tempus futurum expectatur, Aratus ut retuli in Oue cap. quinto. Porci alienos

ſibi manipulos fœni lacerantes, tempeſtatem, præſertim pluuiam ſignificant, Plinius: uidetur autem ex Arato uel alio Græco anthore φορυτὸν uocem fœni manipulos reddidiſſe. Et ſanè Heſychius φορυτὸν interpretatur ſarmenta, paleas, quiſquilias, et fœni manipulum quem uentus circa terram iactet, (ut inde etiam nomen factum ſit ἀπὸ τοῦ ἀείρεσθαι καὶ φέρεσθαι ὑπὸ ἀνέμου,) item φρυγανώδη συρφετὸν, βόρβορον, ἀκαθαρσίαν (addendum, χορτώδη, uel συρφετώδη, &c. Vide Suidam.) id eſt uaria purgamenta, cœnum, quiſquilias. Varinus præterea χοιτίον, ὃ ψιαθῶδές ἐστι πλέγμα ἐν ᾧ τὰς σπέχνας ἐμβάλλουσιν, ἢ τὴν ἐκ φρυγάνων στρωμνήν, hoc eſt fiſci ſeu quali genus, uel ſtoream. Arati interpres, ut dixi, nihil quàm cœnum interpretatur in hoc prognoſtico apud Aratum uocem phorytòn, ego cum Plinio fœni manipulos interpretari malim. Μαργαίνειν uox idem eſt quod μαίνεσθαι, ὑβρίζειν, quæ uoces de laſciuia etiam & contumelioſis ludis uſurpantur. Habent autem pecora quoq; exultantia & indecora laſciuia ludentia eandem ſignificationem, ut Plinius eodem in loco ſcribit. Atqui ſues ita laſciuire, & obuium quodq; roſtro arripere interdum, & iactare, uulgò notum eſt. Accedit quod apud Aelianum interprete Gillio ſic legimus: Sues iactatis manipulis inſanientes, uentum aut imbrem imminere ſignificare, Democritus ait.

P.

Sui animam pro ſale datam non illepidè exiſtimabatur, Plin. Sus, inquit Cicero, quid habet prę ter eſcam: cui quidem ne putreſceret, animam ipſam pro ſale datam dicit eſſe Chryſippus: qua pecude, quòd erat ad ueſcendum hominibus apta, nihil genuit natura fœcundius, Gillius. Etenim omnium rerum quas & creat natura & tuetur, quæ aut ſine animo ſunt, aut non multo ſecus earum ſummum bonum in corpore eſt, ut non inſcitè illud dictum uideatur in ſuem, animum illi pecudi datum pro ſale, ne putreſceret. Sunt autem beſtiæ, in quibus ineſt aliquid ſimile uirtutis, ut in leonibus, ut in canibus, ut in equis, in quibus non corporum ſolum ut in ſuibus, ſed etiam animorum aliqua ex parte motus aliquos uidemus, Cicero libro 5. de finibus. Græci porcum à natura donatum dicunt ad epulandum. itaq; ſuibus animam datam pro ſale, qui ſeruaret carnem, Varro. ¶ In lege Moſis Leuit. 11. & Deuter. 14. ſuilla prohibetur: quia nec ruminat ſus & uictu impuriſſimus eſt. Animalia quædam quæ diuino cultu proſequebatur Aegyptus, ut ouem & bouem, Deus pura in cibo haberi uoluit, ut contemnere ea diſcerent Iudæi. illa uero quæ Aegyptij auidius lurcabantur, prohibuit, ut ſuillam, quam in ſolitudine etiam deſyderabant Iudæi, Procopius. Comedentes carnem ſuillam & ius (animalium) abominabilium habentes in uaſis ſuis: qui dicunt, mane apud te, & ne acceſſeris ad me, quoniam ſanctior te ſum: illi (ſuſcitant) fumum in furore meo, Eſaiæ 65. Munſtero interprete. Dominus iudicabit, &c. edentes ſuillam, & abominationem atq; murem, Eſa. 66. Eleazarus unus ex principibus ſcribarum, iam nonagenarius aperto ore hians compellebatur carnē porcinam manducare: ſed ille mori potius quàm hoc exemplum uiolatæ legis in ſe committere, ſuſtinuit, Machab. 2. 6. Contigit autem ſeptem fratres unà cum matre apprehenſos compelli à rege (Antiocho Epiphane) edere carnes porcinas flagris & taureis cruciatos, &c. Ibid. 2. 7. Heliogabalus abſtinebat ſubus, ut mos eſt Phœnicibus, Herodianus. Mulieres Barcę in Africa non modo guſtu uaccinæ carnis, ſed etiam ſuillæ abſtinent, Herodotus lib. 4. Aegyptij quoq; ſuem non guſtant, Ibidem. Vide plura infra in h. Arabes Scenitæ carnibus ſuillis prorſus abſtinent. ſanè hoc animalis genus ſi inuectum illò fuerit, moritur illico, Solin. ni fallor. Arabas nouimus camelorum lacte ueſci, à carnibus ſuillis uero abſtinere imprimis, copiæ uel raritatis utrunq; ratione, Cælius. Apud Indos nullum ſuem neq; ferum neq; cicurem naſci Cteſias Cnidius ait, & ſuilli generis uſum Indos à ſe deteſtari, & tantopere ab eo ueſcendo, quàm ab humanis carnibus abhorrere, Aelian.

¶ Porcinæ (χοῖραι) carnes prauæ ſunt, quum fuerint crudiores aut ambuſtæ. Magis autem cholerā generant & turbationem faciunt. Suillæ (ὕειαι) autem optimæ ſunt omnium carnium. Sed præſtant etiam ex his quę non uehementer pingues ſunt, neq; tenues, neq; ueteris uictimæ (ἱερῶν) ætatē habent. Edere uero ipſas oportet abſq; pelle, & ſubfrigidas, Hippocrates in libro de uictus ratione in morbis acutis. Vbi Galenus in commentarijs: Porcum (χοῖρον, inquit) priuatim nominabāt ueteres, ualde paruum adhuc. Et ſic accepit Homerus: ἔσθιε νῦν ὦ ξεῖνε, τά τε δμώεσσι πάρεστι Χοίρε', ἀτὰρ σιάλους γε σύας μνηστῆρες ἔδουσιν. Atqui neſcio quomodo proci ſues ſialos, id eſt ὕας τοὺς τελείας, plus quàm adultos (τελείας intelligo in uigore ætatis) comederint, tanquā nullius planè iudicij homines ad dignoſcendum ſuauiora & concoctu faciliora cibaria: quod ſimiliter de uentribus caprinis dixerim, quos ſanguine & adipe repletos edebant, quo uix difficiliorem concoctu cibum repertas. Faciliima ſanè concoctu & ſuauiſſima caro eſt ſuis ætate medij, quæ ſanguinem quoq; probum generat. peſſima uero tum uetuli nimium, tum nuperrimè nati. Siquidem ſus omnium ferè terreſtrium animalium, quæ in hominis cibum ueniunt, humidiſſima carne eſt: quamobrem nuper geniti porcelli caro immodicè humida cum ſit, plurimam pituitam gignit: idq; multò magis ſi crudiuſcula (non ſatis cocta ad ignem) fuerit. Eandem ob cauſam Hippocrates ſuis carnem nimium pinguem magis improbat quàm mediocriter corpulentæ ſuis, humiditatem eius non probans: propter quam omnis ſanè pinguedo minus bene tum concoquetur tum nutriet quàm de eodem animante caro. Sed ambuſtæ quoq; (porcinę carnes) inter aſſandum, ad concoctionem & boni ſucci generationem non idoneæ ſunt, & propter acquiſitam acrimoniam choleram ſiue bilem procreant. Commune enim hoc uitium biliosorum cibariorum eſt, cum humida & acria fuerint. Corrumpuntur enim hæc (omnia) ſimiliter, & cum acredine ſua uaſorū

ad uen-

ad uentriculum pertingentium ora mordicent, ut humores ex toto corpore in uentrem deriuentur, efficiunt. Cæterum pellem non edi iubet, quòd carne concoctu difficilior sit, utpote frigidior. Porrò cum suillas etiam (ut caprinas ante) frigidiusculas edi uult, carnem nullam calidam probare uidetur, putans scilicet eas & facilius inflammari (καυσωδέστερα) & magis inflare, quàm si frigidiusculæ fuerint. Atqui ipse in carnibus caprinis, & si quæ aliæ natura calidæ sunt, rationem istam admitto: in illis uero quæ calefaciendo & refrigerando temperatæ sunt, simpliciter & absq; distinctione alteras alteris præferri non approbo, Hucusq; Galen. Χοῖρος porcus est adhuc tener, delphax uero adultus, alij contra uolunt, Hermol. Omnium ciborum (inquit Galen. de alim. fac. 3. 1.) suum caro potentissimè nutrit. Cuius rei athletæ certissimum ubi præbent indicium. Si enim paribus exercitationibus parē molem alterius cibi pridie totum diem comederint, postero die statim sentient sese redditos imbecilliores. Quòd si pluribus deinceps diebus id fecerint, non imbecilliores modo, uerum etiam alimenti penuria macilentiores palàm conspiciuntur. Idem etiam de eo quod dicimus, potes in pueris, qui in palæstra sese exercent, experiri, & in alijs, qui quamlibet actionem fortem ac uehementem (cuiusmodi est fodientium) obeunt. Et mox, Cæterum quantum carnes bubulæ totius suæ substantiæ crassitie suillam superant, tanto suillæ bubulas lentore antecedunt. Cæterum ex suū carnibus, hominibus quidem ætate florentibus, fortibus & qui se multum exercent, suū ætate florentium carnes ad coquendum sunt præstantiores: alijs uero suum adhuc increscentium. Porrò quemadmodum ex suibus qui ætate sunt florenti, ijs iuuenibus qui bono corporis sunt habitu, conueniunt: sic & boum, qui nondū florentem ætatem attigerunt. Bos enim temperamento est quàm sus multò sicciore. quemadmodū & uir ætate florens quàm puer. Et paulò post, Capra temperamento minus quàm bos est sicca, si tamē homini & sui comparetur, multum superat. Suillæ autem carnis similitudinē cum humana ex eo poteris intelligere, quòd quidā carnes humanas pro suillis sine ulla in gustu uel olfactu suspicione comederunt. id enim ab improbis hospitibus & alijs quibusdam factū fuisse iam compertum est. Merito igitur porcelli alimentū nobis præbent, tanto magis suibus excrementosius, quanto ipsis sunt humidiores: meritò minus etiam nutriunt. Nam alimentum humidius, ut distribuitur, ita etiam discutitur celerius. Et rursus, Sues quanq; temperamento sunt humidi, cum tamen iam senuerint, carnem habent nonnunq; siccam ac concoctu difficilem, Hæc omnia Galen. de alim. fac. 3. 1. Ex pedestribus animantibus suilla caro probatissimus cibus est, deinde hœdina, mox uitulina, Galen. in lib. de cibis boni & mali succi. Alica, sicuti & suilla caro, si exactè in uentriculo concoquantur: tum in sanguinem à iecinore conuertantur, probatissimos humores gignunt, sed glutinosi aliquid in se habent, ob idq; in ijs iecur obstruunt, & renes, quibus hæc à natura adstrictos meatus habent, &c. Ibidem. Apri suibus domesticis in cibo sunt anteponendi, ut omnia quæ exercentur ijs quæ sunt otiosa: & quæ cibis siccioribus, ijs quæ humidioribus utuntur. denique quæ purū ac tenuem aërem inspirant, ijs quæ contrarium sunt præferenda. Suum quidem domesticorum caro, omnium aliorum ciborum firmissimè nutrit: multū enim in seipsa habet lentorem, tum propter uitā desidiosam, tum propter cibi humidioris affluentiam. Verū ab his prorsus abstinebit, cui propositū erit uictu extenuante uti. Quod uero ad reliquas carnes attinet, non quibusuis simpliciter uescetur, sed si multum sese exerceat, licebit ei & auribus & rostris, & pedibus suillis uesci, uentre præterea & matrice, si modo ea elixa bellè fuerint, Galen. de attenuante uictu 6. Et rursus ca. 10. Qui attenuante uictu uti uolet, poterit nōnunquam etiam prædictis (ut cetaceis piscib.) crassioris succi cibarijs uesci, si ex aceto aut oxymelite fuerint præparata, tum alijs etiam plurimis eorum quæ succo omni exhauriri queunt. Quin & suilla ipsa exucca tutò uescetur, quæ utiq; alioqui esset uitanda, ut quæ succum crassum ac lentum generet. Omnium quas nouimus ciborum maximè nutriens suilla caro est, sed non æque ut prædicta (pisces saxatiles, alæ testesq; gallinacei, &c.) concoctu facilis est. Præterea glutinosum succum crassumq; generat. Alioqui nec alio esse habitu potest quod in summo sit nutriens: quippe adhærere id debet, & firmiter affigi, non autem præ tenuitate diffluere, Galen. 7. Methodi medendi. Carnes suillæ, & quæcunq; lentos ac crassos humores habent, longo tempore faciunt ex toto corpore transpirationē. Olera uero & pisces saxatiles, & quæcunq; tenuem habent humorem distribuendum, celerius quidem distribuuntur & apponuntur, stabilem uero naturā non habent, sed facile difflantur, Galen. aphorism. 2. 18. Extremas quadrupedum partes edunt homines, pedes, rostra, auriculas: quas magna ex parte aqua elixas cum aceto & garo, interdū & cum sinapi, aliqui uero etiā cum oleo & garo, uino quoq; affuso, comedunt: quidā cum oleribus siue aqua elixas, siue in ollis conditas. Porcini quidem pedes, ptisanæ inter coquendum iniecti, tum illam meliorē reddunt, tum ipsi molliores fiunt, eoq; aptiores tum ore mandi tum concoqui in uentriculo, Galen. de facult. alim. 3. 3. Et paulò inferius, Præstant suilli pedes rostro, illud auribus. aures enim sola cartilagine & cute constant, quare perparum alūt. Inter domesticas quadrupedes (inquit Celsus) leuissima suilla est: & ex eodem sue ungulæ, rostrum aures, cerebellum, aliquantò quàm cætera membra leuiora sunt, adeò ut in media materia poni possint: & eadem cum trunculis uuluisq; inter res leues, boni succi & stomacho idoneas numerat. Suilla tam recens quàm salita, etsi gustu titillat, perniciosa tamen omnino est ac mali succi, ut ait Celsus, Platina. Porcellorum carnes mucosas & nimis humidas esse, in Vitulo etiam ab initio capitis sexti ex Galeno recitaui. Caro suis tum cicuris tum domestici, ut fertur, cito concoquitur & descendit, multum alit, sed succum gignit crassum & uiscosum, Auicenna. Caro apri secundum Christianos

inter ferinas optima est: nempe leuior quàm suis cicuris, & ualidi multiq; nutrimenti, citò concoquitur, pręcipuè autem hyeme conuenit, Idem. Porcellorum caro parum nutrit, quòd facile resoluatur & admodum humida sit, Idem. Galen. lib. 8. de sanitatis ratione, suillam carnem cæteris laudabiliorem facit. Auicenna capite de sanguine, humanum suillumq; sanguinem, in omnibus exactam habere similitudinem scribit: & similiter carnem: adeò ut impuratiores quidam pro suilla humanam distrahere ausi sint: quod facinus diu perrexit impunitum, donec digiti hominis intermixti forte conspecti, ad supplicij diritatem, etiamsi feram, auctores protraxêre: id quod decimo (cap. 2.) Simplicis medicinæ affatim exposuit Galenus. Auerrois quinto Colliget, ex Auicennæ placitis porcinam carnem cæteris præferendam omnibus statuit, ueluti hominibus natura cognatiorē. quod (inquit) esse ita experimento planè discimus, Cælius. Suum qui delphaces; hoc est porculi nuper nati, qui & λακτοθηλάσια (lactentes porci) uulgò dicũtur, humidi sunt, & superfluitatum abundantes, nec boni succi, qua ex re haud bonum est eis uti: quemadmodum nec uetustis suibus, quippe quibus malus insit succus. Aprorum uero caro melior est quàm suũ domesticorum, quod tantarũ non sint superfluitatũ præditi, nec glutinosum gignãt humorē. Quæ uero inter hos σταπέρια dicũtur, hoc est, ut docti quidã putant, calli aprugni, difficulter concoquunẽ et perficiunẽ, atq; ab his ideo abstinendũ, Symeõ Sethi. Et alibi, Suilla caro boni succi est & facilis concoctionis cum porcus annalis est, propter similitudinē quã cum humano corpore habet. Quidam enim famis necessitate carnes humanas gustauêre, quas suillæ similes gustu esse prodiderunt. Alit uero magis omnibus alijs cibarijs. Quęrent fortasse aliqui, quonam pacto suilla magis alat, & præ alijs temperata uel mediocris sit, cum hoc semper animal in cœno & sordibus uolutetur & nutriatur: quam dubitationem quidam soluentes, aiunt, quòd nisi ualde bene temperatum foret suis corpus, nunquam malum nutrimentum in bonam carnem uerteret. Quemadmodum enim in hominibus qui corpore bene temperato sunt & sano, rebus mali succi & alimentis non multum læduntur: quoniam natura cum tempore quod noxium est in bonum succum uertit, sic & in noxijs animalibus. Qui ergo humidi sunt uentriculi, suillam non bene concoquunt, sed obsæpiuntur, superuacaneãq; & superfluam humiditatē, glutinosumq; humorē actutum gignunt. At si probe concoquantur, bonum & boni succi alimentum facit, præsertim si porcus caricis alatur: ut enim aiunt, is apprimè suauis & boni succi alimentum facit, Hactenus Symeon Sethi. Suem suauiores (habere) carnes iamdudum creditum est, Aelianus. Suillam carnem quoquo modo coxeris, insalubrem inuenies, Platina. Suillæ & agninæ carnes cum in corporibus incoctæ manent facillimæ corrumpuntur propter pinguitudinem: caprinæ non item, Athenæus. Suilla nisi uinum bibatur deterior est ouilla, addito autem uino alimenti simul & medicamenti rationem habet, (humectando corpus,) ut legitur in Carmine Salernitano: ubi Arnoldus, Hoc maximè intelligendũ est de porcellis assis, uel apris optimè præparatis. nam suilla salsa, uel Sole fumoúe exiccata, siue cum uino siue absq; uino sumatur, minime debet præferri ouillæ. In eodem Carmine legitur, Ilia porcorum bona sunt, mala sunt reliquorũ. Arnoldus ilia interpretatur omasa siue intestina. Sed pauca intestina (inquit) comedimus, nisi quæ replentur sanguine, uel quæ sunt animalium præpinguium, ut porcina. Solus autem porcorum sanguis, propter similitudinem eius cum temperamento humano intestinis immitti solet ad cibum: & porci facilius obesantur quàm ullum aliud animal. quamobrem suis potius quàm alia intestina eliguntur.

Sus tibi cœnoso sit cœna domesticus ore,
Grata ferat nobis mensa hyemalis aprum.
Ille licet currat de uertice montis, aquosæ
Carnis erit, pluri sed tamen apta cibo est.
Hũc feritas syluæq; domant, & inania saxa,
Post melius posita rusticitate sapit, Baptista Fiera.

Bianti pugili cum natura uorax esset, contigit ut in affectiones cholericas, bilis sursum ac deorsum exeuntis, delaberetur, ex carnis esu, maximè uero ex porcinis carnibus crudioribus, & ex ebrietate uini odorati, &c. Hippocrates 5. Epidemiorum. Scropha cum peperit macilentior fit, & carnē magis lentam minusq; sapidam habet. Aliqui talpæ caput præcidunt, & cum terra à talpis excitata tusum digerunt in pastillos pyxide stannea, & utuntur ad omnia quæ intumescunt, & quæ apostemata uocant, quæq; in ceruice sunt, (ut strumas, tonsillas,) uesciq; suilla tunc uetant, Plinius. Ad arquatos: Herba rubia utere in quotidiano uictu absq; carne suilla, Galenus Euporiston 2. 39. Mulier cui ulceratus est uterus, abstineat carnibus, porcinis, bubulis, & caprinis, edat autem panes, Hippocrat. de morbis mulieb. Suilla uentrem uiscoso humore suo humectat, & urinam mouet, Isaac. Mihi quidem cum lentum crassumq; succum reddat, urinæ mouendæ nequaquam idonea uidetur. Porcelli lactentes (inquit Isaac apud Vincentiũ Bell.) facile in malos humores uertuntur, & in putredinem, præcipue in uentriculo prauis humoribus imbuto. fortibus uerò uentriculis utiles sunt, cũ bene concoquuntur. secus enim phlegma uiscosum gignunt, & nascentes inde morbos, podagram, ilium dolorem, calculos renum, paralysin, & similes pro temperamentis & naturis edentium. Adulti sues, meliores sunt, præsertim castrati. uetuli uerò pessimi, utpote frigidi, & carnis duræ, ligneæ, insipidæ. quibus assueti incidunt in melancholiam & diuturnas febres, ut quartanam. Raro utendum domestico sue. præferentur autem partes extremæ, ut pedes, & pernæ, quæ semper mouentur. Qui ederint, post cibum exercitari debent. quietè autem uiuentibus cauenda sunt syluestria multò magis quàm domestica, Hæc ille. Suilla omnis tum cicuris tum feri suis, æstate damnatur: nec probatur donec magnũ frigus ingruat, circa brumam, id est, solstitium hyemale. Per æstatem enim immodicè somno deditum est

est hoc animal, Mich. Herus. Sus nimium somno obnoxius per æstatem, nisi frequenter excitetur, lethargum incurrit & moritur aliquando. quare tum temporis, caro eius insalubris est, propter humiditatem à calore resolutam, Albertus & Liber de nat. rerum. Idem aprugnam difficiliorem concoctu esse scribit quàm domestici suis, eamque ob causam otiosis hominibus minus conuenire: quod ego non probârim. Aliqui in cibo noxiam esse aiunt porcam, si mactetur mox postquam cum uerre coierit. De grandinosis suibus, quos aliqui edunt cum non omnino abundant, supra capite tertio dixi.

¶ Aurelianus porcinam carnem populo Rom. distribuit, quæ hodieque diuiditur, Vopiscus. Iste tibi faciet bona Saturnalia porcus, Inter spumantes ilice pastus apros, Martialis lib. 14. Heliogabalus habuit istam consuetudinem, ut una die non nisi de phasianis tantum ederet: item alia die de pullis, alia de porcis, Lampridius. Athenæus lib. 12. sues ex Sicilia tanquam præcipuas laudat. Idem Antiphanis uersus citat de epulis Cyclopis, in quibus apponebantur, κάπρος ἐκτομίας, ὗς ὁ τομίας, δέλφαξ, id est, maialis, sus non castratus, & porcellus. ¶ Carnem suis nondum ueteli minutatim concisam, cum lardo tessellatim inciso, & columbis, perdicibus aut alijs, &c. aliqui pastillo uulgo dicto inclusam coquunt. ¶ Porcus Troianus: Gulæ ueteres architecti (inquit Erasmus in Chiliad.) & hoc commenti sunt, ut bos aut camelus totus apponeretur, differtus intus uarijs animantium generibus. Hinc & porcus Troianus uenit in populi tabulam, cui hoc nomen inditum est, quòd ita uarias animantium species utero tegeret, quemadmodum Durius equus texit armatos uiros. Macrobius libro Saturnalium tertio (ca. 13.) refert Cincium in oratione qua suasit legem Fanniã de moderandis sumptibus, obiecisse suo seculo, quòd porcum Troianum mensis inferrent. Conueniet in opipara conuiuia, aut in hominem uarijs delicijs expletum, Erasm. Callum aprugnum & porcus Troianus sumptuaria lege prohibebantur, Volaterranus. Post hæc infertur discus (πίναξ) argenteus, non modica crassitudine inauratus, tantus ut porcum assum eumque prægrandem caperet, qui supinus in eo positus erat, eminente uentre uarijs bonis referto. Inerant enim simul assa, turdi, uuluæ, ficedulæ plurimæ, oua superinfusa, ostrea, pectines: quæ adhuc feruida singulis conuiuis unà cum orbibus distribuebantur, Hippolochus in epistola ad Lynceum de Carani conuiuio apud Athenæum lib. 4. Idem Athenæus lib. 9. in Dipnosophistarum conuiuio, Allatus est nobis (inquit) etiam porcus (delphax) dimidia parte diligenter assus, (ἐκμηλαλεος, tostus, ξηρός, κατοπτός,) & dimidia tanquam ex aqua molliter (τακερῶς, tenerè) elixus: mira etiam coqui industria ita paratus, ut qua parte iugulatus esset, & quomodo uarijs delicijs refertus eius uenter, non appareret. Inerant enim turdi, & aliæ auiculæ, & suminũ porcinorum uuluarumque partes. item uentriculi gallinacei cum uuluis, & isicia, (hoc est τὰ ἐκ σφαγῶν εἰς λεπτὰ κατατετριμμένα, καὶ μετὰ πεπερίδων συμπεπλασμένα, Carnes minutatim concisæ, & cum granis piperis conditæ. Isicij uocabulum quamuis Atticum non est, tamen recentiores quidam Græci, ut Paxamus, utuntur πεπερίδας piperis grana accipio, ut arceuthidas iuniperi.) Deinde post digressionẽ ad artem coquorum, post titulum, περὶ ἡμιόπτου καὶ ἡμιέφθου καὶ ἀσφάκτου γεμιστοῦ χοίρου, hoc est, De porco semiasso, semielixo, non iugulato & farcto: Porcus (inquit coquus) sub humero paruo uulnere mactatus est: deinde copioso sanguine euacuato, intestina omnia unà cum aphæresi (quam & exæresin uocant, ut Dionysius Comicus) exemi (hoc uerbum Athenæus non habet, sed addendum uidetur:) & postquam uino sæpius ac diligenter collui, à pedibus suspendi, & rursus uino perfusum elixaui cum multo pipere, tum prædictas delitias (χαυμάτια, nempe auiculas, sumen, uitellos) per os uentri intrusas, copioso & optimo iure perfudi, & dimidiam porci partem multa polenta (farina ex hordeo) uino oleoque subacta circunquaque repleui, & in clibanum subiecta ærea mensa imposui, curauique ea moderatione assandam, ut neque adureretur, nec auferretur cruda. nam cum pellis tam aridiuscula (κραμβαλέα) appareret, reliqua etiam satis tam tosta esse (ὀπτᾶσθαι, malim ὠπτῆσθαι) cõieci, & polenta remota uobis apposui, Hæc ille. Cæterum quid sibi uelit uox aphæresis siue exæresis, non reperio. hoc manifestum est, aliquid in uentre porci, quod unà cum intestinis eximebatur, unde nomen inditum, sic dictum fuisse, omentum fortassis, aut mesenterium. Quanquam & inde dici potuit, quòd lanij forte has partes ceu parandi exenterandique mercedem sibi auferrẽt & exciperent, ut piscatores apud nos in piscibus præparandis faciunt. Sic & aphæremata dicuntur, partes quas à uictimis auferebant (sacerdotes qui eas mactabãt, ut in Sacris literis legimus,) pectus, brachium dextrum & fibra iecinoris, ut Varinus scribit. Cum hoc porcello Athenæi communia quædam habet porcellus hortulanus Apicij, qui inferius inter cæteros Apicij porcellos describetur. ¶ In Lusitania, ut Polybius lib. 34. author est, sua ætate tanta rerum utilitas erat, ut & cætera minimo planè pretio uẽnirẽt, & ὗς σιάπτων, centum librarum pondere, quinque drachmis, Athenæus ab initio libri 8. ubi illud obseruandum, uocem σιάπτων (si rectè legitur) in recto singulari positam uideri, & obesum aut saginatum significare. ¶ Porcelli lactei uel lactentes potius dicuntur, γαλαθηνοί, qui nuper nati solo adhuc materno lacte aluntur. Lacte mero pastum pigræ mihi matris alumnum Ponat, & Aetolo de sue diues edat, Martialis. Et alibi, Nondumque uicta (concocta) lacteum faba porcum, libro quinto in epigrammate ad Bassum: sed qui fabas etiam edit, non solo lacte alitur. Pherecrates & Alcæus ὗν γαλαθηνόν dixerũt, & χοῖρον γαλαθηνόν Heniochus & Crates, citante Athenæo. Κομψός γε μικρὸς ἐξωμακισμένος ὗτος γαλαθηνός, Antiphanes apud eundem. Porcellus nostro etiam æuo sæpiusculè solidus assatur, Mich. Humelbergius. Vipera (uiuerra, Marcellus) porcelli modo inassata, iocinerum doloribus medetur, Plin.

¶ In porcellum(uerba sunt Apicij 8.7.)farsilem duobus generibus.(qui duobus modis atq; locis farcitur:scilicet sub cute & in uentre, sicut & pulli nostro æuo farciri solent,Humelbergius.) Curas, à gutture exenteras,à ceruice ornas antequam prædures,subaperies auriculam sub cutem,mittes impensam Tarentinam in uesicam bubulam, & fistulam auicularij(qui auiario præest)rostro(collo)uesicæ alligabis,per quam exprimes in aurem quantum ceperit, postea charta præcludes & infiblabis: & præparabis aliam impensam,sic facies.Teres piper, ligusticum, origanum, laseris radicem modicum:suffundes liquamen:adijcies cerebella cocta,oua cruda, alicã coctam,ius de suo sibi,ferueat: cũ ferbuerit,auicellas,nucleos, piper integrum: liquamine temperas:imples porcellum, charta obturas & fiblas,mittes in furnũ:cum coctus fuerit,exornas,perunges,& inferes. Aliter porcellum,salem, cuminum,laser. Porcellus liquaminatus:De porcello eijcis utriculum,(uentriculum,)ita ne aliquę pulpæ in eo remaneant.Teres piper,ligusticum,origanum:suffundes liquamen:adijcies unum cerebellum, oua duo misces in se, porcellum præduratum imples,fiblabis, in sportella feruenti ollæ submittis,cocto fiblas tolles,ut ius ex ipso manare possit, pipere aspersum inferes. In porcellũ elixum farsilem:De porcello utriculum eijcies,præduras.Teres piper, ligusticum, origanum : suffundes liquamẽ : cerebella cocta quod satis sit,similiter oua dissolues:liquamine temperabis: farcimina cocta integra præcides,sed ante porcellum præduratum liquamine delauas,deinde imples, infiblas,in sportella feruenti ollæ submittes, coctum spongizas, sine pipere inferes. Porcellus assus tractomelitus: Porcellum curatum à gutture exenteras,siccas. Teres piperis unciam,mel,uinum: impones ut ferueat,tractam siccatam confringes,& partibus cacabo permisces:agitabis surculo lauri uiridis:tandiu coques donec lenis fiat & impinguet: hac impensa porcellum imples, surcles, obturas charta, in furnum mittes,exornas,& inferes. In porcellum lacte pastum elixum calidum siue frigidum iure crudo Apiciano: Adijcies in mortarium piper, ligusticum, coriandri semen, mentham, rutam, fricabis: suffundes liquamen:adijcies mel, uinum : & liquamine porcellum elixum feruentem sabano mũdo siccatum profundes & inferes. Porcellus Vitellianus:Porcellum ornas quasi aprum:sale asperges: in furno assas:adijcies in mortarium piper,ligusticũ:suffundes liquamen : uino & passo temperabis: in cacabo cum oleo pusillum ferueat , & porcellum assum iure asperges ita ut sub cute ius recipiat. Porcellus Flaccianus:Porcellum ornas in modum apri, sale asperges, & in furnum mittes: dum coquitur,adijcies in mortarium piper,ligusticum,careum,apij semen, laseris radicem, rutam uiridem, fricabis: suffundes liquamẽ:uino & passo temperabis:in cacabo cum oleo modicum ferueat, amylo obligas,porcellum coctum ab ossibus tanges : apij semen teres ita ut fiat puluis , asperges & inferes. Porcellus laureatus:Porcellum exossas quasi œnogaratum,ornas,præduras,laurum uiridem in medio franges,satis in furno assas:& mittes in mortarium piper,ligusticum, careum, apij semen, laseris radicem,baccas lauri,fricabis:suffundes liquamen : uino & passo temperabis: adijcies in cacabũ oleí modicum ut ferueat , obligas, porcellum lauro eximes , & ius ab osse tanges , & inferes. Porcellus Frontonianus:Porcellum exossas,præduras, ornas : adijcies in cacabum liquamen, uinum:obligas fasciculum porri, anethi: media coctura mittes defrutum : coctũ lauas & siccum mittes:piper asperges,& inferes. Porcellus œnogaratus: Porcellũ præduras, ornas, adijcies in cacabum oleum, liquamen,uinum,aquam:obligas fasciculum porri,coriandri:media coctura colorabis defruto: adijcies in mortarium piper,ligusticum,careum,origanum,apij semen,laseris radicem,fricabis: suffundes liquamen, ius de suo sibi ; uino & passo temperabis: exinanies in cacabum: facias ut ferueat:cum ferbuerit,amylo obligas:porcellum compositum in patina perfundes:piper asperges,& inferes. Porcellus Celsinianus:Ornas,infundes pipere,ruta, cepa, satureia, succo suo:& oua infundes per auriculam: & ex pipere,liquamine,uino modico in acetabulum temperas & sumes. In porcellum assum : Teres piper,rutam,satureiam,cepam,ouorum coctorum media : liquamen, uinum, oleum, condimentum:bulliat conditura:porcellum in boletari perfundes & inferes. In porcellum hortulanum,(hoc est,oleribus fartum,Humelbergius. Meo quidem iudicio non falletur qui pro hortulano Troianum dixerit :) Porcellus hortulanus exossatur per gulam in modum utris , mittitur in eo pullus isiciatus particulatim concisus,turdi,ficedulæ,isicia de pulpa sua,(forte suis,) lucanicæ, dactyli exossati , fabriles bulbi,cochleæ exemptæ,maluæ,betæ, porri, apium, coliculi elixi, coriandrum, piper integrũ, nuclei:oua quindecim superinfunduntur:liquamen,piperatum,oua mittantur tria: & consuitur, & præduratur, in furno assatur. Deinde à dorso scinditur, & iure hoc perfunditur : piper teritur,ruta: liquamen,passum,mel,oleum modicum,cum bullierit,amylum mittitur : (Habet quædam cum hortulano isto Apicij porcello communia, ille Athenæi quem Dipnosophistis appositum supra recitaui in Porci Troiani mentione.) Ius frigidum in porcellum elixum ita facies: Teres piper, careum, anethum,origanum modicè,nucleos pineos:suffundes acetum,liquamen,carænum,mel,sinape factum: superstillabis oleum: piper asperges & inferes. Porcellum traganum sic facies: Exossas porcellum, & aptabis sicut œnogaratum, & ad fumum suspendas & appendeas, & quantum appẽdeas tantum salis in ollam mittes, & elixas ut coquatur, & siccum in lance inferes, salso recente. In porcello lactente: Piperis unciam,uini heminam,olei optimi acetabulum maius, liquaminis minus, Hucusque Apicius.

¶ De porcello asso. Porcellum adhuc lactentem (inquit Platina 6.15.) iugulato, uillosq; cultro omnino acuto abradito.Per spinam deinde scindito,eximitoq; quicquid in uentre habet : iecuscula eius

tius cum larido, allio, cumque odoriferis herbis minutim concidito tritũ caseum, oua agitata, tunsum piper, crocum in puluerem redactum, cum superioribus bene misceto: in porcellumque omnino ita inuersum, ut quod intus erat, foris sit, indito: ac claudito, ne excidat. Coqui in ueru, aut super craticulam lento igne non incommodè potest, ut omnia pariter esui bona sint. Dum coquitur, aceto, pipere, croco, simul mixtis cum saluiæ aut rosmarini aut lauri ramusculis sæpe aspergenda est. Idem etiam fieri ex ansere, anate, grue, capo, pullastra, potest. Malè hoc & parum alit, tarde concoquitur: stomacho, capiti, oculis atque hepati nocet. Obstructiones facit, calculum creat, pituitam auget. ¶ Eubulus poeta apud Athenæum inter cæteros delicatos cibos nominat ὕεια ἀλφιτίνη.

¶ Lardum, ut grammatici quidam deriuant, dicitur quasi latè aridum, (largè aridum, Hermolaus ex Macrobio.) est autem caro suilla quoquo modo salsa, siue (ut alijs placet) id pingue quod est in sue. Pinguia cur illis gustantur larda calendis? Ouidius 6. Fast. Plinius dixit, lardum pingue hoc unctum, quasi & macrum dici possit. Et pallens faba cum rubente lardo, Martialis lib. 5. Graue lardum, Statius 4. Sylu. Et natalitium cognatis ponere lardum, Iuuenalis Sat. 11. Plautus in Capt. laridum dixit, his uerbis: Quanta pernis pestis ueniet, quanta labes larido? Vncta satis pingui ponentur oluscula lardo, Horat. Serm. 2. 6. Vt lurcaretur lardum & carnaria furtim, Lucilius. Lardum lurcabat lubens, Pomponius Syris apud Nonium. Lardus porcorum optimus est in condiendis omnibus cibis, Crescentiensis. Nostri lardo olerum ferè minutalia & rapa condiunt, siue decoquendo simul lardi offas, siue in minimas tessellas incisum inspergendo. Turundæ etiam, ut sic uocem, oblongæ, exiles quadratæ, in acum ligneam (ex fruticis quem fusariam uocant, aliqui euonymon putant, præcipuè ligno) decussatim sectam à posteriori parte inseruntur, ut ea per carnes quasuis traiecta, lardum in eis relinquat, idque simul assetur: quod cum aliâs saporem carnium, commendat, tum in parum pinguibus præsertim auibus ferè necessariũ uidetur. Adipem suis carne multo insalubriorem esse, suprà uerbis Galeni recitauimus. Ius lardarium apud Scoppam Italum Grammaticum legi. Habent & Germani in usu panis offas in aqua coctas cum lardo copioso dissecto & cepis, speck suppen. Inferiores Germani lardum coctum seruant, & frigidum edunt, quidam etiam crudum. ¶ Liquamen est pinguedo animalium ad ignem liquefacta, & in usum coquinarium seruata ad condiendos cibos. Liquamen ex adipe porci atque anserum hoc modo fit: Concisum minutim ad carbones ignitos in cacabo pones, ne si ad flammam suspenderis, fumum concipiat: tantumque salis indes, quantum satis esse putabis. Liquefactum, antequam refrixit, in ollam repositoriam colabis: reponesque ad usum, ut ubi uoles, eo uti liceat. Fit item liquamen ex anserino & gallinaceo adipe, Platina 2. 21. Et præcedenti capite, Colliguntur multa ad pulmentaria ex porco nuper cæso, ut adeps. Pauperes apud nos ex adipe abdominis suilli (schmår uocant) adhuc recenti (aliter enim uirus resipit) liquamen faciunt, quo olei aut butyri loco utuntur. Pernas & lardum conficimus, non solum decembri mense, sed omnibus quos hyemalis algor astringit, Palladius. Laridi coctura: Tectum aqua cum multo anetho coques, olei modicum distillabis & modicum salis, Apicius. Angli brân appellant lardum non quoduis, sed è uerre saginato ferè per anni spacium, quo toto tempore, non molliter, nec in stramentis, sed tantum in tabulis ligneis cubare ei permittitur, ut lardum induretur, & solidescat: huius mactati lardum seruant in aceto ex cereuisia facto: potest autem diu seruari. mensis apponũt cum iure in quo coctum est, condito agrestium pomorum succo (loco omphacij) & pauco sale: cibus habetur nobilis & pretiosus, quem locupletes tantum inter se dono mittunt.

¶ Suilla caro ita aliquando paratur, ut suis feri uideatur, ut dictum est supra inter Apicij porcellos: & dicetur infra in prouerbio Suilla caro est. Suillarum carnium ius decoctum opitulatur contra buprestin, Galenus lib. 2. de antidotis. De sue partes quædam ferè assantur à lautioribus, ut spatula siue armus, (lassen:) coxa, (ryßbein:) costæ, in pectore, (brustripple:) eædem ad spinam dorsi superius, (rambraten:) & reliquæ costæ, nempe laterum. Apicius 4. 3. in minutalia aliquot addi iubet spatulam porcinam coctam & tessellatim concisam. Varro scribit L. Volumnio senatori missam offulam suillã cum duabus costis, quæ penderet xxiij. pondo. Offula ab offa minima suilla, ab eo quod insecta caro, ut in carmine Saliorum est, quod in extis dicitur nunc isicia, Varro de ling. Lat. Penem antiqui codam uocabant, à qua antiquitate etiam nunc offa porcina cum cauda in cœnis puris offa penita uocatur, Fest. Et rursus, Penitam offam Næuius appellat absegmen carnis cum coda: antiqui enim offam uocant abscissum globi forma, ut manu glomeratam pultem. Nostri ex cauda cum alijs partibus extremis gelu in patina, ut uocant, parare solent. Caryophyllatæ seu benedictæ uulgò dictæ succo trunculos suillos macerant, & ad usum aliquod tempus seruant, Ruellius. Quomodo caro suilla frustatim concisa, in aqua salsa seu muria multo tempore recens seruari possit, Baltasar Cellarius in libro suo de arte coquinaria docet: Primum, adornatum suem in mensa poni præcipit, copiosa niue undiquaque circundatum, donec caro duriuscula & solida appareat, quod ferè per noctem unam fit: deinde carnem in tomos oblongos dissectam in uas larignum cum multò sale alternis componi iubet per dies octo, tabella imposito lapide oneratam: postea aquam fontanã cum multo sale nouis scopis diu agitatam donec lentescat, superinfundi, ut duobus digitis aqua excedat, & oneratam ad usum seruari. ζώγυλα, τέμαχος ἐκ πλευρᾶς ἀποτμηθέν, Hes. & Varinus: sed idem Varinus τέμαχος de piscibus tantum propriè dici docet: quare ζώγυλα etiam de piscibus solum dicetur. Succidia à sue nominatur cuius caro est, Hermolaus. Succidia, (inquit grammaticus quidam recentior) est tergũ,

siue massa carnis porcina salita, quæ quoties opus est succiditur. continet autem pernam, petasonem & lardum. Nonius succidiam pro lardo exponit. Varro lib. 4. de ling. Latin. non à succidendo, sed à suibus cædendis (siue edendis, quod non placet, nec est in nostris codicibus Varronis) dictam putat: nam id pecus primum occidere cœperunt domini, & ut id seruarent, salire. Iam hortum ipsi agricolæ succidiam alteram appellant, id est, ut ait Nonius, successionem necessariam. Patres nostri dixerunt ignauum & sumptuosum esse, qui succidiam in carnario suspenderit potius ab laniario, quàm ex domestico fundo, Varro. Succidias Galli optimas & maximas facere consueuerunt. Optimarum signum, quod etiam nunc quotannis è Gallia apportantur Romam pernæ, tomacinæ, & taniacæ, & petasiones (malim petasones. Vocabula tomacinæ & taniacæ alibi nusquam reperio: de tomaculis inferius dicam.) De magnitudine Gallicarum succidiarum Cato scribit his uerbis: In Italia in scrobes terna atque quaterna millia aulia succidia, Idem. Porcos succidaneos apud Apicium legimus. Suum obesorum ac ætate florentium carnes, ad saliendum sunt appositæ, ut quæ utriusque excessus sint expertes, annosorum uidelicet siccitatis, & nouellorum porcellorum immodicæ humiditatis. Quemadmodũ enim corpora sicca, salita, corijs euadunt similia: sic contra quæ immodica humiditate diffluũt, salis commercio contabescunt, Galenus de alimentorum facultatib. 3. 40. Ad annũ ubi uenerit porcus, salituræ non incongruit. pridie quàm occidatur potione prohibere oportet, quo sit eius caro siccior: deinde diligenter salire, ne fracescat, & uitium sapiat, neue tinea & uermibus lædatur. Dum salsuram facis, in fundo dolij aut seriæ salem sternito: frusta deinde ponito, cutis deorsum spectet. Tam diu caro in dolijs remaneat, quoad salem conceperit: (nostri ferè quatuordecim dies relinquunt, & his amplius si sues annosi fuerint, usque ad uiginti.) In carnario deinde, quo fumus penetret, suspendatur. Hinc sumes laridum pro tempore, hinc pernam, hinc petasonem, hinc sumen, hinc glandium, Platina. Omne pecus (inquit Columella) & præcipue suem pridie quàm occidatur, potione prohiberi oportet, quo sit caro siccior. Nam si biberit, plus humoris salsura habebit. Ergo sitientem cum occideris, bene exossato. Nam ea res minus uitiosam, & magis durabilem salsuram facit: deinde cum exossaueris, cocto sale, nec nimium minuto, sed suspensa mola infracto diligenter salito, & maxime in eas partes, quibus ossa relicta sunt, largum salem infarcito, compositisque supra tabulatum tergoribus, aut frustis uasta pondera imponito, ut exanietur. Tertio die pondera remoueto & manibus diligenter salsuram fricato, eamque cum uoles reponere, minuto & trito sale aspergito, atque ita reponito: nec desieris eius quotidie salsuram fricare, donec matura sit. Quod si serenitas fuerit ijs diebus, quibus perfricatur caro, patieris eam sale conspersam esse nouem diebus: at si nubilum aut pluuiæ, undecima uel duodecima die ad lacum salsuram deferri oportebit, & salem prius excuti, deinde aqua dulci diligenter perlui: necubi sal inhæreat, & paululum assiccatam in carnario suspendi, quo modicus fumus perueniat, qui si quid humoris adhuc continetur, siccare eum possit. Hæc salsura luna decrescente maxime per brumam, sed etiam mense Februario ante Idus commode fiet. Est & alia salsura, quæ etiam locis calidis omni tempore anni potest usurpari, quæ talis est: Cum ab aqua pridie sues prohibiti sunt, postero die mactantur, & uel aqua candente, uel ex tenuibus lignis flammula facta glabrantur (nam utroque modo pili detrahuntur) caro in libraria frusta conciditur: deinde in seriam substernitur sal coctum, sed modicè (ut supra diximus) infractum: deinde offulæ carnis spissè componuntur, & alternis sal ingeritur: sed cum ad fauces seriæ peruentum est, sale reliqua pars repletur, & impositis ponderibus in uas comprimitur: eaque caro semper conseruatur, & tanquam salsamentum in muria sua permanet, Hactenus Columel. Carnem salitam larido intertextam, in tessellas concides: concisam, in sartagine non admodum friges: frictam, aceto, saccharo, cinnamo, petroselino minutatim conciso asperges. Idem etiam fieri de perna ac sumine potest. Sed hæc succo citri uel malarancij suffundi amant. Clamat in hanc opinionem Bibulus, & sine acredine, (intinctum acetosum intelligo,) quo uehementior excitetur sitis, hæc deuoranda affirmat, Platina. Et alibi, Non sumem admodum pingue, sed rubeum coquatur eo modo quo perna, (cuius coctio inferius recitabitur,) sed melius aliquantulum. Hanc quoque cocturam uult lingua: quanto pinguior, tanto melior est. Eadem ferè & de reliqua succidia ratio. Galli (Belgæ) carnibus multifariam, præsertim suillis, & recentibus & salitis utunẽ, Strab. Venter suis faliscus uocatur, Volaterran. Non lucanica, non graues falisci, Martialis. Et alibi, Et lucanica uentre cum falisco. Lucanicam dicunt, quòd milites à Lucanis didicerunt, ut quod à Falerijs faliscum uentrem, Varrõ de ling. Latin. Filia Picenæ uenio Lucanica porcæ, Pultibus hinc niueis grata corona datur, Martialis. Grammatici farciminis genus interpretantur, à Lucanis primum inuentum, (bratwürst.) Si uoles bonas lucanicas, carnem macram simul & pinguem ex sue concidito, ablatis omnibus fibris ac neruis. Quòd si caro decem librarum fuerit, salis libram unam, fœniculi bene mundi uncias duas, totidem piperis semitunsi admisceto, confricatoque. per diem hæc in mensula finito: Sequenti, in intestinum bene mundum injicito, & sic ad fumum suspendito, Platina. De lucanicis parandis lege etiam Apicium 2. 4. Qui uenit botulus mediæ tibi tempore brumæ, Saturni septẽ uenerat ante dies, Martialis. Botulus autẽ siue botellus di minutiuum farciminis genus est è carne suilla, à bolis, id est frustulis carnis, ut quidam putant, appellatus, (propter connexionem à bolis, Festus.) Fiebat ex oui uitellis coctis, nucleis pineis concisis, cepa, porro, iure crudo, concisis. addebatur piper & liquamen & uinum, sicque farctum intestinum coquebatur, Apicius 2. 3. idque farciminis genus in Saturnalibus præcipuè celebrabatur. Et pultem niueam

ueam

uuam premens botellus, Martialis lib. 5. Intestina sanguine farcta nostri uocant roßwürst / blůtwürst. ex his quod crassius est, & apicem quendam adhærentem habet, (unde & apexabo Latinè uocatur, Varrone teste) præter sanguinem, cerebro etiam & lardo conciso farcitur, & aromatibus quandoq; conditur, weckerling. Ventriculus etiam suis uel in oblongas particulas sectus, uel minutatim concisus, unà cum carne similiter secta concisa'ue crassioribus intestinis infarcitur, cum sale, careo, & pipere, schubling uel magenwürst. Isicium, farciminis genus, Volaterranus. Scoppa Italicè tomacellam interpretatur, ut & tomaculum, de quo infra dicemus in iecoris mentione. Videtur sanè & isicium, quasi incisum sectumq; Latinè dici, & tomaculum à uerbo τέμνειν, unde & τομὸς, id est sectio. De porcello tenero isicia quintum locum post isicia de pauo obtinēt, apud Apicium 2.2. Idem isiciorum uaria genera per totum librum secundum describit. Vbi Humelbergius in annotationibus suis, Isicia, inquit, cibaria sunt ex carne concisa & insectatquæ nunc per se, nunc reticulo & omento circundata in sartagine, alijs etiam iunctis rebus, & aromatibus aliquando, cum adipe aut oleo butyróue friguntur. Alio nomine tomacula siue per syncopen tomacla & tomacinæ aliquando uocantur, ἐκ τῆς τομῆς, id est à sectione & incisura. Insitia etiam aliquando farcimina significant, quæ carne concisa fartis, id est impletis intestinis fiunt, Hæc ille: sed quod potissimum ad isicij rationem pertinet, omisit. Nam minutatim concidi alijs quoq; eduliorum generibus commune est, minutalibus, lucanicis, botellis, &c. isicium uero non conciditur solum, sed etiam in mortario, ut isicium fiat, pulpa cuiusuis animantis tunditur, teritur, fricatur: his enim uocabulis Apicius utitur, & pulpam tritam in isicia plassari, id est formari iubet: contrita enim & in unum redacta corpus, facile manibus in quam uolueris formam, rotundam, teretem aliámue, formantur. Edebantur autem uel recentia, uel in fumum suspendebantur, ut ex Apicio patet. quanquam idem lucanicis quoq; admisceri iubet pulpam bene tunsam, quod apud nos non obseruatur, sed simpliciter minutissimè concisa inditur. Sed lucanicæ, botelli, & alia farcimina propriè dicta, semper intestinis immittuntur: isicia non item: nam quod Humelbergius isicia pro farciminibus aliquando accipi scribit, deceptus est fortassis à Volaterrano, ego apud nullum idoneum authorem reperi. Quòd uero in mortario semper tererentur isicia, siue isiciorum pulpa, Macrobij & Aphrodisiensis etiam authoritate constat. Hic enim problematum 1.22. inquirens cur ægrè id genus carnis concoquatur quod isicium, ἰσικὸν, nominatur: Quoniam (inquit) sua leuitate fluitat in uentriculo per cibi humidi medium, nec eius corpus attingit, quo tactu fieri concoctio potest: sed iuxta gulam redundat, quinetiam foris aquæ iniectum non subsidet, sed innatat: quoniam dum carnes teruntur, spiritus admittitur prælenis, qui corpus eleuet, & in humore fluitare aptissimum reddat. Dicas quæso (inquit Furius Albinus ad Disarium, apud Macrobium Satur. 7.8.) quæ causa difficile digestu facit isitium, quod ab insectione insitium dictum: amissione n. literæ, postea, quod nunc habet nomen obtinuit: cum multum in eo digestionem futuram iuuerit tritura tam diligens, & quicquid graue erat carnis assumpserit, consummationemq; eius multa ex parte confecerit. Et Disarius: Leuitas quam tritura præstitit, facit ut innatet udo cibo quem in medio uentris inuenerit, nec adhæreat cuti uentris, de cuius calore digestio promouetur: sic & mox tritum atq; firmatum, cum in aquam conijcitur natat. Ex quo intelligitur quòd idem faciens in uentris humore subducit se digestionis necessitati: & tam serò illic coquitur, quàm tardius conficiuntur quæ uapore aquæ quàm quæ igne soluuntur. Porcellus semitostus & semielixus apud Athenæum libro 9. farctus erat tum alijs delicijs, tum ijs quæ isicia uocant: quanquam hoc uocabulo uix uti se audere coquus inquit, præsente Vlpiano qui Attica tantum & ueteribus Græcis usitata probabat: isicium uero apud recentiores tantum legitur, Paxamum, (& alios.) affert autem quasi περιφραστικῶς isiciorum periphrasin huiusmodi, τὰ ἐν ζωμῷ εἰς λεπτὰ κατακοπτόμενα, καὶ μετὰ πυρείων συμπλεκόμενα. ἰσίζειν quidem simpliciter συγκόπτειν & κατατέμνειν significat, id est minutatim concidere, unde olera ἰσικὰ dicta. Apicius 4.3. isicia uel isiciola minuta in minutalia aliquot addi iubet. Ventrem porcinum bene exinanies, aceto & sale, postea aqua lauas, & sic hac impensa imples. Pulpam porcinam tunsam tritam ita ut eneruata commisceas cerebella tria, & oua cruda, cui nucleos infundis, & piper integrum mittis, & hoc iure temperas. Teres piper, ligusticum, silphium, anisum, zingiber, rutæ modicum, liquamen optimum & olei modicum, reples aqualicum (aqualiculum) sic ut laxamentum habeat, ne dissiliat in coctura, surclas, amylas & in ollam bullientem submittis, leuas, & pungis acu ne crepet: cum ad dimidias coctus fuerit, leuas & ad fumum suspendis, ut coloretur, & denuo eum perlaxabis ut coqui possit deinde liquamine, mero, oleo modico: & cultello aperies, & cum liquamine & ligustico apponis, Apicius 7.7. Ventrem ut tostum facias: In cantabro inuolue, postea in muriam mittis, & sic coques, Ibidem. ¶ Non alio ex animali numerosior materia ganeæ, quinquaginta prope sapores, cum cæteris singuli. Hinc censoriarum legum paginæ, interdictaq; cœnis abdomina, glandia, testiculi, uuluæ, syncipita uerrina, ut tamen Publij mimorum poëtæ cœna, postquam seruitutem exuerat, nulla memoretur sine abdomine, etiam uocabulo suminis ab eo imposito, Plinius. ¶ Glandium pars quædam intestinorum est, ut inquit Priscianus. Alij uolunt esse partem apri iuxta ceruicem, uel ipsam ceruicem: in hac enim glandulæ positæ sunt. Arripuit gladium, prætruncauit tribus tergoribus glandia, Plautus Capt. Pernam, abdomen suis, glandium, Idem Curcu. Hinc Censoriarum legum paginæ, interdictaq; cœnis abdomina, glandia, testiculi, &c. Plinius 8.51. Quibusdam sunt tubera, sicut in carne glandia, Idem lib. 16. Est quidam terræ adeps ac uelut glandia in corporibus, Idem lib. 17. de marga. Glandula, ut scribit Gram

maticus quidam, caro glandulosa in sue, quæ ab antiquis boni saporis putabatur. Glandulam sumi-dam, laridum, pernam itidem, Plautus Menæch. Partitur apri glandulas palæstritis, Martialis. Ter poscit apri glandulas, quater lumbum, Idem. Porcellorum media capita (δελφακίων ἡμικραίρια) Dipnosophistis apponuntur apud Athenæum libro 8. εἰσῆλθεν ἡμίκραιρα τεταρτὰ δέλφακος. Ταύτης μὲν οὖν δι᾽ οὐχὶ κατέλιπον γ᾽ ἐγὼ οὐδέν, Crobylus. Δίδοτε μάλιστ᾽ ἱερεωσύνας Κωλῆν, τὸ πλευρὸν, ἡμικραίρας ἀριστεράς, Amipsias. Hæc scilicet sunt quæ Plinius syncipita uerrina dixit. Videtur enim anterior pars posteriore lautior esse. Cæterum in Amipsiæ uerbis ubi sinistram hemicræram, id est dimidiam capitis partem sacerdotibus relinqui scribit, aliter accipiendum est, nempe ut caput non in occiput et synciput, sed in dextram læuamque partem æqualiter diuidatur. ¶ Rhodonia uel Rhoduntia olla, (ῥοδωνία ἢ ῥοδωντία λοπάς. ego rhodoniam malim, rhoduntia in margine tantum scribitur,) hoc modo paratur, ut coquus quidam apud Athenæum libro 9. docet: Rosis (inquit) odoratissimis in pila contusis, cerebella auium & porcorum (ὀρνίθων καὶ χοίρων) cocta & diligenter à fibris purgata, (ἐξινωθέντα, reddi potest eneruata: nam & Apicius 2. 1. iecur porcinum assatum eneruari iubet. Cerebrum etiam eneruatum apud eundem additur uentriculo porcino, ut paulo superius mox post isicia recitaui) & ouorum uitellos adieci: deinde oleum, garum, piper, uinum. hæc diligenter trita in ollam nouam inieci, igne molli & continuo subiecto. Hæc dicens simul ollam aperiebat, unde suauissimus odor in totum symposium diffluxit, Hæc ille: quæ & Cælius 7. 10. transtulit, sed parum diligenter. ῥοδωνιὰ oxytonum, locum rosis consitum significat: hic uero adiectiuè paroxytonum ῥοδωνία λοπὰς scribitur. ¶ Sanguiculum aliqui hœdi aut suis sanguinem exponunt in cibum formatum, ut in Hœdo dixi in F. Sanguis suillus humidus est, & minus calidus, humano maximè temperie similis: siquidem & carnes suum humanis sunt similes, Galenus. Plura de sanguine suis supra diximus in Carnium eius mentione. Clidium uocatur quod inter iugulum est, Volaterranus: uel potius os in summis costis, κλεὶς, κλειδίον. Ila pars lumbi est seu lateris, Idem. Perna magis, an magis ilis, Horatius. ¶ Suis spina ubi recens est, assa ad gulam facit. Sunt qui cepas in eius feruenti adipe coquant, deuorentque, Platina. Spectile uocatur infra (aliàs iuxta) umbilicum suis caro quædam proprij habitus, exos, qua etiam antiqui per se utebantur. Plautus enumerandis uilibus obsonijs in Carbonaria: Sic ego pernā, sumen, sue, spectile, callum, glandia, Festus. Vulua eiecto partu melior quàm ædito: Eiectitia uocatur illa, hæc porcaria: primiparæ suis optima, contra effœtis: à partu, præterquam eodem die suis occisæ, liuida ac macra. Nec nouellarum suum, præterquam primipararum probatur, potiusque ueterum, necdum effœtarum, & biduo ante partum, aut post partum, aut quo eiecerint die. Proxima eiectitiæ est occisæ uno die post partum. huius & sumen optimum, si modo fœtus non hauserit: eiectitiæ deterrimum, Plinius. Verba Plinij (inquit Hermolaus in Castigationibus) de uulua suis, multum obscuritatis habent, si præcedentia sequentibus conferas: illud meminero, Plinium priore loco de eiectitia loqui usque ad eum finem, quo eiecerint die, ut eiectitiam intelligat partu eiecto seu enecto, porcariam edito: quicquid literatores hac parte sentiant. Delphaces propriè uocantur sues fœminæ, quæ delphinas, id est uteros seu uuluas habent, Athenæus. Idem libro 3. Alexis, inquit, Callimedontem rhetorem tanquam gulosum (& inter alias delicias uuluarum appetentem) traducens, scribit: ὑπὲρ μήτρας ἣ πᾶς τις ἀχθέσεται θέλω, ὑπὲρ δὲ μήτρας Καλλιμέδων ὁ κάραβος, &c. μήτραν τινὰ πολύτιμον ἄλλων λιπαράν, Antiphanes. οἷον δὲ πάνδημον βρωμάτων ἐς μουσικὴν, ἤνυστρα, μήτρας, χόλικας, Dioxippus. ἠνύστια, νῆστις, πνεύμονα, μήτρα, Eubulus. μήτρας τινὸς περιφερομένης ἐν ὄξει καὶ ἄσῳ, Lynceus Samius, id est, Cum autem circumferretur uulua quædam in aceto lasere condito. Μήτρας καλὰ πρόσωπα ἐκβολάδος, (ad differentiam τῆς ἐκτομίδος. Athenæus: ut errârit Hermolaus in Plinium 11. 37. ecboláda simul et ectomida eiectitiam interpretatus: porcariam uero ὑάαν, quam uocem ego generalem puto ad utranque differentiam, ἐκτομίδα uero porcaciam esse:) δέλφαξ ἐν κλιβάνῳ ὁλία ἔχων, Hipparchus. ἀλλ᾽ εἰς μήτρα καλλίκαρπος ἐκβολὰς δίεφθα, λευκὰ θᾶσσα, τυρῷ τε δέμας, Sopater. Et alibi, μήτρας ὑείας ἐκ ἀφευθεὶς τόμος, τὴν δὲ ξίδυμον ἐντὸς ὀξάλμην ἔχων. Et rursus, μήτρας ὑείας ἑφθὴν ὡς φάγῃς τόμον, δριμεῖαν αὐτὴν πηγανῖτιν εἰς χολήν. uidetur autem rutæ succum qui acris simul & amarus est, πηγανῖτιν χολὴν uocare, ut usus eius pro embammate fuerit. Cæterum prisci, inquit Athenæus, neque uuluas, neque lactucas, nec aliud huiusmodi ante cœnas proferebant ut nunc fit. (sed post cœnā, hinc Martialis de lactuca, Claudere quæ cœnas lactuca solebat auorum, Dic mihi cur nostras incipit illa dapes?) Quare post cœnam, ut canit Archestratus, potanti tibi, φερέτω πρὸς δὲ τράγημα, γαστέρα ἢ μήτραν ἑφθὴν ὑὸς, ἔν τε κυμίνῳ, ἔν τ᾽ ὄξει δριμεῖ καὶ σιλφίῳ ἐμβεβαῶσαν, Hactenus Athenæus. Te fortasse magis capiet de uirgine porca, Me materna graui de sue uulua capit, Martialis. Apicius uuluam sterilem commendat, Hermolaus. Curius aliquando edebat olera, quæ nunc etiam squalidus fossor fastidit, Qui meminit calidæ sapiat quid uulua popinæ, Iuuenal. Sat. 11. Vulua nil pulchrius ampla, Horat. 1. epist. Lanij nostri mactatis porcis hanc partem semper abijciunt, nec quisquam apud nos, quod sciam, uuluam in cibo appetit. ¶ Publij mimorum poëtæ, postquam seruitutem exuit, cœna nulla memoratur sine abdomine, etiam uocabulo suminis ab eo imposito, Plinius. Et rursus, Occisæ uno die post partum sumen optimum, si modo fœtus non hauserit: eiectitiæ deterrimum. Antiqui abdomen uocabant, priusquam calleret id, scientes occidere non assueti. Scribendum arbitror (inquit Hermolaus) prius callere id sinentes, occidere non assueti. (Pauciora mutabis, si legas, priusquam calleret, id sinentes. Vt abdomen uocatum sit, simpliciter: cum callebat uero, sumen, quod magis probo.) Plautus in

Pœnulo

Pœnulo ad hanc consuetudinem ferè alludens: Vide sis, inquit, calleas: cui respondens conseruus, Callum aprugnum (inquit) callere æquè non sinam. Est autem sensus, Id quod modo sumen (inquit) dicitur: hoc est, suillas cum lacte suo mammas, ueteres abdomen uocabant, ab lacte opinor iam abdito & fugato, utpote qui antequam ubera callescerent: hoc est, siccato lacte durescerent, suem occidere non solerent, Hæc Hermolaus. Esse putes nondum sumen, sic ubere largo Effluit, & uiuo lacte papilla tumet, Martialis. Sumen propriè à sugendo dictum: nam mulieris mammam, sumen ueteres dici uolunt. Quòd si nulla potest mulier tam corpore duro Esse, tamen tenero moueat succussa lacerto, Atque manus uberi lactanti in sumine sidat, Lucilius apud Nonium. Sumen (ut grammatici quidam exponunt) fit ex papillis suillis uno die post partum sectis ac salitis. Quanta labes lardo, quanta sumini absumendo, Plautus Capt. Alij putant esse lac suis extractum ac densatum sue occisa: uel quasi rumen, id est mammam. Cæsar Vopiscus campos Roseæ, Italiæ dixit esse sumen, in quo relicta pertica postridie non appareret propter herbam, Varro. Abdomen porcæ, Iuuenal, Sat. 2. Heliogabalus exhibuit sumina aprugna per dies decem, tricena quotidie cum suis bulbis, Lampridius. Sumen quomodo parandum ex Platina superius in Succidia dictum est. Abdomen quod Græci laparan uocant, uentris pars illa est, quæ ab umbilico ad inguina inter cartilaginem & pellem ducitur. Pingue id quidem est, Satyrico teste: Montani quoque uenter adest abdomine tardus. Erit igitur abdomen, ex quo sumen fit, quod idem uulua appellatur, (in hoc fallitur. omnino enim alia pars suis abdomen est, alia uulua.) nec obstat, id etiam turgentibus porcæ papillis fieri, cum circa abdomen mammæ sint, Platina. Esitium ex carne: Pro decem conuiuis (inquit idem) libram abdominis porcini aut uitulini bene elixato: coctam ac concisam, cum selibra casei ueteris, pauco etiam & pingui addito, cumque herbis odoriferis bene concisis, pipere, gingibere, caryophyllo misceto. Sunt etiam qui pectus capi tunsi non incommodè addant. Hæc omnia farina bene subacta, ac in tenuissimum folium redacta, ad castaneæ magnitudinem inuoluito: inuoluta in iure pingui ac croco colorata decoquito. Parum cocturæ requirunt. In patinas traducta, caseo trito & aromatibus dulcioribus aspergito. Fieri & hoc edulium ex pectore phasiani, perdicis, aliarúmue altilium potest. In cœna Lentuli flaminis Martialis inaugurati, inter alia, apposita sunt sumina, patina suminis, &c. Macrobius.

¶ Iecur. Isicia omentata ita fiunt: Assas iecur porcinum, & tum eneruas: ante tamen teras piper, rutam, liquamen, & sic superimmittis iecur & teres, & misces, sicut assolet pulpa, in omentum, & singula inuolutantur folia lauri, & ad fumum suspenduntur quandiu uoles. Cum manducare uolueris, tolles de fumo, & denuo assas, & siccum adijcies in mortarium, piper, ligusticum, origanum: fricabis: suffundes liquamen: adijcies cerebella cocta, teres diligenter ne assulas habeat: adijcies oua quinque & dissolues diligenter ut unum corpus efficias: liquamine temperas, & in patella ęnea exinanies, coques: cum coctum fuerit, uersas in tabula munda. Tessellas concides, adijcies in mortarium piper, ligusticum, origanum: fricabis in se: commisces in caccabum: facias ut ferueat: cum ferbuerit, tracta confringes: obligas, coagitabis, & exinanies in boletari: piper asperges, & appones, Apicius. Iecuscula aut suilla, aut ex quouis animali, ad magnitudinem nucis aperta, inspersaque sale, fœniculo & aromatibus dulcibus ac bene tritis, omento uitulino aut hœdino separatim inuolues: ad focumque non nimium decoques, ac cocta statim comedes, Platina. Et rursus, Iecinora porcina uel quorumuis animalium, paululum elixa, terito eo modo quo caseum soles. Porcinum deinde uentrem condito ad quantitatem iecinoris, tantumque casei ueteris, amaraci, petroselini, passularum, aromatum contritorum, cum duobus ouorum uitellis admisceto, quantum satis esse putaueris. Ex his in unum redactis, ad magnitudinem nucis pilas facito: omentoque inuoluito: ac ubi uoles, in sartagine cum larido frigito. Lentam & paruam cocturam requirunt. Tomacula hæc uulgus appellat, quæ fortasse melius omacula, cum inuoluta omento fiant, dicerentur: uel tomacla, ut Martiali placet. De tomaculis nonnihil supra etiam dixi in isiciorum mentione: isicium enim aliqui Italicè tomacellam interpretantur, & idem Latinè tomaculum dici putant. Vt tamen & poscas aliquid, uoueasque sacellis Exta, & candiduli diuina tomacula porci, Iuuenalis Sat. 10. Iecur suillum omento intectum in sartagine frigitur, ut ex Athenæo scripsi in Oue F. Adhibetur & ars iecori fœminarum, sicut anserum, inuentum M. Apicij, fico carica saginatis, ac (à) satie necatis repente mulsi potu dato, Plinius. Iecur suillum præfertur omnibus Aëtio, si quis, inquit, animal id arida fico pauerit, quod genus Græci sycotòn appellant: unde ortum puto ut imperitum uulgus (in Italia) omnia iecinora uocare ficata cœperit. Sanè ut meminit Aristoteles, suem præcipuè alunt & opimant ficus & cicer, Hermolaus. Quemadmodum in suibus dum adhuc uiuunt hepar ex caricarum pastu ficatum (συκωτὸν) ad uoluptatem præparatur: ita in anseribus uideo eorum alimenta lacte imbui: ut non modo eorum iecur sit iucundissimum, sed potenter etiam nutriat, ac optimi sit succi, &c. Galenus de aliment. facult. 3. 20. Anthologij libro secundo, titulo In munera, extat Palladæ tetrastichon, huiusmodi:

Βρώματά μοι χοίρων συνιζομένων πέπομφας, Σκελῶν, δίψαλίων, κυπρόθεν ὀρχομένων.
Ἀλλ' ἐγὼ συναχθέντα μαθὼν, ὅ σφάξον ἴδιμος, Ἢ σβέσον ἐκ δίψης νάματι τῷ κυπρίῳ.

Apud Pollucem lib. 6. legimus ἄπαντα συνικασμένα, ἅπαντα συῶν συντεθρυμμένων. ¶ Ventris porcini mentio facta est etiã paulò ante ex Platina de iecoris apparatu: item post isicia statim ex Apicio 7. 7. quomodo pulpa tunsa & cerebellis impleri debeat, Vide etiam infra in Pedum mentione. Sartudi-

lus,uenter suillus condito farre expletus,Festus. ἐγὼ δέ γ' ἤνυστρον βοὸς καὶ κοιλίαν ὑείαν κατακεχορδευμένην, Varinus in Ἤνυστρον: sunt autem Aristophanis in Equitibus uerba, ut citat etiam Athenæus lib. 3. ὄρια,(fortè ὀρύα,) τυρίδιον, κωλεοί, σφόνδυλοι, Epicharmus. Et alibi, χορδαί τ' ἄλυσταί μὰ δία, χ' ὦ κωλεός. Vocat autem nunc chordam (inquit Athenæus lib.9.) quod alibi semper ὀρύαν. ὀρύα, χορδή ἑφθή, Hesych. & Var. sed librariorum inscitia deprauata hæc uerba cum herba ὀρτυξ is confudit. Chordarũ Epicharmus meminit,easdem ὀρύας uocans,quin & fabulam quandam Oryam inscripsit. εἰς λεπτὸς, ἃ δ' ὃς, ἰδὼ ὁ τ' χορδῆς τόμος, Cratinus. Χορδάριον τόμος ἧκε, καὶ πνιγοκομμάτιον, Alexis. ἐκτμημὸν χορδῆς μέσαιον, πόδα τε καὶ ὠτίων, ἐπὶ ῥύγχος, Antiphanes, ut Athenæus citat lib.3. Vegetius 1. 56. in potione equi prophylactica utitur acrone salso porci pinguis,uel longanone: uel si porcina defuerint, capite hœdino depilato cum pedibus suis & cordulis intestinorum mundis. Mimarcis proprie est chorda leporina,siue edulium quoddam è uentre & intestinis leporis,aut ex sanguine leporino & intestinis: sed usurpatur etiam de sue:plura de hac uoce attulimus in Lepore F. Χόλιξ καὶ χόλικες ὑὸς, Pollux 6. 9. χόλικας Varinus uentres aut crassa intestina interpretatur. Liquamen:Omentũ suis dum recens est, minutim concisum ad castaneæ magnitudinẽ, sale multo asperges ac contundes: contusum,per diem in tabulato sines. sequenti, in aheno ad ignem, si centum librarum erit, cum duabus aquæ metretis decoques. lento igne efferueat,necesse est,donec bene liquerit. Colo deinceps colabis, capiesq; quod in aqua natabit. Inditum liquamen in seriam, loco subterraneo per annum conseruabis, Platina. Omento porcino uel uitulino tessellatim inciso inuoluendum edulium ex Platina 6. 20. scripsi in Vitulo F.

¶Perna à pede dicitur,(ut Varroni placet,)uel potius à Græco πτέρνα. Dicuntur autẽ pernæ tam priores quàm posteriores coxæ porcinæ salitæ cum toto pede, quas Martialis petasones appellat. Pernam atq; ophthalmiam, Horæum,scombrum,&c. Plautus Capt. Quanta pernis pestis ueniet, quanta labes larido? Ibidem. Castrantur fœminæ sic quoq; uti cameli, suspensæ pernis prioribus, uulua recisa, Plinius. Item ossa ex acetabulis pernarum, Idem lib.28. Debilis perna, Sat. 4. Sylu. Fumosa, Horat. 2. Serm. Ab huius similitudine perna etiam dicitur conchæ genus, quod margaritam fert, de quo Plinius: Stant uelut suillo crure longo in harena defixæ. Perna etiam in arboribus dicitur Plinio lib.17. A uulsisq; arboribus stolones uexère: quo in genere & cum perna sua auelluntur. Nostri pernam suis uocant ham uel hamen: aliqui, ni fallor, schincken. est autem os illud per se, ab articulo supra genu sito incipiens & coxam comprehendens. Petaso (ut grammatici docent) caro porcina quam alij coxam, alij (inter quos Sipont.) eam partem suis dicunt, quæ ab alis incipit, & costas comprehendit, quibusdam ueluti uirgulis pinguibus distincta. Musteus est, (de musteo petasone uerba Apicij recitabo inferius) propera, charos nec differ amicos. Nam mihi cum uetulo sit petasone nihil, Martialis lib.13. Siccus petasunculus, & uas Pelamydum, Iuuenal. Sat. 7. Apud Varronem 2. de re rust. petasiones quinq; syllabis reperio, nec usquam alibi, librariorum puto errore. Etiam nunc (inquit) quotannis è Gallia apportantur pernæ, tomacinæ, & taniacæ, & petasiones. Et pulpam dubio de petasone uoras, Martialis. Non temere edi in luce profesta Quicquam præter olus fumosæ cum pede pernæ, Horatius Serm. 2. 2. Pernas & lardum conficimus, non solum Decembri mense, sed omnibus quos hyemalis algor astringit, Palladius. Ceretana (κερρητανοὺς Strabo uocat populos, uide paulò post) mihi fiet, uel massa licebit De Menapis, lauti de petasone uorent, Martialis lib. 14. sub lemate Perna. PaschoIas appellant Græci quas uulgus pernas uocat, Festus. Mali in naue suprema pars carchesium uocatur, sub ea ceruix est: infima πτέρνα, quantum scilicet eius εἰς τὴν ληνὸν (sic dictum foramen,) inditur, Athenæus. Πτέρνα significat dolum & fraudem, & infimam montis partem: item ferrum aratri τὸ καλύπτον ὑπὸ τὴν γύην τοῦ ποδός, Varinus. ὃν τέκε Πτερνοφάγος, Homerus in Batrachomyom. Singulis dipnosophistis apud Athenæum lib. 14. apposita erat pars petasonis quã pernam uocant, (πετάσωνος μέρος, ἣν πέρναν καλοῦσι, Romani scilicet, nam Græci ueteres pternam dixerunt, unde illa murium nomina in Batrachomyomachia, pternotroctes, pternoglyphus, &c.) Sunt autem pernarũ præstantissimæ Gallicæ, nec inferiores eis quas Cibyra Asiatica, & quas Lycia mittit. Meminit autem earum Strabo lib. 3. his uerbis: Pompelon Hispaniæ prope Aquitaniam urbs est, in qua pernæ eximiæ habentur, quæ cum Curicis (Κωρικαῖς, apud Athenæum, sed Græci Strabonis codices impressi habent Καντάβρικαῖς: interpres Latinus uertit Cantabricis) certare possunt, Hæc Athenæus. Sed nos apud Strabonem lib. 3. sic legimus: Cerretani medias Pyrenæi montis conualles tenent, apud quos pernæ fiunt egregiæ, Cantabricis persimiles, unde prouentus non mediocris ad incolas peruenit. Pernas sic salire oportet, in dolio, aut in seria. Cum pernas emeris, ungulas earum præcidito. Salis Romaniensis moliti in singulas semodius. In fundo dolij, aut seriæ salem sternito. Deinde pernam ponito. Cutis deorsum spectet. Sale obruito totam. Deinde pernam alteram insuper ponito. Eodem modo obruito. Caueto, ne caro carnem tangat. Ita omnes obruito, ubi iam omnes composueris, sale eas insuper obrue, & ne caro appareat, æqualem facito. Vbi iam dies v. in sale fuerint, eximito omnes cum suo sale. Quæ tum summæ fuerint, imas facito. Eodemq; modo obruito, & componito. Post diem omnino duodecimum pernas eximito, & salem omnem detergeto, & suspenditoin uento biduũ. Die tertio extergeto spongia bene, perungito oleo. Suspendito in fumo biduum. Tertio die demittito. Perungito oleo & aceto commisto, & suspendito in carnario: nec tinea, nec uermes tangent, Cato de re rust. cap. ultimo. Pernas à cute liberatas, & (ut decet) paratas

paratas incisasq́, tribus diebus cum sale relinques: postea per tres uel quatuor septimanas in fumo siccabis, sic optimæ erunt: coquuntur integræ, & frigidæ per dies circiter octo mensis inseruntur, Balthasar Cellarius. Et rursus, Mense Martio (inquit) pernas diligenter salitas, & cum exemptæ sunt bene ablutas in aqua pura fluente, & cultro purgatas ne quid salis resideat, funiculis in fumum suspendes, baccarum iuniperi polline aspersas: caue ne nimium infumes: sic roseo colore & grato sapore placebunt. Pernam (inquit Apicius 7.9.) ubi eam cum caricis plurimis elixaueris, & tribus lauri folijs, detracta cute tessellatim incidis & melle complebis: deinde farinam oleo subactam conteres & ei corium reddis, & cum farina cocta fuerit, eximas furno, & inferes. Aliter: Pernæ cocturam ex aqua cum caricis cocta simpliciter ut solet in lance cum buccellis, caræno uel condito melius. Mustei petasones: Ex musteis petasonem elixas cum bilibri ordei, & caricis xxv. cum elixatus fuerit, decarnas, & armillam illius candenti batillo uris & melle contingis: uel quod melius est, missum in furnum melle obligas: cum colorauerit, mittis in cacabum passum, piper, fasciculum rutæ, merum, temperas: cum fuerit temperatum, dimidium in petasonem profundis: & alia parte piperati buccellas musteorum fractas perfundis: cum sorbuerit, quod mustei recusauerint, petasoni refundis. Musteus dicitur, inquit Humelbergius, qui nouus & recens est: qui quidem longè præponitur: nam uetus ob pinguedinem facile rancescit. Celsus pernas, ut puto, trunculorum nomine intelligit, Idem. Figito cultrum in mediam pernam, olfactuq́ si bene olebit, bona erit perna: sin secus, reijcienda est. Bonam in uino albo aut aceto decoquito. Sunt qui tantundem aquæ addendum dicant, maximè uero Publius, qui uinum non bibit. hi certe falluntur. Suauior est in uino tantum, uel aceto, & diutius durat. Non est coquenda perna, nec est iure eximenda, nisi ubi refrixerit, Platina. Σχελίδες (sic dicuntur laterum carnes, præcipuè in lepore & boue, ut dixi in Lepore F.) δ' ὁλόκνημοι πλῆσιον παρατέτανται ἐπὶ πινακίσκοις, καὶ δίεφθ' ἀκροκώλια, (sic apud Pollucem legimus,) Pherecrates. ὁ γόγγρος ἐφθός, τὰ δ' ἀκροκώλι' ὀπτά, Alexis. Κῶλον per excellentiam de femore dicitur, cuius pars carnosa superior, ἀκροκώλιον est: inferior ὑποκώλιον. hac enim uoce Xenophon de cane utitur. Sic etiam ἀκρώμιον & ὑπώμιον dicimus. Ἀκροκώλιά σοι τέτταρ' ἥψησα τακερά, Aristophanes. Apud Athenæum principio libri 9. κωλῆνες τακεραὶ (id est τρυφεραὶ) περιφέρονται μετὰ νάπυος ἐν τρυβλίοις. Dicuntur & κωλεοὶ masculino genere. ὄρυα, (lego ὀρύα,) τυρίδιον, κωλεοί, σφόνδυλοι, Epicharmus. Et alibi, χορδαί τ' ἄδιστοι μὰ Δία, χ' ὁ κωλεός. Κωλῆν etiam & κωλῆ in usu sunt. Σκέλη δὲ καὶ κωλῆνας ἐνθὺ τὸ ῥόθι, Eupolis. Fit autem κωλῆ contractum à κωλέα, ut à συκέα, συκῆ. Οἴμοι δὲ κωλῆς, ἣν ἐγὼ κατέφαγον, Aristophan. Καὶ δελφακίων ἁπαλῶν κωλαῖ, Idem. Κεφαλάς τ' ἀρνῶν, κωλάς τ' ἐρίφων, Idem. ἰχθῦς, κωλάς, φύσκας, Plato Γρυπ. Δίδονται μάλισθ' ἱερεῖα συῶν κωλῆ, τὸ πλευρόν, ἀριστερὰ ἀριστερά, Amipsias. Κωλῆν σαρκώδη, λαγόνας ὑγράς, Xenophon in libro de uenatione: Hæc omnia apud Athenæum citata legimus. Κωλῆνες περιεχόμεναι, ἐφθοί, Pollux. Absyrtus equo purgando per os infundit decoctum κωλεοῦ χοιρείου. Κωλεά, posterius crus suillum, Varinus & Hesych. alij partem carnis interpretantur, alij fasciculum fœni, ἢ περὶ ταῖς τὸ ἰδίωμον, Iidem. Κωλῆ, κωλεόν: Κωλῆνες, ἀκροκώλια, Iidem. Οἴμοι δὲ κωλῆς, (τοῦ κωλεοῦ λεγομένου, Varinus,) Aristophanes. Κώληπα, pars post genu, coxa: & κώληψ, poples, Varinus. ¶ Pedestrium animalium partes excarnes homines mandunt, pedes, rostra, & aures: easq́ ut plurimum in aqua elixas mandunt cum aceto & garo, uinum affundentes: sunt qui cum oleribus aut in aqua elixis, aut in patinis conditis. Porcellorum autem pedes ptisanæ elixæ iniecti, aptissimi sunt, tum ut illam meliorem efficiant, tum ut ipsi molliores reddantur, & ob id ad elaborationem, quæ in ore fit ac uentriculo, meliores, Galenus libro tertio de aliment. facult. Nostri extremas ferè suillas partes, pedes, caudas, auriculas, rostra, & summi dorsi carnes, usurpant ad genus illud cibarij quod quidam gelu in patina uocant. Porci pedes utiles sunt, boniq́ succi: bene enim concoquuntur. quapropter se ex morbo reficientibus idonei sunt, Symeon Sethi. Porci pedes refrigerant & humectant, conualescentibus utiles, Syluaticus. Vindicianus comes Archiatrorum in epistola ad Valentinianum imperatorem, describens historiam laborantis ardente febri & siccitate uiscerum à se curati, Præcepi etiam ei (inquit) escam fieri de minutalibus porcinis, id est podocylijs & uentriculo: in quem uentriculum acetum cyminatum modico adiecto lasere mitti mandaui, ut omnino excocta caro etiam ossium duritiam emolliret, ut soluta eorum medulla cum iure ipso absorberetur. Galenus lib. 1. ad Glauconem de curanda febri, tertiana exquisita scribens, inter alios cibos commendat suum pedes & cerebra. Porcellorũ uero (inquit) caro etiã τακερὰ (tenera & bene cocta) exhibita, nihil nocebit. ῥυγχίον, κωλῆ, πόδας τέτταρας ὑείους, Theophilus. ῥύγχος φορῶν ὕειον, Anaxilas. ῥυγχία nominauit Anaxandrides. ῥύγχος εἰς ὄξος πιέζω, Axionicus. ὑὸς ἰσοίδιο ῥύγχος περικεκαυμένον, Aristophanes. Dicitur autem ῥύγχος propriè de sue, reperitur tamen de alijs quoq́ animalibus, Athenæus.

¶ Suillum lac pinguissimum (crassissimum) est omnium, ut ad concretionem coagulo non indigeat, ac perquam modicum seri excernat, decoctumq́ ocyssimè coaguletur. ideo neq́ facile secedit, neq́ uentriculo congruit, sed nauseam gustantibus excitat, Aëtius. Eorum qui lac suillum biberint, corpora leprosa & scabiosa fieri putant. hanc & alias ob causas Aegyptij suem animal profanum existimant, Plutarchus in libro de Iside. Manethonem porrò Aegyptium summa sapientia uirum accepi dicere, eum qui suillo lacte uescatur, uitiliginibus & lepra oppletum iri, quos quidem morbos Asiani omnes pessime oderunt, Aelianus. Nos apud Aëtium de ouillo lacte legimus frequenti eius usu cuti uitiligines albas induci.

G.

Remedia ex porcello, simpliciter, uel lactente. Ad morsus uenenatos, optimè auxiliantur si statim post cucurbitas plagæ imponantur animalia parua discerpta, & adhuc intus calentia, ueluti sunt gallinæ, hœdi, agni, porcelli. Venenum enim exugunt & dolores leniunt, Aëtius. Idem ferè Celsus scribit de hœdo, Aetius de agno: Vide in Hœdo G. ab initio. Ad equos uulsos seu pneumonicos, Porcellum lactentem macta iuxta equum affectum, ut sanguinem feruentem statim in fauces eius infundas, Pelagonius. Porcelli lactentis uentriculo, id est aqualiculo exempto, quod in interiore cute luteum adhæret lanæ coniunges, madefactaq; ea illum humorem auriculæ inseres, cuius è diuersa parte dens dolebit, certissimo remedio statim subuenies, Marcellus. Porcelli sanguis, uide inferius in sanguine suis.

¶ Remedia ex sue, uerre, scropha: & obiter quædam ex APRO, maiusculis literis scripto semper eius nomine, ut Lector ab apro huc remissus facilius inueniret. Suillarum carnium ius decoctum opitulatur contra buprestin, Galenus lib. 2. de antidotis. Pharmacum Galeni ad podagram, quod omnibus ferè corporibus congruit: Caseus bubulus uetutissimus, adeò ut ob acrimoniã edi non possit, cum porcinæ carnis inueteratæ ac salsæ decocto teritur, & probè emollitus ad durities artuũ imponitur, Aët. 12. 43. (& pluribus li. 2. ca. 100.) Vbi etiam alia duo medicamenta ad podagram statim subijcit, quorum primũ præter alia pernam porcinã recipit, alterũ uero pernę ueteris porcinę iusculum. Indi elephantorũ quos ceperint uulnera, aqua primũ tepida colluũt: deinde si profunda sint, butyro ungunt: postea inflammationẽ leniunt, suillã carnem recenti sanguine madentẽ & calidã admouentes, Aelia. Vulneribus elephantũ butyrũ auxiliatˀ, ferrũ enim extrahit: ulcera suillis carnibus fouẽt, πνεύμων, Strab. Suillam salsam crematã causticã fieri nuper quidam mihi affirmabat: quod cũ experirer falsum deprehendi, gustu indicante non causticã, sed simpliciter ad exiccandũ idoneã esse ita crematam. ¶ Sanguis suillus humidus est, & minus calidus, humano maximè tẽperie similis (ut dictũ est in F.) Itaq; quisquis sanguinẽ humanũ morbo alicui utilem esse ait, in suillo primũ id cõprobet: ac si non eandem, saltem similem actionem ostendat. Nam etsi aliquatenus inferior sit humano sanguine (hoc & Auicenna ex Galen. repetit) saltem assimile quippiã efficiet, quo cognito ab humano pleniorem fore utilitatẽ sperabimus. Nam si ne paulũ quidem promissis respondeat, non erit cur in humano experiri oporteat, Galenus de simpl. 10. 2. Eumelus equo refrigerato sanguinem porcinum calidum cum uino infundi iubet. In libro quodam Germanico manuscripto medicamentũ inueni huiusmodi: Verrem castratũ pilis omnibus ruffis præditũ & optimæ ualetudinis iugulato: sanguinẽ olla recens exceptum, bacillo de iunipero rubra diu agitato, & agitando collectũ sanguinis grumũ e cito. Tum ramenta eiusdem iuniperi inijcies, & baccas de iunipero rubra similiter circiter uiginti quinq;. His addes parũ agrimoniæ, (id est eupatorij ueterũ,) item rutæ, phu, scabiosę, ueronicæ uulgò dictæ, pimpinellæ, cichorij, pulegij, singulorum manipulum. Quod si sanguinis mensura sextarios tres excedit, adijcies theriacæ uncias duas. sin minor fuerit, pro portione sanguinis theriacæ modum minues. (Sed omnia præparata esse debent, ut sanguini adhuc à sue calenti imponantur.) Permixtis omnibus, liquorem stillatitium elicito, quem diligenter seruatum in uitreo uase dies octo insolabis, quod semel quotannis facies. durat enim circiter uiginti annos. Hunc liquorem experientia constat egregiè prodesse aduersus pestem, apostemata capitis & laterum seu costarum, iecoris & pulmonis morbos, lienis inflationem, sanguinem corruptum, febrim, tumores, cordis tremorem, hydropem, calores præter naturam, malos humores, & imprimis uenena & pestilentem febrim. Bibet autem æger quocunq; ex prædictis morbis correptus, ligulæ mensuram, uel quatuor aut quinq; guttas, & ut insuper sudet curabit. Aliqui liquore ui ignis extracto ex sanguine melis aduersus pestem utuntur. Cum porcus iugulabitur, is qui uerrucas habebit, sanguinem eius subiecta ea corporis parte suscipiat, dum adhuc calidus exilit, & mox ubi siccatus fuerit, statim abluat: citum remedium experietur. Mulier sanè remedium de scrofæ sanguine faciat, Marcellus. Verendorum carbunculis cerebrum APRI uel suis, sanguisq; medetur, Plinius. Vbera circunlita sanguine fœminæ suis, minus crescent, Plinius. Porcellum dissecans cruore mammas obline, amplius non augescent, Galenus Euporist. 2. 29.

¶ De adipe suillo; Serenus etiam seuum suillum dixit, ut Græci στέαρ χοίρειον: & recentiores ἀξύγγιον ad imitationem Latinæ uocis axungiæ. Marcellus axungiam suillam aliquãdo nominat, ac si aliorũ quoq; animaliũ axungia dicatur, quod apud ueteres non reperio: nam nostro seculo qui minus Latinè scribunt, axungiã uocant pingue quod inter cutẽ & carnẽ solidius cõcrescit, in sue, homine, mele, glire, mure montano, &c. Lardum uel laridũ Latini carnem suillam appellant, non solam, sed unà cum pingui suo, inde lardum pingue apud Plinium & alios legimus: & lardum cum pingui suo, apud Marcellum. aliquando pro pingui solo, unde Marcellus, lardũ quod inter cutẽ & carnem macrã est. Plura de lardo dixi in F. Sed quia uidentur scriptores lardum & axungiam, siue adipem suillum, interdum indifferẽter accipere, aut saltem easdem uires tribuere, nos quoq; non distinguemus loco, recitando de eis autorũ uerba: hunc solum ordinẽ secuturi, ut primò agamus de remedijs eorũ quum foris applicantur, secundo loco quum intra corpus sumuntur. Adipem & seuum & pingue medici ferè confundunt, cum ueteres, tum noui. Sed seuum propriè ruminantia habẽt, cętera adipẽ. Vtrunq; in fine carnis est, utrũq; concrescit ac gelascit, & fragile est si refrixerit; pingue inter carnẽ

cutemq;

autemq; est, succo liquidum, qui non gelatur, Hermolaus Corollario 286. Et mox Corol. 287. Adeps suillus (inquit) unguen, teste Palladio (Serenus etiam unguen pro axungia dixit) & axungia Latinè dicitur: & Græci quoq; usurpant, sed oxyngon ferè appellant, tracta origine ab axibus curruum perungendis. quanquam est ubi Plinius aceti fecem oxyngion interpretatus esse uideatur. Et nos fortasse quibusdam locis autoritatem summi uiri nostro iudicio prætulimus. Alioqui Paulus Aegineta oxyngion pro axungia clarissimè uidetur intellexisse, in emplastro cui Phœnicite nomen est. Axungiæ nomen ad alia quoq; pinguia transferri, sed rarò comperi, Hactenus Hermolaus. A butyro proxima in communibus adipis laus est, sed maxime suilli, apud antiquos etiam religiosi. Certe nouæ nuptæ intrantes etiamnum solenne habent postes eo attingere. Inueteratur duobus modis, aut cum sale, aut syncerus: tanto utilior quanto sit uetustior. Axungiam etiam Græci appellauere in uoluminibus suis. Neq; est occulta uirium causa, quoniam id animal herbarum radicibus uescitur. Itaq; etiam fimo innumeri usus. Quamobrem non de alia loquimur sue, multò efficaciore fœmina, & quæ non peperit. Multò uero præstantior in APRIS est, Plin. Nostri pharmacopolæ ad ungenta quædam paranda, porcellum masculum lactentem castrant, eiusq; pinguedinem auferunt, illam maximè quæ in uentre intra carnem circa peritonæum habetur, plerìq; de porcello russo malunt. Vocant autem axungiam uulgò schmår, Galli oing quasi unguen. Colligebatur etiam à renibus, ut infra dicā. Alapis, id est axungia porcina, Syluaticus. Antiqui axungia maximè axibus uehiculorum perungendis ad faciliorem circumactum rotarum utebantur, unde nomen, Plinius. Nostrates pro axungia seuum, butyrum, præsertim quod inutile alioqui & rancidum fuerit, & butyri fecem ac resinam abietis aut pini ad usum rotarum permiscent, quę quidem compositio illita scabiem quoq; in homine & serpiginem emendat. Synceram axungiam Plinius uocat, Serenus simplicem, quæ non est salsa: de qua semper intelligendum puto, ubi aliud non exprimitur. Salsæ usus non est, nisi ad ea quæ purganda sint, aut quæ non sint exulcerata, Plinius. Græci salsam στέαρ χοίρειον ταριχηρὸν uel ἁλισμένον uocant, uel μεθ' ἁλῶν πεπαλαιωμένον. nam alioqui πεπαλαιωμένον aliquando simpliciter inueteratum significare Cornarius docet: & apud Dioscoridem ab initio capitis de adipibus inuenio, στέαρ δίχα ἁλῶν πεπαλαιωμένον, id est sine sale inueteratus adeps. Et per se axungiam medici antiqui maximè probabant renibus detractam, & exemptis uenis aqua cœlesti fricabant crebro, decoquebantq; fictili nouo sæpius, tum demum asseruantes, Plinius. Suillus adeps & ursinus (ἄρκειος, ut Ruellius legit: meus Dioscorides Græcus ἄρνειος habet, id est agninus, ut Marcellus etiam & Hermolaus uerterunt: sed melius forte Ruellius, quoniam in fine capitis 79. legimus ὕειον & ἄρκειον, & de probatio, id est ouillo curando alibi (cap. 276.) agitur: & Marcellus etiam in annotationibus magis probat ut ἄρκειον legatur) hoc curantur modo: Recens, præpinguis, renibus potissimum detractus, in largiore aqua cœlesti & quàm frigidissima, exemptis tunicis, diligentissime manibus confricatur, & exprimendo fermè siccatur, subindeq; noua aqua abluitur. cæterum fictili capacitatis duplæ inditus, in aquam demergitur, & subditis leuibus prunis spatha mouetur: eliquatusq;, colo transfunditur in aquam: ubi uerò refrixit, & guttatim aquam omnem exclusit, in prælotum fictile demittitur, & infusa aqua leniter eliquari debet, & manu deprimi, quò facilius fæculentum uirus pessum eat. postea in pilam spongia madefactam transfunditur. Vbi coire cœpit, residens in imo sordes eximitur: tertio citra aquam eliquatur, repurgatusq;, fictili bene operculato, perquàm frigidis locis reponitur, Dioscorides interprete Ruellio. Caprinus adeps suillo calidior est. Hoc semper meminisse oportet, pro animalium temperatura semper existere differentias eius quæ in illis est pinguedinis, aut adipis. Igitur cum sus omnibus propè quadrupedibus in caliditate ac siccitate inferior sit, pinguedinem quoq; minus habet calidam, magisq; humidam, Galenus de simplic. li. 4. Et mox, Pinguedo suis ut ad nos quidem largius humectare potest, sed non æquè excalfacere ut oleum: uerum pinguedinis suum talis est caliditas, qualis spectatur in nobis. Porrò taurorum adeps suillo multò calidior est & siccior. Quòd Dioscorides non rectè dixerit caprinum adipem adstringentiorem esse suillo, in caprino iam reprehendi Galeni uerbis usus. Vsus axungiæ est ad mollienda, excalfacienda, discutienda, purgandaq;, Plinius. Et rursus, Conuenit salsam magis emollire, excalfacere, discutere, utilioremq; esse uino lotam. E sue uetustissimus quisq; adeps sale conditus excalfacit, & emollit. elotus uino pleuriticis prodest. cinere aut calce exceptus, inflammationibus, fistulis ac tumoribus succurrit, Dioscor. Adipis suilli & uulpini eandem esse facultatem in Succidaneis Aeginetæ legitur: ego sæpe quidem indifferenter usurpari posse concesserim, semper & absolutè non item. uulpinus enim tum calidior suillo est, tum minus humidus. Cinis uitium cum axungia uetere contra tumores proficit: scorpionum & canum plagis cū oleo persanat, Plin. Castor marrubium, præsertim candidum, tunsum cum axungia ueteri uulneribus à cane factis illini iubet, Idem. Spuma nitri canum morsibus ex asinino aut suillo adipe medetur, Dioscorid. lib. 5. sed hic adeps suillus materiæ potissimum uicem explere uidetur: ut in omnibus illis unguentis quæ argento uiuo axungiæ mixto, &c. aduersus Gallicum morbum paulò ante nostram memoriam parari cœperunt. Defenderit tamen aliquis, peculiarem quandam axungiæ etiam per se aduersus hanc luem inesse facultatem, qua scilicet, ut Plinius scribit, genibus etiam adalligata reddit ori saporem, ut expui uideatur. In rigore ceruicis poplites axungia illini Serenus iubet. Nicolaus Myrepsus etiam inter unguenta duobus ultimis ad scabiem inscriptis argentum uiuum addit, ultimo & antepenultimo etiam suillum adipē. Item sectione 47. quæ tota est de medicamētis aduersus

scabiem, Vnguẽto ultimo miscet adipem porcinum, hydrargyrum, oleum laurinũ & succũ fumariæ. hoc palmas manuum & plantas ualidè perfricari iubet ter die, sic malum per urinam abiturum. Vnde apparet unctiones uulgò usitatas contra Gallicum morbũ antiquiores esse quàm plerique putant. Lardum coctum cum pingui suo appositumque, potenter omnia expellit, quæ corpori inhæserint, si illic alligetur, Marcellus. Ad uulnus incurabile in quauis corporis parte: Buglosson herbam euellito, & succisas radices curiosè lotas in pila conterito, suillã axungiam adijcito, ac bene emolliens uulneri imponito, Galenus Euporist. 3. 160. Neruis uulneratis prodest, Terræ lumbricos indere tritos, Queis uetus & ranis sociari axungia debet, Serenus. Fracta ossa lardum elixum atque circumligatũ mira celeritate solidat, Plinius. Si cui fortè lapis teneros uiolauerit artus, Necte adipes uetulos, & tritam chamæcisson, Serenus: uidetur autem suis adipem intelligere, nam & stercus luteæ porcæ ad idem prodesse mox subiungit. Axungia panis illinitur cum calce: item furunculis duritiæque mammarum. Rupta, & conuulsa, & spasmata, & luxata sanat. Clauos & rimas callique uitia, cum elleboro albo, Plinius. Vtilissimum contra inflammationes ulcerum adipe uerrino (axungiam) confici, & inungi putant utile: ijsque quæ serpant illinire cum resina, Idem. Axungia è sue quæ non peperit aptissime utuntur ad cutem mulieres. contra scabiem uerò admixto iumentorum seuo pro parte tertia, & pice, pariterque subferuefactis, Plinius. Cicatrices concolores facit cerusa admixta, uel argenti spuma. at cum sulphure unguium scabricias emendat, Idem. Glans intrita duritias quas cacoëthes uocant, cum salsa axungia sanat, Idem. Lac ficulnum cum axungia uerrucas tollit, Plinius. Ruta emendat uitiligines, strumas & similia cum strychno & adipe suillo ac taurino seuo, Idem. Parotidas sanat axungia, ammixta farina salsamentariæ testæ: quo genere proficit & ad strumas. pruritus & papulas in balneo perunctis tollit, Idem. Parthenium illinitur strumis cum axungia inueterata, Plinius. Idem alibi lapathum syluestre ad strumas cum axungia efficacissimum esse tradit. Suillus adeps ambustis igne medetur, Dioscor. abscessibus & ambustis, Auicenna. Syncera axungia medetur ambustis uel niue: pernionibus autem cum hordei cinere & galla pari modo, Plinius. Et alibi, Vlceribus ex ambusto cum candido ouorum tostum hordeũ & suillo adipe, mire prodest. Combustis igni, Ordea uel franges (forte, friges) atque oui candida iunges. Adsit adeps porcæ, (mira est nam forma medelæ,) Iunge chelidonias, ac sic line uulnera succis. Quodque recens ussit glacies, axungia simplex Mulcet, & ex facili grata est medicamine cura, Serenus. Syncera axungia prodest cõfricatis membris: itinerumque lassitudines & fatigationes leuat, Plinius. Cinere de capillis mulie bribus in testa crematis, addito adipe suillo, emendari aiunt sacrum ignem, sanguinem sisti illico, & formicationes corporũ, Idem. Perniones sarcit, APRinum uel suillum fel: cum adipe pulmo impositus, Plinius. Virides brassicarum caules unà cum radicibus suis cremati, lateris diutinos dolores impositi sanant, Dioscorides. ¶ In pecorum etiam remedijs multiplex axungiæ usus est. Præfractis cornibus boum linteola sale atque aceto & oleo imbuta superponuntur, ligatisque per triduũ eadem infunduntur. quarto demum axungia pari pondere cũ pice liquida, & cortice pineo leuigatoque imponitur, &c. Columella. Si talum aut ungulam bouis uomer læserit, picem duram & axungiam cum sulfure & lana succida inuolutam candente ferro supra uulnus inurito, Idem. Boum attritis ungulis cornua ungendo aruina, medentur agricolæ, Plinius. Canum aures à muscis exulcerantur: in quæ ulcera coctam picem liquidam cum suillo adipe stillari conueniet. hoc eodem medicamine contacti ricini decidunt, Columella. Ad mentiginem in agnis uel hœdis, quibusdam placet æruginis tertiam partem duabus ueteris axungiæ portionibus commiscere, tepefactoque uti medicamine, Idem. Ad scabiem equi hyemalem, & in cruribus, rappas uocant: Axungiam igne liquatam infundes in frigidam: & rursus exemptæ subactæque, admiscebis sulfur quàm tenuissime derasum, & iterum subiges, & inunges. tertio die crustulas scabiei perfricando aperies, & quotidie inungere perges, Manuscriptus quidam liber Germanicus. Quidam cum suppuratione in bubus inusserunt, urina uetere eluunt, atque ita æquis ponderibus incocta pice liquida cum uetere axungia linunt, Columella. Sanguis demissus in pedes boum, nisi emittatur, saniem creabit. Locus primo ferro circũcisus & expurgatus, deinde pannis aceto & sale & oleo madentibus inculcatis, mox axungia uetere & seuo hircino pari pondere decoctis, ad sanitatem perducitur, Idem. Hæc de brutorũ remedijs per axungiam. ¶ Fabalium siliquarum cinis ad coxendices, & ad neruorum ueteres dolores, cum adipis suilli uetustate prodest, Plinius. Medicorum aliqui axungia admixto anseris adipe taurorũque seuo & œsypo ad podagras uti iubent. si uerò permanet dolor, cũ cera, myrto, resina, pice, Idem. Et rursus, Axungia podagricis prodest mixto oleo uetere, contrito unà sarcophago lapide, & quinquefolio tuso in uino. uel cum calce, uel cum cinere. Facit & peculiare emplastrum 85. pondo. C. spumæ argenteæ mixtis. (quod ita ferè est, ut axungiæ ponderis sint partes sex, lithargyrij septẽ.) Adeps suilla cum aqua & cumino subacta, podagricis opitulatur, Sym. Sethi. Medetur axungia & capillo fluenti: & ulceribus in capite mulierum, cum gallæ parte quarta: & infumata pilis oculorum, Plinius. Axungia porcina insulsa apud Aeginetam medicamentis ad alopeciam miscetur. Ruborum rosa alopecias cum axungia emendat, Plinius. Lingua (aliàs Lingulaca) herba, nascitur circa fontes: radix eius combusta & trita cum adipe suis, adijciunt ut nigra sit & sterilis (aliàs, ut nigra sit & nunquam peperit,) alopecias emendat ungentium in Sole, Idem. Alopecias replet hippocampinus cinis nitro & adipe suillo mixtus, aut syncerus ex aceto, Idem. Scrofina adipe recenti si quis contritos (contrita)

angulos

angulos oculorum, interius exteriusq; inunxerit, uermiculos qui noxij sunt oculis potenter educit, Marcellus. Axungia infumata (in fumo suspensa) pilis oculorum (defluentibus nimirũ, ut & alopeciæ,) medetur, Plinius. Ad aurium dolorem quæ pus emittent, laridum uetustissimum teres in mortario, & succum illum lana delicata collectum in auriculam immittes, & subinde aqua calida fouebis, & iterum succum illum infundes, mira uelocitate sanabis, Marcellus. Si maior sit dolor aut grauitas aurium, lardum pingue instillant, Plinius. Ad acerbos dolores aurium: Subactum oleo adipem(ὑὸς*, cum asterisco apposito, qui locum deprauatum uel mutilum indicat. deest enim animalis nomen, suis ut puto, aut uulpis:) infundito: & spongia locum occludito: bene facit & ad neruorũ morbos ex uulpino adipe atq; suillo(ἂν, uox corrupta, pro qua interpres legit ὑὸς) æqua portione mixtis remedium, Galenus Parabilium 2.4. Pingue laridi (laridum) quod inter cutem & carnem macram est, si parotidibus adponatur, & illic ligetur, cito sanabuntur, Marcellus. Axungia (uetus, Marcel.) sanat parotidas ammixta farina salsamentariæ testæ, (cum testa uasi salsamentarij,) subacta & adposita, Plinius & Marcellus. Sideritis cum axungia ueteri parotidas sanat, Plinius. Si quod tuberculum in collo nascatur, uinum & lardum simul in olla calefacies, & subinde gargarizabis, Obscur. In rigore ceruicis, Geminus mulcebitur unguine poples. Hinc longum pariter neruos medicina sequetur, Serenus. Vnguen axungiam significare supra diximus. Penetrare autem huius illitionis uim ad ceruicem minus mirum, cum Plinius scribat axungiam genibus adalligatam reddere ori saporem, & expui uideri: cuius uero rei gratia id fiat non expressit. alibi quidem axungiam genibus dolentibus cum genista imponi prodidit. E sue uetustus uino elotus adeps pleuriticis prodest, Dioscorid. Rutæ adeò peculiaris in testibus effectus est, ut syluestri ruta cum axungia ueteri illitos ramices sanari prodant, Plinius. Axungia antiqui maximè axibus uehiculorum perungendis ad faciliorem circumactum rotarum utebantur, unde & nomen: sic quoq; utili medicina cum illa ferrugine rotarum ad sedis uitia uirilitatisq;, Idem. Genista tusa cum axungia genua dolentia sanat, Plinius. Suillus adeps contra uuluæ & sedis uitia idoneus est, Dioscor. Syncera (id est non salsa: adipes enim salsi utero non conueniunt, Dioscoride teste) axungia partus in abortum uergentes nutrit, collyrij modo subdita, Idem. Peristereon apposita in adipe suillo recenti, strangulatum à uuluis mensiumq; difficultatem emendat, Plinius. Si dolor & ulcera in matrice sint, spongia aut molli lana in calidam intincta locos expurgabis, &c. postea resina & adipe suillo mixtis simul illinito sæpe interdiu ac noctu, Hippocrates lib. 1. de morbis muliebribus. Et paulò post, Si uero uehementer exulcerati fuerint loci, &c. collutis eis purgatisq; resinam ac mel & pinguedinem suillam illinito. In libro etiam de natura muliebri ad nescio quos uteri affectus, (neq; enim satis exprimitur:) capræ cornu, & gallam, & adipem suillum ac cedriam suffiri iubet. ¶ Vinum salsum cum adipe suillo recente contra hyoscyamum bibitur, Dioscorid. Lardum eiusq; decocti potum his qui buprestin hauserint auxiliatur, Plinius. Iis qui argentum uiuum biberint lardum remedio est, Idem. Phthisicis medetur macræ suis fœminæ herbis pastæ lardum, Plinius. Ad phthisin, Proderit & ueteris seui pila sumpta suilli, Serenus. Axungiæ suillæ uetustæ unciæ tres ex uini uetustissimi cotyla una decoctæ, potui phthisicis datæ potenter remediantur, Marcellus. Axungia datur etiam phthisicis unciatim, cum uini ueteris hemina decocta, donec tres unciæ è toto residant: alij & mellis exiguum adijciunt, Plinius. Et rursus, Axungia uetus etiam phthisin in pilulis sumpta sanat, quæ sine sale inueterata est. Omnino enim non nisi ad ea quæ purganda sint, aut quæ non sint exulcerata, salsa petitur. Quidam quadrantes axungiæ & mulsi in uini cyathis tribus decoquunt contra phthises, quintoq; die picem liquidam in ouo sumi iubent, circumligatis lateribus, & pectoribus, & scapulis eorum qui phthisin sentiunt. Tantaq; est uis, ut genibus etiam adalligata, redeat in os sapor, eamq; expuere uideantur. Et alibi, Ad tussim ueterem recens axungia decoquitur quadrantis pondere in uini cyathis tribus addito melle. Cœliacis dantur lutea ouorum trium (cum) lardi ueteris & mellis quadrantibus, uini ueteris cyathis tribus, trita ad crassitudinem mellis, & cum opus sit auellanæ nucis magnitudine ex aqua pota, Plinius. Equo tussienti offas è suillo adipe butyro & melle illitas, per os insere, Hippocrates in Hippiatri. Offæ de adipe suillo ueteri uino uetere madefactas equo ob uiam aut cursum exæstuanti (causonem patienti) per os dabis, Hierocles. Axungiæ pars una tribus partibus hyssopi permista, in fauces uitulorum demissa, lumbricos pellit, Columel.

¶ Si lingua & fauces morbo epidemio nigrescant, (quem nostri à colore uocant die brüne,) linguã saluberrimè perfricari pollicentur interiore parte pellis laridi, sic extrahi nimium calorem. Eam pellem si postea canis obiectam deuorauerit, ægrotabit aut forte morietur, si ualde infectus fuerit homo cuius defricata est lingua. Si opus uidebitur, duabus aut pluribus huiusmodi pelliculis deinceps linguam ægri perfricandam curabimus, Obscurus.

¶ Lupino adipe uel medulla suum fricari oculos contra lippitudines præcipiunt, Plin. Coitus stimulant medullæ suum haustæ, Idem.

¶ In ambustis prodest setarum ex suibus è penicillis tectorijs cinis cum adipe tritus, Plin. Peniculi cinis sistit sanguinem uulneris nimium fluentem, Serenus. Ad procidentem sedem: Sedi uino prius ablutæ picem aridam tritam, uel setas porcinas ustas & tritas apponito, Aëtius 14. 6.

¶ Fractis ossibus præsentaneus maxillarum APRI cinis uel suis, Plinius. Vlcera (in tibijs cruribusq;) quæ serpunt maxillarum APRI uel suum cinis sanat, Idem. Ossa ex maxillis APRI uel

ſuis domeſtici utuntur, ulceraq́ perniciosa crurum illo cinere aſperguntur, Marcel.

¶ Contra ſerpentes laudatur APRI adeps cum melle reſinaq́: ſimili modo uerrinũ iecur exemptis duntaxat fibris quatuor obolorum pondere, uel cerebrum in uino potum, Plin. Contra carbunculos ſuis fœminæ cerebrum toſtum illitumq́ proficit, Idem. Verendorum carbunculis cerebrum APRI uel ſuis ſanguisq́ medetur, Idem. Verris cerebrum coctum & cum melle adpoſitum carbunculos in ueretro efficaciter ſanat, Marcellus. Aut teneris cerebrum gingiuis illine porci, Serenus ad infantes dentientes. ¶ Oſsicula in capite porci duo naturaliter forata inueniuntur, id eſt unum in dextra parte, & aliud in ſiniſtra, quæ reperta & repoſita, & cum opus fuerit licio ſuſpenſa, medelam capiti prout inuenta ſunt præſtant: id eſt dextrum dexteræ parti, & ſiniſtrum ſiniſtræ: ſed præter te & ægrum oſsicula tertius non contingat, quæ ad hanc neceſsitatem colligi diligenter & ſeruari debent, Marcellus. ¶ Auriculæ porcinæ os perforatum collo alligatum à tuſsi futura cuſtodit, Galenus Euporiſt. 2. 43.

¶ In ſuillo uentre gobius recens decoquitur ad alui deiectionem: Vide in Gobio ex Dioſcoride.

¶ Ebrietatem arcet pulmo APRI aut ſuis aſſus, ieiuni cibo ſumptus, eo die, Plinius. Suillus & agninus pulmo impoſitu attritus à calciamentis contractos, ab inflammatione tuetur, Dioſcorid. calciamentorum attritus ſanare creduntur, Galenus, Sym. Sethi & Hali. Clauos & rimas calliq́ uitia pulmo APRINVS aut ſuillus ſanat, Plinius. Perniones urſinus adeps rimasq́ pedum omnes ſarcit, &c. item APRINVM uel ſuillum fel: cum adipe pulmo impoſitus, Idem.

¶ Suis iecur cum uino ſumptum uenenatorum morſibus medetur, Symeon Sethi. Contra ſerpentes auxiliatur uerrinum iecur (inueteratum cum ruta potum ex uino, ut APRI quoq́) exemptis duntaxat fibris quatuor obolorum pondere, Plinius. Vitia quæ in uerendis ſerpunt, iecur ſuis uel APRI combuſtum maximè iuniperi ligno & arrhenico ſanat, Plinius. Aluum ſiſtit ſuillum iecur aſſum: uel APRINVM ex uino potum citra ſalem recensq́, Idem. Iecur uerrinum recens combuſtum contritumq́ ad ſummam leuitatem, cum uino, ſed ſine ſale potui datum, efficaciter ſupprimit nimiam deiectionem, Marcel. ¶ De lapillis qui in iecore ſuis reperiuntur, uide in Apro G.

¶ Dioſcorides ubi de felle in genere tractat, taurinum ſuillo efficacius eſſe ſcribit. Suillum fel (inquit Galenus de ſimplic. 10. 12.) minimè uehemens eſt, ita ut ulceribus etiam non intolerabile ſit: & ſanè magis aquoſum quàm ullum aliud uidetur, præterquam ſylueſtrium ſuum & montanorum: quorum ut caro tota calidior ſiccior q́ eſt, (quàm uulgarium,) ſic etiam fel. Pro felle ſuillo, fel perdicis, Antiballomena apud Aeginetam. Infirmius (humidius, Hali) eſt cæteris, Auicenna. Maturat & uenenoſis morſib. prodeſt, & prauos humores ſoluit, Hali. Articulorum attritis fel APRorum uel ſuum linteo calefacto impoſitum prodeſt, Plinius. Vetuſtam porriginem mirè adimes, ſi herbæ cyclaminis ſucco ſulphuris aliquantum miſcueris & fel ſcrophinum, atq́ inde caput in balneo bene perfricabis, Marcellus. Ad euulſos palpebrarum pilos, ne renaſcantur: Suis maſculi fel & adipem eiuſdem, in fictile nouum denſiſsimum leuigatiſsimumq́ conijcito, atq́ aceti acerrimi & olei alini (amygdalinum interpretantur) utriuſq́ trientem infundito, denſioriq́ linteo circunligato, & ſinito uſque ad dies ſeptem, deinde effundens in mortarium tundito, & habebis tanquam aurum, quod etiam toti corpori conferet, (pro pſilothro, uel ne pili euulſi renaſcantur,) Aetius 7. 67. Panos & apoſtemata in quacunq́ parte diſcutit fel urſinum ſiue uerrinum, Plinius. Ad ægilopas, Fel porcinum ſicca & appone, Galenus Euporiſt. 2. 106. Suillum fel contra aurium ulcera, reliquaq́ omnia, magno uſu aſſumitur, Dioſcorid. Suillo felle aliqui utuntur ad ulcera aurium non improbando remedio, quo tu quoq́ uteris ubi nullum compoſitum adfuerit, ſunt enim innumera. Cæterum pro affectionis magnitudine aliud etiam alterius animantis fel conuenire poterit. Nam cum ulcus & diuturnum fuerit, & ſaniem ac pus multum habuerit, aliud etiam magis exiccans fel tolerabit, quale eſt ouium paulo acrius ſuillo, eoq́ magis caprinum, cui ferè ſimile eſt urſinum & bubulum, Galenus de ſimplic. 10. 12. Aurium dolori & uitijs medetur fel APRI uel ſuis, uel bubulum cum oleo cicino & roſaceo æquis portionibus, Plinius. Ad aures quæ grauiter dolent & uetera uulnera intrinſecus habent, mellis optimi unam partem, aceti acerrimi duas partes confuſas decoques feruoribus tribus, & longius ea ab igne remouebis, donec commotus feruor conquieſcat: tum nitrum addes eo uſq́ donec ex uapore cognoſcas nitrum reſediſſe, & iterum leni igne recoques, ne efferueat: tunc addes fel hircinum, uel aprugnum, uel uerrinum aut porcinum, dummodo non de ſcrofa, & commouebis & iterum concoques, ac tepefacies, & inde quantum ſatis eſt auribus infunde, Marcellus. Verrinum fel in mali punici cute ſicca tepefactum, infuſumq́, purulentas auriculas expurgat, Marcellus. Suis manſueti fel pari mellis ad carbones cocti portione admiſtum tepidum infunde, Galenus Euporiſt. 3. 5. Porcæ fel quæ nondum peperit cum mellis æquo pondere ad aurium uitia laudatur, Alexander Benedictus. Lienem ſedat fel APRI uel ſuis potum, Plinius. Fel ſuis arefactum mariſcis ſeu hæmorrhagijs medetur, (αἱμοῤῥαγίαν ἰᾶται, forte legendum αἱμοῤῥοΐδας) Symeon Sethi Gyraldo interprete. Perniones APRINVM uel ſuillum fel ſanat, Plinius. Ad grappas, quæ ſunt fiſſuræ quædã in pedibus equorum, aliqui fel maialis cum tribus ouorum uitellis miſcent & ſuperilligant, malum ſic una nocte pellendum promittentes.

¶ Ciet urinam ueſica ſuis, ſi terram non attigerit, impoſita pubi, Plinius. Veſsica uerrina cocta uel uſta comedenda aut bibenda efficaciter datur ei qui urinam ſuam non poteſt continere, Marcel.

Alij

Alij ad idem APRI uesicam commendant, ut pluribus in eius historia dicetur. Ad ulcera manantia capitis, quæ uulgò tineas uocant, nostri den grind: Vesicam maialis cum urina sua accipies, & in ijcies in eam axungiam minutatim concisam, & salis multum addes, donec ferè albescat. Postea uesicam diligenter ligatam in horto defossam sub terra ad cubiti ferè profunditatē quadraginta aut quinquaginta dies relinques donec bene computruerit coagulata in ea materia. Hanc postea in patella liquabis, & redditum inde unguentum seruabis. Oportet autem caput sic exulceratum, primum lixiuio abluere, & cum bene siccatum fuerit inungere, idq; per hebdomadem tertiò repetendum est. Sic breui tempore corrupti capilli defluent & subnascentur noui. Cæterum lixiuium initio quidem merum adhibeatur lauando capiti, postea uero dilutum, ne nimia acrimonia lædat. Capiti interim à frigore cauendum, Germanicus liber manuscriptus. Si cornu pertractum fiet, (Si thlasma in ungula equi apertum sit,) post cætera remedia, &c. ubi calor conquieuerit suilla uesica debilcentem locum indues, & ubi non amplius claudicârit, resolues, Pelagonius in Hippiatr. 101.

Contra comitialem morbum dantur suum testiculi inueterati tritiq; in suis lacte, præcedente uini abstinentia & sequente continuis diebus, Plinius. Testiculos uerris Bartolemæus Montagnana miscet medicamento cuidam melle excipiendo, ad coitum in uiro & conceptum in muliere promouendum. Ad urinæ incontinentiam: Magi uerrini genitalis cinere poto ex uino dulci demonstrant urinam facere in canis cubili, ac uerba adijcere, ne ipse urinam faciat, ut canis in suo cubili, Plinius, & similiter Marcel. sed superstitionem de mingendo in canis cubile omittit. Eandem (urinæ incontinentiam) uesica fœminæ suis cumbusta ac pota cohibet, Plinius. Memini audire quosdam è uulgò pueris contra hoc uitium uuluam scrofæ diutissimè coctam in cibo dare. Contra dolores aurium, uirus uerrinum è scrofa exceptum, priusquam terram attingat, prodest, Plinius. Verris cum scrofam saliet, priusquam in terram destillet de uerendis eius, uirus exceptum tepefactumq; & cum aquę modico auriculæ inditum, quamuis molestos dolores releuat: quod etiam circa auriculam inlitum, plurimum prodest, Marcel.

¶ Sicca lippitudo lumbulis suum tostis atq; contritis & impositis tollitur, Plin.

¶ Ad tussientes adsiduè: Pernam contundens & instar farinæ in locum affectum spargens, iuuat. hoc idem & sanguinis ex ore electioni succurrit egregiè, Galenus Euporist. 2. 22. Perna porcina eius'ue iusculum, miscetur medicamentis ad podagram imponendis apud Aetiū 12. 43. Emplastrum diapternes, hoc est ex perna, quod tofos soluit: Pernæ suillæ ueteris pinguis, guttæ ammoniacæ, casei ueteris uaccini aut caprilli, seui taurini, apochymatis quæ est nauis rasura, singulorum libra: medullæ ceruinæ unciæ viij. œsypi cerati unciæ tres, cyprini olei unciæ sex, uini Aegyptij quod satis est, Aegineta lib. 7. cap. 17. de emplastris. Ossa ex acetabulis pernarum circa quæ coxendices uertuntur, dentifricij usum præbent. Iisdem sanari dimissis in fauces iumentorum uerminationes notum est: sed & combustis dentes confirmari, Plinius. Pernæ scrofinæ os quod est amplissimum combustum tritumq; optimum & salubre dentifricium præstat, gingiuas enim siccat, & adstringit, dentesq; ab humoris iniuria & tumore defendit, Marcel. Decoctum κωλῆνος χοιρέα, id est pernæ suillæ, equo purgando per triduum duabus quotidie cotylis infunditur, docente Absyrto in Hippiatricis cap. 128. Si equus malide humida laboret succum pernæ suillæ cum pedibus decoctæ per os infundes, mensura duarum cotylarum, percolatum & melle mixtum, ac ouis simul agitatis. Idem utiliter per sinistram narem infunditur, Hierocles in Hippiat. cap. 2. Vegetius 1. 56. in potione equi prophylactica adhibet acronem salsum porci pinguis, uel longanonem. In perna suis articulos esse diximus, quorum decoctum ius facit urinæ utile, Plin.

¶ Suis talus comburitur, dum è nigro albescat: qui tritus & potus inflationibus coli, longisq; torminibus medetur, Dioscorides: mederi fertur, Galenus. Talum suillum ustum & tritum, totum ex aqua bibendum præbe, Aëtius 9. 31. inter remedia ad colicam. Talus suis ustus discutit quæ in uentriculo fiunt inflationes, & cephalalgiam, id est capitis dolorem dissoluit, Symeon Sethi. Talorum suis uel APRI cinis, clauos & rimas callique uitia sanat, Plin. Est etiam proditum, quod si os (ἀστῦν) suspensum fuerit quartana affectis, eos melius habituros, Idem: sed de quo osse loquatur, incertum: proximè enim ante adipem tali meminerat.

¶ Ossa ex ungulis suum combusta, dentifricij usum præbent. Item ossa ex acetabulis pernarum circa quæ coxendices uertuntur: ijsdem combustis dentes confirmari notum est, Plinius. Ossium ex ungulis porcinis combustorum cinis, pro dentifricio habitus, plurimum confirmandis dentibus prodest, Marcel. & Auicen. Dentifricium fit ex cinere cornu ceruini aut ungula porcæ torrida, Serenus. Porci ungularum ossa combusta tritaq; & cribrata, adiecto nardo & folio, frictione frequenti dentes candidissimos præstant, Marcel. Vrinæ incontinentiam cohibet ungularum APRI uel suis cinis potioni inspersus, Plinius: APRI ungula usta ex uino, Galenus Euporiston. 3. 257. Vngula porcina combusta ad cinerem, postera die ex uino hausta, mirabiliter dysenterico prodest, Marcel. Aluo soluendæ mercurialis decoquitur quantum manus capiat, in duobus sextarijs aquæ ad dimidias, bibitur sale & melle admixto, nec non cum ungula suis, aut gallinaceo decoctum salubrius, Plinius.

¶ Lacte suis poto cum mulso adiuuantur partus mulierum: per se uero potum, deficientia ubera puerperarum replet, Plinius. Suillum lac ex melle potum partus accelerat, Galenus Euporist. 2. 38.

utilissimum est tenesmo, dysenteriæ, nec non phthisicis. hoc & mulieri saluberrimum qui dicerent fuerunt, Plinius. Contra comitialem morbum dantur suum testiculi inueterati triticiq; in suis lacte præcedente uini abstinentia, & sequente continuis diebus, Idem. Chamæleontis feminis sinistri uel pedis cineri si misceatur lac suillum, podagricos fieri illitis pedibus magi scripserunt, Plinius.

¶ Non est occulta uirium axungiæ causa. quoniam id animal herbarum radicibus uescitur. itaq; etiam fimo innumeri usus, Plin. Ad morsus uenenatos suillum recrementum aceto coctum utiliter imponitur, Aëtius. Pro hyęnæ stercore substitui licet porcinum, Aëtius in emplastro quodam contra crocodili morsum. Stercus suis impone aduersus ictum scorpij aut alterius reptilis, Anatolius in Hippiatricis. Si bouem aut aliam quadrupedem serpens momorderit, melanthij acetabulū, & quod medici uocant smyrnium, conterito in uini ueteris hemina. id per nares indito, & ad ipsum morsum stercus suillum apponito. Idem homini facito, si usus euenerit, Cato. Stercus suillū recens & mel Atticum nonnulli cum uino miscent, & calefactum quasi cataplasma inducunt, addentes urinam humanam, ad ictus uirulentos, Vegetius 3. 77. Stercus suillū iumentis propinatur contra uenenosos morsus, Ibidem. Vide inferius inter remedia ex hoc fimo intra corpus sumpto. Fimus suillus in testa arefactus & tritus, & cum oleo impositus, mirè sanat liuores, Marcellus. Luxatis recens fimum APRINVM uel suillum medetur, Plinius: Dioscorides suis syluestris fimum cum cerato rosaceo luxatis mederi scribit. Fimum recens suum, uel inueterati farina illinitur uulneribus ferro factis, Plinius. Ad uulnus dulce, Suillum fimum cum oleo & acri aceto misceto, & locum prius setaceo panno excoriatū inungito, Galenus Euporist. 3. 190. In ambustis prodest APRINVM aut suillum fimum inueteratum, Plin. Prurigini, papulis & scabiei arcendis, Stercoris ex porco cinerem confundito lymphis. Sic pauidum corpus dextra parcente foueto, Serenus. Pustulis suilli fimi cinis aqua illitus medetur, Plinius. Fimum suillum in testa calefactum, tritumq; cum oleo, duritias corporum omnes tollit optime, Plinius. Clauos & rimas calliq; uitia, fimum APRI uel suis recens illitum, ac tertio die solutum sanat, Idem. Fimus APRI uel suis domestici recens impositus, & post tertium diem solutus, efficaciter clauos, uerrucas & callos aufert, Marcellus. Stercus scrofinum uino immixtum cum rosa liquida, id est, rosæ succo, lendes peduncolosq; discruciat, Marcellus. Suillum fimum comburito, & cinerem melli admisceto, caputq; rasum inungito, ac super brassicæ folia dato, Galenus Euporist. 3. 285. Si cui fortè lapis teneros uiolauerit artus, Non pudeat luteæ stercus perducere porcæ, Serenus. Si sanguis profluat iumentis, suillū fimum ex uino infundendum, Plinius. Ad hæmorrhagiam ex uulnere, Fungus quem crepitum lupi uocant, cum stercore porci gramina pascentis tritus & calidus appositus plagæ, sanguinem sistit, sed intra triduum remoueri non debet, Rusius hippiatros. Ad cynanchen, id est, anginam equorū, Stercus suillum melle permixtum illine. sit autem mellis tantum ut stercus occultetur, Hierocles. Stercus porcinum siccum inligatum phœnicio & collo suspensum, tussem molestissimam sedat, Marcellus. Mulieri si mammæ inflentur à partu, suillum stercus cum aqua tritum inunge, Nicol. Myrepsus. Cum oleo perfrictum & in testa calefactum, & inguinibus impositum plurimum prodest, Marcellus. Vitia quæ in uerendis serpunt, suilli fimi cinis sanat, Plinius. Inflationi uuluæ fimū APRINVM suillúmue cum oleo illini prodest, Idem. Vlcera sanat in tibijs cruribusq; adeps ursinus cum rubrica: quæ uerò serpūt, fimum suum illitum siccum, Idem. Spasmata & percussu uitiata, fimo APRINO curant uere collecto & arefacto. Sic & quadrigis agendis tractos, rotáue uulneratos: & quoquo modo sanguine contuso, uel si recens illinatur. Sunt qui incoxisse aceto utilius putent. Quin & in potu farinam eam ruptis conuulneratisq; & euersis, ex aceto salutarem promittunt. Reuerentiores cinerem eius ex aqua bibunt. Feruntq; & Neronem principem hac potione recreari solitum, cum sic quoq; se trigario approbare uellet. Proximā suillo fimo uim putant, Plinius. ¶ Remedia ex succerda in corpus sumpta. Farinam eius in potu ex aceto salutarem esse ruptis, conuulneratisq; & euersis promittunt, ut iam proximè ex Plinio recitaui. Iumentis propinatur contra uenenosos morsus, Vegetius 3. 77. Forinsecus quidem uenenosis morsibus & ictibus salubriter imponi in præcedentibus dictum est. Equo & boui sæpe exitialem esse suis fimum si fortè comederint, in ipsorum historia diximus. quamobrem miretur aliquis idem inter remedia recenseri. atqui non simpliciter suis, sed ægræ suis fimum noxium esse si deuoretur intelligendū est, quod Columella expressit, Vegetius non item. Idem Vegetius 3. 9. stercus suis bibendum præbet iumento cui natura excidit. Colo medetur suilli fimi farina addito cumino in aqua rutæ decoctæ, Plinius. Memini etiam alibi uel legere uel audire stercus suillum aduersus colicam ualere experimento cognitum esse. Sed contra hunc affectum alij etiā alia excrementa præbent, bouis, equi, gallinæ. Dysentericis & cœliacis auxiliatur APRINI uel suilli uel leporini fimi cinis inspersus potioni tepidæ uini, Plinius. Sunt qui phthisicis suum fimi cinerem profuisse scripserint in passo, Idem. Lumborum dolores, & quæcunq; alia mollire opus sit, ursino adipe perfricari conuenit: cinerem APRINI aut suilli fimi inueterati aspergi potione uini, Plinius. Ad stranguriam equi, Stercoris suilli uncias quatuor cum uini sextario permisce, & colatum in potu dato, statim pellet urinam, Hierocles. Inflationi uuluæ fimum APRINVM suillúmue cum oleo illini prodest. efficacius sistit farina aridi, ut aspergatur potioni, uel si grauidæ aut puerperæ torqueantur, Plinius.

¶ Aduersus panos & apostemata in quacunq; parte, urina suum in lana imposita medetur, Plin.

Remedium

Remedium ad achôras, id est, ulcera manantia capitis ex uesica maialis cum urina sua, superius inter remedia ex uesica exposui. Vrina uerris in fumo arefacta ex aceto mulso pota bene facit ad comitialem morbum. esto autem urinæ portio ad Aegyptię fabæ magnitudinem, sed optima est APRI, Galenus Euporist. 2. 3. Lotium porcorum prodest albedini oculorum. sed eius proprietas est ut calculos frangat, &c. Hali. Vrina porci frangit lapidem in renibus & uesica, & prouocando educit ex ambobus, Auicenna. Lotio suillo locum inguinum dolentem adsidue perungue, aut cum eo lanam succidam adpone, statim medebere, Marcel.

¶ Verris spuma recens cum aceto luxatis illinitur, Plin.

¶ Virus seu semen genitale uerris: uide supra in Genitalibus.

H.

a. Sus quin à Græco σῦς oriatur, nemo dubitat. Isidorus tamen parum idoneus scriptor dictam ait suem, quòd pascua subigat, id est terra subacta escas inquirat. Nam setigeris subus acre uenenum est, Lucretius de quouis unguento odorato. Suem lactentem pro porcello lactente Solinus dixit cap. 23. Pecus chordum & chordum suem dicimus, ut Græci ὀψίγονον, Hermolaus. Amisso nomine lactentis dicuntur nefrendes, ab eo quòd nondum fabam frendere possint, id est frangere. Porcus enim Græcum nomen est antiquum, sed obscuratum, quòd nunc eum uocant χοῖρον, Varro de re rust. aliqui nefrendem interpretantur castratum, ut supra dixi in E. Sunt qui dictum putent porcum quòd porrecto rictu pascatur, & terram dum herbarum radices rimatur, latius porrigat. Porcus quod Sabini dicunt à primo porco poride porcus, nisi à Græcis quòd Athenis in libris sacrorum scriptum est, & procæ porco, Varro de lingua Lat. Porcus, quasi spurcus, cœno enim limoq; se uolutat, Isidorus. Vergilius fœmin. gen. porcam pro porco dixit, ut adnotauit Seruius, &c. Vide infra in h. ubi de sacrificijs ex sue. Porcum & porcam semper de domesticis dici, non indoctus quidam annotauit: Albertus porcum syluestrem pro apro posuit: & sic forsitan dici potest, cum Grę cè etiam Hipponax ἀγρίων χοῖρον dixerit: & Galli aprum porc sanglier, quasi porcum singularem appellant. Vide in Apro a. Depubem, porcum lactentem, qui prohibitus sit pubes fieri, Festus. Porcetra (aliâs Porceta, ut Hermolaus legit) quæ semel peperit, Festus: scropha quæ sæpius, Hermolaus. Biseta porca dicitur, cuius à ceruice setæ bifariam diuiduntur, cum iam esse incipit maior sex mensium, Festus. Porci sectarij, nominantur à Catone de re rust. cap. 150. de uerruece sectario dixi in Veruece A. Sucula, diminutiuum à sue. Cum sucula & porculis, Plautus Rud. Bituricis ueruex, Heduis dat sucula signum, Alciatus. Scoppa Italice interpretatur, porchetta, porcella, frisinga. Porcellus diminutiuum apud Suetonium, Varronem & alios. Porculus, apud Plautum Menęh. Est & porculus marinus Plinio memoratus. Abundat porco, hœdo, agno, &c. uilla locuples, Cicero de senect. porco, id est porculo & lactente. Columella porcum lactentem dixit. Et alibi, Quum iam herbæ (inquit) solidiores sunt, ut & firma lactis maturitas porcis contingat, & quum desierint holeribus ali, stipula pascantur. Sus triginta porcos peperit, Varro. Scrofæ nutricare octonos porcos paruulos primò possunt, Idem. Candidulus porcus, Iuuenalis Sat. 10. Epicuri de grege porcus, Horat. 1. epistola. Ex recentioribus quidam porcellum, porci catulum dixit, nescio quàm rectè: ipse quidem non probo: catulos enim dicimus, uel propriè, nempe canum: uel impropriè, in quibus scilicet proprium non habemus. Germani porcellum dicunt ein färle, uel färckel. Cum porci depulsi sunt à mamma à quibusdam delici appellantur, (δέλφακες, ἀμάχειρα: uide paulò post inter Græca uocabula suum) neq; iam lactentes dicuntur. qui à partu decimo die habentur puri, ab eo appellantur ab antiquis sacres, quòd tum ad sacrificia idonei dicuntur primum, (ut in h. pluribus dicetur,) Varro. Verrem ad hominem masculum transtulit Plautus Milit. Audin' tu mulier? Dixi hoc tibi dudum, & nunc dico, nisi huic uerri affertur merces, Non hic seminio suo quanq; porculenam partiturus est. Verrinum iecur, Plinius. Fœcundius pecude nihil natura genuit, Cicero 1. de Nat. de sue.

¶ Sus Græcè dicitur ὗς, olim θύσις ab illo uerbo dictus, quod dicitur θύειν, quod est immolare, (&c. uide plura in h.) Varro. Suem Græci hyem uocant, & syn & hyn, aliquando thyten, quòd à suillo pecore antiqui principium immolandi sumpserint, Hermolaus in Dioscoridem. Sus Græcè ὗς, & χοῖρος: quo uocabulo miror à rusticis Hetruriæ hoc genus clamando educi ad pascua & reduci, Volaterranus. nostri subulci ad pascua educentes clamant sig sig. significat autem sica, σίκα, suem apud Lacones, ut Hesychius & Varinus docent. Vide syrbe infra inter substantiua à sue deriuata. Σῦς ἤδη τὸ σίαλωμα καὶ ὁρμητικὸς ἔχων, Vlpianus apud Athenæum: alij, inquit, σῦν quasi θῦν dictum putant, τὸ εἰς θυσίαν εὐθετοῦντα. Γαλαθηνοῦ ὑός, Alcæus apud Athenæum: id est, suis lactentis. Σῦς, ὁ χοῖρος. ὗς, de fœmina, σῦς de mare propriè, Suidas ex Scholiaste Aristophanis in Acharnens. super hoc uersu, ὅπως γα δίξησθ' ἄμφω δὲ ἀγαθὰς ὕας. sed authores indifferenter utuntur. Aristoteles Attico more τὴν ὗν masculino genere non de mare solum, sed alicubi etiam de fœmina usurpat: ut lib. de generatione anim. 4. 6. Μόνον δὲ πολυτόκον ὁ ὗς τελειοτοκεῖ. Ὗς, χοῖρος ἢ σῦς, Suidas. Σῦς, χυνὴ, ὗς, σύαγρος, Hesych. Ponitur etiam absolute sys pro syagro, id est apro. Κρατὺς χλούνην προύθηκε σύαγρον, ἐλάφον τε τεχθεῖσαν, Orpheus in Argonaut. Χοῖροι, σύες τέλειοι, ὕες ἀγάλακτοι, καὶ γαλαθηνοί, Pollux diuersa suum nomina & ætates diuersas indicans. Σύες σιάλους ἐπιπέλλει, Odyss. ξ. Πολλοὶ δ' ἀργιόδοντες ὕες, Homerus. Συάλων, οἱ ὕες ἐσχηματισμένοι, Hesych. & Varin. Grammatici Græci deriuata aliunde uocabula ἐσχηματισμένα uocant. Sues fœminas Florentinus uocat τὰς ὗς & θηλείας χοίρους: scrofas Homerus Od. ξ. θηλείας τοκάδας.

προβατίοις καὶ συΐδίοις ὁμιλῶν, Innominatus apud Varinum in uocabulo ἐξοιδίσαι. Socrates dicebat ὅτι ὑηνὸν αὐτῷ δοκοίη πάσχειν ὁ Κριτίας, ἐπιθυμῶν προσκνήσασθαι τῷ Εὐθυδήμῳ, ὥσπερ τὰ ὑίδια τοῖς λίθοις, Suidas in Ὑηνόν. Ὑΐδιον cum diphthongo in prima in Veſpis Ariſtophanis filiolum ſignificat, quamuis in Scholijs ὑΐδιον ſine diphthongo legatur: ut patridion paterculum. ¶ Χοῖρος aliquando pro quouis ſue accipitur. Ἔσθιε χοίρεα, Homerus Odyſ. ξ. Aliquando porcellum paruum ſignificat, ut ſcribit Galenus in Hippocratem de uictu in morbis acutis: Χοῖρον (inquit) priuatim ueteres uocabant τὸν μικρὸν λίαν, ut Homerus etiam (Odyſ. ξ.) utitur. Χοίρε', ἀτὰρ σιάλους γε σύας μνηστῆρες ἔδουσι. σιάλους autem uocat iam adultos, τοὺς ὑπὲρ τοὺς τελείους. Θύσας δὲ χοῖρον τόνδε τῆς αὐτῆς ὑός, Ἣ πολλὰ γ' ἐν δόμοισιν εἴργασται κακά, Δονοῦσα καὶ τρέπουσα τύρβ' ἄνω κάτω, Aeſchylus apud Athenæum. Χοίρους (inquit Scholiaſtes in Acharnenſes Ariſtophanis) uocat poëta, quos noſtri nunc delphacas, id eſt paruos ſues, quos priſci χοίρους uocabant: ut Homerus, Χοίρε', ἀτὰρ σιάλους γε σύας μνηστῆρες ἔδουσιν. Cæterum magnos ſues delphacas nominabant: quamobrem poëta in ſequentibus, Νέα γὰρ ὅταν, ἀλλὰ δελφακουμένα (id eſt cum adoleuerit. Δελφακοῦσθαι, τελειοῦσθαι τὰς ὗς, Varin.) Ἕξει μεγάλαν τε (κέρκον) καὶ παχεῖαν κἠρυθράν. Χοῖρον Iones ſuem fœminam uocant, ut Hipponax: Σπονδῇ τε καὶ σπλάγχνοισιν ἀγρίας χοίρου. Cum in Aſſum ueniſſem (inquit Ptolemæus Aegypti rex libro 9. ὑπομνημάτων) Aſſij exhibuerunt mihi χοῖρον ὑὸν ἔχοντα (id eſt ſcrofam quæ habebat porcellum) altitudine duorum cubitorum cum dimidio, ὅλον δ' ἀργὸν πρὸς τὸ μῆκος, colore niueum, & dicebat Eumenem regem talia ſtudioſè ab eis emere, expendentem pro uno quater mille drachmas, ut recitat Athenæus. Ariſtophanes etiam χοίρους μυστικὰς dixit: immolabantur enim Cereri in myſterijs porci fœminæ tantum. Idem alibi, Ταυδὶ τᾶν χοίρων τὸ λεπτὸς ἄδιον. Et rurſus, Ἀλλ' αἰ τράφοιν λῆς αὖ'ι τοι χοῖρος (pro χοῖρος, Megaricè) καλά. Χοῖρος παρὰ τὸ χῶν ὀρθοῦσθαι, χοῖρος, καὶ συναιρέσει χοῖρος. ἢ παρὰ τὸ χαίρειν ἐν βορβόρῳ, Etymologus. Χοιρίσκος diminutiuum, ut in prouerbio Porcellus Acarnanicus. Ὗες, σύες, χοῖροι, χοιρίδια, δελφάκια, Pollux. Χοιρίδιον apud Florentinum etiam & Ariſtophanem legitur: item χοιρίον apud eundem in Acharn. Χυρροίδια, τὰ ζῶα τὰ χοιρίδια, Heſych. Χοιρίσκια, τὸ χοιρίδιον, Idem. Χοιροφόρημα, χοιρίδιον, Idem. ¶ Delphax porcus eſt adultus atque maſculus, ut grammaticus Ariſtophanes exiſtimat: χοῖρος uero dum adhuc tener eſt: alij contra uolunt: certe delphax & pro fœmina ſue capitur quandoq;, ſicut & chœros quandoq; apud Iones, Hermol. in Dioſcorid. Délphax, porcus lactens uel paruus, ſecundum alios magnus, Suidas, Varinus: & Scholiaſtes Ariſtoph. ut ſuperius recitaui. Ὥσπερ αἱ καπηλίδες τὰ δελφάκια τρέφουσιν, Aeſchines in Alcibiade. Καὶ γὰρ ἐκεῖναι τὰ δελφάκια πρὸς βίαν χορτάζουσιν, Antiphanes. Et alibi, Ἀντὶ δελφακίων τρέφεσθαι. Δέλφακα δὲ γαλαθηνὸν, Plato in Poëta maſculin. genere protulit, item Sophocles & Cratinus. Nicochares in fœm. genere κάπραιναν δέλφακα. Item Eupolis & Plato alibi & Theopompus in fœmin. genere uſi ſunt, citante Athenæo. Délphaca ſuem maſculum Epicharmus uocauit, Anaxilas ſimiliter ſed adultum, his uerbis: Τοὺς μὲν ὀρεινόμους ὑμῶν ποιήσει δέλφακας ἀλιβάτους, τοὺς δὲ πάνθηρας, ἄλλους ἀγρώστας λύκους, λέοντας. Sed Ariſtophanes Ταγηνισταῖς in fœm. gen. dixit, Ἡ δέλφαξ ὀπωρινὴ ἦν τριαίου. & in Acharnenſibus, Νέα γὰρ ὅταν ἀλλὰ δελφακουμένα Ἕξει μεγάλαν τε, (&c. κέρκον.) Ὡς ἔφησεν δέλφαξ, Hipponax. Et ſanè propriè fœminæ ita dicerentur, quę delphinas (Cælius legit delphyas, quod placet: unde, inquit, adelphi, id eſt fratres uterini nuncupantur, ut qui eodem prognati ſunt patre ac matre autadelphi) id eſt uteros habent, unde & ἀδελφοὶ dicti. Ἤδη δέλφακες, χοῖροι δὲ τοῖσιν ἄλλοις, Cratinus. Τῶν συῶν τὰ μὲν ἤδη συμπεπηγότα δέλφακες: τὰ δὲ ἁπαλὰ καὶ ἔνικμα, χοῖροι. hinc intelligitur illud Homeri, τά τε δμώεσσι πάρεστι Χοίρε', ἀτὰρ σιάλους γε σύας μνηστῆρες ἔδουσιν, Hæc omnia Athenæus. Κάπρος καὶ χλούνης καὶ χαυλιόδους, ὁ ἄγριος. καὶ τὰ ἔγγονα τούτου δελφάκια, Varinus in Σῦς. Anaxilas ipſos etiam apros, ut ſuperius ex Athenæo recitaui delphacas nominat. Delphacium etiam de pudendo muliebri dicitur: uide infra poſt Epitheta. Delphacium ſunt qui uulgò temporalem dictum ſuem intelligant, Cælius. ¶ Lactentem porcellum, qui & ſubgrumus (lego ſubrumus) eſt, Græci orthragoriſcon uocant, quia matutinis uenales eſſent: ſed communiori uoce γαλαθηνὸν, Hermolaus in Dioſcoridem. Γαλαθηνοὶ ὕες, Alcæus apud Athenæum. Mactant Lacedæmonij καὶ τοὺς γαλαθηνοὺς ὀρθραγορίσκους, Athenæus. Apud Heſychium non rectè legitur: ὀρθαγορίσκος, χοιρίδιον μικρόν. apud Varinum adhuc ineptius etiam rhô in ſecunda ſyllaba omittitur. Βορθαγορίσκια, χοίρεια ἱερά: καὶ μικροὶ χοῖροι, Βορθάκια, λάκωνες, Heſych. & Varinus. Eſt & inter piſces orthragoriſcus idem qui porcus, uocalis, &c. Hermolaus. Gelenius in Lexico ſymphono Latinam uocem porcus, Germanicam pforck, & Græcam βόρθαξ inter ſe componit. ¶ Δέλκρα, τὰ ἡμίχοιρα, Heſych. & Varinus: Hinc forte & apud Latinos, ut Varro ſcribit, porci cum depulſi ſunt à mamma à quibuſdam delici appellantur. Ἡμίχοιρα autem forte dicta fuerint ob paruitatem, quaſi non integri ſed dimidiati porci, per ætatem nimirum: nam qui aliquo uitio parui & quaſi nani porci naſcuntur, μετάχοιρα uocãtur, ut in C. dixi. Τὰ ὀψίγονα καὶ μικρὰ, μετάχοιρα, Pollux. Ἡμιτύγια, τὰ ἡμισυδελφάδια, (uox uidetur corrupta: nec ſatis ſcio an ad delphacas & ſues pertineat,) Heſych. & Suidas. ¶ Πτελέα, ſus apud Lacones: uel ſpecies arboris, (ulmus,) Heſychius. Πιτταλίδας ſues (pro obeſis) Achęus Eretrienſis in Aethone Satyrico dixit, cum uituli propriè πίτταλοι (πίταλοι, Heſych. & Varin.) dicantur cum cornua patula (ἐκπέταλα) habent, Athenæus libro 9. ¶ Sialos præpingues porcos uocant Græci, Cælius. Σύας σιάλους ἐκπετάλους. Eumæus Odyſ. ξ. Χοίρε', ἀτὰρ σιάλους γε σύας μνηστῆρες ἔδουσιν, Ibidem. Galenus in Hippocratem de uictu in morbis acutis citans hunc locum Homeri, ſues interpretatur τοὺς ὑπὲρ τοὺς τελείους, id eſt adultos & uigentes ætate, ut chœros porcellos. uidetur autem ὑπὲρ præpoſitio abũdare, nã & Athenęo σίαλοι ſimpliciter ſunt οἱ ἤδη τέλειοι. Σίαλον φασὶν οἱ παλαιοὶ τὸν ἤδη

χοῖρον

χοῖρον ἐπιμελοτροφίᾳ λιπαινόμενον, ad differentiam syluestrium. sialos enim est qui domi alitur, παρὰ τὸ σιτεῖσθαι ἄλις, Varinus. Et rursus, Σίαλος, ὁ σιτευτὸς χοῖρος, id est porcus altilis. Sed hæc ad epitheta potius referri oportebat. neq; enim σίαλον de sue absolute dici inuenias: & quandoq; etiam de alijs animantibus, ut σίαλον αἰγὸς apud Hippocratem, Galenus λιπαρὸν interpretatur. Σιαλώδεα, λιπαρά, πίονα, apud Hippocratem, Varinus. Σίαλοι, εὐτραφεῖς, λιπαροί, Hesychius. Σιαλῶντα, τρέφοντα, Idem. Est & siálos substantiuum, pro sputo, saliua, spuma, (propinqua est uox Germanica schlym) apud Hesychium: atque inde adiectiuum pro pingui obesoq; fieri uidetur: talia enim humidiora & quasi saliuæ succiq; plena sunt, & uescentes etiam pinguibus cibis, saliuæ & humoris amplius colligunt. Dicitur autem saliua non solum de oris sputo, sed alijs etiam humoribus. Saliua lachrymationum, Plinius libro 11. Siue est cœli sudor, siue quædam syderum saliua, Ibidem. Sui cuiq; uino saliua innocentissima, Idem libro 23. Hinc & blennus piscis σιαλὶς ab Achæis uocatur, quòd mucoso humore abundet, nimirum ut tinca nostra. ¶ Γρύλλος, ὁ χοῖρος, Suidas & Hesych. Γρυλλίων, idem, Hesychius & Varin. Μὴ ἔχων δ' ἀκμάζοντα ἀπῆμαι γρυλλίζειν, γογγύζειν, Tzetzes Chiliade 12. cap. 418. Videntur sanè hæc nomina à uoce suum facta, de qua Græci dicunt γρῦ, γρυλλίζειν, &c. uide infra in c. Antiphilus iocoso nomine Gryllum ridiculi habitus pinxit: unde hoc genus picturæ gryllus uocatur, Plinius. Γύλλος, porcus, aut leo, aut Hercules, Varinus & Etymologus: sed Gyllius pro Hercule apud Hesychium per l. duplex scribitur. Vide in Cuniculo A. ubi de chœrogryllo uel chœrogylio dixi. ¶ Γρῶνος, ὁ χοῖρος, Varinus. Γρωνὺ (oxytonum apud eundem, & circunflexum apud Hesychium) ὗς. Aristophani uero nomen cursoris qui uicit in Olympijs. Γρομφὰς uel γρομφὶς, sus uetula, scropha, Hesychius. ex quo corruptus Varini locus emendari potest. Γρονάδες, sues fœminæ, Iidem. Βωλώρυχες, τὰς σῦς, Lacones, Iidem: nimirum quòd glebas & terram rostro fodiat. Dionysius Siculus porcum iacchum nuncupabat, Cælius (ex Athenæo.) Σωλύς (similis est uox Germanica loos, primis tribus literis transpositis) ὗς, Hesych. Varin. Ἰβεράκαλοι, porci, χοῖροι, Iidem. Ὀβέλισκοι quidem catuli quarundam ferarum dicuntur, ut leonum, luporum, hystrichum: Vide in Hystriche H. Κολοβρὸς, porcellus, ὁ μικρὸς χοῖρος, Varinus: forte quasi κολοβὸς, id est imminutus, mutilus. Κόλαβρος καὶ κάλαβρος, porcellus. unde uerbum κολαβρίζειν, χλευάζειν, ἐκτραχηλίζειν, ἀτιμάζειν, ὡς γὰρ λόγου ἄξιος νομίζειν. Καλαβρίζειν uerbum in prima per α apud Hesychium sine interpretatione legitur. Γοῦνος, ὗς θήλεια, λάκωνες, Varinus: apud Hesychium paroxytonum est. Μαρίν, τὰν σῦν, Cretenses, Iidem: finitima scrophæ Germanica uox est, moor. Θύαι, κάπροι, αἱ ὕες, Hesychius, Varin. quasi capra Græce ita de porca dicatur, ut capros de porco seu uerre. Θύς quidem nominatur non inepte: nam & σῦν aliqui quasi θῦν dictum putant, & Varro θύσιν uocatum olim, quod sacrificijs aptus sit. Συῶν ἀθλήτωρ periphrasis uerris, κάπρος, Varinus. Aristophanes in Acharnensibus χοῖρον nominat βόσκημα, quam uocem Xenophon etiam de equis posuit, Scholiastes Aristophan. Κάπρος, κάπωνος, ἄνορχες, Hesychius & Varin. malim sine distinctione κάπωνος ἄνορχος: hoc est, uerres castratus, maialis scilicet. Ὗν πεπρασμένον * καταγον, Σαλαμίνιος, Hesychius: locus est deprauatus.

¶ Epitheta. Suis uel porci. Amica luto sus, Horatius 1. epist. Bisulcus. Brutus. Clamosus. Glandilegus. Hispidus. Horrens, Lucretius lib. 5. Aeneas socijs ad littora mittit Viginti tauros, magnorum horrentia centum Terga suum, Verg. 1. Aen. Horridus, Idem 4. Georg. Ignauus. Immundi sues, Verg. 1. Aen. Impatiens famis. Ingens, Verg. 3. Aen. Lætus glande, 3. Georg. Lutosus. Lutulenta, Horatius 2. epist. Obscœnus. Saginatus. Segnis. Setiger & setosus apris potius attribuuntur. Spurcus. Turpes, Plinius. Vdus. Vulnificus 8. Metam. ad aprum potius pertinet. ¶ Porcæ. Auida, Horat. 3. Carm. Ouidius 1. Fast. Lactens 2. Fast. Multipara. Præcidanea, non recte inter epitheta numeratur. sic enim dicebatur quā Cereri immolabāt porcam. uide in h. Sordida, Author Philomelæ. Porcellus lactens. Lacte mero pastum pigræ mihi matris alumnum Ponat, & Aetolo de sue diues edat, Martialis. Bimestris porcus, Horatius 3. Carm. ¶ Græca. Ἔκδυδι δ' λευκοὶ ὀδόντες ἀργιόδοντος (dentes albos habentis) ὑὸς θαμέες ἔχον ἔνθα καὶ ἔνθα, Homerus Iliad. κ. de galea Vlyssis. Πολλοὶ δ' ἀργιόδοντες ὕες θαλέθοντες ἀλοιφῇ, Homerus Iliad. ψ. Ἀργιόδοντες, qui habent dentes acutos, uel magnos, Varinus. Ἀργὸς, albus, celer, Idem. alij ab ἀργὸν uolunt compositum, abundante iôta. ἢ ἀργιόδοντες, οἷς ἀργοὶ ὀδόντες, ὅ ἐστι ταχεῖς, θοοί: καὶ μιλαιμπύγεσιν ἔφης, Varinus. Βλοσυρὰ, Phocylidi apud Stobæū. Σύες λαρινοὶ, sues obesi, Athenæus lib. 9. per translationē à larinis bubus sic dictis à uerbo λαρινεύεσθαι, q͂d est σιτίζεσθαι, uel ab Epirotico uico Larina, uel à Larino ipsorū pastore. Δίλφακος ὀπωρινὸς ἀπηναῖον, Aristophanes apud eundē, nimirū quod autūno largiore uictu suppetente magis pinguescat sus. Σύες σίαλοι, Homer. Vide supius inter nomenclaturas suū. Αἰεὶ ζατρεφέων, σιάλων (εὐτραφῶν, λιπαρῶν) ὃ ἄριστον ἁπάντων, Odyss. ξ. Ὗς πολύβριξ, Simonides apud Stobæū. Ἐπτὰ ἐνόρτε σύες χαμαιευνάδες ἔρχατόωντο, Odys. ξ. Χαμαιευνάδες, αἱ σύες, pro χαμαιεῦναι, apud Comicos nomine iocoso in hāc terminationē ficto, ut φυγάδας & λογάδας dicimus, Varinus in ἀντιβόπτ... Chamæeunádes sues cognominantur, quod corpore in terram prostrato dormiant. multæ enim aliæ quadrupedes erectæ & stantes dormiunt. Ἀπαίων δέ, ὅτι βόθρος ὀρύσσεται ὧν χαμαὶ κοιτάζονται, Hesychius.

¶ Nostri uulgò suem uocant hominem sordidum, inciuilem, immodestū, qui impudentia intemperantiaq; modum excedit, scrofam, ein loos, tam uirum quàm mulierem. Nostræ mulieres, maximè nutrices, naturam, qua fœminæ sunt, in uirginibus appellant porcam: & Græci χοῖρον, (ut pluribus mox inter Græca dicetur,) Varro. Me pinguem & nitidum bene curata cute uises, Cum ri-

dere uoles Epicuri de grege porcum, Horat. epist. 1. 4. Sucula (inquit Budæus) machina est tractorij generis. constat autem tereti ligno, duobus aut pluribus uectibus traiecto, utrinque æqua extantibus longitudine. hæc dum uersatur, funis qui ductarius dicitur circa eam obuoluitur. Meminit eius Vitruuius lib. 10. Nostri uocant ein haspel. uide in Asino a. Stipites crassi pedes duos, alti cum cardinibus pedes decem: sucula præter cardines pedes nouem, Cato cap. 18. de torcularij constructione. Cætera diuidito quàm rectissime, porculum in media sucula facito. inter arbores medium quod erit, id ad medium collibrato, ubi porculum figere oportebit, uti in medio prælum recte situm siet, Idem. cap. 19. Sucula genus intimæ uestis, author Promptuarij. ego pro ueste subuculam legendam puto, non suculam: & multò minus siculam. sic enim legitur in testimonio ex Rudente Plauti quod citat. Sunt etiam assimilanter dicta hæc, canatim, suatim, (id est, ad similitudinem suis,) bouatim, Nonius. ¶ Porca in agro dicitur terra elata. Porcæ appellantur rari sulci, qui ducuntur aquæ deriuandæ gratia, dictæ quod porceant, id est prohibeant aquam frumentis nocere. nam crebriores sulci, limi uocãtur. Porcas quæ in agris (alibi addit, inter duos sulcos) fiunt, ait Varro dici, quod porrigant frumentum, Festus. Qua aratrum uomere lacunam fecit, sulcus uocatur. quod est inter duos sulcos elata terra, dicitur porca, quod ea seges frumentum porrigit, Varro de re rust. 1. 29. ut citat Nonius. Bene proscissas cossigerare ordine porcas, bidenti ferro, rectas deruere, Accius. Porcæ sunt signa sulcorum, quæ ultra se iaci semina prohibẽt. porcere enim pro prohibere (porrò arcere) sæpius legimus, Nonius. Porculeta (sic enim legendum potius quàm proculeta uidetur) Plinio 17. 22. à porca, ut à limis limeta, Hermolaus. Semẽ (post arationem) protinus iniiciunt, cratesque dentatas supertrahunt. Nec sarrienda sunt hoc modo sata, sed porcellis binis ternisque sic arant, Plinius 18. 18. Hermolaus (in secundis castigationibus) scribendum, inquit, arbitror procellis, à quibus superiore libro proculeta: etiamsi porculeta legebatur. Porca in agro est, quam (ut Columella tradit) liræ similem in sationibus campestribus rustici faciunt, ut uliginem uitent. Idem author 2. libro, Liras (inquit) rustici uocant, easdem porcas: cum sic aratum est, ut inter duos latius distantes sulcos medius cumulus siccam sedem frumentis præbeat. Porcæ, porculeta, porculæ, porcellæ, lib. 18. cap. 18. utraque editione. Campani hodie porcas uocant puluinos siue hortulos, in quibus ueluti sulcatim sua cuiusque generis olera seruntur. id genus & areæ dicuntur multis locis, apud Columellam quoque, Hermolaus in glossematis in Plinium. Quemadmodum os reiectum terræ obtegatur, quæque in porca confracta iura sint, quo tempore incipiat sepulchrum esse & religione teneatur, Cicero. 2. de Legibus. Non uides in pub. nocte te tabernas, qua populus ambulando perinde, ut in aratro porcas reddit? Varro Ταφῇ Μενίππου apud Nonium. Rustici ueteres non liras tantum, ut iam recitaui Columellæ uerbis: sed & triginta pedum latitudinem, CXXV. longitudinem, porcam uocabant, Columella lib. 5. Porca (inquit Robertus Cenalis) apud Columellam longissima dimensione centum uiginti pedes habet, latitudine uero triginta. qui numerus ductus in alterum, profert pedes quadratos ter mille sexcentos. Est ergo porca octaua pars iugeri: & quarta pars actus. Imporcitor, qui porcas in agro facit arando, Festus. Hinc imporcatum semen eleganter dictum per porcas ingestum. Apud Plinium legimus etiam porcellas uocabulo diminutionis, Beroaldus. Quod aratri uomer sustollit, sulcus: quo ea terra iacta, id est proiecta, porca, Varro. Est & scamnum terra altior inter duos sulcos, sed differt à porca, quod uitio agricolarum nonnunquam relinquatur, cruda uidelicet & immota, hoc est aratro non proscissa, ut Columella & Plinius scribunt. Porcam Græcè σφυρὰν dici coniicio: hanc enim uocem Pollux interpretatur τὸ μεταξὺ τῶν αἰγειροφυτιῶν (lego αἰγειροφυτῶν) αὐχένα. Vmbri & Marsi ad uicenos pedes intermittunt (inter binos uitium ordines) arationis gratia in his quæ uocant porculeta, Plinius lib. 17. Suile, stabulum suum. Diligens porculator frequenter suile conuerrat, & sæpius haras, Columella. Strumas semidoctum uulgus scrophulas uocat. quoniam eas Græci ab eiusmodi bruto χοιράδας appellauerint: est enim in sue morbus struma, sed ab hoc diuersus omnino, Cælius. Plura quæres inferius inter Græca in uoce Chœrades.

¶ Χοῖρος, χοιροκομεῖον, μηχάνημά τι οὕτως ἐκαλεῖτο, Hesychius. Mulieres, inquit Varro, nostræ nutrices maximè, naturam qua fœminæ sunt appellant porcum: & Græci eadem significatione chœron, siue (ut Athenæus inquit) delphaca, Hermolaus in Dioscoridem. Delphacion uocabant etiam muliebre pudendum, Varinus. Χοῖρος Corinthijs pudendum muliebre significat: unde prouerbium, Ἀκροκορινθία ἔοικας χοιροπωλήσειν, ἀντὶ τοῦ ἔοικας μισθαρνήσειν ἐν Κορίνθῳ. πολλαὶ γὰρ ἐκεῖ ἑταῖραι, Suidas. Cælius meminit uirile membrum capron dici: quare non mirum muliebre χοῖρον appellari. Pauper quidam Megarensis apud Aristophanem in Acharnensibus, filias quas alere non poterat persuasas ut uendi potius quàm esurire uellent, cum porcina rostra capitibus & ungulas pedibus earum apposuisset, & in saccum indidisset, grunnire iussas pro porcellis uenales habuit: & cum mercator quidam alterius eleuatæ pudendum inspiciens χοῖρον esse negaret, Megarensis χοῖρον esse affirmat. (quoniam Græci etiam pudendum muliebre sic uocant.) tum grunnitum ædente illa, mercator inquit, Νῦν γε χοῖρος φαίνεται, Ἀτὰρ ἐκτραφείς γε κύσθος ἔσται πέντ᾽ ἐτῶν. Tum Megarensis, Σάφ᾽ ἴσθι ποττὰν ματρὸς εἰκασθήσεται: & alia plura iocosè, quæ tum de porco tum de pudendo mulieris ex æquo accipi possunt. Κατωνάκῃ τὸν χοῖρον ἐσκεπασμένας, τὰς δ᾽ ἄλλας φασί, Suidas ex Aristophane ut apparet. Aristophanes in Vespis meretricem quandam uocat χοιρίον, ubi Scholia Χοιρίδιον τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον λέγουσι.

¶ Ὑηνεῖς, ὑηνῶς καὶ ὀλίδρως ποιεῖς, id est suatim & sordidè facis, Varinus: sed magis placet, ut apud Suidam

dam legitur, ὑηνόν τι καὶ ζῶδες ἀν ποιῶν, hoc est suis & pecudis instar facis. οὐ μόνον αὐτὸς ὑηνεῖς, ἀλλὰ καὶ σὺ ἀκούοντας ὥσπερ ἐρῶν πρὸς τὰ συγγράμματα μὴ ἀνεστάδας, Plato in Theæteto. ὑηνία, σκαιότης, ἀμαθία, μωρία, ἢ ἡ ἐκ τῶν χοίρων δυσωδία, Varin. id est, ruditas, fatuitas, uel fœtor ex porcis. ἦν πάσης ὑηνίας καλινδήμενος, Suidas ex innominato. ἵνα μὴ γένηται Θεαγένης ὑηνέα, Aristophanes: traducebatur enim Theagenes tanquam fatuus & συώδης, corpore etiam crassus & χοιρώδης. Aliqui tamen ὑηνίαν fœtorem suum interpretantur, qui cum uarijs cibis utantur fœtida reddunt excrementa, & in cœno uolutantur, (διὰ σύμδη ἀποπατεῖσθαι καὶ εἰς βόρβορον ἐμβαλόντες, similiter habet Scholiastes Aristophanis in Equitibus: sed melius in Pace, καὶ εἰς βόρβορον δὲ κυλίοντας,) Suidas. ἀπαλὰ συώδης καὶ πάσης ὑηνίας, Idem ex innominato. ὑηνίας δὲ (forte υἱηνίας, per diphthongum in prima, à filiorum scilicet generatione) ἡ συγγένεια; Idem. Συηνεῖν apud Platonem philosophum ruditer, ineptè & suatim aliquid facere, Suidas. Συηνία (καὶ σκαιία, Varinus habet ὑωνία: lego καὶ ὑηνία,) ruditas, inscitia, apud Pherecratem. Est & Συηνία ciuitas, & syine ficus, Idem. Συηνία, ταραχὴ, ἀηδία, Hesychius. ὑαλδία, ἀηδία, φυρμὸς ἐν βορβόρῳ, Idem. ὑανία, τύρβη, μάχη, ὕβρις, δυσψυχία, Hesych. Varin. Hyomusia, suilla inconcinnitas, inscitia, Cælius. θαυμάζω τῆς ὑομουσίας αὐτοῦ, Aristophanes in Equitibus: Scholia exponunt τῆς χοιρωδίας, τῆς ἀπαιδευσίας. Hippocratis filij, Telesippus, Demophon & Pericles, traducebantur εἰς ὑωδίαν, de quibus & Eupolis; ἱπποκράτους τε παῖδες ἐμβόλιμοί τινες, βληχητὰ τέκνα καὶ οὐδαμῶς τοῦ τρόπου, Varinus. τοῦ τρόπου, Scholia in Nebulas Aristophanis. lego, καὶ συώδεις τοῦ τρόπου, ut & sensus & uersus constet. μήτρα ἐξῆς ἐπεσωρεύθη, μητροπολίς τις εἰς ἀληθῶς ἐστι καὶ μήτηρ τῶν ἱπποκράτους υἱῶν, ὡς εἰς ὑωδίαν κωμῳδουμένους οἶδα, Athenæus lib. 3. de uulua porcæ loquens, quæ nimirum ampla erat. (Vulua nil pulchrius ampla, Horatius.) unde iocandi occasionem sumpsit, quasi diceret satis amplam esse illam suis uuluam, quæ uel Hippocratis filios contineret. Σύας Hippocratis filios uocabāt, item Panætij & Memnonis, ὡς ὑωδίαν κωμῳδοῦντες; Varinus. Apud Græcos allusio quædam & paronomasia est inter ὗας & υἱέας uel υἱας, id est sues & filios, ut apud Germanos quoque: hinc iocus ille Augusti dicentis malle se suem quàm filium esse Herodis, cum infantes ab eo trucidatos audiuisset. Συώδεις, τόποι βορβορώδεις, (lego βορβορώδεις, id est loca cœnosa,) Hes. Varin. Συαγόνα aliqui in prima per υ. συηγόνα scribunt per analogiam à sue, Athenæus libro 3. ὑστηρία, festum apud Argiuos in quo Veneri sues immolant, Athenæus. ¶ Συοκτονία, immolatio suis, Dionysio Afro. Συοκτόνον, τὸ, uenabulum, Tzetzi in Chiliad. 7. 102. Laryngis eminentissimæ parti præponitur os multiplex, quod nonnulli à literæ υ. figura ὑψιλοειδές, alij succinctius ὑοειδές appellant: qua uoce dissectionum rudes delusi, in Galeno os suem referens uerterunt, Vesalius. Syrbe, uox qua sues allectant subulci, Cælius. Suidas & Varinus syrben, σύρβην, tárachen, id est tumultū interpretātur: & συρβηνεῖν, tumultuosum. Συρβηνέων χορός, ὁ τεταραγμένος καὶ συώδης, ἐκ τῆς τοῖς ὑσίν (melius ὑσίν ut Suidas habet) ἐπιφωνουμένης, Iidem. Vide Erasmū in prouerbio Syrbenæ, Συρβηνῶν χορὸς, uel (ut Athenæus) Συρβηναίων χορός: melius συρβηνέων, à recto συρβηνεύς, ut Suidas & Varinus habent, interpretantes chorum perturbatum & συώδη. Συρβηνεὺς ijsdem tibicinem significat, & σύρβη Hesychio thecam tibiarum. apud Suidam uerò συβήνη exponitur theca tibiarum pellicea, aut pharetra. Σύρβα, μετὰ θορύβου, Hes. Varin. Athenæus ex Aeschylo non syrba sed tyrba citat, hoc uersu, ἀλλὰ δὲ καὶ τρίποδες τύρβ' ἄνω κάτω. & sanè τύρβη quoque turbam ac tumultum significat. Nostri subulci cum sues educunt, clamitant sig/sig: (à Græco forte σῦς, uel σίττα, qua uoce Lacones suem nominant:) In Hetruria χοῖρον, ut supra inter suum nomenclaturas ex Volaterrano retuli. ¶ Χοιράδες & μύρμηκες; αἱ ὕφαλοι πέτραι, id est scopuli latentes, Scholia Lycophronis, & in Pythia Pindari, Ταχὺ δ' ἀγκυραν ἔρεισαν χθονὶ πρῴραθεν χοιράδος ἄλκαρ πέτρας, Pindarus. Est & urbs Mosynœcorum Χοιράδες: item scopuli marini circa Hellespontum. Χοιράδες αἱ ἐγκείμεναι πέτραι, Hesychius: πέτραι λεῖαι ἐν θαλάσσῃ, ἢ ἐξοχαὶ ἐν ὄχθῃ πετρῶν, Suidas. nimirum sic dictæ quod chœrades glandulas quasdam in animalibus duras ac eminentes referant. Χοιράς, saxum sub mari nigrum, aliquantulum eminens, ut porco nanti simile uideatur, Scholiastes Euripidis. Σπίλος, πέτρα τραχώδης, χοιράς, Hes. Varin. Dicuntur & σπιλάδες eædem petræ, Hesychius. Tumores quidam (ὄγκοι, glandulæ) medij inter carnem & adipem consistunt circa inguina, alas, maxillas & mesenterium: circa quos (tumores) etiam chœrades fiunt; Pollux. Quidam parum Latinè ad imitationem Græcorum scrophulas uocant, strumas melius dicturi. Chœrades circa maxillas, ceruicem, alas & inguina fiunt, glandulis (ἀδέσι) similes, Pollux. Eadem Manardus, addit, induratos istos tumores à pituita fieri: & sic nominari, uel à chœradibus petris per marinas aquas transparentibus, uel à suibus multiparis animalibus, & eo morbo frequenter affectis. Χοιράδες, παθός τι δεινόν, Hesychius. Χοιραδώδη φύματα, tubercula strumis similia apud Plutarchum. Porrò χοιράδες, uel ut alij scribunt χειράδες & χέραι, rimæ seu fissuræ pedum sunt, rhagades calcaneorum. Scribunt Græci Pittacum ab Alcæo appellatum chœrapoda, quod ulcera in pedibus sentiret, quæ uocant chœradas, Cælius. Sed scribendum χειράδες & χειρόποδα (uel χειρόποδην, ut Laërtius habet) per ει. diphthongum non per οι. Plura de his & similibus uocibus attuli in Equo c. inter morbos pedum equi. Χύρρα, uox qua suibus acclamant subulci, Hesych. ¶ Hyades stellæ sunt septem in cornibus & ore Tauri, quæ quoties nascuntur uel occidunt, pluuias creant. Vergilius etiam (ut scribit Nic. Erythræus) Hyadas pluuias cognominans, per epitheton Hyadum originem ἀπὸ τοῦ ὕειν, id est pluere, deriuari ostendit. Cui sententiæ præter Seruium & alios accedit & Naso hoc carmine, Nauita quas Hyadas Graius ab imbre uocat: non autem ab hye, id est sue, in cuius speciem figurentur, ut etiam posteriore sententia refert Seruius: aut à fratre Hyade, quem à leæna interfectum

uenando luxerunt. Veteres Romani ob imperitiam Græcæ linguæ, similitudine nominis decepti, quòd Græci hyas sues uocant, Suculas appellarunt. Quanquam Gellius ab Hyadibus Sucularum nomen sua ratione detorquet. Seruius quidem à succo Succulas appellare uidetur, quia succulentas puto, propter pluuias, Hæc ille. Plura leges in Onomastico & Higino, &c. Suculas nostri à similitudine cognominis Græci propter sues impositum arbitrantes, imperitia appellauêre Suculas, Plinius lib. 18. ¶ Συφεὸς uel συφεόν, locus ubi sues aluntur, suile. εἰ μὴ κατεγέλασεν αὐτῶν, ὥσπερ ἐν συφεῶσι καὶ μάνδραις τὰ τῶν ὑωμαίων μιμῆσθαι στρατεύματα, Agathias apud Suidam. Συφεὸς, ὑφεὸς, σύφεος. χοιροκομεῖον, Pollux. Et alibi, Συφεοὶ καὶ σύφοι, καὶ χοιροκομεῖα. Συφεὸς, τὸ χοιρομάνδριον, συῶν εὐνή, Varinus. Συφειὸς poëticum est abundante iôta. Cæterum συφαιὸς per αι, ab Hesychio chœroboscus, id est subulcus exponitur. Βῆ δ' ἴμεν ἐς συφεοὺς ὅθι ἔθνεα χοίρων, Homerus Odyss. ξ. Et rursus, Ἔντοσθεν δ' αὐλῆς συφεοὺς δυοκαίδεκα ποίει Πλησίον ἀλλήλων, εὐνὰς συσίν, ἐν δὲ ἑκάστῳ Πεντήκοντα σύες χαμαιευνάδες ἐρχατόωντο Θήλειαι τοκάδες. τοὶ δ' ἄρσενες ἐκτὸς ἴαυον Παυρότεροι. Χοιροτροφεῖον, ὅ, τε σύφεος, καὶ πλέγμα τι ἐν ᾧ χοῖροι τρέφονται, Pollux. Et rursus, Χοιροτροφεῖον est in quo porci aluntur, ut Eupolis & Phrynichus habent. idem χοιροκομεῖον uocatur Aristophani in Lysistrata. Χοιροκομεῖον ἱστάς, Aristophanes in Vespis, ubi Scholiastes: Χοιροκομεῖον, ἀγγεῖον τι κανωτόν ὅπου οἱ χοῖροι τρέφονται. ἱστάς δὲ, ἐπεὶ ἐπὶ τῶν ἱστάς τρέφουσι χοίρους. significat autem hic caueam quandam uel locum cancellis inclusum, δρύφακτον ἢ κιγκλίδα. in Lysistrata uero perticam potius uel palum, cui porcus alligatur. Et mox, Χοιροκομεῖον, τὸ καλούμενον ζωγρεῖον κανωτόν, ὅπου οἱ χοῖροι τρέφονται. Hesychius exponit λεπτόν τι πλεκτὸν ὡς ὀρνιθοτροφεῖον. Χοιροτροφεῖον, πτύξιμα γυναικεῖον καὶ συφάγιον, Hesychius. Συοβαύβαλοι, συῶν κυλιστήρια καὶ κοιμητήρια, Idem & Varinus. ¶ Συφορβία, grex porcorum, Suidas. Συοφόρβια, συῶν ἀγέλαι, ἢ χοίρων ἀσφαλὴς δεσμοί, Varinus, Hesychius. Συβόσια, συοφόρβια, Idem: τὰ τῶν συῶν νέμεα, Varinus. Συβόσιον, τὸ χοιροφορβεῖον, Suidas. Συῶν συβόσια, Heliodorus. Τόσσα συῶν συβόσια, τόσ' αἰπόλια πλατέ' αἰγῶν, Homerus Iliad. ξ. de diuitijs Vlyssis. ¶ Hystrichidem uocant affectum cum in cauda equorum pili rigent setis similes suillis, Hippiat. 59. Hystrix, flagellum à sue dictum, non ab hystriche animante: (Vide in Hystriche a.) lorum cum ipsis pilis è pelle suilla. Eiusdem significationis est ὕσπληξ uel ὕσπληγξ: διὰ τὸ ἐκ τῶν τριχῶν τῶν ὑῶν γίνεσθαι τὴν μάστιγα, Varinus. accipitur etiam pro stimulo boum, & pro carceribus certaminum: Vide in Hystriche a. & in Equo e. ¶ Ὗς, ἄλειφαρ, βοῦς, Hesych. Varin. nescio quàm rectè.

¶ Suillus, adiectiuũ, quasi diminutiuum à suinus. Hic enim conciliator suinæ (uetus exemplar habet suillæ) carnis datur populo, Varro lib. 2. Ego suinum non dixerim, ut neq; bouinum & ouinum: sed suillum, bubulum, ouillum. Plinius suillum pecus dixit, suillum gregem Liuius. Suarius, adiectiuum: ut suarius negotiator, Plinius libro 7. Interdum sine adiecto pro subulco: Comperetum agnitam uocem suarij furto abactis, &c. Idem libro 8. Scipio, Suario cognominabatur, propter similitudinem suarij cuiusdam negociatoris, Plinius. Hermolaus legendum coniicit, Scipio Seriatico cognominabatur, propter similitudinem serui cuiusdam negociatoris. ¶ Porcinus, quod est ex porco, Plautus Capt. Porcarius, idem quod porcinus, ut porcaria uulua apud Plinium lib. 11. Porcarius uero substantiuum, porcorum custos Firmico & Gazæ. Porcinarius, qui carnes porcinas uendit. Quanta lanijs lassitudo, quanta porcinarijs, Plautus Capt. Varro eundem generali uocabulo lanifi uocat cum alibi, tum his uerbis, Lanius conciliator suillæ carnis datur populo. Porculator Columellæ 7. 9. qui porcos nutrit ut pinguescant: Beroaldus interpretatur eum qui curat porcellos lactentes. Scoppa Italicè, lo porcaro, id est, subulcum: Galli porchier. Porculatoris uerò & subulci diuersa professio, diuersæ pastiones, Columella. Apparet sanè porculatorē dictum, quod porculos, id est, porcellos, non sues aut porcos adultos curet. In nutricatu, quam porculationem appellabant, binis mensibus porcos sinunt cum matribus, Varro. Sic pullatio, pullorum nutricatio dicitur. Scrofipascus, qui pascit scrofas. Tum pistores scrofipasci qui alunt furfure sues, Plautus Capt.

¶ Συβῶται δ' ὀρεῖς καὶ συβωσία, Pollux. Et alibi, Συφορβοί, συβῶται. Et rursus 4. 7. Plato Comicus etiam συβωτικὸν μέλος quoddam uocari ait. ὅτι δ' αὖ ὁ συβώτης μέλος ἀγαθὸν γένοιτό μοι. ἔχω δὲ μόνον διακτύλιον κύλινδρα. Συβῶται, Συβώτης ὁ φιλόσοφος, ζῶν τι, Hes. Varinus. Συβώτης, subulcus & nomen proprium, Hes. apud eundem & Varinum συβότης quoq; scribitur per omicron in penultima. Συβότης, ὁ συοτρόφος, Varinus. Συβώτης & συβωτεῖν Atticè dicitur, non συφορβός, nec συφορβεῖν, Idem. Συφορβός, semel apud Homer. reperitur, Iliad. φ. Varinus. ἐσηγάγετο δὲ συφορβὸς Εὔμαιος, Theocr. Idyl. 15. Συοφορβός, ὁ σῦς τρέφων, Hes. Varinus. Συαγάτας, συοφορβός, id est, subulcus, & nomen barbaricum, Hesychius. Σύγγαστρος, ὑοφορβός, σβγάτας, Varinus. Συφαιός, χοιροβοσκός, Hes. Συοβοιωτοί, οἱ Βοιωτοὶ σύες, Idem & Varinus: Vide infra in prouerbio Bœotica sus. Σύαι, barbari, Iidem. Συνιάς, turpis, rudis, σκαιός, Varinus. Συθῆραι, qui sues (apros) uenantur, Varinus. Σύβας & συβαδίας, libidinosus, Hes. Var. Σύβαξ, συῶδες, Iidem. Συορύγχαι, βλεπτικοί, Hes. πολὺ γὰρ ἐνταῦθα ἀνέωνον τὸ χρῖσμα, ᾧ ἐχρῶντο ἀντ' ἐλαίου, σύειον, (liquamen suillum uertit Romulus Amasæus,) καὶ σησάμινον καὶ ἀμυγδάλινον, Xenophon lib. 4. de Cyri minoris exped. Syinon oleum & sesaminum, quo ungebantur qui militabant cum Cyro, Suidas: Cælius Suidam citans, idem oleum sesaminum & syinon ab eo uocari ait: quasi legerit non σύινον ἔλαιον καὶ σησάμινον, sed ὃ καὶ σησάμινον. ¶ Ὕειον, suillum, quod est è sue. Ὕειον κρέας, χοίρειον. ἐχρῶντο ἑφθῷ ὑείῳ, (subaudi κρέῳ,) Suidas. Ὕειον δ' ὄρμα non ὕικόν dicendum. nam Axionicus qui ita posuit reprehenditur. dictiones enim quæ partem corporis significant, omnes in ον purum exeunt, nulla in

κον

τῶν quæ terminatio possessiuorum est. sic ἀνθρωπικὸς τὶς non dicitur, sed ἀνθρώπειος, Varinus. Τὸ δὲ ὑείας ὑεικόν, ὡς βοεικόν, Pollux 6.9. Κρέα ὕεια, χοίρεια, Idem. Ὑεικόν, ὑὸς ἴδιον, χοίρου ἔργον, apud Xenophontem in Memorabilibus Socr. Varinus. Apud Suidam legitur ὑικόν per ι. in penultima, qui & uerba Xenophontis hæc citat: λέγεται τὸν Σωκράτην ἄλλων τε πολλῶν παρόντων καὶ τοῦ Εὐθυδήμου εἰπεῖν, ὅτι ὑϊκὸν αὐτῷ δοκοίη πάσχειν ὁ Κριτίας, ἐπιθυμῶν προσκνῆσθαι Εὐθυδήμῳ, ὥσπερ τὰ ὕδια τοῖς λίθοις. Apud Xenophontem etiam legitur ὑείων θρεμμάτων, id est suilli pecoris, Suidas in Ὑεικόν & in Ὑϊκοῖς. Ὑοπόλοι, ὑοφορβοί, συφορβοί, (uox corrupta uidetur,) συβῶται, Pollux. Ὑοβότης, συοβότης, Hesychius, Varinus. Ὑοβοσκοί, Aristoteles: Gaza porcarios uertit. Ὑλώων, (apud Varinum ultima circunflectitur,) σκαιῶν, ἀμαθῶν, (forte à recto ὑληνς.) καὶ ὑηνὸς, ὁ σκαιὸς, Suidas. Ὑηλωνύων, μολύνων, Hesychius & Varinus. Ὑαλίνων, φύρων, βορβορῶν, μολύνων, Iidem. Ὑηνός, εὐήθης, βλακικός, χλιαρὸς, ὕπνιος, Varinus. apud Hesychium ὕπνος proparoxyt. legitur, & ὑηνεῖς. ¶ Hyantes Bœoti dicebantur, διὰ τὸ κτηνώδεις εἶναι καὶ χοιρώδεις, Varinus: Vide inter prouerbia Bœotia sus. Χοιρόθλιψ (cum acuto in penultima, quamuis in Scholijs habeatur in ultima) apud Aristophanem in Vespis exponitur, qui pudendum muliebre (quod supra chœron uocari diximus) contrectat: uel fori & litium studiosus, φιλοδικαστής, qui chœrinas (sic dictas conchulas,) quibus ad suffragia utebantur, sæpe manibus premat. Χοιροσφάγος, θύτης, Hesychius: qui sues mactat, lanius, porcinarius. Χοιροπώλης, qui sues uendit, (negotiator suarius Plinio,) apud Aristophanem in Acharnensibus: Pollux citat ex Horis Aristophanis. Nutrices naturam muliebrem chœrum id est porcum uocabant, ex quo facetissimè quibusdam concinnatū uerbum χοιροπωλεῖν, quod signat porcum uendere, id est capturas corpore quærere, Cælius.

¶ Icones. Sus Aeneæ Lauini (ut scribit Varro) triginta porcos peperit albos. itaq; quod portenderit factum scribitur, triginta annis ut Lauinienses conderent oppidum Albam. Huius suis ac porcorum etiam nunc uestigia apparent. Iam ne simulacra eorum ænea etiam nunc in publico posita, & corpus matris ab sacerdotibus, quod in salsura fuerit demonstratur? Porci (apri, Plinius: uide in Apro a.) effigies inter militaria signa quintum locum obtinebat. quia confecto bello, inter quos pax fieret, cæsa porca fœdus firmare solebant, Festus. Συὸς τύπον, παροιμιακῶς, ἐπειδὴ τὰ Σάμια πλοῖα συὸς τύπον εἶχον ἐν ταῖς πρώραις, Varinus. Σαμαίνα, εἶδος νεὼς, συὸς ἔχουσα πρότομην, Varinus & Hesychius. Veteres numos pecudum effigie signabant, ouis, bouis, suis, Plutarchus in uita Publicolæ. Bituricis ueruex, Heduis dat sucula signum, &c. uide in Veruece H. ex Alciato. Porcam auream & argenteam dici ait Capito Atteius, quæ etsi numero hostiarum non sit, nomen tamē earum habere, alteram ex auro, alteram ex argento factam adhiberi sacrificio Cereali, Festus.

¶ Plantæ. Fungorum tertium genus suilli, uenenis accommodatissimum, familias nuper interemêre & tota conuiuia, Plinius. Et rursus, Siccantur pendentes suilli iunco transfixi, quales è Bithynia ueniunt, canum morsibus ex aqua illinuntur. Et alibi, Robora boletos quoq; suillosq; ferūt, gulæ nouissima irritamenta, quæ circa radices gignuntur: quercus probatissimos: robur autem & cypressus & pinus, noxios. Hoc genus forte est, quod Germani uocant **morchelen**, qui mense Aprili ad Maium usq; reperiuntur & appetuntur in cibo, colore ex pallido fusci, pilei oblongi & in conum se colligentis forma, in medio protuberantes, specie fauis similes. uocant autem nostri quoq; fœminam suem **mor**, ut **morchelen** suillos significare uideatur, etsi quid cum sue commune habeat non satis uideam. coniicio tamen uel delectari eis in cibo sues: uel superiorem eorum partem circa conum, rostri suilli formam aliquatenus referre. Describuntur ab Hieronymo Trago ab initio tertij de stirpibus Tomi, sed non rectè Latinè tubera ab eo uocantur. nam longè diuersum tuberum genus est, totum infra solum, superficie nulla: aliqui Germanicè **grebling** uocant, id est fossilia, quod è terra fodiantur. Hypochœris herba in cibo uulgaris apud Aegyptios, Plinius: Vide plura in Equo a. ubi de plantis ab equo dictis egi, statim ab initio. Hyosiris intubo similis, sed minor & tactu asperior: uulneribus contusa præclarè medetur, Plinius. Nostri **südistel**, id est suarium carduum, genus sonchi spinosum uocant, quod aliqui puto in Italia & Gallia cicerbitam. referunt autem florum calyces antequam aperiantur, ut & hieracij, quandam rostri porcini figuram, ut inde forsan hyosiris (quasi ὑὸς ῥὶς, hoc est suis nasus) uel potius hyoseris, hoc est seris uel intubus porcinus appellata uideri possit. Ruellius rostrum porcinum ab aliquibus eandem herbam uocari ait, quam alij dentem leonis nominant, hoc est cichorij syluestre genus, luteo flore, hedypnoida Plinij, aliqui apud Italos dentem canis uocant, & alij piscia al letto, ut Matthæolus scribit: nostri **wyensch wantz**, uel **süblůmen**, id est flores porcinos. Videri autem potest eadem Dioscoridis hieracium minus. Describitur à Syluatico cap. 610. Σύαρτον, βόγλωσσον, Hesychius, Varinus. ac si panem porcinum dicas, nimirum quod in cibo ab eis desideretur. Indocti quidem recentiores cyclamium panem porcinum uocant, sed ineptè. quamuis enim radice rotunda panem referat, nihil tamen ad sues. habet enim propemodū uim uenenosam. Melius rustici in multis Germaniæ locis, syluestris quoddam leguminis aut uiciæ genus, nō dissimile astragalo, panē porcinū uocāt, (**sewbrot oder erdnuß**,) quod radiculas eius dulces & rotūdas, sues agris effossis requirāt. Fuchsius & Hiero. Trag. nō rectè apion Dioscoridis interpretātur. Capria, capparis, ut legitur in nomenclaturis apud Dioscoridem. Frutex spinosus quem Græci coccum uocāt, de quo plura dicam in libro de Insectis (nascitur enim in fructu uermiculus, qui cum erumpit, culici similis uolat) à Galatis qui super Phrygiam incolunt lingua uernacula ὗς nominatur, ut docet in Phocicis Pausanias. Galli hodieq; hous appellitant ilicem aquifoliam (**stächend palmen**)

à qua coccus ferè non aliud differt, nisi quod per omnia minor & semper pumilus est. unde conijcimus ueterem linguam Gallicam alia quoq; Galatarum uocabula pleraq; habuisse, pro quibus paulatim imperantibus Romanis Latina successerint. Scini, id est pira porcina, & sunt syluestria, Syluaticus. Astragabos, (Astragalos forte,) id est pes porcinus, Idem. Adiantum siue capillum Veneris, aliqui capillum porcinum uocant, Idem & Vetus Auicennæ glossographus: nimirum quod coliculos instar setarum proferat. Milium Solis, id est cauda porcina, Syluaticus. Idem alibi caudam porcinam, peucedanum interpretatur: inde puto quod radicis caput multis ceu setis rigeat, quod in omnibus etiam seselis generibus apparet. Scrophularia Syluatico herba est quæ alio nomine millemorbia & castrangula & urtica mortua (propter foliorum similitudinem) ab eo uocatur. hæc est qua gustata necari sues, ut quidam affirmant, in C. diximus. Scrophulis, id est strumis mederi creditur, quarum speciem etiam multi radicum eius protuberantes nodi referunt, tanquam usum demonstrante natura. Eandem ob causam chelidonium minus, multi scrophulariam nominant: & aliqui fabam inuersam uulgò dictam, quam multi telephium esse putant. Hyoscyamum Hieron. Tragus interpretatur Germanis ad uerbum süwbonen, id est suillam fabam. quod nomen ab eo ad Græci imitationem factum est: Germani aliud proprium habent bülsen uel bilsen. Sed de hyoscyamo, syancho, chenopode quã Germani schwynsrod & süwplag uocant, & alijs suillo generi noxijs plantis plura diximus supra capite tertio: item de solani genere syluatico quod baccas nigras cerasi uel halicaccabi fructus magnitudine fert, sed sine folliculo, nostri uocant suwkrut, hoc est porcorũ herbam: quod calidis & subitis suum morbis medeatur.

Animalia. Chœrogylius, uel ut alij scribunt chœrogryllus, alijs erinaceus alijs cuniculus esse putatur, ut pluribus in animalium illorum historijs dixi. Hystrix, ὁ ἀκανθόχοιρος, id est porcus spinosus, uel echinus terrestris, Suidas. uide in Hystrichis historia. Erinacei siue echini terrestris genus unum nostri uulgò caninum uocant, quod canis instar digitatum sit: alterum suillum quod ungulas ut sues bisulcas habeat: alij etiam rostri figuram in altero canis, in altero suis esse aiunt. Easdem melis quoq; differentias faciunt, &c. Galenus libro 3. de aliment. facultatibus, mentionem facit animalis medij inter ursum & suem, μεταξύ ἄρκτου τε καὶ υὸς: nec aliter nominat. id meles, id est taxus uideri potest. aut si pro υὸς legas μυὸς, ἀρκτόμυς D. Hieronymi, aut fortè mus alpinus. Τέρχος, animal quadrupes, fluuiatile, amphibium, iuxta Istrum, id est Danubium, tenui pelle, quæ inflata utri fit similis, καὶ νήχεται ὡς ἐν λιμνώδει: & in terram egrediens pascitur, sed subitò refrigeratum emoritur, Varinus. Audio nuper ex noui Orbis nauigatione aduectos esse quos porcellos Indicos uocant, cuniculorũ ferè magnitudine, paulò minores, albos, sine caudis, singulis mensibus cuniculorum instar fœcundos, uoce & natura porcorum. Hos esse puto quos utias uocant, qui de nouo Orbe scripserunt.

¶ Συάκιον, genus piscis, Suidas. Apri piscis meminit Plinius 11. 51. etsi codices quidam caprum habeant corrupte: qui uocem ut grunnitum habet, quæ uox aprorũ suumq; propria est. accedit quod in Eurota quoq; fl. Laconicæ, piscis orthragoriscus uocalis est, ut lib. 32. (Plinij) dicitur. Est autem orthragoriscus idẽ, qui & porcus, Athenæo teste. In Danubio mario extrahitur, porculo marino simillimus: & in Borysthene memoratur præcipua magnitudo, nullis ossibus spinis'ue intersitis, carne prædulci, Plinius. Est autem mario, quem uulgo husonem uocant, huß quasi hys uel hysca, id est porcus uel porculus. Mario uox forsitan originis est Germanicæ, qui suem fœminam mor uocant, ut & Cretenses μαζίν. Cæterum porculus marinus Plinio dictus proculdubio non alius est quàm sturio, (stör) uulgo nominatus. cui husonem persimilem esse scio. porculi autem nomen à corporis pinguitudine meretur, & hodie in Italia sturiones adhuc parui, porcellæ uocantur. Hyccam (τὴν ὕκκαν) piscem aliqui sacrum uocant. putant autem hunc aliqui erythrinum esse, alij iulida (ex Athenæi septimo:) ex nostris aliqui (inquit Cælius 12. 12. & Hermolaus in Coroll.) sturionem. Et mox, Hyccam siue hyscam Latinè interpretantur porculum. Hyæna piscis nomen est apud Athenæũ, qui & hyænida ex Epicharmo nominat. uidetur autem idem piscis quem & hyn illic (lib. 7.) nominat, & dubitat an idem sit qui capros, id est, aper uocatur, ut pluribus scripsi in Hyæna quadrupede capite primo. Sed de piscibus quibus à sue nomen contigit propter pinguitudinem, uel uocem, uel corporis formam, in Libro de piscibus copiose agam. Syænam piscem Græci recentiores chœrillam interpretantur, hoc est porculum, Hermolaus in Plin. Diphilus (apud Athenæum) piscem quendam ca priscum dici significat, qui & mys uocetur. nisi quis non myn, id est, murem, sed hyn, id est, suem legendum potius existimet, Hermolaus. Gryllus & suem significat, ut supra diximus: & piscis genus anguillæ simile Athenæo lib. 8. quod libro septimo congrum interpretatur. Oppianus lib. 3. de uenatione mullos pisces suibus terrenis comparat duplici nomine: primum quod admodum uoraces sint, ut qui fœtida etiam quæuis, & naufragorum cadauera deuorent: deinde quòd ad lautitiam cibi ita præferantur reliquis piscibus, ut pecoribus sues. Marinum animal quoddam informe est, corio quasi suillo, pedibus loraceis, sine dentibus, paruis oculis, sub uentre duo foramina habet iuxta caudam, cauda prælonga, brachij mensura latiore, quam mensuram longitudine & latitudine implent singulæ auriculæ: corio crassiore quàm digitus sit, forsan è polyporum genere, Cardanus. Χοιρίναι conchæ quædam marinæ sunt, labris ut ita dicam denticulatis, læues admodum & splendidæ, à quadam oris suilli opinor specie, quam parte sui dehiscente quodammodo referunt, sic appellatæ. has hodieq; porcellanas uocant. sunt autem diuersæ, magnitudine scilicet & colore differentes. Hesychius chœri-

choerinas non recte interpretatur calculos marinos, neque enim calculi sunt, sed calculorum uicem in suffragijs implebant. minimum & album earum genus nostri inepte uocant müterstein, id est lapillos matrici utiles. nam quod figura matricem quodammodo referant, superstitiosæ quædam mulierculæ corpori appensas uteri morbis salutares mentiuntur. Est & gemma porcellana hodie uulgò ab Italis dicta, forsan à simili nitore læuoreque porcellanæ conchæ. Scoppa murrham gēmam, agatham uulgò dictam uel porcellanam interpretatur. Georgius Agricola murrhinam non murrham uocat, & interpretatur Chalcedonium, ut & onychē. his enim duobus nominibus rem eandem Plinio designari. onyx quidem etiamnū nomen apud multos retinet, onychel. Cardanus libro quinto de subtilitate, myrrhina uasa ea esse affirmat, quę hodie porcellanæ dicantur, ex Oriente mitti, nec gemmas sed siglina esse, ex argilla tenuissima, densa, leui ac pingui. cuiusmodi in Italia quoque fiant, sed nullo odore & pallidiora quàm quæ Oriens mittit: folijs ac imaginibus placere: purpuræ colorem abesse, nimirum ob temporū & opificij uarietatem. Τριχοφθόροι uel χοῖροι dicuntur serpentes quidā in Scholijs Nicandri, à quorum morsu scilicet capilli defluunt. Altamuga, id est porcus ludi, bestiola multipeda acuti ueneni, Syluaticus: Videtur non alia quàm scolopendra esse, fortè quod pilis ceu setis rigeat, ut erucæ maiores. Aselli etiam insectorum generis à colore dicti, ab alijs multipedæ, uel multipedes aselli, à nonnullis hodie porcelli nominantur, ni fallor, à corporis scilicet figura.

¶ Propria hominum. Scipio Suario cognominabatur propter similitudinē suarij cuiusdam negotiatoris, Plinius. Hermolaus legendum conijcit, Scipio Sciriatio cognominabatur propter similitudinem serui cuiusdam negotiatoris. Auus meus (inquit Tremellius Scrofa apud Varronem) primum appellatus est Scrofa, qui quæstor cum esset, Licinio Nerua prætore, in Macedonia prouincia relictus, qui præesset exercitui, dum prætor rediret, hostes arbitrati occasionem se habere uictoriæ, impressionem facere cœperunt in castra. Auus, cum hortaretur milites, ut caperent arma, ac exirēt contra, dixit celeriter se illos (ut scrofa porcos) disiecturum: idque fecit. nam eo prælio hostes ita fudit ac fugauit, ut eò Nerua prætor imperator sit appellatus, & auus cognomē inuenerit, ut diceretur Scrofa. Sed aliter Macrobius Saturnaliorum libro 1. circa finem cap. sexti: Tremellius, inquit, cum familia atque liberis in uilla erat: serui eius cum de uicino scropha erraret, surreptam conficiunt. Vicinus aduocatis testibus omnia circumuenit, ne quà hæc efferri possit, isque ad dominum appellat restitui sibi pecudem. Tremellius qui ex uillico rem comperisset, scrophæ cadauer sub centonibus collocat, super quos uxor cubabat. Quæstionem uicino permittit. Cum uentum est ad cubiculum uerba iurationis concipit, nullam esse in uilla sua scropham, nisi illam, inquit, quæ in centonibus iacet, lectulum monstrat. Ea facetissima iuratio, Tremellio Scrophæ cognomen dedit. Sergius, qui prius Os porci uocabatur, ex pontificibus primus fuit qui proprium demutauit nomen: quod mox obseruatum ad nos usque perdurat, Cælius. Porcelli grammatici in suasorijs orationibus Seneca meminit. Idem est puto qui aliquando ad Tiberium Cæsarem uerbo haud Latino usum dixit: Tu Romanorum hominibus, ô Cæsar, πολιτείαν dare potes, uerbis non potes. Porcellius poëta Neapolitanus scripsit res Frederici ducis Vrbini. A minore pecore nomina habemus, Porcius, Ouinius, Caprilius, Varro. Suillus, Porcius, Bubulcus, Caprarius, nomina fuerunt ueterum Romanorum, Plutarchus in uita Publicolæ. Porcius cognomen fuit Catonis Censorini. Porcia lex, ut Cicero in quadam oratione innuit: & leges item aliæ fuerunt, quibus exilium damnatis permittebatur, Cælius. Latro Portius grauis fuit orator, ut ex Seneca refert Cælius, 11. 1. & 11. 13. ¶ Verres nomen uiri Romani prætoris in Sicilia, contra quem repetundarum reum à Siculis Cicero orationes habuit quæ Verrinæ appellantur. ¶ Chœrilus, Χοιρίλος, Atheniensis Tragicus poëta, & alius Samius: uide Suidam. Athenæus libro 8. Chœrilū poëtam inter helluones & gulosos homines numerat. Syadræ Spartani statuarij meminit Pausanias in Eliacis. & Sybotæ filij Doradæ in Messeniacis. Tibia usum Hyagnim primum uolunt, &c. Cælius 9. 3. Hyas, filius Atlantis & Aethræ, cuius meminit Ouidius 5. Fastorum, à quo Hyades sorores aliqui dictas putant. Atheniensis quidam è Melite uico (tribus Oeneidis) Κάπρος & Σῦς, id est Verres & Sus cognominabatur, ut Vrsus quoque, à corporis hirsutie: aut fortè quod molas possideret, in quibus alebat sues, Hes. Var. Gryllus, Xenophôntis Socratici filius, Suidas. ¶ Germani etiam nomen uiri ab apro fecerūt, Aeberhart, ac si Caprosthenē dicas. aprum autem uocant non ferum modo, sed frequentius cicurem, id est, uerrem. ¶ Porcia nomen mulieris Romanæ. fuerūt autem duæ, maior & minor. Porcia minor cum laudaretur apud eam quædam benemorata, quæ secundum habebat uirum, respondit: Felix & pudica matrona nunquam præter semel nupsit. Bouinia Porcilla auia Pij (imperatoris puto.) ¶ Chœrile dicta fuit uxor Euripidis, Χοιρίλη, ἡ ἐχίλη, Suidas. Callistò meretrix cognomine ὗς, memoratur Athenæo libro 13.

¶ Populorum & locorum. Clisthenes tribus Doriensium diuersis nominibus notauit. nam præter tribum suam, cui Archæ nomē erat, reliquas ludibrio habitas ex brutis appellauit. Quippe Hyatas, id est, Suales: aliquibus Oneatas, hoc est Asinales: reliquis Chœreatas, hoc est Porcales nomina indidit, Alexander ab Alex. Hyæa, Ὑαία, urbs Locrorum Ozolorum, gentile Hyæus, Stephanus ex Thucyd. lib. 3. Hyamea, urbs Messenes, una ex quinque, Idem. Hyamion, urbs Troiana, Idem. Hyampolis, urbs Phocidis, Stephanus. Et ualles Lebadea tuas, & Hyampolin acri Summissam scopulo, Statius lib. 7. Theb. Meminit Herodotus, Homerus, & Plinius lib. 4. cap. 7. bis. Vbi relicto Abis oppido uiam rectam Opûntem uersus fueris ingressus, Hyampolis te excipiet. Ipsum autem ho

minum nomen arguit, qua nam origine hi sint orti, aut unde egressi in hanc regionem peruenerint. Qui enim Cadmum eiusque exercitum Thebis fugiebant, Hyantes in hunc se locum contulerũt. Veterum memoria Hyantum ciuitas à finitimis uocabatur. temporis autem progressu usus obtinuit, ut Hyampolis diceretur, &c. Pausanias in Phocicis. Hyantum meminit Plinius 4.7. Exul Hyantæos inuenit regna per agros, Statius. Compellat Hyantius ore, Ouidius lib. 3. Metam. nominat autem Actæonem, iuuenem Hyantium. Et alibi, Hyantæa Aganippe. Apollonius libro 3. Onchestum urbem Neptuno in Bœotia dicatam, ut apud Homerum legitur & Plinium, Hyantiam uocauit. nam & Bœoti sues ab illiberalitate morum dicuntur, unde nomen Hyantibus, (Vide plura infra in prouerbio Bœotia sus. Varinus Hyampolin triplicem memorat,) Hermolaus. Hyantes populi circa Alalcomeniam, dicuntur etiam Hyantij & Hyantini, Stephanus. Sunt qui Hyantes Bœotiæ populos faciant, quorum urbs Hyantia dicatur, incolæ Hyantiæ. Hyantia Stephano urbs Locrorum est. Hyapea, urbs Phocidis ab Hyape dicta, (ἀπὸ Ὑάπου,) Stephanus. Hyope, Ὑώπη, urbs Matienorum, Stephan. Hyops, urbs in Iberia Cherronnesi non procul Lesyro fluuio, Idem. Oasis, ciuitas Aegypti, quæ & Hyasis, Stephanus. Hyi Asiæ populi prætenduntur supra Elymaida, quam Persidi in ora iunximus, Plinius. Hysia uel Hysiæ, urbs Bœotiæ, (apud Suidam quoque,) colonia Hyreorum, cuius meminit Thucyd. lib. 3. Et alia regia sedes Parthorum. Item uicus Argiuus Thucydidi, Characi uerò ciuitas. & Arcadiæ urbs, Stephanus. Hysiæ nominantur loca multa, in Bœotia, Arcadia, & alibi, ex Thucydide, Pherecyde, Artemidoro. In Argolide autem sunt hæ quas hîc (apud Plinium 4.5.) legimus, ex Pausania, & Strabone: qui Hysias celebrem Argolicæ locum facit, Hermolaus. Hysiæ ciuitatis meminit Pausanias in Arcadicis. Syrbotæ, (aliâs Sybotæ) populi secundum flumen Astacum ad Septentrionem uergentes, Plinius 6.30. collocat autem eos in Aethiopia, & octonûm cubitorum staturam eis tribui scribit. Sybota, insula quædam & portus, Stephanus. Sus fluuius siue torrens est circa Olympum, Pausanias in Bœoticis. Hyóessa fons quidam apud Sophoclem nominatur: de quo uide plura in Tauro H. inter propria, in Tauri fluuij mentione. Hyomemnia, festum quoddam Argis, Hesychius & Varinus. ¶ Capria lacus: uide in Apro H. inter propria. ¶ Chœrades, urbs Mosynœcorum, gentile Χοιραδεύς, Stephanus. Legimus & scopulos quosdam marinos circa Hellespontum sic nominari. sed supra inter deriuata quosuis scopulos marinos, qui uel latent, uel paululum eminent, sic appellari docuimus. Insulas in Alexandria Aegypti Pharon & Chœrades appellatas sciunt omnes, Hermolaus in Plinium 32.11.

¶ b. Chalastra urbs & lacus est Macedoniæ, unde Chalastrei sues dicti, & Chalastræum nitrum, Hesychius. Circa Hierosolyma sunt porci miræ magnitudinis, dentibus cubitalibus, Physiologus. φορίνη pellis suilla Hippocrati in libro de ratione uictus acutorum, ut Galenus exponit. φορίνη, ὁ παχύ δέρμα ... Hesychius. Varinus scribit humanã quoque pellem aliquando phorinen dici. Κόλλοψ, τὸ νώτου ἡ φορίνη, καὶ τὸ ... τὸ ἄκρον, Hesychius. Carnem suillam Græci uocant κρέας σύειον uel ὕειον, non ὑεικόν, quamuis id Varinus scribat in uoce μιξοχοιρα: uide supra inter deriuata à sue, in a. Setæ à suibus dicuntur, unde & sutores quod ex setis suant, Isidorus. Aciei frontem in angustum desinentem, caput porci simplicitas militaris appellat, Ammianus Marcellinus. Cuneus dicitur multitudo peditum, quæ iuncta cum acie primo angustior deinde latior procedit, & aduersariorum ordines rumpit, quia à pluribus in unum locum tela mittuntur: quam rem milites nominãt caput porcinum, Vegetius 3.19. Oculi porci naturale figmentum habẽt, ita ut in terram necessitate semper intendant, Physiologus. Elephantorum promuscis intus cõcaua, suilli labri similitudinem quandam gerit, Aelianus. Delphinis lingua breuis atque lata, haud differens suillæ, Plinius. Mars tibi uoueo facturum, si unquam redierit, bidenti uerre, Pomponius in Attellana citante Festo. Bidentes non oues solum, sed omnes bestias bimas olim appellabant, quia neque maiores aut minores licebat hostias dare, Macrobius: de bidenti pecore, & quod de ouibus ferè semper dicatur, uide in Boue H. ubi de sacrificijs ex eo. Nefrendes, adhuc lactentes porculi, quod nondum aliquid frendant, id est comminuant dentibus. hinc & faba fresa quæ molita est, Isidorus. Plura de hac uoce diximus supra in E. Chamæleonti eminet rostrum, ut in paruo, haud absimile suillo, Plinius. Rostrum suis propriè Græci ῥύγχος uocant, unde diminutiuum ῥυγχίον in Acharnensibus Aristophanis. Pi haoreb, (alias algorab,) פי העורב, id est rostrum porcinum, Arabicè uocatur os acromij, id est summus humerus, quẽ scapulæ processum Galenus κορακοειδῆ nominauit, Vesalius: sed oreb Hebraicè coruum sonat. itaque rostrum coruinum, non porcinum ab eo uerti oportebat, ut Galenus etiam Græcè à corui similitudine nomen indidit. Aluus in homine infima parte similis est suillæ, Plinius. Ventres elephanto quatuor, cætera suibus similia, Idem. Exta elephanto suillis proxima, sed maiora, Aristot. ὑπογάστριον, οὔθατα, ἠτριαῖον δέλφακος, Pollux: hoc est, abdomen, mamillæ, sumen porci. ἡ δέλφακος ... ἠτριαῖον, Aristoph. apud Athenæum. Candidus effœtæ tremebundior ubere porcæ, Columella de cucumere. Ψύλλος, τὸ παχὺ τὸ συνέχον τὸ τοῦ κάπρου αἰδοῖον, Hesychius, Varinus. Supernati dicuntur quibus femina sunt succisa in modum suillarum pernarum. Ennius, His pernas succidit iniqua superbia Pœni, Festus. Talis suum discordiam quandam inesse traditur, Plinius ni fallor. ὀπλὰς de sue dixit Aristophanes & Simonides: & Hesiodus βοὸς ὁπλὴν & ἵππου χηλὴν, contraria acceptione, quàm Grammatici docent usurpanda. ἐξελάσαι & alia significat, & τὸ τῆς συὸς ἔμβρυον, Hesychius & Varinus, sensu mihi obscuro.

Germani

¶ Germani propria quædam de suum partibus uocabula usurpant. nominant enim pernas, kuff oder hammen. summum rostrum, schnorren uel rüssel.

¶ c. Vox. Sordida sus pascens ruris per gramina grunnit, Author Philomelæ. Quirritat uerres, Idem. Minimo suis stridore terrentur elephantes, Plinius 8. 9. γρῦ, uox est suis, Tzetzes. Apud Suidam γρῦ circunflexum scribitur, quod nō placet. Καὶ ταῦτ᾽ ἀφαιρούμενον τὸ παράπαν οὐδὲ γρῦ, Aristoph. in Pluto, ubi Scholiastes γρῦ exponit, βραχὺ, id est, minimum, uel sordes unguium. (γρὺξ, ὁ ῥύπος τοῦ ὄνυχος. γρυθὸς, γρὺξ, Varinus.) aliqui uerò (inquit) deducunt hanc uoculam à gryllismo, id est grunnitu suum. aut genus est parui numismatis. γρῦ enim paruū aliquid & minimum significat, unde γρύτη dicta parua uascula: & γρυτοπώλης, pro qua uoce ueteres ῥωποπώλης (& ῥωποπώλης) & γρυτάρης (hic locus apud Suidam mutilatus est) dixerunt. Hinc est quod aliquem οὐδὲ γρῦ φθέγγεσθαι, id est ne gry quidem loqui dicimus, pro eo quod est ne minimum quidem aut quoduis uerbum. Eadem apud Varinum legimus: & apud Suidam, qui præterea addit, parœmiam esse τὸ Δίωνος γρῦ, ἀντὶ τοῦ μικροῦ καὶ τυχόντος. Ne gry quidem loquitur, hyperbole prouerbialis, pro eo quod est ne tantulum quidem. nam gry minimum quiddam, aut sordes unguium significat, aut uocem suillā, quam ædere solent ij qui grauantur sermone respondere, (süwentütsch,) Erasmus. Lege apud eundē prouerbium Dionis gry. Hinc facta sunt uerba γρύζειν & γρυλλίζειν, & porcus ipse gryllus dictus. Ἀλλὰ φθείρου & μὴ γρύζε ἔτι μηδ᾽ ὁτιοῦν, Aristophanes in Pluto. ubi Scholiastes ait γρύζειν propriè de porcellorum uoce dici. γρύζειν δὲ καὶ τολμᾷς ὦ καθάρματε, Aristophanes in eadem fabula. οὐδαμοῦ ἐφθέγξατο, οὐδ᾽ ὑπέσχε γρύξαι, Philostratus in uita Apollonij, id est, Haudquaquam locutus est, neq; adduci potuit ut uel hisceret, ut citat Erasmus. γρύζω, ἀρχαϊκὸν φωνῶ, Suidas. γρύξαι loqui, clamare, Idem. γρύξειν, τὸ θρηνεῖν, καὶ τὸ τῇ φωνῇ ὑποκλέπτειν, Varinus: id est lugere, & uoce nimis obscura uel summissa loqui ut intelligi non possit, mussitare. Οὐ πτερίζομαι, (lego γρύζομαι per υ.) ἀλλ᾽ οὐ λέγω πλέον τῆς γαλαθηνοῦ ὑὸς, Alcæus apud Athenæum. In Creta sacrum creditur suillum genus, quoniam nascenti Ioui sus mammam submiserit, ac grysmo (γρυσμῷ) id est grunnitu, pueri uagitum audiri uetuerit, Cælius ex Athenæo. De suum uoce dicitur γρύζειν, & γρυλλισμὸς, γρυλλίζειν. aliqui etiam ὑισμὸν & ὑίζειν dixerunt, Pollux. ἆρα γρυκτὸν ἡμῖν; hoc est an mussitare, hiscere, uel liberè loqui debetis? Suidas, ex Aristophane ut conijcio. γρυλίζειν & γρυλισμὸν aliquoties per λ simplex legi, & Varinus quoq; sic scribi iubet, non per duplex ut Phrynichus. Aristophanes primam semper producit, ut in Pluto: Ὑμεῖς δὲ γρυλλίζοντες ὑπὸ φιλοδίας. Varinus Atticè per lambda unum scribi docet. Et rursus, Duplex (inquit) circa hoc uerbum error committitur, primum quod lambda duplex scribitur. deinde quod usurpatur pro indecorè & inepte saltare, cum ueteres de grunnitu, id est suum uoce semper posuerint. ἀγρυξία, silentium, Hes. Var. ὅπως δὲ γρυλλιξεῖτε καὶ κοΐξετε, χἄσεῖτε φωνὰν χοιρίων μυστηρικῶν, Aristophanes in Acharnensibus. ubi Scholia, κοΐ, ποιὰ τῶν χοίρων φωνή. κοΐζειν porcelli dicuntur μιμητικῶς, Hes. Varin. In Acharnensibus Aristophanis, filiæ pauperis cuiusdam pro porcellis uendendæ, subinde clamitāt κοῒ κοΐ. γρυλλίζοντα, γρύζοντα, Hesych. γρύλλη, ὑῶν φωνή, Idem & Varinus. γρυλλάζειν, γογγύζειν, Iidem. τογγύζειν (malim γογγύζειν) immurmurare, mussitare, grunnire, quod & γογγυλίζειν & γρυλίζειν aliqui dicunt. γογγρύσαι, grūnire, Hes. Varin. ὁρυνδᾶ, γρυλλίζει, Iidem. ἐρπυσμὸς, uox suum, Iidem. Κλαγγὴν uocem acutam non solum in suibus, sed etiam canibus Homerus uocat, Varinus. ¶ Omne purgamentum & ablutio omnis esculentorum, ex pane, caseo, carnibus ac piscibus, quo porci canesq; uescuntur, μαγίδαλιά uocatur, Tzetzes 5. 13. Plura de hac uoce reperies in Cane c. Turbidam suum potionem in culinis collectam, qua aluntur, Plinius colluuiem uocat, nostri karspülen & träncke, hoc est uasorum ablutionem & potionem. Porcus colluuiaris dicitur, qui cibo permisto & colluuione nutritur, Festus: à Scoppa Italicè exponitur lo porco pontino, notrito al pontino. Aqualiculus, ut Sipontinus notat, propriè uas est in quo porci sorbent, per metaphoram uero pro uentre usurpatur. Pinguis aqualiculus propenso sesquipede extat, Persius. Videtur autem diminutiuū esse ab aqualis, ut à caulis cauliculus. apud Apicium tamen etiam aqualicus legitur. Filius prodigus in Euangelio Lucæ, qui consumptis omnibus porcos pascebat, cupiebat saturari ceratijs, id est siliquis, (fructibus scilicet siliquæ arboris quam ceratoniam uocant, nostri panem D. Ioannis) quibus porci uescebantur, neq; quisquam illi dabat. Taurus mons illius regionis (non exprimit cuius) glandes fert pabulum suibus, Varinus in Ταῦρος. ἀγγμὸς ὑῶν, Pollux 1. 12. id est faba fresa qua sues uescūtur. Laphygmus dicitur eruditè canum & suum inexplebilis uorandi auiditas, inclinato uocabulo à uerbo λάπτω καὶ λαπτίζω καὶ λαφύσσω, id est sorbeo & deuoro, pro quo Itali quidam slapare dicunt, Cælius. ῥοθιάζειν, μετὰ ῥόθου καὶ ψόφου ἐσθίειν, (schmatzgen,) Aristophanes in Acharn. de porcis. Mulieres quædā menstrua in cibum porcorum miscent, ut saginentur felicius, Lutherus in decem præcepta de ueneficis loquens. ¶ Succerda, stercus suillum. Quid habes nisi unam arcam sine claui, eo condis succerdas? Titinnius apud Festum. Recentiorum quidam dubitat num suscerda fortè melius scriberetur, ut muscerda, quod non placet. Lucilius citante Nonio sucerdam per syncopen dixit propter carmen, Hic in stercore humi, stabulisq;, (sic lego,) fimo, atq; sucerdis, ut Nonius citat. nisi quis semper sucerdam rectè dici existimet per c. simplex. Iones suis fimum hypeleuthon uocant, nos sucerdam, Hermolaus. Suis stercus, ὑπέλεθον Græci uocant, Varinus in ἀποπατήσας. Ὑπίλεθρος, suis fimus, nam σπύραθος de fimo cuiusuis bruti dicitur sue excepto, Varinus. σπίλεθος quidem stercus equinum interpretantur, & σπίλεθον, σπύραθον, ut pluribus dixi in Equo H.c. Ὑσπιλεθος, ὑὸς ἀφόδευμα. Hes. Varinus.

¶ φρίσσει δ' ὁ χοῖρος ταῖς θριξί, Varinus: id est, porcus rigentibus setis horret. Mossynœci publicè coëunt, οὐδ' εὐνῆς αἰδὼς ἐπιδήμιος, ἀλλὰ σύες ὣς φορβάδες, οὐδ' ἠβαιὸν ἀτυζομένων παρεόντας μίσγονται χαμάδις, Apollonius 2. Argon. Phocylides apud Stobæum in Sermone quo uituperantur mulieres, pro morum & ingenij diuersitate, alias ex alijs animantibus prognatas scribit, & eam quæ ex sue nata fuerit, nec bonam nec malam esse. Simonides uero è sue natam omnia domi impura sine ordine & ornatu uel humi iacentia negligere ait: atque ipsam illotam cum uestibus immundis in stercore sedentem pinguescere. Calchas uates oraculum accepit, tunc se moriturũ quum in uatem se meliorem incidisset. Capto igitur Ilio Colophonem uenit ad Mopsum Apollinis filium, à quo interrogauit quot grossos (ὀλύνθους, id est ficos immaturas, non de syluestri sed urbana ficu) ficus ferret. cui Mopsus respõdit, μυρίους id est decies mille, & medimnum, & insuper grossum unum. quod ita inuentum est. Mopsus uerò Calchantem de sue partui uicina rogauit, quot fœtus utero gereret & quando pareret. quo tacente, ipse dixit, numero decem esse porcellos, & unum marem, parituram uerò postridie. Quod cum ita contigisset, Calchas memor oraculi præ mœrore obijt, uel (ut alij uolunt) uim sibi intulit, Scholiastes Lycophronis. Deteriæ porcæ, id est macilentæ, Festus. Dedit hæc contagio labem, Et dabit in plures: sicut grex, totus in agris Vnius scabie cadit, & porrigine porci, Iuuenalis Sat. 2.

¶ d. Aiunt Pyrrhonem deprehensum tempestate, alijs omnibus consternatis periculi magnitudine, annotasse in naui τὸ δελφάκιον, id est porculum largè ac securè frugibus uescentem. En (inquit) uobis ueram ἀθυμίας imaginem, &c. Calcagninus circa finem libri de profectu. ¶ Tradunt magici iocinere muris dato porcis in fico, sequi dantem id animal, in homine quoq; similiter ualere, sed resolui cyatho olei poto, Plinius.

¶ e. Tria tantum genera sunt pastorum, qui dignitatem in Bucolicis habeant, bucolici, opiliones, & omnium minimi æpoli, id est caprarij, ut Ael. Donatus scribit. Subulcorum uerò nulla nec apud Vergilium neq; Theocritum mentio fit. Errorem enim Seruij & aliorum, qui Aegl. 10. legunt, Tardi uenere subulci, supra in Boue reprehendimus. Subulcorum epitheta apud Textorem, Tardi, Hircosi, Duri. αὐτὰρ ἐγὼ σῦς τάσδε φυλάσσω τε ῥύομαί τε, Eumæus apud Homerum Odyss. ξ. Plura de subulcorum uarijs appellationibus require supra prima parte huius cap. inter deriuata: item alia nomina quæ ad greges porcorum, stabuláue & haras pertinẽt ab ipsis deriuata, ut συβόσιον, χοιροκομεῖον, &c. Κοιμάς, ὑφορβείας, καὶ τὰ συοφόρβια, Varinus. ¶ Hara est porcorum stabulum. In tenebris ac suilla (forte suili, id est stabulo suum) uiuunt, nisi non forum, hara: atq; homines qui nũc plerīq; sues sunt existimandi, Varro Prometheo. Ex hara producte, non schola, Cicero in Pisonẽ, ut citat Nonius. Hara stabulum dicitur tam de porcis, quàm de auibus, Varro de re rust. 3. 10. ut Ge. Alexandrinus interpretatur. Varro quidem & Columella 8. 14. haras anserum uocant, septa eis extructa in quibus pariant. Hara in qua pecora includuntur, Donatus. Te Iupiter diq; omnes perdant, oboluisti allium, Germana illuuies, rusticus, hircus, hara suis, Plautus Mustell. Tertius immundæ cura fidelis haræ, Ouidius in epist. Penelopes. Villam ædificandam si locabis nouam ab solo, faber hæc faciat, oportet, limina, postes, cellas familiæ, haras decem, &c. Cato. Diligens autem porculator frequenter suile conuerrat, & sæpius haras, Columella lib. 7. ¶ Χοῖρον, uinculum quo ligantur porcelli: uel lignum secundum Ael. Dionysium, Varinus, χοίρειον, σχοινίον ᾧ δεσμεύουσι σὺν χοίρους, ἢ τὸ ξύλινον, Hesychius per ρ. duplex, quod magis placet. nam & χοίρρια id est porcelli, sic scribitur, & χοῖρρε uox qua suibus acclamatur: item χοιράδια, uincula suum, Hesychius, Varinus. Ῥαχίσκος, κρίκος σιδηροῦς τετραπαλαμής, καὶ ξύλον ἔχων ἐν τῷ τρυπήματι σφαιρωτόν, ᾧ χρῶνται πρὸς δεσμὸν συῶν, ut Aristophanes ait in Laconicorum interpretatione, Hesychius, Varinus. Pontifex minor è stramentis napuras nectito, id est funiculos facito, quibus sues adnectantur, in Commentario sacrorum, Festus. μελανῶ πίσλα, χοιρείδιον (forte χοιρειδίον) δεσμόν. Τριχάλλει καὶ πηγὰς μελανᾶ ποιοῦντα, Hesychius, Varinus. ¶ πυνθάνομαί σου τὸ ὗν ἀπὸ λέγειν, τί ἂν αὐτὴν ἡ δίκη συλλαβὼν σωτηρίαν ἀγάγοιτο, ὥσπερ ἀίσθειαν σὺν τράγον ἡμᾶς; Aelianus in epist. hirci autem castrati quomodo curentur, ex eadem epistola in Hirco dictum est. ¶ Hominem perniciosum cum uolunt significare porcum pingunt. talis est enim porci natura, Orus in Hieroglyph. ¶ Ad lithostrota conficienda, (qualia uulgò Musaica uocant opera,) ex frustulis lapidum diuersorum colorum glutino tenaci inuicem iunctis, fit maltha (glutinum, lithocolla) perpetua ex calce & suillo adipe, uel pice & oui candido, Cardanus. ἐν γάρ σχύθαι ἀλείμματι χρῶνται ὑὸς καὶ μοχλῷ εἰσι, Suidas in Ὗς. ἔκτοσθεν δὲ λευκοὶ ὀδόντες ἀργιόδοντος ὑὸς θαμέες ἔχον ἔνθα καὶ ἔνθα, Homerus Iliad. κ. de galea Vlyssis.

¶ f. Plutarchus Symposiacorum libro 4. problemate 5. Probabile uidetur, inquit, Iudæos suem colere (& colentes potius quàm fastidientes abstinere) utpote seminandi & arandi magistrum, ut asinum quoq; colunt quòd aquæ fontem eis aperuerit. Scythæ sues pro nihilo putant, quos nec alere omnino in sua regione uolunt, Herodotus libro quarto. ¶ Sues mactatos nostri in labro aquæ feruidæ, addita etiam in fundum labri & alia suibus imposita resina, depilant: aliqui flammis circunquaq; è stramine excitatis amburunt, ut in Gallia fit: quod Græci εὕειν, ἀφεύειν & πυριφλέγειν uocãt, (ut pluribus dixi in mustela G.) itẽ φλογίζειν, nostri bsengen. ὅμως τοσοῦτον εἶπον δελφάκιον γέγονε, Aristophanes. Τοῦτ' ἄρτι ἀφεύειν τὸ πρωκτὸν. ταὐτὸ γὰρ τὸ τιθέναι τὰ δελφάκια, φλογίζοντες ἵνα ψιλωθῶσι, Suidas. ἔνθα (ἐκ τῶν συφεῶν) ἄλλας σῦς ἵεσαν καὶ ἀμφοτέρας ἐρύσαντο, εὗσαν (ἐφλόγισαν Schol.) χρήστην τε καὶ

τὰ καὶ ἀμφ' ὀβελοῖσιν ἔπειρεν. ὀπτήσας δ' ἄρα πάντα φέρων παρέθηκ' Ὀδυσῆϊ θέρμ' αὐτοῖς ὀβελοῖσιν, ὁ δ' ἄλφιτα λευκὰ πάλυνεν, (διέβρεχεν, Schol.) Homerus Odyss. ξ. πολλοὶ δ' ἀργιόδοντες ὕες, θαλέθοντες ἀλοιφῇ, εὑόμενοι (φλογιζόμενοι) τανύοντο διὰ φλογὸς Ἡφαίστοιο, Homerus Iliad. ψ. λευκὸς, τί δ' οὐχί; καὶ καλῶς ἠφευμένος, ὁ χοῖρος ἴτω, μηδὲ λυπηθῇς τινί, Aeschylus apud Athenæum. Εὔστρα, χύτρα, ὄρυγμα ἐν ᾧ τοὺς ὗς βυθίζουσι καὶ τὰ ἐγκαύματα, Hesych. Varin. Εὔστρα, fouea in qua sues mactāt uel amburunt, à uerbo εὕειν, quæ & φλογίστρα dicitur. item spica quæ ante maturitatem demessa torretur. (Nostri uocant strupffgersten) hordeum montanum, quod Comici & Tragici etiam ἀμφίκαυστιν uocant. Porrò maturum hordeū quod madefactum postquam germen emisit torretur, Aëtius 10.28. bynen appellat: Germani sic madefactum (non tostum tamen) ad præparandam ceruisiam, maltz nuncupant. Cæterum hordeum tostum simpliciter, cachrys uel cachryas multitudinis numero Hippocrates uocitat. ἐγὼ δὲ χοῖρον καὶ μάλ' εὐθηλούμενον τόνδ' ἐν ῥοθοῦντι (uox uidetur corrupta) κριβάνῳ θήσω. τί γὰρ ὄψον γένοιτ' ἂν ἀνδρὶ τοῦδε βέλτιον; Aeschylus apud Athenæum. θυλάζοντα χοῖρον edunt apud Theocritum in Thyonicho. Mactant Lacedæmonij καὶ τοὺς γαλαθηνοὺς ὀρθραγορίσκους, Athenæus. Arcadicam describens cœnam Hecatæus ex Athenæi monumentis, fuisse mazam dicit ac ὕεια κρέα, id est, suillas carnes, Cælius. Cum Erythræi Chios in conuiuio per insidias oppressuri essent, quidam re intellecta sic admonuit: ὦ Χῖοι, πολλὴ γὰρ Ἐρυθραίους ἔχει ὕβρις, φεύγετε δ' ἀπτίσαντες ὑὸς κρέα, μηδὲ μένειν βοῦν, ut Athenæus lib. 8. refert. Boues obesitate insignes Mediolano ad nos coronati ueniunt, principibus quotannis officij gratia donantibus: uisceratione hinc solenni orta, magistratibus diuisa carne globulis, quos quia ferè pares sunt, sociolos consuetudo appellat: quidam non sociolos, sed succidulos à suilla uisceratione uocare malunt, Hermolaus. Iste tibi faciat bona Saturnalia porcus, Inter spumantes ilice pastus apros, Martialis lib. 14. Porcus saginatus, Propertius 4.1. ἀλφάνων σπλάγχνα Sopater meminit: ἔστω κλίβανος ἣν πολυδέλφαξ σιτευτὸς ἔβρυξεν, ut Atheneus citat. Saginatos & opimos sues Græci cognominãt πιμελίδας, σιτευτὰς, σιάλους, ut dixi in a. supra in nomenclaturis & epithetis. De porcelli coctura, & quomodo adustionis uitium tollatur, coqui cuiusdam uersus obscuros ex Alexidis Lebete, Athenæus lib. 8. recitat, quorū ego hunc sensum esse coniicio: Si carnes adustæ fuerint, ollā (fictilē) in qua coquūtur, ab igne adhuc feruentem, in uas aliquod aceto frigido plenum impones. sic enim olla per cæcos sui meatus tanquam pumex attrahet & imbibet aceti liquorem, unde & adustionis uitium emendabitur, & carnes non exuccæ sed roscidæ & teneræ uidebuntur. Operam uerò dabis ut carnes adustionem olentes nō calidas, ne molestus sit nidor, sed refrigeratas apponas. Coquus quidā apud Menandrū cōuiuis apposuit χοιρίδια περιφόρινα κρομβώσας ὅλα, ut ibidē citat Athenæus: porcellos intelligo integros assos. κρομβόν enim exponunt καπυρόν, hoc est feruens & ustū, uel tostum: ut & κράμβον & κραμβαλέον, ξηρὸν & καπυρόν. Voce quidem κραμβαλέος Athenæus similiter alibi de porcello tosto utitur. περιφόρινα uox obscura est: sed licet interpretari porcellos cum pelle sua (quam Græci φορίνην uocant) integros assos. Περιφορινῶδες quidam interpretantur περιπεχύσθαι ἐκ τῆς φορίνης, &c. Varinus in Περιφορινῶδες. οὐδ' ἀπὸ κάπρου, οὐδὲ χοιρίνης, οὐδ' ἠρινοῦ δέλφακος, Athenæus lib. 3. ex Aristophanis Thesmophoriazusis. Offa penita, id est offa porcina cum cauda, in cœnis puris, Festus. Apexabo, isicia, silicernia, longauo, (forte longano per n.) nomina sunt et genera farciminum, hirquino alia sanguine, comminutis alia inculcata pulmonibus. Quid tucceta? quid næniæ? quid offæ? non uulgi, sed quibus est nomen appellatioq; penitæ: ex quibus quod primum est, in exiguas aruina est miculas, & ilia minutim insecta de more. quod in secundo situm est, intestini est porrectio, per quam proluuies editur, succis perexiccata uitalibus. Offa autem penita est, cum particula uisceris cauda pecoris amputata, Arnobius lib. 7. contra gentes. Et paulò post, O deorum magnitudo mirabilis. non prius iras atq; animos ponunt, nisi sibi adoleri paratas conspexerint nænias, offasq; penitas. Tuccetum per c. duplex apud Scoppam grammaticum Italum reperio, interpretatur autem tomacellam: qua uoce alibi tomaculum quoq; & isicium reddidit, ut dixi in F. Silicernium Festus docet esse farciminis genus, quo familia in luctu à fletu purgatur: quia cuius nomine instituebatur ea res, is iam silentium cerneret. ¶ Sicci terga suis rara pendentia crate Moris erat quondam (seculo adhuc frugali) festis seruare diebus, Et natalitium cognatis ponere lardum, Iuuenalis Sat. 11.

¶ g. Medicamenta quædam cum adipe suis fœminæ liquato, bibenda consulit mulieribus abortui obnoxijs Hippocrates in libro de sterilibus. Vesica suis fœminæ, apposita fistulæ, apta est ad uteri clysterem, ut pluribus scribit Hippocrates in libro de sterilibus.

¶ h. Protei conformatio in diuersa corpora, imaginum falsarum rationem continet quibus deludimur. Sunt enim qui in uoluptate summū statuant bonum. hanc per suem exprimi concipimus, tigris iram & crudelitatem designat, Cælius. Socij Vlyssis à Circe in porcos cōuersi describuntur ab Homero Odysseæ κ. & ab Ouidio Metamorphoseos lib. 14. Allegoriam exponit innominatus ille cuius de allegorijs Homericis libellum nos olim Latinum fecimus: ita ut Circe rationis expers uoluptas sit, Vlysses mens & ratio, socij uerò ratiocinationes & inferiores animæ facultates. Socrates in conuiuijs facile cauebat, ne plus quàm deceret saturaretur. Qui uerò hoc facere non poterant, his consulebat abstinere ab illis quæ persuadent non famescendo comedere, neq; sitiendo bibere. Hæc enim esse aiebat quæ uentribus, capitibus, atq; animis noceant. Arbitrari autem iocando dicebat, idcirco sues homines effici à Circe, quoniam multis talibus illos nutriebat. Vlyssem autē partim Mercurij consilio, partim abstinentia sua, suem factum non fuisse, Xenophon lib. 1. de dictis & factis So-

eratis. Vlysses si bibisset pocula Circes cum socijs, Vixisset canis immundus, uel amica luto sus, Horat. epist. 1. 2. Et cum remigibus grunnisse Elpenora porcis, Iuuenalis. Sat. 15.

¶ TESTAmentum ludicrum sed antiquum Porcelli, descriptum primo Moguntiæ à Ioanne Alexandro Brassicano, & à Georgio Fabricio postea correctum locis aliquot ex antiquissimo exemplari, inuēto Memmelebrij in Turingia ad Vnstrum. M. Grunnius Corocotta Porcellus testamentum feci, quod quoniam manu mea scribere nō potui, scribendum dictaui. Magirus cocus (pro coquus) dixit, ueni huc euersor domi, (pro domus,) soliuersor fugitiue Porcelle, ego hodie tibi uitam adimo. Corocotta Porcellus dixit, si qua feci, si qua peccaui, si qua uascula pedibus meis confregi, rogo domine coce, ueniam peto, roganti concede. Magirus cocus dixit, Transi puer, adfer mihi de culina cultrum, ut hunc Porcellum faciam cruentum. Porcellus comprehenditur à famulis, ductus sub die XVI. Cal. Lucerninas ubi habundant (pro abundant) cymæ, Clibanato & Piperato Coss. & ut uidit se moriturū esse, horæ spatium petijt, cocum rogauit, ut testamentum facere posset. Inclamauit ad se sues parentes, ut de cibarijs suis aliquid dimitteret eis, qui ait: Patri meo Verrino Lardino, do, lego, dari glandis modios XXX. & matri meæ Veturrinæ Scrofæ, do, lego, dari Laconicæ siliginis modios XL. & sorori meæ Quirinæ, in cuius uotum interesse non potui, do, lego dari hordei modios XXX. & de meis uisceribus dabo, donabo sutoribus setas, rixatoribus capitinas, surdis auriculas, causidicis & uerbosis linguam, bubularijs intestina, esiciarijs femora, mulieribus lumbulos, pueris uesicam, puellis caudam, cinædis musculos, cursoribus & uenatoribus talos, latronibus ungulos, & nec nominando coco do, lego, ac dimitto popam & pistillum, quæ mecum detuleram à querceto usq; ad haram, liget sibi collum de reste. Volo mihi fieri monumentum ex litteris (pro literis) aureis scriptum. M. Grunnius Corocotta Porcellus uixit annos D. CCCC. XCVIIII. quod si semis uixisset, mille annos implesset. Optimi amatores mei uel consules uitæ, rogo uos ut corpori meo bene faciatis, bene condiatis, de bonis condimentis nuclei, piperis, & mellis, ut nomen meum in sempiternum nominetur. Mei domini & consobrini mei, qui huic meo testamento interfuistis, iubete signari.

Lucanicus signauit.	Tergillus sign.	Nuptialicus sign.	Celsanus sign.
Lardio sign.	Offellicus sign.	Cymatus sign.	

D. Hieronymus in procemio octaui libri in Esaiam, inquit: Testamentum Grunnij Corocottæ Porcelli decantant in scholis agmina puerorum cachinnantium. Et alibi, in Ruffinum: A sue conditum testamentum, cachinno Bessorum membra concutit, ut Cælius citat.

¶ Historiam de dæmonibus, quibus è duobus uiris (Lucas unius tantum meminit) quos occupauerant Christi imperio expulsis in regione Gergesenorum, (Gadarenorum, Lucas) permissum est demigrare in gregem porcorum, unde is mox per præceps in mare delatus perijt, Matthæus & Lucas euangelistæ, uterq; octauo libri sui capite, describunt.

¶ Sus si plures (quàm mammas habet) porcos pariat, portentum est: in quo illud antiquissimum fuisse scribitur, quod sus Aeneæ Lauini triginta porcos peperit albos. itaq; quod portenderit factū, triginta annis, ut Lauinienses conderent oppidum Albam. Huius suis ac porcorum etiam nūc uestigia apparent. Iam ne simulachra eorum ænea etiam nunc in publico posita, & corpus matris ab sacerdotibus, quod in salsura fuerit demonstratur? Varro.

Cum tibi sollicito secreti ad fluminis undam, Littoreis ingens inuenta sub ilicibus sus,
Triginta capitum fœtus enixa iacebit, Alba solo recubans, albi circum ubera nati:
Is locus urbis erit, requies ea certa laborum, Helenus ad Aeneam Aeneid. 3. de urbe in Italia condenda. Eosdem uersus Aeneas octauo Aeneid. à Tyberino deo audit, & insuper: Ex quo terdenis urbem redeuntibus annis, Ascanius clari condet cognominis Albam. Et Iuuenalis Sat. duodecima, Conspicitur sublimis apex (id est mons Albanus, ubi Ascanius condidit Albam) cui candida nomen Scropha dedit lætis Phrygibus mirabile sumen, Et nunquam uisis triginta clara mamillis. Dionysio tyranno cum bellum aduersus Dionem esset, sues in lucem nuper æditi, cum reliquis manci partibus non essent, nullas habebant aures, Plutarchus in uita Dionis. Cypriorum inuentum est ex suibus (ex suillis extis, Alexander ab Alex. Gyraldus addit & intestinis) etiam uaticinari, Pausanias in Eliacis. Sus alatus Clazomeniorum agros uastauit, uide in Apro H. Adolescentes (ἔφηβοι) Lacedæmonij in Ephebæo exercentur & certant: ante certamen uerò Marti noctu canem immolant. & post sacrificium (ἐπὶ τῇ θυσίᾳ) uerres mansuetos (κάπρους ἠθάδας) ad pugnam committunt: & utrius partis uerres superior fuerit, illam quoque ut plurimum uincere contingit, Pausanias in Laconicis.

¶ Sus apud Aegyptios ut impurum, detestabile & uoracissimum animal in summo odio habetur: contra autem mitiores bestiæ naturæ & misericordis & piæ, præcipuo quodam honore afficiuntur, Aelianus. Et alibi, Aegyptijs (inquit) persuasissimum est sues Soli & Lunæ inimicissimos esse. itaq; semel tantum eos singulis annis Lunæ sacrificant, ut inferius referam. Eudoxus inquit Aegyptios ideo ab immolandis suibus se sustinere, quod posteaquam sementem fecerunt, eorum greges ad proterendam & conculcandam frumentorum sationem, atq; depellendam in altiorem terram & humidiorem inducere soleant, ut hac quasi occatione terra obducta ne ab auibus semina exhauriantur, Aelianus. Sic & Plutarchus in Symposiacis 4. 5. Iudæos à suibus abstinere putas, non quidem

fasti.

fastidientes, sed colentes magis eas, ut arandi magistras. quam eius opinionem falsissimam & stolidissimam esse nemo non nostræ religionis non imperitus agnoscit. Suem Aegyptij spurcam beluam arbitrantur: quam si quis uel transeundo contigerit, abijt lotum sese cum ipsis uestimentis ad flumen. Eoq; soli omnium subulci in Aegypto, etsi indigenæ, tamẽ nullũ ingrediuntur in templum: nemoq; aut filiam cuipiam eorum nuptum dare uult, aut cuiuspiam eorum filiam in matrimonium ducere. Ipsi inter se subulci dant, accipiuntq; filias, Herodotus lib. 2. Lunæ & Baccho tantum Aegyptij sues immolant, ut inferius eodem ex loco Herodoti recitabo. Aegyptij suem animal profanum existimant, (τὴν ὗν ζῶον ἀνίερον.) uidetur enim præcipue iniri decrescente Luna. Et eorum qui lac suillum biberint corpora, lepra & scabie exasperantur. Cæterum sermoni quem proferunt, cum semel in plenilunio suem sacrificant & edunt, nempe quod Typhon aliquãdo suem in plenilunio persequens, arcam ligneam in qua corpus Osiridis conditum erat inuenerit, & disiecerit, non omnes fidem adhibent, Plutarchus in libro de Iside, & Calcagninus in libro de rebus Aegyptiacis, qui addit: Alij melius existimauêre ueteres ita ostendisse, uoracitati delicijsq; & gulæ inuitamentis nuncium mitti oportere. Aegyptijs quibusdam nullam pecudem fas est immolare præter sues, præterq; boues mares & uitulos, dummodo mũdos, & anseres, Herodotus lib. 2. Aegyptij suem non gustant, Idem lib. 4. Mulieres Barcææ non modo gustu uaccinæ carnis, sed etiam suillæ abstinent, Ibidem. Vide plura supra in F. ¶ Aristophanes in fabulis suum plerunq; & porcorum sacrificium commemorat. Notat & Galenus in commentarijs Chirurgiæ Hippoc. γλυκεῖαν à Græcis uocari suem uel porcum in sacrificio, blanda scilicet uoce, Gyraldus. Fuit quidem priscis opinio, ut ex hœdis potius & agnis hostiæ fierent: quia hæ mites & cicures essent. nam gallinacei, sues & tauri animo magis abundare uidentur, Gyraldus. Sex sacrificia ex animalibus peragebantur, oue, sue, boue, capra, gallina & ansere: & (bos) septimus è farina, Suidas in ἕξ. Quidã Græce, σῦν quasi θῦν dictum putant, τὸν εἰς θυσίαν εὔθετον ὄντα, Vlpianus apud Athenæum. Sus Græce dicitur ὗς, (inquit Varro,) olim θύτης ab illo uerbo dictus, quod dicitur θύειν, quod est immolare. Ab suillo enim pecoris genere immolandi initium primum sumptum uidetur, cuius uestigia quòd initijs Cereris porci immolantur, & quòd initijs pacis fœdus cum feritur, porcus occiditur, & quòd nuptiarum initio antiqui reges, ac sublimes uiri in Hetruria in coniunctione nuptiali, noua nupta & nouus maritus (uide infra in sacrificio Veneris ex sue) primum porcum immolant. Prisci quoq; Latini, & etiam Græci in Italia idem factitasse uidentur. Nam & nostræ mulieres maxime nutrices naturam, qua fœminæ sunt, in uirginibus appellant porcam: & Græci χοῖρον, significantes esse dignum id signũ nuptiarum, Hæc Varro de re rustica 2. 4. Sus prima hostia fuit: uide infra in sacrificio Cereris ex Sue. Porci immola, prouerbium apud Erasmum. Plautus in Menæchmis (inquit) porcum syncerum & sacrum immolare iubet eum, quem mente captum significat. Adolescens, quibus hîc pretijs porci ueneunt Sacres, synceri. nummum unum en à me accipe. Iube te piari de mea pecunia: Nam ego quidem insanum esse te certò scio. Opinor quod ueterum usu, qui cuiuspiam irati numinis intemperijs agetetur, hoc piaculo se soleat purgare. Idem paulò post in eadem fabula: Nam tu quidem hercle certò non sanus satis Menæchme, qui nunc ipsus maledicas tibi. Iube si sapias porculum afferri tibi. Horatius in Sermonibus, Immolet æquis Hic porcum laribus. loquitur de eo qui iam ab insania resipuisse uideretur, Hæc Erasmus. Porci qui à partu decimo die habentur puri, ab eo appellantur ab antiquis sacres, quod tum ad sacrificia idonei dicuntur primum. (Suis fœtus sacrificio die quinto purus est, Plinius.) Itaq; apud Plautum in Menæchmis, cum insanum quem putat, ut pietur in oppido Epidamno, interrogat, Quanti hîc porci sunt sacres? Varro de re rust. Gyraldus hunc locum sic legit, cum insanum putat, qui ut pietur, &c.) Et alibi, Porci qui puri sunt ad sacrificium ut immolentur, olim appellati sacres, quos appellat Plautus cum ait, Quanti sunt porci sacres? Porci effigies inter militaria signa quintum locum obtinebat: quia confecto bello, inter quos pax fieret cæsa porca fœdus firmare solebant, Festus. Stabant & cæsa iungebant fœdera porca, Vergil. 8. Aeneid. Fabius Quintilianus lib 8. ubi de ornatu loquitur, Quædam (inquit) non tam ratione, quàm sensu iudicantur, ut illud: Cæsa iungebãt fœdera porca: fecit elegans, fictio nominis. quod si fuisset porco, uile erat, Hæc Fabius. Porrò quòd porco cæso (inquit Nic. Erythræus) fœdus percuti solenne esset, ex Liuio, Varroneq; discimus: legimus tamen apud Pompeium Festum lib. 14. (cuius iam uerba recitaui,) porcam cædi consueuisse. Seruius hunc locum enarrans, Fœdera (inquit) ut diximus supra, dicta sunt à porca fœda & crudeliter occisa, cuius mors optabatur ei, qui à pace resiluisset. Fallò autẽ ait porca. nam ad hoc genus sacrificij porcus adhibebatur. Ergo aut usus pauit genus pro genere, ut Timidi uenient ad pocula damæ. Aut certè illud ostendit, quia in omnibus sacris, fœminini generis plus ualent uictimæ. Deniq; si per marem litare non possent, succidanea dabatur fœmina: si autẽ per fœminam non litassent, succidanea (uictima) adhiberi non poterat, Hæc ille. Et in eundem locum Christophorus Landinus, Apud Romanos (inquit) fœcialis hostiũ regem de fœdere rogat. Hic post multa uerba ait: Audi Iupiter, audi pater patriæ populi Albani: audi tu populus Albanus. Deinde expressis fœderis conditionibus, subiunxit: Iupiter porrò sic ferito, ut ego hunc porcum ferio, tantoq; magis ferito, quanto magis potes pollesq;. intelligebat autem si non seruaretur pax. Id ubi dixit, porcum silice percussit. Fœdus hinc dicitur ictum, quia non sine ictu sancitur. ¶ Intorta cauda, id

etiam notatum, facilius litare in dexterum quàm læuum detorta, Plinius. Consoeta sus dicebatur, quæ cum omni fœtu adhibebatur ad sacrificium, Pompeius lib. 3. Eximia pecora dicuntur quæ à grege excepta sunt ad usus dominorum suorum ut uberius pascantur. sed propriè eximij sunt porci maiores, qui ad sacrificandum excepti, liberius pascuntur, Gyraldus. Ὑομουσία, festum quoddam Argis, Hesychius & Varinus. Propuditat porcus, dictus est, ut ait Capito Atteius, quod sacrificio gentis Claudiæ uelut palmentum, & exsolutio ominis contractæ religionis est parum, (forte, porcus.) Caius se uidere pronunciat magistratus, cum de consulis sententia capitis quem condemnatus rus est, Festus. Hecatombe (inquit Iulius Capitol.) tale sacrificium est: centum aræ uno in loco cespititiæ extruuntur, & ad eas centum sues, centum oues mactantur, &c. ἄξει ὗν τὸν ἄρισον, ἵνα ξείνων ἱερεύσω, ἀντὶ τοῦ θύσω χάριν τῶν ξένων, Varinus ex Homero ut coniicio. Antiochus Epiphanes rex Syriæ præcepit Iudæis ut colerent idola, & immolarent carnes suillas, Machabæorum 1. 1. Christiani iussi micam salis, iecur aut suis litare, apud Prudentium in passione Cypriani. Qui offert oblationem (in templo Domini,) similis est offerenti sanguinem suillum, Esaias 66. de Iudæorum peruersitate, qui licet Deo uni sacrificarent, nihilò tamen meliores erant gentilibus. Lucum collucare (inquit Cato cap. 139.) Romano more sic oportet. Porco piaculo facito. Sic uerba concipito. Si deus, si dea, cuius illud sacrum est, uti tibi ius siet porco piaculo facere, illiusce sacri coërcendi ergô, &c. uide etiam sequenti capite Catonis. Κάθαρμα, τὸ χοιρίδιον ᾧ τὴν ἰσίαν ἐκάθαιρον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις. οἱ δ᾽ ἐπὶ πλῆθος δημοσίας πεισίστρατ@ ἔλεγον, Hesychius & Varinus. Latinè porcum piaculum dicas. Catharmata dicebantur & homines quidam uiles & obscuri Athenis, piaculares Latinè dici possunt, qui in hoc alebantur, ut pestis aut alterius calamitatis tempore immolarentur pro salute publica: Qui mos Romæ etiam receptus fuit, Varinus. Porco uel agno ad expiationem utuntur, Hesychius in ἀφροδισία. Solitaurilia hostiarum trium diuersi generis immolationem significant, tauri, arietis, uerris: quod omnes eæ solidi integrique sint corporis, (non castrati, ut uerueces, maiales.) Quidam dixerunt omnium trium uocabula confusa, suis, ouis, tauri, ita ut uno modo (una uoce) appellarentur uniuersæ, Festus. Plura de hoc sacrificio, & eodem aut simili quod Græci trittyn uel triáda uocant, leges in Boue, in Tauro, in Ariete. Populus Romanus cum lustratur, Solitaurilibus circumaguntur uerres, aries, taurus. Initiandi consueuerunt immolare porcum: uide infra in prouerbio, Ad porcellum da mihi mutuo tres drachmas. Sus in sponsalibus sacrificabatur: hinc clarior esse potest sensus prouerbij, Ἀπώλεσεν ὗς, καὶ πέλανον, καὶ γάμον. ¶ Iam quibus dijs ex sue sacra fierent deinceps dicendum: & primo loco quibus dijs, quibus deabus secundo. In Creta sacrum creditur animal hoc suillum, quoniam nascenti Ioui sus mammam submiserit, ac grysmo, id est grunnitu, pueri uagitum audiri uetuerit, Cælius ex Athenæi nono: qui pluribus, Quamobrem, inquit, omnes suem colunt, & carnibus abstinent. Presij uero (Præsus, per s. duplex, aut etiam simplex, urbs Cretæ, Stephanus) etiam sacrificant de sue, & perfectum hoc sacrificium existimant. Ζανὶ δ᾽ ἐπιρρέξαι τελεάγριον ἄρρενα χοῖρον, Theocritus Idyl. 31. In Mysia Abretani Iouis templum fuit, in quo sues comesse aut mactasse scelus erat. idem & apud Phœnicas, quibus per omne tempus, ut Iudæis etiam, suibus abstinere per leges cautum fuerat, Gyraldus. Reges Spartanorum cum primum in eam assumpti sunt dignitatem, priuilegio honoris præcipui, Iouis cœlestis & Lacedæmonij sacerdotio funguntur: quibus ex omni scrofarum fœtu porcus debebatur, ut si dijs immolare uellent, nunquam uictima deesset, Alexander ab Alex. Ioui de tauro non immolabatur, nisi cum triumphi nomine de sue uel tauro fiebat: ubi non tantū Ioui, sed alijs etiam deis qui bello præerant sacrificabatur, Seruius. Tauro, uerre, ariete Ioui immolari non licet, Atteius Capito. Vocabant autem Solitaurilia sacrificium his tribus hostijs coniunctis, ut paulò ante dixi. ¶ Tauri & κάπροι, id est uerres, Neptuno sacri habentur, utpote animalia impetuosa, Proclus in Hesiodi Dies. ¶ Galli Cisalpini uerrem Marti dicabant, Gyraldus. Mars tibi uoueo facturum, si unquam rediero, bidenti uerre, Pomponius in Attellana apud Macrobium & Nonium. Diophantus Lacedæmonius qui de sacris deorum scripsit, ait apud Athenas Marti solere sacrificari sacrum quod ἑκατομφόνια appellabatur. si quis enim centum hostes interfecisset, Marti de homine sacrificabat apud insulam Lemnum, quod sacrificatū est à duobus Cretensibus, & uno Locro. sed posteaquam hoc Atheniensibus displicuit, cœperunt afferre porcum castratum, quem nephrendem uocabant, quasi sine renibus, Fulgentius ad Chalcidium. Lustrari exercitum nisi sue, oue & tauris, qui puri essent non erat fas: qui postquam ter circum instructas acies ducti erant, præcedente pompa & gressu composito, Marti immolabatur, Alexander ab Alex. Hoc genus sacrificij Solitaurilia dixeris, de quo superius. ¶ Porci Baccho immolabantur: uide infra in Lunæ sacrificio ex sue. ¶ Immolet æquis Hic porcum laribus, Horatius Sermonum 2. 3. loquitur de eo qui iam ab insania resipuisse uideretur. Diximus autem superius porcum contra insaniam immolari solitum: unde prouerbium, Immola porcum, in hominem insanum. Cædere Syluano porcum, quadrante lauari, Iuuenalis. Tellurem porco, Syluanum lacte piabant, Horatius. ¶ Obseruatum est, Numam regem statuisse, ne ex re animata res sacra Termino fieret: id quod pluribus Plutarchus scribit, & ante eum Dionysius Halicarn. Ouidius tamē illi agnam & porcam in secundo Fastorum immolari prodidit, Gyraldus. ¶ Initijs (initiationibus, Gyraldus) Cereris porci immolantur, Varro. Porci Cereri & Baccho immolabantur, utpote deorum illorum muneribus noxij, Scholia in Ranas Aristophanis. Eandemq; ob causam caper etiam priuatim Baccho macta-

mactatur. Athenienses in mysterijs iure optimo sues immolãt, propter perniciem quam segetibus moliuntur. Nam ex spicis sæpe alias exinaniunt, alias quæ nondum ad maturitatem peruenerũt uã stant, alias effodiunt, Aelianus. Prima Ceres auidæ gauisa est sanguine porcæ, Vlta suas merita cæde nocentis opes. Nam sata uere nouo teneris lactentia succis Eruta setigeræ comperit ore suis, Ouidius 1. Fastorum. Et alibi, Prima putatur Hostia sus meruisse mori, (aliâs necem,) quia semina pando Eruerit rostro, spemq́ interceperit anni. Mense Aprili cum lampadibus & tædis accensis, sacerdotes in uestibus albis mactata porca sacrum Cereri peragebant. Sanè porcum uilem admodum apud Platonem Socrates uictimam facere uidetur, in libro de Legibus, (imò libro 2. de repub.) In arcanis, inquit, audiendæ sunt eiusmodi fabulæ à quàm paucissimis, qui quidem non porcum, sed pretiosam quandam raramq́ uictimam sacrificauerint. Idem & Proclus repetit, Gyraldus. Phurnutus scribit Cereri sacrificiũ de sue prægnante factum, propter terræ fertilitatem conceptũq́ facilem, Idem. Vide infra in Telluris sacrificio ex sue. Δέλφακα τοῖς ἐλευσινίοις φύλαξον, Epicharmus. χοιρίων μυστηρικῶν, (nõ μυστηριακῶν ut apud Suidam legitur,) Aristophanes in Acharnensibus: eò quòd Cereri immolentur in Mysterijs. sic enim sacra eius uocabant. Quod si sus fœmina, & ea secundũ Phurnutum etiam prægnans Cereri immolabatur, miretur aliquis cur χοιρία, id est, porcellos Aristophanes dixerit. sed eo in loco poëta iocatur, partim de suibus, partim de puellis cuiusdam pauperis filiabus loquens. Eodem in loco χοίρους μυστικὰς legimus. Sed nequeo latius huius Pherephattæ (Proserpinæ) sacra enarrare, quasillum, rapinam Edoneæ, (id est, Proserpinæ,) terræ hiatum, sues Eubolei, (Eubulij, Plutonis,) quas eodem hiatu simul & duas deas absorptas fuisse aiunt: unde Megarenses in Thesmophorijs sues immittunt, Eusebius citante Gyraldo. Porcã auream & argenteam dici ait Capito Atteius, quæ etsi numero hostiarum non sit, nomen tamen earum habere, alteram ex auro, alteram ex argento factam adhiberi sacrificio Cereali, Festus. Præcidaneam porcam dicebãt, quam immolare erant soliti antea, quàm nouam frugem inciderent, Festus. Præcidanea agna uocabatur, quæ ante alia cædebatur. item porca, quæ Cereri mactabatur ab eo, qui mortuo iusta non fecisset, id est glebam non obiecisset. quia mos erat eis id facere prius quàm nouas fruges gustarent, Festus. Præcidaneum est præcidendum, Varro de uita pop. Ro. lib. 3. Quòd humatus (inquit) non sit, hæredi porca præcidanea suscipienda, Telluri & Cereri, aliter familia pura non est, Nonius. Porca præcidanea quomodo fiat Cereri priusquã messem facias, Cato cap. 134. Ambaruale sacrum nisi de porca fœcunda & grauida, aut uitula, fieri non consueuit. Est autem sacrum ambaruale, cum arua & segetes solenni uictima lustrantur: eam uictimam maturis frugibus ter circum arua ducere conuenit, omnesq́ post eam clamantes sequi: ex quibus unus querna ornatus fronde, cum solenni saltatu composito carmine Cereri decantabat laudes: ac postquam lacte, uino & fauo libassent, antequam fruges meterent, porcam Cereri immolabant, quæ præcidanea dicta est, Alexander ab Alex. Presa (Præsa) porca dicitur, ut ait Veranius, quæ familiæ purgandæ causa Cereri immolabatur, quòd pars quædam eius sacrificij fit in conspectu mortui eius, cuius funus instituitur, Festus: si rectè legitur Præsa (potius quàm Præcidanea) nam Gyraldus quoq; dubitat, qui Syntagmate 17. de dijs, plura de Præcidaneis hostijs scribit. ¶ Proserpinæ sterilis uictima attributa fuit, quia nec ipsa unquam peperit. Macrob. ex sententia Cor. porca. Quidam super hoc & illud Martialis in sexto interpretantur, Exoluit uotis hac te sibi uirgine porca. Vergilius tamen & Prudentius sterili uacca eam placari cecinerunt, Gyraldus. ¶ Iunoni porcam uel agnam in omnibus Kal. regina sacrorum, id est regis sacrorum uxor immolabat, Gyraldus. ¶ Aegyptij, quibus persuasissimum est, sues Soli & Lunæ inimicissimos esse, semel tantũ cum festos dies agitant, eos Lunæ singulis annis, aliâs uero nunquam; nec huic ipsi, nec cuipiam alij deorum sacrificant: idq́ propterea faciunt, quia execrandos & detestabiles ducunt, Aelianus. Alijs dijs immolare sues (inquit Herodotus lib. 2.) ius Aegyptijs non est, præterquàm Lunæ tantum & Libero: nisi per tempus plenilunij, quo sues immolant, ac suilla carne uescuntur. Ideoq́ alijs diebus festis sues reformidant, cum in isto mactent: Cuius rei ab Aegyptijs ratio redditur, sed eandem intellectam mihi magis decorum est non referre. Sacrificium autem de suibus Lunæ hunc in modum fit: Immolata sue, extremam eius caudam, & lienẽ, & omenta simul componunt, & adipe qui circa aluum pecudis existat, ea operiunt, ac deinde igni admouent: reliqua carne plenilunij die uescuntur, quo die sacra faciunt: alio die non amplius gustarent. Qui sunt ex eis inopes propter tenuitatem facultatum, assimulatos quosdã sues coquunt, quos immolent Baccho quoque in eius festo. Singuli in cœnam porcum pro foribus mactant, reddunt́q subulco qui illum tradit, Hæc ille. Porci Cereri & Baccho immolabantur, ut qui deorum istorum muneribus noceant; Scholia in Ranas Aristoph. hoc nomine caper etiam Baccho priuatim uictima fit. ¶ Maiæ, quæ Mercurij mater fuisse perhibetur, Romani mense Maio suem prægnantem immolabant, Gyraldus. ¶ Horatius secundo Epist. Tellurẽ porco placari solitam canit: quo loco Porphyrion ait porcum pro porca positũ. Quin & Ouidius ait, Placentur frugũ matres, Tellusq́, Ceresq́, Farre suo, grauidæ uisceribusq́ suis. Si quando terra mota esset, rituales Hetruscorum libri sue fœta ostentũ procurare solebant. & Arnobius ridens sacrificia, ita scribit in septimo: Telluri, inquiunt, matri scropha ingens immolatur fœta. Quod humatus non sit, hæredi porca præcidanea suscipienda, Telluri & Cereri, aliter familia pura non est, Varro de uita pop. Rom. apud Nonium. Deorum matri nullum sacrum nisi de porca fieri permissum quidam prodidêre. In sacris deæ Phrygiæ, quæ Matuta & mater

deûm dicta est, cui Galli execti membra secabant, cymbala pulsantes: porcam tanquam impuram hostiam Rhomani non admisere, Alexander ab Alex. ¶ Veneri suem immolauit, Ἀφροδίτῃ ὗν τέθυκεν, dici solitum ubi quis munus offert minimè gratum. Inuisus enim Veneri sus propter Adonidem illius amasium apri dente peremptum. Aut contra, cum quis alium in gratiam alterius lædit, quemadmodum caper mactatur Libero, non quia gratus, sed quia nocuit, Erasmus. Proditum est in Thessalia Veneris (Castniensis, ut addit Alexander ab Alex.) fanum fuisse, & aliud in Sida Pamphyliæ, & in Aspendo, & Argis, in celebritate quæ Hysteria dicebatur, in quibus præter instituta moresq́ aliorum sues mactare licebat, cũ in cæteris nullo modo fas esset, Gyraldus. ἔνθα συοκτονίῃσι Διωναίην ἱλάονται, Dionysius Afer de Aspendo: ubi Eustathius in Scholijs, Aspendus (inquit) Pamphyliæ urbs est, ubi mos obtinuit sues Veneri immolari, cum id initio fecisset Mopsus quidam: qui animal quoduis primo in regione obuium immolaturum se cum uouisset, suem cepit & immolauit. Quamuis sus inuisus Veneri dicitur, sues tamen legimus etiam apud Græcos Veneri immolatos, ut est apud Athenæum comprobatum ex Antiphanis, Callimachi uel Zenodoti scriptis. Idem præterea Athenæus ait, ab Argiuis suem Veneri sacrificari, cuius sacrificij celebritas à suibus ὑστηρία nuncupabatur, Gyraldus. ἔπειτα καὶ ἀκροκώλιον ὕειον Ἀφροδίτῃ γελοῖον ἀγνοεῖς. ἐν τῇ Κύπρῳ δ' ὅτι φιληδεῖ ταῖς ὑσὶ διαφερόντως, ὥστε κατεσφαγεῖν ἀπεῖρξε τὸ ζῷον, τὰς δὲ βοῦς ἠνάγκασεν, Antiphanes poëta apud Athenæum libr. 3. Καλλιστός ἐστι χοῖρος Ἀφροδίτᾳ θύειν, Aristophanes in Acharnensibus: ubi Scholia, Multi Græcorum Veneri porcos non immolant, ut quæ propter necem Adonidis eos detestetur. sed poëta ludit per χοῖρον intelligens pudendum puellæ quæ pro porcello à patre paupere uendebatur, ut diximus supra in a. uidetur autem pars Venerea suem, à qua denominatur, quodammodo aptam Veneris sacrificio reddere. hinc & χοιροπωλεῖν uerbum de ijs, quæ corpore quæstum faciunt. Eandem forte ob causam, nuptiarum initio (ut Varro scribit) antiqui reges, ac sublimes uiri in Hetruria in coniunctione nuptiali, noua nupta & nouus maritus primum porcum immolant. Prisci quoq́ Latini (inquit) & etiam Græci in Italia idem factitasse uidentur. Suillũ genus inuisum Veneri prodiderunt poëtę, ob interfectum ab apro Adonim, quem diligebat dea: quidam autem quod immundissimi sunt sues ex omni mansueto pecore, & ardentissimæ libidinis, ita ut opprobrium mulieribus inde tractum dicatur, cum subare & subire dicuntur, Festus.

PROVERBIA.

Porcellus Acarnanius, Χοιρίσκος Ἀκαρνάνιος: in mollem & amabilem atq́ in delicijs habitum dicebatur. Lucianus in dialogis meretricijs, λεῖος μοί φασι Χαιρίας, καὶ χοιρίσκος Ἀκαρνάνιος. Allusum opinor (inquit Erasmus) ad porcellum quem inducit Aristophanes in Acharnensibus, symbolum eorum membrorum, quibus obscœnæ uoluptates peraguntur. Sus acinos dependes, Ἀποτίσεις χοῖρε γίγαρτα: Lues quod admisisti, reddes quod abstulisti, non sine fœnore. Quadrabit, ubi pusillum commodi magno dependitur malo. Natum apparet à rustico quopiam, qui uerbis hisce comminatus sit sui pascenti racemos, Erasmus. Tappius huic prouerbio adiungit eiusdem sententiæ Germanicum, **Du wirst es noch mit der haut bezalen.** Scropha fœcundior alba, Iuuenalis: de prodigiosa fœcunditate: uide supra in c. Nihil cum amaracino sui, Aul. Gellius lib. ultimo. hoc est stolidis uel optima putent displicentq́. Erat autem amaracinum unguentum nobile & imprimis odoratum. At sue cum nihil immundius sit, nihil sordium amantius: (Quamobrem dixit Vergilius, Immundi meminere sues. Præterea Flaccus, Vel amica luto sus. Et, Lutulenta ruit sus.) nihil profecto minus conuenit rostro suillo, quàm deliciæ unguentariæ. quippe cui id demum dulce olet, quod cœnum olet. Maximè uerò inter unguenta, peculiari quadam naturæ proprietate amaracinum inimicum est suillo generi, ita ut illis ueneni instar sit, siquidem credimus Lucretio, cuius in sexto libr. hi sunt uersus: Denique amaracinum fugitat sus, & timet omne Vnguentum: nam setigeris subus acre uenenũ est. Ad hoc adagium allusisse uidetur M. Tullius cum ait: Illi alabastrus unguẽti plena putet. id est, optima pro pessimis displicent, (Scarabeo etiam, ut suo loco dicemus, inuisum est unguentum, stercus gratum,) Erasmus. Imperitis crassioreq́ obuolutis ignorantia, pro sale animam esse datam pronunciamus, quod à susbus propagatum est, Cælius. Vide supra ab initio capitis sexti. ¶ Bœotica sus, Ἡ Βοιωτία ὗς: uetustissimum adagium, olim in stolidum & indoctum hominem iaci solitum, usurpatur à Pindaro in Olympiacis (carmine sexto:) Ἔπειτ' ἀρχαῖον ὄνειδος ἀλαθέσιν λόγοις εἰ φεύγομεν Βοιωτίαν ὗν. admonet Aeneam chorodidascalum, ita curet canendum hymnum, ut uetus illud probrum ueris rationibus ostendat ipsos (homines scilicet Bœotos) effugere, quod in amusos dici consueuerit, Βοιωτία ὗς. Interpres originem prouerbij refert ad hũc modum. Qui priscis temporibus Bœotiam regionem incolebant, Ὕαντες appellabãtur, gens barbara & agrestis: proinde quidam deprauata uoce, pro Ὕαντες, ὗας, id est sues appellabant. Idq́ scomma cessit in prouerbium, ut primum in Bœotos diceretur: ab his in quosuis indoctos, inconditos, moribusq́ rusticanis homines torqueretur, Βοιωτία ὗς. Interpres citat eundem Pindarũ ex Dithyrambis: Ἦν ὅτε σύας τὸ Βοιώτιον ἔθνος ἔλεγον: (Ἦν ὅτε σύας Βοιώτιον ἔθνος ἐνεπον, ut citat Galenus in Hortatione ad artes:) id est, Erat cum Bœoticam gentem sues uocarent. Citat & ex Cratino: Οὗτοι δ' εἰσὶ Συβοιωτῶν πεζοφόρον γένος ἀνδρῶν. id est, Isti sunt Sybœoticũ pedestre genus uirorum, dictione ridicula composita ex sue & boue. In cõmentarijs Græcorũ inueni Βοιώτιος ῦς,

νοῦς, id est, Bœoticus animus, pro stupido brutoq́. Plutarchus in cõmentario περὶ τ̃ σαρκοφαγίας, indicat Atticos stupidi, bardi, insulsi, deniq; & suis cognomen indidisse Bœotis, potissimũ ob edacitatem. Cui adstipulatur Athenæus libro 10. referens hos uersus ex Eubulo: Πονεῖν μὲν ἄνδρες, καὶ φαγεῖν γ' εἰσὶ φιλοί, Καὶ καρτερῆσαι: τοῖς δ' Ἀθηναίοις λέγειν, Καὶ μικρὰ φαγεῖν, δὴ δ' Θηβαῖοι μέγα. In Græcis uersibus apparet πονεῖν scriptum pro πίνειν aut πιεῖν: & μὲν prius pro γάρ: & τοί pro ὦ. Idem Eubulus in Europa: κτίζε Βοιωτῶν πόλιν Ἀνδρῶν ἀρίστων ἐσθίειν δι' ἡμέρας. Rursus ex Eubuli altera fabula, οὕτω σφόδρ' εἰσὶ τοὺς τρόπους Βοιωτ@. Idem approbat multis multorum authorum testimonijs. Sunt autem inter se cognata uitia πολυφαγία & stoliditas. Ἀπηγάγετο τὸ τ̃ Βοιωτῶν ἀρχαῖον εἰς μεθολογίαν ὄνειδ@, Plutarchus de dæmonio Socratis, Hæc omnia Erasmus. Hyantes Bœoti dicebantur, quod pecoribus & porcis similiter uiuerent, Varinus: διὰ τὸ κτηνώδεις εἶναι καὶ χοιρώδεις. hinc fortassis etiam Ἔκτηνες cognominabãtur, ut apud eundem legimus, quasi κτηνώδεις. quanquam Ἐκτῆνες quoque apud eum legatur pro eadem gente. Plura uide supra inter propria populorum in a. Συοβοιωτοί, οἱ Βοιωτοὶ σύες, Hesych. & Varin. Lycophron Thebanos Ἐκτῆνας uocat, cuius uocabuli ratione ignorare se fatetur Scholiastes Isacius Tzetzes, nisi ita appellauerit quasi τοὺς ἐκ κτηνῶν, ὡς κτηνώδεις καὶ ἀμαθεῖς. Et mox, Historicus quidã (inquit) scripsit Hyantes gentem barbaram Thebis habitasse: & à rudi plebe aliquo illorum demonstrato pro Ὕας Βοιωτ@, corrupta uoce ὗς Βοιωτ@ dictum esse. Meminit huius populi etiã Phrynichus tragicus his uerbis: Κρατῆσ ποτ' ἐς γῆν τήνδ' ἐπιστροφὰ ποδί Ὕαντ@, ὃς γῆν τήνδ' ἀρχαῖ@ λεώς, Γαυδίας (uox corrupta) πάντα καὶ παράλιον πλάκα, Ὀχῶν μάργοις φλὸξ ἐσαίνετο γνάθοις. ¶ Pro malo cane suẽ reposcis, Ἀντὶ κακοῦ κυνὸς σῦν ἀπαιτεῖς: id est, pro re uili pretiosam. sus enim esculentus, canis haudquaquam uescus est. Refertur à Diogeniano, Erasmus. Canis peccatum sus dependit, Τὸ κυνὸς κακὸν ὗς ἀπέτισε: quoties pro ijs quæ peccauit alius, alius dat pœnas, Erasmus. Eiusdem sententiæ est, Ὑφάντου πταίσματ@ ἠπητὴς (lego ἠπητὴς, id est sarctor, ῥάπτης, ut Varinus exponit. quod Erasmus non animaduertit, hanc uocem se non intelligere professus) ἐτύφθη. id est, Ob textoris erratum sarctor uapulauit. Suilla caro est, à Cælio Rhodigino 25. 25. tanquam prouerbium refertur, his uerbis: Antiocho rege numeroso exercitu in Græciam irrumpente, T. Quintius Romanorum imperator ita ad Achæos uerba fecisse memoratur, dum peditum equitumq́ nubes iactari audisset à rege, qui & classibus constraturum se maria interminabatur: Est (inquit) res simillima cœnæ Chalcidensis hospitis mei, hominis & boni & sciti conuiuatoris: apud quem solstitiali tempore comiter accepti, quum miraremur, unde illi eo tempore anni tam uaria & multa uenatio: homo non (quàm isti sunt) gloriosus renidens, Condimentis ait, uarietatem illam & speciem ferinæ carnis, ex mansueto sue factam. Hoc perinde in regis copias, quæ iactentur promi posse. Varia enim genera armorum, & multa nomina gentium inauditarum, Dacos & Medos, Cadusios, Elymæos, homines tamen esse, haud multò quàm mancipiorum melius, propter seruilia ingenia, militum genus. Ex historia uerò huiusmodi, cuius auctor T. Liuius est, commoneor, scitum elici adagium posse: Atqui suilla caro est, de ijs quæ re quidẽ ipsa parui sanè aut nullius omnino momẽti sunt, apparatu tamen ac fuco, & (ut ille ait) nugis peregrinis præcellere uidentur plurimum. Sus comessatur aut saltauit, Ὗς ἐκώμασεν: Diogenianus ostendit dici solitum de ijs, qui præter decorum quippiam facerent, quiq́ rerum successu præter meritum obiecto, semet insolentius efferunt. Attingunt & Suidas & Zenodotus. Est autem Græcis κωμάζειν, (proterue, lasciue, intemperanter & cum aliorum contemptu, ut iuuenes amatores solent, aliquid facere) iuuenum amantium more coronis, cantilenis, saltationibus, cæterisq́ iuuenilibus nugis lasciuire, & in domos alienas irrumpere. Irrumpunt & sues. unde Theocritus in Syracusijs: Ἀθρό@ ὄχλ@ ὠθεῦνθ' ἅπερ ὕες. Turba simul cõferta suum more irruit. Cæterum qui rusticiore sunt ingenio mirũ quàm hæc dedeceant. Locus erit ubi natura sæuus & agrestis affectat uideri festiuus. ¶ Ad porcellũ da mihi mutuo tres drachmas: dicebatur ab eo qui mori decreuisset, aut qui uellet initiari. nã initiandi consueuerunt immolare porcum. Suidas ex Aristophane citat. Est autem in Pace: Εἰς χοιρίδιόν μοι νῦν δάνεισον τρεῖς δραχμάς, Δεῖ γὰρ μυηθῆναί με πρὶν τεθνηκέναι. ¶ Sus sub fuste: ubi quis sese in præsens discrimen ac perniciem præcipitat. nam sues apud quosdam fuste mactari mos est, Erasmus. Ὗς ὑπὸ ῥόπαλον, (apud Hesychium additur δραμοῦσα,) παροιμία ἐπὶ τῶν ἀκολάστων, ἀπὸ τ̃ ἑαυτοὺς εἰς ὄλεθρον ἐμβαλλόντων, Suidas. ¶ Immola porcum, in hominẽ insanum: Vide supra inter sacrificia ex porco. Suem irritat, Ὗν ὀρίνει: Vide inter prouerbia in Apri historia. ¶ Alia Menecles, alia porcellus loquitur: ubi quis multum uerborum effutit, quæ nihil ad rem pertineant. Mihi (inquit Erasmus) subesse prouerbium uidetur, tametsi nondum satis liquet unde natum sit. Alludit ad illud Lucillius in Epigrammate Græco, arguto & eleganti: quod Erasmus Latine sic reddidit:

Sucula, bos, & capra mihi, periêre Menecles, Ac merces horum nomine pẽsa tibi est.
Nec mihi cũ Othryade quicquã est 'ue fuit 'ue negoci, Nec fures ullos huc cito Thermopylis.
Sed cõtra Eutychidẽ nobis lis. ꝑinde quid hîc mi Aut Xerxes facit, aut quid Lacedæmonij?
Ob pactũ & de me loquere, aut clamauero clare, Multò aliud dicit sus, aliud Menecles.

Versus ultimus Græce habetur, Ἄλλα λέγει Μενεκλῆς, ἄλλα τὸ χοιρίδιον. Simile huic epigrãma est apud Martialem: Non de ui, neq; cæde, nec ueneno: Sed lis est mihi de tribus capellis, &c. Vtrunq; igitur in eum recte dicetur, qui quæ extra causam sunt, & ad rem nihil attinent, dicit: Aliud sus, aliud loquitur Menecles: &, Dic de tribus capellis, Erasmus. Sus Mineruam, Ὗς τὴν Ἀθηνᾶν: tritissimum apud Latinos authores adagium, subaudiendum, docet, aut monet. dici solitum, quoties indoctus

quispiam atque insulsus eũ docere conatur, à quo sit ipse magis docendus: aut, ut Festi Pompeij uerbis utar, cũ quis id docet alterũ, cuius ipse est inscius. propterea quod Mineruæ artium & ingeniorũ tutela tribuitur à poëtis. Porrò sue nullum aliud animal magis brutum, magisq; sordidum: ut quod stercoribus impensè gaudeat, uel ob iecoris magnitudinem, quæ sedes est concupiscentiæ ac libidinis: uel ob narium crassitudinem & olfactum hebetem. unde fit ut non offendatur fœtore, &c. Unde nunc quoq; uulgò homines insipidos, & quasi uentri atq; abdomini natos, sues appellare consueuimus. Quin & Suetonius in catalogo illustrium grammaticorum, refert Palæmonem arrogantia tanta fuisse, ut M. Varronem porcum appellaret, secum & natas & morituras literas. Præterea si quid indoctum atque illiteratum significare uolumus, id ex hara profectum dicimus. quemadmodum M. Tullius in Pisonem: Ex hara productæ, non schola. L. Cæsar apud Ciceronem libr. de Oratore 2. Sic ego, inquit, Crasso audiente, primum loquar de facetijs, & docebo sus, ut aiunt, oratorem eum, quem cum Catulus nuper audisset, fœnum alios aiebat esse oportere. Idem Cicero libro 1. de Academ. quæstionibus, Nam etsi non sus Mineruam, ut aiunt, tamen ineptè quisquis Mineruam docet. Hieronymus in Rufinum, Prætermitto Græcos quorum tu iactas sententiam, & dum peregrina sectaris, penè tui sermonis oblitus es, ne uetere prouerbio sus Mineruam docere uideatur. M. Varro & Euemerus adagium ad fabulas retulerunt, id quod ex Pompeij uerbis licet conijcere. Quam rem (inquit) in medio, quod aiunt, positam, ineptis mythis inuoluere maluerunt, quàm simpliciter referre. Celebratur à multis Demosthenis scomma, qui cum Demades uociferaretur in eum: Δημοσθένην ἐμὲ βούλεται διορθοῦν, ἡ ὗς τὴν Ἀθηνᾶν. id est, Demosthenes uult me corrigere, sus Mineruam. respondit, Αὕτη μέντοι πέρυσι ἡ Ἀθηνᾶ μοιχεύουσα ἑάλω. id est, Atqui nuper hæc Minerua in adulterio fuit deprehensa. Dictum allusit ad Mineruam uirginem, Erasmus. Cum hoc prouerbio aut idem, aut certè quàm maximè finitimum quod apud Theocritum legitur in Hodœporis, ὗς ποτ' Ἀθηναίαν ἔριν ἤρισεν. id est, Sus cum Minerua certamen suscepit: Quoties indocti stolidiq; & depugnare parati, non uerentur summos in omni doctrina uiros in certamẽ literarium prouocare. Theocriti enarrator sic efferri uulgò parœmiam scribit, ὗς ἂν πρὸς Ἀθηνᾶν ἐρίζει, Erasmus. ¶ Idem in prouerbio, Pinguis uenter non gignit sensum tenuem, Menander (inquit) apud Athenæum libro 12. de quodam obeso loquitur, παχὺς γὰρ ὗς ἔκειτ' ἐπὶ στόμα. id est, Obesus etenim sus premebat os uiri. Admonet adagium luxu corporis hebetescere mentis aciem. Aliter catuli longè olent, aliter sues, Plautus in Epidico. quo dicto significat, nõ ueste dignosci hominem ab homine, uerum inesse natiuum quiddam, genuinum ac proprium in unoquoq;, quod in ipso uultu oculisq; eluceat, quo hominum ingenia discernas, Erasmus. ¶ Nihil ad Parmenonis suem, οὐδὲν πρὸς τὴν Παρμένοντος ὗν: de æmulatione dictum, quæ longo interuallo abesset ab eo quod imitaretur. Plutarchus in Symposiacis quintæ Decadis secundo problemate, quo pacto natum sit adagium narrat ad hanc ferme sententiam. Parmeno quispiam uarias animantium & hominum uoces scitè imitabatur ac repræsentabat: quem cum reliqui conarentur æmulari, ac protinus ab omnibus diceretur illud: εὖ μὲν, ἀλλ' οὐδὲν πρὸς τὴν Παρμένοντος ὗν: quidam prodijt, ueram suculam sub alis occultatam gestans. Huius uocem cum populus imitatitiam esse crederent, statimq;, sicut solent, reclamarent, τί δ' αὐτὰ πρὸς τὴν Παρμένοντος; uera sue deprompta, ac propalam ostensa, refellit illorum iudicium. Meminit idem Parmenonis ac suis adumbratæ, in commentarijs De audiendis poëtis. Nec intempestiuiter utemur hoc adagio, quoties aliquis opinione deceptus, de re perperam iudicat, &c. Erasmus. Perijt mihi sus, & talentum, & nuptiæ, Ἀπόλωλεν ὗς, καὶ τάλαντον, καὶ γάμος: dici suetum, ubi quis frustratus perdidisset operam & impensam. Natum à quodam, qui cum apparasset ad nuptias omnia, non est eas assecutus. Affine illi, Oleum & operam perdidi, Erasmus. Suem in sponsalibus immolari solitũ author est Varro, ut supra recitaui. ¶ Hippocratis filij ut incomptis moribus à Comicis proscinduntur, dicti suẽ resipere. Τοὺς Ἱπποκράτους υἱοὺς ἀπεκάλεσας, καί σε καλοῦσι βλιτομάμμαν. id est Hippocratis filios exhibebis, teq; uocant blitomamam: id est, fatuum, Cælius. Vide supra in a. in Ὑηνία uoce. Ὗς διὰ ῥόδων: id est, sus per rosas. quanquam in alijs exemplaribus (inquit Erasmus) scriptum inuenio διὰ ῥοιδῶν. Mihi neutra scriptura satis probatur: sed legendum arbitror, διὰ ῥοιδῶν, ἀπὸ τῆς ῥοιᾶς, ut sit nomen diminutiuum. Rhoæ uerò Græcis dicuntur mala punica. Eudemus prouerbium citat ex Cratetis fabula, cui titulus Γείτονες, indicans dici solere de agrestibus & intractabilibus, quemadmodum sus per mala commodè duci non potest, Hæc Erasmus. Ego omnino ῥόδων legerim. nam & Suidas sic habet, ὗς διὰ ῥόδων, ἐπὶ τῶν σκαιῶν καὶ ἀπαιδεύτων. hoc est, de hominibus rudibus & malè educatis. ut idem ferè sensus sit prouerbij supra dicti, Nihil sui cum amaracino. ¶ Non quiuis sus hoc sciet, οὐ πᾶσα ὗς ἔγνω τοῦτο, Plato in Lachete: ut citat Erasmus in prouerbio, eiusdem sententiæ, Nemo malus hoc sciet. Natum, inquit, apparet à mysterijs deorum, quæ non nisi ab initiatis ac puris cognosci fas erat. ¶ Matrem sequimini porci, Ἕπεσθε μητρὶ χοῖροι: id subinde repetitur apud Aristophanem in Pluto. Interpres admonet iocum esse prouerbialem in stupidos & indoctos. Veluti si quis diceret indocti præceptoris indoctis discipulis, Ἕπεσθε μητρὶ χοῖροι. Quadrabit & in gulæ uentriq; deditos, Erasmus. Anus subans, γραῦς κασαλβᾶς: Erasmus non rectè transtulit hircissans. A suibus opprobrium mulieribus (libidinosis) tractum, cum subare & subire dicuntur, Festus. Asinus asino, & sus sui pulcher: conueniet (inquit Erasmus) ubi inter (parum) honestos similitudo morum & instituti conciliat beneuolentiam. Alcimus apud Diogenem Laërtiũ inter multa quę collegit ex Platonis philosophi & Epicharmi Comici scriptis, quibus persua-

persuadere conatur philosophum à comicis multa fuisse suffuratum, & hos refert senarios:

Θαυμαστὸν οὐδὲν δεῖ με ταῦθ' οὕτω λέγειν, Καὶ ἀνδάνειν αὑτοῖσιν αὐτούς, καὶ δοκεῖν
Καλῶς πεφυκέναι, καὶ γὰρ ἡ κύων κυνὶ Κάλλιστον εἶμεν φαίνεται, καὶ βοῦς βοΐ,
Ὄνος τ' ὄνῳ κάλλιστον, ὗς τε ὑῒ συΐ.

¶ Sus tubam audiuit: in eos quadrabit, qui res quidem egregias audiunt, uerum eas neque intelligunt, neque mirantur, aut in eos, qui ijs quæ audiunt, neque gaudent, neque cõmouentur. Equi tubarum clangore concitantur ad bellum: suem abigat citius, quàm animet ad pugnam. Extat apud Suidam huiusmodi senarius: Ὄνος λύρας ἤκουε, καὶ σάλπιγγος ὗς. Portus Troianus: Vide supra in F. Συὸς τύπον, πτερωματικῶς. quoniã nauigia Samia suis typum habebant in proris, Varinus in Σῦς. Cõmodè fortassis hominem obscœnum aut turpem uerbis factis'ue, Suis typum habere dicemus. ¶ Porcũ uendere, Χοιροπωλεῖν: id est quæstum corpore facere. χοῖρος Corinthijs pudendum muliebre significat, unde prouerbium: Ἀκροκορινθία ἔοικας χοιροπωλήσειν, ἀντὶ τοῦ μισθαρνήσειν ἐν Κορίνθῳ. abundabat enim Corinthus scortis, Suidas. Suem Veneri immolauit: Vide supra in sacrificio Veneris ex sue. Sus in uolutabro cœni, Ὗς λουσαμένη εἰς κύλισμα βορβόρου. id est, Sus lota redijt ad uolutabrum luti, cum quis iterat iam expiata flagitia. Extat in epistolis diui Petri (2. 2.) Huic affine est quod habent prouerbia Sirach, Qui lauatur à mortuo, & iterum tangit mortuum, quid prodest lotio illius? Erasmus. ¶ Germanorum prouerbia à sue deducta. Suem rhenone uestire, Einer suw ein beltz anlegen. in honoratum indignè, sic Græci dicũt, Mustelæ (feli, Erasmus) crocoton. Ad mẽsam accurrit, ut sus ad alueũ: Er laufft zum tisch wie ein suw zum trog. sic Græci, Illotis pedibus ingredi uel irrumpere ad sacra. Suem non opus est tondere, cum amburi possit: Es ist nit not das man die suw schäre / man pfluckt oder sängt sy doch wol. Respondet illi, Asini caput ne laues nitro. Sus perpetuò manet sus: Die suw ist ein suw / vnd blybt ein suw. Sus licet auro uestita, in cœno se uolutabit: Wann man einer suw ouch ein guldin stuck anzuge / so legt sy sich doch mit inn dräck. Simia est simia, etiam si aurea gestet insignia. Multum clamoris & parum lanæ: Vil geschreys vnd wenig wullen: natum ex apologo quodã de sue. in eos qui magnificè promittunt, nihil præstituri. in quos & illud Horatij ex Arte poëtica conueniet, Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu? Et ex eadem, Parturiunt montes. Et illud, Aureos montes polliceri. Religiosum aliquid de sue dicere, Etwas geistlichs von einer suw. in eum qui res sordidas, uiles, ridiculas, aut etiam turpes, uultu tanquã in uera narratione composito, dicendo illustrare & ornare conatur. Nostri uulgo hoc prouerbio utũtur in imperandi modo, cum ridiculũ aliquid & facetum ad exhilarandos cõuiuas uel cõgerrones narrari iubent. Suem perpetrare, Ein suw ynlegen. hoc est, aliquid inciuile uel turpe cõmittere. Sus uinum subuertit, Die suw hat den wyn vmbgestossen. Qui se furfuri uel aceri intermiscet, à suibus deuorari periclitat: Wär sich vnder die klyen mengt / den frässend die suw gern.

¶ Monile aureum in naribus porci, est mulier formosa, quæ destituitur iudicio rationis, Prouerbiorum Salomonis cap. 11. Munstero interprete. Nolite canibus sacrum uel suibus margaritas obijcere, Matthæi 7. Fabula quædam Phrygia ab Aesopo Phryge profecta, Suem ait, si quis eam tetigerit, clamare: idque merito. Nec enim uellera sus habet, neque lac, neque aliud præter carnes. Statim igitur somniare mortem, cum sciat quibus usibus præstandis usurpari possit. Sunt autem Aesopicæ sui similes tyranni, qui omnia suspicantur & metuunt. sciunt enim quod sicuti sues, ita & ipsi uitam omnibus debeant, Aelianus apud Stobæum.

¶ Alciati emblema, sub lemmate, Indies meliora.

Rostra nouo mihi setigeri suis obtulit anno,
Hæcque cliens uentri xænia, dixit, habe.
Progreditur semper, nec retro respicit unquam,
Gramina cum pando proruit ore uorax.
Cura uiris eadẽ est, ne spes sublapsa retrorsum
Cedat; & ut melius sit, quod & ulterius.

DE APRO.

A.

NON in suibus tantum, sed in omnibus quoque animalibus cuiuscunque generis ullum est placidum, eiusdem inuenitur & ferum, Plinius. Aper de feris dicitur, ut quidam annotauit, cum sus tam de feris quàm de domesticis dicatur. At Sextus aprum agrestẽ nominat, quasi uerres etiam, id est sus cicur mas, eodem nomine nuncupari possit. Et Plinius, Pilus (inquit) æreo similis agrestibus apris, cæteris (mansuetis scilicet) niger. Græci quidem κάπρον, de utriusque generis (mansueti & feri) mare usurpant. Poëtæ semper, ni fallor, κάπρον de fero intelligũt, sed rei rusticæ autores sæpius uerrem. Albertus Aristotelis uerba de hist. anim. 5. 14. enarrans, multa tribuit apro fero, quæ uerris domestici sunt. Apris maribus non nisi anniculis generatio, Plinius. uidetur autem pleonasmus quod addit maribus. neque enim aprum fœminam quisquam dixit: sed suem feram tum ipse tum alij. Nempe sues syluaticos in montibus sectaris uenabulo, Varro apud Nonium. Suem etiam simpliciter pro apro poni tum Græce tum Latine, & alia quædam de apri nominibus, docui in Sue A. חזיר, chasir, Hebræis suem tum cicurem tum ferum significat, in utrouis generẽ marem. Deuastat eam (uitem tuam, id est gentem Israeliticam) aper (chasir) de sylua, & fera (זיז, sis

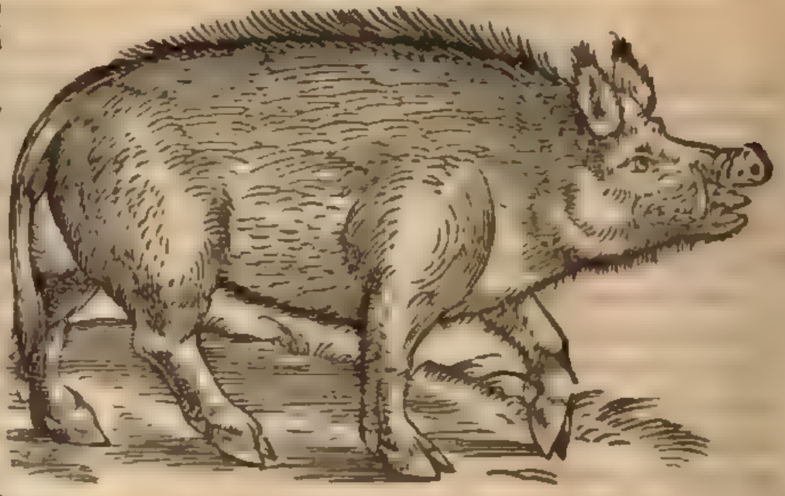

uel ziz, quod est nomen commune de omni fera bestia) agri depascitur eã, Psalmo 80. Munstero interprete. Hieronymus aliter, Exterminauit eam aper de sylua, & singularis ferus depastus est eam. Et Septuaginta, ἐλυμήνατο αὐτὴν ὗς ἐκ δρυμοῦ, καὶ μονιὸς ἄγριος κατενεμήσατο αὐτήν. Σύαγρον pro sue fero Antiphanes usurpauit, & Dionysius Tyrannus in Adonide, & alij, Athenæus: Vide plura in a.° Aprum Græci capron uocant & syagron: poëtę itẽ chlunin, ut in TruculẽtoPlauti cluinum pecus legendum censeam, chluninum. nam & Aristoteles suem ferum chlunin uocat, Hermolaus. Sciendum est (inquit Cælius) chlunem dici ab Græcis ἐκτομίαν, id est exsectum, eunuchumq́ aprum. Id quod Aeschyli doctrina comprobat, atq; item Aeliani in libro de prouidentia. Fiunt uerò eunuchi attritis arbori aut saxo testiculis, infestante usq; ad affectionem pruritu. Sunt qui chlunem dici suem putent liberè in agris pascentem, uelut χλόευνιν, (melius χλοεύνην, ut Varinus habet) id est in herbis fœnóue dormientem. Alij magnitudine uisenda chlunem accipiunt. Aristophanes grammaticus in libro de ætatum nomenclatura: Sunt ex suibus, inquit, qui dicuntur monij, quibus similis forsan fuerit, quem uocant chlunem, sæuitia & uiribus. Monium sunt qui monolycon interpretentur: alij suem ferum, qui cum alijs minimè aggregetur. Cyrillus in Oseam prophetam asinum eo nomine intelligit. Thomas magister in Atticis elegantijs, chlunem ac monion & chauliodonta esse putat poëticas uoces, (Varinus hæc tria similiter suem ferum significare ait,) Hæc omnia Cælius. Μονιὸς, ὁ μεμονωμένος ἄρκτος, Etymologus. Χλούνην, κατὰ τὸ ἔτυμον χλοεύνην, τὸν ἐν τῇ χλόῃ εὐναζόμενον, Hesychius & Varinus: qui præterea addit, ἐκτραφῆ, οἱ δὲ ἀφριστήν. οἱ δὲ τὸν τομίαν. ἄλλοι δὲ τὸν ἐπὶ χλόῃ νεμόμενον ὅτε κειλυμένον ἐν θηλεστριβέντα, Varinus ex Scholijs in decimum Iliados. Chlunion quidem apud Suidam loci nomen est, χλούνειον uero cum ει diphthongo, aprinum, χοίρειον. Χλούνης, μονιὸς, πλήκτης, τραχὺς, χαλεπὸς, καὶ ὁ ἀπόνητος χλούνης, καὶ γύναιδρος ἀνήρ. εἰ δύναμιν αὐτὴν ἄνδρα εἶναι, διὰ τῶν ἐπιφθόνων λόγων τὴν ψυχὴν ἐκνευρισθεὶς καὶ θῆλυς γενόμενος, ὁ πρὸς Στρατοκλέα Ἀθήνησι διαλεχθεὶς, ὁ χλούνης τι καὶ γύννις κατηγορηθεὶς, καὶ οἷον ἐν δισμῷ τινι ἀφύκτῳ πεδηθεὶς, Suidas ex innominato. Χλοῦναι, λειποδεύται, οἱ ἐν τῇ χλόῃ εὐναζόμενοι, Idem, Hesychius & Varinus. Mares castrati (inquit Aristoteles) maiores ferocioresq́ euadunt, ut scitè Homerus fingit, cum dicat: Nutrijt exectum syluis horrentibus aprum, Instar non bruti, sed dorsi montis opaci. Castrantur, quod recentibus adhuc morbus pruriens incumbit in testes, quò atterentes eam partem ad arbores, testes extinguunt. Græci uersus Homerici hi sunt: Θρέψεν ἐπὶ χλούνην σῦν ἄγριον, οὐδὲ ἐῴκει Θηρί γε σιτοφάγῳ, ἀλλὰ ῥίῳ ὑλήεντι, Iliad. iôta. Χλούνην Homerus uocat, ut Aristoteles scribit, suem μόνορχιν. à plerisq; enim dum affricant se truncis, testiculi atteruntur, Plutarchus de causis nat. quæst. 21. Ex feris capris mares iam adulti dum uenatores fugiunt aliquando κατὰ πετρῶν τοὺς ὄρχεις ἀποβάλλουσι τὰ αἰδοῖα, ut etiam χλοῦναι, id est sues feri castrati. & sic affectos tum apros tum hircos syluestres multi etiam nostro tempore uiderunt, Eustathius in Homerum. Vulcanus in scuto Herculis uarias expressit imagines, ἐν δὲ συῶν ἀγέλαι χλούνων ἔσαν, ἠδὲ λεόντων, &c. Hesiodus. ¶ Aper ab Italis cinghiale & cinghiare uocatur, & porco syluatico. A Gallis sanglier, uel porc sanglier, corrupta scilicet uoce ut Italica etiam à Latina singulari. qua uoce d. Hieronymus utitur in translatione Psalmi 80. Aper syluestris à nonnullis singularis ferus appellatur, Albertus. nimirum quod solitarius ferè degat, unde & μονιὸν recentiores Græci uocitant, aliqui ineptè cingularem scribunt. Hispanis, puerco siluestre: uel puerco montés, uel iauali. Germanis, **wild schwein**. Anglis, bore. Illyrijs weprz.

B.

Mirabile in Creta apros non esse, Plinius. Apri (sues, Aelianus) in Macedonia muti sunt, Idẽ. Sues Athi montis ne fœminas quidem spectare mares situs inferioris audent, Aristot. Hispani in quadam parte noui Orbis apros inuenerunt nostris minores, caudis breuissimis, adeò ut abscissas fuisse arbitrarentur: pedibus etiam nostris dissimiles. posteriores quippe aiũt pedes in his apris uno digito non ungulato constare, (hoc est, posterius solipedes esse, anterius bisulcos.) Carnibus multò quàm nostrorum tum suauioribus tum salubrioribus. nec mirum cum palmeta prope littus essent, inter quæ & palustres uluas aprorum multitudo libera uagabatur, ut scribit Petrus Martyr Oceaneæ decadis 1.2. Olaus Magnus in quibusdam Scandinauiæ locis apros duodecim pedum longitudine reperiri prodidit. In Heluetia multi sunt, præsertim in regionibus iuxta alpes sitis. quoniam ex arboribus abundant diuersis, quæ pabula apris fundunt: essentq́ plures, nisi subinde à plebe etiam caperentur, permittente magistratu ijs quorum agris molesti sunt. Aper nullus est in Africa, Aristoteles, Herodotus, Plinius, Aelianus & Eustathius in Dionysium. In Aegypto (in Nilo) insulas

insulæ permagnæ coagmentantur, ut & sues permulti in eis nascantur, quos incolæ transeuntes uenari consueuerunt, Theophrastus 4. 13. de hist. Suem nec mansuetum nec ferum India habet, teste Ctesia, quanquã non fide digno, Aristoteles & Aelianus. addit Aelianus, suilli generis usum Indos à se detestari, & tantopere ab eo uescendo, quàm ab humanis carnibus abhorrere. quamobrẽ minus mirum est sues, saltem mansuetos, apud eos non reperiri. Sed huic aliqua ex parte aduersatur quod apud Plinium legimus, Indicis apris cubitales esse dentium flexus geminos ex rostro: & totidem à fronte ceu uituli cornua exire. Lycotas rusticus in Bucolicis Calphurnij, refert se uidisse Romæ in spectaculis, niueos lepores, & non sine cornibus apros. Agatharsides ait sues in Aethiopia cornua habere, Aelianus. Σίγγαι, τῶν ἀγρίων συῶν οἱ βραχεῖς καὶ σιμοί, Hesych. Varin.

¶ De glandio (quæ pars est apri iuxta ceruicem, uel ipsa ceruix) & glandula & alijs quibusdam partibus apri, dixi supra in Sue F. Vide nonnihil etiam infra in F. Apri ferè colore sunt nigro, uel spadiceo nigricante. Pilus æreo similis agrestibus, cæteris niger, Plinius. Sues feros albos se uidisse Pausanias scribit in Arcadicis. Leo & aper fortissima animalia, pilum gerunt durissimum, Aristot. in Physiog. Sanguis aprorum non spissatur, Plin. fibris refertus est, Aristot. innati caloris ui nigricans est & asper, Plutarch. in caus. nat. Oculi iracundis similes & apertis palpebris patuli, ut in lupis & apris, omnium pessimi, Adamantius. ¶ De apri dentibus & cauda, uide quædam in Sue B. Ἀργιόδους, epitheton apri apud Homerum, quod dentes habeat albos, uel acutos, uel magnos, Varinus. Cum ad terrã procubuit aper, canibus & multis hastis debellatus, dentẽ illius inflãmato anhelitu tantopere ignescere aiunt, ut si quis de ceruice setam detractã & ad eiusdẽ etiamnũ spirantis dentem admouerit, candens in orbem cõtrahatur ac aduratur: ac si eo dente canes insectantes attigerit, statim ignita uestigia pelli ipsorum imprimantur, Gillius ex Oppiani tertio de uenatione. Eadem Xenophon scribit in libro de uenatione, & Pollux his uerbis: Si dentibus obliquè attingat canes, pilos eorum adurit. quod si à morte (statim) denti eius exerto pilum admoueris, cõtrahetur tanquam ab igne. adeò feruida & æstuosa huius feræ natura est. quamobrem dentes eius αἴθωνας cognominat Oppianus. Arma dentium apri, culmi (non tamen apud bonos authores) uocantur, Albertus: (à nostris, **hawzän/waaffen.** Plinius apri dentium sicas dixit.) Et rursus, Culmi eius quasi ferrum incidunt dum in uiuo sunt animali, & ideo magna infligit uulnera. Dentes habet magnos & recuruos, ad incidendum aptos: in quibus hoc mirabile est, quòd uiuente bestia possunt idem quod ferrũ: mortuæ uero detracti, uim incisionis amisisse probantur, Liber de nat. rerum. Audio exertos apri dentes aliquando ita excrescere, ut circulum ferè absoluant, toti in se reflexi. In India cubitales dentium flexus gemini ex rostro, Plinius: sed Albertus pro cubitales legit monopedales, quod non probo. Culmos (inquit) in India aper habet monopedales longitudine, cum alibi uix perueniant ad semipedem: qua longitudine aliquando apud nos inueniuntur. Apri fel non habent, Plinius. Habent os ad modum scuti, quod uenabulis & machæræ opponunt, Liber de nat. rerum. ¶ Apud Gallos qui scitè & uenatoriè de apris loquuntur, propria quædam uocabula usurpant. nam dentes exertos, uocant armes aut limes, aut defenses, & oppositos eis superiores, quorum usus tantum est ad acuendum exertos, grecz. pectus, le bourbelier. uestigiũ siue solum, la sole du pied. excrementa, laisses. Iidem ursi, apri, & aliarum mordacium bestiarum caput hure nominant.

C.

Ferarum aliæ montanæ ut plurimum sunt, ut leones: aliæ palustres (id est, circa paludes,) ut sues, Pollux. Scythis & Sarmatis uenationes sunt, intra paludes quidem ceruorum aprorumq́ue, in campis autem onagrorum & caprearũ, Strabo. Lustra significant lamas (lama, aquæ collectio est, Idem alibi) lutosas, quæ sunt in syluis aprorum cubilia, Festus. Εὐναὶ μὲν ποθὶ πυμάτοις ἐνὶ βένθεσι χηραμῶν, Ἔξοχα δ' εὐνήτειρ' ὕπνου πολυηχέα θηρῶν, Oppianus de apro. id est, in remotis & profundis præcipitum locorum recessibus uersari solet. Volutabrum apri Galli nominant le sueil du sanglier. Vocem sues feræ similem mansuetis ædunt: sed fœmina uocalior est, mas raro uocem emittit, Aristot. Frendet agrestis aper, Author Philomelæ. Aper frendens, Ouidius de Arte am. Silius leonem frendentem dixit. Nos aper auditu, lynx uisu, simia gustu, Vultur odoratu præcellit, aranea tactu, Incertus. Proprium aprorum generi est, quod & porcorum esse dicitur, concitari ad rabiem uno stridente, Albertus. Oryges non metuunt canis latratum, ὃν συὸς ἀγραύλοιο παρὰ σκοπέλοισι φρύαγμα, Oppianus. ¶ Aper calidæ & igneæ naturæ est, Plutarchus. Dentibus eius canes aduri, & pilos eisdem admotos (dum recens interfecta fera adhuc spirat) contrahi tanquam ab igne, in B. dictum est. ¶ Aper cunctas bestias præcedit auditu à dextris, Liber de nat. rerum. ¶ Aper domesticus magis immoratur fœtidis quàm syluestris, Albertus. Apri inueniuntur aliquando inter filicum folia, quæ ipsi sibi collegerint & fortè substrauerint, ut audio. Galli sangliers afouchies uocitant apros, cum scrobes fodiunt, & filicum asparagorumq́ue radices in terra rimantur. Genus quoddam farris, quo nostri in aqua cocto leguminum modo uescuntur, acutis & asperis hordei instar armatum aristis, rustici accolæ syluarum in Germania ferunt, quod huic generi minus quàm cæteris propter acutas aristas apri noceant, ut annotauit Tragus Tomo 2. historiæ plantarum cap. 20. Apros in Pamphylia & Ciliciæ montuosis, salamandra ab his deuorata, qui edêre moriuntur, nec est intellectus ullus in odore uel sapore, Plinius: Vide supra in Sue C. Aper syluaticus gregatim incedit, nec alios quàm de sua progenie porcos secum uelci patitur, Albertus. Lumbricis siue intestinis terræ rostro effossis uescuntur

apri, quod Galli dicunt uermeiller. Iidem maniues appellant loca ubi fagorum & quercuum glandibus pascuntur. ¶ Spuma tenax in currentibus equis uel ira percitis apris circa os generatur: in his propter calorem, in illis tum eandem ob causam, tum propter motus uehementiam, Galenus in aphorismos Hippocratis 2. 43. Suum agrestium lachryma cur dulcis, ceruorum autem salsa & improba sit, scripsi in Ceruo C. ex Plutarchi de causis naturalibus problemate 20. unde Cælius etiam transtulit 12. 5. Ipsi apro tam grauis sua urina est, ut nisi egesta fugæ non sufficiat, ac uelut deuinctus opprimatur. exuri illa tradunt eos, Plinius. ¶ Apri circa Cal. Decembris subantes sues sectari solent, indeq; callum obducere uenabulo quoq; refractarium, Budæus. Sues agrestes semel anno coeunt, domestici sæpe, Aristoteles: Vide supra in Sue mansueto C. Sues feræ principio hyemis coëunt, uere pariunt, petētes maxime inuia, prærupta, angusta, & opaca. mas cum fœminis conuersari dies triginta magna ex parte solet. Numerus partus, & tempus ferendi idem, atq; in urbanis suibus est, Aristot. Sues feræ semel anno gignunt. Maribus in coitu plurima asperitas. Tunc inter se dimicant, indurantes attritu arborum costas, lutoq; se tergorantes. fœminæ in partu asperiores, & ferè similiter in omni genere bestiarum. Apris maribus non nisi anniculis generatio, Plinius. Tempore libidinis sues feri acerrime sæuiunt, quanquam per id tempus imbecilles ex coitu reddantur, dimicant inter se mirum in modum armātes sese, & cutem quàm crassissimam præparantes, indurantesq; attritu arborum, sæpe etiam luto obducto, ac resiccato, tergus inuictum contra ictus efficiunt. pugnant adeò acri certamine, grege relicto, ut sæpenumero mortem uterq; aduersarius obeat, Aristoteles. Per syluas tum sæuus aper, tum pessima tigris, Vergilius in Georg. de ui amoris. Et mox, Ipse ruit, dentesq; Sabellicus exacuit sus: Et pedibus subigit terram, fricat arbore costas: Atque hinc atq; illinc humeros ad uulnera durat. Ad Veneris libidinem inflammatissimus est, ceruicis setis sic inhorrescit, ut cristæ galearum esse uideantur: spumas fundit ab ore, magno stridore dentium concrepat, efferuescentem spiritum anhelat, coëundi furore ardet, quod si fœmina eum sic libidine furentem patiēter manet, omnem illius bilem extinxit, & libidinem sedauit: Sin autem coitum refugit, is cōfestim feruidis stimulis incitatus, aut ipsam ui expugnatam init, aut mortuam in terram dentibus abijcit, Gillius ex Oppiano. Quæ ex feris mitigentur, non concipere tradunt, ut anseres: apros uerò tardè, & ceruos: nec nisi ab infantia educatos. In nullo genere æque (ac in suillo) facilis mistura cum fero: qualiter natos antiqui hybridas uocabant, ceu semiferos, ad homines quoq;, ut in C. Antonium Ciceronis in consulatu collegam, appellatione translata, Plinius. Themasini Epicadi ex gente Parthica hybridæ, Suetonius in Aug. Hybrida quo pacto sit Persius ultus, opinor, Horatius 1. Serm. Hybris etiam canis uocatur, qui imparibus parentibus natus est, inquit Porphyrio, hoc est ex uenatico & gregario. Inflexionem apparet esse duplicem, nempe hybris hybridis, in tertia, more Græcorum: uel hybrida, hybridæ, in prima. nomen factū apparet παρὰ τὴν ὕβριν, forte quod per contumeliam in aliquos iactaretur: uel quod καθ' ὕβριν aut ἐξ ὕβρεως, nempe adulterio nati, hybrides dicerentur, siue spurij, siue ex diuersarum gentium parentibus homines: aut aliæ feræ, ex parentibus seu specie seu genere differentibus: specie dico, ut sus ex mansueto & fero: genere, ut canis ex cane & leone, &c. Cicur sus, ex apro & scropha domestica, Festus. Nulli dentes exerti, quibus serrati: rarò fœminæ, & tamen sine usu: itaq; cum apri percutiant, fœminæ sues mordent.

¶ Aconitum & syanchi radix sues feros occidunt: uide in Sue C. ab initio de morbis eorū. Cum per imprudentiam hyoscyamum comederunt, statim attrahunt posteriora, dimissè ita sese gerentes. Deinde licet contracti tamen ad aquas perueniunt, et ibi collectos cancros epulantur promptissimè, qui morbi remedium eis præstant, Aelianus. Edera apri in morbis sibi medentur, & cancros uescendo maximè mari eiectos, Plinius. ¶ Nec uerò patiendus est oryx, aut aper, aliúsue quis ferus ultra quadrimatum (in uiuario) senescere. nam usq; in hoc tempus capiunt incrementa, postea macescunt senectute. quare dum uiridis ætas pulchritudinem corporis conseruat ære mutandi sunt, Columella.

D.

Sues syluestres animosæ, peruicaces, & brutæ omnino sunt, Aristoteles. Et alibi, Apri animosi, iracundi, furibundiq; sunt. sanguis enim eorum fibris refertior est. Adamantius ὀργὴν ἐπιφορώτατον, id est iram subitam eis tribuit. Leo & aper animalia fortissima sunt & pilum gerunt durissimum, Aristoteles in Physiogn. Aper nullius disciplinæ capax est, semper ferus ac ferox, Liber de nat. rerum. Apri & Cerui quomodo musica illecti capiantur, uide in Ceruo E. Apud Varronem 3. 14. legimus in leporario quodam Varronis in Thusculano, ad buccinam inflatam certo tempore apros & capreas conuenisse ad pabulum. Paret purpureis aper capistris, Martialis libro 1. in spectaculi cuiusdam descriptione. Sues feri sapiunt uestigia palude confundere, urina fugam leuare, Plinius: Vide etiam superius in C. de urina. Aper syluestris hoc proprium habet quod ad pabulum secum non admittit porcos qui ex eo nati non sunt: sed si iungantur cum eo contendit cum eis, ut obseruaui in apro quem cicuraui, Albertus. Mas tempore libidinis sæuit, fœmina à partu, ut & cætera ferè omnia animalia, ut in C. dictum est. Nec enim latêre te debet, (inquit Cyaxares ad Cyrum libro 4. de institutione Cyri apud Xenophontem,) non maiorem tibi esse cupiditatem hostium uxores atq; liberos capiundi, quàm illis seruandi. Cogitandum præterea tibi est, sues, si multæ etiam sint, fugere, ubi uideāt uenatorem, unà cum natis. Sed ubi quis uenetur quenquam ex earum natis, non

non amplius fugere, ne si una sit quidem, sed ruere aduersus capere molientem. Proprium aprorum generi est, quod & porcorum esse dicitur, concitari ad rabiem uno stridente: & tunc periculosum est incidere in gregem eorum, præcipue candida ueste indutum, & maximè si fœminæ libidinē ardeant, (uel potius, si mares libidine stimulentur, aut fœminæ pepererint,) Albertus. Inter se concertantes apri, cum uiderint lupos, quasi confœderati se iuuant mutuo, & concurrunt ad uocem clamantis quotquot audierint: & hoc conuenit multis animalibus, Idem. Lupus quomodo rapuerit et uorârit aprum paruum, uide in Lupo D. ex Alberto. ¶ Apri dentes acuunt ad luctā, Plutarchus. Lapidibus dentes exacuunt Homero teste, Aelianus. Et alibi, Aprum priusquam in aliquem inuadit, dentes exacuere ferunt: cui rei testimonio est Homerus cum ait, Album acuens dentem. In arboribus exacuunt limantq; cornua elephanti, & saxo rhinocerotes, & utroq; apri dentium sicas, Plinius. Sues feros ursus aggreditur, si clam repenteq; potuerit agere, Aristoteles. Vulcanus in scuto Herculis uarias expressit imagines, ut canit Hesiodus: & inter cætera apros leonesq; acriter & fortiter utrinq; pugnantes, ita ut neutra pars cederet, & caderent utrinq; mortui, cæteri tamen magis ad pugnam excitabantur. ¶ Si uelis ne in te aper grassetur, caucrorum brachia illa denticulata tecum appensa circunfer, Didymus.

E.

Apri apud nos ferè media hyeme capiuntur. Fusca & uillosa ueste utendū est ad apri uenatum, maiorum instituto, Budæus. Oppianus in uenatione aduersus apros, equis uti iubet fuluis siue ignis colore. Cerui & apri quomodo capiantur podagra instrumento in Ceruo docui ex Polluce. Fouea capitur multitudo aprorum (inquit Petrus Crescent. 10. 33.) hoc modo. In loco ubi multi uersantur apri, agellus conseritur melica, quam aliqui saginam uocant. circa agellum cōstruitur ualida & alta sæpes ex uiminibus arborum: & una in parte relinquitur apertus introitus, è regione sæpis depressæ, extra quam fouea sit satis profunda. Melica iam matura multi apri per locum apertum intrabunt. Tum uenator accedat quandocūq; uolet, etiam inermis: & in loco introitus stando clamet, & quouis modo tumultum & strepitum excitet. Sic apri perterriti, cum uia euadendi nulla pateat, nisi per locum sæpis depressum, inde prosiliunt omnes foras, & in foueam incidunt. Circa Romanos agros & in syluis suburbanis, insidiatores iaculis, noctu, siue machina ferrea igni crepitante transfigunt tam capreas, quàm ceruos, ursos & apros lucente Luna, Blondus. Pisces quidā nigri ueneuati in Armenia reperiuntur: horum farina ficus conspergunt, quas in ea loca quæ maximè abundant feris, disseminant. Bestiæ primum ut eas attigerūt, statim moriuntur. atq; ea fraude apri, feræ capræ, cerui, & ursi necantur, utpote animalia ficuum & farinarum auidissima. Aconito, & syancho dicto ueneno tum mansueti tum feri sues pereunt, ut dixi in Sue C. Apros non solum natura obdurata pelle pilisq; hirsutis uestiuit, uerum etiam ipsi luto se quodammodo loricant, ne telis facile lædi possint. unde euenit aliquando, ut nisi letale uulnus acceperit aper, uenatorem conculcet si ipsum ferire nequiuerit. At si fœmina fuerit, cum careat dentibus exertis, conculcatum uenatorem prostratumq; lacerat, Belisarius. Vide plura supra in C. Aper in lanceam seu uenabulum sponte incurrit, & nisi letaliter uulneretur, uenatorem prosternit, nisi in terram humi cadens iaceat, uel retro arborem uel superius in arborem se recipiens euadat. quia culmis recuruis sursum tantū secare, deorsum non potest, sed iacentem humo conculcat. fœmina uero culmos non habens, dentibus lacerat, Albertus. Sus ferus (ut scribit author libri de nat. rerum) si mane antequam reddat onus uesicæ, à uenatoribus petatur, facile fatigatur. Sin autē uel ante, uel in ipsa uenatione reddat urinam, difficilis erit captu. Sed quamuis lassus non cedit: sed in posterioribus subsistit, & atrocitate rigida lassitudinem dissimulat, duellum offerens uenatori. non ferire tamen nec inuadere solet hominē, nisi prius ab eo uulneratus. Cæterum uenatori cauendum est: nam nisi primo ictu letale uulnus inter armum & laterum costas adegerit, de uita periclitabitur: nisi fortè aut proximam arborem conscendèrit, aut in humiliori loco soli planiciem amplexus totis membris se premat. non poterit enim fera recuruis dentibus suis nisi elatum & erectum attingere. Sustinebit tamen pedum eius conculcationē, donec sic iacenti socij opem ferant, Hæc ille. Ipsi apro tam grauis sua urina est, ut nisi egesta fugæ non sufficiat, ac uelut deuinctus opprimatur. exuri illa tradunt eos, Plinius. Solet aper quum è sylua egreditur, uentum ab omni parte excipere & odorari, num quid ei aduersum seu expectandum sit, quod Galli dicunt prendre le uent de toutes pars. Nempe sues syluaticos in montibus sectaris uenabulo, aut ceruos, Varro in Asino ad lyram apud Nonium. Est autem uenabulum telum uenationi aptum, latum longaq; acie, cornibus hinc & inde extantibus, quod Pollux προβόλιον uocat: id cum descripsisset libro quinto circa finem capitis tertij, quale contra cæteras feras quæ cominus pugnant parari oporteret: sequenti mox capite, Aduersus apros uerò (inquit) circa finem colli (αὐχὴν. sic uocat τὸ λόγχης τὸ πρὸς τὸ ξύλον) supra alas (pteryges. sic uocat lanceæ partes secantes quæ utrinq; dilatantur,) utrinq; emineant cornua, (κνώδοντες,) quæ inter fabricandū ex collo producta sint, è ferro solido: ne dum aper præ iracundia in uenatorem magna ui fertur, per ipsum hastile ad eum perueniat, sed obstaculis illis prohibeatur. Cæterum uenabulo hunc in modum utetur uenator: Pedē sinistrum prætendet, dextrum sistet posterius, eo ferè interuallo quo uiri luctantes solent. Latus quod prominet (sinistrum) pedem uersus antrorsum protendat: Manus sinistra medio uenabulo subijciatur, ut ictū dirigat; dextra uero posterius contrario situ uenabulo fortiter apprehenso ictū quàm ualidissime

potest impellat. Visus in feram fixè & acriter intentus sit. Et si aper fuerit, uulnus uel in medium inter supercilia locum, uel in armum adigat. utrunque enim letale est. Quod si maxillas etiam attigerit, efficiet quo minus uti possit dentibus exertis. Sue insiliente, retrocedet & simul ensem distringet. Illud cauendum, ne sus uiolento capitis motu, & uehementi in lanceam impulsu, & impetu saltus uenabulum elidat, & uenatorem comminus inuadat, quo facto, in terram ille pronus incumbat oportet, & ad solum se comprimens stirpes aut cespites tenaciter apprehendat: sic enim sito corpori nihil suis dentibus fera nocere, nec infra ipsum subijcere potest. sed ambiens calcat, fœmina etiam mordet, Hucusque Pollux. ¶ Canibus capiuntur apri ac lupi, sed cum auxilio uenatorum. nam rarò soli eos aggredi audent, nisi mastini fortissimi & audaces fuerint. Sed pro capiendis apris requiruntur pili fortes (uenabula ualida) circa ferrum prominentibus crucis instar (hoc est, transuersis) obstaculis, (ea quidam ridiculè nominant, sufficit: quod ferrum eousque in corpus adigi satis sit, cum non possit ulterius.) Hos uenatores quum aprum uident indignabundum accedere, in terram obfirmãt, & cum accesserit uulnerant, prohibentibus ne in ipsos irruat obstaculis. Paruus interim catulus ad hoc instructus per uiam it, & sic à canibus & socijs uenationis occiditur, Crescentiensis 10. 29. Robusti canes uenatici tum contra alias feras tum contra apros immittũtur, ut in Canum historia prosequutus sum. De his Oppianus, Tauros (inquit) & leones inuadunt, καὶ σύας ὑβριστῆρας ἐπαΐξαντες ἕλωσιν. Aetoli canes celeres & sagaces, uenantur apros, ut in canibus ex Gratio retuli. Galli sub nomine leporariorum, suarios etiam lupariosque canes comprehendunt, Budæus. Canes mastini, quos Galli uocant Alans uautrez, id est Alanos ueltros, ut recentiores aliqui uocant, (ut Fr. Aluñus), capitibus & auriculis magnis, labris crassis, aduersus ursos et apros emittũtur. Apri in syluis sæpe dentibus canes occiderunt, Varro. Aper cum exit è cubili uel lustro suo canibus uisis uocem aduersus eos emittit, quod Galli dicunt rendre les abbais. ¶ Apri & cerui apud Tyrrhenos cum retibus & canibus musicæ adiumento capiuntur, ut in Ceruo recitaui ex Aeliano. ¶ Venator (inquit Xenophon) in apros canes comparet Indicas, Cretenses, Locrenses, Lacænas: sagenas, iacula, uenabula, tendiculas, (ἄρκυς, ἀκόντια, προβόλια, ποδοστράβας.) Primum igitur canes hoc ex genere esse oportet, minimè uulgares, ut paratæ sint cum fera pugnare. Sagenas autem eodem lino quo leporum, (iusserat autem supra leporum sagenas ex tenuissimo lino Phasiano uel Carthaginensi confici, filis nouem) filis quinque & quadraginta, & chordulis tribus: ita ut unaquæque chordula (τὸν ⊕) filis quindecim constet, & longitudo sit à fastigio macularum (ἀμμάτων) decem. Laqueorum (βρόχων) autem altitudo cubitalis. Plagæ dimidio crassiores sagenis, (οἱ δὲ περίδρομοι ἡμιόλιοι τοῦ τῶν ἀρκύων πάχους:) extremaque earum per annulos exeant. sufficient uerò quindecim. Iacula uaria sint, quæ lanceas habeant satis amplas & leuigatas, hastiliaque (ῥάβδους) ualida, (ἔχοντα τὰς λόγχας πλατείας καὶ ξυρεῖς, lego ξυρήκεις ex Polluce. id est, quæ lanceas habeant bene latas, & nouaculæ instar acutas. In lexico Græcolatino ξυρεῖς exponitur læuigatus.) At uenabula primum lanceas habeant longitudine πεντεπαλαίστας, id est quinque palmorum, & in medio fistulę dentes, (κνώδοντας,) ualidos fabricatos, & hastilia cornea (ex corno arbore) crassitudine hastæ. Tendiculæ seu pedicæ tales sunto, quales pro ceruis fiunt. Sed uenationis comites adsint. fera enim à multis uix capi potest. Quomodo autem singulis quibuscunque uti conueniat, ostendam. Primum igitur eum ad locum uenerint, ubi aprum esse conijciunt, canum gregem subducere oportet, & soluta una ex Lacænis, reprimens alias cum cane circumeat. Cum uestigia deprehenderint indagando, sequatur deinceps quo tenor duxerit. Sed uenatoribus etiam multa indicia aprum prodent, in mollibus locis uestigia, in syluosis ramorum fragmenta, ubi arbores fuerint dentium uulnera. Canis uerò ut plurimum ad syluosa indagando perueniet, quod in his locis fera plerunque recumbit. nam hyeme minus frigida sunt, minus calida æstate. Cum ad cubile peruenerit, latrat: ille uerò ut plurimum surgere non solet. Sumat igitur canem, & ipsam cum alijs omnino procul à cubili religet, & sagenas ad diuortia (ὁρμὰς. δύσοδα paulò post uertit loca quæ facile adiri non possunt) tendat, laqueos inijciens ad syluæ truncos bicipites, (ἐπιβάλλοντα αὐτῶν βρόχους ἐπὶ ἀποσχαλιδώματα τῆς ὕλης δικρά.) Ipsius autem sagenæ longo producto sinu tibicines (ἀντηρίδας) intrinsecus faciat, subiectis utrinque ramis, ut in sinum per laqueos splendor lucis (εἰς αὐγὰς τοῦ φέγγους. codices quidam corrupte habent, εἰς αὐτοὺς) prorsus insistat, & accurrenti feræ pars interior perquam lucidissima sit. Plagam (περίδρομον) ab arbore ualida religet, non à stipite, (καὶ μὴ ἐκ ῥάχου, non à uirga aut frutice. ῥάχοι sunt fasciculi lignorum, aut uirgæ tamaricis: uel planta spinosa sępibus apta, (rhamnus nimirum,) Hesychius, Varinus. ῥάχος, σκόλοψ ὁ ἀκανθώδης, Varinus.) stipites enim nudis in locis inueniuntur, (συνέχονται γὰρ ἐν τοῖς ψιλοῖς οἱ ῥάχοι.) Vtrinque uerò arborum ramis claudat ea etiam quæ facile adiri non possunt, (τὰ δύσοδα,) ut in retia cursum nusquam declinans intendat. Retibus tensis, ad canes redeant, omnesque soluant, & iaculis uenabulisque sumptis procedant. Canes aliquis hortetur qui peritissimus sit, reliqui deinceps ordine sequantur, magnis interuallis alius ab alio distantes, ut feræ discursus latè satis pateat. Nam si aper in confertos inciderit, periculum est ne saucientur. nam in quencunque irruerit, per iracundiam lædit. Porrò canes cum iam cubili propius fuerint, incitentur & immittantur à uenatore. excitatus ille consurget, & quæcunque canis à fronte se illi opposuerit, eam reijciet, (ἀναρρίψει.) Irruet autem cursu (sponte in retia:) sin minus, necesse est persequi. Quod si pręceps fuerit locus, in quo eum sagenæ detinent, statim exurget: si planus, ab initio stabit ibidem inhærens: incumbent tum uerò canes. Simul etiam uenatores oportet intẽtos in eũ (cautè, ne canes feriãt)

tela conijcere, & circumuenientes à tergo & eminus lapides mittere, donec retibus se ingerens plagam eorum intenderit. Tum eorum qui adsunt peritissimus & robustissimus, uenabulo progressus à fronte percutiat. Quòd si petitus ictusq; telis, non satis se retibus ingesserit, sed in accedentem se conuertat & instet occursu, (ἀλλ' ἐπιστενὲς ἴχῃ πρὸς τ̄ προσιόντα προσδρομὴν ποιούμενος:) necesse est sumpto uenabulo accedere. Id tenendum est manu læua anterius, dextra posterius. illa enim dirigit ictum, hæc urget & impellit. Pedes autem manus sequantur, læuus læuam, dexter dexteram. Itaq; accedens uenabulum obijciat, cruribus non multò maiore spatio diuaricatis, quàm fieri à luctatoribus solet, (ἢ ἐμπελιν, lego ἢ ἐν πάλῃ, ex Polluce:) sinistro latere interim ad manum sinistram conuerso. Diligenter autem feræ oculos inspiciat, capitis illius motum obseruans, & uenabulum porrigat prouidus, ne aper capite rotato de manibus ei excutiat. Venabulo enim interdum cum impetu eliso in uenatorem pergit. Hoc si cui contigerit, pronus in ora cadat oportet, & uirgulta inferiora (τῆ ὕλης κάτωθεν) cōprehendat. nam si hoc modo inhærens procubuerit, fera præ incuruitate (διὰ τὴν σιμότητα) dentium corpus adipisci non potest. erectum uerò aut stantem sauciari necesse est. quamobrem aper uenatoris corpus attollere tentat: quod si nequiuerit, obambulans proterit. Huius autem rei liberatio una tantum superest: cum in hac angustia deprehensus fuerit, tum ex comitibus aliquis cum uenabulo accedens, suem irritet, immissuro similis, non tamen immittet ne iacentem feriat. Hoc aper ubi animaduerterit, omisso eo quem premebat, contra irritantem præ ira & furore conuertitur. Tum ille celeriter exiliat, memor cum uenabulo exurgendum esse: nam nisi uincenti salus honesta non est. & rursus inuadat sicut antea, ferrumq; inter scapulas dirigat, qua parte iugulum est, (ἢ ἰσφάγη. Pollux uidetur legisse, ἢ μεσόφρυον, quod placet. hoc sensu, ferrum inter scapulas, aut medio inter supercilia loco adigat:) & obnixus uenabulo acriter incumbat. Saucius aper furens progreditur, & nisi lanceę dentalia (κνώδοντες) prohiberent, per hastile se trudens ad eum ueniret qui uenabulum tenet. Est enim fera adeò feruida, ut canū pilos quos dentibus forte perstrinxerit, amburat: & pili recens occisi dentibus admoti contrahantur, (ut in B. diximus.) Cæterum si fœmina in retia inciderit, cauebit uenator ne impulsus cadat: quod si contigerit, proteratur necesse est ac mordeatur. Non est igitur sponte cadendum. si quis uerò inuitus ceciderit, ei non aliter surgendū est quàm sub masculo. Cum uerò surrexit, uenabulo percutiat oporet, quoad eam occiderit. Porrò capiuntur hoc etiam modo: Retia illis in transitu saltuum (νεκώδη) ponūtur, ad nemora, ad ualles, ad cliuos, (τραχέα.) Incursiones uerò (εἰσβολαί, uenatorum scilicet in hæc loca cum tumultu irruentium, ut suem excitent,) fiunt in agros, in paludes, in aquas. Qui iussus est, retia cum uenabulo seruat. alij canes agunt, optima quæq; locorum scrutantes: & cumprimum inuentus fuerit, agitatur. Vbi iam in casses inciderit, retium custos accedat sumpto uenabulo, & utatur quemadmodum diximus. si non inciderit, insequi oportet. Capitur etiam dum medio æstu premitur canibus. Nam licet uiribus præstet, præ nimio tamen anhelitu fatiscit. Pereunt autem multæ in eiusmodi uenatione canes: quinetiam uenatores ipsi periclitantur. Cæterum ubi cursu fatigatum petere coguntur, siue in aqua, siue in rupis secessu fuerit, siue ex opaco exire noluerit: ubi nec rete illum, nec aliud quicquam prohibet cominus cum appropinquante congredi: nihilominus adire oportet, ut magnitudo animi cuius gratia hi labores suscipiūtur, declaretur. Vtendum est aūt uenabulo, & corpore ita composito, ut dictū est. nam ita etiamsi quid aduersi acciderit, non in ipsum aut inscitiam eius culpa reijcietur. Ponuntur uerò ipsis tendiculæ, (ποδοστράβαι,) in eisdem locis sicut & ceruis. Obseruationes eędem sunt, et cursus, (μεταδρομαί, insecutiones,) & aditus, & usus uenabuli. Porrò catulos earum capi uix contingit. neq; enim ab eis discedunt, donec adoleuerint. & cum eos canes inuenerint, uel aliquid ipsi præsenserint, statim se abdunt in syluas, & sequuntur eos ubicunq; fuerint parentes utriq;: quo tempore sæuiores sunt, & pro illis acrius quàm pro seipsis pugnant: Hæc omnia Xenophon in libro de uenatione, ex Omniboni Leoniceni interpretatione per nos emendata. ¶ Germani circa aprorum uenationem propria quædam uocabula & locutiones proprias habent: ut sunt, **Man macht ein hag. bindt seiler an. stellt garn vñ weertücher. Die suw wirt gehetzt/ laufft/ nimpt ein seil/ hat scharpffe waaffen/ frißt oder erschlecht vil hünd oder lüt/ wirt gestochen.**

¶ Viuaria aprorum cæterorumq; syluestrium, primus togati generis inuenit Fuluius Hirpinus, qui in Tarquiniensi feras pascere instituit. nec diu imitatores defuēre L. Lucullus & Q. Hortensius, Plinius. In leporario pater tuus Axi præterquam lepusculum è uenatione uidit nunquam. neq; enim erat magnum id septum, quod nunc ut habeant multos apros ac capras, (capreas,) complura iugera macerijs concludunt. Non tum (inquit) cum emisti fundum Thusculanum à M. Pisone in leporario apri fuerunt multi, Varro. Et alibi, Leporarij species duæ sunt, in altera est aper, caprea, lepus: in altera apes, cocleæ, glires. Et rursus, Apros quidē habere posse in leporario, nec magno negotio tibi est, captiuos, & cicures qui ibi nati sint, & pingues solere fieri, scis inquam Axi. Nam quem fundum (in fundo, quem) in Thusculano emit hic Varro à M. Pisone, uidisti ad buccinam inflatam certo tempore apros & capreas conuenire ad pabulum, cum è superiore loco è palæstra effunderetur apris glans, &c. ut in Lepore scripsi. ¶ Extat Gordiani sylua memorabilis picta in domo rostrata Cn. Pompeij, in qua picta etiam nunc continentur, apri 150. ibices 200. &c. hæc autem omnia populo rapienda concessit die muneris quod sextum ædebat, Capitolinus in Gordiano 1.

¶ Plutarchus in Commentario de causis naturalibus, uersum hunc ceu prouerbio iactatū citat,

μηκέτι νυκτὸς ὕειν, ἐπὴν τέκῃ ἀγροτέρα σῦς. hoc est, Non pluet post noctē, qua sus agrestis pepererit. Sues cicures sæpius pariunt ac diuersis temporibus, feræ nō nisi semel, idq́; ijsdem fermè diebus, nimirum ineunte æstate. Vnde negant fore pluuiam posteaquam sus agrestis pepererit, nimirum exactis iam mensibus pluuijs. Per iocum usurpari poterit, si dicamus, res fore tranquilliores posteaquam morosus ac rixosus quispiam animo suo morem gessit, Erasmus.

F.

Suis caro uiscosa est & frigida, & maximè cum uicinior est lacti: feri tamē minus quàm mansueti. Caro porci tum feri tum cicuris, facile concoquitur & cito descendit, multū nutrit, et succum gignit crassum ac uiscosum, Auicenna. Plura leges in Sue F. non procul initio ex Galeno & alijs. Caro aprina leuis concoctionis, meliorq́; domestica: item ualentissimi generis & plurimi alimēti, authore Celso. Hippocrates ait, Caro suis syluatici siccat, corroborat, & mouet. ¶ Primus Romanorum P. Seruilius Rullus, pater eius Rulli, qui consulatu Ciceronis legem agrariam promulgauit, aprum solidum epulis apposuit, (ut mox ex Plinio recitabo.) Ad quod respiciens Iuuenalis, & sua notans tempora, exclamat: Quanta est gula, quæ sibi totos Ponit apros, animal propter conuiuia natum, Grapaldus. Num pluris nunc tu è uilla illic natos uerres lanio uendis, quàm hîc apros milliarios (alij miliarios scribunt per l. simplex) emis? Varro. Apri milliarij dicebantur mille librarum, quos solebant in cœnis apponere Romani, Ge. Alexandrinus & Crinitus. Apud Athenæum aper Dipnosophistis apponitur. Mensæ apud Indos imponuntur integri leones, & capreæ, & apri, Philostratus lib. 2. Rancidum aprum antiqui laudabant, non quia nasus Illis nullus erat, sed credo, hac mente, quod hospes Tardius adueniens, uitiatum commodius, quàm Integrum edax dominus consumeret, Horatius 2. Serm. Rancorem grammatici odoris grauitatem interpretantur, quæ ex uetustate ac corruptione nascitur: & rancidum, quod rancore putidum est.

¶ His addemus quæ de apri apparatu Apicius scripsit ab initio libri octaui, his uerbis. Aper ita conditur: Spongiatur, & sic aspergitur ei sal, cuminum tritum: & sic manet. Alia die mittitur in furnum: cum coctus fuerit, perfunditur piper tritum. Condimentum aprinum: Mel, liquamen, carœnum & passum. Aliter in aprum: Aqua marina cum ramulis lauri aprum elixas quousq; madescat, (id est mollescat, tenerescat, & coquatur:) corium ei tolles: cum sale, sinape, aceto inferes. Aliter in apro: Teres piper, ligusticum, origanum, baccas myrthæ exenteratas, coriandrum, cepas: suffundes mel, uinum, liquamen, oleum modicè: calefacies, amylo obligas, aprum in furno coctum perfundes. Hoc & in omne genus carnis ferinæ facies. In aprum assum iura feruentia facies sic: Piper, cuminum frictū, apij semen, mentham, thymum, satureiam, cnici (aliâs anethi) flores, nucleos tostos, amygdala tosta: mel, uinum, liquamen, acetum, oleum modicè. Aliter in aprum assum iura feruentia: Piper, ligusticum, apij semen, mentham, thymum, nucleos tostos: uinum, acetum, liquamen, oleū modicè. Cum ius simplex bullierit, tunc trituræ globum mittes: & agitas cepa & rutæ fasciculo. Si uolueris pingue ius facere, obligas ius albo ouorum liquido, moues paulatim, aspergis piper tritum, & inferes. Ius in aprum elixum: Piper, ligusticum, cuminum, silphium, origanum, nucleos, caryotam: mel, sinape, acetum, liquamen & oleum. Ius frigidum in aprum elixum: Piper, careum, ligusticum, coriandri semen frictum, anethi semen, apij semen, thymum, origanum, cepullam, mel, acetum, sinape, liquamen, oleum. Aliter ius frigidum in aprum elixum: Piper, ligusticum, cuminum, anethi semen, thymum, origanum, silphium modicum, erucæ semē plusculum: suffundes merū: condimenta uiridia modica, cepam, pontica, uel amygdala fricta, dactylum, mel, acetum, merum modicum: coloras defruto: liquamen, oleum. Aliter in apro: Teres piper, ligusticum, origanum, apij semen, laseris radicem, cuminum, fœniculi semen, rutam: liquamē, uinum, passum: facies ut ferueat: cum ferbuerit, amylo obligas intro foras, & inferes. Perna aprina ita impletur recens: Per articulum pernæ palum mittes, ita ut cutem à carne separes, ut possit cōdimentum accipere per cornulum, ut uniuersa impleatur. Teres piper, baccam lauri, rutam: si uolueris, laser adijcies, liquamen optimū, carænum, & olei uiridis guttas. Cum impleta fuerit, constringitur illa pars quæ impleta est ex lino: & mittitur in zymam, elixatur in aqua marina cum lauri turionibus & anetho, Hucusq; Apicius 8. 1. & rursus 7. 4. Ofellæ aprugneæ (inquit) ex oleo, liquamine coquuntur, & mittitur eis condimentum. Cum coctæ fuerint, superadijcitur his, cum in foco sunt, conditura. Piper tritum: condimētum, mel, liquamen, amylum: & denuo bulliunt: cum iam bullierunt, sine liquamine & oleo, elixas & siccas, pipere asperso inferes.

¶ Antequam piper reperiretur myrti bacca illam obtinebat uicem, quodam etiam generosi obsonij nomine inde tracto, quod etiam nunc myrtatum uocatur: Eademq́; origine aprorum sapor commendatur, plerunq; ad intinctus additis myrtis, Plinius. Heliogabalus exhibuit sumina aprugna per dies decem tricena quotidie cum suis bulbis, Lampridius. Placuêre & feri sues. Iam Catonis censoris orationes aprinum exprobrant callum, in tres tamen partes diuiso, media ponebatur lumbus aprugnus appellata. Solidum aprum Romanorum primus in epulis apposuit P. Seruilius Rullus, pater eius Rulli, qui Ciceronis consulatu legem agrariam promulgauit. Tam propinqua origo nunc quotidianæ rei est. Et hoc annales notarunt, horum scilicet ad emendationem morum: quibus notata quidem cœna, sed in principio, bini terniq́; pariter mandantur (aliâs, mandebantur) apri, Plinius. Callum aprugnum & porcus Troianus sumptuaria lege prohibebantur, Volaterranus ex Macro.

Macrobio. Magis calleo quàm aprugnum callum callet, festiuè quidam apud Plautum ludens homonymia huius dictionis calleo, quæ & scire, & callosum esse significat. Quo die Lentulus flamen Martialis inauguratus est, in cœna fuerunt lumbi aprugni, sumina, sincipit aprugnum, Macrobius. Eubulus ἐν Λάκωσιν apud Athenæum ἧπαρ κάπρου nominat inter cæteros delicatiores cibos.

G.

Millia remediorum ex capra demonstrantur: amplior potẽtia feris eiusdem generis, Plinius. Eadem ratio circa remedia ex sue mansueto & fero fuerit, nec non alijs omnibus mansuetis & feris: uidelicet ut ijdem aut similes utrorumque effectus sint, secundum magis & minus tantum differentes. quoniam animantium ferarum partes eædem minus humidæ minusque frigidæ, ijsdem ex mansuetis animantibus sunt. Apro & sui cicuri communia remedia in aliquot eorum partibus, nempe sanguine, cerebro, maxillis, pulmone, iecore, felle, talis, ungulis, fimo & urina, in Sue iam recitata nõ est quod hîc repetamus. ¶ Apri cerebrum contra serpentes laudatur cum sanguine, Plinius. Et alibi, Verendorum carbunculis cerebrum apri sanguisque succurrit. Vide in sanguine suis G. Axungia præstantior est in apris, ut in Sue G. ex Plinio retuli. Lardum apri elixum atque circumligatum mira celeritate solidat fracta, Plinius ut citat Obscurus quidam. Adeps apri cum melle resinaque cõtra serpentes laudatur, Plinius. Cum adipe pulmo aprinus impositus, si pedes subtriti sint contusiúe offensione, prodest, Idem. Apri & equi adipes quomodo curentur in Tauro dixi ex Dioscoride: quanquam eius interpretes horum animaliũ nomina omittunt. Epinyctidas adipe aprino cum rosaceo inungi prodest, Plinius. ¶ Apri cerebrum cõtra serpentes laudatur cum sanguine, Plinius. Apri cerebrum ad serpentium morsum ualet, Sextus. Verendorum carbunculis cerebrum apri sanguisque succurrit, Plinius. Ad carbunculos & dolores ueretri: Apri cerebrũ coctum contritum ex melle, & impositum, mirè sanat, Sextus. Cerebrum apri coctum & potatum cum uino, omnes dolores sedat, Idem. Plura de remedijs ex cerebro, in Sue dicta sunt. ¶ Cinis maxillarum apri sanat ulcera quæ serpunt: Idem quoque confert fractis, Plinius. Vide in Sue. ¶ Dentis sume scobes, diram pleuritida soluent, Nec quatiet pectus tussis anhela tuum, Io. Vrsinus. Potus in pleuritide expertus: Exhibeatur semilibra, si grauior morbus est: sin minus, uncia duntaxat una aut altera olei linini puri, calidi, cum scobe dentis aprini, quanta super Marcellinum numum exaggerari potest, Io. Kufnerus. ¶ Hœdi, agni, dorci, apri, cerui, &c. coagula similes naturas sortiuntur. contra aconiti potum in uino, & concretum lac in aceto, conuenienter assumuntur, Dioscorides. ¶ Apri pulmonem cum melle commixtum, ut malagma superpone pedibus à calciamentis læsis & exulceratis, sanabuntur, Sextus. Dioscorides alios quoque pulmones, suillum, agninum, ursinum ad idem remedium commendat, nempe quod impositis eis excitandæ in pedibus calceorum attritu inflammationes arceantur. Cum adipe pulmo apri impositus, si pedes subtriti sint contusiúe offensione (uel etiam ad perniones, ut alij citant,) prodest, Plinius. Ebrietatem arcet. Vide in Sue. ¶ Iecur apri (κάπρου) recens si arefactum teratur, ex uino potum, contra serpẽtium canumque (καὶ πιτύων, lego κυνῶν) morsus auxilio est, Dioscor. Apri iecur inueteratum cum ruta potum ex uino, cõtra serpentes laudatur, Plinius. Iecoris apri fibra, illa potissimum quæ prope fel & iecoris portas est, ex aceto uel potius uino pota contra serpentes auxiliatur, Nicander. Lethargicos excitat iecur aprinum: itaque & ueternosis datur, Plinius. Apri iecur auribus purulentis instillatũ proficit, Sextus. Aluum sistit iecur aprinum ex uino potum citra salem, recensque, Plinius: recens ex uino potatũ, uentris fluxum mirè restringit, Sextus. In iecore apri inueniuntur lapilli, sicuti in uulgari sue, aut duritie lapillis similes, candidi, quibus contritis & in uino potis, calculos pelli aiunt, Plinius. Plura de remedijs ex iecore apri leges in Sue. ¶ Strumas discutit fel aprinum uel bubulum tepidum illitum, Plinius. sed Marcellus empiricus pro aprino caprinum legit, his uerbis: Fel bubulum uel caprinum ad incipientes strumas optimè facere experimenta docuerunt. nam penitus crescere non sinentur, si eo assiduè tangantur. Vlcera quæ serpunt sanat fel aprinum cum resina & cerusa, Plinius. Fel aprugnum & oleum amygdalinum pari mensura permisce, tepidumque laboranti auriculæ instilla, Marcellus. Lienẽ quoque sedat potum, ut quidam ex Plinio citant. Coitus stimulat fel aprinum illitum, Plinius. Fel apri cum seuo quolibet positum, optimè placat podagram in præsens, Marcellus. In Sue etiam nõnulla de remedijs ex felle apri diximus. ¶ Comitiali morbo testes ursinos edisse prodest, uel aprinos bibisse ex lacte equino, aut ex aqua. dantur & suis testiculi, inueterati tritique ex suis lacte præcedente uini abstinentia, & sequente continuis diebus, Plinius. Ad caducos: Testiculos apri ex uino uel aqua potato, & curaberis, Sextus. ¶ Remedia ex uesica requires inferius in lotio. ¶ Remedia ex talis apri, uide in Sue. ¶ Vngularum aprugnarum exustarũ cinis potioni inspersus, plurimum urinæ difficultates iuuat, Marcellus. Vngues aprugni exusti tritique in potione sumpti, efficaciter submeiulis prosunt, Idem. Ad inuoluntarium urinæ exitum in stratis: Apri (uel suis, Plin.) ungulas ustas ex uino potui dato, Galenus Euporist. 3. 257. Vide plura in Sue. ¶ Fimum suis syluestris aridum, in aqua aut uino potum, reiectiones sanguinis sistit. uetustum lateris dolorem mulcet. ad rupta & conuulsa ex aceto bibitur. luxatis cum cerato rosaceo medetur, Dioscorides: ex quo partem etiam Auicenna transcripsit. Fimi aprini uim ad membra spasmo uel percussu uitiata, aut quadrigis agẽdis rotáue uulnerata, foris illiti, tum in potu sumpti ad ruptos, uulneratos & euersos, exposui in Sue G. Fimus apri recens, & calidus, præcipuum est remedium contra fluxum san-

guinis è naribus, Liber de nat. rerum. Stercus aprugnum ex uino subactum, & emplastri more impositum, quicquid inhæserit corpori celeriter extrahit & sanat, Marcellus. Et alibi, Tusum cribratumq;, & cum melle deteriore coctum & subactum, articulis impositum medetur. Vlcera cætera (præterquam in tibijs cruribusq;) explentur & purgantur fimo aprino, Plinius. Apri stercus aridum contritum & potioni inspersum dolores lateris sanat mira potentia, Marcellus. Et alibi, Siccũ contritum ex uino potui datum, pulchrè non solum splenis, sed & renum dolori medetur. Lumborum dolores & quæcunq; alia mollire opus sit, cinerem aprini fimi inueterati aspergi potione uini conuenit, Plinius. Luxatis recens fimum apri, illinitur, Idem. Stercus agrestis apri & sulphur colatum, & (ex) hemina uini picati potata, coxendices emendat, Sextus. Fimus aprugnus uino remissus tepefactus colatusq;, & duorum cyathorum mensura potui datus, ischiadicis saluberrimè medetur, Marcellus. In aceto decoctus, & cum melle subactus, impositusq; plantis uel talis, mitigat eorum dolores, Idem. Aprini fimi cinis inspersus potioni tepidi uini dysentericis medetur, Plinius ut quidam citant. Reliqua de remedijs ex fimo apri, quæres in Sue.

¶ Remedia ex uesica & lotio apri, tum simul, tum seorsim. Ad caducos: Lotium apri cum oxymelite bibat, & remedium capiet, Plinius. Comitiali morbo prodest aprinam urinam bibisse ex aceto mulso, efficacius quę inaruerit in uesica sua, Plinius. (Idem alibi de fibri urina scribit, adseruari eam optimè in uesica sua.) Aurium dolori & uitijs medetur urina apri in uitro seruata, Plin. Ad aures minus audiẽtes: Apri lotium in uitreo repositum tepefactum auribus instillatum perfectè medetur, Sextus. Vrina apri seruatur in uitro, sed melius in uesica ipsius, quo(quæ)modo ei sublata fuerit. hæc tepens infusa auribus (dolentibus puto & purulentis) unicè prodest, Marcellus. Apri lotium infusum auriculę ualde medetur: quod quia uetustum magis prodest, collectum seruari debet in uase uitreo, ut sit ad remedia præparatum, Idem. Et alibi, Apri lotium in fumo siccatum, & melle liquefactum auri infunditur, & remediat surdiginem uel dolorem. Porri sectiui succum, & lotium apri, & oleum cyprinum pari pondere cõiunges, & tepefactum auribus instillabis, Marcellus. Aprina urina uiribus eisdem prædita est (proximè autem dixerat taurinam cum myrrha instillatam aurium dolores lenire) priuatim comminuit uesicæ calculos, & potu expellit, Dioscorides. Vrinæ incontinentiam cohibet uesica aprina, si assa mandatur, Plinius & Sextus. Vesicam assam (addiderim apri: aut uerris, nam & uerris uesicæ eandem uim tribuit Marcellus) esui dato per triduũ mingentibus in stragulis, Galenus Euporiston 3.276. Qui urinam tenere non poterit capræ uesicam comburat, & cinerem eius ex aqua cum uini potione bibat, Marcellus: ego non capræ, sed apri legerim, quoniam cæteri etiam authores apri urinæ hanc facultatem attribuunt, caprinæ nullus quod sciam. Vesicæ calculorumq; cruciatibus auxiliatur urina apri, & ipsa uesica pro cibo sumpta: Efficacius, si prius fumo maceratur utrunq;. Vesicam elixam mandi oportet, & à muliere fœminæ suis, Plinius. Vessica apri rectè aduersum uessicæ dolores in cibo sumitur, ita ut mulier fœminæ, uir masculi sumat, Marcellus. Ad stranguriam & uesicæ dolorem: Vesica apri cum lotio infuso si suspensa & passa fuerit donec aquaticus humor effluat, & discoctam dederis mãducare his qui patiuntur, mirè sanantur, Sextus. Verris syluatici lotium cum sua uessica in fumo suspensum & adseruatum, stranguriosis cum potione mixtum potui datum, efficacissimè prodest, Marcellus. Hydropicis auxiliatur apri urina, uel etiam uesica, paulatim in potu data, Plinius ut quidam citant. Vide etiam in Sue de remedijs ex urina apri.

¶ Ad uomitum & somnum: Spuma apri cum adipe in heminis tribus ad tertias excocta & data sanabit, Sextus.

¶ Quandoquidem uerò & in uenationibus à syluestribus suibus læduntur quidam, operæpretium est & de his facere mentionem. Vulnera itaq; ab ipsis incussa grauia sunt, propterea quod non solum profunda, sed & magna existant. Adglutinatorio autem medicationis ductu ea curare impossibile est. Nam unà cum contusione labia uulnerum discindunt, & adurunt. Mutuo enim denuum inter se attritu, ac ueluti ad cotem affrictu utuntur, ad uindictam eorum qui eis obueniunt currẽtes. Adusta itaq; corpora crustam quandam iuxta uulnerum labia inducunt. Quare suppuratorium & non adglutinatorium curationis modum in eis adhibere oportet, Aëtius 13. 4. Vlceribus rheumaticis, id est fluidis non calida sed frigida tam æstate quam hyeme adhiberi debet. Facile enim inter uenandũ equus ab apro interno poplitis sinu, aut interiori crure uulnus accipit. quod in ulcus rheumaticum degenerat, ac tumor sequitur. huic frigida adhibenda est, & curatio instituenda inungendo medicamentum quod atramento sutorio constat, diachalcanthes uocant. Aut canis caput exempta lingua crematur, & redactum in puluerem superinducitur cataplasmatis instar, (καταπλάσσειν, nisi legas καταπάσσειν, quod inspergere sonat,) Absyrtus in Hippiat. cap. 111.

II.

a. Aper dicitur quod in asperis locis, senticetis & montibus intonsis uersatur, ut refert Varro libro quarto de lingua Lat. nisi à Græcis quod hi κάπροι. Sed forte à dentium etiam aut animi asperitate sic dici potuit. Apris maribus, inquit Plinius, in coitu asperitas plurima. Ego tamen à Græca uoce capros potius per aphæresin primæ literæ sic dictum reor. Aper à ferocitate uocatus est: ablata f. litera & p. subrogata. unde & apud Græcos fragros (lego, syagros) id est ferus, dicitur. omne enim quod ferum est & immite, abusiue agreste uocamus, Isidorus. Setiger epitheton, à Martiali

pro

pro apro absolutè ponitur. Κάπριος pro κάπρος propter carmen, apud Homerum Iliad. μ. Κάπρῳ καὶ κάπριος, ὁ πρὸς θήλειαν συνδυαζόμενος. Recentiores syagron dicunt, ut onagron, Varinus in ἀγρότερον. Σύαγρος non dicendum est. nam ueteres duobus uocabulis semper σῦν ἄγριον proferunt, ut & Homerus, Varinus. Plura uide supra in A. ἦν δὲ ἂν καὶ συὸς ἀγρίου μέγα λάχος, id est magna portio apri, Suidas ex innominato. Συὸς ἀγρίου, συάγρου, Hesych. Σύαγρος, ὗς ἄγριος, Varin. Ἀγρότεροι σῦς, apud poëtas. Ἀγροτέρους τε σύας, Orpheus in Argonauticis. Σῦς ἀγραυλος, Oppianus. Σῦς καὶ ὗς, ὁ χοῖρος. κάπρος δὲ, καὶ χλούνης, καὶ χαυλιόδους, ὁ ἄγριος, Varinus: quasi χοῖρος semper de mansueto dicatur, quod etsi ut plurimum fit, non tamen perpetuum est. nam Hipponax ἀγρίαν χοῖρον dixit. Λωβοτής, ὁ ἄγριος χοῖρος, Varinus. Λωβότυρα σῦς quidem pro mansueta segetes depascente à poëta usurpatur, ut pluribus dixi in Sue B. Agriophiros (lego agriochiros,) id est porcus syluestris, Syluaticus. Sic & delphax cum plerunque & propriè de sue mansueto dicatur, Anaxilas tamen poëta de syluestri dixit, his uerbis: Τὰς μὲν ἱερεῖς ὑμῶν ποιοῦσ᾽ ἐλάφους ἀλφιτᾶς, τὰς δὲ πίνδαρας, ut Athenæus citat. Apros & leones per excellentiam antiqui uocabant θῆρας, Varinus. Aprum à quo Adonis occisus est, Theocritus Idyl. 19. ὗν & θῆρα nominat. Μονιός, sus ferus, qui solitarius est, & non degit gregatim. Diuus Cyrillus in prophetam Oseam scribens, asinum interpretatur. aliqui magnam feram, quę propter ferociam (ὑπὸ ἀπονοίας) solitaria pascatur, Hesych. & Varinus. Sunt qui monolycum interpretantur, &c. Cælius: uide supra in A. Μονιός, ἄγριος ὗς, μονονομάδος, ὁ μονόλυκος, Suidas. Μονολύκος, μονιός, αἰμαγύλας, Hesych. Ἀχίσδωρος, aper apud Italos, Hes. Varin. Ἔλυ δ᾽ ἐς ἄντηρον ἀχίσδωρος ὥς, Aeschylus. Et Sciras Comicus Tarentinus, ἔνθ᾽ ὅτι ποιμὴν ἀξιοῖ νέμειν βοῦς, οὔτ᾽ ἀχίσδωρος πιμελὴς κατηρέῖζεν. Nihil mirum autem quòd Aeschylus qui in Sicilia moratus est, multas uoces Siculas usurpârit, Athenæus lib. 9. Κίλλος, σύαγρος, Varinus: Suidas addit, καὶ ὄνος. Σύμβρος, κάπρος, Hes. Suem Germani uoce communi schwyn appellant: & suem ferum, ein wild schwyn: priuatim tamen aliquando fœminam ita nominant: ut aprum, ein wilden āber, id est uerrem syluaticum. Cæterum qui lautè & uenatoriè loquuntur propria quædam uocabula usurpant. Porcellum enim syluestrem uocitant ein frischling. (Heluetij quidam ueruecem ita nominant.) iam bimum, ein becker. adultum aut uetulum, ein bowend schwyn, hoc est suem secantem, quòd grandes gerat dentium sicas ad secandum aptas. Scrophā syluestrem, siue porcorum syluestrium matrem, ein leen oder bach.

¶ Epitheta, quorum ea quæ sine authoris nomine sunt, apud Textorem inuenimus. Acer, Vergil. Aeg. 10. Agrestis. Areas. Arcadius. Atalantæus. Conturbator, Martialis. Cruentus, Claudianus. Dentatus. Durus, Propert. lib. 2. Erymanthæus uel Erymanthius. Ferox. Feruidus. Ferus. Fortis. Frendens, Ouid. 1. de Arte. Fulmineus, Statius 2. Achil. Fulmineo spumantis apri sum dente perempta, Martialis de cane Lydia. Fuluus, Horatius 2. de Arte. Furens. Glandilegus. Thuscæ glandis aper populator, & ilice multa Impiger, Aetolæ fama secunda feræ, Martial. Hirsutus. Hirtus, Ouidius 1. de Arte. Horridus. Hispidus, Seneca in Agam. Mænalius. Marsus. Meleagræus. Minax. Nemoriuagus, Catullus in Aty. Quadrupes. Dentesque Sabellicus exacuit sus, Verg. in Ge. Sæuiens. Sæuus, Verg. 3. Georg. Sanguineus. Qui Diomedeis metuendus setiger agris, Martialis. Vulnera fecissent, nisi setiger inter opacas Nec iaculis isset, nec equo loca peruia syluas, Ouid. 8. Metamorph. Setosus, Vergil. 7. Aegl. Spumans Vergil. 1. Aeneid. Martial. lib. 14. Fulmineo spumantis apri sum dente perempta, Martial. Spumeus. Spumiger. Strictus. Syluiuagus. Sordidus. Tegeæus Terribilis. Thuscus, Martialis. Et alibi, Thuscæ glandis aper populator. Timendus dente, Ouidius 4. epist. Toruus, Ouid. 2. de Arte. Truculentus. Trux, Ouid. 11. Metamor. Vastator, 9. Metam. Violentus, 8. Metam. Vmber, Horatius. Vulnificus, Ouid. 8. Metam. ¶ Ἀργιόδους, Homero. uide supra in Sue a. inter Epitheta. Σύας ἀΐδνας τε, id est apros impetuosos, Oppianus. Τὰς μὲν ἱερεῖς ὑμῶν ποιοῦσ᾽ ἐλάφους ἀλφιτᾶς, τὰς δὲ πίνδαρας, Anaxilas apud Athenæū. Κάπρος φρυάλλος δὲ μέγ᾽ ἔξοχος ἐν θήρεσσιν, Oppianus. Χαυνοχέως, aper syluestris Gaza interprete, Quidam in Lexico Græcolat. Ὄνη συὸς κάπρου ὀλοόφρονος, Homerus Iliad. ρ. Ὀρεστιτρόφος ὕες, Pindarus. id est, suis in montibus nutriti à uerbo κτίσαι quod est nutrire. Θῆρ σιτοφάγος, Homero. Σύες ὑβρισταί, Oppianus. Ἠ σῦν χαυλιόδοντα, Oppianus. Χαυλιόδων, ὁ ἀγκύλους ἔχων τοὺς ὀδόντας, ἐξέχοντας (extra alios dentes autos, Hesych.) καὶ ὁ χαράσσων τοὺς ὀδόντας, Varinus. aliqui ἀμφόδοντα, id est utrinque dentatum interpretantur, Hesych. Κάπρος, καὶ χλούνης, καὶ χαυλιόδους, ὁ ἄγριος, Varinus in Σῦς. Ὦρσεν ἐπὶ χλούνην σῦν ἄγριον ἀργιόδοντα, Homerus Iliad. 9. Ἐν δὲ συῶν ἀγέλαι χλούνων ἔσαν, Hesiodus in Aspide. Et mox, ἀμφότεροι χλούνοι τε σύες, χαροποί τε λέοντες. Plura epitheta Græca ex Polluce adferam in d. & e.

¶ Aprinus, adiectiuum. sic dici debet secundum analogiam, ut à caper uel capra caprinus. antiqui tamen, ut apparet ex uetustis codicibus, per quintā uocalem in secunda, & per g. in tertia scribunt aprugnus: quo utitur Plinius, callum aprugnum & lumbum aprugnum dicendo. Quæ dixi ut nunciares, satin' ea tenes? S O. Magis calleo quàm aprugnum callum callet, Plautus Pers. Festiuè sic respondet, ludens homonymia huius dictionis calleo, quæ & scire & callosum esse significat. ¶ Συβῆραι, qui apros uenantur, Varinus in Σῦς. Συοθῆραι, fabula Stesichori. Syagros, morbus quidā apicularum, Varinus. Syagria leguntur apud Lynceum, Cælius: (ex Athenæi nono. συάγρια, intellige κρέα.) ¶ Κάπρος, pudendum uirile, Suidas. Χοῖρος uerò muliebre, ut dictū est in Sue a. Κάπρια, carnes quædam prominentes in natura cameli quas excidunt, Suidas. uide in Camelo B. In suibus

fœminis pars quæ exciditur uuluæ adhærens, apria nominatur. λαὺς, κάπρος, λάγνος, Varinus. lego, λαίσκαπρος, una dictione. uidetur enim λαυ in compositione augere, ut λα & ζα. λαίσαυες, βόπαυς, Leucadijs, Hesychius. ut λαίσκαπρος forte à capri, id est membri genitalis magnitudine dicatur, ut λά- σταυρ@ etiam. λαῖπος, κίναιδος, λάσταυρ@, Hesychius: nimirum à λαι particula augente, & πίος. quanquam & λαίσπος apud eundem exponitur κίναιδ@, πόρνα. λαισκάπραν, λαμυρὰν, Idem. Est autem λαμυρός, elegans, iucundus, facetus, temerarius, loquax: quæ scilicet amatori & libidinoso conueniunt. Κάπρας, ἀκολασίας, Varinus. Κάπραινα, ἡ καταφερὴς ἐπὶ τῶν κάπρων, Idem. Ὡς σαπρὰ πόρνη, καὶ κάπραινα, Hermippus apud Pollucem 8.30. Ὦ κάπραινα, καὶ πολύπολι, καὶ δρομάς, Ibidem. Καπρᾶν, Venerem appetere, uide supra in c. Καπρεία, genus saltationis in armis, Varinus. Καπρίζεσθαι uerbum legitur apud Sciram Comicum, his uersibus: Ἔνθ' ὅτι ποιμὴν ἀξιοῖ νέμειν βοτὰ, ὅντ' ἀχείλωχ@ νεμόμενος καπρίζεται, Athenæo citante. Capridij callopatira apud Athenæum legisse uidemur. est autem capridium, à capro deminutum, quo nomine aprum intelligimus, Cælius.

¶ Icones. Aquilam Romanis legionibus C. Marius in secundo consulatu suo propriè dicauit. Erat & antea prima cum quatuor alijs: lupi, Minotauri, equi, apriq́ue singulos ordines anteibant. Paucis ante annis sola in aciem portari cœpta erat, reliqua in castris relinquebantur. Marius in totum ea abdicauit, Plinius. Festus non aprum, sed porcum simpliciter fuisse scribit, his uerbis: Porci effigies inter militaria signa quintum locum obtinebat. quia confecto bello, inter quos pax fieret, cæsa porca fœdus firmare solebant. Vulcanus in scuto Herculis uarias expressit imagines, ἐν δ' συῶν ἀγέλαι χλούνων ἔσαν, ἠδὲ λεόντων ἐς σφέας δερκομένων, κοτεόντων τ' ἱεμένων τε, &c. Hesiodus in Aspide. Aper aureus ore humano, uide infra in h. ex Plutarcho.

¶ Plantæ. Chlunion, eryngiū, ut legitur inter nomenclaturas Dioscoridi adscriptas: forte quod apri radicibus eius utpote dulcibus delectentur. Est enim genus eryngij, quod frequens in Galliæ Narbonensis littore deprehendimus, dulci & odorata radice, odore saporeq́ue pastinacæ. In meridiano orbe præcipuam obtinent nobilitatem palmæ syagri, proximamq́ue margarides. Vna earum arbor in Chora esse traditur, una & syagrorum. mirum de ea accepimus, cum Phœnice aue, quæ putatur ex huius palmæ argumento nomen accepisse, iterum mori ac renasci ex seipsa: eratq́ue cum hæc proderem fertilis. Ipsum pomum grande, durum, horridum, & à cæteris generibus distans sapore ferino, quem fermè in apris nouimus, euidentissimeq́ue causa est nominis, Plinius.

¶ Animalia. Est & piscis capros, id est aper, & capriscus: uide in Sue a. Capron aliqui phagrū piscem nominant, Varinus: nimirū quod spinæ in dorso ei ut setæ suillæ rigeant. nam & λοφίαν Numenius cognominat. Syagrides, pisces quidam Epicharmo, Athenæus.

¶ Propria. Diocletiani dictum fertur, Ego apros occido, sed pulpamento alter uescitur. quod inde est natum. Agenti in Gallia Diocletiano dicebat Dryas (Dryas mulier uetula, Pomponius Lætus: uidetur autem Dryas de fœmina sacerdote uel saga dici, ut Druida de uiro:) Nimium Diocletiane auarus, nimium parcus es. Cui per iocum is, Tunc ero largus, quum imperator fuero. At Dryas: Noli Diocletiane iocari: nam imperator eris, quum aprum occideris. Ex eo uenationibus deditus apros forte oblatos enixius occidebat, dicti euentum expectans: quo est frustratus, donec præfectum prætorij Aprum (Arium Aprum) peremit, Cælius. Est & Syagros uiri nomen, ut Σύαγρ@. Σύαπρ@ (ut habet Athenæi codex impressus, legendum Σύαγρ@) Herodoto libro 7. nomen est cuiusdam Laconis, qui ad Gelonem Syracusanum legatus uenit, ut auxilium ab eo contra Medos peteret. Fuit item Syagros Aetolorum dux. Syagros apud Sophoclem in Amatoribus Achillis, nomē est canis, sic dicti quod uenaretur apros, Athenæus li. 9. ¶ Aprus, Ἄπρ@, ἡ, urbs Thraciæ, Steph. Scythia (Europæa) præter municipia urbibus nitet duabus, Apri & Perintho, quam Heracleam posteritas dixit. Rhodopa huic annexa, &c. Marcellinus libro 27. Apros colonia à Philippis abest clxxxviii. M. pass. Plinius 4.11. in Thraciæ descriptione. Vallis quædam in Liguria uulgò Porcilera dicitur, nimirum ab apris seu porcis feris. Syagra regio Ciliciæ prope Adum & Laërtem, gētile Συαγρεύς, Stephanus. Syagros, promontorium totius orbis maximum, in Arabia thurifera, Arrianus. Messenij & Lacedæmonij tertiam pugnam ad Apri sepulchrum instituunt. Locus hic (Apri simulachrum) ad Stenyclerum Messeniæ situs est. Herculem enim ibi ad dissectum aprum liberis Nelei iusiurandum dedisse, & accepisse ab eis perhibent, Pausanias in Messenicis. Capretæ populi, ubi Apamia condita est à Seleuco rege, interierunt, Isidoro teste apud Plinium. Capreæ, uel Capriæ, uel Capriene, Καπριήνη, insula Italiæ, ultra Surrentum Campaniæ urbem circiter octo millia passuum, proxima Neapoli, Tiberij principis arce nobilis, & coturnicum multitudine. Caper fluuius Laodiceam Cariæ urbem cum Lyco & Asopo amnibus alluit, Strabo lib. 12. & Plinius 5. 29. In ora octauæ regionis Italiæ, Ariminum colonia, cum amnibus Arimino & Aprusa, Plinius 3. 15. Capria, lacus ingens in Pamphylia, ut meminit Strabo lib. 14.

¶ b. Πάρνης mons Atticus aprorum & ursorum uenationem præbet, Pausanias. Hippopotamis & apris dentes exertos inferior maxilla profert, Pausanias. Hippopotamo cauda & dentes aprorum, adunci, sed minus noxij, Plinius. Apri Calydonij dentium exertorum alter longitudine dimidiæ ulnæ spectatur, Pausanias. ὅς μιν βωβόλιον' ἔλασεν σῦς λευκῷ ὀδόντι, Odys. τ. de Vlysse. Eale Aethiopica fera, maxillas habet apri, Idem. Monocerotem Indi uenātur, cauda apro similem, Idem & Aelianus. ¶ Aprorum pernas nostri uocant, leuff oder hammen.

¶ c. Apro-

¶ c. Aprorum lustra, Budæus Græcè ξύλοχοι. Ex thynnis piscibus maximi, similiter ut sues soli & separatim natant: alij more luporum bini proficiscuntur, alij ut capræ gregatim, Aelianus. De robore & iracundia apri ad pugnam, adferam nonnulla mox in d. & e. Εἴποις δ᾽ ἂν περὶ συός, βαθύνει ὑφ᾽ ὀργῆς τὴν γῆν, καρφὰ τὰ λεῖα, κόπτει (τοῖς ὀδοῦσι) τὰ δένδρα, θήγει τοὺς ὀδόντας, ἐφρίξε τὴν λοφιάν, λεγχίως παρέβαλλε τοῖς ὄμμασι. πυρρῶδές ὑποβλέπει, πῦρ ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν ἀφίησι, τοῖς ὀδοῦσιν ἀναπαταγεῖ, τῷ πρὸς ἀλλήλους κόμπῳ τῶν ὀδόντων ἀπειλεῖ, κόπτων τοῖς ὀδοῦσιν, ἀνοίγων, ἀναῤῥηγνὺς, ἀφρὸς αὐτῷ τοῖς χαυλιόδουσι περιζεῖ, Pollux. Κὰδ δ᾽ ἔπεσ᾽ ἐν κονίῃσι μακών, Odyss. τ. de apro.

¶ d. Ἴσον μένος δ᾽ ἄρ᾽ ἐνὶ στήθεσσι συὸς ἔπλετ᾽ ἀλκή, Homerus, intolerabilem apri ad pugnam impetum denotans, Varinus in παραβολή. Οὔτ᾽ ἂν πάρδαλις τόσσον μένος, οὔτε λέοντος, οὔτε συὸς κάπρου ὀλοόφρονος, οὗ τε μέγιστος θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι μέγα σθένει βλεμεαίνει, (ὑπερφιάλως βλέπει,) Homerus Iliad. ρ. quantum Panthi filij suis uiribus nimium freti superbiunt. Ὑπέρθυμος, δύσοργος, ἔμπνευς, ὑπέραυχος, Pollux de apro. Plura leges in e.

¶ e. Spumantem aprum ex equo lacessere, irruentemque ultro eundem mucrone conficere, Budæus. Aut spumantis apri cursum clamore prementem, Verg. 1. Aen. Thusceæ glandis aper populator, & ilice multa Impiger, Aetolæ fama secunda feræ, Quem meus intrauit splendenti cuspide culter, Præda iaces nostris inuidiosa focis, Martialis lib. 7. Fulmineo spumantis apri sum dente perempta, Quantus erat Calydon, aut Erymanthe tuus. Idem libro 11. in epitaphio canis Lydiæ, Si te delectant animosa pericula, Thuscis (Tutior est uirtus) insidiemur apris, Idem libro 12. ad Priscum in leporum uenatu equo nimis præcipite periclitantem. Nanque sagactus unus odoror, Polypus an grauis hirsutis cubet hircus in alis, Quàm canis acer ubi lateat sus, Horatius 12. Epodon. Sæpe uolutabris pulsos syluestribus apros Latratu turbabis agens, Vergilius in Georg. Ceruũ, aprum, ursum dimissos, canis Indicus Alexandro donatus tanquam se indignos contempsit: in solũ uerò leonem insurrexit, ut in Cane robusto dixi ex Aeliano. Actus aper setis iram denunciat hirtis: Et ruit oppositi nitens in uulnera ferri, Pressus & emisso moritur per uiscera telo, Ouid. in Halieut. Lepolemus quidã (ut scribit Apuleius lib. 8. de asino aureo) cum uenaretur assumpto Thrasyllo cuius uxorem amabat, ut in uenatione eum occideret, & à fera occisum mentiretur: ad feruidos dissonosque canum latratus, aper immanis atque inusitatus exurgit, toris callosæ cutis obesus, pilis inhorrentibus, corio squalidus, setis insurgentibus spinæ hispidus, dentibus attritu sonanti spumeus: oculis flammeus, aspectu minaci, impetu sæuo, feruentis oris, totus fulmineus: & primum quidem canum procaciores, qui comminus cõtulerant uestigium, genis hac illac iactatis, consectos interficit. deinde calcata retiola, qua primos impetus reduxerat, transabijt, &c. Et mox, Bestia genuini uigoris non oblita, retorquet impetum, & incendio feritatis ardescens, dentium cõpulsu, quem primum insiliat cõtabunda rimatur, &c. Thrasyllum aper furens inuadit iacentem: ac primo lacinias eius, mox ipsum resurgentem multo dente laniauit, &c. Συοθῆραι, qui uenantur apros, Varinus in Σῦς. Συοθῆραι fabula est Stesichori. Pollux de apro, Τραχὺς δὲ πρὸς ὀργήν, ἀκάθεκτος τὸν θυμόν, δύσμαχος, δυσάλωτος, δυσαγώνιστος, πεισθῶν, περιρηγνύμενος, ἐμπίπτων, ἀνατρέπων, ῥύμῃ ὠθῶν, ῥᾴδιος συμπροχωρεῖν, βίαιος τῇ ὁρμῇ, δυσαντίβλητος, δυσκαταγώνιστος: καὶ τὰς ἄρκυς διακόψειεν ἄν, καὶ τὰς στάλικας ἀνατρέψειε, καὶ τὰ δένδρα πρόῤῥιζα ἐκτρίψειεν, Hæc ille. Et alibi, Σὺν καὶ κάπρον συῤῥήγνυσθαι εἴποις ἄν. Achilles adhuc puer, λεόντεσσιν ἀγροτέροις ἔπρασσε φόνον, κάπρους τ᾽ ἔναιρε, Pindarus. Et alibi, Ὑφ᾽ ἅρμασιν ἵππος, ἐν δ᾽ ἀρότρῳ βοῦς, παρὰ ναῦν δ᾽ ἰθύνει τάχιστα δελφίς. κάπρῳ δὲ βουλεύοντι φόνον κύνα δεῖ τλάθυμον ἐξευρεῖν: ut citat Erasmus in prouerbio, Equus in quadrigis, in aratro bos. Hercules uenando sagittis petit, ἢ σύας, ἢ πόρδιν κεραίν, Orpheus in Argon.

Ἴθυσαν δὲ κύνεσσιν ἐοικότες, οἵ τ᾽ ἐπὶ κάπρῳ βλημένῳ ἀΐξωσι πρὸ κούρων θηρητήρων.

Ἕως μὲν γάρ τε θέουσι διαῤῥαῖσαι μεμαῶτες, ἀλλ᾽ ὅτε δὴ ῥ᾽ ἐν τοῖσιν ἑλίξεται ἀλκὶ πεποιθώς,

Ἂψ τ᾽ ἀνεχώρησαν, δίαν τ᾽ ἔτρεσαν ἄλλυδις ἄλλος, Homerus Iliad. ρ. Ὡς δ᾽ ὅταν ἔν τε κύνεσσι καὶ ἀνδράσι θηρευτῇσι, Κάπριος ἢ λέων στρέφεται σθένει βλεμεαίνων, (&c. ut in Leone e. recitaui,) Idẽ Iliad. μ. Apud eundem Odysseæ τ. Autolycus cum filijs & Vlysse ex filia nepote in Parnasso mõte uenatur. οἱ δ᾽ ἐς βῆσσαν (pedem montis) ἵκανον ἐπακτῆρες, πρὸ δ᾽ ἄρ᾽ αὐτῶν ἴχνι᾽ ἐρευνῶντες κύνες ἤϊσαν. sequebantur Autolyci filij, cum quibus Vlysses Ἤϊεν ἄγχι κυνῶν, κραδάων δολιχόσκιον ἔγχος.

Ἔνθα δ᾽ ἄρ᾽ ἐν λόχμῃ πυκινῇ κατέκειτο μέγας σῦς, Τὴν μὲν ἄρ᾽ οὔτ᾽ ἀνέμων διάει μένος ὑγρὸν ἀέντων,
Οὔτε μιν ἠέλιος φαέθων ἀκτῖσιν ἔβαλλεν, Οὔτ᾽ ὄμβρος περάασκε διαμπερές· ὣς ἄρα πυκνή
Ἦεν, ἀτὰρ φύλλων ἐνέην χύσις ἤλιθα πολλή. Τὸν δ᾽ ἀνδρῶν τε κυνῶν τε περὶ κτύπος ἦλθε ποδοῖϊν,
Ὡς ἐπάγοντες ἐπῇσαν. ὁ δ᾽ ἀντίος ἐκ ξυλόχοιο, Φρίξας εὖ (aliàs ἐὺ) λοφιήν, πῦρ δ᾽ ὀφθαλμοῖσι δεδορκώς,
Στῆ ῥ᾽ αὐτῶν σχεδόθεν. ὁ δ᾽ ἄρα πρώτιστος Ὀδυσσεὺς Ἔσσυτ᾽ ἀνασχόμενος δολιχὸν δόρυ χειρὶ παχείῃ
Οὐτάμεναι μεμαώς. ὁ δέ μιν φθάμενος ἔλασεν σῦς Γουνὸς ὕπερ. πολλὸν δὲ διήφυσε σαρκὸς ὀδόντι
Λικριφὶς ἀΐξας, οὐδ᾽ ὀστέον ἵκετο φωτός. Τὸν δ᾽ Ὀδυσεὺς οὔτησε, τυχὼν κατὰ δεξιὸν ὦμον.
Ἀντικρὺ δὲ διῆλθε φαεινοῦ δουρὸς ἀκωκή. Κὰδ δ᾽ ἔπεσ᾽ ἐν κονίῃσι μακών. ἀπὸ δ᾽ ἔπτατο θυμός.

Carmon quidam dum uenaretur in Tmolo monte, ab apro percussus, ὑπὸ κάπρου πληγείς, obijt, Plutarchus de fluuijs in Pactolo. Apri quidem, ut Plinius scribit, percutiunt, fœminæ mordent. Sed plures quos apri occiderunt, in h. memorabimus. ¶ Προβόλιον, uenabulum: genus hastæ quo utuntur ad uenationem aprorum, Suidas & Varin. Hesychius interpretatur σιβύνην (malim cum n. simplici) ἔχουσαν μετὰ τὴν ἀκμὴν προβολάς, hoc est, uenabulum quod post aciem lanceæ, eminentia habet obstacula,

quæ supra in ε. κνώδοντας ex Xenophonte nominauimus. λόγχαις συοφόνοισι, Lucillius in Anthologio 2.28. Sibinam (melius, Sibynam) appellant Illyrij telum uenabuli simile. Ennius, Illyrij restant sicis sibynisq; fodentes, Festus. φέρε τὴν συβύνην (lego σιβύνην) καὶ πλατύλογχον, Alexis apud Pollucem 10.31. Συμβίνη, (sed ipse literarum ordo συβίνη scribendum requirit. ego malim σιβύνη, per iôta in prima syllaba, & ypsilon in secunda) ἀκοντοβόλιον, ἐμβόλιον, Hesychius. Σιβύνη, ὅπλον δόρατι παραπλήσιον, Varinus: ἀκόντιον ῥωμαϊκόν, Suidas. Συβύνη uerò, ἡ δερματίνη αὐλοθήκη, ἢ φαρέτρα, Varinus. ἐρυμάνθιον δὲ ὗν ὅτι σύμπαντι ἐπὶ πίνακος τετραγώνου χρυσομίτρου σιβύναις (lego σιβύναις) ἀργυραῖς διαπεπερονημένον περιφέροντα ἑκάστῳ, Athenæus in conuiuio Carani Macedonis, libr. 4. Dipnosoph. Σιγύνη & σίγυνος, paruum scutum. item hasta è ferro solida, δόρυ ὁλοσίδηρον, qualis olim fiebat ad suum uenationem, propter nimium feruorem & robur huius feræ. unde & σίγυνος dictus uidetur quasi συίκαινος, ὁ τοὺς σῦς καίνων ἤγουν κτείνων. Cyprij uerò sigynos uocant δόρατα id est hastas, Varinus. Σίγυμνον, ἐμβόλιον ὁλοσίδηρον, Idem. Σιγύνας, καὶ σιγύνος, τὰ δόρατα παρὰ Μακεδόσι. Τόνδε παρ' Ἡρακλεῖ θῆκε με τὸν σιγύνην ἐκ πολλοῦ πλοῦτον, ἐν ἐπιγράμματι. καὶ ἀλλαχοῦ, Τὸν κύνα, τὴν πήραν τε, καὶ ἀγκυλόεντα σίγυνον, Suidas: unde apparet penultimam modo corripi, modo produci. Σίγγυνοι (melius σίγυμνοι, requirente etiam literarum ordine) τὰ ξυστὰ δόρατα, ἢ τοὺς ὁλοσιδήρους ἄκοντας, Hesychius. Ζιβύνη, ὁλοσίδηρον ἀκόντιον, ἢ λόγχη, ἢ σπάθη, ἢ μάχαιρα, Idem & Varinus. Ζιβύννια, λογχίδια μακρὰ, Iidem. Ζιζύνη, ὁλοσίδηρον ἀκόντιον, ἢ σπάθη τοῦ ψελλοῦ, Varinus. Σίσυννον, δόρυ, Hesychius. Varinus per ν. simplex habet. Ferunt difficiles partus statim solui, cum quis tectum, in quo sit grauida, transmiserit lapide, uel missili ex his, quæ tria animalia singulis ictibus interfecerint, hominem, aprum, ursam, Plinius. Galli quod ex capto apro et mactato canibus obijcitur pascendis, ceu merces laboris, uernacula lingua uocāt la fouaille dung sanglier, (quod fiat sur le foeu, id est ad ignem,) quidam Latinè uiscerationem interpretātur. eandem si de ceruo fiat, curee nuncupant. Taifalorum gentem turpem ac obscœnæ uitæ flagitijs ita accepimus mersam, ut apud eos nefandi concubitus fœdere copulentur maribus puberes. Horum si qui iam adultus aprum exceperit solus, uel interemerit ursum immanē, colluuione liberatur incesti, Marcellinus libro 31.

¶ Adrastus oraculo iussus filias coniungere apro & leoni: cum uenirent ad eum Tydeus apri, & Polynices leonis pelle induti, illis elocauit, Varinus in Οἰδίπους. ¶ Apud Calphurnium Aegl. 6. ceruus quidam monile gerit, in quo pendulus apri Dens sedet. Nostri etiam hos dentes argento clausos puerorum collis appendunt, ut & ossa palmularum, ut dentium emissio iuuetur, dum illis mandendis exercentur gingiuæ.

¶ f. In niue Lucana dormis ocreatus, ut aprum Cœnem ego, Horatius Serm. 2.5. Vmber & iligna nutritus glande rotundas Curuet aper lances, carnem uitantis inertē, Idem 2. Serm. Quamuis Putet aper, rhombusq; recens, mala copia quando Aegrum sollicitat stomachum, Ibidem 2. 2. Sumine cum magno lepus, atq; aper, atq; pygargus, Iuuenalis Sat. 11. Quanta est gula quæ sibi totos Ponit apros, animal propter conuiuia natum, Idem.

Pinguescant madidi læto nidore penates, Flagret & exciso festa culina iugo.
Sed coquus ingentem piperis consumet aceruum, Addet & arcano mista Falerna garo.
Ad dominum redeas, noster te non capit ignis Conturbator aper: uilius esurio,

Martialis de apro à se occiso. κρεῖα χύδην πρόθεσαν συῶν, ἐλάφων τε ταχειῶν, Orpheus in Argonaut. Sus ferus nihilo minor celebri illo Calydonio sue Dipnosophistis apponitur apud Athenæum. ἵνα τὰ μὲν ἄγρια τοῖς παισὶ, τὰ δὲ σύαγρια μετὰ τῶν φίλων αὐτὸς ἔχῃ, Lynceus Samius apud Athenæum. ἐρυμάνθιον δὲ ὗν ὅτι σύμπαντι ἐπὶ πίνακος τετραγώνου χρυσομίτρου σιβύναις (lego σιβύναις) ἀργυραῖς διαπεπερονημένον περιφέροντα ἑκάστῳ, Athenæus lib. 4. in descriptione conuiuij Carani.

¶ h. In portentis numerantur tres apri: Erymantheus, Calydonius, & tertius in Olympo Mysiæ, Grapaldus. nos de singulis ordine dicemus. ¶ Erymanthus mons est Arcadiæ, in quo aprū agrorum uastatorem Hercules domuit, uiuumq; super humeros ad Eurystheum detulit: quo conspecto Eurystheus in æreo uase se abscondit. Aut Erymanthi Placârit syluam, & Lernam tremefecerit arcu, Vergil. Est & sylua & fluuius hoc nomine in Alpheum defluens, ut ostendit Plinius libro 4. Beluam Erymanthiam uastificam legimus apud Ciceronem libro 2. Tusc. Arcades habitant sub Erymantho monte, in quo multi sunt apri, Eustathius in Dionysium Afrum. Dryopes gentem improbam circa Pythonem Hercules eiecit, (μετώκισε:) quod ei uictum petenti cum Erymanthium aprum gestaret, non dedissent, Suidas in Κάπρος ἐρυμάνθιος. Potest & ἐρυμάνθιος scribi per ι. in penultima. Poetæ eundem Arcadium, Mænalium & Tegeæum nominant. Fulmineo spumātis apri sum dente perempta, Quantus erat Calydon, aut Erymanthe tuus, Martialis de cane Lydia. ¶ Meleagri & Calydonij apri historiam multis prosequitur Homerus Iliados nono. nos Scholiastę uerba, qui rem paucis complectitur, conuersa apponemus. Oeneus (inquit) Aetoliæ princeps, cum primitias anni fructuum dijs immolaret, solam Dianam neglexit. Quamobrem irata illa, aprū immanem Aetolis immisit, qui tum regionem tum incolas perdebat. Aduersus hunc in uenationem prodierūt Calydonij & Pleuronij: primus autem feram uulnerauit Meleager Oenei filius, & pellem eius cum capite, quod uirtutis præmium acceperat, Atalantę uirgini Arcadi filiæ Iasi uenationis sociæ, cuius amore captus erat, donauit. quod ægre ferentes filij Thestij, qui auunculi erant Meleagri, hoc est fratres Althææ matris eius, insidiabantur ei: (&, ut alij scribunt, donum illud Atalantæ abstulerunt.)

Ipse

Ipse re cognita alios interfecit, alios fugauit. Quam ob causam Pleuronij Calydonijs bellum intulerunt: in cuius initio Meleager matri iratus, patriæ opem non tulit. Cum uerò ciuitas iam uastaretur, à Cleopatra uxore persuasus, in pugnam progressus, hostes partim occidit, partim fugatos in præcipitia egit. Cæterum Althæa filio succensens, datam sibi à Parcis tædam (titionem, id est stipitem semiustum) concremat. hac enim exusta fatalis erat mors Meleagro. quo defuncto, pœnitudine ducta mater seipsam interemit, (uel, ut quidam scribunt, in rogum filij se iniecit, Varinus in μελέαγρος.) Plura uide in Onomastico nostro in Atalantæ & Meleagri nominibus, & apud Ouidium Metamor. 8. Sus Calydonius primo circa Oetam fuit, (quare à Lycophrone Οἰταῖος σῦς nominatur,) deinde in Aetoliam à Diana immissus est. perijt autem in eius uenatione Ancæus Agapenoris pater, Scholiastes Lycophronis. Ancæus Lycurgi Arcadis filius, cum Iasone ad Colchos nauigauit, & postea ab apro Calydonio occisus est, Pausanias in Arcadicis. Dentes habuit plus quàm cubitales. meminerunt eius Homerus, Soterichus (in Calydonijs, ut Scholiastes Lycoph. scribit) & alij innumeri, Io. Tzetzes 7.102. Eadem ferè quæ Homeri Scholiastes, Varinus quoq; scribit in dictione μελέαγρος: & addit quædam super allegoria titionis quæ Meleagri uitam conseruabat. Quòd autem, inquit, Aetoli & Calydonij propter apri caput pugnarint, ut Homerus canit, mirum non est, cum hodieq; multis in locis, & maximè in Lycia, uenatori qui primus ceruum, capram aut aprum attigerit, quamuis inutili etiam ictu, feræ caput pro præmio offeratur. Cæterum Geographus scribit, quòd uerisimile sit Curetas & Aetolos pro parte aliqua regionis pugnasse, &c. Varinus. Crommyon terræ quidem nunc est Corinthiæ, antea uerò Megarensis, ubi Crommyoniam uersatam fuisse suem, refertur in fabulis, ex qua Calydonium natum fuisse aprum memorant: interéq; præclara Thesei certamina unum illud prodiderunt, hanc illius manibus occisam, Strabo lib. 8. Sus Calydonius albo colore & fœmina fuit, ut Cleomenes Rheginus prodidit, Athenæus lib. 9. Feræ olim hominibus multò magis (quàm nostro sæculo) metuendæ fuerunt, ut Nemeæus & Parnasius leo, & Calydonius ac Erymanthius sus, & (alius) in Crommyone terræ Corinthiæ: ita ut diceretur, alias è terra prognatas, alias dijs sacras fuisse, alias in ultionem hominum immissas, Pausanias in Atticis. Qui Diomedeis metuendus setiger agris, Aetola cecidit cuspide, talis erat, Martialis in Xenijs sub lemmate, Aper. Et rursus sub lemmate, Porcellus lactens: Lacte mero pastum pigræ mihi matris alumnum Ponat, & Aetolo de sue diues edat. Poëtæ hunc aprum Meleagreum & Atalanteum cognominant. Atalantæ canis Aura nomine fuit, quam cum Calydonia peremisset, bruto sepulchrum indigenæ struxêre, Cælius. Aristophôn pinxit Ancæum uulneratum ab apro, cum socia doloris Astypale, Plinius. His adscribam quæ in Pausaniæ Arcadicis de hoc apro leguntur. Ancæus (inquit) Lycurgi filius Calydonium aprum sustinuit, licet uulneratus. Et paulò post: Atalanta prima in aprum incidit, & sagittis eum petijt. Harum rerum gratia caput ei & pellis apri, præmia fortitudinis sunt data. Et mox, In aquilis (id est pinnis templi Tegeatarum) parte priori uenatio apri Calydonij est expressa. In medio potissimum apri hi sunt depicti, una parte Atalanta, Meleager, Theseus, Telamon, Peleus, Pollux, & Iolaus Herculis ærumnarum maxima ex parte socius, Thestij item filij, fratres autem Althææ Prothus & Cometes. Altera parte apri Ancæum uulneratum iam & uenabulum (πέλεκυν, securim) emittentem sustinet Epochus. Iuxta eum Castor & Amphiaraus Oiclei filius, post hos Hippothus Cercyonis F. Agamedis F. Stympheli F. Postremus Pirithous est. Cæterum dentes apri Calydonij Romanorum imperator Augustus abstulit, postquam Antonium bello superauit. Et paulò post, Alterum autem ex dentibus apri retineri aiunt rerum mirabilium (illic) custodes. reliquus in hortis imperatoris in Bacchi templo est suspensus, lõgitudine dimidiam omnino ulnam adæquans, (τὴν περίμετρον τῆ μήκους παρεχόμενος ἐς ἥμισυ μάλιστα ὀργυιᾶς.) Et mox, In templo Tegeatarum donaria præstantissima sunt, pellis apri Calydonij, quæ temporis diuturnitate computruit, & pilis omnino est nudata, &c. Hæc omnia Pausanias.

¶ Adrastus natione Phryx, regij generis, quum fratrem imprudens interemisset, Sardis ad Crœsum confugit, & expiatus cum eo habitauit. Per hoc idem tempus apud Olympum Mysiæ, aper eximiæ magnitudinis (συὸς μέγα χρῆμα) extitit, qui ex hoc monte progressus Mysorum rura peruastabat. Ad hunc conficiendum incolæ à Crœso petunt ut Atyn filium cum uenatoribus aliquot mittat. Ille quòd in somnis uidisset filium ferrea cuspide periturum, metuens ei mittere noluit, sed alios uenatores absq; eo. Persuasus tamen, mittit: & salutem eius Adrasto commendat. Vbi igitur ad feram peruentum est, Adrastus uibrato in aprum iaculo, non illum, sed Crœsi filium uulneratum imprudens occidit. qua re tantum indoluit, ut quamuis re cognita ignosceret ei Crœsus, sese super bustum filij eius transfoderit, ut copiosè scribit Herodotus lib. 1. Scribitur autem Ἄτυς per τ. simplex. nam alius fuit Ἄττης Phryx ab apro occisus, ut inferius referam. ¶ Βαγένων nomen est ciuitatis. nam cum apud Noricos populos aper diuinitus immissus regionem uastaret, & omnes eum perempturi nihil proficerent, unus quidam suem inuersum in humeros assumpsit, ut poëtæ etiam de Calydonia sue fabulantur. (nempe quòd à Diana immissus agros uastauerit, nõ quòd aliquis eum in humeros assumpserit,) Quod uidentes Norici acclamarunt uernacula lingua, Βαγένας, (Vir unus, Latinæ uoces sunt, non Noricæ, id est Germanicæ,) unde ciuitati nomen impositum Βαγένων, Suidas. ¶ Suem alatum Clazomenis exortum fuisse auditum est, qui Clazomenios agros uastaret. Quod quidem ipsum in Clazomeniorum finibus Artemon confirmauit accidisse; unde illic locus decantatus, Sus alatus no-

minatur. Id quod si cuipiam fabula uideatur, & ego hoc idem non ignorem, tamē de animali dictum facile patior, Aelianus. Inter Cæsareæ discrimina sæua Dianæ, Fixisset grauidam cum leuis hasta suem, Exilijt partus miseræ de uulnere matris. O Lucina ferox, hoc peperisse fuit? Martialis in libro Spectaculorum.

¶ Ancæus Agapenoris pater ab apro Calydonio interfectus est, ut supra in huius apri mētione retuli. Carmon quidam cum in Tmolo monte uenaretur, ab apro percussus interijt, Plutarchus de fluuijs in Pactolo. Attæ duo fuerunt, alter Syrus, alter Arcas, quorum uterq; ab apro interemptus traditur, Plutarchus ab initio uitæ Sertorij. Attes (Ἄττης) quidam Phryx cum pasceret pecora, & matrem deorum siue Rheam hymnis celebraret, amatus est ab ea, & in honore habitus cum frequenter ei appareret. Quod ægre ferens Iupiter, Atten interfecit, non palàm ob reuerentiam matris, sed apro immisso. Rhea post luctum, cadauer sepelijt, & Phryges eundem quotannis uerno tempore lugent, Scholiastes Nicandri. Plura de hoc Atte in Achaicis scribit Pausanias. Idmonem Argonautam aper occidit, Orpheus. Sus Veneri inuisus est propter Adonin ab apro occisum: uide in Sue h. in sacrificio Veneris ex sue. Aper ob Adonidis cædem uinctus ab Amoribus Veneri adducitur apud Theocritum Idyllio 29. Macrobius libro 1. Saturnaliorum Adonin non alium quàm Solem esse docens, Ab apro autem (inquit) tradunt interemptum Adonin, hyemis imaginem in hoc animali fingentes: quod aper hispidus & asper gaudet locis humidis & lutosis, pruinaq; cōtectis, proprieq; hyemali fructu pascitur glande. Ergo hyems ueluti uulnus est Solis, quæ & lucem eius nobis minuit & calorem, quod utrunq; animantibus accidit morte.

¶ Caico Mysiæ fluuio mons Teuthras adiacet, à Teuthrante Mysorum rege dictus. Hic cum aliquando uenationis gratia Thrasyllum montem conscendisset, aprum ingentem repertum cum satellitibus persecutus est. Aper ceu supplex in Orthosiæ Dianæ templum confugit. Et cum uenatores quoq; ingrederentur, alta & humana uoce exclamauit, Parce ô rex pecudi deæ. sed Teuthras nihil commotus, eum interemit. Hanc regis improbitatem dea iniquè ferens, apro uitā restituit: & regem impetigine atq; insania affecit. cuius ille mali pudore in montium iugis remansit. Hac re cognita Lysippe mater, in syluā ad ipsum progressa est cum Polyido uate Cyrani filio, à quo instructa deam boum sacrificijs (βουθυσίαις) placauit. unde cum filium sanæ menti restitutum recepisset, Dianæ Orthosiæ fanum construxit: & aureum aprum ore humano insignem (προτομὴν ἀνθρώπου ἐσχηματισμένον) conflari curauit, Plutarchus in libro de fluuijs. ¶ Aprum etiam in malum augurium retulit Melampus. destructionem enim eorum, quæ agenda instituit aliquis iter faciens, cum obuius fuerit, præsagit, Niphus.

¶ Olympiæ in curia simulachrum est Iouis Horcij, à iuramento sic dicti. Is utraq; manu fulmen tenet. Apud hūc moris est athletas, & patres eorum & fratres, gymnastas item, per aprum dissectum iurare (ἐπὶ κάπρου κατατεμνομένου τομίων) nullo se in Olympiorum certamine usuros esse dolo malo, &c. Cæterum in quem usum post athletarum iuramentum conuertant aprum, non in mentem uenit interrogare. Quoniam antiquioribus seculis usitatum fuit in sacrificijs, ut quæcunq; in iureiurādo adhibuerant homines, eorum prorsus esu abstinerent. Id quod Homerus uel potissimum significat. Aprum certè, per cuius dissectas carnes Agamemnon iurauit, rem se cum Briseide non habuisse, per præconem scripsit in mare abiectum: ἦ καὶ ἀπὸ στόμαχον κάπρου τάμε νηλέϊ χαλκῷ. Τὸν μὲν Ταλθύβιος πολιῆς ἁλὸς ἐς μέγα λαῖτμα ῥῖψ' ἐπιδινήσας, βόσιν ἰχθύσιν, Pausanias Eliacorum primo. Idem in Messeniacis scribit, locum in Messenia esse qui Apri sepulchrum nominetur, quod Hercules illic ad dissectum aprum liberis Nelei iusiurandum dedisse, & accepisse ab eis perhibeatur. Galatæ qui Pesinûntem incolunt aprorum contactu abstinent, nimirum quod Attes, quem colunt, ab apro occisus feratur: quanquam ipsi aliam de eo fabulam narrent, Pausanias in Achaicis. Καπροσύρη, πιθηκόμορφος. Varinus. Σπονδῇ τε καὶ σπλάγχνοισιν ἀγρίου χοίρου, Hipponax apud Athenæum. Parrhasij in Arcadia Apollini Epicurio, id est auxiliari, aprum sacrificabant, Gyraldus. Diana in Samo καπροφάγος cognominabatur, Varinus: nimirum quod apri ei immolarentur. Τερπομένη κάπροισι καὶ ὠκείῃς ἐλάφοισι, Homerus Odysseæ tertio de Diana, propter studium eius circa uenationem. Laphriæ Dianæ apud Patrēses magno in ara igne excitato, apros, ceruos, & alias feras uiuas inijciūt, Pausan. in Achaicis.

PROVERBIA.

In saltu uno duos apros capere, est eadem in re duos pariter deprehēdere. Plautus in Casina, Iam ego uno in saltu lepidè apros capiam duos, Erasmus. Dubium non est, (inquit idem Chiliadis tertię centuria sexta,) quin ad prouerbiorum classem pertineat quod est apud Maronem in carmine Bucolico: Eheu quid uolui misero mihi, floribus austrum Perditus, & liquidis immisi fontibus apros: Vbi quis optat nocitura. nam uentus floribus inimicissimus, præcipuè auster, ob uiolentiam. Et rursus Chiliadis quartæ centuria 2. idem repetens, in eum quadrare ait, qui sibi accersit optátue perniciem allatura. Siquidem apri (inquit) non tantum bibunt è fonte impressis pedibus, uerum etiam uolutant sese. Suem iritat, Ὗν ὀρίνει, in auidum rixarum dicebatur. Sus enim agrestis prouocatus rectà petit eum, à quo prouocatus est. Sic enim narrant uenandi periti: si quis suē lancea protensa prouocârit, etiam si iam ille sequebatur alium quempiam, ilico uertere cursum, & in prouocatorem tendere, ne cuspide quidem uitata, Erasmus. Sus agrestis ubi pepererit non pluet: Vide supra circa finem capitis quinti. Delphinum syluis appingit, fluctibus aprum, Qui uariare cupit rem prodigaliter unam, Horatius de Arte.

¶ Emble-

¶ Emblema Alciati, quod inscripsit, Ex damno alterius, alterius utilitas.

Dum sæuis ruerent in mutua uulnera telis, Vngue leæna ferox, dente timendus aper,
Accurrit uultur spectatum, & prandia captat. Gloria uictoris, præda futura sua est.

DE TALPA.

A.

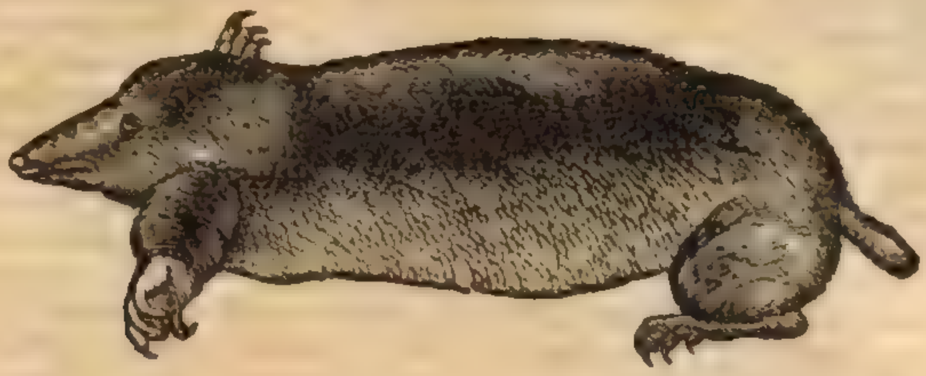

TALPAM aliqui murium generi adnumerant, quod ipse non probo. neq enim aliud muribus simile habet præter magnitudinem. quæ & ipsa tamen in muribus uariat. Murium sanè genus omne, anteriores binos dentes oblongos & curuos habet, talpæ non item. Albertus talpam aliter murem terrenum uel cæcum appellari scribit. Sed mures terreni, qui fruges & herbarũ radices in aruis & hortis populantur, alij diuersorum sunt generum, ut homonymiæ cauendæ causa, idem nomen talpis communicari non placeat. Cæcus uerò mus, idem qui araneus propriè cognominatur, ut suo loco diximus. תנשמת, tinschemet, uocem Hebraicam Deute. 14. alij aliter interpretantur: Dauid Kimhi auem, quæ cæteras suo conspectu obstupefaciat, R. Salomon ciuetam, ut Galli uocant, id est noctuam. Leuitici undecimo Chaldæus transfert בותא, bauta, uel bota, id est cygnum. Arabs שאהין, schahin. Persa nomen Hebraicũ retinuit. Septuaginta & Hieronymus ibin. Et Deuteronomij 14. porphyrionem. R. Salomon auem similem muri, Gallicè dictam chaulue souris, id est uespertilionem. Et rursus Leuitici 11. (ubi legitur: Stellio, lacerta & talpa, hæc omnia immunda, Munstero interprete,) Dauid Kimhi reptile interpretatur, R. Salomon טלפא, talpam. Chaldæus אשותא, aschuta. Arabs צמברץ, zambaraz. Persa אן גורבה דדה, an gurbah dedach. Septuaginta aspalacẽ, Hieronymus talpam. In die illa projciet homo aureos & argenteos deos, in fossuras talparum & uespertilionum, Esaiæ 2. Munstero interprete. Hieronymus uertit, Projciet homo idola, usq ut adoraret talpas & uespertiliones. Septuaginta, προσκυνεῖν τοῖς ματαίοις καὶ ταῖς νυκτερίσι. Verba Hebraica sunt לחפר פרות ולעטלפים, lachepor perot uelaatalephim. Aliqui priores duas uoces coniungunt & pro una legunt lacheporperot, ceu compositam dictionem. Dauid Kimhi in libro Radicum & in Cõmentarijs quoq, docet quosdam existimare sic dici auem quæ fodiat פירות phiroth, id est foueas: quosdam reptile à fodiendo dictum. Ipse uoces duas esse putat, & interpretatur, ad fodiendum fossas, ut in Thalmud aliquando פירה pro חפירה. Abraham Esra unam dictionẽ facit, cheporperot, qua significetur auis noctu uolans, interdiu se occultans, ut uespertilio. uel, ut alij dicunt, auis quæ noctua uocatur. Chaldæus transfert abominationes aut idola, (secutus nimirum Septuaginta, ut sæpe facit, qui μάταια uerterunt:) unde Iudæi quidam suspicantur idola forma illarũ auium aut reptilium eos adorauisse. Symmachus infructuosa, Aquila ὀρυγας, (quam uocem uidetur pro fossis accipere, nam uerbum ὀρύττειν fodere est.) Theodotion Hebraicam reliquit. Docti hodie omnino talpas esse putant, à fodiendo sic dictas. Syluaticus barbaras uoces irbea & lagoecos, pro talpa interpretatur, ut guzden Vetus glossographus Auicennæ. Animal uocatum habenium foueas in campis habet, & pugnando uenatur animal dictum pelagoz, quod Auicenna uidetur uocare murem cæcum, quem nos talpam nominamus. Vtrumlibet uicerit, deuorat alterum, Albertus in Aristotelem 9. 1. ubi nihil omnino tale apud Aristotelem reperio. ¶ Talpa Græce ἀσπάλαξ uocatur: aut etiam σπάλαξ, sed rarius. Recentiores quidam, Volaterranus & alij, Græce blactam ἀπὸ τοῦ βλάπτειν, id est à nocendo dici, stultè suspicantur. Blatta enim non blacta scribendum: quæ dictio Latina, non Græca, insecti quoddam genus, non talpam significat. Ex eodem errore natũ puto quod scribit Volaterranus, talpas frumentum in area populari, quod blattæ ac gurguliones, insectorum scarabeorumq genera faciunt. Ineptissime etiam Albertus talpam Græcè colty, uel (ut alibi legitur) koky appellari scribit, quam uocẽ eum ab Auicenna sumpsisse puto, ut fortè Persica sit. Talpa apud Italos

nomen Latinum retinuit. Hispanicè, tópo, qua uoce Itali murem nuncupãt. Gallicè, taulpe. Germanicè **mulwerf**, uel ut Saxones scribunt **molwurff**, quòd terram rostro fodiat & reijciat. Heluetij frequentius uocant **schär** uel **schärmus**, ut excitatum ab eis terræ cumulum **schärhufen**. à uerbo **scharren**, quod manibus aut pedibus radere & fodere significat. unde & agrestes mures qui terram fodiunt ut radices deuorent, **schorrmüß** appellantur. Flandri & Hollandi talpam uocant **mol** uel **molmuß**: Angli molle, prima syllaba tantum Germanicæ uocis **mulwerf** uel **molwurf**, ut uidetur, usurpata. Sed Angli etiam **want** appellant. Illyrij krticze.

B.

Terræ Bœotiæ in Orchomenio agro talpæ habentur multæ: at in Lebadico uicino (in Coronea, ut legimus in Mirabilibus Aristot.) nullæ sunt, neq; si aliunde portatæ eò fuerint, uolunt infodere, Aristoteles & Aelianus. quanquam huius interpres Gillius sic uertit, Bœotiæ terræ solum talpis caret, &c. In Bœotiæ Lebadia illatæ solum ipsum fugiunt, quæ iuxta in Orchomeno tota arua subruunt talpæ, Plinius. ¶ Talpæ coloris sunt nigri, (cinerei, Cardanus) pili mollis, breuis & densi, Albertus. Pilos habent nigrore splendido insignes, qui catulis earum sunt albi, Georg. Agricola.

¶ Aegyptij ut hominem cæcum significent, talpam pingunt. hæc enim neq; oculos habet, neque aliter uidet, Orus. Aut oculis capti fodêre cubilia talpæ, Vergil. 1. Georg. ubi Seruius, Oculis capti, id est oculis debiles. quum enim cæcæ nascantur, quomodo capti oculis? Quid talpam, num desyderare lumen putas? Cicero 4. Acad. Talpa priuata est uisu, (Hesychius oculis,) Suidas. Oculos non habet, Iidem in τυφλότερος. Talpa cæcior, τυφλότερος ἀσπάλακος, prouerbium in eos qui supra modum cæcutiunt, aut qui minimè iudicant. Nam iocundior fiet metaphora, si quidem ad animum transferatur, Erasmus. Meminerunt prouerbij Suidas & Hesychius. Stesimbrotus ait eas à Terra excæcatas esse quoniam fruges perdãt, Suidas. Talpam modo quodam oculos habere dixerim, cum tamen omnino habere negem. quippe cum omnino quidem nec uideat, nec perspicuos habeat oculos. Verum si quis prætentam membranam detrahit, locus oculorum apparet, & pars nigra eorundem: situs deniq; & descriptio eadem, quam legitimam conspicui oculi obtinent, utpote cum obducta cute oculi pressi, confusi, oblæsiq; essent, dum crearentur, Aristoteles. Et alibi, Generi talparum uisus deest. non enim oculos in aperto id habet: cute tamen detracta, quæ crassiuscula obtenta sedem luminum opacat, oculi intus lacessiti imperfectiq; uisuntur, sed ita, ut partes easdem habeãt omnes, quibus oculi integri constant. Habẽt enim nigricantem illum orbiculum, & quod intra eum continetur, quam uocant pupillam, atq; etiam portionis albidæ ambitionem: sed non tam liquidò, quàm oculi conspecti & eminentes. nec in partem exteriorem apparere hæc possunt, propter cutis obductæ corpulentiam, utpote cum natura inter generandum lædatur, atq; ita opus inchoatum relinquatur. pertinent enim à cerebro, qua cum neruo cõiungitur, meatus duo neruosi ualidi ad ipsas oculorum sedes, qui in dentes superiores finiunt, Hæc Aristoteles. Quadrupedum talpis uisus nõ est. Oculorum effigies inest, si quis prætentam detrahat membranam, Plinius. Talpa dicta est, eò quod perpetua cæcitate tenebris damnata sit. est enim absq; oculis, Isidorus. Talpa loca oculorum habet, non oculos. nam pellem in loco oculorum non habet pilosam, Albertus. Et rursus 1. 2. 3. Talpa (inquit) priuata est oculis, ut uidetur. nihil enim omnino uidet, & errat incedens quum de terra egreditur. sed hoc experimẽto cognoui, quod pellis in loco oculorum plana est, & tenuis, alba, sine pilis, & prorsus solida, ut ne uestigium quidem diuisionis appareat. hanc cum cautè incidissem, nihil omnino inueni nigredinis aut materiæ oculorum, sed carnem deprehendi illic humidiorem quàm alibi. erat autem recens capta talpa, & adhuc palpitabat. Sed nil mirum talpam oculis carere, quum extra terram nec uictum quærere nec aliter uersari soleat. uenatur enim in terra lumbricos, ubi oculi ei forent inutiles. Pellem uerò oculorum loco, tenuem, planam & glabram obtinet, ut tenui ad eam luminis reflexione facta, hoc saltem percipiat sub terráne an supra eam sit. Nam supra terrã nisi ad unam alterámue ad summum horam uiuere nequit, Hæc ille. Mihi quidem aliquoties inspicienti, talparum ocelli liquidò apparuerunt. prominent enim extra cutim ueluti puncta nigra, magnitudine seminis milij uel papaueris, neruo affixa. Hæc cum digito chartæ apprimerem, nigro humore eam infecerunt. Quin & eruditus quidam amicus noster, in talpa grauida dissecta fœtus aliquot se reperisse mihi narrauit, maiusculis capitibus, in quibus iam etiam oculi apparerent. ¶ Auriculis caret, Albertus. Rostrum habet ὥσπερ γαλῆς, id est tanquam mustelæ, Suidas & Hesychius in τυφλότερος: lego, ὡς μυγαλῆς, id est tanquam muris aranei. omnino enim simile est: aut, si mauis, suillo rostro, ut magnis parua conferantur. Dentes etiam non ut cæteri mures, sed muris aranei dentibus ferè similes habet, præsertim inferiores. binos enim anterius coniunctos & oblongos non habet. sed ut canes uel mustelæ utrinq; ad latera singulos habet eminentes, non in utraq; tamen ut illi, sed superiore tantum maxilla. posteriores siue interiores multis cuspidibus ut in mure araneo exasperatos: ut merito μιαρωτάτους, id est pessimos & ualde noxios eam dentes habere Suidas & Hesych. in uoce τυφλότερος scripserint. Χαυλιόδοντα sunt, quę dentes habent extra os prominentes, ὑπερφυεῖς, ut elephas, sus, talpa, Varinus in Καρχαρόδοντα. sed sui ab inferiore mandibula sursum tendunt, elephanto & talpæ à superiore deorsum. Lingua est tanta, quantam inferior oris meatus capere potest. Collum inter crura anteriora breuissimum, & propè nullum. Pulmones multæ sunt fibræ separatæ, quæ nullo communi inter se principio cohærent. Siti sunt illi cum corde quod ample-

ctuntur,

ftuntur, multò inferius quàm quis putaret, uentrem uerfus. Fel eft fubflauum. Pedes urfinis fimiles, Hefych. & Suid. Digiti eius quibus terram fodit, omnino acutis ungu.culis armantur, Ge. Agricola. Crura ei breuiffima & ungues acuti: digiti quinq; ante, & quatuor pofterius, Albertus: fed falfus eft. nam in pofterioribus quoq; pedibus digiti quinq; funt, quorum minimus ita fpectat introrfum, ut negligentius infpicientem lateat. Vola feu palma anteriorum pedum bene lata eft, & manum refert, cauo etiam per medium relicto fi modicè cõprimatur. Vngues in eifdem robufti, & maiores longiores latioresq; quàm in ulla animante pro fui corporis modo. Hoc etiam eifdem cruribus peculiare, quod anteriorem duntaxat partem habeant, offibus conftantẽ geminis, quæ ftatim in armum fiue os humeri inferuntur. fic enim fortius fodit. (ad quod illud etiam facit, quod pedes eorũq; digiti non deorfum fed ad latera fpectant.) Pofteriora uero crura, utranq; partem, ut murium crura habent. fed pars quæ infra genu eft, offe uno conftat, quod paulò infra genu bifurcatur. Cauda breuis & hirfuta eft.

C.

De cæcitate talpæ, præcedenti capite diximus. ¶ Liquidius (quàm homo) audiunt talpæ obrutæ terra, tam denfo atq; furdo naturæ elemento. Præterea uoce omnium in fublime tendente, fermonem exaudiunt: & fi de ijs loquare, intelligere etiam dicuntur, & profugere, Plinius. Auditus eis acrior fub terra, quàm fupra, Mich. Herus. Talpa acri auditu eft. & ideo longè in terra trahẽtes (fe mouentes) uermes audit. Verum hoc non ex auditus præftantia contingit, fed potius ex commotæ terræ continuitate. Nam fi oblõgus meatus fub terra excauetur, in quem aliquis uocem emittat, aut loquatur, longè auditur: ficut & ille qui loquens per haftas & ligna caua quãmuis longa auditur. Et hanc ob caufam talpa undiq; circa fe oblongos meatus fodit. ¶ Homo nullius iudicij, fed tamen impendio uerbofus, loquax talpa dictus eft populari conuitio. Quod primum dictum eft in Iulianũ Capellam, pofteaquam uenerat in publicũ odium. Nam talpæ noftri ut cæci funt, ita funt æquè muti. Refert Ammianus libro 17. Erafmus. ¶ Crura habet breuia, quare tardè graditur. Cum iniuriam fibi in dorfo fieri fentit, mox fe refupinat, & pedibus roftroq; defendit. Terrã in aruis, magis uerò in pratis & hortis paffim egerit, Ge. Agricola. Talpa domicilium fibi parat, Ariftot. Terram pedibus effodere, roftro reijcere uidetur, unde nomen Germanicum **mulwerff**. Adeò autem hoc opus celeriter & amplè explet, ut qui uiderint primò defoffam (à) talpa humũ, multum admirentur, Cardanus. Nullum animal fanguine præditum (& uiuiparum,) fub terra perpetuò uiuens præter talpam eft inuentum, Cardanus. Audio talpas omnes menfe Iunio apud nos latibulis fuis aliquando egredi, ideoq; facilius eo menfe capi. ¶ Vita talpæ fuper (extra) terram, non durat nifi fortè ad unam aut alteram ad fummũ horam, Albertus. Theophraftus tradit in Paphlagonia effodi pifces gratiffimos cibis, &c. quicquid eft, hoc certe minus admirabile talparum facit uita fubterranei animalis, Plinius. Talpæ cum terram per cauernulas fubeant, fub terra fpirandi facultas eis nõ adimitur: Et forfan cuniculorum fuorum aditus terra obrutos, idcircò rurfus aperiunt, ne refpiratio neceffaria eis intercipiatur. quanquã aliquando in fecundum aut tertium diem id facere differunt. ¶ In cibo lumbricos appetunt. quamobrem amant loca ftercorata, & fterquilinijs hortorumq; areis proxima. Agunt autem cuniculos fuos multò altius quàm fubterranei mures. Lumbrici cum talpas fibi imminere fenferint, ad foli fuperficiem fugiunt. Vermibus uiuunt, in fame etiam terra, Author libri de nat. rerum. Albertus lumbricis eas uefci fcribit, & in fame radicibus herbarũ, præcipuè frugum. Oppianus talpam ποιηφάγον, id eft herbiuoram uocat, & λάβρον ἐδωδῆς, id eft uoracem. Semper terram fodit, & humum egerit, & radices fubter frugibus comedit, Ifidorus. Expertus fum (inquit Albert.) quòd talpa delectatur bufonibus & ranis in cibo. Et aliquando deprehendi bufonẽ magnum, quem talpa fub terra pede mordicus apprehenfum retinebat: & bufo fugiens iam toto corpore extra cuniculum educto, altam uocem ædebat propter morfum talpæ. Sed ranas etiam bufonesq; talpam mortuam edere expertus fum. ¶ Creatur talpa ex terra fimul ac pluuia, Rodolphus quidam: de terra pluuijs madida & putrefcente, Albertus. Hinc puto Oppianus talparum αὐτόχθονα φῦλα dixit.

D.

Muftela in agris & pratis mures & talpas capit: quas in cuniculos etiam perfequitur, & celeriter conficit. Feles quoq; capiunt quidem talpas & perimunt, fed non edunt, ut audio. Voce omniũ in fublime tendente, talpæ tamen fub terra fermonẽ exaudiunt: & fi de his loquare, intelligere etiam dicuntur & profugere, Plinius. Cum talpa quædam in uas incidiffet, è quo euadere non poterat, altera terram inijciendo ei opem tulit, ut referam fequenti capite, uerbis Gillij.

E.

Talpæ omnes menfe Iunio latibulis fuis aliquando egredi dicuntur, ideoq; facilius eò menfe capi. Qui dubitant talpa ne an mus fubterraneus cuniculos foderit, terra eos obruunt. quod fi ftatim rurfus aperti inueniantur, murem effe intelligũt. quamuis enim talpa quoq; eos rurfus aperiat, aliquando tamen in fecundum aut tertium diem differt. Vtriq; fimiliter capiuntur. obferuatur enim quando ad aperiendum accedant, deprehenfiq; ligone ftatim poft ipfos in terram adacto eijciuntur. Sunt qui decipulas quafdam fimiliter ad utrofq; parent: machinis quibufdam, quorum ferrei mucrones funt oblongi, per tranfuerfum in tabulam ligneam deinceps infixi, ferè quini, lapide ponderofo

oneratis, ita instructis, ut cum mus ad aperiendum cuniculum accesserit, & impositum illic paruum lignum attigerit, machina ruens dentibus suis talpam perforet. aliqui filum ferreum mucronatum baculo infigunt, quem terræ insertum flectunt, & ita instruunt, ut cum talpa in aditum sui caui uenerit, filo feriente traijciatur. Talpas Græci hoc genere persequuntur: Nucem perforari iubent, uel aliquod pomi genus soliditatis eiusdem. Ibi paleas, & ceram (cedriam, Paxamus) cum sulfure sufficienter includi. Tunc omnes paruulos aditus, & reliqua spiramenta talparum diligenter obstrui, unum foramen, quod amplum sit reseruari, in cuius aditu nucem intus incensam, sic poni, ut ab una parte flatus possit accipere, quos ab alia parte diffundat, sic impletis fumo cuniculis talpas uel fugere protinus, uel necari, Palladius. Eadem omnino Græce leguntur in Geoponicis, authore Paxamo. In foratam nucem, εἰς καρύινην, (inquit) aut in aliud simile uas angustum, paleas sulfurisq́ & ex cedri lachryma quantum satis est inserito, &c. ut ita fumus omnis illapsus talpam suffocet. In hūc modum talparum omnium aditus, (φωλεούς, τρυμαλιάς,) circumueniens atq; idem faciens, omnes extermi. a, bis. Aliud eiusdem Paxami, Veratrum album & corticem cynocrambes trita & cribrata, cum farina & ouis ex lacte subigens, in offas (μάζας) rediges, quas cuniculis talparum impones. Multi & formicas & talpas amurca necant, Plinius. Cum ad comprehendendas talpas fictile uas angustis faucibus in scrobem de industria factum demisissem, earumq́ una in hoc ipsum incidisset, & exitus non ei pateret, quod sursum uersus propter decliuitatem adrepere nō posset, altera ei opē et salutē tulit, terrāq; effossam in uas tandiu cōiecit, quoad exaggeratione facta, altera exire potuerit, Gill.

¶ E pellibus talparum cubicularia uidimus stragula. adeò ne religio quidem à portentis summouet delicias, Plinius. Ex earum pellibus etiam pileolos fieri Ge. Agricola scribit. Ego crumenas aliquando ex eisdem consutas uidi. oblectat enim densa pilorum mollicies, & color ex atro splendens, quo sericum uillosum refertur. ¶ Cumulos à talpis excitatos in pratis hortisq́ disijcere oportet, idq́ potissimum descendente Luna, à cancro scilicet ad capricornum, pręsertim cum in aliquo signo sicco fuerit. Sunt qui eò utilius hoc fieri putant, quò minor Luna fuerit, non pluuio, sed sicco cœlo, Obscurus. Superstitiosum: Si falcem, qua fœnum secatur, in natali Domini in prato acuas, talpæ omnes quotquot sonum audierint, è prato diffugient, Obscurus. ¶ M. Varro author est, à cuniculis suffossum in Hispania oppidum, à talpis in Thessalia, Plinius.

G.

Magi de talpis multa uana prodiderunt: nec quicquā probabilius inuenietur quàm muris aranei morsibus aduersari eas, quoniam et terra, ut diximus, orbitis depressa aduersatur, Plinius. Morsui muris aranei talpa discerpta imponitur, Plinius Valerianus. Sorices magni, id est talpæ, si imponantur ictui scorpij, sanant, Hali. Talpam super glandulas ligato, destruit, Sextus. Pilulas ex talpis cum melle subactas, (diebus nouem deuoratas,) Arnoldus à bocio & scrophulis liberare putat, Oliuarius. Vt pili defluant, nec renascantur: Talpam in aqua tandiu macerari relinques donec pilis nudetur: hac aqua locum pilosum illines: (& postea ablues lixiuio, & linteo perfricabis. & si pili redituri uideantur, bis aut ter repetas.) hoc aliqui se expertos scribunt, Andr. Furnerius. Vt pili in equis renascantur: Talpa coquatur in oleo donec dissoluatur & consumatur caro. hoc oleo locum pluries inunges, bis saltem die, Rusius. Vt pili equorum nigri mutentur in albos: Talpam in aqua salsa uel lixiuio per triduum coques: & cum aqua uel lixiuium consumptum fuerit, nouam aquam uel lixiuium addes: quo facto, aqua illa aliquantulum calida locum madefacito. Pili nigri mox defluent, & subnascentur albi, Rusius. Aliter, Talpam in olla noua discoques diutissimè, & supernatante pinguedine collecta locum in equo illines, Obscurus. Aliter, Talpam in aqua coques donec dissoluatur: & sic triduo relinques. deinde illines locum, in quo pilos albos nasci uolueris, prius derasum, Obscurus. Nugantur quidam, si quis talpam manu dextra teneat donec expiret, singularem in illa manu facultatem futuram sedandis mammarum muliebrium doloribus. ¶ Talpæ ustæ cinis cum albumine oui loco leproso illitus, plurimum ualere dicitur, Albertus & alius obscurus. Talpæ cinis ex oleo uel melle illitus, cutim leprosam emendat, Iacobus Oliuarius. Strumis talpæ cinerem ex melle illinire suadent, Plinius & Marcellus. Fertur etiam quod cinis talpæ contra fistulam ualeat, nempe ad eius putredinem consumendam, Obscurus apud Vincentium. Ad dentes mobiles: Talpæ cinerem mixtum cum melle superfricato, dentes confirmat, Sextus. ¶ Sanguis talpæ occisæ capiti glabro illitus, pilos restituit, Albertus & alius quidam obscurus. Ad paronychiam: Talpæ sanguinem chartæ instillatum superilligato, Innominatus. Magi tradunt lymphatos sanguinis talpæ aspersu resipiscere, Plinius. ¶ Ad strumas: Aliqui talpæ caput præcisum, & cum terra à talpis excitata tusum digerunt in pastillos pyxide stannea, & utuntur ad omnia quæ intumescunt, & quæ apostemata uocant, quæq́ in ceruice sunt, uesciq́ suilla tunc uetant, Plinius. Talparum capita recisa cum terra sua contunduntur, & pro emplastro adponūtur strumis, utiliter prosunt, ob id quod pastilli inde facti in pyxide stannea reponi debent, ut præsto sint cum opus est, Marcellus. ¶ Dente talpæ uiuæ exempto, sanari dentium dolores adalligato magi affirmant, Plinius.

¶ Arnoldus putat cor talpæ nouem dies comestum, liberare à bocio & scrophulis, Iacobus Oliuarius. ¶ Ad strumas: Aliqui iecur talpæ contritum inter manus illinunt, & triduo non abluūt, Plinius. Iecur eius inter manus tritum adpositum, plurimum prodest, Marcellus. ¶ Dextrum quoque pedem eius remedio esse strumis affirmant, Plinius.

Talpæ

H.

a. Talpæ oculis capti, Vergil. 1. Georg. ubi Seruius, Mutauit(inquit) genus. nam hæc talpa dicitur. sicut & de damis fecit. Fiunt & circa genus figuræ in nominibus. nam & oculis capti talpæ, & timidi damæ dicuntur à Virgilio. sed subest ratio. quia sexus uterque altero significatur. tam enim mares esse talpas damasque, quàm fœminas, certum est, Quintilianus 9. 3. Talpa dicta est, eò quòd perpetua cæcitate tenebris damnata sit: quam Græci afflata (lege, aspalaca) uocant, Isidorus. Aspialis, (lego, aspalax,) id est talpa, Syluaticus. Scribitur & asphalax, nimirū Atticè. παρὰ τὸ σπῶ, γίνεται σπάλαξ, unde asphálax, abundante alpha, & tenui in oppositam sibi densam conuersa, Varinus. Aristophanes in Acharnensibus Bœotos ceu rudes admodum homines notans, Bœotum quendam inducit in foro uendentē lepores, uulpes, scalopes, σκάλοπας, (Scholiastes mures interpretatur qui alio nomine spalaces dicātur, id est talpas,) quasi Bœoti hæc animalia in cibo non aspernentur. Σκάλοψ pro σπάλαξ Atticum est, Nicocles. λὰψ, ἀσπάλαξ, μῦς τυφλὸς ὁ τὴν γῆν τρυπῶν, Hesych. quidam Latinè etiam murem araneum, murem cæcum appellant. ἴνδαχος, talpa, Hesych. Varin. Σιφνεύς, talpam ni fallor significat Lycophroni, Varinus. Σίφνον terram interpretantur, & Σιφνίζειν euacuare: ut talpa σιφνεὺς dicatur, tanquam subterraneū animal, uel quod terram fodiendo uacuet. Irliocha, id est talpa, Syluaticus. Orthoponticos, id est, talpa, Idem. ¶ Epitheta: Oculis captus, obrutus, captus lumine, apud Textorem. γαιοφάγος, λάβρος ἰδ' ὤν ἧς, ἀλαός, αὐτόχθων, Oppiano. Σπαλακία, morbus, cæcitas, ἡ περὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς πήρωσις, Varinus. ¶ Manardus in epistolis inter recentiora morborum nomina, testudinem & talpam (tumores, nimirum ab horum animalium crasso, lato & informi corpore sic dictos) ponit. Testudinem(inquit) uocant tumorem mollem, uel non ualde durū, satis autem magnum, in quo pinguis materia, tunica quadam obtecta continetur, quæ caluariæ ita hæret, ut ipsam plerunque uitiet. Hanc non est dubium de numero esse abscessuum, & sub meliceride uel atheromate contineri. uidetur autem meliceris potius quàm atharoma. Cæterum talpæ ab istis non magnopere distant, nisi quòd quum albā materiam contineant, ad atharomata potius quàm melicerides referuntur, Hæc Manardus. Sed uidetur etiam author libri tertij de Parabilibus, (qui Galeno adscribitur,) capite 163. per ἀσφαλακίας, interpres talpas reddit, abscessuum genus intelligere, diuersum tamen à superiore, & ad fistulas referendum propter foramina. Elues eas(inquit) primum mulso, deinde fel bubulum iniicito, & leporis fimum, aut quod ex sapone confectum est: aut rutæ succum in foramina instillato, aut aristolochiam tritam cum aceto subigens, in foramina infarcito. ¶ Est & herba spalax, uel ut Gaza reddit aspalax: de qua Theophrastus 1. 11. historiæ plantarum, Herbaceorum etiam (inquit) pleraque radices habent grandes & carnosas, ut aspalax (ἀσπάλαξ) crocum, perdicium. Sed nec ipse alibi, nec alius quisquam quod sciam huius herbæ meminit. Astragalus herba crassos carnososque aliquot nodos in radicibus habet, & quærendum an ita melius quàm aspalax legatur.

¶ c. Formicæ Indicæ, quemadmodum talpæ, sic ad cauernarum fauces terram exaggerant, Aelianus.

¶ e. Τί δῆτα περὶ τῶν ἀσπαλάκων λέξαιμι; φοβερὸν γὰρ ἐστὶ γεωργῷ τὸ κακὸν, καὶ δυσανταγώνιστον τὸ πολέμιον, Rusticus quidam in epistolis Simocati. ¶ Armo talpæ contacta semina uberiora esse quidam putant, Plinius.

¶ h. Phineum excæcatum & in talpam mutatum, Oppianus canit circa finem lib. 2. de uenatione. Ouidius tamen in Metamorphosi ipsum & socios in saxa conuersos scribit. Talparum è pellibus cubicularia uidimus stragula. adeò ne religio quidem à portentis summouet delicias. Nam religionis capax dicitur animal, Plinius. Et alibi, Peculiare uanitatis Magorum sit argumentū, quòd animalium cunctorum talpas maximè mirantur, tot modis à rerum natura damnatas cæcitatis perpetuæ, tenebris etiamnum alijs defossas, sepultisque similes. Nullis æquè credunt extis. Nullum religionis capacius iudicant animal: ut si quis cor eius recens palpitansque deuorârit, diuinationis & rerum efficiendarum euentus promittant. Veteribus monumentis traditur, gallinaceorum fibras maximè dijs gratas uideri, sicut talparum(uiscera) Magi uerissima dicunt, illisque haud secus quàm solenni uictima pulcherrimè litari. hæc enim sunt exta argutissima, in quibus diuina mens inesse creditur, Alexander ab Alex. 5. 25. Et paulò post, Apud Magos talparum exta & ranarum, euentus fortunatos, nonnunquam magnos casus prædicere crediderunt. Neptuno multis in locis ἀσφαλάκας, lego ἀσπάλακας, id est talpas sacrificant, & Phurnûtus scribit: ratione nominis duntaxat, ut uidetur, quòd ipse ἀσφαλῶς, id est tutò & firmiter terræ fundamenta & ædificia consistere faciat, unde & Asphalius cognominatus est, Gyraldus. Franciscus Alunnus talpam Furijs infernalibus sacram esse scribit: authorem uerò non adfert.

¶ Prouerbia, Talpa cæcior, & Talpa loquax, explicata sunt supra capite tertio.

DE TIGRIDE.

A.

TIGRIS uocabulum est linguæ Armeniæ. nam ibi & sagitta, & quod uehementissimum flumen, dicitur Tigris, Varro de ling. Lat. Tigris uocata est propter uolucrem fugam. sic enim nominant Persæ & Indi sagittam, Isidorus. Medi tigrin sagittam appellant, Fe. otus, & Eustathius in Dionysium. Munsterus in Dictionario suo trilingui uocem גיר gir, & girera, sagittam interpretatur. In eodem opere hanc feram Hebraicis literis eiusdem soni, quibus Latina & Græca est, scribit, טגריס, tigros. item עלאי, alai sic enim legendum puto. ipse puncta uocalia non adiecit. ליש, laisch, Iob quarto. Septuaginta uertunt μυρμηκολέων (uidetur legendum μυρμηκολέων:) Hieronymus tigris. Sed leonem magnum & prouectæ ætatis hac uoce significari, docuimus in Leone A. A Iudæis φοράδ uocatur animal, quod tigris à Græcis, Hesychius, Varinus. Hoc animal quia Europæ peregrinum est, omnes in ea populi tum barbari, tum Latini Græciq́, uno & eodem nomine peregrino utũtur. Ab Italis tigre uel tigra in recto singulari scribitur. A Gallis masculino genere ung tigre. à nobis neutro, tigerthier, hoc est, tigris animal. Tigres uulgò dictas non uerè tigres, sed thóas maiores esse aliqui putant, ut dicam in B. ex Arriano. Mantichoram Pausanias in Bœoticis, tigrin esse conijcit: ego leucrocutam potius, ut inter animalia hyænæ congenera declaraui.

B.

Leones & tigrides in regionibus ad Orientem & Austrum nascuntur, quod maiorem caloris copiam hæc animalia desyderent, Cælius. Tigres in India sunt & iuxta rubrum mare, Philostratus. Asangæ Indiæ populi (ultra Gangen) tigri fera scatent, Plinius. Ptolemæus Besingos Perimuleis ultra Gangen uicinos tigribus infestari plurimis scribit. Megasthenes in Prasijs tigres gigni leonibus ferè duplò maiores tradit, Strabo. In Taprobane tigrides & elephanti capiuntur, Solinus. Inter tigrium epitheta apud poëtas, Armenias & Hyrcanas legimus. Tigrin Hyrcani & Indi ferunt, Plinius. Tigridum millia multa apud Hyrcanos cernuntur, Ammianus Marcellin. Hyrcania fœta est tigribus, Solinus. Apollonius (inquit Philostratus libr. 3.) dextra quidem Gangem, sinistra uerò Hyphasin fluuium habens, ad mare descendit cum socijs. Descendentibus autem multæ feræ, & inter cæteras tigres occurrerunt. In parte Syriæ contermina reperiuntur leones & pardales, & qui Babylonij uocantur tigres, Diodorus. Post Barygazam continens ad Austrum pertingens Dachinabades uocatur: quæ supra hanc est mediterranea regio ad Orientem, mõtes magnos continet, & omnigena ferarum genera, pardales, tigres, &c. Arrianus in Periplo rubri maris. Colonus Hispanus ex Hispania soluens ab Oriente in Occidentem diebus 26. Hispaniolam insulam

Iam attigit, inde Occidentem rectà secutus in Guanassam insulam peruenit: unde pergens, ad milliaria decem Ciambam regionem inuenit, quæ leones & tigrides nutrit, Petrus Martyr.

¶ Indi tigrim elephanto robustiorem multò existimant. huius feræ pellem se uidisse Nearchus scribit, animal uerò ipsum nō uidisse: Indos uerò referre, tigrim esse maximi equi magnitudine, uelocitate & uiribus bestias omnes superare: elephantum etiam, insilientem in caput eius, facile suffocare. Illas uero quas nos uidemus & tigres uocamus, thoas uarios esse, & maiores quàm cæteri thoes sint, Arrianus in Indicis. Strabo lib. 15. testatur Megasthenem scribere, tigres in India apud Prasios populos, magnitudine duplos ferè ad leonem, adeò ualentes esse, ut unus ex mansuetis à quatuor hominibus ductus si mulum posteriore pede apprehenderit, ad se trahat. Tigris ad magnitudinem leporarij canis, (Anglici, Obscurus. Hyrcani, Arnoldus de Villanoua) & amplius excrescit, Albertus. Tigris est ut leo, Varro. Similis est leænæ, pelle tantum uaria excepta: νόσφι μόνον χροιῆς, τὴν αἰόλον ἐστεφάνωται δαίδαλα πορφύροντα, καὶ ἄνθεσι μαρμαίροντα. Tales ei (ut leænæ) oculi igneo splendore micant, & reliquum corpus simile est, nempe ualidum & bene carnosum, (ἔνσαρκον,) & cauda similiter prolixa. Tale os, facies, ac similis in ima fronte laxa pellis (episcynion, de qua uoce plura dixi in Leone B.) nutat, & similiter frendent dentes, Oppianus. Et rursus, Τίγριδος αὖ μετόπισθε κλυτὸν δέμας ἀείδωμεν, Τῆς ὁ τόσσον προφερεστέρη φύσις ὅσσον πτηνοῖσι ταὼς ὀφθαλμοῖσιν ἰδεῖν. Tantum autem præstat pulchritudine tigris inter alias feras, quantum inter uolucres pauo. Idem libro primo de uenatione, in mentione equorum quos orynges uocat. horum alij, inquit, floridis decorantur maculis multis (δολιχῇσιν ἐπίστιγμα ταινίαις) siue tænijs oblongis tigrium instar, alij uerò rotundis ut pantheræ. Mēsis ex cedro præcipua dos in uena crispis, uel in uertice uarijs. illud oblongo euenit discursu, ideoq; tigrinæ appellantur: hoc intorto, & ideo tales pantherinæ uocantur, (plura super hoc loco dixi in Panthera A. inter deriuata,) Plinius. Panthera & tigris macularum uarietate propè solæ bestiarum spectantur, cæteris unus ac suus cuiusq; generis color est, Plinius. Tigres bestias insignes maculis notæ & pernicitas memorabiles reddiderunt. fuluo nitent. hoc fuluum nigrantibus segmentis interundatum, uarietate apprime decet, Solinus. Albertus Solini uerba non rectè inuertit, nigri coloris esse scribens, fuluis uirgulis quasi undatim intercepti. Tibi dant uariæ pectora tigres, Seneca in Hippolyto. Tigris atra, Vergilio 4. Georg. Maculosa, Ouidio 11. Metamor. Vngues habet aduncos, dentes acutos, pedem multifidum, Albertus. Omnia fermè animalia sæua feli similia sunt, pantheræ, lynces, pardi, & forsan etiam tigrides. commune enim est unguium magnitudo & robur, pellis distincta, uersicolor ac pulchra, caput rotundū, facies breuis, (hæc duo tigridi non conueniunt:) cauda prolixa, agilitas corporis, feritas, & cibus qui uenatione acquiritur, Cardanus. Natura leonibus, sicut & ursis & tigribus angustiora (breuiora intelligo) creauit colla. quia in terra ceruicem & ora non deijciunt pascendi gratia, sed aut ceruum inuadunt, aut bouem ouemq; discerpunt, Ambrosius. Fallò creditur omne genus tigrium fœmineum esse, nec coire cum ullo mare, sed ex uento concipere. capitur enim nonnunquam mas, etsi rarius, Oppianus.

C.

Tigrides indomitæ rancant, rugiuntq; leones, Author Philomelæ. Si uenatores raptis eius catulis nauibus abeant, mœsta in littore tigris ululat, ὠρύεται, Philostratus in uita Apollonij. Qui tigridis catulum rapuit, appropinquante fremitu, (ipsa tigride fremente,) abijcit unum ex catulis, Plinius. Oppianus tigrin & cætera leænæ similia habere scribit, si pellem maculosam excipias, & similiter inquit eius λελαγυῖαν ὀδόντας. ¶ Tigrin Hyrcani & Indi ferunt, animal uelocitatis tremendæ, & maximè cognitæ dum capitur, Plinius. Vide inferius in E. Tigres bestias macularum notæ & pernicitas, memorabiles reddiderunt, Solinus. Et rursus, Pedum tigridis motum nescio an uelocitas an peruicacia magis adiuuet. nihil tam longum est quod non breui penetret. nihil adeò antecedit, quod non illico assequatur. Cætera (præter pellem uariam) similis est leænæ: sed multò celerior tum hac, tum quibusuis uelocibus feris. cursu enim similis est Zephyro genitori. nam à uento eas concipere falsò creditur, Oppianus. Huic fabulæ forsan nimia earum uelocitas occasionem dedit, ut & equos quosdā uelocissimos è uentis prognatos ueteres fabulati sunt, ut equos Dardani ex Borea. In Lusitania etiam equas ex uento concipere, in Equo C. ex Varrone retuli. Præter tigridem nullum animal fermè rapax, pernix est, Cardanus. Ocyor & cœli flammis & tigride, Lucanus lib. 5. ¶ Indi tigrim elephanto robustiorem multò existimant. aiunt autem eam maximi equi magnitudine esse, uelocitate & uiribus tantis, ut nullum ei animal conferri possit. nam si quando cum elephanto pugnat, insilire in eius caput, & facile suffocare. Quas uerò nos uidemus & appellamus tigres, Nearchus scribit thôas uarios & maiores esse, Arrianus in Indicis. Megasthenes prodidit, in Prasijs tigres gigni leonibus duplò ferè maiores, eo robore ut si de mansuetis unus à quatuor hominibus ductus, muli posteriorem pedem (τῷ ὀπισθίῳ ποδὶ δραξάμενον ἡμιόνου: potest & aliter uerti, ubi mulum posteriore pede [suo posteriore pede, muli pedē] apprehenderit,) cōprehenderit, ad se trahat, Gillius ex Strabone. De tigride cicure quæ ferum leonem lacerauit, Martialis carmen extat in libro Spectaculorum, epigrammate 18. ¶ Tigres in Hyrcania urgente inedia Oxum & Maxeram amnes aliquoties natatu superantes, improuisæ finitima populantur, Am. Marcellinus. ¶ Cibi causa omne animalium genus, quadrupedes præsertim maiusculas, inuadit. Elephantum ab ea facile superari, & mulum uel pede apprehensum trahi, (à maiore scilicet & propriè dicta tigri,) paulò ante recitaui.

Ceruos, boues & oues inuadit, Ambrosius. Tigris cicur obiecto hœdo, quo cum familiariter dis uersata erat, biduum totum abstinuit: tertio die cum esuriens aliud postularet, felem datum discerpsit, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. ¶ Per syluas tum (tempore libidinis) sæuus aper, tum pessima tigris, Heu malè tum Libyæ solis erratur in agris, Vergil. in Georg. Coitus auersus elephantis, camelis, tigribus, &c. quibus auersa genitalia, Plinius & Solinus. Tigris multos parit catulos, Albertus. Tigris cursu est similis Zephyro genitori: etsi fabulosum uideatur feris uentum misceri. falsò enim creditur omne tigrium genus fœmineum esse, nec coire cum ullo mare. capitur enim nonnunquam mas, etsi rarius, ut qui uisis uenatoribus catulos deserere, & fuga sibi consulere soleat, manente cum eis matre, Oppianus. Ex tigride & cane Indicos canes gigni confirmāt: uerum non statim, sed tertio coitu. primo enim belluinos adhuc catulos procreari aiunt. alligantur canes locis desertis, & nisi bellua incensa libidine sit, sæpe lacerantur, Aristoteles. Idem alibi canes Indicos generari scribit ex cane & fera quadam simili, ἐκ θηρίου τινὸς ὁμοίου, nomine non expresso. Plinius Hyrcanos canes ex tigribus nasci scribit, ut dixi in Canibus robustis.

D.

Tigris bellua est aspera, sæua, indomita, rabida. his enim epithetis eam poëtæ cognominant. Tigres leonesq; nunquam feritatem exuunt, aliquando submittunt, & cum minimè expectaueris, exasperatur toruitas mitigata, Seneca in epistolis. Leonibus manus magister inserit, osculatur tigrim suus custos, Ibidem citante Crinito. Indi ad suum regem afferunt tigres domitos, cicures pantheras, &c. Aelianus. Plutarchus (in libro Vtra animalium &c.) scribit hœdum quo cum tigridi uiuendi consuetudo fuisset, cum deuorandum huic quidam obiecissent, eiusmodi feram, quamuis alterius cibi nulla facultas esset, ab edendo non modò se sustētasse toto biduo, uerū etiam ut aliū cibū petere intelligeretur, caueam (galeagram) qua contineretur, distraxisse, & dirupisse. Eandem historiā de pardali, quæ hœdum secum nutritum attingere noluerit, ex Aeliano retuli in Panthera D. Tigris animal est sæuissimum, & incomparabili rabie sæuiens, præcipuè quando raptis catulis insequitur uenatores, Physiologus. Leones, pantheræ & tigrides, fœtus suos uehementer amant, & pro ipsis contra uenatores pugnando, quæuis tela & mortem quoq; contemnunt, Oppianus libr. 3. de uenatione. De ijsdem & lyncibus ibidem scribit, quod cum ad latibula sua reuersæ catulos sibi ablatos nō reperiunt, magno & miserabili eos ululatu plangant. Tigris mas rarò capitur. nam uisis uenatoribus relictis catulis in fugam se conijcit. fœmina uerò cum catulis manet, & animo mœsta à lætis uenatoribus irretita capitur, Oppianus. Plura adferemus mox sequenti capite. Tigris etiam (si. similia proximè de elephanto dixerat) feris cæteris truculenta, atq; ipsa elephanti quoq; spernens uestigia, homine uiso transferre dicitur protinus catulos, Plinius. ¶ Quæ animalia tigris inuadat, laniet, aut suffocet, præcedenti capite dixi. uidetur enim cibi duntaxat gratia, quæcunq; consequi potest, interimere. ¶ Tigrem dicunt si tympanorum sono obstrepatur, insanire atq; furere, seseq; discerpere & lacerare, Aelianus.

E.

Tigris uiuus capi adhuc non potuit, Varro de lingua Lat. Iuxta Gangen Indiæ fluuium buglosso similis herba nascitur, cuius succum expressum Indi seruant, & intempesta nocte latibulis tigrium aspergunt, unde illæ sic afficiuntur, ut cum progredi nequeant, immoriātur, (ὡς δι' ἐξ τὴν δύναμιν τῆς ἰσχυούσης πρασιᾶς, προχωρῆσαι μὴ δυνάμενα, ἀποθνήσκειν,) ut Callisthenes prodit tertio de uenatione, Plutarchus in libro de fluuijs. Tigrin Hyrcani & Indi ferunt, animal uelocitatis tremendæ, & maxime cognitę dum capitur. Totus enim fœtus, qui semper numerosus est, ab insidiante rapitur equo quàm maxime pernici, atq; in recentem subinde transfertur. At ubi uacuum cubile reperit fœta (maribus enim cura non est sobolis) fertur præceps, odore uestigans. Raptor appropinquante fremitu, abijcit unum ex catulis. Tollit illa morsu, & pondere etiam ocyor acta remeat, iterumq; consequitur & subinde, donec in nauem egresso irrita feritas sæuit in littore, Plinius. Tigrium potentia (uelocitas) maximè probatur, cum maternis curis incitantur, cum catulorum insistunt raptoribus. Succedant sibi equites licet, & astu quantolibet amoliri prædam uelint, nisi in præsidio maria fuerint, frustra est ausum omne. Notantur frequentissimè, si quando latrones (uenatores) suis asportatis catulis renauigantes uident, in littore irrita rabie se dare præcipites, uelut propriam tarditatē uoluntaria castigantes ruina: quanquam de fœtu uniuerso uix unus queat subtrahi, Solinus. Ad naues usque procedere tigrim ferunt catulorum repetundorum gratia, illisq; receptis cum gaudio abire. quod si ablatis catulis abeuntes naues aspiciat, mœstam in littore ululare, (uide etiam supra in D.) quandoq; etiam ob doloris magnitudinem mori, Philostrat. lib. 2. de uita Apollonij. Mas raro capitur. nam uenatoribus conspectis, catulos deserit & fugit. fœmina uerò cum eis manens, irretita à uenatoribus capitur, Oppianus. Venatores quidam sphæras uitreas catulorum quos rapuerint insequentibus matribus obijciunt, quas illæ intuentes, imagine quam ipsæ reddunt decipiuntur, ut catulos subesse putent, idq; eo magis, quod sphæra moueatur, ceu uiuum in se animal continens. Sed cum tigris sphæram pedibus confringit, ut catulo potiatur, delusam se uidens pergit insequi. Illi alias subinde sphæras obijciunt, deluduntq;, donec ad ciuitates uel naues euadant, Albertus. ¶ Darienen insulam noui Orbis in Oceano Occidentali, quæ octo ferè dierum nauigatione ab Hispaniola distat, infestatam anno superiore (circa annum Domini 1514.) aiunt, ita ut integro semestri tempore, nox nulla indemnis

demnis abierit, quin uel iuuenca aut equa, canis aut porcus, intra uici ipsius uias interimeretur. Armenta gregesq́ iam assequuntur. imò & minimè tutò referunt, domo exisse quenquam eo tempore, quando præcipue catulos alebat, tunc nanq; adoriebatur & homines, fame urgente catulorum, si homines prius occurrissent quàm brutum animal. Necessitate cogente tandem ars inuenta est, qua tanti sanguinis pœnas lueret, exploratis angustijs semitarum, quibus è cauernarum latebris ad prædam noctu prodire solebat, iter scissum est. Excauatam scrobem cratibus & egesta terra, parte superuacua dispersa, strauerunt. Veniens incautus, mas quidem erat, tigris decidit in foueam, & sudibus acutis in scrobis fundo fixis inhæsit. Rancatu suo uniuersam obtundebat uiciniã, & montes illo stridore reboabant. Saxis ingentibus è fossæ superciliјs in eum sudibus infixum deiectis, peremptus est. In mille assulas & mille frustula, fixa dextra, directas hastas & ab alto iaculatas dirumpebat. Semianimis & exanguis formidine replebat intuentes. Ioannes quidam Ledesma Hispalensis, de tigride illo se comedisse fassus est. bouina carne nihilò deteriorem esse mihi retulit. Vnde tigridem esse dicãt interrogati, qui nunquam tigridem uiderunt: respõdent, à maculis, à feritate, à dexteritate, à signisq; alijs ab authoribus datis tigrim arbitrari. Cum & pardos & pantheras maculatos ex ipsis plærıq; se uidisse prædicent. Tigride mare perempto, montes uersus uestigia illius secuti, antrum coniugale ipsius domicilium adeunt, duos, absente genitrice, catulos uberibus adhuc matris indigos auferunt. Mutato consilio, quo grandiusculos effectos in Hispaniam post hæc mitterẽt, ferreis catenis diligenter in colla compositis, ad maternum antrum paruulos reportant lactandos. Post paucos inde dies regressi ad speluncam, catenis nil suo loco mutatis, uacuam repperêre speluncam. Putant à matre in frusta præ rabie dilaceratos, ablatosq́ ne quisquam eis frueretur. Asseuerant nanq; solui è catenis nullo pacto potuisse uiuos. Pellis perempti tigridis ad Hispaniolam, siccis herbis & culmo farcta, missa est ad Almirantum & primores. Qui à tigride incommoda passi sunt, & qui pellem eius tractarũt, hæc mihi disseruerunt. quæ dant accipimus, Petrus Martyr Oceaneæ Decadis 3. libro 2. ¶ Diuus Augustus Q. Tuberone, Fabio Maximo coss. quarto nonas Maij, theatri Marcelli dedicatiõe, tigrin primus omnium Romæ ostendit in cauea mansuefactam: diuus uerò Claudius simul quatuor, Plinius. Inter munera Augusto missa ab Indis, tigres Romæ uisæ fuêre primo, ut author est Dion, Cælius. Fuerunt sub Gordiano Romæ tigres decem, leones mansueti sexaginta, &c. Iul. Capitolinus. Heliogabalus portentosi ingenij imperator, leones & tigres ad currum iunxit, Cybelem se & Liberũ patrem uocitans, Textor ex Lampridio. Meminit etiam Crinitus 16. 10. Picto quòd iuga delicata collo Pardus sustinet, improbæq; tigres Indulgent patientiam flagello, Martialis in libro Spectaculorum epigrammate 148. Romæ in triumpho Aureliani fuerunt tigrides quatuor, camelopardali, alces, Vopiscus. Edita munera in quibus præter alia diuersa ex toto orbe terrarum, tigrides exhibuit, Capitolinus in Antonino Pio.

F.

Mensæ apud Indos imponuntur leones, apri, & tigrium clunes. Cæteris enim animalis huius partibus uesci Indi prohibentur, Philostratus lib. 2. de uita Apollon. Qui in Dariene insula tigrinam carnem gustauit, bubula nihilò deteriorem esse retulit, ut præcedenti capite recitaui.

H. a.

a. Tigris ab alijs aliter scribitur, inflexione etiã & genere non ijsdem utuntur authores. Τίγρις, cum animal significat: τίγρης uerò, cum fluuium, Suidas. sed hanc distinctionem non uideo obseruari. Τίγρις εὐφράτης φέρονται, Dionysius Afer de fluuio. Τίγρις iôta habet in ultima (inquit Eustathius Dionysij Scholiastes,) quod inflexio indicat. genitiuus enim Τίγριος est apud Aristotelem & Dionysium: ut ὄφις, ὄφεως. ut genitiuus Atticus inde fiat τίγρεως. Arrianus tamen per d. inflectit, Τίγριδος, ut etiã author fabulæ Susannæ, Damascenus ut inscriptio præ se fert. Sic & à uocabulo Apis gignendi casum alij ἄπιδος faciunt, alij ἄπεως. Sunt qui scribant τίγρης, τίγρητος, ut nomina in ης Iambica. Apud Iulianum quidem & Arrianũ de gestis Alexandri, reperitur etiam Πίγρης, de fluuio, per p. ab initio. Est & Paphlagoniæ fluuius Tigris, τίγρις, τίγριος Xenophonti, Hæc Eustathius: Possunt autem omnia sic accipi, ut tam de animali quàm de fluuio intelligantur. Πίγρης tantum per p. ad fluuium propriè pertinere uidetur. Ego in Arriani Indicis inuenio τίγρις, τίγριος, τίγριν, de animali. Græci authores, quos ego uiderim, omnes sine delta inflectunt: Latini uerò aliquot cum delta, præsertim recẽtiores. Tigrides enim legimus apud Solinum, Capitolinum, & authorem Philomelæ: Tigridum, apud Am̃. Marcellinum: Tigridibus, apud Capitolinum. Ocyor tigride, Lucanus lib. 5. Tigrin, tigrim, & tigrem, apud ueteres Latinos reperio, omnia in accusandi casu. Legimus & in plurali numero apud classicos authores, Plinium, Senecã, &c. tigres, tigrium, tigribus. Tu (alloquitur testudinem instrumentum musicum) potes tigreis, comitesq; syluas Ducere, Horatius Carminum 3. 11. Idem in libro de Arte, primam huius uocis corripuit, Dictus ob hoc lenire tigres, rapidosq; leones, de Orpheo. Tigris qui est ut leo, qui uiuus capi adhuc non potuit, Varro genere masculino. Plinius & alij Latini omnes, ni fallor, fœminino genere efferunt. Græci uerò plerıq; in masculino, Pausanias, Oppianus, Strabo: qui τίγρεις μεγίστας dixit. Plutarchus uero in libro Vtra animalium, &c. fœmininum fecit. ¶ Alsebha Arabicè est nomen commune ad omnia quadrupedum genera, quæ dentibus & unguibus suis aggrediuntur homines mordendo & lacerando, & quandoq; mortem inferendo, ut leo, lupus, tigris, & similia, Bellunensis. Vetus Auicennæ interpres lupos uertere solet. A

fluuio dicor, fluuius uel dicitur ex me, Iunctaq; sum uento, uento uelocior ipso, Et mihi dat uentus natos, nec quæro maritos, Camerarius in Exercitijs rhetoricis. est autem ænigma de tigri.

¶ Epitheta. Armeniæ tigres, Vergilius 5. Aegloga. Atqui non ego te tigris ut aspera, Getulúsue leo frangere persequor, Horatius 1. Carm. Atra, Vergil. 4. Georg. Hyrcanæq; admorunt ubera tigres, Idem 4. Aeneid. in sæuum & crudelem. Improbæ, Martialis. Indomitæ, Author Philomelæ. Maculosa, Ouidius 11. Metamorphoseos. At rabidæ tigres absunt, & sæua leonum Semina, Vergilius de Italia. Quis scit an hæc sæuas insula tigres habet? Ouidius episto. 10. Tibi dant uariæ pectora tigres, Seneca in Hippolyto. Virgatæ, Ibidem. Et præterea apud Textorem, Tigres acerbæ, Afræ, asperæ, auidæ, capistratæ, Caspiæ, carchesiæ, Caucaseæ, concitæ, dentatæ, efferæ, feræ, furibundæ, Gangeticæ, immanes, Indæ, Martiæ, Parthicæ, pedestrenuæ, rabiosæ, rapidæ, rigidæ, sæuæ, truces, spumantes, ualidæ, uiolentæ. ¶ Τίγρεις δολόεντες, Oppianus. Τίγρεις οἷα θοοὶ κραιπνοῦ ζεφύροιο γενέθλη, Idem. Et alibi, Δειδίασι γὰρ κεῖν ἴδως πολυανθέα πολλὸν ἐκεῖνον, de tigride mare.

¶ Tigrinus, adiectiuum. Mensæ tigrinæ Plinio dicuntur, ut supra retuli: quæ oblongo uenarum discursu sunt. tales apud nos ex acere & fraxino fiunt, & ut resplendeant flauo pigmento (uernicem uulgus uocat) illinuntur. ¶ Tigris nomen est nauis Massici apud Vergilium libro decimo Aeneidos. ¶ Hippotigrin animal celebratum inuenias in Antonino Caracalla ex Dionis Nicæi historia, Cælius.

¶ Tigris uiri nomen in epigrammate quod Suidas citat in dictione Βῶλος: Τίγρις μὲν πλουσίων ἱερὰς βῶλον. ἐν δ' ἀλίοισι Κλίτηγος. ἐν θυρσοῖ Δάμις ἐρχομενόμενος. Tigris Ouidio inter canes Alcæonis numeratur. Nominibus canes non longissimis appellandi sunt, quo celerius quisq; uocatus exaudiat, nec tamen breuioribus quàm quæ duabus syllabis enuncientur, ut sunt Scylax, Ferox: aut fœmina, Lupa, Cerua, Tigris, Varro. Tigranes rex fuit Armeniæ maioris, quem primò Lucullus, deinde Pompeius Magnus uicit. Est & fluuij nomen. ¶ Tigris appellatur ingens fluuius, propter uelocitatem, qui instar bestiæ nimia pernicitate decurrit. Hic de paradiso exiens, iuxta Scripturę fidem, pergensq; contra Assyrios, post multos circuitus (Iosepho teste) in mare rubrum defluit. Plura leges in Onomastico. De scriptione & inflexione huius uocabuli attuli quædam superius ab initio huius capitis. Quaq; caput rapido tollit cum Tigride magnus Euphrates, Lucanus. Τίγρις, fluuius Persarum, & fluuij sonitus, ῥοῖζος, Hesychius. Tigris rapidissimus fluuiorum est, ut nullus ei pernicitate conferri possit: quamobrem Tigris uocatur, quod iaculum uel sagittam uelocitate æquet. Medi enim sagittam tigrin uocāt. Sic & Acis Siciliæ fluuius apud Theocritum dictus uidetur, quod ἀκίδι, id est spiculo uel telo celeritas eius comparetur. Aliqui tamen malunt à tigri fera nominatum hunc fluuium. Fabulantur enim quod cum Sylax (Σόλαξ, apud Plutarchum de fluuijs) hic amnis uocaretur, hoc est κατωφερής, (nimirum à præcipiti & prono lapsu, quo in Araxem & Arsacidem paludem deuoluitur,) postea tigris appellatus sit, hanc ob causam. Bacchus ab irata Iunone ad insaniam redactus cum passim temere uagaretur ad hoc flumen peruenit, & cum de traiectu anxius hæreret, miseratus eum pater Iupiter, tigrin feram mittit, qua uectus ille traiecit, unde fluuio nomen impositum. Sed etiam citra fabulam à feræ huius summa & incomparabili pernicitate nomen ei aptè imponi potuit. Hic fluuius intelligitur etiam in doloso illo oraculo quod Iuliano redditum est, promittens insignia quædam facinora ædenda παρὰ θηρὶ ποταμῷ, ἤγουν παρὰ τῷ θηριωνύμῳ Τίγρει, Eustathius in Dionysium Afrum scribens. Addit & Arriani ex opere de gestis Alexandri uerba: Euphrates & Tigres, (Τίγρις, aliás Τίγρης) fluuij, mediam inter se Assyriam includunt. Vnde & Mesopotamia ab incolis Tigres uocatur (ipsa potius regio sic uocatur, ut & Dionysius poëta canit,) & humilior est Euphrate. Sed aliam cur Tigris sic dictus sit fabulam Hermesianax affert: Dionysius (inquit) ad amorem suum nec donis nec precibus pellicere posset, in tigrin feram mutatus, metu consternatam per fluuium transuexit, & Medum filium ex ea genuit, qui iam adultus in rei memoriam fluuium appellauit Tigrin, Plutarchus in libro de fluuijs. Tigrin aiunt prope hostia quibus in mare se exonerat, Pasitigrin uocari, quasi non amplius simplicem sed πασιτίγριν Τίγριν, propter multos in se receptos amnes, Eustathius in Dionysium. Desle Arabicè est fluuius in Mesopotamia, iuxta quem erat ciuitas Niniue, & apud Latinos Tigris nominatur, &c. Bellunensis in glossis in Auicennam. Tigris minor & Delas fluuij, Apameam Mesenorum ciuitatem circundant, Stephanus. Tigris Xenophonti Paphlagoniæ fluuius est triplethros, hoc est trium iugerum latitudine. Herodotus etiam scribit non unum solum esse tigrin, sed alterum etiam & tertium, qui nec idem sint, nec ex eodem fluāt, sed nomen tantum commune habeant, Eustathius. Tigrana Ptolemæo 2. 6. oppidum est Mediæ in mediterraneis. Τιγρανόκερτα, τὰ apud Stephanum & Strabonem, urbs est iuxta Armeniam, quasi Tigrani ciuitas. nam Parthis certa ciuitas est. Inhabitauit autem eam Tigranes Armeniæ rex.

¶ b. In rubri maris insula esse fruticem baculis tantum idoneæ crassitudinis, uarium tigrium maculis, ponderosum, & cum in spissiora decidit uitri modo fragilem, Alexandri Magni comites prodiderunt, Plinius.

¶ c. Cum Maximinus omnia in uiribus suis ita poneret, quasi non posset occidi, quidam in theatro præsente illo dicitur uersus Græcos dixisse, quorum hæc erat Latina sententia: Qui ab uno nō potest occidi, à multis occiditur. Tigris fortis est & occiditur, &c. Iulius Capitolinus. Turrigeros elephan-

elephantorũ miramur humeros, tigrium rapinas, &c. Plinius. Tigris ut auditis diuerſa ualle duorum Extimulata fame mugitibus armentorũ, Neſcit utro potius ruat, & ruere ardet utroq;. Sic dubius Perſeus dextra læuáue feratur, Ouidius 5. Metam.

¶ d. Hoc ego ſi patiar, tum me de tigride natam, Tum ferrum & ſcopulos geſtare in corde fatebor, Medea apud Ouidium 7. Metam. Syluestres homines Cædibus & uictu fœdo deterruit Orpheus, Dictus ob hoc lenire tigres, rapidoſq; leones, Horatius de Arte.

¶ h. Bacchus in curru, quem ſummum texerat uuis, Tigribus adiunctis aurea lora dabat, Ouidius 1. de Arte. Hac (uirtute) te merentem Bacche pater tuæ Vexêre tigres, indocili iugum Collo trahentes, Horatius Carm. 3. 3. Sed de tigribus alijsq; feris maculoſis Baccho ſacris, plura dixi in Panthera h. Heliogabalus tigres iunxit, Liberum ſeſe uocans, Lampridius. ¶ Poetis quidẽ omnia licent, ſed cum aliqua uerisimilitudine, non ut Serpentes auibus geminentur, tigribus agni, Horatius de Arte. ¶ Protei conformatio in diuerſa corpora, imaginum falſarum rationem continet quibus deludimur. Eſt qui expleſſe iram, crudelitatis cõceptaculum, inter optata maximè opinatur, tunc in tigridem demutatio recognoſcitur, &c. Cælius.

DE VRSO.

A.

VRSVS Hebræis eſt דוב, dob, cõmunis generis, plurale דבים, dubim. Primo Regũ cap. 17. Arabice legitur dubbe, (quo nomine Saracenos etiam hodie uti quidã prodidit,) Chaldaice דובא, duba. Aldub urſus eſt, Bellunenſis. Δαβαλ urſus Chaldæis, Heſych. Varin. Auicennæ uetus interpres alicubi adib, id eſt, lupum cum aldub, id eſt urſo confundit: Vide in Lupo A. Adraces, id eſt teſticuli urſi, Syluaticus. Maractis, id eſt fel urſi, Idem. uidetur autem nomen ineptè compoſitum, ex diuerſis linguis. nempe à marah quod fel Hebræis, & arctos, ἄρκτος, quod Græcis urſum ſonat. ¶ Itali hoc animal uocant orſo: Galli, ours. Hiſpani ſimiliter Italis orſo: alij tamen ſine r. oſo uel oſſo proferunt. Germani bår, uel (ut alij ſcribunt) beer. Angli ſimiliter beer uel beare. Illyrica lingua uariat. nam Bohemi nedwed appellant: Poloni wewer, per anadiploſin (ut apparet) Germanici uocabuli.

B.

Vrſos multos regiones frigidæ gignunt, & quidem fuſcos aut nigros. quorum duo ſunt genera, magni & parui. hi facilius arbores ſcandunt, & in tantam magnitudinem, in quantam illi nunquam creſcunt, Ge. Agricola. Paruum urſorum genus audio ab Heluetijs noſtris uocari ſteinbären, id

est saxatiles aut saxorum incolas ursos. Maiores, in quibusdam Germaniæ locis, **hauptbären**, quasi capitales ursos. Vrsus alius uulgò notus est, & alius aquaticus colore albo, qui sub aqua uenatur ut lutra & castor, Albertus. Sunt quædam genera ursorum alborum & canum & luporum, & similium quorundam animalium amphibia, quæ tam in aqua quàm in terra uersantur, Idem. In Oceani insulis ad Septentrionem, diuersis locis, Islandiæ præcipue, magni & sæui ursi albi reperiuntur, qui manibus suis glaciem frangunt, & è foraminibus extractos pisces deuorant, ut Olaus Magnus annotauit. Sed de ursis albis plura adferam paulò post. Abundant ursi in alpinis Heluetiæ regionibus, magni, ualidi, & præ cæteris animosi, ita ut robustos etiam equos & boues lanient. quamobrem ab incolis magno studio capiuntur, Stumpfius. ¶ Formicæ nimium abundant in occidentalis Indiæ partibus nonnullis. Ibi gignitur animal quod uocăt VRSVM FORMICARIVM, quod lingua eas rapiat depascaturq́;. atq; sic regionis iacturæ prouisum est, cum ad nullum alium usum hoc animal paratum uideatur. neq; enim ferum est, nec mordax: dictumq́; potius ursus à similitudine corporis, quàm à robore uel feritate. hoc linguæ humore discutit ac disijcit solidissimas formicarum domos. inde etiam his disiectis linguæ hærentes ad se trahit ac deuorat, Cardanus.

¶ Elephanti si à Libya dicti essent Lucę boues fortasse, pantheræ quoq; & leones non Africanæ bestiæ dicerentur, sed Lucæ. Sin ab Lucanis, ursi cur potius Lucani quàm Luci dicti? Varro de lingua Latina. Et rursus, Vrsi Lucana origo, uel unde illi nostri ab ipsius uoce: (sed locus mihi corruptus uidetur.) Vrsi Persici ultra omnem rabiem sæuiunt, Marcellinus libr. 24. Quod freno Libyci domantur ursi, Martialis. Numidici ursi forma cæteris præstant, rabie duntaxat, & uillis profundioribus, Solinus. Seruatum est (inquit Crinitus) in Romanis Annalibus relatum, ursos Numidicos in Circo Romano ab ædilibus æditos M. Pisone & M. Messala coss. quam rem C. Plinius mirari se plurimum refert, quod etiam Numidicos additum sit, cum in ipsa (ut inquit) Africa minimè ursi gignantur. Ego etsi à Plinij authoritate non censeam penitus dissidendum, non tamen prętermittam quo minus ea de ursis Numidicis ascribam, quæ cum publica Annaliũ authoritate conueniant. Post hæc recitatis Solini uerbis, tum illis quæ nos iam attulimus: tum illis quibus Annalium uerba continentur, ut apud Plinium quoq;, addit: Herodotus quoq; Halicarnasseus idem sensit de ursis Libycis: ut poëtas nostros mittamus qui apertè probant fuisse Numidas ursos maximè celeres. nam & Numidas & Libycos passim appellitant. cuiusmodi illud, Profuit ergo nihil misero, quod comminus ursos Figebat Numidas Albana nudus arena, Hæc ille. Mirabile in Africa, nec apros, nec ceruos, nec ursos esse, Plinius 8.36. Atqui Herodotus lib. 4. ceruum & aprum duntaxat in Africa reperiri negat, & Aristot. de hist. anim. 8.28. ceruum, aprum, & capram syluestrem, uel, ut Plinius transfert, capream: ursum uerò de suo addit. lapsus, ut puto, memoria, cum Cretę non Africæ ursos deesse dicere debuisset. nam proximè ante Cretæ meminerat, his uerbis, Mirabile in Creta ceruos, præterquam in Cydoniatarum regione, non esse: item apros & attagenas, herinaceos. Vrsos uerò Cretam non alere hoc loco non meminit, quod tamen alibi asserit: In Olympo (inquiens) Macedoniæ monte non sunt lupi, nec in Creta insula, ibi quidem non uulpes ursiue. Et Aristoteles in Mirabilibus, In Creta (inquit) lupos, ursos, uiperas, & his similes feras nasci negant, eò quod Iupiter in ea natus sit. Angliam quoq; ursis carere audio. In extrema Arabiæ regione à Dira usq; ad Austri cornu circa ultimum promontorium, ursi reperiuntur carniuori, qui nostros & magnitudine & celeritate longè exuperant, colore fului, (πυῤῥοί, ruffi,) Strabo lib. 16. Apud Roxolanos & Lituanos ingentes hodie uenantur ursos, qui regibus illis sunt etiam in delicijs mansuefacti, Volaterranus. In Mysia aiunt genus esse ursorum alborum, qui cum à uenatoribus urgentur, talem halitum ædant, qui canũ carnes putrefaciat, & aliorum quoq; animalium cibo ineptas efficiat. Quod si quis instet & propius accedat, phlegma copiosum ore emittunt, quo canum ora afflat, & similiter hominum, ita ut uel suffocet uel excæcet, Aristoteles in Mirabilibus. Mysia albos ursos gignit, qui pisces ut lutra & fiber capiunt, Ge. Agricola. sed quærendum an Mysij illi ursi albi, quorum Aristoteles meminit, terrestres tantum non amphibij sint. Pausanias in Arcadicis meminit uidisse se apros albos, & ursos Thracios albos, quos homines priuati possederint. Aethiopiæ rex in epistola quam Hebraicè ad Pontificem Romanum scripsit, camelos & ursos albos in regno suo reperiri testatur. Iam perdix uisa est alba, & coruus, & passer, & ursa, Aristoteles in libello de coloribus, Ruellio interprete. uide in Ceruo B. quamuis in codicibus uulgatis habetur, καὶ μέλας ὤφθη ποτὲ πέρδιξ καὶ ἔλαφος καὶ ἄρκτος, &c. Ruellius nõ μέλας, sed λευκὸς legit, quod probo.

¶ Vrsus animal est humidum ualde & informe, Albertus. Vergilius ursos informes, Ouidius turpes dixit. Quid nisi põdus iners, stolidæq́; ferocia mẽtis? Ouidius in Halieut. de urso. Corpus ei crassum & uix mobile, Albertus. Vrsos multos regiones frigidæ gignunt, & quidem fuscos aut nigros, Ge. Agricola. Sunt qui ursum semper crescere affirment: & sanè inueniuntur aliquando ursi longitudine quindecim (quinq;) cubitorum. Sunt autem apud nos nigri, fusci, & albi, Albertus. Forte pellem ursinam dum hæc commentabar, Viennæ uidi ex Lituania allatam, longitudinis cubitorum quinq;, latitudinis tãtæ ut quodlibet uel bouis tergus uinceret: quæ Cæsari Maximiliano tum in Thermis Badensibus lauanti oblata, summæ admirationi fuit, Vadianus in Melam. Vrsi pellis spissa & uillosa est, Albertus. Numidicis ursis uilli profundiores, Solinus. Illis qui ad dissectionem partiũ humani corporis præparari uolunt, si desint simię aut similes eis animantes: alias deligent quibus

quibus artuum extrema in digitos quinque discreta sint, &c. & nisi commodior alia contigerit, ursum & leonem, & omnia quæ serratis dentibus sunt, Galenus de anatomicis admin. Credit Theophrastus per id tempus (cum latitant hyeme) coctas quoque ursorum carnes, si asseruentur, crescere, Plin. & Albertus. Vide paulò mox in Adipe. Eodem tempore (cum latitant) sanguinis exiguas circa cor tantum guttas, reliquo corpori nihil inesse Theophrastus credit, Idem. Vrsis nulla est medulla, Plinius. Axungia & laridum sunt in animalibus non cornigeris, quorum quatuor dentes ut plurimũ pminent, ut sunt, porcus, glis, felis, canis, ursus, &c. Monachi in Mesuen. Valde mirabile est quod circa adipem ursi contingit, qui eo tempore quo latitant ursi, in uasis attollitur & replet ea, Theophrastus in libro de odoribus. (Idem paulò ante de carnibus ursi ex Plinio diximus, Theophrastum citante.) In Mirabilibus etiam Aristotelis legimus ursinum adipem latente hoc animali augeri in uasis eaque excedere. His adijciam Oppiani uersus de ursi corpore & aliquot eius partibus:

Λάχνην μὲν πυκινὴν δνοπαλέστηλον ἀμφιέσαντο, Μορφὴν δ' οὐκ ἀγανὴν παναμοιβάδιοισι πεδοῖσιν.
Κάρχαρον, ὀλόμενον, τανυὸν στόμα, κυανέη ῥίς, Ὄμμα θοὸν, σφυρὸν ὠκύτερον, δέμας ὀξυκάρηνον.
Χεῖρες χερσὶ βροτῶν ἴκελαι, πόδες ἠδὲ πόδεσσι.

Inualidissimum urso caput, quod leoni fortissimum. Ideo urgente ui præcipitaturi se ex aliqua rupe, manibus eo operto iaciuntur, ac sæpe in harena colapho infracto exanimantur, Plinius. Inualidũ ursis caput, Solinus: sed præcipuè synciput, Albertus. Capitis ossa infirmissima esse ursis, durissima psittacis, suo diximus loco, Plinius. Os siue rostrum ursi oblongum est, instar fermè suilli, Mich. Herus. Os longum urso, Gillius ex Oppiano. Vtrinque dentatus est. Dentibus exertis armatus, Gillius ex Oppiano: qui tamẽ non χαυλιόδοντα, hoc est dẽtibus exertis ursum esse scribit: sed os eius κάρχαρον esse, hoc est serratis dentibus, ut canes sunt. Vrsus idcirco dentibus retia non lacerat, quod ijs bene penitus reconditis, ea ipsa propter labrorum crassitudinem assequi non possit, Gillius (ex Plutarcho de causis naturalibus.) Natura leonibus, sicut & ursis & tigribus angustiora (breuiora) creauit colla, quia in terra ceruicem & ora nõ deijciunt pascendi gratia: sed aut ceruum inuadunt, aut bouem ouemque discerpunt, Ambrosius. Vrso uentriculus est amplus, Aristot. Venter ei unus, ac post uentrem intestinum, sicut & lupo. est autem in aliquibus animalibus uenter maior, ut in porco & urso, ut quidam obscuri ex Aristotele citant. Vrsæ mammas habent quaternas, Aristot. & Plinius. Genitale ursi, simul ut expirauerit, cornescere aiunt, Plinius. Homini genua & cubita contraria: item ursis & simiarum generi, ob id minime pernicibus, Plinius. Vrsa pedes habet manibus similes, Aristoteles. Extrema similia habet homini, Albertus. Manus earum similes humanis manibus, & pedes pedibus, Oppianus. Vrsis uis maxima in brachijs & lumbis: unde interdũ posticis pedibus insistunt, Solinus. Cameli pes imus uestigio carnoso est, ut ursi. qua de causa in longiore itinere lassescunt, Plinius. Nostri manus, id est anteriores pedes ursi uocant **datzen** uel **taapen**. Armati unguibus ursi, Ouidius 10. Metam. Vrsis natura caudam diminuit, quòd reliquum corpus admodum pilosum sit, Aristot. Caudæ paruæ sunt uillosis animalibus, ut ursis, Plinius.

C.

Vrsus animal est humidum ualde & informe, Albertus. Valde frigidum & pituitosum, ut constat ex corpore eius quod admodum crassum & uix mobile est, pedes lati, pellis densa, Idem. Ex eo quod hyeme latitant ursi, & absque cibo multum temporis degunt, pituitoso eos temperamento esse conijcio. ¶ Antonino Getæ familiare fuit has quæstiones grammaticis proponere, ut dicerent singula animalia quomodo uocem emitterent, uelut, agni balant, ursi sæuiunt, &c. ut refert Ael. Spartianus. Atque in præsepibus ursi Sæuire, Vergilius de uocibus animalium auditis in domo Circes. Vespertinus circumgemit ursus ouile, Horatius Epodo. Vrsus ferus uncat, Author Philomelæ. Βρυχᾶσθαι uerbum non modo de leone dicitur: sed etiam urso & pardali & panthere, (quæ uocabulũ proprium suæ uocis non habent, Varinus,) Pollux. Σμερδαλέη βρυχή, Oppianus de urso: Gillius uertit rugitum infestum. Venatores nostri de ursi irati uoce utuntur uerbo **brommen** uel **brummen**: aliqui etiam **bülen**. Vrsus latitans cum murmure quodam pedes sugit, Alexander. ¶ Ingrediuntur ursi & bipedes, Plinius. Ingredi uel duobus innitens pedibus erectus aliquandiu potest, Arist. sed non diu, Albertus. Inter ingrediendum pedes primum anterius leuiter in terram ponũt, deinde posteriorem quoque partem submittunt: unde & equos similiter ingredientes **bärnbein** quidam uocari uolunt. Arborem auersi derepunt, Plinius. hoc est, non proni, sed posterioribus primum pedibus, anterioribus interim molem corporis sustentantes, ne ruant: & in hoc quoque hominem imitantur præter morem quadrupedum. Vrsi parui, (quibus nostri à saxis nomen posuerunt,) facilius arbores scandunt, Georg. Agricola. Homini genua & cubita contraria: item ursis & simiarum generi, ob id minime pernicibus, Plinius. At Oppianus, ὄμμα θοὸν, σφυρὸν ὠκύτερον. Vrsi corpus ualde crassum & uix mobile est, Albertus. Vrso uis maxima in brachijs & lumbis: unde interdum posticis pedibus insistunt, Solinus. Brachijs quidem & manibus tantum ualent, ut retia ijs potius quàm dentibus discerpant. Vrsus brachijs ad multa opera utitur. his aliquando ligna forte inuenta in canes proijcit, & frangit oliueta & aluearia apum, & in sublime scandit, Albertus. ¶ Vrsus animal uorax est, Erasmus. Vrsus animal omniuorum est: quippe qui & fructus arborum quas conscendit corpore lubrico edat, & legumina, & apes perfringens alueos, & cancros, & formicas. carne etiam uescitur. uiribus enim suis confidens, inuadit quadrupedes di-

uersas, (ut in D. referam,) Aristoteles. Carnes omnes præmaceratas, & propemodum putres comedit, Idem. Quibus uerbis Mich. Ephesius asserit Aristotelem intellexisse, ursum non uorare carnes alicuius animalis, nisi penè putridas: cuius contrarium docet obseruatio. nam deuictis sue & tauro, statim uorat, unde constat eum recentes carnes uorare. Melius igitur exponas, ut dictum est, quod ursus uoret etiam cadauera quorumcunque animalium quæ uincit ac in pugna superat, Niphus. Vrsi & fruge, fronde, uindemia, pomis uiuunt: & apibus, cancris etiam & formicis, Plinius. Vrsus alius est aquaticus albus, qui uenatur sub aqua, ut lutra & castor: alius terrestris tantum, qui comedit carnes, herbas, mel, & fructus arborum, Albertus. Vterque comedunt carnes, mel, fructus arborum, herbas, Ge. Agricola. Vespertinus circungemit ursus ouile, Horatius Epodo. Insidiantur aluearibus apum, maximè fauos appetunt, nec auidius aliud quàm mella captant, Solinus. Huius gratia arbores scandunt, ubi examen apum syluestrium animaduerterint: & clauæ mucronatæ à ramo dependentis, & aditum examinis obtegentis, dum manibus indignantes reijciunt, subinde reciprocis ictibus intereunt, ut pluribus dicetur capite quinto. Aliquando in mellarias foueas illapsi, in eis suffocantur. Oculi eorum hebetantur crebrò: qua maximè causa fauos expetunt, ut conuulneratum ab apibus os leuet sanguine grauedinem illam, Plinius. Vrsi cum extra latibula sua pascuntur, circa arbores fructiferas ferè capiuntur, Pollux. Herbam arum comedere solent cum primum è latibulo egrediuntur, ut intestinum laxetur & hiet, Aristoteles. (Vide etiam inferius ubi de latitatione eius dicetur.) Matthæolus Senensis arbustum quoddam spinosum, (quod Galli, ut mihi uidetur, spinam albã uocant, nostri malbeere) folijs ferè ut apij diuisis, flore albo, baccis rubẽtibus, &c. in montibus circa Tridentum panem ursi uulgò uocari author est. Ego hanc Plinij spinam appendicem esse conijcio: ipse Græcorum oxyacantham facit, & diuersam ab ea uuam crispinam Italorum siue berberim uulgarem. Idem alibi scribit ursos delectari specie illa rubi, quæ mora fert odorata & rubicunda, nostri quod hinnulis ceruorum grata sint hindbeere appellitant. Galenus libro 7. cap. 4. de compos. secundũ locos, plantæ cuiusdã meminit, quæ uua ursi nominetur, folijs arbuti, &c. hanc quidam ribes nostrum uulgò dictum esse conijciunt, sed falluntur, cum non arbuti sed opuli ferè folia habeat. Cætera animalia sana quæ carnibus uiuunt, herbas non comedunt, præter hominem & ursum, Albertus.

¶ Vrsi bibendo nec lambunt nec sorbent, ut cæteræ animantes, sed aquam quoque morsu uorant, Plinius & Aristoteles. ¶ Cum degustauère mandragoræ mala, formicas lambunt, Plinius. Cum gustauère mandragoræ mala, moriuntur, sed eunt obuiam, ne malum in perniciem cõualescat, & formicas deuorant ad recuperandam sanitatem, Solinus. Constat ursos ægros deuoratis formicis sanari, Plinius. (Vide nonnihil etiam infra, circa finem eorum quæ de latitatione ursi afferentur.) Vrsus cum nausea laborat, myrmeciam adit, assidensque linguam humore dulci fluentem exertam leuiter tandiu tenet, dum scatère formicis uideat, eas deglutit postea, & plurimum iuuatur, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Saturitati occurrit uomitione, quam sibi excitat commanducatis formicis, Textor sine authore. Vrsus uulneratus herbis sicci temperamenti uulnera sanare tentat, Albertus. Oculi eorum hebetantur crebro: qua maximè causa fauos expetunt, ut conuulneratum ab apibus os leuet sanguine grauedinem illam, Plinius. A latitatione egressæ in diem liberum ursæ, tantam patiũtur insolentiam lucis, ut putes obsitas cæcitate, Solinus. ¶ Dicunt aliqui ursum semper crescere, Albertus. ¶ Animæ leonis uirus graue, ursi pestilens. contacta halitu eius attingit nulla fera, citiusque putrescunt afflata reliquis, Plinius. Vide in Leone c. In Mysia aiunt genus esse ursorum alborum, qui cum à uenatoribus urgentur, talem halitum ædant, qui canum carnes putrefaciat, &c. ut in B. retuli. ¶ Vrsæ Veneris libidine flagrant, & noctes diesque ad coitũ inflammatissimæ maritos appetunt. Et quoniam feræ grauidæ maribus non miscentur, præter lyncem & leporem, ursæ ne diutius maritis careant, ut ad Venerem maturius redire possint, priusquam certum pariendi tempus uenerit, uentrem elidunt, & partũ uiolenter edunt: ac mox à recenti partu simul & alendæ proli, & explendæ libidini, (ut cuniculi quoque,) dant operam, Oppianus: ex quo Gillius perperam transtulit ursas etiam grauidas coire. Tempore non alio (quam libidinis) catulorum oblita leæna Sæuior errauit campis: nec funera uulgò Tam multa informes ursi stragemque dedère, Vergilius. Vrsi, lupi, leones acrius libidinis tempore in eos qui accesserint, sæuiũt, inter se tamen minus hæc dimicant. uidelicet ob eam rem, quia nullum ex ijs gregale est, Aristoteles. De Philippo Cosseo Constantiensium sacris præfecto, ingenuarũ artium perstudioso, qui hoc ipsum se ex bono authore cognitum habere, mihi ualde affirmauit: ursum accepi ex mõtibus Allobrogum puellam in speluncam rapuisse, eandemque uenereo complexu & osculatione prosecutum fuisse: atque ex pomis agrestibus, quæ permulta quotidie in speluncam inferret maturiora, studiose delegisse, eademque edenda amatoriè dedisse, ac nimirum cum ad cibi inquisitionem proficisceretur, ingenti saxo speluncam, ne puella exire posset, occlusisse. Cum autem post longam inquisitionem parentes ursinum latibulum præterirent, suam peradolescentem animaduertisse, saxoque ægre depulso, eam recepisse, Gillius. Vrsorum coitus hyemis initio, Plinius. Desyderium Veneris hyems suscitat, Solinus. Coit ursa mense Februario, parit eo tempore quo latet, Aristot. Vrsi coẽunt, non superuenientes, sed humi strati, Aristot. Coẽunt non itidem (eodem modo) quo quadrupedes, sed apti amplexibus mutuis, uelut humanis coniugationibus copulãtur, Solinus: ambo cubãtes complexique, Plinius

Plinius: & alibi, humanitus strati. Quadrupedum ursæ demissis cruribus, quemadmodum cætera, quæ pedibus innitendo exercent Venerem, admota parte maris supina ad dorsum fœminæ coeunt, Aristot. Coëunt ursi ut homines, sicut & simiæ, Albertus. Secreti honore reuerentur mares grauidas, Solinus. Grauidam capi ursam difficile est, Aristot. grauidæ enim (ut mox dicetur) latent. Fert uterum dies triginta, Aristoteles & Solinus. Volaterranus non rectè transtulit ex Aeliano ursam post mensem tertium parere. neque enim tandiu uterum gestat: sed tanto tempore exacto, è latibulo in quo peperit plerunque prodire solet, ut inferius quoque dicetur. Coëunt hyemis initio, deinde secedunt in specus ubi pariunt tricesimo die, Plin. Parit tum unum, tum etiam duos, sed complurimum quinque, Aristot. Cæcos parit catulos, Idem. quod & uenatores nostri affirmant. Pariunt plurimum quaternos, Plinius: Idem alibi ut plurimum quinos eas parere ait. Quædam catulos inarticulatos propemodum pariunt, ut uulpes, ursa, leæna, & alia nonnulla: sed omnia ferè cæcos, Aristot. Quadrupedum pleraque perfectos ædunt partus, pauca inchoatos, ut leænæ, ursæ & uulpes. Informia etiam magis quàm supradicta ursæ pariunt, rarumque est uidere parientes. Postea lambendo calefaciunt fœtus omnia ea & figurant, Plinius. Vrsa fœtum minimum pro sui corporis magnitudine ædit: quippe quæ minorem catto, maiorem mure parere soleat, nudum item, & cæcum, & cruribus propemodum membrisque alijs plurimis indiscretum & rudem. coit mense Februario, parit eo tempore quo latet, Aristot. Lucinæ illis properatius tempus est, quippe uterū trigesimus dies liberat: unde euenit, ut præcipitata fœcunditas, informes creet partus. Carnes pauxillulas ædūt, quibus color candidus, oculi nulli, nulli pili, & de festina immaturitate tantum rudis sanies, exceptis unguium lineamentis. Has lambendo sensim figurāt, & interdum ad pectora fouent, ut adsiduo incubatu calfactæ animalem trahant spiritum, Solinus & Plinius. Vrsæ partum ab initio prorsus informem esse, ut ne agnosci quidem possit, deinde à matre lingua fingi, & sinu gremioque foueri, Aelianus quoque annotauit. Nec catulus partu quem reddidit ursa recenti, Sed malè uiua caro est. lambendo mater in artus Fingit, & in formā, quantam capit ipsa, reducit, Ouidius ultimo Metam. Carnē parit ἄσημον, ἄναρθρον, Oppianus. hanc lingua ceu manu utens figurat, Galenus ad Pisonem. ἡ ἄρκτος τίκτει μὲν σάρκα, πλάττει δὲ καὶ ἀρθροῖ τὸ γέννημα ὑπὸ σώματι, καὶ πρὸς αὑτὴν ζῷον τὰ μέλη τυποῖ, Pollux. Aegyptij hominē primò deformem natum, qui postea formosior euaserit, significare uolentes, ursam prægnantem pingunt. hæc nanque sanguinem primum condensatum & concretum parit. hunc postea proprijs souens femoribus efformat, linguaque lambens perficit, Orus. Vrsus dicitur quasi orsus, scilicet in uentre, & extra completus, quoniam præmaturum partum mater lingendo informat, Liber de nat. rerum. Non quicquam rarius homines quàm parientem uidere ursam, Plin. Fœtuum ursæ membra uidentur imperfecta propter immodicum humorem: quamobrem ursa eos diu lambit & fouet, Albertus. Idem de animalib. 7. 3. 5. Animalia quædam (inquit) in antris circa finem quietis suæ pariunt: propter quod etiam ignoratur locus partus ursorum. Concipiens enim ursa ex coitu, propter frigiditatem temperamenti, & pituitosi humoris copiam, non posset semen in utero formare perfecte, nisi expectaret abstinentiæ tempus: præcipuè cum eadem frigiditate & humoris copia, adeò cōstringantur meatus per quos parere debet, quòd illo tempore uix posset, itaque tempore latibuli sui emittit, (parit,) quum recens expergiscitur. Et quanquam hoc tempus expectārit, adhuc tamen informem ferè partum ædit, ita ut aliqui poëtarum putauerint, nihil quàm carnis frustum ab ea pari, idque postea spiritu & lingua eius formari in animalis figuram, quod tamen minime uerū est, Hæc Albertus. Vrsæ à situ catulis uehemēter crociunt, ut canes à catellis, Aristot. ¶ Hystrix hybernis se mensibus condit, quæ natura multis, & ante omnia ursis, Plinius & Aristot. sed utrum propter frigus an alia de causa condantur, ambigitur, Arist. Hyeme tempore frigido & humido latet ursa, & tunc parit propter caloris in ea augmentum, Albertus. Hyberno tempore (inquit Aelianus) parit, cum peperit, latibulis se tegit. nam frigoris uim reformidat, & ueris aduentum manet, nec ante treis menses catulos in lucem profert. Cum autem se habitu corporis opimo sentit, (hoc enim ipsum morbi loco ducit,) latibulum, quod Græci φωλεόν appellant, expetit. (Vnde affectus quo latendi tenetur desiderio, φωλεία Græce nominatur.) In antrum non recto motu sui corporis, sed supina ingreditur, & dorsi sui tractu repit, uenatoribus ut uestigia sua obliteret: Ibique postquam est ingressa, se quieti dans, habitū corporis extenuat per quadraginta dies: è quibus quidem quatuordecim immobilis manet, reliquis alijs mouetur: tantum solo lingendo dextero pede se sustentat, eique intestinum eatenus adducitur, ut propemodum cohæreat. Quod quidem ipsum ea sentiens, aron herbam agrestem edit, (ut pluribus dicam paulò post,) Hæc Aelianus: Cuius ex hoc loco uerba Græca recitat Cælius 25. 27. Apud Theocritum φωλάδες ἄρκτοι, ursæ dicuntur ἐμφωλεύουσι, id est in latibula se condentes, Cælius. Vrsus ueterno quem uocant appetente, priusquam planè torpet grauisque & stupidus iacet, locum repurgat antea: ac subiturus specum, per reliqua quidem gressu quantum id fieri potest suspenso maxime & leui, summis tantum nixus uestigijs incedit: postremò per terga uolutatus promouet corpus agitque in lustrum, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Mares (inquit Plinius) quadragenis diebus latent, fœminæ quaternis mensibus. Specus si non habuere, ramorum fruticumque congerie ædificant, impenetrabiles imbribus, mollique fronde cōstratos. Primis diebus bis septenis tam graui somno premuntur, ut ne uulneribus quidem excitari queant, (quod & Solinus ex Plinio repetit.) Tunc mirum in modū ueterno pinguescunt. Illi sunt adipes medicaminibus apti, cōtraque defluuium

capilli tenaces. Ab ijs diebus residunt, ac priorum pedum suctu uiuunt. Foetus rigētes apprimendo pectori fouent, non alio incubitu quàm oua uolucres. Mirum dictu, credit Theophrastus per id tempus coctas quoq; ursorum carnes, si asseruentur, increscere: cibi tunc nulla argumenta, nec nisi humoris minimum in aluo inueniri; sanguinis exiguas circa corda tantū guttas, reliquo corpori nihil inesse. Procedunt uere, sed mares præpingues: cuius rei causa non prompta est: quippe nec somno quidem saginatis præter quatuordecim dies, ut diximus, Hæc Plinius. Cum conditi sunt, pinguescunt ursi per id tempus, tum mares, tum fœminæ uehementer, (hoc & alibi ab eo repetitur,) ut mouere sese facile nequeant. parit etiam fœmina eo tempore, et tandiu latet quoad tempus sit ut suos catulos in apertum producat, quod uerno tempore mense à bruma tertio facit. Sed quod minimū, dies circiter quadraginta latet: ex quibus bis septem ita sopitur, ut se nihilo moueat: reliquis postea pluribus latet quidem, sed mouetur, & surgit, Aristoteles. Et alibi, Cum prolem enutrierit, exit à mense iam ueris tertio: hoc est, (inquit Albertus,) post initium Maij, qui est tertius mensis ueris. Ex latibulis rursus prodeunt uere, mares ualde pingues, fœminæ non item, quod pepererint eo tempore, Ge. Agricola. Secreti honore reuerentur mares grauidas, & in ijsdem licet foueis, partitis tamē per scrobes secubationibus diuiduntur, Solinus. Et rursus, Interea cibus nullus. Timent hyemem & frigus ursi utcunq; hirsuti, & abdunt se in satis amplum specum: nec ullo interea cibo utentes, manus pedesq; lambunt ac ueluti sugunt, ut per hyemem sub scopulis latitantes polypi suos cirros arrodūt, Oppianus lib. 2. de piscat. Vrsus non sine murmure pedes sugit, tanquam alimenti quippiam inde percipiat, Alexander. Vrsi quidem manum in cibo etiam homini suauissimam esse, dicemus infra capite sexto. Enixæ quaternis latent mensibus, mox egressæ in diem liberum, tantam patiuntur insolentiam lucis, ut putes obsitas cæcitate, Solinus. Foetu grauida ursa, uel à nemine, uel à paucissimis capta est. tempore sui latibuli hoc animal nihil edere certum est: quippe quod neq; exeat, & captum uentre intestinoq; inani uideatur. Narrant eius intestinum per inediam ita conniuere, ut adductum propè cohæreat. Itaq; ursum latebram egressum primum herbā arum dictā degustare, ut intestinum laxetur & hiet, Aristoteles. Exeuntes herbam quandam aron nomine laxandis intestinis alioquin concretis deuorant, circa surculos cum dentiunt prædomantes ora, Plin. Solent aron herbam comedere cum è latibulo egrediuntur, ut dictum est: ligna etiam manducant, quasi dentiant, Aristoteles. Albertus hunc locum inepte transtulit, his uerbis: Cum ægrotant, herbas edunt, præcipuè dracontium ad acuendos dentes. Ari herbæ natura uentosa intestinum ursorum diducit & dilatat, eidemq; facultatem receptandi affert. Cum autem cibis sese rursus refecerit, formicas exedens facile exinanitur, Aelianus. Vrsus post incubatum diutinum lustro exiens, syluestri aro uescitur, aluū cōstrictam hactenus acrimonia eius ciente. Idem, cum cœpit nausea, myrmeciam adiens, assidensq; linguam humore dulci fluentem exertam leuiter tandiu tenet, dum scatere formicis uideat, eas deglutit postea, uehementerq; iuuatur, Plutarchus. Vide superius inter morbos ursi. Cum animalia de antris, ubi latuerant, egrediuntur, præcipuè requirunt ad cibum ea, quæ aliquam habent acredinem, ut appetitum cibi excitent, qualis est herba cuculi quam quidam alleluia uocant, & allus & iarus pes, (aron, quæ uulgò pes uituli.) has enim herbas egrediens comedit ursus, Albertus 7.3.2. Est autem herba quam primo loco nominat, oxys Plinij, ternis folijs, sapore acido: altera, dracunculus, calidissima & acerrima planta: & eiusdem omnino facultatis tertia, nempe aron. In alpibus Helueticis aiunt quendam uaccarium, (siue lactarium appellare mauis, qui in alpibus æstate uaccas mulget, & opera lactaria conficit,) à monte descendentem, & amplam cucumam, (in qua lac ad caseos decoquunt,) gestantem, eminus uidisse ursum, qui radicem quandam sua manu effossam edebat: Et cum eius discessum expectasset, adijsse locum & ipsum etiam de radice illa gustasse, atque inde tanto somni desiderio affectum, ut continere se non potuerit quin ibidem in uia cubans somno frueretur, capite cucuma intecto ut esset tutior à frigore. erat enim initium hyemis. atq; ita totam hyemem dormiendo exegisse illæsum, proximo demum uere experrectum. Hoc & si fabulosum, ut appa ret, quoniam tamen uulgò fertur, omittere nolui.

D.

Oppianus ursorum appellat δολερὸν κέαρ, αἰόλον ἦτορ. Gillius ursos astutos, cædis auidos, perniciosos, perfidos & fraudulentos esse scribit. Maligni certe natura sunt adeò, ut ne longo quidem tempore mansuefactis credendum sit, ut paulò inferius dicetur. Ἄρκτος ὠμόφρων, δολία, σκαιά, hoc est, Vrsus natura sæuus, astutus & improbus est, Adamantius. Feritate cæteras belluas superant, Philostratus. Quamobrem tyranni morte mulctatos homines ursis, ut pantheris & leonibus dilaniandos obijciunt, ut in E. referemus. Poëtæ ursos sæuos & truces cognominant. In certaminibus spectaculorum ursi mappa proritantur, ut Seneca refert in libro de ira. Vrsi Persici ultra omnem rabiem sæuiunt, Ammianus Marcellinus. Numidici ursi forma cæteris præstant, rabie duntaxat, & uillis profundioribus, Solinus. Quid nisi pondus iners, stolidaq; ferocia mentis? Ouidius in Halieut. de urso. Fœminæ omnes in uniuerso animantium genere minus quàm mares sunt animosæ, excepta panthera & ursa, Aristoteles. Quàm cautè in latibulum, suspensis primum uestigijs accedens, resupinata irrepat, ut fallat uenatores, præcedenti capite dixi. Vrsi cadauera sui generis sepeliunt, Tzetzes. ¶ Apud Rhoxolanos inueniuntur plerîq; mansuefacti, Textor. Quòd freno Libyci domantur ursi, Martialis. Capti aliquando mansuescunt, & uarijs ludis ac gesticulationibus

tionibus se exercent. sed facile concitantur, & commoti sæuiunt ac perimunt homines. Aliquandò circumeundo uoluunt rotas, & sic aquas è puteis trahunt, aut saxa per trochleas supra altos muros, quod sæpe obseruatum à nobis est, Albertus. Dum ludis indulgent, mirificos ædunt gestus, & interdum pedes manibus apprehendunt supini, atq; ita alternis in latera se motant, ut nutrices solent infantes in cunis. Prouerbij speciem habet illud apud Martialē, Rabido nec perditus ore Fumantem nasum uiui tentaueris ursi. Sit placidus licet, & lambat digitosq; manusq;: Si dolor & bilis, si iusta coëgerit ira, Vrsus erit. uacua dentes in pelle fatiges. Admonet (inquit Erasmus) nō esse tentandos qui possint nocere. Consimili modo Synesius in Encomio caluitij scripsit, Canem naribus prendere: pro eo quod est prouocare mordacem & nociturum. Hac parte (naso) corporis icta potissimum ursos iritari docent bestiarij. Vrso utcunq; mansuefacto, quòd ualde malignum & fraudulentum sit animal, & subinde ad ingeniū redeat, minimè credendū esse, miserabiles sæpe casus ostenderunt. Insidiosam certè & malignam huius bestiæ naturam etiam ipse expertus sum aliquando, nam cum Bernæ, quæ Heluetiæ ciuitas est, iuxta caueam in qua publicè ursos alere solent, astarem, & manum in clatris tenerem, nihil suspicans, quòd ursus, quem contemplabar, uideretur profundiore esse loco quàm ut facile læderet: ille subito erectus manū suā clatris iniecit ita ut quàm minimum abesset quin meam apprehenderet. Apud Britannos complures alunt greges ursorum ad saltationem, animal uorax & maleficum, Erasmus Rot. Suidrigal (Sindrigal, Volaterranus) Lituaniæ princeps ursam nutriuit, quæ sueta ex manibus eius panem accipere sæpe in syluas uagabatur. Redeunti, usq; ad thalamum principis, ostia quæq; patebant. Ibi confricare ac pulsare pedibus ostium, cum fames urgebat, consueuit, cui princeps aperiens cibum præbuit. Conspirauêre nobiles aliquot adolescentes aduersus principem, atq; ursæ modū secuti, sumptis armis cubiculi principalis ianuam confricauêre. Credit Suidrigal ursam adesse, ostiumq; aperuit, ibiq; mox ab insidiantibus confossus interijt, Aeneas Syluius, & Volaterranus lib. 7. Geographiæ. Sed Matthias à Michou de Sarmatia Europ. 2. 2. hunc principem sic occisum nominat Sigismundum de Starodup. De urso qui per libidinem puellam rapuit, & lustro suo obuoluto saxo inclusam amatoriè tractauit, allatis ei subinde pomis, &c. superiori capite dictum est. De ursa quam Pythagoras è fera mitem reddidit, & dimissurus ne quod animal deinceps læderet obstrinxit, dicā infra in h. Vrsæ cum fugiunt, suos catulos propellunt, susceptosq; portant. cum ab insectante iam occupantur, arbores scandunt, Aristot. Vide plura sequenti capite, ubi de uenatione ursorum agitur. Vrsi cum feritate cæteras belluas superent, pro catulis tamen omnia faciunt, Apollonius apud Philostratum. Occurram eis quasi ursus (dob, Hebraice. ἄρκτος, Lxx.) orbatus, Osee 13. Vrsus nuper Bernæ, ut audio, ubi publice ursi aluntur, fœtum coniugis enixæ statim occidit.

¶ Vrsus in animalia quæ impugnat, insilit: & si sint cornuta, cornua eorum manibus apprehēdit, & prosternit ea. Cum homine uerò non facile præliatur: à quo uulneratus, frequēter quasi frendens ungues lambit, Albertus. Vrsus uiribus suis confidens inuadit non solum ceruos, sed etiam sues feros, si clàm repenteq; potuerit agere. taurum aperto Marte aggreditur, conserta iam pugna, sternit se resupinū, dumq; taurus ferire conatur, ipse suis brachijs amplectitur cornua, ore morsum armis defigit, prosternitq; aduersarium, Aristot. Tauros, ex ore cornibusq; eorum pedibus omnibus suspensi, pondere fatigant. nec alteri animaliū in maleficio stultitia solertior, Plinius. Si quando tauros adoriuntur, sciunt quibus potissimum partibus immorentur, nec aliud quàm cornua aut nares petunt. cornua, ut pondere defatigent: nares, ut acrior dolor sit in loco teneriore, Solinus. Vrsus famelicus incidens in taurum non aperto Marte pugnam cōmittit, sed obliquo impetu, palearia inuadit, premendoq; lancinat, donec conficiat, Volaterranus & Gillius ex Aeliano. Pugnant lupus, (Albertus hoc loco non rectè ursum reddit,) asinus, taurus, Aristot. 9. 1. Si calcauerit equus uestigium lupi, (interpres non rectè transtulit ursi: uide in Equo D.) torpore eius pedes corripiuntur, Aesculapius. Rhinoceros ursum in Circo Romano cornu exceptum reiecit, ut inter spectacula à Martiali descripta legimus. Vrsa quæ leonum catulos in latibulo cum parentes abessent discerpserat, & cum ab ijs reuersis fugaretur in arborem confugerat: quomodo fabro materiario è sylua per leonē adducto, qui arborem succideret, leæna interim iuxta arborem expectante, pœnas eis dederit, historiam mirabilem ex Aeliano recitaui in Leone capite quarto. Ibidem ex eodem authore leges historiam leonis ulti canem contubernalem suum, quem ursa itidem contubernalis inter colludendum irritata laniârat. Equo animali obsequijs hominum nato, capitale dissidium est cum urso homini noxia bestia. Agnoscit hostem nunquā uisum, ac protinus se parat ad pugnā: in qua arte potius quàm uiribus utitur. Transilit enim ursum, & ipso saltu posteriores calces impingit in caput. Atq; ursus interim unguibus scalpit equini uentris mollia, Erasmus in dialogo de amicitia. Phocam etiam in terra metuunt ursi, & si ad pugnam congrediantur, uincuntur, Oppianus. Mortuos odisse existimantur: quamobrem homines prostratos, ore ad terram uerso, retentoq; spiritu, illæsos relinquūt, ut pluribus dicetur sequenti capite.

E.

Leones, pardi, ursi, & aliæ eiusmodi feræ quomodo capiantur, partim in montibus ueneno propter asperitatem regionis, partim in planitie noctu equis & armis introclusi, partim foueis circumsepti, supra quarum medium capra sub noctem suspensa sit, ex Xenophonte recitaui in Leone E.

Qui circa Tigrin & Armeniam habitant, (ut canit Oppianus lib. 4. de uenatione,) ursos hoc modo uenantur: Frequentes exeunt ad syluas cum canibus: & cum tandem cubile ursi deprehensum fuerit, canis sagacis ductu, mox canis à loro procurrere gestiens, latrat. sed reprimens eum uenator ad socios redit. Tum mox retia per longurios extendunt, & sagenas (ἄρκυας) circundant, ad utrunq; retis terminum singulos retium custodes locant. deinde ab uno latere à reti oblongum tendunt funem tænijs uersicoloribus & pennis auium splendidis, ut uulturum, cygnorum, ciconiarum repletum, quæ uento flante micant, uibrantur, & strepitum ædunt. (De pennis retibus affigēdis, diximus nonnihil etiam in ceruorum uenatione.) extendunt autem ea altitudine supra terram, ut ad hominis umbilicum perueniat. Ad alterum uero latus quatuor è uiridibus frondibus tuguria contexunt, in quibus uiri totidem latitēt, in singulis singuli, frondibus toto corpore uestiti. Sic omnibus instructis, tuba inflatur, cuius uehementi sonitu excitatus ursus è cubili sæuiens & igneum tuens progreditur. Tum iuuenes frequentes utrinq; ad ursum festinant: ille rectà qua amplam & patentem uiderit planiciem fugit. sed fune cum pennis & tænijs (à retium custodibus) concusso, agitantibus etiam uentis & sibilum mouentibus, & simul clamore, tuba, sonitu, & uiris territus & anxius & inops consilij, in retia fertur. Tum subitò retium custodes aliud supra ipsum rete expandunt, & pluribus intricatum retibus implicant. Quod si nimium sæuientes, ut solent irretiti, retia dentibus & manibus dilanient, (sic enim aliquādo euadunt:) robustus aliquis uenator dexteram eius manum iniecto uinculo impedit, & ad aliquem truncum alligat, Hucusq; Oppianus: ex quo Belisarius etiam transtulit in libro de uenatione, sed pleraq; ineptè. Vrsi capiuntur hoc modo: Homo armatus ferreis armis, capite ac undiq; coopertus, cum solo cultello acuto ad latus: ad ursum, ubicunq; fuerit, accedit. Vrsus erigitur & hominem amplectitur. qui statim euaginato gladio locum cordis ursi perforat, & sic eum occidit, Crescentiensis. Vrsi in pugna dicuntur συμπλεκτικαί, (quod manibus hominem complectantur, colluctantium instar,) Pollux. Vrsæ cum fugiunt, suos catulos propellunt, susceptosq; portant. cum ab insectante iam occupantur, arbores scandunt, Aristoteles. Vrsa si insequentibus urgetur, eatenus suos quoad potest catulos propellit: cū autem se iam intelligit lassitudine deficere, & ut comprehendatur uicinam esse, tum alterum dorso, alterum ore gestans, in arborem ascendit. eorum alter unguibus ad dorsum ursæ adhæresctit, alter dētibus eiusdem retinetur, Aelianus. (Simiam quoq; fugientem similiter ferè suos gestare catulos, dictum est in historia eius.) Vrsus cum homine non facile pugnat: à quo uulneratus quasi frendens ungues lambit, Albertus. Vrsæ posteaquam uenatores, qui non humi modo se sternunt, sed & os ad terram abijciunt, & spiritū continent, odorati fuerint, tanquam mortuos relinquunt. eiusmodi enim animalium genus existimatur mortuos odisse, Aelianus. hinc est forte quod mortuos etiam ursos ursi sepeliunt, si uerum est quod Tzetzes scribit. Fortem & robustum admodum, qui se urso opponat, uenatorem esse oportet, inquit Blondus. nam nisi ualidis retibus impediatur, aggredi solet uenantem, et si potest strictis amplexibus colluctari: quo genere pugnæ plerunq; uincit, rarissimè uincitur. Nos quidem uidimus hominem ex hac lucta fracta referentem crura. atq; idem nisi subito ex prærupta rupe se deiecisset, nequaquā euasisset uiuus. Porrò cum quis insidias molitur urso, post retia cautius latitabit: & cum in retia à canibus agitatam inuolutamq; uiderit belluam, acuto uenabulo impetet, ictu maximè per os & gulam adacto: id quod fortiter & magno animo faciendum est, Hæc ille. Germani circa ursum & eius uenationem propria quędam uocabula usurpant, qualia sunt: Der bär brompt/gehet/frißt/wirdt gejagt/ertruckt vnd frißt vil hünd: wirdt gestochen. hoc est, Vrsus sæuit, (de uoce eius:) procedit, uorat, agitatur, comprimit & deuorat multos canes: uenabulo figitur. Quamobrem ursus retia minus quàm cæteræ feræ, ut lupi & uulpes, dentibus laniet, inquirens Plutarchus in libro de causis naturalibus: Forte, inquit, hoc non facit, quia cum dentes interius sitos habeat, magnis & crassis labris impedientibus, retia eis attingere satis non potest. aut potius quòd plurimum ualeat manibus, retia his iniectis lacerat. aut pariter manibus & ore utitur: illis, ad laniandum rete: hoc, ut à uenatoribus se defendat. Cæterum ut euadat, plurimum sæpe uolutationibus adiuuatur. itaq; dum per caput se uoluit, quod magis facere studet, quàm retia laniare, sæpe elabitur, ἐκκυβιστᾷ. Mastini à recentioribus dicti canes, ex Alanorum genere, & à quibusdam Alani ueltres uel ueltri, (Alans uautrez, Gallicè,) magnis leporarijs similes, sed capite & auriculis magnis, labijs crassis, in ursos & apros immittuntur, Rob. Stephanus. Nouimus circa Romanos agros, inq; syluis suburbanis, insidiatores iaculis aut machina ferrea igni crepitante capreas, ceruos, ursos atq; apros figere, noctu scilicet ad lumen Lunæ, Blondus. Capitur ursus laqueis & falcibus, Platina. Audiuimus nuper à Sigismundi Poloniæ regis legato, Sarmatas quodam uenandi genere ad ursos uiuos capiendos uti. Nam tribus aut quatuor hominum millibus nemus (ubi ursos residere compertum est) circundatur, ita ut non maioribus quàm cubiti distent interuallis. Quo peracto, à uenatorum magistris eodem temporis momento, ubi cornua tubæq; cecinēre, arboribus ac lignis eodem impetu statim securibus incisis atq; ita dispositis raptimq; contextis, ut quasi murus eleuatus circum esse uideatur, uenatores reliqui qui furcas quasdam manibus detinent, cum ursis appropinquarint inuentis, alij caput, alij brachia, alij pedes ursi furcillis ipsis impediunt: adeò ut ligari os, manus, ursusq; totus tutissimè possit, quem ad regem ut canibus armisq; homines interficiant, ligatum deferunt, uel si deferre nequiuerint, trahunt, Belisarius. Tale uenationis genus per furcas ligneas depictum dedit nuper author Geographicæ tabulæ

tabulæ Moschouiæ in eadem tabula. Rhæti decipulas quasdam ad lupos & ursos capiendos struunt, quas magnis trabibus consertis erigunt, & trabem delapsuram ut obruat feram, cum escam fune dependentem attigerit, ualde onerant. est quando ursus pede tantum oppresso, relicto eo tandem euadit. Ad alias atque alias feras equi etiam colore diuersi requiruntur. Oppianus in uenatione ursorum probat glaucos: aprorum, fuluos uel ignei coloris, &c. In Heluetiis circa alpes regionibus, sicubi ursum animaduerterint incolæ, frequentissimi ad eius uenationem conueniunt, ut pecoribus suis, quæ per æstatem sub dio absque pastoribus (præter eos qui mane & uesperi mulgenda cogunt) dies noctesque relinquunt, periculum auertant. Quòd si quis per se ursum uel bombarda uel aliter occiderit, quibusdam in locis magna pecunia donatur. Urso capto detractam pellem, stramento farciunt, ita ut uiuentis ursi effigiem reddat, & loco aliquo publico suspendunt, Stumpfius. Ursi in Sarmatiæ syluis arbores scandunt ut fauos deuorent. perimuntur autem clauæ oblongæ mucronatæ repercussu, cuius pars crassior foraminis aditum operit. hanc ursus manu repellit, & repercutienti iratus maiore ui reijcit. illa quò ualidius repellitur, eò uehementius ursum reuerberat: donec saucius tandē in palos acutos sub arbore fixos decidit. Quòd si nulla arbor apum aut uesparum examen habuerit eo in loco ubi ursus moratur, uenatores aliquod in arbore foramen inuentum, aut recens ab eis excisum, interius melle perlinunt: sic breui examen aliquod illic colligitur, ad quod ursus ascēdens, perimitur ut dictum est. In Noruegia pali multi acuti circa arborem figuntur, in qua nimirum sit fauus aut aliud quod appetit ursus: arbor ipsa superius serra secatur, ita ut parum adhuc hæreat. eò cum peruenit ursus, unà cum parte resecta in palos delapsus capitur. Sunt qui in trabe aliqua uel trunco arboris foramen excauent, ad magnitudinem urnæ, qua aqua è puteis hauritur. in huius fundo mel ponunt, adduntur aliquot unci ferrei, qui ursi caput inserendum ut mel deuoret, facile admittunt: retrahi uero & eximi non patiuntur. Alligatur autem truncus arbori. Sic retentus ursus, & plurimum dum caput extrahere nititur defessus, tandem occiditur. quod si etiam euadere ipsum contingat, innoxius tamen est obuijs, utpote captus oculis, & dentibus læsis in contentione illa capitis extrahendi, Mich. Herus. Capitur ursus retibus, & pugna, & foueis quibusdam, quas uenatores sub arboribus fructiferis fodiunt, & fragilibus lignis stipulisque insternunt, ingesta insuper terra immota, (hoc est non effossa, sed alibi è superficie sumpta:) & herbis iniectis, (quales pro lupis etiam fiunt.) Ursus igitur cum ad arborē festinat, ut ad fructus sursum repter, ἀναρριχᾶσθαι, lignis confractis in foueam illabitur, Pollux. Aconito pereunt uulpes, lupi, ursi, canes, & quodcunque animal cæcum nascitur, ut Rhæti alpini affirmant. Primum aconiti genus cyclamini folio, toram hodie Valdenses & alij alpium incolæ nominant, ut pluribus disserui in Lupo. Hic quæ super eadem herba, & occiso sagitta inde infecta urso amicus quidam nuper ad me scripsit, adijciam, his uerbis: Valdensis quidam mihi affirmauit toram herbam quandam à suis uocari, ex cuius radice aliquandiu seruata loco humido & contusa succus exprimitur, quo sagittæ tinguntur. Quàm uerò promptum & præsens uenenum herbæ illi insit, ex eo cognosces quod mihi narrauit. Quum (inquit) aliquando auunculus meus procul sagitta huiusmodi succo infecta leuiter ursum eumque uastum attigisset, cœpit ursus magno impetu per syluam ferri, & huc illuc discurrere, ita ut auunculum meum ualde perterrefaceret. Itaque locum æditum conscendit, ad quem urso non patebat uia. hinc quum illum spectaret, uidit tandem longis decursis spatijs concidentem & uitam exhalantem. quum nimirum uenenum illud peruasisset cor, quod ita esse occiso iam urso deprehendit. Faba lupina seu marcillium datum in adipe necat canes, lupos, uulpes & ursos, Arnoldus de Villa noua. uidetur autem translatus hic locus ex Dioscoride, qui apocynon scribit in adipe occidere canes, lupos, uulpes & pantheras. Sed marcillium non aliud quàm cōsiliginem esse puto, quam hodie Sabaudi marsieure uocant: quæ longè alia quàm apocynon est, cui Dioscorides folia hederæ tribuit, &c. Pisces quidam nigri uenenati in Armenia reperiuntur: horum farina ficus conspergunt, quas ea in loca quæ maximè abundant feris dissemninant. bestiæ primum ut eas attigerunt, statim moriuntur, atque ea fraude apri, cerui, ursi, &c. necantur, Aelianus.

¶ Spectacula. Annalibus notatum est M. Pisone, (M. Pisonis nomen Solinus omittit, Messala tantum cos. hoc factum memorans) M. Messala coss. ad 14. Calend. Octob. Domitium Aenobarbum ædilem curulem ursos Numidicos centum, & totidem uenatores Aethiopas in Circo dedisse, Plin. miratur autem adiectum Numidicos fuisse, cum in Africa (inquit) ursos non gigni constet. qua de rē plura scripsi supra in B. Nuper inuentum ursorum in harena & leonum ora aspergere chalcantho, tantaque est uis in astringendo, ut non queant mordere, Plinius. Taurum color rubicundus excitat, ursos leonesque mappa proritat, Seneca lib. 3. de ira.

Præceps sanguinea dum se rotat ursus arena
Implicitam uisco perdidit ille fugam.
Splendida iam tecto cessent uenabula ferro,
Nec uolet excussa lancea torta manu.
Deprendat uacuo uenator in aëre prædam,
Si captare feras aucupis arte placet, Martialis

in libro Spectaculorum. Canis Indicus Alexandro donatus, ceruum, aprum & ursum dimissos, tanquam se indignos contempsit: in solum uero leonem insurrexit, ut in Cane robusto dixi ex Aeliano. Inualidissimum urso caput: ideo sæpe in harena colapho inflicto exanimantur, Plinius. Cassiodorus Variarum libro 5. edita circa belluas spectacula describens: Primus (inquit) fragili ligno confisus currit ad ora belluarum, & illud quod cupit euadere, magno impetu uidetur oppetere, (appetere,)

pariq; se cursu festinat prædator & præda: nec aliter tutus esse potest, nisi huic quam uitare cupit occurrerit. Tunc in aëre saltu corporis eleuato, quasi uestes leuissimæ, supinata membra iaciuntur, & quidam arcus corporeus supra belluam libratus, dum moras discedendi facit, sub ipso uelocitas ferina discedit. Sic accidit, ut ille magis possit mitior uideri, qui probatur illudi. Alter anguus in quadrifaria mundi distributione compositus, rotabili uelocitate præsumens, non discedendo fugit, non se longius faciendo discedit, sequitur insequentem, poplitibus se reddens proximum, ut ora uitet ursorum, &c. ut citat Gul. Philander Vitruuium illustrans. ¶ Apros & ursos in uiuario quodã prope Ctesiphontem in Asia fuisse, quos milites Romani uenatorijs lanceis & missilium multitudine confoderint, Ammianus Marcellinus scribit. ¶ Valentinianus imperator cũ duas haberet ursas hominum ambestrices, Micam auream & Innocentiam, cura agebat enixa ut earum caueas prope cubiculum suum locaret, custodesq; adderet fidos uisuros sollicitè ne quo ea superarum debetur (locus est obscurus, depravatus ut conij. io) luct. ficus calor. Innocentiam deniq; post mult. s quas eius laniatu cadauerum uiderat sepulturas, ut bene meritam in syluas abire dimisit innoxiam, Am. Marcellin. lib. 29. ¶ Volucra (uoluox) animal teneros adhuc pampinos prærodit & uuas: quod ne fiat, falces, quibus uineam putaueris, peracta putatione sanguine ursino linito, Columella libro de arboribus, & similiter Plinius. Contra grandinem multa dicuntur: Noctua pennis patentibus extensa si figitur: uel ferramenta sepo unguntur ursino. Aliqui ursi adipem cum oleo tusum reseruant, & falces hoc, cum putaturi sunt, ungunt. Sed hoc in occulto debet esse remedium, ut nullus putator intelligat. cuius uis tanta esse perhibetur, ut neq; gelu, neq; nebula, neq; alio malo possit noceri. interest etiam ut res profanata non ualeat, Palladius. Si sanguis uel pinguedo ursi in scrobe uel uase sub lecto ponatur, conueniunt eò pulices & moriuntur, Arnoldus de Villan. ¶ ἀρκτῆ Polluci, pellis ursi. Herodorus Megarensis tubicen, cubabat in pelle ursina, καὶ λεοντῆν ἐπεβέβλητο. Lappones populi ad ultimum Septentrionem, hyeme uestiuntur pellibus integris phocarum siue ursorum artificiosè elaboratis, easq; astringunt supra caput, soliq; oculi patent, corpore reliquo toti contecti sunt, & quasi in culeum insuti. hinc fortassis creditum quod sint corpore hirsuto brutorum instar, Munsterus. Maurorum pedites leonum & pardalium & ursorum pelles induunt, & dormientes substernunt, Strabo.

F.

Sunt qui & ursis, & ijs adhuc deterioribus, leonibus ac pardis uescantur, semel aut bis elixantes, Galenus de alim. fac. 3. 1. Caro ursi frigida est, mucosa, difficilis concoctu, illaudata, Rasis. Haac perquàm uiscosam esse scribit, concoctu difficilem, pessimi nutrimenti: medicinæ magis quàm nutritioni aptam. Tardè concoquitur, spleni atq; hepati obest: multa recrementa generat, appetentiam tollit ac fastidio edentes afficit, Platina. Sunt qui ursinam carnem ex pastillo comedant, Idem. Caro ursi cocta, tempore quo latitant ursi, in uasis ubi asseruatur crescit, ut Theophrastus credit, Plinius. uide supra in B. in mentione adipis ursi. Vrsi manus, id est pedes anteriores inter esitandum esse prædulces insigniq; suauitate traditur: quoniam (ut Plutarcho placet) partes bene concoquentes, carnem reddant suauiorem. concoquit autem præcipuè omne quod difflat. id uerò est quod mouetur, quodq; exercetur: sicuti ursus partem hãc agitat plurimum, tum incessus ratione, tum apprehensionis, Cælius ex Plutarcho de causis nat. quæstione 22. Vrsina quanquam insalubris, hodie tamen apud Germanos in pretio habetur: sed manus præcipuè, quas uel principes uiri appetũt, Mich. Herus. Vrsi pedes anteriores salsos & in camino siccatos qui ederunt, optimum & suauissimum esse cibum mihi retulerunt, nec amplius se mirari quod eos per hyemem inter latendum sugant.

G.

Panos & apostemata in quacunq; parte sanguis ursinus discutit Plinius. Galeni sententiam de caprini, hircini, & ursini sanguinis ad abscessus concoquendos curioso usu, in taurino supra recitaui. Sanguis ursi prodest pilis qui in oculis nascuntur, cum loco depilato illinitur, Rasis.

¶ Vrsus cum per hyemem latet ualde pinguescit. illi sunt adipes apti medicaminibus, Plinius. Conditum in uasa hunc adipem, eodem tempore quo latitant ursi, crescere, supra in B. retuli. Pro adipe uulpis, adipe ursi utemur, ut legimus in Succidaneis Aeginetæ adscriptis. Adeps ursinus quomodo curetur ex Dioscoride recitaui in Sue G. quamuis Græcus euulgatus codex noster Dioscoridis, non ἄρκειον, id est ursinum, sed ἄρνειον, id est agninum habet, quod non placet. nam & Ruellius ursinum uertit: & paulò post eodem in libro apud Dioscoridẽ in fine capitis de adipe odoribus imbuendo, codex noster ἄρκειον, id est ursinum habet, similiter mentionem eius cum suillo coniungẽs ut & supra. Adde quòd eo in loco de adipe agnino curando Dioscoridem agere non opus sit, cum sequenti mox capite de ouillo agat, sub quo agninus continetur. Leoninus adeps calidissimus & siccissimus est, &c. Pardinus ei proximus, pardino ursinus, taurinus ursino uicinus, Iacob. Syluius. Recentiores quidam medici, ursi adipem alijs quibusdam miscent medicamentis, ad inungendum loca conuulsa uel resoluta. Miscetur & acopo ex uulpe in oleo decocta apud Nicolaum. Vrsi adeps liuores & maculas eximit, Marcellus. Ambustis prodest ursinus adeps cum lilij radicibus, Plinius. Idem alibi, Adustis, uel combustis aqua feruenti (inquit) adipe ursi cum cera utendum putant. Obscurus quidam scriptor hoc adipe duros tumores molliri, & ad suppurationem quæ opus est duci, putat. Lumborum dolores, & quæcunque alia mollire opus sit, ursino adipe perfricari conue-

conuenit, Plinius. Igni sacro illinitur urs. adeps, maximè qui est ad renes, Plinius. Vrsinus maximè aut uulpinus adeps, uel si isti haberi non possint, taurinus cum sarmētitio cinere emollitus, et cum lixiuio coctus probe attenuat eminentes tumores. hoc enim modo etiam sapo præparatur, quem in usum conuertere oportet, si ursinus aut uulpinus adeps non adsit, Archigenes apud Aëtium in curatione elephantis. Vlcera sanat in tibijs cruribusq; adeps ursinus admixta rubrica, Plinius. Sed aliter Marcellus empiricus: Vlceribus crurum & tibiarum medetur adeps ursi cum herba rubricata tunsa. cum hæc ergo in unum corpus subacta coierint, imposita uelut emplastrum, conligantur ut diu maneant. Vlceribus omnibus pedum in qualibet parte, adeps ursina addito alumine medetur, Idem. Perniones ursi adeps, rimasq; pedum omnes sarcit, efficacius alumine addito, Plinius. Dioscorides quoque pernionibus eum subuenire scribit. Splenis asinini leuissimus puluis cum seuo ursino & oleo ad mellis crassitudinem redactus & illitus, supercilijs pilos restituit, Rasis. Vrsinum adipem constat raptos uitio alopeciæ capillos restituere, Dioscor. & Auicenna. Hunc adipem alopecijs congruere quidam ante nos uere scripserunt: sed nos alia magis probata pharmaca contra hunc affectum habemus, Galenus. Leporis exustum caput & cum adipe ursino aut aceto illitum, alopeciarum inanitatibus medetur, Dioscorides & Auicenna. Galenus lib. 11. de simpl. medicum quendam innominatum eodem hoc pharmaco usum scribit. Murem ustum & tritum, cum adipe ursino & melle subiges, & alopecias inunges, Galenus Euporist. 2. 86. Et paulò mox, Cum folijs ficus frica diligenter, deinde unge cum adipe ursino. Apud Galenum secundum loc. Cleopatræ quædam compositio est laudatissima, aduersus alopecias & profluuium capillorum, cui adeps ursinus additur: Item alia Heraclidæ. Herinaceorum marinorum cinerem, ut ibidem docetur, alij aqua excipiunt, alij, quod melius est, adipe ursino ad eundem affectum. Vide supra in Echino G. Vrsi adeps & fel cum modico pipere alopecijs illita, pilos inducunt, Rasis. Roboris pilulæ, (quæ gallas similant,) cum adipe ursino tritæ, alopecias emendant & capillo replent, Plinius, Marcellus, & Samonicus. Rosa syluestris cum adipe ursino alopecias mirificè emendat, Plinius. Calami radices ustas cum adipe urs. excipe atq; impone, Crito apud Galenum. Vitium capitis in quo sunt alopeciæ, prius raditur, post illic cæpa acerrima perfricatur. deinde hordeum combustum & in puluerem redactum cum ursina adipe permixtum, superimponitur, Marcellus. Adeps ursina cum fungis qui in lychno lucernæ cōcrescunt subacta, (uide mox ex Plinio,) & alopecijs perunctione imposita, pristino decori caput reuocato crine restituit, Idem. Vrsinus adeps cum ladano & uino uetere mixtus, capillos fluentes continet & cōspissat, Sextus. Ad capillos decidentes confirmandos, adipem urs. cum ladano miscebis, & caput, uel loca defluentium capillorum perunges, Marcellus. Capilli defluuia urs. adeps, admixto ladano & adianto continet, alopeciasq; emendat, & raritatem superciliorum cum fungis lucernarum, (uide paulò ante ex Marcello,) ac fuligine quæ est in rostris earū, porrigini cum uino prodest, Plin. Lacertæ ut docuimus combustæ, cum radice recentis harundinis minutatim fissæ: ita myrteo oleo permixto cineres capillorum defluuia cōtinent. Efficacius uirides lacertæ omnia eadem præstant, etiamnum utilius admixto sale, & adipe ursino & cepa tusa, Plinius. Miscetur & alijs medicamentis quæ uel continere capillos, uel locis etiam caluis restituere pollicentur, ut illi quod ex leporum uentrib. &c. Andromachus composuit, apud Galenum de comp. sec. locos, lib. 1. in fine capitis 2. Adeps urs. pari pondere cum seuo taurino & cera permixta atq; adposita, parotidibus mirum remedium est, Marcellus: comprimit parotidas. sed addunt quidam hypocisthidem, Plinius. Ad faucium dolorem: Præterea fauces extrinsecus ungere prodest Vrsino & tauri seuo, cerisq; remissis, Omnia quæ geminis æquabis lancibus ante, Serenus. Ceruicum dolores butyro aut (&, Marcel.) adipe ursino perfricātur, Plinius. Vrsi adeps commendatur contra flatus quos phlegma crudum excitat, & in dorsi dolore, (ad lumborum dolores, Plinius,) Rasis. Gladioli radix contusa cum sulfure uiuo & adipe urs. lumbis dolentibus imposita plurimum prodest, Marcellus. Articularibus morbis & podagricis plurimi cum oleo uetere urticæ semina, aut folia, cum ursino adipe trita imponunt, Plinius. Adeps urs. cum seuo taurino & cera pari pondere decoquuntur, eoq; ceroto podagra contacta lenitur, Marcellus. addunt quidam hypocisthidē & gallam, Plinius.

¶ Heraclides apud Galenum pilos ursi combustos, & adipem ursi alijs quibusdam ad inueteratas alopecias medicamentis miscet. Est & Sorani medicamentum apud eundem ad alopecias, huiusmodi, Foliorū ac radicis calami ustorum, pilorum ursi, (addendum uidetur, ustorum) adianti, adipis ursini, picis liquidæ, pilorū caprarū ustorum, cedriæ, omnium octo par pondus accipe, liquidaq; cum aridis cōmitte, & præfrictis adhibe. ¶ Vrsi pellis utiliter substernitur morsis à cane rabido, ut & phocæ, Aëtius. ¶ Vrsorum cerebro ueneficium esse Hispaniæ credunt, occisorumq; in spectaculis capita cremant, testato, quoniam potum in ursinam rabiem agat, Plinius. Rasis quidem & Albertus cerebrum leonis intra corpus sumptum amentiam inducere tradiderunt. Cati cerebrum similiter uenenosum esse, scripsi in Cato G. ¶ Oculus ursi dexter siccatus & appensus pueris, amolitur ab eis timores quibus in somnis uexantur, Rasis. Oculos ursi erutos si sinistro hominis adiutorio (brachio) alligaris, febrim eius quartanam mitigabis, Aesculapius. ¶ Suillus & agninus ursinusq; pulmo impositus, attritus à calciamentis contractos ab inflammatione tuetur, Dioscorides; sanare creditur, Galenus lib. 11. de simpl. Sed Galenus suilli tantum & agnini pulmonis

mentionem facit, ursini nullam. quamobrem conijcio apud Dioscoridem quoq; illã superfluam esse. potuit autem in textum irrepere uerbum ἀρκίου, id est ursinus, quod aliquis forte in margine tanquã diuersam lectionem notauerat. facillimè enim pro αἰγείου legitur ἀρκίου, uel contra, ut supra quoq; diximus in principio medicaminum ex adipe ursi. Et sanè ridiculum foret pro pede quem calceus læsisset, tam longè remedium quærere, ab urso inquam. agninus uerò & suillus pulmo, quouies libuerit haberi possunt.

¶ Fel ursinum cum uesica sua ab hepate separatum, suspendi & siccari debet. per duos annos seruatur, Physiologus. Dioscorides ursino taurinum præfert. eadem enim sed inefficatius præstat. Caprino felli consimile ferè est ursinum & bubulum, efficacius eis taurinum, Galenus. Si frigore ita occupetur corpus, ut uix medicamentis cedat, fel ursinum tepefacta dilue lympha, Proderit hoc potu, Serenus. Fellis ursi mystra duo cum aquæ cyathis duobus, morsis à cane rabido quidam per triduum ieiunis offerunt, & in magna admiratione habent, Damocrates apud Galenum de antidotis libro 2. Fel ursinum siue uerrinum panos & apostemata in quacunq; parte discutit, Plinius. Carcinomatis quæ serpunt circa ulcera fel ursinum bene adponitur, Marcellus: Sed aliter Plinius, Carcinomata (inquit) curat coagulum leporis, &c. gangrænas ursinum fel penna illitũ. Fel ursinum leprosos admodum sanat, si eo assiduè perlinantur, Marcellus. Sepum & fel ursi cum modico pipere, si alopeciæ illinantur, pilos restituunt, Rasis. Articulorum uitijs (doloribus, Marcellus) fel ursinum utilissimum esse tradunt, Plinius. Priuatim in eclegmate comitiales adiuuat, Dioscorides. Fel ursinum cum aqua calida sumptum caducos sanat, Sextus. Ab Arnoldo de Villan. etiam ad epilepsiam commendatur. Calidum est & siccum, contra epilepsiam & paralysim utile, Physiologus. Felle ursino circunlini suffusiones prodest, Plinius. Fel ursinum atq; hyænæ cum melle optimo mixtum & diu coagitatum, caligines eximit, si adsiduè inde oculi suffundantur aut superlinantur, Marcellus. Ad exesos dentes: Fel ursi impositum illico dolorem leuat: curat autem etiam quoquo modo illinatur, Galenus Euporist. 2.12. Omnem oculorum obscuritatem, incipientemq; suffusionem curat fel ursinum cum aquæ duplo, Idem Euporist. 1.44. Ad suspiriosos sanandos fel ursinum aqua (calida, Sextus) dilutum bibendum optimè datur. intra paucos enim dies potenter medetur, Marcellus. Fel ursinum in aqua laxat meatus spirandi, Plinius. Fel ursi potum pondere sex granorum danic cum melle & aqua calida, ualet contra asthma, Rasis. Tussim sanat ursinum fel admixto melle, Plinius. Antidotus ex felle ursino ad induratas hepatis affectiones, describitur apud Galenum de compos. sec. locos 8.8. Ad morbum regium: Vrsini fellis quantum Græcam fabam æquat exhibeto, deinde aquam superbibito, Galenus Euporist. 2.29. Pessus ad conceptum promouendum: Leonis aut ursi aut hyænæ, uel saltem taurini fellis uesicam euacuato: & ibidem unguenti nardini, irini, rosacei, mellis, partes æquas inijcito, cumq; omnia simul super calido cinere uniueris, seruato & utere post mensium purgationem ante concubitum, Aëtius 16.34. Qui ligârit fel ursi super femur dextrum, coibit quoties uoluerit, & non nocebit ei, Rasis. Sedis uitijs præclare prodest fel ursinum cum adipe: quidam adijciunt spumam argenti ac thus, Plinius. Fel ursi potum pondere sex granorum danic cum melle & aqua calida, asthma & hæmorrhoides remouet, Rasis.

¶ Comitiali morbo testes ursinos edisse prodest, Plinius. Suffimentum ad epilepticos expertum, recipit hirci & ursi & lupi testium, sanguinis hirundinis, & lapidis in eius uentriculo reperti, asterij in mari inuenti, (stellam marinam intelligo,) anethi, ana ℥.ij. alliorum purgatorum, cornu ceruini & caprini, ana ℥.i. &c. Est autem ordine secundum inter suffimenta apud Nicolaũ Myrepsum. ¶ Dolor aurium sedatur canino lacte & ursino, si recens instilletur, Marcellus.

¶ De morsibus leonum, pantherarum & ursorum, eorumq; remedijs, Aëtij uerba recitaui supra in Leone G.

H.

a. Vrsus dicitur quasi orsus, scilicet in uentre, & extra completus, &c. Isidorus, ut in C. recitaui. Vrsulus, diminutiuum, ut grammatici annotant. item ursellus, Obscurus. Ἄρκτος, παρὰ τὸ ἀρκεῖν τῷ ἐπικρυῶ, ἄρκος: καὶ πλεονασμῷ τοῦ τ. ἄρκτος, τὸ ἐπαρκοῦν ἑαυτῷ ζῶον. aiunt enim ursum hyemem sine ullo externo alimento transigere, Etymologus. Ἄρκος, βοήθεια, καὶ τὸ ζῶον, Hesychius & Varinus. Osee 13. LXX. interpretes pro Hebraica uoce dob, conuerterunt ἄρκος. hinc & ἄρκειον, ursinum. Sed apud ueteres Græcos semper τ. adiectum reperio. Theophrastus, Pausanias, Plutarchus & Pollux in fœminino genere proferunt, non solum de fœmina loquẽtes, sed de urso simpliciter: & haud scio an quisquam idoneus author masculinum fecerit. Κνωπεὺς, uel ut alij proferunt κνωπεύς, ἄρκτος, Hesychius, Varinus. Κυνῶπις, ἄρκτος, Macedonibus, Iidem. Δασυλλὶς, ἄρκος, Etymologus: ursus sic dictus à uillosa hirsutie. Δασυλλίδες, αἱ δασεῖαι, Varinus. Sigismundus Gelenius in Lexico suo symphono, Græcam, Germanicam, & Polonicam uoces, βαρὸς, ber, wewer, tanquam eiusdem significationis cõiungit. Varinus βαρὸν interpretatur δασὺ, id est hirsutum. substantiuè quidem pro urso positum nusquam reperio. Μονιὸς, ursus solitarius, Etymologus: alij moniòn aprum, alij lupum solitarium interpretantur, alij asinum, ut dixi in Asino a. Ἀρκτουρῶτις, ursa parua, Varinus: de sydere intelligo.

¶ Valentinianus imperator duas habebat ursas, Micam auream, & Innocentiam, ut supra in E. retuli.

¶ Epi-

¶ Epitheta. Tu licet Aemonios includas sentibus ursos, Gratius. Armati unguibus ursi, Ouidius 10. Metam. Foedus Lucanis prouoluitur ursus ab antris, Ouid. in Halieut. Informes, Verg. 3. Georg. Saeuis inter se conuenit ursis, Iuuenalis Sat. 15. Truces, Valerius 2. Argon. Turpes, Ouid. 3. Trist. Statius 6. Theb. Vespertinus circumgemit ursus ouile, Horat. Epodo. Villosae catulos in summis montibus ursae, Ouid. 13. Metam. Sunt & alia apud Textorem, nempe: Atrox, auidus, Calydonius, crudus, deformis, Erymanthius, ferox, grauis, Libycus, (uide in B.) minax, Numida, Numidicus, Ossaeus, praeceps, rabidus, rigidus, rapax, terribilis, tristis, trux. ¶ ἄρκτοι δ' ἰσχιάδες, φόνιον γένος, αἰολόβουλον, Oppianus. ἄρκτοι χαιτήεσσαι, Idem. ἢ κρυεροῖο ἄρκτου ὀλοὸν θράσος, Idem. ἄρκτοι βλοσυραί, πολύμαργοι, θὴρ πικρά, Oppianus. ὦ λύκοι, ὦ θῶες, ὦ ἀν' ὤρεα φωλάδες ἄρκτοι, Theocritus Idyl. 1. ἄρκτος ἀμόρφον, δολία, σκαιά, Adamantius

¶ Vrsa uocatur sydus coeleste, figura & situ stellarum septem plaustro simile. quatuor enim ex eis rotarum, tres equorum loco sunt, unde antiqui Graecorum hámaxan, hoc est plaustrum dixerũt, ut & Germani hodie. Latini Septentriones appellant, à septem stellis à quibus quasi iuncti triones, hoc est boues, figurantur. Sunt autem duae ursae, maior & minor, quas Graeci ἄρκτους nominant. Vrsam maiorem (inquit Higinus) Hesiodus ait esse Calisto (melius per duplex lambda, ut Graeci scribunt, Καλλιστώ,) nomine, Lycaonis filiam, eius qui in Arcadia regnauit: eamq́ studio uenationis inductam ad Dianam se applicuisse: à qua non mediocriter esse dilectam, propter utriusq́ consimilem naturam: Postea autem ab Ioue compressam, ueritam Dianae suum dicere euentum, quod diutius celare non potuit. Nam iam utero ingrauescente, prope diem partus in flumine corpus exercitatione defessum cum recrearet, à Diana cognita est non obseruasse uirginitatem: quamobrem à dea in ursae speciem conuersa est. In ea figura corporis Arcada procreauit. Sed ut ait Amphis comoediarum scriptor, Iupiter simulatus effigiem Dianae, cum uirginem uenantem ut adiutans persequeretur, amotam à conspectu caeterarum compressit: quae rogata à Diana quid ei accidisset quòd tam grandi utero uideretur, id illius peccato euenisse dixit. Itaq; propter eius responsum in ursam eam Diana conuertit. Quae cum in sylua ut fera uagaretur, à quibusdam Aetolorum capta, ad Lycaonem pro munere in Arcadiam cum filio est deducta. Ibi igitur inscia legis in Iouis Lycaei templum se coniecit: quã confestim est filius secutus. Itaq; cum eos Arcades insecuti interficere conarentur, Iupiter memor peccati, ereptam Calisto cum filio inter sidera collocauit, eamq́ Arctum, filiũ autem Arctophylaca nominauit. Nonnulli etiam dixerunt, (ut Scholiastes Homeri etiam refert Iliad. sigma ex Callimacho) cum Calisto ab Ioue esset compressa, Iunonem indignatam in ursam eam conuertisse: quam Dianae uenanti obuiam factam, ab ea interfectam, & postea cognitam inter sidera locatam, &c. Haec Higinus. Hanc Callistûs metamorphosin in ursam Ouid. lib. 2. Metam. describit. Callisto Lycaonis filia fuit, quam (ut Graeci referunt) Iupiter compressit. Iuno deprehensam mutauit in ursam: & Diana in Iunonis gratiam sagittis confecit. Iupiter uerò misso Mercurio filium quem utero gestabat Callisto seruari sibi iussit. Ipsam uero Callisto in sydus, quod Vrsa maior uocatur, conuertit: cuius etiam Homerus Odyss. ε. meminit ubi Vlyssem à nympha Calypso soluentem facit: πληιάδας τ' ἐσορῶντα, καὶ ὀψὲ δύοντα βοώτην, ἄρκτον θ', ἣν καὶ ἅμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσι. (Eosdem uersus legimus Iliad. Σ. & preterea, ἥ τ' αὐτοῦ στρέφεται, καί τ' ὠρίωνα δοκεύει, οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν ὠκεανοῖο.) Sed fieri potest ut sydus illud hoc nomen in honorem tantum Callistûs acceperit: nam sepulchrum eius Arcades ostendunt, Pausanias in Arcadicis. Arcas (ut Istrus inquit) natus est ex Ioue & Themiste (lego, Callisto,) sic dictus propter matris mutationem in arcton, id est ursam. quo tempore etiam sydus coeleste, quod Hâmaxa prius dicebatur, Vrsa dici coepit, Stephanus in Arcas. est autem locus corruptus. Sed de Lycaonis filia Callisto in ursam conuersa, plura scripsi in Lupo a. inter propria uirorum. Fabulam de Callistûs mutatione Palaephatus inde natam conijcit, quòd haec montes habitans ab ursa fortè in uenatione consumpta sit: & qui in uenatione cum ea erant, non illam amplius ex ursae cubili egredientem, sed solã ursam uidentes, quòd Callisto puella ursa facta esset dictitarint. Est & alterum sydus superiori proximum, figura consimile, Vrsam minorem uocant: de qua plura leges apud Higinum, ubi etiam de maiore Vrsa, quomodo ab alijs plaustri nomen acceperit à septem stellis, ab alijs Vrsae pluribus stellis ad unam effigiem computatis, copiosius scribit, &c. Item de Arctophylace siue Boote apud eundem. Nos de Cynosura, id est, minore Vrsa nonnihil attulimus in Cane a. Helice (sic quoque maiorem Vrsam uocant) & Cynosura, in coelo dicuntur geminae Vrsae: quarum alteram (Cynosuram) Iouis nutricem fuisse perhibent, alij ambas. Sunt qui Cynosuram eius nutricem, Helicen uerò amores eius faciant, Pollux. Cynosura, id est Vrsa minor, sic nominatur, quòd caudam instar canis reflexam habeat: cuius Homerus non meminit utpote posterius inuentae à Thalete Milesio, Scholiastes Homeri. Nicander in Alexipharmacis arcton omphalóessan uocauit: interpres τροφὸν exponit, ueluti dicas nutritiam. sunt qui Creticam exponant. nam Omphalós Cretae locus est, Caelius. Sed fortè sic dicitur quòd eo situ in coelo sit Vrsa sydus, quo umbilicus in animante, uidelicet medio. Arctos coelestes scribit Theon appellari, ὡσανεὶ ἄκρας καὶ κεφαλὰς τοῦ κόσμου: quia summae sint, ac coeli uelut capita. Peculiarius autẽ Cynosurã dici ex caudae imagine, quoniam canis caudam habeat. Helicen uerò διὰ τὸ ἑλίσσεσθαι, quia inuoluta sit cauda: uel per exochen quandam quòd à coelo trahatur, Caelius. ἀρκτῦλις, ursa parua. Hes. Var. Arctûrus uocatur splendida quædã stella, in zona Arctophylacis, quòd iuxta caudam ursae sita sit sic appellata. unde integrum etiam sydus Bootes

eodem nomine appellatur, Suidas & Varinus. Ἀρκτῷος τόπος, locus Septentrionalis, in quo septem stellæ uisuntur, Varinus. Hinc & circulus Arcticus dicitur, & qui ab ea cœli plaga exoritur uentus ἀπαρκτίας, Pollux. Varinus tamen in uoce Ἄρκτος hunc uentum sine τ. euphoniæ gratia aparcian dici ait, & ἄρκιον πνεῖν, citatis istis senarijs: Καὶ μὴν πελάζει χώ κατεντύχει ποιῶ Ἄρκιος (Ἄρκτιος potius) ὡς ταύτησιν ἀσπίδας μολών.

¶ Vrsinus, adiectiuum. ¶ Ἄρκειος κεφαλὴ, caput ursi: & ἄρκειον κρέας, ursina caro, cum diphthongo. ἄρκιον uerò per iôta, sufficiens, utile, Suidas & Varinus. Ἀρκτῆ, pellis ursi, Varinus: apud Hesychium acuitur ultima. ¶ Virgines ἀρκτεύεσθαι (decimari interpretatur Gyraldus) Atheniensis populus dicebat, Pollux. Id uerbum signat, (inquit Cælius,) Dianæ prius quàm tempus appetat nuptiarum, uirgines consecrari initiariue. Quod Lysias scribit in oratione pro Phrynichi filia, si tamen ex eius illa prodijt officina. Decreto nanque sancitum Atheniensium erat, ne qua uiro puella traderetur, εἰ μὴ ἀρκτεύσειε τῇ θεῷ, id est nisi sacra obijsset Dianæ: quod mense Ianuario fieri consueuisse indicat Libanius in oratione quam de Dianæ laudibus dixit. Induebantur autem ueste quam crocotam nominant, nec decimo ætatis anno grandiores, nec quinto inferiores. Iis autem placari credebatur Diana, quæ causa eiusmodi indignationem concepisse uidebatur. Ferunt quandoque ursam feram in Attica (ἐν τῷ δήμῳ Φλαυιδῶν) ita cicurem factam, ut homines nihil auersaretur omnino, sed compasceretur, multaque licentia huc illuc, nemine impedimentum inferente, peruagaretur. Contigit puellam quandam lasciuiuscule cum bellua colludere: quæ irritata, puellam facto impetu proscidit. At fratres rem intuiti, ac commoti acrius, ursam iaculis impetitam necarunt. Ex qua causa pestilens morbus latius per regionem grassari cœpit. Consultis oraculis, respondit deus, mali non defuturum finem, si uirginum nonnullas compellerent (αὐτὴν uel αὐτῆς addendum uidetur) τῆς τελευτησάσης ἄρκτου ἀρκτεύειν, id est ursæ peremptæ honori Dianæ dicari. (Gyraldus exponit, si uirgines aliquas Dianæ mactarent pro ursa.) Nã & puellæ sic uocabantur arcti, id est ursæ, quod perspicuè docuit Euripides in fabula Hypsipyle: & in Lemnijs Aristophanes ac Lysistrate, Hucusque Cælius. Ἀρκτεῦσαι, τὸ καθιερωθῆναι πρὸ γάμου (πρὸ γάμων) τὰς παρθένους τῇ Ἀρτέμιδι τῇ Μουνυχίᾳ, ἢ τῇ Βαυρωνίᾳ (lego, Βραυρωνίᾳ,) Suidas & Varinus. Ἀρκτεία, ἡ τῶν ἀρκτευομένων παρθένων τελετὴ, Hesychius, Varinus. Ἐν Βραυρωνίοις ἀρκτευόμεναι γυναῖκες, τῇ Ἀρτέμιδι ἑορτὴν ἐτέλουν, &c. Suidas, nam quæ sequuntur apud illum, iam proxime interprete Cælio recitaui, quanquam is authorem non citat. Ἄρκος, ἱερεῖα (lego ἱέρεια, hoc est mulier sacerdos) τῆς Ἀρτέμιδος, Hesychius. Ἐναρκτεῦσαι, (si rectè legitur) φονεῦσαι, κτεῖναι, Hesychius, Varinus. Athenienses cum in Dianæ Munychiæ templo ursam deæ sacram interfecissent, fames facta est, qua tum demum eos liberatum iri prædixit oraculum, cum eorum quispiam deæ filiam sacrificasset. id quod Embarus ea conditione pollicitus est, si sacerdotium in sua familia perpetuò permansisset, & gentilitium fieret. quod cum annuissent, exornatam filiam immolauit: qua ex re factum in eos est prouerbium, qui insani ac uecordes sunt, Ἔμβαρός εἰμι, id est, Embarus sum. plura in prouerbijs Erasmus. Ab hoc facto, scribit Harpocration, mos inoleuit, ut inde uirgines Dianæ Munychiæ & Brauroniæ consecrarentur ante nuptias, ἄρκτοι, id est ursæ uocatæ. à quibus & uerbum quoque deductum ἀρκτεῦσαι, quod δεκατεύειν, id est decimare significat. Plura de hac ursa in templo Dianæ interempta, deque Embaro, uide supra in Capra h. ubi de sacrificijs, ex Varino in Σόφισμα θυλάκων. ¶ Piscatores nostri instrumentis quibusdam utuntur, retibus in coli formam contextis, ligneo circulo superius ambiente os apertum: quæ nescio qua de causa ursos appellant, bären. sunt autem diuersa, alia stoßbären, quibus turbatos in ripis pisciculos aut cancros excipiunt: alia nassis uimineis similia in profundum demittuntur, setzbären, setzgarn.

¶ Berna Heluetiæ clarissima ciuitas ursos publice alit. eosdem pro insignio habet, quatuor pedibus insistentes, & nomen quoque ciuitatis ab urso factum uidetur etymo Germanico. Cæterum Sangallenses & Abbatiscellenses Heluetiæ populi urso erecto pro insigni utuntur.

¶ Est & syluestre allium, quod ursinum uocant, odore molli, capite prætenui, folijs grandibus, Plinius. Arctûrus, genus herbæ, Hesychius, Varinus. Arction uel arctûrus herba memoratur à Plinio 27. 5. & à Dioscoride. creditur autem esse quæ uulgò lappa minor (quamuis xanthion etiam à quibusdam lappa minor exponitur) uocatur. Maior uerò lappa siue bardana uulgò dicta, arcion siue prosopion, id est personata Dioscoridis existimatur: Plinius (ut ipse deprehendi) lappam boariam nuncupat. Arcophthalmus, chrysogonum: arcopus, catanance: arctu dendron, sambucus, ut inter nomenclaturas apud Dioscoridem legimus. De pane ursi, & uua ursi, scriptum est supra in c. Branca ursina uulgò appellata apud Gallos & Italos, (de qua lege Syluaticum cap. 87.) ueterũ acanthus est. Ea uerò quam Germani quidam medici, Fuchsius & alij, brancã ursinam uocant, omnino sphondylion fuerit. Alia est etiam quam Germani uulgo brancham ursinã uocitant bärentapen, uel bärlap, (aliqui bärenbrüch: alij wyngrün, quod uino pendulo silici circumuoluta iniecta, mederi credatur. sed uinum cum fecibus prius perturbandum est, & baculo fisso, ut fieri solet, agitandum:) quod hirsutiem ursinam quodammodo referat, aut etiam pedis digitorum figuram extremis ramulis ferè ternis. repit circa saxa, quibus minimis fibris adhæret, folijs ferè abietis teneris, cõfertis, &c. uide Hieronymum Tragum Tomo 2. cap. 184.

¶ Nascitur apud Lucanos animal quoddam medium inter ursum & suem, Galenus: uide supra in Mele A. Ἀρκτόμυς, animal D. Hieronymo memoratum, quasi murem ursinum dicas; de quo pluribus

ribus scripsi in Criceto mure. Aldabha (id est hyæna) est animal notum in Syria, colore ursi, Andr. Bellunen. Dalac, fera similis urso, Syluaticus. Est & ursa marina, cancrorum generis, sine chelis, à magno & informi corpore dicta, Aristoteli & Athenæo.

¶ Vrsulus nomen proprium uiri apud Am. Marcellinum lib. 16. & Vrsicinus apud eundem lib. 15. Vrsus quidam ceu uir sanctus apud Heluetios Solodorenses colitur. Vrsinus monachus scripsit opus insigne de non rebaptizandis hæreticis, &c. Gennadius. In sanctorum catalogis legimus etiam Vrsicini cuiusdam, & Vrsatij confessoris nomen. Nobilis quædam familia apud Gallos originem suam à nescio quo Vrsone deriuat, quem in solitudine ursa quædā annis aliquot nutriuerit. Vrso quidā scriptor obscurus de somnijs & de urinis quædā ædidisse fertur. Vrsula, nomen sanctæ cuiusdam uirginis. Atheniensis quidam è Melite uico (tribus Oeneidis) κάπρος uel σῦς, id est sus, & arctos, id est ursus cognominabatur, propter corporis hirsutiem, Hes. Var. in Μελιτεύς. Arcesiades, Ἀρκεισιάδης, Laërtes Arcesij filius. Nam mihi Laërtes pater est, Arcesius illi, Iupiter huic, &c. Vlysses apud Ouidium contra Aiacem loquens. Dictus est autem Arcesius quòd ab arco siue arcto, id est, ursa lactatus sit, ut fabulantur. Vera autem historia refert, Cephalū Deionei uel Deionis filium ex Arcto uxore Arcesium genuisse, Varinus. Cephalo de liberis quærenti, deus responsum reddidisse fertur, ut cuicunque primum obuiam factus esset, ei misceretur. Illum uerò cum in Arcon mulierem incidisset, filium ex ea sustulisse, qui deriuato à matre nomine Arcesius dictus sit, Heraclides in Politijs. Est autem impressi codicis locus corruptus, ut suspicor, huiusmodi. τὸν δὲ περιτυχεῖν ἄρκῳ, καὶ πλησιάσαντα γεννῆσαι γυναῖκα, ἐξ ἧς τὸν Ἀρκείσιον φερωνύμως ὀνομασθῆναι λέγεται. Ipse quomodo legerim, ex translatione apparet. Arctinus Milesius poeta, discipulus Homeri, &c. Suidas. Habent & Germani uiri proprium nomen ab urso sumptum, Bernhart, ac si Arctosthenem dicas. ¶ Arctûrus, fluuius Scythiæ Phasis postea dictus, Plutarchus in libro de fluuijs. Vrsa, fluuius apud Heluetios, uulgo die rüß. Ἄρκτων ὄρος, id est Vrsarum mons, Cyzico imminet, sic dictus à Iouis nutricibus, (Helice & Cynosura puto,) quas illic in ursas migrasse tradunt, Stephanus (ni fallor) alicubi. Vrsarum mons nominatus est, à nutricibus Bacchi illic in ursas cōuersis: Vel quod locus uenationi aptas feras contineat, ab ursa fera: Vel propter altitudinem, quòd uertice suo ad Arctos sydera appropinquare uideatur. habitabant autem in eo agrestes quidam gigantes, ἄγριοί τινες γηγενεῖς, Varinus (ex Scholijs in primum Argonauticorum Apollonij ad numerum 35. ubi additur hunc montem situm esse iuxta Cherronnesum in Propontide. legitur autem ἄρκτων per ο. paruum, apud Varinum, Apollonium & Scholiasten, perperam apud omnes. In Propontide est insula Cyzicus cum urbe, cuius pars iacet in planicie, pars secus montem, qui Vrsarum mons (ἄρκτων ὄρος) appellatur, Strabo lib. 12. Ἄρκτου ὄρος τὸ ἀρκτῷον ἐπώνυμον, Pollux. hoc est, Arctôus mons ab urso dictus est. Arctânes, gens Epirotica, Stephanus. Arconêsus, Ἀρκόννησος, insula Cariæ, Stephanus: Meminit etiam Strabo. Plinius insulam unam ex desertis circa Chersonnesum esse scribit. Cæterum Cyzicus olim Ἄρκτων νῆσος & Ἀρκτόννησος dicebatur, Stephanus. Vrsa Baluia, Picenorum urbs Ptolemæo 3. 1. hodie Vrbsa.

¶ b. Parnes mons Atticus aprorum & ursorum uenationem præbet, Pausan. Apud Aratores Afros ad Occidentem reperiuntur leones, ursi, elephantes, Herodotus lib. 2. ¶ Cepus faciem habet satyro similem, cætera inter canem atque ursum, Strabo. Tarando uillus magnitudine ursorum, Plinius & Aelian. Σκύλον, pellis ursina, uel ouilla, aut alterius animalis, Hesych. & Varin. Harpyiæ in Thracia habent aures ursinas, uulturū corpora, Varinus in Scylla. Os ursi, στόμα & χάσμα uocat Plutarchus, & pedes anteriores χεῖρας, id est manus. Talpa pedes habet ursi, Suidas & Hes. Bestia quam uidi similis erat pardo, & pedes similes ursi, Ioannis Apocalyp. 13. Bestia alia similis urso, Danielis 7. ¶ Galli caput ursi & aliarum mordacium ferarum hure nominant: & ursæ mamillas, poupes uel tettes: ursinum fimum, ut apri quoque & lupi, laisses, Rob. Stephanus. ¶ Pellem ursi, qui propriè apud nos loquuntur uocant ein büt: & eandem excoriari dicunt, geschunden werden.

¶ c. Vrsa suos fœtus lambit, donec perfici & uocem ædere incipiunt, εἰσόκε κνυζηθμοῖσιν ἀναυδέα τονθρύζωσιν, Oppianus. Cum tubam uenatorum exaudierit ursa, è cubili prodiens, ὀξὺ λέληκε θοροῦσα, καὶ ὀξὺ δ' ἰδοῦσα λακοῦσα, Idem. Vociferamur (Rugiemus, Hieronymus) nos omnes quasi ursi, & meditamur quasi columbæ, Esaiæ 59. hoc est, ululamus & gemimus. ¶ Nequitia mulieris immutat faciem eius, & obcæcauit uultum suum tanquam ursus, Ecclesiastici 25. Vrsis quidem oculos hebetari, cum recens è latibulo prodierint, in c. retuli. ¶ Patinas cœnabat omasi Vilis & agnini, tribus ursis quod satis esset, Horatius 1. epist. ¶ Vrsa prægnans à Gallis peculiari & uenatoria locutione dicitur une ourse prain. Ἀρκτύλοι dicuntur catuli ursorum, Pollux. apud Varinum ἄρκιλοι legitur, quod minus placet. Cyclops apud Theocritum Galateæ se nutrire canit φυλάσσω νεβρώς, καὶ σκύμνως τέσσαρας ἄρκτων. Inueni geminos, qui tecū ludere possunt, Inter se similes, uix ut dignoscere possis, Villosæ catulos in summis montibus ursæ, Polyphemus Galateæ canens Ouidij Metam. 13.

¶ d. Occurram eis quasi ursus orbatus, & lacerabo obstinatum cor eorum, Osee 13. Præstat occurrere urso orbato (raptis catulis) quàm fatuo (obstinato) in stultitia sua, Prouerb. 17. Tu nosti patrem tuum & uiros qui cum eo sunt fortissimos & amaro animo, ueluti si ursa raptus oculis in saltu sæuiat, 2. Regum 17. Sunt autem uerba Chusai ad Absalonem de Dauide.

¶ e. Ferunt difficiles partus statim solui, cum quis tectum, in quo sit grauida, transmiserit lapide: uel missili ex his, quæ tria animalia singulis ictibus interfecerint, hominem, aprum, ursam,

Plinius. Taifalorum gentem turpem ac obscœnæ uitæ flagitijs ita accepimus mersam, ut apud eos nefandi concubitus fœdere copulentur maribus puberes. Horum si quis iam adultus aprum exceperit solus, uel interemerit ursum immanem, colluuione liberatur incesti, Marcellinus libro tricesimoprimo. ¶ Certè furit, ac uelut ursus Obiectos caueæ ualuit si frangere clathros, Horatius de Arte ad finem. Heliogabalus ebrios amicos plerunq; claudebat, & subito nocte leones, & leopardos, & ursos, exarmatos immittebat, ita ut expergefacti in cubiculo eodem, leones, ursos, pardos cum luce, uel quod est grauius nocte inuenirent, ex quo plerique exanimati sunt, Lampridius. Vitoldus Lituaniæ princeps subditis suis adeò metuendus fuit, ut iussi laqueo se suspendere, parere potius quàm in eius indignationem incidere uoluerint. detrectantes imperium, insutos ursina pelle uiuentibus ursis (quos eam ob causam nutriebat) dilaniandos obiectauit, crudelibusq; alijs affecit supplicijs, Aeneas Syluius. ¶ Mauri leonum, pardorum & ursorum tergoribus uelantur, & dormientes substernunt, Strabo. Ancæus Arcas humeris nunquàm circumiecit chlænam, ἀλλ' ἄρκτοιο λάσιον στέρνοις ἐμπίσχετο δέρμα, Orpheus in Argonauticis.

¶ g. Si ursi leuo liquefacto inungatur facies hominis, intelliget & discernet quicquid audit ac legit, Rasis.

¶ h. Heliogabalus inter diuersas sortes habuit & ursos decem, & decem gryllos, Lampridius. Perseus rex capream & ursum amabat, Tzetzes. Demetrius Moschouitarum legatus Romam missus, multo auditorum risu, ut erat ingenio comi & faceto, proximis annis uiciniæ suæ agricolam, retulit, quærendi mellis causa in prægrandem cauam arborem supernè desiliisse, eumq; profundo mellis gurgite pectore tenus fuisse haustum, ac biduo uitam solo melle sustinuisse: quum uox opem implorantis in ea syluarum solitudine ad uiatorum aures penetrare nequiuisset. ad extremum uerò desperata salute mirabili casu, ingentis ursæ beneficio inde extractum euasisse, quum forte eius belluæ, ad edenda mella more humano se demittentis, renes manibus comprehendisset, & eam subito timore exterritam ad exiliendum tum tractatu ipso, tum multo clamore concitasset, Paulus Iouius. Pascebam (inquit Dauid 1. Regum 17.) patris mei gregem, & ueniebat leo uel ursus, & tollebat arietem de medio gregis, & persequebar eos, & percutiebam eruebamq; ab ore eorum, & interficiebam ipsos. Dauid cum leonibus lusit quasi cum agnis, & ursos similiter ut agnos tractauit, Ecclesiastici 47. Cum Helisæus propheta ascenderet in Bethel, parui pueri de ciuitate egressi, illudebant ei, dicentes: Ascende calue, ascēde calue. Is uerò maledixit eis in nomine Domini: egressiq; sunt duo ursi de saltu, & lacerauerunt ex eis quadragintaduos pueros, Regum 4. 2. Non enim non poterat omnipotens manus tua immittere illis multitudinem ursorum, aut audaces leones, aut nouì generis ira plenas & ignotas bestias, Sapientiæ 11. Sanctus Florentius ursum habuit, Textor. Legimus fuisse ursam quampiam feritate cōspicuam, magnitudine inusitata, quæ uisentibus modo horrorem incuteret. Eam uerò uir hic (Pythagoras) accersitam demulctamq; apud se aluit. Mox dimissurus, ueluti conceptis uerbis, iureiurando (ut sic dicam) adegit, nulli animantium cunctarum damno oblæsioniue futuram. Abiens illa in syluas se coniecit suas, summaq; fide, quod inter homines quoque perrarum est, in quod adiurata recesserat, præstitit, Cælius. Paris infans expositus ab ursa lactatus fertur, Varinus. sic & Arcesius Laërtis pater, ut scripsi supra inter nomina uirorum ab urso sumpta. Et ecce de proximo specu uastum attollens caput funesta proserpit ursa, quam simul conspexi, pauidus & repentina facie conterritus, totum corporis pondus in postremos poplites recollo, arduaq; ceruice sublimiter eleuata, lorum quo tenebar rumpo, meq; protinus pernici fugæ committo, summo studio fugiens immanem ursam, Apuleius sub persona asini aurei. ¶ De Callistûs filiæ Lycaonis in ursam mutatione, lege supra in a. ubi de Vrsa sydere dictum est. Iphigeniam immolandam in ceruam, alij in taurum, alij in ursum mutatam ferunt, Varinus in Νεοπτόλεμος, ut pluribus in Tauro retuli. Arcton oros, id est Vrsarum mons, Cyzico imminet, sic dictus à Iouis nutricibus (Helice & Cynosura puto) quas illic in ursas migrasse tradunt. Periclymenus Nelei fuit filius, frater Nestoris: cui à Neptuno auo concessum ut posset in quas uellet se transformare figuras, ut in ursum, formicam, apem, &c. uide Onomasticon nostrum. ¶ Vrsos qui sacri, ut lupos quoque, Aegyptij eo loci sepeliunt, ubi iacentes inueniunt, Herodotus libro secundo. De interfecta ursa Dianæ Munychiæ sacra, plura dixi in a. inter deriuata, in uerbo ἀρκτεύειν. Laphriæ Dianæ apud Patrenses magno in ara igne excitato, apros, ceruos, dorcades, aliqui luporum aut ursorum catulos, uiuentes inijciunt, Pausanias in Achaicis.

¶ PROVERBIA. Vrsus cum adsit uestigia quæris, Ἄρκτου παρούσης τὰ ἴχνη ζητεῖς, de ijs dicitur, qui timiditate præsens negotiū declināt, atq; ad alias nugas dilabuntur. Translatū à formidolosis uenatoribus qui se dissimulāt sensisse ursum, & uestigia persequi fingūt quo absint à periculo, Eras. Meminit Suidas, et interpretatur, ἐπὶ τῶν τὰ παρόντα ζητεῖν ἀποστρεφομένων. Fumantē nasum ursi ne tentaueris: uide supra in D. ¶ Ex sacris. Leo rugiens & ursus (ad prædam) excurrēs, est princeps impius populo pauperi, Prouer. 28. Habitabit lupus cū agno, & pardus cū hœdo accubabit: Vitulus & ursus pascēt, simul requiescēt catuli eorū, Esa. 11. Factus est mihi ursus insidiās, et leo in latibulis, Hier. Thren. 3. Quomodo si fugiat uir à facie leonis, & occurrat ei ursus, Amos 5. ¶ Germani si quē de paupertate, aut auaritia et parcitate notauerint, manū ab eo fugi dicūt sicut ab urso: Er fugt den taapē wie ein bär. ¶ Ἄρκτος φιλεῖν ἀνθρώπους ἱστόρηται, εὐχῇ. ὧδ' ὕστερον ἐφιλόδειξε αὐτὸ ἐν ..., αὐτοῖ ... ἐν ... . Suidas.

DE VVLPE.

A.

VULPES Hebraice שועל schual nominatur, Chaldaicè תעל thaal. Nam Psalmo 63. prō schualim, id est uulpes numero multitudinis, Chaldæus reddit thealata. Arabs תעלב, thaleb. Lxx. ἀλωπέκων. Hieronymus uulpium. Thaleb, id est uulpes, Auicenna lib. 2. & Syluaticus cap. 673. Idem alibi chabel & calcasl uulpem interpretatur, corruptis, ut uidetur, uocibus pro thaleb. Chos alcalip, (lego althaleb) id est testiculi uulpis, satyrion, Idem. Galeis, id est uulpes, Syluaticus: uoce, ut conijcio deprauata à γαλῆ: quam Albertus aliquoties uulpem interpretatur, cum omnino mustelam significet. Apud Græcos ueteres ἀλώπηξ dicitur, hodie ἀλωπά. Italice, uolpe. Gallice, regnard, cuius diminutiuum regnardeau. Hispanice, rapósa, à rapiendo nimirū. Germanice, fuchs. Flandrice, uos. Anglice, foxe. Illyrice, lisika.

B.

Alpinæ regiones Heluetiorum plurimas habent uulpes: ubi mercatores coēmptas earum pelles in alias regiones diuendunt, Stumpfius. Amyntas in Mansionibus, quas sic inscripsit, eam ait Caspiarum uulpiū esse multitudinē, ut nō modo agrestia stabula adeant, sed urbes quoq; ingrediantur.

nihil tamen nocentes, neque rapientes, sed ita cicures Caspijs tanquam caniculæ adulantur, Aelianus. Vulpes in Sardinia noxiæ sunt. occidunt enim arietem etiam fortissimum, capram, & uitulum adhuc tenerum, Munsterus. Lupos, uulpes, aliaque quadrupedum noxia, Creticus ager nusquam educat, Solinus & Plinius. Bassara, Βασσάρα, genus uulpis, Varinus. alij uulpem simpliciter interpretantur: uide in Philologia a. Vulpes in Aegypto minores quàm in Græcia fiunt, Aristoteles. Vulpi magnitudo eadem quæ cani mediocri domus custodi, Albertus. Villos habet uberes & altos, Isidorus. Qui corporis colore admodum ruffo sunt, (πυῤῥοὶ ἄγαν,) astuti (πανοῦργοι) iudicantur, à similitudine uulpium, Aristoteles in physiognom. Vulpi color sæpe rutilus, priori tamen parte canescens, Ge. Agricola & Albertus: rarò candidus, rarius niger, Agricola. Vulpes audio in Hispania omnino albas reperiri, & à mercatoribus Francfordiam ad nundinas uehi. Vulpes nigræ & albæ in Moschouia habẽtur: item in quibusdam Scandinauiæ locis, ut Olaus Magnus annotauit. Germani uulpes quasdam uillo densiore & nigricante, à colore **brandfuchs** nominant, (ut ceruorum etiam genus densioris ac nigrioris pili, **brandhirtzen**,) nostri **kolerle**: sunt autem minoris pretij, & magnitudine etiam ut plurimum minores. Circa montana Heluetiæ, ut audio, uulpes externis maiores ac meliores habentur. ¶ Serpentes, simiæ & uulpeculæ, & quæcunque mala machinantur, exilibus (angustis) sunt oculis, λεπτὸν ὑποδέρκειν: oues autem & boues, & huiusmodi simplicis ingenij, aspectu amplo, Adamantius. Teutones cum bonum & generosum equum depingunt, diuersorum animantium uirtutes in eo coniungunt, & ex alijs quidem animalibus alias ei attribuunt, ex uulpe uerò aures breues, caudam longam, gressum lenem. alij, bonos oculos, & caudam pilosam. ¶ Vulpi (mari) genitale osseum est, Aristoteles, Plinius, Albertus. Cauda magna & uillosa, Albertus. Boum caudis longissimus caulis, &c. uulpibus & lupis uillosus, Plin.

C.

Vulpes animal est calidum. nam & mortui pellis calefacit, Albertus. Mihi quidem dubium non est, quin calidi temperamenti hoc animal sit, cum canum & mustelarum maiorum naturam referat, & odorem grauem exhalet. adipem etiam eius calfacere constat, & oleum in quo uulpes tota decocta fuerit. ¶ Gannire propriè de uoce uulpium dicitur, authore Donato: sed transfertur etiam ad homines, & usurpatur pro eo quod est obstrepere, & ueluti uapulantis uocem emittere. Quid ille gannit? quid uult? Terentius Adel. Hinc gannitus. Nanque hæc (Nereis) in eodem spectata littore est, cuius morientis etiam gannitum tristem accolæ audiuere longè. Gannit (Gannuit, codices impressi) odiosus omni toti familiæ, Plautus ut citat Varro de lingua Lat. Fallax uulpecula gannit, Author Philomelæ. Putes ululare lupos, gannire sagaces Vulpeculas, Mantuanus. Latrando & ululando uulpes canem imitatur, cum irascitur aut dolet, aliâs uerò gannit, & immurmurat blandè, ut cum petit aliquid, si domi alatur. Latrat ut canes, (ut catuli canum, secundum alios) & gannit in fame, Albertus. In fame præ angustia latratus canum imitari dicitur, Constantinus. De minoribus feris, ut sunt uulpes, thôes & lupi, ὑλακτεῖν & ὠρύεσθαι, id est latrare & ululare dicitur, Pollux. Varinus tamen ὠρύεσθαι de lupis, canibus & leonibus in fame ululantibus, dici scribit: & de alijs quæ proprium suæ uocis uocabulum non habent. Nostri etiam uulpem latrare dicunt. **der fuchs billt/trabt/rayet.** Ceruum aiunt sibi timere à gannitu uulpium, Albertus. ¶ Vulpes animal solerti auditu, in Thracia amnes gelatos lacusque non nisi ad pastus itura redituraque transit. obseruatum eam aure ad glaciem apposita coniectare crassitudinem gelu, Plinius. Nugantur quidam è uulgò tam acutè audire uulpem, ut nescio quam herbam crescentem percipiat. ¶ Vulpes, lutra, melis subeunt cauernas: sed egrediũtur ad pastum capessendum, etiam hyberno tempore, Ge. Agricola. Cauernarum suarum, Oppiano teste, plura facit foramina & multifores aditus, ἐπήξατο ὕλαις ἄφρασα οἴμους, τρωγλαῖς τε κελεύθους τηλόθ' ἀπ' ἀλλήλων, ut minus facile à uenatoribus illaqueari possit. Melis foueam occupat, aluo in eam exonerata, ut dicam in D. Aristomenes Messenius à Lacedæmonijs captus, per cauernam latomiarum euasit, angustos uulpium aditus secutus, Plinius. Ego cum domi aliquando uulpem alerem, sæpius obseruaui iacentem in uentre pedibus posterioribus rectà retro extensis, ac si homo in uentre iaceret, quod & cuniculi faciunt: facile autem est conijcere eas huic extensioni apta crura ideo à natura accepisse, ut facilius per angustos & oblongos terræ meatus penetrare eis liceat. ¶ Lepores & uulpes per æstatem noctu progrediuntur, Tardiuus. Vulpes & capreoli etiam nocte cibum quærunt, Cardanus. ¶ Vulpes animal ferè omniuorum est. Syluestres mures uenatur, Aristoteles: Sunt qui mures è cauis spiritu à uulpibus extrahi & deuorari affirment. Vulpes edit carnes, & muribus sicut catus insidiatur: cuniculos etiam & lepores capit, rapitque gallinas, Albertus. Nec uulpes nec aliud animal gallinas continget, si gallinis sub ala ruta syluestris suspendatur: & multò magis si uulpis aut felis fel cibo admixtum exhibueris, ut etiam Democritus confirmat, Cornarius in Geopon. libr. 14. Andreas à Lacuna in Græco codice excuso, & suo manuscripto, hæc legi negat: Inferius tamen capite de turturibus eadem ponit, ὄρνιθας eo in loco non gallinas, sed aues simpliciter exponens. Gallinaceos aiunt non attingi à uulpibus, qui iecur uulpis aridum ederint: uel si pellicula ex eo collo inducta, galli inierint: similia in felle mustelæ legimus, Plinius. Per hyemem esuriens, si uuas in uitibus non inueniat, aues & catulos leporum astutè capit, Oppianus. Vide plura mox in D. qua astutia animalia quædam capiat. Pauonibus una cura debetur, ut incubantes per agrũ fœminas, quæ hoc passim faciunt, à uulpe custodias, Palladius. In Asia multis

multis locis uinum ſine iugo miniſtrat uinea, quæ ſæpe uulpibus & hominibus fit communis, Varro. Apud Theocritum Idyllio primo puer quidam uineam cuſtodit, ἀμφὶ δέ μιν δύ' ἀλώπεκες, ἁ μὲν ἀν' ὄρχως φοιτῇ, σινομένα τὰν τρώξιμον, ἁ δ' ἐπὶ πήραν πάντα δόλον τεύχοισα. Tam facile uinces quàm uulpes pyrum comeſt, Plautus in Muſtellaria. de re factu procliui, quòd nihil negotij ſit uulpi dentatiſſimæ pyrum edere, Eraſmus. Vulpes necant amygdalæ amaræ, item apocynon: Vide plura in E. ¶ Animal eſt fœtidum, & etiam à poſteriori parte imminente mortis periculo, Liber de nat. rerum. Ore & ano fœtet, Albertus. Hic olidam clamoſus ages in retia uulpem, Martialis. ¶ Vulpes ſuperueniens coit, Ariſtoteles. Atqui recentiores aliqui obſcuri authores ex Ariſtotele citant hæc uerba, Vulpes coit ad terram proiecta, (in quibus uerbis uulpem eos pro fele ſeu cato poſuiſſe coniicio.) Vulpes coëunt in latera proiectæ, maremq́ fœmina amplexa, Plinius.

¶ Quadrupedes (uiuiparæ) pleræq́ perfectos ædunt partus, paucæ inchoatos: in quo ſunt genere leænæ, urſæ, & uulpes, Plinius. Multifidæ quæ pariunt imperfecta, omnes multiparæ ſunt. quo fit ut partum adhuc recentem alere poſſint, auctum iam adeptumq́ magnitudinē nequeant. quædam enim ex ijs catulos inarticulatos propemodum pariunt, ut uulpes, urſa, leæna, & alia nonnulla. ſed omnia ferè cæcos: ut ea quæ modo dixi, atq́ etiam canis, lupus, thos, Ariſtot. Et alibi, Vulpes, inquit, parit cęcos, ut urſa, atq́ etiam infirmiores. parturiens ita ſecedit, ut rarò grauida capiatur. Cum partum ædiderit, lingua lambendo refouet & concoquit. parit cum plurimos quatuor. De leonis partu ſingulari, uulpis multiplici, apologum Aeſopi in Leone C. recitaui ex Cælio. Vulpium catulos ſæpe rapiunt milui, uultures, aquilæ, Mich. Herus. ¶ Coëunt animalia etiam, quorum genus diuerſum quidem, ſed natura non multum diſtat, ſi modo par magnitudo ſit, & tempora æquent grauiditatis. rarò id fit, ſed tamen fieri & in canibus, & in uulpibus, & in lupis certum eſt, Ariſtot. Ex uulpe & cane Laconici canes gignuntur, Idem. Et alibi, Ex uulpe & cane primi fœtus cōmuni generis utriuſq́ ſpecie generantur: ſed tempore procedente diuerſi ex diuerſis prouenientes, demū forma fœminæ (ſcilicet primæ genitricis ſuæ) inſtituti euadent. Laconicos canes è uulpibus & canibus primum natos & alopecidas dictos aiunt, Pollux. Vide in Canibus mixtis. Eoſdem aliqui cynalopecas uocant. ἰβῶνες, ἀλωπεκίδες, Heſych. Varin. Papio (id eſt, hyæna) animal uidetur ex lupo & uulpe compoſitum, Albertus. ¶ Vulpes ægra reſinam pineam uorat, unde & ualetudinem recuperat, & uita fruitur longiore, Albertus & Liber de nat. rerum. Vulpes & muſtelas rabiem incurrere dicunt, Auicenna. Cætera (præter canem) animalia, ut lupi, uulpes, &c. rabie afficiūtur æſtate potius quàm hyeme, Ponzettus. Vulpes rabiens eadem incōmoda inſert quæ canis rabidus, Albertus. Quemadmodum quædam plantæ humoris proprij penuria tabeſcunt, quædam alieno ſuffocantur: ita & capilli ſuccorum paucitate corrumpi ſolent: ac humidi quidem paucitate caluicies, prauitate uerò alopeciæ & ophiaſes generantur, ægritudines nihil ſpecie, ſed figura tantum ac nomine differentes. ophiaſis enim in parte quam obſidet capitis, formam ſerpentis deſcribit. alopeciæ autem ſic appellantur, quòd id morbi genus in uulpibus frequentiſſimum eſſe tradatur, Aetius. Alopecia, uitium eſt quo capitis & barbæ pili defluunt, per metaphoram à uulpe, quæ ubi minxerit, locum ſterilem facit, ita ut herba illic naſci non poſſit, & ſi quæ nata erat illam exiccat, Varin. ἀλωπεκία, (lego ἀλωπεκία,) morbus capitis: ſcribitur etiam per diphthongum (ει. ſcilicet in penultima,) Varinus. ἀλωπεκία (malim iôta uel ει. in penultima) ψίλωσις τριχῶν ἀποφάνσις, μάλιστα τῆς κεφαλῆς, Pollux. Eundem morbum inuenio alopeciaſin dici, Cælius. Alopecia uulpinus ferè morbus eſt, quoties in humano capite areas & glabreta capillus deciduus facit, Hermolaus. Vulpi caput (iecur, Mich. Herus) aliquando nimium incaleſcit, præſertim æſtate, & curatur ſanguine ad ſuperficiem fluente & ulcerante pellem: quare pili tum temporis defluunt, Albertus: & pelles captarum æſtate inutiles habentur, Mich. Herus. Alfeſafes eſt animal generis ceccarum (id eſt ricinorum) quod canibus, bobus & uulpibus adhærens ſanguinem ab eis exugit, Andr. Bellunen. ¶ Vulpes ſatis iuſtam ætatem conſequitur, Stumpfius.

D.

Vulpes aſtutæ, malitioſæ & callidæ ſunt, Ariſtot. Homines colore admodū ruffo maligni (πανοῦργοι) iudicantur, argumento uulpium, Idem in Phyſiognom. Adamantius uulpis ingenium doloſum & inſidioſum eſſe inquit. Animal eſt odio dignum propter rapinam, deſpectum propter infirmitatem, incautum ſuæ ſalutis dum inſidiatur alienæ, Ambroſius in Hexaëmeron. Mihi quidem eodem fermè ingenio uidentur præditæ uulpes, & muſtelæ, præſertim maiores, ut martes, ictis, &c. Prouerbia aliquot à uulpis calliditate nata, Vulpe pellace benignior, Vulpes annoſa haud capitur laqueo, Vulpes non iterum capitur laqueo, Vulpinari cum uulpe, Vulpina pellis aſſuenda ſi leonina non ſufficit, referā in h. inter prouerbia. ὀργαῖς ἐντι ἀλωπέκων ἴκελοι, Pindarus in Pythijs. hoc eſt, Vulpium planè moribus ſimiles. Eſt & marina uulpes, piſcis ſic dictus quòd ſimiliter ut terrena fraudulentum & ſolers ſit animal. Vulpinus, id eſt aſtutus animus ne quid moliatur mali, Plautus. Fraus quaſi uulpeculæ, uis leonis uidetur, Cicero 1. de Nat. Complures apologi ex uulpis calliditate conficti, Aeſopi & aliorum nomine leguntur. |Aſtutam uapido ſeruas ſub pectore uulpem, Perſius Sat. 5. ¶ Vulpes Caſpiæ tam numeroſæ ſunt, ut non modo agreſtia ſtabula adeant, ſed urbes quoq́ ingrediantur: nihil tamen nocentes, neq́ rapientes, ſed ita cicures Caſpijs tanquam caniculæ adulantur, Amyntas apud Aelianum. ¶ Intimas cauernas, quæ multos habeant exitus

(ἑπταπύλας δόμους) procul inter se distantes incolit, ne circum exitum unum positis uenatorum insidijs comprehendatur, Gillius ex Oppiano. ¶ Habitat in foueis, quas ipsa tamen non parat, sed à taxo, id est mele effossas dolo occupat. Illo enim absente, aditum suo excremento inquinat. Reuersus ille, fœdi odoris impatiens, foueam suam deserit, quam mox uulpes inhabitat, Isidorus. Sæpe in melium cauernis uulpes effossa comprehenditur, Alber. ¶ Lupus contactu scillæ conuellitur. unde etiam uulpes propter lupos latebris suis scillas apponunt, Zoroastres in Geopon. lib. 15. Gillius aliter uertit, nempe uulpes in luporũ cubilia folia squillæ imponere, quod non probo. non enim tam studiosa lupo nocendi, quàm suos tuendi catulos uulpes est. & cum à lupo occidatur, non est uerisimile eam sponte ad cubile eius accedere. Turtur in nido suo ponit folia squillæ, ne lupus pullos eius incurset, Ambrosius turturi hoc adscribens, quod Zoroastres uulpi, non rectè ut uidetur. lupum enim uulpibus insidiari constat, turturi aut cæteris auibus non item.

¶ Vulpes pulicibus infestata, stipulam (manipulum) fœni quod inuenerit mollissimum, aut pilos ore continens, paulatim à posteriori parte in aquam se mergit: cauda primum immissa, deinde reliquo corpore, ut pulices aquam fugientes ad caput ascendant, quod & ipsum postremo paulatim immergit, ita ut pulices in stipulam aut uillum quem ore tenet, colligantur: quo tandem in aquam proiecto fugit, Albertus authorem citans Iorach. In Thracia locis rigentibus & uulpes, animal alioquin solerti auditu, amnes gelatos lacusq; non nisi ad pastus ituræ redituræq; transeunt. Obseruatum, eam aure ad glaciem apposita, coniectare crassitudinem gelu, Plinius. Thraces congelatum flumen molientes transmittere, uulpem, Plutarchi (in libro Vtra animalium &c.) testimonio, præmittunt, glaciei indicem, quantum firmitatis habeat. ea enim pedetentim & moderate gradiens, aurem admouet: ac si ex strepitu confluentem non multo infra ferri sentit, statim cõiectura assequitur, frigoribus fluuium non bene penitus conglaciasse, sed tenuem & infirmam glaciem existere, itaq; regreditur: sin subterlabens aqua non admurmurationem facit, confidenter transit. Quod quidem ipsum non acrem bestiæ sensum dicimus esse: sed ex sensu ratiocinationẽ. Sic enim uulpes colligit, ipsum strepere motu præditum est, quòd autem motum habet non gelu constringitur. Itemq;: Quod aquæ non glaciat liquidum est, quod autem liquidum, facile concedit, Gillius. Eadem alibi Aelianus scribit, ut Gillius uertit. Aure prius ad ripam humi adposita, serenitatem itineris explorat, Volaterranus ex eodem. ¶ Vulpes in omnes hostes suos infestissima est: neq; modò contra canes, sed & cum feris robustioribus, & cum uenatoribus (canibus uenaticis, Oppianus) molitur pugnare. Neq; solis bestijs terrenis, sed etiam aquatilibus, & uolatilibus mille insidias comparat. ¶ Vulpem bestiam improbam poëtæ & fraudulentam appellare solẽt. Sedet improbus erinaceus terrestris & insidiosus. nam ut uulpem is uel audiuerit, uel uiderit, os contrahit, pedesq; comprimit, & se totum in globosam formam concludit: Illa autem cum hunc sic in arctum constrictum comprehẽdere non quit, in eius os urinam reddit: hic uel ex contractione, uel ex uulpis fraude spiritu intercluso suffocatur, Aelianus. Et alibi, Vulpes fraudulentum animal, insidias hoc pacto in erinaceos terrenos molitur, ut cum eos rectos, quod à morsu uulpinum impetũ spinis prohibent, expugnare non queat, ipsos summa cautione oris leniter & caute primum euertens, supinos constituat, deinde & laceret, & qui antea essent formidabiles, exedat, conficiatq;. Vide plura supra in Echino h. in prouerbio, Multa nouit uulpes, sed echinus unum magnum. ¶ Vulpes cum dolosa sit, aliquando cum lepore (uel cuniculo, Ge. Agricola) se uelle ludere simulat, & (incautum) apprehensum deuorat. quamobrem uulpem conspectam non minus quàm canem fugiunt, Albertus. Quemadmodum à uulpibus lepores noctu continua persecutione defatigati, & subinde à quiete, quã ubi aliquantisper cursus præuenère appetunt, exturbati, tandem capiantur, ex Aeliano recitaui in Lepore D. Lepores frequentiores sunt in insulis, quod ibi ut plurimum nec uulpes sint, à quibus ipsi cum catulis occiduntur: nec aquilæ, quæ montes magnos sæpius quàm paruos frequentant. nam parui plerunq; in insulis sunt, Xenophon. ¶ Mures etiam in aruis & pratis à uulpibus astutè capiuntur. ¶ Cum auium greges subuolantes uidet, humi strata iacet, simul & oculos claudit, & rostrum in terram deponit, & animam cõtinet, & prorsus uel dormientis, uel potius extinctæ speciem similitudinemq; gerit. Cum autem eam sic ad terram abiectam aues despiciunt, mortuam arbitrantes, gregatim delabuntur, in eaq; sessitantes tanquam illudunt: at uulpes eas ad rostrum appropinquantes ore hiante atq; imminente, deuorat, Gillius ex Oppiani de piscibus libr. 2. ubi ille ranam quoq; piscatricem simili ferè astu pisciculos captare dixerat. In fame aliquando insidiosè mortuam se simulans supina iacet, spiritu compresso exertaq; lingua: quo uiso aues tanquam ad cadauer accedunt, & incautæ corripiuntur, (sic & pardus simias mortuum se fingens, captat) Albertus, Constantinus, Ge. Agricola. Eadem scribit Mich. Herus, sed addit uulpem priusquam ita se resupinet, in argilla rubra uolutari inquinarīq;, ut uulnerata & sanguine cruenta appareat, & quod ubi ita iacentem uiderint corui, cornices, et aliæ aues præsertim rapaces, gaudentes tanquam de hoste mortuo, aduolantes comprehendantur, una saltem ex eis. Mustela aues iugulat ut lupus oues, & pugnat cum serpente, illo præcipuè qui mures uenatur, Aristot. de hist. anim. 9. 6. Albertus imperitè eo in loco galen interpretatur uulpem, & eadem de uulpe scribit. Et rursus alibi de mustelæ syluestris genere, quod uulgò putorium, nostri iltissum uocant, scribens: Non comedit (inquit) de gallinis, nisi prius omnes aut multas iugulauerit, cuius ingenij etiam uulpes est, & animal quod dicitur feyton, (id est mustela.) Vulpes communis

est

est hostis pauonum, columbarum, & omnium ferè auium, Stumpfius. In eo maximè nocet hominibus, quòd rapit anseres, anates, gallinas, in quo tamen eam parcere dicunt domui uiciniori iuxta quā uersatur, Idem. Gallinas noctu clam ingressa in casas, prehendit & asportat, Ge. Agricola. In Ponto sic otidas uenatur, ut & sese auertens, & in terram abijciens, tanquam auis collum, sic caudam extendat. eæ autem hac insidiarum instructione seductæ, ad illam, tanquam ad suam gregalem accedunt, illa uero se uertens nullo negotio capit, Aelianus interprete Gillio. Sed aliter ex eodem Volaterranus transtulit, non rectè ut conijcio, adscribam tamen. Otides (inquit) in fluminibus (ποταμοῖς legit pro πόντῳ) decipit, sese uni ex eis sessæ adsimilans, illæ superuolant, uulpes conuersa statim inuolat. Tum uero secundum fluuiorum ripas gradiens, paruulos pisciculos callide exceptat. nam caudam in aquam deijcit, in quam ij innantes densis pilis comprehenduntur, quod quidem ipsum uulpes sentiens, caudam ex aqua remouet, & repente se in aridum subducens eam excutit, pisciculi excidunt, atque ab ea deuorantur, Aelianus interprete Gillio & Volaterrano. Vulpes in exuperantiam infinitæ tum malitiæ, tum fraudis progreditur, nihil ut non & malitiose, & dolose agat: Cum enim uesparium refertum esse animaduerterit, retrorsum eò accedit, atque tota à uespeto auersa, ab aculeórum sanè uulneribus declinans, in cellas uesparias immissa hirsuta cauda, eademque bene prolixa, uespas concutit. Cum autem uesparum circumuestitam spissis pilis caudam impetentiū referta est, tum eam ipsam uel ad arborem, uel ad parietem ad maceriémue allidit: Itaque multa caudæ attritione his extinctis, in reliquas inuadit, perindeque eas ut primas interimit: Iamque reliquas cæteras ab aculeis intelligens inopes esse, os in uesparijs abijciens, idipsum uorat, Aelianus interprete Gillio. Transtulit eadem aliter Volaterranus his uerbis: Vesparum quandoque multitudine uexata, sese in cauum condit, extante cauda, circa quam ut illas certatim occupatas, uilloque denso implicitas animaduertit, egreditur, atque ad murum siue arborem perfricādo obterit, extinctasque depascitur. ¶ Quibus uerò astutijs utatur cum in uenatione urgetur à canibus, sequenti capite explicabimus.

¶ Iustæ magnitudinis accipitres & integræ ætatis, cum uulpibus pugnaciter certare audio, Gillius. Vulpem inuadit circus accipiter, quia carne uiuit, Aristotel. Vulpes hostis est circi, Phiies. Vulpi inimicus est æsalo. ferit enim pilosque eius euellit, occiditque catulos, uncis nanque unguibus est. Vulpi amicus coruus est. pugnat enim cū æsalone: unde fit, ut huic cū ab illo percutitur, auxilietur, Aristoteles & Aelianus. Aesalon uocatur parua auis, oua corui frangens, cuius pulli infestantur à uulpibus. Inuicem hæc catulos eius ipsamque uellit. quod ubi uiderint corui, contrà auxiliantur, uelut aduersus communem hostem, Plinius. Quamuis autem diximus coruum esse amicum uulpis, & commorari eos, tamen hæc non est uera amicitia. nam uulpes (aliquando) insidiatur prædæ coruorum: unde fabula illa Apuleij celebratur de uulpe blandiente coruo, & ad cantum inuitante. illo uero canente, offam carnis ab ore eius elapsam uulpes rapuit. Auicenna etiam scribit, se uidisse à rege Esceny de regione quæ uocatur Vla, coruum & uulpem in unam caueam coniunctos fortiter pugnasse: ita ut à uulpe morsum corui caput sanguinem emiserit: & coruus unguibus labia uulpis adeò constrinxerit, ut hiscere nequiret, ualidè eam interim rostro feriens, Albertus. ¶ Τόλμᾳ γὰρ εἰκὼς θυμὸν ἐριβρεμετᾶν θηρῶν λεόντων ἐν πόνῳ. μῆτιν δ', ἀλώπηξ, αἰετοῦ ἅτ' ἀναπιτναμένα ῥόμβον ἴσχει, Pindarus in Pythijs Carmine 4. de laudibus Melissi. quem laudat tanquam hominem leoni fortitudine similem, calliditate uulpi: quæ aquilæ etiam aduersus se impetum & strepitum astute se resupinans sæpius irritum fecit. Vel sic, Audacia Melissum leoni, uafricie uulpi comparat: quæ irruentem in se aquilam supina excipit, pedibus tum se defendens tum illam qua potest lanians. Videtur autem innuere hominis in lucta scientiam, qui iacens etiam & supinus, uolutatione & agilitate aduersarium uicerit, Scholia. In regionibus quibusdā ad Septentrionem remotis aquila parit & incubat in pelle quam uulpi aut lepori detraxerit, ut scribit Olaus Magnus. ¶ Vulpes ardeolam nocte inuadit, Aristot. Amici pauones & columbæ, turtures & psittaci, merulæ & turdi, cornix & ardeolæ, contra uulpiū genus communibus inimicitijs, Plinius. ¶ Vultur quoque uulpem deprehendit, Obscurus quidam Aristotelem citans. ¶ Vulpes inimici sunt miluis, Textor, fortè quia utrique rapiunt gallinas, Stumpfius. ¶ Vulpes & Nili angues dissident, Plinius. ¶ Vulpes lupus inuadit. nutritur enim carnibus, Aristot. ¶ Vulpes etiam cum serpente amicè uiuit. ambo enim cauernis gaudent, Aristot. ¶ Quid faciendum ut gallinacei à uulpibus non attingantur, in C. iam dictum est.

E.

Canes non assuescant agitare uulpes. id enim non mediocre uitium fuerit, & cum oportet, nunquam præsto adsunt. sed in diuersos saltus educito, ut & canes uenandi, & ipse regionis peritus euadas, Xenophon. iudicat autem leporum capturam uenatico studio quàm uulpium dignioré. ¶ Hic olidam clamosus ages in retia uulpem, Martialis. Lepus & uulpes canum metu exhorrescunt, atque interdum uel sola canis latrantis denūciatione ex loco undique septo, uepribus & dumetis uestito excitantur, Aelianus. Vulpes usque adeò uersuta est, ut nullis dolis, laqueis, aut retibus facile capiatur. sua enim astutia tum aliàs euadere, tum retia & laqueos morsu abscindere solet. Quamobrem canes in eam multi pariter immittendi sunt: quamuis ne illi quidem eam absque sanguine, utcunque ualidi, domare possint, Oppianus. Velocibus canibus capiuntur uulpes utcunque in fuga sagaces, Crescentiensis. Animaduertendum est si uulpes à canibus agitentur, ut uentus à uenatoribus inspiciatur: quum uento (contrario) quasi impelli ad cursum uulpes uideantur. quo fiet ut nec calliditaté

astiuue, nec pernicitate euadere à canum morsibus quin capiantur discerpanturq; possint. Si uero capreæ ceruiq; fuerint, ad uenti (secundi) flatum canes collocandi sunt, Belisarius. Canem insectantem uulpes cauda hac & illac per ipsius rictum ducta, eludit, Albertus & Ge. Agricola. Hinc uerbum κερκωπίζειν ductum quidam putant, pro eo quod est illudere, adulãdo decipere, ut pluribus dixi in Simia a. Vrgentibus à tergo canibus caudas suas lotio perfundunt, hisq; insectantium propius canum ora diuerberant: qua molestia affecti canes insequi desistunt, Textor. Oppianus uulpem ceu bestiam bene dentatam, contra feras se maiores & canes uenaticos etiam pugnare scribit. Iucundum aliquando sui spectaculum præbet in procera arbore deprehensa. In ea enim (inquit Blondus) tanquam in arce oppugnari solet. cum neq; ignem timeat, nisi pars proxima ardeat: plerunque etiam acutas cuspides non fugiat, & perfodi potius sustineat quàm in turbam canum descendere. Tandem uerò descendere coacta, impetu quodam instar fulguris deijci solet in numerosam canum cohortem, ut sagacissimos laniet, & à præstantioribus dilaceretur, Hæc ille. Circa uulpium uenationem suis ac proprijs locutionibus uenatores nostri utuntur, quales sunt: **Ein garn wirdt gestellt/ Der fuchs wirdt von dem strick mit den hunden gehetzt/ in das garn gehetzt/ erschlagen oder von den hunden erwürgt.** Canes quidam exigui apud nos **lochhundle** uocantur, id est cauernarum caniculæ. subeunt enim uulpium ac melium cauernas, & morsibus ad exitum cogunt. Canis uulpem in locum subterraneum secuta, in Orchomenis Bœotiæ, cum latrando ingentem sonitum excitasset, uenatores aditu effracto ingressi, locum quendam per foramina illustrari, & nescio quæ intus latentia uiderunt, ac in urbem regressi magistratui nunciarunt, Aristoteles in Mirabilibus. Lupi & uulpes dentibus lacerant casses, ursi non item, Plutarchus de causis naturalibus 28. ¶ Et laqueo uulpes, & decipe casse foinas, Calentius. Laqueis capiuntur uulpes & lepores cum per aliqua foramina introire solent in loca clausa, quod duobus fit modis. Vno, cum laqueus annectitur ad aliquam perticam plicatam, & adeò ualidam ut feram collo captam in altum eleuet ac suspendat. Altero, cum prope laqueum est fortis canolus stringens laqueum ferè, caput impediens etiã ne ipsa laqueum rodere possit, Crescentiensis 10. 31. Vulpes cauernæ suæ complures facit aditus inter se distantes, πολυμηχανίῃσιν ἀνδρὸς ἀμφὶ δόμῳ λοχόωντας ὑπὸ βροχίδεσσιν ἔχοντα, Oppianus. Pedicæ siue laquei genus quo lupi uulpes & meles capiuntur, Galli hausepied nominant. Audio quasdam pedicis captas, crus irretitum aut ui extrahere, aut morsu sibi amputare, & ita tripedes euadere. Reti quod arolum uulgò uocant, capiuntur uulpes, si gallina noctu ponatur in medio. debet autem ualidius fieri pro uulpibus & aquilis, quàm alijs auibus, Crescentiensis 10. 22. Sagaciores oportet esse uenatores in decipiendis uulpibus quàm cæteris animalibus, quoniam facillimè proripiuntur, & cursu præstant canibus uenaticis. Occulta itaq; conficiuntur uincula in sæpibus & dumetis, quæ transgredi solent uulpes, præcipue dum pullos gallinaceos requirunt. his enim detinentur: sed ipsæ se extricant, nisi uelox custos adfuerit, ut primum aliquam comprehensam animaduerterit, Blondus. Parantur & decipulæ quædam aut machinæ, aut inter cæteras genus quoddam arcus quod Germani appellant **fuchsbogen oder selbsgeschoß**, hoc est arcum automaton: qui à fera contactus, sagittam ei immittit. Decipulis aut foueis capta, spiritum continet, & mortuam se simulat, si forte sic minus curata effugere possit, Mich. Herus. Vulpes & lupi præcipuè capiuntur quadam taiola ferrea, quæ circa se multos habet rampiones acutos: & ipsi habent circa se annulũ prope se ubi annexi uoluuntur, ad quem annectitur frustum carnis, &c. Crescentiensis 10. 32. ut recitaui in Lupo E. Et rursus 10. 35. Vulpes (inquit) in caueis (foueis) suis capiuntur hoc modo. Venator habeat alueare apum, sed longius & angustius, quod ab uno capite paucis filis ferreis claudatur, ab altero habeat hostiolum internum ex parte superiori præparatum, ut possit intus eleuari superius ita ne foras exeat. hostiolum hoc descendens superius eleuatum, permanet cum uirgula parua. Hoc instrumentum ponitur in fouea uulpis, cum præscitur ipsam in ea esse. Ponitur autem hostioli pars in parte intrinseca foueæ, cæteriq; aditus foueæ, qui plures esse solent, diligenter clauduntur. Itaq; uulpes exitura, in alueare intrat, non metuens filis exilibus se impediendam: sicq; uirgulam secum trahit, & hostiolum cadens eam concludit: quæ retro cedens magis claudit ac firmat. Venator autem quandocunq; ueniens, (quo potest modo uel interficit sic captam uulpem;) uel si libuerit cum alueari supra puteum aut uas aliquod profundum portans, aperto hostiolo immittit, Hæc ille. Pro lupis, uulpibus, leporibus, & cæteris feris ac canibus, & porcis intrantibus & uastantibus uineas, fouea quomodo fiat pluribus describit Crescentiensis 10. 33. Lepores & uulpes quomodo Indi uenentur, lege in Aquila B. ex Aeliano. Quomodo lupi & uulpes alliciantur à uenatore catum mortuum post se trahente, &c. cum comite uenationis qui feram si quæ iam intra teli iactum accesserit, feriat, dixi in Cato B. item in Lupo. ¶ Vulpes aiunt si ederint amygdalas amaras, nec contingat è uicino aquam lambere, mori, Plinius. Vulpes si cum aliquo (cibo) amygdalas am. ederint, enecantur, Dioscorides & Auicenna, & Serapio. Marcellus Vergilius historiam scribit felis, quæ post aliquot amygdalas am. deuoratas, intra horam perierit. De muribus etiam fertur, post arsenicum & alia quædam uenena, nisi superbiberint, certius morituras, alij negant: uide in Mure B. Apocynon in adipe canes, lupos, uulpes & pantheras necat, Dioscorides. Vide plura in Cane C. Faba lupina seu marcillium datum in adipe, necat canes, lupos, uulpes & ursos, Arnoldus. apparet autem eum Dioscoridis de apocyno uerba mutuatum, (ut dixi in urso E.) quamuis marcillium uidetur ea

esse

esse herba, quæ à Sabaudis hodie marcieure nominatur, quæ ueterum consiligo est, alia quàm apocynon, ipsa quoque uenenata. de qua pluribus egi in Boue c. Huius herbæ semina aliquando uulpi, quam domi alebam, cum carne & caseo mixta dedi, quæ cum post horam ferè uomitu reiecisset, illæsa mansit. Aconitum luparium, quod nostri radicem lupi nuncupant, omne animal occidit, ut multis docui in Lupo a. uel, ut Rhætus quidã mihi asseruit, feras illas peculiariter, quæ cæcæ nascuntur, ut uulpes, lupos, ursos, canes. De catapotijs siue pilulis uenenatis, quibus lupi & uulpes interimuntur, copiose scripsi in Lupo a. aconiti lycoctoni occasione.

¶ Nec uulpes nec aliud animal gallinas cõtinget, si sub ala ruta syluestris eis appendatur: & multò magis, si uulpis aut felis fel cibo ammixtũ exhibueris, ut Democritus confirmat, Geoponica Græca lib. 14.

¶ Vulpina pellis, ἀλωπεκῆ Polluci, uox circumflexa: Suidæ oxytona, in λγ ἀ λωπῆ, &c. Venatores uulpem expetunt propter pellem, non propter carnes quæ sunt inutiles, Isidorus. Animal est calidum: nam & mortui pellis calefacit, Albertus. Calidior est aliorum animalium pellibus uulpina, Blondus (ex Auicenna.) pilis enim munitur densis, mollibus, & oblongis. Præferri audio & maioris esse pretij, ex catulis uulpium in Gallia: quod an uerum sit dubito. apud nos enim catuli & omnes minores natu uulpes, ut & æstate captæ, ideo contemnuntur, quòd pili è pellibus earum facilius defluant. Sunt enim eis pelles tenuiores, ita ut radices pilorũ ab interiori parte appareant, (quod uitium nostri uocant durchhårig,) unde pili facile excidunt. Dorsum quidem suos tenacius retinet. Xenophon Anabaseos septimo Thraces scribit, hyeme sæuiore alopecidibus, id est pellibus uulpinis caput præmunire ac aures, Cælius. hinc est fortè quòd Grammaticis quibusdam alopecia (malim alopecis) pericephalæa, id est pileus exponitur. Fiunt autem ex his pellibus pilei etiam apud nostrates, & quandoque ex discissis secundum longitudinem uulpium caudis, rursusque consutis. Ventris etiam & laterum pelles duplo maioris pretij ferè habentur quàm è dorso, quòd & colore magis placeant, & molliores leuioresque sint, & si minus temporis durent. Vulpes per æstatẽ frequenter morbo ab eis nominato alopecia laborant, hoc est pilorum defluuio. quamobrem pelles eo tempore captarum non solum inutiles, sed etiam noxiæ aliquando sunt. Biffari (fibri) pelles multũ calefaciunt, sed uulpinæ magis, Elluchasem in Tacuinis. Vtiles existimantur arthritidi frigidæ, podagræ, & frigidis fluxionibus. quamobrem aliqui etiam tibialia siue caligas inde parari curant podagricis, Mich. Herus. Scythiæ magna pars tergoribus uulpium & murium operti incedunt, Alexander ab Alex. Ad podagrã: Phocæ, leonis, lupi aut uulpis corium si quis elaboret, & calceos gestet, pedes non dolebit, Galenus Euporist. 3. 248. uide in G.

F.

Vulpem insequũtur uenatores propter pellem: non propter carnes, quæ sunt inutiles, Isidorus. Sarmatis, Vandalis, ac innumeris alijs equorum & uulpiũ carnes solatio sunt, Cælius. Canum & uulpium carnem nunquam equidem gustaui, nec sanè gustare unquã fui adactus, neque in Asia, neque in Græcia, neque in Italia: aiunt tamen hanc quoque mandi. coniectare autem possum uim ei inesse carni leporum similem. Nam canis & uulpes, ut summatim dicam, temperamento sunt sicco, Galenus de attenuante uictu. Vulpium carnes autumni tempore etiam qui apud nos sunt uenatores edunt, tum enim ex uuis pinguescunt, Idem lib. 3. de alim. facult. Καὶ μὰν φέρω χᾶνας, λαγώς, ἀλώπεκας, Bœotus quidam apud Aristophanem in Acharnensibus. uidetur autem poëta irridere Bœotos tanquam admodũ rudes homines, qui uulpes non minus quàm lepores & anseres in delicijs haberent. Mnesimachus apud Athenæum lib. 9. nominat carnes esculentas diuersorum animalium, anseris, porci, bouis, agni, &c. picæ, perdicis, ἀλωπεκίων, id est uulpeculæ. nam si edendæ sint uulpes, ætate minores, ceu teneriores & minus graue olentes, præferentur. Caro uulpis calida est, uiscosa, difficilis concoctu, praui succi: melior tamen est autumno, (hoc est minus mala, quod tum fructus arborum diuersos & uuas comedunt, unde pinguiores redduntur,) Rasis. Aëtius scribit carnes uulpinas, leporinas, & ericij, naturæ humanæ esse dissimiles, & alimenta efficere pessima: cuius argumentũ sit odor fœdus, ut Io. Agricola Ammonius citat: Atqui Antonius Gazius in Corona florida uerba hæc de nutrimento leporinæ & uulpinæ carnis ex Isaaco citat.

G.

Podagris magnificant uulpem decoctam uiuam, donec ossa tantum restent, Plinius. Vulpem ex aqua coquito donec mollescat, & ex aqua percolata pedes adsiduè foueto, quo facto doloribus facile careri hoc remedio quidam frequenter experti sunt, Marcellus. Ad morbum articulorũ: Vulpis uiua in amplo uase decocta donec ossa relinquat, mirè sanat, si sæpius in aquam in uase quis descenderit. Idem præstat oleum ubi decocta fuerit. Si quis hoc aut illo modo uult, utatur, Sextus. Cæterũ de uulpibus (inquit Galenus de simplicibus 11. 47.) quæ totæ in oleo coquuntur, (nam sic quidã curant arthriticos, partim uiuas uulpes in lebetẽ ingentem inijcientes, partim etiam mortuas,) fusius dicere mihi necesse est. quandoquidem plerosque uisæ sunt principio planè morbo hoc liberasse, uerũ post multum temporis non ita profuisse. Siquidem illos malum repetijt, quanquã non ita uehemens quàm antea. Sanè oleum in quo cocta uulpes est, non est potentioris in digerẽdo facultatis, quàm in quo hyæna: quæ si similiter in oleo lixetur, redditur oleum longè potentissimæ in digerendo facultatis. Porrò frequenter dictum est, talibus medicamentis inesse potentiam eorum quæ in alto continen

tur corpore, in extimam cutem extrahendi, ac eo nomine quandoq; sedandi dolores. non enim perpetuò hoc ad ea sequitur, cum ij duntaxat dolores ab eiusmodi medicamentis sedentur, quorum causa est humor in alto contentus, dolorem ciens aut substantiæ crassitie, aut refrigeratione, aut uehementi acrimonia, aut etiam spiritus flatuosus exitum non habens. Itaq; qui usi sunt uulpibus, & ipsi oleum digestorium efficiebant: atque inde impletis eo alueolis totos arthriticos in eos imponebant, multo ibi tempore immorari præcipientes. unde fiebat ut non tantum qui circa articulos sunt tumores euacuarentur, sed etiam uniuersum corpus. Itaque cum corpus illis antea plenitudine affectum fuisset, mirum non erat per euacuationem consecutum commodum, nempe cum & nihil amplius in affectas partes influeret, corpore uniuerso iam euacuato, & qui continebantur humores discuterentur. Cęterum quemadmodum antea cum corpus noxa uacaret, praua uictus ratio morbum inuexit: eundem in modum, aut etiam amplius, à simili diæta par est rursum illos similiter afficiendos in articulis quibus iam laborauerunt, Hucusq; Galenus, ex quo Aëtius quoq; repetijt 12.44. Si uulpes coquantur in aqua, hoc decocto utilissimè embrochantur (fouentur immissi) articuli dolentes. Similiter iuuat oleum, in quo uiua (aut etiam decollata) discoquitur, quod & efficacius est. Est autem aliquandiu immorandum, potissimum post euacuationem siue purgationem: ne forte facultate sua attrahendi resoluendiq́; humores ad articulos attrahat. & quando euacuatur corpus post illud, nihil attrahitur ad articulos: quod si redeat morbus, erit leuis, Auicenna. Oleum uulpis discoctæ, utile est nodis & tumoribus arthriticis, Haly. Podagricis & neruis patientibus ob nimiam humiditatem prodest, Rasis. Infusum solio arthritidem recentem insidentis & balneantis in eo pellit, ueterem leuat & mitigat, Idem. Vulpes decollata tota decoquatur in cacabo æreo cum corio suo non fissa, donec dissoluatur. huic decocto insideat cui nerui dolent aut artus ex pituita, Idē. Vulpi integræ exenteratæ in cucuma affunde aquæ fontanæ & aquæ marinæ, utriusq; sextarios duos (atqui non potest pręscribi certa mensura: plus minus enim addetur, ut uulpes magna uel parua fuerit. annosa etiam cum diutius coquenda sit antequam dissoluatur, plus aquæ subinde affundi postulat:) olei antiqui clari sextarios duos (aliâs libras tres, uncias nouem.) Decoque lento igne cum salis uncijs tribus, donec aquæ consumantur. Deinde pone in uase: & adijce herbæ anethi & alhasech (thymum exponunt) ana libram 1. & affunde aquam dulcem, in qua decoctæ sint iam dictæ herbæ, utriusque manipulus. Decoque sicut prius, usq; ad aquæ consumptionem, & administra. est enim mirabile. Aliquando etiam præter oleum discoquitur (donec artus omnes laxentur & dissoluantur) uulpes in aqua fontana & aqua salsa, utraq; copiosa, adiectis eisdē herbis, ad usum balnei: quod et ipsum efficax est, Mesue. Vulpes cum pelle, exenterata, in aliquot partes concidi potest, ut melius in uase ad decoquendum aptetur. & antequam immittatur oleum, si immittendum erit, diligēter prius auferenda est spuma, Monachi in Mesuen. Recentiores non ut Mesue scribere uidetur, duas decoctiones faciunt, sed unam tantum, in prima statim anethi & thymi ana librā. 1. adijcientes: & cum satis decocta fuerit uulpes, colant & fortiter exprimunt, uel aliâs, uel cum prælo. Leporis decoctū podagricis & arthriticis, similiter prodesse ut uulpis, author est Auicenna. Quin & herinacei terrestres uiui oleo incocti, ipsum discussorium reddunt, Aëtius post mentionem olei in qua uulpes discocta est. Vulpem exenteratam & excoriatam fractis ossibus, in aquæ mensura quæ sufficiat coquito donec caro ab ossibus separetur. hoc decocto embrochetur nucha & membrum paralyticum, hoc enim prodesse medici omnes comprobant, Leonellus Fauentinus.

¶ Vnguentum admodum bonum ad neruorū incontinētiam, podagricos, arthriticos, omnemq́; neruorum affectum & eorundem siccitatem: Accipe uulpem uiuam, & conijce cum ipsa in lebetem olei libras uiginti. & adijce seminis anethi, ammeos, stichadis, carnabadij, fœnigræci, & apij, singulorum uncias duas. Hæc decoque in oleo cum uiua uulpe, donec uniuersa eius caro fuerit dissoluta. dein colato oleum, inq; aliud uas traijcito, & de eo accipe libras quatuor. atq; in lebetem conijce, additis, cinnamomi uncia semis, spicæ exagijs duobus, & iterum probè feruefacito, ac oleum quod relictum fuerit colato iterum, inq; lebetem conijcito: & cum eo olei nardini & laurini, singulorum uncias duas. Adipis leonini, struthiocameli, asbi, (uide ne taxum, id est melem intelligat,) anatis, anseris, tauri, ursi, suis, gallinæ, singulorum sesquunciā. Butyri ueteris uncias tres. Terebinthinæ, sesquunciam. Medullæ ceruinæ, drachmam unam. Galbani, uncias duas. Opopanacis, castorij, ammoniaci, styracis calamitis, bdellij, singulorum unciam. Calami odorati, uncias duas. Myrrhæ, exagia tria. Sagapeni, medullæ ossis asinini, nepos, (νέπος: uox Fuchsio interpreti obscura: ego legerim κάτος uel γαλῆς. alioqui enim quid de cato accipiendum sit, non constat. est autem adeps cati præsertim syluestris, in usu ad prædictas affectiones,) cati, singulorum sesquunciam. Dilytææ, (lutræ fortassis,) uncias tres. & alios adipes quos inueneris, singulorum unciam. Hi omnes cū prædicto oleo feruefiant, donec dissoluantur. dein amoue ab igne, & iusta (integra) hora quoad refrigerentur commoueto, ac repone in uase: atq; ubi usus exigit, inunge tepidum neruis incontinentibus, Nicolaus Myrepsus.

¶ Pellis uulpina membris pro uestitu adposita quos iuuet affectus, dixi iam supra in E. Calidior est cæteris. utilis humectatis (nimio humore aut fluxione laborantibus membris,) sua resoluendi (discutiendi) facultate, Auicenna. De uulpina pelle interior pars calciamentorum fiat, & podagrici utantur, leuiorem incessum habebunt, Sextus. Aliqui hodie martium & uulpium pelles podagræ noxias putant: quod intellexerim non de quauis sed calida podagra, si horum animaliū pelles cum

cum suis pilis applicentur. (Sed ut alias inutiles sint, pedibus tamen subiectæ præcipuè uulpinæ, mollíorem gressum efficient, propter densam pilorum mollíciem.) Ad podagram: Phocæ, leonis, lupi aut uulpis corium si quis elaboret et calceos gestet, (nimirū ex pellibus sine pilis,) pedes non dolebit, Galenus Euporist. 3. 248. ¶ Cinis carniū uulpis cū uino potus asthmaticis conferre dicitur, Albert.

¶ Sanguinem uulpinum calidum è uena secta potum, calculum frangere audio, Syluius. Remedium nephriticum: Accipe uulpem uiuam, & macta, confestimq; præbeto sanguinem laboranti bibendum feruidum, & colem eius ac pudendum sanguine illo inunge, Nicolaus Myrepsus antidoto 199. Item antidoto 59. quæ inscribitur Antidotus nobilis ad calculosos: Accipe (inquit) uulpem uiuam, eamq; mactato, atq; de recenti eius sanguine quantum dimidium exigui poculi capere potest bibendum præbeto. efficiet autem, ut æger eadem hora per urinam lapidem eijciat. Vulp. sanguis aridus tritus cum sacharo ex uino bibitur contra calculum, Obscurus. Equo lethargico per nares infundatur oxycrati non acris cotyla, & sanguine uulpino recenti caput illinatur, Absyrtus in Hippiat. 101. ¶ Vulpini adipis facultas inter taurinum & suillum est, Syluius. Aliquando plus attrahit quàm resoluat, Auicenna. Pro adipe uulpis substitui potest adeps ursi, ut legitur in Succidaneis cum Aegineta excusis. Et rursus, pro adipe suillo, adeps uulpinus, Ibidem. Pinguedine uulpina & lupina nonnulli ad spasmum utuntur. Adeps uulp. membris tremulis & spasmicis prodest, & neruorum dolores mitigat, Mich. Herus. Vrsinus maximè aut uulpinus adeps, uel si hi haberi non possint, taurinus, cum sarmētitio cinere emollitus, & cum lixiuio coctus probè attenuat eminentes tumores. hoc enim modo etiā sapo præparatur, quem in usum conuertere oportet, si ursinus aut uulpinus adeps non adsit, Aëtius 13. 123. de cura elephantiasis ex Archigene. Adeps uulp. alopecias sanat, Syluius & Mich. Herus. Capitis ulceribus laudatur uulpium adeps: sed præcipuè fel & fimum cum sinapi, pari modo, illitum, Plin. Adeps uulpiū exulcerationibus uuluarum impositus prodest, Idem. Vtilis est auriū doloribus, Dioscor. lib. 2. cap. 67. & cap. 36. instillatus auriū dolores finit. debet autem prius remitti siue liquari ad ignem, & tepidus instillari. Idem scribunt, Sextus, Auicenna, & Albertus. Rasis recentem adipem in hunc usum præfert, quanquam etiam salsus (inueteratum intelligo, inquit,) multū prodest. Medici quidā scribunt adipem uulp. curare auriū dolores, nec exprimunt quales nam illi dolores sint. quamobrem tanquam ignorantes morborum discrimina non sunt audiendi, Galenus de simpl. 11. 4. Ad acerbos dolores aurium: Subactam oleo adipem, (animantis nomen deest,) infundito, & spongia locum occludito: bene facit & ad neruorum morbos uulpino adipe atq; suillo æqua portione permistus, Galenus Euporist. 2. 4. Ad aurium nocumenta ex aqua: Confert adeps tum anserinus, tum uulpinus, tum gallinaceus, Galen. Eupor. 1. 16. Ad sonitus aurium intra seipsas & acres dolores: Vulpis adeps eliquata infundatur, Ibid. 2. 4. Adeps uulp. cum oleo sisami (interpres aut alius ineptè addidit, id est ireos. nisi sisami legendū non est) liquefactus, aurium dentiumq; medetur doloribus, Haly. Auribus fractis glutinum è naturis uitulorum factum, in aqua liquatū medetur: alijs uitijs adeps uulpium, Plinius. Boumq; morbis commendatur sulphur uiuum, allium syluestre, ouum coctum: omnia hæc trita in uino danda, aut uulpis adipem, Plinius. Si pili corrumpantur in extrema equi cauda, urina eam abstergere oportet, & furfures uino oleoq; diligenter abluere. aliqui loco adipem canis aut uulpis (aut suis, postquam absterserint, Hierocles,) illinunt, quod utilissimum est, & pilos restituit, Absyrtus & Theomnestus. ¶ In alopecia, ubi iam ulcera ad cicatricem uenerint, caput uulpeculæ urito, & alcyonium, anchusæq; nigræ folia omnia contrita super inunctioni inducito, ut caput pilis contegatur, Aegineta. ¶ Cerebrum uulpis infantibus sæpe datum, facit ut nunquam sint caduci, Sextus. ¶ Vulpinam linguam habentes in armilla lippituros negant, Plinius. Albugini oculorum detergendę efficax remedium: Vulpem uiuam capies, eiq; linguam præcides, ipsamq; uiuam dimittes: linguam autem eius arefactam, phœnicio ligabis, & collo eius qui albuginē patietur, suspendes, Marcellus. Vulpis linguam quidam mihi retulit spicula extrahere, si imponatur: aridam etiam, si prius maceretur (nimirum ex uino calido) impositam idem facere: idq; tam potenter, ut si mucro linguæ impositæ infra aut supra spiculi foramen in cute ponatur, id uel per integram carnem ad se trahat. ¶ Vulpinus pulmo si arefactus bibatur, suspiriosos adiuuat, Dioscor. & Galenus. Iecur uulpinum aut pulmo è uino nigro laxat meatus spirandi, Plinius lib. 28. Vide nonnihil mox in iecore, è Celso. Profuit multis ad suspirium uel dyspnœam depellendam pulmo uulpis, uel iecur in olla fictili exustum, atq; ad cinerem redactum, & datum ad diem ieiuno, mensura cochleariorū trium, cum aquæ cyathis tribus, si febricitabit: si syncerus erit, ex uino uetere, Marcellus. Pulmonis uulpis aridi drachma pota utilis est asthmaticis, Paulus & Auicenna: quidam citant ex Auicenna corpus prius purgandum esse. In cinere assus & tritus ex uino nigro datus, suspirium mirè sanat, Sextus & Galenus Euporist. 2. 23. qui tamen non in cinere, sed simpliciter siccatum requirit. Rasis aridum tritum cribratumq;, drachmæ pondere cum aqua uuarū passarū, aut aqua frigida difficulter respirantibus propinat. Pulmo uulpis lauatur à sanguine, clibano siccatur, reponitur, teritur, cum alijs miscetur utendi tempore, Syluius. Aliqui uino abluunt & in olla siccant in furno, mox sacchare cōdiunt. sic parato amicus quidam noster medicus egregius, in ægri cuiusdam inueterata tussi annorum (ut aiebat) uiginti, feliciter usus est. propinabat autem quotidie cochlearia duo è uino. Pulmonem uulpis recentem, extractis ab eo arterijs asperis, lauabis uino odorato calido, & mox ollæ impositū in furno tepido siccabis, loco

ſicco repones, & abſinthio, ne putreſcat, inuolues, Euricius Cordus. Quidam in umbra tantum ſiccari iubet, quod non placet, niſi umbra illa ſit ſub dio æſtate feruida. Aliqui recentiores aridi triti pollinem linteolo includunt, quod aſthmaticorum poculis iniiciunt. Loch, id eſt eclegma de pulmone uulpis, medicamentum compoſitum, uulgò ad uſus medicorum in pharmacopolijs paratur. Raſis & Albertus lupinum quoq; pulmonem è lacte cum pipere bibi iubent à ſuſpirioſis, Galeni authoritate freti, apud quem ego hoc medicamentum legere non memini. Pulmonem uulpis phthiſicis maximè prodeſſe ob totius ſubſtantiæ familiaritatem, omnes propè practici inculcant, Syluius. Lieni ſedando pulmo uulpium prodeſt, cinere ſiccatus, atq; in aqua potus, Plinius & Sextus.

¶ Archigenes apud Galenum de compoſ. ſec. locos lib. 9. ſplenicis iecur uulpis aridum ex oxymelite imperat: ſimiliter potum Marcellus lienoſis mirè mederi ait. Sextus aſſatum & tritum iiſdem ſimpliciter bibendum conſulit. Iecur quoque uulpinum, aut pulmo, in uino nigro laxat meatus ſpirandi, Plinius. Item Celſus libro 4. Eſt etiam non uana opinio, uulpium iecur ubi ſiccum & aridum factum eſt, contundi oportere, polentamq; ex eo potioni aſpergi: uel eiuſdem pulmonem quàm recentiſſimum aſſum ſed ſine ferro coctum edendum eſſe. Iecur uulpinum aut pulmo è uino nigro laxat meatus ſpirandi, Plinius. Iecoris uulpini cinerem potum ſuſpirioſis prodeſſe, ex Marcello retuli paulo ante in remedijs ex pulmone. ¶ Vulpium adeps capitis ulceribus laudatur, ſed præcipuè fel, & fimum cum ſinapi pari modo illitum, Plinius. Ad aurium dolorem: Fel uulpis ſi in aurem cum oleo ſtillatur, ſanat, Sextus. Cum melle Attico commixtum & oculis inunctum, caliginem oculorum mirabiliter tollit, Idem. Fel ſumptum pondere drachmæ miſceatur, & portet in uulua mulier continuè in lana triduo, deinde quarta die uiro cum ea coëunte, concipiet maſculum, Raſis: Verbum, miſceatur, ſententiæ non quadrat: pro quo legi poterit, formetur in peſſum, niſi quis & intra corpus ſumendum, & ſimul peſſum inde faciendum malit.

¶ Vulpis lienis ſuper locum (tumentem & durum) alligatus, lienoſos morbo liberat, Galenus Euporiſt. 2. 40. ¶ Tonſillis priuatim renes uulpium aridi cum melle triti illitiq; proſunt, Plinius. Ad faucium tumorem: Rene uulpis in melle ſæpius fauces tumentes confrica, Sextus. ¶ Vulpis maſculæ genitale circunligatum capiti, ſi credimus, dolores eius ſedat, Plinius & Sextus. Genitalia oſſea ſunt lupis, uulpibus, muſtelis, uiuerris: unde etiam calculo humano remedia præcipua, Plinius. Ad mulierum ſuffocationem à locis: Articuli membri uulpis in oleo ueteri unà cum bitumine cocti & pro peſſo ſuppoſiti, ſanant, Sextus. Simili modo ut ſupra, illinito capiti, alopecias ſanat, Idem. Vt ſupra inſtillato in aures, dolorem tollit mirificè, Idem. ¶ Ad parotides proſunt & uulpium teſtes, Plinius. Teſticulo uulpis ſæpius parotidas confricato, diſſoluit eas, Sextus. Strumas diſcutiũt teſtes uulpini, Plinius. Teſticulo uulpis ſi ſæpius inguina confricaueris, cito ſanat, Sextus. Ad erectionem pudendi: Teſticuli uulpis ſicci bibe cochlear unum, Galenus Euporiſt. 2. 142. Bartolemæus Montagnana teſticulos uulpis miſcet in electuarium quoddam ad coitum in uiro, & conceptum in muliere excitandum. Sed herbam quoq; ſatyrion recentiores quidam medici teſticulum uulpis appellant: cuius facultates ad Venerem excitandam & aduerſus tetanum, obſcuri quidam authores uulpis quadrupedis teſticulo imperitè adſcribunt. Mulier quæ binos uulpis teſticulos tritos ſumpſerit, concipiet, Raſis. ¶ Vulpis caudam ſummã ad brachium ſuſpenſam, irritamentum eſſe ad concubitum dicimus, Sextus. ¶ Vulpis ſtercus cum aceto tere, & perunge lepram, cito ſubuenies, Marcellus. Capitis ulceribus laudatur uulpium adeps, ſed præcipuè fel, & fimum cum ſinapi, pari modo illitum, Plinius. Stercore uulpis trito cum oleo roſarum ſi inungatur uirga, coëundi uim auget, Raſis. Ad conceptum: Vulpinum ſtercus in peſſo apponatur, & loci muliebres ſubliniantur, atq; ita Venere utatur, Galenus Euporiſt. 2. 93. Aliud: Vulpis ſtercus cum ſeuo bubulo miſce, & mulieris uiriq; genitalia inunge, Galenus Euporiſt. 3. 234.

H.

a. Vulpes, apud grammaticos etiam uolpes ſcribitur: ſic dicta, ut Aelius dicebat quod uolat pedibus, Varro. quaſi uolipes, Albertus. Eſt & uulpis per i. in ultima, apud recentiores quoſdam, quod non probo. Vulpecula, Cicero, Marcellus & alij. Huius uocis antepenultimã ueteres producunt. Forte per anguſtam tenuis uulpecula rimam, Horatius 1. epiſt. Fallax uulpecula gannit, Author Philomelæ. Mantuanus corripuit, Gannire ſagaces Vulpeculas, grunnire ſues. ¶ Vemeriatim, id eſt uulpis fœmina parua cum eſt in fouea, Syluaticus. ¶ Nomina apud Græcos complura inuenio, quæ ordine literarum ſubnectam. Ἀλώπηξ fœmininum eſt, ſed reperitur etiam maſculinum, Varinus. Ἀλώπηξ, παρὰ τὸ ἀλῶ, τὸ πλανῶ, καὶ τὸ ἀφ᾽ ὠπὸς, καὶ τὸ παίζω, ut quidam ſcribit, ex Etymologo nimirum. Ἀλωπὶς, uulpes, Heſychius, & Varinus. hinc ἀλωπὸς & ἀλωπηξαι, cum deriuatis dicenda. Baſſarus, baſſaris, baſſarium, uulpem Græcis neſcio qua dialecto ſignificat. Herodotus libro 4. hyænas & baſſaria apud paſtorales Afros gigni ſcribit: Varinus uulpes interpretatur. quanquam Βάσσαρος ab Herodoto ſcribi idem & Suidas annotant, quod ego non reperio. Βασσάραι, τὰ ἀλωπέκια ἐν Λιβύῃ λέγουσι. Βασσάρα, genus uulpis, Idem. Βασσαρίς, ἀλώπηξ, καὶ Βασσάρα apud Cyrenenſes, Heſychius. Ψύαι, ἀλώπεκες, Βασσαρίδες, & carnes circa lumbos, Idem. uide plura inter deriuata infra. Βατταρίζειν, μόλις λαλεῖν, ἀπὸ Βάττου θηρὸς ἰσχνοφώνου ὄντος, Varinus. quaſi battus animal quoddam ſit: ſed legendum Θηραίου, quod nomen gentile eſt. Battus enim homo quidam uocis admodum exilis fuit, ut Suidas & Heſychius docent. Eraſmus nõ rectè legit Θηβαίου, Thebanum interpretatus: apud quem

quem plura, si libet, leges, in prouerbio βατταρίζειν: ubi hæc etiam eius uerba sunt. βατταρίζειν dicebātur uulgo qui balbutirent, quibusq; hæsitans esset & impedita lingua, &c. Mihi magis apparet dictum fuisse βατταρίζειν pro dolo malo agere, quòd apud Cyrenæos uulpes dicatur bássaros teste Herodoto, ut Latini quoq; dicũt uulpinari. Battarus enim dux fuit deducendæ in Cyrenẽ Coloniæ, Hæc Erasmus. σκάψ, uulpes, Hesych. Varin. Κολοφὼν, ἀλώπηξ, Iidem. Κερδὼ, uulpes, Iidem. nomine facto ab astutia, quam Græci κέρδος & κερδοσύνην uocant. Δολίαν κερδὼ πολυίδριν, Aristoph. in Equitibus. Κερδαλέος, prudens, à uulpe quam Græci cerdò uocant, Scholia in Iliad. κ. Gale (id est mustela) à quibusdam κερδὼ uocatur, Varinus & Suidas. Habent quidem uulpes & mustelarum genera non dissimile ingenium, cum aliàs tum præcipuè circa furta & rapinas astutiam parem, ut non immerito commune nomen cerdò eis tribuatur. Genere tamen differunt, & imperite Albertus galẽ pro uulpe interpretatur. Κερδέλη, uulpes, Hes. Varin. Κερδίων, ἀλωπεκίων, Iidem. Κερδία, πανουργία. κερδαλιόφρων, astutus, dolosus instar uulpis. Κιλλὰς, uulpes, Suidas & Varinus. nimirum παρὰ τὸ κιλλεῖν, quod est θέλγειν, σαίνειν, quòd cauda eius ad demulcendum apta sit. Sed apud Varinum etiam κιλλὰς scribitur, his uerbis: κιλλάζω, τὸ λοιδορῶ, ἐξ οὗ κιλλασμὸς, ἡ λοιδορία. καὶ κιλλὰς, ὁ λοίδορος. καὶ κιλλὰς, ἡ ἀλώπηξ, ἡ κακοηθικὴ καὶ κακοῦργος, καὶ πονηρά. Rursus apud eundem in κιφὼν, habetur κιλλὰς ἀλώπηξ. Κίναδος, uulpes. ἢ τοὐπίτριπτον κίναδος ἐξάγει μ᾽ ὅπη; (Aiax de Vlysse, apud Sophoclem puto in Aiace,) Suidas. Et rursus, Κίναδος, genus animantis feri, cuius Demosthenes meminit in oratione de corona, Τοῦτο δὲ καὶ φύσει κίναδος τἀνθρώπιόν ἐστι. Sunt qui bestiam omnẽ sic appellari putẽt, peculiariter uerò uulpẽ: & Siculos priuatim uulpẽ κίναδον appellare, (quod & Harpocration scribit.) κίναδος etiam adiectiuè dicitur, uulpis instar dolosus, Suidas & Varinus. Κίναδος, inquit Theocriti interpres, uulpes nuncupatur à Siculis, παρὰ τὸ κινεῖσθαι κινάδως, id est ab impudenti motu: uel quia dolosè mouetur. meminit pro Ctesiphonte Demosthenes, sed & Aristoteles. Ex nostris martem dici Latinè opinantur nonnulli. Sunt qui eo nomine intelligant paruum animal genitalia nunc proferens, nunc retrudens: quod Aristophanij interpretes adnotarunt, (& ex eis Varinus,) Cælius. In Auibus Aristophanis cum Chorus interrogasset, ἔνι σοφόν τι φρενί; Epops respondet, πυκνότατον, κίναδος, σόφισμα, κύρμα, τρίμμα, παιπάλημ᾽ ὅλον. ubi Scholiastes, Cinados (inquit) uulpes est, & accipitur pro ualde callido. Καὶ πῶς ὦ κίναδ᾽ ἰὼ τάδ᾽ ἐόντα, Theocritus Id. 5. Κίναδος, θηρίον, ὄφις, Hes. Cinædus masculinum, ὁ πόρνος. κίναδος uerò neutrum, ὁ πανοῦργος, Varin. Κιναδόφρα, uulpes, Hes. Varin. Κιδάφη & κίδαφος, uulpes, Iidem. posterius etiam adiectiuè usurpatur pro uersuto & doloso, quem aliter κίδαφον uocant, unde & κιδαφεύειν uerbum, τὸ πανουργεῖν, Hes. Varin. Apud eosdem scribitur etiam κινδάφη cum ν, pro uulpe, & κινδάφιος, ὁ πανοῦργος. Κιρα, uulpes Laconice, Hes. Varin. Κίραφος, uulpes, Iidem. Κοδόειν, uulpem, Iidem. Κολοδίζος, uulpes, Varin. Κορώπις, uulpes, Hes. Varin. Λάμπουρις, (proparoxyt.) uulpes, Hes. & Varinus in ἴππουρις. Λαμπουρὶς, (oxytonum,) genus uulpis caudã albam habentis, Varinus. Lampurus nomen canis est apud Theocritum, sic dicti, ut quidam exponunt, quoniam uulpi sit assimilis, quam lampuron uocant, Cælius. Λαμπυρίς, animalculum è ligno (ἐκ φρυγάνων) nascens, (insecti genus, cicindela,) item uulpes, Hes. Varin. Σκαφώρη, uulpes, Iidem. Θῶες, ψόαι, ψύαι, uide infra in deriuatis. Φύλαξ, uulpes, Hes. Varin. Σύκουρον, Phrygibus uulpẽ significat. uide Azani infra inter propria. Goupil aut renard Gallicè, uulpes quæ in cubili iacet, Rob. Stephanus.

¶ Epitheta. Astuta ingenuum uulpes imitata leonẽ, Horatius Serm. 2.3. Astutam uapido seruas sub pectore uulpem, Persius Sat. 5. Cauta, Horatius 1. epist. Vulpẽ captare dolosam, Gratius. Fallax uulpecula gannit, Author Philomelæ. Fœta, Horat. 3. Carm. Hic olidam clamosus ages in retia uulpem, Martialis. Sagaces uulpeculas, Mantuanus. Et apud Textorem, Insignis dolis, caudata, bellax, scelerosa, hirsuta. ¶ αἴθων ἀλώπηξ, Pindarus in Olympijs. Aethon uerò nuncupatur uulpes, ut uaframentis ignita: uel quia dicatur lampuris quoq;, Cælius. Αἰτηρὴ, Simonidi. Ναὶ μὴν αἰολόβουλος ἐπ᾽ ἀγραύλοισι μάλιστα θηρσὶ πέλει κερδὼ, μάλ᾽ ἀρίστη ἐν πραπίδεσσι, Καὶ πινυτὴ, Oppianus. Δολίαν κερδὼ πολυίδριν, Aristoph. in Equitibus. Μισῶ τὰς δασυκέρκος ἀλώπεκας, Theoc. Idyl. 5.

¶ Vulpinus, adiectiuum. Hominem uafrum nostrates uulpionem uocant, & in Apologetico Apuleius, Cælius. Vulpinari cum uulpe, uide infra inter prouerbia. Vulpinaris nomen adiectiuum pro astuto, Scoppa sine authore.

¶ ἀλώπηξ etiam genus saltationis est, Hes. Var. Quod uerò apud eosdem sequitur, καὶ ἀλωπεκίας μόνων, ὡς Σοφοκλῆς. ὅπερ ἐστὶν ἐν σώματι παῖδος γινόμενον, obscurum & deprauatum est, ut apparet: quamuis posteriora uerba de alopecia capitis morbo dicta uideantur. Græci alopecis uocabulo in medicina quandoq; intelligunt carunculas musculares eas, quæ utrinq; lumbos animalis quasi uestiunt, quas Hippocrates psyas, Aristoteles pro lumbis ipsis psoas & pioeas; Hieronymus psyas pro renibus accepit, alij neurometras uocant, Hermolaus. Nonus & decimus musculus (inquit Vesalius 2. 38. de musculis dorsum mouentibus) in illorum musculorum habentur numero, qui ψόαι & νευρομήτραι & ἀλώπεκες Græcis dicuntur. quanquã Clearchus exteriores quoq;, quos (undecimum & duodecimũ & duos sequẽtes) in sermonis progressu numerabo, sic appellauerit, &c. Athenæus libro 9. de carnibus siue musculis lumborum authores aliquot citat, quorũ uerba subijciam. ψύαι δὲ ἐκ πλαγίων σάρκες ἐπιπεσοῦσαι, ψύαι, Simaristus. Σάρκες μυώδεις καθ᾽ ἑκάτερον μέρος, ἃς οἱ μὲν ψύας, οἱ δὲ ἀλώπεκας, οἱ δὲ νευρομήτρας καλοῦσι, Clearchus. Meminit & Hippocrates τῶν ψυῶν, quæ ita dictæ sunt διὰ τὸ ῥᾳδίως ἀποψᾶσθαι, εἴπερ τις ὅλα ἐξ ὧν ψαύεσθαι σάρξ, καὶ ὑπὸ πολλῶν τοῖς ἰσχίοις ὑποσέσυται, Hæc Athenæus. Θῶαι, ἀλώπεκες

ας, Hesychius & Varinus. quo nomine non animalia, sed lumborum tantum musculos intelligo. ψύαι ἀλώπεκες, βασσαρίδες, καὶ αἱ κατὰ τὴν ὀσφὺν σάρκες, Iidem. Ego bassaridas, uulpeculas quadrupedes semper intellexerim, ψύας uerò semper lumborum musculos, ipsi confundere uidentur. ψοαὶ, ἀλώπεκες, ψύαι, Iidem. ¶ Ἀλωπεκίδευς, uafer, astutus, Varinus: ut uulpio apud Latinos. sed apud Hesychium penultima per ω. (quod magis placet, quamuis Cælius etiam alopecades scripserit) non per α. legitur, his uerbis: Ἀλωπὸς, ἀλωπεκώδης, πανοῦργος. Σοφοκλῆς Θυέστῃ καὶ Ἰνάχῳ, (, Ἰνάχῳ.) ἐν δ' ἀφανὴς καὶ ἐπὶ τὴν πρόσοψιν, posteriora uerba ad ἀλωπὸς tantum pertinent. Ἀλωπεκῆ, pellis uulpina, alij circunflectunt. Ἀλωπεκίαι, uulpium foueæ, Hesychius, Varinus. Ἀλωπεκίαν aliqui interpretantur τὴν περικεφαλαίαν, id est pileum, Suidas & Varinus. Vide in B. De Alopecia morbo scripsimus supra in C. Ἀλωπεκίζειν, uulpinari, decipere, adulari, uide infra inter prouerbia. Alopecides canes memoraui supra in C. Cælius ex Xenophontis Anabaseos septimo alopecides interpretatur pelles uulpinas. Ἀλωπόχρους, ὁ πελιὸς, Suidas. Ἀλωπέκειος, & Atticè ἀλωπέκειος, uulpinus. Apud Aristotelem lib. 5. cap. 1. de gener. animalium νυκταλώπικας & νυκτάλωπεξ leguntur pro usitatis nyctalops & nyctalopes uocabulis, nescio quàm rectè. Gaza uertit lusciositatem.

¶ Alopecûros herba Plinio, spicam habet mollem & lanuginem densam, non dissimilem uulpium caudis, unde ei & nomen. Spicosa sunt, oculus caninus, cauda uulpina, plantago, cui quodammodo similis bibinella (βρυλλὶς, lego βρυαλλὶς,) est. Verum hæc simplicia & quodāmodo uniformia creantur, & spicam nec acutam nec aristatam gerunt. cauda uerò uulpina hirsutior & lanuginosior est, quamobrem similis uulpium caudis cernitur, unde & nomen accepit. huic plantago similis constat, nisi quod florem non quemadmodum illa particulatim ædit, sed per totam spicam tritici modo. ambabus tamen flosculus lanugineus exit, sicut etiam frumento. similis tota specie tritico est, uerum folio latiori, Theophrastus de historia plantarum 7.10. Cauda uulpis uulgò à quibusdam dicitur polygonos, id est sanguinaria fœmina, Monachi in Mesuen. Denaphia calcail, id est cauda uulpis, herba quę aliàs centumnodia fœmina dicitur, Syluaticus. Idem scribit cap. 218. ex Serapione, centumnodiam fœminam, scapo nodoso, folijs pini &c. uulgò caudam uulpis nominari. Arabicè harsiarbai, quod nomen ibidem dipsaco quoq; attribuit. Luparia (aconiti genus) iuxta Tridentum herba uulpis uocatur, quod eas occidat, Matthæolus. Arbor uulpis, id est liquiritia, Syluaticus. Chosahaltaleb, id est testiculus uulpis, satyrion est, Vetus glossographus Auicennæ: qui & sucution & scutudans, nomina corrupta, ut uidetur, à satyrio, testiculum uulpis interpretatur. Plura leges in Satyrorum historia inter simias. Testiculus uulpis, id est buzeidem, satyrion est, Idem. sed alibi pro buzeidem, bacidem scribit, Syluaticus biziden. Vua uulpina, id est solanum, Bellunensis & uetus glossographus Auicennæ. Auicennæ interpreti lib. 4. fen 6. &c. uua uulpis omnino dorycnion est, quod Matthæolus etiam uidit: adnumerant autem dorycnion quoq; aliqui solani generibus, furiosum cognominantes. Inter uuas damnantur, uisu cinerea, & rabuscula, & asinusca, minus tamen caudas uulpium imitata alopecis, Plinius. Huius & Columellam alicubi meminisse puto. Ἀλωπεκίας (malim ἀλωπέκειος, uel ἀλωπέκιος proparoxytonῶ, Atticè) inter uuas à Polluce nominatur. Ἀλωπέκιος, ἄμπελος οὕτως καλουμένη, καὶ ὁ ἐπ' αὐτῆς οἶνος, Hesychius, Varinus.

¶ Animal quod priore sui parte uulpem, posteriore simiam refert, quod simiuulpam uocauimus, supra inter simias descriptum est. Χηναλώπηξ, hoc est uulpanser, auis dicta ex uulpis & anseris forma, Volaterranus. Cynalopeces, canes Laconicæ ex cane & uulpe natæ, quæ & alopecides dicuntur, ut in C. retuli. Aristophanes cynalopecem uocat hominem impudentem simul & astutum. Vulpem Græcè lampurim & alopeca uocant. est & uolucre animal (auis) & piscis hoc nomine, Hermolaus. Vulpes piscis mustelorum generis, γαλεὸς ὁ ἀλωπεκίας, similis est gustu uulpi terrenæ, unde nomen ei impositum, Athenæus lib. 8. Aelianus similiter fraudulentam & dolosam esse scribit marinam uulpem, ut quadrupes est. Genetha bestia est paulo maior (minor) uulpecula, Isidorus. Rosomaca siue gulo fera magnitudine canis est, facie cati, corpore & cauda uulpis. Eckutabne bestiola in superficie aquæ, &c. dicitur esse uulpis ab amatu, Syluaticus. tipulam intelligo.

¶ Ἀλώπηξ, nomen proprium, Suidas. Apud Græcos legimus, Limnæum locum esse Orthiæ sacrum Dianæ. eius simulachrum id esse memorant, quod ex Taurica est ab Oreste & Iphigenia tralatum. Hoc qui primi compererunt Astrabacus & Alopecus, mox dilapsi in amentiam sunt, &c. Cælius (ex Pausaniæ Laconicis.) Ἀλωπεκῆ, (Stephano Ἀλωπέκη, paroxyt.) uicus Antiochidis tribus, unde gentile Ἀλωπεκεύς, (Ἀλωπεκηνός, Suidas,) & loci aduerbium Ἀλωπεκῆθεν. unde uerò dicti sint Philochorus explicat libro tertio, Suidas, Hesychius, Varinus. Archippa uxor Themistoclis ex tribu Alopecia, Plutarchus. Extat in Alopecis Atticæ bustum Anchimolij, iuxta Herculis templum quod est in Cynosargi, Herodotus libro quinto. Azani urbs Phrygiæ est, quam Hermogenes Ἐξανάγων (aliàs Ἐξεχάνα) uocandam asserit. nam cum eo in loco olim fame laborarent homines, pastores conuenerunt, & pro impetranda fertilitate sacrum fecerunt. Sed cum dij non exaudirent Euphorbum ferunt ἀζὰν, id est uulpem, & ἔχιν, id est echinum dæmonibus immolasse. unde placatis dijs & secuta fertilitate, incolæ Euphorbum sacerdotem & principem creauerunt, & urbi nomen ab eo posuerunt Ἐξεχάνα (aliàs Ἐξανάγων) quod Græcis sonat ἐχινολώπηξ, Stephanus in Azani: ex quo Erasmus etiam transtulit in prouerbio Azanæa mala. Iuxta Smyrnam sunt insulę, Peristerides, Alopece, Plinius 5.31. Et 4.12. Bosphorus Cimmerius insulam habet Alopecen. Ptolemæus, Pomponius,

pontus, Strabo & alij, insulam hanc non Alopecen, sed Alopeciam, & Tanain quoque uocant, Venetorum olim coloniam. nunc Turcæ potiuntur, ut alio quoque omni Ponto, Hermolaus in Plinij locu iam citatum scribens. Ante Emporium urbem sic dictam ad Tanaim fl. & lacum, insula iacet nomine Alopecia, Migadorum hominum domicilium, Strabo lib. 11. Alopecia insula Κέλαιος olim uocabatur ἐκ Κελάιου βασιλέως, Stephanus. Alopeconesus, (melius per n. duplex, (ut Suidas habet) ut Peloponnesus & similia, quod probat Eustathius Dionysij Afri interpres,) Ἀλωπεκόννησος, urbs Chersonnesi in Hellesponto, condita ex oraculo, quod urbem illic condendam (Atheniensibus) iusserat, ubi catuli uulpis conspecti fuissent. Sunt qui uulpem dum urbs conderetur, catulum aliunde allatũ (aliàs, catulos allatos) illuc deposuisse scribãt, Stephanus in Alopeconeso & in Calaro. Aliqui Alopeconesum insulæ nomen faciunt, Cælius. Ἀλωπεκόννησος, πόλις μία τῶν ἐν Χεῤῥονήσῳ. δὲ λόγος πόλις δὲ τῆς Θρᾴκης, ἣν Ἕλληνες τὸ πρῶτον Ἀλωπεκοννησίοις κατῴκισαν, ὕστερον δὲ ἐκ Μιτυλήνης καὶ Κύμης ἐπηγάγοντο ἐποίκους, Suidas. Alopeconnesus haud procul à Cœlo Cherronnesi portu, Plinius 4. 12. Tubera Asiæ nobilissima, circa Lampsacum & Alopeconnesum, Idem 19. 3.

¶ b. Canes non latrantes, uulpino rostro, alicubi in Nouo orbe reperiuntur. ¶ Qui apud nos doctius loquũtur, uulpis pedes uocant klawen/ vnd nit füß: pellem ein balg/ vnd nit ein hut, de eadem cum uulpi detrahitur, sy wirt gestreifft/ vnd nit geschunden.

¶ c. Super montem Sion qui desolatus est ambulauerunt uulpes, Threni Hieremiæ 5. Vulpes foueas habent, & uolucres cœli nidos, at filius hominis non habet ubi caput reclinet, Matthæi 8. & Lucæ 9. ¶ Γεωργὸς περὶ τὸν κῆπον ἐν ἡ τελευταίῳ, Ἀλώπεκας πιστεύσας ἐρπετούσας λαθραίως, Babrius ut Suidas citat. Μισῶ τὰς δασυκέρκως ἀλώπεκας, αἳ τὰ Μίκωνος Αἰεὶ φοιτῶσαι τὰ ποθέσπερα ῥαγίζοντι, Theocritus Idyl. 5. Apprehendite uobis uulpes, uulpes paruas, quæ corrumpunt uineas: uineæ enim nostræ sunt in flore, Canticorum 2. Deijciant eos in aciem gladij, ut fiant pars uulpium, Psalmo 63. Prædicit autem illorum casum (inquit Munsterus) quòd per hostes adigendi sint in gladiũ, & cadauera eorum per uulpes laceranda. ¶ Fiente, id est fimum, Gallicè, non de quibuslibet feris, sed propriè de fœtentibus dicitur, ut uulpe, mele. ¶ Vulpium catuli, Plinius. Σκύμνοι ἢ σκύλακες ἀλώπεκος, Stephanus in Alopeconneso. Dicuntur & proprio uocabulo ἀλωπεκιδεῖς, Pollux. Galli cheaux uocant catulos luporum, uulpium, melium, lutrarum. ¶ Simonides apud Stobæum in uituperatione mulierum, alias ex alijs animalibus, (sue, cane, asino, equo, mustela, &c.) pro ingeniorum diuersitate natas comminiscens, Aliam uerò (inquit) Deus fecit ex maligna uulpe, (τὴν ἐξ ἀλιτρῆς ἀλώπεκος,) mulierem omnisciam, quam neque mali, neque boni quicquam latet: & sibi inconstans nunc bona nunc mala est, aliàs alijs prædita moribus.

¶ d. De uulpis astutia plura in præcedentibus dicta sunt sparsim, cum alibi, tum in a. inter nomina uulpis, κερδώ, &c. item in epithetis. Nunquam te fallant animi sub uulpe latentes, Horatius de Arte. Solonis uersus quosdam in Athenienses astutos quidem, sed qui blanditijs decipi se paterentur, cum Pisistrati tyrannis inciperet, Plutarchus in Parallelis refert huiusmodi: Εἰς γὰρ γλῶσσαν ὁρᾶτε καὶ εἰς ἔπη αἱμύλα ἀνδρός. Ὑμῶν δ' εἷς μὲν ἕκαστος ἀλώπεκος ἴχνεσι βαίνει. Σύμπασιν δ' ὑμῖν χαῦνος ἔνεστι νόος, ex diuersis (ut apparet) locis Elegiarum Solonis. Versutum & uafrum hominem Latini uulpionem uocant: Græci ἀλωπεκώδη uel ἀλωπεκίδα potius: uersute & dolo agere, ἀλωπεκίζειν, uulpinari. Astutum simul & impudentem κυναλώπηκα Aristophanes dixit. Ἀλωπεκεύω, decipio, Quidam in Lexico sine authore. Lysander Lacedæmonius, cum ei uitio uerteretur à nonnullis, quòd fraudẽ subinde agere uideretur, Quò (inquit) leonis peruenire pellis non potest, uulpinam assuisse haud dedecuerit. Prouerbium uulpes non garrit, de ijs qui diligentissimè cauent ne quid temere loquantur, Cælius Calcagninus commemorat. Dominus noster Christus in Euangelio Lucæ cap. 13. Herodem appellat uulpem.

¶ e. εἶδον ἐγώ ποτε τὴν πανοῦργον ἀλώπεκα: καὶ λαβὼν ποικίλοις δεσμοῖς περιέφραξα τὴν παγίδα, καὶ ἄξω ὑπὸ τῇ λαμπάδι τὰς ἀγρίους συγκαλυπτόμενος ἀπάντας, καὶ τὴν πολεμίαν θριαμβεύσω, καὶ δημοσίᾳ δίκας πράξεται ἀντὶ πολλῶν ἀδικημάτων μίαν ὑφέξουσα κόλασιν, Seutlion rusticus in epistolis Simocati. ¶ Mala medicamenta inferri negant posse, aut certe nocere, stella marina uulpino sanguine illita, & affixa limini superiori, aut clauo æreo ianuæ, Plinius. ¶ Bassareus Bacchus dicitur, & Bassarides Bacchæ, siue à genere uestis talaris, quam Thraces bassaram uocant, siue à uulpibus, quarũ pellibus Bacchæ succingebantur, ut & lyncum pantherarumque pellibus. uulpes inde Thraces bassares dicũt, Gyraldus. In pelle quam lepori aut uulpi detraxerit genus quoddam aquilæ in locis quibusdam Scandinauiæ ad Septentrionem remotis, oua incubat.

¶ f. Alexandrum Alopes & Priami filium à uulpe nutritum, in Varijs Æliani legimus: quod ex eo Cælius etiam repetit.

¶ h. Samson iratus Philistæis accepit trecentas uulpes & caudas earum inter se iunxit, & faces in medio ligauit, quas igne succendens discurrere permisit. Illæ uerò statim segetes Philistæorum ingressæ sunt: quibus succensis & comportatæ iam fruges, & adhuc stantes in stipula concrematæ sunt, adeò ut uineas quoque & oliueta flamma consumeret, ut legimus Iudicum 15. ¶ Aristomenes Messenius à Lacedæmonijs captus, per cauernam latomiarum euasit, angustos uulpium aditus secutus, Plinius. Sed latius in Messenicis prosequitur Pausanias. Lacedæmonij (inquit) Aristomenem in prælio captum cum alijs quinquaginta ex militibus eius in Ceadã abijciunt. Præcipitant eò

quos ob maxima flagitia plectunt. Alij itaque ex Messenijs deiecti continuò perierunt: Aristomeni tamen quidam aiunt aquilam auem uolatu se submisisse, alisque eum sustinuisse donec ad finem deferretur illæsus. Hic tertio die strepitu percepto, uulpem cadauera arrodere animaduertit, & currentem secutus, cum in loca esset uentum transitu ualde difficilia, ab ea est auulsus. serò autem cauernam quandam deprehendit, uulpeculæ ad suffugiendum aptam, & per eam luminis splendorem uidit, ac uia manibus latiore reddita euasit. Hanc historiam paulò aliter Polyænus describit Strategematum lib. 2. ¶ Procridis siue Cephali canis, fuit eius naturæ, ut uitari non posset, ubi insequeretur: sicuti Teumesia uulpes fuisse narratur incomprehensibilis. Quæ ratio (ne ineuitabilem canem uulpes effugeret, aut uulpem incomprehensibilem canis caperet) utrunque deformauit in lapidem: Lege plura in Canis celeris historia circa finem. Vulpeculam Teumesiam, ut damnum inferret Thebanis, à Baccho ex indignatione esse educatã narrant: & capiẽda cum iam esset à cane, quem Procridi Erechthei filiæ Diana dono dederat, in lapidem unà cum cane transmutatam, Pausanias in Bœoticis. ¶ Vulpes fœta occurrens in uia infortunatum iter præsagit, Alexander ab Alex. Impios parræ recinentis omen Ducat, & prægnans canis, aut ab agro Raua decurrens lupa Lanuuino, Fœtaque uulpes, Horatius Carm. 3. 27. ¶ Equitia singulis annis duodecimo (decimo quarto, Gyraldus) calend. Maias in Circo maximo celebrarunt, qui dies Cerealibus incurrebat, in quibus post equos, uulpes stipulis alligatæ, accensa flamma, cursitabant, Alexander ab Alex. Ouidius quarto Fastorum die quarto post Idus Aprilis Hyades oriri scribit, & tertio post Hyades remotas die Equitia celebrari, & eodem die uulpis pellem aduri: fabulam addit, fuisse in rure Peligno pauperis coloni filium annorum duodecim, qui uulpem ceperit quæ multas gallinas abstulerat: Captiuam stipula fœnoque inuoluit, & ignes Admouet, urentes effugit illa manus. Qua fugit, incendit uestitos messibus agros, Damnosis uires ignibus aura dabat. Factum abijt, monimenta manent. nam dicere certam Nunc quoque lex uulpem Carseolana uetat. Utque luat pœnas genus hoc Cerealibus ardet, Quoque modo segetes perdidit, illa perit. ¶ Quòd si animantium cruore afficiuntur superi, cur non mactatis illis mulos, canes, uulpes, &c. Arnobius contra gentes.

PROVERBIA.

Archilochi uulpes, de ualde astuto & malitiam suam egregiè dissimulante, ut sunt Qui Curios simulant, & Bacchanalia uiuunt, prouerbialiter dici posse uidetur. Nam apud Platonem libro de repub. secundo in persona Glauconis sic legimus: Ea quæ dicta sunt (de iniustitiæ apud homines commodis, & facili peccatorum apud deos expiatione) mihi quidem, si iustus sim, non tamen appaream, nihil prodesse dicunt, labores autem & pœnas certas esse: Iniusto uerò opinionem iustitiæ assequuto, uita diuina adesse dicitur. Nónne igitur postquam existimatio hæc iustitiæ, ut sapientes tradunt, ueritatem cogit ac uiolat, & ad beatitudinem est præcipua, (hoc est beatiores efficit apud homines, quàm uera iustitia quæ non appareat) ad eam omnino tendendum est? Induere itaque imaginẽ oportet iustitiæ, & quandam præ se ferre uirtutis adumbrationem, à tergo uerò illam sapientis Archilochi uulpem astutam ac uariam trahere, (πρόθυρα μὲν καὶ σχῆμα κύκλῳ περὶ ἑαυτὸν, σκιαγραφίαν ἀρετῆς περιγραπτέον, τὴν δὲ τοῦ σοφωτάτου ἀρχιλόχου ἀλώπεκα, ἑλκτέον ἐξόπισθεν κερδαλέαν καὶ ποικίλην.) Sẽsus est, Virtutis speciem diuiti & felici futuro præ se ferendam esse, astutiam uerò & improbitatem posterius occultandam. Erasmus in prouerbio, Benignior pellace uulpe, Platonis uerba imperitè cõuertit, nos Marsilij trãslationem posuimus. Archilochi uulpeculam commemorat & diuus Basilius, cum aliâs, tum in libello ad nepotes suos, & Philostratus in Imaginibus. Multi sunt apologi de uulpis astutia, ex his quis sit Archilochi non satis liquet, Erasmus. Huc certe facit apologus ille, quem nostri pictores aliquando repræsentant, de uulpe hominis religiosi habitu sumpto concionante, & collectos ad concionem anseres gallinasque inuadente. ¶ Benignior pellace uulpe, εἰ πλεῖον ἵλαος αἱμύλης ἀλώπεκος: de eo qui commodi sui causa simulat beneuolentiam, Erasmus. Vulpes bouem agit, ἀλώπηξ τὸν βοῦν ἐλαύνει: cum res absurdè geritur, nihil enim uulpi cum agricolatione. ueluti si quis poëta de rebus sacris concionetur, aut leno tractet rempublicam. Licebit & ad eum torquere, qui non ex animo, sed aliò spectans, fingit sese quippiam uelle facere, Erasmus. Suidas interpretatur ἐπὶ τῶν μὴ κατὰ λόγον ἀποβαινόντων.

¶ In canis podicem ac trium uulpiũ inspicere, ἐς κυνὸς πυγὴν ὁρᾶν καὶ τριῶν ἀλωπέκων: in cæcutientes aut lippientes: uel de rebus paruis atque angustis inutiliter anxios & solicitos: Vide in prouerbijs à cane sumptis. Annosa uulpes haud capitur laqueo, γέρων ἀλώπηξ οὐχ ἁλίσκεται πάγῃ: senarius prouerbialis dicendus in eum, qui longa ætate multaque rerum experientia callidior est, quàm ut arte dolisque capi queat, Erasmus. Suidas interpretatur similiter, ἐπὶ τῶν διὰ χρόνου πλῆθος ἐμπείρων καὶ δυσαλώτων, (οὐχ ἁμαρτανόντων, Apostolius.) Vulpes non iterum capitur laqueo: ἀλλ' οὐκ αὖθις ἀλώπηξ πάγαις. id est, At non iterum uulpes laqueis, subaudiendum capitur. Qui sapit, οὐ δὶς πρὸς τὸν αὐτὸν προσκρούει λίθον, id est, non iterum ad eundem offendit lapidem. Stupidi est hominis, in malum gustatum iterum incidere. In Plutarchi collectaneis effertur hunc ad modum, ἀλώπηξ διαφυγοῦσα πάγας, αὖθις οὐχ ἁλίσκεται, Erasmus. Eadem sententia est Germanicorum, Er ist wol mehr vor dem garn gewesen. Er hat das garn gerochen. Vulpes haud corrumpitur muneribus. Suidas huius adagij Cratinum citat autorem. De callidis ac uersutis, quos haud facile sit obiecto munusculo, aut assentatiuncula, pollicitisue fallere. Larus enim & aliæ quædam aues esca capiuntur, uulpes non item, Erasmus. Locus Suidæ corruptus uidetur, γνῶν ὡς μὴ ἵκασος ἀλώπηξ οὐ δωροδοκεῖται, ex Cratino. hexametrum erit si

tollas negationem. Carmen quidem Solonis, ὑμῶν δὲ εἷς ἕκαστος ἀλώπεκος ἴχνεσι βαίνει, recitaui supra in d. Cauda de uulpe testatur, ἡ κέρκος τῇ ἀλώπεκι μαρτυρεῖ: in eos dici solitum, qui pusilla in re cuiusmodi sint declarant. Esi autem uulpi cauda pro corpore maior ac pilosior, ut non sit facile celare: alioqui canis uideri possit. Vnde quadrabit de exitu declarante cuiusmodi fuerint reliqua. Quidam primo aggressu agni, in euentu uulpes comperiuntur, Erasmus. Vbi quem admissa noxa mulctari leuius animaduertimus, uulpis cauda correptum fuisse dictitare consueuimus, Cælius. Est & Germanis eadem locutio usitata. Κυναλώπηξ Aristophani, impudens simul & astutus, canina impudentia, & uulpina astutia coniunctis, ut in Cane alicubi diximus. ¶ Vulpi esurienti somnus obrepit, πεινῶσαν ἀλώπεκα ὕπνος ἐπέρχεται: ubi quis inopia cibi dormit. Neq; perperam dicetur & in illos qui dissimulant, conniuentq; ad quædam, ut per occasionem aliquid commodi ferant. siquidem uulpes urgente fame somnum adsimulat, ut illectas aues capiat deuoretq;. Fit autem hoc physica quadam ratione, ut famem ac sitim extinguat somnus. Adagium recensuit Diogenianus, Erasmus. ¶ De prudentibus etiam dici solet illud, ἀλώπηξ οὐ λαλεῖ: id est, Vulpes non garrit. prudentes enim diligentissimè cauent, ne quid præter rem aut parum commodum loquantur, Cælius Calcagninus. ¶ Iungere uulpes, ζευγνύειν τὰς ἀλώπεκας: de re palàm absurda. Qui Bauium non odit, amet tua carmina Mæui, Atque idem iungat uulpes, & mulgeat hircos, Vergilius in Palæmone. Est enim uulpes animal ab aratro uehementer alienum, Erasmus.

¶ Congregare cum leonibus uulpes, apud Martialē, est res impares dissimilesq; permiscere. Vulpes dolis nititur, leo uiribus fidit, Erasmus. Vbi leonis pellis deficit, uulpina insuenda est, Suetonius. Lysander Lacedæmonius cum ei uitio uerteretur à nonnullis, quòd fraude subinde agere uideretur: Quò (inquit) leonis peruenire pellis non potest, uulpinam assuisse haud dedecuerit, Cælius (ex Lysandro Plutarchi.) Vide in Leone e. ἂν ἡ λεοντῆ μὴ ἐξικνῆται, τὴν ἀλωπεκῆν πρόσαψον, (malim πρόσραψον, secundum Suidam & Apostolium,) Zenodotus. Huius affine est (inquit Erasmus) quod apud Plutarchum in uita Syllæ Carbo dixisse memoratur: Quum enim Sylla non solū aperto Marte, sed dolis bellum gereret, ait ὡς ἀλώπεκι καὶ λέοντι πολεμῶν ἐν τῇ Σύλλα ψυχῇ κατοικοῦσιν, ὑπὸ τῆς ἀλώπεκος ἀνιῷτο μᾶλλον, id est, quòd bellum gerens cum uulpe ac leone, quorum utrunq; habitaret in animo Syllæ, à uulpe uehementius angeretur. ¶ Multa nouit uulpes, sed echinus unum magnum, πόλλ' οἶδ' ἀλώπηξ, ἀλλ' ἐχῖνος ἓν μέγα: Vide supra in prouerbijs ab Echino quadrupede sumptis. ¶ Tam facile uinces quàm uulpes pyrum comest, Plautus in Mustellaria: de re factu procliui. quòd nihil negotij sit uulpi dentatissimæ pyrum edere, Erasmus. Domi leones, in pugna uulpes: Apud Aristophanem in Pace Chori hæc uerba sunt; πολλὰ γὰρ οἷα μ' ἀδικοῦσιν ὄντες οἴκοι μὲν λέοντες, ἐν μάχῃ δ' ἀλώπεκες. Est autem scomma in Lacones. Scholiastes monet parœmiam esse, contortam primum in Lacones re malè gesta in Asia his uerbis, οἴκοι λέοντες, ἐν Ἐφέσῳ δ' ἀλώπεκες, Plutarchus in comparatione Syllæ & Lysandri, refert hanc sententiam tanquam uulgò iactatam in principes, ἀλλ' εἰ δή τις ἄλλος ἐπιφημιζόμενος τοῦτο τὸ παλαιὸν, οἴκοι λέοντες, ἐν ὑπαίθρῳ δ' ἀλώπεκες. id est, Imò si quis illud effugerat illud quod uulgò circunfertur, Domi leones, sed foris uulpeculæ. Conueniet in eos qui præposterè se gerunt: ibi feroces, ubi nihil erat opus: ibi fugaces, ubi res poscebat uirum. aut qui in suos sæui, non itidem audent aduersus inimicos: quod Ciceroni obijcit Salustius, uidelicet quòd cōtumeliosus in amicos, supplex inimicis. Aut in illos, qui simulata mansuetudinē perueniunt ad tyrannidem, Erasmus. Pulchrè fallit uulpem, παλεύεις καλῶς τὴν ἀλώπεκα. Suidas recenset duntaxat, nec explicat. Apparet dictum in eum qui dolis captaret astutum, cuiq; frustra tenduntur insidiæ. nam παλεύειν est arte illectare. Vnde & columbæ exoculatæ, quas aucupes in reti ponunt, quò subsultantes, reliquas deceptas alliciāt, παλεύτριαι dicuntur. Et qui feris tendunt casses, παλευταὶ uocantur. At uulpem dolo circumuenire difficile est, Erasmus. ¶ Vulpinari cum uulpe, ἀλωπεκίζειν πρὸς ἑτέραν ἀλώπεκα: senarius prouerbialis, cum astutis astutijs agito. οὐκ ἔστιν ἀλωπεκίζειν, Aristophanes in Vespis, οὐδ' ἀμφοτέροις γίγνεσθαι φίλον. (Scholiastes exponit πανουργεῖν, κολακεύειν,) Erasmus. Apostolius interpretatur de ijs qui sui similes decipere conantur. Vulpinari, mēdacijs ac fraudibus uera peruertere siue effugere. Tractum ab intorto uulpium cursu. Varro Mysterijs, Vulpinare modò, & concursa, qualibet erras, Ex Nonio. Varro quidem ita pro ἀλωπεκίζειν uulpinari dixit, ut Horatius iuuenari pro νεανίζειν, Erasmus. ἀλωπεκίζειν, ἀπατᾶν, Hesych. ἀντὶ τοῦ ἐξαπατᾶν ἐγχειρεῖν, Suidas. Eundem sensum habet Germanicum illud, Man müß fuchs mit fuchs fahen. hoc est, Vulpes uulpe capienda est: Κερδοῖ συνών τι καὶ δόλους νόει πρόσδεχε. id est, Si cum uulpe uerseris, fraudes & mores uulpinos expecta, Suidas in ἀλώπηξ τὸν βοῦν.

¶ Germanis peculiaria quædam à uulpe adagia usurpantur, qualia sunt: Du müst fuchs vnd haaß syn: Vulpem simul ac leporem esse oportet. hoc est pro re nata mutandum ingenium, Polypi mentem obtine. Der fuchs kan sine tück nit lassen. hoc est, Vulpes dolos suos relinquere non potest, Natiuos mores occultare difficile.

¶ Quasi uulpes in desertis (bacharaboth) fuerunt prophetæ tui ô Israel, Ezechielis 13. Vbi Munsterus, Comparantur (inquit) falsi prophetæ uulpibus subdolis, quæ per laceratas sæpes intrant in uineas aut agros, ut uuas & segetes depascant. & intelliguntur hic per charaboth, loca sæpium disrupta, per quæ bestijs patet locus intrandi. Si ascenderit uulpes, transiliet murum eorum lapideum, Neemiæ 4. de Iudæis mœnia Hierosolymorum reparantibus.

¶ Forte per angustam tenuis uulpecula rimā Repserat in cameram frumenti, pastaq; rursus

Ire foras pleno tendebat corpore frustra. Cui mustella procul, Si uis (ait) effugere isthinc, Macra cauum repetes arctum, quē macra subisti, Horatius epist. 1. 7. Apologum de uulpe detrectante ad leonem, qui morbum simulabat, in specum ingredi, recitaui in Leone h. ex Philostrato & Horatio. Item alium de leonis, asini & uulpis societate, in eodem in prouerbio Leonina societas. Et rursus alium de uulpe multiplicem partum iactante, cui leæna respondit, Se unum quidem parere sed leonem, (quod in prouerbium abijt,) in Leone c. ex Cælio. De Archilochi uulpe, & de uulpe concionante apologum, superius inter prouerbia ab initio scripsi. De astutia uulpis apologum ex Plutarcho, inter uulpem, et pardũ, recitaui in Panthera h. Est & alius inter uulpem & felem, apud Erasmum in prouerbio, Multa nouit uulpes. Κερδὼ πίθηκον φησὶν, ἣν ὁρᾷς στήλην, ἐμοὶ πατρῴα τ' ἐστὶ, καί τι παππῴων, Babrius apud Suidam.

¶ Mentem, non formam plus pollere. Ingressa uulpes in Choragi pergulam, Fabrè expolitum inuenit humanum caput, Sic eleganter fabricatum, ut spiritus Solùm deesset, cætera uiuisceret. Id illa cum sumpsisset in manus, ait: Hoc quale caput est, sed cerebrum non habet, Alciatus in Emblematis.

FINIS.

PARALIPOMENA.

ALCES figuram nuper doctissimus uir Seb. Munsterus ad nos misit, ad uiuum (ut ait) pictam, quæ à nostra nihil differt, nisi quòd iubata nõ est: & sanè puto non rectè huic quadrupedi iubam addi. Eadem cornuta est geminis cornibus, (talibus quale nos unum separatim dedimus,) tergum uersus reclinatis, ita ut pars in mucrones diuisa frontem spectet, opposita tergum. ¶ Borussia (inquit Erasmus Stella) gignit & alces, quos falsò syluestres asinos quidam autumant, quum hos Asia tantum & Africa procreet: specie media inter ceruinam & iumenti, nisi quantum aurium proceritas ipsaque ceruix distinguit, magnitudine inter camelum & ceruum. Maribus in superciliis cornua nascuntur, quæ quotannis amittunt, latiora quàm ceruinis, ramosa tamen, & per totum concreta ac solida. Vngula bisida coloreque ceruum imitatur. Venatorem è longinquo sentit, animal certe simplex, & quod plus latebris quàm fugæ fidat. Siui canum urgetur, magis in canes se calce quàm cornibus tuetur. In locis palustribus sese plurimum condit, illic & partus ædit suos. Formidinis eius argumentum esse aiunt, quòd rarenter solitarium, in armento multum appareat. Vngulis eius comitialem morbum etiam spumantem abigi creditum est, si cute attingitur. Hallucinati sunt qui hanc feram nullo suffraginum flexu dixerunt, Hæc ille. ¶ Nuper etiam à peregrino quodam accepi, alcen à uenatoribus agitatã ad aquas confugere, atque in iis stantẽ, aquam ore haustam in canes feruidam eructare.

VRI quoque effigiem ante paucos dies, ad uiuũ expressam Seb. Munsterus nobis cõmunicauit à nostra (quam ex tabula Moscouiæ Antonij Vuied mutuati sumus) nonnihil diuersam. Corpus uri, quem pictura illa repræsentat, perquàm crassum est, tergo summo ferè gibboso, lõgitudo ei à capite ad caudam breuior quàm proceritas & uentris laterumque & dorsi crassitudo postulet. Cornua densa, nigra, breuia, oculi uersus exteriorem canthum rubicundi. os latum, crassus & simus nasus. Crassum & amplum caput, facies (ut sic uocem) lata. Tempora uillosa, mentum barbatum, sed breuibus uillis, nigris. Color ferè niger, maximè in temporibus, mento, collo &c. in facie, lateribus, cruribus, cauda, ad puniceum uergit. ¶ Qui se uenatione urorum exercent, si plurimos interfecère, relatis in publicum cornibus, quæ testimonio sunt, magnam laudem adipiscũtur. Soliti erant antiquitus cauecis ad hoc ex opera (foueis ad hoc in terra) factis eos capere, captosque iugulare: fortè quòd ea tempestate ferro caruêre (Borussi.) Posterioribus uerò, lectis ad hoc præcipuæ uirtutis & audaciæ iuuenibus, canibus eos insequi placuit, uenabulisque cominus ac eminus petere, arboribus sese robustioribus semper condendo, ne à fera impetantur, quæ cornibus arbori insertis, uindictæ auida inhæret, donec insequentium telis saucia concidat. Sub mento uillos longiusculos habet in aruncι speciem, cæteris tauro persimilis, Erasmus Stella.

DE CAPRIS INDICIS.

Indianisch geissen.

CAPRAM Indicam, aut Mambrinam aut Syriacam potius, ante annos aliquot Ferrariæ in Italia uidi, ex qua urbe figuram etiã maiorem clarissimus illustrissimi principis Herculis Estensis medicus Antonius Musa Brasauolus ad nos misit, minorem, quæ geminas habet capras, ex Germanico quodã libro descriptionis Terræ sanctæ olim mutuatus sum. Pluribus autem de hoc caprarum genere scripsi in Capra B.

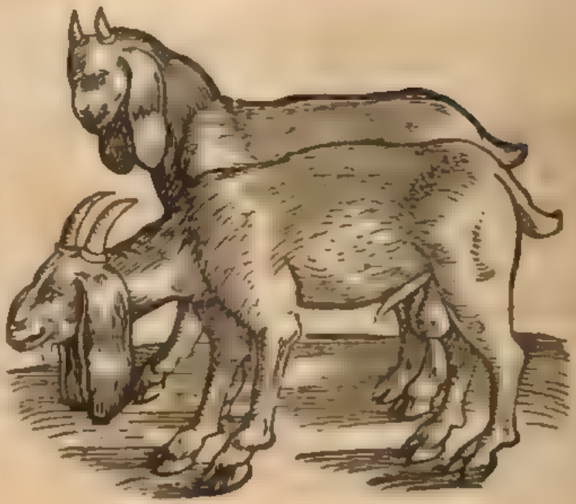

CAPREOLI maris figura, quam cum historia ipsius nimis angustam dederamus, Foemina quidem cornibus caret.

Rech.

CAPRI-

CAPRICORNI uel potius ibicis maris figura, quam similiter cum eius historia angustiorem posueramus.
Steinbock.

DAMAE siue capreæ platycerotis figura, in historia eius, inter capras syluestres, omissa.
Damhirtz/dämle.

D B

DE TRAGELAPHO, id est Hircoceruo, Brandhirtz.

FIGVRAM hanc ad uiuum expressam uir undequaque doctissimus & egregius poëta Georgius Fabricius nobis transmisit ex Misena Germaniæ, unà cum literis, quibus hæc continentur: De ceruorum generibus, (inquit,) quæ ex uenatoribus didici, quamuis infirma auctoritate, uulgi scilicet nituntur, tamen ut tuæ uoluntati uidear satisfecisse, adscribam. Tria igitur dicunt esse ceruorum genera, non singulari quidem naturæ discrimine, sed aliquo tamen nominis, formæ, uirium. Primum illud notum omnibus, quod diligenter Aristoteles & Plinius descripserunt. Alterum ignotius, quod Græco nomine tragelaphus dicitur, priore maius, pinguius, tum pilo dẽsius, & colore nigrius: unde Germanis, à semiusti ligni colore, Brandhirtz nominatur. Hoc in Torantinis & Konigsteinianis Misenæ saltibus, Boëmię uicinis capitur. Vulgus uenatorũ ait nomẽ reperisse à locis, in quibus carbones fiunt, quòd ea frequentet, et herbis ibidẽ renascentibus, libẽter pascatur. Hoc uerũ sit, an ex errore ac opinione propter nomen fabella nata, in medio relinquo: certè uulpes etiam uilli densioris & nigricantis, à colore eodem modo Brandfuchse nominantur, quos in areis illis carbonarijs uersari non est uerosimile. Tertium genus, quod reliquorum ceruorum more non amittit cornua, hoc castratis accidere ait Plinius: sed & uicio accidere affirmant, qui feras apud nos consectantur. Ceruo enim fuga sitique fesso, & flumini se committenti, in ipsoque anhelitu auidius bibenti, pinguedinem qua abundat resolui & diffundi aiunt: ex coque aut mori eum, aut superstes si sit, cornua ei nunquam decidere. idque fieri eo maximè tempore, cum ardentissime fœminam appetit. Hoc genus cerui proprio nomine, ein Kummerer appellant, Hæc Ge. Fabricius, qui simul etiam præstãtissimi & eruditissimi uiri Georgij Agricolæ Kempnicij cõsulis literas ad me misit, quibus ille suam de tragelapho sententiam, quam meo nomine Fabricius petiuerat, hisce uerbis exponit. Tragelaphus ex hirco & ceruo nomen inuenit, nam hirci quidem instar uidetur esse barbatus, quod ei uilli nigri sint in gutture & in armis longi; cerui uero gerit speciem, eo tamen multò est crassior & robustior, ceruinus

etiam ipsi color insidet, sed nonnihil nigrescens: unde nomen Germanicum traxit. ueruntamen suprema dorsi pars cinerea est, uentris subnigra, non ut cerui candida, atque illius uilli circa genitalia nigerrimi sunt. cæteris non differunt. uterque est in nostris syluis: quanquã plures tragelaphi in his quæ finitimæ sunt Boëmicis quàm in alijs reperiuntur. quare Plinius haud rectè scripsit tragelaphum nõ alibi quàm iuxta Phasim amnem nasci, Hæc Agricola. Ego huius animantis cornua, quæ ciuis quidam nostræ ciuitatis tanquam ualde rara asseruat, diligenter inspexi, cum de Ceruo scriberẽ, ubi in Philologia capite secundo, descriptionem eorum apposui his uerbis: Obseruaui etiam in consummati cerui (nam quod genus cerui hoc esset adhuc ignorabam) cornibus mucrones siue ramulos supremos, qui bini alioqui plerunque aut terni spectantur, septenos: & eodem in loco stipitis latitudinẽ sex digitorum. inferius autem erant & alij bini rami, & adminicula. Inquirent studiosi an hoc ceruorum genus à specie cornuum, quæ in suprema sui parte tanquam palmæ in digitos finduntur, palmatum Latinè dici rectè possit. nã ceruos palmatos Capitolinus memorat: Vide in Ceruo B. In Anglia ceruos nigricantes reperiri audio, qui an ijdẽ sint cum illo cuius effigiem hîc posuimus, non sum adhuc certus. Aristoteles in libro de coloribus ceruum aliquando nigrum (albũ legit Ruellius, quod probo) esse captum scribit, ut ursum quoque: non tamen generis differentiam facit, sed propter aliquẽ corporis affectum id accidere putat, quod tragelapho nostro non conuenit. ¶ Tragelaphus (inquit Plinius) eadem est qua ceruus specie, barba tantum et armorum uillo distans, non alibi quàm iuxta Phasin amnem nascens.

GENETHAE pellis, qualis apud pellifices spectatur, Genethkatz.
Scripsimus autem de hoc animali, statim
post Equum.

LYNCIS figura quam dedimus uera esset, si caput &
facies (ut sic appellem) catum referrent: &
ungues angustiores essent.

MELIS seu Taxi delineatio. Tachs.

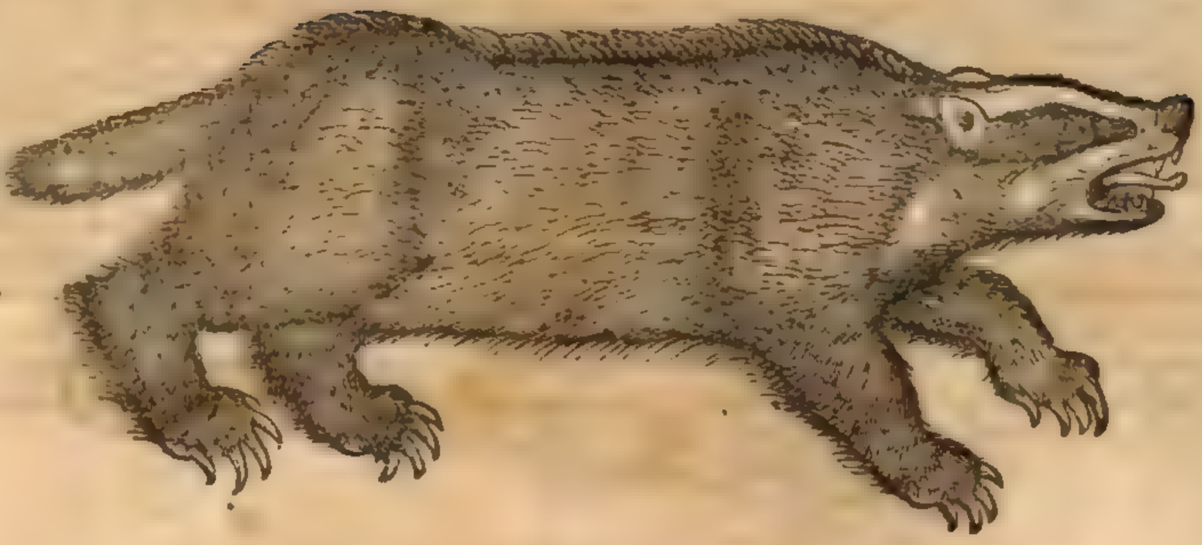

DE MONOCEROTE.

CVM monocerotis historiã exararem, ab incomparabili doctrina & uirtute uiro Nicolao Gerbelio, quem equidem patris ac præceptoris loco & amo & ueneror, per literas petij, ut descriptionẽ aliquam cornu illius, quod pro monocerotis cornu Argentorati in summæ ecclesiæ thesauro seruari audieram, ad me daret. Sed cum responsum eius serò mihi redditum esset, malui inter Paralipomena collocare, quàm prorsus omittere. Cornu igitur (inquit) quod inter archana summi templi habent heroes illi, sępissime uidi, manibusq́ meis attrectaui. Ea est longitudine hominis proceri, siquidem aciem illi addideris. fuit enim inter illos impius quidam, qui à nescio quo didicerat aciem seu cacumen illius cornu contra uenena contraq́ pestem remedium esse præsentissimum. Quam ob rem quadrifur ille superiorem partem ad tres aut quatuor trãsuersos digitos à reliquo corpore auulsit. Ob quod facinus, & ipse eiectus è cõsortio illo, et ne quisquã unquam postea huius familiæ in hoc sodalitium recipiatur, grauiter & maturè sancitum. Hæc cacuminis auulsio, notabilem deformitatem pulcherrimo muneri attulit. Totũ cornu ab ea parte qua fronti animalis adhæret, usq; ad summam aciem solidum est: nullis punctis, rimis, aut scissuris hians. Paulò ampliore crassitie quàm lateris ferè nostri. Sæpius enim manu dextra complexus cornu, propè totum comprehendi. A radice usque ad cacumen, paruis lineolis, ut solent S. Blasij candelæ incuruari, elegantissime fastigiatur discriminaturq́. Pondus cornu, supraquàm quis credere ausit, insolitum: ut sæpe multos mirari uiderim à tantillo animali tantum onus, tamq́ longam molem gestari posse. Nullum ego prorsus odorem animaduerti. Color similis inueterato ebori, medius inter album & croceum. Verum nusquam melius hunc deprehendes, quàm ex segmentis quæ in myropolijs uæneunt. Illis enim nostri cornu color similis est. A quo uero huic templo donatum sit, incompertum mihi, Hucusq; Gerbelius. Alius quidam amicus meus uir fide dignus, asseruit mihi se Lutetiæ apud Cancellarium D. à Prato uidisse monocerotis cornu partem cubitalem, spiris contortam, crassitudine baculi (mediocris, cuius diameter circiter sesquidigitum extendatur) luteo colore intus forisq́, substantia solida: cuius fragmenta in uino ebullierint, quamuis usta non essent, odore nullo.

DE MVRE agresti maiore. Tulbnuß.

ALIVS & minor hoc est agrestis mus subrubeus, quem in agris frumentariis aliquando abundare, terræ scilicet putredine in mures cõuersa, existimo: non illum cuius hic effigiem damus.

FINIS.

ALIAE ADDITIONES ET

CASTIGATIONES, PLERAEQVE OMNES CIRCA PHIlologiam tantū, cuius fines tam latè patent, ut nunquam non aliquid adijci possit. sed hæc omnia præterire potest, cui Philologia cordi non est, cum ad ipsam animalium historiam & naturam necessitas eorum nulla sit. Prior numerus paginam, posterior uersum indicat. Annotauimus autem sæpius nō quid deprauatum, aut omissum sit, sed simpliciter quomodo legendum.

PAGINA 2. uersu 8. distinguat, (quoniam aures & ceruicem breuiores habet alce quàm iumentum,) iumento similem.

3. 17. bouinam) bubulam.

3. 37. bufonem) glirem.

9. 33. detractam cutem, Plin. & Marcellus.

11. 53. Asinastræ Macrobio inter ficorum genera.

13. 29. dicatur.

13. 45. ἡμιόνοισι πόδας, Iliad. λ.

13. 57. mulum ferè semper.

18. 58. uentre, Varro.

18. 61. Varro.) abundat hæc uox.

19. 20. posthumos (ἐπιγόνους) uocant.

19. 50. Septuaginta, Iosephus, & Hieronym.

20. 22. satis amplum, altum, latum.

23. 41. catos marinos, id est cercopithecos.

23. 55. גמליון, gamaleon, uocetur. (sed chamæleon quadrupes est ouipara, non auis ut somniant Iudæi. hunc Plinius etiam aëre uictitare putauit.) Quidam deniq;, &c.

26. 20. aut bos in genere) abūdant hæc uerba.

26. 21. Anglice oxe.

27. 48. cornua (id est ipsas ungulas. sed Plinius homonymia fortè deceptus non ita accepisse uidetur. uide infra in H. b.)

28. 20. Aelianus & Oppianus.

28. 22. Aelianus & Oppianus.

28. 30. Armenijs duo cornua.

28. 31. Aelianus: item Oppianus, qui cum unico cornu Aonios descripsisset, subdit de Armenijs, gemina eis esse cornua. Circa Bœotiæ urbem Pœmandriam, &c.

28. 37. in Scythicis.) Cyprios boues stercore humano uesci ut medeantur torminibus, apud Pliniū legimus: Vide inter prouerbia ex boue. In Bœotia etiam Aristophanis interpres κοπροφάγους boues esse scribit.

29. 5. tricornes, Solinus.

29. 28. solus (atqui Aristoteles etiam meminit de partibus anim. 2. 16.) opinor, &c.

29. 44. rubro colore & flammeo (ξανθοί τε φλογεροί τε, Oppianus,) altaq;, &c.

29. 54. Aelian. & Oppianus, qui & Pellæos hos uocat: apud quem uide plura.

33. 14. nemo tradidit. Similis error est Plinij circa ęran etiam, id est lolium, & festucam, de quibus 18. 17. hæc eius uerba sunt: Triticum, æra: hordeum, festuca quæ uocatur ægilops, circumligando se & complexu necat.

34. 56. author est. Sed uidetur ille perperam de melega, quā nos sorgi uocamus, intellexisse, ut etiam Hermolaus. Alasset, &c.

37. 54. formagines obolæ (τροφαλίδες ὀβολιαῖαι, id est, casei obolares, uel quorū singuli obolo uænirent) undeuiginti, &c.

38. 16. Aelianus ex Horo Apolline: qui addit, hanc ob causam Aegyptios ut auditum designent tauri auriculam pingere.

42. 22. tam simplicia.

44. 12. mortifera. Theophrastus aconitū (secundum Dioscoridis) frumēto comparat, quod ad genicula scilicet, propter caules geniculatos: sicut & primū gramini Hieronym. Tragus, &c.

44. 60. In aruis (ut scribit Sotion in Geoponicis 2. 40.) non prodibit.

45. 25. in radice tantum haberi, Ruellius ex Theophrasto, qui tamen non aconitum, sed scorpium hanc stirpem uocat. est autem primum aconitū Dioscoridis. Boues, oues, iumenta, omnēq; quadrupedem necat, eodem die, si genitalibus radicula uel folium imponatur, Theophrastus de aconito simpliciter. est autem alterum genus aconiti apud Dioscoridem, recentiores confundunt. Ego in montibus, &c.

47. 34. De œstro quo boues, &c. usq; ad tractabimus:) hæc tanquā nō huius loci deleantur.

49. 43. Veget. sed summa cutis cultello prius recidenda est, Pelagonius) resecare, &c.

49. 45. creta figulari (gypso, Pelagonius) circundari.

55. 49. eiusdem nominis, (Angli uocant saluiam Hierosolymitanam,) felijs, &c.

56. 56. si pulmones costis adhæserint, (quod suibus etiam accidere fertur, uulgò uocant angbeffe,) uel omentum, &c.

58. 20. sibi mederi ferunt, Plin. ut inter prouerbia etiam dicemus.

60. 45. cū opus erit illines. Aliqui lauant eos decocto sabinæ, cui alumen etiam inspergunt. ¶ Si quid noxij, &c.

61. 33. mansuescet, Rasis. Aelianus taurū mansuescere scribit, si dextrum ipsius genu fascia deligetur.

64. 54. stanneis. Quæ eo in loco de uitulis castrandis scribuntur, melius omnia referrētur ad Vitulum E.

65. 17. Machid, aliàs mathid, uaccinum, &c.

67. 16. percoquunt, Plin. Quinetiam ipsos boues & tauros caprifico alligatos māsuescere, tum Plinius alibi, tum alij authores scribunt.

71. 28. applicetur, & præterea panni calidi:

aaa

Mox lac caprinum prius seruefactum in uesicã bubulam infundes, (uel spongia excipies, & paropside lignea operies ne distillet:) & umbili. (co &c.

72.53.Dorice & poëtice.

75.46. ἡ μάχη καὶ ἀηδία, id est contentio & molestia, Hesychius nimirum ἐπὶ τὸ σφόδρα τείνεσθαι.

76.ab initio uersus decimi b. litera signetur, & eadem deleatur initio uersus decimiquinti.

77.33. Sichæo.

78.13.quæ hic & deinceps de fimo bouis scribuntur, debuerãt ad c.referri. & quæ de Bœotia, ad propria à boue deriuata, quæ in h. reperies. alibi semper tamen propria in ultima parte a. collocaui.

79.41.epistolam 15. Vide in Tauro etiam in a. ex Horo.

80. 2.mugientes, cum Perseum persequerentur, caput Gorgonis eo in loco reuocarint: Vide Mycale & Mycalessus apud Etymologum.

81.24.Progredi. Sed de nomine ἔμπηρον, & uerbo ἐμπηρεύειν, plura dicemus in Equo H.e. & Mulo H.d. Item de uocabulis ἄμπυξ, ὀπισθάμπυξ, μύωψ, (de quibus eodem in loco illic in boue agitur,) plura similiter in Equo H.e.

82.21.Gergittius per t.duplex.

82.27.Βοωτέος uel Βοωτεῦς.

83.62.continere scribit: Vide infra in Bonaso.

84.12.censione) cæsione.

86.19. κύγυνις) ἤρυγον.

86.45.(οἶς μέλας, id est aries niger.)

90.58.summoto lictorum) Vetus lectio & Gyraldus addunt, strepitu. fieri potest ut Plinius aut ante eum alius è Græco transtulerit, & pro δήμου, id est populi, legerit δημίων, id est lictorum.

97.61.Metapodion: Plura uide in Capra H.b.

100.50.in prouerbio Βοῦς ἐφ' ἑαυτῷ κονίεται, Erasmus uerbum κονίεται exponit, festinandi studio ciere puluerẽ. ego ex Plinio & Plutarcho potius reddiderim, puluere & arena se conspergere, ut athletæ ante luctam solent. & sic forte alius, quã qui ab Erasmo affertur, prouerbij sensus fuerit.

¶104.53.Aethiopici tauri Pausaniæ, rhinocerotes sunt.

105.24.caudam (οὐρὰν. accipitur autem hoc loco pro genitali) ceruinam &c.

106.23.dextrorsum. His similia, uel eadem potius, de equis etiam scribunt authores, quantum attinet inquam ad curandum ut mas uel fœmina procreetur, uel uter sexus conceptus sit discernatur, ut in Equo referemus cap.5.

109.9.sed tremulos. sed rectè legi potest torminosos. nam & uaccarum & uitulorũ medulla dysentericos sanat. Rasis ad neruorum contractiones ea utitur, &c.

114.36. uulgo filtz, de qua dicã etiã in Oue E.

116.5.Ῥίσωνα (inquit) Hippocrates uocat τὸ πελνόν.

121.52.constabat ex uerre, (quẽ Græci capron uocant,) ariete & tauro.

121.60.Gyraldus: Plura uide in Ariete.

123.22. Ἢ ῥά οἱ τοκῆες πέλας Διὸς ἄγρεμμα ὅς μετὰ ποσσὶ δάμνασιν βοῦς ἀγελαίας.

131.27.Marcellus. Idem locus apud Plinium sic legitur, Maculas in facie, œsypum cum melle Corsico, quod asperrimum habetur, extenuat: itẽ scobem cutis in facie cum rosaceo impositũ uellere. Quidam & butyrum addunt. Si uerò uitiligines sint (hîc uituli fimum Marcellus habet) fel caninum prius acu compunctas.

131.33.(uitulinum forte, quod &c.

131.35. legitur. sed malum de caprino accipere, quod Plinius alibi etiã cum aceto ulcera serpentia curare scribit, ut in capra dicam: prodesse &c.

140.29. Kuiz cohi: aut potius buz cohi. sic enim etiam Deuter. 14. Persica translatio habet, pro dischon Hebraica uoce, quam pygargum interpretantur.)

140.47.Africanum.

140. 49. Aristophanes grammaticus (inquit Varinus in Τράγος) scribit ab Aeschylo dici λευκοχέρσην βύβαλιν, eodem modo, declinandi scilicet & accentus ratione, quo δάμαλιν dicimus. nam alioqui cõmunior uox est βουβαλὶς, oxytona, in accusatiuo βουβαλίδα: & à Sophocle γηγενῆ βούβαλιν. Ego πηγενῆ potius legerim. quanquam enim πηγενὴς uocem nusquam reperiam in Lexicis, dici tamen posse existimo (ut poëtæ multa huiusmodi uocabula præsertim composita & epitheta fingũt) pro πηγενῆ, ut etiam πηγάτην eodem sensu. Mea hæc coniectura est, qui alter cur γηγενὴς, id est terrigena dicatur bubalis, nõ uideo: nisi forte quod ex terra & herbis alatur, quod nimis latè patet. In Etymologico in dictione Βουβάλεως, legitur βούβαλον, &c. usq; ad, τοὺς πλησίους. Hæc sic emendata commodius referentur ad philologiam de bubalo dorcadum, id est caprearum generis.

145.24.capreis) rupicapris.

147.22.Cum ista scriberem, nondum inueneram quantam mensuram Aristoteles per κλίνην intelligeret: & dum inquirerem apud authores, quæcunq; obiter de clines, tricliniĳ, & similium uocũ usu & significatione & discumbendi more ueterum se offerebant, annotabam. Postea uero deprehendi in Mechanicis Aristotelis problemate 25. clines, id est lecti longitudinem esse pedum sex, & paulò plus: latitudinem uero pedum triũ. unde ἑπτάκλινον spaciũ tantũ intelligo, quantũ septem lectis inter se contiguis occupatur. quomodo uerò inter se coniungendi sint lecti, non facile dixerim. nam si omnes uno ordine ponas, maior quã deceat lõgitudo, latitudo angustior erit. Hoc saltem constat, quoniam lectus, ut dixi, pedes sex longus, tres latus est, unius lecti superficiem totã octodecim pedes cõtinere. qui septies repetiti pedes constituũt centũ uiginti sex, ex quibus quot longitudini, quot item latitudini tribuas, cõijciendum est ex proportione longitudinis ad latitudinem corij de boue uulgari.

152.27.cum hæc nomina potius ad tarandum pertineant, de quo paulo post agemus.) hæc uerba obelisco induci debent.

161. 18. à quibusdam.

161.33.interprete Pogio. sed Græcum exemplar inspiciendum est, Quod ad caudam, &c.

161.37. Camelopardalis.

166 48. & Plinio: Vide etiam in Equo D.

166. 57. equorum uelocitad. quamuis Pollux ſcribit Bactrijs camelos eſſe equis ueloclores) ſed ſua cuiq; &c.

167. 5. Cælius. Strabo libro 15. de elephantis, ἄγεσθαι δ' ὑπὸ ζυγὸν καὶ καμήλας, (lego ὑπὸ ζυγὸν ὡς καμήλας.) Thus collectum &c.

168. 24. fœtarum ambulantium, aliâs Arabicarum quod magis placet) prodeſt &c.

170. 10. & pileum latum contra imbrẽ. ¶ Icon. Romę in domo Ioãnis Zampolini iuxta plateam Iudæorum eſt imago cameli, hanc habens inſcriptionem, Salius Auguſtus Fœlix Leonides: ut legimus in antiquis inſcriptionibus à Petro Apiano & Bart. Amantio collectis, ubi etiam imago expreſſa eſt.

174. 38. Ariſtoteles de partib. anim. 4. 12. unde Plinius etiam tranſtulit 11. 43. ſed locus Plinij corruptus eſt, ut docebo in Lupo B. Rapacibus unci &c.

180. 7. ſalem amarum, (forte ammoniacum,) & mel.

180. 56. aëre, &c. Vide etiam in Mulo H. c.

185. 57. Qui paruam & planam habent frontem, &c.

185. 51. diuerſa ratione. Cætera ad phyſiognomoniam à cane ſumpta, uide infra in H. d. ¶ Glaucam &c.

185. 55. Aelianus, ex quo Cælius deſcripſit 13. 12. Atqui Plinius non à cane, ſed ab anſere amotam ſcribit Glaucen Ptolemęo regi cithara canentem: quam eodem tẽpore, inquit, & aries amaſſe proditur; Item ab anſere amatum Argis puerum Olenum. facile quidem κυνὸς pro χηνὸς ſcriptum eſt, uel contra. uide in Ariete d.

186. 8. Plutarchus in lib. Vtra animalium &c. ſcribit.

186. 16. excitandi) ſurgendi.

189. 38. Aeſculap. Fel herinacei pſilothrum eſt, utiq; mixto cerebro ueſpertilionis & lacte caprino, (lege canino,) Plin. De lacte can. &c.

190. 22. linguam in boue occupat.

192. 33. Adianton, Author obſcurus: ſed Aggregator ex Auicenna citat, etiã ad rabidi canis morſum imponi.

194. 8. λύττη.

198. 58. mox inter medicamenta intra corpus ſumenda: licet hoc etiam foris alligetur, teſte Plinio.

200. 61. Trito allio defricto rabioſæ canis uel lupi morſus in boue curatur, Columella.

201. 19. Auicenna: ſed bibendam potius intelligere uidetur, licet non exprimatur.

202. 9. ſecundum Galenum apud Serapionem (meminit Galenus de ſimpl. 9. 2.) illita ex acri aceto (& pota ex uino diluto) ſuperpoſitis aliquibus folijs: quorum præcipua ſunt ſcordij folia, poſt centaurij minoris, &c.

202. 36. licio) fortè lineo brachiali, ut proximè antè argenteo brachiali dixit. niſi legas, ac uel licio (.i. filo, ueſtis ita infectæ) brachiali inſerto.

202. 50. Poſt titulum ſtatim qui incipit, Antidoti, &c. hic uerſus ſubijciatur: Potiones omnes quas contra uiperarum morſus ſcripſi, Damocrates apud Galenum lib. 2. de antid.

203. 58. lacerum pannũ ex ſella, (ἀπὸ ἀφέδρου, apud Galenum. Dioſcorides in capite de lepore, & in capite de coagulis ἀφέδρου pro puerperio accipit. Poteſt autem, &c.

206. 31. Alyſſon folio (flore potius. nã Aëtius ἄνθος πορφυρίζον Alyſſo tribuit, ut paulò ſupra dixi) ſuppurpureo, &c.

208. 26. Plinius) hæc uox abundat.

209. 25. in hiſt. plant. 9. 9. Atqui non poſſunt flocci illi in oculos inuolare, cum in uaſculo ſuo ſemper incluſi maneant, etiam arido. ſi tamen ingrederẽtur oculos, (quod uaſculo per hominem aperto fieri poſſet à uento) omnino læderent. Verũ nec ipſe Theophraſtus ſimpliciter hoc approbat: ſed ab herbarijs dici aut fieri ſcribit quædam huiuſmodi, partim forſitã rectè, partim quo rem ſuam oſtentent ac prædicent.

210. 35. mihi uidetur. Eadem ferè Plinius de cacto, & caulem pternicẽ uocari ait, ſed pro aſcaleron habet aſcalia.

210. 42. & Varinus. hoc nimirũ fuerit genus illud lilij montanum apud nos, quod recentiores nonnulli nõ rectè aſphodeli genus faciunt, flore roſeo, cuius folia reflexa maculis aſperguntur, quales & hyacintho tribuũtur. noſtri à radicis colore radicem auream uocãt. Itali martagon, fortè corrupta à uulgo uoce pro cynorhodon.

212. 19. Ἀκαλανθίς, ταχεῖα κύων, ὀνομαστικῶς, καὶ ὄρνεον μικρόν, Heſych.) hæc uerba referantur ad initium paginæ 218. ubi propria canum nomina recẽſentur. ὀνομαστικῶς interpretor, nomine proprio.

212. 46. Odoriſequus, in hymno Liuij Andronici.

213. 10. Κυνάγχης.

217. 11. ni fallor (& eadem forſitan Dioſcoridis delphinium fuerit, uide in Lupo H. a.) Aut hæc, &c.

217. 19. Idem. Aconitum etiam ſecundũ, alij qui cynoctonon cognominant, uide in Lupo H. a. Cynogloſſus, &c.

218. Aglaodos. Hylax in limine latrat, Vergilius, Hyleus, &c.

218. 31. Arcas, O. Orthus Geryonis. Pamphagus, &c.

219. 41. promiſcuus ſit, Grammaticus quidã, ſed inepte. nam Plinius 5. 1. ita ſcribit: Qui proximos (Nigro Africæ fluuio ultra Atlantem montem) inhabitent ſaltus refertos elephantorum ferarumq; & ſerpentum omni genere, Canarios appellari, Suetonius Paulinus prodidit. Quippe uictum (id eſt cibũ) eius animalis ꝓmiſcuum his eſſe, & diuidua ferarũ uiſcera. Hemicynes, &c.

219. 56. Gelliũ. Solinus cynocephalos in Aethiopia eſſe ſcribit, uiolentos ad ſaltum, morſu feros: ſed feras ita dictas ſimiarum generis, non homines intelligens. Vide in Cynocephalo H. inter ſimias. Meminit etiam, &c.

221. 39. Catulire) Ab hoc uerbo initiũ eſt tertiæ partis Philologiæ, nempe c. quod apponi de-

buerat, & initium fieri à nouo uersu.

225. 1. πηγὰς εἰς σ, (uel, σ ὤ) ἀπορράξαντα, &c.

23 . 35. dicam in Canibus diuersis cap. primo.

241. 56. (ὦτας ἔχοντες) malim δίζοντες ὄντας.

247. 4?. Syagrus uiri nomen apud Herodotum lib. 7. legitur.

249. 14 & fera quadam simili (ἐκ θηρίου τινὸς κυνώδους) non exp. &c.

14?. 49. maluisset. Indus uidens, &c.

250. 54. Ξίφον.

25?. 10. idem hos canes plaudos appellat, ex Festo scilicet qui plaudos canes flaccidis & latis auribus interpretatur. Nostrates, &c.

251. 25. μεταθεῖναι) sic habent codices Pollucis uulgati. lege μεταθεῖν.

254. 8. retuli: & dicam etiam inferius in Cane uelore. ¶ Britannici, &c.

259 15. Blondus. Pausaniæ de his uerba referam in Vulpe h.

259 43. bigeneri (bigeneres, bigenæ, insititij) canes.

268. 24. custodibus: (quanquam de custode priuatarum ædium inferius etiam simul cum Inutili cane quædam afferemus.) Et primum, &c.

272. 12 Idem. Capræ sanguinem non coagulari, in Plinio alicubi malè legitur pro capreæ.

272. Versus 35. totus abundat.

278. 4. Caprino sanguine maculæ contactæ abluuntur, Marcell.) hæc uerba hoc loco abundant, obelisco inducenda.

279. 49. petiuit. Plura de melota, uide in Oue H. e.

280. 12. fuerit. (Vide πίζα in Suida.) Sicyonijs, &c.

268. 9. capræ (apri potius. uide in Apro G.) uesicam &c.

286. 26 caprino, (legendum, canino:) item

293 34. quæ) abundat. (per se, &c.

294. 46 αἰγίκερων pro αἰγόκερων, & , τελὴς, &c.

294. 55. depasci aiunt. sed ut uideo κύνακα legi debet apud Hesychium. cynarã enim Athenæus cynosbatum esse conijcit, ut in Cane dixi. Philyream, &c.

296. 53. ὀιόρβολος Vide in Equo H. c. Μυκᾶ, &c.

300. 25. nam ad id accommodat Erasmus) hęc uerba parenthesi inclusa, abundant.

¶ 301. 47. teiasnia. & similiter uersu 55.

301. 49. issim. Persæ pro sheir ponunt kahale (aliàs kalahei) pro issim uerò busan.

301 55 interpretantur, (quod non placet.)

301. 58. adbehan) lege pharbehan, ut in Ariete scripsi.

304. 3. pellibus hircinis, (Strabo idem fieri scribit cum tragopogone, de qua agemus infra in a. inter plantas,) suffiuntq́ &c.

309. 18. eluxuriãt. Vide ἱππομανὲς in Equo H. a.

311. 52. quæ quidem mihi hactenus ignota est.) hæc uerba inducantur. nam effigiem simul & historiam tragelaphi in Paralipomenis damus.

312. 55. de equo. Vide in Equo H. c. ἄνα, &c.

314. 55. kahale (aliàs calahei) bulan, ponunt autem Persæ kahale pro sheir Hebraico, & bulan pro issim. bus quidem capram eis significat. Septuaginta &c.

316. 61. imposita. Idem ferè Aëtius. uide in Agno G. ¶ Alioqui &c.

318. 57. ad unum extuata (lego, ad imum extenuatæ, ut in luparia nostra cœrulea. uide in Lupo a. ubi de aconito:) habetq́ &c.

320. 23. Varinus. Eustathius in quartum Iliados ἰξαλῆ reperiri ait ultima circunflexa, de pelle caprina, ut λεοντῆ de leonina, in Lexico quodam rhetorico.

322. 61. Cæterum ab hac facultate dictamno etiam nomen inditum est, ἀπὸ τοῦ δίκτειν, quod est βάλλειν: unde & δίκτυα, id est retia dicuntur.

324. 15. Capræ in plurimas similitudines transfigurantur: sunt capreæ, sunt rupicapræ, &c. Plinius, scribens mansueta omnia etiam fera reperiri, quasi in illa transfigurentur.

327. 11. Strabo. ¶ Capræ sanguinem non coagulari apud Plinium non rectè legi pro capreæ, uel inde constat, quod medici hœdino sanguini bibendo, antequam coaguletur, acetum misceri iubent ne coagulari possit. Post hæc sequitur c. id est caput tertium.

334. 14. ibici feræ accommodari possunt: quanquam ueteres omnes, quod sciam, de sydere tantum protulerint.

335. 26 Nostra uerò dama etiam in Europa cãpitur, cum alibi, tum circa Oceanum Germanicum, ut audio. Germani uulgò uocant dam, &c.

336. 10. ut apud Syluaticum legimus. sed decepit illum nominis uicinitas. nam canis ponticus, castor est: canis potamios uerò lutra, ut in Lutræ historia demonstrabo. Italis, &c.

336. 43. interpretatur: (& in libro 22. eadem, ut apparet, uoce deceptus, lamiæ quadam attribuit, quę omnino castoris sunt:) sed lamyak. z pro lamyac habet Auicennæ translatio, pro castore autem ?astoz. Castor cum testiculus est &c.

338. 49. ab insectantibus.

341. 38. si?phium.

342. 16. eliminat.

342. 33. mouent castorum testes.

346. 59. furiomorum, (aliàs furonum. uide in Furone,) inquit, &c.

347. 34 Hanc autem uolupt.

350. 44. Felis aurea, Plin. 6 29.

350. 61. apud Suidam: addit autem Suidas, κάτθον φασὶν, ὥστε &c.

351. 1. domesticam intelligit: non quidem spatalen dicens esse felem, ut aliquis putaret, cum τροφὴν id est cibum paulò ante interpretatus sit: sed insinuans, ut uidetur, hæc uerba pertinere ad apologum quendam de muribus & fele confictum. Catum marem &c.

351. 28. Porrò cati non unguib.

352. 5. exponitur: Idem rursus Heluros scribit cum alpha.

353. 32. saltant cibo tuo arrepto, Author innominatus apud Suidam in Spatale: tanquam in apologo aliquis ita ad felem de muribus dixerit. Videtur sanè &c.

354. 18. fugere legitur apud Auicennam.

355. 20. iam apparent: & fubulones non ante biennij ætatem dicuntur, cum tubera illa annicu lis se promant.

355. Post uersum 35. spatiũ uacare debet, cui B. litera secundi capitis nota inscribatur.

356. 21. palmata toga grammaticis.

357. 52. ramorum numero. Ceruum bimũ no stri uocant spißhirtz, trimum gabler, quadrimũ simpliciter ceruum, hirtz. Pro ætate, &c.

358. 10. habeant: sed quærendum an ea ran giferi sint, non cerui.

359. 3. tradidit. proinde legendũ suspicor ele phantos, quos id facere constat, non elaphos, id est ceruos.

363. 50. meretur. nam & qui ceruorum uiua ria apud nos curant, omnino mares hinnulis ni hil nocere aiũt, nec occuli à matrib. Ceruæ, &c.

372. 21. coniecerit. Arsenicum quidẽ Hebrai cæ originis uox uidetur. similes enim uoces pro ueneno simpliciter in Lexico Munsteri trilingui inuenio. Misy xenicòn apud Aeginetam & Ga lenum de comp. sec. locos, interpretes aliquando relinquunt, aliquando peregrinum uertunt.

372. 40. putrefaciẽd(uel exedẽdi, omnib. &c.

381. 49. ex oleo.

382. 48. libuerit, non cum illæ molliri leniriq; opus habebunt ut in dentitione, Aëtius. &c.

383. 31. nota sextarij sic erat pingenda, Ꞩ. id est S. litera maiuscula, principio eius & fine obli qua linea coniunctis.

386. 52. cicutæ (aconiti potius, ex Dioscor.) & fungorum.

390. 22. existimatur, (ut recentiores quidam grammatici in Dictionarijs annotant; sed à nullo idoneo authore id proditum memini. ego à colo re potius aut maculis dictum putârim ceruariũ, aut quòd ceruos infestet,) de quo, &c.

391. 12. Obseruaui etiam, &c.) hæc cornua non uulgaris sunt cerui, sed illius quem Germa ni uocitant brandhirtz. quem Ge. Agricola tra gelaphum facit, de quo in Paralipomenis.

394. 51. Konnuetle uel hamster. Chœros, &c.

395. 33. deprehendisse, quod & ipse postea ob seruaui. ¶ Hieronymus, &c.

395. 42. reddit שפנים, thapsa. Psalmo quoq; 104. pro sephanim, &c.

396. 1. hoc est ad.

396. 46. & aui (propter pedes totos plumis indutos) de qua, &c.

397. 34. pariunt non cæcos, (hoc falsum esse paulò post declarabo, quare legerim, pariunt au tem cæcos,) Plinius, &c.

399. 7. fidentes, (findẽtes potius,) Festus, &c.

¶ 401. 16. uiuerra, (quod non placet. in nulla enim lingua hodie uulgare id nomẽ est.) Septua ginta, &c.

401. 27. à Græcis hystricem uocari scribit, ex Suida. ἀκάνθιον, &c.

402. 54. uerisimile sit: de uulpe uero, quam echini hostem esse constat, hoc dici non sõret ab surdum. Vulpes quibus dolis conglobatum echinum tractet, ut explicãtem se deuoret, Legẽ in uulpe D. & mox in ꝓuerbio, Multa nouit uul pes, sed echinus unum magnum.

406. obsidet: Cuius uitij Columella in ouium morbis meminit, subluuiem uel intertriginẽ uel tuberculum in ipso discrimine ungulæ nasci scri bens.

407. 53. annis singulos singulis ædiderat.

408. 7. negligentem. λυσόφανον, ἰχνόπους, He sych. & Varin. Ceras, &c.

408. 9. factum nomen. Quanquam herbam quandã suibus uenenosam Germani uulgo che nopodem, id est, anseris pedem, genßfůß uocitãt.

408. 36. PROVERBIA. Ἐχινάλωπηξ, uide in uulpe. Echino, &c.

409. 10. scribit, (uide in Vulpe D.) uulpẽ, &c.

411. 43. in ea insula) abundant hæc uerba.

417. 61. dicuntur, & Plinius fœtus corũ ui tulos uocat) metu, &c.

423. 52. quàm mas sit: Et, &c. Numerus pa ginæ 424. malè notatur 428.

428. 1. describens) abundat.

431. 2. sed eorum qui.

435. 37. Palibotræ.

435. 23. pallescant. Ebur etiam uerum, cum in terram cadit, facilius frangitur, cætera ossa te naciora sunt. Ex arbore, &c.

438. 44. De eburneo Pelopis humero, uide Leonicenum in Varijs, &c.) hæc abundant hoc loco.

446. 35. moliuntur. Vide infra capite tertio in Cosmeticis.

447. 17. & 18. ni fallor) abundat.

447. 36. subterspatulas (fortè subterspondy los, ut & paulò ante spatulę pro spondylis legun tur) trigintaduas.

447. 59. Vegetius 4. 7. Sanguinem mitte de uena organica equi quæ est in collo, Rusius. Recentiores, &c.

448. 8. fyrselader, (uel potius fesselader, loco sic dicto, ut conijcio, quòd iumentis illic numel læ inijciantur, id quod nos feßlen dicimus.

448. 22. Grãmatici nostri (ut Seruius) glau cos, &c.

449. 5. Hierocles. Vide in H. a. ubi de ima ginibus equorum.

449. 49. Ruellius pro coccyge catagrapho, uertit prominentiam litura distinctam, &c. Ab syrtus quidem expressè dicit coccygẽ esse, &c.

449. 57. capite 26. τεμεῖν δεῖ τὸ κατὰ τὴν ἰξὺν (malim ἰσχίον ut Ruellius: nam Absyrtus φυσὴν habet) εἰς τὸ κόκκυγα μέσον, uerba sunt Hierochs, & similia Absyrti. Ruellius uertit, luxta exortum armi in mediam prominentiam perforare tergus oportet.

449. 60. κυνάρα. Eadem ex Xenophonte mu tuatus est Pollux.

450. 2. τοῦ ἵππου. Eadem Pollux, cuius & hæc sunt, τὸ ἐπ᾽ αὐτῷ καὶ ῥάχις καὶ ἕδρα. μάλιστα δὲ τὸ μέσον τῆς ῥάχεως, ὅπου τὴν ἕδραν, ὡς ἐγκάθηται ὁ ἀναβάτης, ubi appa ret eum eandem partem ἕδραν & ῥάχιν uocare: præcipue uerò ἕδραν dici mediam spinæ partem,

cui insidet eques: ut forte legendum sit, μάλιστα δὲ τὸ μέσον τῆς ῥάχεως λεγόμενον ἕδρα, ὦ &c.

454. 6. τὸ δ' αὐτὸ καὶ ῥάχις καὶ ἕδρα (quod uerterim, & similiter reliqua spina, & quæ inter clunes est:) maximè uerò illa spinæ pars cui insidetur,) hæc omnia obelisco notentur.

454. 11. musculoso. sed Absyrtus quoque probat μηρὸς μεμυωμένος, quare rē in medio relinquo.

454. 15. omnia. Crura seu femora posteriora διαβεβηκότα, Absyrtus etiam in asino admissario probat: quod sic futurus sit ἑδραιότερος ἐν τῇ ἐπιβάσει. Femur &c.

454. 57. μυώδεις, (Pollux ἰνώδεις, &c. ut paulò superius monui:) αὐτὰς &c.

455. 1. dicetur. Quò acrior equus est, eò amplius in bibēdo nares mergit, Plin. ¶Emptio &c.

455. 6. Varro. Quales sint eligendæ equæ ex quibus muli procreētur, in Asino scripsimus. Forma &c.

457. 25. ἰσχνὸς, κάτισχνος, λαπάκρως.

457. 27. Xenophontem. Censores P. Scipio Nasica, & M. Pompilius cum equitum censum agerēt equum nimis strigosum & male habitum, sed equitem eius uberrimum & habitissimum uiderunt: Verba sunt Masurij citante Nonio, & Gellio 4. 20.

457. 30. uitij causa. Vide infra in c. de morbis toti corpori communibus, initio statim.

457. 34. ὑπνηθεὶς, (ὑποπιεσθεὶς potius, ut in Hippiatricis legitur,) ἐλυωπιασμένος, &c.

461. 39. dependet, Strabo. Oppiani &c.

463. 48. nato equo. Admeti equæ præstantissimæ apud Homerum Iliad. β. Thessalicæ fuerunt. Acarnanum &c.

463. 58. Ἀρέθουσα, aliâs ἱερᾶς Ἀρεθούσης. Meminit rursus Eustathius in Dionysium Afrum scribēs, & Arethusam, cuius hic mentio, Eubœæ fontem facit.

466. 19. & Varinus. Calpe in Olympijs cursus erat cum equa fœmina, Pausa. Καλπῆς &c.

466. 39. anhelę (anheli potius) Prouoluūt, &c.

467. 40. Ego celetem equum non iunctum, & cursui idoneum dixerim, siue stratus is, siue instratus sit.) abundant.

467. 47. unicum semper & singularem significet &c.

468. 8. equitibus. De celeribus equis dicemus etiam in b. & H. e. inter certamina.

468. 31. cap. 24. sed ἱππόται, non equi ipsi dicuntur, uerū qui possidēt equos: Vide in H. b.

470. 28. Tarentinorū (siue pedites, siue equites potius, ut ex sequentibus Herodoti & Suidæ uerbis inter se collatis colligitur) οὐκ οἶδα.

473. 15. uetera (ueterina) animalia

473. 43. templa. Vineæ quæ pedaminibus.

474. 53. Idem in Mirabilibus, & quæ sequuntur usque ad, Alpes.) abundant.

477. 33. & nos forte referemus in Ὑγιεινοῖς.) abundant.

481. 52. springhengst. Vide etiam in H. a. & H. c.

483. 48. uel masculus.

485. 54. qua impulsi minores natu, qui fœminas salierint, persequuti castrant.

487. 20. totidem pariunt quot.

488. 44. manucalci, (corrupta puto uoce, pro uulgari illa, marescalci,) mulomedici &c.

489. 36. forte) abundat.

498. 21. inflantis, cum aliqua &c.

499. 10. locis deprehendi. Opus est &c.

¶ 504. 6. ὑλόσπερμος: & morbus ab Alberto frenes dictus, de quo leges infra in morbis renum & lumborum.

508. 3. De ueratro & ægolethro in cibo.

518. 4. σὺν ποδὶ κατεῤῥαγμένος, (malim κατεῤῥωγμένος.) Idem & Hesychius. Vide plura in Sue a. inter deriuata.

519. 36. dulcedines uocāt. glycea ulcera etiam apud Galenum legimus) habentque &c.

520. 1. discedit à seipso, ita ut spacium in medio cauum & inane relinquatur, (præsertim &c.

521. 24. equarum. & in Mulo c. ubi de asino admissario. Equi &c.

532. 4. sessio (uel potius tāquam in sella. nam δίφρος & bigam & sellam significat,) sed &c.

532. 41. (αὐτοτύλος, lapidosos intelligo,) angustos.

535. 4. Calabrum legi, qui &c.

540. 61. abunde: quod scilicet affatim pascatur ex præsepi: uel semper redundans aliquid ex præsepi, dum iumentū pascitur, delabatur. Apud Varinum &c.

542. 3. Omnes) Vtrique.

542. 47. Podagrus, (Podargus, in Scholijs, quæ ex his duo tantum propria faciunt,) & Xanthus, &c.

542. 14. ibidem. (Vide nonnihil etiam infra in e. post mentionem stimulorum.) Coppa &c.

543. 33. Pauor, (sic Valerius lib. 3. Argon. interpretatur,) Martis &c.

543. 47. τύλλα aliâs τίλλα) καὶ λέγεται.

543. 57. Eripha. Pauor, uide Dimos. Pedasus, &c.

544. 36. Brigliadorum (hoc est freno aureo insignem) & Vegiantinum.

545. 11. Epist. uide etiā paulò inferius: & rursus in e. ubi de centris. ¶Equum &c.

545. 21. sibi (sui) copiam.

546. 42. ἀπήνημον, Varinus. Ἱπποφόρβιον: ut de paulò post: item in e. Ἱππόγονον, &c.

547. 51. Hermol. Atqui Scholiastæ in Aues. Aristoph. ὑπαγωγεὺς exponitur σιδήριον τι οἷον πτυάριον, ᾧ ἐχρῶντο οἱ κονιαταί. hoc est trulla, instrumentū cæmentarij pro illinendo muris tectorio, & inducendo gypso: unde uerbū trullisare ein pflasterkellen. ab alijs uero, inquit, ὄργανον οἰκοδομικόν, ᾧ ἀποξύνουσι τὰς πλίνθους πρὸς ἀλλήλας, quod aliqui paráxyston nominant. ein murhamer. ὑπαγωγεύς, ὁ περίξων, Pollux. Ab hisce duobus diuersum est instrumentum quo lapides expoliuntur & cōplanantur, τύκος dictum (à quo τύκοις alibi ἡ σφυρὰ τῶν λατόμων exponitur) unde uerbum τυκίζειν in Auibus Aristoph. σιδήρεον λαξευτικόν. ein steinmetzysen. sunt autem ea diuersa, ein spitzysen/ein zwei

spitz/ein schlagysen/ein steinax.

550. 57. sine squamis uel spinis. Citat, &c.

553. 20. Xenophon. Cimon (Κίμων) Atheniensis, &c. scripsit hipposcopicum librum mirabilē, Suid. in κ. litera. Ibidem uersu 21. dele hæc uerba, (lego Simonis.)

553. 36. Ab equo uidentur,) hæc uerba inchoent nouum uersum, cum lemmate: Propria.

555. 18. ἄρωμ. Vide infra in prouerbio, Hippomene iniustior.

558. 23. Trito (Tritoni) propinquior.

560. 39. de equis, Hesiodus in Aspide, ἱππείων, &c.

562. 25. Theb. Vide plura infra in c. ubi de uoce Equi.

566. 26. σύστασιν) uox uidetur corrupta. malim ἴδ' ἰων τῶν. & uersu 27. κυοφορέοντες lege.

567. 11. frementes. Plura super hoc uerbo leges superius in b. ubi de equo animoso.

567. 62. dixeris. Χρόας, φρυάγματα καὶ φρυάγματα ἱππικὰ, Cælius. Est & pars rotæ, modioli. Χρόμη, &c.

569. 43. συνιχᾶ τι) fortè συγχωνᾶ τι melius.

569. 31. Plin. & Solinus.

570. 58. constabit. quanquam & apud Pollucem sic legitur, ὁ τὴν ἱππάδα πλήσας, ἐν τῷ ἑνὶ παιδὸς τρίφειν ἵππους κελλάδας ἀνῶν. sed hinc nihil certi, unúsne plures an singulos equos aluerit.)

571. 54. interpres de suo addit.

572. 60. suspicemur. sed μαινάδες potius corruptum fuerit. Κάνδυς, &c.

573. 55. utuntur. Erant & anabatæ, equis maribus ad cursum utentes in Olympijs, à quibus prope finē curriculi desiliebāt, & apprehensis frenis simul cum equis pedibus currebant, quod in calpe etiam fiebat. sed calpe equam fœminam habebat, & alios terminos curriculi. ¶ Olympia, &c.

574. 1. ubi plura de curribus dicentur, pro his uerbis substitue, post carcerū & metæ mentionē.

574. 2. iungebat, (ex Commentarijs in Pythia Pindari.)

574. 50. λαὸν ἱππόδρομον (apud Homerum Iliad. φ.) λέγουσι.

575. 47. Ego, ut res clarior fiat, Græca app.

576. 45. uide an melius καμήλων.) delenda hęc uerba.

576. 46. ὁ καμπτός, (malim καμπτήρ.) ἔσχατον, etc.

576. 54. ὕσπληξ. (Atqui à πλήσσω fit, unde & βουπλήξ, eiusdem significationis pro stimulo, sine γ.) ὁ Α, &c.

577. 49. ἐγχειρισθέντα, (aliàs ἐγχειρισθέντα.) V. surp. &c.

578. 2. nescio quàm propriè,) dele hæc uerba.

578. 32. uetus inuentum est.

588. 55. uel contrà, apud Varinum, ut paulò ante citaui, pro ἱππείτας, ἱππότας) interpres, &c.

589. 11. interpretatur. ego equitiariū potius dixerim, quinque syllabis, qui equitio præest uel curat, ut & Cælius habet.

589. 49. τ᾽ πῶ (ὁ πῶ) τ᾽ φάτνης τ᾽ ὑποζυγίων φέρειν (φορεῖν) αὐτοῖς.

592. 9. solet. Vide in Lupo H. a. Tempore, &c.

593. 42. exponi. (Aut pro utroque forsan rectè accipi potest, cum acetabuli nomen latè pateat, ita ut coxæ etiam acetabulum, sed Latinè, Græcè cotyla, dicatur.) Mutuatus, &c.

594. 52. γενύας, (malim oxytonum, γενυάς, ut μασχαλις & μασχαλιστής,) Poll.

596. 18. masculinum apud ueteres fuisse dixi,) &c.

600. 52. (hanc uocem sine sigma in Græcis Lexicis non reperi,) delenda hæc uerba.

600. 60. Pollux. sed per excellentiam de mulis dicitur absolutè, & ζευγοτροφεῖν similiter.

¶ 603. 52. H. e. & in Mulo H. d. & ἄμαξ. &c.

607. 61. scribunt, (ego tamen Cimonis malim,) ut dict. &c.

608. 25. ὄνον πανήγυριν, &c. & uersu 26. γεγενῆσθαι φασι, Varinus.

618. 37. uastauerunt, Varinus ex authore innominato: apud Dictyn quidem & Daretem nihil tale inuenio.

619. 6. præstantis in pugna & alacris confert, &c.

619. 18. Albert. & rectè) uulpecula, &c.

620. 12. interpretantur, quod & ipse probo, licet nonnulli pro glire accipiant. Hieronymus Leuitici 11. murem uertit: item Esaiæ 66. quem nos (inquit) glirem uocamus, &c. Et uersu 14. pir uel phir.

621. 48. sczurek, (quidam rattum uulgò dictum, Polonicè scurcz interpretatur,) quæ, &c.

623. Initium Philologiæ hoc sit: Gliris pro glis in nominandi casu apud Marcellū Empiricum; item apud Plinium si rectè legitur. ¶ Epitheta, &c.

626. 11. Plinius. hoc Aelianus etiam de lupo scribit. Hyænæ, &c.

629. 35. eum, Plinius. ¶ Super, &c.

629. 48. cæteris Rasis. Tali, &c.

629. 52. Idem: Super quibus uerbis sententiam meam explicabo in Lupo a. in mentione aconiti.

630. 3. lupū. (Sed chaus omnino idem est qui lupus ceruarius, ein luchs.) De, &c.

631. Versus quartus hic sit: LVPVS Catus, uel LVPVS Indicus: uide in fine Operis in Castigationibus super pagina 770.

638. 19. & 20. pro cicadarum, cicadam, cicadæ, repone locustarum, locustam, locustæ.

640. 40. legimus. ego pro altera uoce μορμολύκειον legerim) pro, &c.

641. 22. Cælium 13. 8. nos etiam de colore charopo & rauo plura afferemus infra in b.

650. 22. Gellius. (Idem ferè aliqui de panthera ferunt. uide in historia eius cap. 3.) Quod, &c.

672. 49. Venetus. De tigride cicure quæ ferum leonem lacerauit, Martialis in lib. Spectaculorum epigrammate 18.

274. 48. Vide plura inter prouerbia ex mustela.

274. 55. Apostol. plura leges in Vulpe G.

677.17. ex Achille deſumpſeris,qui &c.

678. 34. adorant)abundat.

683.13. Lepores albi rarò Romam perferuntur,Hermolaus.)abundant.

693. 52. fundum (Nam in fundo quem) in Thuſc.

696. 11. Equitibus. Σχελίδες ἀλέκτρυον πνιγέαπτου,Pherecrates de ſue.

¶705. 15. epimedio, (Theophraſtus epimetron uocat,)quod &c.

719. 57. quidam: Homerus forte.nam idem alicubi πτῶκα λαγωὸν dixit.

717.36. Phocicis,& Munſterus.

717. 38. Mirabilibus. Atqui Lycaſtum Cretæ urbem Stephanus dictam ait à Luporum multitudine,quæ ibi eſſe crederetur.

717. 44. ni fallor. Nulli in Anglia hodie lupi reperiuntur,Munſterus. ¶ Sunt &c.

723. 21. Μονοπήρας. Heſychius interpretatur τὺς μὴ ἀθρόους, ἀλλὰ καθ᾽ ἕνα περιπατοῦντας. Lupū &c.

726. 62. ſcribunt. & aliqui hodie huius quoque corticem lupariæ radici admiſcent in globulos,quibus deuoratis lupi moriuntur,ut dicam in aconito infrà in a.)ac inter &c.

742. 32. etiam habet ἰκτίς. Et uerſu 54. Staphiſagria ſanè non.

742. 4. placent: & uideo deceptum Euſtathium quod cicutæ attribuendū erat, frigido ueneno ut conſtat, (hanc enim cum uino potam irremediabilem eſſe Plinius ſcribit,) aconito adſcripſiſſe.

742. 21. Paternianum. Celſus uim exedendi corpora cicutæ tribuit,quę certè non huius ſed aconiti eſt. Miſcetur &c. ſed forte ruta legendum, ut & inter ea quæ rodunt paulò ante apud eundem nō cicutæ ſed rutæ ſemen. id enim inter anaſtomotica prius numerauerat.

742. 22. dixerim. Sed fieri poteſt, ut cicutæ uires aconito Dioſcorides adſcripſerit. miſcetur enim illa collyrijs, & oculorum medicamentis ad epiphoras, & dolores ſedandos refrigerando & accerſendo ſomnum,ut apud Plinium & Dioſcoridem legimus. Confundunt enim aconiti & cicutæ uires inter ſe,præcipuè Latini aliquot & Arabes,ſed & Græci ut Aëtius.

743. 27. Auicenna: à qua plurimum differt Græcorum thapſia,quæ tamen & ipſa,& gummi eius à recentioribus quibuſdā (Arnoldo & alijs) inter uenena numeratur, & ſuccus eius à Dioſcoride. Albis,&c.

247. 13. non probat. alnemer enim non lynx eſt,ſed panthera uel leopardus maior:)

750. 51. præbet. De imagine ærea eiuſdem uide infra in d.

755. Varinus. Argiuorum numus lupi imagine inſignis fuit,quod Apollini ſacrum crederetur id animal,Scholia in Electram Sophoclis.

768.7. referendū quidam exiſtimat. θῶς,&c.

768. 42. nudi. Thos corpore longior & cauda porrectior eſt,(quàm lupus, ut Plinius accipit Ariſtotelis uerba.ego cani potius thôem ab eo cōferri puto. nam de cane propius dixerat, lupos etiam et pantheres ei comparans:)ſed proceritate breuior. celeritate æquè præſtat, quamuis crura habeat breuiora. mollis enim & agilis eſt, proſilireq́ longius ob eam rem poteſt,Ariſtot.6.35.de hiſt.anim. Græcè legitur, ἔστι δὲ τὴν ἰδέαν ἐπὶ οὐρὰν μὲν μακρός, τὸ δ᾽ ὕψος μακρότης. hoc eſt, Oblongus eſt à capite ad caudam uel extremum corpus, altitudine uerò breuior. nā & Plinius ita ferè tranſtulit,nulla caudæ mentione facta. Idem proceritatem de longitudine à capite uerſus caudam accepit, non ut Gaza pro altitudine crurum & reliqui corporis. Sic inter uocabula rei militaris μεταβολὴν ἀπ᾽ οὐρᾶς legimus, & ἐπ᾽ οὐράν. hoc eſt, militū conuerſionē ab extremo agmine, uel contra. Lupi ceruarij certè noſtri cauda perbreuis eſt, quod meminiſſe debuerat Gaza, cum pro thôe lupum ceruarium uerteret. Thos interno, &c.

768. 49. Varinus & Ariſtot. ut recitaui in B. Quadrupedum &c.

770. 56. Alunno teſte. Ego ante annos octo Tridenti in arce epiſcopi feram quandam uidi quam Italicè uocabant, loup chatt, id eſt lupum catum. catum enim ſeu felem quodammodo facie refert, & unguibus ſimiliter acutis & maleficis prædita eſt. hanc tum temporis luchſam noſtram id eſt lupum ceruarium eſſe putabam: ſed poſtea cum pelles luchſæ noſtræ inſpicerem, (nondum enim uiuam uidere contigit,) deceptum me animaduerti: & lupum catum illum hyænam eſſe ſuſpicari cœpi. colore enim ſi rectè memini, nigricans & maculoſa erat, & à nonnullis etiam lupus Indicus nominabatur. Talem autem eſſe hyænā, etiam amicus quidam uir doctus in Gallia ſibi uiſam mihi affirmauit, cum ab agyrta quodam, & hyænæ quidem nomine circunduceretur. Sed hæc alieno hic loco. in hyæna enim ſcribi debuerant. Lupos ceruarios in quibuſdam Heluetiæ locis,& circa Sedunum,&c.

771. 12. Textor: atqui hoc ſphingum non lyncum eſt.

778. 21. amphibium iuxta Iſtrum, Varinus.

785. 21. ſignum eſſe aiunt,cum &c.

788. 40. uel ſuos animæ aut &c.

792. 27. ſed infirmiorem,ut &c.

824. 23. Myûnta condidit,Strabo.

826. 22. ſementem feciſſent, infructuoſas reddidiſſent:cumq́ Delphicus deus de hac re conſultus eſſet,reſpondiſſe: Oportere ſacrificare Sminthio Apollini. Eos quibus datum eſſet oraculum, reſponſum ſecutos, ab hoc murium impetu liberatos fuiſſe,& frumentū eis ad ſolitas meſſes perueniſſe. Strabo uerò &c.

826. 29. utenſilium(clypeorum lora & arcuū neruos Aelian.)ex corio &c. Et eodem loco, appellaſſe(& Sminthio Apollini templum excitaſſe, Aelian.)Heraclides &c.

728. 51. hic uerſus cum dimidio ſequente,nō hîc ſed infra ponendus eſt,ſub Titulo, De muribus ſecundum regiones,ubi de Aegyptijs.

831. 26. in fine B. adijciantur hæc: Amicus quidam noſter medicus perquàm eruditus,complures ex putredine natos in aruis mures diſſe-

cuit,

Digitized by Google

cuit, ac in omnibus intestinum unicum rectum & simplex, non ut aliorum conuolutum se deprehendisse mihi narrauit: sumpserat autem occasionem ex Bassiani Landi lib. 2. de humana historia, ubi ille muribus ex putri materia genitis intestina recta esse scribit.

¶ 837. 10. propter nomē Germanicum à mure ei factum zyselmuß,) delenda hæc.

844. 48. sed graciliore, & (ut Aëtius scribit) breuiore: nec eadem, &c.

847. 29. potus, a ꝑpensus, ut in sequent. &c.

850. 38. conueniēc. ¶ Ne mus araneus animal mordeat, ipsum animal (ipse mus ar.) uiuum de creta circundabitur, quæ cum indurerit, suspenditur in collum, & non contingetur à morsu, certissimum est, Vegetius.

855. 45. Tartesus (ego semper potius s. dupli ci scripserim) urbs, &c.

860. 2. gylianchena (sed utrobiq; præstiterit tertiam syllabam per au. diphthongum scribi) legunt, &c.

863. 34. experrectæ.

864. 52. adferunt. ¶ Μορφὴ δ᾽ ἰχνεύτου κινωπετὸν, οἷον ἀμυδρῆς ἴκτιδος, ἥ τ᾽ ὄρνισι κατοικιδίῃσιν ὄλεθρον μαίεται, ubi Scholia, ἀμυδρῆς, ἤτοι μικρᾶς, ἢ τ᾽ δεινῆς καὶ ἀργίλλης.. ¶ ἰκτίδεα, &c.

873. 37. hœdis: uide in Agno A. Ibidem uersu 53. שה, ouis uel capra, uide in Agno A.) abundant. Ibid. 61. Erythiam (aliqui insulā Gadibus proximam faciunt, freto unius stadij discernente) uidetur, &c. Et 62. multam.

874. 3. lib. 3. & Eustathius in Dionysium Afrum.

875. 31. sequuntur: ut copiosius referā infra statim post Simias.

880. 54. Plin. Ac si res exigit ut plurimi mares progenerandi sint, Aristoteles, &c.

893. 37. lanam (nimirum ouis à lupo laniatæ, ut alibi diximus,) pexerit, &c. Ibid. 42. (agnorum potius) dele. Ibid. 49. idonea sunt. ¶ De usu uentriculi ouis aut ueruecis contra erucas, scribemus in Veruece. ¶ Vrina, &c.

896. 45. Pecudum pulmones (calidi recentes, Marcell.) podagras leniunt, Plin. ¶ Iecur, &c.

900. 18. οἶς ω, ἰσατέρα, Varinus.

¶ 903. 27. sic lego non ὢς) dele hæc uerba.

904. 3. Μηλιαδμός, (melius μηλωνδμός, uide infra in e.) ouile, &c.

906. 32. μηλλὸς τὸ ἴεων, Hesych.

910. 45. Victimæ antiquis frequentes fuēre, ouis, sus, bos, &c. Gyraldus.) abundant.

914. 1. Erythræis (erythris, id est rutilis, ut ipse exponit 7. 2.) Et ibid. lanæ (discolor lana potius, uel discoloris lanæ,) multoq;, &c.

915. 14. ac si res exigit, ut plurimi mares progenerandi sint,) abundant hæc uerba.

917. 55. ab initio uersus legendum, ὄϊς apud ueteres in masculino genere, uide mox inter Epitheta. Aries, &c.

927. 19. ἀρνίον.

932. 2. quòd frequenter exsiliat.

937. 14. lonza (quod nomen fortassis à lynce factum fuerit: & inde per aphæresim, uncia, ab imperitis) scribitur.

944. 10. quæ leopardo aduersetur.

955. 52. author obscurus. Ipsa quidem compositio uocabuli perabsurda est, quasi nasus pro capite ulli sit animantium. ego hoc animal simile authori qui de eo prodidit esse puto, hoc est omnibus obscurum & ignotum, quòd in rerum natura non extet.

957. 30. Simiæ (Simus, potius) nomen, &c.

968. 11. Apparet autem eum de cerc.

985. 22. Cælius: Vbi notandū quòd frequentius animalia quibus huiusmodi dentes sunt χαυλιόδοντα nominantur: aliquando tamen, sed rarò, etiam dentes ipsi adiectiuè sic dicuntur. nam Herodotus crocodilum habere scribit ὀδόντας μεγάλους καὶ χαυλιόδοντας, Cælius tamē de dentibus substantiuè posuit. Aper dentes habet, &c.

990. 27. Sunt & alia eiusdem terminationis uerba, quæ desyderiū significant, ut φονᾶν.) abundant.

991. 21. existimandum est.) abundat.

997. 11. ubera sugit, & deinceps, &c.

997. 34. ut Aggregator citat. Vide infra in H. d. Nigidius, &c.

1002. 13. quòd tanta non sint superfluitate præditi.

¶ 1007. 7. mentione. Idem alibi tuccetum, tomacellam interpretatur. ego apud Arnobiū tucetum lego, lib. 7. contra gentes, ubi ille: Tucetū (inquit) in exiguas aruina est miculas, & ilia minutim insecta de more.

1022. 25. præbeat. Plinius porcæ, porculeta, porculæ, porcellæ, lib. 18. cap. 18. utraq; editione, (Veneta & Romana.) Campani, &c.

1034. 6. (fortè, porcus,) Festus. Hecatombe, &c.

1051. 6. ἐστελαί.

1054. 12. Pausanias. Hunc tamē Catullus non Atten, sed Atyn uocat, prima breui, & in secunda per ypsilon.

1057. 21. fodit, Albertus. ¶ Homo, &c.

1064. 44. Dionysius (inquit) cum ad Alphesibœam nympham ad amorem suum, &c.

F I N I S.

ἙΡΡΊΚΟΥ ΣΤΕΦΆΝΟΥ ΤΡΊΜΕΤΡΟΙ

εἰς τὸν τοῦ Κοῤῥάδου Γεσνέρου Ζωϊκόν.

Σὺ τοῦ Πλάτωνος, ὡς δοκεῖ, ἀκήκοας,
Ὅτι πρὸς ἑκάς γῆς ἐστι πλανωμένοις
Τε τοῖς γονεῦσι, καὶ φίλοις, καὶ πατρίδι
Τούτων ἐπ' ἐσθλὰ εἵνεκεν πεφύκαμεν.
Ὃ κεῖνος ἀνὴρ ἠγνόει, μαθὼν ἔχεις,
Τυχεῖν πρὸς ἡμῶν πάντοσε κλέους δέον.
Πῶς αὖ δυναίμεθα ποιεῖν οἷς ὀφείλεται.
Ἐναργὲς εἰσὶ σοὶ πόνοι τεκμήριον,
Καὶ οἷς τῆς γῆς οὐ μόνοις οἰκήτορας,
Πάντας δὲ ὅσους τῶν σοφῶν μέλει λόγων.
Τοῖς σοῖς θελήσας ἐντυχεῖν συντάγμασιν.
Τίν' ἄρα λείπει τῶν κόπων ὑπερβολήν,
Ὅσα τρέφουσι χθών, ἀήρ, θάλασσά τε,
Ἵν' ὧν, μογήσας πολλά, αὐτόπτης γένου,
Πάντες δύναιντο ἔμμεναι θεάμονες,
Ἐν οἷς ἅπασιν ἐνδίκως ἀγαστὸς εἶ,
Ἀλλ' ἓν σὺ μοῦνον ἐξαμαρτάνεις φίλε
Τῶν τοῦ Πλάτωνος ῥημάτων ἀμνημονῶν,
Αὐτῷ ἕκαστον πρῶτα μὲν πεφυκέναι,
Σὺ δ' ὢ ἔμοιγε προσφιλέστατον κάρα,
Ἐς μοῦνον ἄλλοις, οὐδαμῶς σαυτῷ γεγώς.

Ὅσπερ παραινεῖ πᾶσιν ἀνθρώποις νοεῖν,
Τούτου γε νυκτὸς ἐσχάσθαι χ' ἡμέρας,
Γράφειν τὰ συμφέροντα καὶ λέγειν ἀεί,
Εἴτε Πλάτωνος τῶν σοφωτέρων πάρα,
Ὡς εἰκὸς δεῖ τὸν προὔνθ' ὑμῶν βίον,
Καὶ δεῖ σκοποῦντας τυγχάνειν ἡμᾶς ἀεί,
Ταυταισὶ γνώμαις ὡς ἐπειδὴ Γέσνερε,
Οἳ καὶ ἴασι προσφιλέστατον βίον,
Φίλους τε καὶ σοὺς ἀφιλῶς γεννήτορας,
Καὶ οὐδ' αὐτὸς αὐτοῦ τούτοις φθόνος,
Ὅπως γοῦν ἄλλα σοῦ ἰδὼν πονήματα,
Τό τῆς τε μορφᾶς καὶ φύσεως ζώων ὅλων,
Μιᾷ σε δέλτῳ συλλαβεῖν, ὦ φίλτατε,
Ἢ καὶ παρ' ἄλλων οἱ θεάσωσιν, λάβοις,
Ὄψει γε οὐδὲ χρώμενοι ἀλλοτρία.
Ἀνθ' ὧν χάριν σοι πάντας εἰδέναι χρεών.
(Καὶ γὰρ τί κεύθειν οὐ θέμις φίλῳ φίλον)
Ἐν οἷς ἔφη, μοὶ δοκεῖν, σοφίσματα,
Ἔπαιτε δ' ἄλλοις, ἀλλ' ἑαυτῷ οὐ μόνον.
Εἴωθας ἄλλων εἵνεκεν μοχθεῖν μόνον,

Digitized by Google

Digitized by Google